מסכת

שבועות

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים כאשר נדפסו מקדם ועם
הוספות חדשות כמבואר בשער השני.

ווילנא

שנת תרפ"ז לפ"ק

MADE IN POLEND
PUBLISHED BY ROMM A/S.
WILNO.

TAŁMUD

Sp. Akc. Wydawniczo-Druk. „Rom"
Wilno, 1927

מסכת

שבועות

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), ותורה אור. כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפ"ד בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע:

עליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות

ג) חדושי אגדות

(מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) מעדני יום טוב בתחלה נקרא מעדני מלך

ו) דברי חמודות בתחלה נקרא לחם חמודות

על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספת יום טוב)

ז) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין להנ"ל.

ח) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).

ט) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

י) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יא) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יב) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יג) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

יד) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טו) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורת גבר)

טז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יז) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן

יח) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

יט) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אב"ד בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד בגנזי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה.

ווילנא

בדפוס והוצאת „ראם"

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה:

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף:

א) מסכת כלה רבתי — השלמה — מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יתר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס, (נמצאת בכ"י רבינו אברהם בר נתן הירחי ז"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות ומראה מקומות, ויצאה לאור פ"א ע"י בעהמ"ס בית נתן).

ב) מסכתות קטנות נוספות: מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית, (נמצאו בכ"י ונדפסו בספר"מ בשם תרי"א).

ג) חלופי גרסאות בש"ס ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי במסכת שקלים.

ה) נוסחת הירושלמי במסכת הוריות.

ו) נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים.

ז) נוסחא חדתא למס' גרים מספר מראית העין להרחיד"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו ההוא.

ח) פירוש רב האי גאון ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) — רב נסים (גאון) בר יעקב ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של רש"י), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא בשם מפתח מנעולי התלמוד).

י) [כ"י] — רבינו חננאל בר חושיאל ז"ל (ג"כ מרבותיו של רש"י), לחצי הש"ס.

יא) [כ"י] — רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה ז"ל (רבינו דרבי' דרש"י) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב) — רש"י למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) — הרשב"ם העקרי למס' ב"ב דף פ"ז, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פי' רבינו זרחיהו הלוי ז"ל (הרז"ה בעל המאור) למס' קנים.

טו) — רבינו אברהם בר דוד ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז) [כ"י] תוספות ר"י הזקן ז"ל, למס' קדושין (כן ייחסום לו רוב הספרים, אבל נראה כי טעו בזה, כי בהרבה מקומות מובא בהן ספר התרומה ומחברו הלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פי' רבינו שמשון משאנץ (משאנזא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אנדרוגינוס. ועליו נלוה גם פי' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) (כ"י) תוספות הר"ש משאנץ הנ"ל, למס' סוטה.

יט) (כ"י) תוספות ישנים למסכת יבמות.

כ) (כ"י) פי' ריב"ן השלם למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י, הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח מתוך הכ"י שמלאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדוייק וההוספות והשנוים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם נוסחת הריב"ן.

כא) [כ"י] פי' רבינו יצחק בר מלכי צדק סימפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב) [כ"י] פי' רבינו יהודה בר בנימין הרופא ז"ל ממשפחת הענוים (בנו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג) [כ"י] פי' רבינו מאיר (מהר"ם) מרוטנבורג ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קובץ פירושי מהר"ם מרוטנבורג לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה) פי' רבינו יונה החסיד מגירונדא ז"ל, למס' אבות.

כו) [כ"י] תוספות רי"ד מאת רבינו ישעיה די טראני (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' גיטין.

כז) [כ"י] תוס' חד מקמאי למס' יבמות, והוא ניהו נכדו של רבינו משלם ז"ל. וכראה בספר כתוב בכתב וכמ"י הרחיד"א ז"ל בשה"ג: „חדושי יבמות לחד מקמאי ז"ל, מזכיר להרב אביו לשבח, הוא היה בזמן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם. החיד"א ס"ט" עכ"ל.

כח) [כ"י] פי' הרא"ש ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקד הספרים של הרחיד"א ז"ל (והרחיד"א ז"ל חתום עליו בעצם כ"י קדשו).

כט) תוס' הרא"ש ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) פירוש הרא"ש למסכת קנים תמיד ומדות.

לא) [כ"י] תוספי הרא"ש ז"ל למסכת נדה.

לב) [כ"י] שיטה מקובצת לרבינו בצלאל אשכנזי ז"ל, קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (וחסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא פי' רש"י האמתי שמצא בכ"י תחת המפרש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (נעתקו מכ"ק מגליון הש"ס שלו שנמצא בירושלים תוב"ב. והרחיד"א ז"ל בשה"ג ח"ב מזכירן לבנה בזה"ל: הגהות נפלאות אמתיות מתוך גפ"ת כ"י שהיו לו, ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל.

ולמס' חולין נעתק בעצם כי"ק של תלמידו הג"ם שלמה בר ישועה עדני זצ"ל (בעמ"ס פי' מלאכת שלמה על משניות שעודנו בכ"י).

לג) חכמת שלמה (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בס' ח"ש תוצאה א' בשנת ושלו"ה.

לד) [כ"י] חדושי מהרש"ל על הרא"ש למס' שבת עירובין וגיטין.

לה) פירש"י והג"י וכו' שעל הרא"ש, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שפ"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו) [כ"י] הגהות דב"ח להל"ק מהרא"ש.

לז) הגהות מס' תמת ישרים, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' ברכת הזבח ומס' צאן קדשים לסדר קדשים.

לט) תפארת שמואל, השגות על מהרש"א להג"ם אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק) (בעהמ"ס ברכת הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

מ) [כ"י] פסקי תוספות למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא) [כ"י] נוסחאות ישנות בפסקי תוס' שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב) פי' קרבן העדה למס' שקלים, להג"ם דוד ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג) פי' הג"ם חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל (מספרו כסא רחמים) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד) [כ"י] הוספות להגהות הגר"א ז"ל. וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כי"ק.

מה) הגהות הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנזכר לקמן שנדפס בסוף).

מו) מים טהורים הגהות למסכת כלים להג"ם יהודה ליב הלוי עדיל ז"ל מ"מ מסלאנים (בעהמ"ס אפיקי יהודה).

מז) הגהות ותקונים בפי' הרא"ש למס' קנים מס' יעיר קנו.

מח) ספר תקלין חדתין על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהג"ם ישראל בהר"ש ז"ל מ"מ דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט) [כ"י] נמוקי הגרי"ב הגהות על מהרש"א להג"ם יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סייני (מלבד חדושיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ) ספר בנין יהושע על אבות דרבי נתן, מאת הרב יהושע פאלק ב"ר יצחק אייזיק מליסא ז"ל.

נא) ספר נחלת יעקב למסכתות קטנות, מאת הרב יעקב (יאקב) ב"ר ברוך נוימבורג ז"ל.

נב) עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג) הגהות על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהג"ם שמואל פריינד ז"ל מדייני פראג (בעהמ"ס זרע קדש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כ"י] לב חכמים למסכת שמחות:

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת:

נה) [כ"י] פירוש קדמון למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כ"י בשם „פירוש לא נודע למי".

נו) אור זרוע הקצר על מסכת יבמות, להג"ם חיים מנוואשטט בן הריא"ז ז"ל בעהמ"ס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס ווינציאה).

נז) ספר מהדורא בתרא למהרש"א, עם חדושי הלכות ואגדות מחתנו הג"ם משה בר' יצחק בר בונם ז"ל אבד"ק לובלין.

נח) חכמת מנוח, חדושים מהג"ם מנוח הענדיל ז"ל (בדורו של מהרש"ל).

נט) מים חיים, חדושים מהג"ם יחזקיה די סילוא ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

ס) כללי התלמוד, להג"ם חיים בנבנשתי ז"ל (מספרו כנה"ג ושיורי כנה"ג)

סא) [כ"י] הגהות ישנות למס' נדה שנכתבו בכ"י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס וויניציאה שנת רפ"ז.

סב) [כ"י] חדושי הג"ם משה ב"ר אברהם ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעהמ"ס תפלת למשה).

סג) הגהות הג"ם נתן בורגיל ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו חק נתן).

סד) [כ"י] באור הגר"א ז"ל למס' ערכין ונקרא יד אליהו.

סה) [כ"י] הגהות חדשות מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מב"י.

סו) [כ"י] באור הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג"ם בונם ז"ל משקלאב ונעתק ע"י הרד"ל ז"ל, והלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא בא"ר.

סז) ספר אורח מישור למס' נזיר, מהג"ם יוחנן ב"ר מאיר ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הג"ם יחיאל היילפרין ז"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

סט) [כ"י] חדושים והגהות מהג"ם יעקב עמדין (הריעב"ץ) ז"ל (מעלם כי"ק מגליון הש"ס שלו).

ע) [כ"י] חדושים מהג"ם גדליה ליפשיץ ז"ל, על איזה מסכתות מכי"ק, ומספרו רגל ישרה לאדר"נ ומס"ק.

עא) חדושים מבנו הג"ם ישראל ליפשיץ ז"ל בעהמ"ס תפארת ישראל על משניות.

עב) [כ"י] חדושים מהג"ם צבי הירש ברלין ז"ל (נכד לבעל חכם צבי ז"ל).

עג) חדושים מהג"ם משה סופר ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד) שדה צופים על הרא"ש להג"ם בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

עה) חדושים מהג"ם זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ ז"ל (בעהמ"ס סדר משנה).

עו) חדושים מהג"ם ברוך פרענקיל תאומים ז"ל (בעהמ"ס ברוך טעם וכו').

עז) [כ"י] חדושים מהג"ם יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

עח) [כ"י] הגהות למס' שבועות מהג"ם ליב ברלין ומהג"ם נח חיים צבי ז"ל (בעהמ"ס מעין החכמה).

עט) (כ"י) מצפה איתן להג"ם אברהם ז"ל ממינסק (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו'). (עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס זיטאמיר).

פ) [כ"י] חדושים מהג"ם שלמה איגר ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ"ל מעל"ד).

פא) חדושים מהג"ם צבי הירש חיות ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ץ וכו').

פב) [כ"י] קרני ראם להג"ם אהרן משה טויבש ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי גפ"ת (נוסף עתה מכי"ק על הרבה מסכתות שנדפסו כלעמו).

פג) [כ"י] הגהות בנו הג"ם שמואל שמעלקא טויבש ז"ל אבד"ק יאסי.

פד) ארץ צבי הגהות על הגהות אשר"י מהג"ם יהודה צבי ז"ל (בעה"מ שו"ת מנחת יהודה).

פה) [כ"י] שער הלקטות הגהות מהג"ם יששכר ז"ל (בעהמ"ס פתחי שערים).

פו) [כ"י] חדושי הרד"ל מהג"ם דוד לוריא ז"ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופדר"א וכו').

פז) [כ"י] הוספות לחדושי והגהות הרש"ש, וחדושים מבנו הג"ם מתתיהו שטראשון ז"ל מווילנא.

פח) [כ"י] חדושים מהג"ם יוסף חנינא ליפא מיזליש ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהג"ם אשר הכהן ז"ל אבד"ק שערשב (בעהמ"ס ברכת ראש).

צ) [כ"י] חדושים מהג"ם שמחה ז"ל אבד"ק רעסוי (בנו של הג"מ צבי חריף ז"ל).

צא) [כ"י] מלאכת יום טוב מהג"ם יום טוב ליפמאן ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יום טוב וכו').

צב) [כ"י] בן אריה מהג"ם זאב בן אריה ז"ל אבד"ק טעלז.

צג) חדושים מהג"ם אליהו גוטמאכר ז"ל אבד"ק גריידץ (בעהמ"ס לשנת פענח).

צד) [כ"י] חדושים מהג"ם יצחק אייזיק חבר ז"ל אבד"ק טיקטין (בעה"מ שו"ת בנין עולם).

צה) [כ"י] חדושים מהג"ם נחמיה בירך הלוי ז"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כ"י] מראה כהן להג"ם בצלאל הכהן ז"ל מו"ץ פ"ק ווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

צז) [כ"י] חדושים מהג"ם אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט"א אבד"ק פינסק.

צח) [כ"י] פורת יוסף להג"ם יוסף שליט"א מו"צ פ"ק ווילנא.

צט) הגהות אמרות טהורות על פי' הר"ם והר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"ם שמואל פריינד ז"ל הנ"ל.

ק) [כ"י] חשק שלמה להג"ם שלמה הכהן שליט"א מו"צ פ"ק ווילנא.

קא) [כ"י] יפה עינים להג"ם אריה ליב יעלין שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו'). כולל מ"מ לתלמוד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א ופסק"ר, עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי. (ובהם הגהות ומ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להג"ם ליב ברלין ז"ל ויוזכרו בשם הגרל"ב).

קב) [כ"י] המתרגם כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג) פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה.

גם הוספנו בו: א) הגהות מספר שיח יצחק על תוספות ישנים למסכת יומא. ובב"ם שנדפס בק מלפנים „ע' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) מראה מקומות בפירש"י ורמב"ם למסכת אבות. ג) ציוני הפרקים של התוספתא בר"ם ובר"ש. ד) שנוי נוסחאות בהקדמת הרמב"ם מכ"י ערבי. ה) ציוני המסכתות בתוספות.

על כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו ש"ס של הג"ם יעקב עמדין ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, הכל בעצם כתב ידו הקדושה מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת, והגהתו המדויקת היתה להמגיהים לעינים.

שבועות

*שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע יציאות השבת שתים שהן ארבע *מראות נגעים שנים שהן ארבעה [א]את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים הרי זה בעולה ויורד [ב]יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד [ג]אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר שנאמר °מלבד חטאת הכפורים *על מה שזה מכפר זה מכפר *מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה [ד]ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה ר"ש אומר שעירי הרגלים מכפרין אבל לא שעירי ראשי חדשים ועל מה שעירי ראשי חדשים מכפרין

על

במדבר כט

רש"י

שבועות שתים שהן ארבע. בשבועת ביטוי שפתים הכתוב בויקרא (ה) אגל קרבן עולה ויורד קאמר כדמפרש בפרק שליש' (דף כ:): שתים. כתיבי בקרא דכתיב (שם) להרע או להיטיב ומפרש במשנה פרק שלישי (דף כה:) אוכל להרע שמענה את עלמו וה"ה לכל דבר שהוא הן ולאו להבא דלהרע או להיטיב להבא משמע ובפ"ג (שם) מרבה מן המקרא אף דברים שאין בהן הרעה והטבה ומיהו שתים נינהו ותו לא דבר וחילופו: שהן ד'. יש לרבות מריבוי הכתובים כדמפרש בפ"ג (שם) אף דבר וחילופו לשעבר כגון אכלתי והוא לא אכל או לא אכלתי ואכל: ידיעות הטומאה. חיוב קרבן עולה ויורד מהמת טומאת מקדש וקדשיו הכתובה אצל שבועת ביטוי או נפש כי תגע וגו' וילפינן בפירקין שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו שנכנס בשוגג למקדש אחר טומאה זו או אכל בשר קודש: שתים שהן ארבע. שתים כתיבי דכתיב (ויקרא ה) ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנתעלמה ממנו טומאה וע"י אותו העלם אכל קודש הרי אחת או שנכנס למקדש הרי שתים ולפי שאין חייב עליה אלא אם כן ידע בתחלה שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא משום הכי קרי לי' ידיעות: שהן ארבע. יש לרבות מן המקרא עוד שני חיובים העלם קודש והעלם מקדש וזכור הוא את הטומאה: יציאות השבת שתים שהן ארבע. הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים למדנו מן המקרא שחייב בפרק הזורק במסכת שבת (דף צו:) מויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו' *(ומתרגמינן) לא תפיקו מרה"י לרה"ר זהו שתים אחת לעומד בחוץ והושיט ידו לפנים ונטל חפץ והוציאו לחוץ ואחת לעומד בפנים ונטל חפץ ממקומו והוציאו בידו והניחו בחוץ: שהן ארבע. יש ללמוד מאלו שכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה כך הקפידה בהכנסה והרי הן שתים אחת לעומד בפנים והושיט ידו לחוץ ונטל חפץ והכניסו ואחת לעומד מבחוץ ונטל חפץ ממקומו והושיטו בפנים והניחו: מראות נגעים. שהמצורע מביא עליהם קרבן לטהרתו שנים כתובין במקרא שאת ובהרת והן חלוקין במראיהן כדמפרש בגמ': שהן ארבעה. יש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו כדמפרש בגמ': את שיש בה ידיעה. כוליה אטומאה קאי ובגמרא מפרש אמאי מפרש מילי דטומאה בריש' ויציאות ומראות כל חדא וחדא מפרש במסכת דידה להכי לא פרשינהו בהאי מסכת והאי דתנינהו הכא משום דדמו להדדי בשתים שהן ארבע: ידיעה בתחלה. שידע שנטמא: וידיעה בסוף. משאכל את הקודש בהעלם או נכנס למקדש ויצא ונודע לו שבטומאה אכל או בטומאה נכנס: והעלם בינתים. כשאכל את הקודש נעלמה ממנו טומאה או קודש וכן הנכנס למקדש נעלמה ממנו טומאה או מקדש: הרי זה. בקרבן המפורש באותה פרשה לעשיר חטאת בהמה ולעני עוף ולדל שבדלים עשירית האיפה והיא מנחת חוטא האמורה בכל מקום וזהו לשון עולה ויורד לעשיר עולה ולעני יורד ובגמרא מפרש מנא ליה דבידיעה בתחלה ובסוף והעלם בינתים כתיב: שעיר הנעשה בפנים. שלשה שעירים נעשין לצבור ביוה"כ אחד מתן דמו לפנים וחבירו משתלח לעזאזל כמה שכתוב באחרי מות ואחד קרב במזבח החיצון במוספין והוא כתוב בפרשת פינחס עם שאר כל מוספי המועדות: תולה. להגין עליו מן היסורין שאע"פ שאינו יודע שחטא יש לו לדאג שכל השוגגין צריכים כפרה לכשידעו אלמא קודם ידיעה ענושים הן: עד שיודע לו. שאכל קודש בטומאה: אין בה ידיעה בתחלה. שלא ידע בטומאה מימיו זה לא יבא לכלל קרבן עוד לעולם שהרי אין קרבן בא אלא על שיש בו ידיעה בתחלה: שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר. ויום הכפורים הוא עלמו מועיל עם הקרבנות שנאמר (ויקרא כג) כי יום כפורים הוא: שנאמר. בשעיר הנעשה בחוץ ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים והוא שעיר הנעשה בפנים הקישם לך הכתוב ללמד שעל מה שזה מכפר זה מכפר: מה פנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה. בתחלה דהכי ילפינן בהדיא בגמ' דאינו תולה אלא על דבר שיש בו ידיעה בתחלה: אף חיצון אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה. *מאי ניהו ידיעה בסוף ולא בתחלה דלא אתא לכלל קרבן ומכפר זה כפרה גמורה בלא תלייה וא"ת כיון שהוקשו יכפרו שניהם על שיש בו ידיעה בתחלה וכ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה הא פריך בגמ' (דף ח:) ומשני לה: שעירי הרגלים. בכל הרגלים נאמר שעירי חטאת ובגמ' מפרש מנא ליה דאשאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף מכפר: ר"ש אומר שעירי הרגלים מכפרים. עליה אבל לא שעירי ראשי חדשים:

תוספות

שבועות, הא דלא פתח האי מסכת כל כינויי שבועות כשבועות כדפתח נדרים ונזיר משום דתנא ממכות קא סליק כדמפרש בגמרא הוצרך לפתוח בשתים שהן ארבע והואיל ולא מצי פתח בכינוי תו לא הש לשנות אח"כ וא"ת אמאי לא תני ידיעות ברישא דהא בקרא כתיב ברישא או נפש אשר תגע וגו' והדר או נפש כי תשבע וגו' וי"ל דשבועות הוא עיקר המסכת דבסדר ישועות קאי ואגב שבועות תני ידיעות משום דגבי הדדי כתיבן כדמפרש בגמרא א"נ משום דמילי דשבועות כתיבי בקרא ברישא ונפש כי תחטא וגו' (ויקרא ה) והוא עד דהיינו שבועת העדות והאי דלא פתח בשבועת העדות משום דלית בהו שתים שהן ארבע: **ידיעות** הטומאה שתים שהן ארבע. תימה דהעלמות הו"ל למיתני דהיא עיקר מילתא העלם טומאה דקודש ומקדש והעלם קודש ומקדש וי"ל דניחא ליה למנקט לשון ידיעה מטעמא דמפורש בפ"ב (דף יד:) ידיעות קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה קא חשיב א"נ לאידך לישנא דידיעות בתרייתא דאתיין לידי קרבן קא חשיב ולהך לישנא הא דלא תני נמי ידיעות השבת משום דניחא ליה למינקט יציאות דבמלאכות גופייהו איכא שתים שהן ארבע אבל הכא לא מצי למינקט הטומאות שתים שהן ד' דליכא אלא תרתי טומאת קודש וטומאת מקדש: **יציאות** השבת שתים שהן ארבע. בגמ' מפרש שתים הוצאה דעני ודבעל הבית שהן ארבע הכנסה דעני ודבעל הבית ותימה אמאי חשיב דעני ודבעל הבית בתרתי דמה לי עני ומה לי בעל הבית ויש לומר דאצטריך למתניהו משום דקס"ד דלא הוי דרך הוצאה אלא כשעומד ברשות היחיד ונטל פירות ויצא לרשות הרבים אבל כי האי גוונא דגופו ברשות היחיד וידו ברשות הרבים או איפכא לאו דרך הוצאה היא ובכי האי גוונא אמר בפ"ק דשבת (דף ג:) ידו של אדם אינה לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים ואיצטריך למיתנינהו תרווייהו דאי תנא חדא לא הוה שמעינן אידך ומהאי טעמא ניחא ליה דלא תני הך הוצאה שלישית כדפרישית ור"ת מפרש דהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי אם מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ומה לי לרשות הרבים לכך הוצרך לפרש כל ענינים דעני ודעשיר ותדע דמלאכה גרועה היא מדאמר בריש הזורק (שבת דף צו: ושם) הוצאה גופה היכא כתיבא ודריש לה מויכלא העם מהביא כו' וקאמר אשכחנא הוצאה הכנסה מנלן סברא היא מה לי אפוקי מה לי עיולי ולשאר אבות לא בעינא קרא אלא מחייבינן כל דהוו במשכן והוצאה היתה במשכן כדאמר בפרק במה טומנין (שם דף מט:) הם הורידו קרשים מעגלה לקרקע ואתם אל תוציאו הם העלו קרשים לעגלה ואתם אל תכניסו ולשאר תולדות לא חיישינן דלהוו במשכן אלא אתא לחודה אבל תולדות דהוצאה בעי בפרק הזורק (שם דף צו:) או סברא או דלהוו במשכן כגון מכניס וזורק ומעביר ומושיט והיינו משום דמלאכה גרועה היא ואין להאריך כאן יותר: **מראות** נגעים שנים גרסינן ולא שתים דמראה לשון זכר הוא כדכתיב (שמות ג) את המראה הגדול הזה ותנן נמי במס' נגעים (פ"א משנה ד) ומייתי לה בהמזבח מקדש (זבחים דף פח: ושם) מראות נגעים רבי דוסא בן הרכינס אומר שלשים וששה עקביא בן מהללאל אומר שבעים ושנים והא דקתני התם טובא משום דחשיב נמי פתיכי אי נמי כייל נגעי בתים ובגדים*: מכדי

מסורת הש"ס / עין משפט / הגהות

שבת ב.

פירש"י על זה עיין לקמן ס:

יומא ע:

בדפו"י ליתא ועי' הש"ס

[עי' תוס' לקמן ה: ד"ה מה פנימי]

[וע"ע תוס' שם ד"ה מראות]

נ"ל ומאי רש"ל

א א מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה א סמג לאוין רית ועשין רטז:

ב ב ג ד מיי' שם הל' ט:

על

על הטהור שאכל את הטמא *ר' מאיר אומר כל השעירין כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו היה ר"ש אומר שעירי ראשי חדשים מכפרים על הטהור שאכל את הטמא ושל רגלים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ושל יום הכפורים מכפר על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף *אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה אמר להן יקרבו אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך קרבין זה בזה אמר להם כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ר"ש בן יהודה אומר משמו שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל את הטמא מוסיף עליהן של רגלים שמכפרין על טהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף מוסיף עליהן של יום הכפורים (א) שהן מכפרין על הטהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ועל שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה אמר להם הן אמרו לו אם כן יהיו של יום הכפורים קרבין בראשי חדשים אבל היאך של ראשי חדשים קרבין ביום הכפורים לכפר כפרה שאינה שלה אמר להם כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו *ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרין *על שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות *הודע ולא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות בית דין שעיר המשתלח מכפר אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משוח מה בין ישראלים לכהנים ולכהן משוח אלא *שהפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו ר"ש אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים כשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל כך וידויו של פר מכפר על הכהנים: **גמ'** מכדי תנא ממכות סליק מאי שנא דתני שבועות משום דתני *חייב על הראש שתים אחת מיכן ואחת מיכן ועל

רש"י על טהור שאכל את הטמא. אדם טהור שאכל את הקודש טמא ובגמרא מפרש מנא ליה ואף על פי שאין בה חיוב כרת ניתנה כפרה זו על כך: כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי מוספין בין שעיר הנעשה בחוץ דיום הכפורים בין של רגלים בין של ראשי חדשים כפרתן שוה כולן מכפרים על כל בין על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה לבסוף בין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בין על טהור שאכל את הטמא ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה אבל שעיר הנעשה בפנים לא נחלקו עליו שאינו מכפר עם אלו ולא אלו תולין את תלייתו כשיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף כדאמר בגמרא (דף ח:): היה ר"ש אומר. האי נקט לה משום דבעי למימר אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה אם אבד שעיר שהופרש ליום הכפורים ונתכפרו באחר ונמצא זה ברגל או בראש חדש מהו שיקריב לשם שעירו של יום: היאך יקריבו. והלא כשהופרש לא לכפר על כפרה זו הופרש ורבי מאיר דקאמר נהא בשלמא אי אמרינן כולן כפרתן שוה יקרב שהרי כולם כפרה אחת מכפרים אלא לדידך זה הופרש לכפר על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף היאך יקרב לכפר ברגל על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף או בר"ח לכפר על טהור שאכל את הטמא: כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו. כל דהו וכיון דבכך שוין ואע"פ שכפרותיהן חלוקות יכול הוא ליקרב דהא לכפר על טומאת מקדש וקדשיו הופרש ועל טומאת מקדש וקדשיו הוא קרב: משמו. של ר"ש וכהם ר"ש הוא ר"ש בן יוחאי: ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו. כשמא היא: הודע ולא הודע. בגמ' מפרש לה: אחד ישראל כו'. בגמ' פריך מאי קאמר שבתחלה השוום והדר תני מה בין ישראל לכהנים: אלא שהפר מכפר על הכהנים גרסי' ול"ג שדם הפר: אלא שהפר מכפר על הכהנים. כל ששעיר הפנימי מכפר על ישראל דהיינו תליית יסורין דיש בה ידיעה בתחלה ולא בסוף וזדון טומאת מקדש וקדשיו וכן כפרת שעיר החיצון פרו של כהן הקרב ביוה"כ בפנים כמו שמפורש באחרי מות מכפר על הכהנים כדיליף בגמרא: רבי שמעון אומר וכו' לחלוק בא ע' שאומר למעלה אחד כהנים ואחד ישראלים שוין בכפרת שאר עבירות בשעיר המשתלח ואין חלוקין בכפרתן אלא בטומאת מקדש וקדשיו וקאמר ר' שמעון כשם שאתה מודה בדם השעיר הפנימי שמכפר על ישראל כפרתו בלא שום וידוי אלא כפרת הזיות הדם שאין וידוי בשעיר הפנימי אלא במשתלח כך דם הפר מכפר בלא שום וידוי על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו אייתר ליה וידויו של פר במקום וידויו של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות ואין להם כפרה בשעיר המשתלח: **גמ'** ממכות סליק. כך סדר המשנה שבועות אחר מכות: על הראש. על הקפת ראש שתים דהא פאת כתיב (ויקרא יט) ופאה לשון סוף וקצה הוא כמו (שמות כז) לפאת ים (שם) לפאת נגב מקום חיבור הגלגולת עם הלחי והן מקום הצדעין: ועל

תוספות מכדי תנא ממכות סליק. אע"ג דקיימא לן (ע"ז דף ז') דבתרי מסכתות אין סדר למשנה ה"מ לענין מחלוקת ואחר כך סתם שרבי לא שנה לתלמידיו המסכתות על הסדר אבל אחר שסנאן סדרן על מכוון בהויתן זו אחר זו*: חייב על הראש שתים. נראה דאע"ג דעל הזקן אינו חייב אלא בתער כדאמר בפ' בתרא דמכות (דף כא.) דבעי' גילוח שיש בו השחתה *בהקפת הראש חייב אף במספרים כעין תער כדמוכח בפ' ג' מינים (נזיר דף מא: ושם) דקאמר אי כתיב ראשו ולא זקנו הוה אמינא תרתי משמע דאתי עשה ודחי לא תעשה ומשמע דהקפת כל הראש שמיה הקפה ואכתי בתער מנלן ולהכי כתיב זקנו ואי לא מחייב בהקפת הראש אלא בתער א"כ שפיר שמעינן מראשו דגילוח מצורע בתער מדאמר רחמנא דעשה דמצורע דחי לאו דהקפה והא דקתני בתוספתא דמכות גבי ראש דאינו חייב עד שיקיפנו בתער איכא למימר מאי תער כעין תער כדאשכחן פרק ב' נזירים (שם דף נח:) דאמר רב מיקל אדם כל גופו בתער ומפרש התם כעין תער וליכא למימר דהקפת הראש שרי במספרים ונקט בתוספתא דוקא תער להפוקי מספרים ומ"מ מראשו לא שמעינן דגילוח מצורע בתער כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט ורהיטני דהא ודאי במלקט ורהיטני לא אפשר במצורע דגילוח כתיב ביה וא"כ מראשו ידעינן תער וכרבי אליעזר דאמר בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף כא.) דמלקט ורהיטני נמי גילוח עבדי ליכא לאוקמי' דא"כ מזקנו נמי לא שמעינן תער דהא מלקט ורהיטני הוי גילוח שיש בו השחתה ומיהו מתורת כהנים דקתני יש בראש מה שאין בזקן שהראש אסור במספרים כבתער אין ראיה דבנזיר איירי דקתני התם מה ת"ל ראשו לפי שנאמר תער לא יעבור על ראשו וכו' והאי מסיק מה ת"ל ראשו מה ת"ל זקנו מפני שיש בראש מה שאין בזקן כו': ועל

[לקמן ח.] [עי' תוס' לקמן ז. ד"ה מהו] [כריתות יט. ס.] מכות כ.

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ט סמג עשין רעז

[ועי' תוס' ב"ק קב. ד"ה אין ותוס' ריש ב"מ ג. ד"ה שנים ותוס' ריש נ"ג ב]

ד ב מיי' פ"א מהל' תשובה הלכה ג:
ה ג מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ט:
ו ד מיי' פי"ב מהל' עכו"ם הלכה א סמג לאוין נו טוש"ע י"ד סי' קפא סעיף א:

רבינו חננאל
מכדי תנא ממכות סליק. כלומר מסכת מכות השלים. מ"ט פתח אחריה מס' שבועות. ופשטנא איידי דתנא במכות וחייב

הגהות הב"ח
(א) במשנה מוסיף עליהן של יום הכפורים שהוא מכפר על הטהור:

גליון הש"ס
תוס' ד"ה חייב וכו' בהקפת הראש חייב אף במספרים. לפ"ז נראה דגם במלקט ורהיטני

רחם לזקן לענין מספרים מכ"ל לפטור בראש במלקט ורהיטני אף דתוס' כתבו אחר כך וליכא למימר דשרי במספרים וכו' דהקפת הראש אסור במלקט הרי דר"ל דלענין מספרים אתקש רק לענין המפורש בקרא זו דלא תשחית דבעי' השחתה ולמלקט לא אתקש אבל בהיפך לומר דלמלקט אתקש ולמספרים לא אתקש מה"ת לחלק וא"כ למה דפסקי' בש"ע סי' קפ"א ס"ב דראוי לחוש להאוסרים בהקפת הראש במספרים ס"ל יש לאסור במלקט וא"כ יהיה אסור לסרוק פאות הראש. וצ"ע לדינא וכתבתי מזה בתשובה

ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה חדא דמיחייב עלה תרתי תנא שבועות שתים שהן ארבע מאי שנא הכא דתני להו לכולהו ומאי שנא גבי יציאות שבת ומראות נגעים דלא קתני להו לכולהו אמרי שבועות וידיעות הטומאה דגבי הדדי כתיבין ודמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד תני להו גבי הדדי ואיידי דתנא תרתי תנא כולהו פתח בשבועות ומפרש ידיעות הטומאה *איידי דזוטרין מילייהו פסיק שרי להו והדר תני שבועות דנפישן מילייהו *שבועות שתים שהן ארבע שתים שאוכל ושלא אוכל שהן ארבע אכלתי ושלא אכלתי ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע שתים ידיעת טומאת קדש וידיעת טומאת מקדש שהן ארבע קדש ומקדש: *יציאות שבת שתים שהן ארבע שתים הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית שהן ארבע הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית מראות נגעים שנים שהן ארבעה שנים שאת ובהרת שהן ארבעה שאת ותולדתה בהרת ותולדתה מני מתניתין לא רבי ישמעאל ולא ר' עקיבא אי רבי ישמעאל *האמר אינו חייב אלא על העתיד לבוא אי ר' עקיבא האמר *על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש איבעית אימא רבי ישמעאל איבעית אימא ר' עקיבא איבעית אימא רבי ישמעאל מהן לחיוב ומהן לפטור ואיבעית אימא רבי עקיבא מהן לחיוב ומהן לפטור

הא

רש"י

ועל הזקן שתים· מכל צד ב' לצדעים לפי שהלחי רחב כנגד הצדעים ויש לכל דבר רחב קצה לשני צדדין בראשו: וא' מלמטה. בסנטר שהלחיים מחוברין שם והעולם קורין מלמטה בסנטר שקורין מונטו"ן בלע"ז: חדא. אזהרה דמיחייב עליה תרתי היינו דומיא דשתים שהן ארבע: לכולהו. כל ב' שהן ד' שמנאם כאן: ודמיין להדדי בקרבן עולה ויורד. בהא דמיין להדדי שחייבן עולה ויורד: ומפרש ידיעות. דקתני את שיש בה ידיעה וכו' ופריש כולה מתני' מילי דידיעות טומאה ושבקינהו למלתא דשבועות: דזוטרין מילייהו. שני פרקים אלו הראשונים: שרי להו. מתיר אותן כלומר מתיר התנא עצמו מהן ונפטר מהן תחלה: שבועות שתים וכו'. פרישית לכוליה במתני': ידיעות טומאת קדש. שנעלמה ממנו טומאה ואכל קדש: וידיעות טומאה דמקדש. ידיעות שנעלמה ממנו ידיעת טומאה ונכנס למקדש: ידיעת קדש. שנעלמה ממנו ידיעת קדש וסבור שאין זה קדש ומתחלה ידע: הוצאה דעני העומד בחוץ: והוצאה דבעל הבית. העומד בפנים: שאת ובהרת. אבל ספחת אינו שם נגע אלא שם תולדה כדמפרש לקמן (דף ו') בפרקין: אינו חייב. קרבן: אלא על העתיד. דדייק להרע או להיטיב לקמן בפ"ג: ואי רבי עקיבא האמר כו'. במתניתין בפרק שני ומתניתין קתני שהן ארבע:

מה

תוספות

ועל הזקן שתים מכאן. נראה דמשחית ונשחת שניהם חייבין כמו בהקפת הראש דאמר בפ' ב' נזירים (נזיר דף נז: ושם) אחד המקיף ואחד הניקף במשמע ואע"ג דהתם דריש מדכתיב לא תקיפו לשון רבים וגבי זקן כתיב לא תשחית לשון יחיד הא כתיב נמי בכהנים לא יגלחו לשון רבים וילפינן מהדדי לענין גילוח שיש בו השחתה בפרק ב' נזירים (שם דף נח:) ובג"ש דפאה פאה ילפינן מהדדי בפ"ק דקדושין (דף לה: ושם) ובהדיא תניא בתוספתא [פ"ג] דמכות המשחית פאת זקנו של חבירו שניהם חייבין ואסור לישראל להניח לנכרי להקיף ראשו ולהשחית זקנו דהא אמר רב הונא בפ' ב' נזירים (נזיר דף נז:) המקיף את הקטן חייב וה"ה איפכא דלא מקים מקיף לניקף* ואע"ג דהתם פליג עליה רב אדא בר אהבה משום דכתיב לא תקיפו אחד המקיף ואחד הניקף משמע ואתקש מקיף לניקף כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב ומשמע התם דלרב אדא בר אהבה אפי' איסורא דרבנן ליכא מדקאמר ליה לרב הונא בניך הקטנים לדידך מאן מגלח להו א"ל הובה משמע דלדידיה ניחא דשרי אפי' לאיש אין הלכה כרב אדא דסתמא דהש"ס בפרק א' דבבא מציעא (דף י:) כרב הונא דקאמר איכא בינייהו איש דאמר לאשה תקיף לי קטן דלליסנא דתלי בבר חיובא הכא אשה לאו בת חיובא היא מיחייב שולחה משמע דאי מקיף ליה גדול מיחייב ועוד נראה דאפי' רב אדא מחייב היכא דניקף בר חיובא אע"ג דמקיף לאו בר חיובא ולא פטר אלא היכא דניקף לאו בר חיובא הוא מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לנכרי אקיף לי גדול והוי נפקותא לרב אדא ויש לדחות משום דלרב הונא דלא מקים מקיף לניקף לא יניח גדול להקיף עצמו וגם אין להביא ראיה מדאמר ביבמות (דף ה' ושם) דאתי עשה דמצורע ודחי לאו דהקפה מדכתיב ראשו משמע דכ"ע מודו דאסור ע"י אשה ונכרי דאי שרי לרב אדא אמאי דחי הא אפשר לקיים שניהם דיש לדחות דאצטריך קרא למימר דדחי היכא דאין שם אשה ונכרי ואין לומר ימתין עד שימצא אשה או נכרי או קטן מדבעי למימר בפ' שילוח הקן (חולין דף קמא.) דאתי עשה דמצורע ודחי עשה דשילוח הקן ולא אמרינן ימתין עד שימצא אחר אבל יש להביא ראיה מפ' ב' נזירים (נזיר דף נז:) דקאמר ודלמא לאו טמאין איטון וקעביד הקפה ומשני שמואל באשה וקטן ודייק התם דקסבר שמואל דהקפת כל הראש שמה הקפה מדלא אוקי בגדול והשתא אי שרי לרב אדא כי מקיף ליה לאו בר חיובא אמאי תקשי ליה ולוקמה בגדול ויקיפנו לאו בר חיובא דהא שמואל כרב אדא ס"ל מדשרי להקיף באשה וקטן ומשמע דמקיף בר חיובא הוא דלא פירש באשה וקטן ומגלח להו אשה וקטן: **חדא** דמיחייב עלה תרתי· בהתראה אחת איירי ובגילוח בבת אחת או בזה אחר זה תוך כדי דיבור דלא מ"ל איסתליין דאי בכמה התראות לא הוה פליג ר' אליעזר בפ' בתרא דמכות (דף כ.) דאמר אם נטלן כולן כאחת אינו חייב אלא אחת ואע"ג דהתם מצרכי קרא למחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה הכא לא צריך קרא דפאות מחלקות ור' אליעזר לית ליה מחלקות: **גבי** הדדי כתיבי ודמיין אהדדי. בטעמא דכתיבי גבי הדדי סגי כדאמר במס' נדרים (דף ג:) וא"ת גבי מראות נגעים ליתני כולהו דדמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד וי"ל דליתיה בדלי דלות וא"ת מ"מ ליתני במתניתין קודם יציאות שבת כיון דאיתא בדלות ודמי טפי לשבועות וי"ל דהני לכפר והני להכשיר: **פתח** בשבועות ומפרש ידיעות. וליכא למימר דמינה דסליק מפרש ברישא דהא ממראות נגעים קא סליק: **איידי** דזוטרן מילייהו. אע"ג דנפישי מילייהו משבועת בטוי דבידיעות איכא תרי פרקי קמאי ומשבועת בטוי ליכא אלא פרק ג' מ"מ מילי דכל שבועות נפישין טפי שבועת בטוי שבועת העדות ושבועת הפקדון ושבועת הדיינין:

והדר תני שבועות. אע"ג דלא דמי לידיעות מפרש מילי דידיעות ברישא והדר תני שתים שהן ארבע ובשבועות מפרש שתים שהן ארבע ברישא: **שהן** ארבע אכלתי ולא אכלתי. וא"ת ומה דוחקיה לפרושי הכי דהשתא קשיא ליה בסמוך אי ר' ישמעאל האמר אינו חייב כו' לימא שהן ארבע אזרוק ולא אזרוק ונתוקמא מתניתין שפיר כר' ישמעאל וי"ל דבפ"ג (לקמן דף יט:) בהדיא תנן שהן ארבע אכלתי ולא אכלתי והיא מתניתין קיימא לפרושי מתניתין דהכא ואין להקשות דליתני שתים שהן שמונה אזרוק ולא אזרוק זרקתי ולא זרקתי דלא תני אלא דבר וחילופו כדפירש בקונטרס במתניתין*: **אי** ר' ישמעאל הא אמר אין חייב כו'. וא"ת תקשי ליה נמי ידיעות דמתניתין בעיא ידיעה בתחלה כדתנן כל שיש בה ידיעה בתחלה כו' ור' ישמעאל לא בעי ידיעה תחלה כדמוכח בפירקין (דף ט.) דקאמר לר' ישמעאל אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף בר קרבן הוא ואמר נמי בספ"ב (לקמן דף יט:) הא מני ר' ישמעאל היא דלא בעי ידיעה בתחלה וי"ל דמידיעות לא בעי למיפרך דהמ"ל דידיעה דמתני' היינו ידיעת בית רבו ור' ישמעאל סבר לה כרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה כדאמר בירושלמי ר' ישמעאל כרבי ורבי כר' ישמעאל אע"ג דגמ' דידן פליג אירושלמי וסבר דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה אפי' ידיעת בית רבו מדלא מוקי לקמן דהיינו מכפר שאין בה ידיעה תחלה אפי' ידיעת בית רבו משמע דלעולם בר קרבן הוא אפי' אין בו ידיעה בתחלה כלל וכן משמע בפ"ב (לקמן דף יד: ושם) דבעי ר' ירמיה בן בבל שעלה לא"י ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וקאמר אי אליבא דר' ישמעאל הא לא בעי ידיעה בתחלה ומסיק דבעי אליבא דרבי דבעי ידיעת בית רבו משמע דר' ישמעאל לא בעי ידיעה כלל בתחלה מ"מ השתא אי הוי מצי אתיא מתניתין כר' ישמעאל נימא דודאי בעי ר' ישמעאל ידיעת בית רבו אבל לפי האמת דמתניתין אתיא כרבי אמרי' דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה כלל דלא מצינו תנא דסבר דהוי ידיעת בית רבו ידיעה אלא רבי ומיהו מתניתין דפ"ב (שם.) דקאי לפרושי פירקין משמע קצת דבעי ידיעה גמורה דקתני נטמא וידע משמע שהידיעה היא אחר שנטמא דהיא ידיעת הטומאה לאפוקי ידיעת בית רבו דהיא קודם הטומאה ונראה דמידיעות לא מצי למיפרך שהיה יכול לדחוק ולתרץ כדקאמר התם* מקראי לית ליה מגמרא אית ליה: **מהן** לחיוב מהן לפטור. אהאי שיכויא ואשיטויא למלקות ה"מ למיפרך מסיפא דמוכח דמתני' לענין חיוב קרבן וא"ת בשלמא כי מוקי לה כר' ישמעאל דאע"ג דאינו חייב אלא על העתיד מ"מ שפיר תני בהו שהן ארבע הואיל וקעביד איסורא במזיד אבל כי מוקי כר' עקיבא אמאי תני ליה כלל כיון דשוגג הוא ולא מייתי קרבן וי"ל דמ"מ חשיב להו שפיר שהן ארבע הואיל וקעביד איסורא בשוגג:

הא

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פי"ב מהל' עכו"ם הלכה ז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קפא סעיף יא:
ח ב מיי' פ"א מהל' שבועות הלכה א ב טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף א:
ט ג מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה א:
י ד מיי' פי"ב ופי"ג מהל' שבת סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שמז:
יא ה מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הל' ב:

[נ"א וה"ה איפכא ואע"ג כו']

רבינו חננאל

על הזקן שתים והן שתים שהן ארבע כדתני שתים מיכן ושתים מיכן ואחת מלמטה הדא ומיחייב עלה תרתי תנא נמי בתרה שבועות שתים שהן ארבע. ואיידי דתנא שבועות תנא נמי ידיעות הטומאה דבפרשה אחת כתיבי ותרוייהו בקרבן עולה ויורד ניתנהו. אם עשיר מביא כשבה או שעירה ואם הוא דל שתי תורים או שני בני יונה. ואיידי דתנא הני תנא נמי יציאות השבת ומראות נגעים דדמיין להו. ואיידי (דתנא) [דדיני] דידיעות הטומאה הוויין דידהו מעט פסיק שרי להו והדר תני שבועות: שבועה שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי. הנה שתים להבא ושתים לשעבר. ידיעות הטומאה ולא ידע הקדש ולא המקדש או ידע ידיעות הקדש והמקדש ולא ידע הטומאה הרי אלו שתים שהן ד'. וכן הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית הרי אלו יציאות שתים שהן ארבע. ומקשינן מני מתני' אי ר' ישמעאל קשיא שבועות. דתנן בפ"ג ר' ישמעאל אומר אינו [חייב] אלא על העתיד שנאמר להרע או להיטיב ואנן אוקימנא למתני' שאכלתי ושלא אכלתי שהוא לעבר. אי ר' עקיבא קשיא ידיעות. דתנן בסוף פ"ב ר' עקיבא אומר על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש. ואנן אוקימנ' למתני' על העלם זה וזה. ופרקינן איבעית תימא ר' ישמעאל. לעולם ארבע הן ומהן לחיוב והן שלא אוכל ושאוכל. ומהן לפטור שאכלתי ושלא אכלתי. ואיבעית תימא ר' עקיבא מהן לחיוב ומהן לפטור:

מסורת הש"ס

[בכורות יג.]
[לקמן יט:]
שבת ב.
לקמן כה. [תוספתא ג:] לקמן יז:
[וע"ע תוספות שבת ב. ד"ה שבועות]
לקמן יט:

יב א מיי' פ"ד מהל' שגגות הלכה כ:
יג ב מיי' פ"י מהל' קרבן פסח הלכה יא:
יד ג מיי' שם הלכה א:
טו ד מיי' שם הלכה יא ופי"ח מהל' פסולי מוקדשין הלכה ט:

הא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כולהו לחיובא אף הכא נמי כולהו לחיובא לעולם ר' ישמעאל וכי לא מחייב רבי ישמעאל לשעבר קרבן אבל מלקות חיובי מחייב וכדרבא *דאמר רבא בפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דומיא דשבועת שוא מה שוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר בשלמא אכלתי ולא אכלתי כדרבא שלא אוכל ואכל נמי לאו שיש בו מעשה הוא אלא אוכל ולא אכל אמאי לאו שאין בו מעשה הוא קסבר רבי ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו אי הכי קשיא דר' יוחנן אדרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן *הלכה כסתם משנה ואתמר *שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר [א]אינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וריש לקיש אמר אינו לוקה התראת ספק היא והתראת ספק לא שמה התראה רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח הי סתמא אילימא האי סתמא דתנן* [ב]אבל המותיר בטהור [ג]והשובר בטמא אינו לוקה את הארבעים בשלמא שובר בטמא דכתיב °ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול אבל המותיר בטהור מאי טעמא לאו משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וממאי דר' יעקב היא דאמר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו דלמא ר' יהודה היא ומשום דבא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה הא לאו הכי לקי דתניא* °לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו [ד]בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו דברי ר' יהודה רבי יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה לאו שאין בו מעשה ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אלא האי סתמא אשכח *שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה

אינו

הא דומיא דמראות נגעים קתני. הא דלא פריך מיליאות השבת משום דיליאות גופייהו לא ידעינן דהוו כולהו לחיובא אלא מדומיא דמראות נגעים לקמן בפירקין (דף ה:): לעולם כר' ישמעאל. לקמן (דף ד:) מפרש אמאי לא מוקמינן לה נמי כר' עקיבא: אבל לענין מלקות חיובי מיחייב וכדרבא. סוגיא דהכא כרבין דאמר התם (דף כא.) אכלתי ולא אכלתי שקר ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר אוכל ולא אוכל עובר בלא יחל ואיזהו שוא נשבע לשנות את הידוע ואליביה מסקינן בפירוש ריבתה תורה אבל רב דימי אמר התם אכלתי ולא אכלתי שוא ולא צריכא להאי ריבתה תורה ולדידיה לא מתוקמא ב' שהן ד' דלא מפרשי טפי פי' מהני למלקות ולפי זה למאי דמסיק קסבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו תימה לר"י דמאי מיפרשי הני טפי מהני ונראה דאף על גב דלענין מלקות כולהו שוין מ"מ שייך שפיר למיתני בהו ב' שהן ד' משום דבשתים קרבן נמי אית בהו אע"ג דמתניתין לא איירי אלא במלקות ורי"בא פי' דסוגיא זו כרבין כדפי' ולדידיה מיפרשי טפי אוכל ולא אוכל מאכלתי ולא אכלתי דפשטי' דלא תשבעו משמע להבא כדפירש בקונט' גבי רב דימי דהכי קאמר רחמנא לא תשבעו בשמי כדי לשקר בשבועה לאחר זמן ואפי' רבין מודה והא דמפיק ליה מפשטיה ומוקי לה באכלתי ולא אכלתי היינו משום דלהבא נפקא מלא יחל ולהכי חשיב הכא אכלתי ולא אכלתי שהן ד' דלא מיפרשי משום דקרא לא משמע אלא להבא ולא מוקי ליה באכלתי ולא אכלתי אלא משום דלא ניחא ליה לאוקמי בלאו יתירא: וכדרבא. תימה דאמאי מייתי מילתיה דרבא אדרבה ה"ל לאתויי מילתיה דר' יוחנן דאמר* לשוא לשוא שתי פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר דממילתיה דר' יוחנן הוה לקי אפילו באוכל ולא אכל אי לאו מילתיה דרבא וי"ל דהיינו דפריך בשלמא אכלתי ולא אכלתי כדרבא אלא אוכל ולא אכל לאו שאין בו מעשה הוא ומשני דקסבר ר' ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו פירוש ולית ליה דרבא °אלא דריש לשוא לשוא ב' פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר בין אוכל ולא אכל בין אכלתי ולא אכלתי: בפירוש ריבתה תורה. פירש בקונט' מלשוא לשוא ב' פעמים ואין נראה דאין זה בפירוש דההיא דרשא גופה פריך לקמן (דף כא.) ומאי שנא פירוש דאפי' אוכל ולא אכל נמי אלא נראה כפירוש ר"ח דפירש בפירוש ריבתה תורה דבדברות הראשונות כתיב (שמות כ) לא תענה ברעך עד שקר ובדברות אחרונות כתיב (דברים ה) עד שוא לומר דשוא ושקר אחד הן: אי הכי קשיא הך דהלנו הן הלוקין. פירש בקונטרס דל"ג ליה משום דלמסקנא דהכא מצי סבר דאין לוקין עליו ופריך התם אי הכי לאו שאין בו מעשה נמי לפי המסקנא דהכא ועי"ל °דהתם רוצה לייסב דרבי ישמעאל דקאמר התם חייבי מיתות ב"ד ישנן בכלל מלקות אפי' למ"ד אין לוקין עליו ולמאי דפריש' דדוקא הכא סבר רבי ישמעאל דלוקין עליו מלשוא שוא אתי שפיר: התראת ספק היא. אבל משום דהוי לאו שאין בו מעשה לא מיפטר דקסבר ריש לקיש דלוקין עליו ותימה דבפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סה: ושם) פטר ר"ל חסמה והנהיגה בקול דעקימת שפתיו לא הוי מעשה וי"ל דהתם אליבא דרבנן קאמר דבהשוכר את הפועלים (ב"מ דף צ: ושם) פריך ליה רבי יוחנן ממתני' דהם המיר מומר וסופג את הארבעים ומשני ר"ל הא מני ר' יהודה היא כלומר והנא אמרי אליבא דרבנן:

אבל

מה התם כולהו לחיובא. שאף התולדות נגעים הן וכשיעור מביא עליהן קרבן טהרה: וכי לא מחייב ר' ישמעאל לשעבר קרבן. קאמר ובשוגג אבל מלקות אם הזיד והתרו בו חיובי מיחייב ומתניתין במזיד קמיירי ומלקות: וכדרבא. כלומר וא"ת לאו שאין בו מעשה הו"ה אור הוא ואין לוקין עליו על זה לוקין כדרבא דבפ"ג אמרינן שלוקין על שבועת שוא וילפינן מכי לא ינקה ה' ה' הוא דלא ינקה אבל ב"ד מלקין אותו ומנקין אותו ופרכינן עלה אשכחן שבועת שוא והוא נשבע לשנות את הידוע כגון על האיש שהוא אשה ועל האבן שהוא זהב דשוא משמע דבר שאינו של כלום כמו (ישעיה ה) מושכי העון בחבלי השוא שבועת שקר מנא לן שבועה שאינו ניכר אם אמת אם לאו ואמרי' לשוא לשוא ב' פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר ואמר רבא התם הך שבועת שקר דקא מרבינן מרבויא דלשוא לשוא לא רבתה תורה אלא לשקר דלשעבר כגון אכלתי או לא אכלתי שמשעה שנשבע יצתה שבועה מפיו לשקר דומיא דשבועת שוא דלהכי אפקה בלשון שוא למימרא דבלשעבר קמיירי מה שוא לשעבר נשבע לשנות את הידוע עבר את שבועה משיצתה מפיו: בשלמא אכלתי ולא אכלתי. כלומר שהן ארבע לא משכחת לה דבשלמא על שתים דלשעבר לקי כדרבא ועל לא אוכל ואכל נמי לקי דלאו שיש בו מעשה הוא דבשעה שאכל עבר על לא תשבעו ואכילה מעשה הוא: אוכל ולא אכל לאו שאין בו מעשה הוא. שמאליו ביושב ואינו אוכל עובר על השבועה ושבועה שהיא לשעבר לא איתרבי מלשוא לשוא ב' פעמים דהא אמרינן דומיא דשבועת שוא ריבתה: קסבר רבי ישמעאל. בכל התורה כולה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ואין צריך לרבות: קשיא. הך דהלנו הן הלוקין כו' לא גרסינן ותלמיד טועה שהוקשה לו כתבה בגליון ספרו קשיא לי הך דהלנו הן הלוקין וכתבוה סופרים בגמרא והתלמיד טעה שאינה קושיא דההיא לאו רבי ישמעאל גופיה אמרה אלא סוגיא דגמרא פרכה התם דיליף לר' ישמעאל מלקות מאם לא תשמור לעשות את כל דברי וגו' ודריש כל ופרכינן אי הכי לאו שאין בו מעשה נמי ומשנינן לעשות כתיב וקשיא ליה לאותו תלמיד דהוה ליה לשנויי התם אין הכי נמי לר' ישמעאל לוקין אלאו שאין בו מעשה ולאו קושיא היא דהא דאמרינן הכא לר' ישמעאל לוקין לא מיתוקמא דעל כרחך שבקינן להא אורחא בסוף שמעתין ומוקמינן מתני' רבי היא ולקרבן: אי הכי. דמתני' במלקות והתם לן לאו שאין בו מעשה לוקין עליו קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן: דאמרי תרוייהו אין לוקה. ומ"מ חולקין בטעמו של דבר טעמא דיהיב מר לא יהיב מר ומר לית ליה טעמא דמר ולקמן מפרש פלוגתייהו: סתמא אחרינא אשכח. דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה: המותיר בטהור. בפסח טהור וכשר: השובר. את העצם בטמא אינו סופג את הארבעים המותיר בטהור אפילו בטהור וכ"ש בטמא: וממאי. דהאי סתמא רבי יעקב היא דאמר טעמא דהמותיר אינו לוקה משום לאו דאין בו מעשה הוא: אחר לא תעשה. אם תותיר ועברת על לאו באש תשרפנו נתקן הכתוב בעשה זה מעונשן של שאר לאוין לומר זה ענשו ותקנת עבירתו שישרפנו: לא מן השם הוא זה. לא מטעם זה המלקות בטל בו אבל כל עצמו אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה:

אינו

רבינו חננאל

ודחינן דומיא דמראות נגעים מה התם שאת ותולדתה בהרת ותולדתה כולהו לחיובא. ושני' מתני' לעולם ר' ישמעאל היא וכי לא מחייב ר' ישמעאל לשעבר כגון אכלתי ולא אכלתי קרבן אבל מלקות מחייב. ומתני' דהכא דמחייב בארבעת' מלקות הוא דמחייב וכדרבה דאמר שוא ושקר אחד הוא. הלא תראה א) דבלוחות הראשונים כתיב לא תענה ברעך עד שקר ובלוחות האחרונים כתיב לא תענה ברעך עד שוא. ומיכן אמר רבה במסכת תמורה בתחלתה בפירוש רבתה תורה שבועת שקר דומיא דשבועת שוא. מה שבועת שוא שהוא לשעבר ולוקין עליה. דא"ר יוחנן משום ר' מאיר כי לא ינקה ה' ב"ד של מעלה הוא דאין מנקין אותו אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו. מיכן לשבועת שוא שלוקה. אף שבועת שקר לשעבר וכתיב לא תשבעו בשמי לשקר, פי' כשם שלוקה על שבועת שוא כך לוקה על שבועת שקר. וכיון דאוקימ' בשתים שהן ד' כולהו לחיובא למלקות אקשינן עליה והא שבועה שאוכל ולא אכל (שבועה) [לאו] שאין (בה) [בו] מעשה (היא) [הוא] אמאי חייב. ופרקינן ר' ישמעאל סבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. והני מילי בנשבע מחייב ר' ישמעאל בלאו שאין בו מעשה מלקות. דגרסינן בתחלת תמורה אמר ר' יוחנן ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי כל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מן הנשבע והמימר והמקלל את חבירו בשם. ב)דאי לא תימא הכי קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל הכא אמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ובתחלת מכות קתני בהדיא ר' ישמעאל אומר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מאי טעמא לעשות את כל דברי התורה הזאת כתיב. ואקשינן כיון דאוקימנא מתני' דהכא לר' ישמעאל והוא סתמא דמתני' לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ואמר ר' יוחנן כל סתם משנה הלכתא כוותיה היכי אמר ר' יוחנן בנשבע שיאכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה אינו לוקה משום דהוא' ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. ופרקינן ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח. דתנן בפרק כיצד צולין את הפסח אבל המותיר בפסח הטהור אינו לוקה מ'.ואמרינן וממאי דהאי מתני' דר' יעקב היא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה דקא פטר ליה למותיר דלמא ר' יהודה היא ומשום דבא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה הוא שאין לוקין עליו. אלא האי סתמא אשכח. דתנן שבועה

שלא

א) עי' בתוס' כאן ד"ה בפירוש שהביאו לדברי רבינו. ב) עי' בתוס' סד"ה וכדרבא וסד"ה בפירוש דפירשו ג"כ כדברי רבינו.

[שבת מו. וש"נ] מכות טו: תמורה ג: פסחים פג: [לקמן כא. כה:]

פסחים פג: מכות יז.

שמות יב

שם

פסחים פד. סנהדרין סג. חולין פב: תמורה ד: מכות ד: עש.

לקמן כא. כו: [תמורה ג:]

[לקמן כא.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וכדרבא וכו' אלא דריש לשוא לשוא ב' פעמי'. עי' שבועות דברי ריבות סי' רנט: ד"ה אי וכו' דהתם רוצה לייסב. כעין זה בתוס' חולין דף ע: ד"ה קא

אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד זו היא דחייבין על זדונה מכות אבל אוכל ולא אכל לא לקי מכדי האי סתמא והאי סתמא מאי חזי דעביד כי האי סתמא לעביד כי האי סתמא ולטעמיך רבי גופיה היכי סתם לן הכא הכי והכא הכי אלא מעיקרא סבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וסתמה והדר סבר אין לוקין עליו וסתמה *ומשנה לא זזה ממקומה במאי אוקימתא כר' ישמעאל ולמלקות מראות נגעים מאי מלקות איכא בקוצץ בהרתו וכרבי אבין א"ר אילעא *דא"ר אבין א"ר אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה יציאות שבת מאי מלקות איכא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא *) "וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו משום הכי קא מוקמינא כר' ישמעאל *דאמר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו הא לאו הכי קיימא כר"ע קשיא ידיעות לאו אמרת רבי ישמעאל היא ולמלקות ר"ע נמי ולמלקות אי הכי ידיעות התראות מיבעי ליה הא לא קשיא תני ידיעות דהתראות אי הכי שתים שהן ארבע תרתי הוא דהויין ותו את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים העלמה למלקות מאי עבידתיה ותו הרי זה בעולה ויורד אלא אמר רב יוסף *רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי בידיעות נסיב לה כרבי ישמעאל בשבועות נסיב לה כר"ע אמר רב אשי אמריתא לשמעתא קמיה דרב כהנא ואמר לי לא תימא רבי נסיב לה אליבא דתנאי וליה לא ס"ל אלא רבי טעמיה דנפשיה מפרש *דתניא מנין שאינו חייב אלא על שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים ת"ל °ונעלם ונעלם שני פעמים דברי ר"ע רבי אומר אינו צריך "הרי הוא אומר ונעלם

*) [שבת קנד: עירובין יז: ב"ק עד: סנהדרין פו: מכות יג:]

ויקרא ה

רש"י

אינו חייב אלא אחת. דמאחר שנשבע עליו שבועה ראשונה נאסרת עליו וכי הדר אישתבע ה"ל נשבע לקיים את המצוה ותנן לקמן (דף כז.) נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור משבועת קרבן: זו היא. להכא דלקי עלה דהויא לה לאו שיש בו מעשה אבל אוכל ולא אכל לא לקי: אלא מעיקרא סבר לה כו'. תורה אור

הלכך רבי יוחנן ס"ל כסתמא בתרא דהדר ביה רבי מקמייתא: ומשנה לא זזה ממקומה. ומשנה ראשונה אע"פ שחזר בו מסתימתה מאחר שפשטה ברוב התלמידים לא היה יכולת בדורות שאחר רבי לשכחה מפיהם ולבטלה מבית המדרש והניחו את שתיהן והמשכיל יבין שאחרונה עיקר שחזר בו מן הראשונה: לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לאו האמור בשבת לא ניתן לעונש מלקות אלא שאם יעבור עליו יתרה בו המתרה שהוא בסקילה ויסקל ואם לא התרה בו סקילה והתרה בו מלקות אין דינו ללקות שלא לעונש מלקות כתבו מתחלה ומשנינן להכי אוקימנא כרבי ישמעאל דאמר במסכת מכות לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אם התרו בו מלקות ולא מיתה מלקין אותו דתניא אחת חייבי כריתות ואחת חייבי מיתות ב"ד ישנן בכלל מלקות מ' דברי רבי ישמעאל: הא לאו הכי מתוקמא כר"ע. בתמיה והא קשיא ידיעות הטומאה כדאמר לעיל (דף ג.) דלר"ע (א) אינו חייב על העלם קדש ומקדש: ומשני לאו אמרת ר' ישמעאל היא. דהוי קשיא לן שבועות גבי קרבן ואוקימנא למלקות ולא קשיא לן לר"ע נמי אי לאו משום קושיא דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דשמעינן ליה לר"ע במס' מכות דאין לוקין עליו אי הוה קשיא לן ידיעות לקרבן הוה מוקמינן לה למלקות כולה מתניתין כר"ע והוה ניחא לן לאוקמה אליבא דר"ע משום דכולהו סתימתאי אליבי' דאמרי' (סנהדרין דף פו.) סתם מתני' ר"מ סתם ספרא ר' יהודה סתם תוספתא ר' נחמיה וכולהו אליבא דר"ע ממנו קבלו: אי הכי. דמתני' למלקות: ידיעות. דמשמע ונעלמו היכי תנן הא התראות נינהו ואין כאן העלם: הא לא קשיא. כלומר אם אין לך קושיא אחרת זו יש לתרץ כך: תרתי הוא דהויין. דאין מלקות אלא א"כ הזכירו את הטומאה והקודש או את הטומאה והמקדש ותרתי הוא דאיכא מלקות לקודש ומלקות למקדש דבשלמא לקרבן איכא ארבע העלם טומאה ואכל קודש וזכור הוא לו העלם טומאה ובא למקדש וזכור הוא לו העלם קודש ואכלו העלם מקדש ונכנס לו וזכור הוא את הטומאה: ותו ה"ז בעולה ויורד. והא במזיד אוקימתה: אלא אמר רב יוסף. לעולם לקרבן ודקשיא לך לא רבי ישמעאל ולא ר"ע היא ר' סתמה ואליבא דתנאי וה"ג בשבועות נסיב לה כר"ע בידיעות נסיב לה כר' ישמעאל ולא מפרש בתמיהא אלא ה"ק שבועות לר"ע שתים שהן ד' ידיעות לר' ישמעאל שתים שהן ד': אמריתא לשמעתא כו'. אני פירשתי שמועה זו של רב יוסף לפני רב כהנא ואמר דהאי נסיב לה אליבא דתנאי דקאמר רב יוסף לא תימא נסיב ולא ס"ל ולא סתמינהו אלא ודאי מסתם סתמינהו רבי והכי קסבר לה בשבועות כר"ע ובידיעות כר' ישמעאל וטעמא דנפשיה קאמר: ונעלם ונעלם שני פעמים. תרי ונעלם כתיבי גבי טומאת קרבן עולה

תוספות

אבל אוכל ולא אכל לא לקי. דלמעט אכלתי ולא אכלתי לא אתי כדאמר בפ"ג (לקמן דף כא: ושם) דקאי בלהבא וממעט להבא ולא אזרוק וזרק חייב לכ"ע וליכא למימר נמי דאתי למעוטי נשבע לבטל המצוה דהא קתני לה התם (דף כז.) ברישא דהך מתני' וא"ת היכי דייק מהכא דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו דלמא טעמא משום דהוי התראת ספק וי"ל דמשמע ליה דפטר אפילו נשבע על הככר וזרקו לים והתרו בו בשעת זריקה ומיהו הא נמי חשיב התראת ספק למ"ד ביטלו ולא בטלו °דחשיב התראת ספק אפילו שיבר כנפיה בפ' בתרא דמכות (דף טו: ושם) א"נ אינו חושש רק למצות תנא דפליג אמתני' וא"ת ומנלן דפליג דלמא מתני' דהכא איירי כזורק ככר לים דהוי התראת ודאי (ב) ולעולם תרוייהו סבירא להו דלוקין על לאו שאין בו מעשה ומתני' דפ"ג (לקמן דף כז:) איירי בהתראת ספק וי"ל דמתני' משמע ליה דאיירי כמתני' דלקמן (שם) וכן מייתי לעיל שפיר ממתני' דמותיר בטהור אע"ג דאיכא למימר דפטר משום דיש בהן התראת ספק דמ"מ אייתי ראיה דפליג תנא אמתני' דבהאי טעמא דפטר מותיר בטהור יש לפטור הך דמתניתין: והדר סבר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. וא"ת דברים אלו טריפות (חולין דף מג.) פריך לר' יוחנן דאמר הלכה כדברי האומר בכוית והא"ר יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן ניטלה הכבד ולא נשתייר ממנה כלום ומאי פריך והא סתמא בתרא עדיף וי"ל דהלו טריפות והלו כשירות חדא מילתא היא ולא שייך למימר בהו קמייתא ובתרייתא והר"ר יעקב דאורלינ"ש תירץ דה"פ והא"ר יוחנן הלכה כסתם משנה ע"כ כתמא דהלו כשירות לאו סתמא מעלייתא היא דאי סתם גמור הוא אמאי הוצרך לפסוק כוותיה והא"ר יוחנן חדא זימנא דהלכה כסתם משנה*: מראות נגעים מאי מלקות איכא. ואין לומר כגון אם התרו בו שלא ליכנס למקדש ונכנס או שלא לאכול בשר קודש ואכל דא"כ הייט ידיעות הטומאה ואם התרו בו שלא ליכנס במחנה לויה ונכנס לפנים ממחיצתו הא אמר בפרק אלו דברים (פסחים דף סז: וע"ש בתד"ה הכתוב) דלא לקי שהכתוב נתקו לעשה דכתיב בדד ישב אבל אי איירי לענין קרבן ניחא דיש קרבן לאחר שנטהר מנגעו: בקוצץ בהרתו. משמע הכא דאין לוקין אלא על קילות ד' מראות נגעים וקשה דבפ' ר"א דמילה (שבת דף קלב: ושם) משמע דלקי אף על קילות נגעים טהורים דאין לרעת דוחה את העבודה ופריך °ונקלץ בהרתו דאתי עשה דעבודה ודחי לאו דקוצץ בהרתו ומשני מחוסר טבילה התינח נגעים טמאים נגעים טהורין מאי איכא למימר משמע דלקי אקילת נגעים טהורים ואומר ריצב"א דהתם נמי לא איירי אלא בד' מראות וטהורים דקאמר כגון דעמד בעיניו בזה ובזה או כהה וקרי ליה טהורה לפי שאין מוחלט ואין מחוסר טבילה שכבר טבל: הא לאו הכי מתוקמא כר"ע קשה ידיעות. תימה דהא ודאי אי הוה סבר ר"ע לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו הוה אתיא מתני' שפיר כר"ע ולא הוה קשיא ליה ידיעות כיון דלמלקות איירי מתני' דאיצטריך למימר דסבר תנא דמתניתין לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו וי"ל דקשיא ליה ידיעות כי מוקמינן מתני' כר"ע אע"ג דמתניתין איירי למלקות כדמסיק בתר הכי אי הכי ידיעות התראות מיבעי ליה. אבל כרבי ישמעאל ולמלקות אתי שפיר הא דקתני ידיעות דמתני' איירי בין לקרבן בין למלקות והשתא אתי שפיר דיש לייסב אי הכי דפריך אמאי מוקי כרבי עקיבא ולמלקות דכרבי ישמעאל ולמלקות א"ש כדפרישית: רבי עקיבא נמי ולמלקות. וא"ת א"כ סבר ר"ע לאו שאין בו מעשה לוקין עליו כדאמר הגמ' לעיל אליבא דר' ישמעאל והיכי מצי סבר דלוקין עליו והא למ"ד לוקין עליו משום דגמר ממוציא ש"ר ועדים זוממין כדאמר בפ"ק דמכות (דף ב:) ור"ע דאומר עדים זוממין קנסא הוא לא מצי גמר דאיכא למימר שאני קנס וי"ל דדלמא סבר כרב דימי דאמר בפ"ג (לקמן דף כא.) אכלתי ולא אכלתי שבועת שוא היא ולקי עליו מלא ינקה ולמאי דפרישית לעיל דדוקא גבי שבועה קאמר לעיל דלקי עליו אתי שפיר: ונעלם

רבינו חננאל

שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. אינו חייב אלא אחת. וזו היא שבועת בימוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. ודייקי' מינה מדקתני וזו היא זהו דלקי. דעבד מעשה דאכל אבל אוכל ולא אכל לא לקי. ומאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא. ותו רבי היכי סתים הכא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו והכא סתים לן לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. ופשינן מעיקרא סבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וסתם הכי. והדר סבר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וסתם הכי ונדחת תראשונה דהלכתא כבתראה. ומשנה לא זזה ממקומה. ור' יוחנן דאמר כסתמא בתראה. ומקשינן במאי אוקימתא למתני' דהכא דקתני שתים שהן ארבע למלקות ולא לקרבן. מראות נגעים מאי למלקות איכא. ופרקינן כגון ד' אחד מאלו ארבע' מראות נגעים בראשי אבריו וקצצן שלוקה. כר' אבין דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה. יציאות השבת לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו. ופרקינן להכי אוקימנא כר' ישמעאל דתניא אחד חייבי [כריתות ואחד חייבי] מיתות ב"ד ישנן בכלל מלקות ארבעים דברי ר' ישמעאל. אבל לר' עקיבא ולמלקות לא מיתוקמא. דהעלמה במלקות ליכא. דהא ליכא מלקות אלא בידיעה והתראה. ותוב הא לקרבן היא דהא קתני בעולה ויורד. אלא אמר רב יוסף רבי היא. ובשבועות סבר לה כר' עקיבא דמחייב אפילו לשעבר. ובידיעות הטומאה סבר לה כר' ישמעאל דמחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש.

ויקלן. יעב"ץ

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ח מהל' סנהדרין הלכה ב:

יז ב מיי' פ"א מהל' שגגות הלכה א:

מסורת הש"ס

[יבמות לו. וש"נ]

לקמן לו. מכות יג: סוטה ה. זבחים קו. מנחות [לו:] נט: עירובין צו. ע"ז נא:

מכות יג:

[ר"ה ג: וש"נ]

רש"ל דאשכחן דאית ליה פשטא דנישית רתניא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הא לאו הכי וכו' דלר"ע (אינו חייב בהעלם קדש ומקדש) תא"מ ונ"ב פ"א אינו חייב אלא בהעלם טומאת קדש ומקדש: (ב) תוס' ד"ה אבל וכו' דהוי התראת ודאי ומתני' דפ"ג איירי בהתראת ספק ולעולם תרוייהו סבירא להו וכו' שאין בו מעשה וי"ל כצ"ל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אבל וכו' דחשיב התראת ספק אפי' שיבר כנפי'. לא זכיתי להבין דהתם בשעת עבירה הלקיחה ובשעה ששיבר כנפים אינו בעבירה אלא דמבטל בזה תיקון העשה ויתחייב במלקות למפרע בשעה שלקח. בזה לא שייך ששהתראה על שעת שיבור כנפים דעתה אינו עושה העבירה והלקיחה שיש התראת ספק שמא לא ישבר כנפים. אבל הכא דהעבירה אינו על שעת בשבועה אלא על שעה שעובר על השבועה דקס דלא יתו וכיון דאמו דנין לאחרו בהטלתו ליס לדונו בלאו שיש בו מעשה דעתה הוא יעשה עבירה דבהטלתו ליס עובר על שבועתו שאינו אוכלו. א"כ שהתראה אף עתה כשמטילו ליס ולא הוי התראת ספק ונע"ש

עין משפט
נר מצוה

פייך נע"א

יו א מיי' פי"א מהל' בכורים הלכה ו סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סי' שה סעיף ג:
יז ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה ח סמג עשין פג:

תורה אור

ונעלם מכלל דידע והוא ידע הרי כאן שתי ידיעות אם כן מה ת"ל °ונעלם ונעלם לחייבו (ויקרא ה) על העלם טומאה ועל העלם מקדש אשכחן בידיעות דאית ליה טעמיה דנפשיה שבועות דלית ליה טעמיה דנפשיה מנלן סברא הוא (לישנא אחרינא אשכחן בידיעות דסבר לה כר' ישמעאל בשבועות דסבר לה כר"ע מנלן סברא הוא) ר"ע מאי טעמא קא מחייב לשעבר דדריש ריבויי ומיעוטי רבי נמי דריש ריבויי ומיעוטי דתניא *רבי אומר בכל פודין בכור אדם חוץ מן השטרות ורבנן אמרי *בכל פודין בכור אדם חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות (א) מאי טעמא דרבי דריש ריבויי ומיעוטי °ופדויו מבן חדש ריבה (במדבר יח) °בערכך כסף חמשת שקלים מיעט תפדה (שם) חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות ורבנן דרשי כללי ופרטי ופדויו מבן חדש כלל בערכך כסף חמשת שקלים פרט תפדה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות אע"פ שמטלטלין אין גופן ממון א"ל רבינא לאמימר רבי דריש ריבויי ומיעוטי והא רבי כללי ופרטי דריש דתניא *°מרצע אין לי אלא (דברים טו) מרצע מנין לרבות הסול והסירה המחט והמקדח והמכתב ת"ל °ולקח' כל דבר שנלקח (שם) ביד דברי ר' יוסי בר' יהודה רבי אומר מרצע מה מרצע מיוחד של מתכת [ב]אף כל של מתכת ואמרינן במאי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי ורבי יוסי בר' יהודה דריש ריבויי

ונעלם ונעלם ב' פעמים. פי' בקונט' תרי ונעלם כתיבי גבי טומאה בקרבן עולה ויורד ונעלם ממנו והוא טמא ונעלם ממנו והוא ידע קמא למיגמר מיניה על העלם טומאה הוא חייב ולא על העלם מקדש ואידך קרא יתירא הוא לדרשה והטל והוא ידע בין שני ונעלם ודרוש דלאחר שהיתה לו ידיעה נעלם ולמימר דבעי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא בעי קרא דאי לא ידע שחטא אמאי מייתי קרבן ע"כ לשון הקונט' וקשה הרבה לפירושו א' דאמאי איצטריך ונעלם למימר דאינו חייב על העלם מקדש דמהי תיתי דאיצטריך קרא למיפטריה תדע דהא לרבי איצטריך ונעלם לחייבו על העלם מקדש ועוד דפירש דלידיעה בתרייתא לא צריך קרא דאי לא ידע שחטא אמאי מייתי קרבן א"כ בכל החטאות דכתיב או הודע ליבעי ידיעה בתחלה ועוד הרי רבי דריש והוא ידע לידיעה בתרייתא וכתיב קרא לאורחא דמילתא אף ע"ג דלא איצטריך א"נ איצטריך לידיעה בתרייתא למעוטי הפריש קרבן קודש שנודע לו דאפי' למ"ד בפ' דם שחיטה (כריתות דף כב:) אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחלה ואם הפריש אשמו קודם שידע הוי קודם כחטאת דכתיב או הודע אליו מודה דבעי ידיעה ועוד דבסוף פ"ב (לקמן יט:) קאמר דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה מדמצריך תרי ונעלם להעלם מקדש ולהעלם טומאה משמע דר"ע דבעי ידיעה בתחלה דריש ליה מונעלם יתירא לכך נראה לר"ת דר"ע דריש ליה מונעלם יתירא מכלל שידע ורבי מונעלם דאתי לגופי' דריש מכלל שידע ידיעת בית רבו ועוד יש לפרש ונעלם ונעלם שתי פעמים שדי והוא ידע בין תרי ונעלם דהשתא איכא ידיעה אחר העלמה וקודם העלמה:

ר"ע דמחייב לשעבר משום דדריש ריבויי ומיעוטי. וא"ת דבפ"ק דב"מ (דף ד: ושם) גבי שלשין דינרין קאמר ר"ע דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות וא"כ דריש כללי ופרטי דלמאן דדריש ריבויי ומיעוטי לא ממעטי' אלא שטרות כדמוכח בסמוך ולספרים דגרסי התם רבי יעקב ניחא וי"ל דאפי' מאן דדריש ריבויי ומיעוטי כי איכא תרי מיעוטי מוקמת חד למעוטי קרקעות וחד למעוטי שטרות כדמשמע בפ' מרובה (ב"ק דף סג. ושם) °ור"ע אית ליה נמי שום מיעוט אחרינא גבי שבועות למעוטי קרקעות וי"מ דההיא דהזהב (ב"מ דף נז: ושם) דממעט קרקע משבועה מקרא דכי יתן איש מכלל ופרט וכלל איכה עיקר דרשה אלא מקרא דממעטי' כפל מעל כל דבר פשע ממעטינן נמי שבועה והתם איכא טובא מיעוטי למעט שטרות וקרקעות וקרא דכי יתן איש אתא לדרשה אחריתי כי יתן איש (לקמן מב.) עד שיתן כשהוא איש כסף (ב) כלים (שם לט:) מה כלים שנים כו' ועי"ל דאפי' מאן דדריש ריבויי ומיעוטי מיעט וריבה ומיעט לא דריש אלא דרש ליה בפרט וכלל ופרט כדמשמע פ' ג' מינים (נזיר דף לה: ושם) ומ"ל דר"ע ידרוש גבי שבועות בפרט וכלל ופרט דכה"ג דריש גמ' בב"מ (דף נז:) כי יתן איש אל רעהו חמור וגו' בכלל ופרט וכלל ובפ' ג' מינים (נזיר דף לה:) מאן דדריש ריבה ומיעט דריש ליה בפרט וכלל ופרט: בכל פודין בכור אדם. הא דפליגי בפ"ק דקדושין (דף כט.) גבי הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר בנו קודמו *ומפרש כגון דאיכא חמש בני חורין וחמש משועבדים לרבי יהודה מלוה הכתובה בתורה כמלוה הכתובה בשטר דמיא ואזיל כהן וטריף הנך משועבדים לאו דמפריק בקרקעות אלא ימכרם ויתן דמים לכהן: יצאו שטרות. הא דמשמע הכא דשייך בשטרות מכר מדאיצטריך למעוטי שטרות מפורש במקום אחר (כתובות נה: קדושין מח. ובשאר דוכתי): דתניא מרצע. הוי מצי לאיתויי מההיא דהקומץ רבה (מנחות דף כח:) גבי מנורה של עץ ושל אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ור' יוסי בר' יהודה מכשיר: הסול והסירה והמקדח. זו ואין צ"ל זו קתני דהמקדח ומחט ומכתב ה"ל למיתני ברישא דמודה בהו רבי שהן של מתכת: לרבות כל דבר הנלקח ביד. לאו דוקא דהא ממעט סם:

והוא טמא (ויקרא ה) ונעלם ממנו והוא ידע קמא דוקא למיגמר מיניה על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש ואידך קרא יתירא הוא לדרשא הטל והוא ידע בין תרי ונעלם ודרוש דלאחר שהיתה ידיעה נעלם ולמימר דבעי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא צריכא קרא דאי לא ידע שחטא אמאי לייתי קרבן: מכלל שידע. לקמן מפרש לה: א"כ מה ת"ל כו'. אלמא רבי אהעלם מקדש נמי מחייב כר' ישמעאל: דדריש ריבויי ומיעוטי. מדרשא דריבויי ומיעוטי נפקא ליה בפ"ג (לקמן כו.) שלא היה דורש את התורה במשמעות כללות ופרטות אלא במשמעות רבויין ומיעוטין וגבי שבועות הכי דריש נפש כי תשבע ריבה כל השבועות להרע או להיטיב מיעט את הריבוי ולימד שאינו חייב אלא על הדומה למיעוט שיהא להבא כמותו ולא דדריש ליה במשמעות כלל ופרט דנימא להרע או להיטיב פירושו של כלל הוא ואין לך להביא בו אלא הוא לבדו הרעה והטבה ולא שאר דברים ואפילו להבא שאינו הרעה והטבה שכל הדורש התורה כלל ופרט אית ליה אין בכלל אלא מה שבפרט וכי הדר אתי כללא אחרינא בתר פרטא כי הכא דכתיב בתריה לכל אשר יבטא וגו' די לך אם תוסיף על הפרט בכלל אחרון דברים שאין בהן הרעה והטבה ויהיו כעין הפרט בלהבא ולא לשעבר שאינו דומה לפרט כלל דלהכי אהני כלל קמא למעוטי והיינו דאומר כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כלומר דן אתה להוסיף על הפרט ע"י כלל האחרון אבל אי אתה דן להוסיף עליו אלא הדומה לו אבל הדורש בריבה ומיעט אין הפרט פירושו של כלל אלא ממעטו במקצת כלומר לא את הכל ריבה בריבו הראשון אלא זה וכיוצא בו בלא ריבוי בתרא משתמע ליה זה וכיוצא בו הלכך כי אתא ריבוי אחרינא בתריה לרבות בא ואפי' שלא כעין הפרט ולא מיעט המיעוט אלא דבר אחד הראוי להוציא מן הכלל הזה יותר מן הכל ור"ע הכי דריש בפ"ג להאי כי תשבע ואינו ממעט מן המיעוט אלא נשבע לבטל את המצוה פרט הוא לשון פירוש לפיכך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט מיעוט אינו פירוש אלא ממעט את משמעות הכלל במקצת ומשייר את כל הדומה למיעוט כך מפורש בסנהדרין בפרק נגמר הדין (דף מו:) גבי והומת ותלית דריבה ומיעוט לחודיה מביא כל כעין הפרט בלא רבויא בתריה ורבי נמי דריש ריבוי ומיעוט כלומר שמעי' ליה בעלמא שדורש את התורה במשמעות ריבוי ומיעוט ולא במשמעות כלל ופרט: חוץ מן השטרות. היה חייב לו אדם בשטר ה' סלעים ונתן זה אותו שטר לכהן בפדיון בנו אינו פדוי אבל בשאר כל דברים פודין ורבנן פליגי עליה במתני' במסכת בכורות דתנן אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות: ופדויו. בכל דבר משמע: תפדה חזר וכלל. ואע"פ דתפדה ופדויו גבי הדדי כתיבי והדר כתיב בערכך כסף איכא תנאי דסבירא להו בשתי כללות הסמוכין זה לזה והפרט אחריהם הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל: שהוקשו לקרקעות. והתנחלתם אותם וגו' (ויקרא כה): אין גופן ממון. הנייר אינו שוה כלום ואינו עומד אלא לראיה שבו: מיעט שטרות. שהן ראויין למעט יותר מן הכל שאינן ממון: הסול. חתיכת עץ חדודה: הסירה קוץ: המכתב. חרט שקורין גריפא: דריש כלל ופרט. ולקחת כלל מרצע פרט ונתת באזנו כל דבר הנתון חזר וכלל מה הפרט מפורש של מתכת וכו':
ריבויי

דתנא

רבינו חננאל

ר' עקיבא מחייב לשעבר מרבוי הכתוב שנאמר לכל אשר יבטא האדם בשבועה. דתנן א"ל ר' עקיבא א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה. דברים שאין בהם הרעה והטבה מנין. א"ל מרבוי הכתוב. א"ל אם ריבה הכתוב אפילו לדברים שאין בהם הרעה והטבה. ריבה הכתוב נמי לשעבר וכיון דר' עקיבא דריש רבויי ומיעוטי ור' נמי דריש רבויי ומיעוטי שמעינן מינה דר' נמי מחייב לשעבר כר' עקיבא. דתניא ר' אומר בכל פודין את הבכור חוץ מן השטרות. שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה. ופדויו מבן חדש. ריבה לפדות בכל דבר. בערכך כסף חמשת שקלים מיעט כל דבר זולתי כסף. תפדה חזר וריבה כו'. וחכ"א בכל פודין בכור אדם חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות. שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה. ופדויו מבן חדש כלל. בערכך כסף פרט. תפדה חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כו'. ומקשה רבינא והא אשכחן לר' דדריש נמי כללי ופרטי דתניא ולקחת את המרצע. מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירה והמקדח והמחט והמכתב ת"ל ולקחת לרבות כל דבר הניקח ביד. דברי ר' יוסי בר' יהודה. ר' אומר מרצע. מה מרצע של מתכת אף כל של מתכת. ואמרינן במאי פליגי. ר' יוסי דריש רבוי ומיעוטי ולקחת ריבה כל דבר הניקח. את המרצע מיעט הכל זולתי המרצע. ונתתה באזנו חזר וריבה כל דבר הניתן ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל. ר' אומר ולקחת כלל את המרצע פרט. ונתתה חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כו'.

ומפרש היכא דליכא אלא חמש סלעים כ"ע סברי דהוא קדים דמצוה דגופו עדיף כי פליגי כגון דאיכא חמש. כצ"ל רש"ל:

גליון הש"ס
תוס' ד"ה ר"ע וכו' ור"ע אית ליה נמי. עי' לקמן דף כה. תוס' ד"ה רב:

מסורת הש"ס

ס"א לג

בכורות נא.

בכורות נא. נב: קדושין כא:

הגהות הב"ח
(א) גמ' חוץ מעבדי' ושטרי' וקרקעות (מאי טעמא דרבי דריש ריבויי ומיעוטי וכו' אף על פי שמטלטלין אין גופן ממון) תא"מ ונ"ב ס"א ואמרינן במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי ור' דריש ריבויי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי ופדויו מבן חדש כלל בערכך כסף חמשת שקלים פרט תפדה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מיטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות אע"פ שמיטלטלין אין גופן ממון ורבי דריש ריבויי ומיעוטי ופדויו מבן חדש ריבה

ריבויי ומיעוטי אין בעלמא כללי ופרטי דריש והכא היינו טעמא כדתנא דבי ר' ישמעאל *דתנא דבי ר' ישמעאל °במים במים שני פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט ורבנן אמר רבינא כדאמרי במערבא כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכות זה לזה הטל פרט ביניהן ודונם בכלל ופרט השתא דאמרת רבי כללי ופרטי דריש בעל כורחיך קשיא שבועות אלא בשבועות נסיב אליבא דר' עקיבא וליה לא סבירא ליה: גופא מנין שאינו חייב אלא על שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים ת"ל °ונעלם ונעלם שני פעמים דברי ר"ע רבי אומר אינו צריך הרי הוא אומר ונעלם מכלל שידע והוא ידע הרי כאן שתי ידיעות א"כ מה ת"ל ונעלם (א) לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש: אמר מר ונעלם מכלל שידע מאי משמע אמר רבא מדלא כתיב והיא עלומה ממנו א"ל אביי אלא מעתה גבי סוטה דכתיב °ונעלם מעיני אישה מכלל דהוי ידע מעיקרא אי הוה ידע מי בדקו לה מיא והא *תניא °ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה *בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ותו גבי תורה דכתיב °ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה מכלל דאיכא דהוה ידע *ביה והכתיב °לא ידע אנוש ערכה אלא אמר אביי קסבר רבי *ידיעת בית רבו שמה ידיעה א"ל רב פפא לאביי אלא דקתני אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף מי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו א"ל אין משכחת לה בתינוק שנשבה לבין הנכרים: יציאות שבת שתים שהן ארבע: *תנן התם יציאות שבת שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ מאי שנא הכא דתנא שתים שהן ד' ותו לא ומאי שנא התם דתני שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ התם דעיקר שבת הוא תני אבות ותולדות הכא דלאו עיקר שבת הוא אבות תני ותולדות לא תני אבות מאי נינהו יציאות יציאות תרתי הויין וכ"ת מהן לחיוב ומהן לפטור והא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כולהו לחיובא אף הכא כולהו לחיובא אלא אמר רב פפא התם דעיקר שבת תני חיובי ופטורי הכא חיובי תני ופטורי לא תני חיובי מאי נינהו יציאות *יציאות תרתי הוא דהויין שתים דהוצאה ושתים דהכנסה והא יציאות קתני אמר רב אשי תנא הכנסה נמי הוצאה קרי לה ממאי דתנן

תורה אור

ריבויי ומיעוטי. וריבה הכל ומיעט סם הכי מפרש לה בקדושין: והכא. גבי פדיון הבן להכי דריש ליה בריבויי ומיעוטי משום דאין הפרט בין שני כללות: כדתנא דבי רבי ישמעאל. באלו טריפות דאיכא תנא דדריש את זה תאכלו מכל אשר במים כלל בימים ובנחלים פרט במים חזר וכלל ופליג עליה תנא דבי רבי ישמעאל ואמר במים במים סמוכין זה לזה ואח"כ כתיב בימים ובנחלים הלכך אין זה כלל ופרט אלא הטילהו ביניהם לדרשו בריבויי ומיעוטי: ורבנן. דפליגי עליה דרבי ודרשי ליה בכלל ופרט סבירא להו כדאמרי במערבא: אין האיש מנוקה מעון. שבא עליה אחר שנסתרה: ידיעת בית רבו. שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה טמא °והוא ידע שהרגים כשנגע אבל לא התבונן לשום על לבו בטומאה (בטומאה כשנוגע בה) שמה ידיעה: ד' בפנים. שתים לחיוב הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית וב' לפטור כשזה עוקר וזה מניח דכתיב בעשותה העושה את כולה (שבת דף ג.): דעיקר שבת. שעיקר מסכת באיסורי שבת: אבות. יציאות שהן מן התורה: תולדות. הכנסות דלא מיפרשן בהדיא: תרתי הויין. ומתני' דהכא ד' תנן: שתים. לחיוב הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית: ושתים. לפטור אחת שהעני פושט ידו לפנים ונתן בעה"ב לתוכה והעני הוציאה ועבד איהו הנחה ולא עבד עקירה ובעה"ב עקר ולא הניח ושניהם פטורין ואחת שבעה"ב פושט ידו מליאה לחוץ ונטל העני מתוכה והניח דעבד נמי בעל הבית עקירה והעני הנחה ושניהם פטורין בשתי הוצאות הללו: חיובי מאי נינהו יציאות. דהא יציאות קתני ויציאות דחיובא תרתי הוא דהויין חדא דעני וחדא דבעה"ב:

דתנא דבי ר' ישמעאל במים שני פעמים כו'. תימה דר' ישמעאל תני בי"ג מדות התורה נדרשת והא איכא טפי קן מדה דשני כללות הסמוכו' דדרשינן בריבה ומיעט:

בשבועות נסיב לה כר' עקיבא ולא סבר לה. זימנין דלא בעי למימר הכי בפרק כיסוי הדם (חולין דף פה:) גבי רבי חייא דנפל ליה *יניקה בכיתני' וא"ל רבי לא ונחור ופריך ולימא ליה לא וטרוף דהא רבי רלה דבריו של ר"ש בכיסוי הדם וסנאס בלשון חכמים דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה ולא בעי למימר תני לה ולא סבר לה:

ונעלם מעיני אישה מכלל דה"ל ידיעה מעיקרא. וי"מ דה"ל ידיעה שנטמאת דהכי משמע קרא ושכב איש אותה שכבת זרע ונעלם וגו' וקשה לפירוש זה דהיכי דמי אי בשעת השקאה נזכר מן הטומאה למה משקה אותה ואם אינו נזכר אמאי משקה אותה הא בעינן ידיעה מעיקרא והוא סבור שלא היתה לו ידיעה מעולם ומיהו יש ליישב דמיירי כשאינו נזכר ומ"מ משקה אותה מספק דע"י השקאה יתברר אם היתה לו ידיעה מעיקרא או לאו ולפי המפרשים דונעלם קאי אסתירה מיירי שפיר דבשעת השקאה זכור מן הסתירה אבל מ"מ קשה אמאי חשיב ליה אין מנוקה אם לא בא עליה משנסתרה וי"ל כיון דשכח מוכיח שלא הקפיד ולא חשיב מנוקה מעון דאפילו אינו מוחה אעון בניו ובנותיו אין מים בודקין את אשתו כדאיתא בפ"ב דסוטה (דף מז:) *ואמר נמי התם אם אתם מקפידין על עצמכם המים בודקין את נשותיכם:

ידיעת בית רבו שמה ידיעה. אף על פי שדבר זה לא נעלם ממנו שגם עתה יודע כן ולא אתי למעוטי אלא תינוק שנשבה וכן בסוטה יודע שאם נטמאה אסורה וגבי תורה נמי אף בשעת העלמה נמי יודע שהיא בעולם:

אמר ליה רב פפא לאביי והא תנן כו' מי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו. ה"ה דה"מ למיפרך אהא דדריש מקרא דונעלם לידיעת בית רבו ומי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו:

שתים שהן ד' בפנים. הכא פי' בקונטרס בפנים היינו הכנסות ובחוץ היינו הוצאות ואין נראה מדאיצטריך לקמן למימר וקמפרש הכנסה נמי הוצאה קרי לה ואתר ה"ל לאוכוחי משתים שהן ד' בפנים דהוו כולהו הכנסה ונראה כמו שפירש בקונטרס במסכת שבת (דף ב:) שתים הוצאה והכנסה דחיוב של בעל הבית העומד בפנים שהן ארבע הוצאה והכנסה דפטור ובחוץ לעני העומד בחוץ וריב"א פירש שתים דהוצאה דחיוב והוצאה דפטור שהן ד' הכנסה דחיוב ודפטור לבעל הבית העומד בפנים וכן לעני העומד בחוץ דה"נ מפרש לעיל מתני' דהכא שתים הוצאה דעני ודבעל הבית שהן ד' הכנסה דעני ודבעל הבית. ובירושלמי בעיא אי איכא לפרושי מתני' כמו שפירש בקונט' או כריב"א ואין להאריך ואין להקשות לפירוש ריב"א הא דמפרש ואזיל במתני' דשבת כסדר הקונט' הכנסה והוצאה דעני ולא מפרש הוצאה והוצאה הכנסה והכנסה דניחא ליה למינקט הכי כדי לקצר פשט עני ידו לפנים או שנטל כו' והוצאה והוצאה היה צריך להאריך ועוי"ל שתים שהן ד' בפנים היינו חיוב שחייב ומביא קרבן עליהם בפנים בעזרה דהיינו ב' הוצאות וב' הכנסות ושתים שהן ד' בחוץ היינו פטור: ומאי שנא הכא דתני שתים שהן ד' ותו לא. וא"ת וליטעי דהכא לא מצי תני כי התם משום דדומיא דמראות נגעים קתני כולהו לחיובא וי"ל דשפיר הוה דומיא דמראות נגעים הואיל ואיכא בהו ד' לחיובא והר"ר משה פירש משום דומיא דמראות נגעים אין לו להניח מלפרש דיני שבת אבל בתר דמסיק דהכא לאו עיקר שבת הוא פריך שפיר והא דומיא דמראות נגעים קתני: אבות תני תולדות לא תני. אע"ג דבמראות נגעים תני אבות ותולדות התם משום דלאי אפשר למנות ב' שהן ד' בענין אחר: והא יציאות קתני. לפי הפשט משמע דלא פריך אלא אהך דהכא משום דלא תני פטורי אבל אההיא דשבת דתני חיובי ופטורי ניחא ליה ותימה דהיכי משכחת לה בהוצאות גרידא ב' שהן ד' לבעל הבית וכן לעני ומפרש ר"י דהשתא חשיב אף פטור דפטור ומותר דמשכחת כל הח' בהוצאות:

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה ח סמג עשין מח:

ז"ל יאגיבא

רבינו חננאל

ופרקינן רבי בעלמא בכללי ופרטי דריש ולענין בכור אידי דכתב ופדויו מבן חדש תפדה סמוכים זה לזה ואח"כ כתב בערכך כסף חמשת שקלים סבר אין זה כלל ופרט אלא ריבוי ומיעוט. וכדתנא דבי ר' ישמעאל בענין הדגים דכתיב וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים שקץ הם לכם. תנא דבי ר' ישמעאל במים במים שתי פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבוי ומיעוט רבי סבר לה כתנא דבי ר' ישמעאל ודריש לה בריבויי ומיעוטי. ורבנן סברי כדאמרי במערבא כל מקום שאתה מוצא שני כללות סמוכין זה לזה הטל פרט ביניהן ודונם בכלל ופרט. וכבר פירשנוה בסוף פרק ואלו טרפות. ואסיקנא אלא ר' בשבועות נסיב לה למתני' כר' עקיבא ולא סבר לה כוותיה דחייב לשעבר. גופא מנין שאינו חייב אלא בשיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים. ת"ל ונעלם שתי פעמים דברי ר' עקיבא. רבי אומר אינו צריך שני ונעלם. אלא ונעלם מכלל שהוא יודע. שאין אדם מי שלא קרא המקרא הזה בבית רבו בבית הספר. ועוד כתיב והוא ידע. הרי ידיעה אחרת. הנה ידיעה בתחלה והעלם בינתים וידיעה בסוף. ונעלם השני למה בא. להייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש. והא דתנן אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף. אוקימנא בתינוק שנשבה לבין הנכרים ולא היתה לו ידיעה בבית רבו כלל. יציאות השבת שתים שהן ד'. ואקשינן אמאי לא תני שתים שהן ד' בפנים וכו' כדקתני במסכת שבת. ופרקינן התם תני אבות ותולדות הכא אבות תני תולדות לא תני. אבות מאי ניהו יציאות וכו'. וכבר פירשנוה במקומה

מסורת הש"ס

ב"ק סד: חולין סו. בכורות נא.

ויקרא יא

שם ה

במדבר ה

שם

סוטה כח. [מז: יבמות נח. קדושין כז:]

איוב כח

שם

נ"ל בה. יעבץ

[לקמן יד:]

שבת ב.

נ"ל ויציאות

הגהות הב"ח

(א) גמ' ונעלם ונעלם לחייב על העלם טומאה:

רש"ל מ"ז

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ידיעת וכו' והוא ידע שהרגים. עיין לקמן דף יד: תוס' ד"ה או:

*דתנן *המוציא מרשות לרשות חייב מי לא עסקינן דקא מעייל עיולי וקא קרי ליה הוצאה ודלמא *קא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים אם כן ניתני המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים מאי מרשות לרשות דאפילו מרשות הרבים לרשות היחיד וקא קרי לה הוצאה וטעמא מאי תנא כל עקירת חפץ ממקומו הוצאה קרי לה אמר רבינא מתניתין נמי דיקא דקתני יציאות שבת שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ וקא מפרש הכנסה שמע מינה רבא אמר רשויות קתני רשויות שבת שתים: מראות נגעים שנים שהן ארבעה: °תנן התם *מראות נגעים שנים שהן ארבעה ^ג^בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל *שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה (א) א"ר חנינא מאן תנא מראות נגעים דלא כר' עקיבא דאי ר"ע כיון דאמר זו למעלה מזו וזו למעלה מזו א"כ טיהרת סיד היכל מלצרף בהדי מאן ליצרפי' ליצרפיה בהדי בהרת איכא שאת דעדיפא מיניה ליצרפיה בהדי שאת לאו תולדה דידיה הוא אי הכי קרום ביצה נמי בהדי מאן ליצרפי' ליצרפיה בהדי שאת איכא סיד דעדיף מיניה ליצרפיה בהדי סיד לאו בר מיניה הוא האי

רש"י

דתנן. *בענין אבות מלאכות המוציא מרשות לרשות: מי לא עסקינן דקא נעייל עיולי. דעל כרחך קיימא לן נמי בהא דחייב וקרי ליה המוציא*: הוצאה קרי לה. (ב) שמוציאה ממקומו: מתני'. במסכת שבת דייק דהכנסה קרי יציאה דקאמר יציאות השבת שתים וכו' ופירש הכנסה לאלתר דקתני התם כיצד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית דהייט הכנסה: תנן התם. בתחלת מסכת נגעים: *שנים שהן ארבעה. מראה לשון זכר הוא להכי תנן להו בלשון זכר כדכתיב (יחזקאל א) מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה' וגו': שנים. כתובין שאת ובהרת דספחת אינו שם נגע כדלקמן אלא לשון טפל לאחרים: שהן ארבעה. יש לך לרבות להם ב' תולדות מרבויא דספחת כדלקמן: בהרת עזה כשלג וכו'. עזה לבנה ביותר ולקמן מפרש מנא ליה. שניה לה כסיד ההיכל. דאע"ג דצמר לבן עזה לבנוניתו מסיד על כרחך שאת שהוא אב קרוב אל לבנוניתו של בהרת הוא אלא שגבוה ממנו מעט מתוך שאינו לבן כמוהו וכל דבר שחור נראה גבוה מן הלבן ולפיכך נקרא שאת והשניות שנתרבו להם סיד וקרום בילה והסיד לבן מן הקרום ולמטה מן הקרום אינו נגע אלא בוהק וטהור הוא ושני מראות של תולדות הנבנה לאב הלבן *הגבוה לאב הגבוה הלכך סיד לבהרת וקרום לשאת וריבה הכתוב את התולדות להצטרף עם אבותיהן לכגרים שהוא שיעור נגע: מאן תנא מראות נגעים גרסינן ולא גרסינן שנים שהן ארבעה דכולי עלמא הכי אית להו אלא הכי קאמר מי שנה משנה זו בלשון אבות ותולדות דלא כר' עקיבא דאי כר' עקיבא כיון דאמר לקמן מראות נגעים זו למעלה מזו *נשנו כסדר מעלתן השלג והצמר והסיד והקרום ואמרינן לקמן שכסדר משנתן הן מצטרפין זה לזה ואין אחד מצטרף לגבוה הימנו שתי מעלות אלא מעלה אחת: אם כן. דהוא שנאן בלשון אבות ותולדות: טיהרת· מראה הסיד מלהצטרף דמדתניה לסיד שניה לבהרת ולא תניה נמי שניה לשאת והרי אף משאת היא פחותה ש"מ סבירא ליה לתנא דלאו בת מינה דשאת היא ולא מיצטרפא בהדה ומהשתא בהדי מאן נצרפה אי בהדי בהרת אביה הא איכא שאת שהיא כצמר דעדיפא מינה בלובן נמצאת בהרת למעלה מן הסיד שתי מעלות ור' עקיבא זו למעלה מזו בעי: נצרפיה בהדי שאת. שהוא מעלה אחד: לאו תולדה דידיה (ג). דהא שקלת לה מיניה ושויתיה מין בהרת ולר' עקיבא הכי איבעי לי' למיתנא בהרת עזה כשלג ושאת כצמר לבן ושניה לה סיד ההיכל וקרום בילה דנימצי למימר כולהו מינא דהדדי נינהו ובהרת ושאת מצטרפין ושאת וסיד כמנא לו צירוף לסיד והכי אמרינן בת"כ בבהרת ושאת דמצטרפי והיה מלמד דמצטרפין זה עם זה אבל השתא דמחלקת תולדה לזו ותולדה לזו סבירא לן שאין מצטרף כל אחד אלא עם אביו: אי הכי. דאית ליה לר"ע דלא מצטרפי לגבוה ממנו שתי מעלות: קרום של בילה נמי· אמאי *לא קשיא לך בהדי מאן נצטרפיה אי בהדי שאת אביו איכא סיד דעדיף מיניה הרי השאת גבוה שתי מעלות: נצרפיה בהדי סיד. לאו בר מיניה הוא (ד) שאינה תולדה לאב אחד ומשנינן האי

תוספות

מי לא עסקינן דמעייל כו'. ואם תאמר ומאי שנא דתני תולדה דהוצאה משאר תולדות של אבות ועוד תימה דקתני סיפא הרי אלו מ' אבות מלאכות חסר אחת משמע דלא תני שום תולדה וי"ל דודאי המוציא מרשות לרשות עיקרה לא תנא אלא משום הוצאה אלא דכייל הכנסה דרך קצרה ור"ת פי' משום דהוצאה והכנסה גרועות הן והוי חידוש תנא לה להכנסה לחודה בהדה:

וקמפרש הכנסות לאלתר. ריב"א לא גרים לאלתר דבלא לאלתר מוכח שפיר דלא מצינן לאשכוחי ב' שהן ד' בפנים וכן בחוץ בלא הכנסות ומיהו לפי מאי דפרישית לעיל גרס ליה שפיר:

רבא אמר רשויות קתני. פי' בקונ' בפ"ק דשבת (דף ב:) יציאות השבת שתים כלומר שתי רשויות רשות הרבים ורה"י ועל ידיהם יש לך ד' איסורים בפנים וד' בחוץ ולפירושו לא ה"ל למיתני וב' שהן ארבע בחוץ אלא ושהן ד' בחוץ לכך מפרש ר"י דה"ק ברשויות שבת יש ב' חיובים שהן ד' בפנים וב' חיובים שהן ד' בחוץ*: רבא אמר. יש שמוחקים רב אשי בתירוצא דלעיל דתנא הכנסה הוצאה קרי לה דהש"ס לא היה קובע דברי רבא אחר רב אשי דביום שמת רבא נולד רב אשי* ואין למחקו בשביל כך דמילתא דרבא לא קאי לתרולי קושיות ורבא לא בא אלא ליישב דמתני' דקתני יציאות ולא קתני הוצאות דיציאות משמע מוצאות ומבואות דהיינו רשויות והש"ס קבעה כאן משום דהכי מיתרצא פירכא דוהא יציאות קתני תדע דאי בא לתרץ מי דוחקו לומר כן הא ע"כ תנא הכנסה הוצאה קרי ליה מההיא דהמוציא מרשות לרשות:

שנים שהן ד' בהרת כו'. סדר לבנוניתן שלג צמר לבן סיד ההיכל וקרום בילה והיה נראה לומר דכל למעלה משלג בכלל שלג ומלמר ועד שלג בכלל צמר ומסיד ועד צמר בכלל סיד ומקרום ועד סיד בכלל קרום והוה אתי שפיר הא דתנן במסכת נגעים (פ"א משנה ד) ע"ב מראות דהרבה מראות נגעים יש אבל אין לחלקם לענין צירוף אלא לארבעה אבל קשה דהיכי פריך לקמן ויאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרף איך הייט מחלקים אותן לד' מראות הללו והיאך הייתי יודע סדר צירופן אם לא מנאם לכך נראה דאין דרך הנגע לבא אלא בד' מראות הללו ואין מראות אחרות בינתיים וכן פירש בקונט' בסמוך וע"ב דחשיב במסכת נגעים השיב פתיכי או נגעי בתים ובגדים כדפי' במתני' ומיהו אפשר שבכל אחד יש כמה מראות שיש שלגים לבנים זה מזה וכולן מראה שלג וכן צמר לבן נקי בן יומו דמפרש לקמן לבן מצמר אחר והכל מראה צמר וכן סיד וקרום אבל לעולם לא יבא הנגע כ"א בד' מראות הללו: שאת כצמר לבן. הש"ס מקצר ומדלג דר"מ דאמר בריש מסכת נגעים שאת כקרום בילה שניה לה כצמר לבן ונראה דצמר לבן דר"מ לא איירי בנקי בן יומו כמו חכמים אלא צמר שאינו נקי ושחור מסיד דאין סברא דלשאת שהיא שחורה מכולן שתהיה תולדתה לבנה מתולדה דבהרת שהיא לבנה מכולן:

אם כן טיהרת סיד מלצרף. תימה תקשה נמי ליה טיהרת בהרת מלצרף דאי בהדי סיד איכא צמר דעדיף מסיד ואי בהדי צמר לאו מינה הוא ובקונטרס פירש דבהרת ושאת שמצטרפים כדדרשינן בת"כ והיה מלמד שמצטרפים זה עם זה וקשה דא"כ תולדות נמי יצטרפו וע"ק דבירושלמי בריש מכילתין אומר רבי יוסי ב"ר בון והיו אין כתוב כאן אלא והיה מלמד שאין מצטרפות זה עם זה תני חזקיה לנגעי צרעת אין כתוב כאן אלא לנגע מלמד שאין מצטרפות ומיהו הסיא גופה תימה דמייתי לה אהך דמסיק התם דמצטרפים וצ"ע שם: טיהרת סיד ההיכל מלצרף. וא"ת אמאי לא מקשה בפשיטות דמתני' דלא כר' עקיבא דבמתני' קתני שניה כסיד ההיכל משמע דמצטרפין סיד עם השלג אבל לא עם הצמר ולר"ע אדרבה מצטרפת עם הצמר ולא עם השלג שגבוה ממנו ב' מעלות וי"ל דה"פ אם נאמר מתני' ר"ע היא והא דקתני שניה לה כסיד ההיכל לא להצטרף עמהם אלא לומר שתולדה היא ולא תצטרף עם הצמר אע"פ שאין גבוה ממנו כ"א מעלה אחת ור' עקיבא דקתני זו למעלה מזו לא שיצטרף הסיד עם הצמר דהא לאו תולדה היא אלא לומר שלא יצטרף הסיד עם השלג אע"ג דתולדה היא הואיל וגבוה ממנו ב' מעלות א"כ טיהרת סיד ההיכל: אי הכי קרום של בילה נמי. פירוש אא"ב דמתניתין דלא כר' עקיבא שפיר והר"ר משה מאייבר"א פירש אא"ב דר' עקיבא דקאמר זו למעלה מזו מודה נמי דאב ותולדה דידיה מצטרפין והא דקאמר זו למעלה מזו אתא לאוסופי דאפילו סיד וצמר או סיד וקרום מצטרפין אף על גב דלאו בר מיניה הוא ומתניתין נמי דקתני ושניה לה כו' סבירא לה נמי זו למעלה מזו אלא דאתא לאשמועינן דאפי' שלג· וסיד או צמר וקרום שגבוהות זו מזו שתי מעלות מצטרפין הואיל ובר מיניה הוא אתי שפיר דכולהו מצטרפין אהדדי בר משלג וקרום שאין מצטרפין זה עם זה יחד אלא לדידך דפרכת א"כ טיהרת סיד ההיכל אם כן סבירא לך דלרבי עקיבא לעולם לא מצטרפין אלא עם סמוכה מעלה אחת ולמתני' אין מצטרפין אלא אם כן בר מינה ואי אתיא מתניתיי כרבי עקיבא לא מצטרפין אלא אב ותולדה דידה שהיא גבוה מעלה אחת א"כ קרום נמי תקשי לך:

אא

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פי"ג מהל' שבת הלכה א סמג לאוין סה:

ב ב מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הל' ב:

[פי' נמוס' דשבת ב: ד"ה רשויות קתני]

[כדאיתא בקדושין עב:]

רבינו חננאל

תנן התם בתחלת מסכת נגעים מראות נגעים שנים שהן ד'. בהרת עזה כשלג. שניה לה כסיד ההיכל. שאת כצמר לבן. שניה לה כקרום ביצה ואמרינן הא מתניתא דלא כר' עקיבא דאמר מראות נגעים זו למעלה מזו. דאם כן טיהרת סיד ההיכל מלצרף דבהדי מאן נצרפיה כלומר שיעור הבהרת. כדתנן (רפ"ו דנגעים) כגרים הקילקי מרובע מקום הגרים תשע עדשות. מקום עדשה ד' שערות נמצאו ל"ו שערות. עתה אם תהיה בהרת כחצי גרים וחציה כסיד ההיכל אינה מצטרפת לדברי ר' עקיבא דאמר זה למעלת מזה שהרי השאת למעלה מן הסיד של היכל הוא. תצטרף הסיד בהדי שאת לאו תולדת דשאת היא. ואקשינן אי הכי נימא כקרום ביצה נמי בהדי מאן נצרפיה בהדי שאת הרי סיד עדיף מיניה. בהדי סיד תרווייהו תולדות נינהו

מסורת הש"ס

כדסוי' כגירסא בגנין

שבת עג.

ג"י יעב"ץ דקא וכ"ה נס"א

[עיין לעיל במסנגנ]

נגעים פ"א מ"א שבת כ:

שבת עג.

נ"ל וסגנוס

נ"ל ונשנו

הגהות הב"ח

(א) גמרא אמר רבא מאן תנא מראות נגעים:

(ב) רש"י ד"ה הוצאה וכו' שמוציאו:

(ג) ד"ה לאו תולדה דידיה סוף דהא וכו' בת"כ דבהרת ושאת דמיצטרפי דכתיב והיה:

(ד) ד"ה נצרפי' וכו' שאינה סימנים תולדה לאב:

לא קשיא ליה

נ"ל רש"ל

גליון הש"ס

גמ' תנן התם מראות נגעים. עי' בסוגיא זו בתשובת דמי ריבות סי' כ"ט:

האי מאי בשלמא בלא סיד היכל קרום ביצה לא קשיא דאע"ג דקרום ביצה מתתאי דשאת רחמנא אמר °ולשאת ולספחת ספחת טפילה לשאת אע"ג דמנחתא מיניה טובא אלא סיד היכל קשיא אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי עקיבא והיכא שמעינן לרבי עקיבא זו למעלה מזו אילימא מהא דתניא *אמר רבי יוסי שאל יהושע בנו של רבי עקיבא מרבי עקיבא מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ארבעה אמר לו ואם לאו מה יאמרו יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא אמר לו [א]לומר שמצטרפים זה עם זה אמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה אמר לו [ב]לומר לך *כל כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן אינו רואה את הנגעים ואילו מסיד היכל ולמעלה לא קאמר מדלא אמר ליה ש"מ דשמיע ליה לר' עקיבא דאמר כולהו לבהדי שאת מצטרפין .ודלמא שאת ותולדתה בהרת ותולדתה אלא מדרבי חנינא דאמר ר' חנינא משל דרבי עקיבא למה הדבר דומה [ג]לארבעה כוסות של חלב אחד נפלו לתוכו שתי טיפין של דם ואחד נפלו לתוכו ארבע טיפין של דם ואחד נפלו לתוכו שמונה ואחד נפלו לתוכו שתים עשרה טיפין ואמרי לה [ד]שש עשרה טיפין שכולן מראות לובן הן אלא שזה למעלה מזה וזה למעלה מזה אימור דשמעת ליה לרבי עקיבא בפתוך בחלוק מי שמעת ליה וכי תימא כי היכי דשמעת ליה בפתוך הכי שמעת ליה בחלוק ובפתוך גופיה מי שמעת ליה (א) והתניא רבי עקיבא אומר אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים אלא של בהרת עזה כשלג ושל סיד דיהה הימנה ואם

רש"י

האי מאי בשלמא בלא סיד קרום בילה לא קשה. ולשאת ולספחת כתיב משמע לשאת ולספחת ולנטפל עמה ש"מ דרבי לה רחמנא טפילה וטפילה כל שהוא במשמע ובלבד שיהא ממראות נגעים: ואף ע"ג דמנחתא מינה טובא. וס"ל לר"ע דלשאת רבי לבהרת לא רבי דהא ספחת בשאת הוא דכתיב הלכך שאת הוא דמצטרפא לבהרת דסמוכה לה וכתיב והיה מלמד שמצטרפין וסיד לשאת ממילא דהא דמיא לה וכן קרום לשאת דספחת בשאת כתיבא ורבי לה תולדה וזו למעלה מזו דר' עקיבא בסיד ושאת ובהרת מיתוקם: אלא סיד ההיכל. כי מפלגת להו בתרתי מיני זו תולדה לזו וזו תולדה לזו: קשיא. היאך יצטרף בהרת לסיד ותולדתו לרבי עקיבא דאית ליה זו למעלה מזו דהא ליכא למימר לרבי עקיבא דכי היכי דאיתרבאי טפילה לשאת ממשמעות איתרבאי טפילה נמי לבהרת מדרשא כדאמר לקמן לרבנן דא"כ זו למעלה מזו דרבי עקיבא היכא איתיה אבות ותולדות הוא דאיכא ואין בהם צירוף אלא לגבוה ממנו שתי מעלות: והיכא שמעינן ליה לר' עקיבא. דקפיד אסדר מעלות לצירוף: יהושע בנו של ר' עקיבא. הוא יהושע בן קרחה שר' עקיבא קרח היה כדאמרי' בבכורות (דף נח:) חוץ מן הקרח הזה: מפני מה כו'. כדמפרש בעי והזיל יאמרו מקרום כו': ואם לאו מה יאמרו. מחזר היה (ב) שמפרש מה הוא שואל: יאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא אחר שאין לנו חלוק במראות לובן למעלה מקרום בילה אלא ד' מראות הללו יאמרו כל מראה לובן שהוא מקרום ולמעלה טמא דקיימא לן (פסחים דף ג:) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה ולמה הזכירו שמותן: אמר לו לומר לך שמצטרפין זה עם זה. לכך שנאום וסידרום לומר לך שכסדר הזה משנתן וכך דרך צירופם ועדיין אין אנו יודעין באיזה סדר הוא שונה אותן ומתשובות בנו אנו באין ללמוד: אמר לו ויאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה. ומתשובתו אנו למידין סדר משנת אביו: ואילו מסיד ולמעלה לא קאמר ליה. יאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרף ומסיד ולמעלה טמא ומצטרף שמע מינה שמיע ליה מיניה כולהו בהדי שאת מצטרפין עליון אחד לשתי תולדות דאי סלקא דעתך משנת אביו כסדר משנתנו תולדה לבהרת סיד ותולדה לשאת קרום בילה הכי הוה ליה למימר יאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרף מסיד ולמעלה טמא ומצטרף ומדיהבינן עליון לסיד בפני עצמו ועליון לקרום בפני עצמו ממילא שמעינן דמצטרפין דקאמרי רבנן כל חד לעליון שלו אמרי והא מסברא ידעינן דעליונו של סיד שלג של קרום נמר דכיון דאין חלוק מראות בלובן מקרום ולמעלה אלא ד' אלו ובקרא תרי כתיבי והכתוב מעיד שבהרת לבנה כדלקמן והשאת קרובה לה כמשמעה גבוהה ממילא כי יהבת תולדה לזה ותולדה לזה מראה הסיד תתן לבהרת ומראה הקרום תתן לשאת שאם באתה ליתן מראה סיד לנמר מפני שהוא קרוב לה נמי תתן מראה הקרום הכי הוה ליה למימר ולא הוה ליה למימר יאמרי מקרום ולמעלה טמא ומצטרפין דאי הוה תני הכי לא הוה סלקא דעתך לחלק תולדה לזה ותולדה לזה ומדאותביה הכי ש"מ שמיע ליה שאין תולדה לבהרת אלא עליון אחד לשתי תולדות והלכך על כרחך הוא שאת דרבי ליה רחמנא טפילה וסדר משנתן דקא"ל שנשנית כסדר צירופן הכי קא"ל זו למעלה מזו כשנו שלג והנמר והסיד וקרום ומצטרפין שלג עם הנמר והנמר עם הסיד והקרום דהא ליכא למימר דשמיע ליה מיניה שתיהן תולדה לשתיהן דהא מהיכא תיתי שיהא הקרום מצטרף לשלג לא כסדר מעלות ולא מן המקרא אלא ודאי בהדי שאת הוא דשמיע ליה מיניה דמצטרפין דרחמנא יהבינהו ליה טפילה לשאת ולא לבהרת ולכך השיבו יאמרו מקרום ולמעלה טמא ומצטרפין והכל יודעין דצירוף מראה דאמרי' לדומה *הוא ג' דקאמרינן וכל מה שאדם יכול להבין מסדר משנתן בהזכרת שמותן היה מבין מאליו שאין לך אדם מסדרן אלא כסדר שהן שנויים עכשיו: ודלמא שאת ותולדתה בהרת ותולדתה. שמיע ליה והכי נמי קא"ל יאמרו מקרום ולמעלה מסיד ולמעלה ותנא הוא דלא קפיד למיחשב ולמיזל כי רוכלא: משל דרבי עקיבא סדר צירופן: פתוך. מעורב (ג) הוא נגע לבן אדמדם הכתוב בתורה דמדקאמר שנפלו לתוכו טיפי דם מכלל דבפתוך קאמר: שבזה ושבזה. על כרחך על ראשון ושני קאמר שכן לשון משנה והכי קאמר אדמדם שבראשון ושני סימן פתיכת אודם שבהם נכרת במקום אחר כגון טיפת דם בחלב ומראיהן לא אדום ולא לבן אלא כיין המזוג וסביבותיו לבן: אלא שאדמומיתו של שלג עזה. כלומר לבנה משל סיד ושל סיד דיהה הימנה ומדקתני הכי בסיפא שמעינן לרישא דשבזה ושבזה דקאמר בשלג וסיד קאמר אלמא סדר משנתו של רבי עקיבא סיד אחר שלג: ואם

תוספות

אף על גב דמנחתא מינה טובא. פירש בקונטרס דלר' עקיבא סיד וקרום הוו תרווייהו תולדה דשאת וספחת אשאת קאי ולא אבהרת והא דקבעי בסמוך טפילה לבהרת מנא ליה לרבנן קבעי דלרבי עקיבא אין לבהרת שום טפילה וכן פירש לקמן וקשיא דהא בקונטרס פירש בעצמו דאית ליה לר' עקיבא ב' שהן ארבע וכן נמי מוכח בסמוך דקאמר מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ארבעה כו' ושנים שהן ארבעה משמע שמכל אב יוצאה תולדה אחת כמו שתים שהן ארבע דשבת וידיעות ושבועות ועוד כיון דלספחת לא קאי אלא אשאת מנ"ל לרבות שתי תולדות לא נרבה לה כ"א סיד אבל קרום נימא דטהור ועוד דאמר לקמן משל דרבנן למה הדבר דומה לתרי מלכי ותרי איפרכי מלכו של זה למעלה ממלכו של זה ופריך האי זו למעלה מזו וזו למעלה מזו כו' והיינו כרבי עקיבא משמע דלרבי עקיבא נמי יש לכל אב תולדה לכך נראה לפרש דלר' עקיבא נמי סיד תולדה דבהרת ואפ"ה אין מצטרפת עמה הואיל שגבוהה ממנה שתי מעלות אבל עם השאת מצטרפת שאין גבוהה הימנה אלא מעלה אחת והא דקאמר האי לאו בת מינה הוא היינו אם מתניתין כר' עקיבא אתיא וקרום שהיא תולדה דשאת מצטרפת עמה ואע"ג דמרחקא טובא מדכתיב טפי ספחת אשאת מבהרת מדלא כתיב ולשאת ולבהרת ולכפחותיהם והשתא הא דקבעי לקמן טפילה לבהרת מנא ליה בעי נמי לר"ע: **מפני** מה אמרו. פירוש למה הזכירו כלל שמותיהן: **ויאמרו** מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרפין. פירוש ויפרשו דמצטרפין זה לזה הסמוכים במעלה אחת דאם לא יפרשו הוה אמינא דכולהו מצטרפי בהדי הדדי ואע"פ שלא הייתי יודע כל דין צירופן כגון קרום בהדי נמר בזה לא היה חושש דהשתא נמי דתני ב' שהן ד' לא שמעינן כל סדר צירופן: **כל** כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן כו'. כשאין ישראל (ד) חכם עמו דאם ישראל בקי עמו אפי' כהן שוטה אומר לו ישראל אמור טמא והוא אומר וישראל בקי היינו דמסברו ליה וסביר כדאמר בריש ערכין (דף ג· ושם) ואם תאמר ומה לנו לזה הישראל הואיל ויש שם ישראל אחר המסבירו ויש לומר כגון שהמסביר עיניו כהות ואינו יכול לראות*: **ואחד** נפל לתוכו י"ב. כאן לא כפל טיפות משום דכבר נפלו הרבה ובדבר מועט שמוסיפין עליו ניכר: ואם

עין משפט נר מצוה

כג א ב מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הלכה ג סמג עשין רלד ועיין בכ"מ ובהשגות:
כד ג מיי' שם הל' ד

רבינו חננאל

ודחינן הא לא קשיא דאע"ג דקרום ביצה מתחתיו דסיד כלומר מכהייה מסיד ההיכל. רחמנא אמר ולשאת ולספחת ספחת טפילה לשאת. אלא סיד ההיכל קשיא. אלא מחוורתא מתני' דלא כר' עקיבא. והיכא שמעינן לר' עקיבא דאמר זו למעלה מזו. אילימא כדשאיל ליה בריה מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ד' ולא אמרו מקרום ביצה ולמעלה בלבנות טמא והשיבו אביו לומר שמצטרפין זו עם זו. ואמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זו עם זו וכו'. ודייקת מדלא אמר ליה מסיד ההיכל ומקרום ביצה ולמעלה ש"מ דשמיע ליה מאבוה דבהדי שאת מצטרפי דבעינן זו למעלה מזו. דלמא לא אמר הכי, אלא שאת ותולדתה דהוא קרום ביצה והוא הדין לבהרת ותולדתה דהוא סיד ההיכל אלא (מדתניא המזוג שבזה ושבזה כיין המזוג במים, אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה ואמר) [מדר"ח דאמר] ר' חנינא משל דר' עקיבא למה הדבר דומה לד' כוסות של חלב אחד נפל לתוכו שתי טיפות דם ואחד נפל לתוכו ד' טיפית דם כו' עד שכולן מראה לבן הן אלא שזו למעלה מזו. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' עקיבא זו למעלה מזו בפתוך. פי' במעורב. בחלוק. כלומר בשאינו מעורב מי שמעת ליה הכי. ואפי' בפתוך גופיה מי אית ליה האי סברא. והא תנן בתחלת מסכת נגעים ר' עקיבא אומר אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה.

[וע"ע תוס' ערכין ג ד"ה דמסברי]

מסורת הש"ס

[תוס' דנגעים פ"א]
[ערכין ג.]
לדומה לו הוא דקאמרינן: יעב"ץ

הגהות הב"ח

(א) גמרא ליה והתניא ר' עקיבא: (ב) רש"י ד"ה ואם לאו וכו' היה שמפרש מה הוא שואל: (ג) ד"ה פתוך מעורב והוא: (ד) תוספות ד"ה כל וכו' כשאין ישראל בקי עמו דאם:

בה א מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הל' ו:
בו ב עיין בהשגות שם ובכ"מ:

תורה אור

ואם איתא של צמר דיהה הימנה מיבעי ליה אמרי אין הכי נמי והתניא רבי נתן אומר לא שאמר ר' עקיבא של סיד דיהה הימנה אלא של צמר דיהה הימנה ומנלן דבהרת עזה היא אמר אביי אמר קרא °ואם בהרת לבנה (ויקרא יג) היא היא לבנה ואין אחרת לבנה תנו רבנן *בהרת עמוקה וכן הוא אומר °ומראה (שם) עמוק מן העור *כמראה חמה העמוקה מן הצל שאת *ב)אין שאת אלא גבוה וכן הוא אומר °על כל ההרים הרמים ועל כל (ישעיה ב) הגבעות הנשאות ספחת אין ספחת אלא טפילה וכן הוא אומר °ואמר ספחני נא (ש"א ב) אשכחן טפילה לשאת טפילה לבהרת מנלן אמר רבי זירא נאמרה לבנה בשאת ונאמרה לבנה בבהרת מה לבנה האמורה בשאת יש לה טפילה אף לבנה האמורה בבהרת יש לה טפילה במתניתא תנא הטיל הכתוב לספחת בין שאת לבהרת לומר לך כשם שטפילה לשאת כך טפילה לבהרת: שאת כצמר לבן: *מאי צמר לבן אמר רב ביבי אמר רב אסי צמר נקי בן יומו שמכבנין בו למילת אמר רבי חנינא משל דרבנן למה הדבר דומה לתרי מלכי ולתרי איפרכי מלכו של זה למעלה ממלכו של זה ואיפרכו של זה למעלה מאיפרכו של זה האי זה למעלה מזה וזה למעלה מזה הוא אלא מלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה ומלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה רב אדא בר אבא אמר כגון מלכא ואלקפטא *רופילא וריש גלותא האי זה למעלה מזה הוא אלא כגון מלכא ורופילא ואלקפטא וריש גלותא רבא אמר כגון שבור מלכא וקיסר א"ל רב פפא לרבא הי מינייהו עדיף אמר ליה *בחורשיא קא אכיל ליה פוק חזי טיבעא דמאן סגי בעלמא דכתיב °ותאכל כל (דניאל ז) ארעא ותדושנה ותדקנה *א"ר יוחנן זו רומי חייבת שטיבעה יצא בכל העולם כולו רבינא אמר כגון גלימא דעמר ושחקיה סדינא דכיתנא ושחקיה: את שיש בה ידיעה בתחלה וכו': ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו ודין הוא הואיל והזהיר וענש על הטומאה וחייב קרבן על הטומאה מה כשהזהיר וענש על הטומאה לא הזהיר וענש אלא על טומאת מקדש וקדשיו אף כשחייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו ואימא תרומה שהזהיר וענש לא אשכחן עון מיתה דחייב עליה קרבן אימא ה"מ קרבן קבוע אבל

עולה

רש"י

ואם איתא. דלמאר אחר שלג תני להו: של צמר דיהה הימנה מיבעי ליה. דיהה פלית"א בלע"ז: עמוקה וגבוה לאו דוקא קאמר אלא נראית כעמוקה: טפילה לבהרת מנלן. לרבנן קבעי לה דאילו לרבי עקיבא לית ליה ריבוי טפילה לבהרת: ספחני. אספני: בן יומו. ביום הולדו: מכבנין. לשון הרחלים יולאות כבועת (שבת דף נג:) וכמו (גיטין דף יד:) תנהן כבנתי לבתי פרמוי"ל והוא(א) בת נפש שקורין נוסקא שמחברין בה פתיחות פי החלוק כך כשנולד הכבש והאם לוחכתו אין למרו נקי *באותו יום והרוצה להלניעו למילת עושה לכבש מעטה עור ומכבנו עליו שלא יתפרד ונמלא הלמר מכוסה כל הימים: מלכו של זה. בהרת שהוא מלכו של סיד למעלה משאת שהוא מלכו של קרום ולכן הן מלטרפין הבהרת והשאת ואיפרכו של מלך זה למעלה מאיפרכו של מלך זה סיד למעלה מקרום וממילא שמעינן דסיד למטה משאת הוא: אלא מלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשי'. כל איפרכוס הולך אחר מלכו כך כל תולדה מלטרפת לאביה: הכי גרסינן ומלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה: מלכא ואלקפטא. שני מלכים הם ומלכא חשיב מאלקפטא: רופילא. איפרכוס של מלכא: וריש גלותא. איפרכוס של אלקפטא כגון מלכא ואלקפטא. כשמהלכין זה אחר זה כסדר זה הולכים: האי זה למעלה מזה הוא אלא כגון מלכא ורופילא ואלקפטא וריש גלותא. כשמהלכין שנים שנים כל איפרכוס הולך אחר מלכו: שבור מלכא. מלך פרס וקיסר מלך רומי וכל אחד יש לו איפרכוס: הי מנייהו חשיב. שבור או קיסר: בחורשיא אכיל ליה. האיש הזה מוטמן ביערים כל ימיו שלא שמע בטיבעה של מלכות רומי והולך לשאול זאת ורב פפא משום דאקדים רבא שבור מלכא לקיסר הוא דשייל' ורבא מירא עשה שהיה תחתיו במלכותו כדאמר במס' חגיגה (דף ה:) שדור דבי שבור מלכא וגרבוהי: רומי חייבת. תרגום של רשעה שנאמר (מלאכי א) וקראו להם גבול רשעה: רבינא אמר. משל דרבנן כגון גלימא דעמרא שהוא מלובן כשהוא חדש וליבונו מבהיק הרבה יותר משל טלית ישנה: וגלימא דכיתנא ושחקיה. שהחדש לבן הרבה משל ישן אבל החדשות של זו ושל זו קרובות להיות שוות כך הבהרת גבוהה הרבה מן הסיד שהוא תולדתו והשאת מן הקרום והאבות קרובים להיות שוים: שאין הכתוב מדבר. פרשת קרבן עולה ויורד שחייבתו קרבן על הטומאה מנין שאין מחייבו על מגע אלא אם כן אוכל באותה טומאה קדש או נכנס למקדש: ודין הוא. הרי אתה דן מאליו: הואיל והזהיר וענש על הזדון טומאה. וחייבין נמי קרבן על שגגת טומאה מה מלינו כשהזהיר וענש כרת על זדון טומאה בטומאת מקדש וקדשיו הזהיר וענש שנאמר (ויקרא כא) *לא יטמאו את מקדשי הרי זה אזהרת מקדש בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר (שם כב) הרי אזהרת קדש כי את מקדש ה' טמא ונכרת (במדבר יט) הרי עונש מקדש והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו' (ויקרא ז) הרי עונש קדש: תרומה. אם אכל תרומה בטומאה דהזהיר וענש דכתי' בקדשים לא יאכל ותרומה בכלל מדכתי' בה בההיא ענינא ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים ואמרינן ביבמו' (עד:) דבתרומה קאי מדתלי' בהערב שמש דאילו קדשים עד דמייתי כפרה: וענש. ומתו בו כי יחללוהו: לא אשכחן עון מיתה דמחייב קרבן. שאין חטאת באה אלא אשגגת כרת כדאמרי' בהוריו' (ח.):

מידי

תוספות

ואם איתא ליתני של צמר דיהה הימנו. תימה דע"כ צריך למיתני שלג וסיד דאת"ק קאי דקתני הפתוך שבשלג כיין המזוג בשלג הפתוך שבסיד כיין המזוג בחלב דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר כו' וי"ל דהייט דקמסני אמרי אין כדתניא כלומר לא נקט סיד דוקא אלא קאי את"ק או שמא רבי נתן מגיה נמי במילתיה דרבי יהודה שאת במקום סיד: **ואין** אחרת לבנה. והא דכתיב (תהלים קמז) הנותן שלג כצמר אורחיה דקרא למיתלי שאינו מצוי במצוי: **גלימא** דכיתנא ושחקיה. פי' בקונטרס דחדש יותר לבן ולא יתכן דבפ' כל היד (נדה דף יז:) משמע דשחקים לבנים יותר ומעלו טפי לבדיקה אלא לענין חשיבות נקט ליה דומיא דכל הני דלעיל ומיהו בנדה י"ל דמעלו לבדיקה לפי שהם רכים יותר אבל הקונטרס פירש שם לפי שהם לבנים יותר*: **לא** הזהיר אלא על טומאת מקדש וקדשיו. פירש בקונטר' אזהרת קדש דכתיב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר ותימה דבפרק בתרא דמכות (דף יד:) משמע דבין לרבי יוחנן ובין לר"ל לקיש אתי האי קרא לאזהרת תרומה ואזהרת קדש נפק'לן לר' יוחנן מג"ש דטומאתו טומאתו ממקדש ולר"ל מבכל קדש לא תגע ויתכן פירוש הקונטרס להאי תנא דאמר בפ' הערל (יבמות עה: וע"ש) בזב בעל ג' ראיות ובמצורע מוחלט הכתוב מדבר ומאי אשר יטהר עד דמייתי כפרה והני אמוראי דמכות כרבי ישמעאל דפליג עליה התם ומוקי לה בתרומה ור' יוחנן גופיה מסיק לה בפרק הערל (שם דף עד·) מסמיה דרבי ישמעאל איזהו דבר השוה בזרעו של אהרן הוי אומר זה תרומה: **אימא** תרומה. פירוש אימא נמי תרומה אבל אין לפרש אימא דוקא תרומה אבל מקדש וקדש דאיכא כרת לא תסגי ליה בקרבן עולה ויורד דהא בסמוך לא פריך הכי אלא משום דכתיב ביה מיעוטא וה"נ דהוה מצי למיפרך אימא טמא ששימש שאפשר להיות איסור עבודה בלא איסור מקדש כגון שנטמא בעזרה ויצא בלא שהייה והפך בגנורא דרך הליכתו כדאמר בפ"ב לקמן (דף יז:) אלא משום דהיא גופה גמר מתרומה בפרק אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פג:) להכי נקט תרומה ומטומאת כהנים לא מצי למיפרך שלא הוזהרו אלא על המת והכא כתב שרץ ונבלה: **לא** אשכחן עון מיתה דמחייב עליה קרבן. תימה ה"נ לא אשכחן עון כרת דמחייב עליה קרבן עולה ויורד °ויש לומר דהוה טעמא עדיף ליה טפי:

עולה

[סוטה ה:]

[וע"ע תוס' נדה יז. ד"ה הא]

[גלעון רומי הוא שר סהיל. מוסף ערוך]

[עי' בערוך ערך חרש ג' מה שפירש בשם רב האי גאון]

רבינו חננאל

א)הוה ליה למימר דהא שאת עדיפא מסיד. אמרי אין דהא תניא הכי ר' נתן אומר לא שאמר ר' עקיבא של סיד דיהה הימנה אלא של שאת דיהה הימנה. בהרת עזה כשלג שנאמר והנה מרים מצורעת כשלג. בהרת לבנה היא. אין לבנה למעלה הימנה. תנא הטיל הכתוב הספחת בין שאת לבהרת. כשם שטפילה לזו כך טפילה לזו. ומנא לן שהספחת טפילה היא שנאמר ספחני נא אל אחת הכהונות לאכל פת לחם שאת אין שאת אלא גבוהה שנאמר על ההרים הגבוהים ועל הגבעות הנשאות. ומראה עמוק מן העור' כמראה חמה העמוקה מן הצל. שאת כצמר לבן שהוא נקי בן יומו שמכבנין אותו למילת. א"ר חנינא משל (דר' חנינא) [דרבנן] למה הדבר דומה לתרי מלכי ותרי איפרכי. מלכו של זה למעלה מאיפרכו (של זה) דנפשיה וכן מלכו של זה למעלה מאיפרכו דנפשיה והוא כגון מלכא ורופילא אלקפטא וריש גלותא. א"ל רב פפא לרבא שבור מלכא חשיב או קיסר. א"ל רבא בי חרשיה אכול ליה. פי' מכה אוכלת לך בעיניך. כלומר אינך רואה טיבעא דמאן סגי בעלמא אלא טיבעא דקיסר קאולא כר' יוחנן דאמר מאי דכתיב ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקנה. זו רומי חייבת שטבעה יוצאה בכל העולם. ב)כדמתרגמינן בקרחתו בשחיקותיה שחקיהו. פי' בלאותיהם [מתני'] כל שיש בה ידיעה בתחלה כו': ת"ר בתורת כהנים מנין שאין חייב אלא בטומאת מקדש וקדשיו. הזהיר ולא יטמאו את מחניהם. וענש שנאמר כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא [את משכן ה' טמא] ונכרתה וגו' (במקדש) [ובקדש] הזהיר אמר ריש לקיש בכל קדש לא תגע וגו' ותניא כוותיה ומפורש בפרק אלו הן הלוקין בתחלתו ג)דאתקש קדש למקדש. ועוד מפורש ביבמות פרק הערל כי זו הנגיעה אכילה היא. וענש ונפש כי תגע בכל טמא בטומאת אדם או בבהמה טמאה וגו' ואכל מבשר זבח השלמים ונכרתה וחייב קרבן על הטומאה שנאמר או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה וגו' מה זה שהזהיר וענש לא הוא אלא בטומאת מקדש וקדשיו. אף זו הטומאה שחייב בה קרבן אינה אלא בטומאת מקדש וקדשיו. ודחי' ואימא טומאת תרומ' דהא אי' יה הזהרה ועונש דכתיב ולא תשאו עליו חטא ומתו בו כי יחללוהו. ופרקינן תרומה עון מיתה היא ולא אשכחן בעון מיתה דחייב קרבן. ואמרינן נהי דאינו חייב קרבן קבוע קרבן עולה ויורד ליחייב.

מידי

צ"ל כאותו. יעב"ץ וכ"ה הרש"ל בדפוס הראשון

[כ"פ כד. בכורו' מח. חולין סג.]

[שבת נד.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכבנין וכו' והוא בית נפש:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא אשכחן וכו' וי"ל דס"ע עדיף טפי. וקשה לי דמ"מ אחרי דאמרי' מידי דהוי אשמיעת קול ולגבי תרומה ליכא כלל סברת לא מלינו דעון מיתה חייב קרבן דמידי דהוי שמיעת קול ונשאר ממילא הסברא לאוקמי בתרומ' ולא במקדש מכח הסברא דלא מלינו דעון כרת דלסגי בעולה ויורד א"כ מאי פרכי' ואימא בה למעוטי הקדש הא לאו ל"ל קרא דמסברא מוקמי' בתרומה ולא במקדש ומוכח דהא למעט תרומה וצ"ע:

צ"ל ולא יטמאו את מחניהם (במדבר ה)

א) נראה דצ"ל ואם איתא של שאת דיהה הימנה הוה ליה כו'. ב) אולי צ"ל ושחקיה פי' בלאותיהם כדמתרגמינן בקרחתו בשחיקותיה. ג) אולי צ"ל בתחלתו דמיירי באכילה דאיתקש קדש כו'

תורה אור

עולה ויורד ניתי מידי דהוה אשמיעת קול ואביטוי שפתים אמר קרא °בה בה למעוטי תרומה. אימא בה למעוטי מקדש דלא סגי ליה בקרבן עולה ויורד עד דמייתי קרבן קבוע קרי רבא עליה דרבי דולה מים מבורות עמוקים דתניא *רבי אומר אקרא אני חיה בהמה למה נאמרה נאמר כאן °בהמה טמאה ונאמר להלן °בהמה טמאה מה להלן טומאת קודש אף כאן טומאת קודש אשכחן טומאת קודש טומאת מקדש מנלן אמר קרא °בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא איתקש מקדש לקודש אי הכי תרומה נמי *דאמר מר בכל קדש לא תגע לרבות את התרומה הא מיעט רחמנא בה אימא בה למעוטי מקדש מסתברא מקדש לא ממעטינן שכן בכרת כמותה אדרבה תרומה לא ממעטינן שכן אכילה כמותה אלא אמר רבא שלש כריתות בשלמים למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לטומאה הכתובה בתורה סתם ואיני יודע מה היא הוי אומר טומאת קודש ואם אינו ענין לטומאת קודש דנפקא ליה מדרבי תנהו ענין לטומאת מקדש והאי מיבעי ליה לכדרבי אבהו דאמר רבי אבהו *שלש כריתות בשלמים למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לדברים שאינן נאכלין ולר"ש *דאמר *דברים שאינן נאכלין אין חייבין עליהן כרת משום טומאה לאיתויי חטאת הפנימית דס"ד אמינא הואיל *ואמר ר"ש כל שאינו קרב על מזבח החיצון כשלמים אין חייבין עליו משום פיגול משום טומאה נמי לא קמ"ל דמיחייב אלא אמרי נהרדעי משמי' דרבא שלש טומאות בשלמים למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לטומאה הכתובה בתורה סתם ואיני יודע מה היא הוי אומר טומאת קודש ואם אינו ענין לטומאת קודש דנפקא ליה מדרבי תנהו ענין לטומאת מקדש והאי נמי מיבעי ליה *איידי דבעי למכתב כרת לכדר' אבהו כתב נמי טמאות דלא סגי לה בלאו הכי אלא אמר רבא אתיא טומאתו טומאתו כתיב הכא °לכל טומאתו וכתיב

ויקרא ה · שם · שם ז · שם יב · [זבחים מג.]

רש"י

מידי דהוה אשמיעת קול. שבועת העדות ושבועת ביטוי דאיתנהו נמי בקרבן עולה ויורד ואין עונש על זדונן לא מיתה ולא כרת: אמר קרא בה. לכל טומאתו אשר יטמא בה בעניינא דעולה ויורד כתיב: ואימא. מיובא בתרומה היא ובה למעוטי מקדש והואיל וזדונו כרת לא תסגי ליה בעולה ויורד אלא קבוע לעשיר ולעני שוה: עליה דרבי. משום דהוא יליף לה שפיר: אקרא אני חיה. בקרבן עולה ויורד כתיב (ויקרא ה) או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה ודי אם הייתי קורא בנבלת חיה טמאה שנכתב בראשון ולא היה צריך לחזור ולכתוב בהמה שהרי בהמה בכלל חיה שנא' (שם יא) זאת החיה אשר תאכלו וסמיך ליה כל בהמה מפרסת פרסה: ונאמר להלן. באוכל קדשים בטומאת הגוף בצו את אהרן (א) נפש כי תגע בכל טמא בטומאת אדם או בבהמה טמאה ואכל מבשר זבח השלמים: אימא תרומה נמי אתרבאי. דאיהי נמי איתקש לקודש דכתיב בכל קדש ודרשינן בכל לרבות תרומה שאסורה לטבול יום כגון יולדת בימי טוהר שנה שהיא טבולת יום ארוך שאין לה הערב שמש עד מלאת ימיה שמביאה למחר כפרתה: מקדש לא ממעטינן. מדין קודש שכן ביאתו בכרת כאכילת קודש: שכן אכילה. וחיובו ע"י אכילה הוא: שלש כריתות בשלמים. באוכלן בטומאה אחת באמור אל הכהנים כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים וגו' ואמרינן בזבחים בפ' רביעי (דף מה:) דהאי יקרב אכילה הוא ומהו יקרב בראוי להקרבה שהוקדש בכלי ושתים בצו את אהרן והנפש אשר תאכל *מבשר זבח השלמים וסמיך לי' והנפש כי תגע בכל טמא ובתרווייהו כתיב ונכרתה: אחת לכלל. הסיא דאל הקדשים שכלל את הכל ואחת מן השתים לפרט ומדה זו נדרשת בתורת כהנים בתחלת הספר דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד כו' כיצד והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמי' וגו' והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם מה שלמים מיוחדין קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח יצאו קדשי בדק הבית שאין חייבין עליהן משום טומאה וא"ת למה אין נידונים בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט שלמים אין מידי אצריכא לא משום דמרוחקין זה מזה בשני ענינים וכך מפורש במנחות בפרק כל המנחות באות מצה (דף נה:) דהיכא דפרט מרוחק מן הכלל נידון במדה זו ללמד על הכלל וכו' ואם תאמר מה בין זו למדת כלל ופרט וכלל שאתה דן כעין הפרט הרבה יש שמדת כעין הפרט באה להוסיף על הפרט בכלל אחרון דברים אחרים שאין כתובין בו וזו באה לגלות על הפרט ולא להוסיף עליו ודברים רבים למידין במדה זו שאינן באין במדת כעין הפרט כגון בהבערה שאנו אומרים לחלק יצאתה ובמדה זו היא באה °הבערה בכלל היתה ולמה יצאה להקיש אליה ולגלות על כל הכלל שכשם שחייב על הבערה בפני עצמה כך חייב על כל אב מלאכה שבכלל בפני עצמו: ואחת לטומאה הכתובה בתורה סתם כו'. ואחת מן הכריתות הללו שהיא יתירה נכתבה לגלות על הטומאה הכתובה אצל עולה ויורד שסתמה הכתוב ולא פירש על איזו טומאה חייבתו תורה קרבן שהוא כרת ללמדך שלכפר על כרת זה הוא בא שהוא טומאת קדש: (אם אינו ענין כו') לדברים שאינן נאכלין. כגון עצים של מערכה ולבונה וקטרת אם אכלן בטומאה חייב: ולר"ש דאמר כו'. במסכת זבחים בפרק ב"ש (דף מה:): הואיל ואמר ר' שמעון כו'. חטאות הפנימיות כגון פר ושעיר של יום הכפורים ופר כהן משיח ופר העלם דבר שטעונין הזייה בפנים על הפרוכת ועל מזבח הזהב: כשלמים. משום דפיגול בשלמים כתיב יליף ר"ש מינה שאינה נוהגת בחטאות הפנימיות: שלש טומאות. בהנך שלש כריתות כתיב בכל חדא וטומאתו עליו: כתיב הכא. בעולה ויורד:

תוספות

עולה ויורד נייתי. וא"ת קרבן קבוע נמי ה"ל למיפרך דנייתי מידי דהוה אשפחה חרופה דלית בה כרת ומייתי קרבן קבוע וי"ל דהתם אשם הוא דמייתי ולא חטאת: **מקיש** מקדש לקודש. ובאכילה דקודש איירי קרא כדאמר בפ' בתרא דמכות (דף יד:): **ואימא** אף תרומה. דכתיב בכל קודש משמע לפי סוגיא דשמעתין דהאי קרא איירי בין בתרומה בין בקודש ותימה דסוגיא דמכות (שם) מוכחת דלא איירי בתרוייהו דר"ל מוקי ליה בקודש גרידא ורבי יוחנן בתרומה גרידא וי"ל דסוגיא דהכא כברייתא דת"כ דתניא התם בכל קדש לא תגע יכול אף במעשר ת"ל ואל המקדש לא תבא מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה אף כל כו' יצא מעשר אי מה מקדש הנכנס בו בטומאה ענוש כרת אף קודש האוכלו בטומאה ענוש כרת יצאה תרומה ת"ל בכל קדש לרבות את התרומה אלמא בהדיא מוקי קרא בתרוייהו וה"ה דהוה מצי למיפרך לפי סוגיא דמכות הניחא לר"ל אלא לר' יוחנן דמוקי לה בתרומה מאי איכא למימר: **אחת** לכלל ואחת לפרט. פירש בקונטרס וא"ת כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט ואגב ריהטיה לא דק דה"ל להקשות פרט וכלל הוא ונעשה כלל מוסיף על הפרט דהפרט בצו וכלל באמור ומה שפי' דמדת כלל ופרט המרוחקין איכא כמדת כלל ופרט וכלל אין נראה דבפ' נגמר הדין (סנהדרין דף מו.) מוכיח דריבה ומיעט הוי כמדת כלל ופרט המרוחקין ובקונטרס גופיה פירש לעיל (דף ד:) דריבה ומיעט הוה למדת כלל ופרט וכלל וא"ת כיון דמדת כלל ופרט המרוחקין זה מזה הוה למדת כלל ופרט וכלל א"כ לא הוה לן למעוטי קדשי בדק הבית לגבד אלא ה"ל למימר מה שלמים מיוחדין שיש להן מתירין כדדריש ר' שמעון לקמן גבי פיגול וגלריך כרת שלישי לדברים שאין להן מתירין ומנ"ל לאוקמה לטומאה הכתובה בתורה סתם או לדברים שאינן נאכלין וי"ל דלדברים שאין להם מתירין לא אצטריך דבפ' ב"ש (זבחים דף מד.) מרבי להו מאשר הם מקדישים ולספרים דגרסי התם דמרבו להו מואל הקדשים לא יתכן דהאי קרא גופיה מוקמינן ליה הכא לכלל: **תנהו** ענין לטומאת מקדש. אבל לתרומה ליכא למימר דכרת בתרומה ליכא ומיהו בסמוך דנפקא לן מטומאתו קשה דנוקמה בתרומה וכ"ת משום דכתיב גבי כרת הכי נמי כתיב גבי אכילה ומיהו עדיפא מינה פריך: **ואחת** לדברים שאינן נאכלין. ואזהרה מובשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל דדרשינן בפרק רביעי דזבחים (דף מו:) לרבות עצים ולבונה אי נמי כרת לא בעי אזהרה מידי דהוה אפסח ומילה: **אתיא** טומאתו טומאתו. ואע"ג דגבי תרומה נמי כתיב טומאה בפרשת אמור אל הכהנים שמא אתי לדרשה אחריתי וא"ת ולר"ל דלא גמר ג"ש דטומאה כדאמר בפרק בתרא דמכות (דף יד:) מנליה וי"ל דאתיא ליה מהיקשא דלעיל מבכל קדש לא תגע דלא מוקי ליה בתרומה כלל כדמוכח התם וא"ת ולמה לן הסתא בנין אב דהואיל וענש והזהיר בברייתא דלעיל וי"ל דברייתא נמי סמיך אהך ג"ש ונקט בנין אב לאפוקי מאחר עבירות ואיצטריך

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פי"ח מהל' פסולי מוקדשין הל' כד ועיין בסמ"ג ובכ"מ:

רבינו חננאל

מידי דהוה אשמיעת קול ואביטוי שפתים. שהיא א)שבועה ואין בה כרת חייבין בה קרבן עולה ויורד. אמר קרא בה וגו'. ואתא רב למיפשטיה מהא דרבי. דתניא רבי אומר אקרא אני. פי' כיון שריבתה התורה בהמה בכלל חיה וחיה בכלל בהמה כו'. פירשנו זו בפרק אלו טרפות. מאחר דכתב קרא או בנבלת חיה טמאה. למה לי למכתב או בנבלת בהמה טמאה. אלא נאמר כאן בהמה טמאה. ונאמר להלן בשלמים ונפש כי תגע בכל טמא בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא ואכל מבשר זבח השלמים וגו' מה להלן בטומאת קדש אף כאןזה שכתב ב)בטומאת בהמה טמאה אכילת טומאת קדש ואתקש מקדש לקדש דכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא. ואימא תרומה דכתיב בכל קדש ואמרינן לרבות את התרומה: אמר קרא אשר יטמא בה. בה ולא בתרומה. אימא בה ולא במקדש כו'. קדש ומקדש תרוייהו כרת כתיבא בהו. ולאפוקי תרומה דלית בה כרת. אדרבה קדש ותרומה תרוייהו בני אכילה נינהו. לאפוקי מקדש דנגיעה היא: שלש כריתות. והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה. וכתיב ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה. וכתיב כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' ונכרתה. פי' דברים שאין נאכלין. עצים ולבונה וקטרת ומפורש בתורת כהנים. ר' (ישמעאל) [שמעון] אומר מה [שלמים] מיוחדין שהן ראוים לאכילה וכו' יצאו עצים ולבונה וקטרת שאינן ראוין לאכילה. ואסיקנא אלא אמר רבא אתיא טומאתו טומאתו כתיב הכא בקרבן או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו אשר יטמא בה

א) אולי צ"ל שבועת איסור לאו ואין בה כרת וכו'. ב) נ"ל אף כאן זה שכתב בנבלת בהמה טמאה מיירי באכילת קודש בטומאה.

מסורת הש"ס

[חולין עא. לקמן יט.]

יבמות עה. מכות יד:

[זבחים מו. ושם איתא ר' יוחנן] שם מה

[צ"ל תאכל בשר מזבח השלמים וסמיך ליה ונפש כי כו' כ"ה בדפו"י]

[פסחים סז: יבמות עד: וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ונאמר וכו' להלן באוכל קדשים בצו את אהרן ונפש כי:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אחת לכלל וכו' הבערה בכלל היתה. שבת דף ע ע"א:

וכתיב התם °טמא יהיה עוד טומאתו בו מה להלן טומאת מקדש אף כאן טומאת מקדש ואלא בה למה לי לרבות נבלת עוף טהור הא אמרת בה מיעוטא הוא משום דמיעוטא הוא אייתר כתיב °או כי יגע דבר נגיעה אין דלאו בר נגיעה לא וכתיב בה מיעוטא הוה מיעוט אחר מיעוט *ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבו': יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים וכו': ת"ר °וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו' יש לי בענין זה להביא שלש טומאות טומאת ע"ז וטומאת גילוי עריות וטומאת שפיכות דמים בע"ז הוא אומר °למען טמא את מקדשי בגילוי עריות הוא אומר °ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחקות התועבות וגו' ולא תטמאו בהם בשפיכות דמים הוא אומר °ולא תטמא את הארץ יכול על ג' טומאות הללו יהא שעיר מכפר ת"ל °מטומאות בני ישראל ולא כל טומאות מה מצינו שחלק הכתוב מכלל כל טומאות הוי אומר טומאת מקדש וקדשיו אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו דברי ר' יהוד' ר"ש אומר ממקומו הוא מוכרע הרי הוא אומר °וכפר על הקדש מטומאות של קודש יכול על כל טומאה שבקודש יהא שעיר זה מכפר תלמוד לומר °ומפשעיהם לכל חטאתם *חטאים דומיא דפשעים מה פשעים שאינם בני קרבן אף חטאים שאינם בני קרבן ומנין ליש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף ששעיר זה תולה ת"ל לכל חטאתם חייבי חטאות במשמע אמר מר יש לי בענין זה להביא ג' טומאות טומאת ע"ז וטומאת גילוי עריות וטומאת שפיכות דמים האי ע"ז היכי דמי אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר קרבן הוא במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתידע ליה
גילוי

רש"י

וכתיב התם. בטומאת מקדש בפרשת פרה אדומה: בה למה לי. למעוטי תרומה דמהיכא תיתי לחיובא דמהני לא אתיא שכן כרת: לרבות נבלת עוף טהור. המטמאה בבית הבליעה שאם אכלה ונכנס למקדש חייב: משום דמיעוטא הוא דאייתר. מיעוט זה בא לרבות כדמפרש ואזיל ואיתרבאי ביה נבלת עוף טהור ע"י מיעוט אחר מיעוט: כתיב או כי יגע. בטומאת אדם בעולה ויורד כתיב: דלאו בר נגיעה. שאינו מטמא בנגיעה אלא בבית הבליעה על ידי אכילה כדכתיב (ויקרא יז) אשר תאכל נבלה וטרפה וכבס בגדיו ומוקמינן לה בנבלת עוף טהור בתורת כהנים ואמרינן התם יכול תטמא במגע ת"ל לטמאה בה אין לך אלא האמור בה שאין לה טומאה אלא אכילתה: וכפר על הקדש. בשעיר הנעשה בפנים כתיב באחרי מות: מטומאות ולא כל טומאות. והואיל ולא פירש לך על איזו מהם לא מסרן אלא לחכמים לפרש על איזו מדבר לא ולמד בבנין אב: מה מצינו שחלק כו'. כלומר איזהו טומאה מצינו חלוקה במקום אחר טומאת מקדש וקדשיו ולקמן מפרש לה היכא: אף כל' שחילק להיות בכפרה ואין שאר טומאות עמה דע שבטומאת מקדש וקדשיו הכתוב מדבר: אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו גרסינן ולא גרסינן נחלוק: ממקומו הוא מוכרע. אין אתה צריך להכריעו ממקום אחר כי בו ענינו הכריע הכתוב שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו: יכול על כל טומאה שבקדש. בין שיש בה ידיעה בין שאין בה ידיעה: מה פשעים שאינן בני קרבן. שאין פשע אלא מזיד: אף חטאים שאינן בני קרבן. ילא שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים שהיא בת קרבן: ומנין לשיש בה ידיעה בתחלה כו'. ולא לשאין בה ידיעה בתחלה אע"פ שאף היא אינה בת קרבן: לכל חטאתם. הראוי לבא לכלל חטאתם יצאה שאין בה ידיעה בתחלה שאינה באה לכלל חטאת עוד לעולם: הכי גרסינן חייבי חטאות במשמע ולא גרסינן כל חייבי חטאות: חייבי חטאות במשמע. הראוי לבא לידי חטאת כשתודע לו ידיעה בסוף: בר קרבן הוא. כבר מפורש קרבן בפרשת שלח לך: במזיד ולא אתרו ביה. ואינו נהרג בלא התראה כדאמרי' בסנהדרין בפרק היו בודקין (דף מא.): ולא אתידע ליה. סלקא דעתך השתא לתלי ליה להגן מן היסורין עד שיודע לו:

תוספות

ואיצטריך ג"ש לאפוקי תרומה וא"ת אמאי איצטריך ג"ש דרבי כיון דידעינן מקדש מג"ש דטומאה ניליף קודש מדאיתקש למקדש וליכא למימר תרומה נמי דאמר קרא בה ולא בתרומה דהשתא ליכא למיפרך ואימא בה ולא קודש הואיל וקודש הו' בכרת כמו מקדש אבל תרומה לא דמי למקדש וי"ל דאיצטריך ג"ש לאייתורי בה לרבות נבלת עוף טהור דלמעט תרומה לא איצטריך דמהיכא תיתי דמהיקשא דמקדש לא אתי מלאצטריך ג"ש דרבי אבל אי לאו ג"ש דרבי לא הוה מרבינן נבלת עוף אלא אדרבה הוה ממעטינן ליה מכי יגע ובה אתא למעוטי תרומה ומיהו תימה למה לי ג"ש דרבי תיפוק מג"ש דטומאה דלענין קודש כמו דרשינן ליה בפרק בתרא דמכות (דף יד:): **יש** לי בענין הזה להביא ג' טומאות. הכתי איכא טובא כגון אוכל תרומה בטומא' וטמא ששימש אלא נקט הני לרבותא דיש להביא אע"פ שהן חמורות וכי ממעט להו נממעט נמי אחריני א"נ נקט הני אע"ג דלאו טומאה ממש נינהו אלא בלשון טומאה נכתבו וא"ת איך יכפר על כולן הא אמר לקמן (דף ח:) כפרה אחת מכפר ואינו מכפר ב' כפרות וליכא למימר דה"ק יש להביא אחת מג' טומאות *דא"כ אמאי איצטריך מטומאה ולא כל טומאה דלא מכפר אלא אחת תיפוק ליה מאחת דדרשינן מיניה לקמן דאינו מכפר ב' כפרות ועוד א"כ אית לן לאוקמה בטומאת מקדש וקדשיו לפי שחלק הכתוב וי"ל דלא חשיב ב' כפרות אלא כשמכפר מה שקרבן אחר מכפר וכן משמע לשון הקונטרס דלקמן תדע דהא מכפר על הקודש ועל המקדש ולא מיקרי ב' כפרות כיון שאין קרבן אחר מכפר כענין זה: **בע"ז** הוא אומר למען טמא את מקדשי. פירוש קודשת שמי והאי קרא במולך כתיב וקסבר האי תנא מולך היינו ע"ז ופלוגתא היא בפרק ארבע מיתות (סנהדרין ד' סד.): **וכפר** על הקדש. אע"ג דבמקדש מיירי כדמוכח לקמן במתניתין מ"מ מדאפקיה רחמנא בלשון קודש שמעינן טומאת קודש ומדאיתקש ליכא למימר דאם כן תרומה נמי: **אי** בשוגג בר קרבן הוא. הכא אתי שפיר דפשיטא ליה דלא מכפר אבר קרבן כדדרשינן בסיפא דברייתא חטאים דומיא דפשעים דלאו בני קרבן אבל לקמן דפריך אסיפא דברייתא גופה דקתני יכול על כל טומאה של קודש וכו' האי בר קרבן הוא משמע דבלאו הך דרשה דחטאים דומיא דפשעים פשיטא ליה דלא מכפר אבר קרבן ונראה דפשיטא ליה משום דאתי מקל וחומר משעיר המשתלח דמכפר על (א) כמה עבירות ומרובה כפרתו אפ"ה אינו מכפר אבר קרבן כדדרשינן עם ההם החטאים דומיא דפשעים וכ"ש אבר קטלא ואבר מלקות דלא מכפר כדמוכח התם דאמר חייבי מלקיות שעבר עליהן יום הכפורים חייבין ופריך פשיטא מ"ש מחייבי חטאות ואשמות ודאין וא"ת ונוקי כגון דאתידע ליה סמוך לשקיעת החמה וי"ל דהאי (ב) נמי נפקא לן מסיפא דברייתא דלא תלי ליה: **במזיד** ולא אתרו ביה. וא"ת תאמר והא לא אתיא לכלל חטאת וי"ל דהשתא דמוקי במזיד לא הוי חטאים אלא פשעים ובפשעים לא בעינן דאתיא לכלל חטאת דכולהו לאו בני חטאת נינהו אבל גבי שפיכות דמים קשיא דמוקי ליה בשוגג ולא אתידע ליה והא לא אתי לכלל חטאת ואין לומר הואיל ואתי לכלל גלות אתי לכלל חטאת קרינא ביה דהא מוקי להו נמי בהך דלאו בני גלות נינהו ויש לומר אף על גב דלא אתי לכלל חטאת אין לחוש כיון דתלי נמי הטומאת מקדש וקדשיו דאתי לכלל חטאת וכן משמע לקמן דפריך וניכפר פנימי אדידיה ואדחיצון ואע"ג דכפרת חיצון לא אתי לכלל חטאת וא"ת והיכי אפשר לאוקמה במזיד והא לא משכחת ביה כפרת חיצון דהיינו אין בה ויש בה וי"ל דאין לחוש דמוקמא כפרת חיצון אטומאת מקדש וקדשיו גרידא וא"ת והיכי מצי לאוקמה במזיד ולא אתרו ביה הלא בגדי כהונה מכפרין על אלו ג' עבירות *אפוד על ע"ז כתונת על שפיכות דמים ומכנסים על גילוי עריות וי"ל דבעי למימר ששעיר הפנימי יכפר עמהם וזה בלא זה לא יועיל ואע"ג דלקמן פריך וניכפר פנימי אדידיה ואדחיצון ולא בעי למיפרך וניכפרו תרוייהו אחד דשתי קרבנות והאי אין סברא שיבואו לכפר על דבר אחד אבל זה אפשר דבגדי כהונה יכפרו עם קרבן דבר אחד: **בשוגג** ולא אתידע ליה. וא"ת תאמר והמקשה מה היה סבור דהא כי מוקמינן ליה בטומאת מקדש וקודש איירי נמי בשוגג ולא אתידע ליה דהיכא דאתידע ליה בר קרבן הוא ויש לומר דמטומאת מקדש וקדשיו אתי שפיר דאיכא לאוקמה במזיד ואפילו אתרו ביה דליכא *כרת ומשום הכי פריך טפי אהנך ג' טומאות דאיכא למיפרך בין בשוגג בין במזיד אבל קשיא דהטומאת מקדש וקדשיו נמי איכא למיפרך אמזיד אי במזיד בר מלקות הוא דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן:
גילוי

רבינו חננאל

וכתיב במקדש טמא יהיה עוד טומאתו בו. מה להלן (קרבן) [טומאת מקדש] אף כאן קרבן בטומאת מקדש וקדשיו. אשר יטמא בה לרבות נבלת עוף טהור דלא מטמא במגע אלא בבית הבליעה: ת"ר וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל. יש לי בענין זה להביא ג' טומאות. טומאת ע"ז וטומאת גלוי עריות וטומאת שפיכות דמים. טומאת ע"ז שנאמר למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי. בג"ע כתיב כו'. עד ומנין שעל שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר ויוה"כ תולה. שנאמר לכל חטאתם חייבי חטאות במשמע. אוקמוה [טומאת ע"ז] יש לומר לך אם הוא במזיד ולא אתרו ביה דלאו בר קטלא היא. או בשוגג ולא אתידע ליה דלאו בר קרבן היא שעיר זה תולה והוא הדין בטומאת גלוי עריות וטומאת שפיכות דמים כו'.

מסורת הש"ס

[יומא סב. וב"ש]

כריתות כה:

[לשון דא"כ מגומגם ויש לגגיה דאכתי במקום דא"כ. רש"א]

[זבחים פח:]

[צ"ל אלא כרת]

הגהות הב"ח

(א) תוספות ד"ה אי וכו' דמכפר. על עבירות ידועות ומרובים וכו' כדדרשינן ביה התם. נ"ב בפ' בתרא דכריתות: (ב) בא"ד וי"ל דהאי מיסא נפקא:

תורה אור

גילוי עריות נמי היכי דמי אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר קרבן הוא במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתידע ליה שפיכות דמים נמי ה"ד אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר גלות הוא במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתידע ליה אי נמי בהנך דלאו בני גלות נינהו אמר מר יכול על שלש טומאות הללו יהא שעיר מכפר ת"ל °מטומאות ולא כל טומאות מה מצינו שחלק הכתוב מכלל כל הטומאות בטומאת מקדש וקדשיו אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו דברי רבי יהודה מאי חלק דמייתי בעולה ויורד אימא ע"ז ומאי חלק (סימן ע"ז יולדת מצורע נזיר (וכו')) דמייתי שעירה ולא כשבה אמר רב כהנא אנן חלק להקל קאמרינן והאי חלק להחמיר הוא (א)אימא יולדת דהחלק דמייתא עולה ויורד אמר רב הושעיא °לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' שמעון בן יוחאי דאמר יולדת נמי חוטאת היא מאי איכא למימר רבי שמעון לטעמיה דאמר ממקומו הוא מוכרע (ב) אימא מצורע *אמר רב הושעיא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' שמואל בר נחמני *דאמר על שבעה דברים נגעים באין מאי איכא למימר התם נגעיה דאכפר ליה וקרבן לאישתרויי *בקהל ואימא נזיר טמא דחלק דמייתי תורים ובני יונה אמר רב הושעיא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' אלעזר הקפר *דאמר נזיר נמי חוטא הוא מאי איכא למימר סבר לה כר' שמעון דאמר ממקומו הוא מוכרע אמר מר ר' שמעון אומר ממקומו הוא מוכרע הרי הוא אומר °וכפר על הקדש מטומאות מטומאתו של קודש כ. שפיר קאמר רבי שמעון ורבי יהודה אמר לך ההוא מיבעי ליה כי היכי דעביד לפני ולפנים הכי נעביד בהיכל ורבי שמעון ההוא °מוכן יעשה נפקא ורבי יהודה אי מהתיא הוה אמינא ניתי פר ושעיר אחריני ונעביד קמ"ל ור' שמעון וכן יעשה לאהל מועד מיניה משמע אמר מר יכול על כל טומאות שבקודש יהא שעיר זה מכפר ת"ל מפשעיהם לכל חטאתם וגו' מאי ניהו יש בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף האי בר קרבן הוא לא צריכא דאתידע ליה סמוך לשקיעת החמה ס"ד אמינא אדמייתי ניתלי

הי נמי בהנך דלאו בני גלות. הרבה שנויין במסכת מכות (פ"ב) כגון שהרגו דרך עלייה או מי שילאה אבן מתחת ידו והוליאה הלה ראשו וקבלה: מה חלק. בטומאת מקדש מאשר טומאות: דמייתי עולה ויורד. ובאשר שגגת עבירה בקרבן קבוע: דמייתי שעירה ולא כשבה. ובשאר כריתות או כשבה או שעירה: חלק להקל קאמרינן. האי מה מלינו שחלק חילוק שהוא להקל מיבעי לן לאשכוחי דומיא דשעיר הפנימי דקולא הוא שיחיד מתכפר בקרבן לבור שלא חסר בו ממון משלו: והאי חלוק להחמיר. שאם לא ימלא שעירה אלא בדמים יקרים יביאנה בעל כרחו: ואימא יולדת. שאם עבר עליה יום הכפורים אוכלת בקדשים בלא קרבן: ולא לכל טומאתם. וקרבן יולדת אינו בא לכפרה אלא לטהרה מטומאתה לאכול בקדשים: ולרבי שמעון דאמר כו'. במסכת נדה בפרק המפלת (דף לא:): יולדת חוטאת היא. שכשכורעת לילד נשבעת שלא תזקק לבעלה: ממקומו הוא מוכרע. ואיהו לא לריך להך דרשה דחלק: מה חלק דמייתי לפרים לא גרסינן שאין זה להקל שהלפרים אינן קריבין ולבד הקרבן הם באין ז' ימים לפני הקרבן והכי גרסינן אימא מלורע וחלק דידיה לא מילטריך לפרושה דהא פריש גבי קושיא דיולדת ומאי חילוק דמייתא בעולה ויורד והיא גופה איתא במלורע: ז' דברים. מפרש במסכת ערכין בפרק יש בערכין אלמא על חטאת אתי קרבן דיליה: התם מנגעיה איכפר ליה בלער נגעו נתכפר לו העון. ואימא נזיר טמא. דכתיב (במדבר ו) וביום השמיני יביא שתי תורים: ולא לכל טומאתם. וכי מייתי נזיר קרבן למיחל עליה נזירות טהרה מייתי כדכתי'(שם) והזיר לה' את ימי נזרו והימים הראשונים יפלו וגזרת הכתוב הוא דלא חיילא נזירות עד דמייתי קרבן: דרבי אלעזר הקפר. במסכת תענית (דף יא.) חוטא הוא. שליער עלמו מן היין: כי היכי דעביד לפני ולפנים. דמפרש לעיל במגילה אחת למעלה וז' למט' מדם הפר וכן מדם השעיר ואתא האי וכפר על הקדש לאיתויי היכל שיעשה כמו כן על הפרוכת מבחוץ: נייתי פר ושעיר אחריני קמ"ל. וכפר מההוא גופיה והדר כתיב וכן יעשה לפרושי מה היא כפרה שהכתוב מלוה עליו שיהא ככל אשר עשה לפנים: מיניה משמע. ואייתר ליה וכפר על הקדש לדרשה: ה"ג מאי ניהו יש בה ידיעה כו' ולא גרסינן טומאה במקדש מאי ניהו והכי פירושא קתני מה פשעים שאינן בני קרבן אף חטאים ומאי ניהו טומאה דממעיט מהאי קרא ההיא דבת קרבן ואיזו זו שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף: האי בר קרבן. עולה ויורד הוא ולמה לי למימר דלא ניכפר האי שעיר עלה: סמוך לשקיעת החמה. ערב יום הכפורים ולא היה שהות להביא קרבנו: ניתלי

גילוי עריות כו' אי במזיד בר קטלא הוא. ובהנך דליכא קטלא אלא כרת ליכא לאוקומה דהא איכא למיפרך בר מלקות הוא כדפרישית: ואימא יולדת. פירש הקונטרס יולדת שעבר עליה יום הכפורים תאכל בקדשים ואין לריכה להביא קרבן ואף על גב דאפי' כן לא אתי לכלל חטאת אין לחוש כיון דבטומאת מקדש וקדשיו אתי לכלל חטאת כדפרישית לעיל ולא מקרי נמי פעמים בשנה הואיל ואין זמנה קבוע אלא פעם אחת בשנה אבל קשה דהא בר קרבן הוא ואיך יכפר על בר קרבן וי"ל דהואיל וקרבן יולדת לא אתי לכפרה אלא להכשיר בקדשים אין זה בר קרבן אפילו לר' שמעון דאמר יולדת חוטאת היא מכל מקום עקרו אינו אלא להכשיר בקדשים אבל קשה מאי פריך דאי פריך שלא תלטרך להביא קרבן כלל הוה ליה לשנויי כדמשני גבי שעיר המשתלח בפרק בתרא דכריתות (דף כו:) דיולדת כי קמייתי קרבן לאישתרויי בקדשים ואנזיר נמי משני דלא מייתי אלא כדי למיחל עליה נזירות טהרה לכך נראה לרבינו תם דהכא מספק יולדת פריך כגון ספק אם נפל הפילה אם רוח הפילה ולא הוחזקה עוברה דאי הוחזקה בתר רובא אזלינא כדמוכח בפרק המפלת (נדה דף כט:) או לא הרגישה שהפילה דלאו בת קרבן היא ואע"ג דמייתא חטאת העוף על הספק כדאמרינן *בסוף נדה (דף עב:) לא חשיב בר קרבן מידי דהוה אחייבי אשמות תלויין דלא חשיבי בני קרבן בפרק בתרא דכריתות (דף כה:) כיון דאין באין אלא על הספק ועוד דהא איכא עולת העוף שאין מביאין על הספק והשתא פריך הכא דיתלה לה השעיר עד לאחר יוה"כ שתביא חטאת העוף וכן כל הני דבסמוך אבל בפרק בתרא דכריתות (דף כו:) פריך דלא תביא כלל דהשתא אתי שפיר דלא משני הכא כדמשני התם: אמר קרא לכל חטאתם. וא"ת קרבן יולדת נמי איקרי חטאת וי"ל דבעי שבא על חטאת דומיא דפשעים ולא מלי לשנויי אמר קרא וכפר דביולדת נמי כתיב וכפר והיינו שמכפרה ומטהרה לאכול בקדשים: ואימא מלורע. ומאי חלק וכו'. ואם תאמר והא מייתי נמי אשם וי"ל בחטאת שלו מיהא חלק להקל: על ז' דברים נגעים באין. תימה והא לא מייתי בעלמא קרבן אהנך עבירות | אלא כשהוא מלורע והיכי תיסק אדעתין דאחטאה קמייתי ונראה לריב"ן דס"ד דאתרוייהו מייתי לכפרה ולאשתרויי בקהל ומשני דלאו לכפרה מייתי אלא לאשתרויי בקהל: אימא נזיר טמא. פירוש ולא ידע שנטמא ומאי חלק דמייתי תורין אע"ג דמייתי נמי אשם מכל מקום הקרבן שחייבו הכתוב לבד מאשם חלק להקל: ולרבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא כו'. ואם תאמר והא לא איקרי חוטא אלא לפי שליער עלמו מן היין והשעיר אינו בא לכפר אלא על הטומאה ויש לומר כיון שעל ידי הטומאה בא לו שליער עלמו מן היין פעם שניה כדאמר בנזיר (דף ג: ע"ש) שנה בחטא קרינן ביה וכפר מטומאתו ודוקא לרבי אלעזר הקפר אבל לרבנן אפילו נטמא במזיד הקרבן אינו בא על החטא דהא אפילו נטמא באונס דלאו חוטא הוי לרבנן מביא קרבן ומאשר חטא על הנפש הוי לרבנן לשון חסרון כמו (מלכים א א) והייתי אני ובני שלמה חטאים וכמו (שופטים כ) אל השערה ולא יחטיא ולכל חטאתם ליכא לפרושי הכא לשון חסרון הוה דהא דומיא דפשעים כתיב: דאתידע ליה סמוך לשקיעת החמה. ואם תאמר הא נמי נילף משעיר המשתלח דבדידיה נמי דרשינן חטאים דומיא דפשעים ויש לומר דלא דרשינן ביה דומיא דפשעים אלא לענין אם נודע לו מבעוד יום שראוי להביא קרבן אבל סמוך לשקיעת החמה לא חשיב בר קרבן להכי אייתר בשעיר הפנימי חטאים דומיא דפשעים דאפי' אתיידע ליה סמוך לשקיעה לא תלי: ומאי

רבינו חננאל

מאי היא חלוקת טומאת מקדש וקדשיו מכל חייבי קרבן דאינון בעולה ויורד. ואימא ע"ז דחלוקה טומאתה דהיא בשעירה. ודחינן אנן חלק להקל קאמרינן. וחלוקה דטומאת ע"ז להחמיר עליה היא. מפורשת בספרי. ואימא יולדת ואליבא דר' שמעון דאמר יולדת חוטאת היא. כי בשעה שכורעת לילד נשבעת שלא תזקק לבעלה. ודחינן ר' שמעון לטעמיה דאמר ממקומו הוא מוכרע. ואימא טומאת מצורע שהוא חוטא. דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן על שבעה דברים נגעים באים. על לשון הרע. וע' שפיכות דמים. ועל שבועת שוא. ועל גילוי עריות. ועל גסות הרוח. [ועל הגזל]. ועל צרות העין. על לשון הרע שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית. ואין צמיתות אלא צרעת דמתרגם לצמיתות לחלוטין. ואמרינן מצורע מוחלט. זו השמועה מפורשת בסוף כריתות. ואמר שאני נגעים דהתם כפר ליה נגעיה. ואימא נזיר וכר' אלעזר הקפר דאמר במסכת תענית כי כל נזיר חוטא היא. ושנינן סבר לה כר'

[בתמורה לד. ובנזיר כט.]

[בסוטה טו. ובכריתות כו. איתא לאישתרויי בקדשים אבל מלת בקהל דהכא בגמרא וכן בתוס' דהכא ד"ה על ז' דברים וכו' אין לו מובן. גם מלאתי בס' ב"ש שכתב בסוגיא דכריתות מפי עלמו ומפי עדות דל"ל הכא כמו דאיתא בכריתות ומלת בקהל דהכא טעות הוא עכ"ל והולם חידוש דתוס' דהכא ד"ה על ז' דברים וכו' ונראה לריב"ן וכו' הזכירו ונקטו בלשונם לאשתרויי בקהל שני פעמים ובאין ספק דלריכין תיקון וצ"ל גם בתוס' על נכון לאשתרויי בקדשים]

[כריתות כו.]

ערכין טז. ע"ש [סוטה טו. ע"ש כריתות כו. ע"ש]

נזיר יט. כב. תענית יא. ב"ק לא: נדרים י.

הגהות הב"ח

(א) גמ' הוא ואימא יולדת: (ב) שם מוכרע ואימא מצורע:

רבינו חננאל

שמעון דאמר ממקומו הוא מוכרע. ודייק האי תנא מדלא כתיב על חטאתם אלא לכל חטאתם להנך דאתו לכלל חטאת. ומאן נינהו מי שיש בו ידיעה בתחלה ואין בו ידיעה בסוף עדיין ולכי מיתידע ליה בעי לאיתויי קרבן. ומאחר שאינו מכפר למה תולה. אמר רבא להגן עליו מן היסורים. אבל אם מת מיתה ממרקת עונו: מתני' אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף כו':

גמרא

ניתלי ליה קמ"ל אמר מר מנין (א) שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף ששעיר זה תולה מנין מאי קא קשיא ליה הכי קא קשיא ליה השתא דאמרת חטאים דומיא דפשעים מה פשעים דלאו בני קרבן אף חטאים נמי דלאו בני קרבן אימא מה פשעים דלאו בני קרבן לעולם אף חטאים דלאו בני קרבן לעולם ומאי נינהו אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף אבל יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף כיון דכי מתידע ליה בר קרבן הוא אימא לא ליתלי וכי תימא אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר ס"ד אמינא ניפוך מיפך אמר קרא °לכל חטאתם מכלל דבני חטאות נינהו ונתכפר כפרה גמורה אי כתיב מחטאתם כדקא אמרת השתא דכתיב לכל חטאתם להנך דאתו לכלל חטאת וכי מאחר שאינו מכפר למה תולה אמר ר' זירא לומר שאם מת מת בלא עון א"ל רבא אם מת מיתה ממרקת אלא אמר רבא להגן עליו מן היסורין: אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר כו': מכדי איתקושי איתקוש להדדי ונכפר פנימי אדידיה ואדחיצון ונפקא מינה להיכא דלא עבד חיצון אמר קרא °אחת *כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות ונכפר חיצון אדידיה ואמאי דעביד פנימי נפקא מינה לטומאה דאירעה בין זה לזה אמר קרא °אחת בשנה *כפרה זו לא תהא אלא

ויקרא טז | שמות ל | שם

רש"י

ניתלי ליה. מן היסורים: מאי קשיא ליה. דאמר ומנין שעל זה מכפר הא יליף לה דעל שאינה בת קרבן מכפר וזו אינה בת קרבן ואתיא ליה מחטאים דומיא דפשעים: ניפוך מיפך. זה יכפר על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף דלא אתי לכלל קרבן והחיצון יתלה על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף ולהכי אילטריך לכל חטאתם: לכל חטאתם. ולא כתיב מפשעיהם וחטאתם לומר עכשיו הוא בפשע שאינו בר קרבן ויתלה עליו עד שיבא לכלל חטאת: שאם מת. קודם שיוודע לו: מיתה ממרקת. דהכי אמרינן בפרק בתרא דיומא(פו.) שמיתה ממרקת כל העונות שעשה תשובה עליהן ואין התשובה גומרת כפרתן ולא יום הכפורים גומר כפרתן כגון עבירות חמורות: וניכפר פנימי אדידיה. לתלות על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף: ואדחיצון. על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף: ה"ג ונפקא מינה להיכא דלא עבד חיצון. אם לא היה להם שעירים בכל הצורך. אמר קרא אחת. וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה ובמזבח הפנימי כתיב שמכפר עליו מדם הפר ושעיר פר לכהנים ושעיר לעם והכא קרא יתירא הוא דלמאי אילטריך אי לאורויי לך שדם חטאת הכפורים מכפר עליו בהדיא כתיב באחרי מות ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו וגו' אלא לדרשה אתא וקאמר אחת דאין כאן אלא כפרה אחת: אמר קרא אחת בשנה. תרי זימני כתיבי אחת בשנה וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר ברישיה דקרא סמך אחת לוכפר על קרנותיו ודרשינן מיניה וכפר אחת שאין כאן אלא כפרה אחת *לימד שאינו מכפר כפרה אחרת ובסיפא דקרא סמך יכפר לבשנה דכתיב אחת בשנה יכפר לומר שאין אחד מכל קרבנות השנה מכפר כפרה זו אלא זה בלבד: *ולרבי ישמעאל דאמר וכו'. בשלהי ידיעות הטומאה (לקמן דף יט:) מוקמינן דלא בעי רבי ישמעאל ידיעה בתחלה בקרבן עולה ויורד:

כפרתן

תוספות

ומאי נינהו אין בה ויש בה. ולא בעי למימר אין בה ואין בה ואי משום דהא שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרים ס"ד נפיך מיפך כתיב התם לה' חטאת שאין מכיר בו אלא ה' ואפי' לר' שמעון דלא דריש לה' לא ה"מ למינקט מאי נינהו אין בה ואין בה משום היקשא דמתניתין על מה שזה מכפר זה מכפר:

ונכפר כפרה גמורה. וא"ת ומי עדיף משעיר המשתלח דאינו אלא תולה כדאמר בפרק בתרא דכריתות (דף כה.) דחייבי חטאות ואשמות ודאין חייבים להביא אחר יוה"כ וי"ל דהכא ממשמעות דקרא קא פריך דוכפר לכל חטאתם משמע שמכפר לגמרי כל החטא אבל גבי שעיר המשתלח לא כתיב לכל חטאתם אלא גבי וידוי ולא גבי כפרה:

מאי לכל חטאתם דאתי לכלל חטאת. תימה דפריך בפרק בתרא דכריתות (דף כו.) גבי שעיר המשתלח אימא כי מתיידע אחר יוה"כ נמי לא מייתי חטאת ואמאי הא בדידיה נמי כתיב לכל חטאתם וי"ל דהתם נמי כיון שנודע לו קודם יוה"כ שהיה בספק והיה לו להביא אשם תלוי אלא ששעיר המשתלח מכפר אפי' כשנודע לו אחר יוה"כ ידיעה ודאית לא יצטרך להביא חטאת דשפיר מיקרי אתי לכלל חטאת הואיל ואתא לכלל אשם אבל פשיטא היכא דלא נודע לו כלל אפי' ידיעת ספק קודם יוה"כ שיביא חטאת כשיודע לו מדרשה (ב) דלכל חטאתם כדדריש הכא אי נמי גבי שעיר המשתלח לית לן למידרש דוקא הנך דאתו לכלל חטאת שהרי מכפר על כמה עבירות שאינן כלל בני קרבן על עשה ועל לא תעשה ושאר עבירות אי נמי שעיר המשתלח עדיף שתולה כי אתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה כדפרישית:

***מה** פנימי אין מכפר אלא על דבר שיש לו ידיעה אף חיצון וכו'. ואם תאמר התינח לר' שמעון דלא דריש חטא שאין מכיר בו אלא ה' דאיצטריך היקשא דלא מכפר חיצון (ג) ארגלים אלא לר' יהודה אמאי איצטריך היקשא הא ע"כ חיצון מכפר אאין בה ויש בה דבמאי מוקמת ליה דליכא למיפרך דנפיך מיפך חיצון ארגלים דהא כתיב לה' חטאת שאין מכיר בה אלא ה' ואין לומר דאיצטריך היקשא דלא מכפר אשאר עבירות אלא בטומאת מקדש וקדשיו דמלשון מתניתין משמע דאיצטריך אאין בה ויש בה וי"ל דאי לאו היקשא הוה מוקמינן כפרת חיצון באין בה ואין בה דטומאת מקדש וקדשיו וכפרת ר"ח ורגלים באין בה ואין בה בשאר עבירות ולא הוי דרשינן הואיל וזה בא בזמן קבוע (ד) מה זה אין מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו כו' כדדריש תנא דבי ר' ישמעאל אלא הוי דרשינן מה זה מכפר אאין בה ואין בה אף זה כו' אבל השתא דאיכא היקשא דחיצון מפנימי על כרחך דרשינן כדדריש תנא דבי ר' ישמעאל: **ניכפר** פנימי אדידיה ואדחיצון. אע"ג דלא אתי לכלל חטאת אין לחוש כדפרישית לעיל:

ונפקא מינה היכא דלא עבד חיצון. ואם תאמר א"כ חיצון למה בא כלל וי"ל משום טומאה שאירעה בין זה לזה: **כפרה** אחת מכפר ואין מכפר שתי כפרות. ואם תאמר אמאי לא משני דאי מכפר נמי אדחיצון אם כן תהיה כפרה זו פעמים בשנה וי"ל דאין לחוש כיון דעיקר כפרתו הכתובה בו דהיינו יש בה ואין בה לא תהא אלא פעם אחת בשנה ואם תאמר תיפוק ליה מדאיתקש חיצון לפנימי דבעינן שלא תהא כפרת חיצון אלא פעם אחת בשנה תדע מדקאמר בסמוך גבי חיצון האי שעירי רגלים ושעירי ר"ח מכפרין פירוש ואם כן הויא פעמים בשנה וכן לקמן פריך והא כי כתיב אחת בשעיר הפנימי כתיב ומשני מדאתקש חיצון לפנימי ובסמוך נמי דפריך וניכפר חיצון אדידיה ואדפנימי ליסני דאין חיצון מכפר ב' כפרות מדאיתקש וי"ל דכיון דלא כתיב אחת בגופיה דחיצון אלא דיליף בהיקשא לית לן למעוטי שלא יכפר פנימי אדחיצון וחיצון אדפנימי ואדרבה מהא היקשא אית לן לומר על מה שזה מכפר זה מכפר ומהא דאיתקוש להדדי הוא דפריך אבל חיצון ור"ח ורגלים דלא איתקוש להדדי פריך בסמוך שפיר הא שעירי רגלים ושעירי ר"ח מכפרים דלענין כפרת אחרים הוי כאילו כתיב אחת בשנה בגוף דחיצון: **וניכפר** חיצון אדידי' ואמאי דעביד פנימי. ואם תאמר המקשה דלא ידע הך דרשה אחת בשנה אמאי לא פריך דליכפרו או ליתלו תרווייהו אפנימי ותו לא וי"ל דההך קושיא ודאי ידע שיתרץ לו אחת בשנה הואיל וחיצון איטו מכפר כפרה אחרת אלא זו אבל אפירכא דפריך וניכפר חיצון אדידיה ואדפנימי לא מיסתבר ליה למקשה דנימעוט מאחת בשנה כיון דעיקר כפרתו לא הוי דפנימי אי נמי י"ל דסברא הוא שלא יבאו שניהם על דבר אחד ולא יועיל זה בלא זה וזה אין סברא לומר שיועיל ולא בא חיצון אלא משום טומאה שאירעה בין זה לזה והשתא אתי שפיר דקאמר לעיל ונפקא מינה היכא דלא עביד חיצון ולא קאמר נפקא מינה להגן ביני וביני דהיכא דעביד חיצון אח"כ לא יכפר פנימי אדחיצון כדי שלא יבא חיצון לטומאה שאירעה בין זה לזה בלבד וא"ת ונימא דלעולם אתו תרווייהו אדפנימי, לאחד והוי פנימי לתלות וחיצון לכפרה וי"ל דאי חיצון מכפר לגמרי אם כן לא אתי לכלל חטאת והיאך יתלה על זה פנימי: **לטומאה** שאירעה בין זה לזה. הכא לא קאמר ונפקא מינה להיכא דלא עבד פנימי כדקאמר לעיל דפנימי קרב קודם חיצון °ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון:

כפרה זו לא תהא כו'. פ"ה דלאו היינו קרא דלעיל ונראה דסברתו דלא מצינן למדרש הך דרשה מקרא קמא אע"ג דכתיב ביה נמי אחת בשנה משום דלא סגי דליכתוב אחת בלא שנה ולא מצינו למידרש מיניה אלא דרשה קמייתא דאין מכפר שתי כפרות*(ורש"י)[ור"י]מפרש דהא דרשה נמי שמעינן מקרא קמא מדלא כתיב אחת בעשור וכתיב בשנה וקרא אחרינא אילטריך לשום דרשה:

אלא

הגהות הב"ח

(א) גמ' מנין ליש בה:
(ב) תוס' ד"ה מאי וכו' מדרשא דלכל חטאתם:
(ג) שם ד"ה מה וכו' חיצון אדרגלים:
(ד) בא"ד קבוע וזה בא בזמן קבוע מה זה

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לטומאה וכו' ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. תמוה דא"א לעשות פנימי בלא הגרלה. אח"כ ראיתי בספר מעין החכמה לבעל עני אלמוגים שעמד בזה:

[לקמן יז]
[עיין למשנה דלעיל ב.]
[לקמן יז:]
[ולימד שאינו כצ"ל]
[עייר לדף ט]
[ואולי צ"ל ור"ש והייתו רבינו שמואל או רבינו שמשון]

מסורת הש"ס

[לעיל ב:]

חולין . זהו סוד מסודות הקבלה ואין להבינו כמשמעו ח"ו כי כל כבודה בת מלך פנימה

אלא אחת בשנה: ולר' ישמעאל דאמר אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף בר קרבן הוא שעיר הנעשה בחוץ אמאי מכפר על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף האי שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין סבר לה כר"מ דאמר *כל השעירים כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו אלא למאי הלכתא איתקש חיצון לפנימי מה פנימי אינו מכפר בשאר עבירות אף חיצון אינו מכפר בשאר עבירות: על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה: א"ר יהודה אמר שמואל מ"ט דר' יהודה אמר קרא °ושעיר עזים אחד לחטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' יהא שעיר זה מכפר והאי מיבעי ליה לכדר"ל *דאמר ר"ל מה נשתנה שעיר של ר"ח שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה *על שמיעטתי את הירח א"כ לימא קרא על ה' מאי לה' לכדאמרן ואימא כוליה להכי הוא דאתא א"כ נימא קרא חטאת ה' מאי לה' שמעת מינה תרתי ונכפר נמי אפי' בשאר עבירות תנא דבי ר' ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע וזה בא בזמן קבוע מה זה אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו אף זה אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו אשכחן שעירי ראשי חדשים שעירי הרגלים מנלן וכי תימא הא נמי כדתנא דבי ר' ישמעאל איכא למיפרך אי מדראש חדש שכן תדיר אי מדיום הכפורים שכן מרובה כפרתו וכי תימא

°במדבר כח

הא

רש"י

כפרתן שוה. ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה: אלא למאי הלכתא איתקש. הואיל דלאו לידיעה איתקוש כדתנן במתני': אינו מכפר בשאר עבירות. אלא בטומאת מקדש וקדשיו כדדרשינן לעיל: מאי טעמא דרבי יהודה. דאמר כל האחרים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף חוץ משל יוה"כ: לחטאת לה'. בשל ראש חדש כתיב: הביאו כפרה. להפיס דעתה של לבנה: א"כ. דלכדר"ש בן לקיש לחודיה הוא דאתא: ונכפר נמי אשאר עבירות. כל חטא שלא נודע דהא קרא סתמא כתיב: וזה בא בזמן קבוע. שעיר יוה"כ דחיצון: מה זה אינו מכפר כו' דהא איתקש לפנימי: הא נמי כדתנא דבי רבי ישמעאל. הואיל וזה בא כו' ויליף להו אי מדראש חדש אי מדיום הכפורים: מרובה כפרתו. של יוה"כ שהוא מכפר על כל עבירות תאמר ברגלים ואע"ג דכתיב בהו לכפר אימא לא מכפרי אמידי דעון כרת: התם

תוספות

אלא פעם אחת בשנה. אע"ג דכי מתיידע ליה אחר יוה"כ מביא חטאת מ"מ כפרה זו של תלויה אינה אלא פעם אחת א"כ לא מיקרי פעמים בשנה אלא כשזמנן קבוע: ולרבי ישמעאל דאמר לא בעי ודיעה בתחלה כו' ופשיטא ליה להש"ס דלא בעי אפי' ידיעת בית רבו לפי המסקנא דמוקי(לעיל דף ה.)מתני' כרבי דלא מסתבר ליה שיסבור שום תנא דידיעת בית רבו שמה ידיעה אלא רבי: חיצון אמאי מכפר. וליכא למימר שיתלה על שיש בה ויש בה היכא דאתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה דהאי בר קרבן הוא אע"ג דגבי שעיר הפנימי אי לאו קרא דחטאים דומיא דפשעים ה"א דתולה מ"מ הואיל וגלי לך קרא התם דלא מכפר אמידי דבר קרבן סברא הוא דכולהו נמי לא מכפרי והשתא אתי שפיר הא דקאמר לקמן אמילתיה דר"ש אשעירי רגלים ע"כ אין מכפרים אלא אאין בה ואין בה ולא מוקמה איש בה ויש בה ואתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה אבל אין נראה לומר דהא דלא קאמר הכא דמכפר איש בה ויש בה ואתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה משום דחיצון איתקש לפנימי ובסמוך דקאמר אלא למאי הלכתא איתקש להדדי המ"ל דאיתקש להכי אלא דבלאו הכי מסני שפיר דלקמן אמילתיה דר"ש גבי שעירי רגלים לא יתיישב בכך: על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. וא"ת ולרבי ישמעאל נפיך ונימא דפנימי מכפר אאין בה ואין בה ושעיר החיצון איש בה ואין בה דהא אין בה ואין בה אתי לכלל חטאת לרבי ישמעאל וי"ל דמ"מ טפי אתי לכלל חטאת יש בה ואין בה דדבר שיש בה ידיעה מעיקרו בקל יכול ליזכר מדבר שלא היתה לו ידיעה מעולם ולפי המסקנא דרבי ישמעאל סבר לה כר"מ דכל השעירים כפרתן שוה אתי שפיר דלא מ"ל נפיך מיפך דהא בר"ח כתיב לה' שאין מכיר בו אלא ה' וא"ת לרבי ישמעאל למאי איצטריך לכל חטאתם וי"ל כי היכי דלא נימא דנכפר כפרה גמורה: סבר לה כר"מ. לאו דוקא כר"מ דר"מ בעי ידיעה בתחלה דקתני לקמן דכולהו מכפרין על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף ואילו לר' ישמעאל האי בר קרבן הוא: מאי טעמא דר' יהודה. וא"ת מאי קבעי הא ע"כ ליכא לאוקומה לכפרה דרגלים ודר"ח אלא באין בה ואין בה דאיש בה ידיעה בתחלה או בסוף פנימי וחיצון מכפרין וי"ל דבעי מאי טעמא דמכפרי אטומאת מקדש וקדשיו אימא בשאר עבירות אי משום בנין אב דתני דבי ר' ישמעאל הא איכא למיפרך כדפריך בסמוך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו ומשני לחטאת לה' חטאת שאין מכיר אלא ה' וכיון דמכפר אאין בה ואין בה לא שייך למיפרך מה ליוה"כ כו' דגילוי מילתא בעלמא הוא דחטאת דקרא הייתו טומאת מקדש וקדשיו כדאמר בסמוך: שעיר זה יהא כפרה עלי. פירש בערוך שעיר זה כפרה לישראל ועלי לקבוע זמן כפרה זו וקבעתי בר"ח להפיס דעתה של ירח: הואיל וזה בא בזמן קבוע. פ"ה שעיר חיצון וכן נ"ל דאי מפנימי גמר בסמוך דפריך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו ה"ל למיפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים ועוד אדיליף מפנימי ליליף משעיר המשתלח דמכפר אשאר עבירות אע"ג דשעיר המשתלח אין קרבן פנימי נמי לאו קרבן גמור הוא דנשרף חוץ למחנה ואית לן למילף טפי משעיר המשתלח דהוי חוץ מחוץ אבל השתא דגמר מחיצון ניחא טפי דדמו אהדדי טפי משעיר המשתלח וניחא נמי דאיצטריך לעיל היקישא דחיצון מכפר מפנימי דאין ללמוד מפנימי מבנין אב דחוץ מפנים לא ילפינן וא"ת אי מחיצון גמר תפשוט מהכא דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב דחיצון גופיה לא ידעינן דמכפר אטומאת מקדש וקדשיו אלא משום דהוקש לפנימי ובעיא היא בפ' איזהו מקומן (זבחים דף נ.) וי"ל דהאי לא חשיב בנין אב אלא גילוי מילתא בעלמא כדמוכח בסמוך והשתא נמי א"ש דקאמר ואיתקוש שעירי רגלים לשל ר"ח אע"ג דשל ר"ח לא ידעינן אלא בבנין אב דחיצון וחיצון מהיקשא דפנים ובקונטרס פירש בסמוך דדבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בהיקש וילפינן שעירי רגלים מר"ח אע"ג דר"ח לא ידעינן אלא בבנין אב מיוה"כ וא"א לומר כך דהא בעיא היא בפרק איזהו מקומן (שם דף נא.) אי דבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בהיקש אי לא ועוד דהכא גרע מדבר הלמד בהיקש דאינו חוזר ומלמד בהיקש כדפ"ה גופיה בסמוך דהכא שעירי ראשי חדשים גמרינן משעיר החיצון דגמר בהיקש מפנימי*: אף זה אינו מכפר כו'. ואין להקשות וניליף מהאי בנין אב דליכפר נמי ר"ח אכפרה דחיצון דהא איתקש חיצון לפנימי שלא תהא כפרתו פעמים בשנה ועוד דלענין זה איכא למיפרך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו דהשתא ליכא למימר גילוי מילתא הוא דקרא דר"ח לא משמע אלא אאין בה ואין בה: שעירי רגלים מנ"ל. הכא אין לפרש מנין דלא מכפרי נמי אשאר עבירות כדבעי לעיל אדר"ח דא"כ מאי פריך בסמוך שכן תדיר שכן מרובה כפרתו אדרבה כ"ש דניליף מהתם דאע"ג דחמירי לא מכפרי נמי אשאר עבירות אלא יש לפרש מנלן דמכפרי אטומאת מקדש וקדשיו דאיכא כרת אימא דלא מכפר אלא בשאר עבירות דליכא כרת כיון דאין כפרתו מפורשת ולא דמי לדר"ח שמפורשת דחטא שאין מכיר בו משמע כל חטאים שאינם ידועים כדפירש הקונטרס בסמוך ולהכי בעי מנלן דלא מכפרי נמי אשאר עבירות ולהכי נמי חשיב לה בסמוך גילוי מלתא בעלמא: שכן מרובה כפרתו. פ"ה מרובה כפרה של יום והדין עמו דאין לפרש שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו דאית בהן כרת דהא היא גופה בעינן למילף וא"ת והיכי בעי למילף מדיוה"כ והא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב ומה צריך פירכא דשכן כפרה מרובה וי"ל דאיצטריך האי פירכא דלא ניליף מדר"ח דאי פרכת מה לדר"ח שכן תדיר נימא יוה"כ יוכיח אבל השתא דאיכא פירכא ליכא למימר תוכיח וא"ת וניליף במה הצד מתרווייהו וי"ל דאיכא למיפרך שכן מרובה כפרתו דר"ח הואיל ותדיר חשיב קצת מרובה כפרה:

[וע"ע תוספות זבחים נ. ד"ה לא ניכתוב]

הא

רבינו חננאל

אסיקנא דשני השעירים הנעשה בחוץ והנעשה בפנים אינן מכפרים בשאר עבירות. אלא בטומאת מקדש וקדשיו בלבד: מתני' על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף כו'. מאי טעמא דכתיב ושעיר עזים אחד לחטאת לה'. חטא שאין מכיר בו אלא ה'. שעיר זה מכפר. א)ואחריתי יהא כפרה לפני שמיעטתי את הירח. ואקשי' [ויכפר] שעיר ר"ח אשאר עבירות. ודחינן תנא דבי ר' ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע ושעיר יום כפורים בא בזמן קבוע. מה שעיר יום הכפורים אין מכפר אלא בטומאת מקדש וקדשיו. אף זה כן.

א) אולי צ"ל ואמרינן תו

תורה אור

הא גמרינן ר"ח מיוה"כ ולא פרכינן התם כפרה מיכתב כתיבא גלויי מילתא בעלמא הוא אבל הכא איכא למימר כולה מילתא לא גמרינן אלא כדא"ר חמא בר' חנינא *שעיר ושעיר ה"נ שעיר ושעיר ואיתקוש שעירי רגלים לשעירי ראשי חדשים מה שעירי ראשי חדשים אינן מכפרין אלא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף אף שעירי הרגלים אינן מכפרין אלא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף: איבעיא להו כי אמר ר' יהודה על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף הני מילי בחטא שאין סופו ליודע אבל חטא שסופו ליודע כמי שיש ידיעה בסוף דמי ושעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר או דלמא אפילו חטא שסופו ליודע השתא מיהא חטא שאין מכיר בו אלא ה' קרינא ביה ת"ש דתניא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף וחטא שסופו ליודע שעירי הרגלים ושעירי ר"ח מכפרים דברי ר"י: ר"ש אומר שעירי הרגלים מכפרין אבל לא שעירי ר"ח וכו': א"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי טעמיה דר"ש אמר קרא °ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה[ויקרא י] והאי קרא בשעיר דר"ח כתיב ויליף עון עון מציץ נאמר כאן עון ונאמר להלן °עון[שמות כח] מה להלן טומאת בשר אף כאן טומאת בשר אי מה להלן עולין אף כאן עולין עון העדה כתיב מכדי מיגמר גמרי מהדדי נכפר דר"ח אדידיה ואדציץ נפקא מינה להיכא דנשבר הציץ אמר קרא עון עון אחד הוא נושא ואין נושא ב' עונות ונכפר ציץ אדידיה ואדר"ח נפקא מינה לטומאה דאירעה בין זה לזה אמר קרא אותה אותה נושא עון ואין (א) אחרת נושא עון רב אשי אמר כתיב הכא עון העדה עדה ולא קדשים והתם כתיב עון הקדשים קדשים ולא עדה אשכחן שעירי ראשי חדשים דמכפרי על טהור שאכל את הטמא שעירי רגלים דמכפרי על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף מנלן כדאמר ר' חמא ברבי חנינא *שעיר ושעיר ה"נ שעיר ושעיר

ואיתקוש

הא גמרינן ר"ח מיוה"כ ולא פרכינן. הכא לא גרסינן שכן מרובה כפרה דר"ח מיוה"כ קולא בעינן למילף שלא יכפרו נמי בשאר עבירות ולא שייכא האי פירכא דחומרא אלא גרסינן ולא פרכינן ותו לא והיינו פירכא שכן אינו תדיר: כדאמר רב חמא שעיר ושעיר כו'. תימה ועגלת דלא כתיב ביה ושעיר מנ"ל אי בבנין אב דשאר רגלים תפשוט מהכא *דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד[זבחים מט:] בבנין אב ועוד דאי בבנין אב אתי למילף בקמא דבתר ר"ח נכתוב ושעיר ואינך ניתי בבנין אב ושמא יש לפרש דלא דריש הכא אלא בההוא שעיר דכתיב בתר ר"ח ואינך ושעיר לסוס דרשה וממילא אתו שאר רגלים דכיון דגלי בחד הוו אחריני למד בהוס מן המפורש ואפילו בנין אב לא צריך ולקמן דפריך מעצרת ויוה"כ עיקר קושייתו מיוה"כ ופריך דוקא לר"מ משום דאמר כל השעירים כפרתן שוה ואפילו דיוה"כ ור"ת פי' דה"נ סמיך אהיקשא דרבי יונה כדמסיק לקמן ולא נקט אלא תחלת סוגיא דלקמן °דהוי כמו וכו' ואע"ג דר' יהודה לית ליה היקשא דבמועדיכם וכר"מ מ"מ לא מסתבר ליה לרבי יהודה לומר שיהו כל השעירים כפרתן שוה כמו שאומר ר"מ משום דעדיפא ליה היקשא דחיצון לפנימי ואית לן למימר דאין מכפר ב' כפרות וגם שלא תהא כפרתו פעמים בשנה ולר' מאיר עדיפא היקשא דמועדות: אבל חטא שסופו ליודע כמי שיש בה ידיעה לבסוף דמי. וא"ת ולפ"ז אמאי הוצרך לשנויי לעיל דר' ישמעאל סבר לה כר"מ נימא דחיצון מכפר אאין בה ואין בה שסופו ליודע דאהאי לא מכפר רגלים ור"ח דכיון שסופו ליודע לא קרינן ביה חטא שאינו מכיר בו אלא ה' ויש לומר כיון דהאמת דלר' יהודה חטא שסופו ליודע מכפרים רגלים ור"ח לא מסתבר ליה להש"ס שיחלוק עליה רבי ישמעאל בדבר זה: אי מה להלן עולין כו' ונפקא מינה היכא דנסבר הלין כו' וציץ נפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה. ואם תאמר אמאי לא משני כדמשני בסמוך דאין אחר נושא אותו עון וי"ל דציץ לא מקרי אחר לגבי ר"ח כיון דעולין לא כתב בר"ח אלא דיליף מציץ אבל אעון העדה דכתיב בר"ח משני שפיר בסמוך דאין אחר נושא אותו עון ומהר"ר שמואל מפרש מה להלן עולין כלומר דציץ מכפר אקרבן עד שיהא מרוצה ור"ח מכפר על עון המקריב שהקריבו בטומאה והשתא אין אנו צריכין לנפקותא דנסבר הלין ומשני עון העדה כתיב פי' עון דלא שייך אלא דעדה ועולין שייך אף בקרבן אי נמי עון העדה ולא עון הכהן, וניכפר ר"ח אדידיה ואדציץ. פירוש קרבן שקרב בטומאה בשעה שקרב ר"ח דקרבנות שקרבו בטומאה קודם ר"ח אין סברא שיכפר דהיאך יכפר למפרע מה שכבר קרב בטומאה: וניכפר ציץ אדידיה ואדר"ח. וא"ת ואמאי לא משני דעון אחד הוא נושא ולא ב' עונות וי"ל דגבי ציץ כתיב עון הקדשים וטומאת בשר ועולין הוו תרוייהו עון הקדשים ועוד עון הקדשים משמע שפיר ב' עונות דקדשים משמע קדשים הרבה: אמר קרא אותה. אפירכא קמייתא לא מצי לשנויי הכי דאותה אעון העדה קאי ודוקא בטומאת בשר אין אחר נושא עון: רב אשי אמר העדה כו' נראה דלא פליגי וע"כ איצטריך דרשה דאותה משום פירכא דלקמן דרגלים אמאי לא מכפרי אדר"ח ודרשה דרב אשי נמי איצטריך לר"ש כר' יהודה דלא משמע ליה אותה כדלקמן: הכא נמי שעיר ושעיר איהיקשא דר' יונה סמיך כדפרישית לעיל:

התם כפרה. בגופיה כתיב (במדבר כח) לחטאת לה' פירש לך הכתוב בו כפרה על חטא שאינו ידוע ומשמע דכל חטאים שאינם ידועים במשמע: גלוי מילתא בעלמא הוא דגמרי מיוה"כ שלא יכפר אלא (ב) טומאת מקדש וקדשיו הלכך ליכא למיפרך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו דהא לא גמרינן מיניה כפרה אלא מיעוטא הוא דגמרינן מיניה (ג) אבל כולה מילתא כגון שעירי הרגלים דלא מיפרשא כפרה דידהו לכפר הוא דכתיב בהו ולא פירש על מה (ד) וא"ת בא ללמוד משל יוה"כ שיכפר על טומאת מקדש שהוא עון כרת פרכינן מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו: שעיר ושעיר. שעיר הוה מצי למיכתב בכולהו וכתיב ושעיר וי"ו מוסיף על ענין ראשון להקיש. ומהו ההיקש איתקוש שעירי הרגלים לשל ר"ח והוא כבר למד בבנין אב מיוה"כ ודבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בהיקש כל המלמד בכל המדות חוזר ומלמד חוץ מהלמד בהיקש שאין חוזר ומלמד בהיקש בקדשים והכי אמרינן בזבחים בפרק איזהו מקומן (דף מט:): שסופו ליודע. כגון שאוהו שנטמא ונכנס למקדש וסופו להודיעו: ואותה נתן לכם. בשעיר החטאת אשר דרש משה והנה שורף כתיב. ושל ר"ח היה ושלשה שעירים קרבו ביום שהוקם המשכן והוא יום שמיני של מלואים שעיר של ר"ח דכתיב (שמות מ) באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד ושעיר דנחשון שהקריב לחנוכת המזבח ובכל הנשיאים אומר (במדבר ז) שעיר עזים אחד לחטאת ובשעיר שמיני כתיב (ויקרא ט) ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת והשנים אכלו ושל ר"ח נשרף כדילפינן בתורת כהנים ובשחיטת קדשים בפ' טבול יום (זבחים דף קא:): עון עון מציץ. דכתי' בי' ונשא אהרן את עון הקדשים (שמות כח): מה להלן טומאת בשר. שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא על הדם או על החלב או על הבשר של עולה שקרב בטומאה ומרצה ציץ על הקרבן שמכשירו לרצון שאין הבעלים צריכין להביא קרבן אחר אף כאן טומאת בשר יכפר על האוכל בשר קודש טמא והוא טהור. אי מה להלן עולין. מה הציץ אינו מכפר על שום חטא אלא מרצה על העולין אף זה ירצה על העולין כי היכי דעביד ציץ ונפקא מינה להיכא דנסבר הלין ולא יכפר על עון האדם האוכל: עון העדה כתיב. הלמא מכפר על עון אנשים הוא: מכדי מיגמר גמרי מהדדי. בגזירה שוה ניכפר אתרוייהו ניכפר אדידיה כדקאמרת עון העדה כתיב על אדם האוכל טומאת בשר ואמאי דעביד ציץ לרצות על העולין אם נסבר הלין: בין זה לזה. בין ר"ח לר"ח: אותה. ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה: רב אשי אמר כו'. ה' יתירא דהעדה והקדשים דריש למיעוטא:

ניכפרו

ואיתקוש

(א) עי' תי' רי"ן מיגש. וכ"מ לסיכא שנסבר הלין וכו'

רבינו חננאל

וכיון דכתיב ושעיר וי"ו מוסיף ואתקש שעירי רגלים לשעירי ראשי חדשים במה שאלו מכפרים אלו מכפרים. איבעיא להו כי קאמר ר' יהודה בחטא שאין סופו להיודע. אבל חטא שסופו להוודע כמי שיש בו ידיעה לבסוף דמי. ושעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר וכו'. ופשטנא מהא דתניא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בחטא שאין סופו להוודע (א) שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר שעירי הרגלים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. מאי טעמא שעיר ושעיר ו' מוסיף ואתקש. ולא אשכחנן לה כפרה במקום אחר. דמי שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים ברקרבן הוא. ומי שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר של יוה"כ הנעשה בפנים תולה. ומי שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שעיר של יוה"כ הנעשה בחוץ מכפר על כרחך לא מכפרי שעירי הרגלים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. ושעירי ר"ח מכפרין על טהור שאכל בשר קדש טמא דברי ר' שמעון מאי טעמא יליף עון עון מציץ. בשעיר ר"ח כתיב ואת שעיר החטאת דרוש דרש משה וגו' ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה וגו' והיא חטאת דר"ח. ובציץ כתיב והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים וגו' וגרסי' בתחלת יומא (דף ז) על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון כו'. קתני מיהא בשר שנטמא ונקרב הציץ מרצה כך עון הכתוב בשעיר ר"ח מכפר על טהור שאכל קדש [טמא]. ודחינן אי מה בציץ אינו נושא אלא על עון העולים על גבי המזבח. אף שעיר ר"ח אינו מכפר אלא על העולים. ופרקינן עון העדה כתיב כלומר עון העדה שהקרבן בא על עון העדה והיא החטאת שכפרתה באכילתה כדכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלין והבעלים מתכפרין. ואימא שעיר דר"ח מכפר בטהור שאכל קדש טמא ובעולים שנטמאו ונקרבו וכ)ונשבר הציץ ואינו מכפר יהא שעיר ר"ח מכפר בשניהם. ודחינן עון כתיב עון אחד הוא נושא ואינו נושא שתי עונות וכו'. רב אשי אמר בשעיר ר"ח כתיב עון העדה ולא הקדשים. ובציץ כתיב עון הקדשים ולא עון העדה.

(א) עי' תי' רי"ן מיגש

מסורת הש"ס

[לקמן י.]

[לקמן יוד.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואין אחר כצ"ל: (ב) רש"י ד"ה גלוי כו' אלא על טומאת: (ג) בא"ד מיניה הס"ד ואח"כ מ"ה כולה מילתא: (ד) בא"ד מה ואתה בא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כדאמר וכו' דהוי כמו וכו'. כעין זה ברכות דף מט ע"א תוס' ד"ה שלשה. שבת דף קכג ע"א תוס' ד"ה אכוסי. גיטין דף פ ע"ב תוס' ד"ה וי. נזיר דף כד ע"ב תוס' ד"ה ומבני. לקמן דף מא ע"א תוס' ד"ה ומאן. מעילה דף יב ע"ב תוס' ד"ה חלב:

תורה אור

ואיתקוש שעירי הרגלים לשעירי ראשי חדשים מה שעיר דראש חודש במילתא דקודש מכפרי אף שעירי רגלים במילתא דקודש מכפרי וכי תימא ניכפרו אדראש חדש הא אמרינן אותה אותה נושא עון ואין אחר נושא עון וכי תימא ניכפרו אדיום הכפורים הא אמרי' °אחת בשנה *כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה אמאי מכפרי אי על שיש בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף האי בר קרבן הוא אי על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף האי שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה אי על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף האי שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר על כרחך אינו מכפר אלא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף: ר' מאיר אומר כל השעירים כפרתן שוה כו': *אמר ר' חמא בר ר' חנינא מאי טעמא דר' מאיר אמר קרא שעיר ושעיר הוקשו כל השעירים זה לזה *וי"ו מוסיף על ענין ראשון קסלקא דעתך כל חד וחד מחבריה גמר *והאמר ר' יוחנן כל התורה כולה למידין למד מלמד חוץ מקדשים שאין למידין למד מלמד הא לא קשיא כולהו מקמא גמרי תינח כל דכתב ביה ושעיר עצרת ויוה"כ דלא כתב ביה ושעיר מנלן אלא *אמר ר' יונה אמר קרא °אלה תעשו לה' במועדיכ' *הוקשו כל המועדי' כולן זה לזה: והא ר"ח לאו מועד הוא איברא ר"ח נמי איקרי מועד כדאמר אביי *דאמר אביי תמוז דההיא שתא מלויי מליוהו דכתיב °קרא עלי מועד לשבור בחורי אמר רבי יוחנן ומודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים שהוא אינו מכפר כפרתן והן אינן מכפרין כפרתו הוא אינו מכפר כפרתן כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות הן אינן מכפרין כפרתו אמר קרא אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה תניא נמי הכי על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ועל שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף ועל טהור שאכל את הטמא שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים ושעיר הנעשה בחוץ מכפרין דברי ר' מאיר ואילו שעיר הנעשה בפנים *שיירה וכפרתן נמי שיירה: היה ר' שמעון אומר שעירי ראשי חדשים מכפרין על טהור שאכל את הטמא כו': בשלמא דראשי חדשים לא מכפרי אדרגלים דאמר קרא עון עון אחד הוא נושא ואינו נושא שני עונות אלא דרגלים ניכפרו אדראשי חדשים אמר קרא אותה נושא עון ואין אחר נושא עון בשלמא דרגלים לא מכפרין אדיום הכפורים דאמר קרא אחת בשנה *כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה אלא דיום הכפורים ניכפרו אדרגלים אמר קרא אחת *כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות והא כי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים הוא דכתיב אמר קרא °מלבד חטאת

ויקרא טז | במדבר כט | איכה א | במדבר כט

[לעיל ח:] | [לעיל ט:] | [יבמות ע. וש"נ] | זבחים מט: [תמורה כח:] | [שייך לע"ב] | [עי' תוס' ע"ז בז. ד"ה והכני] | פסחים עז. תענית כט | [לעיל ח:] | [שם] | גירסא: שיירה וכפרתו

ניכפרו אדיום הכפורים. על כפרת שעיר הנעשה בחוץ שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף: הא אמרינן. לקמן אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה ואע"ג דהאי בשעיר הפנימי כתיב הא איתקוש להדדי כדאמר במתני': קס"ד כל חד וחד מחבריה גמר. של פסח הסמוך לר"ח גמר מר"ח לכפר על הטהור שאכל את הטמא ובר"ח ש"ל לר"מ כר"ש ושל סוכות הסמוך לשל יום הכפורים גמר מדיום הכפורים לשאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף ושל יום הכפורים משל סוכות לאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף והדר גמרי כולהו כל חד וחד מדסמיך ליה עליונים מתחתונים ותחתונים מעליונים: למד מן הלמד. בהיקש קאמר והני כולהו היקשא נינהו: כולהו. מר"ח גמר לטהור שאכל את הטמא ורא"ש חדש מינייהו לשאין בה ידיעה כלל וכולהו מדיום הכפורים לאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף וכן הוא מהן לשאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף: איברא. באמת: קרא עלי מועד. במסכת תענית (דף כט.) תמוז דהיא שתא של שנה השניה ליציאת מצרים שנשתלחו בה מרגלים בעשרים ותשעה בסיון מלויי מליוהו לתמוז לפיכך אירע בו יום חזרת מרגלים בשמונה באב ויבכו העם בלילה ההוא בתשעה באב בכו בכיה של חנם והוקבעה להם בכיה לדורות: לשבור בחורי. בחורבן הבית: וכפרתו שיירה. שלא הזכיר כאן יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף בכפרה של אלו: *ה"ג אחת לא משמע ליה.דכי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים כתיב: אלא לעולם אחת משמע ליה נמי אחיצון דהא איתקוש ושאני הכא דאמר קרא כו'. הכי פירושא אחת דסיפיה דקרא דממעטינן מינה שאין אחר מכפר כפרתו דסמיך יכפר לבשנה משמע ליה נמי אחיצון דהא בשעיר פנימי כתיב ביה כדכתיב מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר וחטאת

ואיתקוש שעירי רגלים לשעירי ר"ח. ואם תאמר ה"ל דבר הלמד בג"ש דר"ח מלין וחוזר ומלמד אדרגלים בהיקש ופלוגתא היא דרב פפא ומר זוטרא באיזהו מקומן (זבחים דף נ.) ואי הוה אמר דפנימי נמי איתקוש בהאי היקשא דמועדות שהוזכר בסדר קרבן מוספין דכתיב מלבד חטאת הכפורים הוה אתי שפיר דהשתא איתקש רגלים לפנימי דמכפר אטומאת מקדש וקדשיו אבל קשה לר"ש בן יהודה ולר"מ דלית להו דרגלים מכפרים אטהור שאכל הטמא היכי ילפינן הא בהיקש מר"ח ר"ח גופיה לא ילפינן ביה הך כפרה אלא מג"ש מלין וע"ק אי פנימי נמי איתקש בהאי היקשא אמאי איצטריך לרבי יהודה חטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' הא איתקש ר"ח ורגלים לפנימי דמכפר אטומאת מקדש וקדשיו וליכא לאוקמה בהו אלא באין בה ואין בה וי"ל כיון דלין לאו עבודה היא אלא תכשיט חוזר ומלמד דהא דלמד אינו חוזר ומלמד היינו בעבודה עצמה אבל קשיא לר"מ היכי יליף בר"ח ורגלים אין בה ויש בה מחיצון הא חיצון גופיה לא גמרינן אלא משעיר הפנימי שמכפר על דבר שיש בה ידיעה ותירץ ר"ת בספר הישר דכיון דהך היקשא דמועד הוי היקשא גמור לחיצון ורגלים מר"ח לענין חטא שאין מכיר בו אלא ה' דכתיב ביה בהדיא עבדינן היקשא לכולה מילתא אפילו לדברים דלא גמר אלא בהיקש ממקום אחר וכן מוכח בסוף פרק איזהו מקומן (שם דף נז.):

קס"ד דכל חד וחד מחבריה גמר איני והאמר רבי יוחנן וכו'. השתא לא קשיא עגלת ויום הכפורים מאי"ל כדפריך בסמוך משום דכיון דכל חד וחד מחבריה גמר אפילו להך דלא כתב ביה נמי שעיר ושעיר יליף מהך דלעיל הואיל והך דלקמיה כתב ושעיר אבל לקמן פריך שפיר דכיון דכולהו מר"ח גמרי לא מצי למילף עגלת ויום הכפורים דלא כתב בהו ושעיר הואיל ויש הפסק בינם ובין ר"ח:

אלא דרגלים ניכפרו אדר"ח. הא דלא פשיטא ליה דרשה דאותה כמו דרשה דעון משום דר"ש בן יהודה דריש עון ולא דריש אותה וכן צריך לפרש בסמוך גבי דרשה דאחת דפשיטא ליה טפי דרשה דאחת בשנה מדרשה דאחת יכפר:

*מהו שיקרבו זה בזה. של ר"ח זה בר"ח אחר או של רגל זה ברגל אחר ניחא לכולהו שיקרבו ותימה דבעיא היא בפ"ק דזבחים (דף ו.) אי מכפר עולה העשה דלאחר הפרשה והשתא אי לא מכפר היאך יקרב הא לא הופרש על טומאה שאירעה בין זה לזה וי"ל דהכא כיון דנאבד נעקר הפרשתו ואחר שהופרש במקומו כיפר על עבירות שהיה לו לזה לכפר וכשיבא ר"ח תחול עליו הפרשה לעבירות שעבר קודם לכן והא דמייתי התם מכבשי עצרת ולא אמרי' כשנשחט הראשון איגלאי מילתא שלא תחול על השני הפרשה עד שעת שחיטה לא דמי כלל לשעיר שאבד דכבשי עצרת על דעת כן הופרשו שישחטו זה אחר זה:

אותה

רבינו חננאל

ר' מאיר אומר כל השעירים כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו מאי טעמא ושעיר וי"ו מוסיף ומקיש זה לזה. ואקשינן השלישי אינו למד מן השני דהנה השני תלמוד הוא. וא"ר יוחנן דאין למדין למד מלמד בקדשים. ופרקינן כולהו משעיר קמא ילפי. ואקשינן והא שעיר יוה"כ ושעיר עצרת דלא כתיב בהן ושעיר. ופריק ר' יונה אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו כל המועדים כולם זה לזה. ור"ח נמי אקרי מועד כדאביי דאמר (אמר) [כו'] קרא עלי מועד לשבור בחורי. וא"ר יוחנן מודה היה ר' מאיר בשעיר של יוה"כ הנעשה בפנים שאינו מכפר כפרתן. מאי טעמא אחת כתיב כפרה אחת הוא מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. והן נמי אינן מכפרין כפרתו. מאי טעמא אחת בשנה. כפרה שאין מתכפרת אלא פעם אחת בשנה יוה"כ מכפר. תניא נמי הכי דשעיר הנעשה בפנים אין אחר מכפר כפרתו ולא הוא מכפר כפרת אחרים: מתני' היה ר' שמעון אומר שעירי ר"ח מכפרין על טהור שאכל טמא ושל רגלים מכפרין כו'. אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה. פי' אם לא נקרבו שעירי הרגלים ברגלים. מהו שיקרבו שעירי הרגלים בר"ח. וכן שעיר ר"ח ברגלים. אמר להם יקרבו. הואיל וכולם באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו: גמ' בשלמא דר"ח לא מכפר אדרגלים. עון כתיב בה. עון אחד הוא נושא ואינו נושא שתי עונות. אלא דרגלים אמאי לא מכפרי אדר"ח כו'. ופשוטה היא ואסיקנא אמר קרא מלבד

עין משפט
נר מצוה

כח א מיי' פ"ד מהל' שקלים הלכה יא:
כט ב מיי' שם הל' יב:

חטאת הכפורים ואיתקוש חיצון לפנימי: רבי שמעון בן יהודה אומר משמו כו': מאי שנא דראשי חדשים דלא מכפרי אדרגלים דאמר קרא °עון עון אחד הוא נושא ואינו נושא שני עונות דרגלים נמי לא ניכפרו אדראשי חדשים דאמר קרא °אותה אותה הוא נושא עון ואין אחר נושא עון אותה לא משמע ליה מ"ש דרגלים דלא מכפרי אדיום הכפורים דאמר קרא °אחת בשנה *כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה אי הכי דיום הכפורים נמי לא ניכפרו אדרגלים אחת כתיב כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות אחת לא משמע ליה אמאי דכי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים כתיב אי הכי דרגלים נמי נכפרו אדיום הכפורים דכי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים כתיב לעולם אחת משמע ליה ושאני הכא דאמר קרא °וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה קרנותיו דמזבח הפנימי הוא דכפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות הא דחיצון אפילו שתי כפרות *אמר עולא אמר רבי יוחנן *תמידין שלא הוצרכו לצבור נפדין תמימים יתיב רבה וקאמר להא שמעתא א"ל *רב חסדא מאן ציית לך ולר' יוחנן רבך וכי קדושה שבהן להיכן הלכה אמר ליה את לא תסברא דלא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה *והתנן [ג]מותר הקטורת מה היו עושין בה מפרישין (א) ממנה שכר האומנין ומחללין אותה על מעות האומנין ונותנין אותה לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה ואמאי נימא קדושה שבהן להיכן הלכה א"ל קטורת קאמרת שאני קטורת

דקדושת

תורה אור

ויקרא
שם
שמות ל
שם

רש"י

וחטאת יום הכפורים היינו פר כהן גדול ושעיר וכיון דבשעיר הפנימי כתיב וחיצון איתקש לפנימי דרשינן נמי אחיצון שאין אחר מכפר כפרתו אבל אחת דרישיה דקרא דדרשי' מיניה דהוא אינו מכפר כפרת אחרים לא מידרש אחיצון דהא לאו בשעיר כתיב אלא במזבח כתיב וכפר אהרן על קרנותיו של מזבח הפנימי אחת הלכך שעיר החיצון לא מימעיט מהכא דלאו למזבח איתקש: תמידים שלא הוצרכו לצבור. שלקחום ממעות תרומת הלשכה ותנן (ערכין דף יג.) אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים וכשמגיע ר"ח ניסן לא היו מקריבין שוב קרבנות צבור ממעות התרומה של אשתקד כדאמר במסכת ראש השנה (דף ז.) חדש בחדשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה ונמצאו בכל שנה ושנה ארבעה טלאים בלשכת הטלאים ממעות התרומה הישנה והיינו לא הוצרכו לצבור להקריב בשנה שעברה: נפדין תמימין. להכשירן בשנה זו מחללין אותן על מעות חולין ואותם המעות ילכו למותר התרומה ישנה שעושין מהן רקועי פחים ליפוי לבית קודש הקדשים כדתנא במסכת שקלי' (פ"ד מ"ד) וכיון שיצאו לחולין חוזרים ולוקחים אותם ממעות תרומה חדשה ויקרבו בשנה זו ואע"ג שאין בהמת קדשי יחיד מתחללת בלא מום כדקיימא לן (מנחות דף קא.) מואס כל בהמה טמאה דאמר מר בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר אלו של צבור נפדים ולקמיה מפרש טעמא ובלא חולין אי אפשר לפודתן ממעות תרומה החדשה שאין הקדש מתחלל על הקדש הא מילתא נקט הכא משום דמותביה לקמן ממתני': קדושה שבהן. קדושת הגוף שבהן דקים לן שאינה מתחללת בלא מום היכן הלכה: ואת לא תסברא. דבמידי דצבור לא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה היכא (ב) דחילול לצורך תקנה: מותר הקטורת. הנותר בכל שנה מתרומה ישנה: מה היו עושין בה. להכשירה לשנה הבאה דאין לך שנה שאין בה מותר קטורת משלשת מנים יתירים שמפטמין בכל שנה למלוא חפנים ביוה"כ ואי אפשר שיכנסו כולם בחפניו כדתניא בכריתות (דף ו:) אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של שיריים: מפרישין שכר האומנין. מתרומת הלשכה שכר אומני בית אבטינס מפטמי הקטורת דאמר במסכת יומא (דף לח.) שהיו נוטלין בכל שנה שנים עשרה מנים: ומחללין אותה על שכר מעות האומנין. מזכין המעות לאומנין על ידי אחד מן הגזברים והרי הן חולין ואחר כך יחללו הקטורת עליהם ונותנין אותה לאומנין והרי היא חול וחוזרים ולוקחים אותה מתרומה חדשה והכי נקט מילתא טפי ולא למכרה ולחזור ולקנותה דזילא מילתא: נימא קדושה שבהן להיכן הלכה. דס"ד שהמכתשת כלי שרת הוא וכיון דקדשה לה בכלי הויא לה קדושת הגוף ואילו מידי דיחיד שקדש בכלי אין לו פדיון:

דקדושת

תוספות

אותה לא משמע ליה. וא"ת א"כ מנלן דמכפר אאין בה ואין בה דלמא לא מכפר אלא אדר"ח גרידא דהיינו טהור שאכל את הטמא ולא טמא שאכל את הקודש דבשלמא לר"ש כיון דדריש אותה על כרחך מיבעי ליה לאוקומה כפרה דרגלים אאין בה ואין בה כדקתני לעיל ולר"מ נמי אע"ג דלא דריש אותה אתי שפיר דהא דריש חטא שאין מכיר בו אלא ה' וגם אית ליה ג"ש דעון עון מציץ וילפינן כולהו מר"ח. אבל לר"ש בן יהודה דלא דריש אותה ולא דריש נמי חטא שאין מכיר בו אלא ה' דהא קאמר דר"ח חדש לא מכפרת אלא על טהור שאכל את הטמא קשה וי"ל דלענין זה ודאי דריש אותה כיון דלרגלים אין להם כפרה אחרת אלא זאת אבל בשיש לרגלים כפרה אחרת דהיינו אין בה ואין בה מכפר נמי אדר"ח חדש ולא פשיטא ליה דרשה דאותה דסבירא ליה דאין סברא למעט שלא ישא אחר אותו עון אלא בשאינו נושא אלא עון זה והשתא אתי שפיר הא דפריך לעיל אלא דרגלים אמאי לא מכפרי אדר"ח פי' אמאי לא מכפרי נמי אדר"ח ולא פשיטא ליה דרשה דאותה כיון שיש להן כפרה אחרת כדפרישית מיהו גבי דרשה דאחת בשנה דפשיטא ליה טפי מדרשה דאחת יכפר צריך לפרש כדפירשתי לעיל ועי"ל דלר"ש בן יהודה איתקוש שעירי רגלים לשעיר החיצון מה חיצון מכפר על דבר שיש בו כרת דהיינו טומאת מקדש וקדשיו אף שעירי רגלים כן: קדושה שבהן להיכן הלכה. וא"ת הא בפרק בתרא דכתובות (דף קה. ושם) אמר דדייני גזירות נוטלין שכרם מתרומת הלשכה וכן (שם קו.) מגיהי ספרים וטובא חשיב התם אלמא לב ב"ד מתנה עליהן ומאי קשיא ליה הכא וי"ל דשאני התם דלא קדש קדושת הגוף: מותר הקטורת. פ"ה מותר משלשה מנין היתירים בכל שנה ממלוא חפנים ביוה"כ דאי אפשר שיכנסו כולם בחפניו ובחנם פירש כן דבלאו הכי יש מותר שבכל שנה היו מפטמין(ג) שס"ה מנים למנין ימות החמה וג' מנים לחפני כה"ג ביום הכפורים ומשס"ה היה נשאר בכל שנה פשוטה י"א מנין כמנין ששנות החמה יתירים על שנות הלבנה ואע"פ שהיו צריכין למלאות בהן לשנים מעוברות שהן גו"ח י"א י"ד י"ז י"ט מ"מ צריכין היו לחדש בר"ח ניסן כדי שיהיו מתרומה חדשה ומיהו הא דתניא בפ"ק דכריתות (דף ו:) *דאי לע"ב שנה היו בו חצאים של שיריים א"א לפרש אלא ממותר ג' מנים של יום הכפורים שהרי כל מותר של י"א של שנה פשוטה היו צריכין למלאות במעוברות ובסוף המחזור חמה ולבנה שוין רק שעה אחת ותפ"ה חלקים אלא המותר שלשה מנים היה נשאר ולא היה נכנס בחפניו אלא חצי מנה וב' מנים וחצי נשאר בכל שנה נמצא לע"ב שנה ק"פ מנים ועוד חסר ד' מנים לפלגא דשס"ח ולא דק וי"ס דל"ג ששים אלא אחת לשבעים שנה ותו לא וכן יש בירושלמי פרק טרף בקלפי וניחא טפי למימרא דלא דק דאי גרסי' ששים לא ניחא כל כך ובפסוק הקטורת הכתוב במחזורים גרס אחת לששים שנה או לשבעים שנה ויכול להיות כשכלים ס' שנה בשתי שנים פשוטות זו אחר זו: מפרישין. לא גרסי' ממנה שמתרומת הלשכה היו מפרישין והתם במסכת שקלים (דף ו.) לא איירי בתרומת הלשכה ומאי ממנה שייך: מפרישין שכר האומנין. פ"ה שמזכין להן ע"י אחד מן הגזברין ולפי' הא דקאמר בסמוך ומחללין אותה על מעות האומנין היינו מדעתן מאחר שכבר זכו בהן ומיהו לשון מפרישין לא משמע אלא הפרשה בעלמא וקאמר נמי נותנין אותה לאומנין בשכרן משמע שעדיין לא זכו בשכרן ולכך נראה דלב ב"ד מתנה עליהן וההפרשה בעלמא יהיו חולין ואם תאמר ולמה להו כולי האי יתנו הקטורת מתחלה לאומנין בשכרן ומיהו לבן עזאי דאמר במס' שקלים בפ' התרומה (שם) דאין הקדש מתחלל על המלאכה ניחא ואפי' לר"ע נמי דאמר מתחלל על המלאכה ה"מ בקטורת דיחיד כגון במקדיש נכסיו והיו בהן דברים הראוים לקרבנות צבור דגבי הכי מיתניא אבל בקטורת של צבור החמירו טפי אי נמי הכא איירי בשכר פטום אומני הקטורת של שנה חדשה וצריך ליתן להן מתרומה חדשה ומאי דאמרינן במעילה בפרק ולד חטאת (דף יד: ושם) דהכי אומנין באומני הבנין מ"מ אין יכולין לתת הקטורת בשכרן דאין נותנין שכרן אלא מקדושת בדק הבית: *וכי תימא דכל קדושת דמים נפסל בטבול יום. וא"ת בלא נתינה למכתשת נמי תיפסל דמעיקרא נמי קדושת דמים הוא וי"ל דאפילו קדושת דמים לא פסלה בטבול יום אלא בנתינה למכתשת וכתישה שראוי להקריב אבל קודם כתישה לא:

הוכשרו

[פ"ש דאיתא אחת לששים או לשבעים שנה]

מסורת הש"ס

[נזיר ח:]
זבחים ג. פ"ש
[פסחים לג: וש"נ]
כריתות ו. [שקלים פ"ד מ"ה ע"ש מעילה יג:]
שייך לדף יא.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מפרישין שכר האומנין כצ"ל ותיבת ממנה נמחק: (ב) רש"י ד"ה ואת לא תסברא כו' היכא דחילול לצורך: (ג) תוס' ד"ה מותר וכו' שהיו מפטמין שס"ח מנים שס"ה מנים למנין ימות החמה כצ"ל:

רבינו חננאל

שלבד חטאת הכפורים. ואתקש חיצון לפנימי: מתני' ר' שמעון בן יהודה אומר משמו שעירי ר"ח מכפרין על טהור שאכל הטמא מוסף עליהם של רגלים שמכפרין על טהור שאכל הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. מוסף עליהן של יוה"כ שמכפר על טהור וכו'. וגמרא דילה פשוטה היא. ואקשינן אי הכי דרגלים נמי נכפרו אדיום [כפורים] דכי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים כתיב. ופרקינן אלא לעולם אחת משמע ליה ושאני התם. דאמר קרא על קרנותיו אחת בשנה בקרנות המזבח הפנימי ודא דמכפר כפרה אחת. אבל בקרנות מזבח החיצון מכפר אפילו שתי כפרות: יתיב רבה וקאמר אמר עולא אמר ר' יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור נפדין תמימין: אמר ליה רב חסדא מאן צאית לך ולר' יוחנן רבך. וכי קדושה שבהן להיכן הלכה: אמר ליה רבה והרי קטורת שנשתיירה מן השנה שעברה שנינו בשקלים פ"ד שמחללין אותה על מעות האומנין. פי' אומנין שבנו ביה"מ או עשו מלאכה בק"ש ובאין ליטול שכרן נותנין להן בשכר, מותר התרומה ומחללין אותה בשכרן כו'. אמאי מחללין אותה נימא קדושה שבהן להיכן הלכה אלא ש"מ כל כי האי גוונא לא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה. ופריק שאני קטורת דקדשי

דקדושת דמים הוא אלא מעתה לא תפסל בטבול יום אלמה תניא נתנה במכתשת נפסלת בטבול יום וכי תימא כל קדושת דמים מיפסלי בטבול יום והתנן *המנחות מועלין בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה קדשו בכלי אין לא קדשו בכלי לא אלא מאי קדושת הגוף היא אלא מעתה תיפסל בלינה אלמה *תנן הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים מועלים בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה קדשו בכלי אין לא קדשו בכלי לא אמר ליה לינה קאמרת שאני קטורת הואיל וצורתה בכל השנה כולה מ"מ קשיא וכי קדושה שבהן להיכן הלכה אמר רבה *לב בית דין מתנה עליהן אם הוצרכו הוצרכו ואם לאו יהיו לדמיהן א"ל אביי *והא מר הוא דאמר הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף לא קשיא הא דאמר לדמי עולה הא דאמר *לדמי נסכים איתיביה אביי *פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם וכן

רש"י

דקדושת דמים. אין בה אלא קדושת דמים שלקחה מתרומת הלשכה אבל בכלי לא קדשה דתקדש קדושת הגוף דמכתשת שנשחקה בה לאו כלי שרת היא: בטבול יום. אם נגע בה: המנחות. מנחת יחיד: מועלין בהן משהוקדשו. דקדושת דמים בת מעילה היא: קדשו בכלי. הביא לעזרה ונתנה בכלי שרת: הוכשרו. נגמרה קדושתה ליפסל בטבול יום וכל לשון הכשר לשון תיקון שמתקנו ומזמינו לכך: הקומץ. של מנחת יחיד: והלבונה. של מנחת יחיד: ומנחת כהנים. שהיא כליל ואינה נקמצת: ומנחת כהן משוח. חביתי כהן גדול שבכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב: ומנחת נסכים. הבאה עם הבהמה שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש והן כולן כליל: קדשו בכלי כו'. והך דפליג לה בתרתי בבי הך והך דלעיל דהמנחות מועלין בהן ט' משום דבסיפא יש חילוק ביניהם במילי אחרניתא במסכת מעילה דבההיא דלעיל לא קתני וחייבין עליה משום פיגול ונותר וטמא בקדושת כלי עד שיקרב הקומץ ובהך שכולן כליל קתני בקדושת כלי דידהו וחייבין עליהם משום נותר ומשום טמא קתני מיהא קטורת וקתני קדשו בכלי וע"כ (א)מתניתין לעיל גבי קדושת מכתשת תנא נפסלת בטבול יום ולא תנא לינה והכא תנא לינה ש"מ קדושת כלי דהכא לאו מכתשת היא אלא כלי שבשעת הקטרה דומיא דקומץ ולבונה ושאר השנויים כאן עמה אלמא מכתשת לא מקדשא ליה קדושת הגוף: הואיל וצורתה. (ב) אינה משנה את מראיתה הלכך אע"ג דקדושת הגוף היא לא מיפסלא בלינה ומיהו משקדשה בכלי ליקרב גזור בה רבנן פסול לינה דלמא אתי לאכשורי בשאר המתקדשים בכלי: מכל מקום קשיא קדושה שבהן להיכן הלכה. בין בתמידין בין בקטורת: לב ב"ד מתנה עליהם. בשעת לקיחה דלא ליקדשו קדושת הגוף אלא הצריכין לשנה וכל מידי דציבור מתנין ב"ד לב: והא מר הוא דאמר. במסכת תמורה: הקדיש זכר לדמיו. הקדיש איל לדמיו: קדוש קדושת הגוף. ואינו נמכר מאחר שהקדישו והוא עצמו ראוי להקרבה אינו יוצא מידי מזבח והכא נמי למאי מהני תנאה דלב ב"ד כי אמרי' נמי יהו לדמיהן קדשי להו לגופייהו: הא

תוספות

הוכשרו ליפסל בטבול יום. וא"ת כי לא קדשו בכלי נמי ליפסל בטבול יום מידי דהוה אחולין שנעשו על טהרת הקודש דמיפס' בטבול יום כדמוכח בסוף נדה (דף עא: ושם) דתנן היושבת על דם טוהר מערה מים לפסח ודייקינן מערה אין נוגעת לא דחולין שנעשו על טהרת קודש כקודש דמו וי"ל דתנא דהכא סבר לאו כקודש דמו כחזרו לומר דהתם דהרי הוא כמגע טמא מת בקדשים ולא לחולין א"כ הכא מיירי מדאורייתא וה"ה דמקודש לכן מיפסלי מדרבנן ואם תאמר א"כ מאי פריך לעיל נימא דקדושת דמים היא והא דקתני נפסלת בטבול יום היינו מדרבנן וכמשנה ראשונה דהתם דסברה דכקודש דמו וי"ל דאי מטעם דכקודש דמו מיפסלא בטבול יום א"כ אפילו לא נתנה במכתשת נמי דכיון דמדרבנן מיפסלא אפי' אינה ראויה להקרב נמי או שמא קטרת לא מיפסלא משום חולין שנעשו על טהרת קדש דלא שייך בה האי טעמא כיון דלאו בת אכילה היא אבל לעיל קאמר שפיר וכ"ת כל קדושת דמים מיפסלא בטבול יום ולא קשה ליה אפי' לא נתנה במכתשת נמי דלא מפסלא קדושת דמים כל זמן שמחוסר מעשה בגופו דהיינו כתישה והשתא נמי ניחא מה שמקשה דאמאי לא פריך מרישא דתנא לעיל מהך דהמנחות כו' דמייתי הכא ובפ"ב דמעילה (דף ט.) שתי הלחם ולחם הפנים מועלין בהם משהוקדשו קרמו בתנור הוכשרו ליפסל בטבול יום קרמו אין לא קרמו לא ולפי מה שפרישית דקדושת דמים לא מיפסלא בטבול יום כל זמן שמחוסר מעשה בגופו לא ה"מ למיפרך מרישא דאפילו נתנוה בתנור אכתי מחוסר קרימה וכשישחט עליהן הזבח אחר הקרימה שהיא אפייה:

אלא מעתה תיפסל בלינה אלמה תנן כו'. פירש בקונטרס דדייק מדקתני לעיל גבי מכתשת טבול יום ולא קתני לינה והכא תנא לינה ש"מ דכלי דהכא לאו מכתשת היא אבל אי לאו הך מתניתין דמייתי מברייתא גופה דמכתשת דקתני טבול יום ולא קתני לינה לא מצי למיפרך דאיכא למימר תנא טבול יום וה"ה לינה וא"ת ותקשה ליה מטבול יום גופיה דבברייתא קתני דמכי נתנה למכתשת נפסלה בטבול יום ואילו הכא תנן קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום דהיינו כלי דבשעת הקטרה אין לא קדשו לא וי"ל דהא לא הוה קשה ליה כולי האי דמצי למימר דבקטרת אפילו לא קדשו בכלי נפסלת בטבול יום והא דנקט קדשו בכלי לענין טבול יום לא נקט אלא משום מנחת כהנים ומנחת כהן משוח השנויים כאן [אבל לעיל דייק שפיר לא קדשו לא אטבול יום דקדשו בכלי קאי אטבול יום ומחוסר כפורים ולינה דאל"כ בהנס נקט ט"י] תדע דהא קומץ נמי אפילו לא קדש בכלי נפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה מכי נתקדשה המנחה (ג) *) בסיפא כדקתני לעיל המנחות מועלין בהן והא דתנא קומץ בהדי הנך משום סיפא דקתני וחייבין משום נותר וטמא דקאי אכולהו אבל מלינה פריך שפיר דליכא למימר דהוא הדין לא קדשו ונקט קדשו משום מנחת כהנים וחביריה דא"כ אמאי תנא כלל קטורת בהדייהו ועוד י"ל דהא פשיטא ליה דאין קטורת נפסלת בלינה משעת נתינה במכתשת שהרי היו עושים אותה בתחלת השנה לצורך כל השנה ולא מייתי מהך מתניתין אלא דשייך פסול לינה בקטורת דאי לאו מתני' ה"א דאין שייך בקטורת פסול לינה כלל: **הואיל** וצורתה כל השנה כולה. פי' בקונטרס שאין מראיתה משתנה הלכך אע"ג דקדושת הגוף היא לא מיפסלא בלינה מיהו משקדשה בכלי ליקרב גזור בה רבנן לינה דלמא אתי לאכשורי בשאר קרבנות המתקדשים בכלי ולפי' אי אפשר לה ליפסל אלא מדרבנן וקשה דבפרק הוציאו לו (יומא דף מה: ושם) בעי רב פפא חיסב בחפינת קטורת מהו ופשיט לה מהא דאמר ר"ע הסלת והלבונה והגחלים והקטורת שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן ומדפסיל טבול יום פסלה נמי לינה ומדפסלה לינה פסלה נמי מחשבה והקשה בקונטרס שם דאמאי לא מייתי ראיה מהכא דפסלה לינה וליכא למימר דהתם מייתי ראיה דמדאורייתא פסלה לינה ומהכא ליכא לאוכוחי דפסלה מדאורייתא דהא לפ"ה דהכא ע"כ לא פסלה אלא מדרבנן לכ"נ לפרש שאני קטורת הואיל וצורתה כל השנה כולה שעיקר מצותה בכך לעשותה כולה בתחלת השנה ולאחר קידוש כף אפשר דמיפסלא מדאורייתא כשאר קרבנות ועוד כיון דיש שיעור להקרבת קטורת פרס שחרית ופרס ערבית אין כלי שרת מקדשה (ד) שלא מדעת כדמשמע בס"פ לולב וערבה (סוכה דף נ:) אי נמי אין כלי שרת מקדשים אלא בזמנן אפילו ליפסל כדמוכח בס"פ שתי הלחם (מנחות דף ק:) אע"ג דבס"פ לולב וערבה צריך לומר דמילוי ערב שבת חשיב בזמנן לפי שא"א למלאות בשבת גבי מכתשת חשיב אפשר והשתא אתי שפיר דלא מצי למידק מהכא דפסלה לינה מדאורייתא אבל מההיא מוכח שפיר דפסלה מדאורייתא מידי דהוה אטבול יום דפסל מדאורייתא מדפסל אפילו ע"י צירוף כלי ואע"ג דטבול יום חמיר דפסיל משקה למכתשת קידוש כף חשיב לגבי לינה כנתינה למכתשת לטבול יום ועי"ל דלאו מדפסול טבול יום דייק פסול לינה אלא כלומר מדפסול ע"י צירוף כלי אלמא צריך הקטרה לכלי דכשאין צריך לכלי אין כלי מצרפו ואפי' הוי צירוף כלי מדרבנן לא תקון אלא בצריך לכלי מדאורייתא וכיון דבעי כלי א"כ פסלה לינה כדדייקי' בפרק התכלת (שם דף נא.) על מחבת מלמד שטעונה כלי דאי אפי לה מאתמול מיפסלא בלינה אבל קשה דתפשוט מסיפא דהכא דפסלה דאורייתא דקתני וחייבין עליהן משום נותר דמשמע דקאי נמי אקטורת ועוד דקתני ופיגול אין בהן לפי שאין להם מתירין ואי לא מיפסלא מחשבה תיפוק ליה דלא פסלה מחשבה: **מכל** מקום קשיא. תימה אי מכתשת מיקדשא קדושת הגוף א"כ היכי אמר בערכין (דף י:) גבי מכתשת שניקבה (ה) ונשברה ושלחו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותקנוה והאמר בזבחים (דף פח:) כלי שרת שנשברו אין מתקנין אותן ושניקבה אין מתיכין לתוכה אבר דאין עניות במקום עשירות וי"ל דמכתשת של משה שלא שהיתה מפטמת ביותר וי"מ דודאי לא היתה כלי שרת אלא שהקטורת היה קדוש קדושת הגוף בדבורו שהיה אומר יהא זה קטורת היה חל עליה קדושת הגוף אחר כתישה במכתשת שהיה ראוי להקטיר כמו הבהמה שהיא קדושה כשאומר יהא זה לעולה יהא זה לחטאת וכי משני לעיל שאני קטורת דקדושת דמים היא ה"ק דכשאומר יהא זה לקטורת לא הייל עלה קדושת הגוף: **פר** ושעיר של יום הכפורים. פי' בקונטרס דלכך ימותו דלא חזי לשנה הבאה משום תרומה ישנה ובפ' שני שעירים (יומא דף סה:) ליתא למסקנא הכי אלא מסקינן דלא בעינן חדשה אלא למצוה וטעמא דימותו משום דחיישינן לתקלה:

*) נ"ל בגיסא

רבינו חננאל

דקדשי דמים הוא ולאו קדושת הגוף. והתמידים קדושתן קדושת הגוף היא: אי הכי אמאי נפסלת הקטורת במגע טבול יום מעת שנתנה למכתשת לשוחקה ועדיין לא קדשה. וכי תימא כל דבר שהוא קדושתו קדושת דמים נפסלת במגע טבול יום. והתנן במס' מעילה פ"ב המנחות מועלין בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום כו'. אם קדשו בכלי הן נפסלין ואם לא קדשו בכלי שרת אין נפסלין. הנה קדושת דמים הן אלו המנחות ואינן נפסלין בטבול יום. ולא מצא תשובה. ואמר ליה (רבה) [רב חסדא] אלא מאי הקטורת קדושת הגוף היא אי הכי תפסל בלינה כמו הזבחים. אלמה תנן במעילה פ"ב הקומץ והלבונה והקטורת אם קדשו בכלי הוכשרו להיפסל בלינה. ודחי רבה שאני קטורת דאע"ג דקדושת הגוף היא כיון דצורתה בכל השנה. כלומר הואיל והיא נעשית מתחלת השנה אין הלינה פוסלת בה אלא עד שתקדש בכלי. ויש מי שאומר כיון שהקטורת כך צורתה לא גמרינן מינה דלא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה. כשם שאין אומרים בקטורת קדושה שבה להיכן הלכה אלא מחללין אותה. כך [אין] אומרים בתמידין קדושה שבהן להיכן הלכה אלא נפדין תמימים. אלא אמרינן שאני קטורת והקושיא בתמידין עומדת. וי"א כיון שהן קדושת הגוף שניהן שוין. והא דאמר מ"מ קשיא וכי קדושה שבהן להיכן הלכה אתרוייהו מקשינן. ורבא מפרק אתרוייהו לב ב"ד מתנה עליהן. כלומר בעת קנייתם ובעת עשייתם לב ב"ד מתנה עליהן אם הוצרכו לצבור הוצרכו ואם לאו יהיו לדמיהן. א"ל אביי לרבא א) והא את הוא דאמרת הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף. א"ל בי קאמינא היכא דא"ל לדמי עולה קדוש הוא עצמו לעולה. אבל המקדיש לדמי נסכין לא קידש אלא לדמיו. ומותיב עליה אביי מפר ושעיר יום הכפורים שאבדו וכו'

א) עי' תוס' ערכין ה' א' ד"ה והא.

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פ"ב מהל' מעילה הלכה ו:
לא ב מיי' פ"ד מהל' שקלים הל' יא יב:
לב ג מיי' פ"ה מהל' ערכין הלכה יד:

[עי' תוס' תמורה יט. ד"ה ואת הוא דאמרת]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קדשו וכו' וע"כ מדתניא לעיל: (ב) ד"ה הואיל וצורתה כל השנה. לעולם במכתשת קדושת הגוף ובלינה היינו טעמא דלא מיפסל לפי שאינה משנה את מראיתה. (ג) תוס' ד"ה אלא וכו' בסיפא נ"ב בפ"ג דמנחות ד' כו ע"ב פרש"י ביסא כלי ששם בוללין מנחה ובתוס' ס"פ המזבח מקדש משמע דהכי גורסי' סיפא: (ד) ד"ה הואיל וכו' אין כלי שרת מקדשה (שלא מדעת) תא"מ ונ"ב ס"א אלא הראוי וכנ"ל: (ה) ד"ה מ"מ וכו' גבי מכתשת שניקבה ושלחו כנ"ל ותיבת נשברה נמחק:

גליון הש"ס

גמ' לדמי נסכים. עי' נדה ד' כו ע"ב תוס' ד"ה אבל:

וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולן ימותו דברי ר' יהודה ר' אלעזר ור' שמעון אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה ואמאי לימא לב בית דין מתנה עליהן אבודין קאמרת שאני אבודין דלא שכיחי הרי פרה דלא שכיחא ותניא *פרה נפדית על כל פסול שבה מתה תפדה נשחטה תפדה מצא אחרת נאה הימנה תפדה שחטה על גבי מערכתה אין לה פדייה עולמית שאני פרה *דקדשי בדק הבית היא אי הכי מתה או נשחטה תפדה הא בעינן *העמדה והערכה הא מני ר"ש היא דאמר קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה *קדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה אי רבי שמעון אימא סיפא שחטה על גבי מערכתה אין לה פדייה עולמית *והתניא ר"ש אומר פרה מטמאה טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר ואמר ר"ל אומר היה ר' שמעון פרה נפדית על גב מערכתה אלא שאני פרה הואיל ודמיה יקרין אמר מר מתה תפדה וכי פודין את הקדשים להאכילן לכלבים אמר רב משרשיא משום עורה וקיימי ב"ד ומתנו אדעתא דעורה אמר רב כהנא אמרי אינשי מגמלא אונה איתיביה אמרו לו לר' שמעון מהו שיקרבו זה בזה אמר להו יקרבו אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך הן קריבין(א) אמר להן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ואמאי לימא לב ב"ד מתנה עליהן ר' שמעון קאמרת ר"ש *לית ליה לב ב"ד מתנה עליהן דאמר *רב אידי בר אבין אמר רב עמרם א"ר יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי רבי שמעון אין נפדין תמימים לדברי חכמים נפדין תמימים ורבנן דפליגי עליה דרבי שמעון מאן נינהו אי נימא רבנן דקטורת

שאני

וכן שעירי ע"ז שאבדו. למאן דמפרש בפרק הוציאו לו (יומא דף ני) דפר דקתני הכא הוא פר העלם דבר של צבור ניחא אבל למ"ד פר כ"ג תימה אמאי לא תני ליה פר העלם דבר בהדי שעירי ע"ז שרגיל לשנותם יחד כדקתני להו התם אמילתא דאחרים ועוד תימה מאי שנא דלא קתני פרי העלם דבר בלשון רבים כדקתני שעירי לשון רבים דמדקתני שעירי א"כ קסבר י"ב שבטים מביאים י"ב שעירים ה"נ מייתו י"ב פרים דשניהן שוין כדקתני פרק קמא דהוריות (דף ד:)*:

אי הכי נשחטה תפדה הא בעינן העמדה והערכה. תימה דמשמע דאי קדשי מזבח היא ניחא והא רבי יוחנן אית ליה בפרק בתרא דתמורה (דף לג: ושם) דאחד זה ואחד זה היו בכלל העמדה והערכה ומיהו יש לומר הך סוגיא אתיא כר"ל דאמר לרבנן קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה אבל קשה דמעיקרא פריך אביי דלא אמר לב ב"ד מתנה עליהן ולבסוף פריך דאפילו במידי דלא שכיח אמר לב ב"ד מתנה עליהן ועוד דסבר דפרה קדשי מזבח היא וכן במסקנא וככל דוכתין מסקינן שאני פרה דקדשי בדק הבית היא וכתמא דהש"ס בפ"ק דחולין (דף יא: ושם) מפרש דטרפות פוסל בפרה משום דחטאת קרייה רחמנא לכן נראה דאביי ידע שפיר דפרה קדשי בדק הבית היא ומ"מ סבר דאין נפדית אלא מחמת לב ב"ד מתנה עליהן להכי פריך והרי פרה דלא שכיח פירוש שימצאו נאה ממנה אפילו הכי מסקי דעתייהו ואמר לב ב"ד מתנה עליהם משום דקדשי בדק הבית היא א"כ בקדשי מזבח נמי אי אמר לב ב"ד מתנה עליהן אית לן למימר אפילו במילתא דלא שכיח ומשני שאני פרה דקדשי בדק הבית היא ואין צריך ללב ב"ד מתנה והשתא פריך אי הכי נשחטה תפדה אא"ב דמכח לב ב"ד נפדית כן דעתם להתנות ואי לאו תהא לדמי נסכים והוי כבעל מום מעיקרו דמודי ביה ר' יוחנן דלא בעי העמדה והערכה שפיר וא"ת ואי קדשי בדק הבית היא היכי פריך בסמוך וכי פודין את הקדשים להאכילם לכלבים הא של בדק הבית ודאי פודין דהא דאין פודין נפקא לן מואכלת ולא לכלביך (דברים יב) דכתיב בפסולי המוקדשים של מזבח כדמוכח בפרק ב' דבכורות (דף טו· ושם) דמההוא קרא נפקא לן גיזה וחלב של קדשי בדק הבית מותרים ואפילו קדם הקדישן למומן תנן התם דמותרין לאחר פדיונן בגיזה ועבודה וּבהדיא קתני התם אם מתו יפדו יש לומר דמדרבנן אסור כדמוכח בפרק כל שעה (פסחים דף לב *) גבי חמץ של הקדש והא דקתני אם מתו יפדו היינו מדאורייתא:

פרה מטמאה טומאת אוכלין. מפורש במקום אחר: וכי פודין את הקדשים. ואע"ג דפלוגתא היא בפ"ב דבכורות (דף טו:) אפילו בקדם הקדישן למומן מ"מ כתם משנה התם (דף יד·) ובפרק הזרוע (חולין דף קל·) כמ"ד אין פודין: משום עורה. הקשה הר"ר מרדכי מ"ש מהא דאמר [זבחים] (דף קג·) בכור שנטרף קוברים אותו עם עורו לפי שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים ולא אמר שיפדו משום עורו ולמאי דפרישית שאין פודין מדרבנן בקדשי בדק הבית ניחא ולפיכך מותר ליהנות מעורה אבל התם דאין פודין מדאורייתא אסור גם העור: רבי שמעון לית ליה לב ב"ד מתנה עליהם. ולא מצי לשנויי אבודין שאני דאבודין דלעיל ודאי לא שכיחי דנזהרים לשמרן ביותר לפי שקדושתן מרובה שדמן נכנס לפני ולפנים א"כ איכהו גופייהו לא שכיחי דפר ושעיר של יום הכפורים אינן אלא פעם אחת בשנה וכן שעירי ע"ז לא שכיחי כלל אבל הכא אע"ג דמיירי נמי בשעיר החיצון של יום הכפורים מכל מקום שעירי הרגלים שכיחי טובא ואבודין דידהו שכיחי ומסקי בית דין דעתייהו להתנות עליהן:

שאני

הא דאמר לדמי עולה. כי אמרי אנא קדוש קדושת הגוף היכא דאמר יהא להביא בדמיו עולה דכיון דאיהו חזי להכי לא מזבנינן ליה אבל אמר יהא לדמי נסכים אף על גב דנסכים נמי למזבח וקדושתייהו דמיין להדדי כיון דלא להכי חזי מזדבן וכל שכן היכא דמתנו ב"ד שיהו לדמי מותר תרומה שהיא לרקועי פחים: פר ושעיר של יוה"כ. שכן חטאות הפנימיות*: וכן שעירי ע"ז. לצבור שחטאו בע"ז בהוראת ב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת כדכתיב בפרשת שלח לך ואותו שעיר מתן דמו על הפרוכת ועל מזבח הזהב כדאמר בזבחים בפרק ב"ש (דף לט:): כולן ימותו. דלא דמו לשעירי הרגלים דתנן בהו במתניתין לא קרבו ברגל זה יקרבו ברגל אחר אבל אלו אינן ראויין עד יום הכפורים לשנה הבאה וכבר עברה לה שנה והוו להו מתרומה ישנה והלכך ימותו כדין חטאת שכפרו בעליה שהלכה למשה מסיני חמש חטאות מתות וזו אחת מהם: שאין חטאת צבור מתה. לא נאמרה הלכה דחמש חטאות אלא ביחיד וטעמא דר"ש מפרש בהוריות (דף ו:) ובתמורה (דף טו:): לימא לב ב"ד מתנה עליהן. שיפדו בלא מום: דלא שכיח. הילכך לא חשוב ב"ד להתנות עליהן: והרי פרה. אדומה: דלא שכיחא. בכל ימי בית ראשון ובית שני לא עשו אלא שבע: על כל פסול שבה. אם אירע בה שום פסול תפדה: נשחטה. נשחטה חוץ למקומה: ע"ג מערכתה. בהכשר בהר המשחה ובמקום הבדוק לה מקבר התהום כדאמר בפרק בתרא דזבחים (דף קיג·): אין לה פדייה עולמית. מאחר שנעשית בהכשר גלאי הוא להוציאה לחולין: דקדושת בדק הבית היא. כלומר אינה מקדשי מזבח ליקדש קדושת הגוף לפיכך נפדית בלא מום ואינה צריכה לב ב"ד: העמדה והערכה. שתעמוד על רגליה ויעריכנה הכהן כדכתיב (ויקרא כז) והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן וגו': דר"ש. במסכת תמורה בפרק בתרא (דף לג:): פרה מטמאה טומאת אוכלין. אע"ג דאית ליה לר"ש איסורי הנאה אין מטמאין טומאת אוכלין ויליף ליה מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל ושאין אתה יכול להאכילו לאחרים אין קרוי אוכל במסכת מנחות בפרק המנחות והנסכים (דף קא:) ופרה איסורי הנאה היא: מטמאה טומאת אוכלין. אם נגע שרץ בבשרה וחזר ונגע בשרה באוכלין טימאתן: הואיל ויש לה שעת הכושר. לכך: ואמר ריש לקיש. מהו שעת הכושר שלה: אומר היה ר' שמעון פרה. שנשחטה כהלכתה על גב מערכתה: נפדית. אם מצא נאה הימנה וסבירא ליה לר"ש העומד לפדות כפדוי דמי והויא ליה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים: אלא. לא תוקמה כר"ש והאי דקתני מצא נאה הימנה תפדה משום דלב ב"ד מתנה עליה אע"ג דלא שכיחא איידי דדמיה יקרין מסקי אדעתייהו לאתנויי: האי תנא סבירא ליה וכו' עד באין מעמידין לא גרסינן: וכי קיימו ב"ד ומתנו. משום הגלה פורתא דדמי עורה: נימא. להו ר"ש לב ב"ד מתנה שאם לא יקריב *ברגל זה יקרב ברגל זה ולמה ליה לשנויי שיטויא דחיקא כולן באין לכפר כו': *) דלית תקנתא ברעייה. הלכך מתנו עלה אבל תמידין דאית להו תקנתא ברעייה *ולכשימותו יפדם לא קיימי בית דין ומתנו:

*) עייך לדף יב.

אלא

רבינו חננאל

וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהם ואח"כ נמצאו בין למאן דאמר ימותו בין למאן דאמר ירעו עד שיסתאבו אמאי לא אמרינן לב ב"ד מתנה עליהם ונפדין תמימין. ופריק שאני אבודין. כלומר כיון דלא שכיחי דכל מאן דפריש קרבן מוהר זהיר ביה. לפיכך אין לב ב"ד מתנה עליהו. ואקשינן והרי פרה דלא שכיחא ותניא פרה נפדית על כל פסול שבה. מתה או נשחטה או מצא אחרת נאה הימנה תפדה לאו משום דאמרינן לב ב"ד מתנה עליהם. ואע"ג דלא שכיחא. שחטה ע"ג מערכתה אין לה פדית עולמית. ופריק שאני פרה דקדשי בדק הבית היא דלעולם לפדיה קיימי: הא ר' שמעון היא דאמר קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה אבל קדשי בדק הבית אינן בכלל העמדה והערכה כלומר אפילו בלא העמדה אלא נשחטו נערכין ונפדין ומפורש בסוף תמורה. ואסיקנא והא לר' שמעון פרה נפדית על גבי מערכתה אמאי תני אין לה פדיה עולמית. אלא שאני פרה שנפדית על כל פסול שבה הואיל ודמיה יקרים. ואסיקנא לעולם אין פודין הקדשים להאכילן לכלבים והאי דקתני מתה תפדה משום עורה. וכדאמרי אנשי מגמלא אונא. ומותבינן לרבה ממתני' אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך הן קרבין. אמר להן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ואמאי לימא להו לב ב"ד מתנה עליהן ופריק ר' שמעון לי"ל לב ב"ד מתנה עליהם]. דאמרי משמיה דר' יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי ר' שמעון אין נפדין תמימין לדברי חכמים נפדין תמימין.

יד'

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה ג יוה"כ מהל' עבודת יוה"כ הלכה טו:
לד ב ג מיי' פ"א מהל' פרה אדומה הל' ח:
לה ד מיי' שם הל' ט':
ו ה מיי' שם הל' י:
לו ו מיי' שם הל' ט:
לח ז מיי' שם הל' ח:

ע ע תוס' יומא נ. ד"ה פר

[עי' תוספות פסחים פה: ד"ה נטמא]

[כט. ועי' תוס' ד"ה אין ועי' תוס' ד"ה אין פודין מדרבנן וכו']

מסורת הש"ס

ע"כ שייך לע"א

[תוספתא דפרה פ"א]

[יומא מב. וש"נ]

[בכורות לג: חולין פד.]

[בכורות יד: תמורה לג:]

ב"ק עו. חולין פא: [מנחות קא: תוספתא דפרה פ"ו]

[פסחים כט. בכורות טו. תמורה יז. לג. לג.]

[זבחים ו: ע"ש מנחות עט: ע"ב]

הגהות הב"ח

(א) גמ' קריבין זה בזה אמר:

גליון הש"ס

גמ' מצא אחרת נאה ממנה. עיין לקמן דף טו ע"א תוס' ד"ה ללמדך:

עיין רש"ל

בדפו"י כגירסא ולכשיוממו.

שאני קטורת דלא *בר רעיה היא אלא רבנן דפרה דלמא שאני פרה דדמיה יקרין ואלא רבנן דאמרו לו ממאי דר' יהודה היא והכי קאמר ליה בשלמא לדידי דאמינא לב ב"ד מתנה עליהן אמטו להכי יקרבו אלא לדידך דאמרת לא אמאי יקרבו דלמא ר"מ היא והכי קאמר ליה בשלמא לדידי דאמינא כל השעירים כפרתן שוה משום הכי יקרבו אלא לדידך אמאי יקרבו אלא ר' יוחנן גמרא גמיר לה לדברי ר"ש אין נפדין לדברי חכמים נפדין ולר"ש דלית ליה לב ב"ד מתנה עליהן מאי עבדין להו א"ר יצחק א"ר יוחנן מקיצין בהן את המזבח א"ר שמואל בר רב יצחק ומודה ר"ש בשעירי חטאת שאין מקיצין בגופן אלא בדמיהן הכא הוא דמעיקרא עולה והשתא עולה אבל התם דמעיקרא חטאת והשתא עולה גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה אמר אביי אף אנן נמי תנינא *פר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפריש אחרים תחתיהם וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולן ימותו דברי ר' יהודה ר' אלעזר ור"ש אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה ואמאי נקרבו אינהו גופייהו עולה אלא לאו ש"מ *גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה אמר רבא אף אנן נמי תנינא *והשני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה ואמאי יקרב איהו גופיה עולה אלא לאו ש"מ גזירה אחר כפרה אטו לפני כפרה אמר רבינא אף אנן נמי תנינא *אשם שמתו בעליו או שנתכפרו בעליו ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה רבי אליעזר אומר ימות רבי *יהושע אומר יביא בדמיו עולה וליקרב *הא גופא עולה אלא לאו גזרה לאחר כפרה אטו לפני כפרה שמע מינה תניא נמי הכי *מה הן מביאין מן המותרות

קיץ

רש"י

אלא רבנן דאמרו לו. במתני' והכי אמרי ליה הואיל ואין כפרתן שוה ולית לך לב ב"ד מתנה שהם אבד בזה יקריב לזה לכפרה אחרת היאך הן קריבין: ממאי דר' יהודה קאמר ליה דאית ליה נמי אין כפרתן שוה כר"ש ומשום לב ב"ד מתנה הוא דקא מותיב לה והכי קאמר ליה בשלמא כו': דלמא ר"מ. קאמר לה דאית ליה כפרתן שוה והכי קאמר לי' כו': מאי עביד להו. לתמידין שלא הוצרכו לצבור: מקיצין בהן את המזבח. כשהמזבח בטל מקריבין אותו עולה לנדבת צבור כדשמעינן ליה לר"ש דאמר במתני' גבי שעיר שלא קרב בזה יקרב בזה משום טעמא דכולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו אלמא אע"ג דלאו היינו דההיא כפרה גופה כיון דשייכא במקצתה קרב לה ה"נ אלו שלוקחו לצורך תמידין ולא הוצרכו יקרבו לקיץ המזבח שהרי לשם עולה הופרשו וקיץ נמי עולה הוא ולקמן מפרש מהו לשון קיץ: מודה ר' שמעון בשעירי חטאות שנקנו מתרומת הלשכה של שנה זו וניתותרו כגון שעיר של ר"ח אדר שאבד ומצא בניסן שאינו ראוי ליקרב עוד לחובת צבור והרי הוא לקיץ המזבח מודה הוא שאין מקיצין בגופו ליקרב הוא עולה אלא בדמיו שירעה ולכשיומם יקחו בדמיו עולה לקיץ המזבח: התם. הוא גבי תמידים שלא הוצרכו קאמר ר"ש דמקילים בגופן דמעיקרא לשם עולה נלקחו והשתא נמי לעולה קרבו: אבל הכא גזירה לאחר כפרה אטו קודם כפרה. אי מכשרת חטאת צבור ליקרב עולה לאחר שנתכפרו צבור באחר וניתן זה לקיץ המזבח אתי לאכשורי נמי לעולה קודם כפרה שסתמו לשם חטאת עומד: אף אנן נמי תנינא. לר"ש דאין מקילים בגופי חטאות שנתותרו ואף שמקילין בדמיהן: והשני ירעה. במסכת יומא (דף סב.) גבי שני שעירי יום הכפורים שמת המשתלח והוצרכו להביא שני שעירים אחרים ולהגריל עליהם ויפתלח האחד ונמצאו שניהם לשם אחד מזוג ראשון ואחד מזוג שני אחד יקרב לשעיר הנעשה בפנים והשני ירעה ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה ומאן שמעת ליה דאמר אין חטאת צבור מתה ר"ש וקאמר ירעה ולא קאמר יקרב לנדבה וכל יפלו לנדבה לקיץ המזבח הוא: אשם שמתו בעליו או שנתכפרו. באחר דאילו בחטאת כי האי גוונא מתה באשם רועה דהכי גמרינן בהלכתא כל שבחטאת מתה באשם רועה וכל הרועין דמיהן נופלים לנדבה שכן מדרשו של יהוידע הכהן במס' תמורה (דף כג:): ר"א אומר ימות. ר"א אית ליה אשם כחטאת לכל דבר אף שאם שחטו שלא לשמו פסול בפ"ק דזבחים (דף ב.) וכן לענין שאם נכנס דמו להיכל פסול: רבי יהושע אומר יביא בדמיו עולה. בעל האשם יביא בדמיו עולה והתם מפרש והלא אף נדבה עולה היא מה בין דברי רבי יהושע לדברי חכמים אלא בזמן שהיא באה נדבת יחיד סומך עליה ושוחטה ונסכיה קריבין משלו ובזמן שהיא באה נדבת צבור אינו סומך עליה (א) ונסכיה קריבין משל צבור: תניא נמי הכי. כדאמר לעיל מותרות לר"ש מקילין בהן את המזבח: מה הן מביאין מן המותרות. של צבור שנתותרו משנה לשנה:

קיץ

תוספות

שאני קטורת דלית ליה תקנתא ברעיה. תימה דה"ל למינקט תקנתא דתמידים והל"ל דלית להו תקנתא בקיץ למזבח שתקנה זו עושין בתמידין כדאמר בסמוך וי"ל דרבותא נקט דאפי' תקנה מועטת כזו אין בקטורת וא"ת לעיל (דף י:) דפריך רבה לרב חסדא ממתני' דמותר הקטורת אמאי לא משני הכי ויש לומר משום דרב חסדא אית ליה שאין לב ב"ד מתנה בשום מקום להפקיע קדושת הגוף: וממאי דר' יהודה היא. תימה כי אתיא נמי כר' יהודה מצי למימר שאני חטאת צבור דלית להו תקנתא ברעיה דהא ר' יהודה אמר לעיל כולם ימותו ומיהו עדיפא מינה קאמר דדלמא ר"מ היא ואפי' בהנך חילונים דשהיי לית ליה לב ב"ד מתנה עליהן:

מקיצין בהן את המזבח. תימה דבפרק התודה (מנחות עט: ושם) משמע דאזלי לרעיה דאמר ומי אית ליה לר"ש לב ב"ד מתנה עליהן והא א"ר אידי בר אבין א"ר יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי ר"ש אין נפדין תמימים ומשני שאני התם דאית להם תקנה ברעיה וי"ל דהתם משום חכמות משני הכי דעיקר מילתא דרבי יוחנן משום דדייק ממתני' דלית ליה לר"ש לב ב"ד מתנה אע"ג דא"ר יוחנן גמרא גמיר לה היינו דלרבנן נפדין תמימים אבל לדברי ר"ש ממתני' דייק וכן משמע מדנקט לדר"ש ולא קאמר ר"ש אומר ואגב דנקט לדברי ר"ש נקט נמי לדברי חכמים ואם תאמר וממתני' היכי מצי דייק דלמא הא דלא אהדר להו ר"ש לב ב"ד מתנה עליהן משום דלא אצטריך וי"ל כיון דגמיר ר' יוחנן דלרבנן אית להו לב ב"ד אי לאו דשמעי' לר"ש דלית ליה לא הוה להו לאקשויי לר"ש היאך הן קריבין:

אשם שמתו בעליו כו' אלא ש"מ גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה. משמע דלאחר כפרה אפילו קודם ניתוק שרי מדאורייתא מדלא קאמר גזירה אחר ניתוק אטו קודם ניתוק משמע דליכא איסור אלא קודם כפרה והא דאמר בכל דוכתא* דהלכתא גמירי לה דכל שבחטאת מתה באשם רועה אר"ת דרעיה דרבנן היא והלכתא לא גמירי אלא כל שבחטאת מתה באשם קרב עולה והש"ס דנקט רעיה לפי שתקנו אותה חכמים והעמידוה בה והיינו אלא מדרבנן כדמשמע הכא והכי נמי מוכח בפסחים בסוף פ"ק אלו דברים (עג. ושם) דאמר רב הונא א"ר אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר לעולה אלמא לא בעי עקירה אי הכי כי לא ניתק נמי פי' בשלמא אי בעי עקירה כו' מש"ה בעי ניתוק דעבוד רבנן היכרא דע"י כך יזכור לעוקרו אבל כיון דלא בעי עקירה לא ניתק נמי ומשני גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה ותימה דבפ"ק דזבחים (דף ה: ושם) ובפ"ק דמנחות (דף ד. ושם) אמר רב הונא אשם שניתק לרעיה כו' ניתק אין לא ניתק לא מאי טעמא אמר קרא הוא בהוייתו יהא ופירש בקונטרס בהוייתו יהא עד שניתק וע"כ דרשה גמורה היא דקאמר התם אלא הוא למה לי ואומר ר"ת דל"ג התם ניתק אין לא ניתק לא ובתמורה פרק אלו קדשים (דף יח. ושם) אינו בשום ספר* ואפילו גרס ליה לא קאי דרשא דקרא לפרש טעמא דלא ניתק לא אלא אתא לפרש מאי טעמא כשר כששחטו סתם בלא עקירה אמר קרא הוא בהוייתו יהא כלומר באותה הוייתה שסופה להיות דהיינו עולה דהשי גמירי שקרב עולה באותה הויה יהא מתחלה בלא עקירה ואע"ג דקרא קאי אהלכתא אשכחן כה"ג בפ"ב דבכורות (דף טז. ושם) דמקים דבר הבא ממעלה גרה פי' תמורת פסולי המוקדשים לדבר הבא ממפריסי הפרסה (ב) ה' חטאות המתות וגמר מהתם מה התם במיתה אע"ג דהתם הלכתא היא: תניא נמי הכי מה הן מביאין כו'. נראה דמייתי סייעתא דגזרינן אטו קודם כפרה מדלא קתני מה הן עושין מן המותרות אלא מה הן מביאין משמע מדמיהם אבל לא מגופן ובמותר חטאת ואשם מיירי ולא במותר עולה דהתם מותר בזבחים ובתמורה בחטאת ואשם מיירי:

כבנות

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה ב:
מ ב מיי' פ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הל' טו:
מא ג מיי' פ"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה יד:
מב ד מיי' שם הל' טו:
מג ה מיי' פ"ד מהל' שקלים הלכה ט:

רבינו חננאל

ור' יוחנן האי גמרא גמיר לה, ור' שמעון הני תמידין שלא הוצרכו לצבור מקייץ בהו למזבח כלומר מקריבין אותן שלא לשום תמידין. אלא כמו מיני מגדים שאינן מעיקר הסעודה אלא לקינוח סעודה כענין קייץ המזבח. והני סילי תמידין דמעיקרא עולות נינהו. השתא נמי מקריבין אותן עולות לקייץ למזבח כמו דורון ולא כמו חובה (אלא [אבל] כגון שעירי חטאת שנשתיירו וכיוצא בהן אין מקייצין בגופן לשום עולה. דחיישינן לאחר כפרה אע"ג דפקעה מהן קדושה לאחר כפרה אטו לפני כפרה אלא מקייצין בדמיהן: אמר רבא אף אנן נמי תנינא והשני ירעה עד שיסתאב וימכר. ואמאי נקרב הוא גופיה עולת נדבה. אלא לאו ש"מ גזרה לאחר כפרה אטו לפני כפרה. תניא נמי הכי מה מביאין מן המותרות.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבי כו' עליה ושוחטה ונסכיה: (ב) תוס' ד"ה אשם וכו' הפרסה פי' ה' חטאות:

מסורת הש"ס

בת יעב"ץ
לעיל יא. [ושי"נ]
[יומא סב. תמורה כב. כג.]
תמורה כ: [פסחים עג.]
[בתוספתא איתא ר' אלעזר]
הוא גופיה. יעב"ץ
[גיר' כה: תמורה יח.]
[אולם לפנינו איתא]

גמרא

קיץ כבנות שוח למזבח והכתיב °כי כל שאור וכל דבש וגו' תני רב חנינא כבנות שוח לאדם דרש ר"נ בר רב חסדא [א]אין מקיצין בעולת העוף אמר רבא [א]) הא בורכא א"ל ר"נ בר יצחק לרבא מאי בורכתא אנא אמריתה ניהליה ומשמיה דרב שימי מנהרדעא אמריתה ניהליה דאמר רב שימי מנהרדעא מותרות לנדבת צבור אזלי [ב]ואין עולת עוף בצבור ואף שמואל סבר להא דר' יוחנן *דאמר רב יהודה אמר שמואל קרבנות צבור הכין מושכתן למה שהן תניא נמי הכי ומודה ר"ש בשעיר שאם לא קרב ברגל יקרב בר"ח ואם לא קרב בר"ח יקרב ביוה"כ ואם לא קרב ביוה"כ יקרב ברגל ואם לא קרב ברגל זה יקרב ברגל אחר שמתחלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון (תנא לא הוקדש אלא לכפר על מזבח החיצון): ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים כו': מנהני מילי דת"ר °וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו' *פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר °מלך מואב פשע בי ואומר °אז תפשע לבנה בעת ההיא חטאות אלו השגגות וכן הוא אומר °נפש כי תחטא בשגגה: על שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות כו': היינו קלות היינו עשה ולא תעשה חמורות היינו כריתות ומיתות ב"ד הודע היינו מזיד לא הודע היינו שוגג אמר רב יהודה [ג]ה"ק על שאר עבירות שבתורה בין קלות בין חמורות בין שעשאן בשוגג בין שעשאן במזיד אותן שעשאן בשוגג בין נודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן [ד]ואלו הן קלות עשה ולא תעשה ואלו הן חמורות כריתות ומיתות ב"ד האי עשה ה"ד אי דלא עבד תשובה °זבח רשעים תועבה אי [ה]דעבד תשובה כל יומא נמי דתניא *[ו]עבר על מצות עשה ועשה תשובה. לא זז משם עד שמוחלין לו אמר רבי זירא בעומד

א) [חולין פח: ע"ש בפי' רש"י כתובות סג: ע"ש ובפי' רש"י]

(שולי הגמרא: ויקרא ב; זבחים ו:; ויקרא טז; מלכים ב ג; שם ח; ויקרא ד; משלי כא)

רש"י

קיץ כבנות שוח למזבח. כאדם שמביא בקינוח סעודה מיני מתיקה והוא לשון קיץ כדכתיב (שמואל ב טז) הלחם והקיץ לאכול לנערים: וכל דבש. וכל מיני פירות האילן בכלל: אין מקיצין בעולת העוף. אין לוקחין בדמי הנדבה עולת העוף: הא בורכא. הבדוי מן הלב דמנא לך הא: לנדבת צבור אזלא. כדרבנן דפליגי עליה דר"א: ואין עולת העוף בצבור. דתניא בת"כ *והקריב מן התורים יחיד מביא עוף ואין הצבור מביאין עוף: להא דר' יוחנן. דאמר לעיל תמידין שלא הוצרכו לר"ש דלית ליה לב ב"ד מתנה מקיצין בהן את המזבח בגופן ואין צריכין רעיה: הכין מושכתן למה שהן. הכין השוחטן סתם מושכתן לקרבן שהופרש מתחלה לכך ואפילו אין זה אותו קרבן עצמו וכגון עולת תמיד עולה לקיץ אם אינו ראוי לתמיד: מודה ר"ש כו'. ומסקנא דטעמא שמתחלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון אלמא הא הוא דקפידא שיקרב על מזבח החיצון לכפר מקצת דבר שהוקדש לו חטאת דטומאת מקדש תקרב לטומאת מקדש ואע"פ שאין כפרתן שוה ה"נ לעולה שהוקדש לעולה יקרב: וכפר על הקדש. בשעיר הפנימי כתיב: היינו קלות היינו עשה ולא תעשה. כלומר הי ניהו קלות עשה ולא תעשה אמאי תני להו תרתי: היינו זדונות היינו הודע. קס"ד הודע שידע ועשה דהיינו מזיד דהא ליכא למימר הודע שנודעה לו שגגתו כדפרשינן ליה בכל דוכתי דא"כ הוה ליה חטאות ואשמות ודאין ותנן במס' כריתות (דף כה.) חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין להביא אחר יוה"כ: אמר רב יהודה כו'. סיפא דמתניתין מפרשא ליה לרישא וכולהו פירוש דקלות וחמורות הוא: בין שעשאן בשוגג. האי שוגג דהכא ליכא לפרושי אלא בדבר שאין שגגתו חטאת אלא אשם תלוי כגון אכל אחת משתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואינו יודע איזה אכל: בין שנודע לו ספיקן. שנודע לו שבא לידי ספק חלב: בין שלא נודע לו. לפני יוה"כ שאכל ספק חלב אין צריך להביא אחר יוה"כ אשם תלוי והכי נמי תנן בכריתות (שם) חייבי אשמות תלויין שעבר עליהן יוה"כ פטורין ויליף לה התם מקראי: האי עשה. דמכפר עליה יוה"כ: ה"ד אי דלא עשה תשובה. שאינו תוהא על חטאו: הא כתיב זבח רשעים תועבה. והיכי מכפר עליה קרבן יוה"כ: ואי דעבד תשובה. למה לי יוה"כ כל יומא נמי תשובה מכפרא עליה דתניא לא זז משם עד שמוחלין לו: בעומד

תוספות

כבנות שוח לאדם. משמע שהן טובות ובקרא נמי כתיב (בראשית ג) כי טוב העץ למאכל והיינו בנות שוח כדמשמע בבראשית רבה כי גרמו שוחה לאדם א"כ בנות שבע שגרמו ז' ימי אבילות וקשה לר"ת דבפ"ק דע"ז (דף יג. ושם) משמע דלא חזו לאכילה כל כך דקתני גבי שביעית הוסיפו עליהן אלכסוסין ואיצטרובלין מוכסוסין ובנות שוח אבל מעיקרא לא הוה בהו שביעית משמע דגריעי ותירץ ר"ת דלאו משום דגריעי אלא שנינו במס' שביעית (פ"ה מ"א) בנות שוח שביעית שלהן שניה שעושין לג' שנים וכשהפרי נקנט בשביעית אינו נגמר עד שנה שניה של שמינית והשתא מעיקרא סבור דאזלינן בתר לקיטה ובסוף סבור דאזלינן בתר חנטה ועוד תירץ ר"ת דגרס בפ"ק דע"ז (שם) מוכסוסין בנות שוח בלא וי"ו ופרי אחת הוא והוא גרוע ואינו אותו ששמו בנות שוח גרידא וכן משמע בפ"ק דבכורות (דף ח. ושם) דשנים הם דהא אמר הזאב והארי לג' שנים וכנגדן בבנות שוח נחש לז' שנים ולאותו רשע לא מלינו שום חבר וי"א מוכסוסין בנות שוח ומיהו בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ:) משמע דבנות שוח הן גרועין שלא נחשדו עליהן עמי הארץ דחשיב להו* גבי קלין שבדמאי ושמא פרי הוא שגדל ביערים כמו עוזרדין דחשיב בהדייהו ולפי שמצוי להן מן ההפקר לא נחשדו שלא לעשר הגדל בגנותיהן ובפרדסותיהן ולא מפני שהוא גרוע: הא בורכא. תימה היכי ס"ד דמקילין בעוף האמר *) זה מדרש דרש יהוידע הכהן שמותר חטאת ומותר אשם יהא לנדבת עולה משום דכתיב (ויקרא ה) לה' לכהן איזהו דבר שהוא לה' ולכהן הוי אומר זה עולה שבשר עולה כולה לה' והגיזה והעור לכהן ובעוף אין לכהן חלק בו וי"ל דהתם במותר מעות כגון הפריש מעות לחטאת ואשם כדכתיב (מלכים ב יב) כסף אשם כסף חטאת והכא כשנתותר גוף אשם: ואין עוף בצבור. *משום דכתיב ביה נפש דמשמע ביחיד דוקא וא"ת והאמר בפ' טרף בקלפי (יומא דף מא: ושם) אי זבן פרידה אחת אי עולה זבן עולה אזלא לנדבה וי"ל דאין לקנות עוף במעות שנתותרו אך אם כבר בא עוף לפנינו מקילים בו °דמה יעשה ממנו [וע"ע תוס' תמורה כג: ד"ה ושאר]: ואף שמואל סבר לה. פי' בקונטרס להא דאמר דלר"ש מקילין בהן המזבח דאמר שמואל הכין מושכתן פי' הכין השוחטת סתם מושכתן לקרבן שהופרשו מתחלה לכך כגון עולת תמיד לעולת קיץ אע"פ שאין זה אותו קרבן עצמו כיון דמעיקרא עולה והשתא עולה וקשה דבפ"ק דזבחים (דף ג. ושם) מוכח דמילתא דשמואל כרבנן דר"ש דאית להו לב בית דין מתנה עליהן ואמאי דגרס בסמוך תניא נמי הכי קשה דמתני' ה"ל לאיתויי ונראה כפירוש הערוך* דפי' הכין מושכתן למה שהם אם תמידים אם מוספין הכין מושכתן להיות כן דטרם משכן לככין אין לומר איזה תמיד איזה מוסף אלא תלויין ועומדין בתנאי לב ב"ד דאף ע"פ שאמרו שהן תמידים אם ירצו להקריבן לשם זבח אחר רשאין לפי שבזמן שמשך זה הכין לשחיטת תמיד הרי הוא תמיד ואם למוסף מוסף והוי סייעתא לר' יוחנן דאמר תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי רבנן נפדין תמימים שהרי עדיין לא משכן לככין* ול"ג תניא נמי הכי אלא תניא וי"מ תניא נמי הכי אדרב שמואל בר רב יצחק דאמר מודה ר"ש בשעירי חטאת שאין מקילין בגופן דקתני אם לא קרב ברגל כלומר בפסח יקרב בר"ח כו' ואם לא קרב ביוה"כ יקרב ברגל פירוש בסוכות ואם לא קרב ברגל זה של סוכות יקרב ברגל אחר היינו שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו אבל טפי מרגל אחר דהיינו בפסח הבא לא מצי לאקרובי לגופיה דה"ל תרומה ישנה ולא להקיץ בגופו לפי שמתחלתו לא הוקדש אלא לכפר על מזבח החיצון כלומר לכפר בחטאת וא"א לשנותן בנדבה אלמא אין מקילין בגופן אלא בדמיהן אבל קשה דאמאי נטר עד הכא לעיל ה"ל לאיתויי: שמתחלה לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון. אע"ג דבמתני' מפרש משום דבאין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו תרתי בעינן מקדש וקדשיו ומזבח החיצון לאפוקי שעיר הפנימי ואע"ג דמשמע לעיל דאי לאו משום גזירה אטו לפני כפרה היו מקילין אפילו במותר חטאת הפנימית היינו משום דהכי גמירי דמותר חטאת לצבור לעולה: ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו. אין זה ב' כפרות אלא מה שקרבן אחר מכפר כדפ"ל (א) א"כ כפרה אחת לשוגג ואחת למזיד: לא זז משם עד שמוחלים לו. ואף על גב דתנן במתני' בפרק בתרא דיומא (דף פה: ושם) על עשה ועל לא תעשה תשובה מכפרת ואמר נמי במס' חגיגה (דף ה.) כל העושה דבר ומתחרט מוחלין לו מיד אפי' בשאר עבירות אינה מחילה גמורה אלא שמקילין לו הדין אבל במצות עשה מוחלין לגמרי:

בעומד

עין משפט נר מצוה

מד א ב מיי' פ"ד מהל' שקלים הל' ט ופ"ז מהל' כלי המקדש הל' יג:

מה ג ד ה מיי' פ"א מהל' תשובה הל' ג:

מו ו מיי' שם הל' ד:

רבינו חננאל

קיץ למזבח כבנות שבע שהן תאני חיוורתא לאדם שאוכלין אותן בקינוח סעודה: דרש רב נחמן ב"ר חסדא אין מקיצין בעולת העוף כדרב שימי דאמר מותרות לעולת נדבת צבור אזלי. ואין עוף בקרבנות צבור: ואף שמואל סבר להא דאמר ר' יוחנן דאמר רב יהודה אמר שמואל קרבנות צבור סכין מושכתן למה שהן. כלומר לב ב"ד מתנה עליהן ואין נקבעין בזבח ידוע אלא בשעת שחיטתן. שעד זמן השחיטה אע"פ שאמרו עליהן כי הם תמידין רשאין לשחטן לשום זבח אחר שכך מתנה עליהם לב ב"ד שאם ירצו להקריבם לשם זבח אחר רשאין. תניא נמי הכי כר' יוחנן דאמר תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי ר' שמעון אין נפדין תמימין. דתניא מודה [ר"ש] בשעיר שלא קרב בר"ח יקרב ברגל ושלא קרב ברגל זה יקרב ברגל אחר שתחלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון תנא לא הוקדש אלא לכפר על מזבח החיצון: מתני' על שאר עבירות שבתורה כו'. תירצה רב יהודה מתני' הכי עבירות הקלות עשה ולא תעשה. והחמורות שהן כריתות ומיתות ב"ד בין שעשאן בשגגה בין שעשאן במזיד. ואותן שעשאן בשגגה. בין שנודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן שעי-

[תרי תמיהי הא דמנעו א"ע ממדרש חכמים להדיא בת"כ כמו שהביא רש"י הכא בד"ה ואין עולת ועוד דלא נמלא בשום קרא גבי עולת עוף נדבה תיבת נפש וע"ג וע"ש מנחות קד: הכל באין בשותפות לא סילק הכתוב אלא מנחה דכתיב בה נפש ותוס' ד"ה מה וע"ש תוספות זבחים ה: ד"ה נפש וז"ל רש"י ויקרא ב' פסוק א' לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה וכו' לכן נראה דקך ג"ל ואין עוף בצבור אבל בא בשותפות ולא ממעטי' שותפות רק במנחה משום דכתיב ביה נפש דמשמע ביחיד דוקא וכו' וכוונת תוס' דלהכי נקיט ואין עוף בצבור דוקא בצבור הוא דלא אתי משום דמקרבנו ממעטינן המשתבר והיינו צבור ולית מיעוטי למעט שותפות אבל גבי מנחה דכתיב תרי מיעוטי דהיינו קרבנו וגם כתיב ביה נפש ממעטינן נמי שותפות דלא מייתי מנחה אמנם בלתי הגה"ה זו דברי תוספות הללו קשין לסולמן מחמת תרי תמיהות שהזכרתי למעלה]

מסורת הש"ס

[נ"ל והקריב מן התורים את קרבנו היחיד וכו' ועי' רש"י מנחות ה. ד"ה מנחת העומר וג' עופות אין באין בצבור בת"כ גבי נדבו העוף קרבנו והקריב היחיד מביא עוף ולא הצבור עכ"ל]

[יומא עו:]

*) [שקלים פ"ו מ"ו זבחים קג. ובתמורה כג: ע"ש]

[יומא פו. זבחים ז:]

[ערך משך]

[עכ"ל]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ועל כו' כדפ"ל. נ"ב בדף ז ע"ב בד"ה יש ע:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ואין וכו' דמה יעשה ממנו. עיין נזיר דף כו ע"א תוס' ד"ה וכ"מ:

בעומד במרדו ורבי היא *דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר שאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר ואם לאו אין יום הכפורים מכפר מאי טעמא דרבי *דתניא °כי דבר ה' בזה °זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה *המפר ברית בבשר °הכרת תכרת הכרת לפני יוה"כ תכרת לאחר יוה"כ *יכול אפילו עשה תשובה ת"ל °עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה ורבנן **הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא עונה בה [ג]שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת ומי מצית מוקמת לה כרבי והא מרסיפא רבי יהודה היא רישא נמי ר' יהודה היא דקתני סיפא אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח ומאן אית ליה האי סברא רבי יהודה מכלל דרישא ר' יהודה אמר רב יוסף רבי היא וסבר לה כר' יהודה א"ל אביי דוקא קאמר מר רבי סבר לה כר' יהודה אבל רבי יהודה לא סבר לה כרבי או דלמא מדרבי סבר לה כרבי יהודה אף רבי יהודה סבר לה נמי כרבי מיהו אורחא דמילתא קתני למימר דתלמיד סבר לה כרביה א"ל אין דוקא קאמינא רבי סבר לה כרבי יהודה אבל ר' יהודה לא סבר לה כרבי דתניא יכול יהא יוה"כ מכפר על שבים ועל שאינן שבים ודין הוא הואיל וחטאת ואשם מכפרין ויום הכפורים מכפר מה חטאת ואשם [ג]אין מכפרין אלא על השבים [ד]אף יוה"כ אין מכפר אלא על השבים מה לחטאת ואשם שאין מכפרין על המזיד כשוגג תאמר ליוה"כ שמכפר על המזיד כשוגג הואיל ומכפר על המזיד כשוגג יכפר על שבים ועל שאינן שבים תלמוד לומר °*אך חלק סתם סיפרא *מני ר' יהודה וקאמר שבים אין לא שבים לא ורמי סתם סיפרא אסתם סיפרא דתניא *יכול לא יהא יוה"כ מכפר אא"כ התענה בו *וקראו מקרא קדש ולא עשה בו מלאכה לא התענה בו ולא קראו מקרא קדש ועשה בו מלאכה מנין ת"ל °יום כפורים הוא מ"מ אמר אביי לא קשיא הא רבי והא רבי יהודה רבא אמר הא והא רבי ומודה רבי בכרת דיומא דאי לא תימא הכי כרת דיום הכפורים לרבי לית ליה אלמה לא משכחת לה כגון דעבד בליליא ומית דלא אתא יממא לכפורי ליה אלא אימא

כרת

רש"י

בעומד במרדו. דלא עבד תשובה ודקשיא לך זבח רשעים תועבה מתני' רבי היא דאמר יוה"כ מכפר על שאינן שבין והאי קרא מוקי לה בשאר יומי: פורק עול. כופר בעיקר: מגלה פנים בתורה. בא על דברי תורה בחוצפא ובגלוי עזות פניו כגון (סנהדרין דף צט:) מנשה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי לא היה למשה לכתוב אלא ותמנע היתה פלגש וילך ראובן בימי קציר חטים (בראשית ל): ברית. בשר מילה: דבר ה' בזה זה הפורק עול. שביזה דיבור ראשון שאמור בסיני אנכי ה' אלהיך (שמות כ) שלא שמעו אותו אלא מפי הגבורה: ומגלה פנים. מדאפקיה קרא בלשון בזיון וזה בוזה דברי תורה הוא: זה המיפר ברית בבשר. שהיא מצוה יחידית: לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה. אלמא בשאינו שב קאי קרא ובהנך תלת הוא דגלי לן אף לאחר יוה"כ הא בשאר אע"פ שאינו שב יום הכפורים מכפר: ורבנן. דאית להו נמי בשאר עבירות דאין יוה"כ מכפר על שאינן שבין אמרי לך הא דגלי לן קרא בהנך תלת לאו ביוה"כ איירי אלא הכרת תכרת דקאמר תכרת לעולם הבא שאף מיתה אינה ממרקת על שלש הללו בלא תשובה אבל שאר עבירות בלא תשובה נמי מיתה ממרקת אחר יום הכפורים אבל יוה"כ בלא מיתה לא: שאם עשה תשובה. ואין עונה בה מיתה ממרקת אף על שלש הללו ולא תכרת לעולם הבא: אחד ישראל וכו'. מתכפרים משאר עבירות בשעיר המשתלח: ומאן אית ליה האי סברא. דכהנים מתכפרין במשתלח: רבי יהודה. לקמן בהאי פירקא: אבל ר' יהודה לא סבר לה כרבי. שיהא יוה"כ מכפר על שאינן שבים ולא אתיא מתניתין אליביה: או דלמא. רבי יהודה נמי כרבי סבר לה ומתניתין רבי יהודה נמי והאי דלא אמר רבי יהודה היא וסבר לה כרבי אורחא דמילתא שייך טפי למימר רבי היא וסבר לה כר' יהודה רביה ולא למימר רבי יהודה היא וסבר ליה כרבי תלמידיה: דוקא קאמינא רבי סבר לה כרבי יהודה. בשעיר המשתלח דע"כ מתניתין רבי היא כדאוקימנא מדקתני יוה"כ מכפר על שאינן שבין אבל ר' יהודה לא סבר ליה כרבי דתניא אין יוה"כ מכפר על שאינן שבין לרבי יהודה: חטאות ואשמות אין מכפרין אלא על השבין. דכתיב (במדבר ה) והתוודו את חטאתם וגו' (ויקרא ה) והתוודה אשר חטא עליה: שאין מכפרין על המזיד כשוגג. רוב חטאות ואשמות אין מכפרין על המזיד כשוגג אלא אשם שפחה חרופה ואשם נזיר טמא ואשם שבועת הפקדון וחטאת דשבועת העדות: אך חלק. אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא וכל אכין ורקין מיעוטין ללמדך שפעמים שאין יוה"כ מכפר: סתם סיפרא. תורת כהנים ר' יהודה היא הכי אמרינן בסנהדרין באלו הן הנחנקין (דף פו.): לא קראו מקרא קודש. לא קיבלו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויוה"כ: ומודה רבי בכרת דיומא. הא דתניא קמייתא דאינו מכפר על שאינן שבין בכרת של יום הכפורים קאמר של עינוי ושל מלאכה אבל על כל שאר עבירות מכפר אף על פי שעשה בו מלאכה ולא התענה בו: דאי לא תימא הכי. דבכרת דיומיה מודה רבי דלא מכפר ותימא דאכרת דיומיה (א) מכפר: כרת דיוה"כ לית ליה לרבי. בתמיה א"כ למה כתב רחמנא ביום הכפורים כרת בשלמא שאר כריתות דאי מיית קודם יוה"כ לא איכפר אבל הנך למה לי הא כי עבר עליה מכפר עליה הא יומא: אלמה לא. בתמיה כלומר אלמה אי אית ליה לרבי דמכפר על כרת דיומיה בלא תשובה לא איכא כרת ביום הכפורים: והא משכחת לה כגון דעבד בליליא ומית דלא אתי יממא לכפורי ליה. שאין מכפר אלא יום כדכתיב (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם: ומקשינן

תוספות

בעומד במרדו. הקשה הר"ר שלמה מדריו"ש דבפרק בתרא דיומא (דף פה: ושם) אמרינן מיתה ויום הכפורים מכפרים עם התשובה עם התשובה אין בפני עצמו לא הא מני דלא כרבי והא לא אתיא אפילו כרבנן דאית להו דמיתה בלא תשובה מכפרת בשאר עבירות דלאו הנך שלשה ויש לומר דהכא לא קאמרי רבנן דמיתה ממרקת אלא עם היסורין והדינין שדנין אותו לאחר מיתה וע"י כך אינו נכרת לעולם הבא אבל עם התשובה מיתה ממרקת לגמרי שאין נדון עוד ביסורין לאחר מיתה אבל לרבי מיתה ויוה"כ בלא תשובה ממרקת לגמרי בשאר עבירות והשתא אתי שפיר כרבנן:

שאין מכפרין על המזיד. פירש בקונטרס רוב חטאות ואשמות אין מכפרין על המזיד אלא אשם שפחה חרופה ואשם נזיר טמא ואשם שבועת הפקדון וחטאת דשבועת העדות וא"ת ונגמר מהנהו שמכפר על הזדון כשוגג וי"ל דאיכא למיפרך שכן אין מכפר על חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד:

הואיל ומכפר על המזיד. וא"ת נימא ליוה"כ לא יכפר על המזיד מידי דהוה אחטאת ואשם וי"ל דקרא דיוה"כ הוא איכא למ"ד דמשמע אפי' אינם שבים וכ"ע מודו דמרבינן במזיד ועוד דאדרבה נילף משעיר הנעשה בפנים שמכפר על המזיד:

לא קראו מקרא קודש. פירש בקונטרס שלא קיבלו עליו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויום הכפורים ואין נראה דלא אשכחן ברכות ביום הכפורים דליהוו דאורייתא ונראה לר"ת קראו מקרא קודש שמודה שב"ד קדשוהו ושובת ממלאכה בשביל קדושת היום ולא קראו מקרא קדש שאינו שובת מחמת קדושת היום אלא מחמת שמתעצל לעשות מלאכה:

תלמוד לומר יום כפורים הוא מכל מקום. תימה דלמא בעשה תשובה איירי ולעולם סבר תנא דאינו מכפר אלא על השבין:

דאי לא תימא הכי. ואם תאמר למה לו אך חלק למאי דס"ד השתא דידעינן מסברא דכרת דיום הכפורים לרבי לית ליה וי"ל דהמ"ל ולטעמיך או שמא אילטריך אך אפי' חזר בו מעבירה אלא שמבעט בכפרה שאינו רוצה שיום הכפורים יכפר:

*דעבד סמוך לשקיעת החמה. אבל לאחר שילוח שעיר לא מצי לאוקומה שהוא מכפר כל היום ואף על גב דמשמע לעיל (דף ח:) שאין קרבנות מכפרין על עבירות של אח"כ אפילו בו ביום דאמר נפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה שאני שעיר המשתלח דכתיב ביה כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם משמע דכל היום יכפר אי נמי היום עצמו בלא שעיר המשתלח מכפר קצת ואין כאן כרת גמור וכה"ג אשכחן בפרק קמא דזבחים (דף ו: ושם) דעולה מכפרת על היורש *מקופיא ולא מקיבעא כלומר לגמרי והשתא אתי

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"א מהל' תשובה הלכה א:
מח ב מיי' שם פ"א הלכה ד:
מט ג מיי' שם הל' א ופ"ג מהל' שגגות הלכה י:
נ ד מיי' פ"א מהל' תשובה הלכה ג ופ"ג מהל' שגגות שם:

רבינו חננאל

המשתלח מכפר. ואוקימנא למתני' בעבר על מצות עשה ולא עשה תשובה אלא עומד במרדו ורבי היא דתניא אע"פ שלא עשה תשובה יוה"כ מכפר עליו חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר שאין יוה"כ מכפר עליהן אלא אם יחזרו בתשובה כו'. דברי רבי ורבנן פשוטים הם. ואקשי' ומי מצית מוקמת לה למתני' כרבי והא מדקתני סיפא אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח ותירצה רב יהודה שהללו כולן מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות ומתני' ר' יהודה היא מכלל דרישא נמי ר' יהודה היא. ופריק רב יוסף מתני' כולה רבי היא וסיפא סבר לה כר' יהודה. פי' ר' יהודה רביה. ורבי תלמיד הוא. ואמר ליה דוקא קא אמרת. א"ל רב יוסף דוקא קאמינא. דרבי סבר לה כר' יהודה רביה דשעיר המשתלח בשאר עבירות זולתי טומאת מקדש וקדשיו מכפר על הכל. ור' יהודה לא סבר לה כרבי דיוה"כ מכפר אפי' על שאינן שבין. דקתני סתמא בתורת כהנים דהוא סיפרא כי יוה"כ אינו מכפ' אלא על השבין שנאמר אך בעשור לחדש וגו' וקיימא לן אכין ורקין מיעוטין. ואינו מכפר על שאינן שבין. וסתם סיפרא ר' יהודה היא כדגרסינן באלו הן הנחנקין משמיה דר' יוחנן סתם סיפרא ר' יהודה: ורמינן סתם סיפרא אסתם סיפרא. ופריק אביי הא רבי [והא ר'] יהודה. רבא אמר הא והא רבי היא. והא דתניא אם לא שב אינו מתכפר לו בעבירה שעבר יום הכפורים דאי לא תימא הכי כרת דכתיבא ביום הכפורים לית ליה לרבי. ודחינן כרת (לר') דיוה"כ (היכי) [הכי] משכחת לה. כגון דאכיל בליליא או עבד עבידתא ומית דלא סליק עמוד השחר לכפורי ליה.

פי' דבר שלם למשלם כלומר עולה מכפר על היורש דבר מועט.

מסורת הש"ס

יומא פה: סו. [כריתות ז.]
סנהדרין נט. ע"ש
[פי' תוס' יבמו' ט. ד"ה ומדבריהם]
[סנהדרין צ:]
[סנהדרין סד: נ:]
[זבחים ס. וש"נ] *[עירובין לו: וש"נ]
[כריתות ז. כל ספרא ש"ס]
[וע"ל תוס' כריתות ז. ד"ה וקראו מקרא קדש כו']

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דאי כו' דיומיה נמי מכפר:

גליון הש"ס

גמ' זה הפורק עול. עיין יבמות דף מז ע"ב תוס' ד"ה מה:

תורה אור

כרת דיממא לרבי לית ליה אלמה לא משכחת לה דאכל אומצא וחנקיה ומית אי נמי *דאכל סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות לכפורי ליה: אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח: הא גופא קשיא קתני אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח והדר תני מה בין ישראל לכהנים ולכהן משוח אמר רב יהודה *הכי קאמר אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות ואין חילוק ביניהן ומה בין ישראל לכהנים ולכהן משוח אלא שהפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו וכו' ומני רבי יהודה היא *דתניא °וכפר את מקדש הקדש זה לפני ולפנים את אהל מועד זה היכל מזבח כמשמעו יכפר אלו עזרות כהנים כמשמעו עם הקהל אלו ישראל יכפר אלו הלוים הושוו כולן לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות דברי ר' יהודה רבי שמעון אומר כשם שדם שעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל על טומאת מקדש וקדשיו כך דם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו וכשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידויו של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות ולרבי שמעון הא ודאי הושוו מאי הושוו דבני כפרה נינהו מיהו כל חד וחד מכפר בדנפשיה מאי טעמיה דרבי שמעון דכתיב °ולקח את שני השעירים איתקש שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו דכתיב ביה אשר לעם אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות ורבי יהודה אמר לך להכי איתקוש *ב שיהו שוים במראה ובקומה ובדמים הוא דאתא מאן תנא להא דתנו רבנן ושחט את שעיר החטאת אשר לעם שאין הכהנים מתכפרין בו ובמה מתכפרין בפרו של אהרן יכול לא יתכפרו בפרו של אהרן שהרי כבר נאמר אשר לו מעתה אין להן כפרה כשהוא אומר יכפר על הכהנים מצינו להן כפרה במה הן מתכפרין מוטב שיתכפרו בפרו של אהרן שהרי הותר מכללו אצל ביתו ואל יתכפרו בשעיר הנעשה בפנים שלא הותר מכללו אצל ביתו ואם נפשך לומר הרי הוא אומר °בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה' יראי ה' ברכו את ה' מאן תנא אמר ר' ירמיה דלא כר' יהודה *דאי ר' יהודה האמר כהנים יש להן כפרה בשעיר המשתלח ומני *רבא אמר ר' שמעון היא דאמר כהנים אין להם כפרה בשעיר המשתלח אביי אמר אפי' תימא ר' יהודה הכי קאמר מעתה אין להם כפרה בטומאת מקדש וקדשיו כשהוא אומר יכפר על הכהנים מצינו שיש להן כפרה בשאר עבירות וכמו דמצינו שיש להן כפרה בשאר עבירות כך יש להן כפרה בטומאת

ומקשינן וכרת דיממא לרבי לית ליה. בתמיה והא בהדיא כתיב כרת דיממא דכתיב בין בעינוי בין במלאכה בעצם היום הזה (ויקרא כג): וחנקתיה. שלא עבר עליו רגע מן היום לאחר עבירתו: סמוך לשקיעת החמה. עם נאת היום שלא עבר רגע ביום אחר העבירה: דתניא חומר בשעיר כו' לא גרסינן לה: וכפר את מקדש הקדש. בעבודת פר ושעיר של יום הכפורים כתיב המכפרת על טומאת מקדש וקדשיו: זה לפני ולפנים. על טומאה שאירעה לפני ולפנים כגון נטמא לפני ולפנים ושהה כדי השתחואה דמחייבת ליה על שהייתו כדמפרש בפ' שני (לקמן דף טז:): זה היכל. אם נטמא בהיכל: (א) זה מזבח. מזבח הזהב אם הקטיר קטורת בטומאה ובשהייה: אלו העזרות. נכנס לעזרה בטומאה: הושוו כולן בכפרה אחת. בהא יכפר בתרא השוה כהנים לוים וישראלים מלמד שכולן מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות דאילו בטומאת מקדש וקדשיו ליכא למימר דהשוו שהרי הפר מכפר על הכהנים ושעיר הפנימי על ישראל: ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר. לבדו מכפר על ישראל בטומאת מקדש בלא שום וידוי שהרי אין שום וידוי בשעיר הפנימי כך דם הפר לבדו בלא וידוי מכפר על הכהנים בטומאת מקדש ואייתר ליה וידוי הפר לשאר עבירות: הא ודאי הושוו. בכפרה אחת ואי בשאר עבירות לא הושוו במאי הושוו: ומשני הושוו דבני כפרה נינהו. לכך הושוו ללמדך שיש לכולם כפרה בין בטומאת מקדש בין בשאר עבירות: מיהו כל חד בדנפשיה. אלו בפר ואלו בשעיר: אשר לעם. ולא לכהנים: הותר מכללו. מכלל שאמר אשר לו דמשמע לו ולא לאחרים הותרו: אצל ביתו. דכתיב (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו: ואם נפשך לומר. להקשות כלום על המדרש הזה ולקמיה מפרש מה יש לו להקשות: הרי הוא אומר כו'. ע"כ המקרא מלמדך שמתכפרים בפרו של אהרן שנאמר בית אהרן ברכו את ה' הרי כל הכהנים קרויין ביתו הרי הם בכלל ובעד ביתו: מאן תנא. להא מתניתא דקתני מעתה אין להן כפרה דמשמע דאם לא בפר יתכפרו אין להם כפרה כלל: דלא כרבי יהודה. אלא כר"ש דאמר כל כפרותיהן בפר תלויות דאי רבי יהודה א"כ לא מכפרי בפר אית להו כפרה מיהא בשעיר המשתלח בשאר עבירות: אביי אמר כו'. והכי קאמר מעתה אין להם כפרה בטומאת

אתי שפיר דלא קאמר כגון שמת קודם שנשתלח השעיר או כגון דליכא שעיר המשתלח כדאמר לעיל (דף ה:) ונפקא מינה היכא דלא עבד תלון וי"מ דיום הכפורים בלא שעיר המשתלח מכפר לגמרי ונפקא מינה דשעיר מכפר מיד ויום הכפורים אינו מכפר עד שתחשך למוצאי יום הכפורים כדתניא חומר בשעיר מביום הכפורים שהשעיר מכפר מיד ויום הכפורים עד שתחשך חומר ביוה"כ מבשעיר שיום הכפורים מכפר בלא קרבן מה שאין כן בשעיר והא דנקט כגון דחנקתיה אומצא לאו דוקא אלא הוא הדין שמת בו ביום ולרווחא דמילתא נקטיה *אי נמי אפילו לא מת בו ביום אלא אחר כמה ימים וכגון דעבד סמוך לשקיעת החמה: וכפר את מקדש הקדש זה לפני ולפנים. פירש בקונטרס דבטומאת לפני ולפנים ובטומאת היכל מיירי וקשה דאמאי לריך קרא לכולהו הא לקמן פ"ב (דף טז:) גבי כרת לא מצריכין אלא חד קרא לכולהו ושמא כיון שהושוו לענין כפרה הושוו לכל דבר ומיהו קשיא שצריך לדחוק הקונט' לפרש מזבח כמשמעו כגון שהקטיר עליו בטומאה וא"כ היינו טמא ששימש ולא מצינו שיכפר שעיר הפנימי על כהן ששימש בטומאה ועוד אי בטומאת מקדש וקדשיו איירי הכא לרבי יהודה מאי קאמר לעיל (דף ח.) רבי שמעון ממקומו הוא מוכרע הא אפי' לרבי יהודה נמי ממקומו מוכרע ועוד דבס"פ הוציאו לו (יומא דף סא.) מייתי לה אמתניתין דוכן בהיכל וכן במזבח הזהב דמתני' לענין הזאה ע"כ נראה דבהזאה איירי ולפני ולפנים היינו על בין הבדים והיכל היינו על הפרכת ומזבח היינו מזבח הזהב ועזרות היינו שירי הדם שהיה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון שהיה בעזרה כדתנן באיזהו מקומן (זבחים מז:) ומיהו קשיא הא דנקט עזרות הל"ל למימר עזרה ועוד דהזאות כולהו כתיבי בהדיא בפרשה ולעיכובא לא איצטריך דנפקא לן בפרק איזהו מקומן (שם דף נג:) ובפרק הוציאו לו (יומא דף ס:) וכלה וכפר אם כלה כיפר ואם לא כלה לא כיפר וי"ל דאיצטריך האי קרא דכהן משוח ומרובה בגדים יכול לעשות כן לפי שכל הפרשה כתיב בה אהרן וכן תניא בת"כ וכפר הכהן אשר ימשח מת"ל לפי שכל הפרשה כולה אמור בה אהרן לכן כתיב וכפר את מקדש הקדש וגו' שכל משוח ומרובה בגדים צריך לעשות כן: הושוו כולן לכפרה אחת. אבל לשעיר הפנימי לא הושוו דכתיב אשר לעם ודרשינן בסמוך ולא לכהנים: ואיתקש שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים. תימה דבפ"ב דכריתות (דף כה:) גבי חטאים דומיא דפשעים פריך האי בשעיר הנעשה בפנים הוא דכתיב והשתא נגמר מיניה שעיר המשתלח דהא איתקש:

טנן

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"א מהל' תשובה הלכה ב:

נב ב מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' יד:

גש"ל וקאמר אפילו

רבינו חננאל

וביממא נמי כגון דעבד סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות ביום לכפורי ליה אי נמי דעד דהוה אכיל חנקתיה אומצא ומית: תנא א) חומר בשעיר מיוה"כ. שהשעיר מכפר מיד ויוה"כ אינו מכפר עד שתחשך. חומר ביוה"כ שיוה"כ מכפר בלא קרבן. והוא דהוה שהות ביום לכפורי ליה מה שאין כן בשעיר: מתני' אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח כו'. ותירצה רב יהודה הכי אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח מתכפרין בשעיר המשתלח. ואין חלוקה בהן. מה בין ישראל לכהנים לכהן משוח אלא ב) שדם הפר מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו. ומני ר' יהודה היא. דתניא וכפר את מקדש הקדש זה לפני ולפנים כו' ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים כו'. מאי טעמא דר' שמעון דכתיב ולקח את שני השעירים וגו' אתקש שעיר הנעשה בפנים לשעיר המשתלח. מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על טומאת מקדש וקדשיו אלא על ישראל בלבד. שנאמר ושחט את שעיר החטאת אשר לעם. לעם ישראל ולא לכהנים. אף שעיר המשתלח אינו מכפר (אלא) על הכהנים בשאר עבירות. ור' יהודה אמר לך האי קרא דכתיב שני השעירים שיהו שוין במראה ובקומה ובדמים הוא דאתא. מאן תנא להא דתנו רבנן ושחט את שעיר החטאת אשר לעם. שאין הכהנים מתכפרין בו. ובמה מתכפרין בפרו של אהרן כו'. ואמר ר' ירמיה דלא כר' יהודה. דאי ר' יהודה האמר כהנים יש להם כפרה בשעיר המשתלח שהוא של עם. רבא אמר האי תנא ר' שמעון היא. אביי אמר אפילו תימא ר' יהודה היא והכי קאמר מעתה אין להם כפרה בטומאת מקדש וקדשיו וכו' ופשוטה היא. ואקשינן ולר' שמעון הא ודאי אשוינהו קרא לכהנים ללוים ולישראלים. שנאמר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. ופרקי' ודאי השוו דבני כפרה נינהו וכל חד וחד בדידיה קמיכפר. הני בפר והני בשעיר

מסורת הש"ס

[גי' התוס' בע"א דעבד וכן בסוף דבריהם גירסת' דעבד]

יומא סא. חולין קלא: מנחות נב.

ויקרא טז

שם

[יומא סב.]

תהלים קלה

[יומא סו.] *[יתכן לסיים רבה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זה היכל וכו' בהיכל הס"ד ואח"כ מ"ה מזבח זה מזבח הזהב כצ"ל:

א) כ"ה גירסת רבינו כאן בגמ' דמביא הך ברייתא שבתוספתא וירושלמי סוף יומא והיא הגירסא שמתקה רש"י ועי' רשב"א. ב) עי' רש"י לעיל ב' ע"ב ד"ה אלא שהפר. בשלמא

תורה אור

בטומאת מקדש וקדשיו במה הם מתכפרין מוטב שיתכפרו בפרו של אהרן שהרי הותר מכללו אצל ביתו ואל יתכפרו בשעיר הנעשה בפנים שהרי לא הותר מכללו ואם נפשך לומר הרי הוא אומר °בית אהרן ברכו את ה׳ וגו׳ (א) ומאי אם נפשך לומר וכ״ת ביתו כתיב כולן קרויין ביתו שנא׳ בית אהרן ברכו את ה׳ (ב) יראי ה׳ ברכו את ה׳ והאי אשר לעם להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה דקאמר רחמנא מדעם ליהוי °מומאת עדת בני ישראל נפקא והאי אשר לו להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה *לכדתניא **משלו הוא מביא ואינו מביא משל צבור יכול לא יביא משל צבור שאין הצבור מתכפרין בו אבל יביא משל אחיו הכהנים שאחיו הכהנים מתכפרין בו °ת״ל °אשר לו יכול לא יביא ואם הביא כשר ת״ל שוב אשר לו הכתוב *שנה עליו לעכב תנא הכי קא קשיא ליה מאי שנא בדעם דלא מכפר דלא קא חסרי ביה ממונא דכתיב אשר לעם בדאהרן נמי לא קא חסרי ביה ממונא וקאמר כולן קרויין ביתו בשלמא לר״ש היינו דכתיב תרי וידוין ודם הפר חד כנגד שעיר הנעשה בפנים וחד כנגד שעיר הנעשה בחוץ וחד כנגד שעיר המשתלח אלא לר׳ יהודה תרי וידוין ודם הפר ל״ל בחד וידוי ודמו סגיא אחד לו ואחד לביתו כדתנא דבי רבי ישמעאל כך היא מדת הדין נוהגת מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב ואל יבוא חייב ויכפר על החייב:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע [א]נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את הקדש נעלם ממנו הקדש וזכור את הטומאה נעלמו ממנו זה וזה ואכל את הקדש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש נעלם ממנו מקדש וזכור את הטומאה נעלם ממנו זה וזה ונכנס למקדש ולא ידע ומשיצא ידע הרי זה בעולה ויורד: [ג]אחד הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת העזרה *[ד]שאין מוסיפין *על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד [ה]ובשתי תודות *ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן וכל ישראל אחריהם:

הפנימית

רש״י

בטומאת מקדש וקדשיו. כשהוא אומר על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר ולימד שהושוו כולם לכפרה אחת בשעיר המשתלח לרבי יהודה מלינו שיש להם כפרה בשאר עבירות כי היכא דחס רחמנא למיכתב עלייהו כפרה בשאר עבירות אית לן למילף מינה דיהיב להו נמי כפרה בטומאת מקדש ובמה הן מתכפרים כו׳: מאי אם נפשך לומר. מה היה לו להקשות שהוזקק להביא מקרא זה: וכי תימא ביתו כתיב. ולא שאר כהנים: להכי הוא דאתא. שלא יתכפרו בו כהנים: מדעם ליהוי. משל צבור ולא משל (ג) כהן גדול לפי שהפר בא משלו הוצרך לומר בשעיר משל צבור: להכי הוא דאתא. שלא יתכפרו בו אחרים שהוזקקת להביא מקרא שיתכפרו בו כהנים: ת״ל אשר לו. תלתא כתיבי בפר: אשר לו. תניינא: תלמוד לומר אשר לו. השלישי לעכב: הכי קשיא ליה. דקאמר יכול לא יתכפרו בפרו של אהרן שהרי כבר נאמר אשר לו לומר שאינו בא משל כהנים וכיון שאין חסירין בו ממון לא נתכפרו בו דמאי שנא בשעיר הפנימי דלא מכפרו ביה כדילפינן מאשר לעם יתירא משום דלא חסרו בו ממונא שלא נקנה משלהם: היינו דאיכא תרי וידויי. בפר ומתן דמו תרי וידויי דכתיב תרי זימני וכפר בעדו ובעד ביתו ואמר מר (יומא דף לו:) בכפרת דברים הכתוב מדבר שהרי עדיין לא נשחט הפר ואיכא מתן דמו הרי ג׳ כפרות לכפר על ג׳ עבירות שהכהנים מתכפרין בפר כנגד שלש עבירות שישראל מתכפרין בשעירים: חד כנגד שעיר הנעשה בפנים. לתלות על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף: וחד כנגד שעיר החיצון. לכפר על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף: וחד כנגד שעיר המשתלח. לכפר על שאר עבירות: בחד וידוי ודמו סגי. חד כנגד שעיר הפנימי וחד כנגד שעיר החיצון: יבוא זכאי ויכפר על החייב. לפיכך מתודה וידוי ראשון עליו ועל ביתו ולאחר שנעשה זכאי בוידוי מתודה עליו ועל אחיו ולעולם תרוייהו חדא כפרה נינהו:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות. שהן ארבע. כבר פירשתי׳ בפרק ראשון במשנה (דף ב.): נטמא וידע. שנטמא או בשעת טומאה או אחרי כן: אחד הנכנס לעזרה ראשונה ואחד הנכנס לתוספת. שהוסיפו עליה אחרי כן: שאין מוסיפין כו׳. לפיכך היא קדושה כראשונה: אלא במלך כו׳. כולהו יליף מקראי: ובשתי תודות. מפרש בגמרא שני לחמי תודה והיו נושאין אותה בהיקף סביב: ובשיר. מפרש בגמרא:

פנימים

תוספות

כולן קרויין ביתו. תימה ולוים במה יתכפרו אי בשל צבור אשר לעם כתיב ולוים לא מיקרו עם למ״ד ופלוגתא היא בפרק הזרוע (חולין דף קלא:) ואי בשל אהרן לא איקרו ביתו וכ״ת כיון דאשכחן שיש להן כפרה דכתיב וכפר אית לן למימר דלא אתי אשר לעם אלא למעוטי כהנים ויתכפרו בשל צבור אם כן מלינו בשעיר של עם שהותר מכללו: **האי** מיבעי ליה לכדתניא כו׳. ומדאיצטריך קרא לומר דלא מייתי משל כהנים אלמא מתכפרין בו ומשני תנא הכי קא קשיא ליה כו׳ וקרא איצטריך שלא תאמר כיון שמלינו שיש להן כפרה יתכפר בשלו ויביא משלהן אבל קשה תימה דמאי פריך נימא דהא דדרשינן דלא מייתי משל כהנים היינו לבתר דקים לן דכהנים מתכפרין בו: **שנה** עליהן הכתוב לעכב. ואם תאמר ונוקי אשר לו תניינא לעכב משל צבור ושלישי למצוה משלו ולא משל כהנים וי״ל דסברא הוא למידרש מעיקרא למצוה קודם דנדרוש לעכב וכן מוכח בפ״ק דזבחים (דף ז:) ובכמה דוכתי: **דלא** מחסרי ממונא דכתיב אשר לעם. אע״ג דהאי נפקא לן מומאת עדת בני ישראל מ״מ אשר לעם משמע משל עם אלא מדאייתר מוקמינן ליה שאין הכהנים מתכפרים בו ולא מיבעיא למ״ד במסכת שקלים (דף ג) ובמנחות (דף כא:) שאין הכהנים מצווין לשקול דודאי לא אתי מדידהו אלא אפילו למ״ד שמצווין לשקול והשעיר בא מתרומת הלשכה מ״מ אם חסרו מעות הלשכה ובאו לגבות לצורך שעיר אין גובין משלהן או אם בא אחר וזיכה שעיר לצבור כשר אע״פ שלא זכו בו כהנים: **בדאהרן** נמי לא מחסרי ממונא. תימה מ״מ ע״כ כיון שמצינו שיש להן כפרה בכל מה שיש כפרה לאחרים מדכתיב יכפר לא מצינו לאוקומה אלא בשל אהרן מאחר שנתמעטו משל צבור מדכתיב אשר לעם ולא גמרינן מיניה דגלי קרא וי״ל דאשר לעם משמע נתינת טעם משום שהוא משל עם ואם היו מתכפרים משל אהרן אע״ג דלא מחסרי ממונא א״כ אין הטעם נכון: **וקאמר** כולן קרויין ביתו. והשתא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שמכפרים שעירי רגלים מתכפרים נמי כהנים אע״ג דלא מחסרי ממונא הואיל ומצינו בשל אהרן מתכפרין אע״ג דלא מחסרי ממונא ועוד דדוקא ביום הכפורים הוא דמרבי׳ ריבויא לפי שמצינו חילוק בכפרה בין ישראל לכהנים: **שני** וידוין ודם הפר. משמע שמתכפרין הכהנים בב׳ וידוין א״כ מתניתין דיומא דפרק אמר להן הממונה (דף לה:) דקתני בוידוי ראשון אני וביתי ותו לא ובשני אני וביתי ובני אהרן לא מתוקמא כרבי שמעון דלדידיה בוידוי ראשון נמי הל״ל ובני אהרן ותימה דהא רבא מוקי לה התם וידוי דשעיר המשתלח כר׳ שמעון ומסתמא כל הנהו מתני׳ דוידוין אתו נמי כר׳ שמעון וי״ל דאפילו ר׳ שמעון מודה שאינו מזכיר בהדיא בני אהרן עד שירצה כזכאי:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה. מתוך פ״ה משמע שרוצה לפרש כולה מתניתין בידיעה גמורה שפירש וידע שנטמא ואע״ג דמוקמא מתניתין כרבי דאמר דידיעת בית רבו שמה ידיעה מ״מ נקטה לה במתניתין שהם ידיעה אע״ג דלא צריך והמדקדק יכול לפרש כולה מתניתין בידיעת בית רבו:

ארבעי

עין משפט נר מצוה

נג א מיי׳ פ״ה מהל׳ עבודת יוה״כ הל׳ יג:
א ב מיי׳ פי״א מהל׳ שגגות הלכה א:
ב ג מיי׳ פ״ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יב סמג לאוין דש:
ג ד מיי׳ פ״ו מהל׳ בית הבחירה הל׳ יא ופ״ה מהל׳ סנהדרין הלכה א סמג עשין קסג:
ד ה מיי׳ פ״ו מהל׳ בית הבחירה הלכה יב יג:

[נ״ל אשר לו משלו]

רבינו חננאל

בשלמא לר׳ שמעון היינו דבעינן שני וידוין ודם הפר. פי׳ ודם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. כנגד דם השעיר הנעשה בפנים שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו על ישראל. וידוי אחד מכפר על הכהנים כמו שמכפר שעיר הנעשה בחוץ על ישראל. וידוי שני מכפר בשאר עבירות על הכהנים כמו שמכפר שעיר המשתלח בשאר עבירות על ישראל. אלא לר׳ יהודה דאמר בשאר עבירות הכל מתכפרין בשעיר המשתלח. וידוי שני בפר כהן גדול למה בחד וידוי ודם הפר סגי ליה. ופריק לר׳ יהודה שני וידוין כנגד שעיר הנעשה בחוץ. וידוי הראשון לו לכהן גדול להתכפר בו. והשני להתכפר בו כהנים שנקראו ביתו שנאמר בית אהרן ברכו את ה׳ כדתנא דבי ר׳ ישמעאל יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על החייב שכך מדת הדין נוהגת:

פ״ב מתני׳ ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור לקודש כו׳.

[פי׳ תוס לקמן ריש דף טו. ד״ה שאין]

מסורת הש״ס

יומא נה:
[מנחות יט: וש״נ]
סנהדרין ב. [ודף יד: סוטה מה.]
[עי׳ תוס׳ פסחים סד. ד״ה ק״הן]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ וגו׳ מאי אם כצ״ל ואות ו׳ נמחק: (ב) שם בית אהרן ברכו את ה׳ בית הלוי ברכו את ה׳ יראי ה׳: (ג) רש״י ד״ה מדעם וכו׳ משל יחיד כהן גדול:

גליון הש״ס

גמ׳ ת״ל אשר לו. עי׳ מגילה דף ס ע״ב תוס׳ ד״ה אין:

א מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כה סמג כג ופי"א מהלכות שגגות הלכה ג :
ב מיי' פ"ד מהל' איסורי ביאה הלכה יא סמג לאוין קיא ועשין רמח טוש"ע י"ד סי' קפה סעיף ד :
ג ד מיי' פי"א מהל' שגגות הל' ג והל' ג :
ה ו מיי' שם הל' ג :

הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת וכל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה : *נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש נעלם הימנו מקדש וזכור הטומאה נעלם ממנו זה וזה והשתחוה או ששהה בכדי השתחואה או בא לו בארוכה חייב בקצרה פטור זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה *היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני *שיציאתו הנאה לו כביאתו : *רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם ממנו על העלם שרץ חייב ואינו חייב על העלם מקדש *רבי עקיבא אומר ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש *ר' ישמעאל אומר ונעלם ונעלם שתי פעמים לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש : גמ' *אמר רב פפא לאביי שתים שהן ארבע שתים שהן שש הויין ידיעות הטומאה תחלה וסוף ידיעות הקודש תחלה וסוף ידיעות מקדש תחלה וסוף ולטעמיך תמני הויין דהא איכא טומאה דקודש וטומאה דמקדש תחלה וסוף הא לא קשיא שם טומאה אחת היא מכל מקום שית הויין אמר רב פפא לעולם תמני הויין ארבעי קמייתא דלא מייתן ליה לידי קרבן לא קא חשיב ארבעה בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן קא חשיב ואיכא דאמרי אמר רב פפא לעולם תמני הויין וארבעי קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה קא חשיב ארבעי בתרייתא דאיתנהו בכל התורה כולה לא קא חשיב בעי רב פפא נעלמו ממנו הלכות טומאה מהו היכי דמי אילימא דלא ידע אי שרץ טמא אי צפרדע טמא זיל קרי בי רב הוא לעולם דידע בטומאת שרץ וכגון דנגע בכעדשה ולא ידע כעדשה אי מטמא אי לא מטמא מאי כיון דידע דמטמא שרץ בעולם ידיעה היא או דלמא כיון דכעדשה לא ידע אי מטמא אי לא מטמא העלמה היא תיקו בעי רבי ירמיה בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקום מקדש מהו אליבא דמאן אי אליבא דרבי עקיבא דבעי ידיעה בתחלה הא לא מחייב על העלם מקדש אי אליבא דרבי ישמעאל דמחייב על העלם מקדש הא לא בעי ידיעה בתחלה לא צריכא *אליבא דרבי דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש ואמר *ידיעת בית רבו שמה ידיעה מאי כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא או דלמא כיון דמקומו לא ידע ליה העלמה היא תיקו: אחד הנכנס לעזרה וכו': מנא הני מילי אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא °ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן

תורה אור: שמות כה

ארבעי קמייתא דלא מייתי ליה לידי קרבן כו'. זאת הגירסא עיקר וכן נראה לקונטרס אע"פ שפ"ה ברים מסכת שבת (דף ג' ושם) הנהו דאתו לידי חיוב חטאת קחשיב דהיינו העקירות לא קשיא מידי דהתם מיירי בזה עוקר וזה מניח ובהנחה אין המניח יכול לבא לידי חיוב חטאת אבל העוקר היה יכול לבא לידי חיוב חטאת אם היה גומר הוצאה אבל הכא בידיעה ראשונה לא נתחייב ובידיעה האחרונה נתחייב : זיל קרי בי רב הוא. והוי כמו שיש כאן ידיעה שהיה לו לשאול כיון שדבר זה ידוע לתינוקות אבל שרץ דמטמא בכעדשה דבסמוך אין ידוע אלא לתלמידים וא"ת תיפוק ליה דידע בבית רבו כשלמד דצב מטמא וי"ל בשלא למד אלא ראה שהעולם נזהרים ולא ידע באיזה א"נ למד ולא הבין בין צב לצפרדע מעולם ועוד יש לפרש זיל קרי בי רב הוא כלומר הרי ע"כ למד בבית רבו שצב כתיב בפרשה ובתינוק שנשבה ליכא לאוקומה כיון שיודע דחד מינייהו מטמא : ונעלם ממנו מקום מקדש מהו. לפי מה שפי' דחשיב ידיעה מה שהיה לו לשאול צריך לפרש דבזמן הזה מיירי שאין מצוי לישאל היכן מקומו ומ"מ נקט בן בבל לפי שבני א"י רגילין להכיר יותר ויש תימה אמאי לא חשיב בכך ונעלם מכלל דידע כמו ונעלמה מעיני כל חי (איוב כח) דגבי תורה : או דלמא כיון דמקומו לא ידע ליה העלמה היא. פי' בקונטרס דלא דמי לידיעת בית רבו דהתם ידע שהשרץ מטמא וכשנגע (א) בשרץ לא נזכר לו שלמד שיהא טמא בנגיעה זו משמע דלא הויא ידיעת בית רבו ידיעה אא"כ ידע בשעת נגיעה שנגע בשרץ ולעיל בפ"ק (דף ה:) דפריך ומי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו ומשני משכחת לה בתינוק שנשבה בין הנכרים ה"מ לשנויי כגון שלא ידע בשעת נגיעה שנגע בשרץ :
שאין

פנימית וחיצונה. מפרש בגמרא : ונאכלת ונשרפת. נמי מפרש בגמרא : נטמא בעזרה. וידע שנטמא : השתחוה. בהעלם זה : או ששהה כדי השתחואה. בגמרא מפרש שיעורא : או שבא לו בארוכה. שילא לו דרך ארוכה שיש קצרה הימנו לצאת : חייב. ואפי' לא שהה תחלה ושיעורין הללו הלכה למשה מסיני הם במי שנטמא בתוך העזרה : בקצרה פטור. היכא דלא השתחוה ולא שהה : זו היא. טומאה שאירעה לו בתוך עזרה : זו היא מצות עשה שבמקדש. דיש כאן מצות עשה וישלחו מן המחנה וגו' וכל טמא לנפש (במדבר ה) : שאין חייבין עליה. בית דין פר בהוראה ולא כהן משיח כדמפרש בגמרא : ואיזו היא מצות עשה שבנדה כו'. איידי דתנא בהוריות (דף ח:) אין חייבין על עשה שבמקדש אבל חייבין על עשה שבנדה קתני הכא איזו היא מצות עשה שבמקדש ואיזו היא שבנדה : היה משמש עם הטהורה. היינו דומיא דעשה שבמקדש שאירעה לו הטומאה משבא בהיתר לידי כניסה : ואמרה לו נטמאתי. עכשיו ופירש מיד בקושי האבר : חייב. אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי וזהו עשה ובגמרא יליף לה: השרץ ונעלם. או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו (ויקרא ה) : ר' עקיבא אומר כו'. בגמרא מפרש מאי בינייהו: גמ' ה"ג אמר רב פפא לעולם תמני הויין וארבעי בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן קחשיב כו' ידיעות אחרונות מודיעות אותו שחטא ולית דגרסי ארבעי קמייתא דמייתן ליה לידי קרבן קא חשיב ואין נראה לי דא"כ מאי איכא דאמרי אם מפני שנוי הטעם אין דרך הש"ס לומר כן ולא ישאל אחריו מאי בינייהו : ארבעי בתרייתא. ידיעות שבסוף איתנהו בכל התורה שאין אדם מביא חטאת אא"כ נודע לו שחטא : ארבעי קמייתא. ידיעות שבתחלה : ליתנהו בכל התורה. שהאוכל חלב בשוגג אפילו לא נודע לו על חתיכה זו מעולם שהיא חלב ולאחר אכילה נודע לו חייב : נעלמו ממנו הלכות טומאה. כשנגע בשרץ וידע שנגע בשרץ אבל אינו יודע שהוא טמא : אי שרץ מטמא. כגון הצב והלטאה שדומין לצפרדע וסבור שאינו מטמא : זיל קרי בי רב הוא. תינוקות של בית רבן קורין החולד והעכבר והצב הלכך אין זו העלמה ויש כאן ידיעה בתחלה וכשאכל את הקדש נעלמה ממנו נגיעה ראשונה יש כאן ידיעה בתחלה והעלם אחריה ולכשיודע לו בסוף יהא חייב : ידיעה היא. ידיעה בתחלה יש כאן : העלמה היא. ואין כאן ידיעה בתחלה : בן בבל. שיודע שיש מקדש בירושלים אבל אין יודע מקומו. מהו איכא ידיעה בתחלה או דלמא הא דתנן נעלם ממנו מקדש במי שהכיר בו כבר קאמר : הא לא בעי ידיעה בתחלה. כדאמרינן בשילהי פירקין (דף יט:): אליבא דרבי. דאמר בסמעתא קמייתא בפרקין קמא (דף ז.) דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש: ידיעה היא. למיהוי ידיעה בתחלה: או דלמא כיון דמקומו לא נודע לו. מעולם אין כאן ידיעה בתחלה ולא דמי לידיעת בית רבו דטומאה דאילו התם למד שהשרץ מטמא וכשנגע בו ידע שנגע בשרץ אבל לא נזכר לו להכיר שהוא טמא בנגיעה זו התם קאמרינן כיון שלמד שהנוגע בשרץ טמא וזה ידע כשנגע אין זה העלם אבל זה לא ידע מקום מקדש מימיו אין כאן ידיעת בית רבו : מה"מ. דבעינן כל הני לתוספת עזרה:
וכן

דבכערשה מן השרץ מטמא אי לא . ונגע בו ונעלם ממנו אי מטמא בכעדשה אי לא . ונכנס למקדש או אכל קדש ואח"כ נודע לו דכעדשה מטמא מאי . תעלם קרינא ביה וחייב אי לא : ועלתה בתיקו : בעיא דר' ירמיה במי שנעלם ממנו המקדש אליבא דר' ישמעאל ור' עקיבא מפורשת חלוקתם בהעלם מקדש בסוף זה הפרק ואמר לא צריכא לרבי דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש כמו שפירשנו למעלה . ועלתה בתיקו . הא דר' ישמעאל ור' עקיבא ורבי מפורש בראש הפרק הראשון : מתני' אחד נכנס לעזרה ואחד נכנס לתוספת העזרה שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ובנביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ושיר וכו' : מנהגו מילי אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן
א) מלת את מיותר וגלוי חסר כלו ונ"ל גם מקרא דכתיב גבי כשבה .

רבינו חננאל

ומקשי רב פפא והא שש ידיעות הן . ידיעת מקדש ונעלם ממנו שהוא מקדש ובא בתוכו ואח"כ נודע לו הרי שתי ידיעות . וכן ידע שזה בשר קדש ונעלם ממנו שהוא קדש ואכלו ואח"כ נודע לו שהיה קדש הרי שתי ידיעות. ושתים בטומאה ידע שזה שרץ או מת או נבלה וכיוצא בהן ונגע בהן ונעלם ממנו הטומאה ונכנס למקדש או אכל בשר (שרץ) [קדש] ואחרי כן נודעה לו הטומאה הרי שש ידיעות . אמאי תני שתים שהן ארבע . ואמרי ליה ולטעמיך תמני הויין . שתים בטומאת קדש ושתים בטומאת מקדש. ופרקי' שם טומאה אחת היא . כלומר בין בקדש בין במקדש ידיעות שרץ ומת ונבילה וכיוצא בהן היא הטומאה הראשונה בזה ובזה אחת היא . לפיכך לא צריך. מכל מקום שית הויין אמאי תני ארבע. והדר ביה רב פפא ואמר לעולם תמני הויין וארבעי ידיעתא קמיית' דליתנהו בכל התורה קא חשיב. דלא אשכחנן ידיעה דכתיבא בתורה אלא אחרי החטא כדכתיב ונודעה החטאת אשר חטא עליה וגו' וכתיב נמי או הודע אליו חטאתו אשר חטא . והני ידיעות דבתר החטא כיון דמפרשי באורייתא לא אצטריך למיתנינהו . כי אצטריך להני קמייתא דלא כתיבי אי נמי ידיעתא בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן. כדכתיב ונודעה החטאת והקריבו הקהל פר בן בקר . או הודע אליו חטאתו והביא א) את קרבנו שעירת עזים קא חשיב . אבל ידיעתא קמייתא דלא מייתן ליה לידי קרבן דהא לא ידע ליה דחטא אמאי מייתי הלכך לא חשיב להו : בעי' ר' פפא ידע דשרץ ודאי מטמא [ולא ידע]

[עי' תוס' לקמן טז: ד"ה נטמא]
[לקמן יח.]
נדה כח:
לעיל ג.
[כריתות יט.]
[נ"ל אמר ליה רב פפא]
[לעיל ד.]
[לעיל ה.]

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה או וכו' וכשנגע בשרץ ידע שנגע בשרץ ולא נזכר :

גליון הש"ס
גמ' כי ליתא הנאה לו כביאתו. עיין בתי' ספר כתובות לכתובות דף נא ע"ב ד"ה ופליגא דרבא :

וכן תעשו לדורות מתיב רבא *כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן ואמאי ונימא וכן תעשו לדורות שאני התם דאמר קרא וימשחם ויקדש אותם אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה אימא אותם במשיחה לדורות או במשיחה או בעבודה אמר רב פפא אמר קרא אשר ישרתו בם בקדש תלאן הכתוב בשירות השתא דכתב רחמנא אשר ישרתו אותם למה לי אי לא כתב רחמנא אותם הוה אמינא הני הוא דבמשיחה לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתב וכן תעשו מיעט רחמנא אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה: ובשתי תודות: תנא *שתי תודות שאמרו בלחמן ולא בבשרן מנהני מילי אמר רב חסדא דאמר קרא ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל לחומה מאי גדולות אילימא ממין גדול ממש נימא פרים אלא גדולות במינן מי איכא חשיבותא קמי שמיא *והתניא *נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחח בעולת העוף אשה ריח ניחח במנחה אשה ריח ניחח מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לאביו שבשמים אלא גדולה שבתודה ומאי נינהו חמץ דתנן *התודה היתה באה מן חמש סאין ירושלמיו' שהן שש מדבריות שהן שתי איפות והאיפה שלש סאין עשרים עשרון עשרה לחמץ ועשרה למצה ובמצה שלשה מינין חלות רקיקין ורבוכה אמר רמי בר חמא אין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה מאי טעמא כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה מקדשה אף עזרה דבר הנאכל בה מקדשה אטו לחמי תודה בעזרה מי לא מתאכלי אלא כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל אף עזרה דבר הנאכל בה והיוצא ממנה נפסל אי מה להלן חמץ אף כאן חמץ ותסברא מנחת חמץ מי איכא וכי

רש"י

וכן תעשו. קרא יתירא למידרש לדורות ובימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול ואורים ותומים ושבעים זקנים: *שתי תודות. מנחמיה בן חכליה גמרינן: משיחתן. בשמן המשחה מקדשתן קדושת הגוף לכלי שרת ולקדש את הנכנס לתוכו: מכאן ואילך. כלי הדורות לא נמשחו אלא התחלת עבודתן מחנכתן לקדושה וחינוך לשון התחלה: אימא אותם במשיחה. ולא בעבודה לדורות אי בעי במשיחה אי בעי בעבודה: תלאן בשירות. (א) מדכפל קרא בלשניה כלי השרת אשר ישרתו שנעשו כלי שרת ע"י שירות: ה"ג אי לאו כתיב אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתב וכן תעשו במשיחה וכתיב ושרתו לשירות ולבעי תרתי קמ"ל למעטינהו ממשיחה דאי לאו להכי אתא למאי אתא אי למימרא לדורות לא מיקדשי במשיחה לחודה לישתוק קרא מיניה ונפקא לן מאשר ישרתו: בלחמן ולא בבשרן. הלחם היו נושאין שני לחמי תודה: מנא ה"מ. דבלחמן קאמר: ואעמידה שתי תודות. נחמיה קאמר בספר עזרא כשנבנית חומת ירושלים ובא לקדש את העיר ואעמידה שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ ותהלוכות לימין מעל החומה להקיף את העיר בתהלוכות שהלכו דרך ימין כשפניהם לחלל העיר הלכו תמיד לצד ימינם עד שהקיפו את כולה: ממין גדול. ובבשר קאמר קרא וגדולות דקאמר ממין גדול של בקר ולא של צאן: גדולות במינן. מאותו מין שהיו שהביאו גדולות ולא קטנות: אלא גדולות שבתודה. ועל כרחך בלחם קאמר ואשמעינן דשל חמץ היו שהן גדולות שבלחמי תודה: דתנן. שחלות החמץ גדולות משל מצה: שהן שש מדבריות. שהוסיפו על המדות שתות מלבר שהכניסו שם חלקים ראשוני' בחמש והוסיפו חלק ששי מבחוץ: שהן שתי איפות. שהאיפה שלש סאין והם עשרים עשרונות שהאיפה עשר עשרונות כדכתיב (שמות טז) והעומר עשירית האיפה וגו': עשרה לחמץ ועשרה למצה. יליף מקרא במסכת מנחות והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן הרי מין אחד ורקיקי מצות משוחים בשמן הרי שני מינין של מצה סלת מרבכת חלות בלולות בשמן הרי שלשה מינין של מצה וכתיב בתריה על חלות לחם חמץ יקריב וגו' כנגד מצה הבא חמץ שיהא סלת במין החמץ כנגד שלשה מינין שבמצה: ובמצה שלשה מינין. כדפרישנא וילפינן התם מקראי שיש בכל מין עשר חלות אלמא חלות החמץ גדולות כשלש של מצה: בשירי מנחה. בחלות של שירי מנחה הנאכלת לכהנים והאי קידוש דנחמיה ועזרא בקידוש העיר כתיב אבל עזרה שהוסיפו עליה מקיפים אותה בשירי מנחה: אטו לחמי תודה בעזרה מי לא מתאכלי. אם רצו כהנים *לאכול בקדשים מי מעכב עליהם: במנחה כתיב (ויקרא ו) בחצר אהל מועד יאכלוה ואם יצאה לחוץ נפסלה ותודה ולחמה נאכלין בכל העיר ואם יצאו חוץ לחומה נפסלין הלכך ירושלים נתקדשה בלחמי תודה שנאכלין בה ואם יצאו ממנה נפסלין ועזרה נתקדשה בשירי מנחה שנאכלין בה ואם יצאו ממנה נפסלין: ה"ג ותסברא מנחת חמץ מי איכא ולא גרסינן וכי תימא ה"נ מנחת חמץ מי איכא דהאי ותסברא שינויא הוא למימר דעל כרחך במצה נתקדשה דחמץ בשירי מנחה לא משכחת לה: מנחת חמץ מי איכא. הא כתיב (שם ב) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא *תאפה חמץ: וכ'

תוספות

(גפיל יד.) **שאין** מוסיפין על העיר ועל העזרות. ואם תאמר דבפ"ק דסנהדרין (דף ב.) לא חשיב אלא ע"א וי"ל דהתם לא חשיב אלא מילי דסנהדרין ותדע דתנן נמי התם אין מוציאין למלחמת הרשות אלא בב"ד של ע"א ולא תני מלך ויועץ ואורים ותומים אע"ג דבעינן להו כדמסיק התם בגמרא (דף טז.) מקרא ואם תאמר הדתנן התם אין דנין לא את השבט כו' ומוקי לה עולא בגמ' (שם) בבאין על עסקי נחלות כתחלתו מה תחלתו בע"א כו' אי מה תחלתו בקלפי ואורים ותומים וכל ישראל וכו' ומאי קושיא אה"נ דניבעי אורים ותומים וכל ישראל והא דלא חשיב להו התם במתני' (דף ב:) משום דלא איירי אלא במילי דסנהדרין ויש לומר מדכייל להו בהדי נביא השקר וכהן גדול משמע ליה דלא בעינן אלא ע"א דומיא דידהו מאי אמרת דשבק למיתני אורים ותומים משום דלא איירי אלא במילי דסנהדרין אם כן ליתנינהו באפי נפשייהו דלא אתו למיטעי לשוינהו כנביא השקר:

וכן תעשו לדורות. פירש בקונטרס ובימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול ואורים ותומים ותימה אם כן בפ"ק דסנהדרין (דף טז:) בהעמדת סנהדרין לשבטים דילפינן ממשה דבמקום ע"א הוה קאי ליבעי נמי מלך ונביא ועוד אע"ג דאהרן היה בבנין משכן וכי נשאלו באורים ותומים לעשות משכן הלא קודם שנתכהן אהרן על ידי המלואים נעשה המשכן וקושיא ראשונה יש לתרץ דהכא מרבינן טפי משום דכתיב וכן תעשו דמשמע דאתא לרבויי כל הנך וא"ת כלים נמי ניבעו ע"א וכי תימא הכתוב תלאן בשירות דאין צריך אלא שירות הא בסמוך משמע דאי לאו אותם הוה אמינא דבעי משיחה ועבודה ואם כן השתא דכתב אותם למעוטי משיחה ע"א מיהא לא נימעוט וי"ל דאתא אותם לגלויי דוכן תעשו לא קאי אכלים ולא בעינן בהן לדורות דומיא דמשה: **מתיב** רבא כל הכלים שעשה משה. תימה ממשכן גופיה ה"ל למיפרך שיהא צריך משיחה לדורות כמו שנמשח בימי משה כדכתיב בקרא *כדאמר לקמן (דף טז:) גבי משכן ומקדש: **לדורות** אי בעי במשיחה אי בעי בעבודה. הכא לא בעי למיפרך לדורות במשיחה ובעבודה כדקאמר בסמוך דאותם משמע למעוטי משיחה לדורות: **ללמדך** שאחד המרבה כו'. אע"ג דאמר (יומא דף לה:) האחד המיוחד שבעדרו וגבי פרה אדומה נמי אמרינן (לעיל דף יא:) שאם מצא נאה הימנה מצוה לפדות מ"מ לא היה לו להתפאר בכך כיון שמצוה בזה כמו בזה אם מתכוין לשם שמים: **אין** עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה. תימה למאן דאמר בפ"ב [דזבחים] (דף קיג. ושם) דאין מנחה בבמה היאך מתקדשת בשלמא בימי עזרא איכא למימר דסבר כמ"ד קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד אבל בימי שלמה ויהושע קשיא וכ"ת דקדשה במנחת העומר והא בסוכות היה הקידוש בימי שלמה כדאמר במועד קטן (דף ט.) וכדמוכחי קראי ויש לומר כיון שהכל בא בבת אחת הקידוש ועשיית מנחה לא חשבינן מנחה בבמה ובקמיצה ובהקטרה היתה מקומה מתקדש וכל העבודה היתה מחנכתה ומתקדש מקומה א"כ כיון דלא אפשר לא צריך והא דקאמר הכא דאין מתקדשת *היינו היכא דאפשר כגון שבאין להוסיף על העזרה: **ויוצא** ממנה נפסל. ואם תאמר הר הבית היכי קדיש שאין דבר נאכל בו שיוצא ממנו נפסל ויש לו קדושה בפני עצמו שהוא מחנה לויה וכן בתי ערי חומה דמוכח לקמן (דף טז.) שנתקדשו והא אין דבר שנפסל ביוצא ויש לומר היכא דלא אפשר לא אפשר כדמוכח בשמעתא:

[סייך לע"ב] **בשחיטת** כבשים הוא דקדשי. ולמאן דאמר תנור מקדש נמי לא מצי אפי להו מאתמול דלא ליפסלו בלינה ופלוגתא היא *בפרק שתי הלחם (מנחות דף צה:):

רבינו חננאל

וכן תעשו לדורות. משה רבינו מלך ונביא. אהרן באורים ותומים. וע"א זקנים ובשתי תודות אלו השלמים א) וכתיב וכן תעשו. כל שלא נעשית בכל אלה. הנכנס לשם אין חייבין עליה. תנא שתי תודות שאמרו בלחמן ולא בבשרן: ואוקימנא בחמץ שבתודה שהוא מין גדול שבהן מד' מינין לחם בתודה הן חלות ורקיקין ורבוכה. וכנגדן חלות חמץ עשרה עשרונות. ואלו השלשה מינין חלות ורקיקין ורבוכה עשרה עשרונות נמצא החמץ כנגד ג' מינין הללו. והוא הגדול שבארבעתם. אבל חשיבותא בקרבנות קמי שמיא ליכא דתנן בסוף מנחות נאמר בעולת בהמה ריח ניחוח ובעולת העוף ריח ניחוח ללמדך שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים: ירושלמי רב אמר בתחלה ויעל דוד בדבר גד. דוד זה המלך. בדבר גד זה נביא ויחל שלמה לבנות את בית ה' ב) מפני שהיתה תורפת ירושלים שם והיתה יכולה להכבש משם: אמר רמי בר חמא אין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחות כירושלי' מה ירושלים דבר הנאכל בה כגון תודה ואם יוצא חוץ לירושלים נפסל כך העזרה מתקדשת בדבר הנאכל בו והוא שירי מנחות. ואם יוצאות חוץ לעזרה נפסלות. אי מה תודה בחמץ מתקדשת אף שירי מנחות בחמץ מתקדשות. וכי משכחת בשירי מנחות חמץ.

א) עי' רשב"א. ב) עי' ירושלמי כאן ובפ"א דסנהדרין.

עין משפט נר מצוה

ט א ב מיי' פ"א מהל' כלי המקדש הל' יב:

י ג ד מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הל' יב:

יא ה מיי' פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הל' יח:

יב ו מיי' שם הל' יח:

יג ז ח מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הל' יג:

מסורת הש"ס

[דיבור זה שייך לעיל במשנה יד.]

סנהדרין טז: יומא יב:

[תוספ' סנהד' פרק ג]

[נ"א ותנן]

[מנחות קי.]

שם עו:

[נ"א מעשה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תלאן בשירות מדכפל. נ"ב עי' בסנהדרין דף טז ע"ב:

גליון הש"ס

גמ' אותם במשיחה ולא לדורות. עיין מנחות דף נז ע"ב תוס' ד"ה ר' יהודה: תוס' ד"ה אין וכו' היינו היכא דאפשר. עיין טורי אבן ר"ה דף ו ע"ב ד"ה מידי דהליא כמעשה:

לאכול בה קדשים כצ"ל [ובריטב"א גבאים לאכלן בקודש]

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ב מהל' מעשה קרבנות הל' יד:
טו ב מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הל' יב:
טז ג מיי' שם:
יז ד מיי' שם פ"ו הל' יב:
[וכ"כ רש"י ר"ה ל. ד"ה א"נ ובסוכה מא. ד"ה א"נ]
יח ה מיי' פי"א מהל' עכו"ם הלכה יב סמג עשין ד טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף י:
יט ו מיי' שם וטוש"ע שם סעיף ח וסעי' יב:
כ ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף י:
כא ח ט מיי' שם טוש"ע שם ס"ח [עי' בכ"מ]:
כב י כ מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יב סמג עשין קסג:

וכי תימא דמחמיץ להו לשירים ומקדש בהו והכתיב לא תאפה חמץ חלקם *ואמר ריש לקיש אפילו חלקם לא תאפה חמץ אלמה לא אפשר דמקדש בשתי הלחם בעצרת משום דלא אפשר היכי ניעביד נבנייה מאתמול וניקדשיה מאתמול שתי הלחם בשחיטת כבשים הוא דקדשי נבנייה מאתמול וניקדשיה האידנא בעינן קידוש בשעת הבנין נבנייה ביום טוב ונקדשיה ביום טוב אין בנין מקדש דוחה יום טוב נשבקה לבתר הכי ונבנייה וניקדשיה איפסלא ליה בלינה נבנייה ממעלי יומא ונשייר ביה פורתא דעד דקדיש יומא לאלתר נגמריה וניקדשיה אין בנין בית המקדש בלילה דאמר אביי מנין שאין בנין בית המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימו בלילה אין מקימו הלכך לא אפשר: ובשיר: ת"ר שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים ואומר ארוממך ה' כי דליתני וגו' ושיר של פגעים ויש אומרין שיר של נגעים מאן דאמר דנגעים דכתיב ונגע לא יקרב באהלך ומאן דאמר פגעים דכתיב יפול מצדך אלף ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד כי אתה ה' מחסי [א] עליון שמת מעונך וחוזר ואומר [ב] מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה [ג] על עמך ברכתך סלה: רבי יהושע בן לוי אמר להו להני קראי וגאני היכי עביד הכי *והאמר ר' יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה להגן שאני ואלא כי אמר אסור דאיכא מכה אי דאיכא מכה אסור ותו לא והתנן* הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא הא איתמר עלה א"ר יוחנן *ברוקק שנו לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: ב"ד מהלכין ושתי תודות [ד] אחריהן וכו': למימרא דבית דין קמי תודה אזלי והכתיב וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה הכי קאמר בית דין מהלכין ושתי תודות מהלכות [ה] ובית דין אחריהם כיצד מהלכות רבי חייא ורבי שמעון ברבי חד אמר זו כנגד זו וחד אמר זו אחר זו מאן דאמר זו כנגד זו הפנימית הך דמקרבא לחומה מאן דאמר זו אחר זו הפנימית הך דמקרבא לב"ד תנן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת בשלמא למאן דאמר זו אחר זו אמטו להכי פנימית נאכלת משום דאתיא חיצונה קמה וקדשה לה אלא למאן דאמר זו כנגד זו תרוייהו בהדי הדדי קא מיקדשי וליטעמיך למאן דאמר זו אחר זו וחדא מי מיקדשא הא כל שלא נעשית בכל אלו תנן ואפי' למ"ד *) באחת מכל אלו הני תרוייהו חדא מצוה היא אלא א"ר יוחנן

על

*) [לקמן טז.]

וכי תימא דמחמץ לשיריים. דלא קפיד קרא אלא אקודם קמיצה שלא יקטיר קומץ מחמץ למזבח כדכתיב סיפיה דקרא (א) כל שאור וכל דבש לא תקטירו: אלמה לא. בתמיה וכי לא אפשר לקדשם במנחת חמץ הא אפשר דניקדשה בשתי הלחם הבאים בעצרת שהן חמץ כדכתיב (ויקרא כג) חמץ תאפינה: מאתמול. מערב יו"ט: בשחיטת כבשים הוא דמיקדשי. אף על פי שבאים מתרומת הלשכה קדושת דמים היא זו אבל קדושת הגוף לפסול ביוצא לא קדשי אלא בשחיטת שני כבשי עצרת שהלחם בא עמהם דגמרינן מלחמי תודה ששחיטת הזבח מקדשתן כדאמרינן במנחות (דף עח:) קרבנו על זבח תודת שלמיו מלמד שאין הלחם קדוש לקדושתו קרבן אלא על ידי זביחת התודה והכי נמי בזביחת כבשים קדשי ואין הכבשים נשחטין אלא ביום טוב: נבנייה ביום טוב. יגמור את הבנין ביום טוב: אין בנין בית המקדש דוחה את יום טוב. כדאמרינן ביבמות בפרק קמא (דף ו.) יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת ת"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה' כולכם חייבין בכבודי אתם והמקדש חייבין בכבודי שהזהרתי על השבת וימים טובים נמי שבתות איקרו: נשבקיה. ללחם עד למחר ונבנייה למחר ונקדשיה למחר איפסלי להו בלינה ונעשו נותר שהרי מן שנאכלין ליום ולילה הם. דעד דקדיש יומא. למוצאי יום טוב משתחשך מיד נגמריה להוא פורתא ונקדשיה: בלילה. קודם חלות שעדיין זמן אכילתו הלכך לא אפשר בחמץ אלא במצה: תנו רבנן שיר של תודה. היו אומרים שם בכנורות וכו' ומהו שיר של תודה מזמור לתודה (תהלים ק): ארוממך ה' וגו'. הוא מזמור שיר חנוכת הבית לכך אומר אותו: ושיר של פגעים. יושב בסתר עליון ולפי שאמרו משה בהקמת משכן דכתיב (שמות לט) ויברך אותם משה ומה ברכן יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם ה' אלהינו עלינו (ב) והכי איתא בתורת כהנים והוא מאחד עשר מזמורים שאמר משה בספר תהלים מתפלה למשה עד סוף מזמור לתודה: פגעים. מזיקין שפוגעין בבני אדם להזיק: ואומר ה' מה רבו צרי. לפי שנאמר בו רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה שהיו מתלוצצים (ג) בשרי יהודה ובנימין כשהיו בני ישראל בני הגולה בונין את החומה שנאמר (נחמיה ג) מה היהודים האמללים עושים וגו' היחיו את האבנים מערמות העפר והמה סרופות ואומר (שם) גם [וגו'] אם יעלה שועל ופרץ חומת אבניהם: להני קראי. של פגעים: וגני. כשהוא הולך לישן בלילה · דאיכא מכה. ולוחש עליה מקראות של תורה להתרפאות ומקשינן ואי איכא מכה אסור הוא דקאמר בה רבי יהושע בן לוי ותו לא: אין לו חלק. הלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו' (שמות טו): ברוקק שנו. ברוקק ואחר כך לוחש: שאין מזכירין שם שמים כו'. והכא קאמר כי אני ה' רופאך: זו כנגד זו. שני כהנים נושאין אותן זה אצל זה: הך דמקרבא לחומה. שהיא פנימית ממוצעת בין העם לחומה: הך דמקרבא לבית דין. ההולכת אחרונה: וקדשה לה. ראשונה קידשה את המקום וכשנכנסה אחרונה לשם לא נפסלה ביוצא שלא עברה במקום חול אלא במקום מקודש: כי הדדי נינהו. שתיהן מקדשות יחד או שתיהן יאכלו או שתיהן ישרפו: חדא מי מקדשא. את המקום הא אנן תנן כל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה אלמא כולהו בעינן: אפילו למאן דאמר. לקמן דכל אלו דמתני' אחת מכולן קאמר או מלך או כהן גדול או נביא או סנהדרין או שתי תודות הני שתי תודות מיהא תרווייהו בעינן דתרווייהו חדא מילתא היא:

על

אין בנין בית המקדש בלילה. וכן אינו דוחה יום טוב ואם תאמר בר"ה פרק יום טוב (דף ל.) גבי הדתנן יום הנף כולו אסור קאמר התם דאיבני בלילה דאיבני בחמיסר ויש לומר דהייתו בית המקדש דלעתיד שהוא עשוי מאליו בידי שמים כדכתיב (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיך וכן מפרש במדרש תנחומא*: עד כי אתה ה' מחסי. דכתיב לעיל מיניה ושלומת רשעים תראה דמשתעי באויבים שהיו מצירין להם בשעת הבנין אבל מהם ואילך לא משתעי בהכי: אסור להתרפאות בדברי תורה. והא דאמר במסכת שבת (דף סז.) לאישתא (ד) בת יומא לימא הכי וירא מלאך ה' אליו וגו' סגולה שאני: אמטו להכי פנימית נאכלת. לעיל פירש בקונטרס והעמידה שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ וקשיא אם כן פנימית אמאי נאכלת והא נפסלה ביוצא דלא מצינו שיהא קדוש חוץ לחומה ובפרק בתרא דמכות (דף יט:) נמי אמר במעשר שני טהור שפודין אותו בפשיטה אהא חוץ לחומה ונראה דבפנים היו מהלכין ואע"ג דקרי פנימה להך דלהדי חומה ולפי זה היא יותר חיצונה שהיא כלפי חוץ לעיר מכל מקום קרי לה פנימה לפי שיש דבר הגלה והדתנן בפ' כיצד צולין (פסחים פה: ושם) החלונות ועובי החומה כלפנים אע"פ שהלכו מבפנים היה מתקדש כל מה שהיה בפנים לקדש דלא אפשר לילך בענין אחר ועוד דמסקינן התם דוקא בשוה לקרקע ולשם היה אפשר להלך: דקדשה לה ראשונה. ואם תאמר אדרבה ראשונה נמי תאכל דכל זמן שלא קידשה העיר אף על פי שקדשה העזרה נאכלין קדשים בכל הרואה כדתנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) בשילה ונוב וגבעון שנאכלין בכל הרואה לפי שאין חומת העיר קדושה ויש לומר דמכיון שהלכה התודה כל שהוא הויא לה יוצא במקום שמהלכת:

קני

רבינו חננאל

והכתיב לא תאפה חמץ חלקם. ואמר ריש לקיש אפילו חלקם והן שירי מנחות לא תאפה חמץ. ואתינן למימר בשתי הלחם שבעצרת שהן חמץ בהן תתקדש העזרה. ודחינן דאין בנין בה"מ [דוחה יו"ט ואין בנין בה"מ] בלילה: ובשיר · ת"ר שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים שנא' ארוממך ה' כי דליתני וגו'. שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים. ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד כי אתה ה' מחסי ואומר מזמו' לדוד ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה וזהו שיר של פגעים עוד מפורש בסוף עירובין בתלמוד ארץ ישראל. ר' יהושע בן לוי מסדר להני קראי וגאני והני מילי להגן בהן אבל יש לו מכה ומתכוין להתרפאות בהן בדברי תורה אסור. ואם לוחש על המכה ורוקק אין לו חלק לעוה"ב. דתנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעוה"ב. וא"ר יוחנן עלה ברוקק שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: ב"ד מהלכין אחרי התודות. למאן דאמר זו אחר זו הראשונה מתקדשת לפיכך נשרפת אבל האחרונה הסמוכה לב"ד נאכלת דכבר קדשה ראשונה. אלא מאן דאמר התודות זו כנגד זו מהלכות תרוייהו בהדי הדדי קא מקדשי. אמאי זו נאכלת וזו נשרפת. ולמאן דאמר זו אחר זו מי ניחא כל שלא נעשית בכל אלו תנן. כלומר אינה מתקדשת ירושלים ליכל בה קדשים קלים עד שיעשו בה כל הדברים. הנה עדיין לא נתקדשה למה נאכלת. ואפילו למאן דאמר באחת מכל אלו תרויהו חדא מצוה נינהו. ודחינן הא אמר ר' יוחנן זו שנאכלת

מסורת הש"ס

יבמות ו. סוטה טו [מנחות נה.]

(סנהדרין קא.)

שם צ.

שם קא.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכי כו' דקרא כי כל. (ב) ד"ה ושיר של פגעים וכו' והכי איתא. נ"ב גליון ותמיהני לפ"ז לא היה לו לומר יושב בסתר אלא ויהי נועם: (ג) ד"ה ואומר כו' מתלוצצים (בשרי) תו"מ ונ"ב ס"א לרי: (ד) תוס' ד"ה אסור וכו' לאישתא לצמירתא לימא הכי:

הגהות הגר"א

[א] גמ' עליון שמת מעונך. נמחק [וכן ליתא בע"י וברי"ף והרא"ש פ"א דברכות ועריטב"א]: [ב] שם מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו. נמחק: [ג] שם על עמך ברכתך סלה. נמחק: [ד] שם אחריהן. נמחק. [ונראה דגם במתני' ל"ג להו]: [ה] שם וב"ד נמחק וצ"ל וכל ישראל:

תורה אור

°על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת: כל שלא נעשית בכל אלו כו': איתמר רב הונא אמר ^בכל אלו תנן רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר *^קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ועזרא ^זכר בעלמא הוא דעבד רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ועזרא קדושי קדיש אע"ג דלא הוו אורים ותומים איתיביה רבא לרב נחמן כל שלא נעשית בכל אלו תני באחת מכל אלו תא שמע *אבא שאול אומר שני ביצעין היו בהר המשחה תחתונה ועליונה תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה לא נתקדשה בכל אלו אלא בעולי גולה שלא במלך ושלא באורים ותומים תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני עליונה שלא היתה קדושתה גמורה עמי הארץ היו נכנסין שם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני ומפני מה לא קידשוה *שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרין של ע"א ובשתי תודות ובשיר ולמה קידשוה למה קידשוה הא אמרת לא קידשוה אלא למה הכניסוה מפני שתורפה של ירושלים היתה ונוחה היא ליכבש משם [דף יד] תנאי היא *דתניא *א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות אלא ^שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרות בונין מבפנים אמר רבי יהושע שמעתי *^שמקריבין אף על פי שאין בית אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא לאו מכלל דר' אליעזר סבר לא קידשה לעתיד לבא א"ל רבינא לרב אשי ממאי דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכי תימא קלעים לר' אליעזר למה לי לצניעותא בעלמא אלא הני תנאי דתניא *א"ר ישמעאל ברבי יוסי למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ^ולא קידשה לעתיד לבא ורמינהי *אמר ר' ישמעאל בר' יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר °ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום קידשום השתא הא אמרינן לקמן דלא צריכא לקדושי אלא מצאו אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצות אלו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא קשיא דר' ישמעאל בר יוסי אדרבי ישמעאל בר יוסי איבעית אימא תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל בר יוסי איבעית אימא חדא מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה דתניא *ר' אלעזר בר יוסי אומר °אשר לוא חומה ^אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם (א) לכן:

נטמא

רש"י

על פי נביא. חגי זכריה ומלאכי, היו שם ועל פיהם ברוח הקודש עשו ואין טעם בדבר: רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר כו'. כלומר ואי משום קידוש עזרא דהואי בבית שני בלא מלך ובלא אורים ותומים דאמרינן במסכת יומא (דף כא:) חמשה דברים חסר מקדש שני אש ושכינה וארון ואורים ותומים ורוח הקודש קסבר קדושה ראשונה דדוד ושלמה לא בטלה ולא הוצרך עזרא לקדש *כלומר שהוא לא הוסיף כלום באורך ורוחב ומאי דקדיש כדכתיב (נחמיה יב) ואעמידה שתי תודות לזכר בעלמא עבד: שני בצעים. *מריסק"א בלע"ז: בהר המשחה. הר הזיתים: תחתונה ועליונה. בשיפוע ההר היו ואחת למעלה בגבהו ואחת בשפולו: תחתונה נתקדשה בכל אלו. שמימי בית ראשון הכניסוה וחיברוה לעיר ע"י חומה אחרת: אלא בעולי גולה. שהוסיפו על העיר ובנו היקף חומה אחרת לחוץ. ה"ג לה בתוספתא דסנהדרין תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני והברים אוכלים שם מעשר שני וקדשים קלים עליונה שלא היתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים שם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני ויש לפרש דעמי הארץ המפרישין מעשרות היו זריזים לעשות בו מצוה מן המובחר לפי שהיו שומעין דרשה *עשר בשביל שתתעשר והיו צריכים להתוודות עשיתי ככל אשר צויתני (דברים כו) והיו שומעים את המתרגמים ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך לכך היו נכנסין עד תוך חומת ירושלים הפנימית לקיים לפני ה' אלהיך אבל בקדשים לא היו מטריחין עצמן ואוכלים אותם לפנים מחומה חיצונה כשאין מוצאים אכסניא בפנים וכשהיו אומרים להם זו קדושה וזו אינה קדושה לא היו שומעין לנו לפי שאומרים זו חומה וזו חומה מה לי תחתונה מה לי עליונה: שתורפה של ירושלים. גלויה וערותה מקום שהיא נוחה ליכבש: תנאי היא. דפליגי בקדושה ראשונה לשעתה ולעתיד לבוא למ"ד לא קידשה לעתיד לבוא איצטריך עזרא לקדשה וקידשה בלא מלך ואורים ותומים ואית ליה באחת מכל אלו תנן ולמ"ד קידשה לעתיד לבוא לא הוצרך עזרא לקדש כלום אלא לזכר בעלמא ולא גמרינן מינה: שמעתי. מרבותי: כשהיו בונין ההיכל. בימי עזרא: עושים קלעים. במקום החומה ובונים את כתלי החומה אגב הקלעים וכן לעזרות: אלא שבהיכל. נתנו הקלעים לפנים ממקום החומה ובונים את החומה מבחוץ שלא יזונו עיניהם מן ההיכל וקס"ד דהנך קלעים לרבי אליעזר כדי להכשיר העזרות להקריב קרבן דאם אין בית אין קרבן דקדושה ראשונה בטלה לה: ואע"פ שאין חומה. בירושלים קודם שנבנית החומה: ומאי דשמיע ליה כו'. ולא בא רבי יהושע לחלוק על רבי אליעזר ולא שמעיה לרבי אליעזר דאמר לא קידשה: למה מנו כו'. עיירות מנו חכמים בפרק בתרא דערכין שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לענין מצות בתי ערי חומה והיה להם למנות עוד הרבה שלא מנאום: וקידשום. לא פירש לי במה מקודשים ערי ארץ ישראל: קסבר לא קידשה ורמינהי כו'. הייט תנאי: וכי אלו בלבד היו. מוקפות חומה מימות יהושע בן נון: °מצאו אלו. דרך ביאתם: הא אמרינן לקמן. בסיומא דהך ברייתא מסיים והזיל לא אלו בלבד: כל המצות האלו. מצות בתי ערי חומה ושילוח מצורעים ושאין עושים מגרשיהן שדה:

טומאה

תוספות

תני באחת מכל אלו. תימה דמה דחקו להגיה דכמה סתם משניות אשכחן דאית להו קדושה לעתיד לבא בפ"ק דמגילה (דף י. ושם) ובפרק בתרא דזבחים (דף קיב: ושם) דקדושת ירושלים אין אחריה היתר: אלא בבני גולה. אע"פ שהיה הדבר בא לידי תקלה הכניסוה כדי שימסרו עצמם עליהם יותר כשיש בה שם קדושה: דכולי עלמא קידשה לעתיד לבא. וא"ת דבפ"ק דחגיגה (דף ג: ושם) אית ליה לרבי אליעזר דלא קידשה לעתיד לבוא גבי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ובריש מסכת בילה (דף ג:) נמי אית ליה לרבי אליעזר דעיגול בעיגולין עולה בברייתא דליטרא קציעות ומאן דאית ליה הכי קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן כדמוכח בפרק הערל (יבמות דף פא.) וי"ל דקדושת הארץ לגבי תרומה ומעשרות בטלה והכא איירי בקדושת מחיצה דאפשר דלא בטלה משום דאיקראי נחלה וקדושת בתי ערי חומה דמייתי בסמוך נמי הויא קדושת מחיצה ואף על גב דקדושת הארץ בטלה מ"מ בפ"ק דבילה (דף ה: ושם) ביקש ר' אליעזר להפקיר כרם רבעי לעניים דמדרבנן היה צריך להוליכו לירושלים וא"ת אי בקדושת מחיצה נמי לא קידשה לעתיד לבא לרבי אליעזר מה ירויחו עניים כיון שלא יוכלו לאכלו בירושלים ואם יפדו הפירות מה ירויחו וי"ל לפי שיכולין לפדותו בשוה פרוטה אע"פ ששוין הרבה ואפי' לכתחלה שרי כשאין הפסד להקדש כשאין בית המקדש קיים כדמוכח *בפרק בתרא דערכין (דף כט. ושם) גבי ההוא גברא דאחרימינהו לנכסי א"נ מודה רבי אליעזר דעזרא קידש לעתיד לבא קדושת *מחילה:

נטמא

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יג סמג עשין קסג:

כד ב ג ד מיי' שם הל' יד ובבית המקדש דוקא ועיין בהלכה טו:

כה ה מיי' שם פ"ו הל' כג ואודא תמיהת הכ"מ ע"ש:

כו ו מיי' שם פ"ו הל' ט:

[חגיגה ג: מגילה מכות יט. זבחים ס: קז: חולין ז. תמורה כא. ערכין לב:]

כז ז מיי' פ"א מהל' תרומות הל' ה ופ"ז מהל' בית הבחירה הלכה טז וזה לענין שאר א"י ועיין בכ"מ בפי"ב מהל' שמיטין הלכה טו:

כח ח מיי' פ"א מהל' מגילה הל' ד ופי"ב מהל' שמיטין הלכה טז ועי"ש בהשגות ובכ"מ:

נ"ל כפ"ש

[ועי' תוס' מגילה ט: ד"ה ונקב ר"א ושם]

רבינו חננאל

על פי נביא נאכלת. כלומר נביא מתירה וכן זו נשרפת על פי נביא: אתמר רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד והא דקדיש עזרא בלא מלך ובלא אורים ותומים. ואמרינן עזרא זכר קידוש בעלמא עבד דלא הות צריך ליה. רב נחמן אמר אפילו באחת מכל אלו תנן דקדושה ראשונה אינה קדושה לעתיד לבא. ועזרא דקדיש אע"ג דלא הוו אורים ותומים שפיר עבד דבאחת מכל אלו תנן. ומותבינן עליה דרב נחמן מהא אבא שאול אומר שני בצעין היו בהר המשחה. תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה קדושה בני גולה שלא במלך ושלא באורים ותומים. תחתונה שהיתה קדושה גמורה חברים (א) ועמי הארץ נכנסין שם כו' עליונה שלא היתה קדושתה גמורה חברין אין נכנסין לשם כו' ופריק תנאי היא. דתנן א"ר אליעזר כשהיו בונין בהיכל היו עושין קלעים בהיכל וקלעים לעזרות כו'

מסורת הש"ס

נדפו"י כלום

וכוא וי"ש בלי אשכנז ותרגומו באתו פרש"י מריסקא בלע"ז

[תוספתא סנהדרין פ"ג]

הגהות הב"ח

(א) גמ' קודם לכן נ"ב וכשם שלענין חומה כך ה"ה לענין קדושה ג"כ אע"פ שלא קידשה עכשיו רק קודם לכן קידשה גם לעתיד לבוא:

[שבת קיט.]

[לעיל יד. וש"נ] סנהדרין ב

מגילה י. זבחים קז: עדיות פ"ח מ"ו

[זבחים סב:]

[מגילה י. ערכין לב:]

[שם תוספ' ערכין פ"ה]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מצאו אלו עיין מה שתמה בזה בטורי אבן מגילה דף י ע"ב ד"ה כל המצות:

מגילה ג: י: ערכין לב.

דברים ג

ויקרא כה

א"ר יהושע [שמעתי] שמקריבין אע"פ שאין (ב"ד) [בית] כו'. מאי לאו בהא קמפלגי דר' אליעזר סבר קדושה ראשונה אינה לעתיד לבא. ור' יהושע סבר קדשה לשעתה ולעתיד לבא. ודחינן ודלמא תרוייהו קדשה לעתיד לבא סב"ל להו וכל חד וחד מאי דשמיע ליה קאמר. אלא מהא דתניא א"ר ישמעאל ב"ר יוסי למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקדשום כו' ופשוטה היא. ופרשנוה עוד במס' מגילה:

א) נראה גירסת רבינו כמ"ש בחי' רי"ן מיגש ע"ש.

עין משפט
נר מצוה

[עיין לעיל במשנה יד:]

כט א מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כב:
ל ב מיי' שם הל' כג:
לא ג מיי' פ"ה מהל' השגה הלכה יג:
לב ד מיי' שם הל' יג ופ"ז מהל' יסוה"ת הלכה ו:
לג ה מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כה:

נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה וכו': טומאה בעזרה מנלן א"ר אלעזר כתוב אחד אומר °את משכן ה' טמא וכתוב אחד אומר °כי את מקדש ה' טמא (אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים) וקראי מיתרי הא מיצרך צריכי דתניא ר' אלעזר אומר אם נאמר משכן למה נאמר מקדש ואם נאמר מקדש למה נאמר משכן אילו נאמר משכן ולא נאמר מקדש הייתי אומר על משכן יהא חייב שהרי משוח בשמן המשחה ועל מקדש לא יהא חייב ואם נאמר מקדש ולא נאמר משכן הייתי אומר על מקדש יהא חייב שהרי קדושתו קדושת עולם ועל משכן לא יהא חייב לכך נאמר משכן לכך נאמר מקדש רבי אלעזר הכי קא קשיא ליה (א) מכדי *משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן נכתוב או אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן משכן ומקדש למה לי שמע מינה תרתי בשלמא מקדש איקרי משכן דכתיב °ונתתי משכני בתוככם אלא משכן דאיקרי מקדש מנלן אילימא מדכתיב °ונסעו הקהתים נושאי המקדש ההוא בארון כתיב אלא מהבא °ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב °ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן:

והשתחוה או ששהה כדי השתחואה: אמר רבא לא שנו אלא שהשתחוה כלפי פנים אבל השתחוה כלפי חוץ שהה אין לא שהה לא איכא דמתני לה אסיפא או ששהה בכדי השתחואה מכלל דהשתחואה גופה בעיא שהייה אמר רבא *לא שנו אלא שהשתחוה כלפי חוץ אבל כלפי פנים אע"ג דלא שהה והכי קאמר השתחוה כלפי פנים או ששהה כדי השתחואה בהך השתחואה דכלפי חוץ חייב היכי דמי השתחואה דאית בה שהייה והיכי דמי השתחואה דלית בה שהייה זו כריעה בעלמא היא דאית בה שהייה פישוט ידים ורגלים וכמה שיעור שהייה פליגי בה ר' יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו רבי שמעון בן פזי ואמרי לה ר"ש בן פזי וחד דעימיה ומנו ר' יצחק בר נחמני ואמרי לה ר"ש בר נחמני חד אמר כמימריה דהאי פסוקא (ג) וחד אמר [ב]כמויכרעו לסיפא °וכל בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו *ת"ר [ג]קידה על אפים וכן הוא אומר °ותקד בת שבע אפים ארץ כריעה על ברכים וכן הוא אומר °מכרוע על ברכיו [ד]השתחואה זו פישוט ידים ורגלים וכן (ג) אומר °הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה: בעי רבא [ה]צריך שהייה למלקות או אין צריך שהייה למלקות לקרבן גמירי שהייה לא גמירי שהייה

או

תורה אור

טומאה בעזרה מנלן. מי שנטמא בעזרה מנלן דמיחייב הא לא קרינא ולא יטמאו את מחניהם (במדבר ה) שכבר טימא: שבחוץ כו'. שנטמא מבחוץ: קדושת עולם. שאין אחריה היתר במות: לשכחן מקדש דאיקרי משכן כו'. כדמפרש לקמן: ונתתי משכני בתוככם. *כל הניתן בתוככם קרי משכן: ההוא בארון כתיב. שהיו הקהתים נושאין את הארון והשולחן והמנורה והמזבחות שהם דברים המקודשים: לא שנו. דבהשתחויה כל דהו אפי' לא שהה בה כדי השתחויה חייב: אלא שהשתחוה כלפי פנים. נגד מערב: אבל השתחויה כלפי חוץ. למזרח אין זו השתחויה ואי שהה כדי השתחואה מיחייב משום שהייה ואי לא לא: והכי קאמר השתחויה כלפי פנים. כל דהו או שלא השתחוה ושהה כדי שיעור חיוב השתחואה דהנך כלפי חוץ דבעי שיעור חיוב: ארצה. משמע לשון שיהוי: למלקות. אם התרו בו שלא לעמוד ועמד פחות מכדי שהייה:

או

*נטמא בעזרה. תימה אמאי לא קתני שתים שהן שש דהא מגרבינן קרא בגמרא לטומאה שבפנים ויש לומר דמתני' לא איירי אלא בטומאה שבחוץ: מה"מ. מהא דגמירי להקן שיעור שהייה לא שמעינן לא מלקות ולא כרת דה"א איסורא בעלמא הוא דאיכא: תנהו ענין לטומאה שבפנים. וא"ת עונש שמעינן אזהרה מנין וי"ל נומר ולא יטמאו את מחניהם (במדבר ה) דמשמע אפי' נטמא בפנים ולא כמו שפירש בקונטרס דולא יטמאו משמע שנטמא בחוץ ולא נטמא בעזרה דאותו כבר טימא ומיהו מעיקרא דבעי מנהני מילי משום דכיון דאכתי לא מייתר האי קרא לית לן לאוקומה לא יטמאו אלא בנטמא מבחוץ דאשכחן דהזהיר בו הכתוב במקום אחר דכתיב (ויקרא יב) ואל המקדש לא תבא ועוד נראה דמעיקרא לא בעי כלל אלא ענין כרת אבל אזהרה פשיטא ליה דאיכא דלא יטמאו משמע דנטמא בפנים דהא כתיב (במדבר ה) וישלחו מן המחנה אבל קרא דכרת משמע דאיירי באותו שראוי להתחטא קודם שיטמא משכן: קדושתו קדושת עולם. פירש בקונטרס שאין אחריה היתר במות וקשה דא"כ תפשוט מהכא דסבר רבי אליעזר דקידשה לעתיד לבא ולספרים דגרסי נמי רבי אלעזר תקשה דבפרק קמא דחולין (דף ז.) אמר איסתמיטתיה דאמר ר' שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן שמוע קדושה ראשונה וכו' ולא קידשה לעתיד לבא ויש לפרש קדושת עולם שהאריכו בקדושה יותר א"נ לפי שאין ראוי לחזור ולקדש אלא באותו מקום קרי ליה קדושת עולם: או אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן. משמע הכא דאף על גב דמקדש איקרי משכן לא גמרי מהדדי אי לאו דכתיבי קראי יתירי וכן בסוטה בפרק היה מביא (דף מז. ושם) דמצריך התם קרא לרבות שילה ובית עולמים וכן בפרק שני שעירים (יומא סז:) מדבר המדברה לרבות נוב וגבעון ושילה ובית עולמים ובפרק טרף בקלפי (שם דף מד. ושם) גבי וכל אדם לא יהיה באהל מועד ובפרק הוציאו לו (שם דף נג:) גבי מעלה עשן ותימה דבפרק קמא דחולין (דף כד. ושם) גבי לוים בשנים דרשינן יכול אף שילה ובית עולמים כך תלמוד לומר לעבוד עבודת עבודה וגו' לא אמרינן אלא בזמן שהעבודה בכתף אלמא אי לאו קרא הוה גמרינן מהדדי וכרים עירובין (דף ב: ושם) גבי שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו פתח אהל מועד נפקא לן היכל מדאיקרי משכן מקדש ומקדש משכן ושמא קים ליה להש"ס בעירובין ובחולין שיש אהל מועד מיותר ובחולין כי ממעט שילה ובית עולמים מוקמינן ליה לדרשה אחרינא ומיהו קשה כיון דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש אמאי לא ידעינן שפיר בכל דוכתא תרווייהו מחד קרא כמו היה וב"מה שזו בכלל זו ורבינו חיים כהן היה מחלק דדבר שאינו תלוי בקדושת מקום כההיא דעירובין ובחולין התם סגי בחד קרא לשניהם אבל במתניתין דתלוי בקדושת מקום לא גמרי מהדדי מטעמא דמפרש ר' אלעזר וכן בהנהו דיומא דנעשים בפנים הוי בקדושת מקום ושילוח שעיר המדבר בא מכלל חבירו שנעשה בפנים וכן ההיא דסוטה דצריך קרקע המשכן ואית דל"ג הכא ליכתב או אידי ואידי מקדש וכו' אלא גרסי מכדי מקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש מקדש ומשכן למה לי וקשה דא"כ ר' אלעזר אמורא חולק על רבי אלעזר תנא דרבי אלעזר קאמר בהדיא דלא גמרינן מהדדי ואמר הר"ר שלמה מדרוי"ש דלר' אלעזר נמי אית ליה דגמירי מהדדי משום דמשכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן וה"פ דמילתא אם נאמר מקדש למה נאמר משכן כלומר כיון דאיצטריך למיכתב תרווייהו משום טומאה שבפנים כדקאמר ר' אלעזר אמאי שני קרא בדיבורא ליכתיב או תרווייהו משכן או תרווייהו מקדש ומשני אילו נאמר מקדש בתרווייהו הייתי אומר דלהכי איכתיב קרא תגיינא למעוטי משכן דלא נימא משכן איקרי מקדש וחייב ולא לטומאה שבפנים וכן אי הוה כתיב משכן בתרווייהו ה"א דאתא למעוטי מקדש להכי כתוב משכן ומקדש והשתא בחד קרא סגי והוה ידעינן תרווייהו מדמקדש איקרי משכן אלא ע"כ אתא חד קרא לטומאה שבפנים וקשה מכל הנהו שהבאתי שמצריך תרי קראי ובההיא דסוטה ל"ג בקונטרס נוב וגבעון לפי שלא היו סוטות שותות שם כדמוכח בפרק בתרא דזבחים (דף קיט.) וא"ת מ"ש דגבי המדבר המדברה מצריך לרבות נוב וגבעון טפי מבהך *וי"ל משום דבההוא ענינא כתיב כפורת והזה אל הכפרת דמשמעי בארון ובנוב ובגבעון לא היה ארון אבל קשיא לריב"א הא גבי מעלה עשן נמי כתיב כפרת ונראה לו דגבי שילוח שעיר המדבר כתיב שילוח מחנה ולכך איצטריך ריבוי דאפשר דאין קדושת מחנות בנוב וגבעון כיון שהותרו הבמות: קידה על אפים. תימה השתחואה נמי אשכחן על אפים דכתיב (בראשית מח) ויולא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה (ישעיה מט) אפים ארץ ישתחוו לך (במדבר כב) ויקוד וישתחו לאפיו וי"ל דמגמרא אית לן קידה על אפים ומייתי דאשכחן נמי בקרא הכי:

הלה

רבינו חננאל

מתני' נטמא בעזרה ונעלמה ממנו הטומאה כו'. מנה"מ כי הטמא בעזרה ושהה שם חייב מדכתיב את מקדש ה' טמא וכתיב נמי את משכן ה' טמא. אם אינו ענין האי קרא דכתיב את (משכן) [מקדש] ה' טמא כשנטמא בחוץ דהא כתיב את משכן ה' טמא. תנהו ענין לטומאה שבפנים. דהא תרוייהו משכן ומקדש אקרו. משכן שנאמר ונתתי משכני בתוככם. ותרוייהו אקרו מקדש שנאמר ועשו לי מקדש וכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן שמעת מינה תרתי. ש"מ דאע"ג דמשכן נמשח ומקדש לא נמשח. ומקדש קדושתו קדושת עולם ומשכן לאו קדושתו קדושת עולם לענין טומאה שניהן שוין. וש"מ כשם שחייבין בטומאה בחוץ כך חייבין בטומאה שבפנים. וארון נמי אקרי מקדש שנאמר ונסעו הקהתים נושאי המקדש: פיסקא השתחוה או שהה כדי השתחויה. אמר רבא לא שנו אלא בהשתחויה כלפי חוץ אבל בהשתחויה כלפי פנים אע"ג דלא שהה חייב. השתחויה שאין בה שהייה זו היא כריעה בלבד. אבל פישוט ידים ורגלים זו היא השתחויה שיש בה שהייה. וכמה שיעור זו השהייה חד אמר כשיעור קריאת זה הפסוק כולו וכל בני ישראל רואין ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחו להודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו. וחד אמר כשיעור קריאתו מן ויכרעו אפים ארצה עד סוף הפסוק. ת"ר קידה על אפים. כריעה על ברכים. והשתחויה זו פישוט ידים ורגלים
א) כו' פישוטי מקראי:
א) אולי צ"ל כולהו איפשיטו מקראי

מסורת הש"ס
עירובין ב.
ויקרא כו
במדבר י
שמות כה
ברכות לד: מגילה כב: מנחות
בראשית לז

הגהות הב"ח
(א) גמ' מכדי משכן וכו' ומקדש איקרי משכן למה לי אם נאמר
(ג) שם ...
כמו אלה ... רש"ל

או דלמא בפנים גמירי שהייה לא שנא לקרבן ולא שנא למלקות תיקו בעי רבא תלה עצמו באויר עזרה מהו כי גמירי שהייה דבת השתחואה דלאו בת השתחואה לא גמירי או דלמא בפנים שהייה גמירי ל"ש דבת השתחואה ול"ש דלאו בת השתחואה תיקו בעי רב אשי טימא עצמו במזיד מהו באונס גמירי שהייה במזיד לא גמירי שהייה או דלמא בפנים גמירי שהייה ל"ש באונס ול"ש במזיד תיקו *בעי רב אשי נזיר בקבר בעי שהייה למלקות או אינו צריך בפנים גמירי שהייה בחוץ לא גמירי שהייה או דלמא באונס גמירי שהייה לא שנא בפנים ול"ש בחוץ תיקו: בא לו בארוכה חייב בקצרה פטור וכו': אמר רבא קצרה שאמרו אפי' עקב בצד גודל ואפי' כל היום כולו בעי רבא שהיות מהו שיצטרפו ותיפשוט ליה מדידיה התם בדלא שהה בעא מיניה אביי מרבה בא לו בארוכה שיעור קצרה מהו שיעור גמירי וכי בא לו בארוכה שיעור קצרה פטור או דלמא דוקא גמירי בארוכה חייב בקצרה פטור א"ל לא נתנה ארוכה להדחות אצלו מתקיף לה ר' זירא אלא דקיימא לן *טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה אי דלא שהה היכי עביד עבודה אי דשהה בר כרת הוא אי אמרת בשלמא שיעורא גמירי משכחת לה דאנים נפשיה בקצרה ועבד עבודה אלא

או דלמא בפנים גמירי שהייה. בטומאה שאירעה לו בתוך העזרה: תלה עצמו באויר. כדי שהייה: טימא עצמו במזיד. ואם תמצי לומר צריך שהייה למלקות בטומאת אונס ושהייה מזיד טומאת מזיד מי בעיא שהייה או לא: נזיר בקבר. נזיר שנטמא באונס בתוך בית הקברות דומיא דנטמא בעזרה שלא נתחייב (בפנים) בכניסתו כגון שנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו את מעזיבת גג האהל ונטמא באויר בית הקברות והתרו בו לא ולא יצא ומיהו לא שהה כדי השתחואה: צריך שהייה למלקות או לא. קרבן לא שייך הכא כלל שאין כרת בנזיר שנטמא וקרבן נזיר טמא לאו אעון טומאה אתי אלא למיחל עליה נזירות טהרה כשאר מחוסרי כפרה ובענין זה מפורש שהייה זו במס' נזיר: בפנים גמירי שהייה. בטומאת עזרה דשייכא בה השתחוייה: אפי' כל היום כולו. ששה בהליכתו שהיה הולך ויוצא בנחת פטור: מהו שיצטרפו. היה יוצא בקצרה ושהה מעט וחזר והלך דרך יציאתו ושהה מעט מהו שיצטרפו לשיעור: תפשוט ליה מדידיה. דלא מצטרפי דהא איהו הוא דאמר אפי' כל היום כולו: התם בדלא שהה. בלא הילוך כלל: בעא מיניה אביי מרבה. בר נחמני שהיה רבו וכל היכא דאיכא בעא מיניה רבה הוא ולא רבא: בא לו בארוכה כשיעור קצרה. שיצא בדרך הארוכה אבל רץ במרוצה עד שלא שהה ביציאתו אלא כשיעור דרך קצרה בהילוך בינוני מהו: שיעור. ארוכה גמירי לחיוב וליכא: או דלמא דוקא גמירי בארוכה חייב. לא שנא רץ לא שנא לא רץ: לא ניתנה ארוכה לידחות אצלו. להתיר אפילו במרוצה: דקיימא לן. בסנהדרין באלו הן הנשרפין (דף פג.) כהן טמא ששימש בעזרה במיתה בידי שמים: היכי משכחת לה. דאין בה כרת על כרחך בנטמא בעזרה הוא דמשכחת לה דאי בנטמא בחוץ ונכנס איחייב ליה כרת בכניסתו: אי לא שהה. בעבודתו כדי השתחוייה: היכי עביד עבודה. איזו עבודה קטנה תיעשה בפחות מכדי שהיית השתחואה: אי אמרת בשלמא. בכל שיעורי דמתני' בין בשהייה בין ביציאת ארוכה שיעורא גמירי לחיוב כגון שיעור שהייה ביציאת קצרה או שיעור יציאת ארוכה בלא שהייה: משכחת לה. שהייה בלא חיוב כרת: כגון דאניס נפשיה בקצרה. לאחר ששימש ושהה בשימושו כדי שהייה יצא לו בקצרה ואנס עצמו במרוצה עד שלא שהה שיעור עכבתו *ומשנטמא שיעור שהייה ויציאת קצרה בהילוך בינוני: אלא

תלה עצמו באויר עזרה מהו. היה ספרים דגרסי אויר עזרה כעזרה דמי או לא וקשה דבפרק [כל הפסולין](זבחים דף לב:) אמר טמא שהכניס ידו לפנים חייב דביאה במקצת שמה ביאה ובפרק כל הפסולין (שם דף לג:) נמי אמר ואי אמרת ביאה במקצת שמה ביאה היכי מעייל ידיה בבהונות משמע דאויר נמי נתקדש ועוד אי לאו כעזרה דמי א"כ כשמוליך דם ואיברים למזבח יפסל ביוצא* ונראה כגירסת הספרים דגרסי כי גמירי שהייה היכא דבר השתחואה היא: *צריך שהייה למלקות. בטימא עצמו בשוגג איירי אבל אם היה נכנס במקדש והתרו בו שלא יטמא עצמו בלא שהייה נמי מילקא לקי כדמוכח בפרק מי שאמר הריני נזיר (נזיר יז. ושם) דקאמר התם בעי רבא נזיר והוא בבית הקברות מי בעי שהייה או לא וקאמר ה"ד אילימא (א) דקאמר לא תגזור מי בעי שהייה כו' ואין לתמוה דהתם בעי רבא אי גמירי שהייה אבראי אבל בפנים למלקות פשיטא ליה דגמירי שהייה דהתם בעי את"ל דבפנים גמירי שהייה למלקות בחוץ מהו ור"ת גרס התם רב אשי דרב אשי בעי לה (ב) הכא בסמוך: *או אין צריך. שהייה למלקות הכא משמע דלקי אשהייה דלא קמיבעיא ליה אלא אי צריך שהייה כשיעור השתחואה או לא וקשה בפרק בתרא דמכות (דף כא. ושם:) תנן גבי היה לובש כלאים ואמרו לו אל תלבש אל תלבש והוא פושט ולובש חייב על כל אחת ואחת ואמר רב ביבי בגמרא לא פושט ולובש ממש אלא מכניס ומוציא ידו בבית אונקלי שלו רב אשי אמר אפי' לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש מכלל דרב ביבי לא מחייב בשהייה וי"ל דרב ביבי לא פליג אדרב אשי אלא דלא נחת לאשמועינן חידוש של שהייה אלא לאשמועינן דבהכנסת בית אונקלי חייב אף על פי שאינו לובש כל המלבוש א"נ לרב ביבי לא לקי אשהייה משום דהוי לאו שאין בו מעשה והכא איירי למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו א"נ איירי לענין איסור מלקות ולא לענין חיוב ורב אשי דפליג עליה התם וחשב שהייה כמעשה כיון דתחילת הלבישה ע"י מעשה והכא אפי' אי לא בעינן שהייה כדי השתחואה מ"מ בעינן כדי יציאה וכניסה אבל בפחות מיכן לא כי היכי דבעינן גבי כלאים כדי פשיטה ולבישה ונראה דאפי' את"ל דגמירי שהייה כדי השתחואה למלקות במקדש ובנזיר הייט משום דדמו לשהייה דקרבן דגבי מקדש אבל לגבי כלאים פשיטא דלא גמירי דלא שייך התם השתחואה כלל: טימא עצמו במזיד מאי. צריך לומר דבשעה שטימא עצמו לא ידע שהיה במקדש דאי ידע וטימא עצמו במזיד אפי' שכח אח"כ לא מיחייב קרבן דהא לא שב מידיעתו הוא ואי למלקות בעי צריך לומר דלא התרו בו אלא לאחר שטימא עצמו דאם התרו בו קודם לא בעי שהייה כדפי' לעיל: נזיר בקבר צריך שהייה למלקות או לא. וא"ת והאמר בפ' ג' מינין (נזיר דף מב: ושם) גבי נזיר שהיה מת מונח על כתיפו והושיטו לו מת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל ולא יחלל במי שאינו מחולל יצא זה שמחולל ועומד ופריך מדתנן היה מטמא ואמרו לו אל תטמא אל תטמא חייב על כל אחת ואחת ומשני כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין משמע כל זמן שלא פירש מן המת אינו חייב במה שהושיטו לו מת אחר משום דאין מוסיף טומאה על טומאה (ג) וכל זמן שמונח טומאה על כתיפו מי שנוגע בו טמא טומאת ז' ולא מיחייב אלא שלא בחיבורין שכבר פירש מן הראשון דמי שהיה אז נוגע בו לא היה טמא אלא טומאת ערב לכך כשחוזר ונוגע בו חייב שהוסיף טומאה בנגיעה זו דמי שהיה נוגע בו בשעת נגיעה זו יהיה טמא טומאת ז' וא"כ הכא אמאי ילקה על השהייה כל זמן שלא פירש וי"ל דהא דפטר ליה כשהושיטו לו מת אחר היינו בשלא הספיק להשליך מת הראשון מעליו לפיכך אינו מוסיף טומאה אבל הכא הוא מוסיף טומאה שבכל שעה הוא מוזהר לפרוש מן הקבר ור"ת מפרש דהכא איירי בשנטמא סמוך לחשיכה דבלא פירש נמי מוסיף לו יום אחד ע"י שהייה ונראה דההיא דנזיר דמפליג בין בחיבורין בין שלא בחיבורין אתי כמ"ד במסכת שמחות *(פ"ד) דאפי' באותו יום שנטמא אינו יכול לחזור ולטמא לפי שמוסיף טומאה בחיבורין כדפרי' אבל למאן דשרי התם ליטמא באותו יום עצמו דלא חשיב ליה תוספת טומאה כיון שאינו מוסיף ימים לא אתיא: אי דשהה בר כרת הוא. הק' ר"ת מה בכך אם הוא בר כרת מ"מ איכא נפקותא טובא דהא קיימא לן (מכות דף כג:) חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ואם בטל כרת נשאר עליו מיתה ועוד נפקא מינה דמיתה כגון שהזיד בשימוש טומאה ושגג בטומאת מקדש: אפי'

א) גירסת רבינו בעיא דתלה קודם בעיא צריך שהייה למלקות וכ"ה בכמה ראשונים וכ"כ מהרש"א.

רבינו חננאל

אדם טמא שתלה עצמו באויר עזרה אם חייב משום מטמא מקדש או דלמא כיון דלא נגע לא: ועלתה בתיקו: א) וכן בעיא דרבא דבעא להתחייב קרבן ודאי גמירי לה דצריך שהייה אבל מזיד למלקות צריך שהייה או לא: וכן בעיות דרב אשי טימא עצמו במזיד ונעלמה ממנו עכשיו צריך שהייה או לא: וכן נזיר בקבר צריך שתהיה למלקות או לא. אלו הבעיות כולן עלו בתיקו. וקיימא לן כל תיקו דאיסורא לחומרא. וכיוצא בנזיר כהן בזמן הזה הנכנס לבית הקברות: ירושלמי עד כמה היא השתחוית משום ר' יהושע בן לוי אמרו כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו. משום ר' יוחנן אמרו כדי שאילת שלום תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי. נטמא בעזרה וצריך לצאת ויש שם שני דרכים אחת ארוכה כ' אמה ואחת קצרה עשר אמות. יצא בארוכה חייב שהיה לו לצאת בקצרה. אבל אם יצא בקצרה פטור. אמר רבא ואפי' עקב בצד גודל פטור. והוא דלא שהה כלום אלא מהלך עד שיצא לחוץ: בעא מיניה אביי מרב' בא בארוכה דרך קצרה מהו. כגון שרץ בארוכה ויצא כשיעור יציאתו בקצרה מהו. א"ל חייב לא נתנה ארוכה לדחות אצלו. כלומר כולי עלמא חייב בה וזה פטור. ואתקיף לה ר' זירא אי הכי דלא צריכי שיעור אלא לעולם בארוכה חייב בקצרה פטור. הא דתניא טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה. אי שהה ושימש בר כרת הוא אי לא שהה היכי שימש.

לד א מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ד: ה ב מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' לא ופי"א מהל' שגגות שם:
לו ג מיי' פ"ו מהל' נזירות הלכה ח ט סמג לאוין רב וע"ש:
[ועי' תוס' לעיל ט"ו]
[שייך לעיל טז:]
לז ד ה ו מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הלכה כד סמג לאוין דש:
לח ז מיי' שם פ"ד הל' א סמג לאוין שם:

נזיר יז. ע"ש
סנהדרין פג.
תוס' ד"ה [illegible]

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה צריך וכו' אילימא דקאמר ליה לא: (ב) בא"ד לה הכא בסמוך: (ג) ד"ה נזיר וכו' טומאה וכל זמן:

[ע"י מס' שמחות וכ"ה בנדפ"י]

גליון הש"ס
גמ' היכי משכחת לה. עיין סנהדרין דף פג ע"א תוס' ד"ה שתוי:

[ע"ש הלכה טז וע"ש ר"ש ור' עקיבא ר"ש מחייב ור"ע פוטר אבל דברי לכתחלה ליכא למ"ד]

* ובמשנה לרבינו היום דמיתה שם טומאת והוזר וכו' פירש הרי זה לא יטמא ולא קפליג ר"ע ועי' בהרא"ש בה"ק הלכות טומאת סי' ו

עין משפט
נר מצוה

לט א מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הל' ג :
מ ב מיי' שם פ"ט הל' ד סמג לאוין פט :
מא ג ד מיי' שם ופ"ד שם הל' ג סמג שם:
מב ה מיי' פט"ז מהל' טומאת צרעת הלכה ה סמג עשין רלט :
מג ו מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה ו סמג עשין קסג :
מד ז מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' יט:
מה ח מיי' פ"י מהל' שגגות הלכה ז וסי"ב שם הלכה ח :
מו ט מיי' פי"א שם הלכה ה :
מז י מיי' פ"ה מהל' שגגות הלכה ו :

אלא אי אמרת דוקא גמירי היכי משכחת לה אמר אביי מאי קושיא *משכחת לה כגון שבא בקצרה והפך בצינורא וכדרב הונא *דאמר רב הונא זר שהפך בצינורא חייב מיתה גופא אמר רב הונא זר שהפך בצינורא חייב מיתה *ה"ד אי דלא הפך *לה לא מיעכלי פשיטא ואי דלא הפך בהו נמי מיעכלי מאי קא עביד לא צריכא דאי לא הפך בהו מיעכלי בתרתי שעי והשתא מיעכלי בחד שעתא והא קמ"ל דכל קרובי עבודה עבודה היא א"ר אושעיא בעינא דאימא מילתא ומסתפינא מחבריא הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו כולו חוץ מחוטמו טהור דכתיב (ויקרא יד) והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה ומסתפינא מחבריא אי הכי כולו נמי אמר רבא כולו לא גרע מכלים שבבית דכתיב (שם) ולא יטמא כל אשר בבית תניא נמי הכי גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור שנאמר (שם יב) ואל המקדש לא תבא דרך ביאה אסרה תורה זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה וכו': היכא קאי דקאמר זו היא התם קאי *אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש ואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה ומביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבנדה וקאמר זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו איתמר אביי אמר משמיה דר' חייא בר רב חייב שתים וכן אמר רבא אמר רב שמואל בר שבא אמר רב הונא חייב שתים חדא אכניסה וחדא אפרישה הוי בה *רבה במאי אילימא סמוך לוסתה ובמאן אילימא בתלמיד חכם בשלמא אכניסה ליחייב קסבר יכולני לבעול אלא אפרישה אמאי ליחייב מזיד הוא

אי

רש"י

אלא אי אמרת דוקא גמירי. שהה כדי השתחויה חייב ואפי' יצא לו בקצרה במרוצה נתחייב בשהייתו : היכי משכחת לה. בלא כרת : משכחת לה. בעבודה בלא שהייה שנטמא ויצא מיד בקצרה ודרך יציאתו היה אוחז מזלג בידו והכה בו באחד מן האברים שעל תורה אור המערכה והפך מה שלמעלה למטה : כדרב הונא דאמר. זר שהפך בצינורא עבודה היא שמקרב עיכולו ויש כאן עבודה בלא שהייה : חייב מיתה. משום והזר הקרב יומת (במדבר יח) : חוץ מחוטמו. שהוא בולט להלן מאחר הגוף : מכלים שבבית. שהיו בו מתחלתו ולא קרינא בהו והבא אל הבית ואפ"ה טמאים כדכתיב (ויקרא יד) ופנו את הבית כדי שלא יטמא כל אשר בבית : גגין הללו. שבעזרה : אין אוכלין שם קדשי קדשים. הנאכלים לפנים מן הקלעים דקסבר גגין ועליות לא נתקדשו אלא הרצפה והאויר עד הגג : וטמא שנכנס כו'. אלמא כל היכא דכתב ביאה דרך ביאה בעינן : היכא קאי דקאמר זו היא. היכא שנה אין חייבין על עשה שבמקדש דקאמר הכא זו היא מצות עשה שבמקדש כו' : התם קאי. במסכת הוריות : אין חייבין. ב"ד בהוראתם על עשה ועל לא תעשה שבמקדש כלומר על הוראת טומאת מקדש וקדשיו בין שהוא של עשה כגון שנטמא בעזרה דהיינו עשה דוישלחו בין שהוא של לא תעשה כגון נטמא בחוץ דאיכא אזהרת אל המקדש לא תבא (שם יב) והתם מפרש טעמא דאין חייבין משום דאין מביאין פר בהוראה אלא על העלם דבר שבשגגתו חטאת קבועה ליחיד אבל טומאת מקדש קרבן עולה ויורד הוא : ואין מביאין אשם תלוי. היחידים שבא לידם ספק כרת והצריכן הכתוב אשם תלוי אין מביאין אותו על ספק טומאת מקדש לפי שאינו בא אלא על ספק דבר *ששגג ודאי חטאת קבועה והתם יליף לה מקראי : שבנדה. להכי נקט נדה משום דמשכחת לה עשה דומיא דטומאת בעזרה באונס שהוא מוזהר לצאת כגון שהיה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי : מביאין אשם תלוי. היחידים דאין אשם בצבור דנפש כתיב ביה : וקאמר. הכא במתניתין : זהו מצות עשה. ששנויה התם : וחייב שתים. הפורש מן הנדה בקישוי : אילימא סמוך לוסתה. שאינו אנוס על כניסתו דהוי ליה לאסוקי אדעתיה שמא תראה בשעת תשמיש ומיהו מזיד לא הוי : כסבור יכולני לבעול. לפרוש קודם שתראה : אי בתלמיד חכם. שיודע שהמשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי צריך להמתין עד שימות [האבר] :

ואי

תוספות

אפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור. ואם נכנס דרך פניו משנכנס רובו טמא אבל במיעוט לא דר' הושעיא דהכא אית ליה אפי' גבי טמא שנכנס למקדש ביאה במקצת לא שמה ביאה דבפ' כל הפסולין (זבחים דף לב: ושם) *פריך לעולא דאמר ביאה במקצת שמה ביאה ועוד דאפי' עולא דאמר שמה ביאה דוקא גבי מקדש כדמפרש התם משום דכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא מה נגיעה במקצת שמה נגיעה אף ביאה במקצת שמה ביאה אבל גבי בית המנוגע מודה דלא שמה ביאה דלא מליא שהקיש הכתוב דאי לא תימא הכי תקשה לעולא ממתניתין דמס' ידים (פ"ג מ"א) ומייתי לה בפ"ב דחולין (דף לג:) המכניס ידיו לבית המנוגע ידיו תחלות דברי ר' עקיבא וחכ"א ידיו שניות ומפרש במסכת חולין דכ"ע ביאה במקצת לא שמה ביאה ובגזירה ידיו אטו גופו קמיפלגי ומיהו כשנכנס רובו הוי טמא דרובו ככולו ותימה דדרך אחוריו נמי כשנכנס רובו יהא טמא מטעם דרובו ככולו ומשנכנס כולו הוי טמא מידי דהוה אכלים שבבית וי"ל דאם כן לא היה חילוק בין דרך ביאה לדרך אחוריו ואמאי כתיב והבא אל הבית דמשמע דרך ביאה וליכא למימר דאיצטריך לומר דהכא טעון כיבוס בגדים כששהה בכדי אכילת פרס דסברא הוא דאפי' נכנס דרך אחוריו כולו אם שהה כשיעור שהייה דטעון כיבוס בגדים דבכל ענין כתיב (והבא אל הבית) והאוכל בבית יכבס בגדיו : דרך ביאה אסרה תורה. אע"ג דאמר בפ"ק דחולין (דף י: ושם) דיציאה דרך אחוריו שמה יציאה דקאמר כ"ג ביוה"כ יוכיח דכתיב ביה יציאה ותנן יצא ובא לו דרך כניסתו היינו משום דדרך לצאת כן כתלמיד הנפטר מרבו כדמפרש בפ' הוציאו לו (יומא נג.) : ואין אוכלין שם קדשי קדשים. אפילו יש נקב לראות (א) שם דרך פתח עזרה דבעינן שיראה פתח עזרה בשעת אכילה כדאמר בפ' איזהו מקומן (זבחים ל"ו.)*: ואין שוחטים שם קדשים קלים. *וה"ה דאין אוכלין דגגים ועליות לא נתקדשו כדאמר בפרק כיצד צולין (פסחים דף פה: ושם) אלא נקט שחיטה משום דאכילה בעזרה לא שייכא בקדשים קלים : וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור. תימה אמאי פטור תיפוק ליה דחייב משום גג דהיכל גופיה שהרי נתקדש כדמשמע בסוף פרק כיצד צולין (שם) גבי הא דאמר רב גגין ועליות לא נתקדשו ופריך (שם פו.) מהא דתניא עליית בית קדשי' קדשי' חמורה מקדשי הקדשים ומשני רב יוסף שאני היכל כו' משמע שנתקדשו עליות ומסתבר דגגין ועליות דין אחד להם ונ"ל דאע"פ שנתקדשו עליות גג לא נתקדש דעלייה גופה לא ידעינן אלא מקרא דדוד והתם לא כתיב אלא עליות וכן מוכח התם בהדיא דקאמר ת"ש וגגו קודש ולא משני מהיכל מותיב אינש כדפירש שם בקונטרס משום דבקרא לא כתיב גגין : אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה. ואע"ג דאמר בפרק בתרא דמכות (דף יג:) דבעינן דומיא דע"ז דאמר רחמנא לא תעביד ואי עביד מיחייב יצא פסח ומילה עשה דנדה לא תעביד הוא דלא תפרוש בהנאה מרובה : אי בת"ח. הדא הוא דמיחייב אע"פ שהוא מזיד על הפרישה מכל מקום על הכניסה חשבינן ליה שב (ב) מידיעה דאימא יצר אלבשיה כדאשכחן בכתובות בפרק נערה (דף נא:) :

אי

מסורת הש"ס

יומא יב.

להו לא מיעכלי. יעב"ץ

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואין וכו' לראות דרך שם פתח כצ"ל: (ב) ד"ה אי וכו' שב מידיעתו. נ"ב ע"ל בדף כו ע"ב:

הוריות ח.

ששגגת ודאי - יעב"ץ

גליון הש"ס

גמ' דרך ביאה אסרה תורה. עיין זבחים דף סב ע"ב תוס' ד"ה לא : תוס' ד"ה אפי' וכו' פריך לעולא. שם איתא רב הושעיא ועיין עירובין דף סח ע"א תוס' ד"ה אמר : ד"ה ואין שוחטין וכו' וה"ה דאין אוכלין. עיין תוס' פסחים פו' ע"ב :

[ועי' תוס' יומא נג: ד"ה יצא]

גי' רבא וכן הגיה מהרש"ך

רבינו חננאל

ופריק אביי כגון שבא בקצרה שהוא פטור מכרת ובהליכתו הפך בצינורא. וכדרב הונא דאמר זר שהפך בצינורא חייב מיתה אלמא עבודה היא. פי' צינורא עצי נורא. כגון שהפך בעצי המערכה שהחלבים נתונים בהם יגרם להם להתעכל מהרה. ואשמעינן רב הונא דכל קרובי עבודה עבודה גמורה היא וחייבין עליה: ירושלמי שיעור שהייה עשר אמות היך עבידא היה בארוכה עשרין ובקצרה עשר הילך חמש אין יזיל בדא חמש ואין יזיל בדא ס"ו. א"ר יוסי לעולם אינו חייב עד שתהא ארוכה מרובה על קצרה עשר כו': א"ר הושעיא טהור שנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו אפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור. שנאמר והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה. אבל אם נכנס כולו אפילו דרך אחוריו נטמא דלא גרע מכלים דכתיב ולא יטמא כל אשר בבית. תניא נמי הכי בתוספתא תחלת סדר טהרות גגין הללו [אין] אוכלין שם קדשי קדשים. ואין שוחטין שם קדשים קלים. וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור שנאמר ואל המקדש לא תבא. דרך ביאה אסרה תורה: זו היא מצות עשה שבנדה. ואקשינן תנא היכא קאי דקתני זו היא. ופשטינן התם קאי בהוריות פ"ב דקתני אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש כו'. אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה. וזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה. היה משמש עם טהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב. שיציאתו הנייה לו כביאתו. אתמר אביי אמר משמיה דר' חייא בר רב חייב שתים אחת על הכניסה ואחת על הפרישה. וכן אמר רבא כו'. ואקשינן במאי אי בסמוך לוסתה ובת"ח חדא הוא דמיחייב דהוה ליה למפרש עונה סמוך לוסתה כדאמור רבנן ולא (שימש) [שמע] מאי סבר יכול אני לבעול ובשגגה באת לידו. אבל אפרישה לא מיחייב דהא תלמיד הוא וידע וכיון דידע דכל דפריש מיד הוי מזיד הוא ולאו בר קרבן

ואי

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ה מהל' שגגות הלכה ז:
מט ב מיי' שם הל' ו:
נ ג מיי' שם הל' ז:
נא ד ה ו מיי' שם הל' ו:
נב ז מיי' פ"ד מהל' איסורי ביאה הלכה יא סמג לאוין קיא ועשין רמג טוש"ע י"ד סי' קפה סעיף ד:
נג ח מיי' שם פ"א הל' יא סמג לאוין כ טור אה"ע סי' כ:

ואי בעם הארץ "אידי ואידי אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד הוא ואלא בשאין סמוך לוסתה ובמאן אילימא בתלמיד חכם ולא חדא לא מיחייב "אכניסה אנוס *אפרישה מזיד אי בעם הארץ חדא הוא דמיחייב אפרישה הדר אמר רבא לעולם בסמוך לוסתה ובתלמיד חכם "ותלמיד חכם לזו ואין תלמיד חכם לזו אמר רבא ותרוייהו תנינהו כניסה תנינא פרישה תנינא פרישה תנינא *דקתני היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב כניסה תנינא *"נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן מאי לאו "בסמוך לוסתה ואכניסה א"ל רב אדא בר מתנא לרבא לעולם אימא לך בשלא סמוך לווסתה ואפרישה וכי תימא פרישה "למה לי הא תנא ליה הא איצטריך לאשמועינן "נמצא על שלה טמאים בספק ופטורין מן הקרבן ואיידי דבעי מיתנא נמצא על שלה תנא נמי נמצא על שלו אמר ליה רבינא לרב אדא מי מצית לאוקמה להיא בשלא סמוך לוסתה ואפרישה והא נמצא קתני ונמצא לבתר הכי משמע ואי אפרישה מעיקרא כי פריש ליה מעיקרא הויא ליה ידיעה א"ל רבא צ"ית מאי דקאמר רבך היכי *מצית דתניא עלה זו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה ואם איתא מצות לא תעשה היא אמר ליה אי תניתא חסר ותני הכי זו היא מצות לא תעשה שבנדה שחייבין עליה היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב זו היא מצות עשה שבנדה כו' אמר מר פירש מיד חייב היכי עביד אמר רב הונא משמיה *דרבא "נועץ עשר צפרניו בקרקע עד שימות *"וטוביה אמר רבא וזאת אומרת *"המשמש מת בעריות פטור דאי סלקא דעתך חייב הכא מאי טעמא פטור משום דאנוס הוא אי אנוס הוא כי פריש מיד נמי ניפטר אנוס הוא אמר ליה אביי לעולם אימא לך המשמש מת בעריות חייב והכא מאי טעמא פטור משום דאנוס הוא והא דאמרת כי פריש מיד אמאי חייב שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ופירש בהנאה מרובה אמר ליה רבה בר חנן לאביי אם כן מצינו ארוכה וקצרה בנדה ואגן

רש"י

ואי בעם הארץ. שהוא שוגג על שתיהן: אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד הוא. שלא נודע לו בין זה לזה ואינו חייב אלא אחת אף זה לא נודע לו בין כניסה לפרישה שחטא שכשאמרה לו נטמאתי אינו יודע שנתחייב על הכניסה כסבור אנוס אני עליה שהרי לא למד שמוזהרין ישראל לפרוש מן נשותיהן סמוך לוסתן (א) ואין זה אונס אלא שוגג וכיון דלא למד נמצא שלא ידע בין כניסה לפרישה שחטא והוה ליה בא על נדה שתי בעילות בהעלם אחד: אלא בשלא סמוך לווסתה. זה אנוס על הכניסה הוא שלא היה לו לעלות בדעתו: ואי בתלמיד חכם ולא חדא לא מיחייב. דאכניסה אנוס ואפרישה מזיד: ואי בעם הארץ חדא הוא דמיחייב אפרישה. דאומר מותר אבל אכניסה אנוס: ובתלמיד חכם לזו. כלומר יודע שישראל מוזהרין לפרוש מנשותיהן סמוך לווסתן כדאמר לקמן והזהרתם את בני ישראל מטומאתם ואין יודע שהמשמש עם הטהורה ואמרה נטמאתי צריך לפרוש באבר מת דהוה ליה שוגג על שתיהן אכניסה דסבור יכולני לבעול ואפרישה אומר מותר ושני זיתי חלב בהעלם אחד לא הויא שהרי תלמיד חכם הוא לזו שלא היה לו לבעול סמוך לווסתה ואין זה אונס אלא שוגג כסבור יכולני לבעול קודם וכי אמרה לו נטמאתי ידע שחטא אכניסה והויא ליה ידיעה בין כניסה לפרישה וא"ת מזיד הוא בבעילת סמוך לוסתה אין זו קושיא שאין כרת וחיוב חטאת על סמוך לווסתה עד שתטמא ובבעילת הטמאה שוגג הוא כסבור יכולני לבעול: נמצא על שלו. דם על המפה שקנח בה אחר תשמיש: טמאים. שניהם טומאת שבעה היא משום נדה והוא משום בועל נדה דודאי ראתה דם קודם בעילה או בשעת בעילת תשמיש: וחייבין. שניהם בקרבן: שלא בסמוך לווסתה. דאכניסה אנוס ואפרישה הוא דמיחייב ליה כגון שאמרה לו נטמאתי ופירש בקושי לקמן פריך הא נמצא קתני: פרישה למה לי. לרבי שסידר את המשנה לאשמועינן: הא תנא ליה. הך מתני' דשבועות: איידי דבעי למיתני נמצא על שלה. שמחלק שם בין קנחה מיד לקנחה לאחר שעה שבקנחה מיד קתני טמאים וחייבים בקרבן ובלאחר זמן דאיכא למימר לאחר תשמיש ראתה קתני פטורין מן הקרבן: בתר הכי. בקינוח שאחר תשמיש קאמר: א"ל רבא. לרב אדא: צית מאי דקאמר לך. רבינא רבך דלא בפרישה מצית לאוקמה: אמר ליה היכי מצית. לאוקומה בכניסה דתני עלה דההיא נמצא על שלו וזו היא מצות עשה שבנדה: ואם איתא. דבכניסה איירי מצוה לא תעשה היא ואין כאן עשה: א"ל אי תנית חסר ותני הכי(ב). אם אתה שונה הברייתא תקן אותה כלבון חסורי מחסרא ותני הכי וזו היא מצות לא תעשה שבנדה היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד זו מצות עשה שבנדה כל זה צריך להוסיף על משנתך: נועץ צפרניו. כלומר יעמיד עצמו בלא דישה עד שימות האבר. וטוביה. ואשריו כלומר זו היא הטובה לו: וזאת אומרת. מתני' דקתני פירש מיד דמשמע הא פירש באבר מת פטור שמעינן מינה שהמשמש בעריות באבר מת פטור: דאי סלקא דעתך. בעלמא חייב הכא נמי מאי טעמא פטור: משום דאנוס הוא. דאין לו עוד מה לעשות: כי פירש מיד נמי ליפטר. הואיל (ג) ואין חלוק פטור לאבר מת ומשמש בקושי: מצינו ארוכה וקצרה. חלוק בין קצרה וארוכה שאם האריך ושהה פטור ואם פירש בקצרה כלומר מיד להוי חייב: והכן

תוספות

אי בעם הארץ אידי ואידי אכל שתי זיתי חלב בהעלם אחד הוא. משמע הכא דאע"פ שנודע לו בינתיים שבא על הנדה כיון שלא נודע לו שנתחייב חטאת שסבור להיות אנוס חשבינן ליה בהעלם אחד וכן פירש בקונטרס וא"ת דאמר בפ' כלל גדול (שבת דף עא. ושם) בעי מיניה ר' ירמיה מר' זירא קצר וטחן כחצי גרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכה וחזר וקצר כחצי גרוגרת בזדון שבת ושגגת מלאכה מהו שיצטרפו א"ל חלוקים הן לחטאות ולא מיצטרפי פירוש שאם היה בכל פעם כגרוגרת היה חייב שתי חטאות אע"פ שלא היתה ידיעת איסור בינתים וי"ל דרבא לטעמיה דסבירא ליה התם* דאינו חייב אלא אחת אי נמי התם חשיב ליה ידיעה כיון שנודע לו כל מה שהיה ספק באותה שעה: לעולם אימא לך שלא בסמוך לוסתה ואפרישה. והוא הדין דה"מ למימר בסמוך לוסתה ואפרישה: והא נמצא קתני. סיומא דעריפא מיניה הוה מצי למיפרך מהא דקתני סיפא נמצא על שלה טמאים מספק ופטורין מן הקרבן ואמאי פטור כיון דאמרה נטמאתי: המשמש מת בעריות פטור. והא דתנן בפרק ב' דנדה (דף יד.) נמצא על שלה כשיעור וסתה חייבין בקרבן ומפרש בגמרא משל לשמש ועד זה נכנס וזה יוצא וצריך לאוקומה דפירש בקישוי דאי בפירש מת אין זה שיעור וסתה: דאי ס"ד חייב כו'. כל מה שמדקדק רבא מן המשנה יכול לדקדק מן הפסוק דנפקא לן בשמעת' אזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי מדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב אלא תפרוש משמע אלמא משמש מת פטור דכיון שהוזהר שלא לפרוש יש לו להמתין עד שימות האבר ותימה דבפרק הבא על יבמתו (יבמות נה: ושם) נפקא ליה לרבא משכבת זרע דכתיב באשת איש דמשמש מת פטור: אם כן מצינו ארוכה וקצרה בנדה. וי"מ אם כן כדרך הונא דאמר נועץ צפרניו וקשה דתקשי ליה מתני' דמשמע שיש תקנה בשלא פירש מיד אלא יש לפרש דאדאביי פריך דבעלמא אי משמש מת פטור אין שייך כאן ארוכה וקצרה כיון שאין איסור בעילת נדה בשתיהן כמו גבי מקדש שיש בשתיהם טומאת מקדש ולהכי לא תנא ארוכה וקצרה בנדה שהפטור אינו על ידי שהיא בעילה קצרה אלא ע"י שאין כאן בעילה כלל אלא לאביי דאמר חייב ובעילה היא כשפירש באבר מת ה"ל למתני פירש בארוכה דהיינו הנאה מרובה חייב ובקצרה שמקצר הנאת תשמיש דהיינו הנאה מועטת פטור דלא נטעי למימר משמש מת בעריות פטור מדשבקינן להאי לישנא דתנן גבי מקדש ומשני דלהכי שבקינן משום דלא מיתני שפיר כיון דארוכה דהתם קצרה דהכא וכי תימא דליתני איפכא בקצרה חייב בארוכה פטור כיון דלא מצי למיתני כי התם שבקינן להאי לישנא לגמרי ועוד שאם כן לא היה שונה טעם הפטור והחיוב דאדרבה ארוכה משמע טפי חיוב וקצרה פטור: אלמא

[דף סט:]

רבינו חננאל

ואי עם הארץ הכנסה ופרישה בהעלם אחד ולאיכל שני זיתי חלב בהעלם אחד דמי. וקיימא לן דאינו חייב אלא אחד. ואמרינן אף בשלא סמוך לווסתה. ובמאן אמרו הני דחייב שתים אי ת"ח אפילו אחת אינו חייב. מאי טעמא אכניסה אנוס הוא וקיימא לן דכל אנוס פטור הוא דמאי הוה ליה למיעבד וכי לא ישמש מטתו לעולם הלכך פטור הוא. אפרישה מזיד הוא. ומזיד לאו בר קרבן הוא ואי עם הארץ אפרישה מחייב אכניסה פטור דאנוס הוא. והדר רבא ופריק בסמוך לוסתה ובת"ח דידע דצריך למיפרש מאשתו סמוך לווסתה. ואינו ת"ח דידע כי הפורש חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו. אכניסה מיחייב דהוה ליה למיפרש עונה סמוך לווסתה כו' כדאמרן. אפרישה נמי מיחייב דהא לא ידע שהפרישה מיד אסורה ובשתיהן שוגג הוא לפיכך חייב שתים: אמר רבא שתיהן שנינו חיובן במשנתנו. פרישה דתנן ופירש מיד חייב כו'. כניסה דתנן במסכת נדה פ"ב נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן. פי' איש ששימש עם אשתו ונתקנח הוא בספרטום והיא נתקנחה בספרטום אחר והן נקראים עדים ואם נמצא דם על העד שלו ודאי עם נדה שימש. והן טמאין וחייבין קרבן כי בשגגה באת לידו. ואמרינן מאי לאו בסמוך לוסתה ואכניסה דאי לא בסמוך לווסתה אמאי חייב אנוס הוא אלא לאו בסמוך לוסתה ואכניסה. ואתי למידחי האי דקדוקא דרבא ולאוקמא אפרישה ושלא בשעת ווסתה. ולא מתוקמא אפרישה מדקתני נמצא ונמצא השתא משמע ואי אפרישה הוא הויא להו ידיעה מקמי הכי בעיו"ג ויתשמיש. (ודחי') אי הכי עשה ולא תעשה הוא. והאי דקתני זו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה זו היא מצות עשה ולא תעשה הוה ליה למיתנא (א) פי' עשה כדחזקיה דאמר ותהי נדתה עליו נדתה תהא עליו, מיכן אזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי שלא יפרוש. לא תעשה שנאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וגו' אמר רב פפא האי לא תקרב לא תפרוש נמי הוא כדכתיב האומרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך פי' הרגישה שנטמאת והודיעה אותך לא תקרב עצמך אליך מיד ותגלה ערותה אלא נועץ צפרניך בקרקע עד שימות האבר ויסור קשויו ואח"כ תפרוש. ואמר ליה תני במתניתין וזו היא מצות לא תעשה ועשה שבנדה שחייבים עליה. היה משמש עם הטהורה ואמר לו נטמאתי כו'. אמר רבא זאת אומרת משמש מת בעריות פטור. פי' אם ישמש אדם באבר מת כלומר בלא קישוי בעריות פטור דאין מפרישתו כשהוא אבר מת מן הנדה. אביי אמר לעולם משמש מת בעריות חייב. והכא היינו טעמא דפטור משום דאנוס הוא. ואמאי כי פריש מיד חייב דהוה ליה לפרוש בהנאה מועטת ופירש בהנאה מרובה. אמר ליה רבא בר בר חנן אי הכי מצאנו ארוכה וקצרה בנדה ואגן

א) עי' רבנ"א

מסורת הש"ס

*אפרישה מזיד ואי כצ"ל רש"ל
[לעיל יד:]
נדה יד. [כריתות יט:]
נ"ג פי' פי' אצית
[צ"ל דרב]
גירסת הערוך וטוביה ופי' שם האבר כן *יבמות נה: [סנהדרין נה.]
דפוס' שגירס' מתמשמש

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא וכו' לוסתן כדאמר לקמן והזהרתם ואין: (ב) ד"ה א"ל כו' הכי זו היא כו' אם אתה: (ג) ד"ה כי וכו' הואיל דבעלמא אין חלוק:

עין משפט נר מצוה

גר א ב מיי' פ"ד מהל' איסורי ביאה הלכה י' סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סי' קפד סעיף ב:

נה ג מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ב:

נו ד מיי' שם פ"ב הלכה ג וס"ח הל' ס:

תורה אור

ואנן במקדש תנן אלא משום דלא דמי ארוכה דהכא קצרה דהתם וארוכה דהתם קצרה דהכא מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן ומי אמר אביי אנוס הוא אלמא בשלא סמוך לוסתה קאמרינן והא אביי דאמר חייב שתים אלמא בסמוך לוסתה עסקינן כי איתמר דאביי בעלמא איתמר בעא מיניה רבי יונתן בן יוסי בן לקוניא מרבי שמעון בן יוסי בן לקוניא אזהרה לבועל נדה מנין מן התורה *שקל קלא פתק ביה אזהרה לבועל נדה °ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב אלא אזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי דלא ניפריש מיד מנלן אמר חזקיה אמר קרא °ותהי נדתה עליו אפי' בשעת נדתה תהא עליו אשכחן עשה לא תעשה מנלן אמר רב פפא אמר קרא לא תקרב לא תקרב נמי לא תפרוש הוא דכתיב °האומרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך *ת"ר °והזרתם את בני ישראל מטומאתם אמר רבי יאשיה מיכן אזהרה לבני ישראל *אשיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן וכמה אמר *רבה *בעונה א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה אפילו הויין לו בנים כבני אהרן מתים דכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם והדוה בנדתה וסמיך ליה אחרי מות אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה הויין לו בנים זכרים דכתיב °להבדיל בין הטמא ובין הטהור וסמיך ליה אשה כי תזריע וילדה זכר רבי יהושע בן לוי אמר הויין לו בנים ראויין להוראה דכתיב °להבדיל ולהורות אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המבדיל על היין במוצאי שבתות הויין לו בנים זכרים דכתיב להבדיל בין הקדש ובין החול וכתיב התם להבדיל בין הטמא ובין הטהור וסמיך ליה אשה כי תזריע רבי יהושע בן לוי אמר בנים ראוין להוראה דכתיב להבדיל ולהורות אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר כל המקדש את עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים שנאמר °והתקדשתם והייתם קדושים וסמיך ליה אשה כי תזריע: רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם ממנו כו': *מאי בינייהו אמר חזקיה שרץ ונבלה איכא בינייהו ר' אליעזר סבר בעינן עד דידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי ורבי עקיבא סבר גלא בעינן עד דידע דכיון דידע דאיטמא בעולם לא צריך אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי וכן אמר עולא שרץ ונבלה איכא בינייהו דעולא רמי דרבי אליעזר אדרבי אליעזר ומשני מי א"ר אליעזר בעינן עד דידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי ורמינהי *אמר רבי אליעזר מה נפשך חלב אכל חייב נותר אכל חייב שבת חילל חייב יום הכפורים חילל חייב אשתו נדה בעל חייב אחותו בעל חייב אמר לו רבי יהושע הרי הוא אומר °או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה דעד שיודע לך במה חטא ומשני התם אשר חטא והביא אמר רחמנא חטא כל שהוא הכא מכדי כתיב °בכל דבר טמא או בנבלת שרץ טמא למה לי שמע מינה בעינן עד דידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי ורבי עקיבא *אידי דבעי

ויקרא יח / שם טו / ישעיה סה / ויקרא טו / שם יא / שם י / שם יא / שם ד / שם ה

ואנן במקדש תנן. והוה ליה למיתני נמי בנדה בהדה: ומשני משום דלא דמו. דהא ארוכה דהכא פטור כקצרה דהתם וקצרה דהכא חייב כארוכה דהתם: אלמא בשלא סמוך לוסתה. קאי מתני' דאי בסמוך לוסתה ושגג ביכולני לבעול הוה ליה שוגג בין אכניסה בין אפרישה דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שמא תאמר נטמאתי ואי משמש באבר מת בעריות חייב כי פריש באבר מת נמי ניחייב שאין כאן אונס: והאמר אביי. לעיל אמתני' חייב שתים ולא מצינן לאוקמיה אלא בסמוך לוסתה ובתלמיד חכם לזו ואין תלמיד חכם לזו כדאוקימנא לעיל: כי איתמר דאביי. דחייב שתים בעלמא איתמר ולאו אמתני' דהיא מהכי' דכיון דמפליג בין פירש באבר מת לפירש בקושי בשלא סמוך לוסתה עסקינן והלכך פירש באבר מת פטור דאנוס הוא פירש בקושי חייב שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת: והאמר אביי לעיל חייב שתים בעלמא איתמר מילתא באפי נפשה והכי איתמר המשמש עם הטהורה בסמוך לוסתה ושגג ביכולני לבעול ואמרה לו נטמאתי חייב שתים ואין חילוק בין פירש בקושי לפירש מת דמשמש מת בעריות נמי חייב וזה בתחלתו נמי שוגג בשתיהן ובתלמיד חכם לזו ולא לזו כדאוקימנא דלא הוו שני זיתי חלב בהעלם אחד: שקל קלא. פיסת רגבים: פתק ביה. זרק בו: קרב אליך. עמוד בעצמך ליצני הדור היו אומרים לנביא עמוד בעצמך אל תגע בי שלא אטמאך שאתה קדוש ואני טמא קדשתיך טמאתיך כמו (חגי ב) הן ישא איש בשר קדש וכמו (דברים כב) פן תקדש: והזרתם. והפרשתם כמו ויזורו: אזהרה לישראל וכו'. דסמיך ליה והדוה בנדתה בההוא ענינא: עונה. במסכת נדה מפורש או יום או לילה אם וסתה ביום יפרוש כל היום ואם וסתה בלילה יפרוש כל הלילה והכי מפרש לה במסכת נדה בפרק האשה (דף סג:): ולהבדיל כו'. המבדיל בין טומאה לטהרה תלד אשתו זכר: להבדיל ולהורות. בענינא דשתויי יין כתיב ולהבדיל בין הקדש ובין החול בין הטמא וגו' ולהורות את בני ישראל: המקדש עצמו בתשמיש. דרך צניעות: שרץ ונבלה. טמא שרץ וטמא נבלה בידיעה שבתחלה ידע שנגע בשרץ או בנבלה אבל לא ידע באיזה מהן נגע ואותה טומאה נעלמה כשאכל קדש: מה נפשך. משנה היא בכריתות חלב ונותר לפניו אכל אחד מהן בשוגג ואינו יודע איזה מהן ושבת ויוה"כ עשה מלאכה באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן אשתו נדה ואחותו עמו בבית שגג באחת מהן ואינו יודע באיזו מהן ר"א מחייב חטאת רבי יהושע פוטר אמר רבי אליעזר מה נפשך כו': אשר חטא והביא אמר רחמנא. או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא והאי בה דקדריש רבי יהושע מפיק ליה ר"א לקמן בשמעתין לדרשא אחרינא: וכדרבי

אלמא שלא בסמוך לוסתה עסקינן. פירש בקונטרס דאי בסמוך לוסתה כיון דמשמש מת חייב כי פירש באבר מת נמי חייב משמע מתוך פירושו דחייב שתים אפי' כי פירש באבר מת ולהכי אע"ג דחייב אכניסה מיחייב נמי אפרישה וכן פירש בסמוך גבי כי איתמר דאביי בעלמא איתמר דפירש מילתא באפי נפשה היא והכי איתמר המשמש עם הטהורה בסמוך לוסתה ושגג ביכולני לבעול ואמרה לו נטמאתי חייב ב' ואין חילוק בין פירש בקושי לפירש מת ונראה שכן דעתו דכיון דבא עליה סמוך לוסתה מתחלה שגג בשתיהן אכניסה ואפרישה וכשאמרה לו נטמאתי הוי ידיעה בין שגגת כניסה לשגגת פרישה שעת פרישה חשיבה שגגה אע"פ שיודע בשעת פרישה שהוא עכשיו בועל נדה כיון שע"י כניסה באה לו וקשיא דהא משמע לעיל דלא משכחת חייב ב' אלא בתלמיד חכם לזו ולא לזו ולהאי פירוש משכחת לה בתלמיד חכם לשניהן וכגון שפירש מת וי"ל דהא דאוקים בתלמיד חכם לזו ולא לזו משום דסבר משמש מת פטור ולא מיחייב שתים אלא בפירש מיד ומה שהזכיר כאן בקונטרס ובתלמיד חכם לזו ולא לזו כדאוקימנא משום פירש בקושי פירש כן אבל קשיא דבמסכת שבת שילהי פרק הזורק (דף קב.) גבי ההיא דתנן זה הכלל כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה מוכח דאם זרק אבן ונזכר לאחר שיצאה מידו פטור ואף על גב שמתחלה יצאה מידו בשוגג ולא היה יכול להחזירה עוד ונראה לפרש דדייק מדקרי ליה אביי אנוס מכלל דשלא סמוך לוסתה עסקינן דאי בסמוך לוסתה לא שייך למיקרייה אנוס כיון שפשע בשעת כניסה ולא מיפטר אלא משום דהויא חדא שגגה שהכל בא על ידי שגגה ראשונה ואם תאמר מי דחקו לאביי לאוקומה מתני' שלא בשעת וסתה ולפטור לגמרי היכא דפירש מת לוקמה בסמוך לוסתה ולוקי פטור דמתני' אפרישה ויש לומר דליסנא דמתניתין משמע ליה דפטור לגמרי בשלא פירש מיד: אמר קרא ותהי נדתה עליו. מעליו דריש אבל מותהי לא דריש דהא איצטריך לכדדריש בהחולץ (יבמות דף מט:) דאפי' בשעת נדתה קדושין תופסין בה: לא תעשה מנ"ל. °דלא מיחייב חטאת אא"כ יש בה לאו מידי דהוה אפסח ומילה מדבעי

[יבמות סב: ונדה סג: איתא רבא וכמלתות איתא ר' אבא]

רבינו חננאל

אנן במקדש תנן. א"ל לא דמו להדדי ארוכה דמקדש חייב דשהי. וארוכה דנדה פטור דבעי למשהי עד שימות האבר. קצרה דמקדש פטור דלא שהה. קצרה דנדה חייב דלא שהה ויצא בהנאה מרובה. ואקשינן וכי אביי בלא סמוך לוסתה מוקים לה למתני' דקתני הכא אנוס הוא. והא הוא דאמר חייב שתים ומשום דהוא סמוך לוסתה. ופרקינן כי אתמר דאביי בעלמא אתמר כגון דסבר שהיא אשתו ובא עליה ונמצאת אחותו. על זה אמר אביי אע"ג דכי אנוס הוא אין לפרוש מיד בהנאה מרובה אלא עד שימות אברו כדי שתהיה הנאתו מעוטה: ת"ר והזרתם את בני ישראל מיכן אמרו אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן. וכמה אמר רבה עונה. ופירש משמיה דר' יוחנן בסוף מסכת דע"ז בענין כדרך שאמרו בטהרות כך אמרו ביין נסך. וכמה או יום או לילה. ואסיקנא לעולם י"ב שעה וזה השמועה בנדה פרק תינוקת ש... הגיע זמנה לראות וניסת. וכל שאינו פורש מאשתו עונה סמוך לווסתה אפילו הויין לו בנים כבני אהרן מתים. וכל הפורש מאשתו כמו שאמרנו הויין לו בנים זכרים כו'. ר' יהושע בן לוי אומר ה... לו בנים הראוין להוראה כו'. משמיה דר' יוחנן אמרו כל המבדיל על היין במוצאי שבת הויין לו בנים זכרים כו'. ר' יהושע אומר בנים הראוין להוראה. שנאמר להבדיל ולהורות: א"ר אלעזר כל המק... עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים. שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים וכתיב בתריה אשה כי תזריע וילדה זכר: מתני' ר' אליעזר אומר השרץ ונעלם ממנו כו'. מאי בינייהו א... חזקיה שרץ ונבלה איכא בינייהו. פי' ר' אליעזר דייק מדכתיב או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו בעינן עד דידע במה נטמא או בשרץ או בנבלה ואח"כ נעלם ממנו ובכך יתחיי... ור' עקיבא דייק מדכתיב לכל טומאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו. כיון דידע דאיטמי בטומאה בעולם חייב. ורמינן עלה איני והתני ר' אליעזר מה נפשך אשתו נדה בעל ה... אחותו בעל חייב חלב אכל חייב נותר אכל חייב כו' כדתנינן בכריתות פ"ד. הנה לר' אליעזר לא בעי לידע במה חטא. ופרקי' שאני התם דכתיב או הודע אליו חטאתו א... דחטא בה כל דהו אבל הכא מכדי כתיב או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו'. או בנבלה שרץ טמא ונעלם למה לי אלא ש"מ עד דידע אי בשרץ נגע אי בנבלה נגע. ור' עקיבא: זהו: לך ... אצט... למכתב

מסורת הש"ס

[פסחים סב: ר"ע כג.]

נדה סג: ע"ש (יבמות סב)

[יבמות סב: ע"ש] *[ענין עוה"ע ע"ז עב.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא וכו' דלא מחייב חטאת. עי' ב"ק דף קה ע"ב תוס' ד"ה מאי וזבחים דף קט ע"א תוס' ד"ה אוכם:

נדה כב:

הוריות ח. כריתות יט

[פסחים סב: יבמות נד: וש"נ]

דבעי למיכתב בהמה וחיה *לכדרבי כתיב נמי שרץ כדתנא *דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה *ורבי אליעזר האי בה מאי עביד ליה פרט (א) למתעסק ורבי יוחנן אמר משמעות דורשין איכא בינייהו וכן אמר רב ששת משמעות דורשין איכא בינייהו דרב ששת מחליף דרבי אליעזר לרבי עקיבא ודרבי עקיבא לרבי אליעזר *בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו אמר ליה הרי העלם טומאה בידו *וחייב אדרבה הרי העלם מקדש בידו ופטור אמר רב אשי חזינן אי מטומאה קא פריש הרי העלם טומאה בידו וחייב אי ממקדש קא פריש הרי העלם מקדש בידו ופטור אמר ליה רבינא לרב אשי כלום פריש ממקדש אלא משום טומאה כלום פריש מטומאה אלא משום מקדש אלא לא שנא *תנו רבנן [ב]שני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך בראשון ולא נכנס בשני ונכנס חייב הלך בראשון ונכנס הזה ושנה וטבל ואח"כ הלך בשני ונכנס [ג]חייב ר"ש פוטר ורבי שמעון בן יהודה פוטר בכולן משום ר' שמעון: בכולן ואפילו

רש"י

לכדרבי. בפ' קמא (לעיל דף ז.) אקרא אני חיה בהמה למה נאמרה כו': פרט למתעסק. בדבר היתר ובא לידו איסור ולא נתכוין לגופה של זו כגון נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר נתכוין לאשתו והרי אחותו עמה במטה ונשמטה אשתו ובאה אחותו תחתיה ואיזהו חייב נתכוין לחתוך כסבור תלוש ונמצא מחובר או כסבור היום חול או כסבור מלאכה זו מותרת ומ"מ לזו נתכוין וכן בא על אחותו ונתכוין לגוף זה כסבור היא אשתו: דרב ששת מחליף כו'. כשהיה שונה משנתנו פעמים מחליף דברי זה לדברי זה ולא היה מקפיד לפי שאין ביניהם חיוב ופטור: העלם זה וזה. טומאה ומקדש מהו לרבי אליעזר ור"ע דפטרי על העלם מקדש: אי מטומאה פריש. אי מחמת טומאה שהודע לו פירש מן העבירה (ומביא קרבן) שאמרו לו טמא אתה: הרי העלם טומאה בידו. איגלאי מילתא שביאתו למקדש בשביל העלם טומאה היה: ואי ממקדש קפריש. שאמרו לו מקדש הוא זה ומחמת כן תוהא על ביאתו ולא הזכירו לו טומאה איגלאי מילתא דמשום העלם מקדש נכנס לו: כלום פריש ממקדש כו'. כשהודיעוהו אחד מהם שם אל לבו לומר מה בכך ומתוך כך נזכר על השני ומ"מ העלם שניהם היה בידו: אלא לא שנא. ופטור: אחד טמא. מת קבור בו וא"א להלך שלא יאהיל: והלך בראשון. ואינו יודע אם בטמא אם בטהור ולא נכנס למקדש: בשני ונכנס. וחזר והלך בשני וידע שהלך בשניהם והרי הוא טמא ודאי ונכנס למקדש בהעלם טומאה שנתעלם ממנו טומאה: חייב. קרבן עולה ויורד שיש כאן בתחלה ידיעה ודאית: הלך בראשון וידע שהוא ספק טמא: ונכנס. למקדש בהעלם טומאה שהיה הילוכו בשביל זו: והזה ושנה. הזה בשלישי ושנה בשביעי וטבל: וחזר והלך בשני. וידע שהוא ספק טמא: ונכנס למקדש בהעלם טומאה: חייב. או מחמת ביאה ראשונה או מחמת ביאה שניה דמה נפשך או ביאה ראשונה או ביאה שניה בטומאה היתה: ור"ש פוטר. דאין כאן באחת מכולן ידיעה ודאית בתחלה שאף ידיעה תחלה של שביל שני ספיקא היא שהרי טהר לו מטומאה ראשונה אם הראשון הוא הטמא: פוטר בכולן. אף בראשונה ולקמן מפרש לה:

תוספות

מדבעי למיכתב בהמה וחיה לכדרבי. בלא חיה נמי מלי למדרש הכי אקרא אני בכל דבר טמא אלא לאו דוקא נקט חיה וחיה נמי לא נכתבה אלא בשביל דבר שנתחדש בה כדתנא דבי רבי ישמעאל ומשום דרבי נקט חיה במילתיה נקט נמי הכא בהמה וחיה כדרבי ותימה דבפרק בהמה המקשה (חולין דף עא.) משמע דאי לאו קרא דבהמה טמאה בכלל חיה טמאה לא הוה דריש רבי ג"ש משום דאיצטריך בהמה טמאה לגופה והשתא בלא חיה נמי הוה דרשי' ג"ש דבהמה דמכל דבר טמא נפקא ויש לומר דאי לאו בהמה בכלל חיה לא הוה דרשי' ג"ש דבהמה טמאה אע"ג דכתיב בכל דבר טמא אלא ה"א דאתו פרטי לאשמועינן דבעינן דידע אי בשרץ איטמא אי בנבילה איטמא אפילו לרבי עקיבא אבל השתא דבהמה בכלל חיה הוי כאילו כתב בהמה ב' פעמים ש"מ לכדרבי הוא דאתא ולר' אליעזר אתא נמי לאשמועינן דבעינן דידע אי בשרץ אי בנבילה איטמא מסרץ ונבילה ולר"ע כיון דע"כ משום דבהמה בכלל חיה כדפרישית מהשתא ש"מ בכולהו לא נכתב אלא בשביל דבר שנתחדש בה ולא בעינן דידע במאי איטמא: פרט למתעסק. בפרק ספק אכל (כריתות דף יט:) מסיק מתעסק דמאי אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה אלא מתעסק דשבת כדשמואל ובקונטרס לא דק דהזכיר נמי מתעסק דעריות ומיהו תימה דאמאי איצטריך בה פרט למתעסק דשבת תיפוק ליה מטעמא דשמואל דאמר התם דפטור מטעם דבעינן מלאכת מחשבת ואמילתא דשמואל גופיה קשה דאי טעמא דנהנה עיקר לחייב בחלבים ועריות למה לי למיפטריה בשבת משום מלאכת מחשבת ואי טעמא דמלאכת מחשבת עיקר למה לי למחייביה בחלבים ועריות משום דנהנה ונראה דאיכא תרי גווני מתעסק כגון נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דמיפטר מטעם שלא נעשית מחשבתו ולא שייך למיפטריה משום מתעסק ועוד מתעסק אחר כגון נתכוין לחתוך את התלוש ולהגביה את התלוש למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ונמצא מחובר דנעשית מחשבתו ומיפטר משום בה פרט למתעסק ובתרוייהו איירי שמואל ומשום הכי קאמר בכריתות אלא מתעסק דשבת כדשמואל דאיירי נמי שמואל במתעסק דמיפטר משום בה לר' אליעזר אלא שלא חשש לפרש אלא טעם דמלאכת מחשבת דלא איירי בה רבי אליעזר ובחלב נמי איכא תרי גווני מתעסק כגון נתכוין לאכול חלב זה ואכל חלב אחר דחייב בלא טעמא דנהנה דלא שייך למיפטריה מטעם מלאכת מחשבת ועוד מתעסק אחר כגון סבור שהוא שומן או רוק ובלעו דכיולא בו מיפטר לענין שבת מדכתיב בה והכא לית לן למטוני משום דנהנה וטעמא דנהנה ומשום מלאכת מחשבת לא קאי אכולהו ומה שפירש הקונטרס כאן מתעסק היינו נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר ואיזהו חייב נתכוין לחתוך את זה וחתך זה וכסבור שהוא תלוש ונמצא מחובר אין נראה לפרש אלא כדפרישית: הרי העלם טומאה בידו וחייב. תימה דהכא ולקמן בפרק שלישי (דף כו.) גבי העלם שבועה והעלם חפץ פשיט רב נחמן לחובא ובפרק כלל גדול (שבת דף ע: ושם) גבי העלם שבת *והעלם מלאכה פשיט לפטור וי"ל דלא דמי דהכא סברא הוא דליחייב כיון דאיכא נמי העלם טומאה אבל התם אין סברא לחייבו על כל אחת ואחת דכיון דבשגגת שבת וזדון מלאכות לא מיחייב אלא חדא השתא נמי דשגג במלאכה הרי יש כאן נמי שגגת שבת: הרי העלם מקדש בידו ופטור. אומר רבינו תם דלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד אבל חטאת קבועה חייב דהא גמרינן מע"ז דכל שחייבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת והא דאמר בפ"ק (לעיל דף ג.) דעל שאין בה ידיעה בתחלה שעיר החיצון מכפר אלמא לא מוקמינן ליה בחטאת קבועה דאי הוה ביה חטאת קבועה לא הוה חיצון מכפר אמידי דבר קרבן הוא התם ודאי מיפטר לגמרי שלא יהא חמור אין בה ויש בה מיש בה ויש בה ומיהו קשיא דלישנא דקאמר הכא דפטור משמע דפטור לגמרי ועוד דלקמן פרק שלישי (דף כד:) גבי יש אוכל אכילה אחת דחיק לאשכוחי חטאת קבועה בטמא שאכל את הקדש ומוקי לה בנשיא וכרבי אלעזר ולוקמה בהעלם קדש על כן נראה דפטור לגמרי משום דהוי דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש כדאמרינן לקמן בפרק שלישי (דף כה:) גבי שבועת העדות: אמר רב אשי חזינן אי מטומאה קפריש כו'. תימה מנא ידעינן אי משום דא"ל טמא אתה ופירש דלמא אי הוו א"ל נמי מקדש הוא היה פירש ואי דא"ל מעיקרא מקדש הוא ולא פירש דלמא אי הוו א"ל נמי טמא אתה לא הוה פריש אלא השתא דא"ל תרוייהו פריש ונראה דרב אשי לא בא לפשוט הבעיא אלא בא לפרש שפעמים יש לברר איזה שכוח ממנו יותר כגון דניסייליה אי מחמת טומאה הוה מידכר המקדש ומחמת מקדש לא הוה מידכר אטומאה א"כ הוי העלם טומאה בידו ואם להפך הוי [העלם] מקדש בידו ואם שניהם שכוחין בשוה בהא ודאי מבעיא לן ולגבי שבת בפרק כלל גדול (דף ע:) י"ס שכתוב בהן במילתיה דרב אשי אי משבת קפריש העלם שבת בידו ואי כי מודעי ליה אשבת אכתי צריך להודועיה אמלאכות העלם מלאכה בידו ואין גיר' זו נכונה דאכתי צריך לפרש וכי מודעי ליה אמלאכה לא צריך לאודועיה אשבת לפי מה שפירשנו אלא גר' אי *משבת קפריש אי משום מלאכה קפריש ועוד נראה לפרש בענין אחר אי משום טומאה קפריש אפי' אם הודיעוהו טומאה באחרונה דאע"ג דאילו הודיעוהו בתחלה לא הוה פריש חשיב פריש מחמת טומאה כיון דקרבן ע"י בתרייתא קאתי ואי א"ל מקדש הוא ופריש ידיעה בתרייתא דמקדש הוא ופטור וכענין זה יש לפרש ההיא דלקמן (דף כו.) גבי העלם שבועה והעלם חפץ וההיא דשבת: הלך בראשון ונכנס כו'. אי ברה"י איירי בחד נמי חייב דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא אבל הכא איירי ברה"ר דמוקמינא ליה בחזקת טהרה:

עבי

רבינו חננאל

למכתב בהמה וחיה לכדרבי. דתני רבי אומר אקרא אני חית. בהמה למה נאמרה כו'. כדכתיב לעילא. איידי דכתיב בהמה וחיה כתב נמי שרץ טמא ונעלם. וכדתנא דבי ר' ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. ור' אליעזר כיון דלא צריך לידע באיזה חטא הוא שחטא. בה מאי דריש ביה. ואמרינן פרט למתעסק בחטא שאינו חייב מאי טעמא דבעינן בה כוון לכך יתחייב אבל דלא קא מיכוון למעשה כלל פטור. בין לר' אליעזר בין לר' עקיבא על העלם טומאה חייב על העלם מקדש אינו חייב: בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם טומאת והעלם מקדש מהו. כגון שנעלם ממנו שנטמא. וגם נעלם ממנו שזה הבית בית המקדש הוא. א"ל הרי העלם טומאה בידו וחייב. וא"ל רבא אדרבה הרי העלם מקדש בידו ופטור. ובא רב אשי ואמר חזינן אי מטומאה פריש כו'. ודחה רבינא דברי רב אשי וא"ל לא שנא: ת"ר שני שבילים אחד טמא ואחד טהור הלך בראשון ולא נכנס במקדש בשני ונכנס חייב כו' עד ור' שמעון בן יהודה פוטר בכולם משום ר' שמעון. ואקשינן פוטר בכולם

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה א:
נח ב מיי' שם הל' ו:
נט ג מיי' שם הל' ו:

ב"קסד: סוטה ג. [מנחות י. בכורות מג.]

וגר' עכרש"א משום שבת

מסורת הש"ס

לעיל ז. [חולין עא.]

כריתות יט.

שבת ע: לקמן כו. [סנהדרין סב.]

כריתות יח: יט. [כל הסוגיא עד סופו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' פרט למתעסק. נ"ב עיין בסנהדרין דף סב ע"ב ובהוריות דף ג ע"א:

ואפילו בקמייתא ממה נפשך טמא הוא אמר רבא *הכא במאי עסקינן כגון שהלך בראשון ובשעה שהלך בשני שכח שהלך בראשון דהויא ליה מקצת ידיעה ובהא קא מיפלגי תנא קמא סבר [ג]אמרינן מקצת ידיעה ככל ידיעה ורבי שמעון סבר לא אמרינן מקצת ידיעה ככל ידיעה הלך בראשון ונכנס הזה ושנה וטבל חזר והלך בשני ונכנס חייב ורבי שמעון פוטר ואמאי חייב ספק ידיעה הוא אמר רבי יוחנן [ד]כאן עשו ספק ידיעה כידיעה וריש לקיש אמר הא מני רבי ישמעאל היא דאמר לא בעינן ידיעה בתחלה: ורמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן ורמי דריש לקיש אדריש לקיש דתניא *אכל ספק חלב ונודע ספק חלב ונודע רבי אומר כשם שמביא חטאת על כל אחד ואחד כך [ה]מביא אשם תלוי על כל אחד ואחד ר"ש בן יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אמרו משום רבי שמעון אינו מביא אלא אשם תלוי אחד שנאמר °על שגגתו אשר שגג התורה ריבתה שגגות הרבה ואשם תלוי אחד ואמר ריש לקיש כאן שנה רבי ידיעות ספיקות מתחלקות לחטאות ורבי יוחנן אמר כשם שידיעות ודאי בעלמא מתחלקות לחטאות כך ידיעות ספק מתחלקות לאשמות בשלמא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא כאן עשו ולא בכל התורה כולה עשו הכא הוא דלא כתיבא ידיעה בהדיא מונעלם הוא דקא אתי ולא בכל התורה כולה עשו דכתיב °או הודע אליו ידיעה מעלייתא בעינן אלא לריש לקיש אדמוקים ליה כר' ישמעאל נוקמה כרבי הא קא משמע לן דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה פשיטא דלא בעי מדלא מייתרי ליה קראי °ונעלם דמיחייב על העלם מקדש מהו דתימא כי לית ליה מקראי אבל מגמרא אית ליה קמ"ל:

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות שתים שהן ארבע *שבועה שאוכל °ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי רבי עקיבא אמרו לו לר"ע *היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב שזה חייב אמר להם ר' עקיבא וכי היכן מצינו *במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: **גמ'** למימרא דשאוכל דאכילנא משמע ורמינהי *[ו]שבועה לא אוכל לך שבועה שאוכל לך לא שבועה שלא אוכל לך אסור אמר אביי [ז]לעולם דאבילנא משמע לא קשיא כאן במסרבין בו לאכול כאן בשאין מסרבין

*נדרים טז.

רש"י

ואפילו בקמייתא. בתמיה ממה נפשך טמא הוא קודם שנכנס הייו טמא ודאי וידיעת ודאי הוה ליה בתחלה: שכח שהלך בראשון. ואין כאן אלא מקצת ידיעה: תנא קמא סבר כו'. תנא קמא אליבא דרבי שמעון שפוטר בהזה ושנה ואינו פוטר בראשונה סבר כיון דטומאת ודאי הוא אף על גב דאיהו לא ידע לה לכולהו דתיהוי ליה ידיעת ודאי אלא ידיעת ספק עדיפא היא מהנך ידיעות ספק דהזה ושנה דהתם ידע ליה לכולה מילתא ואפי' הכי ספק הוא אבל הכא אי הוה ידע לה לכולה מילתא הוה ליה ידיעה ודאית הילכך לאו ידיעת ספק היא אלא מקצת ידיעה ודאית ומקצת ידיעה ככל ידיעה ורבי שמעון בן יהודה אליבא דר"ש סבר לא אמרינן מקצת ידיעה ודאית ככל ידיעה: ואמאי ספק ידיעה היא. לתנא קמא פריך: אכל ספק חלב. חתיכה ספק חלב וספק שומן: ונודע. לו לאחר זמן שהוא ספק חלב והרי הוא באשם תלוי וחזר ואכל ספק חלב ונודע לו שספק חלב אכל: כשם שמביא חטאת כו'. לקמיה פליגי ר' יוחנן ור"ש בן לקיש בפירושא דהא מילתא דרבי: על שגגתו אשר שגג. בפרשת אשם תלוי כתיב: כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות. והכי קאמר רבי כשיודע לו לאחר זמן שחלב היה יביא חטאת על כל אחד ואחד שידיעת ספק שהיתה לו בינתים מחלקתם דלא ניהוו שני זיתי חלב בהעלם אחד כך כל זמן שלא נודע לו שהן ודאי חלב אלא ספק חלב מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת אלמא מדקתני שמביא חטאת על כל אחת סבירא ליה ידיעות ספק מחלקות לחטאות: ור' יוחנן אמר. לא אמר רבי כך אלא כך פירשה כשם שלענין חטאות בבאין על ידיעת ודאי ידיעת ודאי שבינתים מחלקות לחטאות כך לענין אשם תלוי הבא על ידיעת ספק ספק ידיעות שבינתים מחלקות לאשמות: אדמוקים לה כרבי ישמעאל כו'. מאי דוחקיה למימר דלא בעי האי תנא ידיעה בתחלה דלמא לעולם בעי וסבירא ליה כרבי דאמר ספק ידיעה כידיעה: הא קא משמע לן. ריש לקיש: מדלא מייתר ליה קרא. דדריש במתניתין ונעלם להעלם טומאה והעלם מקדש: מגמרא. הלכה למשה מסיני:

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות. שאוכל ושלא אוכל. הן שתים המפורשות דכתיב (ויקרא ה) להרע או להיטיב דמשמע להבא ולא אוכל להרע אוכל להיטיב: שאכלתי ושלא אכלתי. הן שתים הנוספות ממדרש חכמים כדיליף לה ר"ע לקמן בפירקין (דף כה.) מריבוי הכתוב: מדבר ומביא קרבן. בשביל ביטול דיבורו וכיון דמשום ביטול דיבורו הוא אף זה ביטול דיבורו שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: **גמ'** שבועה לא אוכל לך כו'. אמר אחד משלש לשונות הללו אסור לו לאכול משל אותו האיש שנדר הימנו דהכי משמע שבועה לא אוכל לך שבועה עלי שלא אוכל משלך: שבועה שאוכל לך. באיסור שבועה יהא עלי מה שאוכל משלך דהכי משמע מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה: לא שבועה לא אוכל לך. לא יהא עלי באיסור שבועה מה שלא אוכל משלך הא מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה:

תוספות

עשו ספק ידיעה כידיעה. לא דמי לנגע בכעדשה דריש פירקא (דף יד:) ולא ידע אי כזית מטמא אי בכעדשה מטמא דהתם הוא מסופק אי שייכא כלל טומאה במה שנגע אבל הכא פשיטא ליה דאיכא טומאה הלכך הוי ליה ידיעה טפי: **כאן** שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות. תימה לר"ל תיקשה דר"ש בן יהודה אדרבי שמעון בן יהודה דהכא לא פליג ארבי אלא לענין אשם תלוי אבל בהא דמחלקות לחטאות מודה ולעיל פטר גבי מקדש דלא חשיב ליה ידיעה ואם יש לחלק ולומר דגבי מקדש בעינן ידיעה מעלייתא טפי משום דבעינן ידיעה בתחלה ודאית דומיא דידיעה בתרייתא א"כ היכי פריך מר"ל אר"ל ובדוחק י"ל דהכי פריך אמאי מוקי לה כרבי ישמעאל לוקמה כרבי ולימא דסבירא ליה דאין חילוק בין ידיעה המחלקת לחטאת ובין ידיעה דמקדש ופליג אדרבי שמעון בן יהודה: **נוקמה** כרבי. תימה דבלא ההיא דידיעת ספק מחלקת תקשה ליה נוקמה כרבי דאמר* ידיעת בית רבו שמה ידיעה ועוד דמטעם ספק ידיעה לא מצי לאוקמה כרבי דהא איהו לא בעי ידיעה כלל וי"ל שזה לא היה חידוש אי הוה מוקי לה כרבי דלא בעי אלא ידיעת בית רבו אלא הכי פריך דאפילו כמאן דבעי ידיעה גמורה מצי לאוקומה וכרבי דאמר ידיעות ספק מחלקות:

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות שתים. ורמינהי שבועה שאוכל לך. משנה היא בפרק ב' דנדרים (דף טז:) אף ע"ג דהתם קתני *השבועה שאוכל לך והכא קתני שבועה דרך הגמרא לקצר המשנה שהביא ואין חילוק בין שבועה להשבועה דההיא מתני' דהתם נמי פריך ממתני' דהכא בגמ' ומשני כי הכא °ול"ג בסמוך ברייתא במסרבין בו לאכול דאין לומר שהביא ברייתא משום דלא קתני השבועה דלא ה"ל למיפרך מברייתא כיון דמצי למיפרך ממתני' אלא גר' התם במסרבין: **לא** שבועה לא אוכל לך אסור. דמשמע הא מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה ואע"ג דבפ"ב דנדרים (שם) מוקי רישא דהך משנה כר"מ ור"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן גבי נדרים כדאמרינן ספ"ק דנדרים (דף יג:) יש חילוק בין שבועה לנדרים כמו שאפרש בס"פ שבועת העדות (דף לו: ד"ה ה"ג) בע"ה:

[כ"ל הא שבועה]

עין משפט נר מצוה

א ב ג מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ו:

סא ד מיי' שם פ"ח הלכה ז:

א ה מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה כב סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלז סעיף יא:

ב ו מיי' שם הל' כג:

מסורת הש"ס

כריתות יח: ע"ש

[לעיל ה.]

[לעיל ג. ידרים עז.]

[עי' תוס' לקמן כה: ד"ה איכן]

גליון הש"ס

מתני' ושלא אוכל. עיין לקמן דף כה ע"א תוס' ד"ה איני: תוס' ד"ה שבועות וכו' ול"ג בסמוך ברייתא. עיין בשיטה מקובצת ב"ק דף עה ע"א ד"ה ברייתא: שכ' לקיים הגירסא ברייתא:

רבינו חננאל

ואפילו בקמייתא דתני הלך בראשון ולא נכנס למקדש הלך בשני ונכנס. אפילו בהא פטר ר' שמעון. מכל מקום כיון שהלך בשניהן ואח"כ נכנס למקדש נמצא כי ודאי הוא טמא ונכנס למקדש. ופריק רבא כגון שהלך בראשון. ובשעת הילוכו בשני שכח שהלך בראשון. ובמקצת ידיעה פליגי. רבנן סברי מקצת ידיעה ככל ידיעה היא. ואע"ג דבשעה שהלך בשני לא ידע דהלך בראשון ידיעה היא. ור' שמעון ידיעה כי האי גוונא לא הויא ידיעה: אמר מר הלך בראשון ונכנס הזה ושנה וטבל וחזר והלך בשני ונכנס חייב. ומתמהינן אמאי חייב והא ספק ידיעה היא. אי בראשונה היה טמא אי בשניה ואין שם ידיעה ודאית בטומאת ידועה. א"ר יוחנן כאן בידיעת הטומאה עשו ספק ידיעה כידיעה דלא כתיבא בה ידיעה בהדיא. אלא דייקינן מדכתיב ונעלם ממנו והוא טמא. כל ידיעה דאית בה חייב. ולא עשו בכל התורה כולה ספק ידיעה כידיעה דהא בהדיא כתיב או הודע אליו עד דמתיידע ליה ודאי. והיינו דאמר ר' יוחנן בהא דת"ר אכל ספק חלב ונודע לו. ספק חלב ונודע לו. כשם שמביא חטאת בכל

תורה אור

מסרבין בו לאכול מתניתין בשאין מסרבין בו לאכול *ברייתא במסרבין בו לאכול וקאמר לא אבילנא ולא אבילנא דכי קא משתבע הכי קאמר שבועה שלא אוכל רב אשי אמר °תני שבועה שאי אוכל לך אי הכי מאי למימרא מהו דתימא לישניה דאיתקילא ליה קמ"ל: ת"ר מבטא שבועה איסר שבועה איסור איסר אם אתה אומר איסר שבועה חייב ואם לאו פטור אם אתה אומר איסר שבועה והא אמרת איסר שבועה הוא אמר אביי ה"ק מבטא שבועה איסר מיתפיס בשבועה איסור איסר אם אתה אומר מיתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי חייב ואם לאו פטור

(ויקרא ה) וממאי דמבטא שבועה דכתיב °או נפש כי תשבע לבטא בשפתים איסר נמי

(במדבר ל) דכתיב °כל נדר וכל שבועת איסר אלא ממאי דאיסר מיתפס בשבועה הוא דכתיב

(שם) °או אסרה אסר על נפשה בשבועה מבטא

(ויקרא ה) נמי הכתיב °לכל אשר יבטא האדם בשבועה אלא אמר אביי מבטא שבועה

(במדבר ל) מהכא °ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה ואילו שבועה לא קאמר במאי אסרה עצמה במבטא רבא אמר לעולם אימא לך °מיתפים בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי והכי קאמר °מבטא שבועה איסר נמי שבועה אסריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה °הוציאו בלשון נדר נדר

(שם) בלשון שבועה שבועה היכן הטילו °ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבועה וגו' ואזדו לטעמייהו דאיתמר מתפיס בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי מיתיבי *איזה איסר האמור בתורה °האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו פלוני כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלים בחורבנה אסור ואמר שמואל °והוא שנדור ובא מאותו היום בשלמא לאביי מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה שבועה

אלא

רש"י

מסרבין. מפצירין: מתני' בשאין מסרבין בו. הלכך שאוכל דקא אבילנא הוא: רב אשי אמר תני. בברייתא שבועה שאי אוכל לך: דאיתקיל. נכשל ולא נתכוין לומר שאי: איסר שבועה. מפרש לקמיה: איסור איסר. איסרתו של איסר מה הוא: אם אתה אומר כו'. מאי קאמרת והא אמרת איסר לשון שבועה הוא והדר תני אם אתה אומר: ה"ק מבטא שבועה. האומר מבטא ככר זו עלי כאומר שבועה שלא אוכלנו ואם אכלו ה"ז בעולה ויורד: איסר מיתפיס בשבועה. איסר עלי ככר זו הרי הוא כמי שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר ה"ז כזה שהתפיס את השני בראשון: איסור איסר. ומהו איסורו של איסר זה: אם אתה אומר כו'. אם תמצי לומר שהמתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי ואם אכלו חייב קרבן אף זה האומר איסר ככר זה עלי חייב קרבן אם אכלו שהאיסר לשון התפסת שבועה הוא: ואם לאו. שהמתפיס בשבועה אינו כנשבע לענין קרבן ומלקות אף האיסר אין בו לא קרבן ולא מלקות: או אסרה אסר בשבועה. משמע שאסרתו ותפסתו בדבר שנשבעה עליו כבר: או מבטא שפתיה אשר אסרה וגו'. ולא כתיב בשבועה במה אסרה את נפשה בלשון מבטא: רבא אמר. לא איסתפיק ליה לתנא למימר בהא אם אתה אומר דפשיטא ליה דמיתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו הוא: והכי קאמר מבטא שבועה איסר נמי. לשון שבועה הוא: איסר זה הטילו הכתוב כו'. היינו פירוש דאיסור איסר אם אתה אומר והכי קאמר איסור של איסר שאמרתי לך שהוא שבועה לא כל הלשונות שוות בו שהרי הטילו הכתוב בין נדר לשבועה אם אמירתו בלשון שבועה כגון איסר שלא אוכל ככר זה כן לשון הנשבעין אומרים שלא אוכל אף האיסר שהוציאו בלשון זה שבועה הוא וחייב קרבן ואם לאו אלא הוציאו בלשון נדר שאמר איסר ככר זו עלי שהוא לשון הנודרים קונם זה עלי אף זה נדר ופטור מקרבן: כיום שמת בו אביו. כאסר אסרתי עלי בשר ביום שמת בו אבא לעולם: והוא שנדור ובא מאותו היום. שקיבל עליו כבר נדר שלא יאכל בשר ביום שמת בו אביו לעולם וכן יום שמת בו פלוני וכן יום שנהרג בו גדליה וקסלקא דעתא השתא דהיינו מתפיס בנדר וקתני איזהו איסר האמור בתורה שהוא בלא יחל דברו האומר הרי עלי כו' אלמא המתפיס בנדר הרי הוא בלא יחל כנדר עצמו ומדמתפיס בנדר נדר מתפיס בשבועה שבועה:

תוספות

שאי אוכל לך פשיטא. לא פריך פשיטא אלא משום דהיינו שלא אוכל לך דקתני דהא אשלא אוכל לא קשיא ליה פשיטא: לישנא איתקל ליה. וליכא למיפרך כיון דאשמעינן שאי אוכל אמאי איצטריך למיתני ברישא שלא אוכל לך דזו ואף זו קתני וא"ת נשייליה מה היה בדעתו ויש לומר כגון שאמר שבדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו אי נמי כגון ששכח מה היה בדעתו ובנדרים (דף טז.) מפרש אמאי רב אשי לא אמר כאביי: איסר מיתפיס בשבועה. פי' בקונטרס דאם אמר איסר עלי ככר זה הוי כמי שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי זה כזה שהתפיס את השני בראשון וקשה דלקמן קתני בברייתא איזהו איסר האמור בתורה הרי עלי כו' ואילו איסר ככר זה עלי לא קתני ומה שפי' נמי איסור איסר כלומר איסור של איסר זה מה דינו אם אתה אומר מתפיס בשבועה כו' שתוכל להוכיח מקרא בשום מקום שהוא כמוציא שבועה מפיו וחייב קרבן אף איסור זה כו' קשה דמשמע דתנא בא לאשמעינן דין איסר ואינו משמיענו כלום שהרי מסתפק במתפיס שבועה עצמו ועוד דאין דרך משנה וברייתא שיסתפק התנא אם חייב או פטור ועוד מאי ואזדא לטעמיה דקאמר לקמן דהכא מספקא ליה לאביי ולקמן פשיטא ליה דכמוציא שבועה מפיו דמי ועוד דבכל הספרים גרסי' בסמוך כמוציא שבועה מפיו וחייב בוי"ו ולפ"ה ה"ל למינקט חייב בלא וי"ו ומפ' רבינו תם דמבטא הכתוב בפרשה הוא לשון שבועה שנשבע בלשון מבטא כדפירש נמי בקונטרס אבל איסר הכתוב בפרשה אינו שבועה שיאסר עצמו בלשון איסר אלא במתפיס בשבועה הכתוב מדבר שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי עלי שלא אוכל ככר זה כזה והיינו איסר דקרא וה"נ מפרש לה בברייתא לאביי ואיסור של איסר זה אם אתה אומר מתפיס בשבועה כלומר שהתפיסו בככר שנשבע עליו הוי כמוציא שבועה מפיו וחייב ואם לאו שלא התפיסו באחר אלא אמר איסר ככר זה עלי אין זה לשון שבועה ופטור א"נ ה"פ אם אתה אומר מתפיס בשבועה פי' שהתפיסו בלשון שבועה שהזכיר לשון אכילה ואמר הרי עלי שלא אוכל זה כזה ואם לאו שלא הזכיר לשון אכילה אלא אמר הרי עלי זה כזה פטור ועי"ל איסור איסר היינו איסור שלישי שהתפיס ככר שלישי בשני ואם אתה אומר מתפיס בשבועה דהיינו השני כמוציא שבועה מפיו דמי דהוי לגמרי כראשון אף לענין להתפיס בו חייב גם בשלישי ואם לאו פטור מיהו הא פשיטא ליה שדינו כראשון להתחייב קרבן בשני ורבא פליג עליה ופטר אף בשני אבל תימה דלהכי מספקא ליה לתנא בשלישי והא דגרסינן נמי וחייב בוי"ו לא אתי שפיר: ואילו שבועה לא קאמר. דאי הוה כתיב שבועה הוה מפרש שאותה מבטא אסרה על נפשה בלשון שבועה אבל השתא על כרחך אית לן לפרש במה אסרה על נפשה בלשון מבטא וא"ת והא נמי כתיב (במדבר ל) ואסרה אסר בבית אביה בנעוריה וי"ל כיון דלא כתיב או יש לומר דאנדר דכתיב ברישא דקרא קאי: שלא אוכל בשר. לא חש התנא לדקדק בלשונו דבלשון זה אינו חל דשלא אוכל הוי דבר שאין בו ממש שאינו אוסר על עצמו כלום כמו קונם שאיני ישן דלא אמר כלום אם לא אמר קונם עיני בשינה כדאמרינן בפרק ב' דנדרים (דף טו.) וה"נ צריך שיאמר קונם אכילת בשר עלי ומיהו שמא יש לחלק דדוקא גבי שינה לא אמר כלום משום דשינה עצמה אין בה ממש: מדמתפיס בנדר נדר כו'. ואם תאמר שמואל אמאי מפרש איסר במתפיס בנדר והא איסר דקרא קאמר אביי דהיינו מתפיס בשבועה וי"ל דמתפיס בנדר ילפינן ממתפיס בשבועה וניחא ליה לשמואל לאוקמא ברייתא בנדרים שרגילות הוא שבני אדם נודרין מלאכול בשר ומלשתות יין ביום שראו ירושלים בחורבנה ואין רגילות לאסור עצמם בשבועה:

עין משפט נר מצוה

ג א טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף יב:

ד ב מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' ה ופ"ג מהל' נדרים הלכה א סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלט סעיף ט:

ה ג מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ד:

ו ד מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' ז סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רד סעיף א:

ז ה ו מיי' פ"ג מהל' נדרים הל' ה סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רד סעיף א:

רבינו חננאל

אבילנא משמע. ופריק אביי מתני' דנדרים במסרבין בו לוכל. ואמר שבועה שאוכל לך כלומר שבועה אם אוכל לך דמשמע לא אבילנא לך הוא. מתני' בשאין מסרבין בו דרייק' לישניה כמשמעיה. רב אשי אמר תני במתני' דקתני לה במסכת נדרים שאי אוכל דמשמע אינו אוכל. ואמרינן הא לא אצטריך א)קמ"ל. אצטריך מהו דתימא לישניה אתקיל ליה ושאוכל הוא קמ"ל דוקא הוא שאי אוכל שאיני אוכל לך: ת"ר מבטא שבועה איסר שבועה. אסר איסר כו'. תירצה אביי הכי מבטא שבועה. אסר מתפים בשבועה. פי' כגון שנשבע שלא יאכל בשר זה. וחזר ואמר זה הפת עלי כזה הבשר. אסר איסר כגון שהתפים עוד דגים על אותה הפת שהתפיסה בבשר. ואמר אם אתה אומר מתפים בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי חייב. ואם לאו פטור. ואמר אביי מנא לן דמבטא שבועה היא שנאמר ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה. ואילו שבועה לא אדכר בה. כמה דכתיב או נפש כי תשבע לבטא בשפתים ש"מ במאי אסרה במבטא: רבא אמר לעולם מתפים בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו הוא. והכי קתני מבטא שבועה. אסר שבועה. אסריה דאסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה דכתיב ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבועה. הוציא זה האיסר מפיו בלשון נדר. הרי הוא נדר. בלשון שבועה הרי הוא שבועה מתפים בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו הוא. רבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו הוא. ומותבינן עליה ופריק הכי

א) נראה דל"ל לא איצטריך לאשמעינן ומשני דאיצטריך משום דתימא וכו'

[עי' תוס' לעיל יט: ד"ה שבועות כו' ורמינהו]

נדרים יב. יג.

מסורת הש"ס: [ר"ה כז.] · ברכות כ: · [ברכות כ: ע"ש] · [לקמן כא.]

אלא לרבא קשיא אמר לך רבא תריץ ואימא הכי איזהו איסר נדר האמור בתורה האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו פלוני ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום מאי טעמא אמר קרא °איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור כיום שמת בו אביו פשיטא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריך ליה סלקא דעתך אמינא כיון דכי לא נדר נמי אסור כי נדר נמי לא הויא עליה איסור והאי לאו מיתפיס בנדר הוא קמ"ל ואף ר' יוחנן סבר לה להא דרבא דכי אתא רבין א"ר יוחנן מבטא לא אוכל לך איסר לא אוכל לך שבועה כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן אאוכל ולא אוכל שקר ואזהרתיה מהכא °לא תשבעו בשמי לשקר אכלתי ולא אכלתי שוא ואזהרתיה מהכא °לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא בקונמות עובר °בלא יחל דברו מיתיבי שוא ושקר אחד הן מאי לאו מרשוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר אלמא גאכלתי ולא אכלתי שקר הוא מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא ומאי דבר אחד הן דבדיבור אחד נאמרו כדתניא *°°זכור °ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין (א) יכול הפה לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע בשלמא התם בדיבור אחד נאמרו כדרב אדא בר אהבה *דאמר רב אדא בר אהבה דנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה דאמר קרא *זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה אלא הכא למאי הלכתא מיבעי ליה אלא כשם שלוקה על שוא כך לוקה נמי על שקר כלפי לייא אלא אימא הכשם שלוקה על שקר וכך לוקה נמי על שוא פשיטא האי לאו והאי לאו מהו דתימא כדאמר ליה *רב פפא לאביי לא ינקה כלל קמ"ל

רש"י

תריץ ואימא הכי כו'. כלומר האי תנא לאו במתפיס בנדר איירי אלא בעיקר נדר איירי ואשמעינן שאינו חייב בנדר אא"כ פירשהו ואח"כ תלאו בדבר הנידר עליו כבר כדיליף לה ואזיל מקרא וה"ק איזהו איסור נדר אבל מיתפיס בנדר לאו נדר הוא וה"ד מיתפיס כגון שלא פירש הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין אלא אמר הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו כיום שראה את ירושלים בחורבנה: פשיטא. כיון דטעמא משום דנדור ובא הוא עליו מיתת אביו מה לי כאן וכי משום דמת בו אביו מיגרע גרע איסורי' הרי נדור ובא עליו: ה"ג סד"א דכיון דכי לא נדר אסור כי נדר נמי לא מיתפיס בנדר הוא קמ"ל ואף רבי יוחנן כו'. ולא גרסינן כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עלי' איסו' בלא יחל לא גרסינן לה להא דהא א"כ מדאורייתא הוא (ב) אמרינן (לקמן כה.) הנדרי' חלים על דבר מצו' כדבר הרשות: ואף ר' יוחנן סבר לה להא דרבא. דאיסור שהוציאו בלשון שבועה שבועה: אוכל ולא אוכל. כלומר שבועה להבא קרוי שבועת שקר: ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר. וה"ק לא תשבעו בשמי כדי לשקר בשבועתכם לאחר זמן והמתרה בו צריך להתרות בו שהוא עובר באזהרת לא תשבעו בשמי לשקר: אכלתי ולא אכלתי. כל שבועה לשעבר שאינה אמת קרויה שבועת שוא דלשון שוא לשון ולא כלום כמו בחבלי השוא (ישעיה ה) לשוא הכיתי את בניכם (ירמיה ב) אף כאן יצאתה מפיו לבטלה ואזהרתיה מלא תשא והמקרא הזה צריך להתרות בו: קונמות ה"ז בלא יחל. כלומר לא יחל דמשמע להבא לאו לאזהרת שבועת להבא אתא דשבועת להבא מלא תשבעו בשמי לשקר נפיק וכי אתא לא יחל לאזהרת נדרים אתא לאפוקי מדרבין דאמר אזהרת שבועת להבא אתא מלא יחל: מה שוא לשעבר. כגון נשבע על דבר שא"א שהכל יודעים שאין שבועה זו כלום: אף שקר לשעבר. כגון אכלתי ולא אכלתי והיא לא מיקריא שוא לפי שאין הכל מכירים בה אם אמת אם שקר ועל כרחך שבועת להבא מלא יחל דברו אבל לא תשבעו בשמי לשקר שבועה לשעבר היא וה"ק לא תוציאו שבועה לשקר מפיכם: כדרב אדא. כלומר קידוש היום דנפקא לן מזכור את יום השבת זכרהו על היין ואף ע"ג דשאר מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות בזו חייבות דאיתקש לשמור בדיבור אחד כל שישנו בשמירת לאוי שבת ישנו בקידוש והנשים ישנן בשמירה דכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא נשים חייבות: ה"ג אלא כשם שלוקה על שוא כו'. להכי קאמר אחת הן לענין מלקות: כלפי לייא. כלפי היכן אתה פונה זו היפוך היא דאילו שקר אשכחן בה לאו שיש בו מעשה כגון לא אוכל ואכל שעבר על שבועתו ע"י מעשה אבל אכלתי ולא אכלתי לאו שאין בו מעשה הוא: אלא אימא כשם שלוקה על שקר. בלאו שיש בו מעשה כך לוקה על שוא אע"פ שאין בו מעשה דכ"ל מלא ינקה ה' (שמות כ) כדלקמן (דף כא.) ה' הוא דלא ינקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו אם התרו בו ומנקין אותו: פשיטא. דהא כתיב קרא לא ינקה ה': מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי. לקמן במתניתין אימא לא ינקה כלל:

קמ"ל

תוספות

אלא לרבא קשיא. אע"ג דרבא נמי מודה דמתפיס בנדר נדר דמשנה שלימה היא מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר כ:) וכן בנדרים קאמר דבקרבן הוי נדר מ"מ פריך לרבא אמאי דמפרש איסר דקרא מתפיס ורבא משני דלא קאי אאיסר דקרא: דכי לא נדר. פירש בקונטרס דלא גרסינן כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור בל יחל דהא א"כ הוי דאורייתא הא אמרינן לקמן (דף כה.) דנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות מיהו נראה לרבי יצחק דגרסי' ליה שפיר אע"ג דאי הוי דאורייתא נמי חייל עליה נדר מ"מ דבר אחר שתולה בו לא איקרי נדר בדבר הנדור כיון דאי לא נדר איכא עליה איסור דאורייתא ועוד דהא דנדרים חלין על דבר מצוה בביטול מצוה איירי כדתנא בפ"ב דנדרים (דף טו.) כיצד אמר קונם שאיני נוטל לולב שאיני מניח תפילין כדמסקינן התם בגמ' מכי ידור נדר לה' אפי' בדבר של שם חייל עליה אבל אם נדר לקיים מצוה כגון שאמר קונם שלא אוכל ביוה"כ או שלא אוכל נבילות וטריפות לא חייל דאין איסור חל על איסור ולהכי איצטריך טעמא דמדרבנן °ומיהו לר' יהודה בן בתירא דאית ליה לקמן בפירקין (דף כז. ושם) דנשבע לקיים את המצוה חייב כ"ש נדרים שחלין לבטל שיחולו לקיים: קונמות עובר משום בל יחל. בשבועה נמי עובר משום בל יחל דהכתיב (במדבר ל) או השבע וגו' ולא יחל דברו ובפ"ב דנדרים (דף טז:) תניא בהדיא דיש בשבועה בלא יחל והכא ה"ק בקונמות ליכא אלא בל יחל גרידא: נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה. משמע דקידוש דאורייתא וכן משמע בהדיא בריש מי שמתו (ברכות כ:) ותימה דבריש מסכת נזיר (דף ד.) אמר מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות ופריך מאי ניהו קידושא ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא ומפ' ר"ת בתמיה וכי מושבע ועומד מהר סיני הוא דאיצטריך קרא למעוטי אלמא דמדרבנן הוא דבניחותא אין לפרש דאדרבה משום דמושבע ועומד מהר סיני הוא איצטריך קרא לאסור כדמשני התם אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה יין ואמר הריני נזיר דאיצטריך קרא דחייל עליה נזירות לפי שהוא מושבע ועומד וי"ל דקידוש ודאי מדאורייתא אבל על היין אינו אלא מדרבנן והדאמר בערבי פסחים (דף קו.) זכרהו על היין אסמכתא בעלמא היא אי נמי אפי' הוא דרשה גמורה הא דמברך צריך שיטעום היינו מדרבנן: כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה. איפכא ליכא למימר דלחומרא מקשינן (יבמות ח:) ובסוף פ"ק דקדושין (לה: ושם) דרשינן לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה כו' הא דדרשינן לקולא משום דאיפכא לא שייך למידרש דנשי לית להו זקן וכן הדאמר בערכין (דף ג:) גבי הדתניא הכל חייבין בציצית כהנים לוים וישראלים כו' ומסיק והני כהני הואיל ואישתרי כלאים גבייהו לא ליחייבו התם נמי א"א לומר איפכא אבל בפ' אלו עוברין (פסחים דף מג: ושם) קשה דמשמע דאי לאו דאיתרבו נשים לאכילת חמץ הוה דרשינן לקולא כל שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ וי"ל דהתם משום דאית (ג)למילף חמשה עשר חמשה עשר מחג הסוכות ומסוכה נשים פטורות כדילפינן בפרק הישן (סוכה כח.) מהאזרח א"כ סברא למדרש קרא מסיפיה לרישיה אבל קשה דלמ"ד (מנחות דף מג.) ציצית מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות לשתרו נשים בכלאים א) דכל שאינן בגדילים אינן בבל תלבש שעטנז דהיינו מסיפיה לרישיה וכ"ת הכי נמי אם כן בספ"ק דבילה (דף יד: ושם) גבי משלחין בגדים בין שאינן תפורין בין שאינן תפורין ופריך כלאים למאי חזו °לימא מתני' כמ"ד נשים פטורות מן הציצית וחזו לנשים ולמאי דפרישית נמי דלחומרא מקשינן תימה דליחייבו בציצית לכולי עלמא ב):

קמ"ל

א) [ועי' בתוס' דמנחות מג. ד"ה ור"ש פוטר] ב) [עי' תוס' ערכין ג: ד"ה הכי]

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"א מהל' שבועות הלכה ג ועיין בכ"מ :
ט ב מיי' פ"א מהל' נדרים הלכה ה :
י ג מיי' פ"א מהל' שבועות הלכה ג ועיין בכ"מ :
יא ד מיי' פכ"ט מהל' שבת עיין במ"מ הל' א ופי"ב מהל' ע"ז הלכה ג סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' רעא סעיף יב :
יב ה מיי' פ"א מהל' שבועות הלכה ג :
יג ו מיי' שם הל' ז :

רבינו חננאל

איזהו איסר נדר האמור בתורה הרי עלי שלא לוכל בשר ושלא לשתות יין כיום שמת בו אביו כו'. ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום. מאי טעמא דכתיב איש כי ידור נדר לה' מדהוה ליה למכתב כי ידור. וכתיב כי ידור נדר ש"מ דעד שידור בדבר הנדור. ומקשינן כיום שמת בו אביו פשיטא. דאסור לו לוכל בשר ולשתות יין דבהדיא תניא (ברכות יז: מ"ק כג:) כל זמן שמתו מוטל לפניו אסור לוכל בשר ולשתות יין. ופרקינן איידי דבעי למיתנא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם. דאפילו לא נדר שלא לוכל בשר ושלא לשתות יין אסור הוא דהוא צום השביעי. מהו דתימא כי נדר נמי לא מתפיס בנדר הוא קמ"ל מעיקרא אי הוה אכיל הוה קאי באיסורא דרבנן. השתא איסורא דאורייתא היא משום בל יחל דברו. תנא נמי כיום שמת בו אביו. וקיימא לן כרבא ולא עוד אלא דהא דר' יוחנן קאי כוותיה דאמר מבטא לא אוכל לך שבועה איסור לא אוכל לך שבועה: כי אתא רבין אמר ר' יוחנן אכלתי ולא אכלתי שוא ואזהרתיה מהכא לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתיה ולא תשבעו בשמי לשקר. קונמות עובר בבל יחל דברו. ואותבינן עליה והתניא שוא ושקר אחד הוא. מאי לאו מדשוא לשעבר שקר נמי לשעבר. ופריק לא לעולם שוא לשעבר ושקר להבא. והכי קאמר שוא ושקר אחד הוא. כלומר כשם שלוקה על שקר כך לוקה על שוא. ודחי' פשיטא בתרוייהו לאו כתיב בהו. ושנינן מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי אימא לא ינקה כלל כלומר שבועת שוא אין לה כפרה כלל. קמ"ל כדאביי דאמר ב"ד של מעלה הוא דאין מנקין אותו אבל ב"ד של מטה מלקין ומנקין אותו. אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה שנאמר זכור ושמור מי שחייב בשמירה חייב בזכירה. והני נשי הואיל וחייבות בשמירה חייבות נמי בזכירה. ותניא זכור ושמור בדבור אחד נאמרו: ירושלמי שוא ושקר בדבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לומר. ולא אוזן יכולה לשמוע. וכן מחלליה מות יומת. וביום השבת שני כבשים. וכן לא תלבש שעטנז. גדילים תעשה לך. וכן ערות אשת אחיך לא תגלה. יבמה יבא עליה. וכן לא תסוב נחלה. וכל בת יורשת נחלה. כל אלה שניהם בדבור אחד נאמרו. וכן הוא אומר אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי. ואומר הלא כה דברי כאש וגו'

איבעית

הגהות הב"ח

(א) גמ' מה שאין הפה יכול לדבר כצ"ל : (ב) רש"י ד"ה ה"ג וכו' הוא הא אמרינן : (ג) תוס' ד"ה כל וכו' דאית לן למילף :

גליון הש"ס

גמ' זכור ושמור בדיבור אחד. בילקוט רמז רנה הביא מכילתא דכייל כל דברים שנאמרו בדיבור אחד : תוס' ד"ה דכי וכו' ומיהו לר' יהודה בן בתירא. מבואר דס"ל דלר"י ב"ב בנשבע שלא לאכול נבילות חייב וכן משמע מלשון רש"י לעיל דף יד ע"א ד"ה אינו חייב וכו' ותנן לקמן נשבע וכו' משמע דמתני' זו דנשבע לקיים המצוה בכלל היה ג"כ לקיים מל"ת. אבל התוס' לקמן ד"ה לקיים הביאו דמפורש בירושלמי דר"י ב"ב מיירי רק בנשבע לקיים מ"ע ישיבת סוכה וכדומה אבל בנשבע לקיים ל"ת שלא לאכול נבילות מודה ר"י ב"ב דפטור וצ"ע. ונראה דהכי מוכח ג"כ מסוגיא דמכות דף כב דפרכי' ולתשיב נמי שבועה שלא אכרוס ומשני מושבע ועומד מהר סיני. ואם איתא דמתני' דנשבע לקיים מיירי גם בקיום ל"ת כיון דרבנן פליגי עלה רק מטעם דליתא בלאו והן והא זהו רק לענין קרבן אבל לענין מלקות ל"ל שיהיה איתא בלאו והן כדאיתא במסכתין דף כה ע"ב והא במכות מיירי לענין מלקות. אלא ע"כ דמתני' מיירי רק לקיים מ"ע וכזה באמת לרבנן בנשבע לישב בסוכה ועבר דחייב מלקות אבל בלקיים מל"ת אינו נוגע כלל לפלוגתא דר"י ב"ב ורבנן אלא דהוי כמו בכל התורה דאמרי' אין איסור חל על איסור : ד"ה כל וכו' לימא מתני' כמ"ד נשים פטורות. קשה לי דלמאי הוצרכו להוכחה זו דאפשר לדחות דרוצה לאוקי דמתני' ככ"ע הא יש להוכיח זה מסוגיא דברכות דף יט ע"ב אר"י א"ר המוצא כלאים בבגדו וכו'. ועיין בתוס' שם ד"ה שב וא"ת וכו' מה לכהן דאינו שוה בכל. א"כ מוכח דרב ס"ל דנשים אסורות בכלאים דא"כ גם כלאים הוי אינו שוה בכל וכרי רב ס"ל בברכות דף יד ע"ב לא יתחיל ואם התחיל גומר הרי דס"ל דציצית אינו נוהג בלילה וא"כ נשים פטורות מציצית ואסורות בכלאים :

תורה אור

קמ"ל כדשני ליה ואיבעית אימא כשם שמביא קרבן על שקר כך מביא קרבן על שוא ור"ע היא דמחייב לשעבר כלהבא מיתיבי אי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם שבועת שקר נשבע להחליף אימא נשבע ומחליף כי אתא רבין א"ר ירמיה א"ר אבהו א"ר יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר ואזהרתיה °מלא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט) אוכל ולא אוכל עובר °בלא יחל דברו (במדבר ל) [א]ואי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר רב פפא הא דרבי אבהו *לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר *דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב יצחק א"ר יוחנן ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי *[ב]כל לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו [ג]ושאין בו מעשה אין לוקין עליו [ד]חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם נשבע מנלן א"ר יוחנן משום *רשב"י אמר קרא °לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא (שמות כ) כי לא ינקה ב"ד של מעלה אין מנקין אותו אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו *א"ל רב פפא לאביי דלמא הכי קאמר רחמנא לא ינקה כלל אי כתיב כי לא ינקה כדקאמרת השתא דכתיב כי לא ינקה ה' ה' הוא דאינו מנקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו אשכחן שבועת שוא שבועת שקר מנלן ר' יוחנן דידיה אמר לשוא לשוא שתי פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר והוי בה ר' אבהו האי שבועת שקר ה"ד אילימא שבועה שלא אוכל ואכל לאו שיש בו מעשה הוא ואלא דאמר שבועה שאוכל ולא אכל האי מי לוקה והא *איתמר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר אינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ור"ל אמר אינו לוקה משום דהוה התראת ספק והתראת ספק לא שמה התראה *וא"ר אבהו [ה]תהא באכלתי ולא אכלתי ומאי שנא *אמר רבא בפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דומה לשוא מה שוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר איתיביה רבי ירמיה לרבי אבהו *שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד זו היא למעוטי מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי לא למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן זו היא דעל שגגתה קרבן עולה ויורד אבל אכלתי ולא אכלתי לא ור' ישמעאל היא *דאמר אינו חייב אלא על העתיד לבא אבל מילקא לקי אימא

רש"י

קמ"ל כדמשני ליה. לקמן: ואיבעית אימא אחת הן לומר לך כשם שמביא קרבן על שבועת שקר כך מביא קרבן על שוא דאכלתי ולא אכלתי ור"ע היא דמחייב במתניתין לשעבר כלהבא: נשבע להחליף. לשנות את האמת בשבועתו היינו לשעבר כגון אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל: אימא נשבע ומחליף. נשבע לעשות ואחר כך החליף את דברו ולא עשה או שלא לעשות ועשה: ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר. והכי משמע בשעת שבועה לא תהא שקר דהיינו לשעבר: לא יחל. להבא הוא דאילו לשעבר כבר החל משנשבע: לשנות את הידוע. על האיש שהוא אשה: והא דרבי אבהו. הא דא"ר ירמיה לעיל א"ר אבהו דאמר משמיה דר' יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר לאו בפירוש אמר ר' אבהו בהאי לישנא אלא מכללא איתמר דשמעיה ר' ירמיה לר' אבהו בחדא מילתא דאיירי בה ר' יוחנן בשבועת שקר ואוקמה רבי אבהו באכלתי ולא אכלתי ומההוא כללא א"ר ירמיה משום ר' אבהו א"ר יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר: ומאי כללא דאמר רב אידי כו'. ומסקנא סיפא דשמעתא וא"ר אבהו תהא באכלתי ולא אכלתי: חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם. המיוחד והא מילתא עיקרה בפ"ק דתמורה והתם מפורש טעמא דמימר ומקלל והכא נשבע להודיה מפרש משום גררא דמכללא איתמר דר' אבהו: אי כתיב כי לא ינקה כדקאמרינן: והוי בה גרסינן: ה"ד. דאיצטריך למילף מלשוא לשוא: התראת ספק. ספק אם יעבור על התראה אם לאו שיכול לומר עדיין יש שהות ביום ואין המתרה יכול לכוין שיעבור היום בתוך כדי דבור של התראה: וא"ר אבהו תהא. הך שבועת שקר דא"ר יוחנן דאיתרבאי מלשוא לשוא באכלתי ולא אכלתי: ומאי שנא. הך מאוכל ולא אכל הא בכולהו לאו שאין בו מעשה נינהו: בפירוש ריבתה תורה כו'. מדאפקיה בלשון שוא: מה שוא לשעבר. נשבע לשנות את הידוע לאדם אף שקר דלשעבר איתרבאי למלקות ולא לשקר דלהבא ומההוא כללא א"ר ירמיה משום ר' אבהו אכלתי ולא אכלתי שקר: שבועה שלא אוכלנה. לקמן מפרש בפירקין למה לי למינקט תלת שבועות: אינו חייב אלא אחת. דאין שבועה חלה על שבועה דכיון דנשבע שבועה ראשונה הוה לה שבועה שניה לקיים את המצוה ותנן במתניתין דפטור: לא למעוטי מקרבן. וזו היא אשגגתה קאי: זו היא דעל שגגתה קרבן. אבל שבועה לשעבר ליתא בקרבן ור' ישמעאל היא דאמר במתני' אינו חייב אלא על העתיד: אימא

תוספות

קמ"ל כדשני ליה. וא"ת א"כ בלא דיבור אחד נאמרו דרשינן ליה מה' לא ינקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו וי"ל דהשתא הדר ביה ממאי דאמר בדיבור אחד נאמרו ומיהו בירושלמי ובספרי מוכח בהדיא דבדיבור אחד נאמרו דקאמר התם שוא ושקר בדיבור אחד נאמרו וכן מחלליה מות יומת וביום השבת כו' ולישנא דבסמוך דאכלתי ולא אכלתי שקר ויליף מלשוא לשוא ב' פעמים איצטריך שפיר הא דבלאו אחד נאמר משום דאיכא למיפרך אדרשא דלשוא כדפריך לקמן ומאי שנא פירוש אפי' אוכל ולא אוכל נמי ומשני בפירוש ריבתה תורה כו' והיינו דבלאו אחד נאמרו כדפרישית בפ"ק (דף ג: ד"ה בפירוש) ואיצטריך נמי דרשא דלשוא לשוא משום דלא נאמרו בדיבור אחד לענין שבועה אלא לענין עדות דבדברות הראשונות כתיב לא תענה ברעך עד שקר ובדברות האחרונות עד שוא אבל השתא דכתיב לשוא לשוא ילפינן שפיר ממאי דבדיבור אחד נאמרו לענין עדות דלא מרבינן אלא אכלתי ולא אכלתי: **חוץ** מנשבע ומימר כו'. תימה והא ר' יוחנן אית ליה בהשוכר את הפועלים (ב"מ צ: ושם) גבי חסמה בקול והנהיגה בקול עקימת פיו הוי מעשה וי"ל דשאני התם דבדיבור עושה מעשה שבהמה נמנעת מלאכול והוי כמו מימר דא"ל רבי יוחנן לתנא לא תיתני מימר דבדיבור קעביד מעשה ברים תמורה (דף ג:) וא"ת והא בפ' ד' מיתות (סנהדרין סה: ושם) גבי הא דמשני לר' יוחנן דעקימת שפתיו דמגדף לא הוי מעשה משום דישנו בקול ופריך עליה מחסמה בקול והנהיגה בקול דאמר ר' יוחנן דעקימת שפתיו הוי מעשה ומאי קושיא התם משום דבדיבור קעביד מעשה וי"ל דהתם משום עדים זוממין פריך דלא חשיב להו מעשה אע"ג דמתחייב הנידון על ידם והתם מפורש יותר: **חוץ** מנשבע ומימר וכו'. וא"ת וליחשוב נמי עדים זוממים ומוציא ש"ר ואע"ג דעדים זוממים קרינהו רחמנא מעשה ברים ב"ק (דף ה.) ומוציא שם רע נמי קאמר רבי יהודה גופיה בכתובות בפרק נערה (דף מו.) דאינו חייב עד שישכור עדים מ"מ חשיבי אין בהן מעשה דהא בפ"ק דמכות (דף ד: ושם) יליף מיניה ר' יהודה בעלמא דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו וי"ל כיון דכתיב בהו מלקות בהדיא לא חש למיתנינהו א"נ אין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ [א] והא לא תקשי דהכא קאמר רבי יהודה דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו והתם קאמר דלוקין דהכא משמיה דרבי יוסי קאמר לה: **אמר** קרא כי לא ינקה כו'. וא"ת אמאי לא נפקא לן ברים אלו הן הלוקין (מכות יג:) דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מדאיצטריך קרא בנשבע ובמקלל חבירו בשם כדאמר ברים תמורה (דף ג:) ויש לומר דדלמא לא הוה דרשינן להכי הני קראי: ומה

[א] [במכות טז. אמר הש"ס קשיא דר' יהודה אדר"י ומשני לא קשיא הא דידיה הא דרביה וצ"ע]

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ד סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ד:

טו ב מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הל' א סמג לאוין רמא [וכרב אלפס סוף פרק ד' דמכילתין דף שג.]:

טז ג ד מיי' שם הל' ב:

יז ה מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה כא:

רבינו חננאל

איבעית אימא שוא ושקר אחד הוא כשם שמביא קרבן על שקר שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את אשמו לה' כך מביא על שוא. ור' עקיבא הוא דמחייב קרבן לשעבר כלהבא: ומותבינן עליה וכי שקר להבא הוא והתניא בשבועת שוא לשנות ובשבועת שקר נשבע להחליף מכלל דתרווייהו לשעבר. ופריק אימא נשבע ומחליף להבא. ור' אבהו משמיה דר' יוחנן אמר אכלתי ולא אכלתי שקר. ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר: אוכל ולא אוכל עובר בבל יחל דברו. ואי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם. והא דאמר ר' אבהו לאו בפירוש שמיעא ליה מיניה דר' יוחנן אלא מכללא שמיעא ליה הכי דשמע לר' יוחנן דאמר כל לאו שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מן הנשבע והמימר והמקלל את חבירו בשם שאע"פ שאין בהן מעשה לוקין עליהן. ומפורש בתחלת מסכת תמורה כי המימר דבורו עושה מעשה הוא. דהא הקדישו ונאסר לכל: מקלל את חבירו בשם שנאמר אם לא תשמור לעשות וגו' עד ליראה את השם הנכבד והנורא והפלא ה'. והפלא זו מכות כלומר לא נתיירא אלא קילל חבירו והזכיר השם הנכבד והנורא ילקה: שבועה מנא לן דלקי. אמר ר' יוחנן מלא ינקה דברים פשוטין הן: ודייק ר' יוחנן מדכתיב תרי זימני לשוא בהאי קרא דלא תשא אחד לשבועת שוא ואחד לשבועת שקר דלקי וקשיא ליה לר' אבהו האי שבועת שקר דלית ביה מעשה ולקי דמרבי ליה לר' יוחנן מהאי קרא. היכי דמי אי נימא דנשבע שלא יאכל ואכל הרי עשה מעשה אלא בשנשבע שיאכל ולא אכל האי בין ר' יוחנן ובין ריש לקיש לא לקי: אלא אמר ר' אבהו לא משכחת לה אלא בשנשבע שאכלתי ולא אכל או בנשבע שלא אכלתי ואכל דלקי. הנה מהאי כללא שמיעא ליה לר' אבהו: ואקשינן עליה מכדי האי לית ביה מעשה והאי לית ביה מעשה ומאי שנא אוכל ולא אכל פטור לר' יוחנן. ובאכלתי ולא אכלתי מחייב ליה מלקות. ופריק רבא בפירוש רבתה תורה שבועת שקר דומיא דשבועת שוא דבלוחות הראשונים כתיב לא תענה ברעך עד שקר. ובלוחות האחרונים כתיב עד שוא. ללמדך דשוא ושקר אחד הוא. מה שוא לשעבר הוא אף שקר נמי לשעבר הוא: איני דאכלתי ולא אכלתי חייב מלקות והתנן בפרקין שבועה שלא אוכל ככר זו. שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכל ואכלה אינו חייב אלא אחת. וזו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה כו'. מאי לאו זו היא דלקי ולמעוטי אכלתי ולא אכלתי ממלקות. ופרקינן מקצת

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ה מהל' נזירות הלכה ה:
יט ב מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הל' א סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' ק סעיף א:
כ ג מיי' פ"א מהל' מעילה הלכה א:

מסורת הש"ס

אימא סיפא זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור זו היא למעוטי מאי מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי לא זו היא דעל שגגתה פטור מקרבן אבל אכלתי ולא אכלתי על שגגתה חייב קרבן ור"ע היא דמחייב לשעבר כלהבא הא אמרת רישא ר' ישמעאל היא רישא רבי ישמעאל וסיפא רבי עקיבא כולה ר"ע ורישא לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן אלא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות אבל קרבן מיחייב ומאי שנא מסתברא קאי בלהבא ממעט להבא קאי בלהבא ממעט לשעבר: שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב כו': איבעיא להו ר"ע בכל התורה כולה כר"ש ס"ל דמחייב במשהו *דתניא ר"ש אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן ובדין הוא דבעי איפלוגי בעלמא והאי דקא מיפלגי הכא להודיעך כוחן דרבנן דאף ע"ג דאיכא למימר הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב קא משמע לן דפטרי או דלמא בעלמא כרבנן סבירא ליה והכא היינו טעמא הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ת"ש דאמרו לו לר"ע היכן מצינו באוכל כל שהוא שזה חייב ואם איתא לימא להו אנא בכל התורה כולה כר"ש סבירא לי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי בכל התורה כולה כר"ש סבירא לי לדידכו אודו לי מיהא הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ואמרו ליה רבנן לא תא שמע *ר"ע אומר *נזיר ששרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב ואי סלקא דעתך בעלמא כר"ש סבירא ליה למה לי לצרף ועוד תנן *שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והוינן בה *אמאי חייב מושבע מהר סיני הוא רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי *תרוייהו בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין ור"ל אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם ואליבא דר' עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא ואי ס"ד בעלמא כר' שמעון סבירא ליה כל שהוא נמי מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא לאו שמע מינה בעלמא כרבנן סבירא ליה שמע מינה: אמרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו כו': ולא והרי נמלה ^בבריה שאני *והרי הקדש ^דהא בעינן שוה פרוטה והרי מפרש *מפרש נמי כבריה דמי והרי עפר אלא תיפשוט

רש"י

אימא סיפא. דקתני בתר דהך איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב כו' זו היא שבועת שוא שחייבין כו': לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי. דלא דרשינן לשוא בהא אינו ענין: ור"ע היא דמחייב. קרבן על שעבר ומיהו בשבועת שוא מודה דלית בה קרבן אף ע"ג דדריש ריבויי ומיעוטי ואתרבאי שבועת ביטוי לשעבר אהני מיעוטא לשבועת שוא שהוא ניכר דבר שאי אפשר כדאמרינן לקמן (דף כו.) ומאי מיעט מיעט מצוה דהויא שבועת שוא דבמתני' קאי ותני נשבע לבטל את המצוה בשבועת שוא: אלא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות. והכי קאמר זו היא לא אוכל ואכל דחייבין על זדונה מכות דהוה ליה לאו שיש בו מעשה אבל אוכל ולא אכל לא לקי: ומאי שנא. כלומר היכי משמע ממתניתין דלמעוטי אוכל ולא אכל (א) דלמא למעוטי נמי אכלתי ולא אכלתי ותיקשי לך: ממעט לשעבר. בתמיה: איבעיא להו ר' עקיבא. דאמר במתניתין סתם אכילה דשבועה בכל שהוא: בכל התורה. בכל שאר איסורין נמי כר"ש סבירא ליה דאמר סתם אכילה שבכל התורה כל שהוא: דתניא ר"ש אומר כל שהוא. בכל האיסורין: למכות. בהתראה: ולא אמרו בכזית. הלכה למשה מסיני אלא לענין קרבן דשגגת כרת הלכך הכא אפי' לקרבן דקרבן שבועה על חילוף שבועה בא וכיון דאכילה בכל שהוא היא הרי אסר עצמו בשבועתו בכל שהוא וכשאכל כל שהוא החליף את שבועתו: ובדין הוא דליפלגו בעלמא. בשאר איסורין ולמלקות בפלוגתיה דר"ש ורבנן: והאי דאיפלגו הכא להודיעך כוחן דרבנן. דאף ע"ג דאיכא למימר הואיל ואם פירש שבועה שלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא חייב שהרי החליף שבועתו: סתם נמי חייב. שיש לומר שהנשבע אין דעתו על אכילה של תורה אלא אחר לשון בני אדם ובכל שהוא נתכוין לאסור את עצמו: קמ"ל דפטרי. דקסברי אין דעתו אלא על שיעור אכילה: או דלמא. סתם נמי חייב דסתם נמי כמפרש דמי שדעתו היתה על כל שהוא: ואם איתא. דכר"ש סבירא ליה: אודו לי מיהת כו'. דהכי (ג) הדר להו שזה מדבר ומביא קרבן וכיון דקרבן על חילוף דיבורו חייב שאף זה החליף דיבורו שהנשבע דעתו על כל שהוא והרי כהם שלו כמפרש: ויש בו כדי לצרף כזית. בין פת ויין: חייב. דהיתר מצטרף להיסור באיסורי נזיר דילפינן לה ממשרת וכל משרת במסכת פסחים (דף מג:): חייב. קרבן שבועה: ור"ש פוטר. שהרי מושבע ועומד מהר סיני על הנבילות ואין שבועה חלה על מצוה כדלקמן: בכולל דברים המותרין כו'. כלומר אם היה נשבע על הנבילות לבדן לא היתה שבועה חלה אבל זה שאמר לא אוכל שהם כלל דברים המותרין והאסורין יחד ומיגו דחיילא שבועה על המותרין חיילא נמי אדברים אסורין באיסור שבועה ור"ש לית ליה איסור חל על איסור אפי' ע"י כולל: וריש לקיש אמר. טעמא דרבנן לאו משום כולל הוא דלא אמרינן כולל באיסורי שבועה כדמפרש ריש לקיש טעמא לקמן: אי אתה מוצא. שיתחייב אלא בהאי שיעור שאינו מושבע עליו מהר סיני ומשום שבועה מיחייב או במפרש שלא אוכל חצי שיעור ואליבא דרבנן דמתניתין דאמרי דסתם אין דעתו לכל שהוא ובמפרש מודו: אי בסתם. מלית מוקמת לה אליבא דר"ע דאמר אדם הנשבע לא אוכל סתם דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: והרי נמלה. וכן כל בריה קטנה דלדברי הכל חייב מלקות דתנן במס' מכות (דף יג.) אמר ר"ש אי אתם מודים באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב אמרו לו מפני שהיא כברייתה: והרי הקדש. שהוא מתחייב מעילה בשוה פרוטה ואפי' בפחות מכזית: ומשני הא בעינן שוה פרוטה. שזה שיעורו: והרי מפרש. שבועה שלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא חייב: מפרש נמי כבריה דמי. מפרש דשבועה כבריה בשאר איסורין דמי בריה טעמא מאי משום דחשיבא מפרש נמי איהו החשבה לאסרים עליה: והרי עפר. האומר שבועה שלא אוכל עפר דקס"ד דכיון דלאו בר אכילה לא שייך ביה שיעור אכילה וחייב בכל שהוא:

תיפשוט

תוספות

ומה ראית מסתברא כו'. פי' בקונט' דלמא דאתא נמי למעוטי אכלתי ולא אכלתי ואין ומה ראית שבגמרא כן אלא ונימא איפכא ונראה לפרש ומה ראית פירוש דטפי ניחא לן לאוקמה כולה כר' ישמעאל ותיהוי רישא דומיא דסיפא דתרוייהו למעוטי אכלתי ולא אכלתי ורישא למעוטי מקרבן וסיפא ממלקות א"כ סיפא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות ורישא למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן ואתי כולה כר' ישמעאל ולאו אדר' יוחנן קפריך וזה הפירוש נראה יותר דמסברא אין לנו למעט אכלתי ולא אכלתי ממלקות כדי להקשות לר' יוחנן ומשני מסתברא כו' והוא הדין דה"מ לשנויי דניחא ליה לאוקמה כר"ע דכולהו סתמי כוותיה*: *) היכן מצינו באוכל כל שהוא כו'. ואע"ג דבמפרש כל שהוא חייב כדאמר בגמרא סתמא דמילתא דעתו אסתם אכילות שבתורה: *היכן מצינו במדבר ומביא קרבן כו'. הלכך כיון דהחמיר דעתו אכל שהוא: כרבי שמעון סבירא ליה. ר' יוחנן דאית ליה בפרק בתרא דיומא (דף עד.) דחצי שיעור אסור מן התורה אתי שפיר כרבנן דבחצי שיעור ליכא מלקות אלא איסור בעלמא ובסוף פרק גיד הנשה (חולין צח.) מוכח בהדיא דכרבנן סבירא ליה ובפרק אלו עוברין (פסחים מג:) קאמר רבי יוחנן דבכל התורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ואי כל שהוא למכות למה לי צירוף*: ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן. ודוקא בשאר איסור בעינן כזית לקרבן שהקרבן תלוי בכרת וזדונו בכרת לא הוי אלא בכזית אבל בשבועת בטוי דאין בו כרת אלא לאו והקרבן תלוי בלאו כי היכי דלוקין אכל שהוא מביא קרבן אכל שהוא: ואי ס"ד כרבי שמעון סבירא ליה למה לי צירוף. תימה דלמא שאני הכא דגלי קרא כדדרשינן באלו עוברין (פסחים דף מג: ושם) ובפ' ג' מינים (נזיר לה:) ממשרת וכל משרת וי"ל דאי סבירא ליה כר"ש הוה מוקי ליה לקרא למילתא אחריתי: והרי

רבינו חננאל

מתני' כולה ר' עקיבא היא דמחייב לשעבר כלהבא וזו היא דרישא למעוטי הנשבע (שלא אכל ואכל) [שאוכל ולא אכל] ממלקות. וסיפא דקתני זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור. זו היא דלא מייתי על שגגתה אלא הוא פטור. אבל הנשבע אכלתי ולא אכלתי בשגגה חייב קרבן: ומה ראית מסתברא קאי בלהבא כו'. פי' רישא קאי בלהבא דקתני שלא אוכלנה כו' דהוא להבא ממעט שבועו; שאוכל ולא אכל דהוא להבא. סיפא דקתני אם לא ראיתי גמל פורח באויר כו' דהוא לשעבר ממעט אכלתי ולא אכלתי דהוא לשעבר: מתני' שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר' עקיבא (א) כר' שמעון סבירא ליה דתני ר' שמעון כל שהוא למכות לא אמרו כזית אלא לקרבן כלומר האוכל מכל איסורין שבתורה כגון חלב ודם וכיוצא בהן אפילו אם אכל כל שהוא לוקה אבל קרבן אינו חייב עד שיאכל כזית. ואתינן למפשטא מהא דתני אמרו לר' עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב כו' ודחינן ר' עקיבא לדבריהן דרבנן קאמר להו לדידי בעלמא כר' שמעון סבירא לי. אלא לדידכו אודו לי מיהא הכא הואיל ומפרש חייב בכל שהוא חייב סתמא נמי חייב בכל שהוא. ואמרו ליה רבנן לא. ופשטנא מדתני ר' עקיבא נזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב. פי' אם יש יין בלוע בפת שאכל שיעור כזית חייב. ש"מ מדבעי צירוף כזית לית ליה לר' עקיבא כל שהוא חייב. ותוב מדקתני שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות כו' ואסיקנא אלא לאו ש"מ ר' עקיבא בעלמא כרבנן סבירא ליה דלא מחייב ליה אפילו מלקות אלא בכזית ש"מ: פיסקא אמרו לו לר' עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שחייב שוה חייב. ואקשינן ולא. והרי אוכל נמלה דלוקה משום שרץ השורץ. ודחינן בריה שאני כלומר נמלה בריה שלמה היא. והרי הנהנה מן ההקדש דאפילו בפחות מכזית חייב. ודחינן בהקדש בעינן שוה פרוטה דחיובו משום הנאה היא. והרי מפרש כלומר הנשבע בפירוש לוכל פחות מכזית שחייב: ודחי' מפרש נמי כי בריה דמי דבריה מ"מ דהיא חשובה האי נמי אע"ג דהוא פחות מכשיעור כיון דפריש אחשביה. והרי עפר דבכל שהוא. א"ת עד דאיכא כזית שאין אכילה בפחות מכזית

תפשוט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומאי שנא וכו' דלמא למעוטי. נ"ב ר"ל וה"כ תיפוק רישא דומיא דסיפא דהרתי מיעוטי לאכלתי ולא אכלתי רישא למעוטי מלקות וסיפא לקרבן וכר"ע: (ג) שם ד"ה אודו וכו' דהכי להדר להו:

(א) נראה דחסר כאן וצ"ל איבעיא להו ר"ש כר"ש סבירא ליה וכו'

תיפשוט דבעי רבא *שבועה שלא אוכל (א) ואכל עפר בכמה תפשוט עד דאיכא כזית כי קאמרינן במידי דבר אבילה קאמרינן והרי קונמות קונמות נמי כמפרש דמי: אמר להן היכן מצינו במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: ולא והרי מגדף מדבר ואוסר קאמרינן והאי מדבר וחוטא הוא והרי נזיר מביא קרבנו על דבורו קאמרינן והאי מביא קרבן לאשתרויי ליה חמרא הוא דקא מייתי והרי הקדש אוסר לעצמו קאמרינן והאי אוסר על כל העולם כולו הוא הרי קונמות קסבר *אין מעילה בקונמות אמר רבא מחלוקת בסתם [א]אבל במפרש דברי הכל בכל שהוא מאי טעמא *מפרש נמי כבריה דמי ואמר רבא מחלוקת בשלא אוכל [ב]אבל בשלא אטעום דברי הכל בכל שהוא פשיטא מהו דתימא *ליטעום נמי כדאמרי אינשי קמ"ל אמר רב פפא מחלוקת בשבועות [ג]אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא מאי טעמא קונמות נמי כיון דלא קא מדכר שמא דאבילה כדמפרש דמי מיתיבי [ד]שני קונמות מצטרפין [ה]שתי שבועות אין מצטרפות ר' מאיר אומר קונמות כשבועות ואי סלקא דעתך חייב בכל שהוא למה לי לצרף [ו]דאמר אבילה מזו עלי קונם אבילה מזו עלי קונם אי הכי אמאי מצטרפות סוף סוף זיל להכא ליכא שיעורא וזיל להכא ליכא שיעורא דאמר אבילה משתיהן עלי קונם דכוותה גבי שבועות דאמר שבועה שלא אוכל משתיהן אמאי אין מצטרפין אמר רב פנחס [ז]שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות אי הכי ר' מאיר אומר קונמות כשבועות בשלמא שבועות הואיל וחלוקות לחטאות אלא קונמות אמאי לא איפוך רבי מאיר אומר שבועות כקונמות ולית ליה לדרב פנחס רבינא אמר כי קאמר רב פפא לענין מלקות כי תניא ההיא לענין קרבן דבעינן שוה פרוטה למימרא דסברי רבנן [ח]יש מעילה בקונמות *והתניא [ט]ככר זו הקדש ואכלה בין הוא בין חבירו מעל לפיכך יש לה פדיון ככר זו עלי הקדש *(הרי) הוא מעל חבירו לא מעל לפיכך אין לה פדיון דברי ר"מ וחכמים

רש"י: תיפשוט כו'. מדקתני מתני' היכן מצינו כו' אלמא בעפר נמי בכזית בעינן: כי קאמרינן. היכן מצינו כו' במידי דבר אבילה קאמרינן: והרי קונמות. האומר קונם ככר זו עלי אוסר עצמו בכל שהוא שבה כדלקמן: כמפרש דמי. לפי שאינו מזכיר בה שם אבילה כל שהוא קאמר: והרי מגדף. מברך את השם דפליג רבי עקיבא אדרבנן בכריתות (דף ז.) ואמר מגדף מביא קרבן: והרי נזיר. שמדבר ואוסר בדבורו ומביא קרבן ביום תגלחתו: על דבורו. שהחליף דבורו: והרי הקדש. שמדבר ואוסר בדבורו את שהוא מקדיש ואם החליף דבורו ונהנה ממנו מביא קרבן מעילה: והרי קונמות. שלא אסרה אלא עליו ואם אכל ממנו קס"ד דמביא קרבן מעילה שהקונם לשון הקדש הוא: אין מעילה בקונמות. דלא קרינן ביה מקדשי ה' (ויקרא ה) שהרי חולין הוא אצל כל אדם: מהו דתימא אטעום נמי. לשון אבילה הוא כדאמרי אינשי כטעום מידי: קונמות כיון דלא מדכר שום אבילה כדמפרש דמי גרסינן: שני קונמות. שתי ככרות שאסרן עליו בקונם: מצטרפין. מעט מזה ומעט מזה לכזית: שתי שבועות. שתי ככרות שנשבע עליהן: אין מצטרפות. ולקמן מפרש טעמא והשתא סלקא דעתיה לפי שהזכיר שם אבילה על זו ושם אבילה על זו: אמאי אין מצטרפות. הרי על שתיהן הזכיר שם אבילה אחת: מתוך שחלוקות לחטאות. מתוך ששתי ככרות הללו חשובות שתים לענין חטאת בשבועה זו אם אמר שבועה שלא אוכל מזו ומזו ואכל כזית מזו וכזית מזו בהעלם אחד חייב שתים כדתנן [לקמן] שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורין פת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת ומייתינן לה בתורת כהנים מוהיה כי יאשם לאחת מאלה לחייבו על כל אחת ואחת וגו' וכי אמר נמי מזו ומזו שתי שבועות חשיבי הלכך כי אכל מזו חצי שיעור ומזו חצי שיעור אין מצטרפות אבל קונמות אין חלוקות לאשמות למאן דאמר יש מעילה בקונמות דאם נהנה וחזר ונהנה בהעלם אחד חדא הוא דמיחייב דכולהו חדא מעילה כדתנן (מעילה דף כ.) ליקט את המעילה לזמן מרובה ואם בשני העלמות אפי' מחדא מינייהו נמי וכן לענין מלקות אם בהתראה אחת חדא הוא דלקי ואי בשני התראות אפי' מחדא מינייהו שהרי עובר וחוזר ועובר כדתנן (מכות דף כא.) נזיר שהיה שותה יין כל היום כולו אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת: שבועות כקונמות. מצטרפות והע"ג דחלוקות דלית ליה לדרב פנחס ובלא איפוך לא מיתרצא דאי הוה מתרץ ר' מאיר דאמר בקונמות אין מצטרפין לית ליה לדרב פנחס הוה קשיא לן בין שבועות בין קונמות אמאי אין מצטרפין הרי על שתיהן לא הזכיר אלא אבילה אחת אבל השתא דאמר מצטרפות ולית ליה לדרב פנחס לא קשיא מידי: כי אמר רב פפא. בקונמות כל שהוא למלקות קאמר וכי תניא ההיא דמצטרפין לענין קרבן מעילה וצירוף דקתני לאו לכזית אלא לשוה פרוטה: ויש לה פדיון. שתופסת פדיונה והיא יוצאה לחולין דבהקדש כתיב (ויקרא כז) ופדה בערכך: אין לה פדיון. להתירה לו שלא נאמר פדיון באיסורין:

תוספות: והרי מגדף. ה"נ הוה מצי למפרך משבועת העדות והא דפריך ממגדף משום דאפי' חטאת קבועה מייתי: והרי הקדש. תימה מאי פריך דנימא דמתני' הכי קאמר היכן מצינו מדבר ומביא קרבן על דבורו בלא שום מעשה שזה מדבר ומביא קרבן בלא שום מעשה כגון שבועה שאוכל ולא אכל אבל הקדש מביא קרבן על מה שאכל שעשה מעשה: אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא. תימה לחמיר קונם מהקדש (ב) ואיהו גופיה לא אסיר אלא משום דהוי כהקדש והקדש בעי שוה פרוטה: מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפין. פי' בקונטרס אבל קונמות אם נהנה וחוזר ונהנה בהעלם אחד חדא הוא דמיחייב דכולה חדא מעילה היא כדתנן ליקט את המעילה לזמן מרובה ואין נראה להביא ראיה משם דהתם לאו מרא תנן ליה שאם נהנה מחצי פרוטה וחזר ונהנה לזמן מרובה חצי פרוטה מצטרף כאילו נהנה כל הפרוטה בבת אחת ולא היה צריך לפרש אלא דלענין חטאת חלוקה משום דכתיב (ויקרא ה) לאחת מאלה אבל גבי מעילה לא כתיב הכי: רבינא אמר כי קאמר רב פפא למלקות כו'. לרבינא נמי טעמא דרבנן כדרב פנחס כדמסיק בסמוך ובא רבינא לחדש דאין צריך לומר איפוך דכיון דר"מ לאו טעמא דנפשיה קאמר אלא לדבריהם דרבנן קאמר להו כדקאמר בסמוך וטפי ניחא ליה לאפוכי דרבי מאיר לרבנן בהא בתרייתא דמייתי מלהגיה ולהפך דר"מ משום דבין שבועות לקונמות ובין קונמות לשבועות לא טעי תנא:

כא א ב מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה א ג סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף א:

כב ג מיי' פ"א מהל' נדרים הל' ה סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רטז סעיף י:

כג ד מיי' שם הלכה י סמג שם:

כד ה מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה ח:

כה ו מיי' פ"א מהל' נדרים הלכה ו סמג שם ועיין בהשגות ובכ"מ:

כו ז מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' ח סמג לאוין רמה:

כז ח ט מיי' פ"ד מהל' מעילה הלכה ט:

רבינו חננאל

תפשוט בעיא דרבא דהוה בעי בנשבע שלא איכל עפר. ודחי כי קא אמרינן דליכא אכילה בפחות מכזית במידי דבר אכילה הוא עפר לאו בר אכילה הוא: אמר להן ר' עקיבא היכן מצינו במדבר מביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן. ואקשינן והרי מגדף לדברי ר' עקיבא דתני בתחלת כריתות בתוספתא המגדף ר' עקיבא מחייב קרבן שנאמר בו כרת כו'. ודחי' שאני מגדף דמדבר וחוטא הוא. כי קאמרי מדבר ואיסר עצמו: ואקשינן והרי נזיר כיון דאמר הריני נזיר נאסר ביין ובטומאה ובתגלחת ומביא קרבן. ודחי' שאני נזיר דלא מייתי קרבן אלא לאשתרויי ליה איסוריה. כי קאמר דמייתי קרבן אדבוריה קאמרינן: ולא והרי הקדש דאדיבורא נאסר והנהנה ממנו חייב קרבן. ודחי' שאני הקדש דלכולי עלמא איסוריה שוה מה שאין כן בשבועות: והרי קונמות פי' האומר קונם ככר זה עלי. ודחי' קסברי רבנן אין מעילה בקונמות כלומר המועל בקונמות לא מייתי קרבן: אמר רבא מחלוקת ר' עקיבא וחכמים בסתם. אבל במפרש שבועתו דברי הכל כל שהוא. והני מילי בנשבע באכילה אבל נשבע שלא אטעום דברי הכל בכל שהוא חייב. אמר רב פפא מחלוקת בשבועות אבל בקונמות כיון דלא מדכר שמא דאכילה דברי הכל בכל שהוא דכבריה דמי: ואותבינן עליה. והתני שני קונמות מצטרפין שתי שבועות אין מצטרפין. ר' מאיר אומר קונמות כשבועות. פי' האומר קונם בשר זה עלי ופת זה עלי כזית משניהם מצטרף והאוכל חייב. אבל נשבע עליהן אין מצטרפין. ואקשינן אם הקונמות חייבין עליהן בכל שהוא צירוף למה להו. ומשני כגון דאמר אכילה מבשר זה ומפת זו עלי קונם. דכיון דאדכר בהו אכילה משום הכי בעינן צירוף לכזית. ואקשינן אי הכי גבי שבועות נמי כגון דאמר שבועה שלא אוכל משתיהן אמאי אין מצטרפין. ופריק רב פינחס שאני שבועות הואיל וחלוקות הן לחטאות. פי' סתמא בכזית ובמפרש בכל שהוא מה שאין כן בקונמות לפיכך אין מצטרפין: ואקשינן אי הכי ר' מאיר תינח שבועות משום דחלוקות הן לחטאות לפיכך אין מצטרפות. אלא בקונמות אמאי פוטר ר"מ. ואמרינן איפוך ואימא שבועות כקונמות כלומר מצטרפין אלו ואלו ולית ליה לדרב פנחס. רבינא אמר כי איתמר דלרב פפא קונמות בכל שהוא למלקות. וכי תניא הא שני קונמות מצטרפין מי שיהנה מהן בפרוטה חייב קרבן מעילה: ואקשינן וסברי רבנן יש מעילה בקונמות והתניא וכו' וחכמים

הגהות הב"ח: (א) גמ' שלא אוכל עפר ואכל בכמה תפשוט עד כצ"ל: (ב) תוס' ד"ה אבל וכו' דאיהו גופיה:

ואכל

וחכמים אומרים בין הוא ובין חבירו לא מעל לפי שאין מעילה בקונמות איפוך אחד זה ואחד זה לא מעל לפי שאין מעילה בקונמות דברי רבי מאיר וחכמים אומרים הוא מעל וחבירו לא מעל אי הכי רבי מאיר אומר קונמות כשבועות אלא קונמות אצטרופי הוא דלא מצטרפי הא מעילה אית בהו והאמר ר' מאיר אין מעילה בקונמות כלל לדבריהן דרבנן קאמר להו לדידי אין מעילה בקונמות כלל לדידכו אודו לי מיהת דקונמות כשבועות ורבנן שבועות איכא הרב פנחס קונמות ליכא דרב פנחס *אמר רבא *שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור *בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית או דלמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי הוא בכל שהוא תיקו: בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בכמה כיון דמתאכיל על ידי תערובת דעתיה אכזית או דלמא כיון דלא בעיניה אכלי ליה אינשי דעתיה אמשהו תיקו בעי רב אשי נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה דכיון דכזית איסורא דאורייתא הוא כי קא משתבע אהתירא קא משתבע ודעתיה אמשהו או דלמא כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית תא שמע *שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והוינן בה *אמאי חייב מושבע ועומד מהר סיני הוא *רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין וריש לקיש אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם ואליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא והא נבילה דמושבע ועומד מהר סיני הוא דכי חרצן לגבי נזיר דמיא וטעמא דפריש הא לא פריש דעתיה אכזית שמע מינה אלא תפשוט דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה תפשוט דעד דאיכא כזית דהא נבילה כעפר דמיא וטעמא דפריש הא לא פריש דעתיה אכזית לא עפר לאו בר אכילה הוא כלל נבילה בת אכילה ואריא הוא דרביע עילווה:

מתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת *שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה פטור *שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר *אמר קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה:

גמ' אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב *איבעית אימא סברא ואיבעית אימא קרא איבעית אימא סברא דאמר ליה איניש לחבריה נטעום מידי ועיילי ואכלי ושתו ואיבעית אימא קרא שתיה בכלל אכילה *דאמר ריש לקיש מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר °ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך ותירושך ותירוש

רש"י

ואכל עפר פטור. דלאו בר אכילה היא: ע"י תערובת. פעם הענבים: דעתו אמשהו. את"ל עפר במשהו: נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה. אם תמצא לומר בשאר כל אדם בכזית נזיר מאי מי אמרינן כיון דכזית אסור עליה ויודע הוא שאין שבועה חלה עליו: כי אשתבע אהיתירא אשתבע. על פחות מכזית שלא היה מושבע עליו מסיני: דעתיה אכזית. ואין כאן שבועה: אי אתה מוצא שיתחייב אא"כ נאסר בשבועתו בחצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני והיכי משכחת לה אי במפרש ואליבא דרבנן אי בסתם לר' עקיבא: והא נבילה. דכי חרצן לנזיר דמיא וקאמר ריש לקיש דאי אתה מוצא אליבא דרבנן אלא במפרש ולא אמרי' אפילו בסתם נמי דעתיה אמשהו דכי אשתבע אהיתירא אשתבע דכעפר דמיא דלא חזיא לאכילה לישראל: נבילה בת אכילה היא. ושייך בה שיעורא: דרביע עליה. דרבוץ עליה אריה אזהרת המקום: מתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשתיה בכלל שבועה של אכילה כדאמר בגמרא אינו חייב אלא אחת דהוה ליה כאכל ואכל בהעלם אחד: שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועות ובגמרא פריך הויא לה שבועה על שבועה: שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורין כו'. דכיון דפרים אדעתא דמיחל שבועה אכל חדא וחדא באנפי נפשיה קאמר ובגמרא פריך דלמה האי דפריט להו אדעתא למיפטר ממינא אחרינא דאי אמר שלא אוכל סתם הוה נאסר בכל המינים ולעולם חד שבועה היא: ואכל נבילות כו' חייב. דראוין הן לאכילה ואריא הוא דרביע עלייהו: ור"ש פוטר. דמושבע ועומד הוא עליהן: אשתו אסורה. שהרי אכל אוכלין ואפי' לר"ש דפטר בקמייתא טעמא לאו משום דלאו בני אכילה אלא לפי שאין שבועה חלה על דבר מצוה כדלקמן: גמ' ודלמא

תוספות

וחכמים אומרים בין הוא בין חבירו לא מעל כו'. משמע דר"ע מודו בקונמות דאין להן פדיון דאפי' רבי מאיר דאמר יש מעילה בקונמות מודה דאין לו פדיון והקשה הר' יצחק בן רבינו מאיר דברים האשה רבה (יבמות פח. ושם) אמר אי קסבר יש מעילה בקונמות משום דבידו לפדותו הוא ותירץ ר"ת דקונמות דאסר אכ"ע יש להן פדיון לר"מ כיון דדמיא להקדש תדע מדנקט ככר זו עלי הקדש וא"ת וניפלוג בקונם גופיה וי"ל דאה"נ ובקונם גופיה מפליג ורישא נמי איירי בקונם וככר זו הקדש הייט כהקדש דהא לר"מ לא שני ליה בין קרבן לכקרבן בין אימרא לכאימרא כדאיתא בספ"ק דנדרים (דף יג.) ה"ה בין הקדש לכהקדש כיון דמעתיה אקונם א"כ איירי בפירש בהדיא כהקדש ואיידי דנקט בסיפא ככר זו עלי הקדש דלא איצטריך לפרש כהקדש כיון דאמר עלי תנא נמי רישא ככר זו הקדש וחכמים דאמרי בין הוא בין חבירו לא מעל פליגי נמי ארישא וברוב ספרים גרס בר"פ אין בין המודר (שם לה.) בין כך ובין כך לא מעל ואית ספרים דגרסי אחד זה ואחד זה לא מעל וגרסי נמי התם ברישא קונם ככר זו הקדש: נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן. איידי דקאי בחרצן נקט חרצן וה"ה דמצי למיבעי בחלב ונבילה בכל אדם אבל אין לפרש דנקט חרצן משום דאית בה שתי שמושבע ועומד ולא אכלי ליה בעיניה ואיכא למימר מפי דדעתיה אכל שהוא דהא מנבילה וטריפה פשיט ליה: אהתירא קמשתבע. אפילו לרבי יוחנן דאמר (יומא דף עג:) חצי שיעור אסור מן התורה איבעיא דרב אשי דמסתמא כר' יוחנן סבירא ליה דקיימא לן כוותיה והייט טעמא דכיון דליכא אלא איסורא בעלמא לא חשיב ליה מושבע ועומד א"נ לרבי יוחנן נפרש אהיתירא קמשתבע כגון ליהנות שלא כדרך הנאתו דקיימא לן (פסחים דף כד:) כל איסורים שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן ואפילו איסור בעלמא ליכא מדאורייתא אלא מדרבנן: תא וגטעום מידי ואזלי ואכלי ושתו. ואי שתיה לאו בכלל אכילה הוא היה לכן להזכיר גם השתיה ולפי הספרים דל"ג אלא אזלי ושתו ניחא טפי וא"ת מה ענין טעימה אצל אכילה ויש לומר שמא בלשונם הוו קרו לאכילה טעימה: איבעית אימא קרא כו'. בספ"ק דקדושין (דף לה:) גבי כל שישנו בהשחתה אמר הכי וכן בכמה מקומות ותימה כיון דאיכא סברא ל"ל קרא דהכי פריך בפ"ב דכתובות (דף כב.) גבי הא דאמר רב הונא מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר למה לי קרא סברא הוא הוא אסרה הוא שרי לה ויש לחלק דיש דברים שאין הסברא פשוטה כל כך וצריך הפסוק להשמיענו הסברא: והאי

עין משפט נר מצוה

כח א ב ג מיי' פ"ס מהל' שבועות הל' ח והל' ט סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ט:

כט ד מיי' שם הל' ח:

ל ה מיי' פ"ד שם הלכה ג סמג שם:

לא ו מיי' שם הל' ו:

לב ז מיי' שם הל' ה:

לג ח מיי' שם הל' ז:

לד ט מיי' שם הל' ה:

לה י מיי' שם הל' ח:

לו כ מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' ה סמג לאוין רמח טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ג:

לז ל מיי' שם הל' ה:

לח מ טוש"ע שם ס"ה

לט נ מיי' פ"ד שם הל' ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה לא מעל שאין מעילה בקינמות. ופרקינן איפוך ואימא ר' מאיר אומר אחד זה ואחד זה לא מעל כו': אמר רבא שבועה שלא אכל ואכל עפר פטור: בעי (רבה) [רבא] שבועה שלא אוכל עפר בכמה כו'. יתיב הוי. בעי שבועה שלא אוכל חרצן בכמה ועלו תרוייהו בתיקו: בעי רב אשי נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה. כיון דכזית מושבע מהר סיני הוא דכתיב מחרצנים ועד זג דעתיה אמשהו. או דלמא כיון דאדכר אכילה דעתיה אכזית: ת"ש שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב בשבועתו. והוינן בה אמאי חייב מושבע מהר סיני הוא ואין שבועה חלה על שבועה. ואוקמה ריש לקיש במפרש חצי שיעור כלומר נשבע שלא יאכל נבלה חצי שיעור שחייב לרבנן וכ"ש לר"ע והא נבלה דמושבע עליה מהר סיני הוא. וטעמא דפריש חצי זית דהוא פחות מכשיעור הא לא פריש דעתיה אכזית. ש"מ לא מיחייב נזיר שנשבע בחרצן אלא בכזית ש"מ. אי הכי תפשוט הא דבעי רבא עפר בכמה תפשוט עד דאיכא כזית דהא נבלה כמו עפר הוא. וטעמא דפריש חצי זית הא לא פריש הא אמרת דעתיה אכזית. ודחי לא דמי לנבלה דנבלה בת אכילה היא. ואריא הוא דרביע עליה כלומר ארי רובץ עליה ואין כח לאדם לוכל ממנה. אבל עפר לאו בר אכילה הוא כלל: מתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת כו'. א"ר חייא בר אבין אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב. איבעי אימא סברא כו' איבעי אימא קרא דכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך בין שר... ודגן

מסורת הש"ס

[לקמן כד.]

[לעיל עמוד א' ע"ש]

יומא פג:

לעיל כא: לקמן כג: רכ"ל רב ושמואל דאמרי תרוייהו

[לקמן כד:]

[לעיל כא: לקמן כג: יומא עג:]

*[לקמן כה.]

[נדרים דף טז:]

יומא עו.

דברים יד

ותירוש חמרא הוא וכתיב ואכלת ודלמא על ידי אניגרון *דאמר רבה בר שמואל אניגרון מיא דסילקי אבסיגרון מיא דכולהו (א)סילקי אלא אמר רב אחא בר יעקב מהכא ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר יין חמרא הוא וכתיב ואכלת ודלמא ה"נ על ידי אניגרון שכר כתיב מידי דמשכר ודלמא דבילה קעילית דתניא **אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש *ועבד חייב אלא גמר שכר שכר מנזיר מה להלן יין אף כאן יין אמר רבא אף אנן נמי תנינא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת אי אמרת בשלמא שתיה בכלל אכילה איצטריך ליה לתנא לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת אלא אי אמרת שתיה לאו בכלל אכילה שבועה שלא אוכל ואכל ועשה מלאכה מי איצטריך לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת א"ל אביי אלא מאי שתיה בכלל אכילה אימא סיפא שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים כיון דאמר שלא אוכל איתסר ליה בשתיה כי אמר שלא אשתה אמאי חייב אילו אמר שלא אשתה תרי זימני מי מיחייב תרתי אמר ליה התם דאמר שלא אשתה והדר אמר שלא אוכל דשתיה בכלל אכילה איתא אכילה בכלל שתיה ליתא אבל אמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה מאי אינו חייב אלא אחת אי הכי אדתני רישא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת ליתני שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אינו חייב אלא אחת וכל שכן שלא אוכל לחודיה אלא לעולם כדקתני ושאני הכא כיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתיה דהך אכילה דאמר אכילה גרידתא היא אמר רב אשי מתני' נמי דיקא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה ושתה משקין שאין ראוין לשתיה פטור הא ראוין חייב ואמאי הא שבועה שלא אוכל קאמר דלמא דאמר תרתי שבועה שלא אוכל שבועה שלא אשתה: שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין כו': ודלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קאתי הוה ליה למימר חטין ושעורין וכוסמין ודלמא לכוס דהוה ליה למימר פת חטין ושעורין וכוסמין ודלמא פת חטין לאכול שעורין וכוסמין לכוס דהוה ליה למימר פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין ודלמא

רש"י

ודלמא על ידי אניגרון. שהוא מין מאכל כדתניא בתוספתא דבילה הביאו לפניו אניגרון ואכסיגרון ועליהן פלפלין שחוקים ורגילין לתת לתוכן יין כדתניא בתוספתא דדמאי או תרומה יין לתוך אניגרון ואכסיגרון: מיא דסילקא. תבשיל של תרדין: מיא דכולהו סלקי. שלקות של ירק: מידי דמשכר. תורה אור כלומר דרך שכרות: (ב) דלמא. ושכר דקרא לאו איין קאי אלא דבילה קעילית קאמר שהיא משכרת קעילית על שם מקומה: אף אנן נמי תנינא. דשתיה בכלל אכילה: מתני' נמי דיקא. דשתיה בכלל אכילה: ודלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קאמר. אמאי קתני חייב על כל אחת ואחת דלמא האי דפריש להו לאו לאפושי בשבועות קאתי אלא למיפטר נפשיה בשבועה מדברים האחרים דאי אמר לא אוכל סתם היה נאסר בכל האוכלים: הל"ל. שלא אוכל חטין ושעורים וכוסמין וכי אמר פת פת לחלק: ודלמא לכוס. כלומר אי אמר הכי הוה משמע שלא יהא כוסס חטין כמות שהן אבל הפת היה אוכל: (ג) ה"ל למימר פת חטין ושל שעורין. דכיון דאמר ושל אפת קאי: ודלמא

תוספות

והא תירוש חמרא הוא. והדאמר הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה ומותר ביין בפרק בתרא דיומא (דף עו: ושם) פריך לה ומשני בנדרים הלך אחר לשון בני אדם: גמר שכר שכר מנזיר. וא"ת לר' יהודה דמחייב באכל דבילה קעילית ונכנס למקדש ולא גמר שכר שכר מנזיר מנ"ל דשתיה בכלל אכילה וי"ל דנפקא ליה מסברא דקאמר לעיל אי נמי גבי מקדש דוקא לא גמר שכר שכר לפי שהכתוב תלה בטירוף הדעת כדכתיב (ויקרא י) להבדיל ולהורות ולפיכך סברא הוא קלא לרבות שאר משכרים אבל לענין מעשר יליף שפיר מנזיר וכן משמע קצת דהאיבא דתנא דמחייב באכל דבילה קעילית דהיינו רבי יהודה מסיק דגמר שכר שכר מנזיר והשתא נמי לא תיקשה אדגמר שכר שכר מנזיר נילף ממקדש דהתם שאני דסברא הוא כדפרישית אבל אין לפרש לחומרא מקשי' דהא כי ילפינן נמי מנזיר ע"כ דבילה קעילית נקחת בכסף מעשר דהא פרי מפרי וגידולי קרקע הוא ועי"ל דר' יהודה יליף דשתיה בכלל אכילה כדיליף בירושלמי*) מדכתיב וכל דם לא תאכלו ואי בשקרש *והתניא (תוספתא פ"ב דטהרות) דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא כמו שהוא והתורה קראה אותו אכילה: שכר מנזיר. וא"ת אמאי לא משני הכא לא מנית אמרת דשכר היינו דבילה קעילית דמיין אגב קנקנו נפקא כדאמר בפ' בכל מערבין (עירובין דף כז: ושם) דאי כתב רחמנא בשכר ה"א דבילה קעילית אין יין אגב קנקנו לא כתב רחמנא יין אגב קנקנו משמע כ"ש דבילה קעילית ואייתר קרא דבשכר לתמד משהחמיץ וע"ק דהיכי דריש התם מבבקר אגב עורו ומבצאן אגב גיזתיה ומביין אגב קנקן ומבשכר תמד משהחמיץ והא צריכי לפרט כדדרש התם מה הפרט מפורש פרי מפרי כו' וממה נפשך צריך תרי פרטי דאי כתב רחמנא בקר ה"א בעלי חיים אין גדולי קרקע לא ואי כתב ביין ה"א גדולי קרקע אין בעלי חיים לא דהכי מצרכינן בפ"ק דקדושין (דף יז.) גבי הענקה וי"ל דהתם מייתור דביתי"ן קדריש דס"מ למיכתב בקר ולאן יין ושכר ומדכתב ד' פרטי שמא שום דבר יש דלא הוה סגי בב' פרטי והכא דריש שכר גופיה דאיצטריך *דאתי לפרט דלא הוה דבילה קעילית ואם תאמר והיכי הוה בעי התם למדרש בי"ת דבשכר לדבילה קעילית ומה צריך ריבוי תיפוק ליה מכלל ופרט וכלל דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע ועוד היכי מ"ל דהיינו דבילה קעילית הא משמע הכא דאי לאו שכר שכר הוה דרשינן שכר גופיה לדבילה קעילית וי"ל דהתם איירי בדבילה מעורבת במים ואפ"ה חשיב טפי מתמד שהחמיץ והכא בדבילה שאינה מעורבת וא"ת למה לי הכא ג"ש דשכר שכר תיפוק ליה דשתיה בכלל אכילה מדמרבינן התם תמד משהחמיץ ואמר רחמנא ואכלת וי"ל דכיון דמריבוי דביתי"ן נפקא מ"ל דאכיל ליה ע"י אניגרון דלא בעינן מידי דמשכר אי נמי ואכלת לא קאי אריבויא תדע דלא קאי אקנקן ועור וגיזות וא"ת דלמא מיירי ביין קרוש ולהכי כתב ואכלת ויש לומר דדלמא לא חזי לאכילה אלא שורין אותו במים ושותין: מי איצטריך לאשמועינן אכל ועשה מלאכה כו'. וא"ת ודלמא היא גופה אתא לאשמועינן דשתיה לאו בכלל אכילה וי"ל דא"כ ה"ל למיתני שבועה שלא אוכל ושתה פטור אבל השתא ליכא למידק מינה דאין שתיה בכלל אכילה דאפי' הוה בכלל אכילה אינו חייב אלא אחת כמו אכל ואכל בהעלם אחד: כגון דאמר שלא אשתה ושלא אוכל. וא"ת א"כ מאי איריא אכל ושתה *אפי' שתה תרי זימני נמי דמיגו דחיילא שבועה בתרייתא אאכילה חיילא נמי אשתיה דכה"ג אמר לקמן (דף כד:) גבי שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שלא אוכל תאנים וענבים ויש לומר דחד מתרי פירכי נקט אי נמי כיון דאמר שבועה שלא אשתה ברישא גלי אדעתיה דכי איתשבע בתר הכי אאכילה גרידתא איתשבע ולבסוף מסיק אפי' אמר שבועה שלא אוכל תחלה גלי אדעתיה: אכילה בכלל שתיה לא אמרי'. וא"ת להנא דלעיל דמרבה דבילה קעילית ויליף לה בכריתות (דף יג: ושם) משכר לרבות שאר משכרין ואמר רחמנא אל תשת אלמא אכילה בכלל שתיה וי"ל כיון דאכילה היא עיקר סברא הוא דאל תשת משום שאר משכרין דמשקים כתביה א"נ שכר לא איירי אלא במשקין המשכרין כמו דבש וחלב ולהכי כתיב אל תשת ודבילה קעילית מרבינן מסברא מידי דהוי אהנך: דלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קא מיכוין. וא"ת הא לא בעי למפטר נפשיה מאחרנייתא דאפי' אמר שבועה שלא אוכל סתם כיון שאין בלבו לאסור עצמו אלא באלו המינים לא מיתסר באחריני אע"ג דבעלמא* דברים שבלב אינן דברים היינו היכא דבלב סותר מה שמוציא בפיו אבל היכא דאין סותר הויין דברים *וכן משמע קצת לקמן ויש לומר דמ"מ מנהג לגלות לעולם דלמיפטר נפשיה מאחריני קבעי:

*)[בפרק שני דמעשר שני וכן בפירקין הסכא]

רבינו חננאל

והא תירוש חמרא הוא וקרי ליה אכילה. מיכן ששתיה בכלל אכילה. ודחינן ודלמא זו דאכילה אכילה ע"י אניגרון כלומר בתבשיל כגון ציקי קדירה. אניגרון מיא דסילקא. אכסיגרון מיא דכולהו סילקי. והיין מתבשל עמהן. ואתינן למיפשטה מהא דכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' ואימא דבילה קעילית. דתניא אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש ועבד חייב. אלא אתיא שכר שכר מנזיר דכתיב ביה מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה. מה להלן שתיית יין אף כאן שתיית יין. ואתא רבא לפרושה הא דר' חייא ממתני' ודחי ליה אביי מסיפא דקתני שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים. (איתא) [כיון דאמר שלא אוכל אתסר] ליה באכילה ושתיה כי הדר אמר שלא אשתה מי חיילא שבועה אחריתי עליה. אילו אמר שלא אשתה שלא אשתה ושתה מי חייב תרתי. ופריק רבא מתני' כגון דאמר שלא אשתה (שלא אשתה) והדר אמר לא אוכל דכיון דאקדמיה לשתיה קמי אכילה לא אמרי' אכילה בכלל שתיה היא כו'. ואסיקנא א"א לעולם כדקתני א) וסיפא כגון דאמר שבועה שלא אוכל והדר אמר שבועה שלא אשתה דכיון דהדר אמר שלא אשתה גלי דעתיה דהא לא אוכל דנשבע עליה אכילה גרידא היא: א"ר אשי אף אנן נמי תנינא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין כו' ולא עמדה: שבועה שלא אוכל פת חטים פת שעורין פת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת. ואקשינן ודלמא האי דפריש פת חטים פת שעורין ופת כוסמין למיפטר נפשיה מפת דוחן ופת שיפון ופת שבולת שועל וכיוצא בו. ודחי' א"כ הוה ליה (לתנא) לומר פת חטים ושעורין וכוסמין פת פת למה לי. ודחי אי לא תנא בכל אתר ואתר הוה אמינא היכא דתני פת הוא פת ממש. והיכא דלא תני פת אינו אסור אלא לכוס אבל הוא עשוי פת שרי כו'. ואסיקנא פת

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה ב סמג לאוין ס:

[ביומא ובנזיר ובסנהדרין ובבכורות ליתא מלת ועבד וכן בכריתות ושם איתא למקדש לוקה ועי' תוס' שם ד"ה ונכנס]

מסורת הש"ס

ברכות לה: יומא עו.

יומא כח כריתות יג: נזיר ד. סנהדרין ע: [בכורות מה:]

[קדושין מט:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מיא דכולהו סילקי: (ב) רש"י ד"ה ודלמא שכר: (ג) ד"ה דס"ל למימר:

*דאתי לפרט דלא הוה כצ"ל

א) נראה דצ"ל כדקתני וסיפא דאמר שבועה שלא אוכל וכו'.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה גמר וכו' והתניא דם שקרש. עי' חולין דף קכ ע"א ומנחות דף כא ע"א דהקפה דם ואכלו חייב. ועצ"ג. אח"כ ראיתי דבירושלמי פריך עלה כן והתניא הקפה את הדם ואכלו אם יש בו כזית חייב (מה עביד ליה ר' יונה היינו בהויה בריית׳ שהביא דאינו לא אוכל ולא משקה) אינו אוכל לטמא טומאת אוכלין אינו משקה לטמא ט"מ (וא"כ אינו ראיה דשתיה בכלל אכילה) חזר ר' יונה ופתר מהכא ונתתה בכל אשר תאוה וכו'. הרי בירושלמי עצמו הזר מזה הראיה דבאמת יש לאוקמי בקרש וצע"ג: ד"ה כגון וכו' אפי' שתה תרי זימני. לא ידעתי דלמ"ל דשתה ב' זימני אף בשתה חד זימנא לחייב ב' דהא עבר משום שני שבועות וצ"ע. גם לשיטתיו דף כד ע"א ד"ה אלא דוקא במפרש תאנים וענבים אבל בלא אוכל סתם אין תאנים בכלל כיון דאסורים לו מכבר מקרו אוכלין שאין ראוים וכמו דאין נבילות בכלל אלא במפרש. אם כן ליתא לקושייתם דהכא דנהי דשתיה בכלל אכילה מ"מ כיון דכבר נאסר בשתיה מכח שבועתו הראשונה מקרי אין ראוין. ובהכרח לדחוק דקושייתם לשיטת רב"י דלקמן: ד"ה דלמא וכו' וכן משמע קצת לקמן דף כו ע"ב ועי' בתוס' שם ד"ה גמר:

ודלמא ע"י תערובת אימא וכן של שעורים וכן של כוסמין פת פת למה לי שמע מיניה לחלק: שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת כו': בשלמא התם דאמרת מייתרא ליה פת פת לחיובא אלא הכא מאי הוה למימר דלמא למיפטר נפשיה ממשקין אחריני קאתי אמר רב פפא הכא במונחין לפניו עסקינן שהיה לו לומר שבועה שלא אשתה אלו ודלמא אלו הוא דלא שתינא אחריני שתינא אלא דאמר שבועה דלא שתינא כגון אלו דלמא כגון אלו דלא שתינא בציר מהכי וטפי מהכי שתינא אלא כגון דאמר שבועה שלא אשתה ממין אלו ודלמא מין אלו הוא דלא שתינא הא אינהו גופייהו שתינא אימא שלא אשתה אלו ומינייהו רב אחא בריה דרב איקא אמר *במסרהב בו חבירו עסקינן דאמר לו בו"א ושתה עמי יין ושמן ודבש דהיה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש למה לי לחייב על כל אחת ואחת *תנן התם חן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי כלום אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת וא"ר יוחנן *אפי' פרוטה מכולם מצטרפת פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב וחד אמר אכללי נמי מיחייב הכא מאי אמר רבא הכי השתא התם מיחייב אכללא ומיחייב אפרטא דהא אי משתבע והדר משתבע מיחייב תרתי הכא אי סלקא דעתך איתא בכללא אפרטי אמאי מיחייב מושבע ועומד הוא: שבועה שלא אוכל וכו': הא גופא קשיא אמרת שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה ושתה משקין שאין ראוין לשתיה פטור והדר תני שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב מאי שנא רישא דפטור ומאי שנא סיפא דחייב הא לא קשיא רישא בסתם וסיפא במפרש מפרש נמי גופיה תיקשי *אמאי מושבע מהר סיני הוא רב ושמואל ורבי יוחנן דאמרי [ג]בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין וריש לקיש אמר אי אתה מוצא אלא אי [ד]במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם אליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא בשלמא רבי יוחנן לא אמר כריש לקיש דמוקים לה למתניתין כדברי הכל אלא ר"ל מאי טעמא לא אמר כר' יוחנן אמר לך כי אמרינן איסור כולל באיסור

ודלמא ע"י תערובת. אי אמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש בה כל המינין הללו בערבוביא אבל של כל מין ומין בפני עצמו יאכל: הא אחרינא שתינא. ממין זה: כגון אלו. משמע ממין אלו: דלמא. אי אמר הכי הוי משמע כגון אלו כשיעור הזה: הוה ליה למימר שבועה שלא אשתה עמך. ולא צריך לפרש דכי אישתבע אמאי דמסרהבין בו אישתבע: תנן התם. גבי שבועת הפקדון: פרוטה מכולן מצטרפת. לחייבו על שבועה ולא על כל אחת ואחת אלא לחייבו אשם אחד: פליגי רב אחא ורבינא. בחייב על כל אחת ואחת דמתני' ובדרבי יוחנן חד אמר מיחייב אפרט ולא מיחייב אכלל כלומר על כל אחת ואחת דתנן במתני' שלש אשמות הן ולא ארבע דלא אמרינן שבועה שאין לך בידי חדא שבועה היא וכי הדר פירש חטים ושעורים וכוסמין לחלק הרי ארבעה הא לא אמרי' אלא שבועה שאין לך בידי אפרטי קאי וכי אמר רבי יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת ארישא דמתניתין איתמר דקתני אינו חייב אלא אחת אבל סיפא מכל מין ומין חדא שבועה באנפי נפשה היא אי ליכא בכל מין שוה פרוטה לא מיחייב: וחד אמר מיחייב אכללות ומיחייב אפרטי. על כל אחת דקתני במתניתין ארבע אשמות הן כי אמר שבועה שאין לך בידי כלל כולן יחד וכי הדר פריש להו נשבע על כל מין ומין לבדו יש כאן ד' שבועות ומילתא דר' יוחנן קיימא בין ארישא דקתני אינו חייב אלא אחת בין אסיפא דקתני חייב על כל מין ומין ואשבועה דכללא דאיכא אג' שבועות דפרטא ליכא לאוקומה שהרי אין במין אחד שוה פרוטה ואין כפירת ממון בעינן: הכא מאי. מי פליגי בה נמי רב אחא ורבינא במתני' לחייביה ד' חדא אכללא ותלתא אפירושא דפרטא: מי מחית איניש נפשיה לפחות מכשיעור לא גרסינן לה ושיבוש הוא: דהא אי אישתבע והדר אישתבע מיחייב תרתי. דכל שבועה ושבועה ממונא קא כפר ליה כדתנן בפ' שבועת הפקדון (לקמן לו:) השביע עליו ה' פעמים וכפר חייב על כל אחד ואחד הילכך כי נמי אמרי' שבועתא דכללא שבועתא באפי נפשה היא איכא לחיובא אשבועתא דפרטא אבל גבי שלא אוכל אי ס"ד איתא בכללא למיהוי שבועה באפי נפשה ואסר עצמו בכל המינין אפרטי תו מי מיחייב הרי כבר מושבע ועומד הוא עליהן ואין שבועה חלה על שבועה: מאי שנא רישא כו'. קס"ד נבילה וטריפה נמי אוכלין שאין ראוין הן: הא לא קשיא. כלומר אם קושיא אחרת אין כאן זו יש לה תירוץ וכן כל דוגמא דאיכא הא לא קשיא יש קושיא גדולה מזו: בכולל. שפירש ואמר שבועה שלא אוכל נבילה ותאנים: באיסור

במסרהב בו חבירו. ואינו אוסר עצמו אלא בשלו: הבא מי מחית נפשיה לפחות מכשיעור. בקונטרס פי' דל"ג ליה ושיבוש הוא אלא ה"ג מי מיחייב אכללי ופרטי ונראה דיש לייסבו מי מחית כו' וה"פ כלומר מי איכא למימר הכא גבי שבועת ביטוי דנוקי שבועה אכללא דפת חטין ושעורין וכוסמין לענין פחות מכשיעור דהיא אכל מכל מין ומין פחות מכשיעור שיצטרפו דמסיק אדעתא דאי אכל שיעור אכילה מכולן שיתחייב דאיכוין לצירוף ואחשבה לאכילה פחות מכשיעור מכל מין ומין ומסיק הכי השתא התם דמצי למיחל אכללי ופרטי(א) דכי איכתבע והדר אישתבע חייל נמי אפחות מכשיעור מכל מין ומין אבל בשבועת ביטוי דלא מצי למיחל אכללי ופרטי כשיעור שלם אין לנו לומר דנתכוין אכללי גם לענין צירוף: רישא בסתם וסיפא במפרש. קצת תימה כיון דרישא וסיפא איירי בנבילה וטריפה מ"ש דברישא נקט אוכלין שאין ראוין ובסיפא נקט נבילה וטריפה: בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין. אין להקשות דלוקי כולה במפרש ורישא בשאינו כולל דברים האסורים עם דברים המותרים דהא משמע דוקא אכל אוכלין שאינן ראוין פטור אבל ראוין חייב: דמוקי לה כדברי הכל. אף על גב דאיכא תנאי דלית להו איסור כולל בהא לא חיישינן כיון דלא מיתנו במתני' ועוד דאין לחוש במאי דאיכא תנאי דלית להו איסור כולל כיון דבהדיא פליג ר"ש מהאי טעמא דלית ליה איסור כולל וא"ת ונוקמי במפרש וד"ה וי"ל דאי במפרש לא מיתוקמא מתניתין כרבי עקיבא דמשמע הא סתם פטור וא"ת לימא דהייט טעמא דלא אמר כר"ל משום דר' יוחנן סבר (יומא עג:) חצי שיעור אסור מן התורה ובכל שהוא נמי מושבע ועומד הוא וי"ל כיון דליכא אלא איסור בעלמא לאו מושבע ועומד חשיב ליה כדפ"ל* אע"ג דאין איסור לאו חייל על איסור עשה דהא לקמן (דף כה.) פריך אילימא מתנה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא דכתיב נתן תתן לו ואמר נמי בפרק אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פג.) מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת ומפרש בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) דטעמא משום דאין איסור חל על איסור אע"ג דבתרומה טמאה אין בה אלא איסור עשה מ"מ חצי שיעור דליכא אפי' עשה אלא איסור בעלמא לא חשיב מושבע ועומד ועוד דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאתן דאין אסור אלא מדרבנן כמו חצי שיעור לר"ל וזה הפירוש נראה יותר דלפירוש קמא קשיא דמ"מ(ב) הכי המ"ל דלא אמר כר"ל כיון דסבר דחצי שיעור אסור מן התורה לא משכחת לה כן ולהא דהיכי משתבע שאוכל חצי שיעור הא מושבע ועומד מהר סיני הוא • באיסור

עין משפט נר מצוה

מא א מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה ח סמג לאוין רמא:

מב ב מיי' פ"ה שם הלכה י סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רלח סעיף ו:

מג ג מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם ס"ד:

רבינו חננאל

פת פת למה לי לחיובי נפשיה אכל חדא: שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש חייב על כל אחת ואחת. בשלמא התם אייתר ליה פת פת לחיובי אכל חדא וחדא [כו']. ופריק רב הכא במונחין לפניו עסקינן. ואסיקנא הוה ליה למימר שבועה שלא אשתה אלו ומינייהו יין ושמן ודבש למה לי לחיובי אכל חדא וחדא אי נמי במסרב בו חברו ואומר לו בא שתה עמי יין ושמן ודבש הוה ליה למימר שבועה שלא אשתה [עמך] יין ושמן ודבש למה לי לחייב על כל אחד ואחד. תנן בפירקין דלקמן תן לי חטים ושעורין וכוסמין שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי חטים ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת. וא"ר יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת. פי' אפילו אין לו בידו מן חטין שעורין וכוסמין מכולן [אלא] שוה פרוטה מצטרפין וחייב. ופליגו בה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב. פי' חייב ג' חטאות אחת על החטין ואחת על השעורין ואחת על הכוסמין. וחד אמר אכללי נמי מיחייב. פי' אהא נמי דתנן שבועה שאין לך בידי והוא כלל ואח"כ פרט חטין ושעורין וכוסמין הרי ארבע חדא דכללא ותלתא דפרטי. הכא מאי מי מחית איניש נפשיה לפחות מכשיעור ומחייב אשבועה דכללא נמי בהני דפרטי אי לא. ומשני רבא הכי השתא התם גבי טוען בחברו איתא לשבועה בכללי. ומנו דיכול להודות אפילו אחר שבועתו איתא נמי לשבועתו בתר הכי בפרטי. ומשום הכי מיחייב אכללי ואפרטי. אבל הכא גבי אוסר עצמו בשבועה אי ס"ד איתא לשבועתו בכללי וכיון דאמר שבועה שלא אוכל איתסר באכילה דכל פת הויא ליה כנבילה. כי הדר פריש פת חטין פת שעורין פת כוסמין אמאי חייב. מי חיילא עליה שבועה מושבע ועומד הוא. אלא הכא ודאי אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב: מתני' שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראויין (שהוא) פטור כו'. אקשי' מאי שנא רישא באוכלין ומשקין שאינן ראוין שהוא פטיר ומאי שנא סיפא גבי נבילות וטריפות שחייב. ואוקימנא רישא בסתם דדעתיה אסידי דראוי לאכילה. סיפא במפרש שבועתו שלא יאכל נבילות וטריפות. ואקשינן אמאי חייב אנבילות וכיוצא בהן מושבע הוא עליהן מהר סיני. ואין שבועה חלה על שבועה. ופריק ר' יוחנן בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין. כגון מי שנשבע שלא יאכל תמרים ונבילות וטריפות וכיוצא בהן. ומוקים לה למתני' כדברי הכל. וריש לקיש אמר אי אתה מוצא להעמיד משנתנו אלא אי במפרש פחות מכזית ואליבא דרבנן. אי בסתם ואליבא דר' עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא. אבל בכולל לא. דכי אמרינן איסור כולל כגון יוה"כ שאוסר בכלל כל מאכל מותר ואסור

מסורת הש"ס

לקמן לז:

ג"ז שם לז.

[לעיל כה. כב:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הכא וכו' אכללי ופרטי כי כצ"ל ותוס' ד' נמחק: (ב) ר"ה דמוקי וכו' דמכל מקום סיפי סוס' מאי למימר כר"ל כיון כו"ל:

באיסור הבא מאליו באיסור הבא על ידי עצמו לא אמרינן בשלמא לריש לקיש משום הכי קא פטר רבי שמעון דתניא *רבי שמעון אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לקרבן אלא לרבי יוחנן מאי טעמא דרבי שמעון דפטר מידי הוא טעמא אלא משום איסור כולל רבי שמעון לטעמיה דלית ליה איסור כולל *דתניא רבי שמעון אומר האוכל נבילה ביוה"כ פטור בשלמא לריש לקיש משכחת לה בלאו והן אלא לר' יוחנן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה אלא כדרבא דאמר רבא *שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא *קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה לו הכי השתא התם כיון דמעיקרא אכל והדר אשתבע ליה

חשובי

רש"י

באיסור הבא מאליו. כגון האוכל נבילה ביום הכפורים דפליגי רבנן ורבי שמעון דמחייבי ליה רבנן חטאת משום יוה"כ ואע"ג דהויא נבילה מקמי יום הכפורים ואין איסור חל על איסור הכא חייל דיום הכפורים איסור כולל הוא דקודם בין השמשות היה אסור זה בנבילה ומותר בשחוטה על ליה יום הכפורים מגו דאיתסר האי גברא בשחוטה משום יוה"כ איתסר נמי בנבילה משום יוה"כ היינו כולל באיסור הבא מאליו דיוה"כ בא מאליו הוא: אבל באיסור הבא מעצמו. כלומר על ידי אדם עצמו כגון איסור שבועה הבא לו על ידי דיבורו לא אמרי': בשלמא לר"ש בן לקיש. דמוקי לה בחצי שיעור: משום הכי פטר ר' שמעון. דקסבר כל שהוא כמי מושבע ועומד הוא דתניא ר' שמעון אומר כל שהוא למכות: אלא לר' יוחנן. דמוקי לה משום כולל אמאי פטר ר' שמעון: פטור. מחטאת דלא אתי כרת דיוה"כ וחייל על איסור נבילה או אאיסור אבר מן החי אם לא נתנבלה מבערב ואע"ג דיום הכפורים כולל הוא: בשלמא לר"ל. דמוקי לה בחצי שיעור היינו דמשכחת לה בלאו והן דקיימא לן (לקמן דף כה.) אין קרבן שבועה בא אלא א"כ אתה מוצא בה לאו והן דכתיב להרע או להיטיב דמשמע דבר וחילופו והאי מפרש שלא אוכל חצי שיעור נבילה משכחת לה נמי בשבועה שאוכל חצי שיעור נבילה דלאו נשבע לבטל את המצוה הוא: אלא לר' יוחנן. דמוקי לה בשיעור שלם ומשום כולל ועל כרחך במפרש נבילות אוקימתה משום קושיא קמייתא דרישא וסיפא: בשלמא שבועה שלא אוכל משכחת דחיילא אע"פ שמושבע ועומד משום כולל: אלא הן. שבועה שאוכל נבילות ושחוטות מי משכחת לה דתיחול אנבילות ולבטל שבועת הר סיני: ה"ג אלא כדרבא. ולא גרס משכחת לה כדרבא והכי פירושה לא תשני לעיל קושיא דרישא וסיפא כאן בסתם כאן במפרש אלא כולה בסתם ואוכלין שאין ראוין לאכילה דקתני רישא פטור כדרבא מיפרשא כגון עפר שאין ראוי לאכילה אבל נבילות ראויות לאכילה הן ואריה הוא דרביע עלייהו ותו לא קשיא מידי לר' יוחנן דמשכחת לה בלאו והן אף בשיעור שלם דהא לא אוכל סתמא קאמר אם אכל נבילה חייב שהרי כלל בכתמו דברים המותרים והאסורים ומיתסרי אסורים על ידי כולל והן משכחת לה דהא אוכל סתם קאמר ומקיים שבועתו בדברים המותרים ואם לא אכל חייב: אף אנן נמי תנינא. דבנבילות ראויות לאכילה חשיב להו: הרי אשתו אסורה. אלמא אכילה היא:

חשובי

תוספות

באיסור הבא מעצמו לא אמר. וא"ת והא נמי איתא בהדיא במשנה דמייתי לקמן יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד וקחשיב מוקדשין אע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא וכן האוכל גיד הנשה של עולה בס"פ גיד הנשה (חולין דף קא.) ויש לומר דהכא באיסור הבא מעצמו על עצמו קאמר דלא אמרינן אבל מוקדשי' שאסורין על כל העולם אמרי' ומ"מ פריך לקמן שפיר והרי הקדש דאיסור הבא מעצמו דכיון דלא איירי הכא באיסור הבא מעצמו לא ה"ל למינקט הקדש אע"ג דאסור על כל העולם: האוכל נבילה ביום הכפורים פטור. מתוך פ"ה משמע דאיירי אפי' בנתנבלה ביוה"כ וקשיא דלמ"ד ס"פ גיד הנשה (שם דף קג.) בהמה בחייה לאו לאברים עומדת חל איסור יוה"כ מחיים ואפי' למ"ד לאברים עומדת כי מתה פקע איסור אבר מן החי וחלו איסור נבילה ואיסור יוה"כ בבת אחת ור"ש מודה באיסור בת אחת ומיהו יש לומר דאיסור יוה"כ לא חייל לא מחיים ולא לאחר מיתה משום דאית ביה איסור עשה שאינה זבוחה דכתיב (דברים יב) וזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זובח לא ולריב"א אין נראה פירוש זה דא"כ למ"ד לאו לאברים עומדת היכי מצי חייל איסור אבר על עשה דשאינו זבוח ובס"פ גיד הנשה (שם) דאמר כגון שנטרפה עם יציאת רובה דאיסור אבר ואיסור חלב ואיסור טריפה בהדי הדדי קאתו והיכי חיילי כולם על איסור דשאינו זבוח דאפי' במעי האם קיימא באיסור זה ומהאי טעמא תקשי נמי למ"ד לאברים עומדת איסור אבר מן החי היכי משכחת לה דלא קיימא לאברים במעי האם וא"כ היכי חייל על איסור שאינו זבוח אלא ודאי וזבחת לא אתא לאסור דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אבר מן החי ולאחר מיתה באיסור נבילה אלא בא להתיר את האסור ופירש לך דבשחיטה שריא ולא בנחירה אלא כדקיימא קיימא כמו (בכורות דף טו.) *תזבח ולא גיזה דלית ביה עשה אלא קאי באיסור לאו הראשון ובנתנבלה מערב יוה"כ דוקא איירי*: אלא הן היכי משכחת לה. דאפי' ע"י כולל נמי לא אמרי' דתיחול השבועה לבטל המצוה וקשה לריב"א דתני בירושלמי שבועה שלא אוכל מצה ואכל מצה בלילי פסח חייב אלמא דבאיסור כולל חיילא שבועה לבטל את המצוה ותירץ דהכא דוקא לא חיילא שבועה משום שהזכיר נבילה ונשבע עליה לאוכלה אבל התם דלא מדכר פסח חיילא עליה שבועה ולפי זה משכחת הן אפי' בדברים האסורים כשאומר סתם שאוכל וקשיא לפי' דקתני התם סיפא שבועה שלא אוכל מצה בלילי פסח פטור אמאי נקט בלא כולל בכולל נמי שאר לילות עם לילי פסח כיון שהזכיר נמי לילי פסח פטור וי"ל דה"כ בעי למימר ולא חש למיתני אלא שהזכיר לילי פסח ור"י מפרש דודאי שב ואל תעשה כדאיירי הכא לא חיילא דקאמר שבועה שאוכל ולא אכל אבל התם בנשבע שלא לאכול ואכל דהוי בקום עשה ודאי חיילא: אלא כדרבא כו'. פי' בקונט' דסוגיא דעלמא (א) גרסינן משכחת לה כדרבא ומפרש לה בנבילה המסרחת והקשה חדא דמסרחת לא מיקריא נבילה ואר"ת דאין זו קשיא דשפיר מיקרי נבילה מדאיצטריך קרא למעוטי לר"ש בשילהי ע"ז (דף סח. ושם) דדרים הראויה לגר קרויה נבילה ור"מ מוקי לה בסרוחה מעיקרא ועוד הקשה בקונט' דמאי בעי לאתויי דרבא הכא ה"ל למימר משכחת לה בנבילה מסרחת והא נמי יש ליישב דה"פ כדרבא דשייך *לשון אכילה אפי' במסרחת מדקאמר שלא אוכל סתם ואכל עפר פטור הא שלא אוכל עפר ואכל חייב אלמא שייך לשון אכילה אפי' בעפר וכ"ש בנבילה מסרחת וטפי ה"ל לאיתויי בעיא דרבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה דמפורש טפי אלא רישא דמילתא נקט והא דקאמר אף אנן נמי תנינא מייתי ראיה דשייך לשון אכילה גבי נבילה סרוחה דכמה שקצים ורמשים איכא דלא חזו לאכילה טפי מנבילה סרוחה והשתא מיתוקמא שפיר מתני' סיפא במפרש כדאוקימנא ומשכחת לה שפיר בלאו והן וא"ת וכיון דנבילה (ב) סורחת הויא בכלל נבילה בלא כולל דברים המותרים אתי שפיר כיון דאמר שבועה שלא אוכל נבילה מגו דחיילא אסרוחה חיילא נמי אשאינה סרוחה וי"ל דלא משמע סרוחה בכלל נבילה אלא כשכולל עמהן דברים המותרים דגלי אדעתיה שרצה לאסור עצמו בדבר המותר אבל קשה לר"י דמאי מייתי רב מרי אף אנן נמי תנינא אדרבה תקשי ליה מינה דהא אוקמה מתני' במפרש שלא אוכל נבילה דאז ודאי הויא לשון אכילה וכן נמי תקשה לרבא דפטר בנשבע סתם ואכל עפר דלא הוי בכלל לשון אכילה וצ"ל כדמשני הש"ס דשאני התם דאחשביה מעיקרא ולגבי הא דהוי סתם כמפרש הוה ידע מעיקרא דלהכי טעמא דאחשבה אבל אי אפי' כי מפרש לא מהני במידי דלאו בר אכילה לא כ"ד דליתהני הא דאחשביה שיחשב כמו בר אכילה ומסיק כיון דאחשביה חשיב בר אכילה כיון דאכל מעיקרא והדר אשתבע וע"ק לר"י מדתניא בתוספתא דשבועות שבועה שאוכל ואכל אוכלין אסורין כגון פיגול נותר וטמא פטור ור"ש מחייב והיינו בע"כ בשאינם סרוחים מדמחייב ר"ש לפי שלא חלה שבועה עלייהו ע"י כולל אלמא אפי' באין סרוחה חלה שבועה לרבנן ע"י כולל ולפ"ה נמי דפירש דמשכחת הן בדברים המותרים קשיא דאפי' באסורין נמי משכחת לה כשאומר סתם שאוכל ואינו מזכיר האיסור כדמשמע התם ונראה לר"י דבקונט' לא פירש אלא משום ר"ש דלדידיה לא חיילא שבועה בדברים האסורין אפי' ע"י כולל ומהתוספתא שהבאתי יש ראיה לריב"א דאפי' בלא קום עשה חייל על ידי כולל בשאין מזכיר האיסור וא"ת לפ"ה אמאי איצטריך למימר לקמן בסמוך שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים בחזר ואמר שבועה שלא אוכל סתמא סגי וי"ל דאין הכי נמי דלאו דוקא נקט תאנים וענבים אלא כלומר שאמר שלא אוכל סתם וכן נ"ל דאי דוקא נקט תאנים וענבים היכי חיילא שבועה הא ליתא בהן וליכא למימר דלמלקות איירי דלא בעינן לאו והן דלקמן בס"פ (דף כט.) משמע דלקרבן איירי גבי ואכל תאנים והפריש קרבן ומיהו י"ל דמשכחת הן *בתאנים הבוסרים אבל בלא כולל לא הוי תאנים הבוסרים בכלל התאנים אלא הטובות לאכול:

ומאן

מסורת הש"ס

[לעיל כא: וש"נ]

פסחים לו. מיר ד. קדושין עז: [כריתות כג.]

[לעיל כב:]

לעיל כב:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אלא כדרבא וכו' דעלמא גרסי משכחת: (ב) בא"ד וא"ת וכיון דנבילה סרוחה הויא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אלא וכו' בתאנים הבוסרים. כלישנא דקרא כתאנים השוערים אשר לא תאכלנה מרוע (ירמיה כט):

לשון אכילה אפי' במסרחת דקאמר שלא אוכל עפר ואכל כצ"ל

תזבח כצ"ל

[ועי' תוספות פסחים לו. ד"ה האוכל ותוס' ביצה כה. ד"ה בחזקת ותוס' חולין לז. ד"ה השתא ועוד שם קכ. ד"ה מה]

רבינו חננאל

וזהו איסור הבא מאליו. אבל איסור הבא מעצמו. פי' שנשבע וכלל דברים המותרין עם האסורין לא מחייבינן ליה בכי האי גוונא. ודייק נמי ריש לקיש דעיקרא דמתני' בפחות מכזית מדפטר בה ר' שמעון מקרבן כדתניא ר' שמעון אומר כל שהוא למכות לא אמרו כזית אלא לקרבן. ור' יוחנן דמוקים לה למתני' בכולל אמר לך ר' שמעון היינו טעמא דפטר דלית ליה איסור כולל כלל. דתניא ר' שמעון אומר האוכל נבלה ביום הכפורים פטור. פי' דלא אתי איסור יוה"כ חייל אאיסור נבלה. בשלמא לריש לקיש דמוקים לה למתניתין בפחות מכזית היינו דמשכחת לה בין אם ישבע שלא יאכל פחות מכזית נבלה ואכלה בין אם ישבע שיאכל פחות מכזית נבלה ולא אכל בשתיהן חייב. (ולא אמרינן דלאו שאין בו מעשה הוא). דכיון דאינו מושבע מהר סיני בפחות מכזית שבועה חיילא עליו. אלא לר' יוחנן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה ואמרינן כדרבא דאמר שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור. הכא כגון שנשבע שיאכל נבלה ועפר ולא אכל מנו דחיילא שבועה אעפר חיילא נמי אנבלה ה) פי' איסור

ה) עי' בחידושי הרי"ן מיגש כאן שהביא פי' רבינו בשם חד מרבוותא ותמה עליו ע"ש וע"ע בחידושי הרשב"א כאן .

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' יא סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ו:

מה ב מיי' פ"ו מהל' שגגות הל' ד סמג עשין ריג:

חשובי אחשביה אלא הכא מי אחשביה אמר רבא מאי טעמא דמאן דאית ליה איסור כולל מידי דהוה אאיסור מוסיף ומאן דפטר דלית ליה כי אמר איסור מוסיף בחדא חתיכה בשתי חתיכות לא אמרי' ואמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים *מיגו דחייל אענבים חייל נמי אתאנים פשיטא מהו דתימא איסור הבא מאליו אמרינן איסור הבא מעצמו לא אמרינן קמ"ל: מתיב רבא בריה דרבה *יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד ואלו הן טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביוה"כ ר' מאיר אומר אף אם היתה שבת והוציאו (א) חייב אמרו לו אינו מן השם ואם איתא משכחת לה חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב מיגו דחייל אתמרים חיילא נמי אחלב כי קתני איסור הבא מאליו איסור הבא מעצמו לא קתני *והרי הקדש בבכור דקדושתו מרחם איבעית אימא כי קתני *מידי דלית ליה שאלה שבועה דאית ליה שאלה לא קתני *הרי הקדש הא אוקמינן בבכור איבעית אימא כי קתני קרבן קבוע קרבן עולה ויורד לא קתני הרי טמא שאכל את הקדש דקרבן עולה ויורד הוא בנשיא ורבי אליעזר היא *דאמר נשיא מביא שעיר רב אשי אמר כי קתני מידי דחיילא כשיעור שבועה דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני *הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה ורב אשי מאוריא אמר ר' זירא כי קתני זדונו כרת זדונו לאו לא קתני והרי אשם דזדונו לאו וקתני בחטאת

[מכות כב.] [שם]

ומאן דפטר דלית ליה איסור כולל כי אמר איסור מוסיף כו'. לאו אהר"ש קאי דשמעינן ליה בהדיא לרבי שמעון דלית ליה איסור מוסיף בפ' ד' אחים (יבמות דף לב. ושם) גבי נשא חי ואח"כ נשא מת דקאמר רבי שמעון אינו חייב אלא משום אחות אשה בלבד ולא חייל עליה איסור אשת אח אע"ג דאיתוסף בה איסור לגבי שאר אחין אלא אשאר תנאי קאי דלית להו איסור כולל ואית להו איסור מוסיף כגון ר' יוסי בפ' ד' אחין (שם) דקאמר אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש והאמר דמודה באיסור מוסיף: יש אוכל אכילה אחת כו'. פי' בקונט' דמוקדשין הוי איסור כולל דמיגו דחייל אבשר חייל נמי אחלב והדאמר בפ' אמרו לו (כריתות דף יד.) אקדשה מיגו דאיתוסף בה איסור הנאה איתוסף בה איסור לגבי אכילת חלב התם נמי איסור כולל הוא ולא קרי ליה מוסיף אלא משום שהוא חמור על קל: אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב. פירש בקונטרס משום הוצאת שבת אבל משום הוצאת יוה"כ לא דקסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ ואין נראה דבכריתות (שם) מסיק הא דרפרם בדותא היא וחייב משום הוצאת שתיהן ונקט שבת לאפושי איסוריה: אמרו לו אינו מן השם. ור' מאיר חשיב ליה בהדי אכילות משום דבליעתו זו היא הנחתו כדאמרינן (שבת דף פ.) כתב ב' אותיות כשהוא מהלך חייב כתיבתן זו היא הנחתן: שלא אוכל תמרים וחלב. מפר"ת דאתיא בלאו והן דמשמע נמי חלב שעל גבי הקיבה או של חיה לפי שמזכיר עמו דבר היתר אבל בלאו הכי לא משמע אלא חלב האסור עיקר החלב ותימה אמאי לא פריך נמי לר' יוחנן מהכא וי"ל משום דדלמא קסבר ר' יוחנן דאיכא שום תנא דאית ליה איסור כולל בבא מאליו ולא בבא מחמת עצמו אבל מדרבא משמע ליה דאין חילוק והשתא נמי ניחא דאי לאו הכי מאי קמ"ל רבא טפי מר' יוחנן ומיהו יש לומר דאיצטריך להשמועינן אע"פ ששניהן באין מחמת עצמן: מיגו דחיילא אתמרים חיילא נמי אחלב. אע"ג דמאן דאית ליה איסור כולל מודה דעל חמור לא חייל כדמפרש רבינו תם בפרק ארבעה אחים (יבמות דף לג: ד"ה אמר ר"י) גבי הבערה ללאו יצתה מ"מ חיילא שבועה אאיסור חלב דקיל הואיל והותר מכללו כדאמרי' בסוף פ' גיד הנשה (חולין דף קג.) התורה אמרה יבא איסור נבילה ויחול אאיסור חלב: הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה. *המ"ל הא אוקימנא בבכור כדמשני לעיל: והרי אשם דזדונו לאו. פי' בקונטרס דמוזר לא יאכל כי קדש הם לא נפקא דההוא בקדשים הנאכלין לכהנים כתיב וכל שיש בו היתר לכהנים אין בו מעילה וכן משמע בפרק בתרא דמכות (דף יח.) דפריך ולילקי נמי משום וזר לא יאכל כי קדש הם ומשני ה"מ היכא דחזי לכהנים הכא לא חזי לכהנים וקשה דבכריתות (דף ד.) מוקמינן וזר לא יאכל כי קדש הם בחלב המוקדשין דקאמר התם האוכל חלב המוקדשין לוקה ב' משום וזר לא יאכל כי קדש הם וחלב לא חזי' לכהנים מיהו י"ל דאע"ג דחלב לא חזי לכהנים מ"מ קרינן בהאי קרבן ואכלו אותם אשר כופר בהם דהיינו בשר ולא אתא למעוטי אלא כשאוכל בשר חטאת ואשם לפני זריקת דמים דלא קרינן ביה ואכלו והשתא מ"ל דלאו באשם מוזר לא יאכל כי קדש הם נפקא וכן משמע בפ"ק דכריתות (דף ד:) דלאו דזרות לא הוי מג"ש דתרומה גבי מ"ש חלב דאיכא תרי לאוי לאו דזרות דס נמי כו' וצ"ע שם: אלא

חשובי אחשביה. באכילתו וגילה על עצמו שאינו קץ בהן לא שמעתיה כן אלא הוא עיקר בעיני וסוגיא דעלמא גרס משכחת לה כדרבא ומפרשי לה בנבלה מוסרחת ולאי אפשי בה מכמה קושיות חדא דמסרחת לאו נבלה מקריא ואין כאן שבועת הן ועוד דרבא מאי בעי הכא הוה ליה למימר משכחת לה בנבלה מסרחת ועוד אף אכן נמי תניא לא אתיא שפיר: מידי דהוה אאיסור מוסיף. דמאן דלית ליה איסור חל על איסור באיסור כולל אית ליה באיסור מוסיף כדאמרינן ביבמות פרק ארבעה אחים (דף לג:) מודה רבי יוסי באיסור מוסיף איסור כולל קרי היכא דאין איסור אחרון מוסיף על החתיכה כלום אבל מרבה הוא איסור על האדם בדברים אחרים כגון נבילה ביוה"כ דלא בא לאוסרה אלא באכילה ובאכילה כבר אסורה היא משום נבילה נמצא שלא הוסיף עליה איסור אחרון כלום אבל ריבה איסורה על האדם לאוסרו בכל אוכלין שבעולם ואמרינן מיגו דחל יוה"כ על האדם ליאסר בשאר אוכלים משום יוה"כ כולל נמי את הנבילה *עמה להתחייב משום יוה"כ איסור מוסיף כשאיסור אחרון מוסיף על חתיכה עצמה דבר שלא היה בה ע"י איסור ראשון *ואוסר החתיכה האחרון במה שהיתה מותרת קודם שבא איסור האחרון כגון חלב של קדש אסור לאכול משום חלב ומותר לגבוה למזבח נעשה נותר מוסיף עליו איסור למה שהיתה מותרת לו דנפסל להקרבה והכי אמרינן מתוך שחל עליה שם נותר לאוסרה על המזבח ואין איסור הראשון מעכב על ידו מלחול שאין זה איסור חל על איסור חל עלי' נמי איסור שם נותר אצל כל אדם האוכלו להתחייב עליו משום חלב ומשום נותר אעפ"י שיש כאן איסור חל על איסור: כי אמרינן איסור מוסיף בחדא חתיכה. כדמפרש מתוך שחל עליה שם איסור שני אצל דבר שהיה מותר לו חל עליה אף אצל דבר שהיתה אסורה לו כבר אבל מחתיכה לחתיכה לא אמר מתוך שחל על האדם אצל חתיכה זו יחול עליו אף אצל חתיכה אחרת (זו) בכולל לא אמרינן: מהו דתימא. באיסור הבא מעצמו לא אמרינן כולל: אכילה אחת. זית אחד: טמא שאכל חלב כו'. חייב משום חלב ומשום נותר ומשום יוה"כ ומשום טמא שאכל את הקדש הרי ארבע חטאות ואשם אחד מעילה ואפי' הוא כהן גבי חלב דקדש מועל הוא דאמר מר (תמורה דף לב:) כל חלב לה' לרבות אימורי קדשים קלים למעילה והנהו כולהו איסור חל על איסור נינהו או ע"י כולל או ע"י מוסיף שהרי משנולדה הבהמה נאסר חלבה אקדשה מיגו דחל איסור מוקדשים אבשר ועוד חל נמי אחלב הרי כולל הוה ליה נותר מיגו דאיתוסף בה איסורא לגבי מזבח על התיכה זו משום נותר איתוסף נמי לגבי גברא משום נותר הרי מוסיף איטמא גברא מיגו דאיתסר האי גברא בקדשים הנאכלים משום טומאה איתסר נמי בהאי חלב משום טומאה הרי כולל הוה ליה יוה"כ מיגו דאיתסר אף בחולין משום יוה"כ איתסר נמי בהאי משום יוה"כ: אף אם היתה שבת כו'. דאילו אהוצאת יוה"כ לא מיחייב דקסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ: והוציאו. בפיו בשעת אכילה: אינו מן השם. אין חטאת זו באה משום האכילה אלא משום הוצאה: ואם איתא. דאמרינן כולל באיסור הבא מעצמו אכתי הוה ליה לתנא לטפויי חטאת בהאי כזית כגון שבועה כו': כי קתני כו'. אע"ג דאית ליה כולל נמי באיסור הבא מעצמו הכא לא חשיב אלא איסורין הבאים מאליהן: והרי הקדש. אשם מעילות דאתי ליה משום דיבורו שהקדישו: שאלה. לחכם להתיר האיסור: והרי הקדש. שבא ע"י נדר וכל נדרים יש להן שאלה: בנשיא ורבי אליעזר היא כו'. במסכת הוריות ואמרינן התם *לא א"ר אליעזר קרבן קבוע לנשיא בעבירה דקרבן עולה ויורד אלא בטומאת מקדש וקדשיו הואיל ונאמרה בו כרת *בקבועה אבל בשמיעת הקול ובבטוי שפתים לא אמר: דחיילא אפחות מכשיעור. במפרש: הרי הקדש. אשם מעילות בא על שוה פרוטה אפילו פחות מכזית: הא בעינן שוה פרוטה. והיינו שיעוריה: מאוריא. מקום: אשם. מעילה: דזדונו לאו. דתניא *הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרין באזהרה ואמרינן מאי טעמא דרבי גמר חטא חטא מתרומה דאיכא אזהרה ומיתה בידי שמים ורבנן אמרי אמר קרא בתרומה ומתו בו כי יחללוהו בו ולא במעילה ממיתה מעטיה אבל באזהרה קאי מג"ש דחטא חטא ואית דילפי מוכל זר לא יאכל קדש ולאו מילתא היא דההיא בתרומה כתיב ומוזר לא יאכל כי קדש הם נמי לא אתיא דההוא בקדשים הנאכלין לכהנים כתיב וכל שיש בו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה:

דחטאת

רבינו חננאל

איסור מוסיף בחדא חתיכה כגון חתיכה של הקדש שאסור לישראל טמא ומותר לישראל טהור. או בשר דטאת או בשר אשם שאסור לישראל ומותר לכהן נעשה נותר מגו דאיתוסף בה איסורא לכהן איתוסף בה נמי לישראל: אמר רבא שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים למאן דאית ליה איסור כולל מגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי אתאנים. ואם אכל תאנים חייב שתים. וזהו איסור הבא מעצמו. פי' שבועה של עצמו היא גרמה להן איסור. ואותבינן עליה מהא דתנן בכריתות פרק אמרו לו אכלת חלב. יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד. ואלו הן טמא שאכל חלב נותר מן המוקדשין ביוה"כ. פי' חייב חטאת משום שהוא טמא ואכל קדש. ומשום שאכל חלב. ומשום שאכל נותר. ומשום יוה"כ. ומשום שנהנה מן ההקדש מביא אשם. ואם איתא ניתני כגון שנשבע שלא יאכל תמרים וחלב (זה) דמיגו דחיילא שבועה אתמרים חיילא נמי אחלב ויהיה חייב ה' חטאות. ודחי כי קתני האי תנא איסור הבא מאליו כגון הנותר שעבר היום ונעשה מאליו נותר. אבל איסור הבא מעצמו כדאמרן לא קתני. ואקשינן והרי האי תנא קתני מוקדשין ואיסור של מוקדשין מעצמו של אדם שמקדישו הוא. ודחי' מוקדשין האי בכור הוא דקדושתו מאליו ולא אדם קא מקדיש. איבעית תימא שבועת ביטוי קרבן עולה ויורד הוא. אם הוא עשיר כשבה. ואם הוא עני תורים ובני יונה. ומשום הכי לא תני ליה. ואקשינן והרי טמא שאכל קדש שהוא בעולה ויורד. ותני ליה. ודחי' זה הטמא נשיא ואליבא דר' אליעזר דאמר נשיא אינו מביא קרבן עולה ויורד אלא קרבן קבוע. דתנן בהוריות סוף פ"ב ר' אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר. א)פי' אשם מעילות שמביא הנהנה מן ההקדש בלאו הוא . . ואסיקנא

א) נראה דחסר כאן וצ"ל והרי אשם דזדונו לאו. פי' אשם מעילות וכו'.

מסורת הש"ס

שבת קג / יבמות לד. / כריתות יג:

בדפו"י עמהם

ואוסר האחרון החתיכה במה כו' כצ"ל. יעב"ץ

[מכות כג.]

הוריות ט. / כריתות ב:

[לעיל כה:]

ס"א ליתא

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב:

[דף ט:]

[צ"ל בקבועה]

[סנהדרין פג.]

בחטאת קאמרינן רבינא אמר כי קתני מידי דחייל אמידי דבר אכילה הוא שבועה דחיילא אמידי דלאו בר אכילה הוא לא קתני והרי הקדש דחייל נמי אעצים ואבנים אלא כי קתני (מידי) דחייל אמידי דאית בה מששא שבועה דחיילא אמידי דלית ביה מששא כגון שאישן ושלא אישן לא קתני: **מתני'** *אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים ואחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי *ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר °להרע או להיטיב אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך: **גמ'** *ת"ר חומר בנדרים מבשבועות חומר בשבועות מבנדרים חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות מה שאין כן בשבועות חומר בשבועות שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש מה שאין כן בנדרים: כיצד אמר שבועה שאתן לפלוני ושלא אתן: מאי אתן אילימא צדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא שנאמר °נתון תתן לו אלא מתנה לעשיר: שאישן ושלא אישן: איני *והא"ר יוחנן האומר שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר התם דאמר ג' הכא דלא אמר ג': שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק: איתמר *שבועה שזרק פלוני צרור לים ושלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא לימא בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע קא מיפלגי דתנן ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להיטיב אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך רב דאמר כר"ע ושמואל דאמר כר' ישמעאל אליבא דר' ישמעאל כולי עלמא לא פליגי השתא מילתא דאיתא בלהבא לא מחייב עלה רבי ישמעאל לשעבר מילתא דליתא בלהבא מיבעיא כי פליגי אליבא דר"ע רב כר"ע ושמואל אמר עד כאן לא מחייב ר"ע התם לשעבר אלא מלתא דאיתא בלהבא מחייב ר"ע לשעבר אבל מידי דליתיה בלהבא לא לימא בפלוגתא דרבי

רש"י

בחטאת קאמר. הא דאמרי' דבר שזדונו לאו לא קתני בחטאת הוא דאמר ושבועת ביטוי חטאת היא: דלית ביה משכא. שאישן ושלא אישן שהשינה אין בה משכא: שאזרוק לצור ליס לא גרסי' הכא: מתני' אחד דברים של אחרים. כדמפרש שאתן לפלוני כו': שאין בהן ממש. תרי גווני משמע שאין בהן ממש כגון שינה ומשמע שאין בהן הנייה כגון באזרוק צרור לים: א"כ. דדייקת להרע או להיטיב אין לי כו': מריבוי הכתוב. לכל אשר יבטא: גמ'. הנדרים חלים על דבר מצוה. קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל אסור ובנדרים מפרש טעמא בפרק ואלו מותרין (דף טז:): מה שאין כן בשבועות. כדתנן במתני' ויליף לה לקמן (דף כז.) מקראי: נדר אינו חל על השינה כגון קונם שאני ישן דקונם לשון הקדש הוא ואמאי ליחול הקדש אבל קונם עיני בשינה חל אעין: מלקין אותו. משום שבועת שוא דדבר שא"א הוא ומשנשבע ילתה לשקר אלמא לאו שבועת ביטוי הוא דקתני ויישן לאלתר: ליתיה בלהבא. יזרוק פלוני או לא יזרוק אין זה שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לזרוק ולא לזרוק: רב כר"ע. דמחייב בלשעבר: ושמואל כרבי ישמעאל. דמחייב ליה [רק] להבא: אליבא דר' ישמעאל כ"ע לא פליגי. כלומר דרב ודאי תנאי היא דלא מחייב ליה רב אליבא דרבי ישמעאל וליתא לפלוגתא דרב ושמואל אליביה כדמפרש ואזיל: כי פליגי אליבא דר"ע. כלומר אבל בדר"ע פליגי ולאו דשמואל כתנאי דאפי' לר"ע פטר ליה שמואל וכל שכן לר' ישמעאל: דר'

תוספות

אלא כי קתני מידי דחייל אמידי דבר משכא כו'. תימה דבסוף מכות (דף כב. ושם) דקאמר וליחשב נמי כגון דאמר שבועה שלא אכרוס ביו"ט ודחיק למימר האי תנא לית ליה איסור כולל וליתני כי הכא דלא קתני מידי דחייל אמידי דלאו בר משכא וי"ל דעדיפא מיניה משני התם:

חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות. בפ"ב דנדרים (דף טז:) נפקא לן מדכתיב לה' וברים מסכת נזיר (דף ה. ושם) דרשינן מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות ותימה תרי קראי למה לי הא איתקוש נדרים ונזירות אהדדי ברים מסכת נדרים (דף ג.) וי"ל צריכי דנזירות אוסר כל יין עליו הלכך חייל איין מצוה כיין הרשות אבל נדרים שאינו אוסר עליו אלא המצוה כגון סוכה ושופר ולולב ותפילין אימא דלא חייל ואי כתיב נדרים ה"א לפי שאוסר המצות עליו אבל בנזיר שאוסר עצמו על היין לא חייל דנדרים *גופייהו כשאוסר עצמו הסוכה לא חייל:

מה שאין כן בשבועות. בפרק ב' דנדרים (דף טז:) פריך מ"ש נדר דכתיב כי ידור נדר לה' שבועה נמי הכתיב או השבע שבועה לה' ומשני הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שלא אשב בסוכה משמע דבנדרים לפי שאוסר סוכה על עצמו דהוי שיחול הנדר שאוסר הסוכה עליו כקרבן וסוכה אינה מצווה לעשות מצוה אבל שבועה שאוסר עצמו על הסוכה אין השבועה חלה דמשועבד הוא לעשות מצוה ותימה א"כ מה חומר יש בנדרים מבשבועה שבועה נמי חיילא כה"ג כי אמר ישיבת סוכה עלי שבועה דאסר חפלא עליה דבאסר חפלא עליה חלה נמי שבועה כדאמר בשילהי (*פ"ק) (דף יג) ובפ' ד' נדרים (דף כד:) גבי שבועת שוא באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה אם לא ראיתי גמל פורח באויר והדאמר ברים נדרים (דף ב:) איידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה תנא נמי חרמים דמיתסר חפצא עליה ולאפוקי שבועה דאסר נפשיה מן חפצא היינו דהוי נמי כה"ג דאסר נפשיה מן חפצא אבל נדרים וחרמים אינן אלא בענין דמיתסר חפצא עליה וי"ל דהיינו חומר בנדרים דבכל ענין דחל על דבר הרשות חל על דבר מצוה דהיינו כשאוסר חפץ על עצמו אבל כשאוסר עצמו על החפץ אינו חל אפי' בדבר הרשות כשאומר קונם גופו על החפץ דקונם היינו כקרבן ולא שייך על עצמו אבל בשבועה בכל ענייני שבועה אינה חלה על דבר מצוה כדבר הרשות דהיינו כשאוסר עצמו על החפץ ורבינו אלחנן תירץ בשם ר"י דבשבועה אפי' כשאומר ישיבת סוכה עלי שבועה אסר נפשיה מן חפצא דלשון שבועה לא שייך אלא על עצמו וקונם לא שייך אלא על החפץ שאוסר על עצמו כקרבן ולכך חלה נמי שבועה על השינה דאסר נפשיה עליה אבל בנדר אסר שינה עליו ואין בה ממש ובפ"ב דנדרים (דף טו.) מסיק רבינא דנדרים נמי חלים מדרבנן על דבר שאין בו ממש והשתא אתי שפיר הא דאמר ברים נדרים (דף ב:) לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא ור"ת מפרש דלקמן (דף כט.) ובפ' ד' נדרים (דף כד:) לא מיירי שאמר בלשון זה יאסרו עלי בשבועה אלא ה"ק כשאומר לשון שע"י שבועה אוסר פירות עליו ומיירי שאומר שבועה שלא אוכל פירות וברוב ספרים ל"ג בשבועה אבל אמר יאסרו בשבועה אינו כלום אפי' בדבר הרשות משום דאסר חפצא עליה והשתא נמי ניחא חומר בנדרים מבשבועות:

איני והא"ר יוחנן. למאי דס"ד השתא דלעולם קאמר תימה דתקשה ליה ברים פירקין (דף יט:) גבי שבועה שאוכל ושלא אוכל וי"ל דגבי אכילה ליכא למיטעי דלעולם קאמר ולא הוצרך התנא לפרש דלאלתר קאמר א"כ התם נמי שייך שפיר לעולם כגון שנשבע על ככר שלפניו:

ושמואל דאמר כר' ישמעאל. וא"ת והא לעיל קאמר שמואל טעמא משום דליתא בלהבא וי"ל דאין זה מדברי שמואל אלא הש"ס מפרש כן אליביה וכענין זה יש בכמה מקומות בש"ס*:

רב דאמר כר"ע. הק' ה"ר עזרא הנביא דהשתא רב דרים ריבויי ומיעוטי ובהגוזל קמא (ב"ק דף סב:) סבר רב כר"מ דאמר אומרים בעבדים הרי שלך לפניך דאין נגזלים כמקרקעי ומאן דאית ליה דעבדים כמקרקעי דרים כללי ופרטי כדמוכח לקמן בפ' שבועת הפקדון (דף לז:) ובהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז:) וי"ל דאית ליה שום מיעוט דממעט עבדים כדפי' ישית לעיל בפ"ק (דף ד: ד"ה ר"ע):

מסורת הש"ס: רש"ל מ"ז | ויקרא ה | לעיל ג. כח. [תמורה ג:] | נדרים יג: [עי' תוספתא נדרים פ"א] | דברים טו | יבמות קכה: | נדרים טו. | סוכה נג. | [לקמן מט:]

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה ג סמג לאוין רלח טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף א:

מז ב מיי' פ"ג מהלכות נדרים הלכה א סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סימן רטו סעיף א:

מח ג מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה טו סמג שם וסי' רלח טוש"ע יו"ד סימן רלט סעיף ד:

מט ד מיי' פ"ג מהל' נדרים הלכה א סמ"ג שם טוש"ע סעיף ג:

נ מתני' שם סמג שם טוש"ע יו"ד סימן י"ג סעיף א':

נא ו מיי' פ"ב מהלכות שבועות הלכה טו:

נב ז מיי' שם הלכה ב סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף ד':

נג ח מיי' שם הלכה א סמג שם טוש"ע יו"ד שם סעיף א:

גופייהו [כשאוסר] עצמו על הסוכה לא חייל כצ"ל רש"ל

רבינו חננאל

שבועה חיילא אמידי דלאו בר מששא הוא. כגון שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק א):מתני' אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים [א'] יש בהם ממש וכו'. ת"ר חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות מה שאין כן בשבועה. חומר בשבועות שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש מה שאין כן בנדרים: פיסקא שאתן לפלוני ושלא אתן אוקימנא בנשבע ליתן מתנה לעשיר. אבל ליתן צדקה לעני מושבע מהר סיני הוא שנאמר נתון תתן לו ואין שבועה חלה על שבועה. שאישן ושלא אישן כו'. אוקימנא בנשבע שלא ישן פחות מג' ימים. אבל הנשבע שלא יישן ג' ימים מלקין אותו ויישן לאלתר: שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק כו'. אתמר שבועה שזרק פלוני צרור לים ולא זרק. שבועה שלא זרק וזרק. רב אמר חייב דהא איתא בלאו והן. ושמואל אמר פטור דהא ליתא בלהבא. פי' ליתיה בזרוק. כלומר אינו יכול לכוף חבירו לזרוק צרור לים (המלח) מיכן ולהבא. ואתינן לאוקמי חלוקתם בחלוקת רבי ישמעאל ור' עקיבא ולא עמדה. ואסיקנא כי פליגי אליבא דרבי עקיבא רב כר' עקיבא ושמואל אמר לך כי קא מחייב ר' עקיבא לשעבר במידי דאיתיה להבא אבל במידי דליתיה להבא לא מחייב אלא בפלוגתא

א) עי' רש"י

[ועי' תוס' יומא מ: ד"ה ועבהו ותוס' ב"ק יט. ד"ה רב אשי וכו']

עין משפט נר מצוה

צ"ל עירובין לה: לו:

נד א מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה יד טו סמג לאוין רלח טור שו"ע יו"ד סימן רלו סעיף ה:

נה ב מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם ס"ב:

נו ג מיי' שם הלכה יט:

נז ד מיי' שם פ"א הל' ד ועי' בהשגות ובכ"מ סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף ד:

נח ה מיי' שם פ"ה הל' כב:

נט ו מיי' פ"ט מהלכות שבועות הלכה יח:

ס ז מיי' שם הלכה יט ולתיוב כרב:

סא ח ט מיי' שם הל' יד:

תוספות

מי איתא בלא אניח. וליכא לאוקומה בשבת ויו"ט דלמאי קתני לא הנחתי אי לאו לאשמועינן אע"ג דליתיה בלא אניח אי נמי משני אפי' למ"ד (*מנחות דף לו:) שבת זמן תפילין הוא: **הוא** מותיב לה והוא מפרק לה. ה"מ לאוקומה כר' יהודה בן בתירא דלא בעי לאו והן אלא ניחא ליה לאוקומה ככ"ע:

ואמר עולא והוא שניכר כו'. תימה תקשה ליה מגופא דמתני' דקתני (לקמן דף כט.) איזהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע הא אינו משנה את הידוע חייב משום שבועת ביטוי אע"ג דליתיה בלהבא וכן נמי מדתנן (שם) אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד משום דאי אפשר להיות הא אפשר להיות חייב משום שבועת ביטוי אע"ג דליתיה בארא כקורת בית הבד ומיהו לפי מה שמפרש רבא דה"ק באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו' ניחא דלא מצי דייק מההיא דשבועה היא מאכילת פירות א"כ התם אפשר שיטרח עד שיראה נחש כקורת בית הבד הואיל והוא בעולם: **ידעתי** ולא ידעתי מחלוקת. לאו הייט שבועת העדות דמיירי כגון שאינו צריך עכשיו לאותה עדות: **אחת** אתה מחייבו כו'. תימה דבת"כ דריש מלאחת בשבועה שלא אוכל פת חטין ושעורין וכוסמין דחייב על כל אחת ואחת והכא דריש מיניה דאינו חייב אלא אחת ויש לומר דבת"כ מפיק מלאחת והכא דריש מאלה דמשמע מקצת אלה הכתובים בפרשה אתה מחייבו ולא על כל אלה אי נמי מלמ"ד דלאחת קא דריש ושמואל דריש כוליה לדרשה דת"כ: **לחייבו** על המזיד כשוגג. המ"ל לחייבו אפי' מושבע מפי אחרים בלא עניית אמן מסא"כ בשבועת ביטוי:

חדא

גמרא

דרבי יהודה בן בתירא ורבנן קמיפלגי *דתנן [א]נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור [ג]לקיים את המצוה ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר' יהודה בן בתירא *דאמר רבי יהודה בן בתירא ומה אם הרשות שאינו מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה מצוה שמושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן תאמר בשבועת מצוה שכן לא עשה בה לאו כהן נימא רב דאמר כר' יהודה בן בתירא ושמואל דאמר כרבנן אליבא דרבי יהודה בן בתירא כולי עלמא לא פליגי השתא לאו והן לא בעי להבא ולשעבר בעי כי פליגי אליבא דרבנן שמואל כרבנן ורב כי לא מחייבי רבנן בלאו והן דכתיב °להרע או להיטיב בהדיא אבל להבא ולשעבר דמריבויא דקראי אתו מחייבי (ויקרא ה) מתיב רב המנונא *לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן [ד]חייב בשלמא לא אכלתי איתיה בלא אוכל אלא לא הנחתי מי איתיה בלא אניח הוא מותיב לה והוא מפרק לה לצדדין קתני לא אכלתי לקרבן לא הנחתי למלקות מתיב רבא *איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם [ה]ואמר על עמוד של אבן *(שהוא במקום פלוני) שהוא של זהב ואמר עולא *[ו]והוא שניכר לג' בני אדם טעמא דניכר הא לא ניכר עובר משום שבועת ביטוי ואמאי הא אינו ביהא של זהב הוא מותיב לה והוא מפרק לה ניכר עובר משום שבועת שוא לא ניכר עובר משום שבועת שקר אמר אביי [ז]ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה בכלל שאיני יודע לך עדות ידעתי ולא ידעתי מחלוקת [ח]העדתי ולא העדתי מחלוקת בשלמא לשמואל דאמר מילתא דליתיה בלהבא לא מחייב עליה לשעבר להכי אפקה רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת ביטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקה רחמנא אמרוה רבנן קמיה דאביי לאיחובי עליה תרתי אמר להו תרתי לא מציתו אמריתו דתניא °לאחת מאלה לאחת אתה מחייבו [ט]ואי אתה מחייבו שתים ולאביי (שם) למאי הלכתא אפקיה רחמנא לכדתניא *בכולן נאמר ונעלם וכאן לא נאמר ונעלם [י]לחייב על המזיד כשוגג אמרו ליה רבנן לאביי אימא במזיד מיחייב חדא בשוגג מיחייב תרתי אמר להו לאו היינו דאמרי (א) לאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי איכא תרתי רבא אמר *משום דהוה דבר שבכלל ויצא לידון בדבר החדש אין לך בו אלא חידושו בלבד מכלל דאביי סבר איתה לשבועה בעולם והאמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני ידע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך עדות הדר ביה אביי מההיא ואיבעית אימא

חדא

רש"י

דר' יהודה בן בתירא. הנשבע לקיים את המצוה פליג ולא אנשבע שלא לקיים: שכן לא עשה בה כו'. דאיתיה בהן וליתיה בלאו: נימא רב כר' יהודה בן בתירא. דלא בעי לאו והן ה"נ לא בעינן להבא ולשעבר: אליבא דר' יהודה כולי עלמא לא פליגי. כלומר דשמואל ודאי תנאי היא דלא ס"ד דשמואל למיפטריה אליבא דרבי יהודה בן בתירא: השתא לאו והן. דכתיב בהדיא להרע או להיטיב דמשמע כגון אוכל ולא אוכל לא בעי: להבא ולשעבר. דלא מיפרשי כל שכן דלא בעי: כי פליגי אליבא דרבנן. פליגי דרב אפי' לרבנן אמר למילתיה ולא תימא לרב תנאי היא וכל מקום שיש לשון זה בגמרא זו היא שיטתה: מי איכא בלא אניח. בשבועת ביטוי והא נשבע לבטל את המצוה הוא: והוא שניכר לשלשה בני אדם. שכבר ידעו שלשה באותו עמוד שהוא של אבן הוא דהויא שבועת שוא דמידי דידעו ביה תלתא בני אדם הוי מפורסם: ה"ג ומודה רב באומר שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך: ומודה רב כו'. דאע"ג דלא בעי להבא ולשעבר לאו והן בעי והאומר שבועה שאני יודע לך עדות הן משכחת בה לאו לא משכחת בה דליתיה באיני יודע לך דאיני יודע לך עדות לאו משום שבועת ביטוי חייביה רחמנא להתחייב בה חוץ לב"ד אלא משום שבועת העדות ואינה אלא בב"ד וברא‍וי להעיד: ידעתי ולא ידעתי מחלוקת. דרב ושמואל דאיתיה בלאו והן וליתיה בלהבא דנשבע לבטל את המצוה הוא: להכי אפקיה רחמנא כו'. ופרשה בהדיא ובהאי קרבן גופיה דאי לא כתבה בהדיא לא שמענא ליה משבועת ביטוי דליתיה בלהבא: אלא לרב למאי הלכתא כתבה רחמנא. ובהאי קרבן גופיה הלא בכלל שבועת ביטוי היא: תרתי. אם ראוי להעיד הוא וכפר בו בב"ד חייב שתים משום שבועת העדות ומשום שבועת ביטוי: לאחת. בההיא ענייתא כתיב כי יאשם לאחת מאלה: ולאביי למאי הלכתא. אליבא דרב: בכולן. בכל הכתובין בקרבן עולה ויורד שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו נאמר ונעלם: וכאן. בשבועת עדות לא נאמר ונעלם: במזיד. דליתיה לשבועת ביטוי: מחייב חדא. משום עדות: בשוגג. דאיכא לחיוביה נמי משום שבועת ביטוי מחייב תרתי: לאו היינו דאמרי. לכו דבהדיא מעטיה קרא מלחייביה תרתי ועל כרחך בשוגג הוא דמיעטיה קרא דאי במזיד מי איכא תרתי ולמה לי למעוטי הא אין חיוב ביטוי במזיד. ה"ג ואי במזיד מי איכא תרתי: רבא אמר כו'. כלומר לא צריך למעוטיה מלאחת וכי אתא לאחת למעוטיה מחיוב שתים לאו לעדות וביטוי אתא אלא לביטוי לחודיה שאם אמר שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת אבל עדות וביטוי לא צריך מיעוטא דהויא לה עדות דבר שהיה בכלל ביטוי ויצא בפני עצמו לידון בדבר החדש בראויין להעיד ובב"ד הלכך אין לך בו אלא חידושו ומשום עדות חייב ולא משום ביטוי: מכלל דאביי. דאיצטריך קרא למעוטי: סבר איתה לשבועה בעולם כלומר איתא לשם שבועת ביטוי באיני יודע לך עדות והאי דלא מיחייב תרתי משום מיעוטא דאין אתה מחייבו שתים הוא וכ"מ היכא דאיתיה לביטוי וליתיה לעדות כגון בפסולין לעדות או שלא בב"ד דליכא למיפטריה מלאחת מיחייב משום ביטוי: והאמר אביי. לעיל כו' דליתיה לשם שבועת ביטוי בשבועת העדות ואם איתא הרי ישנה באיני יודע לך עדות בפסולין שלא בב"ד:

שאין

רבינו חננאל

דרבי יהודה בן בתירא ורבנן פליגי. דתנן נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור. שהיה בדין שיהא חייב דברי ר' יהודה בן בתירא. ואסיקנא אליבא דרבי יהודה בן בתירא כולי עלמא לא פליגי השתא לאו והן לא בעי דכתיב בהדיא באורייתא דהא מחייב בשבועת מצוה אע"ג דליתיה (בהן) [בלאו] וכ"ש להבא ולשעבר דמרבויא הוא דקא אתי דלא בעי. כי פליגי אליבא דרבנן. שמואל כרבנן סבר כיון דבעי לאו והן להבא נמי בעי. ורב כי בעי לאו והן דכתיב להרע או להיטיב בהדיא. אבל להבא ולשעבר דמרבויא דקרא הוא דקאתי דכתיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה לא בעי. ומותיב רב המנונא לשמואל מהא דתני לא הנחתי תפילין היום ולא אכלתי היום. משביעך אני ואמר אמן חייב. והא הנחת תפילין ליתא בלהבא. דהא נשבע לבטל את המצוה פטור הוא. ופרקינן לצדדין קתני לא אכלתי ונמצא שאכל חייב קרבן דהא איתיה בלא אוכל להבא. אבל לא הנחתי תפילין דלהבא ליתיה פטור מקרבן וחייב מלקות. מותיב רבא איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם. אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב כו'. ואמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם שהוא עמוד של אבן. הא אם לא ניכר להן אינה שבועת שוא אלא שבועת ביטוי וחייב עליה קרבן. ואמאי הא ליתיה ביהא של זהב. ופרקינן ניכר עובר משום שבועת שוא. לא ניכר עובר משום שבועת שקר. אמר אביי ומודי רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע פטור משום שבועת ביטוי דהא ליתיה בכלל אדע לך. א) כלומר ליתיה בלהבא. ידעתי ולא ידעתי העדתי ולא העדתי מחלוקת. בשלמא לשמואל דאמר כל דליתיה בלהבא לא מחייב עליה לשעבר משום שבועת ביטוי להכי אפקה רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת ביטוי לחוביה בשבועת העדות. ואע"ג דליתיה בלהבא. אלא לרב דמחייב שבועת ביטוי ואע"ג דליתיה בלהבא. אמאי אפקה לשבועת העדות מכלל שבועת ביטוי וכתבה בפני עצמה כדכתיב ושמעה קול אלה. ואתינן לפרוקי אליבא דרב. ודלמא לחיובי בשבועת העדות תרתי הוא דאפקה חדא משום ביטוי וחדא משום שבועת העדות. ונדחו דברים הללו. מדתניא לאחת מאלה. אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים. אלא לחייב על שבועת העדות במזיד כשוגג אפקה. כדתניא בכולן כתיב ונעלם ובשבועת העדות לא כתיב ונעלם להייב על המזיד כשוגג דליתא בשבועת ביטוי. ואימא במזיד ניחייב קרבן אחד משום שבועת העדות משום דליכא בשבועת ביטוי קרבן במזיד אלא מלקות. (אלא) [אבל] בשוגג מחייב תרתי. חדא משום שבועת ביטוי וחדא משום שבועת העדות (תרתי) [דכתיב] ושמעה קול אלה. וכתיב או נפש כי תשבע. ודחי לא מצית אמרת דכתיב לאחת מאלה. ואי במזיד מי איתא לשבועת ביטוי קרבן כלל דצריך קרא למיעוטא. רבא אמר משום דהתם שבועת העדות דבר שהיה בכלל שבועת ביטוי ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש והוא לחייבו קרבן על המזיד כשוגג בלאו גרידתא ואין לך בו אלא דרושו בלבד. כלומר אין לך בו אלא קרבן אחד בלבד בין בשוגג בין במזיד. ואקשינן מכלל דאביי סבר דאיתא לשבועה כו':

א) לפנינו בגמ' איתא דליתא בכלל שאיני יודע לך עדות וגי' רבינו נ"ע דהא רב לא בעי לשבא.

שעי'

מסורת הש"ס

לקמן כז

לקמן במשנה כז. וכן במשנה שבמשניות איתא אמר

[לקמן כט:]

לקמן כט.

[במשנה דלקמן כט. ליתא]

[שם]

[לקמן לג: לו. כריתות ט.]

(שבת ע: לעיל יט)

[תמורה יג:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לאו הייט דאמרי לכו לאחת:

*חדא מינייהו רב פפא אמרה: ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא: ת"ר °להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה ^(א)שאין בהן הרעה והטבה מנין תלמוד לומר [א]°או נפש כי תשבע לבטא בשפתים אין לי אלא להבא לשעבר מנין תלמוד לומר °לכל אשר יבטא האדם בשבועה דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר להרע או להיטיב להבא אמר לו רבי עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הטבה והרעה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מרבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך שפיר קא"ל רבי עקיבא לר' ישמעאל א"ר יוחנן ר' ישמעאל ששימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה *דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט איהו נמי דורש בכלל ופרט רבי עקיבא *ששימש את נחום איש גם זו שהיה *דורש את כל התורה כולה בריבה ומיעט איהו נמי דורש ריבה ומיעט מאי *ר' עקיבא דדריש ריבויי ומיעוטי דתניא או נפש כי תשבע ריבה להרע או להיטיב מיעט לכל אשר יבטא האדם חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט דבר מצוה ור' ישמעאל דריש כלל ופרט או נפש כי תשבע לבטא בשפתים כלל להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא האדם חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש להבא אף כל להבא אהני כללא לאתויי אפי' דברים שאין בהן הרעה והטבה להבא אהני פרטא למעוטי אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר איפוך אנא א"ר יצחק דומיא דלהרע או להיטיב מי שאיסורו משום °בל יחל דברו יצאתה זו שאין איסורו משום בל יחל דברו אלא משום בל תשקרו רב יצחק בר אבין אמר אמר קרא או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מי שהשבועה קודמת לביטוי ולא שהביטוי קודמת לשבועה יצא זה אכלתי ולא אכלתי שהמעשה קודם לשבועה ת"ר °האדם בשבועה ^(ב)פרט לאנוס ונעלם פרט ^(ג)למזיד ממנו שנתעלמה ממנו שבועה יכול שנתעלמה ממנו חפץ ת"ל בשבועה ונעלם ^(ד)על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: אמר מר האדם בשבועה פרט לאנוס היכי דמי *כדרב כהנא ורב אסי כי הוו קיימי מקמי דרב מר אמר שבועתא דהכי אמר רב ומר אמר שבועתא דהכי אמר רב כי אתו לקמיה דרב אמר כחד מינייהו אמר ליה אידך ואנא בשיקרא אישתבעי אמר ליה לבך אנסך ונעלם ממנו שנתעלם ממנו שבועה יכול שנתעלם ממנו חפץ תלמוד לומר בשבועה ונעלם ממנו על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: *מחכו עלי' במערבא בשלמא שבועה משכחת לה בלא חפץ כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור שאוכל קאמר דשבועתיה אינשי חפצא דכיר אלא חפץ בלא שבועה ה"ד כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור של שעורים קאמר דשבועתיה דכיר ליה חפצא אינשי כיון דחפצא אינשי *להו היינו העלם שבועה אלא אמר רבי אלעזר דא ודא אחת היא מתקיף לה רב יוסף אלמא חפץ בלא שבועה לא משכחת לה והא משכחת לה ^(ה)כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורין ועלתה בידו של חטין וכסבור שעורים היא ואכלה דשבועתיה דכיר ליה חפצא הוא דלא ידע ליה אמר ליה אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא אמאי דהתפיס בידיה העלם שבועה הוא לישנא אחרינא אמר ליה אביי לרב יוסף סוף סוף קרבן דקא מייתי עלה דהאי פת מיהת העלם שבועה הוא ורב יוסף אמר לך כיון דכי ידע ליה דהחטין הוא פריש מיניה העלם חפץ הוא *בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו אמר ליה הרי העלם שבועה בידו וחייב אדרבה הרי העלם חפץ בידו ^(ו)ופטור אמר רב אשי חזינן אי מחמת שבועה קא פריש הרי העלם שבועה בידו וחייב אי מחמת חפץ קא פריש הרי העלם חפץ בידו ופטור א"ל רבינא לרב אשי כלום פריש משבועה אלא משום חפץ כלום פריש מהפץ אלא משום שבועה אלא לא שנא בעא מיניה רבא מרב נחמן

איזו

רש"י

שאין בהן הרעה והטבה · שאזרוק צרור לים: ת"ל כי תשבע לבטא מכל מקום: ר' ישמעאל ששימש כו' · הכי שמיע ליה לרבי יוחנן שר' ישמעאל שימש את רבי נחוניא: מאי מיעט מיעט מצוה · דדבר שאי אפשר הוא וה"ה למשנה את הידוע לאדם: לא יחל דברו · לא משמע אלא בדבר שאפשר לו לקיים שבועתו והיינו להבא: לא תשקרו · בשעה שתשבעו לא תלא לשקר: האדם בשבועה · שיהא אדם בשעת שבועה שיהא לבו עליו: פרט לאנוס · כדמפרש לקמיה כגון בשבועה לשעבר וכסבור שנשבע באמת ולקמיה בעי אם כן שגגת שבועה לשעבר היכי משכחת לה: בשבועה ונעלם · שנתעלמה ממנו שבועה: העלם חפץ · בלא שבועה לקמן מפרש לה: לבך אנסך · כסבור היית לישבע באמת: אינשי · שכח: אחת היא · אי אתה מוצא העלם חפץ בלא העלם שבועה וזו היא אינה משנה: אלמא לא · אין אתה מוצא זו בלא זו בתמיה והא משכחת לה כו': עלה דהאי פת · שאכל וגבי דהאי פת העלם שבועה היא כסבור שלא נשבע עליה שהרי סבור שהיא של שעורים: חזינן כו' · כבר פירשתיו אצל העלם טומאה ומקדש בשילהי ידיעות הטומאה: לא שנא · ופטור

איזו

תוספות

חדא מינייהו רב פפא אמרה · דמלך בתר אביי ורבא כדמוכח בפרק *(בתרא דמסכת מועד קטן (דף כו)) ולא היו יודעים התלמידים אם מדעתו אמרה או משום רבו:

מיעט דבר מצוה · המ"ל מיעט דבר דליתיה בלאו והן ולשמואל מילתא דליתיה בלהבא וי"ל דשקולים הן דלמאן דדריש ריבה ומיעט וריבה לית לן למעוטי אלא חדא מילתא: ולא שקדמה ביטוי לשבועה · ואתא האי קרא לגלויי על להרע או להיטיב דממעט לשעבר אבל בהאי לחודיה לא סגי: אמר לבך אנסך · נראה דלאו למפטריה מקרבן גרידא קאמר שלא יצטרך לכתוב על פנקסו שיביא חטאת שמינה לכשיבנה בית המקדש אלא אפילו עונש נמי ליכא כדמוכח בפרק ארבעה נדרים (נדרים דף כה:) דאמר התם כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות ומפרש היכי דמי שבועות שגגות כדרב כהנא ורב אסי דכל חד וחד אדעתיה שפיר משתבע ולא דמי להיא דהשולח (גיטין דף לה· ושם) שאמרה יהנה שם המות באחד מבניה שנענשה דגבי ממון שאני דמעיקרא הוה לה למידק שסופה לבא לידי שבועה אם תאבדנו ומיהו תימה אמאי לא מיבעיא תרי קראי חד לפטור מקרבן וחד לפטור מעונש כדאשכחן בפ"ב דנדרים (דף יז·) גבי נשבע לבטל את המצוה דמיבעי לן תרי קראי חד לפטור מקרבן וחד לפטור ממלקות ויש לומר דלא דמי כלל דהתם שפיר מיבעי לן תרי קראי חד למיפטר שוגג מקרבן וחד למיפטר מזיד ממלקות אבל הכא כשפטר שוגג פטרו לגמרי מקרבן ומעונש והיא דס"פ ד' אחין (יבמות דף לב· ע"ש) דקאמר לרבי חייא בר קפרא שקורי משקר ולבר קפרא רבי חייא שקורי משקר לא לענין עונש שבועה קמיבעיא ליה היאך אירע תקלה על ידם אלא במה היה טועה נוגר שמשמע מרבי כדבריו:

ולאי

עין משפט נר מצוה

[נ"ל קמא דתענית ד' ס·]

סב א מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ג סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף א:

סג ב מיי' שם פ"ג הל' ו סמג שם טוש"ע י"ד סימן רלב סעיף יב וסי' רלט ס"א:

סד ג מיי' שם פ"א הל' יב סמג שם:

סה ד ה מיי' שם פ"ג הל' ח ט:

סו ו מיי' שם הלכה י:

רבינו חננאל

מתני' ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד שנא' להרע או להיטיב· אמר לו ר' עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה· דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין א"ל מרבוי הכתוב. א"ל אם ריבה הכתוב לכך· פירוש אם ריבה הכתוב הזה דכתב לכל אשר יבטא האדם אפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה. ריבה נמי אפי' דברים שאינן להבא : ת"ר להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה כו' · ואסיקנא ר' עקיבא דריש התורה ברבויי ומיעוטי כנחום איש גם זו. או נפש כי תשבע לבטא· ריבה כל מה שיבטא · להרע או להיטיב מיעט כל דבר שאין בו הרעה והטבה לכל אשר יבטא האדם בשבועה חזר וריבה כל מה שיבטא האדם בשבועה חייב משום שבועת ביטוי· מאי רבי רבי כל מילי· בין להבא בין לשעבר · ואפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה· אי הכי המיעוט למה בא · ואמרינן מיעט דבר מצוה. כלומר הנשבע לבטל את המצות פטור · ר' ישמעאל דריש הכי בכלל ופרט כנחוניא בן הקנה רבו וריבה אפי' דברים שאין בהם הרעה והטבה · ומיעט אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר ואינן להבא פטור · ואקשינן עליה ומה ראית לרבות דברים שאין בהן הרעה והטבה ולמעט דברים שהן לשעבר · ופריק ר' יצחק מדוקיא דקרא דכתיב לא יחל דברו אלא קיימו · והנשבע בדבר שכבר עבר היאך יכול לקיימו· מאי דהוה הוה· אינו עובר בדבר שעבר אלא משום לא תשקרו· ועוד מדכתיב או נפש כי תשבע לבטא · מי שקדמה שבועה לביטוי ולא מי שקדם ביטוי לשבועה: ת"ר לכל אשר יבטא האדם בשבועה פרט לאנוס כגון רב כהנא ורב אסי דהוו משבעי חד אמר הכי אמר רב ומר אמר הכי אמר רב ואשתכח כחד מינייהו· א"ל רב לאידך כי האי

רש"י (המשך)

לא הרי שבועת שקר מאי טעמא לבך אנסך שעמד בדעתך כי האמת עמך : לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו · מדסמיך ליה לשבועה לונעלם ש"מ דבהעלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ ואמרינן בשלמא אי אמר שבועה שלא אוכל פת חטים ושכח היאך נשבע הוא וכסבור שאוכל נשבע דהיינו העלם שבועה בלא העלם חפץ. כי פת חטין זכור הוא אלא שכח שנשבע שלא לאכלה · אלא העלם חפץ בלא העלם שבועה היכי דמי אי נימא כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטים וכסבור פת של שעורים קאמר היינו העלם שבועה דא ודא אחת היא' כלומר לא משכחת העלם חפץ בלא העלם שבועה · ופרי' רב יוסף אי נשבע שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורים ועלתה בידו פת חטין וכסבור פת שעורים היא ואכלה פטור · היינו העלם חפץ בלא העלם שבועה · דשבועתיה דכיר ליה · חפצא הוא דאינשי ליה ואע"ג דאמר אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא מטאי דתפיס בידיה כי האי גוונא העלם שבועה היא · הא דחי לה רב יוסף הכי כיון דאילו מדכר דפת חטים היא פריש העלם חפץ הוא : בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם שבועה והעלם חפץ בידו פטור · א"ל הרי העלם שבועה בידו וחייב כו' · וקיימא לן כר' עקיבא דמחייב אפילו לשעבר : בעא מיניה רבא מרב נחמן

איזו

הגהות הגר"א

[א] גמ' או נפש כי תשבע לבטא בשפתים · נמחק ונ"ב אשר יבטא:

מסורת הש"ס

^(א) [שבת כו: ב"ק · בכורות נד:] · [סוטה טז·] · [תוספתא פ"א] · [סוטה טז:] · [לקמן מט:] · ^(ב) במדבר ל · ^(ג) ויקרא ה · ^(ד) יבמות לב: נדרים כה: [לקמן לה:] · ^(ה) סנהדרין יז: [וכ"נ] · ^(ו) לעיל יט: [סנהדרין סב·]

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה ז :

סח ב מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ב :

סט ג מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה יא :

ע ד ה מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' י ופ"ב מהל' נדרים הלכה ב סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רי סעיף א וסי' רלט ס"א :

[שבת סח:סט·]

א ו מיי' פי"ד מהל' מעשה קרבנות הל' יב :

מסורת הש"ס

[שבת סט: ע"ש סיטב] [לקמן לג:] [במדבר וש"נ] [שבת סט: יומא פ: כריתות ב: יומא חולין סג:] חגיגה י. סם דברים כג שמות לה [קדושין כד: וש"נ] [פסחים מס: נזיר לג:]

תורה אור

*איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אנוס הוא א"ל **א באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן או לאו כמאן *כמונבז דאמר שגגת קרבן שמה שגגה אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דמונבז אלא בבכל התורה כולה דלאו חידוש הוא אבל הכא דחידוש הוא דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו דמייתי קרבן דילפינן מע"ז והכא מייתי אפילו רבנן מודו בעא מיניה רבינא מרבא נשבע על ככר ומסתכן עליה מהו מסתכן לישרי ליה מר אלא מצטער ואכלה בשגגת שבועה מאי א"ל תנינא **ג שב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו לא שב מידיעתו אין מביא קרבן על שגגתו *אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר °לבטא בשפתים מיתיבי בשפתים ויקרא ה ולא בלב גמר בלבו מנין ת"ל °לכל אשר יבטא האדם בשבועה הא גופה קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין אמר רב ששת הא לא קשיא הכי קאמר בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא גמר בלבו סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא אלא לשמואל קשיא אמר רב ששת תריץ ואימא הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם מיתיבי °מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל °כל נדיב לב שאני התם דכתיב כל נדיב לב וניגמר מינה משום דהוו תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד *וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר הוו חולין וקדשים *וחולין מקדשים לא גמרינן :

מתני'

רש"י

איזו היא שגגת [שבועת] ביטוי לשעבר · כיון דבעינן אדם בשבועה היכי משכחת לה שוגג : אי דידע · בשעת שבועה שהוא נשבע לשקר מזיד הוא · וקרא כתב ונעלם בשלמא להבא משכחת לה שבשעת שבועה דעתו מיושבת עליו ולאחר זמן נתעלמה ממנו שבועה: כמונבז · במסכת שבת בפרק כלל גדול : ה"ג דבכל התורה לא אשכחן לאו דמייתי קרבן בלא כרת : לישרי ליה מר · וכיון דאי אתא לקמן שרינן ליה לכתחלה כי אכיל ליה בהעלם שבועה לא עבר על שבועתו : מצטער · ברעב ואי נמי לא נעלמה ממנו היה אוכלה ואכלה בשוגג בהעלם שבועה: לא שב מידיעתו כו' · והאי נמי לא שב מידיעתו הוא : צריך שיוציא · ואם לא הוציאה בשפתיו אינה שבועה: ולא שגמר בלבו להוציא · שלא נתכוין שתהא שבועה עד שיוציאנה בשפתיו : גמר בלבו סתם · שתהא שבועה בגמר לבו מנין כו' : מוצא שפתיך · גבי נודר להביא קרבן כתיב : תרומה וקדשים · תרומת מלאכת המשכן כתיב בה כל נדיב לב הביאו וגו' וגבי קדשים כתיב בחזקיהו בספר דברי הימים (ב כט) וכל נדיב לב עולות :

מתני'

תוספות

ואי דלא ידע אנוס הוא · תימה אדקשיא ליה אברייתא תקשה ליה אמתני' דפ' שבועת העדות (לקמן דף ל:) דתנן על (א)שגגתו עם זדון העדות וי"ל דשמא פשיטא ליה להש"ס בשבועת העדות דשגגת קרבן שמה שגגה דאפי' מזיד חייב בו אבל שבועת ביטוי ס"ד דלא שמה שגגה דכיון דלא מיחייב אמזיד בעינן שגגה מעלייתא והא דפשיטא ליה לקמן בשבועת העדות דאונס פטור נראה דפשיטא ליה משבועת ביטוי דאע"ג דכתיב ביה ונעלם פטר ביה אונס כ"ש שבועת העדות דלא כתב ביה ונעלם דפטור :

אפילו תימא רבנן כו' · בר"פ כלל גדול (שבת דף סט: ושם) גבי הא דאמר אביי הכל מודים בשבועת ביטוי שאין חייבין עליה קרבן עד שישגוג בלאו שבה ופריך מהא דתניא איזהו שגגת שבועת ביטוי לשעבר דאמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו והיה שם בספרים מני אילימא מונבז (ב)השתא בכל התור' כולה דלאו חידוש הוא אמר מונבז דשגגת קרבן שמה שגגה הכא דחידוש הוא לכ"ש אלא לאו רבנן וע"כ לא פליגי רבנן עליה דמונבז אלא בכל התורה כולה דלאו חידוש הוא אבל הכא דחידוש הוא לא תיובתא דאביי תיובתא ורש"י איטו גורס גירסא זו כי קשה לו והא לא אתיא ברייתא לאשמועינן דשגגת קרבן שמה שגגה אלא לאשמועינן היכי אשכחן שגגת שבועת ביטוי לשעבר ובשמעתא דחיק נמי לאשכוחי דקאמר היכי דמי כו' וגרס הקונט' הא מני מונבז היא ופירש אבל לרבנן לית להו שבועת ביטוי לשעבר והקשה הרב רבי אליעזר ממגנצ"א לפירושו דמאן האי תנא דפליג עליה דמונבז התם רבי עקיבא ואיהו אית ליה שבועת ביטוי לשעבר כדאמרי' לעיל והשיב לו רשב"ם דה"פ הא מני מונבז היא אבל לרבנן משכחת לה בענין אחר כגון דאמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם יש בה לאו או לא וסבור שיש בה עשה וקשיא לר"ת דהכא בשמעתין מסקינן דאפי' לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה ויש לומר דלית ליה דאביי ולאביי משכחת להו לרבנן כדפרישית ולפי זה תתיישב נמי גירסא ראשונה דהשתא משמע דברייתא אתיא לאשמועינן דשגגת קרבן שמה שגגה מדלא נקט איני יודע אם יש בה לאו אם לא : מצטער ואכלה בשוגג מהו · פי' בקונטרס שאפי' היה זכור היה אוכלה וקשה דאם כן למה נקט מצטער ונראה לפרש דמצטער על מה שאינו שוכח שהיה רצונו שישכח כדי שיאכל אבל במזיד לא היה אוכל ופשיטא דלאו היינו שב מידיעתו כיון שברצונו היה שוכח כדי שיאכל : צריך שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים · נראה דמפשטא דקרא קדריש ולא משום דאייתר להכי מדפריך בסמוך וניגמר מיניה וקאמר נמי משום דהוה תרומה וקדשים ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין והשתא א"כ למה ליה קרא בשבועת ביטוי לבטא בשפתים אלא איטו מיותר לכך : אלא לשמואל קשיא · ואם תאמר ודשמואל נמי יפרש הכי ולא שגמר בלבו להוציא בשפתיו וי"ל שהאמורא יש לו לפרש דבריו יותר : גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין · השתא משמע דמקרא קדריש הא דלא מיתסר אלא בפת חטין דאזלינן בתר דברים שבלב בשאין הפה מכחיש והא דקאמר שמואל צריך להוציא בשפתיו היינו שצריך להזכיר פת אבל חטין אין צריך להזכיר וקימה דבפרק ארבעה נדרים (נדרים דף כז:) תנן נודרין להרגים ולחרמים ולמוכסין שהן של תרומה כו' ושל בית המלך כו' ומפרש בגמ' דאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינן של בית המלך ומסיק שאומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם ואע"ג דסבירא לן דברים שבלב אינן דברים לגבי אונסין אפשר משמע דלא שרי אלא במקום אונס ואע"פ שאומר בלבו היום והכא נמי ליתסר אע"פ שאומר בלבו חטין וי"ל דהתם איירי בעם הארץ דלא התירו לו אלא גבי אונסין כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים אבל לת"ח שרי אפי' שלא במקום אונס וכן מוכח דטעמא הוי משום דלא מהימנינן ליה במה דקאמר שהיה בלבו היום דקאמר לגבי אונסין אפשר משמע אפשר שהיה כדבריו שהיה בלבו היום והכי נמי אשכחן בפ' ב' דנדרים (דף כ:) דמפליג בין ת"ח לע"ה גבי נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים ואי הוה אמרינן דגבי אונסא אפי' מדירו על דעתו שרי הוה אתי שפיר דבלא אונס אסור אפי' אומר בלבו כדמשמע בסוף פירקין (דף כט·) גבי משה שהשביע את ישראל על דעת הקב"ה ועל דעתו ועוד נראה דהכא דסתם פת הוי דחטין להכי שרי אפי' שלא במקום אונס ואם תאמר בההיא דריש מס' נזיר (דף ג:) דתנן האומר אהא הרי זה נזיר ופריך בגמ' דלמא אהא בתענית קאמר ומוקי שמואל כגון שהיה נזיר עובר לפניו ופריך דלמא לפטרו מקרבנותיו קאמר ומשני דאמר בלבו והשתא כיון דגמר בלבו להיות נזיר למה לי נזיר עובר לפניו הא הכא לא בעינן פת חטין עובר לפניו וי"ל דהתם במאי דקאמר אהא לא משמע כלל לשון נזירות אם אין הנזיר עובר לפניו והוי כאילו גמר בלבו להיות נזיר ולא הוציא כלום בשפתיו אבל הכא סתם פת הוי דחטין : שאני התם דכתיב וכל נדיב לב · משמע דהכא מודה שמואל דאין צריך להוציא בשפתיו והא דאמר בספ"ק דחגיגה (דף י. ושם) היתר נדרים פורחים באויר דקאמר ר' יצחק בגמ' יש להם על מה שיסמכו דכתיב וכל נדיב לב ודחי דלמא לאפוקי מדשמואל לאו משום דלית ליה *דשמואל אלא כלומר דלא ס"ל הכא כדשמואל: משום דהוו תרומה וקדשים כו' · גבי קדשים כתיב שהביאו בעזרה (דה"ב כט) כל נדיב לב עולות °וגבי תרומה כתיב (במדבר יח) ונחשב לכם תרומתכם שניטלה במחשבה ואע"ג דתרומה חול אצל קדשים כדאמר בריש האיש מקדש (קדושין דף מא:) ולא ילפינן מקדשים מ"מ קדשים נילפו מיניה הלכך הוו שני כתובים הבאים כאחד ובקונט' פי' דתרומה היינו תרומת המשכן דכתיב וכל נדיב לב הביאו :

לקיים

רבינו חננאל

איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר · אי דידע מזיד הוא אי לא ידע ונשבע אנוס הוא כרב כהנא ורב אסי א"ל באומר יודע אני ששבועה זו אסורה' אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו · ולא תימא כמונבז דמחייב קרבן בשוגג על מאן דידע בשעת מעשה האיסור שעשה ולא ידע שהעושה הוא מביא קרבן אלא אפי' לרבנן דאמרי שגגת קרבן לא שמה שגגה · וכי האי מזיד הוא ולאו בר קרבן הוא הכא מודו רבנן דכיון דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו גרידתא דמייתי קרבן דילפינן מע"ז שנאמר ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת וכתיב התם תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' אשכחן דהוקשה התורה כולה לע"ז · מה ע"ז דבר שחייבין עליה זדונו כרת ועל שגגתה חטאת' הכא בשבועה כיון דחדוש הוא דחייבין בה על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן לאו גרידתא אפילו רבנן מודו · והא דמונבז ורבנן מפורשת בשבת פרק כלל גדול : בעא מיניה רבינא מרבא נשבע ע' ככר שלא יאכלנה ומצטער עליה. כלומר הרעב מצערו ואין שם זולתה ואכלה בשוגג מהו · א"ל תניתוה או הודע אליו חטאתו השב מידיעתו' כלומר מי שיעשה בשגגה כיון שאתה מודיעו שאסור הוא פריש זהו שמביא קרבן על שגגתו · והאי נמי שב מידיעתו הוא וחייב קרבן וי"א כיון שמצטער עליה אע"ג שאתה מודיעו לא פריש אפי' אם אכלו בשוגג כמו מזיד חשיב:אבל הנשבע על ככר ומסתכן אם לא יאכלנה שרינן ליה למיכלה : אמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים · ומותבינן עליה מהא דתניא בשפתים ולא בלב כו' · ופריק רב ששת ונדחה' ופריק א) רבא בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורים שפטור בפת חטין שהרי לא הוציא בשפתיו פת חטין ופטור בפת שעורים שהרי לא גמר בלבו. אלא גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין שחייב ת"ל לכל אשר יבטא האדם בשבועה. ואדחי' הא תיובתא משמואל מיתיבי מוצא שפתיך תשמור · אין לי אלא המוציא בשפתיו · גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב. ופרקינן לשמואל שאני התם דפריש בה קרא כל נדיב לב' ומשום דהוו שני כתובים הבאים כאחד.קדשים הא דאמרן ותרומה דכתיב בה ונחשב לכם תרומתכם מלמד שהתרומה ניטלת באומד ובמחשבה.לא גמרינן מינייהו' ומ"ד מלמדין הוו להו שבועות כגון הא דשמואל חולין ותרומה וקדשים קדש וחולין מקדשים לא ילפי דקדשים חמירי לפיכך אתנהו אפילו גמר בלבו. וגרסינן בפסחים פרק תמיד נשחט (דף סג) ר' מאיר סבר לא בעינן פיו ולבו שוין · ורבנן סברי בעינן פיו ולבו שוין · איתיביה אביי המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר כו' עד שאני נכנס לבית זה ואמר לזה · שאיני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהו פיו ולבו שוין. וכיון דמותבינן מהא שמע מינה דהלכתא היא מתני'

א) גי' רבינו אמר רבא תרין כו' וכ"ס ברי"ף וכתי' רי"ן מיגם

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואי כו' על שגגתו עם : (ב) ד"ה אפי' כו' מונבז פשיטא השתא :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה משום כו' וגבי תרומה כתיב ונחשב. עיין גיטין דף לא ע"א תוס' ד"ה במחשבה

[נ"ל דשמואל]

מתני׳ *נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור לקיים ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר׳ יהודה בן בתירא א״ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות שאינו מושבע עליו מהר סיני הרי הוא חייב עליו מצוה שהיא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן שאם נשבע לבטל ולא ביטל פטור:

גמ׳ ת״ר *יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב ת״ל להרע או להיטיב *מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שהוא פטור יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שיהא חייב ת״ל להרע או להיטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות אוציא נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור *יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יכול יהא פטור ת״ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע שיהא חייב ת״ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע שאין הרשות בידו מנין לרבות הטבת אחרים ת״ל או להיטיב *ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה כתיבי לא ס״ד דבעינן הטבה דומיא דהרעה והרעה דומיא דהטבה דאקיש הרעה להטבה מה הטבה אינה בביטול מצוה אף הרעה אינה בביטול מצוה הרעה גופה הטבה היא ואקיש הטבה להרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה אף הטבה אינה בקיום מצוה הטבה גופה הרעה היא אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים ש״מ בדבר הרשות כתיבי דאי ס״ד בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים איתרבי הטבת אחרים מיבעיא והאי או מיבעי ליה לחלק לחלק לא צריך קרא הניחא לר׳ יונתן אלא לר׳ יאשיה מאי איכא למימר *דתניא °איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו אביו ולא אמו אמו ולא אביו מנין ת״ל °אביו ואמו קלל אביו קלל אמו קלל דברי ר׳ יאשי׳ ר׳ יונתן אומר משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו

עד

מתני׳ שהיה בדין שיהא חייב · הנשבע לקיים ולא קיים: כדברי רבי יהודה בן בתירא גרסי׳ ולא גרסי׳ דברי רבי יהודה והכי קאמר נשבע לקיים ולא קיים פטור שאילו לדברי ר׳ יהודה בן בתירא היה בדין לחייבו: שלא עשה בה לאו כהן · וקרא כתיב להרע או להיטיב:

גמ׳ יכול נשבע לבטל את המצוה וכו׳ · ותהא זו קרויה הרעה שהוא מריע לעשות שמבטל את המצוה: מה הטבה רשות · לקמיה מפרש לה: יכול נשבע לקיים כו׳ · ותהא זו קרויה הטבה שהוא מטיב לקיים מצוה: מה הרעה רשות · לקמיה פריך ממאי דקרא ברשות כתיבי: ת״ל או להיטיב · או יתירה לדרשא: מה הטבה · לעצמו דהייטו אוכל: שאינה בביטול מצוה · כגון אוכל ביוה״כ או חמץ בפסח דהא לא קרי הטבה שהרי גורם רעה לנפשו אלא בקיום מצוה כגון אוכל מצה בלילי פסח אף הרעה דלא אוכל שאינה בביטול מצוה כגון לא אוכל מצה אלא בקיום מצוה כגון לא אוכל חמץ א״כ למה לי דכתבה אך הרעה הטבה היא לענין מצוה והא כתבה: ואקיש הטבה להרעה מה הרעה · דלא אוכל שאינה בקיום מצוה כגון לא אוכל חמץ בפסח דההיא לא הרעה מיקריא לענין מצוה: אף הטבה. דאוכל שאינה בקיום מצוה כגון אוכל מצה אלא בביטול מצוה כגון אוכל חמץ בפסח וא״כ הטבה זו הרעה היא והא כתבה: ה״ג אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים שמע מינה לאו בדבר מצוה כתיבי כו׳ · והכי פירושה אי הכי בדבר הרשות נמי איכא לאקשויי כי האי גוונא אקיש הרעה להטבה מה הטבה דאוכל שאינה בדבר רע לגופו כגון אוכל דבר שקשה לגוף דההיא לאו הטבה מיקריא אלא דבר המהנהו אף הרעה דלא אוכל שאין שבועה זו רעה לגופו אלא הטבה כגון לא אוכל דברים הקשים לגוף וא״כ הרעה הזאת הטבה היא לו והא כתיב ליה הטבה ואקיש הטבה להרעה מה הרעה דלא אוכל לא נשבע על דבר הקשה דההיא לאו הרעה מיקריא אלא בדבר הטוב לגוף נשבע שלא יאכלנו אף הטבה דאוכל כגון שנשבע בדבר הרע לו שתהא שבועה רעה לו א״כ הטבה גופה הרעה היא: השתא הרעת אחרים · דהויא ביטול מצוה איתרבאי הטבת אחרים דקיום מצוה היא מיבעיא: והאי או מיבעי ליה לחלק דאי כתיב להרע ולהיטיב הוה אמינא עד דמשתבע אתרוייהו: אביו קלל אמו קלל · בראש המקרא סמך קללה לאביו ובסופו סמך קללה לאמו: ומשמע אחד בפני עצמו · וריבויא דסיפיה דקרא מיבעי ליה לרבות מקלל לאחר מיתה והכי מפר׳ לה בסנהדרין:

ומשני

לקיים המצוה פטור שהיה בדין שהוא חייב דברי ר׳ יהודה בן בתירא · בקונטרס גורס כדברי ר׳ יהודה בן בתירא ולא גרס דברי משום דבמתני׳ קתני פטור ולר׳ יהודה בן בתירא הוי חייב כדקתני לקמן במתניתין ולריב״א היה נראה לקיים גירסת הספרים דמודה ר׳ יהודה בנשבע שלא לאכול נבילה ואכל דפטור דאין איסור חל על איסור ולעיל (ד׳ כג:) נמי פריך גבי נבילה מושבע ועומד מהר סיני הוא משמע דליכא מאן דפליג ודוקא בלקיים המצות כגון ליסב בסוכה או לאכול מצה מחייב ר׳ יהודה וטעמא כדאמר בנדרים (ד׳ ח·) מנין שנשבעין לקיים המצות שנא׳ נשבעתי ואקיימה וה״נ מחייב עליה קרבן °והכי איתא בירושל׳ דבשלא אוכל נבילה ואכל מודה רבי יהודה דפטור דאי תימא חייב ליתני לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן והן כלאו תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן והן כלאו פי׳ הן כלאו שאוכל נבילות כמו שלא אוכל נבילות אלא ודאי מודה רבי יהודה בן בתירא דפטור והשתא גרסי׳ דברי ר׳ יהודה שפיר דהכל מדר׳ יהודה בן בתירא וה״פ לקיים מצוה פטור דהייטו שלא אוכל נבילות ויש מקום שבדין חייב כגון ליסב בסוכה דברי רבי יהודה בן בתירא: מצוה שמושבע עליה מהר סיני · תימה מהאי טעמא נמי אמאי אין איסור חל על איסור ואי משום דילפינן בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) מומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת וילפינן מינה דכהן טמא שאכל תרומה טמאה פטור אם כן היכי עביד קל וחומר נימא איסור שאינו חל על איסור יוכיח:

ת״ל להרע או להיטיב · הך דרשא לא אתיא כר״ע דלדידיה אמר לעיל (דף כו·) דדריש בריבויי ומיעוטי ומאי מיעט מיעט דבר מצוה:

מה הטבה רשות · פירוש שאינה בביטול מצוה והכי מפרש לה לקמן:

אביא נשבע להרע לעצמו · כולי הך בבא לא צריכא אלא לאשמועינן דאדם רשאי לחבול בעצמו דפלוגתא היא בהחובל (ב״ק דף צא:):

נשבע להרע לאחרים · הך בבא נמי לא צריכא ומשום סיפא דבעי לרבויי הטבת אחרים נקט לה:

דלמא בדבר מצוה כתיבי · פי׳ אף בדבר מצוה אבל אין לפרש דלמא בדבר מצוה לחוד כתיבא מדקאמר לקמן אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי מאי מיעט ולימא דמיעט דבר הרשות אלא פשיטא ליה להש״ס דבדבר הרשות כתיב דלהרע ולהיטיב משמע נמי בהרעת הגוף ובהטבת הגוף:

דלמא בדבר מצוה כתיבי · קראי להרע כגון לא אוכל מצה שהיא הרעה גמורה שמריע לגופו ולנפשו ולהיטיב כגון אוכל מצה שהיא הטבה גמורה שמטיב לגופו ולנפשו:

אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה · תימה דבדבר הרשות משכחת לה שפיר הרעה דומיא דהטבה והטבה דומיא דהרעה מה הטבה שאינה בביטול מצוה ומותר לעשות דאל״כ לאו הטבה היא אף הרעה שמותר לעשות כגון לא אוכל ככר זו ומה הרעה שאינה בקיום מצוה שאין חובה לעשות אף הטבה כן כגון אוכל ככר זו דמה לנו להקים לגמרי עד שיקשה הטבה גופה הרעה היא הרעה גופה הטבה היא כיון שאנו מוצאין להשוותם:

מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים · תימה א״כ למה להו לרבנן למימר במתני׳ תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן תיפוק ליה דלהרע לא מיירי בדבר מצוה מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים ובעינן הטבה דומיא דהרעה דבדבר הרשות ולאו פירכא היא דנהי דקיום מצוה לא כתיב הכא מ״מ נילף מקל וחומר:

עד

עב א מיי׳ פ״ה מהל׳ שבועות הל׳ יד טו סמג לאוין רלח רמא טוש״ע י״ד סי׳ רלו ס״ה:

עג ב מיי׳ שם הל׳ טז טוש״ע שם סעיף כ:

עד ג שם בהג״ה:

עה ד מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף כ:

עו ה מיי׳ פ״ה מהל׳ ממרים הלכה א וס״ו הלכה ב סמג לאוין ריט טוש״ע י״ד סי׳ רמא סעיף א:

רבינו חננאל

מתני׳ נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל לקיים את המצוה ולא קיים פטור · שהיה בדין שיהא חייב דברי ר׳ יהודה בן בתירה כו׳ · והני מילי בשוגג ובקרבן: ת״ר נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יכול יהא חייב ת״ל להרע או להיטיב. מה הטבה רשות אף הרעה רשות כו׳ ופריש בה נשבע לבטל מצוה ולא ביטל · או נשבע לקיים מצוה ולא קיים. בתרווייהו הואיל ואינו דבר הרשות פטור משבועת ביטוי אבל נשבע להרע לעצמו ולא הרע חייב · מאי טעמא דרשות בידו להרע לעצמו · אבל הנשבע להרע לאחרים כגון שנשבע שאכה לפלוני ואפצע את מוחו וכיוצא בהן פטור שאין הרעת אחרים בידו · אבל נשבע להיטיב לאחרים ולא היטיב חייב. (ואמרינן) [ודייקינן] להא דתנו רבנן׳ וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה כתיבי · ודחינן לא ס״ד דכתיב להרע או להיטיב דבעינן (הטבה דומיא דהרעה) [הרעה דומיא דהטבה] מה הטבה ליתא בביטול מצוה אף הרעה נמי ליתא בביטול מצוה · נמצאת הרעה זו גופה הטבה היא כיון דליתא בביטול, מצוה · והטבה דומיא דהרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה אף הטבה אינה בקיום מצוה · והאי הטבה גופה הרעה היא דהא ביטל מצוה · ואקשינן אי הכי אוכל ולא אוכל נמי נימא הכי מה הטבה שאינה בלא אוכל אלא באוכל אף הרעה נמי שאינה בלא אוכל אלא באוכל האי הטבה היא כו׳ · ודחינן האי מאי אי אמרת בשלמא קראי בדבר הרשות כתיבי · היינו דאצטריך או לרבות הטבת אחרים · אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים אתרבי הטבתם מיבעי ׳ואקשינן האי או מיבעי לו לחלק דאי לא כתב או הוה אמינא אינו חייב אלא אם ירע ויטיב תרווייהו בהדי הדדי אבל זה בלא זה פטור · להכי כתב או לחלק · ואמרינן הניחא לר׳ יונתן אלא לר׳ יאשיה כו׳ · ופי׳ חלוקתם כדתניא איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו · אין לי אלא אביו ואמו · אביו בלא אמו אמו בלא אביו מנין ת״ל אביו ואמו קלל · אביו קלל אמו קלל דברי ר׳ יאשיה כו׳ פים׳

[כריתות כז:] לעיל כה:

[נדרים טז:]

[ב״ק נא:]

[שם]

[שם]

ב״מ לד: סנהד׳ סו׳ סה: חולין עח: [ב״מ לה: יומא נז: מנחות לג: נא·]

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה לקיים וכו׳ והכי איתא בירושלמי · עיין לעיל דף כ ע״ב תוס׳ ד״ה דכי ומ״ש שם:

עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו אפי' תימא ר' יאשיה וסבר לה *כר"ע דדריש רבויי ומיעוטי (ואייתר ליה או לחלק) אי אמרת בשלמא בדבר הרשות כתיב ממעט דבר מצוה אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיב ממאי קא ממעט : א"ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות כו' : ורבנן שפיר קאמרי ליה לר' יהודה בן בתירא ור"י בן בתירא אמר לך אטו הטבת אחרים לאו אע"ג דליתא בכלל הרעת אחרים ורבי רחמנא הכא נמי בקיום מצוה אע"ג דליתיה בביטול מצוה רבייה רחמנא ורבנן התם איתיה בלא איטיב הכא מי איתיה בלא אקיים : **מתני'** *[א]שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת בטוי [ב]שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד *[ג]שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור : **גמ'** למה לי למיתני שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה הא קמ"ל טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה דלא מיחייב אלא חדא אבל אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל [ד]מיחייב תרתי כדרבא דאמר רבא [ה]שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה : שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת כו' : הא תו למה לי הא קמ"ל חיובא הוא דליכא הא שבועה איכא דאי משכחת רווחא חיילא למאי הלכתא לכדרבא *דאמר רבא [ו]שאם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה לימא מסייעא ליה *[ז]מי שנדר ב' נזירות ומנה ראשונה והפריש עליה קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה הכי השתא התם נזירות מיהא איתא דכי מני לראשונה בעי מיהדר מימנא לשניה בלא שאלה הכא שבועה שניה מי איתא כלל אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם שייר ממנה כזית נשאל עליה אכלה כולה אין נשאל עליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ה"ד אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסוריה אי דאמר שלא אוכלנה מאי איריא כזית אפילו

איתיה בלא איטיב · לאחרים כגון מתנה לעשיר : ה"ג הכא מי איתא בלא אקיים : **מתני'** ה"ג שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה · לקמיה מפרש ל"ל דנקט שבועה שלישית : אינו חייב אלא אחת · שאין שבועה חלה על שבועה : **גמ'** למה לי למיתני שלא אוכל שלא אוכלנה · למינקט תרי ליתני(א) שלא אוכל שבועה שלא אוכל : אבל אמר שבועה שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל · ואכלה כולה חייב שתים דחיילא לה שבועה שניה *ואילו שלא אוכלנה כולה משמע אבל מקצתה לא אסר עליו וכי הדר אשתבע שלא אוכל אוסר עצמו בכזית ממנה וכי אכל כזית קמא חייב משום שבועה שניה וכי גמר ואכלה חייב משום שבועה ראשונה אבל האומר תחלה שבועה שלא אוכל אוסר עצמו בכזית ממנה הלכך שניה לא חיילא דבכלל ראשונה היא דכיון דאיתסר בכזית ראשון שוב לא יאכל כלום ממנה כ"ש כולה : כדרבא · דאמר אוכלנה משמע כולה אבל לא אוכל אסר עצמו בכדי אכילה : ה"ג הא תו ל"ל הא קמ"ל חיובא הוא דליכא הא שבועה איתא וכי משכחת רווחא חיילא כדרבא דאמר רבא שאם נשאל כו' : הא תו ל"ל · שבועה שלישית ל"ל משבועה שניה אשמועינן דאין שבועה חלה על השבועה : הא קמ"ל כו' · להכי נקט למינקא דאשמועינן חיובא הוא דליכא אשבועות אחרונות הא שבועות הם ולא יצאו לבטלה ואם ימצאו מקום יחולו והיכי דמי כדרבא שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה ונאסר בככר משום שבועה שניה וכן אם נשאל על השתים חלה (ב)על השלישית לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו שהרי פותח לו בחרטה והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע שהראשונה היתה מעכבתה מלחול ואינה לראשונה הואיל ונשאל עליה : שתי נזירות · סתם נזירות ל' יום : והפריש קרבן · לתגלחתו ונשאל לחכם על הראשונה עלתה לו שניה במנין שמנה לשם ראשונה ואינו צריך לשמור עוד נזירות שניה והקרבן שהפריש מביא עליה כדמפרש טעמא לקמן מי גרס לשניה שלא תחול תחלה להיות מנין הראשון שלא ראשונה היתה מעכבתה והרי אינה לראשונה שסילקה ועקרה בשאלה זו ונמצא המנין למפרע של שניה ה"נ גבי שבועות מי הוא גורם לשניה שלא תחול ראשונה היתה גורמת לה והרי אינה שעקרה בשאלה ונמצאת שניה חלה למפרע : הכי השתא התם · נודר שתי נזירות נזירות מיהא איתא אפי' לא נשאל על הראשונה לא יצתה נזירות שניה מפיו לבטלה דהא כי מני לראשונה בעי למימני לשניה וכיון דדבר העומד להיות הוא כשימצא מקום הרי מצא מקום למפרע ע"י שאילה לחול מיום ראשון לפיכך מנין עולה לה : הכא · גבי שבועות אי לאו שאלה מי הוה קיימא שניה לחול כלל הכא איכא למימר כשיצתה שניה מפיו יצתה לבטלה ולא לחול עד עולמית ולא כשיבא המקום שהרי כבר בטלה : נשאל עליה. והותר לו זית הנשאר ובאכילתו לא עבר(ג) : אפילו

עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו · ור' יאשיה הא דאיצטריך למיכתב יחדיו בחורש בשור ובחמור שלא יתחייב אפי' אינם קשורים יחד כדאמר בירושלמי דאיצטריך למעוטי קושר אחורי הקרון וגם בלבישת צמר ופשתים איצטריך שלא לאסור אפי' אינן תכופין כגון שני מלבושים אחד של צמר ואחד של פשתים : ומשני ר' יאשיה דלא מייתר ליה או נפקא ליה דקראי לאו במצוה איירי דסבר לה כר"ע דדריש רבויי ומיעוטי כו' מאי מיעט אינך דבר הראוי למעט כשנשבע לבטל את המצוה ואם זה חייב כ"ש כל שאר שבועות אלא ודאי ביטול מצוה אימעוט וקיום מצוה ממעיט מדליתיה בלאו והן:

אלא אי אמרת בדבר מצוה מאי מיעט · וא"ת אימא דמיעט לשנות את הידוע ומילתא דליתא בלהבא לשעבר ומילתא דליתא בלאו והן אליבא דרב וי"ל דשקולים הן כדפרישי' לעיל ואי מרבינן האי ועוד א"כ ליכתוב לעשות ושלא לעשות ולא בלשון הרעה והטבה :

הא תו ל"ל חיובא הוא דליכא · זו היא גירסת הקונט' ודייק מדתנן במתני' תלת זימני שלא אוכל שלא אוכלנה [שלא אוכלנה] ואין נראה דבפרק שני דנדרים(ד' יז·)תנן שבועה שלא אוכל [שבועה] שלא אוכל אינו חייב אלא אחת ולא קתני התם תלתא זימנין והפ"ה דייק כרבא התם בגמ' (דף יח·)ממתני' מדלא קתני חייב אחת ומדלא קתני אינו אלא אחת וקתני אינו חייב אלא אחת רווחא הוא דלית ליה הא כי מיתשיל על חברתה חיילא לכך נראה כספרים דל"ג במתני' דהכא תלת זימנין וג"ג הא תו ל"ל אלא ה"ג שיובא [הוא] דליכא כו' ודייק מדקתני אינו חייב אלא אחת כדדייק בנדרים ואע"ג דהכא לא מצי למיתני (ד) אלא אחת דאיצטריך למיתני חייב לאשמועי' הא שלא אוכלנה והדר שלא אוכל חייב שתים מ"מ דייק שפיר מדלא קתני חייב אחת: הכי השתא התם איתא לשניה כו' · בפ"ב דנדרים (דף יח·) לא מסיק הכי אלא דחי התם כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת ונראה דהתם ס"ד לפשוט דמיירי כגון דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום וס"ל כרב הונא דאמר התם לעיל דאין נזירות חלה על נזירות ומייתי סייעתא שפיר דהוי השתא דומיא דשבועות ודחי כגון שקבל עליו ב' נזירות בבת אחת ולא דמי לשבועה דהכא בנזירות חיילי תרווייהו להתחייב למנות ב' נזירות זו אחר זו אפי' לא נשאל על הראשון אבל בשמעתין בעי לאתויי סייעתא אפילו אם נאמר דנזירות חלה על נזירות או שקבל עליו שתי נזירות בבת אחת כיון שאותו מנין מנה לשם ראשונה איך תעלה לו לשניה בראשונה אי לאו משום דאמר אי משכחת שניה רווחא חייל' וה"ה גבי שבועה ומשני דהא לא דמי דהתם איתא לשניה דכי סליק מראשונה חיילא שניה הכא מי איתא לשבועה כלל ונראה דהתם כי פריך לרב הונא דאמר דאין נזירות חלה על נזירות מהך דמי שנדר שתי נזירות ומשני כגון שקיבל שתי נזירות בבת אחת ה"מ לשנויי אע"ג דאין נזירות חלה על נזירות מ"מ אי משכחת רווחא חיילא כדרבא אלא הש"ס משני לפי מה שהמקשה לא אסיק אדעתיה ההיא דרבא הקשה ר"י בר' מאיר כשקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת ונשאל על אחת מהן אמאי לא נשתרי בשניה מ"ש מהא דתנן (נדרים דף סו·) קונם שאיני נהנה לכולכם הותר אחד מהן הותרו כולן ונראה דיש לחלק דהכא כיון דסליק למנין ב' נזירות כקיבל כל אחד בפני עצמה דמי :

אם נשתייר הימנו כזית נשאל עליה · נראה דכי לא שייר אלא פחות מכזית דחייב עליה אע"ג דאמר שלא אוכלנה דכי משתבע על הככר אין דעתו שלא ישייר פחות מכזית דאין לך אדם שיאכל ככר שלם שלא יהו מעט פירורין נושרים ממנו דלאי מפטר עד שיאכל גם אותו פחות מכזית אמאי קאמר בסמוך דלא חשיב לאיתשולי עליה מ"מ משבועה שלא אוכל כל שהוא דהתם פשיטא שיכול לישאל : אמר

רבינו חננאל

פי' שהית בדין שיהיה חייב דברי ר' יהודה בן בתירה כו' · שפיר קאמרו ליה רבנן דשבועת מצות לא תעשה בטול מצות כקיום מצוה · דבביטול מצות אם נשבע לבטל ולא ביטל פטור · ואם נשבע לקיים ולא קיים לרב ריך חייב ואמר להו ר' יהודה בן בתירה והלא הנשבע להרע לאחרים פטור · אבל להיטיב לאחרים חייב דרביה קרא אע"ג דליתא בלהרע הכא נמי כדרביה קרא קיום מצוה אע"ג דליתא בביטול מצות · ורבנן התם איתא לשבועה אם נשבע שלא איטיב לפלוני חייב הכא ליתא אם לא אקיים את המצוה שהנשבע שלא לקיים המצות הנה נשבע שפטור ולא תיצא שחייב : ירושלמי שבועות אין בהן כרת · מעילה אין בה כרת · על דעת ר' יוחנן דאמר שבועה שלא אוכל מצה אסור לוכל מצה בלילי הפסח · שבועה שלא אוכל מצה בליל הפסח. לוקה ואוכל מצה · וכן הנשבע שלא לישב בצל אסור לישב בצל סוכה אבל הנשבע שלא לישב בצל סוכה לוקה ויושב בסוכה דמצות : ת"ר בספרי דבי רב מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות כו' עד ת"ל מיין ושכר יזיר לעשות יין מצות כיין רשות · וגרסינן בתחלת נזיר מאי היא קדושא ואבדלתא הרי מושבע עליה מהר סיני. אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירות וחלה אשבועתו : (וישב בסוכה) [ירושלמי] אזהרה לשבועת הרשות מנין לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין : מתני' שבועת שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה · אינו חייב אלא אחת · וזו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד · ואוקימנא אם נשבע שלא אוכלנה והדר נשבע שלא יאכל ככר זו חייב שתים כדרבא דאמר שבועה · שלא אוכל זו אפילו אכל כזית ממנה חייב · ואם נשבע אח"כ שלא אוכלנה ככר פשטה שבועתו הראשונה בכולה ואין שבועה חלה על שבועה אבל אמר שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה ואם נשבע אח"כ שלא יאכל ככר זו · חלה השבועה אמקצתה · דייקינן אמתני' דקתני אינו חייב אלא אחת חיובא הוא דלא מחייב אלא אחת אבל שבועה קיימא לה · דאי משכחת רווחא חיילא למאי הלכתא לכדרבא דאמר נשאל על הראשונה ובטלה הלה השניה תחתיה · ואתינן לסיועי מהא דתני מי שנזר שתי נזירות ומנה את הראשונה כו' · ודחינן הכי השתא התם גבי נזירות איתנהו תרווייהו וכי שלים ראשונה חיילא שניה הכא השבועה השניה בלא שאלה על הראשונה מי איתא לשניה כלל : אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם נשתייר ממנה כזית נשאל עליה · אכלה כולה אינו נשאל עליה, ומקשינן עליה

עין משפט נר מצוה

עז א מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' י ופ"ו הל' יז ופ"ג מהל' נדרים הלכה ב סמג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רלט סעי' יג וסי' רלח סעיף יא וסעיף כא :

עח ב מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ג :

עט ג מיי' שם הל' ז ·

פ ד מיי' שם פ"ד הל' ? סמג שם טוש"ע יו"ד סי' רלט סעיף י ·

פא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד וסעיף טו :

פב ו מיי' שם פ"ו הל' יז סמג שם טוש"ע שם סי' רלט סעי' כא וסי' רלט סעיף יג :

פג ז מיי' פ"ג מהל' מירות הלכה י :

מסורת הש"ס

[לעיל טו:]

רש"ל מ"ז

כדפי' רש"י

לעיל כג: כב:

[תמורה ג.]

[לקמן כח:]

נדרים יח: יש"ס

שם יח: יז: תוספתא דנזיר פ"ב [ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה למה וכו' ליתני הכי שבועה שלא אוכל: (ב) ד"ה האוכל על השתים כו' על השלישית כצ"ל ותיבת על נמחק: (ג) ד"ה נשאל וכו' עבר למפרע: (ד) תוס' ד"ה הא תו כו' למיתני אינו חייב אלא אחת:

פד א ב מיי' פ"ג מהל' נזירות הל' ׳ :

פה ג מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' יח :

פו ד מיי' פי"ז מהל' סנהדרין הלכה ו :

פז ה מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' יח :

פח ו מיי' שם פ"ד הל' טז וגירסתו חייב ועיין בכ"מ סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלט סעי' טז :

פט ז מיי' שם הל' יז וגירסתו פטור ועיין בכ"מ סמג שם טוש"ע שם :

צ ח מיי' שם :

אפי' כל שהוא נמי אי בעית אימא שלא אוכל אי בעית אימא שלא אוכלנה איבעית אימא שלא אוכל מיגו דמהניא ליה שאלה אכזית בתרא מהניא ליה שאלה נמי אכזית קמא ואיבעית אימא שלא אוכלנה אי שייר כזית חשיב לאיתשולי עליה ואי לא לא חשיב לאיתשולי עליה מיתיבי *מי שנדר שתי נזירות ומנה ראשונה והפריש עליה קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה הכא במאי עסקינן בשלא כיפר והתניא [א]כיפר בשלא גלח ור"א היא דאמר תגלחת מעכבא והתניא [ב]גלח אמר רב אשי נזירות קא רמית מי גרם לשניה שלא תחול ראשונה ואינה אמימר אמר [ג]אפילו אבלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד מחוסר מלקות אבל כפתוהו על העמוד לא כדשמואל דאמר שמואל *[ד]כפתוהו על העמוד ורץ מב"ד פטור [ה]ולא היא התם רץ הכא לא רץ אמר רבא [ו]שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל את הראשונה בשוגג והשניה במזיד פטור [ז]ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב [ח]שתיהן בשוגג פטור שתיהן

אפי' כל שהוא · שיור נמי מעכב שלא עבר על שבועתו וראוי לשאלה : מיגו דמהניא שאלה כו' · דהא כי אכליה לכזית קמא עדיין כל זיתים שבה אסורין עליו ומהניא להו שאלה וכיון דנשאל וקיי"ל חכם עוקר נדר מעיקרו ואשתכח דלא הויא שם שבועה כלל הלכך כזית קמא אשתכח דלא באיסורא אכליה : ואחר כך נשאל על הראשונה · אלמא אע"ג דאזלא לה כולה נשאל עליה : שלא גלח · פתח אהל מועד את ראש נזרו כדכתיב : דר' אליעזר · במסכת נזירות (דף סג.): תגלחת מעכבא · לשתות יין וליטמא למתים הלכך הוי שיור : א"ר אשי נזירות קא רמית כו' · לעולם משעבר על שבועתו לא חזיא לשאלה ולא מהניא לה שאלה ודקשיא לך נזירות לאו קושיא היא: מי גרם לשניה שלא תחול · כלומר מי גרם לך נומר שהימים המנויים לא לשניה נמנו אלא לראשונה דתימא אזלא לה ראשונה ותקשי לך ראשונה היתה גורמת לך לומר כן : ואינה · והרי גלה החכם לך שחרטתו של זה חרטה ועקר את הראשונה מעיקרא ונמצא מנין המנוי של שניה נמנה וכולה ראשונה אכתי הוה קיימא כשנשאל אבל ככר שנשבע עליה ואכלה על כרחך עבר לה שבועתו ושוב אין לה שאלה : ה"ג אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה דאי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות אבל כפתוהו על העמוד לא : מחוסר קרבן · וקרבן הוה ליה שיור וכן מלקות למזיד אבל כפתוהו ללקות שוב אין כאן שיור שהרי הוא כאילו לוקה כבר כדשמואל: התם רץ · ונתבזה במנוסה זו ואיכא ונקלה אחיך כיון שנקלה הרי הוא אחיך (מכות דף כג:): אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו · נמצאת האחת איסור והאחת תנאי זו שנשבע עליה הוי איסור וזו שתלה בה הוי תנאי ואשמועינן רבא דכל שבועה שנשבע על תנאי ותלה דבר בחבירו אין איסור השבועה חל עליו בשעת שבועה אלא בשעת מעשה הראשון הלכך ההיא שעתא שעת שבועה היא ואם באותה שעה זוכר את שבועתו קרינן ביה האדם בשבועה וחלה עליו שבועה להתחייב קרבן על השוגג בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון ובלבד שתהא שגגה *באכילת האיסור ומלקות על המזיד ובלבד שתהא התראה באכילת האיסור ואם כבר שכח שבועתו בשעת מעשה ראשון לא קרינן ביה האדם בשבועה ואין השבועה חלה עליו לא לקרבן ולא למלקות ומייתינן ליה סייעתא לקמן ממתניתין דנדרים : אכל את הראשונה כו' · ההיא דתנאי קרי ראשונה שכך היתה סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו והאי דנקט אכילת התנאי ברישא לאו משום דאי עביד איפכא לא חיילא דודאי חיילא ומתחייב למפרע אלא משום דבעי למימר ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב קרבן ודוקא דהך שניה דאיסור הוא דהויא לה שגגה באכילת איסור דאי בתנאי לא מייתי קרבן על אכילת האיסור למפרע שהיתה מזיד ובהיתר שעדיין לא נאסרה עליו ואע"פ שהוא שוגג בשעת אכילה אחרונה שהוא עובר בה על השבועה למפרע שגגה באיסור בעינן : אכל את הראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור · בשעת אכילה ראשונה כבר שכח *בשבועתו וכשאכל האיסור היה זכור את שבועתו ועבר עליה במזיד פטור ממלקות ואפי' בהתראה לפי שלא חלה שבועה עליו שהרי בשעת אכילה ראשונה שהיתה שבועה ראויה לחול כבר שכוח היה ולא קרינא ביה האדם בשבועה וכל שכן מקרבן שאין קרבן על המזיד: ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב · כשאכל התנאי ראשון היה זכור את שבועתו ואכלו במזיד ובהיתר גמור שהרי לא עליו נשבע והיא אכילה ראשונה במזיד וכשאכל בשניה את האיסור אכלו בהעלם שבועה חייב קרבן הואיל ובאכילה ראשונה זכור הוא את שבועתו ויודע שבאכילה זו הוסר עליו את השניה האדם בשבועה קרינא ביה וחלה עליו שבועה וכשאכל שניה שוגג הרי עבר על שבועתו שוגג וחייב קרבן : שתיהן בשוגג פטור · בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון פטור כדפרישית שהרי באכילה ראשונה היתה שבועה ראויה לחול ובאותה שעה היה שכוח ולא חלה עליו השבועה לאסור את השניה עליו :

שתיהן

אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו · מה שפירש בקונטרס אין שבועה חלה אלא בשעת מעשה הראשון הלכך ההיא שעתא שעת שבועה היא ואם באותה שעה זוכר את שבועתו קרינא ביה האדם בשבועה וחלה עליה שבועה להתחייב קרבן על השוגג בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון ובלבד שתהא שגגה באכילת האיסור זה הפי' מגומגם דבאכילת איסור ראשון לא משכחת חיוב קרבן דאי אכלו בשוגג לא קרינא ביה האדם בשבועה ולא חלה עליו שבועה ואי אכלו במזיד הא בעינן שגגה באכילת האיסור לפירוש הקונטרס ואי אפשר ליישבו אלא בדוחק דמשכחת לה כגון שבשעה שאוכל איסור ראשון לא שכח שבועתו והוי האדם בשבועה אבל בשוגג הוא שאינו יודע שזה הככר שנשבע עליו ואע"פ שמותר לאוכלו חשוב שגגה הואיל וברצונו לא היה אוכלו לפי שמתאוה לאכול של תנאי או בשום ענין שצריך לאוכלו כגון שנשבע לאוכלו או שמסתכן עליו וכל זה דוחק ומה שפי' נמי בסמוך גבי אכל את ראשון כו' האי דנקט אכילת התנאי ברישא לאו משום דאי עביד איפכא לא חיילא דודאי חיילא ומתחייב למפרע איתו ר"ל איפכא מבבא דקאי בה דהיינו שאכל איסור תחלה בשוגג ממש ששכח שבועתו דא"כ לא חיילא כלל דלא הוי האדם בשבועה ולא בעי נמי למימר שאכל איסור במזיד לגמרי תחלה דאין כאן שגגה בשעת אכילת איסור ואין נ"ל כלל שהיה הקונטרס ר"ל דמתחייב למפרע מלקות דאין סברא שיתחייב מלקות כיון שאח"כ אכל התנאי בשוגג ועוד דלפירוש ר"ת אדרבה חייב קרבן באכל איסור תחלה במזיד ותנאי בשוגג אלא ר"ל כדפרישית שאכל איסור ראשון וזכור את השבועה אבל אינו יודע שזהו הככר שנשבע עליו ושוב מצאתי בתוס' רבינו אלחנן שכתב שהסופרים טעו וכך ראוי להיות לאו משום דאי עביד איפכא חיילא דודאי לא חיילא שכמו שזאת אינה חלה ופטור אף אותה אינה חלה וכן כתוב בפירושים אחרים. מרש"י ועל מה שפי' בקונט' בין שאכל איסור ראשון כתוב שלא היה יכול להבין ועוד דוחק לפי' הקונטרס דגבי שגגת עצמה וזדון חברתה בסמוך צריך לפרש דחייב לא קאי אלא אשניה ומשמע דקאי אתרוייהו ונראה לפרש דלא מיפטר משום אדם בשבועה אלא על התנאי לחודיה כשאוכלו בשוגג בין בתחלה בין בסוף אבל על האיסור לא חיישינן דבשעת אכילת התנאי הוא דחיילא השבועה עליה הלכך בעינן שלא יהא אנוס בה ואותה של תנאי קרי ראשונה כדפי' בקונט' והא דקאמר ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור לאו דוקא נקט הכי דה"ה שניה במזיד תחלה כדפרישית דלא חיילא שבועה עליה כלל כיון שאכל של תנאי בשוגג והא דקאמר נמי ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב לאו דוקא ראשונה במזיד תחלה דה"ה שניה בשוגג תחלה ואח"כ ראשונה במזיד ובלבד שלא יהא זכור בשעה שאכל הראשונה במזיד שככר אכל השניה שאם היה זכור א"כ לאו שב מידיעתו הוא שהרי במזיד הביא עצמו לידי איסור אי נמי אפי' זכור חשיב שב מידיעתו הוא דחמיר ליה לאינש טפי אכילת האיסור מן התנאי כדאמר בריש פ"ב דנדרים (ד' טו.) כי לא זהיר בתנאי אבל באיסוריה מיזהר וכפי (א)השיטה זו יש לפרש הסוגיא וכן משמע מתוך פירוש ר"ת דחיילות השבועה תלוי באכילת התנאי אלא דקרי לאיסור ראשונה וגרס איפכא ראשונה בשוגג ושניה במזיד חייב ראשונה במזיד ושניה בשוגג פטור וקרי לאיסור ראשונה לפי שמזכירה תחלה לא אוכל זו אם אוכל זו והא דנקט שתיהן בשוגג לא איצטריך אלא משום דבעי למיתני שתיהן במזיד והא דנקט לבסוף אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה ותחלה נקט בלשון ראשונה ושניה לא דק בלישניה ור"ת מפרש כפי' הקונט' דבאכילת מעשה הראשון תלוי חיילות השבועה ובין של תנאי ובין של איסור אם אוכלה תחלה בשוגג לא קרינא ביה האדם בשבועה אלא שמפרש ר"ת דאותה שאוכל תחלה קרי ראשון בין של תנאי בין של איסור ושל בסוף קרי שניה והשתא אתי שפיר הא דצריך לפרש אכליה לאיסור והדר אכליה לתנאי וכשאכל תחלה במזיד האיסור ואח"כ התנאי בשוגג חייב דלא בעינן שגגה באכילת האיסור אלא שישגג בשעה שעובר על השבועה וצריך לדחוק לפירושו הא דקאמר זו בזדון עצמה ושגגת חברתה כו' פטור דהיינו טעמא דפטור על הראשונה אף על גב דהיינו ראשונה במזיד ושניה בשוגג כגון שאכלה בזדון עצמה לגמרי שהיה דעתו לאכול באותה שעה גם התנאי דלאו שב מידיעתו הוא אי נמי כשאוכל השניה בזדון עצמה ובשגגת חברתה אע"פ שאוכל בהיתר דעלה דידה לא חיילא השבועה מיירי כגון שאינו יודע שיהא פטור עליה לפי שלא היה אדם בשבועה ולשון זדון עצמה משמע מתכוון לאוכלו באיסור אף על פי שאוכל התנאי הלכך לאו שב מידיעתו הוא ודוחק :

כשם

רבינו חננאל

עליה ופריק איבעי תימא כשנשבע שלא אוכל ככר זו ואע"ג דכיון דאכל כזית ממנה עבר בשבועתו אמרי כנו דמהניא שאלה למשרא ליה כזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא למפטרי׳ למפרע : איבעי תימא כשנשבע שלא אוכלנה ולא מחייב עד דאכיל לה כולה מיהו אי שייר ממנה כזית חשוב לאתשולי עליה ואי לא לא : ואקשינן וכי אם אכלה כולה אינו נשאל עליה והא גבי נזירות דמנה הראשונה ושלמה והפריש עליה קרבן וקתני נשאל על הראשונה עלתה השניה בראשונה · ודחי' בשלא כיפר דכיון דלא כיפר עדיין לא השלימה ותתניא כיפר כו' ופריק רב אשי נזירות קא רמית עלה דשבועה מי גרם לשניה שלא תחול במקום הראשונה הלא הראשונה שהיא בחזקת נזירות כיון שבטלה נמצאת מנינא לשניה : אמימר אמר אפי' אכלה כולה כיון דמחוסר מעשה נשאל עליה מגו דמהניא שאלה למלקות לפטרו אם היה מזיד מהניא נמי אכלה בשוגג לקרבן אבל כפתוהו על העמוד אינו נשאל עליה כדשמואל דאמר כפתוהו על העמוד ורץ מב"ד פטור · והא שנייה דאמימר לענין כפתוהו ליתא ולא דמיא לדשמואל דהתם רץ ונפטר בדינו אחרי כפיתה ודמי כמי שלקה אבל האי לא רץ ועומד להלקותו ויש לו להשאל עד שילקה וקמייתא דאמימר איתא ושמעתא דבתרא ברורה היא לענין מלקות : אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו א)ואכל הראשונה בשוגג והשניה במזיד חייב · ראשונה במזיד ושניה בשוגג פטור · שתיהן

א) עי' בתוס' כאן בד"ה אמר פירוש דברי רבינו וגירסתו.

נזיר יז: יח: תוספתא דנזיר פ"ב [ע"ש]

מכות כג.

רש"ל פי' לענין קרבן

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמר כו' וכפי שיטתו יש לפרש כל הסוגיא :

בדפו"י הגירס' שבועתו וכ"ה הריטב"א

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו· עיין תשובת מהרש"ם חלק י"ד סי' רמא :

שתיהן במזיד אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה מיחייב אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש למ"ד *התראת ספק שמה התראה חייב למ"ד לאו שמה התראה פטור תלאן זו בזו לא אוכל זו אם אוכל זו לא אוכל זו אם אוכל זו ואכל זו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה וזו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה פטור זו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה וזו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה חייב שתיהן בשוגג פטור שתיהן במזיד אשניה מיחייב אראשונה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא *(ארבעה נדרים התירו חכמים נדרי זרוזין נדרי הבאי נדרי שגגות נדרי אונסין) *נדרי שגגות כיצד קונם אם אכלתי ואם שתיתי ונזכר שאכל ושתה *שאיני אוכל שאיני שותה שכח ואכל ושתה מותר ותני עלה כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות (שבועות שגגות ה"ד לאו כי האי גוונא שמע מינה) עיפא *תני שבועות בי רבה פגע ביה אבימי אחוה אמר ליה שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי מהו אמר ליה אינו חייב אלא אחת א"ל *אישתבשת הרי יצאה שבועה לשקר שבועה שלא אוכל תשע ועשר מהו (א) חייב על כל אחת ואחת אמר ליה אישתבשת אי תשע לא אכיל עשר לא אכיל שבועה שלא אוכל עשר ותשע מהו (ב) אינו חייב אלא אחת אמר ליה אישתבשת עשר הוא דלא אכיל הא תשע מיהא אכיל אמר אביי זימנין דמשכחת לה להא דעיפא כדמר *דאמר רבה שבועה שלא אוכל תאנים וענבים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים ואכל

רש"י

שתיהן במזיד אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה חייב · מלקות שהרי באכילה ראשונה זכור היה שבועתו וחלה השבועה עליו לאסור בשניה וכשאכל שניה התרה בו התראת ודאי אל תאכל שהרי *נשבע עליה ונאסרה: אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש · דאפליגו בהתראת ספק בפ' קמא (דף ג:) והאי נמי התראת ספק דהתראה בשעת אכילת איסור בעינן ואין כאן אלא התראת ספק אל תאכלנה שמא תאכל את השניה ונמצאת עובר על זו למפרע ואם התרו בו בשעת אכילת השניה אל תאכל שהרי אתה עובר על הראשונה למפרע ואע"פ שהתראת ודאי היא אינה התראה שאין מלקות בא ע"י אכילה זו: תלאן זו בזו · שתיהן כדמפרש ואזיל נמצאו שתיהן איסור ושתיהן תנאי: הכי גרסינן אכל זו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה וזו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה פטור זו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה וזו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה חייב שתיהן בשוגג פטור כו': אכל זו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה · זכור הוא שנשבע עליה אם יאכל חבירתה אבל שכוח הוא שנשבע על חבירתה אם יאכל זו וחלה עליו שבועת עצמה שאם יאכל חבירתה יתחייב על זו למפרע אבל שבועת חבירתה לא חלה עליו שבאכילה ראשונה היו שתי השבועות ראויות לחול והרי שכוח הוא על שבועת חבירתה. זו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה פטור בין ממלקות שניה שהוא מזיד בין מקרבן של ראשונה שעבר עליה שוגג למפרע כשאכל את השניה ממלקות השניה פטור כדפרישית שלא חלה עליו שבועה מתחלה ומקרבן של למפרע דראשונה פטור שלא היתה שגגה באכילתה ואנן שגגה באכילת איסור בעינן ואע"פ שיש שגגה כשעובר על השבועה דהיינו באכילת שניה אין מתחייב עליה קרבן שהקרבן על הראשונה בא ואותה אכילה בהיתר היתה ולא קרינא ביה תחטא בשגגה (ויקרא ה): זו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה כו' חייב · כשאכל ראשונה היה שכוח שנשבע עליה אם יאכל חבירתה ולגבי שבועה דידה לא קרינא ביה האדם בשבועה וכשאכל שניה אכלה בשגגת עצמה ששכח שנשבע עליה אבל זכור הוא שנשבע על ראשונה ובאכילה שניה תלאה חייב קרבן על השניה שהרי חלה שבועתו עליו מתחלתה וכשאכלה עובר על שבועתו שוגג אבל מלקות אראשונה לא שהרי מתחלה לא חלה עליו שבועה הלכך לא לקי ולא קרינא ביה אין שב מידיעתו אצל שניה לפוטרו מקרבן משום עבריין לעבור על השבועה שהרי אין מזיד זה עבירה: שתיהן בשוגג · שתיהן הככרות בשגגת שתי השבועות פטור שהרי בשעת *אכילת ראשון היו שתי השבועות ראויות לחול ובאותה שעה שכוח היה משתיהן ולא קרינא ביה האדם בשבועה: אשניה מיחייב · דהתראת ודאי היא: אראשונה · והתרו באכילתה שמא תאכל חבירתה ותתחייב על זו למפרע התראת ספק היא זו: אף אנן נמי תנינא · כדרבא שהתולה שבועה בדבר אחר וקיים התנאי תחלה צריך שיהא זכור לשבועתו באותה שעה ואם לאו אין השבועה חלה: נדרי שגגות כיצד · קתני רישא ארבעה נדרים התירו חכמים נדרי זרוזין נדרי הבאי נדרי שגגות נדרי אונסין והתם מפרש להו: קונם אם אכלתי כו'. קונם עלי דבר פלוני אם אכלתי היום והוא סבור שלא אכל ונזכר שאכל אותו הנדר בטל ומותר באותו דבר: קונם שאני אוכל · קונם עלי דבר פלוני אם אני אוכל היום ושכח שבועתו ואכל ושתה מותר באותו דבר היינו דרבא שצריך שיהא זכור לנדר בשעת קיום התנאי: ותני עלה כשם שנדרי שגגות מותרין כו' · והיינו כדרבא ולא יתכן לפרש קונם שאני אוכל אלא בענין זה שתלה דבר אחר באכילה זו כדפרישית דאי מפרשת קונם שאני אוכל קונם עלי אכילה ושכח ואכל ושתה מאי מותר איכא למימר דקתני ארבעה נדרים התירו הרי כבר עבר על נדרי שוגג ואי מפרשת התירו פטרוהו מן המלקות פשיטא מי התרה בו והלא שכוח היה וכלל דבר אין מותר לשון פטור: שבועות שגגות היכי דמי לא גרסינן דההיא אם אכלתי מיפרשא בנדרים כרב כהנא ורב אסי והך דאם אני אוכל בהדיא היא אתיא כרבא: עיפא ואבימי בני רחבה דפומבדיתא הוו: אינו חייב אלא אחת · טעה לומר שזו שבועה על שבועה: הרי יצאה שבועה לשקר · משנשבע הראשונה יצאה לשקר מפיו והלכה לה והשניה שבועה אחרת היא לעצמה ואין לך לפוטרו בשבועה לשעבר משום אין שבועה חלה על שבועה אלא בשבועה להבא שחוזר ואוסר עליו את האיסור והוה ליה נשבע לקיים את המצוה: שלא אוכל תשע ועשר · שתי שבועות היו שבועה שלא אוכל תשע תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר תאנים ואכל עשר תאנים בהעלם אחד מהו טעה לומר שאין השבועה אחרונה בכלל שבועה ראשונה ואין זו שבועה חל על שבועה: אישתבשת · דשבועה על שבועה היא שהנשבע שלא יאכל תשע נשבע על עשר דכל כמה דלא אכיל תשע לא אתי לכלל עשר: אינו חייב אלא אחת · טעה לומר שבשבועת תשע בכלל עשר לפי שיש בכלל עשר תשע: הא תשע מיהא אכיל · ולא נאסרו עליו תשע בראשונה וכי אכיל תשע מיחייב משום שבועה אחרונה וכשהשלימן לעשר עבר על הראשונה: זימנין דמשכחת לה דעיפא · דשבועה שלא אוכל עשר ותשע ואכל עשר דאינו חייב אלא אחת: כדמר · רבה דאמר מר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים יחד ביום אחד אבל תאנים לחודייהו אוכל וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים ואי הוה אוכל תאנים וענבים ביום אחד היה מיחייב תרתי דכי אכל תאנים מיחייב אשבועה בתרא וכי הדר משלים לה בענבים מיחייב אקמייתא:

ואכל

תוספות

כשם שנדרי שגגות מותרים כן שבועות כו' · תימה דהאי כתיבא בדלא כתיבא שבועה כתיבא מדדרשינן לעיל (ד' כו') האדם בשבועה פרט לאנוס ויש לומר משום דההיא דנדרי שגגות משנה היא בפ' ארבעה נדרים (ד' כה:) אבל גבי שבועה לא תנן בשום דוכתא ומ"ת בנדרים (שם) דקאמר שבועות שגגות היכי דמי כדרב כהנא ורב אסי אמאי לא מפרש דומיא דתנן גבי נדר כגון דאמר שבועה שלא אוכל פירות הללו אם אכלתי ונזכר שאכל או אם אוכל ושכח ואכל ועוד דבההיא דרב כהנא ורב אסי לא שייך לשון מותרין דכבר יצא לו שבועת שקר ועוד תימה דלקמן בפרק שבועת העדות (ד' לא:) דדחיק לאשכוחי דקאמר לימא תניא לדרב כהנא ורב אסי אמאי לא דייק מההיא דנדרים דשרי נדרי שגגות דאיכהו גופייהו לא ילפי אלא משבועה ונראה דבנדרים ודאי המ"ל שבועות שגגות דומיא דתנא גבי נדרים אלא ניחא לאשמועינן מעשה ורבותא דאפי' עובר על שבועתו בשעה שמוציא שבועה מפיו פטור והשתא לא מצי למידק מההיא מתני' דנדרים תניא לדרב כהנא ורב אסי דדלמא מתני' דוקא כשאינו עובר על שבועתו לאלתר דומיא דתנא גבי נדר ואם תאמר ונדרים היכי ילפינן משבועה מה לשבועה שכן אין חלה על דבר מצוה כדבר הרשות ולאו פירכא היא כדפרישית לעיל (ד' כה: ד"ה מה) דבענין שאין שבועה חלה על דבר מצוה כיוצא בו בנדר אפילו בדבר הרשות אינו חל: שבועה שלא אוכל תאנים וענבים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים כו' · זו היא גי' הקונט' ובספרים היה כתוב איפכא שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים ונראה דמחקה בקונט' משום דקשיא ליה דאי תאנים וענבים כל חד וחד לחודיה קאמר לא הוו ענבים אלא שיעור ואי בשניהם בבת אחת אין השבועה שניה חלה כלל מידי דהוה אתשע וי' דאי תאנים לא אכיל תאנים וענבים נמי לא ל"ג והוי ככר מושבע ועומד

עין משפט נר מצוה

צא א ב מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' טז יז ולחיוב כר"י:
צב ג מיי' פט"ז מהל' סנהדרין הל' ד:
צג ד מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' יט סמג לאוין רמח טוש"ע י"ד סי' רלט סעיף יז:
צד ה מיי' שם הל' יט סמג שם טוש"ע שם:
צה ו עיי' בכ"מ שם הל' יח:
צו ז ח מיי' שם הל' יט ולחיוב כר"י:
צז ט מיי' פ"ד מהל' נדרים הל' א ג סמג לאוין רמג טוש"ע י"ד סי' רלב סעיף א:
צח י טוש"ע שם ס"ו:
צט כ מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה ו סמג לאוין רמח טוש"ע י"ד סי' רלט סעיף א:
ק ל טוש"ע שם סי' רלח סעי' כב:
קא מ מיי' שם פ"ד הלכה יב סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלח סעי' יב:
קב נ מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעי' יג:
קג ס מיי' שם הל' יד:

רבינו חננאל

בשוגג פטור שתיהן במזיד אכלה לתנאיה שהיא השניה שאמר בה אם אוכל זו והדר אכל לזו שאמר בה שבועה שלא אכיל חייב מלקות' פי' הראשונה היא האיסור שעליה נשבע שלא לאוכלה השתא אי אכלה לאיסוריה שהתרו בו בשעה שבא לאכלה אל תאכל אותה שאם תאכל עוד האחרת תלקה וחזר ואכל השניה זו התראת ספק: באנו למחלוקת ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש למ"ד התראת ספק כו': תלאן זו בזו · כגון דאמר שבועה שלא אוכל זו אם אוכל זו ושלא אוכל זו אם אוכל זו ואכל זו בשגגת חברתה ובזדון עצמה וזו בזדון עצמה ובשגגת חברתה חייב· שנמצאת אכילתו בשתיהן בזדון עצמן · אבל זו בשגגת עצמה ובזדון חברתה וזו בשגגת עצמה ובזדון חברתה פטור שנמצאת אכילתו בשתיהן בשגגת עצמן · וכ"ש אם אכלן לשתיהן בשוגג שפטור. שתיהן במזיד אראשונה דהיא התראת ספק באנו למחלוקת ר"י ור"ל אשניה ודאי חייב מלקות דהיא התראת ודאי היא ופשוטה היא אלא משום שיש טעות בנוסחאות הוצרכנו לכותבה: אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא נדרי שגגות כיצד אמר קונם אם אכלתי ואם שתיתי ונזכר שאכל ושתה שאיני אוכל ושאיני שותה ושכח ואכלושתה[מותר]. ותני עלה כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות · היכי דמי שבועות שגגות לאו כהאי גוונא ש"מ: איפא תני שבועות בי רבה שאליה אבימי אחוה אמר שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי והוא אכל מהו א"ל אין חייב אלא אחת·אמר ליה אישתבשת הרי יצאת שבועה לשקר דאילו נשבע לא אוכל לא אוכל אינו חייב אלא אחת ·שבועה (חלה) [היא] על שבועה · אבל לא אכלתי [ולא אכלתי] חייב על כל אחת ואחת. הדר בעא מיניה שבועה שלא אוכל שמונה· שבועה שלא אוכל תשע · שבועה שלא אוכל עשר מהו · א"ל חייב על כל אחת ואחת · [א"ל אישתבשת] השתא תמניא לא אכיל תשע ועשר מצי אכיל כיון דמן השמינית נאסרו הויא להו התשיעית והעשירית אסורות שאי אפשר לו לאוכלן אלא באיסור · שהרי לא יתכן לוכל תשיעית אלא אחרי [השמינית והעשירית אחרי] התשיעית · הלכך נאסר בכולן משבועת השמינית ואין איסור חל על איסור · הדר בעא מיניה שבועה שלא אוכל עשר תשע שמונה מהו · א"ל אינו חייב אלא אחת · א"ל אישתבשת שהרי כשנשבע בעשר בתשע מותר היה כו' · הלכך שבועה חלה עליו על כל אחת ואחת : אמר אביי זמנין דמשכחת לה להא דאיפא כדרבה דאמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר (ואכל) [ואמר שבועה שלא אוכל] תאנים וענבים ואכל תאנים

מסורת הש"ס

בדפו"י נשבע
מכות טז: [לעיל ג: וש"נ]
נדרים כו: [מיר יח:]
[נדרים כה:]
[נ"א אני]
[לקמן לג:]
[זבחים מו.]
נדרים יג:
בדפו"י שנירס' אכילה ראשונה. וכ"ה הריטב"א

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועשר מהו א"ל חייב על: (ב) שם ותשע מהו א"ל אינו חייב:

ואכל תאנים והפריש קרבן ואח"כ אכל ענבים לחודייהו הויא להו ענבים חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב קרבן הכא נמי *כגון דאמר שבועה שלא אוכל עשר וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תשע ואכל תשע והפריש קרבן ואח"כ אכל עשירית הויא לה עשירית חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב: **מתני'** *איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי גמל שפורח באויר ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפילין זו היא *שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור *שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא אכלה עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי: **גמ'** *אמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם: נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי גמל פורח באויר: שבועה שראיתי לא קאמר מאי אם לא ראיתי אביי אמר תני שבועה שראיתי רבא אמר באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי גמל פורח באויר אמר ליה רבינא לרב אשי ודלמא האי גברא ציפורא רבא חזי ואסיק ליה שמא גמלא וכי קא משתבע אדעתיה דידיה אישתבע וכי תימא בתר פומיה אזלינן ולא אזלינן בתר דעתיה והא *תניא כשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על *דעתנו ועל דעת ב"ד מאי טעמא לאו משום דאמרינן דלמא איסקונדרי יהיב ליה ואסיק להו (א) זוזי דכי קא משתבע אדעתיה דידיה קא משתבע לא *התם משום *קניא דרבא *ת"ש וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי ואמאי לימא להו קיימו מאי דאמר אלוה לאו משום דמסקי אדעתייהו עבודת כוכבים לא משום דעבודת כוכבים נמי איקרי אלוה דכתיב °אלהי כסף ואלהי זהב ולימא להו קיימו תורה חדא תורה ולימא קיימו שתי תורות תורת חטאת תורת אשם קיימו כל התורה כולה עבודת כוכבים *דאמר מר °חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה ולימא להו קיימו מצוה חדא מצוה קיימו מצות תרתי כל המצות כולן מצות ציצית *דאמר מר שקולה מצות ציצית כנגד כל המצות כולן ולימא להו קיימו שש מאות ושלש עשרה מצות ולטעמיך *לימא להו על דעתי על דעת המקום למה לי
אלא

שמות כ

תורה אור

רש"י

ואכל תאנים· בהעלם שבועה אחרונה והפריש קרבן וחזר ואכל ענבים בהעלם שבועה ראשונה וכיון שהפריש קרבן על התאנים תו לא מיצטרפי ענבים בהדייהו לאיחובי אשבועתא קמייתא הכא נמי. שבועה שלא אוכל עשר וחזר ואמר שלא אוכל תשע ואכל תשע והפריש קרבן וחזר ואכל עשירית הויא לה עשירית חצי שיעור: **מתני'** שבועה שלא נעידך· ביטול מצוה הוא היינו דבר שאי אפשר: והשניה שבועת שוא· שהרי נשבע לבטל את המצוה: **גמ'** והוא שניכר העמוד לשלשה בני אדם הוא דהוי שוא אבל לא ניכר הויא שבועת שקר: ורבא אמר באומר יאסרו כל פירות שבעולם· בשבועה עלי אם לא ראיתי: ואסיק ליה שמא גמלא· העלה לו שם גמל: כשמשביעין אותו· גבי שבועת הדיינין תניא ליה המשביעין את המחויב שבועה בב"ד: איסקונדרי חתיכות עץ קטנות שמשחקין בהן: ואסיק להו שמא זוזי· כינה את שם מעות: התם משום קניא דרבא· לעולם בתר פומיה אזלינן והא דאיצטריך לן למימר לא על דעתך משום דבפומיה יש שבועה ברמאות כגון דיהיב ליה קנה ונתן המעות לתוכו והפקידו אצלו ונשבע שהחזיר לו מעותיו ולאחר שבועה יחזור ויטלנו ועובדא הוה קמיה דרבא הכי: וכן מצינו· דכתיב (דברים כט) לא אתכם לבדכם לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם: לאו משום דמסקי אדעתייהו עבודת כוכבים· ומסקו ליה שמא אלוה: משום דעבודת כוכבים נמי איקרי אלוה· וכי אזלת נמי בתר פומייהו קושטא מדמו לאישתבועי: ולימא להו קיימו תורה· וישביעם על כן לאו משום דמסקי אדעתייהו עבירות וקרו להו תורה ומשתבעי אדעתייהו ומשני חדא תורה אי הוה אמר הכי משמע חדא תורה ואנן אית לן כתב ובעל פה: תורת חטאת ותורת אשם· אי אמר קיימו תורות הוו מסקי אדעתייהו לאישתבועי אהנך תרתי דאיקרו תורות ולא אשאר מצות: המורה עבודת כוכבים כו'· דכתיב גבי עבודת כוכבים (במדבר טו) וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה: שקולה מצות ציצית ככל המצות· דכתיב (במדבר טו) וזכרתם את כל מצות ה' גימטריא שלה שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי י"ג: ולטעמיך· דבעית למימר להאי *דאמרינן להו לא על דעתכם כי היכי דלא ניסקי אדעתייהו מאי דבעו ומסקי ליה הכי שמא: על דעת המקום ועל דעתו למה לי למימר ותיסגי ליה בחד:
אלא

תוספות

ועומד מיהו הוה מצי לפרושי בנשבע על חצי שיעור מזה וחצי שיעור מזה אבל אי אפשר לומר כן דהך מילתא דרבה איתא בפ"ב דנדרים (ד' יז:) ומוכח כולה סוגיא כמו שכתוב בספרים ולא כגי' הקונטרס ומשמע נמי דאיירי בנשבע שלא יאכל שניהם מכל אחד שיעור שלם דמפרש טעמא מגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי אתאנים ואי בחצי שיעור בהא אין שייך מגו דלא הוי כלל מושבע ועומד וצריך לחלק ע"כ בין הך להיא דט' וי' דהתם איכא איסור שבועה *בכל י' וכל ט' שיאכל מהנך עשר קאי באיסור שבועה אבל הכא לא היה איסור שבועה בתחלה כלל על ענבים ושייך כאן מגו וה"ה נמי אי אמר שבועה שלא אוכל ט' אלו וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר דחיילא שבועה שניה על ידי מגו: **אם** לא ראיתי גמל פורח· תימה דהכא קתני גמל פורח ולא קתני כעולי מצרים ובפרק ארבעה נדרים (נדרים ד' כה:) גבי נדר הבאי תני עולי מצרים ולא קתני גמל פורח: **באומר** יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו'· פירוש בשבועה ובפרק ארבעה נדרי' (שם) גרס ליה בהדיא והיינו שבועת שוא לפי שאי אפשר לו לעמוד באיסור בכל פירות שבעולם* ואר"ת דבנדר לא חיילא כה"ג אם אסר כל פירות שבעולם עליו בקונם אם יעשה כדבר זה כיון שאי אפשר לו לקיים או אם אסר כל פירות שבעולם עליו בלא שום תנאי דשבועת שוא מצינו שאסר הכתוב אבל נדרי שוא לא מצינו וראיה דבפ' ארבעה נדרים (שם) תני שבועות הבאי אסורין נדרי הבאי מותרין והיינו משום דהבאי הוי משום שוא אבל קשיא מפ"ב דנדרים (ד' טו·) דפריך גבי קונם עיני בשינה ואי דלא יהיב שיעורא למלתא מי שבקינן ליה עד דעבר באיסור בל יחל והאמר ר' יוחנן שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר אלמא גבי נדרים נמי חיילי כשאין יכול לקיים ועובר לאלתר ונדרי הבאי דשרו לא הוו טעמא לפי שאסר עצמו במה שאינו יכול לקיים דאפי' יכול לקיים שלא אסר עליו אלא חד פירא שרי בנדרי הבאי וטעמא לפי שאין דעתו לומר ממש כקורת בית הבד אלא מה שהוא טרוף (מאד קרוב) לגבו ומשונה משאר נחשים קורא קורת בית הבד וחיל גדול מאד שראה קרא עולי מצרים ואינו אומר כן אלא להחזיק ולאמת דבריו וגבי שבועה החמירו משום דכתיב לא ינקה והא דתני בתוספתא כשם שנדרי הבאי מותרין כך שבועות הבאי מותרין היינו מדאורייתא: **כשהשביע** משה את ישראל· קצת קשה מה היתה מועלת השבועה כמו שהיה ירא שיעבדו עבודת כוכבים כמו כן היה(ג) לירא פן יעברו השבועה: **דעבודת** כוכבים איקרי אלוה· אפילו יזכירו שם המיוחד האמר' בסוף שבועת העדות (לקמן ד' לה:) השמות האמורות במיכה חול אפי' אותם הכתובים בשם המיוחד לרבי יהושע וכן שמות דגבעת בנימין לר' אליעזר: **קיימו** מצות· בפרק ארבעה נדרים (נדרים דף כה·) משני מצות המלך פי' פרשת המלך שדבר זה נוח להם: **מצות** ציצית· הא דשבק עבודת כוכבים דכתיב בה נמי וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה בפרשת שלח לך ואמרו שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה משום דבלשון בני אדם לא מיקרי כל המצות אלא ציצית: **ולטעמיך** על דעת הקב"ה למה לי· הך פירכא לא מסיק בנדרים ואיכא פירכא דמסיק התם ולא מסיק הכא ולא משני נמי התם כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו אלא משני משה רבינו מילתא דלא טריחא נקט:

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' טו סמג לאוין רמא:
קה ב מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ד סמג לאוין רלא רמא טוש"ע י"ד סי' רנו ס"ד:
קו ג מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' כא סמג שם טוש"ע שם סעיף ה:
גיר' רש"ל בכל ט'
קז ד מיי' שם פ"א הל' ו ופ"ה הל' יד וסל' טו סמג שם:
קח ה מיי' שם פ"ה הל' יד טו סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף טז:
קט ו מיי' שם הל' יג:
קי ז מיי' שם הל' כב סמג שם (טוש"ע י"ד סי' רנו סעיף ד):
קיא ח מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' טז ופי"א הל' יח סמג עשין קכג טוש"ע ח"מ סי' פז סעיף כ:
קיב ט מיי' פ"ב מהל' עבודת כוכבים הל' ד ופ"ל מהלכות שבת הל' טו:
קיג י מיי' פ"ג מהל' ציצית הל' יב:
[וע' היטב תוס' לעיל כה· ד"ה מה שאין כן]

נדרים כה.

רבינו חננאל

תאנים והפריש קרבן וחזר ואכל ענבים לחודייהו הויא להו ענבים חצי שיעור ואין מביא קרבן על חצי שיעור· הכא נמי (כיון) [כגון] שאמר שבועה שלא אוכל עשר וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר ותשע ואכל תשע והפריש קרבן וחזר ואכל העשירית הויא לה עשירית חצי שיעור ואין מביאין קרבן על חצי שיעור: ירושלמי בעי חיפא (מרב) [מבדקיניה] היו לפניו חמש ככרי' ואמר שבועה (שאוכל) [שלא אוכל] ככר זו [וחזר] ואמר ב' אלו· וחזר ואמר שלש אלו. וחזר ואמר ארבע אלו· וחזר ואמר חמש אלו ואכל הראשונה· א"ל אין חייב עליה אלא אחת מכיון שהוכיר עליה שבועה נאסרת עליו ונעשית לו כנבלה מיכן ואילך נעשה כמיחל על האיסורין· ואין שבועות חלות על האיסורין. חזר חיפא ובדקיה היו לפניו ה' ככרות ואמר שבועה ש"א אוכל אלו ה' ככרות וחזר ואמר אלו הד' וחזר ואמר אלו הג' וחזר ואמר אלו שתים וחזר ואמר זו א"ל חייב על כל אחת ואחת· אילו מי שנשבע שלא יאכל ה' ואכל ד' שמא אינו פטור לפיכך שבועה חלה על כל אחת ואחת: מתני' שבועת שוא חייבין ע' זדונה מכות ועל שגגתה פטור כו'· אמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם: ירושלמי בשם ר' יוחנן אמרו· הידוע לשנים שבועת שוא· הידוע לג' שבועת שקר: נשבע על דבר שאי אפשר כו'· אביי אוקמה באומר שבועה שראיתי גמל פורח באויר א). ואקשינן ודלמא ציפרא רבא חזא ואסיק שמיה גמל ועל מה (שבערתו) [שבדעתו] נשבע· הלא (תראה)[ת"ר] כשמשביעין אותו אומר לו הוי יודע שלא על מה שבדעתך אנו משביעין אותך .אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד. מאי לאו משום דאמרי' דלמא סקונדרי יהב ליה ואסיק להו זוזי וכי קא מישתבע אדעתיה קא מישתבע· ודחינן משום קניא דרבא כמפורש בנדרים·ת"ש וכן מצינו כשהשביע

א) חסר כאן אוקימתא דרבא ונשמט בכ"י מן באויר עד באויר

מסורת הש"ס

[לעיל כה: ע"ש]
[לעיל כז:]
לקמן מ·
[לעיל כה:]
נדרים כה· [כל הסוגיא ע"ש כמה וכמה שינויים] לקמן לט·
[פי' תוס' לקמן ע"ב ד"ה משום]
[לקמן לט: נדרים כה.]
בדפו"י דאמר
חולין ה· [קדושין מ·]
מנחות מג: [נדרים כה·]
[לפי פרש"י לא גרסי' להאי אבן ברב אלפס איתא וקאיתא בהרא"ש בנדרי' נסקיו סוף סי' ו בפ' ג]

הגהות הב"ח

(א) גמ' להו שמא זוזי:
(ג) תוס' ד"ה כשהשביע וכו' [illegible]

[נ"ל דעת המקום ... איתא לקמן לט·]

עין משפט
נר מצוה

קיד א מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' יג סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלח סעי' טז :

קטו ב מיי' שם פ"ב הל' א סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלג ס"ב:

קטז ג מיי' שם פ"ה הלכה יט :

קיז ד מיי' שם פ"ה הלכה א סמג שם טוש"ע שם :

אלא כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו : ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד : ולא *והא ההוא דהוה בשני שבור מלכא הוה חד דאחזיק תליסר אורוותא תיבנא אמר שמואל בטרוף כולהו נמי מיטרף טריפין בשגבו טרוף: שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כו' : השתא משום שבועת ביטוי מיחייב משום שבועת שוא לא מיחייב הרי יצתה שבועה לשוא אמר ר' ירמיה תני אף על שבועת ביטוי: **מתני'** שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים בקרובים וברחוקים בכשרין ובפסולין בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו *וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד ומפי עצמו *וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור אחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב (אם) (א) *לא אכלתי היום ולא הנחתי תפלין היום משביעך אני ואמר אמן חייב : **גמ'** אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה בפיו דמי דכתיב ואמרה האשה אמן אמן אמר רב פפא משמיה דרבא מתני' ובריתא נמי דיקא דקתני *שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרין ולא בפסולין ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד ובפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד דברי רבי מאיר ותניא בברייתא שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו (לו) אמן בין בפני ב"ד בין שלא בפני בית דין בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפרו בהם חייבין דברי רבי מאיר קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא דענה אמן הא דלא ענה אמן ש"מ אמר רבינא משמיה דרבא מתניתין דהכא נמי דיקא דקא תני שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרין ובפסולין בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו אין מפי אחרים לא וקתני סיפא זה וזה מושבע מפי אחרים חייב קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא דענה אמן הא דלא ענה אמן ואלא שמואל מאי קא משמע לן דוקיא דמתניתין קא משמע לן :

הדרן עלך שבועות שתים

תוספות

כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו · הא דאמרינן (גיטין דף לו·) נדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה אין ללמוד מכאן דהיינו שנים לחודיה דדלמא דעת הקב"ה שאני ואם תאמר ואותן חרמות שאנו גוזרין על דעת הקב"ה ועל דעת הקהל היאך יש להן היתר דאפי' על דעת הקהל גרידא הוה על דעת רבים ועוד היכי מיפתרי בלא חרטה וי"ל דדעת הקהל כך הוא שיתירו כשירצו ואפי' בלא חרטה ומה שמסכימים דעת הקב"ה תקנו הגאונים לחומרא בעלמא ולא דמי למה שהשביע משה שהקב"ה צוה להשביע אבל חרמות שאנו גוזרים הכל תלוי בדעת הקהל לחוד: **גבו** טרוף קאמר · במסכת נדרים (ד' כה·) פריך וליתני טרוף ומשני מילתא אגב אורחיה קמ"ל דקורת בית הבד טרוף ונפקא מינה למקח וממכר :

(לעיל ע"א) **משום** קיא דרבא · נראה דקפן ונשבע דמסתמא רבא היה יודע הברייתא והיה משביע אותו על דעת המקום ועל דעת ב"ד : **שבועה** שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא · (ב) תימה דשניהם שבועת ביטוי דשבועה שאוכל היינו כזית כמו שבועה שלא אוכל דאמר רבא לעיל (ד' כז:) דחייב אם אכל כזית ושלא אוכלנה היינו שלא אוכלנה כולה כדאמר רבא נמי לעיל ומאי יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל: **שבועת** העדות נוהגת באנשים אבל לא בנשים · בריש פרק שבועת העדות נפקא לן מועמדו שני האנשים אם כן אשה פסולה לדון דהא תנן פ' בא סימן (נדה ד' מט: ושם) כל הכשר לדון כשר להעיד והא דכתיב (שופטים ד) והיא שפטה את ישראל איכא למימר שהיתה מלמדת להם הדינים א"נ לפי שהיתה נביאה היו מקבלים אותה עליהם וכן בירושלמי מטעה שאין האשה מעידה אינה דנה מיהו תימה דספ"ק דב"ק (ד' טו· ושם) ובקדושין (ד' לה·) דרשינן מאשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל הדינים ואי אשה פסולה לדון הא לא איירי לפניהם אלא בכשרים לדון כדדרים פרק המגרש (גיטין ד' פח: ושם) לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים לפניהם ולא לפני הדיוטות וי"ל דקרא איירי בתרוייהו בדיינים ובנידונים וממעט עובדי כוכבים והדיוטות משום דלפניהם קאי אאלהים דמשמע מומחין וקאי נמי אנידונין וכל ישראל האנשים ונשים בכלל זה :

הדרן עלך שבועות שתים

רש"י

אלא · הכי קאמר להו לא על דעתכם כי היכי דתהוי שבועתכם על דעת אחרים ולא יוכלו הם להתירה דנדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה: ולא · הוי נחש עב כקורת בית הבד בתמיה: והא ההוא · נחש בשני שבור מלכא : דאחזיק תליסר אורוותא תיבנא · מלא שלש עשרה אורוות סוסים תבן שהיה בולע בני אדם ועשו חבילות תבן ונתנו בהן בהמות וחיות וגחלי אש טמונים בהן ובלעם ובערו בגופו ומת לישנא אחרינא גרסינן אורידתא חבילות: בטרוף · הא דקאמר כקורת בית הבד שיש בו חריצים כך ראיתי נחש מטומר : כולהו נמי מיטרף טריפי · ומשני בשגבו טרוף נשבע שהיה טרוף בגבו ואין נחש עשוי בחברבורות אלא בגרונו : קתני לא אכלה עובר משום שבועת ביטוי אשבועת ביטוי מיחייב אשבועת שוא לא מיחייב בתמיה וכי הנשבע לבטל את המצות וקיים שבועתו אינו עובר משום שוא והרי כשיצאה השבועה מפיו יצאה לשקר על דבר שאי אפשר לו ומאותה שעה הוא עובר אפי' קיים שבועתו : תני אף על שבועת ביטוי · והכי קאמר אכלה עבר על שבועת שוא לחודה לא אכלה עבר על שתיהן על שבועת ביטוי שלא קיים ועל שבועת שוא אע"פ שקיימה: **מתני'** נוהגת באנשים ובנשים כו' · משום דבעי למיתני בשבועת העדות (לקמן ד' ל·) באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים וכו' תני בהנך נוהגת בכל אלו : ברחוקים · כגון שאתן לפלוני רחוק או קרוב : בכשרין · לעדות או בפסולין: מפי עצמו · שמוליא הוא שבועה מפיו כדכתיב קרא והוא הדין נמי למושבע מפי אחרים ואמר אמן כדקתני סיפא ואחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב אבל לא אמר אמן פטור כגון משביעני עליך אם אכלת אם לא אכלת ואמר לו אכלתי או לא אכלתי : שבועת שוא בקרובין וברחוקים · אמר על האיש שהוא אשה בין קרוב ובין רחוק : **גמ'** כמוציא שבועה מפיו · לכל דבר בין להתחייב משום ביטוי דבעינן שיוציא בשפתיו בין לענין שבועת עדות דמחייב ר' מאיר מפי עצמו אף שלא בבית דין: מתני' ובריתא נמי דיקא מדמקשינן מתניתין וברייתא אהדדי ולא מיתרצן אלא בהכי: אלא בראויין להעיד · מפרש לקמן למעוטי מלך דתנן (סנהדרין ד' יח·) המלך לא מעיד: עד שיכפרו בו בב"ד · דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד במקום הראוי להגדה הכתוב מדבר וקרא במושבע מפי אחרים כתיב ושמעה קול אלה אבל מפי עצמו בין בב"ד בין שלא בב"ד חייבין דיליף ליה ר"מ בפרק דלקמן (ד' לא·) בג"ש : משביעני עליכם ואמרו אמן בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד חייבין : ה"ג קשיין אהדדי · דהא הכא מפי אחרים הוא ומחייב ר"מ שלא בב"ד : דוקיא דמתני' קמ"ל · אשמעינן דדוקא תנן מפי עצמו בשבועת ביטוי אבל מפי אחרים פטור וקתני מתניתין סיפא אחת זו ואחת זו מושבע מפי אחרים חייב לדוקא בעט אמן תנן כדקתני ואמרו אמן דלא תימא אורחא דמילתא קתני :

הדרן עלך שבועות שתים

רבינו חננאל

משה לישראל אמר להן הוו יודעין שלא לדעתכם אני משביעכם אלא לדעתי ודעת המקום'. ואניקנא אלא משום דלא תיהוי [ה פ ר ה] לשבועתייהו כו' : אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד · תליסר אדריתא תיבנא (א) : מתני' נשבע לבטל המצוה שלא לעשות סוכה שלא ליטול לולב שלא להניח תפלין זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור : שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה · הראשונה שבועת ביטוי. השניה שבועת שוא : ירושלמי כיצד עושין אומרים לו שיאכלנה מוטב לו לעבור על שבועת שוא ולא על שבועת ביטוי · אמר שלא אוכל ככר זו . שבועה שאוכלנה . הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא · אומרים לו שלא יאכלנה' מוטב לו לעבור על שבועת שוא לחוד ולא על שבועת שוא וביטוי · חזקיה אמר אהן דמשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא · בשם ריש לקיש אמר אהן דחמי מיטרא נחית ג) ואמר קרי פלי ברכסין [לוקה] משום שבועת שוא · עוד אמר כ"ד בולאות זיו בדרום וכולם חרבו ושום שבועת שוא יצהיא אמת שנאמר לשוא הכיתי את בניכם

תנו' : שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים כו' · וכן שבועת שוא כו' נוהגת בכל אדם בכשרין ובפסולין וכו' : אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. ושמואל דיוקא דמתני' וכו' ופשוטה היא · נתברר דשבועת ביטוי חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד ועל שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור' ועל (שבועת שקר) שבועת העדות ישבועת הפקדון קרבן בזדון יבשגגה : הדרן עלך שבועות שתים

א) נראה שחסר כאן. ב) עי' בתוס' הרי"י מיגש זצ"ל שנדפס זה מקרוב תשובה מ' פי' נאה על דברי הירושלמי הלז .

מסורת הש"ס

מגילה · א·

[לעיל כז:]

[שם]

[לעיל כב:]

[לקמן לו:]

[פרי"ף וגרא"ם ליתא]

הגהות הב"ח

(א) במשנה המושבע מפי אחרים חייב כיצד אמר לא אכלתי היום [וכ"ה במשנה שבמשניות] : (ב) תוס' ד"ה שבועה כו' תימה נ"ב עיין בהר"י מגאש סי' פ. שמעון קוביא ע :

*שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקין ולא בקרובין בכשרין ולא בפסולין ואינה נוהגת [א]אלא בראוין להעיד בפני בית דין ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אין חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [ב]בין מפי עצמו ובין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד [ג]וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון העדות [ד]ואינן חייבין על שגגתה ומה הן חייבין על זדון [א] השבועה [ה]קרבן עולה ויורד: **גמ'** מנהני מילי דת"ר °ועמדו שני האנשים [ו]בעדים הכתוב מדבר אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינין כשהוא אומר °אשר להם הריב הרי בעלי דינין אמור הא מה אני מקיים ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר ואם נפשך לומר נאמר כאן שני ונאמר להלן °שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים מאי אם נפשך לומר וכי תימא מדלא כתב ואשר להם הריב כוליה קרא בבעלי דינין משתעי נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים תניא אידך ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינין אמרת וכי שנים באים לדין שלשה אין באין לדין ואם נפשך לומר נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים מאי אם נפשך לומר וכי תימא בתובע ונתבע קא משתעי קרא נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים תניא אידך ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינין אמרת וכי אנשים באין לדין נשים אין באות לדין ואם נפשך לומר נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים מאי אם נפשך לומר וכי תימא אשה לאו אורחה משום °כל כבודה בת מלך פנימה נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים ת"ר ועמדו שני האנשים [ז]מצוה לבעלי דינין שיעמדו *אמר ר' יהודה שמעתי [ח]שאם רצו להושיב את שניהם מושיבין איזהו אסור [ט]שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך ת"ר *°בצדק תשפוט עמיתך שלא יהא אחד יושב ואחד עומד [י]אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך ד"א בצדק תשפוט עמיתך *הוי דן את חבירך לכף זכות תני רב יוסף בצדק תשפוט עמיתך *עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו (א) יפה רב עולא בריה דרב עילאי הוה ליה דינא קמיה דרב נחמן שלח ליה רב יוסף עולא חברנו עמית בתורה ובמצות אמר למאי שלח לי לחנופי ליה הדר אמר °למישרא בתיגריה אי

רש"י

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. והוא עד בראוי להעיד דבר הכתוב ואשה פסולה לעדות כדיליף בפירקין מועמדו שני האנשים: קרובים. פסולין לעדות בסנהדרין (דף כז:) ילפינן לה והיי ניהו התם מפרש: ולא בפסולין. כמו גזלן שהוא פסול מן התורה שנאמר (שמות כג) אל תשת עד חמס: אלא בראוין להעיד. בגמרא מפרש למעוטי מאי: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד. אם מפי עצמו נשבע שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות: ומפי אחרים. כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם אין חייבים עד שיכפרו בו בב"ד דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד וגו' במקום שאילו היה מגיד היה מועיל וקרא במושבע מפי אחרים כתיב אבל מפי עצמו יליף ר' מאיר בג"ש כדמפרש בגמרא ואפי' חוץ לב"ד: חייבין. קרבן עולה ויורד: על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בה ונעלם: ועל שגגתה עם זדון העדות. שמזידים הם ויודעים לו עדות אבל שוגגים הם על הקרבן כסבור שגגת ביטוי לשעבר דאוקימנא (ב) באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן: ואין חייבין על שגגתה. אם שוגגים הם לגמרי כסבורין שאין יודעין לו עדות ואחר כך נזכרו שהרי אנוסין הן לא קרינא בהו נשבעין לשקר: **גמ'** מנהני מילי. דנשים פסולות לעדות: בעדים הכתוב מדבר. דבעדים משתעי קרא דכתיב לעיל מיניה כי יקום עד חמס באיש וסמיך ליה ועמדו: בעדים הכתוב מדבר. ללמדך שאין עדות בנשים: ואם נפשך לומר. ואם תרצה להשיב תשובה על דרך זו הרי לך ג"ש מפורשת שהכתוב מדבר בעדים: ונאמר להלן שני. על פי שני עדים: מה אם נפשך לומר. מה היה לו להשיב על דרך הראשונה: וכי תימא. בתובע ונתבע משתעי קרא ואפי' הן תובעים רבים או נתבעים רבים בדין אחד כל התובעים קרי להו קרא חד וכל הנתבעים קרי להו קרא חד: מצוה בבעלי דינים שיעמדו. (בעמידה) דהא קרא נמי בבעלי דינין איירי דכתיב אשר להם הריב (דברים יט): שלא יהא אחד עומד ואחד יושב. שלא יראה חבירו שמכבדין אותו יותר ממנו ויסתתמו דבריו: הוי דן את חבירך לכף זכות. ולא בדין בעלי דינים הכתיב מדבר אלא ברואה חבירו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות הכריעו לזכות ואל תחשדהו בעבירה: השתדל לדונו יפה. לקמן מפרש לה למישרי בתיגריה אם באו שני דינים לפניך ואחד מהם בל תלמידי חכמים הוי פוסק אותו תחלה ופטור אותו מלפניך: למאי שלח לי. הא מילתא: לחנופי ליה. שמא להחניפו בשמיה: למישרא בתיגריה. כדפרישית אם בא דין אחר לפני אפסוק את זה תחלה: אי

תוספות

שבועת העדות. מנהני מילי. תימה אמאי צריך קרא דעבד פסול לעדות בפ' החובל (ב"ק דף פח.) מלא יומתו אבות על בנים תיפוק ליה משום דגמרינן לה לה מאשה: **שלשה** אין באין לדין. אבל אי בעדים איירי אתי שפיר דאורחא דמילתא דכיון דסגי בתרי דלא אתו טפי אבל הבאים לדין כל בעלי דינין רגילין לבא: **כל** כבודה בת מלך פנימה. וא"ת השתא נמי דאיירי בעדים מנא ליה למעוטי נשים דלמא הא דנקט קרא אנשים משום דכל כבודה בת מלך ויש לומר דגבי עדים ע"כ צריכין לבא דאין עד מפי עד כשר אבל לדין יכולה למסור טענותיה ביד אחר: **מצוה** בבעלי דינין שיעמדו. ואפי' ר' יהודה מודה בגמר דין או בעדים דמצוה שיעמדו כדאמרי' בסמוך וקשה דבפרק בתרא דמועד קטן (דף כא: ושם) משמע דועמדו לא משמע עמידה דנפקא לן קריעה מעומד מויקם איוב ויקרע ופריך אלא מעתה ועמד ואמר ה"נ והתניא בין עומד ובין יושב ומשני התם לא כתב ויעמוד ויאמר הכא כתיב ויקם ויקרע וי"ל דועמד שאין מעשה לאחריו כי הכא משמע ודאי עמידה אבל ועמד שיש מעשה לאחריו כי התם ועמד ואמר לא משמע עמידה כמו (כתובות דף כב.) עמדה וקידשה ועמדה ונשאת (ב"ב דף קלט:) ועמד וכתב כל נכסיו לאחר (שם דף קלב:) והא דאמר לה בתי עמודי בס"פ מצות חליצה (יבמות דף קו: ושם) דמשמע דבעינן חליצה מעומד לא משום דכתיב ועמד ואמר כדפי' ועוד דא"כ הויא עיכובא כדכתיב בפרשה ככה דככה עיכובא הוא הלא אמר לה לעמוד משום דמצוה בבעלי דינין לעמוד כדאמר הכא והיה אומר לה לעמוד ולטעון או במה לחלוץ משום דחליצה הויא כגמר דין": **שאם** רצו ב"ד להושיב כו'. והא דסנהדרין פרק כהן גדול (דף יט.) דאמר ליה שמעון בן שטח ינאי עמוד על רגליך ויעידו בך התם דלא כר' יהודה ולדידיה בשעת גמר דין הוה ולא *בשעת קבלת עדות כשהיא תחלת דין: **למאי** שלח לי כו'. הס"ד להפוכי בזכותיה כדאמרי' פרק כל כתבי הקודש (שבת דף קיט:) תיתי לי דכי אתי צורבא מרבנן קמי לדינא לא מגנינא רישא אבי סדיא עד דמהפכי בזכותיה: **למישרי** ליה תגריה. כשבאו שני דינים בבת אחת דאם בא דין אחד תחלה צריך להקדימו כדאמרינן בסנהדרין (ד' ח.) כקטן כגדול השמעון אי נמי עשה דכבוד התורה עדיף כדאמרינן פרק בתרא דכתובות (דף קו:): אי

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"י מהלכות שבועות הל' א סמג לאוין רמא: [בב"ק תירצו תוספות על קושיא זו ע"ש וע"ע תוס' זבחים קג. ד"ה אין לי וכו']

ב ב מיי' שם פ"ט הל' ג סמג שם:

ג ג מיי' פ"א שם הל' יב:

ד ד מיי' שם הל' יג:

ה ה מיי' שם הל' יב:

ו ו מיי' פ"ט מהלכות עדות הלכה ב ועיין בכ"מ סמג לאוין קיד טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף ד וסי' לג סעיף א:

ז ז ח ט מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן יז סעיף א וסעיף ג:

ח י מיי' שם הלכה א:

[וע"ע תוס' יבמות קג. ד"ה בין עומד ותוס' זבחים טז. ד"ה מיושב]

[עמ"ש על הגליון בסנהדרין יט: בתוס']

רבינו חננאל

פ"ד מתני' שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים כו' סוגיא. שבועת העדות נוהגת באנשים ברחוקים בכשרים בראוין להעיד בפני ב"ד וש"א בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים ואין חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד: מנא לית דעד"ת באנשים ולא בנשים שנאמר ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר כו'. פשוטה היא: ת"ר ועמדו שני האנשים מצוה בנידונין שיעמדו. א"ר יהודה שמעתי שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיב ואיזהו אסור אחד יושב ואחד עו מד. אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך. שנאמר בצדק תשפוט עמיתך: ד"א בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את כל האדם לכף זכות. עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו יפה. שנאמר בצדק תשפ'ט עמיתך. שלח ליה רב יוסף לרב נחמן עולא חברנו עם שאתך בתורה ובמצ'ת הוא אמר מאי האי דשלח לי לחנופי ליה. הדר אמר למישרא תיגריה אי

מסורת הש"ס

[לעיל כט:]

[שמות כג] [דברים יט] [תהלים מה] [ויקרא יט]

[תוספתא סנהדרין פ"ו]

[שם]

[אבות פ"א מ"ו ועי' שבת קכז.]

[ב"מ נט. ע"ש בפרש"י ד"ה עמיתו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לדונו יפה. רב עולא: (ב) רש"י ד"ה ועל וכו' דאוקי' נא. ג"ב לעיל דף כו ריש ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] במשנה בשבועה. נמחק (דקאי גם על שגגתה עם זדון העדות. וכירו' הגירי' זדונה):

גליון הש"ס

גמ' למישרא בתיגריה. עיין נדרים דף סב.:

אי נמי לשודא דדייני אמר עולא מחלוקת בבעלי דינין *אבל בעדים דברי הכל בעמידה דכתיב °ועמדו שני האנשים אמר *רב הונא מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה דכתיב °וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם ל"א מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה דהא עדים כגמר דין דמו וכתיב בהו ועמדו שני האנשים דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן אמר היכי נעביד אי איקום מקמה מסתתמן טענתיה דבעל דינא לא איקום מקמה *אשת חבר הרי היא כחבר א"ל לשמעיה צא ואפרח עלי בר אווזא ושדי עלוואי ואיקום והאמר מר מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינין בעמידה דיתיב כמאן דשרי מסאניה ואמר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי *מותבינן ליה לצורבא מרבנן ולעם הארץ נמי אמרינן ליה תיב ואי קאי לית לן בה רב בר שרביא הוה ליה דינא קמיה דרב פפא אותביה ואותיב נמי לבעל דיניה אתא שליחא דבי דינא בטש ביה ואוקמיה לעם הארץ ולא אמר ליה רב פפא תיב היכי עביד הכי והא מסתתמן טענתיה אמר רב פפא מימר אמר איהו הא אותבן שליחא הוא דלא מפיים מינאי ואמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי לא ליקדום צורבא מרבנן וליתיב (א) משום דמיחזי כמאן דסדר ליה לדיניה ולא אמרן אלא דלא קביע ליה עידניה אבל קביע ליה עידניה לית לן בה מימר אמר בעידניה טריד ואמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן דידע בסהדותא וזילא ביה מילתא למיזל לבי דיינא דזוטר מיניה לאסהודי קמיה לא ליזיל אמר רב שישא בריה דרב אידי אף אנן נמי תנינא *מצא שק או קופה ואין דרכו ליטול הרי זה לא יטול הני מילי בממונא אבל באיסורא °אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' *כל מקום שיש בו חלול ה' אין חולקין כבוד לרב: רב יימר הוה ידע ליה סהדותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר אותבינהו לכולהו אמר ליה רב אשי לאמימר והאמר עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים דברי הכל בעמידה א"ל האי עשה והאי עשה *עשה דכבוד תורה עדיף (סימן סניגרון בור גזלת מרמה) ת"ר מנין לדיין שלא יעשה *סניגרון לדבריו תלמוד לומר °מדבר שקר תרחק ומנין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק *) (ב) מנין לדיין שיודע לחבירו שהוא גזלן וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן מנין שלא יצטרף עמו תלמוד לומר מדבר שקר תרחק מנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר הואיל והעדים מעידין אחתכנו ויהא קולר

*) [רש"ל גורס בכל שענין ומנין]

דברים יט · שמות יח · משלי כא · שמות כג

רש"י

אי נמי לשודא דדייני · יש דין שאינו תלוי בראיית עדים ולא בשבועה אלא במה שלב הדיינים נוטה לזכות ולחייב כגון הנך דכתובות (דף פה:) ההוא דאמר להו נכסי לטוביה ואתו שני טוביה ואמרינן התם שודא דדייני למי שהדיין רואה שהוא ראוי לתת לו מתנה אי נמי לשני שטרות של מכר שנכתבו ביום אחד ואין ידוע למי מסר המוכר שטרו תחלה אמרינן שודא דדייני אף כאן כך שלח לי אם הדין תלוי בשודא דדייני זה ראוי לזכותו שחכם וצדיק הוא שודא לשון השלכה כדמתרגמינן ירה בים שדי בימא (שמות טו): מחלוקת · ר' יהודה וחכמים: דביתהו דרב הונא · אשתו של רב הונא: אפרח עלי בר אווזא · ואעמוד ולא יבין זה שבשבילה עמדתי אלא מפני האווז הפורח ובא עלי: (*דיינים · ס"א כלומר תמיה על זה מה דהוה עביד רב נחמן ואומר זה לא דבר): הדיינין בישיבה · והבא לחלוק כבוד היכי עביד דקאים: ומשני דיתיב וכו' · כלומר לא עומד ולא יושב אלא כאדם שיתיר רצועה מן הסנדל: בטש · בעט: דלא מיפיים מינאי · לא עשיתי לו טובה ואינו אוהבי: לא ליקדום וליתיב · לפני הדיין קודם שיבא בעל דינו ואפי' יושב ושותק: דמיחזי כמאן דמסדר ליה · טענותיו וגורם שיחשדוהו במטעים דבריו לדיין ועובר בלא תשא שמע שוא כדלקמן: קבע עידניה · שהדיין רבו ויש לו קביעות ללמוד: שאין דרכו ליטול · אם היה שלו: הרי זה לא יטול · אינו מוזהר עליו בלא תוכל להתעלם שנאמר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם (ב"מ דף ל:): אבל באיסורא · כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה לינשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי אין חכמה חשוב לנגד ה': האי עשה · ועמדו: והאי עשה · את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (ב"ק דף מא:): לא יעשה סניגרון לדבריו · אם דן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק דבריו להביא ראיות להעמידם שהוא בוש לחזור אלא לכל צדדים יחזור להוציא דין לאמיתו: שלא ישב תלמיד בור לפניו · לישא וליתן בדין עמו שלא יטעהו: שלא יצטרף עמו · ואע"פ שהעדות אמת: מדבר שקר · שגורם לפסוק דין על פי שנים עדים ואין כאן אלא עד אחד: שהוא מרומה · שלמד מתוך דברי עדים שאין עדותם אמת: קולר

תוספות

אי נמי לשודא · לפר"ת דמפרש דשודא נמי שירצה הדיין ליתן יתן צריך לומר דהכא היה בעל דין שכנגדו ת"ח והיה ירא שמא יתן לו כדאמר (כתובות פה:) תלמיד חכם קודם גבי נכסי לטוביה ולכך שלח ליה שגם זה ת"ח ויעשה שודא נמי שירצה:

הכל מודים בעדות דכתיב ועמדו · שסמכו לשני אנשים ולא כתיב ושני אנשים אשר להם הריב יעמדו ועי"ל דקאי נמי אאשר להם ריב דהיינו בעלי דינין ובגמר דין כדאמרינן בסמוך דאית לן לאוקומה דומיא דעדים דהוי כגמר דין:

אפרח עלי בר אווזא · אע"ג דבעינן קימה שיש בה הידור כדאמרינן פ"ק דקדושין (דף לג·) מ"מ אין איסור שהרי עונג היה ועי"ל דהיא היתה יודעת שבפניה עמד ושלא עשה אלא משום סתימת טענת בעל דינה ובלאו הכי לא דמי לעומד *מפניו בבית הכסא ובבית המרחץ דהתם ליכא הידור כלל:

והאמר מר בשעת גמר דין כו' · אע"ג דהיה יכול להושיבה כדאמר בסמוך דעשה דכבוד תורה עדיף וה"נ עשה דכבוד תורה שהיתה אשת חבר איכא למימר שלא רצה להושיבה שלא לסתום טענת בעל דינה אפי' בשעת גמר דין אע"פ שנגמר הטענות או שמא אין באשת חבר לאחר מיתה עשה דכבוד תורה עדיף:

אבל איסורא אין חכמה · בסנהדרין פרק כהן גדול (דף יח:) דפריך גבי כ"ג מעיד מוהתעלמת לא מצי לשנויי הא דמעיד היינו באיסורא דא"כ אפי' מלך נמי דגבי איסורא לא אמרן שתהא אימתו עליך משום דאין חכמה כו' מיהו תימה דהכא שב ואל תעשה הוא ובפרק מי שמתו בברכות (דף יט:) מוכח דשרי אפי' באיסור דפריך גבי המוצא כלאים בבגדו פושטו אפי' בשוק מהולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמטמא למת מצוה משום בזיון המת ומשני שב ואל תעשה שאני וי"ל דהתם גנאי גדול הוא למת מצוה שאין לו קוברים לכך שב ואל תעשה שרי תדע דבקרובים לא דחי כבוד דידהו פסח ומילה וכן לפשוט כלאים בשוק גנאי גדול כגנאי מת מצוה להכי פריך מינה אבל הכא גבי עדות ליכא גנאי כל כך ולא שרי באיסורא אפי' בשב ואל תעשה ודמי ליה גנאי דמוצא שק או קופה והתם נמי דפריך ממוצא שק וקופה מכ"ש פריך וה"מ לשנויי שב ואל תעשה כדמשני בתר הכי אלא דשפיר משני שאני ממון דאיתיהב למחילה או שמא אכתי לא אסיק אדעתיה האי שנויא ועי"ל דכשעושין איסור על ידו לא מיקרי שב ואל תעשה והכא כדפירש בקונטרס כגון שבאה אשה לפני חכם להתירה לינשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי ובממונא שרי אפי' מוציאין ממון על ידו מבעליו שלא כדין ומצא שק או קופה דמייתי ראיה מיניה כגון שרוצה אחר ליטלו והשתא נמי ניחא הא דאיצטריך לשנויי התם שאני ממונא דאתיהב למחילה [וע"ע תוס' ב"מ ל: ד"ה אלא]:

עשה דכבוד תורה עדיף · וא"ת כ"ש כבוד מלך שהרי אינו יכול למחול על כבודו ואמאי אוקמיה שמעון בן שטח לינאי המלך בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט·) ויש לומר דשאני דיני נפשות דחמירי אי נמי במקום שאין הכם מוחל על כבודו חמיר כבוד תורה מכבוד מלך ומה שיכול למחול משום דתורה דיליה היא [וע"ע תוספות זבחים סז· ד"ה מיושב]:

ורואה

עין משפט נר מצוה

ט א ב מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף א ג וסי' כח סעיף ה ו וסעיף כו:
י ג עיין בכ"מ שם הל' ג:
יא ד מיי' שם הל' ד סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף ג:
יב ה ו מיי' שם טוש"ע שם ס"ה:
יג ז מיי' פ"א מהל' עדות הלכה ב סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף ה:
יד ח מיי' פי"א מהל' אבדה הל' יג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' רסג סעיף א:
טו ט מיי' פ"א מהל' עדות הלכה ב סמג לאוין קט טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף ה:
טז י מיי' שם הל' ג ופ"ה מהל' ת"ת הל' ג סמג שם וסי' יב טוש"ע י"ד סי' רמב סעי' יא:
יז כ טוש"ע ח"מ סי' כח סעי' ה:
יח ל מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הל' י סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף ח:
יט מ מיי' פכ"ב שם הל' ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ט סעיף ו:
כ נ מיי' שם הל' י ופ"ב שם הל' י"ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ז ס"ו:
כא ס מיי' פ"י מהל' עדות הלכה א סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף א:
כב ע מיי' פכ"ד מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' כו סעיף ג:

רבינו חננאל

אי נמי לשודא דדייני: אמר עולא אמר רב הונא מחלוקת בבעלי דינין בשעת משא ומתן. אבל בשעת גמר דין דברי הכל בעמידה. ודיינין בישיבה כדכתיב (ויעמד העם על משה וגו' וכתיב) וישב משה לשפט את העם [ויעמד העם על משה וגו'] אימת הוא גמר דין כדבעי דיינא למימר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב. א) פי' ערקתא דמסני. הרנים שרוך נעל: אמר רבה בר רב הונא צורבא מרבנן דידע בשהדותא וזילא ביה מילתא למיזל ומיסהד קמי דיינא דבציר מיניה לא ליזיל. דתנן מצא שק או קופה וכל דבר שאינו דרכו ליטול הרי זה לא יטול. והיינו דכתיב והתעלמת מהם פעמים שאתה מתעלם. כיצד זקן ואינה לפי כבודו. והני מילי בעדות ממון. אבל איסורא אין חכמה ואין תבונה וגו' כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב. עמידת העדים עשה הוא שנאמר ועמדו שני האנשים וכבוד תורה עשה הוא שנאמר והדרת פני זקן קיום עשה דכבוד תורה עדיף: פי' סניגרון כמו מליץ יושר הוא. כלומר מראה לבעל דין היאך יטעון. וכן שלא ישב תלמיד בור לפני הדיין. וכן אם יודע אדם בחברו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו לא לדין ולא לעדות. כן היודע בדין שהוא מרומה שלא יחתכנו.

א) גירסת רבינו כאן גם בגמ' כמאן דשרי ערקתא דמסאני וכ"ה בר"ן.

מסורת הש"ס

[בשאלתות איתא רבא]

עיין בספר כוס ישועות

הגהות הב"ח

(א) גמ' וליתיב קמיה דיינא משום. נ"ב נ"י פרא"ש אבל הרי"ף גורס קמיה רביה וכן גורס הרמב"ם עיין פכ"א מסי"ם: (ב) שם ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא.

[גירסת הערוך ערך כתש בצורבא מרבנן מכתשינן בעם הארץ לא מכתשינן ע"כ וגם ברש"י דחולין ז: ד"ה מכתש פירש מפליל ומכירו בכבו עות (ר' ל:) מכתש גרסינן בכ"ח ולא בכ"ף עכ"ל רש"י ולדעתי נפקא מינה לדינא ועי' ש"ע ח"מ סי' יז סעיף ב]

ב"מ דף כט: ע"ש

סנהדרין סב. עירובין סג. ברכות יט:

[כתובות קו.]

[פי' סניגרון מליץ כמה דאת אמר אין קטיגור נעשה סניגור. רי"ף]

גמרא

קולר תלוי בצואר עדים תלמוד לומר מדבר שקר תרחק (סימן תלת"א תלמי"ד ותל"ת בעל"י חו"ב סמרטו"ט שומ"ע ומטעי"ם) **מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחוב לעשיר מנין שלא ישתוק תלמוד לומר °מדבר שקר תרחק *מנין לתלמיד שרואה את רבו שטועה בדין שלא יאמר אמתין לו עד שיגמרנו ואסתרנו ואבננו משלי כדי שיקרא הדין על שמי ת"ל מדבר שקר תרחק מנין לתלמיד שאמר לו רבו יודע אתה בי שאם נותנין לי מאה מנה איני מבדה מנה יש לי אצל פלוני ואין לי עליו אלא עד אחד מנין שלא יצטרף עמו תלמוד לומר מדבר שקר תרחק האי מדבר שקר תרחק נפקא הא ודאי שקורי קא משקר ורחמנא אמר °לא תענה ברעך עד שקר אלא כגון דאמר ליה ודאי חד סהדא אית לי ותא אתה קום התם ולא תימא ולא מידי דהא לא מפקת מפומך שקרא אפי' הכי אסור משום שנאמר מדבר שקר תרחק מנין לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אטעננו במאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר תלמוד לומר מדבר שקר תרחק מנין לנושה בחבירו מנה וטענו מאתים שלא יאמר אכפרנו בב"ד ואודה לו חוץ לבית דין כדי שלא אתחייב לו שבועה ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר תלמוד לומר מדבר שקר תרחק מנין לשלשה שנושין מנה באחד שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים כדי שיוציאו מנה ויחלוקו ת"ל מדבר שקר תרחק מנין לשנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה שאומרין לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק כי הוו אתו לקמיה דרבא בר רב הונא אמר להו שלופו פוזמוקייכו וחותו לדינא *מנין לדיין שלא ישמע דברי בעל דין (חבירו) קודם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק מנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק רב כהנא מתני °מלא תשא לא תשיא °ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו רב אמר זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה *עסיקין: אינה נוהגת אלא בראוין להעיד כו': *)לאפוקי מאי אמר רב פפא לאפוקי מלך ורב אחא בר יעקב אמר לאפוקי משחק בקוביא מ"ד משחק בקוביא כל שכן מלך ומ"ד מלך אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזא חזי ורבנן הוא דפסלוהו: בפני בית דין ושלא בפני ב"ד כו': במאי קמיפלגי אמרוה רבנן קמיה דרב פפא *בדון מינה ומינה בדון מינה ואוקי באתרה קא מיפלגי ר' מאיר סבר דון מינה ומינה מפקדון מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב ומינה מה פקדון בין בבית דין ובין שלא בבית דין אף עדות בין בבית דין ובין שלא בבית דין ורבנן סברי דון מינה ואוקי באתרה מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב ואוקי באתרה מה מושבע מפי אחרים בבית דין אין שלא בבית דין לא אף מושבע מפי עצמו בבית דין אין שלא בבית דין לא

אמר

רש"י

קולר · שלשלת העון: ורואה זכות · ורבו החליף: איני מבדה · משקר: וקום התם · ושיהא סבור בעל דין שאתה בא להעיד ויודה אמת: ואגלגל עליו שבועה · שאינו מודה לי במקצת ואשביענו על ידי גלגול או שבועת קרקעות שאין נשבעין עליהן אלא על ידי גלגול: שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים · תורה אור והם בעלי דין: לבוש כמותו · שלא תגרום לנו לישא לך פנים או ישתתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך ואמר איך יאמינו בי בית דין על אדם חשוב כזה: מדבר שקר תרחק · וכיון שאיש מריבו מסותם נעמיד זה את שקרו: פוזמוקייכו · כמין אנפיליאות חשובים קלצו"ש בלע"ז: לא תשא · אזהרה למקבל: קרי ביה לא תשיא · אזהרה לבעל דין: שמע שוא שמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו אינו בוש מדברי שקר: ואשר לא טוב עשה · פסוק זה בספר יחזקאל: זה הבא בהרשאה · ומתעבר על ריב לא לו ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים: שיש עליה עסיקין · עוררין כמו (בראשית כו) כי התעשקו עמו שמערערין על המחזיק בה וזה בא וקונה אותה ובוטח על חזקו שהוא איש זרוע למעוטי מלך · דתנן סנהדרין (דף יח·) לא מעיד ולא מעידין אותו: משחק בקוביא. בעירבון *והמראה שקורין פרמייל"ה: כל שכן מלך · דמדאורייתא לא חזי דכתיב (דברים יז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין כדאמרן לעיל (דף ל·) ודרך בזיון הוא לו: אבל משחק בקוביא מדאורייתא חזי · שלא פסלה תורה אלא עד חמס שנוטל בחזקה כמו (שופטים ט) ויגזלו את כל (העובר) דבעלי שכם ורבנן גזרו ביה ועשוהו גזלן מדבריהם ואמרו אסמכתא היא לא קניא וכיון דמדאורייתא חזי חיילא עליה שבועה ורב אחא סבר הואיל וסוף סוף אי מסהיד לא מקבלינן ליה לא קרינן ביה והוא עד: בדון מינה ומינה בדון מינה ואוקי באתרה פליגי. פרשה שלמדה דבר מחבירתה בגזירה שוה אם תעמיד אותו דבר בזו בתורת מה שהיה עומד במקום שלמדתו משם דהואיל ולמדתו ממנו על כרחך ממנו תחזור ותלמדנו לכל משפטו או דון מינה ואוקי באתרה כלומר לאחר שלמדתו משם והבאתו לכאן העמידהו כאן בתורת שאר דברים המפורשים כאן והשתא מפרש לה ואזיל: ר' מאיר סבר דון מינה ומינה · לקמן (דף לג.) ילפינן שבועת העדות בגזירה שוה דתחטא תחטא משבועת הפקדון למושבע מפי עצמו דכתיבא בשבועת הפקדון ולא כתיבא בשבועת העדות: דון מינה. מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב דכתיב (ויקרא ה) אשר ישבע עליו אף עדות מפי עצמו חייב ומינה מה פקדון אפי' שלא בב"ד דהא ונשבע על שקר בין בבית דין בין שלא בבית דין משמע: אף בעדות · אע"ג דמושבע מפי אחרים האמור בשבועת העדות אינו אלא בב"ד כדאמרינן לקמן במתניתין מפי עצמו דילפינן מפקדון אפילו שלא בבית דין ומייתינן ליה הכא כי התם: ורבנן סברי דון מינה. מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב: ואוקי באתרה · כלומר לאחר שהבאתו לכלל שבועת העדות העמידהו כמשפט המפורש בשבועת העדות מה מושבע מפי אחרים האמור בשבועת העדות אינו אלא בבית דין אף מפי עצמו שהבאת לה ממקום אחר אינו אלא בבית דין:

אמר

תוספות

ורואה זכות לעני שלא ישתוק · בפ"ק דסנהדרין (דף ו:) נפקא לן מלא תגורו וכן דרך [הש"ס] בכמה דוכתי:

שלא אתחייב לו שבועה ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר · ואם תאמר למה ירא מגלגול שבועה יותר משבועה זאת שעתה תובעו וי"ל כגון שאין לו כדי לפרוע כל מה שיגלגל עליו כגון שחייב לו הרבה ממקום אחר וסבר אכפור גם זה ואשתמיטנא עד דליהוו לי זוזי כנגד כל החוב ופרענא ליה:

שלא ישמע דברי בעל דין · בפ"ק דסנהדרין (דף ז:) מפיק ליה משמוע בין אחיכם:

זה הבא בהרשאה · כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות שמתעבר על ריב לא לו אבל כשטורח להביא לחבירו מעותיו שאין חבירו יכול לטרוח מצוה קעביד:

ורבנן הוא דפסלוהו · ואף על גב דאמר לקמן (דף לב:) הכל מודים בעד מיתה דחייב משום דרבנן אכשרוה ואזלינן בתר דרבנן בתר תרוייהו אזלינן לחייבו דהתם כיון דמדרבנן מועלת עדותו הרי יש כאן הפסד ממון במה שלא העיד והכא אע"ג דמדרבנן לא מהני עדותו מידי כיון דמדאורייתא מהני מיחייב:

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ב סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' ט סעיף ז:

כד ב מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ח:

כה ג ד מיי' פי"ז מהל' עדות הל' ה והלכה ו סמג לאוין כח טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף א בהגה:

כו ה ו ז מיי' פט"ז מהל' טוען הל' ט והלכה י סמג עשין קז:

כז ח מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הל' ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף ה:

כח ט י מיי' שם הל' ז סמג לאוין רח טוש"ע שם ס"ה:

כט כ מיי' פ"ג מהל' שלוחים הל' ה ועיין בכ"מ טוש"ע ח"מ סי' קכג סעיף טו:

ל ל מ מיי' פ"י מהל' שבועות הל' א סמג לאוין רמח:

רבינו חננאל

וכן תלמיד שראה זכות לעני (או) חובה לעשיר שלא ישתוק. וכן תלמיד שראה רבו שטועה בדין שלא יניחנו עד שיגמר הדין ואח"כ יחזירנו על שמו. וכן תלמיד שאמר לו רבו הלא ברי לך שאיני משקר ועכשיו אני נושה לפלוני מנה וכופר בו בוא עמי כדי שתראה כי להעיד באתה ולא תאמר כלום שאסור לעשות כן. וכן ג' שנושים באחד מנה שלא יעשו שנים מהן עדים ואחד בעל דין. וכן הנושה בחברו מנה שלא יטעננו מאתים כדי שיודה לו במנה ויגלגל עליו שבועה גם בדברים אחרים. וכן מי שנושין בו מנה וטוענין בו מאתים שלא יכפרנו גם במנה שנושה בו כדי שלא יגלגלו עליו שבועה. וכן לשנים שבאו לפני הדיין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש אצטלא בת מאה מנה שאין דנין ביניהן עד שיהיה מלבושן שוה. וכן הדיין שאינו רשאי לשמוע דברי בעל דין עד שיבא חברו. הני כולהו אסמכינהו רבנן כל חד וחד מיניהו אהאי קרא מדבר שקר תרחק: מנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבוא חברו ת"ל מדבר שקר תרחק. רב כהנא מתני בדיין לא תשא שמע שוא. ובנידון מלא תשיא: ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו. רב אמר זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין שקנה מריבות לעצמו: ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד למעוטי מאי. רב פפא אמר למעוטי מלך. אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזא חזי. ורבנן הוא דפסלוהו. רב אחא בר יעקב אמר למעוטי משחק בקוביא וכל שכן מלך: וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אין חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד ואמרו (רבי) [רבנן] ר' מאיר סבר דון מינה ומינה. כלומר למידין שבועת העדות ונפש כי תחטא משבועת הפקדון. מה פקדון מפי עצמו חייב שנאמר וכחש בעמיתו בפקדון. אף עדות נשבע מפי עצמו חייב. ומינה מה פקדון בין בב"ד בין שלא בב"ד אם כחש בעמיתו חייב אף שבועת העדות כן. והני מילי בנשבע מפי עצמו. אבל בנשבע מפי אחרים אינם חייבים עד שיכפרו בב"ד. והחכמים סברי דון מינה ואוקי באתרה מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב שנאמר וכחש. אף שבועת העדות נשבע מפי עצמו [חייב] ואוקי באתרה מה מושבע מפי אחרים בשבועת העדות אינו חייב אלא בב"ד שנאמר ושמעה קול אלה והוא עד אם לא יגיד. א) (אלא) כפר בו במקום שמתקיימת ההגדה חייב אף מושבע מפי עצמו בב"ד אין שלא בב"ד לא

ודחי

א) נ"ל אלמא דדוקא אם כפר בו במקום וכו'.

מסורת הש"ס

סנהדרין דף ז: ע"ש

נ"ל ומנין וכן בכל העמוד רש"ל

רש"ל לשון שאמרו זה עם אב דכלל [בבת לג.]

סנהדרין דף ז:

[עי' תוס' ב"מ יד. ד"ה וילמו]

*) יומא עד.

[יבמות עח: בבא קמא כה: סנהדרין עד: זבחים נא: מנחות פב: קז: חולין קכ: נדה מג:]

אמר להו רב פפא אי מפקדון גמרי לה רבנן דכולי עלמא לא פליגי דדון מינה ומינה אלא היינו טעמא דרבנן °דמייתו לה בקל וחומר ומה מפי אחרים חייב מפי עצמו לא כל שכן ומדמייתו לה מקל וחומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה מושבע מפי אחרים בב"ד אין שלא בב"ד לא אף מושבע מפי עצמו בפני ב"ד אין שלא בפני ב"ד לא אמרו ליה רבנן לרב פפא מי מצית אמרת דלאו בדון מינה ומינה פליגי *והתנן גבי פקדון שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקין ובקרובין בכשרין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בב"ד דברי ר"מ וחכ"א בין מפי עצמו ובין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב מושבע מפי אחרים בפקדון מנא להו לרבנן דחייב לאו דגמרי לה מעדות ושמע מינה בדון מינה ומינה פליגי מהה״א אין מהא ליכא למשמע מינה: וחייבין על זדון השבועה: מנהני מילי *דתנו רבנן בכולן נאמר בהן ונעלם וכאן לא נאמר בה ונעלם *לחייב על המזיד כשוגג: ועל שגגתה עם זדון העדות: ה"ד שגגתה עם זדון העדות א"ר יהודה אמר רב *באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לא: ואין חייבין על שגגתה גרידתא: לימא תנינא *לדרב כהנא ודרב אסי לא אע"ג דתנן איצטריך ס"ד אמינא הכא הוא דלא כתיב ונעלם דבעינן שוגג דומיא דמזיד אבל התם דכתיב ונעלם אפילו שגגתה כל דהו קמ"ל: **מתני'** שבועת העדות כיצד אמר לשנים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבין השביע עליהם חמש פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורין כפרו חייבין על כל אחת ואחת השביע עליהן ה' פעמים בפני ב"ד וכפרו אינן חייבין אלא אחת אר"ש מה טעם הואיל ואינם יכולין לחזור ולהודות °כפרו שניהן כאחד שניהן חייבין בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור כפר אחד והודה אחד הכופר חייב *היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן: **גמ'** אמר שמואל ראוהו שרץ אחריהן אמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שישמעו מפיו מאי קא משמע לן תנינא *שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אלו פטורים

עד

דמייתי לה בק"ו כו' · ומפקדון לא בעי למילף דאי במה מצינו איכא למיפרך שכן נוהג באנסים ובנשים ור"מ גמר לה מג"ש דתחטא תחטא כרבי שמעון לקמן בפירקין (דף לד·): **מהה״א** אין · פי' יש להוכיח מההיא דלרבנן אית להו דון מינה ואוקי באתרה אבל לר' מאיר דאית ליה דון מינה ומינה אין להוכיח מההיא אלא מהך דהכא דההיא איכא למימר דטעמא דר"מ משום דיליף פקדון בק"ו מעדות שלא עשה בו נשים כאנשים וחייב בו בין מפי עצמו בין מפי אחרים פקדון לכ"ש ודיו לבא מן הדין להיות כנדון מה עדות מפי אחרים דוקא בב"ד אף פקדון כך וליכא למימר שבועת בטוי תוכיח שעשה בו נשים כאנשים ופטר בו מושבע מפי אחרים דמה לשבועת בטוי שכן לא עשה בו מזיד כשוגג דכתיב ביה ונעלם ואי לא הוה ביה פירכא הוה אמינא דשבועת בטוי גופיה נילף מקל וחומר מעדות לחייבו מושבע מפי אחרים: **ואין** חייבין על שגגתה גרידתא · פי' בקונטרס בריש פירקין ששכחו העדות ואם תאמר תיפוק ליה דבקושטא קמשתבעי וי"ל כגון דאמרי שבועה שלא ידענו או לא ראינו לך שום עדות וה"ת הכתי מה שייך הא לדרב כהנא ורב אסי דלמא הכא היינו טעמא לפי שאינן ראוים להעיד והוו להו כקרובים או פסולים וי"ל דלא דמי דהיכהו נפקי מהוא עד כדפירש בקונטרס בריש פרקא דמשמע והוא ראוי להעיד אבל הכא קרינן בהו והוא עד דראוין להעיד אם היו זוכרין ועוד יש לומר שגגתה גרידתא שסבורים שמותרים לגמרי לישבע לשקר: **משביע** אני עליכם ואמרו אמן · אליבא דר"מ אתי דחייב חוץ לב"ד במושבע מפי עצמו ולכך איצטריך למיתני ואמרו אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו ותנא כל עניני מושבע מפי עצמו דאי לרבנן איירי בב"ד למה לי ואמרו אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו תיפוק ליה דאפי' מפי אחרים חייב א"כ אתי אפי' כרבנן ונקט ואמרו אמן כדי לקצר וה"ה אם אמרו אח"כ אין אנו יודעים לך עדות וסיפא נמי דקתני השביע עליהם ה' פעמים חוץ לב"ד כו' אתיא נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב"ד אלא הכפירה דאהגדה דוקא קפיד קרא דלהוי במקום הראוי להגדה והשתא ניחא דבגמ' משמע דהא דדרשינן מלאחת לחייב על כל אחת ואחת דע"כ מיב.. ליה למידרשה ואתי נמי לרבנן:

ואי

אמר להו רב פפא אי מפקדון · הוו מייתי רבנן מפי עצמו לשבועת העדות הוו מחייבי ליה אפילו שלא בבית דין כי התם דלכולי עלמא דון מינה ומינה אית לן והאי דלא מחייבו אלא בבית דין משום דלאו בגזירה שוה משבועת הפקדון גמרי לה אלא משבועת העדות גופה מקל וחומר מה מושבע מפי אחרים חייב בעדות כדכתיב (ויקרא ה) ושמעה קול אלה מפי עצמו מבעיא: לאו דגמרי לה מעדות · דהא בפקדון אשר ישבע עליו לשקר כתיב (שם) משמע מפי עצמו והכא ליכא למידן ק"ו דודאי מושבע מפי עצמו חמור ממושבע מפי אחרים אלא מגזירה שוה גמרי לה מעדות ומדחייב בבית דין ושלא בבית דין אלמא דון מינה ואוקי באתרה סבירא להו מאחר שהבאת מפי אחרים לכלל שבועת הפקדון העמידהו בתורת שבועת הפקדון שאין שבועה בב"ד מפורש בה: מההיא אין · מההיא ודאי שמעינן להו לרבנן דון מינה ואוקי באתרה אבל מההיא פלוגתא לא הוה שמעינן ליה: בכולן נאמר ונעלם · בכל הכתובים בקרבן עולה ויורד כגון שבועת ביטוי וטומאת מקדש נאמר ונעלם: וכאן · בשבועת העדות לא נאמר · לימא תנינא לדרב כהנא ורב אסי דהיכא דסבור לישבע באמת אינו חייב והאי איסתפקא להו דאיצטריך רב למימר להו לכך אנסך: אע"ג דתנן · האי גבי עדות איצטריך רב למימר נמי גבי בטוי: שגגה כל דהו · ואפי' אנוס בלבו ניחייב: **מתני'** או שאמרו לו בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות ואמר להם משביעני עליכם שיהא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבין אבל אם בתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה: ובאו לב"ד והודו פטורין · ואפילו כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה שאין כפירה חוץ לב"ד כדמפרש בגמרא: כפרו · בבית דין חייבין על כל אחת ואחת דכפירה אכולה קיימא וילפינן מקרא והיה כי יאשם לאחת מאלה (שם) לחייב על כל אחת ואחת: מה טעם · אין חייבין אלא אחת אפילו שתקו וכפרו לבסוף ולא אמרינן כפירה קיימא אכולהו: הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות · אילו כפרו בראשונה הואיל ובב"ד הם שוב לא היו ראוין להעיד שכבר הגידו שאינן יודעין לו עדות ושוב אינו חוזר ומגיד הלכך אע"ג דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועות היו לבטלה חוץ מן הראשונה שאם *שתקו בראשונה כפירה היא שוב אינן ראוים להשביען ואם אינה כפירה הרי מושבעין ועומדין ומה זה שבועה על שבועה ועל כרחך כי כתב לאחת לחייב על כל אחת ואחת אשבועה חוץ לב"ד וכפרו בב"ד כתב דשבועות דחוץ לב"ד שהיה משביען שיבואו לב"ד ויעידו לא יצאו לבטלה ורַאויות לחלק שהרי אפי' כפרו שם בראשונה היה ראוי לחזור והשביען: כפרו שניהן כאחת · בתוך כדי דבור: הראשון חייב. אבל השני פטור שכיון שכפר הראשון שוב אין עד יחידי ראוי להגיד: **גמ'** עד שישמעו מפיו · שאלו והעידוני: שילח ביד עבדו · הנתבע השביען ביד עבדו: שאם אתם יודעין לו עדות. לבעל דינו:

עד

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"ח מהל' שבועות הל' יב סמג לאוין רמא:

לב ב ג מיי' שם הל' יג:

לג ד מיי' שם הל' יב סמג שם:

לד ה ו מיי' שם פ"ט הל' ב ופ"י שם הל' טז סמג שם:

לה ז ח מיי' שם הל' יח:

לו ט מיי' שם הל' יג:

לז י מיי' שם הל' יד:

לח כ מיי' שם הל' טו:

לט ל מ מיי' שם פ"ט הלכה ז:

רבינו חננאל

ודחי רב פפא ואמר רבנן בק"ו מייתו לה למושבע מפי עצמו. ומה מושבע מפי אחרים חייב כדכתיב ושמעה קול אלה מושבע מפי עצמו לא כל שכן: ואמרו ליה רבנן לרב פפא אי הכי מושבע גבי פקדון מפי אחרים לרבנן דאמרי בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב. מנא להו שבועה מפי אחרים בפקדון והא וכחש כתיב מפי עצמו לאו דגמרי לה מעדות ובדון מינה [ומינה] פליגי, אמר להו אין. מההיא מתניתי' שמעינן לה אבל מהא מתני' לא: מתני' וחייבין על זדון השבועה כו'. פי' וחייבין קרבן בשבועת העדות במזיד כשוגג מדלא כתיב בשבועת העדות ונעלם. וחייבין על שגגת השבועה כגון שנעלם ממנו שהמועל בשבועת העדות חייב קרבן. אבל זכור העדות וכופר בה בזדון. ומה הן חייבין בזדון שבועת העדות קרבן עולה ויורד ואין חייבין על שגגתה. כלומר כיון שנעלמה ממנו עיקר העדות · אע"פ שיודע כי הנשבע לשקר חייב בכאן פטור הוא מפני כי אנוס הוא לפיכך אינו חייב: לימא תנינא לדרב כהנא ורב אסי שנעלמת מאחד מהן שמעתא דרב ונשבע ונמצא חילוף מה שאמר. ואמר לו רב אנים אתה לבך אנסך שעמד בדעתך כי האמת עמך: ודחינן לא דמי דלמא הכא בשבועת [העדות] הוא דפטר האנוס דלא כתיב בה חיוב בנעלם אבל בשבועת בטוי דכתיב בה חיוב קרבן בנעלם אימא אפילו כי האי גוונא אע"ג דהוא אנוס מיחייב קמ"ל: ירושלמי. תני חזקיה כל מקום שנאמר חטא בתורה סתם אתה תופס הזדון כשגגה. עד שיודיעך הכתוב שהיא שגגה:
מתני' שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או השביעם התובע ואמרו אמן חייבין פירוש כשהן מזידין בשבועה ובעדות או מזיד בעדות ושוגג בשבועה שאינו יודע שהנשבע לשקר חייב קרבן: אמר שמואל ראוהו שמייל אחריהן אמרו לו למה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעים לך עדות והן יודעים פטורין עד שישמעו מפי התובע בואו והעידוני. תניא

מסורת הש"ס

לקמן דף לו·

לקמן דף לג· ס"ל שתיקה

כריתות ט. [לעיל כה: לקמן לה·]

[לעיל טו:]

לעיל כו.[וש"נ]

[לקמן לה.]

גליון הש"ס

גמ' דמייתו לה בק"ו. עי' מכות דף יד ע"א בתוס' בד"ה כרת וכו' ושם דברים ק"ו:

עד שישמעו מפי התובע רץ אחריהן איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא כיון דרץ אחריהן כמאן דאמר להו דמי קמ"ל והא נמי תנינא שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה כו' אמר אין לא אמר לא אמר לאו דוקא דאי לא תימא הכי גבי פקדון דקתני *שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדון שיש לי בידך ה"נ אמר אין לא אמר לא הא °וכחש בעמיתו כל דהו אלא אמר לאו דוקא הכא נמי לאו דוקא האי מאי אי אמרת בשלמא אמר דהכא דוקא תנא התם אטו הכא אלא אי אמרת לא אמר דהתם דוקא ולא אמר דהכא דוקא אמר אמר למה לי למיתנייה דלמא אורחא דמילתא קא משמע לן תניא כוותיה דשמואל ראוהו שבא אחריהן אמרו לו מה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין אואם בפקדון חייבים: השביע עליהן חמשה פעמים כו': מנלן דאכפירה בב"ד הוא דמחייבי אחוץ לב"ד לא מחייבי אמר אביי אמר קרא °אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי לך אלא במקום שאילו מגיד זה מתחייב זה ממון א"ל רב פפא לאביי אי הכי אימא שבועה גופא בב"ד אין ושלא בבית דין לא לא ס"ד דתניא °לאחת לחייב על כל אחת ואחת ואי ס"ד בב"ד מי מחייב על כל אחת ואחת *והתנן השביע עליהן חמשה פעמים בפני ב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת אמר ר' שמעון מה טעם הואיל ואינם יכולין לחזור ולהודות אלא לאו שמע מינה שבועה חוץ לב"ד כפירה בב"ד: כפרו שניהן כאחת חייבין: הא אי אפשר לצמצם אמר רב חסדא הא מני *ר' יוסי הגלילי היא דאמר אפשר לצמצם רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן בכגון שכפרו שניהן בתוך כדי דיבור גותוך כדי דיבור כדיבור דמי *א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא מכדי תוך כדי דיבור כמה הוי *דכדי שאילת תלמיד לרב *(איכא דאמרי כדי שאילת הרב לתלמיד) עד דאמרי שבועה שאין אנו יודעין לך עדות טובא הוי א"ל הכל אחד ואחד תוך דיבורו של חבירו: בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור: מתני' דלא כי האי תנא *דתניא ומשביע עד אחד פטור ורבי אלעזר ברבי שמעון מחייב לימא בהא קמיפלגי דמר סבר עד אחד כי אתא לשבועה הוא דקא אתא ומר סבר עד אחד כי אתא לממונא קא אתא ותיסברא האמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה ומחלוקת בעדי סוטה הכל מודים בעד אחד והכל מודים בעד שכנגדו חשוד על השבועה אלא זדכ"ע עד אחד כי אתי לשבועה קא אתי והכא בהא קמיפלגי *מר סבר דבר הגורם לממון כממון דמי ומ"ס חלאו כממון דמי גופא אמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה ומחלוקת בעדי סוטה הכל מודים בעד אחד והכל מודים בעד שכנגדו חשוד על השבועה טהכל מודים בעד סוטה שחייב בעד טומאה דרחמנא הימניה דכתיב °ועד אין בה כל שיש בה יוהכל מודים בעדי סוטה שפטור בעדי קינוי דהוה גורם דגורם ומחלוקת

רש"י

עד שישמעו מפי התובע · בואו והעידוני · ולקמן יליף לה מקראי: אמר לאו דוקא · אלא אורחא דמילתא נקט ואי לא שמואל לא שמעינן לה ממתניתין: הכא נמי · הוה אמינא לאו דוקא אי לא דאשמועינן שמואל: תנא התם · בפקדון אמר אטו דתנייה הכא: *פטורין · דיליף לה לקמן (דף לה·) מאם לוא יגיד שכתוב מלא למדרש אם לו לא יגיד ונשא עונו שמשמע שהוא תובעם: לא אמרתי כו' · דכיון דאהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הראוי להגדה קאי: והא אי אפשר לצמצם · וקס"ד דכאחת דקתני מתניתין מלומצמין אמר: רבי יוסי הגלילי · במסכת בכורות (דף יז·) רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים רבי יוסי הגלילי אומר שניהן לכהן דאפשר לצמצם שיוצאו שניהם ביחד ראשם וחכ"א אי אפשר שלא יצא ראשו של אחד מהם תחלה והאחד אינו בכור ושניהם ספק וירעו עד שיסתאבו והאחד לו והאחד לכהן: תלמיד לרב · שלום עליך רבי: רב לתלמיד · שלום עליך: טובא הוי · אין שניהם יכולין לומר שש תיבות הללו בשיעור זה: כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו · כשגמר זה כפירתו התחיל זה לדבר בתוך כדי שאילת שלום: דלא כי האי תנא · דלא כר' אלעזר ברבי שמעון: המשביע עד אחד · וכפר פטור העד מקרבן שבועת העדות: מר סבר · תנא קמא: עד אחד כי אתי לשבועה אתי · אם מעיד עליו שהוא חייב מנה אינו מחייב ממון אלא שבועה לפיכך אין הגדתו חשובה: ומ"ס לממונא אתא . ודריש קרא הכי לכל עון ולכל חטאת דהיינו למכות ועונשין הוא דאינו קם אבל קם הוא לממון: ותיסברא · דמחייב ר' אלעזר בר' שמעון ממון על פי עד אחד וטעמא משום הכי הוא: והאמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה כו' . ומפרש לה לקמן הכי יש עדות בסוטה שהכל מודים בה שהמשביע עד אחד חייב ויש עדות בסוטה שאף אם השביע שניהן וכפרו פטורין ומחלוקת בעדי סוטה יש עדות בסוטה שנחלקו בה חכמים ורבי אלעזר ברבי שמעון במשביע את שניהן וכפרו במחלוקתן שנחלקו במשביע עד אחד דממון ומפירושא דמילתא דאביי לקמן שמעינן דטעמא דרבי אלעזר משום דקסבר דבר הגורם לממון כממון דמי ועד אחד גורם לממון הוא שאילו הוא העיד היה מחייבו שבועה ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם: בעד טומאה · אם הביא שני עדי קינוי שהתרה בה אל תסתרי עם פלוני ושני עדי סתירה שנסתרה עמו אחרי כן ויש עד אחד שנטמאת בסתירה זו והשביע הבעל את העד להעיד ויפטר מכתובתה וכפר עדותו חייב דהא מפסידו ממון ממש: דרחמנא הימניה. כדאמר במסכת סוטה (דף לא.) ואם העיד היה פוטרו מכתובתה והואיל וכפר עדותו חייב: ועד אין בה · ודרשינן במסכת סוטה (שם:) כל מקום שנאמר עד שנים קאמר עד שיפרוט לך הכתוב אחד וקאמר רחמנא ועד אין בה תרי אלא חד והיא לא נתפשה אסורה דעל כרחך היא לא נתפשה להחמיר עליה בא ולאוסרה: והכל מודים בעדי סוטה. שאפילו השביע שניהם וכפרו פטורין: בעדי קינוי דגורם דגורם הוא · אף אם העדוך עדיין אתה צריך לעדי סתירה וכשיבואו עדי סתירה אף הן אין מחייבין אותה להפסידה אלא גורמים הם שמביאין אותה לידי שתיית מים המאררים ושמא מירלאת המים תודה שנטמאת ותפסיד כתובתה:

ומחלוקת

תוספות

ואי ס"ד בב"ד מי מחייב · תימה דלמא קרא כי אתא לשבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני תיטין ושעורין וכוסמין דתנא לקמן (דף לג·) דחייבין על כל אחת ואחת:

שבועה שאין אנו יודעין לך עדות טובא הוי · דס"ד דלריך שתהא כפירה שניה תוך כדי דיבור של כפירה ראשונה ואם תאמר לימא כגון שהתחילו וסיימו בבת אחת אלא שאחד מיהר מעט יותר מחבירו וסיימו שניהם תוך כדי דיבור ויש לומר שאין רגילות כלל להעיד ב' עדים כאחת דתרי קלי לא משתמעי אי נמי הוה מצי לשנויי הכי אלא שמתרץ האמת:

בתוך כדי דיבור של חבירו · פירוש רק שיתחילו תוך כדי דיבור של חבירו אע"פ שלא יהיו הכפירות תוך כדי דיבור ואם תאמר אמאי שני חייב לימא אני לא עשיתי כלום שכפר הראשון כבר ואילו היה חוזר בו תוך כדי דיבורו גם אני הייתי חוזר בי תוך כדי דיבורי ואומר ר"י דכיון שהעיד זה תוך כדי דיבור של ראשון חשיב כאילו שניהם העידו בבת אחת בלמלום ויכול גם הראשון לחזור ולהודות תכ"ד של עדות שני כמו השני ואין לשני יותר שהות לחזור מלראשון אלא לשניהם שוין ולכך אין השני יכול לתלות כלום בחזרת הראשון:

הכל מודים בעד טומאה · ואין העד יכול לומר בלא עדותי ע"י עדי קינוי וסתירה תשתה ותמות ויפטר בעלה מן הכתובה דהרבה פעמים זכות תולה ונפסדת ע"י העד יותר ממה שנפסדת ע"י עדי סתירה משום דליכא למימר שמא זכות יתלה לה ולא חשיבי אלא גורמים:

הוה

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' ט סמג לאוין רמח:
מא ב מיי' פ"י מהל' שבועות הל' יג:
מב ג מיי' שם פ"ב הל' יז ופ"כ מהל' עדות הל' ג ופ"ח מהל' אבל הל' ח ופ"ז מהל' נחלות הלכה ו ופ"ב מהלכות תמורה הלכה ד סמג עשין לז קז טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף לא לב לג וסי' שמ סעיף כד כה וטוש"ע ח"מ סי' עט סעיף א בהגה וסי' רסה סעיף ז:
מג ד מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' יז סמג לאוין רמא:
מד ה מיי' שם פ"י הלכה יג:
מה ו מיי' שם הלכה ה:
מו ז מיי' פ"א מהל' טוען הל' א סמג עשין פה טוש"ע ח"מ סי' פז סעיף א:
מז ח מיי' פ"י מהל' שבועות הלכה ז:
מח ט מיי' שם הל' ח:
מט י מיי' שם הלכה ו:

[במכות ו. ליתא לכל זה וכן נשמע בתוס' ב"ק עג: ד"ה כי ע"ש]

מסורת הש"ס

[דיבור זה שייך לעיל לא: א"ר דיבור שאלת ביד צבדו כו' לגעל דיוו]
[לקמן לו:]
ויקרא ה
שם
שם
לעי' דף לא:
[יבמות יט.כח. בכורות ט. יז. יח.]
[מכות ו. ע"ש]
[שם נזיר כ: כא. ב"ק עג:]
ב"ק דף קה:
במדבר ה
כתובות לד. ב"ק עה: נח: קה: פסחים כה: כט: לקמן לג.

רבינו חננאל

תניא כוותיה דשמואל וכן הלכתא אבל בפקדון אע"ג דלא שמע מפי התובע אלא הוא נשבע מעצמו חייב שנאמר וכחש בעמיתו כל דהו: השביע עליהן ה' פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורין · מנא לן ואמר אביי (שאם) [שנאמר אם] לא יגיד ונשא עונו. אימתי נושא עון בזמן מגיד א) במקום שמתחייב הנתבע ממון ומקשי רב פפא אימא גם השבועה עצמה אם לא תהא בב"ד לא יהו חייבין. ודחי' לא מצית למימר הכי דתניא לאחת לחייבו על כל אחת ואחת והתנן השביע עליהן ה' פעמים בב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת כו' אלא לאו ש"מ שבועה חוץ לב"ד כפירה בב"ד ש"מ: מתני' כפרו שניהן כאחד חייבין. פירוש אין חייבין שניהם אלא עד שיכפרו שניהם בבת אחת: והא אי אפשר לצמצם. אמר רב חסדא הא מני ר' יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם. דתנן בבכורות פרק ב' רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשים כאחת. ר' יוסי הגלילי אומר שניהן לכהן שנאמר הזכרים לה' וחכ"א אי אפשר לצמצם אלא אחד לו ואחד לכהן. ר' יוחנן אמר אפילו תימא רבנן הכא במאי עסקינן כגון שכפרו בתוך כדי דבור כדי שאילת שלום תלמיד לרב כל אחד ואחד בתוך כדי דבור של חבירו: פיסקא כפרו זה אחר זה הראשון חייב והשני פטור. מתני' דלא כר' אלעזר בר' שמעון דתניא המשביע עד אחד פטור ור' אלעזר בר' שמעון מחייב נימא בהא פליגי תנא קמא סבר עד אחד לשבועה הוא דאתא הלכך פטור. דהא ליתא תביעת ממון. ור' שמעון סבר עד אחד לממון הוא דאתא: איני והאמר אביי הכל מודים בעד סוטה שחייב. בעד טומאה דכתיב ועד אין בה כל שיש בה כו'. ואמרינן אלא כולי עלמא עד אחד לשבועה הוא דאתא ובהא פליגי. תנא קמא סבר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי ור' אלעזר בר' שמעון סבר כממון דמי: גופא אמר אביי הכל מודים במשביע עד סוטה וכפר בו שחייב בעד טומאה דרחמנא אמר ועד אין בה כל שיש בה. והכל מודים במשביע עדי סוטה וכפרו שפטורין בעדי קינוי דהא גורם דגורם עדי קינוי גורמין לעדי סתירה ועדי סתירה גורמין לממון:

ומחלוקת

א) נ"ל טבא עון בזמן שאינו מגיד במקום שאילו מגיד מתחייב הנתבע ממון.

עין משפט
נר מצוה

נ א מיי' פ"י מהל' שבועות הל' ז:

נא ב ג ד מיי' שם הל' ט והלכה י:

נב ה ו מיי' פ"ד מהל' טוען הלכה ח ופ"ד מהלכות גזילה הל' יד ועיין בכ"מ סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' עה סעיף יג וסי' שסד ס"ג:

נג ז מיי' פי"ב מהל' גירושין הל' טו סמג עשין ו טוש"ע אה"ע סי' יז סעיף מג.

נד ח מיי' פ"י מהל' שבועות הל' יא

נה ט מיי' שם הל' יב:

נו י מיי' שם הל' יד:

מסורת הש"ס

הוה ליה כגזלן · משום דכל דבר מחזיקין ליה בחזקת מי שהיה בידו ואם היו שני עדים לא הוה מהימן למימר דידי חטפי השתא נמי כיון דמודה הוה ליה כגזלן וא"ת וניהמניה בשבועה דדידיה חטף מיגו דאי בעי אמר לא חטפי והוה מהימן בשבועה דכה"ג אמר בסוף המוכר את הבית (ב"ב דף ע:) גבי מפקיד אצל חבירו בשטר דנאמן לומר בשבועה החזרתי לך ולא מ"ל ליה היאך שטרך בידי מאי בעי במיגו דאי בעי אמר נאנסו נאמן בשבועה (א) ויש לומר דירא לשקר בדבר שהעד מכחישו כדאשכחן בחזקת הבתים (שם דף לג: ושם) גבי רבא בר שרשום דקאמר לקוח בידי לא מלית אמרת דהא נפק עלה קלא דארעא דיתמי היא ואין אדם טוען ברצון דבר שהקול מכחישו מיהו צריכא לטעמא דמחויב שבועה ואינו יכול לישבע דמשלם דבלא שבועה לא היה חושש להכחיש את העד ואיכא מיגו אבל לישבע בדבר שהעד מכחישו זה ודאי קשה לו כמו בדבר שהקול מכחישו: **ואמר** מר חזרה שבועה למחויב לה · תימה דהוה ליה למימר (ב) ואמר יחלוקו דהכי הלכתא דאמר לקמן פרק כל הנשבעין (דף מז· ושם) עבד רב נחמן עובדא יחלוקו ועוד תימה דר' אבא הוא דאומר חזרה שבועה למחויב לה כדמוכח התם מנסכא דהכא וא"כ הוה ליה למימר הכל מודים בעד אחד וכשנגדו חשוד דחייב כר' אבא:

שמע מינה משביע עדי קרקע חייב קאי נמי אהכל מודים בעד סוטה:

אבל כפירה והודאה אימא לא · (ג) קצת תימה להר"ר יעקב דאורלינ"ש דכפירה והודאה שמעינן נמי מרישא דטעמא כשכפר תוך כדי דיבור אף שני חייב משום דראשון נמי יכול לחזור עדיין ולהודות דאי לאו דיכול לחזור ולהודות שני אמאי חייב:
הא

ומחלוקת בעדי סוטה בעדי סתירה מר סבר דבר הגורם לממון כממון דמי וחייב ומר סבר *לאו כממון דמי ופטור הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה הכל מודים בעד אחד דר' אבא [ג]הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה דחשיד מאן אילימא דחשיד לוה דאמר ליה מלוה אי אתית אסהדת לי הוה משתבענא ושקילנא ולימא ליה מי יימר דמשתבעת אלא [ג]כגון ששניהן חשודין *דאמר מר חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם [ד]הכל מודים בעד אחד דר' אבא *[ה]דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דר' אמי הוה *יתיב ר' אבא קמיה אזל אייתי חד סהדא דמיחטף חטפה מיניה אמר ליה אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי לדייני דייני להאי דינא לישלם ליכא תרי סהדי ליפטריה הא איכא חד סהדא דמחטף חטף לישתבע כיון דאמר אין חטפי ודידי חטפי הוה ליה כגזלן א"ל ר' אבא [ו]הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אמר רב פפא הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב והכל מודים בעד מיתה שהוא פטור הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לבית דין *דתנן [ז]האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב [ח]דלא אמר לדידה ולא אמר להו לבית דין שמע מינה משביע עדי קרקע חייב [ט]דלמא דתפישא מטלטלי: כפר אחד והודה אחד כו': השתא בזה אחר זה דתרווייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב והשני פטור כפר אחד והודה אחד מיבעיא

לא צריכא כגון שכפרו שניהן [י]וחזר אחד מהן והודה בתוך כדי דיבור והא קא משמע לן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי בשלמא לרב חסדא דמוקי לה להדוא כרבי יוסי הגלילי רישא אפשר לצמצם וסיפא איצטריך לאשמועינן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי אלא לרבי יוחנן רישא תוך כדי דיבור סיפא תוך כדי דיבור תרתי למה לי מהו דתימא ה"מ כפירה וכפירה אבל כפירה והודאה אימא לא קמ"ל: היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה: *בשלמא שניה תתחייב דכפרה לה ראשונה אלא ראשונה אמאי
הא

ומחלוקת בעדי סוטה · אותו מחלוקת שנחלקו חכמים ורבי אלעזר ברבי שמעון במשביע עד אחד של ממון באותו מחלוקת עצמו חלוקים הם במשביע שני עדי סתירת סוטה וכפרו דלרבי אלעזר דמחייב במשביע עד אחד דממון משום דבר הגורם לממון מחייב נמי בהני שאילו העידו שמא היו גורמין לה שתאמר מודה מיראת בדיקת מים: הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה · מי שבעל דינו חשוד על השבועה וכופר לו ממון ועד אחד יודע בו והשביעו זה שיעיד וכפר שהוא חייב שזה אחד מן הנשבעין ונוטלין כדאמרינן בפ' כל הנשבעין (לקמן דף מד:) הלכך אי' העיד וחייב את החשוד שבועה היו ב"ד מגלגלין את השבועה על זה לישבע וליטול: והכל מודים בעד דר' אבא · במשביע עד אחד כעין מעשה דר' אבא דאמר לקמן שהוא חייב כדמפרש ואזיל: מי יימר דמשתבעת · ואכתי גורם לממון הוא דהוי ולרבנן פטור: דאמר מר · לקמן בפרק כל הנשבעין היכא דשניהן חשודין חזרה שבועה על המחויב אותה ומתוך שאינו יכול לישבע שהוא חשוד הוא משלם שהרי או שבועה או תשלומין מוטלין עליו הלכך המשביע עד אחד היודע בדבר וכפר חייב העד קרבן שבועה שאם העיד נתחייב הלוה שבועה ואין כאן שבועה מאחר ששניהן חשודין אלא תשלומין: נסכא · חתיכת כסף מותך לשון (ישעיה מ) הפסל נסך חרש: חטפי ודידי חטפי · שלי חטפתי שאתה גזלתו ממני: ליפטריה · מלהחזירו שהרי אין כאן שני עדים ומיגו דאי בעי אמר לא חטפתי כי אמר נמי דידי חטפתי נאמן: איכא חד סהדא · דחטפה מיניה ואי הוה אמר לא חטפתי היה צריך לישבע להכחיש העד: לישלם. שאין כל החוטפין נאמנים לומר שלי גזלתי דא"כ אין לך גזלן שמשלם ואפילו יש עדים: ליכא תרי סהדי · דחטפה ואיכא למימר מיגו: לשתבע · שבועה שהעד מחייבו: כיון דאמר אין חטפי · הוה ליה כגזלן והמתחייב שבועה על פי עד אחד צריך לישבע על מה שהעד מעיד ולהכחיש את העד וזה אינו יכול לישבע על כך שהרי מודה הוא לדברי העד שחטפה והוה האי גברא אצל שבועה זו כגזלן אצל כל שבועות שאינו יכול לישבע עליהן אף זה בשבועה זו אינו יכול לישבע שהרי מודה בה: הוה ליה מחויב שבועה · על כרחו אם בא להחזיק בה הוא עליו לישבע שלא חטף שאין החוטף נאמן לומר שלי חטפתי וזו היא השבועה שהעד מחייבו לישבע על מה שהעד מעיד ואינו יכול לישבע שהרי מודה לדבריו: בעד מיתה · בעד אחד היודע באשה שמת בעלה והשביעתו שיעיד בה כדי שתטול כתובתה מן היורשים: שהוא פטור · ואע"ג שעד אחד נאמן בעדות זו והפסידה ממון בכפירתו: כגון דאמר לה לדידה · חוץ לב"ד מת בעליך ולא אמר עדותו בב"ד כשהשביעתו לפי שהיא יכולה לילך לב"ד ולומר מת בעלי ולא תהא צריכה לשום עד דתנן האשה שאמרה כו' והיא עצמה נאמנת: ש"מ משביע עדי קרקע חייב · לשון שאילה היא מהכא נשמע דסבירא ליה לרב פפא שהמשביע עדים על עדות קרקע וכפרו שחייבים ולקמן (דף לז:) פליגי תנאי ואמוראי ועד אמיתה עד קרקע הוא שהכתובה אינה נגבית אלא מן הקרקע ומשני דלמא הא דרב פפא דהוי תפסה מטלטלי דבעל מחיים ואם העיד זה עדותו היתה תופסתן בכתובתה: השתא בזה אחר זה דתרווייהו כפרי · דמאי למימר ראשון מה מועיל לך אם העדתיך הלא כפר השני אפי' הכי אמרת הראשון חייב הואיל ועדיין לא כפר השני: כפר האחד והודה אחד מיבעיא · דהכופר חייב: הא קמ"ל דתוך כדי דיבור כדיבור דמי · ויכול לחזור וכי איצטריך מתני' לאו לאשמועינן חובא דכופר אלא לאשמועינן שהשני פטור: בשלמא לרב חסדא דמוקי להיא · דכפרו שניהן כאחת במצומצמין וכר' יוסי הגלילי אכתי לא אשמעינן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי איצטריך לאשמועינן הכא פטורא דשני לאגמורי לן דכדיבור דמי: כפירה וכפירה · כפר השני בתוך כדי דיבורו של הראשון אשמועינן רישא דהוי חשיב כאחת לחוביה לשני ובסיפא אשמועינן כפר וחזר והודה בתוך כדי דיבור דיכול לחזור בו ועדות האחרונה עדות: דכפרה לה ראשונה · ואין לו עדים אלא אלו ונמצא שהפסידוהו בכפירתן:
הא

[לקמן מה.]

לקמן דף מז. ב"ב דף לג: [ע' תוס' לקמן מז. ד"ה סוף]

יבמות דף נג: ודף קיז: עדיות פ"א מי"ב

[לקמן]

רבינו חננאל

ומחלוקת בעדי סתירה, למאן דאמר דבר הגורם לממון כממון כו'. נמצא עד אחד בתביעת ממון כעדי סתירה בסוטה: הכל מודים במשביע בעד אחד כגון ההוא גברא דחטף נסכא מחבריה קמי חד סהדא ואמר אין חטפי ודידי חטפי. ואשבעיה וכפר בו דחייב דעדות ממון היא כר' אבא דאמר הוה ליה מחויב שבועה דאורייתא' ואינו יכול לישבע דהא איכא חד סהדא דחטפיה והוא לא כפר אלא מודה דחטף. וכל המחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם: והכל מודים בנושה בחברו מנה בעד אחד והיו שניהן חשודין והשביע העד וכפר בו שחייב דעדות ממון הוא. דאמר מר אם שניהן חשודין חזרה שבועה למחויב לה ואינו יכול לישבע ומשלם: אמר רב פפא הכל מודין במשביע עד מיתה וכפר בו דפטור בדלא אסהיד בבי דינא. אבל אחוי לה לדידה דהא יכולה היא לילך לב"ד ולומר מת בעלי ותטול כתובתה על פיה דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם כו'. בית שמאי אומרים תנשא ותטול כתובתה וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי (יבמות קיז.) והכל מודים במשבעת עד שראה מיתת בעלה וכפר בו שחייב. בדלא אמר לא לה ולא (לחברתה) לב"ד דהא מפסידה כתובתה. ואקשינן והא כתובת אשה ממקרקעי היא. והמשביע עדי קרקע לא איפשיטא שחייבין. ודחינן דלמא דתפיסא לה ממלטלי מחיים. וקי"ל דאי תפשה מטלטלי נפרעת מהן: כפר א' והודה אחד הכופר חייב ואוקמה רב חסדא בשכפרו שתיהן וחזר אחד מהן בתוך כדי דבור והודה ומוקים לה לרישא באפשר לצמצם וסיפא בתוך כדי דבור. ור' יוחנן מוקים לרישא ולסיפא בתוך כדי דבור ורישא כפירה וכפירה וסיפא כפירה והודאה. מהו דתימא כפירה והודאה לא קמ"ל: מתני' היו לו שתי כתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן ואקשינן בשלמא שניה הייבין דכבר כפרה לה הראשונה אלא ראשונה אמאי חייבין
הא

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הוה ליה וכו' וי"ל דירא. נ"ב בחזקת הבתים דף לד מבואר בתוס' דמסקי דשפיר אמרינן מיגו בכה"ג והכי משמע בספר תרומת הדשן סי' של"ס דבדברי התוס' סתרי אהדדי: (ב) ד"ה ואמר וכו' דהוה ליה למימר יחלוקו כצ"ל ותיבת ואמר נמחק: (ג) ד"ה אבל וכו' קצת תימה. ר"ב וכר"ן תירץ קושיא זו ע"ש

הא קיימא שניה אמר רבינא *הכא במאי עסקינן כגון שהיתה שניה בשעת כפירת ראשונה קרובין בנשותיהן ונשותיהן גוססות *מהו דתימא °רוב גוססים למיתה קמ"ל (א) (*השתא מיהא לא שכיב): **מתני'** [ב]משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אין חייבין אלא אחת [ג]שבועה שאין אנו יודעין שיש לך ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייבין על כל אחת ואחת [ד]משביע אני עליכם אם לא תבואו *ותעידו שיש לי ביד פלוני פקדון חטין ושעורין וכוסמין שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אין חייבין אלא אחת [ה]שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין חייבין על כל אחת ואחת [ו]משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה ושאנס איש פלוני את בתי ופתה את בתי ושהכני בני ושחבל בי חבירי ושהדליק את גדישי ביוה"כ הרי אלו חייבין: **גמ'** איבעיא להו משביע עדי קנס מהו אליבא דר' אלעזר בר"ש (ב) לא תיבעי לך *דאמר יבואו עדים ויעידו כי תיבעי לך אליבא דרבנן דאמרי [ז]מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור ורבנן דהתם כמאן סבירא להו אילימא כר' אלעזר בר"ש דהכא הא קאמר *דבר הגורם לממון כממון דמי אלא כרבנן דהכא דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי מאי כיון דאילו מודה מיפטר [ח]לאו ממונא קא כפר ליה או דלמא השתא מיהא לא אודי תא שמע משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק והא חצי נזק °קנסא הוא כמ"ד *פלגא נזקא ממונא הניחא למ"ד פלגא נזקא ממונא אלא למ"ד קנסא מאי איכא למימר *בחצי נזק צרורות [ט]דהלכתא גמירי לה דממונא הוא ת"ש תשלומי כפל [י]משום קרנא ותשלומי ד' וה' [כ]משום קרנא שאנס איש פלוני ופתה את בתי °משום בושת ופגם מאי קמ"ל כולה ממונא הוא רישא חדא קמ"ל סיפא חדא קמ"ל רישא חדא קמ"ל דחצי נזק צרורות ממונא הוא סיפא חדא קמ"ל ושהדליק את גדישי ביוה"כ לאפוקי מאי לאפוקי מדר' נחוניא בן הקנה *דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה יוה"כ כשבת לתשלומין מה שבת כו' ת"ש משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שהוציא

רש"י

הא קיימא שניה · ומה הפסידוהו הראשונים: קרובים בנשותיהם · נשאו שתי אחיות ואינן כשירין בעדות אחד כמאן שלא היה לו עדות כשכפרה ראשונה אלא הם לבדם וכי תימא למה לי למתנייה הא לצריך כגון ששתי האחיות הללו גוססות: למיתה · הוו להו כאילו מתו ותפטר כת ראשונה דהא קיימא כת שניה: קמ"ל השתא מיהא הא לא שכיב. ולימדך שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ואף על פי שרובן למיתה: **מתני'** תשומת יד · הלואה שיש בידו ממון: ואבידה · שמצא אבידה: חטין ושעורין וכוסמין כו' · רישא אשמועינן מין אחד ותביעות חלוקות וסיפא אשמועינן תביעה אחת כולה פקדון ומינין חלוקין: ושהכני בני הכאה שאין בה חבורה שאינו חייב עליו מיתה שהמכה אביו אינו חייב אא"כ עשה בו חבורה וכיון דליכא מיתה איכא ממון דבושת: ושחבל בי חבירי · משום יוה"כ נקט ליה דאע"ג דענוש כרת חייב ממון והנך דלעיל נקט משום חצי נזק כדמפרש בגמרא א"נ לאשמועינן דהמשביע עדי קנס חייבים ושהכני בני נקט לאשמועינן דהואיל ואין בה חבורה אין בה מיתה וחייב ממון: **גמ'** דר' אלעזר בר"ש. בפרק מרובה (ב"ק דף עה·): יבואו עדים ויעידוהו · ויתחייב ואינו נפטר בהודאה ראשונה דכי אמרי' מודה בקנס פטור דנפקא לן ב"ק (דף סד:) מאשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו ה"מ היכא דלא אתו עדים לא משלם קנס אפומיה דידיה אבל אתו סהדי בתר הכי משלם: לא תיבעי לך · דחייבין שהרי הפסידוהו בכפירתן: כי תיבעי לך כו' · וזה השביען קודם שהודה בעל דין ואם העידוהו היה מתחייב ומיהו הא מיבעיא לן אי מיחייבי או לאו משום דאיכא למימר קנס לאו ממון גמור הוא דהא אי הוה מודה מיפטר לגמרי ואיכא למימר נמי כל כמה דלא אודי ממון הוא: ורבנן דהתם כמאן סבירא להו · הש"ס פריך עלה דהא בעיא ורבנן דהתם דפליגי במודה בקנס דבעי' להא בעיא אליבייהו כמאן סבירא להו באידך פלוגתא דאיפלגו לעיל רבנן ור' אלעזר בר"ש במשביע עד אחד: אי כר"א בר"ש · סבירא להו בהא דדבר הגורם לממון כממון דמי מאי מספקא לן במשביע עדי קנס א"נ לאו ממונא הוא בליר מגורם לממון לא הוי דהא כי לא מודה משלם ממון ותפשוט לך דמיחייבי קרבן שבועה משום גורם לממון: אלא כרבנן דהכא כו' · הכי מבעיא לן אי רבנן דהתם דפטרי במודה בקנס ואח"כ באו עדים סבירא להו כרבנן דהכא דגורם לממון לאו כממון דמי קנס קודם הודאה מאי מדמית ליה לממון או גורם לממון מי אמרינן כיון דאי הוה מודה קודם עדים מיפטר עולמית אין זה ממון: או דלמא השתא מיהא. כשמשביע זה את העדים לאו אודי ואי הוה מסהדי הוו מחייבי ליה ואין זה גורם לממון אלא ממון גמור: הניחא למ"ד כו' · פלוגתא היא בב"ק (דף טו·) ובכתובות (דף מא·): חצי נזק צרורות · בהמה שהיתה מהלכת בדרך והיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושיברה את הכלים משלמת חצי נזק ואע"פ שאין זה שינוי דהא אורחא בהכי והויא תולדה דרגל ולאו תולדה דקרן תמה וה"ל לשלומי נזק שלם הלכה למשה מסיני הוא לחצי נזק וההוא חצי נזק ממונא הוא דהא לאו תולדה דקרן הוא: משום בושת ופגם · דהא איכא ממון דקנס דבר הקצוב בתורה כגון ל' של עבד בין עבד יקר בין עבד זול וכן נ' של אונס ושל מפתה שוים בכל הנשים אבל בושת הכל לפי המבייש והמתבייש לכן הוי ממון וכן פגם *בתולה כתובתה מאתים ובעולה מנה: אלא כיון דהרגת כולה מתני' בממון: מאי קמ"ל · נימא אחת או שתים ונשתוק: רישא קמ"ל דחצי נזק צרורות ממונא הוא · ואיידי דתנייה הא תנא בהדי' תשלומי ד' וה' ואונס ומפתה דממון שאין משתלם בראש הוא דומיא דחצי נזק שאין משתלם בראש ודכוותה משנינן במשנתא קמייתא דסנהדרין (דף ג·): סיפא קמ"ל · שחבל בי חבירי ביום הכפורים או הדליק גדישי לאפוקי מדר' נחוניא דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין ואיידי דתנן להך תנא בהדייהו שהכני בני דקרובה לגד מיתה ואשמועינן דהואיל ואינו חייב מיתה בהכאה בלא חבורה חייב בתשלומין: שהוציא

תוספות

הא קיימא שניה אמר רבינא כו' · וא"ת ומאי פריך הא בריש שבועת הפקדון (לקמן דף לז·) פריך הכי לרבה דאמר הכופר בממון שיש עליו עדים פטור ממתני' דהכא אלא ראשונה אמאי הא קיימא שניה אלמא הכופר במלוה שיש עליה עדים חייב ורבה איתותב התם וא"כ ,אתי שפיר דחייבים וי"ל דאע"ג דכופר במלוה שיש עליה עדים וליתנהו קמן סבירא לן דחייב דלא כרבה לקמן מ"מ היכא דקיימי עדים קמן ס"ל להש"ס דחשיב כפירת דברים בעלמא ואע"ג דבלאו מילתא דרבה הוצרך רבינא לשנויי כאן כגון שהיו קרובים בנשותיהן כו' מ"מ פריך מינה לקמן לרבה דאי לאו דרבה ה"מ למידחי דאפילו קיימי עדים קמן חשיב כפירה:

קרובים בנשותיהם · כגון שבשעת ראיית העדות היו רחוקים דבעינן תחלתה וסופה בכשרות כדאמרינן בפרק י"נ (ב"ב דף קכח· ושם) וההוא דחזקת הבתים (שם דף מג· ושם) דבני העיר שנגנב ס"ת שלהן אין דנין בדייני אותה העיר דפריך ולסלקו בי תרי מינייהו ולידייני אע"ג דאין תחלתן בכשרות אין לדמות פסול דמחמת שנוגעין בעדות לפסול דקורבה או לשאר פסולין:

קא משמע לן · אין לפרש קמ"ל דאין רוב גוססין למיתה דבהדיא מוכח בפ' כל הגט (גיטין דף כח·) דרובן למיתה אלא פירוש אע"ג דרוב גוססין למיתה השתא מיהא לא שכיב: **אי** דלמא השתא מיהא הא לא אודי · תימה דתפשוט ממתניתין דס"פ שבועת הפקדון (לקמן דף לה:) דאנסת ופתית את בתי ר"ש פוטר משום דאינו משלם קנס ע"פ עצמו ואפילו רבנן לא מחייבי אלא משום דקסברי בושת ופגם קתבע ושבועת העדות מינה ילפינן מג"ש דתתאה דעיקר שבועת העדות דמיירי בתביעת ממון לא גמרה אלא משבועת הפקדון ולאו פירכא היא דלקמן גבי שבועת הפקדון טעמא משום דלא כפר ליה ממונא שלא היה מתחייב בהודאתו כדאמרינן לקמן אבל הכא בשבועת העדות הוי קנס כשאר ממון שאם היו מעידין היה מתחייב בהודאתו כדאמרינן לקמן שאם היו מעידין היה מתחייב הנתבע כממון אחר:

***ושאנס** איש פלוני או פתה את בתו · פי' בקונט' די"מ בתו של עצמו וטעמא דפטורין משום דאיכא חיוב מיתה ואי אפשר להעמידו דאפילו בלא חיוב מיתה מאן קתבע האב

רבינו חננאל

הא קיימא שניה ופריק רבינא כגון שהיתה שניה בשעת כפירת הכת הראשונה קרובין בנשותיהן לתובע או לנתבע שלא היו ראוין לעדות והיו נשותיהן גוססות באותה שעה. מהו דתימא רוב גוססין למיתה וכיון שהן גוססות כאילו מתו כבר וכת השניה כשרין לעדות הן: קמ"ל השתא מיהא הא לא מתו. ומשכחת לה כגון שראו עדות זו והן רחוקין שהיו כשרים ונתקרבו ונפסלה עדותן כל זמן שהן קרובין ואם מתו נשותיהן ונתרחקו חזרו לכשרותן וכשרין הן להעיד העדות שהיתה מסורה בידם קודם שנתקרבו. דגרסינן בערכין פרק השג יד בנודר (דף יז:) אלא מעתה והוא עד עד שיהא כשר מתחלתו ועד סופו בעינן. וכי תימא הכי נמי והתניא היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פקח ונתחרש פיתח ונסתמא שפוי ונשתטה פסול. עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו פקח ונתחרש וחזר ונתפקח פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר. זה הכלל תחלתו וסופו בכשרות כשר (א)תחלתו וסופו בפסלות פסול ופרקינן שאני התם דכתיב או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו (אם לא יגיד) בראיה והגדה תלה רחמנא והא־כא: מתני' משביע אני עליכם כו'. שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה. [כו']: גמ' איבעיא להו משביע עדי קנס מהו. אליבא דרבנן דאמרי מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור. וכרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי. ת"ש משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק כו' ואוקימנא בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא: שאנס איש פלוני ופתה את בתי כו'. אוקימנא משום בושת ופגם. מאי קמ"ל כולה ממונא הוא [כו']: ת"ש משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שהוציא

(א) נ"ל תחלתו או סופו בפסלות וכ"ה בב"ב דף קכח

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פ"י מהל' שבועות הל' טו:

נח ב ג מיי' שם פ"ט הל' טו:

נט ד ה מיי' שם הל' טו:

ס ו מיי' שם הל' ס:

סא ז מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' ח סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שמח:

רש"ל מ"ז [והרא"ש סוף פרק אלו מגלחין סי' לו מקיים גרסא זו]

סב ח מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' ד:

סג ט מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל' י ופ"ה מהלכות סנהדרין הל' ט סמג עשין סו לו טוש"ע ח"מ סי' א סעיף א:

סד י מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל' ו ופ"א שם הלכה ב [ופ"ה מהל' סנהדרין הל' ט] סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף יח וסי' שצ סעי' ג:

סה כ ל מ מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' כ:

מסורת הש"ס

לקמן דף לג:

[עי' ערכין יח. קדושין עח: גיטין כח.]

[נ"י ותעידוני וכ"ה במשנה שבמשניות]

[ב"ק עה.]

[לעיל לג. וש"נ]

[כתובות מא. ב"ק טו. סנהדרין ג.]

ב"ק ג: [טו: כתובות מא:]

פסחים כט. כתובות לב. מגילה ז: [תוספתא ב"ק פ"ט תוספתא מגילה פ"א]

[פי' תוי"ט ומס ע"ז]

הגהות הב"ח (א) גמ' השתא מיהא לא שכיב. נ"ב לפי דברי התוס' משמע דלא גרס' לה: (ב) שם אליבא דר' אלעזר בר"ש דאמר יבואו עדים ויעידו לא תיבעי לך כי תיבעי:

גליון הש"ס גמ' רוב גוססין למיתה קמ"ל. עי' בהרא"ש סוף מ"ק:

תורה אור

שהוציא איש פלוני שם רע על בתי חייבין הודה מפי עצמו פטור הא מני ר' אלעזר בר' שמעון היא דאמר *יבואו עדים ויעידו אימא סיפא הודה מעצמו פטור אתאן לרבנן כולה ר' אלעזר בר' שמעון היא וה"ק לא משכחת לה הודה מפי עצמו דפטור אלא היכא דליכא עדים כלל והודה מעצמו: **מתני'** אמשביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו שאני כהן שאני לוי שאיני בן גרושה שאיני בן חלוצה שאיש פלוני כהן שאיש פלוני לוי שאינו בן גרושה שאינו בן חלוצה בשאנס איש פלוני את בתו ופתה את בתו ושחבל בי בני ושחבל בי חבירי *שהדליק גדישי בשבת הרי אלו פטורין: **גמ'** טעמא דאיש פלוני כהן דאיש פלוני לוי הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבין הא קתני סיפא *עד שישמעו מפי התובע אמר שמואל בבא בהרשאה *והאמרי נהרדעי גלא כתבינן אורכתא אמטלטלי דה"מ היכא דכפריה אבל לא כפריה כתבינן ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון ר' אליעזר אומר נאמר כאן °או או ונאמר להלן °או או מה להלן ויקרא ה אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן האינו מדבר אלא בתביעת ממון °או או דרוצח במדבר לה יוכיחו שהן או או ומדברים שלא בתביעת ממון דנין או או שיש עמהן שבועה מאו או שיש עמהן שבועה ואל יוכיחו או או דרוצח שאין עמהן שבועה °או או דסוטה יוכיחו שם ה שהן או או ויש עמהן שבועה ומדברים שלא בתביעת ממון דנין או או שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן מאו או שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן ואל יוכיחו או או דרוצח שאין עמהן שבועה ואל יוכיחו או או דסוטה שאע"פ שיש עמהן שבועה יש עמהן כהן ר"ע אומר °והיה כי יאשם לאחת מאלה ויקרא ה יש מאלה שהוא חייב ויש מאלה שהוא פטור הא כיצד תבעו ממון חייב ד"א פטור ר' יוסי הגלילי אומר הרי הוא אומר °והוא שם עד או ראה או ידע בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה ובידיעה בלא ראיה הכתוב מדבר ראיה בלא ידיעה כיצד מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני יבואו פלוני ופלוני ויעידו זו היא ראיה בלא ידיעה ידיעה בלא ראיה כיצד מנה הודיתה לי בפני פלוני ופלוני יבואו פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראיה ר"ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון ועוד ק"ו מה פקדון שעשה בו נשים כאנשים קרובים כרחוקים פסולים ככשרים וחייב על כל

שהוציא פלוני שם רע על בתי · ואמר בב"ד לא מצאתי לבתך בתולים ונמצא בדאי ולא הספקתי להעמידו שם בדין לתובעו קנס של מאה כסף: הודה מפי עצמו · בב"ד זה שהוציא שם רע בב"ד אחר פטור קס"ד השתא דאפילו באו עדים לאחר שהודה קאמר פטור וקתני המשביע את העדים קודם הודאה חייבין אלמא משביע עדי קנס חייבין: הא מני ר"א בר"ש היא. ואליביה לא תבעיא לי דלדידיה הוי קנס ממון כיון דלא מיפטר בהודאתו: אתאן לרבנן. קושיא היא ומשני כולה ר' אלעזר היא והאי דקתני הודה מפי עצמו פטור לאו שבאו עדים אחר הודאה קאמר אלא בהודאה בלא עדים וטעמא הוא דקא יהיב למילתיה מש"ה העדים חייבין משום דממונא אפסדוה דאין מודה בקנס פטור אלא כל זמן שהודה מפי עצמו אבל אם באו עדים אחרי כן חייב הלכך ממון גמור הוא: **מתני'** שאני כהן כו' פטורין. כדמפרש בגמ' שאין הענין מדבר אלא בכפירת ממון: שאנס איש פלוני או פתה בתו של פלוני. שאנס ראובן בתו של שמעון ובתו דקתני אאיש פלוני דלעיל קאי דתנא לעיל מינה שאיש פלוני כהן או לוי ואינו בן גרושה ועליה קאי או שהשביען שאנס איש פלוני את בתו של אותו דאיירינן ביה עד השתא: פטורין. דבעינן שישמעו מפי התובע ואצטריך למיתנייה משום דמוקמינן לה בבא בהרשאה אפ"ה אינו בעל דינו בזו כשאר ממון דמידי דלא מטא לידיה מעולם לא מצי למכתב הרשאה עילויה: ושחבל בי בני. חבלה היא חבורה: פטורין. שאין כאן הפסד ממון שאם העידו היה הבן מתחייב מיתה ולא ממון: ושחבל בי חבירי ושהדליק את גדישי בשבת. שחבל בי בשבת או הדליק גדישי בשבת דתרוייהו חיוב מיתה נינהו פטורין וי"מ שאנס איש פלוני ופיתה את בתו האב הבא על בתו וטעמא דפטורין משום דאיכא חיוב מיתה ואף אני כן שמעתי וא"א להעמידה דאפי' בלא חיוב מיתה נמי מאן קא תבע השתא אם אנסה אחר קים לן בושתה ופגמה וקנסה לאביה אנסה אביה קנס בעי לשלומי לה בתמיה: **גמ'** הא קתני סיפא עד שישמעו מפי התובע. דקתני סיפא שילא ביד כו' עד שישמעו מפי התובע: בבא בהרשאה. שמינהו אפטרופוס על כך הלכך אי תביעת ממון היא הוו מחייבי: אורכתא. הרשאה ולשון שולטנות הוא כמו (ב"ב דף קסד:) בשנת פלוני אורכן שלטון אף כאן אורכתא השלטה שהשליטו על בעל דינו לתובעו: אמטלטלי. לפי שאינו בעין והעדים מעידין על מה שכתוב מחמת שיש לי ביד פלוני כך וכך: היכא דכפרי'. שכבר נשמע שהנתבע כפרן דהשתא מחזי כשיקרא שחתמו על מ"ש זה שיש לי ביד פלוני כך וכך: מנין שאין הכתוב. דשמיעת קול מדבר אלא בעדות תביעת ממון: נאמר כאן או או. או ראה או ידע: ונאמר להלן או או. בשבועת הפקדון בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק: או או דרוצח. או באיבה הכהו או השליך עליו בצדיה: או או דסוטה. או עבר עליו רוח קנאה או איש אשר תעבר עליו וגו': ויש עמהן שבועה. והשביע הכהן את האשה (במדבר ה): הא כיצד. יש תביעה שהוא חייב כו' ולקמיה פריך איפוך אנא: בעדות המתקיימת כו'. ואין לך עדות בזו בלא זו אלא בתביעת ממון כדמפרש ואזיל: מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני. הם ראו שמניתים לך אבל לא הודעתים אם הם מתנה או הלואה או פרעון ואמר לו הלה יבואו פלוני ופלוני ויעידו שמנית לי בפניהם ואני פורע לך:

יאיט

הסתא אם אחר אנסה קים לן דבשת ופגם לאביה הוי אנסה אביה הקנס בעי לשלומי לה (א) ונראה דלא קשה מידי דאיכא לאוקמה בנערה שנתארסה ונתגרשה שיש לה קנס וקנסה לעצמה *(לר' יוסי הגלילי) כדתנן פרק אלו נערות (כתובות דף לח:) וכן לריך לפרש מתני' דהתם דתנא הבא על בתו פטור משום שמתחייב בנפשו מיהו הא דקתני הכא או פתה את בתו לא אתי שפיר שהרי מחלה לו ושמא איכא לאוקמה בקטנה דלאו בת מחילה היא וכרבנן דאמרי התם קטנה יש לה קנס ולפי' הקונט' אין להקשות למה לך למיתנייה בסמוך עד שישמעו מפי התובע כיון דכבר אשמעי' הכא (ב) דכי פליג אשמעי' משום שלא ביד עבדו דאע"פ דשלוחו הוא לא מיחייב: **בבא** בהרשאה · אע"פ דפסקינן במרובה (ב"ק דף ע: ושם) דשליח שויה ותנן (לקמן דף לה.) שילא ביד בנו ביד עבדו פטור הכא עדיף שיש לו כח להוציא ממון כמו לבעלים עצמן וא"ת אכתי תקשי הא מנה לפלוני ביד פלוני ובא בלא הרשאה חייבין דומיא דכהן דלא שייך הרשאה וה"ר יצחק דיתור מבנה אתא לאשמועינן דוקא בכה"ג פטור בכל ענין דלא משכחת חיובא אבל מנה לפלוני ביד פלוני זימנין דמשכחת חיובא כמו בבא בהרשאה: **היכא** דלא כפריה כתבינן · ואיירי שאחר שכתב לו הרשאה כפר לו ולמ"ד במרובה (ב"ק דף ע:) אפילו לא כפר ליה לא כתבינן מוקמינן מתני' דהכא בפקדון דהא טעמא דלא כתבינן מפרש התם משום דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדיש ופקדון יכול להקדיש כדמוכח התם דמייתי עלה לעיל (דף סט:) לסייעתא מהא דתנן אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל ובפקדון משלם כדתנן בפ' המפקיד (ב"מ דף לג:) וכן מוכח בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פה:) גבי ההוא גברא דהייתי קארי לפום נהרא אתו כ"ע שקול חדא חדא ואמר הרי הם מקודשים לשמים ומסקינן דאי לאו דקילי דמייהו קדשי דברשותא דמרייהו קיימי א"כ איכא לאוקמא במקרקעי דודאי כתבינן ליה °דקרקע אינה נגזלת וכמ"ד לקמן פרק שבועת הפקדון (דף לז:) המשביע עדי קרקע חייב והא דלא משני הש"ס הכי דהוה ניחא לכולהו ליסני משום דלא חייש לשנויי אלא לפי לשון שתופס עיקר מיהו קשה בפרק יש בכור (בכורות דף מח:) גבי ב' נשים של ב' אנשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים מת אחד מהן בתוך ל' יום אם לכהן אחד נתנו יחזור להן ה' סלעים ומוקי לה בבא בהרשאה והתם לא שייך לא פקדון ולא קרקע דאין פודין בקרקעות מיהו התם נמי איכא לשנויי כבא במעמד שלשתן ור"ת פוסק דכתבינן אפילו אמטלטלי דכפריה דטעמא דלא כתבינן מפרש (*בכתובות דף סה ושם) משום דמיחזי כשיקרא (ובפרק כל הגט (גיטין דף כו: ושם) ובהכותב (כתובות דף פה. ושם) מסקינן דלמיחזי כשיקרא לא חיישינן ואין להאריך כאן בדבר)*: **ונאמר** להלן או או. תימה כיון דגמרי' מפקדון ניבעי בהלואה ובעושק ייחוד כלי כדאמרינן גבי שבועת הפקדון בזהב (ב"מ דף מח.): **או או** סוטה יוכיחו. דעיקר לא אתי להפסידה כתובתה אלא להשקותה: מושבע

עין משפט
נר מצוה

נו א מיי' פ"י מהל' שבועות הל' ו

[נ"א לר' עקיבא]

נו ב מיי' שם הל' ד:

נח ג ד מיי' פ"ג מהל' שלוחין הל' ו סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קכג סעיף א:

נט ה מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' ג.

רבינו חננאל

שהוציא פלוני שם רע על בתי חייב אם הודה מעצמו פטור. ופרקינן הא מני ר' אלעזר בר' שמעון היא דאמר יבואו עדים ויעידו והכי קאמר לא משכחת לה דהודה מעצמו דפטור אלא היכא דליכא עדים כלל: מתני' משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן שאני לוי שאיני בן גרושה כו': גמ' ואקשינן טעמא דמשביעין דאיש פלוני כהן הא המשביע עדים להעיד כי מנה לפלוני ביד פלוני חייבין והתני עד שישמעו מפי התובע. ואוקמה שמואל בבא בהרשאה: איני והאמרי נהרדעאי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי. ופרקינן הני מילי דכפריה. אבל היכא דלא כפריה כתבינן וזו השמועה עוד במרובה: ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר שחייבין קרבן על שבועת העדות אלא בתביעת ממון. נאמר כאן אויים שנאמר והוא עד או ראה או ידע ונאמר להלן בשבועת הפקדון אויים. או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו. מה להלן בפקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף אויים שבשבועת העדות אינו אלא בתביעת ממון. אויי רוצח יוכיחו דכתי' או באיבה הכהו וימות או השליך עליו כל כלי וגו' או בכל אבן וגו' שהן בלא תביעת ממון ודחינן אויי רוצח אין בהם שבועה אבל אויי העדות ואויי הפקדון יש בהן שבועה: והא סוטה דכתיב בה אויין שנאמר או עבר עליו רוח קנאה כו' ויש עמהן שבועה ומדברים שלא בתביעת ממון כו'

[נ"ל נב"ק ע.]

רש"ל מ"

[וכ"ה ב"ק ע. הגירסא. בתוס' כאן]

מסורת הש"ס

[ב"ק ע.]

[נ"ל ושהדליק וכ"א במשנה במשניות]

[לקמן לה.]

ב"ק דף ע. בכורות דף מח.

הגהות הב"ח

(א) תוס' [בע"א] ד"ה ושאנס וכו' לשלומי לה בתמיה ונראה: (ב) בא"ד דסיפא אשמעי'. נ"ב וליכא לאקשויי רישא למה ליה דאיכא למימר לא זו אף זו קתני אך קשה אמאי פריך מדקתני סיפא עד שישמעו מפי התובע מרישא גופה ה"ל לאקשויי וי"ל דניחא ליה לאקשויי מסיפ' דתני בה בהדיא עד שישמעו מפי התובע:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה היכא וכו' דקרקע אינה נגזלת וכמ"ד המשביע עדי קרקע חייב. תמיה לי הא מדת נותר דלמ"ד אין קרקע נגזלת דדרים כללי ופרטי ס"ל בודאי דהמשביע עדי קרקע פטור ועי"ג:

כל אחת ואחת בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד אינו מדבר אלא בתביעת ממון עדות שלא עשה בה נשים כאנשים קרובים כרחוקים פסולין כבשרים ואינו חייב אלא אחת בפני ב"ד אינו דין שלא יהא מדבר אלא בתביעת ממון מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג תאמר בעדות שכן עשה בה מושבע כנשבע ומזיד כשוגג ת"ל *תחטא תחטא לגזירה שוה נאמר כאן (ויקרא ה) °תחטא ונאמר להלן תחטא מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון מתקיף לה רבה בר עולא (שם) °או או ביטוי יוכיחו שהן אואין ויש עמהן שבועה ואין עמהן כהן ומדברים שלא בתביעת ממון מסתברא מפקדון הוה ליה למילף שכן תחטא מתחטא אדרבה מביטוי ה"ל למילף שכן חטאת מחטאת אלא מסתברא מפקדון ה"ל למילף שכן חטא במזיד תבעיה וכפריה ועבריה אדרבה מביטוי הוה ליה למילף שכן חטאת שירדה לחומש הנך נפישן: ר"ע אומר (שם) °והיה כי יאשם לאחת מאלה יש מאלה שהוא חייב ויש מאלה שהוא פטור הא כיצד תבעו ממון חייב תבעו ד"א פטור איפוך אנא ר"ע אאואין דר"א סמיך מאי בינייהו בין ר"א ובין ר"ע איכא בינייהו משביע עדי קרקע לר"א חייבין לר"ע פטורין *ולר' יוחנן דאמר התם משביע עדי קרקע אפי' לר"א פטורין הכא מאי איכא בין ר"א לר"ע איכא בינייהו עדי קנס ר' יוסי הגלילי אומר והוא עד או ראה או ידע בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה ובידיעה בלא ראיה הכתוב מדבר א"ל רב פפא לאביי לימא ר' יוסי הגלילי *לית ליה דר' אחא *דתניא ר' אחא אומר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו דאי אית ליה דר' אחא בדיני נפשות נמי משכחת לה כר"ש בן שטח *דתניא אר"ש בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתי אחריו ומצאתי סייף בידו ודם מטפטף והרוג מפרפר אמרתי לו רשע מי הרגו לזה או אני או אתה אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה (דברים יז) °על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת אלא המקום יפרע ממך אמרו לא זזו משם עד שנשכו נחש ומת אפי' תימא אית ליה דרבי אחא בשלמא ידיעה בלא ראיה משכחת לה אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה מי לא בעי מידע אם עובד כוכבים הרג או ישראל הרג אם אדם טרפה הרג או שלם הרג ש"מ קסבר רבי יוסי הגלילי משביע עדי קנס פטור דאי ס"ד חייב נהי דידיעה בלא ראיה אשכחן לה ראיה בלא ידיעה מי לא בעי מידע נכרית בעל בת ישראל בעל בתולה בעל בעולה בעל יתיב רב המנונא קמיה דרב יהודה ויתיב רב יהודה וקא מיבעיא ליה מנה מניתיך בפני פלוני ופלוני ועדים

רש"י

ואינו חייב אלא אחת בפני ב"ד. אם השביעום בב"ד: שלא עשה בו מושבע. מפי אחרים כנשבע עצמו ולקמן מפרש לה לכולה: או או ביטוי. או נפש כי תשבע לבטא להרע או להיטיב: שכן החטא מחטא. בשניהם כתיב *תחטא לג"ש: חטאת מחטאת. עדות וביטוי בחטאת אבל שבועת הפקדון באשם: שכן חט"א במזי"ד תבעי"ה וכפרי"ה [ועברי"ה]. סימן הוא שכן חטא תחטא מתחטא ובשניהן חייב על המזיד אבל ביטוי כתיב בה ונעלם: תבעיה וכפריה. עדות ופקדון באין ע"י טענה וכפירה מה שאין כן בשבועת ביטוי: ועבריה. עדות ופקדון שתיהן השבועות לשעבר אבל ביטוי עיקרה להבא: חטא"ת שירד"ה לחומ"ש. סימן הוא עדות וביטוי שניהן בחטאת ובעולה ויורד ואין בהם חומש לאפוקי פקדון שהוא באשם ובקרבן קבוע ומוסיף עליו חומש כדכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו בראשו וחמשתיו יוסף עליו: אאואין דר"א סמיך. דאינו אלא בתביעת ממון ואתביעת ממון גופה קאמר יש מהן שהוא חייב ויש מהן שהוא פטור: מאי בינייהו. הי ניהו תביעת ממון דפטר ר"ע ומחייב בהו ר"א: לר"א חייבין. דגבי השבת גזילה שמעי' ליה לקמן (דף לז:) דמיחייב השבה על גזילת קרקע וקס"ד דהוא הדין לשבועת הפקדון או לשבועת העדות: ולר' יוחנן דאמר משביע עדי קרקע פטור אפי' לר"א. וכן לשבועת הפקדון לקמן היא בפ' שבועת הפקדון (שם): היכא בינייהו עדי קנס. לר"א חייבין וכן בשבועת הפקדון דשמעינן ליה דדריש פרשת שבועת הפקדון בריבויי ומיעוטי גבי והשיב את הגזלה והא דאמרינן בכתובות (דף מב.) גבי פקדון ילאו אלו שהם קנס דלא כר"א: לימא ר' יוסי הגלילי. דאמר אין עדות מתקיימת אלא בראיה וידיעה חוץ מעדות ממון: לית ליה דרבי אחא. דדאין ומחייב בדדמי כגון גמל האוחר בין הגמלים דמחייב ליה בלא ראיה בדדמי: האוחר. בועט ברגליו ולי נראה כשבא ליזקק לנקיבה הוא נלחם ומכה ברגליו גמלים שסביבותיו ולשון אוחר נופל בתשמיש גמלים דתניא בבכורות (דף ח.) גמל אחור כנגד אחור: דאי אית ליה דר' אחא. דדאין בדדמי: דיני נפשות נמי משכחת לה. דמתקיימת בלא ראיה כגון הא דשמעון בן שטח דאי דיינת ליה בדיני ממונות גבי גמל משום דבידוע שזה הרגו ה"נ בידוע שזה הרגו: אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה. אם ראה שהרג אדם ואינו יודע מי הוא ההרוג מי מצי מסהיד עליה מי לא בעי *למידק כו': קסבר ר' יוסי הגלילי. מילתא באפי נפשה היא והכי קאמר *מדקאמר ר' יוסי הגלילי אין שבועת העדות אלא בעדות המתקיימת בידיעה בלא ראיה וראיה בלא ידיעה ש"מ דס"ל משביע עדי קנס דאונס ומפתה וכפרו פטורין:

המשביע עדי קנס פטור. דאי ס"ד חייב בשלמא ידיעה בלא ראיה משכחת לה אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה. מי לא בעי ידע אי נכרית בעל או בת ישראל בעל: מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני והלה

תוספות

מושבע כנשבע ומזיד כשוגג. וליכא למימר דהיא גופה נילף בק"ו דליכא למימר שבועת ביטוי יוכיח ומיהו במה מצינו מצי גמר לה ונראה דהיינו הא דפריך לקמן ליגמר נמי שבועת פקדון משבועת העדות למושבע מפי אחרים וכ"ת אדרבה נילף מביטוי מסתברא דליכא למילף טפי מעדות שכן חטא תבעיה כפריה ועבריה: ה"ג תבעיה כפריה ועבריה. ולית דל"ג ועבריה משום דשבועת ביטוי איתא [נמי] לשעבר לר"ע ול"נ דא"כ תבעיה וכפריה תרי מילי ניניהו מדקאמר הנך נפישן ולקמן במתניתין מוכח דחדא היא דפריך אדרבה מעדות ה"ל למילף שכן חטא הדיוט בשבועה תבעיה וכפריה ואואין ומשני הנך נפישן ואי חשיבי בתרי אם כן לא נפישן:

דאי אית ליה דר' אחא בדיני נפשות נמי משכחת לה. משמע הכא דר' אחא אית ליה אומדנא בדיני נפשות ותימה דבפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לז.) גבי כיצד מאיימין על דיני נפשות שמא תאמרו מאומד ראיתם ודייק בגמ' (שם:) הא בדיני ממונות *אמרינן כמאן כר' אחא כו' משמע דלא איירי רבי אחא בדיני נפשות וי"ל דודאי מעיקרא דס"ד דלא מיתוקם כרבנן ע"כ מוקי לה כר' אחא ואית לן למימר דלא איירי אלא בדיני ממונות דוקא ולא בדיני נפשות כי היכי דתיתוקם מתני' כוותיה אבל לפי המסקנא דמוקי לה כרבנן מ"ל דר' אחא אית ליה אומדנא אפי' בדיני נפשות אבל עוד תימה דמשמע משום דאית ליה בדיני ממונות אית ליה נמי בדיני נפשות וא"כ אפי' לית ליה דר' אחא משכחת לה אומדנא בדיני נפשות לכ"ע כמו שעלתה לו נשיכה על ראשו ונקב קרום של מוח דאפי' רבנן מודו בהאי אומדנא כדמוכח בפרק כל הנשבעין לקמן (דף מו:) כגון שעלתה לו נשיכה על גבו ובין אלילי ידיו וי"ל דהמ"ל ולטעמיך:

על פי שנים עדים. חבר היה וכמ"ד (מכות דף ו: ובסנהדרין ח:) דאין צריך התראה ואע"פ שהיה כאן פירכוס ובלבול רוח שסרי בחורבה היה לא היה פוטרו בשביל כך דדוקא גבי גלות הוא דפטרי' ליה בפ' בתרא דיבמות (דף קכ: ושם) משום דמייתרי קראי דכתיב כמה זמנין ויפל עליו וימות אבל ממיתת ב"ד לא מיפטר בהכי תדע דהא אמרינן (סנהדרין נח:) שהיו חובשים אותו ומיהו מכאן יש לדחות ולאוקמיה כגון דמחייב בביאה דשגא ולא פרכים וכן צריך לאוקומה למאן דמוקי בפ' אלו נערות (כתובות לג.) לקרא בשוגג ומאי ונקה ונקה מגלות *):

אי טריפה הרג אי שלם הרג. תימה הא אזלינן בתר רובא דמרובא דייקינן לה בפ"ק דחולין (דף יא: ושם) דלא חיישינן דלמא במקום סייף נקב הוה וי"ל דמיירי כגון דאיכא קמן חד טריפה וחד שלם דצריך לידע איזה מהם הרג:

ועדים

*) [ועי' תוס' יבמות קכ: ד"ה אלא וד"ה חיישינן ותוס' כתובות לג: ד"ה דלמא ותוס' גיטין ע: ד"ה אלא מעתה וד"ה חיישינן]

רבינו חננאל

או או ביטוי יוכיחו שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים. שהן אואין ויש בהן שבועה ואין בהן כהן ומדברין שלא בתביעת ממון כו'. תחטא תחטא לג"ש נאמר כאן ונפש כי תחטא [ושמעה קול אלה ונאמר להלן נפש כי תחטא] ומעלה מעל בה' וגו' מה להלן תביעת ממון אף כאן תביעת ממון. אדרבה מביטוי הוה ליה למילף. שכן תרווייהו חטאת לאפוקי פקדון דאשם הוא. ופרקינן מסתברא מפקדון הוה ליה למילף שכן תרווייהו תחטא תחטא כתיב בהו. ושניהן מביאין על הזדון כשוגג כדתנן בכריתות. ר' מביאין על הזדון כשגגה ויש להן תובעין לזה ולזה ושניהן עברו על מצוה. למעוטי שבועת ביטוי דלית בה חדא מהני. אדרבה מביטוי הוה ליה למילף. שכן שבועת ביטוי ושבועת העדות ישנן שתיהן בקרבן עולה ויורד ואין בהן חומש ותרווייהו כתיב בהו (חם חם) [חטאת] למעוטי פקדון דליתיה בעולה ויורד ואית ביה חומש [ואשם] ודחינן הנך דפקדון נפישי דהני ארבע והני תלת: ר' עקיבא אומר כתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה. יש מאלה [שחייב] ויש מאלה שפטור. הא כיצד תבעו ממון חייב תבעו בדבר אחר פטור. איפוך אנא. ר' עקיבא נמי על אויין דרבי אליעזר סמיך לה ובעדי קרקע פליגי. לרבי אליעזר חייבין לרבי עקיבא פטורין: רבי יוסי הגלילי אומר והוא עד או ראה או ידע בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה. כגון מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני ובידיעה בלא ראיה. כגון מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני. וכי האי גוונא לא משכחת לה אלא בתביעת ממון. לימא לית ליה לרבי יוסי הגלילי הא דתניא ר' אחא אמר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו (ראית) [דאי אית] ליה בדיני נפשית נמי משכחת לה כגון מעשה דשמעון בן שטח שראה אחד רץ אחר חבירו לחורבה ורץ אחריו ומצא אחד הרוג מפרפר ודם מטפטף כו' הנה ידע שודאי זה הרגו. אבל בראית העין לא ראהו. ואסיקנא אפילו תימא אית ליה. בשלמא ידיעה בלא ראיה משכחת לה כי האי גוונא אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה לא בעי מידע עובד כוכבים הרג או ישראל הרג שלם הרג או טרפה הרג. ש"מ קסבר ר' יוסי הגלילי

עין משפט נר מצוה

ע א מיי' פ"ח מהלכות נזקי ממון הלכה יד סמג עשין סח טוש"ע חו"מ סימן הת סעיף כ:

[סוטה לג. כריתות ב.]

[לקמן לז:]

ב"ב לב: סנהדרין לז: [תוספתא דב"ק פ"ג]

[סנהדרין לז: ע"ש]

[בדפו"י למידע]

[צ"ל דקאמר רש"ל]

סנהדרין לז:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שכן חטא וכו' תחטא לג"ש. תמוה לי הא קאי על ר"מ דלא יליף מתחטא תחטא. וגם אם הוי ג"ש איך אמרינן עלה דאדרבה מביטוי הו"ל למילף שכן חטאת מחטאת צריך ר"א ללימודא דאואין כיון דיליף מג"ש דתחטא. ולזה היה נראה בפשוטו דמה דאמרינן שכן תחטא תחטא היינו דדומה יותר לפקדון כיון דבשניהם כתיב תחטא וכדאמרינן עלה אדרבה מביטוי שכן חטאת מחטאת היינו דלענין זה דומה יותר לביטוי. ודברי רש"י צע"ג:

עין משפט נר מצוה

א א ב מיי' פ"ו מהל' טוען ונטען הלכה ג סמג עשין צו טוש"ע ח"מ סי' ע"ה סעיף ד:

ב ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף יח:

ועדים רואין אותו מבחוץ. שאם היו מכפנים היו יודעים אם היה פרעון או הלואה ובקונטרס פירש שע"י שהם בחוץ לא הכיר בהם הנתבע: **אתו** סהדי ואמרו דהשתין מים בצד עמוד זה אמר ר"ל הוחזק כפרן. וא"ת בריש ב"מ (דף ג.) דאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שחייב לו נ' ישלם לו הנ' וישבע על השאר והשתא יהא הוחזק כפרן ויפרע הכל דלא גרע עדות שהעידו שחייב נ' מדהשתין דהכא וי"ל דהכא דקאמר לא עברתי בצד עמוד זה משמע דבעי למימר דאם עברתי מעולם בצד עמוד זה אני חייב ולכך הוי כפרן בכל כשהעידו עדים שהשתין בצד עמוד זה אבל התם לא הוחזק כפרן אלא בנ' ואותם פורע: **כי** היכי דגמר שבועת העדות משבועת הפקדון. תימה דלמא הא דנקט ר"ש במילתיה דעשה בו מושבע כנשבע בשבועת העדות היינו משום דלבתר דקים ליה ג"ש הוי פשי דהא כל כמה דלא קים ליה ג"ש ע"כ במה מצינו לא מצי למילף דאיכא למיפרך דמה לפקדון שכן עשה בו נשים כאנשים: **ליגמר** נמי שבועת הפקדון כו'. פי' ליגמר מיניה במה מצינו כדפי' לעיל וא"ת כל כמה דלא ידע הכא דמזיד כשוגג היכי מצי גמר הא איכא למיפרך מה לשבועת העדות שכן עשה בו מזיד כשוגג וי"ל דהשתא נמי מתרוייהו פריך ו"יסא דמילתא נקט:

פקדון נמי לא כתיב ביה ונעלם. תימה היכי מדמי פקדון לעדות דהתם כתיב גבי ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו דכתיב בהו ונעלם ,בדידיה לא כתיב דליכא למימר דהכתי לא מסיק אדעתיה עד לבסוף מדקאמר בסמוך אדגמר ממעילה נגמר מעדות משמע דפשיטא ליה בעדות טפי מבפקדון מטעמא דפרי' ומיהו י"ל דהא דפשיטא ליה בעדות טפי משום דלא שייך למילף עדות ממעילה כמו פקדון דלא דמי למעילה:

הנך נפישין. הייט כל כמה דלא קים להו ג"ש דתחטא חית לן למילף טפי ממעילה במה מצינו משום דנפישין אבל לבתר דקים לן ג"ש ילפינן מעדות אע"ג דהנך נפישין כדאמרינן בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף ט.) דג"ש עדיפא דמעילה ממעילה לאו ג"ש היא ותימה כיון דר"ש גמר ג"ש מנ"ל לרבא בר איתי בסמוך דקאמר מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה ר"ש היא הא אין ג"ש למחצה ואפי' היתה קבלה בידו מ"מ תקשי דמאי טעמא דר"ש ושמא קסבר דמעילה מעילה ג"ש היא:

לו

ועדים רואין אותו מבחוץ מאי א"ל רב המנונא והלה מה טוען [א]אי אמר לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן [ב]אי אמר אין שקלי ודידי שקלי כי אתו עדים מאי הוי א"ל המנונא את עול תא ההוא דא"ל לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה א"ל לא עברתי בצד עמוד זה אתו תרי סהדי אסהידו ביה דהשתין מים בצד עמוד זה אמר ר"ל הוחזק כפרן מתקיף לה ר"נ האי דינא פרסאה הוא מי קאמר מעולם בעסק זה קא"ל איכא דאמרי ההוא דא"ל לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה א"ל לא עברתי בצד עמוד זה מעולם נפקו ביה סהדי דהשתין מים בצד עמוד זה אמר ר"נ הוחזק כפרן א"ל רבא לר"נ *[ג]כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה: ר"ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון כו': **מחכו עלה במערבא מאי חובא דקתני מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע מזיד כשוגג מכדי מושבע מפי עצמו בעדות לר"ש מנא ליה דגמר מפקדון פקדון נמי מושבע מפי אחרים נגמר מעדות ומאי חובא דלמא ר"ש בק"ו מייתי לה מפי אחרים חייב מפי עצמו לא כל שכן אלא חובא אמזיד כשוגג דקתני מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע מזיד בשוגג מכדי מזיד גבי עדות מנא ליה דלא כתיב ביה ונעלם ה"נ לא כתיב ביה ונעלם אמר להו רב הונא ומאי חובא דלמא מזיד דלאו כשוגג בפקדון ממעילה ר"ש גמר לה והיינו חובא אדגמר לה ממעילה נגמר לה מעדות מסתברא ממעילה הוה ליה למילף שכן מעילה ממעילה אדרבה מעדות הוה ליה למילף שכן תחטא מתחטא מסתברא ממעילה הוה ליה למילף שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם אדרבה מעדות ה"ל למילף שכן חטא הדיוט בשבועה תביעה וכפריה ואואין הנך נפישין אלא מאי חובא כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב אמרי היינו חובא מכדי ר"ש ג"ש גמיר למה ליה דפריך מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע מזיד כשוגג ומאי חובא דלמא כי פריך מקמי דתיקום ליה ג"ש בתר דקמא ליה ג"ש לא פריך ולא *והאמר להו רבא בר איתי לרבנן מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה ר"ש היא דלמא מזיד כשוגג פריך דגמר לה ממעילה דהנך נפישין אבל מושבע כנשבע לא פריך ותהדר עדות ותגמר לה מפקדון *מזיד דלאו כשוגג מה פקדון שוגג אין מזיד לא אף עדות שוגג אין מזיד לא כי היכי דיליף פקדון ממעילה להכי

ועדים רואין אותו מבחוץ. ולא הכיר הנתבע בהם: הוחזק כפרן. שהרי ראו אלו שמנה לו ואע"פ שאינן יודעין אם הלואה אם מתנה נעשה כפרן בדבר שהרי אמר לו לא היו דברים מעולם ואין נאמן עוד בשטעה: המטנא את עול. אתה ראוי ליכנס לבית המדרש שאתה מחכים את רבך: כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש. כי הכא שאין לאדם לשום אל לבו כל המקומות שהוא משתין שם מים להיות זכור עליהן: מחכו עלה במערבא. אהא דר"ש דגמר מפקדון בג"ש דתחטא תחטא: בק"ו מייתי לה. מיניה וביה ולית ליה ג"ש: ממעילה גמר לה. נאמר כאן (ויקרא ה) ומעלה מעל ונאמר להלן (שם) כי תמעול מעל: נגמרה מעדות. לחיובא בג"ש דתחטא תחטא: שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם. בשניהם נאמר מעילה ושניהם נוהגים בכל אבל עדות אינו נוהג אלא בראויין להעיד ושניהם נהנו בעבירה שבידם זה נהנה מן ההקדש וזה כפר ממון לאפוקי עדות שלא נהנה ושניהם בקרבן קבוע ועדות בעולה ויורד ושניהם בחומש ואשם ועדות בחטאת ואין שם חומש: שכן חטא הדיוט בשבועה תביעה וכפריה ואואין. בשניהם נאמר תחטא ודינו עם ההדיוט אבל מעילה דינו עם ההקדש ושניהם בשבועה וע"י תביעה וכפירה הן באין ובשניהם נאמר אואין מה שאין כן במעילה: הנך נפישין. דתביעה וכפריה חדא היא: מכדי ר"ש ג"ש. דתחטא תחטא גמיר דקתני סיפא דמילתיה ת"ל תחטא תחטא לג"ש אמאי פריך ברישא לא עשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג כי היכי דגמר עדות מפקדון לענין שאינו מדבר אלא מתביעת ממון נגמר נמי פקדון מעדות למושבע כנשבע ומזיד כשוגג: דלמא כי פריך. שכן לא עשה כו' מקמי דתיקום ליה ג"ש. בתחלת משנתו כשהיה בא ללמדה בבנין אב דחייב כאן וחייב בפקדון אבל לבתר דקמא ליה ג"ש דתחטא תחטא לא שמעינן ליה דפרכה והאי דפרכה ברישא נאו משום דס"ל *(הא דהוה) גמיר ג"ש מרבו אלא להודיעך בא שהוצרך ג"ש לכתוב שלא תאמר למה הוצרכה והלא יש ללמד במה מצינו לפיכך התחיל ללמדה תחלה בבנין אב והודיע תשובות שיש להשיב עליו לכך הוצרכה ג"ש וכן דרך תנאים וספרי וספרא: ולא. פריך בתמיה כלומר ובתר דקמא לא הוה פריך כלומר דיליף הא נמי בג"ש שעשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג: והא אמר להו רבא בר איתי כו'. בפרק שבועת הפקדון: ר"ש היא. דאמר לא עשה בו מזיד כשוגג אלמא ס"ל כי פירכיה והא דלא פרכה לג"ש בהא פירכא בתר דקמא ליה משום דג"ש מופנה היא ואין מסיבין עליה ומשני דלמא כי פריך מזיד כשוגג פריך במזיד כשוגג הוא דס"ל כי פירכיה קמייתא ואפי' בתר ג"ש משום דגמר לה ממעילה דלא עשה בה מזיד כשוגג וניחא ליה לגמרה ממעילה לפטורא ולא מעדות לחיובא משום דהנך נפישין כדאמרינן לעיל שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם אבל מושבע כנשבע מילף יליף פקדון מעדות ולא ס"ל כפירכיה מדקמא ליה ג"ש וליכא חובא: ופרכינן ותיהדר עדות כו'. כלומר היינו חובא לבתר דגמר פקדון ממעילה למזיד דלאו כשוגג היכי פריך תאמר בעדות שעשה בו מזיד כשוגג בתר דקמא ליה ג"ש דתחטא תחטא ניהדר עדות ויליף מפקדון למזיד דלא כשוגג דהא ילפא פקדון ממעילה:

ומשני

רבינו חננאל

והלה אומר לא היו דברים מעולם. הוחזק כפרן וחייב. אין שקלי ודידי שקלי. ואפילו [באו] עדים שראוהו שנתן לו פטור: ההוא דאמר ליה לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה א"ל לא עברתי בצד עמוד זה וקמו בית סהדי דאשתין מיא בצד עמוד זה. אמר ר' שמעון בן לקיש הוחזק כפרן. אמר רב נחמן האי דינא דפרסאי הוא. מי קאמר לא עברתי בצד עמוד זה מעולם. בעסק זה קאמר פי' לא עמדתי בצד עמוד זה עמך ואתה מנית לי מנה. וסבר רב נחמן דאי טען ואמר לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם ואתו סהדי דעמד בצד עמוד זה והשתין הוחזק כפרן. וא"ל רבא כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה וקי"ל כרבא: ר' שמעון אומר חייב כאן בעדות קרבן. וחייב בפקדון. מה פקדון בתביעת ממון הכתוב מדבר. אף בשבועת העדות כן: מחייכו עלה במערבא משום דפריך מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע דלא כתיב ביה אלא וכחש. כלומר מפי עצמו חייב מפי אחרים לא. ואמאי והלא בעדות לא כתיב אלא ושמעה קול אלה. מושבע מפי אחרים. ויליף מן הפקדון מושבע מפי עצמו. פקדון תיליף מעדות מושבע מפי אחרים בגזירה שוה. ואסיקנא אלא אמאי מחכו עלה משום דגמר מזיד לאו כשוגג בפקדון ממעילה לפטור הנשבע במזיד בפקדון מקרבן ליגמר מעדות דחייב המזיד כשוגג. ופרקינן ממעילה הוה ליה למילף. שכן מעל מעל כתיב בתרוייהו. א) (סימן דמעילה בכל מעילה נהנה קבוע חומש אשם. סימן העדות תחטא הדיוט שבועת אואין תביעה). ודחי' אדרבה פקדון מעדות הוה ליה למילף דכתיב תחטא תחטא בתרויהו. ואמרי' ממעילה אית ליה למילף שכן תרוייהו כתיב בהו מעל ונוהגין בכל אדם באנשים ובנשים ויש להן הנאה המעילה שכן נהנה מן ההקדש ופקדון כמשמעו שכפר בחבירו ולקחו ונהנה בו ושתן בקרבן קבוע ויש בהן חומש ואשם מה שאין אחד מאלו בשבועת העדות אדרבה מעדות הוה לית למילף דכתיב בתרוייהו תחטא ויש נתן אואין ויש בהן תביעה והן שניהן הדיוט ויש בשניהן שבועה למעוטי מעילה שהיא קדש כלומר אבל דבר קדש ונהנה חייב קרבן מעילה. ודחי' הנך מדות דשות הפקדון למעילה נפישן שהן שש ושל עדות חמש. ואמרינן מאי הוי עלה דחובא כו'. ופשוטה ואסיקנא דיליף רבי שמעון בג"ש בפקדון [מעדות] דמושבע חייב כנשבע. ויליף ממעילה דמזיד בפקדון לאו כשוגג הוא. ואקשינן ותילף עדות מפקדון לר' שמעון דמזיד בעדות לאו כשוגג.

א) כל הסגור שייך לקמן אבל ואמרינן ממעילה אית כו'.

מסורת הש"ס

[לקמן מה: מב. ב"ב לג:]

[כ"ק יד. סנהדרין ע: וש"נ]

לקמן לו:

גליון הש"ס

גמ' מחכו עלה במערבא. עי' תשובת רש"י ...

ג"י רש"ל דאי כו'

מפקדון דמזיד כנ"ל

להכי כתבה רחמנא לעדות גבי שבועת ביטוי וגבי טומאת מקדש וקדשיו *דבכולן נאמר בהן ונעלם וכאן לא נאמר בהן ונעלם לחייב על המזיד כשוגג: מתני' [א]משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן הרי אלו פטורים שאין חייבין אלא על תביעת ממון כפקדון [ב]משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות שתבואו והעידוני הרי אלו פטורים מפני [ג]שקדמה שבועה לעדות [ד]עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו והעידוני הרי אלו פטורין (עד שיהא מתכוין להם) אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות והם יודעין לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול [ה]הרי אלו פטורין *ש"ח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אלו פטורין *[ו]עד שישמעו מפי התובע: גמ' ת"ר משביעני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן יכול יהו חייבין ת"ל °תחטא תחטא לגזירה שוה נאמר כאן תחטא ונאמר להלן תחטא מה להלן בתביעת ממון ויש לו אף כאן בתביעת ממון ויש לו: משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות כו': ת"ר משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל °ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע מי שקדמה עדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות: עמד בבית הכנסת ואמר משביעני עליכם: אמר שמואל [ז]אפילו עדיו ביניהן פשיטא לא צריכא דקאי עילויהו מהו דתימא כמאן דאמר להו דמי קמ"ל תניא נמי הכי *[ח]ראה סיעה של בני אדם עומדין ועדיו ביניהן ואמר להן משביעני עליכם אם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עדיו יכול אפילו אמר כל העומדין כאן תלמוד לומר והוא עד והרי ייחד עדיו: אמר לשנים משביע אני עליכם: ת"ר אמר לשנים משביע אני עליכם פלוני ופלוני אם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני והן יודעין לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול יכול יהו חייבין ת"ל °אם לא יגיד ונשא עונו בראוין להגדה הכתוב מדבר: שלח ביד עבדו וכו': ת"ר שלח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביעני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו יכול יהו חייבין ת"ל אם לא יגיד ונשא עונו מאי תלמודא אמר ר"א אם לוא יגיד כתיב אם לו לא יגיד ונשא עונו ואם לאחר לא יגיד פטור: מתני' [ט]משביעני (אני) עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם אני הרי אלו חייבין בשמים ובארץ הרי אלו פטורין באלף דלת ביוד הי בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ברב חסד ובכל הכנויין הרי אלו חייבין המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים [י]פוטרין *המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים [כ]פוטרין המקלל [ל]עצמו וחבירו בכולן עובר בלא תעשה °יככה ה' [א] אלהים וכן (א) *יככה אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה אל יכך ויברכך וייטיב לך ר"מ מחייב וחכמים [מ]פוטרין: גמ' משביעני עליכם מאי קאמר אמר רב יהודה הכי קאמר משביע אני עליכם בשבועה האמורה בתורה מצוה אני עליכם בצוואה האמורה בתורה אוסרכם אני באיסור האמור בתורה אמר ליה אביי אלא הא דתני רבי חייא כובלכם אני הרי אלו חייבין כובל באורייתא מי כתיב אלא אמר אביי ה"ק [נ]משביע אני עליכם בשבועה מצוה אני עליכם בשבועה אוסרכם אני בשבועה כובלכם אני בשבועה: באלף דלת ביוד הי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ברב חסד: למימרא דחנון ורחום שמות נינהו ורמינהי יש שמות שנמחקין ויש שמות שאין נמחקין °אלו הן שמות שאין נמחקין כגון אל [ב] אלהיך אלהים אלהיכם אהיה אשר אהיה אלף דלת ויוד הי שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין [ס]אבל הגדול הגבור הנורא האדיר והחזק והאמיץ העזוז חנון ורחום ארך אפים ורב חסד הרי אלו נמחקין אמר אביי [ע]מתניתין במי שהוא חנון

במי

רש"י

ומשני להכי כתבה כו': מתני' אלא על תביעת ממון כפקדון. שאילו העידוהו היו מחייבין אותו ממון אבל זה אם העידוהו לא היה מחויב שהיה יכול לומר חוזרני בי: משביע אני עליכם. כולה מתני' מפרש בגמרא: גמ' ויש לו. שיש ממון עליו: והוא עד. שהיה עד באותה שעה: פשיטא. דאי לא עדים ביניהן מאי איצטריך למיתני במתניתין פטורין: לא צריכא דקאי עלייהו. שעומד בצד עדיו: מהו דתימא. ודאי להנך דקיימי גביה קאמר והרי ייחד עדיו קמ"ל: תניא נמי הכי. דאף על גב דגבייהו קאי פטורין: ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהן. אע"ג דקאי גבייהו קאמר מדקאמר סיפא כו' אפי' כל העומדין כאן ת"ל והוא עד: הרי ייחד עדיו. דכיון דאמר עומדין כאן אותן העומדין אצלו ייחד וחייבין ואי לא פריש הכי בהדיא תנא ברישא פטורין: אם לוא יגיד. כתיב מלא למדרש ביה לו לא: מתני' מצוה אני עליכם. בגמרא מפרש: באל"ף דל"ת. שם הכתוב באל"ף דל"ת: ביו"ד ה"י. שם הכתוב ארבע אותיות הכתוב ביו"ד ה"י: המקלל בכולן. מברך את השם באחד מהם כגון יכה פלוני את פלוני שזה הוא חיובו כשמקלל שם בשם: חייב. מיתה: המקלל עצמו כו'. מפרש בגמרא: יככה ה' אלהים וכן (ב) יככה אלהים גרס במתני' וכן כתוב ונקוד בסדר משנה מוגהת ודווקנית: זו היא אלה. אם אמר לעדים אחד מן המקללות שבקללות יככה השם בשחפת וגו' אם לא תעידוני וכן (ג) יככה השם כגון שהיה אחד קורא קללות שבתורה ואמר לעדים כן יככה אם לא תעידוני זו היא אלה דהא כתיב בהם ככל אלות הברית: אל יכך. אם תעידוני או יברכך אם תעידוני *(וכפרו): ר' מאיר מחייב. (ד) מכלל לאו אתה שומע הן אל יככה אם תעידוני ואם לא תעידוני יכך: גמ' בצוואה האמורה בתורה. אלה (ה) המצות *(כתב) בפרשת נדרים (ויקרא כז): כובלכם. לשון אסירה בכבלי ברזל (תהלים קמט): אוסרכם אני בשבועה. מזכיר את השם באחד מכל הלשונות הללו:

תוספות

או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אלו פטורין. אף על גב דכבר שמענו דאין נוהגת אלא בראוין להעיד איצטריך למיתני הכא דאפי' אם יש שלשה עדים והשנים כשרים פטורין, דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. מתוספות ה"ר משה: באלף דלת ביוד ה"י. אע"ג דההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק כו' *) שמא כיון שאינו מתכוין לשם מותר. גם זה מתוספות רבינו משה: בפר"ח (ו) גרס א"ד מן השם אינו נמחק ותימה דמאי שנא מל"ב מלבאות וש"ד משדי דנמחקין לפי שאין שם בפני עצמו ושמא משום דשם המיוחד הוא יש להחמיר בו יותר: *ה"ג אין הלכה כרבי יוסי ואיצטריך דלא תימא נימוקו עמו וכן [גרס] ר"ח:

*) [סנהדרין ס.] באחרונה

עין משפט נר מצוה

עג א מיי' פ"י מהלכות שבועות הלכה ב:
עד ב מיי' שם פ"ט הלכה ח:
עה ג מיי' שם הל' ז:
עו ד מיי' שם הלכה ט:
עז ה מיי' שם פרק י' הלכה א:
עח ו מיי' שם פרק י' הלכה ז:
עט ז ח מיי' שם הל' ט:
פ ט מיי' שם הלכה יא ופ"ב שם הלכה ג:
פא י מיי' פ"ב מהלכות עבודת כוכבים הלכה ז:
פב כ מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה ב סמג לאוין ריט טוש"ע יו"ד סימן רמא סעיף א:
פג ל מיי' פכ"ו מהל' סנהדרין הלכה ג סמג לאוין רט ריא טור וב"ע חו"מ סימן כז סעיף א:
פד מ מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ב:
פה נ מיי' פ"ב מהלכות שבועות הל' יא:
פו ס מיי' פ"ו מהלכות יסודי התורה הלכה ב סמג לאוין ג טור וטוש"ע יו"ד סימן רעו סעיף ט:
פז ע מיי' שם הל' ה:
פח פ מיי' פ"ב מהל' שבועות הלכה ב והלכה ג:

רבינו חננאל

להכי כתב רחמנא לעדות גבי שבועת ביטוי וגבי טומאת מקדש וקדשיו דבכולהו כתיב ונעלם ובעדות לא כתיב ונעלם ללמד שחייב המזיד כשוגג: מתני' משביע אני עליכם שתעידו לי שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן. וכפרו פטורין. דיליף תחטא תחטא מפקדון. מה פקדון תביעת ממון (כלו) [ויש לו] אף בעדות תביעת ממון ויש לו עליו ממון של תובע. משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות תעידו לי. וידעו לו עדות אח"כ. וכפרו בהן פטורין. שנאמר ושמעה קול אלה והוא עד. כלומר מקודם האלה. בעינן שקדמה עדות לאלה ולא שקדמה האלה לעדות. עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם כו' עד פטורין. וכן אם יודעין לו עדות עד מפי עד. או שהיו קרובין או פסולין פטורין: ת"ר עמד בבית הכנסת ואמר משביעני עליכם שתבואו ותעידו לי יכול יהו חייבין. ת"ל ושמעה קול אלה והוא עד. עד שיהא מתכוין להם. פי' והוא מתכוין לעד אמר שמואל ואפילו עדים ביניהן. וחזי להו ודעתיה עילויהו. מהו דתימא כמה דמתכוין ואמר להו דמי קמ"ל. תניא נמי הכי ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהן כו' עד יכול אפי' אמר כל העומדין כאן. ת"ל והוא עד וכיון שאומר כל העומדין כאן ייחד עדיו וחייבין. אמר לשנים [כו'] שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני. והן יודעין לו עדות עד מפי עד. יכול יהו חייבין. ת"ל אם לא יגיד ונשא עונו בראוין להגיד הכתוב מדבר: מתני' שלח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם כו' הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע. ופירשה ר' אלעזר מדכתיב אם לוא יגיד כלומר אם לו לא יגיד ונשא עונו. הא לאחר אם לא יגיד פטור: הני כולהו דתנן משביע אני עליכם. פירשה רב יהודה משביע אני עליכם בשבועה בתורה. ודחה אביי ואוקמה משביע אני עליכם בשבו.. מצות אני עליכם בשבועה. ולא צריך האמורה בתורה אלא המשביע בשבועה בלבד חייב (אבל המשביע בשבועה בלבד חייב). אבל המשביע עדיו בשמים ובארץ פטורין. המשביע (בח') [באל"ף דל"ת] ביה בשדי בצבאות בחנון ברחום בארך אפים ברב חסד ובכל הכנויים חייב. ואקשינן עלה וכי חנון ורחום שם הוא [ורמינהי] אלו שמות שאין נמחקין אל אלהים אלהיכם אלהיך אהיה אשר אהיה שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין. ואלו שנמחקין הגדול הגבור הנורא האזוז א) האמת עיזוז חנון ורחום ארך אפים רב חסד. ופירק אביי מתני' משביעם במי ששמו רחום במי ששם חנון?

א) אולי דל"ל האמיץ כמו שהוא בברייתא לפנינו.

הגהות הב"ח

(א) במשנה יככה ה' וכן יככה אלהים: (ב) רש"י ד"ה יככה ה' וכן יככה אלהים גרסי' כצ"ל: (ג) ד"ה זו היא וכו' וכן יככה השם וכו' וכן יככה אם לא: (ד) ד"ה רבי מאיר מחייב דמכלל וכו' אל יככה וכו' יככה הס"ד: (ה) ד"ה בצוואה האמורה בתורה אלה החקים אשר צוה המצות: (ו) תוס' ד"ה בפר"ח. נ"ב עיין בע"ז דף י"ח ע"א בתוס' ד"ה הוגה השם [וכ"כ הגרע"א]:

הגהות הגר"א

[א] במשנה אלקים. נמחק: [ב] גמ' אין נמחקין כגון אל אלוה כצ"ל (ועמ"ש רבינו ביו"ד סימן רע"ו ס"ק י"ט)

אחרינא דאיקרי רחום וחנון ודאי במי שהוא חנון ודאי במי שהוא רחום קאמר הבא °כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר ת"ר *°כתב אלף למד מאלהים יה מיי' ה"ז אינו נמחק °שין דלת משדי (א) אלף דלת מאדני צדי בית מצבאות ה"ז נמחק *רבי יוסי אומר צבאות כולו נמחק שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל שנאמר °והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים

במי שהוא רחום קאמר א"ל רבא אי הכי בשמים ובארץ נמי במי שהשמים והארץ שלו קאמר הכי השתא התם כיון דליכא מידי

אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי ת"ר כל הטפל לשם בין מלפניו ובין מלאחריו ה"ז נמחק °לפניו כיצד ליי' ל' נמחק ביי' ב' נמחק ויי' ו' נמחק מיי' מ' נמחק °שיי' ש' נמחק היי' ה' נמחק כיי' כ' נמחק לאחריו כיצד אלהינו נ"ו נמחק אלהיהם ה"ם נמחק אלהיכם כ"ם נמחק אחרים אומרים °לאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם אמר רב הונא הלכה כאחרים (אברהם דלטיא לנבות בגבעת בנימין שלמה דניאל סימן) °כל שמות האמורים בתורה באברהם קדש חוץ מזה שהוא חול שנאמר °ויאמר (ב) יי' אם נא מצאתי חן בעיניך חנינא בן אחי רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה משום רבי אלעזר המודעי אמרו °אף זה קדש כמאן אזלא הא *דאמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחין יותר מהקבלת פני שכינה כמאן כאותו הזוג °כל שמות האמורים בלוט חול חוץ מזה שהוא קדש שנאמר °ויאמר לוט אליהם אל נא אדני הנה נא מצא עבדך חן בעיניך וגו' מי שיש בידו להמית ולהחיות זה הקדוש ברוך הוא °כל שמות האמורים בנבות קדש °במיכה חול ר"א אומר בנבות קדש במיכה יש מהן חול ויש מהן קדש אלף למד חול יוד הי קדש חוץ מזה שאלף למד והוא קדש °כל ימי היות בית האלהים בשילה כל שמות האמורים בגבעת בנימין ר"א אומר חול רבי יהושע אומר °קדש אמר לו ר"א וכי מבטיח ואינו עושה אמר לו ר' יהושע מה שהבטיח עשה *והם לא ביחנו אם לנצח אם לנצוח באחרונה שביחנו הסכימו על ידן שנאמר °ופנחס בן אלעזר בן אהרן (ג) (הכהן) עומד לפניו בימים ההם לאמר האוסיף עוד לצאת למלחמה עם [בני] בנימין אחי אם אחדל וגו' °כל שלמה האמורין בשה"ש קדש שיר למי שהשלום שלו חוץ מזה °כרמי שלי לפני האלף לך שלמה שלמה לדידיה ומאתים לנוטרים את פריו רבנן וי"א אף זה חול °הנה מטתו שלשלמה *ששים אף זה ולא מיבעי האיך אלא הא דאמר שמואל מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מיענשא שנאמר כרמי שלי לפני האלף לך שלמה למלכותא דרקיעא ומאתים לנוטרים את פריו למלכותא דארעא שמואל לא כת"ק ולא כי"א אלא ה"ק וי"א זה קדש וזה הוא חול דמטתו ושמואל דאמר כי"א °כל מלכיא האמורים בדניאל חול חוץ מזה שהוא קדש °אנת מלכא [מלך] מלכיא די אלה שמיא מלכותא חסנא ותקפא ויקרא יהב לך וי"א אף זה קדש שנאמר °מרי חלמא לשנאך ופשרה לערך למאן קאמר אי סלקא דעתך לנבוכד נצר קאמר ליה שנאותיה מאי נינהו ישראל מילט קא לייט להו לישראל ות"ק סבר שונאי ישראל איכא שונאי עובדי כוכבים ליכא: ובכל כנויין הרי אלו חייבין כו': ורמינהי °יתן ה' אותך לאלה ולשבועה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה לפי שנא' °ושמעה קול אלה נאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה מה (א) להלן שבועה אף (ב) כאן שבועה מה (א) להלן בשם אף (ב) כאן בשם אמר אביי לא קשיא הא רבי חנינא בר אידי הא רבנן דתניא רבי חנינא בר אידי אומר *הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע קלל ואל תקלל מה השבע בשם אף לא תשבע בשם מה קלל בשם אף לא תקלל בשם ורבנן אי גמירי גזירה שוה ניבעי שם המיוחד אי לא גמירי גזירה שוה אלה דשבועה היא מנא להו נפקא להו מדתניא אלה °אין אלה אלא לשון שבועה וכן הוא אומר °והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה התם שבועת האלה כתיב הכי קאמר אלה אין אלה אלא בשבועה וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה ומנין

א) [צ"ל כאן] ב) [צ"ל להלן]

רש"י

במי שהוא חנון. ולאו דחנון שם הוא אלא בשם מי שהוא חנון: כתב אלף למד מאלהים. שהתחיל לכתוב אלהים וכתב אלף למד אין נמחקין ואע"פ שלא גמר את השם שהרי ב' אותיות הללו שם לעצמו: חוץ מזה כו'. למלאך האמצעי קרא אדון שהך *באו לפניו מיכאל (ד) באמצעו גבריאל מימינו רפאל משמאלו: אף זה קדש. דכתיב לעיל מינה וירא אליו יי' והדר כתיב והנה שלשה אנשים ואמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך המתן לי כאן עד שאכניס האורחין: מי שיש בידו כו'. וה"ק ויאמר לוט אליהם באזניהם אל נא יהי כן וחזר כלפי השם ואמר לו אדוני הנה נא מצא עבדך: בנבות. כתיב (מלכים א כא) ברך נבות אלהים: במיכה. כגון (שופטים יז) לו בית אלהים וכגון (שם) *הקדש הקדשתי [את] הכסף לה' מידי לבני וגו' (ה) הרי הוא אסור עלי כהקדש *גמורים שהן לשם עד שאתנו מידי לבני לעשות פסל ומסכה וכן (שם יח) נכח ה' דרככם כלפי שכינה אמר: אלף למד חול. כגון (שם יז) לו בית אלהים (שם יח) את אלהי אשר עשיתי לקחתם: שמות האמורין בגבעה. וישאלו בני ישראל בה' (שם כ): וכי מבטיח. שיאליהו ואינו עושה: הם לא ביחנו. הם לא שאלו אלא (ו) *האלך ולא אמרו התנגהו בידי: באחרונה שביחנו. באורים ותומים כי מחר אתננו בידך הסכימו לדבריהם: ומאתים לנוטרים כו'. לרבנן הניחם ויעסקו בתורה אחד משנה שבהם: הנה מטתו. חול שהיה נבעת מאשמדאי כדאמר במסכת גיטין (דף סח:): דקטלא חד משיתא. באנגריא דעבודת המלך: כל מלכיא האמורים בדניאל. כל מקום שנאמר שם מלך: חוץ מזה. מלך מלכיא דאילו לנבוכד נצר לא הוה קרי ליה דניאל מלך מלכיא אלא ה"ק אנת מלכא נבוכדנצר מלך מלכיא דהוא אלהא דשמיא מלכות חסנא יהב לך: והלא כבר נאמר בשבועת האלה. מהכא משמע תיהוי לאלה ולשבועה ותו לא הוה ליה למיכתב אלא יתן ה' את ירכך נופלת: מה *להלן שבועה. דכתיב והשביע: ומה *להלן בשם. דכתיב יתן ה' וגו': השבע. שבועת ה' תהיה וגו' (שמות כב): [ואל תשבע]. לא תשבעו [בשמי] לשקר (ויקרא יט): קלל. יתן ה' אותך לאלה: לא תקלל. בין קללת השם בין קללת חבירו לא תקלל חרש (שם): מה השבע בשם כו'. וברייתא רבי חנינא ומתניתין רבנן: ג"ש. דנאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה: (ז) דשבועה היא מנא להו. ושמעה קול אלה מנא להו דשבועה משתעי: נפקא להו מדתניא. מגופיה דמשמעות דקרא הכי משמע: וכן הוא אומר. אלמא אלה היא שבועה כו' ופרכינן התם שבועת האלה כתיב שבועה שהיא בקללה אבל שבועה שאינה בקללה לא משתמע מהכא:

ה"ג

תוספות

באחרונה שביחנו. שבכוון לא כתב אם אחדל אלא באחרונה דכתיב האוסיף לצאת למלחמה עם בני בנימין אחי אם אחדל: דקטלא חד משיתא בעלמא כו'. בהוצאת למלחמת הרשות קאמר: (ח) מה כאן שבועה. תימה ותיפוק ליה משבועת הפקדון מג"ש דתחטא וכ"ת דעיקר דאיצטריך למילף מה כאן בשם כו' אכתי לקמן דפריך לרבנן אלה דשבועה היא מנ"ל ליגמר מפקדון:

והא

עין משפט נר מצוה

פט א מיי' פי"ב מהל' שבועות הל' ג סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלז סעיף ו:

צ ב ג מיי' פ"ו מהל' יסודי התורה הלכה ד סמג לאוין יט טוש"ע י"ד סי' רעו סעיף י:

צא ד מיי' שם הלכה ג סמג שם:

צב ה מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:

צג ו ז ח ט י כ ל מ מיי' שם הלכה ט:

צד נ מיי' פ"ב מהלכות שבועות הלכה ב:

רבינו חננאל

דהא אשכחנן דאיקרי רחום ואיקרי חנון: תנו רבנן כל הטפל לשם בין מלפניו בין מלאחריו נמחק. א) הת' ה"א נמחק. לאחריו כיצד אלהינו נ"ו נמחק. אלהיכם כ"ם נמחקים כו'. אחרים אומרים שלאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם. אמר רב הונא הלכה כאחרים: ת"ר כתב א"ד מאדני. אל מאלהים. יה מיהוה. אין נמחקין. ש"ד משדי. צ"ב מצבאות נמחקין. ר' יוסי אומר צבאות כולו נמחק. אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי: כל שמות הכתובים באברהם קדש. כגון הנה נא הואלתי לדבר אל ה'. ויאמר אל נא יחר לה'. חוץ מזה ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו'. חנניה בן אחי ר' יהושע ור' אלעזר בן עזריה אומר' אף זה קדש. וקיימא לן כותייהו. דהא רב אמר כותייהו דאמר גדול הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה. שהניח השכינה ואמר אל נא תעבור מעל עבדך והלך להכניס אורחין: כל שמות האמורין בלוט כגון הנה נא אדני חול. חוץ מזה ויאמר לוט אליהם וגו' דכתיב ביה להחיות את נפשי. מי שיכול להמית ולהחיות: כל שמות האמורין בנבות קדש. במיכה חול. ר' אליעזר אומר כל האמורין בא"ל חול בי"ה קדש. חוץ מזה שאע"פ שאמור בא"ל שהוא קדש כל ימי היות בית האלהים בשילה: כל שמות האמורין בגבעת בנימין ר' אליעזר אומר חול. ר' יהושע אומר קדש. א"ל ר' אליעזר וכי הקדש מבטיח ואינו עושה. א"ל ר' יהושע מה שהבטיח עשה. הן שלא ביחנו אם לנצח אם לינצח. באחרונה שביחנו הסכימו כו': כל שלמה האמור בשיר השירים קדש למי שהשלום שלו. חוץ מזה האלף לך שלמה לדידיה ומאתים לנוטרים את פריו רבנן. וי"א אף זה חול הנה מטתו שלשלמה. אלא הא דאמר שמואל כל מלכותא דקטלא חד משיתא לא מיענשא דכתיב האלף לך שלמה מלכותא דרקיע. ומאתים לנוטרים את פריו מלכותא דארעא. כמאן לא כתנא קמא ולא כיש אומרים. אלא אימא וי"א אף זה האלף לך שלמה קדש. הנה מטתו שלשלמה חול. ושמואל דאמר כי"א: כל מלכיא האמורין בדניאל חול חוץ מזה שהוא קדש אנת מלכא מלך מלכיא די אלה שמיא וגו'. וי"א אף זה קדש מרי חלמא לשנאך דשנואתיה דנבוכדנצר מאי נינהו ישראל ודניאל לייט להו לישראל אלא לסנואתיה דהקב"ה: (וכן) [תנן] המשביע בכל הכנויין חייב ורמינן עלה הא דתניא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. לפי שנאמר ושמעה קול אלה. מה אלה האמורה בסוטה שבועה בשם. אף אלה האמורה בעדות שבועה בשם המיוחד ב) דתניא ר' חנינא בר אידי דבעי שבועה בשם המיוחד. דתניא ר' חנינא בר אידי [אומר] נאמר השבע והשביע הכהן את האשה ונאמר לא תשבעו בשמי לשקר. נאמר קלל ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל וי"א ושמעה קול אלה. וי"א יתן ה' אותך לאלה ולשבועה. ונאמר אלהים לא תקלל. מה השבע בשם אף לא תשבע בשם ומה קלל בשם אף לא תקלל בשם. ורבנן דמתניתין אי גמירי אלה אלה בג"ש ליבעו שם המיוחד אמאי ג) בכל הכנויים. ואי לא גמירי ג"ש. אלה דהיא שבועה מנא להו. נפקא להו מדתניא אלה. אין אלה אלא לשון שבועה. וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה וגו'.

ש"ד

מסורת הש"ס

[יומא לז.] · עי' רש"א כתו' · גמור שהוא כנ"ל יעב"ץ · [מס' סופרים פ"ד] · [בסופרים פ"ד הלכה א' ע"ש ...] · כדפו' ... · שבת קכז. · בדפו' כאן · [מלת ששים נראה כמיותר וכע"י ליתא] · ויקרא ה · [לקמן לו.] · במדבר ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' אל"ף דל"ת מאדני. נ"ב בירושלמי פ"ק דמגילה איתא דא"ה מאסיא א"ד מאדני ס"ז נמחק: (ב) שם ויאמר אדני אם נא מצאתי: (ג) שם בן אלעזר בן אהרן עומד כצ"ל ותיבת הכהן נמחק: (ד) רש"י ד"ה חוץ מזה וכו' מיכאל באמצע כצ"ל ואות ו' נמחק: (ה) ד"ה במיכה וכו' לבני וגו' הס"ד ואח"כ מ"ה יו"ד ה"א קדש והכי קאמר הקדש הקדשתי הכסף וגו' הרי הוא אסור: (ו) ד"ה הם לא ביחנו וכו' אלא מי יעלה ולא אמרו: (ז) ד"ה אלה דשבועה היא מנא להו ושמעה קול אלה דמשמע דבשבועה משתעי מנא להו הס"ד: (ח) תוד"ה אף כאן שבועה:

א) לפניו כיצד כו'. ב) אולי צ"ל ופרקינן הא דמתני' רבנן והא דתניא דבעי שבועה בשם המיוחד ר"ח בר אידי היא דתניא כו'. ג) נראה דצ"ל אמאי אמרי דהמשביע בכל הכנויים חייב.

ומנין לעשות (אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה) ושבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה תלמוד לומר ושמעה קול אלה ושמעה קול אמר רבי אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנאמר ויבא אתו באלה וגו' וכתיב וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים תנא ארור בו נידוי בו קללה בו שבועה בו נידוי דכתיב אורו מרוז אמר מלאך ה' אורו ארור יושביה *ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז בו קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה וכתיב ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' בו שב׳עה דכתיב וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' וגו' ודלמא תרתי עבד להו אשבעינהו ולייטינהו אלא מהכא ויאש ישראל נגש ביום ההוא ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל וגו' וכתיב ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם ודלמא הכא נמי תרתי עבד להו אשבעינהו ולייטינהו מי כתיב וארור השתא דאהית להכי התם נמי לא כתיב וארור אמר רבי יוסי ברבי חנינא אמן בו שבועה בו קבלת דברים בו האמנת דברים בו שבועה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן בו קבלת דברים דכתיב ארור אשר לא יקים את דברי התו' הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן בו האמנת דברים דכתיב ויאמר ירמיה [הנביא] (אל חנניהו) אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך אמר רבי אלעזר לאו שבועה הן שבועה בשלמא לאו שבועה דכתיב ולא יהיה עוד המים למבול וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי אלא הן שבועה מנא לן סברא הוא מדלאו שבועה הן נמי שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו לאו תרי זימני והוא דאמר הן הן תרי זימני דכתיב ולא *יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד,(א) המים למבול ומדלאו תרי זימני הן נמי תרי זימני: המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרין: *תנו רבנן איש [איש] כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מה ת"ל והלא כבר נאמר ונקב שם ה' מות יומת יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד מנין לרבות את הכינויין תלמוד לומר איש איש כי יקלל אלהיו וגו' מכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים על שם מיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה: והמקלל אביו ואמו וכו': *מאן חכמים רבי מנחם בר יוסי דתניא רבי מנחם בר יוסי אומר בנקבו שם יומת מה ת"ל שם לימד על המקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם: והמקלל עצמו וחבירו כו': אמר רבי ינאי ודברי הכל עצמו דכתיב רק השמר לך ושמור נפשך מאד (ב)*כדרבי אבין אמר רבי אילעא דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וחבירו דכתיב לא תקלל חרש: יכך ה'(ג) אלהים וכן יככה אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה: יתיב רב כהנא קמיה דרב יהודה ויתיב וקאמר הא מתניתין כדתנן א"ל כנה יתיב ההוא מרבנן קמיה דרב כהנא ויתיב וקאמר גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה א"ל כנה תרתי למה לי מהו דתימא ה"מ מתניתין אבל בקראי אימא לא מכנינן קמ"ל: אל יכך ויברכך וייטיב לך רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרין: *והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן איפוך כי אתא רבי יצחק תנא כדתנן אמר רב יוסף השתא דאנן תנן הכי וכי אתא רבי יצחק תני הכי ש"מ דוקא תנן אלא קשיא כי לית ליה בממונא אבל באיסורא אית ליה הרי סוטה דאיסורא הוא *ואמר ר' תנחום בר חכינאי הנקי כתיב טעמא דכתיב הנקי הא לאו הכי מכלל לאו אתה שומע הן לא אמרינן

אלא

רש"י

ה"ג מנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה. כך שנויה בת"כ ובמסכת סוטה מפרשה בפרק היה מביא את מנחתה (דף יח.) היכי דמי שבועה שיש עמה אלה שבועה שלא נטמאת ואם נטמאת יבאו בך: ושמעה אלה ושמעה קול. מדהוה ליה למכתב ושמעה אלה שמעת מינה דהיא שבועה (כל) שיש בה אלה וכתב קול אלה יתירא לדרשא אתא לחייבה בא' משתי הקולות: ויבא אותו באלה. נבוכדנצר את צדקיהו: ארור בו נידוי בו שבועה בו קללה. כל לשונות הללו יש משמש וצריך לפרוש ממנו אם אמר חכם ארור בלשון נידוי ואם אמר אדם לחבירו לשם שבועה וקבלו עליו שבועה היא והמקלל את חבירו בלשון ארור הוא לה' קללה היא וחייב המקלל: ודלמא תרתי עבד. אבל ארור לאו לשון שבועה הוא: אמן בו שבועה. העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו: בו קבלת דברים. האומר לחבירו על מנת שתקיים לי תנאי כך וכך ואמר אמן קבל דבריו וחייב לקיים תנאו: בו אמנת דברים. ורצוי לענות אמן על דבר תפלה ותחנה שהוא לשון מאמן הדברים שיהא רצון שיהא אמת כן: ואמרה האשה אמן אמן. דאי לאו כמוציאה שבועה דמיא אמאי מבדקה אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה ולא דמיא למשביעני עליכם שהם *כופרין אחר שבועה ועונין על דבריו אין אנו יודעין לך עדות: לאו שבועה. כדמסיים ואזיל שאמר לאו לאו תרי זימני או הן הן תרי זימני הרי היא כשבועה מאחר (*שהחזיק) דבריו: איש איש כי יקלל. מת"ל מאחר שעתיד לכתוב ונקב שם ה' מות יומת ליכתוב איש כי יקוב שם ונשא חטאו וימות: על שם מיוחד. בן ארבע אותיות דיו"ד ה"י: באזהרה. אלהים לא תקלל (שמות כב): בנקבו שם יומת כו'. קרא יתירא הוא ותניהו ענין למקלל אביו [ואמו] שאינו חייב עד שיקללם בשם המיוחד: ודברי הכל. דלא תימא הואיל וקרא יתירא הוא לרבות תניהו ענין לרבות אף המקלל עצמו וחבירו אלא דוקא קאמר רבי מנחם לרבות מקלל אביו שהוא בסקילה כמברך את השם אבל בעצמו וחבירו דלאו בעלמא הוא לא תילף מהכא: לא תקלל חרש. ומרבינן מיניה בסנהדרין (דף סו.) כל שהוא בעמך: ויתיב וקאמר מתניתין כדתנן. רב כהנא היה שונה משנתו כמות שהיא שנויה יככה וכן יככם: אמר ליה. רב יהודה כנה הפוך דבריך כנגד אחרים אמור יכהו וכן יכהם שלא תקללני: ויתיב וקאמר גם אל יתצך לנצח. את המקרא הזה היה דורש שנאמר בדואג בספר תהלים: כנה. ואמור יתצהו: והא לית ליה לרבי מאיר כו'. דתנן במסכת קדושין (דף סא.) ר"מ אומר כל תנאי שאינו כפול כתנאי דבני גד [ובני ראובן] אינו תנאי ואי לא כפליה לא אמרינן מכלל זה אתה שומע את זה: והרי סוטה דאיסורא. ופרכינן מינה לר"מ כו' דתנן במסכת קדושין מדכתיב אם לא שטית הנקי ופשיטא לן דלא הוצרכתו לברך את הסוטות ולא נאמר אלא לשמוע לאו מכלל הן קללה מכלל ברכה שאם שטית לא תנקי אלמא לא בעינן כפילה ומשני ר' תנחום הנקי כתיב בלא יו"ד כמו חנקי וקאי אקרא דבתריה דכתיב ואת כי שטית למשמע הכי חנקי ממים המאררים האלה ואת כי שטית אלמא אי לא הנקי מכלל הן אתה שומע לאו לא אמרינן:

שתויי

תוספות

והוא דאמר לאו לאו. ולאו דשבועה ממש היא אלא יש להזהר וקלא יש עונש בדבר: **יכך** וכן יככם זו היא אלה שנאמרה בתורה. תימה דלעיל לא גמרינן אלא שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה אבל אלה שאין עמה שבועה כיש עמה שבועה מנ"ל: **ועל** הכנויין באזהרה. וא"ת למ"ד בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) אלהים לא תקלל קדש איש איש כי יקלל למה לי וי"ל דאיצטריך לכרת והא דאמרינן על הכנויין באזהרה למעוטי מיתה אתא ולא למעוטי כרת: **בנקבו** שם יומת מה ת"ל. תימה הא איצטריך לכדדרשינן בפ' ד' מיתות (שם דף נו.) דאינו חייב עד שיברך שם בשם: **ושמור** נפשך מאד. תימה בקללה ד"ה חייב ובחובל עצמו איכא פלוגתא (ב"ק צא:) חבלה נמי תיפוק ליה מהאי קרא או מונשמרתם מאד לנפשותיכם ועוד תימה דבפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) דחיק לאשכוחי אזהרה למקלל אביו מנשיא וחרש ודיין ליגמר ממקלל עצמו וי"ל דאי לאו דאשכחנא אביו (ד) לא הוה גמרינן בעצמו מה שלא מצינו שאסור בחבירו*: **מקלל** חבירו דכתיב לא תקלל חרש. מחרש ואביו אתי אלא שלא חש כאן להאריך וליכא למיפרך שכן משונין כדפריך בפ' ד' מיתות (שם דף סו. ושם) על דיין וחרש ונשיא דאביו אינו משונה:

ה"צ

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"ז מה' ת"ת הלכה ב ופכ"ו מהל' סנהדרין הלכה ג ופי"ב מהל' שבועות הלכה ב סמג לאוין רח טור יו"ד סימן שלד טוש"ע חו"מ סימן כז סעיף א [וכרב אלפס עוד במו"ק פרק ג דף רפו:]:

צו ב מיי' פ"ב מהלכות שבועות הלכה א סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סימן רלז סעיף ב:

צז ג ד ה מיי' שם הל' א ו סמג שם טוש"ע שם סעיף ה:

צח ו מיי' פ"ב מהל' עבודת כוכבים הלכה ז:

[וע"ע תוס' סנהדרין סו: ד"ה מאי וכו' קא ניחא]

[עיין מ"ש הרא"ש [סי' כז] לשנות הגר"א]

מסורת הש"ס

דש"נ מ"ז · מו"ק טז. · [לעיל לא:] · [רש"י שהחזיר] · סנהדרין ס. · [סנהדרין סו. ונסמן בעירובין סג:] · [עירובין לו. וש"נ] · נדרים יג: · קדושין סב. ע"ש סוטה יז. ע"ש

רבינו חננאל

א"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנא' ויבא אותו באלה. ואומר וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים. תניא ארור בו קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה וגו' וכתיב ארור אשר יעשה פסל ומסכה. ארור בו נדוי שנאמר אורו מרוז אמר מלאך ה' וגו' איכא דאמרי מרוז גברא הוא. איכא דאמרי כוכבא הוה. דכתיב מן שמים נלחמו הכוכבים וגו' (מ"ק טז.). ואמר [עולא] בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז. ארור בו שבועה שנא' וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש אשר וגו'. ולא אמרינן תרתי עבד בהו אשבעינהו ולייטינהו. מדלא כתיב וארור: א"ר יוסי בר' חנינא אמן בו שבועה דכתיב והשביע הכהן את האשה וגו' וכתיב ואמרה האשה אמן אמן. וקי"ל (לעיל כט.) העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. אמן בו קבלת דברים שנאמר ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן. אמן בו האמנת דברים שנאמר ויאמר ירמיה הנביא אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך: א"ר אלעזר לאו לאו תרי זימני שבועה היא. וכן הן הן תרי זימני שבועה היא. ופשוטה היא: המקלל בכל הכנויים חייב דברי ר' מאיר. וחכמים פוטרין בכנויין ממיתה שנאמר ונקב שם ה' מות יומת אלא על שם המיוחד במיתה. ועל הכנויים באזהרה. וכן המקלל עצמו או חבירו [בכולן] עובר בלא תעשה. א"ר ינאי ודברי הכל. כלומר לא חלק בזה א) ר' מאיר. עצמו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד ואמרינן כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. חברו דכתיב לא תקלל חרש: המקלל אביו ואמו ר' מאיר מחייב אפילו בכנויין. ור' מנחם בר' יוסי פליג עליה ואמר בנקבו שם מה ת"ל לימד על אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם: יתיב רב כהנא וקתני יככה ה' (אלהים). וכן יככה אלהים זו היא האלה האמורה בתורה. א"ל רב יהודה כנה כלומר אל תאמר יככה אלהים אלא כך שנה יכהו אלהים. וכן האי קרא לא תקרא גם אל יתצך לנצח. אלא גם אל יתצהו לנצח: אל יכך יברכך וייטיב לך ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין. פירוש כך מפורש בירושלמי. אמר להם אל יככם אם תבואו ותעידוני מכלל שיככם אם לא תעידוני וכן אם תעידוני יברככם מכלל שאם לא תעידוני יקללכם. ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין. ומקשינן והא ר' מאיר לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן. דתנן בקדושין ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי. ופרקינן איפוך אימא ר' מאיר פוטר וחכמים מחייבין כו'. ואסיקנא

לענין

א) אולי מפרש רבינו דלא כפרש"י אלא הת"ל דהא ר"מ מודה בזה ולאו רבנן לחודייהו מסיימי למלתייהו הכי:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ וכתיב ולא יהיה עוד המים: (ב) שם וכדרבי אבין: (ג) שם בפיסקא יככה ה' וכן יככם אלהים כצ"ל: (ד) תוס' ד"ה ושמור וכו' וי"ל דאי לאו דאשכחנא אביו דגמרינן מיניה חבירו לא הוה גמרינן:

גליון הש"ס

גמ' דכתיב וישבע. וכן כי נשבעו ב"י לאמר ארור נותן אשה לבנימן (שופטים כא): רש"י ד"ה בו קבלת דברים וכו' וחייב לקיים תנאו. לא ידעתי הא ליכא חיוב לעשות התנאי אלא דאם לא יקיים התנאי בטל המעשה דמכר ומתנה מחילה וכדומה. וכזה למאי צריך לאמן שיהיה קבלה ומה צרך לקבלתו הא הנותן לא נתן רק ע"מ ואם לא יקיים התנאי ממילא בטל הנתינה וצ"ע:

אלא איפוך אפילו באיסורא לית ליה מתקיף ליה רבינא ובאיסורא לית ליה אלא מעתה שתויי יין ופרועי ראש דבמיתה הכי נמי דלית ליה לר"מ *והתנן *אלו שבמיתה [א]שתויי יין [ב]ופרועי ראש אלא לעולם תיפוך כי לית ליה בממונא באיסורא אית ליה ושאני סוטה °דאיסורא דאית ביה ממונא הוא:

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת *הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפרנו בב"ד דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ג]בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב [ד]וחייב על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה *גרידתא ומה חייב על זדונה [ה]אשם בכסף שקלים *שבועת הפקדון כיצד [ו]אמר לו תן לי פקדוני שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי או שאמר לו אין לך בידי משביעך אני ואמר אמן הרי זה חייב *השביע עליו חמש פעמים בין בפני בית דין ובין שלא בפני ב"ד וכפר [ז]חייב על כל אחת ואחת אמר רבי שמעון מה טעם מפני שיכול לחזור ולהודות [ח]היו חמשה תובעים אותו *אמרו לו תן לנו פקדון שיש לנו בידך *שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת [ט]שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ר"א אומר עד שיאמר שבועה באחרונה ר"ש אומר *עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד [י]תן לי פקדון ותשומת יד גזל ואבידה שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת [כ]שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייב על כל אחת ואחת *[ל]תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת [מ]שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת רבי מאיר אומר אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת *[נ]אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי משביעך אני ואמר אמן חייב רבי שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו אמרו לו [ס]אע"פ שאינו משלם קנס על פי עצמו משלם בשת ופגם על פי עצמו [ע]גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב [פ]גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי משביעך אני ואמר אמן פטור [צ]המית שורך את שורי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן חייב [ק]המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן פטור [ר]אמר לו חבלת בי ועשית בי חבורה והוא אומר לא חבלתי ולא עשיתי בך חבורה משביעך אני ואמר אמן חייב [ש]אמר לו עבדו הפלת את שיני וסימית את עיני והוא אומר לא הפלתי ולא סימיתי משביעך אני ואמר אמן פטור [ת]זה הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב ושאינו משלם על פי עצמו פטור: **גמ'** רב אחא בר הונא ורב שמואל בריה דרבה בר בר חנה ורב יצחק בריה דרב יהודה *תנו שבועות בי רבה פגע בהו רב כהנא אמר להו

רש"י

שתויי יין. דבמיתה לא שמעינן לה אלא הן מכלל לאו (סנהדרין פג:) דכתיב (ויקרא י) יין ושכר אל תשת ולא תמותו הא אם תשתו בבואכם אל אהל מועד תמותו: פרועי ראש. נפקא לן (סנהדרין שם) מדאיתקש לשתויי יין בספר יחזקאל (מד): והתנן אלו שבמיתה. ולא פליג איש עליה: ה"ג אלא לעולם איפוך וכי לית ליה בממונא. כלומר אלא כי מפכת לה לא תימא אפילו באיסורא לית ליה אלא ודאי אית ליה ומשום הכי ליכא פלוגתא גבי שתויי יין: ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא הוא. גביית כתובתה ושבועה דמתני' נמי ע"י ממון באה הלכך ר"מ פוטר כדאפכינן ובלאו איפוך ליכא לתרוצה דא"כ לר"מ שבועה דמתניתין איסורא גרידתא היא דע"כ בהכי איצטריך לן לאוקומיה (והוא השבעת עד אחד שאינו בא לממון) ואי רבנן פטרי בה אלמא לית להו מכלל לאו אתה שומע הן אפילו באיסורא גרידתא א"כ שתויי יין דבמיתה לרבנן מנא להו וכן מצאתי לשון בבלי בספרים ישנים(א)*לא איתמר לא תיפוך משום קושיא דשתויי יין לרבנן

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפקדון. באנשים ובנשים כו'. איידי דתנא בשבועת העדות באנשים ולא בנשים כו' תננהו נמי לכולהו: בקרובים. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו. בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד. אם מפיו נשבע שהוציא שבועה מפיו או שענה אמן אחר שבועה ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב (ויקרא ה) וכחש בעמיתו כל דהו: ומפי אחרים. שלא ענה אמן כגון משביעני עליך שתחזיר לי פקדוני ואמר אין לך בידי אינו חייב עד שיכפור בב"ד משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועת העדות גמרינן ליה וסבירא ליה לר"מ דון מינה ומינה והתם בב"ד כדפרישנא בפירקין לעיל (דף לא.): וחכ"א כו'. דסבירי להו דון מינה ואוקי באתרה כדפרישנן בפירקין דלעיל (שם): וחייב על זדון שבועה. דלא כתיב בהו ונעלם זדון השבועה שזכור על הפקדון ויודע שמתחייב על כפירתו קרבן: ועל שגגתה עם זדון הפקדון. ששגג בקרבן והזיד בפקדון דיודע דהזיד בפקדון וכפר אבל אינו יודע אם חייב עליו קרבן וכו': ואינו חייב על שגגתה גרידתא. אם סבור לישבע באמת משום דאנוס הוא: בכסף שקלים. הקנוי בשני סלעים דהכי כתיב (ויקרא ה) גבי איל האשם בערכך כסף שקלים: מפני שיכול לחזור ולהודות. אחר כפירה נמצא שבכל שבועה הוא כופרו ממון: שבועה באחרונה. אין לך בידי לא לך ולא לך בשבועה דהשתא קיימא שבועה אכולהו: אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת בגמרא מפרש לה: שאינו משלם קנס על פי עצמו. וכיון דאי אודי לא מיחייב לשלומי כי כפר נמי לאו ממונא קא כפר ליה: אבל משלם בושת ופגם וכו'. הילכך ממונא כפריה ובגמרא מפרש פלוגתייהו: המית שורך את עבדי. קנסא הוא דמשלם שלשים סלעים אפילו אינו שוה אלא דינר: אמר לו עבדו הפלת את שיני. קנסא הוא שיוצא את עבדו לחרות בשביל אבר והרי הוא כבהמתו: **גמ'** הזיד

תוספות

ה"ג בקונטרס ור"ח אלא לעולם איפוך ובאיסורא אית ליה ובממונא לית ליה ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא הוא ובספרים היה כתוב לא תיפוך והקשה בקונטרס דלרבנן דפטרי מי לית להו דשתויי יין במיתה ונראה לתרץ דהא דפטרי משום דבעינן שם המיוחד ואיכא אלהים קאי (ב) אע"ג דכבר איפליגו איידי דתנא ר' מאיר מחייב תנא נמי וחכמים פוטרין ואם תאמר התינח סוטה דלית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן משום דאית ביה ממונא אבל אכתי תיקשה מכל הנהו קראי דמייתי פ"ג דקדושין (דף סא:) בשלמא לר"מ היינו דכתיב ואם בחקותי וגו' וכן אם תטיב ואם תאבו ואם לא יתחטא משמע דמצריך ר"מ כפילא אף על גב דליכא אלא איסורא גרידא וי"ל דאם בחקותי ואם תטיב ואם תאבו איכא כמה מצות דאית בהו ממונא והוא יתחטא נמי שייך לענין ממון כגון מטמא תרומה אבל קשיא לר"ת דבספ"ק דנדרים (דף יג:) גבי נדר (ג) לית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן אע"ג דליכא אלא איסורא ואומר הר"ר י"ט דוקא באיסור חמור הוא דאית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן כגון שתויי יין ופרועי ראש דבמיתה וכן נמי גבי (ד) שבועה שלא אוכל לך בפ"ב דנדרים (דף טז.) משמע דאית ליה משום דאיסור חמור הוא דחשיב בפרק בתרא דיומא (דף פו.) חייבי כריתות ולא תשא עמהן ולקמן ברים שבועת הדיינים (דף לט.) נמי אמרינן נזדעזע כל העולם כשאמר הקב"ה לא תשא וא"ת והלא בקדושין (שם) בעי רבי מאיר תנאי כפול בשבועה גבי אז תנקה מאלתי וי"ל דהתם איכא ממונא דכתיב וכל טוב אדוניו בידו:

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפקדון. אשם בכסף שקלים. באשם מעילות כתיב ומיניה ילפינן שאר אשמות:

עין משפט נר מצוה

צט א מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הל' א סמג לאוין סימן ש:
ק ב מיי' שם הל' ח:
א ג מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' א סמג לאוין רמא:
ב ד מיי' שם פ"א הלכה ט:
ג ה מיי' שם ופ"ט מהל' שגגות הל' ז ופ"ד מהל' פסה"מ הל' כב:
ד ו מיי' פ"ז מהלכות שבועות הלכה א:
ה ז מיי' שם הלכה ט:
ו ח ט מיי' שם הל' י:
ז י מיי' שם הל' יא:
ח כ מיי' שם הל' יב:
ט ל מ מיי' שם הל' יג:
י נ ס ע מיי' שם פ"ח הלכה ג:
יא פ מיי' שם הל' א:
יב צ מיי' שם הל' ד:
יג ק מיי' שם הל' ב:
יד ר מיי' שם הל' ד:
טו ש מיי' שם הל' ב:
טז ת מיי' שם הל' א:

רבינו חננאל

לענין איסורא כי הא. וכגון פרועי ראש ושתויי יין דכתיב בהו שלא ישתו יין בבאם אל אהל מועד ולא ימותו. מכלל שאם ישתו ויבואו אל אהל מועד ימותו. כי האי גוונא דהיא איסורא. א"ר מאיר מכלל לאו אתה שומע הן. אבל לענין ממונא כגון תנאי בני גד ובני ראובן לא אמר ושאני סוטה דאע"ג דאיסורא היא (כגון) [כיון] דאית ביה ממונא דצריכה להפקיעה כתובתה לא אמר מכלל לאו אתה שומע הן: ירושלמי הא דתנן עובר בלא תעשה מהו ללקות. חברייא אמרין אינו לוקה. א"ר יוסי משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה א). גרסינן בכריתות [פרק] אמרו לו אכלת חלב (דף יב:) אמר אביי מודה ר' מאיר שאם [אמרו לו שנים יודע אתה בעדות פלוני והוא אומר לא ידעתי פטור דאי] בעי אמר לא נתכונתי לעדות: תוספתא ב) המשביע נשים קטנים או קרובים ופסולין פטורין:

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בב"ד דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בין זה ובין זה כיון שכפר בו חייב. וחייב בין בזדון השבועה בין בשגגת הקרבן. והוא דידע בפקדון דאיתיה גביה וכפר ביה. אבל אם שגג בפקדון [פטור] ומהו חייב על הזדון אשם בכסף שקלים: רב אחא ורב שמואל ורב יצחק בעא מיניהו רב כהנא

א) עי' חילופי גירסאות ועי' לעיל כח ע"א. ב) אולי דמיירי דקיבל המשביע עדותם עליו דאל"כ פשיטא ומתני' היא בריש פירקין ועי' בתוי"ט בפירקין במשנה יא בשם הרמב"ן.

מסורת הש"ס

סנהדרין פג. [פג.] תענית יז
לעיל לא: רש"ל פ"ג
גי' רש"ל דלא איתמר כלא תיפוך
[כסף משנה]
[לעיל לב.]
ב"ק קז.
ואמרו לו כצ"ל [לקמן לח.]
[נדרים סו. פז: קדושין מג. סו.]
לעיל נט
כתובות מב. [עי' תוספות לקמן לח. ד"ה אנסת]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושאני וכו' דלא אתמר כלא תיפוך: (ב) תוס' ד"ה ה"ג וכו' ואע"ג דכבר: (ג) בא"ד גבי נדר דלית ליה: (ד) בא"ד וכן נמי גבי שבועה לא אוכל לך ד:

גליון הש"ס גמ' דאיסורא דאית ביה ממונא הוא. עי' לעיל דף לג ע"ב ובתוס' שם ד"ה אוחין:

יז א מיי' פ"ז מהלכות שבועות הלכה ח:

יח ב ג מיי' שם פ"ט הלכה יב:

תורה אור

להו הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו כיון דחידוש הוא דבכל התורה לא אשכחן מזיד דמייתי קרבן והכא מייתי קרבן "לא שנא אתרו ביה ולא שנא לא אתרו ביה או דלמא ה"מ היכא דלא אתרו ביה אבל היכא דאתרו ביה מילקא לקי קרבן לא מייתי או דלמא הא והא עבדינא א"ל תנינא חמורה הימנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקאמר *ליה על זדונה מכות מכלל דאתרו ביה וקאמר מכות אין קרבן לא ומאי חומרא דניחא ליה לאיניש דמייתי קרבן ולא לילקי *אמר להו רבא בר איתי *מאן תנא זדון שבועת הפקדון לא ניתן לכפרה ר"ש אבל לרבנן קרבן נמי מייתי אמר להו רב כהנא בר מינה דההיא דאנא תנינא לה והכי תנינא לה אחד זדונה ואחד שגגתה אשם בכסף שקלים ומאי חומרא דאילו התם חטאת בת דנקא והכא אשם בכסף שקלים וליגמר מינה דלמא דלא אתרו ביה ל"א ת"ש אין חייבין על שגגתה מה הן חייבין על זדונה אשם בכסף שקלים מאי לאו בדאתרו ביה ה"נ דלא אתרו ביה ת"ש לא אם אמרת בנזיר טמא שכן לוקה תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה מדקאמר לוקה מכלל דאתרו ביה וקאמר תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה אבל קרבן מייתי מאי אינו לוקה דאינו נפטר במלקות מכלל דנזיר טמא נפטר במלקות הא קרבן כתיב ביה התם דמייתי קרבן כי היכי דתיחול עליה נזירות בטהרה אמרוה רבנן קמיה דרבה אמר להו מכלל דכי לא אתרו ביה ואיכא עדים מיחייב כפירת דברים בעלמא הוא אלמא קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור א"ל רב חנינא לרבה תניא דמסייע לך °וכחש בה [ויקרא ה] °פרט למודה לאחד מן האחין או לאחד מן השותפין °ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר וללוה [שם] בעדים אמר ליה אי משום הא לא תסייען באומר לויתי ולא לויתי בעדים לויתי ולא לויתי בשטר ממאי מדקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן האחין או לאחד מן השותפין האי לאחד מן האחין ה"ד אילימא דאודי ליה בפלגא דידיה הא איכא כפירה דאידך אלא לאו דאמרי ליה מתרוינן יזפת ואמר להו לא מחד מינייכו יזפי דהויא ליה כפירת דברים בעלמא ומדרישא כפירת דברים סיפא נמי כפירת דברים (סימן חובה כיתות דבעל הבית חומר נזירא) ת"ש אינו חייב על שגגתה ומהו חייב על זדונה אשם בכסף שקלים מאי לאו זדון עדים לא זדון עצמו ת"ש *היו שתי כתי עדים כפרה הראשונה ואחר כך כפרה השניה שתיהן חייבות מפני שיכולה עדות להתקיים בשתיהן *בשלמא שניה (א) תתחייב דהא כפרה להכת ראשונה אלא ראשונה אמאי מיחייבא

הא

רש"י

הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו. חייב קרבן או מלקות או שניהן וגבי שבועת העדות אע"ג דחייב נמי מזיד כשוגג ליכא למיבעי הך בעיא משום דאין התראה ודאי בשבועת העדות דמי יודע שהם יודעים לו עדות ויכול להתרות בו: לא אשכחן מזיד דמייתי קרבן. לאו דוקא כל התורה קאמר שהרי ד' מביאין על הזדון כשגגה הבא על השפחה (ב) ונזיר שנטמא ושבועת העדות ושבועת הפקדון:* ה"ג אמרו ליה תנינא חמורה הימנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקאמר על זדונה מכות מכלל דאתרו ביה וקאמר מכות אין קרבן לא ומאי חומרא דניחא ליה לאיניש דמייתי קרבן ולא לילקי אמר להו רבא בר איתי מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה רבי שמעון היא אמר להו רב כהנא בר מינה דההיא דאנא תנינא והכי תנינא לה אחד זדונה ואחד שגגתה אשם בכסף שקלים ומאי חומרא דאילו התם חטאת בת דנקא והכא אשם בכסף שקלים וליגמר מינה התם בדלא אתרו ביה. והכי פירושה חמורה ממנה שבועת הפקדון משבועת העדות שחייבין על זדונה מכות מה שאין כן בעדות שאין בה התראה ודאי ועל שגגתה עם זדון הפקדון אשם בכסף שקלים ובעדות קרבן עולה ויורד: מכות אין קרבן לא ומאי חומרא דמכות מקרבן הואיל ילא תרווייהו עבדינן ביה הא בעדות מייתי קרבן ומשני ניחא ליה לאיניש כו' אמר להו רבא בר איתי לרבנן הך מתני' דקתני להו מהכא לא תפשטה דלעולם קרבן איכא לרבנן והך מתני' דקתני קרבן לא רבי שמעון היא דקאמר שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה כדאמרן בפירקין דלעיל שכן לא עשו בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג: אמר להו רב כהנא. לא תדחקוה לאוקומה כר' שמעון ובעיין נמי לא תפשטוה דהאי תנינא לה כו': ומאי חומרא. הא שבועת העדות נמי זדונה ושגגתה קרבן: היינו חומרא דאילו בעדות חטאת היא ולא נתנה בה תורה קצבה ויכול לקנותה במעה כסף דנקא שתות והיינו מעה שהיא אחד מששה בדינר: וליגמר מינה. למיפשט בעיין דמייתי קרבן ולא לקי: ומשני דלמא התם בדלא אתרו ביה. קאמר דהא לא איירי בה במלקות כלל: לא אם אמרת. לא ידעינן במאי קאי לא אם אמרת: הא קרבן כתיב ביה. והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו וכו' (במדבר ו): כי היכי דתיחול עליה נזירות בטהרה. שמתחיל למנות מעכשיו ותלה הכתוב בקרבן ולא לכפרה הוא בא: אמרו רבנן קמיה דרבה. הנך רבנן דלעיל דתנו שבועות בי רבה אמרו לפניו מקך שאל רב כהנא מהם: אמר להו. מדקא מיבעי' ליה באתרו ביה: מכלל. דפשיטא ליה דכי לא אתרו ביה הני סהדי דמיחייב קרבן ואף על גב דידעי הני סהדי שהוא חייב לו ולמאי ניחייב והא לא תועיל לו כפירתו ועל כרחו ישלם נמצא שכפירת דברים בעלמא הוא: פטור. מקרבן: פרט למודה לאחד מן האחין. שיש לו חלק בממון זה וכשתבעו האח השני כפר: פרט ללוה בשטר. קס"ד לכופר נמי ממון שיש לו עליו שטר או עדים: לא תסייען. דהא מתני' לאו בכופר ממון קאמר אלא במודה בממון וכופר שלא מסר לו שטר עליו ולא היו עדים בדבר: מתרוייהו יזפת. משניכם לויתי כל המנה ולא היה לחבירך חלק בו: (ג) לאו זדון עדים. שהתרו בו:

הא

תוספות

הזיד בשבועת הפקדון מהו. פירש בקונטרס דבשבועת העדות ליכא למבעי הך בעיא משום דאין התראה ודאי בשבועת העדות דמי יודע שהם יודעים לו עדות ואין נראה דלא חשיב ספק כיון דלמותרה אין ספק דהא בעדים זוממין אי הוו צריכי התראה הוה מתרינן בהו אף על גב דהמתרים בהם אין יודעין אם הם משקרים והא דלא בעי הך בעיא בשבועת העדות משום דאי אפשר לידע לעולם אם הם מודין שיכולין לומר שכחנו: כיון דחידוש הוא כו'. לאו חידוש גמור הוא דהא איכא טובא כדפירש בקונטרס אלא כלומר כיון שניתן זדונו לכפרה: מילקא לקי קרבן לא מייתי. ואף על גב דגבי שפחה כתיב (ויקרא יט) בקורת תהיה והביא את אשמו הא אמרינן בסוף ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) דהיא לוקה והוא מביא קרבן: מאי אינו לוקה דלא מיפטר במלקות. תימה דמעיקרא ס"ד דבעי למילף מיניה חומרא דדין הוא שנחמיר בנזיר שכן לוקה ולמאי דמסיק השתא צ"ל דמיתניא לענין קולא דדין הוא שנקל בנזיר שכן מיפטר במלקות ונראה דלא ידע לגבי מאי מיתניא אי נמי מעיקרא ס"ד דה"פ לא אם הקלת בנזיר שהוא טמא שכן כפרתו תלויה במלקות הקל ולא בקרבן תאמר בשבועת הפקדון שאין כפרתו תלויה במלקות אלא בקרבן דחמור ודלא כמ"ד לעיל ניחא ליה לאיניש דליתי קרבן ולא לילקי ומיהו בסיפרי מיתניא הך ברייתא ומיתניא איפכא והכי איתא התם בפרשת נשא גבי נזיר בפתע להביא את האונס פתאום להביא את השוגג והדין נותן ומה במקום שלא חייב את המזיד חייב בו את השוגג כאן שחייב את המזיד אינו דין שנחייב את השוגג ומכאן שחייב את המזיד אמרת ק"ו מה שבועת העדות שלא חייב את השוגג פירוש שגגתה גרידא חייב את המזיד כאן שחייב את השוגג אינו דין שנחייב את המזיד לא אם אמרת בשבועת העדות שכן אינו לוקה תאמר בנזיר שלוקה והואיל ולוקה לא יביא קרבן ת"ל וכפר מאשר חטא וגו' ונראה דהיינו הך דמייתי במתניתין ובמקום שבועת העדות אית למיגרס שבועת הפקדון ואית למיגרס נמי הכא איפכא כדאמרינן בסיפרי מה לשבועת הפקדון דכן אינו לוקה כו' וכן גר"ח וזה לשונו ואתינן למפשטה מהא דתניא בסיפרי דבי רב לא אם אמרת בשבועת הפקדון שכן אינו לוקה תאמר בנזיר שנטמא דלוקה והואיל ולוקה כו' ואם תאמר מאי קמשני דלא מיפטר במלקות כלומר אלא צריך עדיין קרבן והא היא גופה אתינן למילף בנזיר שיהא עדיין צריך קרבן ולר"ת דה"פ דלא מיפטר במלקות שאין מתכפר במלקות לחודיה תאמר בנזיר שמתכפר במלקות לחודיה דכי מייתי נמי בשוגג קרבן לא מייתי אלא למיחל עליה נזירות טהרה כדמסיק הלא כרבי אלעזר הקפר דאמר (נזיר דף יט.) נזיר טמא חוטא הוא והא דפריך והא קרבן כתיב ביה פירוש הא בשוגג כתיב קרבן ולמאי קאתי אם לא לכפר וא"כ נילף משבועת הפקדון דבמזיד לא יפטר במלקות אלא יצטרך עדיין קרבן ומשני כו': פרט ללוה בשטר ולוה בעדים. כגון דאמר לא לויתי דכאומר לא פרעתי דמי: הכא

הכא

רבינו חננאל

הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו. כיון [דמייתי] קרבן על המזיד כשוגג לא לקי [או דלמא כו'] או דלמא תרוייהו מיחייב. א"ל מדתנינן חמורה ממנו. פירוש משבועת העדות שבועת הפקדון שחייב על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים ש"מ שאם הזיד לוקה ואין מביא קרבן. ואוקמוה להא לרבי שמעון דסבר לא ניתנה זדון שבועת הפקדון לכפרה בקרבן. ומאי חומרא דשבועת הפקדון משבועת העדות דניחא ליה לאיניש דניתי קרבן ולא לילקי. אי נמי בשבועת העדות כתיב נקבה מן הצאן כשבה וגו' אפילו תימא בת דנקא. ובפקדון אשם בכסף שקלים. ואמר להו רב כהנא הא מתניתא לאו הכי שנויה כדקאמריתו. אלא הכי שנויה שבועת הפקדון אחד שגגתה ואחד זדונה אשם בכסף שקלים. ונפשוט מינה דלא לקי ואפי' בזדונה. ואמרינן דלמא מתניתא בדלא אתרו ביה. ואתינן למפשטה מהא דתניא בספרי דבי רב לא [אם] אמרת בשבועת הפקדון דאינו לוקה תאמר בנזיר שנטמא שלוקה הואיל ולוקה לא יביא קרבן ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש דברי ר' יאשיה רבי יונתן אומר בפתע זה שוגג. פתאום זה אונס. מדקתני בנזיר שלוקה. מכלל דאתרו ביה וקתני לא אם אמרת בשבועת הפקדון שאינו לוקה ש"מ דאע"ג דאתרו ביה בשבועת הפקדון לא לקי. ודחי' מאי אינו לוקה דקתני דלא מיפטר במלקות אלא צריך קרבן. ואקשינן אי הכי האי דקתני תאמר בנזיר שלוקה מכלל דנזיר שנטמא מיפטר במלקות. והא בהדיא כתיב ביה וביום השמיני יביא שתי תורים וגו'. ושנינן האי קרבן דמייתי נזיר זה למיחל עליה נזירות בטהרה הוא ולא משום דהזיד בטומאה: אמרות להא שמעתא קמי דרבא אמר להו לדידכו דאמריתו דלא מיפטר במלקות היכא דאתרו ביה אלא צריך נמי קרבן אי לא אתרו ביה מילקא הוא דלא לקי הא קרבן חייב. ואע"ג דאיכא שהדי דהאי פקדון בהאי שעתא דמישתבע איתיה גביה אמאי כפירת דברים בעלמא נינהו. דהא הני שהדי מחייבי ליה בפקדון וליכא הכא כפירת ממון וכל הנשבע כי האי גוונא היכא דאיכא שהדי פטור הוא: א"ל רב חנינה לרבה תניא דמסייעא לך ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר וללוה בעדים. אמר ליה הא איכא לאוקמא בטוען לויתי ולא לויתי מטך לא בשטר ולא בעדים דבממון מודה ואינו כופר אלא בעדים. דהא ודאי לאו כפירת ממון היא. ורישא דהא מתניתא מוכחא דכי דקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן האחים כו' ופשוטה היא: ת"ש אין חייבין על שגגת הפקדון. ומה הן חייבין על זדונו אשם בכסף שקלים. מאי לאו זדון עדים דאיכא שהדי דהאי פקדון איתיה לגביה וקתני חייב אשם. ודחינן לא בזדון עצמו. פירוש כגון שהודה כי הזיד בשבועתו. דאמרי' לא מיכפר לך עד דמייתית אשם: ת"ש היו ב'] כתי עדים כפרה הראשונה כו'

רא

[נדה מא. כריתות ט.]

ריטב"א מחק ת"ז

לעיל לד: [שם]

[שם לב.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשלמא שניה תתחייב וכו' אלא דאשונה אמאי תתחייב הא: (ב) רש"י ד"ה לא אשכחן וכו' על השפחה חרופה ונזיר: (ג) ד"ה מאי לאו זדון עדים שהתרו בו. נ"ב ס"ה בלא התרו בו נמי קשיא לרבה אלא דזדון עדים לא משכחת לה אלא בהתרו בו דאי לא התרו בו איכא למימר שגגה וליכא זדון:

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"א מהלכות שבועות הלכה ט:
כ ב מיי' פ"ד מהלכות גניבה הלכה א סמג עשין עא טור ח"מ סי' שנג:
כא ג מיי' פ"ז מהלכות שבועות הלכה ח:
כב ד מיי' שם פרק ח הלכה יד:
כג ה ו מיי' שם הלכה יג:
ב"ק סה. קי.
כד ז מיי' שם פרק ז הלכה ג:
כה ח מיי' שם פרק ט הלכה ג:
כו ט מיי' פ"ט מהלכות גזילה ואבידה הלכה א סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שעא סעיף ב:
כז י מיי' פרק ז מהלכות שבועות הלכה ד ופ"ה מהל' טוען ונטען הלכה א סמג לאוין רמא טור שו"ע ח"מ סימן צה סעיף א:
[ועי' היטב תוס' ב"מ ד: ד"ה אין]

גמרא

*הא קיימא שניה אמר רבינא הכא במאי עסקינן כגון שהיתה שניה בשעת כפירת הראשונה קרובין בנשותיהן ונשותיהן גוססות מהו דתימא *רוב גוססין למיתה קמ"ל השתא מיהת חיי נינהו ולא שכיבי תא שמע *בעל הבית שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן וחומש ואשם אם משבאו עדים הודה משלם תשלומי כפל ואשם הכא נמי כדרבינא אמר ליה רבינא לרב אשי תא שמע חמורה ממנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקאמר לוקה מכלל דאיכא עדים וקאמר על שגגתה אשם בכסף שקלים אמר להו רב מרדכי בר מינה דההיא דהאמר להו רב כהנא אנא תנינא לה והכי תנינא לה אחד זדונה ואחד שגגתה אשם בכסף שקלים תא שמע לא אם אמרת בנזיר טמא שכן לוקה תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה היכי דמי אי דליכא עדים אמאי לוקה אלא פשיטא דאיכא עדים וקתני תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה מלקא הוא דלא לקי אבל קרבן מייתי תיובתא דרבה תיובתא רבי יוחנן אמר הכופר בממון שיש עליו עדים חייב בשטר פטור אמר רב פפא מאי טעמיה דרבי יוחנן עדים עבידי דמייתי שטר הא מנח אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא שטרא נמי עביד דמרכס אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע היינו טעמיה דרבי יוחנן *משום דהוה שטר שעבוד קרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות איתמר משביע עדי קרקע פליגי (א) רבי יוחנן ור"א חד אמר חייב וחד אמר פטור תסתיים דרבי יוחנן דאמר פטור מדאמר רבי יוחנן הכופר בממון שיש עליו עדים חייב שטר פטור וכדרב הונא בריה דרב יהושע תסתיים א"ל רבי ירמיה לר' אבהו לימא רבי יוחנן ורבי אלעזר בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן קא מיפלגי *דתנן *הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר חייב להעמיד לו שדה דברי רבי אליעזר וחכ"א אומר לו הרי שלך לפניך ואמרינן במאי קמיפלגי רבי אליעזר דריש רבויי ומיעוטי ורבנן דרשי כללי ופרטי רבי אליעזר דריש רבויי ומיעוטי וכחש בעמיתו ריבה בפקדון או בתשומת יד מיעט או מכל אשר ישבע חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות ורבנן דרשי כללי ופרטי וכחש בעמיתו כלל בפקדון או בתשומת יד או בגזל פרט או מכל אשר ישבע עליו חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט *מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטל יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון מאן דמחייב כרבי אליעזר ומאן דפטר כרבנן אמר ליה לא מאן דמחייב כרבי אליעזר ומאן דפטר אמר לך בהא *אפילו רבי אליעזר מודה דרחמנא אמר מכל ולא הכל אמר רב פפא משמיה דרבא מתניתין נמי דיקא דקתני גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב ואילו גנבת את עבדי לא קתני מ"ט לאו משום דעבד איתקש לקרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות אמר רב פפי משמיה דרבא אימא סיפא זה הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב ושאינו משלם על פי עצמו פטור זה הכלל לאתויי מאי לאו לאתויי גנבת את עבדי
אלא

תורה אור: ויקרא ה

רש"י

הא קיימא שניה. אלא לאו ש"מ כפירת ממון שיש עליו עדים הויא כפירה: קרובין בנשותיהן. נשואי שתי אחיות דההיא שעתא לא חזו לאסהודי ואם תאמר למה לי למיתנא איצטריך כגון שהיו גוססות באותה שעה: מהו דתימא. קיימא לן רוב גוססות למיתה והוו להו כמתות והוה ליה ממון שיש עליו עדים דלא תתחייב ראשונה קמ"ל השתא מיהא לא שכיבי ואף על גב דרוב גוססין למיתה כל זמן שלא מת חי הוא לכל דבריו: טוענת גנב. פטר עצמו על ידי גניבה שטען נגנב הימני ושומר חנם פטור מגניבה וקיימא לן בב"ק (דף סג:) שאם נשבע ובאו עדים משלם כפל שגנב עצמו אבל אם הודה אח"כ אין כאן כפל דמודה בקנס פטור אבל חומש ואשם יש משום שבועת הפקדון: ונשבע והודה ובאו עדים. גרסי' ולא גרסינן אחרי כן: משלם תשלומי כפל. משום עדים: ואשם. משום שבועה אבל חומש לא משלם וילפינן לה בבבא קמא מהאי קרא ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו ממון המשתלם בראשו מוסיף חומש ושאינו משתלם בראשו כגון זה שישלם עליו כפל אין מוסיף חומש: כדרבינא. שהיו עדים קרובים בנשותיהן בשעת שבועה לפיכך חייב קרבן כמאן דליתנהו: בר מינה דההיא. אין ללמוד הימנה דלא איירי במכות כלל ודלמא בזדון עצמו קאמר ולא בזדון עדים: אי דליכא עדים. דאתרו בנזיר אמאי לוקה: עבידי דמייתי. הלכך מהניא ליה כפירתו אם ימותו העדים: משום דהוה ליה. האי שטר ממון שהקרקעות משועבדים לו והכופר בו ככופר בקרקעות וקיימא לן לקמן (דף מב:) דאין נשבעין על הקרקעות הלכך כי אישתבע נמי אין לה דין חיוב שבועה להביא עליה קרבן: וכדרב הונא בריה דרב יהושע. דפריש טעמא דרבי יוחנן משום דאין חייבין על כפירת [שעבוד] קרקעות: חייב להעמיד לו שדה. דקסבר קרקע נגזלת וקיימא לה ברשות גזלן וקרינן ביה והשיב את הגזלה (ויקרא ה): הרי שלך לפניך. קסבר קרקע אינה נגזלת וכי שטפה נהר ברשותיה דמרא קמא היא קיימא: מיעט שטרות. שאין גופן ממון שאינן אלא לראיה שבהן: מאן דמחייב. עלייהו דין קרבן שבועה כרבי אליעזר כי היכי דמרבה להו לענין השבה מרבה להו נמי לכל האמור בענין וקרבן בההיא ענייא כתיב: אפילו רבי אליעזר מודה. דאף על גב דאיתרבו בענין השבה לא איתרבו לענין חומש ואשם דכי אהדר קרא ונקט ענין חומש ואשם כתיב או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' וחמישיתו יוסף עליו את אשמו יביא מכל ולא הכל ואימעיט להו דבר שאינו דומה לפרט: מתניתין נמי דיקא. כרבי יוחנן דאין חיוב קרבן שבועה בקרקעות: דעבד איתקש לקרקעות. והתנחלתם אותם [וגו'] לרשת אחוזה (שם כה) כאחוזה:

תוספות

הכא נמי כדרבינא. שהיו קרובין בנשותיהן אבל גוססות לא צריך למימר דהא הכא ליכא לאקשויי פשיטא דהא קמ"ל דהודה ואח"כ באו עדים דמשלם קרן וחומש וכי באו עדים ואח"כ הודה משלם תשלומי כפל:

ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות. תימה והא רבי יוחנן גופיה אית ליה בסוף בבא בתרא (דף קעה:) דשעבודא דאורייתא וא"כ אפילו בעל פה היכי משכחת לה לשבועת העדות ולשבועת הפקדון והכי נמי קשה מהשולח (גיטין דף לז.) דאמר רבי יוחנן שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט ואם כן אפילו בעל פה לא משכחת לה לדידיה וכן בפרק קמא דב"מ (דף ד: ושם) גבי מודה מקצת ובפרק הכותב (כתובות דף פז: ושם) ואיתא נמי התם גבי עד אחד דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ולמ"ד שעבודא דאורייתא לעולם לא משכחת שבועה וצ"ל (ב) דאליביה משכחת כשמחל השעבוד*: מיעט שטרות. אפילו מאן דלא דאין דינא דגרמי בהגוזל קמא (ב"ק דף נח.) ופטר שורף שטרותיו של חבירו מכל מקום כיון דכי איתנהו בעינייהו מחייב ליה לאהדורינהו ה"א דכי כפר חייב ומיהו לבסוף דמסיק דלענין השבה דוקא פליגי אי אומר לו כשנגזלו הרי שלך לפניך ולא לענין שבועה קשיא מה שייך למעוטי שטרות הא אפילו שרפן פטור כ"ש נשתנו וצריך לומר דסבר כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי אי נמי כי פטרינן היינו כי קלינהו באחרייהו אבל נטלן ושרפן חייב: מתניתין נמי דיקא. אע"ג דמאן דמחייב נמי מודה דלרבנן פטור מ"מ מייתי דסתם מתניתין דיקא כמאן דפטר ומיהו קצת תימה דמייתי ממתניתין דדחי לה לייתי ממתניתין דשבועת הדיינין (לקמן דף לח:) דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אם כן אין כאן קרבן:
אלא

מסורת הש"ס

[לעיל לג.]
שם. גיטין כח. ערכין יח. [קידושין עח:]
[ב"מ ה. כתובות פז.]
ב"ק קיז:
[לקמן מב:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' פליגי בה רבי יוחנן ור"א: (ב) תוס' ד"ה ואין וכו' וצריך לומר דכולהו משכחת כשמחל:

רבינו חננאל

הא דאמר רבינא כגון שהיו קרובים לנשותיהן והיו נשותיהן גוססות כו'. וכבר פרשנוהו למעלה. א) ואמר רבינא לרבא אמאי חייבת הכת הראשונה. הא איכא עלייהו סהדי דמשהדי דידעי בהאי סהדותא דפקדון כגון שהיו קריבין לנשותיהן כו'. אבל השניה כיון שכפרה כת הראשונה כמי שאין שם עדות כלל דמי. ועלתה בתיובתא דרבא תיובתא. הא דתנן במתני' וחייבין על זדון השבועה עם שגגתה כו'. פירושא בתוספתא היא. איזוהי זדון העדות עם זדון השבועה שהוא חייב בה היודע וזכור לעדות ויודע שכל הנשבע חייב קרבן זהו זדון העדות עם זדון השבועה שחייב. וכן מי שיודע לעדות אבל אינו יודע שכל הנשבע חייב קרבן זהו זדון העדות עם שגגת השבועה שהוא חייב. ואיזו היא שגגת שבועת העדות שהוא פטור. כגון שהיה יודע לו עדות ושכחה בשעת השבועה שהוא פטור. שנא' ונשבע על שקר. מי שיודע שהוא שקר בשעת השבועה. וכן בענין הפקדון היודע בפקדון שהוא אצלו ויודע שכל הנשבע בפקדון על שקר חייב קרבן. זהו זדון הפקדון עם זדון השבועה שחייב. וכל היודע שהפקדון אצלו אע"פ שאינו יודע שכל הכופר ונשבע בפקדון מביא קרבן חייב. וזהו זדון הפקדון עם שגגת השבועה שהוא חייב. אבל מי שאינו יודע שיש לו פקדון בידו או שהיה יודע ובשעה שנשבע נעלם ממנו פטור הוא שנאמר ונשבע על שקר: ר' יוחנן אמר הכופר בממון שיש עליו עדים ונשבע חייב. בשטר פטור. מאי טעמא רב פפא אמר עדים עבידי דשכבי וכמאן דליתניהו דמו. אבל שטר הא מנח. ורב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו שטרא נמי עביד דאירכס. אלא היינו טעמא דר' יוחנן משום דשטר שעבוד קרקעות דקי"ל מלוה בשטר גובה מן הקרקע ואפילו ממשעבדי. ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות: המשביע עדי קרקע. אסיקנא ר' יוחנן פוטר ור' אלעזר מחייב נימא בפלוגתא דר' אליעזר ורבנן פליגי דתניא הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר חייב להעמיד לו שדה דברי ר' אליעזר וחכ"א אומר לו הרי שלך לפניך. ואמרינן במאי פליגי ר' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי ורבנן דרשי כללי ופרטי. ר' יוחנן כרבנן ור' אלעזר כר' אליעזר. ודחי' ר' אלעזר ודאי כר' אליעזר. אבל ר' יוחנן אמר לך [בהא] אפילו רבי אליעזר מודה דפטור. שנאמר או מכל אשר ישבע עליו לשקר. ולא כל למעוטי קרקעות. אמר רב פפא מתני' נמי דיקא דקתני גנבת שורי והוא [אומר] לא גנבתי כו' ופשוטה היא:
מתני'

גליון הש"ס

גמרא כ"ע כדרבינא. [illegible] בנשותיהם מ"מ לא מקרי תחלתו בפסול דמ"מ עתה שנתרחקו מעידים על ההפך שהוא פקדון וממילא חייב כפל ע"י העדים אחרים ששמעו או דנשבע דמעידים עתה שנשבע בשקר. ותמוה לי דא"כ גם לענין התרו בו לחייב מלקות משכחת לה בכה"ג דהעדים שהתרו בו לא ידעו שהוא פקדון (דמ"מ מקרי התראת ודאי כיון דידוע להמותרה כמ"ש תוס') והיו עדים קרובים בנשותיהן שידעו שהוא פקדון ואח"כ נתרחקו ונאמנים להעיד עתה שזה פקדון וממילא חייב מלקות על העדים שהתרו שמעידים שכפר ונשבע ואין מקום לחלק בין קרבן למלקות. ולומר דהוי התראת ספק דהמותרה מסופק שמא לא ימותו הנשים ולא יכין עדים כשרים להעיד עליו. דנראה כיון דהעבירה ודאי והספק רק אם הב"ד יענשו עליו לא מקרי התראת ספק. ועיין יבמות דף פ ע"א בתוס' ד"ה נעשה ומש"כ בזה וצ"ע:

א) לכאורה נ"ל אמר רבינא דלא קשיא לרבא דאמאי חייבת הכת הראשונה וכו' בהאי סהדותא דפקדון דמיירי כגון וכו' אבל השניה בוודאי חייבת כיון וכו'

*אלא מהא ליכא למשמע מינה: **שבועת הפקדון** כיצד תן לי פקדון שיש לי בידך כו': *תנו רבנן כלל אינו חייב אלא אחת פרט חייב על כל אחת ואחת דברי ר"מ ר' יהודה אומר "שבועה לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת רבי אליעזר אומר לא לך ולא לך ולא לך שבועה חייב על כל אחת ואחת ר"ש אומר עד שיאמר שבועה לכל אחת ואחת אמר רב יהודה אמר שמואל כללו של רבי מאיר פרטו של רבי יהודה כללו של רבי יהודה פרטו של רבי מאיר *ור' יוחנן אמר הכל מודים בולא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בלא לך שרבי מאיר אומר פרט ורבי יהודה אומר כלל ואיזהו כללו של ר' מאיר "שבועה שאין לכם בידי במאי קמיפלגי שמואל דייק מברייתא ור' יוחנן דייק ממתניתין שמואל דייק מברייתא מדקאמר רבי יהודה ולא לך פרטא הוי מכלל דשמעיה לר' מאיר דאמר כללא הוי ואמר ליה ר' יהודה פרטא הוי ור' יוחנן אמר תרוייהו לר' מאיר פרטא הוי ואמר ליה רבי יהודה בולא לך מודינא לך בלא לך פליגנא עלך ושמואל *עד דאודי ליה אודויי לפלוג עליה איפלוגי ורבי יוחנן דייק ממתניתין מדקאמר ר' מאיר *שבועה שאין לכם בידי כללא הוי מכלל דולא לך פרטא הוי דאי סלקא דעתך ולא לך כללא הוה ארמשמע לן שבועה שאין לכם בידי נשמעינן שבועה לא לך ולא לך כל שכן שבועה שאין לכם בידי ושמואל אמר כל האומר ולא לך כאומר שבועה שאין לכם בידי דמי תנן לא לך ולא לך ולא לך תני לא לך ת"ש תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה תני תשומת יד גזל אבידה ת"ש תן לי חטין ושעורין וכוסמין תני שעורין כוסמין והאי תנא כל הכי שביש תני ואזיל אלא הא מני רבי היא *דאמר לא שנא כזית כזית ולא שנא כזית וכזית פרטא הוי תא שמע מדידיה ר' מאיר אומר אפילו חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת תני חטה שעורה כוסמת מאי אפילו אמר רב אחא בריה דרב איקא אפילו חטה בכלל חטין ושעורה בכלל שעורין וכוסמת בכלל כוסמין: תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה שיש לי בידך כו': תן לי חטין ושעורין *א"ר יוחנן "פרוטה מכולם מצטרפת פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב וחד אמר אכללי נמי מיחייב והתני ר' חייא הרי כאן חמש עשרה חטאות ואם איתא עשרים הויין האי תנא דפרטי קא חשיב דכללי לא קא חשיב והא תני רבי חייא הרי כאן עשרים חטאות ההיא אפקדון ותשומת יד וגזל ואבידה בעא מיניה רבא מרב נחמן היו חמשה תובעין אותו ואמרו לו תן לנו פקדון תשומת יד וגזל ואבידה שיש לנו בידך אמר לאחד מהן שבועה שאין לך בידי פקדון תשומת יד גזל ואבידה ולא לך ולא לך ולא לך מהו אחדא מיחייב

או

רש"י

כלל אינו חייב אלא אחת. לקמיה מפרש מאי כלל ומאי פרט: ולא לך גרסינן בכולהו ולא גרסינן לא לך: כללו של ר' מאיר זהו פרטו של רבי יהודה. מאי שמשמע ר' יהודה שהיה עושה ר' מאיר כלל דהיינו ולא לך ולא לך עשאן ר' יהודה פרט וממילא שמעינן דפרטו של רבי מאיר היינו לא לך לא לך דאי לא מאי הוי פרטא לרבי מאיר והוא כללו של רבי יהודה דאי לא לך לרבי יהודה נמי פרטא ולא חשיבא כלל אלא שאין לכם מאי שנא ולא לך דנקט: הכל מודים בולא לך שהוא פרט. רבי מאיר לא פליג אדר' יהודה בולא לך והכי קאמר רבי יהודה ולא לך הוא דהוה פרטא אבל לא לך כללא דלא אשבועה קאי ולקמיה מפרש מהיכא דייק ר' יוחנן דתרוייהו לרבי מאיר פרטי הוו: ושמואל אמר לך אדמודי ליה אודויי ליפלוג עליה איפלוגי. כלומר אי ס"ד דשמעיה ר' יהודה לרבי מאיר דמשוי לתרוייהו פרטא לא הוה ליה למינקט מילתא בולא לך דמודי ליה בגויה אלא הכי הוה ליה למתני רבי יהודה אומר לא לך אינו חייב אלא אחת למינקט מילתא דפליג עליה בגוה: סתם מתניתין ר"מ: תנן ולא לך ולא לך. וי"ו גרסינן בכולהו אלמא לר"מ פרטא הוי ותיובתא דשמואל: ר' היא דאמר. במס' זבחים בפ' שני לא שנא שוחט את הזבח ע"מ לאכול כזית למחר כזית בחוץ ל"ש כזית למחר וכזית בחוץ פרטא הוי ב' מחשבות הן ותפים את הראשונה והוי פיגול ושוב אין מחשבה שניה מוציאתו מידי פיגול אליבא דר' יהודה דאמר התם זה הכלל כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום פיגול וחייבין על אכילתו כרת ומתניתין דהכא רבי היא ולאו ר' מאיר: מדידיה. מדר' מאיר גופיה: חטה בכלל חטין. אם טענו חטה הרי הוא כטענו חטין כדכתיב (שמות ט) והחטה והכוסמת לא נכו: פרוטה מכולן מצטרפת. אם אין לו עליו מכולן אלא שוה פרוטה מצטרפין לחייבו: פליגי בה רב אחא ורבינא. במתני' ובמילתיה דרבי יוחנן: חד אמר אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב. חייב על כל אחת ואחת דקתני מתני' חייב שלש קאמר חדא אחטין וחדא אשעורין וחדא אכוסמין אארבעה לא מחייבין ליה למימר שבועה שאין לך בידי חדא שבועה באפי נפשה היא שכלל בה אין לך בידי כלום וחזר ופרט לא חטין ולא כוסמין ולא שעורין אלא פרטא פירושא דשבועה שאין לך בידי הוא וכי אמר רבי יוחנן פרוטה מכולן מצטרפת לאו אסיפא דמתני' דחייב ליה על כל אחת ואחת קאי דכיון דכל חדא וחדא באפי נפשה הוא לא מצטרפי אלא ארישא אמר שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת פרוטה מכולן מצטרפת לאותה שבועה דהא חדא היא: וחד אמר. חייב על כל אחת ואחת דקתני מתני' ד' נינהו חדא אכללא ותלת דפרטא ודר' יוחנן אסיפא נמי קיימא ואשבועתא דכללא ומיחייב מיהא חדא: ט"ו חטאות. היו חמשה תובעין אותו דמתני' וכל אחד תבעו חטין ושעורין וכוסמין ואמר שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין ולא לך ולא לך הרי כאן ט"ו חטאות ואם איתא דארבע חטאות הן כ' הויין: דכללי לא קחשיב. אע"ג דאיתנהו: והתני ר' חייא. בדוכתי אחריתי הרי כאן כ' ש"מ ד' שבועות הן ובקמייתא לא חשיב דכללא: ומשני לעולם תלת נינהו דההיא דכללא ליתא וכי קתני עשרים אפקדון אתשומת יד אגזל ואבידה דאיכא ד' פרטי לכל חד וחד דהוה להו עשרים: אחדא מיחייב. אכל חד וחד נהגך בתראי דולא לך דקאמר לאו אפרטא דפקדון ותשומת יד קאי ואין כאן אלא ח' חטאות ד' משום ראשון ואחד לכל אחד מן האחרונים:

או

תוספות

אלא מהא ליכא למשמע מינה. ואם תאמר ולידוק ממתניתין דפירקין (דף לו:) דפטרינן בקנס וכל שכן בקרקע כדמוכח בפ' שבועת העדות (לעיל דף לד.) דקאמר ולר' יוחנן דאמר משביע עדי קרקע פטורין מאי בינייהו איכא בינייהו קנס ולאו פירכא דלקמן(א) טעמא משום דלא כפר ליה ממונא שלא היה מתחייב בהודאתו אבל גבי עדות מאן דפטר בעדי קרקע מחייב בעדי קנס שהרי יתחייב ע"י עדותן כמו בשאר ממון: **הבא** גרס לא לך לא לך ולא לך ולא גרסינן וי"ו בכולהו אלא בבתרא וכן בכל הני דמייתי דאי גרסי' וי"ו בכולהו אם כן במסקנא דמוקי לה כרבי לימא ר' יהודה היא דאמר ולא לך פרטא הוא אבל השתא לא מתוקמא כוותיה דהא תרוייהו חשיב פרטא בין בוי"ו בין בלא וי"ו והסוגיא דשמעתין קשיא דמוכח בפ"ב דזבחים (דף ל: ושם) דטפי הוי פרטא בלא וי"ו מבוי"ו לר' יהודה דאמר התם או דלמא כזית וכזית לר' יהודה פרטא הוי וכל שכן כזית כזית ובספר ישן גרס הכא כולה סוגיא איפכא ור' יוחנן אמר הכל מודים בלא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בולא לך וגרסינן תני ולא לך תני פקדון ותשומת יד כו': **כללו** של ר' יהודה. פי' לא לך פרטו של ר"מ פי' בקונטרס דאי לרבי יהודה נמי פרט הוי אמאי נקט ר' יהודה טפי ולא לך וא"ת הא דלא נקט לא לך משום דמודה בה ר"מ וי"ל דמכל מקום הוה ליה למימר אף ולא לך: **הרי** כאן ט"ו חטאות. גבי שבועת העדות מיתניא דגבי פקדון הוה ליה למימר אשמות: **אנסת** ופתית כו'. תימה למאי דלא מחייבין בהזהב (ב"מ דף מח.) אלא ביחוד כלי א"כ הכא כיון דפרעיה אמאי לא מיפטר בהודאה וי"ל כגון ביחד לו בענין זה בגבה מן הכלי כל מה שיחייבוהו בית דין:

הדרן עלך שבועת הפקדון

רבינו חננאל

מתני' שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדוני כו'. ת"ר זה הכלל. כלל אינו חייב אלא אחת פרט וחייב על כל אחת ואחת דברי ר' מאיר ר' יהודה [אומר] שבועת לא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ר' אליעזר אומר כו'. אמר רב יהודה אמר שמואל פרטו של ר' יהודה שהוא לא לך ולא לך הוא כלל של ר' מאיר. כלומר בולא לך ולא לך שמחייב ר' יהודה על כל אחת ואחת אינו מחייב ר' מאיר אלא אחת על כולן. ואיזהו פרטו של ר' מאיר שמחייב על כל אחת ואחת באומר אין לך בידי לא לך (ולא) [לא] לך ור' יהודה סבר זהו כלל ואין חייב אלא אחת על הכל. מזו הברייתא דייק שמואל הכי ואמר מדקא מפרש ר' יהודה ואמר (לא) [ולא] לךפרטא הוא מכלל דשמעית לר' מאיר דאמר כללא הוא ופליג עליה ואמר כי האי גוונא פרטא הוא לא לך לא לך הוא דהוי כללא. ור' יוחנן [אמר] ר' מאיר ור' יהודה תרוייהו מודו דולא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בלא לך לא לך (ולא) [לא] לך שר' מאיר אומר זה פרט הוא וחייב על כל אחת ואחת. ור' יהודה אומר זה כלל הוא. ואיזהו כללו של ר' מאיר באומר כולכם. ור' יוחנן האי דוקיא דייק לה ממתני'. דתנן שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת וקסבר סתם משנה ר' מאיר. וכיון דאמר שמצאנו לר' מאיר דאמר לכם כללא הוא מכלל דולא לך ולא לך פרטא הוא. דאי ס"ד כשמואל דאמר ולא לך ולא לך כללא הוא ליתני במתני' ולא לך אינו חייב אלא אחת וכ"ש שבועה שאין לכם בידי. ודחי שמואל ואמר ר' מאיר סבירא ליה האומר לא לך ולא לך כאומר שבועה שאין לכם בידי דמי. ואקשינן לשמואל ממתניתין דתנן שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת הנה מתני' לר' מאיר היא דסתם הוא וקתני דולא לך פרטא הוא ומפרק תני במתני' לא לך לא לך והוא פרטי דר' מאיר. ותו אקשינן שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייב על כל אחת ואחת. ופריק נמי כדקמייתא תני תשומת יד והא וגזל קתני תני גזל כו'. (והא) [ותו] אקשו עליה ממתני' דבתרא תן לי חטים ושעורין וכוסמין כו'. ופריק תני חטים תני שעורים תני כוסמין. כלומר משנתנו אין כאן ווין הללו כל עיקר. ואקשינן עליה וכי זה התנא טעה באלו הדברים כולן והוסיף וי"ו בכולן בטעות. ופריק מתניתין לאו ר' מאיר היא: הא מתניתין רבי היא דאמר לא שנא כזית כזית ולא שנא כזית וכזית כולהו הני לישני פרט הוו. ודברי רבי מפורשין בשחיטת קדשים פרק כל הזבחים שקבל דמן. וכבר פירשנוהו בקדושין. ואקשי על שמואל מדברי ר' מאיר עצמו שאמר במשנתנו ר' מאיר אומר אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת. הנה ר' לר' מאיר פרטא הוא. ודחי לעולם לר' מאיר ור' מוסף האחרון לראשון וכללא הוא וגרעיה לו' ותני שעורה כוסמת דהוא פרטיה דר' מאיר. והאי דקתני אפילו אתיא לאשמועינן [illegible] אחת הן ומה שטענו הוא שנשבע לו שרשת בכלל חטין וכן שעורה וכן כוסמת: א"ל תן לי פקדון שיש לי בידך כו' השביע עליו ה' פעמים בין בב"ד ובין שלא בב"ד וכפר חייב על כל אחת ואחת. א"ר שמעון מה טעם מפני שיכול לחזור ולהודות. פירוש כיון שאילו חזר והודה בפקדון חייב לשלם אם כפר. ועוד נשבע חייב דהא טמון קא כפר. היו ה' תובעין אותו ואומרין לו תן לנו פקדון כו'. או כל אחד אומר לו תן לי פקדון ותשומת יד גזל ואבידה חייב על כל אחת ואחת. וכן היו ה' תובעין אותו וכל אחד אומר לו תן לי חטין ושעורין וכוסמין כו': גמ' א"ר יוחנן אפילו פרוטה מכולן מצטרפת. פירוש כיון שטענו בחטין ושעורין וכוסמין והוא פתח ואמר שבועה שאין לך בידי חלה השבועה עליו על הכל בכלל. לפיכך אפילו אין בכולן אלא פרוטה נצטרפו וחייב. דלא אמרינן דהא ליכא בכל חדא וחדא פרוטה. וכיון דלית בכל חדא פרוטה לא חלה שבועה בפחות מפרוטה. שבועה שאין לך בידי זהו כלל. פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה זהו פרט ונחלקו בזה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב וחייב בכפירתו לאלו החמשה שלש חטאות לכל אחד ואחד חטאת אחת שכפר לו בחטים. וחטאת אחת בשעורים וחטאת אחת בכוסמין. וחד אמר אכללי מיחייב נמי כיון שאמר שבועה שאין לך בידי כאילו א"ל שבועה שאין לך בידי אלו כלום שאתה טוען עלי הרי נתחייב אחת. ופרש עוד ג' ג'. הנה ד' חטאות נתחייב בכפירתו לבאו"א. ואקשינן על מ"ד אכללי נמי מיחייב והתני ר' חייא הרי כאן ט"ו חטאות. פי' הנה ה' תובעין אותו וכפר להן ונתחייב ט"ו חטאות ג' לבאו"א ש"מ אפרטי מיחייב. דאי הוה מיחייב אכללי נמי עשרים חטאות הו"ל שפרטיהן ט"ו וכלל לבאו"א מהן ה' הרי עשרים אין ה"נ דהתני ר' חייא לקמן הרי כאן כ' חטאות. ודחינן הא דתני ר' חייא כ' חטאות במתניתין דמקתי הא תני לה דהתנן היו חמשה תובעין אותו בפקדון בתשומת יד ובגזל ואבידה שהן ארבעה פרטי לחמשה תובעין נמצאו כ' פרטי. ואתאי תני ר' חייא כ' ונתברר דאפרטי מיתייב והאי דאמר אכללי נמי מיחייב לא מצא סיוע לדבריו. והלכתא כמאן דאמר אפרטי מיחייב דקיימא לן (ססתים עד: חולין נג:)

כל

א) לולי חסר כאן: כצ"ל וכן הגיה ושעורין וכוסמין זהו פרט.

עין משפט נר מצוה

כח א ב מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' י ועי' בכ"מ בפ"ד מהל' נדרים הלכה יא:

כט ג מיי' פ"ו מהלכות שבועות הלכה יא:

מסורת הש"ס

[ברכות כה. וש"נ]

קדושין מד. ע"ב

לעיל כג:

[מו"ק יבמות...]

[לעיל לו:]

קדושין מ: זבחים ל:

לעיל כג:

(סיידלינ"ב)[...]

[עי' תוס' כתובות מב. ד"ה ר' שמעון פוטר כו' מגולה סיטב]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אלא כו' דלקמן קאמר טעמא:

או דלמא אבל חדא וחדא מיחייב תא שמע דתני רבי חייא "הרי כאן עשרים חטאות היכי דמי אי דפריש רבי חייא מנינא אתא לאשמועינן אלא לאו דלא פריש ושמע מינה פרטא הוי: אנסת ופתית את בתי כו': אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי שמעון הואיל ועיקר קנס הוא תובע אמר רבא משל דרבי שמעון למה הדבר דומה לאדם שאמר לחבירו תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך אמר לו שבועה שאין לך בידי חטין ואשתכח דחטין הוא דלית ליה הא שעורין וכוסמין אית ליה דפטור דכי אשתבע אחטין אקושטא משתבע אמר ליה אביי מי דמי התם בחטין קא כפר ליה בשעורין וכוסמין לא קא כפר ליה הכא בכולה מילתא הוא דקא כפר ליה הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי כלל ואשתכח חטין הוא דלית ליה הא שעורין וכוסמין אית ליה דמיחייב אלא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן לדברי רבן שמעון קנס הוא תובע ולא בושת ופגם לדברי חכמים אף בושת ופגם הוא תובע *במאי קא מיפלגי אמר רב פפא ר"ש סבר לא שביק איניש מידי דקיץ ותבע מידי דלא קיץ ורבנן סברי לא שביק מידי דכי מודה ביה לא מיפטר ותבע מידי דכי מודה ביה מיפטר:

הדרן עלך שבועת הפקדון

שבועת הדיינין *הטענה שתי כסף וההודאה בשוה פרוטה ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור כיצד שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב *מנה לי בידך אין לך בידי פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב מנה לאבא בידך אין *לך בידי אלא נ' דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבידה *מנה *לי בידך אמר לו א) הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור *אין לך בידי חייב מנה לי בידך אמר לו הן אל תתנהו לי אלא בעדים למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו בעדים ליטרא זהב יש לי בידך *אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף *וטריסית *ופונדיות ופרוטה חייב שהכל מין מטבע אחת כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור כור פירות לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב שהקטנית בכלל פירות *טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב *הטוען לחבירו בכדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה לו מקצת ממין הטענה ישבע וחכמים אומרים אין ההודאה ממין הטענה אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון *טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה במקצת הקרקעות פטור במקצת הכלים חייב *שהנכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן **אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש: **גמ'** היכי משבעינן ליה אמר רב יהודה אמר רב משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה דכתיב ואשביעך בה' אלהי השמים אמר ליה רבינא לרב אשי כמאן *כרבי חנינא בר אידי דאמר בעינן שם המיוחד אמר ליה אפי' תימא רבנן דאמרי בכינוי ונפקא מינה צריך לאתפושי חפצא בידיה וכדרבא דאמר רבא האי דיינא דאשבע בה' אלהי השמים נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ואמר רב פפא האי דיינא דאשבע בתפלין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר והלכתא כוותיה דרבא ולית הלכתא כוותיה דרב פפא הלכתא כוותיה דרבא דהא לא נקיט חפצא בידיה ולית הלכתא כוותיה דרב פפא דהא נקיט חפצא בידיה שבועה מעומד תלמיד חכם מיושב שבועה בספר תורה תלמיד חכם לכתחלה בתפלין ת"ר *שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה אומרים לו הוי יודע שכל

א) [גירסת סס"מ ורמב"ס לו בפני עדים הן]

רש"י

שבועת הדיינין. הא דלא נקט טוהגת באנשים ובנשים כדתנן לעיל (דף לו:) גבי פקדון משום דמילתא דפשיטא היא ולעיל נמי לא תני אלא דלא נימא נילף שבועת הפקדון משבועת העדות: **לאתפושי** חפצא בידיה. תימה דבשבועת העדות וביטוי ופקדון כשהוא מושבע מפי אחרים להוי דומיא דשבועת הדיינין ליבעי בהו אנקוטי חפצא*. **האי** דיינא דאשבע בתפלין כו'. ואע"ג שהשביע אברהם את אליעזר במילה הא אמרינן בסמוך דתלמיד חכם לכתחלה בתפלין אי נמי כיון דעדיין לא נצטוו יותר הוי כספר תורה לגבייהו. ואין

או דלמא. ולא לך אפרטא קאי ויש כאן כ': אי דפריש. לכל אחד ואחד ולא לך פקדון ותשומת יד גזל ואבידה: ועיקר קנס הוא תובע. עיקר תביעתו על הקנס היא ואע"ג דבושת ופגם נמי בכלל כפירה ניהו לא מיחייב עלייהו כדמפרש ואזיל: הכא בכולה מילתא כפר ליה. דהא לא אנסתי קאמר והבושת ופגם בכלל כפירה: הא לא דמיא. קשיא דאביי הוא דקמסיק למילתיה:

הדרן עלך שבועת הפקדון

שבועת הדיינין. שהדיינים משביעין ע"י הודאת מקצת הטענה שלימדוה *מאשר יאמר כי הוא זה (שמות כב) וכתב עלה ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו דהיינו שבועה: הטענה. שהשבועה באה על ידה לא תהא פחות משתי כסף: וההודאה. שמחייבתו לישבע לא תהא פחות מפרוטה ובגמ' פליגי רב ושמואל בפרוטה זו אם מתוך שתי כסף של טענה היא או לריך שתהא טענת הכפירה של כסף שתי מעות כסף לבד פרוטה של הודאה: שתי כסף. שתי מעות כסף דהא שתי לשון נקבה היא והן שלים הדינר: אין לך בידי אלא פרוטה פטור. שאין ההודאה ממין הטענה שזה טענו כסף וזה הודה לו נחשת וכגון שלא טענו לו שתי מעות של מטבע אלא משקלו אם טעט מטבע הרי הודה לו במטבע כדלקמן: שתי כסף ופרוטה כו'. קסבר טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב: אין לך בידי פטור. שאין כאן הודאה: שהוא כמשיב אבידה. שהיה יכול להעיז פניו ולכפור ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבידה שאינו חייב שבועה כדאמרינן במסכת גיטין (דף מח:) המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם: **גמ'** כר' חנינא בר אידי. בשלהי שבועת העדות (לעיל ד' לה:) השבע ולא תשבע כו': אפי' תימא בכינוי. והא דאמר רב בשבועה האמורה בתורה: לאתפושי חפצא. קאמר או ספר או תפילין כאברהם דאתפסיה לאליעזר ברית מילה: דאשבע בה' אלהי השמים. ולא התפיסו חפץ נעשה כטועה בדבר משנה ואע"ג דלא תנן לה במשנה שמעתא דרב היא והרי היא כדבר משנה כדאמרי' בסנהדרין (ד' לג.) דטועה בדבר האמוראים חוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי וישלם מביתו: תלמיד חכם. נשבע מיושב: בספר תורה. ואע"ג דאוקימנא דלא כרב פפא לכתחלה מיהא ספר תורה בעינן ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שענשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה והא אמרן* ארור בו שבועה: ת"ח. די לו לכתחלה בתפלין מפני כבודו: אף היא. לקמן מפרש מאי אף: בלשונה. בכל לשון שהוא מבין בו: שכל

לז א ב מיי' פ"ז מהל' שבועות הלכה יד:
א ג מיי' פ"ג מהל' טוען הלכה א סמג עשין נה טוש"ע ח"מ סי' פח ס"א:
ב ד מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ז:
[עי' בהרא"ש ס"ס א' פירוש על זה]
ג ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:
ד ו מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעיף א:
ה ז מיי' שם פ"א הל"ג סמג שם טוש"ע שם סי' פו סעיף א:
ו ח מיי' שם פ"ד הל"ס סמג שם טוש"ע שם סי' עה סעיף כא:
ז ט מיי' פי"א מהלכות מלוה הל"א ופ"ו הל"ו ופ"ז מהל' טוען הלכה א סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' עט סעיף י:
ח י מיי' פט"ו מהלכות מלוה הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' ע ס"ג:
ט כ טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף ט:
י ל מיי' פ"ג מהל' טוען הלכה ח עי' מ"מ סמג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף ט:
יא מ נ טוש"ע שם ס"ז:
יב ס מיי' שם הל"י טור ש"ע שם סעיף יב:
יג ע מיי' שם הלכה יג טור שו"ע שם סי"ח:
יד פ מיי' שם פ"ס הל"ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' לה סעיף ה:
טו צ מיי' שם הל"י יב סמג שם טוש"ע חו"מ סי' נו סעיף א:
טז ק מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ג:
[פירוש רש"י על המשנה זו תמצא לקמן מב. ד"ה שכתוי מלפרש וכו']
[עי' תוס' לקמן מא. ד"ה אין לך]
*[כלומר או טריסית או פונדיות או פרוטה כך פירש"י ריש דף מ.]
[ב"ק לה: לקמן מ. ב"מ ס. עי' תוס' שם ד"ה והודה]
יז ר מיי' פי"א מהלכות שבועות הל"ח סמג עשין קכג טוש"ע חו"מ סי' פז סעיף טז יז:
יח ש מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג יז:
יט ת מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף יג בהגה"ה:
כ א מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
כא ב ג מיי' שם הלכה ח יא יב טוש"ע שם סעיף יז:
כב ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
כג ו מיי' שם הלכה יד טו טוש"ע שם ס"כ:

[ב"ק קו:]
גליון הש"ס גמ' אין לך בידי חייב. עי' גיטין דף מ"ח. תוס' ד"ה ולא:
כתובות מג.
ב"מ נה. קדושין יא: [כתובות סב]
[ב"מ ס.]
ס"א לרוקמים. סנהדרין *ב"ב ו.
ס"י ופונדיון: וכן סנהדרין
כתובות קח.
ב"מ ד:
קדושין כו. [וש"נ] [גיטין נג.]
[לעיל לח:]
[לעיל לו.]
[תוספ' סוטה פ"ז]

רבינו חננאל

כל היכא דפליגי הלכתא כמאן דמיקל. והוא רבינא דלא מחמר רבינא אלא באומצא ביעי ומיזרקא בלבד. ואסיקנא דלא מבעיא כדפריש שבועה לכאו"א דודאי חייב אלא אפילו היו ה' תובעין אותו בפקדון ותשומת יד וגזל ואבידה [ואמר לאחד מהם שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה] ולא לך ולא לך ולא לך שחייב כ' חטאות. והא אתא ר' חייא לאשמועינן דאע"ג דלא פריש שבועה לכל אחד ולא לך ולא לך פרטא הוי וקאי כר' יוחנן לדברי הכל: מתני' אנסת ופתית בתי כו'. א"ר יוחנן לדברי ר' שמעון דפוטר קנס הוא תובע וכיון דאילו הוה מודה פטור הוא. השתא לאו ממונא קא כפר ליה הלכך פטור הוא מקרבן שבועה. לדברי חכמים בושת ופגם תובע: הדרן עלך שבועת הפקדון

פ"ו **שבועת** הדיינין הטענה שתי כסף. וההודאה שוה פרוטה פירוש שתי כסף שני מעין. (פרוטה חצי חבה). היכי משבעינן ליה א"ר יהודה משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה שנאמר ואשביעך בה' אלהי השמים ואקשינן כמאן כר' חנינא בר אידי דאמר בשם המיוחד. ואמר רב אשי אפילו תימא רבנן דאמרי אפילו בכנוי חייב. ומאי בשבועה האמורה בתורה דצריך לאתפושיה לנשבע חפצא בידיה כאליעזר עבד אברהם שנאמר וישם העבד את ידו וגו' וכדכתיב (בראשית מז) ויאמר השבעה לי וישבע לו ואמר לו מקודם לכן אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך וגו'. וכן אמר רבא האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל. פירוש ולא אתפשיה חפצא בידיה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ומשביעו בתפישת חפצא בידיה וכן הלכתא. והא דאמר רב פפא דדיינא דאתפיס תפלין לנשבע ואשבעיה הכי טעה לית הלכתא כותיה. אלא כי הא שבועה בתפיסת ס"ת והלת

שכל העולם נזדעזע. לקמיה בעי ליה: את פיך. שבועת שקר: לחטיא את בשרך. את קרובך: פוטרין אותו מיד. ואין משהין אותו כאן שלא יחזור בו וע"כ ישלם *מיד שקיבל עליו בב"ד: הרשעים. מפרש לקמיה: אלא על דעתו. הא פריסנא טעמא משום קניא דרבא בפרק ג' (לעיל דף כט.*): לא תורה אור אתכם. כלומר לא כשאתכם במחשבות לבבכם: פרשת סוטה. כשמשביעין אותה ישביעוה בלשון שהיא שומעת: וידוי מעשר. בערתי הקודש (דברים כו) וטעמא דכולהו מפרש במסכת סוטה: ולא תשא עמהן. אלמא לא חמירא מכריתות ומיתות ב"ד: מנקה הוא לשבים. וכאן אף לשבים לא ינקה בלא פרעון: כדינא אחרינא. בפורענות קלה ולא בפורענות הבאה עליו: חלה

ואין בשרך אלא קרובים. ואע"ג דבפרק במה מדליקין (שבת דף לב:) נפקא לן מהאי קרא דבעון נדרים בנים מתים כשהן קטנים אבל גדולים לא וכ"ש ממשפחתו לא היינו בנדרים אבל שבועה אפילו כל משפחתו נענשים דקרא איירי בתרוייהו אל תתן את פיך איירי בשבועה ולמה יקצף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך דמשמע בנים דוקא איירי בנדר:

שנאמר אלה וכחש וגו'. כל עבירות שבתורה לאו דוקא אלא כלומר הנך דלא הוו כיוצא בשבועה דהא מוכח בפ"ק דקדושין (דף יג.) דמשום עריות לחודייהו אבלה הארץ: אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. פי' בקונטרס שלא יחזור בו קודם שילא מב"ד והא דאמרינן בריש המפקיד (ב"מ דף לד.) אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו מי אמרינן מהדר קהדר ביה או דלמא דהוי קא מדחי היינו קודם שילא מב"ד א"נ אפילו אחר שילא ואי דעתיה למהדר אע"פ שאינו יכול לחזור בו לא מיקני ליה כפילא דבעי אטרוחי לבי דינא כדאמרי' התם (דף לה.) גבי ההוא דאפקיד כיפי ואדרבה משם ראיה היא דלא מצי הדר דאי מצי הדר ביה אמאי אית לן למימר לדחויי קמכוין ועל כן נראה פירוש הקונטרס ולא כמו שפר"ת בספר הישר בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד. ושם) בשמעתא דנאמן עלי אבא דמצי הדר ביה ומביא ראיה מההיא דהמפקיד והכי פירושא דפוטרין אותו מב"ד שמתוך כך יהא בוש מלחזור בו ועוד דשוב נמלא בשם ר"ת דההיא דהמפקיד איירי באומר הריני משלם חוץ לב"ד א"כ לא יצא מב"ד כדפי' אבל אם אמר בב"ד וחזר ואמר חוץ לב"ד איני משלם לא מצי הדר ביה ובההוא דזה בורר גופיה משמע כפי' הקונטרס דתניא היה חבירו חייב לו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו ואמרינן בגמרא לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים משמע לאחר גמר דין אע"פ שלא נדר לו בחיי ראשו עדיין ומיהו י"ל דלא קרי גמר דין אלא כשנדר לו כבר בחיי ראשו וכן משמע בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכח.) לפי גי' ר"ח גבי עבדי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך כו' דגרס רעוך השבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו משמע דוקא כשנשבע אבל קודם שנשבע יכול לחזור בו וים ספרים דגרסי התם נשבע ואינו יכול לחזור בו*:

[ועיין תוס' סנהדרין כד: ד"ה שלא]

קיימו מה שקבלו כבר. תימה דבפ"ק דמגילה (דף ז.) איכא תנאי טובא דדרשי דאסתר ברוח הקודש נאמרה מקראי ושמואל דריש ליה מקיימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה ומסיק רבא דלכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל והא אדשמואל נמי אית ליה פירכא דאצטריך למידרשה נמי כי הכא ורבא גופיה דרש כי הכא קיימו מה שקבלו כבר בשבת פ' ר"ע (דף פח.) והא דאצטריך לדרשא אחריתי רבא גופיה חשיב ליה פירכא בסוף פ"ק דחגיגה (דף י.) גבי היתר נדרים פורחין באויר דמייתי קראי טובא שיש להם על מה שיסמכו ומסיק רבא כולהו אית להו פירכא דאתו לדרשא אחריתי לבר מדשמואל ויש לומר דבסוף פרק קמא דחגיגה ודאי חשיב להו פירכא משום דלשמואל ליכא פירכא כלל דלא מיבעי ליה לדרשא אחריתי אבל בפ"ק דמגילה (דף ז.) פריך לכולהו אגופיה דקרא לבר מדשמואל דליכא פירכא כולי האי אלא דאצטריך לדרשא אחריתי (ובחגיגה ד"ה דלמא תירצו באופן אחר): ואלו נאמרין בכל לשון כו' תימה דלא תני במתניתין שבועת הדיינין ושבועת ביטוי דכיון דתנא אתו ליכא למימר תנא ושייר* וי"ל דאיכא שום גוונא בהנהו דתני דליתיה בהני להכי תני להו לחודייהו: [ועיין תוספות יבמות פד: ד"ה אלא ותוספות כתובות כט. ד"ה ועל ותוספות זבחים פד. ד"ה הכן ועי' תוספות שבת עה: ד"ה חסר אחת]:

שבל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני °לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר °אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שנאמר °ומבשרך לא תתעלם וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו שנאמר °אלה וכחש [א]*ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב °מפני אלה אבלה הארץ וכתיב °על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר °הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הוצאתיה לאלתר ובאה אל בית הגנב זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדין שם אומרים זה לזה °סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו' *וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד שכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי שנאמר °ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין ת"ל °ואת אשר איננו ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין ת"ל °קימו וקבלו *קיימו מה שקבלו כבר מאי אף היא בלשונה נאמרה כדתנן *אלו נאמרין בכל לשון [א]פרשת סוטה [ב]וידוי מעשר [ג]קריאת שמע [ד]ותפלה [ה]וברכת המזון [ו]ושבועת העדות [ז]ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה אמר מר אומרין לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא מ"ט אילימא משום דאתיהב בסיני עשר דברות נמי אתיהב ואלא משום דחמירא ומי חמירא *והתנן *[ה]אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מלא תשא חמורות זו כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן אלא כדקתני טעמא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה לא נאמר בהן לא ינקה והכתיב °ונקה לא ינקה ההוא מיבעי ליה לכדרבי אלעזר דתניא *רבי אלעזר אומר אי אפשר לומר ונקה שכבר נאמר לא ינקה א"א לומר לא ינקה שכבר נאמר ונקה הא כיצד מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו וכל עבירות שבתורה ממשפחתו לא והכתיב °ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו ותניא אמר ר"ש אם הוא חטא משפחתו מה חטאת לומר לך אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולה מוכסין ושיש בה לסטים שאי' כולה לסטים מפני שמחפין עליו התם בדינא אחרינא הכא בדינא דידיה כדתניא רבי אומר והכרתי אותו מה ת"ל לפי שנאמר ושמתי אני את פני יכול כל המשפחה כולה בהיכרת ת"ל אותו °אותו בהיכרת ולא כל המשפחה כולה בהיכרת וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו *(שנאמר אלה וכחש וכתיב על כן תאבל הארץ ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ) וכל עבירות שבתורה מכל העולם לא והכתיב °וכשלו איש באחיו *איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה התם

שבועות כ: קהלת ה: ישעיה נח: הושע ד: קדושין יג. ירמיה כג: זכריה ה: במדבר טז: לעיל כט. נדרים כה. דברים כט: שם: אסתר ט: שבת פח. *סוטה לב. ברכות מ: [נ"ל והתניא] *יומא פה: [תוספתא יומא פ"ד]: שמות לד: יומא פו. ויקרא כ: [כל זה ליתא בע"י]: ויקרא כו: סנהדרין כז: [כדאי' קדושין עז:]

כד א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה ז סמג עשין נו:
כה ב מיי' פי"א מהל' מעשר שני הלכה ס סמג עשין קלה:
כו ג מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הל"י סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סב סעיף ב:
כז ד טוש"ע או"ח סי' קא סעיף ד:
כח ה מיי' פ"א מהל' ברכות הלכה ו סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפה סעיף א:
כט ו מיי' פ"ט מהלכות שבועות הל"ב סמג לאוין רמא:
ל ז מיי' שם פ"ז הל"ג סמג שם:
לא ח מיי' פ"א מהל' תשובה הל"ב ופי"ב מהלכות שבועות הל"ב:

רבינו חננאל

ות"ח לכתחלה בתפישת [תפלין]. שבועה מעומד ות"ח מיושב: ת"ר שבוע' הדיינין אף היא בלשונה נאמרה. אומרים הוי יודע שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה למשה בסיני לא תשא. מאי טעמא כל העבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה ה' וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו' ואין בשרו אלא משפחתו שנאמר ומבשרך לא תתעלם. וגם מכל העולם נפרעין משבועת שוא שנאמר אלה וכחש וגו' וכתיב על כן תאבל הארץ וגו'. וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו ובשבועה לא שנאמר הוצאתיה לאלתר נאם ה' ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע וגו' אל בית הגנב זה גונב דעת הבריות שאין לו אצלו ממון וטוען ומשביעו. ואל בית הנשבע בשמי לשקר זה שבועת שקר כמשמע'. ולנה בתוך ביתו זו האלה. וכלתו את עציו ואת אבניו הא למדת כי האבנים שאין האש מכלתן שבועת שקר מכלתן. אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים סורו נא מעל אהלי [האנשים] הרשעים האלה. וכדתניא ר' שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שחלה על שניהם. פי' על זה שנשבע לשקר ועל זה שנתן לו בלא עדים וגרם לו לכפור ולישבע. ואסיקנא כל עבירות שבתורה נתפש איש בעון אחיו שנא' וכשלו איש באחיו [בעון] אחיו מלמד שכל ישראל ערבין זה לזה. והני מילי שיש בידו למחות ולא מיחה אבל שאר ישראל לא. ובשבועת שקר נתפשין הכל וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על מה שברעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד. ואמרינן למה ליה למימר הכי. משום קניא דרבא והאי קניא דרבא מפורש בנדרים פרק ד' נדרים התירו א) וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל על דעתו ועל דעת המקום השביעם שנאמר ולא אתכם לבדכם אנכי כלומר על דעתי. אשר ה' אלהיך כורת עמך היום כלומר על דעת המקום. דההוא גברא דאתחייב ליה שבועה לחבריה והוה נקיט [קניא] בידיה ומסתמיך עליה כדבעי לאשתבועי. אמר לתובע נקוט לי הדין קניא דבעינא למיתפס ס"ת בידי ושקלה מיניה ונשבע לו שפרעתיך. וכיון דחזיא דאשתבע שדייה ברונזיה להחוא קניא ואיתברא ואישתפוך זוזי לארעא. ואשתכח דבקושטא אשתבע דהא יחיב ליה קניא ובנות הגרו זוזי דראשי

א) כאן נ"ל מ"ש לקמן דכסוף גברא כו' עד כפ"ד.

הגהות הגר"א [א] גמ' ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ. כ"ז נמחק (וכן ליתא בכמה דפו"י ובתוס' שעתיקה סגמ' כל הברי תא כמ"ש בתוספתא דסוטה והדר מפרש לה אתת לאתת וע"ש לקמן ואימא עד כו'):

גליון הש"ס גמ' איתי בפכרת. עי' תוי"ט פרק א משנה ב דמ"ש:

התם שיש בידם למחות ולא מיחו מאי איכא בין רשעים דמשפחתו לרשעים דעלמא בין צדיקים דמשפחתו לצדיקים דעלמא הוא בשאר עבירות בדיניה ורשעים דמשפחה בדין חמור ורשעים דעלמא בדין הקל צדיקי דהכא והכא פטירי גבי שבועה הוא ורשעים דמשפחה כדיניה ורשעים דעלמא בדין חמור וצדיקי דהכא והכא בדין הקל: אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים זה לזה °סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה: בשלמא ההוא דקא משתבע קאי (א) באיסורא אלא ההוא דקא משבע ליה אמאי (ההוא מיבעי ליה ל)כדתניא *ר"ש בן טרפון אומר °שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שחלה שבועה על שניהם: וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך וכו': למה לי למימרא ליה הכי *משום קניא דרבא: הטוענה שתי כסף: אמר רב *כפירת טענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפי' לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב אמר רבא דיקא מתניתין כותיה דרב וקראי כותיה דשמואל דיקא מתני' כותיה דרב דקתני הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ואילו כפירת טענה פרוטה לא קתני *ותנן נמי *ההודאה בפרוטה ואילו כפירה בפרוטה לא קתני וקראי כותיה דשמואל דכתיב °כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור *)מה כלים שנים אף כסף שנים מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב וקאמר רחמנא °כי הוא זה ורב ההוא מיבעי ליה להודאה במקצת הטענה ושמואל כתיב הוא וכתיב זה דאי כפר במקצת ואודי במקצת חייב ורב חד להודאה במקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה ושמואל לאו ממילא שמעת מיניה דחסרה לה טענה אלא אמר לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה הוא דאתא דא"כ לכתוב רחמנא כי יתן איש אל רעהו כלים לשמור ואנא אמינא מה כלים שנים אף כל שנים כסף דכתב רחמנא למה לי אם אינו ענין לטענה תנהו ענין לכפירה ושמואל אמר לך אי כתב רחמנא כלים ולא כתב כסף הוה אמינא מאי כלים שנים אף כל שנים אבל דבר חשוב לא בעינן קמ"ל תנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי טעמא לאו משום דחסרה לה טענה ותיובתא דשמואל אמר לך שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הכי אימא סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דוקא אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו מידי הוא טעמא אלא לשמואל *האמר ר"נ אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב ה"נ מסתברא מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור אי אמרת בשלמא דוקא קתני משום הכי פטור אלא אי אמרת שוה אמאי פטור ליטרא טובא הוי אלא מדסיפא דוקא רישא נמי דוקא לימא תיהוי תיובתא דרב אמר לך רב כולה מתני' שוה °וליטרא זהב שאני

*)קדושין יב: בכורות נ:

התם שהיה בידם למחות ולא מיחו. לא הוה צריך לשנויי אלא התם בדין הקל כדמסיק בסמוך הכא בדין חמור אלא דניחא ליה לפרושי דאין נענשין מעונש עבירה אלא משום דלא מיחו הלכך אין עונש זה חמור כל כך: מה כלים שנים אף כסף שנים. וא"ת היכי דריש בסוף שמעתין לשמואל לכך יצאו כלים למה שהן הא אצטריך למה כלים שנים וי"ל כדפי' הקונטרס דדריש מדלא כתיב כספים ומה שפירש בקונטרס לקמן דאי הוה כתיב כספים הוה שמעינן תרוייהו שנים ודבר חשוב אין נראה דבלא יתורא לא הוי משמע מכספים אלא ב' פרוטות כמו קדושי אשה שמתקדשת בפרוטה אף על ג"ד דבפ"ק דקדושין (דף ד: ודף ה: ושם) גמר לה קיחה משדה עפרון דכתיב ביה כסף אלא הו"ל למכתב כסף או כספים א"נ כסף או חפצים והוה ידעינן שנים ודבר חשוב מיתורא דכסף ומדכתב כלים דרשינן יצאו כלים למה שהן וא"ת לרב דמוקי דכסף לכפירה הוא דאתא מנ"ל דבעינן דבר חשוב וי"ל דכולה מכלים דריש ונפקא ליה דבר חשוב מכלים דאפילו מחט שאין בה שוה פרוטה מ"מ חשיבות גדול יש בו שראוי לעשות בו מלאכה גדולה ואית ספרים דגרסי הכא מה כלים דבר חשוב כו' אע"ג דאליבא דשמואל קיימא דדייק קראי כותיה ובסמוך אמר לשמואל אי כתב כלים ולא כתב כסף ה"א מה כלים שנים וכו' אבל דבר חשוב לא בעינן י"ל דודאי מכסף ילפינן דבעינן שיהא בכלי שוה פרוטה דלא תימא גזירת הכתוב היא בכל הכלים אע"פ שאין בהן שוה פרוטה וה"נ אמרינן בירושלמי דטענו שתי מחטין צריך שיהא שוין ב' פרוטות שתהא הכפירה פרוטה וההודאה פרוטה והדר מקשינן כסף לכלים להצריך כסף יותר מפרוטה דמה כלים דלאו כל דהו אלא כלי חשוב אף כסף לאו כל דהו אלא כסף חשוב דהיינו מעה שבכך יש בו חשיבות והשתא אין צריך להגיה אף כל דבר חשוב כמו שהגיה הקונטרס משום דשמואל אית ליה יצאו כלים למה שהן ושפיר גרסי' אף כלים דבר חשוב דבכלים נמי בעינן שיהא שוין שתי פרוטות ולמה שהן דקאמר היינו אע"פ שאין שוין שתי מעות וכן היה גירסת רבותיו בפ"ק דקדושין(שם) ושם (ד"ה והרי) הארכתי*):

*) ועוד אריכות בזה כתבו תוס' בכורות נ: ד"ה כל כטוענו

חלה על שניהן. ששניהן נענשין בה שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן(ב)ובאו לידי חלול השם: כפירת טענה שתי כסף. טענה דתנן במתני' לאו אתחלת הטענה קאי אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חבירו לבד הודאת הפרוטה דבעינן שתהא תחלת הטענה שתי כסף ופרוטה: ה"נ ואילו כפירת פרוטה לא קתני: כי יתן איש. תחלת נתינה ב' כסף ועלה קאי כי הוא זה דבר חשוב ושיערו חכמים שמעה כסף דבר חשוב הוא: מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב גרסינן ולא גרסינן אף כלים דבר חשוב דאילו בכלים אמרינן לקמן (דף מ:) דאפילו בכפירת מחטין חייב והאי אף כל במידי דלאו כלי קאמר וקאמר רחמנא כי הוא זה על זה באה השבועה כשיאמר כי הוא זה כשמודה במקצתה אלמא הודאה מתוך טענת שתי כסף היא: ההוא. זה מיבעי ליה דאין שבועה אלא בהודאה במקצת כלומר את זה אני מודה ולא לאגמורן דאטענת ב' כסף קאי ולעולם הודאה לבד מכפירת שתי כסף קאמר: ולאו ממילא שמעת מינה דחסרה לה טענה. לרב פרכינן נהי נמי דלמקצת הטענה וממין הטענה אתו מיהו לאו ממילא שמעת מינה דחסרה לה טענה דאשובה ואין כאן עוד כפירה משתי כסף: אלא אמר לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה אתא. ולאו לתחלת טענה: ואנא אמינא אף כל שנים. והו"ל כסף נמי בהאי כללא: אבל דבר חשוב לא בעינן. וה"א כי היכי דגבי כלים אפי' טענו ב' מחטין והודה לו באחד מהן חייב כדלקמן (דף מ:) כל מידי נמי דטעין ליה תרי ואודי ליה בחד לחייב ואפי' ליכא טענה קמייתא שתי כסף להכי אצטריך כסף למילף מיניה מידי דלאו כלים בעינן דבר חשוב: שתי כסף יש לי בידך. קס"ד דשוה כסף טעין ליה וקא"ל אין לך בידי אלא שוה פרוטה דהויא ליה הודאה ממין הטענה ואפ"ה פטור מאי טעמא לאו משום דחסרה לה כפירת טענה משתי כסף: דוקא קתני. זה טוען כסף וזה הודה לו נחשת דליכא הודאה ממין הטענה: מידי הוא טעמא אלא לשמואל. כלום אתה משיב תשובה זו אלא לשמואל כלומר אילו אמר חכם אחר דוקא קתני הייתי יכולים להשיב תשובה זו אבל לשמואל אינו תשובה דשמואל הודאה ממין הטענה חשיב ליה מאחר שטענו נחושת עם הכסף וכפר לו באחד: הכי נמי מסתברא. דמתני' דוקא קתני: טובא הוי. כפירה והודאה: אלא מדסיפא דוקא כו'. לשון קושיא הוא נימא תהוי תיובתא דרב מרישא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וטעמא משום דוקא תנן ומה שטענו לא הודה לו הא טענו שוה והודה לו שוה חייב ואף על גב דטענה קמייתא לא הוה אלא שתי כסף: ליטרא שאני. דכיון דטענו משקל ודאי דוקא קתני אבל כל מטבעות דמתני' שוה קאמר שדרך מטבע לעשותו דמים לכל דברים:

תורה אור

°סורו נא מעל: במדבר טז
°שבועת ה': שמות כב
°כי יתן איש: שם
°כי הוא זה: שם

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ג מהלכות טוען הלכה א סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' פח סעיף א:
לג ב טוש"ע שם ס"ט:

רבינו חננאל

דראשי ביה: הטענה שתי כסף כו'. פירוש שהן ב' מעין מכ"ד מעין לסלע: אמר רב כפירת טענה שתי כסף. כלומר אינו חייב עד שיתבענו יותר משתי כסף ויכפור בשתי כסף ויודה בשאר ואם תהיה הכפירה פחות משתי כסף אינו חייב שבועה. ושמואל אמר הטענה לא תהיה פחות משתי כסף אבל אם טענו בשתי כסף אפילו כפר בכל ולא הודה לו אלא בפרוטה (שהיא חצי חבה)או הוד' בכל וכפר בפרוטה: אמר רבא דיקא מתניתין כרב דקתני הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה. ואילו כפירה בפרוטה לא קתני כמו שאמר שמואל. ותנן נמי בפרק הזהב קונה את הכסף. ה' פרוטות הן ההודאה שוה פרוטה. ואילו כפירה בפרוטה לא קתני. ודייקי קראי כשמואל שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור. מה כלים שנים אף כסף שנים וכתיב כי הוא זה. פי' כי הוא שאתה תובעני בשתי כסף זה בלבד יש לך אצלי. הנה נמצאת כל הטענה שתי כסף ומכללא ההודאה. ומוקים רב להאי קרא כוליה שתי כסף לכפירה הוא דאתא. אבל להודאה מקצת הטענה ולהודאה ממין הטענה מדכתיב הוא וכתיב זה: ומקשינן על שמואל שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור. מאי לאו משום דלית כפירת שתי כסף משו"ה פטור. ודחי' שמואל לאו משום דלית בכפירה שתי כסף הוא דפטור אלא משום דטענו בכסף והודה לו בנחשת והיא פרוטה. שאין ההודאה ממין הטענה. ואקשינן עליה מסיפא. ומשני דשני סיפא דהא טענו שתי כסף ופרוטה דכיון דאית בכלל הטענה פרוטה מודה במקצת הטענה הוא. ושמואל לטעמיה דאמר טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב. ואמרינן ה"נ מסתברא מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור ש"מ דוקא קתני. ולא שוה ליטרא כסף יש לך בידי זהב קתני: ואקשינן אי הכי הא דתנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור דמשום דהודה לו מה שלא טענו הוא דפטור. הא אילו הודה לו כסף מכללן היה חייב. נימא תהוי תיובתא דרב דבעי כפירה שתי כסף. ופריק רב ואמר מתניתין כולה שוה

מסורת הש"ס

לקמן מ:
לעיל כט. [נדרים כה.]
ותנן נמי ה' פרוטות הן האונאה בפרוטה וההודאה בפרוטה כל"ל רש"ל
[ב"מ נה.]
כתובות קח: [לקמן מ.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשלמא ההוא דקא משתבע קאי בסורו אלא:
(ב) רש"י ד"ה חלה וכו' יבא לידי. נ"ב ע"ע דף מז ע"ב במ"ש בתוס' בד"ה חלה:

תרע דקא תני סיפא דינר זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב שהכל מין מטבע [אחת] הן א"א בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דוקא אמאי חייב אמר רבי אלעזר *בשטענו בדינר מטבעות וקא משמע לן דפרוטה בכלל מטבע איתא דיקא נמי דקתני שהכל מין מטבע אחת ורב שהכל דין מטבע אחת ורבי אלעזר לימא מדסיפא כשמואל מתרץ רישא נמי כשמואל סבירא ליה לא סיפא דוקא דקתני שהכל מין מטבע אחת ורישא כרב או כשמואל תא שמע דינר זהב זהוב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף חייב טעמא דאמר ליה זהב זהוב הא סתמא שוה קאמר ליה אמר רב אשי הכי קאמר כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהב זהוב דמי *תני רבי חייא לסועיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר ב' כסף חייב חסר מעה פטור אמר רב *נחמן בר יצחק אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה חייב מאי טעמא דכתיב °לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת *לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ותניא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה *ואמר רב נחמן אמר שמואל *טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב *אמר לו רבי יצחק יישר וכן א"ר יוחנן מכלל דפליג עליה ר"ל איכא דאמרי *מישהא הוה שהי ליה ושתיק ליה איכא דאמרי מישתא הוה שתי ליה ושתיק ליה לימא מסייע ליה *טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב טעמא דטענו חטין והודה לו בשעורין הא חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב לא הוא הדין דאפי' חטין ושעורין נמי פטור והאי דקמיפלגי בחטין להודיעך כחו דר"ג ת"ש *טענו כלים וקרקעות הודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה

רש"י

תדע. דהאי מתניתין שוה קתני: טריסית. מעה קטנה: דינר כסף טריסית פונדיון ופרוטה או או קתני: דינר מטבעות. טבועה במטבע צורה ולא טענו משקל וזה הודה לו מטבע ואע"פ שזו כסף וזו נחשת ממין הטענה היא דכולהו מטבע נינהו: דיקא נמי כו'. אלמא טעמא משום דכל מטבע חד הוא ודוקא קתני: ורב. דבעי למימר שוה קתני הכי מפרש סיפא דקאמר שהכל מין מטבע אחד הוא כל מטבעות השנויות כאן דין אחד להם שאף הקטנה שבהן יש בה כדי הודאה לחייבו שבועה: נימא כשמואל סבירא ליה. דכולה מתני' דוקא קתני ומשום הכי תנן ברישא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום דמה שטענו לא הודה לו אבל אי שוה טעין ליה הוה מיחייב ואע"ג דתחלת טענה שתי כסף ותו לא: ה"ג בתוספתא דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף חייב. ופי' דינר זהוב היינו טבוע וטעמא משום דהכל מין מטבע אחד והוה ליה ממין הטענה ומיהו סייעתא לרב הוא דמדאצטריך לפרושי זהב זהוב מכלל דמתני' דתנן דינר זהב סתמא שוה קאמר ושהכל דין מטבע אחד קתני ומדסיפא שוה רישא נמי שוה וקתני רישא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וע"כ משום דליכא כפירת שתי כסף הוא: ה"ק כל האומר דינר זהב כאומר זהב [זהוב] דמי. וברייתא לא שהטוען מפרש זהב זהוב קאמר אלא ה"ק הטוען דינר זהב סתם דמסתמא זהב זהוב קאמר והלה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף דהייט נמי דינר מטבע ויש הודאה ממין הטענה חייב: חסר מעה פטור. אלמא כפירת שתי כסף בעינן: לא שנו. דבעי טענת שתי כסף אלא בשבועה הבאה בטענת מלוה והודאת מקצת דלוה אבל שבועה בעדות עד אחד שהלוה כפר הכל ועד אחד מעידו שהוא חייב ונמצא מחייבו (א) אפילו לא טענו אלא פרוטה וכפר חייב הואיל ואם היו שנים היו מחייבין אותו ממון לפרוע דהא שוה פרוטה ממונא הוא היחיד מחייבו שבועה: יישר וכן א"ר יוחנן. גר' ול"ג תו יישר: מכלל דפליג עליה ר"ל. בעיא הוא דקא בעי גמרא לימא מדקאמר וכן אמר ר' יוחנן מכלל דפליג עליה בר פלוגתיה: א"ד מישהא הוה שהי ליה ושתיק ליה. כך היה דרכו של ריש לקיש כשהיה ר' יוחנן אומר דבר בבית המדרש היה שוהה מלהשיב עד שיגמר רבי יוחנן כל צרכו וכל טעם דבריו ואח"כ היה חולק עליו ובתוך כך יצא רבי יצחק זה מבהמ"ד ולא שמע אם נחלק עליו: איכא דאמרי מישתי הוה שתי. ריש לקיש מיא בבי מדרשא כי אמרה ר' יוחנן להא מילתא: ור"ג מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה: הודה

תוספות

בטוענו בדינר מטבעות. פי' בקונטרס טבוע במטבע צורה ולא טענו משקל וזה הודה לו מטבע ואע"פ שזה כסף וזה נחושת ממין הטענה היא דכולהו מטבע נינהו וקשה דלעיל (דף לט:) גבי שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה מסקי' לשמואל דפטור משום דמה שטענו לא הודה לו וכ"ת דאיירי בשאין שבועים א"כ חסרא לה טענה דאין כאן שוה ב' מעות דחסר מה שצריך ליתן כדי להטביעם וזה דוחק לומר שאין שוה פרוטה באותו חסרון ועוד דמשמע בטוענו מטבעות דעד השתא לא איירי במטבעות וסתם ב' כסף טבועים הם ועוד דקאמר הא קמ"ל דפרוטה בכלל מטבע איתא משמע דאין חידוש אלא מפרוטה דקתני והלא בשאר מטבעות נמי יש חידוש גדול דחשיב ממין הטענה ועוד דאפי' עבד גדול ועבד קטן חשיב מה שטענו לא הודה לו בפרק השואל (ב"מ דף ק.) ומטרה גדולה ומטרה קטנה אמרינן נמי לקמן (דף מג.) דמה שטענו לא הודה לו אע"פ שצורתם שוה ועוד דלשון בדינר מטבעות לא משמע בדינר טבוע ועוד דבסמוך בברייתא דדינר זהב זהוב גרסי' בכל הספרים פטור ובקונטרס לפי פירושו דוחק להגיה חייב על כן נראה לפרש בטוענו בדינר מטבעות שנתן לו דינר להחליף וליתן תחתיו מטבעות ושואל אותן מטבעות והלה טוען החזרתי כולם חוץ מדינר כסף או טריסית או פונדיון או פרוטה:

שהכל דין מטבע אחד. פירש בקונטרס שאף בקטנה שבהם יש בה כדי הודאה לחייבו שבועה ותימה הא שמעינן מרישא דקתני ההודאה שוה פרוטה ודוחק לומר דסלקא דעתך דגבי תביעת דינר זהב שהיא גדולה לא חשיבא הודאה פרוטה:

אבל בטענת מלוה והעדאת עד אחד כו'. וא"ת דבשילהי הכותב (כתובות פז: ושם) אמרינן דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אפי' בהעדאת עד אחד אלמא משוינן עד אחד להודאה במקצת ויש לומר דשמואל דהכא לטעמיה דמחייב לעיל בכפירת פרוטה דכיון דמשתבע אפרוטה מוקמיה קרא דאבל קם לשבועה בפרוטה אבל בקרקעות לא משכחת דמשתבע בשום מקום ולפי זה נ"ל דלית הלכתא כותיה דשמואל בכך דהכא כיון דתליא בההיא דלעיל דבההיא דלעיל לית הלכתא כותיה מדתני ר' חייא לסיועיה לרב ועוד דרב פפא דהו"ל בתרא סבירא ליה כרב לקמן בשמעתין* :

וכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה. לאו דוקא דהא איכא כפירת שעבוד קרקעות:

והודה לו בשעורים פטור. בס"פ המניח (ב"ק דף לה: ושם) מסיק רבה בר נתן דפטור אף מדמי שעורין ותימה דמנ"ל הא דהא לר"ג חייב בדמי שעורין דאי לאו הכי אין כאן הודאה כלל ואם כן מנ"ל דלרבנן פטור ופליגי אף בדמי שעורין דלמא לא פליגי אלא אם חייב שבועה על החטין דלמר בעי שבועה ולא בעי הודאה ממין הטענה ולמר לא בעי ליה כו' ושמא משמע ליה לרבה בר נתן לשון פטור דפטור לגמרי א"נ אע"ג דמיפטר מדמי שעורין אף לר"ג אפ"ה חשיב ליה הודאה:

ור"ג מחייב. תימה דבפרק בתרא דכתובות (דף קח: ושם) גבי פלוגתא דאדמון ורבנן קאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון דמחייב בטוען חבירו (ב) כדי יין וכדי שמן וקאמר ליה אידך שמן להד"מ קנקנים נמי חמשה אית לך חמשה לית לך משום דיש בלשון הזה לשון קנקנים והשתא לר"ג אפי' אין בלשון הזה לשון קנקנים חייב דאפילו בטוענו חטים והודה לו בשעורים מחייב וי"ל דלדידיה נמי נפקא מינה אם טענו עשרה כדי שמן ואמר ליה אידך אין לך אלא חמש חייב גם בקנקנים בהודאתו ולא מצי למימר לא הודיתי לך בקנקנים דיש בלשון הזה לשון קנקנים:

להודיעך כחו דר"ג. דכחו עדיף דמילתא דרבנן הוי כח דפטור: הודה

[לקמן מח:]

[בהג"הות מיי' בגירסא א"ר יהודה א"ש ובמ"מ אמר שמואל]

כתובות פז: פ"ש

[לעיל לט: כתובות קח:]

לקמן מה: [שבת נג. וש"נ]

[לקמן מה: חולין עה:]

ב"ק לה: ב"מ ה. [לעיל לח:]

ב"מ ה: [לעיל לח:]

דברים יט

(א) רש"י ד"ה לא שנו וכו' ונמצא מחייבו שבועה הס"ד: (ב) תוס' ד"ה ור"ג מחייב וכו' בטוען חבירו עשרה כדי שמן כצ"ל יתיבות כדי יין נמחק:

גמרא טענו חטים ושעורים. עי' רשב"ם ב"ב דף סד ע"ב ד"ה מין א':

לד א ב מיי' פ"ג מהל' טוען הלכה ח [עי' מ"מ] סמג עשין צה טוש"ע חו"מ סי' פח ס"ט:

לה ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ח:

לו ד מיי' שם ופ"א שם הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' כח סעיף א בהג"ה וסי' פז ס"א:

לז ה מיי' פ"ג מהלכות טוען הל"א סמג שם טוש"ע ח"מ סי' פח סי"ג:

שוה קתני. מדקתני סיפא דינר זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופרוטה ופונדיון חייב שהכל מין מטבע אחד. ואי אמרת דוקא קתני אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו אלא ש"מ שוה קתני וליטרא זהב שאני. ודחי ר' אלעזר ואמר מתניתין בטענו בדינר מטבעות וקמ"ל דפרוטה בכלל מטבע היא ושאר השמועה פשוטה היא. וקי"ל בהא כרב דתני ר' חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף שהן שתי מעין חייב. חסר אחד פטור ש"מ כפירת טענה שתי כסף בעינן ש"מ: פיסקא שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה שהיא חצי חבא חייב: אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה. אבל בטענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו והעיד בו עד אחד בפרוטה חייב שבועה בפרוטה שאילו היה עד אחר עם זה היה חייב לשלם פרוטה. עכשיו בעד אחד חייב שבועה שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון וגו' ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה. וא"ר נחמן אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב. א"ר יצחק וכן א"ר יוחנן: פירוש מישהא שהי ינע היה ולפיכך לא השיב. וי"א שותה היה: לימא מסייעא ליה טענו חטים והודה לו בשעורים פטור ורבן גמליאל מחייב. טעמא דטענו חטים והודה לו בשעורים כו': ת"ש טענו כלים וקרקעות הודה באחד מהן וכפר באחד

[וכתובות כהליכו ע"ש]

[עייך לעיל במשנה לח:]

[ג"י נייד שם]

הודה במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב טעמא דכלים וקרקעות דקרקע לאו בת שבועה היא הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות חייב הוא הדין דאפי' כלים וכלים נמי פטור והא דקתני כלים וקרקעות קמ"ל דכי הודה במקצת כלים חייב אף על הקרקעות מאי קמ"ל זוקקין תנינא *זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן הא עיקר ההיא אגב גררא נסבה *ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן טענו חטין ושעורין והודה לו באחת מהן פטור והאמר ר' יצחק *יישר וכן אמר רבי יוחנן אמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן ת"ש טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב טעמא דטענו חטין והודה לו בשעורין הא חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב ה"ה דאפילו חטין ושעורין נמי פטור והאי דקתני הכי להודיעך כחו דרבן גמליאל ת"ש טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה במקצת קרקע פטור במקצת כלים חייב טעמא דכלים וקרקעות דקרקע לאו בת שבועה היא הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות חייב ה"ה דאפילו כלים וכלים נמי פטור והא קמ"ל דהודה במקצת כלים חייב אף על הקרקעות מאי קמ"ל זוקקין תנינא זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן הא עיקר ההיא אגב גררא נסבה איתיביה ר' אבא בר ממל לר' חייא בר אבא טענו שור והודה לו בשה שה והודה לו בשור פטור טענו בשור ושה והודה לו באחד מהן חייב א"ל הא מני רבן גמליאל היא אי רבן גמליאל אפילו רישא נמי אלא הא מני אדמון היא ולא דתויי מדחינא לך אלא תלמוד ערוך הוא בפיו של ר' יוחנן הא מני אדמון היא אמר רב ענן אמר שמואל *טענו חטין וקדם והודה לו בשעורין אם כמערים חייב אם במתכוין פטור ואמר רב ענן אמר שמואל טענו *שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב לפיכך יצאו כלים למה שהן אמר רב פפא טענו כלים ופרוטה והודה בכלים וכפר בפרוטה פטור הודה בפרוטה וכפר בכלים חייב חדא כרב וחדא כשמואל חדא כרב דאמר כפירת טענה שתי כסף חדא כשמואל דאמר טענו חטין ושעורין והודה לו באחת מהן חייב: מנה לי בידך אין לך בידי פטור: אמר רב נחמן *ומשביעין אותו שבועת היסת מאי טעמא חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו אדרבה חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוה לי ופרענא ליה תדע דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא *הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות רב חביבא מתני אסיפא מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור ואמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת מאן דמתני ארישא כל שכן אסיפא ומאן

רש"י

הודה במקצת קרקעות פטור. שאין נשבעין על הקרקעות כדילפינן לקמן בפירקין (דף מב:) ואף הודאתן אינה מביאה לידי שבועה: הודה במקצת כלים חייב. שבועה אף על הקרקעות ע"י גלגול דשבועה מקצת כלים: הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות. כלומר משני מינין והודה באחד וכפר באחד חייב: זוקקין. הכלים זוקקין את הקרקעות לשבועה: תנינא. במסכת קדושין נכסים שאין להם אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן: הכא עיקר. דכולה מסכת בהלכות שבועה: וההיא. דקדושין: אגב גררא נסבה. איידי דתנא התם נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בלא משיכה תני בהדייהו שאף הם זוקקין את הנכסים שיש להם אחריות לשבועה: אדמון היא. דבעי הודאה ממין הטענה ומיהו היכא דטענו שנים והודה לו באחד מהם חייב והא דאדמון במתני' היא מיהו הכא במסכת שבועות לא מפרשין בגמרא במאי פליגי אבל בפ"ק בתרא דכתובות (דף קח:) מפרשינן דבהכי פליגי: טענו חטין וקדם והודה בשעורין. מי שהיה לו לטעון על חבירו חטין ושעורין וטענו חטין ולא הספיק לטענו שעורין עד שקדם זה ואמר חטין אין לך בידי אבל שעורין יש לך בידי: אם כמערים. אם נראה לב"ד שקפץ להודות כדי שלא יטעננו זה שעורין ויתחייב לו שבועה בהודאת שעורים חייב לו שבועה אם אמר לו זה שניהם יש לי בידך: ואם במתכוין. להשיב לו על טענתו של חטין ולא כקופץ פטור: לפיכך יצאו כלים ליכתב בפירוש: למה שהן. להתחייב עליהם בכל שהן דהוה ליה למכתב (שמות כב) כי יתן איש אל רעהו כספים לשמור והוה אמינא מה כספים שנים ודבר חשוב אף כל שנים ודבר חשוב אלא כתב כלים לומר דהוי דבר חשוב ולא בעינן שווייהן שתי כסף: וכפר בפרוטה פטור. כדמפרש ואזיל כרב דאמר כפירה שתי כסף בעינן: כפר בכלים. ואפילו כל דהו כדאמרינן לכך יצאו כלים למה שהן ואי משום הודאה ממין הכפירה בהא סבירא ליה כשמואל דאמר טענו בחטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב: היסת. לשון סומא שסמו חכמים עליו שבועה כמו (שמואל א כו) אם ה' הסיתך בי: אין אדם מעיז פניו [כו']: תדע. דאמרינן אשתמוטי אשתמיט: הכופר במלוה. וכגון עדים והוא לא נשבע כשר לעדות ולא אמרינן חשיד אממונא הוא אלא אשתמוטי קמשתמיט ליה משום דמלוה להוצאה ניתנה ואין עכשיו בידו במה לפרוע: בפקדון פסול לעדות. ואפילו לא נשבע דמשעה דכפר איחשיד ליה אממונא ובב"מ בפ"ק (דף ה:) מוקמי' ליה בדאתו סהדי דההיא שעתא הוה בידיה דליכא למימר אירכס ליה ומשתמיט עד דבחיש ומשכח ליה: מתני אסיפא. להא דרב נחמן: כ"ש אסיפא. דהא אודי ליה עליו ואיכא דררא דממונא:

שבועה

תוספות

הודה במקצת קרקע פטור. אצטריך דלא תימא טעמא דפטור ברישא משום דהוי כטענו חטים והודה לו בשעורים:

לימוד ערוך הוא בפיו של רבי יוחנן הא מני אדמון היא. תימה דר' חייא בר אבא גופיה מוקי מילתא דאדמון כוותיה בפ' בתרא דכתובות (דף קח:) דמסיק לאדמון יש בלשון הזה לשון קנקנים ומיגו דמשתבע אקנקנים משתבע נמי על שמן מחמת גלגול וי"ל דמשום רבנן הוא דאצטריך לאוקי דאיירי שהודה במקצת קנקנים ואפ"ה פטרי רבנן משום דלא תקפי ליה ממילתייהו דרבנן כדקאמר מעיקרא טעמא דאין בלשון הזה לשון קנקנים הא יש בלשון הזה לשון קנקנים חייב אבל אדמון לעולם מחייב אפי' הודה בכל הקנקנים דבתרתי פליגי בטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן וביש בלשון הזה לשון קנקנים ודייק לה מדלא קתני במתניתין פלוגתייהו בחטין ושעורין או בשור ושה ונקט כדי(א)יין וכדי שמן משמע דפליגי ביש בלשון הזה לשון קנקנים ומדקאמר נמי ר"ג רואה אני את דברי אדמון ואי דוקא בטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן פליגי מאי רואה אני את דברי אדמון הא אפי' בטענו חטין והודה לו בשעורין מחייב ופליגי נמי בטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהם דאי ביש בלשון הזה לשון קנקנים דוקא פליגי הוה להו לרבנן למימר בהדיא אין בלשון הזה לשון קנקנים ואדמון מחייב במודה בכל הקנקנים מדלא נקט במתניתין והודה לו מקצת קנקנים אלא נקט בקנקנים דמשמע בכולהו ולא מוקי לה במקצת קנקנים אלא משום רבנן דלא משתמע מילתייהו דאין בלשון הזה לשון קנקנים אלא בכה"ג וה"ק אין ההודאה ממין הטענה דלא מיבעיא במודה בכל הקנקנים דפטרי דהא אפי' יש בלשון הזה לשון קנקנים נמי פטור אלא אפילו הודה במקצת קנקנים נמי פטור דאין בלשון הזה לשון קנקנים:

וחדא כשמואל. וכן הלכה ואע"ג דקי"ל* כרבי יוחנן לגבי שמואל הא דלרבי יוחנן נמי חייב אליבא דחד אמורא ועוד דקי"ל* כרב נחמן בדיני ועוד דרב פפא דהוא בתרא סבירא ליה כשמואל וכן פר"ח בשמעתין וכן עיקר ולא כמו שפסק ר"ח בכתובות (דף קח:) כרבי חייא בר אבא:

אדרבה אין אדם מעיז כו' וא"ת דאמרי' בפירקין* [לקמן מב:] מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז כו' וי"ל אע"ג דכופר הכל נמי משתמיט מ"מ אין לו כל כך פנים לכפור הכל כמו לכפור במקצת וליכא מיגו*):

אשתמוטי הוא דקמשתמיט. תימה דבפ"ק דב"מ (דף ו. ושם) דייק אלא הא דאמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת (דרבנן) נימא מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא אמאי לא משני דאשתמוטי קא משתמיט כדמשני אהתם דלעיל וי"ל משום דפריך בהדי הך פירכי טובא ותו הא דתני רבי חייא כו' דלא מצי לשנויי הכי:

בפקדון פסול לעדות. בפרק קמא (ב) דב"מ (דף ה:) מוקי לה דנקיט ליה בידיה ובמלוה אפילו נקיט ליה בידיה זוזי כשר דמלוה להוצאה ניתנה והוא שמא צריך למעות:

*) ועי' תוס' כתובות יח. ותוס' גיטין נא: ד"ה מפני מה וכו')

עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"ג מהל' טוען הל' יא סמג עשין נה טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף יד:
לט ב ג מיי' שם הל"ט טוש"ע שם סעיף ג:
מ ד מיי' שם פ"א הל' ג סמג שם טור ש"ע חו"מ סי' פז סעיף א:
מא ה מיי' שם פ"ב הלכה יב סמג שם טוש"ע חו"מ סי' לב ס"ה:
מב ו מיי' שם פ"ו הל' א ופי"א מהל' מלוה הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' עט סעיף י:

רבינו חננאל

באחד מהן או שהודה במקצת קרקעות פטור הודה במקצת כלים חייב טעמא דכלים וקרקעות. דקרקע לאו בת שבועה היא. הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות חייב. ודחינן לה ואסיקנא לה ומאי קמ"ל זוקקין תנינא בתחלת מסכת קידושין. ואמרינן הכא במוענו כלים וקרקעות עיקרו. והתם בקדושין אגב גררא נסבה ותנא זוקקין. ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן טענו חטים ושעורין והודה לו באחד מהן פטור. איתיביה ר' אבא בר ממל טענו שור והודה לו בשה פטור. טענו שור ושה וחמור והודה לו באחד מהן חייב. ודחה הא רבן גמליאל היא. ואקשינן עליה אי רבן גמליאל אפילו טענו בשור והודה לו בשה ליחייב. אמאי תני רישא פטור. ומשני הא מני אדמון היא דתלמוד ערוך הוא בפי ר' יוחנן אדמון היא מפורשין בסוף כתובות בהטוען חברו כדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה ממין הטענה ישבע. יש לומר הא שינויא דר' חייא דאמר משמיה דר' יוחנן הא מני אדמון היא להעמיד דבריו הוא דאמר הכי ולא סמכינן עליה ור' יצחק פליג עליה. אמר רב ענן אמר שמואל טענו חטים וקדם והודה לו בשעורין אם כמערים הקדים והודה עד שלא יטעון עליו חייב: אם במתכוין פטור. פירוש כגון (א) שהנתבע אינו טוען שנושה בו שעורין. ועוד אמר טענו שני מחטין והודה לו באחת מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן. ומסתברא כשמואל דהא ר' יצחק אמר וכן אמר ר' יוחנן. ורב פפא דהוא בתרא אמר חדא כרב דכפירת טענה שתי כסף וקיימא לן כותיה דרב בהא. ואמר חדא כשמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב וקיימא לן כותיה. והא דדחי ר' חייא ואמר תלמוד ערוך בפי ר' יוחנן הא מני אדמון היא. ר' חייא הוא דאמר הכי להעמיד דבריו ולא סמכינן עליה. דכל כי האי גונא שינויא הוא ולא דחי' הלכתא מפורשת בשינויא: מתני' מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור. אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת. מאי טעמא חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו. אדרבה כו' עד הכופר במלוה כשר בעדות. בפקדון פסול לעדות. רב חביבא מתני להא דרב נחמן אסיפא מנה לי בידך א"ל הן למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור. אין לך בידי חייב. מאן דמתני לה דרב נחמן ארישא כ"ש אסיפא.

דמתני

א) אולי צ"ל שהתובע.

מסורת הש"ס

ב"מ ד: ק. קדושין כו.
[כתובות קח:]
[שבת נג. וש"נ]
שתים מחטין כצ"ל רש"ל
ב"ק קה: ב"מ ה.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לימוד וכו' ונקט כדי שמן משמע כצ"ל ותיבו' כדי יין נמחק: (ב) ד"ה בפקדון וכו' בפ"ק דב"מ. נ"ב ע"י בב"ק דף קה ע"ב בפרש"י דלא משמע הכי כמ"ש התוס' כאן:

ומאן דמתני לה אסיפא הכא הוא דאיכא דררא דממונא אבל התם דליכא דררא דממונא לא מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו מיפך שבועה בדאורייתא לא מפכינן שבועה בדרבנן מפכינן ולמר בררב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן שבועה מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא בינייהו מיחת לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לא נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן *מציאת חש"ו יש בהם גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור *ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא בינייהו שכנגדו חשוד על השבועה בדאורייתא שכנגדו חשוד על השבועה אפכינן ליה שבועה ושמו אידך בדרבנן תקנתא היא **ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ולרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי דאמרו בדרבנן לא נחתינן לנכסיה מאי עבדינן ליה משמתינן ליה אמר ליה רבינא לרב אשי האי *נקטיה בכובסיה דנשבקיה לגלימיה הוא אלא מאי עבדינן ליה אמר ליה משמתינן ליה עד דמטי זמן נגדיה ונגדינן ליה ושבקינן ליה אמר רב פפא האי מאן דאפיק שטרא על חבריה ואמר ליה שטרא פרוע הוא אמרינן ליה לאו כל כמינך זיל שלים ואם אמר לשתבע לי אמרינן ליה אשתבע ליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ומה בין זה לפוגם את שטרו א"ל התם אע"ג דלא טעין איהו טענינן ליה אנן הכא אמרינן ליה זיל שלים ליה ואי טעין ואמר אישתבע לי אמרינן ליה זיל אשתבע ליה ואי צורבא מרבנן הוא לא משבעינן ליה א"ל רב יימר לרב אשי צורבא מרבנן משלח גלימא דאינשי אלא *לא מזדקקינן ליה לדיניה: מנה לי בידך כו': אמר רב יהודה אמר רב אסי המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדה"י תנן מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור והא הכא *כיון דתבעיה בעדים כמאן דאוזפיה בעדים דמי וקתני פטור תיובתא

רש"י

שבועה דאורייתא. הבאה במקלת הטענה שבועה דרבנן הא דרב נחמן: מיפך שבועה. אם אמר הנתבע לתובע השבע וטול: מיחת לנכסיה. אם אמר איני נשבע ואיני משלם יורדין לנכסיו ונותנין לזה: שכנגדו חשוד. הנתבע חשוד על השבועה ותנן לקמן (דף מז:) שתקנו חכמים שישבע התובע ויטול: תקנתא היא. שבועה עצמה של היסת תקנתא היא ותקנתא שיהא תובע נשבע ונוטל לתקנתא היסת שבועה שלא באה עליו אלא בתקנת חכמים לא עבדינן ויפסיד התובע בלא שום שבועה: דפליגי עלי' דרבי יוסי. גבי מציאת חרש שוטה וקטן: נקטיה לכובסיה דלשבקיה לגלימיה הוא. אוחזו בבגדיו התלוים בו עד שיתן לו טלית שעליו כלומר כיון דמשמתינן ליה לעולם עד דליתיב ליה לית לך למיחת לנכסיה עדיף מהאי כל דבר התלוי במחובר קרי ליה כובסא כדאמר אזול גרמא ומטיה לכובסא והתר תמרי באלו הן הגולין (מכות דף ח.): עד דמטי זמן נגדיה. לבתר תלתין יומין כדאמרינן רב מנגיד אמאן דמסהי שמתיה דרבנן עליה תלתין יומין בהאשה נקנית (קדושין דף יב.): אשתבע לי. דלא פרעתיך: וכי מה בין זה. שלא פגם שטרו לפוגם שטרו דתנן (כתובות דף פז.) הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כיצד היתה כתובתה אלף זוז והוא אמר התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה הואיל ומודית במנה פוגמת את שטר כתובתה ולא תפרע השאר אלא בשבועה דליכא למיסמך תו אשטרא דאיכא למימר טפי קיבלה והשתא דאמרת משביעין לו מה יפה כחו משאם פגם את שטרו: התם. גבי פגם את שטרו אע"ג דלא טעין לוה אשתבע לי אלא אומר פרעתיך טענינן ליה אנן ואמרינן לבעל השטר השבע: משלח. מפשיט: לא מזדקקינן ליה. להשבע דמיחזי דחשדינן ליה ולא לגבות לו דהא אמר ליה אשתבע לי דלא פרעתיך: נתתיו לך פטור. אף משבועה ומיהו שבועת היסת איכא: והא הכא כיון דתבעיה בעדים. והודה לו בפניהם כמאן דאוזפיה בעדים דמי: נתתיו

תוספות

ומאן דתני אסיפא כו'. אור"ת השתא דלא איתמר הלכתא כחד מהנך ליסני היכא דליכא דררא דממונא לא משבעינן ליה מספק דהמע"ה ואטפ"כ לא היה מוחה בדיינים המשביעין וקלא נראה להשביע דאיכא דאמרי טפל ללשון ראשון כמו שאומר ריב"א מיהו אור"ת דאזלינן בתר המיקל *וכן משמע בפ"ק דב"מ (דף ה.) גבי ההוא רעיא דמייתי התם מילתא דר"כ אריסא דמתני' ור"ת דוחה דאיכא למימר דהתם רישא דמילתא נקט ומסיפא פריך דמשבעינן ליה היכא דאיכא דררא דממונא דהתם נמי איכא דררא דממונא מאחר שהיו רגילין למסור לו בכל יום ועוד דהא איכא סהדי דאכל תרי מינייהו ורב האי גאון פי' דלא משבעינן ליה אלא משמתינן ליה על תנאי שיהא בשמתא °אם הוא חייב ואינו משלם:

מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן. בפ' הכותב (כתובות דף פח. ושם) גבי הא דאמר רב (א) נחמן אי פקח שמעון מייתי ליה לידי שבועה דאורייתא פירש בקונטרס דנפקא מינה דבדאורייתא בעי למינקט חפצא בידיה ובדרבנן לא בעי ואין נראה דהאי נפקותא לא אמרינן הכא ועוד דבפרק השולח (גיטין דף לה. ושם) גבי אלמנה דקאמר אדרה בבית דין ואשבעה חוץ לב"ד פי' בקונט' גופיה דבב"ד לא בעי אשתבועי משום דבעי אנקוטי חפצא בידיה אף על גב דשבועה דאלמנה שבועה דרבנן היא וכרים שמעתתא דהכותב (כתובות דף פז: ושם) פירש נמי בקונטרס גבי הא דסבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דנפקא מינה לאפוכי שבועה:

ולמר בר רב אשי דאמר בדאוריי' נמי מפכינן. ריב"ן פי' בשם הקונטרס דהלכתא כותיה דקיימא לן כמר בר רב אשי במיפך שבועה וכן בתשובת רבינו גרשון מאור הגולה וכן רב האי גאון והביא ראיה דהלכתא כותיה מדקאמר לקמיה האי מאן דמפיק שטרא על חבריה אי אמר ליה זיל אשתבע לי דלא פרעתיך אמרינן ליה זיל אשתבע ליה ומה התם דאית ליה עליה ממון גמור מדאורייתא יכול להפך עליו שבועה היכא דלית ליה (ב) אלא שבועה דאורייתא לכ"ש דמצי א"ל אשתבע לי את ולפי דבריו מאן דפליג אמר בר רב אשי כ"ש דפליג אדלקמיה מיהו הגאונים נחלקו בההיא דלקמיה אי אמר ליה אשתבע לי דלא פרעתיך אם יכול אידך לחזור ולומר אשתבע לי את ותפטר °ואם יכול אין ראיה לרב האי מהם ועוד דלא דמי דבההיא דלקמיה ודאי תקנו רבנן משום דסביא דמתרמי זימנין טובא דבתר דפרעיה אשתהי שטרא בידיה כדאמרינן בפ"ק דב"מ (דף טז:) אשתמוטי דקא משתמיט דאמר ליה למחר יהבינא לך השתא ליתיה גבאי אי נמי אפסיטי דספרא זייר ליה אבל לגבי שבועה דאורייתא למה להם לתקן שיכול להופכה והשתא ההיא דלקמיה אתיא אפי' כמאן דפליג אמר בר רב אשי ורבינו יצחק מגא בתשובות קדמוניות דלא מפכינא שבועה דאורייתא וכן בה"ג ובסדר תנאים והמוראים דהלכתא כמר בר רב אשי בכוליה הש"ס בר ממיפך שבועה והודיתא אך מה שכתב בסדר תנאים ואמוראים דמיפך שבועה כגון שהיה המחויב שבועה חשוד וקאמר מר בר רב אשי דמפכינן אשכנגדו אין נראה דבחשוד לא איירי אלא בסמוך דאמר איכא בינייהו שכנגדו חשוד אלא כפירוש הקונטרס דאמר נתבע לתובע השבע וטול ור"ח נמי פסיק דהלכתא כותיה בכל הש"ס בר ממיפך שבועה וחיורי וסימנך הפך לבן וחיורי בפ' בהמה המקשה (חולין דף עז: ושם) גבי צומת הגידין דקאמר זייגי אף על גב דלא חיורי: [ועמ"ש בס"ד על הגליון סנהדרין דף כט: בתוספות ד"ה מר בר"א]:

ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן. קצת תימה דרבנן נמי לא איירי אלא בההיא דלא הוי גזילה אלא מפני דרכי שלום אבל היכא דהוי גזל גמור מודו דנחתינן לנכסיה וה"נ היכא דאיכא שבועה דרבנן:

וכי מה בין זה לפוגם שטרו. וא"ת תקשה ליה אמתני'* דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וטעמא משום דלמא אי הוה אבוהון קיים הוה טעין ואמר אשתבע לי אלמא מצי משתבע ליה ומיהו נראה דטעמא לאו משום הכי הוא דאפי' לא מצי אבוהון טעין טענינן ליתמי דבפרק הכותב (כתובות דף פז: ע"ש) אמרינן כתב לאשתו נכי נדר נכי שבועה לא תפרע מן היתומים אלא בשבועה אלמא עבוד רבנן תקנתא ליתמי אפי' במקום שאין האב יכול להשביע:

*אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. מהשתא הו"ל לרב לאפלוגי [ר"ג] כדפליג בסיפא בשטענו חטין והודה לו בשעורין ולשמואל אדלעיל שתי כסף יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי כו' אלא נטר עד לבסוף ופליג אכולהו וצריך לדקדק אמאי נריכי כל הנך ואיכא מינייהו דתני איידי:

רבינו חננאל

דמתני לה אסיפא אמר לך הכא אמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת משום דאיכא דררא דממונא. פירוש עיקר. דהא הודה לו מקודם כגון הא דגרסינן בפרק חומר בקודש (חגיגה כה:) א"ר אילעא א"ר חנינא עשר מעלות שנו כאן כו' עד מאי טעמא הראשונות דאית להו דררא דטומאה מדאורייתא גזרו בהו רבנן כו': מה איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן. ואמר בדרבנן אי אמר ליה השבע וטול הדין עמו בדאורייתא(למימר)[לא. ולמר] בר רב אשי אפילו בדאורייתא מפכינן. ולית הלכתא כותיה. דהלכתא כותיה בכל התלמוד בר ממיפך שבועה וחיורי. וסימנך הפך לבן. והני חיורי מפורש בפרק בהמה המקשה מר בר רב אשי בענין צומת הגידין כיון דזייגי אע"ג (דחוורי) [דלא חוורי]: הני תרתי בלחוד לית הלכתא כותיה. ואליבא דמר בר רב אשי. מאי בינייהו ואמרינן בדאורייתא אם לא ישבע נחתינן לנכסיה ונותנין אותן לתובע אבל בדרבנן לא נחתינן לנכסיה. ולר' יוסי דתנן בגיטין פרק הניזקין מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור. ואוקימנא קסבר מוציאין אותו בדיינין. הנה אפילו בדרבנן מחתינן לנכסיה. מאי בינייהו ואמרינן בדאורייתא אם היה הנתבע [חשוד על השבועה] אפכינן השבועה ונשבע התובע ונוטל ובדרבנן לא מאי טעמא דעיקר השבועה מדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לישבע התובע וליטול לא עבדינן. ולרבנן דפליגי על ר' יוסי דאמרי לא נחתינן לנכסי דגזל מציאת קטן מאי עבדינן ליה: ואסיקנא משמתינן ליה ואי לא אתי ותבע למישריה עד תלתין יומין בתר ל' יומין הוא עידן נגודיה מגדינן ליה כרב דרב מנגיד אמאן דחייל עליה שמתא דרבנן ל' יומין ולא קא תבע לשמתיה. והא דרב מפורשת ביבמות פרק רבן גמליאל: אמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא אחבריה וטען דפריע הוא לאו כל כמיניה. אלא אמרינן ליה זיל פרעיה ואי אמר ליה לישתבע לי דלא פרעתיה מחייבין לי' לאשתבועי ליה והני מילי בדטען הלוה ואמר לישתבע לי אבל אנן לא טענינן ליה כי היכי דטענינן על הפוגם שטרו: ואי צורבא מרבנן הוא האי דמפיק שטרא אחבריה לא מזדקקינן ליה ללוה כד טעין לישתבע לי: תוספתא (פ"ה) מנה לי בידך אין לך בידי. וכן הטוען היה לך בידי ונתתיו לך או שיש לו בידך במנה כסות במנה פירות פטור: מנה לאבא בידך אין לו בידי או נתתיו לו או שיש לו בידך במנה כסות במנה פירות פטור: מנה לי ביד אביך אין לך בידו כלום או נתנו לך או שיש לו בידך במנה כסות במנה פירות פטור. בתחלת שנים אוחזין בטלית תני ר' חייא מנה לי בידך והלה אומר בידי ועדים מעידין אותו שיש לו עליו נ' זוז ישלם (עליו) נ' וישבע על השאר וק"ל כר' חייא: א) וקשיא לן הא דתנינן בתוספתא היה טוען מנה בב"ד וכפר ובאו עדים והעידו שחייב לו זו הרי זה משלם ופטור על השבועה. ואם היה עד אחד מעידו הרי זה נשבע על הכל: מתני' מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור:

אמר

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"א מהל' טוען הל' ג סמג עשין צה טוש"ע חו"מ סי' פז סעיף לב:
מד ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ט:
[עי' מהרש"א]
מה ג מיי' פ"ז מהל' תלמוד תורה הל"ו סמג עשין עד טוש"ע יו"ד סי' רנ סעיף א:
מו ד מיי' פ"ג מהלכות טוען הל"ד סמג עשין צה טור ש"ע חו"מ סי' פב סעיף ו וסי' פז:
מז ה מיי' שם טור ש"ע חו"מ סי' פו סעיף ט:
מח ו מיי' פי"ד מהל' מלוה הלכה ב סמג עשין צד טור ש"ע חו"מ סי' פב סעיף ג:
מט ז מיי' שם הלכה א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' פב סעיף א:
נ ח מיי' שם הלכה ב סמג שם טוש"ע חו"מ סי' פב סעיף ו:

מסורת הש"ס

ב"מ יב. גיטין נט:
[גיטין סא. ב"מ יב.]
[לקמן מו. ב"מ ס:]
[ב"מ קא: ופי' רש"י בכתלא: אלכוכין ערך כנס]
[פי' תוס' ב"ב ל. ד"ה נתן]
[לקמן מה.]
שייך למתני' ברים פרקין

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאי איכא וכו' גבי הא דאמר רב פפא אי פקח הוא מייתי ליה כצ"ל ותיבת נחמן נמחק: (ב) ד"ה ולמר וכו' דלית ליה עליה אלא שבועה:

גליון הש"ס

גמ' ותקנתא לתקנתא לא עבדינן. עי' לקמן דף מו ע"א תוס' ד"ה בדרבנן תום' ד"ה מאן וכו' אם הוא חייב ואינו משלם. עי' ב"ק דף קיח ע"א תוס' ד"ה ר"נ: ד"ה ולמר וכו' ואם יכול אין ראיה. היינו דלמ"ד דלא מפכים בדאורייתא צריך הניתבע לישבע כיון דשבועתו א"י להפך. רק דיכול זיל שבועה עליו כמו על השטר דיכול לומר השבע לי בזה יכול התובע להפך שבועה זו השבע ופטור. ואם מדאורייתא מפכין מהפך הנתבע שבועתו עליו וצריך התובע לישבע כנלע"ד פשוט. ולא כהמהרש"א דמיתק בזה:

א) ככר הקשה בש"ס בב"מ דף ה' כעין קושיא זו על ר"ח מברייתא דתני אבוה דרבי אפטוריקי ושנינן דר"ח תנא הוא ופליג ודברי רבינו צ"ע:

נא א מיי' פי"ח מהל' מלוה הל"א סמג עשין צד טוש"ע חו"מ סי' ע ס"א:

נב ב ג מיי' שם פט"ו הל"א סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

נג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

נד ה טוש"ע שם ס"ה:

נה ו מיי' פ"ו מהלכות טוען הל"ג סמג עשין צה טוש"ע חו"מ סי' עט סעיף א:

נו ז מיי' שם הל"ד סמג שם טוש"ע שם סי' פ"א וסי' קמו סעיף ג:

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר רב אסי המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים. ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ושמואל אמר יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים: ואקשינן על שמואל והתנן מנה לי בידך א"ל הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו לו בעדים: ופריק תנאי היא דתניא בעדים הלויתיך בעדים פרעני כו'. ואסיקנא משמיה דרבא המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים. ואם א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן במדינת הים אינו[*] נאמן: ההוא דאמר ליה לחברי' כי פרעת לי פרעין בפני ראובן ושמעון טען דפרעי' בפני אחרינא. אמר רבא להכי א"ל ראובן ושמעון כי דלא לידחיית. מסתברא כד טעין פרעתיך באנפי סהדי אחריני והלכו למדינת הים אבל אי איתנהו ומסהדי דפרעיה. [לא] אמר רבא דלא מהימני: ירושלמי מנה לי בידך א"ל הן אל תתנהו לי אלא בפני פלוני ופלוני א"ל נתתיו לך בפני פלוני ופלוני. אתא עובדא קמי רבי אמר יבואו פלוני ופלוני ויעידו. הבא לידון בשטר ובחזקה רבי אומר ידון בשטר רשב"ג אומר בחזקה: מעשה בא לפני ר' חייא והורה כרשב"ג[**] קשיא ידי' אדר' לא קשיא לא יצה רבי אלא לעמוד על אמתת הדבר: המחזיק מחמת אונו ונמצא פסול בטלה החזקה: ההוא דאתא קמיה דרב וטען על חבריה הסין ושעורין ובוסמין. ואמר ליה המתן עד דיגלגל עלך כל מאי דבעי. ובסיפא את משתבע ליה: ההוא דאמר ליה לחבריה כי פרעת לי פרען באנפי סהדי דתנו הלכתא פרעיה ואיתניסו זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבלתינהו ולאו בתורת פרעון אלא בתורת פקדון עד דפרען באנפי דתנו הלכתא: א"ל רב נחמן כיון דקא מודית דקבלתינהו מיניה פרעון דברים מ"מ כיון דזה נותן לו פרעון הוי פרעון ואין בכח הלוה לומר שלא יהיה פרעון רק פקדון: הוי מאי בעית לקיומי תנאיה זיל איתינהו דהא אנא ורב ששת דתנינן הלכתא וכוליה תלמודא דלפרעך קמן: ההוא דא"ל לחבריה הב לי זוזי דאוזיפתך א"ל לא היו דברים מעולם. אתו סהדי דאוזפיה ופרעיה אמר רבא כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וחייב: ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך. א"ל ולאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני ואמרו לא פרעו בפנינו אמר רב ששת הוחזק כפרן. כלומר אם ימעון אח"כ שפרעתי אינו נאמן: רבא אמר כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה. פירוש העדים כיון דלא רמיא עליהו לאו אדעתיהו. והן ששכחו ומענתיה דלוה מענה היא: ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיק בך. א"ל ולאו פרעתיך ק' קבי עפצי

תיובתא דרב אסי. אבל לשמואל ניחא דמוי לפרש דה"ק נתתיו לך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ולמאי דמפרשינן דלשמואל נאמן לומר פרעתיך ביני ובין עצמך במגו דאי בעי אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתי שפיר טפי:

נתתיו לך חייב. לפרוע: בעדים הלויתיך. קס"ד בשעת הלואה קאי ואמר ליה ראה שבעדים הלויתיך ואף אתה אל תפרעני אלא בעדים: דלמא בשעת תביעה קאמר. כשתבעו בב"ד וזה אומר פרעתיך אמר לו והלא בעדים הלויתיך בעדים הוה לך לפורעני ולא אמר לו כן בשעת הלואה ומשום הכי פטר ליה ר' יהודה בן בתירא: אזל פרעיה באפי סהדי אחריני. וזה אומר עדי שקר הם: ואיתניסו. מיד המלוה: להוי פקדון בידי. ואיני עליהן אלא שומר חנם שלא קבלתים בתורת פרעון: כיון דקא מודית. דקבלתינהו וזה לא בתורת פקדון מסרם לך הוי פרעון °ודברים שהיו בלבך אינם דברים: דזיף ופרע. אותה הלואה שזה כופר ודאי לוה אותה באותו היום אבל לאחר זמן פרעיה: כאומר לא פרעתי דמי. דכיון דלא לוה לפי דבורו לא פרע והרי יש עדים שלוה נאמנין הם על הלואה ואינן נאמנין על הפרעון דהודאת בעל דין כמאה עדים: דמסיקנא בך. שאני נושה בך: לא היו דברים מעולם. לא פרע לפניו וזה אומר או בפניהם או שלא בפניהם פרעתיך: הוחזק כפרן. ואינו נאמן אפילו בשבועה לומר פרעתיך שלא בפניהם שהרי אמר פרעתיך בפניהם ונמצא שקרן: כל מלתא דלא רמיא עליה דאינש. כגון זה שלא היה לו לומר פרעתיך בעדים שלא אמר לו זה בשעת הלואה בעדים פרע לי הלכך לא שם לבו לזכור אם בעדים פרע אם שלא בעדים ואמר בעדים פרעתיך ולאו אדעתיה ואינו הוחזק כפרן בכך:

תיובתא דשמואל. תימה מאי קושיא דלמא נתתיו לך שלא בעדים קאמר ולהכי חייב וי"ל דשמואל הכי קאמר מתוך שיכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים כי אמר נמי פרעתיך ביני ובין עצמך נאמן במגו ומאהו רב פפא בסמוך ודאי לית ליה האי מגו דהא קאמר בסמוך צריך לפורעו בעדים וצריך לדחוק לפי' זה דפליגי רב פפא ושמואל בדברי רבי יהודה בן בתירא ועוד יש לתמוה לגמרא שהקשה לשמואל מסיפא דמתני' מנ"ל לפרש דברי שמואל כך מאחר שרב פפא לית ליה האי סברא לכן נראה שהמקשה משמע ליה דמפני שצריך ליתן לו בעדים משמע שצריך לברר שפרעו בעדים וקלא משמע כן בכל הסוגיא: **ורב** פפא משמיה דרבא אמר אין צריך לפורעו בעדים. אר"ת כן הלכה דהא אמר רבי אבא בגט פשוט (ב"ב דף קע.) וקיימא לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים וכן רבא ורמי בר חמא כ"ל הכי בריש כל הנשבעין (לקמן דף מה:): **אזל** פרעיה באפי סהדי אחריני. פי' בקונטרס וזה אומר עדי שקר הם ואם תאמר ואיך נאמן לומר שמשקרין ויש לומר דכיון דאמר באפי ראובן ושמעון בעי למימר מהימנת לי כל היכא דאמרת לא פרען עד דפרענא באפי ראובן ושמעון כדלקמן ומיהו הא דקאמר בסמוך להכי קאמר באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה לא אתי שפיר לפירושו דמה דיחוי שייך כיון דמייתי סהדי וה"ל למימר כי היכי דלא למיפטר אי אייתי סהדי אחריני לכן נראה לר"י דמיירי דקאמר פרעתיך באפי סהדי והלכו להם למדינת הים ויש פירושים שכתוב בהן כן וגם ר"ח פירש כן: **הא** אנא והא רב ששת. בדיותא בעלמא הוא דקא מהדר ליה ולאו משום דצריך לקיים תנאו: **כל** האומר לא לויתי כו'. והכי נמי ליה והא דתנן למחר אמר לו תנהו לי אין לך בידי חייב וטעמא דכיון דאמר לא לוה הוי כמודה שלא פרע התם ליכא עדים דאמרי פרעו כי הכא ולהכי אביי גופיה אית ליה בפ"ק דב"ב (דף ו. ושם) דכל האומר לא לויתי כו' כיון דליכא עדים שפרע וה"ת אמאי לא מתרצינן הכא דבוריה לא לויתי כלומר לא עמדתי בהלואתי אלא פרעתי כמו בפ' אמרו לו (כריתות יב.) גבי לא נטמאתי דמתרצינן דבוריה לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי ואומר ריב"א דהכא לא קאמר לא לויתי אלא להד"מ דלא שייך לתרוצי ליה אבל בפרק הכותב (כתובות דף פח.) קשה דקאמר אבל אמרי יתמי אמר לנו אבא לא לויתי נפרעין מהם שלא בשבועה דכל האומר לא לויתי כו' ויש לומר דהאב היה יכול לטעון ולתרץ דבריו אבל ליתומים לא טענינן מילתא דלא שכיחא ועוד יש לחלק דהכא כשטוענין עליו בבית דין יש לו להשיב בענין שיפטר ואין לו לתרץ דבריו: **כל** מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה. תימה בגט פשוט (ב"ב דף קע.) גבי עובדא דרב יצחק בר יוסף דהוה מסיק זוזי ברבי אבא מסיק אף על גב דהמלוה חבירו בעדים אין כו' כי טעין ואמר פרעתי בפני פלוני ופלוני צריך לברר ויבואו פלוני ופלוני ויעידו ואמאי הא אמרינן לאו אדעתיה וי"ל דרבא סבר ליה כמ"ד

תיובתא דרב אסי אמר לך רב אסי אנא כי אמרי היכא דמעיקרא אוזפיה בעדים דלא לדידיה הימניה הכא הא הימניה רב יוסף מתני הכי אמר רב יהודה אמר רב אסי *[א]המלוה את חבירו בעדים אינו צריך לפורעו בעדים [ב]ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי [ג]יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים תנן מנה לי בידך אמר לו הן אמר לו אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים תיובתא דשמואל אמר לך שמואל תנאי היא דתניא בעדים הלויתיך בעדים פרע לי או יתן או יביא ראיה שנתן רבי יהודה בן בתירא אומר יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים *פריך רב אחא ממאי דבשעת הלואה קאי דלמא בשעת תביעה קאי והכי קאמר ליה לאו בעדים הלויתיך בעדים היה לך לפורעני אבל בשעת הלואה דברי הכל חייב אמר רב פפי משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים ורב פפא משמיה דרבא אמר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים *[ד]נאמן: סימן ראוב"ן ושמעו"ן דתנ"ו הלכת"א יזפ"י ופר"ע פלוני ופלוני עפצ"י סטרא"י בהימנות"א כבי תרי: ההוא דא"ל לחבריה כי פרעתין פרעין לי באפי ראובן ושמעון אזל ופרעיה באפי תרי מעלמא אמר אביי באפי בי תרי אמר ליה באפי בי תרי פרעיה אמר ליה רבא [ה]להכי קאמר ליה באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא נדחייה ההוא דאמר ליה לחבריה כי פרעת לי פרעין לי באפי בי תרי דתנו הלכתא אזל פרעיה בין דיליה לדיליה איתניסו הנך זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבולי קבלתינהו מיניה דרך פקדון ואמינא ליהוי גבאי פקדון עד דמתרמו בי תרי דתנו הלכתא ומקיים תנאיה א"ל [ו]כיון דקא מודית דוראי שקלתינהו מיניה פרעון מעליא הוי אי אמרת לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דתנינא הלכתא וספרא וספרי ותוספתא וכולא גמרא ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך אמר ליה לא היו דברים מעולם אזל אייתי סהדי דאוזפיה ופרעיה אמר אביי מאי ניעבוד אינהו אמרי אוזפיה אינהו אמרי פרעיה רבא אמר *[ז]כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל לא פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני אמרי לא היו דברים מעולם סבר רב ששת למימר הוחזק כפרן אמר ליה רבא *[ח]כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל ולא פרעתיך מאה קבי עפצי

כתובות יח. ב"ב קע. [קדושין מג.]

[קדושין ? וש"נ]

פי' מיי' פס"ו מהלכות מלוה הל"ב דברים אינו נאמן

כתובות פה. ב"ב ו.

[שבועות ?]

גליון הש"ס רש"י ד"ה כיון דקא מודית וכו' ודברים שהיו בלבך. וכ"כ הרא"ש סי' קו אבל בעניי אין מובן לי דאם כן

*) כן היתה ג"כ גירסת רשב"א בדברי רבינו אבל הרא"ש כתב דנראה מדברי רבינו לקמן דגרס נאמן וע"ש. **) עי' תוס' כאן סד"ה כל מלתא:

עפצי דקיימי בשיתא שיתא א"ל לאו בארבעה ארבעה הוו קיימי אתו תרי סהדי ואמרו אין בארבעה ארבעה הוו קיימי אמר רבא הוחזק כפרן אמר רמי בר חמא הא אמרת *כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה א"ל רבא [א]קצותא דתרעא מידכר דכירי אינשי ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל פרעתיך אמר ליה הנהו סיטראי נינהו אמר רב נחמן [ב]איתרע שטרא רב פפא אמר לא איתרע שטרא ולרב פפא מאי שנא מההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל לאו אתורי יהבת לי ואתית ואיתיבת אמסחתא וקבילת זוזך ואמר ליה הנהו סיטראי נינהו ואמר רב פפא [ג]איתרע שטרא התם כיון דקאמר אתורי יהבת לי ומתורי שקלת איתרע שטרא הכא אימור סיטראי נינהו מאי הוי עלה רב פפי אמר לא איתרע שטרא רב ששת בריה דרב אידי אמר איתרע שטרא והלכתא איתרע שטרא [ד]והני מילי דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר ליה שטרא אבל פרעיה בין דידיה לדידיה מיגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם יכול נמי למימר סיטראי נינהו *וכדאבימי בריה דר' אבהו ההוא דאמר ליה לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לי לא פרענא אזל פרעיה באפי סהדי אביי ורבא דאמרי תרוייהו הא הימניה מתקיף לה רב פפא [ה]נהי דהימניה טפי מנפשיה טפי מסהדי מי הימניה ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא *אימור דאמרי רבנן דאזלינן בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא דכמה דנפישי *בקיאי טפי אבל לענין עדות [ו]מאה כתרי ותרי כמאה לישנא אחרינא ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל ופרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע תרי כמאה ומאה כתרי ואי א"ל כבי תלתא ואזל פרעיה באפי בי ארבעה [ז]כיון דנחית לדעות נחית לדעות: אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן: מ"ט אמר קרא °כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ואין נתינת קטן כלום: אבל נשבעין לקטן ולהקדש: והא אמרת רישא אין נשבעין על טענת *שוטה וקטן אמר רב בבא בטענת אביו ור' אליעזר בן יעקב היא דתניא *רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד אמר לו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו וחכ"א אינו אלא כמשיב אבידה ופטור ור' אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור אמר רב בשטענו קטן קטן והאמרת אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן לעולם גדול ואמאי קרו ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא אי הכי טענת עצמו טענת אחרים היא טענת אחרים והודאת עצמו כולהו

כתובות פה.

שמות כב

רש"י

עפצי. גל"ש בלע"ז ומעבדין בהן עורות: אייתי. מלוה סהדי דארבעה ארבעה קיימי ותובע מאתים וזה אומר פרעתיך מ"מ אם לא בעפצים פרעתיך במעות: דלא רמיא עליה דאינים. והאי נמי לא רמיא עליה לומר באיזה ענין פרעם אלא פרעתי' סתמא הלכך לא נזכר וכבור שכך השטר ולא הוחזק כפרן ונשבע שפרעם מכל מקום: מדכר דכיר. והוחזק כפרן: סיטראי ניהו. מצד אחר היית חייב לי: איתרע שטרא. הואיל ומודה שקיבלם ולאו כל כמיניה לומר סיטראי ניהו: לאו אתורי יהבת לי. לקנות מהן שוורים לשחיטה למחצית שכר: אמסחתא. מקום שמקצבין הבשר ומוכרין: ולא אידכר ליה שטרא. שיטול השטר מידו: מיגו דיכול למימר ליה. לא פרעתי' יכול למימר ליה נמי סיטראי ניהו: וכדאבימי בריה דרבי אבהו. גרסינן והוא במסכת כתובות בפרק הכותב (דף פה.) דמטא כי האי מעשה לידיה: (א) ההוא. לוה דאמר למלוה בפני עדים בשעת הלואה נאמן אתה עלי כל זמן שתאמר לא התקבלתי ולא אוכל לומר לך פרעתיך: אימור דאמרי זיל בתר רוב דעות הני מילי לענין אומדנא. דשומא כדאמר במסכת ע"ז בפרק השוכר (דף עב.) א"ל כדשיימי (ב) בתלתא אפי' תרי מגו תלתא כדאמרי בי תלתא עד דאמרי בתלתא כדשיימי בד' עד דאמרי בד' וכ"ש כדאמרי בארבעה: כיון דנחית לדעות. מתחלה ירד למנין שהוא יתר מכדי עדות ודאי אדעות קפיד בתלתא הימניה בארבעה לא הימניה: שכחת"י מלפר"ש המשנ"ה והגנ"י מפר"ש כא"ן: מנה לי בידך אמר לו הן. ובפני עדים ואמר להם אתם עדי: נתתיו לך פטור. מלשלם ומשבועה דאורייתא: אין לך בידי. לא היו דברים מעולם: חייב. לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן: אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. שאין כאן הודאה ממין הטענה: לתך. חצי כור: פטור. דלאו ממין הטענה היא: ורבן גמליאל מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה: כדי שמן. כדים מלאים שמן: והודה לו בקנקנים. הכדים יש לך בידי בלא שמן: הואיל והודה מקצת הטענה. והוה ליה טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן: (ג) או שהודה במקצת קרקעות פטור. משבועה דאורייתא לא על הקרקעות ולא על הכלים שאין הודאת קרקעות מביאה לידי שבועה שאין דין שבועה בקרקעות כדאמרינן (בכל הנשבעין) (לקמן:): הודה במקצת כלים. דאיכא הודאה וכפירה בלאו קרקעות: חייב. לישבע אף על הקרקעות על ידי גלגול שבועה דילפינן לה בפרק קמא דקדושין (דף כז:) מקראי: זוקקין. גוררין: אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן. כגון שטענו ברמיזה דחרש שדיברו חכמים בכל מקום לא מדבר ולא שומע*: אבל נשבעין לקטן ולהקדש. מפרש בגמרא: גמ' וכי יתן איש. ועלה כתיב ונקרב בעל הבית לשבועה כדאמרינן בבבא קמא (דף סג:): אין נתינת קטן כלום. דהא איש כתיב והחרש והשוטה כקטנים הם בלא דעת: בבא בטענת אביו. הא דקתני נשבעין בנתינת איש קאמר שהקטן טוענו אבי מסרו לידך: והאכלתיו פרס. והחזרתי לו חצי והחציו בידי חייב לישבע על השאר וקטן הבא בטענת אביו לא גרע מטענת עצמו דהכא: בטוענו קטן. יתום קטן תובע: כולהו

תוספות

כמ"ד אין צריך לברר אי נמי כמו שפירש רבינו תם צריך לברר אמיתות הדברים כמו שיכול ומכל מקום אי לא משכח להו או אתו ואמרו להד"ס לא מפסיד וכן מוכח בירושלמי שהביא ר"ח דגרסי' התם הבא לידון בשטר וחזקה רבי אומר נידון בשטר פירוש שצריך לברר רבן שמעון בן גמליאל אומר נידון בחזקה בא מעשה לפני רבי והורה כרשב"ג קשיא דרבי אדרבי לא קשיא רבי לא רצה אלא לעמוד על אמיתת הדבר ואית דגרס התם בא מעשה לפני רבי חייא ופריך מינה אדרבי לפי שתלמידו היה כדפריך בפרק מפנין (שבת דף קכח.) מדרב הונא אדרב משום דרב הונא תלמידו דרב הוה ובקונטרס פירש בריש פרק זה בורר (סנהדרין דף כג:) למ"ד צריך לברר שאם בקש ולא מצא הפסיד: **איתרע** שטרא. מפר"ח וכן ר"ת דצריך בעל השטר שבועה שלא נפרע והא דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף לו:) הא שטרא ריעא לא מגבינן ביה דוקא בכי הך ריעותא דהתם כיון דמהדר אזיופא אימור זיופי זייף וחתים וקשה מההוא דהכותב (שם פה. ושם) דההוא שטרא דאתא קמיה דרבא א"ל רב פפא ידענא ביה דשטרא פריעא הוא א"ל איכא איניש אחרינא בהדי דמר כו' וקאמר לא יהא רב פפא אלא כבת דרב חסדא והשתא מה היה יכול לעשות יותר מלהשביעו דלית ליה לקרועי כדקתני התם קרעיה ס"ד והשתא אפילו כל אדם דלא קים ליה בגויה נאמן להשביעו מידי דהוה אעד אחד מעיד שהוא פרוע על כן נראה דבשטרא ריעא לא מיקרע קרעינן ליה ולא מיגבא גבינן ביה כי ההוא דאלו נערות (שם דף לו:): **ורבי** אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור. פירוש במיגו: אלא

רבינו חננאל

עפצי דקיימי שיתא זוזי כל קבא. א"ל לאו בד' ד' הוו מזדבני כל קבא. אתו קמיה דרבא וחייביה ללוה למפרעיה ד' זוזי. א"ל רמי בר חמא והא את הוא דאמרת כיון דלא רמיא עלייהו דשהדי אינשו ולאו אדעתייהו וטענתיה דלוה טענא. א"ל רבא קיצותא דתרעא מידכר דכירי אינשי. ובמקום עדים לא אמרינן טענתא דלוה טענה: ההוא דא"ל לחבריה הב לי ק' זוזי דמסיקנא בך והא שטרא. א"ל לוה ולאו פרעתיך. א"ל מלוה הנהו סיטראי נינהו. פי' מצד אחר היו לי עליך ופרעת אותי. אבל מזה השטר לא פרעתני כלום. אמר רב נחמן איתרע שטרא. כלומר אפי' כתוב בשטר נאמנית אינו גובה אלא בשבועה. דדייקי' מדקתני איתרע שטרא ולא קתני אינבטיל שטרא ש"מ כדאמרינן. ואסיקנא והלכתא איתרע שטרא. והני מילי דפרעיה באפי שהדי ולא אדכר ליה שטרא. אבל היכא דפרעיה בין דידיה לדידיה מגו דיכול למימר המלוה לא היו דברים מעולם יכול נמי [למימר] סיטראי נינהו כאשר מפורש בכתובות פרק הכותב לאשתו דין ודברים בענין דר' אמי בריה דר' אבהו דנשבע דסיטרא הוו ליה עליה וגובה. ואי טעין עליה דסיטראי נינהו היכא דמודי ליה דאתורי יהבינהו ליה ומודה ליה נמי דיתיב אמסרתא וקביל זוזי דתורי וטעין השתא דסיטראי נינהו אפי' רב פפא מודה דאיתרע שטרא: ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא פרעיה באנפי שהדי. אביי ורבא דאמרי תרוייהו הא הימניה מתקיף לה רב פפא נהי דהימניה טפי מנפשיה טפי משהדי לא הימניה וקי"ל כרב פפא: ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא. אזל פרעיה באפי תלתא. ואסקה רב הונא כי אזלינן בתר רוב דעות לענין אומדנא דכמה דנפישי אית בהו דפקיעי טפי. אבל לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי. אבל אי נחת מעיקרא לדעות וא"ל מהימנת לי כתלתא ופרעיה קמי ארבעה ודאי לדעות נחת. ושהדותא דשהדי מבטלה להימנותא דידיה: מתני' אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כו'. מ"ש דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. מדכתיב כי יתן איש ש"מ אין נתינת קטן כלום: ירושלמי כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. פרט לקטן. עד כדון שנתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן. נתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל א) רעהו. עד שתהא נתינה ותביעה שוין: אבל נשבעין לקטן. אוקמה רב בבן שטוענו לחברו שאתה חייב לאבי כך וכך ולא קטן ממש הוא אלא גדול הוא. ואמאי קרו ליה קטן. דלגבי מילי דאבוה קטן הוא. והודה לו [במקצת]. ומתני' ר' אליעזר בן יעקב הוא דאמר כי האי גוונא לאו משיב אבדה הוא. אבל משיב אבדה דברי הכל פטור ור'

א) עי' ב"ק קו ע"ב.

עין משפט נר מצוה

נז א טוש"ע חו"מ סימן עט סעיף יב:
נח ב מיי' פי"ד מהל' מלוה הלכה ט סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן נח סעיף א:
נט ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
ס ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
סא ה ו ז מיי' פט"ו מהל' מלוה הלכה ג ד סמג שם טוש"ע חו"מ סימן עא סעיף א:

מסורת הש"ס

[illegible]

[כסף מלתא אי' בתמורה כו: בשם רב ספרא ע"ש ועוד ביומא פא. ע"ש]

[וע"ל חרש שוטה] כתובות יח. [גיטין נה:]

תרומות פ"א מ"ב וש"נ

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ההוא לוה דאמר למלוה. נ"ב כוונתו לבאר דאע"פ דמלוה בעי לאתנויי וכאן לוה קא מתנה אפ"ה לא אמרי' פטומי מילי בעלמא נינהו משום דכיון דקא מתנה לוה בשעת הלואה ודאי דאדעתא דהכי הלוה לו. ועיין בפ' א"נ דף נו בראשו ובמ"ש התוס': (ב) ד"ה אימור וכו' כדשיימי בי תלתא וכו' כדשיימי בי ארבעה וכו' וכ"ש היכא דא"ל כדאמרי בי ארבעה: (ג) ד"ה הואיל וכו' מהן הס"ד ואח"כ מ"ה סודה ותיבת או נמחק:

כולהו נמי טענת אחרים והודאת עצמו נינהו אלא בדרבה קמיפלגי *דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכולי' בעי דליכפריה והאי דלא כפריה משום דאינו מעיז פניו בפני בעל חובו ובכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה אישתמוטי הוא דקא משתמיט מיניה סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה ורחמנא אמר רמי שבועה עילויה כי היכי דלודי ליה בכוליה ר' אליעזר בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז והלכך לאו מש"ב אבידה הוא ורבנן סברי בפניו הוא דאינו מעיז אבל בפני בנו מעיז ומדלא מעיז משיב אבידה הוא מי מצית מוקמת לה כרבי אליעזר בן יעקב הא קתני רישא מנה לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר פטור מפני שמשיב אבידה הוא התם דלא אמר ברי לי הכא דאמר ברי לי שמואל אמר לקטן ליפרע מנכסי קטן להקדש ליפרע מנכסי הקדש לקטן ליפרע מנכסי קטן תנינא *מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה תרתי למה לי הא קמשמע לן כדאביי קשישא *דתני אביי קשישא יתומין שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית להקדש ליפרע מנכסי הקדש תנינא *מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשבועה ומה לי משעבדים להדיוט ומה לי משועבדים לגבוה איצטריך סלקא דעתך אמינא הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט אבל הקדש דאין אדם עושה קנוניא על הקדש קא משמע לן דאמר רב הונא *שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש אמרי (א) ה"מ שכיב מרע *דאין אדם חוטא ולא לו אבל גבי בריא ודאי חיישינן:

מתני' ואלו דברים שאין נשבעין עליהן *העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אין בהן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם ר' שמעון אומר *קדשים שחייב באחריותן נשבעין עליהן ושאינו חייב באחריותן אין נשבעין עליהן רבי מאיר אומר *יש דברים שהן בקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודים לו כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש רבי מאיר מחייב שבועה וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כיצד בית מלא מסרתי לך וכיס מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב:

גמ' תשלומי כפל מנלן *דתנו רבנן על כל דבר (ב) פשע כלל על שור ועל חמור ועל שה ועל שלמה פרט על כל אבדה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט *מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע"פ שהן מטלטלין אין גופן ממון הקדש רעהו כתיב: *(ולא תשלומי כפל) ולא ארבעה וחמשה: מ"ט תשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה: שומר חנם אינו נשבע: *מנא הני מילי דתנו רבנן

כי

רש"י

כולהו טענתא נמי כו'. ומאי פעמים ורבנן אמאי פליגי עליה: אלא בדרבה קמיפלגי. ולעולם בטוענו קטן ומשום דאין טענתו הטובה במקום אחר דכתיב כי יתן איש קרי ליה הכא טענת עצמו מיהו הכא טענה היא דהא איכא נתינת איש דמכח נתינת האב היא באה והיינו דקאמר פעמים וכי תימא רבנן אמאי פליגי עליה בדרבה קמיפלגי: התם דלא אמר ברי לי. רישא דקתני פטור דלא אמר היתום ברי לי סיפא דקתני נשבעין לקטן דאמר ברי לי: ליפרע מנכסי קטן. מנכסי יתום ואפי' הוציא שטר עליו צריך שבועה שלא נתקבל חוב זה מאביו: ליפרע מנכסי הקדש. המקדיש נכסיו ויצא עליו שט"ח ובא ליפרע מן הנכסים צריך שבועה: תנינא. במסכת כתובות (דף פז.) ולקמן בכל הנשבעין (דף מה.): בין לזיבורית. דתנן בהניזקין (גיטין מח:) אין נפרעין מן היתומין אלא מן הזיבורית והיינו דתנא תרתי חדא לגדולים וחדא לקטנים: אדם עושה קנוניא על ההדיוט. הלוה הזה עשה (ג) עלה רמיותא עליו ואמר אני חייב לזה כדי שיטרוף הקרקע ממנו ויחלוקו ברמיותא: מנה לפלוני בידי. (ד) הגביהו תחלה מן הנכסים שהקדשתי: אין אדם חוטא ולא לו. בשביל יורשין: מתני' קדשים שחייב באחריותן. כגון אמר הרי עלי עולה והפריש בהמה לנדרו והפקידה לזה נשבע עליה אותו שהפקדון בידו דרעהו קרינן ביה דדבר הגורם לממון לרבי שמעון כממון דמי: יש דברים שהן בקרקע. שמחוברין לקרקע ואינן כקרקע ונשבעין עליהן ובגמ' מפרש פלוגתייהו: גמ' ולא תשלומי שלשה וארבעה. (ה) וכיון דכפל ליכא הוו להו שלשה וארבעה:

כי

תוספות

אלא בדרבה קמיפלגי. הכל מפורש בפרק שני דכתובות (דף יח: ושם ד"ה וכולי) ובהניזקין (גיטין דף נא: ושם): ואין בהן תשלומי כפל. דאפי' בקרקע שייכא גניבה כגון מסיג גבול אי נמי בגפנים טעונות והלה טוען טענת גנב ורבי מאיר מודה נמי בשאין עומדות ליבצר: ולא תשלומי ד' וה'. לא איצטריך אלא משום הקדשות דמשום קרקעות ועבדים לא איצטריך דאין נוהג אלא בשור ושה בלבד כדתנן בפרק מרובה (ב"ק דף סב:): שומר חנם אין נשבע. משום דקרא בשומר חנם כתיב דאיירי בשבועה נקט שבועה וה"ה דאין משלם אם פשע כמו שומר שכר דפטור מחיוב דידיה דהיינו גניבה ואבידה ונראה דשומר שכר נמי פטור מפשיעה כדמוכח בפרק החובל (שם דף נו.) גבי ההוא ארנקי דלדקה דאתא לפומבדיתא אפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא פשע ביה אתו גנבי וגנבו ובעי למיפטריה משום דשמור ולא לחלק לעניים והתם שומר שכר היה לרב יוסף דאמר בשמיך שומר אבידה כשומר שכר משום דלא בעי למיתב ריפתא לעניא וה"ל למיתני נמי שומר שכר אין נשבע שנאנס אלא בשבועה קמייתא דכתיב בקרא איירי וקאמר בה דהשומר חנם אין נשבע דהיינו גניבה קאמר נמי דטוען שכר אין משלם גניבה והמ"ל נמי דשואל אין משלם אם נאנסה או אפי' נגנבה דהא איתקש לשומר שכר [א] ואם שאל בית ונשרף פטור. ועוד דמש"ה לא תני לה דלא שייך בהקדש שאלה ואע"ג דתניא תשלומי ד' וה' משום דשייך בכולהו אם מכר אלא דמיעט קרא אפי' שאר מטלטלין: על כל דבר פשע כלל. תימה בשלמא למ"ד במרובה (ב"ק סג:) חד בגנב וחד בטוען טענת גנב איצטריך למעוטינהו מכפל משום גנב עצמו אלא למ"ד תרווייהו בטוען טענת גנב לא איצטריך כיון דאימעוט משבועה דאין שייך כפל בטוען טענת גנב אלא היכא דנשבע כדאמרינן התם וליכא למימר בקפן ונשבע דבהגוזל קמא (שם דף קו.) משמע דליכא כפל אלא אם כן השביע בבית דין וי"ל דאיצטריך להיכא דנתחייב לו שבועה ע"י גלגול אבל קשה דאמאי איצטריך רעהו למעוטי הקדש מכפל דהתם לא שייך גלגול וי"ל דלמסקנא דריש מרובה (שם דף סג. ושם) ליכא אלא חד כלל ופרט וכלל אשבועה ואכפל ותרווייהו מימעטי מעל כל דבר פשע כדמשמע במרובה (שם) וקרא אכולה עניינא קאי דקאמר אי ס"ד על כל דבר פשע לכלל ופרט הוא דאתא ליכתבינהו הני פרטי גבי הנהו כו' וכי היכי דדרשא דכי יתן קאי אכולה פרשתא ה"נ על כל דבר פשע קאי אכולהו וכ"ת פרטי דכסף או כלים למה לי הא דרשינן לעיל מה כלים שנים כו' וה"ת ומ"מ אמאי איצטריך רעהו למעוטי הקדש תיפוק ליה מוגנב מבית האיש דדרשינן במרובה (שם דף סו. ושם) ולא מבית הקדש וי"ל דהתם ארעהו סמוך ועיקר קרא לא אתא אלא לדרוש וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב* ונקטיה נמי לענין הקדש אי נמי התם בגנב עצמו והכא איצטריך לטוען טענת גנב ולמסקנא דמרובה (שם) לא הוי כלל ופרט קרא דעל כל דבר פשע דמסיק כל ריבויא הוא והני פרטי חד למעוטי קרקע וחד למעוטי עבדים וכו' ואגב ריהטא נקט האי תנא כלל ופרט וכלל דבמדה זו נמי ממעטי כל הני:

וכל

עין משפט נר מצוה

סב א ב מיי' פי"ד מהל' מלוה הלכה א סמג עשין צד טוש"ע חו"מ סימן קח סעיף יז:
סג ג מיי' שם פי"ט הלכה א סמג שם טוש"ע שם סעיף יח:
סד ד מיי' פ"ו מהלכות ערכין הלכה טו:
סה ה ו מיי' שם הלכה יח והלכה יט סמג עשין קלא טוש"ע חו"מ סימן רכה סעיף ג:
סו ז מיי' פ"ה מהלכות טוען הלכה א סמג עשין צד טוש"ע חו"מ סימן צה סעיף א:
סז ח מיי' פ"ב מהל' גניבה הלכה א והל' ג סמג עשין עא טור חו"מ סימן שנ:
סח ט מיי' פ"ב מהל' שכירות הלכה א סמג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' צה סעיף א וסימן שא סעיף א:
סט י מיי' שם הל' ד ופ"ה מהל' טוען הלכה ד סמג שם וסימן צה טוש"ע חו"מ סי' צה סעיף ב ועיין במ"מ:
ע כ מיי' פ"ד מהלכות טוען ונטען הלכה א סמג עשין סימן צה טוש"ע חו"מ סימן פח סעיף כג וסעיף כד:

רבינו חננאל

ור' אליעזר בן יעקב ורבנן בהאי דרב' פליגי דאמר מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כו'. ר' אליעזר בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז. הלכך לאו משיב אבדה הוא לפיכך תני אבל נשבעין לקטן. ולא קטן ממש הוא. אלא אפי' גדול כמו שאמרנו למעלה. ואקשינן ליה לרב ומי מצית אמרת לה למתני' בהדין אורחא. ור' אליעזר היא. והא קתני סיפא דרישא מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא נ' פטור מפני שהוא כמשיב אבדה לבעלים. ופרקינן התם בסיפא דרישא ברלא טעין הבן ברי לי דמנה לאבא בידך אלא מספק. לפיכך אמרינן כיון דהודה לו במקצת משיב אבדה הוא ופטיר משבועה דאורייתא. אבל הכא בנשבעין לקטן. ואוקימנא כר' אליעזר (כשטען) בטוענו ברי לי שאבא נושה בך מנה. הודה לו במקצת חייב. וי"א הכי פירק רב התם בסיפא דרישא בדאמר הנתבע ברי לי דלית ליה עלי [אלא] נ' הלכך פטור. סיפא בדאמר מספקא לי לפיכך רמו עליה שבועה כי היכי דלודי. ושמואל אמר הא דתנן אבל נשבעין לקטן להפרע מנכסי קטן כגון אלמנה מנכסי יתומין וכיוצא בה. הבא ליפרע מנכסי יתומין נשבע להן. וכדתני אביי קשישא יתומים שאמרו יתומים גדולים ואין צ"ל קטנים בין לשבועה בין לזיבורית. אבל נשבעין להקדש נמי להפרע מנכסי הקדש. כדתנן מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה. ואקשינן מכדי משעבדי נינהו לא [שנא] משעבדי להדיוט ולא שנא משעבדי להקדש. ופרקינן מהו דתימא משעבדי דכי פרע מן ההקדש אין נשבעין כדרב הונא דאמר שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר ק' לפלוני בידי נאמן. חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש. אמרינן הני מילי שכיב מרע דאין אדם חוטא ולא לו. אבל ברי חיישינן. שמא קנוניא עשו על ההקדש. לפיכך שנינו נשבעין להקדש: מתני' אלו דברים שאין נשבעין עליהן מ'. מנהני מילי שאלו כולן אין נשבעין עליהם. דת"ר על כל [דבר] פשע כלל. על שור על חמור על שה על שלמה פרט. על כל אבדת חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל כיוצא בו. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין. יצאו עבדים דכתיב בהו לרשת אחוזה והוקשו לקרקעות. יצאו שטרות שאין גופן [ממון] דלראיה בעלמא עבידי. יצאו הקדשות רעהו כתיב ולא הקדש. ואין בקרקעות ולא בעבדים ולא בשטרות ולא בהקדשות תשלומי ד' וה'. דכל היכא דאיכא כפל כגון הגונב שה ונמצא בידו כמות שהוא ולא מכרו משלם [כפל] כשמכרו ד' והוא הדין בקר ה'. אבל אלו שאין כפל דטעמינהו מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור. וכתיב בהן אם ימצא הגנב ישלם שנים ודיינינן להו בכלל ופרט וכלל. דת"ר כי יתן איש אל רעהו כלל. כסף או כלים פרט. וגונב מבית האיש חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון. יצאו אלו כולן. הנה נתברר שאין להן כפל. מה יש לומר כשימכרם יוסיף על הקרן שנים כדין הצאן. או ג' כדין הבקר. דבר שגורמתו המכירה. אבל הכפל הגניבה מחייבתו ולא המכירה. ואלו כיון שנתמעטו מן הכפל של הגניבה פשו להו שנים או שלשה חיוב המכירה כשתוסיף אותן על הקרן יביאו ג' או ד'. והיינו דאמרי' תשלומי ד' וה' אמרה תורה ולא תשלומי ג' וד'. שומר חנם אינו נשבע בהם מהאי טעמא ממעטי להו משום

שאין

מסורת הש"ס

ב"ק קו. ב"מ ג. כתובות יח. גיטין נא:
גיטין כתובות נג.
כתובות פז. לקמן מה.
[לקמן מה.]
ב"ב קעה: [ערכין כג.]
[שם ב"מ ה: קדושין סג:]
ב"מ נח. ע"ש
גיטין לט. סנהדרין טו. ב"ק ק.
ב"ק סב: ב"מ מז: שמות כב
[לעיל לז:]
[ג' תיבות הללו נראה כמיותר]
[ב"מ נג:]
[ועי' תוספות ב"ק סג. ד"ה רעהו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ה"מ שכיב מרע. נ"ב עי' בתוס' בב"ב דף קעה: (ב) שם על כל דבר פשע. נ"ב לשון רש"י בכתובות דף מ ע"ב על כל דבר פשע סיפיה דקרא מיסתעי בטוען טענת גנב או בגנב עצמו: (ג) רש"י ד"ה אדם וכו' שלוה הזה עשה עצמו רמיס עליו: (ד) ד"ה מנה וכו' הגביהו תחלה: (ה) ד"ה ולא תשלומי וכו' דכיון:

הגהות הגר"א [א] תוס' ד"ה שומר. ואם שאל כו'. ויש מחייבין. נ"ב (נסי' ל"ה ס"א וע"ש בש"ך ובאחרונים) ובסימן ש"א סוס כדעת התוס':

כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגו׳. פרשת שומר חנם היא דתניא בשואל (ב"מ דף צד:) פרשה ראשונה בשומר חנם ושניה בשומר שכר ושלישית בשואל וגבי שומר חנם אין לו עליו אלא שבועה כדכתיב (שמות כב) ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו: *אינו משלם. גניבה ואבידה הכתובה בו ליחייב דכתיב (שם) אם גנב יגנב מעמו: ידיעא טענתיה. דכיון דאמר ליה בית זה מלא וזה מחזירה לו חסירה נראה חסרונה והרי הוא כזה אומר עד החלון וזה עד הזיז: *זיז. קורה של עלייה הבולטת בתוך הבית: אלא מנורה קטנה פטור. דאין ההודאה ממין הכפירה ומה שטענו לא הודה לו: אין לך בידי אלא בת חמש חייב. לקמן מפרש לה: אזורה כמי ליתני. אזורה בת עשר אמות יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא בת חמש חייב ולוקמה באזורה בת חתיכות הרבה ולייפי אהדדי בתפירת מחט: לגוררה ולהעמידה על משקל חמש ליטרין. אבל בגדולה וקטנה ליכא למימר הכי ובאזורה ליכא למימר חתך הימנה שהרי ראשיה ניכרין: מתני׳ שקל. חצי סלע: מי נשבע. כמה היתה שוה: מי שהפקדון אצלו. המלוה ובגמרא מפרש אהייא קאי: ויוציא הלה את הפקדון. ושמא לא דקדק זה בשומא ויפסלנו לעדות ולשבועה:

[דבור זה שייך לעיל מב: במשנה]
[ב"ז שייך לעיל במשנה]
[ב"מ ק: סנהדרין טו. גיטין דף לט.]

תורה אור

שמות כב °כי יתן איש אל רעהו *כלל כסף או כלים פרט לשמור חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון הקדש רעהו כתיב: נושא שכר אינו משלם: מנלן דתנו רבנן °כי יתן איש *שם* אל רעהו כלל חמור או שור או שה פרט וכל בהמה לשמור חזר וכלל כלל ופרט וכלל כו׳ עד הקדש רעהו כתיב: ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע כו׳: מכלל דרבי מאיר סבר כל המחובר לקרקע אינו כקרקע אדמיפלגי בטעונות ליפלגי בסרוקות (אלא) *א"ר יוסי ברבי חנינא *הכא בענבים עומדות להבצר קמיפלגי דרבי מאיר סבר °כבצורות דמיין ורבנן סברי לא כבצורות דמיין: אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל כו׳: אמר אביי לא שנו אלא דאמר ליה בית סתם אבל אמר ליה בית זה מלא ידיעא טענתיה א"ל רבא אי הכי אדתני סיפא זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב *גמ׳* ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בבית מלא אבל בית זה מלא חייב אלא אמר רבא °לעולם אינו חייב עד שיטעננו בדבר שבמדה שבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין תניא כוותיה דרבא כור תבואה לי בידך והלה אומר אין לך בידי פטור °מנורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא מנורה קטנה פטור °אזורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא אזורה קטנה פטור °אבל אמר לו כור תבואה יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא לתך חייב °מנורה בת עשר ליטרין יש לי בידך אין לך בידי אלא בת חמש ליטרין חייב כללו של דבר לעולם אינו חייב עד שיטעננו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי בית זה מלא °ומאי שנא מנורה גדולה ומנורה קטנה מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הכי בת עשר בת חמש נמי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אמר ר׳ שמואל בר רב יצחק הכא °במנורה של חליות עסקינן דקא מודה ליה מינה אי הכי אזורה נמי ניתני ולוקמי בדלייפי אלא דלייפי לא קתני הכא נמי בשל חליות לא קתני אלא אמר ר׳ אבא בר ממל °שאני מנורה הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין: מתני׳ *°המלוה את חבירו על המשכון ואבד *ב"מ דף לד:* המשכון אמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור °סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרים היה שוה חייב °סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור °סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וחמשה דינרים היה שוה חייב ומי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון: גמ׳

וכל בהמה לשמור חזר וכלל. אע"ג דבריש ת"כ קאמר מפרט וכלל כילד ומייתי האי קרא לסימנא בעלמא הוא דנקטיה דהכא כלל ופרט וכלל הוא: כבצורות דמיין. נראה דלענין שבת לכ"ע לאו כבצורות דמיין וכמחוברות דמו דגמר מקצירת שממנין שהיתה לאחר שעומדין ליקצר ולענין בעל חוב כיון דלא צריכי לארעא לכ"ע כבצורות דמיין כדמוכח בפרק נערה (כתובות דף נא. ושם) גבי הא דאמר רב יוסף ז"ל הב לה מתמרי דעל בודיא דפריך סוף סוף כל העומד לגזוז כגזוז דמי ואי הוה שייך פלוגתא דהכא מאי קשיא ליה דלמא כרבנן סבירא ליה מיהו ר"ח פירש דהוי כר"מ דקיימא לן הכי משום דבפרק הכונס (ב"ק דף נט: ושם) פסקינן כר"ש דאמר אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים כדמפרש טעמא בגמרא דכי אמר רחמנא ובער בשדה אחר שום זה לא יהא אלא על גב שדה אחר ה"מ מידי דצריך לשדה הכי כיון דלא צריכי לשדה בעינייהו בעי לשלומי אלמא דכתלושין דמו: *אלא על דבר שבמדה כו׳. פריב"א דנ"ל מההיא דדרשינן בריש מרובה (ב"ק דף סג: ושם) שלמה למעוטי דבר שאינו מסוים והיינו שלא במדה ובמשקל ובמנין ומיהו י"מ שם פירוש אחר דאתא לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז כדאמרינן בהזהב (ב"מ דף מז.) גבי קנין מה נעל דבר המסוים אף כל דבר המסוים לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז דלא*): *זה אומר עד הזיז. למ"ד הילך פטור (ב"מ דף ד.) צריך להעמיד כגון שזה עלמו שמודה אינו בעין: ליפלוג וליתני בדידיה. דכלאו הכי מיירי סיפא בבית זה דבבית סתם אפילו עד הזיז עד החלון אין דבר שבמדה: אלא אמר רבא. וא"ת ואמאי לא חשיב בית זה מלא דבר שבמדה דכיון דאמר ליה בית זה מלא וזה מחזיר לו חסירה נראית חסרונה והרי הוא כזה אומר עד הגג וזה אומר עד הזיז וי"ל דבשאין חסירה אלא מעט מקריא מלאה ואין ידוע מה ביניהם אי נמי בעינן שיזכיר מדה בהודאתו: לאו לאתויי בית זה מלא. ואם תאמר ודלמא לאתויי בית סתם דהכתי לא תנא ליה דטעמא דפטורא ברישא הוי משום דמה שהודה לו לא טענו כדפירש ובית סתם הודה לו מה שטענו וי"ל דלשון שיטעננו משמע שניכרות טענותם וידוע מה שביניהם והיינו נמי לישנא דרבא גופיה ולשון ויודה משמע שמזכיר בהודאתו מדה אבל קשיא אמאי תני זה הכלל הא לא שייך ברישא דהוי מה שטענו לא הודה לו •ולמאי דמוקי לה במנורה של חליות ניחא דברישא אפילו של חליות פטור אף על גב דהודה לו מה שטענו דבעינן דבר שבמדה והשתא ניחא נמי דמייתי בזה הכלל בית זה מלא דלבית סתם לא איצטריך דמרישא שמעינן לה כיון דלא הוי דבר שבמדה: ויוציא הלה את הפקדון. פירש בקונטרס שמא לא דקדק זה בשומא ויפסלנו לעדות ולשבועה וכן פר"ח כאן אבל בריש המפקיד (ב"מ דף לד:) הקשה לדברי המפרש כן וכי עבדינן תקנה לרשעי אלא טעמא שמא יוציא הלה הפקדון ונמצא שבועת לוה לבטלה [וע"ע תוס׳ ב"מ לד: ד"ה שמא]:

*) [וע"ע בתוס׳ ב"ק סג. ד"ה דבר וכו׳ מבואר טפי]

ואמרו

עא א ב מיי׳ פ"ה מהל׳ טוען הלכה ד ופ"ב מהלכות שכירות הלכה ד סמג עשין פט לה טוש"ע חו"מ סימן לה סעיף ב ועיין בכ"מ:

ב"ק סג. ב"מ מז:

עב ג מיי׳ פ"ד מהל׳ טוען הלכה א סמג שם טוש"ע חו"מ סימן פח סעיף כד:

עג ד מיי׳ שם פ"ג הלכה ט סמג שם טוש"ע חו"מ סימן פח סעיף כה:

עד ה מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף כו:

עה ו מיי׳ שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף כג:

עו ז ח מיי׳ שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף כה:

עז ט מיי׳ שם סמג שם

עח י מיי׳ פי"ג מהלכות מלוה הלכה ד סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן עב סעיף ט וסעיף טו וע"ש:

עט כ מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף י:

פ ל מ מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף יב:

[ג"ז שייך לעיל במשנה]

רבינו חננאל

שאין מטלטלין א) ואין גופו ממון כו׳ לפי שאין נשבעין אלא על דבר המיטלטל וגופו ממון כו׳: נושא שכר אינו משלם. דת"ר כי יתן איש אל רעהו כלל חמור או שור או שה פרט וכל בהמה חזר וכלל כלל ופרט כו׳: מתני׳ ר׳ מאיר אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע כיצד עשר גפנים מסרתי לך והלה אומר אינן אלא ה׳ ר׳ [מאיר] מחייב וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע: ואקשינן מכלל דרבי מאיר סבר מחובר אינו כקרקע. אדמפלגי בטעונות ובענבים ליפלוג בסרוקות בגופן של גפנים: ואוקמה ר׳ יוסי בר׳ חנינא דברי הכל מחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ובענבים העומדות ליבצר פליגי. ר׳ מאיר סבר כבצורות דמיין: מתני׳ אין נשבעין אלא על דבר שבמדה כו׳. כיצד אמר ליה בית מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע. אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור: זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון היה בית זה מלא תבואה חייב אוקמה רבא דאינו חייב עד שיטעון בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ויודה בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין. תניא כוותיה דרבא כור תבואה לי בידך אין לך בידי פטור. כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך חייב: מנורה גדולה לי בידך אין לך בידי אלא מנורה קטנה פטור. מנורה בת עשר ליטרין לי בידך אין לך בידי אלא בת ה׳ ליטרין חייב: אזור גדול לי בידך. אין לך בידי אלא קטן פטור. כללו של דבר אינו חייב עד שיטענו בדבר שבמדה ושבמשקל כו׳: ואקשינן מ"ש בשטענו מנורה גדולה והודה לו בקטנה דפטור דאמרי׳ מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. בשטענו מנורה בת עשר ליטרין והודה לו במנורה בת ה׳ ליטרין נמי מה שטענו לא הודה לו כו׳. ופרקינן בשטענו במנורה של חליות בת י׳ ליטרין והודה לו במקצת הטענה ממנה בה׳ ליטרין. ודחינן אי הכי אזור נמי נימא חייב ונוקמה בדלייפי והוא דאודי באזור מקצת ממנו אלא מדלא קתני אזור בדלייפי. הכא נמי מנורה של חליות לא קתני. ושאני מנורה הואיל ויכול למנורה של עשר ליטרין לגוררה ולהעמידה אותה בעצמה בה׳ ליטרין ונמצאת הטענה והודאה בדבר אחד: והני קרקעות ועבדים ושטרות ששנינו אין נשבעין עליהן שבועתא דאורייתא. אבל שבועה דרבנן נשבעין עליהן. דגרסי׳ בכתובות פרק הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך (דף פז:) הפוגמת כתובתה סבר רמי בר חמא שבועתא דאורייתא כו׳. ואסיקנא. אלא אמר רבא שבועה מדרבנן ב) אלא להפיס דעתו של בעל (הבית): מתני׳ המלוה את חברו על המשכון ואבד ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה. והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור כי לא הודה לו הלוה שנשאר לו כלום עליו. אלא [אמר] לו ההלואה היתה כנגד המשכון כיון דקיימא לן המלוה על המשכון שומר שכר ושומר שכר חייב בגניבה ואבידה חייב המלוה בדמי המשכון. לפיכך יצאה המלוה בדמי המשכון. עד מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. ואמרינן

א) אולי צ"ל יצאו שטרות אע"פ שמטלטלין אין גופן ממון וכו׳. ב) אולי צ"ל דפרע דייק כו׳ וכן בע"א מעידם שהיא פרועה השבועה אינה אלא וכו׳.

גליון הש"ס

גמרא ומ"ש מנורה גדולה. לשון זה מוקשה לא כזה פשוט דפטור דלא הוי דבר שבמדה וכמ"ש תוס׳ ואם כן איך שייך ומ"ש וכו׳ למפרך מסברא מנורה בת י׳ ליטרין הא לא הוי ממין הטענה (ובאמת ליכא פרכא דדלמא אתי כר"ג) עכ"פ לישנא ומ"ש תמוה: תוס׳ ד"ה לאו וכו׳. ולמאי דמוקי לה במנורה של חליות ניחא. משמע דלמסקנ׳ ישאר הקושיא. וקשה לי הא גם למסקנא ניחא די"ל דהברייתא נקט פסקי דינים מה שהם בכל גווני דברישא מנורה גדולה פטור אף בחליות ומשום דבר שבמדה. וסיפא דעשרה חייב אף בלא חליות דיכול לגוררה. אבל אזור דלא הוי בכל גווני רק בלייפי

פא א ב מיי' פי"ג מהל' מלוה ולוה הלכה ד סמג עשין צד טוש"ע חו"מ סימן עב סעיף ט:
פב ג טוש"ע חו"מ סי' עב סעיף ב בהג"ה:

גמ' *אהייא אילימא אסיפא ותיפוק ליה דשבועה גבי מלוה (א) אמר שמואל ארישא וכן אמר רבי חייא בר רב ארישא וכן א"ר יוחנן ארישא מאי רישא סיפא דרישא סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב דשבועה גבי לוה היא ושקלוה רבנן מלוה ושדיוה אמלוה והשתא *דאמר רב אשי *דקיימא לן זה נשבע שאינה ברשותו וזה נשבע כמה שוה הכי קאמר [ג]מי נשבע תחלה מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון *אמר שמואל [ד]האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי להבריה ומשכן ליה קתא דמגלא אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי אבל תרתי קתאתי לא ורב נחמן אמר אפי' תרתי קתאתי אבד הדא אבד חמש מאה אבד אידך אבד כוליה אבל קתא ונסכא לא נהרדעי אמרי אפילו קתא ונסכא אבד נסכא אבד פלגא אבד קתא אבד כוליה תנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב לימא ליה הא קבילתיה מתניתין בדפריש שמואל בדלא פריש (ב) לימא כתנאי *המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול את מעותיו דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר יכול הוא שיאמר לו כלום הלויתני אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותיך אבל המלוה אלף זוז בשטר והניח משכון בידו דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו היכי דמי אי (ג) דשוי שיעור זוזי מאי

רש"י

גמ' והשתא דאמר רב אשי זה נשבע וזה נשבע הכי קאמר מי נשבע תחלה כו'. (ד) והא דרב אשי בבבא מציעא הוא בפ' המפקיד דאמר רב הונא התם גבי שומר שכר שטען נגנבה וחייב עצמו בתשלומין משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו חיישינן שמא עיניו נתן בה ורוצה לקנותה בדמים ואותביניה מהא דקתני ויוציא הלה את הפקדון ואי אמרת משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו היכי מצי מפיק ליה ושני רב אשי עלה זה נשבע וזה נשבע שאינה ברשותו וזה שהשבועה עליו נשבע כמה היתה שוה והכי קאמר מתני' מי נשבע תחלה מי שהפקדון אצלו נשבע תחלה שאינה ברשותו ולעולם אסיפא דרישא קאי הוכא דשבועה גבי לוה: קתא. בית יד: אבד אלפא זוזי. דסבר וקביל אבל כל זמן שהן קיימין על כרחו גובה חובו אם מלוה סתם הוא כתם מלוה שלשים יום ואם פירש לו זמן כשיגיע זמנו יפרע ולא מצי למימר סברה וקבילת דאי נמי משכון קבליה לשם פרעון לא קבליה וכיון דקבליה נמי משכון כל כמה דלא מהדר ליה משכוניה לא גבי ולא מצי פטר נפשיה בדמי שווין: אבל תרתי קתא. לא אמרינן חדא קביל בחמש מאה וחדא בחמש מאה ואי אבד חדא מינייהו לא ניפסיד חמש מאה דהא לא פריש חדא בפלגא וחדא בפלגא אלא תרווייהו קבלינהו בחדא במשכנו ולא בפרעון וכיון דמהדר ליה מקצת משכוט במאי דחסר (נפשיה) מיניה פטר נפשיה בתשלומי שווין: ורב נחמן אמר אפי' תרתי קתאתי. ואע"ג דלא פריש נמהמא חדא בפלגא וחדא בפלגא קבלינהו ואי אבוד הדא אבוד פלגא: אבל קתא ונסכא. לא אמרינן נסכא קביל בפלגא דכיון דמידי דחזי לפרעון הוא לא קבליה עליה אלא בדמי שווין: אבד נסכא אבד פלגא גרסינן: חייב. ולא אמרינן היכי מקבלו עלי אלא באחריות דמיו בדפרים. אבד כל מעותיו: בדפרים. בשווין: ישבע ויטול מעותיו. ישבע (ה) שאבדו ויטול את חובו: בדלא

תוספות

ואמרו רבנן שישבע המלוה ויטול. ולקמן מפרש בע"ה אמאי לא תנא לה לקמן בהדי נשבעין ונוטלין:

והשתא דאמר רב אשי. משמע הכא דקאי שינויא דרב אשי וא"ת דבריש המפקיד (ב"מ דף לה.) משמע דהדר ביה רב אשי מהך שינויא דכי הדר פריך התם לרב הונא מרישא דסיפא דקתני סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור ואי איתא מגו דהשבע שאין ברשותו לשתבע נמי על ידי גלגול כמה היה שוה ומוקי לה רב אשי במאמינו אלמא הדר ביה דהא רישא נמי מצי לשנויי הכי ותהא כולה במאמינו ויש לומר דברישא להו אורחיה דלהימניה ואז לא יכול לישבע משום שמא יוציא הלה הפקדון ויפסיד: הכי קאמר מי נשבע תחלה. מה שכתוב בקונטרס ולעולם אסיפא קאי דשבועה המלוה נראה טעות סופר אלא ארישא קאי דשבועה גבי לוה היא: אבל קתא ונסכא לא. פירש בקונטרס דכיון דנסכא בת פרעון היא לא קבלו עליה אלא בדמי שוייה וקשיא דבסמוך פריך ממתני' אמאי חייב לימא ליה הא קבילתיה ומאי קושיא שמואל מודה במידי דבר פרעון וליכא למימר דלנהרדעי פריך נהדמשני כי קאמר שמואל כו' ובדוחק יש לחלק דמודי רב נחמן בחד נסכא או בתרי נסכא אבל נסכא בהדי קתא מוכחא מילתא דקתא למשכון ונסכא לפרעון ונראה לפרש דה"ק אבל קתא ונסכא לא אלא אבד כל חד לפי מאי דשוייה דאם הנסכא שוייה עשר קתי אבד נסכא אבד עשר חלקים אבד קתא אבד חלק אחד עשר וע"כ לפרש קתא ונסכא לא והי אבד קתא לא אבד פלגא אלא מאי דשוי דעיקר סמיכת המלוה על הנסכא אבד נסכא אבד כולהו הג"י אבד נסכא ברישא אבד פלגא אבד קתא אבד כולה נהרדעי אמרי אפי' אבד קתא ברישא אבד פלגא וגרס ברישא אבד כל מעותיו: מתני' בדפריס כי קאמר שמואל בדלא פריש. ר"ח גרים איפכא וכן רביט תם ומוקי דשמואל בדפריש דאין סברא להפסיד למלוה כל חובו לגמרי היכא דלא פריש ואם תאמר כי מוקי בסמוך פלוגתא דרבי אליעזר ורבי עקיבא בדשמואל אי בדפרים מאי טעמא דר' אליעזר ויש לומר דקסבר ר' אליעזר דהסמכתא בעלמא היא ואפי' כנגד המשכון לא מפסיד כדאסכחן באיזהו נסך (ב"מ דף סו: ושם) דקאמר דבאסמכתא בעלמא לא הוי אפי' אפותיקי למיגבה מיניה ור' עקיבא לא חשיב אסמכתא אלא כגון *אם אוביר ולא אעביד שאין בדעתו להתחייב אלא להבטיח חבירו ולהסמיכו על דבריו שיאמינהו אבל הכא דעתו לכך ולכך אומר כדי לקיים ואפי' מאן דחשיב משחק בקוביא אסמכתא בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד: ושם) התם שאני שלא הפסיד אבל הכא שהפסיד משכונו גמר בדעתו להפסיד כל החוב וכל שכן אי שמואל איירי בדלא פירש שאנו צריכים לטעם זה ועוד יש לומר דבלאו אסמכתא פליגי ופריש לאו הייט שפירש בהדיא שיפסיד כל החוב אלא כמו שפר"ח דפריש ואמר אע"ג דלא שוי אלפא זוזי קבלתיה דרבי אליעזר סבר דלענין זה קיבלה שיעכבנו בידו עד שיפרע כל חובו ורבי עקיבא סבר דלהכי קבלו דאם אבד המשכון אבדו מעותיו ואם תאמר בפרק האומנין (ב"מ דף פא:) אמאי לא מוקי מתני' דהמלוה על המשכון שומר שכר אפי' כר' אליעזר ולימא בדפרים מודה רבי אליעזר כדשמואל ויש לומר אי מודה בדפרים ופלוגתא בדלא פירש אמאי לא יפסיד כנגד המשכון לר' אליעזר דישבע ויטול מעותיו משמע אפי' מה שכנגד המשכון דמה שכנגד המשכון חשיב כמפרש והשתא נמי ניחא הא דקאמר דכ"ע לית להו דשמואל דהוה ליה למימר דכ"ע אית להו דשמואל דבשלמא לפי גירסת הספרים והקונטרס דשמואל איירי בדלא פריש לא מ"ל כ"ע אית להו דשמואל דכיון דלאפי' לא פירש מפסיד כל החוב אם כן בדפרים נמי נהי שלא יפסיד כנגד כל החוב מכל מקום כנגד המשכון יפסיד ולמאי לר' אליעזר יטול מעותיו דמשמע אפילו כנגד המשכון אבל לפירוש רביט חננאל דמוקי שמואל בדפריש הוה ליה למימר דכ"ע אית להו דשמואל ולר' אליעזר ישבע ויטול כיון דלא פירש וטעמא דרבי עקיבא משום דר' יצחק כדמפרש הכא אבל לפי מה שפירש דכנגד המשכון חשיב כמפורש ניחא דודאי ר' אליעזר לית ליה דשמואל מדיטול אפי' מה שכנגד המשכון דלא שייך למימר דלזכרון דברים בעלמא תפיס ליה לענין מה שכנגד המשכון והא דקאמר לקמן למאי תפיס ליה לזכרון דברים בעלמא הייט אי כולי עלמא לית להו דשמואל ואי הוה אמר דאין הלכה כשמואל הוה ניחא טפי הא דלא קאמר דכולי עלמא אית להו דשמואל ומטעם זה פסק רביט חננאל דאין הלכה כשמואל וכן בה"ג ואין נראה דמכאן אין ראיה דלא הוה מצי לומר כולי עלמא אית להו כדפרישית ואדרבה נראה דהלכתא כוותיה דקיימא לן כרב נחמן בדיני ועוד דלרבה דקיימא לן כוותיה לגבי רב יוסף דבסמוך צריך לאוקמה פלוגתייהו דר' אליעזר ור' עקיבא כדשמואל כמו שמפרש וקיימא לן כר' עקיבא דר' אליעזר שמותי הוא ועוד מדמה לקמן ההיא דאין שוה אלא פלגא לשמואל ובפרק הזהב (שם דף מח:) מדמה לרבי יוחנן דאמר בערבון כנגד כולו הוא קונה א"כ ר' יוחנן כשמואל ורב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ומדשמואל אין ראיה דאף על גב דלענין דעה מיתסיל והלכתא כוותיה בדיני ההיא דערבון לענין איסור איתסיל ולפי פר"ח דאיירי שמואל בדפריש ההיא דערבון איירי נמי בדפריש:
מאי

רבינו חננאל

ואמרינן מכדי ד' בבי קתני במתני' על איזו מהן שנינו זו המשנה מי נשבע מי שהפקדון אצלו. ואוקמה שמואל ור' יוחנן וחייא בר רב אהא דתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה. פירוש הס"ע יש בו שני שקלים נתפרע השקל דמי המשכון נשאר לו שקל שהוא חצי סלע על הלות והלוה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ות' דינרין היה שוה נשאר לך בידי דינר נמצא המלוה טוען בב' דינרין והלוה מודה לו בדינר חייב הלוה שבועה כי ג' דינרין היה שוה ויוציא המלוה המשכון ויכחישנו ונמצא חשוד על השבועה לפיכך רמו עליה שבועה על מי שהפקדון אצלו א) כי אינה ברשותו ונמצאו שניהן נשבעין והכי קתני מאחר שזה וזה נשבעין מי נשבע תחלה ואמרינן מי שהפקדון אצלו נשבע תחלה שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון אבל סיפא דקתני סלע הלויתיך עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי סלע הלויתני עליו וה' דינרין היה שוה שנמצא הלוה טוענו בסלע והודה לו המלוה בדינר שהשבועה על המלוה היא ב) איט חייב לישבע שאינה ברשותו אלא כמה היה שוה: הא דאמר שמואל מאן דאוזפיה חבריה אלפא זוזי ואנח קתא דמגלא משכון עילוידו כו'. ורב נחמן אוסיף אהא דשמואל ונהרדעאי אוסיפו אהא דרב נחמן. וקיימא לן דכל הני כולהו לית הלכתא כותיידו מיהו אנן מפרישנן מעמיידו: ואקשינן עלייהו וכי מאן דיהיב משכון להבירו ודמי המשכון פחות מן המלוה ואבד המשכון אבדו המעות כולם. והתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה [שוה] חייב. אמאי חייב הלוה נימא ליה למלוה הא קבילתיה למשכון בסלע: ופרקינן מתניתין בדלא פריש ואמר אע"ג דלא שוה המשכון סלע אנא קבילתיה בסלע אלא בסתם לפיכך חייב כי אמר שמואל ורב נחמן ונהרדעאי בדפריש ואמר אע"ג דלא שוה הני דמי קבילתיה: נימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו דברי ר' אליעזר. ר' עקיבא אומר יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון כו'. ואמרינן היכי דמי או דשוה האי משכון שיעור זוזי ואבד בהא

הגהות הב"ח

(א) גמ' גבי מלוה הוא אמר שמואל: (ב) שם לימא כתנאי. נ"ב ע"י' ב"מ דף פב ע"ב: (ג) שם אי כדשוי שיעור: (ד) רש"י ד"ה והשתא וכו' הא דרב אשי וכו' נמחק: (ה) שם ד"ה ישבע וכו' ישבע שאבד כצ"ל ותיבת ו' נמחק:

א) נראה דחסר כאן וצ"ל והשתא דקיי"ל דזה נשבע שאינה ברשותו ונמצאו שניהם נשבעין. הכי קתני כו'. ב) דברי רבינו צ"ע קצת ומגוס לישבע

מאי טעמיה דרבי אליעזר אלא לאו בדלא שוי שיעור זוזי ובדשמואל קא מיפלגי לא בדלא שוי כ"ע לית להו דשמואל והכא בדשוי שיעור זוזי ובדרבי יצחק קא מיפלגי *דאמר רבי יצחק *מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר °ולך תהיה צדקה אם אינו קונה משכון צדקה מנין לו מכאן לבעל חוב שקונה משכון לימא דרבי יצחק תנאי היא ותיסברא אימור דאמר רבי יצחק שמשכנו שלא בשעת הלואה משכנו בשעת הלואה מי אמר אלא משכנו שלא בשעת הלואתו כולי עלמא לא פליגי דאית להו דרבי יצחק והכא במשכנו בשעת הלואתו ובשומר אבדה קמיפלגי דאיתמר *שומר אבדה רבה אמר כשומר חנם ורב

רש"י

בדלא שוי שיעור זוזי. עסקינן: ובדשמואל קמיפלגי. רבי אליעזר לית ליה דשמואל דמשכון שאינו שוה כל החוב אין אדם מקבלו אלא לזכרון דברים הלכך שומר חנם הוא עליו ונשבע שלא פשע ושאינו ברשותו ויטול כל מעותיו ור' עקיבא כשמואל סבירא ליה שלגם משכון קבלו אבל הלוהו אלף זוז בשטר אפילו רבי אליעזר מודה שהמשכון שקיבל אחרי כן לשם משכון קבלו שהרי אינו צריך לו לזכרון דברים שהשטר לו לראיה: ה"ג אי דלא שוי שיעור זוזי דכ"ע לית להו דשמואל ובדרבי יצחק קמיפלגי רבי אליעזר לית ליה דרבי יצחק ואינו עליו אלא כשומר חנם ואף על פי שהוא משכון גמור: אימור דאמר רבי יצחק שמשכנו שלא בשעת הלואתו. כגון על ידי ב"ד דבהכי משתעי קרא דכתיב לעיל מיניה בחוץ תעמוד והאיש וגו' ואמר מר *זה שליח ב"ד.

כשומר

תורה אור

דברים כד

תוספות

מאי לאו בדלא שוי. פירש בקונטרס דרבי אליעזר לית ליה דשמואל דמשכון שאין שוה כל החוב אין אדם מקבלו אלא לזכרון דברים בעלמא משמע אבל אם שוה כל החוב מודה רבי אליעזר דאבדו מעותיו וי"ס שכתוב בהם בפירוש היכי דמי אי בדשוי מאי טעמא דרבי אליעזר וקשה דבפרק האומנין (ב"מ דף פב. ושם) מסיק מתניתין דהתם דלא כרבי אליעזר ולוקמה ככ"ע ובדשוי וי"ל דהתם לפי המסקנא דלא איירי רבי יצחק אלא שלא בשעת הלואתו שאין לחלק בין שוי בין לא שוי שאם יתחייב בדשוי משום דרב יוסף א"כ בדלא שוי נמי יפסיד כנגד המשכון אבל הכא השתא ס"ד דרבי יצחק איירי אפילו בשעת הלואתו הלכך מודה רבי אליעזר בדשוי אבל לא שוי הוי זכרון דברים בעלמא ולא שייכא התם דר' יצחק. ומיהו תימה כיון דרבי יצחק גזירת הכתוב היא מה לי שוי מה לי לא שוי אטו משום דלא שוי לא קרי ביה השב תשיב את העבוט ולך תהיה צדקה ועוד דמסיק בסוף ותסברא אימר דא"ר יצחק כו' ומעיקרא הא פשיטא ליה דבשוי יודה ר"א משום דר' יצחק על כן נראה גירסת הספרים דגרסי מאי לאו בדלא שוי פי' מאי לאו אפי' בדלא שוי דרבי עקיבא אית ליה דהפסיד כדשמואל ורבי אליעזר לית ליה דשמואל ואפי' בדשוי יטול כל מעותיו ובסיפא כשהלוהו אלף זוז בשטר מודה ר' אליעזר דאבדו מעותיו משום דאורחא דמילתא כשהלוהו בשטר שאין נותן לו משכון באותה שעה והוי שלא בשעת הלואתו וקני משכון מדרבי יצחק וכי מוקי פלוגתייהו בדרבי יצחק לא פליג ר' אליעזר אדרבי יצחק אלא בשעת הלואתו אבל שלא בשעת הלואתו מודה ר' אליעזר ולא הוי השתא אבדו מעותיו דבסיפא כאבדו מעותיו דרבי עקיבא דהתיא דרבי עקיבא אבדו אפי' דמים היתירים על המשכון ובסיפא דוקא שכנגד המשכון דהא הוי טעמא משום דקנה משכון כדרבי יצחק כדפרישית ומה שפירש בקונטרס בסיפא שיש שטר אין צריך משכון לזכרון דברים אבל ברישא שאין שטר הוי משכון לזכרון דברים ולא נגובייני אין נראה לפרש כך דלמאי דמוקי לה דפליגי בדשוי ליכא למימר לזכרון דברים תפיס ליה דהא לכ"ע אין משמט אפי' משכנו בשעת הלואה כדפרישית בגיטין (דף לז. ד"ה שאני) ובכל שעה (פסחים דף לא: ד"ה בדר"י): לא בדשוי וקמיפלגי בדרבי יצחק. תימה דלימא דבהא פליגי דמר סבר כיון דשוי תפיס ליה בשביל החוב ורבי אליעזר סבר אע"ג דשוי לא נקיט ליה לענין שיפסיד החוב אבל בדלא שוי כ"ע לית להו דשמואל ולפר"ח דמוקי שמואל בדפריש ניחא דכיון דאפי' בדפריש לית להו דשמואל סברא הוא דבשוי בסתם לא תפיס ליה לענין שיפסיד החוב באבידת המשכון: צדקה מנין דלא מיקריא צדקה אא"כ מחסרו ממון: מכאן לבע"ח שקונה משכון. נראה דאין מתחייב באונסין אלא הוי כמו שומר שכר כדמוכח ס"פ האומנין (ב"מ דף פב. ושם) דבעי לאוקמא הא דתנן הלוהו על המשכון ש"ש במשכנו שלא בשעת הלואתו וכדרבי יצחק וכן מוכח בה"ג דשומר שכר הוי: שומר אבידה רב יוסף אמר כו' ורבה אמר כו'. פסק ר"ח דהלכה כרב יוסף דאמר בפרק אין בין המודר (נדרים דף לג:) דכ"ע אית להו פרוטה דרב יוסף ואין נראה ראיה מהם כלל דרבה נמי מודה דאי אתי עניא דלא בעי למיתב ליה דהשתא מי לית ליה העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דס"ל דמשום הנאה פורתא כזאת דלא שכיחא לא חשיב שומר שכר וקלא משמע בהלו מציאות (ב"מ דף לא. ושם) דהלכה כרב יוסף גבי ההיא דדריש התם השב תשיב אין לי אלא לביתו לגינתו ולחורבתו מנין ת"ל תשיבם מ"מ ודייק סתמא דהש"ס ה"ד אי דמינטרא פשיטא אי דלא מינטרא אמאי לעולם דמינטרא והא קמ"ל דלא בעינן דעת בעלים וכדרבי אלעזר והיינו כרב יוסף כדמוכח בריש הכונס (ב"ק דף נז. ושם) דפריך מינה רבה לרב יוסף ובעי למידק דמרבינן חורבתו שאינה משתמרת דאי משתמרת היינו ביתו אלמא שומר חנם הוי ומשני רב יוסף לעולם דמינטרא וכרבי אלעזר וי"ל דרבה קיבלה מרב יוסף משום דלדידיה נמי לא ניחא דהא מודה רבה לרב יוסף בבעלי חיים דנקטו להו ניגרי ברייתא דבעו נטירותא יתירתא כדאמר התם וקרא בבעלי חיים כתיב לא תראה את שור אחיך והיה צריך לדחוק דרבוייא דקרא אוכן תעשה לשמלתו קאי אי נמי בכפותין ועוד דהוה צריך לומר דאסמכתא בעלמא היא דהא טעמא דרבה דהוי ש"ח משום דמאי הנאה קממטי ליה א"כ איצטריך קרא לאשמועינן דלא ניהבביה ש"ש משום פרוטה דרב יוסף או משום דרחמנא שעבדיה בע"כ ועי"ל דרבה לא קיבלה אלא מתחלה לא עלה על דעתו להוכיח דינו מזה אלא לאסמכתא בעלמא נקט קרא לדבריו ובברייתא דהכונס (שם) דדריש מקרא דהוי ש"ח אסמכתא היא ורבה נמי מודה דעיקר קרא לא אתא אלא כדרבי אלעזר כדמסיק הש"ס בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כט. ושם) וסוגיא דהתם אתיא נמי כוותיה וה"פ אי דמינטרא למר מגניבה ולמר מפסיעה פשיטא דלאשמועינן דש"ח הוי לא איצטריך קרא כדפרי' ומינטרא דהלו מציאות לרבה כלא מינטרא דהכונס (ב"ק דף מ. ושם) ולפירוש הקונטרס נראה היה דהלכה כרב יוסף דפירש לימא דרב יוסף תנאי היא ומילתיה דרבה ודאי תנאי היא דר"ע לית ליה דרבה וקי"ל כר"ע אבל אין לפרש כן אלא אדרבה אית לן למימר דרבה ודאי לאו תנאי היא אלא כ"ע אית להו דרבה ובדשמואל קמיפלגי ור"ע מודה דש"ח הוי על המשכון מה שהוא יותר על החוב אבל כנגד החוב מפסיד מטעמא דשמואל אפי' לפר"ח אע"ג דלא פריש כמפורש דמי כדפרי' לעיל ומתני' דסלע הלויתני עליו נ"ל דאבד המשכון הייט בפשיעה דאי לאו הכי לא היה מחייב במה שהוא יתר על החוב ואדרבה יש להוכיח דהלכה כרבה כדמסיק הש"ס בהאומנין (ב"מ דף פב. ושם) אלא מחוורתא מתני' דלא כרבי אליעזר והשתא לוקמה ככ"ע לרב יוסף במלוה שא"ל למשכון אלא משום דקי"ל כרבה דמסיק אליבא דהלכתא ועוד ראיה מפרק א"מ (שם דף כט. ושם) גבי פלוגתא דרבי טרפון ור"ע דמה יהיו בדמים מוכח בגמ' לרב יוסף דמשום דשרו ליה רבנן להשתמושי בהו הוי עלייהו שואל ובס"פ המפקיד (שם מג.) גבי מפקיד מעות אצל שולחני ס"ל לר"נ דקיימא לן דהלכתא כוותיה בדיני דאף ע"פ שמשתמש בהן לא מחייב באונסין והיינו דלא כרב יוסף ואין לחלק משום דגבי אבידה בלא"ה הוי ש"ש בלא היתר תשמיש לפיכך על ידי היתר תשמיש נעשה שואל דאטו אם יוסיף שכר לש"ש יעשה שואל ועוד דקי"ל *כרבה לגבי רב יוסף בר מסדה ענין ומחלה אע"פ שיש מפרשים דהייט דוקא במילי דבבא בתרא ליתא דבפרק מי שאחזו (גיטין דף עד: ושם) פריך והא קי"ל כרבה והבתא הא דאמרי' בפ"ק דפסחים (דף ה:) גבי חמץ כיון דאילו מיגניב או מיתביד ברשותייכו קאי כלידכו דמי הייט מיגניב או מיתביד באונס דאי לא מחייב באונסין אפי' מיחייב באחריות גניבה ואבידה אין זקוק לבער דאי לאו הכי ישראל שהלוה לעכו"ם על חמצו יאסר בהנאה בלא דר' יצחק ורבנן נמי אמאי פליגי שהרי חייב באחריות גניבה ואבידה מדשמואל דקיימא לן כוותיה כיון דקיימא לן כרבה אלא ודאי כיון דלא מיחייב באונסים לא מיקרי חמצו מיהו מדרבי יצחק אע"ג דלא מיחייב באונסים כדפרי' לעיל אסור בהנאה כיון דקני ליה והוי שלו אבל שומר לא מיחייב לבער אם לא מקבל עליו אחריות אונסים מיהו אי הוה פסקינן כרב יוסף לא הייט צריכין לומר שצריך אחריות אונסים לענין חמץ דאיצטריך דרבי יצחק לאסור חמצו של עכו"ם הממושכן ביד ישראל דפרוטה דרב יוסף לא שייך בעכו"ם דליכא מצוה ועוד דאפי' שומר שכר גמור לעכו"ם לא מחייב דגבי שומרים כתיב רעהו ואיכא למעוטי עכו"ם כמו הקדש ובה"ג בהלכות פסח כתב דחייב לבער אם קיבל אחריות דגניבה ואבידה:

ירד

עין משפט נר מצוה

פג א מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה א עיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' עב סעיף ב:

רבינו חננאל

בהא קתני ר' אליעזר ישבע ויטול מעותיו ואי בדלא שוה שיעור זוזי בהא לימא רבי עקיבא יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותי' אלא לאו בדלא שוה שיעור זוזית. ובדשמואל פליגי בדפריש רבי עקיבא אית ליה הא דשמואל ואמר כיון דפריש וקבליה הא קבלית. ור' אליעזר לית ליה הא דשמואל ואפילו בדפריש. ודחינן כולי עלמא לית להו דשמואל ואע"ג דפריש וקבליה ולא כלום הוא. והכא בדשוי שיעור זוזי. ובדרבי יצחק פליגי דאמר מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר ולך תהיה צדקה. אם אינו קונה צדקה מנין. אלא מכן לבעל חוב שקונה משכון. וכשמחזירו לבעליו ממונו נותן לו לפיכך כתיב ולך תהיה צדקה ר' עקיבא אית ליה הא דר' יצחק. ור' אליעזר לית ליה: ודחינן וכי הא דר' יצחק תנאי היא ואמרינן ותסברא והא ר' יצחק לא אמר אלא כשמשכנו שלא בשעת הלואתו כדכתיבי קראי כי תשה ברעך וגו' משכנו בשעת הלואתו מי אמר ר' יצחק שקונה משכון. אלא א) (קשיא להו לרבנן הא דתנן (שביעית פ"י מ"ב) המלוה את חבירו על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמטין מאי טעמא דהא משכנו בשעת הלואת היא. וקאמרינן (גיטין לז.) הא מני ר' יצחק היא דאמר בעל חוב קנה משכון ג). לימא דר' יצחק תנאי היא ופרקינן לא) בשמשכנו שלא בשעת הלואתו כולי עלמא לא פליגי דקונה משכון. והכא במשכנו בשעת הלואתו ובשומר אבדה פליגי. רבה אמר כשומר חנם.

א) כלשון זה נמצא ג"כ בחי' הר"י מיגש זצ"ל כאן עי' שם היטב וקצת משמע גם שהי' כתוב כן לפניו בגמ' ואולי דהוא הוספה מרבנן סבוראי וצ"ע. ב) כאן חסר סיום קושיא זו ואמנם בחי' הר"י מיגש זצ"ל הובא בשלימות ע"ש.

מסורת הש"ס

פסחים לא: גיטין לז קדושין ח: ב"מ פב.

[ב"מ קיג.]

נדרים לג: ב"ק נו: ב"מ כט. פב.

ריב קיד:

פד א מיי' פי"ג מהל' אבידה הלכה י סמג עשין עד טוש"ע חו"מ סימן רסז סעיף טז:
פה ב ג מיי' פ"ט מהל' שמיטין הלכה יד סמג עשין קמט טור שו"ע חו"מ סימן סז סעיף יב ועיין בכ"מ:
א ד מיי' פ"א מהל' טוען הלכה ב סמג עשין צה טוש"ע חו"מ סימן פט סעיף א:
ב ה מיי' פי"א מהל' שכירות הלכה ו סמג עשין צ טוש"ע שם סעיף ב:
ג ו מיי' פ"ד מהלכות גזילה הלכה ב סמג עשין סג טוש"ע חו"מ סימן צ סעיף א:
ד ז מיי' פ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ד סמג עשין ע טור שו"ע חו"מ סימן צ סעיף טז:
ה ח מיי' פ"ב מהלכות טוען הלכה ב והלכה ד סמג עשין צה טור שו"ע חו"מ סימן צב סעיף ז:

ורב יוסף אמר *כשומר שכר דמי לימא דרב יוסף תנאי היא לא בשומר אבידה דכולי עלמא אית להו דרב יוסף והכא במלוה צריך למשכון קא מיפלגי מר סבר מצוה קא עביד ומר סבר לאו מצוה קא עביד לימא כתנאי *המלוה את חבירו על המשכון ונכנסה שמיטה ב'אף על פי שאינו שוה אלא פלגא אינו משמט דברי רבן שמעון בן גמליאל רבי יהודה הנשיא אומר אם היה משכונו כנגד חובו אינו משמט ואם לאו משמט מאי אינו משמט דקאמר תנא קמא אילימא כנגדו מכלל דרבי יהודה הנשיא סבר כנגדו נמי משמט אלא אמאי תפיס משכון אלא לאו כנגד כולו ובדשמואל קא מיפלגי לא לעולם כנגדו ובהא קמיפלגי ג'תנא קמא סבר כנגדו ורבי יהודה הנשיא סבר כנגדו נמי משמט ודקא אמרת למאי תפיס ליה משכון לזכרון דברים בעלמא:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל *הנשבעין שבתורה ד'נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה וחנוני על פנקסו *השכיר ה'כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי (א) הוא נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו תן לי שכרי חמשים דינר שיש לי בידך והוא אומר התקבלת דינר זהב ו'נגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות הוא אומר כליי נטלת והוא אומר לא נטלתי הוא נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו שני כלים נטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחד ז'נחבל כיצד היו מעידים אותו שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול ואמר לו חבלת בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו חבלת בי שתים והלה אומר לא חבלתי בך אלא אחת *שכנגדו ח'חשוד על השבועה כיצד

אחת

תוספות

ורב יוסף אמר כשומר שכר. וא"ת דאמרינן בר"ה (דף כח.) המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעת מצוה והמודר הנאה מן המעין מותר לטבול בו טבילה של מצוה ואמאי הא מיתהני לרב יוסף דחשיב ליה בהכי כשומר שכר ויש לומר דשאני שומר אבידה ומשכון דכמה פעמים שיתעסק בה לשוטחה לצרכה ולהצניעה יפטר מליתן לו אבל התם יכול לכוין לתקוע ולטבול במקום שלא יבא שם עני באותה שעה: במלוה צריך למשכון. פירש בקונט' להשתמש ומנכה מן החוב דמי שכירות המשכון כי הא (ג) דאמר בפ' האומנין (ב"מ דף פ:) שוכר אדם משכונו של עני מפני שאינו אלא כמשיב אבידה לבעלים ור"ח פירש צריך למשכון שאינו רוצה להלוות לו בלא משכון וקשה דאטו משום הכי לאו מצוה קא עביד: אלא לאו כנגד חובו ובדשמואל קמיפלגי. ואע"ג דלמאן דלית ליה דשמואל גבי אבד המשכון אינו מפסיד אפי' כנגד המשכון הכא מכל מקום נגד המשכון אינו משמט דגבי אבידה ודאי כיון דלית ליה דשמואל לא נקיט למשכון לענין שיפסיד:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל הנשבעין. ואלו נשבעין ונוטלין כו'. תימה דלא חשיב ההיא דתנן לעיל (דף מג.) מי נשבע מי שהפקדון אצלו למאי דמוקי לה אסיפא דרישא וכל הני דתנן לקמן בפירקין (דף מה.) הפוגמת כתובתה ועד אחד מעידה שהיא פרועה כו' וליכא למטוי דתנא ושייר כיון דתני ואלו כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף טז: ושם) ויש לומר דלא חשיב אלא הנהו שאין כנגדן ראויין לישבע*: התקבלת מכן דינר זהב. משמע שהוא כ"ה דינר כסף וה"נ מוכח בהדיא בריש הזהב (ב"מ דף מד:) וקשה לר"ת דאיך נשתנה כל כך דעכשיו אין זקוק של זהב יותר מי' זקוקים של כסף ואומר ר"ת דדינר זהב עב משל כסף והיה שוקל כפליים וכן משמע באלו טריפות (חולין דף נה:) שהיה משוגה בעביו מדנקט אם נשתייר כעובי דינר זהב גבי ניקב הטחול לפיכך שוה כ"ה שהזהב שוה י"ב של כסף כדמוכח באגדת שמואל דפריך קראי אהדדי דבספר שמואל (ב כד) כתב גבי גורן ארונה כסף חמשים שקלים ובדברי הימים (א כא) כתיב שקלי זהב שש מאות ובפ' בתרא דזבחים (דף קטז: ושם) משני עלה שגבה מכל שבט כ' אבל במדרש משני שנתן לו שש מאות שקלי כסף שהם כ' של זהב וקרא דשמואל ה"פ כסף כל כך שהם כ' של זהב ודברי הימים שש מאות מכסף. שהן כ' שקלים זהב דהייטו י"ב חלקים ודינר היתר אור"ת שהיו נותנין אותו להכרע כדמוכח בפרק יש בכור (בכורות דף נ. ושם) גבי פדיון הבן דקאמר יהיב ליה דינר דמזבנן בכ"ה זוזי דל זוזא ושתותא והנך לפדיון הבן והשתא אמאי לא קאמר דל חומשא דזוזא ושתותא הייט חומשא אלא משום דההוא זוזא שלא היה אלא להכרע מזכיר אותו בפני עצמו וכן מוכיח בפ"ק דשקלים (דף ב.) דהכרע אחד מכ"ה דמפרש במתני' כמה הוא קולבון חכמים אומרים חצי מעה ומחצית השקל הוא י"ב מעות דשקל דקרא הוא סלע ומה שאמרו חכמים ליתן סלע ופונדיון לכל שנה לפודה בית זרע חומר שעורים שהוא פונדיון יותר על כ' שקלים הכתוב בקרא למ"ט שנים אותו פונדיון לא בא להכרע אלא נקט סלע ופונדיון משום דאי אפשר לצמצם ולומר סלע ופונדיון חסר משהו שלא היה עולה אותו חסרון יותר פחות משלים פרוטה*:

גדולות

רש"י

כשומר שכר דמי. שכר מצוה ומלוה על המשכון נמי מצוה עבד: לימא דרב יוסף תנאי היא. דמילתא דרבה ודאי תנאי היא דרבי עקיבא לית ליה דרבה אלא דרב יוסף מי לימא תנאי היא נמי מצי לאוקמה לרבי אליעזר כוותיה: צריך למשכון. להשתמש בו ומנכה לו מן החוב דמי שכירות המשכון רבי אליעזר סבר כיון דצריך למשכון אין כאן מצוה ולהנאתו נתכוין והוי כשומר חנם ורבי עקיבא סבר כיון דפותח עליו והולך מצוה היא ולא הוי עליו אלא כשומר שכר: לימא כי הני תנאי. הא דשמואל. המלוה על המשכון. אין שמיטה משמטתו דאין כאן משום לא יגוש שהרי אינו נוגשו: אינו משמט. לקמן מפרש אי בההוא פלגא קאמר אי בכוליה חוב קאמר: אי נימא כנגדו. הוא דאינו משמט להההוא פלגא מיהא הוי משכון: מכלל דרבי יהודה. דפליג עליה דאמר אם אין משכון כנגד חובו משמט אכנגדו נמי משמט דאפי' ההוא פלגא דכנגדו לא חשיב משכון ומשמטא ליה שביעית: אלא משכון. דתפס למאי תפסיה אי לאו למשכון מיהא דההוא פלגא: אלא לאו כנגד כולו. קאמר תנא קמא אינו משמט דאע"פ שאינו שוה אלא פלגא הוי משכון כנגד כולו ואינו משמט כלום מן החוב והיינו כשמואל ואתא רבי יהודה הנשיא למימר דאם אין משכון כנגד הלואתו אינו משמט כולו אלא כנגדו: לא לעולם כנגדו. קאמר רבי שמעון דאינו משמט להההוא פלגא מיהא הוי משכון ולית ליה דשמואל וההוא פלגא גופיה פליג ר' יהודה הנשיא למימר דלא הוי משכון: כנגדו נמי משמט. דלא הוי משכון אלא לזכרון דברים הפסידה:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל הנשבעין. כל המחויבין שבועה מן התורה נשבעין ולא משלמין כלומר לא חייבה תורה שבועה לישבע וליטול אלא הנתבע ישבע לתובע ולא ישלם ובגמרא יליף לה: ואלו נשבעין ונוטלין. שתיקנו להם חכמים לישבע וליטול: השכיר והנגזל כו'. כולהו מפרש להו במתני': ושכנגדו חשוד על השבועה. התובע שהנתבע שכנגדו חשוד על השבועה ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה ע"י הודאה במקצת נשבע התובע ונוטל: וחנוני על פנקסו. על מה שכתוב בפנקסו שהוא כותב עליה הקפות שהוא מקיף ולקמן מפרש היכי דמי: הרי זה נשבע ונוטל. ובגמרא מפרש מאי שנא שכיר דתיקנו ליה רבנן: עד שתהא מקצת הודאה. לרבי יהודה לא תיקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע והפכוה חכמים על התובע באלו השנויות כאן: הרי זה נשבע ונוטל. שהדברים מוכיחים שהרי עדים מעידים שמשכנו שלא (ב) ברשות:

אחת

מסורת הש"ס

ב"מ דף מח: [כל פסו:יא:]
כתובות פז: ב"ק לו: קו.
ב"מ קא
ב"ק קה.
[פי' תוס' ב"מ לד: ד"ה שמא וכו' ביאור יותר]
[וע"ע תוספות כתובות לב. ד"ה נתן ותמ"ש על לידו]

הגהות הב"ח

(א) משנה לא נטלתי כ"ז נשבע ונוטל כצ"ל וכן בסמוך: (ב) רש"י ד"ה הרי זה וכו' שמשכנו שלא ברשות. נ"ב הכי משמע בגמ' מו ע"א: (ג) תוס' ד"ה במלוה וכו'. כי הא דתנן בפלק האומנין:

רבינו חננאל

רב יוסף אמר כשומר שכר. ואסיקנא לא כולי עלמא אית להו דרב יוסף דאמר כשומר שכר [דמי] דקיימא לן המתעסק במצוה פטור מן המצוה. וזו היא פרופה דרב יוסף. ומפורש בנדרים פרק [אין בין המודר] ובמלוה צריך למשכון פליגי מר סבר מצוה קא עביד ומר סבר לאו מצוה קא עביד: לימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ונכנסה שמיטה אע"פ שאינו שוה אלא פלג. פירוש חצי המלוה אינו משמט דברי רשב"ג. ר' יהודה הנשיא אומר אם היה משכונו כנגד חובו אינו משמט ואם לאו משמט: ואוקימנא אע"פ שאין שוה המשכון אלא חצי המלוה אינו משמט א) מאי אינו משמט דקתני רשב"ג אכולה מלוה וכדשמואל. רשב"ג אית ליה דשמואל. דאע"ג דלא שוה משכון שיעור זוזי קא מקבל ליה לפיכך תני אינו משמט. ור' יהודה נשיאה לית ליה הא דשמואל: ודחינן לא לעולם כולי עלמא לית להו דשמואל ובהא פליגי. רשב"ג סבר כנגד כולו הוא קונה ב) מיה מקצת ונשאר לו מקצת לתת לו ונפתלקה תורת הלואה כיון שנכנס בינייהו תורת המשכון וחלה עליו תורת משא ומתן לפיכך אין בהן דין השמט. ור' יהודה הנשיא סבר משכון כנגדו קנה. שיעור דמי המשכון קנהו בחובו והשאר עליו במלוה לפיכך משמט הנשאר: איבעי תימא בנשאר מדמי המשכון כולי עלמא לא פליגי דמשמט. כי פליגי בדמי המשכון. רשב"ג סבר קנאו ואינו משמט המלוה במשכון שבידו אבל השאר משמט. ור' יהודה הנשיא סבר משמט הכל ומחזיר המשכון ללוה דהא לא קנאו. ואי לא קני ליה למשכון אמאי נקיט ליה לזכרון דברים בעלמא: ירושלמי א"ר יו המלוה לומר עד כדי המשכון הלויתיך עליו. ומתניתא אמרה אף הלוה נאמן. דתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה כו'. חד בר נש קם הבריה בשוקא ארים סבינתיה [אמר] לית הדין סבינתיה מתותי ידי עד דאת יהיב לי מה דאית לי בידך. אתו קמי שמואל א"ל זיל הב ליה סבינתיה ואזל דון עימיה מה שמואל כדייני נהרדעי. אמרי תמן הוחזק המשכון בידו הכא לא הוחזק המשכון ובהא דתנן הלוהו על המשכון שומר שכר כו' קי"ל לא שנא משכנו בשעת הלואה. ולא שנא משכנו שלא בשעת הלואה. ולא שנא הלוהו מעות ולא שנא הלוהו פירות בכולהו שומר שכר הוי. ואם אבד גוזה המשכון שוה יתיר מחובו מגרע דמי החוב והתוספת משלם המלוה ללוה ואם אבד המשכון בלסטים מזויין או בשביה וכיוצא בהן שהשומר שכר פטור בהן גם המלוה פטור בהן וחוזר חובו ע' ואם אין לו ראיה נשבע המלוה על זה ופורע הלוה למלוה חובו: הדרן עלך שבועת הדיינין: כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין כו'. מנא לן שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם פי

א) נראה דצ"ע אינו משמט כלל ומאי אינו משמט דקתני רשב"ג וכו'. ב) כ"ה הגי' לפני רבינו וכ"ה הגי' בחי' הריטב"א ז"ל כאן וע"ש היטב פי' הג' זו

*אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון *ואפילו שבועת שוא היה אחד מהן משחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל *היו שניהן חשודין חזרה השבועה למקומה דברי רבי יוסי רבי מאיר אומר יחלוקו והחנוני על פנקסו כיצד *לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאתה חייב לי מאתים זוז אלא אומר לו תן לבני סאתים חטין תן לפועלי (א) סלע מעות הוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין *אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל *שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי אותו דינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי *ישבע בעל הבית *שנתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתים לתוך ביתך ישבע חנוני *רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתי לך ונתתו באונפלי ישבע בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והשלכת לתוך כיסך ישבע שולחני רבי יהודה אומר אין דרך שולחני ליתן איסר עד שיטול דינר כשם שאמרו *הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה *מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה *וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה *שבועה שלא פקדנו אבא ולא אמר לנו אבא שלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע ר' יוחנן בן ברוקה אומר אפי' נולד הבן לאחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל א"ר שמעון בן גמליאל *אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע הוא נוטל שלא בשבועה ואלו *נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית אמר לו מה אתה טועניני רצוני שתשבע לי חייב חלקו השותפין והאריסין אין יכול להשביעו נתגלגל לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל והשביעית משמטת את השבועה: **גמ'** כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין *מנלן דאמר קרא ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם לו שבועה: ואלו נשבעין ונוטלין כו': מאי שנא שכיר דתקינו ליה רבנן דמשתבע ושקיל *אמר רב יהודה אמר שמואל הלכות גדולות שנו כאן הלכות הני הלכתא נינהו אלא אימא תקנות גדולות שנו כאן גדולות מכלל דאיכא קטנות אלא אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר משום כדי חייו כדי חייו דשכיר קנסינן ליה לבעל הבית בעל הבית גופיה ניחא ליה דמשתבע שכיר ושקיל כי היכי דאיתגרון ליה פועלין אדרבה שכיר ניחא ליה דלשתבע בעל הבית ונפקע כי היכי דליגריה בעל הבית בעה"ב על כורחיה אגר שכיר נמי על כורחיה מיתגר אלא בעה"ב טרוד בפועליו הוא וליתב ליה בלא שבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב וליתב ליה בעדים טריחא ליה מילתא וליתב ליה מעיקרא שניהן רוצין בהקפה אי

רש"י

אחת שבועת העדות כו'. בין שנחשד על שבועת העדות בין שנחשד על שבועת הפקדון שכפר ונשבע על שקר: ואפי' נחשד על שבועת שוא. שהוא רע לשמים עליה ולא לבריות אעפ"כ הוא נפסל על ידה לשבועה: חזרה שבועה למקומה. בגמ' מפרש לה: כיצד אלו ואלו באין. לב"ד לישבע שבועת שוא תורה אור מביניהם דלית בהו דליתו משקר: ונתתו באנפילי. תיק העשוי למעות: ישבע בעל הבית. (ג) *שבועת היסת: כל שהפירות בידו ידו על העליונה. ארישא פליג *דקתני ישבע בעל הבית שנתן לו את הדינר ואתא רבי יהודה למימר אין צריך שבועה שאין דרך חנוני המוכר שלא בהקפה ליתן את הפירות עד שיקבל את הדינר: מעות. פרוטות של נחושת: כשם שאמרו. משנה היא במסכת כתובות (דף פז.) (ג) במוציאה שטר כתובתה ומודה שקבלה מקצתה וכמנה שאין לסמוך על שטר כתובתה ואם טוען בעל דנתקבלה כולה לא תפרע אלא בשבועה: עד אחד מעידה כו' ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו. כולהו אכשם קיימי כשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה כך היתומין לא יפרעו כו' ובגמרא מוקי ביתומים מן היתומים: נפרעת שלא בפניו. בשלא גט ממדינת הים: שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה: ששטר זה פרוע. שלא אמר לנו קודם לכן: שלא מצאנו בין שטרותיו. שובר על שטר זה: הרי זה נשבע. שלא מצא שובר: **גמ'** ולקח בעליו. רישא דקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם ולקח בעליו את השבועה ולא ישלם הנשבע שום כלום: הני הלכתא נינהו. בתמיה וכי הלכה למשה מסיני הם: ומשום כדי חייו כו'. בתמיה: כי היכי דליתגרו ליה פועלים. שאם ישבע הוא ויפסידו פועלים לא ימצא עוד פועלים למלאכתו שיגורו ממנו שהוא כופר בשכר פועליו: כי היכי דליגריה בעל הבית. שלא יחשדוהו בתובע שכרו אחר שקבלו: בעה"ב על כרחיה אגר. פועלים כשהוא צריך להם: שכיר נמי על כרחיה מיתגר. שהוא צריך למזונות: טרוד בפועליו הוא. שנותן שכר לכמה פועלים וסבור שנתן לזה: וליתיב ליה בעדים. יתקנו חכמים שלא יתן אדם שכר לפועל אלא בעדים ולא יבא לידי שבועה: וליתיב ליה מעיקרא. ליתקון רבנן שיתן אדם לפועליו שכרן שחרית עד שלא יתחילו במלאכה ואם תבע לערב לא יטול כלום ולא תהא שם שבועה: שניהם רוצים בהקפה. בעה"ב פעמים שאין מצויות לו מעות שחרית ופועל שלא יוציא המעות עד הלילה לפרנסתו: אי

תוספות

גדולות מכלל דאיכא קטנות. תימה דלא דייק הכי בפרק השולח (גיטין דף לו.) דאמר רשב"ג תקנה גדולה התקינו שיהיו העדים מפרשין שמותיהן בגיטין כו' ובהגוזל קמא (ב"ק דף קג:) א"ר אליעזר בר צדוק תקנה גדולה התקינו שאם היתה הגזילה יתירה על הקרן כו' וי"ל דהתם קרי ליה גדולות לפי שהיה בה צורך גדול והכא דייק מדאמר שנו כאן: **עקרוה** רבנן שבועה מבעל הבית. אף על גב דכופר הכל פטור דלא נתקנה שבועת היסת עד בימי רב נחמן מ"מ על בעל הבית שייכא טפי ועוד דאפילו במודה במקצת שדיוה אשכיר: **בעל** הבית טרוד בפועליו. ולא פלוג בין פועל אחד ליש לו פועלים הרבה ובירושלמי קאמר עסקיו מרובין: **וניתב** ליה בלא שבועה. וא"ת ולא יהא ברי של בעל הבית אלא כאיני יודע והניחא למ"ד בהשואל (ב"מ דף לז:) ברי עדיף אלא למ"ד לאו ברי עדיף מאי וי"ל דהוי כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם החזרתיו לך דחייב לכ"ע כדמוכח בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיח.) וא"ת אכתי אמאי ניתיב ליה בלא שבועה וכי אי אפשר להיות בשום פעם שיהיה ברי שלו טוב דפעמים יהיה כדבריו דהא רבי יהודה לא מיחייב אלא בהודאה במקצת וי"ל דנהי דרבי יהודה לא חשיב לגמרי כאיני יודע רבנן מיהא חשבי ליה כודאי שכח: **כדי** להפיס דעתו של בעל הבית. הכא ודאי שהוא עומד וצוח שפרע שייך תקנה כדי להפיס דעתו אבל בההיא דהגוזל בתרא (שם) דקאמר איני יודע אם החזרתיו לך אין צריך לתקן:

(ב' דבורים אלו שייכים לקמן ע"ב) **אפילו** קצץ נמי. וא"ת והא ה"ל כאיני יודע אם גזלתיך דפטרי רב נחמן ורבי יוחנן בהגוזל בתרא (שם) ובהשואל (ב"מ דף לז:) וי"ל דהתם לא מודה מידי אבל הכא שמודה במקצת ה"ל כמנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' וכ' לא ידענא דאמרינן התם מתוך שאינו יכול לישבע משלם: **קציצה** ודאי מידכר דכירי אינשי. לא קאמר המע"ה ואי לא מייתי ראיה מפסיד אלא ישבע בעה"ב ויפסיד אומן כדאמר לקמן וא"ת וליפני ליה כגון ששכרו שלא בעדים ונאמן מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם כדאמרי' בסמוך וי"ל דשאני הכא דמודה במקצת לא היה יכול להעיז ולכפור הכל אי נמי דלקמן מוקי לה בשכרו בעדים דומיא דרישא:

אי

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ב מהלכות טוען הלכה ד סמג עשין לה טוש"ע חו"מ סימן לב סעיף ז:

ז ב מיי' פט"ז מהלכות מלוה הלכה ה סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן לא סעיף א:

ח ג ד ה ו מיי' פ"כ מהל' מכירה הלכה ח ט סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סימן לא סעיף ט:

ט ז מיי' פט"ז מהלכות אישות הלכה יד ופי"ד מהל' מלוה הלכה א' סמג עשין מח וסימן נה טוש"ע אה"ע סי' צ סעיף ז וטוש"ע חו"מ סימן פד סעיף א:

י ח מיי' פט"ז מהל' מלוה הלכה ה ופט"ז מהלכות אישות הלכה טו סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף ח וטוש"ע חו"מ שם סעיף ס:

יא ט מיי' בהל' מלוה שם ובהלכות אישות שם הלכה כ סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף ט וטור שו"ע חו"מ סימן קיד סעיף ד:

יב י מיי' בהל' מלוה שם ובהל' אישות שם הלכה יט סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף א וטור שו"ע חו"מ סימן קח סעיף יז:

יג כ מיי' בהל' מלוה שם ובהל' אישות שם הלכה טז סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף י וטוש"ע חו"מ סימן קו סעיף א:

יד ל מ מיי' פי"ז מהל' מלוה הלכה א ב סמג עשין לד לה טור שו"ע חו"מ סימן קח סעיף ס:

טו נ מיי' פ"ט מהלכות שותפין הלכה א סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סימן לג סעיף א [וברב אלפס עוד בכתובות פ"ט דף קיא:]:

טז ס ע מיי' שם הלכה ז סמג שם טור שו"ע שם סעיף ו:

יז פ מיי' פ"ט מהלכות שמיטין הלכה ז סמג עשין קמט טוש"ע חו"מ סימן סז סעיף ו:

רבינו חננאל

מי שעליו לשלם לו השבועה: ואלו נשבעין ונוטלין. השכיר. אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה זו מבעל הבית ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר ומשום דבעל הבית טרוד בפועליו ושוכח: ואמרינן וליתן ליה בלא שבועה. ופרקינן שבועה זו כדי להפיס דעתו של בעל הבית: וליתן ליה בעדים. טריחא ליה מלתא: וליתן ליה מעיקרא שניהן רוצין בהקפה. בעל הבית שמא אין בידו מעות מצויות וא"ת ליתן לו שכרו מקודם נמנע ואינו שוכר. והשכיר שלא יוציאנו מעיקרא ויהיה עליו

מסורת הש"ס

[פי' תוס' ב"ק קג: ד"ה אחד] [עי' תוס' לקמן מו: ד"ה ואפי'] דקתני בנ"ל [עיין פרש"י לקמן מז: קמפרש לכל במשנה דהכא עד סופה] ב"מ נ: ג' הר"ן הוא נוטל בשבועה [פי' תוס' לקמן מח.] [נ"ל נתן] [פי' תוס' לקמן מח.] כתובות פז. (ב"ב מב) [לעיל מב: כתובות פז.] [לקמן מז. מח. כתובות פח.] ב"מ כ: [פי' תוס' לקמן מח:] עי' פי' רש"י בגמ' דף מח: ב"ק קו. שמות כב ב"מ קיב:

הגהות הב"ח (א) משנה תן לפועלי בסלע: (ב) רש"י ד"ה ישבע בעה"ב שבועת היסת. נ"ב [חסר התחלה ונראה זה הלשון] חנוני והפירות בידו ולא הלך עדיין לביתו והחנוני שואל ממנו אותו הדינר אמר בנדון זה שלא לפטרו בלא שבועה והתוס' לקמן בדף מח ע"א בד"ה ישבע בעה"ב פי' דרך אחר ע"ש: (ג) ד"ה כשם וכו' במסכת כתובות בפוגמת כתובתה מוציאה שטר:

גליון הש"ס מתני' ארשב"ג אם יש עדים. עיין ברא"ש פ"א דב"מ סוף סימן ג: רש"י ד"ה ישבע בעה"ב (וכו') שבועת היסת. עיין לקמן דף מח ע"ב ברש"י ד"ה הא שאר:

אי הכי אפילו קצץ נמי אלמה תניא *אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה קציצה ודאי מידכר דכיר ליה אי הכי אפי' עבר זמנו נמי אלמה *תניא *עבר זמנו ולא נתן לו הרי זה אינו נשבע ונוטל חזקה אין בעל הבית עובר בבל תלין והאמרת בעל הבית טרוד בפועליו הוא הני מילי מקמי דלימטי זמן חיובא הוא כי מטי זמן חיובא רמי אנפשיה ומידכר וכי שכיר עובר משום °בל תגזול גבי בעל הבית איכא תרי חזקי חדא דאין בעל הבית עובר °בבל תלין וחדא דאין שכיר משהא שכרו אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא ששכרו בעדים *אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך *א"ל רבי יצחק *יישר וכן אמר רבי יוחנן מכלל דפליג עליה ר"ל איכא דאמרי מישתא הוה שתי ליה ושתיק ליה ואיכא דאמרי מישהא הוה שהי ליה ושתיק ליה איתמר נמי אמר רב מנשיא בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך אמר רמי בר חמא כמה מעליא הא שמעתא אמר ליה רבא מאי מעליותא א"כ *שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאנסו דאפקיד ליה בעדים מתוך שיכול לומר לו החזרתי לך יכול לומר לו נאנסו *דאפקיד ליה בשטרא מכלל דתרווייהו סבירא להו *המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים *בשטר צריך להחזיר לו בעדים קרי רמי בר חמא עליה דרב ששת °וישם דוד את הדברים האלה *בלבו דאשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל אמר ליה תני מר מידי בשכיר אמר ליה אין תנינא *שכיר בזמנו נשבע ונוטל כיצד בזמן שאמר לו שכרתני ולא נתת לי שכרי והלה אומר שכרתיך ונתתי לך שכרך אבל אמר לו שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה הא מדסיפא בראיה הוי רישא בלא ראיה אמר רב נחמן בר יצחק רישא

רש"י

אי הכי. דמשום טרדא דבעל הבית שקלוה לשבועה מיניה: אפילו קלן נמי. אפילו נחלקו על הקצילה ליהמנוה לשכיר בשבועה: המוציא מחבירו. היינו אומן: עליו הראיה. צריך להביא עדים ולא יהא נאמן בשבועה: אי הכי. דבעה"ב טרוד ושמא שכח אפי' תבעו שכיר לאחר שעבר זמן גבייתו המפורש בב"מ בפרק המקבל (דף קי:) שכיר יום גובה כל הלילה שכיר לילה גובה כל היום ליסבע נמי שכיר ולשקול: וכי שכיר עובר על בל תגזול. לקבל שכרו ב' פעמים: לא שנו. דנשבע ונוטל: ששכרו בעדים. שיש עדים שאמר לו עשה עמי מלאכה היום בשכר ועשה עמו: יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך. ונאמן בלא שבועה: שבועת שומרין דחייב רחמנא. לשומר שכר לישבע על שבורה ומתה כדכתיב (שמות כב) ומת או נשבר או נשבה שבועת ה' תהיה בין שניהם: היכי משכחת לה. שיהא צריך שבועה: דאפקיד גביה בשטר. שאם יאמר החזרתיו לך אומר לו היה לך ליטול את השטר מידי: קרי רמי בר חמא וכו'. ששם על לב לדעת אם איתא להא דשמואל ורב דלעיל אי לא: דאשכחיה רב ששת גרסינן: בזמנו. אם תבעו בתוך זמן גבייתו: מדסיפא בראיה. מכלל דנשבע ונוטל דרישא בלא שום ראיה אינו צריך להביא עדים שעשה עמו וליתא לדרב ושמואל דלעיל דאוקמוה למתניתין בששכרו בעדים:

רישא

תוספות

אי הכי אפילו עבר זמנו נמי. אע"ג דאין שייך כאן אי אמרת בשלמא אין לחוש (א) שעדיין לא פירש שום טעם ואע"פ שפירש רב נחמן משום כדי חייו לא משמע דקאי אהא אי הכי: כי מטא זמן חוביה רמי אנפשיה ומדכר. וא"ת ימתינו לעולם עד למחר ואי לא מדכר יהא שוכר זה צריך להביא ראיה ועוד אמאי עקרוה רבנן לשבועה מבעה"ב הא כיון דמיחייב שבועה רמי אנפשיה וי"ל כיון שהתחיל לכפור שוב לא יודה ואין נותן לב להיות נזכר פן יהא מוחזק שקרן ועי"ל דהא חזקה דאין בעה"ב עובר על בל תלין לא מהניא אלא כי איכא חזקה בהדה חזקה דאין שכיר משהא שכרו וכשתובעו בב"ד והצריכוהו להמתין עד למחר הרי לא שהה: וכי שכיר עובר משום בל תגזול. אע"ג דהך חזקה איכא נמי גבי בעה"ב חמיר ליה לאינש חד לאו כתרי לאוי ועוד דבלאו הכי משני שפיר וא"ת דמה בכך דאין שכיר עובר בבל תגזול מ"מ כיון דבעה"ב רמי אנפשיה ומדכר ה"ל ברי וברי ופטור כיון דכופר הכל ויש לומר דטעמא דרמי אנפשיה ומדכר לא חשיבא כחזקה דשכיר וכי משני הכא תרי חזקי לא בא לומר דעדיפי מדשכיר אלא שקולות נינהו: מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם. תימה מה מועיל כאן מגו דאין שייך מגו אלא לענין שלא נחושדו שמשקר במזיד אבל הכא שפיר מהימנינן ליה דודאי הוא סבור שפרע אלא שאנו תולין ששכח לפי שהוא טרוד בפועליו דאטו משום מגו יהא נזכר יותר ואין שייך כאן מגו כלל והכי מוכח ברים האשה שהלכה (יבמות דף קיד: ושם) דלא מהימנא לומר מת במלחמה במגו דאי בעיא אמרה מת על מטתו משום דאמרה בדדמי וסבורה לומר אמת ואין לנו להאמינה במה שהיא שמא טועה מתוך שהיתה יכולה לשקר ואע"ג דבההיא שמעתא גופה מיבעיא לן בהחזקה היא מלחמה בעולם מי אמרינן מה לה לשקר מגו דאי בעיא אמרה שלום בעולם התם דוקא מיבעיא לן כיון דדייקא כולי האי שמחזקת מלחמה וי"ל דהכא כיון דאין טוען שמא אלא ברי ואומר ודאי שלא שכח אין לנו להחזיקו כמשקר כיון דאית ליה מגו אבל כשאין לו מגו אינו נאמן דשמא שכח מחמת שהוא טרוד בפועליו ומחמת שסבור שפרע טוען ברי אף על פי שמסופק [ועיין תוספות כתובות פה: ד"ה דמיפרע]: מתוך שיכול לומר להד"מ יכול לומר נאנסו. תימה לפירוש הקונטרס שפירש בהגוזל קמא (ב"ק דף קז. ושם) דבפקדון שיכול להעיז אפילו כופר הכל חייב א"כ כי אמר נמי להד"מ חייב שבועה ולפר"ת נמי דלא מחייב שבועה לא בכפירה ולא בנאנסו אא"כ הודה במקצת קשה דאפילו רבי חייא בר אבא ורמי בר חמא דלא מחייבי בהודאה ונאנסו בלא כפירה בלא נאנסו מודו דחייב דכמה משניות לעיל לא מזכיר גבי פקדון נאנסו כלל ובהלואה נמי דילפינן מפקדון מחייבינן בכפירה והודאה אע"ג דלא שייך נאנסו אם כן כשמודה במקצת כי אמר נמי להד"מ אההיא דנאנסו מחייב וליכא מגו וליכא למימר דפריך כי נמי הודה יהא נאמן אההיא דנאנסו (אם) מתוך שיכול לומר אההיא דהודה להד"מ דא"כ תקשה ליה מכל מודה מקצת שיהא נאמן במגו דאי בעי כופר הכל אלא ודאי התם לא שייך מגו דאין אדם מעיז לכפור הכל מיהו לפריב"א דמפרש דבטענה דשייכא בפקדון דהיינו נאנסו מיחייב כופר הכל אתיא שפיר הכא דפריך מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם והוי פטור כיון דליכא הודאה כי אמר נאנסו פטור אע"ג דאין זה מגו טוב דאין אדם מעיז לכפור הכל אבל נאנסו דאין חבירו מכיר בשקרו נוח לו לטעון מ"מ פריך שפיר לשמואל דאית ליה כי האי מגו דנוח לו לומר טפי נתתי לך שכרך שלא יחשדהו השכיר כמשקר במזיד לפי שהוא טרוד והשתא ניחא דפריך אדשמואל טפי ולא פריך אמאי דאמרינן מגו בכל התורה: בעדים אין צריך כו'. תימה דאמרינן בריש ח"ה (ב"ב דף כט. ושם) דמסכתת חזקה דג' שנים כגון דאתו בי תרי ואמרו אגרנא מיניה ודיירנא ביה תלת שנין ופריך הני נוגעי בעדות הן דאי לא אמרי הכי אמרינן להו הבו אגרא להאיך ומאי קושיא הא אין צריך לפורעו בעדים ולהימניה במגו דאי בעי אמר יהיבנא אגרא להאיך וי"ל שלא היו רשאין לומר כן לפי שיראים פן יזכה האחד בדין ויצטרכו ליתן פעם שניה ועוד אמר ר"י דלמאי דתקון רבנן שבועת היסת לא מהימני לומר פרעתי כדאמרינן בהדיא בפרק שני דקידושין (דף מג:): בשטר צריך להחזיר בעדים. תימה דלהימן בשבועה במגו דאי בעי אמר נאנסו כדמוכח בס"פ המוכר את הבית (ב"ב דף ע. ושם) דבעי מיניה רב עמרם מרב חסדא המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר ליה החזרתיו לך מהו ומסיק דמהימן בשבועה ורבא גופיה הכי סבירא ליה דפסיק התם הלכתא כדייני גולה ותי' ר"ת דה"ק צריך להחזיר לו בעדים אם רוצה ליפטר בלא שבועה וריב"א מפרש דהכא צריך להחזיר לו בעדים משום שטרך בידי מאי בעי אבל התם דאיירי בעסקא דפלגא מלוה איכא למימר דאפסיטי דספרא זיירי ליה:

רישא

עין משפט נר מצוה

[וע"ע תוס' ב"מ נג. ד"ה א"כ ועי' היטב תוספות שבת קכ: ומה שליינתי שם]

יח א מיי' פי"א מהל' שכירות הלכה ח סמג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' פט סעיף ה:

יט ב ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ג

[עי' ברא"ש וכן בב"מ קיב: אי' אלמה תנן וכו' ל"ג]

כ ד מיי' שם פ"ב הלכה יב סמג שם טור שו"ע חו"מ סימן רנו סעיף א ודלא כסוגיא דידן ע"ש:

כא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

כב ו מיי' פ"ע מהלכות טוען הלכה ב סמג עשין לה טוש"ע חו"מ סימן רנו סעיף ב וסימן רנז סעיף א:

כג ז מיי' פ"ב מהלכות שכירות הלכה יב סמג עשין כט טוש"ע חו"מ סימן רנו סעיף ב ונאמן בשבועה בנק"ח ע"ש וכפי' התוספות:

רבינו חננאל

כמשאוי: ואקשינן משום דבעל הבית טרוד בפועליו ושוכח. ואפי' בקציצה בעת שטוען חשכיר כי שתי סלעים קצצת לי בשכרי והמשכיר אומר לא קצצתי לך אלא אחת ישבע השכיר ששתים קצצת לי ויתן לו שתים אלמה תניא בזה המוציא מחבירו עליו הראיה. ואם יש ראיה לשכיר נוטל שתים ואם לאו נשבע בעל הבית ונותן לו אחת. ופרקינן קציצה דכירי לה אינשי ולא מינשי בעל הבית: אי הכי דבעל הבית טרוד בפועליו יתן ליה לשכיר אפילו לאחר זמנו. ופרקינן חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין פעולת שכיר. וחזקה נמי אחריתי דאין שכיר משהה שכרו אצל בעלים: אמר רב נחמן לא שנו שהשכיר נשבע ונוטל אלא בזמן שיש עדים ששכרו. אבל אין עדים ששכרו לעשות בפועל אצלו מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ופרעתי לך שכרך. וכן א"ר יוחנן וכן אמר רב: ומקשי רבא עליה אי הכי שבועת השומרים דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם היכי משכחת לה נימא מדיכול למימר ליה לא היו דברים מעולם. וקי"ל דהאומר לא היו דברים מעולם כיון שאינו מודה מקצת הטענה אין עליו שבועה יכול נמי למימר נאנסו ואין עליו שבועה. ודחינן כגון דאפקיד ליה בעדים דלא יכול למימר לא היו דברים מעולם: ועוד אקשינן ואפילו הכי יכול לומר לו החזרתי לך פקדונך וקי"ל כי המלוה בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים וכאילו לא היו דברים מעולם הוא טוען ואין חייב שבועה ופרקינן בשהפקיד אצלו בשטר דלא יכול למימר ליה החזרתיו לך דא"ל אי הכי שהחזרת לי. שטרך בידי מאי בעי הוה לך למשקל שטרך מידי: ופלקא שמעתא שהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים אבל המפקיד בשטר צריך להחזיר לו בעדים ולית הלכתא הכי אלא כרב חסדא א) דפשט לה בפרק המוכר את הבית (דף ע) שאפילו המפקיד אצל חבירו בשטר אין צריך להחזיר לו בעדים. ואם טען ואמר החזרתי לך נאמן ובשבועה ולא יכול למימר ליה שטרך בידי מאי בעי. מגו דאי אמר נאנסו נאמן ואין עליו אלא שבועת השומרים כי נאנסו כן זה אינו חייב אלא שבועה שהחזרתיו לך ודיו. ורבא הוא עצמו אמר בפרק חזקת הבתים ב) כי המפקיד אצל חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים. והדר בו וכן הלכתא: ירושלמי. א"ר בון בעל הבית ע"י שעסקיו מרובין תקנו שבועה לשכיר. ודכוותה תקנו לבעל הבית שאם עבר זמנו אינו נשבע ונוטל. תני ר' חייא לסיועיה אם יש עדים שתבעו בזמנו אפילו אחר שנה נשבע ונוטל. א"ר יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד וקי"ל כר' יוסי ג) ואתינן למפשט דנשבע השכיר ונוטל אפילו בששכרו שלא בעדים מהא דתניא שכיר בזמנו נשבע ונוטל. כיצד בזמן שאמר לו שכרתני ולא נתת לי שכרי. והוא אומר נתתי לך הרי זה נשבע ונוטל. אבל אם אמר לו שתים קצצת לי והוא אומר לא קצצתי אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה. ודייקינן מדסיפא בראיה רישא בדליכא ראיה ואפילו הכי נשבע השכיר ונוטל. ופריק רב נחמן בר יצחק רישא

א) עיין רשב"א ורא"ש מ"ש ע"ד רבינו בזה: ב) דף מה ע"ב וגירסתינו שם רבה וע"ש בגמ' מהיר רבה לסיועי לרבה וצ"ע: ג) וכמ"ש בגמ' דידן ב"מ קיב א

מסורת הש"ס

[לקמן מו.]

[ב"מ קיא. קיב:]

ויקרא יט

שם

שבת עג. חולין עב: וש"נ

שמואל א כא לפניו נקרא בלבבו

[ב"מ קיא.]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אי הכי וכו'. אין לחוש כיון שעדיין:

רישא וסיפא בראיה ראיה דלשלם קתני ראיה דשבועה לא קתני א"ר ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת מי נשבע אמר להן *בזו ישבע בעל הבית ויפסיד אומן קציצה ודאי מידכר דכ'רי אינשי איני והא תני רבה בר שמואל *קצ"ץ המע"ה ואי לא מייתי ראיה *פ̈קע אמאי ישבע בעל הבית ויפסיד אומן אמר רב נחמן [ג]לצדדין קתני או מביא ראיה ויטול או ישבע בעל הבית ויפסיד אומן מיתיבי *[ג]הנותן טליתו לאומן אומן אומר קצצת לי שתים והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת כל זמן שטלית ביד אומן על בעה"ב להביא ראיה נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל עבר זמנו המע"ה בזמנו מיהא נשבע ונוטל אמאי [ד]ישבע בעה"ב ויפסיד אומן אמר רב נחמן בר יצחק הא מני ר' יהודה היא דאמר כל זמן ששבועה נוטה אצל בעה"ב שכיר נשבע ונוטל הי ר' יהודה אילימא ר' יהודה דמתניתין אחמורי קא מחמיר דתנן רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה אלא רבי יהודה דברייתא דתניא שכיר כל זמן שלא עבר עליו זמנו הרי זה נשבע ונוטל ואם לאו אינו נשבע ונוטל ואמר ר' יהודה אימתי בזמן שאמר לו תן לי שכרי חמשים דינר שיש לי בידך והוא אומר התקבלת מהן דינר זהב או שאמר לו שתים קצצת והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת אבל אמר לו לא שכרתיך מעולם או שאמר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך המוציא מחבירו עליו הראיה מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי אלא קצ"ץ רבי יהודה היא ולא רבנן השתא היכי דמחמיר רבי יהודה מקילי רבנן היכא דמקיל רבי יהודה מחמרי רבנן ואלא מאי רבנן ואלא הא דתני רבה בר שמואל קצ"ץ המוציא מחבירו עליו הראיה מני לא רבי יהודה ולא רבנן אלא אמר רבא בהא קמיפלגי רבי יהודה סבר בדאורייתא עבדו ליה תקנתא לשכיר ובדרבנן הואי תקנתא *ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ורבנן סברי בדרבנן נמי עבדינן תקנתא לשכיר וקציצה מידכר דכיר: נגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו כו': ודלמא לא משכנו מי לא אמר רב נחמן האי מאן דנקיט נרגא בידיה ואמר איזיל ואקטליה לדקלא דפלניא ואשתכח דקטיל ושדי לא אמרינן דהוא קטליה אלמא [ה]עביד איניש דגזים ולא עביד הכא נמי דגזים ולא עביד אימא ומשכנו וליחזי מאי משכנו אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [ו]בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו אמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר

רש"י

רישא וסיפא בראיה · רישא *נהי דקתני נשבע ונוטל ליתיה אלא שיביא תחלה עדים ששכרו: ראיה דלשלם קתני · ראיה המחייבת את בעה"ב לשלם קתני: ראיה דלשבועה · שאינה באה אלא לגלגל את השבועה על השכיר לא קתני: והא תני רבה בר שמואל כו' · הך *מתניתין דלעיל: כל זמן שהטלית ביד אומן דבעל הבית הוי המוציא מחבירו עליו הראיה להביא עדים שלא קצץ אלא אחת: רבי יהודה היא כו' · והכא נמי שבועה אצל בעל הבית היא מן התורה שהרי מודה במקצת: אחמורי מחמיר · על השכיר למשקל שבועה מיניה ושדיוה על בעל הבית: אלא קצץ ר' יהודה היא ולא רבנן · בתמיה הא דקתני דאקילנה נשבע שכיר רבי יהודה קאמר לה ולא רבנן השתא היכא דמחמיר ר' יהודה אשכיר כגון בשאין מקצת הודאה אצל בעל הבית מקילין רבנן אשכיר והימנוה בשבועה: אלא בהא פליגי כו' · ולעולם קצץ ר' יהודה ולא רבנן והא דתני רבה בר שמואל רבנן היא ודקשיא לך השתא היכא דמחמיר ר' יהודה כו' אין ובהא פליגי רבי יהודה סבר בדאורייתא עבדו רבנן תקנתא לשכיר היכא דאיכא אבעל הבית שבועה דאורייתא עבדו רבנן תקנה לשכיר למיפכיה לשבועה עליה אבל אדרבנן תקנה היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן היכא דאין שם מקצת הודאה דלא רמיא אבעל הבית אלא שבועת היסת דרבנן היא גופה תקנתא היא כרב נחמן ותקנתא לתקנתא להפכה מבעל הבית ולמישדייה אשכיר לא עבוד רבנן: וקציצה מידכר דכירי אינשי · סבירא להו לרבנן דפליגי אדרבי יהודה הלכך אחמירו בה גבי שכיר: דקטיל ושדי · שקצוץ הדקל ומושלך לארץ: דגזים · אומר לעשות דבר גוזמא ושגעון ואינו עושה: וליחזי מאי משכנו · אותם שיעידו שמשכנו יעידו מה משכנו ומה שבועה יש: בטוענו כלים [הניטלין] תחת כנפיו · בעה"ב טוען שנטל כלים קטנים שאדם יכול להסתיר תחת כנפי בגדיו ולא הכירו בהם עדים: אמר רב יהודה גרסינן ול"ג דאמר: ואמר

תוספות

רישא וסיפא בראיה · ואיירי כולה ששכרו בעדים וא"נ ניחזי עדים מאי קאמרי דכה"ג דייק בח"ה (ב"ב דף מה·) בהלכתא דאומן וי"ל כגון דלא ידעי עדים כמה קצץ והתם נמי ה"מ לשנויי הכי ובלאו הכי משני התם שפיר: **לא** קצצתי לך אלא אחת · ע"כ איירי כגון דאמר שעדיין לא פרע אותה אחת דאי פרעה כבר ה"ל טפר הכל ובסמוך מוקמי' לה כרבי יהודה דבעי הודאה במקצת וקשה דבעבר זמנו אמאי המע"ה והא מפרש לעיל טעמא משום דחזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין ואין שכיר משהה שכרו והכא הרי השהה והרי עבר: **בדרבנן** תקנתא הוא · פירוש שצריך לתקן שבועה וגם צריך לעוקרה ממקום שהיא ראויה להיות דהיינו בעל הבית ולא עבדי תקנתא לתקנתא ולא כמו שפירש הקונט' תקנתא היא כדרב נחמן דאמר משביעין אותו שבועת היסת שהרי אותה שבועה לא היתה בימי תנאים דהתנן אין לך בידי פטור ואמרינן נמי בפ"ב דקידושין (דף מג:) והשתא דתקון רבנן שבועת היסת: **ורבנן** סברי דבדרבנן נמי עבדינן תקנתא · לא דמי להא דאמרי' בפרק שבועת הדיינין (לעיל דף מא·) גבי שכנגדו חשוד על השבועה דמדרבנן לא מפכינן שבועה דתקנתא לתקנתא לא עבדינן דהתם בתחלה נתקנה על החשוד ולא רצו לעוקרה אבל הכא מעיקרא מתקני' לה על השכיר: **עביד** איניש דגזים ולא עביד · פירש ברוקח דוקא בסתם אדם אבל במוחזק לכך לא וכן נראה וא"ת בלאו הכי מהימן במגו דאי בעי אמר דזבנה מיניה דמהימן כדאמרינן בח"ה (ב"ב דף נו·) האי מאן דנקיט מגלא ותובילא בידיה ואמר איזיל ואגדריה לדקלא דפלניא דזבניה ניהלי מהימן דלא חציף איניש למיגדר דקלא דלאו דיליה וי"ל דהתם איירי בלקיטת פירות ולהכי נקט מגלא ותובילא ולשון גדירה דשייכא בלקיטת תמרים ולהכי נאמן שדרך הוא למכור פירות אבל הכא איירי בקלילת הדקל ולהכי נקט נרגא ואיזיל ואקטליה דאין דרך למכור אילן העושה פירות לקלילה וכן מוכח בהדיא בהחובל (ב"ק דף נא: ושם) דלא מהימן אקלילה דאוקי הא דתניא שורי הרגת נטיעותי קצצת והלה אומר אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוצצו פטור בשור העומד להריגה ואילן העומד לקלילה*): **בטוענו** כלים הניטלין תחת כנפיו · והכירו העדים במקצתם והוא טוען שהטמין יותר ממה שראו העדים והיה נראה מתוך פי' זה דאין הלכה כר' חייא דאמר בריש ב"מ (ד' ג·) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שיש לו נ' נותן לו נ' וישבע על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו דהא הכא לא חשיב העדאת עדים כהודאת מקצת מדקאמר ר' יהודה עד שתהא שם הודאה במקצת הטענה ור"י אומר דאיכא ראיה דאיכא לאוקומי כגון שהחזיר לו כבר מה שראו העדים וממאי דאמרי' התם* אם איתא לדר' חייא קמייתא אינה ראיה דה"נ אמרי' פ' המדיר (כתובות דף ע:) אם איתא לדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר כו' ואע"ג דפסיק התם בפרק בתרא (דף קז:) כוותיה וקצת היה נראה להביא ראיה דהלכה כר' חייא כדמוכח בפ"ק דב"מ (דף ה·) דר' חייא כרבנן דר"ג דפטרי טענו חטין והודה לו בשעורין דמוקי תרי קראי הוא וזה חד להודה במקצת הטענה וחד להודה ממין הטענה והכי קיימא לן דפטור וה"ר יוסף בה"ר ברוך אומר דאינו ראיה דאפילו מאן דפטר בטענו חטין והודה בשעורין אפשר דפליג אדרבי חייא משום דאיכא

*) [ועי' תוס' ב"ב לג: ד"ה איזיל ואגדריה]

[כדפו"י נמי] [נ"ל מתניתא] [לעיל מה:] [פי' תלמון פקעה בכדי נדרים כט·] ב"מ קיב: ב"ב מב: [לעיל מא· ב"מ ס:] [דף ס· ושם]

עין משפט נר מצוה

כד א ב מיי' פי"א מהל' שכירות הל' ז סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' פט סעיף ד:
כה ג ד מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ב ועיי' שם:
כו ה מיי' פ"ד מהל' גזלה הלכה ד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' צ סעיף ב:
כז ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ה:

רבינו חננאל

רישא וסיפא בראיה נינהו מיהו ראיה דלישלם פירוש כי .ם יש לו לתובע ראיה משלםהנתבע ואם אין לו ראיה פטור תני .[ראיה דשבועה] שאפי' יש לו ראיה נשבע ונוטל לא תני והלכה א)ברפש ליה שמואל כי האומן אם טוען ב' סלעים קצצת לי ובעל הבית אומר א' קצצתי לך בזו ישבע בעל הבית ויפסיד האומן · מאי טעמא קציצה מדכר דכירי לה אינשי : איני והא תני רבה בר שמואל קצץ המוציא מחברו עליו הראיה ואי לא מייתי האומן ראיה פקעי אמאי פקעי ישבע בעה"ב: ופריק רב נחמן לצדדין קתני או יביא ראיה ששתים קצץ לו ויטול או ישבע בעה"ב ויפקע : ומותבינן עליה הנותן טליתו לאומן אומן אומר ב' קצצת לי והוא אומר א' · כל זמן שהטלית ביד אומן על בעה"ב להביא ראיה. נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל אחר זמנו המוציא מחברו עליו הראיה · קתני מיהא בזמנו נשבע ונוטל · אמאי ישבע בעה"ב · דהא קציצה היא · ואמרת קציצה ודאי מידכר דכיר לה בעה"ב ·ופריק רב נחמן בר יצחק הא מתניתא ר' יהודה היא · דאמר כל זמן שבעה"ב מודה במקצת כגון שטוען האומן כי ב' קצצת לי ואתה חייב לתתם לי שתיהן · ובעה"ב אומר אין לך בידי אלא אחת לפי שלא קצצתי לך אלא א' והשבועה נוטה על בעה"ב לישבע וליפטר · השכיר נשבע ונוטל : ואמרינן הי ר' יהודה אי נימא ר' יהודה דמתניתין והא מחמיר הוא לשכיר דאמר לעולם אין השכיר נשבע ונוטל [אלא] אם יש מקצת הודאה שטוען השכיר בכל ומודה לו בעל הבית כי נשאר לך אצלי עדיין : אלא ר' יהודה דברייתא הוא דתניא שכיר כל ב) זמן שעיבר עליו (כגון) [משום] לא תלין פעולת שכיר הרי זה נשבע ונוטל · ואם לאו אינו נשבע · א"ר יהודה אימתי בזמן שאמר לו תן שכרי נ' זוז והוא אומר נתקבלת מהן דינר זהב או שאמר לו ב' קצצת לי והוא אומר א' · אבל אמר לא שכרתיך · או שאמר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך המוציא מחברו עליו הראיה · ומתקפי עלה וכי קצץ בזמנו נשבע ונוטל לר' יהודה ולא רבנן השתא בשכיר דמחמיר ר' יהודה ,אמר אינו נשבע אלא עד שתהא שם מקצת הודאה מקילי רבנן ואמרי אע"ג דלית שם מקצת הודאה נשבע ונוטל היכא דמיקל ר' יהודה בקציצה ואמר נשבע ונוטל מחמרי רבנן ואמרי לא : ואלא הא דתני רבה בר שמואל קצץ המוציא מחברו עליו הראיה · ואי לאמייתי ראיה פקע מני לאר' יהודה · דהא ר"י תני בזמנו נשבע ונוטל ולא רבנן דאי רבנן הא אמרי לעולם נשבע ונוטל· אלא ר' יהודה ורבנן דמתניתין בהא פליגי ר' יהודה סבר היכא דאיכא שבועה דאורייתא על בעה"ב כגון שמודה מקצת טענה תקינו ליה רבנן לשכיר להיות נשבע ונוטל · אבל בשבועה דרבנן תקנתא היא לישבע בעה"ב · ועוד תקנה לישבע השכיר דהיא תקנתא לתקנתא לא עבדו · ורבנן סברי אפילו בשבועה דרבנן עבדו תקנתא לשכיר · אבל קציצה דברי הכל ג) ודאי דכיר לה : הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות כו' ואקשינן דלמא לא משכנו לאו אמר רב נחמן האי מאן דנקיט מגלא ותובילא · ואמר איזל ואיגזריה לדיקלא דפלניא ואישתכח גזיר לא אמרינן דודאי הוא גזיר ליה מאי טעמא עביד איניש דגזים ולא עביד ·ואוקימנא למתניתין בשנכנס לביתו ומשכנו ולא ידעי מאי

א) אולי צ"ל והלכה כמו ששלח שמואל לבי רב כי האומן וכו'. ב) אולי כן היתה גירסת רבינו בגמ'. ג) רש"י וכל הראשונים לא פירשו כן

כח א מיי' פ"ס מהל' טוען הל' ד סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' נ סעי' יא:

[וע' תוס' ב"מ סי ד"ה אי איתא]

כט ב מיי' פ"ח שם הלכה י סמג שם טוש"ע שם סעי' יא יב:

ל ג מיי' שם הל' י

לא ד ה טוש"ע שם סעיף ד:

לב ו טוש"ע שם ס"ג:

לג ז ח ט מיי' פ"ס מהל' חובל ומזיק הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' צ סעיף יז:

ואמר לקוחין הן בידי *אינו נאמן ולא אמרן אלא בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו אבל בעל הבית העשוי למכור את כליו נאמן ושאין עשוי למכור את כליו נמי לא אמרן אלא דברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן ושאין דרכן להטמין נמי לא אמרן אלא איניש דלא צניע אבל איניש דצניע היינו אורחיה ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל בגנובין לאו כל כמיני' לאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר נאמן דשלח *רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן כי הא דרבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אמר רבא אפילו שומר נשבע אפי' אשתו של שומר נשבעת בעי רב פפא שכירו ולקיטו מאי תיקו *אמר ליה רב יימר לרב אשי טענו (א) בכסא דכספא מאי חזינא אי איניש דאמיד הוא או איניש דמהימן הוא דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לא: נחבל כיצד: אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שיכול לחבל בעצמו *אבל במקום שאינו יכול לחבל בעצמו נוטל שלא בשבועה וניחוש דלמא בכותל נתחכך תני רבי חייא שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו ודלמא אחר עביד ליה דליכא אחר: וכשנגדו חשוד [וכו'] ואפי' שבועת שוא: מאי אפילו שבועת שוא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא הנך דאית בהו כפירת ממון אלא אפילו הא נמי דכפירת דברים בעלמא הוא לא מהימן וליתני נמי שבועת בטוי כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשקרא קא משתבע אבל שבועת בטוי דאיכא למימר דבקושטא קא משתבע לא קתני תינח אוכל ולא אוכל אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא וכל

רש"י

ולמג' נקיוחן הן בידי · ובעל הבית אומר השאלתים לו כדמפרש לקמן: אינו נאמן · אפילו בשבועה : אלא דברים שאין דרכן להטמין · שאין אדם בוש ליטלן בידו בשוק בפרהסיא הלכך אינו נאמן חדא דאין זה עשוי למכור את כליו ועוד מדאטמינהו איכא למימר בוש הוא להודיעו שהוא צריך לשאול כלים משכיניו דאי לקוחין הוו לא הוה מטמינן : נאמן · ואע"פ שאין עשוי למכור כלים זימנין דמיצטרכי ליה זוזי ומזבין : היינו אורחיה · להטמין אפילו (ב) שאר בני אדם מוליאין בפרהסיא : ולא אמרן · באדם בינוני דאינו נאמן אלא שזה אמר לקוחין וזה אמר שאולין אבל גם אמר לו גנבת אותם לאו כל כמיניה וישבע זה שלקוחין הן : ה"ג ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר · בהנהו הוא דאמרי' דכי אמר לקוחין אינו נאמן אבל דברים שאין עשוין להשאיל שהבעלים חסים עליהם לפי שמתקלקלין נאמן לשבע שלקחם ואין נראין דברי האומר השאלתים לו: דשלח רב הונא בר אבין כו' · אלמא בעשוין להשאיל ולהשכיר הוא דאינו נאמן : זוגא דסרבלא · מספריים של סורקי בגדים : מיתמי · שהביא התובע עדים שהן שלו ואמר שהשאילם לאבי היתומים ומדאפקינהו רבא מיתמי ש"מ דסבירא ליה אי הוה אבוהון קמן ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן בשבועה דאי מהימן אנן הוינן טענינן בשביל יתמי אביהם לקחם ממך ודוקא ספרי דאגדתא שאין אדם עשוי ללמוד בהם תדיר אבל שאר ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר לפי שמתקלקלין כמו ששנינו במולא ספרים לא ילמד בהן לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין הן בידי ואין צריך לכתוב עליהן שטר מכירה אלא לרווחא דמילתא שלא יצטרך לשבע וכן קבלתי מרב יצחק הלוי : אפילו שומר נשבע · אמתני' קאי ברואהו שנים שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות אפי' שומר הבית נאמן לשבע וישלם זה: שכירו ולקיטו · של בעל הבית ולא מסר לו שמירת הבית: מהו · להיות נאמן אשבועה זו : אמיד · עשיר : לא שנו · דלריך שבועה : תני ר' חייא · במתניתי' הכי היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול כגון שעלתה נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו נוטל שלא בשבועה דנשיכת שינים לאו חיכוך הוא : לא מיבעיא הנך · דאית בהו כפירת ממון והוה ליה רע לשמים ורע לבריות : שבועת בטוי · דלהבא כי משתבע איכא למימר בקושטא אשתבע שבדעתו לקיימה ואפי' עבר עליה שכפאו יצרו אינו חשוד בכך על השבועה שעבר להוציא לשקר מפיו :

תוספות

דאיכא למיפרך מה להלד השוה שבהן שכן אינן בתורת הזמה ור' חייא תורת הזמה לא פריך כדאמרי' התם וכן לריך לומר לר' יוחנן דפליג אדר' חייא בירושלמי דפרק קמא דבבא מציעא אע"ג דפטר בטענו חטין והודה בשעורים לעיל וע"כ לריך לומר דפריך תורת הזמה* : בקונטרס גרסי' ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר פי' הא דאינו נאמן וקשיא לרבינו תם דקאמר בסמוך דרבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר משמע דנהוא טעמא לחוד מפיק וכן בפרק המקבל (ב"מ דף קטז: ושם) לא מדכר אלא ההוא טעמא לחוד ונראה לר"ת כגר"ח ושערים דרב האי דגרסי ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן וה"פ ובכולהו לא אמרן דנאמן לומר לקוחין הן בידי אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר וכגון דהוי איניש דצניע או דברים שדרכן להטמין או בעה"ב העשוי למכור את כליו אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפי' איכא כולהו לטיבותא ואפי' אומר בעה"ב גנובין הן דהא גודרות אין להם חזקה אפילו זה אומר גנובין דדברים העשוין להשאיל ולהשכיר ניכהו וכשאומר לקוחין הן בידי לית דין ולית דיין דלא מהימן ור"ח עלמו פי' כפירוש הקונטרס ואין נראה דסוגיא לא מוכח הכי כדפי' ועוד דגר"ח גופיה מוכח דאין לפרש כן מדשינה הכא לומר ובכולהו לא אמרן משמע דלא איירי בשיטה דלעיל דקיימת דאינו נאמן :

וספרא דאגדתא · נראה דכ"ש שאר ספרים שדרך להשאילן יותר כדאמרי' בפרק נערה בכתובות (דף נ·) ולדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן לאחרים ותימה כיון דספרים עשוין להשאיל ולהשכיר הא דתנן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוליא ויטול ופריך בגמ' ודלמא איהו אפקיה לקלא ומסיק כגון שלנו בני אדם בביתו ועמד והפגין בלילה וכגון שהיתה מחתרת חתורה ובני אדם שלנו יצאו והכל אומרים נגנבו כליו וספריו של פלוני ואמאי בעי כולי האי ניהמני' במגו דאי בעי אמר שאולין הם בידי דאין האחד נאמן לומר לקוחין הן בידי כיון דעשוין להשאיל ולהשכיר בההוא טעמא לחוד כדפי' לעיל וליכא למימר התם טעמא דלחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן כדאמרי' הכא דהתם לא קאמר שהוא גנבם אלא אומר שהגנבים גנבום וכמה גנבים איכא בעלמא אר"ת דהתם איירי באדם שאינו רגיל עמו דאנן סהדי שלא השאיל לו ורבא דאפיק הכא היה יודע שבעל הספר היה דרכו להשאיל לאביהם בחייו ומורי ה"ר דודי תירץ דהתם הוי מגו להוליא דלא אמרי' : [וע"ע תוס' ב"מ קטז: ד"ה והא]:

*ואפי' שבועת שוא · הק' ר"ת דבפרק זה בורר (סנהדרין דף כו· ושם) אמרינן עבריין אוכל נבילות להכעיס אביי אמר פסול ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן ופריך מדתניא אל תשת רשע עד אלו הגזלנים ומועלין בשבועה מאי לאו אחת שבועת שוא ואחת שבועת ממון אלמא לא בעינן רשע דחמס לא אידי ואידי שבועת ממון והשתא אמאי לא פריך ממתני' דפסל בהדיא נשבע לשוא לשבועה ולא פליג שום תנא וה"ה דיפסל לעדות וי"ל דהתם גבי עדות מכשרינן נשבע לשוא כיון דלא הוי רשע דחמס אבל הכא שהוא ככר רע לבריות אם הוא משקר וכופר ממון וכבר משנשבע לשוא הוי רע לשמים הלכך הוי פסול לשבועה:

אבל שבועת בטוי דאיכא למימר בקושטא משתבע לא קתני · מכאן רצו לדקדק דמי שעבר על החרם לא יפסל לשבועה כיון דבשעת קבלת חרם איכא למימר בקושטא משתבע ואר"ת דפסול הוא והכא לא קאמר אלא דלא קתני פי' דלא קמיירי במידי דבקושטא משתבע וראיה מפרק הכותב (כתובות דף פז· ושם) דאמרי' ההיא איתתא דאיחייבא שבועה בבי דינא דרבא אמרה ליה בת רב חסדא ידענא בה בההיא איתתא דחשידא אשבועה ובה"ג גרס ידענא בה בההיא איתתא דמפקא שם שמים לבטלה ופירושו שנשבעת ואינה מקיימת כגון שלא תאכל ואוכלת ואפכה רבא אשכנגדה אע"ג דאיכא למימר בקושטא משתבע חשיב ליה חשודה הלכתא

רבינו חננאל

מאי שקל · וטוענו דמשכנו כלים הניטלין תחת כנפיו וכדרב יהודה א) דאמר ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן [ולא אמרן] אלא בכלים שאין דרכן להטמין תחת כנפיו · וזה הטמינן ובאיניש דלא צניע ובבעה"ב שאינו עשוי למכור את כליו ולא אמרן אלא שזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין · אבל בכלים שדרכן להטמין או איניש צנוע הוא או בעה"ב עשוי למכור את כליו נאמן · ובכולהו לא אמרן ב) אלא בדברים שאין עשוים להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן · כדשלח ליה רב הונא בר אבין · ראוי לפרש השמועה על העיקר שהיא בנויה ואינו שהיא בנויה על מי שמעידין עליו עדים שלקח כלים מביתו של זה והטמינן תחת כנפיו ויצא ועתה טוען כי לקוחים הן בידי אינו נאמן בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר · ובענין הזה דין ההוא *אחבל סכינא דאשכבתא מחבריה (ב"מ קטז·) : וכן הא דרבא דאפיק זוזא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל להשכיר: כל(אשבועה) [השמיע'] כגון דאשהידו על אבוהון שהדי דהטמין כלים תחת כנפיו ויצא מביתו של זה דאי ג) לא תימא הכי נמצאת דוחה כלל גדול בדין שהמוציא מחברו עליו הראיה: ואי ליכא שהדי כי האי גוונא נשבע מי שהן אצלו לקוחין הן בידי ומיפטר וכן אמר רבינו [האי] גאון: שומר שלו או אשתו של שומר היא שהיתה בבית ונכנס זה ונטל הכלים מתוך הבית נשבע השומר או אפילו אשתו של שומר נשבעת ומשלם הגוזל לנגזל מה שנשבעין הללו: ד) כדרב פפא דאמר רב פפא אפילו שומר נשבע ואפי' אשתו של שומר נשבעת כ"ש אשתו של נגזל · דקי"ל שלוחו של אדם כמותו · והני במקום הנגזל עומדין · וכאילו הן הנגזלין · אבל שכירו ולקיטו שלא מסר להן שמירת ביתו עלו בתיקו: א"ל רב יימר לרב אשי אם יש עדים כי נכנס לביתו ומשכנו כלים הניטלין תחת כנפיו וטוען בעה"ב דכסא דכספא שקל מתרופשם ליה רב אשי אי איניש עשיר הוא דאית ליה בביתיה כגון הני מאני · או איניש מהימן הוא דמפקדי אינשי גביה ופיקדון הוה בידיה ואיתו דשקליה משתבע ושקיל · ואי ליתא אמיד ולא מהימן טענתיה לאו טענה : הנחבל כיצד כו' · אוקמה שמואל ונוטל במקום שיכול לחבול בעצמו דחיישינן שמא חבל בעצמו' אבל במקום שאינו יכול לחבול בעצמו כגון נשיכה בשיניים בגבו או בין אצילי ידיו ואדם אחר אין שם אלא הם שניהם בלבד ונכנס תחת ידו ויצא חבול כי הני דליכא חשש דהוא חביל בעצמו נוטל שלא בשבועה: שכנגדו חשוד על השבועה · אחד שבועת שוא ואחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון · ואסיקנא לא מיבעיא שבועת העדות ושבועת הפקדון דאית בהו כפירת ממון אלא אפי' שבועת שוא דכפירת דברים בעלמא הוא כגון אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד וכיוצא בו נשבע התובע ונוטל · ואפי' אם הוא חשוד בשבועת בטוי · כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל

ב"מ קטז:

ב"ק סב:

[תוספ' ב"ק פ"ט]

הגהות הב"ח

(א) גמ' טענו בכסא דכספא מאי א"ל חזינא: (ב) רש"י ד"ה היינו וכו' אפי' היכא שאר:

גליון הש"ס

גמ' ודלמא אחר עביד ליה. בנ"י הגי' דלמא לאחר אמר.

[עיין לעיל במשנה מב:]

א) עיין רש"י ורשב"א . ב) עי' בתוס' כאן בד"ה בטועם דסוגא גי' רבינו ע"ש . ג) דברי רבינו אלו הובא ברשב"א בחדושיו כאן ע"ש . ד) נראה דגי' אחרת היה לרבינו בגמ' דרב פפא הוא דאמר גם לגבי מימרה.

ליה כל דדמי ליה: היה אחד מהן משחק בקוביא: והא תו למה לי תנא פסולא דאורייתא וקתני פסולא דרבנן: היו שניהן חשודין: א"ל רבא לרב נחמן *היכי תנן א"ל לא ידענא *הלכתא מאי א"ל לא ידענא איתמר אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ר' יוסי אומר יחלוקו וכן תני רב זביד בר אושעיא ר' יוסי אומר יחלוקו איכא דאמרי תני רב זביד א"ר אושעיא ר' יוסי אומר יחלוקו *אמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא יחלוקו: חזרה שבועה למקומה: להיכן חזרה א"ר אמי רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני רבותינו שבארץ ישראל אמרו *חזרה שבועה למחויב לה אמר רב פפא *רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא רבותינו שבבבל רב ושמואל *דתנן וכן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה *והוינן בה ממאן אילימא מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה ואינהו בשבועה אלא הכי קאמר *וכן היתומין מן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה ורב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא *דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרבי אמי יתיב ר' אבא קמיה אייתי חד סהדא דמחטף חטפא מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי לידיינו דייני להאי דינא נימא ליה זיל שלים ליכא תרי סהדי נפטריה איכא חד סהדא נימא ליה זיל אישתבע כיון דאמר מיחטף חטפי הוה ליה כגזלן א"ל ר' אבא הוה מחויב שבועה ואין יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא דתני רבי אמי °שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין היכי דמי אילימא דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך ואמר ליה המשין אית ליה והמשין לית ליה מה לי הוא ומה לי אבוהא אלא לאו דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך אמר ליה המשין ידענא והמשין לא ידענא

אי

שמות כב

וכל דדמי ליה · כל שבועה לשקר: משחק בקוביא · גזלן דרבנן הוא דאמרינן אסמכתא לא קניא אבל מדאורייתא לאו גזלן הוא: היכי תנן · ר' יוסי אומר יחלוקו או ר' מאיר אומר יחלוקו: לסיני · לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן השופר ממון לחבירו אבל ב"ד אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון: למחויב לה על זה שהודה במקצת וכיון שאינו יכול לישבע שהרי חשוד הוא ישלם: וכן יתומים כו' · מתני' היא בפירקין: נימא מן הלוה · אם הוציאו שטר עליו לא יפרעו אלא בשבועה יורשין המפורש במשנתנו שבועה שלא פקדנו אבא כו': לא שנו · דבשבועה מיהא יפרעו יתמי מלוה שהוציאו שטר על יתמי לוה: כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה · (א) משעה שמת לוה אין לו למלוה ליפרע מן היתומים אלא בשבועה דקי"ל אין נפרעין מן היתומים אלא בשבועה: ואין אדם מוריש · לבניו ממון שהוא מחויב עליו שבועה אלמא הואיל והוא מחויב שבועה שלא התקבלתי חוב זה ויתומין אין יכולין לישבע כן אלא שלא פקדנו אבא ואין זו השבועה המוטלת על אביהם וגם יתמי לוה אין יכולין לישבע שפרעו אביהן קאמר רב ושמואל שלא יפרעו אלמא המחויב שבועה ואין יכולין לישבע לא זה ולא זה סבירא לרב ושמואל חזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא פרעון: לישלם · דהא מודה דחטף ולא כל הימנו של כל חוטף לומר שלי חטפתי: ליכא תרי סהדי · ומיגו דלאי בעי למימר לא חטפי מהימן נמי למימר דידי חטפי: לפטריה · משום האי מיגו: איכא חד סהדא · ולאי אמר לא חטפתי הוה בעי לאישתבועי להכחיש את העד ליִשתבע את השבועה שהעד מחייבו אינו יכול דהא מודה דחטף והעד מחייבו לישבע שלא חטף וגבי הך שבועה הוא פסול כגזלן אגל כל שבועות והא ליכא למימר לישתבע דדידיה חטף שאין זו שבועה המוטלת עליו: בין שניהם · אם בעלי הדין קיימין: מנה לי הוא ומה לי אבוה · מאחר שהוא טוען טענת ברי למה אינו יכול לישבע:
אביו

הלכתא מאי א"ל לא ידענא · והא דאמרי' בסמוך עבד רב נחמן עובדא יחלוקו זה היה אח"כ והא דפריך מינה לקמן אם איתא אלמא מספקא ליה והא רב נחמן נו' ידע הש"ס דכי אמר אם איתא כבר עבד עובדא: הוה יתיב ר' אבא קמיה · משמע שהיה תלמידו והא דקרי ליה לעיל ר' אמי רבותינו הכי נמי מלינו בפרק חבית (שבת דף קמו:) שקרא רב רבותינו לרב כהנא ורב אסי שהיו תלמידיו אבל קשה מפרק אלו מציאות (ב"מ דף כד:) דר' אמי אשכח פרגיות שחוטות בין טבריה לצפורי אתא לקמיה דר' אבא אמר ליה זיל שקול לנפשך אלמא לא היה רבי אבא תלמידו ולספרים דגרסי אתא לקמיה דר' אסי ניחא ועוד דאע"ג דר' אמי היה יותר גדול מרבי אסי דבכל מקום מזכיר ר' אמי קודם ר' אסי ובהניזקין (גיטין דף נט:) גמרא דהמטמא והמדמע והמנסך אמרינן ההוא דאתא לקמיה דר' אמי א"ל ר' אסי רבי אתה אומר כן נמי מקום היה חבירו והיה רבי אמי בא ליטול עצה ממנו ועוד י"ל דלאחר זמן היה ר' אמי ראש והיו באים הדיינין לפניו*:

כיון דאמר חטפי הוה ליה כגזלן · פירש' בחזקת הבתים (ב"ב דף לד·): מתוך שאינו יכול לישבע משלם · דוקא בחשוד שלא יפקיענו ממונו ממנו ותקנו להפך שבועה אבל הכא ובחמשים לא ידענא משלם וה"נ במתני' כיון שמוטל' על יתומין שבועת אביהם ואין יכולין לישבע משלמין בני הלוה דלא שנא מחויב התובע שבועה ולא שנא מחויב הנתבע שבועה ואין יכול לישבע (ב) אותה שחייב אותו משלם הנתבע תימה דמשמע הכא דרב נחמן דעבד עובדא יחלוקו כר' יוסי דלית ליה דר' אבא וקשה לר"י דבפרק השואל (ב"מ דף צז: ושם) אמרי' אמתני' דשואל את הפרה שאלה חצי יום כו' לימא תיהוי תיובתא דר' יוחנן ורב נחמן דאמרי תרוייהו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ומשני כגון שיש עסק שבועה ביניהן כדרבא דאמר רבא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם והיינו כר' אבא וי"ל דרב נחמן ודאי לית ליה דר' אבא אלא דמוקי מתני' דהשואל (שם) כר' מאיר וכמו שמפרש רבי אבא מילתיה דר' מאיר ואיהו סבר כר' יוסי והשתא נמי ניחא הא דלא מוכח בפ"ק דכתובות (דף יב: ושם) דהא דרב יהודה דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב דשמואל היא דהא לא מצי מוקמי מתני' דהשואל כגונשים עסק שבועה ביניהן וכדרבא דהא פליג הכא אדר' אבא והשתא ניחא דשמואל מוקי מתניתין כתנא דבסמוך ומסייע ליה לדר' אבא מיהו סבר כר' שמעון בר' טרפון דדריש לקרא למלתא אחריתי ופליג אדר' אבא ע"ק לר"י דבחזקת הבתים (ב"ב דף לג: ושם) משמע דהלכה כר' אבא דקאמר סברוה רבנן קמיה דאביי למימר היינו נסכא דר' אבא תעובדא דהתם ומסיק נמי אלא אי דמי הא דר' אבא כו' ואילו לקמן (דף מח ע"ב) אמרינן האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד ודעבד כר' אלעזר עבד ור' אלעזר כבר כר' אבא דטוטלין היתומין ולא מפסידין משמע דמילתא דרב ושמואל עיקר כמו ר' אבא ועוד תימה דבכל מקום קיימא לן כרב נחמן בדיני ולקמן קאמר דעבד כרב ושמואל עבד כר' אלעזר עבד ורב נחמן דאמר יחלוקו לא מדכר כלל משמע דלית הלכתא כוותיה ורבינו תם פירש בספר הישר דהלכתא כרב נחמן דאמר יחלוקו כשניהם חשודים דקיימא לן כוותיה בדיני וכר' אבא בנסכא כדאמרי' בחזקת הבתים (שם) וכן בחמשין לא ידענא כדאמר רבא בהשואל (ב"מ דף צח· ושם) ורב נחמן נמי סבירא ליה כר' אבא בנסכא ובחמשין לא ידענא מתוך שאין יכול לישבע משלם וכ"ש נמי דהוה לן למימר כשהתובע מחויב שבועה דמפסיד אלא משום דשבועת התובע לא הוה אלא מדרבנן ואין מפסיד [ולא] משלם כשאין יכול לישבע אלא במחויב שבועה דאורייתא ולהכי ביתומין מן היתומין ומת לוה בחיי מלוה או בפוגם שטרו דהויא שבועה דרבנן נשבעין שבועת יורשין וטולין ולא מפסידין לרב נחמן ור' אבא ובשניהן חשודין מפסיד התובע חלי אף על גב דלא רמי' עליה אלא שבועה דרבנן וטעמא משום דקנסינן ליה לפי שהוא חשוד ולרב ושמואל אית להו דאפילו בשבועה דרבנן מתוך שאינו יכול לישבע מפסיד הכל ובשניהן חשודין נמי מפסיד התובע הכל דחזרה שבועה לסיני וביתומין מן היתומין דוקא דעבד כרב ושמואל עבד ולא

[ועי' תוס' ב"ב לד· ד"ה סוף]

עין משפט
נר מצוה

לד א מיי' פ"ב מהל' טוען הלכה ג סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' נב סעיף ב:
לה ב מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעיף ז:
לו ג מיי' פי"ז מהל' מלוה הלכה ג סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' קח סעיף ט:
לז ד מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף יא:
לח ה ו מיי' פ"ד מהל' טוען הלכה ה והל' ז סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' צב סעיף טז:

מסורת הש"ס

[שבת ● ·] [שם] [לקמן מח·] [לעיל לב:] סנהדרין יז: לעיל מה· [כתובות פז· לקמן מח·] פתוחת פח· ב"ב לג: לעי' לג:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה כבר וכו' דמשעה שמת: (ב) תוס' ד"ה מתוך וכו' אותו שחייב שבועה משלם אשתבע תימה:

רבינו חננאל
ואכל · אי שאכלתי ולא אכל הרי הוא כחשוד על שבועת כפירת ממון ונשבע שבנגדו ונוטל: אם היה משחק בקוביא ומלוה ברבית כו' · אסיקנא תנא חשוד בשבועות ומלוה ברבית פסולי דאורייתא· וקתני נמי מפריחי יונים וסוחרי שביעית פסולי דרבנן: ירושלמי החשוד על השבועה מאימתי מקבלין אותו משיבוא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר להן חשוד אני: היו שניהן התובע והנתבע חשודין אמר רב נחמן ר' יוסי אומר יחלוקו · ועבד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו: חזרה שבועה למקומה: ירושלמי רב הושעיה אמר קומי ר' אמי בשם רבנן דתמן חזרה שבועה לבעלין ממה דהשיד ולא יכיל למישתבע ליה קים שלם לי: אמר ר' אמי רבותינו שבבבל ומאן נינהו רב ושמואל אמרי חזרה שבועה לסיני · כדתרצי למתניתין · האי דתנן וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה · רב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו א א דמת מלוה בחיי לוה ש: שבעין יורשי מלוה ונפרעין מיורשי לוה · אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואח"כ יפרע מהן' כדתנן אין נפרעין מנכסי יתומין אלא בשבועה וכיון שנתחייב שבועה ומת · אין אדם מוריש שבועה לבניו דהו"ל כאילו חזרת שבועה לסיני אין כאן דין שבועה. וכל כי האי גוונא פקעה מלוה · רבותינו שבא"י ומאן אינון ר' אבא אמרו חזרה שבועה למחוייב לה · ואינו יכול לישבע משלם · דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דר' אמי והוה ר' אבא יתיב קמיה אייתי חד שהדא דחטפה מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי לידיינו דייני להאי דינא נימא ליה שלים ליכא שהדי דחטפה הא איכא חד שהדא דחטפה ניחייביה שבועה כיון דבחטיפה משהיד עליה והוא אינו [מכחישו] אלא טוען אין חטפי ודידי חטפי הוה ליה כגזלן א"ל ר' אבא הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם: אמר רבא כותיה דר' אבא מסתברא שכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם · דתני ר' אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם' ולא בין היורשין היכי דמי שבועה שחייב האב וכיוצא בה היורש פטור · אי נימא דא"ל מנה לאבי ביד אביך וא"ל נ' אית ליה ואנא פרענא ליה ונ' לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה בטענת ברי קא אתו · תרוייהו מחייבי אלא לאו כרמטיי

אי אמרת בשלמא אביו כי האי גוונא מיחייב איצטריך קרא למיפטר גבי יורשין אלא אי אמרת אביו כי האי גוונא נמי פטור קרא גבי יורשין למה לי ורב ושמואל האי שבועת ה' מאי קא דרשי ביה מיבעי ליה *לכדתניא שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם שמעון בן טרפון אומר אאזהרה לעוקב אחר נואף מנין ת"ל °לא תנאף לא תנאיף °ותרגנו באהליכם שמעון בן טרפון אומר תרתם וגיניתם באהלו של מקום °עד הנהר הגדול נהר פרת שמעון בן טרפון אומר °קרב לגבי דהינא ואידהן דבי רבי ישמעאל תנא עבד מלך כמלך: והחנוני על פינקסו כו': תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה א"ל ר' חייא (בר אבא) תנינא *בשניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה ת"ש דתניא רבי אומר פועלין נשבעין לחנוני ואם איתא לבעל הבית מיבעי ליה אמר רבא גפועלים נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כי היכי דליכספו מיניה *איתמר שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו אמר רב הונא דזו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה רב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי שני מלוין ושני לווין ושני שטרות היינו פלוגתייהו מלוה ולוה ושני שטרות היד בעל השטר על התחתונה שני מלוין ולוה אחד ושני שטרות והיינו מתניתין ב' לווין ומלוה אחד ושני שטרות מאי ותיקו מתיב רב הונא בר יהודה

אחד

בשמות כ. דברים א. שם

רש"י

אביו כי האי גוונא מיחייב · שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע דהא אינו יודע קאמר לישלם היינו דאצטריך קרא למעוטיה למיפטר היורש בטוען טענה זו : לעוקב אחר המנאף · נעשה לו אפוטרופוס להרגיל לו נשים לניאוף : תרתם · את הארץ : וגיניתם · את המקום שהשכין את שכינתו ביניכם : קרב לגבי דהינא ואידהן · אם נגעת במשוח בשמן תהא *גם משוח בנגיעתו כלומר פרת הוא קטן מש"ם נהרות שהוא מנוי אללם לבסוף והנהר הרביעי הוא פרת (בראשית ב) וכאן הוא קורא אותו נהר גדול בשביל שהוא נזכר כאן על שם א"י שהיא חשובה נזכר גם הוא בחשיבות דהינא לשון שמן ומשיחה (ישעיה לד) הודשנה מחלב מתרגמינן אתדהינא : *מתני' לא שאמר לו כתוב על פינקסי כו' · אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה שאמר לו תן כו': שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית · דאמר ליה(ב) פועלים לא מהימנו לי בשבועה את האמנתיהו דלא אמרת לי בסהדי הב להו וכן פועלין אמרי ליה לא מהימנן לן חנוני בשבועה : גמ' טורח שבועה זו למה · ששניהן באין לבית דין שלא שבועת שוא נביניהם ולא פירש (לי) רבי מאי סבירא ליה אי נוטלין בלא שבועה כשן נכס או יפסיד חנוני בשבועת פועלים : תנינא שניהם נשבעין ונוטלין · כבר שנית לנו וסתמא במשנה שניהן נשבעין ונוטלין: קיבלה מיניה · רבי מר' חייא והדר ביה או לא : ת"ש . כי פריש רבי מאי סבירא ליה בגווה קאמר פועלים נשבעים לחנוני שלא קבלו ממנו כלום אלמא לא קיבלה וסבירא ליה חנוני יפסיד שהיה לו לתת להם בעדים : ואם איתא · דקיבלה נשבעין לבעל הבית מיבעי ליה דמה להן אצל חנוני לשבועה הואיל וחוזר וגובה מבעל הבית: אמר רבא · לעולם קיבלה מיניה והכי קאמר פועלין נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כלומר לפני חנוני כדמפרש ואזיל: המכחישות זו את זו · שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג : זו באה בפני עצמה ומעידה · בעדות אחרת וכן זו ואע"פ שהאחת פסולה אין לך לפסול לא זו ולא זו הואיל ואיך יודע איזה מהן פסולה אבל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין נאמנין בעדות אחת דמה נפסך אחד מהן פסול והיינו דנקט ביה האי ליתנא באה בפני עצמה ומעידה : בהדי סהדי שקרי · למה לי · הואיל והאחת פסולה אין אחת מהן נאמנת לשום עדות : ה"ג שני מלוין ושני לווין ובשני שטרות היינו פלוגתייהו ול"ג דכ"ע : ב' מלוין וב' לווין וב' שטרות · וא' מב' כיתות הללו חתומה על זה והב' חתומה על זה דלרב הונא שניהן השטרות כשירין ולרב חסדא שניהן פסולין : מלוה ולוה ושני שטרות · שיש לו לאדם אחד שני שטרות על שתי הלוואות על חבירו וא' מהן חתומה על זה וא' על זה יד בעל השטר על התחתונה בין לרב הונא בין לרב חסדא אין חולקין בזו שהרי זה בא עליו מכח שתי כיתות אחת כשירה ואחת פסולה אין אתה יכול לפסול את שניהן ולא להכשיר את שניהן הלכך שטר קטן שבהם גובה הימנו והגדול יפסיד לפי שאומר לו זו היא הפסולה דמספיקא לא מפקינן ממונא מיניה אבל ממה נפשך הקטן גובה דיש בכלל מאתים מנה : שני מלוים ולוה אחד · היינו מתני' שני מלוין הוציאו אים שטרו על לוה אחד ואחת משתי כיתות הללו אחת חתומה בזה ואחת בזה לא קמבעיא לן מאי קאמר רב הונא בה דהיינו מתניתין דקתני נשבעין ונוטלין מבעל הבית ואע"פ שאנו יודעין שאחד מהן שקר אין אנו יכולין להפסיד את אחד מהן ונזקקין להן ב"ד להגבותן והכי נמי לרב הונא דאית ליה גבי שני מלוין ושני לווין זו באה ומעידה וזו באה ומעידה הוא הדין לשני מלוין ולוה אחד ואע"פ שממה נפשך הלוה העני הזה לוקה באחד מן השטרות הללו על ידי עדות פסולה אין אתה יכול להפסיד את אחד מן המלוין שאיכך יודע איזה הפסולה : שני לווין ומלוה אחד · הוציא מלוה זה שני שטרות זו חתומה בזה וזו חתומה בזה : מאי · אמר רב הונא בזה מי אמרינן כיון דחד גברא הוא דמייתי להו לקמן לא מזדקקין ליה דמה נפשך בשטר פסול בא לפנינו זה דוחה אצל זה וזה אצל זה ויפסיד או דלמא כיון דעל שני לווין הוא מוציא זו באה ומעידה וזו באה ומעידה לרב חסדא לא מיבעיא ליה דהא אפי' בשני מלוין ושני לווין ושני שטרות פסול וכל שכן בשני לווין ומלוה אחד :

אחד

תוספות

ולא בפוגם את שטרו כדאמרינן לקמן הבו דלא לוסיף עליה ור' אבא נמי סבירא ליה לדרב נחמן בשניהם חשודין דהלכה כרבי יוסי דאמר יחלוקו מטעמא דפרישית והא דקאמר רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא לאו משום דסבר כר' מאיר אלא דר' אבא אית לן לפרושי מילתא דר' מאיר דחזרה למחויב לה ומשלם כדאשכחן דסבר ר' אבא בעלמא : (הגה"ה) ועוד י"ל דטעמא דרב נחמן בשניהם חשודים משום כיון דמחויב התובע נמי שבועה מדרבנן ואין יכול לישבע מפסיד האי וזה התינוק אין נראה דהם כן היתומים מן היתומים נמי יסבור רב נחמן ור' אבא כשמואל מתוך שאין יכולין בני המלוה לישבע יפסידו וכולה שמעתין משמע דפליגי ואם בני הלוה נמי חשיבי דאין יכולין לישבע מכל מקום לא יפסידו כי אם האי ואמאי לרבי אלעזר נשבעין ונוטלין הכל ומשמע דר' אלעזר הוי כר' אבא ורב נחמן (ע"כ הגה"ה) : [א]אבל קלא קשה דמנא ליה להש"ס בשמועדרב ושמואל לית להו דר' אבא בנסכא ובחמשין לא ידענא דקאמר האי שבועת ה' מאי דרשי ביה ונראה דהם איתא דאית להו מתוך שאינו יכול לישבע משלם היה להם לבני לוה לפרוע האי מתוך שאינן יכולין לישבע (ג)שפרעו כדפי' בקונט' אלא ודאי לית להו האי סברא לענין לשלם אלא לענין להפסיד וצ"ע : אי אמרת בשלמא אביו כי האי גוונא מיחייב · תימה למ"ד בפ' השואל (ב"מ דף לז: ושם) מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב דברי עדיף היכי מוקי לה האי קרא אי בב' ידענא ובב' לא ידענא בהא ליכא חיוב שבועה לאבא אלא חיובא דממון דברי עדיף וי"ל דמוקי לה כרב ושמואל דבסמוך א"כ ה"ק הכתוב שבועת ה' תהיה בין שניהם היכא דשייכא ומי שאינו יכול לישבע משלם ולא כן היורשין דפטורין כשאין יכולין לישבע : חלה על שניהם · ונענש המשביע אפי' הדין עמו כדפי' בקונטרס בריש הדיינין (לעיל דף לט:) וכן נראה דהא דריש התם בברייתא ובאה אל הגנב זה הגונב דעת הבריות שתובע ממון ממי שאינו חייב לו ובתר הכי פריך משביע אמאי קאי בסורו ומשני משום דר' שמעון בן רבי טרפון ומדאיצטריך לאתויי הך ושביק ברייתא גופה משום דמיירי אפי' הדין עמו: בהדי סהדי שקרי למה לי · תימה דרבא אומר במרובה (ב"ק דף עג: ושם) (*ובמכות (דף ד ושם)) דעד זומם חידוש הוא דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אדרבה הא דמכשרינן למזים הוי חידוש דהא בהכחשה תרוייהו פסולים לרב חסדא ואומר ר"י דרבא סבר כרב הונא דבריש חזקת הבתים (ב"ב דף לא: ושם) מסיק אדרב נחמן ורבא דכ"ע כרב הונא ובסמוך דמשני רבא אליבא דרב חסדא ליה לא סבירא ליה ולמאי דבעי לאוקומי התם רבא כרב חסדא הוה מצי למימר וליטעמיך ועוד דלטעם אחר דלגבי עד זומם דמפרש משום פשידא דלקוחות מצי למיסבר כרב חסדא והלכה כרב הונא מדמוקי רב נחמן ורבא כוותיה בחזקת הבתים וכן פסק ר"ח משום דרב הונא היה רבו של רב חסדא כדאמרינן בהלו מגילות (ב"מ דף לג·) ועוד דמתניתין דאחד אומר גבוה ט' דייק לכאורה כרב הונא ·

נשבע

עין משפט נר מצוה

לט א סמג לאוין קג :

מ ב ג מיי' פט"ז מהל' מלוה הלכה כ סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' לא סע"א : נ"ל ליס · יעב"ץ

מא ד מיי' סכ"ב מהל' עדות הלכה א סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' לא סע"כ :

מב ה ו מיי' שם הלכה ב ג טוש"ע שם סעיף כ :

מג ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעי' ג וע"ש :

רבינו חננאל

בדטעין מנה לאבא ביד אביך וא"ל נ' ידענא ונ' לא ידענא : אי אמרת אביו כי האי גוונא מיחייב שבועה וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם · האי נמי כיון דאמר לא ידענא מספקא ליה · ושבועה בספק ליכא · הלכך משלם . איצטריך קרא למיפטר בכי האי גוונא היורש אלא אי אמרת כי האי גוונא פטיר איצטריך קרא למיפטר גבי יורשין: ורב ושמואל דאמרי מחויב שבועה שאינו יכול לישבע פטירא)שאין אדם מוריש שבועה לבניו · האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה' ואמרינן דרשי ביה (כר' דתניא)[לכדתניא] שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם כלומר אי אפשר שאין אחד מהן על שקר או התובע תובע מה שאין לו עליו ומשביעו בחנם לפיכך השבועה חלה על המשביע בחנם · או הנשבע כופר ונשבע על שקר · ועוד [אמר] שמעון בן טרפון תשלום הברייתא אזהרה לעוקב אחר המנאף · פירוש מכין לו מקום ונשים לניאוף מניין שחייב · ת"ל לא תנאף לא תגרום ניאוף · ותרגנו באהליכם שמעון בן טרפון אומר תרתם וגיניתם באהלו של מקום והאי דכתיב באהליכם בבינוי הוא · עד הנהר הגדול נהר פרת · שמעון בן טרפון אומר קרב לגבי דאהינא ואידהן · פירוש כיון שנעשה פרת (גדול) [גבול] ארץ ישראל נקרא הנהר הגדול: והאי דאמר בפרק השואל את הפרה ובזולתי זה המקום בתלמוד היכי דמי עסק שבועה כדרבא דאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם · עיקר דברי רבא בזה המקום הן והוא שאמר רבא כוותיה דר' אבא מסתברא דתני ר' אמי וכו' עד איצטריך קרא למיפטר יורש : וחנוני על פנקסו כיצד כגון שאמר בעל הבית לחנוני תן לבני או לפועלים שלי כך וכך הוא אומר נתתי והן אומרים לא לקחנו · ישבע החנוני ויטול · אבל אם טוען כי לך נתתי או לשלוחך · וכך כתוב בפנקסי ובעה"ב אינו מודה בזה הרי הם כשאר כל הטענות : ירושלמי לא במקום אמרו שיכול לומר לו כתבתה בזו היד מחוק בזה היד ב'; ר' אומר אומר אני שיהו נשבעין הפועלין בפני החנוני מפני [הבושה] הדאמר בשלא העמידן אצלו אבל אם העמיד את הפועלין אצל החנוני אין בעה"ב חייב לפועלין כלום: תניא א"ר טורח שבועה זו למה א"ר חייא תניא שניהן נשבעין ונוטלין מבעה"ב · ואסקה רבא פועלין נשבעין לבעה"ב במעמד הנוני · דלמא מיכספי מיניה : ירושלמי בפרק האיש מקדש בתחילתו א"ר בא אתא עובדא קמיה רב ועשה שליח עד חד בר נש אפקיד גרבוי גבי קרפיפא דחבריה וכפר ביה א"ר פינחס אתא עובדא קומיה דר' ירמיה ועשה שליח עד והייבו על ידי הכתפי' אית מתניתא אמר (שלא) [שלוחו של] אדם כמותו : איתמר שתי המכחישות זו את זו אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה · ורב חסדא אמר בהדי שהדי שקרי למה לי פירוש רב הונא פסלם באותה העדות שהוכחשו בה ומכשיר אחרות כל כת בפני עצמה ועד מכת זו ועד מכת זו בעדות אחרת פסולה ורב חסדא פסלם בכל עדות שבעולם בין כל כת בפני עצמה ובין אחד מזו הכת ודייקי מדקתני רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה ולא קתני פסולין לעדות זו שהוכחשו וכשרים לעדות אחרת ש"מ כת כת בפני עצמה כשירה אבל עד אחד מזו הכת ועד אחד מזו הכת פסולין ואפי' לרב הונא הלכך שני מלוין וב' לוין וב' שטרות כת בפני עצמה היינו פלוגתייהו רב הונא מכשר ב' שטרות כדאמרן ורב חסדא פוסל ב' שטרות דסבר מכל מקום כת אחת מהן פסולה וכל שטר ספק פסול הוא ומספיקא לא מפקינן ממונא · מלוה ולוה שטרות יד בעל השטר על התחתונה פירוש ראובן הוציא על שמעון ב' שטרות באחד ק' ובאחד ר' ואלו שני כתות המכחישות כת האחת חתומין בשטר האחד והכת האחרת חתומין בשטר השני אומר פנים כת אחת מהן פסולה ברר אתה איזו כת מהן פסולה · וכיון שאינו יכול לברר אומר לו עדים התתומים בשטר של ר' הן הפסולין · הלכך גובה שטר של ק' ובשטר של ר' נשבע הלוה ומיפטר : שני אחד ושני שטרות היינו מתניתין דתנן שניהן נשבעין ונוטלין מבעה"ב הלכך שני מלוין נשבעין וגובין מן הלוה אע"פ שודאי א' מהן [פסולה] כמו הפועל והחנוני ששניהן נשבעין ונוטלין מבעה"ב : שני אחד וכל אחד אומר השטר שלי הוא הפסול והמלוה אינו יכול לברר אליבא דרב הונא דינא מאי ועלתה בתיקו וקי"ל כל תיקו דממונא לקולא ונשבעין שניהן ומיפטרי וי"א תוספ' כי האי גוונא חולקין

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וגיניתם את המקום (שהשכין שכינתו ביניכם) תא"מ ונ"ב ס"א שהשכין את אהנו ביניהם : (ב)ד"ה שניהם וכו' דאמר ליה חנוני לא מהימנו לי פועלים בשבועה : (ג) תוס' ד"ה (בע"א) מתוך וכו' שאינן יכולין לישבע שפרע אביהם כדפי' בקונטרס כו' :

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה בע"א אבל קלת קשה דמנא ליה כו'· נ"ב ועוד קשה הרבה ועי' ר"ת(ע"ס כאן) וש"מ אבל עיקר הענין כמו שס"ל לר' אבא דבין שהנתבע חייב שבועה בין התובע משלם הלוה כיון שאינם יכולים לישבע חוזר לתשלומין כן ס"ל לרב בשניהם דפטור כיון דאין יכו לין לישבע חוזר לסיני

מסורת הש"ס

[נ"א ג"כ]

לעיל לט:

עייך במתני' דריש פרקין

בבא מציעא ד'

יכול לישבע מפסיד ככרב ושמואל [ור' אלעזר פליג ואמר נשבעין ונוטלין ס"ל לגמרי כר' אבא] והכו ולכן פסק הרי"ף במתני' כר' אבא וכמ"ש התוס' לעיל דבדרבנן לא אמרינן כיון שאינו יכול לישבע מ בגמ' רב ושמואל דתנן כו' · אין עיקר הראי' משם אלא שמיע ליה לר' אמי בפירוש שכן אמרו ואמר שג"כ דתנן כו' ועיין ר"ן · ורב נחמן ס"ל יחלוקו משום קנס שהוא העוד כמש"ל התוס' וזהו ומש"ל ולרב ושמואל אית להו דאפי' בשבועה דרבנן מתוך כו' לא משום דר"א הלא משום דחזרה לסיני

א) נראה דצ"ל ואין אדם מורים וכו' ואולי דכוון לסברת התוס' בסד"ה מתוך והו"ק . ב) עי' בגו"ב מסד"ת ח' חו"מ סי' טו מ"ש בפירוש דברי הירושלמי

גליון הש"ס גמ' קרב לגבי דהינא · עיין בכורות דף נה ע"ב תוס' ד"ה הוא :

*אחד אומר גבוה ב' מרדעות ואחד אומר שלש עדותן קיימת אחד אומר ג' ואחד אומר ה' עדותן בטלה ומצטרפין לעדות אחרת מאי לאו לעדות ממון *אמר רבא הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ר"ח דהוי להו תרי וחד ואין דבריו של אחד במקום שנים: אמר לחנוני תן לי בדינר פירות כו': תניא א"ר יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ושניהן עוררין עליהן אבל הפשילן בקופתו לאחוריו המע"ה: אמר לשולחני תן לי כו': וצריכא (א)אי אשמעינן הא קמייתא בהך קא אמרי רבנן משום דפירי עבידי דמרקבי וכיון דמרקבי לא משהו ליה אבל מעות דלא מרקבי אימא מודו ליה לרבי יהודה ואי איתמר בהא בהא קאמר רבי יהודה אבל בהך אימא מודה להו לרבנן צריכא: כשם שאמרו הפוגמת כתובתה [וכו'] וכן היתומים לא יפרעו: *ממאן אילימא מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה ואינהו בשבועה הכי קאמר וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה רב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו שלחוה קמיה דר' אלעזר שבועה זו מה טיבה שלח להו יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין שלחוה בימי רבי אמי *אמר כולי האי שלחי לה ואזלי אי אשכחינן בה טעמא מי לא שלחינן להו אלא אמר רבי אמי הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא עמד בדין ומת כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו לא עמד בדין ומת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין מתקיף לה רב נחמן אטו בי דינא קא מחייבי ליה שבועה מעידנא דשכיב לוה איחייב ליה מלוה לבני לוה שבועה אלא אמר רב נחמן אי איתא לדרב ודשמואל איתא אי ליתא ליתא אלמא מספקא ליה *והאמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא יחלוקו לדבריו *דרבי מאיר קאמר וליה לא סבירא ליה מתיב רב אושעיא *מתה יורשיה מזכירין את כתובתה עד עשרים וחמש שנים הכא במאי עסקינן שנשבעה ומתה תא שמע *נשא ראשונה ומתה נשא שניה ומת הוא שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה ה"נ שנשבעה ומתה ת"ש *אבל יורשיו משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאין ברשותה אמר רב שמעי' לצדדין קתני אותה באלמנה ויורשיה בגרושה מתיב רב נתן בר הושעיא *יפה כח הבן מכח האב שהבן

רש"י

אחד אומר גבוה שתי מרדעות· גבי סהדי בודקין אותם כמה היתה גבוה מן הקרקע למראה עיניו כאומד בשיפולו של רקיע: מרדעת· מלמד הבקר: מאי לאו· מצטרפין לעדות ממון כל אחד מהן כשר להעיד עם עד אחר בעדות ממון ואע"פ שידענו שאחד פסול וקשיא לרב חסדא: אמר רבא· הכי קאמר אחד מאלו מצטרף עם עד אחר אם יאמר כמותו בעדות זה והיינו עדות אחרת שנעשית כתא המצטרפת עדות אחרת לעצמה בחדש זה דאיגלאי מילתא דקושטא אם זה שהרי זה מסייעו והוי ליה תרי וחד: אימתי בזמן שהפירות כו'· אימתי צריך בעל הבית לישבע בזמן שהפירות צבורין כו': דפירי עבדי דמרקבו· וממהר חנוני להכניס לתוך כליו של לוקח קודם קבלת הדינר שלא יחזור: לא שנו· דבשבועה מיהא שקלי יתומין מן היתומין אלא שמת מלוה כו': נתחייב מלוה שבועה· שלא התקבל כלום שהנפרע מן היתומין אפי' בשטר צריך שבועה ואין אדם מוריש ממון שהוא מחויב עליו שבועה לבניו לפי שאין הבנים יכולים לישבע שבועה זו שנתחייב אביהם: מה טיבה· להפקיע ממונם(ב) אם אין יכולין לישבע אותה שבועה ממש ישבעו שבועת יורשין כגון שבועה שלא פקדנו אבא ונוטלין: עמד בדין· שהוציא שטר זה על יתומי לוה ואמרו לו ב"ד השבע וטול: אם איתא לדרב ושמואל· דאין אדם מוריש שבועה לבניו איתיה בין עמד בדין בין שלא עמד בדין: יחלוקו· גבי שניהם תפוסין דדמיא להא שאין אחד מהן יכול לישבע אלמא ליתא להא דרב ושמואל: אליבא דר"מ אוקימנא לעיל דאמר חזרה שבועה למקומה ורב נחמן עבד כר' יוסי: מתה· אלמנה שלא גבתה כתובתה: יורשיה מזכירין· ותובעין וגובין כתובתה: עד עשרים וחמש שנים· משמת בעלה ואם עברו כ"ה שנים ולא תבעוה הפסידוה דהכי תנן בכתובות בהנושא (דף קד·) כל זמן שהיא בבית אביה שלא נטלה מזונות מן היתומין גובה כתובתה עד כ"ה שנים ואם לא תבעה מחלתה קתני מיהת יורשין גובין כתובתה ועל כרחך בשבועת יורשין יגבוה מן היתומין אע"ג דמית לוה בחיי מלוה שהוא מת בחייה ונתחייבה שבועה ליורשין אלמא הורישה שבועה ליורשיה: ת"ש אבל יורשיו משביעין אותה ואת יורשיה וכו'· רישא דמתניתין בהכותב בכתובות (דף פז·) כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך הוא אינו יכול להשביעה לא אותה ולא יורשיה אבל יורשיו אם מת הוא ובאה לתובעם כתובתה משביעין אותה ואת יורשיה אם מתה והן באין לגבות כתובתה ומדקתני יורשיו משביעין אותה אלמא בדלא נשבעה עסקינן וקתני דנשבעין יורשיה ונוטלין וש"מ אדם מוריש שבועה: אותה באלמנה· (ג)דקתני יורשיו משביעין אותה מתוקמא אפי' באלמנה אבל ואת יורשיה דקתני מוקי לה רב ושמואל בגרושה אם גירשה זה נתחייב לה כתובתה בלא שבועה שהרי פטורה היא מן הנדר ומן השבועה ומתה בחייו ואחר כך מת הוא דהוה ליה מת מלוה בחיי לוה שכשמתה היא יש לה ממון גמור עליו בלא שבועה לפיכך הורישתו לבניה ויורשיה הבאין ליפרע מיורשיו צריכין לישבע כדתנן (לעיל דף מה·) היתומין מן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה: שהבן

תוספות

נשבע בעל הבית· תימה דשבועת היסת לא ניתקנה אלא בימי רב נחמן כדמוכח לעיל (דף מו·) [כר"ה בדרבנן וכו'] ואמאי נשבע ויש לומר דמיירי כגון שלא נתן לו עתה כלום ואומר כבר נתתיו לך קודם שנתת לי הפירות מקודם ועוד מפרש ר"ת דמיירי ברישא שמדד החנוני פירות לכליו של בעל הבית ועודם ברשות חנוני ובסיפא נתן בעה"ב דינר בחנות ועדיין לא נטלו חנוני והוי חידוש שנוטלין בשבועה וכולה מתני' איירי בנשבעין ונוטלין עד ואלו נשבעין שלא בטענה וטעמא דנשבעין ונוטלין הואיל ואלו קלא מחזקת שכנגדם וטעמא דר' יהודה דאין חנוני מודד פירות אלא אם כן קבל הדינר ונוקח בעה"ב בלא שבועה וכן כשנתן לו דינר בסיפא אמר רבי יהודה שצריך ליתן לו הפירות דדרכו ליקח דינר ולמדוד פירות דמיירי בחנוני שאין מקיף ולפי זה ה"פ בברייתא דבגמ' אמר ר' יהודה אימתי נחלקו חכמים עלי בזמן שהפירות צבורין ומונחין כו' אבל בזמן שהפשילן לאחוריו מודו לי דהמע"ה וקשה דהאי אימתי לא הוי כשאר אימתי דעלמא דמפרש מילתא דת"ק בין בא לחלוק בין בא לפרש אבל לפי' הקונטרס הוי כשאר אימתי ולא תקשי הא דאמרי' עירובין (ד' פא:) בכל מקום שאמר רבי יהודה אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים והכא בא לחלוק דבכל הספרים גרסינן בפרק חלון (שם) שאמר ר' יהודה במשנה אבל אימתי דברייתא הוי שפיר לחלוק: רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו כו'· הא דלא קאמר ר' יהודה הכא אין דרך חנוני לתת פירות עד שיטול דינר כדאמר גבי שולחני משום דלדרך חנוני להקיף אלא דהכא איירינן באותו שאין דרכו להקיף ולקמן נמי לא שייך למימר כל שהאיסר בידו ידו על העליונה לפי שפעמים בעל הבית נותן איסר בפרוטות והתם לא שייך למימר כל שהאיסר כו' לכך תנא לישנא דליכא למיטעי: שאמר

עין משפט נר מצוה

שייך למתני' דף מב: רש"ל

מד א ב מיי' פ"ב מהל' קידוש החדש הל' ה:

מה ג מיי' פ"כ מהל' מכירה הל' ז סמג עשין רכב טוש"ע ח"מ סי' רכ סעיף ט:

מו ד מיי' פי"ז מהל' מלוה הל' ג סמג עשין נו טוש"ע ח"מ סי' קח ס"ט:

מז ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף יא:

מח ו מיי' שם הל' ג סמג שם טור ש"ע שם וטור ש"ע אה"ע סי' נו סעיף א:

מט ז מיי' פי"ח מהל' אישות הל' ו סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' נו סעיף א וסי' קא סעיף א:

נ ח ט מיי' שם פט"ז הל' ז סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קיא סעיף ח [וברי"ף כתובות פ"י דף קיד:]:

נא י כ מיי' שם פט"ז הל' כ סמג שם טור ש"ע אה"ע סי' נח סעיף ג:

שייך למתני' שם רש"ל

רבינו חננאל

רב חסדא אחד אומר גבוה שתי מרדעות היתה הלבנה ואחד אומר שלש עדותן קיימת· אחד אומר שלש ואחד אומר חמש עדותן בטילה ומצטרפין לעדות אחרת מאי לאו אע"ג דכל חד מכחיש לחבריה פסולין לאותה עדות ומצטרפין לעדות אחרת דממון וקשיא לרב חסדא. ופריק רבא לא הוא [אחד כו'] כלומר אחד מאלו העדים מצורף עם אחר בעדות זו דראש חודש דהוו להו תרי וחד ואין דבריו של אחד במקום שנים· וק"ל כרב הונא דדייקא מתני' כוותיה ועוד רב חסדא תלמיד הוא לגבי רב הונא דגרסינן בפרק הדר עם הנכרי בחצר (דף סג:) אמר רב יוסף ביעתא בכותחא בעאי מיניה דרב חסדא בשני דרב הונא ולא אורי לי: מתני' אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר כו'. משנתינו בשמדד החנוני הפירות לבעה"ב וא"ל תן לי את הדינר וא"ל נתתי לך ונתתו באנפלי שלך· וחזר החנוני ומסתרך בפירות א)ומבקש לשמשם שבעה"ב על זה שנינו ישבע בעה"ב כענין שנים אוחזין בטלית שכל אחד מהן נשבע על מה שבידו ומחזיק וא"ר יהודה כל מי שהפירות בידו ידו על העליונה' כלומר לעולם הפירות בחזקת החנוני (של) שמסתרך בהן· אבל הפשילן בעה"ב בקופתו לאחריו אומר לחנוני המוציא מחברו עליו הראיה. וכ"ש אם הפשילן החנוני בקופתו: אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו כו'· כענין של חנוני· וצריכא דאי אשמעינן קמייתא דקתני נתתי לך הפירות והולכתם לתוך ביתך בהא קא אמרי רבנן ישבע החנוני. דעבידי אינשי דיהבי פירות והדר שקלי מעות משום דמירקבו ובעו לזבוניהו· אבל מעות דלא מרקבי אימא מודו ליה לר' יהודה דשולחני לא יהיב מעות עד דשקיל דינר ולעולם בעה"ב נאמן קמ"ל דאפילו בהא אמרי רבנן ישבע השולחני· ואי אשמועינן הא בתרייתא הוה אמינא בהא א"ר יהודה לשלם ישבע בעה"ב אבל בקמייתא אימא מודה להו לרבנן: מתני' כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תיפרע אלא בשבועה כו'· ירושלמי א"ר זירא כולן כעין שבועת התורה ירדו להן וכתובה לא הוחזקה בידה לגבות אלא כמי שגבת מיכן ואילך והוא כתובעה של מאתים וזו פרוע ואום' אינה אלא מנה· אינה נפרעת בלא שבועה: וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה· רב ושמואל דאמרי תרווייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה מעידנא דשכיב לוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו וכן הלכתא: שלחוה לקמיה דר' אלעזר אמר שבועה זו מה טיבה אלא יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין כו'· מתיב רב הושעיה מתה יורשיה מזכירין כתובתה עד כ"ה שנה· הנה מת לוה בחיי מלוה הוא· כי מת הבעל בחיי אשתו ונתאלמנה וישבה לה בביתו ב) ואם מתה בתוך כ"ה שנה לאלמנותיה יורשיה מזכירין כתובתה· כלומר נפרעין כתובתה אבל אם היתה בחיים אחרי מות אישה יותר מכ"ה שנה אין לה שיש בכלל כ"ה שנה שתעשה טובת הנאה כדי כתובתה כאשר מפורש בכתובות פרק [הנושא] קשיא לרב ושמואל ופרקינן מתניתין דקתני יורשיה מזכירין כתובתה כשנשבעה ומתה וכן פרקינן בשניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה בשנשבעה ומתה· ת"ש אבל יורשיו משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאין ברשותה· והא הכא כשנשבעה ומתה לא מצית אמרת· דהא משביעין את יורשיה קתני· ואי בשנשבעה היא שבועה על יורשיה למה· אלא לאו בשלא נשבעה· וקתני שנשבעין היורשין ונפרעין· ופריק רב שמעיה הכי מתניתין לצדדין קתני משביעין אותה באלמנה ומשביעין את יורשיה ואת הבאים ברשותה בגרושה שמתה בחיי הבעל שגירשה ומותיב עליה הא דתני יפה כח הבן מכח האב שהבן

מסורת הש"ס

ר"ה כד· | [לעיל מז· כתובות פח·] | [ב"ק כ:] | [לעיל מז·] | פ"י דר' אמי רש"ל כתובות קד· | שם נ· | שם פ· | [חולין מט: סג·] | [ומוקמיה לה כדף מז· וכן בסוגיא דהכא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וצריכא ואי: (ב) רש"י ד"ה מה טיבה להפקיע ממונם כס"ד ואח"כ מ"ה יורשין נשבעין אם אין יכולים: (ג) ד"ה אותה באלמנה פא דקתני:

הגהות הגר"א

א) ונראה דה"ס בסיפא מיירי שהבעה"ב מסתרך בדינר וכ"כ הסמ"ג בעשין פ"ב בשם רבינו דמיירי בשניהם אדוקים בדינר ונראה דאין ר"ל אדוקים ממש רק דהבעה"ב מסרך סרוכי בדינר ונסתלק בזה קושית הש"ך עליו בס"ס לא וזו"ק. ב) כל פי' של רבינו בזה הוא אליבא דר"מ במתני' דכתובות שם וע"ש ולע"ג.

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת· קשה לי רבא לשיטתיה דס"ל בסנהדרין דף כז דרע לשמים כשר להעיד דאינו רע לעדות א"כ לעדות ממון מצטרפין דהא בעדותן על הלבנה טיפ רע לשמים ועיין: שם הואיל ואתא לידן· שבת דף פח ע"ב וש"נ:

נב א מיי' פי"ז מהל' מלוה הל' ה סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' קח סעיף יד וכסי' פד סעיף ס :

שייך למתני' דף מה. רס"ל

נג ב ג ד ה מיי' שם הל' ג והל' ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קח סי"א:

נד ו ז ח ט מיי' פ"ט מהל' שותפין הל' א ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' צג סעיף א :

נה י מיי' שם הל' ו טור ש"ע שם ס"ו

שהבן גובה · בשטר מן היתומין בשבועת יורשין כשאין לו עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע ושלא בשבועה כשיש עדים שאמר האב בשעת מיתתו כו' : כרבן שמעון בן גמליאל · דמתניתין והאב אילו היה קיים לא היה נאמן אלא בשבועה ומדקתני והאב אינו גובה אלא בשבועה על כרחך היכי דמי דמית לוה בחיי מלוה וקתני הבן גובה בשבועה אלמא אדם מוריש שבועה : בית שמאי היא · במסכת סוטה פרק ארוסה ושומרת יבם דקתני מת בעלה עד שלא שתתה נוטלת כתובתה ולא שותה דבעינן והביא האיש את אשתו וגו' וליכא אע"ג דשמא זינתה גובה מספק דקסבר מי שהנכסים משועבדין לו ידו על העליונה והנכסים בחזקת בעל השטר עומדין כאילו הוא גבוי ועומד לפיכך *הוא גובה מספק שאינה באה להוציא מהם שתהא הראיה עליה להביא אלא הם באים להוציא ממנה ודכוותה גבי מת לוה בחיי מלוה נמי ואע"ג דתקון רבנן שלא יפרע אלא בשבועה ממון גמור הוא להורים לבניו : איכפלי ואתאי כל הני פרסי · טרחתי ובאתי לבא ממקומי לכאן לעקור לדרב ושמואל:הבו דלא להוסיף עלה· הזמינו עצמכם שלא ללמוד ממנה במקום אחר הם אמרוה בשבועה הבאה ליפרע מנכסי יתומים שאינו מוריש אותה לבניו אם מת לוה בחיי מלוה אל תלמדו ממנה המחויב שבועה אחרת ומפרש הש"ס כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו שהודה בב"ד שנתקבל קצת ותנן לא יפרע את השאר אלא בשבועה ואם מת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ולא עבדינן בה כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו : ההוא דשכיב ושבק ערבא · ראובן הלוה לשמעון על ידי ערב ובשטר ומת לוה בחיי מלוה ונתחייב מלוה שבועה ואחר כך מת מלוה ובאו יתומין ליפרע מן הערב : דלא לוסיף עלה הוא · שהם אמרוה ביתומים הנפרעים מן היתומים וכאן נפרעין מן הערב : בתר יתמי · דלוה אזיל והוה ליה כיתומין מיתומין : ההוא · דמת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה בלא בנים ושבק אחיו ליורשו ואחיו הוציא השטר על יתמי לוה : דלא לוסיף עלה הוא שאמרוה ביתומין מן היתומין וזה לא יתום הוא: האי שטרא דיתמי · דמת לוה בחיי מלוה : לא מקרע קרעינן ליה · שמא יבאו לפני דיין שידון כר' אלעזר דאמר לעיל יורשין נשבעין ונוטלין :

[ת"ל סיא]
כתובות פח: סוטה כח: יבמות לח:
[גיטין לו: כ"ש סב:]
[ב"ב מח: סנהדרין כט:]
[ב"ב שם]
[ב"ק קכי' ושם כתבתי פי' הערוך]
[לעיל מ:]
שייך למתני' דף מה:

*שאמר האב כו' · ות"ק סבר דאפי' הכי אין נוטלין אלא בשבועה דשמא להשביע את בניו אמר כן כדי לאחשוביניהו : דמורו בה היתירא · פסק ר"ת דבמלוה למחצית שכר אין יכול להשביעו דכיון דלוקח שכר עמלו לא מורי היתירא :
לכל

שהבן גובה בין בשבועה ובין שלא בשבועה והאב אינו גובה אלא בשבועה היכי דמי דמת לוה בחיי מלוה וקתני שהבן גובה בין בשבועה ובין שלא בשבועה בשבועה שבועת יורשין שלא בשבועה כרשב"ג אמר רב יוסף הא מני °בית שמאי היא דאמרי *שטר העומד לגבות כגבוי דמי איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו ליה ליתי מר נעקרא להא דרב ושמואל אמר להו איכפלי ואתאי כל הני פרסי למעקרא להא דרב ושמואל אלא הבו דלא לוסיף עלה כגון מאי דאמר רב פפא *הפוגם את שטרו ומת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ההוא דשכיב ושבק ערבא סבר רב פפא למימר הא נמי דלא לוסיף עלה הוא אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא ²אטו ערבא לאו בתר יתמי אזיל ההוא דשכיב ושבק אחא סבר רמי בר חמא למימר הא נמי דלא לוסיף עלה הוא אמר ליה רבא ¹מה לי שלא פקדני אבא ומה לי שלא פקדני אחי אמר רב חמא °השתא דלא איתמר הלכתא לא כרב ושמואל ולא כרבי אלעזר ᵈהאי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דעבד כרבי אלעזר עבד אמר רב פפא ᵉהאי שטרא דיתמי לא מקרע קרעינן ליה ולא אגבויי מגבינן ביה אגבויי לא מגבינן ביה דלמא סבירא לן כרב ושמואל ומקרע לא קרעינן ליה דהאי דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד ההוא דיינא דעבד כרבי אלעזר הוה צורבא מרבנן במתיה אמר ליה *אייתינה איגרתא ממערבא דלית הלכתא כרבי אלעזר אמר ליה *לכי תייתי אתא לקמיה דרב חמא א"ל האי דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד : ואלו נשבעין : אטו *בשופטני עסקינן הכי קאמר ¹ואלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא השותפין והאריסין ¹תנא בן בית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא מכנים לו פועלין ומוציא לו פועלין מכנים לו פירות ומוציא לו פירות ומאי שנא הני משום דמורו בה התירא אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ᵉוהוא שיש טענה בינייהו שתי כסף כמאן כשמואל והתני רבי חייא *לסיועיה לרב אימא °כפירת טענה כרב : חלקו השותפין והאריסין : איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ת"ש לוה הימנו ערב שביעית ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף או אריס אין מגלגלין טעמא דלוה הימנו ערב שביעית דאתיא שביעית אפקעתיה הא שאר שני שבוע מגלגלין לא תימא הא שאר שני שבוע מגלגלין אלא אימא נעשה לו שותף או אריס ערב שביעית ולמוצאי שביעית לוה הימנו מגלגלין הא בהדיא קתני לה נעשה לו שותף או אריס ערב שביעית ולמוצאי שביעית לוה הימנו מגלגלין ש"מ ¹מגלגלין בדרבנן ש"מ אמר רב הונא
לכל

*מתני' שלא בטענה · משמע שאין אדם תובעו כלום בגמ' פריך אטו בשופטני עסקינן : השותפין והאריסין · בגמ' מפרש מאי שנא הני : והאפוטרופין · שנתעסקו בממון אדם להכניס ולהוציא ולישא וליתן אבל בנכסי יתומין פלוגתא דתנאי היא במסכת גיטין בהניזקין (דף נב.) : והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית · שהושיבה בעלה חנונית או שמינה אפוטרופ' לעסוק בנכסיו : ובן הבית · אחד מן האחין שנתעסק בנכסים מאחר מיתת אביהם : חלקו · ולא השביעו בשעת חלוקה : נתגלגלה לו שבועה · עליהן אחרי כן מגלגלין גם את זו עליו : והשביעית משמטת את השבועה · לאו אהך שבועה דשותפות קאי דאין שביעית משמטת שותפות ולא שבועתה אלא מלוה ושבועתה : גמ' בטענת שמא · שטוענו שמא עכבת משלי : מאי שנא הני · שהטילו עליהם שבועה בטענת שמא · משום דמורו בה היתרא · לעצמם לפי שטרחו בנכסים : שיש טענה ביניהם שתי כסף · שזה טענו שמא עכבת משלי שתי כסף וזה מודה לו במקצת דקרובה היא לשבועה דאורייתא אלא שטענת שמא היא : והתני רבי חייא לסיועיה לרב · בפרק שבועת הדיינין (לעיל ד' מ.) דאמר כפירת טענה שתי כסף לבד פרוטה של הודאה : מהו לגלגל · שבועת האריסין שחלקו על ידי שבועה דרבנן כגון שבועת היסת או של נשבעין ונוטלין דתקנתא בעלמא נינהו : ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף · אין מגלגלין עליו שבועת הלואה דערב שביעית אם כפר הכל דשביעית שעברה עליו שמטתה : הא שאר שני שבוע מגלגלין · שבועת הלואה שאין [בה] הודאה אטו שבועת השותפין אלמא מגלגלין בדרבנן וכשנשנית זו בימי התנאים עדיין לא תיקנו שבועת היסת כי בימי רב נחמן תיקנוה : לא תימא כו' · דלאו בשאר שני שבוע נמי אין מגלגלין על ידי שבועת שותפין דרבנן והאי דנקט שביעית לאו לאפוקי שאר שני שבוע אלא אימא הא נעשה לו שותפות ערב שביעית וחלקו ובמוצאי שביעית לוה הימנו ונתחייב לו עליה שבועה דאורייתא כגון בהודאה במקצת מגלגלין ואשמועינן שאין שביעית משמטת שבועת השותפין ולא שותפות אלא הלואה כדכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו ·
לכל

רבינו חננאל

שהבן גובה בשבועה ושלא בשבועה · והאב אינו גובה אלא בשבועה הא דתני האב אינו גובה אלא בשבועה היכי דמי · כגון שמת לוה בחיי מלוה · כדתנן אין נפרעין מנכסי יתומין אלא בשבועה וקתני בה שהבן גובה בשבועה זו שבועת יורשין · כדתנן שבועה שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו ששטר זה פרוע · העיד ר' יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד הבן לאחר מיתת אביו הרי זה נשבע ונוטל ופעמים גובה הבן שלא בשבועה כגון שיש עדים שאמר האב כי שטר זה אינו פרוע · כרשב"ג דאמר אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע גובה הבן שלא בשבועה ופריק רב יוסף הא מתניתא בית שמאי היא דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי · ואסקה רב נחמן דהא דרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש [שבועה] לבניו בהא בלחודי' וכאן אמר תבו דלא לוסיף עלה דאמר רב פפא הפוגם שטרו ומת לא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו אלא יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין : ההוא לוה דשכיב בחיי מלוה ושבק ערבא · אתו בני מלוה תבעי לערבא וכן ההוא לוה דשכיב בחיי מלוה ושבק אחא ירית ליה למלוה ואתא אחוה דמלוה ותבע לפרועי מיתמי דלוה סבר רב פפא למימר הבו ליה דלא לוסיף עלה' כלומר כי אתמר דרב ושמואל ביתמי לוה ומלוה בלבד אבל אי ירתי ליה אחי למלוה או ללות או איכא ערבא לא · ונדחו דברי רב פפא ואיתוקמא דברי רב ושמואל בשמת לוה בחיי מלוה לא שנא ירתי ליה בני ולא שנא ירתי ליה אחי הדין אחד. ואסיקנא כיון דלא אתמר הלכתא בהדיא כרב ושמואל ולא כר' אלעזר דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דיינא דעבד כר' אלעזר עבד : כתב רבינו האי גאון זצ"ל מנהג הראשונים מאחרי סתימת התלמוד לדון כרב ושמואל שאין אדם מוריש שבועתו לבניו ופירש בהלכות פסוק דינא דאיפסיק במעמד רבנן כסדר הזה ואנחנו ככה מנהגנו לדון כרב ושמואל ואע"ג דאמר רב חמא דיינא דעבד כר' אלעזר עבד לא משגחינן בהאי סברא אלא שדעתנו כדעת ראשונים לעשות כרב ושמואל שאין אדם מוריש שבועה לבניו:אמר רב פפא שטרא דיתמי לא קרעי ליה עד דגדלי יתמי דלמא משכחי דיינא דעבד כר' אלעזר ולא גבינן ביה משום הא דרב ושמואל.ההוא דיינא דעבד כר' אלעזר א"ל ההוא צורבא מרבנן אנא אזלנא ומייתינא איגרתא ממערבא דלית הלכתא כר' אלעזר א"ל לכי תייתי : ירושלמי רב אמר מת הלוה והמלוה נשבע ליורשיו ואפילו מת מלוה יורשי מלוה נשבעין ללוה אבל מת לוה תחלה ואח"כ מת מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו שמע ר' יוחנן ואמר יאכל הלה וחדי : חד בר נש אזל בעי מידן קומי ר' זעירא וחייבו שבועה על תרין דינרין א"ל לאו תרי; אנא חייב לך הא טרפין לך · א"ל ומלת פלן ופלן · א"ל ר' זעירא או הב ליה כל דתבע מינך · או אישתבע ליה על כל מה דמגלגל עלך · וקשיא לן א) הא דגרסינן בפרק המפקיד בתחלתו בתלמוד ארץ ישראל אמר הריני נשבע ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם חוששין' א"ר יוסי [לא] חייבתו התורה שבועה להחמיר עליו · אלא להקל עליו דאם רצה לשלם ישלם · ואם אינו רוצה לשלם ישבע · ושנינן כי א"ר יוסי בשבועה הכתובה בתורה כגון שבועת השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא היכי דלא תיקשי לן הא דר' זעירא דחייביה לאישתבועי על [כל] מה דמגלגל עליה : מתני' ואלו נשבעין בלא טענה השותפין כו' · אוקימנא ואלו נשבעין ולא משלמין שלא אלא בטענת שמא · השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאה ונותנת בתוך הבית ובן הבית והוא שמכניס לו פועלין ומוציא לו פועלין ומכנים לו פירות ומוציא לו פירות · א"ל מה אתה טועני רצוני שתשבע לי חייב · ואם חלקו הללו כולן לא · ומאי שנא הני דרמו רבנן שבועה עלייהו משום דמורו היתירא לנפשייהו · כלומר כיון שאנו נושאין ונותנין ומשמשין לו מותר לנו ליהנות ממונו הלכך רמו עליהו שבועה כי היכי דלירחקו:אמר רב נחמן והוא שיש ביניהן כפירת טענה שתי כסף כרב דקי"ל כותיה דרב.ב) ולא קשיא שבועת יורשים דהיא טענת שמא · דהא משום שבאין ליפרע מן היתומין נשבעין שבועת יורשין ונפרעין מן היתומין היא : חלקו השותפין והאריסין אין יכול להשביעו · נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל : איבעיא להו מהו לגלגל שבועה דרבנן · ת"ש לוה הימנו ערב שביעית ותבעו וכפר בו (ונתחייב שבועה דרבנן) ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף או אריס [ונתחייב שבועה דרבנן] אין מגלגלין · ודייקינן מינה טעמא דלוה ממנו ערב שביעית דאתאי שביעית אפקעתה לשבועה· כדתנן והשביעית משמטת את השבועה הא שאר שני שבוע מגלגלין ש"מ מגלגלין שבועה דרבנן · ודחינן לא תימא הא שאר שני שבוע מגלגלין דמגלגלין שבועה דרבנן בשבועה אלא אימא נעשה לו שותף כו' · ואמרינן הא בהדיא קתני לה נעשה לו שותף או אריס ערב שביעית ולמוצאי שביעית ; הימנו מגלגלין אלא לעולם כדאוקימנא מעיקרא · וש"מ מגלגלין

א) עיין כרי"ף וכה"ם סי' י"ם . ב) ר"ל וא"כ איכא עוד שבועה אחריתא דנשבעין ע"י טענת שמא .

גליון הש"ס גמ' ב"ש היא דאמרי שטר העומד לגבות · עיין נ"ת סי' פרם ס"ד : שם השתא דלא אתמר הלכתא · עיין ב"ב דף ם ע"ב תוס' ד"ה איתמר :

ᵃלכל מגלגלין ᵇחוץ משכיר שאין מגלגלין רב חסדא אמר ᶜלכל אין מקילין חוץ משכיר דמקילין מאי בינייהו איכא בינייהו לפתוח לו: והשביעית משמטת כו': מנה"מ אמר רב גידל אמר רב דאמר קרא °וזה דבר השמטה ואפילו דיבור משמטת:

דברים טו

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה *שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר ᵈשומר חנם נשבע על הכל ᵉוהשואל משלם את הכל ᶠנושא שכר ᶻוהשוכר נשבעין על השבורה ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את האבדה ואת הגניבה ᵗאמר לשומר חנם היכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן פטור היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן פטור *היכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם את הקרן ᵗהודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם *היכן שורי ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו ʸמשלם תשלומי כפל ᵏהודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם *אמר לאחד בשוק היכן שורי שגנבת הוא אומר לא גנבתי והעדים מעידים אותו שגנבו ˡמשלם תשלומי כפל ᵐטבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה *ראה עדים שממשמשין ובאין אמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי ⁿאינו משלם אלא קרן אמר לשואל היכן שורי אמר לו מת

מת

רש"י

לכל מגלגלין · על ידי כל שבועה דרבנן מגלגלין חוץ מעל יד שבועת שכיר שאין מגלגלין עליו ע"י שבועה אחרת לפי שהיא עצמה אינה מן הדין אלא להפיס דעתו של בעל הבית כדאמר בכל הנשבעין (לעיל דף מה·) : לכל אין מקילין · אלא מגלגלין והיא היא : לפתוח לו · אם לא טען הנתבע שיגלגלו עליו יפתחו לו הורה אור בית דין גלגול למאן דאמר מגלגלין ולמ"ד אין מקילין אם טען גלגול אין מקילין עליו אלא מגלגלין ואם לא טענו אין לנו לפתוח לו :

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין · נושא שכר · שומר בשכר : נשבע על הכל · שלא פשע : משלם את הכל · כל הנך דמיתנו במתני' שבר שבויה ומתה וגניבה ואבידה אבל מתה מחמת מלאכה פטור דלאו לאוקמה בכילתא שיילה : נושא שכר והשוכר כו' · וכולהו מקראי ילפי' בהשואל בבבא מציעא והמשנה הזאת כבר שנויה בהשוכר את הפועלים כל כי האי גוונא והאי דהדר רבי ותנייה הכא משום דבעי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו תנא ברישא חיובי ופטורי דממונדידהו לפי שקרבן השבועה דחיובי ופטורי תלוי בכך שאם נשבע על דבר שהוא מחוייב עליו אם הודה ובשבועתו פטר עצמו מלשלם נמצא שכופרו ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון וחומש ואשם ואם נשבע על שקר על חנם כגון שאם הודה לא היה מ:לם אינו חייב קרבן שבועה שלא כפרו ממון כדמפרש ואזיל אמר לשומר חנם כו' עד פטור שאילו הודה לא היה משלם נמצא שאין כאן כפירת ממון ופטור מקרבן שבועה : ה"ג היכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם היכן שורי ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם אמר *לו אחד מהשוק היכן שורי שגנבת והוא אומר לא גנבתי והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה ראה עדים שממשמשין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן אמר לשואל כו' · והכי פי' אמר לשומר חנם היכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן ולא כפל ואם הודה מעצמו שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם כדין שבועת הפקדון דאינה באה עד שמודה ושב מרשעו ובא להתכפר דכתיב בשבועת גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם אשר עשו וגו' אמר לו נגנב משביעך כו' בהדיא ילפינן לה בפרק מרובה בשומר חנם הפוטר עצמו בטענת אבידה אינו משלם כפל אף בשבועה אבל הפוטר עצמו בטענת גנב ובשבועה ובאו עדים משלם כפל דכתיב אם לא ימצא הגנב אם לא ימצא כמו שהוא אמר אלא הוא עצמו גנבו כו' כדאיתא התם : הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם · אבל כפל לא דמודה בקנס הוא : אמר לאחד מן השוק · הכא לא גרסי' משביעך אני דהא בלא שבועה נמי מיחייב כפל שזה גנב ממש הוא ובגנב כתיב (שמות כב) ישלם שנים בלא שבועה : ראה עדים שממשמשין ובאין · רבותא אשמועינן דאע"ג דמחמת ביעתותא דעדים אודי וחייב עצמו בקרן כשאמר גנבתי אפי' הכי הויא הודאה ונפטר מן הכפל וכיון דאין כאן כפל פטור אף מן הטביחה שכפר בה ובאו עדים שגנבו וטבח ומכר דכל היכא דליכא כפל ליכא חיוב טביחה כדאמרינן התם (ב"ק דף עה:) תשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה וכיון דכפל ליכא בלר ליה חד : אמר לשואל כו' · פטור מקרבן שבועה שהרי אף כשנשבע לשקר חייב עצמו בתשלומין ואין בשבועה זו כפירת ממון: חייב· שהרי כפרו ממון שאילו הודה מתחייב :

תוספות

לכל מגלגלין חוץ משכיר · פרילב"א דקמא נקט וה"ה כל הנהו דתני בהדיה כיון שהשבועה לטובתם אין נגלגל עליהם ואין נראה דשבועת שכיר אינה לטובתו דמן הדין היה נוטל בלא שבועה ואין נשבע אלא להפיס דעתו של בעל הבית אלא אמר ר"י דדוקא נקט שכיר משום דשבועתו אינה אלא להפיס לא הייבוהו כל כך שיהא נגלגל עליו ואע"ג דעד אחד מעידה שהיא פרועה אמר בהכותב (כתובות דף פז:) דאינה אלא להפיס דעתו של בעל (הבית) מ"מ שייך גלגול שבועה דאינה פטורה אלא מגזירת הכתוב דאין נשבעין על הקרקעות וגם שכל הנשבעין נשבעין ולא משלמין :

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל · אע"ג דשומר שכר כתיב בתר שומר חנם הכא חשיב החמור יותר אחר הקל יותר :

והעדים מעידים שאכלו · ל"ג שגנבו ול"ג נמי טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' דבהגוזל קמא (ב"ק דף קו:) פריך מינה *לרב דאמר הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם ד' וה' והכא קתני שאכלו משלם תשלומי כפל אבל תשלומי ד' וה' לא אע"ג דה"א לכזית בשר בלא שחיטה משמע שאכלו גרסי' וליכא למימר דהתם ברייתא הוא דפריך מינה מדדחיק התם לאוקומיה כר' מאיר והיינו *משום דסתם מתני' ר' מאיר היא ואר"י הא דלא תנא טבח ומכר משלם ד' וה' אף על גב דאמת הוא משום דבקרא לא כתיב ד' וה' אלא בגנב עצמו : אמר לאחד שבשוק כו' · בקונטרס ל"ג הכא משביעך אני ואמר אמן דבלא שבועה נמי איפא כפל בגנב עצמו ולפ"ז ל"ג הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם דחומש ואשם ליכא אלא בשבועה ובהגוזל קמא (ב"ק דף קו·) משמע בהדיא דגר' ליה דדייק הודה מפי עצמו אין אחר עדים לא ומוכח מינה דממון המחייבו כפל פוטרו מן החומש ונקט משביעך משום סיפא :

ראה עדים שממשמשין ובאין כו' · לשמואל דאמר במרובה (שם דף עה· ושם) מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב צריך לאוקומי מתני' כגון שחזרו לאחוריהם וכה"ג משני התם :

מאן

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פ"א מהל' טוען הל' יב סמג עשין לח טוש"ע ח"מ סי' נד סעיף א :

נז ב מיי' שם ופי"א מהל' שכירות הלכה ט סמג עשין שם טוש"ע ח"מ שם וסי' פט ס"ז :

נח ג מיי' פי"א מהל' שכירות שם סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' פט סעיף ו :

א ד מיי' שם פ"א הל' ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רלא סעיף א :

ב ה מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שמ סעיף א :

ג ו מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שג סעיף ב :

ד ז מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שז סעיף א :

ה ח מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ה :

ו ט מיי' פ"ז מהל' גזילה הל' ג ופ"א מהל' שבועות הל' ח ט :

ז י מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה א :

[לפנינו בב"ק קו: איתא אמר ר"ח בר אבא אמר ר' יוחנן כו' איתיביה ר"ח ב"א לר' יוחנן]

ח כ מיי' פ"ז מהל' גזילה הלכה ב ופ"א מהל' שבועות הל' ח ט

ט ל מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה ד :

י מ מיי' שם הלכה ו

[ע' תו' ב"מ ג: ד"ה אבם כו']

יא נ מיי' פ"ג מהל' גניבה הלכה ט :

רבינו חננאל

מגלגלין בדרבנן ש"מ : עד כמה מגלגלין א"ר יוחנן א) עד עבדי אתה שנמכרת לי בעבד עברי : אמר רב הונא לכל מגלגלין חוץ משכיר שאין מגלגלין · רב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר דמקילין · איכא בינייהו לפתוח לו · כלומר שאע"פ שלא טען טענינן ליה · והללו החמשה כולן אם חלקו בטלה שבועה זו מעליהן שהיא שבועת שמא : והשביעית משמטת את השבועה שנאמר וזה דבר השמטה אפי' דבור משמטת :

הדרן עלך כ' הנשבעין

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר · שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם את הכל · נושא שכר והשוכר נשבע על השבר ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את הגנבה ואת האבדה ·

מסורת הש"ס

ב"מ צג· צד:

ב"ק סג: קו· [קח:]

שם קח. [קו:]

[שם קח·]

שם עה·

[נ"ל לאחד]

א) כ"ה בירושלמי כאן ובגמ' דידן קדושין כח. איתא אמר רב יהודה אמר רב :

עין משפט
נר מצוה

יב א מיי' פ"ח מהל' שבועות הל' ו :
יג ב מיי' שם הל' ה והל' ו והלכה ז :
יד ג מיי' פ"א מהל' שכירות הל' ב סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שז סעיף א :
טו ד מיי' פ"ז מהל' שבועות הל' ב ג ופ"ח שם הל' ה והל' ו :

מסורת הש"ס

מת והוא נשבר כו' פטור · שאם הודה לא היה משלם וכן נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב פטור שהרי שינה מחובה לחובה ולא כפר ממון בשבועה זו : אמר לו אבד הוא שנגנב והוא שמת או נשבר כו' פטור · שזה שינה מפטור לחובה והפסיד בשבועתו : **גמ'** מאן תנא ארבעה שומרין · לקמן מפרש לה : רבי מאיר היא · לקמן מפרש מי איכא · דלית ליה ארבעה שומרין בתמיה על כרחינו ארבעה הם זה בחנם וזה בשכר זה שואל וזה שוכר · הני ג' הוי גרסינן ול"ג אי הכי ובין לר' מאיר ובין לר' יהודה פרכינן לה : כולן · כל הני פטורי דמתניתין פטורין משבועת שומרין כלומר מאשם דשבועת הפקדון וחייבין משום שבועת ביטוי לשעבר קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן כדין שבועה לשעבר באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן : בלאו והן · נגנב ולא נגנב : ליתא בלהבא · ימות ולא ימות שזו שבועת שוא היא שאין בידו לקיים: ה"ג צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה אישתבע אבל בהא אימא מודי ליה לשמואל כדר' אמי כו' · טעמא דר' אמי מפרש לקמן : כי תשבע מעצמו · משמע כדריש לקיש והאי כי תשבע בלשון אי דרשינן לה אם תשבע דהיינו מעצמו ולא שבועת דיינין שהיא בעל כרחו ורב דריש ליה בלשון דהא שהרי תשבע הרבה ישבעו על פי בית דין ועלה כמי כתיב קרבן עולה ויורד בשאין בה כפירת ממון שתחייבנו אשם : רבי אלעזר אומר כולן · הנך פטורין דמתני' פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי דרבי אלעזר סבירא ליה כרב : חוץ מאיני יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבידה דשומר שכר והשוכר · דקתני בהו במתני' חייב ההוא חייב בשבועת שומרין שהרי כפרו ממון וההיא דשומר חנם שטען אבד והוא אכלו ובטוען נגנב והוא גנבו דקתני בה מתני' הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם לא איצטריכא ליה לר' אלעזר למימניהו גבי הנך חוץ דהא בהדיא פריש להו תנא חומש ואשם דשבועת שומרין :

הדרן עלך ארבעה שומרין

תורה אור

מאן תנא שוכר כנושא שכר דמי · משמע דהכי הלכתא :

וחייבין משום שבועת ביטוי תימה דנימא דילא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא חידושו כדאמרינן בפרק שלישי גבי שבועת העדות (לעיל דף כה:) ונראה לי דלא דמי דהתם ילא להקל הילכך הוי חידוש אבל הכא דילא להחמיר לפי שכופר ממון אין זה חידוש :

הדרן עלך ארבעה שומרין

מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן פטור היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או נאבד משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי א"ל מת והוא שנשבר או נשבה נשבר והוא שמת או נשבה נשבה והוא שמת או נשבר נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב משביעך אני ואמר אמן פטור מת או נשבר או נשבה והוא שנגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן חייב אבד או נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה משביעך אני ואמר אמן פטור *זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה ומפטור לפטור ומפטור לחובה פטור מחובה לפטור חייב זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב להחמיר על עצמו פטור : **גמ'** מאן תנא ארבעה שומרין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ר' מאיר היא אמר ליה רבא לרב נחמן מי איכא תנא דלית ליה ארבעה שומרין אמר ליה הכי קאמינא לך מאן תנא דאמר שוכר כנושא שכר דמי (אמר רב נחמן) אמר רבה בר אבוה רבי מאיר היא והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה *דתנן *שוכר כיצד משלם ר' מאיר אומר כשומר חנם ר' יהודה אומר כנושא שכר רבה בר אבוה איפכא תני הני ארבעה הוו שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין ודיניהן שלשה : אמר לשומר חנם כו' : היכן שורי כו' : אמר לאחד בשוק כו' : אמר לשומר כו' : היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח כו' : אמר רב וכולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי ושמואל אמר אף פטורין משום שבועת ביטוי במאי קמפלגי שמואל סבר ליתא בלהבא ורב סבר איתיה בלאו והן והא איפליגו בה חדא זימנא דאתמר *שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב דאיתא בלאו והן ושמואל אמר פטור דליתא בלהבא צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה קמישתבע אבל בהך דבי דינא משבעי ליה אימא מודי ליה לשמואל כדרבי אמי *דאמר רבי אמי כל שבועה שהדיינים משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי ואי איתמר בהא בהא קאמר שמואל אבל בהך אימא מודה ליה לרב צריכא גופא אמר ר' אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין בה משום שבועת ביטוי שנאמר °או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מעצמו כדר"ל דאמר ר"ל *)כי משתמש בארבע לשונות אי דלמא אלא *דהא ר"א אומר כולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי חוץ מאיני יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבידה דנושא שכר ושבשוכר שהוא חייב שהרי כפרו ממון :

[ז"ל ר"א] [ג"ל דתניא] [פסחים נ:] [ויקרא ה]

*) תענית ט' ר"ה ג' גיטין ל'

הדרן עלך ארבעה שומרין וסליקא לה מסכת שבועות

רבינו חננאל

אוקימנה למתניתין לר' מאיר וכדתני רבה בר אבוה שוכר כיצד משלם · ר' מאיר אומר כשומר שכר · ר' יהודה אומר כשומר חנם · אמר רב נחמן ד' שומרין הן ודיניהן שלשה · שומר חנם נשבע על הכל · שואל משלם את הכל נושא שכר והשוכר נשבעין על השבר ועל השבויה ועל המתה וקי"ל שוכר כשומר שכר משלם ומשלמין את הגנבה ואת האבדה : מתני' אמר לש"ח היכן שורי א"ל מת והוא שנשבר או שנשבה כו' עד משביעך אני ואמר אמן פטור · כל המשניות דקתני בהו פטור · אמר רב וכולן פטורין משבועת השומרין שהרי לא כפרו ממון · וחייבין בשבועת ביטוי · ושמואל אמר אף פטורין משבועת ביטוי · במאי פליגי רב סבר כיון דאיתא בלאו והן חייבין · ושמואל סבר כיון דליתא בלהבא [פטורין] והא איפליגו בהאי סברא חדא זמנא. דאיתמר שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק. רב אמר חייב כו'. ואמרינן צריכא · דאי איתמר בהאי הוה אמינא בההיא מחייב רב משום דמנפשיה קא מישתבע אבל הכא דבי דינא קמשתבעי ליה אימא מודה רב כדר' אמי דאמר כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי כו' · וקי"ל כרב חדא דהילכתא כרב באיסורי · ועוד דר' אלעזר קאי כותיה · דא"ר [אלעזר] כולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי · חוץ מאיני יודע מה שאתה שח שבשואל וגניבה ואבידה שבנושא שכר ושבשוכר שהרי כפרו ממון : גופא א"ר אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי · שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים · תשבע מעצמה · וכריש לקיש דאמר כי משמש בד' לשונות · אי דלמא אלא דהא . אי כי יקרא קן ציפור לפניך. דלמא כי תאמר בלבבך · אלא כי פתוח תפתח את ידך לו · דהא ויראו כל העדה כי גוע אהרן : ירושלמי א"ר יוחנן ד' שומרין הן [ואין] חייבין אלא דרך קנין · ר' יעקב בשם ר' אלעזר אוף לענין גזילה אין חייבין אלא דרך קנין · שומר חנם נשבע שלא פשע היו עדים יודעין שלא פשע מאי · נשמעינה מהדא הרי שנמצא הגנב ואין עמו לשלם · מהו לומר לו השבע לי שלא נתת עיניך לגוזלה כתיב ואם לא ימצא הגנב · הא אם ימצא הגנב פטור · מתני' אמר לאחד מן השוק היכן שורי שנגנבת ואמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב כו' הדרן עלך ארבעה שומרין

אחר השלמת המסכת יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך :

*)**הדרן** עלך מסכת שבועות והדרך עלן דעתן עלך מסכת שבועות ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת שבועות ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי : יאמר כן שלש פעמים

ואחר כך יאמר זה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא **)חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא :

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך : מאויבי תחכמני מצותך כי לעולם היא לי : יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש : לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני : ברוך אתה יי למדני חקיך : אמן אמן אמן סלה ועד :

מודים אנחנו לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

יהי רצון לפניך יי אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת שבועות כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך : כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים : אורך ימים בימינה בשמאולה עושר וכבוד : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום :

*) [עי' סגון ע"ז המלה בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בס' זכיות ח"א ס"ג] . **) [בניוסחא דסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו] .

פרק שבועות שתים

א בזקן אין חייב אלא בתער. ברא"ש חייב אף במספרים [א]: ד"ה חייב: דף ב ע"ב

ב משחית ונשחת שניהן חייבין. אסור לישראל לשגיח העובד כוכבים להקיף או להשחית לו. א) שמקיף את הקטן חייב: ד"ה ועל הזקן: דף ג.

ג אין פודין בכור בקרקעות: ד"ה בכל פודין: דף ד ע"ב

ד אפילו נשן שוטה רואה [את] הנגע ואומר לו לישראל אמור טמא ואומר טמא: ד"ה כל: דף ו

ה דייני ב) גזירות ומגיהי ספרים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה: ד"ה קדושה: דף י ע"ב

ו זיכה מתנה לאחר לא יכול להחליפה שלא מדעתו: ד"ה מפרשין:

ז בכור שנטרף קוברין אותו בעורו: ד"ה משום: דף יא ע"ב

ח עשה ולא תעשה תשובה מכפרת: כל העובר דבר ומתחרט מוחלין לו מיד. מצות עשה מוחלין לו לגמרי. בשאר עבירות ג) אין מחילה גמורה אלא מקילין לו [את] הדין ד"ה לא זו: דף יב ע"ב

פרק ידיעות הטומאה

ט אחד המרבה ואחד הממעיט אך שיכוין לבו לשמים ומכל מקום אין לו להתפאר שהוא מרבה: ד"ה ללמדך: דף טו

י אסור להתרפאות מדברי תורה אלא במקום סכנה: ד"ה אסור: שם ע"ב

יא בזמן הזה יכול לחלל הקדש שוה מנה על שוה פרוטה: ד"ה דכולי: דף טז

יב לבש כלאים ושהה כדי לפשוט וללבוש חייב שתים ואפילו הכניס בית אונקלי בכלאים: ד"ה או אין: דף יז

יג נזיר שהיה [לו] מת על כתיפו ולא הספיק להשליכו מעליו והביאו לו מת אחר פטור ד) בשטומאה על כתיפו שנוגע בו אז טמא טומאת ז' השליכו מעליו ונגע בו טמא טומאת ערב: ד"ה נזיר:

יד שגג בתחילת ביאה והזיד בסופה הוי שב ידיעתו: ד"ה אי בת"ח: שם ע"ב

טו משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי יפרוש באבר מת: ד"ה אלמא: דף יח ע"ב

פרק שבועות שתים

טז אמר קונם שלא אוכל אל נדר משא"כ בשינה צריך לומר קונם עיני בשינה: ד"ה שלא אוכל: דף כ

יז מתפיס בנדר נדר מי שאמר הריני נזיר ואמר חבירו וגם אני: ד"ה אלא: שם ע"ב

יח נדרים חלין על דבר מצוה כאומר קונם שאיני נוטל לולב אבל שלא אוכל נבילה לא: ד"ה דכי לא:

יט קידוש היום דאורייתא אבל על יין או המברך צריך שיטעום הוי דרבנן: ד"ה נשים:

כ נשים פטורות מסוכה [ב] ומצילית וחייבות בכלאים: ד"ה כל:

כא הא' שיעור אסור מן התורה ואין לוקין על איסורי הנאה אלא כדרך הנאתן: ד"ה אהתירא: דף כב ע"ב

כב דברים שבלב אינן דברים היכא שסותר אמרי פיו הכל אמר שבועה שלא אוכל סתם ואמר בלבו מין פלוני אין נאסר אלא בו: ה) ד"ה דלמא: דף כג

כג לשון שבועה לא שייך אלא על עצמו אפי' אמר דבר פלוני אסור עלי ולשון קונם על החפץ: ד"ה מה שאין כן: דף כה

כד טעה בלשון שבועתו אפילו עיגם ליכא מלבד גבי ממון חבירו דהוי ליה למידק: ד"ה את לבך: דף כו

כה נודרין לחרמין כו' דמשום אונס שרי ולא בעי"א לעי"ה. גמר בלבו פת חטין והוציא פת סתם שרי באונס אפי' מדירו על דעתו שרי: ד"ה גמר: שם ע"ב

כו הנהיג שור ותמור אין חייב אלא בקבורין וכן נמר ופסחים: ד"ה עד: דף כז

כז נשבע על הככר כולו ואכלו לבד משהו חייב: ד"ה אם:

כח נדר אינו חל על דבר שאין יכול להיות אם אמר כל פירות שבעולם עלי ואין נראה לר"י: ד"ה באומר: דף כט

כט על דעת רבים הייגו *) שנים: חרמות שגוזרין על דעת המקום ועל דעת הקהל יש להן היתר: ד"ה כי היכי: שם ע"ב

ל שבועה שאוכל ככר זו לא משמע כזית אלא שיאכל כולה: ד"ה שבועה:

לא אשה אינה מעידה ואינה דנה: ד"ה שבועות:

פרק שבועת העדות

לב מצוה בבעלי דינין בעמידה קריעה מעומד תלילה מעומד: ד"ה מצוה: דף ל

לג בשעת גמר דין אין יכול להושיב בעלי דינין: ד"ה שאם רצו:

לד כי אתא נורכא מרבנן לדינא מהפיכנא בזכותיה: ד"ה למאי:

לה יש להקדים דין של תלמיד חכם לדונו: ד"ה למשרי:

לו שודא ו) הדיין יתן למי שירצה: ד"ה אי נמי: שם ע"ב

לז בבית הכסא ובבית המרחץ לא שייך הידור כלל אבל העומדים מפניו שלא לכבדו יצא: ד"ה אפרת:

לח עשה דכבוד תורה באשת חבר ז) שמא אין שייך לאחר מיתה: ד"ה והאמר:

לט אימתו עליך לא שייך במקום מצוה דאין חכמה וגו'. אשה שבאה ליגשא ותלמיד חכם יודע שבעלה חי יזלזל בעצמו וילך ויעיד משא"כ בממון ח): ד"ה אבל:

מ במקום שאין חכם מוחל על כבודו חמור כבודו מכבוד הסגן: ד"ה עשה:

מא אלם ובעל טענות לא יתעבר לטעון בשביל חבירו אבל שטורח להביא לו מעותיו מצוה: ד"ה זה הבא: דף לא

מב אין ט) רגילות להעיד שני עדים כאחת: ד"ה שבועה: דף לב

מג העידו הרבה עדים כל אחד תוך כדי דבור של חבירו אפי' הראשון יכול לחזור כמו האחרון: ד"ה בתוך:

מד אין אדם טוען ברצון וגם לישבע בדבר שעד מכחישו: ד"ה הוה: שם ע"ב

מה היו שניהן תבודין על השבועה יחלוקו: ד"ה והאמר:

מו אין צריך תחילתן וסופן בכשרות גבי נוגע בעדות להכי יכולין ליסלקו בי תרי מינייהו וליסהדי: ד"ה קרובים: דף לג

מז פרשה שוייה שליח: ד"ה נבא: שם ע"ב

מח אדם יכול להקדיש פקדון שביד אחר. כותבין הרשאה אמטלטלי דכפרי ולמיחזי כשיקרא לא חיישינן: ד"ה היכא:

מט שלשה שנמצא אחד מהן קרוב או פסול כולן פטורים אם כבשו עדותן: ד"ה או: דף לה

נ הוגה השם באותיותיו ואין מכוין לשם י) מותר. א"ד מן השם אינו נמחק ש"ד [משדי] צ"ב [מצבאות] נמחקים: ד"ה באלף:

נא כל שלמה שבשיר השירים [ג] כ) אין נמחקין. (ד"ז בגמרא) [שם ע"ב]:

נב צבאות אינו נמחק [ד]: (ג"ז שם בגמרא):

נג הן הן לאו לאו יש ליזהר בשבועה זו ונוהג יש בדבר ולא חיוב: ד"ה והוא: דף לו

נד במברך ה' בעי שם המיוחד: (ד"ז בגמרא):

פרק שבועת הפקדון

נה נטל שטרות חבירו בידו ושרפן לכולי עלמא חייב: ד"ה מיעט: דף לז ע"ב

פרק שבועת הדיינין

נו בעון נדרים בניו מתים קטנים ולא גדולים אבל בעון שבועה אפי' משפחתו נענשים: ד"ה ואין: דף לט

נז א"ל דור לי בתיי ראשך אחר גמר דין אין יכול לחזור בו ודוקא נדר בכר: ד"ה אם:

נח כפירת טענה שתי כסף [ה]: (ד"ז בגמרא): ע"ב

נט טענו חטין והודה לו בשעורין פטור אף מדמי שעורין: ד"ה והודה: דף מ

ס טענו חטין ושעורין והודה לו באחת מהן חייב: ד"ה וחדא: שם ע"ב

סא כופר הכל וליכא דרבא דממונא אין משביעין אותו אף היה משמתינן ליה אם חייב ואינו מודה: ד"ה ומאן: דף מא

סב **) עני התובע את עשיר ולא אמיד ואין נראה לדיינים שחייב לו אין לגלגל השבועה אלא באמתלא. המשביע חבירו החרימו תחלה שלא להשביעו בחנם:

סג שבועה דרבנן נמי צריך אנקוטי חפצא: ד"ה מאי:

סד פלוגתא דרבוותא אי מפכינן שיאמר הנתבע לתובע השבע וטול ואם הלכה כמר בר רב אשי באודיתא ובחיורי ואי אמר ליה אישתבע דלא פרעתיך והשני אומר השבע אתה ותיפטר: ד"ה ולמר:

סה טענינן ליתומין מה שאין אביהן יכול לטעון: [ו] ד"ה וכי מה:

סו כתב לאשתו נקי נדר ושבועה לא תיפרע מן היתומים אלא בשבועה: ד"ה וכי:

סז המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ל): ד"ה ורב פפא: שם ע"ב

סח א"ל אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ופרעו בפני אחרים פטור: ד"ה אזל:

סט כשטוענין עליו בב"ד יש לו להשיב בענין שיפטר ולא שיתרץ דבריו. מילתא דלא שכיחא לא טענינן ליתמי: ד"ה כל האומר:

ע מה שאדם אומר בבית דין יש לו לברר ואם לא בירר הפסיד: ד"ה כל מילתא: דף מב

עא שטר ריע לא מגבינן ביה ולא קרעינן ליה: ד"ה איתרע:

עב קרקעות והקדשות אין שומרין נשבעין עליהן ולא משלמין אפי' פשעו. שאל בית ונשרף פטור: ד"ה שומר: שם ע"ב

עג ענבים העומדין ליבצר לענין ***) מ) סוכה חשיבי כמחובר ולענין ב"ח כתלוש: ד"ה כבצורות. דף מג

עד אין לעשות שבועה במקום שיכול לברר ע"י ד"א: ד"ה והשתא: שם ע"ב

עה הלוהו אלף זוז אקתא דמגלא ואבדו אבד מעותיו. עירכון [ז] כנגדו הוא קונה: ד"ה מתני':

עו ב"ח קונה המשכון להתחייב בגניבה ואבידה ולא באונסין: ד"ה מכאן: דף מד

עז שומר אבידה הוי שומר חנם. המפקיד אצל שולחני מותר להשתמש בהן נ) ואם נאנסו פטור. קבל עליו אחריות מן העובד כוכבים חמץ חייב לבער: ד"ה שומר:

עח המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו ומן המעיין טובל בו. ד"ה ורב: שם ע"ב

עט שוכר אדם משכונו של עני ומנכה כתונו: ד"ה במלוה:

פרק כל הנשבעין

פ קולבון תני מעה: ד"ה התקבלת: [illegible]

פא מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם התוויתי לך חייב: [ח] ד"ה וניתב: דף מה

פב אין להאמין במגו בדבר שאינו ברור לו: ד"ה מתוך: שם ע"ב

פג לרש"י כופר הכל חייב בפקדון לר"ת לעולם בעי הודאה אף בכפירה והודאה בלא נאנסו חייב לריב"א נאנסו חייב אף בכופר הכל: ד"ה מתוך [שיכול לומר להד"ם]:

פד השליח שהעיד שנתן מעות הלוה למלוה אינו נאמן [ט]:

פה שטר כיס היוצא על היתומין נשבע וגובה מהלם המפקיד בעדים ישבע שהחזירם לו [י]:

פו שכנגדו חשוד על השבועה[כ] לא מפכינן השבועה: ד"ה ורבנן. דף מו

פז אדם הרגיל להזיק ס) עביד דגזים וגם עביד ותייב. אדם נאמן לומר קניתי אילן פלוני לקצור פירותיו ולא לקוצצו לאילן: ד"ה עביד:

פח מנה לי בידך [והלה אומר] אין לך בידי כלום והעדים מעידים [ל' על] חמשים נותנן לו וישבע על השאר. יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה: ד"ה בטוענו:

פט דברים העשוים להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחים בידי אינו נאמן כלל בשום טענה ואפילו אומר בעל הבית גנובין הן: שם ע"ב

צ ע) ספרים נמי עשוין להשאיל ולהשכיר. הכירן ביד אחר ורגיל להשאיל אין יכול לומר לקוחין הן בידי. מגו להוציא לא אמרינן. ד"ה וספרא:

צא העובר על חרם פסול לשבועה: ד"ה אבל:

צב שניהן חשודים על השבועה חולקין ונסכא דר' אבא מתוך שאין יכול לישבע משלם: דף מז

צג יתומין מן היתומין ומת לוה בחיי מלוה ובפוגם שטרו יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין: ד"ה מתוך [ל]:

צד עונש השבועה חלה גם על המשביע אפי' הדין עמו: ד"ה חלה: שם ע"ב

צה שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו כל אחת כשירה לעדות אחרת: ד"ה בהדי:

צו המלוה חבירו למתנית שכר אין יכול להשביעו: ד"ה דמורי: דף מח ע"א

צז לכל מגלגלין חוץ משכיר [מ]: דף מט

פרק ארבעה שומרין

צח שוכר כנושא שכר: ד"ה מאן: שם ע"ב סליק

*)וצ"ע בפנים. **) ועי' בהגהת אשר"י פ"ק דב"מ דף ס גבי ההוא רעיא. ***) ובפנים גרסי' לענין שבת.

הגהות

[א] כעין תער: [ב] בתוס' כאן לא כ' רק למ"ד דנשים פטורות מציצית אך הדבר מפורש בתוס' ברכות י"ד ב' שבת כ"ה ב' סוכה י"א א' קדושין ל"ד א' מנחות מ' ע"ב דקי"ל כר"ש: [ג] אולי מלת אין ס"ס וכמ"ש הרשב"א ורא"ש ור"ן דמ"ש בגמרא כאן לא לענין מחיקה קאמר ומכוון הלשון בפ"ת כל שלמה ואם איתא שמפרשים דכוונת הגמרא גם לענין מחיקה עכ"פ איכא חד דלכ"ע חול אם לא שנאמר דמספקא להו הלכה כמאן ועי' ר"ן: [ד] ד"ה ה"ג בעמוד א': [ה] ד"ה אבל דף מ': [ו] בדפו"י ליתא ד"ה וכי מה" ומ"ש בסי' שאח"ז, ד"ה וכי" קאי גם אסי' שלפניו: [ז] כנגד כולו כצ"ל: [ח] בגמ' דב"ק אינו מפורש כ"כ ועי' בהגר"א ח"מ סי' ע"ה ס"ק כ"ד ונשתבש שם בדפוס ומ"ש שם מנה לי בידך כו' עד סס"ד שייך לקמן קודם ס"ק כ"ז. ועוד מבואר כאן בתוס' ד"ה כדי דאף שבועה א"צ התובע: [ט] בד"ה בעדים וכמ"ש בקדושין שם: [י] ד"ה בשטר ולפי' ריב"א המפקיד בשטר צריך להחזיר בעדים דוקא ובהפקיד בעדים נאמן בשבועת היסת. ואולי ע"ס כאן בפ"ת וצ"ל כמ"ש בפ"ת כ"ב סי' רי"ח: [כ] בדרבנן כצ"ל: [ל] קאי גם אסימן הקודם: [מ] ד"ה לכל להפוקי מפי' ריצב"א אלא דוקא שכיר.

נוסחאות כ"י

א) המשחית: ב) גזילות: ג) אין מוחלין לו לגמרי: ד) כשטומאת מת: ה) הנשבע על דבר אחד בלא שנן אסור לעולם: ו) דדיינא: ז) תי' שמא ליתא בכ"י: ח) ומי שאינו יודע עדות אסור לבוא לב"ד ולעשות כאילו יודע עדות כדי שיודה בעל דינו. אשה וכן ת"ח שאין כבודם לבוא לפני ב"ד מגגרין להם סופרי דדייני וטוענין לפניהם: ט) תי' רגילות ליתא בכ"י: י) פטור: כ) תי' אין ליתא בכ"י: ל) אדם שאומר לחברו ההא נאמן עלי לומר [לא] פרעתי והביא עדים שפרעו אינו נאמן אבל אם אמר ההא נאמן כבי תרי והביא שלשה נאמן: מ) שבת: נ) קבל עליו אחריות חמץ חייב לבער ואם נאנס פטור: ס) עביד ליה דגזים וגם דעביד חייב: ע) ספרים העשוים להשאיל ולהשכיר והכירם ביד אחר ורגיל להשאילם אין יכול לומר לקוחים הם בידי:

הגהת מים חיים

דף לו ע"א תוס' ד"ה ושמור נפשך וכו' הכלה נמי תיפוק ליה וכו'. אני תמה עליהם דהכלה לא נפיק מהכי קראי דקטלה שאני והכי דמי תלמודא בפ' החובל וצ"ע: [ותימה על תמיהתו דעיקר קושי' התוס' כיון דכ"ש ילפי מקלל מהני קראי אמאי פליגי בחובל]:

שבועות שתים פרק שלישי שבועות

א [דף יט ע"ב] **שבועות** שתים שהן ארבע. שבועה שאוכל ושלא אוכל. שבועה שאכלתי ושלא אכלתי: [דף כ ע"א] **גמ'** ת"ר מבטא שבועה. איסר שבועה. איסור איסר אם אתה אומר איסר שבועה חייב ואם לאו פטור. מאי קאמר. אמר אביי ה"ק מבטא שבועה. איסר מיתפים בשבועה. איסור איסר אם אתה אומר המתפים בשבועה כמוליא שבועה מפיו דמי חייב ואם לאו פטור. רבא אמר ה"ק מבטא שבועה. איסר נמי שבועה. איסריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה דכתיב ואם בית אישה נדרה או אסרה איסר על נפשה בשבועה. הוליאו בלשון נדר נדר. בלשון שבועה שבועה [א] פירוש מבטא שבועה אם אמר מבטא שלא אוכל ככר זה הוי שבועה ואיסר נמי אם אמר איסר שלא אוכל ככר זה הוי שבועה. ועוד יש דבר אחד באיסר שאם הוליאו בלשון נדר כגון שאמר איסר ככר זה עלי הוי נדר. אבל מתפים בשבועה ליכא. ואזדו לטעמייהו · דאיתמר מתפים בשבועה אביי אמר כמוליא שבועה מפיו דמי. [ב] ורבא אמר לאו כמוליא שבועה מפיו דמי. וקי"ל כרבא. היכי דמי מתפים בשבועה. כגון שנשבע שלא יאכל בשר זה ואח"כ אמר ככר זה עלי כבשר זה. או ששמע שחבירו נשבע שלא יאכל בשר זה ואמר הוא ואני כמוך. אבל מתפים בנדר נדר דתנן (נזיר דף כ:) מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ושמע חבירו ואמר ואני כולם נזירין. ותניא נמי איזהו איסורב האמור בתורה האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אבא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראיתי ירושלים בחורבנה אסור. ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום דכתיב [דף כ ע"ב] איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור. תימה הוא בעיני היאך הביא רב אלפס ז"ל הך ברייתא על מתפים בנדר דלכאורה משמע דאליבא דרבא לא איירי במתפים בנדר. דאביי פריך מינה לרבא מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה שבועה. ושני לה רבא [ג] זהו איסור נדר האמור בתורה. אלמא דלרבא לא איירי במתפים בנדר. וי"ל דהכי מפרש לה רב אלפס ז"ל דאביי משמע ליה איזהו איסור האמור בתורה האיסר דקרא קאי ומפ' דאיסר אינו לא לשון נדר ולא לשון שבועה אלא שאוסר ומתפים בדבר אחר ואם בנדר נדר [ד] ואם בשבועה שבועה. ושני רבא דהא דתניא איזהו איסור האמור בתורה לאו אאיסור דקרא קאי דההוא לשון נדר ולשון שבועה הוא. אלא ה"ק איזהו איסור נדר כלומר שהוא אסור כנדר ואינו נדר ממש. האומר הרי עלי וכו' דהיינו מתפים. שריבה הכתוב בפירוש מדכתיב כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור. לאפוקי נודר [ה] בדבר האסור. [ו] ולרבא מפיק נמי מהתם דמתפים בשבועה לאו כמוליא שבועה מפיו דמי. וה"ר יוסף הלוי ז"ל פירש דמתפים בשבועה לא כשבועה דמי היינו לענין קרבן אבל איסורא מיהא איכא. וכך כתב הראב"ד ז"ל דדרשינן נמי או השבע שבועה עד שישבע בדבר המושבע והיינו מתפים. ואיתרבי לבל יחל אבל לא לקרבן. ומתוך דברי אלפס ז"ל [ז] משמע דאפי' איסורא ליכא: ב **הא** דקאמר הרי עלי שלא לאכול בשר לאו דווקא שאם אומר בזה הלשון אינו נדר דשלא אוכל דבר שאין בו ממש הוא [ח] ואין הנדרים חלין על דבר שאין בו ממש כמו (נדרים דף טו.) קונם שאיני ישן דלא אמר כלום אם לא אמר קונם עיני בשינה. הכא נמי צריך שיאמר אכילת בשר עלי וכן בפ' אע"פ (דף נט.) קונם שאיני עושה לפיך או כלום הוא אלא מה שאני עושה לפיך כלומר מה שאני עושה יהא לפיך [ט] בקונם: ג [י] **קמ"ל** כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור דאורייתא וכי מתפים קאי עליה בבל יחל דברו. וכן כתוב בספרים. ורש"י לא גרס ליה. דאי נמי דאורייתא הוי אמרינן לקמן (דף כה.) דנדרים חלים על דבר מצוה ונראה דגרס ליה שפיר דנהי דנדרים חלים על דבר מצוה להתחייב שתים משום איסור הראשון ומשום בל יחל מיהו [כ] כי מיתפים ביה דמעיקרא קמיתפים [ל] ולא מיקרי דבר הנדור. אבל אי מעיקרא לא הוי ביה אלא איסור דרבנן מיקרי שפיר דבר הנדור: ד [דף יט ע"ב] **מתני'** שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי רבי עקיבא. אמרו לו לרבי עקיבא היכן מלינו באוכל כל שהוא שהוא חייב שזה חייב. אמר להן ר"ע היכן מלינו במדבר שמביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: [דף כב ע"א] **גמ'** אמר רבא מחלוקת בסתם [מ] אבל במפרש כל שהו ד"ה חייב ואמר רבה מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא אטעום כל שהו ד"ה חייב. פשיטא. מהו דתימא אטעום נמי כדאמרי אינשי הא לטעום. קמ"ל. אמר רב פפא מחלוקת בשבועות אבל בקונמות ד"ה כל שהוא. מאי טעמא קונמות כיון דלא מדכר שמא דאכילה כבריה דמי ודוקא למלקות אבל לקרבן מעילה שוה פרוטה בעינן:

ה [דף כב ע"ב] **אמר** רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור. דעפר לאו בר אכילה הוא. בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה. נהי דעפר לאו בר אכילה הוא מכל מקום כיון שהזכיר עפר בשבועתו מיחייב עליו. ומיבעיא ליה בכמה. כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית. או דלמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי הוא כל שהוא הוי. ובספרי ספרד גר' אמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור. וכן בפי' ר"ח פי' אע"פ שלא אכל דבר אחר יצא ידי שבועה דאכילת עפר נמי כיון דאחשבה שמה אכילה ויצאת ידי שבועתו כיון שאכלו כדי לקיים שבועתו אבל אם נשבע שלא יאכל ואכל עפר פטור: בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בכמה. את"ל עפר דלאו בר אכילה הוא כלל בכ"ש. חרצן כיון דע"י תערובת אכלי ליה דעתיה אכזית. או דלמא כיון דלא אכלי ליה בעיניה בכל שהוא. ועלו אלו שתי הבעיות בתיקו. ואין נפקותא האידנא באלו שתי הבעיות. דאפי' אי דעתיה אכזית קי"ל (יומא דף עג.) חלי שיעור אסור מן התורה. וכן בבעיא דנזיר שאכל חרצן: ו **שבועה** שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים: **גמ'** א"ר חייא בר אבא אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב איבעית אימא קרא איבעית אימא סברא. איבעית אימא סברא דה"ל אינשי לחבריה תא לטעום מידי ואזלי ואכלי ושתו. ואיבעית אימא קרא דכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ואכלת [דף כג ע"א] ויין חמרא וכתיב ואכלת. וליכא למימר על ידי אניגרון דשכר כתיב מידי דמשכר. וליכא למימר דבילה קעילית דילפינן שכר שכר מנזיר מה להלן יין אף כאן יין: **מתני'** שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין פת שעורין פת כוסמין אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל פת חיטין ופת שעורין ופת כוסמין ואכלן חייב על כל אחת ואחת דפת יתירא דקאמר משמע לחלק. דהוה מלי למימר פת חיטין וכן של שעורין וכן של כוסמין ואע"פ דהשתא קלר בלשונו מכל מקום אין דרך להזכיר פת אם לא לחלק: ז **שבועה** שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת: [דף כג ע"ב] **גמ'** ומוקי לה רב פפא בגמרא במונחין לפניו וה"ל למימר שבועה שלא אשתה אלו ומינייהו. ומדהזכיר שם המשקין ש"מ לחלק. ורב אחא [א] בר יעקב מוקי לה במסרב בו חבירו ואמר ליה בא ושתה עמי יין ושמן ודבש והוה ליה למימר שבועה שלא אשתה עמך ותו לא. יין ושמן ודבש למה לי. ש"מ לחלק. ובע"א לא מיחייב אלא אחת אלא או כדרב פפא או כדרב אחא: ח **שבועה** שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה פטור. שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקלים ורמשים חייב. ורבי שמעון פוטר. והא דפטר רישא באוכלין שאינן ראויין לאכילה דהיינו נבילות וטריפות ובסיפא מחייב מוקי לה בגמרא רישא בסתם וסיפא במפרש. מפרש מושבע ועומד מהר סיני הוא. א"ר יוחנן בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין דמיגו דחיילא על דברים המותרים חיילא נמי [נ] על דברים האסורין. [דף כד ע"א] א"כ רישא וסיפא דאמר שלא אוכל סתם ואכל אוכלין שאינם ראוין דרישא היינו עפר דלאו בר אכילה הוא כלל. אבל נבילות וטריפות אוכלין ראוין הן אלא אריא הוא דרביע עלוייהו: [דף כד ע"ב] ואמר רבא שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים מיגו דחיילא אענבים חיילא נמי אתאנים. וקמ"ל דאפי' בתרי איסורי [ס] הבאים מעצמן אמרי' איסור כולל: ט **מתני'** קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי ושתיתי היום והוא אכל נבילות וטריפות שקלים ורמשים הרי אשתו אסורה. [דף כה ע"א] אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים אחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים [ע] שאין בהם ממש. כילד שאתן לפלוני ושלא אתן לפלוני שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן וישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי. ר' ישמעאל אומר אין חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להטיב. א"ל ר"ע אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה שאין בהם הרעה והטבה מנין. אמר ליה מריבוי הכתוב. א"ל אם ריבה הכתוב לכך ריבה גם לכך: י **גמ'** תנו רבנן חומר בנדרים מבשבועות וחומר בשבועות מבנדרים. חומר בנדרים מבשבועות שהנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות משא"כ בשבועות. חומר בשבועות שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש משא"כ בנדרים. הא דנדרים חלין על דבר מצוה נפקא לן בפ"ב דנדרים (דף טז:) מדכתיב לה'. ופריך התם מ"ש נדר דכתיב כי ידור נדר לה'. שבועה נמי הא כתיב או השבע שבועה לה'. ומשני הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. כלומר היינו טעמא לפי שבנדר אינו אוסר עצמו על החפץ אלא אוסר את החפץ עליו והחפץ אין מחויב שיעשה האדם בו מצוה. אבל שבועה שאוסר עצמו על הסוכה אין השבועה חלה לפי שגופו מחויב לעשות המצוה. *וקשה דא"כ מאי חומר בנדרים מבשבועות שבועה נמי חיילא בכה"ג אי אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה וכה"ג מיקריא שבועה כדאמרי' (לעיל) בפירקין (דף כט.) באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה. וי"ל דהיינו חומר שבכל לשון שהנדר חל על דבר הרשות באוסר החפץ עליו גם הוא חל על דבר מצוה. אבל כשאוסר עלמו על החפץ [פ] כשאומר קונם גופי על החפץ זה גם על דבר הרשות אינו חל כמו על דבר מצוה. אבל בשבועה יש לשון שחל על דבר הרשות ואינו חל על דבר מצוה. ועי"ל דאפי' אם אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה השבועה אינה חלה על החפץ אלא על האדם שנשבע שלא לעשות דבר זה. ולא שייך לשון שבועה אלא על האדם שנשבע שלא לעשות דבר פלוני וה"פ דבריו יאסרו פירות שבעולם עלי [צ] בשבועה שאני נשבע שלא לאוכלו אם לא ראיתי גמל פורח באויר. והיינו נמי טעמא דשבועות חלין על דבר שאין בו ממש לפי שאוסר את גופו מלעשות דבר זה ובגופו יש בו ממש. אבל בנדרים שאוסר הדבר עליו אם אין בו ממש אין נתפס עליו האיסור. והיינו נמי טעמא דמתפים בנדר נדר ומתפים בשבועה לאו שבועה הוי. דאם אסר על עלמו ככר אחד ואמר על ככר אחר ה"ז כזה נאסר גם השני. אבל אם נשבע על ככר א' שלא יאכלנו ואמר על ככר אחר זה כזה לא אמר כלום שאין שום איסור על הככר אלא שגופו מושבע שלא יאכלנו. אבל אם אמר אני נשבע על זה כמו שנשבעתי על זה אסור לאוכלו ואין זה מתפים בשבועה אלא לגמרי שבועה אחרת כיון שחזר ואמר אני נשבע על זה. ולא מהני הזכרת ככר הראשון אלא לענין זה שאין לריך להזכיר עליו אכילה. והא דלא חשיב הכא חומר בנדרים שהמתפים בנדר נדר משא"כ בשבועות. משום דלא חשיב אלא חומרות שבעיקרי נדרים: כילד אמר שבועה שאתן לפלוני כו'. מאי אתן ומאי לא אתן אילימא לדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא מתנה לעשיר. ה"ה דהמ"ל אחר שנתן כדי השגת ידו [ק] דאין אדם מחויב ליתן כל אשר לו לצדקה אלא הוי בכלל מתנה לעשיר: יא **שאישן** ושלא אישן איני והאמר ר' יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר. התם דאמר שלשה [ר] הכא דלא אמר שלשה: יב **שאזרוק** צרור וכו'. איתמר שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור. רב אמר חייב דאיתיה בלאו והן. ושמואל אמר פטור דליתיה בלהבא [דף כה ע"ב] אמר אביי ומודה רב באומר שבועה שאני יודע לך עדות ואישתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתא בשאין יודע לך עדות: יג [דף כו ע"א] **תנו** רבנן האדם בשבועה פרט לאנוס. [ש] ה"ד אנוס כדרב כהנא ורב אסי דכי הוו קיימי מקמי' דרב מר אמר שבועתא דהכי אמר רב ומר אמר שבועתא דהכי אמר רב. כי אתו לקמיה דרב אמר כחד מינייהו. אמר ליה אידך ואנא לשיקרא אישתבעי. אמר ליה את [ת] לבך אנסך. ועובדא דגיטין פרק השולח (דף לה.) בההיא אשה שאמרה יהנה סם המות [באחד] מבניה ונענשה אע"ג

הגהות הב"ח א ואמר הוא ואני כמוך לאו כמוליא שבועה מפיו דמי אבל מתפים בנדר: ב איזהו איסור נדר האמור בתורה האומר: ג יהא לפיך כקונם כיום שמת בו אביו פשיטא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריכא ליה סד"א כיון דכי לא נדר נמי אסור כי נדר נמי לא הויא עליה איסור והאי לאו מתפים בנדר הוא קמ"ל כיון דמדרבנן הוא דאסור: ד בעיקרא קמתפים ולא גיקרי: ה כדאמרי' לקמן בפירקין בהאומר יאסרו כל: ו וליתיה בשאיני יודע לך עדות:
הגהות הגרי"פ [א] בגמ' איתא בריה דרב איקא:

פלפולא

פרק שלישי שבועות שתים [א] פי' מבטא שבועה כו' דברי הרי"ף: [ב] ורבא אמר לאו כמוליא שבועה מפיו דמי וטעמא פי' רבינו לקמן גבי חומר בנדרים מבשבועות כו': [ג] זה איסר נדר. כלומר דלא מפרש איסר דקרא דמיירי במתפים דא"כ הוה קשיא דאימא אף מתפים בשבועה דהא איסר דקרא (שהרי) הטילו הכתוב בין נדר ושבועה · אלא ברייתא באיסור עצמו מיירי ומפרש דהיינו שאומר הרי עלי שלא אוכל בשר ביום כו' ומתפים שאומר הרי עלי יום זה כיום כו' כדפירש"י ומיהו קרא לאו בהכי איירי אלא דמתפים בנדר הוה נדר וכי הא דתנן בנזיר: [ד] ואם בשבועה שבועה דקרא אתרוייהו קאי: [ה] בדבר האסור. פירוש שאסור ככר מן התורה: [ו] ולרבא מפיק נמי מהתם כו' דדוקא נדר אבל שבועה לא: [ז] משמע דאפילו איסורא ליכא דאל"כ לא ה"ל לפסוק הלכה כרבא אם לא שהיה מפרש דלענין קרבן מיירי דלא ניתי למיטעי גם אין דרכו לפסוק הלכה בדינין דלא נ"מ האידנא: [ח] ואין הנדרים חלים כו' כדלקמן: [ט] בקונם נ"ל שצ"ל כקונם וכן הוא בפ' אע"פ ובקלור הפסקים סי' ט"ו ועיין עוד שם ובפנים דהתם: [י] קמ"ל כיון דמדרבנן כו' מלתא באפי נפשיה: [כ] ה"נ כי מתפים ביה אדמעיקרא קא מתפים: [ל] ולא מקרי דבר הנדור · כיון דאי לא נדר איכא עליה איסור דאורייתא תוספות: [מ] אבל במפרש כל שהוא ד"ה חייב · למאי דמסיק לקמן דחלי שיעור אסור מן התורה נ"ל כיה מן הגוכך לכתוב להך והרי"ף השמיט לכל זו הסוגיא מהמשנה דשבועה שלא אוכל יו"כל שהוא וכו' עד המשנה

חריפתא

דשבועה כו' ואכל פת חטין כו': [נ] ה"ג על דברים האסורים אלא רישא וסיפא: [ס] **הבאים** מעצמו כלומר מהאדם עצמו ע"י דבורו שנדר: [ע] **שאין** בהן ממש תרי גווני משמע שאין בהן ממש כגון שינה ומשמע שאין בהן הנייה כגון שאזרוק צרור לים רש"י: [פ] **כשאומר** קונם כו' דקונם היינו בקרבן (כדאיתא בריש מסכת נדרים) ולא שייך על עצמו תוספות ועי"ל דאפילו אם אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה וכו' כלומר קושיא דשבועה נמי חיילא בכה"ג מעיקרא לאו קושיא היא דלא חיילא בכה"ג כלל אלא פירוש דבריו הם יאסרו כו' שאני נשבע שלא לאכלו והתם נאסר בפירות לפי שאינן של דבר מצוה אבל כה"ג בשל מצוה כגון שאומר ישיבת סוכה עלי בשבועה לא נאסר לפי שהשבועה אנפשיה קאי והוא משועבד למצוה ולא יכול לאסור עצמו ונמצאת אומר שאין השבועה חל כלל על דבר מצוה: [צ] **בשבועה** שאני נשבע עיין לקמן גבי אמר רבא באומר יאסרו כל פירות כו': [ק] **דאין** אדם מחויב כו' כדאיתא בפרק קמא דבבא קמא גבי הידור מצוה: [ר] **הבא** דלא אמר שלשה עיין בדברי רבינו לקמן גבי באומר יאסרו כל פירות כו': [ש] **ה"ד** אנוס כדרב כהנא עיין מה שחדשתי בזה בפרק ארבעה נדרים סימן ה' גם עיין מ"ש רבינו שם שאם תלה פירות בשבועה זו דמותרים: [ת] **לבך** אנסך ואפילו עונש נמי ליכא ואהא מסיק וקאמר ועובדא דגיטין כו' וכן מפורש בתוספות והביאו ראיה לדבר דאפילו עונש נמי ליכא דבפרק ד' נדרים (דף כד) שבועות שגגות מותרות שיפי

דאי

אנוסה היתה שהיתה סוברת לישבע באמת. שאני התם שפשעה מתחלה דהוה לה למידק בשמירתה לפי שסופה לבוא לידי שבועה אם תאבדנו: **יד** [דף כו ע"ב] **אמר** שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים דאינה שבועה עד שיוציא מחשבתו בשפתיו וה"ה לנדר. ואם גמר בלבו להוציא פת חיטים והוציא פת שעורין אינו אסור לא בחיטין ולא בשעורין. אין אסור בחיטין שהרי לא הוציא בשפתיו. ולא בשעורין שהרי לא נתכוון לומר שעורין. דבעינן שיהא פיו ולבו שוין. אבל גמר בלבו להוציא פת חיטין והוציא פת סתם אסור בפת חיטין דפת חיטין פת שמיה והרי פיו ולבו שוין. דתניא בשפתים ולא בלב. גמר בלבו מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם. ואמרי' הא גופא קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין. ותירצה רב ששת ה"ק בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חיטין והוציא פת שעורין. גמר בלבו להוציא פת חיטין והוציא פת סתם מנין תלמוד לומר לכל אשר יבטא האדם. ותנן נמי במתני' (תרומות פ"ג מ"ח) המתכוון לומר עולה ואמר שלמים שלמים ואמר עולה שאיני נכנס לבית זה ואמר לזה שאיני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שוין והא דתנן בפרק שני דנדרים (דף כז:) נודרים לחרמי' ולהרגין ולמכסין שהן של תרומה ושהן של בית המלך ומפרש בגמרא באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינו של בית מלך ומסיק התם באומר בלבו היום ומוציא בפיו סתם ואע"ג דקי"ל דברים שבלב אינם דברים לגבי אונסין שרי. אלמא שלא במקום אונס מיתסר לעולם אע"פ שאמר בלבו היום ה"נ ליתסר בכל פת אף ע"פ שאומר בלבו חטין. ותירץ הרמב"ן דשאני התם שאין טעות בדבריו [א] שכוון בלבו לומר בפיו לעולם אלא שמחשב בלבו היום הילכך פיו עדיף דדברים שבלב אינם דברים אבל הכא דהוצאת פיו הוא טעות דבלבו היה לומר פת חיטין הלכך הוצאת פיו אינה כלום. דמן הדין גם מחשבתו תבטל (א) כיון שלא הוציא מחשבתו בשפתיו אלא דרבינן מקרא דאזלינן בתר מחשבתו לפי שפיו אינו מכחיש את מחשבתו דפת חיטין נמי פת שמיה: **טו** [דף כז ע"א] **מתני'** נשבע לבטל את המצוה ולא בטל פטור. לקיים המצוה ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר' יהודה בן בתירא דא"ר יהודה בן בתירא ומה אם הרשות שאין מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה מצוה שמושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה. אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן. תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן: **גמ'** ת"ר יכול נשבע לבטל המצוה ולא בטל יהא חייב. ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות. אוציא נשבע לבטל המצוה ולא בטל שהוא פטור. יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים יהא חייב. ת"ל להרע או להטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות אוציא נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור. יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יהא פטור. ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות. אביא נשבע להרע לעצמו שהרשות בידו. יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע יהא חייב. ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות [ב] אף הרעה רשות. אוציא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו. מנין לרבות הטבת אחרים. ת"ל או להטיב. ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו. ומסקינן מדאצטריך או לרבות הטבת אחרים אלמא בדבר הרשות כתיבי דאי בדבר מצוה כתיבי א"כ להרע היינו לבטל את המצוה וא"כ אמאי איצטריך או לרבות הטבת אחרים השתא הרעת אחרים איתרבי הטבת אחרים לכ"ש: **טז** [דף כז ע"ב] **מתני'** שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת. וזו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד: **גמ'** למה לי למיתני שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה. הא קמשמע לן טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה אבל אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל מיחייב תרתי. כדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב. שלא אוכלנה אין חייב עד שאכל את כולה. הלכך כיון שאכל ממנה כזית חייב דמקצתה נמי במשמעות השבועה. אומיהו כולה נמי בכלל השבועה היא ואכל אכילה ואכילה דידי' נשבע כדאמרינן בשמעתין מיגו דמהניא שאלה לכזית בתרא וכו'. דה"ק שבועה שלא אוכל שום אכילה ממנה וכן הדין באומר שבועה שאוכל ככר זו מקצתה נמי במשמע [ג] וחייב לאכול את כולה. [ד] ואם נשרף מקצתה חייב לאכול את השאר כדי לקיים שבועתו. אבל אם אמר שאוכלנה ונשרף מקצתה אין חייב לאכול את השאר דעל אכילת כולה נשבע [ה] ואין אכילת מקצתה מוציאתו מידי איסור שבועה: אין חייב אלא אחת. חיובא הוא דליכא הא שבועה מיהא איתא. דאי משכחת רווחא חיילא כדרבא. דאמר רבא אם נשאל על הראשונה חלה שניה תחתיה. ותנן נמי מי שנדר שתי נזירות ומנה ראשונה והפריש קרבן ואחר כך נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה: **יז אמר** רבא נשבע על ככר ואכלה שייר ממנה כזית נשאל עליה. אכל כולה אין נשאל עליה [דף כח ע"א] אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מיחסר קרבן אי במזיד מיחסר מלקות. ואפי' אם לא התרו בו למלקות מיהו עונש מלקות איכא. והלכתא כאמימר ואפי' כפתוהו על העמוד ועדיין לא לקה נשאל עליה. ואע"ג דאמר שמואל כפתוהו על העמוד ורץ פטור אלמא כמי שלקה דמי. התם רץ הכא לא רץ: **יח אמר** רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו [ו] ואכל את הראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור. ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב. שתיהן בשוגג פטור שתיהם במזיד [דף כח ע"ב] [ז] אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה מחייב. אכליה לאיסורי' והדר אכליה לתנאיה פלוגת' דר' יוחנן ור"ל. [ח] תלאן זו בזו לא אוכל זו אם אוכל זו לא אוכל זו אם אוכל זו ואכל זו בזדון עצמה ושגגת חבירתה וזו בזדון עצמה ושגגת חבירתה פטור. זו בשגגת עצמה וזדון חבירתה וזו בשגגת עצמה וזדון חבירתה חייב. שתיהן בשוגג פטור. שתיהן במזיד אשניה מיחייב. אראשונה פלוגתא דר' יוחנן ור"ל: **יט אמר** שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי חייב שתים שהרי יצתה שבועה לשקר מפיו. שבועה שלא אוכל תשע שבועה שלא אוכל עשר אין חייב אלא אחת משום דלא מצי למיכל עשר אי לאו דאכיל תשע וכבר הוא מושבע על התשע. וה"מ כשאומר שלא אוכל תשע בסתם דלא מצי אכיל עשר עד דאכיל תשע. אבל אם אמר שלא אוכל תשע אלו שבועה שלא אוכל עשר. דמצי אכיל עשר אחריני אי אכיל אלו התשע ועוד אחת חייב שתים דמיגו דחיילא אעשר אחרינא חיילא אתשע אלו. מידי דהוה אשבועה שלא אוכל תאנים שבועה שלא אוכל תאנים וענבים דאמרי' (לעיל דף כד:) מיגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי אתאנים. שבועה שלא אוכל עשר ותשע חייב שתים. כשאכל תשע עבר על שבועה שניה וכשאכל העשירית עבר על הראשונה:

כ [דף כט ע"א] **מתני'** שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור. איזהו שבועת שוא נשבע לשנות את [ט] הידוע לאדם על עמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל אשה שהיא איש. נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד אם לא ראיתי גמל פורח באויר. אמר לעדים בואו והעידוני. שבועה שלא נעידך נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפילין זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה פטור: **גמ'** א"ל רבינא לרב אשי ודלמא ליפרא רבא חזא ואסיק ליה שמיה גמלא וכי קמשתבע אדעתא דידיה קמשתבע: **כא וסוגיא** דשמעתין [י] דלא אזלינן בתר דעתיה כיון דכ"ע לא קרו ליה גמלא בטלה דעתו אצל כל אדם והוה ליה שבועת שוא. רבא אמר באומר יאסרו כל פירות עלי [כ] פירוש בשבועה ושבועת ביטוי היא ותלה אותה בדבר שאינו יכול להיות לפיכך חל עליו השבועה כי לא ראה גמל פורח באויר. והאי דקרי ליה שבועת שוא לפי שאסר עליו כל פירות שבעולם [ל] ואי אפשר לו להיות בלא אכילה. כדר' יוחנן שבועה שלא אישן ג' ימים מכין אותו ויישן לאלתר. ואע"פ שאסר עליו כל פירות בסתם ולא הזכיר לעולם כיון שלא קבע זמן ממילא נאסרו עליו לעולם. דאיזה זמן תתן לו. לא נסתבר שלא יאסר אלא רגע אחד. הלכך גרסינן לעיל על מתני' דשאיישן התם דאמר שלשה והכא דלא אמר שלשה. כלומר אלא אמר יום אחד או יומים. ולא גרס הכא בסתמא דא"כ היה נאסר לעולם: **כב** [דף כט ע"ב] **כי** היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו. יש רוצים לדקדק מכאן דנדר על דעת רבים היינו על דעת שנים. כי הכא על דעת הקב"ה ומשה. וליתא דרבים בכל מקום הם שלשה. כדאמרי' ימים מיעוט ימים שנים רבים ג'. ומהתם גמרינן לנדר שהודר ברבים בפרק השולח (דף מו.) ואמרינן בפרק שני נזירים (דף כ.) היכא תרי והאי דקאי גבייהו הוו להו תלתא והוה ליה דעת רבים אלמא לא הוי דעת הרבים בלא תלתא. אלא על דעת המקום שאני [מ] דמצות המקום להשביע [נ] על דעתו כדי שלא תהיה להם התרה: **כג הלכך** חרמים שאנו מחרימים*) אע"פ שאנו אומרים על דעת המקום יש להם התרה ואין אנו אומרים על דעת המקום אלא כדי שינהגו בה חומר יותר. וא"ת היאך מתירין חרמות בלא פתח וחרטה והתרת מומחה או שלשה הדיוטות שאינם מגוזרי החרם. י"ל דחרמות שמטילין על הצבור אין להם דין נדרים וחרמים [ס] להצריכם חרטה והתרת חכם. אלא כעין גזירה ונידוי שמנדין על מי שיעבור על גזירתם הלכך מנדין ומתירין הם בעצמם:

כד מתני' שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה. הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא. אכלה עובר על שבועת שוא. פי' ודוקא על שבועת שוא ולא על שבועת ביטוי. אבל על שבועת שוא עובר אפילו קיים שבועתו ולא אכלה דכי נשבע לבטל המצוה יצתה שבועה לשקר מפיו ולוקה מיד. לא אכלה עבר על שבועת בטוי. פי' אף על שבועת ביטוי ירושלמי כיצד עושין אומרים לו שיאכלנה מוטב לו שיעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שבועה שוא ועל שבועת בטוי: אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה. הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא. אומרים לו שלא יאכלנה מוטב שיעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שבועת שוא ועל שבועת ביטוי: **כה** [ע] **אמר** חזקיה האי מאן דמשתבע על תרין דאינון תרי לוקה משום שבועת שוא. ר' שמעון בן לקיש אמר ההוא דחמי מיטרא נחית [פ] ואמר קירי פירות ברכבין לוקה משום שבועת שוא. ועוד אמרי' (שם) עשרים וארבעה עיירות ג היו בדרום וכולן חרבו משום שבועת שוא אע"פ שהוא אמת שנאמר לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו [צ] וכתיב אבדה האמונה ונכרתה מפיהם: **כו שבועה** שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בליל פסח. שבועה שלא אוכל מצה בלילי פסח לוקה ואוכל מצה בלילי פסח. שבועה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה. שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה: **כז מתני'** שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקין ובקרובין בכשירין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. שבועת שוא נוהגת באנשים וכו' אחת זו ואחת זו מושבע מפי אחרים חייב. לא אכלתי היום לא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב: **גמ'** אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי דכתיב ואמרה האשה אמן אמן

הדרן עלך שבועות שתים

*) כ"ז איירי בזמן או במקום שהממשלה נותנת רשות להחרים.

הגהות הב"ח א ומיהו כולה נמי בכלל השבועה הוא. נ"ב כוונתו לבאר דלא תימא דשלא אוכל אינו משמע אלא [כזית ראשון ולפיכך] חייב שתים לפי שאמר שלא [אוכלנה כריסא] דמשמע כולה אבל שלא אוכל אינו [משמע א"א כזית ראשון] וא"כ שבועה שאוכל ככר זו אינו חייב [לאכול אלא כזית ראשון] בלחוד ואם נשרף מקצתה אינו חייב לאכול את השאר דהא נפטר מכזית ראשון מאחר שנשרף [ועל זה קאמר דשלא] אוכל משמע נמי כולה דאכל אכילה ואכילה דידיה [נשבע מדאמר רבא נשבע] על ככר ואכלה אם נשאר ממנה כזית נשאל עליה ובעינן עלה בגמרא אי בשלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסוריה ומתרצינן מגו דמהניא שאלה לכזית בתרא מהניא ליה [שאלה נמי] לכזית קמא אלמא דכזית בתרא נמי בכלל שלא אוכל היא דה"ק שבועה שלא אוכל שום אכילה ממנה • וכן הדין כו' וכן כתב הר"ן ז"ל ושלא כנראה מדברי התוס' בסוף פירקין בד"ה שבועה שאוכל בד' כט ע"ב: ב פתח חרטה בהתרת מומחה: ג עיירות היו בדרום:

תפארת שמואל

(א) **כיון** שלא הוציא בשפתיו כו'. פי' וא"כ לפי המסקנא זו אפי' הוי טעות בפיו שלא גמר להוציא בפיו מה שהיה בלבו אפ"ה לא מהני היכא שפיו מכחיש את המחשבה • אבל אם אינו מכחיש להדיא מהני שפיר מחשבתו • ולפ"ז אפי' גמר בלבו להוציא פת שעורין והוציא פת סתם דמהני מחשבתו דפת שעורים נמי פת סתם. ולא כתירוץ התוס' דמשני הכא משום דסתם פת הוא פת חטין ודו"ק • עוד שמעינן שאפילו אינו מכחיש פיו את מחשבה. מ"מ היכא דלא הוי טעות בפיו אלא שגמר בלבו להוציא כך בשפתיו אלא שחשב בלבו בע"א לא מהני כלל מחשבתו אלא גבי אונס ודו"ק:

פלפולא חריפתא

דמי כדרב כהנא ורב אסי כו': [א] **שכוון** בלבו לומר בפיו לעולם כלומר שכוונת לבו היה שיוציא מפיו שיאסרו עליו לעולם: [ב] **אף** הרעה רשות וכו' ואיזו היא הרעת אחרים אכה כו' וכן היא הרעת עצמו ודלא כמתני' דבפרק החובל דף צ"א דתנן החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי וכדמוקי לה התם בגמרא כתנאי ועיין בס"פ שבועת העדות • [ג] **וחייב** לאכול את כולה • שעל כל אכילה ואכילה דידיה נשבע שיאכלנה: [ד] **ואם** נשרף כו' עדיין חיילה עליו שבועתו על כל אכילה הנשארת: [ה] **ואין** אכילת מקצתה מוציאתו כו' ומ"מ אין כאן עונש שהרי אונס השריפה פטריה אבל כששהה ולא קיים שבועתו והיה יכול לקיימה קודם שנשרף בזה יש לו עונש על ששהה: [ו] **ואכל** את הראשונה בשוגג כו' פטור לרש"י בין שהיתה ראשונה של איסור בין של תנאי לעולם פטור מכיון שהיה שוגג במעשה ראשון לא קרינא ביה האדם בשבועה ולתוספות מש"ה פטור לפי שהראשונה היינו של תנאי דקרי לה ראשונה לפי שכך היתה סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו (כדפירש רש"י) ובאכילת התנאי חיילא השבועה וצריך שיהיה אדם בשבועה והלכך א"נ זו של תנאי דקרינא ראשונה אכלה בשניה והיה שוגג מיפטר נמי אבל איפכא שאכל ראשונה במזיד דהיינו אותה של תנאי חייב וא"כ לא שקרויה ראשונה אכלה בשניה ובמזיד נמי חייב הואיל ובתנאי היה האדם בשבועה וקאכיל לאיסוריה בשוגג חייב קרבן מש"כ לרש"י הא דראשונה במזיד היינו דתנאה וכי אכלה ראשונה דוקא דבמעשה ראשון צריך שיהיה האדם בשבועה ומש"ה איפכא לא מחייב קרבן וגם מלקות לא כמו שאפרש לקמן: [ז] **אכליה** לתנאיה לפי' התוס' לא דק בלישניה דבתחילה קרי ליה ראשונה: [ח] **ה"ג** תלאן זו בזו לא אוכל זו אם אוכל זו לא אוכל זו ואכל זו • זו בזדון עצמה כו' פטור להתוספות פשיטא דפטור כיון דאותה של תנאי אכלה בשוגג ועל חברתה לא קרינא ביה האדם בשבועה ולרש"י אשניה פטור משום דבמעשה ראשון שלא היה שוגג והראשונה לא מצית לחיוביה מלקות דאין סברא שיתחייב מלקות כיון שאח"כ אכל שתנאי בשוגג: [ט] **את** הידוע לאדם בגמרא אמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם והרי"ף ג"כ השמיטו ומשיק ב"י סי' רל"ו דלפרש"י ולענין חיוב קרבן אמרה ולא • כ"מ הוידנא: [י] **דלא** אזלינן בתר דעתיה גרסינן ועיין בפרק שבועת הדיינים גבי ואם אמר הריני נשבע: [כ] **פירוש** בשבועה ובפרק ארבעה נדרים (דף כ"ד) גרס ליה בהדיא תוספות ולעיל משיק רבינו דפירש דבריו בשבועה שאני נשבע וכו': [ל] **וא"א** לו להיות בלא אכילה וא"ת א"כ אמאי אסברה לה תנא בתולה באם לא ראיתי לא לתלי במידי כי אמר יאסרו כל פירות א"א לו להיות בלא אכילה והוי שבועת שוא הא מלתא מקשה לה רבינו בפרק ארבעה נדרים ומתרץ לה שפיר • וא"א לו להיות בלא אכילה דכמה דברים יש לתלות שהם בכלל פירות שבעולם ואע"ג דאמרינן בהנודר מן הירק (דף נ"ה) דנודר מפירות השנה אסור בכל פירות השנה ומותר בגדיים וטלאים וביצים ואם אמר גידולי השנה אסור בכולם מ"מ כשאמר כל פירות שבעולם עלי נראה שאסור בכולם כ"כ הגהות מיימוני בסוף ספר הפלאה והביאו ראיות לדבר וכתב עוד דיכול להיות דכל דבר הגדל בעולם הוו בכלל פירות העולם כגון דגים ושבתן וקנבוס נמר ומבי ועלים וכמה דברים הנולדים וגדלים זה מזה כבהמה וכמה דברים נקראים פרי מפרי וגידולי קרקע ע"כ • וצ"ל הא דתנן בריש הדיינין כור פירות כו' שקטנית בכלל פירות לא לאשמועינן רבותא דקטנית בכלל פירות אלא טעמא קאמר דהוה ממין הטענה שהרי הקטנית בכלל פירות וש"ש לכמה דברים אחרים שהן בכלל פירות: [מ] **דמצות** המקום כו' ועיין בגיטין סוף פ' השולח דמתרץ בענין אחר: [נ] **על** דעתו ועל דעת משה: [ס] **להצריכם** חרטה דא"ל פתח כמו שפסק רבינו בפרק ארבעה נדרים: [ע] **ה"ג** אמר חזקיה הכין דמשתבע ובס' יפה מראה כ"פ היה קורא מפרש אהין הנה: [פ] **ה"ג** ואמר קירי פירות ברכבין ומפרש הר"ן קירי הדון נשבע בשם הפירות יהיו בזול: [צ] **וכתוב** אבדה האמונה ל"ג בירושלמי ובר"ף:

הדרן עלך שבועות שתים

פרק רביעי

א [דף ל ע"א] **שבועת** העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקין ולא בקרובין בכשירין ולא בפסולין* ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינם חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד דברי ר"מ. וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינם חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד. וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון העדות. ואין חייבין על שגגתה ומה הם חייבין על זדונה קרבן עולה ויורד: ב **גמ'** מנה"מ דעדות באנשים ולא בנשים. דתניא ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר וכו'. וכיון דפסולות להעיד פסולות נמי לדון כדתנן (נדה דף מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד. והכי איתא בירושלמי דפירקין נאמר כאן שני ונאמר להלן וישארו שני אנשים במחנה מה להלן אנשים ולא נשים ולא קטנים אף כאן אנשים ולא נשים ולא קטנים. הרי למדנו שאין האשה מעידה אין האשה דנה. והא דכתיב בדבורה והיא שופטת את ישראל. פי' מלמדת דייני ישראל. אי נמי משום הנבואה [א] קבלוה עליהם: **וכי** תימא כל כבודה בת מלך פנימה. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דמהכא שמעינן דנשים יקרות דאית להו דינא לא מזלזלינן בהו לבא לב"ד אלא מסדרינן להו ע"י שליח ב"ד. [ב] ודביתהו דרב הונא לא רצתה שימנו לה שליח ואילו רצתה הרשות בידה. ואמר שכן היה דן רבו רב אלפס ז"ל. וכתב הרמב"ן ז"ל אין זו ראיה לדין זה דלא קיימא במסקנא ועוד דילמא ה"ק אין דרך הנשים לבוא לב"ד משום דאין כבודן דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה. אלא שכבר הורה בקבלה מרבו. וחזינא פלוגתא בין רבוותא חזינא למ"ד אי היכא הינים דלא בעי למיתי בדינא מצי למטויי בשבילו שליח בעדים בב"ד. ואית ליה ראייה מדקאמר בירושלמי דסנהדרין גבי כ"ג דן ודנין אותו דפריך וימנה אנטלר הגע עצמך נתחייב שבועה וכי אנטלר נשבע אלמא מצי לשווי שליח. וכן כתב בעל הערוך דמהא שמעינן דיכול למנות שליח. וכ"כ ר"ח ז"ל ואיכא דפליג ואמר דאין רשאי [ג] שלא תהא סנהדרין שומעים מפי המתורגמן טענות של שקר. והתם משום יקרא דכ"ג שלא לבזותו דכתיב וקדשתו וכ"כ רב אלפס ז"ל בתשובה [ד] שאין נתבע רשאי למנות שליח וכן נמצא בתשובה לרב סעדיה גאון. וכן נשים אפי' יקרות לא ויתר להם בדין זה רב אלפס ז"ל אלא לשגר להם סופרי הדיינין ולטעון לפניהם אבל למסור טענות לאחרים לא. וכן נראה בת"ח שהורתו אומנתו וזילא ביה מילתא למיזל לבי דינא ולערער בהדי עם הארץ שרשאין ב"ד לשגר לו הדברים ע"י שלוחי ב"ד דכבוד תורה עדיף. אבל כהן גדול אפילו זה נגאי לו [ה] ולפיכך ממנה אנטלר הרמב"ן ז"ל: ג **ת"ר** ועמדו שני האנשים מצוה בנדונין שיעמדו. א"ר יהודה שמעתי שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיבין. ואין אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל צרכו וא' אומר לו קצר דבריך: ת"ר בצדק תשפוט שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך. דבר אחר בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חבירך לכף זכות: ד **תני** רב יוסף בצדק תשפוט עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו יפה. רב עולא בריה דרב עילאי הוה ליה דינא קמיה דרב נחמן שלח ליה רב יוסף עולא חברינו עמית בתורה ובמצות [ו] הוא אמר מאי שלח לי לחנופי ליה. הדר אמר למישרי ליה תיגריה [דף ל ע"ב] א"כ [ז] לשודא דדיינא. ה"מ נמי למימר להפוכי בזכותיה. כדאמר רבא בפרק כל כתבי (דף קיט.) תיתי לי דכי אתא צורבא מרבנן לדינא קמאי לא מזיגנא רישא אבי סדיא עד דמהפיכנא בזכותיה. והא דקאמר למישרי ליה תיגריה היינו כשבאים שניהם כאחד. דאם בא א' תחילה צריך להקדימו כדאמר בפ"ק דסנהדרין (דף ח.) כקטן כגדול תשמעון. [ח] אי נמי עשה דכבוד תורה עדיף: ה **אמר** עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים ד"ה בעמידה שנאמר ועמדו. אמר רב הונא מחלוקת בשעת משא ומתן. אבל בשעת גמר דין ד"ה דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה. דכתיב וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה. ויש שרוצים לומר דאם העידו בישיבה אין עדותן עדות. מדאמרי' פרק שני דזבחים (דף טז.) מה ליושב שכן פסול לעדות. מיושב ת"ח. ומדקאמר פסול משמע דיעבד. וכן הדיינין שקבלו העדות כשהן עומדין. וליתא מדאמר בירושלמי דפ"ד מיתות ר' שמעון בן לקיש אומר מכאן לדיינים שקבלו עדותן כשהן עומדין על רגליהן שדינן דין פי' מדתנן (סנהדרין ו.) והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין [ט] והא דאמרי' גבי דביתהו דרב הונא והאמר מר בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה לאו למימרא דאינו רשאי להושיבם שהרי עד ת"ח מושיבין אותו כ"ש בעל דין בשעת גמר דין אלא דהשתא חבר [י] אינו כחבר מדברי תורה ועוד דלאחר מיתת ר"ה הואי כדפרש"י. ה"ד גמר דין איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב: אמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי מותבינן ליה לצורבא מרבנן ולעם הארץ אמרינן תיב ואי קאי לית לן בה:

הגה"ה

דסו"ל ואם היו מעידים לא היה מוציא ממון ע"פ פיהם השתא נמי שנשבעו אין עונש שבועה חלה עליהם להתחייב בקרבן הלכך שמעינן מינה כשמתנין חרם) בבית הכנסת עבור עדות אם יש קרובים הפסולים לעדות ויודעים אין חרם חל עליהם ואין חייבין להגיד אפי' אמר על הרחוק ועל הקרוב אין חייבין להגיד שהרי אומר על דעת המקום ואין זה דעת המקום שהקרוב יעיד. מא"ז · אבל ראב"ם כתב וז"ל יש טועים ואומרים כשגוזרים ב"ד חרם סתם על כל בר ישראל להעיד שהחרם אין חל על מי שאין ראוי להעיד כדתנן הכא ברחוקים ולא בקרובים ולא היא דלא פטר להו הכא אלא מקרבן שבועת העדות דכתיב והוא עד דמשמע ראוי להעיד אבל שבועה חייל עליה ואם הזיד לוקה כדאמרינן גבי נשבע לבטל המצוה אע"ג דפטור מקרבן על שגגתו חייב מלקות על זדונו ועוד לדבריהם פטורים כל העולם להעיד על גזירת חרם ואפי' ראוין להעיד כשהשביעו כדתנן במתניתין עמד בבהכ"נ ואמר משביע אני עליכם פטור והנה כל חרמות שלנו כך הם ועוד תנן במתני' שילח ביד עבדו כו' פטור עד שישמעו מפי התובע ולא מפי שלוחו ואנן שליח צבור לכתחלה משבע להו ואפ"ה חיילא שבועה עלייהו אלא ודאי כל פטורי דמתניתין לענין קרבן אבל שבועה חיילא ואם לא יגיד עובר על ולא תשבעו בשמי לשקר ונקרא עבריין דלב"ד מתנה כך כדי לחקור אחר האמת ולהתרחק מעונש שבועת שקר מיהו ממון לא מפקינן אלא בכשירים להעיד וכן שמעתי בשם ריב"א הלוי ז"ל והיהודי שגנב לעכו"ם סוסים והייבוהו ליסבע במעמד שאר היהודים ויודעים שנשבע לשקר יאמרו אין אנו הפילים לשמוע שבועה זו ומצוה רבה להתפשר במקצת עם העכו"ם ויטלו ממנו בע"כ דלא גרע מיש לו ואין רוצה להתפרנס דנותנים לו דרך הלואה וחוזרים ונוטלים ממנו ואפילו מחיים היה ראוי לגבות הימנו אי לא דא"כ תו לא שקיל והאי חששא דלא שקיל לא שייכא הכא וגדולה מזו אמר בפ"ק דקידושין גבי אמה העבריה דמפדין בע"כ דאב וכן עבד עברי הוא כפינן לבני משפחתו לפדותו אי לאו משום דא"כ כל יומא אזיל ומזבין נפשיה כ"ש הכא דכפינן ליה לגופיה כיון דיש לו שלא יתחלל ש"ש על ידו ואין מקיפין בחילול השם אין עוד קלף להאריך עוד לשר האלף ואתה שלום ותורתך כנפש שר למשמעתך מאיר ברביט ברוך זלה"ה:

ו **אמר** רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי לא לקדים צורבא מרבנן וליתיב קמי דיינא דמיחזי כמאן דמסדר ליה טענתיה: ולא אמרן אלא דלא קביעא ליה עידנא אבל קביעא ליה עידנא לית לן בה: ואמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן דידע סהדותא וזילא ביה מילתא למיזל קמיה דיינא דזוטר מיניה לא ניזיל א"ר שישא בריה דרב אידי אף [אנן] נמי תנינא מצא שק או קופה או כל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול וה"מ בממונא אבל באיסורא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב: רב ייבר הוה ידע ליה בסהדותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר אותבינהו לכולהו א"ל רב אשי לאמימר והאמר עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים דברי הכל בעמידה א"ל האי עשה והאי עשה ועשה דכבוד תורה עדיף: ז **ת"ר** מנין לדיין שלא יעשה סניגורין לדבריו ת"ל מדבר שקר תרחק [כ] ומנין לדיין שלא יושיב תלמיד בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק. [ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן מניין שלא יצטרף עמו ת"ל מדבר שקר תרחק] ומנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר אחתכנו ויהא [דף לא ע"א] קולר תלוי בצואר עדים ת"ל מדבר שקר תרחק: ח **ומנין** בתלמיד שיושב לפני רבו [ל] ורואה זכות לעני וחובה לעשיר שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק. ומניין לתלמיד שרואה את רבו [מ] שטעה בדין שלא יאמר אמתין עד שיחתכנו ואסתרנו ואבננו משלי שיקרא הדין על שמי ת"ל מדבר שקר תרחק: ט **ומנין** לתלמיד שא"ל רבו יודע אתה בי שאם נותנים לי מאה מנה איני משקר מנה יש לי אצל פלוני ואין לי אלא עד אחד בא ועמוד עמו כאילו אתה רוצה להעיד ת"ל מדבר שקר תרחק: י **ומנין** לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אטעננו מאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק דומניין לנושה בחבירו [מנה] וטענו במאתים שלא יאמר אכפרנו בבית דין ואודה לו חוץ לב"ד כדי שלא אתחייב לו שבועה [נ] ויגלגל עלי ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק: יא **ומנין** לשלשה שנושין מנה באחד שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים כדי שיוציאו מנה ממנו ויחלוקו ת"ל מדבר שקר תרחק: יב **ומנין** לשנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש אילטלא בת מאה מנה שאומר לו לבוש כמוהו או הלבש לו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק כי אתו לקמיה דרבא בר רב הונא אמר שלוף פזמקך וקום בדינא: יג **ומנין** לדיין [ס] שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין [קודם שיבא בעל דין חבירו] ת"ל מדבר שקר תרחק רב כהנא מתני לה מלא תשא לא תשיא: יד **ואשר** לא טוב עשה בעמיו רב אמר זה הבא בהרשאה. ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין* [ע] ואין נוהגת אלא בראוין להעיד לאפוקי מלך. רב אחא בר יעקב אמר לאפוקי משחק בקוביא. מ"ד משחק בקוביא כ"ש מלך ומ"ד מלך אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזי חזי: טו [דף לא ע"ב] **מתני'** שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעים לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבין: השביע עליהן חמשה פעמים חוץ לבית דין ובאו לבית דין והודו פטורין אע"פ שכפרו חוץ לבית דין. כפרו חייבין על כל אחת ואחת. השביע עליהן חמשה פעמים בבית דין אין חייבין אלא אחת. אמר רבי שמעון מה טעם לפי שאין יכולין לחזור ולהודות*: [דף לב ע"א] **גמ'** ומנלן דאכפירה בבית דין הוא דמחייב חוץ לבית דין לא מיחייב. אמר אביי דאמר קרא אם לא יגיד ונשא עונו [פ] לא אמרתי אלא במקום שאם מגיד זה מתחייב זה ממון. אמר רב פפא לאביי אי הכי שבועה נמי בבית דין אין שלא בבית דין לא א"ל לא ס"ד דהגיא לאחת לחייב על כל אחת ואחת ואי ס"ד בב"ד מי חייב על כל אחת ואחת והתנן השביע עליהם חמשה פעמים בב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת אמר רבי שמעון מה טעם לפי שאין יכולין לחזור ולהודות. אלא ש"מ שבועה חוץ לב"ד וכפירה בב"ד. אמר שמואל ראוהו שרץ אחריהם אמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שישמעו מפיו. ולא אמרינן כיון שרץ אחריהם כמאן דאמר להו דמי: **מתני'** כפרו שניהם כאחד שניהם חייבין. בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור. [צ] כפר אחד והודה אחד הכופר חייב. היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתיהן חייבות*: [דף לב ע"ב] **גמ'** כפר אחד והודה אחד הכופר חייב השתא בזה אחר זה דתרווייהו כפרו אמרת הראשון חייב. כפר אחד והודה אחד מיבעיא לא צריכא כגון שכפרו שניהם וקדם אחד מהם והודה בתוך כדי דבור של חבירו והא קמ"ל דתוך כדי דבור כדבור דמי: טז **והכי** קי"ל דתוך כדי דיבור כדיבור חוץ ממגדף [ק] ומקדש ומגרש והא דאמר ר"ש מה טעם לפי שאין יכולין לחזור ולהודות היינו לאחר כדי דבור. אבל תוך כדי דבור כדבור דמי:

הגה"ה

*כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענה שמתעבר על ריב לא לו אבל ה כשטורח להביא מעותיו שאין חבירו יכול לטרוח מצוה קעביד העתק מן התוס' *ומפרש רשב"ג שמא הראשון נוח יותר מזה שאין יכול לעשות פשרה בממון אחרים הא למדת דהבא בהרשאה אין יכול להתפשר דקי"ל שליח שוויה להביא לו ממון ולא למחול לו. מא"ז:

הגה"ה

*אם כפרו בראשונה הואיל ובב"ד חשוב לא היו ראוין להעיד שכבר הגידו שאין יודעין לו עדות ושוב אין חוזר ומגיד הלכך אפילו דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועות לבטלה חוץ מן הראשונה ופרש"י שאם שתיקתן ראשונה כפירה היא שוב אין ראוין להשביע ואם אינה כפירה הרי מושבעין ועומדין ומה צריך שבועה זו על שבועה הלכך כשנותנין חרם בבית הכנסת עבור העדות ושמש מכריז הנה נותנים חרם בעבור עדות פלוני ופלוני שכל היודע יגיד לא מיבעיא שאם אמר איני יודע שאין יכול לחזור בו לומר שכחתי ועתה נזכרתי אלא אפילו שתק ולא אמר כלום ולאחר זמן רוצה להעיד לא נוציא ממון על פיו מספק דדילמא שתיקתו הוי כפירה והוי לה כפירה בבית דין דשוב אין יכול לחזור ולהודות כגון שאותו מבקש שיתנו לו חרם הוא בבית הכנסת וגם העדים שיודעין עדות הם בבהכ"נ וכגון שאמר תנו לי חרם על כל אותם שבבית הכנסת שאם לא אמר כך אין החרם חל על העדים וראייה כתב כאורך · מא"ז ·

הגה"ה

*ופריך ראשונה אמאי חייבת הא קיימא שניה אמר רבינא הב"ע שהיו שניהם בשעת כפירת ראשונה קרובין בנשותיהן ונשותיהן גוססות מהו דתימא רוב גוססין למיתה קמ"ל וכגון שבשעת ראיית העדות היו רחוקין דבעינן תחלתן וסופן בכשרות · וגבי בני סעיר שנגנב להו ס"ת דאין דנין אותם בדייני אותה סעיר ופריך ולסלקו בי תרי ולידיינו אע"ג דאין תחלתו בכשרות אין לדמות פסול דמחמת שנוגעים בעדות לפסול דקורבא או לשאר פסולי העדות מן התורה ושמעינן מינה גיסין הנשואים אחיות והאחיות גוססות ונעשו הגיסין עדים כשהיו גוססות אע"פ שאחיות מתו אין יכולין להעיד דבעינן תחילתו וסופו בכשרות · מא"ז :

הגהות הב"ח א מסדרינן להו ע"י שליח ב"ד ודביתהו דרב הונא דאתיא לדינא קמיה דרב נחמן לא רצתה וכו' הרשות היתה בידה : ב אפילו יקרות לא התיר להם בדין זה רב אלפס : ג אמתין לו עד שיתהכנו ואסתרנו ואבננו משלי כדי שיקרא הדין : ד ומנין לנושה בו מנה וטענו במאתים שלא יאמר אכפרנו : ה בהגה"ה המתחיל כשעושה וכו'. כשטורח להביא לחבירו מעותיו ·

*) עי' לעיל בהערה בסי' כ"ג

פלפולא חריפתא

פרק רביעי [א] **קבלוה** עליהם מידי דהוה נאמן עלי אבא כו' דכפ' זה בורר: [ב] **ודביתהו** דרב הונא גרסי' והוא לקמן בגמ': [ג] **שלא** תהא סנהדרין כו' ליפנא דמתני' בספ"ק דמכות: [ד] **שאין** נתבע רשאי כו' אבל תובע מפורש בפ' מרובה: [ה] **ולפיכך** ממנה אנטלר כלומר ולפיכך פריך וימנה אנטליר: [ו] **הוא** אמר וכן ברי"ף וצ"ל שא"ל הוה אמר ובגמרא ל"ג: [ז] **לשודא** דדיינא פירשו רבינו בפרק חזקת גבי ההוא ארבא וכתבו התוספות דלפי' רבינו תם ז"ל דבעל דין שכנגדו היה ת"ח והולך להודיע שזה ג"כ ת"ח שבשני ת"ח הוא דאמרינן שודא דדייני גבי נכסי לטוביה (בפרק הכותב דף פ"ה): [ח] **א"נ** עשה דכבוד תורה עדיף כדלקמן ולעיל מייתי ליה הרמב"ן ודן מיניה וכן בריש פרק הדיינים פסקה רבינו ונפלאתי מבעלי התוספות דמסיימי בהאי אי נמי עשה כו' כדאמרינן בפרק בתרא דכתובות הביאו ממרחק והוא באתרין לקמן בסוגיא ואין שם בכתובות יותר כלל [illegible] ולקמן בד"ה והאמר מר כו' נזכרו לכתוב כדאמרינן בסמוך דעשה כו': [ט] **והא** דאמרינן גבי דביתהו כו' כלומר מדאמרן דעדות כשר במיושב בדיעבד ואמרינן הכא דעדים כגמר דין דמו (עיין מה שכתבתי בפרק ג' יש נוחלין גבי שלשה שנכנסו לבקר את החולה) ובעדות מושיבין ת"ח לכתחלה א"כ כ"ש בעל דין כו': [י] **ה"ג** אינו כחבר מדברי תורה · ואין להקשות דהא סמכינן לומר אשת חבר כחבר להאמינה באיסורים כדתניא בס"ב דמסכת ע"ז דהא בבתו ועבדו נמי אמרינן הכי ומ"מ בתוספות לא משמע כך שכתבו ח"ל שמא אין באשת חבר לאחר מיתה עשה דכבוד תורה ע"כ וכ"כ הר"ן: [כ] **ומנין** לדיין שלא יושיב כו' תרחק ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן מניין שלא יצטרף עמו ת"ל מדבר שקר תרחק גרסי': [ל] **ורואה** זכות לעני כו' בפ"ק דסנהדרין מפיק לה מלא תגורו וכן דרך בכמה דוכתיה תוספות ובסמוך נמי איתא הכי: [מ] **שטעה** בדין כו' ת"ל מדבר שקר תרחק כלומר שאם ישתוק א"כ רבו שטעה יאמר דבר שקר לכך נאמר מדבר שקר תרחק שלא ישתוק: [נ] **ויגלגל** עלי וכ"כ בס' הרי"ף אבל לי נראה להגיה ולא יגלגל כמו שכתוב בגמרא דהא אעיקר שבועה גופה יש לו לחוש ובקצור השמיט הא דגלגול: [ס] **שלא** ישמע כו' בפ"ק דסנהדרין מפיק ליה משמוע בין אחיכם ועיין לעיל: [ע] **ואין** נוהגת כו' פיסקא: [פ] **לא** אמרתי לך אלא במקום שאם מגיד כו' לשון רש"י דכיון דאהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הראוי להגדה קאי ע"כ וקשיא לי דהיכי ה"מ למימר וכ"ל דה"מ למימר אם לא ידבר או לא יאמר אבל לשון הגדה הוא הודעת דברים שכן בלשון אשכנז פתרונו קולדו"ן שענינו הודעת דבר ופרסומו שכך הלשון באשכנז כשירצה לפרסם דבר אומר קונ"ד אונ"ט צ"ו וויס"ן והשתא הואיל ונקיט קרא לשון הודעה ופרסום ש"מ דקפיד קרא במקום שראוי בו ההודעה והפרסום שע"י זה יתחייב זה ממון: [צ] **כפר** אחד כו' פיסקא והוא שם ע"ב: [ק] **ה"ג** ברי"ף ממגדף ועכו"ם

ופי' [דתוך כדי דיבור] כדי שאילת שלום תלמיד לרב [ר] שלום עליך רבי : **יז הבל** מודים בעד מיתה דפטור דאמר לה לדידה פרש"י דכגון דאמר לה לדידה חוץ לבית דין מת בעליך ולא אמר עדותו בב"ד כשהשביעתו . לפי שהיא יכולה לילך לב"ד לומר מת בעלי ולא תהא צריכה לשום עד כי היתה נאמנת לומר מת בעלי . ולא שתהא נאמנת מכאן ולהבא כיון שכפר שלא אמר לה כלום והוא אומר שאין יודע אם מת דודאי הוא נאמן יותר מן הבא בטענתו . וכ"כ הרמב"ן ז"ל שקבל כך דכל עד מפי עד אם הראשון כפר אין השני האומר בשמו נאמן . והביא ראייה מההיא דאמרינן בכתובות (דף עב.) דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם ואזול ושיילוהו ואשתכח שיקרא . אלמא אע"ג דהיא מהימנא כיון דאמרה בשם פלוני ושיילוהו ואמר דשיקרא הוא [ש] לא מהימנא . וכן מסתבר . ואע"ג דאפסדה בשבועה . דאם לא נשבע נאמנת לומר מת בעלי והשתא לא מהימנא . מ"מ כיון (א) דבשעת שהשביעתו לא היתה צריכה לעדותו לא מיחייב : **יח יתיב** רב יהודה וקמיבעיא ליה מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני [דף לד ע"ב] ועדים רואין אותו מבחוץ מהו א"ל רב המנונא והלא מה טוען . אי דאמר להד"מ הוחזק כפרן ובעי לשלומי . ואפילו אי הדר ואמר מתנה הואי או פרעון חוב שהיית חייב לי כיון שכפר והוחזק כפרן בעדים תו לא מהימן לומר טענה אחרת ואי אמר מתנה הואי כי אתו עדים מאי הוי גם הוא מודה שמנה לו מנה והעדים אינם יודעים אי הלואה הואי אי מתנה . אמר ליה המנונא את עול תא . וכן הלכתא : ההוא דא"ל מנה מניתי לך בצד עמוד זה אמר לו לא עברתי בצד עמוד זה מעולם אתו סהדי ואסהידו ביה דהשתין מים בצד אותו עמוד אמר ר"ל הוחזק כפרן א"ר נחמן כל מילתא דלא רמי עליה דאיניש לאו אדעתיה וכן הלכתא : **יט** [דף לה ע"א] **מתני'** [ת] משביע אני עליכם אם לא תבואו והעידוני כו' וכן כל הני פטורים דמתני' פטור אף מקרבן שבועת ביטוי כדאמרינן לעיל (דף כה:) דהוי שבועת העדות דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא חדושו . ואף היכא דלא מיחייב משום שבועת העדות פטור משום שבועת ביטוי ומיהו מלקות מיחייב משום שנשבע לשקר . ואע"ג דלא שייך מלקות בשבועת העדות דלא שייך בהו התראה דשמא שכחו העדות . מכל מקום עונש איכא : **כ מתני'** משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם אני הרי אלו חייבין . בשמים ובארץ הרי אלו פטורין באל"ף דל"ת ביו"ד ה' בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ברב חסד בכל הכנוין הרי אלו חייבין : **כא המקלל** בכולן חייב דברי ר' מאיר וחכמים פוטרין . המקלל אביו ואמו [בכולן חייב דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין המקלל עצמו וחבירו] בכולן עובר בלא תעשה : **כב** [א] **יכהו** ה' וכן יכהו אלהים זו היא אלה האמורה בתורה אל יכך יברכך וייטיב לך ר"מ מחייב וחכמים פוטרין : **גמ'** ת"ר יש שמות נמחקין ויש שמות שאין נמחקים [א] אלהים אלהיך אלהיכם אלהי האלהים אהיה אשר אהיה אדני שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין . אבל הגדול הגבור והנורא האדיר החזק והאמיץ חנון ורחום ארך אפים ורב חסד* הרי אלו נמחקין : **כג** [דף לה ע"ב] **ת"ר** כתב אלף למ"ד מאלהים יו"ד ה"א מיי' הרי זה אין נמחקים . [שי"ן דל"ת משדי] אלדי"ק בי"ת מצבאות ה"ז נמחק . ר' יוסי אומר צבאות כולו נמחק . לפי שלא נקרא הקב"ה צבאות אלא על שם צבאות ישראל . אמר שמואל הלכה כר' יוסי . ורבינו חננאל ז"ל גרס אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי* ומשום דרבי יוסי נימוקו עמו איצטריך למיפסק דלא כוותיה . ומתניתין נמי דקתני צבאות בס"ל הוי שם ואין נמחק דליכא לשנויי אצבאות כדשני אחנון ורחום דאיכא מידי דאיקרי צבאות כמו צבאות ישראל (מלכים א ב) וכן השבעתי אתכם בצבאות (שיר ב) . ת"ר כל הנטפל לשם בין מלפניו בין מלאחריו ה"ז נמחק . לפניו כיצד . לה' למ"ד נמחק . בה' בי"ת נמחק . כה' כ"ף נמחק . וה' וי"ו נמחק . לאחריו כיצד . אלהינו נ"ו נמחק . אלהיכם כ"ם נמחק . אחרים אומרים דלאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם . א"ר הונא הלכה כאחרים . כל שלמה האמורים בשיר השירים קדש . לאו לענין שאין נמחק קאמר . אלא לידע פירושו [ב] דומיא דכל מלכיא האמורים בדניאל :

כד ובכל הכנויין הרי אלו וכו' . ת"ר אין אלה אלא שבועה שנאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה . אמר [דף לו ע"א] רבי אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנאמר ויבא אותו באלה וכתיב בנבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים . ומהכא נמי שמעינן דבעינן אחד מן הכנויין באלה ובשבועה דכתיב אשר השביעו באלהים וכתיב נמי לא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אלמא שאין מוזהר אלא שלא ישבע בשם והא דלא אמר דבשמי הוי שם המיוחד דוקא כדאמר (סוטה דף לח.) גבי ברכת כהנים ושמו את שמי על בני ישראל (במדבר ו) שמי המיוחד . משום דסיפא דקרא מוכיח וחללת את שם אלהיך משמע שאף על הכינויין הוא מוזהר וכ"כ לא תשא את שם אלהיך [ג] (ב) והרמב"ן ז"ל דקדק דשבועת ביטוי לא בעינן שם ולא כנוי מדקאמר במתניתין [ג] [ד] דלא הוי שבועה . ואי אפשר לפרש שאמר לא אוכל היום (היום) באלהים . דא"כ נ"ל [ג] לאו היינו עיקר שבועה כדאמר פרק אין מעמידין (דף כח.) דא"ר יוחנן לאלהא ישראל לא מגלינא אע"פ שלא הזכיר שבועה ואמרי' נמי במס' נדרים (דף כב.) [ה] מרי אלהא לא אכילנא אלא ע"כ באומר לא אוכל קאמר שהוא כמוציא שבועה מפיו . אלמא דשבועת ביטוי לא בעי אפילו כנוי . ואפשר שידות הן [ו] כדאמרינן בפרק שני דנדרים (דף טז.) דהא שבועה שלא אוכל הוי שבועה אע"פ שלא הוציא שם מפיו והיינו ידות והראב"ד ז"ל כתב שאין שבועת ביטוי צריכה שם וכנוי לקרבן ולבל יחל . אבל לעבור לענין מלקות צריך כנוי דכתיב לא תשבעו בשמי וכתיב לא תשא את שם אלהיך וגו' :

כה תניא ארור בו קללה בו נדוי בו שבועה . פי' אם אמר החכם בלשון נדוי פלוני יהא ארור הוא מנודה כאילו א"ל הוי בשמתא . ואם אמר אדם לחבירו בלשון שבועה וקבלו עליו שבועה היא . ואם קלל חבירו ואמר ארור הוא לה' חייב המקלל . בו נדוי דכתיב אורו מרוז אמר מלאך ה' . ואמר עולא בארבעה מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז [ו] איכא דאמרי גברא רבה הוה ואיכא דאמרי כוכבא הוה דכתיב מן השמים נלחמו הכוכבים . [ט] קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל וכתיב ארור האיש . בו שבועה דכתיב ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש וכתיב ויהונתן לא שמע בהשביע שאול את העם : **כו אמר** ר' אסי בר חנינא אמן בו שבועה בו קבלת דברים בו אמנת דברים . בו שבועה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן . בו קבלת דברים דכתיב ארור האיש אשר לא יקים . בו אמנת דברים דכתיב ויאמר ירמיה אמן יקם ה' את דברך : **כז אמר** ר"א לאו שבועה הן שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו תרי זמני הן תרי זמני . דכתיב לא אוסיף עוד להכות כל חי ולא יהיה עוד המים למבול .

וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי ומדלאו לאו שבועה הן הן נמי שבועה . והוא שמתכוון לשם שבועה כמו שהקב"ה אמר לשם שבועה . שני פסוקים הללו הביא רב אלפס [ז] וראיתי בגמרות תרי קראי אחריני דלא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד המים למבול . ואין נראה לי לא כגירסת הספרים ולא כגי' רב אלפס אלא הני תרי קראי שאמר הקב"ה לנח כשבנה מזבח והקריב קרבן וערבה עליו מנחתו והבטיחו שלא ישחית עוד עולמו דכתיב וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף עוד לקלל [את] האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות כל חי כאשר עשיתי והנך תרי לאוין אמר הקב"ה לנח לשם שבועה כי לא רצה נח לעסוק בפריה ורביה עד שנשבע דכתיב וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך וכתיב ויצא נח ובניו ואשתו כמו שכתוב בבואם אל התיבה ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו שנאסרו בתשמיש המטה כל ימי היותם בתיבה והתירם הקב"ה בצאתם ולא רצו לקבל ההיתר עד שנשבע להם אבל הנך תרי קראי לא יכרת ולא יהיה עוד המים למבול דכתיב בפרשת הקשת לא לשם שבועה נאמרו אלא לסיפור דברים . להבטיח שבראיית הקשת ישכך חמתו ולא ישחית עולמו . תדע לך דתלתא לאוי כתיבי התם . ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר . וא"כ ליבעי תלתא לאוי ואי מצרפ' להו ליבעי חמשה לאוי . אלא ודאי לא חשיב אלא הני תרי דכתיב ויאמר ה' אל לבו שאמר לשם שבועה ודומיא דהגי שאמר זה אחר זה בלא הפסק אבל אם מבקשים האדם על הדבר ואמר לא אעשה ובקשהו שנית ואמר לא אעשה אין בזה בית מיחוש : [ח] המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר בלא תעשה . עצמו דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד וכדר' אבין דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה . חבירו דכתיב לא תקלל חרש . ירושלמי הא דתנן עובר בלא תעשה מהו ללקות . חברייא אמרין אין לוקה . א"ר יוסי משום דהוי לאו שאין בו מעשה . וחזינן ליה לגאון דאמר לוקה . דאמרינן (לעיל דף כא.) א"ר יוחנן משום ר' יוסי הגלילי כל מצות לא תעשה שבתורה יש בו מעשה לוקין עליו . אין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם : **הדרן עלך שבועת העדות**

פרק חמישי

א [דף לו ע"ב] **שבועת** הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשירין ובפסולין . בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אין חייב עד שיכפור בו בב"ד . וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב . וחייב על זדון שבועה [א] ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה גרידתא ומה חייב על זדונה אשם בכסף שקלים :

ב ירושלמי וכחש בעמיתו לכשילא בדין בשבועה פרט למכחש בא' מן השותפין . פרט למכחש בעדים ובשטר . א"ר יוסי הדא אמרת שנים שלוו מאחד אע"פ דלא כתבו [זה לזה] אחראין וערבאין זה לזה . ולא עבדין כך . שנים שהפקידו בא' ובא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו יעשה ככופר על חלקו ויהא חייב . אחד שהפקיד לשנים כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב . הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא מביא קרבן על חצי פרוטה . תמן כל שבועה חלה על פרוטה . הכא שבועה חלה על חצי פרוטה . ופירש הרמב"ן ז"ל וכיחש בעמיתו לכשילא בדין בשבועה כלומר שילא ונפטר מהודאתו באותה שבועה שאילו הודה היה חייב לשלם ובשבועה זו נפטר ממנו פרט למכחש באחד מן השותפין כגון שבא אחד מן השנים שהפקידו אצלו ותבע והוא כפר בו ונשבע פטור מפני שלא היה חייב ואין רשאי ליתן לאחד מהן חצי מן הממון עד שיבא חבירו עמו ויתן לשניהם כדמפרש ואזיל ונמצא שלא היתה הודאתו מחייבתו ליתן לו כלום עד שיבא עמו חבירו הלכך לא נתחייב בשבועתו . א"ר יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"פ שאין כותבין אלא פלוני ופלוני לוינו מפלוני מנה חייב כל אחד לשלם הכל . פירוש הדא אמרה דכי היכי דאמרי' בשנים שהפקידו אצל אחד באם בא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו ולא יכול למימר לזה כל ה' ממנו נתחייב' בחלקו אלא יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם . אף שנים שלוו מאחד יכול לומר לשניכם הלויתי ואין אחד מכם נפטר בחלקו אלא כל אחד מכם חייב לשלם הכל ולא עבדין כן פירוש לא נהגו לעשות כן אלא כולן כותבין אחראין וערבאין זה לזה לשופרא דשטרא והדר מפרש לברייתא שנים שהפקידו כאחד ובא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו והאי אין כמו אי . כלומר אם היה דין ששומעין לו יעשה ככופר על חלקו של זה ויהא חייב שהרי בבית דין יצא ידי שבועה מזה וכשיבא חבירו או יודה לו בחלקו או יכפור שהרי כל אחד שלו הוא תובע ולזה אין בחלק זה דין ודברים שהרי כל אחד מכיר את חלקו ונוטל . אלא מדקפטר ליה בברייתא ש"מ שאין שומעין לו . א' שהפקיד לשנים כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב שכל אחד מהן מחייב על הכל הלכך כופר בממון הוא . ופריך אם אתה אומר שחייב כל אחד ואחד נמצאת אומר שאם הפקיד אצלם פרוטה והשביע את זה וחזר והשביע את זה כל אחד חייב נמצא שמתחייב קרבן כל אחד על פחות מש"פ והתורה אמרה לאשמה בה פרט לפחות מש"פ בירושלמי פרק [ב] שבועת הדיינין [ג] ושני תמן כל שבועה חלה על ש"פ

הגהת הב"ח א סי"ן דל"ת משדי אל"ף דל"ת מאדני צד"י בי"ת מצבאות : ב ומתניתין נמי דקתני צבאות משמע דהוי שם :

הגהת הגרי"פ [א] בגמרא וברב אלפס הגירסא יככה : [ב] צ"ל לאו לאו כן העתיק בכ"מ מלשון הרמב"ן [ג] צ"ל לאו לאו : [ד] ע"ש שכתב דכתיב ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ וכתיב ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וכו' :

תפארת שמואל

(א) כיון דבשעה שהשביעתו כו' . נ"ב מדבריו יראה שאם היה חוזר אח"כ העד מדבריו והשביעוהו שחייב שהרי צריכים לעדותו בשעה שהשביעוהו וק"ל: (ב) והרמב"ן ז"ל וכו' וא"א. לשון רש"ל נראה בעיני דלא פליגי על הרמב"ן וה"ק מה שאמר הרמב"ן שא"צ שם וכנוי לאו לענין חיוב מלקות וקרבן אלא לענין איסור קאמר והטעם משום דהשבינן כידות אבל לענין שבועה ממש בעינן שם וכנוי אבל מ"מ היכא שמזכיר שם או כנוי א"צ לשון שבועה כמו אלהי ישראל לא מגלינא לאפוקי דעת הרמב"ם וסמ"ג דס"ל דבעי שם או כנוי וג"כ לשון שבועה ואלה ומה שפירש דדעת הרמב"ן דמודה לענין קרבן שבועה ואינו מביא ראייה אלא לענין איסור כ"ה להדיא בדבריו ומה שפירשתי שידות לשבועה אינם לקרבן ומלקות אלא לאיסור פירשתי בבאורי הסמ"ג ומה שפירשתי דהרא"ש אינו חולק על הרמב"ן היה בידי לפרש שחולק וה"ק לעולם בלא שם וכנוי לא הוי שבועה כלל אפילו לאסורא והכי איירי שמזכיר השם והומר לא אוכל תרי זמני וכמו שפירש הרמב"ם והסמ"ג ומה שקשה א"כ למה לי לאו וכו' ע"ז קאמר לעולם בלא שבועה אפילו מזכיר השם אינו אלא ידות כההיא דפ"ק דנדרים דאיירי אפשר נמי שהדיר בשם אלא שהזכיר לשון שבועה וכ"מ קנא לשם שעיקר ההדום שלא הזכיר לשון שבועה אבל בלא הזכרת השם או כנוי ליכא שבועה כלל · אבל מה אעשה שבטור י"ד לא משמע כן אלא קאי אהיכא שלא הזכיר שם וכנוי דהוי ידות ע"ש ע"כ לשון רש"ל ז"ל : הדרן עלך שבועות העדות

פלפולא חריפתא

ועכו"ם ומקדש ומגרש וכ"כ רבינו בפרק מרובה וכתב הר"ן ובפ' יש נוחלין לא חשיב אלא תרי בר מעכו"ם וקידושין ולא פליגי דמגדף בכלל עכו"ם הוא ומגרש בכלל מקדש דאתקש הויה ליציאה וכתב עוד ולא ידענא מ"ש הכי ומנא להו לרבנן הכי ונראה בעיני דבשאר מילי דלא תמירי כולי האי שאדם עושה אותם לא בגמר דעתו הוא עושה אותם אלא דעתו שיוכל לחזור בו תוך כדי דבור אבל הני כיון דתמירי כולי האי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומש"ה חזרה בהני אפילו תוך כדי דבור לא מהניא וכ"כ בפרק בתרא דנדרים ושם דחה לדברי הרמב"ן בשם ר"ת בזה : [ר] שלום עליך רבי עיין פרק מרובה גבי אתמר עד זומם : [ש] לא מהימנא וכך סתם בפרק הניזקין וצריך עיון בדברי רבינו פ' המדיר דהתם לא פסק כך ובטא"ה סימן קט"ז פסק כבהמדיר והב"י לא העיר כלום : [ת] משביע אני עליכם וכן כולהו מסקינן בהו בגמרא דמסיים בהו בשבועה : [א] ה"ג ברי"ף אל אלה אלהי אלהיך אלהיכם אהיה אל"ף דל"ת יו"ד ה"י שדי צבאות ובגמרא נמי ל"ג אלהי האלהים וכתב ב"י טוי"ד סי' רע"ו דלספר רבינו שכתוב בו אלהי האלהים (ובקצור כ"י גרסינן נמי אלהי האלהים) דלאו למימרא דשני השמות האלו כשהם סמוכים זה לזה קדש דליתא אלא הראשון קדש והשני חול כדאיתא במס' סופרים וטעמא דהאלהים בתרא קאי אשופטים ושרים והוא יתברך שופט עליהם כי רס ס' ע"כ כ"ש דאהיה אשר אהיה שכתב בספר רבינו ובגמרא נמי הכי איתא דודאי לאו למימרא דאשר נמי אינו נמחק אלא נקט לקרא כדאיתיה:[ב] דומיא דכל מלכיא דבגמ':[ג]והרמב"ן ז"ל דקדק כו' עיין בר"פ דנדרים:

[ד] דלא הוי שבועה פי' כשאומר לא : [ה] ה"ג מרי כולה לא אכילנא · מרי כולה וכו' וכן מן הירושלמי דספ"ק קירי פירי כו' יש נמי ראיה : [ו] ה"ג כדאמרינן פרק שני דנדרים כך נ"ל והוא דף י"ו ובב"י סי' רל"ז כתבו בזה הלשון כדאמרינן בפ"ק דנדרים דידות שבועות אסורים : [ז] איבא דאמרי כו' כ"כ הרי"ף ואיתא בגמרא דפרק ואלו מגלחין דף ט"ז : [ח] המקלל עצמו כו' דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד תמהו בתוס' דא"כ החובל בעצמו נמי ואפליגו בחובל תנאי כמ"ש בס"פ דלעיל גבי נשבע לבטל המצוה כו' : סליק פרק רביעי

פרק חמישי [א] ה"ג ועל שגגתה עם זדון השבועה ואינו חייב על שגגתה מה חייב : [ב] שבועת הדיינים והתם מייתי ליה רבינו : [ג] ושני תמן כל שבועה כו' וכן העתיקו הר"ן ותי'ו

שהרי כל אחד חייב על הכל. אבל במפקיד חצי פרוטה שבועה חלה על חצי פרוטה בתמיה ורב אלפס הביא הך דר' יוסי בקולר. ור"ח ז"ל פסק כן. ושמעינן מינה דשנים שהפקידו אצל אחד ובא אחד ליטול חלקו אין שומעין לו. אלא אי איתיה לחבריה במתא ושמע ולא אתא [ד] שליחותיה עבד ובכולהו משתעי דינא בהדיה. ואי מודה יהיב ליה כוליה ממונא כיון דידע חבריה דהא תבע ליה ולא אתי אלמא לא קפדי אהדדי וניחא להו כמאי דעביד כל חד מנייהו. וה"ר אפרים היה דוחה הירושלמי משום דבגמרא דידן לא אשכחן טופר באחד מן השותפין דפטור בכה"ג. אלא כגון דאתו תרוייהו ואמר מתרוייהו יזפת. ולאו דחויא הוא דתרתי מתניתין נינהו והיא דגמרא דידן תני פרט למודה אלמא משום הודאתו הוא פטור הלכך לא משכחת ליה אלא דאתו תרוייהו ומודה לאחד וכפר לאחד. והתם תנא פרט למכחש אע"פ שעכשיו אין מודה לחבירו. ויש מקשים מהא דתניא בתוספתא פ"ק דבבא מציעא שנים שלוו בשטר אחד ופרע אחד שלו השטר עומד במקומו והלה כותב לו התקבלתי את שלך מדקתני את שלך מכלל דלא מחייב בחלק חבירו. ולא קשה דהתם איירי כשפירשו פלוני לוה מנה ופלוני לוה מנה. [ה] וכן משמע הלשון. והראב"ד ז"ל פי' הירושלמי הדא אמרה מדקאמר פרט למכחש באחד מן השותפין דהוה ליה כפירת דברים. שהרי חבירו יכול לתבוע את הכל. איסתכח כי היכי דשנים שהלוהו אחד מהן יכול לתבוע כל החוב הכי נמי שנים שלוו ונמצא אחד מהן פורע הכל. ואינו מחוור לי [ו] שאין הירושלמי מתפרש לו יפה ועוד דודאי אם אחד מהן יכול לתבוע הכל כיון שקדם זה ותבע נפטר הלה משניהם בשבועה כיון שתבע זה ונשבע שלא הפקידתה אצלי [ז] אין חבירו יכול לתבוע אלא חלקו. ואפילו בחלקו נמי אם תבעו ונתחייב לו שבועה הראשונה אין חוזר ונשבע אלא נפטר בשבועה ראשונה דאמר שבועה לאחד שבועה למאה כדאיתא פרק מי שהיה נשוי (דף לד.) כל זה רובו מדברי הרמב"ן ז"ל. וכן כתב רבינו אבי העזרי אלא שכתב שנתחייב האחד בכל מדין ערב ולא יגבה מן אחד הכל אלא א"כ לא ימצא לגבות מחבירו חלקו. אבל לפי דברי הרמב"ן יגבה ממי שירצה וכן נראה הלכה למעשה: ג [דף לז ע"ב] **אמר** רבי יוחנן הכופר בממון שיש עליו עדים חייב בשטר פטור ומסיק טעמא משום דהוה ליה שטר שיעבוד קרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שיעבוד קרקעות. הקשו התוס' מ"ש שטר מעדים דעדים נמי שעבוד קרקעות הוא דהא ר' יוחנן הוא דאמר בפרק גט פשוט (דף קעה:) דמלוה על פה גובה מן היורשין ומן הלקוחות משום דשיעבודא דאורייתא ועוד קשה דלמ"ד שיעבודא דאורייתא מודה מקצת דחייב רחמנא שבועה וכן ע"י עד אחד היכי משכחת לה הא הוה ליה כפירת שיעבוד קרקעות ותירץ כגון שמחל לו השיעבוד [ח] או כגון שאין לו קרקע והרמב"ן ז"ל כתב [ט] דהא בורכתא דכל מודה מקצת שאין בו עדים כאן חייב דאפי' תבעו נמי מנה לי בידך בשטר ואבד ממני השטר והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים בשטר חייב הוא שבועה דאורייתא כיון דאמר דאין השטר כאן ואין יכול לגבות בו מן המשועבדין לאו שעבוד קרקעות מקרי. ואין דבריו נראין לי דכיון דשיעבודא דאורייתא [י] אפי' מלוה על פה נמי נשתעבדו נכסיו והא דלא גבי מיתמי ומלקוחות משום דאין המלוה ידוע כיון שאין עדים בדבר ואפילו הלוה מודה דחיישינן לקנוניא (א) ואם היה הלוקח מודה בהלואה היה גובה ממנו הלכך אין שיעבוד קרקעות תלוי לא בעדים ולא בשטר למאן דאית ליה שיעבודא דאורייתא אלא [על] כל הלואה נשתעבדו נכסי הלוה:

הדרן עלך שבועת הפקדון

פרק ששי

א [דף לח ע"ב] **שבועת** הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה. ואם אין הודאה ממין הטענה פטור כיצד שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב. האי שתי כסף [א] מפרש בירושלמי שתי מעין דגרסי' התם תני הטענה ב"ש אומרים מעה כסף וב"ה אומרים שתי מעה כסף ומפרש טעמא דב"ה דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף אם נלמד שאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה כבר כתב לאשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה. מכאן (עד) שיש כאן יותר מכסף. וכמה הוא שתי מעין. או כסף פרוטה יותר מכסף שתי פרוטות סוף מטבע כסף מעה פי' שאין מטבע כסף בשקל צורי פחות ממעה והוא גרה המוזכר בתורה והא מעה או כלים מה כלים שנים אף כסף שנים. והפרוטה כתבו ר"ח ורב אלפס ז"ל שהיא חצי שעורה ואמרינן בפ"ק דקדושין (דף יב.) דקל"ב פרוטות יש בדינר נמצא בשתי מעין ס"ד פרוטות שהן ממשקל ל"ב שעורה של כסף נקי ובפחות מכאן לא מחייב שבועה: **גמ'** היכי משבעינן ליה [ב] אמר רב חסדא משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה דכתיב ואשביעך בה' אלהי השמים. א"ל רבינא לרב אשי כמאן כר' חנינא בר אידי דאמר בעינן שם המיוחד א"ל אפילו תימא רבנן דאמרי אפילו בכינוי חייב ומאי שבועה האמורה בתורה לאתפוסי חפצא בידיה כאליעזר עבד אברהם [ג] דכתיב וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם וישבע לו וכדרבא דאמר רבא האי דיינא דאשבעי' בה' אלהי השמים ולא אתפסי' לנקוט חפצא בידיה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר וא"ת מ"ש דרבנן ילפי מהתם לחפצא וי"ל דרבנן סברי כיון דכתיב אלהי השמים [ד] היינו נמי כנוי ורבי חנינא בר אידי סבר כיון דכתיב ה' אלהי השמים הוי שם המיוחד כלומר ה' שהוא אלהי השמים. אי נמי הא דבעי' אנקוטי חפצא [ה] לאו דילפינן מהתם אלא אסמכתא בעלמא היא ותקנת חכמים להטיל אימה על הנשבע לכן נותנין לו הספר תורה או חפץ של מצוה בזרועו ושליח ב"ד משביעו בשם או בכנוי ולהאי שינויי' ניחא דלא בעי אנקוטיה חפצא בשבועת עדות וביטוי ופקדון [ו] כשהוא מושבע מאחרים: ב **וכתב** רב אלפס ז"ל בתשובה כופר הכל שהשביעוהו שבועת היסת בלא אנקוטי חפצא ואח"כ מצא התובע עד אחד משביעו אותו שנית שבועה דאורייתא באנקוטי חפצא ורש"י כתב ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה לפי שעונשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה *דהא אמרינן (לעיל דף לו.) ארור בו שבועה: ואמר רב פפא האי דיינא דאשבע בתפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. והלכתא כוותיה דרבא ולית הלכתא כוותיה דרב פפא.

הגה"ה

ואנו רגילין לומר על דעת המקום ועל דעת ב"ד אנו מחרימין)על דבר כך וכך שכך הוא כמו שטוען וכו' ודוקא בעשרה דאי בפחות מעשרה אין החרם חל ואין כאן שבועה כמו שפסק ר"ת מההיא דפירקי דרבי אליעזר · מא"ז :

הלכתא כוותיה דרבא דהא לא נקיט מדעם בידיה ולית הלכתא כוותיה דרב פפא דהא נקיט מדעם בידיה. שבועה מעומד דכגמר דין דמיא ות"ח מיושב דכבוד תורה עדיף. שבועה בס"ת ות"ח לכתחלה בתפילין: ת"ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה פירוש בכל לשון שהוא מבין ואומר לו הוי יודע [דף לט ע"א] שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן נפרעין ממנו וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרוביו שנאמר ומבשרך לא תתעלם · כל עבירות נפרעין ממנו וכאן נפרעין ממנו ומכל העולם כולו שנאמר אלה וכחש ורצח וגנוב ונאוף וכתיב בתריה על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה · כל עבירות שבתורה יש לו זכות תולין לו עד שנים ושלשה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר והוצאתיה נאם ה' והוצאתיה לאלתר ובאה אל הגנב זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלים אותו שבועה מכלה אותו: ג **ואם** אומר איני נשבע פוטרין אותו מיד פרש"י שלא יחזור בו קודם שילא מב"ד והא דאמרינן בפרק המפקיד (דף לד.) אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו. מיהדר קהדר ביה היינו קודם שילא מב"ד אי נמי אפי' אחר שילא אי דעתו למיהדר אע"ג דלא מצי לא מקני ליה כפילא כיון דבעי אטרוחיה לבי דינא כההוא עובדא דהתם דאפקיד כיפי וכן מוכח התם דאי מצי למיהדר ביה אמאי אית לן למימר דלדחויי קמיכוין דעומד וצווח איני משלם אלא ודאי כיון דלא מצי למיהדר ביה אנו תולין דלדחויי קמיכוין ודלא כר"ת שפירש שיכול לחזור ודחק בכאן לפרש פוטרין אותו מיד כלומר וממהרין אותו לפרוע כדי שלא יחזור בו והאי דפרק יש נוחלין (דף קכח.) עבדי נגנבת והוא אומר לא גנבתי רצונך השבע לי ונטול ונשבע אין יכול לחזור משמע דוקא כשנשבע אבל קודם שנשבע יכול לחזור לעולם דאי לאחר שילא מן ב"ד אין יכול לחזור לאשמועינן רבותא טפי דאפי' קודם שבועה אחר שילא מב"ד אין יכול לחזור בו הלכך נראה כספרים דגרסי נשבע אין יכול לחזור בו ומיירי אחר שילא מב"ד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכשמשביעין אותו אומרים לו [ז] הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד*: ד [דף לט ע"ב] **הטענה** שתי כסף אמר רב כפירה טענה שתי כסף ושמואל אמר הטענה עצמה שתי כסף אפילו לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב. כך כתוב בספרים ורש"י גורס אף כל דבר חשוב. דבכלים אמרי' לקמן (דף מ:) דאפי' בכפירה מחט. ואין נראה דמחט נמי דבר חשוב שיש עליו חשיבות כלי ואתי לאפוקי מרוקא כדאמרי' פרק הזהב (דף מז.) במגא דכשר למיקני' ביה לאפוקי מדשמואל דאמר קונין במרוקא. אי נמי בכלי בעינן שוה פרוטה. והכי אמרי' בירושלמי טענו שתי מחטין והודה לו בא' מהן חייב א"ר חנינא והן יפות שתי פרוטות כדי שתהא טענה פרוטה והודאה פרוטה. ודלא כרב האי גאון ז"ל שכתב בשערי שבועות טענו שתי מחטין חייב [ח] ואע"פ שאין שוות פרוטה אלא ודאי בעינן שתהא כל אחת ואחת שוה פרוטה וכיון שיש בה חשיבות ממון וראוי למלאכה חשוב כשאר דבר [ט] ששוה מעה. תנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי לאו משום דחסרה לה טענה מי סברת שוה קטעין ליה פי' מי סברת הטוען בכהם שתי כסף לי בידך פר"ל שוה שתי כסף ומכל דבר שיודה לו הוי ממין הטענה לא דוקא קתני. אבל רב סבירא ליה דהטוען שתי כסף בכהם שוה כשתי כסף קאמר. אבל אין לפרש מי סברת [י] שטען שוה כסף בפי' דוקא קתני כלומר שאמר בשהם שתי כסף הוי דוקא לכ"ע א"כ הא דקאמר לקמן הא שמע דינר זהב זהוב יש לי בידך וכו' טעמא דאמר דינר זהב זהוב הא סתמא שוה קטעין ליה ופריך מינה לשמואל תקשה נמי לרב דהא איהו נמי-

הגה"ה

שלא יעריס בפרעון כי קניא דרבא ועל דעת המקום כי היכי דלא תיהוי ספרה לשבועתייהו כי לא יסכים עמהם הקב"ה כך פירש רבינו שמואל הלכך אותן בני אדם שמקבלים חרם) בבהכ"נ בעבור המס ומתקבלים עשרה והולכים בביתם בתאי ומתירים ללו במים אדירים והעלו חרם בידם ונשארים בעונש החרם ובגזילות הרבים ואותם שמבטלים החרם בלבם כשבליה ליבור נותן חרם עבור המס או עבור עדות או כיוצא בהן אין בהן תועלת כיון שש"ץ אומר על דעת המקום ועל דעת הקהל והחרם ניתן כדין ולא שלא כדין אין בידם להתיר ואין הקב"ה מסכים עמהם · מיהו אותם שהאנס משביעם שלא יצאו או יבריחו הון לעירו כלום מותר להם להערים ויחשבו בלבם שלא יצאו היום או שלא יבריחו היום כלום חוץ לעירו: יש שאלה בשבועה והיכא שאמר נשבע אני בהקדוש ברוך הוא אין בה שאלה ואין בה התרה ולפי דברי הרמ"ה יש שאלה והתרה והערוך כתב בשם הגאון הנשבע בעשרת הדברות ובס"ת אין לו התרה לעולם והשיב ריצב"א דאם התירוהו בדיעבד מותר אלא דקפיד קרא דאין מתירין לו אלא בפני המשביעו והמדירו ור"ת מפרש דבדבר שעשה לו טובה כדי שישבע או ידור לו אין לו מתירין אלא בפניו · הנודר בתורה או נקט לה בידיה ואמר בה דבריו קיימים אפילו לא אמר במה שכתוב בה ואי מתני' אארעא לא אמר כלום וצריך שאלה לחכם מדרבנן שלא יקילו בנדרים ואם ת"ח הוא אינו צריך שאלה מיהו לכתחלה אין מתירין לתלמיד ובדיעבד אם התירוהו מותר מעשה באחד שפתח לפניו חמשה חומשי תורה ונשבע ואמר כך יעזור לי דיאו והתורה הזאת שאקיים אלו התנאים והשיב ריצב"א דדין נשבע בס"ת אין כאן כיון דמחתא אארעא כ"ש לחד לישנא דנדרים דאפי' נקיט לה בידיה בעינן לומר במה שכתוב בה ושבועה בשם יש כאן אע"פ שלא הזכיר אלא בלשון לעז מידי דהוה אמר כולה שבועה ונדר מועלין בלשון לעז ותסרון השם שאין מזכיר בשבועה אין מגרע שבועתו בכך וכ"ש אם מזכיר ה' שמה בלשון לעז ואפי' לא הזכיר בתחילת דבריו לשון שבועה שמועיל מא"ז:

*) עי' בהערה ס"פ שלישי

פלפולא חריפתא

ואין תימה דקאמר המן אדהכא שכן לשונו של הירושלמי כמו שכתב רבינו בס"פ דלקמן וגם בבבלי מצאנו כך בפ"ב דמסכת ע"ז דקאמר והכא הכ"ל והתם אבל בירושלמי שלפנינו איתא הכי ומה כא אילו נשבע ונשבע שמא אין מביא קרבן על חצי פרוטה תמן כל שבועה חלה על שוה פרוטה הכא אין שבועה חלה על שוה פרוטה ע"כ וצ"ל דה"פ ומה כא כלומר אם כך הוא ויראה לי עוד שצ"ל ומהכא כלומר ולטעמיך אילו נשבע ג' פעמים דתנן שחייב על כל אחת ואחת אי מחלקים הפרוטה שמא התם נמי אין נמצא שמביא קרבן על חצי פרוטה אלא מאי אית למימר תמן כל שבועה מן השלשה שבועות כל אחת חלה על שוה פרוטה הכא אין שבועה כו' בתמיהה וכי הכא ליכא נמי למימר הכי דכל שבועה אפרוטה ועי"ל דהכא קאי אמאי דמתמה מעיקרא מלאשמה בה ואע"ג דלא אמרה בהדיא מ"מ מינה קא מתמה וכדמפרש לה רבינו דמינה מתמה והשתא א"ל לפרש בלשון בתמיהה: [ד] **שליחותיה** עבד והכי מוכח בפרק מי שהיה נשוי (דף נ"ד) דאמרינן כגי תרי אחי או תרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד כו': [ה] **וכן** משמע הלשון כלומר לשון את שלך דבעינן למידק מכלל דלא מחייב בחלק חבירו ליתא להך דקדוק אלא את שלך משמע שכותב לו כן משום דמפורש בשטר פלוני לוה מפלוני מנה ופלוני לוה מפלוני מנה: [ו] **שאין** הירושלמי מתפרש לו יפה דהיכי קאמר יעשה ככופר כו' ויהא חייב שהרי חבירו יכול לתבוע את הכל ויודה לו נמצא שככפר לא היה אלא כפירת דברים: [ז] **אין** חבירו יכול לתבוע אלא חלקו כשיהיה לו תביעה וטענה אחרת ממה שטען הראשון אבל כשאין לו טענה אחרת אלא כמו שטען הראשון בהא מסיק דאפילו על חלקו כו': [ח] **או** כגון שאין לו קרקע עיין בפרק הזהב גבי אין מטבע נעשה חליפין גם עיין מה שכתבתי בתוספות יום טוב בפרק דלקמן בדבור והודאה בשוה פרוטה: [ט] **דהא** בורכתא כלומר דבר בורות הוא ובור הוא מי שאמר דבר זה כ"פ הערוך: [י] **אפילו** מלוה על פה בלא עדים: הדרן עלך שבועת הפקדון:

פרק ששי [א] **מפרש** בירושלמי בתי מעין ובבבלי נמי מפורש מדתני ר' חייא לסיועיה לרב שתי כסף חייב כו' מעה פטור לקמן דף מ' ע"א ורש"י מפרש במתני' מדתנן שתי לשון נקבה ומיהו עדיין צריכין אנו לירושלמי דמייתי ליה מקרא: [ב] **אמר** רב יהודה גרסינן כרי"ף וכגמרא אמר רב: [ג] **דכתיב** וישם העבד כלומר דואשביעך דנקט רב יהודה סמיך על המעשה דבתריה דכתיב וישם העבד וגו' וכרי"ף כתוב דכתיב שים נא ידך וכתיב וישם העבד וגו' ולפי זה רב יהודה דנקט ואשביעך אדקמיה ואדבתריה סמיך: [ד] **היינו** נמי כנוי שכל השמות מלבד השם המיוחד כולהו הקרו כינויין כדאיתא בפרק שבועת העדות אפיסקא דבכל הכינוין כו': [ה] **לאו** דילפינן מהתם והשתא רבנן לא ילפי כלל מהתם: [ו] **כשהוא** מושבע מאחרים דהשתא הוי דומיא דשבועת הדיינין תוס': [ז] **הוי** יודע שלא על דעתך וכו' לא משום דלא אזלינן בתר פומיה אלא בתר דעתיה דהא מסקנא דגמרא ספ"ק דבתר פומיה אזלינן אלא היינו טעמא דחיישינן משום קניא דרבא כדאיתא התם אע"ג דכשאומרים של דעתנו תו ליכא למיחש לקניא דרבא דא"נ איתא הא אומרים לו על דעתנו מ"מ כשירצה לדיין לד רמאות מפרש ליה בשבועתו בהדיא כמ"ש רבינו בריש ב"מ: [ח] **ואע"פ** שאין שוות פרוטה ולדבריו הא דאמרינן (פרק הזהב דף נ"ה) דאין ב"ד נזקקים בפחות משוה פרוטה דוקא בממון אבל בכלים נזקקים כ"כ ב"י סימן פ"ח וקשה לי דאדמותיב רבא לרב קטינא דאמר נזקקים מדנקדש אהרבי פחות מש"פ ש"מ דלהדיוט לא ומשני דרב קטינא בגמר דין קאמר הא ה"מ לשנויי דרב קטינא בכלים קאמר ומיהו משמע ליסנא דרב קטינא הוא טפי בכל דבר ולגמר דין מלאוקומי ליסניה אף בתחלת דין ודוקא בכלים: [ט] **ששוה** מנה כלומר כל מיטע הוא כשוה מעה וטוענו ש"י מהטין הרי כטוען שוה שתי מעות: [י] **שטען** שוה שתי כסף בפי' ובהכי הוא דאמר רב דכי טען אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום דחסרה ליה טענה דוקא קתני ובהכי

תפארת שמואל

(א) ואם היה הלוקח מודה וכו' · פי' מן התורה אבל מדרבנן אפילו מודה אינו גובה מהלקוחות משום דלית ליה קלא משום תקנת הלקוחות א"נ ה"ק שהודה הלוקח שידע מזו ההלואה א"כ לא עבדינן ליה התקנה וק"ל · ולפי דברי התוספות והרא"ש כ"ש שאין נשבעין על שטר שהוא כתיבת ידו אע"פ דלא גביא ממשעבדי מ"מ לא גרע ממלוה על פה · והטור שכתב בסי' פ"ח שאין נשבעין על שטר ממש אבל שטר בכ"י במודה במקצת נשבעין עליהן שבועת התורה. בע"כ צ"ל שכתב לאותן דלא ס"ל כהתוס' והרא"ש · אלא כל היכא שאינו טורף ממשועבדים אין קרוי שעבוד קרקעות אליבייהו · כן נ"ל ודו"ק : הדרן עלך שבועת הפקדון

סבר דסתמא דוקא קטעין אלא ודאי בהא פליגי רב ושמואל דרב סבר דשתי כסף בסתם ודינר זהב בסתם שוה קטעין ושמואל סבר דוקא קטעין וכן פירש הראב"ד והרמב"ן ז"ל. וכיון דקי"ל כרב שמעי' מינה [כ] דמאן דתבע לחבריה ב' כסף יש לי בידך הלוואה והלה אומר לא כי אלא פרוטה ואפילו אומר אין לך בידי אלא קב וקב חטין ושעורין שהלויתני הוי הודאה ממין הטענה וחייב אבל בפקדון אי אפשר לומר שוה כסף קטעין אלא דוקא והלואה נמי לא אמרי' אלא בתובע מטבע היוצא בהוצאה כגון דינר זהב או כסף או מעות שאדם עשוי לשום כל דבר במטבע והוא נעשה דמים באחר אבל בליטרא זהב או כסף או מטבע שאין יוצא כגון של מלכים הראשונים דוקא קטעין ליה: ה"נ דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור וכן מוכח בירושלמי והשתא פריך בפשיטות הא סתמא שוה קתני וחייב ושמעי' מינה דמאן דתבע לחבריה דוקא כגון ליטרא זהב או דינר זהב זהוב ואודי ליה בשוה דא"ל שוה שתי כסף יש לך בידי לא אמרי' שוה שתי כסף זהב קאמר והוי הודאה ממין הטענה דהא קי"ל כרב דדינר כסף בסתמא שוה קאמר ואפ"ה פטור והיינו טעמא כיון דאיהו טעין דוקא ואידך אודי בשוה ה"ק אין לך בידי כלום בדוקא אלא אני חייב לך שתי כסף או שווין איזה מהן שאתן לך. ומיהו בתובע בשוה אע"פ שהודה לו בדבר שהוא דוקא חייב וכן הדעת נוטה דבכלל התביעה הויא ההודאה והיינו סיפא דמתני' דקתני כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב דהא טענה דפירות דומיא דשוה הוא דהא כור מכל הפירות טען ואיהו אודי בדוקא וחייב וכל זה דקדק הרמב"ן ז"ל. ומה שכתב אם תבעו ליטרא זהב או דינר זהב זהוב והשיב לו שוה שתי כסף לי בידך לא אמרי' שוה שתי כסף זהב קאמר והוי הודאה ממין הטענה משמע מתוך דבריו אם אמר בפירוש שוה ב' כסף זהב הוי הודאה ממין הטענה וחייב והא ליתא דהטוען לחבירו דינר זהב זהוב יש לי בידך אין יכול להשיבו שום טענה שיתחייב עליה שבועה אם לא שטענו דינר זהב (זהוב) מטבעות [ל] כפר"ח אפילו אם הודה לו במטבע שהוא חצי דינר זהוב פטור דהוי כמו מנורה גדולה וקטנה. ולא דמי למנורה בת עשר ליטרין ובת חמש ליטרין דהתם יכול לנוררה אבל מטבע טבוע אינו יכול לנוררה כ"ש אם הודה לו בזהב שאין טבוע שוה ב' כסף דלא הוי הודאה ממין הטענה. ומ"ש בתובע שוה והודה לו בדבר שהוא דוקא דחייב והביא ראיה מכור פירות לי בידך אין לך בידי אלא לתך קיטנית חייב. אין הנדון דומה לראיה דקיטנית נקראין פירות אבל שוה ודוקא תרי מילי נינהו [מ]. אבל נ"ל כדבריו מטעמא *אחרינא דכשהתובע טוען שוה כסף כל מה שישיב הנתבע חייב דהוי הודאה ממין הטענה שאין לך דבר דאין שוה כסף אבל כשהתובע טוען דוקא כל מה שישיב הנתבע לא הוי ממין הטענה אם לא מנורה בת עשר ליטרין ובת חמש ליטרין מפני שיכול לנוררה ולהעמידה על חמש ליטרין ולא תשתנה צורתה כיוצא בזה הטוען את חברו הפקדתי בידך ק' דינרין ממטבע פלונית והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים ממטבע אחרת לפרש"י שפירש שכל מיני מטבע חשובים כמין אחד חייב ולפר"ח שפירש מטבעות השוה דינר זהב פטור ופר"ח הוא עיקר כדמפורש בתוס'. תני רבי חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה אחת פטור וכן הלכתא [נ] ועוד דרב פפא דהוי בתרא סבר כדרב ועוד דמתני' דהכא ומתני' דהזהב דייקי כרב ומתני' דקתני כיצד שתי כסף יש לי בידך ארישא דמתני' קאי הטענה שתי כסף ולאו אמאי דסליק מינה ואם לא הודה ממין הטענה. אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו חייב דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכן הלכתא: ה **יש** מדקדקין מדקאמר אבל טענת מלוה וקאמר נמי אפילו לא טענו וכו' אלמא אין נשבעין בעד א' אלא בטענה וכפירה כלומר בטענת ברי אבל לא בטענה שמא. כגון שאמר לו עד אחד אמר לי שגזלת משלי מנה והלה כופר והביא את העד פטור משבועה הואיל ולא טענו טענת ברי וכן היה אומר ה"ר אפרים ז"ל תלמידו של רב אלפס ז"ל. והביא ראייה מדאמרינן בריש בבא מציעא (דף ד׳) הלך השוה שבכאן שע"י טענה וכפירה הן באין אלמא בטוענו ברי דוקא ולא בטוענו שמא. ולאו ראייה היא דטענה וכפירה [ס] פרש"י שזה תובע וזה כופר [ע] ואפי' בטענת שמא מ"מ תובע הוא. והר"ר יוסף הלוי גם הוא כתב כן שאין נשבעין ע"פ עד אחד אלא בטענת ברי. [פ] ורב אלפס לא סבירא ליה הכי כי הביא מעשה אחת לקמן בפרק כל הנשבעין בעסק חד גברא דאמר ליה לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתאי ופתחת ליה דלא באנפי ושקלת ניניה חד טוענא דכיתנא וא"ל אין פתחית ושקלית ודידי שקלית דאת אמרת למישקליה מחושבנא דאית לך גבאי ופסק דהוה ליה מחויב שבועה שאין יכול לישבע ומשלם. ואע"ג דטענת שמא הוא הואיל דלאו באפי' שקליה ולא ידע אלא ע"פ העד וקרא ומתני' דייקי הכי קרא דכתיב לכל עון ולכל חטאת הוא דאין קם אבל קם הוא לשבועה ומשמע בכל ענין דומיא דשנים. מתני' דהכא בהדיא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד א' מחייבו שבועה ושנים מחייבין ממון [צ] אפי' בטוען טענת שמא כגון שאמר גזלתני שלא בפני אי נמי בטוענו קטן מנה לאבי בידך הלכך גם אחד מחייב שבועה ומה שאומר אין למידין מן הכללות אין דבריו נכונים שלא אמר אין למידין אלא היכא דמוכח' מילתא במתני' או בגמרא אבל אנן לית לן לשבושי כלל גדול שמסרו לנו רבותינו ז"ל דא"כ אין לדבר סוף ולא נסמוך על הש"ס הערוך בידינו שהרי רובו כללות ובירושלמי מקשה אהך כללא והרי ב' מחייבין אותו קרקע שנייה היא שאין נשבעין על הקרקעות והרי מחייבים אותו קנס שנייה היא שאין נשבעין בקנס. פי' רבינו שמואל ה"ק בכל דבר שנשבעין עליו עד א' מחייבו שבועה אבל דבר שאין נשבעין עליו כגון קרקעות וקנס [ק] שאם אפילו יודה פטור אין עד א' מחייבו שבועה ואם איתא הוה ליה לאקשויי והרי שנים מחייבין אותו בשמא אלא ודאי כלל זה אמת חוץ מאותן שני דברים שהקשה בירושלמי קרקעות וקנס. הרמב"ן:

ושבועת שומרין איכא פלוגתא בין רבוותא איכא מ"ד דלא מיחייב אלא בכפירת שתי כסף דכי כתיב כסף או כלים בשבועת שומרין כתיב ואיכא מ"ד דלא בעינן כפירה שתי כסף אלא במודה מקצת ואע"ג דכתיב כסף או כלים עירוב פרשיות כתוב כאן וכי היכי דסדיק כי הוא זה אמלוה ולא אפקדון הכי נמי כסף או כלים אמלוה הוא דכתיב. וסברא קמא עדיפא חדא מדאמר שמואל אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד לא לאשמועינן נמי בשבועת שומרין דהוי רבותא טפי דהא כסף או כלים גבי שומרין כתיב והו דהא כסף או כלים מידרש בכלל ופרט לענין שבועת שומרין כדאיתא לקמן בפירקין (דף מג.) ואמאי לא נדרש נמי [ר] למה כלים שנים אף כסף שנים לשבועת שומרין ומה שאמרו עירוב פרשיות כתוב כאן לאו כלום הוא דלא אמרינן עיקור פרשיה כתוב כאן אלא עירוב פרשיות שאנו מערבין הפרשיות יחד לומר מה שכתב בפרשה זו קאי נמי אפרשה אחרת דכי הוא זה הכתוב בפרשת שומרין קאי נמי אפרשה אם כסף תלוה את עמי ולא שאנו עוקרין אותו ממקומו [ש] דהא בפקדון נמי כופר הכל פטור הלכך כסף או כלים נמי לא עקרינן משבועת שומרין. ועוד ראייה מהא דאמר לקמן בשילהי כל הנשבעין (דף מח:) גבי שותפין ואריסין והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף והנהו דמי לשומרין ומשום הכי תקנו להו רבנן שבועה כעין דאורייתא בכפירת שתי כסף דאי [illegible] בשומרין גופייהו לא בעינן שתי כסף אמאי אצרכוה בהני שתי כסף הרמב"ן ז"ל וכן בעל המאור: ז [דף מ ע"א] **אמר** רב נחמן אמר שמואל טענו חיטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב א"ל ר' יצחק יישר וכן א"ר יוחנן. וכן הלכה דהא רב פפא דהויא בתראה קאמר לקמן טענו כלים ופרוטה כפר בכלים והודה בפרוטה חייב כפר בפרוטה והודה בכלים פטור חדא כרב דאמר כפירת הטענה שתי כסף וחדא כשמואל דאמר טענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן חייב. וגרסינן בפ' שנים אוחזין (דף ה.) ולמ"ד הילך פטור קרקע אמאי איצטריך קרא למעוטי משבועה הא כל קרקע הילך הוא אמר לך כי איצטריך קרא להיכא דחפר בה בורות שיחין ומערות אי נמי דטענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות. אי אמרת בשלמא בה"ג חייב היינו דאיצטריך קרא למעוטי אלא אי אמרת פטור אמאי איצטריך למעוטי הא כל טענת חיטין ושעורין והודה לו באחד מהן פטור אלא לאו ש"מ [ש] [*מדקא משנינן] הכי גבי קרקע ש"מ דהיכא דטענו חיטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב: [דף מ ע"ב] **ת"ש** טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב וגרסי' בפרק המניח (דף לה:) אמר רבה בר נתן טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור לימא מסייע ליה טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור אי מהתם ה"א מאי פטור מדמי חיטין אבל חייב בדמי שעורין קמ"ל דפטור לגמרי ואקשי' עלה ופרקינן. וקי"ל הא דרבה בר נתן הלכתא כוותיה ושם הארכתי ועיין שם: אמר רב ענן אמר שמואל טענו חיטין וקדם והודה לו בשעורין כלומר בעודו מבקש לומר ושעורין קדם הוא והודה בשעורין וחזר ואמר התובע גם שעורין הייתי מבקש לטעון אם כמערים שמרגיש בו הדיין שמיהר להשיב קודם שיגמור זה טענתו חייב דחזינן ליה כאילו כבר טענו חיטין ושעורין והודה לו בשעורין ואם כמודה דלפי תומו עשה פטור ואע"ג שאחר שהודה בתוך כדי דבור תבעו גם שעורין פטור [ת] דלא חשיב מודה במקצת הטענה אלא כשהודה במקצת במה שטען כבר קודם הודאתו. טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן [א] והוא שיהיו שוין שתי פרוטות: ח **מתני'** מנה לי בידך אין לך בידי פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב [ב] מנה לאבא בידך אין לך בידי אלא נ' דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבידה מנה לי בידך [ג] א"ל הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור [ד] אין לך בידי חייב פרש"י כגון שאומר להד"מ רצונו לומר שפירש דבריו ואמר אין לך בידי מעולם אבל אם אומר סתם אין לך בידי לא הוחזק כפרן דמצי למימר אין לך בידי עתה קאמינא שהרי פרעתיו לך [ה] ומתרץ דיבוריה הוי ואין סותר דבריו הראשונים: **גמ'** אמר מנה לי בידך וכו' אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת שבשבועה זו מסיתין אותו לפרוע כי לא ישבע על שקר מ"ט חזקה אין אדם תובע אלא א"כ יש לו ואידך אישתמוטי קמישתמיט הלכך רמו רבנן שבועה עליה כי היכי דלודי. רב חביבא מתני לה אסיפא מנה לי בידך א"ל הן למחר א"ל תניהו לי נתתיו לך פטור אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת מאן דמתני ארישא כ"ש אסיפא [דף מא ע"א] ומאן דמתני אסיפא אבל ארישא לא מ"ט סיפא איכא דררא דממונא רישא ליכא דררא דממונא והלכתא כלישנא קמא. [ו] בפ"ק דב"מ גבי ההוא רעיא דכל יומא הוו מסרי ליה היותא בסהדי ביארתי יפה: ט **מאי** איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן תימה אמאי לא קאמר אנקוטי חפצא דבשבועה דאורייתא בעי אנקוטי חפצא ובדרבנן לא בעינן אנקוטי חפצא כי כך פרש"י בכתובות פרק הכותב (דף פח.) גבי הא דאמרי' אי פיקח שמעון מייתי ליה לידי שבועה דאורייתא ופרש"י דכ"מ דבדאורייתא בעי' אנקוטי חפצא וכן כתבו הגאונים דבשבועה דאורייתא בעי' אנקוטי חפצא ובשבועת היסת לא בעי אנקוטי חפצא אבל הנשבעין ונוטלין דפרק כל הנשבעין בעו אנקוטי חפצא כעין דאורייתא משום דהנך נוטלין בשבועתן החמירו בשבועתן. ויש לומר משום דהכא לא בעי על תקון השבועה אלא נפקותא לענין דינא קבעי. איכא בינייהו מיפך שבועה בדאורייתא אם אמר נתבע ישבע הוא ויטול ואמר התובע איני נשבע בדאורייתא לא מפכינן אלא אומרים לנתבע הואיל והטילה התורה עליך שבועה השבע או לא תן לו אבל בדרבנן הואיל ומדאורייתא פטור בלא שבועה יכול לומר לתובע השבועה שהטילו חכמים עלי אני מהפכה עליך השבע וטול אם לא רוצה לישבע מוקמינן לנתבע אדאורייתא ופטור בלא שבועה. ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מהפכינן מאי איכא בינייהו בעל הלכות כתב דלית הלכתא כמר בר רב אשי וכן כתב בסדר תנאים ואמוראים וכך כתב ר"ח ז"ל ובפרק הכותב (דף פז:) פרש"י גבי הא דסבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא וכ"מ לאפוכי שבועה אלמא קסבר דבדאורייתא לא מפכינן. ובתשובת רבינו גרשון מאור הגולה יש שמהפכין שבועה דאורייתא ורב האי גאון הביא ראייה דבדאורייתא מפכינן מדקאמר לקמן בשמעתין דמאן דאפיק שטרא על חבריה אי א"ל אישתבע לי דלא פרעתיך א"ל זיל אישתבע ליה ומה התם דאית ליה עליה ממון גמור מדאורייתא בשטר יכול לגטיל עליו שבועה היכא דלית ליה עליה אלא שבועה לכ"ש דמצי למימר אישתבע לי את. ונראה דאינה ראייה דהתם יש טעם לדבר למה תקנו

הגהות הב"ח א אין לו בידי:

פלפולא

ובהכי אפילו רב מודה: [כ] **דמאן** דתבע לחבריה שתי כסף לאו דוקא אלא שתי כסף ופרוטה וכן עוד לקמן סוף פירקין ועוד בס"פ הנשבעין גבי שבועת השותפין ושם מוכרח: [ל] **כפר"ח** ואיהו מודה מקצת מהמטבעות: [מ] **אבל** נ"ל כדבריו מטעמא אחרינא כלומר מאותו טעמא אחרינא שכתב הרמב"ן והמגיה מהטעמא אחרינא או המגיה מטעמא כאחרינא לא הפסיד: [נ] **ועוד** דרב פפא כו' לקמן מייתי ליה רבינו גבי טוענו חטים ושעורים: [ס] **פרש"י** שזה תובע לא נמצא כן בפירושו פ"ק דב"מ דף ד' ע"א אלא כתב שזה טוען ואף הר"ן לא כתב כך בשם רש"י ולכך נראה דגרסינן פירוש שזה תובע: [ע] **ואפילו** בטענת שמא עיין פרק כל הנשבעין אמתני' דהלו נשבעין שלא בטענה אטו בשותפי כו': [פ] **ורב** אלפס לא ס"ל הכי ולענין להזיק ממון שבידו בשמא על ידי עד אחד עיין נ"י ב"מ גבי ויש מקשים הכל כו': [צ] **אפילו** בטוען טענת שמא עיין בפרק כל הנשבעין גבי גלגול: [ק] **שאם** אפילו יודה פי' במקנת: [ר] **למה** כלים קריאה מלת למה בשוא ובפתח: [ש] **דהא** בפקדון נמי כופר הכל פטור בטענה שהיא דומיא דמלוה כמו שכתב רבינו בס"פ הגוזל קמא ומיהו לסברא בתרייתא הא קאמרת בהדיא דכי הוא זה מדינן המלוה ולא אפקדון אינו מוכיח כלום אלא עיקר דברי רבינו לומר דאין אומרים עיקור פרשיות אלא עירוב פרשיות ואח"כ מחזיק דבריו בדברי עצמו שכן לענין כופר הכל אה"נ דבפקדון פטור ולא שמהפכין לראיה בזה כנגד סברא בתרייתא דסברא בתרייתא פליגא בהא גופה: [ש] **ה"ג** מדקא מוקמינן הכי: [ת] **דלא** חשיב מודה מקצת הטענה כו' ופטור משבועה דמודה מקצת אבל מן השבועה אין טעם לפוטרו וגם הרי"ף לא כתב אלא פטור משבועת התורה גם הרמב"ם פרק ג' מה' טוען כתב פטור משבועה ולכך אני תמה על בעל הטורים שכתב

חריפתא

בסימן פ"ח פטור משבועה ומתשלומין הן אמת שכך משמע ג"כ מהגהות מיימוני פ"ג מהל' טוען ונטען והטור העתיק דבריהם במקום שכתבו אם התובע אומר ודאי שגם אתה חייב לי שעורים אלא שעכשיו אין רצוני לתבוע כל תביעותי חייב לשלם שעורים ע"כ משמע דבלאו הכי לא מתחייב דכי דעתו לתבוע גם השעורים ולא תבעו הוה כהודה לו על השעורים דפטור אף מתשלומים אבל אין נראה אלא דדעת ההג"ה ג"כ לומר שאם התובע אומר ודאי כו' ולא שאני מודה באינך חייב לי שעורים וקא דמסיימי שעכשיו אין דעתי לתבוע כו' לאו בדוקא שיאמר כן אלא כל שאם אומר שבאת חייב ורוצה שישלם לו הרי לא פטרו וכי נמי אמר רצוני לתבוע עכשיו ואתה סקדמת דאס"כ שחייב בתשלומים ואורחא דמלתא נקט שכך היא תשובת התובע שעכשיו אין רצוני כו' כך נ"ל וכן בעל הש"ע השמיט מהעתיק ומתשלומין ועכשיו כשנדפסו פה פראג עם ספר מאירת עינים למהר"ר וואלק כהן זלה"ה ראיתי שהגיה בש"ע ומתשלומין ותמיהני מאד שבעל הראשונים שכתב בטור אנו בושין ואין יודעים להשיב והוא הוסיף כן בש"ע וצ"ע: [א] **והוא** שיהיו שוין שתי פרוטות כדמסיק לעיל גבי הטענה שתי כסף: [ב] **מנה** לאבא בידך כו' ומפורש גבי אין נשבעין בטענת הבן דהכא דוקא בטוענו שמא: [ג] **אמר** לו הן גרסינן ובים מבניות א"ל בפני עדים הן וכן עיקר: [ד] **אין** לך בידי חייב והוא דאמר לעדים אתם עדי כדאיתא בפרק זה בורר גבי כיצד היו בודקין כו' מסייע ליה לרב וכו': [ה] **ומתרץ** דיבוריה הוי עיין בפרק חזקת גבי האי אייתי סהדי דאכלתיה הוה והאי אייתי סהדי דאבהתיה הוה: [ו] **בפ"ק** דב"מ כו' ביארתי יפה וכן בסוף פרק בתרא דב"ק גבי האומר הכירו

צריך ליפרע דזימנין דפרעיה ואישתייר שטרא בידיה כדאיתא בפ"ק דב"מ (דף יז:) דאישתמוטי קמישתמיט דאמר ליה למחר יהיבנא לך השתא ליתא גבאי א"נ אפסיטי דספרא זייר ליה אבל בשבועה דאורייתא למה יתקנו חכמים שיוכל להפכה וכן מסתברא שאין להפך שבועה דאורייתא דמחויב שבועה ואין רוצה לישבע משלם. וכן פסק רב אלפס ז"ל*: היכא ביניהו למיחת לנכסיה. בדאורייתא לא בעי לאישתבועי נחתינן לנכסיה בדרבנן לא נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר מציאת חש"ו גזל גמור מדבריהם ואמר רב חסדא לאוציאו בדיינין אלמא בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה היכא ביניהו אם הנתבע חשוד על השבועה בדאורייתא ישבע שכנגדו ויטול: [ז] בדרבנן תקנתא הוא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ולרבנן דסברי מציאת חש"ו יש בהן גזל מפני דרכי שלום אבל אין מוציאין בדיינין דבדרבנן לא נחתינן לנכסיה מאי עבדי' ליה משמתינן ליה ונטרינן תלתין יומין עד דמטא זמן [*נגדיה] [ח] ומנגדינן ליה ושבקינן ליה: י אמר רב פפא האי מאן דאפיק שטרא אחבריה וא"ל שטרא פריעה הוא אמרי' ליה לאו כל כמינך זיל שלים ואי אמר לישתבע לי אמרינן ליה [זיל] אישתבע ליה. א"ל רב אחא בריה דרבינא לרב אשי וכי מה בין זה לפוגם שטרו. א"ל התם אע"ג דלא טעין טענינן ליה הכא זיל שלים אמרי' ליה ואי אמר לישתבע לי אמרי' ליה זיל אישתבע ואי צורבא מרבנן הוא בעל השטר לא מזדקיקנא להשביעו לאוקמיה שהוא תובע שטר פרוע [ט] *ואי תפס משל הלוה שבקינן ליה בידיה בלא שבועה ואי לא תפיס ואמר לפני ב"ד נשבע אני כדי שלא אפסיד חובי משבעינן ליה איכא מ"ד האי שבועה דרבנן היא ואיכא מ"ד כעין שבועה דאורייתא היא וסבירא לן כמ"ד דכעין שבועה דאורייתא היא [י] דדמיא לפוגם שטרו ולא מפכינן לה ובעא אנקוטי חפצא: יא [מתני'] מנה לי בידך אמר לו הן א"ל אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תניהו לי נתתיו לך [כ] חייב מפני שצריך ליתנו לו בעדים. ובלבד שיקבל עליו תנאי זה כי יכול הוא לומר איני רוצה לקבל תנאי זה עלי כי חושש אני שמא אשכח תנאי זה ואפרע לך שלא בעדים ותגבה ממני ושמא לכך אתה מתכוין ויראה אם בשעת הלואה אמר ליה אל תפרעני אלא בעדים אפי' שתק וקבל המעות ושתיקה הויא קבלה דאדעתא דהכי קבל מעותיו. אבל שלא בשעת הלואה כההיא דמתני' צריך לקבל עליו בפירוש. ושתיקתו לא הויא קבלה כיון דמתחלה הימניה לא חשש זה להשיב. אבל אם נתחייב אדם לחבירו בב"ד והתרה בו אל תפרעני אלא בעדים אפילו אמר איני מקבל עלי תנאי זה לאו כל כמיניה כיון דהוצרך להביאו בפני בית דין בשביל ממון זה והתרה בו בפני בית דין הויא התראתו התראה: יב ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב. [ל] שהכל מין מטבע אחד. כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קיטנית פטור. כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב שהקטנית בכלל פירות. טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב. [מ] הטוען את חברו כדי יין וכדי שמן והודה בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה ממין הטענה ישבע. וחכ"א אין זו הודאה ממין הטענה. אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון. טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות הודה בקרקעות וכפר בכלים כפר בכלים והודה במקצת קרקעות פטור כפר בקרקעות והודה במקצת כלים חייב שהנכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן: יג [דף מא ע"ב] גמ' אמר רב פפי משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו צריך לפורעו בעדים. ורב פפא משמיה דרבא אמר א"צ לפורעו בעדים. והלכתא כרב פפא דהאמר רבי אבא בפרק גט פשוט (דף קע.) והא קי"ל המלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים ורבא ורמי בר חמא נמי סבירא להו הכי בפ' כל הנשבעין (דף מה:). ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים *ואם אמר פרעתיך שלא בעדים אפי' שבועה אינו צריך דהא הימניה בדיבוריה כל זמן שלא יביא עדים ואם א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן הכי גרס ר"י בעל התוספות ז"ל. [נ] והרמב"ם ז"ל כתב שחקר אחר גמרות ישנות ומצא בספרים שנכתבו לפני חמש מאות שנה והיה כתוב בהן נאמן ואי תקשה לך כיון דנאמן לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים או מתו יהא נאמן לומר פרעתיך ביני לבינך במיגו דאי בעי אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו וי"ל דאין זה מיגו טוב דיותר נוח לומר פרעתיך ביני לבינך ושכחתי התראה שהתרית בי לפורעך בעדים ממה שיאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו כי יאמרו העולם הרוצה לשקר ירחיק עדיו ותימה לעיל דפריך לשמואל ממתני' אמאי לא שני מתניתין איירי באומר נתתי לך ביני לבינך משום הכי לא מהימן ולעולם אימא לך אי טעין פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים נאמן ויש לומר דמשמע ליה לישנא דמתניתין מפני שצריך ליתן לו בעדים שנתנם לו ושמואל ורב פפא סברי כרבי יהודה בן בתירה. *ורב אלפס ז"ל גרים אינו נאמן ויותר מסתבר דגרס נאמן שהרי הוא אומר שקיים תנאו ופרעו בפני עדים וסוף העדים למות וכי בשביל זה יפסיד ולא היה מחויב לכתוב שובר ולשומרו לעולם וגם שמואל סבירא ליה הכי ואפשר דרב אסי לא פליג עליה בהא וכיון דהספרים חולקין [ג] ראוי להכריע כסברת שמואל: יד טו ההוא דאמר ליה לחבריה [ס] כי פרעת לי פרע לי באנפי ראובן ושמעון פרעיה באנפי סהדי אחריני אמר אביי באפי סהדי א"ל באפי סהדי פרעיה. רבא אמר להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא נידחיה. פרש"י והמלוה טוען דסהדי שקרי ניהו וקשה לאו כל כמיניה למיפסל סהדי. וצריך לומר לפירושו דכיון דקבל תנאו נעשה כאומר לו מהימנת לי כל אימת דאמרת דלא פרעתי עד שיעידו ראובן ושמעון ולישנא דהש"ס לא משמע הכי מדקאמר להכי קאמר ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה ומה דהוי שייך להזכיר כאן כיון דמייתי סהדי דפרעיה

הגה"ה
*ואהאידנא סמכו ארבינו גרשון מאור הגולה ואדרב האי גאון ומהפכינן אפי' בדאורייתא · מא"ז :

הגה"ה
*וגם לא מגבינן ליה דהא אמר ליה אישתבע לי דלא פרעתא וכתב רבינו ברוך מארץ יון ס"מ בשטר שאין בו נאמנות אבל בשטר שיש בו נאמנות גבי בלא שבועה אפי' פוגם ואינו יודע מה הוא שטר שיש בו נאמנות וכתב הרמב"ן ז"ל פוגם את שטרו שהיה חשוד בטוען הלוה שפרעו ואמר השבע לי הנתבע נשבע שבועת היסת ויפטר מן השטר · מא"ז :

הגה"ה
*ין שאמר לו בשעת הלואה בין שא"ל לאחר הלואה צריך לפורעו בפני עדים מפני התנאי · מא"ז :

הגה"ה
*וכן הלכה למעשה ואמרינן זיל פרע ליה וכדאתו פלוני ופלוני ואמרו דפרעת ליה מיחייב לאהדורי לך · מא"ז :

הוה ליה למימר להכי אמר ראובן ושמעון כי היכי דלא להימני שאר סהדי. על כן נראה לפרש דאמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים וכן פר"ח ונראה מתוך פי' [ע] דגרסינן דאם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים נאמן והאי דינא אליבא טפי דכיון דייחד לו עדים נתכוין שלא יוכל לדחותו ולומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים אבל אם פרעו בפני עדים אחרים והם בפנינו מהימני' ורב אלפס כתב דאם פרעו בפני עדים אחרים לא מהימני' לפי שקבל עליו שכל עדים יהיו פסולים להעיד בפרעון זו חוץ מראובן ושמעון *והביא ראיה מהאי עובדא דבסמוך באפי תרי דתנו הלכתא ופרעיה באפי סהדי אחריני וקאמר ליה רב נחמן כיון דקמודית דשקלתינהו מיניה הוי פרעון משמע הא לא מודה אע"ג דפרעיה באפי סהדי לא מהימני' כיון דלא תנו הלכתא. ולאו ראייה היא דר"ח לא גריס בההוא עובדא פרעיה באפי סהדי אלא פרעיה סתם וכן כתב הרמב"ן ז"ל שמצא בספרים [פ] ישנים וה"ג פרעיה ביניה לבין דיליה אבל אם בהו עדים שפרע נאמנים. וכן מסתברא שלא פסל שאר עדים ולא דמי להא דאמרינן לקמן מהימנת לי כבי תרי דהתם א"ל בפירוש שיהא נאמן יותר משאר עדים אבל הכא יחוד העדים אינו אלא כדי שלא יוכל לדחותו ולומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים אבל לא פסל עדים המעידים לפנינו: ההוא דא"ל לחבריה כי פרעית לי פרע באפי תרי דתנו הלכתא אזל פרעיה [צ] באפי סהדי ואתניסו אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבולי קבלתינהו ואמינא ליהוו פקדון בידי עד דמייתי תרי דתנו הלכתא א"ל כיון דקמודית דקבלתינהו הא פרעך מאי אמרת לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דגמרי' הלכתא סיפרא וסיפרי [ותוספתא] וכולה הש"ס האי דא"ל הא אנא ורב ששת לבדיחותא בעלמא הוא דקאמר ולא שהיה צריך לכך כי כבר פרעו ונסתלק הימנו: טז ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזפיתך אמר ליה להד"מ אתו סהדי דאוזיף ופרע אותה הלואה עצמה שתבעו אמר אביי הא מסהדי סהדי רבא אמר כל האומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי דמי. ואע"ג דמסהדי סהדי דפרע איהו מהימן טפי לחייב עצמו ודוקא דאסהידו סהדי דאוזפיה אבל אם טען מתחלה לא לויתי ושוב אמר פרעתי נאמן [צ] דעל פיו לא הוחזק כפרן: יז ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך אמר ליה ולאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני ואמרו להד"מ אמר רב ששת הוחזק כפרן [ק] אמר רבא כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה*: יח [דף מב ע"א] ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דאוזפיתך. א"ל ולא פרעתיך מאה קבי עפצי דקיימא בשיתא שיתא. א"ל לאו בארבע ארבע הוו קיימי אתו סהדי ואמרי אין בארבע ארבע הוו קיימי אתא לקמיה דרבא חייביה. אמר ליה רמי בר חמא והא את הוא דאמרת כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה א"ל רבא קלותא דתרעא מידכר דכירי אינשי. מכאן משמע שהאומר לחבירו פרעתיך אין צריך לברר במה פרעו והיאך פרעו דהכא אע"ג דאכחישו יתיה עדים בפרעון סבר רמי בר חמא למימר כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה ורבא לא חייביה אלא משום דקלותא דתרעא מידכר דכירי אינשי אבל מעיקרא לא בעי לברורי: יט ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא אמר ליה פרעתיך א"ל [הנהו] סיטראי ניהו. אמר רב נחמן איתרע שטרא רב פפא אמר לא איתרע שטרא. ולרב פפא מ"ש מההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל ולא אתורי יהבת לי ואתית ואתיבת אמסחתא וקבילת אזוזי א"ל הנהו סיטראי ניהו ואמר רב פפא איתרע שטרא. הכי השתא התם כיון דקא מודה דאתורי יהיב ומתורי שקל איתרע שטרא הכא אימר סיטראי ניהו. מאי הוי עלה רב פפא אמר לא איתרע שטרא ורב שישא בריה דרב אידי אמר איתרע שטרא והלכתא איתרע שטרא האי איתרע אפר"ת וצריך בעל השטר שבועה. והא דאמר בפרק אלו נערות (דף לו:) האי שטרא ריעא לא מגבינן ביה דוקא כי האי ריעותא דהתם דהוה מהדר אזוזפא דאימר זיופי זייף וכתב. וקשה לר"ת והא אמרינן בפרק הכותב (דף פה.) כגון אבא מר ברי דקים לי בגויה מרענא שטרא אפומיה ואי ריעותא דשטרא בכל דוכתא הוי להטיל שבועה עליה מאי רבותא דאבא מר דקים ליה בגויה [ר] כל עד שהיה מעיד שהוא פרוע היה מזקיקו לישבע. ותירץ ר"ת דהתם [ש] מיירי באומר [ת] שטר אמנה ושטר פסים הוא ואפילו הרי סהדי לא מהימני בהכי כדאיתא בפרק האשה שנתארמלה (דף יט.) [א] ומיהו קשה [ב] מההיא שטרא דאתא לקמיה דרבא אמר רב פפא ידענא ביה דפריע א"ל איכא אינים אחרינא בהדי דמר וקאמר התם לא יהא רב פפא כבת רב חסדא דהא מרע שטרא אפומה ואי בשטרא ריעא לא אמר אלא שיצריך לישבע אמאי בעי אחריני בהדיה ולקרעו לא קאמר כדקאמר התם קרענא ס"ד על כן נראה דבשטרא ריעא לא מיקרע קרעינן ליה ולא מיגבא מגבינן ביה כדאמרינן בפרק אלו נערות. [ג] ורב אלפסי ז"ל כתב האי איתרע שטרא איכא מ"ד דלא איבטיל ליה לגמרי אבל אי אית ביה נאמנות איתרע הך נאמנות ולא גבי אלא בשבועה ודייק מדקאמר איתרע שטרא ולא קאמר איבטל שטרא והן הן דברי ר"ח ז"ל ורב האי ורב שרירא ז"ל אמרו דאיבטיל שטרא לגמרי ומשתבע שבועת היסת דליכא גביה להאי מלוה ולא מידי ומיפטר והביא ראיה לדבריהם מהא דאמרינן לאו אתורי יהבת לי ומתורי שקלת ואמר רב פפא איתרע שטרא והתם כיון דלאתורי יהב ומתורי שקל ודאי פרעון השטר הוא ונמחל שיעבודו וליכא למימר בהאי שטרא כדקאי קאי אלא ודאי איבטל לגמרי ואיתרע שטרא דרב נחמן נמי הכי הוה מדפריך מיניה. ונראה דלאו ראייה היא דאתורי יהיב ומתורי שקל אפשר שהלוה לו מעות לקנות לו שוורים וכתב שטר עליהם כדי שיפרע לו בדמי השוורים מלוה על פה שהיה לו עליו ודמי השוורים ישארו עליו בשטר והוכחה לדבר שהניח השטר בידו ועוד הביא ראייה מהא דקאמר וה"מ דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר שטרא דמיגו דלא יכול למימר להד"מ לא יכול למימר סיטראי ניהו וכיון דלא יכול למימר סיטראי ניהו ודאי איבטיל שטרא לגמרי דהוה ליה שטרא פריעא הלכך משתבע ליה שבועת היסת דלית ליה למלוה גבי כלום ומיפטר גם זו אינה ראייה דאף ע"ג דלא יכול למימר להד"מ יכול למימר סיטראי ניהו ולא איבטיל שטרא

הגה"ה
*וכן הלכתא כרב אלפס ופרש"י ור"ת כמיימוני

הגה"ה
*כיון שלא היה חייב לפורעו בעדים שלא אמר בשעת הלואה אל תפרעני אלא בעדים אבל אם היה אומר ואתי בפניכם פרעתי ולא ביני לבינך הוחזק כפרן ורבינו ברוך מארץ יון זצ"ל אומר דגם בזה לא הוחזק כפרן כי שמא העדים שכחו כיון שלא היה צריך לעדותם · מא"ז :

הגהות הב"ח א האי איתרע פי' רבינו חננאל וצריך בעל השטר שבועה

פלפולא

לחבירו גזלתי כו': [ז] בדרבנן תקנתא היא כו' עיי' בפרק הכותב גבי פוגמת בשם הרי"ף דדוקא בשבועת היסת ולא בשבועת המשנה: [ח] ומנגדינן עיין מה שכתבתי בזה ביבמות ר"פ רבן גמליאל: [ט] ואי תפיס משל הלוה שבקינן ליה כו' ואי"ת באיכא אחרינא אי תפיס מי מפקינן מיניה והא שבועה זו דרבנן היא ובדרבנן לא נחתינן לנכסי' וי"ל אנן ה"ג דלא נחתינן לנכסי' דמשמתינן לי עד דמטי עידן נגידיה כדאמר לעיל ובצורבא מרבנן שבקינן ליה א"נ י"ל דכי אמרינן דבדרבנן לא נחתינן לנכסיה ה"מ בנתבע שהוא תופס ברשות אבל תובע שתפס שלא ברשות מפקינן מיניה וזה נראה עיקר הר"ן: [י] דדמיא לפוגם שטרו הכי ודאי מסתברא מדאמרינן וכי מה בין זה לפוגם את שטרו דאי לא טובא איכא ביניהו וכ"כ הר"ר יהוסף הלוי ז"ל הר"ן: [כ] חייב והוא שא"ל כן בפני עדים דאל"כ נאמן במיגו כ"כ מהר"ר והאק כהן סימן ע': [ל] שהכל מין מטבע אחד עיין לעיל גבי ה"ג דינר זהב כו' תמצא פרש"י ופר"ח: [מ] הטוען את חבירו כדי יין כו' נשנה ג"כ בפרק בתרא דכתובות ושם מפורש והרי"ף לקמן קודם אין נשבעין על טענת חש"ו הראה על מקומו זה והמגיה שם בדברי רבינו לא הפסיד כמו שאכתוב שם בס"ד: [נ]*והרמב"ם ז"ל גרסינן וכן הוא בספרו בפט"ו ממלוה ולוה הלכה ב' גם בהר"ן כתב הרמב"ם במ"ס: [נ]מ"ם

חריפתא

ראוי להכריע כו' ועיין עוד בסמוך: [ס] ה"ג כי פרעת לי לא תפרע לי אלא באנפי · [ע] דגרסי' ר"ל לעיל: [פ] ה"ג ישנים דס"ג פרעיה ביניה לבין: [צ] פרעיה באפי סהדי נמשך רבינו · כאן לשטתו שדרכו להעתיק דברי הרי"ף אבל כבר הסכים לעיל לגי' רבינו חננאל דל"ג באפי סהדי אלא פרעיה סתם: [צ] דעל פיו לא הוחזק כפרן וכן פסק בפרק הזקת גבי ערער וחזר וערער [ק] אמר רבא גרסה פי' י"ח וע"ס הוא שצ"ל לקמן עליה ההוא דא"ל כו': [ר] כל עד כו' כדתנן פרק הנשבעין כשם שאמרו כו' וכן עד וכו': [ש] מיירי באומר כו' אבל בהכותב מפורש בשם רבינו תם בע"א ע"ש: [ת] שטר אמנה ושטר פסים פרשב"ם בפרק מי שמת דף קנ"ד שטר אמנה למסור לך שטר מכירה קודם שקבלתי הדמים שטר פסים שפייסת ממני לכתוב לך שטר מכירה להחזיק בעשיר ליקח קרקעות ע"כ. ובפ' האשה שנפלו דף ע"ט פרש"י שטר פסים שמפייסו לקבל מתנה זו להפקיע זכות בעלה קודם נישואין ולא שיזכה מקבל זה בהם ובפ"ב דגיטין דף י"ט מפרש שטר פסים שאומר לחבירו אוהבו ומאמינו שיכתוב לו על עצמו שטר חוב כדי שיראה עשיר ושטר אמנה שכתב ללוות ולא לוה כו': [א] ומיהו קשיא כו' בפרק הכותב כתב רבינו תירוץ לקושיא ע בשם רבינו תם עצמו: [ב] ה"ג מההיא דהכותב דהוא שטרא וכן שלשון נתוספות: [ג] ורב אלפס

והתיקפי לך אמאי צריכין להאי מיגו אמאי אינו נאמן לומר סיטראי בלא מיגו כמו להד"מ [ד] דמה לי טעמא דסיטראי ומה לי טעמא דלהד"מ וי"ל דטעמא דסיטראי נינהו אינה כל כך טענה ברורה ומחוורת. [ה] דחזקה לא שביק איניש מלוה בשטר עליו ופרע מלוה על פה הלכך בעינן מיגו דלהד"מ טענה בריאה הוא ומגבינן בהאי שטרא אבל פרעיה באפי סהדי דליכא מיגו לאו טענה ברורה הוא לגבות בו וגם לא היבטיל שטרא אלא איתרע שטרא לא מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן וכן עיקר. [ו] וה"מ דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר ליה שטרא. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל ודוקא דמסהדי סהדי דבתורת פרעון יהבה ניהליה ולא ידעי אי מהאי שטרא אי משטרא אחרינא דהשתא ודאי אמרי' איתרע שטרא דליכא מיגו אבל אי מסהדי דיהב ליה זוזי ולא ידעי אי בתורת פרעון או פקדון או מתנה לא איתרע שטרא ויכול למימר סיטראי נינהו במיגו דאי בעי אמר במתנה יהבינא ניהלי' כדאמר בפרק שבועת העדות (דף לד:) מנה נתתי לך בפני פלוני ופלוני והעדים רואין אותו מבחוץ מהו אמר ליה רב המטנא והלא מה טוען אי דקאמר להד"מ הוחזק כפרן אי דקאמר במתנה נתנם לי כי עדים רואין אותו מאי הוי אלמא אע"ג דאיכא עדים דיהיב דמי קמייהו כיון דלא ידעינן אי לשם מתנה אי לשם הלואה מהימן למימר לשם מתנה נתנם וכי תימא לא דמי התם נאמן במיגו להחזיק מה שבידו אבל הכא מ"נ להוציא הוא כי דייקת ביה שפיר לאו להוציא הוא דהני סהדי לאו אגופא דשטרא קמסהדי דפריע הוא אלא במקומו השטר עומד ואדמי דעלמא דיהיב באנפייהו קמסהדי ולא ידעי אנוס מה קיהיב להו הלכך השטר במקומו עומד לגבות ועל המעות מהימן במיגו להחזיק המעות בידו והרמב"ן ז"ל לא יודה לו דמגלן דמהימן לומר במתנה נתנם לי עד דמהימנינן ליה לומר סיטראי במיגו דבמתנה נתנם לי אדרבה יותר גריעה טענת מתנה מטוענת סיטראי דאדם יותר ברצון פורע חובותיו ממה שיתן שלו במתנה ולא דמי להיא דפרק שבועת העדות דהתם לא היה חייב לו תחילה כלום ועל המעות שנתן לו בפני עדים זה אומר לשם הלואה וזה אומר לשם מתנה נאמן שהמוציא מחבירו עליו הראייה אבל הכא שהיה חייב לו מעות ויהיב ליה מעות בשהם בפני עדים כיון דלא מהימנא ליה לומר סיטראי נינהו כ"ש דלא מהימן למימר במתנה נתנם ליה דודאי לשם פרעון השטר נתנם ונראין דבריו דמתנה לא שכיחא ונר'את טענת מתנה מטענת סיטראי אבל פרעינהו בין דיליה לדיליה מיגו דיכול למימר להד"מ יכול למימר סיטראי נינהו וכדאבימי בריה דרבי אבהו כדמפרש בכתובות בפרק הכותב (דף פה:): **כ ההוא** דאמר ליה לחבריה [ז] מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי' סהדי אביי ורבא דאמרי תרוייהו הא הימניה מתקיף לה רב פפא נהי דהימניה טפי מסהדי מי הימניה והלכתא כרב פפא. ההוא דאמר ליה לחבריה מהימנת לי כבי תרי אזל פרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע כי אזלינן בתר רוב דעות ה"מ באומדנא דכמה דנפישי בקיאי טפי אבל לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי אבל אי א"ל כבי תלתא ואזיל ופרעיה באפי ארבעה כיון דנחית לדעות נחית [ח] וכן הלכה: **כא מתני'** אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש: **כב כג גמ'** והא אמרת רישא אין נשבעין אמר רב (כהנא) בגדול הבא בטענת אביו עסקינן. ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאביו קטן הוא ומתניתין רבי אליעזר בן יעקב היא דתניא ראב"י אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו והכ"א אינו אלא כמשיב אבידה ופטור וראב"י לית ליה משיב אבידה פטור [דף מב ע"ב] אלא בדרבה קמיפלגי דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכוליה בעי דליכפריה והאי דלא כפר ליה דאין אדם מעיז ובכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה אישתמוטי הוא קמישתמיט עד דהוה ליה זוזי ופרענא ליה הלכך רמי רחמנא שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה ראב"י סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז הלכך לאו משיב אבידה הוא ורבנן סברי בו הוא דאין מעיז אבל בבנו מעיז ומדלא העיז משיב אבידה הוי. והלכתא כראב"י דאמרינן משנת ראב"י קב ונקי. ועוד דסוגיא דפירקין דלקמן (דף מז:) כוותיה דאמרינן תני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין היכי דמי אי דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשין אית לי וחמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה והאי סוגיא [ט] אליבא דראב"י דלרבנן אבוה מיחייב דהוה ליה מודה במקצת הטענה אבל בנו פטור כיון דיכול להעיז משיב אבידה הוי ושמעינן מינה דהלכה כר' אליעזר בן יעקב דהא סוגיין כוותיה כדאמרינן במסכת סנהדרין (דף לג.) היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי בהדי הדדי ולא איפסיק הלכתא כחד מינייהו וסוגיא דעלמא כחד מינייהו ואזיל איהו עבד כאידך היינו טעה בשיקול הדעת ופלוגתא דרבנן וראב"י סוגיא הוי כסיקול הדעת הלכך אי אמר ברי לי שמנה לאבא בידך ואמר ליה אידך חמשין איכא וחמשין לית ליה חייב אבל אי לא אמר ברי לי פטור דהיינו דתניא מנה לי לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשין פטור ואוקי רב להא מתניתא בדלא אמר ברי לי. ואע"ג דחזינא לרבוותא דפסקי הלכה כרבנן דאמרי משיב אבידה הוא [אנן] כתבינן מאי דסבירא לן וטעמי דפרישנן טעמי דברירא אינון ולית בהו ספיקא: ושמואל אמר לעולם מתניתין רבנן היא ונאי נשבעין לקטן ליפרע מנכסי קטן להקדש ליפרע מנכסי הקדש. תני אביי קשישא יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית. וכן הלכה. כתב ה"ר יוסף ז"ל הא דתנן אין נשבעין על טענת קטן מסתברא לן דדוקא שבועת התורה אבל שבועת היסת מיהא מחייב ושבועת התורה נמי דוקא שבועה הבאה מחמת הטענה כגון מודה מקצת ועד אחד דטענת קטן לאו כלום היא אבל שבועת שומרין שאינה באה מחמת טענה דהא טענת שמא היא כך צריך לישבע לקטן כמו שנשבע השומר לגדול וכן כל הנשבעין מדרבנן בטענת שמא כשותפין והאריסין ודדמו להו דינן כשומר וב"ד מעמידין אפוטרופס לקטן ומשביע אותם וכן שבועת היסת דלית ביה אודיתא דלא שייך למימר משיב אבידה היא נשבעין לקטן ואע"ג דכי יתן איש בשומרין כתב [י] שדייה אכי הוא זה דעירוב פרשיות כתוב כאן ואפילו בקטן שלא הגיע לפעוטות נשבעין שבועת היסת על טענתו דלענין מקח וממכר הוא דבעינן קצת חכמה וחריפות אבל לענין טענה שטוען מנה לי בידך לא בעינן חריפותא ואין הנתבע יכול להפך את השבועה על הקטן כיון דקטן לאו בר אישתבועי הוא ואם תובעין את הקטן במידי דמטיא הנאה לידיה כגון משא ומתן [כ] ודדמי ליה וקמודה קטן קמן מחייבינן ליה למפרע ואי לא קמודה נטרינן ליה עד דגדיל ואשתעי דינא בהדיה ומשביעין ליה ואי במידי דלא מטי ליה הנאה קא תבעי ליה [ל] כגזילות וחבלות ודדמי להו אפילו מודה לא מחייב [מ] ואפילו לכשיגדיל הקטן דפגיעתו רעה דדוקא בעבד ואשה הוא דתנן (ב"ק דף פז.) נשתחרר העבד נתגרשה האשה חייבין לשלם אבל קטן לאו בר עונשין הוא על מה שעשה בקטנותו. והרמב"ן ז"ל הקשה על מה שכתב דנשבעין לקטן שבועת שומרין דהא כתיב כי יתן איש אל רעהו בשומר שכר וע"כ משבועת שומרין מעטיה דהא לא כתיב כי הוא זה התם ועוד הא דמקשינן מרישא לסיפא ליהדר מאי נשבעין לקטן שבועת השומרין דליסנא נמי הכי דייקא דלהקדש נמי מתוקם בשבועת שומרין דתקנת חכמים הוא שלא יזלזלו בהקדשות כדמפרש בבבא מליעא (דף נח.) ונראין דבריו וגם כתב דדוקא כשהגיע לפעוטות הוא דנשבעין על טענתו שבועת היסת [נ] וכן בטענת שמא כגון השותפין והאריסין: **כד מתני'** ואלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות ואין בהן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה שומר חנם אין נשבע נושא שכר אין משלם. הא דתנן שומר חנם אין נשבע משום דקרא כי יתן דכתיב בשומר חנם איירי בשבועה וה"ה דאין משלם החיוב דידיה דהיינו פשיעה כי היכי דשומר שכר פטור מחיוב דידיה דהיינו גניבה ואבידה וכן נוכח בהדיא בשילהי המקבל (דף נג.) גבי ההוא גברא דאפקידו גביה ארנקי של צדקה פשע ביה חייביה רב יוסף לשלומי ומעיקרא בעי למיפטר משום דכתיב לשמור ולא לחלק לעניים אלמא כל הני דמימעטין מהאי קרא אפילו מפשיעה ממעטי. ואפילו שומר שכר נראה דפטור אפילו מפשיעה דההוא דאפקידו גביה ארנקי של צדקה שומר שכר הוה בההיא הנאה דרב יוסף דאמר לקמן דהשומר אבידה שומר שכר הוי בההיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לעני והוי מצי למימר שומר שכר אין נשבע שמתה או שנאנסה אלא נקט פטור שבועה בשומר חנם ופטור תשלומין בשומר שכר משום דבהאי ליסנא כתיבי בקרא וה"ה שלם פטורין משבועה ותשלומין. והוה מצי למימר שואל אינו משלם אונסין ובגניבה ואבידה דאיתקש לשומר שכר דכתיב וכי ישאל איש וי"ו מוסיף על ענין ראשון כדדרשי' פרק השואל (דף צה.) אלא כיון דתנא פטור שבועה בשומר חנם ופטור תשלומין בשומר שכר ה"ה בכולן ועוד משום הכי לא תני שואל משום דלא שייך בהקדש. אבל הרמב"ן והראב"ד ז"ל כתבו דשומר שכר חייב בפשיעה בכל אלו. אבל רב אלפס ז"ל כתב בתשובה המפקיד שטרות אצל חבירו ומודה שפשע בהו ונאבדו פטור מלשלם והדברים נראים דכיון דהוציא הפסוק אלו מכלל פרשת שומרין אין לחייבו אלא מטעם אדם המזיק ופושע בדבר ונאבד לא חשיב אדם המזיק שהרי פשיעה [ס] בבעלים פטור אלא ודאי לא מיקרי אדם המזיק כיון דלא אפסידיה בידים אלא שבפשיעה שלא שמרו כראוי נפסד אלא שמדין שומר חייבתו תורה הלכך בבעלים פטור וכיון שהוציאה תורה את אלו מדין שומרין פטורין אף מפשיעה והא דאין נשבעין על אלו ה"מ בפני עצמן אבל ע"י גלגול נשבעין דתנן (קדושין דף כו.) נכסים שאין להם אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות ליסבע עליהן ובפני עצמן נמי לא אמרן דאין נשבעין עליהן אלא שבועה דאורייתא אבל מדרבנן נשבעין עליהן דה"נ בפרק הכותב (דף פז:) בענין הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא וכו' אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן שבועה עליה כי היכי דלידק: רבי מאיר אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודים לו כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש ר' מאיר מחייב שבועה וחכמים אומרים כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע [ע] ואוקימנא דבענבים העומדות ליבצר קמיפלגי דר' מאיר סבר כבצורות דמיין [פ] ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין: **כה אין** נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כיצד א"ל בית מלא פירות מסרתי לך כיס מלא מעות מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור: **כו זה** אומר עד הזיז [צ] וזה אומר עד החלון חייב. הא דאין נשבעין אלא על דבר שבמדה אין לפרש דמכסף נפקא שהוא דבר מסויים שהי מעות דהא לרב משמע לעיל דאייתר כסף לכפירה ופי' ריב"א דנפקא לן מההוא דרשא דברים מרובה שלמה למעוטי דבר שאין מסויים והייט שלא במדה ובמשקל ומנין ובמכילתא מפרש ליה מכסף או כלים מה כסף שדרכו להמנות אף כלים שדרכן להמנות מכאן אמרו כל טענה שאין במדה וכו': [דף מג ע"א] **גמ'** אמר אביי לא שנו אלא דאמר בית סתם אבל א"ל בית זה ידיע טענתיה רבא אמר אפילו בית זה פטור ואין חייב עד שיטענו דבר שבמדה ומשקל ומנין ומודה לו דבר שבמדה ומשקל ומנין. תניא כוותיה דרבא כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי פטור מגורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא מגורה קטנה פטור אזור גדול יש לי בידך אין לך בידי אלא אזור קטן פטור כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך חייב מנורה בת עשר ליטרין יש לי בידך אין לך בידי אלא בת חמש ליטרין חייב. כללו של דבר אין חייב עד שיטענו דבר שבמדה ושבמשקל ומנין ויודה לו דבר שבמדה ומשקל ומנין. כללו של דבר לאתויי מאי לאתויי בית זה דלא מ"ש מנורה גדולה ומנורה קטנה דפטור מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו בת עשר ובת חמש נמי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אמר רבי אבא בר ממל שאני מנורה הואיל ויכול לגורר' ולהעמידה על חמש ליטרין: **כז מתני'** המלוה את חבירו על המשכון ואמר סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתך עליו וה' דינרים היה שוה חייב מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל היכא דאמר מלוה אנא לא ידענא כמה היה שוה אבל ידענא שהיה שוה יותר ממה שהיה לי עליו ואין יודע כמה הוה ליה מחויב שבועה ואין יכול לישבע ומשלם כדאמר בפרק דלקמן (דף מז:) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל אם רצה הנתבע להחרים סתם על אשטול ממונו ולא היה לו ליטול אין מונעין אותו בכך אבל שבועה לא מחייבינן ויש מקשים על דבריו דכיון דלא ידע כמה היה שוה לא מיחייב שבועה דהא לא מודה בדבר שבמדה ומשקל ומנין והוה כההיא דתנן אלא מה שהנחת אתה נוטל והיכי דמי מחויב שבועה ואין יכול לישבע כגון מנה לי בידך וא"ל חמשין ידענא וחמשין לא

תגהות הגה"ה א נ"ב החרים סתם על מי שטעל

פלפולא

ד"ל כתב כו' ... דכפ' הכותב לא הזכיר גם שני הפי' דבכאן וכתב פי' אחר לגמרי ע"ש: [ד] ה"ג דמה לי טענה דסטראי ומה לי טענה דלהד"מ וכ"ל דטענה דסטראי: [ה] דחזקה לא שביק כו' ע' מ"ש בזה בגט' ה"ותב: [ו] וה"מ דפרעי' כו' פיסקא: [ז] מהימנית לי כל אימת עיין בר"פ זה בורר: [ח] וכן הלכה ברי"ף כתב בכאן הטוען כדי במן וכו' ככר כתבינהו בפרק שני דייני וירא לי שבטעות מהסופר נשמט בדברי רבינו דודאי דאיתו כתביה דהא בפרק שני דייני מפרשינן למתניי' דלא כפשטה ונמצא שצריך גדול הוא להראות מקום ההוא: [ט] אליבא דראב"י דאמר ל"ש בו ול"ש בבנו אינו מעיז וכדאוקימנא אליבא דרב דאמר ברי לי הלכך לאו משיב אבידה הוא לשון הרי"ף: [י] שדייה אכי הוא זה דעירוב פרשיות כתוב כאן ואע"ג דלעיל [כתב] ושבועת שומרים איכא פלוגתא כו' מסיק דלא למיעקר מכאן לגמרי הכי נמי לא מיעקר לגמרי דכי הוה טענת שומרין כמו במלוה דכי הוא זה הויא נמי בשומרין כמו שמסיק רבינו בסוף סוגיא שמא. אע"כ דבעינן אית דווקא: [כ] ודדמו ליה עיין בפרק שני דייני פי' ו:

חריפתא

[ל] כגזילות וחבלות בדפוס ישן ליתא אלא כחבלות וכן הוא בקצור אבל בטור סימן צ"ו כניזקין וחבלות ועיין בפרק שור שנגח ד' וה' דלענין שורו שהוחזק נגחן מעמידין להם אפוטרופוס כי היכי וכו' ומשלמים מן העלייה: [מ] ואפלו לכשיגדיל וכ"כ בפרק החובל ובס"פ כיצד הרגל ובפ"ק דב"מ: [נ] וכן בטענת שמא כו' נמי דווקא כשהגיע לעונת הפעוטות כ"כ בטור סימן צ"ו: [ס] ה"ג בסוף ערק הזהב בבעלים פטור ואלו חשיב אדם המזיק אמאי פטור בבעלים אלא ודאי וכן נ"ל לסגיה בכאן ועיין מה שכתבתי שם על זה: [ע] ואוקימנא דף מג ע"א: [פ] ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין לכאורה כך הלכה וכ"כ הטור בסי' צ"ה שכך דעת רבינו ושכ"כ ר"ת אבל אין זה אמת דבהדיא כתב רבינו דכל שעומד לתלוש כתלוש דמי בפרק הכונס ובפרק יש נוחלין ובפרק האשה שנפלו גם שתוספות דפירקין ודהכונס ובפרק נערה שנתפתתה דף נ"א כתבו בשם רבינו הגדול דכר"מ קיים לן לכך צריך לומר דרבינו סמך על אותן המקומות המפורשים בהם דקיי"ל דכתלוש דמיין ועוד כתבתי להקשות על הטור יותר בספרי תוספות יום טוב בפרק יש נוחלין: [צ] וזה אומר

ידענא ועוד שהרי אינו כופר בשתי כסף א[ק] שהוא אומר שאין יודע כמה הוא שוה ומיהו כל הגדולים הסכימו לדברי ה"ר יוסף ז"ל שהרמב"ם כתב בהלכות שאלה ופקדון ס"ה המפקיד פירות אצל חבירו שאינו מדודין וערבן עם פירותיו ולא מדדן הרי זה פושע. בעל הפקדון אומר כך וכך הוו והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה שהרי חייב בעצמו בתשלומין ואין יודע כמה הוא חייב ונמצא מחויב שבועה שאין יכול לישבע וכזה הורו רבו הר"ר יוסף ז"ל ורבו. והרמב"ן ת' ודבריו אין מובנים ונראה דלא קשה דכיון שאומר יודע אני שהיה שוה יותר ממה שיש לי עליו הודה שהוא פרוטה יותר ספחות משוה פרוטה אין נחשב שוויו [ר] בחפץ אחד ואם לא יגיע לשוה פרוטה אינו מונה אותו הלכך זה שאומר שהיה שוה יותר מסלע ע"כ בפרוטה הודה הרי יש כאן הודאת ממון וכיון שהודה בסתם אין בכלל הודאה זו אלא פחות שבממון ואין יכולין להוציא ממנו אלא בפרוטה והוי כאילו הזכיר בפירוש שוה פרוטה יותר הלכך על כל השאר יאמר שאיני יודע ואילו כפר על השאר יש כאן כפירת שתי כסף וכיון שאמר אין יודע הוי מחויב שבועה שאין יכול לישבע ולא דמי לבית מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל דהתם אין הנתבע משיב שמא אלא כך הוא אומר מה שאמרת שבית מלא הפקדת אצלי מזה לא נתתי לבי לידע אם היה ממש [ש] מלא וגם הטענה אינה כל כך בריאה שכן מורגל בלשון מלא שבית שהוא קרוב להיות מלא קורין אותו בית מלא פירות אבל זה אני יודע בודאי שכמו שהנחת אתה נוטל הלכך אין כאן הודאה כלום כיון שלא טען ולא השיב דבר שבמדה ומשקל ומנין שהרי לא טען עליו אלא חסרון פירותיו והלה אומר שלא חסרו: **כה אבל** האומר כך וכך פירות הפקדתי אצלך והלה אומר פירות הפקדת אצלי ואיני יודע כמה היו אם לפי טענת המפקיד [ת] היו שוין שתי כסף גוהנפקד אומר יודע אני שהיו שוין פרוטה ואיני יודע כמה היו שוין יותר יש כאן חיוב שבועה [א] אבל אם אמר פירות סתם ולא הודה בשוה פרוטה אין בהודאתו משמעות של שוה פרוטה שאף בפחות משוה פרוטה קרוין פירות והרמב"ן ז"ל הביא ירושלמי לקיים דברי הגדולים והכי איתא בירושלמי בשילהי דהאי פירקא סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור וכו' והלה אומר איני יודע. ירבא בר יונה בש"ר יאות לית את ידע [א] אהין ידע ר' יהושע דרומי בעי קומי דר' מנא תמן איתמר לית את ידע אהין ידע וכה איתמר הכי תמן יש חילול שבועה וכה אין חילול שבועה פירוש א"ל סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר איני יודע כמה שוה יותר על חובו חרבא בשם רב חייא שאם הוא אין יודע חבירו יודע ונוטל [שלא] בשבועה. ופריך תמן איתמר נוטל בלא שבועה שאם זה אין יודע שכנגדו יודע וכה איתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ולא אמרינן אם זה אין יודע שכנגדו יודע [ב] ולשון הירושלמי משונה דאיפכא הוה ליה למימר במקום תמן כה ובמקום כה תמן ומשני תמן יש חילול שבועה. וכו' פירוש הכא השבועה תלה לפי שהוא מחויב שבועה וכיון שאין יכול לישבע משלם אבל במנה לי בידך שאמר על הכל אין יודע לא תחול שבועה עליו הלכך פטור. עוד הקשה ה"ר יוסף על דבריו מתוך הירושלמי דפרק הכונס חד בר נש אפקיד גבי חבריה חד שק צרור אירעו אונס וכו' ונדחק הרבה לפרש ואין ענייננו לכאן כלל דבירושלמי מייתי לה על עשו תקנת נגזל באשו. ובפרק הכונס (סי' טז) פירשתיו: **גמ'** [דף מג ע"ב] (מי נשבע מי שהפקדון אצלו) אהייא אילימא אסיפא תיפוק ליה דשבועה גבי מלוה הוא אמר שמואל ארישא וכן אמר רבי יוחנן ארישא מאי רישא סיפא דרישא. סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב דשבועה גבי לוה היא ואמור רבנן לישתבע מלוה שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון רב אשי אמר זה נשבע וזה נשבע. פירוש הלוה צריך לשבע דג' דינרין היה שוה והמלוה צריך לשבע שאינה ברשותיה דחיישינן שמא נתן עיניו בה כדאמרינן בפ' המפקיד (דף לד:) והכי קאמר מי נשבע תחלה מלוה נשבע תחלה שאין ברשותו ואח"כ ישבע הלוה כמה היה שוה שאם ישבע הלוה תחלה כמה היה שוה שמא יוציא המלוה את המשכון ונמצא שם שמים מתחלל: **כט אמר** שמואל האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עלויה אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי. אבל תרתי קתתא לא אמרי' אם אבד חד אבד פלגא. אבל אי אבדו תרווייהו אבד אלפא זוזי ורב נחמן אמר אפי' תרתי קתתא אבד חד אבד חמש מאה אבד אידך אבד חמש מאות. אבל קתא ונסכא לא. פרש"י כיון דנסכא מידי דפרעון הוא לא קבליה עליה אלא לפרעון. כיון דיהבי' בהדי קתא דלאו מידי דפרעון הוא ודאי נסכא יהיב לפרעון וקתא למשכון. אבל בחד נסכא או בתרי נסכי מודה רב נחמן דהוי משכון כמו חד קתא או תרי קתי דאל"כ [ג] מאי פריך ממתניתין לשמואל אליבא דרב נחמן. אי נמי ה"פ אבל קתא ונסכא לא אמרינן אבד קתא אבד פלגא אלא כל חד לפי שוויו אם הנסכא שוין עשר קתי אבד נסכא אבד עשרה חלקים אבד קתא אבד חלק אחד עשר. תנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב ואמאי לימא הא קבילתיה מתניתין בדפירש כי קאמר שמואל בדלא פירש זו היא גירסת רוב הספרים וכן גרס רש"י. ור"ח ור"ת גרסי איפכא ומוקי דשמואל בדפירש שאם יפסיד המשכון יפסיד החוב ואפי' הכי תרי קתי לא כי לא היה התנאי אלא אם כן אם הפסיד כל המשכון וכי תימא מאי אתא שמואל לאשמועינן פשיטא דכל תנאי שבממון קיים ויש לומר דאתא לאשמועינן דלא הוי אסמכתא דלא דמי לאם אוביר ולא איעביד אשלם אלפא זוזי ב"מ (דף קד.) ושאר אסמכתות שקונס את עצמו כדי להבטיח את חבירו ולהסמיכו על דבריו ולא כוון מעולם להקנות אלא כדי שיאמינו חבירו אומר כך אבל הכא מה לו לתנאי זה אם אין בדעתו לקיים ור"ח פירש הא דאוקימנא להא דשמואל בדפירש לא שפירש בהדיא שיפסיד כל החוב אלא בדאומר אע"פ שאין שוה כל החוב קבלתיה ואשמועינן דבכה"ג הוי קבלה כנגד כל החוב ור"ח פסק דלא כשמואל מדקאמר בשמעתין בדלא שוי שיעור זוזי כ"ע ל"פ דלית להו דשמואל וכן כתב בה"ג וליתא לדשמואל ואין נראה לר"י הזקן דקיימא לן הלכה כשמואל וכרב נחמן בדיני ונהרדעי סברי כוותיה ולא נחלק עליהם אדם. וקשיא דמתניתין תירץ לה שפיר בדפרים ועוד דלרבה דפליג עליה דרב יוסף בשומר אבידה דקיימא לן הלכתא כוותיה וקלא מהראיית כתבתי (בפ"ב דב"מ סי' יז) ואוסיף לכתוב דבפ' אלו מציאות (דף כט.) אמרינן דלרבה דאמר שומר אבידה שומר חנם בהנאת שימושה שהתירו לו להשתמש בדמי אבידה נעשה שומר שכר ולרב יוסף דהוי שומר שכר בהנאת שימוש נעשה שואל וחייב באונסין ובפרק המפקיד (דף מג.) גבי המפקיד מעות אצל שולחני מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן מוכח דסבירא ליה לרב נחמן דאנסו לא מיחייב באונסין והלכתא כרב נחמן בדיני. ויש רוצים לדחות דגבי נפקד שדינו להיות שומר חנם בשכר הנאת שימוש העליהו מעלהו אחת והיה שומר שכר דהואיל והנאה מהנה אבל באבידה שהיה מתחלה שומר שכר בשכר הנאת שימוש העליהו מעלה אחת דהואיל ונהנה מהנה ומתחייב באונסין ולאו דיחוי הוא דכל הנאת שימוש שוה לזה כמו לזה ואם באבידה נתוספת לו פרוטה דרב יוסף וכי בשביל תוספת שכר יתחייב באונסין [ד] אין חילוק בשומר שכר בין ששכרו מרובה בין ששכרו מועט. ויש שמביאין ראייה דהלכה כרב יוסף מדקאמר בשמעתין לא דכ"ע אית להו דרב יוסף ודרבה כתנאי וכי מוקי נמי מילתיה כתנאי מוקי לה כרבי אליעזר [ה] וקיימא לן דר' אליעזר שמותי הוא ולאו ראייה היא דמסקנא דשמעתין לפום האי דקאמר דכ"ע לית להו לדשמואל ורבא קאמר דבדשמואל קמיפלגי ולא שייכא מילתייהו אמילתיה דרבה. ורבה ככ"ע וכי תימא מ"מ סוגיין דשמעתין מוקי מילתיה דרב יוסף ככ"ע ודרבה כתנאי וכרבי אליעזר אע"ג דרבה מצי לאוקמיה דבדשמואל קא מיפלגי מכל מקום סתמא דהש"ס לא משמע ליה לאוקמי פלוגתייהו בהכי הא לאו מילתא היא דכל סוגיא זו עיקר בנויה על יסוד זה דקאמר לימא בדלא שוי שיעור זוזי קמיפלגי ואורחא דהש"ס בכל דוכתא לדחות מאי דבעי למימר ואי הוה מצי למימר לא בדלא שוי שיעור זוזי דכ"ע אית להו דשמואל הוה אמר הכי אלא זה אי אפשר דאי בדלא שוי אבדו מעותיו כ"ש בדשוי הלכך הוצרך לומר דכ"ע לית להו דשמואל כדי לדחות הא דבעי למימר דבדשמואל קמיפלגי ולפי זה הדחוי הוצרך לומר ולהעמיד פלוגתייהו בדרבה ורב יוסף ומילתא דרב יוסף כ"ע ורבה כתנאי אבל רבה דהלכה [ו] כוותיה מוקי פלוגתייהו בדשמואל ורבי עקיבא כשמואל והלכתא כשמואל ועוד מדקמהדר גמרא לאוקמי סתם מתניתין כוותיה בשילהי השוכר האומנים (דף פב.) אלמא דהלכתא כוותיה ועוד ראייה דמדמי בשמעתין הסוה דאע"פ שאינו שוה אלא פלגא לדשמואל ובפרק הזהב (דף מח:) מדמי לה לדרבי יוחנן דאמר ערבון כנגד כולו הוא קונה ואם כן ר' יוחנן אית ליה דשמואל והלכתא כרבי יוחנן דהתם דרב הוא דפליג עליה ורב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד ראייה דלא נוכל לפרש מילתיה כתנאי וסבר [ז] כר' אליעזר אבל לר' עקיבא מודה רבה דכשומר שכר דמי דהא בפ' אלו מציאות (דף כט.) גבי פלוגתא דרבי עקיבא ורבי טרפון בדמי אבידה קאמר דאליבא דרבה פליגי רבי עקיבא ורבי טרפון בגניבה ואבידה דלרבי טרפון מיחייב ולר' עקיבא פטור וא"כ לר' עקיבא נמי שומר חנם הוי אליבא דרבה ועוד ראייה דהלכה כרבה דבפ' האומנין (דף פד.) דמוקי מתניתין דלא כרבי אליעזר ואליבא דרב יוסף הוה מצי לאוקמי מתניתין כדברי הכל ובמלוה שאין צריך למשכון אלא משום דלית הלכתא כרב יוסף לא בעי לאוקמי הכי ומכל אלו הראיות ברורות נראה דהלכה כרבה וכדשמואל בדפרים כדברי ר"ח [ח] כי כל דבריו דברי קבלה ומ"מ המלוה על המשכון [ט] לא שנא משכנו בשעת הלואתו ול"ש משכנו שלא בשעת הלואתו ול"ש הלוהו מעות [י] (א) ול"ש הלוהו פירות שומר שכר הוי שאם אבד או נגנב [כ] והיה המשכון כנגד שחוב אין ללוה על המלוה ולא למלוה על הלוה כלום אלא יצא משכנו בחובו ואם החוב יותר על המשכון הלוה נותן למלוה היתרון ואם דמי המשכונות יתירים על החוב (ג) אין המלוה נותן ללוה היתרון ואם אבד באונס נשבע המלוה כדין שבועת שומרין וגובה כל חובו: **הדרן עלך שבועת הדיינין**

פרק שביעי

א [דף מד ע"ב] **כל** הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה וחנוני על פנקסו השכיר כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו תן לי שכרי חמשים דינרין שיש לי בידך והוא אומר נתקבלת מהן דינר זהב: כל הני נשבעין ונוטלין תקנת חכמים הן ואפילו הכי בעי אישתבועי כעין דאורייתא בנקיטת חפץ ולא מפכינן לה כך הורו הגאונים: **גמ'** [דף מה ע"א] נשבעין ולא משלמין מנלן דס"ד בעד אחד לא אמרה תורה שישבע הנתבע להכחיש העד אלא ישבע התובע ותהיה השבועה במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים וכן במודה מקצת כיון דממונא אית ליה גביה ואידך עביד לאישתמוטי אימא ישבע התובע ויטול [א] דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם [ב] וקרא יתירה הוא דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא ידענא דשומר מישתבע ולקח בעליו ולא ישלם למה לי לומר על כל הנשבעין שבתורה שמי שעליו לשלם הוא נשבע: השכיר מאי שנא שכיר דתקינו ליה רבנן דמישתבע ושקיל אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום דבעל הבית טרוד בפועליו ושדיוה אשכיר משום חיותיה דשכיר וליתיב ליה בלא שבועה כדי להפיס דעתו של בעל הבית. [דף מה ע"ב] א"ה אפילו קיילה נמי לישתבע שכיר דהכי קץ ליה ולשקול אלמה תנן אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המע"ה קיילה ודאי מידכר דכירי אינשי אי הכי עבר זמנו נמי אלמה תנן עבר זמנו אין נשבע ונוטל חזקה אין בעל הבית עובר משום בל תלין והא אמרת בעל הבית טרוד בפועליו ה"מ מקמי דנימטי זמן חיוביה אבל מכי מטי זמן חיוביה רמי אנפשיה [ג] ומידכר: אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא

הגהות הב"ח א ועוד שהרי אינו כופר בשתי כסף ומודה פרוטה שהוא אומר שאין יודע כמה הוא שוה : ב שאין יכול לישבע וישלם וכזה הורו רבותי' והר' יוסף ז"ל רבו : ג היו שוין שתי כסף ופרוטה והנפקד : ד והלה אומר איני יודע ר' בא ור' יונה בשם רב יאות לית את ידע : ה יותר על חובו ר' בא בשם רב חייב כו' ונוטל בלא שבועה ופריך תמן :

הגהות הגרי"פ [א] עי' ש"ך סי' ע"ב ס"ק כ שהביא דברי הרא"ש ונתקשה בפירוש דבריו

פלפולא חריפתא

עד החלון חייב מוקי לה רבינו בפ"ק דב"מ בשיטה דהילך דמיירי בהרקיבו הפירות בפשיעתו דאל"כ הילך הוא ופטור: [ק] **שהוא** אומר שאין יודע כמה היה שוה ושמא בהודאתו יש כל כך עד שבכפירתו יש פחות משתי כסף: [ר] **בחפץ** א' גרסי' ועיין לקמן דבפירות נחשב: [ש] **נ"ל** דה"ג ממש מלא אבל זה אני יודע וכו' עד אתה נוטל ואח"כ גרסינן וגם הטענה וכו' עד מלא פירות: [ת] **היו** שוין שתי כסף כלומר ופרוטה וכדלעיל ועוד בספ"ק דלקמן ובקצור כתב יד מצאתי דגרס שם בהדיא ופרוטה: [א] **אהין** ידע ג"ר' ופירושו הזה כך ראיתי בספר יפה מראה ריש פרק היה קורא: [ב] **ולשון** הירושלמי משונה עיין בפ' שבועת הפקדון וכרפ"ב דע"ז: [ג] **מאי** פריך ליפני ליה בנסכא: **אליבא** דרב נחמן רמיא דאמר רב נחמן אבל כו' משמע כ"ש דלשמואל הכי הוה: [ג] **ה"ג** שפיר בדפירש ועוד: [ד] **אין** חילוק בשומר שכר ובס"פ המפקיד כתב דיחוי אחר בשם הראב"ד: **כר'** אלעזר גרסינן וכן לקמן: [ה] **וקיימא** לן דר"א שמותי הוא דאל"ה ר"א לאו חבירו דר"ע הוא וכמ"ש בסוף האומנים וכן הוא בפרק כירה: [ו] **כוותיה** פי' כוותיה דר' עקיבא וע"ש: [ז] **כר'** אלעזר גרס וכן לקמן: [ח] **כי** כל דבריו דברי קבלה נ"ל דר"ל דבריו בגירסות אבל בפסק הלכה סברא דנפשיה הוא שהרי בכמה מקומות מצינו שפוסקים דלא כוותיה אבל בספ"ק דנדה כתב רבינו ג"כ לענין פסק שלא מלאו לבו לחלוק עליו שדבריו דברי קבלה: [ט] **ל"ש** משכנו בשעת הלואתו וכו' עיין בפ"ק דקידושין גבי מנה אין כאן משכון אין כאן: [י] **ול"ש** הלוהו פירות עיין ס"פ האומנים: [כ] **והיה** המשכון כנגד החוב דכנגד החוב הוי כאילו פי' טור סי' ע"ב וכ"כ בתוס' אבל מאי דמסיים בטור שמקבלו בתורת פירעון לאו ממש לפרעון דא"כ אפי' באונסים חייב: הדרן עלך שבועת הדיינין

פרק שביעי [א] **דכתיב** ולקח כו' שינויא הוא: [ב] **וקרא** יתירא כו' דאי לאו קרא יתירה לא הוה שמעינן בעלמא בע"א ומודה מקצת דהוה מוקמינן קרא דוקא אשומרים דהיכי כתיב: [ג] **ומידכר** ועוד דאין

תפארת שמואל

(א) ול"ש הלוהו פירות ש"ש הוי נ"ב ואף שקצת הלשון דחוק לפי' ר"י הוא ש"ח וכ"פסקי ר"ת ור"י הוא וכן בטור סימן ע"ב לא כתב רק ש"ח לפי' ר"י וכתב ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וממש כהאי פיסקא וכולם אמת כי מה שלא כנגד מעותיו הוא ש"ח ופטור מגנבה וכו' וכנגד מעותיו חייב לאו משום ש"ש אלא שהוא כפירש שמקבל נגד דמיו · וכ"כ לעיל בס"פ האומנין כהאי לישנא וכ"כ מהר"מ פרק שבועת הדיינין ובס"פ האומנים והוא עיקר · ולא הכל ש"ש פסק הרי"ף והרמב"ם ורוב הגאונים זולת ר"ת ור"י ומהר"מ: (ג) **אין** המלוה נותן ללוה היתרון. לכאורה נראה לפרש דוקא בשעת הלואתו הוי ש"ש ממש לכ"ע על כל המשכון מדר' יצחק ומשום שיש בו צד קנין כדמוכח להדיא בסוגיא ע"ש · ומ"מ נראה שלא לחלק דלעולם כל מה שיתר על החוב הוי ש"ח כמו בשעת הלואה גם לא הוי אפי' כנגד מעותיו אלא ש"ש ולא שיתחייב באונסין כדעת רש"י עמ"ש הרא"ש פ"ק דקדושין:

שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך א"ל ר' יצחק יישר וכן א"ר יוחנן (יישר) איתמר נמי א"ר מנשיא בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך וכן הלכה. והע"ג דרמי בר חמא שבח להא שמעתא ופריך ליה רבא אם כן שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה ודחיק למימר דהפקיד ליה בשטר [ד] ואנן קי"ל דשבועת שומרין איתא במפקיד אפילו שלא בעדים בין בשטר ושלא בשטר דמיגו דלהד"מ הוי מיגו דהעזה ולא אמרינן מיגו והשתא הויא דשכיר נמי הוי מיגו דהעזה וי"ל דהך דפריך רבא [ה] מעיקרא לאו פירכא היא דהאי שבועת שכיר דתקנת חכמים היא ובמיגו כל דהו אוקמיה אדיניה: **ב מכלל** דתרוייהו סבירא להו דהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר לו בעדים. פר"ת ולית הלכתא הכי אלא כרב חסדא דפ' המוכר את הבית (דף ע׳) דהמפקיד אצל חבירו בשטר אין צריך להחזיר לו בעדים ואי טעין ואמר החזרתי לך נאמן ובשבועה דלא יכול למימר שטרך בידי מאי בעי מיגו דאי בעי אמר נאנסו ומהימן בשבועה · [ו] ולפר"ת גם הכא נמי ה"פ צריך להחזיר לו בעדים אם רוצה ליפטר מן השבועה וכן כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דלית הלכתא הכי: **ג ועוד** כתב דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה אלא לאפטורי ממטון דהא שבועת שומרין דאיכא למימר מיגו וכן מודה מקצת ועד אחד איכא למימר אבהא מיגו אפי' הכי מישתבעי הלכך האי מאן דתבע ליה לחבריה לקמן לדינא וא"ל דשותפא דידי הוית [ז] ופליגנא בהדך ואתגלי עלך מקמי דנפלוג בהדך דהשתבע לי על שמא וקמודי ליה חבריה דשותפא דידיה הוה מיהו קאמר דלא אוני ליה בביה פרוטה מעולם אע"ג דליכא סהדי בהוית שותפתא ואיכא למימר מיגו לא איפטר מההיא שבועה אלא משבעינן ליה ודבריו אינן מובנים לי [ח] כיון דמיגו דאורייתא הוא מה לי ממון מה לי שבועה אטו שבועה לאו ממון הוא דזימנין דלא בעי איסתבועי וקיהיב ממונא ומה שאמר דבשבועת שומרין איכא מיגו הא כבר כתבינן לעיל דמיגו דהעזה הוי ומה שכתב דבמודה מקצת איכא מיגו הא אמרינן חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח וליכא מיגו וגם בעד אחד לא ידענא מאי מיגו איכא: **ד ומקצת** הגאונים כתבו שהמלוה על המשכון שנאמן לטעון עד כדי דמיו במיגו דלקוח הוא בידי דלא שקיל בלא שבועה חמורה ומנו ליה בהדי נשבעין ונוטלין דמתני' דמוליא מחבירו הוא ולית ליה אלא בשבועה חמורה וזה נוטה קצת לדברי ה"ר יוסף ז"ל דלא אמר מיגו לאפטורי משבועה ועוד אמרו הגאונים טעם אחר כיון דלאו אגופיה דמשכון קטעין אלא בעי לאפיקי ממונא מרשותא דחבריה לית ליה בלא שבועה חמורה. והביאו ראייה ממה ששנינו (ב"ק דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול ואילו טעין ממך לקחתי' נאמן בשבועות היסת ועכשיו נשבע ונוטל כעין שבועה דאורייתא וכן במשכון. וכן נמצא בתשובת שאלה לרב אלפס שאלו מקמיה בעסק שמעון דטעין ליה לחבריה אית לך גבאי ספר מקרא והוא ממושכן לי ביותר מדמיו וראובן אמר שאולה היא בידך והשיב [ט] שאם אין דרך המקום להשאיל אותה מקרא וכיוצא בה יהיה שמעון נאמן עד כדי דמיהן ולא יותר אחר שישבע שבועת התורה שאין עליה פחות ממה שהיה שוה אלמא צריך לישבע שבועת התורה [י] אע"פ שהוא נאמן לומר לקוחה היא בידי וכ"כ רב האי גאון ז"ל: [דף מו ע"א] א"ר ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר שתים קצצת לי ובעל הבית אומר לא קצצתי לך אלא אחת מי נאמן ואמר להם בזה ישבע בעל הבית ויפסיד אומן. ואפי' אי טעין לא קצצתי לך אלא אחת ואותה פרעתי לך דהשתא הוי כופר הכל קאמר שמואל דישבע בעל הבית דמשום טירדא דבעל הבית ראו חכמים שראוי לתקן כאן שבועה וראויה להטיל על בעל הבית והיכא דחולקין בפרעון דבעל הבית הוא בודאי שוכח עקרוה ממקומה והטילוה על השכיר אבל כשחולקין בקצילה דבעל הבית בקציצה זכור הניחו שבועה במקומה על בעל הבית. תדע שכך הוא מדפריך איני והא תני רבא בר שמואל קצץ המוציא מחבירו עליו הראייה ואי לא מייתי ראייה פקע אמאי ישבע בעל הבית ויפסיד אומן ובמה טעה הש"ס לפטור בעל הבית והלא נודה מקצת הוא אלא ודאי מילתא דשמואל והברייתא איירי בכופר הכל [כ] ואפילו הכי קאמר שמואל דישבע: **ה מתני'** הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות וא"ל תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם הודאה במקצת כיצד אומר לו שני כלים נטלת והוא אומר לא נטלתי אלא א' [א] למשכנו: **גמ'** ודלמא לא משכן מי לא א"ר נחמן האי מאן דנקיט נרגא ואמר איזיל [ל] ואיקטליה לדיקלא דפלניא ואשכחיה דקטיל ושדי לא אמרינן דאיהו קטליה דעבד איניש דגזים ולא עביד אימא ומשכנו. וליחזי מאי משכנו אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו וכגון שראו העדים שהטמין כלים שאין יכול לכפור ולומר שלא הטמין כלום אי נמי ידעו במקצת כלים שהטמין והוא טוען שהטמין [מ] יותר ממה שידעו העדים דא"ר יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא [דף מו ע"ב] ואמר לקוחין הן בידי אין נאמן ולא אמרן אלא בבעל הבית שאין עשוי למכור כליו אבל בבעל הבית העשוי למכור נאמן ובעל הבית שאין עשוי למכור נמי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן דאמרינן דלמא דמי אילטריך ליה וזבין ושאין דרכן להטמין נמי לא אמרן אלא באינים דלא צניע אבל באינים דצניע אורחיה הוא ובאינים דלא צניע נמי לא אמרן אלא שזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל זה אומר לקוחין [נ] וזה אומר גנובים לאו כל כמיניה דאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן ואפי' אית בהו כל הנך לדדין לריעותא ודקדק רב אלפס ז"ל מדקאמר אחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן שמעינן דאם היה מוחזק ומפורסם בגנב וראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ואמר לקוחין הן בידי אם בעל הבית שאין עשוי למכור כליו וזה אומר גנובין הן נאמן דהא מוחזק ועומד מעיקרא בגנב: ואלו נמי לא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר נאמן. זו היא גירסת רש"י. וקאי על בעל הבית שאין עשוי למכור כליו ואין דרכן להטמין ובאינים דלא צניע ואמר שאולין ובאיתנהו לכולהו אמר שאינו נאמן בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר וקשה לר"ת מהא דאמרינן בסמוך רבא אפיק זוזא דסרבלא וסיפרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר וי"ל דמיירי כשראו שהטמין איכן ובעל הבית שאין עשוי למכור כליו ודברים שאין דרכן להטמין ואינים דלא צניע ולא משמע הכי מדלא נקט אלא דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ועוד [ס] דבמילתא דרב הונא בר אבין לא הזכיר אלא דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ועוד דבשילהי המקבל (דף קטו:) אמרינן ההוא גברא דחטף סכינא דאשכבתא מחבריה אתא לקמיה דאביי אמר ליה זיל אהדר ליה ופריך מהנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא דיכול לטעון עד כדי דמיהן ומשני התם לא עבידי דמושלי ומוגרי אבל סכין עבידי איניש דמושלי ומוגרי הלכך לא מהימן למימר לקוח הוא בידי אלמא בההוא טעמא לחודיה סגי. לכן נראה לר"ת כגר"ח ובכולהו נמי לא אמרן אלא דברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר וקאי אהא דקאמר אבל בעל הבית שעשוי למכור כליו נאמן והיא מיירי אפילו בדברים שאין דרכן להטמין ואפילו באינים דלא צניע ואהא קאמר ובכולהו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר דאז הוא נאמן בכל ענין אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפילו אית בהו כל הני לדדין לטיבותא. כללא דמילתא דברים שאינם עשוין להשאיל ולהשכיר נאמן לומר לקוחין הן בידי אם לא שראוהו שהטמין ובעה"ב שאין עשוי למכור כליו ואין דרכו להטמין ואינים דלא צניע וזה אומר שאולין וזה אומר לקוחים ואם יחסר אחד מכל אלו הלדדין נאמן ודברים העשוין להשאיל ולהשכיר וזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אינו נאמן אפילו בעל הבית העשוי למכור כליו וכלים שדרכן להטמין ואינים צניע ואפילו לא ראוהו שהטמין כך כתב רב אלפס ז"ל בפרק המקבל גבי סכינא דאשכבתא וכן מוכח התם. אבל ר"ח ז"ל פירש דוקא ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו אבל לא ראוהו נאמן וכך כתב רב האי גאון בספר מקח וממכר בשער מ'. ומסתבר כרב אלפס דאין לחלק כלל בין ראוהו שהטמין כלים העשוין להטמין ואינים דצניע ובעה"ב העשוי למכור כליו ובין לא ראוהו שהטמין [ע] כי ההטמנה אינה הוכחה בהם ויש שהיו רוצים לדקדק מדקאמר מעיקרא ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וכו' והדר מפליג בין עשוין להשאיל ובין אין עשוין להשאיל שמע מיניה [פ] דאפילו אם אמר גנובים בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן וליתא להאי דיוקא דכיון דאמר גנובים איתרע לה חזקתו של כלים שהן עשוין להשאיל ולהשכיר כיון שהוא טוען שלא יצאו מתחת ידו בתורת שאלה ושכירות ובמיגו דשאלה ושכירות לא מחזקינן איניש בגנבי. והא דדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן היינו דוקא בשיש לו עדים שאלו הכלים היו שלו וראו אותם עתה בידו אבל אם לא ראו אותם [עתה] בידו נאמן לומר לקוחין הן בידי במגו דהחזרתים לך וכן הא דאמרינן כלים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר נאמן לומר לקוחין הן בידי הני מילי דליכא עדים שבאו לידו בתורת שאלה ושכירות אבל אם באו לידו בתורת שאלה ושכירות הו לא מהימן לומר לקוחין הן בידי וכן מוכח בשמעתא דאומן בפרק חזקת הבתים (דף מו.). והא דאמרינן דבדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אין נאמן בבעל הבית שאין עשוי למכור כליו היינו דוקא בראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו אבל כלים מגולין ואמר לקוחין הן בידי נאמן. וזה דקדק רב אלפס ז"ל מדקאמר ראוהו שהטמין משמע בלא הטמנה נאמן בכל ענין [צ] והך מימרא דרב יהודה מיירי בדאיתיה לבעל הבית התם בשעה שנכנס זה ויצא אבל רההו שנטלו מרשות חבירו שלא בפניו ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן אפילו לא הטמין תחת כנפיו ואפי' בעל הבית העשוי למכור כליו דאי לאו הכי קשיא הא דאמר ריש לקיש (ב"ב דף לו.) הגודרות אין להן חזקה דכיון דאורחייהו למיזל באורחא מנפשייהו סא לאו מזבין קזבין להו אלא אשכחינהו אברא ותפים להו ואמר לקוחין הן בידי הלכך אינו נאמן ואי ס"ד התופס מנכל חבירו בפני עדים שלא בפניו ואמר לקוח הוא בידי נאמן הגודרות אמאי אין להן חזקה השתא מידי דודאי לאו באפי חבריה תפסיה ואמר לקוח הוא בידי נאמן הגודרות דספיקא ניניהו דאיכא למימר דלמא באפי מריה תפסינהו לא כ"ש דאית להו חזקה אלא מדקאמר הגודרות אין להן חזקה שמעינן דמאן דתפיס מידי מרשותא דחבריה קמי סהדי דלא באפי חבריה ואמר לקוח הוא בידי אין נאמן. ומההיא עובדא (שם) דהנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא שמעינן נמי הכי ומסתייע נמי הך סברא [ק] משמעתא אחריתא דרב יהודה (שם.) דאמר רב יהודה האי מאן דנקיט מגלא ותובלא ואמר איזיל ואיגדור לדיקלא דפלניא דזבניה ניהלי מהימן מאי טעמא [ר] דלא חציף איניש למיגדר דיקלא דלאו דיליה מדאילטרך לגלוי טעמא משום דלא חציף איניש למיגדר דיקלא דלאו דיליה שמעינן דמידי אחרינא דלית ליה כי האי טעמא לא מהימן והאי מילתא דפשיטא היא ולית בה ספיקא והאי דאיצטריכא לן לפרושי משום דחזינא תשובה משמיה דגאון דשאיל מקמיה בעסק חד גברא דא"ל לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתאי ופתחת ליה דלאו באפי שקלת מיניה חד טונא דכיתנא אמר ליה אין פתחי ושקלי והא אמרת ליסקליה בחושבנא דאית לך גבאי והשיב גאון [ש] דליכא עליה אלא שבועת היסת דלא שקיל אלא דיליה וקאמר לא מיבעיא היכא דליכא אלא עד אחד אלא אפי' איכא ב' עדים נמי הכי דיניה ומשתבע שבועת היסת דלא

הגהות הב"ח א ועד אחד איכא למימר כפו מגו : ב ומה שכתב דמודה מקצת איכא מגו הא אמרינן חזקה כ"ב ואפשר דאיכא מגו דאי בעי אמר אני מודה בו ובעד אחד נמי [מודה בו רק] שאמר פרעתי ומשמע להרב ר' יוסף הלוי מסוגיא דפ' הכותב דפוגמת [אינה נוטלת בלא] שבועה ואינה נאמנת במגו דאינה פוגמת דלא הוי מגו דהעזה מאחר שטער [כתובה בידה] אלא ודאי לא אמרינן מגו לאפטורי משבועה אכן התוספות שם תירצו בדרך אחר דליכא למידק מינה :

הגהות הגרי"פ [א] נ"ל אלא אחד גמ' למשכנו ודלמא כו' :

פלפולא

דאין שכיר משהה שכרו גמ' ובהמקבל כתבו רבינו ונמשך אחר הרי"ף שגם הוא השמיטו בכאן וסמך על שכתבו בהמקבל : [ד] ואנן קי"ל דשבועות שומרים איתא במפקיד אפי' שלא בעדים כו' אין כאן הכרע מהגמרא בשום דוכתא אלא דברי הראשונים כמ"ש הר"ן ודחה לסמך של הרמב"ן מהגמ' ולפי שדבריו צריכין ביאור קצת לכך אעתיקהו ואבארהו בס"ד וז"ל והרמב"ן הביא סעד דשבועות השומרים בכולהו גווני מדאמרי' בבבא קמא (בפ' מרובה דף סג) הטוען טענת גנב באבידה ונשבע משלם תשלומי כפל ומקשי' מינה ומפרקינן דאלמא הלכתא היא ורב אשי דהוא בתרא פריק לה בדוכתיה ובודאי שאין כפל בשומרים אלא בנשבע שבועת הדיינים כדאיתא התם בדוכתא והתם ליכא שטר שאלמלא מצאו וכתב לו שטר או שאמר אל תחזיר לי אלא בעדים הרי זה שומר (שלו) מדעת ויצא לו מכלל שומר אבידה שהוא שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף ולי אין זו מכרעת שכבר כתבתי למעלה דכל שא"ל אל תחזיר לי אלא בעדים א"צ שיודה בכך נפקד או לוה ומעתה אילו א"ל בעל אבידה למוצא אל תחזיר לי אלא בעדים לא נעשה שומר של בעלים כדי שיצא בכך משומר אבידה עכ"ל ומ"ש הרמב"ן שיצא לו מכלל שומר אבידה כו' פירוש דבריו דאע"ג דמ"מ שומר פקדון מיהת הוי ונפטר בטענת גנב וכי נשבע לשקר ישלם אפילו הכי הך טוען באבידה לא מצינו לאוקמי בהכי דלאו שומר אבידה הוא ועוד תרתי למה לי דאתמר נמי טוען טענת גנב בפקדון ומ"ש שהוא שומר שכר כו' לפי זה טענת גנב היינו בליסטים מזוין והכי מוקמי לה הרמב"ם בפ"ד מה' גניבה ומ"ש הר"ן דלא נעשה שומר של בעלים כו' היינו טעמא דכיון שהוא אינו צריך שיודה ויקבל עליו שלא יחזירנו אלא בעדים אלא כי נמי לא קיבל צריך שיחזירהו בעדים מטעמא דהכן סהדי שאינו מחזיר אלא בעדים א"כ מיגנא למוקמי להא כאומר לו אל תחזירהו לי אלא בעדים והלה לא הודה נמצא שאינו שומר של בעלים אלא שומר האבידה הוא כדמעיקרא וכל זה לדפסקי בשומר אבידה כרב יוסף אבל לרבינו שפוסק ס"פ דלעיל כרבה מעיקרא לאו ראיה היא כלל : [ה] מעיקרא לאו פירכא היא כו' ולרמי בר חמא הוא דפריך ליה דמתני' דאפליג לשבועתי שמעתייהו דרב ושמואל הכיר רבא שרמי בר חמא סבר דהאי מגו מגו גמור הוא א"כ ליכא למימר כמה מעליא הא שמעתא כאילו היה הדין מוכרח בעצמו ולהכי אתקיף ליה רבה לדידך דאמרת אמרינן מגו בכה"ג מגו גמורה היא מדשכחת להא שמעתא שבועת השומרים היכי משכחת לה בשלמא

חריפתא

לדידי דאמינא לאו מעליא היא דוקא בשכיר שהיא שבועת התקנה מהניא אבל בשומרים שהיא של תורה לא כ"כ הר"ן והאריך עוד שהקשה מהנהו עיזי דאכלי חושלא בפרק חזקת הבתים דף ל"ו ע"ש : [ו] ולפר"ת גם הכא כו' וקשה היכי קאמר לעיל דר"ת פי' ולית הלכתא כו' ובתוספות לא כתבו בשם ר"ת אלא זה שפי' דגם הכא וכו' : [ז] ופליגנא בהדך עיין בסוף פירקין : [ח] כיון דמגו דאורייתא הוא מדאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת כו' ולימא נמי משום דלא אמרינן מגו אלא ודאי דמגו דאורייתא וא"כ לפטר במגו דכופר הכל ועיין בתוס' פ"ק דב"מ דף ג' אהך דרבה ועיין מ"ש בסוף פרק הגוזל קמא : [ט] אם אין דרך המקום להשאיל כו' עיין לקמן : [י] אע"פ שהוא נאמן כו' פי' בהיסת בלבד : [כ] ואפ"ה קאמר שמואל דישבע והיינו מפני התקנה שבמשנה דאילו היסת לא נתקנה עד רב נחמן דבתריה בפרק דלעיל אמתני' דמנה לי בידך כו' : [ל] ואקטליה עיין לקמן מ"ש רבינו בזה ומ"ש שם בס"ד : [מ] יותר ממה שידעו העדים ומ"מ גם העדים אינם יודעים שלא הטמין יותר : [נ] וזה אומר גנובים הם ואותן כלים שאין דרך כזו להטמינן ואין דרך אותו האיש להצניע כלים שבידו כן לשון הרי"ף וכ"כ הרמב"ם ספ"ח מהלכות גניבה וכן לשון הטור בסי' ל' ואם הוחזק היוצא בגנב אין חילוק אם טוען גנובים או שאולים : [ס] דבמלתא דרב הונא בר אבין דלקמן דמייתי מיניה ראיה אהא דאבל דברים שאין עשוים כו' דשלא רב הונא כו' : [ע] כי ההטמנה אינה הוכחה בהם כיון דדרכן להטמין והוא אינם דצניע : [פ] דאפי' אם אמר גנובים כו' אינו נאמן לגי' רבינו תנהל : [צ] והך מימרא דרב יהודה כו' גם אלו דברי הרי"ף הן : [ק] משמעתא אחריתא דרב יהודה לעיל מינה וכבר כתבתי במקומו שהסופר המעתיק השמיטו מדברי רבינו : [ר] דלא חציף אינים כו' ולעיל דאמר איזיל ואקטליה כו' אמרינן טעמא דעביד אינש דגזים כו' ולא אמרינן דנאמן במגו דאי בעי אמר דזבניה מיניה דמהימן משום דלא חציף כו' פירשו בתוספות דלעיל דהתם מיירי בקציצת הדקל ולהכי נקיט נרגא ואיזיל ואקטליה ואין דרך למכור אילן העומד לקציצה כדאיתא בהחובל גטיעותי קצצת וכו' והכי איירי בלקיטת פירות ולהכי נקט מגלא ותובלא ולשון גדירה דשייכא בלקיטת תמרים ולהכי נאמן שדרך הוא למכור פירות : [ש] דליבא עליה אלא שבועת היסת כיון שאומר שבא לגבות לטול

שקיל אלא מידי דאית ליה גביה ומיפטר דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אין נאמן ולא אמרן אלא בבע"ה שאין עשוי למכור כליו וכו' והאי טוענא דכיתנא הואיל ולית בה כל הלין אגפי מהימן ובשבועת היסת אלו דברי גאון ודאי שנגה הן דהך שמעתא דרב יהודה בדאיתיה לבעל הבית בביתו אמורה ואיהו קמסר ליה כדכתיבנא . והאי עובדא טעמא אחרינא אית ביה דהא לאו באפי שקליה ודאי כל מאי דאיתיה בביתיה דאינש בחזקתיה קאי ולא מצי אינש לאפוקי מיניה אלא בראיה ומאי דשקיל מיניה באפי סהדי ולית ליה ראיה דדיליה הוא מחויב לאהדורי ליה והאי דלית אלא חד סהדא מחייבו שבועה דאמר מר לעיל (דף מ.) כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכיון דאודי דשקליה מביתיה הוה ליה מחויב שבועה ואין יכול לישבע ומשלם ודמי לנסכא דר' אבא : [ת] כדשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אין נאמן כי הא דרבא אפיק זוזא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר פי' רש"י בשם רבו דוקא ספרא דאגדתא שאין אדם עשוי ללמוד בו תמיד אבל שאר ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר ופירש כן דלא תקשה לך מהא דאמרינן בפרק הגוזל בתרא (דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גניבה בעיר ישבע הלה כמה הוציא ויטול ופריך עלה דלמא הוא גופיה דאפיק לקלא ושקיל וטרי בה טובא ומסיק כגון שבאו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה ואמרו מחתרת חתורה בתוך ביתו והן יצאו והכל אומרים נגנבו כליו של פלוני והללו הם כליו וספריו של פלוני [א] ואמאי בעי כולי האי נהימניה במיגו דאי בעי אמר שאולין הן בידך ואין האחד נאמן לומר לקוחין הן בידי דעשוין להשאיל ולהשכיר ולא שייך למימר אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן שהרי אינו אומר שהוא גנבם אלא נגנבו ממנו וכמה גנבי איכא בעלמא. לכך נדחק לפרש דספרים אין עשוין להשאיל ולהשכיר ואין נראה לר"ת לחלק בספרים דאמרינן בפ' נערה שנתפתתה (דף נ.) ולדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן ובספרא דאגדתא שאין רגילין לקרות בו שלא התירו לכותבו אלא משום עת לעשות אתא לאשמועינן דאפילו הכי נמי עשוין להשאיל ופר"ת שהדבר תלוי בראות הדיינין [ב] באהבת איש את רעהו ולפי מנהג המקום ולפי הספרים כי יש ספרים נחמדים שאין דרכן להשאילן וכ"כ רב אלפס ז"ל בתשובה שכתבתי לעיל על מקרא אחד [ג] ולא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שמתחלתן נעשו לכך שישאילום וישכירום : [ד] והוא אמר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רב פפא אמר אפילו שומר של בעל הבית נאמן ונשבע ונוטל ואפילו אשתו של שומר נשבעת ונוטלת וכגון שהיו הם בבית בשעה שנטלן ולא היה שם הנגזל ולפי שאין הנגזל יכול לישבע אלו עומדין ונשבעין במקומו . בעי רב פפא שכירו ולקיטו של בעה"ב נשבע ונוטל כמו שומר או לא תיקו א"ל רב ימר לרב אשי טענו כסא דכספא מאי א"ל חזינא אי אינש דאמיד הוא או אינש מהימן דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לא : ו מתני' הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול אמר לו חבלת בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר ליה חבלת בי שתים והוא אומר לא חבלתי בך אלא אחת : גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שראוי לחבול בעצמו אבל במקום שאין יכול לחבול בעצמו נוטל שלא בשבועה ודלמא בכותל נתחכך תני רבי חייא שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אילי ידיו ודלמא אמר לאחר ונשכו וליכא אחר : ז מתני' ושכנגדו חשוד על השבועה אחד שבועת העדות ואחד שבועת ספקדון ואחד שבועת שוא *היה אחד מהן משחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל *היו שניהם חשודים על השבועה חזרה השבועה למקומה דברי ר"מ ר' יוסי אומר יחלוקו : גמ' וליתני נמי שבועת ביטוי כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשקרא קמשתבע

הגה"ה

*כתב רבי' ברוך מארץ יון ומסתברא דבשבועה דאורייתא קמיירי הכא ור"ל דבשבועות דרבנן לא מהפכינן אשכנגדו וכן פסק בפרק קמא דבבא מציעא . מא"ז :

*כל הני פסולי דרבנן נינהו ומהפכינן שבועה אשכנגדו אם רוצים אבל לא בנחשד דאורייתא דב"ד מעלמן מהפכינן אשכנגדו כדפי' בפ"ק דבבא מציעא שחשוד על השבועה מאימתי מקבלים אותו משיבא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני . מא"ז :

אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא קמשתבע דלמא מקיים לה לא קתני ההיא אוכל ולא אוכל אכלתי לא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא [דף מז ע"א] וכל דדמי ליה . יש רוצים לומר אם הצבור גזרו חרם העובר עליה אינו פסול לשבועה או אם עבר על שבועה דאוכל ולא אוכל [ה] וכן דעת רב אלפס . ור"ת היה אומר שהוא פסול והא דקאמר לא קתני לא בשביל שהוא כשר אלא הכי קאמר לא קתני לפי שאין דומה לאחרים כי אין מונה במשנה אלא אותם שבשעת שבועה נשבעין לשקר וכה"ג איתא בפ"ק דב"ק (דף ד:) דר' (חייא) [אושעיא] תני י"ג אבות ור' (אושעיא) [חייא] תני כ"ד אבות ומפרש מר מ"ט לא תני הני ואע"ג דלכ"ע כל העשרים וארבע אבות הן : [ו] היו שניהם חשודין א"ל רבא לרב נחמן היכי תנן א"ל לא ידענא הלכתא מאי א"ל לא ידענא תני רב זביד בר אושעיא רבי יוסי אומר יחלוקו אמר רב יוסף בר מניומי [ז] עבד רב נחמן עובדא יחלוקו כר' יוסי : חזרה שבועה למקומה להיכן חזרה אמר רבי אמי רבותינו שבבבל אמרין חזרה שבועה לסיני ורבותינו שבארץ ישראל אמרו חזרה שבועה למחויב אבה אמר רב פפא רבותינו שבבבל רב ושמואל דתנן וכן היתומין (מן היתומין) לא יפרעו אלא בשבועה והוינן בה יתומין ממאן וכו' כדלקמן . רבותינו שבא"י רבי אבא דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרבי אמי הוה יתיב ר' אבא קמיה אייתי חד סהדי דמיחטף חטפה מיניה אמר ליה אין חטפי ודידי חטפי אמר רבי אמי היכי נידייני דייני להאי דיגא נימא ליה זיל שלים ליכא תרי סהדא ניפטריה איכא חד סהדא לישתבע כיון דאמר דידי חטפי הוה ליה כגזלן . א"ל רבי אבא הוי מחויב שבועה ואין יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם . ושכנגדו נוטל בלא שבועה כדמוכח לעיל בפרק שבועת העדות (דף לב:) גבי הכל מודים בעד אחד כרבי אבא ומה שתקנו כשכנגדו חשוד על השבועה שהלה ישבע ויטול ולא אמרינן כיון שהמחויב אין יכול לישבע יטול הלה בלא שבועה משום חיותיה דחשוד תקנו כך שכל אדם רע יגלגל עליו שבועה

ויטול כל אשר לו . וקשה דמשמע הכא דרב נחמן דעשה עובדא יחלוקו לית ליה דרבי אבא דאמר חזרה שבועה למחויב לה ובפרק השואל (דף צז:) בגמ' שאלה אני היום קאמר לימא תהוי תיובתיה דרב נחמן דאמר מנה לי בידך וכו' ומשני כגון שיש עסק שבועה ביניהם וכדרבא דאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשין וחמשין איני יודע מתוך שאין יכול לישבע משלם והיינו דרבי אבא . ועוד קשה הלכתא אהלכתא דקי"ל הלכתא כרב נחמן בדיני . ועוד דמעשה רב ואיהו עבד עובדא יחלוקו . וגם קי"ל הלכתא כהך [נ] דר' אבא דמחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם דכולי הש"ס מייתי להא דרבי אבא . וע"ק דלקמן קאמר דעבד כרב ושמואל עבד ודעבד כר' אלעזר עבד ורבי אלעזר היינו דרבי אבא ולא מדכר הא דרב נחמן כלל וכיון דרב נחמן הוה דעת שלישית דלדידיה ביתומין מן היתומין יחלוקו הוה ליה למימר דעבד כרב נחמן עבד . וע"ק מעיקרא טעמא דשמעתין דהיכי מוכח מדאמר רב ושמואל דאין אדם מוריש שבועה לבניו וכי מת לוה בחיי מלוה הוו בני מלוה מחויבין שבועה ליטול וכיון דאינם יכולין לישבע לא יטלו דמשום הכי פליגי אדרבי אבא וסברי היכא שהנתבע מחויב שבועה ואין יכול לישבע שירויח ולא ישלם אדרבה היא הנותנת ויש לו להפסיד מחמת שאין יכול לעשות המוטל עליו כמו שמפסידים בני המלוה אע"פ שיש שטר בידם [ח] ואין במוטלת עליו אלא שבועה דרבנן הלכך נראה לפרש שכך היא סברת הש"ס דאי הוו סברי רב ושמואל הא דרבי אבא דמחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם אם כן במת לוה בחיי מלוה כיון שבני מלוה יש להם שטר על היתומין ראוין מן הדין לגבות שטרם אלא שחכמים תקנו שבועה הבא ליפרע מנכסי יתומים סברא היא שיגבו בלא שבועה דלא אמרינן חזרה שבועה למחויב לה ואם אין יכול לישבע יפסיד אלא היכא שעיקר הממון תלוי בשבועה כגון החשוד על השבועה שהיה לו ליפטר בשבועה וכיון שאין יכול לישבע דין הוא שישלם אבל בני המלוה שעיקר הממון תלוי בשטר שבידם והשבועה אינה כי אם תקנת חכמים לתקנת בני הלוה לא שייך למימר בשבועה זו חזרה שבועה [למחויב לה] ויפסידו אלא בני הלוה אינם יכולין להכחיש השטר שביד בני מלוה וליפטר מהן אלא בפרעון וכגון שישבעו שפרע אביהן ואותה שבועה אינם יכולין לישבע ואי אית להו דרבי אבא היו חייבין לשלם ומשום הכי קאמר הגמרא דרב ושמואל פליגי ארבי אבא ורבי אבא פליג עלייהו . [ט] ורב נחמן אית ליה שפיר דר' אבא וכן במנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשין וחמשין איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם . וכן ביתומים מן היתומים סבר לה כרבי אבא אלא שלא רצה לעקור דברי רבוותא לגמרי [י] ואמר הבו דלא להוסיף עלה . ורבי אבא אית ליה דרב נחמן דאמר יחלוקו והא דאמר רבותינו שבא"י רבי אבא לא בעי למימר דרבי אבא סבר כרבי מאיר אלא ה"ק רבי אבא דאמר מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם איהו מפרש למילתיה דרבי מאיר חזרה שבועה למחויב לה וישלם דאי אפשר לפרש דברי רבי מאיר חזרה שבועה לסיני ויפטר [כ] דא"כ פליגי ר"מ ורבי יוסי עליה דדרבי יוסי נמי סבר חזרה שבועה למחויב לה אלא דר' יוסי קניס ליה לתובע כיון שגם הוא חשוד יפסיד חצי ורבי אבא סבר כרב נחמן דעבד עובדא כר' יוסי ומטעם קנסא כדפלישית . ורב אלפס ז"ל כתב דהלכתא כרבי אבא וחזרה שבועה למחויב לה ולית הלכה כרב נחמן דאמר יחלוקו דאיהו פליג ארבי אבא ודחה מה שכתב רב האי גאון בשערי שבועות דליתא לדרבי אבא וקי"ל [ל] כרב נחמן . ולמאי דפרישית ניחא דקי"ל כתרוייהו דלא פליגי אהדדי . ומה שהביא רב אלפס ראיה דבששניהם חשודים חזרה שבועה למחויב לה מהא דאמרינן לעיל בפרק שבועת העדות (דף לב:) אמר אביי הכל מודים כשכנגדו חשוד על השבועה ומוקי לה כששניהם חשודים דאמר מר חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאין יכול לישבע משלם לאו ראיה היא דהש"ם ליסנא קלילא נקט לקצר דאף [מ] לרב נחמן מחויב העד לשלם החצי . ועוד ידפריך דאף רבי יוסי סבר חזרה שבועה למחויב לה . אמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא דתני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין היכי דמי אילימא דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך ואמר ליה חמשין אית ליה וחמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה אלא לאו דאמר ליה מנה לי ביד אביך ואמר ליה חמשין ידענא וחמשין לא ידענא [דף מז ע"ב] הא' ב אבוה [נ] כה"ג נחייב היינו דאצטריך קרא למפטר גבי יורשין הא"א אבוה [ס] כה צ פטור [ע] מאי איצטריך למעוטי יורשין :

ח מתני' וחנוני על פנקסו לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאתה חייב לי מאתים זוז אלא אומר לו תן לבני סאתים חטין תן לפועלי בסלע מעות הוא אומר נתתי והם אומרים לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין אמר בן ננס כיצד [פ] אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל בלא שבועה והם נוטלין בלא שבועה : גמ' הניא אמר רבי טורח שבועה זו למה אמר ליה רבי חייא תנינא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית אמר רבא פועלין נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני וחדא מינייהו נקט דה"ה נמי דחנוני נשבע לבעל הבית במעמד פועלין : ט איתמר שתי כתי עדים המכחישות זו את זו אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה . ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי' . ב' מלוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו דרב הונא אמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה *והלכתא כרב הונא חדא דרב הונא רביה דרב חסדא כדאמרינן בעירובין פרק הדר (דף סב:) אמר רב יוסף ביעתא בכותחא בעאי מיניה דרב חסדא בשני דרב הונא ולא אורי לי . ועוד דגרס בפרק חזקת הבתים (דף לא:) בענין הנהו סהדי דאתכחשו בהכילתא לימא רב נחמן כרב הונא ורבא חכר"ח אליבא דרב חסדא כ"ע לא פליגי השתא לעדות אחרינא לא מהימני לאותה עדות מיבעיא [צ] אלמא בין לרבא בין לרב נחמן ליתא לדרב חסדא : י מלוה ולוה ושני שטרות אחד במנה ואחד במאתים יד בעל השטר על התחתונה שכיון שכת אחת שקרנים ואין אנו יודעין איזהו ידו על התחתונה ונוטל שטר של מאה ונשבע זה על שהמאתים . שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' שהלוה מכחיש את העדים ואמר אין לאחד מכם עלי כלום ואנו יודעין שכת אחת מהן

 א למחויב לה אמר רב פפא : ב שטר בידם ואין מוטל עליהם אלא שבועה : ג וכן ביתומים מן היתומים סבר לה כר' אלעזר אלא שלא : ד דר' יוסי נמי סבר חזרה שבועה למחויב לה אלא נ"ב פי' השתא דקאמרינן [דלר"מ חזרה] שבועה למחויב לה [אמרי' דר' יוסי נמי] סבירא ליה הכי אלא דרבי יוסי קנים ליה לתובע כיון דגם הוא חשוד אבל בעלמא אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל אי פיה מפרש דלר"מ חזרה שבועה לסיני צריך לומר [דלר' יוסי נמי ס"ל חזרה] שבועה לסיני דלא פליג עליה [כשניהם חשודים] אלא דקנסינן לתובע ולנתבע אבל בעלמא לכ"ע לא ס"ל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אלא פטור וא"כ תרוייהו ר"מ ורבי יוסי הוי פליגי עליה דר' אבא : ה ועוד דפרישית דאף ר' יוסי סבר חזרה שבועה למחויב : ו במעמד תנוי כי היכי דליכספו מיניה וחדא מינייהו נקט : ז בפני עצמה ומעידה ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי והלכתא כר"ה : ח ורבא כרב חסדא ואמרי' אליבא : ט ונשבע זה על זה המאתים ונפטר שני מלוין ולוה אחד : י היינו מתני' כגון שהלוה מכחיש את המלוים ואומר אין לאחד מכם עלי וכו' לפיכך צריך :

פלפולא חריפתא

לטול ברשותו : [ת] כדשלח כו' פיסקא ובדפוס ישן שלא : [א] ואמאי בעי כולי האי נהימניה במגו צריך עיון דהא לרש"י עד דאיתנהו לכולהו א"כ אין להוכיח מדבעי כולי האי ובתוספות לא כתבו זה אליבא דרש"י : [ב] באהבת איש כו' ובפרק הגוזל המכיר כליו כו' מיירי באדם שאינו רגיל עמו תוס' : [ג] ולא כדברי הרמב"ם ז"ל גרסינן והוא בפ"ה מהל' טוען וכך צריך להגיה בהר"ן:[ד] והוא אומר כו' פיסקא: [ה] וכן דעת רב אלפס ולא ידעתי היכן כתב כן. וב"י סי' ל"ד וגם רבינו בפ' השולה לא הזכיר דעת רב אלפס בזה:[ו] היו שניהם חשודין פיסקא:[ז] עבד רב נחמן עובדא כו' לאחר הא דאמר לא ידענא תוספות:[ז]ה"ג הלכתא כהך דרבי אלעזר: [ח] ה"ג ואין מוטל עליהם אלא : [ט] ורב נחמן אית ליה שפיר דר' אלעזר כדלקמן בסמוך : [י] ואמר הבו דלא להוסיף עלה אבל איהו סברא דנפשיה כר' אבא סבירא ליה אף בדין יתומים מן היתומים ודלא כרב ושמואל אלא שלא רצה לעקור כו' : [כ] דא"כ פליגי ר' מאיר ור' יוסי עליה דהא ר' יוסי לא מסדר אדר' מאיר לפלוג עליה בסברתו דלהכין חזרה השבועה אלא שהוא קונס אבל במקום חזרה השבועה אינם חולקים ואי הוה ר' אלעזר מפרש לדר' מאיר חזרה לסיני אם כן גם ר' יוסי הכי סבירא ליה ופליגי עליה דר' אלעזר ר' מאיר ור' יוסי אבל השתא דמפרש ר' אלעזר לר' מאיר דחזרה שבועה למחויב לה תרוייהו רבי מאיר ור' יוסי כר' אלעזר דר' יוסי נמי סבר חזרה כו' אי נמי יש לפרש דהכי קאמר דאם כן פליגי רבי מאיר ור' יוסי עליה דהא השתא דמפרש רבי אלעזר לרבי מאיר חזרה למחויב לה רבי יוסי נמי סבר חזרה כו' ואם כן כי הוה מפרש ר' אלעזר לדר' מאיר חזרה לסיני רבי יוסי נמי הוה סבר לסיני ותרוייהו רבי מאיר ור' יוסי הוו פליגי עליה : [ל] ה"ג כרב נחמן ולמאי דפריך : [מ] ה"ג לרב נחמן מחייב העד דאף ר"י סבר כו' למחויב לה ומתוך כו' אלא מטעם קנס פוטרו מהחצי הלכך התם נמי קאמר חזרה כו' ומתוך כו' דכ"ע הכי סבירא להו ומיהו הא דמסיים משלם למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לר' מאיר משלם כוליה ולר"י יחלוקו:[נ] בה"ג מיחייב פירוש לשלם:[ס] וכה"ג פטור פירוש ובשבועה:[ע] ה"ג אמאי איצטריך קרא למעוטי יורשין : ה"ג שאתה חייב לי : [פ] אלו ואלו באין לב"ד נישבע שבועות שוא א' מביניהם דלית בהו דאיגע מפקר רש"י : [צ] אלמא בין לרבא בין לרב נחמן ליתא לדרב חסדא כל זה דברי הרי"ף ומשמע דהכי דייק הא דאמרי' כ"ע ל"פ ה"ס דכ"ע לא ס"ל לדרב חסדא אבל אינו מוכרח דפירושו כמ"ש

ברמב"ם

באמנה וכת אחת שקרנים ואין ידוע אי זו היא ולפיכך צריך כל חד וחד מן המלוים לישבע שבאמת העידו עדיו ונוטל כמו שנשבעין החנוני והפועלין ונוטלין שניהם מבעל הבית שיודעין אנו בודאי שאחד מהן אומר אמת והאחד משקר ואין ידוע איזו הוא לפיכך כל אחד מהן נשבע ונוטל שחוששין אנו שמא הוא השקרן. שני לוין ומלוה אחד מיבעיא לן ולא איפשטא הלכך הוי ליה ספק ממונא ולית ליה להובע ולא מידי אלא משתבע כל חד דלית [צ] גביה להדין מלוה כלום מהאי שטרא ומיפטר. ואיכא מ"ד בהא דהוה ליה ממון המוטל בספק וחולקין ואנן לא סבירא לן הכי דלא אמרינן ממון המוטל בספק חולקין אלא היכא דליכא לממונא בידא דחד מינייהו [ק] אבל היכא דאיכא לממונא בידא דחד מינייהו המע"ה ומסתברא לן ה"מ היכא דאתו טלהו בהדי הדדי לבי דינא אבל היכא דאתי מלוה בהדי חד מינייהו גבי מיניה דהיינו דרב הונא דאמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה. עד אחד מכת זו ועד אחד מכת זו אפילו לרב הונא עדותן בטילה דהא ודאי אחד מהן פסול. וכן ההיא דמלוה ולוה ושני שטרות דאמר יד בעל השטר על התחתונה מיירי כשהוציא שניהם כאחד בפני ב"ד אז מגבינן לו הקטן ומוציאין מידו הגדול [ר] ושורפין אותו אבל לרב הונא יכול הוא להוציא שטר הגדול ולומר אין לי שטר אחר ובפני בית דין אחר יוציא השטר האחר ויגבה בו ובהאי איכא לאיסתפוקי [ש] אם יוכל להשביע שאין בידו שטר אחר שחתום בו כת אחרת מאותן שתי כתות [ת] ואפילו ללשון שני לעיל (דף מה.) דרב נחמן דשמא לא חשיב הכא כלל דררא דממונא או אם כבר גבה באחת מן [א] השטרות ובא לגבות גם בשני אם יכול להשביעו (עד) שלא גבה כבר באחת מן הכתות וממה נפשך אם רוצה לשרוף את הקטן קודם שיבא לב"ד [א] גובה את הגדול : **יא מתני'** [דף מח ע"א] אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באנפליא [ב] ישבע בעל הבית נתן לו אהדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר ליה נתתים לך והולכתים לתוך ביתך ישבע החנוני רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה אמר לשולחני תן לי בדינר מעות נתן לו ואמר בתן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באנפליא ישבע בעל הבית נתן את הדינר ואמר לו תן לי מעות אמר ליה נתתי לך והשלכתים לתוך כיסך ישבע השולחני ר' יהודה אומר אין דרך השולחני להיות נותן איסר עד שיטול את דינרו : **גמ'** תניא אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ושניהם עוררין עליהן אבל הפשילן בקופתו לאחוריו המע"ה [ג] ומודו ליה רבנן דלא ישבע בעל הבית והלכה כרבנן בצבורין ומונחין וישבע בעל הבית : **יב יג מתני'** כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כך עד א' מעידה שהיא פרועה לא תפרע [ד] אלא בשבועה וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצאנו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע. העיד רבי יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד בן אחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל רבי שמעון בן גמליאל אומר אם יש עדים שאמר דבשעת מיתה שטר זה אין פרוע נוטל שלא בשבועה : **גמ'** וכן היתומין וכו'. יתומים ממאן אילימא מלוה השתא אבוהון שקיל בלא שבועה אינהו מיבעיא. ה"ק וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ואמרי' עלה בפרק הכותב (דף פח.) אמר רבי זריקא אמר רב הונא לא שנו אלא שאמרו יתומים אמר לנו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו אבא לא לויתי נפרעין שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי דמי. רב ושמואל דאמרי תרווייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו. שלחוה קמיה דרבי אלעזר אמר להן שבועה זו מה טיבה אלא יורשיו נשבעין שבועת יורשין וגובין [דף מח ע"ב] איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו ליה ליתי מר לעקריה להא דרב ושמואל אמר להו איכפל ואתאי כמה פרסי למעקריה להא דרב ושמואל אלא הבו דלא לוסיף עלה כגון מאי כי הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו ומת יורשיו נשבעין שבועת יורשין וגובין. ההוא דשכיב ושביק ערבא ואתו בני מלוה וקתבעי לערבא סבר רב פפא הא נמי הבו דלא לוסיף עלה הוא א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אטו ערבא לאו בתר יתמי אזיל. ההוא דשכיב ושבק אחא אתא ההוא אחא וקתבע שטרא דאחוה מיתמי סבר רמי בר חמא למימר ההוא נמי הבו דלא לוסיף עלה א"ל רבא מה לי שלא פקדני אבא ומה לי שלא פקדני אחי אמר רב חמא השתא דלא איתמר הלכתא לא כרב ושמואל ולא כרבי אלעזר האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דעבד כרבי אלעזר עבד. אע"ג דאיתמר בהאי לישנא אין הדין בשניהם סוה אלא מדאמר רב נחמן הבו דלא לוסיף עלה וכן רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ורמי בר חמא ורבא דאמוראי בתראי נינהו וסברי הכי הבו דלא לוסיף עלה שמעינן דסברי אע"ג דלית הלכתא כרב ושמואל ללמוד מדין זה דבר אחר הדומה לו מכל מקום בדין זה לא רצו לבטל דבריהם ולכתחלה עבדינן כוותייהו וכרבי אלעזר לא עבדינן לכתחלה ודיינא דעבד כרבי אלעזר עבד ולא מהדרינן עובדא: אמר רב פפא האי שטרא דיתמי לא מיקרע קרעינן ליה עד דגדלי יתמי דלמא משכחי דיינא דעבד כרבי אלעזר פי' ב"ד או אפוטרופוס שלהן [כל זמן שלא בא לידי דין] אין מחויבים לקורעו הואיל ובתחלה עבדינן כרב ושמואל כל זמן שלא בא לידי דין דודאי אם בא לפני הדיין צריך לפסוק לכתחלה כרב ושמואל וא"כ מחויב הוא לקרעו אבל ב"ד שאן אביהן של יתומים או אפוטרופוס מניחין השטר ברשות היתומים וכשיגדלו היתומים ויכולין לישבע שמא יזדמן להם דיין שישביעם ויגבה להם חובו :

יד הרמב"ן ז"ל כתב דלוקח שלקח שטר חוב ומת לוה אם אחר שלקחו מת הוה ליה מת לוה בחיי מלוה וגבי לפי מה שפרש"י במשנה בפרק הכותב (דף פו:) שנשבע כעין שבועת היורשין שלא אמר לו ושלא ידע ששטר זה פרוע והוא שמת מוכר [ה] אבל בחייו אף הוא נשבע ומיהו אין לומר בזה כבר נתחייב המוכר שבועה כשמת הלוה דכיון שמכרו אין עליו עיקר חיוב אלא שמשביעין אותו מפני שהוא נאמן לומר פרוע במינו שיכול למחול ואם קודם שלקחו כבר מת לוה כבר נתחייב המוכר לבני לוה שבועה ואין אדם מוכר שבועה לאחר ואע"ג [ה] דלא מותבינן אדרב ושמואל כל שבא לגבות מנכסי יתומים היא גופא דרב ושמואל היא והרמב"ם ז"ל נמי משמע שסובר כן שכתב בספר נשים (פי"ז הי"ז מהל' אישות) שאם מתה האשה קודם שנשבעת אין ללוקח כלום :

טו וכך אמר שהחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומין שאין לו כלום והיינו דרב ושמואל וטעמא דמלתא דלמה אלמוה רבנן לתקנת היתומין [ו] והחמירו בשבועתו יותר מכל הנוטלין ומשום הכי *חשבינן לה ולא מוספינן עלה אבל בכל מי שבא ליפרע מנכסי יתומים דיינינן הכי ומיהו קלא קשה דקס"ד יתומים מן היתומים הוא דאין אדם מוריש שבועה לבניו אבל לאחיו מורים דלא מוספינן כלל עלה הדר קאמר מה לי שלא פקדני אבא מה לי שלא פקדני אחי לומר דמתניתין יורשין מן היורשין קתני ורב ושמואל נמי הזכירו יורשין אין אדם מורים שבועה ליורשיו ומדבעינן למימר דאין להוסיף אפילו אחא אלא דמסיק שאין חלוק לפי שגם הוא יורש משמע דלוקח וחשוד הבו דלא לוסיף עלה הוא ושמא י"ל דכ"ש הוא וה"ק כי שלא פקדנו אבא אין גובה ושלא פקדני אחי גובה מן היורשין כ"ש שלא פקדנו מוכר והחשוד דודאי לא גבי מינייהו כיון דהיורשין אינן גובין חוב מורישיהן כ"ש אחרים דכל שבא ליפרע מנכסי יתומים שבועה ממש בעי ויש מביאין ראייה לפי מה שאמר בחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים מהא דאמרינן בפרק הסולח (דף לה.) דרב לא מגבי כתובה לארמלתא לפי שהיתה בעיניו חשודה :

טז והרב הברצלוני ז"ל כתב דהסכימו כל רבוותא שאם מתו היתומים שהיה להם לישבע שלא פקדנו אבא אין בניהן נשבעין והפסידו כרב ושמואל ודבר תימה הוא דנהי דאמרי רב ושמואל דאין אדם מוריש שבועה לבניו היינו שבועת ברי אבל שבועת יורשין ויורשי יורשין טולה שבועת שמא הוא וראוי בזה לומר הבו דלא לוסיף עלה דבזה לא דברו רב ושמואל כלל : **יז מתני'** אלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית אמר ליה מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב חלקו השותפין והאריסין אין יכול להשביעו נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל והשביעית משמטת את השבועה : **גמ'** אלו נשבעין שלא בטענה אטו בשופטני עסקינן ה"ק אלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא : תנא בן הבית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא מכנים לו פועלין ומוציא לו פועלין מכנים לו פירות ומוציא לו פירות מ"ש הני משום דמורו להו היתירא והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף שחושדו [ז] שעיכב משלו שתי כסף אבל אם חושדו בפחות לא תקנו בזה שבועה : חלקו האריסין והשותפין וה"ה לאינך אם נסתלקו כבר ולא אישתייר גבייהו ולא מידי ואם אמר הנתבע כבר חלקנו ולא אישתייר לך גבאי ולא מידי והלה אומר לא חלקנו ואכתי אית לי גבך כך וכך [ח] משבעינן ליה [ט] על טענת שמא. אם הוא טוען אני סבור שיש לי גבך כך וכך אין משביעין על טענת שמא ולא מגלגלין על השאר ואם אחר שחלקו תבע ליה בשמא על השותפות שלא עיבב משלו כלום מחרימין לו חרם סתם על מאן דגזל מידי מההוא שותפותא או מההוא אפוטרופסותא :

יח איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ואסיקנא דמגלגלין בדרבנן שבועה דרבנן על שבועה דרבנן. אמר רב הונא [דף מט ע"א] לכל מגלגלין חוץ משכיר שאין מגלגלין ורב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר שמקילין מאי בינייהו לפתוח לו כלומר אפילו שלא טען טוענין לו ובדרבנן פליגי דבדאורייתא עיקר גלגול מסוטה ילפינן והכהן מגלגל בלא תביעת הבעל אע"פ שלא קינא לה אלא מפלוני הכהן מגלגל ומשביעה אפילו מאיש אחר והלכתא כרב הונא דרבו של רב חסדא הוה [י] כדאיתא פרק הדר (דף סב:): והשביעית משמטת מה"מ דאמר רב גידל אמר רב אמר קרא וזה דבר השמיטה אפילו דיבור משמט : גרסינן בפ"ק דקדושין (דף כז:) אמר עולא מנין לגלגול שבועה מן התורה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן ותנא [כ] הונא אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה האי ארוסה ה"ד אילימא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקה לה כשהיא ארוסה ומי שותות והתנן ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה מ"ט תחת אישך אמר רחמנא פרט לארוסה ושומרת יבם ואלא דקני לה כשהיא ארוסה וקמשקי לה כשהיא נשואה ומי בדקי לה מיא והכתיב ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו אלא דקני לה כשהיא ארוסה ונכנסה לחופה ולא נבעלה ונסתרה וקמשקי לה והאמר רבי אושעיא מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעלה לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל אלא שמע מינה על ידי גלגול שבועה אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנלן תנא דבי רבי ישמעאל ק"ו ומה סוטה שלא ניתנה ליתבע בעד אחד מגלגלין עליה שבועה ממון שניתן ליתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין עליו שבועה אשכחן ודאי [ל] שמא מנלן תניא ר"ש בן יוחאי אומר נאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי ובבא מציעא [מ] פרק השואל (דף נח:) איתא דאין מגלגלין אלא על טענת ודאי של הנתבע דומיא דסוטה שהיא טוענת ודאי שלא נטמאה אבל על טענת שמא של הנתבע אין מגלגלין וכן אין מגלגלין לישבע על שמא [של תובע] אלא בשמא דיש רגלים בדבר כגון סוטה שהרי קינא לה ונסתרה הלכך איכא למיחש שמא גם מאחר זינתה וכגון הנך דהכא דמורו היתירא : **יט ואדם** שנתחייב שבועה ורואה שמגלגלין עליו ורוצה לשלם תביעה ראשונה כדי שלא יגלגלו עליו כתב רב אלפס ז"ל צריך לשלם הכל או ישבע על כל מה שגלגל עליו והביא ראייה מהא דאמרינן בירושלמי חד בר נש אזל למידן קומי ר' זירא וחייביה שבועה על תרין דינרין אמר ליה לאו תרין דינרין אני חייב לך קא פרעין לך אמר ליה ומלתא פלן ופלן דאית לי עלך אמר ליה רבי זירא או הב ליה כמה דתבע לך או אישתבע כל מה דמגלגל עלך. ונראה דמתחלה תבעו מילתא פלן ופלן דאילו אמר תחילה הא פרענא לך קודם שתבעו דברים אחרים נראה דשוב לא יוכל לגלגל כיון שכבר הודה לפרוע קודם שידע שירצה לגלגל עליו דברים אחרים

הגהות הב"ח א נתן לו את הדי': ב ואמר לו תן לי את הדינר : ג עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה וכן היתומים כו' : ד שאמר האב בשעת מיתה : ה סבר ר"פ למימר הא נמי : ו שלא אמר לו המוכר כלום ושלא ידע

פלפולא

הרשב"ם דה"ק דלא פליגי אליביה ודתרווייהו כוותיה ס"ל אלא רב נחמן ודאי לא ס"ל כוותיה והב"י סי' ל"א כתב מדאוקמיה לרב נחמן ורבא אליבא דרב הונא ועיין לקמן : [צ] ה"ג גביה להדין מלוה וכן הלשון ברי"ף : [ק] אבל היכא דאיכא לממונא כו' וטוען ברי ע' פרק החולץ גבי ספק ויבם כו': [ר] ה"ג ושורפין אותו וכן הל' בטור סי' ל"א: [ש] אם יכול להשביעו פירוש כשטוען ברי והיינו דמקשה הב"י סי' ל"א מסי' ע"ז שהרי ב"ד כופין להראות שטר שיש לחבירו זכות בו: [ת] ואפי' ללשון שני דרב נחמן כלומר לאותו הלשון דלא בעי דררא דממונא לעיל פרק שבועת הדיינים אמתני' דמנה לי בידך וכ"ל להגיה בנ"ל ללשון ראשון: [א] מן הכתות גרסינן : [א] נ"ל דה"ג גובה את הגדול וכן לשון הטור גובה את הגדול דכששרפו אין צריך לומר שישביעוהו אם שרף שטר אחר דהא אף אם מודה שהיה לו שטר אחר ושרפו יכול לגבות השני שמוציא עכשיו מאחר שלא יוכל לבא לידי גביות שני השטרות והוי כאילו לא היה רק אחד והוא כשר ואזדא לה תמיהת הב"י שתמה למה לא יחרים כו' כלומר ואפי' בשמא כ"כ מהר"ו כ"ן בשם רמא"י ז"ל:[ב] ישבע בעה"ב כעין של תורה ויטול וכן בסיפא דהא שבועת היסת לא נתקנה עד דרב נחמן בפרק הדיינים אמתני' דמנה לי בידך כו' כמ"ש התוספות ע"ש : [ג] ומודו ליה רבנן דלא ישבע בעה"ב פי' מדין המשנה אבל היסת מיהא נשבע וכ"כ בטור סי' ל"א דנשבע היסת : [ד] ה"ג אלא בשבועה מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה וכן היתומים : [ה] אבל בחייו אף הוא נשבע והטעם שהב"ד טוענין נגד היורשין מה שהיה יכול לטעון ואילו היה חי היה יכול לטעון שפרעו להמוכר או ללוקח [illegible]

חריפתא

לו להמוכר או להלוקח דהרי לא לשניהם פרע כ"כ מהרש"ו כ"ן בסי' ס"ו : [ה] ה"ג דלא מוספינן : [ו] והחמירו בשבועתו פי' של הנוטל מן היתומים : [ז] שעיכב משלו שתי כסף על כרחין לאו דוקא אלא וגם פרוטה קאמר דהא אמרו כפירת טענה שתי כסף ש"מ דכפירה היא שתי כסף מלבד ההודאה נמצאת אומר שהטענה היא יותר וכדאיתא בר"פ הדיינים וכבר נמצאו שני מקומות באותו הפרק דכתב שתי כסף ולאו דוקא כמ"ש שם בס"ד : [ח] ה"ג כך וכך לא משביעין ליה בגזירה על טענת שמא אלא משבעינן ליה על טענת ברי שבועת היסת ונשבע על טענת שמא בגלגול שבועה וכן הלשון ברי"ף ועתה אפרש מ"ש על טענת שמא פי' שטענו לא חלקנו ויכולני להשביעך בשמא אלא משבעינן ליה על טענת ברי פירוש שטענו ג"כ בברי שיש לי גבך כך וכך ונשבע על טענת שמא בגלגול שבועה פי' שמגלגל עליו שלא גזלו מעולם אבל אינו מגלגל עליו שלא חלקו כמו שהוא בסמוך : [ט] על טענת שמא שלא גזלו מעולם ואע"פ שטוען התובע שעדיין לא חלקו וטעמא כתב הרמב"ם בפרק עשירי מהל' שותפין לפי שאין משביעין היסת ואין מגלגלין אלא אם טענו דבר שאם יודה בו יהיה חייב לשלם ממון אבל דבר שאפי' הודה בו אינו חייב אלא שבועה אינו נשבע עליו ואפי' ע"י גלגול : [י] כדאיתא פרק הדר דף ס"ב ולעיל נמי אייתי לה : [כ] תונא כמו אבונא אחונא רש"י פ"ג דסנהדרין : [ל] שמא מנלן כי הא דתנן לעיל חלקו השותפים כו' נתגלגל לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל רש"י דקידושין וכתבו התוס' דמסוטה ליכא למילף דכל שבועת סוטה מספק היא אבל שבועת ממון דעיקרה אינה בטענת ספק אימא דלא : [מ] פרק השואל גבי

אמנם בהא איכא לאיסתפוקי אם אחר שחייבו הדיין לפרוע הכל או לישבע על הכל אם יוכל לחזור בו מתרין דינרין כי אדעתא ליפטר מן השבועה רלה ליתנם [נ] ואפילו יצא מלפני ב"ד יכול לחזור בו או דלמא כיון דאודי אודי והדעת מכרעת שיוכל לחזור. והקשה רב אלפס ז"ל מירושלמי דפרק המפקיד אמר אני נשבע ורואה שמגלגלין עליו שבועה אחרת ואמר הריני משלם חושבין אמר רבי יוסי לא חייבה תורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו [ס] ותירץ דרבי יוסי פליג את"ק ורבי זירא סבר כת"ק דאמר חוששין שליפטר מן השבועה אמר הריני משלם וצריך לשלם הכל או לישבע על הכל ועיינתי בירושלמי דפרק המפקיד ואין ענינו לכאן כלום דלא איירי בענין שבועה כלל דגרסי' התם על מתני' דרים פרק המפקיד דקתני שילם ולא רלה לישבע נמלא הגנב למי משלם למי שהפקדון אצלו. לא סוף דבר שילם אלא מכיון שקיבל עליו לשלם כמו ששילם. אמר משלם אני חוששין אנו שמא שלח בו יד פי' ומשביעין אותו שבועה שאין ברשותו. אמר נשבע אני ורואה שמגלגל עליו שבועות אחרות וחזר ואמר משלם אני חוששין פי' חוששין שמא ליפטר מן השבועות אמר הריני משלם ולא לעשות נחת רוח למפקיד ולא מקני ליה כפילא וקאמר רבי יוסי לא חייבה תורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו וכיון דאמר הריני משלם הוי כאילו אמר מתחלה איני נשבע ומקני ליה כפילא וניחא [ע] להאי פרושא דאילו לרב אלפס לריך לומר שהירושלמי פליג אגמרא דידן דסבר דאין מגלגלין בדרבנן דכי אמר נמי הריני משלם אכתי מחויב שבועה דרבנן שאין ברשותו. כדאיתא בירושלמי אהך מילתא גופיה [פ] ואע"ג דבפרק קמא דמליעא (דף ו.) משמע דשבועה שאין ברשותו שבועה דאורייתא היא דקאמר התם ג' שבועות משביעין אותו שלא פשע בה ושלא שלח בה יד [צ] ושאינו ברשותו דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו וכן שלא פשע בה דהיינו שבועת שומרין [ק] אגבן נשבע נמי שאינו ברשותו אבל כשהוא משלם ואינו חושדין אותו שמא עיניו נתן בה ומשביעין אותו שבועה שאין ברשותו הך שבועה דרבנן היא :

הדרן עלך כל הנשבעין וסליקא לה מסכת שבועות

פלפולא

גבי זה אומר שאולה וזה אומר שכורה : [נ] ואפי' יצא מלפני ב"ד דאין יכול לחזור ממה שנהרנה כדאיתא ריש פרק הדיינים : [ס] דר"י פליג את"ק כלומר דלפום הקושיא סברינן דהא דאמר חוששין לאו ת"ק ופליג אלא סתמא דברייתא בלשון שאלה היא אי חוששין והיינו דקתני אר"י כו' דאי הוה פלוגתיה ה"ל למיתני ר"י אומר כו' והירך דליתא אלא ר"י פליג ודקתני חוששין דברי ת"ק הן ובניחותא דס"ל דאה"נ דחוששין וא"ת אמאי לא קתני ר' יוסי אומר בלשון פלוגתא אין זו קושיא כי הרבה משניות שנויים בלישנא דאמר ר"פ ופליג כמו שהוכחתי הרבה בספר תוספות י"ט פרק ג' דביכורים : [ע] ה"ג בדפוס ישן וניחא לי האי פירוש דסבר דאין מגלגלין בדרבנן פירוש הירושלמי סבר כו' לפי' הרי"ף דחוששין היינו שמא אמר לשלם כדי שלא לגלגל ולפיכך מגלגלין דהא אפי' כי לא נחוש דלכך אמר לשלם אפ"ה מגלגלין עליו השבועה דאינו ברשותו אלא ודאי דסבר דרבנן אין מגלגלים ושבועה שאינה ברשותו דרבנן היא אבל לפי' רבינו ניחא דלעולם ס"ל

חריפתא

להירושלמי נמי דמגלגלין בדרבנן והא דקאמר חוששין הא אמרן דלפירוש זה היינו לענין קניית הכפל הוא וקאמר חוששין היינו דשמא הוא היה סובר שאין מגלגלין בדרבנן ואמר הריני משלם כדי לפוטרו מהגלגולים ולא נתכוין לעשות נחת רוח להמפקיד ולא מקני ליה כפילא ואע"ג דאה"נ דמגלגלים אפי' בדרבנן מ"מ חוששין שמא הוא טעה וסבר דאין מגלגלין בדרבנן וכן נמי לפי האמת מגלגלין בדרבנן אפ"ה לא מקני ליה כפילא כיון שלא היה דעתו לעשות נחת רוח וכי הא דמייתי ליה רבינו בפ' הדיינים גבי ואם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד : [פ] ואע"ג כו' אדנפשיה קא מקשה : [צ] נ"ל דס"ג ושאינו ברשותו היינו כשנשבע שלא שלח בה יד דכתיב : [ק] ואגבן נשבע נמי כו' והשתא הויא דאורייתא דגלגול שבועה דאורייתא משום ילפי' לה :

סליקא לה מסכת שבועות

קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת שבועות

שבועות שתים פרק שלישי

א **האומר** מבטא שלא אוכל ככר זה או איסור שלא אוכלנו הוי שבועה כאילו אומר שבועה שלא אוכלנו : ואם אמר איסר ככר זה עלי הוי נדר כאילו אמר קונם ככר זה עלי · והמתפיס בנדר שאמר קונם ככר זה עלי ואמר על אחר הרי זה כזה דין השני כדין הראשון אבל המתפיס בשבועה שאמר שבועה שלא אוכל ככר זה ואמר על אחר זה כזה לרב אלפס מותר בו ולהרב רבי יוסף הלוי אסור בו אלא שפטור מקרבן אם אכלו : ב האומר הרי עלי שלא אוכל בשר או קונם שלא אישן אינו נדר אא"כ אמר קונם אכילת בשר עלי קונם עיני בשינה : ג דבר האסור מן התורה ואסרו עליו עוד בנדר הל' עליו הנדר ומיהו אם אמר אח"כ על דבר אחר זה כזה אינו נדר אבל נדר על דבר שאסור מדרבנן ואמר אח"כ על דבר אחר זה כזה הוי נדר : ד שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא פטור [אבל אסור]. ואם פירש בהדיא כל שהוא או אמר שלא אטעום חייב אפילו על כל שהוא ועל קונמות חייב בכל שהוא מלקות אבל קרבן אינו חייב עד שיהנה בשוה פרוטה : ה שבועה שאוכל ואכל עפר יצא ידי (אכילה) שבועה · שלא אוכל ואכל עפר פטור · ואם פירש שבועה שלא אוכל עפר ואכל חייב בכזית ובפחות מכזית פטור אבל אסור וכן שבועה שלא אוכל חרלן פטור אבל אסור על פחות מכזית : ו שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת. שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב על כל אחת ואחת · שלא אוכל ושתה חייב : שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת : שלא אוכל פת חטין ופת שעורים ופת כוסמין ואכלן חייב על כל אחת ואחת : ז שבועה שלא אשתה או אפילו פירש שלא אשתה יין שמן ודבש ושתאן אינו חייב אלא אחת. היו מונחין לפניו ופרט אותם או שהפצירו חבירו לשתות [עמו יין ושמן ודבש] ואמר שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש חייב על כל אחת ואחת : ח שבועה שלא אוכל ואכל מאכלים מרים שאינם ראויים לאכילה ושתה [א] משקים [רעים] שאינם ראויין לשתיה פטור. שבועה שלא אוכל נבלות וטרפות אינה שבועה. שלא אוכל שחוטה ונבלה [ב] הוי שבועה וכן אם אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה [ג] שלא אוכל תאנים וענבים הוי שבועה : ט [ד] אמר קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום ואכל נבלות וטרפות אשתו אסורה : י [ה] שבועת בטוי הוי בין נשבע בעצמו על דבר [ו] לעשותו [שלא] ע"י אחר בין נשבע [ז] לעשותו ע"י אחר בין להבא בין לשעבר בין אוכל ולא אוכל שהוא נהנה בו בין אזרוק צרור לים ולא אזרוק שהוא דבר [ח] שאינו נהנה. [ט] נשבע שלא לקיים המלוה כגון שנשבע שלא אתן לדקה לעני או שלא אשב בסוכה או שאמר ישיבת סוכה עלי בשבועה לא הוי שבועה : אמר בלשון נדר [י] כגון ישיבת סוכה עלי אסורה הוי נדר : יא אמר שבועה שלא אישן [כ] סתם או שלשה ימים הוי שבועת שוא ומלקין אותו ויישן מיד. שבועה שלא אישן יום או יומים הוי שבועת בטוי : יב שבועה שזרק פלוני צרור לים או שלא זרק חייב : יג נשבע על דבר שפסח אינו נענש עליו [ל] וכן אם אמר על ככר יאסר עלי בשבועה אם לא אמר פלוני כך ונמלא שלא אמר כך אינה שבועה ומותר לאכלו : יד גמר בלבו לישבע או לידור על דבר אינו נדר ולא שבועה עד שיוליאנו בשפתיו. ואם גמר בלבו לומר פת חטין ואמר פת שעורין מותר בשניהם·אבל גמר בלבו לומר פת חטים ואמר פת סתם אינו אסור אלא בפת חטים : טו נשבע לבטל המלוה ולא ביטל . לקיימה ולא קיים פטור : נשבע להרע לאחרים ולא הרע פטור. להטיב לאחרים ולא הטיב חייב : טז [מ] שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת : שלא אוכלנה שלא אוכל ככר זו ואכלה חייב שתים : שבועה שלא אוכל ככר זו חייב על כל כזית וכזית ממנה . שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה . שבועה שאוכל ככר זו חייב לאכול כולה ואם נשרף מקצתה חייב לאכול השאר דמקצתה נמי במשמע ויוצא [בו] ידי שבועה . שבועה שאוכלנה ונשרף מקצתה אין אכילת השאר מוציאתו מידי שבועה . הילכך אינו חייב לאכול השאר : אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכל אותה ונשאל על הראשונה השניה חלה : יז נשבע שלא לאכול ככר זה ואכלו אפילו כולו נשאל עליו ונפטר אפי' כפתוהו על העמוד ללקות כל זמן שלא לקה [ולא רץ] נשאל עליו : לקה או רץ אינו יכול עוד לשאול : יח כל שבועה שנשבע על תנאי כגון שתלה אכילת ככר זה באכילת ככר אחר לרש"י השבועה חלה עליו בשעת מעשה הראשון בין אוכל האיסור תחלה בין אוכל התנאי תחלה ומשום הכי בעינן שיהא זכור (אפילו) לשבועתו בשעת מעשה הראשון [נ] ולר"י הכל תלוי בשעת אכילת התנאי דאז בעינן שיהא זכור (או) אפי' אם אכלה באחרונה לפיכך אמר שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל הראשונה פי' של התנאי בשוגג והשניה פירוש של האיסור במזיד [פטור . ראשונה במזיד] ושניה בשוגג חייב · שניהם בשוגג פטור שניהם במזיד אי זה שיאכל תחלה חייב אמר לא אוכל זו אם אוכל זו [ולא אוכל זו אם אוכל זו] ואכל זו בזדון עצמה ובשגגת חברתה וזו בזדון עצמה ובשגגת חברתה פטור זו בשגגת עצמה ובזדון חברתה וזו בשגגת עצמה ובזדון חברתה חייב · שתיהן בשוגג פטור שתיהן במזיד חייב על שתיהן : יט שבועה שלא אכלתי ושלא אכלתי ואכל חייב על שתיהן : שבועה שלא אוכל תשע [שבועה] שלא אוכל עשר ואכל עשר אינו חייב אלא אחת [שבועה שלא אוכל תשע אלו שבועה שלא אוכל עשר ואכל תשע אלו ועוד אחד חייב שתים וכן] שבועה שלא אוכל תאנים שבועה שלא אוכל תאנים [ס] וענבים ואכלן [תאנים] חייב שתים : שבועה שלא אוכל עשר שבועה שלא אוכל תשע ואכל עשר חייב שתים : כ שבועת שוא חייב על זדונה מלקות ועל שגגתה פטור ושבועת שוא הוי מי שנשבע לשנות את הידוע כגון על איש שהוא אשה ונשבע לבטל את המלוה או שאסר כל פירות שבעולם עליו [ע] שאי אפשר לו זולתם : כא הנשבע על דבר אחד אינו יכול לומר דעתי היתה כך אלא אנו הולכין אחר לשון בני אדם : הנשבע על דבר אחד בלא זמן אסור בו לעולם [פ]: כב נדר על דעת רבים לא הוי בפחות משלשה: כג חרמות שהיו מטילין הקהל אין להם דין נדרים ונתרין בלא פתח וחרטה ובלא חכם אלא כן עלמן היו מנדין ומחרימין ומתירין: כד שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת בטוי והשניה שבועת שוא ועובר עליה מיד ואם לא יאכלנה עובר על שתיהן ואם יאכלנה אז אינו עובר אלא על שבועת שוא הילכך מוטב שיאכלנה : שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה לא יאכלנה כדי שלא יעבור אלא על שבועת שוא שאם יאכלנה יעבור על שתיהן : כה אסור לישבע אפילו על האמת כגון [צ] על שתים שהן שתים : כו שבועה שלא אוכל מצה סתם אסור לאכול מצה בלילי פסח שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל שהיא שבועת שוא [שבועה [ק] שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה] : כז שבועת בטוי ושבועת שוא נוהגין באנשים ובנשים בקרובין וברחוקין בפני בית דין ושלא בפני בית דין ואפי' מפי אחרים שאם אמר לו אחד אני משביעך שלא תאכל ככר זו וענה אמן הוי כאילו נשבע עליו אבל לא ענה אמן ואמר לא אכילנא לא הוי שבועה :

שבועת העדות פרק רביעי

א **שבועת** העדות שנשבע שאינו יודע לו עדות והוא יודע אינו נוהג אלא באנשים רחוקים הכשרים להעיד בין שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות או שאמר זה אני משביעכם שתבואו ותעידוני [א] ואמרו אין אנו יודעין לך עדות חייבין והוא שכפרו בפני ב"ד : ב אשה פסולה להעיד ולדון : פסק ר"ח שהנתבע יכול למנות שליח לטעון בשבילו . ולרב אלפס אינו יכול ואפי' אשה אם יש לה דין ואינה כבודה לבוא בפני ב"ד אינה עושה שליח אלא מסדרין לה סופרי הדיינין וטוענת בפניהם וכן עושין לתלמיד חכם שיש לו דין עם עם הארץ וגנאי [ב] הוא לבא ולדון עמו : ג צריך הדיין שלא לכבד לאחד מבעלי דינין יותר מלחברו ושלא לגעור בו ושלא לומר לו קלר דבריך ובשום דבר כיולא בזה : צריך לדון כל האדם לכף זכות : ד דיין שבא לפניו תלמיד חכם לדין צריך להקדימו לדון אף אם היו לפניו דינין אחרים תחלה ואם הדין תלוי בסודא דדייני צריך להטותו לזכות התלמיד חכם : ה דיין בשעת משא ומתן יכול להושיב בעלי הדין ובלבד שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אבל בשעת גמר דין שהוא איש פלוני זכאי איש פלוני חייב צריך שיהא דיין בישיבה ובעלי דינין בעמידה והעדים צריך שיעידו בעמידה : ומיהו אם ישבו לא נפסל הדין בכך ותלמיד חכם יכול להעיד מיושב וכן דנין אותו כשהוא יושב ואם יש לו דין עם עם הארץ אומרים לשניהם לישב ואם עם הארץ עומד ותלמיד חכם יושב אין לחוש : ו ת"ח שיש לו דין עם עם הארץ לא יקדים לבא לבדו לפני הדיין [ג] אפי' יושב ושותק ואם הוא רבו ורגיל לפניו באותה שעה שפיר דמי : ת"ח שיודע עדות בענין ממון אינו צריך לבוא להעיד לפני הדיין שקטן ממנו אבל אם הוא בענין איסור צריך לבא : ז דיין שדן דין ונראה לו שטעה אל יבוש לחזור בו : דיין אל ישא ויתן [בדין] עם בור כדי שלא יטעהו : דיין שיודע בחבירו שהוא גזלן וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן לא יצטרף עמו : דיין שנראה לו [ד] שהתובע מרומה יסתלק ממנו : ח תלמיד שיושב לפני הרב ורואה שרולה לחייב העני והוא יודע לו זכות צריך שיאמר לו או אם רואה שהדיין טועה [ה] צריך שיאמר לו מיד ולא יאמר אמתין עד שיחתכנו ואסתרנו ואבננו ויקרא על שמי : ט מי שאינו יודע עדות אסור לו לבא לבית דין ולעשות כאילו יודע עדות כדי שיודה הבעל דין : י מי שנושה בחברו מנה אסור לתובעו מאתים כדי שיודה לו מנה ויגלגל עליו שבועה : מי שחייב מנה ותבעוהו מאתים אל יאמר אכפרנו בבית דין ואודה לו חוץ לבית דין כדי שלא אתחייב לו שבועה אלא יודה לו מיד על האמת : יא שלשה שנושין באחד מנה לא יהיו שנים מעידים עליו ואחד תובע : יב עני (רש) ועשיר הבאים לדין צריך שילבש העשיר כמו העני או ילבשוהו כמותו : יג אסור לדיין שישמע [דברי] אחד מבעלי דינים קודם לחבירו ואסור ג"כ לבעל דין שישמיע לו דבריו תחלה : יד אין לו לאדם לבא בהרשאה לטעון בשביל אחר ולא ליקח שדה שיש עליה עוררין : טו שבועת העדות שאמרו שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות ואמר משביעכם אני שהוא אמת ואמר אמן חייבים ואינן חייבין עד שיתבעם שיעידו לו אפי' חוץ לב"ד וכן יכפרו לו בבית דין: השביע עליהם חמש פעמים חוץ לב"ד ובאו לבית דין והודו פטורין כפרו חייבין על כל אחת ואחת

פלפולא

פרק ג [א] נ"ל דס"ג משקים רעים שאינם. וכן הלשון בטוי"ד סימן רל"ח : [ב] הוי שבועה. פי' גם על שנבילה והכי מסיים בטור שם : [ג] שלא אוכל תאנים וענבים הוי שבועה. פי' גם שבועה שניה חלה על התאנים והרי כאן ב' שבועות ובטור כתב חלו ב' השבועות על התאנים : [ד] אמר קונם כו'. בדפוס ישן זה הסימן כולו נכלל בסימן ח' : [ה] שבועת ביטוי כו' עד שאינו נהנה הוא בסימן ט' בדפוס ישן : [ו] נ"ל דס"ג לעשותו שלא ע"י אחר בין. וכקצור כ"י ל"ג שלא ע"י אחר : [ז] לעשותו ע"י אחר. עיין בסי' י"ב : [ח] שאינו נהנה ושינה סמוך אדלקמן סימן י"א : [ט] נשבע שלא לקיים כו'. מכאן ולהלן הוא בדפוס ישן סי' י' : [י] ה"ג בקצור כ"י כגון קונם ישיבת סוכה עלי הוי נדר. וכן הלשון בטור סי' רע"ו ומיהו לשון נוסחאתינו נמי ניחא כדלעיל בסימן א' דבכה"ג נמי הוי נדר : [כ] סתם. בפנים סימן כ"א : [ל] וכן אם אמר על ככר כו'. דהא נדרי שגגות כילד ט' אסברה לן תנא בכה"ג באוזר קונם

חריפתא

אם כו' בפ' ארבעה נדרים סימן ז' : [מ] שבועה שלא אוכל כו'. נ"ל דמכאן הוא סימן ט"ז שכן הוא בפנים : [נ] ולר"י. בתוספות : [ס] נ"ל דס"ג וענבים ואכל תאנים חייב שתים וכן הלשון בטור סימן רל"ח : [ע] שא"א לו זולתם. בפנים סימן דלקמן : [פ] בסופו היה ראוי לגרום ואומר יאסרו כל פירות כו' אלא שכתבו בפ' ארבעה נדרים סימן ז' ואולי סמך עליו : [צ] ה"ג על שנים שהם שנים : [ק] בסופו יש לגרום שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה ובטור סימן רל"ט מייתי ליה ומפרש באומר בצל סוכה של מצוה :

פרק ד [א] ואמרו אין אנו כו'. רש"י : [ב] ה"ג וגנאי לו לבוא ולדון עמו : [ג] אפילו יושב ושותק. רש"י : [ד] שהתובע מרומה. הכי מסיק בפנים בסנהדרין כ"ס דיני ממונות תניין :[ה] צריך שיאמר לו מיד. ועיין

שהשביע עליהם חמשה פעמים בפני ב"ד[ו] וכפרו לבסוף אינן חייבין אלא אחת· רק אחריהם ואמרו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין על שיתבעם· כפרו שניהם בתוך כדי דבור שניהם חייבין: היה הפסק ביניהם יותר הראשון חייב והשני פטור: היו שתי כתי עדים וכפרו זה אחר זה שתיהן חייבות: מז תוך כדי דיבור כדיבור חוץ מן מגדף [ועבודת כוכבים] ומקדש ומגרש: יז עד שאמר לאשה שמת בעלה והשביעתו שיבא לבית דין ויעיד לה והוא כופר פטור. כל עד מפי עד אם הראשון כופר [ז]אין השני האומר בשמו נאמן: יח אמר לחבירו מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני והן מעידין שראו שמנה לו ואינן יודעין אם הלואה היא או מתנה אם אומר לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן וצריך לשלם ואפילו אם חזר ואמר מתנה היו [ואם אמר מתחילה מתנה היו נאמן: ההוא דאמר לחבריה מנה מניתי לך בגלל עמוד פלוני ואמר לא עברתי בגלו מעולם[ח] לא הוחזק כפרן בשביל זה [אפילו באו עדים והעידו שראוהו שעבר בגלו]: יט כל היכא דלא מחייבי משום שבועת העדות פטורין נמי מקרבן שבועת בטוי אבל עונש מלקות איכא על שנשבע שקר: כ אמר לעדים מצוה אני עליכם בשבועה או אוסרכם אני [ט] בשבועה שתעידוני הוי שבועה· משביעכם בשמים ובארץ פטורין בא"ד בי"ה בשדי בצבאות ברחום בחנון בארך אפים ובכל הכנויין חייבין: כא [י] המברך את השם או אביו ואמו באחד מכולן פטור המקלל עצמו או את חבירו באחד מכולן עובר בלאו: כב אמר יכהו אלהים [כ] בשחפת אם לא יבא ויעיד או שאחר קרא הפסוק ואמר כן יכהו אם לא יבא ויעיד הוי שבועה. אל יכך או יברכך [ל]אם תעיד לא הוי שבועה: כג אל אלוה אלהיך [מ] אלהים אלהי האלהים אלהיכם אלהיהם אהיה אשר אהיה א"ד י"ה שדי צבאות אינן נמחקין: הגדול הגבור והנורא והאדיר והאמיץ והחזק חנון ורחום ארך אפים ורב חסד נמחקין: כתב אל מאלהים ויו"ד ה"א מה' אינו נמחק שד משדי צב מצבאות נמחק: כל תיבה שלפני השם כגון [ל' מן לה'] וכיוצא בו נמחק לאחריו כגון כם מאלהיכם וכיוצא בו אינו נמחק: כל שמות האמורים בשלמה אף על פי דקדש הן נמחקין: כד אמר לחבירו באלה לשם או לאחד מן הכנויים שאעשה דבר פלוני כאילו אמר בשבועה. [נ] אבל שבועת בטוי כתב הרמב"ן שאינה צריכה לא שם ולא כנוי. והראב"ד כתב שאינה צריכה לא שם ולא כנוי לקרבן ולעבור על בל יחל אבל למלקות לשעבר צריכה כנוי: כה אמר החכם על אחד ארור יהא אם לא יעשה דבר פלוני כאילו נשבע עליו ואם אמר אדם לחבירו ארור הוא לשם כאילו קללו בשם: כו המשביע את חבירו ואמר אמן כאילו נשבע הוא בעצמו אמר לו חברו על מנת שתקיים תנאי זה ואמר אמן צריך לקיימו: וטוב לענותו על דבר תחנה ותפלה: כז [ס]האומר על דבר אחד פעמים [זה אחר זה אעשנו] אי לא אעשנו הוי שבועה והוא שמכוין לשם שבועה. אבל אם מבקשים אותו עליו ואמר לא אעשנו ובקשוהו עוד ואמר לא אעשנו לא הוי שבועה·

שבועת הפקדון פרק חמישי

א **שבועת** הפקדון שמשביעו שיתן לו פקדונו נוהגת בין בקרובין בין בפסולין בין שנשבע מעצמו ואמר שבועה שלא הפקדת בידי כלום[א] בין שאחר השביעו ואמר לו משביעך אני שתחזיר לי פקדוני[ב] ואמר אין לך בידי דבר: ב שנים שהפקידו אצל אחד או הלוו לו ובא אחד ליטול חלקו[ג] אין שומעין לו עד שיהא חברו עמו וה"מ שאין חברו בעיר ושמע ולא בא אם זה מודה יתן לזה שבא הכל ואם כופר ידין עמו על הכל: ואחד שהפקיד לשנים או הלוה להם כל אחד חייב בכל ויכול לגבות מאיזה שירצה ואפילו אם מוצא מן האחר לגבות: ג הטוען בממון שיש עליו עדים ונשבע חייב עליו קרבן שבועה ואם יש עליו שטר פטור:

שבועת הדיינין פרק ששי

א **שבועת** הדיינין שמשביעין מי שמודה מקצת צריך [א] שתהיה מעומד ושיקח ס"ת בידו. ומיהו אם לא נקח ספר תורה בידו אלא תפילין אינו צריך לחזור ולישבע אבל אם לא נקח בידו אפילו תפילין צריך לחזור ולישבע: ותלמיד חכם די לו לכתחלה בתפילין ומיושב: [ב] וצריך לישבע על דעת המשביעין אותו ומשביעין אותו בכל לשון שיבין ומאיימין עליו לאמר הוי יודע שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו לבד וכאן ממנו וממשפחתו ומכל העולם ואין זכות תולה לו אלא נפרעין ממנו מיד: ב מי שכפר הכל ונשבע בלא נקיטת חפץ ואח"כ הביא התובע עד אחד צריך לחזור ולישבע שבועה דאורייתא בנקיטת חפץ: ג מי שנתחייב שבועה בבית דין ואמר אני משלם ואיני נשבע יכול לחזור בו [ג] כל זמן שלא יצא מב"ד· יצא משם אינו יכול לחזור בו: ד מודה מקצת אינו נשבע אא"כ כופר בשני מעין הילכך לא משכחת שבועה דמודה מקצת אא"כ טוענו שני מעין ופרוטה שיודה לו בפרוטה אבל אם טוענו בשני כלים והודה לו באחד מהן חייב אפילו אינן שוין שני מעין ובלבד שישוו שני פרוטות: מודה מקצת אינו נשבע אא"כ מודה לו ממין הטענה הילכך אם התובע טוען שוה מנה יש לי בידך ולא פירש ממה בכל מה שיודה לו הוי שפיר ממין הטענה [אבל אם פירש טענתו והנתבע הודה לו בשוה חצי מנה ולא פירש ממה לא הוי הודה ממין הטענה] ואם תבעו דינר כסף או דינר זהב הוי כאילו טענו שוה דינר כסף או זהב והוי שפיר ממין הטענה בכל מה שיודה ודוקא שתבעו דינר זהב של הלואה אבל אם תבעו פקדון ודאי לא הוי שוה דינר זהב אלא דוקא קאמר דינר זהב ובהלואה נמי דוקא שתבעו מטבע היוצא בהוצאה שאדם עשוי לשום כל דבר במטבע אבל תבעו ליטרא זהב או מטבע שאינה יוצאה בהוצאה כגון שנפסל לא הוי כתובעו שוה כסף[ד]ואם תבעו דינר זהב זהוב [אפילו שיוצא בהוצאה] לא הוי נמי שוה דינר אלא דוקא קאמר מטבע של דינר זהב ואע"פ שהודה לו במטבע של חצי דינר לא הוי ממין הטענה: ואם אמר לו הפקדתי בידך מאה דינרין של מטבע פלוני ואמר לו אין לך בידי אלא שלשה ממטבע אחר פטור והא דבעינן כפירה שתי כסף דוקא במודה מקצת אבל כופר הכל ועד אחד מכחישו ואפילו אינו כופר אלא בפרוטה חייב: ה טענו ואמר עד אחד אמר לי שנטלת ממני והלה כופר חייב אע"פ שאינו טוענו ברי: ו הלכתא שבועת שומרים אינה אלא על כפירת שתי כסף: ז טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב טענו חטין והודה לו בשעורין[ה]פטור אף מדמי שעורים: טענו חטין וקדם והודה לו בשעורין קודם שהספיק זה לתובעו גם בשעורין ואח"כ תבעם אם יראה לדיין שהערים ומיהר להשיב קודם שיגמור זה טענתו כדי שלא יהא מודה מקצת חשיב כמודה מקצת וחייב ואם אינו מערים פטור[ו]: ח מנה לי בידך ואמר לו אין לך בידי כלום פטור משבועה דאורייתא וחייב בשבועה דרבנן אא"כ מודה מקצת: [ז]מנה לאבא בידך אע"פ שמודה מקצת פטור מן שבועה דאורייתא וחייב בשבועה דרבנן· מנה לי בידך ואמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור משבועה דאורייתא אמר לו אין לך בידי מעולם[ח]הוחזק כפרן וחייב לשלם אמר סתם אין לך בידי יכול לפרש דבריו ולומר רצוני לומר כי פרעתי לך: ט שבועה דאורייתא שהפכה הנתבע על התובע שישבע ויטול ולא רצה התובע הדין עמו וצריך הנתבע לישבע או לשלם אבל שבועה מדרבנן שהפכה הנתבע שישבע ויטול ולא רצה התובע לישבע פטור הנתבע בלא שבועה· ועוד איכא בינייהו דשבועה דאורייתא אם הנתבע חשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל ובדרבנן אם הוא חשוד פטור: ועוד איכא בינייהו בדאורייתא אי לא בעי לאשתבועי נחתינן לנכסיה ובדרבנן לא נחתינן אלא היו משמתינן ליה ונסרינן ליה ל' יום [ט] ואז היו נגדינן ליה ושבקינן ליה. ועוד איכא בינייהו בדאורייתא בעיא אנקוטי חפצא ובדרבנן לא בעי אבל כל הנשבעין ונוטלין דפרק כל הנשבעין בעי אנקוטי חפצא: י מי שמוציא שטר על חבירו וטען זה פרוע הוא [כל זמן שלא יטעון השבע לי שלא פרעתיך אין משביעין למלוה אלא אומרים ללוה שלם ואם טען השבע לי שלא פרעתיך"] צריך לישבע כעין דאורייתא שאינו פרוע ואינו יכול להפכה על שכנגדו ואם ת"ח הוא המוציאו אין צריך לישבע [י] ומכל מקום לא מגבינן ליה ביה: ואם תפס משל לוה לא מפקינן מיניה ואם הוא רוצה לישבע[כ] כדי לגבות אין שומעין לו: יא מנה לי בידך אמר לו הן אמר לו אל תתנהו לי אלא בעדים אם זה קבל תנאי זה ולמחר אמר נתתיו לך חייב אבל אם לא קבל תנאי שלו נאמן והני מילי שאמר לו כן שלא בשעת הלואה אבל אם אמר לו כן בשעת הלואה אפילו לא קבל תנאי בהדיא אלא שתק וקבל המעות שתיקתו הויא קבלה אבל [אם] נתחייב אדם לחברו בב"ד והתרה בו אל תפרע לי אלא בעדים אפילו אם אמר איני מקבל עלי תנאי זה אין שומעין לו וצריך לפרעו בעדים: יב אמר לו ליטרא של זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא של כסף פטור משבועה דאורייתא. דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר של כסף או פונדיון [ל]או פרוטה חייב: כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא חצי כור קטנית פטור: כור פירות יש לי בידך אין לי בידי אלא חצי כור קטנית חייב: [מ]טענו כדי יין והודה לו בקנקנים חייב שבועה דאורייתא: טענו כלים וקרקעות והודה לו בכלים וכפר לו בקרקעות. הודה בקרקעות[נ]וכפר בכלים[כפר בכלים והודה במקצת קרקעות] פטור משבועה דאורייתא: כפר בקרקעות והודה במקצת כלים חייב שבועה אף על הקרקעות: יג המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בלא עדים יגבה המלוה חובו ואפילו שבועה אין צריך. ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן: יד אמר לו אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון והביא עדים אחרים שפרעו בפניהם לרב אלפס אינו נאמן ולרבינו חננאל נאמן. אבל אם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אינו נאמן: טו מי שאמר לחברו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ופרעו אפילו בינו לבינו וזה מודה לו אלא שאומר שקבלם בינו לבינו בתורת פקדון עד שיבואו פלוני ופלוני שייחד להם ובתוך כך נאנסו בידו ותובעו שיחזור ויפרענו פטור: טז ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתיך א"ל לא היו דברים מעולם ובאו עדים והעידו שאותה עצמה הלוה לו ופרעו חייב לשלם. אבל אם לא באו עדים וטען תחלה לא לויתי ושוב אמר פרעתי נאמן: יז ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתיך א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני ואתו פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם וזה חזר ואמר פרעתיך[ס]או בפניהם או בפני אחרים לא הוחזק כפרן ונאמן· יח אין צריך אדם לברר במה פרעו והאיך פרעו. אבל אם אמר לו פרעתיך בדבר פלוני וסכומו היה כך ועדים מכחישים אותו בסכום הוחזק כפרן וחייב לשלם: יט ההוא דאמר לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא וא"ל פרעתיך ואמר אין ודאי נתתם לי אבל קבלתים בשביל מלוה על פה שהיה לי עליך מגו דאי אמר והשטר עדיין במקומו עומד[ע]אם לא נתן בעדים נאמן והשטר קיים וגובין בו ואם נתנם לו בעדים אפילו אינם יודעין אם בתורת פקדון נתנן לו או בתורת מתנה אינו נאמן ולא מגבא גבינן ביה ולא מיקרע קרעינן ליה: כ לוה שאמר למלוה תהא נאמן עלי לומר לא נפרעתי והביא עדים שפרעו שוב אינו נאמן אבל אם אמר תהא נאמן עלי כשני עדים נאמן אפילו הביא זה ג' עדים ואפילו אם העדים מעידים [פ] על שתי הפרעונות אינו יכול להוציא מידו[צ]ודוקא שמעידין שפרעו אבל אם אמרו בפנינו הודה לו שפרעו בזה לא האמינו יותר מן העדים. ואם אמר תהא נאמן עלי כשלשה והביא ארבעה עדים שפרעו שוב אינו נאמן: כא אין נשבעין שבועה דאורייתא על טענת חרש שוטה וקטן לא שנא מודה מקצת או שיש לו עד אחד ולא שנא שבועת שומרים. אבל שבועת היסת של כופר הכל או שבועת שותפין ואריסין נשבעים על טענתם ואינם יכולין להפך השבועה עליו שאינו בר שבועה והוא שהגיע לכלל פעוטות: והתובע הקטן אינו יכול להשביעו אם הוא דבר "שאין לו בו הנאה כגון משא ומתן אם הוא מודה חייב לפרוע ואם אינו מודה ימתין עד שיגדיל ויתבענו ואם הוא דבר שאין לו בו הנאה כגון חבלות אפילו אם הוא מודה פטור: כב הבא ליפרע מנכסי יתומים אינו נפרע אלא מן הזיבורית ובשבועה (אם) [אפילו] הם גדולים: כג אמר לחבירו ברי לי שמנה לאבי בידך והודה לו בחצי חייב שבועה דאורייתא לא טענו ברי [לי] אלא שמא [ק] פטור משבועה דאורייתא: כד אין נשבעין שבועה דאורייתא על העבדים ושטרות וקרקעות ולא על המחובר לקרקע[ר]אפילו אם עומד ליקצץ כגון שטענו עשר גפנים טעונות והודה בחמש אבל על ידי גלגול נשבעין עליהם ושבועה דרבנן נשבעין עליהם אפילו בלא גלגול ואין בהם תשלומי כפל ולא חיוב שבועת שומרין ולא חיוב תשלומין שלהם ואפילו אם פשעו בהן ונאבדו פטורין מלשלם לא שנא שומר חנם ושומר שכר ושואל: כה אין חיוב שבועה דאורייתא אלא בטוען דבר שבמדה ובמשקל ובמנין ויודה לו דבר שבמדה ובמשקל ובמנין הילכך טענו בית זה מלא פירות מסרתי לך וזה השיב מה שהנחת אתה נוטל פטור· כו זה טענו עד הזיז וזה השיבו עד החלון חייב. טענו מנורה גדולה וזה הודה לו בקטנה פטור· טענו מנורה של עשר ליטראות וזה הודה לו בשל חמש ליטראות חייב: כז המלוה את חבירו על המשכון ואבד ואמר לו סלע הלויתיך ושקל היה שוה וזה השיב סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור. השיבו סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה צריך שישבע שכך היה שוה [ש]אחר שישבע המלוה תחלה שאבד לו: אמר הלוה סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה ושואל הסלע [ת] וכגון שאבד בפשיעה והמלוה השיבו סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור. השיבו ה' דינרין היה שוה חייב. ואם אמר לו יודע אני שהיה שוה יותר ממנה שהלויתיך עליו ואיני יודע כמה חייב לשלם אלא שהי' מחרים סתם [על] מי שנוטל ממנו מה שאין לו ליטול: כח אמר לו כך וכך פירות הפקדתי אצלך והלה אומר פירות הפקדת אצלי ואיני יודע כמה אם לפי טענת המפקיד היו שוין שתי כסף ופרוטה והנפקד אומר יודע אני שהיו שוין פרוטה ואיני יודע כמה יותר חייב לשלם אבל אם הודה לו פירות סתם ולא פירש [א] שוה פרוטה פטור [אפילו תבעו בית זה מלא פירות]: כט המלוה על המשכון שומר חנם והני מילי סתמא אבל פירש אפילו לא אמר שאם יפסיד המשכון יפסיד כל החוב אלא אמר אע"פ שאינו שוה כנגד כל החוב קבלתיו אפי' אם הלוה על קתא דמגלא אלפא זוזי ואבדה הפסיד כל החוב או הלוה על שתי קתות אלף זוז ואבד אחד הפסיד ה' מאות זוזים ואם הלוה לו על קתא עם משכון אחר אבד המשכון לא הפסיד מן החוב אלא כדי שוי המשכון [ב] אבד הקתא הפסיד הכל: והאי דהוי שומר חנם בסתמא היינו דוקא במה שוה המשכון יותר על החוב אבל כנגד החוב הוא שומר שכר אפילו סתמא הילכך [ג]לא שנא משכנו [בשעת הלואתו ל"ש הלוהו מעות] ולא שנא הלוהו פירות שומר שכר הוא כנגד החוב

פלפולא

ועיין בפ"ק דסנהדרין סימן ו': [ו] וכפרו לבסוף. דעל כל אחד ואחד פשיטא מכי כפר שוב הוא בלא יגיד והינו ראוי להעיד: [ז] אין השני כו'. ולא פסק כן בפ' המדיר סי' ז' ובפרק הנזקין סי' ט' כתב כמו בכאן וצ"ע כמו כן בפנים ובטוח"מ סימן קט"ו כתב כמו בהמדיר: [ח] לא הוחזק כפרן בשביל זה. פי' אפילו באו עדים והעידו שראוהו שעבר בגלו. והמגיה כך לא הפסיד שכ"כ בטור שם סימן ע"ט: [ט] בשבועה. גמ': [י] המברך. רש"י: [כ] בשחפת. רש"י: [ל] אם תעיד. רש"י: [מ] אלהים אלהי האלהים אלהיהם: [נ] אבל שבועת בטוי כתב הרמב"ן. צריך לי עיון דריש' נמי שבועת בטוי היא והלשון שבפנים הוא כך אבל הרמב"ן כתב דשבועת בטוי אינה צריכה כו' וכן נ"ל להגיה בכאן וכך מוכח בטור י"ס רל"ז ועיין עוד בר"פ דנדרים: [ס] ה"ג על דבר אחד פעמים זה אחר זה אעשנו או לא אעשנו. כך הל' בקצור כ"י ובזה ל"ק מה שהקשה ב"י בטור סי' רל"ז דשם כתוב בטור כמו בקצור שלפנינו וכתב עליו הב"י וז"ל אבל אינו מדוקדק כך היה לו לומר בד"א בשאומרם זה אחר זה בלא הפסק אבל אם מבקשים אותו עליו כו' לא כו':

פרק ה [א] ה"ג בין שאחר השביעו שאמר: [ב] ואמר אין לך כו'. רש"י: [ג] אין שומעין לו. ובפ' המפקיד סי' ג' פסק כדברי הראב"ד דס"ל דכל א' יכול לתבוע הכל אבל הך דהכא עיקר שכן פסק בטוח"מ סימן רל"ט:

פרק ו [א] שתהיה מעומד. מכאן ולהלן רוב הדברים בפנים סי' דלקמן: [ב] וצריך לישבע. בפנים בסימן ג': [ג] כ"ז שלא יצא מב"ד יצא משם כו'. גי' אחרת הגהתי בפרק זה בורר סימן ו' אבל בכאן לא. מצאתי גי' אחרת ובטור ס"ס כ"ב כדהכא: [ד] ואם תבעו דינר זהב זהוב. בקצור כ"י מסיים ואפילו ונראה לי שנשמט שם וצ"ל כמ"ש בטור סימן פ"ז ואפילו שיוצא בהוצאה: [ה] פטור אף מדמי שעורין. עיין בסוף פ' המניח: [ו] בסופו וטענו שני מתעין. כך כתוב בסי' ד':

חריפתא

[ז] מנה לאבא בידך כו' וחייב בשבועה דרבנן תמיהא לי דמידי הוא טעמא אלא כדתנן מפני שהוא כמשיב אבידה והתם גופא מפני תיקון העולם הוא כדתנן בהניזקין ואם משבועה דאורייתא פטרוהו כ"ש משבועה דרבנן ועוד דא"כ מה הועילו בתקנתם כיון דשבועה מיהא בעי גם שם בהניזקין סימן ד' לא הזכיר שיתחייב בשבועה דרבנן וכן בטור ס"ס רס"ו לענין מכירה וכר מן דין דהא לקמן סי' כ"ג מוקמינן לההוא בטוענו שמא וא"כ אין כאן מקום לשבועה כלל אפי' בטוענו מגד עצמו דלא אמר רב נחמן להשביעו היסת אלא מטעמא דחזקה אין אדם טוען אא"כ יש לו והיינו טענת ברי כמ"ש המגיד בפ"א מהל' טוען וכן פסק בטור סימן ע"ה דכל טענת ספק אין משביעין עליה כלל [ח] הוחזק כפרן. עי' בפרק זה בורר סימן כ"ה: [ט] ואז היו מנגדינן ליה. וכ"כ בחה"מ סימן פ"ז וקשיא טובא כמו שהארכתי בס"ד ביבמות פ' רבן גמליאל בסי' ב' ובקדושין פ"ק סימן י"ח אבל בקצור כ"י גרס ולא נגדינן ליה: [י] ומכל מקום. רש"י: [כ] ה"ג כדי לגבות שומעין לו: [ל] או פרוטה חייב. ועיין סימן ד': [מ] טענו כדי יין כו'. עיין בפ' כתרא דכתובות סי' י'. [נ] נ"ל דה"ג וכפר בכלים כפר בכלים והודה במקצת קרקעות פטור וכן הלשון בפנים ובטור סימן צ"ה אבל בקצור כ"י כתוב או שהודה בכלים וכפר במקצת קרקעות: [ס] או בפניהם. רש"י: [ע] ה"ג אם לא נתנם לו בעדים: [פ] על שתי הפרעונות. תמיהני דלפרעון שני עדים למה לי הא אין סהדי ובטור סי' ע"א כתב לזה בשם הר"י מאג"ש ולא הזכיר אלא פרעון ראשון: [צ] ודוקא שמעידין כו'. טור סי' ע"א בשם רי"ף ולמב"ם: [ק] פטור משבועה דאורייתא. כבר כתבתי בזה בסימן ח' דליתא דאפילו שבועה דרבנן נמי ליכא: [ר] אפילו אם עומד כו'. כבר הקשתי ע"ז בפנים: [ש] אחר שישבע. בפנים סי' דלקמן: [ת] וכגון שאבד בפשיעה. בפנים סי' כ"ט: [א] נ"ל דה"ג שוה פרוטה פטור אפי' תבעו בית זה מלא פירות. וכן הלשון בטור סי' פ"ח ועיין לעיל סי' כ"ז: [ב] אבד הקתא. פי' שאבד גם הקתא: [ג] ה"ג לא שנא משכנו בשעת הלואתו ל"ש הלוהו מעות ול"ש הלוהו פירות. ובטור פי'

ואם אבד המשכון או נגנב והיה כנגד החוב אין ללוה על המלוה כלום ולא למלוה עליו אלא יצא משכונו בחובו ואם החוב יותר על המשכון הלוה נותן למלוה היתרון ואם דמי המשכון יתרים על החוב אין המלוה נותן ללוה היתרון ואם אבד באונס [ע] נשבע עליו כדין שבועת השומרים וגובה כל חובו:

כל הנשבעין פרק שביעי

א כל הנשבעין שבועה דאורייתא נשבעין ואינן נוטלין ואלו נשבעין ונוטלין [א] שכיר שאומר לא נפרעתי ובעל הבית אומר פרעתי נשבע שכיר כעין שבועה דאורייתא בנקיטת חפץ ונוטל ואין מהפכין אותה ודוקא ששכרו בעדים ותבעו בזמנו אבל אם אין עדים או שתבעו אחר [שעבר] זמנו בעל הבית נשבע ונפטר. ודוקא כשחלוקין על הפרעון אבל אם חלוקין על הקציצה שכיר אומר שתים קצצת לי ובעל הבית אומר לא קצצתי לך אלא אחת ישבע בעל הבית ויפטר [ב] ואפי' כופר הכל שאומר פרעתיו לך: ב המפקיד אצל חבירו בשטר נאמן לומר החזרתי לך בשבועה: ג אמרי' מיגו ליפטר משבועה הילכך מי שאמר לחבירו שותפי היית והלקנו והתניתי עמך קודם חלוקה לשביעך וזה מודה לו בשותפות ואומר שלא עכב משלו אם אין עדים בשותפות [ג] פטור במיגו דלא נשתתפתי עמך מעולם: ד המלוה לחבירו על המשכון שנאמן לטעון עד כדי דמיו במיגו דלקוח הוא בידי לא שקיל בלא שבועה חמורה: ה נגזל נשבע כעין שבועה דאורייתא ונוטל כגון שבאו עדים שמשכנו ואין יודעין מה כגון שהטמינו תחת כנפיו וזה טוענו שמשכנו כלים או שראו עדים מקצת הכלים וזה טוענו יותר וזה כופר בהן אז נשבע הוא ונוטל על כל מה שאפשר שיהיו לו הכלים כאלו ואפי' השומר שלו או אשת השומר נשבעין בשביל בעל הבית אם ראו שמשכנו ובעה"ב לא היה שם אבל שכירו ולקיטו אין יכולין לישבע בשבילו. אבל אם לא ראו עדים שום דבר תחת כנפיו אפילו שמעו שהיה אומר שרוצה למשכנו אינו נשבע ונוטל. ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא מבית פלוני ואמר לקוחין הן בידי ובעל הבית אומר שאולין הן אם הם דברים שאינם עשויין להשאיל ולהשכיר נאמן במה שאומר לקוחין הן בידי אם לא שהטמינן ויצא ובעל הבית אינו עשוי למכור כליו ואין דרך להטמין כלים כאלו והוא אדם שאינו בוש להוליך כליו בגלוי וזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין ואם חסר אחד מאלו הצדדין שהוציאן בגלוי או שבעל הבית עשוי למכור כליו או שדרכן להטמין או שהוא בוש להוליך כליו בגלוי או שבעל הבית [ד] טוען שנגנב נאמן היוצא. ואם יש עדים שבאו לידו בתורת שאלה וראו אותן עתה בידו אפי' יש בו כל הצדדים לסיבותא אינו נאמן: ובדברים העשויין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפילו בבעל הבית העשוי למכור את כליו וכלים שדרכן להטמין והוא בוש להוציא כליו בגלוי ואפי' הוציאן בגלוי וכגון שיש עדים שהיו שלו וראו אותם עתה ביד זה וטוען שהשאילם לו אבל אם אין לו עדים שהיו שלו או לא ראו אותם עתה[ה] ביד זה אפי' יש לו עדים וראו וטוען שנגנב נאמן היוצא: והא דאמרי' דנאמן דוקא כשנטלן בפני בעל הבית ויצא אבל ראוהו עדים שנטל מרשות חבירו שלא בפניו אינו נאמן אפילו הוציאן בגלוי ובעל הבית עשוי למכור כליו אלא אם נטלן בפני שני עדים צריך להחזירן ובפני עד אחד ישבע ויפטר ואם מודה שנטלן אלא שאומר חייב לי כל כך צריך להחזירם ודברים העשויין להשאיל ולהשכיר תלוי בראות הדיינין באהבת איש את רעהו שדרך להשאילו כלים כאלו ולפי המנהג [ו] וכל ספרים הם בכלל דברים העשויין להשאיל ולהשכיר: ו נחבל נשבע ונוטל כגון שיש עדים שנכנס [ז] לתוך ביתו שלם ויצא חבול ואם יש הוכחה שזה חבל בו כגון שיש לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו ואין אחר עמו אז נוטל בלא שבועה: ז חשוד על השבועה ונתחייב שבועה ליפטר שכנגדו נשבע ונוטל בין שהוא חשוד על שבועת העדות או שבועת הפקדון או שבועת ביטוי או שבועת שוא וכן מי שעובר על חרם של קהל פסול לשבועה: [ח] היה הנשבע וגם התובע שניהם חשודין יחלוקו ובעלמא במחויב שבועה ואינו יכול לישבע קיימא לן דישלם כגון מנה לי בידך ואמר לו חמשים אני יודע וחמשים איני יודע או שהביא עד אחד שחטף חפץ מידו ואמר כן חטפתי ושלי חטפתי ישלם: ח חנוני שאמר כתוב בפנקסי שאתה חייב לי כך אינו נאמן ליטול בשבועה אבל אם אמר בעל הבית לחנוני תן לפועלי בסלע מעות והוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית ופועלים צריכים לישבע לפני החנוני והחנוני לפניהם: ט שתי כתי עדים המכחישות זו את זו אין אחד מכת זו ואחד מכת זו יכולין להצטרף לעדות אחת אבל כל כת וכת יכולה להעיד על עדות אחרת הילכך שני מלוין ושני לוין ושני שטרות שכל אחד מאלו הכתות חתומין על שטר אחד שניהם כשרים: י מלוה ולוה ושני שטרות שאלו הכתות חתומין בהם אחד של מאה ואחד של מאתים אם הוציאן כאחד יגבו לו בקטן ושורפין הגדול ואם הוא פקח יוציא הגדול לבדו ובפני ב"ד אחר יוציא השני ויגבה בו [ט] ומיהו זה ישביעו שאין לו עליו שטר אחר שחתום בו כת אחת מאותם שתי כתות [וכן הלשון בטור שם. לפיכך טוב לו שישרוף הקטן ויגבה הגדול]: לוה אחד ושני מלוין שכל אחד מאלו הכתות חתום על שטר אחד שניהם נשבעין ונוטלין. שני לוין ומלוה אחד אם הוציא שניהם כאחד ישבע כל אחד ויפטר ואם הוציאו זה אחר זה מגבין לו שניהם: יא אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו ואמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך אם הפירות מונחים לפניהם [י] ישבע בעל הבית ויפטר ואם הפשילן בקופתו לאחוריו [כ] פטור בלא שבועה נתן לו הדינר ואמר לו תן לי פירות וא"ל נתתים לך ישבע החנוני ויפטר: יב הפוגם שטרו אינו נפרע אלא בשבועה וכן עד אחד מעיד שהוא פרוע וכן מנכסים משועבדים והנפרעת כתובתה שלא בפני בעלה אין נפרעת אלא בשבועה ואם מתו יורשיה' נשבעין שבועת יורשין שהיא שבועה שלא צוה לנו בשעת מותו ושלא אמר לנו קודם לכן שטר זה פרוע ושלא מצאנו שובר שהוא פרוע ונוטלין: יג מלוה שבא ליפרע מנכסי יתומים אינו נפרע אלא בשבועה ואם מת קודם שנשבע אין יורשיו נוטלין בשבועת יורשין לא שנא בנים או שאר יורשין לא שנא באים ליפרע מיורשי הלוה ולא שנא באים ליפרע מערב שנתן הלוה כשמואל דאמר אין אדם מוריש שבועה לבניו. ומיהו דיין שדן כרבי אלעזר דאמר נשבעין שבועת יורשין ונוטלין הדין דין. הילכך ב"ד או אפוטרופוס של יתומים אין להם לקרוע השטר אולי ימצא דיין שידין להם כרבי אלעזר ואם מת המלוה [ל] ואח"כ מת הלוה אין נשבעין יורשי המלוה שבועת יורשין ונוטלין אם אומרין יורשי הלוה אמר לנו אבא שפרעו אבל אם אומרים אמר לנו שלא לוה או נוטלין בלא שבועה: יד לוקח שלקח שטר חוב ומת הלוה אם אחר שלקחו מת נשבע שלא אמר לו מוכר ושאינו יודע ששטר זה פרוע וגובה והוא שמת המוכר אבל בחייו שניהם צריכים לישבע ואם קודם שלקחו מת אינו גובה אפילו בשבועה: טו החשוד על השבועה שבא ליפרע מנכסי יתומים מפסיד כיון שאינו יכול לישבע: טז יתומים שהיה להם לישבע שבועת היורשין ומתו יורשיהם נשבעין שבועת יורשין ונוטלין: יז אלו נשבעים בטענת שמא [מ](מי) שאומר אני סבור שאתה תופס משלי. שותף לחבירו. ואריס לבעל הבית. והמתעסק לבעל הבית בשלו. ואשה שנושאת ונותנת בבית[נ] ואחד מן האחין שנושא ונותן בנכסים: חלקו השותפין וכן האחים שנסתלקו זה מזה לגמרי אין משביעין אותן בטענת שמא אלא היו מחרימין סתם על מי שגזל שום דבר מאותו שותפות או מאותו עסק ואם התובע אומר עדיין לא חלקנו והנתבע אומר כבר חלקנו אין משביעין אותו בטענת שמא[ס]: יח הילכתא מגלגלין בשבועה דרבנן ואפי' אם לא תבעו התובע שיגלגלו ב"ד מגלגלין עליו אפילו שבועה דרבנן (על מי שנתחייב שבועה דרבנן): אין מגלגלין אלא כשנתבע טוען ודאי ונתחייב שבועה [אבל אם טוען שמא ונתחייב שבועה אין מגלגלין עליו אחרת] אבל על שמא של תובע מגלגלין לישבע ובלבד שיהא רגלים לדבר שהוא טוען אמת: יט מי שנתחייב שבועה ורצה שמגלגלין עליו ורצה לשלם תביעה ראשונה כדי שלא יגלגלו עליו צריך לשלם הכל או ישבע על הכל ויפטר אפילו מתביעה ראשונה אע"פ שכבר יצא מבית דין שחייבוהו לפרוע או לישבע וכשגלגלו עליו רצה לפרוע תביעה ראשונה נשבע על הכל ונפטר [כן כ' בטור סי' צד. אבל אם הודה קודם שידע שרצה לגלגל עליו הענינים האחרים אינו משלם אלא מה שהודה]:

פלפולא חריפתא

סי' ע"ב גרסי' נמי או שלא בשעת הלואתו וכן יש להגיה ככאן: [ע] ה"ג נשבע המלוה כדין:

פרק ז [א] שכיר שאומר כו'. עיין עוד דיני שכיר בפ' המקבל סי' מ"ג וסי' מ"ד: [ב] ואפי' כופר כו'. בפנים סי' ד': [ג] פטור במגו כו'. עיין לקמן סי' ט"ז: [ד] טוען שנגנב. וזה אינו מוחזק כגנב וכ"כ בטור סימן ל': [ה] ה"ג ביד זה או אפילו טוען שנגנב כו' כמ"ש לעיל: [ו] וכל ספרים הם בכלל כו'. לאפוקי מדרש"י כתב כן דרש"י ס"ל דדוקא ספרא דאגדתא אבל אה"נ דצריך גם בספרים לאות הדיין כו' וכ"כ בטור סי' ע"ב: [ז] לתוך ביתו. ובפנים כתוב לתוך ידו וכן הלשון בטור סי' ל': [ח] היה הנשבע כו' יחלוקו. וכ"כ בטור סי' צ"ב דלא כמ"ש בפ' הכותב סי' כ"ה ועיין שם דינים דשייכים להכא: [ט] ומיהו זה ישביעו כו'. וכ"כ בטור סימן נ"א וכ"כ ב"י דאע"ג דהרא"ש נסתפק בפק דישביעהו משום דהמע"ה: [י] ישבע בעה"ב ויפטר. פי' מהדינר ונוטל הפירות: [כ] פטור בלא שבועה פי' בלא שבועת המשנה אבל היסת צריך שישבע וכ"כ בטור סי' ע"ה: [ל] ה"ג ואח"כ מת הלוה או נשבעין: [מ] ה"ג שמא שאומר: [נ] ואחד מן האחין. כך פירש"י לבן הבית: [ס] בשמא טענו עדיין שותפי אתה ונשאר לי אצלך כך וכך וזה אומר כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי כלום נשבע שאין לו בידו כלום ומגלגל עליו שלא גזלו מעולם אבל אינו מגלגל שכבר חלקו כן כתב בטור סי' צ"ג ועיין לעיל סי' ג"ו:

הדרן עלך כל הנשבעין וסליקא לה מסכת שבועות

שדה צופים מאת הרב הגאון מוהר"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל

כולל כל מאמרי הש"ס המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומם.

פרק שני

דף טו ע"ב שיר של תודה בכנורות. הרא"ש בברכות פ"א סי' ו': שם ריב"ל אמר לכו להני קראי וכו'. הרא"ש בסנהדרין פ"י סי' ד':

דף יח ע"א אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור. הרא"ש ביבמות פ"ו סי' א' וסי' ד': ע"ב אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן. הרא"ש בנדה פ"א סי' א' וסימן ב' וסימן ד':

פרק שלישי

דף כ ע"א דאיתמר מתפיס בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי. הרא"ש בנדרים פ"ב סימן א':

דף כא ע"א כל ל"ת שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. הרא"ש בשבועות פ"ד סי' כ"ו: ע"ב ושרי מפרש. מפרש נמי כבריה דמי. הרא"ש בחולין פ"ז סימן ל"ג:

דף כב ע"ב דא"ל איניש לחבריה נטעום מידי וכו'. הרא"ש בפסחים פ"י סי' ה':

דף כד ע"ב אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שלא אוכל תאנים וענבים. הרא"ש בשבועות פ"ג סימן י"ט:

דף כה ע"א תומר בנדרים שהנדרים חלין ע"ד מצוה כדבר הרשות. הרא"ש בשבועות פ"ג סימן ג': שם האומר שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו ויישן לאלתר. הרא"ש בנדרים פ"ג סימן ו'. ובשבועות פ"ג סי' כ"א: ע"ב רבא אמר משום דהוי דבר שבכלל כו'. אין לך בו אלא חידושו בלבד. הרא"ש בשבועות פ"ד סימן י"ט:

דף כו ע"ב אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו. הרא"ש בתענית פ"א סי' י"ג:

דף כח ע"א אמימר אמר אפילו אכלה כולה נשאל עליה. הרא"ש בנדרים פ"ג סימן ב:

דף כט ע"א נשבע על דבר שאי אפשר לו. הרא"ש בנדרים פ"ג סימן ו': שם רבא אמר כאומר יאסרו עלי כל פירות שבעולם. הרא"ש בשבועות פ"ג סימן ט':

פרק רביעי

דף ל ע"א דת"ר ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר. הרא"ש בב"ב פ"ח סימן ב' ובסנהדרין פ"ד סי' ח': שם ת"ר ועמדו שני האנשים מצוה לבעלי דינין שיעמדו. הרא"ש ביבמות פי"ב סי' ו': ע"ב ומנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה וכו' ת"ל מדבר שקר תרחק. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סימן א':

דף לב ע"א והא אי אפשר לגמלם. הרא"ש בבכורות פ"ב סי' ד': שם מכדי תוך כדי דבור כמה הוי כדי שאילת תלמיד לרב. הרא"ש בב"ק פ"ז סימן ז': ע"ב הכל מודים בעד א' וכו'. הרא"ש בשבועות פ"ז סימן ו':

דף לג ע"א הב"ע כגון שהיתה שני' בשעת כפירה ראשונה קרובין בנשותיהן. הרא"ש במו"ק פ"ג סימן ל"ז: ע"ב טעמא דאיש פלוני כהן דאיש פלוני לוי. הרא"ש בב"ק פ"ז סימן ד':

דף לד ע"א מנה מניתיך בפני פלוני ופלוני ועדיו יוצין אותו מבחוץ מאי. הרא"ש בשבועות פ"ו סימן י"ט:

דף לה ע"א יש שמות שנמחקים ויש שמות שאינם נמחקים. הרא"ש בהל' ס"ת סי' י"א: ע"ב ורמינהי יתן ה' אותך לאלה ולשבועה מה ת"ל וכו'. הרא"ש בנדרים פ"א סי' א':

דף לו ע"א תנא ארור בו נדוי בו קללה בו שבועה וכו'. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ה' וסי' ח' ובשבועות פ"ז סימן כ': שם והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן. הרא"ש בב"ב פ"ח סי' מ"ח: שם אלא קשיא כי לית ליה במשנה אבל באיסורא אית ליה. הרא"ש בנדרים פ"א סי' יו"ד:

פרק ששי

דף לח ע"ב מנה לי בידך אין לך בידי אלא נ' דינר חייב. הרא"ש בכתובות פ"ב סי' א': שם טענו חטים והודה לו בשעורים פטור. הרא"ש בב"ק פ"ט סי' ט"ו: שם מנה לי בידך א"ל הן. למחר אמר תנהו לי נתתיו לך פטור. אין לך בידי חייב. הרא"ש בגיטין פ"א סי' י"ז: שם כמאן כרחב"א דאמר בעינן שם המיוחד. הרא"ש בנדרים פ"א סי' א': שם הא דיינא דאשבע בתפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סי' ה':

דף לט ע"א א"ל דעו שלא על דעתיכם אני משביע אתכם וכו'. הרא"ש בגיטין פ"ד סי' מ"ז: ע"ב אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. הרא"ש בב"מ פ"ג סי' ב' ובסנהדרין פ"ג סי' ה' וסי' ו': שם מה כלים שנים אף כסף שנים. הרא"ש בב"מ פ"ד סי' כ': שם ורב חד להודאה במקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ז': שם אלא א"ל רב כסף כי אתיא מעיקרא לכפירה הוא דאתא. הרא"ש בשבועות פ"ו סי' כ"ו:

דף מ ע"א לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ג': שם ותניא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד א' מחייבו שבועה. הרא"ש בשבועות פ"ו סי' ה': שם טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ה': ע"ב הודה במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ד': שם טענו כשור ושה והודה לו באחד מהן חייב. הרא"ש בכתובות פ"ג סי' יו"ד: שם טענו חטין וקדם והודה לו בשעורין. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ז': שם טענו כלים ופרוטה והודה בכלים וכפר בפרוטה פטור. הרא"ש בשבועות פ"ו סי' ז': שם אר"נ משביעין אותו שבועת היסת. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ז' ובב"ב פ"ג סי' י"ז:

דף מא ע"א בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדי'. הרא"ש בכתובות פ"ט סי' כ"ה: ע"ב ור"פ משמיה דרבא אמר המלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ג':

דף מב ע"א ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא. הרא"ש בסנהדרין פ"ג סי' ס': שם א"ר פפא כבי תרי סימני' כבי תלתא לא הימני'. הרא"ש בכתובות פ"ט סי' י"ח: שם מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס. הרא"ש בברכות פ"ו סי' כ"ח: ע"ב ואלו דברים שאין נשבעין עליהן. העבדים והשטרות והקרקעות הרא"ש בכתובות פ"ב סי' א': שם אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין. הרא"ש בב"מ פ"ז סי' א': שם כילד בית מלא מסרתי לך כו' והלה אומר איני יודע וכו'. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ה' ובשבועות פ"ו סי' כ"ז:

דף מג ע"א כי יתן איש אל רעהו כלל כסף או כלים פרט. הרא"ש בשבועות פ"ו סי' ו':

דף מד ע"א מכאן לב"ה בקונה משכון. ויעו"ש תד"ה מכאן. הרא"ש פ"א דקדושין סי' י': ע"ב ור"י אמר כשומר שכר דמי. הרא"ש בשבועות פ"ו סי' כ"ד: שם אע"פ שאינו שוה אלא פלגא אינו משמט. הרא"ש בגיטין פ"ד סי' י"ז:

פרק שביעי

שם ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה. הרא"ש בב"מ פ"א סי' מ"ב:

דף מה ע"א אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון וכו'. [ועי' בגמרא מ"ו ע"ב]. הרא"ש בגיטין פ"ד סי' ח': שם אמר כן נכנס כילד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא. הרא"ש בקדושין פ"ב סי' ד': שם ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. הרא"ש בכתובות פ"ט סי' ו': שם אם יש עד שאמר האב בשעת מיתתו וכו' הוא נוטל שלא בשבועה. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ג': שם ואלו נשבעים שלא בטענה. הרא"ש בכתובות פ"ט סי' כ"ז: שם חלקו השותפים והאריסים אין יכול להשביעו. הרא"ש בכתובות פ"ט סי' י"ח: שם נתגלגל לו שבועה ממקום אחר מגלגלים עליו את הכל. הרא"ש בקדושין פ"א סי' ל"ז: ע"ב ל"ש אלא בשכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים וכו'. הרא"ש בב"מ פ"ט סי' מ"ד: שם מכלל דתרוייהו ס"ל המפקיד אצל חבירו בעדים א"צ להחזיר בעדים. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ג' ובשבועות פ"ו סי' י"ג:

דף מו ע"א רבותינו שבאו"י ר' אבא. הרא"ש ביבמות פ"ד סי' י': שם דהכוא גברא דחטף נסכא מחבריה. הרא"ש בב"ק פ"ט סי' ב': שם א"ל ר"א היה מחויב שבועה וא"י לישבע כו' משלם. הרא"ש בכתובות פ"ט סי' כ"ה: שם שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין. הרא"ש בב"ק פ"ו סי' ט"ז ובב"מ פ"ה סי' י' ובשבועות פ"ו סי' כ"ג: ע"ב אר"ס זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה וכו'. הרא"ש בכתובות פ"ב סי' כ"א:

דף מח ע"ב האי דיינא דעבד כרב וכשמואל עבד וכו'. הרא"ש בשבועות פ"ז סי' ז': שם ומ"ש שני משום דמורי בה התירא. הרא"ש בב"מ פ"ה סי' י': שם אמר ריב"מ אר"נ והוא שיש טענה ביניהם ב' כסף. הרא"ש בכתובות פ"ט סי' כ"ז ובשבועות פ"ו סי' ו':

פרק שמיני

דף מט ע"א נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה וכו'. הרא"ש בב"ק פ"ו סי' ה':

סליק שדה צופים ממסכת שבועות

פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל ממסכת שבועות

פרק ראשון

שבועות שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה כו': דף ג

שבועות שתים כי ישבע אדם של מה שעבר ועל מה שעתיד לבא ואלו הם שני מינים ויתחלק שבועתו על שעברו שני חלקים שעשה כך וכך או שלא עשה וכן בעתיד שיעשה או שלא יעשה: וידיעות הטומאה הוא מבאר אותם בפרק שאחר זה: ואמר יציאות השבת הוא ר"ל בכאן רשויות השבת שהם שנים רה"י ורה"ר ולכל אחד מהן הכנסה והוצאה וכבר נתבארו דיני היציאות על השלומן בפ"א ממסכת שבת ולא זכר בהם בכאן אלא מה שחייב בה סקילה בלבד אבל בשבת זכר היובי ופטורי כמו שביארנו לשם: ומראות נגעים שאת ובהרת והם העקרים ולבהרת שניה לה ולשאת שניה לה ועוד אבאר זה תכלית הביאור ואביא ראיותיהם בפ"א מנגעים:

כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף כו': שם

התחיל ביאור ידיעות הטומאה בראשונה כדי שישלם המאמר בדבר שאינו מענין המסכת ויחזור לענין המסכת והיא שבועות אבל שבת ונגעים כבר ייחד לכל אחד מהם מסכת בפני עצמה וממה שאתה צריך לידע שעונש טומאת מקדש וקדשיו במזיד כרת ובשוגג קרבן אמרה רחמנא והביא את אשמו לה' וגו' ואם אי אפשר לו קרבן מן הצאן אמר ואם לא תשיג ידו וגו' ואם לא תגיע ידו וזהו קרבן עולה ויורד ואינו חייב קרבן עד שתהיה לו ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתים והראיה על זה דאמר רחמנא בענין ההוא ונעלם ממנו והוא ידע ואשם אמרו ונעלם ממנו מורה שקדם לו ידיעה לפני זה ואמרו והוא ידע ראיה שידע מה שנעלם ממנו תחלה הנה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים ואמנם ענין ראיותיהם על שעיר יום הכפורים הנשרף כולו יארך ספורו ויותר ראוי להתפרש בהש"ס מלפרשו בחבורנו זה:

אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף כו': שם

זה אפשר בתינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והיה טמא ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש ואח"כ ידע שהוא טמא כשנכנס וכי הוא אסור לכנס למקדש טמא הנה כי אין לו ידיעה בתחלה · ושעיר הנעשה בחוץ ביוה"כ הוא חטאת ויאכל למוצאי יום הכפורים וכבר נתבאר זה במקומו [מנחות פי"א הל"ז]:

ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף כו': שם

כל השעירים ר"ל שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים ושעיר הנעשה בחוץ ביום הכפורים ומחלוקת זה לא נאמר בו הלכה כדברי פלוני לפי שהוא דבר חוזר אל השם יתברך ואמנם הם חולקים בהיקש יראיות מהפסוקים אין זה מקום לזכור ענייני ההיקש בהם וכבר בארנו שכל סברא מן הסברות שאינה באה לידי מעשה מן המעשים שיפול בו מחלוקת בין החכמים לא נאמר בו הלכה כפלוני וענין מאמרו שיקרבו זה בזה שיקריב שעיר ראש חדש כשנתאחר הקרבתו ברגל מן הרגלים ויהיה שעיר הרגל ושעיר הרגל כשנתאחר הקרבתו יקריבהו בראש חדש ויהיה הוא בעצמו שעיר ראש חדש לפי שכל אחד משניהם חטאת הנעשית בחוץ הוא:

ר"ש בן יהודה אמר משמו שעירי ראשי חדשים כו': שם ע"ב

לפי שכבר אמר מוסיף עליהם של יום הכפורים שהוא מכפר על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף:

ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו כו': שם

אמר רחמנא על שעיר הנעשה בפנים וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו': וקלות נקרא מצות עשה ומצות לא תעשה זולתי לא תשא בלבד: וחמורות הם כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא לפי שהוא מן החמורות אע"פ שהוא לא תעשה בלבד. וכפל אותם לפי שבא לבאר אותם באמרו השגגות והזדונות [כו'] ר"ל בין שעשה שום דבר מהם ושגג בו או לא הודע שעיר המשתלח מכפר אפילו לא עשה תשובה מן הקלות אבל החמורות שעיר עם התשובה מכפרין:

אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משוח כו': שם

אמר כי כולם שוים בכפרת שעיר המשתלח ואין בין הכהנים לישראל וכהן משוח הפרש זולתי בטומאת מקדש וקדשיו ור' שמעון אומר כי הם גם כן חלוקין בכפרת שעיר המשתלח ואמנם יכפר על ישראל בלבד:

פרק שני

ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע כו' דף יד

כשתתבונן הידיעות המצא במונה. הראשונה שידע שהוא טמא ואח"כ נעלם ממנו ונכנס למקדש אחר כך ידע ידיעה שניה כי היה טמא כשנכנס לעזרה הנה אלו שתי ידיעות והשלישית שידע שזה מקדש ונעלם ממנו ונכנס במקדש אחר כן ידע שהיה טמא כשנכנס והנה זו ידיעה רביעית והחמישית שידע שזה קדש ונעלם ממנו זה ואכלו והוא טמא אחר כן ידע שמה שאכל הוא קדש הנה זו ידיעה ששית ושביעית שידע שהוא טמא ונעלם זה ממנו ואכל קדש ואח"כ ידע שטמא היה כשאכל זו ידיעה השמינית ואלה שמונה מיני ידיעות מהם שתי ידיעות בטומאת גופו וזה שידע שהוא טמא ונעלם זה ממנו ועשה מה שעשה אחר כן ידע שהוא טמא ומהם שתי ידיעות במקדש והוא שידע שהוא מקדש ונעלם ממנו ונכנס ואח"כ ידע שהוא מקדש ומהם שתי ידיעות בבשר קדש והוא שידע שהוא קדש ונעלם ממנו ואכל ואחר כן ידע שקדש אכל ואמנם אמר שהן ארבעה ואע"פ שהן שמנה כמו שמניע לפי שלא מנה זולתי ידיעה ראשונה בלבד אשר באותה ידיעה יתכן שיתחייב קרבן כשנודע לו בסוף אבל ידיעות שבסוף לא מנה אותם בשום פנים לפי שכ"ז שלא קדמה לו ידיעה אינו חייב קרבן ואע"פ שידע בסוף וכאילו אמר ידיעות הטומאה שבתחלה שתים שהן ד' ואמנם היותם שתים לפי שהם כולם הלויות בטומאת מקדש ובטומאת קדשיו והיותם ארבע ידיעות טומאת גופו תחלה לענין מקדש וקדשיו וידיעת המקדש תחלה וידיעת בשר קדש תחלה וידיעת טומאת גופו תחלה ולענין בשר קדש ואמרו נעלם ממנו זה וזה אינו ממנין הידיעות אבל הוא מגיד הדין שהוא חייב קרבן אף על פי שלא היתה אצלו ידיעה בשעת המעשה בשום פנים לא בטומאה ולא בקדש וכבר ידעת שענין קרבן עולה ויורד כי הוא העולה עם העשיר ויורד עם העני הוא לשון המקרא ואם לא תשיג ידו וגו' והנה הוספנו בפירוש זה ההלכה לפי שהוא קשה מאד בהש"ס ומה שזכרנו מפתח למה שנזכר לשם:

אחד הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת כו': שם

אמר רחמנא למשה ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו ר"ל שכל מקדש שיעשו כגון זה יהיה מעשהו וכבר ידעת שמשה מלך היה ומכלל המלכים מנו אותו מוסיף על הגבולה ועליו נאמר (דברים לג) ויהי בישורון מלך והסנהדרין הם שבעים זקנים וכן האורים והתומים והביא ראיה על הסתי תודות ממה שנאמר בעזרא (נחמיה יב) ואעמידה שתי תודות גדולות והשיר שאומרים הוא ארוממך ה' כי דליתני וגו' אחר כן ילכו השתי תודות זו אחר זו עד המקום שירצו וכשמגיעין עד סופו עומדין ונאכלת אחת מהן והשנית שורפין אותה והוא פירוש מה שאמרו על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת ואלה השתי תודות הם לחם בלבד מבלי כבשים לפי שאלה גם כן ממיני התודה כמו שיתבאר עוד במקומו ואשר חייב להיות בית שני קדוש ואע"פ שנעשה מאין אורים ותומים ומאין מלך לפי שבקדושתו עומד על סוף הדורות ר"ל הקדושה שנתקדש בימי שלמה ומעשה עזרא אמנם זכר בעלמא הוא דעבד:

נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה כו': שם ע"ב

כשהשתחוה נגד ההיכל ואפילו לא שהה לשם בשום פנים או כשהשתחוה כלפי חוץ ושהה או ששהה שיעור אותה השתחואה שתהיה להוץ ונזכר אחר כך חייב ושיעור אותה השתחואה כדי שיקרא אדם זה המקרא בייסוב לא במהירות ולא באריכות הוא ויכרעו אפים [ארצה] על הרצפה וישתחוו להודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו ופסוק זה הוא בדה"י (ב' ז') ומצות עשה הוא שנאמר לו צא בקצרה ואמרו שאין חייבין עליו ר"ל אין ב"ד חייבין קרבן כשהורו בו ואמרו אין מותר לו שיעמוד במקדש והוא טמא אבל יצא כמו שיוכל ואפילו באריכה וחייב שיקצר (לכוונתו) ועוד יתבאר עיקר זה בהוריות (פ"ב הלכה ה):

ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה כו': שם

ראוי שיעמוד כמו שהוא ויבטל התטעה ונועץ צפרניו בקרקע עד הראות האבר ואח"כ יפרוש יפרישתו ממנה היא מצות עשה ופירוש אמרו ג"כ חייבין עליה שיהו בית דין חייבין כשהורו בה והתירו הפרישה והוא אסור וכמו כן חייב האיש עצמו קרבן כל זה במצות עשה* ואינו חייב בעשה שבמקדש כמו שנבאר בהוריות (שם):

ר"א אומר השרץ ונעלם ממנו על העלם שרץ כו': שם

רבי אליעזר אומר שזה שאמר הכתוב בנבלת שרץ טמא וכו' אחר שאמר בכל דבר טמא שהוא כולל מיני הטומאות כולם ר"ל כי אינו חייב קרבן עד שיודע באיזו טומאה ממיני הטומאות נטמא אם שרץ או נבלה או זולתו אבל כשנתברר לו שהוא טמא ואינו יודע באיזו טומאה אינו חייב קרבן ר' עקיבא אומר שהוא חייב ואע"פ שהוא נכנס בכלל כל דבר טמא ענינים אחרים יארך ביאורם ואין ראוי לזכרם כפי כוונת חבורנו זה והלכה כרבי ישמעאל:

פרק שלישי

שבועות שתים שהן ארבע שבועה שאוכל כו': דף יט ע"ב

שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב כו': דף כב ע"ב

באמרו שלא אוכל ושלא אשתה גלי אדעתיה שאמרו שלא אוכל אכילה לבדה בלא שתיה ולפיכך חייב שתים:

שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין כו': שם

לפי שכפל פת שהיה יכול לומר שלא אוכל פת חטין וכן של שעורים וכן של כוסמין ובכפלו גלי אדעתיה שחייב עצמו שבועה על כל אחת ואחת מהן:

שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה כו': שם

יתכן היותו חייב על כל אחת ואחת בענין זה והוא שאמר לו חבירו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש ואמר לו שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ולפיכך חייב על כל אחת ואחת לפי שהיה יכול לומר לו שבועה שלא אשתה עמך "[ולא אמר] (לא) יין ושמן ודבש אלא לחלק לפיכך חייב על כל אחת ואחת:

שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאינן ראויין כו': שם

הוא כשכלל דברים המותרים עם דברים האסורין כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וטרפות ושקצים ור' שמעון פוטר לפי שאינו סובר איסור כולל ואין הלכה כר' שמעון:

אחד דברים של עצמו ואחד דברים של כו': דף כה

ריבוי הכתוב הוא אמרו או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' ואמר אחר כן להרע או להיטיב מיעוט לכל אשר יבטא האדם בשבועה ריבוי אחר רבי עקיבא אומר ריבה ומיעט וריבה ורבי ישמעאל אומר בזה כלל ופרט וכלל ויהיה היוצא ממחלקותם כפי מה שראוי מן העקרים הנעשים והקישות הלמודות ברבוי ומיעוט או בכלל ופרט מה שאתה רואה. וענין העתיד לבא כשישבע על הדברים הבאים שיעשה אותם או שלא יעשה אותם והלכה כרבי עקיבא:

נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור כו': דף כז

אמר רחמנא להרע או להיטיב אמנם הוא מהויב בשבועה על דבר שאי אפשר בו שייטיב במקום להרע או ירע במקום להטיב והם דברי הרשות ובהן יתכן לאו והן הוא ישבע שיעשה ואפשר לו או לא יעשה ואפשר לו: ואמרו בנשבע לבטל את המצוה פטור ר"ל פטור מקרבן שבועת בטוי וחייב מלקות משום שבועת שוא ואין הלכה כרבי יהודה:

שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כו': שם ע"ב

כשאמר שבועה שלא אוכלנה ואמר אחר כן שבועה שלא אוכל ואכל חייב שתים כשאמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה ואמר אחר כן שלא אוכל אפי' אכל ממנה כזית ולפיכך חייב מאכל ממנה כזית וכשסיים אכילתו חייב שתים וזה כשהקדים שלא אוכלנה כמו שמשלנו:

איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע כו': דף כט

שידוע לאדם עד שיהיה אותו הדבר ידוע אצל שלשה בני אדם או יותר ואמרו אם לא ראיתי הוא שיאמר כל פירות העולם אסורין עלי אם לא ראיתי גמל פורח באויר או כיוצא בזה ואמרו כקורת בית הבד ר"ל כתבניתה וצורתה והוא תבנית שאינו מצוי בנחשים כמותה אבל בגודל הגוף מצוי ואין בו שבועת שוא הנה נתבאר לך בכאן שמיני שבועת שוא שלשה האחד שישבע על שהוא חיוב המציאות שהוא בחילוף מה שהוא מצוי או שישבע על מה שהוא נמנע המציאות שהוא נמצא שישבע על דבר שאין צריך בו לאמת הספור בשבועה כגון שישבע על האיש שהוא איש ועל האשה שהיא אשה:

שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כו': שם

מבואר הוא שכיון שנשבע שיאכלנה שהוא חייב לאכלה מכלל המצוה כמו שהוא חייב לעשות סוכה ולולב כי הוא חייב לקיים השבועה ומה שנשבע אחר כן שלא יאכלנה כאילו נשבע שלא יעשה סוכה או לולב ואמרו אכלה עבר על שבועת ביטוי פירושו אף על שבועת ביטוי לפי שעבר על שבועת שוא על שני הענינין:

שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים כו': שם ע"ב

אמרו מפי עצמו הוא תנאי בשבועת ביטוי אבל אם השביעוהו עליה זולתו שיאכל או שלא יאכל אין חייב לעשות כמו שנשבע אלא אם ענה אמן כי אין הפרש בין שנשבע הוא עצמו או שישביענו זולתו ואמר אמן כמו שיתבאר אחר כך:

שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים כו': שם

אמנם זכר אנשים ונשים ושאר החילוקים לפי שרוצה לזכור אחר כן שבועת העדות שאין נשים חייבות ולא קרובים ולא פסולין ואפי' ענו אמן כמו שנבאר בפ' שאחר זה:

פרק רביעי

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים כו': דף ל

זה שאמר אינה נוהגת אלא בראויין להעיד להוציא מלך ופסולי עדות דרבנן לפי שהם פטורין ואע"פ שהם ראויין להעיד מדאורייתא ואין הלכה כר' מאיר:

וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון כו': שם

לא אמרה תורה בשבועת עדות ונעלם ממנו ולפיכך חייב על זדונה קרבן ושגגתה עם זדון העדות הוא שידע ששבועה זו אסורה ושיתברר העדות ושזו השבועה שקר אבל הוא אינו יודע אם יתחייב עליה קרבן אם לאו ואז יתחייב קרבן אבל כששגג כל עניניה ולא ידע אם שבועת העדות אסורה או לאו ונשבע שלא ידע העדות אינו חייב כלום וזהו מה שאמר ואין חייבין על שגגתה:

שבועת העדות כיצד אמר לשנים בואו כו': דף לא ע"ב

לא תהיה כפירה אלא בבית דין דאמר רחמנא אם לא יגיד ונשא עונו במקום שיועיל ההגדה והוא בבית דין יתחייב על שבועה שנשבע חוץ לב"ד וטענת ר' שמעון מבוארת וברורה כי הם הואיל וכפרו לא יתכן להם להעיד אחר כן וכל שבועה שישביעו אותם אחר כן אינם חייבין עליה כלום שהם אינם יכולים להעיד אותה עדות:

כפרו שניהן כאחד שניהן חייבין בזה אחר זה כו': שם

זה שאמר כאחד ר"ל בתוך כדי דבור והוא שיעור שאילת שלום תלמיד לרב והוא כדי שיאמר לו שלום עליך רבי ואם היה בין כפירת זה לכפירת זה יותר מזה השיעור נאמר בהם זה אחר זה ואמר שתיהן חייבות יש בו תנאים וזה כי כשהיתה כת שניה ראויה להעיד לא תתחייב כת ראשונה על כפירתה כלום לפי שהם לא בטלו דברי אמת מה שהיו יכולים לומר ידענו כי יש כת אחרת בשעת תביעתם ואמנם מה שאמר בכאן שתיהם חייבות הוא כמו שביארו כשהיתה כת שניה קרובים בנשותיהן ונשותיהן גוססות כשכפרה כת ראשונה ואחר כן מתו הנשים ואז כפרה כת שניה העדות ג"כ ואפשר שיעלה בדעתנו שכת ראשונה פטורה לפי שהיא אומרת ידענו שזולתנו יעידו ולפיכך כפרנו לפי שנשותיהן שבשבילן היו פסולין הרי הן גוססין ורוב גוססין למיתה ולפי שידענו שהן קרובות למות ובעליהן יהיו כשרין כפרנו הודיענו כי לא נקבל מהם טענה זו לפי שבשעת כפירתם נתבטלה ולא היה שם זולתם שיעידו באותה שעה בעדות לפי שכת שניה אז היו קרובים:

מס. ע

משביע אני עליכם אם לא תבואו כו': דף לג

הודיענו שאין הפרש בין שינוי מיני הטענות או בין שינוי מיני הדברים שטוענין אותן ואפילו טען בהן ממין אחד במשא ומתן כגון שיאמר להם יש לי אצלכם עדות שיש לי אצל זה חטין ושעורין וכוסמין בתורת פקדון או שאמר להם יש לי אצלכם עדות שיש לי אצלו כך וכך חטין מהם פקדון ומהם תשומת יד ומהם גזלה ומהם אבידה הדין בשני מינין האלה מכפירת העדות אחד כמה שזכר:

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי כו': שם

אלו הדברים טלן אם העידו לו בשום דבר שיגבה אותו בעדותם ולפיכך אם כפרו הם חייבים אמנם יבא נשם החיוב על עדות ממון לא על עדות הקנס ומה שהן בכאן חייבין על עדות חצי נזק ר"ל חצי נזק צרורות שהוא ממון וכן תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה מחמת הקרן ושאנס איש פלוני ופתה את בתו מלד הבשת והפגם וכבר נתבאר בסנהדרין כי מכה אביו ואמו אינו חייב מיתה אלא אם עשה חבורה ולפיכך כשהכה אותו בנו ולא חבל בו הוא חייב ממון בלבד כגון בשת וצער כמו שבארנו בפרק ח' מן בבא קמא:

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן כו': שם ע"ב

אלה הדברים כולם אם העידו לו בשום דבר מהם לא יקח ממון בשום פנים לפי שמעקריט אין אדם מת ומשלם וכבר שמעת זה פעמים (והדבר הראוי לבנו על מי שהכהו אינו שלו אבל הוא לבנו) ולפיכך אם כפרו פטורים לפי שמה שאמרה התורה והוא עד או ראה או ידע וגו' מפי קבלה למדנו בתביעת ממון הכתוב מדבר: ואמרו שפתה פלוני בתו הוא כגון אמרו שהכני בני [והדבר הראוי לבנו על מי שהכהו אינו שלו אבל הוא לבנו] שהיא תביעה שאין לו בו ממון [לפי] שלא ישביע [אלא] בשביל זולתו. ולפיכך פטורין ואפי' יהיה זה המשביע הוא מורשה לאותו כהן אבל מורשה תביעת ממון אם כפרו הם חייבין לפי שמעקרי הדין ג"כ שהעדים כשמשביעם המורשה וכפרו חייבין ואע"פ שהעדות אינה לו אלא למי שהרשהו:

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז כו': דף לה

אמר רחמנא ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע ואמר עוד בכפירת פקדון נפש כי תחטא וכמו שהפקדון תביעת ממון ש"ש לו כמו כן גם (כן) העדות צריך שיהיה בממון שיש לו והוא בכאן הוא תובעם שיעידו לו בממון שאין לו בו זכות ואפילו שיעידו לו כמו שהוא אומר לפי שאין חייב בעל דינו שיתן לו ממון כשאמר לו אתן לו ולפיכך כשכפרו פטורים ועל זה תקים כל עדות ותבע אותה בעל דין אם אינה מועלת לו בתביעתו כשיעידו בה העדים אין הדיינין חייבין לשאול את העדים אותה עדות בשום פנים:

משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו כו': שם

לפי שנאמר ושמעה קול אלה והוא עד צריך שתהיה העדות קודמת לשבועה ולכפירה:

עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם כו': שם

צריך שייחד אותם לפי שנאמר והוא עד עד שייחד את עדיו:

אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני כו': שם

זה מבואר לפי שאם הגידו לא תועיל עדותם ולפיכך פטורים כשכפרו:

שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע כו': שם

אמר יתברך אם לוא יגיד ונשא עונו והוא כתוב בוי"ו ואל"ף ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשלילה כאילו אמר אם לו לא יגיד ונשא עונו רצונו לומר לתובע זכותו אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו פטור:

משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם כו': שם

אמרו מצוה אני עליכם וכו' הוא שיאמר להם מצוה אני עליכם בשבועה אוסרכם אני בשבועה: והמחלוקת בין חכמים ורבי מאיר בכנויין לבד ובחנון ורחום שזכר אחריהם אבל אל"ף דל"ת ויו"ד ה"א ושי"ן דל"ת וצבאות אין צריך לומר כי הם שמות מיוחדים וכמו כן אלהים: ומה שאמר רבי מאיר המקלל בכולם חייב רצונו לומר מברך את השם באחת מהן חייב סקילה: וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכנויין באזהרה: והטעם שלא נחלקו בשבועת העדות ואמרו כי היא חייבת בכל הכינוים ממה שאמר הכתוב ושמעה קול אלה. ואסור לאדם לקלל את עצמו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד וכבר בארנו בסוף מכות שמלת השמר מורה על לא תעשה וכן אסור לו לקלל חברו שנאמר לא תקלל חרש ולמדנו מפי הקבלה שרוצה לומר לא תקלל מי שאינו שומע מעשה שהיה ראוי לקללו בשבילו אבל הוא חרש באותו דבר. ואמרו יכהו יכנו כמוי על קללת אדם עצמו או חברו ור' מאיר סבר בכאן שאין הפרש בין שיאמר אל יברכהו אלהים או יקללהו ואמרו בכאן אל יככה אמנם רצה להפרים בין אל יככה ובין יברכך וייטיב לך כדי שלא יהיה בו לשמוע מאמר זה קללה וכבר בארנו בפ' אחרון של מכות שהמקלל לעצמו ולחברו לוקה ואע"פ שהוא לאו שאין בו מעשה וזכרנו העיקר שהוא כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע וממיר ומקלל את חבירו בשם ודין מקלל חבירו ועצמו אחד ואמנם עדים זוממין בא מקרא בתורה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וכבר בארנו זה והלכה כחכמים בכל דבריהם:

פרק חמישי

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים כו': דף לו ע"ב

שגגתה על דרך שנתבאר בשבועת העדות והוא שידע שהשבועה אסורה ולא ידע שחייב עליה קרבן ושגגת הפקדון מבואר והוא שלא נזכר שיש לו אצלו פקדון ואמרה תורה (ויקרא ה) וכחש בעמיתו בפקדון וגו' והביא את אשמו לה' איל תמים וגו' הנה שאמרו וכחש בעמיתו מורה שהוא יודע בפקדון בשעת השבועה והלכה כחכמים:

שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדוני כו': שם

זה מבואר וטעם ר"ש ברור כי בשעה שיודה תועיל הודאתו ואע"פ שקדמה כפירתו בבית דין לפי שהוא נותן מה שהודה בו:

היו חמשה תובעין אותו אמרו לו תן לנו כו': שם

ר' מאיר אומר שאומרו הטה ושעורה רצונו לומר מיניהם וחכמים סברי שכפירתו בזרע אחד מן הטה ואין הלכה כרבי מאיר ולא כרבי שמעון ולא כרבי אליעזר:

אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא כו': שם

ר' שמעון סבר כי עיקר תביעתו קנס שהוא דבר קצוב וידוע וחכ"א עיקר תביעתו הוא הבשת והפגם שיודע שאם הודה בהם ישלם אותם ואין הלכה כר' שמעון:

גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי כו': שם

עיקר כל זה מודה בקנס פטור וכל מה שאומר בזו הלכה פטור הוא בכפירת קנס לפי שאפי' הודה בו לא יתחייב לשלם כמו שהוא עיקר:

פרק ששי

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף כו': דף לח ע"ב

שתי כסף הוא משקל שתים ושלשים שעורות מכסף או מה ששוה זה השיעור. ופרוטה חצי שעורה מכסף: וכשמודה ממה שתבעוהו בפחות משוה פרוטה פטור וכן כשכפר מאשר תבעוהו בפחות משתי כסף פטור וכן אמרו ז"ל כפירת הטענה שתי כסף: ופירוש אמרו פטור שהוא פטור משבועת התורה אבל הוא חייב שבועת היסת ובכל מקום שיאמר במשנה בענין שבועת הממונות חייב רצונו לומר בשבועת התורה כי השבועות גם כן שעקרן מדרבנן הנזכרות במשנה הם בנקיטת חפץ וכל לתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואין הפרש ביניהן זולתי בדין בלבד והוא שהשבועה המתחייבת מן התורה אם הוא מסרב ואינו רוצה לישבע ב"ד יורדין לנכסיו ופורעין מן המנה אלא השיעור שכפר ולא רצה לישבע עליו והשבועה המחוייבת מדרבנן אע"פ שהיא נזכרת במשנה אם לא רצה לישבע לא נותנין לנכסיו אבל משמתינן ליה עד שיפרע או ישבע. ואם עמד בנדויו שלשים יום ולא פרע ולא נשבע מלקה אותו הדיין במלקות כפי מה שיראה מרשעתו ואם עמד על כפירתו וסרבנותו מלישבע אחר שהלקהו יתירו לו נדויו וילך לו: ודע כי השבועות המחוייבות מן התורה שלשה מינים והם שבועת מודה במקצת ושבועת מי שיש עליו עד אחד ושבועת השומרים וכל השבועות הנזכרות במשנה מלבד אלו הם בתקנת החכמים אבל הם בנקיטת חפץ כעין דאורייתא כמו שבארנו. ומה שאמר מנה לאבא בידך וכו' פטור והוא כשאמר הבן שמא יש לאבי מנה בידך אבל אם אמר לו ברי לי שיש לאבי בידך מנה ואמר הוא חמשים חייב ואינו כמשיב אבדה וכיוצא היא שבועת התורה שתהיה ביד הנשבע [*ס"ת] כשהוא נשבע בתורה וזו היא נקיטת חפץ ושבועת היסת שתהיה התורה ביד משביעו:

מנה לי בידך אמר לו (בפני עדים) הן כו': שם

כבר ביארנו לך כי בכל מקום שיאמר פטור שהוא נשבע שבועת היסת ומבואר הוא שזה שאומרין במשנה זו חייב רצונו לומר חייב לשלם ואין בעל דינו חייב שבועה לפי שהוחזק כפרן וצריך שיכפור בב"ד ואז נאמר בו הוחזק כפרן ואלה הדינים טובים על עיקר מעקרי הדינים אצלנו והוא המלוה את חברו בעדים אין צריך לפרעו בעדים אלא אם התנה עמו ג"כ כמו שבארנו בכאן וכן המפקיד אצל חברו בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים אא"כ התנה עמו ג"כ אבל אם טען הלוה שפרעו ישבע שבועת היסת וכן ה"א דין המפקיד אצל חברו בשטר ואמר לו החזרתי לך הוא ג"כ נאמן אבל ישבע בנקיטת הפץ שהחזיר וזה שאין אנו מחייבים אותו לשלם מגו דיכול לומר נאנס הפקדון ויהיה נאמן יכול למימר החזרתיו לך וידוע הוא שאם אמר נאנס ישבע שבועת השומרין ולפיכך כשיאמר החזרתיו לך ישבע אותה שבועה עצמה לפי שלא יהיה מגו גורע ממנו שום חיוב לפי שהתנאי במגו שנטעון מה לו לשקר:

ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא כו': שם

כבר ידעת כי לתך חמש עשרה סאה וכור שלשים סאה ועקרי אלה ההלכות כולם כבר בארנום תכלית הביאור ופירשנום בפרק ראשון מקדושין ובפ' אחרון מכתובות ואמרנו לשם שלא נחזיר לפרש אותם העקרים כדי שלא יאריך החבור *ואין ממתין אצלם לעיין אותם שם כשהם נזכרין במשנה. ולשם ג"כ בארנו שאין הלכה כרבן גמליאל והלכה כאדמון:

אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כו': שם

נשבעין לקטן ונפרעין מנכסיו כמו שנתבאר בכתובות הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה ובשבועה דאורייתא בלבד הוא שנאמר אין נשבעין על טענת קטן אבל שבועת היסת נשבעין בטענת קטן וכמו כן נשבע לב"ד שבועת השומרין ושבועת *השומרין שלא בטענת הקטן לפי שאין הקטן טוען אותם טענת ברי וכן נשבעין להקדש ונפרעין ממנו כגון שהיה לראובן ביד שמעון ממון בתחלה כשהקדיש שמעון כל נכסיו ישבע ראובן שבועת התורה ויפרע ממנו על הדרך הנזכר בפ"ו (הלכה ג) מערכין:

ואלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים כו': דף מב ע"ב

כשתתבונן בפסוקי התורה תמצא הדברים שזכרה (מנה בהם) [הנה הם] בשבועות או בתשלומי כפל וארבעה וחמשה וזכרה דיני השומרים בהם הם חמור ושור ושה וכל בהמה ושלמה וכסף וכלים והעולה בידינו מאלה המקראות כולם בהמה וכלים וכסף וכל אלה הם כל דבר המטלטל וגופו ממון וכלים יש בהם אותם הדינים הנה יצאו קרקעות לפי שאינן דבר המטלטל ועבדים הוקשו לקרקעות כמו שבארנו בפרק ראשון מקדושין והשטרות מלד שאין גופן ממון אבל הוצרכו לראיה שבהן וכשנודע בירור הראיה היא מציאות השטר או העדרו שוה ולפי שאמרה התורה בשבועות והכפל והשומרים רעהו פי' רעהו אמר רחמנא ולא הקדשות שהן לגבוה ומלד שלא חייב בהם תשלומי כפל לא נפל בהם תשלומי ארבעה וחמשה כי זה לא ימצא אלא אחר חיוב תשלומי כפל כמו שבארנו בשביעי מבבא קמא. ולא זכר שאר הארבעה שומרין והם שואל ושוכר לפי שאין צורך לזכרם שהקרקעות אין בהם דין שאלה ואסור שאלת הקדש וכמו כן השטרות אינן צריכות שאלה על הרוב וכן אינם בשכירות ואסור ג"כ שכירות בהקדש. ועוד יתבאר כי דין נושא שכר ושוכר אחד ואין הלכה כר' שמעון ואלה כולם מבוארים שאין נשבעין עליהם שבועת התורה אבל נשבעין עליהם היסת:

ר"מ אומר יש דברים שהן בקרקע כו': שם

מחלוקת חכמים ורבי מאיר הוא בענבים העומדים ליבצר והלכה כחכמים אבל כשימסרם לו בתורת שמירה לענין מקח וממכר ודיני האונאה והודיה במקצת כשהיה עיקר התביעה שלא בתורת שמירה העיקר המכוון עליו שהם כמטלטלין שכל העומד ליבצר כבצור דמי ושמור זה הלשון והוא אמרם אינו חייב עד שיטעננו דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כלומר שהוא מודה בקצת המנין אם תבעו דבר שבמנין או במקצת המשקל אם תבעו דבר שבמשקל או במקצת המדה אם תבעו דבר שבמדה:

המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון כו': דף מג

מעקרנו הלוהו על המשכון נעשה עליו שומר שכר ועוד יתבארו דיני שומר שכר ולפיכך אם אבד המשכון באונס ישבע אותו שיש בידו המשכון שבועת התורה שנאנס ויפרע בעל המשכון מנה שהלוה לו משלם. ויש לאותו שהמשכון בידו בכל אלה החלוקים עכ"פ לישבע שבועת התורה שאבד ואפילו לא נפל ביניהם מחלוקת במה שהיה שוה אלא אפילו אמר לבעל המשכון חשוב לי ביותר ממה שאתה טוען שהיה שוה לפי שנאמר שמא עיניו נתן בו אבל אם נסתלק זה החשד כגון שהיה המשכון לשון זהב או חתיכת כסף וכיוצא בהן שאין שום צד לומר שמא עיניו נתן בו ואמר לו טול כל מה שהיה שוה וקח בו חתיכת זהב או כסף כאותה שהיה לך כיון שאין שינוי ביניהן במינן ואינם כלים ולא בגדים שיש בהם מיני רקמות שתוכל לומר אני לא אמצא כמותם כרצוני. וכשישבע מן המשכון שבידו יכלול בשבועתו שלא היה שוה יותר מסלע או שקל או השיעור שיאמר ע"י גלגול וכמו כן תהיה שבועת בעל המשכון כשיהיו חלוקין בדמי המשכון כי לא היה שוה משכונו פחות מסלע או שקל או מה שטוען שהיה שוה וכך ראיתי אבא מורי ז"ל משביע אותם פעמים הרבה על זה הלשון כמו שראה לרבו לרבינו יוסף הלוי ז"ל משביע תמיד. ואמרו בחלק הראשון מזו המשנה פטור ונשבע שבועת היסת וכבר בארתי זה ואמרו מי נשבע מי שהפקדון אצלו הוא חוזר אל החלק השני ממשנה זו הוא מה שאמר לא כי פי' אינו כן או אינו אמת אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה שיתחייב בעל המשכון שבועה וישלם דינר לפי שהוא מודה במקצת ולא ישבע שבועה עד שישבע קודם מי שהפקדון אצלו שבועת התורה שאותו הפקדון אבד ואז ישבע זה לאותו טעם שזכר לפי שזה הטעם כולל כל המשכון אבל טעם שמא נתן עיניו בו אינו כולל כל המשכון כמו שבארנו ולפיכך לא שם התנא כוונתו בזה החלוק אבל שם כוונתו בהודאה במקצת או בכפירה בכל ובטעם זה שזכר שמא ישבע הנג' ויוציא הלה את הפקדון וכבר נתבאר לך פעמים שהסלע ארבעה דינרין:

פרק שביעי

כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין כו': דף מד ע"ב

אמר רחמנא במחויב לישבע ולקח בעליו ולא ישלם למדנו מזה שמי שלא ישלם ישבע ואין אדם נוטל שום דבר בשבועתו אבל מדרבנן תקנו שבועה כשבועת התורה על אלה ואע"פ שהן תובעין נשבעין ונוטלין וזה לענינים עוד יתבארו אמנם השכיר הוא נשבע ונוטל לפי שבעה"ב טרוד בעסקיו השכיר ידקדק הדבר יותר וזה שני תנאין האחד שיהיה הוכעו בזמנו והשני ששכרו בעדים אבל כששכרו שלא בעדים. מתוך שהיה יכול לומר לא שכרתיך נאמן לומר פרעתי או כשהוכעו שלא בזמנו ואמר בעל הבית פרעתי נשבע בעל הבית שבועת היסת וכמו כן אם היתה עיקר הכפירה בעיקר השכירות ישבע בעל הבית שבועת התורה שכך וכך התנה עמו ויתן לו מה שיאמר ואין הלכה כרבי יהודה:

הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו כו': שם

זה הדין ג"כ הוא בשני תנאים אחד מהם שיהיו שם שני עדים ראוהו שמשכנו והוציא כלים מביתו תחת כנפיו ולא ידעו הדבר שלקח מה הוא וזה כשראוהו שנכנס לבית חברו ואין בידו כלום ויצא והוא

פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל ממסכת שבועות

הוא מחזה דברים תחת כנפיו ובעל הבית אינו מלוי והתנאי השני שיטעון בעל הבית על אותו הגזלן בדבר שהוא אמוד אצל בני אדם שהוא ידוע בכגון זה אבל אם תבע שלקח ממנו חוט מרגליות ואבנים טובות והוא מפורסם שאין אצלו כגון אלה הדברים אינו נאמן ואין נוהגין בזה שבועה בשום פנים אבל ישבע שכנגדו או היסת או של תורה כפי מה שהודה ואין הלכה כר"י:

הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס תחת ידו כו' שם

כשתהיה החבלה במקום שאי אפשר בו שחבל בעצמו והחבלה שבגופו מורה שהיתה ממעשה זולתו ולא היה ביניהם שלישי שנאמר שמה אמר לו הנחבל הכני פלעני כדי להעניש לזה. האחר נוטל שלא בשבועה ואמנם הטיל השבועה על הנחבל או הנגזל קנס לחובל ולגזלן כדי שלא ירבה היזק בני אדם והתגרותם ואין הלכה כר' יהודה:

ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחת כו' שם

אמנם בין שחילל שבועת העדות או שבועת הפקדון ואפילו לא פירש לו אלא שנשבע שבועת שוא שאין בה כפירת ממון הנה הוא חשוד על השבועה ואין נותנין לו שבועה וממשנה זו יתבאר לך שכל פסול לעדות בין מדאורייתא בין מדרבנן שהוא חשוד על השבועה וזה הדין הוא בשבועת התורה בלבד כלומר השלשה מינין מן השבועות שעיקר היותן מדאורייתא כמו שבארנו בפ' שלפני זה אבל השבועות שהם בתקנת חכמים אין נשבע שכנגדו ונוטל לפי שתקנה זו היא לפי שהוא מסרב ונשבע לשקר ותקנתא לתקנתא לא עבדינן וכמו כן שבועת היסת לא ישבע שכנגדו כשנתחייב בה ועניין דברי ר"מ חוזרת שבועה למקומה חוזרת למחויב לה וישלם מה שתבעו בו בלי שבועה שהוא מחויב לישבע ואינו יכול להשבע וכל המחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם ואין לו על אותו שתבעו זולתי חרם סתם והלכה כר"מ ולא כר' יוסי דאמר יחלוקו:

והחנוני על פנקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב כו' דף מה

הטעם להטיל השבועה על החנוני מבואר לפי שהוא נוח לו שיתן ורא[ו]י שישבעו הפועלים או בנו במעמד החנוני שמה יתביישו קלתם מקלתם ואין הלכה כבן ננס:

אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כו' שם

אונפלי שם כלי שנותנין בו הכספים והדינרים ואמרו ישבע בעל הבית שהיא שבועת התורה כמו שבארנו אמנם יתחייב זה כשהיו פירות צבורין ברשות הרבים וכל אחד משניהם טוען טענתו אבל כשהפירות ביד בעל הבית אינו חייב אלא שבועת היסת על העיקר הידוע המוציא מחבירו עליו הראיה: ואמרו ג"כ ישבע החנוני שהיא שבועת התורה אמנם יתחייב זה כשהיו פירות ג"כ צבורין. בר"ה ובעל הבית אומר בזה הדינר שנתתי לך לקחתים והחנוני אומר לו זה הדינר דמי הפירות שנתתי לך אבל אלה הפירות הצבורין לא מכרתים לך מעולם אלא אני הנחתים נכאן עד שאמכרם ואם היו הפירות בחנות המוכר אינו חייב כלום אלא שבועת היסת על העיקר המוציא מחבירו עליו הראיה ואם אין שם ראיה הוא פטור וישבע שבועת היסת וזה שלא אמרנו באלה הפירות שהם ממון המוטל בספק לפי שהתביעה הראשונה הודה לו שהוא מכר לו ובתביעה השניה הודה המוכר הנה הודאתו במכר והיות הפירות חוץ לחנות חייב בעל הבית שישבע ויקבל הפירות והודאת הלוקח במקח וכפירת החנוני במכר חייב החנוני שישבע ויטול: ורבי יהודה חולק על ההלכה השנייה ואמר שעל שני הענינים בעל הבית נשבע כיון שהפירות צבורין ואינן ביד החנוני והם לבעל הבית יותר קרובים וזהו פירוש מאמרו כל שהפירות בידו והדין בשולחני ג"כ על הדרך שבארנו בחנוני והפירות באותן התנאין בעצמן אבל הזר אותה לעניין שזכרו בש"ס והוא שיטלה על דעתנו שתנא קמא מודה לר' יהודה בשולחני כי אין דרכו להיות נותן איסר עד שנוטל את דינרו ולפיכך ישבע בעל הבית בשני הענינים ואילו משמיענו הדין בשולחני הייני אומרים שר' יהודה לא היה חולק אלא בשולחני שאינו נותן האיסרים עד שיקח הדינר אבל מוכר הפירות לחריצתו על המכר הוא נותן הפירות קודם שיקח הדמים ולפיכך מודה לחכמים שהחנוני נשבע והשמיענו שהן חולקין בשני הדינים ואין הלכה כר' יהודה בשני המאמרות:

כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע כו': שם

אלו הדינין שבכתובה כבר הקדמנו ובארנו האמת בפ' תשיעי של מסכת כתובות ואמרו נכאן וכן היתומים ר"ל יתומים הנפרעין מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה וזה בתנאי שיאמרו היתומים הנפרעים מהם לא נדע אם פרע אבינו זה החוב ולא נתברר עליהם ממנו דבר אבל אם אמרו אמר לנו אבינו שלא נתחייב לעולם בזה החוב ולא לוה אותו יתפרעו מנכסיהם אותו ממון בלי שבועה לפי שמעיקרנו האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי כי אין להכחיש העדים בשביל דברו וזה כשמת אבי היתומים שעליו לקבל החוב [קודם] אבל אם הדבר הפך והוא שמת אותו שהיה חייב קודם לא יתפרע הממון ההוא לעולם אבל אבד מכל וכל שמאחר שמי שעליו החוב הניח היתומים אין הבעל חוב יכול ליפרע מממונם אלא אחר שישבע שבועת התורה כמו שנזכר וכשמת אחר כן קודם שישבע אין בניו יכולים לישבע במקומו לפי שאין אדם מורים שבועה לבניו: ואם דן הדיין שישבעו הבנים שלא פקדנו אבא כמו שאמרה המשנה ויתפרעו ממונם מה שעשה עשוי והלכה כרשב"ג וכרבן יוחנן בן זכאי:

ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין כו': שם

אמרו שלא בטענה ר"ל שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא כי הוא לא הונה אותו במה שהיה ביניהם ובלבד שיפיל לו הספק שהונה אותו בשתי כסף או יותר אבל אם היה ספק האונאה פחות משתי כסף אינו חייב שבועה וכבר נתבאר בפרק חמישי מגיטין שהאפוטרופוס שמינוהו ב"ד הוא שחייב שבועה והוי יודע כי כמו שיתגלגל בשבועת התורה כמו כן יתגלגל בשבועת היסת אמר רחמנא וגם דבר השמטה שמוט אפילו דיבור משמטת ולפיכך משמטת השבועה:

פרק שמיני

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר כו': דף מט

דיני הארבעה שומרין שלשה לפי שדין נושא שכר והשוכר אחד והדינין הנזכרים בהן הוא לשון התורה ויוקש עליהם כי נושא שכר והשוכר נשבעין על האונס ואינם חייבים לשלם כי שבורה ומתה אונס הוא והשואל חייב באונס אלא אם מתה בשעת מלאכה כמו שבארנו בפ' שמיני מן בבא מציעא ושבועת השומרין הוא שבועת התורה ואע"פ שהשואל משלם את הכל ישבע קודם לכן שבועת התורה שאותו הדבר נאבד שיש לומר שמא עינו נתן בה ועל הדרך שבארנו בפרק שני מזו המסכתא: [אמר לשומר חנם כו'] זה מבואר לפי שכפר בדבר שאפילו הודה בו לא יתחייב לשלם ממון לפי שהשבועה היא שהוא חייב באיזה ענין שיהיה מזה ועל זה תקים כל אלה ההלכות וזולתם כי מי שנשבע על דבר שקר שאילו אמר בו אמת לא יתחייב לשלם ממון הוא פטור ואע"פ שנשבע שלא כהוגן כיון שלא הועיל לו שקרו וכל מי שנשבע על דבר שאילו היה מודה באמתת הדבר היה חייב לשלם הממון הוא חייב על שכפר האמת עד שיפטר עצמו מן הממון וכמו כן הדיין אין ראוי להשביע שום אדם על כפירתו בדבר שאילו הודה לא יתחייב לשלם: [היכן שורי כו'] שומר חנם כששלח ידו בפקדון ונשבע הוא חייב קרן וחומש ואשם כשהודה מאליו אבל אם העידו עליו בזה והוא כופר אינו חייב חומש ולא אשם וכמו כן כשטען גנבה והיה הוא עצמו שגנבה יתחייב תשלומי כפל כמו שנאמר אם לא ימצא הגנב וגו' כלומר אם ימצא שהוא הגנב ישלם שנים אם יש שם עדים ואם הודה מאליו קרן וחומש ואשם וכבר קדם פי' ההלכה ועקריו בפרק תשיעי מב"ק: [אמר לאחד כו'] כבר בארנו פעמים הרבה שתשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה הוא קנס ומן העקרים במודה בקנס פטור ובפירוש אמרו שאין אדם משלם קנס ע"פ עצמו: [אמר לשואל כו'] זה גם כן מבואר לפי שלא פטר עצמו בטענה זו מכלום אבל חייב הוא לשלם עכ"פ ולפיכך הוא פטור על השבועה: [היכן שורי כו'] כל זה מבואר לפי שאילו הודה היה חייב לשלם: [אמר לנושא כו'] כל זה מבואר וכבר הקדמנו עקרו וכל מה שאמר בזה הפרק חייב ופטור ר"ל חייב משום שבועת הפקדון שחייב על מה שיכחיש בה קרן וחומש ואשם כמו שקדם באורו ופטור משבועת הפקדון אבל הוא חייב משום שבועת בטוי לפי שנשבע לשקר וכבר התבאר ששבועת בטוי חייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד:

סליקא לה פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת שבועות

הגהות הגאון המפורסם וכו' מוהר"ר ברוך פרענקיל תאומים זצלה"ה בעה"מ ספר ברוך טעם.

דף ג ע"א תוס' ד"ה ועל הזקן. דכ"ע מודו דאסור ע"י אשה. נ"ב יעוין שו"ת רבינו עקיבא איגר ח"א סי' שנ"ז שאלה יב:

דף ד ע"א תוס' ד"ה ר"ע. וא"ת. נ"ב יעוין תוס' מכות ד ע"ב ד"ה הא ותוס' ע"ז ס"ד ע"א ד"ה ר"ע:

דף יז ע"א תוס' ד"ה נזיר. וי"ל דהא. נ"ב יעוין לשון הר"י המובא בהא"ז לממס' נזיר: בא"ד ור"ת מפרש. נ"ב יעוין בס' תורת האדם להרמב"ן בשער הסכנים דף מ"ד:

דף יח ע"ב גמ' א"ר יהביה. נ"ב בנדה הגירסא א"ר ירמיה:

דף כא ע"ב גמ' נזיר שהרה פתו ביין. נ"ב הגמ' לשון המשנה בנזיר ל"ד ע"ב אפי' שרה פתו כו'. ויעוין שם דף לז לשון הברייתא נזיר כו' ואכל כזית כו' והגירסא דכאן אינו מכוון ללשון כמשנה ולא לברייתא: שם למה לי לגוף. נ"ב יעוין תוספתא דנזיר רפ"ד המובא בתוס' עירובין דף ד וסוכה דף ו:

דף כב ע"א גמ' שהיה בכלל אכילה. נ"ב יעוין תוס' חולין קב ע"א ד"ה לרבות ותוס' נדה לב ע"א ד"ה שתים: תוס' ד"ה איתירא. ואפי' איסור בעלמא ליכא. נ"ב יעוין לקמן כג ע"ב תוס' ד"ה דמוקי. ויעוין תוס' ע"ז דף יב ע"ב ד"ה אלא. ובתו' מס' קדושין דף מז ע"ב ד"ה המקדש ובמרדכי פרק כ"ש דין תקמ"ס:

דף כג ע"א תד"ה גמר. כדיל"ף בירושלמי. נ"ב יעוין בירושלמי כאן ובירושלמי מס' יומא פ' יוה"כ ה"ג: תוס' ד"ה כגון. אפי' שהה תרי זימני. נ"ב יעוין בקיקיון דיונה שכתב דלאו דוקא נקטו התוס' הרי זימני. דאף על שתיה אחת חייב ב': **ע"ב** גמ' אמאי מושבע מהר סיני כו'. נ"ב יעוין לקמן דף כז ע"א תד"ה לקיים: שם ור' יוחנן כו'. נ"ב יעוין תוס' חולין קג ע"א ד"ה מר: רש"י ד"ה הרי כבר. ואין שבועה חלה על שבועה. נ"ב יעוין רש"י לקמן דף כח ע"ב ד"ה הרי יאהה שבועה לשקר: תוס' ד"ה דמוקי. דכתיב נקן תתן. נ"ב יעוין תוס' ב"ב ח ע"ב ד"ה אכפוה ובתוס' חולין קי ע"ב ד"ה כל. וברמב"ם ושו"ע ר"ס הלכות צדקה: בא"ד ועוד מאי לאוקמי. נ"ב יעוין לעיל כב ע"ב תוס' ד"ה איתירא:

דף כד ע"א תוס' ד"ה אלא כן. ואכל מצה בלילי פסח חייב. נ"ב בהלפסי מובא הירושלמי נזה"ל שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח כו' וכה"ג בירושלמי שלפנינו: בא"ד אבל התם דלא מדכר. נ"ב יעוין שו"ת הרא"ש כלל ה' דין ט"ז: **ע"ב** גמ' וחזר ואמר שבועה. נ"ב יעוין לעיל כג ע"א תוס' ד"ה כגון: רש"י ד"ה טמא באכל הלב. איסור מוקדשים אבשר ועור. נ"ב יעוין לשון רש"י ביבמות ד"ה אם היתה. ובחולין קא ע"א ד"ה הי"ג: תוס' ד"ה ואלא. דשמעינן ליה נסדיה. נ"ב יעוין תוס' קדושין עז ע"ב ד"ה פרט. ותוס' כריתות כג ע"א ד"ה ומי: שם ד"ה יש. התם נמי היסור כולל. נ"ב יעוין תוס' חולין קא ע"א ד"ה איסור: שם ד"ה הרי הקדש. נ"ב יעוין בת"ח שכתב שדיבור זה של תוס' צ"ל על קושי' הגמ' לקמן והרי הקדש דהייל נמי מעילה והבנים:

דף כו ע"ב גמ' גמר בלבו צריך. נ"ב יעוין ברא"ש פ"ק דתענית דין י"ג ובט"ז א"ח סי' תקס"ב ס"ק א': תוס' ד"ה משום. וגבי הרומה. נ"ב יעוין גיטין לא ע"א תוס' ד"ה כן ותוס' מנחות נה ע"א ד"ה במחשבה ותוס' בכורות נט ע"א ד"ה אף:

דף כט ע"א תוס' ד"ה באומר. קשיא מפ"ב דנדרים. נ"ב יעוין תוס' גיטין לה ע"א ד"ה ונודרת:

דף ל ע"א רש"י ד"ה ואין חייבין על שגגתה כו'. נ"ב יעוין תוס' לקמן לא ע"ב ד"ה ואין: **ע"ב** רש"י ד"ה והאי עבה כו'. נ"ב יעוין במנין המצות להרמב"ם מ"ע ר"ט:

דף לא ע"א רש"י ד"ה אבל מבחק. לא קרינן ביה והוא עד. נ"ב יעוין ברש"י מס' יומא בדף המצויין ברש"י ד"ה אם לא יגיד: **ע"ב** במשנה ואמרו אמן. נ"ב יעוין לעיל דף כט ע"ב: שם כפר אחד. נ"ב יעוין תוס' סוטה ב ע"ב ד"ה כל: רש"י ד"ה כואיל ואין יכולין. שכבר הגידו. נ"ב יעוין הרין לאלפסי איתא שכבר העידו: בא"ד ובזב אינו חוזר. נ"ב יעוין תוס' ב"ק ע"ו ע"א ד"ה פשיטא: תוס' ד"ה מהכיא. בק"ו מעדות. נ"ב יעוין לקמן דף לג ע"ב ודף לד:

דף לב ע"א גמ' הכל מודים בעד סוטה. נ"ב יעוין סנהדרין ל ע"א רש"י ד"ה והוא עד: תוס' ד"ה הכל. ואין העד. נ"ב יעוין תוס' סוטה ו ע"א ד"ה ובאו: **ע"ב** תוס' ד"ה ש"מ. קאי נמי אהכל מודים כו'. נ"ב יעוין כתובות דף פ"א פלוגתא דר"מ ורבנן ובדף סח:

דף לג ע"ב בתוס' (ד"ה בע"א) וכו צריך לפרש מהני' דהתם כו'. נ"ב יעוין בתוס' ר"פ הא נערות ד"ה ועל א"ח ובר"פ נערה שנתפתתה ד"ה להביא:

דף לה ע"א תוס' ד"ה או. דעדות שבטלה. נ"ב יעוין תוס' מכות ו ע"א ד"ה לאסהודי: **ע"ב** רש"י ד"ה כל מלכיה. שנאמר שם מלך. נ"ב כלומר דמלת מלך שהאמור אצל מלכיה. וז"ל רש"י בפי' דניאל ב' מלך מלכיא פי' רז"ל כל מלך מלכיה דדניאל חיל חוץ מזה כו' יעו"ש. ויעוין בכ"מ פ"ו מהלכות יסודי התורה שמפרש דברי רש"י דמלת מלך בפסוק הנה מלכה היא קודש אבל לא מלת מלכיה. אמנם משמעות לשון הרמב"ם דגם מלת מלכיה הוא קודש:

דף לו ע"ב במשנה א"ל עבדו כפלת. נ"ב יעוין תוס' ב"מ מח ע"א ד"ה תשמת ותוס' כתובות מב ע"א ד"ה כפלת:

דף לז ע"א תוס' ד"ה הזיד. אי כוו צריכי. נ"ב יעוין תוס' כתובות לג ע"א ד"ה ניתרי: **ע"ב** גמ' היתמר משביע. נ"ב יעוין לעיל לד ע"א: שם דרחמנא אמר מכל. נ"ב יעוין תוס' כתובות מ"ב ע"א ד"ה הכלת: תוס' ד"ס ואין. תימה. נ"ב יעוין שם בתוס' ב"ב ד"ה כמלוה ותוס' ב"מ ד ע"ב ד"ה אין:

דף לח ע"א תוס' ד"ה אנסת. דלא מחייבין. נ"ב יעוין בהא"ז בב"מ שם מ"ש הרמב"ן דאף ר"ת מודה דגם בלא יחד כלי יש חיוב שבועה ור"ת שאמר והוא שיחד לו כלי נתכוון למישבר הקרא דכתיב והשיב וגו' דהשבה לא בייך גבי עושק כ"א ביחד לו כלי לעושקו וכן בתשובות יד יעו"ש. ונראה שגם הרמב"ם היה מפרש כן וע"כ לא הביא בחבורו דברי ר"ת:

דף לט ע"א גמ' שכל ישראל ערבין זה בזה. נ"ב יעוין סנהדרין מ"ג וסוטה לז: **ע"ב** התם בשם צידה למחות. נ"ב יעוין תוס' ערכין טז ע"א ד"ה הא:

דף מא ע"א תוס' ד"ה ומאן. הור"ת. נ"ב יעוין תוס' ב"ק קיח ע"א ד"ה ר"נ: **ע"ב** תוס' ד"ה ורב פפא. נגע פשוט. נ"ב גם בכתובות דף יח ע"א:

דף מד ע"ב במשנה שכנגדו חשוד. נ"ב יעוין תוס' ב"ק קח ע"א ד"ה ותרי:

דף מה ע"א ואפי' שבועת שוא. נ"ב יעוין תוס' סנהדרין כ"ז ע"א ד"ה מאי: גמרא כדי להפיס דעתו. נ"ב יעוין לקמן מט ע"א תוס' ד"ה לכל: **ע"ב** גמרא דאפקיד ליה בסהדי. נ"ב יעוין תוס' ב"ב ה' ע"ב ד"ה מי: תוס' ד"ה מתוך שיכול להד"ם. בלא נאנסו מודו כו'. נ"ב יעוין תוס' ב"מ לה ע"א ד"ה משכחת כו'. ומכאן יש להוכיח כו':

דף מו ע"ב תוס' ד"ה אבל. ופרושו שנשבעה. נ"ב יעוין בחידושי ריטב"א לכתובות שכתב בזה"ל ופירשו הגאונים שהיתה שומעת ממנה שנשבעת כל היום לבעלה ולשוא עכ"ל. ונפי' פי' זה אין ראיה לדברי ר"ת דהא הוחשדה על שבועת שוא:

דף מז ע"א גמ' א"ל חמשין ידענא. נ"ב יעוין תוס' ב"ק מו ע"א ד"ה דאפי': **ע"ב** איתמר שתי כיתי. נ"ב יעוין תוס' כתובות כ ע"א ד"ה אלא:

דף מח ע"א גמ' אלמא מספקא ליה. נ"ב יעוין תוס' בכורות מח ע"א ד"ה דאמר: שם יפה כח הבן. נ"ב יעוין בירושלמי פ' הכותב הלכה ג: **ע"ב** רש"י ד"ה הא שאה. לא תקנו שבועת היסת. נ"ב יעוין לעיל מה ע"א רש"י ד"ה ישבע בעה"ב:

פסקי תוס' פרק שבועת הפקדון. לכ"ע חייב. נ"ב יעוין ש"ך חו"מ סימן שפ"ו סעיף קטן י"ג שכתב שזה טעות:

בהרא"ש פ"ד דין י"ז. דאמרינן בכתובות דף עג. נ"ב יעו"ש בפסקי הרא"ש. ובט"ז יו"ד סימן קפ"ה ס"ק ג' ובב"י שם. ובח"מ וב"ש בס"י קט"ו ס"א: **סוף פ"ה** והרמב"ן ז"ל כתב. נ"ב דברי הרמב"ן מובאים בבעל התרומה בשער שבועי ח"ב דין י"ד. ומביא ראיה מס' יש נוחלין דף קכ"ח הוציא שט"ח על חבירו: **שם** כיון דאמר דאין השטר כאן. נ"ב יעוין בהרא"ש ר"פ האשה שנתארמלה מה בפי' בירושלמי: **פ"ו** דין י"ט אבל הכא מגו להוציא הוא. נ"ב בחי' הר"י מג"ש שלפנינו ליתא כן יעו"ש: **שם** דין כ"ז. והרמב"ן תירץ ודבריו אינן מובנים. נ"ב יעוין בבעה"ת שער ל"ח ח"ב ד"ג: **פ"ז** סוף דין ג' וגם בעה"ת לא ידענא מאי מיגו איכא. נ"ב עיי' בר"ן וחידושי רשב"א: **שם** דין ה' בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן. כלומר מי שנטל הכלים אינו נאמן: **שם** סוף דין י"ט דסיימו שבועת שומרים אגב נשבע נמי שאינו ברשותו. נ"ב יעוין במ"מ רפ"ד מהלכות שאלה ופקדון:

סליק

הגהות וחדושים על מסכת שבועות ומכות

מאת הרב הגאון המפורסם כו' מוה' חנינא ליפא מייזליש זצ"ל (בעהמ"ס שו"ת תפארת יוסף וכו').

דף ל ע"ב תו' ד"ה אבל כו'. מיהו תימה דהכא שוא"ת הוא וכפ' מ"ש בברכות די"ט מוכח דהרי אפי' באיסור וכו' ותי' לחלק דעדות בזיון קטן הוא ועוד הקשו והתם נמי דפריך ממצא שק וקופה וכו' ה"מ לשנויי שוא"ת שאני עי"ש. ר"ב והנה בראשית הקפה עלה בדעתי לומר ד"ת דמאי דאמרי' דהיכא דהאיסור נדחה בשוא"ת נדחה ע"י כבוד הבריות זה רק באופן דעכ"פ הקיום כבוד הבריות נתקיים בקום ועשה אז אמרי' כיון דכבוד הבריות ג"כ מצוה הוא ומקיים מצות כה"ב בקו"ע והמצוה היה נדחה ממילא בשוא"ת אז אמרי' דגדול קיום כבוד הבריות בקו"ע שידחה עי"ז המצוה בשוא"ת משא"כ באופן דגם הכבוד הבריות יתקיים רק ע"י שוא"ת אז אינו דוחה איסור אף במקום דהאיסור נעשה בשוא"ת והיינו מכיון דלגבי איסורא אמרי' אין חכמה כו' א"כ הלא גדול כח האיסור מכבוד הבריות מאי אהמר דהיכא דאינו עושה איסור בידים רק בשוא"ת נדחה ע"י כה"ב דז"א דהרי הכה"ב ג"כ לא יהיה נעשה ע"י מעשה רק ע"י שוא"ת וכיון דהכה"ב ג"כ בשוא"ת הוא אז בודאי גדול כח האיסור בשוא"ת מקיום כה"ב בשוא"ת וכמו באופן דהאיסור הוא ע"י מעשה לא נדחה מפני כה"ב אף דהכבוד הבריות ג"כ נעשה ע"י מעשה כ"כ היכא דשניהם שוים האיסור והכה"ב בשוא"ת גם כן גדול כח האיסור בשוא"ת לדחות מצות כה"ב שנתקיים בשוא"ת וז"ב בסברא וממילא יתיישב היטב קושי' התוס' אהא דאמרי' הכא בעדות דבאיסורא מחוייב לילך ולהעיד אף דשוא"ת הוא שלא ילך להעיד דהכא כיון דגם קיום כבוד הבריות לא יהיה נעשה ע"י מעשה רק בשוא"ת שלא ילך לב"ד להעיד מפני כבודו ואז ממילא גדול כח האיסור שלא יהיה נדחה ע"י בשוא"ת משנתקיים הכה"ב ע"י שוא"ת. ורק שם בברכות שהקיום כה"ב הוא במעשה שמטמא למ"מ לקוברו שלא יהיה מונח בבזיון והמצות פסח יהיה נדחה בשוא"ת שממילא לא יהיה ביכלתו לעשות הפסח אז אמרינן כיון דמצות כה"ב נתקיים תיכף בקום ועשה והמצוה ממילא נדחת אח"כ רק בשוא"ת ע"כ גדול כבוד הבריות שנתקיים עתה בקו"ע מדחיות המצוה בשוא"ת וממילא מיושב ג"כ קושי' השני' של התוס' אהא דלא משני הגמ' שם גם על הקושי' ממצא שק וקופה דמותר להתעלם דשוא"ת שאני. ובעת ניחא דשם הרי ג"כ קיום כבוד הבריות אינו במעשה רק בשוא"ת שלא יטול האבידה מפני כבודו ובזה שו: אינו יכול למידחי המצוה בשוא"ת כיון דשניהם שוין וגדול כח המצוה וע"כ מוכרח הגמ' לשנויי ממונא מאיסורא לא ילפינן. ומיושב ג"כ מה דהיה קשה לי טובא להבין תי' הגמ' שוא"ת שאני והרי במוצא כלאים בבגדו הוי ג"כ שוא"ת בזה שאינו פושט בגדו ועכ"ז אמרינן דפושטן. ורש"י בברכות פי' שם דהלובש כלאים עוקרו במעשה ממש שהוא לובשו. ואיני מבין דהלא מיירי דבשעת לבישה לא ידע שהוא כלאים רק לאחר שכבר היה לבש בו מצא כלאים וא"כ בשעת לבישה לא עשה איסור. והאיסור הוא רק ע"מ שאינו פושטו והרי זה הוי שוא"ת ו פמ"ש יהיה ניחא דשם הרי גם קיום כה"ב ג"כ נעשה בשוא"ת דכבוד הבריות שלא יפשטנו. וע"כ שפיר נדחה הכה"ב שיהיה נעשה בשוא"ת מפני האיסור שנעשה עי"ז בשוא"ת דהיכא דדומה זל"ז ממילא גדול כח האיסור ורש"י נזהר רק לפרש נגד אם אין לו מלבוש דג"כ אסור ללבוש כלאים בשביל כה"ב אף דשם נעשה כבוד הבריות בקום ועשה ע"כ פי' דבזה שוב אסור משום דהרי עוקר האיסור בידים במה שלובשו. ומדוקדק לשון רש"י דכ' והלובש כלאים. הרי דלא מיירי כלל ממוצא כלאים בבגדו דמשם בלא"ה ל"ק כמ"ש. ורק מיירי בלובש כלאים דידע דכלאים הוא בשעת לבישה. ומיושב ג"כ קושי' התוס' בב"מ דף ל' דלי"ל קרא דוהתעלמת על זקן ואינו לפ"כ תיפוק לי' מלאחותו דכ"ה דוחה מילת בנו ושחיטת פסחו. ובעת ניחא דמשם לא מוכח רק באופן דכבוד הבריות נעשה בקו"ע דאז דוחה האיסור בשוא"ת. במו בהך דולאחותו דעושה מעשה לקבור המת שלא יהיה מונח בבזיון משא"כ באופן דהכבוד הבריות ג"כ נעשה בשוא"ת כמו באבידה דכה"ב הוי בשוא"ת להתעלם מהאבידה לא מוכח דדוחה המצוה בממונא וכמו דאמרי' באמת באיסור דבאופן דכה"ב נעשה בשוא"ת לא יכול לדחות האיסור אף בשוא"ת וכמש"ל ע"כ שפיר צריך קרא בממונא דבממון מדחה אף באופן דכה"ב נתקיים רק בשוא"ת ועי"ז אמרי' באמת איסורא מממונא לא ילפינן ודוק כי זה ד"ת ונחמד מאד וכ"ז אמרתי בראשית הקפה אולם עוד אמרתי בזה לאתה"ע בהקדם מה שנלפע"ד ליישב קושית התוס' בברכות די"כ שם ד"ה שוא"ת שאני דפרש"י וטומאה גופי' שהוהרה לכהן ולנזיר ליטמא למ"מ דקא מיעקר בידים כו' דהתם לאו כה"ב הוא כו' דמעיקרא כשנתן ל"ת דטומאה לא על מ"מ נכתבה. והק' התוס' דא"כ כ"ת דאמרי' דעשה דל"ת נימא שאינו דחי' דהתם לא נאמר הלאו ועלה ע"ד לומר חילוק דק ונחמד. דרק באופן דחיוב העשה הוא בשביל שיקיים האדם העושה מ"ע זו דמתלי תלי דוקא בהתעסקות האדם ולא באם היה נעשה ממילא דעיקר המצוה הוא עצם התעסקות האדם בשביל המצוה שנצטוה עליו לעשות כן כמו פסח תמיד ומילה ושאר מ"ע כדומה לזה דרק בהתעסקותו עושה מצוה. וא"כ באופן דאיכא כנגדו ל"ת בהתעסקותו מצוה זו כמו בעושה מצות הנ"ל בשבת שפיר מיקרי דחי' דאמרי' ע"כ דהעשה דחי לל"ת דהרי הל"ת חל על התעסקות זה שלא יעשה מלאכה בשבת וחל על האדם ככר טרם שהתחיל להתעסק במצוה זו וא"כ אם עושה מלאכה במצות הנ"ל עכצ"ל דבשביל שעוסק כעת בשביל קיום העשה דהעשה מדחה הל"ת שנצטוה עליו מכבר ושפיר קרי דחי' דדוחה הל"ת שהיה עליו מקודם שהתחיל לעסוק במצוה זו משנצטוה שלא יעשה מלאכה ובעשייתו המלאכה בשביל המצוה נדחה הל"ת שהיה עליו שלא יעשה מלאכה. וכ"ז רק באופן דשניהם תלי רק בהתעסקותו. דהל"ת היא בשבילו שלא יעסוק במלאכה והמ"ע הוא להיפך ג"כ בשבילו שיעסוק במלאכה זו כדי לקיים. א"כ אם עוסק ע"כ נדחה הל"ת שהיה שלא יעסוק במלאכה מפני המ"ע זו שהיה שיעסוק במ"ע אף שמלאכה היא. משא"כ המצוה דקבורת מת מצוה דהמצוה אינו בשביל שיקיים העשה. ורק העשה בשביל עצם המת שלא יהא אדם מונח בבזיון אשר בצלם אלהים ברא אותו כדכתיב לא תלין כו' כי קללת אלהים תלוי כו' ועצם המצוה זו אינו בשביל האדם שעוסק כדי שיעשה מצוה בהתעסקותו כמו שאר מ"ע הנז' שנאמר רק בשביל האדם שעוסק כדי שיקנה בקיומו שלימות לנפשו לעוה"ב אולם קבורת מת מצוה הוא רק בשביל בזיון המת. ואין חילוק בין אם מתעסק אדם או בנעשה ממילא. דרק בשביל זכות המת נאמרה ורק כיון דלא יוכל להיות נקבר ממילא ע"כ נצטוה אדם לעסוק בזה. אבל עיקר המצוה הוא בשביל עצמיות המת שלא יהא מונח בבזיון וא"כ אם אמרינן דגם כהן מותר לעסוק בשביל לקבור המת מצוה שפיר לא מיקרי דחי' לומר דדחי הל"ת שמוזהר שלא לטמא ורק אמרי' דמעיקרא כשנצטוה בל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתבה. והיינו כיון דהל"ת דטומאה שלא לטמאות עצמו הוא בשביל הכהן גופא. משא"כ קבורת מת מצוה לא נאמרה המצוה בשביל האדם שעוסק בזה כדי לעסוק בקיום מצוה ורק בשביל המת נאמרה א"כ אם מותר לכהן לטמאות למ"מ ל"ש לומר דהעשה דחי לל"ת דדחי' שייך רק אם היה העשה נאמרה גם כן רק בשביל שמתעסק בקיומו ככל מצות שרצה הקב"ה לזכות לישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות אז שייך לומר דבמקום דמיתרמים עשה ול"ת בהדדי אמרי' דבשביל כדי לקיים העשה נדחה הל"ת דכיון דהעשה נאמרה בשביל זכות אותו איש גופא שנאמרה בו גם הל"ת וא"כ אם אמרי' דיקיים העשה ויעבור אל"ת עכצ"ל דנדחה הל"ת דאל"כ מפני מה יעבור אל"ת בשביל לקיים העשה הרי כמו דהעשה הוא בשביל לזכותו במצוה כ"כ קיום הל"ת הוא בשביל לזכותו וע"כ דבמקום עשה נדחה הל"ת דעשה דוחה ל"ת. משא"כ עשה זו דקבורת מ"מ דלא נאמרה בשביל התעסקותו וקיומו רק בשביל עצם המת. והתעסקותו לזה הוא רק סיבה לזה. משא"כ הל"ת הלא נאמר רק בשביל האדם המתי א"כ ה"ש לומר דבשביל לקיים המ"ע שנאמרה בו נדחה הל"ת שנאמרה בו דהלא עצם המ"ע לא נאמר כלל בשבילו כדי לקיים המ"ע שנימא דמתוך קיומו נדחה הל"ת וגם הלא במאי שנתקיים העשה היינו בהמת ליכא הל"ת דטומאה כלל וכיון דאיכא מצוה גבי' לקוברו מפ"מ יתבזה הוא שלא יטמא אחר ואע"כ צ"ל הכי דל"ת דטומאה לא נאמרה כלל במקום שצריך לטמא עצמו בשביל מת מצוה. והיינו כיון דהמ"ע הוא בשביל המת מצוה שלא יהא מונח בבזיון ע"כ חל המצוה על כל אדם שיתרחים לו המת מצוה יהיה מי שיהיה אף כ"ג חל עליו לקוברו. דבמ"מ לא נאמרה ל"ת דטומאה כלל והיינו מה"ט דמפ"מ יתבזה המת בשביל שלא יטמא אחר. ועוד אמינא כיון דדחיה שייך רק באופן שמדחה הדבר שהיה חל מקודם. משא"כ כאן אדרבה להיפוך הוא כיון דהמצות קבורה בשביל המת מצוה הוא. א"כ המצות קבורה חל תיכף בו בעת שמת. משא"כ הל"ת דטומאה הוי רק בעת ההתעסקות וכיון דאמרי' דעל קבורת מ"מ מצוה אף הכהן א"כ תיכף בעת שמת חל בו המצות קבורה אף על הכהן וכיון דחלות המצוה הוא תיכף אף טרם שהתחיל להתעסק וליכא עדיין ל"ת דטומאה וא"כ ממילא כיון דמותר לטמאות אף כ"ג ע"כ ל"ת דטומאה לא התחיל לחול כלל על קבורת מת מצוה כיון שהמצוה היה חל מקודם וע"כ הכי אמרי' דבמקום מת מצוה לית הל"ת וא"כ האיך שייך דחיה כיון שהמ"ע היה חל מקודם ולא התחיל לחול הל"ת דטומאה בזה והארכתי בזה יען כי הוא סברא דקה מאד ולענ"ד יהיה הסברא ברורה ויפרה מאד לכל מבין בעיון השכל. ומעתה הנני אומר דה"ה גם מה דמחלק הגמ' שוא"ת שאני דכיון דיהיה נדחה המצות פסח רק בשוא"ת ע"כ מותר בשביל כבוד הבריות. זה ג"כ רק באופן דמיירי שם במת מצוה. דכיון דעיקר המצוה הוא בשביל המת מצוה שלא יהא מונח בבזיון וע"כ לא מפקיעין הזכות שזכתה התורה להמת שהטילו מצוה לקוברו בשביל שע"י כן לא יהיה יכול המתעסק לעשות הפסח אח"כ כיון דהמצוה נאמרה בשביל המ"מ. א"כ כיון דבשעת שעוסק בו לא נדחה מאומה משום מצוה א"כ ממילא חל עליו החיוב מכח המת מצוה לקוברו דמה לו להמ"מ במאי שאח"כ לא יהיה יכול לעשות הפסח כיון דמקודם חל עליו החיוב של המ"מ לקוברו. א"כ לאחר שיעסוק בקבורת מת מצוה לא יהיה מקום לחול עליו אח"כ החיוב פסח ונפטר מחיובו ממילא א"כ ממילא מעולם לא נדחה מצוה רק דעי"כ לא היה מקום לחול עליו כלל. משא"כ באופן דהכבוד הבריות הוא באותו אדם שנאמרה בו מצוה אחרת וע"י כבודו יתבטל מהמצוה אחרת וגם באותה שעה שמכבד עצמו מבטל ממצוה אחרת. וכמו בעדות שאינו רוצה לילך להעיד בדבר הנוגע לאיסור משום כבודו. א"כ גם בשוא"ת עכ"ז הוי דחי' גמורה דבשעה שמכבד עצמו שאינו רוצה להעיד מבטל מצות עדות הנוגע לאיסור אז באמת אין בכוחו לדחות בשביל כבודו האיסור שנאמרה ג"כ בו בשביל כבוד שמים. וע"כ קאמר הגמ' שפיר בעדות אבל באיסורא אין חכמה כו' ומחויב לילך להעיד ול"ק קושי' התוס' הנז' דהלא בשוא"ת אפי' באיסור אמרי' דגדול כבוד הבריות דלא דמי לשם וכמ"ש ודוק כי הדברים ברורים ונאמרים על פי דקי העיון קלורין לעינים בס"ד:

דף לב ע"ב גמ' אמר ר"פ הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר לב"ד והטעם דלאחר שאמר לדידה יכולה מעצמה לילך לב"ד ולומר מת בעלי. ר"ב והקשה הרא"ש שם דהלא בטמש"ע והראשון מכחיש שלא אמר אין השני נאמן וא"כ מה היה מועיל הגדתה לפני הב"ד. וגם האחרונים הקשו אם נימא דע"א במיתה נאמן מדאורייתא א"כ אמאי הפסידה הת"כ דהיא אינה נאמנת רק מדרבנן דממילא ה"כ לענין התוספת כתובה אך נלפע"ד ליישב דברי ר"פ ע"ד פלפול. דבאמת הר"ן הרגיש על עיקר חיוב ק"ש ובעדים הא לאחר שאמרו אין אנו יודעים לך עדות לא היו ראוים שוב להעיד דכיון שהגיד שוב אינו חו"מ דא"כ בהשביען אח"כ מפ"מ חייבין דהרי הוי כפירת דברים בעלמא דהרי לא היו ראוים אז להעיד. ותירצו מיירי דתכ"ד נשבעו דהיו יכולים לחזור ולהעיד. וא"כ נחזי בעד מיתה באמר מתחלה לדידה ולא אמר לב"ד יש לומר בזה על פי סברת הריטב"א בב"מ דף כ"ע ע"ב. בהא דאמר רבה בר"ה מסתברא לא מייתי אינש הוכחה לנפשיה שהקשה והלא בגא"ה תכ"ד יכולים לחזור ותי' הנ"מ בחזרו מעצמם. אבל הכא שחזרו מחמת אימה של זה דשאל להם וכי אני רמאי י"ל דאף בתכ"ד ל"מ חזרה אי לאו דמסתבר דלא מייתי הוכחה לנפשי' עיי"ש וא"כ נחזי ה"ה הכא באמר בב"ד איני יודע ובאה האשה ואומרת שכבר אמר לדידה ל"מ חזרה אפילו בתכ"ד יען דחזרתו הוא רק מחמת אימה היינו מחמת אמירתו לה מקודם ובאמת אמירתו לדידה לא הוי הגדה לאחר שכבר לפני הב"ד וכיון דל"מ חזרתו אפי' בתכ"ד ממילא שוב שפיר פטור מק"ש בהשביעו ע"ז דהרי הוי כפירת דברים כיון דלאחר אמירתו א"י לא היה ראוי שוב להעיד ומה"ט קאמר ר"פ דין זה דהרי דין זה דמחמת אימה ל"מ אפי' בתכ"ד לחזור מוכח מאבוה דר"פ בגמ' דב"מ הנ"ל דהוא קאמר דין זה דבדבר שמוכיחו שטעה מועיל חזרה מכח לא מייתי אינים הוכחה לנפשיה דמזה הוכיח הריטב"א דמחמת אימה ל"מ חזרה אפילו בתכ"ד ע"כ קאמר ר"פ ג"כ בשי' דאביו באמר לדידה ולא אמר לב"ד שהוא פטור מק"ש. ויהיה מיושב בזה דברי הרמב"ם שלא הביא דין ר"פ דקאמר לדידה ולא אמר לב"ד דפטור רק כתב סתם דבעד מיתה חייב ק"ש ובעת ניחא די"ל דלא סבר כסברת הריטב"א הנ"ל רק דגם מחמת אימה מועיל חזרה בתכ"ד דממילא שפיר גם באמר לדידה חייב דהפסידה התוספת כתובה ודוק. והנה ראיתי בס' שער המשפט הל' עדות סי' כ"ט דהקשה לפ"ד הריטב"א הנ"ל בהא דאמרי' בכתובות דל"ג דעדים זוממין לאו בני התראה נינהו. ואמר רבה תדע נתרו בהו אימת נתרו בהו מעיקרא אמרי אשתלאי וכו' ופריך אביי ונתרו בהו תכ"ד ופרש"י דיכולים לחזור בהן. ולפ"ד הריטב"א מאי קושי' הא אכתי לא יהיו יכולים לחזור דיכול לומר דמחמת אימת ההתראה חזרו בהן דהא מה"ט אמרי' דלא מתרינן בהו בשעת מעשה דפרשי ולא מסהדי ע"כ. ולענ"ד אין התחלה לקושי' זו כלל דבשלמא כאן דעדותם היה טוב ומועיל לולי חזרתם ורק תכ"ד יכולין לחזור ע"כ שפיר כ' הריטב"א דבמקום דחוזר מחמת אימה ל"מ אף בתכ"ד וממילא נשאר עדותם קיים כמו קודם חזרה משא"כ שם בכתובות דהרי אי נימא דבעי התראה ובלא התראה לא הוי עדות א"כ ממילא היה צריך להיות הדין דיועיל חזרה גם מתוך אימת ההתראה דהכ"ז הוא עיקר ההתראה שיתיישבו בדבר היטב בעדותן וכ"ז שלא נשארו בעדותן גם אחר ההתראה לא הוי הגדה כלל וז"ב: סליק

מסכת מכות

דף ג ע"א בגמ' אר"י א"ר ע"ז משלם לפי חלקו. ובתוס' שם ד"ה באומר עדות שקר העדתי ושוב הוזם לכאורה משמע דכי אמר הכי משלם חלקו וכו' לכך י"ל עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהם עיי"ש. ר"ב ודברי התוס' הללו אין לו שום ביאור לכאורה ועיי' במהרש"א דכ' בכוונתם דהתוס' רצו להכריח דמיירי דשוב הוזמו וע"ז כתבו דלכאורה משמע כו' עיי"ש. וככר כ' הנתיבות ע"ז בהל' עדות דגם פי' דחוק מאד דלשון ושוב הוזם אינו מדוקדק והוא מיותר והיינו דהרי זאת כתבו אח"כ לכך יש לפרש דשוב הוזמו שניהן עי"ש גם אלי קשה דאם גם מתחלה נמשכו לפירושם שכתבו אח"כ א"כ מדוע כתבו בלשון ושוב הוזם דמשמע דרק אחד מהן ניזום דהרי אח"כ סיימו דמיירי דשוב הוזמו שניהן גם האיך היה יכול לומר כלל דמיירי דאומר עדות שקר העדתי בלבד ולא היה הזמה כלל דא"כ מדוע קאמר בלשון עד זומם משלם לפי חלקו דמשמע דבהוזם מאחרים מיירי ומדוע הוצרכו להוכיח מכח דבכה"ג פטור הרי בלא"ה מלשון עד זומם גופא מוכרח דמיירי דשוב הוזם גם לשון דא"כ ביקש להפסיד אין לו ביאור כלל. ע"כ נלענ"ד דבאמת הך תבות ושוב הוזם נמשך לתבת לכאורה משמע כפשוטו היינו דמתחלה למדו ג"כ דמיירי דשוב הוזם. ורק דלמדו דהוזם רק לא' מהן וע"ז קאמרי לכאורה משמע דכי אמר הכי משלם חלקו. ודחי זה וקשה להו אח"כ דמיירי דשוב הוזמו שניהן והוא דמתחלה למדו דאם שוב הוזם לאותו שאמר שקר העדתי שפיר חייב לשלם חלקו. אף דבכה"מ אין נעשו זוממין עד שיוזמו לשניהן דזהו רק בלא הודה בעצמו עדות שקר העדתי ע"כ לא נוכל לחייב לאחד בהוזמו אותו בלבד כיון דאחד בלבד לא ביקש להפסיד להבירו בעדותו רק שניהם ביחד באו לחייבו וא"כ רק בצירוף האחר בא להפסיד וע"כ כ"ז שלא הוזמו גם להשני לא הוי הזמה שנוכל לקיים בו ועשיתם לו כאשר זמם דבעדותו בלבד לא זמם להפסיד רק בצירוף השני והרי השני לא ניזום וע"כ באופן דאמר העד גופא מתחלה עדות שקר העדתי והיינו דמיירי דלא מכחיש גוף המעשה לומר דכל המעשה היה בשקר רק דאמר אנכי עדות שקר העדתי שאנכי לא ראיתי בעצמי המעשה ואמירתו הי' ע"ע דומיא דבזמם ואח"כ הוזמו אותו שני עדים שאמרו ג"כ דהוא לא ראה המעשה אז שפיר משלם חלקו כיון דהודה בעצמו דרק הוא העיד שקר. אבל המעשה יכולה להיות אמת והאחר העיד באמת. א"כ הלא הודה דרק הוא בעצמו ביקש להפסיד בעדותו במאי שהעיד בשקר אף שלא היה אבל המעשה אבל השני י"ל דהעיד באמת ולא ביקש להפסיד וע"כ בהוזמו אליו א"כ הלא הוזמו לאותו איש שביקש להפסיד דהרי הודה דרק הוא ביקש להפסיד וזה כוונת התוס' במ"ש ושוב הוזם לכאורה משמע דכי אמר הכי משלם חלקו דא"כ ביקש להפסיד ממון חבירו בעדותו. הרי דמדייקים דביקש להפסיד בעדותו וכוונתם כמ"ש כיון דהודה מתחלה רק ע"ע דרק הוא העיד בשקר א"כ רק הוא ביקש להפסיד בעדותו בלבד ע"כ שפיר מועיל הזמה נגדו בלבד לחייבו דל"ד לשאר עדים זוממין דלא נתברר דבעדותו בלבד ביקש להפסיד די"ל דשניהם ביקשו להפסיד ומתוך שגם השני העיד בשקר ע"כ גם הוא צירוף עמו. אבל לולי אמירת השני ג"כ בשקר לא היה מבקש הוא בלבד להפסיד ע"כ שפיר ל"מ הזמה נגד האחד בלבד. משא"כ הכא דהודה בעצמו דהוא בלבד רצה להפסיד דהעיד בשקר ע"כ שפיר מועיל הזמה אף נגדו בלבד. אך דהי זאת וכתבו ולא נראה דהא ליתא מאן דמשלם ממון אא"כ הוזם במקום פלוני עמנו הייתם והייתו דכתבו דליכא שום אופן שישלם א' ממון אא"כ הוזמו לומר עמנו הייתם והיינו דבכ"מ רק בהוזמו לשניהם משלמין אבל אחד ליכא אופן שישלם הוא בלבד ע"כ כתבו ע"ז לכך יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהן ודוק כי נכון הוא בעזה"י בכוונת התוס': אבל מה שנלפע"ד לומר בביאור פי' הסוגי' שתמהו דממ"נ במאי מיירי אם עדיין לא שילם הבע"ד א"כ האיך למד לסה"ד דיתחייב לשלם ע"י אמירתו שקר העדתי. ואם ככר שילם מאי פריך כל כמיני' כיון שהגיד כו' והרי אדרבה גופא דא"כ לחזור מדבריו ועדותו נתקיים ע"כ חייב לשלם מפני שהודה בעצמו שהפסידו וכ"ל די"ל דהסה"ד למד דאף בעדיין לא שילם עכ"ז צריך לשלם ממ"נ דב"כ רצה להפסיד ממון לאחר דאם השתא אומר אמת דשקר העיד מתחלה א"כ נלוה רוצה להפסיד מתחלה. ואם שקר אומר כעת במאי שאומר שקר העדתי א"כ למלוה רצה כעת להפסיד וע"כ מחייבינן לי' ע"י אמירתו דהשתא לשלם ללוה כיון דעדותו נתקיים ויהיה מוכרח הלוה לשלם למלוה דנגד ביטול עדות ל"מ אמירתו דהשתא. אולם הגמ' פריך ע"ז כל כמיני' כיון שהגיד כו'. והיינו דהגדתו דהשתא לא הוי בכלל שוב הגדת עדות כלל דכיון דהדין כיון שהגיד שוב אחו"מ א"כ אינו יוצא שום תועלת בעדותו דהשתא ואז שפיר אף אם משקר באמירתו השתא לא נעשה רשע ופטור מלשלם. עוד עלה על דעתי לומר בפי' הגמ' דהך כאומר עדות שקר העדתי קאי על עד השני היינו דאחד ניזום והשני אומר דשקר העדתי. ולמד הגמ' דבכה"ג הוי כנזמו שניהם כיון דגם השני הודה דשקר העיד א"כ דהרי שניהם בטילין לגמרי וא"כ מצאתי בפ"י שכ' כן ושמחתי מאד שכוונתי לדעת הגדול. אך עדיין נבוך דעתי בזה דא"כ מאי פריך ע"ז כל כמיני' כיון שהגיד כו' דהרי י"ל דלאחר שהוזמו לאחד. אף דהשני היה ראוי להצטרף עם אחר עכ"ז כיון דלע"ע נתבטל הגדתם דהשתא ולא הוי הגדה כלל וגם הלא הוי כנמצא א' מהן פסול דכל עדותן בטילה א"כ ממילא שוב גם השני יכול לחזור ולהגיד. דרק במקום שנתקבל הגדתן לעדות המועיל אז אמרי' כיון שהגיד שוב אחו"מ לבטל עדותן משא"כ במקום דנתבטל מקודם הגדתן. ובפרט כיון דפסקינן עד זומם למפרע הוא נפסל. א"כ בהוזם לא' מהן א"כ למפרע בטל כל העדות א"כ נתברר דלמפרע לא היה הגדה כלל וא"כ שוב הו"ל דיועיל אם חוזרין ומגידין. ואולי י"ל דאמרי' כיון דבשעת הגדתן הי' מועיל עדותן והי' הגדה מעליא ע"כ שוב אין יכולים מעולם לחזור ולהגיד ובהכי יתיישב היטב דברי הטור בהל' עדות סי' ל"ח דכ' שם בשם הר"ח באמרו העדים שקר העדנו דלא מיבעיא שאין משלמין על פי עצמן אלא אפי' העדות שהעידו נכונה חשבינן ליה ומתקיימת שכיון שהגיד כו'. ותמה הב"י דלמה כ' דין זה בשם הר"ח דהא ש"ס ערוכה הוא. ובעת יהיה ניחא דבסוגי' הרי רבא מוקי הך אוקמתא באומר עדות שקר העדתי ועלי' פריך הגמ' כל כמיני' כיון שהגיד כו' ולרבא פריך הגמ' שפיר דלשי' רבא דס' דבהוזמה מכאן ולהבא נפסל ניחא שפיר קושי' הגמ' כל כמיני' כיון שהגיד וכו'. דהרי רק מהשתא נתבטלו דבריהם. וע"כ אף דהוזם לא' מהן ל"מ מה דהשני חו"מ כיון דבשעת הגדה הי' טובה ואמרי' שפיר כיון שהגיד משא"כ לדידן דפסקינן למפרע הוא נפסל א"כ הו"א דבהוזם לא' מהן שוב יועיל מה שאמרו שקר העדנו שיהיה האחד מחויב לשלם חלקו דכיון דע"י הזמה נתבטלה הגדתו למפרע א"כ הו"א דלא הוי הגדה כלל ולא אמרינן בי' כיון שהגיד כו'. וכן בהוזמי לשניהם אח"כ הו"א דפטורין עוד מלשלם כיון דע"י הזמה נתגלה דלמפרע לא היה הגדתן הגדה כלל וא"כ נתברר אלמפרע דהי' מועיל מה שהיו חוזרין ומגידין שקר העדנו וא"כ משעת אמירתם שקר העדנו בטל עדותן וממילא הו ל"מ הזמה לחייבם בתשלומין דהרי במקום דנתגלה דבטל עדותן קודם שהוזמו ל"מ הזמה לחייבם וכמו בנמצא א"מ קא"פ דל"מ הזמה לחייבם וע"כ שפיר צריך הטור להשמיעינו דאף לדידן דפסקינן למפרע הוא נפסל עכ"ז ל"מ אמירתם שקר העדנו מאומה הן נגד לחייבם בתשלומין ע"י אמירתם וכגון בהוזמו לא' מהן או נגד לפוטרם בהוזמו אח"כ וכ' שפיר הטור בשם הר"ח באמרו שקר העדנו ל"מ שאין משלמין עפ"י עצמם אלא אפי' העדות שהעידו נכונה חשבינן ליה ומתקיימת כיון שהגיד כו'. והיינו דלעולם חשבינן להגדתן ראשונה ול"מ מאומה מה שחוזרין ומגידין שיעשה איזה פעולה מאי שחוזרין ומגידין על ביטול עדותם ואף בהוזמו ל"מ מאי שחו"מ הן נגד שיתחייבו ע"י אמירתם וכגון בהוזמו מקודם לא' מהן או נגד לפוטרם בהוזמו אח"כ ודוק ובפשיטות נ"ל די"ל כיון דבסוגי' מבואר רק באומר אחד עדות שקר העדתי דע"ז קאמר הגמ' כל כמיני' כיון שהגיד כו'. ונגד לבטל עדותו שפיר אמרי' כיון שהגיד כו' משא"כ באמרו שניהם שקר העדנו א"כ כל אחד מעיד גם על חבירו דשקר העיד הו"א דכ"א מהימן לבטל עדות חבירו דנגד חבירו ל"ש כיון שהגיד כו' וא"כ על כל דברי חד איכא אידך המעיד ששקר העיד א"כ הו"א דמועיל לבטל העדות והשמועינן שפיר דאפ"ה אמרי' כיון שהגיד וניחא ג"כ מה דקאמר ל"מ שאין משלמין עפ"י עצמם אלא אפי' כו' שהקשו הלא אדרבה האי אפי' פשוט הוא בש"ס. ובעת ניחא דבכה"ג שפיר תשלומין כ"ש הוא. דאף אם תחשוב לעדות מה דכולל כ"א גם חבירו עמו עכ"ז אין לחייבו ע"ז בתשלומין דאין ע"א קם לממון. אבל נגד ביטול העדות הו"א דמועיל דהוי לגבי כ"א כחד לגבי חד והשמועינן שפיר דגם העדות נכונה חשבינן ליה ומתקיימת דלאחר דככר נתקיים עדות הראשונה שנצטרפו שנים לזה ע"כ ל"מ מאי שחו"מ דכיון דכ"א לגבי עצמו אמרינן כיון שהגיד מאי תאמר דנחשוב לעד [illegible] שהעיד כ"א גם על חבירו דשקר העיד דבזה שוב הוי כחד לגבי שנים. וחד ל"מ לבטל עדות שנים ודוק:

סליק מסכת מכות

הגהות על מסכת שבועות מהגאון בעל הלבוש ז"ל

עם הגהות ותיקונים מאת הגאונים בעלי מפרשי הים ז"ל

דף ב ע"א במשנה מראות נגעים ב' שהן ד'. (זבחים פח ע"ב) תוס' ד"ה בגדים: שם את שיש בה ידיעה בתחלה כו'. (מעילה י ע"ב) תוס' ד"ה ומה: אבל יש בה ידיעה בסוף. (לקמן יט ע"א) תוס' ד"ה הרי: ע"ב גמ' מכדי תנא ממכות סליק. (ב"ק קב ע"א) תוס' ד"ה אין. (ב"מ ב' ע"א) תוס' ד"ה שנים. (ב"ב ב ע"א) תוס' ד"ה השותפין. (סוכה ב): [א"ה לא מצאנו את כל מאומה שם דאתי' הנה הנה ואולי צ"ל (סוטה ב) ושם הוא בתוס' ע"א ד"ה המקנא ושייך נהא דמכדי תנא ממכות קא סליק]:

דף ג ע"א ועל הזקן שתים מכן וכו'. (מכות כא ע"ב) תוס' ד"ה מחוי: הוצאה דעני ודבעה"ב. (שבת ג ע"א) תוס' ד"ה פשט: ע"ב בפירוש ריבתה התורה. (לקמן כא ע"א) תוס' ד"ה קמ"ל:

דף ד ע"א מאי חזית דעביד כהאי סתמא. (יבמות ז ע"ב) תוס' ד"ה המורא: ע"ב דדריש ריבויי ומעוטי. (ב"מ ד ע"ב) תוס' ד"ה אין. (לקמן ז ע"א) תוס' ד"ה אחת: כללי ופרטי ופרויו מבן הדש כלל. (קדושין ב' ע"א) תוס' ד"ה בפרוטה:

דף ה ע"א והתניא ונקה האיש מעון כו'. (יבמות נח ע"ב) תוס' ד"ה ר"פ:

דף ו ע"א ספחת טפילה לשאת. (לעיל ג ע"א) רש"י ד"ה שאת: ע"ב גלימא דעמר ושחקי'. (נדה יז ע"א) תוס' ד"ה הא:

דף ז ע"א איתקש מקדש לקדש (זבחים יז ע"ב) תוס' ד"ה קסבר: ע"ב ולא אתידע ליה. (זבחים פח ע"ב) תוס' ד"ה מכפרים:

דף ח ע"א סבר לה כר"ש. (סוטה טו ע"ב) תוס' ד"ה סבר: ע"ב להבן עליו מן היסורים. (שבת נה ע"א) תוס' ד"ה אין: כפרה אחת מכפר. (לעיל ז ע"ב) תוס' ד"ה יש: לטומאה דאירע בין זה לזה. (לקמן יג ע"ב) תוס' ד"ה דעבד: כפרה זו לא תהא אלא אחת (יומא נח ע"א) תוס' ד"ה ר"י:

דף ט ע"א ולר"י כו' בר קרבן הוא. (לעיל ג ע"א) תוס' ד"ה אי: שכן מרובה כפרתו. (יומא ל ע"א) תוס' ד"ה ומה:

דף י ע"א עצרת ויוה"כ וכו' מנ"ל. (ע"ז כד ע"א) תוס' ד"ה ואכני: ע"ב דא"ק עון עון. (מנחות ד ע"א) תוס' ד"ה לגמור: והתנן מותר הקטרת כו'. (לקמן יב ע"א) תוס' ד"ה שאני: [א"ה עיין בתוס' כאן ד"ה מותר ועי' בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקל"ד מ"ש בביאור דבריהם בתמוהים מאד]:

דף יא ע"א נתנה במכתשת נפסלה כו'. (יומא מח ע"א) תוס' ד"ה מדפסול: קדשו בכלי אין כו'. (זבחים כד ע"ב) תוס' ד"ה לא: הא דאמר לדפי נסכי'. (נדרים מז ע"א) בתו"י ד"ה דאמר. (נזיר כו ע"ב) תוס' ד"ה אגל: ע"ב ואמאי לימא לב ב"ד כו'. (פסחים פא ע"ב) תוס' ד"ה נטמא: שאני פרה דקדשי בד"ה היא. (יומא מב ע"א) תוס' ד"ה שאני. (ב"ק עו ע"א) תוס' ד"ה פרה. (ע"ז כג ע"ב) תוס' ד"ה אלא. (מנחות ו ע"ב) תוס' ד"ה באני. (חולין פא ע"ב) תוס' ד"ה סואיל: קדשי בד"ה לא היו בכלל כו'. (תמורה לג ע"ב) תוס' ד"ה משום: פרה נפדית ע"ג מערכתה. (חולין יא ע"ב) תוס' ד"ה חטאת:

דף יב ע"א גזירה לאחר כפרה כו'. (נזיר כה ע"ב) תוס' ד"ה ניתק: ע"ב כבנות שיח כו'. (ר"ה טו ע"ב) תוס' ד"ה בנות. (ע"ז יד ע"א) תוס' ד"ה בנות: אין מקיצין בעולת העוף. (יומא מא ע"ב) תוס' ד"ה והאי: ואף שמואל סבר להא דר"י. (זבחים ו ע"ב) תוס' ד"ה סכין: סכין מושכתן למה שהן. (מנחות קט ע"ב) תוס' ד"ה בתחלה: לא זז משם כו'. (חגיגה ה ע"א) תוס' ד"ה כא: [א"ה עי' בקונטרס מים חיים להגאון כפר"ת בסופו מה שפלפל מוהר"י הכהן אתו בדברי התוס' שלו]:

דף יג ע"א כי דבר ה' בזה זה הפורק עול. (יומא פ"ה ע"ב) תוס' ד"ה הוך. (סנהדרין סו ע"ב) תוס' ד"ה שלום: זה המפר ברית. (יבמות ט ע"א) תוס' ד"ה מה. (עב ע"א) תוס' ד"ה ומדבריהם: ע"ב וכפר את מקדש הקדש כו'. (מנחות לב ע"ב) תוס' ד"ה וכפר: הושוו כולן לכפרה א' כו'. (יומא סו ע"א) תוס' ד"ה אמר: איתקש שעיר המשתלח כו'. (יומא סב ע"א) תוס' ד"ה שני:

דף יד ע"א ת"ל אשר לו כו'. (מגילה ט ע"ב) תוס' ד"ה אין: יבא זכאי ויכפר על חחייב. (מו"ק יז ע"א) תד"ה מטמת: במשנה אלא במלך ונביא כו'. (סנהדרין יד ע"ב) תוס' ד"ה מתני'. (טז ע"ב) תוס' ד"ה אתי: ע"ב גמ' וארבעי קמייתא דליתנהו. (לעיל ב ע"א) תוס' ד"ה ידיעות: ולא ידע בעדשה אי מטמא. (לקמן יט ע"ב) תוס' ד"ה עשו:

דף טו ע"ב אין בנין מקדש דוחה יו"ט. (סוכה מא ע"א) תוס' ד"ה אי: אמטו להכי פנימית נאכלת. (פסחים פה ע"א) תוספות ד"ה התלונות:

דף טז ע"א בשתי תודות ובשיר. (ערכין לב ע"ב) תוס' ד"ה נקדשו: ממאי דלמא דכ"ע כו'. (ר"ה לא ע"ב) תוס' ד"ה וביקש. (חגיגה ג ע"ב) תוס' ד"ה עמון. (יבמות טז ע"א) תוס' ד"ה עמון. (זבחים כד) (נ"ל סא ע"א) תוס' ד"ה מאי: ע"ב אא"ע לטומאה שבחוץ. (מנחות לב ע"א) תוס' ד"ה וכיפר: מכדי משכן אקרי מקדש. (יומא מד ע"א) תוס' ד"ה בשילה. (סוטה טז ע"א) תוס' ד"ה בית. (חולין כד ע"א) תוס' ד"ה יכול:

דף יז ע"א ל"ש לקרבן ל"ש למלקות. (מכות כא ע"ב) תוס' ד"ה ולפי': או דילמא באונס גמירי.(נזיר יז ע"ב) תוס' ד"ה ונא:ע"ב כגון שבא בקצרה כו'. (לעיל ו ע"ב) תוס' ד"ה אימא: והפך בצינורא. (סנהדרין פג ע"א) תוס' ד"ה ולא: דרך ביאה אסרה תורה. (יומא כב ע"ב) תוס' ד"ה יצא. (נזיר מג ע"א) תוס' ד"ה הא. (זבחים פב ע"ב) תוס' ד"ה לא. (חולין י ע"ב) תוס' ד"ה כהן:

דף יח ע"א המשמש מת כו'. (יומא פב ע"ב) תוס' ד"ה מה: ע"ב שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן. (יבמות סב ע"ב) תוס' ד"ה חייב. (נדה טו ע"א) תוס' ד"ה אפילו:

דף יט ע"א הרי העלם טומאה בידו. (סנהדרין סב ע"ב) תוס' ד"ה הא: והלך בראשון ולא נכנס. (כתובות כז ע"א) תוס' ד"ה ואם: ע"ב ה"מ ר' ישמעאל היא. (לעיל ג ע"א) תוס' ד"ה אי. (ד ע"ב) תוס' ד"ה ונעלם: במשנה שבועות ב' שהן ד'. (שבת ב ע"א) תוס' ד"ה שבועות: שבועה שאוכל ושלא אוכל. (עי' לקמן כה ע"א) תוס' ד"ה איני: ואכל כ"ש חייב דר"ע. (סוכה כד ע"א) תוס' ד"ה ר"י: גמ' שבועה לא אוכל לך. (נדרים ב ע"ב) בתו"י ד"ה שבועות:

דף כ ע"א איזה איסור האמור בתורה. (נדרים כו ע"א) בתו"י ד"ה האי: ע"ב עד שידור בדבר הנדור; (נדרים ב ע"א) בתו"י ד"ה כל: אוכל ולא אוכל שקר. (לעיל ד ע"א) תוס' ד"ה ר"ע:

דף כא ע"א אכלתי ולא אכלתי שקר. (לעיל ג ע"ב) תוס' ד"ה אגל: חוץ מנשבע ומימר כו'. (ב"מ ל ע"ב) תוס' ד"ה ר"י: והאתמר שבועה שאוכל כו'. (ב"מ נא ע"א) תוס' ד"ה ריש לקיש: משום דהוה התראת ספק. (סנהדרין סה ע"ב) תוס' ד"ה כ"ל: ע"ב היכן מצינו באוכל כ"ש דחייב. (זבחים עג ע"א) תוס' ד"ה לבטלי': לדבריהם דרבנן קאמר. (יומא נו ע"ב) תוס' ד"ה ור"י:

דף כב ע"א ככר זו הקדש ואכלה. (יבמות פח ע"א) תוס' ד"ה אי: ע"ב בכולל דברים המותרים. (חולין קג ע"א) תוס' ד"ה מר סבר: במפרש חצי שיעור (חולין קב ע"ב) תוס' ד"ה שאין: נטעום מידי כו'. (פסחים קא ע"א) תוס' ד"ה טעימה:

דף כג ע"א ותירוש חמרא הוא וכתיב ואכלת. (חולין קכ ע"א) תוס' ד"ה לרבות: ע"ב מושבע מהר סיני הוא. (לקמן כז ע"א) תוס' ד"ה לקיים:

דף כד ע"ב מידי דהוה אאיסור מוסיף. (יבמות לג ע"א) תוס' ד"ה כר: מינו דחייל אענבים כו'. (לעיל כג ע"א) תד"ה כגון:

דף כה ע"א שהנדרים חלין ע"ד מצוה. (לעיל כ ע"ב) תוס' ד"ה דכי: משא"כ בשבועות. (לקמן כח ע"ב) תוס' ד"ה כשם: אילימא צדקה לעני כו'. (לעיל כג ע"ב) תוס' ד"ה דמוקי: ושמואל דאמר כר"י. (יומא מ ע"ב) תוס' ד"ה ועשהו. (ב"מ לו ע"א) תוס' ד"ה לאפוקי: ע"ב משום דהוה דבר שבכלל כו'. (לעיל יט ע"א) תוס' ד"ה הכי. (לקמן מט ע"ב) תוס' ד"ה ותייבין:

דף כו ע"א ר"ע דדריש ריבויי ומיעוטי. (נזיר מט ע"א) תוס' ד"ה ומשני: ומאי מיעט מיעט דבר מצוה. (לקמן כז ע"א) תוס' ד"ה ת"ל: האדם בשבועה פרט לאנוס. (גיטין לה ע"א) תוס' ד"ה לא. (לקמן כח ע"ב) תוס' ד"ה כשם: הרי העלם שבועת בידו. (שבת ע ע"ב) תוס' ד"ה אמר: אי מחמת שבועה קא פריש. (לעיל יט ע"א) תוס' ד"ה אמר: ע"ב אפי' תימא רבנן. (שבת סט ע"ב) תוס' ד"ה הא: אלא מצטער ואכלה. (יבמות קיד ע"א) תוס' ד"ה שבת: צריך שיוציא בשפתיו. (חגיגה י ע"א) תוס' ד"ה לאפוקי. (נדרים ב ע"א) ברא"ש ד"ה האומר: משום דהוה תרומה וקדשים כו'. (גיטין לא ע"א) תוס' ד"ה במחשבה. (בכורות נח) (נ"ל נט ע"א) תוס' ד"ה במחשבה:

דף כז ע"א מה הפבה רשות. (נדרים ח ע"א) בר"ן ד"ה והלא: [א"ה עי' בשו"ת הרדב"ז חלק ג' סי' תט"ז]: ע"ב הא קמ"ל טעמא דאמר כו'. (תמורה ג ע"ב) תד"ה שבועה:

דף כח ע"ב אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה. (מכות טו ע"ב) תוס' ד"ה במאי: וחזר ואמר שבועה שלא כו'. (נדרים לב ע"ב) תו"י ד"ה והאמר:

דף כט ע"א במשנה זהו שבועת שוא. (נדרים לא ע"א) תו"י ד"ה תד: גמ' יאסרו כל פירות שבעולם. (לעיל כה ע"א) תוס' ד"ה מה: אלא על דעת המקום ועל דעתי. (לעיל כו ע"ב) תוס' ד"ה גמר: ע"ב כל העונה אמן אחר שבועה. (סוטה יח ע"א) תוס' ד"ה על:

דף ל ע"א במשנה ולא בנשים. (נדה ג ע"א) תוס' ד"ה כל: ועל שגגתה עם זדון העדות. (שבועות כו ע"ב) תוס' ד"ה ואי: בגמ' ועמדו שני האנשים בעדים וכו'. (ב"ק ל ע"ב) תוס' ד"ה כגון: שאם רצה להושיב וכו'. (סנהדרין יט ע"א) תוס' ד"ה יגאי: [א"ה עי' בתוס' כאן ד"ה שאם ועי' בשו"ת אמונת שמואל סי' יט להרב הבה"ז]: ע"ב לשודא דדייני. (כתובות לד ע"ב) תוס' ד"ה לימא: אבל בשעת גמר דין. (יבמות קג ע"א) תוס' ד"ה כין: אבל באיסורא אין חכמה. (סנהדרין יח ע"ב) תוס' ד"ה מעיד:

דף לא ע"ב לימא תנינא לדרב כהנא ור"א. (שבועות כח ע"ב) תוס' ד"ה כשם: במשנה כפר אחד והודה אחד. (סוטה ג ע"ב) תוס' ד"ה כל:

דף לב ע"א גמ' אפי' תימא רבנן. (סוכה טו ע"ב) תו' ד"ה פרוז. (יבמות כח ע"א) תו' ד"ה לא: כדי שאילת תלמיד לרב. (ב"ק עג ע"ב) תו' ד"ה כי: [א"ה עיין בשו"ת אמונת שמואל להגאון הבה"ז סימן נג]: ע"ב כיון דאמר אין הטפי וכו'. (כתובות יח ע"ב) תו' ד"ה ובכולי: הכל מודים בע"מ. (שבועות לא ע"א) תו' ד"ה ורבנן: [א"ה עיין שו"ת זקיננו הגאון חח"צ ז"ל סי' קג ודו"ק]:

דף לג ע"א במשנה חייבין על כל אחת ואחת (שבועות לב ע"א) תוספות ד"ה ואי. ושהדליק את גדישי. (כתובות לה ע"א) רש"י ד"ה מאן: ע"ב בגמ' לא משכחת הודה מפ"ע. (ב"ק עה ע"א) תו' ד"ה מסוס: והאמרי נהרדעי לא כתבינן. (כתובות כא ע"ב) תוס' ד"ה והאמר. (ב"ק ע ע"א) תוס' ד"ה אמטלטלין. (בכורות מט ע"א) תוס' ד"ה ה"מ: ובידיעה בלא ראיה. (סנהדרין לז ע"ב) תו' ד"ה כמאן. לד. (סוטה לג. שבועות לא לב): [א"ה ארבעתן האלו לא נמצאו להם מקום פה ואולי ציון לד הוא הציון על התחלת דף לד ועליו יסובו כל שלש אלה]:

דף לד ע"א תחטא תחטא. (סוטה לג ע"א) תו' ד"ה אתיא. (שבועות לא ע"ב) תו' ד"ה דמייתי: א"ב משביע עדי קרקע. (שבועות לב ע"ב) רש"י ד"ה ש"מ:

דף לה ע"א חנון ורחום וכו'. (סוטה ו ע"א) תו' ד"ה אלא: [א"ה עי' בשו"ת תשב"ץ חלק ראשון סי' קע"ז ועמ"ש בחיבורינו על או"ח סי' פ"ד]: ע"ב כמאן אזלא הא דאמר ר"י א"ר. (שבת קכז ע"א) תוס' ד"ה דכתיב: [א"ה עיין מה שהערנו לבאר דברי התוס' שם בהגהותינו: במיכת הול. (שבועות כט ע"א) תו' ד"ה דע"א:

דף לו ע"א אמן בו שבועה וכו'. (סוטה יח ע"א) תוס' ד"ה על: דכתיב לא תקלל חרש. (סנהדרין סו ע"ב) תו' ד"ה מאי: כי לית ליה בממונא. (נדרים יא ע"א) בר"ן ד"ה דלית. (טז ע"א) בר"ן ד"ה שבועה: הנקי כתיב. (סוטה יז ע"א) תו' ד"ה אמר: ע"ב במשנה טפי עצמו וכו'. (ב"ק קג ע"א) ד"ה הגוזל:

דף לז ע"ב גמ' מכל ולא הכל. (כתובות מב ע"א) תו' ד"ה הפלת:

דף לח ע"א לא לך ולא לך. (זבחים ל ע"ב) תוס' ד"ה כזית: עד דאודי ליה אודויי. (יבמות מו ע"ב) תוס' ד"ה בסגל: היו חמשה תובעין אותו. (נדרים פז ע"ב) רש"י ד"ה אמר. (לג ע"א) בת"י ד"ה כ"ם: ע"ב הואיל ועיקר קנס הוא תובע. (לעיל ג ע"א) תוס' ד"ה או: במשנה טענו חטין והודה לו בשעורים. (כתובות פט ע"ב) תוס' ד"ה יכול: טענו כלים וקרקעות. (לעיל לו ע"ב) תוס' ד"ה מהניתין:

דף לט ע"א גמרא שכל העולם כולו נזדעזע (כתובות יח ע"ב) תוס' ד"ה ובכולי. (גיטין נא ע"ב) תו' ד"ה ובכולי. (ב"מ ה ע"ב) תוס' ד"ה דחשיד. (לעיל לו ע"ב) תוס' ד"ה ה"ג: וכאן נאמר לא ינקה. (נדרים לג ע"א) בתו"י ד"ה אלא: אמר להם דעו שלא על דעתכם. (גיטין מו ע"א) תוס' ד"ה ג"ע: ע"ב ואם איני איני נשבע כו'. (ב"מ לד ע"ב) תו' ד"ה ומאי. (ב"ב קכח ע"א) תוס' ד"ה ב"ג: מלמד שחלה שבועה על שניהם.(לקמן מז ע"ב) תוס' ד"ה תלה: אפי' לא כפר אלא בפרוטה.(כתובות פח ע"א) תוס' ד"ה ועוד: מה כלים שנים. (ב"ק סג ע"א) תו' ד"ה למה. (ב"מ נז ע"ב) תו' ד"ה כי: אבל דבר חשוב לא בעינן קמ"ל. (קידושין יא ע"ב) תו' ד"ה והכי: אלא פרוטה. (לקמן מ ע"א) תו' ד"ה נטועה:

דף מ ע"א ל"ש אלא בטענת מלוה כו'. (כתובות פז ע"ב) תו' ד"ה ועוד: ור"ג מחייב. (ב"ק לה ע"ב) תוס' ד"ה לימא: ע"ב רב חביבא מתני אסיפא. (ב"ק קיח ע"א) תוס' ד"ה ר"ג:

דף מא ע"א מאי איכא בין שבועה דאורייתא (גיטין לה ע"א) תוס' ד"ה ל"ש. ולמר בר ר"א דאמר כו'. (כתובות פד ע"ב) תוס' ד"ה ואי: ע"ב תנאי היא. (כתובות יח ע"א) תוס' ד"ה אין:

דף מב ע"א אתרע שטרא. (יבמות קא ע"ב) תו' ד"ה מרעגא (כתובות פה ע"א) תוס' ד"ה מרעגא: וראב"י היא. (כתובות יח ע"א) תוס' ד"ה אלא: פעמים שאדם נשבע כו'. (קידושין נד ע"א) תוס' ד"ה וכ"א: ע"ב במשנה אין נשבעין אלא על דבר כו'. (ב"ק סג ע"א) תוס' ד"ה דבר

דף מג ע"א גמ' אי אתה דן אלא כעין הפרט. (ב"ק סו) (נ"ל נו ע"ב) תוס' ד"ה המחליף: דר"מ סבר כבצורות דמין. (כתובות נה ע"א) תו' ד"ה סוף. (ב"ק נט ע"ב) תו' ד"ה ופסק: במשנה המלוה את חבירו על המשכון. (ב"מ כד) (נ"ל כט ע"א) תוס' ד"ה והוה: סלע הלויתני ושתים היה שוה. (ב"ק קז ע"א) תוס' ד"ה עירוב. (ב"מ נח ע"א) תוס' ד"ה מבכתח: מי נשבע מי שהפקדון אצלו. (לקמן מד ע"ב) תוס' ד"ה כל: ע"ב גמ' אי דשוה שיעור זוזי. (ב"מ פב ע"א) תוס' ד"ה נימא:

דף מד ע"א ובדשמואל קא מיפלגי. (ב"מ פא ע"ב) תוס' ד"ה דכרי: ע"ב במשנה כל הנשבעין וכו'. (כתובות פ ע"א) תו' ד"ה ישבע: ואלו נשבעין ונוטלין. (כתובות פז ע"ב) תוס' ד"ה ואלו: וכשנגדו חשוד על השבועה. (ב"ק קח ע"א) תוס' ד"ה ותרי: התקבלת דינר זהב. (בכורות כ ע"א) תו' ד"ה דמזדנגא. [א"ה עי' בשו"ת חוט השני סי' לז]:

דף מה ע"א שם חלקו השותפין והאריסין וכו'. (קידושין כח ע"א) תוס' ד"ה ספק: ע"ב גמ' ל"ש אלא ששכרו בעדים. (יבמות קיד ע"ב) תוס' ד"ה מי. (כתובות פז ע"ב) תוס' ד"ה דמפרע: המפקיד כו' א"צ להחזיר. (קידושין מג ע"ב) תוס' ד"ה לעולם. (לעיל מה ע"ב) תוס' ד"ה ור"פ:

מו ע"א איזל ואקטליה לדיקלא דפלניא. (ב"ב לג ע"ב) תוס' ד"ה איזול: עביד איניש דגזים כו'. (ב"ק לא ע"ב) תוס' ד"ה כל: ע"ב ולא אמרן אלא בדברים כו'. (ב"מ קטז ע"א) תוס' ד"ה והא. (ב"ב נב ע"ב) תוס' ד"ה דברים: שעלתה לו נשיכה בגבו. (לעיל לד ע"א) תוס' ד"ה דאי:

דף מז ע"א עביד ר"נ עובדא יחלוקו. (לעיל לב ע"ב) תוס' ד"ה אמר: [א"ה עי' שו"ת סרמ"ע מפאנו סי' ל']: חזרה שבועה למחויב לה. (כתובות פח ע"א) תוס' ד"ה מייתי: רבותינו שבבבל רב ושמואל. (ב"ק סב) (נ"ל מו ע"א) תוס' ד"ה דאפי'. (ב"מ לד) (נ"ל לז ע"ב) תוס' ד"ה ר"ה. (ב"מ לז ע"א) תוס' ד"ה הוס: ואין אדם מוריש שבועה לבניו. (יבמות לא ע"א) תוס' ד"ה וכ"ס: הוה מחויב שבועה וא"י לישבע כו'. (ב"מ ס ע"א) תוס' ד"ה שכנגדו: כוותיה דר"א מסתברא. (ב"מ נח ע"א) תוס' ד"ה דאמר: ולא בין היורשין. (כתובות י"ב ע"ב) תוס' ד"ה ר"ה. (ב"ב מו) (נ"ל ע ע"ב) תוס' ד"ה מאן: ע"ב קרב לגבי דהינא כו' עבד מלך כמלך. (עי' בכורות נה ע"ב) תוס' ד"ה הוא: זו באה בפ"ע ומעידה. (ר"ה כד ע"א) תוס' ד"ה אגל. (כתובות כב ע"א) תוס' ד"ה תרי:

דף מח ע"א א"ר הוא ואחר מצטרפין. (ב"ק עב ע"ב) תוס' ד"ה אין: דהוה להו תרי וחד. (ר"ה כד ע"א) תוס' ד"ה אגל: וכן היתומין מן היתומין. (ב"ב ס ע"ב) תוס' ד"ה אע"ג: ואין אדם מוריש שבועה. (ב"ב קנח ע"א) תוס' ד"ה וב"ס: ע"ב ה"מ ב"ש היא דאמרי שטר כו'. (ב"ב ע ע"ב) תוס' ד"ה מאן: מכנים לו פועלין. (ב"מ פג ע"ב) תוס' ד"ה פועל: וט"ש הני. (ב"ק קז ע"א) תוס' ד"ה עירוב: מגלגלין בדרבנן. (כתובות פו ע"ב) תוס' ד"ה ור"א:

דף מט ע"א במשנה ד' שומרין הן. (ר"ה ג ע"א) תו' ד"ה ארבעה: נושא שכר והשוכר. (ב"ק מ ע"ב) תוס' ד"ה שבועה: הודה מעצמו משלם קרן כו'. (ב"מ ג ע"ב) תוס' ד"ה אלא: ראה עדים שממשמשין ובאין כו'. (ב"ק עה ע"ב) תוס' ד"ה בריית: סליק

גליון מהרש"א ממסכת שבועות

מאת הגאון כו' מהר"ר שלמה איגר זצ"ל

דף ג ע"א תד"ה ועל. עד שיתא אם הוא עובד כוכבים. עי' רמב"ם פ"י ה"א מטומאת צרעת ה"ג ואינו מגלחו אלא כהן. ועי' בעה"מ פרק י"ב הלכות עבודת כוכבים הלכה א': ע"ב גמרא אבל המותיר בטהור. עי' מל"מ פ"י ה"א מפסולי המוקדשים ה"ע: שם בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה. עי' מה שליינתי סנהדרין דף ס"ג ע"ב:

דף ד ע"א תד"ה בקונך. דהתם נמי לא איירי. עי' פירש"י שם. ועמ"ש עליו במל"מ פ"י ה"א מהל' טומאת צרעת: ע"ב רש"י ד"ה דדריש רבויי. שכל הדורש התורה. עי' רש"י סנהדרין ריש דף מ"ו:

דף ז ע"א גמ' דברים שאינן נאכלין אין חייבין עליהן כרת. נ"ע בכ"מ פ' ח"י מפסולי מוקדשין הל' כ"ד דכתב בישוב הרמב"ם בזה"ל. והפשר לומר דלא הפליגו ת"ק ור"ש כ"א לענין מלקות אבל לכ"ע אין חייבים כרת:

דף יא ע"ב גמ' רבי שמעון לית ליה לב ב"ד מתנה עליהן. עי' פסחים בתוס' סוף דפ"א:

דף יב ע"ב גמ' עבר על מצות עשה ועשה תשובה. משמע דלאו תמור מעשה וכ"מ יומא סוף דף פ"ה. ועי' תוס' מנחות דף ס"ח סוף ע"א ועמ"ש בגליון ש"ע או"ח סוף סי' תרכ"ו:

דף טו ע"א רש"י ד"ה אטו לחמי. אם רצו כהנים. עי' בעה"מ פ"ב מהמיטה ה"ג בסוף דבריו. בד"ה כ' התוס' בפרק התודה: ע"ב גמ' א"ר יוחנן ברוקק שט. בכ"מ פרק י"א כ' דהרמב"ם סבר דגם בלא רקיקה. ועי' בפירושו למשניות סוף פירוש משנה כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב פי' מסנהדרין מ"א. כתב דדוקא ברוקק:

דף טז ע"ב רש"י ד"ה למלקות. אם סתרו בו שלא לעמוד. עי' תוס' בסמוך ד' י"ז ע"א ד"ה צריך ובמל"מ פ"ג מביאת מקדש הכ"א:

דף יז ע"א תד"ה תלה. משמע דלאו נמי נתקדם. עי' מכות דף י"ב ע"א תד"ה אילן ובמהרש"א שם ועי' עליו במל"מ פי"א מסגגות ה"א: שם תד"ה או. וכב אפי דפליג עליה התם. דלוגם דהיה א"ל מאי חייב דקאמר ר"א חייב לשמים באיסור מלקות אבל לפי התירוצים ע"כ ר"א חייב מלקות ממש קאמר. מל"מ פ"ג מביאת מקדש הל' כ"א: בא"ד כיון דתחילת הלכישה. עי' בגליון מכות דף כ"א ע"ב. עי' בעה"מ פ"א מתמן ומלה עלה כ"ד דף א' ע"ב ד"ה ודרך אגב עי' ת' חות יאיר סימן נ"ה: שם תד"ה טימא. דאי ידע וטימא עצמו במזיד. עי' חולין דף ס' ריש ע"ב. והמרי מאי בינייהו ועי' מל"מ פ"ג הל' י"ז מסגגות: ע"ב גמ' הא קמ"ל דכל קרובי עבודה היא. עי' עבודה זרה דף נ"ה א' מ"ד קרובי בטולי מנחה היא קמ"ל וע"ש בהר"ן ד"ה גמרו ביד עובד כוכבים: שם תד"ה אפילו. כמאמא ריבו סוי ממא דרובו ככולו. עי' זבחים דף כ"ו ע"א ובמל"מ סוף הל' טומאת צרעת פ"ו:

דף יח ע"א גמ' אכניסה אמוס. עי' ת' כ"ב מ"ת חיו"ד סי' ל"ו ד"ה ועתה כו' בסתירת מנדה דף י"ב ע"א דחייב הטאת אפי' שלא בשעת וסתה: שם המשמש מת בעריות פטור. עי' ר"פ הבא על יבמתו תד"ה שאנסוהו ובעה"מ סוף פ"א מאיסות: שם תד"ה אי בעס האדם. שלא נודע לו שנתחייב חטאת. מל' זה משמע דלאו דוקא בסבור שאנוס היה ולא חטא כלל אלא גם בידע שעבר וחייב כרת מ"מ כיון שלא ידע שחייב קרבן. כ"מ פ"ה משגגות ה"ו:

דף כ ע"ב גמ' כיום שמת בו אביו. בהר"ן כאן סוף עלה רנ"ד כ'. ועוד שמזכיר בפירוש יום שמת כו'. ועי' מ"ש בנדרים דף י"ב ע"א ד"ה והוא שנדר גם א"כ איך בעי למפשט מיניה בעי' דרבא: שם והוא שנדור ובא מאותו היום. משמע דאם לא יודר אין

גליון מהרש"א ממסכת שבועות

אין שהמניה מאמת נדר אלא מהנג ועי"כ במת באדר בשנה פשוטה לא"א דיתענה בשנת עיבור באדר ב' כדין נודר להתענות בא"ד תשו' מהר"י מינץ סימן ט' עלה י"ד פ"ב ועי' ש"ע יו"ד סי' תקס"ח ס"ז : שם עד שידור בדבר הנדור . ואם לא התפיסו רק אמר הרי זה אסור עלי דחייל הוא רק מטעם יד . הר"ן כאן . ובנדרים דף י"ד ע"א כ' לפיסוק שהעיקר הוא בלא התפסה ובמתפיס אינו כ"א מטעם יד . והכ"מ עי' מל"מ פ"א מנדרים ה"ג : שם תד"ה אלא . ושמע חבירו ואמר ואני ובגמרא מוקי דאמר כן תכ"ד והיינו משום דאמר רק ואני . אבל אמר ואני כמוך גם לאחר כ"ד מתפיס . הר"ן ועי' מל"מ פ"ג דנדרים דין ג' . בהרי"ף כאן משמע דנזיר הוא מדין נדר ובמהרי"בל הוכיח מכאן דנזיר מתפיס חלה עליו מדמתפיס ביה ותמוה ועי' מהרי"ט ח"א סי' נ"ג (עלה ל"ה סוף ע"ג) ובס סימן נ"ד (עלה ל"ז ע"ג) ועי' רש"י נזיר ריש דף י' ובהרא"ש נדרים דף ב' ע"ב ובתשו' גינת ורדים א"ח בחיו"ד כלל ב' סי' ב' וסי' ג' (עלה קי"א ד"ה סוף ע"ב ד"ה ולייסב) : שם תד"ה דכי . אבל אם נדר לקיים מצוה . דברי תשו' ג"ו א"ח בחיו"ד סימן ה' בכלל ב' ל"ע ועי' ש"ע יו"ד סי' רט"ו סעיף ה' וסעיף ו' : בא"ד שלא אוכל נבילות וטריפות לא חייל . עי' גליון מכות דף כ"ב ע"א על גמרא מושבע ועומד הוא : בא"ד דנשבע לקיים את המצוה חייב . והר"ן כ' דגם לריב"ב כיון דחידש חיוב קרבן בשבועתו משא"כ בנדר : שם תד"ה קונמות . בשבועה נמי עובר . עי' בכ"מ פ"א מהל' שבועות ה"ג ד"ה וצ"ל . והכי איתא להדיא בתשו' ריב"ש דלר"ד ליכא בל יחל כלל בשבועה : שם תד"ה כל שישנו . תשתרו נשים בכלאים . וכן הקשו בפסחים דף מ"ג ריש ע"ב וביבמות דף א' ובחדושי הריטב"א קדושין דף ל"ג ע"ב כ' ליישב ועי' מ"ש עליו בס' בעה"מ הל' תמן עלה ס"ה עמוד ג' : בא"ד וכ"ת הכי נמי . עי' ברכות דף כ ע"א תוס' סוף ד"ה שב ואל תעשה :

דף כא ע"א גמ' משום דהוה לאו שאין בו מעשה . עי' מל"מ פרק י"ט מפסולי מוקדשין ה"ט : ע"ב גמ' בעלמא כר"ש ס"ל . עי' מהרי"ט ח"א סי' נ"ג עלה ל"ו דף א' ע"א ובתשו' נודע ביהודה ח"א חלק יו"ד סי' נ"א : שם רש"י ד"ה בכולל . לא אוכל סתם כלל . ואם אמר שלא אוכל נבלות ולא אוכל שחוטות צ"ע אי מקרי כולל כיון דאמר לא אוכל ועיין ש"ע סי' רכ"ט ס"ח : שם ד"ה והרי מפרש . ואכל כל שהוא חייב . וכ"ה לשון הרמב"ם . שבועה שלא אוכל כ"ש מנבלות וטריפות ואכל פחות מכזית חייב . ועי' לקמן רש"י דף כ"ה ע"ב ד"ה הא תנא מיהו אכל ועי' תשובות אבא מארי ז"ל בת"א מכתבים סי' קנ"ד ד"ה ואף . מיהו י"ל כ"ש יש לפרש דר"ל אפילו גדולה כמה כמו מיזרן היוצא מן המטה כל שהוא פרק י"ט דכלים משנה ג' : שם ד"ה מפרש נמי . משום דאתשביה . עי' חולין נ"ו א' תד"ה מאי טעמא :

דף כב ע"א גמ' והאי מביא קרבן לאישתרויי . עי' נזיר דף מ"ח ע"א תאמר בנזיר שמביא קרבן על טומאה ועי' מהרי"ט ח"א סימן נ"ג עלה ל"ו דף א' ריש ע"ב : שם ז"ל להכא ליכא שיעורא . עי' מה שפירש בזה הר"ן בחידושיו מובא במל"מ פרק ד' משבועות תחלת הלכה א' : שם שאני שבועות מתוך שחלוקות . עי' מל"מ פ"ד מהל' מעילות ה"ט : ע"ב גמ' נזיר שאמר שבועה שלא אוכל . עי' מהרי"ט ח"א סי' נ"ג עלה ל"ו דף א' סוף ע"א : שם דעתיה אכזית . עי' נדרים דף פ"ד ע"א ד"ה דמוכחא מלתא דעל הסירה קא אסרה נפשה : שם שהיא בכלל אכילה . עי' חולין דף ק"ב ע"א תד"ה לרבות ונדה דף ל"ב ע"א תד"ה שתיי' ועי' מג"א סי' קנ"ז סק"ו : שם תד"ה אסתירא . כגון ליהנות שלא כדרך הנאתו . עי' פלתי סי' פ"ז ס"ק י"ג ד"ה וגם על תוספת : בא"ד בסופו אלא מדרבנן . עי' בפ"ב דקדושין דף נ"ו ע"ב תד"ה המקדש בערלה ובפסחים דף ק"ט ע"א סוף תד"ה אין ובמל"מ פ"ה מיסה"מ ה"ח ד"ה וראיתי :

דף כג ע"א גמ' כי אמר שלא אשתה אמאי חייב . עי' תשובת אבא מארי זצוק"ל ח"א סי' קנ"ד : ע"ב גמ' בכולל דברים המותרין . כולל זמן היתר עם זמן איסור להרמב"ם לא חייל ע"י כולל עי' בכ"מ פ"ד ה"י ועי' רמב"ם פ"ה הי"ח והטעם בר"ן מגו דחל על כל ימות השנה וצ"ע וא"ל אם זמן היתר קדם לזמן איסור מודה הרמב"ם דהוי כולל דהא למד דינו מלקמן דף כ"ה ע"ב מי איתא בלא אנית . כמ"ש בשעה"מ פי"ז מה"ב ה"ח · וא"א אכתי משכחת בנשבע ביום השבת . וי"ל דטעם רמב"ם בפ"ה לא כהר"ן משום דכולל כל ימות השנה כ"א דכולל מלה עשירה ועי' ט"ז סי' רל"ו ס"ק י"א וכולל ענינים חלוקים כגון שלא אוכל מלה ולא אלך למקום פלוני עי' תשו' מים עמוקים סנ"ג (עלה כ"ד ד') ותשו' מהרי"ט ח"ב חו"ד סי' מ"ז : שם אליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר . ומיהו כשאכל לא אכל אלא חצי שיעור רש"י יומא סוף דף ע"ג : שם תד"ה דמוקי . וי"ל כיון דליכא אלא איסור . בחולין דף ק"ב ע"ב תד"ה שאין בו כזית . מבואר דלאו דוקא אלא שבועה אלא כל איסור חל על איסור אם שהאיסור הראשון חצי שיעור . ועי"כ אבר של טריפה שאין עליו כזית בשר חל על טריפה איסור אבר מן החי : בא"ד לאו מושבע ועומד חשיב ליה . עי' תוס' יבמות ריש פ' יוה"כ ד"ה וריש לקיש דמ"מ ק' דהא ליתא בלאו והן . עי' ש"ך יו"ד סי' רל"ט ס"ק ב' ובס"ע חו"מ סימן ל"ד ס"ג ובתוס' קדושין דף מ' ע"ב ד"ה ויש אומרים כו' וי"ל שחוטף פחות מש"פ . ועי' מל"מ פ"ד ממלוה ה"ב ד"ה עוד כתב הרשב"א : בא"ד לא חשיב מושבע ועומד . ומחמת עשה דשאינו זכות עי' בפ"מ פתיחתו להלכות שחיטה שורש ב' : בא"ד דמצי לאוקמה שלא כדרך הנאתן . עי' שעה"מ פ"ה מיסודי תורה עלה ב' ע"ג ועלה ג' סוף ע"ד :

דף כד ע"א גמ' ולא אמרו כזית אלא לקרבן . בריטב"א מכות דף י"ז ע"א נתן טעם . דמכות שבא על זדון חייב מחמת דאתשביה אבל בקרבן שבא על שוגג ל"ש אתשביה : שם אלא כדרבא . בהר"ן נראה דהיה לו גרסא אחרת : שם רש"י ד"ה פטור . מחטאת ובקדושין דף ע"ז ע"ב פירש"י פטור מכרת : שם תד"ה באיסור . אף על גב דאיסור הבא מעצמו . כדאיתא חולין דף ק"ב ע"ב : שם תד"ה שאוכל . מתוך פ"ה משמע . בקדושין דף ע"ז פ"ב כתב רש"י להדיא כן : בא"ד דאיירי אפילו במעוברת ביוה"כ . עי' שער המלך פי"ג מאסורי ביאה הלכה א' עלה ק"י ד"א ע"ב ד"ה תו ק"ל) דא נבילה מוסיף ימים שאחר יוה"כ . גם כולל כזית דמשום יוה"כ בעי כותבת שם (עלה קי"א א') ד"ה תו ק"ל : בא"ד אסורה וקיימא מחייס באיסור . ולר"מ חולין דף ק"ב ע"א דאמ"ה אינו נוהג בחיה ועוף עי' פ"מ בפתיחתו להלכות שחיטה שורש ה' ד"ה עוד אכתר . ועי' תוס' חולין דף ל"ב צ"א ד"ה אחד נכרי : שם תד"ה אלא הן וק' לריב"א דתני בירושלמי . עי' בט"ז חו"מ סי' ע"ג ס"ה ד"ה אמר המגיה ראיתי להרב הש"ך . עי' ס' חק יעקב על הל' פסח רסי' תפ"ה בשם הרא"ד חילוק בין נשבע קודם פסח דעדיין לא חל עליו המצוה : ע"ב גמ' מיגו דחייל אעגבים . עי' תוס' לקמן דף כ"ח סוף ע"ב ועי' כאן בתוס' סוף ע"א . עי' ת' אבא מארי זצוק"ל סי' ק"ע :

דף כה ע"א גמ' שהנדרים חלים על דבר מצוה . עי' תוס' לעיל דף כ' ע"ב ד"ה דכי לא נדר . עי' תוי"ט פ"ט דנזיר מ"א ד"ה שהוא כופה כו' וטעמא רבה כו' : שם מה שאין כן בנדרים . ברמב"ם סוף פ"ג מנדרים משמע דגם אם התנאי בדבר שא"א ממש אינו נדר וכ"מ בפי' המשניות סוף פ"א : שם מושבע ועומד מהר סיני הוא . עי' פ"מ בפתיחה להל' שחיטה שורש ב' ד"ה שוב ראיתי . ועי' ש"ך יו"ד סי' רכ"ח ס"ק כ"ס : שם שלא אישן שלשה ימים . וכן שלא אוכל ז' ימים להרמב"ם . אבל להר"ן כיון דאפשר לו שלא יאכל וימות חל השבועה ולכשיסתכן תדחה שבועתו . דלא משום דהוה לעבור . לשמיה עלמו : שם הכא דלא אמר שלשה . עי' בהגהת ש"ע יו"ד סימן רל"ו ס"ד . י"ל נדר שאני כיון דאין איסור בנדר שוא . אך באחרי סימן כ"א פירש דל"א שלשה ר"ל דפירש יום א' . עי' לח"מ פ"ו מאישות גבי ע"מ שירצה אבא דתיפס ראי' דתנאי שוא"ת לעולם משמע : שם תד"ה חומר . אבל בנזיר שאוסר עצמו על היין . עי' מהרי"ט ח"א סימן נ"ג ובסימן נ"ד עלה ל"ז ע"ג ובת' בן לב ח"א כלל ו' . והביאו בת' ג"ו ח"א חיו"ד כלל כ' ס"ב : ע"ב גמ' אינו דין שיהא חייב עליה . ומ"מ דוקא שבועה . שנתחדש חיוב קרבן משא"כ בנדרים הר"ן פ"ג דשבועות דף רל"ה ע"א ועי' גליון תוס' לעיל דף כ ע"ב . ד"ה דכי לא נדר : שם לא אכלתי היום . נשבע לא אכלתי עד היום ואכל בו ביום קודם שנשבע עי' נדרים דף ס' ע"א במתני' עד הפסח אסור עד שיגיע . ובש"ך חו"מ סי' מ"ג ס"ק מ"ה : שם מי איתיה בלא אנית . עי' שער המלך פ' י"ז מאסורי ביאה ס"ח ד"ה ויש להביא ראיה לחילוק זה . וצ"ע פ"ה משבועות ה"ח :

דף כו ע"א גמ' ריבה כל מילי . עי' רש"י סנהדרין ריש דף מ"ו : ע"ב גמ' גמר בלבו צריך שיוציא . עי' ש"ך חו"מ סי' צ"ג ס"ק כז . ובב"י חו"מ סוף סימן רי"ב . עי' ש"ע יו"ד סי' רכ"ה סי' י"ג ובהגהה שם ובת' דת אש סי' י"ד : שם תד"ה גמר . השתא משמע דמקרא קדרים . עי' ת' בן לב ספר ג' סימן קי"ז סוף ד"ה ולפי זה : בא"ד לפני הרי אפילו שלא במקום אונס . עי' ת' זרע אברהם עלה מ"ח ע"ד בסוגיא על פירוש מהרי"בל ח"ל דף קל"ב ע"ג בכוונת התוס' ועי"ש עלה מ"ט ע"ב ד"ה עוד כתב :

דף כז ע"א תד"ה מלוה . דכהן טמא שאכל תרומה טמאה פטור . ברמב"ם פ"ז ה"א מהל' תרומה משמע משום דאינו קודש ולא משום אתמע"ה ועי' פ"מ בפתיחה להלכות שחיטה שורש ב' ד"ה שוב ראיתי : שם תד"ה אביה . דפלוגתא היא בהחובל . וצ"ע על הר"ן כאן במ"ש . דהע"ג דפ' החובל אמרינן דאין אדם רשאי לחבול בעצמו . מדרשא אתיא לן וכל דליתא מן התורה מפורש לא מקרי מושבע ועומד : ע"ב מתני' שבועה שלא אוכל . אי גם בשבועה אסור בפחות מכזית מדין חצי שיעור . עי' מל"מ ריש פ"ד מהל' שבועות ועי"ש ד"ה שוב ראיתי . ועי' ש"ך סי' רל"ח ס"ק י"ב : שם גמ' מחייב תרתי . עי' ש"ך יו"ד סי' רל"ח ס"ק י"ב : שם חיובא הוא דליכא . עי' ת' ר' לוי בן חביב סי' ק"מ הביאו בת' מנחם עזריה סי' מ"ח דלענין איסור גם טרם נשאל על הראשונה חלה : שם עלתה לו שניה תחתיה . עי' פי' המשניות להרמב"ם משנה אחרונה פרק י' מנדרים וצ"ע עי' ש"ך יו"ד סי' רל"ח ס"ק כ"ב : שם תד"ה אם . שלא יהא מעט פירורים . עי' ש"ע יו"ד סי' רל"ח סט"ו והוא מהרא"ם כאן (ומ"ש שם בגליון) :

דף כח ע"א גמרא אי כמזיד אי מחוסר מלקות . עי' רשב"ם ב"ב דף ק"כ ע"ב ד"ה במחוסר כרת ומיתה בד"ש ועי' מ"ש ע"ז תשובת חות יאיר סי' ק"ל עלה קכ"ב ב' וט"ז יו"ד סי' שכ"ג סק"ב וש"ע יו"ד סי' רכ"ח ס"כ . ובגליון שם : שם תד"ה אמר . או שמסתכן עליו . עי' ת' מהרי"ט חלק א' ס"ה ד"ה ואיברא :

דף כט ע"א גמ' וחצי שיעור לא מיחייב קרבן . עי' מל"מ פ"ד משבועות ה"א ד"ה ויש להסתפק : שם מתני' אמר לעדים בואו והעידוני . עי' ס' שער המשפט סי' כ"ח : שם שלא לעשות סוכה . עי' בהר"ן דמלה סתם כולל גם אינו של מצוה . וסוכה סתם הוא רק של מצוה ויראה לדקדק מדבריו פ' ראוהו ב"ד דסתם תקיעה הוא רק של מצוה וסתם קול שופר הוא גם קול שאינו של מצוה : שם הראשונה שבועת ביטוי . עי' רש"י נזיר דף א' ד"ה אלא ובגליון שם : שם לא אכלה עבר על שבועת ביטוי . עי' ש"ך חו"מ סימן ע"ג ס"ק י"ג וש"ע יו"ד סימן רל"ח סט"ז : שם גמ' אדעתיה דידיה אשתבע . עי' ת' בן לב ספר ג' סק"ו : שם תד"ה שבועה . ואי בחצי שיעור בהא אין שייך מיגו . עי' נדרים י"ז בתוס' ד"ה והאמר רבא (והוא שם עלה ל"ב א') : ע"ב תד"ה כי היכי . דהיינו שנים למודים . והרמב"ם בפ"ו משבועות פ"ג גנדרי"ט לא כתב בשני ג' משמע דס"ל כרב"י דבשנים סגי ועי' ת' בית שלמה לר"ש תאין עלה ע"ו כ' : בא"ד וי"ל דדעת הקהל כך הוא . עי' יו"ד סי' רכ"ח סק"ב ומהרי"ט חלק א' סי' ס"ט עלה מ"ז ע"ד ות' ריב"ש סי' של"ה ות' מהר"ם הלוי חיו"ד ס"ג ד"ה ובפנט : שם תד"ה שבועה שאוכל . תימה דנכנסה . עי' ש"ך יו"ד סי' רל"ח ס"ק י"ח :

דף ל ע"א גמ' מנהגי מילי . עי' ס' שער המשפט ספ"ת סק"ב : שם תד"ה מלוה . סתם לא כתב ויעמוד ויאמר . עי' בב"י חו"מ סי' כ"ח בדין עדים צריך שיעמדו מ"ש בשם מרדכי ישן : שם תד"ה באם . אתי דלא כר' יהודה . צ"ע מהתוס' לקמן סוף ע"ב ועי' תשובת אמונת שמואל סי' י"ט שכתב ליישב : ע"ב גמ' מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים . בהר"ן הביא ירושלמי על האי דבודקים אותו למו"מ ולעדיות . אר"ל זאת אומרת מעידין מיושב . ובירושלמי דידי אין הגרסא . זאת אומרת . אלא איתא . אדם מעיד עדותו מיושב . וגרס' ג"א א"י לבוין וכי א' שנשתתק יעמוד על רגלו : שם דברי הכל בעמידה . עי' מו"ק תוס' ריש דף כ"א : שם עשה דכבוד תורה עדיף . ודוקא אם תבוטל מכל אבל אם עדיין מקיים אותה אח"כ ל"א דעשה דכה"ת עדיף לאקדומה . מממעות בט"ז חו"מ רסי' ט"ו : שם תד"ה אבל . לא מקרי שב ואל תעשה . עי' בב"י יו"ד סי' ש"ג בשם הרא"ש שהביא הירושלמי ועי' ת' נודע ביהודה חלק או"ח סי' ל"ה סוף ד"ה ועדיין יש מקום וד"ה ואומר אני . ותומים סי' כ"ח ס"ק י"ב : שם תד"ה עשה . דשאני דיני נפשות דחמירי . והר"ן ע"ב ס"ל כתי' ב' של התוס' מדהוכיח מהאי דינא דבעה"ד בעמידה בשעת גביית עדות :

דף לא ע"א גמ' כל שכן מלך . צ"ע ברמב"ם פ"ג ממלכים הלכה ז' דמשמע דמלך כשר מדאורייתא ועי' פ"י מסנהדרין ומ"ש שם בגליון בהלכה ז' בשם ספר כפות תמרים ביומא ריש דף ע"ד ובדברי תוי"ט פ"ב דהוריות כמ"ש דמה דמחייב הת"ק במלך היינו בדיני נפשות תמוהים מדברי רמב"ם פ"ט משבועות דין ג' ודין י"ג ועי' מ"ש גליון רמב"ם ריש פרק עשירי מהל' שבועות : שם ואוקי באתרה . עי' בהר"ן סוכה פ"ב במתני' ר' אליעזר אומר : ע"ב מתני' ובאו לב"ד והודו פטורים . וכן בהעידו שלא בפני בעל דין (והשוכרים דגם דיעבד לא מהני) יכולים לשנות עדותן אח"כ . סנה' ש"ע סי' כ"ח סעיף ט"ו . ובת' עבה"ג ס"ג עלה ג' ע"א חילק ביניהם : שם אינן חייבין אלא אחת . עי' תומים סי' כ"ט סק"ד : שם תד"ה ואין . וא"ת תיפוק ליה . עי' גליון לקמן מ"ה ב' :

דף לב ע"א גמ' דהוה גורם דגורם . עי' בקצות סימן שפ"ו ס"ק ג' ובנה"ך ס"ק ג' : שם רש"י ד"ה והאמר אביי ורוב בני אדם אין נשבעין . עי' קצות סי' כ"ז סק"ד : ע"ב גמ' הכל מודין בשכנגדו . וא"ת למה לי"ת הכל מודים בטוען שלוה ג' ידענא וג' לא ידענא וע"א אמר ליה ידענא שאיך חייב כ"א כ' והשביעו הלוה שיבא ויעיד י"ל דאילו העיד נמי לא היה הלוה נפטר דעד מסייע אינו פוטר למחצה כדאיתא בהרא"ש דבב"מ דבג"ם על ים מקשין הכל ת' עבה"ג סי' ק"י : שם ולימא ליה מי יימר דמשתבעת . עי' ש"ך חו"מ סוף סי' ק"ב : שם הכל מודים בעד אחד דר' אבא . עי' בהר"ן פ"ב דכתובות סוף סוגי' עדים שאמרו תנאי היה דברינו : שם הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב . עי' לאבא מרי ז"ל בתשובות בכתבים סי' קנ"ג . עי' קצות סימן ל"ט ס"ק א' עלה כ"ג ד"א ע"א : שם דאמר לה לדידה . עי' ש"ע אה"ע סי' י"ז ס"ח ובת' נ"ל סי' קכ"ג : שם רש"י ד"ה מי יימר דמישתבעת גורם לממון הוא עי' בב"ק ק"ה ב' כיון דאי מגביה ממונה קא כפר :

דף לג ע"א גמ' ונשותיהן גוססות . ה"ה סומ"ל באחת מהן גוססת ואפשר מפני דכתרי רובי גם לר"מ דחייש למיעוטא אתיא ת' בית יעקב סי' ט' עלה י"ד רע"ד : שם והא תני נזק קנסא הוא . עי' במל"מ פ"ג מגניבה הל' ח' בסוף דבריו : שם רש"י ד"ה משום בושת . וכן פגם בתולה כתובה בתוי"ט במתני' דהכא (במשניות מ"ו) תמה על רש"י : ע"ב ד"ה פטורין . דמידי דלא מטא לידיה . עי' רש"י בכורות דף מ"ז ע"ב ד"ה כותבים הרשאה ובסמ"ע סי' רע"ז ס"ק כ"א ובב"י שם בשם רבינו ירוחם . ועי' פ' יש נוחלין דף קכ"ז סוף ע"א וברשב"ם שם : שם תד"ה היכא . בבא במעמד שלשתן . עי' גיטין דף י"ג ע"ב תד"ה גופה :

דף לד ע"א גמ' היכא דליכא עדי קנס . עי' מל"מ פ"ג מגניבה סוף הל' ח' : שם תד"ה ס"ג תבעוה . ולקמן במשנתין מוכח . עמוד ב' בפסקא ר"ש אומר כו' מתכו עליה כו' :

דף לה ע"א גמ' ואם לאחר לא יגיד פטור . עי' כ"מ פ"ז משבועות ה"ו ואחר תמה עליו תוי"ט פרק ה' דמסכת' מ"ב : שם שבשבועה האמורה בתורה . עי' נדרים דף י"ד ע"ב במה שכתוב בה . ועי' בתשו' ריש נדרים סוף ד"ה שבועות כשבועות : שם רש"י ד"ה אוסרכם . מזכיר את השם באחד . עי' הר"ן ריש נדרים סוף ד"ה ושבועות כשבועות : ע"ב גמ' שין דלת משדי . עי' רש"י מנחות דף ל"ה ע"ב ד"ה שם ה' יקרא עליך : שם מה לכן בהם . עי' בהר"ן ריש נדרים :

דף לו ע"א גמ' מכלל לאו אתה שומע הן . עי' תוי"ט פ"א בנדרים משנה ד' סוף ד"ה ר"מ אוסר : ע"ב תד"ה ס"ג בקונטרס אע"ג דליכא אלא איסורא . עי' בהר"ן נדרים דף ט"ז ע"א במתני' שבועה לא אוכל לך : בא"ד באיסורא חמיר הוא דאית ליה לר"מ . עי' תשו' רדב"ז סי' י"א דמש"ה בהקדשות לא בעי ת"כ ואהמ"ו זללה"ה כ' בגליון התשו' לתמוה עליו :

דף לז ע"ב גמ' הכא נמי כדרבינא . עי' מה שציינתי בב"ק דף ס"ה ע"ב : שם שכופר בממון שיש עליו עדים חייב . עי' תוס' לעיל ריש דף ל"ג : שם רבי אליעזר גרים הכוי ומיפטי . עי' רש"י סנהדרין ריש דף מ"ו : שם תד"ה ואין (בסופו) כשמחל השעבוד . עי' קצות ריש סי' ל"ט עלה כ"ב סוף ע"ד : שם תד"ה מיעט הא אפי' פרפן פטור . עי' קצות סימן ס"ו ס"ק מ"ג : בא"ד אבל נטלן ופרפן חייב . עי' ש"ך חו"מ סימן שפ"ו ס"ק י"ג ד"ה והכי נמי מוכח להדיא :

דף לח ע"א גמ' רבי שמעון אומר עד שיאמר . עי' מהרי"ט ח"א סי' ס"ח : ע"ב מתני' והסודאה בשוה פרוטה . דברי הר"ן כאן ד"ה גרסי' בשנים אותזין כו' והכתי איכא למידן כו' דהא הוה הודאה בקרקע . מקשים דהא ה"נ הלקוחות לא מחייבי וכמ"ש בעצמו לפני זה ועי' תומים סימן ע"ס סעיף קטן א' :

דף מ ע"א גמ' כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון . עי' סמ"ע חו"מ סי' ע"ס ס"ק כ' ובש"ך סי' פ"א ריש ס"ק כ"ב וסוף ד"ה ומ"ש הרמב"ן ז"ל דמסיק בפרק חזקת הבתים ותוס' כתובות דף פז ע"ב ד"ה ועוד : שם תד"ה בטוענו וזה דוחק לומר שאין שוה פרוטה . משמע דזהו פשיטא להו דחסרון פחות מש"פ לאו חסרון הוא עי' ש"ע חו"מ ריש סי' שמ"ת ובלח"מ פ"ה מאישות הלכה ו' ד"ה ואם קדשה דגם בעבר ולקח פחות מש"פ אם מקפיד עליו א"מ ועי' בהה"ע סימן כ"ח ס"ו בחמ"ח ס"ק ע"ו בשם הריטב"א ומלאה שגנב ממנו שוה פרוטה . ועי' יו"ד סי' רל"ת סעיף י' ובתוס' לעיל סוף דף כ"ז ובח"ר שם ובקצות ריש סי' פ"ח :

דף מא ע"א גמ' דאיכא דררא דממונא . עי' ש"ך סי' פ"ז ס"ק קכ"ה : שם צריך לפורעו בעדים . במהרי"ט ח"א סימן ס' מי שהאמין לחבירו על חשבונו ליתן ככל מה שיאמר אף דא"י והתחייב בדבר שאינו קצוב מ"מ מטעם נאמנות מתחייב וצ"ע מהר"ן כאן שכתב ויש שתמהו כו' נ"ל שאין זו קושי' כו' : שם תד"ה ומאן מאתר שהיו רגילין למסור לו בכל יום . עי' בנימוקי ברים סוגי' דהאי רעיא בשם הרשב"א : ע"ב רש"י ד"ה כיון דקא מודית ודברים שהיו . עי' סימן פ' סמ"ע ס"ק י"ח ובט"ז שם : שם ד"ה כל מלתא שילכך לא שם לבו לזכור . עי' ב"ך סי' ע' ס"ו : שם תד"ה כל האומר . דהא לא קאמר לא לויתי . עי' בב"י חו"מ סי' רכ"ה אות ח' :

דף מב ע"א גמ' מאה כתרי . עי' יבמות דף פ"ח ע"א ד"ה אתא גברא וכתובות דף כ"ב ע"א ד"ה תרי ותרי : שם רש"י ד"ה ההוא בשעת הלואה נאמן . עי' ש"ך סי' ע"א סק"ז : ע"ב גמ' יתומים שאמרו גדולין . עי' ערכין דף כ"ב ע"א . הא שמע אין נפרעים מנכסי יתומים אלא מן הזבורית : שם אבל גבי בריא ודאי חייבינן . עי' ערכין תד"ה אלא הא בדף כ"ג פ"א :

דף מד ע"ב מתני' ותנוני על פנקסו . עי' ש"ך סי' ל"ב ס"ק י"ד ד"ה ולענין מ"ש : שם אומר לו תגלת בי . עי' ש"ך סוף סי' ל"ה ס"ק י"ח ד"ה וכדי לברר עוד : שם תד"ה ורב יוסף . וא"ת דאמרינן . עי' בשער המלך פ"ח מהל' לולב ס"א בהגהת טעם המלך ד"ה ובגוף הדברים וצ"ע ממדרים דף ל"ג ע"ב אבל נכסי בעל אבידה כו' : בא"ד דכמה פעמים שיתעסק בה . עי' ש"ך חו"מ סימן ע"ב ס"ק כ"ה : שם תד"ה כל הנשבעין . תימה דלא חשיב . עי' כתובות דף פ' ע"א ד"ה ישבע עי' בלח"מ פ"ט מטוען ונטען הלכה ה :

דף מה ע"א מתני' ועד אחד מעידה שהי' פרועה . עי' ש"ך חו"מ סי' כ"ח סק"ד וסי' ס"ס סעיף קטן ג' וסי' ע"א סק"ב וסי' שלי"ס ס"א סק"ס : שם והשביעית משמטת את השבועה . עי' בהרא"ש פ' השולח סי' י"ח ובמהרי"ט ח"א סימן ס' דף מ"א ע"ג : שם גמ' אלא בעה"ב טרוד בפועליו . מן דלף טורד . ר"ל תמידי ואינו פוסק : ע"ב גמ' רמי אנפשיה ומידכר . עי' בהר"ן מ"ש על ק' תוס' לעיל דף ל"א ע"ב ד"ה ואין חייבים : שם דאין שכיר משהה שכרו . עי' ב"י חו"מ סי' ס"ז אות כ"ב ז"ל . וכן השכיר דרכו לקבן שכר שנה או שנתים ביד שוכרו ואינו נוגשו לתתן לו והוי כהלואה עד אחר שביעית . ועי' בכ"מ פרק ט' משמיטה הלכה י"א והל' ס' : שם אבל שכרו שלא בעדים . עי' בס' לשון חכמים גבי ולתני מודה ר' יהושע : שם תד"ה אי הכי . אע"ג דאין שייך כאן . עי' תשו' רדב"ז סי' ס"ד :

דף מו ע"א גמ' ואי לא מייתי ראיה פקע . מ"ש הרמב"ן במלחמות דמש"ה ס"ד לומר דפקע וא"ל לשבע שבועת מודה במקצת משום חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין תמה עליו בש"ך סי' פ"ט ס"ק ט' דהא בזמנו עסקינן : שם נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל . עי' ש"ך סי' ע"ב ס"ק ע"א וסי' פ"ט סק"י וצ"ע מדבריו סימן ע"ב ס"ק ק"ט ומ"ש הר"ן סוף סוגיין . משום דליכא מיגו גמור כו' ק"ל הא ברייתא דאומן אוקי כר"י דקגילה ג"כ לא דכיר והוי נמי מגו דהעזה . ועי' לח"מ פרק ה' מטוען ונטען ה"ו ד"ה מכאן עשה כאילו לא ידע דברי הר"ן : שם הא מני רבי יהודה . עי' בנימוקי יוסף בבא בתרא עלה קע"א ע"ב ד"ה גרסינן : ע"ב גמ' שעלתה לו כשיכה בגבו . עי' סנהדרין דף ל"ז ע"ב . כמאן כר"א ובגליון :

דף מז ע"א גמ' שבועת ה' תהיה בין שניהם . עי' קצות סימן ל"ט סק"א עלה כ"ב ד"ב סוף ע"ב : ע"ב גמ' אזכרה לעוקב אחר עוקף . עי' ס' מעין החכמה על מצות בסדר תשר"ק אות זיין :

דף מח ע"א גמ' עבד רב נחמן עובדא יתלוקו . עי' ש"ך סי' ל"ב ס"ק י"ד : שם רש"י ד"ה מאי לאו . כבר לטעיד עם עד אחר . צ"ע בש"ך חו"מ סי' ל"ה סק"א : ע"ב גמ' אלא הכו דלא נוסיף . עי' ש"ך סי' ס"ו ס"ק נ' : שם האי שטרא דיתמי . עי' ש"ך סימן מ"ו ס"ק נ"ט :

הגהות על הרא"ש

פרק ו סי' כו והרמב"ן תירץ ודבריו אין מובנים . עי' ש"ך חו"מ סי' ע"ב ס"ק נ' : בליק

מסכת שבועות

דף ב בפרש"י בד"ה שהן ד' יש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה שבועות הא דלא כו' שהן ד' והואיל ולא מצי כו' כצ"ל: **בד"ה** ידיעות כו' דלא תני נמי ידיעות השבת משום כו' עכ"ל ובתוס' פ"ק דשבת דקדקו נמי אהא דלא תני נמי ידיעות שבועות ונראה דהתוס' דהכא לא נראה להם לדקדק כן להאריך ולמתני ידיעות שבועות דמאי דתני שבועות בקצרה ניחא טפי למשמע בין העלמות ובין הידיעות השבועות אבל ביציאות השבת לא הוה מאריך טפי אי הוה תני ידיעות השבת כדקתני ידיעות הטומאה ובהכי ניחא דמעיקרא דקשיא להו בידיעות הטומאה העלמות הוה ליה למתני כו' דלא קשיא להו הכי ברישא גבי שבועות משום דניחא ליה למתני בקצרה שבועות דמשמע בין העלמות ובין ידיעות וק"ל: **בד"ה** יציאות השבת כו' הכנסה מגלן סברא הוא כו' ואהם אל תכניסו כו' עכ"ל נראה מדבריהם שהוא ע"פ מ"ש בריש שבת דבהכנסה בעי דליהוי במשכן והא דבעי סברא היינו משום מאי דהוה הכנסה במשכן לא נפקא אלא הכנסה דעני ולהכי בעי סברא להכנסה דבעה"ב ע"ש וז"ש אבל תולדות דהוצאה בעי בפ' הזורק או סברא או דליהוי במשכן כגון מכנים כו' דהיינו הכנסת העני מדהוה במשכן וסברא להכנסה דבעה"ב אבל בתוספות דפ' הזורק כתבו דבעי תרתי דהוה במשכן וסברא ע"ש ודו"ק: **ע"ב** בפרש"י בד"ה היאך יקריבו כו' ור"מ דקאמר להא כו' עכ"ל פי' ולא ר' יהודה דלדידיה נמי קשה מיהת היאך נקריב שעיר של יום הכפורים ברגלים וראש חודש מיהו ניחא ליה לר' מאיר להקשות לר"ש הכי בתרתי בשעיר יוה"כ ובשעירי רגלים דלר' יהודה לא קשה אלא משעיר יוה"כ וק"ל: **תוס'** בד"ה חייב על הראש כו' כדאשכחן בפ' ג' נזירים כו' כצ"ל: **בא"ד** כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט וכו' עכ"ל מיהו בהשחתת זקן מלקט ורהיטני נמי שרי כרבנן דר' אליעזר דאל"כ תקשי מזקנו נמי לא אוס שמעינן תער וכמו שכתבו לקמן לר"א ודו"ק: **בא"ד** שיש בו השחתה ומיהו מת"כ דקתני כו' הד"א:

דף ג תוס' בד"ה ועל הזקן כו' בפ' ג' נזירים א' כו' כצ"ל: **בא"ד** המקיף את הקטן חייב דלא מקיש מקיף לניקף וה"ה איפכא כו' דסתמא דתלמודא בפ"ק דב"מ כרב הונא כו' כצ"ל: **בא"ד** דאפילו רב אדא מחייב היכא דניקף בר חיובא כו' ולא פטר אלא היכא דניקף כו' עכ"ל והיינו משום דעיקר חיובא דקרא אניקף כתיב לא תקיפו כו' עיין בתוספות פ' ג' נזירים וק"ל: **בא"ד** מדלא קאמר אים דאמר לקטן או לנכרי אקיף לי גדול כו' עכ"ל נקטו קטן או נכרי ולא ניחא להו למנקט אשה כדנקט התם בפ"ק דמציעא משום דלרב אדא קיימינן וגם אשה עוברת בלאו אם הקיפה לגדול לשיטת רש"י והוס' שם אלא קטן או נכרי הוה ליה למנקט התם לרב אדא אם נאמר דהיכא דמקיף לאו בר חיובא דגם הניקף פטור אבל אם הניקף חייב ניחא דלא יניח הגדול להקיף עלמו וע"ז כתבו דים לדחות דאף אם נאמר לר' אדא דניקף פטור ע"י הקפת נכרי וקטן מ"מ כיון דלרב הונא חייב לא מצי למנקט התם בכה"ג וניחא ליה למנקט אשה המקפת קטן אליבא דרב הונא דהלכתא כוותיה ושוב מצאתי בדברי אבן לב שפי' דברי התוספות בכ"ז קרוב לדברינו שכתבנו ע"ש אך התוס' לקמן כתבו בדיבור זה וגם אין להביא ראיה כו' דכולי עלמא מודו דאסור ע"י אשה ונכרי כו' ויש לדחות כו' היכא דאין שם אשה ונכרי ואין לומר ימתין עד שימצא אשה או נכרי כו' כל דבריהם אלו סותרין דבריהם [דפ' ב'] נזירים דהכא מוכח מדבריהם לרב אדא דאם מותר לגדול להקיף ע"י נכרי ה"נ מותר להקיף ע"י אשה ואינה עוברת בלאו אם הקיפה לגדול וצ"ל לשיטתם דהכא הא דקאמר התם לרב אדא כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב היינו כשמקיף ישנו בהקפה ולא בא לומר אלא כל היכא דניקף לא מיחייב כגון קטן אפי' איתיה המקיף בהקפה לא מיחייב ורב אדא אית ליה נמי דרשה דכל שישנו בהשחתה כו' והני נשי כו' ולפי שיטה זו צ"ל הא דנקטו התוס' קטן ונכרי ולא נקטו אשה כדנקט בפ"ק דמליעא היינו משום דאשה בשיקף לגדול אפילו בלאו איסור הקפה לא שכיחא משום דאסור להשתמש באשה ולכך נקטו קטן ונכרי בשיקף גדול ודו"ק: **בא"ד** אכתי תקשי ליה ולוקמא בגדול ויקיפנו לאו בר חיובא דהא כו' עכ"ל לכאורה ומאי קושיא דאימא דהכי קאמר שמואל באשה וקטן דהיינו שמקיף אשה וקטן והניקף גדול וע"ק ומאי אולמיה ליה לאוקמא במקיף לאו בר חיובא ממה דאוקמא דהניקף לאו בר חיובא ולפי שיטת התוס' דפ' ב' נזירים כמו שכתבנו לעיל דלרב אדא אסור לאשה להקיף את הגדול יתיישב קלת דע"כ הא דקאמר שמואל באשה וקטן היינו ע"כ באשה וקטן הניקף דאשה המקיף לגדול אסור לרב אדא והשתא תקשי להו לרב אדא אם נימא דבנכרי וקטן שרי לגדול להקיף לוקמא בכל מצורע אפילו בגדול הניקף שיקיפנו לאו בר חיובא דהיינו נכרי וקטן אבל לשיטת התוס' דהכא דסבירא ליה דאשה מותרת להקיף הגדול כמו נכרי לא יתיישב בזה וצריך לומר כמו שכתבנו לעיל דע"כ לא איירי באשה המקיף דטפי הוה ליה לאוקמא בנכרי המקיף דלא שכיחא אשה להקיף גדול משום דאסור להשתמש באשה אלא דמיירי באשה וקטן הניקף דשייך בהו מצורע דלא מצי למימר נכרי דלא שייך במצורע והשתא קשיא להו דלוקמא בכל מצורע אפי' בגדול ויקיפנו לאו בר חיובא דהיינו קטן ונכרי ודו"ק: **בד"ה** אי ר' ישמעאל כו' ומיהו מתניתין דפ"ב דקאי כו' משמע קצת דבעי ידיעה גמורה כו' עכ"ל צ"ע לדבריהם דהכא דמאי קשיא להו הכא לפי תירוצם דר"י אית ליה ידיעת רבו ממתניתין דבעי לאוקמא כר"י ומשמע מינה דבעי ידיעה גמורה אמאי לא קשיא להו בפשיטות טפי דהא במסקנא קאמר דרבי קתני לה למתניתין ורבי הא ס"ל דסגי ידיעת רבו ולקמן בפ' ב' כתבו התוס' לתרץ זה ורבי דנקט במתניתין סתם ידיעה אע"ג דלא צריך והמדקדק יכול לפרש כולה מתניתין בידיעת רבו עכ"ל ודו"ק: **בד"ה** מהן לחיוב ס' הוה מצי למפרך מסיפא דמוכח דמתניתין כו' עכ"ל נראה דרצה לומר מסיפא דהכא והיינו באידך פרקא דמוכח ממתניתין התם דכולהו ארבע לענין קרבן א"ק מה שכתבו דהוה מצי למיפרך אשניא דמלקות מסיפא הא פריך ליה תלמודא לקמן ותו ה"ז בעולה ויורד ולפי מה שכתבו התוספות לקמן דלא פריך הכי אלא לר' עקיבא אבל לר' ישמעאל לא קשה מידי דאיירי מתניתין בין לקרבן בין למלקות היה נראה לכאורה דהשתא שניא דמלקות קאי שפיר לר' ישמעאל ול"נ לקמן אלא אמר רב יוסף רבי היא כו' רק רב יוסף אמר רבי היא כו' והא כתבו דאשניא דמלקות גם לר' ישמעאל הוי מצי למפרך מסיפא דהיינו מאידך פרקא כמו שכתבו אבל בכל הספרים כתוב אלא אמר רב יוסף כו' וצ"ל אף שכתבו התוס' דהך קושיא דידיעות לא קשה אלא לר' עקיבא מכל מקום הך קושיא ותו ה"ז בעולה ויורד קשה נמי לר' ישמעאל ולא קאי שניא דמלקות אף לר"י ונראה לפרש דבריהם דהכא דהכי קאמר דלר"י דדחי האי שניא דמלקות משום דקתני גבי ידיעות ה"ז בעולה ויורד הוה מצי למפרך גבי שבועות גופייהו מסיפא דמתניתין באידך פרקא דמוכח דשתים שהן ארבע גבי שבועות לענין קרבן מתנייא ודו"ק: **בא"ד** ואם תאמר בשלמא כי מוקי לה כר' ישמעאל כו' אבל כי מוקי כר' עקיבא אמאי תני ליה כלל כיון דשוגג הוא כו' עכ"ל רלה לומר לר' ישמעאל הוה שפיר שבועות שתים שהן ארבע דהיינו שתים אוכל ולא אוכל בשוגג לענין קרבן והן ד' דהיינו אכלתי ולא אכלתי במזיד לאיסורא אבל לר' עקיבא דלא הוי רק שתים בשוגג דהיינו העלם טומאה ואכל קודש או נכנס למקדש ואם אינו נעלם ממנו הטומאה הרי מזיד הוא ואין זה שתים שהן ארבע אלא הנהו ב' גופייהו דשוגג מזידין הם אלא דכולהו ד' בשוגג מלינן לאשכוחי ואמאי תנו ליה כו' וק"ל: **ע"ב** בד"ה וכדרבא תימה כו' דממלתיה דר"י הוה לקי אפי' באוכל כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דלא ניחא להו לפרש הא דמשני קסבר ר' ישמעאל כפירוש רש"י דקסבר ר' ישמעאל בכל התורה כולה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וא"ל לרבות עכ"ל דאם כן כיון דלא קאי הך דרשה דלשוא שתי פעמים הוה ליה למימר אלא קסבר ר' ישמעאל לאו כו' ומדלא קאמר אלא משמע דקאי הך דרשה והא קשיא להו דאדרבה ממלתיה דר"י לשוא שתי פעמים איכא לרבויי אפילו אוכל ולא אכל אי לאו דר"י סבר כמלתיה דרבא דלא מרבינן מלשוא שתי פעמים אלא לשעבר וממעט אוכל ולא אכל ממלקות אבל לר' ישמעאל דסבר באוכל ולא אכל נמי דלקי כמלתיה דר"י דלשוא שתי פעמים מרבה אפילו אוכל ולא אכל ולית ליה דרשה דרבא למעט אוכל ולא אכל ואם כן לא הוה ליה לאתויי לר' ישמעאל מלתיה דרבא אלא מילתיה והא תירלו דקושטא הוא למאי דמסיק נמי דאוכל ולא אכל דלקי דקסבר לאו שאין בו מעשה לוקין קאי מלתיה דר"י לשוא שתי פעמים לרבות אפילו אוכל ולא אכל ולית ליה מילתיה דרבא למעט אוכל ולא אכל ויש לדקדק לפי דברי התוס' דקאי דרשה דר' יוחנן לשוא שתי פעמים לר' ישמעאל דלוקין באוכל ולא אכל ובעלמא מצי סבר ר' ישמעאל דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה וא"כ מאי מייתי ר' יוחנן מהך סתמא דמותיר בטהור דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה דהא בההיא ר' ישמעאל נמי מודה דאין לוקין ואכתי תקשי ליה סתם מתניתין דהכא דס"ל כר' ישמעאל דלוקין באוכל ולא אכל מרבויא דלשוא שוא שתי פעמים ויש לייש' בדוחק ודו"ק:

דף ד תוס' בד"ה אבל אוכל כו' אי נמי אינו חושש רק למלוא תנא דפליג כו' עכ"ל ר"ל כיון דע"כ פליגי הני משניות קאמר רבי יוחנן מסברא דפליגי בלאו שאין בו מעשה ולא פליגי בהתראת ספק והדר ביה רבי מקמייתא והא קשיא להו ואם תאמר ומגלן דפליגי כלל דלמא מתני' דהכא איירי בזורק כו' דהשתא כ"ע מצי סברי דלוקין על לאו שאין בו מעשה וליכא סתם דס"ל כר"י ותירלו וי"ל דמתני' משמע ליה דאיירי כמתני' דלקמן וכן מייתי לעיל ממתני' דמותיר כו' ואע"ג דהך מתני' דמותיר בטהור לא משמע דמיירי כמתני' דהכא דהא בתרי מסכתות נינהו מ"מ ע"כ מהני ב' משניות דבמסכת זו מוכח דפליגי ודו"ק: **בד"ה** והדר סבר כו' דאי סתם גמור הוא אמאי אילטריך לפסוק כוותיה כו' עכ"ל והכא דאמר ר"י באוכל ולא אכל דאינו לוקה לא תקשי דאי סתם גמור הוא ל"ל למימר הכי דאיכא למימר טעמא דמתני' אתא לאשמועינן דמשום לאו שאין בו מעשה הוא ולא משום התראת ספק כר"ל וק"ל: **בד"ה** ר' עקיבא נמי כו' סבר כרב דימי דאמר בפ"ג אכלתי ולא אכלתי כו' עכ"ל וב' שהן ד' לרב דימי לא מהפרש למלקות דלא מפרשי טפי הני מהני לענין מלקות כמ"ש התוספות לעיל אלא מתפרש שפיר לקרבן לר' עקיבא דמתניתין איירי נמי לקרבן ומפרשי טפי להבא מלשעבר אך ק"ק לרב דימי מגלן דלוקין באוכל ולא אכל דנפקא ליה מלא תשבעו לשקר וה"ל לאו שאין בו מעשה ואין לוקין לר"ע וליכא למימר דאית ליה נמי דרשה לשוא ב' פעמים ומקרי לה אם אינו ענין לאכלתי ולא אכלתי תנהו ענין לאוכל ולא אכל דא"כ היינו תירולא שכתבו בתר הכי ולמאי דפרישית לעיל כו' וליכא למימר נמי דיליף ליה משוא ושקר א' הן כמו שלוקין על שוא דהיינו אכלתי ולא אכלתי כך לוקין על אוכל ולא אכל דא"כ לא הוה הולרך תלמודא לקמן בפ"ג להגיה לרב דימי הברייתא אלא אימא כשם שלוקה על שקר לוקה על שוא וכ"כ התוספות לקמן פ"ג דרב דימי לית ליה הני דרשות מיהו י"ל דודאי רב דימי ע"כ דלא מצי למימר הכי דכשם שלוקין על שוא דהיינו אכלתי ולא אכלתי כך לוקין על שקר שאוכל ולא אכל דהא משמיה דר' יוחנן קאמר לה ור' יוחנן סבר בהדיא דאין לוקין על שאוכל ולא אכל ועוד יתפרש בזה לקמן אבל לר' עקיבא שפיר מלינן למימר כרב דימי ולוקה נמי באוכל ולא אכל מהך דרשה דבדיבור אחד נאמרו וכשם שלוקה על שוא אכלתי ולא אכלתי כך לוקה על שקר שאוכל ולא אכל ועוד נראה דלרב דימי בפשיטות ילפינן בלאו הא דשוא ושקר אחד הן דלוקה באוכל ולא אכל דלמה יגרע מאכלתי ולא אכלתי דכולהו לאו שאין בו מעשה הוא ועוד דמאכלתי ולא אכלתי וממוליא שם רע איכא למילף בכל התורה דלוקין על לאו שאין בו מעשה מה שאין כן לרבא דאיכא מיעוטא דלא נילקי באוכל ולא אכל דשבועת שקר דומיא דשוא מה שוא לשעבר כו' ודו"ק: **ע"ב** בפירוש רש"י בד"ה ונעלם הרי כו' וידיעה בסוף לא צריך קרא כו' עכ"ל כל"ל והא דקאמר ליה רבי א"ל רלה לומר דאינו צריך להוליא והוא ידע ממשמעותיה להטילו בין תרי ונעלם אלא והוא ידע היינו ידיעה בתרייתא כפשטיה וידיעה קמייתא איכא למילף נמי מגופיה ונעלם מכלל דידע ומהרש"ל דחק בזה לאין לורך ע"ש ודו"ק: **תוס'** בד"ה ונעלם ונעלם כו' וקשה הרבה לפירושו א' דמאי אילטריך כו' ועוד דפי' כו' עכ"ל ע"ש ומלשון רש"י שכתב ואידך קרא יתירה הוא לדרשה הטל כו' נראה לכאורה דהיינו אידך ונעלם קרא יתירה הוא למדרש להטיל והוא ידע בין

חכמת שלמה

דף ב ע"א רש"י בד"ה שתים כתיבי כו' אן ולאו ולהכא דלהרע כו' כצ"ל: **בד"ה** וידיעה בסוף כו' וילא ונודע לו כו' כצ"ל: **בד"ה** אף חילון כו' ידיעה ומאי ניהו כו' כצ"ל:

דף ג ע"ב רש"י בד"ה וכדרבא כלומר כו' כדרבא דבפ"ג אמרינן כו' השוא שבועות שקר כו' לשעבר נשבע לשנות כו' כצ"ל וסד"א: **בד"ה** קשיא הך כו' לא תאמר לעשות את כל דברי וגו' כו' כצ"ל: **בד"ה** המותיר בטהור כו' הארבעים המותיר כו' כצ"ל: **בד"ה** אחר לא תעשה אם תותיר ועברת על לאו כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה כדרבא כו' דממילתא דר' יוחנן כו' וכ"ב פי' מן דרש שלו אבל ר' יוחנן גופיה בע"כ לא ס"ל הכי דהא אמר להדיא הכא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וכדפריך התם ומש"ה הולרך רבא לשם להרולי בפירוש רבתה התורה כו' ודו"ק: **בד"ה** א"ה כו' ולמאי דפרישית דדוקא כו' כצ"ל:

דף ד ע"א גמ' אלא כדי טעמא דנפשי' מפרש דהשתא דאית ליה טעמא דנפשיה דתניא כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ומשני כו' לן לר"ע כו' הד"א: **בד"ה** א"ה כו' ונעלמו הכי תנן כו' הד"א: **בד"ה** אלא אמר וכו' והאיכא דתנאי וה"ג כו' הד"א: **ע"ב גמ'** ל"א עד סברא הוא כל זה נמחק וכ"ב ס"א אינו: **שם** ומיעוטי רבנן דרשי כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ונעלם שני כו' וידיעה בסוף לא נריכה

כו' הד"א וכ"ב עד כאן שייך להיפוך הדף ונכתב עוד בגדו יש מקשים לפרש"י מהו אינו נריך דקאמר ר' הלא ר"ע נמי לא דריש שניהם לידיעה קמייתא ולידיעה בתרייתא וממד ונעלם והוא ידע יליף ואדרבה רבי יותר נריך מר"ע שהרי ר' נריך ונעלם וגם והוא ידע משא"כ לר"ע דונעלם אתא לגופיה ועיקרא מוהוא ידע יליף כדפרישית בהגה' תוס' וכ"ל דהכי פריך רבי אומר לא נריך קרא כוליה לגופיה כמו שדרש ר"ע ואף שר"ע נמי דריש מיתורא למעוטי טומאת מקדש כו' מ"מ מאחר שני' והוא טמא להדיא בקרא נראה כאילו דריש לגופיה ומ"מ איהו דלא נריך קרא להכי אלא אדרבה לרבוי' אתא טומאת מקדש ודו"ק [עיין במהרש"א]: **תוס'** בד"ה ונעלם ונעלם כו' דמהי תיתי דאלטריך קרא למיפטריה ותדע דהא כו' כצ"ל וכ"ב פי' דע"כ לר"ע האי ונעלם בתרא לגופא אתא דהא מונעלם לא שמעינן ידיעה אלא לר' דדריש ונעלם מכלל שידע ור"ע לא דריש הלא ונעלם והוא ידע ועיקרו מוהוא ידע קדריש כו' דלידיעה בתרייתא לא נריכי קרא ולא כתבה התורה ונעלם בתרא אלא לגופיה וממילא כאי ונעלם קמא מיותר ואתא לדרשה למעוטי העלם מקדש כו' וק"ל: **בד"ה** לר"ע כו' בפרט וכלל ופרט כ"ב פירש פרט וכלל ופרט הוי כמו כלל ופרט וכלל וכן איתא להדיא בפי' ג' מיניב: **בד"ה** בכל פודין כו' ומפרש היכא דליכא אלא ה' סלעים כ"ע סברי דהוא קדיש דמלוא דגופה

הרי ונעלם כו' כפרש"י דהשתא יתיישבו כל קושיות התוס' דונעלם קמא לגופיה וממילא אימעוט מנייהו העלם מקדש דמהי תיתי לחייבו ולידיעה בתרייתא ודאי אורחא דקרא הוא בעלמא אלא דהכא ע"כ דאתי לידיעה קמייתא מיתורא דונעלם דהטל והוא ידע כו' והשתא הך דספ"ב נמי דמשמע דר' עקיבא דבעי ידיעה בתחלה מונעלם יתירה הוא ניחא אבל התוספות לא הביאו פרש"י כך דמשמע להו מפירושו דונעלם קמא יתירה למעט העלם מקדש אבל ונעלם בתרא לגופיה ומה שכתב רש"י ואידך קרא יתירה הוא לא קאי אונעלם אלא והוא ידע קרא יתירה הוא משום דידיעה בתרייתא לא צריך קרא ולכך הקשו התוס' שפיר מה שהקשו ודו"ק: **בד"ה** דתניא מרלע כו' של עץ ושל אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ור"י כו' עכ"ל הסוגיא התם ליתא הכי דאיכא ברייתא התם דפליגי בשל בעץ ואבר וגיסטרון וכולי עלמא אית להו כלל ופרט דמ"ס מה הפרט מפורש דבר מהכות כו' ומ"ס מה הפרט מפורש דבר חשוב אבל בשל עץ כולי עלמא פוסל ומסיק דשמי הך ברייתא מקמי הך דתניא דבשל בעץ ואבר וגיסטרון כולי עלמא מודו דכשר ולא פליגי בשל עץ ומר דרש כלל ופרט ומר דריש רבוי ומיעוט ודו"ק:

דף ה תוס' בד"ה ונעלם מעיני כו' אבל מ"מ קשה אמאי חשיב ליה אין מנוקה אם לא בא כו' עכ"ל ר"ל דאיך שיהיה הפירוש מכל מקום אכתי קשה אמאי חשיב ליה אין [מנוקה] משום שהיתה העלמה אחר הידיעה דאימא שלא בא עליה בעלה משנסתרה והא תירצו כיון שהכא מוכח שלא הקפיד כו' וק"ל: **בד"ה** שתים שהן ד' כו' וריב"א פי' שתים כו' כתב מהרש"ל לאו משום קושיא שהקשו התוס' לעיל דהא ריב"א ל"ג לאלתר וסבר שאף לפירושו קשה כדלקמן אלא שכך נראה לו הפירוש וק"ל עכ"ל והוא דחוק בדברי התוס' ואין להאריך בהם כי נראה מדבריו שהוא הבין דברי התוס' בדרך אחר אבל הנראה לנו מדבריהם דהא דל"ג ריב"א לקמן לאלתר היינו משום קושיא דלא הוה אצטריך ליה להגמרא לאתויי הא דמפרש ליה התם הכי לאלתר במתני' דמיירי נמי בהכנסה אלא דע"כ איירי נמי בהכנסה דלא מצינו לאשכוחי שנים שהן ארבע בלא הכנסה וכתבו התוס' עליו דגרסינן מלת לאלתר שפיר דלפי מה שפירשו דמשכחת כל הח' בהוצאות ליכא לאוכחי דאיירי נמי בהכנסה אלא מדמפרש התם במתני' הכנסה לאלתר אבל הכא מה שהקשו לעיל לפירוש הקונטרס דהכא היינו דאי נמי ל"ג לאלתר כפריב"א לקמן לא איצטריך ליה להגמודא כלל לקמן לאוכחי דמיירי בהכנסה מדלא מצינו לאשכוחי ב' שהן ד' בלא הכנסות כפריב"א לקמן אלא בפשיטות טפי הוה ליה לאוכחי דמיירי בהכנסה מלישנא דפנים דהיינו הכנסה וזה נ"ל ברור בדברי התוספות ואין להאריך בראיות ודו"ק: **בא"ד** ועי"ל ב' שהן ארבע בפנים היינו חיוב שחייב ומביא קרבן כו' עכ"ל גם בזה כתב מהרש"ל פירוש לפי פרש"י של כאן שלא חש לקושיא דלעיל אם כן מגופה דמתניתין כו' ולא הוה צריך לתרץ וקמפרש לאלתר כו' עכ"ל עיין שם והוא לפי הבנתו נדחק גם כאן בדבריהם ואינו כן דקושיא דלעיל לפירוש רש"י של כאן לאו מדהוצרך לתרץ וקמפרש לאלתר דאי נמי לא גרסי' לאלתר כפריב"א לקמן קשה להו לפירוש רש"י כאן דבפשיטות מלישנא דבפנים הוה ליה לאוכחי דאיירי בהכנסה כמו שכתבו לעיל והך קושיא לפירוש זה דבפנים היינו חיוב קרבן בפנים לא קשה דלא מצי לאוכחי דאיירי בהכנסה אלא מדלא מצי לאשכוחי ב' שהן ארבע בלא הכנסות כפירוש ריב"א לקמן מיהו הא ודאי קשה לפירוש זה דבפנים היינו קרבן פנים ע"כ דכולהו בהוצאות לא משכחת להו ואמאי לא פריך אהך דשבת והא יציאות קתני כמו שכתבו התוס' לקמן דהא בלא לאלתר מוכח שפיר דלא מצינו קרבן פנים בב' שהן ארבע ביציאות בלא הכנסות ויש ליישב דהך פירוש נמי דבפנים היינו קרבן פנים מצי איירי ביציאות שחייב ב' קרבנות על יציאות שנים שהן ד' דהיינו יציאה אחת כשבעל הבית פושט ידו לחוץ ומניח ליד העני הרי ב' יציאות א' לעני פטור ומותר ואחד לבעה"ב חייב חטאת ויציאה שנית שפושט עני ידו לפנים ונוטל מתוך ידו של בעל הבית הרי ב' יציאות אחד לבעל הבית פטור ומותר ואחד לעני חייב חטאת הרי ב' יציאות שהן ד' עם הפטור ומותר וקרי להו בפנים שחייבים על הד' יציאות ב' קרבנות ודו"ק: **בד"ה** ומאי שנא הכא כו' והר"ס פירש משום דומיא דמראות נגעים אין לו להניח מלפרש דיני שבת כו' עכ"ל יש לדקדק לפירושו לעיל דבעי למימר בשבועות מהן לחיוב ומהן לפטור מאי פריך והא דומיא דמראות נגעים קתני הא הכא נמי שבועות עיקר ולמה לו להניחו מלפרשו וי"ל דהתם הכי פריך והא דומיא דמראות נגעים כו' ומראות נגעים איתו עיקר ולא הוה ליה למתני כלל הכא כיון דלא הויא דומיא דשבועות שהוא עיקר אבל הכא גבי שבת אי הוה נמי עיקר אין לו להניחו משום מראות נגעים ומיהו מראות נגעים שפיר הוה מתני ליה דהא שפיר הוא דומיא דשבועות וק"ל: **בד"ה** והא יציאות כו' דמשכחת כל הח' בהוצאות עכ"ל ע"ש ברים פ"ק דשבת וק"ל: **ע"ב** בד"ה וקמפרש כו' דבלא לאלתר מוכח שפיר דלא מצינו לאשכוחי כו' עכ"ל רצה לומר מלת לאלתר לא גרסינן דבלאו הכי שמפרש לה התם לאלתר כילד העני עומד בחוץ כו' ונתן בתוך ידו של בעל הבית דהיינו הכנסה כפירוש רש"י מוכח שפיר דלא מצינו לאשכוחי ב' כו' והיינו דקאמר וקמפרש לה הכנסה רצה לומר דע"כ הכי מתפרש כיון דלא מצינו לאשכוחי ב' שהן ד' בלא הכנסות והא כתבי התוס' ומיהו לפי מה דפירש לעיל דהיינו הפי' דלעיל דמשכחת כל הח' בהוצאות גרסינן מלת לאלתר שפיר וכפרש"י דמפרש ליה התם כילד העני כו' דהיינו הכנסה דבלאו הכי לא מוכח דמיירי בהכנסה וק"ל: **בד"ה** רבא אמר רשויות קתני פירש בקונטרס יציאות שבת ב' כלומר ב' רשויות כו' עכ"ל ר"ל פ"ה דרפ"ק דשבת ועיין שם גם בתוס' וק"ל: **בד"ה** ב' שהן ארבע בהרת כו' איך היינו מחלקין אותן לד' מראות כו' עכ"ל ר"ל דהא אין ביניהם שאר מראות ניחא כיון דיאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרף ויפרשו בו דמצטרפין הסמוכים זה לזה במעלה אחת כמ"ש התוספות לקמן הרי ידענו דסיד אינו מצטרף לשלג דהוי ב' מעלות אבל השתא דהרבה מראות ביניהם המתחלקים לד' מראות הרי אם לא מנאן לד' מראות מי יודע סדר נרופן לחלקם לד' מראות ויאמרו בכל ע"ב מראות שלא יצטרף כ"א רק למעלה אחת ממנו א"כ מי יודע חלקי מראות של צמר וסיד דשל צמר מצטרפין לשלג ושל סיד אין מצטרפין ומיהו ע"כ הא לא קשיא להו דא"כ גם בתר דמנאן תקשי להו הכי מי יודע חלקי מראות של צמר או של סיד ודו"ק: **בד"ה** שאת כצמר כו' דאין סברא כו' שתהיה תולדת שאת לבנה מתולדה דבהרת כו' עכ"ל אבל הא לא קשה להו שתהיה תולדת שאת שהיא צמר נקי יותר לבנה משאת גופה שהוא קרום בילה דיש לומר דסימן טומאה של בהרת לבנה וסימן טומאה של שאת שחורה כדלקמן שאת גבוה כמראה חמה עמוקה כו' אבל הא ודאי אין סברא שתהיה התולדה של סימן השחורה שהיא שאת יותר לבנה מתולדת הבהרת שסימנה לבנה מכוון ועיין בזה בפי' הר"ש בסדר המשנה ודו"ק: **בד"ה** טיהרת סיד כו' ורבי עקיבא דקתני זו למעלה מזו לא שיצטרף הסיד עם הצמר כו' עכ"ל מיהו למאי דבעי למימר דשמעינן ליה לר"ע דאמר זו למעלה מזו מהך דיאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה ופירושו דמצטרפין זה לזה הסמוכים במעלה אחת ליכא למימר הכי אלא שאין לחוש כיון דלא קאי הכי ודו"ק: **בד"ה** אי הכי כו' פירוש אא"ב דמתני' דלא כר"ע שפיר והר"ס כו' עכ"ל לפירוש קמא אין זה דרך התלמוד לומר בכה"ג אי הכי דאדרבה דהכי נמי מסתברא הוה ליה למימר ולפירוש הר"ס ניחא הא אבל מ"מ אין זה ממש [א] כשאר אי הכי שבתלמוד שבא לדחות סברת המתרץ וכאן לא נדחה סברתו בהא אלא דקאמר דמקרום נמי תוכיח סברתך ויש ליישב דהכי קאמר כיון דלא הוכחת סברתך נמי מקרום ע"כ דאית לך נמי דר"ע אתי לאוסופי כו' אם כן מסיד נמי לא תוכיח מידי ומתרץ האי מאי כו' ועוד יש לומר לפירוש הר"ס הכי קאמר דלדידך דסבירא לך דלרבי עקיבא לעולם לא מצטרפין אלא עם הסמוכה תקשי לך קרום אי נמי דמתני' דלא כר' עקיבא דבהדי מאן קרום ליצטרפי' דשאת אינה סמוכה לה ובהדי סיד הרי לאו בת מינה הוא ואף אם סמוכה לה לא תצטרף אף לרבי עקיבא דאבות הסמוכים שני מינים נצטרפים מרבויא דוהיה וכן סיד מצטרף לשאת כיון שהוא אב הסמוכה לה ומרבינן טפילה לשאת דהיינו סיד הסמוכה לה אבל התולדות ב' מינים ודאי דלא יצטרפו דליכא רבויא ומתרץ האי מאי כו' והשתא הוי האי אי הכי ככל שאר אי הכי שבתלמוד ודברי מהר"ר יוסף אבן לב אינן מבוררין לי בזה וק"ל:

דף ו בפירוש רש"י בד"ה ש"מ שמיע ליה כו' דהא ליכא למימר דשמיע ליה מינה דשתיהם תולדה לשתיהם כו' עכ"ל ר"ל דע"כ לא שמיע ליה הכי דאין זה כסדר מעלות ולא מן המקרא מריבוי דספחת לרבות שניהן לשניהן וק"ל: **בד"ה** שבזה ושבזה כו' פתיכת אודם שבהם נכרת במקום אחד כגון טיפת חלב כו' עכ"ל נקט כגון טיפת חלב משום דר"ח קאמר משל דרבי עקיבא לדם בחלב דהיינו באותו מקום אחד מן הנגע שהוא פתוך הוא כטפת דם בחלב שאינו לא אדום ולא לבן אלא כיין המזוג כדנקט ר"ע במלתיה אבל סביבותיו של הנגע במקום שאינו פתוך הוא לבן דהא קרא ליה בהרת אדמדם דהיינו במקום שאינו פתוך הוי בהרת וק"ל: **בד"ה** אלא שאדמימותו כו' ומדקתני הכא בסיפא שמנינן לרישא דשבזה ושבזה כו' עכ"ל משמע ליה טפי להוכיח מרישא דהך סדר משנתן אפילו בפתוך שלא פירשו בו כהאי לישנא דשבזה ובזה דסיד אחר שלג וק"ל: תוס' בד"ה אע"ג דמינתתא כו' והא דקאמר האי לאו בת מינה הוא היינו אם מתניתין כו' עכ"ל רצה לומר דלא תקשי לן לעיל האי לאו בת מינה הוא ולא תצטרף סיד עם השאת משום דלאו תולדה דידיה הוא אלא אם נתני' אתי' כרבי עקיבא דסדר משנתן שלג וסיד אבל לפום סברא דהשתא דמתני' לא אתיא כר' עקיבא וסדר משנתו סיד אחר שאת לא תקשי לן האי לאו בת מינה הוא ומצטרפת שפיר סיד עם השאת אע"ג דלאו תולדה דידיה הוא כפירוש התוס' ודברי מהר"ר יוסף אבן לב בזה וגם בשאר סוגיא דשמעתין אינן מבוררין ואין להאריך בהם וק"ל: **ע"ב** בד"ה לא הזהיר כו' ויתכן פ"ה להוות תנא כו' אשר יטהר עד דמייתי כפרה כו' עכ"ל מיהו רש"י גופיה לקמן נקט ליה האי קרא דלא יאכל בקדשים דהוי נמי לאו לתרומה ותרומה בכלל קודש הוא ואע"ג דעד אשר יטהר עד דמייתי כפרה משמע לענין קדשים מ"מ לענין תרומה לא מיירי בהכי ומיהו קצת קשה לפירוש רש"י דמשמע לקמן דסוגיא דשמעתין סבירא ליה דבין אזהרת קודש ובין אזהרת תרומה מבכל קודש לא תגע יליף לה כמ"ש התוס' לקמן ע"פ ת"כ והו"ק:

ח"א דף ו ע"ב דכתיב ותאכל כל ארעא וגו' אר"י זו רומי כו'. דשבור מלכא מלך פרס שהיה שנדמה בנבואת דניאל לדוב וכתיב ביה אכלי בשר שגיא אבל ברומי שהוא מתלטות וכו' כתיב ותאכל כל ארעא וגו' והוא כתז שנדמה לחזיר היער שסובב בארץ כאילו אוכל הארץ כמ"ש יכרסמנה חזיר וגו' ות"י יטובריניה · ואמר ר' תנא ע"פ שילא שבעה בכל העולם ועיין במה שכתבנו בפ"ק דב"ק בזה וק"ל

דף ז גמרא אי הכי תרומה נמי כו' הא מיעט רחמנא בה כו' יש מקשים בזה דהיאך בעי למימר תרומה נמי דאם כן ג"ש דרבי ל"ל דלא לכתביה ואנן ילפינן כולה במה מצינו וא"כ מדאצטריך ג"ש דר' ע"כ דמיעט תרומה או מקדש ובה ל"ל ויש לומר דמדאצטריך ג"ש דרבי לא הוה ממעטינן אלא טמא ששימש אבל מקדש ותרומה הוה ילפינן בהיקש אי לאו מיעוטא דבה ועיין עוד לקמן בזה וק"ל: תוס' בד"ה אתיא טומאה כו' וא"ת אמאי אצטריך גזירה שוה דרבי כו' עכ"ל קושיתם לפי סוגיא דשמעתי' דסבירא ליה כת"ק דמוקי קרא דבכל קודש לא תגע ואל המקדש גו' בין בקודש בין בתרומה אבל לר' יוחנן דמוקי ליה בתרומה גרידא לא קשיא להו מידי דודאי איצטריך גזירה שוה דרבי ולר"י הא דקאמר תלמודא בה ל"ל ל"ל כפרש"י דמהיכי תיתי לחובא בתרומה דמהני לא אתי שכן כרת עכ"ל מיהו ק"ק דאימא דאיצטריך לאפוקי היקשא דתרומה למקדש ודו"ק: **ע"ב** בא"ד אבל אי לאו ג"ש דרבי כו' אלא אדרבה הוה ממעטינן ליה מכי ינע ובה אתא למעוטי תרומה כו' עכ"ל גם בכאן מקשה אבן לב דמדאיצטריך ג"ש דטומאתו נמי הוה ממעטינן תרומה דאם לא כן לא איצטריך ג"ש דטומאתו ואנו נילף כולהו במה מצינו וא"כ לא איצטריך בה למעט תרומה אלא דאתא לרבות נבילת עוף טהור וכבר כתבנו בזה דמדאיצטריך ג"ש לא הוה ממעטינן אלא טמא ששימש דלא נילף ליה נמי במה מצינו ולא הוה ממעטינן תרומה דאיתקש ולכך איצטריך בה למעט תרומה אבל השתא דאיצטריך גזירה שוה דרבי ע"כ דלית לן למילף מהיקשא ואימעיט תרומה ולא איצטריך בה אלא לרבות נבלת עוף טהור ועוד נראה לי בזה דודאי אין ג"ש למחצה ובהך גזירה שוה דטומאתו ידע התלמודא דאתא נמי למלתא אחריתא ומדאיצטריך לית לן למעוטי תרומה אלא מבה ודקאמרי התוספות ואיצטריך ג"ש לאפוקי תרומה היינו דהתלמוד שהביאה היינו לאפוקי תרומה אבל רבי דנקט הך ג"ש דבהמה טמאה להך מלתא דהכא ע"כ דידע דלא אתא אלא להך מלתא וכילף מיניה שפיר מדאיצטריך למעט תרומה ובה לרבות נבלת עוף טהור ודו"ק: **בא"ד** ומיהו תימה ל"ל ג"ש דרבי תיפוק ליה מג"ש דטומאה דלענין קודש כו' עכ"ל הך קושיא לר"י דדריש בהדיא הך ג"ש דטומאתו דהתם לענין קודש אבל לת"ק

תפארת שמואל [א] בתוס' ד"ה א"ה כו' כתב הרב מהרש"א ז"ל אין זה ממש כשאר א"ה שבתלמוד ולא ידעתי מה דחקו לומר דלנשין זה לא הוי כשאר א"ה שבתלמוד · ונ"ל דה"פ דהתוס' נמשכין ע"פ פירושם שלמעלה דהקשו דנימא בפשיטות מתני' דלא כר"ע וכו' ועפ"ז כתבו בכאן א"ה דסתמא דמתניתין דלא כר"ע ולא הוי מסיק בדבריו דאי כר"ע א"כ טיהרת סיד וכו' ה"א דכוונתו הוא דלא כר"ע משום סיד וקרום וכעין מ"ש לעיל אבל השתא דפרשת כוונתך דהא דאתיא דלא כר"ע הוא משום דא"כ טיהרת סיד ולא פרשת בדבריך קרום א"כ קשה קרום בילה נמי לא פירשת דהקשי לך וק"ל:

חכמת שלמה

דגופא עדיף כי פליגי כגון דאיכא חמש בני חורין וחמש משועבדים ור' יהודה סבר מלוה כו' הנך משועבדים כו' לאו כו' כצ"ל: **בד"ה** דתניא מרלע כו' ושל גיסטרון נ"ב פי' הנתוך העשוי בכל מיני מתכת:

דף ה ע"א גמ' יציאות ויציאות תרתי כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ידיעת בית רבו כו' נגוס על לבו בנגומא שנוס ידיעה כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה ונעלם כו' בפ"ב דסוטה ואמרי' כו' כצ"ל: **בד"ה** שתים שהן כו' שהן ד' בפנים כו' · נ"ב פי' הוה ליה לאוכוחי מלישנא דפנים ודו"ק: **בא"ד** וריב"א פי' שתים כו' כצ"ל ונ"ב לאו משום קושיא שהקשו התוספות לעיל דהא ריב"א לא גרס לאלתר וסבר שאף לפירושו קשה כדלקמן אלא שכך נראה לו הפי' וק"ל [עיין במהרש"א]: **בא"ד** ועוד י"ל שתים שהן ד' כו' נ"ב פי' לפי פרש"י של כאן שלא חש לקושיא שהקשו לעיל א"כ מגופא דמתני' הוה ליה לאוכוחי כו' ולא הוה צריך לתרץ וקמפרש לאלתר כו' א"כ לפי זה עוד יש לפרש כו' ודו"ק [עיין במהרש"א]: **ע"ב** רש"י בד"ה שגייה לה כו' הלבן והגבוה נאב כו' כצ"ל: **בד"ה** דאי ר"ע כו' למעלה מזו ונשנו כסדר כו' כצ"ל: **בר"ה** קרום של בילה כו' לא קשיא ליה בהדי כו' כצ"ל:

דף ו ע"א רש"י בד"ה אמר לו כו' משנתן וכן דרך כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה של נמר דיהה הימנה כו' כצ"ל: **בד"ה** תרומה אם כו' דהלא קדשים עד דמייתי כפרה נ"ב פי' אם יהיה טומאה שמביאין עליה קרבן כגון טומאת זב וזבה ובודאי מש"ה כתב קרא ובא השמש וטהר לאשמועינן דאפילו בטומאה שמביאין עליה קרבן אפ"ה בתרומה אינו מעכב וק"ל:

דף ז ע"א רש"י בד"ה אינה תרומה כו' עד מלאת ימיה שמביאה למחר כפרתה הס"ד ונ"ב פי' עד מלאת ימיה דהיינו שמונים לנקבה וארבעים לזכר שלמחרתו מחויבת להביא קרבן אבל מ"מ תרומה אוכלת אחר מלאת ימיה קודם הבאת קרבן וק"ל: **בד"ה** הואיל כו' וחטאות הפנימיות כו' העלם דבר

הא"ל למימר דלא דריש לה לענין קודש ומתיא טומאתו דהתם לשום דרשא אחרינא כמ"ש התוספות גבי טומאה דתרומה ודו"ק: בד"ה יש לי בענין כו' וליכא למימר דהכי קאמר יש לי להביא אחת משלש טומאות דאם כן כו' עכ"ל לשון דאם כן הוא מגומגם ויש להגיה דאכתי במקום דא"כ וק"ל: בד"ה אי בשוגג כו' ואם תאמר וטקי כגון דאתיידע ליה סמוך כו' עכ"ל לכאורה קשה ודקארי לה מאי קארי לה הכא דהא כבר כתבו הא דפשיטא ליה הכא דלא מכפר אבר קרבן דסמיך אסיפא דברייתא ומוקמי לה לקמן דלא תלי ליה אפי' באתיידע סמוך לשקיעת החמה ויש ליישב דודאי מעיקרא דלא אסקי אדעתייהו למילף מטעיר המשתלח דלא תלי אבר קרבן לא הוה פסיקא להו דסמיך המקשה דפשיטא ליה דלא תלי אבר קרבן הלא משום דסמיך אסיפא אבל השתא איכא למימר דסמוך המקשה אקל וחומר דשעיר המשתלח ולא אסיפא ומש"ה הקשו ואם תאמר וטקי כגון דאתיידע כו' דבשעיר המשתלח כה"ג תולה כמו שכתבו התוספות לקמן ותירצו דסמיך המקשה אסיפא ולא אשעיר המשתלח ובאבן ל"ב האריך בזה לאין צורך וק"ל: בד"ה במזיד ולא כו' אין לחוש כיון דתלי נמי אטומאת מקדש כו' עכ"ל נקטי במלתייהו טומאת מקדש וקדשיו משום דלפי האמת איירי בהכי מיהו למאי דבעי למימר דאיירי נמי בשלש טומאות הוה מלי למפרך דאין לחוש דלא אתי לכלל חטאת בש"ד כיון דאתי לכלל חטאת בע"ז וג"ע בשוגג ולא אתיידע וק"ל: בא"ד וא"ת והיאך אפשר לאוקמא במזיד כו' דהיינו אין בה ויש בה כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דלא משכחת כו' באין בה ויש בה משום דבע"ז וג"ע וש"ד הוה בר קרבן אך יש לדקדק בדבריהם דמהיכא פסיקא להו השתא דמיירי כפרת חיצון באין בה ויש בה דאי משום היקשא דמהני' על מה שזה מכפר זה מכפר דהא השתא דאוקמא הפנימי במזיד היינו בים בה ויש בה ולא הוי דומה ממש מיהו איכא לאשכוחי במזיד נמי בים בה ואין בה שסכת על שעבד ע"ז וג"ע וש"ד במזיד והוי שפיר דומה כדקתני במתניתין מיהו קשה דטפי הוה ליה להקשות היאך אפשר לאוקמא בשוגג ולא אתיידע בע"ז דהיינו אין בה ואין בה וכפרת החיצון לא הוי דומה לו דמיירי באין בה ויש בה ועוד נראה דפסיקא להו דע"כ איירי החיצון באין בה ויש בה בע"ז וג"ע וש"ד דבמזיד בים בה ואין בה וכן יש בה ויש בה הרי הפנימי מכפר ובאין בה ואין בה שעירי רגלים וראש חודש מכפר מדכתיב לה' שאין מכיר בו אלא ה' וא"כ ע"כ החיצון אינו מכפר רק באין בה ויש בה והא לא משכחת לה בשאר עבירות דהוי בר קרבן והא תירצו דאין לחוש כיון דבטומאת מקדש וקדשיו ניחא דאיירי באין בה ויש בה דאינו בר קרבן אבל אי מיירי הפנימי בשוגג ולא אתיידע מלי איירי החיצון בים בה ויש בה או יש בה ואין בה דהוי מזיד בע"ז ג"ע ש"ד מיהו קשה איך סיהיה אמאי לא תקשי להו למאי דבעי למימר דהפנימי מכפר בע"ז וג"ע וש"ד שוגג ולא אתיידע דהיינו דאין בה ואין בה הא שעירי רגלים וראש חודש מכפרים על זה מדכתיב לה' חטאת מי שאין מכיר בו אלא ה' ודוחק לחלק בין ע"ז ג"ע וש"ד ושאר עבירות ודו"ק: בד"ה בשוגג ולא כו' ואם תאמר והמקשה מה היה סבור כו' ויש לומר דמטומאה כו' אתי שפיר דאיכא לאוקמא במזיד כו' עכ"ל ל"ע דהאכתי המקשה היאך היה סבור לפרש סיפא דברייתא ומנין ליש בה ידיעה כו' תלמוד לומר לכל חטאת דהיינו לכלל חטאת וע"כ דהיינו בשוגג ולא אתיידע בטומאה וקודש ויש לפרש בדוחק גם הסיפא דמיירי במזיד וטוב מלאתי בתשובת ר"ש מידינא בסי' רמ"ס שהקשה כזה ודו"ק:

דף ח בד"ה ואימא יולדת כו' מכל מקום עיקרו אינו אלא להכשיר בקדשים אבל קשה מאי פריך דאי פריך כו' עכ"ל דבריהם צריכין ביאור ונראה לי לפרש דבריהם דלפרש"י דאיירי הכא בקרבן יולדת ומצורע ונזיר דהשתא ע"כ תקשי לן מאי פריך מנייהו הא בר קרבן הוא וע"כ אית לן למימר אפילו לרבי [שמעון] דעיקרו אינו אלא להכשיר בקדשים ולא על חטא והא קשיא להו דאי פריך שלא תצטרך להביא קרבן כלל דהיינו כפירוש רש"י הכא וכפירושו התם פ"ב דתמורה הוה ליה לשנויי נמי הכא כדמשני התם ביולדת ובנזיר לרבי [שמעון] וה"ה דאי הוה מפרשינן הכא דיתלה לה השעיר ואחר יום הכפורים תביא קרבן גמור דהשתא נמי הוה קשיא להו ע"כ דעקרו להכשירה בקדשים דהא לא כן בר קרבן הוא ואם כן אמאי לא משני הכא כי התם אלא דנקטו בדבריהם קושטא דמלתא כפירוש רש"י דפריך הכא שלא תצטרך להביא קרבן כדפריך התם וכתבו לכך נראה לרבינו תם דהכא מספק יולדת פריך כו' וסבירא ליה דעיקרו על חטא בא לרבי [שמעון] ומיהו מכשירה נמי בקדשים והא דלא חשיב בר קרבן היינו כיון דאין באין אלא על הספק והשתא ניחא דלא משני הכא כי התם דהתם פריך שלא יביא כלל ויהיה שעיר משתלח מכפר עליו ומיני' דאע"ג דקושטא הוא דבא הקרבן עיקרו על חטא לרבי [שמעון] מכל מקום הוצרך להביאו אחר יום הכיפורים כדי להכשירה בקדשים אבל הכא דפריך לרבי [שמעון] דאימא דהשעיר הפנימי יתלה לה עד אחר יום הכפורים ותביא אז חטאת עוף שמכשירה נמי בקדשים ע"כ דלא מלי לשנות הכא כי התם גבי יולדת ונזיר דנהי דמביאה חטאת עוף כדי להכשירה בקדשים מכל מקום אימא דעיקרו על חטא בא לר' [שמעון] והשעיר תולה לה וע"כ הוצרך לתרץ הכא דרבי [שמעון] לטעמיה כו' והא דמשני בפשיטא דהכא גבי מצורע התם מנגעיה מכפר ליה וקרבן כו' והתם משני בפשיטות כי קמייתי קרבן לאשתרויי בקדשים כדמשני גבי יולדת ונזיר ניחא נמי לפירוש ר"ת דהתם פריך דלא ליתי קרבן כלל משני בפשיטות דהוצרך לאתויי כדי לאשתרויי בקדשים אבל הכא דפריך דאימא דהשעיר תולה על חטא עד שמביאה הקרבן הוצרך לשנויי דאין כאן חטא דמנגעיה אכפר ליה ואין השעיר תולה לו ולא הקרבן מכפר עליו ולפירוש רבינו תם צ"ל דלית ליה הך סברא שפירש רש"י התם גבי יולדת דמצער לידה איכפר לה וכן גבי נזיר דמתכפר ליה שנטמא בגידול שיער כו' עיין שם דאם כן הוה משני נמי ביולדת ונזיר הכא כדמשני גבי מצורע דמצער לידה וניוול אתכפרו וקרבן לאשתרויי לקהל ואבן ל"ב ובעל ש"י פירשו בזה ואין דבריהם ברורים ואין להאריך ודו"ק: בד"ה ולר' אלעזר הקפר כו' והשעיר אינו בא לכפר אלא על הטומאה כו' עכ"ל הא דלא קשיא להו הכי גבי יולדת ומצורע דהתם אינו הטומאה והשעיר אינו בא לכפר אלא על הטומאה יש לומר דביולדת חטאה בטומאתה היא וכן מצורע טומאתו על ידי חטאו ומקרי שפיר לכפר על הטומאה כמו יכול בשלשה טומאות הללו כו' דקתני בברייתא אבל בנזיר אין חטאו שציער עצמו מן היין בטומאה שנזיר טהור נמי ציער עצמו מן היין ותירצו שנה בחטא לצער עצמו מן היין דהיינו נזיר טמא וק"ל: **ע"ב** בד"ה מה פנימי כו' אבל השתא דאיכא היקשא דחיצון מפנימי ע"כ כו' עכ"ל דהשתא ליכא למימר דמוקמינן כפרת ר"ח ורגלים נמי באין בה ויש בה ובשאר עבירות ולא דרשינן הואיל וזה בא בזמן קבוע כו' אלא דהוה דרשינן מה חיצון מכפר באין בה ויש בה אף ר"ח ורגלים באין בה ויש בה בשאר עבירות אין בה וי"ש בה הוי בר קרבן אבל אין להרץ דע"כ ראש חודש ורגלים

איירי באין בה ואין בה מדכתיב חטאת לה' כדלקמן דאם כן לא יתכן דברי התוס' לקמן אהא דקאמר מ"ט דר"י וא"ת מאי קבעי הא ע"כ כו' דלא הוה קשיא מידי ודו"ק: בד"ה ונכפר חיצון כו' אמאי לא פריך דליכפרו או דליתנו תרוייהו אפנימי כו' עכ"ל צריך לומר דלאו לכפרו כפרה גמורה קאמרי שלא יביא חטאת אחר כך דהא בפנימי בעינן דאתי לכל חטאת אלא רצה לומר לכפרו שאם מת בלא שום כרבי זירא או ליתנו כרבא להגן מן היסורין והא דלא קשיא להו הכי לעיל גבי ונכפר אדידיה ואדחיצון כו' אמאי לא פריך דלכפרי תרוייהו אדחיצון היינו משום דהא בפנימי בעינן דאתי לכלל חטאת ובעל ש"י הקשה על התוספות דמאי קשיא להו דנפרוך דליתנו תרוייהו אפנימי דלפום הך סברא צ"ל קרא דכפרה אחת מכפר ואין מכפר ב' כפרות כיון דחיצון מכפר אדידיה מהיכי תיתי דפנימי יכפר עליו דהא לא פריך ליה אלא מהיקש' כך תוכן דבריו והניח הדבר בצ"ע ונראה לי לומר דאי לאו מיעוטא דאין מכפר שתי כפרות איכא למימר מסברא דחיצון מכפר על החיצון ומהיקשא דפנימי נמי מכפר עליה אבל השתא דאיכא מיעוטא בפנימי דאינו מכפר אדחיצון אדרבה מהיקשא אית לן למימר דחיצון נמי אינו מכפר אלא אפנימי וק"ל: בא"ד ואין סברא לומר שיועיל ולא בא חיצון אלא משום טומאה שאירעה בין זה כו' עכ"ל כתב האבן ל"ב תיברא דדברי התוס' אלו סותרים מ"ש לעיל וא"ת חיצון למה בא כלל וי"ל משום טומאה שאירעה בין זה כו' וא"א לכוין דבריהם אלא ודאי דהתוספות דלעיל הם כפי שיטה הראשונה שהיו סבורים שפנימי מכפר אחיצון אע"ג דאיכא חיצון כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש וכ"כ מהרש"ל ובעל ש"י ודבריהם דחוקים הם בדברי התוס' אבל הנראה דאף אם נאמר דהיכא דאבד החיצון דלא יכפר הפנימי כו' כמ"ש כאן שפיר כתבו לעיל דלא בא החיצון אלא משום טומאה שאירעה בין זה לזה שהרי אם לא הביא החיצון היה הפנימי מכפר וא"כ ע"כ החיצון לא הוצרך להביאו אלא משום טומאה שאירעה בין זה לזה כמ"ש לעיל אלא שכתבו כאן אחר שהוצרכו להביא החיצון משום טומאה שאירעה בין זה לזה אין סברא שלא יבא לכפר בלבד על טומאה שאירעה בין זה לזה ולא יכפר על כולו אלא מאחר שהוצרכו להביא החיצון משום טומאה שאירעה בין זה לזה החיצון מכפר הכל והפנימי לא יכפר כלל אלא היכא דלא אבד החיצון ולהכי לא קאמר לעיל וכ"מ להגן ביני ביני דהא משהוצרכו להביא החיצון משום טומאה שאירעה בין זה לזה לא יכפר הפנימי כלום אלא החיצון וזה ברור באין גמגום ודו"ק: בא"ד והשתא אתי שפיר דקאמר לעיל ונפקא מיניה כו' ולא קאמר וכ"מ להגן ביני ביני כו' עכ"ל גם בזה הקשה מהר"י אבן ל"ב איך אתי שפיר דהוה אפשר למימר דהפנימי יתלה על שיש בו ידיעה בתחלה ואין בו ידיעה בסוף דאתי לכלל חטאת ויתלה נמי להגן ביני ביני על שיש בה ואין בה והחיצון יכפר כפרה גמורה ואע"ג כו' עכ"ל עיין שם גם בזה נראה דאין כאן מקום קושיא דלא שייך לתלות אלא אפנימי דאתי לכלל חטאת אבל בחיצון דלא אתי לכלל חטאת לא שייך ביה דלתלות ולהגן ביני וביני דקאמר לא שייך למימר בחיצון להגן לתלות אלא להגן על כל מה שנעשה כל השנה עד הקרבת הפנימי חוץ ממה שאירע בין זה לזה כמו שמוכח מדבריהם וכן צ"ל למאי דקאמר ונכפר חיצון אדידיה ואמאי דעביד פנימי ג"מ לטומאה דאירעה כו' וא"כ פנימי לא בא אלא להגן ביני ביני דהיינו על כל מה שאירע כל השנה עד הפנימי והדברים ברורים למבין וק"ל:

דף ט בד"ה חיצון אמאי מכפר וליכא למימר שיתלה על שיש בה כו' עכ"ל הך גופא דקיימינן בה הוה מלי למנקט אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שיתלה ביה היכא דאתיידע סמוך לשקיעת החמה אלא משום דמה שכתבו לקמן דהשתא אתי שפיר לרבי [שמעון] דלא שייך לאקשויי אלא איש בה ויש בה נקטו הכי וק"ל: בד"ה הואיל וזה בא כו' הוה ליה למפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים כו' עכ"ל דהך פירכא עדיפא דבקרבן פנים גופיה הוא ואין לומר דאיצטריך להך פירכא שכן כפרתו מרובה משום דלא נילף במה הצד מתרווייהו מר"ח ומשעיר הפנימי דאיכא למפרך מה להצד השוה שבהן שכן כפרתן מרובה דר"ח כו' כמו שכתבו התוס' לקמן דלא כתבו כן אלא למאי דפירשו דאי מדיום הכפורים כו' היינו שעיר החיצון דליכא למילף מיניה בלחוד דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב אלא דמראש חדש נילף לרגלים ואי פריכת מה לראש חדש שכן תדיר נימא יום הכפורים יוכיח דהשתא אם באת ללמוד חדא מתרתי נימא דאיכא למיפרך שכן כפרתן מרובה דאע"ג דהוה מה הצד כל דהו פרכינן ליה אחדא מתרתי אבל אם נימא דמפנימי גמר שפיר מלינן למילף חדא מחדא דהיינו רגלים מיום הכפורים ואחדא מחדא לא פרכינן פירכא כל דהו והוה ליה למפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים ולא הך פירכא שכן כפרתו מרובה דלא הוי רק פירכא כל דהו אחדא מתרתי וכן מוכח לקמן בסוף פרקין דלא פריך הך פירכא דכפרתן מרובה אחדא מחדא גבי הא דבעי למילף דיום הכפורים אינו מכפר על שאינן שבים מחטאת ואשם דפריך מה לחטאת ואשם שאין מכפר על הזדון ולא פריך הך פירכא דמה לחטאת ואשם שאין כפרתן מרובה ודו"ק: בד"ה אף זה אינו מכפר כו' איכא למפרך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו דהשתא כו' עכ"ל ובלאו הך פירכא לא בעי למימר כיון דהשתא ליכא גילוי מלתא משום דר"ח לא משמע אלא אאין בה ואין בה הוה ליה דבר הלמד בהיקש ואינו חוזר ומלמד בבנין אב דאם כן הפסוק התם הך אבעיין דאינו חוזר ולהכי הוצרכו למימר דאיכא פירכא ולא תפשוט הך אבעיין ודו"ק: בד"ה שכן מרובה כו' וא"ת והיכי בעי למילף מיוה"כ והא דבר הלמד בהיקש כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב ומאי קושיא דאפילו הוי בעיא ולא איפשטא מ"מ חביבא ליה למקשה לאקשויי את"ל כו' אפ"ה לא ילפינן מיוה"כ משום דאיכא למפרך כו' עכ"ל ול"נ דטפי ה"ל למקשה לדחויי בהך דמבעיא לן בהדיא בפ' איזהו מקומן בדבר הלמד בהיקש אם חוזר ומלמד בבנין אב דאי מדיוה"כ הפשוט הך אבעיין ולא הוי צריך לדחויי בהך פירכא שכן כפרתו מרובה דלא הוה רק פירכא בעלמא מסברת המקשה וכמ"ש לעיל דסברת התוס' הוא דלא הוה כפרתו מרובה פירכא גמורה וק"ל: **ע"ב** בד"ה כדאמר רב חמא כו' אי בבנין אב דשאר רגלים תפשוט מהכא דבר הלמד כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב ומאי קושיא והלא שפיר מלינן למילף עצרת מר"ח וכ"ת מה לר"ח שכן תדיר שאר רגלים יוכיחו כמ"ש התוס' לעיל דאפילו דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב ליוכיח אי ליכא פירכא נמי ליוכיח והכא מאי פירכא איכא ליוכיח ע"כ תוכן דבריו ונראה דלאו קושיא היא שלא כתבו כן אלא לעיל דיליף מר"ח ופרכינן מה לר"ח שכן תדיר ועבדינן דיוה"כ ליוכיח די"ה לא אתי מר"ח אלא חיצון אתי מפנימי אבל הכא כיון דרגלים גופייהו מראש חדש קאתו לית לן למימר ביה שיהיה יוכיח אפרכת ר"ח כיון דאינהו גופייהו מראש חדש קאתו ודבר הלמד בהיקשא אינו חוזר ולמד בבנין אב ודו"ק: וכתב עוד מהר"י אבן ל"ב למאי אצטריך להו לתוס' לאקשויי מפ' איזהו מקומן והלא בסוגיא דידן פריך לקמיה תינח כל דכתיב ביה ושעיר

חכמת שלמה

יכר טעונים כו' כצ"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה ואיצטריך ג"ש לאפוקי כו' כצ"ל: בד"ה אי בשוגג כו' כל שאר עבירות כו' כצ"ל:

דף ח ע"א גמ' כר"ש דאמר ממקומו הוא מוכרע אמר מר ר"ש אומר ממקומו הוא מוכרע הרי הוא אומר וכפר על הקודש מטומאת מטומאתו של קודש כו' כצ"ל: **ע"ב** גמ' אימא לא ליתלי זכי אימא כו' להנך דבני חטאת נינהו ונתכפר כפרה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ונכפר פנימי כו' בסוף ואדחיצון כו' הכ"א · בד"ה אמר קרא כו' כו' בשנה ובמזבח הפנימי כו' כצ"ל: בד"ה אמר ק"א כו' אחת ולימד שאינו

כו' אחריו ובסיפא כו' כצ"ל: תוס' בד"ה וג"מ כו' וי"ל משום טומאה כו' נ"ב זהו לפי תי' קמא של הדיבור בסמוך אבל לפי התי' השני כו' לא דק מידי דהא שעיר ראשון אינו מכפר אחיצון אלא כשהחיצון אינו מכפר בעולם כלל אבל היכי דעבד החיצון אינו מכפר אחיצון כלל ודו"ק. [עיין במהרש"א]: בד"ה ונכפר חיצון כו' כיון דעיקר כפרתו כו' כצ"ל:

דף ט ע"א תוס' בד"ה שעיר זה כו' וקבעתי בר"ח כו' כצ"ל: **ע"ב** גמ' שאין סופו ליוודע כו' שסופו ליוודע

עלרת יה"כ כו' מנלן וכו' וה"ל לאקשויי ולמימר אי בבנין אב א"כ היכי פרכינן לקמן תינח עלרת ולא עוד דלא הוה להתוס' למימר אלא היכי מסקינן הכא כדאמר רב חמא זלא מקשינן ולא מידי ולקמן פרכינן אההיא דרב חמא כו' עלרת ויה"כ דלא כתיב ושעיר מנלן כו' עכ"ל ואין כאן מקום קושיא דלקמן דבר הלמד בג"ש ומלמד בהיקשא ודאי דאינו חוזר ומלמד בבנין אב דר"ח גופיה בטהור שאכל טמא בג"ש מלין הוא ושאר רגלים מהיקש דשעיר מר"ח והא ודאי דאינו חוזר ומלמד בבנין אב לעלרת ויה"כ ואפי' מאן דאית ליה דהלמד בג"ש חוזר ומלמד בהיקש כמ"ש התוס' לקמן ולמה שכתבו התוס' לקמן נמי הא דאינו מלמד דוקא בקדשים אבל בלין אינו עבודה וחוזר ומלמד הייני בהרי מלמדין דהלמד בג"ש חוזר ומלמד בהיקש אבל בג' מלמדין כ"ע מודו דדבר הלמד בג"ש וחוזר ולמד בהיקש דאינו מלמד שוב בבנין אב ולהכי פריך לקמן שפיר מעלרת ויה"כ אבל הכא לא הוה עלרת אלא דבר הלמד בבנין אב מרגלים דלמד בהיקש מר"ח דכתיב ביה חטאת לה' ליכא לאקשויי ביה אלא דהפשוט מיהא הך אבעיא דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב וזה ברור: בד"ה אבל חטא שסופו כו' וי"ל כיון דהאמת דלר' יהודה חטא שסופו כו' לא מסתבר ליה להש"ס שיחלוק עליה ר"י כו' עכ"ל לאו מכח סברא קאמרי הכי דהא תלמודא מבעיא ליה לאידך לדדי אלא דלא מסתבר למימר דפליגי בתרתי בחיצון ופליגא ברגלים ור"ח אבל השתא דהאמת לר' יהודה דחטא שסופו ליודע רגלים ור"ח מכפרין היה לן למימר דר"י נמי הכי ס"ל דחיצון נמי אהכי מכפר דהשתא לא פליג ר"י עליה דר' יהודה רק בחיצון וק"ל: בגמרא ונכפר לין אדידיה ואדר"ח וכ"מ לטומאה שאירעה כו' כתב מהר"י אבן ל"ב דלמאי איצטריך למימר וכ"מ שאירעה בין זה לזה אמאי לא קאמר כ"מ היכא דלא עבד ר"ח והתוס' לעיל הוקשה להו זאת הקושיא ותירצו וז"ל הכא לא קאמר ונפקא מינה להיכא דלא עבד פנימי כו' דאי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חילון והאי תירולא לא שייך הכא כלל כו' ול"ע עכ"ל גם בזה אין מקום קושיא דודאי לעיל דקאמר וכ"מ בטומאה שאירעה בין פנימי לחיצון דליכא כ"מ כולי האי לטומאה שאירעה ביניהם לפי שעה באותו יום ולכך הקשו דטפי ה"ל למימר התם כ"מ להיכא דלא עביד פנימי דהוה כ"מ גדולה שיכפר החיצון על טומאה של כל השנה והוצרכו התם לתרץ [דפנימי] קרב קודם חיצון כו' אבל הכא גבי לין ור"ח אדרבה הך כ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה דקאמר הוה כ"מ גדולה לכל טומאה שאירעה בין ר"ח העבר לר"ח הזה אבל האי כ"מ דלא עבד ר"ח לא הוה כ"מ אלא בטומאה שאירעה בשעה שהיה ראוי ליקרב ר"ח כמ"ש לעיל וזה ברור: תוס' בד"ה רב אשי אמר כו' ודרשה דרב אשי נמי איצטריך לר"ש בר' יהודה דלא משמע ליה אותה כדלקמן עכ"ל לכאורה דטפי ה"ל למנקט דרשה דרב אשי איצטריך לר' מאיר דלא משמע ליה דרשה דאותה ולא דרשה דעון אחר כו' דהא ס"ל כל השעירים כפרתן שוין ויש לייישב דר"מ מלי סבר דרשה דאותה ודרשה דעון א' כו' הכא לגבי לין ור"ח אלא לגבי ר"ח ורגלים ויוה"כ לית ליה הך דרשא משום דהיקשא דמועדיכם דכל השעירים כפרתן שוה מפקא ליה מהך דרשא אבל ר"ש בן יהודה אית ליה דרשא דאותה למעט בשאינו נושא אלא אותה עון אבל בשנושא גם עון אחר מכפר נמי אדר"ח כמו שכתבו התוס' לקמן וא"כ ה"כ הכא גבי לין דנושא עון אחר על עולין ע"כ לא אימעיט מאותה ואלטריך לדרשא דרב אשי ודו"ק:

ח"א דף ט ע"א אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה כו'. מבואר פ' אלו טריפות:

דף י בד"ה ואיתקש כו' אבל קשיא לר"מ כו' ותירץ ר"ת כו' לענין חטא שאין מכיר בו אלא ה' כו' עכ"ל והשתא לר"מ מלינו למימר דלין שפיר עבודה היא מיהו האי תירולא דלין לאו עבודה היא והוי היקש גמור ע"כ איתא לר"ש וכיון דחוזר ומלמד בהיקשא מלין עבדינן היקשא לכולה מלתא כו' כמ"ש התוס' לר"מ וה"מ נמי לפרושי הכי לר"מ דלין לאו עבודה וחוזר ומלמד בהיקש גמור ומיניה עבדינן היקשא לכולה מלתא אלא דניחא להו טפי בפשיטות דלענין חטא שאין מכיר בו כו' הוי היקש גמור כמו שנפרש לקמן דע"כ ר"מ אית ליה דרשא דחטא שאין מכיר בו כו' ודו"ק: ע"ב בד"ה אותה לא משמע כו' ויש לומר דלענין זה ודאי דרש אותה כיון דלרגלים אין להם כפרה כו' דהיינו אין בה ואין בה כו' עכ"ל ויש לדקדק מי הכריח להתוס' לעיל לפרש לר"מ דאית ליה דרשא דחטאת לה' מי שאין מכיר כו' דמיירי באין בה ואין בה אימא דלית ליה הך דרשא דמי שאין מכיר כו' והיקש הגמור דאית ליה ממועדות הייני מלין כמו לר"ש ולר"ש בן יהודה ומשמע ליה דרגלים מיירי באין בה ואין בה דדרים אותה כמו שכתבו הכא התוס' לר"ש בן יהודה דאיכא לרגלים כפרה אחרת דהיינו אין בה ואין בה דאותה בא למעט בשאינו נושא אלא אותו עון אבל בנושא עון אחר דהיינו אין בה ואין בה מכפר נמי אדר"ח וי"ל דר"מ כיון דאית ליה מהיקשא דמועדיכם דרגלים מכפרין נמי אדחיצון דהיינו אין בה ויש בה א"כ מדיוקא דאותה ליכא לאוכוחי דרגלים מכפרין באין בה ואין בה אלא מדיוקא איכא למימר דמכפר אאין בה ויש בה כמו בחיצון אלא ע"כ דאית ליה [דרשא] דמי שאין מכיר כו' אבל ר"ש בן יהודה דס"ל דרגלי' אין מכפרין אאין בה ויש בה מדרשא דאחת א"כ ע"כ מדיוקא דאותה איכא למגמר דרגלים מכפרין אאין בה ואין בה ודו"ק: בא"ד ועי"ל דלר"ש בן יהודה איתקש רגלים לשעיר החילון כו' אע"ג דהך היקשא דרגלים לשעיר החילון הוי היקש הלמד מן ההיקש מ"מ כיון דלענין היקשא דרגלים מר"ח בטהור שאכל הטמא הוי היקש גמור דלין לאו עבודה היא עבדינן היקשא דמועדות לכולה מלתא כמו שכתב ר"ת בספר הישר וכל"ל לר"ש כמ"ש לעיל ולר"מ נמי ה"מ לפרש כן לעיל אלא דניחא להו להתוס' לפרש בפשיטות דהיקשא מר"ח דכתיב לה' חטאת שאין מכיר כו' ע"כ הוי היקש גמור לר"מ כמ"ש לעיל ודו"ק: ויש מדקדקין בסוגיא דשמעתין דפסיקא ליה דרשא דאחת בשנה מהיקשא דחילון לפנימי למעט דרגלים לא מכפרי אחילון דיוה"כ למה לא נאמר כן גבי דרשא דעון א' מהיקשא דר"ח לרגלים וליוה"כ ולמעט דרגלים איוה"כ ודיוה"כ אדרגלים ולאו קושיא היא כלל דבכ"מ בהנהו היקשא אזלינן בתר דוכתא דמפורש ביה טפי ולהכי ודאי בההוא היקשא דאחת בשנה דאינך אלא פנימי לחילון דבפנימי הוא דכתיב אחת בשנה לית לן למעוטי שלא יכפר החיצון על הפנימי אלא למעוטי פנימי על החילון ולענין כפרת חילון ארגלים הוי כאילו כתיב אחת בשנה בגוף דחילון כמ"ש התוס' לעיל אבל בהאי היקשא דמועדות לענין דרשא דאותה ועון א' כו' ודאי בר"ח דכתיב ביה בגופיה דרשינן להו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל ברגלים ויוה"כ דתרווייהו אתו מהיקשא מר"ח ואין מפורש באחד מהם טפי מבחבירו ודאי דאין לדרוש מהיקשא למעט מאחד לחבירו כיון דהמיעוט אינו מפורש באחד טפי מבחבירו ודו"ק: בד"ה מותר הקטורת כו' נמלא לע"ב שנה ק"פ מנים ועוד הסר ד' מנים לפלגא דשס"ח ולא דק עכ"ל ויש לפרש דדק שמה שאמר שהיה בו חלאים הייני מה שלריך לחלי שנה דרוב שנים פשוטות הן דהיינו שנ"ד ימים ולא החלי ממה שהיו מפטימין שס"ה כדי למלאות המעוברות והשתא חלי שנ"ד הוא קע"ז ועוד ג' מנים שהיו לריכים בחלי שנה שבו יוה"כ הרי ק"פ מנים כמו שנשארו בע"ב שנה וק"ל:

דף יא בד"ה אלא מעתה כו' וא"ת תקשי ליה מטבול יום גופיה דברייתא קתני כו' עכ"ל לכאורה לפי מה שפרש"י דהכי פריך דגבי מכתשת לא תני לינה והכא תני לינה ש"מ דכלי דהכא לאו מכתשת כו' אין מקום לקושייתם דתקשה ליה מט"י גופיה כו' דהא לאו קושיא היא דאימא דכלי דהכא מכתשת היא ולהכי הולרך לאקשויי מדתני הכא לינה כו' כפרש"י ויש לייישב דבריהם דהכי קאמר כיון דע"כ מדתני הכא לינה דאיירי בכלי שרת ולא מכתשת א"כ למאי דמתרץ נמי שאני קטורת כו' אכתי תקשי ליה מטבול יום גופי' דברייתא קתני דבמכתשת נפסלה בט"י ואילו הכא תנן קדשו בכלי כו' דע"כ הייני כלי שרת ולא מכתשת מדתני הכא לינה כך נראה ביישוב דבריהם אבל לשונם אינו משמע כן גם יש לדקדק בדבריהם לקמן שכתבו אבל מלינה פריך שפיר כו' דא"כ אמאי תני ליה כלל קטורת בהדייהו מי הכריחם לזה הא בלאו הכי ליכא למימר דה"ה לא קדשו כו' מדקתני הכא לינה ש"מ דקדושת כלי דהכא לאו מכתשת היא כפרש"י וע"כ נראה לן בזה דמשמע להו מלשון התלמוד דבפשיטות פריך קדשו בכלי אין לא קדשו לא משום דכלי לא משמע מכתשת אלא כלי שרת שבשעת הקטרה דומיא דקומץ ולבונה כו' כפרש"י גופיה ולפום קושטא דמלתא פרש"י מדלא תני לעיל לינה והכא תני לינה דע"כ קדושת כלי לאו מכתשת היא ולפום קושיית התלמוד בפשיטות דכלי משמע כלי שרת דומיא דקומץ כו' הקשו שפיר והקשה ליה מט"י גופיה כו' וכתבו נמי שפיר אבל מלינה פריך שפיר כו' דא"כ אמאי תנא כלל קטורת כו' ויש מקשים בזה דמאי קושיא דתני כלל קטורת הא איכא למימר דתני ליה משום סיפא דקתני וחייבים משום נותר וטמא דקאי אכולה כמו שכתבו גבי קומץ דתני ליה בהדי הנך משום וחייבין משום נותר וטמא וי"ל דודאי גבי קומץ קודם שקידשו בכלי ונתקדשה כבר המנחה בשיפא היה קדש קדושת הגוף ליטמא בט"י וליפסל בלינה מיהו לא חייב עליו משום נותר וטמא כיון דעדיין לא קרב מתירין דהיינו הקומץ כדתני התם כל שיש לו מתירין אינו חייב משום פיגול נותר וטמא עד שיקרבו מתיריו אבל גבי קטורת אם נאמר דלא קדשו בכלי נמי ליפסל בט"י ובלינה משום דהמכתשת הוא כלי שלא ליקדש קדושת הגוף אמאי אינו חייב נמי אז משום נותר וטמא כדקתני התם כל שאין לו מתירין כיון שקדש בכלי חייבים עליו משום נותר וטמא וא"כ לא הוה למתני קטורת בהדייהו ודו"ק: בד"ה הואיל ולורתה כו' ומהכא ליכא לאוכוחי דפסלה מדאורייתא כו' עכ"ל למ"ד דחולין שנעשו עט"ק כקודש דמי ע"כ דאיכא לאוכוחי שפיר מהכא דאיירי מדאורייתא דאל"כ קודם שקדשו בכלי נמי כמ"ש התוס' לעיל אלא דאיכא לדחויי דאתיא כמ"ד דלאו כקודש דמי ולהאי תירולא שכתבו לעיל דלא שייך בקטורת חולין שנעשו עט"ק ניחא טפי ותו לא מידי וק"ל: ע"ב בד"ה אי הכי כו' ומ"מ סבר דאין נפדים אלא מחמת לב ב"ד מתנה כו' עכ"ל אע"ג דבשאר קודשת דמים ודאי דלא בעי לב ב"ד מתנה כדמוכח כולה סוגיין מ"מ בפרה דקס"ד דבדק הבית היא ס"ל דבעי לב ב"ד מתנה משום דבעי העמדה והערכה כדמסיק והו"ק: בא"ד והרי פרה דלא שכיח פירוש שימלאו נאה ממנה כו' עכ"ל דלפרש"י לא דמי דודאי באבודין לא אסקי ב"ד אדעתייהו ואין לבן מתנה עליהן אבל בפרה אע"ג דלא שכיחא לעשות פרה מ"מ השתא הרי עושין הפרה ולמה לא יהיו מתנין עליה ולזה פירשו דאף בעושין הפרה לא שכיח שימלאו נאה הימנה ולא אסקי אדעתייהו להתנות והוי ממש לא שכיח כמו באבודין ודו"ק: בא"ד ואפי' קדש הקדשן למומן תנן התם דמותרין לאחר פדיונן כו' עכ"ל בפ"ב דבכורות אין דבר זה מפורש דהתם מיירי בקדשי מזבח ובקדם מומן להקדשן והאי קתני נמי התם אם מתו יפדו אלא דבפרק בתרא דתמורה מוכח כן מתוך המשנה דבקדשי בדק הבית אפי' בקדם הקדשן למומן מותרין לאחר פדיונן כו' והאי קתני נמי התם אם מתו יפדו מיהו בין בפ"ב דבכורות ובין בפ"ב דתמורה לר"ש קתני הכי דס"ל דקדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה ורבנן פליגי התם עליה מ"מ מייתו שפיר מהתם דהכא רבנן מודו ליה משום דדמיה יקרים ולב ב"ד מתנה ויפדו אפי' לכלבים כמו לר"ש התם ולא ניחא להו למימר דיפדו דהתם היינו נמי לעורה דא"כ לא ה"ל לתלמודא להשמיט מלפרש התם אמתניתין דהייט לעורה ובשמעתין נמי מתה תפדה נמי לא בעי למימר דהיינו נמי מדאורייתא דמשמע ליה מתה תפדה אפי' מדרבנן דומיא דמלא אחרת נאה הימנה דתפדה אפי' מדרבנן וק"ל:

דף יב בפרש"י בד"ה מודה ר"ש בשעירי כו' של ר"ח אדר שאבד ונמלא בניסן כו' עכ"ל נקט מלתא דפסיקא שנמלא בניסן דהשתא אף אם נאבד גם בשאר ר"ח אינו ראוי ליקרב עוד מיהו קושטא הוא גם אם נמלא באדר אינו ראוי עוד ליקרב לחובת לבור ולא אתי אלא לאפוקי בשאר ר"ח אם מלא אחר כך באותו חדש שהיה ראוי ליקרב לחובת לבור בר"ח שאחריו וק"ל: תוס' בד"ה וממאי דר' יהודה כו' שאני חטאת לבור דלית להו תקנתא כו' עכ"ל ל"ע לדבריהם דמשמע דלא קאמר ר' יהודה דימותו אלא בשעיר הפנימי דחיים לתקלה כיון דא"א להביאו אלא משנה לשנה כדקאמר בפ' ב' שעירים אבל בשעירי רגלים ור"ח ליכא מאן דפליג דמשהין אותן מרגל לרגל ומר"ח לר"ח והשתא מאי כולם ימותו שייך בשעירי ר"ח ורגלים אם לא יקריבו ביוה"כ יקריבו ברגל ור"ח שאחר יוה"כ אלא ע"כ דאית ליה לב ב"ד מתנה וי"ל דה"ק כיון דמיהו בחטאת לבור דלא הוה ליה תקנתא אלא מיתה כגון בשעיר הנעשה בחוץ דע"כ א"א להביאו אלא משנה לשנה והולרכו בו לב ב"ד מתנה להקריבו ברגל ור"ח עשו כן בשאר שעירים כגון דר"ח ורגלים שיקרבו ביוה"כ דלב ב"ד מתנה אבל במותר תמידין שיפדו מי יימר לן לב ב"ד מתנה והוחק ודו"ק: בד"ה מקילין כו' ואם תאמר וממתניתין היכי מלי דייק דלמא הא דלא אהדר להו כו' עכ"ל ולעיל דפריך אמתני' ואמאי לימא לב ב"ד מתנה כו' איכא למימר דלאו מדלא אהדר להו ר"ש הכי פריך דאיכא למימר דלא אלטריך אלא מדקא"ל מהו שיקרבו זה בזה כו' פריך דמאי קא קשיא להו דודאי יקרבו דלב ב"ד מתנה אבל לר' יוחנן דקאמר לרבנן דפליגי עליה דר' שמעון סבירא להו לב ב"ד מתנה דהכי גמיר לה אלא דמדברי ר"ש שמוכח ליה דסבירא ליה אין לב ב"ד מתנה והכי קשיא להו ממתני' היכי מלי דייק כו' ודו"ק: ע"ב בפרש"י בד"ה לנדבת לבור אזלא כרבנן דפליגי עליה

חכמת שלמה

ליודע כו' כל"ל וכן ברש"י: רש"י בד"ה שעיר ושעיר כו' במדות חוזר ומלמד חוץ כו' כל"ל: בד"ה ואותה נתן כו' היה וג' שעירים כו' המשכן והוא יום כו' כל"ל:

דף י ע"א גמ' איברא ראש חודש נמי איקרי מועד כדאמר אביי דאמר אביי תמוז דההוא שתא מלוי מליוה דכתיב קרא כו' כל"ל: רש"י בד"ה ניכפרו אדיום כפורים על כפרת כו' כד"א:

בד"ה כולהו מר"ח כו' ור"ח מנייהו כשאין בה ידיעה כלל וכולהו מדיום הכפורים כו' כל"ל ונ"ב מדברי רש"י ילאה דרגלים פשיטא ליה דאיירי באין לו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ותימה ממה יליף וגם התוס' מפרשים לקמן דילפינן מר"ח דכתיב ביה לה' כו' ומדברי רש"י משמע דאף ר"ח מרגלים אתיא ונ"ל דס"ל דר"מ סבר ממש כמו ר' יהודה וא"כ בתחלה ילפינן דרגלים אינם מכפרין אלא אאין בה ידיעה כלל ודרשינן אותה ואחת ככל כמו שדרש ר' יהודה אלא דס"ל לר' מאיר שבא ההיקש וחזר ומשוה כולם לומר מה שיש בזה יהא בזה ובשתא לריכא ליה למיעוטא דאותה ואחת ואף לבקים ודו"ק: ע"ב רש"י בד"ה תמידין כו' ותנן אין פותחין כו' כ"כ עי' בפרק אין נערכין ושם מפורש היטב: תוס' בד"ה מותר הקטרת כו' מפטמין שס"ה מני' לשס"ה ימים כו' של י"א של שנים פשוטות היו כו' כל"ל: בא"ד דלא דק כו' נ"ב פי' משום דלא בעי למיתני פרטי אלא מספר שבעים לחוד אבל היכא דנחת לפרט כגון שבעים ושש א"כ קשה אמאי לא תנא שבעים ושלשה שקרוב יותר אל החשבון ודו"ק: בד"ה מפרישין לא גרסי' ממנה כו' ומאי ממנה שייך כל"ל: בד"ה מפרישין שכר כו' דהני אומנין היינו אומני הבנין מ"מ כו' כל"ל:

דף יא ע"ב רש"י בד"ה והרי פרה אדומה הכ"ד: בד"ה נימא להו כו' יקריב ברגל זה כו' נ"ב להו דוקא קאמר דהכא לא פליגי אלא שאם לא קרב ביוה"כ יקרב ברגל וכן בר"ח ודו"ק בזו. מלאתי בכס"א אינו אלא שאם לא יקרב בזה וכן עיקר:

דף יב ע"ב רש"י בד"ה כאי עשה כו' יום הכפורים היכי דמי הס"ד והד"א:

ד"א עכ"ל דס"ל לעיל יעותו ור' יהושע הבכר לעיל דאזלי לנדבת יחיד היינו במותר אשם של יחיד שמתו בעליו או כו' אבל הכא במותרות של צבור ר"י נמי מודה דאזיל לנדבת צבור ויש לדקדק לעיל דמפרש מה דבין דברי ר"י לדברי חכמים כו' אמאי לא קאמר דאיכא בינייהו לדברי חכמים הכל באה לנדבת צבור ואין מקילין בעולת עוף דאין עולת עוף בצבור ולר"י מותר אשם יחיד לנדבת יחיד אזלא ומצי לאתויי עולת עוף וי"ל דאפי' לר' יהושע נדבת יחיד מ"מ לא מצי לאתויי עולת העוף דאין לכהן חלק בו מדרשא דיהוידע הכהן כמ"ש התוס' ודו"ק: תוס' בד"ה הא בורכא כו' דרש יהוידע הכהן שמותר חטאת ומותר אשם כו' עכ"ל מותר חטאת היינו לר"ש אבל לר"י אין לך מותר חטאת הבא לנדבה אלא מותר אשם מדרשא דיהוידע ועיין בתמורה פ' ולד חטאת וק"ל:

דף יג בפרש"י בד"ה ורבנן דאית כו' מיתה ממרקת אחר יוה"כ אבל יוה"כ כו' עכ"ל מפירושו נראה דלרבנן נמי בשאר עבירות נמי מיתה אינה ממרקת בלא יוה"כ וכן נראה להוכיח דאל"כ הויא סברת רבי ורבנן הפוכים דלרבי מוכח לקמן גבי עביד בלילה ומת ואכל אומלא כו' דאף אם יוה"כ מכפר בלא מיתה בשאר עבירות מיתה בלא יוה"כ אינו מכפר וק"ל: תוס' בד"ה בעומד במרדו כו' והא לא הויא אפי' כרבנן דאית להו דמיתה כו' עכ"ל ולא ניחא להו לאוקמא כרבנן ובשלשה עבירות דסתמא קתני ולא איירי בג' עבירות כדמוכח בשמעתין דההיא דקתני דיוה"כ אינו מכפר על שאינן שבים לא מתוקם ליה כרבי ובג' עבירות משום דסתמא קתני ובשאר עבירות איירי ועוד נראה דאי מתוקמא התם כרבנן ובג' עבירות א"כ איכא לאוקמא כרבי ובג' עבירות ואי משום דקתני מיתה דיוה"כ ותשובה שגי ה"נ תקשי לך לרבנן אמאי קתני יוה"כ דהא במיתה ותשובה סגי אלא ע"כ או ' קאמר או מיתה ותשובה או יוה"כ ותשובה ודו"ק: **בד"ה** שאין מכפרין יו' וי"ל דאיכא למיפרך שכן אין מכפר על חייבי כריתות כו' עכ"ל ומתרווייהו ליכא למילף דאם הפרך מה להנהו שאינן מכפרין על חייבי כריתות רוב חטאות ואשמות יוכיחו דמכפרין על חייבי כריתות ואין מכפרין על שאינן שבין מה לרוב חטאות ואשמות שאינן מכפרין על זדון אשם שפחה חרופה ונזיר יוכיחו דאיכא למימר מה להצד השוה שבהן שכל אלו אין כפרתן מרובה משא"כ יוה"כ דכפרתו מרובה ועי"ל מה להצד השוה שבהן שאין מכפרין על זדון כרת מיהו בשמעתין דבעי למגמר חדא מחדא לא בעי למפרך הך פירכא דכפרתו מרובה משום דאינו רק פירכא כל דהו ולא פרכינן לה אחדא מחדא כמ"ש התוס' לעיל ומתוך שמעתין הוכיחו כן דכפרתו מרובה איכא רק פירכא כל דהו ובזה יתיישב מה שהקשו התוס' לקמן ונימא דיוה"כ לא יכפר על המזיד מ"ד אחטאת כו' ולא פרכינן מה לחטאות ואשמות שאין כפרתן מרובה משום דהוי פירכא כל דהו ולא פרכינן לה אחדא מחדא ודו"ק: **בד"ה** הואיל ומכפר כו' נימא דיוה"כ לא יכפר על המזיד נידי דהוה אחטאת כו' עכ"ל ואין להקשות דאדרבה דטפי מלף בק"ו מאשם שפחה חרופה ונזיר שיכפר יוה"כ על המזיד מדמכפר יוה"כ על חייבי כריתות והנהו אין מכפרין על חייבי כריתות די"ל דאיכא למימר חטאות ואשמות יוכיחו דמכפרין על חייבי כריתות ואין מכפרין על המזיד: ודע דקושייתם דיוה"כ לא יכפר על המזיד היינו יוה"כ היום עצמו בזולת שעיר המשתלח כשיטתם לקמן דיוה"כ עצמו מכפר אבל על שעיר משתלח גופיה ודאי דלא הוה קשיא להו דלא יכפר על המזיד דהא ביה נמי כתיב מפשעיהם לכל חטאתם ופשעים היינו זדון ומיניה יליף נמי בפ"ב דכריתות מה פשעים דלאו בני קרבן כו' ומ"ש התוס' בתירוצם ועוד דאדרבא נילף משעיר הנעשה בפנים כו' ה"נ ה"מ למימר דנילף יוה"כ עצמו משעיר המשתלח אלא דניחא להו להזכיר מה שמפורש ביה לעיל בשמעתין בשעיר הנעשה בפנים דפשעים אלו המרדים ודו"ק:

ע"ב בפרש"י בד"ה (אלו כו') הושוו כולן בכפרה א' בהאי יכפר בתרא כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב והמיהא מלתא דהאי יכפר גופיה איצטריך לרבות הלוים עכ"ל ואי קושיא היא דבויכפר דרישא דקרא מצי לכללינהו כולהו דכתיבי בקרא ומש"ה מיתורא דויכפר דמציעתא דקרא דריש מן הדומה לרבות העזרה דכתיב לעיל מיניה ואת המזבח וכן מיתורא דיכפר דסיפא דקרא דריש מן הדומה לרבות הלוים דכתיב לעיל מיניה ועל הכהנים ועל כל עם הקהל ודקאמר דהושוו כולהו בויכפר בתרא לאו מיתורא הוא אלא מהיקשא דכתיבי בהדדי בויכפר בתרא הוא דכל היקשא הכי הוא מדכתיבי בהדדי בלאו יתורא דקרא ודו"ק: עוד הקשה שם מאי קבעי מאי טעמא דר"ש והלא נחלקו עמו שהוא בעצמו נתן טעם לדבריו דכשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר כו' עכ"ל וי"ל בזה דע"כ לאו האי טעמא עיקר הוא דהא לר"י נמי דם הפר לבדו בלא וידוי מכפר על הכהנים אלא דלא אייתר וידוי פר לשאר עבירות אלא כנגד שעיר החיצון ווידוי השני של הפר אתא אחד לו ואחד לביתו כדלקמן ולא נקט ר"ש הך ליסנא אלא לבתר דנפקא ליה מקרא דולקח ב' השעירים כו' דמה שעיר הנעשה בפנים כו' ודו"ק: עוד הקשה שם לפרש"י מאן תנא להא מתניתא דקתני מעתה אין להם כפרה כו' דאי כר"י א"כ לא מכפרי בפר כו' עכ"ל ומאי קושיא דה"נ הוא אפי' לר"י דאי לא הוה כתיב יכפר ה"א דאין להם כפרה כלל כו' ותו כו' ה"ל לשויי דה"ק מעתה אין להם כפרה בטומאת מקדש כו' עכ"ל ע"ש ואין מקום לקושיותיו דהא לבתר דמייתי נמי בברייתא האי קרא כשהוא אומר יכפר אכתי קאמר דאין להם כפרה דבמה מתכפרין דבשעיר אין מתכפרין מדכתיב לעם ובפר אין נתכפרין מדכתיב אשר לו ולר"י מהאי קרא דיכפר ודאי ידעינן דמתכפרין מיהא בשאר עבירות ולכך הוצרך נמי למימר בפשיטא דכמו דמצינו שיש לכן כפרה בשאר עבירות כך כו' דהאי קרא דיכפר בשאר עבירות מוקי לה ר"י ותו לא מידי ודו"ק: **תוס'** בד"ה דעבד כו' כדתניא חומר בשעיר מביוה"כ כו' עכ"ל נראה מדבריהם דהך ברייתא מפורסמת אבל לא מצאתי' בתלמוד גם הקשי מינה להך פירושא שכתבו לעיל דשעיר מכפר כל היום ואפשר דהנהו י"מ שכתבו הכי הוו גרסי הך ברייתא בשמעתין והיא הגירסא שמחקה רש"י דתניא חומר בשעיר כו' ל"ג לה ודו"ק: **בא"ד** דהנקתי' אומלא לאו דוקא אלא ה"ה שמת בו ביום כו' עכ"ל להאי פירושא ניחא להו למימר לאו דוקא כיון דמת בו ביום מיירי בין קודם שנשתלח השעיר ובין לאחר שנשתלח השעיר כמו הנקתיה אומלא דאיירי נמי בכל גווני ולאו דוקא נקט הנקתיה כו' אבל להאי פירושא דלעיל דשעיר מכפר כל היום ולא יוה"כ דלא הוה אתי להו שפיר מדלא קאמר כגון שמת קודם שנשתלח השעיר דהתם לא שייך למימר דלאו דוקא נקט הנקתיה כו' דההוא איירי בכל גוונא ודו"ק: **בא"ד** א"כ אפי' לא מת כו' אלא אחר כמה ימים וכגון דעבד כו' עכ"ל לכל הפירושים הכי איירי אלא להנהו פירושים ניחא להו בפשיטות דנאדו משנויא דהנקתיה אומלא לאוקמי כרת דימנא דכתיב בהוריתא דוקא בכה"ג שלא עבר עליו רגע מן היום אחר עבירתו וקאמר אלא דעבד סמוך כו' אבל לפי' הי"מ דלאו דוקא נקט הנקתיה אומלא וה"ה מת בו ביום אמאי נאחז מהאי שנויא למימר א"נ דעבד סמוך כו' וקאמרי דאפי' הכי ניחא ליה טפי לאוקמא בסמוך לשקיעת החמה ולא מת בו ביום מלאוקמא בכל יום ודוקא מת בו ביום שהוא יותר דחוק ודו"ק:

ח"א דף יג ע"א כי דבר ה' בזה זה הפורק עול כו' תפורש פ' חלק: **סליק פרק קמא**

דף יד הקשה מהר"י אבן ל"ב אהא דקאמר בגמ' ומאי אם נפשך לומר וכ"ת ביתו כתיב כו' ומה בזה והרי הותר מכללו כו' עכ"ל עיין יישוב לזה בדברי בעל ש"י ול"נ בזה דה"ק וכ"ת ביתו כתיב ולאו הותר מכללו דאשתו ובניו הסמוכים על שלחנו ובכלל אשר לו הוא ומקרי נמי משלו הוא מביא דכל מה שקנה קנה אהרן וקאמר דכולן קרוים ביתו ולא מקרי נמי הכהנים הותר מכללו ולוים לא יתכפרו בפר כמ"ש התוס' והיינו נמי מה"ט דאהרן כתיב בפרשה והכהן המשיח תחתיו וכל הכהנים בכלל אשר לו הם כאלו הם בני ביתו ותו לא מידי ובזה יתיישב נמי לקמן בברייתא דמוקי אשר לו הג' לעיכובא ולא מוקי לה למעט ביתו דיכול יביא משלהם כיון דמתכפרין בו כדקאמר גבי כהנים די"ל דבאשתו ובני ביתו ודאי דלא שייך למימר יביא משלהם דכל מה שקנו קנה אהרן וק"ל: תוס' בד"ה כולן קרוין כו' א"כ מצינו בשעיר של עם שהותר מכללו עכ"ל הקשה מהר"י אבן ל"ב ומה בכך ואפי' שעיר של עם הותר מכללו אפ"ה כיון דכתיב ביתו וכולן קרוים ביתו מוטב שיתכפרו בפר של אהרן כו' ל"ע בדברי התוס' כו' דמקמי דמסיק דכולן קרוים ביתו יתכפרו הלוים בפרו של אהרן שהותר מכללו ובתר דמסיק דכולן קרוים ביתו יתכפרו בשעיר של העם כו' דלא אתי אשר לעם אלא למעוטי כהנים עכ"ל ובאמת שהתוס' בפ"ב דמדות מטין כדבריו שכתבו שם דמתכפרין הלוים בשעיר הפנימי אשר לעם ול"נ ליישב דברי התוס' דהכא דהכי קא קשיא להו דודאי מעיקרא דבעו למימר דפר של אהרן הותר מכללו ניחא דלוים נמי מתכפרין בו ולא בשל עם דלא מצינו ביה הותר מכללו אבל השתא לבתר דמסיק דכולם קרויים ביתו ולא הותר מכללו הוא א"כ לא ידענו במה יתכפרו הלוים ולמה נאמר דיתכפרו הלוים בשל עם שיהיה הקרא הותר מכללו טפי מבשל אהרן ודו"ק: **בד"ה** האי מיבעי כו' ומדאיצטריך קרא לומר כו' וקרא איצטריך כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב ויש לתמוה בדבריהם טובא דמי דחקם למימר דפריך וקרא איצטריך כו' ול"נ דהכריחם לפרש דפריך מכח מדאיצטריך דהא המקשה ע"כ נמי הוה מסיק אדעתיה סברת המתרץ כיון דבדאהרן לא קחסרי ממונא לא יתכפרו בו מדקתני בברייתא דמייתי המקשה יכול לא יביא משל צבור שאין הצבור מתכפרין בו אבל יביא כו' דמשמע דהכפרה תלוי בחסרון ממונא ומש"ה הוצרכו לפרש דמכח מדאיצטריך קרא לומר כו' ומשני ליה דליכא הכא מדאיצטריך דאלמא מתכפרין אלא דהשתא דאשמעי' קרא דלא קא חסרי ממונא לא יתכפרו בו אבל אי לאו האי קרא דלא קא מחסרי ממונא סד"א בהיפך דמתכפרין בו וגם יביא משלהם ומ"ש עוד מהר"י אבן ל"ב על דברי התוספות שכתבו שלא תאמר כיון שמצינו שיש להם כפרה כו' והא אכן מדלא כתיב יכפר קיימינן ואי כו' עכ"ל כבר כתבנו בזה דבתר דכתיב יכפר נמי קיימינן דלא ידעינן במה יתכפרו וכפרש"י כמ"ש לעיל ודו"ק: **בא"ד** במה שכתבו התוס' קצת תימה דמאי פריך נימא דהא דדרשינן דלא מייתי משל כהנים כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב לכאורה נראה דהוי תמיהא רבה כו' ועוד יש להמוה כו' והלא לעיל מקשינן והאי אשר לעם כו' דקרא משמע מדעם ואף ה"נ פשטא דקרא משמע אשר לו משלו ולמאי איצטריך לאתויי ברייתא דשלו הוא מביא כו' ומצינן למימר דאיצטריך לאתויי ברייתא כי היכי דלא נימא ההוא משלו אחרינא כו' לפ"ז יש לתמוה בדברי התוספות כו' דלא קשה מידי כו' דמפשטא דקרא פריך דהכי משמע ומאי דאייתי ברייתא הוי לכדאמרן כו' עכ"ל מיהו סוגיא דשמעתין לא משמע להו הכי דס"ל למפרך מעיקרא מפשטא דקרא דמבעי ליה אשר לו משלו כדפריך לעיל גבי אשר לעם ואי משום אשר לו אחרינא הא"ל וכ"ת מאשר לו אחרינא הא איצטריך לכדתניא משלו כו' אלא דאשר לו ע"כ משמע ליה לתלמודא דפשטיה דקרא לא משמע משלו ולכך הוצרך לאתויי ברייתא ולזה כתבו התוספות שפיר קצת תימה כו' ודו"ק: עוד כתב מהר"י אבן ל"ב דקדוקים בשמעתין ולא ראיתי לכותבן מפני שנראה שהם דברים פשוטים ע"ש:

סליק פרק שבועות שתים

פרק ידיעות הטומאה

ע"ב בד"ה זאל קרי כו' ובתינוק שנשבה ליכא לאוקמה כיון כו' עכ"ל שיעור דבריהם דהא ודאי בתינוק שנשבה ולא ידע מאומה (דלא) [לא] קמבעיא ליה כדקאמרי' בפ"ק אלא בכה"ג שלא ידע אי שרץ טמא אי צפרדע ובכה"ג ליכא לאוקמא בתינוק שנשבה דלא שייך ביה שידע בחד מנייהו דנטמא וק"ל: **בד"ה** או דלמא כו' ולעיל בפ"ק כו' ה"מ לשנויי כגון שלא ידע בשעת נגיעה כו' עכ"ל דהך מלתא ע"כ פשיטא ליה דהעלמה היא ולא מיבעיא ליה וגרע מלא ידע מקום מקדש דאל"כ בפשיטות טפי ה"ל למבעי בלא ידע משעת נגיעה כו' וק"ל:

דף טו בד"ה וכן תעשו כו' ותימה כו' בהעמדת סנהדרין כו' ליבעי נמי מלך ונביא כו' עכ"ל יש לדקדק דאימא דקושטא הוא דבעי בהעמדת סנהדרין נמי מלך ונביא כו' והא דלא חשיב התם אלא דבעי ע"א דלא חשיב אלא מילי דסנהדרין כמ"ש התוס' גבי דאין מוסיפין על העיר כו' וגבי מוציאין למלחמת הרשות דלא חשיב אלא מילי דסנהדרין וי"ל דודאי גבי אין מוסיפין על העיר כו' וגבי מוציאין למלחמת כו' ניחא דעיקר מלתייהו ליתא התם אלא משום מילי דסנהדרין דבעינן בהו ע"א אבל העמדת סנהדרין עיקר מלתיה התם וה"ל למתני התם כל מה דבעי בהעמדתן ועיין עוד בזה ישוב אחר לזה בחידושינו בפ"ק דסנהדרין וק"ל: **בד"ה** מתיב רבא כו' תימה ממשכן גופיה ה"ל למפרך שיהא צריך משיחה כו' כדאמר לקמן גבי משכן ומקדש עכ"ל נראה עיקר קושייתם מההיא דלקמן דקאמרינן במשכן הוא דבעי משיחה ולא בעי משיחה במקדש ואמאי לא תקשי ליה שיהא צריך משיחה לדורות מדכתיב וכן תעשו מיהו ממתניתין דהכא נמי יש לדקדק קצת דלא בעי משיחה במקדש מדלא תני ליה בכל הנהו דתני לאו דבעי במקדש ונראה נמי דר"ל דה"ל למפרך ממשכן והך נמי לא מיתרצא בהא דמשני אותם במשיחה כו' דע"כ מיעוטא דאותם לא קאי רק אכלים דאל"כ תבעי נמי ע"א

חכמת שלמה

דף יג ע"א רש"י בד"ה אלמא לא מי ביוה"כ והא כו' ליה דאין מכפר כו' כצ"ל והד"א: תוס' בד"ה לא קראו כו' קיבלו עליו בברכותיו לומר כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה ומשני כו' לכן השוו ללמדך כו' כצ"ל: בד"ה אביי אמר כו' כפרה בטומאה כו' כד"א:

דף יד ע"א גמ' ביה ממונא דכתיב אשר לעם כדאהרן נמי כו' כצ"ל:

סליק פרק שבועות שתים

ידיעות הטומאה פרק שני

ע"ב רש"י בד"ה וסי' סיד נקובי כאשר כס"ד

דף טו ע"א רש"י בד"ה מכאן ואילך כו' שתחלת עבודתם מתנכתן כו' כצ"ל: בד"ה שהן שם מדבריות כו' נ"ב פי' המס ירושלמיות הוי כמו שם מדבריות שהיו בימי משה אלמא שהוסיפו על המדה ירושלמי שתות מלבד ששרי מחמשה שלהם יהיו ששה מדבריות ומזה דייק תלמודא במנחות שאין להוסיף על המדה יותר משתות ומ"מ לתודה לא היו נוטלים יותר מחמשה ירושלמיות דהיינו ששה מדבריות כפי המדה ראשונה שכן שתי איפות אכן התוס' פירשו לשם שהוסיפו נמי על האיפות שתות ולפי פירושם היו נוטלין שם ירושלמית וכן בסמ"ג וא"כ מתני' הכי פירושה התודה היתה באה מן המדות הגדולים שחמש היו שם ראשונות אבל לעולם לא פותחין מן ששה מדות ודו"ק: בד"ה אטו לחמי תודה כו' לאכול בה קדשים מי מעכב עליהם כצ"ל: בד"ה ה"נ כו' מי איכא דבאי מספכת כו' כצ"ל: תוס' בד"ה וכן תעשו כו' לעבות משכן כלא

במקדש כמ"ש התוספות לעיל גבי כליס ודו"ק: בד"ה אין בעזרה כו' תימה למ"ד בפ"ב
דמנחות דאין מנחה כו' אבל בימי שלמה כו' עכ"ל כצ"ל ואין להקשות ומאי קושיא דאימא
דס"ל כמ"ד לקמן בא' מכל אלו תנן די"ל דדוחק למימר הכי דמ"ד התם דאין מנחה
בבמה יסבור דוקא כמ"ד הכא בא' מכל אלו דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד דא"כ
לקמן דדחיק תלמודא לאשכוחי מ"ד לא קדשה כו' אמאי לא מייתי מהאי דמ"ד דאין
מנחה בבמה מיהו לשון התוספות מגומגם קצת שכתבו בשלמא בימי עזרא איכא למימר
דסבר כמ"ד קדושה ראשונה קדשה כו' עכ"ל דהא למ"ד לא קדשה ניחא טפי ואפי' בימי
שלמה ויהושע דהא ע"כ ס"ל בא' מכל אלו ודו"ק: בא"ד אבל בימי שלמה ויהושע קשיא
כו' עכ"ל נ"ל דממשה לא קשיא להו לפי שכל אלו דמתני' ממשה למדנו חוץ מב' תודות
דלמדנו מנחמיה והיינו משום דבמשה לא היה למשכן שום קביעות מקום ולא הוה צריך
לקדש המקום בהיקף ב' תודות ובשירי מנחה אלא שהמשכן נתקדש במשיחה אבל בימי
יהושע שנתקדש משכן שילה שהוא מקרי מנוחה בקביעות מקום והיה אבנים מלמטה כו'
כדאיתא פ"ב דזבחים ע"כ הוה צריך לקדש המקום והא קשיא להו כיון דקודש שנבנה
משכן שילה הותרו הבמות בגלגל מאין היה להם שירי מנחה לקדש משכן שילה כיון דאין
מנחה בבמה וכן בשלמה בבנין בהמ"ק שנקרא נחלה בעי לקדושי המקום מאין היה להם
שירי מנחה כיון דקודם זה נמי הותרו הבמות בנוב וגבעון ואין מנחה בבמה ודו"ק:
ע"ב גמרא הלמא לא אפשר דמקדש בשתי הלחם בעצרת כו' · יש לדקדק אמאי לא דחי
ליה דא"כ שלמה אמאי קדשה בסוכות ולא המתין עד עצרת בהמן גם יש לדקדק לעיל
שכתבו התוס' בחד תירוצא דשלמה לא קדשה כלל בשירי מנחה משום דלא היה אפשר
ואמאי שהרי אפשר לו להמתין עד העומר כי הכא דפריך להמתין משום המן עד עצרת וי"ל
דודאי שתחלת בנין הבית כיון דנגמר בסוכות בימי שלמה מקרי לא אפשר להמתין עד
העומר או עד ב' הלחם ליבטל מעבודת בהמ"ק כ"כ אבל הכא גבי תוספת העזרה
דבהמנהג תלי שנה לא מהבטל עבודה בהמ"ק מקרי שפיר אפשר להמתין עד עצרת משום
המן וכן נראה קצת מלשון התוספות לעיל ודו"ק:

ח"א דף טו ע"א נאמר בעולת בהמה אשה ריח וגו' מפורש סוף מנחות: ע"ב שיר של
תודה כו' ארוממך ה' כי דליתני גו' שבו נתנו הודאה לה' בבנין בית שני
שאמרו ארוממך ה' כי דליתני . ממן היה שלא שמחו אויבי לי הם צרי יהודה כגון סנבלט החורני
ומוביה העמוני שרצו לבטל בנינו . ה' העלית מן שאול נפשי וגו' היא הגלות מבבל שנקראת שאול
כדאמרינן בפסחים פרק האשה מיד שאול אפדם זו בבל שהיא עמוקה כשאול גם שהמזמור הזה
נתייחד לדוד שנאמר בו מזמור שיר חנכת הבית לדוד על בנין בית שני יסדו וק"ל: שיר של
פגעים כו' וי"א שיר של נגעים כו' . איך שהיה שמנו להעביר רוח הטומאה מאותו מקום שנתקדש
דפגעים הם בעלמא המזיקים ורוחות הטומאה השולטים במקומות שלא נתקדשו וכן הנגעים באים
מהם שע"כ כל מצורע מחוץ למחנה מושבו וטמא טמא יקרא דהיינו שהטמאה שהוא המצורע יקרא
שמא שרוחות הטומאה שרויים עליו ובהקיפם בלחמי תודה המקום ההוא שרצו לקדשו ולהוסיפו על
העזרה היו אומרים זה המזמור להעביר מתקום ההוא רוחות הטומאה וע"כ היה בשיר ובכלי
שירים שזכר כמו שמצינו בשאול ובאלישע שהשיר בא להם לבטל רוח רעה וז"ש למ"ד נגעים ונגע לא
יקרב באהליך דהיינו בעזרה שהוסיף . ולמ"ד פגעים יושב בסתר עליון על ידי העברת רוח הטומאה
בצל שדי יתלונן שיהיה שכינתו למטה במקום שנתקדש כמו שדרשו בין שדי ילין בין ב' בדי ארון :
ואומר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום מפרש"י נראה שלא אמרו האי קרא דלא שייך בבנין בית
שני אלא מה' מה רבו צרי וגו' עד סופו לה' הישועה על וגו' היו אומרים וק"ל: הלוחש על המכה
אין לו חלק כו' . מפורש פ' חלק :

דף טז גמ' ורמינהי אר"י בר יוסי וכי אלו כו' מדר' יהושע דלעיל ומכמה משניות סתם
ה"מ להוויי דאית להו קדושה לעתיד לבא אלא דניחא ליה לאתויי בהך מלתא
דבתי ערי חומה גופיה דאיכא למאן דאמר דלא קדשה לעתיד ואיכא למ"ד קדשה וק"ל :
תוס' בד"ה אלא בבני גולה אע"פ שהיה הדבר בא לידי תקלה הכניסוה כו' עכ"ל מה
שהכניסוה ודאי דלא קשיא להו דלהא קאמר הא אמרת ולא קדשוה אלא למה הכניסוה
מפני שהורפה כו' אלא דמשמע להו אף שבאמת לא קדשוה דבכל אלו תנן מ"מ משמע
מהא דקתני לא נתקדשה בכל אלו אלא בעולי גולה שלא במלך כו' שעשו בו כל מה שיוכל
לעשות לקדש דהיינו בנביא וע"א ובב' תודות ובשיר וע"ז קשה להו כיון דבאמת לא
קדשוה מפני שלא היו כל אלו א"כ לא היה להם לעשות שאר דברים שמקדשין בו שזה היה
מביא ע"ה לידי תקלה שיסברו ויאמרו שהיא מקודשת בכך והא כתבו שעשו כן כדי
שימסרו כו' ודו"ק: ע"ב בד"ה או אידי כו' ושמא קים ליה להש"ס בערובין ובחולין
שיש אהל מועד מיותר ובחולין כי ממעט כו' עכ"ל קצרו במקום שהיה להם להאריך
דבההיא דחולין נמי איכא שום יתור דאיצטריך למעטינהו מזאת ובתר דמעטינהו הבאת
יתורא אתי לדרשה אחריתא וכ"ה בתוספות בפ' טרף בקלפי ע"ש: בא"ד ואומר ר"ש
מדרוי"ש דלר"א נמי אית ליה דגמירי כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותופס עיקר גירסת הספרים
דל"ג לכתוב או אידי ואידי כו' עכ"ל ואין זה נוח לי דכיון דהמקשה ע"כ הבין הברייתא
דר"א כפשטה דלא גמירי מהדדי היאך ובמה השיב לו המתרץ כל זה וכולו חסר מן
הספר אבל אי גרסינן ליה ניחא דהמתרץ השיב לו דר"א דברייתא לא קאמר דלא גמירי
מהדדי אלא דה"ק לכתוב אידי ואידי משכן או אידי ואידי מקדש ומשני אלו נאמר מקדש
בהרווייהו כו' כמ"ש התוס' ותו לא מידי ודו"ק :

דף יז בפרש"י בד"ה היכי משכחת כו' דאי בנטמא בחוץ ונכנס איחייב ליה כרת בכניסתו
עכ"ל ואין זה מוכרח דאימא דנכנס דרך גגין למקדש דלא הוי דרך ביאה ולא
מיחייב אכניסה כדלקמן מיהו אי שהה ודאי דחייב אפי' בנכנס דרך גגין וק"ל: תוס' בד"ה
צריך שהייה כו' בשוגג איירי אבל כו' עכ"ל ק"ק לדבריהם דאימא דאיירי נמי במזיד ולא
התרו בו עד לאחר שטימא וכמו שרצו התוס' לפרש ההיא דאבעיא דלקמן טימא עלמו
במזיד מאי ולמאי דנפרש בכה"ג איבעיא דהכא לפי זה יש לפרש ההיא איבעיא דלקמן
לענין קרבן וכמו שכתבו התוס' לקמן ויש לייסב דאם נפרש דהכא מיבעיא ליה נמי בטימא
עלמו במזיד ולענין מלקות ע"כ דלא מפליג בין שוגג למזיד לענין מלקות א"כ מאי קמיבעיא
ליה לקמן לענין קרבן לפלוגי בין שוגג למזיד דמהיכי תיתי ליה לפלוגי בהכי לענין קרבן
טפי מלענין מלקות מיהו יש לדקדק בהך איבעיא דנזיר דדחק התם לפרושי בנכנס לבית
הקברות בשידה תיבה ומגדל אמאי לא מוקי לה בשלא התרו בו אהכנסה אלא לאחר שנכנס
וטימא עלמו התרו בו וכמו שרצו התוס' לפרש הך איבעיא דלקמן דטימא עלמו במזיד
לענין מלקות דמיירי בלא התרו בו עד לאחר שטימא ויש לייסב דהכא במקדש בקל יוכל
ליגע בשרץ ואיכא למימר דלא התרו בו עד לאחר שנגע אבל בהכנסת נזיר לבית הקברות
מסתמא יוכלו להתרות בו אכניסה אי לאו שנכנס בשידה כו' וק"ל: בד"ה או אין צריך
כו' א"כ איירי לענין איסור מלקות ולא לענין חיוב ורב אשי כו' עכ"ל ר"ל לאו מירולא
דכ"ע הכא והתם אית להו דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אלא דרב אשי התם חשיב
שהייה כמעשה וקאמרי דהכא אפי' אי גמירי דלא בעינן שהייה לאיסור מלקות כדי השתחואה
מ"מ ע"כ דבלא שהייה כלל ודאי דליכא איסורא כלל דמאי קעביד כיון שנטמא בשוגג אלא
דבעינן שהייה קצת לאיסורא ואית לן למימר הכא דכדי ליאה וכניסה דומיא דכדי פשיטה
ולבישה דהתם לענין מלקות לרב אשי דשיעור אחר לא אשכחן וק"ל: ע"ב בד"ה אפי'
נכנס כו' וליכא למימר דאיצטריך לומר דהכא טעון כבוס כו' דבכל ענין כתיב (וכו') והאוכל
בבית יכבס בגדיו עכ"ל כצ"ל מלאתי מוגה וק"ל: בד"ה אבל חייבין כו' דלא הפרוש
בהנאה מרובה עכ"ל נקטי האי לישנא לאביי דלקמן דמחייב המשמש מת בעריות אבל
לרבא דס"ל דהמשמש מת בעריות פטור ניחא בפשיטות שפי דלא תפרוש בהנאה כלל
קאמר ודו"ק :

דף יח נמרא לעולם אימא לך בבלא סמוך לוסתה ואפרישה כו' נראה דודאי רב אדא
כמי מודה דמיחייב אכניסה בשוגג והיינו באומר מותר ובהכי מתוקם ליה מתני'
דהוריות דחייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה דל"ת שבנדה היינו לחייב על הכניסה
בספק אשם תלוי ובודאי חטאת ועוד עיקר קרא דלא תקרב לחייב על הכניסה בא כדמוכח
לקמן בשמעתין אלא דהנהו דמיחייבי ב' חדא אכניסה וחדא אפרישה לא מלינן לאשכוחי
בשוגג באומר מותר דמאי קא"ל נטמאתי כיון דלא ידעי איסור נדה כלל ולא ה"ל ידיעה
בינתיים וה"ל כמו אכל ב' זיתים חלב בהעלם א' ולכך מהדר רבא לאשכוחי דמיחייב ב'
בסמוך לוסתה ובת"ח לזו ולא לזו ומייתי מגמלא על שלו דע"כ לא איירי באומר מותר
ומחייב ליה על כניסה וע"כ דהיינו בסמוך לוסתה ובהא פליג רב אדא עליה דאפי' בסמוך
לוסתה לא מיחייב אכניסה אי משום דהוי נמי אונס דקסבר יכולני לבעול דוהזרתם לפרוש
מן הנדה סמוך לוסתה איטו רק אסמכתא בעלמא כמ"ש בעל המאור ואי כפי' בעל מלחמות
דאע"ג דלאו אסמכתא היא לרב אדא פטור הוא משום דאגוס הוא דאע"ג דאזהר רחמנא
איהו לא מייתי ליה לידי קרבן כו' וי"א יכולני לבעול לרב אדא קרוב למזיד הוא כו' ע"ש
ועוד האריכו בפי' סוגיא זו בערך השמועה ומה שיש לדקדק בה עיין בדבריהם ואין
להאריך: תוס' בד"ה א"כ מלינו כו' שהפטור איטו ע"י שהיא בעילה קלרה כו' פירוש
בארוכה דהיינו הנאה מרובה כו' עכ"ל לא ניחא להו כפרש"י דלדברי המקשה נמי ארוכה
כמשמעו שהאריך ושהה פטור וקלרה כמשמעו שפירש מיד חייב משום דא"כ לא הוה
פריך מידי דלאו היינו קלרה וארוכה דגבי מקדש כדמסיק המתרץ ואפשר שהולרטו זה
לפי דרכם שכתבו דהמקשה נמי ידע למימר כיון דלא דמי למקדש לא מתני ליה דמש"ה לא
פריך ליה אלא דהאביי [אבל] לרבא דמשמש מת פטור לא מתני ליה ארוכה וקלרה הכא
כמו במקדש שיש בשתיהן טומאת מקדש ואי הוה קס"ד דמקשה ארוכה וקלרה כמשמעו
כפרש"י א"כ ודאי דלאביי נמי לא הוה קשיא ליה כיון דלאו היינו ארוכה וקלרה דגבי
מקדש ודו"ק: ע"ב בד"ה אלמא שלא כו' וי"ל דהא דאוקי בת"ח כו' משום דסבר משמש
מת פטור כו' עכ"ל ר"ל רבא דמוקים לה הכי אליבא דאביי דאמר חייב ב' היינו משום
דסבר לה בהא כרבא דמשמש מת פטור אבל אביי גופיה קושטא הוא דמוקים למתניה
דחייב ב' בת"ח לשניהם וכגון שפירש מת ולא ניחא להו למימר כמי דרבא נקט הכי לעיל
משום פירש בקושי כמ"ש התוספות על פרש"י הכא דמשמע להו דהוי בה רב' במאי כו'
ומסיק בת"ח לזו ואין ת"ח לזו דהיינו דלא מלי לאשכוחי בע"א ודו"ק: בא"ד דאי בסמוך
כו' ולא מיפטר אלא משום דחדא שגגה היא שהכל בא ע"י כו' עכ"ל נראה דר"ל כיון
שאין אתה יכול לחייבו רק על ספשע בשעת כניסה ה"ל כב' זיתים בהעלם א' וכן מפורש
דברים הללו בדברי בעל מלחמות ה' לפי שיטת ר"ח ע"ש שהם בעלמם דברי התוס'
דהכא אבל קשה מה הולרכו לזה דהא לפי מה שהביאו התוספות מההיא דפ' הזורק דבעי
התלתן וסופן בשוגג אפי' בדבר שא"א להחזיר א"כ הכי נמי פטור אפרישה כיון שאין סופו
שוגג אע"ג שאין בידו להחזיר ועוד דדברים אלו כסותרים לפי מה שהביאו התוספות דאם
נזכר לאחר שילאה מידו פטור והך ידיעה שבינתים מהניא ליה לפוטרו אפילו אין בידו
להחזיר והבעל מלחמות הביא מהך דפרק הזורק היפך זה דידיעה שבינתים לא מהניא ליה
מפני שאין בידו והיינו כדברי התוס' שכתבו הכא דחדא שגגה היא ואחר העיון שם בסוגיא
דס"פ הזורק נראה שזה שכתב בעל המלחמות דלא הוה ידיעה כיון שאין בידו כדברי
התוספות הכא בסוף דבריהם מעיקרא הוה בעי למימר התם הכי אבל לא קאי התם הכי
אלא כדברי התוס' הראשונים דבעי התלתן וסופן בשוגג אפילו בדבר שאין בידו והשתא
יש לייסב דבריהם דודאי לפי המסקנא דהתם דבעי תחלתן וסופן בשוגג אפי' בדבר שאין
בידו לא הוה שייך למקרייה אנוס ולא מיפטר אלא משום דאין סופו שוגג כיון דהוא ידע
אלא שכתבו דאפי' למאי דבעי למימר התם מעיקרא דידיעה שבינתיים לא מהניא ליה
מפני שאין בידו הרי חדא שגגה היא ואין לחייבו שנים דהוה ליה כב' זיתים בהעלם אחת
וכמ"ש בעל מלחמות ה' ודו"ק: בא"ד מי דחקו לאביי לאוקמא מתני' שלא בשעת ושהה
ולפטור כו' עכ"ל ר"ל דמי דחקו להרוצי מתני' לפי סברתו דהא כי מהוקמא עתניתין
בסמוך לוסתה ע"כ דרבא נמי מודה ביה דליכא לאוכוחי ממתני' דמשמש מת פטור דא"כ
דמשמש מת חייב הכא פטור אפרישה אי משום דאין סופו שוגג אי משום דחדא שגגה
היא כמ"ש מהך דפרק הזורק ויש לדקדק דמאי קשיא להו לאוקמא מתני' בשעת ושהה
דאימא דקושטא דה"ק תלמודא כי אתמר דאביי הך דקרי ליה אונס בעלמא אתמר בשלא
בסמוך לוסתה והך דאמר אביי דחייב ב' אמתני' אתמר בסמוך לוסתה וכ"כ בעל מלחמות
דאיכא לפרושי הכי לפי' ר"ח ושיטת התוס' וי"ל דמשמע להו לבעלי התוספות דזאת אומרת
המשמש מת פטור דקאמר רבא אמתני' קאי ואביי עליה קאי לעולם אימא לך כו' וק"ל :

ח"א דף יח ע"ב והזרתם את בני ישראל כו' שיפרשו מנשותיהם כו' מדכתיב והזרתם
בלא ה' אהרונה משמע מלשון פרישה ונזירות כפרש"י הכא ובאומת והייט
מלשון נדר בפרוש וכדאמרינן בעלמא לך לך אמרי' לנזירא סחור סחור דסמוך לוסתן של נשותיהן
יפרשו וקאמר כל שאינו פורש כו' והדוה בנדתה וסמוך ליה אחרי מות וגו' אע"פ שמקיים בפסוק
זה ולאיש אשר ישכב עם שמאה לא עמאה ממש קאמר דהשיא בחמורה קאי בעונש כרת לעלמו אלא
דעם ממאה קרי סמוך לוסתה דבכלל עמאה היא כדכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם והשיא
לאו בעונש כרת הוא אלא במיתת בניו וק"ל: הויין ליה בנים זכרים דכתיב ולהבדיל בין הטמא
כו' דאי כפשטיה נ"ל בין חמור לפרה וסלא כבר מפורשים כו' כפרש"י בחומש וע"כ דרשו תניה
הכא מתוך הסמיכות לאשה כי תזריע דבין הטמא ובין הטהור הוא שעת סמוך לוסתה דזו הטוגה
מבדיל ומפסיק ממש בין הטמאה שהוא שעת וסתה לטהור שאינו שעת וסתה : וריב"ל קאמר הויין
כו' דכתיב להבדיל ולהורות דלפי פשטיה ה"ל להקדים ולהורות את כל החקים דאיירי בכל המלות.

קודש כו' כצ"ל: בד"ה מתיב רבא כו' בקרא וכדאמר לקמן כו' כצ"ל: ע"ב גמ' ואומר ארוממך ה' גו'
יפול מלדך אלף ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד כי אתה כו' כצ"ל וכ"כ וזה לשון ר' יונה בפי'
לרי"ף בפ"ק דברכות שיר של פגעים בכנורות ובנבלים כו' פי' כשקידש עזרא את ירושלים היו הולכים סביבות
בשיר ואומרים שיר זה להבריח את הפגעים והמזיקים והיו אומרים אותו בשמחה ובשירים ומפרש ואזיל שאותו
שיר של פגעים הוא יושב בסתר עליון ולא גרסינן ואומר אלא אומר דפירושי קמפרש מהו שיר של פגעים
עכ"ל: רש"י בד"ה ושיר של פגעים כו' והכי איתא בתורה כהנים כו' כצ"ל · וכ"ב גליון ותימה לפי פי' זה
לא היה לו לומר יושב בסתר עליון אלא ויהי נועם כו' עד כאן: בד"ה אין לו חלק כו' שלוחש כו' כצ"ל:
דף טז ע"ב גמ' אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים כל זה נמחק: תוס' בד"ה
או אידי כו' ואמר הר"ר שלמה מדריו"ש כו' נ"ב פי' ותופס גירסת הספרים דל"ג ליכתב
או אידי ואידי כו' ודו"ק · [עיין במהרש"א]: בא"ד וי"ל משום כו' נ"ע כמו אלא י"ל ודו"ק כצ"ל:

דף יז ע"א רש"י בד"ה דאנים כו' משנטמא שיעור שהייה כו' כצ"ל: תוס' בד"ה או אין צריך כו'
והכא אפי' כו' נ"ב ענין בפני עצמו שרצה לתרץ דהתם בעינן שהייה קצת והכא משמע אם
ז"ל שהייה למלקות דחייב מיד אפי' בלא שהה כלל על כן מפרש דהכא נמי בעינן שהייה קצת ובפרק אלו הן
הלוקין הקשה קושיא זו ומתרץ בע"א נ"ל: בא"ד ונראה דהפי' כו' נ"ב פי' שלא תקשה א"כ לפי מאי דבעי
הכא דבעינן נמי שהייה למלקות והלא גבי כלאים לא בעינן שהייה גמורה ודו"ק: בד"ה נזיר נקבר כו' מטמא
כל זמן כו' דמי שיהיה נוגע בו כו' כצ"ל: ע"ב גמ' והא קמ"ל כו' כצ"ל:
דף יח ע"א גמ' אנוס ואפרישה מזיד ואי בעם הארץ כו' ובת"ח ות"ח כו' על שלא שמא בספק
ופטורין מן הקרבן ואיידי דבעי כו' כצ"ל: תוס' בד"ה והא נמלא כו' מבטק ושיור
מן כו' כצ"ל: בד"ה משמש כו' לשמש ועד זה נכנס כו' כצ"ל: ע"ב רש"י בד"ה פוגע כו' או [illegible]
ילה כו' נ"ע והסמ"ג מפרש שב שבוע ע"ש:

אמר קך להבדיל בין גו' וע"כ דרשו דקאי על המבדיל בין הטמא כו' בסמוך לוסתה זהו לבניו ונסורות וק"ל : כל המבדיל על היין במוצאי שבת דכתיב להבדיל בין קודש וגו'. דה"ק קרא יין ושכר אל תשת בבואכם וגו' והיכן תשתו אותו במקום מצוה דהיינו להבדיל בין הקודש וגו' וק"ל : כל המקדש עצמו בשעת תשמיש כו'. דרך צניעות כפרש"י והיא ודאי גדר בערוה וכ"מ שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה כו' כפרש"י פרשת קדושים וק"ל : סליק פרק ידיעות הטומאה

דף יט בד"ה פרט למתעסק כו' ולא שייך למפטריה משום מתעסק ועוד כו' עכ"ל ר"ל דודאי שמואל קרי ליה נמי מתעסק אבל אין זה מתעסק גמור דממעטינן מבה דהיינו מתעסק ולא נתכוין למלאכה כלל כגון לחתוך התלוש למר ולהגביה התלוש למר ונמצא שחתך מחובר אבל זה אינו מתעסק בעלמא שהרי נתכוין למלאכה לחתוך מחובר וחתך מחובר אלא שלא נעשית מחשבתו שחתך מחובר אחר שלא נתכוין בו ויש למעטיה בשבת משום מלאכת מחשבת וק"ל : **בא"ד** ומה שפירש בקונטרס כו' ואיזהו חייב נתכוין לחתוך כו' וכסבור שהוא תלוש ונמצא מחובר אין נראה כו' עכ"ל סוף דברי פרש"י ודאי דיש לכוין כדבריהם דחייב בנתכוין לחתוך את התלוש ונמצא מחובר וכאביי דלא פטור אלא בנתכוין להגביה הלוש ונמצא שזה מחובר וחתכו אלא דא"כ רישא דמלתיה דפטור בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך מחובר דהיינו ע"כ מחובר אחר לא יתכן דרבותא טפי ה"ל למנקט בכה"ג דאפי' בנתכוין לחתוך מחובר וחתך מחובר אחר הוא פטור משום דאין זה מלאכת מחשבת כמ"ש התוס' וק"ל : **בד"ה** הרי העלם כו' אור"ת דלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד אבל קרבן חטאת כו' עכ"ל לא ה"ל למסמך דברי ר"ת אהך אבעיא דאיירי בהעלם זה וזה בידו אלא בפשיטות אמתני' לר"א ולר"ע דאמרי אינו חייב על העלם מקדש דלא מפטר אלא מקרבן עולה ויורד אבל חטאת קבוע חייב מה"ט דכל שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת וכן מוכח מדבריהם ממה שהקשו לר"ת מהך דלקמן פ"ג דלוקמא בהעלם קודש דהיינו בהעלם קודש לחוד ואפי' לא אפשיטא אבעיא דילן דהעלם זה וזה בידו ואפשר לומר שסמכו דברי ר"ת הכא משום מלת פטור דנקט דלאו דוקא לפר"ת אלא דמיפטר מעולה ויורד ולא מחטאת קבוע ודו"ק : **בד"ה** אמר רב אשי כו' אלא גרסינן אי משום שבת קפריש אי משום מלאכה קפריש וקאמר רבינא כלום פירש משבת אלא כו' כלומר כיון שפניהם שבוחים במה שזה שבוח יותר מזה לא נ"מ מידי אלא ל"ש ותרוייהו מיבעיא מדברי התוס' פ' כלל גדול ע"ש :

ע"ב בפרש"י בד"ה ת"ק סבר כו' דהתם ידע לה לכולי מלתא ואפ"ה ספק הוא אבל הכא אי הוה ידע כו' עכ"ל ולקמן בספק חלב דפריך מיניה ידע לכולי מלתא דהיינו כולי ספיקא אי חלב אי שומן כי הכא שידע שהלך בשני שבילין דהיינו כולי ספיקא משא"כ בשבת שהלך ברהטון דלא ידע כולי מלתא ואי ידע כולי מלתא הוה ליה ידיעה ודאית וק"ל : **תוס'** בד"ה עשו ספק כו' אי כזית מטמא אי בכעדשה מטמא דהתם הוא מסופק אי כו' אבל הכא כו' דאיכא טומאה כו' עכ"ל ק"ק לקמן גבי חלב נמי מסופק הוא אי חלב אי שומן ולא פשיטא ליה דאיכא איסורא ומאי פריך מיניה לר' יוחנן לומר ביה שיעשו ספק ידיעה כידיעה דההיא דומה ממש לכך דאי כזית כו' ויש לחלק ודו"ק : **בד"ה** כאן שנה רבי כו' ואם יש לחלק כו' ובדוחק י"ל דהכי פריך כו' עכ"ל מיהו איך שיהיה ק"ק [א] אמאי הוצרך למימר לר"י כאן עשו ולא בכל התורה כולה דידיעה דהכא גריעה אמאי לא הניח סברת המקשה דידיעות דהכא ודהתם שוות נינהו אלא דר"י לא בעי למוקמי התם משום דידיעות ספיקות מחלקות לחטאות דא"כ תקשה דר"ש בן יהודה אדר"ש בן יהודה ודו"ק : **בד"ה** נוקמה כו' ועוד דמטעם ספק ידיעה לא מצי לאוקמא כו' עכ"ל אבל מטעם דאמר רבי ידיעת בית רבו שמה ידיעה ה"מ לאוקמא בפשיטות כקושייתם ולא תקשי אמאי נקט בברייתא בכה"ג דאיכא למימר דלרבותא דר"ש נקט לה דאפי' בכה"ג בספק ידיעה פוטר ר"ש וכן ל"ל למאי דמוקי כר"י דלא בעי ידיעה כלל מתחלה ונקט לה בכה"ג משום רבותא דר"ש דפוטר ודו"ק : סליק פרק ידיעות הטומאה

פרק שבועות שתים

דף כ בפירוש רש"י בד"ה ה"ק מבטא כו' מבטא ככר זו עלי כאומר שבועה כו' עכ"ל לשון נדר הוא אבל לקמן דכי אתא רבין א"ר קאמר מבטא שלא אוכל הוא כי דרך הנשבעים ועיין בזה בר"ן וק"ל : **תוס'** בד"ה לישנא איתקל ליה כו' דזו אף זו קתני כו' עכ"ל ובמתניתין דהכא דקתני שלא אוכל ולא קתני רבותא שאי אוכל משום דלא נחית הכא להכי רק לפרש להרע או להיטיב דקרא ודו"ק : **בא"ד** וי"ל כגון שאמר שבדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו כו' עכ"ל ר"ל שהוא לא הוה ידע משמעות שאוכל לך ונתכוין כפי משמעות לישנא דאינשי וכיון דכשאוכל דאכילנא משמע הרי נתכוין לכך אלא דאתקיל בלישניה ואמר שאי אוכל א"כ דר"ל שהיה בדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו דהיינו או שיאמר שאוכל או שאי אוכל מיהו לישנא דאיתקיל לא משמע הכי דהא היה בדעתו נמי אשאי אוכל ואיך שיהיה ל"ק אמאי לא בעי לאוקמי תרוייהו בשאוכל לך אלא דהכא אומר דהיה בדעתו דאכילנא והתם איירי שאומר שהיה בדעתו דלא אכילנא דבנדרים אין הולכין אחר דעתו של אדם אלא אחר לשונו וכפי משמעות לישנא דאינשי ושאוכל ודאי דלא משמע הרתי אלא דאכילנא או שלא אכילנא וק"ל : **בד"ה** איסר מתפס כו' א"כ ה"פ כו' שהתפיסו בלשון שבועה שהזכיר לשון אכילה כו' ואם לאו כו' עכ"ל ק"ק לפי' זה האחר לפי זה לפרושי הברייתא כמו לרבא וה"ק איסר היינו התפסת שבועה והטילו הכתוב בין נדר לשבועה הוליאו בלשון נדר כדר בלשון שבועה שבועה היכן הטילו כו' כמו לרבא ודו"ק : **בא"ד** ועי"ל כו' מיהו הא פשיטא ליה כו' אבל תימה דאכתי מספקא כו' עכ"ל עיין בר"ן בשם ר"ח לפי דרך זה דלא מספקא ליה מידי ודו"ק : **בד"ה** ואילו שבועה כו' וי"ל כיון דלא כתיב או י"ל דאנדר כו' עכ"ל קשה דבאיסר נמי כתיב או דכתיב והקים כל נדריה או את כל אסריה אשר גו' ויש ליישב ודו"ק : **בד"ה** שלא אוכל כו' דשלא אוכל הוי דבר שאין בו ממש כו' עכ"ל היינו גבי נדר דקיימינן הכא דאוסר הפלא עליה ה"ל שלא אוכל דבר שאין בו ממש ולא חל הנדר אבל גבי שבועה דאוסר עצמו אחפלא ודאי דלא קשיא להו אמתני' דהכא דקתני שלא אוכל אע"ג שאין בו ממש וחלה השבועה וק"ל : **ע"ב** גמרא ואף ר"י סבר לה להא דרבא כו' איסר לא אוכל לך שבועה כו' ק"ק לפי' רש"י לעיל לאביי דאם אומר איסר ככר זה עלי היינו איסר דקרא ודינו כמתפיס בשבועה אמר אביי דכמוציא שבועה מפיו דמי וא"כ באומר איסר לא אוכל לך נמי כמוציא שבועה מפיו הוא ושפיר אתיא מלתא דרבין אר"י נמי כאביי דליכא למימר לאביי יוה לרבין אר"י למנקט רבותא דאפילו באוסר ככר עלי בלשון נדר הוה שבועה דא"כ במבטא נמי דנקט רבין אר"י איסר לא אוכל לך שבועה אמאי לא נקט רבותא דאפי' מבטא ככר זה עלי הוה שבועה כפרש"י לעיל בשמעתין וכמ"ש הר"ן לפרש"י ודוחק לומר דקאמר דר"י סבר לה כרבא ולא כאביי מדלא נקט נמי ר"י מתפיס בשבועה ודו"ק : **שם** כלפי לייא אלא אימא כו' ולא בעי למימר כשם שלוקה על שוא דהיינו אכלתי ולא אכלתי כך לוקה על שקר דהיינו שאוכל ולא אוכל דהא רב דימי משמיה דר"י קאמר לה ור"י הא ס"ל בהדיא דאין לוקין באוכל ולא אוכל והתוס' לעיל בפ"ק שכתבו לאוקמא מתני' דפ"ק למלקות אליבא דר"ע ורב דימי היינו דלוקה גם בשאוכל ולא אוכל מהאי טעמא דכשם שלוקה על שוא כך לוקה על שקר אבל רב דימי גופיה לר"י ע"כ לית ליה האי היקשא דהא ר"י סבירא ליה דאין לוקין באוכל ולא אוכל וכמו שכתבו התוספות דהדר ביה לרב דימי ממה דאמר בדיבור אחד נאמרו והיינו משום דלדידיה לא אילטריך דרשא דלשוא שוא שתי פעמים דהא שוא גופיה משמעות אכלתי ולא אכלתי ולא אילטריך לדידיה נמי בפירוש ריבתה תורה למעט שאוכל ולא אכל דממילא אימעיט דמהיכי תיתי לחייבו כיון שאין בו מעשה ור"י ס"ל דלאו שאין בו מעשה בכל התורה אין לוקין מה שאין כן לרבין כיון דע"כ מרבויא דלשוא שוא אילטריך לרבות אכלתי ולא אכלתי דהשתא הקשי ליה ומ"ש ומש"ה אילטריך בפירוש ריבתה תורה למעט שאוכל ולא אכל ודו"ק : **תוס'** אלא לרבא קשיא כו' מ"מ פריך לרבא אמאי דמפרש איסר דקרא מתפיס ורבא משני כו' עכ"ל מיהו לכאורה לא הוה צריך לשנויי דקאי אעיקר נדר דקרא אלא כמו שהבין המקשה דקאי אהתפסת נדר אלא דאיסר דקאמר לאו היינו איסר דקרא אלא היינו איסר התפסת נדר ובדברי הרא"ש והר"ן יתיישבו דברי הרי"ף שהיא כשיטת התוס' דרבא נמי מודה במתפיס בנדר עיין בדבריהם וק"ל : **בד"ה** כל שישנו כו' א"כ סברא למדרש קרא מסיפיה לרישיה כו' וכ"ת כו' עכ"ל ולגבי כהניס בריס ערכין התס ה"א לומר מרישיה לסיפיה וק"ל :

ח"א דף כ ע"ב זכור ושמור בדבור אחד נאמרו כו' · פי' הרמב"ן שזכור הוא מצות עשה ושמור הוא ל"ת כמ"ש כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת ועיין באורך בפירושו וכן מוכיח סוגיא דשמעתין דקאמר כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה כו' ומה שהקשה בעל עקרים לפירושו שהרי הוזכרה ל"ת גם בדברות ראשונות לא תעשה כל מלאכה לאו קושיא הוא דמ"מ מלת זכור שהוא דבוק למלת לקדשו משמע עשה זכרהו לקדשו דהיינו בזכירה על היין ושמור שהוא דבוק ללקדשו בדברות אחרונות יתפרש לקדשו בשמירה מלעשות מלאכה גם מה שהקשה הרא"ש לדברי הרמב"ן הא אמרינן דהשמר דעשה עשה הוא לאו קושיא היא כלל דלא קאמרי' הכי דהשמר דעשה עשה הוא אלא היכא דלא שייך במצוה היא ל"ת אבל הכא במצות שבת כיון דאיכא ביה מצות ל"ת כמפורש בהאי קרא לא תעשה כל מלאכה אית לן למיזל בתר כללין דהשמר אינו אלא ל"ת וזהו נ"ל ברור לפי סוגיין דשמעתין לקיים פי' הרמב"ן ומשום דמלת לקדשו הסמוך פעם לזכור ופעם לשמור יתפרש על ב' פנים פעם אזכור מצות עשה ופעם אשמור ל"ת הוכיחו לומר דבדיבור אחד נאמרו ודו"ק :

דף כא תוס' בד"ה חוץ מנשבע כו' מ"מ חשיבי אין בהן מעשה דהא בפ"ק דמכות כו' עכ"ל לענין עדים זוממין לא הוו הוצרכו לאתויי מפ"ק דמכות דבההיא דפ' ד' מיתות שכתבו לעיל אמרינן בהדיא דתניא יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה ומסיק הואיל וישנן בראייה אלא משום מוציא שם רע הוצרך לאתויי מפ"ק דמכות וק"ל : **בד"ה** אמר קרא כו' וא"ת אמאי לא נפקא לן בריש כו' אין לוקין עליו מדאילטריך קרא בנשבע כו' עכ"ל ולר"י דאית ליה בכל התורה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו דיליף ליה מעדים זוממין ומוציא שם רע לא תקשי להו ל"ל הני קראי בנשבע ומקלל כדאמרינן בתמורה דר"י ודאי מוקי להו להני קראי לשום דרשא אחרה אבל למ"ד דלאו שאין בו מעשה אין לוקין חוץ מנשבע ומקלל ע"כ דריש להו כדאמר בתמורה דלוקין על נשבע ומקלל וא"כ ל"ל קרא באלו הן הלוקין דבכל התורה לאו שאין בו מעשה אין לוקין נילף מדאילטריך קרא בנשבע ומקלל והא תירצו דודאי לפי האמת דרשינן להני קראי דלוקין בנשבע ומקלל אבל אי לאו קרא דאין לוקין אלאו שאין בו מעשה לא הוה דרשינן הני קראי דנשבע ומקלל להכי דלא אילטריך ליה דבכל התורה נמי ה"א דלוקין וק"ל : **ע"ב** בד"ה ומאי ראית כו' ונראה לפרש ומה ראית פי' דטפי ה"ל לאוקמא כולה כר' ישמעאל ותהוי רישא דומיא כו' עכ"ל לכאורה נראה לפרש דבריהם דמש"ה פריך ומה ראית דלמאי דאוקמא כולה כר"ע לא הוי רישא דומיא דסיפא דהא רישא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות וסיפא לחייב אכלתי ולא אכלתי בקרבן טפי אית לן לאוקמא כולה כר' ישמעאל דהוי רישא דומיא דסיפא דתרוייהו למעוטי אכלתי כו' והא לא קשיא לן דנוקמה כולה כר"ע ורישא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות וסיפא לחייב אוכל ולא אכל בקרבן ולא תקשי אר' יוחנן דאינו דומה דזו היא דעל שגגתה פטור אתא לחייב קרבן באוכל ולא אכל דהא פשיטא דחייב קרבן דהיינו להיטיב דקרא מיהו קשיא דאימא דלר' עקיבא נמי הכי פריך ומה ראית לאוקמא רישא למעט אוכל ולא אכל ממלקות וסיפא לחייב אכלתי ולא אכלתי בקרבן טפי הוה ליה לאוקמא רישא נמי דומיא דסיפא למעט אכלתי ולא אכלתי ממלקות ותקשי לר' יוחנן ויש ליישב בזה דלר"ע אין זה דומה ממש דרישא למעט ולפטור ממלקות קאתי באכלתי ולא אכלתי וסיפא לחייב קרבן באכלתי ולא אכלתי קאתי אבל כולה כר' ישמעאל הוי דומיא ממש דרישא לפטור מקרבן באכלתי ולא אכלתי וסיפא לפטור ממלקות אכלתי ולא אכלתי אך קשה במה שכתבו וזה הפי' נראה יותר דמסברא אין לנו למעט אכלתי ולא אכלתי ממלקות כדי להקשות לר' יוחנן כו' דהא לתירוץ קמא נמי לאו מסברא בעלמא קפריך אלא מכח דומיא קפריך לאוקמא טפי כר' ישמעאל כדי להקשות לר' יוחנן ודו"ק :

דף כב בפי' רש"י בד"ה שבועות כקונמות כו' ובלא איפוך לא מיתרצא כו' עכ"ל משום דהוה אפשר לפרושי הא דפריך דכוותה גבי דאמר שבועה שלא אוכל משתיהן אמאי אין מצטרפין ר"ל מ"ש דגבי קונם אמרינן ביה דמצטרפין דהשתא לר"מ דאמר קונמות כשבועות ואין מצטרפין לא תקשי מ"ש ובלא איפוך נמי מיתרצא שפיר ולית ליה דרב פנחס והכא כתב רש"י דאינו כן אלא דבלאו נ"ם שבועות מקונם מסברא נמי פריך נ"ט אין מצטרפין בשבועות כיון דלא הזכיר רק אכילה אחת לשתיהן אי לית ליה דרב פנחס וה"ה ע"כ בלא איפוך לא מיתרצא כו' ואבן ל"ב האריך בזה לאין צורך וק"ל : **תוס'** בד"ה מתוך שחלוקה כו' דהתם לחומרא (תני) [תנן] ליה שאם נהנה מחצי כו' עכ"ל ר"ל הא דבקונמות אינן חלוקות לאשמות דהיינו לקולא אין ראיה מהתם אלא דלחומרא תנן התם דמצטרפין ב' חצאי פרוטה והך מלתא אין צריך ראיה דה"נ הכא תנא דמצטרפין ואנן בעינן למימר לאתויי דהא בהא תליא וכיון דבשבועות חלוקות לחטאות לחומרא ה"נ דחלוקות

קרני ראם [א] נ"ב איני מבין דבריו דהכי לר"י היה הקושיא להיפך דאמאי בטומאה ספק ידיעה מחלק ובהשאת אינו מחלק ספק ידיעה וא"כ ע"כ נ"ל דכאן עשו וז"ס :

חכמת

דף יט ע"א רש"י בד"ה אי מטומאה כו' מן העבירה שאמרו לו כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה הרי העלם כו' גבי העלם שבת והעלם מלאכות פשיט כו' כצ"ל וכ"ב פי' דקמבעי ליה התם אי אמרי' העלם שבת בידו ואינו חייב אלא אחת או העלם מלאכות בידו וחייב אכל מלאכה ומלאכה כו' : **בד"ה** אמר רב אשי כו' טומאה בידו ואם להפך כו' כצ"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה ונודע לו כו' נאשם תלוי ותאר ט' הד"א : סליק פרק ידיעות הטומאה

שבועות שתים פרק שלישי

גמ' במתני' היכן מצינו במדבר שהוא מביא קרבן שזה מביא קרבן כצ"ל :

שלמה

דף כא ע"א רש"י בד"ה אלא מכללא כו' סיפא דשמעתא וא"ר אבהו כו' כצ"ל : **בד"ה** לא למעוט כו' קאי זו היא כו' הד"א : **ע"ב** גמ' ביטוי שחייבין על כו' כצ"ל :

דף כב ע"א גמ' מהו דתימא אטעוס נמי כו' וכי תניא ההיא כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה והרי עפר כו' דקא ס"ד דכיון כו' נ"ב האי סלקא דעתא דפרש"י לאו דוקא שהרי אף לפי האמת כן ומ"ה קמבעיא ליה בעפר אלא הוא סלקא דעתא בדברי המקשן עצמו קודם שאמר אלא הפסוק ודו"ק : **בד"ה** מתוך שהלוקות כו' מוכיח כי יאשם לאחת מאלה כו' · וכן לענין מלקות אם בהתראה אחת כו' כצ"ל : **ע"ב** גמ' רב ושמואל דאמרי תרוייהו בכולל כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה אהיתרא קא כו' שלא כדרך הנאתו כו' נ"ב ומשהו דקאמר היינו אליבא דריש לקיש וכי פשטינן דבעי כזית הוא הדין דמפשט נמי אליבא דרב יוחנן דבעינן אכילה כדרך הנאתו והו"ק :

יאין מצטרפין לקולא בקונמות כיון דאין חלוקות לאסמות לקולא ה"נ דאין חלוקות ומצטרפין לחומרא וק"ל: בד"ה רבינא אמר כו' דאין צריך לומר איפוך דכיון דר"מ לאו טעמא דנפשיה כו' עכ"ל דהשתא לא תקשי ליה מאי קאמר ר"מ לדבריהם דרבנן קונמות כשבועות דבשלמא שבועות הואיל וחלוקות לחטאות אלא קונמות כו' דאיכא למימר דר"מ לא הוה ידע טעמא דרבנן דאית להו בשבועות דאין מצטרפין משום דרב פנחס ולכך קאמר להו שפיר לדידכו דאין מצטרפין בשבועות ה"נ אודו לי מיהת דקונמות כשבועות ורבנן א"ל שבועות איכא כדרב פנחס כו' כדמסיק אבל לעיל דר"מ טעמא דנפשיה קאמר בשבועות דאין מצטרפין וע"כ דליכא טעמא אלא כדרב פנחס והא קשיא להלמודא אלא קונמות אמאי לא כיון דבקונמות ליכא דרב פנחס ואבן ל"ב האריך בזה לאין צורך ע"ש: בא"ד וטפי ניחא ליה לאפוכי דר"מ לרבנן כו' עכ"ל אבל לאוקמתא קמייתא דבמתניתין לא איצטריך לאפוכי דר"מ לרבנן בהך ברייתא בתרייתא דמייתי אלא דבקמייתא לא פליגי אלא לענין מלקות דלרבנן מתוך דבשבועות חלוקות לחטאות ה"נ חלוקות ואין מצטרפין לענין מלקות ובקונמות דאין חלוקות לאסמות ה"נ דאין חלוקות ומצטרפין למלקות ור"מ לית ליה דרב פנחס ושבועות כקונמות ומצטרפין וק"ל ומה שהקשה אבן ל"ב ל"ל להלמודא למימר לרבינא לקמן לרבנן בשבועות איכא כדרב פנחס כו' דכיון דקאמר רבינא כי תניא הסיא לענין קרבן לא איצטריך ליה למימר דמיירי באומר אכילה משתיקן עלי בקונס אלא דלא הזכיר כלל אכילה ומש"ה בקונמות מצטרפין וכס"ד דמקשה דקאמר מיתיבי כו' קונמות כו' ואיהו גופיה קאמר אי הכי רמ"א קונמות כו' נראה דלדידיה ניחא ובודאי דהוי טעמא דהוי מחלק בין לא הזכיר אכילה דהיינו בקונמות ומש"ה מצטרפין ובשבועות דהזכיר אכילה בכ"א מהם אין מצטרפין ורמ"א קונמות כשבועות ס"ל דבקונמות נמי בעינן כזית אע"ג דלא הזכיר אכילה בכ"א מהן ה"ל כאלו הזכיר אכילה ואין מצטרפין וכיון דהכי ס"ל למקשה רבינא דקאמר כי תניא הסיא לענין קרבן תו לא הוה איצטריך ליה ורבנן שבועות איכא כדרב פנחס כו' וי"ל בדוחק כו' עכ"ל ע"ש ונראה דלק"מ דודאי למאי דס"ד דמקשה דאיירי לענין מלקות ובעי שיעור אכילה דהיינו כזית גם בקונמות איכא לפלוגי בהכי דבקונמות נמי כיון דבעי נמי כזית שהוא שיעור אכילה ולא הזכיר אכילה ה"ז מצטרף ובשבועות שאמר אכילה על זו ואכילה על זו אין מצטרפין אבל לאוקמתא דרבינא דלא בעי כלל שיעור אכילה בקונמות וסגי במשהו למלקות אלא לענין קרבן בעי שוה פרוטה כדין הקדש א"כ א"ל דלא הזכיר אכילה בקונמות מ"מ כיון דב' קונמות הן שאמר קונם על זו וקונם על זו ושיעור כ"א שוה פרוטה וזיל להכא [א] ליכא ש"פ וזיל להכא ליכא ש"פ ואין מצטרפין ודו"ק: ע"ב בפרש"י בד"ה דעתו כו' נזיר שאמר כו' אא"ל בשאר כל אדם בכזית בנזיר מאי כו' עכ"ל ר"ל בחרצן בא"ל בשאר כל אדם בעי כזית כמו בחלב ונבילה מיבעיא ליה בנזיר בין בחרצן בין בחלב ונבילה דלפום הא"ל דהשתא אין חילוק ביניהם וכמו שכתבו התוספות דלא נקט הך איבעיא בא"ל בחרצן אלא משום דקאי בחרצן והך איבעיא דלעיל בחרצן בכל אדם לא איפשיטא דכיון דלאו בעיניה אכלי ליה איכסי דעתיה אמשהו וסלקא בתיקו ולא איפשיט חרצן הכא בנזיר מנבילה וטריפה אלא לפום סברא דהשתא בא"ל דבשאר כל אדם בעי כזית ואל תשיבני מסוגית התלמוד דהיכא דמיבעיא ליה בא"ל אי איפשיט איבעיא בתרייתא אפשיטא נמי קמייתא כיון דמהאמרא בא"ל הייט היכא דהאבעיות אזלי בא"ל מכח סברא מהקמייתא לא סלקא בתיקו אבל הכא דלא אזלי הנך אבעיות בא"ל מכח סברא דבקמייתא איכא טעמא משום כיון דלא בעיניה ובתרייתא איכא טעמא אחרינא כיון דכזית דאיסורא כו' אי נמי דאפשיטא וכ"מ לענין נבילה וחלב לא אפשיטא קמייתא בחרצן ולהכי סלקא בתיקו ולא הוה איצטריך ליה למנקט להך בתרייתא בחרצן ובא"ל דהא בחלב ונבילה ה"מ למיבעיא אלא משום דקאי בחרצן נקט בחרצן כמ"ש התוספות ואבן ל"ב האריך בקושיות בזה בגמרא ובדברי התוס' ואין צורך וק"ל:

דף כב תוס' בד"ה נמר שכר כו' והשתא נמי לא תקשי אהגמר שכר שכר מנזיר ניליף ממקדש כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם דלעיל שכתבו וא"ת לר"י כו' ולא גמר שכר שכר מנזיר מנ"ל דשתיה בכלל אכילה כו' ניחא דהכי קא קשיא להו כיון דלית ליה ג"ש א"כ שכר משמע שפיר דבילה קעילית ונהי דלגבי מקדש משמע נמי שאר משקים המשכרים היינו דכתיב השת כמ"ש התוס' לקמן אבל גבי מעשר דכתיב ואכלת אימא דלא משמע אלא דבילה קעילית ולא יין המשכר דשתיה לאו בכלל אכילה היא אבל הכא מאי קשיא להו אהגמר ג"ש מנזיר ניליף ממקדש אם נפרש נמי כדלעיל דהיינו דניליף ממקדש דמשכר משמע דבילה קעילית ונהי דבמקדש שאר משקים נמי בכלל מדכתיב תשת אבל במעשר דכתיב ואכלת אימא דלא משמע אלא דבילה קעילית ולא יין המשכר אם כן הוא מאי קאמרי אבל אין לפרש לחומרא מקשינן כו' ר"ל דאין לפרש לחומרא ניליף מנזיר לאסור דבילה קעילית במעשר אף לפי סברא זו הא אדרבה איכא קולא למילף מנזיר להתיר ביין דאי ניליף ממקדש לא הוי משמע ואכלה דבמעשר אלא דבילה קעילית ויש לומר דהכי קאמרי דניליף ממקדש וכמו דבמקדש שכר משמע נמי שאר משקים המשכרים הכי נמי אימא במעשר כל שאר משקים משמעות דשכר ומיהו לא הילף מיניה בעלמא דשתיה בכלל אכילה הוא אלא הא דכתיב ואכלת משום דבילה קעילית כתביה דה"נ גבי מקדש שכר דכתיב ביה משמע נמי דבילה קעילית וכתב תשת משום שאר משקים כמ"ש התוס' לקמן דמש"ה לא ניליף מהתם דאכילה בכלל שתיה אבל אם תיליף ג"ש מנזיר דשכר לא משמע רק יין המשכר וא"כ ע"כ שתיה בכלל אכילה ותו לא מידי ודו"ק: בד"ה שכר מנזיר כו' וא"ת והיכי הוה בעי התם למדרש בי"ת כו' ת"ל מכלל ופרט וכלל דהוה פרי כו' עכ"ל אבל אהך דהכא דבעי לאוקמא שכר גופיה לדבילה קעילית ל"ק כיון דאיהו גופיה הוה הפרט ובעינן כל כד' פרטי לשום דרשא כמ"ש מהרש"ל דאגוף הפרט דהכא לא קשה הא כ"ש הוא מיין ע"ג קנקן ודו"ק: בא"ד ועוד היכי מצי למימר דהיינו דבילה קעילית הא משמע הכא דאי לאו כו' עכ"ל וכה"ג הקשו התוס' בפרק בכל מערבין ע"ש וכתב אבן ל"ב בכוונת דברי התוס' דהכא והתם בכלל שיטה מדאיצטריך והכא הקשו התוס' דלא איצטריך יין אגב קנקנו דודאי דבית דבשכר לתמד שהחמיץ אתי דמדאיצטריך ג"ש לשכר שכר כי היכי דלא נימא דשכר גופיה דדבילה קעילית משמע דבי"ת בשכר לתמד שהחמיץ קאתי ואם כן תו לא איצטריך יין אגב קנקן והתם הקשו התוס' דלא איצטריך ג"ש דשכר שכר כו' ולכאורה נראה דיש להקשות ע"ז הכלל ונומר דנימא לבתר שכתב קרא יין אגב קנקן ובי"ת בשכר לתמד שהחמיץ שכר גופיה אפשר דהוי דבילה קעילית ומש"ה איצטריך ג"ש וכן נמי כו'

ויש לתרץ ולומר דכיון דאי לאו ג"ש הוה אמרינן דשכר גופיה לדבילה קעילית ובבי"ת לתמד כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש וא"א שאם זו היה כוונת דברי התוס' מכח מדאיצטריך היה עיקר חסר מדבריהם אבל הנראה בכוונתם דה"ק דהיכי מ"ל התם דההוא רבויא דבי"ת אתי לדבילה קעילית ואם כן גריעה דבילה קעילית מהני פרטי דכתיבי בהדיא בקרא דכל הנהו התם קנקן ועור וניזה דמרבינן מביתין גריעי מפרטי ואי לאו ריבוי דביתין לא הוה גמרינן להו מפרטי והכא משמע דדבילה קעילית עדיפא דהא אי לאו ג"ש דשכר שכר הוה מוקמינן שכר גופיה לדבילה קעילית ובן תפרש דברי התוספות דהתם וק"ל: בד"ה מי איצטריך כו' וא"ת ודלמא היא גופה אתא כו' ויש לומר דאם כן כו' אבל השתא ליכא למידק כו' עכ"ל דהיא גופה ע"כ לא אתי התנא לאשמועינן בין להך ניסא דשתיה לאו בכלל אכילה היא ובין לאידך ניסא דשתיה בכלל אכילה היא בין הכי ובין הכי אינו חייב אלא אחת אלא ע"כ דהתנא לא אתי לאשמועינן היא גופיה אלא דפסיקא ליה לתנא היא גופיה אי להך ניסא אי להך ניסא והשתא ע"כ אית לן למימר דפסיקא ליה להך ניסא דשתיה בכלל אכילה ואשמועינן דאכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת כמו אכל ואכל ולא נימא אע"ג דשתיה בכלל אכילה היא יתחייב שתים משום דאכילה ושתיה ב' מינים הן אבל אי הוה פסיקא ליה לאידך ניסא דשתיה לאו בכלל אכילה לא הוה איצטריך ליה לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת דאכל ועשה מלאכה מי איצטריך כו' ואבן ל"ב האריך בזה לאין צורך וק"ל. ע"ב בד"ה במסרהב בו חבירו ואינו אוסר עלמו אלא בשלו עכ"ל משום דבמתניתין לא קתני שאומר עמך והיה לבעל דין לחלוק ולומר דמש"ה קאמר יין ושמן ודבש לאסור עלמו בשל כל עולם מיין ושמן ודבש ולא ליחייב על כל אחת ואחת ועוד כתבו דמסתמא כיון דאיירי במסרהב בחבירו אינו אוסר אלא בשלו ולא בשל כל עולם ולא הל"ל אלא שלא אשתה עמך אי לאו לחייב על כל א' וא' ודו"ק: בד"ה בכולל דברים כו' דהא משמע דוקא כו' שאינן ראוין פטור אבל ראוין חייב עכ"ל וכן י"ל לר"ל דליכא לאוקמא רישא נמי במפרש ובשיעור שלם מיהו בסיפא דקתני אוכל נבילות כו' דחייב למאי דס"ד דמיירי בסתם לא משמע הא ראוין (חייב) [פטור] אלא לרבותא נקט כו' שאינן ראוין דחייב וכ"ש ראוין אבל הכא אפי' איירי במפרש אינן ראוין לא שייך למימר רבותא נקט אין ראוין דפטור ודו"ק: בד"ה דמוקי לה כו' ועוד דמלי לאוקמא שלא כדרך הנאתן כו' עכ"ל כתב מהרש"ל וטעמא דר"ש דפוטר כיון דמחייב בכל איסורים בכל שהוא ה"ה דמחייב שלא כדרך הנאתן כו' ורבנן דמחייבי במפרש שלא כדרך הנאתן ולר"ע אפילו בסתם נמי מחייב אשלא כדרך הנאתן גבי שבועה כמו בכל שהוא עכ"ל וקרוב לזה כתב אבן ל"ב אבל קשה [ב] מנין לנו לומר לחייב בשלא כדרך הנאתן בכל איסורים לר"ש כמו בכל שהוא וכן לר' עקיבא גבי שבועה כיון דר"י גופיה מחמיר טפי בכל שהוא מבשלא כדרך הנאתן דהאי שיעור אסור מן התורה ושלא כדרך הנאתן אינו אסור אלא מדרבנן ואפשר משום קושיא זו סיים מהרש"ל בדבריו וצריך עיון ודו"ק:

דף כד בד"ה באיסור הבא כו' וא"ת והא נמי איתא כו' וקחשיב מוקדשין אע"ג דאיסור הבא מעלמו כו' עכ"ל למאי דמסיק לקמן דמוקדשין איירי בבכור דקדושתו מרחם ודאי דלק"מ אלא דמשמע דלא מוקמי ליה הכי בבכור אלא לרבא דסבר כר"י דאית ליה איסור כולל אפי' באיסור הבא מעלמו דעליה דרבא מתיב רבה בריה דרבה ים אוכל כו' ואם איתא משכחת ליה ה' כו' ומשני דאיסור הבא מעלמו לא קתני ופריך הרי הקדש כו' ומשני בבכור כו' והא קשיא להו למאי דלא אסיק רבה בריה דרבה אדעתיה למימר דמוקדשים איירי בבכור ולפי סברתו דהייט כר"ל דלית ליה איסור כולל באיסור הבא מעלמו אדמקשה ליה לרבא ואם איתא משכחת לה ה' כו' טפי תקשי לנפשיה מ"ש דמוקדשים דחייב בה באיסור כולל הבא מעלמו והא הירלו דהכא איסור הבא על עלמו ולא חל באיסור כולל מה שאין כן מוקדשין דאיסור הבא מעלמו על כל העולם הוא ולא פריך התם הרי הקדש אלא לרבא דס"ל כר"י ואיסור הבא מעלמו על עלמו נמי חל באיסור כולל אלא דלא תני ליה התם משום דהוי איסור הבא מעלמו א"כ לא ה"ל למתני נמי הקדש אע"ג דאיסורא על כל העולם כיון דמ"מ דאיסור הבא מעלמו הוא והדברים ברורים באין נמנום אבל הארכתי בהם לפי שראיתי האבן ל"ב כתב בזה דרך רחוק ודחוק ע"ש: בד"ה האוכל נבילה כו' דאיסור חלב ואיסור אבר ואיסור טרפה כו' והיכי חיילי כולם כו' ומה"ט תקשי כו' איסור אבר מן החי היכי משכחת ליה דלא קיימא לאברים במעי האם כו' עכ"ל ובאיסור חלב וכן באיסור טרפה לא תקשי להו בפשיטות דהיכי משכחת מעולם איסור חלב או איסור טרפה דהיכי חיילי על איסור שאינו זבוח דקיימא במעי האם די"ל דמשכחת לה איסור חלב או איסור טרפה בזבוחה דפקע ליה איסור שאינה זבוחה בשחיטתה וחלו אז איסור חלב או טריפה שהיתה לה בחייה וק"ל: בד"ה אלא הן כו' וקשיא לפי' כו' אמאי נקט בלא כולל בכולל נמי שאר נילות עם ליל פסח כו' עכ"ל ולאידך גיסא אם נאמר בכולל מפורש דחייב לא תקשי לה אמאי נקט ברישא כולל סתם שלא אוכל מלה דחייב קרבן הא אפי' בכולל מפורש דחייב די"ל דכולל סתמא משמע נמי כולל מפורש כי מתני' דהכא דסתמא קתני ור"י מוקי לה בכולל מפורש אבל בסיפא דקתני שבועה שלא אוכל מלה בלילי פסח לא משמע להו לכאורה דכולל נמי היתרא דהיינו שאר לילות וק"ל: בד"ה אלא כדרבא כו' דשייך לשון אכילה גבי נבילה סרוחה דכמה שקלים ורמשים איכא דלא חזו לאכילה טפי מנבילה סרוחה כו' עכ"ל נראה דהנך שקלים ורמשים דרישא ע"כ נמי במוסרחין ממש דאל"כ בשקלים ורמשים דרישא תקשי כדפרכינן הא ליתא בהן לבטל שבועה הר סיני ואע"ג דבלאו מוסרחין נמי לא חזו לאכילה כדמייתי מסיפא מ"מ בלאו מוסרחין איסורא הוא דרביע עלייהו וליתנהו בהן אף קשה דמשקלים ורמשים דרישא נמי היה יכול לדקדק כן דשייך לשון אכילה גבי נבילה סרוחה דכמה שקלים ורמשים איכא דלא חזו לאכילה טפי מנבילה סרוחה וי"ל בדוחק דברישא כיון דאיירי במפורש דקאמר לא[*אוכל שקלים ורמשים הא ע"כ אחשבי' בדיבורא בלשון אכילה]מה שאין כן בנבילה אע"ג דבמפורש קאמר נמי לא אוכל נבילה אימא לא אחשביה לנבילה מוסרחת בלשון אכילה כיון דאיכא לפרושי דבנבילה שאינה מוסרחת קאמר והא מייתי שפיר מסיפא דקאמר שהם אם אכלתי היום ואיכא לפרושי ביה מידי דבר אכילה ממש ואפי' הכי קתני דים במשמעות דאכלתי נמי שקלים ורמשים וכיון דאיכא בהו דלא חזו לאכילה טפי מנבילה מוסרחת אם כן נבילה מוסרחת נמי ע"כ ישנו במשמעות דלא אוכל נבילה דקאמר ומה שהקשה ר"י לקמן מאי מייתי אף אנן נמי תנינא כו' אדרבה תקשי ליה מינה כו' ר"ל דבסיפא אף בסתם לא אוכל משמע נמי שקלים ורמשים והכא בנבילה לא משמע מוסרחת

קרני ראם [א] נ"ב אין דבריו מובנים דהא לענין מעילה אפי' קדשי מזבח וקדשי בדה"ב מצטרפים ועיין בזה באורך במ"ל פ"ב מה"ש : [ב] נ"ב ולמ"ש בריטב"א במכות הטעם לר"ש כל שהוא למכות משום דכיון דאכליה אחשביה עיי"ש א"כ דברי מהרש"ל נכונים דהרי גם שלבדה"ב חייב משום דאחשביה אבל לר"י דח"ש אסור משום דחזי לאיצטרופי כמבואר ביומא לא שייך זה לשלבדה"ב וז"ב ובתי' האריכתי :

חכמת שלמה

דף כג ע"א תוס' בד"ה שכר שכר מנזיר כו' והכא דריש שכר גופיה כו' נ"ב פי' הכא דדריש ג"ש שכר שכר מנזיר איצטריך כדי שלא יהיה גוף השכר הכתוב במעשר היינו דבילה קעילית ולא קשה הא כ"ש הוא מיין אגב קנקנו מה בכך דלא שייך למיפרך כ"ש אלא כשמרבה דבילה קעילית אבל בגוף הפסוק שהוא פרט ל"ק דשמא אתי לשום דרשא הפרטית וק"ל · [עיין במהרש"א]: בא"ד דאתי לפרש דלא כו' כצ"ל: ע"ב גמ' ושמן ודבש דהיה לו לומר כו' מ"ש רישא דפטור ומ"ש סיפא דחייב הא כו' דאמרי תרוייהו בכולל כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ודלמא ע"י כו' תערובת אי אמר הכי הוי משמע כו' כצ"ל: תוס' בד"ה דמוקי לה כו' ועוד דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאתן כו' נ"ב וא"ל דא"כ מ"ט דר"ש דפוטר היינו משום דמחייב בכל האיסורים בכל שהוא א"כ הוא הדין דמחייב שלא כדרך הנאתן ורבנן דמחייבי הכא היינו משום דלא מחייבי בכל שהוא בכל שאר איסורים וכ"ש שלא כדרך הנאתן והכא דמיחייב לרבנן איירי כדמפרש שלא כדרך הנאתן ולר"ע אפי' בסתם נמי מיחייב אשלא כדרך הנאתן גבי שבועה כמו שמחייב בכל שהוא וצ"ע [עיין במהרש"א]: בא"ד הוה מצי למימר דלא אמר כרים לקים כו' כצ"ל: בא"ד לא משכחת לה כן ולאו כו' כצ"ל וכ"ב פי' אף שר' יוחנן גופיה יכול לתרץ אליביה שפיר כן ולאו כדמשני לקמן כדרבא מ"מ אינו מיושב אלא לר' יוחנן דוקא דמוקי מתני' בכולל דברים המותרים אבל לריש לקיש הוי סתמא דמתני' כלא כולל אלא נשבע על הנבילה להדיא ודו"ק:

דף כד ע"א גמ' כל שהוא למכות ולא אמרי כו' כצ"ל: תוס' בד"ה האוכל נבילה כו' כמו ותנחת ולא גיזה כו' כצ"ל: בד"ה אלא הן כו' דהוי בקום עשה ודאי תיילא כצ"ל וכ"ב פי' האכילה קורא קום עשה והר"ן נמי הביא דעת הרמב"ן כדברי ר"י אלא שקרא שבועה שאוכל ולא אכל קום עשה ר"ל קום עשה עבירה כדי לקיים שבועתך ע"ש: בד"ה אלא כדרבא כו' לשון אכילה אפי' במסרחת כו'

אלא באומר לא אוכל נבילה ולא באומר סתם לא אוכל ומיהו לפי זה הא דמייתי כדרבא שלא אוכל עפר דחייב דמיירי במפורש ואתשביה בדבורו אינו ראוי לנבילה מוסרחת אלא דשייך לשון אכילה בכה"ג והך מלתא מלי לאתויי נמי משקים ורמשים דרישא וצ"ע : בד"ה אלא כדרבא כו' אלמא אפי' באין סרוחה חלה שבועה לרבנן ע"י כולל כו' עכ"ל ר"ל וקשה לאותו פירוש דאיירי דוקא בנבילה מוסרחת ואיירי במפורש אבל באינה מוסרחת לא חלה השבועה ע"י סתם כולל והכא בתוספתא תני אפי' לבטל מצוה חלה שבועה לרבנן ע"י כולל באינה מוסרחת מיהת בסתם כולל וכתב אבן ל"ב וקשה לר"ל מהך ברייתא דמוכח לרבנן דאית להו איסור כולל באיסור הבא ע"י עצמו ואפשר לומר דר"ל ס"ל דברייתא מיירי במפרש חצי שיעור וכדאוקי למתניתין עכ"ל אבל קשה דאכתי תקשה לר"ל מהך ברייתא דהביאו התוס' לעיל בירושלמי שבועה שלא אוכל מצה ואכל מצה בלילי פסח חייב דאלמא דבאיסור כולל חיילא שבועה אפי' לבטל מצוה וכ"ש שיהיה חל לקיים מצוה וקשה לר"ל ויש לייסב לפי מה שתירץ ריצב"א דלא חלה התם השבועה אלא בסתם כולל ולא בכולל מפורש וה"נ ר"ל בכולל מפורש איירי וה"נ מהך תוספתא לא קשה לר"ל דהך תוספתא איירי בכולל סתם ודו"ק : בא"ד אלא משום ר"ש דלדידיה לא היילא שבועה אדברים האסורים כו' עכ"ל הקשה אבן ל"ב דמאי אצטריך ליה לקונטרס לפרש דמסכתת הן אליבא דר"ש והלא ר"ש פוטר משום דלית ליה איסור כולל לא חיילא שבועה לא בלאו ולא בהן עכ"ל אין מקום לקושייתו דלר"ש נמי בלאו חיילא השבועה מיהת אדברים המותרים וכן בהן אלא משום דמתני' לא הוזכר פלוגתייהו אלא בלאו אבל בהן לא הוזכר פלוגתייהו במתניתין הכא כמו שהוזכר בתוספתא נקט רש"י מלתא דפסיקא לכ"ע דחיילא השבועה אדברים המותרים בהן אפי' לר"ש וה"ה במתני' בלאו מודה ר"ש דחיילא מיהת אדברים המותרים וק"ל . בא"ד ומיהו י"ל דמסכתת הן בתאנים השוערים אבל בלא כולל כו' עכ"ל ר"ל דמעיקרא שנשבע שלא אוכל תאנים לא היו תאנים השוערים בכלל ולא חלה השבועה עליהם והשתא שנשבע הן שאוכל תאנים וענבים שכולל התאנים וענבים שהוא דבר מותר גלי אדעתיה שרצה להתיר עצמו בדבר המותר והוה בכלל תאנים נמי תאנים השוערים וכמ"ש לעיל כה"ג גבי נבילה מוסרחת מיהו לשיטת הקונטרס לא קים לן בהך סברא ומזה יתיישב מה שהקשה אבן ל"ב בזה אמאי לא תירצו כן אקושי' קמייתא דמש"ה נקט שבועה שלא אוכל תאנים ולא נקט סתמא לאשמועינן דאפי' דקאמר תאנים וענבים דנראה לכאורה דלא מסכתת הן אסכחינן ליה להן בתאנים השוערים עכ"ל דרש"י לית ליה האי סברא ולא האי תירוצא אלא שכתבו כן לפי שיטתם דלעיל די"ל הכי ולא תצטרך לומר כמ"ש לפי שיטת הקונטרס דלאו דוקא נקט תאנים וענבים אלא אפי' אוכל סתם ודו"ק : ע"ב בד"ה יש אוכל כו' דאיתוסף בה איסור הנאה כו' התם נמי איסור כולל כו' עכ"ל אבל הא דקאמר איסור הנאה לא יתכן דהוה ליה למימר אתוסף איסור אבשר אבל אתוסף בה איסור הנאה היינו אחלב גופיה אתוסף ביה איסור הנאה והיינו איסור מוסיף וכפירוש רש"י שם בהדיא איסור הנאה היינו מוסיף דאתוסף איסורא אחפצא עכ"ל והיא סוגיא דהתם דקאמר אקדשיה מגו דאתוסף כו' לא אתיא כהך אוקימתא דמוקמי הכא למוקדשין בבכור דקדושתו מרחם אלא כאינך אוקימתות דהי קתני קרבן קבוע כו' והי קתני מידי דחיילא כשיעור כו' והי קתני דזדונו כרת כו' דהשתא לא מוקמינן בבכור אבל התוס' כתבו התם לסוגיא דהתם כהאי תירוצא דמידי דאיתיה בשאלה לא קתני ומוקדשין דאע"ג דהני יהוה בשאלה מ"מ השתא שנזרקו דמן הלכתא דליתא בשאלה כו' עכ"ל ואי אפשר לומר כן דע"כ להאי אוקימתא דמידי דאיתי בשאלה לא קתני לית לן למימר דמוקדשין איירי בבכור דהל"כ ה"ל לתלמודא למימר הכא כמ"ש התוס' שם ודו"ק :

דף כה בד"ה משא"כ בשבועה כו' ולכך חלה נמי השבועה על השינה כו' מסיק רבינא דנדרים נמי חלים מדרבנן כו' עכ"ל נראה שהוצרכו לכל זה לתירוץ הר"א בשם ר"י משום דדבר שאין בו ממש תרי גוונא משמע כגון שינה וכגון שאזרוק כו' כפרש"י במתני' ולתירוצא קמא מצינן לפרושי נמי הכא שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש בהני תרי גווני ומדרבנן משום דלשון שבועה חמורה דשייך וחלה בין מתסר חפצא עליו ובין אוסר עצמו על החפץ אבל בנדרים דלא חלים אלא במתסר חפצא עליה לא החמירו בו חכמים למתסר בהו באין בו ממש אבל לתירוץ הר"א בשם ר"י דלשון שבועה לא שייך אלא על עצמו וקונם לא שייך אלא על החפץ א"כ דלאו משום דלשון שבועה חמור החמירו לאסור בהם אין בו ממש אלא מדינא הוא ולא בתרי גווני דאין בו ממש איירי הכא אלא בחד גוונא דהיינו בשינה ולכך חלה נמי שבועה על השינה דאסר נפשיה עליה כו' (א) ובפרק שני דנדרים מסיק רבינא כו' ר"ל דע"כ לית לן למימר דמשום חומרא דשבועות החמירו מדרבנן באין בו ממש ולא מדינא הוא דהא אמרינן התם דבנדרים נמי חלים מדרבנן בדבר שאין בו ממש וע"כ חומר בשבועות מבנדרים כו' מדינא קאמר ובההוא גוונא דאין בו ממש דהיינו שינה איירי כמ"ש ואבן ל"ב כתב בזה דרך אחרת בכוונת התוס' ואין להאריך בדחוקיו וק"ל : בא"ד והשתא א"ש הא דאמר כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל וכ"ש הא דקאמר חומר בנדרים מבשבועות עכ"ל ועוד בא"ד והשתא נמי ניחא חומר בנדרים מבשבועות עכ"ל כתב מהרש"ל וה"ה הא דקאמר בריש נדרים לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא עכ"ל ודבר תמוה הבין בדברי התוס' דלמה הכא בתירוץ הר"א בשם ר"י לא נקטו ד"ה אלא הך דקאמר לאפוקי שבועות כו' ולקמן בפי' ר"ת כתבו דההיא דחומר בנדרים כו' נמי ניחא דמשמע דההיא דלאפוקי שבועות כו' ניחא וההיא דחומר בנדרים נמי ניחא אבל לפי הר"א בשם ר"י איתו ניחא ואי הוה ניחא להו לעיל לפי' הר"א בשם ר"י ודאי דהוה נמי ניחא לפי' ר"ת ולא הוצרכו להזכירו שם אבל הנראה משום דלתירוץ קמא נדחקו בהנך תרתי דהיינו בהא דקאמר לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא הייתו נמי כמו בכה"ג ולא הוי דומה דבנדרים דמתסר חפצא עליה דהיינו דוקא בכה"ג ועוד נדחקו בהך דחומר בנדרים בשבועות דמדינא אדרבה שבועה חמורה דחלה בכל גווני בין דמתסר נפשיה מן חפצא ובין דמתסר חפצא עליה אלא (דה"ק) דהיינו חומר בנדרים דאמר כו' ל"ב וכ"ש הא דקאמר חומר בנדרים מבשבועות וק"ל : בא"ד והשתא נמי ניחא חומר בנדרים מבשבועות ל"ב וה"ה הא דקאמר בריש נדרים לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא [עיין במהרש"א] :

דבכל ענין דחל על דבר רשות חייל על דבר מצוה כו' אבל שבועה בכל ענין שבועה אינה חלה על דבר מצוה כו' כמ"ש וכל זה נראה דוחק דמ"מ מדינא הא שבועה חמורה דבמצוה חלה כמו בנדרים וברשות חלה השבועה בכל גוונא ובא הר"א בשם ר"י לפרש דבשבועה בכל לשון שיאמר לא שייך אלא על עצמו וגבי רשות חלה בכל לשון וגבי מצוה אינו חלה בכל לשון והשתא קאמרי דא"ש לפי' הר"א בשם הר"י הא דאמר לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא דהוי נמי דוקא דבכל לשון שיאמר לא שייך אלא דאסר נפשיה מן חפצא אבל הך דחומר בנדרים מבשבועות אכתי לא אתי שפיר דאם הנדרים חמירי דחלים על דבר מצוה הא זיל לאידך גיסא דשבועות חמור לגבי רשות דבכל לשון שיאמר משמע על עצמו דאסר נפשיה מן חפצא משא"כ בנדרים דלא חלה כלל בלשון שבועה אלא בלשון נדר דמתסר חפצא עליה אבל לפי' ר"ת דבשבועה נמי אם אמר בלשון נדר אינו כלום אפי' בדבר הרשות משום דלא משמע אלא דאסר חפצא עליה הוסיפו לומר דהשתא נמי ניחא כו' ר"ל דודאי הא דלאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא ניחא לפי' ר"ת דמשמע דוקא כמו לפי' הר"א בשם הר"י אלא דהא דחומר בנדרים מבשבועות נמי ניחא דהא לענין רשות שוים הם דנדר לא חל אלא בלשון נדר ושבועות אינו חל [אלא] בלשון שבועות והוי נדר חמור דחל על דבר מצוה בלשון נדר מה שא"כ בשבועות דאפי' בלשון שבועה אינו חל על דבר מצוה והדברים ברורים למבין וק"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה ידעתי ולא כו' וליתיה בלהבא דנשבע לבטל את המצוה הוא עכ"ל לכאורה בהעדתי ולא העדתי ניחא דאעיד ולא אעיד בלהבא הוי לבטל מצוה אבל בידעתי ולא ידעתי דהיינו אדע ולא אדע ליתיה כלל בלהבא ויש לייסב דודאי בנשבע שלא יהיה יודע לו עדות ליתיה בלהבא דאין זה בידו כדפריך בשלמא לשמואל כו' וכמ"ש הר"ן אבל לא אדע אפשר לפרש דדבר שאני יודע לך עתה לא אדע לך ולא אגיד לך והיינו לבטל את המצוה ודו"ק : בד"ה רבא אמר כו' כלומר לא צריך למעוטי מלאחת וכי כו' עכ"ל הוה מצי לפרש דרבא קאי נמי אהא דפריך מעיקרא אלא לרב למאי הלכתא אפקיה כו' קאמר רבא דלהכי אפקיה דהוי דבר שהיה בכלל ויצא כו' אין לך בו אלא חדושו בלבד דהיינו ברואין להעיד בב"ד ואי לאו דאפקיה הוה חייב נמי משום שבועת ביטוי בפסולי עדות ושלא בב"ד וקושטא דמלתא פרש"י דלרבא לא צריך למעוטי שבועות ביטוי מלאחת וכי אתא כו' ושוב ראיתי בפי' בעל המאור שהוא פי' כן הא דקאמר מכלל דאביי סבר איתא לשבועה כו' דהיינו מדלא קאמר אביי לעיל דלהכי אפקיה לידון בדבר החדש ואין לך בו כו' וע"ש באורך לדחות פירוש הרי"ף בזה ועיין בספר מלחמות לייסב דברי הרי"ף שהוא מסכים לפירוש רש"י ועיין ע"ז בר"ן וק"ל : תוס' בד"ה ואמר עולא כו' אם לא ראיתי נחש כו' הא אפשר להיות חייב כו' אע"ג דליתיה בארהה כו' עכ"ל ומרישא בגמל הפורח באויר לא קשיא להו כהאי גוונא דודאי אי הוה אפשר היה חייב משום דהוה נמי איתיה בארהה דגמל שכיח בישוב אבל נחש כקורת כו' אי נמי דהוה אפשר ליתיה בארהה שאינו דבר המצוי בישוב (ועוד) [וע"ז] תירצו דאפשר שיטרח כו' וק"ל: בד"ה אחת אתה מחייבו כו' שלא אוכל פת חטין ושעורין וכוסמין כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דבת"כ איתא פת אבל חדא אבל בכה"ג דאמר חד פת אכולן לא הוה חייב על כל אחד ואחד כדאמרי' בהדיא לעיל ודלמא פת חטין לאכול שעורין וכוסמין לכוס אבל בשאמר פת בכ"א חייב דפת ופת נ"ל ש"מ לחלק וצ"ל שהתוס' קצרו בדברי הת"כ וק"ל : בא"ד ושמואל דריש כולה להרסא דת"כ עכ"ל ר"ל דבין הריבוי ובין המיעוט דדריש להך דרשא דת"כ דהיינו הריבוי דחייב על כל אחת באומר פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין והמיעוט דאינו חייב אלא אחת כדתניא בברייתא היינו כשאומר לא אוכל סתם ואכל פת חטין ושעורין וכוסמין דאינו חייב אלא אחת דההיא נמי איתא בת"כ וכפרש"י לקמן לרבא דמיעוטא דאחת ולא שתים דתניא בברייתא מוקי ליה בהכי וע"כ שמואל נמי מוקי ברייתא בהכי מיהו קשה לכאורה את"כ גופיה ה"ל לתוס' לאקשויי מעיקרא דדריש מאחת לחייב על כל אחת ואחת ושוב דריש שם מאחת ולא שתים ושוב ראיתי בת"כ דהך דאחת ולא שתים אינו מפורש שם דדריש ליה מאחת אלא מאשר תטא ולכך הקשו אברייתא דהכא דדריש ליה מלאחת ודו"ק :

דף כו ע"ב גמרא תרין ואימא הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת כו' לכאורה לא הוה הוצרך לאוקמא הרישא בהכי אלא ולא שגמר בלבו שלא הוציא כלל בשפתיו וכמלתיה דשמואל דהכי הוה מפרש לה מעיקרא כדאמר הא גופה קשיא ויש לומר כיון דגמר בלבו דסיפא ע"כ לאו ממש הוא אלא שגמר בלבו להוציא זה והוציא דבר אחר ע"כ דולא בלב דרישא בכה"ג מיירי שהוציא ולא הוציא מה שגמר בלבו וק"ל : תוס' בד"ה ואי דלא ידע כו' בעינן שגגה מעלייתא והא דפשיטא ליה לקמן כו' עכ"ל ר"ל לפי תירוצם שהמקשה ידע דשגגת קרבן הוי שגגה בשבועת עדות אלא דס"ד בשבועת ביטוי דשגגת קרבן לא שמה שגגה דבעינן שגגה מעלייתא דהיינו אונס דהשתא עיקר מלת שגגה ע"כ הכי משמע תקשי להו לקמן בשבועת עדות מנלן דאנוס פטור כיון דליכא מיעוטא כי הכא אבל בלאו האי תירוצא אדרבה איכא למימר דאנוס לאו היינו שגגה מעלייתא והיינו טעמא התם דאנוס פטור דבעינן שגגה דומיא דמזיד אבל הכא לריך קרא לפטור אנוס דשגגה אפי' כל דהו משמע מדכתיב ונעלם והכי אמרינן בהדיא לקמן בפרק שבועת העדות סד"א הכא דלא כתיב ונעלם בעינן שוגג דומיא דמזיד כו' ובזה יתיישב לך מה שתמה אבן ל"ב כאן בדברי התוס' ע"ש ודו"ק : בד"ה אפי' תימא כו' אלא לאשמועינן היכן אשכחן שגגת ביטוי לשעבר ובשמעתא דהיק נמי כו' עכ"ל דר"ל משום דבכל התורה שגגת לאו נמי שגגה היא אשמועינן בשגגה דבשבועת ביטוי דלאו שגגה היא אלא אונס ולא מקרי שגגה אלא בשגגת קרבן והיינו נמי דדחיק לאשכוחי בשמעתין כדקאמר אי דלא ידע אנוס הוא משא"כ בכל התורה דעיקר שגגה היא בלא ידע ואין מקום לתמיהת אבן ל"ב בזה ע"ש וק"ל : תוס' בד"ה גמר בלבו כו' אבל הכא סתם פת הוי דחטין עכ"ל היינו לתירוץ בתרא ולתירוץ קמא ודאי דלק"מ מהך דנזיר דאיירי נמי בע"ה דלא מהימנינן ליה במאי דגמר בלבו אהא נזיר אי לאו דנזיר עובר לפניו [א] וק"ל : בד"ה משום דהוי תרומה כו' ואע"ג דתרומה חול כו' ולא ילפינן מקדשים מכל מקום כו' עכ"ל דהך

קרני ראם

[א] נ"ב נ"ע דאין הטעם משום דע"ה אינו נאמן רק שהתמירו עליו שלא יקל בנדרים וא"כ באהא נזיר סרי הוי לקולא ומ"ש ע"ה :

תפארת שמואל

(א) בתוס' ד"ה משא"כ בשבועה וכו' ובפ"ב דנדרים מסיק רבינא וכו' רבים נתקשו בהבנת דברי התוס' אלו עיין במהרש"א ז"ל מ"ש בזה ודבריו אינם נכנסין באזני ובאוזן המבינים ודברי מהריב"ל לא זכיתי לראות והנראה בעיני דהכי פירושו בשלמא לפי' הר"א דס"ל דאפילו במיתסר חפצא עליו בשבועה הוי כמו באוסר עצמו על החפץ וחל על דבר שאין בו ממש כיון דגופו הוי ממש א"כ בע"כ קרא דלא יחל דברו קאי אפילו במיתסר חפצא עליו בשבועה לכך שפיר מסיק רבינא בפ"ב דנדרים חלין מדרבנן על שאין בהם ממש משום גזירה אטו שבועה במיתסר חפצא עליו וכמ"ש במרדכי להדיא ע"ש אבל לפי' קמא דבשבועות ג"כ במיתסר חפצא עליו הוי כמו נדרים ואין חלים לעולם על דבר שאין בו ממש ובע"כ לא יחל דברו קאי לעולם איש בו ממש א"כ למה מסיק רבינא דגזרו בנדרים כיון דגם בשבועה שרי מן התורה ודוק במרדכי · עוד יש לפרשו והוא דלפי"ק קשה דס"ל לחלק בשבועות גופה דלפעמים חלין ע"ד שאין בו ממש ולפעמים אין חלין במיתסר חפצא ואין לומר דילמא עכ"פ חלין מדרבנן אבל בנדרים לא חלין כלל דז"א דבפרק ב' דנדרים מסיק וכו' אבל לפי' הר"א א"ש וק"ל אכן פירוש ראשון נ"ל עיקר · ודו"ק :

חכמת שלמה

שלא לאכול עפר ואכל כו' כצ"ל : בא"ד דאז ודאי הוי לשון אכילה כצ"ל וכ"ב פי' אבל בסתם לא הוי נבילה בכלל אכילה ומהכא מוכח דאף מן הסתם הוי נבילה בכלל אכילה וק"ל: בא"ד דמסכתת הן בדברים המותרים קפיה דאפי' באיסורים נמי כו' מסכתת כו' דאפי' וכו' הא ליתא בהן כו' כצ"ל: בא"ד דמסכתת הן בתאינים השוערים כו' כצ"ל וכ"ב פי' התאנים רעים שאינם בכלל תאנים כמו נבילה סרוחה וק"ל : ע"ב תוס' בד"ה והר' אסם כו' ולילקי נמי משום וזר כו' נ"ב פי' גבי זר שאכל עולה לפני זריקה כו' : בא"ד לא יאכל כי קדש הם כו' נ"ב פי' אם אכל חלב וק"ל :

דף כה ע"א גמ' אלא כי קתני דחייל אמידי דאית ביה כו' כצ"ל : תוס' בד"ה האומר בנדרים כו' דנדרים גופייהו עלמו על הסוכה לא חייל כצ"ל : בד"ה משא"כ כו' והשתא א"ש הא דאמר כו' נ"ב וכ"ש הא דקאמר חומר בנדרים מבשבועות וק"ל : בא"ד והשתא נמי ניחא חומר בנדרים מבשבועות נ"ב וה"ה הא דקאמר בריש נדרים לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא [עיין במהרש"א] :

ע"ב גמ' אמר ר' יהודה בן בתירא ומה כו' כצ"ל: שם בכלל שאיני יודע לך עדות כו' נ"ב פי' שבועה שאיני יודע לך עדות שהוא חוץ לב"ד כו' כדפרש"י אבל מה שמשביעין הבית דין בפני הב"ד וקבל עליו הוי שפיר בכלל שבועת בטוי לרב כדפרי' לקמן ודו"ק : שם מלתא דליתיה בלהבא כו' נ"ב פי' ואף אותה שבועה שמשביעין הב"ד איכא בכלל ביטוי משום דליתא בלהבא שא"א שישבע שלא ידע לו עדות שהרי אין זה בידו ודו"ק וכן מצאתי שוב בפירוש הר"ן : רש"י בד"ה ה"ג כו' לך ומודה כו' הס"ד :

דף כו ע"א גמ' מי שהשבועה קודמת לביטוי ולא שהביטוי קודמת לשבועה יצא זה כו' כצ"ל : תוס' בד"ה אי

סברא דחולין מקדשים לא גמרי טולי עלמא אית להו וליכא מאן דפליג בה אלא למ"ד ב' כתובין אין מלמדין לא הוה צריך לשנויי הכי ועי"ל דלמ"ד ב' כתובים אין מלמדין עלינו למימר דתרומה הוה חול וגמרינן שפיר חול ממש מינה אי לאו ב' כתובים וק"ל :

דף כז גמרא אלא מדאצטריך או לרבות הטבת אחרים כו' הטבת אחרים מבעיא כו' יש מקשים דהא א"כ דלא כתיב או מהאי דינא ע"כ דליכא למימר דדבר מצוה כתיבי דהשתא הרעת אחרים וביטול מצוה כתיב הטבת אחרים וקיום מצוה מבעיא ונ"ל דכתיב להטיב וי"ל דהשתא דלא קים לן היקשא הרעה להטבה והטבה להרעה משום פרכא דפריך אי הכא בדבר הרשות נמי כו' איכא למימר שפיר דהרעה בדבר מצוה נמי איירי ואצטריך להיטיב משום רשות דלגבי רשות לא אתיא הטבה מק"ו מהרעה ולעיל דקאמר הרעה גופה הטבה היא והטבה גופה הרעה היא ול"ל דכתבה לא בעי למימר דכתבה משום רשות דהא כיון דחדא מנייהו לא כתיבה אלא משום רשות אית לן למימר דאידך נמי דוקא מרשות איירי מהיקשא דהרעה להטבה והטבה להרעה וכמ"ש לעיל מיהו למאי דמסיק מדאצטריך או כו' קיימא היקשא דברייתא כמ"ש הר"ן דלאו מהאי טעמא לחוד הוא דהמדינן כו' דהא מוכחא דכי פרכא א"ה בדבר רשות נמי כו' לאו פרכא כו' עכ"ל ע"ש ובמה שכתבנו יתישב מה שהקשה מהר"י אבן ל"ב בשמעתין השתא הרעת אחרים אהרבי הטבת אחרים מבעיא ואי קראי בדבר מצוה א"כ להיטיב הטבת אחרים וא"כ הכי הל"ל לאקשויי או נ"ל להטבת אחרים דבכלל להיטיב הוא ע"כ תוכן דבריו דלדברינו לאו קושיא הוא דודאי להיטיב לא איירי אלא ברשות ולא בעי למימר השתא דדבר מצוה כתיב אלא להרע מיהו ק"ק לקמן דמוכח דר"י בן בתירא נמי אית ליה הך דרשא דאו לרבות הטבת אחרים הא כיון דקים ליה דחלה שבועה בקיום מצוה מק"ו הטבת אחרים נמי הוה בכלל קיום מצוה כפרש"י ול"ל למכתב או לרבות הטבת אחרים ונראה דהטבת אחרים לאו קיום מצוה ממש הוא כנראה מפרש"י ולא אתיא מק"ו מהיכא דאתיא קיום מצוה מיהו בכלל רשות נמי ליתא מדאצטריך קרא לרבויא ותדע דהטבה לא איירי בקיום מצוה ממש כפרש"י וכגון שנותן מתנה לעני ויצאת מכלל דכל שאר קיום מצוה דבהדיא קאמרי' לעיל מאי אהן אילימא לדקה לעני מושבע ועומד כו' ולא חלה השבועה ועוד הקשה מהר"י אבן ל"ב במה שכתבו התוס' דלמא בדבר מצוה כתיב כו' הרעה גמורה שמרע לגופו ולנפשו ולהיטיב כו' עכ"ל ונראה מדבריהם כו' וא"כ קשיא מאי דאמר לקמן א"ה בדבר רשות כו' אה"נ בדבר מצוה כתיבי מאי מיעט כו' ומאי קושיא נימא בדבר הרשות לחוד כו' עכ"ל ע"ש ואין מקום לקושייתו דודאי בדבר הרשות נמי איירי קראי דהיינו להרע ולהיטיב לגופו לחוד כמ"ש התוס' לעיל אלא שבאו התוס' הכא לומר למאי דבעי למימר דבדבר מצוה כתיבי קראי דהיינו לנפשו מיירי נמי כפשטיה דקרא לגופו להרע כגון שלא אוכל מצה ולהיטיב שאוכל מצה ולא איירי להרע שאוכל חמץ דהוי טוב לגופו ולהיטיב שלא יאכל חמץ דהוי רע לגופו וכולה שמעתה' סלקא כהוגן מכל מה שגמגמו בה רבים מן האחרונים : **בפרש"י** בד"ה מה הטבה לעצמו דהיינו אוכל שאינו בביטול כו' אף הרעה דלא אוכל כו' א"כ למה ליה דכתבה הך הרעה הטבה כו' עכ"ל יש לדקדק בסוגיא זו טובא חדא דמי הכריחו לפרש בברייתא להך קושיא הרעה גופיה הטבה היא דהא שפיר אתיא ברייתא בפשיטות דמוכח מהיקשא דהרעה להטבה דלא איירי הרעה בביטול מצוה ואדרבה מכח הך קושיא דהרעה גופיה הטבה היא ע"כ דהאי היקשא ליתא ונימא אהכי יכול נשבע לבטל כו' יהא חייב וכן יש לדקדק בהא דקאמר הטבה גופה הרעה היא דמכח הך קושיא נמי דהאי היקשא ליתא ואימא אהכי דנשבע לקיים מצוה חייב ועו"ק כיון דהיקשא דהרעה להטבה הוכיח כבר דהנשבע לבטל אינו חייב היאך בא להקים שוב הטבה להרעה דאינו בקיום מצוה אלא בביטול ועוד קשה ומאי קושיא דהרעה זו הטבה היא והטבה זו הרעה היא ולמה ליה דכתבה הא אילטריך ליה למכתב תרוייהו להרע ולהיטיב לאשמועינן מלתא דליתא בלאו ליתא בהן ודליתא בהן ליתא בלאו יעוד קשה ומאי קושיא למה ליה דכתבה דנהי דמשום דבר מצוה לא אצטריך למכתב תרוייהו מ"מ משום רשות אצטריך למכתב תרוייהו כמו שכתבו התוס' דקראי להרע או להיטיב ברשות ודאי דנמי איירי ונראה לפרש דודאי להרע או להיטיב אינו יוצא מפשטיה דהיינו להרע או להיטיב לגוף ולהרע היינו לא אוכל ולהיטיב היינו אוכל אלא דבעי למימר דלהרע ולהיטיב לנפש נמי משמע כמו שכתבו התוס' דהיינו להרע לבטל מצוה בלא אוכל מצה דהוי הרעה בגוף ונפש ולהיטיב לקיום מצוה באוכל מצה דהוי הטבה בגוף ונפש וקאמר התנא דמכח חד מן הנהו היקשא ע"כ דליכא למימר הכי אפי' חדא מנייהו וקאמר דהרעה ליכא למימר לבטל מצוה משום היקשא דהרעה להטבה שאינו בביטול מצוה והוסיף התלמודא לפרש דאימא דקושטא כי האי היקשא דהרעה להטבה דלא איירי קרא בביטול מצוה אלא בקיום מצוה וקאמר דהא נמי ליתא דאם כן למה ליה הרעה דהיינו הטבה דכתיב וכמו שכתב הר"ן דקיום המצוה היא עיקרו של דבר ומ"ל לא אוכל חמץ ובביטול מצוה ודאי דליתא מכח האי היקשא בין בלא אוכל מצה ובין באוכל חמץ ואי משום רשות כתיב להרע דמיירי נמי ברשות כמו שכתבו התוס' דכיון דעל כרחך להרע לא כתיב אלא משום רשות אימא מהיקשא דלהיטיב נמי דווקא ברשות איירי ושוב קאמר התנא דאם נימא נמי ההיקש לאידך גיסא הטבה להרעה שאינו בקיום מצוה והוסיף התלמודא למימר דאימא דקושטא כי האי היקשא דמיעט ליה דלא איירי בקיום מצוה אלא בביטול מצוה ואע"ג דבכולה שמעתין קאמרי דמסתבר טפי למימר דאין השבועה אלא בביטול מצוה מבקיום מצוה מכל מקום נימא דגזירת הכתוב מכח האי היקשא וקאמר דליתא דאם כן הטבה למה ליה דהיינו הרעה דכתיב דביטול מצוה היא עיקרו של דבר ומ"ל לא אוכל מצה או אוכל חמץ ובקיום מצוה הוא דליתא בין באוכל ובין בלא אוכל ק"ק דהא אי לאו כתיב הטבה ה"א דאתא קיום מצוה מק"ו מביטול מצוה ולהכי כתיבא הטבה להיקשא להרעה דלא איירי אלא בביטול מצוה ויש ליישב ודו"ק: **ע"ב** תוספות בד"ה הא תו למה כו' ואע"ג דהכא לא מצי למתני אלא אחת דאילטריך כו' עכ"ל דאי לא הוה תני חייב לא הוה דייקינן דבאמר שלא אוכלנה והדר שלא אוכל דחייב תרתי אלא דהכא הוה שבועה א' ורווחא לא שבקה לשבועה דשלא אוכלנה אפילו בנשאל על הראשונה משא"כ באמר שלא אוכל דהוסיף בשבועה שניה על כל כזית ורווחא הוא דשבקה לה בנשאל על הראשונה אבל בלא נשאל על הראשונה אף באמר שלא אוכלנה והדר שלא אוכל לא הוה מיחייב תרתי אי לא דקתני לשון חייב אלא דה"מ למתני חייב א' ועיין באבן ל"ב : **בד"ה** אם כשתייר כו' נראה דכי לא שייר אלא פחות מכזית דחייב כו' עכ"ל היינו לשנויא דמסיק אי שייר כזית חשיב לאתשולי ביה כו' אבל לפי דברי המקשה דקאמר מאי אריא כזית אפילו כל שהוא נמי וודאי דהוה ס"ל דאינו חייב בשייר בפחות מכזית ועדיין לא עבר על שבועתו ועיין בפרש"י ובר"ן :

דף כח בד"ה אמר רבא כו' לאו משום דאי עביד איפכא לא חיילא ש' אינו רלה לומר איפכא מבבא דקאי כו' עכ"ל כנראה מדבריהם איפכא מבבא דקאי בה דהיינו אבל הראשונה בשוגג והשניה במזיד דפטור דאיירי התנאי בשוגג והאיסור במזיד ואיפכא מיניה האיסור בשוגג והתנאי במזיד אבל אם כן בפשיטות הוי ליה לדחויי דליכא לפרש דבריו דא"כ מאי קאמר מה"ט המ"ל למנקט נמי האיסור ברישא דהא למאי דנקט נמי התנאי ברישא לא חיילא קאמר ול"ע : **בא"ד** ואין נ"ל כלל שהיה הקונטרס ר"ל דמתחייב למפרע מלקות דאין סברא כו' עכ"ל יש לדקדק דלפום הך סברא דמתחייב למפרע מלקות בראשון האיסור במזיד ושניה תנאי בשוגג אמאי קאמר לקמן בזדון עצמה ושגגת חברתה כו' דפטור הא לגבי ראשונה הוי ראשון האיסור במזיד ושניה התנאי בשוגג וחייב מלקות למפרע וי"ל דמלינן למימר דקושטא הוא דחייב מלקות ולא נקט פטור אלא מקרבן דומיא דאידך בבא שגגת עצמה וזדון חברתה דחייב היינו נמי בקרבן אבל ממלקות פטור שגגת עצמה כו' ולקמן לפי' ר"ת דראשון האיסור במזיד ושניה התנאי בשוגג חייב קרבן שפיר קא קשיא להו בזדון עצמה ושגגת חברתה כו' אמאי קתני פטור כיון דחייב קרבן על הראשונה כמו שגגת עצמה וזדון חברתה דקתני בה חייב קרבן בשניה : **בא"ד** שאכלה בזדון עצמה לגמרי שהיה דעתו לאכול באותה שעה גם התנאי כו' עכ"ל וגבי שגגת עצמה וזדון חברתה כו' ליכא לאקשויי בכה"ג בזדון חברתה לגמרי שהיה דעתו לאכול באותה שעה גם האיסור מידיעתו הוא ולא ליתחייב קרבן על השניה די"ל דכשאכל השניה לא שייך למימר דהיה דעתו לאכול באותה שעה גם האיסור שהרי האיסור כבר נאכל בתחלה ולתירוץ שני שכתבו התוס' דאיירי באינו יודע שיהא פטור עליה לפי שלא היה אדם בשבועה כו' ולא שב מידיעתו הוא גבי שגגת עצמה וזדון חברתה כו' לא שייך למימר הכי דעל אכילת התנאי ודאי אדם יודע שהוא פטור ודו"ק : **ע"ב** בד"ה כשם שנדרי כו' ודאי המ"ל שבועות שגגות דומיא כו' עכ"ל ולשון מותרים נמי דנקט היינו דומיא דמתני' וק"ל :

דף כט בד"ה שבועה שלא כו' איכא איסור שבועה בכל ט' וכל ט' שיאכל כו' עכ"ל כן הגיה מהרש"ל ור"ל דבכל ט' דעלמא אסר עצמו כיון שלא אמר אלו וא"כ בכל ט' שיאכל מהנך י' דאסר עצמו בשבועה קאי כבר באיסור שבועה ראשונה של ט' ולפי ספרי התוס' שלפנינו איכא איסור שבועה בכל י' וכל ט' כו' נמי יש לפרש כן וק"ל : **בד"ה** באומר יאסרו כו' אם אסר כל פירות כו' בלא שום תנאי כו' עכ"ל והכא במתני' ה"מ למנקט בכה"ג גבי שבועה באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בלא שום תנאי דהוה שבועת שוא כיון שהוא דבר שא"א לעמוד בו אלא דנקט ליה בכה"ג בתולה בתנאי בדבר הבאי לרבותא דלא נימא שאין דעתו לומר ממש כקורת בית הבד כו' כמ"ש התוס' לקמן ודו"ק : **בא"ד** והא דתניא בתוספתא כו' כך שבועת הבאי מותרין כו' עכ"ל ר"ל לפירושם בהרא דשבועות הבאי הוא שאין דעתו לומר כקורת בית הבד כו' וגבי שבועה החמירו הכא א"ש הך דהתוס' דשבועות הבאי מותרות היינו מדאורייתא אבל לפי' ר"ת דהבאי הוא משום דא"א לעמוד בו והוי שבועות שוא ואסור מדאורייתא לא יתיישב הך תוספתא וק"ל : **בד"ה** שבועות העדות כו' דקרא איירי בתרוייהו בדיינים ובנידונים כו' וקאי נמי אנידונים וכל ישראל כו' עכ"ל ר"ל ולענין דיינים הוה נמי [אשה] בכלל כל ישראל אלא דילאת מן הכלל לענין דיינים מק"ו דפסולה לעדות וק"ל :

סליק פ' שבועות שתים בתרא

הא דף כט ע"א שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד כו' כצ"ל וכ"ה פרק שבועת הדיינין ול"ג על דעתינו וע"ד ב"ד דהיינו על דעתינו היינו על דעת ב"ד דהא בב"ד משביעין אותו וק"ק למאי דמסיק דפריך לקמן בשבועת משה על דעת המקום ל"ל וקאמר משום דליכוי נדר ע"ד רבים דלא הוי ליה הפרה הכא מאי איכא למימר דהא ע"ד ב"ד נמי הוי ע"ד רבים שפיר בלא דעת המקום ויש ליישב דע"ד המקום הכא הוא משום קניא דרבא אף לפי המסקנא דע"ד ב"ד לא אימעיט קניא דרבא ודו"ק : **כשהשביע** משה את ישראל . כתבו התוס' ק"ק מה היתה מועלת השבועה כמו שהיה ירא שיעבדו את ע"ז כו' עכ"ל ונראה דלק"מ דהשבועה עלמה היא קבלת התורה ואי לאו השבועה בדיבורא בעלמא ליכא קיבול ולא היו נענשים אם יעברו עליה וכן מוכיח המקרא דכתיב לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו וגו' והרבה כמוהו וק"ל : **לא** על דעתכם כו' בפ' ד' דנדרים גרסי' שנאמר ולא אתכם לבדכם וגו' דמלת לבדכם מיותר למדרש הכי כפרש"י הכא וע"ש פירוש הר"ן : קיימו מלות בפ' ד' דנדרים משני משמע מלות המלך עכ"ל ופירשו התוס' הכא פרשת המלך כו' וכפרש"י שם והוא דחוק אמאי נקטיה שפי מאחר פרשיות שיש בה מלות ולולי פירושם יש לפרש מלות מלך ממש מלך המושל אז ומלוה לעמו וק"ל : **ע"ב בתום'** בד"ה כי היכי דלא כו' אין ללמוד מכאן דהיינו שנים למוד דדלמא דעת הקב"ה שאני כו' עכ"ל והא דאמר משה על דעתי לא אלטריך לכך אמר משה כו' עכ"ל ע"ש וק"ל : סליק פרק שבועות שתים בתרא

שבועות העדות פרק רביעי

דף ל תוס' בד"ה מלוה בבעלי כו' והא דאמר לה בתי עמוד כו' ועוד דא"כ הוה עיכובא כו' עכ"ל לפי שהיה אפשר לפרש דההיא דבין עומד ובין יושב אינו סותר הא דקאמר בתי עמוד דהיינו לכתחלה כמ"ש התוס' בפ' מ"ה דהשתא איכא למימר נמי דועמד ואמר נמי מיהת לכתחלה משמע אבל התוס' הכא לא משמע להו כלל דועמד ואמר עמידה היא כמו עמדו וקדשו כו' ולזה קשיא להו מהא דאמר בתי עמוד וכתבו דלא משום דכתיב ועמד ואמר דמשמע עמידה לכתחלה כדפירש' דלא משמע כלל עמידה כמו עמדו וקדשו כו' ועוד דאי הוה משמע ועמד ואמר עמידה ממש הוה עיכובא מדכתיב בפ' זו ככה ואם כן לא יתיישב לך הא דאמר בין עומד ובין יושב אלא אמר לה לעמוד כו' וזהו הנראה לנו מדבריהם וקרוב לזה דברי אבן ל"ב וק"ל : **ע"ב** בד"ה א"כ לסודא כו' שכנגדו ת"ח כו' ולכך שלא ליה שנס זה ת"ח כו' עכ"ל כתב מהרש"ל דלר"ת דמפרש סודא על

חכמת שלמה

את לבך כו' ואד לפטור ממלקות כו' נ"ב בגמ' (ג) נאמר פטור ממלקות אלא לפטור מלאו דשבועה ופי' לשם התוס' להדיא דוקא משבועת לא יחל דברו הוא דפטור אפי' קיים את המצוה ועבר על לא יחל אבל חייב לעולם מלקות משום שבועת העדות ותדע דהא לקמן איתא להדיא במתני' דעל שבועת שוא ונשבע לבטל את המצוה חייבין על זדונה מכות כו' : **ע"ב** רש"י בד"ה מלעטר בדבר וא"נ כו' כצ"ל :

דף כז ע"א גמ' אלא מדאילטריך או כו' נ"ב וזה לשון הר"ן וכ"ל דלאו אהאי טעמא לחוד הוא דסמכינן דאי הכי פקרינן לברייתא דקתני מה הטבה רשות ומה הרעה רשות אלא ה"ק דהך דרשא דאו מוכחא דכי פירכת א"ה בדבר הרשות נמי כו' לאו פירכא היא דלא דמי דבר מצוה לדבר הרשות ואין לי להאריך בזה דוק ותשכח ע"כ : **ע"ב** תום' בד"ה הא תו כו' דתיובתא הוא דליכא כו' זו היא כו' כצ"ל :

דף כח ע"א גמ' אכזית קמא ואב"א כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה אמר רבא כו' בין שאכל התנאי ראשון כו' נ"ב פירוש לעולם בעינן שיהא האדם בשבועה אבל כשהוא בשגגה אינו חל כלל אפי' כשיהא מזיד אח"כ בתנאי אבל מ"מ לענין חיוב קרבן לעולם בעינן שתהא שגגה באכילת איסור וכן לענין מלקות ודו"ק : **בא"ד** באכילת האיסור נ"ב פי' לענין קרבן : **בד"ה** ואכל את הראשונה כו' דודאי חיילא כו' נ"ב פי' השבועה חיילא לענין עונש שבועה אלא דלא אסכת ביה קרבן לאפוקי היכא דהוי שגגה מתחלה לא חיילא כלל ומותר ודו"ק כן נראה לפרש דעת רש"י ולא כפי' התוס' נ"ל : **ע"ב** גמ' שם שגגות מותרות

עיפה תני שבועות כו' כצ"ל והשאר נמחק : **רש"י** בד"ה ותני עלה כו' מותרין כו' והיינו כדרבא ולא יתכן כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה כשם כו' ולאו פירכא הוא כדפרישית לעיל כו' כצ"ל ונ"ב דף כ"ה בד"ה מאה"כ בשבועות :

דף כט ע"א גמ' על זדונה מכות כו' נ"ב פי' משום שבועת שוא לחוד אבל לא משום לא יחל כדפרישית לעיל דף כ"ז : **תוס'** בד"ה שבועה שלא אוכל כו' שבועה בכל ט' וכל ט' שיאכל מהנך כו' כצ"ל [עיין במהרש"א] : **ע"ב** גמ' עליכם ואמרו אמן כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה אלא ה"ק כו' על דעת רבים אין לו הפרה כצ"ל ונ"ב פי' הקב"ה ומשה וק"ל : **תוס'** בד"ה כי היכי כו' על דעת הקהל כו' נ"ב זה אינו לפי דעת ר"ת שכתב בפרק השולח דף ל"ו להדיא דאינו נקרא על דעת רבים אלא א"כ פרטם פלוני ופלוני כו' בשמם וכ"כ הסמ"ג וכן מוכח מפרש"י : **בא"ד** ואפי' בלא חרטה כו' נ"ב פי' חרטה מעיקרא ודו"ק :

סליק פרק שבועות שתים בתרא

שבועות העדות פרק רביעי

דף ל ע"ב גמ' ומנין לדיין שיו"ע בחבירו כו' ומנין לדיין שיודע בדין כו' : **רש"י** בד"ה לא ליקדים וליתב כו' כצ"ל : **בד"ה** לא יעשה כו' להעמיד וכשהוא בוש לחזור כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה א"כ

הדיין כו' מיירי בשניהם ת"ח כו' בשלמא לפרש"י הא דיהבינן לת"ח ולא לע"ה זהו נקרא סודה וא"כ שפיר קאמר א"נ לסודה עכ"ל אבל בפרק הכותב מוכח בהדיא דלא מיקרי סודה בת"ח וע"ה אלא בב' ת"ח דהכי איתא שם שכן ות"ח ת"ח קודם כו' שניהם קרובים שניהם שכנים שניהם ת"ח סודה דדייני וכן הקשה אבן ל"ב על דברי התוס' דהכא ונראה לייסב דבריהם דודאי לפרש"י נמי סודה דקאמר הכא איירי בב' ת"ח אלא משום דלפרש"י אתיא בפשיטות הא דשלח לו הכי וסיפר בו [כל] המעלות עולא חבירו כו' שאף אם גם חבירו ת"ח היה יכריע רב נחמן דעת הנותן שלזה נתכוין ליתן אבל לפי' ר"ת בב' ת"ח אין אומדין דעת הנותן למי נתכוין אלא שהדיין יתנו למי שירצה נ"ל נמי הכא דלא שלח ליה הכי כדי שיתנו לו אלא כיון שגם זה ת"ח יתנו רב נחמן למי שירצה וזה ברור בדברי התוס' ודו"ק: בד"ה והאמר מר כו' איכא למימר שלא רצה להושיבה שלא לסתום כו' עכ"ל מיהו אכתי קשה מאי קשיא ליה מהא דדיינין בישיבה היכא הוה קאים הא איכא למימר דעשה דכבוד תורה עדיף ולהכי היה עומד מפניה שהיתה אשת חבר ויש לייסב דלא נימא דעשה דכבוד תורה עדיף בכה"ג דלקמן בת"ח דב' העשין בגופיה דטוב לו לעבור בעשה דהעמדה כדי לקיים עשה דכבוד תורה ולישב אבל עשה דדיינין בישיבה לא נידחית מפני עשה דכבוד תורה של אחר ועוד מקשים לתירוצם שלא רצה להושיבה שלא לסתום טענת בעל דינה כו' אכתי אמאי לא הושיבה והותיב נמי לבעל דינה כדאמרינן בהגי עובדי דלקמן וי"ל דהגי עובדי דלקמן מלינן לאוקמא בתחלת דין ולכך הביאו בקושייתם מסכיא דאמרינן בסמוך דעשה דכבוד תורה עדיף דאיירי בעדים דומיא דגמר דין אבל מהגהו עובדי דלקמן דהושיבו ת"ה מלינן לאוקמא שפיר דוקא בתחלת דין וק"ל:

ח"א דף ל ע"א ת"ר בצדק תשפוט עמיתך שלא יהא א' יושב כו' דהשו כן למ"ד בפ"ק דסנהדרין דאסור לבצוע וא"כ לא שייך לשון צדק גבי גוף הדין כדקאמר התם דוד עושה משפט וצדקה וגו' אם יש צדקה אין משפט כו' ע"ש ולא תוקמא הכא כי התם כשראה דוד שנתחייב העני ממון שילם מביתו הרי צדקה לזה ומשפט לזה דאין זה אלא מדרך חסידות בדוד דודאי דלא צותה התורה שישלם הדיין מביתו ולכך דרשו הכא דלהו לענין גוף הדין קאמר בצדק תשפוט וגו' אלא שלא יהא אחד יושב כו' דהייט בצדק שיהיו שניהם שוין וה"א נמי לא מיירי בכלל לענין הדין אלא שפוט ודן את חבירך בכל מעשיו לכף זכות וק"ל: עמיתך עם שאתך בתורה כו' לשון עמית הוא כמו חבר כמו וכחש בעמיתו וגו' ואל אשת עמיתך וגו' והכתוב כמוהו אלא דהכא לגבי דיין שנקרא אלהים ע"ש חשיבותו לא ס"ל למקרי לבעל דין עמיתו וחבירו אלא בת"ח עם שאתך כו' וכדמסיק למפרי ליה תיגרא בריתא וק"ל: ע"ב שלא יעשה סניגרון לדבריו כו' פרש"י אם דן ולבו נוקפו כו' לא יחזיק דבריו כו' ע"ש ויהיה לפירושו כיטוי לדבריו קאי אדיין אבל בסמ"ע סימן י"ז כתב שלא יעשה מליץ לדבריו של בעל דין כו' ע"ש ויש לדקדק לפרש"י אם דעתו עשה לחזור ואינו חוזר ומחזיק דבריו הרי הוא בכלל לא תטה משפט וי"ל דמיירי במסתפק בדין ואינו בודאי שיחזור אם ישא ויתן בזה עם הדיינים חביריו דהשתא לא קעבר אלא אמדבר שקר תרחק וק"ל: מנין כו' שהוא גזלן וכן עד כו'. ויש לדקדק דבשלמא בדיין דאפשר דאם היה יושב עם דיין כשר ע"י משא ומתן בדין לא היו דנין כך והגזלן הדיין שמעו הטעהו לפסוק שלא כדין אבל בעד כיון שהוא יודע שהאמת כן הוא למה לא יעיד דלא שייך בזה שעד הגזלן הטעהו להעיד כן דהא אין שומעין העדים זה בפני זה ועוד דאדרבה נימא האיך לא יעיד לו והרי גם בעדותו יתחייב שבועה ושמא לא ישבע וישלם וי"ל דע"י צירופו יהיה מחייב את האחד בדבר שאינו חייב ואינו אמת כגון שטענו במאתים והוא אינו יודע להעיד לו אלא על מנה יצרף את הגזלן גם להעיד על מנה דבעדותו מחייבו שבועה על מנה שניה מדל"א בפ"ק דב"מ ודו"ק: מנין לדיין כו' שהוא מכותם כו' ת"ל מדבר שקר תרחק וגו' מהכא משמע דיסלק עצמו מדין מכותם ולא ידין בו כלל ומה שיש לדקדק בזה עיין בתוס' וברא"ש פרק ד"מ בסנהדרין:

דף לא בד"ה שלא התחייב כו' וא"ת למה ירא מגלגול שבועה יותר כו' עכ"ל משמע להו דלא איירי במי שטוען כן ורוצה לגזול ולעכב ממון חבירו אלא משום מלתא דמדבר שקר תרחק נגעו בה הכא ולכך לא קשה להו ברישא גבי תובע דמיירי שהתובע יודע שטענה הגלגול הוא אמת ולא ישבע לו בשקר ויודה לו בגלגול אבל הכא גבי נתבע אם הוא ירא מגלגול שלא ישבע אפי' באמת למה לא ירא כן משבועה זאת אף שהיא באמת שאינו חייב לו רק מנה וק"ל: ע"ב בד"ה משביע אני עליכם כו' ואמר אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו כו' עכ"ל יש לדקדק דלעיל בס"פ שבועות שתים דמייתי מרומיא דמתניתין וברייתא אהדדי לשמואל דאמר דעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי אמאי לא מייתי בפשיטות ממתניתין דהכא כמ"ש התוס' גם בברייתא דמייתי לעיל תני בה משביע אני עליכם וא"ל אמן בין לפני ב"ד ובין שלא בפני ב"ד כו' חייבין אמאי לא מייתי מינה בפשיטות דכמוציא שבועה מפיו דמי ויש לייסב דבמתניתין דהכא וברייתא דמייתי התם מיירי דהשבועה יוצאת מפי המשביע אבל הכפירה יוצאת מפיהם שא"ל אין אנו יודעין לך עדות ולכך הוי עונה אמן כמוציא גם השבועה מפיהם אבל שמואל איירי במושבע מפי אחרים והכפירה נמי אינו יוצאה מפיהם של העדים אלא העונה אמן לחוד ואפ"ה אשמעינן שמואל דהוי כמוציא שבועה מפיו ולהכי הוצרך לאתויי מרומיא דמתניתין וברייתא אהדדי דבמתניתין קתני דמפי אחרים אינן חייבים עד שיכפרו בב"ד וברייתא קתני בין שלא בפני ב"ד בין מפי עצמו ובין מפי אחרים כו' דמפי אחרים היינו דכולה יוצאה מפי האחרים וע"כ נוקמא לה ברייתא בעונה אמן ודו"ק: בא"ד א"נ אתי אפילו כרבנן כו' וסיפא נמי דקתני השביע כו' אתיא נמי כרבנן כו' עכ"ל הא ודאי דבמפי אחרים לא פליגי רבנן ור"מ ולכ"ע לא בעינן מפי האחרים השבועה בב"ד אלא הכפירה דמקראי ילפינן ליה בגמרא והנהו קראי במפי אחרים כתיבי אבל מפי עצמו לא כתיב כלל בשבועת עדות אלא דמג"ש ילפינן להו מפקדון ובהא ר"מ ורבנן פליגי דלר"מ דון מינה ומינה ולכך מפי עצמו אפילו גם הכפירה שלא בב"ד חייבין כמו בפקדון ולרבנן דון מינה ואוקי באתרה ומפי עצמו נמי אין חייבין אלא כי אם שהכפירה בב"ד כמו במפי אחרים וכ"כ הראב"ד בהשגות הלכות שבועות פ"י וכן נראה מדברי הר"ן דבהא פליגי והשתא מה שכתבו התוספות דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב"ד אלא הכפירה כו' אין זה דבר שנתחדש לתירוצם בתרא דודאי לפי תירוצם קמא נמי נ"ל הכי אלא דר"ל דלפי תירוצם קמא דרישא דהך מתניתין אתיא דוקא כר"מ צריכין לדחוקי דהסיפא דהשביע עליהן חמשה פעמים כו' לא איירי דומיא דרישא דהרישא איירי בב' ענינים מפי עצמו והסיפא איירי דוקא מפי אחרים דבעי הכפירה בב"ד דהא מפי עצמו לר"מ לא בעינן אפילו הכפירה בב"ד אבל להאי תירוצא בתרא דרישא אתיא כרבנן ניחא דסיפא נמי אתיא כרבנן כו' וסיפא מלי איירי נמי מפי עצמו דומיא דרישא דרבנן מפי עצמו נמי בעי הכפירה בב"ד זהו הנראה לי ברור בכוונת דברי התוספות והבן ל"ב האריך בכוונת דבריהם וסיים בדבריו דלית נגר ובר נגר דיפרקיניה ולא ידעתי למה ודו"ק:

ח"א דף לא ע"א ורואה זכות לעני וחובה לעשיר כו'. לאו דוקא ונקט הכי משום דמפני כבודו של עשיר עביד לשתוק מלהגיד חובתו והייט דבפ"ק דסנהדרין יליף ליה מלא תגורו מפני איש וגו' דהייט מיראת העשיר וק"ל: אסתרנו ואכנע מאלי כדי כו'. בלאו הכי לא יעשה כן משום כבוד רבו וכן נראה מדברי הסמ"ע סי' פ' ע"ש: מנין לנושה בחבירו מנה כו' אטענו במאתים כו' ואגלגל עליו שבועה כו'. והסימן ע"ז מדבר שקר וגו' אותיות ק' מנה ר' מאתים ש' שבועה וכן באידך שלא יאמר אכפרנו כו': בתוס' בד"ה שלא אתחייב שבועה כו' וא"ת למה ירא מגלגול שבועה כו' ע"ש בחדושינו בהלכות על דבריהם ועוד נראה בזה ע"פ דברי הרמ"ה בטור ח"מ סימן ע"ה במוען איני יודע על הגלגולים דקרינן ביה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם ובכה"ג מיירי הכא דהנתבע טוען איני יודע על הגלגולים ואם נתחייב שבועה יתחייב לשלם הגלגולים ודו"ק: בגמרא מלא תשא לא תשיא כו' מפורש בפרק אלו הן הלוקין: ואשר לא טוב עשה וגו' זה הבא בהרשאה כו'. רישא דהאי קרא אביו כי עשק עשק גזל גזל אח וגו' שכן דרך אב עם בנו והאחים אם יש לזה על זה שגזלו ועשקו אין הוא בעצמו תובעו בפני הדיינים מפני שהוא בוש בדבר בפני הדיינים ותרשה את אחר לתובעו ואמר שזה המורשה לא טוב עשה בתוך עמיו לעשות מריבה ביניהם וזה מתעבר על ריב לא לו כי לולא הוא אפשר שימחול לו התובע או שיודה לבעל דינו שאינו חייב לו כגון שגם הוא גזל ממנו כ"כ והוא שכפל לכתוב עשק עשק גזל גזל ר"ל שהוא עשקו על שכבר גם הוא עשקו וגזלו על שכבר גם הוא גזלו דמזה הטעם אחז"ל דאין שנתבע יכול לעשות מורשה ודו"ק וכן יש לפרש גבי הלוקח שדה שיש עליה עסיקין היינו מאב עם בן או מהאחים זה עם זה וק"ל:

דף לב בפרש"י בד"ה בעדי קינוי כו' ושמא מיראת המים תודה שנטמאת ותפסיד כתובתה עכ"ל וה"ה אם תשתה ותמות ירויח הוא כתובתה אלא דלא פסיקא ליה אם תשתה שתמות ושמא זכות תולה לה ולא תפסיד כתובתה כמ"ש התוספות: ע"ב גמרא לא צריכא כגון שכפרו שניהם כו' ופרש"י ולאו לאשמועינן חיובא דכופר כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא הניח סברת המקשה דחיובא דכופר אתי לאשמועינן וכגון שהודו שניהם וחזר אחד מהן וכפר תוך כדי דיבור והא קמ"ל דתוך כו' ויש לייסב כיון דכפרו שניהן כאחד וכפרו שניהן בזא"ז משמע דכפרו מעיקרא יש לנו לפרש נמי הא דקתני וכפר אחד דכפר מעיקרא אבל והודה א' דלא תני ליה עד הכא איכא למימר דכפר מעיקרא והודה אחר כך וק"ל: תוס' בד"ה הוה ליה כגזלן כו' מיהו לריבנא לטעמא דמחוייב שבועה כו' דבלא שבועה לא היו חושש כו' עכ"ל וכתב מהר"י אבן ל"ב יש להתמה עדיין הקושיא במקומה עומדת אמאי אצטריך לטעמא דכל המחויב שבועה כו' כיון דנסתלק המגו במה שאינו יכול לישבע להכחיש העד כו' והוה סני דלימא ליפטרי' איכא חד סהדא דמחייבו שבועה ותו לא כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש ולי נראה לייסב דלא קשיא להו מעיקרא דלא לימא הך מלתא כולה דהא ודאי אצטריך ליה למימר דאינו יכול לישבע ומשלם דהייט שלא יוכל לישבע דלא חטף שהרי הוא מודה דחטף אלא הכא דקאמר הוה ליה מחויב שבועה כו' וכל המחויב כו' דמשמע שהוא נתינת טעם אהא דלא נאמן לומר כמו שאמר דדידיה חטף קשיא להו דלא הל"ל הכי דבלאו הכי נמי ליכא מגו אדידיה חטף דאי בעי אמר לא חטפתי כלל כיון דהוי להכחיש העד ואהא תירצו דלריבנא לטעמא דמחויב כו' ודו"ק: בד"ה אבל כפירה כו' דכפירה והודאה שמעינן נמי מרישא כו' עכ"ל כתב מהרש"ל והר"ן תירץ דקמ"ל דאף הודאה של אחד מהני תוך כדי דבור של כפירת חבירו עכ"ל ולפי מה שכתבו בתוס' לעיל וא"ת אמאי שני חייב כו' ואומר ר"י כו' ויכול הראשון לחזור ולהודות תכ"ד של עדות שני כמו השני ואין לשני כו' עכ"ל לא יתיישבו דברי הר"ן הכא דהא נמי שמעינן מרישא ודו"ק:

דף לג ע"ב גמרא הא מני ראב"ש היא דאמר יבואו עדים כו' ואע"ג דמוקמי הך ברייתא כראב"ש שהוא יחידאי והמ"ל נמי הכא הא מני ראב"ש היא דאמר הכא דבר הגורם לממון כממון דמי ושפיר קתני בסיפא מפי עצמו פטור אלא דקושטא הוא דראב"ש ס"ל יבואו עדים כו' ולא ניחא ליה למימר דאיכא שום תנא דס"ל כראב"ש בהא ולא בהא ודו"ק: תוס' בד"ה ואנס איש כו' דאיכא לאוקמא בנערה שנתארסה כו' עכ"ל ומשום שישמעו מפי התובע אין לפטור דמיירי בבא בהרשאה ואע"ג דלא מטי לידה מלית למכתב הרשאה להאי פירושא ועי"ל שהשבת גופה משביעתן שאנס פלוני בתו ולאידך פירושא דהוי טעמא משום שישמע מפי התובע מהך ה"מ למפרך אדיוקא מנה לפלוני ביד פלוני חייבין אלא דניחא ליה למפרך מסיפא דקתני בהדיא עד שישמעו מפי התובע ועי"ל דהוי מלינן למימר הא דמשכח חובא דמנה לפלוני ביד פלוני היינו בממון דמטא לידיה משא"כ בקנס וק"ל: בא"ד דסיפא אשמעינן משום שלא ביד עבדו כו' עכ"ל ורישא שאנס פלוני את בתו לא איירי בהרשאה כפרש"י דודאי לא הוה גרע משליחות וצ"ל ברישא דקתני לה בלא זו אף זו ועי"ל דודאי הרישא איירי בהרשאה כפרש"י מיהו אצטריך למתני דאפילו בממון דאתא לידיה לא מיחייב ע"י שלוחו והשתא רישא רבותא אשמועינן דאפילו בהרשאה לא מחייב בממון דלא אתא לידיה וסיפא רבותא אשמעינן דאפילו בשאר ממון דאתא לידיה לא מיחייב בשלוחו בעלמא בלא הרשאה ודו"ק:

דף לד בד"ה מושבע כנשבע כו' דאיכא למימר שבועת ביטוי יוכיח כו' עכ"ל דליכא למפרך הכא איוכיח דמה לשבועת ביטוי שכן לא עשה בו מזיד כשוגג כמ"ש התוס' לעיל לר"מ דהכא בשבועת הפקדון גופה נמי לא ידעינן מזיד כשוגג אלא מהאי ק"ו ושפיר עבדינן ביטוי יוכיח דעשה בו נשים כאנשים ופטר בו מושבע ופטר בו מזיד וה"נ אל תתמה לומר כן בפקדון לפטור בו מושבע ומזיד לפי סברת המקשה דלא אסיק אדעתיה למימר בפקדון דלא עשו בו שוגג כמזיד דיליף ליה ממעילה כתבו כן דתרווייהו אתו בק"ו אבל למאי דמסיק בפקדון דלא עשו בו שוגג כמעילה ליכא ק"ו כלל דאיכא למפרך מה לעדות שכן עשה בו מזיד כשוגג וק"ל: בד"ה על פי שנים כו' ואפי' שהיה כאן פרכום ובלבול רוח כו' עכ"ל רלה לומר שהיה כאן פרכום דכיון שלא היה רבי שמעון בן שטח בחורבה כשהרגו היה לחוש לפרכום או לבלבול רוח דחד מנייהו סגי לפוטרו כדאמרינן פ"ב דיבמות אבל לא ידענא מה תירצו כגון דמחייה בביתא דשפא ולא פרכס כו' דכיון דלא ראה בהריגה היאך ידע דלא פרכס כקושיא וק"ל: ע"ב גמרא ותיהדר עדות ותיגמור לה מפקדון מזיד דלאו כשוגג כו' דאין לומר דבתר ג"ש דקושטא דהכי הוא דלא נשתמיט בשום דוכתא למימר הכי דר"ש לית ליה מזיד כשוגג בעדות ואין להקשות דלפי סברת המקשה דתיהדר עדות ליגמר מפקדון דמזיד לאו כשוגג א"כ ל"ל ג"ש דתחטא כלל דהא כולה הך מלתא מלינן למילף מבנין אב דליכא שום פירכא לא מפקדון לעדות ולא מעדות

חכמת שלמה

א"נ לסודה כו' בעל דין שכנגדו ת"ח כו' נ"ב פי' דלר"ת דנפ' סודה על הדיין דוקא א"כ נע"כ הכא איירי דשניהם תלמידי חכמים ושייך בהו סודה ויעשה הדיין סודה למי שירצה דאי לאו הכי ליכא סודה כלל ויהבינן בע"כ לת"ח בשלמא לפרש"י הא דיהבינן לת"ה ולא לעם הארץ זהו שנקרא סודה וא"כ שפיר קאמר אי נמי לסודה ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף לא ע"א גמ' ומנין לתלמיד שיושב כו' כצ"ל וכן בכל העמוד נ"ל ומנין: רש"י בד"ה משחק בקוביא בעירבון והמרצה כו' נ"ב נראה שהוא מלשון ממירין היונים דסנהדרין פ' זה בורר והבירו פרק במה מדליקין שהמרו זה בזה נכלל ע"ש נ"ל: ע"ב גמ' לא כל שכן ומדמייתיה לה כו' כנ"ל: בד"ה לאו דגמרי כו' בפקדון אשר ישבע עליו כתיב משמע כו' כנ"ל: תוס' בד"ה מהסיא אין כו' כאנשים וחייב בו כו' כנ"ל:

דף לב ע"א רש"י בד"ה בעד סומאה כו' וכפר עדותו חייב דהא כו' כנ"ל: תוס' בד"ה שבועה שאין כו' וא"ת לימא כגון כו' נ"ב האי לישנא משמע דעל התרצן פריך דלישני הכי וע"ז תירצו התוס' דלא ניחא ליה לשנויי הכי כי אין רגילות בכך כו' ואף דרב חסדא משני הכי משום שמוכרח לכך דאפשר דלא ס"ל דמהני תוך כדי דיבור כה"ג והדע דהא שניהם הא' בזמנים לכ"ע אין רגילות בכך והידוע גדול הוא אפי' לר"י הגלילי דאמר אפשר לצמצם ודו"ק. ומש"ה נמי סוכרח הרי"ף לפסוק הלכתא דתוך כדי דיבור מהני וק"ל. אבל על המקשה אין כאן קושיא דלישנא דכפרו שניהן כו' לא משמע הכי דא"כ הל"ל כגון שסיימו שניהם תוך כ"ד וק"ל ותדע דעל התרצן קפריך דהא משני אחר כך התוס' להדיא דברי התרצן וק"ל: ע"ב תוס' בד"ה אבל כפירה כו' תוך כדי דיבור אף שני חייב נ"ב והר"ן תירץ דקמ"ל דאף הודאה של אחד מהני בתוך כדי דיבור של כפירת חבירו ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף לג ע"א גמ' השתא מיהא לא שכיב נמתק ונ"ב לפי התוס' ל"ג: ע"ב תוס' בד"ה היכא דלא כו' דמיתזי כשיקרא ובפ' כל הגט ובהכותב מסקינן כל זה נמתק: בד"ה ואמר להן כו' ובעוסק יחוד כלי כו' נ"ב פירוש שיחד כלי נגד הלואתו וכן על העוסק דהוי דומיא דפקדון אבל אהלואה אינו מיחייב קרבן וק"ל:

דף לד ע"א רש"י בד"ה קסבר ר' יוסי כו' וה"ק הא דקאמר כו' שמתקיימת בידיעה בלא כו' כנ"ל תוס' בד"ה מושבע כנשבע כו' וליכא למימר דהיא גופה כו' כפרים ועבריה כנ"ל ושפ"ב וא"כ מ"ה חדש ה"נ כו' איתא נמי לשעבר כו' כנ"ל: ע"ב רש"י בד"ה מכדי כו' ברישא לא עשה כו' כד"ה: בד"ה מקמי כו' דס"ל דהא הוא גמיר כו' כנ"ל: תוס' בד"ה כי היכי כו' הייט משום דלנבאר

נפקדון ד"ל דמ"מ פריך שפיר דהג"ש ודאי דלא מגרע מלדמות עדות לפקדון וע"כ אילטריך הג"ש למלתא אחריתא דאין ג"ש למחצה ודו"ק: ועוד מקשים גמעתין לר"ש דבתר דקמה ג"ש נמי אית ליה בפקדון דמזיד לאו כשוגג נילף ביטוי במה מצינו מפקדון לחייב בו מושבע מפי אחרים דמעדות כתבו התוס' לעיל דלא מצינו למילף ביטוי דאיכא למפרך מה לעדות שכן עשה בו מזיד כשוגג אבל הכא מפקדון ליכא הך פירכא לר"ש דס"ל בפקדון נמי לא עשה בו מזיד כשוגג ולא ליסתמיט בשום דוכתא למימר לר"ש דס"ל בביטוי דחייב במושבע וי"ל דביטוי לא דמי לפקדון טפי מרוצח דדמי לפקדון באוהין שיש עמהן שבועה ודמי לרוצח באוהין שאין עמהן תביעת ממון וכה"ג כתבו התוס' דליכא למילף עדות ממעילה ודו"ק: תוס' בד"ה כי היכי כו' כל כמה דלא קים ליה ג"ש ע"כ במה מצינו לא מצי כו' עכ"ל דלא ניחא להו כפרש"י דפריך כי היכי דגמר מפקדון היינו בג"ש דהחטא תחטא עכ"ל דהא ברישא דברייתא לא הסיק אדעתיה למילף בג"ש עד לבסוף אלא דברישא דברייתא במה מצינו בעי למילף והא קשיא להו כיון דבמה מצינו נמי ליכא למילף נשבע בעדות מפקדון דאיכא למפרך מה לפקדון שכן עשה בו נשים כאנשים ע"כ דאית לן למימר דהפירכא היא ממושבע דהוי בעדות ולא בפקדון ולא נקט ר"ש במלתיה נשבע גבי עדות אלא לרווחא דמלתא כיון שכן הוא לפי האמת לבתר דקים לן גזירה שוה ואם כן מאי קשיא ליה כי היכא דילפת כו' דאימא דר"ש לא יליף כלל נשבע בעדות במה מצינו מפקדון וק"ל: ואיך שיהיה ק"ק דנהי דשבועות עדות לא יליף במה מצינו מפקדון אמאי לא תקשי ליה דנילף מושבע כנשבע ומזיד כשוגג בפקדון מעדות ולמאי דמשני נמי בעדות מפקדון לא יליף מבמה מצינו אלא מנופה מפי אחרים חייב מפי עצמו לכ"ש מ"מ אכתי תקשי לן דנילף פקדון מעדות במה מצינו כיון דליכא שום פירכא בדנילף תרווייהו כמ"ש התוס' לקמן דמתרווייהו קפריך וכה"ג כתבו התוס' לעיל דהיכא דאין הק"ו סותר את הבנין אב נילף נמי הבנין אב ויש ליישב דודאי ה"מ למפרך הכי אלא דאלימא ליה לאקשויי מכח ג"ש כדפריך מעיקרא כי היכי כו' וכן בתר הכי מכדי מזיד בעדות מנליה דלא כתיב ביה ונעלם כו' ולמאי דמסיק דמזיד לאו כשוגג ממעילה יליף לה ניחא דה"נ מושבע כנשבע בפקדון ליכא למילף במה מצינו דאיכא למפרך מה לשבועת העדות שכן עשה בו מזיד כשוגג ודו"ק:

דף לה תוס' בד"ה באלף כו' בפר"ח גרס אלף כו' ושמא משום דשם המיוחד הוא כו' עכ"ל ר"ל דקרינן שם המיוחד בא' ד' כמ"ש לא כשאני נכתב אני נקרא אני נכתב בי"ה ונקרא בא' ד' וק"ל: **ע"ב** גמרא התם שבועת האלה כתיב וה"ק כו' ק"ק דלמ"ד נמי דגמרי ג"ש תקשה ליה דשבועה בלאו אלה לא משתמע בג"ש מהתם ואפשר דנטר עד הכא ולתרווייהו פריך וק"ל: **בפרש"י** בד"ה השבע שבועת ה' תהיה כו' עכ"ל לולי פירושו היה נראה לפרש השבע היינו והשביע הכהן דסוטה דמהכא יליף ליה אלה אלה לג"ש ואפשר דהשבע ולא השבע לא משמע ליה השבע דסוטה ולא השבע דעדות דהתם נמי השבע הוא כמו בסוטה אלא במלתא אחריתא קמיירי השבע דפקדון ולא השבע דשקר ומיהו מייתי שפיר מר' חייא בר אידי דאית ליה בעדות ג"ש מסוטה דאי לאו ג"ש הכא לא הוה אמרי' התם לא תשבע כמו תשבע אלא לסמוך התם אג"ש דהכא ודו"ק: **תוס'** בד"ה דקטלא חד כו' בהוצאת למלחמת הרשות קאמר עכ"ל [דלשון דקטלא] לא משמע להו בהגריא כפרש"י אלא [דקטלא ממש] ומשמע להו דבמלכי ישראל איירי קרא בהוצאה למלחמת הרשות דבמלחמת מצוה כתיב לא תחיה כל נשמה וק"ל:

ח"א דף לה ע"ב כל שמות כו' שנאמר ויאמר אדני אם נא מצאתי וגו' ופרש"י למלאך המלאכים קראו אדון כו' והיינו מדכתיב כל הענין בלשון יחיד וג' מלאכים היו אלא שעם הגדול שבהם היה מדבר וכפרש"י בחומש אך ממה שפי' כאן למלאך המלאכים קראו אדון כו' נראה דנכתב אדני בחיריק כמו בי אדני דמתפרש בלשון יחיד אבל בחומש פרש"י לכלם קרא אדונים ולגדול שבהם אמר אל נא תעבור וגו' ולפי זה לא נשתנה כאן ונכתב אדני בקמץ כמו שמות קדושים דמתפרשו לשון רבים ע"ש רוב יכולתו ואדנותו והכא שהוא חול כתיב לשון רבים ע"ש ג' מלאכים א"ק לפירושו דהכא אמאי אצטריך ליה למימר דהוא חול דהא ודאי כיון דכתיב בחירי"ק יצא מכלל שאר שמות הקדושים והוא חול כמו בי אדוני וי"ל שלא תטעה לומר שהוא נקוד בקמץ כסברת הזוג שהוא קדש וק"ל: **גדול** הכנסת אורחים יותר כו' מפורש פרק מפנין ובפרק השוכלים: **כל** שמות האמורים בלוט כו' היינו שמות של א"ד אבל שמות י"ה. שכתובים בלוט ודאי דקודש הם כדמוכחי המקראות וק"ק מאי קאמר כל שמות דלוט חול חוץ כו' הא לא מצינו שם א"ד בלוט שיהיה חול כי אם אחד הנה נא אדני סורו נא וגו': **ויאמר** לוט אליהם אל נא אדני הנה נא כו' מי שיש בידו להמית ולהחיות כו'. ולכך עד ויאמר אליהם וגו' נכתב כולם בלשון רבים לגבי מלאכים אבל מכאן ואילך נכתב בלשון יחיד הנה נא מצא עבדך חן וגו' ומפרש"י כאן נראה דמלת אדני לאו דוקא מחובר למקרא שלאחריו אבל מלת נא מחובר שפיר למקרא של מעלה וה"ק ויאמר לוט אליהם אל נא יהי כן ואזל כלפי הקב"ה וא"ל אדני כו' כ"ש אבל הרא"ם הבין שגם מלת נא מחובר למקרא שלאחריו ע"ש ואין צורך כדמשמע מפרש"י כאן וק"ל: **כל** שמות האמורים בנבות קדש כו'. ושא ודאי דקאמר נבות חלילה לי מה' מתתי וגו' דהוא קודש אלא דגם ברכת אלהים ומלך וגו' בירך נבות אלהים וגו' דאיכא לפרשו שקלל ע"ז שלהם דבית אחאב עע"ז היו דא"כ לא ה"ל למכתב בירך אלא קלל ועוד דמשמע בקרא דשני העדים שהעידו עליו אנשי בליעל היו אבל הזקנים והחורים היושבים על המשפט כשרים היו ולא היו יודעין בעדותם שקר וא"כ לא היו דנין אותו סקילה על שקלל הע"ז שלהם וק"ל: **במיכה** פרש"י כגון לו בית אלהים וכגון הקדש וגו' לס' כו' וכן טכח ס' דרכם כלפי שכינה אמר עכ"ל הוא מגומגם דהא לת"ק דקיימינן הכא כולן חול ניניהו ולר"א נמי הא איכן שוין ומאי וכגון הקדש כו' דקאמר ודו"ק: **חוץ** מזה שאל"ף למ"ד כו'. קאי נמי את"ק דס"ל כולן חול דחוץ מזה כל ימי היות בית האלהים בשילה דזה ודאי קודש הוא וק"ל: **כל** שמות האמורים בגבעת בנימין ר"א אומר כו' לאו דוקא כל שמות דהא ודאי הא דכתיב בפעם ג' ופנחס בן אלעזר וגו' לאמר האוסיף וגו' ויאמר ה' עלו וגו' הוא קודש אלא כל שמות דכתיבי בב' פעמים הראשונים וישאלו באלהים וגו' וישאלו בה' וגו' הוא דקאמר דמבטיח ואינו עושה: **כל** שלמה כו' כרמי שלי לפני האלף לך שלמה לדידיה כו' ר"ל האי כרמי הוא כ"י כמ"ש כי כרם ה' צבאות בית ישראל ואמר שמכלל ישראל היו אלף לעבדים לשלמה ליואבי מלחמה כמ"ש מבני ישראל לא נתן שלמה עבד כי הם אנשי המלחמה ועבדיו וגו' ואמר שהותיר מישראל מלאכת במלחמה חלק שבית מאלף שהם מאתים לנוטרים פריו שהם הרבנן שאסור לעשות אנגריא בת"ח כמ"ש בסוטה באסא שנענש על כך ושמואל דרים בהיפך דיש להניח אלף מכלל ישראל לשלמה למלכותא דרקיעא שיהיו עוסקין בתורה וחלק שבית שהם ר' אם יעשה מלכותא דארעא אנגריא לא מיענש עלייהו ובמלכותא דישראל איירי דהיינו כרמי שהוא כ"י וכמ"ש בחדושי הלכות על דברי התוס' ודו"ק: **אנת** מלכא מלך מלכיא כו' כפרש"י דדניאל לא הוי קרי ליה מלך מלכיא כו' גם שהיה מולך בכיפה על שאר מלכיא לא היה דניאל קורא לו כן ועי"ל דאי קאי מלך מלכיא על נ"נ לא נכתוב מלת מלכה אלא אנת מלך מלכיא וק"ל: **וי"א** אף זה קדש שנאמר מארי חלמא וגו'. דהיינו תלת מארי הוא קודש שתלה עיניו להקב"ה ואמר חלום זה יתקיים על שונאך זה כפרש"י בספר דניאל ומתוך שמעתין משמע שהוא קודש לענין זה שאינו נמחק ועדיפא מארי מלשון חנון ורחום כו' דנמחקין לפי שהוא תרגומו של שם א"ד ודו"ק: סליק פרק שבועת העדות

דף לו גמרא אלה שאין עמה שבועה כו' כל זה מצאתי נמחק כנראה מתוס' לקמן בד"ה יכך כו' שכתבו תימה כו' אבל אלה שאין עמה שבועה כיש עמה שבועה מנלן עכ"ל ומה שכתב רש"י וכתב קול אלה יתירה כו' לחייב בא' מב' קולות היינו שבועה שיש עמה אלה ושבועה שאין עמה אלה אבל אלה שאין עמה שבועה לא מרבינן וק"ל: **שם** ויואל שאול את העם לאמור ארור האיש אשר יאכל וגו' וכתיב ויהונתן לא שמע גו' כן מצאתי מוגה: **שם** כי לית ליה בממונא אבל באיסורא אית ליה כו' אע"ג דהכא גבי עדות בעינן תביעת ממון מ"מ לגבי עדים לא הוה רק איסור השבועה ולקמן שפרש"י דאי הוה מוקמינן מתני' באיסור גרידתא אצטריך לן לאוקמא בהשבעת עד א' שאינה באה לממון כו' הוא קשה דהא לרבנן דפליגי אראב"ש לעיל ס"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי ואינו חייב קרבן שבועה בע"א ודוחק לאוקמא מתני' כראב"ש דהא לעיל לא בעי לאוקמא מתני' דנזק וחצי נזק כראב"ש ועוד לראב"ש כיון דגורם לממון כממון דמי לא הוה השבעת ע"א איסור גרידתא כמו בב' עדים ואפשר שמתוך זה מחק מהרש"ל כל זה לקמן מפרש"י אלא דאיכא למימר דמקרי שבועת עדות איסורא גרידתא לגבי עדים משא"כ סוטה לקמן דהוה נמי ממון לגבה ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה ודברי הכל דלא תימא כו' אלא דוקא קאמר ר' מנחם לרבות מקלל אביו כו' אבל בעצמו וחבירו דלאו בעלמא כו' עכ"ל ק"ק לדברי התוס' דחבירו לא אתי אלא ממקלל אביו וחרש נימא דדיו לחבירו שיהיה כמלמד דהיינו אביו דאינו חייב אלא בשם ויש ליישב דבאביו נמי לא אימעיטו כינוין אלא לסקילה ולא למלקות: ודע שדקדק לפרש הא דאמר ודה"ה היינו על רבי מנחם דפליג ברישא גבי אביו גבי חבירו מודה אבל ודאי דאיכא תנא דפליג נמי בחבירו דהיינו ר' חנינא בר אידי לעיל וכפרש"י בהדיא לעיל דלר"ח בר אידי במקלל חבירו וחרש נמי דוקא בשם ודו"ק: **תוס'** בד"ה ועל הכנויין כו' למ"ד בפ' ד' מיתות אלהים לא תקלל קודש איש איש כי יקלל למה לי כו' עכ"ל הא ודאי דאזהרת מברך השם בין בשם בין בכינוי לכ"ע לא אתי אלא מאלהים לא תקלל כדמוכח התם דלמ"ד נמי חול מדכתיב לשון אלהים אתי נמי לאזהרת מברך השם וכפרש"י בשמעתין אלא דלמ"ד אלהים לא תקלל חול לא הוי אתי קרא לאזהרת כנויין במברך השם דלא מצינו עונשו אלא לאזהרת שם המיוחד דמצינו עונשו בסקילה ולכך אילטריך איש איש כי יקלל אלהיו דהשתא כיון דשמעינן חטא בכנויין מוקמינן נמי ביה אזהרת אלהים לא תקלל אבל למ"ד קודש שמעינן מיניה שפיר אזהרת כנוין דאלהים כנוין הוא ולא אילטריך כי יקלל אלהיו ודו"ק: **בד"ה** ושמור נפשך כו' וי"ל דאי לאו דאשכחן אביו דגמרי' מיניה חבירו לא הוה גמרינן בעצמו כו' כ"ה לשון התוס' פ' ד' מיתות וכאן קצרו בדבריהם ודו"ק: **ע"ב** בד"ה ה"ג בקונטרס כו' ונראה להרץ כו' דבעינן שם המיוחד ואינהו מאלהים קאי אע"ג דכבר כו' עכ"ל יש לדקדק בזה דהא גבי שבועה ברישא דמתני' לא פליגי חכמים דמתני' ומחייבין בכינוי וכן במקלל חבירו ועצמו נמי לא פליגי ומחייבין בכינוי אלא דבמברך השם ומקלל אביו הוא דפליגי למפטר בכינוי ממיתה ואם כן בסיפא גבי אלה וקללה בעדות מהיכא תיתי להו לחכמים למפטר בכינוי וי"ל בזה להאי תירוצא לפום הך גירסא דגרסינן לא תיפוך דלית ליה לתלמודא הא דקאמר רבי ינאי לעיל גבי מקלל עצמו וחבירו ודברי הכל אלא לר' מנחם בר יוסי קרא יתירא אתא לרבות כל המקללים אפי' עצמו וחבירו נמי אינו אלא בשם וחכמים דפליגי ופוטרין בכינוי במתני' במקלל אביו ה"נ דפוטרים גבי מקלל עצמו וחבירו דההוא קרא יתירא לכל המקללים אתי דאינו חייב אלא בשם וזה שכתבו התוס' אע"ג דכבר איפלגו דהיינו ברישא גבי מקלל אביו וסתמו חכמים עלמן גבי מקלל עצמו וחבירו אמאי דפליגי כבר גבי מקלל אביו א"כ לא ה"ל למפלג נמי גבי אלה ומקלל דעדות דה"ל למסמך אמאי דפליגי ברישא וע"ז תירצו דפטורא דחכמים לא הוה אצטריך למתני הכא אלא משום חיובא דר"מ אע"ג דבעלמא בעי תנאי כפול גבי ממונא הכא איסורא גרידתא הוא לגבי עדים ולא בעי תנאי כפול אלא מכלל לאו אתה שומע הן כן נראה לי ליישב דבריהם ודו"ק: סליק פרק שבועת העדות

פרק שבועת הפקדון

בפרש"י בד"ה בפני ב"ד ושלא כו' ואח"כ הודה חייב קרבן כו' עכ"ל הוצרך לפרש ואח"כ הודה לרבה דבעדים לא מיחייב דהוי כפירת דברים אלא למאי דמסיק תלמודא דבים לו נמי עדים לא הוי כפירת דברים וחייב מלין לאוקמא מתניתין נמי בהכי וק"ל: **בא"ד** דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו עכ"ל מפי' מהרש"ל ונ"ל דרש"י בא לפרש דחייב מפי עצמו אף בלא טענת תובע כו' וזהו שמעינן מוכחש בעמיתו כל דהו כדלעיל דף ל"ב עכ"ל אבל אין לזה מקום כאן ועוד נראה לפרש משום דגבי שבועת עדות קתני דבעי כפירה בב"ד והכא בשבועת הפקדון לא קתני ליה וקאמר דהיינו מדכתיב וכחש כל דהו כפירה אפי' שלא בב"ד ודו"ק:

ח"א דף לו ע"א וגם במלך נ"נ מרד אשר השביעו וגו' מפורש בנדרים פ"ט: **בו** נידוי כדכתיב אורו מרוז גו' בד' מאות שיפורי כו' מפורש מ"ק פ"ג: **אר"א** לאו שבועה כו' דכתיב לא יהיה עוד המים למבול וגו' נראה הא דמייתי הכא קרא בתרא ולא מייתי קרא דלעיל מיניה ולא יכרת וגו' כדמייתי ליה רבא לקמן משום דלמאי דמסיק אדעתיה השתא מלתא דרבא דלא בעי תרי זימני לאו אלא בחד זימנא לאו סגי ע"כ מהאי קרא בתרא ולא יהיה וגו' יליף דכתיב ביה לאו אחד אבל למאי דמסיק רבא דבעי תרי לאוי ורבא לפרש דברי ר"א בא כפרש"י ע"כ דמקרא קמא יליף ליה דכתיב בההוא קרא תרי לאוי ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד וגו' שוב ראיתי בדברי הרא"ש שהביא גרסת הספרים דה"נ ויאמר ה' אל לבו וגו' ולא אוסיף עוד להכות וגו' אבל הנך תרי קראי ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד דבפ' קמא לא לשם שבועה נאמר אלא סיפור דברים כו' תדע לך דתלתא לאוי כתיבי כו' ועוד שהאריך ע"ש ואין זה כדאי למחוק כל הספרים אלא אדרבה הני תרי קראי לא אוסיף אינן עיקר שבועה לנח אלא תחלת המחשבה כדכתיב ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף וגו' והאי קרא ולא יכרת וגו' דאית ביה תרי לאוי הוא עיקר השבועה כדמסיק כדכתיב ביה ויאמר ה' לנח וגו' והקמותי את בריתי וגו' דהיינו ברית הייט שבועה ומה שהקשה הרא"ש לגירסת כל הספרים דא"כ תלתא לאוי כתיבי לאו קושיא הוא דלא חשיב אלא הנהו

חכמת שלמה

נ"ב פי' עיקר פירכא דהכא גבי שבועת עדות חייבו הכתוב במושבע משא"כ בפקדון דלא חייבו במושבע אלא דוקא בנשבע מפי עצמו ואף שיש לשם נמי חומרא שחייב בנשבע משא"כ בשבועת העדות לפי ס"ד דהשתא מ"מ איכא פירכא כי אין מכריעין בין החמורות וק"ל א"כ שפיר קפריך ר"ש אלא דלא הוה ליה למינקט פה שעשה בו מושבע כנשבע דלמא לפי בתר דקים ליה כו' נקטיה דבע"כ לא תמצא בשבועת העדות נשבע כי אם בתר ג"ש ודו"ק: **בד"ה** הנך כו' עדיפא דמעילה ממעילה לאו כו' כנ"ל:

דף לה ע"א גמ' מפקדון דמזיד דלאו כשוגג כו' כנ"ל: **שם** במתני' וכן יככה אלהים כו' נ"ב בריי"ף גרס בתרווייהו שם י"ה ולא אלהים אכן גם גירסא זו ישרה וקמ"ל אף שזה הקורא בתורה קורא בשם של יו"ד ה"א והוא אומר וכן יככה אלהים אפי' הכי הוי אלה וק"ל: **רש"י** בד"ה א ה"א כו' לעדים וכן כנ"ל: **בד"ה** אל יככם כו' תעידוני וכפרו כנ"ל: **בד"ה** ר"מ מחייב דמכלל כו' אם תעידוני ואם לא תעידוני יככם כנ"ל: **בד"ה** כנוהה כו' דכתיב בפ' נדרים כנ"ל: **ע"ב** גמ' בסוף עמוד פ"ק ומנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה ת"ל ושמעה קול אלה ושמעה אלה ושמעה קול א"ר אבהו כו' כנ"ל והשאר נמחק: **רש"י** בד"ה כתב אלף כו' דהאמצע קרא אדון כו' נ"ב ותימה דהא נקרא אדנ"י בקמ"ץ ואם היה קורא לאחד אדון הל"ל אדני בחיר"ק אלא לכולם קראם אדונים ולגדול שבהם אמר אל נא תעבור וגו' וכן פי' בחומש: **בד"ה** במיכה כו' לבני וגו' הס"ד ואח"כ [illegible]

הדבור ע"כ קודש וה"ק הקדש הקדשתי הכסף וגו' והס"ד · ואח"כ מ"ה הרי הוא אסור כו': **בד"ה** הם לא כו' אלא המלך ולא שהתנהו בידי כנ"ל: **בד"ה** ומאתים כו' הכיתוס ויעסקו כו' כנ"ל וג"כ פי' תגיתא מאנגריא של מלך וק"ל: **בד"ה** מה כאן נ"ל מה להלן וד"ה ומה כאן נ"ל ומה להלן: **בד"ה** דשבועה נ"ל אלה דשבועה כו' קול אלה דמשמע דבשבועה משתעי כנ"ל:

דף לו ע"א גמ' וכדר' אבין אמר כו' כנ"ל: **שם** בפיסקא יככה אלהים נ"ל יככה ה': **רש"י** בד"ה ושמעה אלה כו' דהיא שבועה שיש בה כו' כנ"ל: **בד"ה** והמרה האלה כו' מכס דכופרים. אחר כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה והוא דאמר כו' ולאו דשבועה כו' נ"ב פי' למלקות ולקרבן וכן דעת הרמב"ם. והסמ"ג: **ע"ב** רש"י בד"ה ואשי סוטה כו' בספרים ישנים דלא אתמר בלא תיפוך כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה ס"ג כו' ואינהו מאלהים קאי ואע"ג כו' גבי נדר דלית ליה כו' כנ"ל: סליק פרק שבועת העדות

שבועת הפקדון פרק חמישי

גמ' תובעין אותו ואמרו לו כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה בפני ב"ד כו' וכחש בעמיתו כל דהו נ"ב לא ידעתי למאי הזכיר רש"י קרא זה אי לאשמועינן מינה בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד הלא מושבע על פי עצמו שמעינן

הרי לאו דסמיכי בחד קרא ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד גו' אבל דכתיב בקרא בתרא ולא יהיה עוד וגו' כבר הפסיק הענין ולא שייך לשבועה והינו אלא סיפור דברים שיזכור הקב"ה ע"י הקשת את השבועה שלא יהיה עוד וגו' והדברים ברורים הם ליישב כל גירסת הספרים ודו"ק : ויתיב וקאמר גם אל יתצך לנצח וגו' פרש"י המקרא הזה היה דורש כו' ע"ש נראה מלשונו דאילו בקורא בתהלים כדרכו לא הוה א"ל הכי דהא בקורא בתוכחות לא אמרו בספ"ב דמגילה אלא דאין מפסיקין בהו אבל לשנות המקרא ודאי דלא הותר לשנות ולכך פי' דאיירי הכא דהיה דורש זה המקרא וא"ל הכי והיינו כן דרשה דפ' חלק ניתי לדואג לעלמא דאתי גם אל יתצך לימרו שמעתיה בי מדרשא יחתך ויסחך מאוהל ניסחו ליה בנין רבנן ושרשך מארץ חיים וק"ל : סליק פרק שבועות העדות

דף לז תוס' בד"ה הזיד כו' דמי יודע שהם יודעים לו עדות ואין נראה כו' עכ"ל הקשה מהר"י אבן ל"ב דמאי קאמרי מי יודע שהם יודעים לו עדות משכחת לה כגון דהוי עדי אחריני בהדייהו כשהעידו על אותו עדות וא"ת א"כ אינן חייבים קרבן דהוי כפירת דברים כו' הא ליתא דרב כהנא ס"ל כו' דהוי כפירה כו' עכ"ל ע"ש וי"ל כמ"ש התוס' לעיל בפרק שבועת העדות דבאיתנהו הנהו סהדי קמן לכ"ע הוי כפירת דברים ולא פליגי הכא ר"כ ורבה אלא בליתנהו קמן וא"כ הנהו דמתרו בהו אינם יודעים שהם יודעים לו עדות גם מה שהקשה מהרש"ל לפרש"י שמא המתרים שמעו מהם שיודעים לו עדות א"כ כו' אלא שהם קרובים כו' עכ"ל לאו קושיא היא דהא לענין מלקות קאמר הכא ועל פיהם ששמעו מהם ולא ע"פ קרובים אין מלקין אותם אלא ע"כ דאיכא סהדי אחריני כשרים שיודעים שהם יודעים לו עדות שהיו עמהם כשהעידו על אותו עדות כמ"ש אבן ל"ב אלא דליתנהו קמן ומש"ה הוה התראת ספק אך קשה דא"כ הקשי ליה דבפקדון נמי כיון דע"כ בליתנהו להני סהדי הכשרים קמן דאל"כ הוה כפירת דברים וא"כ ה"ל התראת ספק דמי יודע שיש לו פקדון אצלו ויש ליישב ודו"ק : בד"ה מילקא לקי קרבן לא מייתי ואע"ג דגבי שפחה כתיב בקורת כו' עכ"ל ומה שכתבו דהתם לא עבדינן ביה תרתי אלא הוה מביא קרבן והיא לוקה לא קשיא להו הכי לפי הסברא א"ד הא והא עבדינן להו דהתם גלי קרא דלא עבדינן ביה הני תרתי קרבן ומלקות אבל הכא מהיכא תיתי דלא ליעביד ביה הני תרתי אלא דלפום הך סברא מילקא לקי קרבן לא מייתי מהיכי תיתי למימר הכי אי לאו משום דלא מצינו דליעביד ביה הני תרתי קרבן ומלקות והא קשיא להו ואע"ג דגבי שפחה כו' ודו"ק : בד"ה מאי אינו לוקה כו' דה"פ כו' שכן כפרתו תלוי במלקות הקל ולא בקרבן כו' עכ"ל ודפריך מכלל דנזיר טמא נפטר במלקות הקל הא קרבן כתיב ביה כו' אדברי המקשה נמי פריך ודו"ק : בא"ד שלא חייב את השוגג פי' שגגתה גרידתא חייב כו' עכ"ל והיינו אונס אבל פתאום להביא את השוגג והדין נותן כו' לאו בהאי שוגג גרידתא קמיירי אלא בשגגת קרבן עם זדון העבירה והכי איתא בהדיא בספרי בפתע להביא את האונס דהיינו שוגג גרידתא ובתר הכי תני פתאום להביא את השוגג והדין נותן כו' דהיינו שגגתה בקרבן עם זדון העבירה וכן הבין מהרש"ל שמועה זו ואין מקום לתמיהת מהר"י אבן ל"ב במקום זה שכתב יש לתמוה דאם שוגג למדין ממזיד היכא מהדרינן ללמוד מזיד משוגג כו' עכ"ל ע"ש דשפיר אתו למדין שוגג ממזיד היינו שגגת קרבן עם זדון העבירה מזיד גופיה למדין משוגג היינו משוגג גרידתא דהיינו אונס אך מ"ש מהרש"ל אסיפא דברייתא וכפר עליו מאשר חטא לאו דוקא דמכפר ילפינן אלא מפתאום רק שמביא האי קרא מדכתיב ביה קרבן והפתאום קסמיך עכ"ל נראה מדבריו דשוגג דנקט ברישא לא אתיא מק"ו אלא מהאי קרא אבל קשה דא"כ לא ה"ל למנקט ק"ו אחרינא גבי שוגג אלא האי ק"ו דעדות הוה נמי מלי למנקט גבי שוגג דהיינו שגגת קרבן עם זדון העבירה וה"ל נמי לדחויי בהך פרכא מה לשבועת עדות שאינו לוקה וע"כ הכי אומר דהאי ק"ו דברישא קאי גבי שוגג ואצטריך קרא בסיפא וכפר עליו מאשר חטא למזיד ושוב למדין שוגג מק"ו דמזיד וה"ק ברישא פתאום להביא שוגג ובלא קרא נמי הדין נותן ומה במקום כו' ודו"ק : גמ' ת"ש אינו חייב על שגגתה כו' מאי לאו זדון עדים כו' ק"ק מאי קא קשיא דהא ע"כ גבי שבועת עדות דתני נמי כה"ג ומה הן חייבין על זדון השבועה קרבן עולה ויורד דהיינו זדון עצמן דזדון עדות ליכא בהו כמ"ש התוס' לעיל דה"א לעולם לידע אם הם מזידים שיכולין לומר שכחנו ויש ליישב : ע"ב שם אימא סיפא זה הכלל כו' אלא מהא ליכא למשמע מינה הקשה מהר"י אבן ל"ב יש לתמוה דהמאי קאמר דליכא למשמע מינה והלא אורחא הכי הוא דברישא קאמר גנבת שורי וזה הכלל אתי לרבויי אפי' גנבת עבדי והוי כעין לא זו אף זו קתני עכ"ל ואין כאן קושיא דרב פפי נמי הוה ידע דאיכא נמי מלתא אחריתא לרבויי בזה הכלל וליכא למשמע מסיפא לרבויי עבדי גנבת אלא דליכא למשמע נמי מרישא מידי כיון דאיכא למימר דהתנא סמך אסיפא לרבות עבדי גנבת וכעין לא זו אף זו וק"ל :

דף לח תוס' בד"ה אלא מהא כו' אבל גבי עדות מאן דפטר בעדי קרקע יחייב בעדי קנס כו' עכ"ל מיהו לפי מה שפרש"י לעיל בפרק שבועת העדות דא"כ עדי קנס לר"א חייבין וכן בשבועת הפקדון כו' עכ"ל אין זה מספיק ולא יתיישב קושייתם דהא התם לר"א בעל פלוגתיה דר"ע ע"כ אית לן למימר דבשבועת הפקדון נמי בקרקע פטור ובקנס חייב ואפשר דלית להו לתוס' כפרש"י שם אלא דלענין עדים דוקא קאמר דבקרקע פטורים ובקנס חייבין לר"א אבל בשבועת הפקדון לכ"ע בקנס פטור כיון שלא היה מתחייב בהודאתו ולא כפר ליה ממונא כמ"ש הכא וק"ל : בד"ה ה"ג לא לך לא לך ולא לך ול"ג וי"ו בכולהו אלא בבתרא כו' עכ"ל ר"ל במתניתין גרסינן הכי וכן בכל הנהו דמייתי מתניתין ל"ג וי"ו אלא בבתרא דהשתא מוכח ממתניתין דבתרוייהו חשיב פרטא בין בוי"ו ובין בלא וי"ו דמלא לך תניינא מוכח דבלא וי"ו הוי פרטא ומולא לך בתרא מוכח דבוי"ו נמי הוי פרטא אבל בברייתא בדברי רבי יהודה ודאי גרסינן כולהו בוי"ו ולא חשיב פרטא אלא בוי"ו ולכך מתני' לא מלי אתיא כוותיה אבל אי הוה גרסינן נמי במתניתין כולהו בוי"ו מאי דוחקיה לאוקמי במסקנא דע"כ כרבי דסתמא דמתני' דלא כר"מ נוקמיה בפשיטות טפי כר' יהודה כן הוא כוונת דברי התוס' וניחא נמי לפי דבריהם דלפי הותה הגירסא דגרסינן במתניתין נמי כולהו בוי"ו אדפריך ממתני' לשמואל דאמר לר"מ דכולהו בוי"ו כללי הוי הקשי נמי לר' יוחנן אמאי לא תני במתניתין רבותא טפי דאפי' בלא וי"ו לר"מ הוי פרטא דבוי"ו אפילו ר"י מודה ליה דהוה פרטי ולגירסת התוס' ניחא לר"י דתרווייהו הני במתני' דהוי פרטי מיהו הך קושיא דפריך גבי חטה ושעורה וכוסמת מאי אפי' ע"כ הוה קשיא נמי לרבי יוחנן כיון דתרווייהו פרטי

הוי לר"מ ותני לתרווייהו במתני' מאי אפי' דקתני ודו"ק : בפרש"י בד"ה הרי כאן עשרים ש"מ ד' שבועות הן ובקמייתא לא חשיב דכללי עכ"ל הקשה מהר"י אבן ל"ב מי הכריחו לפרש דפריך למאן דלא מחייב אכללא ואמאי לא פירש דפריך נמי הכי למאן דמחייב אכללא והכי פריך דהא איתא דפרטי קחשיב וכללי לא קא חשיב אמאי תני רבי חייא הרי כאן עשרים כו' ומשני דהיא איירי בפקדון ותשומת יד וגזל ואבידה ובתרווייהו לא קחשיב כללי עכ"ל ע"ש ואין מקום לקושייתו דאין דרך לתלמוד להקשות לאמוראים כיון דהברייתות גופייהו לא מיתרצי אהדדי אלא ע"כ דברייתות מיתרצי ליה השתא אהדדי למאן דמחייב אכללי אלא דחדא מינייהו לא קחשיב אלא פרטי ואידך קא חשיב נמי כללא ול"ק ליה למקשה אלא למאן דלא מחייב אכללי וק"ל : ע"ב גמרא ה"ד אי דפריש רבי חייא מנינא אתא כו' הקשה מהר"י אבן ל"ב לעולם אימא לך דפריש ואתא לאשמועינן דהרי כאן כ' חטאות ולא כ"ה דאפרטי מחייב ולא אכללי עכ"ל ואין כאן קושיא דהך מלתא ליכא למשמע מינה דאימא אדרבה דמחייב אכללי ומיירי בחטין ושעורין וכוסמין דלא הוי רק ג' פרטי אלא ע"כ דאיך שיהיה לא אתי לאשמועינן אלא אע"ג דלא פריש מיחייב אכל חדא וחדא וק"ל : שם ורבנן סברי לא שביק איניש מידי דכי מודה ביה לא מפטר כו' ר"ל דסברי נמי האי לא שביק כו' מיהו דסברי נמי האי לא שביק איניש מידי דקיץ כו' כדאמר ר"ש ולכך מהני טעמי ודאי תרווייהו הוא תובע כדקאמר לדברי חכמים אף בושת ופגם אבל ר"ש ודאי לית ליה האי לא שביק איניש מידי דכי מודה לא מפטר כו' אלא האי דקאמר איהו דלא שביק איניש מידי דקיץ כו' והו לא מידי ממה שנתקשה בזה מהר"י אבן ל"ב וק"ל : סליק פרק שבועת הפקדון

פרק שבועת הדיינין

תוס' בד"ה לאהפוכי כו' דבשבועות עדות וביטוי ופקדון כו' ליבעי בהו אנקוטי חפצא עכ"ל ומדברי הפוסקים נראה דבשבועת הפקדון קושטא הוא דבעי אנקוטי חפצא ודקאמר הכא היכי משמעינן ליה כו' קאי נמי אפירקא דלעיל וק"ל :

דף לט ע"ב בד"ה התם שהיה בידם למחות כו' לא הוה צריך לשנויי אלא התם בדין הקל כו' עכ"ל וה"ה דה"מ תלמודא לשנויי כדמסיק דהתם צדיקי דהכא והכא פטירי וגבי שבועה צדיקי דהכא והכא בדין הקל וחדא מנייהו נקט אלא דקשיא להו לתוס' אהא דמשני שיש בידם למחות ע"כ היינו רשעי דבסמוך דבדין הקל דצדיקי דהיינו שאין בידם למחות או שמיחו ולא קבלו מהם פטירי לגמרי התם כדאמר בסמוך וא"כ לא הוה צריך לשנויי אלא התם ברשיעי בדין הקל כו' אלא דניחא ליה לפרושי כו' כמ"ש התוס' ולעיל נמי גבי משפחתו דמשני התם בדינא אחרינא הכא בדינא דידיה והיינו ברשיעי דמשפחתו לכאורה ה"מ לשנויי נמי בצדיקי דמשפחתו דהתם צדיקי פטורין והכא צדיקי בדין הקל וי"ל דא"כ אמאי נקט וממשפחתו כיון דצדיקי דעלמא נמי נידונים בהכי בדין הקל אבל ברשעים ניחא דנקט ממשפחתו דהוו בדיניה משא"כ רשעים דעלמא דלא הוו בדיניה רק בדין חמור ודו"ק : בד"ה מה כלים כו' ואית ספרים דגרסי הכא מה כלים דבר חשוב כו' עכ"ל והיא גירסת רבותיו בפ"ק דקדושין שכתבו התוס' לקמן ע"ש : בא"ד והדר מקשינן כסף לכלים להצריך כסף יותר מפרוטה כו' עכ"ל דהשתא ודאי כסף לא יתורא הוא דאצטריך לגלות אכלים דבעינן [שוה] פרוטה אלא דיליף ליה נמי בהיקשא מכלים דכלי הוי חשוב בפרוטה ה"נ בעי כסף חשיב ולא הוי חשיב אלא במעה ויצאו כלים למה שהן דקאמר לא איצטריך למימר כפרש"י לקמן מדלא כתיב כספים אלא מהקישא כלים לכסף למה שהן דהיינו פרוטה דהתם כסף הוא פרוטה כמו בקדושין וחשיבותייהו דכלים סגי בפרוטה משא"כ כסף דלא חשיב רק במעה ודו"ק :

ח"א דף לט ע"א שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא כו'. הוא מבואר ששמו של ית' הגדול הוא קיומו של עולם ויסודו שבו ברא העולמות כמ"ש כי ביה ה' צור עולמים ולזה המשיא שמו לשוא הוא מתיש כח פמליא של מעלה ויסוד הזה והוא הטעם בזה שאמרו דברים שאין אש ומים מכלה אותן שבועת שקר מכלה אותן כדכתיב וכלתו את עציו לפי שמסלק מהן כח ויסוד הבריאה המקיימם שהם אותיות השם וכדמסיק לקמן דהיינו טעמא דכתיב בהו לא ינקה ואפי' לשבים וע"פ מה שאמרו דאם שאין העולם מתקיים בלא התשובה והכא דאין התשובה מועלת נזדעזע קיומו של עולם : אין בשרו אלא קרובו כו' עיין בתוס' ובחדושינו פרק המדיר : ובאן ממנו ומכל עולם שנאמר אלה וכחש וגו' מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו בהלכות פ"ק דקדושין דף י"ג : אם יש לו זכות כו' והוצאתיה לאלתר כו'. הא דאין תולין לו ב' וג' דורות משמע ליה שפיר מדכתיב אל בית הגנב וגו' משמע לגנב גופיה ולנשבע שקר גופיה ולא לדורותיו אבל והוצאתיה לאלתר משמע לא ידענא ואפשר משום דכבר כתיב בקרא דלעיל מיניה זאת האלה היוצאת וגו' והדר למכתב כאן והוצאתיה לסמכיה ובאה אל בית לומר מיד ולאלתר שיוצאת היא באה אל בית הגנב וגו' ודרים זה הגונב דעת הבריות כו' וטוענו ומשביעו משום דגנב ממש אינו חמור כ"כ לכלות עציו ואבניו אלא בטוענו ומשביעו דהוא בכלל לא תשא וגו' לשוא לחנם ודו"ק : שלא על דעתך כו' וכן מצינו במשה כו' מפורש פ' שבועות שתים ע"ש : דורות הבאים וגרים כו' ת"ל ואת אשר איננו פה כו'. לענין שבועה דהר סיני מייתי לה הכא ולגבי גרים קאמר פ' חבית אע"ג דאינהו לא הוי מזלייהו הוו אבל דורות הבאים מישראל לא הוה צריך למימר הכי אלא דנשמותיהן הטהורים היו שם כשהשביעם ומה שאמרו פ' המפלת דמשביעים את האדם בשעת לידה היינו הגוף שלא היה נברא עדיין בהר סיני ועוד כתבנו תירוץ אחר שם ועיין עוד בחדושינו במסכת נדרים ודו"ק : אין לי אלא מצוה שקבלו כו' קיימו מה שקבלו כבר כו'. וזכר את זה במקרא מגילה אע"ג שלא הוזכר בכל המגילה שם הקב"ה האי טעמא אצטריך נמי לדרשה דפ"ק דמגילה דאסתר ברוח הקודש נאמרה קיימו למעלה מה שקבלו למטה וק"ל : מנקה הוא לשבים כו' פרש"י וכאן אף לשבים לא ינקה בלא פרעון עכ"ל. ר"ל דבשאר עבירות התורות נמי לשבים אינו מנקה אלא התשובה תולה ויה"כ מכפר כדאמרינן פ' י"ה אלא דהכא אף התשובה ויה"כ אינן מכפרין אלא בפרעון קצת ועיין בזה פ' י"ה וק"ל : אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולה כו' לאו דוקא כולה אלא כדמסיק אותן שבידן למחות והיינו שמחפין עליו ואין מוחין בידו ועוד דהא צדיקי דמשפחתו נמי פטירי כדלקמן והיינו אותן שמיחו או שלא היה בידן למחות ודו"ק : ואימא עד דעביד להו לכולהו כו' מפורש פ"ק דקדושין בחדושי הלכות : וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מלמד כו' מפורש פ' זה בורר ע"ש : ע"ב מאי איכא כו' בין צדיקי דמשפחתו לצדיקי דעלמא כו'. הלשון קצת מגומגם דמשמע דאיכא בינייהו כמו דאיכא בין רשעים והא מסיק צדיקי דהכא ודהכא פטירי והנ"ל דצדיקי דמשפחתו בדין הקל וצדיקי דעלמא פטירי אלא משום דלא מחייבינן אלא משום שלא מיחו להם וצדיקי דהכא איירי בשמיחו להם או שלא היה בידן למחות מיהו גבי שבועה ס"מ לחלק בין צדיקי דמשפחתו דהוו בדין חמור וצדיקי

חכמת שלמה

שמעי' כדפרש"י לעיל דף ל"ה ואם על מפי עצמו קאי לא שייך לומר כל שהוא דהא עדיף ממושבע מפי אחרים כדיליף לעיל בפ' שבועת העדות ק"ו כו' ועוד קרא דאשר ישבע עליו היינו מפי עצמו וי"ל דרש"י בא לפרש דחייב מפי עצמו אף בלא טענת התובע ואמר לו תן לו פקדוני כו' לאו דוקא קאמר ותו דשמעי' מוכחת בעמיתו כל דהו כדלעיל דף ל"ב [עיין במהרש"א] :

דף לז ע"א גמ' והכא מייתי קרבן לא שנא כו' כצ"ל : רש"י בד"ה לא אם אמרת כו' קאי לא אם אמרת כצ"ל : בד"ה פרט למודה כו' והשני כפר נ"ב היינו כמו שמפרש לקמן : תוס' בד"ה הזיד כו' דמי יודע שהם כו' נ"ב ותימה שמא המתרים שמעו מהם שיודעין לו עדות א"כ שהם היו אצלם כשראו עדות זו אלא שהם קרובים ותדע דאל"כ גבי פקדון אין יכולין להתרות כו' מאחר שהם יודעים יעידו עליו אם לא שהם קרובים ודו"ק [עיין במהרש"א] : מאי אינו כו' גבי נזיר בפתע להביא את אונס פתאום כו' כצ"ל : בא"ד כאן שחייב את השוגג כו' נ"ב פי' שוגג גרידתא והוא אונס דלעיל וק"ל : בא"ד וכפר מאשר חטא וגו' נ"ב לאו דוקא דמוכפר ילפי' אלא מפתאום רק שמביא האי קרא דכתיב ביה קרבן והפתאום סמיך וק"ל [עיין במהרש"א] : ע"ב גמ' חיי נינהו ולא שכיבי כו' חייב בשטר פטור כו' קרקע פליגי ר' יוחנן ור"א כו' כצ"ל : תוס' בד"ה ואין מביאין כו' וי"ל דאליביה משכחת כו' כצ"ל :

דף לה ע"א רש"י בד"ה הכל מודים כו' לא לך כולה הס"ד : בד"ה פרטא הוי כו' ושוב אין מחשבה כו' נ"ב פי' דמחשבת חוץ לזמנו עושה פגול אבל מחשבת חוץ למקומו פוסל ואינו מפגל וק"ל : בד"ה חד אמר כו' דמיחייב ליה אכל אחד כו' אלא אחת פרוטה כו' מחייב מיהא חדא כצ"ל :
תוס' בד"ה אנסת כו' הכלי כל מה שיתייקרו נ"ד כצ"ל : סליק פרק שבועת הפקדון

שבועת הדיינין פרק ששי

גמ' ונפקא מינה כו' וכדרבא דאמר רבא כו' כצ"ל : רש"י בד"ה אין לך כו' שאין ההודאה מי' נ"ב דוקא לשמואל דלא בעי בכפירה שתי כסף וק"ל :

דף לט ע"א תוס' בד"ה ואם אמר כו' לא מקני ליה כפילה כו' נ"ב קאי על שומר חנם שטוען טענת גנב בפקדון ואינו רוצה לישבע אלא לשלם שאז אם נמצא הגנב שלו אז הוי הכפל שלו ולא לבעלים וק"ל : ע"ב גמ' ותנן נמי ה' פרוטות הן ההודאה בפרוטה והודאה בפרוטה ואילו כפירת פרוטה לא קתני וקרא כתיב כו' כצ"ל ונמחק ההודאה בפרוטה ונ"ב מתני' היא בבבא מציעא :

תוס'

דפלגא בדין שקל וק"ל: אמר כריתי נשבע כו' אומרים שורו נא מעל אהלי כו'. נקט האי קרא דאהלי היינו ביתו כדאמרינן ולנס בתוך ביתו וכלתו ואת עליו וגו': סליק פרק שבועת הדיינין

דף מ גמרא הר"א בשטענו בדינרי מטבעות כו' ורישא גבי שתי כסף ע"כ לא איירי בכה"ג במטבעות דא"כ אכתי תקשי רישא לשמואל וכמ"ש התוס' ואע"ג דהשתא נמי לא איירי בגוונא חדא דרישא איירי בדווקא לשמואל וסיפא איירי במטבעות אין זה דוחק כיון דמפרש לה בסיפא שהכל מין מטבע א' היא אבל אי הוה איירי רישא בדווקא לשמואל וסיפא בשוה הוא דחוק וק"ל: **שם** ורב שהכל דין מטבע א' היא כו' ה"ה דה"מ למימר נמי לרב דסיפא איירי במטבעות ורישא בשוה דע"כ אין זה דחוק דהא לר"א שמוקי סיפא במטבעות קאמר הכי דרישא אי כרב כו' אלא דניחא ליה למימר דהאי הדע מסיפא דקאמר תלמודא קאי לרב דסיפא איירי בשוה ולא במטבעות וק"ל: **תוס'** בד"ה בטוענו בדינר כו' ועוד דמשמע כו' ושהם ב' כסף טבועים הם כו' עכ"ל ול"ע כיון דמשמע להו שהם ב' כסף טבועים הם אמאי לא הקשי להו בפשיטות מרישא דקתני ב' כסף שהם דהיינו טבועים ואמאי פטור לשמואל ודו"ק: **בא"ד** שנתן לו דינר להחליף וליתן תחתיו מטבעות כו' או פרוטה עכ"ל הס"ד וכו"ל והשתא ניחא כיון דאינו תובעו אלא מטבעות של חליפי דינר פשיטא דכולהו בכלל שם מטבע נינהו אלא דקמ"ל דפרוטה אע"ג דאינו רק של נחושת נמי בכלל מטבע נינהו והשתא נמי לפירושם דאף בדינרי טבועים שייך לומר שאינן ממין הטענה ניחא דפריך בפשיטות מהא דדינר זהב זהוב כו' דפטור דהוו בדוקא אבל בשהם דינר זהב ולא קאמר זהוב שוה קאמר ולא דוקא וק"ל: **בד"ה** ור"ג מחייב כו' והשתא לר"ג אפילו אין בלשון הזה לשון קנקנים חייב כו' עכ"ל דליכא למימר כיון דע"כ האי אוקמתא לרבי חייא בר אבא דפוטר אפילו בתבעו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן דלא כרבן גמליאל דסבר דאפילו בתבעו חטין והודה לו בשעורין חייב אימא דר"ג מוקי פלוגתייהו דאדמון וחכמים בפשיטות בכדי שמן דלכ"ע אין בלהל"ק ואדמון מחייב כר"ג דמחייב בתבעו חטין והודה בשעורין ולכך קאמר ר"ג שפיר רואה אני את דברי אדמון. די"ל (דכפי) [דבפי'] פלוגתייהו דאדמון וחכמים ודאי דלא פליג רבי חייא ב"א שהוא אמורא אר"ג שהוא תנא וכיון דע"כ לר' חייא ב"א פליגי אדמון וחכמים ביש בלהל"ק וכמ"ש התוס' לקמן שדקדק רבי חייא ב"א כן מלשון המשנה ושמואל נמי דמחייב בחטין ושעורין והודה לו בא' מהן נמי מוקי פלוגתייהו ביש בלהל"ק כדאמר התם וא"כ לר"ג נמי פליגי בהא והא קשיא להו שפיר והשתא לר"ג מאי כ"מ והלא אפי' [אין] בלהל"ק מחייב ועוד נכתוב בזה לקמן ודו"ק: **בא"ד** וי"ל דלדידיה נמי כ"מ כו' אין לך אלא ה' חייב כו' דיש בלשון הזה לשון קנקנים עכ"ל ר"ל שלא הזכיר בהודאתו קנקנים אלא שהם חמשה דאיכא כ"מ ברואה אני דברי אדמון דיש בלשון הזה של כדי שמן גם קנקנים וחייב בהודאתו שהם חמשה גם על הקנקנים אבל לענין שבועה ליכא כ"מ ולהאי תירוצא שכתבו לעיל לר"ג דפוטר אף מדמי שעורים שהודה ה"מ לפרושי הכא דאיכא כ"מ נמי בשהזכיר בהודאתו קנקנים דאם יש בלהל"ק הרי תבעו שניהם וחייב לו דמי קנקנים שהודה לו ואם לאו פטור אף מדמי הקנקנים שהודה לו אלא דניחא להו לפרש כ"מ גם לתירוץ שכתבו לעיל שמחייב ר"ג בדמי שעורים דליכא כ"מ הכא אם הזכיר בהודאתו קנקנים ועוד דניחא להו לפרש בכהאי גוונא שגם הנתבע לא הזכיר קנקנים כמו התובע ושפיר איכא כ"מ ודו"ק: **ע"ב** בד"ה לימוד ערוך כו' כדקאמר מעיקרא טעמא דאין בלשון הזה לשון קנקנים הא יש כו' עכ"ל דליכא למימר דלרבנן נמי יש בלהל"ק ופטרי ליה משום דטענו חטין ושעורין והודה לו בשעורין דפטור כר' חייא ב"א דמשמע ליה למקשה דפליגי נמי ביש בלהל"ק כמ"ש התוס' בסמוך מדלא נקט בפלוגתייהו בחטין ושעורין או שור ושה כו' וק"ל: **בא"ד** ומדקאמר נמי רבן גמליאל רואה אני דברי כו' ואי דוקא בטענו חטין ושעורין והודה לו בא' כו' עכ"ל לכאורה נראה שזו הוכחה אחרת דבלאו הוכחה דלעיל שכתבו מדלא נקט פלוגתייהו בחטין ושעורין או בשור ושה כו' דמשמע דפליגי ביש בלהל"ק יש להוכיח כן מדקאמר ר"ג רואה אני כו' ואי דוקא בחטין ושעורין כו' וקשה מאי הוכחה איכא הכא דאימא דקושטא הוא דפליגי בטענו חטין והודה לו בשעורין והא קאמר שפיר ר"ג רואה אני דברי כו' וי"ל דר"ל דגם אם נאמר במאי דנקט שמן ליכא הוכחה דפליגי ביש בלהל"ק מיהת משמע דנקט כדי שמן דתבעו תרוייהו שמן וקנקנים דאל"כ לא ה"ל למינקט כה"ג אלא ה"ל למינקט שתבעו חטין והודה לו בשעורין והא קאמרי דאם כן מאי קאמר ר"ג רואה אני כו' בטענו כדי שמן דמשמע שמן וקנקנים דהא אפילו בטענו חטין לחוד והודה לו בשעורין מחייב ר"ג וק"ל: **בא"ד** ואדמון מחייב במודה בכל הקנקנים מדלא נקט כו' עכ"ל דעד השתא ליכא הוכחה אלא דע"כ רבנן פטרי נמי בטענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן מדלא נקטי בהדיא אין בלהל"ק מיהו איכא למימר דאדמון מודה בזה דפטור ולא פליג אלא במודה מקצת קנקנים וביש בלהל"ק והא קאמרי ואדמון מחייב במודה בכל הקנקנים מדלא נקט כו' ולא מוקי לה במקצת כו' דלא משתמע מלתייהו דאין בלהל"ק אלא בכה"ג כו' דבמודה בכל הקנקנים בלאו הכי פטור לרבנן דטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן פטור לרבנן ודו"ק:

דף מא בד"ה ומאן דתני כו' מיהו אור"ת דאזלינן בתר המיקל וכן משמע כו' עכ"ל הוא מגומגם לכאורה דוכן משמע קאי אדלעיל כמ"ש מהרש"ל ויש ליישב דשיעור דבריהם כן הוא דלפום ריהטא היה משמע כן בפ"ק דב"מ כו' אבל ר"ה (מחייב) [מקיים] סברתו דבכל ב' לשונות אזלינן בתר המיקל ודוחק דאיכא למימר דהתם כו' וק"ל: **בד"ה** ולמר בר רב אשי כו' ולומר אשתבע לי את והפטר ואם יכול אין ראייה לרב האי כו' עכ"ל דהתם לכך יכול להפוך על התובע שבועה שאינו חייב בה מדינא כיון דאם התובע לא ירצה לישבע וליטול יכול להפך השבועה על הנתבע וליפטר משא"כ בשבועה דאורייתא שהיא על הנתבע שאינו יכול להפוך על התובע שבועה שאינו חייב בה כיון שאינו יכול להפוך שוב השבועה על הנתבע דאם היה יכול להפוך שוב אותה השבועה על הנתבע א"כ אין כאן היפוך שבועה מעיקרא וק"ל: **בד"ה** וכי מה בין זה כו' וטעמא משום דלמא אי הוה אבוהון קיים הוה טעין ואמר אשתבע כו' עכ"ל ודוחק להו למימר דמיירי התם דוקא בפוגם שטרו וק"ל: **ע"ב** בד"ה תיובתא דשמואל כו' מיהו רב פפא בסמוך ודאי לית ליה האי מנו כו' עכ"ל דמנו גרוע הוה כמ"ש הרא"ש ולפום הך גירסא דגרסינן בדרב פפא דאם אמר פרעתיך בפני פלוני כו' דנאמן אבל לגרסת הרי"ף דאינו נאמן ליכא מנו כלל וק"ל: **בא"ד** משמע שצריך לברר שפרעו בעדים וקצת משמע כן בכל הסוגיא עכ"ל לפי זה לרב פפא נמי קשיא מתני' אלא דס"ל כר' יהודה ב"ב מיהו מה שכתבו דכן משמע בכל הסוגיא היינו בדרב אסי בב' הלשונות הא דקאמר דצריך לפורעו בעדים היינו דצריך לברר בעדים שפרעו דאל"כ מאי פליג שמואל עליה וכן הא דקאמר רב אסי דהמלוה חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים היינו דא"צ לברר שפרעו בעדים אבל בעי מיהת עדים שהלכו למדינת הים והיא מלתיה דרב אסי שפיר כר"י ב"ב למאי דפריך רב אחאי ממאי דלמא ברייתא בשעת תביעה קאמר דאי לא בעי עדים כלל קאמר רב אסי א"כ אי איירי ברייתא בשעת תביעה איתא נמי דרב אסי דלא כמאן אבל רב פפא דקאמר צריך לפורעו בעדים היינו ע"כ דלא צריך לברר כדקאמר בדאם א"ל פרעתיך בפני פלוני כו' דנאמן וכן הא דקאמר גבי המלוה חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים היינו ע"כ דא"צ עדים כלל ולגירסת הרי"ף דגרס בדרב פפא דאם א"ל פרעתיך בפני פלוני כו' דאינו נאמן ניחא דצריך לפורעו בעדים בדרב פפא נמי מהפרש שפיר דצריך לברר בעדים שפרעו כמו בדרב אסי ודו"ק: **בד"ה** כל האומר כו' ולהכי אביי גופיה אית ליה בפ"ק דב"ב דכל האומר כו' עכ"ל ליתא התם הכי מפורש אלא ממאי דס"ל לאביי ורבא התם דעביד איניש דפרע בגו זימניה ע"כ דמוקמי טעמא דמתני' דהכא הכי משום דכל האומר לא כו' אבל לר"ל התם מוקמי מתני' שפיר דא"ל פרעתיך בתוך זמני ולא אמרינן מה לי לשקר במקום חזקה: **בא"ד** וא"ת אמאי לא מהדרינן הכא דיבוריה כו' דהכא לא קאמר לא לויתי אלא להד"ם כו' עכ"ל מיהו אכתי קשה אמתניתין דהכא אין לך בידי דחייב למה נאמר דהיינו להד"ם כדאמרינן בפ"ק דב"ב אמאי לא מהדרינן דיבוריה אין לך בידי לפי שפרעתי לך וליכא למימר דלא קשיא להו הכא לתרץ דיבוריה אלא משום דאיכא עד המסייע ליה שאמר פרע ולהכי לא הקשי להו אמתני' דהכא דא"כ מאי קשיא להו מהך דפרק הכותב דליכא התם עד המסייע שפרע ודו"ק:

דף מב ע"ב בפרש"י בד"ה אלא בדרבה קמפלגי ולעולם בטוען קטן כו' דהא איכא נתינת אים כו' עכ"ל וה"ה דפליגי נמי בגדול הבא בטענת אביו ורבנן פטרי ביה מה"ט דבבנו מעיז וכן פירש רש"י בהדיא בפרק ב' דכתובות ובפרק הניזקין והא דמוקי ליה פלוגתייהו בקטן משום דליכא דטענת עצמו משמע בקטן דבגדול לא מיקרי טענת עצמו מיהו ק"ק לפירושו דהא לא קשיא ליה להלמודא לעיל אלא והאמרת אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן והוי ליה לשנויי הכי כיון דמכח נתינת האב הוא בא מקרי שפיר טענת קטן טענה גם התוס' בפ"ב דכתובות ובפרק הניזקין הקשו לפירושו דעיקר האי תירוצא חסר מן הספר ופרשו הם דלמאי דאוקמי פלוגתייהו דבדרבה קמפלגי נמי דוקא בגדול פליגי ע"ש: **תוס'** בד"ה על כל דבר כו' אבל קשה דאמאי איצטריך רעהו למעוטי הקדש מכפל כו' וי"ל דלמסקנא כו' ליכא אלא חד כלל ופרט כו' עכ"ל בקראי הרתי רעהו כתיבי בהנהו קראי ואהא ודאי ל"ק להו למה לי הרתי רעהו בקראי דאיצטריך אלא דאהגא דברייתא קשיא להו ל"ל למנקט הך דרשא למעט הקדש מכפל מדכתיב רעהו כיון דכבר אימעיט הקדש משבועה ואהא תרצו דלמסקנא דריש מרובה כו' וה"ה דאחד רעהו קסמיך וכן מה שהקשו וא"ת ומ"מ אמאי אצטריך רעהו למעוטי הקדש ת"ל מגונב מבית האיש גו' אהגא דברייתא קא קשיא להו ל"ל למנקט מיעוטא דכפל מרעהו וק"ל:

דף מג בד"ה אלא אמר רבא כו' א"כ בעינן שיזכיר מדה בהודאתו כו' עכ"ל וק"ק לפי תירוץ זה דאכתי אמאי לא תני מתני' בכה"ג שזה אומר ביה מלא וזה אומר עד החלון ויש ליישב ודו"ק: **בד"ה** לאו לאהויי כו' ולמאי דמוקי לה במנורה של חוליות ניחא כו' והשתא ניחא נמי דמייתי בזה הכלל כו' עכ"ל אבל למסקנא דקאמר שאני (מר) [מנורה] הואיל ויכול לגוררה כו' במנורה גדולה וקטנה טעמא דפטורה נמי משום דמה שטענו לא הודה לו וכ"ה בפרש"י בדפוס לובלין דגדולה וקטנה ליכא למימר הואיל ויכול לגוררה דגדולה וקטנה בקומה משמע ואי עבד מגדולה קטנה הו לא חזיא למנורה אי לא הדר עבד מינה אחריתא וה"ל טענו בחטין והודה לו בשעורין כו' ע"ש ודו"ק: **ע"ב** בד"ה והשתא דאמר כו' וי"ל דבריש לאו אורחיה דהמני' ואו לא יכול לישבע כו' עכ"ל דבריהם מבוארים יותר בפ' המפקיד ע"ש: **בד"ה** אבל קתא כו' דמודה רב נחמן בחד נסכא או בתרי נסכי כו' עכ"ל נראה דר"ל ושמואל מודה בחדא נסכא אבל בתרתי נסכא ודאי דשמואל אינו מודה דלא עדיפי מהרתי קתא דלא לשמואל ומתני' בחדא נסכא משמע ופריך שפיר לשמואל ודו"ק: **בד"ה** מתני' בדפרים כו' וא"ת בפרק האומנין וכו' ונימא בדפרים מודה ר"א בדשמואל כו' עכ"ל ויש לדקדק אמאי לא תקשי להו הכי לגירסת הקונטרס אמאי לא מוקי ההוא מתני' דפ' האומנין דהמלוה על המשכון ש"מ אפילו כר"א ונימא ההיא מתני' בדלא פרים ומודה ביה ר"א דהוה כש"מ ולא פליגי אלא בדפרים דהשתא ליכא לתרולי כמ"ש התוס' לקמן דאי ס"ל לר"א כשמואל כיון דבלא פרים מפסיד כל החוב א"כ בדפרים כו' מ"מ כנגד המשכון יפסיד כו' דהכא אימא דקושטא דבלא פרים לא ס"ל לר"א כשמואל דמפסיד כל החוב אלא כנגד המשכון וכדקתני התם דהוי ש"מ בפרים פליג ר"א וסבר דאינו מפסיד כלום אף מה שכנגד המשכון דליכא למימר דמ"מ לא תקשי להו לפ"ה דלא פליגי אלא בדפרים ומתני' דפרק האומנין בדלא פרים משום דא"כ לא היה חולק ר' עקיבא אלא ע"כ דניחא להו להוס' הכא דשפיר חולק ר"ע אפילו בדפרים לפ"ה ואינו מפסיד כנגד המשכון ואבדו מעותיו דקאמר ר"ע היינו כאבדו מעותיו דקתני בסיפא דהיינו נמי כנגד המשכון כמ"ש התוס' לקמן ומיהו התוס' [א] בפ' האומנין כתבו דקושטא הכי הוא לפ"ה דליכא לאוקמא פלוגתייהו בדפרים דא"כ לא היה חולק ר"ע וכבר כתבנו שם שדבריהם דחוקים הם דשפיר איכא למימר להפסיד כנגד המשכון *ואבדו מעותיו דסיפא וכן צ"ל לרבי יצחק ולרב יוסף דפליגי נמי בדלא שוי וכנגד המשכון כמ"ש שם וכן מוכיחין דברי התוס' בשמעתין כמ"ש וצריך עיון:

דף מד בד"ה לא בדשוי וקמפלגי בדר"י תימה דלימא דבהא פליגי דמ"ס כיון דשוי כו' ולפר"ח דמוקי שמואל בדפרים ניחא כו' עכ"ל ר"ל דלימא דבהך סברא גופיה דשמואל פליגי ודוקא בכנגד המשכון אי תפיס ליה בחובו שיפסיד כנגד המשכון אבל בחובו היתר על דמי המשכון כ"ע לית להו דשמואל ור' עקיבא נמי מודה ביה דלא יפסיד

קרני ראם [א] נ"ב עיין מ"ש בהגה"ה בפ' האומנין:

חכמת שלמה

דף מ ע"א תוס' בד"ה הודה במקצת כו' כשטענו חטין והודה לו בשעורין נ"ב פי' דלא תימא דס"ל דאפי' טענו בשני מינים והודה בא' הוי כמו טענו חטין והודה בשעורין דפטור וק"ל: **ע"ב** גמ' הא קמ"ל דכי הודה כו' שתי מחטין והודה כו' כצ"ל:

דף מא ע"א רש"י בד"ה ונקטיה לכובסיה נ"ל לנקטיה כו' לו טלית שעליו כו' אזול גרמא ומחייה לכובס ואהדר תמרי כו' כאלו הן הגליון כצ"ל: **תוס'** בד"ה מאן דתני כו' וכן משמע כו' נ"ב תוהר אקלא נראה דהשביע וק"ל [ועיין במהרש"א]: **ע"ב** תוס' בד"ה כל האומר כו' גבי לא נטמאתי דמתרצינן כו' כצ"ל:

דף מב ע"א גמ' ואתית ואיתיבת אמסחתא כו' איתרע שטרא התם כו' רב פפי אמר לא כו' כצ"ל: שם והאמרת אין נשבעין על טענת כו' נ"ב פי' מאחר שאין נשבעין לקטן על טענת עצמו אם לא שבא בטענת אביו א"כ טענתו כמאן דליתא דמי והוי כטענת עצמו והוי משיב אבידה ודו"ק: רש"י בד"ה ההוא לוה דאמר כולי פרעתיך הס"ד: **ע"ב** גמ' שכא דלא אמר בדי כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה אדם שוטה כו' עשה רמייה עליו כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה על כל כו' חד כלל ופרט כו' נ"ב לאו דוקא כלל ופרט וכלל אלא כל הוא ריבוי וכל שני פרטי למעוטי אתו כדלקמן וק"ל: **בא"ד** מעל כל דבר פשע כו' נ"ב פי' דליכא למימר דתרוייהו דכי יתן וגו' הוא דאתו א"כ הני פרטי דעל כל דבר פשע נ"ל אלא מעל כל דבר פשע ילפינן הכל והני פרטי דכי יתן וגו' אתו למה כלים שנים כו' ודו"ק: **בא"ד** דקאמר שם אי ס"ד כו' כצ"ל וכ"ב פי' ולומר מה הפרט מפורש דבר שמטמא כו' אבל עופות טמאים לא א"כ נכתוב לבני פרטי בקרא קמא ומדלא כתיב כן ש"מ דאינו כלל ופרט אלא כל ריבויי הוא ומרבה הכל והני פרטי חד למעוטי כו':

דף מד ע"א תוס' בד"ה שומר כו' לאסמכתא בעלמא נקט קרא בדבריו וברייתא כו' כצ"ל: **בא"ד** וה"פ אי כו' נ"ב אין זה תולה בהאי ועוד י"ל דעכ"פ צריכים אנו לפרש כן דאל"כ נשי דרכם קללה מ"מ מה שיה דעתו של המקשה אי לאו שנפרש כן וכן אותא להדיא בתוס' דהכונס ועיין בהגהתי בפרק אלו מציאות [עיין במהרש"א]: סליק פרק שבועת הדיינין

שומ'

הוב יותר של המשכון דלא תפיס ליה בשביל חוב היתר על המשכון ומיהו ק"ק לי אהירושלמי שכתבו דלפי' ר"ח דמוקי שמואל בדפרים ניחא כו' סברא הוא דבשוי בשהם לא תפיס כו' דאין זה מספיק דאכתי לימא לפי' ר"ח דלא פליגי בשהם אלא בדפרים פליגי בהך סברא גופיה דשמואל ודוקא כנגד המשכון אבל בחובו היתר על המשכון כ"ע לית להו דשמואל ור"ע נמי מודה ביה דלא יפסיד וק"ל: בד"ה שומר אבידה כו' ועי"ל דרבה לא קבלה כו' וה"פ אי דמנטרא כו' עכ"ל מה שכתב מהרש"ל בזה הכא ובפ' אלו מציאות אינן מבוררין לי אבל תבא על כוונת דברי התוס' בחידושינו בפ' אלו מציאות ע"ש: בא"ד ובדשמואל קמפלגי ור' עקיבא מודה דשו"ח כו' אבל כנגד החוב מפסיד מטעמא דשמואל אפילו לגירסת ר"ח אע"ג דלא פרים כו' עכ"ל דבריהם מגומגמים דמטעמא דשמואל מפסיד גם מה שהחוב יתר על המשכון ולפי' ר"ח נמי אף שבאמת פליגי נמי ע"כ בדלא פרים דלרבי עקיבא מפסיד מיהת כנגד המשכון ולר"א אינו מפסיד כלום כמ"ש התוס' לעיל דלא פרים כמפרש דמי לגבי מה שכנגד המשכון מ"מ לא הוו צריכי לכל זה אלא ה"ל לפרש בפשיטות וכר"ח דפליגי בדשמואל ובדפרים ולרבי עקיבא מפסיד אף מה שהחוב יתר על המשכון וכן הוא לשון התוספות בזה בפרק הכונס והפ"ק אלו מציאות ויש ליישב דבריהם דהכא בדוחק ודו"ק: סליק פרק שבועת הדיינין

פרק כל הנשבעין

דף מה תוספות בד"ה קלנה ודאי כו' וי"ל דשאני הכא דמודה במקצת לא היה יכול להעיז כו' עכ"ל כבר כתבנו בחידושינו בפ' המקבל לפי מה שכתבו התוספות שם דמפשטא משמע שלא פרע האחד שהודה ניחא דה"ל מודה מקצת אבל לפי התירוץ שכתבו התוס' שם דמלי איירי שפרע הא' שהודה קשה א"כ אי הוה איירי בשכרו שלא בעדים איכא מגו לכ"ע וליכא העזה ומתוך שמעתין נראה נמי דמלי איירי שפרע האחת שהודה כמו שדקדק הרא"ש לקמן בשמעתין דאפילו בפרע הא' דהוי כופר הכל קאמר שמואל דישבע בעל הבית כו' תדע שכן סוגא מדפריך איני והא תני רבא בר שמואל קלן המע"ה ואי לא כו' ובמה טעה התלמוד לפטור בעה"ב והלא מודה מקלת הוא אלא ודאי מלהא דשמואל והברייתא איירי בכופר הכל כו' עכ"ל ולפ"ז ודאי קשה אי איירי הברייתא בשכרו שלא בעדים איכא מגו לכ"ע וצ"ע: **ע"ב** בד"ה אי הכי אפי' כו' לא משמע דקאי אהא אי הכי עכ"ל דלא נראה להו לחלק בין עבר זמנו בין לא עבר זמנו לטעמא דמשום כדי חייו כמ"ש הר"ן אבל לעיל גבי פירכת אי הכי אפי' קלן נמי כו' ודאי דנראה להם לחלק בין חילוקין בהשלומין ובין חילוקין בקלנה לטעמא דמשום כדי חייו כמ"ש הר"ן אבל מהר"י אבן ל"ב הבין בדברי התוס' דר"ל דלא משמע דקאי אהא אי הכי משום דהוי קשיא להו למה הפסיק הלמודא בהנך קושיין וליהיב ליה בעדים וליתיב ליה מעיקרא כו' משמע דאי הכי לא קאי אהאי טעמא דכדי חייו כו' עכ"ל ועוד האריך וא"א לומר כן דא"כ הקשי להו נמי הכי לעיל גבי אי הכי אפילו קלן כו' דהפסיק בהו נמי בכל הנהו קושיין וק"ל: בד"ה מתוך כו' וי"ל דהכא כיון דאין טוען שמא אלא ברי ואומר ודאי כו' עכ"ל אבל התם הוא ודאי נמי דמת במלחמה דקאמר בדדמי הוא ודו"ק: בד"ה מתוך שיכול כו' לשמואל דאית ליה כי האי מגו דטוח לו לומר טפי נהתי לך כו' עכ"ל כבר כתבו לעיל דאין זה מגו טוב אבל משמע להו לפרש כן משום דנוח לו לומר טפי כו' כעין מגו דנאנסו דפריך מיניה וק"ל: בד"ה בעדים אין צריך כו' ועוד אור"י דלמאי דתקון רבנן שבועת היסת לא כו' עכ"ל ובתוס' בפ' ח"ה דחו תירוץ זה דהא אמתני' קאי התם ועדיין לא נתקנה שבועת היסת וק"ל: בד"ה בשטר צריך כו' אבל התם דאיירי בעסקא דפלגא מלוה כו' עכ"ל היינו במאי דפסק רבא הלכתא כדייני גולה דאיירי בעסקא אבל בהך דהמפקיד אצל חבירו בשטר כו' לא פסק רבא כרב חסדא וס"ל דאינו נאמן וק"ל:

דף מו בד"ה לא קבלתי כו' דאי פרע ככר ה"ל כופר הכל ובסמוך מוקמי לה כר"י כו' עכ"ל אבל הך ברייתא דרבה בר שמואל מלי איירי בפרע דאתיא כרבנן וכן דקדק הרא"ש דההיא דרבה בר שמואל איירי בפרע דאל"כ במה טעה התלמוד לפטור בעה"ב משבועה דהא ה"ל מודה מקלת ע"ש ברא"ש אבל ק"ל דמ"מ מאי פריך מהך דרבה בר שמואל אמלתא דשמואל אימא דשמואל איירי בלא פרע כההיא ברייתא דר"י ולכך ישבע בעה"ב דה"ל מודה מקלת ויש לייסב: **ע"ב** בד"ה בקונטרס גרסינן כו' דהא גודרות אין להם חזקה אפי' זה אומר גנובים דדברים העשוים כו' עכ"ל הא ודאי דגודרות לאו מטעמא דעשוין להשאיל ולהשכיר הוא אבל טעמא אחרינא איכא בהו דדבר המהלך בדרכים יכול לומר מעלמו נכנס לרשותך כדמייכח בפ' ח"ה אלא דה"ק דהא בגודרות אפי' אם אומר גנובים הם שנגנבו מתוך ביתי נאמן בעה"ב ולא נימא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כיון דאית להו מגו לומר דמעלמו נכנס לרשותך ובהיתר בא לידך והיה נאמן ה"נ הכא נאמן בעה"ב לומר אפי' גנובים הם כיון דאית ליה מגו דבהיתר בא לידך דרך שאלה ושכירות כיון דדברים העשוים להשאיל ולהשכיר הם ולפי דבריהם אלו הא דמפלגי בין עשוין להשאיל ובין אין עשוין להשאיל קאי אפי' אמר גנובים דדברים העשוין להשאיל ולהשכיר נאמן הבעה"ב אבל הרא"ש דחה דברים אלו שכתב וליתא להאי דיוקא דכיון דאמר גנובים התרע ליה חזקתו של כלים שהן עשוין להשאיל כו' ע"ש גם התוס' שכתבו לקמן בד"ה וספרא דאגדתא כו' וליכא למימר התם טעמא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינא כו' ואינו נאמן במגו דשאלה ושכירות הוא סותר דברים אלו שכתבו התוס' הכא אלא דדבריהם דלקמן הם לרווחא דמלתא דגם ע"פ דעת הרא"ש דלא אחזוקי אנשי בגנבי במיגו דשאלה ושכירות מ"מ התם דלא קאמר שהוא גנבו כו' נאמן במיגו דשאלה ושכירות ומהר"י אבן ל"ב תמה בסתירת דברי התוס' ואין כאן מקום תמיהה ודו"ק: **בא"ד** ור"ח עלמו פי' כפי' הקונטרס כו' מדשינה הכא לומר ובכולהו לא אמרן כו' עכ"ל גם בזה תמה מהר"י אבן לב דהיכי מלי ר"ח לפרושי כפי' הקונטרס לפי מאי דגרים ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל כו' עכ"ל והאריך בזה בדרכים רחוקים ודחוקים והנראה דאין מקום לתמיהתו דודאי אי גרסי' ולא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל כו' א"א לפרש כפי' הקונטרס אלא משום דאיכא דגרסי כגירסת פי' הקונטרס ולא אמרן אלא בדברים העשוים כו' והיה לבעל דין לחלוק דמתוך פי' ר"ח שפי' כפי' הקונטרס ע"כ נימא דטעות נפל בגי' ר"ח בלי חסרון ויתור אלא בהיפך דברים וצריך להיות כגירסת פי' הקונטרס ולזה הוצרכו להוכיח לפי גירסתו מדשינה הכא לומר ובכולהו לא אמרן ע"כ לא איירי כשיטה דלעיל דקיימא אאיטו נאמן וא"כ ע"כ דגירסת ר"ח אינו טעות סופר וצריך להיות הגירסא ולא אמרן אלא בדברים שאין עשוין כו' ובפי' ר"ת ור"ח שפי' כפי' הקונטרס הוא דחוק לקיים זהו הנראה לי בחור בדבריהם ודו"ק:

דף מז בד"ה הלכתא כו' והא דאמרי' בסמוך עבד רב נחמן כו' זה היה אח"כ כו' עכ"ל וכן צ"ל בהא דקאמר לעיל מיניה היכי תנן א"ל לא ידענא הא דאמר בליסנא קמא אמר רב נחמן ר"י אומר יחלוקו זה היה אח"כ אלא דנקטו מלתייהו אהלכתא מאי משום קושיא והא דפריך מינה לקמן אם איתא כו' ועי"ל דבכמה דוכתין מלינו דאמוראי פליגי בדברי אמורא רבם אבל מעשה רב ובודאי דליכא דפליג אהא דעבד רב נחמן עובדא יחלוקו ודו"ק: בד"ה מתוך כו' מפסיד התובע חלי אע"ג דלא רמיא עליה אלא שבועה דרבנן וטעמא משום דקנסינן ליה כו' עכ"ל תירוץ זה כתבו נ"כ בפ' ח"ה אך מה שהוסיפו הכא לעיל לומר בתירולם לרב נחמן ולר' אבא דכ"ש דהל"ל כשהתובע מחויב שבועה דמפסיד אלא משום כו' ולהכי ביתומים מן היתומים ומת לוה כו' כל זה מילי דכדי וסברא דלא לריכא להו הכא דסגיא להו למימר כמ"ש לעיל דל"ש מחויב התובע שבועה ול"ש מחויב הנתבע שבועה ואין יכול לישבע אותו שחייב שבועה משלם הנתבע אלא דבחשודין יחלוקו והתובע מפסיד החלי משום קנסא וכן מוכיחין דברי התוספות דבפ' ח"ה אבל זאת הסברא שכתבו הכא דלרב נחמן ור' אבא נמ כשהתובע מחויב שבועה דמפסיד היא סברא דלריכא לפי התירוץ שכתבו התוס' בפ' השואל כששניהן חשודין לאו משום קנסא מפסיד התובע החלי אלא כיון והתובע נמי מחויב שבועה מדרבנן ואין יכול לישבע מפסיד החלי וכמ"ש מהרש"ל דאיתא כן בהג"ה בתוספות כאן ומה שדחה בהג"ה זו תירוץ זה דא"כ ביתומים מן היתומים נמי יסבור רב נחמן ור' אבא כרב ושמואל מתוך שאין יכולין בני המלוה לישבע יפסידו כו' עכ"ל וכן הקשו התוספות בפ' ח"ה אהאי תירולא שכתבו התוספות בפ' השואל אבל התוספות שם בפ' השואל כתבו לייסב זה דבשבועה דרבנן אינו מפסיד המחויב לישבע ואינו יכול אלא בשניהם חשודים אע"ג דכשנגדו אינו מחויב אלא שבועה דרבנן אפי' הכי מפסידו והיינו משום שהשבועה בא מחמת הנתבע שהיה חייב שבועה דאורייתא לכן חשיבה גם בתובע מדאורייתא כו' עכ"ל ועוד האריכו שם התוס' לדחות תירוץ זה מלדדים אחרים ואיך שיהיה הגה התוס' דהכא שתרלו בזה בשניהם חשודין דיחלוקו משום קנסא ובדברי התוס' דפ' ח"ה לא הוי לריכי לסברא זו שכתבו לרב נחמן ולרבי אבא דבמחויב התובע שבועה ואינו יכול לישבע דמפסיד ויש שהיו רולים לייסב דברי התוס' דהכא שהולרכו לסברא זו במה שהקשו דבה"ה משמע דהלכה כר' אבא כו' ולקמן מסיק דעבד כרב ושמואל עבד משמע דמלתא דרב ושמואל עיקר כמו רבי אבא ולזה כתבו דכ"ש דהוי ליה למימר כשהתובע מחויב שבועה מפסיד ולכך ביתומים מן היתומים דעבד כרב ושמואל עבד ומפסידין אבל אין לדברים אלו עיקר דהא לא מיתרלא כיון דקי"ל כר' אבא דאין יכול לישבע נמי משלם היה להם לבני לוי לפרוע החלי ולא היה להם לבני מלוה להפסיד הכל כמו שהקשו התוס' לקמן ועוד דאכתי הא לא מיתרלא דבפוגם שטרו נמי אמאי לא מפסידין בני המלוה אלא ע"כ דאית לן למימר דבפוגם שטרו קי"ל כרב נחמן ור' אבא כיון דלא הויא אלא שבועה דרבנן נוטלין ולא מפסידין וביתומים מן היתומים דוקא אע"ג דלא הויא נמי אלא שבועה דרבנן מפסידין דאיכא בהו שום טעם כמ"ש התוספות בפ' השואל דבקל אמרו ביתומים שלא להוליא מהם וכה"ג כתב הרא"ש והשתא לא קשיא הלכתא אהלכתא דבכ"מ הלכה כרב נחמן ור' אבא חוץ מיתומים מן היתומים דמטעם זה אמרו דעבד כרב ושמואל עבד ומעיקרא לא הוה קשיא להו אלא משום דהיה משמע להו דעבד כרב ושמואל בכל מילי והוא עיקר כמו ר' אבא וזה שדקדקו בתירולם לומר וביתומים מן היתומים דוקא דעבד כרב ושמואל כו' אבל הנכון בדברי התוס' שלא הולרכו לסברא זו בתירולם דהוי סגי להו בתירולם דבשניהם חשודין יחלוקו משום קנסא כמ"ש התוס' פרק ח"ה אלא שר"ת בספר הישר פי' כן מכח סברא דודאי כ"ש הוא אם משום שבועה דאינו יכול לישבע משלם ומוליאין ממנו ממון כ"ש דאית לן למימר דמפסיד מטעם זה להחזיק ממון ביד מי שהוא דסברא גרועה היא דכל מי שאינו יכול לישבע בין התובע ובין הנתבע שישלם הנתבע דאם הנתבע משלם לר' אבא כשאינו יכול לישבע כ"ש שהתובע יפסיד כשאינו יכול לישבע ודו"ק: **ע"ב** בא"ד אבל ק"ק דמנא ליה לתלמודא בסמוך דרב ושמואל לית להו דר' אבא בנסכא כו' לא ידענא כו' עכ"ל ר"ל דאימא דכמו דרב ושמואל ס"ל דאינו יכול לישבע מפסיד אף בשבועה דרבנן אימא דמודו נמי בנסכא והנא ידענא דאינו יכול לישבע משלם אבל הא לא קשיא להו דמנ"ל לתלמודא דרבי אבא לית ליה דרב ושמואל ביתומים מן היתומים אימא דמודה רבי אבא דאף בשבועה דרבנן אם אינו יכול לישבע מפסיד די"ל דהא רבי אלעזר לקמן דס"ל כרבי אבא אמר בהדיא יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין וע"כ היינו משום דרבי אבא לא קאמר אלא בשבועה דאורייתא אבל בשבועה דרבנן אפי' מפסיד לא אמרינן לרבי אבא ועוד כתבו בזה בפ' ח"ה ע"ש:

ח"א דף מז ע"ב חלה על שניהם כו' עיין בפרש"י לעיל ובתוס' דשכא: אזהרה לעוקב אחר כו' עיין פרש"י ובערוך פי' מי שמרדף והולך על עקביו ומזמן לחבירו ניאוף עוד פי' מלשון מרמה ויעקבני זה פעמים כו' ע"ש ובמכילתא אמרו כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה כילד כו' ה"ד אזהרה לעוקב אחר המנאף ע"ש ואפשר דהכא דרים לא מלא תנאף מדלא כתיב לא תשכב אשת רעך וגו' כדכתיב גבי עונש ואיש אשר ישכב את אשת רעהו וגו' וכה"ג דרים מינה פ' כל היד לא תנאף ביד ודו"ק: ותרגמו באהליכם כו' באהלו של מקום כו' היינו אהל ומשכן שעשו לשכון שכינה שם דאי באהליכם ממש הא כתיב וילונו וגו' ויפול משה ואהרן על פניהם לפני כל עדת ישראל וגו' דמשמע שלא היו בשעת התלונה בביתם אלא במחנה כנגד המשכן כמפורש וכבוד ה' נראה באהל וגו' ודו"ק: עד הנהר הגדול נהר פרת וכו' קרב לגבי דהינא וכו' והתוס' פ' מעשר בהמה הקשו אדהכא דמשמע שהוא קטן מג' נהרות כפרש"י והתם אמרינן דג' נהרות למעה מפרת והוא פרת דמעיקרא ולולי פרש"י נראה דה"ק הכא ס"ל דפרת גדול מכולם הוא מדקורהו הכא גדול ולא קורהו גדול בפ' כראשית שהוזכרו שם סד' נהרות וקאמר משום דהכא לגבי א"י הוזכר לכך קורהו גדול ע"ש קרב לגבי כו' וק"ל:

סליק פרק כל הנשבעין וסליקא לה מסכתא שבועות

חכמת

כל הנשבעין פרק שביעי

ע"ב תום' בד"ה התקבלתי מהן כו' סוף הדיבור יותר פחות משלים פרוטה נ"ב פי' כי המעה הוא ל"ב פרוטות ופונדיון שהוא חלי מעה הוא ט"ז פרוטות נמלא שמ"ח שליסיות של פרוטה הוא פונדיון מכוון וק"ל:

דף מה ע"א רש"י בד"ה כל שהפירות כו' אריסא פליג כדקתני כו' כנ"ל: **ע"ב** גמ' איכא דאמרי מישהה הוה שהי ליה ושתיק וא"ד מישתא כו' כנ"ל וכ"ב עיין לעיל בדף מ': תום' בד"ה כי מטי כו' ואין נותן לב כו' נ"ב וממילא נמי כשכפר קודם שפסקו עליו שבועה וק"ל:

דף מו ע"א גמ' אתמירו קא מתמיר נ"ב פי' ואם רבנן דמקילים בשכיר מודו בקלנה משום דמדכיר דכירי כל שכן ר"י דמחמיר ודו"ק: תום' בד"ה בטוענו כלים כו' דר' חייא כרבנן דר"ג דפטרי טענו חטים כו' כנ"ל ונ"ב פי' דפריך התם לר' חייא מכי הוא זה דחד אתא למודה מקלת וחד אתא

שלמה

דעל הודאת פיו אתה מחייבו ולא על העדאת עדים ומשני ר' חייא דחד אתא למודה מקלת ואידך אתא דוקא למודה ממין הטענה ולמעוטי טענו חטין והודה בשעורין וק"ל: **ע"ב** תום' בד"ה בטוענו כלים כו' ואיכא למיפרך מה להצד השוה כו' נ"ב פי' דר' חייא יליף מהודאת פיו ומעד א' דמהודאת פיו לחוד ליכא למילף משום דאיכא למיפרך מה לפיו שכן מחייבו אסם כו' והעד א' איכא למיפרך נמי כו' עד דאתי במה הצד כו': בד"ה בקונטרס גרסינן לא אמרן כו' כנ"ל:

דף מז ע"ב תום' בד"ה מתוך כו' כדאשכחן דסבר ר' אבא בעלמא כו' נ"ב הג"ה ועוד י"ל דטעמא דרב נחמן בשניהם חשודים משום כיון דמחויב התובע נמי שבועה מדרבנן ואין יכול לישבע מפסיד החלי וזה התי' אין נראה דא"כ היתומים מן היתומים נמי יסבור רב נחמן ור' אבא כשמואל מתוך שאין יכולין בני המלוה לישבע יפסידו וכולי שמעתין משמע דפליגי ואם בני הלוה נמי חשיבי דאין יכולים לישבע מ"מ לא יפסידו כי אם החלי ואמאי לר' אלעזר נשבעין ונוטלין הכל ומשמע דר"א פוי פי' אבא ורב נחמן ע"כ הג"ה:

דף מח תוד"ה נשבע ב"ה ט' וי"ל דמיירי כגון שלא נתן לו עתה כלום ואומר כבר נתתיו לך קודם ט' עכ"ל ר"ל דאף זו מתקנת חכמים היא בלא שבועה יהיה כיון שאומר שכבר נתן לו מקודם שנתן הפירות ואין דרך לתת קודם רמו רבנן שבועה עליה ורבי יהודה פליג משום דאפשר דנתן קודם ולא נתקנה בזה שבועה וק"ל: **בא"ד** וכן בנתן לו דינר בסיפא אמר ר' יהודה שצריך ליתן לו הפירות דדרכו כו' עכ"ל ור' יהודה דקאמר כל מי שהפירות בידו ידו על העליונה ודאי דלא קאי אסיפא דעדיין הפירות אינן בידו וצריך ליתן לו אלא ארישא קאי שפיר אלא דמה"ט גופיה דפליג ברישא משום דחנוני מקבל דינר קודם שנותן הפירות שמעינן דפליג נמי בסיפא שהדינר מונח בחנות ולא נטלו החנוני עדיין שצריך ליתן לו הפירות דאילו כבר נתן לו הפירות לא היה הדינר עדיין מונח בחנות ודו"ק: **ע"ב** בד"ה אם אמר כו' דשמא להשביע את בניו אמר כן כו' עכ"ל ר"ל שאמר כן בפני עדים שהיא פרוע כדי לאחשבינהו את בניו בפני הבריות ושמא כנגדה אמר האמת שהוא פרוע ולכך צריכין ליסבע שלא פקדנו כו' וק"ל:

דף מט תוס' בד"ה לכל מגלגלין כו' פי' ריצב"א דקאמר כו' ואין נראה דשבועת ס' אלא אור"י דוקא נקט כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה במרדכי ודו"ק:

ארבעה שומרין פרק שמיני

תוספות בד"ה והעדים וכו' ואר"י הא דלא תנא טבח ומכר משלם ד' וה' כו' עכ"ל אע"ג הא דלא תני בהך מתני' דהכא טבח ומכר משלם ד' וה' משני לה התם הב"ע כגון שאכלו נבילה מ"מ לא ליתמייט בשום דוכתא דלא למיתני בהכ"ג ולמתני בטוען טענת גנב מכר או טבח שחיטה ראויה דחייב ד' וה' והאי תירץ הא דלא תנא כו' משום דבקרא לא כתיב כו' ודו"ק: **בד"ה** ראה עדים כו' לשמואל כו' לריך לאוקמא מתני' כו' וכה"ג משני כו' עכ"ל הלשון מגומגם דכל זה תלמוד ערוך הוא התם מהך מתני' הקושיא והתירוץ ודו"ק:

סליק פרק ארבעה שומרין וסליקא לה מסכת שבועות בסייעתא דשמיא

חכמת שלמה

דף מח ע"א גמ' לדבריו דר' אמי קאמר כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה נשבע בעל הבית כו' לא נטלן החנווני כו' כצ"ל. וג"ב כל אלו דבורים שייכים למתני' עד ד"ה דמורו שהיראה כו': **ע"ב** רש"י בד"ה והאב אילו כו' בשבועה ומדקתני כו' כצ"ל: **בד"ה** הא שאר כו' שאין הודאה אפו כו' כצ"ל:
דף מט ע"ב גמ' חייב זה הכלל כו'. נ"ע הני כללי דמתניתי' למאי אתו לרבויי ודו"ק: **סליק**

הגהות וחדושים על מסכת שבועות ומכות

מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים.

דף טו ע"ב תד"ה אמטו כו' לפי שיש דבר אצלה. נ"ב עי' תוס' פסחים פ"ה ב' שכ' דקרי לה פנימי לפי שהיתה בין ב"ה ובין החומה אי נמי דמקרבא לחומת העזרה קאמר עכ"ל:
דף לא ע"ב גמ' ומה מפי אחרים חייב מפי עצמו לא כ"ש. נ"ב בכה"ג מזהירין מן הדין דיע"ז אתי לגלויי דקרא איירי בכל ענין. ר"ש מקינון חלק לשון לימודים שער ג' אות קנ"ד ועיין במלא הרועים ערך מזהירין:
דף לט ע"א תד"ה אם כו' אמרי' מיהדר קא הדר ביה כו'. נ"ב ויש ליישב דהא דאין יכול לחזור הכא משום דהוה כאילו הודה שחייב כיון שלא רצה לישבע ובפרט שחבירו טוען ברי וחזינן דהוא לא רצה לישבע ש"מ דחבירו קושטא קאמר שטוען ברי אבל התם אין הבעלים טוענים ברי להכחיש השומר שהרי הבעלים אין יודעים כלל ובפרט לדעת הש"ך בסי' ע"ב ס"ק קט"ו דשבועת השומרים אינו כ"א כשהבעלים טוענים שמא א"כ מסתבר יותר לאמת טענתו שטוען ברי ואין הבעלים מכחישין ועוד דהכא כיון שאמר איני נשבע הוה כהודה לטענת התובע וכמ"ש הרשב"ם בב"ב דקכ"ח משא"כ התם:
בהרא"ש פ"ד סימן כג אלא לידע פירושו כו'. נ"ב והרשב"א והריטב"א [והר"ן פי'] לענין שאם השביע העד בהן חייב [והרא"ש] אפשר דס"ל דאינו חייב כיון דאיכא מידי דמיקרי שלמה וכמש"ל בצבאות וכמו בשמים ובארץ: **סליק**

מסכת מכות

דף ז ע"ב גמ' ולטעמיך כל שבדרך ירידתו לאתויי מאי כו'. נ"ב וק' הא י"ל דבדרך ירידתו אתי לרבויי ירידה שהיא לצורך עליה ודוחק לומר כיון דא"ל כבר הגעת בירידה שהיא צורך עליה א"כ ע"כ מדאקשינן ליה ממשנה ס"ל דמשנתנו פליגי אברייתא וס"ל אף בירידה שהיא צורך עליה פטור דו"א דודאי טעמא דר"א דאקשי ליה ממשנה משום דס"ל דלא דמי לירידה שהיא צורך [עליה] דהתם באמת ירידה היא מה לט בזה שהיא לצורך עלי' משא"כ כאן אם נאמר דבתר דידיה אזלינן הוא עליה גמורה ולצורך עליה ובאמת תימה לי על ר"י איך מדמה זו לירידה שהיא צורך עליה וצ"ל דר"י מיפשט פשיטא ליה דבתר [השאר נמחק וכצ"ל „שליבה אזלינן ומשו"ה א"ל כבר הגעת כו'" ועי' ריטב"א שכתב דמ"ש ולטעמיך כו' ר"ל בהאי עניינא דשליבה דמשמע לן דהני תרי כללי בחד סגנונא אית לן לאוקמינהו כו' ע"ש]: **תוס'** ד"ה פשיטא כו' דאיכא מבלי דעת יתירה. נ"ב ורקאמר בבלי דעת פרט למתכוין ופריך מתכוין פשיטא לישני דהיינו בלא אתרו ביה ובאמת נפקא ליה מבלי דעת ואי משום דאיכא עוד בבלי דעת הו"ל לאקשויי באמת בבלי דעת אחריני למאי אתא אבל קו' זו שהקשה ל"ק די"ל דבאמת לבתר דאסיק בשגגה אתי לאורויי פרט לאומר מותר דע"כ מיירי דלא התרו ביה דאל"כ כבר התרו בו שיתחייב מיתה ונודע שאסור א"כ לא איצטריך תו לרבויי מזיד ולא אתרו ביה גרידא דהשתא התם דאיכא תרתי דלא אתרו ביה ואומר מותר לא חשיב שוגג כ"ש לא אתרו גרידא *) ותי' התוס' עוד י"ל דהא נמי פשיטא דע"כ קרא בלא מתכוין איירי מדכתיב והוא לא שונא ק' דא"כ היכי משני באומר מותר והא זה נמי אימעוט מהוא לא שונא דעל כרחך עשה הדבר מחמת שנאה ובמתכוין דדוחק לומר דאינו עשה כלל מחמת שנאה דאטו בשופטני עסקינן דהורג נפש אדם מבלי שנאה ומיהו קשה לי על דבריהם דהו"ל ליישב פשיטא מדתני לקמן בלא איבה פרט לשונא דעושה במזיד ואף דלא אתרו ביה ש"מ דמזיד ולא אתרו ביה פטור מגלות:
דף ט ע"א גמ' א"ל רבא ולאו ק"ו הוא כו' דישראל פטור איהו נהרג. נ"ב וא"ל דא"כ לימא רבא איפכא דדרך ירידה נהרג ודרך עליה גולה וי"ל דהא רמינן לעיל קראי אהדדי דכתיב ולגר ולתושב וא"א לאוקמי האי קרא בדרך עליה דהא דומיא דישראל כתיבי דרך ירידה ע"כ דגר ותושב ג"כ דרך ירידה מתחייב: **תוס'** ד"ה אלמא כו' איט מרקדק. נ"ב עי' מהר"ם דגרים איט דלא כרש"א וצ"ל דגם מלת אלא במטוך איט מותקן: **תוס'** סד"ה דרך. בחדא מילתא. נ"ב צ"ע דא"כ אף בלא הך י"ל דומיא דעובד כוכבים דנהרג בעד א' ובדיין א': **ע"ב** תד"ה בגלעד כו' מזומן לפונדק א'. נ"ב עי' ברמב"ן על התורה דפי' היה מזומן לפונדק היינו הקב"ה מזמן אותן שהרגו שוגג אף ממקומות אחרים ובאין לאותן שהרגו כאן בגלעד מזיד כדי להרוג אותן:
דף י ע"א רש"י ד"ה ועדי מבצר כרכים. נ"ב עי' במל"מ פ"א מהל' רוצח דין ח': **ע"ב** גמ' וזה שהרג בשוגג ירד בסולם ונפל עליו כו'. נ"ב הו"ל למימר והפיל חרב על צוארו בשוגג דמיתת רוצח בסייף ודין ד' מיתות לא בטלו:
דף יב ע"א גמ' יכול מיד ת"ל עד עמדו כו'. נ"ב פי' שיתרו בו שאם יצא מכאן יאילך במזיד אזי יהיה רשות ביד גואל הדם להרגו כ"כ הריטב"א: **ע"ב** מכאן אמרו בן לוי שהרג כו'. נ"ב עי' פירש"י בזבחים דף קי"ז ועמ"ש בתוס':
דף יג ע"ב השתא דאתית להכי טלהו נמי דומיא דלאו דחסימה. נ"ב פי' למעוטי לאו שאין בו מעשה וניתק לעשה דקיל טלאו דחסימה אבל חייבי מיתות ב"ד וכריתות דחמירי לא אימעוט מהא וכמ"ש לקמן ט"ז א' משום דכתב ביה עשה יתירא מיגרע גרע בתמיה עי"ש: **תוס'** סד"ה רבי יצחק. ולאו הניתק לעשה. נ"ב לפמ"ש רש"י בתמורה ד' ב' בהא דמשני שאני כהנים הואיל וריבה בהן מצות יתירות דבהו לקי אלאו הניתק לעשה עי"ש א"כ ל"ק מלאו הניתק לעשה דאיצטריך ללקות לכהן ומיהו בל"ז ק' דהא איצטריך היכא דביטל העשה דלוקה לר"י ולר"ל בלא קיימו [אך ט"מ קשה בלאוי הנל"ע היכא דלא משכחת ע"ל דף טז] שוב מצאתי בנ"ץ כלל כ"א וכלל כ"ג שהרגיש בזה:
דף טו ע"א גמ' וליגמר ממוציא שם רע כו'. נ"ב תימה דמה ענינו למוציא ש"ר דהתם כבר היא אשתו רק שא"י לגרשה אבל מהיכי תיתי למילף מינה דיהא מוכרח לישא אותה באונס:
דף טז ע"א תד"ה אי. וא"ת כו'. נ"ב ק' דהו"ל לאוקמי במזיד ולא אתרו ביה ותו לא שייך תירוצם. וע"ק לוקמא באומר מותר ובזה לא שייך תירוצם דמ"מ כוון להורגו וע"ק לוקמא כגון שהיה טריפה או שהיה הוא טריפה דבכה"ג פטור ממיתה עוד מצי לוקמא בעדות מיוחדת דלא קטלינן [ונראה דגם למלקות פסול עדות מיוחדת וא"ש]:
דף כא ע"ב רש"י סד"ה וכהן. וחד משום נזיר כו'. נ"ב עי' בשעה"מ פ"ד מהמ"א מ"ש בזה: **סליק**

*) יש בזה כמה גמגומים וק"ל

הגהות וחדושים למסכת שבועות ומכות מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל.

דף ג ע"א תוס' ד"ה גבי כו' סגי. נ"ב והשתא פי' ודמיין להדדי. ר"ל ועוד דדמיין דאו כא או כא סגי. א"כ בדמיין להדדי נמי סגי. להכי קשיא [להו להתוס'] השתא גבי מראות [נגעים] לתני כולהו דדמיין אע"ג דלא כתיבן הדדי:
דף ה ע"א גמ' הטל פרט כינהס ודוגם. נ"ב אין לו חכר במשקל והיה ראוי ודגם בשקל ועשה ותגס. עם שאינם מגזרה אחת בנחים:
דף ו ע"ב תוס' סד"ה גלימא. פי' שם לפי כו'. נ"ב ודאי פירושא דהכא עיקר השום מעידו:
דף יג ע"א תוס' ד"ה לא. דלא אשכחן כו'. נ"ב ולי נראה כדרש"י דאתי מזכור את יום השבת לקדשו את מרבי יום הכפורים דאקרי נמי שבת שבתון (ואפי' י"ט בכלל מצות קדוש היום) ודרשה דזכרהו על היין [פסחים דף ק"ו ע"א ועי' תוס' שם וש"מ] אסמכתא להיכא דאפשר והיכא דליכא יין ואיכא פת מקדש עליו. והיכא דליכא לא הא ולא הא מיהא חיובא דקדוש לקרותו מקרא קדש ודאי במקומו עומד. וצריך לקיימו בתפלה ואע"ג דתפלה גופה דרבנן. לא היא. אלא נוסחי הברכות ומניינן מדרבנן אבל עיקר תפלה דאורייתא כדילפינן [ברים תענית ובספרי] מולעבדו בכל לבבכם:
דף טו ע"ב תוס' ד"ה אמטו. וקשיא א"כ פנימית אמאי נאכלת כו' ובפרק כו'. נ"ב לק"מ לפי המסקנא [בפסחים דף פ"ו ע"א] דשורא יבר שורה עלה"ם פ"ב דמדות ומ"ש שפודים בפ"א חוץ לחומה. היינו חוץ לחומה נמוכה. ודברי תוס' תמוהים שהשיגו על רש"י בחנם ובדו פירוש זר ונלאו מאד לפרש פנימה דלהדי חומה לפי דרכם וכן נדחקו בההיא דכילד צולין. ולמסקנא דהתם ודאי פירש"י דהכא א"ש בלי דוחק והוא האמת הגמור. וע"ע בהם לבינה:
דף יח ע"ב גמ' כל המקדש כו' הויין לו בנים זכרים. נ"ב כלומר בטוח הוא שלא ימות בלא בנים זכרים. כך נ"ל מפני טעמים וק"ל:
דף כא ע"ב רב ושמואל ור"י דאמרי תרוייהו. נ"ב בחד תשיב להו [לרב ושמואל]. ויותר נראה דתיבת תרוייהו ט"ס היא לפום ריהטא אתיא ליה. וכ"ה לקמן (כ"ב ב') [כ"ג ב' וביומא] בלי תרוייהו:
דף כב ע"ב תוס' סד"ה את. בלשונם הוו קרו לאכילה טעימה. נ"ב הכי מוכח סוגיא דכמה דוכתי דוק ותשכח. ואיתא נמי לעיל בעמוד העבר ועי' מו"ק (סקס"ו):

דף כט ע"א רש"י ד"ה שקולה. גמטריא שלה כו'. נ"ב יש אם למקרא [אף דכתיב ל"ית חסר יו"ד השני וכ"כ הרא"מ ס"פ שלח]: **תוס'** סד"ה כשהשביע כו'. נ"ב אמנם הדבר ברור וידוע שהראשונים שעבדו עבודת כוכבים לא כפרו בה'. אלא עשו ע"ז לאמצעי ומליץ טוב בינם ובין ה'. שאיא יתברך אלם גבוה מאד נעלה מב"א שיעבדוהו מבלי אמצעי (עמ"ש כפירוש פרשה ראשונה דהלל בס"ד) וכשנראה מעובדי העגל שלא בקשו רק מנהיג מקביל. כמובן ומבואר בכתוב כוונתם. באמרם עשה לנו אלהים וגו' כי זה משה האיש. וכל הענין מוכיח כן. וכן בפסל מיכה מפורש שלא כחשו בה' כלל ולא עשהו מיכה אלא להורדת רוחניות והשפעה על ידו ואפילו באחאב שהתמכר לעשות הרע. מלינו שעכ"ז היה מחזיק בתורה כמ"ש רז"ל. וגם אפי' בא"ה עובדי כוכבים אמרו [בסוף מנחות] על הפסוק ובכ"מ מוקטר לשמי. דקרו ליה אלהא דאלהיא:
דף לה ע"א גמ' אמר רב יהודה ס"ק כו' א"ל אביי. נ"ב נ"ל תיבת אביי [או מלת „ליה" וכ"ה סגור בפנים בכ"י] ט"ס כי כמו שרבא לא ראה רב יהודה [כמ"ש בקדושין ע"ב:]. גם אביי לא ראהו. כדמשמע פסה"א [ברכות דף מ ח ע"א וע"ש בהגהותיו. ולגירסת בה"ג ותר"י שם ניחא הכל]: **שם** אלהיכם. נ"ב פסוק דס"ס אלהינו (עי' „שאילת יעב"ץ" קנ"ג) וכן אלהיכם כדאיתא לקמן דהכנוי בלבד נמחק לת"ק. ולאחרים דהלכתא כותייהו גם הכנוי אינו נמחק. ונראה שהסופר השמיטו כאן אגב שטפיה: **תוס'** ד"ה באלף. שאינו מתכוין לשם. נ"ב אלא להשביע בו. דכתיב ובשמו תשבע: **ע"ב** גמ' דקטלא חד משיתא כו'. נ"ב שהיתו של אלף מלבר. מדאמר בוא"ו ומאתים משמע הכי: **שם** כל מלכיה. נ"ב הלשון אינו מדויק צריכה למימר ואף מלכיה דמלך מלכיא אינו קדוש אלא מלך בלבד הוא הקדוש. ועי' במ"כ לפנה ב' דאוצר הטוב וכמו"ק דף י"ד:
דף לו ע"ב במשנה גרידתא. נמחק [וכן ליתא בירושלמי וברי"ף ואינו לשון המשנה כי אם לשון גמרא. וברש"י נ"ל הנקודה קודם מלת גרידתא וכמו במשנה דלעיל דף ל' אף דלא קתני גרידתא מ"מ פירושו כן]:
דף לז ע"א גמ' מדקאמר ליה. מלת ליה נמחק [וכן ליתא בדפו"י וברש"י]: **ע"ב** תניא „ליה" והכי הגיה „ליה". נ"ל לה:

דף מב ע"א דכמה דנפישי בקיעי. נ"ב מאן דגרס בעי"ן לא מפתבם ונ"ל כפ"א [פקיעי]. ומד"ג בבי"ת נ"ל באל"ף:
דף מז ע"א תוס' ד"ה הוה. מלינו בפ' חבית שקרא רב רבותינו כו'. נ"ב אגב שטפא אתיא ליה לבתו"ס. שהם לישנא דתלמודא הוא. ולאו רב הוא דקרי להו רבותינו [אבל נדקו דברי התוס' דע"כ נ"ל התם דקאמר הש"ס דרב גופיה אמר ומשום כבוד רבותינו כו' לכן מפרש סגמ' ומנו ר"כ ור"א. ואם איתא דרב גופי' לא אמר מידי אלא כ"ז מדברי הגמ' לא שייך האי ליסנא ומשום כבוד רבותינו כו' ומנו כו'. ועי' בהגר"א יו"ד סי' רמ"ב ס"ק ל"ג]:
הרא"ש פ"ג ס"ס י ס"ס דהמ"ל אחר שנתן כו'. נ"ב אין זה מוכרח עי' שאילת יעב"ץ סס"ג: סי' טז אין חייב לאכול את הכאר דעל כו'. נ"ב ונראה די"ל לאכול הכאר. דילמא ה"ק שאוכלנה כולה ולא אשאיר ממנה מאומה:
פרק ו סימן ג הגה"ס ד"ס שלא יעריס. כן יעזור לי דיאו. נ"ב הוא שם בלעז: **סליק**

מסכת מכות

דף ב ע"ב גמ' ואין משלמין את הכופר קסברי נ"ב רבנן:
דף ד ע"א שנפל „לתוכן" קורטוב יין „ומראיהן" כצ"ל וכן בפעם השני [וכ"ה בחולין ובמתניתין דמקוואות]: שם הניא נמי הכי כו' הייבינן לשלשה לוגין כו'. נ"ע ונראה דט"ס הוא שיהכה דלעיל נקט ואתא [ועי' מהר"ס. ולפמ"ש הריטב"א במימרא דרב לפי גי' התוס' טכל לגרוס גם בברייתא כן אלא מלת שאובין נ"ג]: **תוס'** ד"ה אמר כו' וטובל ביין. נ"ב נ"ע מאי דמסיקתייבינן לשלשה לוגין כו' דילמא נ"ג [ועי' ריטב"א שייטבו]:
ע"ב גמ' ר"ע אומר כו'. נ"ב זהו הדוש זר שיקדם ר' יהודה לר"ע רבו [ועי' תוס' ב"מ דף ד' ע"ב סד"ה אין הכי] ועוד שר"ע ישיב דבר על ר' יהודה תלמידו שמא ע"ס יש כאן. או ר' יהודה אחר הוא לא סתם ר"י בן אלעאי [ז"א כדמוכח לקמן דף ט"ז ע"א וב"מ דף נ"ה ע"א ותמורה דף ג' ע"א ובחולין פ"כ ע"ב נ"א ע"א קמ"א ע"ב. והאמת כגירסת רש"א ומהר"ם ז"ל ר' יעקב וכמ"ש בפסחים וסנהדרין ובחולין דף פ"ג דפנ"א ובשבועות דף ג' ואיתא שם וממאי דר' יעקב כו' ובתמורה דף ד' ואיתא שם ור' יעקב האי כו' ויש עוד ראיות לזה]:

דף ה ע"א תוס' ד"ה וכן. כל כמה דלא נגמר דינם בממון הוי בר כו' כצ"ל [וכ"ה כוונת הרש"א רק להגיה במקום דכל נ"ל כל ובמקום נמי נ"ל בממון דלא כמ"ש בשמו בגליון ואם היתה כוונתו למחוק ממלת נמי עד מלת בממון ולהוסיף מלת הוי אחר מלת בממון הנ"ל „בממון הוי קרוב כו'" עכ"ל כצ"ל]: **ע"ב** גמ' אם לא הרגתי כו' אם לא שפכת כו'. נ"ב אע"פ שהוא לבדו לא הרגו שאין ד"ג אלא בסנהדרין של כ"ג. אלא לפי שהיה בשיא שקולה תלוי בו. ונראה שש"מעון ב"ש לא היה אז בב"ד כשגמרו דינו של זה: **שם** ר' יהודה בן טבאי. נ"ב הר' ט"ס [וכן בפעם הראשון] ונ"ל בלי ר' כמו ששנו חכמים הזוגות בראשון דאבות:
דף ו ע"ב אלא להכחין בין שוגג למזיד. נ"ב קשיא לי דילמא אשתלי ולאו אדעתיה או שכור או נטרפה דעתו באותה שעה היה מחמת סכה עת ופגע אשר יקרם. כי העוסק יהולל הכם וגו'. גם הכא לכלל כעס בא לכלל טעות ואם חכם הוא חכמתו מסתלקת [פסחים ס"ו ע"ב]. וכן המלטער ביותר ומי שיסורין מושלין בגופו וכנהרגה. ולכן אמרו [ב"ב דף טז ע"ב] אין אדם נתפס על לערו [ועי' ריטב"א בזה]: רש"י ד"ה בדיני נפשות כו' ואת הנדון. נ"ב עי' תוס' ד"ה הרי אלו:
דף ז ע"א וכתו"ל כו' ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. נ"ב נמלא בני ישראל שכתו"ל גרועים בזה מב"נ שמלווים על כך בכל עיר ועיר כדאיתא בפ' ארבע מיתות (דף נו ע"ב) [ובאמת ברמב"ם ספ"ט מה' מלכים ליתא אלא בכל פלך ופלך ונראה שכן היתה גירסתו בסנהדרי' שם ועי' ברמב"ם ריש הל' סנהדרין ובכ"מ שם ול"ע]:
דף יא ע"א רש"י ד"ה שכרה דוד שיתין יסודות כו'. נ"ב קמפרש שתין זה לשון השתות יכרסון [תהלים יא] ובלשון משנה [יומא דף נג ב' וע"ש בגמ' ד' נד ע"ב] ובתרגום שבעזרא [ד] ואשיא יחיטו. משום דע"כ [נ"ל שתין ממש] דשתין היו משתת ימי בראשית דפליגי בה [חסר פ"א] פרק לולב וערבה [דף מט ע"א וע"ש ברש"י ותוס' וברש"א בח"א] ובסתליל [דף כ"ג ע"א] כתב רש"י ע"א:
דף טו ע"א גמ' [אונס שגירש אם כו' ואם כהן כו'. מפורש בתוספתא וירושלמי פ"ג דכתובות אחד האונס ואחד המוציא שם רע שגירשו כופין אותן להחזיר אם היו כהנים סופגין את הארבעים וכ"פ הרמב"ם וכתנס טרח בזה הע"ל]:
דף יז ע"ב ואע"ג דאית להו. נ"ב לכל דבריו: **סליק**

דברי נחמיה למסכת שבועות מאת הגאון החסיד כו' מהור"ר נחמיה בירך זצ"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

דף כו ע"ב תד"ה גמר כו'. לכאורה דברי התוס' תמוהים דלענין שלא מתסר בשאר פת נ"ל קרא ומה זה שכתבו בשאין ספה מכחים הלא גם כשספה מכחים ובגוונא דרישא אזלינן בתר דברים שבלב לענין זה דפטור בפת שעורין שהוציא בפיו. א"כ ק"ו כאן וקרא ל"ל. וביותר יפלא שלפי תירוץ ב' שכתבו ועוד נראה כו'. דמשמע דאם בלבו היה שעורים וכה"ג אזלינן בתר פיו אף שודאי לפ"מ שבלבו שעורים הוא סתירה למשמעות פיו לאסור בכל פת. ומה בין זה לגווני דרישא לענין מה שהוציא מפיו. ויש לדחוק וליישב בכמה גווני. אך נראה יותר לכאורה דס"ל לחלק בין רישא לסיפא. דרישא ודאי מה שהוציא מפיו שעורים הוא טעות גמור לכן אין קיום לפיו. (מלבד מה שאין לבו מסכים כמ"ש הרא"ש אלא גם פיו אינו כלום האדם בשבועה כו'. וא"ם נמי טפי שלמדו זה מדכתיב בשפתים כו') ולכן לא הקשו (כל הפוסקים) מהסיא דרישא להסיא דנדרים כו'. אלא שבגווני דסיפא ס"ל לתוס' דלא חשיב זה טעות. דעכ"פ מה שהוציא בפיו היה בכוונת מחשבתו השייך לדבור עכ"פ (אלא שמכת לגמור דבריו) וא"כ כלום חסר אלא הקבלה ורצון הלב וזה לא בעינן. אלא מ"ם דבעינן פיו ולבו שוין היינו רק שיהיה דבור פיו עפ"י כ"א לאומר גוף הדבור. וזה שלפעמים אמרינן בעינן פיו ולבו כו' ולפעמים אמרי' דברים שבלב אינן דברים כו'. לכן כאן בסיפא דהדבור שהוציא לא היה בטעות לכן ס"ל להתוס' דלולי קרא היה ראוי לחול כפי משמעות פיו דזה חשוב שפיר פיו ולבו שוין כאותו הדבור שהוציא עכ"פ אף שאין שוין בעינן המובן מהדבור כנ"ל. דהא"כ גם על חטים לא היה ראוי לחול דאם נחשב פיו לטעות גמור (מאיזה צד שיהיה) א"כ ה"ה כאילו אינו למה יאסור על חטים הרי אין כאן כ"א לב גרידא כו' (עי' רמב"ן וכרא"ם). אלא ודאי דאין זה חשוב טעות בדבור עכ"פ. ואין סגי לן בהכי להיות חשוב פיו ולבו שוין כו' א"כ ראוי ליחול בתר פיו לגמרי לכן שפיר הקשו מהסיא דנדרים דאין לחלק ביניהם ע"ד שכתב הרמב"ן. והנה הרא"ש והר"ן ג"כ לא נתכוונו לדבר אחד והוא שגם שניהם נתקשו להטעים סברת הרמב"ן לומר שגם בסיפא חשיב טעות בדבור ממש. ובשגם שא"כ גם על חטים נשאר לב גרידא כנ"ל אלא שהרא"ש ס"ל דע"ז ילפינן מקרא (כעין גזירת הכתוב). והר"ן נטה מדרך הנ"ל לומר דמאי דבעינן פיו ולבו שוין לא לבד הלב יכוון בהומר הוצאת הדבור כ"א גם באמת והמכוון המובן מהדבור אלא דלא בעינן שיקבל זה גם ברצון הלב כשהוא לעצמו. ויומשך מכ"ז חילוקים לדינים רבים דוק ותשכח בעצמך שכתבתי שלא בהשגחה ועיין: **סליק**

הגהות וחדושים על מסכת שבועות

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א רש"י ד"ה יליאות. ומתרגמינן כו' נ"ל למחוק כי בתרגום אונקלוס ליתא וכן בגמרא שם וגם בהרע"ב ליתא: ד"ה שהן ארבע הג' אחת (כצ"ל) לעומד בפנים כו'. התוי"ט דקדק אחריו מדוע כאן שינה סדרו מנדבור הקודש ע"ש ול"נ דבתרוייהו הקדים הושטת ידו לרבות אחרת לימול משם חפן להביאו אליו: ד"ה הרי זה. ולפני פוף. כולל בזה החטאת והעולה והרע"ב הוסיף לומר חטאת וגלע העולה: תד"ה מראות. דמראה ל"ז הוא כדכתיב כו'. לכאורה י"ל דמראות הוא מנפרד מראָה בקמץ וכדכתי הטראָה הגדולה הזאת (דניאל י' ח') יותר ה"ל להביא מקרא דמראה הנגע עמוק (ר"פ תזריע) דמראה דנגע הוא בל"ז: ע"ב במשנה אמרו לו מהו כו'. עפרש"י והא דל"א לר"י נמי פי' מהרש"א ול"נ דדוקא לר"ש דקים להו ביה דלא ס"ל לב ב"ד מתנה כדלקמן (י"א ב') אבל ר"י משמע לפי המסקנא שם דס"ל לב ב"ד מתנה ואפי' לדעת המקשה שם אולי לא קים להו דעתו בזה: תד"ה מייב. ומיהו מת"כ דקתני יש ברא"ש כו'. הוא בפ' מצורע:

דף ג ע"א רש"י ד"ה וידיעות טומאה דמקדש. ידיעות שנעלמה כו'. מלת ידיעות נ"ל להגיה בדבור הקודם אחר תיבת ממנו: תד"ה ועל הזקן. מדל"ק אים דאמר לקמן או לעכו"ם אקיף כו'. תימה דהא לאו בני פליאות נינהו ואיך יתחייב שולחן כמ"ש התוס' (בב"מ י' ב') ד"ה אשה: באו"ד וגם אין לה"ר כו' דכ"ע מודו דאסור ע"י אשה כו'. עי' מהרש"א דע"כ ס"ל הכא דאשה א"צ אם הקיפה לרא"א ואף לגדול ול"ע לפ"ז אמאי לטייה שם לתובה: באו"ד דאי פרי כו' הא אפשר לקיים שניהם. לכאורה ל"ע דהא איתא בת"כ ר"פ מצורע הביאו הר"ש בפי"ד דנגעים מ"ד וכן הביא מהתוספתא דאינו כשר אלא בכהן וכ"פ הרמב"ם בפי"א מט"צ וי"ל דס"ל להתוס' דע"כ ל"א אלא בתגלחת ראשונה אבל השניה כשרה בזר ודלא כרמב"ם דפוסלו בשתיהן וכ"ל ראיה דבת"כ שם יליף מתורת המצורע ביום והובא אל הכהן דתגלחתו אינה אלא ביום ובכהן ולקמן יליף מן ביום השביעי יגלח על תגלחת הב' ג"כ דאינה אלא ביום ומדאיצטריך ליה קרא אחרינא לפסול לילה ש"מ דלא ילפי מהדדי (ואף דבפי"ד מ"ב מביא הר"ש מהת"כ גז"ש דילפי מהדדי שם הוא לענין כמות הגלוח ע"ש אבל לא לשאר פרטי דיניהם) וא"כ פסול זר דל"ל מקרא מיוחד עלה אין לנו ונכון בס"ד: ד"ה חדא. או בזא"ז תכ"ד כו'. במכות שם גבי קרחה כתבו דל"ל תכ"ד להתראה אלא הראשונה והלקו על רש"י בזה וכאן נראה דר"ל תכ"ד של גלוח הקודם לו: באו"ד ואע"ג כו' קרא למיוב ע"כ קרחה כו' כצ"ל: בסה"ד ור"א ל"ל מחלקות. לכאורה י"ל דאף הוא ל"פ אלא בנטלן כאחת אבל בזא"ז מודה: ד"ה גבי וא"ת כו' דדמיין אהדדי כו'. התוי"ע כתב דלא הבין קושייתם דהא הכא דכתיבן בהדדי נמי אמרינן ובמתכ"ת הרי הקדימו דבשמעתא דכתיב גבי הדדי שני וא"כ ע"כ הא דקאמר תו ודמיין כו' הוה כמו א"כ והקשו שפיר לטעם הב' וז"פ: ד"ה אי. אי ה"מ אתיא מתניתין כרי"ש נימא דודאי כו' כצ"ל: ע"ב ד"ה אבל. ולדידי' לא מיתוקמא כו' דלא מפרשי כו'. לכאורה לדידי' אכלתי ול"א מפרשי מן כי לא ינקה ה' כו' ואוכל ול"א מן לשוא לשוא הא"ע כו' או משום דבד"א נאמרו עי' מהרש"א לקמן (ד' א') בתד"ה ר"ע ונפרש איפכא שתים אכלתי ול"א שהן ד' אוכל ול"א

דף ד ע"א רש"י ד"ה ומשנה ל"ז ממקומה. לא היה יכולת בדורות שאחר רבי לשנות כו'. מוכח מדבריו דבימי רבי וגם בדורות שאחריו עדיין לא נכתבה המשנה. ועמש"כ בחדושי לש' נת"ע אות ב': תד"ה אבל. ולא אזרוק וזרק דחייב לכ"ע כצ"ל: באו"ד וא"ת ומגלן כו' איירי בזורק הככר ליה כצ"ל: ד"ה בקולן. וקשה דבפר"א דמילה משמע דלקי כו'. שם אינו משמע רק דעובר בל"ת ובהדיא כתב הרמב"ם ברפ"י מש"ל דעובר בל"ת אף לאחר הפטור אבל מילקא לא לקי עד שיועילו מעשיו ע"ש ובל"מ: באו"ד דאין עבודה דוחה את הצרעת כצ"ל: באו"ד ואומר ריצב"א כו' או כהה. נראה דר"ל כגון משלג לקרום וה"ה אם נעשית עזה עי' בהרע"ב ותוי"ע פ"א דנגעים מ"ג: ע"ב גמרא שבועות דאית ליה מעמא דנפשיה מנלן כצ"ל: שם מ"ע דרבי כו'. עי' בהגהות הב"ח גי' אחרת בשם ס"א ושיא היתה גי' רש"י כנראה מסדור דבריו: רש"י ד"ה חוץ מן השערות. ורבנן פליגי עלי' במתניתין כו'. משמע דדעת רבנן לא נזכרה בברייתא רק דהש"ס מייתא לה ממתניתין וכ"מ בבכורות שם: תד"ה דתניא. גבי מנורה של בצק ושל אבר כו'. כ"ב דל"ל וזהו כדתני ר"פ בדר"ה שם ועי' מהרש"א וגם בו יש ש"ס:

דף ה ע"א ד"ה בשבועות. זימנין דל"ב למימר כו'. לעד"נ דהכא דרלה לזווג עניני דשתים שהן ד' בייך למימר דנסיב אליבא דתנאי אף דלא ס"ל כוותייהו אבל התם דתני פלוגתא ושנאו בלשון חכמים ע"כ דס"ל כוותיה: ד"ה שתים שהן ארבע הוצאה והכנסה דפטור. לפרש"י בעצמו בשבת דלא חשיב בפטורי רק עקירות הא בבעה"ב תרוייהו פטורי בהוצאה ודעני בהכנסה עי' תוס' שם (ג') בד"ה פטורי: ע"ב רש"י ד"ה שנים שהן ד'. מראה ל"ז כו'. בגליון כ' דשייך לעיל במשנה ול"נ דרש"י דייק לפרש זה אמשנה דנגעים משום דקתני בתר הכי ל"נ עזה שניה לה להכי כתב דמראה ל"ז ול"נ דקתני קאי על הצרעת עי' פרש"י בהומש: ד"ה מיהרת. ולא תניה נמי כו' כצ"ל בה': ד"ה נצרפיה בהדי שיד. שאינם תולדות כו' כצ"ל: תד"ה שנים. איך הייתו מחלקים כו'. מש"כ המהרש"א בס"ד דא"כ גם בתר דמנא"ן כו' מי יודע כו' ע"ש תמוה דודאי השתא ידעינן שפיר גבולי המראות דכל שהוא למטה מלמר לבן עד סיד הטה חלקי מראות סיד: ד"ה שאת. דאין סברא כו'. ולפ"ז יתוסף עוד מראה חמישית ודלא כמש"כ לעיל בשם רש"י אבל הר"ש שם מייסב סברת ר"מ בטוב טעם: ד"ה א"כ. מלמד שאין מצטרפות כו' ומיהו כו' תימה כו'. עי' בר"ש שם שמגיה דל"ל שהן תחת שאין ותימה על התוס' שהגיהוהו בל"ע כי זה פשוט דע"ם הוא: ד"ה עיהרת. לא להצטרף עמה כו' כצ"ל:

דף ו ע"א גמרא והתניא רע"א אדמדם כו'. ל"ל והתנן כי היא משנה בפ"א דנגעים מ"ב וע"ש ועי' בתוס' לקמן ברים ע"ב: ע"ב שמכבנין אותו למלת כצ"ל וכ"ה בשבת: שם אביו"א זו כומי כצ"ל: רש"י ד"ה מכבנין. והאם ליחכתו למכו נקי כו' כצ"ל ומלת אין למחוק עפירש"י בשבת: תד"ה ואם. הפתוך שבשיד כיין המזוג בחלב. לפנינו שם איתא כדם וע"ש בתוי"ע: באו"ד וי"ל כו' אלא משום דקאי את"ק. כ"ב דצ"ל ור"ל דלא מסבב ליה אלא מפרש דבא נומר של למר והא דנקיט קיד אשגרת לישן דת"ק הוא משום דקאי עליה לאפלוגי: ד"ה אימא. בסופו. ומטומאת כהנים ל"מ למיפרך כו'. לכאורה תמוה דהא לא ענש עלה וי"ל דכוונתם דנימא הואיל והזהיר לחודא כמו שמיעת הקול וביטוי שפתים:

דף ז ע"א גמרא אימא בה למעוטי מקדש דלא סגי כו'. ל"י מדוע ל"ק למעוטי נמי קדש. וא"ל דבה לא משמע ליה אלא למעט ד"א יקשה מאי חזית ודוחק לומר מפני שהיא אכילה כתרומה ואולי נקיט כאן אשגרת לישנא דלקמן בגז"ש דרבי דהתם הקושיא ממקדש דוקא: רש"י ד"ה אקרא אני. וסמיך ליה מכל הבהמה אשר עה"א כצ"ל: ד"ה שלש כריתות. והנפש אשר תאכל בשר מזה"ם וסמיך ליה ונפש כי תגע כו' כצ"ל: ד"ה אחת לכלל. והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו' כצ"ל: באו"ד וזו באה לגלות על הפרט כו'. ר"ל דהכלל בא לגלות עה"פ שאינו בא לשלול כל דבר זולתו אלא להורות על כ"ד כיוצא בו כגון הכא כל קדשי מזבח אף שאין דומין לו מכל וכל ועי' בק"א במדה זו: ד"ה שלש טומאות. בהנך ג' כו' וטומאתו עליו. ל"ד דבכרת דבוגפש לא כתיב זה הלשון וכן התוס' ד"ה תניהו ל"ד בלישנא: תד"ה אחת לכלל. וא"ת כיון כו' הכ"ל מה שלמים מיוחדין שיש להן מתירין כדדרשינן גבי פיגול כצ"ל והוא בזבחים (מ"ד) אליבא דכ"ע וכמו דאיצטרך לר"ש לאתויי חטאת הפנימית: באו"ד וי"ל כו' דבפ' ב"ש (מ"ה ב') כצ"ל: ד"ה אתיא. ונקיט בנין אב לאפוקי משאר עבירות. לכאורה מגז"ש לחודא נתמעטו כל שאר עבירות כמו תרומה ולעד"ד י"ל דהברייתא אילו ל"נ קאמרה אילו ל"נ הגז"ש הוה ידעינן מב"א השתא דאיכא גז"ש ב"א ל"ל וכדשנינן בב"מ (ק"א ושם) ויש לכוון גם דברי התוס' לזה: ע"ב ד"ה יש. אכתי כו' אוכל תרומה בטומאה וטמא ששמש. והא דכתיב לכל חטאתם דמשמע חייבי חטאות כדלקמי' עי' לקמן בתד"ה במזיד: באו"ד וכ"מ לשון הקונט'. לקמן הוא (ח' ב') בד"ה א"ק אחת בשנה ועי' לקמן (י"ב ב') תד"ה ועל זדון: ד"ה אי. כדדרשינן ביה התם. הוא בכריתות (כ"ה ב') וכדמוכח התם שכתבו הוא שם (כ"ו):

דף ח ע"א גמרא דאתיידע ליה סמוך לשקה"ח. משמע דכל היום יכול להביא ול"ת בחטאת להבאת קדשים לבה"פ דאמרי' בפסחים (י"ג ב') לענין תודה בע"פ: תד"ה ואימא יולדת. ועוד דהאיכא עולת העוף שאין מביאין עה"ש. בכריתות (ז' ב') במשנה פרש"י דמייתא נמי עולת העוף ומתנה וכ"מ בכ"ד ועי' תוי"ע בפ"א דנזיר מ"א ד"ה אלא ובמש"כ שם בס"ד: ע"ב גמ' אל"ז לומר שאם מת כו'. א"ל רבא כו'. כריתות כ"ו ב': תד"ה ומאי ניניהו. ניפוך מיפך דהא כתיב התם כו' כצ"ל: ד"ה מאי לכל. תימה דפריך בפ"ב דכריתות כ"ו א' כצ"ל: ד"ה לטומאה. ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. לכאורה אם לא היה אלא חד ממש כיון דשני השעירים מעכבין זא"ז (מנחות כ"ז במשנה) יעשוהו לחיצון. ועי' רמב"ם פ"ה מעבודת יוה"כ ה"ג ול"ע: ד"ה כפרה זו בסופו. וקרא אחרינא איצטרך לשום דרשה. בעניותי משכחנא להך דרשה ביומא (ס"א) לר"מ כדא"ל ולר"א ור"ש כדא"ל וע"ש (נ"ח) בתד"ה רוי"ג ובמש"כ שם בס"ד ונלע"ד דלפרש"י דלדרשות דהכא איצטרכו ב' קראי דדרשה הב' הוא מקרא דאחרי מות בסוף הס"י לכפר על בנ"י מכל חטאתם אחת בשנה ואתת בשנה דמדם חטאת הכפורים אתיא להא דיומא שהבאתי ונכון בס"ד:

דף ט ע"א גמרא שעיר זה יהא כפרה עלי שמיעטתי את הירח כצ"ל כמו שהוא בתוס' וכ"ה בר"ף: תד"ה ולר"ש. דלא מסתבר ליה כו'. ע' לעיל (ג') תד"ה אי ר"ש: ע"ב רש"י ד"ה ואותה נתן לכם. ושעיר שמיני דכתיב והל בנ"י כו' כצ"ל:

דף י ע"א גמרא וכפרתן נמי שייכה. ר"ל בכפרתן של אלו נמי שייך כפרה דשעיר הפנימי כ"כ שפרש"י אבל א"כ הל"ל ובכפרתן בב' וגם אינו מפורש יפה מאי דשייך ולעד"נ לגרוס וכפרתו בו' בסוף ור"ל כפרתו של שעיר הפנימי דהיינו יש בה ואין בה: תד"ה ואותקש. וי"ל כיון דליך לאו עבודה היא כו'. ולמ"ד שם דבתר למד אזלינן מעיקרא לאו קושיא היא דלדידי' נפשטה שם דדבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש: ד"ה קס"ד. אפי' כו' יליף מהך דלעיל הואיל כו' עד קס"ד. דבריהם סתומים ויש לדחוק דה"ק הואיל דבהך דלקמיה כתיב ושעיר דע"כ בא כדי ללמדו מחברי' וא"א דחברי' לא יליף מהך דלעיל מיניה א"כ אין בו שום חידוש לאגמורי אדבתרי' אבל לקמן האי דבתרי' שפיר יליף מר"ח אף דהאי דלא כתיב ביה ו' מפסיק בינו ובין ר"ח ומה שסיימו הואיל כו' ר"ל דלא מהני מידי הא דמפסיק שתאמר הואיל כו' ע"כ גם הוא יליף מר"ח וביגס (ל"כ) דנקטי היינו משום דאיכא ב' האי דאתר העצרת והאי דאחר יוה"כ וגם אותן שאחריהן ודו"ק: ד"ה מהו. וי"ל דהכא כיון דנאבד נעקר הפרשתו ואחר שהופרש במקומו כו' כצ"ל: ע"ב רש"י ד"ה נפדין תמימים. כדתנן במסכת שקלים (פ"ד) כצ"ל: באו"ד בבע"מ שנפדין הכ"מ כצ"ל: ד"ה מה היו עושין בה. משלשת מנים יתירים כצ"ל: תד"ה מותר. ולא היה נכנס בחפניו אלא חצי מנה כו' ועוד הסר כו' ולא דק. תמוה דמאין פסיקא להו דחפניו מחזיקות חצי מנה אימא דלא הי' מחזיקות אלא פחות מחצי מנה כשיעור בימוגא מהם לע"ב שנה ד' מנה שוב ראיתי כן להתוי"ע שם: בסה"ד ויכול להיות כשהלים ס' שנה בב' שנים כו'. ר"ל ובמספר שלם ניחא לומר דלא דק אך לפ"ז יהיה נצרך לשנה שאחריהם שתהא מעוברת שפ"ו או שפ"ז מנים ולא יעלו למחציתם השיריים אלא בקרוב לע' שנה ול"ל דפי' חלייה דשייתא בכל השנים:

דף יא ע"א רש"י ד"ה קדשו בכלי. וע"כ מתניתא דלעיל כו' דתנא נפסלה כו' כצ"ל: תד"ה הוכשרו. וי"ל דתנא דהכא שבר לאו כקדם דמי כהזכו כו'. ר"ל דבהא לחודא דלאו כק"ד ס"ל כהזכו אבל לא בכולי מילתי' דהם סברי כא"ם דטבו"י תחילה לקדש כדאי' שם בגמרא וכמ"ש התוס' בחולין (פ"ח) בד"ה משקה ותנא דהכא אמר נפסלה בטבו"י אבל עמויי לא כדדייק הש"ס בכפ"ב דמעילה ועי' חולין (ל"ו) בסוגיא דבעי' דר"ל לריך של מנחות מוכין כו': באו"ד מריפא דתנא לעיל מהך דהמנחות כו' דמייתי הכא בפ"ב דמעילה כצ"ל: ד"ה אלא. כדקתני לעיל המנחות מועלין בהן כו' והא דתנא כו' כצ"ל: באו"ד דא"כ אמאי תנא כלל קטורת בהדייהו. עי' מהרש"א ולדבריו ה"ה דה"ת לקטורת מנותר וטמא נמי ולמאי דמשני לפרש"י ולפירוש הא' שבתוס' נ"ל דחייבין משום טמא ג"כ משנתנו במכתשת ולא נקט קידשה בכלי אלא משום לינה ונותר והא דלא תני טמא ג"כ במכתשת י"ל משום דלא מיתנא ליה נותר ולינה לכן לא תני טמא נמי אבל המקשה פריך דליתני לכולהו: ד"ה הואיל. שעיקר מלותה בכך לעשותה כולה בתחלת השנה. בכריתות (ו' ב') איתא ותכ"א בכל יום מתקן במתכונתה והיה מכנים ע"ש משמע דאפי' לכתחלה: באו"ד ועוד כיון דיש שיעור כו' פרס כו' אין כ"ם מקדשת כו'. עי' הגהות הב"ח וק"ל דהא מסקינן בזבחים (ק"ע ב') דהתורה לא נתנה בה שיעור ואפילו בכזית יוצא ושיעור פרס הוא מדרבנן ע"ש ול"ל דס"ל דהלכה היתה משיעור כזית עד פרס ובתוי"ע כריתות (ו' ב') ד"ה דמפטם ממשמע לי דהלכה היתה לכתחלה פרס ודיעבד כזית: ע"ב רש"י ד"ה דלא שכיח. הלכך לא חשיב ב"ד כצ"ל: ד"ה דלא שכיחא. בכל כו' לא עשו אלא שבע. הוא בפ"ג דפרה מ"ה וכר"מ והא דפי' אליביה ולא אליבא דרבנן דס"ל דעשו ע' היינו משום דגם מתניתין דר"פ שם סתמה כוותיה לפי גי' הא"ר שם: ד"ה דלית תקנתא ברעיי'. אבל תמידין כו' ולכשיוממו יפדם כצ"ל: תד"ה וכן. כדקתני להו התם אמילתא אחריתא כצ"ל: ד"ה א"ה. דמההוא קרא נפ"ל גיזה וחלב ושל קדשי ב"ה כו' כצ"ל: ד"ה משום. לפי שאין פודין כו' ול"א שיפדו כו' אבל התם דאין פודין כו'. ליבנא דפדיה לא שייכא גבי בכור דאין לו פדיון אלא דר"ל דכמו דשאר קדשים אין פודין כו' כן בכור אסור להאכילו לכלבים ועי' בכורות ל"ד ע"ו:

דף יב ע"א גמרא ר' יהושע אומר יביא בדמיו עולה ע"ש ול"ל ר' אלעזר כדאיתא בתמורה וכדמוכח שם בגמרא (י"ח ב' י"ט א') ועתוי"ע שם ריש מ"ג וכ"כ רש"י בזבחים (ק"ג) ד"ה הניחא פלוגתא דר"א ורבנן ומעתה מש"כ לקמן ע"ב ד"ה נדבת לבור כרבנן דפליגי עליה דר"א כוונתו אדר' אלעזר (בל"י) דאמר יביא בדמיו עולה עי' זבחים שם והמהרש"א ל"ד במתכ"ת: תד"ה שאני. תימה דה"ל למינקט כו' בקיץ למזבח כו'. ולעד"נ דל"ל מפרש"י שם ולקמן ע"ב בד"ה מודה ר"ש דלרבנן דא"ל דל"ל סברת כולן באין לכפר על טומאת מו"ק ל"ל ג"כ תקנתא דקיץ למזבח ואע"ג דמשמע לקמן דלר"ש אפי' מותר חטאת הפנימים אי לאו משום גזירה היו מקילין עי' לקמן ע"ב בתד"ה שמתחלה: באו"ד דפריך רבה לר"א ממתניתין כו' כצ"ל: ע"ב רש"י ד"ה לנדבת לבור אזלא. כדרבנן דפליגי עלי' דר"א. עמש"כ לעיל בכוונתו דלא כמהרש"א גם מש"כ דאפי' לר"י (לפי גירסתו) לא מצי לאתויי עולת העוף מדרשא דיהוידע כמ"ש התוס' אינו נראה דהכי דרשתו אינה אלא במותר מעות כמ"ש התוס' ור"י איירי בגוף האשם: תד"ה כבנות שוח. והשתא מעיקרא סבור דאזלינן בתר לקיטה. עי' תוס' ע"ז (י"ד) ד"ה בנות שוח ובמש"כ שם: רש"י ד"ה היינו קלות. אמאי ס"ל בתרתי כצ"ל: ד"ה בין כשעשאן בשוגג. כגון אכל אחת כו' כצ"ל: תד"ה לא זו. ואע"ג דתנן כו' על עשה ועל ל"ת כו'. שם בגמרא מוקי לה בניתק לעשה וא"כ י"ל דס"ל בכלל עשה ועע"א בחגיגה שם:

דף יג ע"א גמרא ואת מלותו הפר זה המפר בריח בבשר. עפרש"י ולכאורה יל"פ משום דכתיב גבה בפ' לך את בריתי הפר: רש"י ד"ה ורבנן. מיתה ממרקת אחר יוה"כ. בזה נראה דמתורץ קושית הכל"ם בתוס' ד"ה בעומד דהתם פי' מיתה או יוה"כ (וכמ"ש גם המהרש"א) דבעי תשובה עם כ"א בפ"ע: תד"ה בעומד. והא לא אתיא אפי' כרבנן כו'. עי' מהרש"א ולפלא שלא הביא דברי התוס' דיומא שם: ע"ב ד"ה דעבד. כדתניא אומר בשעיר כו'. וכן הר"ן סוף יומא במשנת האומר אחטא והשוב כתב גרסינן בפ"ק דשבועות אומר בשעיר כו' ועי' מהרש"א ובאמת נמצאת ברייתא זו בתוספתא סוף יומא אמנם תמה אני מדגרסינן בכריתות (י"ח ב') א"ל רב"א לאביי מה אילו אכל חלב כזית שחרים ביוה"כ וכזית חלב במנחה ביוה"כ ה"נ דמחייב ב' חטאות כו' ע"ש היטב דמוכח להדיא דכל היום מכפר וע"ע שם (ז') דאיתא ג"כ הך סוגיא דהכא ובתוספתא דבריס אשר משמען גלוי דלא כתוספתא זו: גמרא מ"ע דר"ש. פי' מהרש"א קושיית מהריב"ל ותירוץ המהרש"א ולשניהם איפתמיע תוס' ביומא (ס"ו) ד"ה א"ר ירמיה: שם להכי איתקים שיהו שוים במראה כו'. במ"ר פ' מקעי דרשו על ויתנו לנו שנים פרים שהיו תואמים מאם אחת כו' (ועמש"כ שם אות כ"ג במ"ק) ולכאורה קשה אמאי לא בעינן הכא ג"כ מאם אחת כו' ואולי התם מדלא כתיב שני אלא שנים שהוא מספר זוגי דרשו כזה את"ז מלאתי באלשיך שם כדברים האלו: רש"י ד"ה זה מזבח. אם הקטיר כו' ובשהייה. ובחולין פי' בלא שהיי' וכן פירשו התוס' ביומא: ד"ה מיהו. ואלו בשעירים כ"ג דצ"ל: ד"ה הותר מכללו. ולא לאחרים הותר כצ"ל:

דף יד ע"א גמרא כדתנא דבי רי"ש כ"ה מה"ד טוהגת כו'. המלויינים שכתו לציין ליומא (מ"ג ב') ושם הגי' מה"ד טומנת: רש"י ד"ה הכי קשיא ליה. וכיון שאין חסירין כו' לא יתכפרו בו כצ"ל: תד"ה כולן וכי תימא כו' דכתיב יכפר כצ"ל: ד"ה שני. ותימה דהא רבא כו' כר"ש. נראה דכוונתם להא דר' ירמיה שם (ס"ו) דמוקי מתניתין דוידוי שעיר המשתלח דלא כר"י ע"ש והי' גירסתם שם רבא (ואף דשם העתיקו ר' ירמיה זה ידוע דתוס' יומא אינם מבעלי תוספות הראשונים) או דע"ם הכא ול"ל ר' ירמיה:

פרק ב במשנה ולא ידע ומשאכל ידע. (וכ"ה הלשון במקדש) ולכאורה שפת יתר הוא דהא כבר אמר ונעלמה נעלם נעלמו כו' ואכל א"ק וצ"ל דבא לאפוקי דאם אכל כזית בהעלם ואח"כ נודע לו ועכ"ז לא הניח אכילתו דאינו מביא קרבן דנקרא לא שב מידיעתו דאמרי' הוכיח סופו על תחלתו וכ"מ להדיא דברי התוס' לקמן סוף די"ז ע"ש והא דמשמע בזבחים (מ"א ב') דדוקא מחשב ואח"כ שתק אמרי' לר"מ דע"ד לאשוה הוא עושה אבל בשתק ואח"כ חשב ל"א דהוכיח סופו על תחלתו לכ"ע וכן בחולין (ל"ט ב') לרבנן דרשב"ג דהתם משום דשתיק מעיקרא מוכח דלא כוון לזה וע' ברים שו"ע יו"ד ברמ"א בדין שוחט שבדקוהו ונמצא שא"י הל' שחיטה לענין שחיטתו למפרע ובאחרונים שם (וע' בספרי פ' ראה פיס' פ"ד ולא חשוד למפרע גי' הג"פ ופירושו דלכאורה הולך על סברתי אך המעיין היטב יראה שיש לחלק ואכמ"ל) ולזה קאמר ואכל א"ק ולא ידע (ר"ל כל משך אכילתו) ומשאכל (לאחר גמר אכילתו) ידע ה"ז בעו"י וכן יתפרש בבא דמקדש : **רש"י** ד"ה ובשתי תודות. והיו נושאין אותן כו' כצ"ל :

ע"ב במשנה נטמא בעזרה כו'. כתב התוי"ט בשם התוס' דאיצטריך לאשמעינן כו' ול"ד במחכ"ת דמתניתין טובא אשמעינן דא"א אלא בהשתחויה או בשהייה או ביציאת ארוכה והתוס' לא כתבו רק על הא דבעי הגמרא ע"ז מנלן ואיצטרך ליה לימוד מיוחד בזה : **שם** רא"א הפרך ונעלם כו' רע"א כו' ריב"א כו'. ופסק הרמב"ם בפי"א משגגות כרי"ש וע"ש בכ"מ והתוס"ח הקשה דהא הוי סתם ואח"כ מחלוקת כו' ע"ש. ול"נ כיון דרבי סתם תחלה כאן ובפ"ק כרי"ש ודאי כוון לסתום כהלכה ולא הדר ביה והמחלוקת דהביא לבסוף הוא מפני פלוגתת ר"א ור"ע בידיעה שבתחלה אי סגי בידיעת הטומאה כר"ע או דבעינן ג"כ שידע במה נטמא כר"א ובהא פסק הרמב"ם כר"ע נגד ר"א כי מה דמשמע מהכ"מ דגם רי"ש סובר בזה כר"ע (וצ"ל כוונתו מדנקיט בלישני' העלם טומאה כר"ע) תמוה דלפום תלמודנו לא בעי רי"ש ידיעה כלל בתחלה כדהוכיחו התוס' לעיל (ג') בד"ה אי רי"ש :

דף טו ע"א גמרא התודה היתה באה מן ה' סאין ירושלמית כו'. פי' במהרש"ל שכתב דלפי' התוס' דגם על האיפה הוסיפו היתה באה מן שש סאין ירושלמית כו' ע"ש ותימה דהא במשנה שם מפרש והולך דלמדה ירושלמית היו שלשים קב כו' וכ"מ עוד מהתוס' עצמן שהקשו שם דניזל בתר השתא כו' ע"ש : **רש"י** ד"ה שתי תודות. מנחמי' כו'. וכ' בגליון דשייך לעיל במשנה וצ"ל דשפיר פי', הכא דבעי מה"מ (דבעי כל הני) ומשני וכן תעשו והרי תודות לא הוו במשה לכן קאמר דזה גמרינן מנחמי' וצ"ל עוד דל"ל וב' תודות בו' והד"א עם ד"ה וכן תעשו : **ד"ה** ה"ג אי לאו. וכתיב ישרתו כו' כצ"ל : **ד"ה** והעמידה. לימין מעל לחומה כצ"ל : **ע"ב גמרא** אלמה לא אפשר דמקדש בשתי הלחם כו'. מה שדקדק המהרש"א אמאי לא דחי ליה דא"כ שלמה כו' ל"ד במחכ"ת דאדרבה מזה קושייתו דהא אפשר בב' הלחם ואמאי לא המתין שלמה עד עצרת : **שם** ואומר ארוממך ה' כו' כצ"ל בו' לפרש"י דשיר של תודה הוא מזמור לתודה וכ"כ מהרש"ל אבל הרמב"ם משמע דמפרש דשיר של תודה הוא ארוממך וא"כ א"ש הגי' אומר בלא וי"ו : **רש"י** ד"ה. דעד דקדים יומא. זמן אכילתו הס"ד ואח"כ מ"ה הלכך : **ד"ה** הך דמקרבא לחומה ממוצעת בין העם לחומה. נראה דט"ס הוא וצ"ל בין החיצונה לחומה וכן בתוס' פסחים (פ"ה ב') ד"ה החלונות דאיתא בין ב"ד ובין החומה צ"ל בין השניה ובין החומה : **תד"ה** אסור. לאיפשא למירתא לימא י' כצ"ל כי כן איתא שם וכן העתיקו בפסחים (קי"א) ועוד דאיפשא ב"י משמע בסנהדרין (מ"ז ב') דאין בה סכנה מדאיצטרך שמואל למישרי מטעם דקרקע עולם א"נ ובמקום סכנה מתרפאין בכל איסורין (פסחים כ"ה) וזה יש לדחות דאולי לא היה הספר רפואה גמורה כמו הנך דפליגי רבנן עלי' דר' מתיא ב"ח ביומא (פ"ד) : **ד"ה** דקדשה. וא"ת כו' דכ"ז שלא קדשה העיר כו'. לכאורה מתניתין קאי על תוספת העיר והיא כבר קדשה : **בא"ד** וי"ל דמכיון שהלכה כו'. נראה דר"ל כיון שהלכה קצת נעשה אותו מקום מקודש ולכן הוה כמו שיש קידוש עיר ותו אינה נאכלת בכל הרואה אבל קשה להוי"ל שבדבריהם לעיל בד"ה אין עזרה :

דף טז ע"א גמרא מפי נביא נאכלה כו'. עפירש"י וק"ל הא כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר והאומר שנאמר לו מן השמים איזה דין קבוע לדורות ה"ז נביא שקר כמ"ש הרמב"ם פ"ט מיסה"ת הל"ד. ומלשון המשנה משמע דדין זה נוהג לעולם תירוץ לזה למדתי מדברי הרמב"ם בחבורו פ"ו מבית הבחירה הי"ב שכ' שם ואוכלין כו' אחת כו' והשניה תהא נשרפת ולא כתב הפנימית כו' כבמשנה נראה שמפרש דזהו הל"מ דהאחת איזו שירצו תהא נאכלת והשני' תהא נשרפת ובימי נחמיה היתה הוראת שעה עפ"י נביא שתהא הפנימית נאכלת ונקטה כן המשנה אבל לאו דוקא וכדפסק הרמב"ם ויש לכוון זאת בדברי הכ"מ ובפי' הרמב"ם יש קצת ש"ס ע"ש : **תד"ה** תני. תימה דמה דחקו להגיה כו'. לעד"נ דאינו מגיה רק מפרש ותני ר"ל פרש (והתוס' עצמו כתבו כן בב"ק (מ"ט ב') ד"ה ותני ושם ציינתי עוד מקומות) דכן מצינו בסנהדרין (פ"א) ובמכות (כ"ד) דאל תטמאו בכל אלה דהרצון בו באחת מכל אלה ונכון בעז"ה : **רש"י** ד"ה כל המצות האלו. ואין עושין מגרשיהן שדה. עפ"א במגילה שהקשה ע"ז : **תד"ה** דכ"ע. וא"ת דבפ"ק דחגיגה א"ל לר' אליעזר כצ"ל בו' : **ע"ב גמרא** וא"ל ר' שמואל ב"נ כ"נ דצ"ל עי' מגילה (כ"ג) : **תד"ה** או. ובמה קים ליה כו' ובחולין כו'. הן הלשון בדבריהם כאן שלם בלתי שום מגרעת ולא עמדתי ע"ד המהרש"א שנתן חסרון בהם גם מש"כ כדמשמעי' בחולין מוזאת נמשך אחר לשון התוס' ביומא אבל שם ע"ש וצ"ל כמ"ש כאן מלעבוד עבודת כו' וכן תיקן שם הגרי"פ : **בא"ד** ונראה לו דגבי שילוח כו'. נראה דהגהת רש"ל המצויינת לעיל שייכא הכא : **ד"ה** קידש. תימה כו' וישתחו לאפיו כו' ויקד וישתחו לאפיו. לעד"נ דמאלו אין קושיא דכינוי לאפיו הא' שב על יעקב והב' על המלאך וצ"ל לפניהם וכן במגילה לא הביאו רק קרא אפים ארץ כו' :

דף יז ע"א גמרא ואפילו כה"י כולו בעי רבא ט' ותפשוט כו' התם כו'. כה"ג בחולין (ל"ב) : **שם** שמא שמש במיתה המ"ל כו'. ק"ל הא קיי"ל כ"ע מן המת שאין הנזיר מגלח עליה א"ח עלי' על בהמ"ק (רמב"ם פ"ג מבהמ"ק הי"ד ופ"ו) וטמא שמש משמע שאין חילוק וחייב אף בהן וא"כ מ"ל באותן שאין הנזיר מגלח עליהן וצ"ל דעיקר קושייתו ממחוסר כפורים דקיי"ל דחייב על בהמ"ק וכן על שמושו וכהראב"ד שם ה"ע ובפ"ד ה"ד ומשכחת לה בנכנס דרך גגין וע"ש במל"מ בפ"ג הי"ע ועוד י"ל דמקשה אליבא דר"מ דפליג על הך כללא דכ"ע שאה"כ מגלח כו' במשנה דנזיר (ל"ו ב') : **תד"ה** תלה. משמע דאויר נמי נתקדש. ועי' לקמן ע"ב ברש"י ד"ה אין אוכלין : **ד"ה** או. ור"א דפליג עליה התם וחשיב שהייה כמעשה כיון כו' כצ"ל : **ע"ב גמרא** דרך ביאה אסרה תורה ומשתפינא מחבריא. נראה דע"כ הוא דברי ר' הושעיא וקושיית א"ה כו' היא מסתמא דגמרא : **שם** הוי בה רבה. נראה דצ"ל רבא וכדלקמן סדר אמר רבא וכן בתוס' שם ד"ה אי בעי"ה כתבו דרבא לטעמי' כו'. ועי' בשבת (ע' ב') תד"ה טעה : **רש"י** ד"ה וחייב שתים. צ"ל חייב בלא וי"ו : **תד"ה** ואין אוכלין. עי' כס"ד נ"ל דפתח העזרה שבדבריהם ע"ש וצ"ל פתח ההיכל כי בסוגיא דשם לא נזכר פתח העזרה אולם עיקר דבריהם תמוה מאד דשם מסקינן דלאכילה לא בעינן נגד הפתח אשר לזאת נ"ל דהגליון ע"ש וצריך לציין ואין שוחטין שם קק"ל ובדבריהם צ"ל בשעת שחיטה ותמיהני על המל"מ שהעתיק דבריהם כאשר הם בפ"י ממעה"ק ה"ג ולא העיר מאומה רק שקיים ע"ד ולא ראיתי לרבינו שהזכיר ד"ז : **ד"ה** אי. אע"פ שהוא מזיד עפ"פ. עמש"כ ברה"פ :

דף יח ע"א גמרא אר"ה משמיה דרבא נוען כו'. הס"ד בהקדמה מגיה משמיה דרבי או דרב : **רש"י** בד"ה ובת"ח לזו. בסופו. ובבעילת הטומאה פוגג כו' כצ"ל : **ד"ה** לא בסמוך לווסתה. כגון שאמרה לו נטמאתי כו'. משמע דלא סגי במה שאמר לו דארגשה (והא בלא"ה מוקמינן לה בר"פ הרואה כתם דארגישה) ועתה לא תקשה תו והא נמלא קתני כו' דכיון דאמרינן התם אימר הרגשת שמש הוא לכן הוה כמו אנוס : **תד"ה** אי בע"ה. וחזר וקצר ומחן כתלי כו' כצ"ל : **ע"ב רש"י** ד"ה ולהבדיל כו'. צ"ל להבדיל בלא ו' : **ד"ה** שרץ ונבלה. אבל נ"י באיזה מהן ואותה טומאה כו' כצ"ל ומלת שגג מיותרת : **תד"ה** אלמא. וי"ל כו' משום דקבור תשמש מת פטור. ר"ל כמו שאמר להדיא ז"א המשמש מת בעריות פטור ומהמהרש"א נראה שהיה גורס שם רבה :

דף יט ע"א גמרא ר"ש פוטר בזו. כ"ה בכריתות : **רש"י** ד"ה ור"ש פוטר · דאין כאן באחת מהן ידיעה ט' כצ"ל : **תד"ה** פרט. ועוד מתעסק אחר כגון שסבור שהוא שומן כו' דכוותא בו מיפטר לענין שבת כו'. שבת צ"ד דה"ה שאר מצות כגון שחוטי חוץ דמיעוטא דבה כתיב בכל המצות לבד מחלבים ועריות שכן נהנה וכן מבואר בדבריהם בשבת (ע"ג) ד"ה אלא. אלא דלפ"ז תמוהים דברי התוס' לקמן בד"ה הרי העלם מקדש דכיון דלא ידע שזהו מקדש הוה מתעסק דפטור בכה"ת ממיעוטא דבה וצ"ל דכאן ס"ל דמתעסק דממעטינן מבה שדינן נמי רק אשבת הואיל דאשכחן כבר גבה מיעוט דמלאכת מחשבת למעוטי מתעסק דנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר וכ"ה דעת הרע"ב פ"ד דכריתות מ"ב כמש"כ שם וצ"ל כאיש לשיטה זו מדאמר בשבת שם וקיפא בשאר מצות כו' בשא"מ ה"ד כו' ע"ש משמע דל"ד חלב אלא ה"ה שאר מצות לבד שבת ומאי דהוצרך לטעם דנהנה בחלבים ועריות הוא לסוכיח דע"כ מיעוטא דבה אינה כוללת לכה"ת ולכן שדינן לה רק אשבת כדאמרן. אח"ז מצאתי בתור"ע שהסכים קצת בזה : **ע"ב** ד"ה כאן. תימה כו' אבל בהא דמחלוקות להעלאות מודה. תימה דהלא בכריתות (י"ח ב') אמרינן כי אר"ז (דהוא אזיל ג"כ בשטת ר"ע) לגבי הא רבנן היא ופרש"י ר' יוסי (דשם הגי' ר' יוסי בר"ה תחת רשב"י דהכא ולגי' דשם נ"כ אזדא קושייתם דהכא וגם עצמם העתיקו שם בד"ה והתניא ריב"י) ור"א ע"ש הכי דפליגי נמי בהא דמחלוקת לחטאות ול"ע ע"כ דהם מפרשים דהא דקאמר התם כי אר"ז לרבי היינו רבי ומחלוקתו (וכן הא דקאמר שם וכאן נוקמה כרבי) ורבנן היינו רבנן אחריני דפליגי עליהם וכ"נ מדבריהם שם בד"ה והתניא וכ"מ מדלא מייתו טעמא למלתייהו אלא מקרא דגבי א"ת וכן אמרם אינו מביא אלא א"ת אחד אבל יש לתמוה על הרש"ק דגם הוא מקשה שם קושיית התוס' דהכא והוא הלא ראה פירש"י :

פרק ג במשנה שבועה שלא אוכל ואכל כ"ש חייב דר"ע כו'. נסתפקתי בלא אכלתי ואכל כ"ש מהו דלכאורה תשובת ר"ע שזה מדבר ומביא קרבן דר"ל מדבר ואוסר אינה אלא בלהבא פי' לקמן (כ"ב) ובתד"ה והרי מגדף וי"ל גם לאידך גיסא לפי מה דמסיק המל"מ דרבנן מודים דבלשון בנ"א אכילה בכ"ש רק דס"ל דבסתמא לא אסר על עצמו אלא כשיעור איסורי תורה א"כ בלעבר דלא שייך הך טעמא יודו דאפי' כ"ש : **תד"ה** ולמינהי. לקצר המשנה שמביא כצ"ל : **בא"ד** דאין לומר שהביא ברייתא משום דלא קתני השבועה (ר"ל וא"כ מוכח דלאו היינו מתניתין) דלא כו' כיון דמצי למיפרך ממתניתין. ר"ל כדמוכח בנדרים דפריך אמתניתין דשם :

דף כ ע"א גמרא מיתיבי כו' בשלמא לאביי כו' אלא לרבא קשיא אמר לך רבא. תמיהני על לשון הרא"ש שכתב דאביי פריך מינה לרבא כו' ושני ליה רבא דמלשון הגמרא מוכח להדיא דלא אביי המקשה ולא רבא המתרץ אלא הכל מבני הישיבה : **שם** כיום שמת בו פלוני. בנדרים הגי' רבו וע"ש בפי' הרא"ש וכן מלת אסור בסוף הברייתא ליתא שם : **רש"י** ד"ה אם אתה אומר. והא אמרת איסר כצ"ל בל"ו וכן לקמן בד"ה אא"א : **תד"ה** איסר. שהרי מסתפק במתפיס בשבועה כו' כצ"ל : **בא"ד** ומפרש ר"ת כו'. שיאסר עצמו בלשון איסר כצ"ל בל"ו : **בא"ד** א"כ כו' ואם לאו כו' אלא אמר כו' זה כזה פטור. ר"ל דר"ל דאף נדר לא הוה יפטור מכלום משום דנדר הוא איסור חפצא והלשון לא נאסר אלא הוא אסר עצמו ממנו עי' בר"ן וזה דלא כמהרש"א : **בא"ד** ועי"ל כו' אם אתה אומר כו' כצ"ל בל"ו : **ע"ב גמרא** ואף ריו"ח ס"ל להא דרבא כו'. מה שהקשה המהרש"א לפרש"י ע"ש י"ל דדייק מדלא"ק איסר לא אוכל לך מתפיס בשבועה דאמורא צריך לפרש דבריו עי' לקמן (כ"ו ב') תד"ה אלא וכ"מ לככר שני שיתפיסנו בו להוצי"ל שבתוס' לעיל ד"ה איסר : **רש"י** ד"ה כדרב אדא. זכור לשמור הס"ד ואח"כ מה"ד בקה"י : **תד"ה** דכי. מיהו נראה לר"י דגרסי' ליה שפיר כו'. לכאורה ליפלא כיון דמדרבנן כו' חייל עליה איסור בל יחל אכתי לא א"ש דהרי ב"י חייל אף על איסור דאורייתא : **בא"ד** ומיהו לריב"ב כו' כ"ש נדרים כו'. והר"ן הסביר דאף לדידי' לא חיילי נדרים בקום מצוה ע"ש ולכאורה לפמ"ש התוס' לקמן בדריב"ב דל"מ אלא בלקיים בקום ועשה אבל בשאו"ת כגון שלא אכלה מודה דלא חל א"כ דיו לבמה"ד להיות כנדון :

דף כא ע"א גמרא ואר"א תהא באכלתי ול"א ומ"ש כו'. לכאורה כיון דל"ת בשתי לשקר משמע ליה בשעת שבועה לא תהא לשקר דהיינו לשעבר כדפירש"י לעיל א"כ ה"נ אסר ימא א"ם לשוא משמעו ג"כ לשעבר והרינב"א בתוס' לעיל (ג' ב') ד"ה אבל א"ם : **רש"י** ד"ה חוץ כו' ומקלל א"ת בשם. המיוחד. בס"פ דלקמן במשנה איתא המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר בל"ת ובגמרא שם א"כ ינאי ודברי הכל וכ"פ הרמב"ם בפכ"ו מסנהדרין הל"ג דבכולן לוקה ועי' בס"פ שבה"ע בתוס' ובמהרש"א אך לרש"י שם ל"כ הגי' וזהו ודאי דוחק לומר דרש"י נקיט הכא אליבא דר' חנינא בר אידי שם (בסוף דל"ה) ואולי דעתו ז"ל כיון דמלקות ילפינן ברים תמורה מקרא דאם ל"ת כו' ליראה את"ה הנכבד והנורא כו' משמע המיוחד לחוד או דלשון בשם משמע המיוחד כדיליף ר' מנחם ב"י תן בנקבו שם למקלל אביו ואמו דאינו אלא במיוחד ובסנהדרין (כ"ו) כגר כאזרח כו' הוא דבעינן בנקבו שם אבל עכו"ם אפי' בכינוי וכ"ד הראב"ד שם כרש"י מהירושלמי : **תד"ה** קמ"ל. פי' אפילו אוכל ולא אכל נמי כצ"ל : **ד"ה** חוץ. ברים ב"ק (דף ס') כצ"ל : **ע"ב גמרא** ומ"ש משתברא כו'. גי' התוס' ומה ראית : **תד"ה** ומה. ואין ומ"ר כו' אלא ונימא איפכא. צ"ע מדבריהם בעירובין (ל"א ב') ד"ה ומה ראית (וכן בנדה י"ג ב') ועמש"כ שם בס"ד :

דף כב ע"א גמרא א"ר כו' אבל במפרש ד"ה בכל שהוא. גם ר"ל דאמר לעיל א"א מוצא אלא במפרש ח"ש ואליבא דרבנן ס"ל כן וה"ל להש"ס לומר ואף ר"ל ס"ל כוותי'. ועמש"כ בברכות (כ"ו) : **שם** מ"ד אטעום נמי כדאמרי אינשי. פי' כדאמרי' לקמן (ע"ב) דא"ל אינש לחבריה נטעום מידי ועיילי ואכלי ושתו וכן בנדרים (כ"א) קונם כו' טיפת צונן שאני טועם מותר כו' שא"כ זה אלא לשום אכילה ושתיה כו' אלא מישתעי אינש הכי ע"ש : **רש"י** ד"ה מתוך שחלוקין לחטאות. אם אמר שבועה שלא אוכל מזו ומזו כו'. עי' מל"מ פ"ד מהל' שבועות ה"א דפקיל ועלי טובא בכוונת רש"י וכן בכל הסוגיא : **תד"ה** רבינא. לרבינא נמי טעמא דרבנן כדר"פ כו'. פי' מהרש"א וצ"ל דבשלמא להמקשן דקונם ג"כ אין כוונתו רק על כזית שפיר קאמר ר"מ דאין מצטרפין דזיל הכא ליכא שיעורא כו' אבל לרבינא דלמלקות לא בעינן שיעורא א"כ מ"ט דר"מ הכי עביד איסורא בכל חד ודין הוא שיצטרפו ככל שאר הקדשות להכי איצטרך ג"כ לאוקמי דמיירי דאמר שבועה שלא אוכל משתיהם ואפ"ה קאמרי רבנן דל"מ ושפיר קא"ל ר"מ אף קונמות לא יצטרפו וה"ה דהמ"ל להיפך אף שבועות כקונמות כיון דל"ל דר"פ אלא משום דס"ל אין מעילה בקונמות להכי קא"ל דאודו לי מיהת בהכא דאין מעילה כדמסיק : **ע"ב גמ'** א"ר שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור. לכאורה מאי קמ"ל מתניתין היא לקמן שבועה של"א ואכל אוכלין שא"ר לאכילה כו' פטור ועפר הוה ודאי בכלל ודוחק לומר דאשמעינן לדיוקא הא של"א עפר חייב וכמש"כ התוס' לקמן (ר"ד) ד"ה אלא כדרבא ואולי משום דמשמע בשבת (קי"ג ב') דאיכא דאכלי עפר קמ"ל דאפ"ה פטור. ועי' בר"ן גי' אחרת בכאן : **תד"ה** אסתירא דמסתמא כריו"ח ס"ל כו'. בחולין (נ"ח) אר"א להדיא ועוד האריו"ח ח"ש אסור מה"ת ויש לדחות : **גמרא** בסה"ע תירכש בל"ו נ"ל :

דף כג ע"א ודילמא לכוס כו'. ק"ל דהל"ל חטה ושעורה וכוסמת דמצטרפין כדאיתא בס"פ הנודר מן המבושל (ועמש"כ לקמן ל"ו ב') וראיתי להר"ן שכ' בהכי ליסני דודילמות דלקמן דלפי האמת אינו כן אלא דר"ל דהוא טעי בהכי ע"ש ומיושבת קושייתי וכעין פירושו הוא בזבחים (ל' ב') ור"י אי אמר תמורת עולה כו' ה"א פלגא כו' להכי אמר כו' ופרש"י ועי' כו' ע"ש ותמיהני על התוי"ט באות ע"ז שכ' דברים שהם נגד הר"ן ולא הזכירו כלל ע"ש : **תד"ה** שכר מנזיר דאיצטרך דאתי לפרטי כו'. ר"ל להשלמת ד' פרטי שכתבו דאיצטרכו כולהו והגהת שבגליון אף שהאיתיה גם במהרש"ל נל"נ היא : **ד"ה** כגון וא"ת כו' דמיגו כו' חיילא נמי אשתייה כו'. לקמן ע"ב פריך הגמרא הא גופא קשיא כו' מ"ש רישא כו' וע"ש פרש"י וא"כ ה"נ כיון שכבר אסר עליו שתייה ה"ל לדידי' כמשקין שא"כ לשתייה ולשטת התוס' לקמן בשם ר"ת משמע דס"ל דגם למסקנא קיימא הכי ודוחק לחלק בין נבלות וטריפות דאסירי לכל ישראל לבין דבר שלא נאסר רק עליו ע"י שבועתו דמנ"ל לחלק ולהקשות וצ"ל דכאן הקשו לשטת רש"י שם דלמסקנא הדר ביה ואפי' בסתם שלא אוכל חייל אש"ם ג"כ : **ד"ה** דילמא וכמ"ק לקמן. פי' לקמן כ"ו ב' מד"ה גמר : **ע"ב גמרא** אלא דאמר שבועה כו' אלא כגון דאמר כו'. נראה להגיה דיאמר וכר"ן לא העתיק כלל מלת דאמר : **תד"ה** דמוקי. אע"ג דאין איסור לאו חייל על איסור עשה דהא כו' מתנה לעני ט' בחולין (ק"י ב' ושם) כתבו דאיכא בצדקה נ"כ לאו דלא תקפוץ ולא תאמץ ועוד קשה דהתם הוא לבטל המ"ע (דנפרש דהקושיא הוא על ושלא אתן או משום דליתא בלאו והן ועמש"כ שם) ועשה דוחה ל"ת ועשה כשישנם בשאלה לדעת קצת הראשונים והכא הוא לקיים וכמו דמחלק ריב"ז לקמן (כ"ז) במשנה לגי' רש"י שם וכדמוכח חילוק זה גם בדבריהם עצמם בסה"ד (ואף דהתם הוא בשוא"ת עי' לקמן תד"ה אלא כן בסופו ור"י מפרש כו' בכאן נראה דאין לחלק) ואין לומר דיטוטו כיון דלבטל לא חייל א"כ ליתא בכן דע"ז לא מיתרצי כנוס כמו שהקשו בסה"ד :

דף כד ע"א ד"ה האוכל. בסופו. כמו (בכורות פ"ו) תזבח ולא גיזה. כ"ה הגי' הישנה ונכונה דכ"ה בכה"ת בגמרא דהובאה שם דרשה זו דתזבח כתיב גבי פסה"ק שנפדו והסגהה שבגליון (והיא מהרש"ל) תמוה דוזבחת כתיב אבל חולין גבי בשר תאוה ולא שייכא שם איסור גיזה : **ד"ה** אלא כן וקשה לריב"א כו'. עמש"כ לקמן (כ"ז) : **ד"ה** אלא כדרבא. דס"פ כדרבא דשייך לשון אכילה כו'. גם בכאן ההגהה שבגליון והיא מרש"ל תמוהה : **בא"ד** ופ"ק לר"י מדתניא כו' ואבל אוכלין אסורין כו'. נראה דפלוגתייהו נמי אם לא ישיג אוכלין המותרין אם חל שבועתו על אוכלין אסורין ע"י כולל או לא דבאם אכל לחודא לא שייך כ"כ כולל : **בא"ד** וא"ת לפ"ה כו' בחזר ואמר שבועה של"א סתמא סגי · לכאורה לפמש"כ לעיל (כ"ג) בד"ה כגון כיון דאמר שבועה שלא אשתה בריש גלי אדעתיה כו' ע"ש ה"נ א"ל הכא ודוחק לחלק דהתם אמרינהו בהדדי והכא איירי בלא כ"ד מדקאמר וחזר ואמר ועוד דהתם ג"כ הגי' שלפנינו והדר אמר שלא אוכל אלא דבתוס' שם לא הועתקו אך י"ל דהתם משום דעיקר שם אכילה הונח בעצם על אכילה ממש רק דנעשה אח"כ שם משותף גם על שתייה להכי מהני גילוי דעת משא"כ הכא דכל האוכלים נכללים בשוה בשם אכילה לא מהני ג"ד וכה"ג מחלקי התוס' לקמן (כ"ו ב') ד"ה גמר לענין חשוב הלב ע"ש : **בא"ד** דלקמן בס"פ משמע דלקרבן איירי כו'. לכאורה נראה דר"ל והתם מיירי שאמר של"א ענבים ומין אחר אבל א"א לומר כן דהא בנדרים מפרש טעמא מיגו דחל שבועה על ענבים חייל כו' והל"ל מיגו דחל על ענבים ומין אחר חייל נמי אענבים

אענבים ותאנים כאמר כולל דעלמא ועוד אמאי ר"ס לא ס"ל כרבה שם בהא וצ"ע : ע"ב רש"י בד"ה בי אמרינן מתוך שחל עלי' כו' כצ"ל : ד"ה והרי הקדש שבא ע"י נדר כו'. נ"ד דאפי' חטאת וכיוצא שבאים חובה נ"ל שאלה על הקדשם : תד"ה יש שהם נמי איסור כולל כו'. ומינו דאיתוסף בה דקאמר היינו בבהמה כולה (כמו כינוי דאקדשה) ומאי דהולך לומר הוספת איסור הנאה הוא לומר דאיסור הכולל הוא ג"כ תמור עי' (חולין ק"א) ובתוס' שם ד"ה איסור וז"פ ובחנם לא נתכנו דבריהם בעיני המהרש"א :

דף כה ע"א ד"ה אלא ודחיק למימר כו' דעדיפא מיניה משני. לכאורה סתרי דבריהם אהדדי ועי' תפו' הגרע"א ז"ל שי' ס"ה כוונה נאותה בדבריהם : גמרא אילימא לדקם לשני מושבע כו'. והוסיף התוי"ט ותנן לקמן נשבע לקיים כו' פטור הנה בזה פליג ריב"ב שם ומחייב ועי' תוס' שם ד"ה לקיים וכ"ל לפרש דהקושיא היא על ושלא אתן דמודה ביה ריב"ב דפטור ועמש"כ לעיל (כ"ג ב') בתד"ה דמוקי : ע"ב בשלמא כו' אלא לרב למ"ה כו'. לפי מאי דאמר אביי השתא ומודה רב כו' ע"כ ס"ל כרבא דאין לך בו אלא חדושו וא"כ שפיר אפקה לפטור בה שלא בב"ד ושא"ל להעיד ובשאני יודע לך עדות ונראה דהקושיא הוא ג"כ מתלמידי דאביי ולאחר דהדר ביה כדמסיק לקמן וע"ד שפירשו התוס' בפ"ב דב"מ ד"ה וכמה ובש"מ וכ"מ בנעה"מ : תד"ה ידעתי דמיירי כגון כו'. ולעד"נ דלא ידעתי פי' שלא ידע מעולם ואשתכח דידע מעיקרא אבל עתה באמת שכח פרטי העדות : ד"ה אחת. תימה דבת"כ דריש מלאחת כו'. ולי תימה מדוע לא הביאו מהגמרא לקמן (ל"ג) דדריש ג"כ מלאחת לחייב עכאו"א ע"ש : בא"ד ולשמואל דריש כו'. וכן ע"כ צ"ל לרי"ש דלא מחייב על שעבר : ד"ה לחייבו המ"ל לחייבו כו'. ולעד"נ דנקיט מזיד בכדי לתרץ הא דפטרי רבנן בכ"פ דלקמן מושבע מפ"ע חוץ לב"ד דמ"ל משום שבועת ביטוי ובזה א"ש דא"ל דמיירי במזיד :

דף כו ע"א גמרא מי שהשבועה קודמת לביטוי כו'. לכאורה אינו מובן ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהלשון בו בא"ח עד שיאמר שבועה בריפא וא"כ יאמר הדבר שנשבע עליו היינו שיאמר שבועה שאוכל ושלא אוכל אבל אם אמר אוכל או שלא אוכל בשבועה לא ולזה אמר דכש"כ אכלתי וצ"א דלא דגם המעשה קדמה לשבועה ומאי דכתיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה פי' בשבועה שקדמה לו ונראה דכמו כן בשבה"ע א"א עד שתקדום השבועה כגון שבועה שא"א יודעין לך עדות לבד מש"פ דחייב אפי' בשבועה דבסוף מדכתיב וכחש בה (וא"כ) ונשבע על שקר ובזה מתורץ קושיית התוי"ט לקמן בפ"ה מ"ג ד"ה ר"א ע"ש משום דלא מתניא שם (ר"ל בשבה"ע) דר"א עד שיאמר שבועה באחרונה אך כ"ז לרי"ש אבל לר"ע אפשר דחייב אפילו אמר שבועה לבסוף ולכן אם שנמצא באיזו מקומות דאפי' בכה"ג הוה שבועת ביטוי אתו לר"ע : תד"ה מיעט דב"מ המ"ל כו' דליתי' בלאו והן. לכאורה י"ל דזהו ג"כ כוונת הגמרא דמיעט דב"מ היינו לקיים דטעמא דפטור משום דליתא בלאו כדלעיל אך לקמן (כ"ז) בסוגיא דנשבע לבטל את"מ לא משמע הכי : ע"ב גמ' אי דלא ידע אנוס הוא כו' יודע אני ששבועה זו אסורה כו'. מוכח להדיא דבאומר מותר לגמרי אנוס הוא. וכ"כ רש"י בשבת (ס"ט ב') וכן התוס' לקמן (ל"א ב') וכן הרמב"ם ספ"א מהלכות שבועות ואפי' לרבא דפליג במכות (ז' ב' ע' א') ואומר דאומר מותר קרוב למזיד הוא הכא מתמעטין מהאדם בשבועה וכמו שגגת חפץ דכסבור שעורים הוא דפטור הכא גם כן מטעם אנוס כמ"ש הרמב"ם פרק ג' הלכה ט' ע"ש בכסף משנה אף על גב דלרבא שם קסבור בהמה ונמצא אדם גם כן קרוב למזיד הוא : רש"י ד"ה מוצא שפתיך כצ"ל : תד"ה מלעטר ופשיט דלאו היינו שב כו' כצ"ל : ד"ה גמר ותימה דבפרק ארבעה נדרים ט'. ואע"ג כו' לגבי אונסין אפשר כו'. לפנינו הגי' שם שאני. ועי' בר"ן כאן עוד גי' אחרת שם וכן בהרא"ש בפסקיו שם :

דף כז ע"א במשנה נשבע לבטל את"מ ולא בטל פטור. לכאורה יפלא על לשון פטור דאדרבה מותר ומחוייב הוא לעשות המצוה כדאיתא בנדרים (ע"ז) במשנה ובשבועות מותר ושם בגמרא דמיתל הוא לתפלי שמים ודוחק לומר דמשום סיפא דלקיים תנא פטור ובקל י"ל דהכא לא עסיק התנא אלא בדיני הקרבן אם חייב אם פטור ואולי י"ל דאשמעינן דאפי' היכא דחייל השבועה לבטל את"מ כהסיא דהירושלמי שהביאו התוס' לעיל (כ"ד) ד"ה אלא הן מ"מ אם לא ביטל פטור מקרבן כדיליף הכא בגמרא דקרא דלהרע לא מיירי בביטול מצוה ועיקר ד"ז מצאתי בר"ן בשם הרמב"ן בס"פ לתרץ בזה קושיית התוס' הנ"ל מהירושלמי על הא דהן המ"ל ע"ש וזהו כוונת הגמרא בנדרים שם (כדי"ז) חד קרא למיפטרי' מקרבן שבועה ור"ל אפי' היכא דחל השבועה כגון ע"י כולל וחד למפטרי' מן לאו דשבועה והיינו שלא ע"י כולל דלא חייל כלל ויש לי עוד בזה דברים וכן בבבא דלקיים כו' אלא שאכמ"ל ישמע חכם ויוסיף לקח : ע"ב גמרא אלא א"ה בדב"מ כתיב מאי קא ממעט כצ"ל : שם ורבנן התם איתי' בלא איטיב. נ"ל דפליגי בפלוגתת ר"מ ורבנן לפמש"כ הר"ן בס"פ דלקמן גבי יברכך וייטיב לך דלר"מ מישתמע הסיפך קללה ולרבנן לא ברכה ולא קללה : רש"י ד"ה אבל אמר דאילו שלא אוכלנה כולה משמע כו' כצ"ל : [תד"ה הא מו לכ"ע כפרים דל"ג כו' תלת זמנין. ולענד"נ דפירוש מתניתין הוא שבועה שלא אוכל ככר זו (או) שבועה שלא אוכלנה (וא"כ אמר) שבועה שלא אוכלנה ואכלה כו' והשתא שפיר שפי דדייק בגמרא הא קמ"ל טעמא כו' מדלא תני בשבועה ב' ג"כ התרי ליתני כמו בשבועה הראשונה וכוון בעז"ה] :

דף כח ע"א בתוספות שאינו יודע שזו הככר שנשבע עליו. וכ"כ לקמן וק"ל דזהו העלם חפץ דפטרינן לעיל (דף כ"ו) וכדמתרצה רב יוסף ופסקו הרמב"ם ועי' מה שכתבתי שם בשמו : ע"ב רש"י ד"ה אבל זו בזדון כו' והרי שוה הוא על שבועת חברתה וזו כו' כצ"ל בו' :

דף כט ע"א [במשנה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב. הא דתני גבי סוכה העשייה ולא הישיבה כדתני גבי לולב הנטילה (ובנדרים ע"ז ב' אמר רבא באמת הא דאמר שלא אשב בסוכה) עי' סוכה (י"א ב') גבי פלוגתא דעבר וליקטן ויתיישב לך] : רש"י ד"ה ולשמעיך דהאי דאמר להו ט' כצ"ל : תד"ה באומר אלא מה שהוא סרוך מאד קרוב לגבו. ר"ל קרוב מאד לגבו פירש סמוך לגבו מאד : ד"ה כשהשביע ק"ק כו'. עי' מהרש"א בח"א שכ' דלק"מ כו' ואינו כלום דמ"מ קשה במה קבלו על עצמם קיום שבועה : ד"ה דע"ז האמרינן בסוף שה"ע כו' כצ"ל : בא"ד לר' יהושע. לפנינו שם לא נזכר : בהא"ד צ"ל אליעזר בי' : ע"ב במשנה שבועת ביטוי כו' ברחוקים ובקרובים כצ"ל וכדלקמן גבי שבועת שוא (ובגליון זרש"י שם ע"ש) וכ"ה בגמרא לקמן : גמרא ותניא בברייתא כו' בין מפ"ע בין מפי אחרים כיון שנכפרו בהם. מפירש"י משמע דל"ג כ"ז ועי' מהרש"א לקמן (ל"א ב') בתד"ה משביע שכ' דעיקר הדיוק הוא משבא זו ועתוי"ט בפ' דלקמן אות כ"ז מש"כ בשם התוס' : שם מתניתין דהכא נמי דיקא כו' מפי עצמו. מפ"ע אין מפ"א לא כו' כצ"ל :

פרק ד דף ל ע"א במשנה ולא בנשים כו'. אף דאמרינן לקמן (ל"ב) הכל מודים בעד סוטה ובעד מיתה ולאלו גם אשה וקרוב נאמנים מ"מ פטורים מקרבן שה"ע דאין שם עד עלייהו משא"כ בע"א כשר דשם עד עליו דראוי להצטרף עם אחר ט' כ"כ בתוי"ע וכבר קדמו בזה בעל מל"מ בהגהותיו לחינוך בסוף ויקרא ונראה דלזה כוון רש"י במש"כ דכתיב והוא עד כו' וכ"ה בתוספתא בפ"ז והוא עד הכשר לעדות אבל עדיין קשה מהסיא דירושלמי שהביא הר"ן לקמן במשנת והם יודעים לו עדות עד מפי עד דע"א אף שקבלוהו כשנים פטור אח"ז ראיתי בתשובותיו סי' קע"ש שעמד בזה : שם ומה הן חייבין על זדון השבועה כו'. עמש"כ בס"ד בפ"ה דפאה מ"ז : גמרא ונאמר להלן שני. הוא באותה פרשה עצמה בפסוק שלפני פניו וק"ק דהל"ל ונאמר למעלה כמו בכתובות (מ"ה ב') ונאמר שעריך למעלה ובש"מ וברע"ב פ"ק שנים וצ"ל שני והמציין שם ג"כ טעה · ע"ב יתימר נ"מר בעידניה עריד. גי' הרי"ף הוא יתיב : שם האי עשה והאי עשה עשה דכ"ת עדיף. בס' מ"א בסנהדרין (י"ט) מביא מזה ראיה להסמ"ע בסי' י"ז סק"ה דעשה דועמדו אינו אלא אסמכתא דאי הוה עשה גמור לא הוה נדחה מפני עשה דכ"ת דהא יכול למחול ע"כ וכדאמרינן (בכתובות מ') ע"ש ולי יש לדחות דכמו שכ' התוס' (בפסחים נ"ט) דעשה החמור דדוחה לעשה הקל לא בעינן בעידנא (וגם התם בלא ע"י פשיעה שלא הקריב כפרתו קודם התמיד) וכה"ג אין עשה דוחה ל"ת כמש"כ התוס' (בעירובין ק') ה"ה נמי דתנאי זה דלא יוכל למחול לא בעינן : רש"י ד"ה ומשני דיתיב לא עומד ולא יושב כו'. ועי' ש"ך סי' י"ז סק"ה דזה חשיב עמידה וישיבה וכה"ג בכפ"ג דמגילה לא עומד ולא יושב אלא שוחה ור"ל דבזה מתורץ דקרי לה קרא עמידה וישיבה : תד"ה אבל. והוה מצי לשנויי שב ואל תעשה כו' אלא כו' או שמא כו'. לכאורה בפשיטות י"ל דהאמת משני דסק כו' דהבזיון מועט לא הוה מידחא איסורא מקמי' אפי' בשב ואל תעשה כהכא : ד"ה עשה א"כ כו' תמיר כ"ת. עמש"כ בסנהדרין שם ראיה לזה :

דף לא ע"א גמרא דמ"ס דון מינה ומינה כו'. לכאורה א"כ מפי עצמן אפי' נשים וקרובין ופסולין נמי וי"ל כמש"כ הר"ן במתניתין דלקמן דאפי' לר"מ אם באו אח"כ לב"ד והודו פטורין משום דבעדות כה"ג כפירת דברים בעלמא היא ע"ש והנך נמי דכוותי' : תד"ה שלא אתחייב וי"ל כגון כו'. לכאורה מ"מ יקשה דתיפוק ליה דבכפירת השמנה הגדולה עובר על מדבר שקר תרחק : רש"י ד"ה כש"כ מלך והכא להעיד צריך לעמוד כו'. זה שלא כתירוץ הראשון שבתוס' לעיל ד"ה עשה דכ"ת : ע"ב גמרא בשה"ע שאם אתם יודעים לו עדות כו' כצ"ל : רש"י ד"ה הואיל שאם מה שפסקו בראשונה כו' כצ"ל וכ"ה בסרע"ב : תד"ה משביע א"נ אתי אפי' כרבנן כו'. פי' מהרש"א ול"י איך יפרנס סוף דבריהם והשתא ניחא כו' אתי נמי לרבנן כיון דלפירוש קמא נמי קאי אביי ור"פ אמושבע מפי אחרים ובהא נ"פ ר"מ ורבנן אלא ודאי נראה דלפירוש קמא לרבנן (וכן לר"מ במושבע מפי אחרים) הוה ס"ד דגם השבועה צריכה בב"ד דוקא והא דהשביע עליהן כו' ובאו לב"ד והודו פטורין והשקלא וטריא דאביי ור"פ ע"ז אתי הכל לר"מ ובמושבע מפ"ע דאף לדידי' אם אמרו והודו א"כ בב"ד פטורין כמ"ש הר"ן ע"ש ולפ"ז צ"ל הא דפריך ר"פ א"ה אימא שבועה גופה בב"ד כו' אע"ג דר"מ יליף בג"ש משה"פ כוונתו דנאמר ע"כ דהג"ש ל"כ אלא ללמוד שה"פ משה"ע לחייב במושבע מפ"א אבל לא איפכא לחייב שה"ע מפ"ע חוץ לב"ד דהכי כתיב בה אם לא יגיד ועדיין צ"ע :

דף לב ע"א גמרא מ"ס דהגל"ת כממון דמי ומ"ס לכמ"ד. לכאורה גם ב' עדים אינן אלא גרמא דהכופר עדותו פטור מד"א אף בתרי כמ"ש הסמ"ע בסי' כ"ח סק"י והגר"א שם סק"ז אולם שם ברי היזקא אבל אחד לא ברי היזקא ואין דהגל"מ זה דומה לדהגל"מ דאיפליגו ביה ר"ש ורבנן דהתם ברי היזקא אלא שאינו ממון ועי' פסחים רד"ו ובמש"כ שם ומצינו הרבה שהלשון אחד על כוונות מתחלפות : שם הכל מודים בעד סוטה שחייב בעד טומאה. וכל הסוגיא נראה דאף בעדי קינוי אם כבר הביא עדי סתירה ועד טומאה הכ"מ שחייבין וכן בעדי סתירה אם כבר יש לו עדי קינוי ועד טומאה ואם אין לו עדיין עדי קינוי לכ"ע פטורין וכן בעד טומאה אם עדיין אין לו עדי קינוי וסתירה אלא דאורחא דמילתא נקיט : רש"י ד"ה בעד טומאה אם הביא כו' שמתכה בה כו' כצ"ל : תד"ה הכל ואין כו' תשתה ותמות כו'. בסוטה (ו') תד"ה ושבאו משמע דמסקי דאפילו יש לה ע"א במד"ה שנטמאה אין המים בודקין אותה וא"כ איך יאמר תשתה ותמות שהרי ידיעתו מעכבת מלבודקה והמל"מ בפ"ג מהל' סוטה הכ"ג הכריע מזה שאין כוונתם שם שע"א יעכב על בדיקתה אלא לענין שנאמן אפי' לאחר שתייתה ע"ש וצ"ל דהכא שכבר נשבע העד שא"י ושוב לא מהימנינן ליה אף אם יחזור בו לכן הוה כמו שאינו : ע"ב ד"ה ואמר דהכ"ל ואמר מר יחלוקו כו' כצ"ל : ד"ה אבל קנס תימה כו'. פי' תוי"ט ומהרש"ל ומהרש"א וצ"ל לייתב דמריפא לא משמעינן רק דשניהם יחד יכולים לחזור ולהודות בתכ"ד של כפירת השני דהואיל שהשני חוזר מוסף אתו ג"כ את הא' וכאן אשמעינן דאף שהשני נשאר בכפירתו יוכל הא' לחזור ולהודות בתכ"ד של כפירת השני :

דף לג ע"א גמרא ונשותיהן גוססות מ"ד כו'. הקשה התוי"ט דהרווייהו גוססות למאי ט'. וי"ל דלרבותא יותר קאמר דאף שנשותיהן גוססות ואיזו שתמות יתכשרו אפ"ה הראשונים חייבים : במשנה שבועה שאת"י לך עדות כו' · הקשה התוי"ט שבועה זו למה וי"ל דבאת"י לך עדות לבד סגי דזה הוה מושבע מפי אחרים דמיירי עיקר קרא ותירץ בתירוץ הב' דאיידי דבבא השניה נקטה ע"ש. לכאורה אף שם מיותרת דכיון דפרטו פקדון ותשו"י כו' בלא לורך דהא סגי הזכירה המשביע ש"מ שכוונו לקבל השבועה אכל חדא וחדא ואולי שבכתו דהואיל דהמשביע לא כוון להשביעם אכל חדא וחדא אלא דפרע תביעתו לא מהני קבלתן השביעה בפרט לחלק וצ"ע בזה : שם ושתבל בי חבירי פירש"י משום יוה"כ נק"ל כו'. לכאורה גם בלא יוה"כ אית ביה לאו דלא יוסיף ואשמעינן דממונא משלם עי' כתובות (ל"ב) והא דקאמר בגמרא סיפא חדא קמ"ל ושהדליק כו' חדא מתרי נקט דגם לפירש"י צ"ל כן ולעד"נ כן גם מדקדוק לשון המשנה דכאן נקטה ושהדליק בו' ולקמן גבי פטורי נקטה בלא ו' (ובמשניות שהוא בו' אולי ט"ס הוא) משום דשם קאי בשבת על שניהם : גמרא שאנס כו' משום בשת ופגם. וכ' התוי"ט דמסתבר דכשם שחולק ר"ש בשה"פ לקמן כמו כן חולק בכאן ונדחק בפ' דלקמן מ"ג ליישב מדוע לא העמיד רבי דבריו בהך דקדים. ולכאורה תימה ע"ד דהא ר"ש ס"ל בעלמא דהגל"מ כממון דמי וא"כ לדידי' בקנס נמי חייבים כדאמר הש"ס לעיל לרשב"ם דהכא ולהי"מ שכ' התוס' בכתובות (ל"ד) ד"ה ס"ל י"ל דאף אנו נאמר גם לר"ש דאין להכריח דלחייב משום גורם לממון בשה"ע אך מ"מ תמוה דמנ"ל להקשות דילמא ס"ל לר"ש דהגל"מ כממון דמי גם לענין שה"ע ולהכי ל"פ כאן גם בפסחים (כד"ו) משמע דלכל אמרינן לר"ש כממון דמי ואולי יש לכוון דבריו למאי דמסקינן בכתובות (מ"ב ב') דר"ש בפקדון לדבריהם דרבנן קא"ל ולכן גם הכא הכ"ל לדבריהם ולפמש"כ לעיל (ל"ב) לחלק בין דהגל"מ דר"ש לדרשב"ם א"ש דבריו בפשיטות אבל קשה הא דאמר הש"ס ריפא חדא קמ"ל ט' הלא גם אונס איצטריך לאפוקי מדר"ש ועוד ק"ל בשלמא בפקדון טעמייהו דרבנן שפיר דלא שביק ט' וקתבע מידי דכי מודה ביה מיפטר אבל בעדות אדרבה איפכא מסתברא דקנס דכי מודה בי' מיפטר לכן תובעם שיעידוהו קודם דלא תהני לו הודאתו א"כ אבל בו"פ דגם אם יודה יהא חייב וכן אימתי שיעידו יהא חייב לא בהיל עליהם לתובעם. אשר ע"כ נלענ"ד דאף דילפינן תחטא תחטא משה"פ דבעינן תביעת ממון מ"מ אמרינן דלהכי לא כתבי' בגופי' לומר דאפי' לא תבעו על הממון גופיה רק שיש בו ממון ג"כ חייבים וסברא זו מצינו לאביי בפסחים (כ"ה) ע"ש וכה"ג ביומא (מ"ח ב') ע"ש ברש"י ד"ה הולכה בשמאל מהו וכן כתבתי בפסחים (ה' ב) בס"ד ע"ש וכן לענין קנס אע"ג דבפקדון פטור הכא י"ל דחייב מטעמא דאמרן ומתורץ תמיהת התוס' ד"ה א"ד דעל תירוכם ק"ל למאי דמסקינן בכתובות שם דר"ש פוטר אפי' כשעמד בדין דכי הוה מודה היה חייב א"כ לדידי' גם בשה"ע יפטר וה"ל להש"ס לומר אליבא דר"ש לא תיבעי לך כדאמר אליבא דרמב"ם וכן מתורץ תמיהתו לקמן ע"ב בד"ה ונאמר. ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה לי חכם אחד לדעת הנ"י בשם הריטב"א בהאשה שלום דבע"א במיתה בעינן נמי שהביאתו לב"ד שיתירוה אבל לכתובתה לא מהימן א"כ איך אר"פ לעיל הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב דממ"כ אי דתבעתו להעיד לכתובתה אינו נאמן אי להתירה הא בעינן תביעת ממון דוקא כדמוכח מפלוגתת ר"ש ורבנן ובמש"כ א"ש דלעולם בתובעתו להתירה וכיון דיש בו ממון חייב : רש"י ד"ה משום בושת ופגם וכן כ' של אונס כו' כצ"ל : בא"ד וכן פגם בתולה גובה מאתים כו'. מה שהקשה התוי"ע דלא אשכחן זכותא לאבוה בכתובתה אין אשכחא בכתובות (מ"ג ב') במשנה ונוכל לחשוב העה"כ שיש לו בה : תד"ה א"ד בסופו אבל הכא בשה"ע הוה קנס כשאר ממון שאם היו מעידים היה מתחייב הנתבע ממון כממון אחר כצ"ל והשאר מיותר : ע"ב רש"י בד"ה שהוליא פלוני ש"ר ואמר בב"ד כו' כצ"ל : במשנה שאני כהן. עפירש"י וק"ק דמ"ל בזה ג"כ תביעת ממון כגון שנתן תרומת שבלו לכהן מפני שאל"י שהוא עצמו כהן ועכשיו שנודע לו טועה להחזירה לו דהוה מתנה בטעות ומשביע עדים ע"ז וביותר לשיטתי לעיל : שם שהדליק גדישי בשבת כצ"ל : תד"ה שאנס אם אחר אנסה קיס לן דבושת ופגם וקנסה לאביה כו' כצ"ל : בא"ד בנערה שנתארסה ונתגרשה כו' וקיסה לעצמה. לפי דעת הרמב"ם דבושת ופגם לאביה עי' ברא"ש שם סי' ה' הוה ליה להגמרא לפשוט מכאן דמשביע עדי קנס חייבין : ד"ה ונאמר תימה כו'. עמש"כ לעיל ליישב תמיהתם בס"ד :

דף לד ע"א גמרא וא"ת אלא אחת (היינו כשהשביעם בפני ב"ד וזהו לכ"ע) בפני ב"ד (פי' וא"ת אלא אם היתה הכפירה בב"ד ודלא כר"מ ולפי מש"כ לעיל (ל"א) בשם הר"ן אתיא אפי' לר"מ) אבל א"ל לכ"ז דהא השתא איירי בלא ג"ש ותרי מילי נינהו אמנם מפירש"י משמע דהכל חדא מילתא ואולי יש בו ט"ס : תד"ה ע"פ ואע"פ שהיה כאן פירכות. ר"ל שהכי היה מפלפל דפי' מתעגל ומתגלגל עי' בערוך והמהרש"א ל"ד : בא"ד מיהו מכאן יש לדחות ט'. ור"ל מהא דתוכפין אבל מדהכא הכא' קיימא דהכי בחורבה היה כמ"ש בתחלה והמהרש"א ל"ד גם בזה : ע"ב רש"י ד"ה מחכו דר"ש הס"ד ומ"ד דגמר מפקדון וכ"כ המהרש"א : תד"ה כי היכי תימה כו'. ועי' ברש"ל ורש"א וכ"ל ליישב תמיהת התוס' דהאוכא הוא דע"כ ר"ל דבשבועת העדות חייב במושבע ובנשבע דא"ת דפרכת הק"ו הוא ממושבע לבד דפטור בשבועת הפקדון וחייב כאן א"כ בהקל וחומר ה"ל למחשב גם כן דחייב נשבע מפ"ע ובעדות פטור :

דף לה ע"א במשנה שאמר כו' ליתן לי מאתים זוז כו'. וכ' התוי"ע ואפי' הוא עני כו' אלא מטעם נדר כו' שאין ב"ד יורדין לנכסיו כו'. מאין ליה הלא תנן בערכין פ"ה חייבי ערכין ממשכנין אותן ואולי דוקא גזברין אבל לא ע"י ב"ד עי' ב"ק (מ') תד"ה חייבי כופר ובמהרש"ס שם וכאן אין לומר דגבאי צדקה ימשכנוהו כיון דאיננה רק לעני פרטי אין לנו להזדקק לזה : שם משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו ותעידוני כו' בתור"ע כתב שאם ענו אמן וא"כ ידעו ולא העידו הוי כשבועת ביטוי ול"נ דהוה כנשבע לקיים את"מ כמו בפ' דלעיל דשבועה שלא נעידך הוי נשבע לבטל את"מ : שם עד שישמעו מפי התובע. לעיל אמרינן דע"י שליח א"ת אלא בבא בהרשאה ובתור"ע אות ל"ד תמה על הרמב"ם בפ"ט מהל' שבועות ה"ו שכ' סתם שלוחו וקיים ול"ת מי שהעידה בזה וצע"ג ותמיהני שנעלם ממנו שכבר העירו התוי"ע לקמן פ"ה מ"ב והלא"ת בפ"ז שם ויישבוהו וכן תמיהני על הפ"ת בפי' לירושלמי שהביא ת"כ דממעט שליח וכ' דדחהו הרמב"ם מפני גמרא דילן דאמרה דמהני בבא בהרשאה ונעלם מכ"ת לחלק בין שליח סתם לבא בהרשאה : תד"ה או דאפי' אם יש שם ג' עדים כו'. נראה דר"ל ומשביע כולם שיעידוהו ואם העידוהו כאשר השביעם היו עדות כולם בטלה או אפי' שלא השביע את הקרוב כדמשמע לישנא דאמר לשנים כו' מ"מ כיון דהוא ביניהן כדאמר אחד מהן (וע"כ פירושו אחד מהעומדים שם) אם נתכוון להעיד בשעת ראיה יכולין לומר אילו העדנו גם זה היה מעיד אתנו (ומה שהזמין הכשרים לבדן לא מהני כמ"ש הש"ך בסי' ל"ו סקי"ז) וא"ש מתניתין כרבי במכות ומיושב קושיית התו"ח. ומש"כ התוי"ע וצ"ל שסברתם דמיה שממעטו במס' אחרת כו' ל"ד במהכ"ת דהא טובא אשמעינן כאן למיסתם כרבי ולאפוקי מדר' יוסי שם וגם לפי' התוס' בסנהדרין (מ"א ב') בד"ה כמאן ר"ש דמכות שם נ"ל כלל הא דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וא"כ אשמעינן למיסתם דלא כותי' ולאפוקי

ולאפוקי

אלהפוקי גם מסתמא וסנהדרין שם לפי מאי דמסיק רבא שם דסתמא טותי׳ : גמרא כגון אל אלקין ט׳. עי׳ גי׳ הרי״ף שמיושבת שפי : רש״י ד״ה יככה ה׳ אלקים. הטו״ע מחק תיבת אלקים ע״ש : תד״ה באל״ף שאין מתכוון לשם ט׳. אולי יכוונו למש״כ בסוכה (ה) ע״ש : ד״ה ה״ג ואיצטריך דלא תימא נימוקו עמו. גמרא מפורשת בכיוצא בזה בבכורות (לז) : ע״ב גמרא ופנחס בן אלעזר בן אהרן עומד כו׳ כצ״ל ומלת הכהן ליתא בקרא : שם יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה מש״ל והלא כבר נאמר ט׳. לכאורה תמוה לפי שפירש״י בתומת שיהיו הכל מקללין כו׳ א״כ זהו ענין אחר וצ״ל דהברייתא כזאת מפרשת יתן ט׳ היינו שהיא עצמה תהיה לאלה ולשבועה וכהש״ד דנמדלם שם ופי׳ הש״כ שיתקיימו בה האלה והשבועה ע״ש : רש״י ד״ה חוץ מזה למלאך המאלצי קרא אדון. עי׳ רש״ל ורש״א בש״א שהגיהוהו דר״ל שנקוד היו״ד בחירק ונעלם מכ״ת דלשון אדנות מליץ הרבה בלשון רבים ליחיד כמו דבר האיש אדוני הארץ אם אדוניו יתן לו אשה והרבה כאלו :

דף לו ע״א גמרא שנאמר ויבא אותו באלה וכתיב ט׳ אשר השביעו. לכאורה היה יכול להביא מן התורה דכתיב אז תנקה מאלתי והיית נקי מאלתי ובתחלה כתיב והשביעני אדוני וי״ל : שם וכי אתא רי״ל תנא. כדתנן בסנהדרין (כ״ג ב׳) : רש״י ד״ה ט קבלת דברים האומר לחבירו ע״ת שתקיים (כצ״ל וכ״ה בר״ן) כו׳. משמע שנתן לו דבר מה על תנאי וא״כ מה צורך לקבלתו וא״ל דבקבלתו מהני אע״פ שלא היה בו משפטי התנאים דהא לקמן אמר הנקי כתיב ט׳ אף דהתם אומרת האשה אמן וצ״ל דכוונתו כגון שהתנה בעה״ב עם ש״ש להיותו כשואל דא״מ עד שקנו מידו לשמואל בב״מ (צ״ד) ולהסג״א גם י״ל דלכ״ע בעי קנין ובעניותו אמן תו ל״צ לקנין ונ״ע בזה : ד״ה וסכי סוטה ופרכינן מינה לר״ת במס׳ קדושין כו׳ כצ״ל : באה״ד אלא לשמוע לאו מכלל הן וכן בסה״ד מה שקורא לאם לא שכב ט׳. הן נראה שכוון לדברי התוס׳ שם (אך מדבריו לקמן בד״ה שתויי יין למ״ה) אבל קשה ע״ד מלשון הש״ס דכאן הא לאו הכי מכלל לאו ט׳ וכן בסוטה שם : תד״ה יכך תימה ט׳ אבל אלה שאין עמה שבועה כו׳ מנ״ל. לכאורה זה נ״ל מדר׳ אבהו ואולי דר״א גופיה ק״ל דלמא באלה דנ״ל נמי פירושו בשבועת האלה דנילפה מסוטה וזה ע״כ אינו בכלל ד״ק מד״ת לא ילפינן דאינו אלא גילוי מילתא כדפירש״י לעיל דמגופי׳ דמשמעות דקרא הכי משמע אבל לכאורה מצינן למילף מארור דהוא לשון שבועה דדוחק לומר דדוקא בלשון ארור אבל בשאר לישני דקללה לא וצ״ל דאף דכתיב לשון ארור מצינו למילפי׳ מאלה דסוטה וכתדל״י ושב הכהן ובא הכהן זוסי כו׳ : ע״ב ד״ה ה״ג ונראה לתרץ דהא דפטרי כו׳. והר״ן בשם הרמב״ן פי׳ דמש״ה פטרי רבנן דבעינן קרא כדכתיב ושמעה קול אלה אבל לא ברכה ושמעת מתוכה קללה לכאורה לפ״ז יקשה דר״מ אדר״מ ור״י אדר״י (דחכמים דהכא היינו ר״י כמו שהביא הטעה״מ בפ״ז מהלכות איסות הלכה ב׳ בשם הרשב״א ושכן איתא בתוספתא ע״ש) דבסוטה (י״ז) ס״ל לר״מ אלות אלות ממש האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות ור״י דרים התם ה׳ דהאלות למעוטי קללות הבמ״ב משמע דמאלות הוה משמע אפי׳ קללות הבמ״ב ואולי י״ל דאדרבה כ״א לשימתיה משום דילפינן מהתם כדלעיל (ס״ד נ״ה) וגם זה אינו אלא גילוי מילתא וכה״ג אמרינן בברכות (ע״ו ב׳) סד״א נילף כתיבה ט׳ מה התם אלות אין נוואות לא כו׳ ע״ש : באה״ד בשלמא לר״מ היינו דכתיב אם בחוקתי וגו׳ כצ״ל : באה״ד וי״ל דאם בחוקתי ט׳ ואם תאבו איכא כמה מלות כו׳. תימה דמ״ל דעיקר הסבר דכתיב בהו מפורש הנאה גופנית וזהו ממונא וכמו בתנאי דב״ג וב״ר : באה״ד ואומר הררי״ע דוקא ט׳. עי׳ בנדרים (י״א) ובסוטה (י״ז) שמירלו בענין אחר וכן הר״ן כאן : באה״ד וכן נמי גבי שבועה שלא אמן לך נפרק ב׳ דנדרים (ע״ז) כצ״ל. לפי גי׳ הספרים דקיימי השתא דלא תיפוך הוה ליה לאתויי ממתניתין דלפנינו :

פרק ה במשנה ומה חייב על זדונה. עמש״כ בפ״ב דפאה מ״ז בס״ד : שם אשה בכסף שקלים. ל״י מדוע שייר לתומא ויותר קשה לקמן בברייתא דתני חמורה סימנה שה״פ ט׳ דפייגו : רש״י ד״ה בפני ב״ד ואח״כ הודה כו׳. עי׳ מהרש״א ותוי״ע ותמיהני שנעלם מכ״ת שפי״ע עדים בלתי הודאתו אינו מתחייב בקרבן ותומא כמ״ש רש״י לקמן ברפ״א ד״ה ה״ג דאיכה באה עד שמודה ושב מכחשו ולהכי קתני שם והעדים מעידים כו׳ מפלס אה״ק הודה מעצמו מבלס קרן ותומא ואשם וכ״מ בד״ע ויותר מבואר בב״מ (ג׳ ב׳) ועי״ש בתד״ה אשם : באה״ד דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו. עי׳ מהרש״ל ודברי מהרש״א בזה תמוהין מאד ולא אבכתגא להו פתרי זולת ע״פ דברי הר״ן שהבאתי לעיל (ל״א) דאף לר״מ בשה״ע דמושבע מפ״ע חייב חוץ לב״ד אם באו אח״כ לב״ד והודו פטורין מאח״כ בשה״פ דחייב בזה משום דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו אכן המהרש״א עצמו לא הלך בדרך הר״ן לעיל (ל״א ב׳) בתד״ה משביע וכמש״כ שם : ד״ה וחייב על זדון השבועה דלא כתיב בה ונעלם כצ״ל : ד״ה ועל שגגתה דיודע בפקדון כו׳ כצ״ל :

דף לז ע״א גמ׳ כיון דחדוש הוא כו׳ משמע דבכל חייבי כריתות אף דקיי״ל כריו״ח בשבת (ס״ע) דהזיד בלאו ושגג בכרת חייב קרבן אם התרו בו על הלאו לוקה וא״מ קרבן. אולם עי׳ בפסחים (כ״ע) בתד״ה ר׳ נחוניא דים לחלק ובדבריהם שם י״ל בפשוט הא דלא מבעי״ל בשה״ע (דנדחקו רש״י ותוס׳) דהתם פשיטא דלוקין ומביאין קרבן רק בשה״פ דאיכא קרן ותומא קמבעי״ל דאולי יפטור מאשם כיון דאין קרן ותומא דאין לוקה ומשלם ועי׳ ב״ק (ס״ה רע״ב) וכוון בפז״ה : שם תניא דמסייע לך כו׳ פרט כו׳ וללוה בעדים. לפי׳ התוס׳ לעיל (ר״ד ל״ג) קשה דלמא הייע דקיימו קמן : רש״י ד״ה הזיד בשה״פ דמי יודע כו׳ ויכול להתרות בו. ועי׳ בתוס׳ לכאורה יקשה לשיטתו הא דכתיב בנביא השקר וכ״ת בלבבך איכה נדע אה״ד וגו׳ ולא יהיה הדבר וגו׳ (דברים י״ח) מ״מ בשעת התראה אכתי ספק הוא וי״ל דהתראה תוכל להיות ע״י נביאים אחרים כמו בטובא .גבואתו דאמרינן בסנהדרין (פ״ע ב׳) דלוקה ע״י התראת נביא ע״ש אבל להרגו א״א רק ע״י ידיעה אמיתית. הך לפ״ז גם ללקות איכה אלא ע״י ידיעה כזאת ואיך מ״ל מלקות בכובש נבואתו ועמ״ש לקמן בתוס׳ : ד״ה ה״ג בסופו ובעדות קרבן פוי״ר. ל״י מדוע שינה מטעם הגמרא לקמן דאלו הכא חמאת בת דנקא : תד״ה הזיד דמי יודע שהם כו׳. הרש״ל תמה שמא כמתרים שמעו מהם כו׳ והרש״א כ״ע דע״פ מה ששמעו מהם אין מלקין אותם ואני אומר אלמה לא הרי כ׳ הכ״י בפ׳ חזקת במסכת ג׳ אחים וא׳ מלטרף עמהן כו׳ שכן ראובן הפיד על אשה שהיא א״א ואח״כ בא עליה כו׳ ה״ז נהרג כו׳ וכיוצא בזה כתב הרמב״ם בפע״ז מסנהדרין הל״ו ע״ש ועוד י״ל כגון שיבואו אח״כ עדים שהיו עמהם בשעת ראייה (וכזה לא נקרא מאי דבר כשתפיין בב״ב נ״ו ב׳ בהרשב״ם ובנ״י) והתראה דאלו מועיל כדא״ר במכות (ו׳ ב׳) מתרה שאמרו אפי׳ מפ״ע ופי׳ הרמב״ם שם בפי״ב הל״ב העובר עצמו : עוד כתב הרש״ל דמ״ל דהמתרים בעצמם היו עמהם בשעת ראייה אלא שהם קרובים וכ״ל להתובע או להנתבע ולהעדים רחוקים ולכן ילקו על פיהם לבדם משא״כ בפקדון דאם היו קרובים אפי׳ להתובע שוב לא נוכל להאמינם שהפקדון אצלו וא״א שילקו ע״י כי אם שבאו עדים רחוקים אח״כ (ולכן קאמר עלה רבה שפיר דה״ל כפ״ד ומפירש״י לקמן נראה דאפי׳ המתרים בעצמם הם רחוקים ס״ל לר״כ דחייב) ומ״מ התראתם מועיל דלא גרע מפ״ע ובכה״ג מ״ל בין בפקדון ובין בעדות שיהיו קרובים לכולם או פסולים והתראתם מועלת כדכתב הרמב״ם שם דאפי׳ ע״י אשה כו׳ מועיל התראה והרש״א במחכ״ת לא ירד לכ״ז : באה״ד דהא בעדים זוממין כו׳ אע״ג דהמתרין ט׳. וא״ל דהמזימין עצמן יתרו בהן דא״כ איך תתקבל עדותן כיון שיש לפנינו עדים המזימין אותן אבל לכאורה מ״ל בחד ואכמ״ל : ד״ה מאי ודלא כמ״ד לעיל נימא כו׳. עי׳ כתובות (ל״ב) ואי מתונא לקולא : באה״ד מ״ל וכפר מאשר חטא וגו׳. עי׳ מהרש״ל ולפי שהבינו המהרש״א יקשה דמנ״ל באמת מזיד בנזיר (ולפי׳ המהרש״א יקשה פתאום למ״ל) ואולי יכוון להגמרא דכריתות (ט) דדרים פתאום זה מזיד והק״ו נסתר קיים על שוגג ופליג אגמרא שם דיליף גם שוגג מקרא ועי׳ בספרי עלמו : ע״ב ד״ה מתניתין בסופו דא״כ על כפירת ש״ק א״כ אין כאן קרבן. עי׳ ב״ק (ס״ד ב׳) ובב״מ (כ״ז ב׳) בתד״ה כי ימן דממעטינן קרקעות משבועה אף אם דרשינן ברבויי ומיעוטי ולא תליין זה בזה כלל (ולכן גם דבריהם בב״מ (ד׳ ב׳) בד״ה אין נשבעין הב׳ ל״ע) והראיה דהא בשה״פ חייב אפי׳ בנשבע מעצמו היכא שאינו מחויב עפ״י ב״ד דכ״ת מתניתי דכולה פרקין וכן בשלהי מכילתין אמר לשואל כו׳ א״ל מה אתה עם כו׳ חייב ועתוי״ע מ״ב בפרקין ובב״ק (ק״ח) אמר לאחד מן השוק ט׳ וברש״י שם ד״ה או דלמא ואולי יש לחלק בין דברים שמחויבין עליהם שבועה לשאינם מחויבין בשום לד. ועי׳ לקמן (מ״ב ב׳) בתד״ה על דמ״ל שבועה ע״י גלגול. ועי׳ מש״כ בב״ק (ק״ג) בתד״ה הגוזל בס״ד :

דף לח ע״א גמ׳ ר׳ אליעזר אומר כו׳ ולא לך שבועה כו׳. ל״ל אלעזר בל״י וכ״ה בקדושין ודע דבירושלמי איתא ארו״ח דברי ר׳ לעזר והוא שהזכיר שבועה תחלה וסוף ורש״י במתניתין לא פירש כן : שם אפילו חטה בכלל היטין ט׳. ופירש הרמב״ם דחכמים סברי שכפירתו נזרע א׳ מן חטה וקל מספ״ו דנדרים דחטה משמע פת אפויה ע״ש : רש״י ד״ה הכל מודים. אבל לא לך כגלא דלא אשבועה קאי. לישנא דכללא ל״ת כן וכן תדמוקי לקמן כרבי ומדמה להא דכזית כזית ואם איתא הלא הכא טעמא אחרינא איכא וכן הכוס׳ דמקשו להכא תסא דזבחים מוכח דלא כפירושו : תד״ה הכי. גבי שבה״ע מיתניא. במתניתין לא תני גבה ה׳ מוכעין ועתוי״ע במ״ג : ע״ב גמרא ארוי״ת לדברי רבי שמעון כו׳ כצ״ל :

פרק ו במשנה והודאה בש״פ. עי׳ בר״ן שכתב ואכתי איכא למידק מודה במקצת דחייב רחמנא המ״ל דהא ה״ל הודה בקרקעות לכאורה אינו מובן דהרי כתב בתחלה על הא דר״א מיימא דמיירי שלא הכידו שלא פרעו ולכן לא גבי מלטלטות דטענינן להו דלמא פרעי׳ והלכך לא מקרי שעבוד קרקעות משמע דס״ל כהרמב״ן שהביא הרא״ה בכ״ם דלעיל פ״ח וא״כ מודה במקלת נמי וצ״ל דלעולם לא ס״ל כהרמב״ן וכתחלה אינו מתרץ רק דלא מיקרי שעבוד קרקעות אבל מודה במקלת דחייב דהוה מקרקעות מ״מ קשה דמ״מ ה״ל הודה בקרקעות גופייהו וזה היה יכול להקשות גם אהא דר״א דעסיק ביה אלא דתפים עיקרא דמילתא דמינה יליף ר״ח : שם דינר זהב כו׳ אין לך ט׳ ופונדיון ט׳ כצ״ל וכן הובא לקמן בגמרא (כ״ד מ׳) וברא״ש ובר״ן : תד״ה לאתפושי תימה כו׳ כשהוא מושבע מפי אחרים כו׳. נראה דמושבע מפ״א שבדבריהם איט על הטוען שבמשנה ברפ״ד ופ״ה דהדא דביטוי א״מ מפ״א דדוקא עדות דכתיב בה ושמעה קול אלה ופקדון נמי דיליף מינה בתחלה תחלה אבל ביטוי אין לנו. שנית דשבועת הדיינין הוא נשבע בעצמו וכן אליעזר דילפינן מיניה כתיב וישם העבד כו׳ וישבע לו אלא כוונתם שאחרים תובעים אותו בזה דומה למה שפי׳ מהרש״ל בר״פ דלעיל דברי רש״י על תפי עצמו ע״ש גם נראה דמש״כ ופקדון טוענים על חיוב הקרבן דומיא דעדות וביטוי אבל זה ודאי כשהדיינין משביעין אותו על הפקדון מודו דבעי נק״ח ודלא כהמהרש״א : ד״ה האי דת״ח לכתחלה בתפילין . ר״ל ואליעזר זקן ויושב בישיבה הוה כדאיתא בר״פ א״ל הממונה :

דף לט ע״א גמרא שכה״ע כולו נזדעזע בשעה ט׳ ל״ת כו׳ לשוא. לכאורה מזה היוצ׳ לר״ד לעיל (כ׳ ב׳) דאכלתי וג״א שוא ומיובתא לרבין שם וי״ל דסמיך אסיפא דקרא כי לא ינקה כו׳ שמו לשוא דאמרי׳ שם אח״ע ט׳ תנאו ענין לשבועת שקר ואדרבה לקמן בברייתא ק״ל שבועת שקר : שם שנאמר אלה וכחש וכתיב ע״כ תאבל ט׳ יושב בה ואימא עד כו׳ כצ״ל כדלקמן בס״ע אבל הגר״א מחק האי ואימא כו׳ מכאן (וכן ליתא בר״ף ורא״ש) כי זה אינו מהברייתא אלא הגמרא הוא דקא מקשה עלה והגמרא שקל וטרי עלה בבסדרה ולקמן שפיר גרסינן לה : ע״ב בשלמא ההוא דקא משתבע קאי בשוא כן הגיה הב״ח וכ״ת לקמן (מ״ז ב׳) בתד״ה אלא : שם אלא ההוא דקא משתבע ליה אמאי כדתניא ט׳ כצ״ל וכ״ה בר״ן : שם א״ר כפירת טענה שתי כסף וכל הסוגיא. לכאורה נראה דלפ״ז גם בכלים צריך שיכפור בשנים דומיא דכסף שאף דמעה הוא דבר חשוב כדפירש״י מ״מ צריך שתים וה״ה לכלים ולזה דקדק ר״פ לקמן (מ׳ ב׳) לומר טעט כלים כו׳ וכפר בכלים ור״ל דוקא ב׳ כלים משום דס״ל כרב כדמסיק הגמרא שם (וגי׳ הרי״ף בהא דר״פ טעט כלי כו׳ וכפר בכלי כו׳ וכ״ה בטור וב״י סי׳ פ״ח אות ה׳ לע״ג) ומה דאיתא שם אר״ע א׳ שמואל טענו ב׳ מחטין והודה לו בא׳ מהן חייב שמואל לשיטתיה דמתלת הטענה ב׳ כסף ולכן ל״ע על הפוסקים שהעתיקו למימרי׳ כאשר היא :

דף מ ע״א אר״כ אמר שמואל לא שנו כו׳. כצ״ל ומלות בר יצחק למחוק וכבמימרא דבסמוך וכן ליתנייהו ברי״ף ורא״ש : תד״ה בטענו וזה דוחק לומר שאין ש״פ בפחות משוה פרוטה. מוכח דס״ל דאם אסר הנ׳ כסף פחות מש״פ חייב לרב כדא״ל ולשמואל כדא״ל ותימה דכל שיעורי חכמים הוא בכיוון גדול בלמטה גמור כדאיתא בר״ה (י״ג) וכ״מ מדתנן שתי כסף ופרוטה ט׳ אין לך בידי אלא פרוטה חייב ולרב דהוה קאמר וכן ל״מ חדוש זה לא׳ מן הפוסקים ואולי דגם זה נכלל בהדוחק שכתבו : באה״ד ע״כ נ״פ כו׳ שנתן לו דינר להחליף ט׳. והוא פי׳ ר״ת שהביאו הפוסקים והטוי״ע ל״ד בהעתיקו פי׳ זה בשתם דלא זכר שהרע״ב במ״א הולך בשיטת רש״י בזה : ד״ה והודה ולמר בעי ליה ט׳ כצ״ל ומלת לא ע״ש : ע״ב רש״י ד״ה למה שכן אף כל שנים ודבר חשוב אלא כו׳ כצ״ל : תד״ה לימוד תימה דרמב״א גופיה מוקי ט׳. לפנינו שם רבינא או קמתא דש״ם מוקי כן אליביה : באה״ד מדלא נקט במתניתין ט׳ כצ״ל : ד״ה וחדא ודלא כמו שפסק ר״ח בכתובות כרמב״א. לכאורה באמת דעתו תמוה מכל הני ראיות שהביאו וצ״ל דמפרש מדלא כרב ט׳ בלשון קושיא והוא דכיון דפסק כרב דכפירת טענה ב׳ כסף ומפרש הטענה נ״כ דמתניתין טענת כפירה א״כ יתפרש ממין הטענה נ״כ טענת כפירה דוקא וטענו חו״ש והודה לו בא׳ מהן אין הסודאה ממין הכפירה ונשאר בקושיא וכיון דתני ר״ח לסיוע לרב הלכה כוותי׳ (ולקמן (מ״ח ב׳) פריך סתמא דהש״ס כמאן כשמואל והתני ר״ח כו׳ ותמיהני עש״פ שלא הביאו מזה ראיה לפסוק כרב וביותר על הטוי״ע שהשיא דעת רש״י לפסוק כשמואל) ואידחי הא דשמואל ובזה יתיישב גם פירש״י בב״מ (ה) מתה שהשיבותי עליו שם וא״ת והא בכתובות שם מתרץ רב אליבא דשמואל דנ״מ עליו מרבנן הסכמן הכה״ג עוכא כאמוראי דמתרלי אליבא דכר פלוגתייהו :

דף מא ע״א ד״ה מאי בסופו . וברים שמעתא דהכותב (פ״ז ב׳) כצ״ל והוא גבי פוגמת כתובתה : ד״ה ולמר בר״ח . בר ממיפך שבועה ואודיתא. אודיתא היא בסנהדרין כ״ע ב׳ : בבה״ד אע״ג דלא מיוורי כצ״ל :

דף מב ע״א גמ׳ מאי הוה עלה רב פפי אמר כו׳ כצ״ל רש״ל : שם דאמר״ת פעמים שאדם נשבע כו׳. כתב הר״ן בסוף הסוגיא דהא דאמרי׳ משנת ראב״י קב ונקי ה״מ היכא דיחיד פליג עלי׳ כו׳ ולע״ג דהא מוכח בסדיא ביבמות (ל״ז וס׳) דהלי׳ טותי׳ אף נגד רבים וכ״מ שם דאף בברייתא הלכה טותי׳ ומיובתא להר״ת בספ״ב מהל׳ בית הבחירה : ע״ב תד״ה ולא. דמשום קרקעות ועבדים ושטרות לא איצטריך כו׳ כצ״ל : ד״ה ש״מ בסופו. ואע״ג דתני (כצ״ל) בשלומי דו״ס משום דשייך בכולהו כו׳. בזה נדחה מה שהוכיח הטוי״ע (בסד״ה ש״מ סב׳) דאיגר הי׳ שייך באלה בהקדש אע״ג דבקרקעות ושטרות לא שייך ה״ל למיתני כי היכי דתני דו״ס ט׳ וידיו משמשו בדברי התוס׳ ואולי טונתו לדברי הנ״י ע״ש :

דף מג ע״א גמרא ומ״ש מנורה גדולה כו׳ מה שטענו לא הודה ט׳. לכאורה קשה מנ״ל דטעמא מש״ה הוא דילמא סבר כר״ג דטענו חטים והודה בשעורים חייב והכא טעמא משום דבעינן דבר שבמדה כו׳ וי״ל דהש״ם סובר מדקדים ברישא אין לך בידי פטור דטופר הכל ע״כ טעמא דמנורה כו׳ נמי מש״ה הוא וטענו חטים והודה בשעורים למאן דפטר הוא ג״כ משום דבחטים דטענו כפר הכל ועוד מדלא תני אזורה ג״כ בסיפא לאיוכא וכדמסיק ע״כ משום דאזורה הוה כטענו חטים והודה בשעורים וגם ע״כ פטור נמי מטעם דבעינן דבר שבמדה מדקתני זה הכלל כו׳ (עי׳ מה שאכתוב בסמוך) ולכן דייק שפיר דלאתויי בית זה דלבית סתם מריטא שמעינן ליה כמש״כ התוס׳ ומיושב מה שנמגמו בזה ועי׳ תוי״ע פ״ב דכלים מ״ג דמלינו הרבה דזה״כ איננו מענין הקודם : רש״י ד״ה אלא מנורה קטנה . דאין ההודאה ממין הכפירה. עי׳ מש״כ לעיל (מ׳ ב׳) בתד״ה וחדא : תד״ה אלא ע״ד . פריב״א דנ״ל כו׳. עי׳ בר״ן ילפותא אחרת ממכילתא : בסה״ד כליון הגרי״פ ע״ם וכ״ל בב״ק : תד״ה אלא א״ר . וי״ל דבשאין חסרה ט׳. ק״ל דא״כ גם לרבא קשה דס״ל למיתנא בסיפא ז״א עד הזיז והלא אומר א״י אלא מה שהנחת כו׳ חייב וע״כ ל״ל דהא״נ כו׳ שבדבריהם איננו תירוץ בפ״ע אלא דר״ל דבריפא פטור מפני ב׳ טעמים אלו ומתורץ גם קושית המהרש״א ע״ש וג״ל עוד דגם לאביי א״מ בבית זה מלא בהשיבו א״י אלא מה שהנחת ט׳ אלא א״כ השיבו עד הזיז או עד החלון : ד״ה לאו. דטעמא דפטורא כו׳ לא טענו כדמפרש כצ״ל : **במשנה** ומי נשבע מי שהפקדון אצלו כו׳. התוי״ע דקדק על לשון פקדון דהא במשכון איירינן. ואמר דהשמיענן בזה דבפקדון נמי דיגא הכי דישבע שאינו ברשותו וזהו לאוקימתא דר״א לקמן דמי נשבע תחלה אלא דקשה אמאי לא איסתפי׳ ר״ה שם ממתניתין ע״ש ול״נ דאף לפי׳ הראשון דלקמן דמקלוהו כו׳ וזה היה דעת המקשה לר״ה שם וכן לתירוץ רב יוסף ואביי שם מ״ל גם בפקדון כה״ג שטען הנפקד שאבד ומתחייב לשלם והמפקיד אמר שהיה שוה סלע והלה אומר שקל דאף דשבועה היא גבי נפקד מ״מ למר בר״א לעיל היה יכול להפכה על המפקיד ולהחולקים עליו מ״ל היכא דשניהם מתרלים וקמ״ל דבזה אינו יכול להפכה דשמא יוליא זה מה״פ והא דמקשה הגמרא אילימא אסיפא ומ״ל דשבועה גבי מלוה ולא משני דמיירי לענין הפוכי דזה דוחק להעמיס זאת בדין המפורש אבל הדקדוק נוכל לכוון בזה : ע״ב תד״ה אבל . ועוד כל״פ כו׳ דעיקר סמיכת המלוה על הנסכא כו׳ ואי אבד נסכא בריבא אבד פלגא ט׳. לכאורה לפי סברתם דעיקר סמיכת המלוה על הנסכא ה״ל לפרושי דאי אבד נסכא אבד כולה וג״ל דהסבריתם לפרש כן מדלא איפלגו נהרדעי אתרויהון : ד״ה מתניתין . אלא כגון אם אוביר ולא אשביד. ר״ל יסיבנא לך אלפא זוזי דשם ע״ב : באה״ד ורב וריו״ח הלכה כרבי יוחנן. פי׳ דשם פליג רב אריו״ח : בסה״ד הכיא דעירכון לענין איסור איתמול. פי׳ לענין לקבולי עליו מי שפרע אבל קלת תימה לקראו איסור דהרי הוא בא מחמת ממון ואם ממונא אין כאן איסורא אין כאן דאי לא תימא הכי בכל דין ממון אית ביה נמי איסור דלא תגזול וי״ל ועי׳ ב״מ (נ״א ב׳) תד״ה בד״א :

דף מד ע״א ד״ה שומר. גבי הסיא דדרים התם הטב תטיבם כו׳ כצ״ל : באה״ד וברייתא דהכונס דדרים מקרא כו׳ כצ״ל : באה״ד ורבה נמי מודה דעיקר קרא לא אתא אלא כדר״א כו׳. ק״ק לפ״ז מ״ק אילימא לגינתו המשתמרת כו׳ היינו ביתו הא איצטרך לכדר׳ אלעזר וי״ל דדייק מדל״ק אין לי אלא לדעת בעלים שלא לדעת מנין וזה שדקדק לומר היינו ביתו ול״ק פשיטא כלישנא דאלו מליאות משום דרבה ידע שפיר לסא דר״א : באה״ד ואדרבה יש לסוכיח דהל׳ כרבה מדמסיק הש״ס כו׳ כצ״ל : ע״ב רש״י ד״ה אלא לאו . ואתא ריה״ג כו׳ כנגד הלואתו לאו איט משמע כו׳ כצ״ל :

פרק ז תד״ה המקבלת. דעכשיו כו׳ יומר מי׳ כו׳. וכ״כ בנטרות (כ׳) אבל בכתובות (נ״ע) ובב״מ שם כתבו י״ב : בסה״ד שלא היה עולה אותו חסרון אלא פחות כו׳ כ״נ דנ״ל :

דף מה ע״א במשנה היה אחד מהן כו׳. ר״ל אחד מן הנשבעין שבתורה : שם מתת שבה״ע. עתוי״ע שעשה מחלוקת בין הרמב״ם והר״ן והכמ״ס והטור״ע השווס והשמיטותים שכבר קדמתו הש״ך בסי׳ צ״ב סק״ו : שם מן נפוצלי נבלע מפות. כ״ל נקרוה הנ׳ כב׳

יואל בפתח והוא נ"ר וכן הר"ן נקיט בלשונו פוטלים וכן בנתרא . ולכן מפיר מסייס וכן נשבעין ונוטלין דלא קאי רק אליסה [illegible] (והרמב"ם [illegible]) [illegible] : שם ובן נשבעים ונוטלים. [illegible]

עיין תוי"ע שדקדק דהל"ל נתחייב לו ול"כ דהתנא דק בגיפני לאשמעינן דאף ע"י שבועת גלגול מגלגלין כגון שאמר הריני משלם השבועה הראשונה אחר שגלגל ע"י שבועה על טענות אחרות דהדין הוא שאינו נפטר בזה משבועת הגלגול ושוב חוזר וגלגל עליו עוד טענות אחרות דאף דמחמת טענה הראשונה כיון שכבר אמר הריני משלמה א"י שוב לגלגל מ"מ הואיל שנשאר עליו עדיין שבועת הגלגול מגלגל עוד על ידה אף שהיא עצמה אינה באה רק ע"י גלגול ועי' בב"י סי' צ"ד מה שהביא בשם תשו' הרשב"א ובש"ך שם [אכן רש"י ותוס' בקדושין (כ"ז כ"ה) השתיקו נתחייב] : שם והשביעית משמטת את השבועה. הר"ן כ' הטעם דכיון דהשמיטה אותו נקלא שהו"ה נמלא שאינו אלא כופר בכל כו' וא"כ כי כתבו ב"ד עלי' פס"ר דהוב אינו משמט (טו"ע סי' ס"ז ס"ח) לא תהא גם השבועה נשמטת וכן שבועה עפ"י ע"א (וע"ש סכ"ו וסע"ז) ולכאורה הטעם פשוט דהואיל דהשביעה באה במקום תשלומי ממון לכן כמו שאם היה עליו לשלם ממון היה נשמט כן גם השבועה הבאה חלופיו נשמטת : רש"י ד"ה שלא פקדנו וד"ה שמטר הד"א : ד"ה ולקח בעליו אס"פ ולא ישלם כצ"ל : ד"ה שייסס . ופוטל שלא יוליא כו'.בב"מ פי' שלא יפלו ממנו ויש לכוון פירושו דהכא דר"ל שא"ל להמעות עכשיו אלא לערב לכן טוב לו יותר שיהיו ת"י של בעה"ב שלא יפלו ממנו : תד"ה עקרוה . אע"ג כו' מ"מ על בעה"ב שייכא טפי . נ"ל דאיה דהא לר"י בכופר הכל מחויב בעה"ב לישבע כדמוכח לקמן (מ"ו) וכתוס' שם ד"ה בדרבנן : ע"ב גמ' חזקה אין בעה"ב עובר בב"ת.והא דנ"ק משום בל תגזול י"ל משום דאישתמוטי קא מישתמיט עד דמדכיר ליה שפיר ובזה נופל האע"ג דבתד"ה וכי שכיר : שם דאשכחי' ר"ש לרב"ש כו' . כה"ג בעירובין (י"א ב') וש"כ : רש"י ד"ה שסכרו בעדים בסופו . ועשה עמו כצ"ל : תד"ה כי מעא . ועוד אמאי עקרוה כו' כצ"ל : ד"ה וכי שכיר בסופו . לא נא לומר דעדיפי מדשכיר כצ"ל : ד"ה מתוך הא' • בחה שהיא אומרת שמא טועה כו' כצ"ל : בא"ד ואע"ג דבההיא כו' מיבעי ליה כצ"ל : ד"ה בעדים . דאי לא אמרי הכי כו' כצ"ל : בא"ד וליהמנינהו במיגו דאי בעו אמרי כו' כצ"ל : בא"ד פן יזכה האחר כו' (כצ"ל בר') ועי' בכתובות (י"ח ב') בתד"ה אין נאמנים ולע"ק : ד"ה בשטר . וריב"א מפ' כו' . ותשמע דהכי הלכתא ודלא כר"ת דהא דאפי' בפקדון נאמן וק"ל דא"כ אמאי לא דמי שם דכ"ע ל"ל דר"ת ומ"ד דגובה מחלה פעמי' משום דא"ל דאפשיטי דשפרא זייך ליה וכה"ג קשה ע"ד שם בד"ה או דלמא ע"ש :

דף מו ע"א

גמרא אלא ר"י דברייתא דתניא שכיר כו' ה"ז נשבע ונוטל. לשמואל ולרב לעיל ע"כ מיירי בשכרו בעדים וא"כ קשה מה דאר"י אבל א"ל לא שכרתיך מעולם כו' המתע"ה ולפי הצוד יש לתרץ שכתוס' ב"מ (ק"ב ב') בד"ה קלינהו י"ל דר"י מיירי באין עדים ששכרו : תד"ה לא קצלתי בסופו . והתא כו' והרי עבר. ק"ל דהא בעבר זמנו דהמתע"ה היינו כשלא תבעו בזמנו כדאיתא בב"מ (קי"א) במשנה ובלא תבעו א"ע עליו כדאיתא שם והא דקאמר לעיל חזקה אין בעה"ב עובר בב"ת היינו שתה כשתובעו אחר זמנו ואינו נותנו מיד והא דתניא שם (קי' ב') דא"ע אלא עד בקר לאשון ושם גבי שוקאי דסורא משמע דהיכא דא"ע בבקר לאשון שוב א"ע לעולם נ"ל דבכל יום לאשון עכ"פ עובר וכמ"ק שם מלשון רש"י שכ' וכיון דמיומא קמא לא עבר כו' ובב"ב (מ"ה ב') בד"ה נתנה כתבו ואין לתרץ נמי כגון שאומר כו' ברשותך השסיתי ויש לכוונם למש"כ דר"ל במה שלא תבעתני : ד"ה בדרבנן . ולא כמו שפי' הקונ' כו' שהרי אותה שבועה לא היתה בימי תנאים. וכ"כ רש"י עלמו לקמן (מ"ח ב') ד"ה הא אמר : ד"ה עביד . ולהכי נקט מגלא כו' ולהכי נקט נרגא. משמע קלת דבמגלא אין דרך לקלות עלים ובסוף תענית איתא וקרי' ליה יום תבר מגל גבי כריתות עלים ואולי יחלקו בין מגל למגלא : ד"ה בטוענו . וסכירו העדים במקלתם כו' וה"נ מתוך פי' זה דא"ה כר"מ כו'. לכאורה י"ל דהעדים לא הכירו רק שהוא נטלה מתחת כנפיו וא"כ אינו דבר שבמדה כו' כמו מה שהניחה אתה נוטל ועדים לא עדיפי מהודאת פיו דאתו מיניה ועי' בפרק דלעיל בשטת המלוה א"ח על המשכון ברא"ש ור"ן מה שהביאו בשם הר"י הלוי ובש"ך סי' ע"ב סק"ג מה שהקלו וערו בדבריו אבל הכא י"ל שאין העדים יודעין אם היו ש"פ דמקמי הרא"ש והר"ן שם דבכה"ג גם בהודאת פיו פטור ועי' ש"ך סי' נ' סק"ב : ע"ב גמרא שעלתה לו נשיכה נגנו כו' . כה"ג בעירובין (ק"ג ב') : שם ודילמא אחר עביד ליה דליכא אחר . משמע דבשבועה מיהא שקיל אע"ג דליכא אחר וכ"ה ברמב"ם להדיא ונראה טעמא משום דלא שכיח שיתבלנו אחר בבית שאינו שלו ולכן אם היה טוען הנחבל על האחר אינו נוטל אפי' בשבועה . ועי' בטור בשם הרמ"ה דדוקא דמיגלו בהדדי ודברי התוי"ט בזה אינן מובנים גם מש"כ דבגמרא איתא ודילמא לאחר א"ל ליתא אלא דהיא גי' הרי"ף והרא"ש :

דף מז ע"א

אר"י ב"מ עבד ר"נ עובדא יחלוקו. נראה דזהו סיוע מא"ד וכ"כ מהמהרש"א : רש"י ד"ה ואין אדם מורים . הואיל והוא מחויב שבועה שלא קבלתי כו' כצ"ל : תד"ה הוה . ה"נ מלינו כו' שקרא רב רבותינו לר"כ ור"א . ע"ש דסתמא דגמרא קראה לגו הכי ולא רב בעלמו : בא"ד אבל קשה מפ' א"ת כו' . לפי הגי' שלפנינו בעובדא דנסכא כאן רב אמי ולמש"כ בעלמס בב"ב (י"א ב') ד"ה בעא . דרבי אמי לחוד ורב אמי לחוד והאחרון היה גדול מן הראשון א"ש בפשיטות ואף דאולי היה גירסתם כאן רבי אמי כמו שהוא לפנינו בב"ב ה"ל לשבש הגי' דנ"ל רב אמי כמו ששני בכ"ד ולפלא יותר דגם בב"ב (ל"ד) כתבו כדהכא ולא זכרו מש"כ לעיל שם : ד"ה מתוך . שלא יפקיעו כו' תקנו כו' כצ"ל בנ"ו : בא"ד כתנא דבסמוך דמסייע ליה לדר' אבא כצ"ל : ע"ב גמרא אזהרה לשוכב כו' ת"ל לא תנאף כו' . עי' רש"א בח"א שכ' מדלא כתיב לא תשכב אשת רעך כדכתיב גבי עונש ואיש אשר ישכב כו' תקפה עליו משנתו דאדרבה גבי עונש בפ' קדושים כתיב אשר ינאף כו' ובאזהרה באחרי כתיב ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך כו' : רש"י ד"ה מלוה ולוה . גפי שא"ל זו היא הפסולה דמספיקא ל"ת ממונא. ואף לר"ה דש"ה דאיתחזקו פסולים כמו דיש חילוק באשם תלוי בין איקבע איסורא ללא איקבע בכריתות (י"ח) ע"ש : ד"ה שני מלוין . ואחת מכ' כתוב הללו מתומה כו' כצ"ל : בא"ד לא קמבעי"ל מ"ק ר"ה בה דהיינו כו' . וגר"א נראה דהוה דינא שמניח דמי שטר קטן ביניהם ומסתלק כמו בלקח תקח מס' בכ"א כו' שביבמות (קי"ח ב') ועי' בב"מ (ל"ז) בסוגיא דאמר לשנים גזלתי כו' ובפוסקים שם חלוקי דינים בכיולא בזה :

דף מח ע"א

גמרא מתיב ר"כ ב"ה יפה כח הבן כו' . ק"ק מדוע לא משני דמיירי בלוה עלמו וטוען השבע לי שלא פרעתיך וכן ליתמי מלוה יכול לומר השבעו לי שלא פקדכם כו' בשלמא הא דפריך לעיל אמתניתין ממאן אילימא מלוה כו' ולא מוקי לה באומר השבעו לי כו' משום דתני וכן ולעיל לא תניא שבועה זו אבל הכא קשה וי"ל דלשון אינו גובה אלא בשבועה משמע אע"ג דלא טען השבע ועי' בח"מ בפי"ז מהל' מלוה ולוה שאני מסתפק אם ככר טען הלוה בחיי המלוה השבע לי ומת המלוה תחלה אי הוה בכלל אין אדם מורים כו' ואת"ל דהוה בכלל דגם שבועה דהבא ליפרע מנכסי יתומים הוא מטעם דילמא אבוהון הוה טעין השבע לי מ"מ לדידן אפשר דזה בכלל הנו דלא לוסיף עלה ועי' לח"מ שם אבל דבריו מגומגמין : ע"ב רש"י ד"ה הנו . הבא ליפרע מנכסי יתומים כצ"ל :

דף מט ע"א

ד"ה נכל . על ידה שבועה אחרת כצ"ל :

פרק ח

ד"ה נושא שכר . וחייב קרבן שה"פ וחומש ואשם האשם הוא הוא קרבן דשה"פ ועתוי"ט : ד"ה ה"ג . ואם הודה מעלמו שלא באו עדים כו' . הכא בטענת אבד אפי' הידה לאחר עדים נמי חייב כדהוכיחו התוס' בב"ק (כ"ד ק"ח) וע"ש וע"ע לעיל (כ"ד ל"ז) : תד"ה כאם . עי' מהרש"א ואישתמיטתיה דברי התוס' שם (עמ"ב) דלא מקשה שם אלא מברייתא מדקאמר והא מדקתני סיפא כאב"ם כו' : ע"ב גמרא מאן תנא ד' שומרין אר"כ כו'.עמש"כ בב"מ (כ"א) בתד"ה וכמה : שם בפיסקא אמר לב"ח כו' אמר לאחד כו' אמר לשואל כו' היכן שורי א"ל א"י כו' כצ"ל : רש"י ד"ה ר"מ היא . לקמן מפרש הס"ד ואח"כ מה"ד מי איכא : ד"ה כי תשבע . ורב דרים ליה בלשון דהא כו' . כ' כן לפי שיטתו בשלהי גיטין ע"ש והוא דוחק ע"ש בתד"ה כי ולפי מה שפי' בעלמו רים ר"ה דכל המתחסין בלשון כאשר כו' לשון אם כן כו' שהרי בודאי יהי' כו' יל"פ הכא נמי כן ואף שזה אינו בודאי שיסיה לו ריב ויחייבוהו ב"ד שבועה וישבע לשקר ולישנא דתשבע דמשמע מעלמו ל"ק דהרי שבועת הדיינים ג"כ הוא עלמו מחויב לישבע או שיענה אמן ואיננה כשבועת העדות וש"פ לענין קרבן שמייבין אפי' במפי אחרים ממש . ועמש"כ לעיל ברש"י :

בריך רחמנא דסייען

מסכת מכות הגהות וחדושי הרש"ש

דף ב ע"א

במשנה יעשה זה ב"ג כו' וכן בסיפא יגלה זה. הא דנקיט להו בל"י משום דכן גם לישנא דקרא בכה"פ : רש"י ד"ה שהוא ב"ג קודם שנולד . וכתב התוי"ע כלומר קודם שהולידו אביו דהייע שעת ההריון. סוף דבריו אינם בדיוק דההריון יוכל להיות בסוף ג' ימים לביאתו : תד"ה מעידין . וי"ל דהתם כיון שבאין לחייבה מיתה כו' כצ"ל : בא"ד אבל הכא כו' דליכא כי אם לאו בעלמא . נראה דר"ל אם יאכל בתרומה או יעבוד עבודה : ד"ה מעידין בו' . לאו כה"ג דומיא דאוהב גולה . ר"ל דאל"כ מאי אריא שונא אפילו אוהב נמי וז"פ ודברי התוי"ט בזה תמוהים ע"ש : בא"ד ואמאי אינו גולה כיון כו' וי"ל כו' . הן לת"ק דר"ש משמע שם דאפילו שאין אנו יכולין לומר דלדעת הרגו אעפ"כ אינו גולה וכמש"כ שם בס"ד וא"כ ע"כ לא איירי הכא אלא לר"ש וקשה דבברייתא שם מפרש כילד כו' נשמע (היינו החבל) אינו גולה מוכח דאוהב כה"ג גולה ואע"פ שאין בזה רגלים לדבר : ע"ב גמרא ואין משלמין אה"כ קשברי כופרא כפרה כו'. בתוי"ע אות ב' מביא בשם הריטב"א לפרש דכיון דכופרא כפרה אין ממשכנין אותו ומאליו לא היה נותן כיון שיודע שהוא שקר וק"ל חדא דא"כ מדוע לא פשטינן מכאן בב"ק (מ') דאין ממשכנין על כופרא . שנית כיון דהוא מכחישן ודאי ממשכנין כמ"ש התוס' ביבמות (פ"ז ב') ובכריתות (י"ב) לענין חטאת : שם משום ר"ע כו' קסבר קנסא הוא כו' . ואין להקשות דנ"ל דאין אדם משים עלמו רשע דש"ה דרולה לעשות תשובה וכה"ג כ' התוס' בב"מ (ג' ב') סד"ה מה : תד"ה ומה . מש"כ המהרש"א ומהר"ס דגם בחנק איכא קל וחומר דמה החונק אינו נחנק כו' ע"כ כוונתם לר"ש דסבירא ליה סייף קיל מכולם ועמש"כ ע"ד המהרש"א דכאן בסנהדרין (מ' ב') בס"ד :

דף ג ע"א

ד"ה באומר . מש"כ המהרש"א בתוך דבריו גלא' מהעדים דאומר שקר העדתי דמשלם לפי חלקו משום דינא דגרמי ל"ע דלכאורה לר' נתן בב"ק (כ"ג) דהל' כוותי' דס"ל דמה דל"ל לאשתלומי מהאי לישתלם מהאי חייב אותו העד לשלם כל התשלומין : רש"י ד"ה כילד שמין. שהוא אוכל פירות הקרקע כו' . ר"ל דהעדים רלו להוליא את השדה מידו לסילוק כתובתה ועתה שהוזמו אם היה רולה למכור זכותו היה מוכרה תיכף ללוקח לאכילת פירות וגופה אם תמות בחייו וז"פ ותימה על המע"ת שכ' שלא הבין ודע שנוכל עוד לומר טעם יפוי זכותו תזכותה דדרך נשים על הרוב למות קודם בעליהן כמ"ש התוס' בכתובות (פ"ג ב') ד"ה מיתה וכן הגמב"ס בפיה"מ לנדה פ"ה מ"ו : ע"ב גמרא תנא המלוה א"ח קתם כו' . נ"ל דסמך זה לכאן דנ"מ ג"כ לענין דאם הלוהו פחות מחלשים יום קודם מולאי שביעית אין שביעית משמטתו לאה"ד ומזה קלת סעד לפסק ר"ת :

דף ד ע"א

גמ' תנ"ה תבית מלאה יין כו' (לשלשה לוגין שאובין) הג' ת'שסיבבתים כ"פ למחקם וכן לגי' התוס' ופירושם בדרב יהודה לריך למחוק תיבות לשלשה לוגין ולפמש"כ לקמן גם לפי הבנתם בפירש"י ע"כ ל"ג להו : רש"י ד"ה לא פסלוהו הב' וגבי יין נמי כו' ונתנינהו בחדא כו' . לכאורה י"ל דהשתא שפיר משמע מרישא דג' לוגין שלמים אפי' כמראה יין פסלוהו מש"כ אילו ערבינהו לא הוה משמע שפיר אלא אם היו כמראה מים : ד"ה לא עלתה . ושמא כו' וזה א' מן הפוסלין אה"ת. לפ"ז לא א"ש לישנא דלא עלתה לו טבילה דהא עכ"פ לחולין עלתה לו וגם לתרומה משום ביאת כו"ר במים שאובין די לו בטבילה בלא הע"ש כדאיתא בפי"א דפרה מ"ה וגם קשה אי שם שאובין עדיין עלייהו לא תהני ליה הטבילה כלל ואפי' לחולין דהא אין טבילה בשאובין ומתוס' משמע דלפרש"י באמת ל"ע הטבילה לכלום ואולי גירסא אחרת היה לפניהם ברש"י או דמפרשי לשמא ושמא שבדבריו לב' פירושים : תד"ה אר"י . ועוד דאמרינן בבילה כו'. ולי קשה ממשנה ערוכה בפ"ו דמקואות מ"ג ע"ש :ד"ה תנ"ה. והכי תניא בבילה ט' כצ"ל : ע"ב גמרא בשלמא לרבנן כדי רשעתו כו' . למהלוקה הב' דלא נילקי שמונים אין די בטעם הזה דהא קיי"ל בכ"ד דעבירה שיש בה כמה לאוין לוקה כמנין הלאוין שבה דשתי רשעיות לא מקרי אלא ב' עונשין נפרדין : שם אלא ר"מ מ"ע אמר עולא גמר ממוליא ש"ר כו'. מש"כ התוי"ט בד"ה משום דיליף ממוליא ש"ר לחייב בלא מעשה דברי שגגה הן דבגופייהו כתיבא מלקות והיה אם בן הכות הרשע ועי' לקמן בתד"ה ורבנן ובב"ק (ע"ד ב') ד"ה ה"ל : שם ורבנן האי ל"מ ברעך ע"ש מאי דרשי ביה. ר"ל לאיזו דרשה מוקי ליה אשר בעבורה ל"מ למילקי שמונים א' משום כאשר זמם וא' משום אותו דאילו הא דמבע"ל לאזהרת עדי ב"ג זומם לא ימנע שילקה גם הכא בעבורו ומיושב הלעג"ע הא' שבתור"ע אות ה' : תד"ה בשלמא . וא"ת כו' והא בכתובות מוקי כו'.הוא שם ל"ז ב' : ד"ה קסבר בסופו. דהא משמע שפיר כו' בין קנס. כאן קלרו ובכתובות (ל"ב) ד"ה דאין באחרו יותר ע"ש : ד"ה הא . ופי' בערוך כו' בתוך שדהו כצ"ל : ד"ה ורבנן . וא"ת דלא נילקי משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כו' וי"ל דעדיפא מיניה משני . מה שהקשה בתור"ע אות ה' בקושייתו הב' דמ"מ יקשה באמת מדוע לקי בב"ג הא הוי לאו שניתן לאתב"ד (ר"ל ולא עכש א"כ הזהיר כמ"ש התוס') וע"ש לכאורה ה"מ להקשות ב"כ איך לקי מכאשר זמם כשמעידין שחייב מלקות הא בעינן אזהרה גם לזה . אולם יפלא שלא ראה מש"כ המהרש"א דיישבו בטוב ע"ש :

דף ה ע"א

במשנה . משלמין בממון. עי' לעיל (כ"ג) במש"כ רש"י על לישנא דמשלמין וכן התוי"ע נדחק בזה ול"נ דשיגרת לישן הוא ממתניתין דב"ב (כ"ו) ע"ש וכה"ג תמלא הרבה ומהן בשבת (מ') בתד"ה הלכה ובב"ק (קס"ז) בד"ה הכרעה ופ' כתובות (ק"ד) מהו שתשלם ובפרש"י ובב"ב (קמ"ו) ובתוס' : שם במשנה ב' . היאך אתם מעידים כו' אותו היום במקום פלוני כו' . לכאורה כ"פ שאם הי' אותו מקום רחוק מהמקום שמעידין ד"ת ב' ימים ואמרו עמנו הייתם יום קודם או אחר יום שמעידין עליו במקום פלוני הרחוק כנ"ל שנהרגין (עי' לקמן בגמרא א"כ באו שנים ואמרו בסורא כו') ולישנא דאותו היום שבמשנה י"ל דלא קאי על אותו יום שאמרו העדים אלא דר"ל איזה יום שיהי' רק שהמקום רחוק כ"כ עד שא"א לבוא מזה לזה במשך זמן שבין אמירת אלו לאלו ולכן תמיהני על לשון הרמב"ם בפי"ח מה"ל עדים ה"ב שכ' אבל אם א"א יודעים אם הרג זה ביום זה בירושלים כו' שאתם עלמכם הייתם עמנו ביום זה בבבל כו' ע"ש והלא בין ירושלים לבבל מהלך כמה ימים ואפ"ה כ' ביום זה : רש"י ד"ה וכי לענין . גוף המעשה לעדות של גמ"ד כצ"ל : ע"ב תד"ה איסטעיה . ברב אלפס פי' לשון שעים כצ"ל בס' בסוף והתוס' קלרו בדבריהם דלפי' הרי"ף הגי' איסטסית וכצ"ל ברי"ף וברע"ב גם כן ע"ש דלפי' הא' לריך להיות איסטעית בב' יודי"ן ופשוט שפי' הרע"ב בדר"י שב על הב' הגי' והפי' שבמלת איסטע' והתוי"ט ל"ד בכוונתו בזה : במשנה לאחיו והרי אחיו קיים . עמש"כ בסנהדרין (י') בס"ד : תד"ה חייבי גליות בסופו . אבל כשהרשיעו הנידון כו' כצ"ל : במשנה אף השנים יזומו את הג' . נראה דנקיט סוף דינא ומשפטו בשלימות הכי הוא אף שנים מזימין את השנים (ולכן כ' התוי"ע ולכאורה איפכא כו') ומה שנים מזימין את השנים אף השנים יזומו את הג' ולכוונה זו נקיט בראשית דבריו להקים שלשה (ור"ל המוזמים) לשנים (ולא נלטרך להפך הגי' כמ"ש התוי"ע) : שם רע"א מה שנים כו' רע"א כו' ומה שנים כו' . ברא"ש הגי' ר' ישמעאל תחת ר"ע וגי' זו ישרה מאד (ונעלמה מהתוי"ע) אך לא מלאתי לו חבר וכ' הרמב"ם בפי' ודר"ע ור"ש קיימין ואין עליהם חולק ותמיהני דבסנהדרין (מ"א ב') אסיק רבא כפי' מתניתין דשם דאפי' בחקירות ב' אומרים ידענו וא' אמר א"י עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע וע"ש פרש"י ותוס' הכי חזינן דסתמא דמתניתין פליגא עלי' וכ"ל דהרמב"ם לא הוה גרים שם כמאן דלא כר"ע וכ"כ תהא דפסק להא דרבא בפ"ב מהל' עדות ה"ג ופסק ג"כ להא דר"ע ור"ש והלא"מ שם הניחו בל"ע וכ"ל דאיה לגי' זאת תהא דשם (ס' סע"א) מוקמינן לסתמא דמתניתין שם דוקא כר"ע ואם איתא ה"ל להגמ' למיפרך סתמא אסתמא : שם רע"א לא בא להקל כו' . מלת להקל ליתא במשניות ובירושלמי ובגמרא סנהדרין (ט') ובר"ף ורא"ש וכ"כ מפירש"י אכן הכ"י והתוס' דסנהדרין שם גרסי ליה ע"ש : שם ומה שנים נמלא א' מהן קרוב כו' . עי' בכ"י שכ' י"ל שהוא קיום ר"ע כו' או שבאו מפני מחלוקת ר"י ורבי והתוי"ע כ"ע ול"י כו' ול"כ דר"ל או שזה אינו מדר"ע אלא מסתמא דמתניתין ולהכי שבאו בסוף בפ"ע ולא כללו עם סתמא דרישא הוא כדי להסמיך ליה פלוגתא דר"י ורבי דפליגי ביה אתנא תמיהני עליו דהרי בסנהדרין (ט') מבואר להדיא דזהו מדר"ע וכן שם (ס' סע"א) סתמא כר"ע דמקיש ג' לב' ע"ש נפירש"י ושם (ת"א ב') לפי' התד"ה כמאן : שם ומה ב' נמלא כו' עדותן בטלה . וכ' התוי"ט דנ"ל כו' ה"ז בא ללמד וכמלא למד כו' והתוי"ה כ"ע ואינו מובן כו' וכ"ל דכוונתו דבטלה משמע דאינה מועילה כלל אף לשבועה וכ"מ מדברי הרי"ף בתשוב' שהביאו הרא"ש וכ"י ומנ"ל הא (ועי' תד"ה אר"י) לזה קאמר דה"ז בא ללמד על ב' דאע"ג שנשארו ב' כשרים אפ"ה אינם מועילים למה שב' מועילים בעלמא דהיינו להוליא ממון ע"פ והדר למדין לשנים דאף שנשאר אחד אינו מועיל למה שמועיל בעלמא דהיינו לשבועה וכעין זה כתבתי בחגיגה (י' ב') בס"ד ואגב לא אין למדו דאף שע"א

בפ"א קס לשבועה ת"מ ע"י קרוב או פסול לא דא"כ מדוע יפסול העד הכשר לשבועה כיון דגם הקרוב כשר לה וסייעתא להרמב"ם בפרק ה' מהלכות עדות הלכה ג' אשר הכ"מ כ"ע שלא מקור לזה :

דף ו ע"א גמרא נרבע יליף כשרבעו מאחוריו . לכאורה תמוה מדוע לא מקשה מכל העריות דאשה היא וגם היא קריבה ובה לא שייך התירוץ דמשכבי אשה כתיב לכן נראה דבגמרא אשה דיעהם לא נפסלו האחרים דבקרא כתיב עדים ואשה אינה נקראת עד עמש"כ רפ"ד דשבועות אולם קשה דהא מפקינן גם קרוב מעד והכא אמר נמלא א' מהן קרוב כו' מלאתי בתומים סי' ... מהעיר קלת בזה : תד"ה אר"י ועוד דבד"מ נמי כתיב ע"פ שנים כו' . ולעד"נ דבד"נ לא כתיב ע"פ גבי ג' וע"כ ע"פ דכתיב גבי ב' קאי גם עלייהו לדרשה דבמתניתין דלקמן וכן להא דיבמות (ל"א ב') מפיהם ולא מפי כתבם וא"כ איינן דתרוייהו מחוברין יחד להיות ע"פ עולה לשניהם אבל בד"מ אדרבה חזינן דחלקן הכתוב נכתוב ע"פ בכ"א בפ"ע : ד"ה נרבע . דכתיב שניהם מות יומתו דהיינו ברלון כנ"ל : ד"ה שמואל בסופו . ואפילו אירע לאחר כ"ד כו'. עי' מהרש"א ונ"ל משום דעדיין קשה לפרש"י מהא דסדר הש"ס הך מימרא דרבא מקמי אידך דמסיק במקיימי דבר הכ"מ : ע"ב במשנה בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו כו' . לכאורה הכ"ל זה את זה פי' בתד"ה הוא שכ' אלמא לא בעינן שיהא כל השנים כו' אלא בחד סגי וכ"ל דתנא מיסרך סריך בלישנא דמתניתין דברכות (נ') וכ"ל עוד דסגי בא' רואה את חברו אף שאין חבירו רואהו וכן התם להצטרפות זימון וכמו דאמר רבא לקמן בראיית המתרה לפי' המפי"א וגירסתנו (לאפוקי מגי' הרמב"ם ברפ"ד מהל' עדות והמתרה רואה אותן כמ"ש הכ"מ שם) : תד"ה ואחד . וי"מ כו' ומסתמא היינו ע"י המתרה כו' . לכאורה זה אינו עולה לפי' המפי"א לקמן בד"ה הוא רק לפי' ס"ת דשם ועי' מהרש"א וצ"ע : ד"ה אמר רבא . והעד שמכאן אע"פ שאין רואין זה את זה כנ"ל :

דף ז ע"א במשנה ופלוני ופלוני עדיו . וכתב התוי"ט דדילמא יש להזימם או להכחישם קילר במקום שהי"ל להאריך דאמר אביי בסנהדרין (מ"ג) על משנה כיולא בזו ול"ל ביום פלוני כו' דילמא כו' ואתו ומזים להו ע"ש :

פרק ב במשנה היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו כנ"ל : תד"ה מעלהו . ולכן לא ר"ל נפסק דא"כ ל"א כרבי כו'. עדיין קשה ל"ל למינקט בסיפא ונפסק ולעד"נ דאורחא דמילתא נקיט דדרך המשלשל להרפות ידיו מעט מעט מהחבל כדי שישמט וירד מטה מטה לכן יקרה לפעמים שירפה ידיו הרבה ויפול בכ"א משא"כ כשמעלהו אדרבה מחזיק את החבל בחזקה יד בטרם שישמט ידו האחת מושיט ידו השני' תחתיה לתפשו בחזקה ואין דרך ליפול אלא ע"י פסיקת החבל מחמת ב' כחות המתנגדות כובד החבית מושכו למטה והוא מושכו למעלה וכיון בעז"ה : ע"ב רש"י בד"ה יש אם למסורת . ופי' נישל שהשיל הברזל כו'. ר"ל שהוא מבנין פעל הדגוש במשקל פקד וא' מהוראותיו להוליא הפעלים העומדים בקל והתוי"ע במתכ"ת שגה בהבנתו ועי' לס"ת בנ"ד מפעלים אבל קשה דפעל נשל מלינו יולא גם בקל כמו ונשל כו' את הגוים של נעליך וא"כ אף אם רבי יסבור י"א למקרא מ"מ מפרש הכא דמן העץ המתבקע קאמר מדל"כ מעצו ואולי י"ל דכאן הוה כמו יולא לשלישי מדל"כ ונשל הברזל עץ אלא מן העץ משמע דהברזל עשה שישיל העץ קיסם ממנו : תד"ה פשיטא . דאיכא בכלי דעת יתירה כנ"ל והוא בדברים ד' :

דף ח ע"א גמרא אלא כח כחו לר' המ"ל כו'. משמע דכח כחו לכ"ע פטור ועי' סנהדרין (ע"ז ב') אך לענין נזקין כ' הרא"ש בפ"ב דב"ק סי' ב' דככחו דמי ועמש"כ שם ברס"פ ראיה לדבריו : במשנה הוליא הלה א"ר כו' . במשניות הגי' הלז ומהתוי"ע נראה שגם במשנה שבגמרא היה לפניו כן ומביא לו חבר מקרא מי האיש הלזה יותר הי"ל להביא קרא דמה הליון הלז (מלכים ב כ"ג) שהוא בלא ה' בסוף כלשון המשנה או אל הסלע הלז (שופטים ו') ואילו הוטב בעיניו להביא קרא דנאמר בו לשון זה על אדם נמלא ג"כ אל הנער הלז (זכריה ב') : שם ופליה ב"ד . הרא"ב ספ"ה מהל' רולח ה"ו פי' דר"ל שהלקהו יותר ממה שאמדוהו ב"ד ותימה דהתנן להדיא לקמן (כ"ב ב') הוסיף לו עוד רלועה אחת ומת ה"ז גולה ע"י ולשון הרמב"ם בספי"ו מהל' סנהדרין ואם הוסיף רלועה אחת על האומד ומת הרי החזן גולה ועי' ב"ק (ל"ב ב') : ע"ב תד"ה אינו . את ספית כו' כנ"ל בנ"ו : גמרא מכה נפש . (הגליון הוא בטעות ונ"ל במדבר ל"ה) פרש"י למכה אביו פירש"י דמשמע שהכאתו תלוי' בנפש כו' ילא מכה אביו כו' בחבורה בעלמא. ק"ל דבר"פ הנחנקין אמרי' דנפש דכתיב גבי מכה בהמה אא"ע לבהמה כו' תנהו ענין לנפש אדם דהיינו אביו ופרש"י דנפש משמע דם דהוה חבורה וע"ש הרי לך בהדיא דחבורה נקראת ג"כ מכה נפש וכן כתיב והכהו נפש ומת (דברים י"ט) מוכח דהכאת נפש סתם לאו מיתה היא ע"ש בגמרא לעיל דדייק כה"ג ולעד"נ דכוונת הברייתא על הכתוב ונס שמה רולח מכה נפש בשגגה דכתיב שם ברים ענינא (ודלא כרש"י) ועיקר הדרשה הוא מרולח דלא מיקרי אלא אם המית ממש שוב האיר ה' את עיני ומלאתי כן מפורש בספרי וז"ל שם אי מכה נפש שומע אני אף מכה אביו כו' ת"ל רולח מכה נפש כו' ע"ש והמפרש שם העתיק עליו הגמרא ופרש"י ולא חלי ולא הרגיש והברייתא שלפנינו היא מהספרי אלא שהש"ס קילרה : שם אלא ישראל גולה ולוקה ע"י כותי כו' אמאי דלמיי' ונשיא בעמך כו'. מדשביק לעבד משמע דשפיר קרינן ביה עושה מעשה עמך דלא גרע מאשה (ועי' מנחות ס"א ב' בתוס' סד"ה אין לי) והתוי"ע במתכ"ת ל"ד שכולל עבד עם כותי דא"א על קללתו מטעם עושה מעשה עמך ועי' בכ"מ ספי"ו מהל' סנהדרין דמוכח מדבריו שלא היה בגירסתו בסיפא ועבד וא"כ נפל הדקדוק שלנו אך לפני התוי"ע הי' הגי' שלפנינו :

דף ט ע"א גמ' כאן בגר תושב שהרג ישראל. דעת הרמב"ם הוא דישראל שהרג ג"ת גולה ע"י והתוי"ע שהאריך ליישב שיטתו רק בס"ד כ' שמלא בספרי סתירה לדעתו ז"ל שדרשו שם רעהו פרט לגר ותז"א פי' שם דר"ל פרט לגר שהרג את ישראל וא"כ אין כאן סתירה : ע"ב במשנה רש"א יש שוגג כו' זה"כ כו' ושלא לדעת הרגו הז"ג. ועפרש"י משמע דת"ק סובר דאפי' בכה"ג שא"א לומר דלדעת הרגו כגון דנפל מן הגג (עי' חד"ה גמטע) אינו גולה ודלא כמש"כ הרע"ב בטעם הת"ק שחזקתו שהוא קרוב למזיד והוא מהרמב"ם בחבורו ולכאורה קשה מ"ע וכ"ל דר"ש לטעמי' דדריש טעמיה דקרא ורבנן לטעמייהו דלא דרשי ועוד י"ל דטעמייהו דרבנן דלא הוה שב מידיעתו וכמו גבי קרבן חטאת : רש"י ד"ה נפסק אפסק עד שנשמט מאליו מידו כו' דומיא דמן העץ המתבקע. עי' מהרש"א שנדחק לחלק לרבנן . ולנ"פ דטעם דפטרי בעץ המתבקע הוא דחשבי ליה כח כחו כדמוכח לעיל (רד"ה) אלא כח כחו לר' המ"ל משמע דלרבנן שפיר מ"ל בעץ המתבקע : ד"ה עד שלא נכחו . הבדילן יהושע כנ"ל : ד"ה ושלשת . שמתחלקת רחבה של א"י כו' כנ"ל :

דף י ע"א גמרא אמר אביי הללו קולטות בין לדעת כו' . וכתב התוי"ע והמ"ל נמי דא"ב פלוגתת ר"י ור"מ דס"פ וכ"כ דל"א הכי מתרי טעמי חדא דמלשון המשנה משמע דחלוקין הן בעיקר דין קליטה שנית דלא ליהוי טעם וא"כ מחלוקת : רש"י ד"ה ורבנן . התורה מחזרת עליו ועל זרעו כו' . משמע דמפרש שויין לו בנין רבנן וכש"כ הוא עלמו והמהרש"א שם בח"א וכאן לא הרגיש בזה : ע"ב ד"ה במה הכ"מ . אנה לידו הס"ד וא"כ מה"ד ונפל כו' : ד"ה ברולח הכ"מ . כי לא שונא היה לנהרג כנ"ל : ד"ה הרבה שליחות . ומתקבלים הרבה ע"י שלוחים כנ"ל : תד"ה והא . וא"ת אמאי כו'. לעד"נ דלכן מייתא הברייתא לומר דאתיא אפילו כרבי דאף אם מעלמן הן גולין שייך שפיר לומר בשגגה בא מעשה לידו : ד"ה חד . דהא תנן סוטה בפ' ע"ש (כנ"ל) אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד . לכאורה יותר הי"ל להקשות מהא דתנן שם לפני זה נמלא סמוך כו'. לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורפין : בא"ד וי"ל דהתם מיירי כגון כו' . כ"ה שם בגמרא להדיא בפיסקא :

דף יא ע"א גמרא דבר לשון ידבר לשוד. פי' כי דבר הוא מבנין פעל הדגוש (וכן וַיְדַבֵּר) וַיַּדְבֵּר הוא מהפעיל והוראותיהם מתחלפות והא דמייתי הברייתא ראיה מן ידבר על נדברו שהוא מבנין נפעל. לסמך בעלמא קמייתי אשר שרש זה מובנו לפעמים נחת ולכן אפשר לפרש גם נדברו על מובן זה ולשון אין כו' אלא כו' במקום זה קאמר וכמ"ש המזרחי בכ"מ על לשון כיולא בזה : שם בהסימן רבג"ן מסמנ"י וספר"י לא יכולתי לעמוד עליו אם לא בט"ס : במשנה ואחד שעבר ממשיחתו . ל"י מדוע תני ממשיחתו דמשמע דוקא שהיה נמשח מתחלה ובאמת נראה דגם במרובה בגדים שעבר מוזר ואולי שיגרת לישנא דרפ"ג דהוריות נקט או דכאן פירושו מגדולתו כמו דדרשינן למשחה לגדולה כו' : גמרא ומגנאי גזר . עי' בגליון בשם הערוך אולם בעירובין (ס"ד ב') מוכח כפירש"י שהוא שם עלם : רש"י ד"ה מי שרי . ואבדתם את שמם. המליין לדברים ז' המתבש כי פסוק שהכוונה הוא על ואבדתם א"ש הכתוב לפני לא תעשון כן כו' (שם י"ב) וגם שם (ז') שלשון והאבדתם א"ש ולקמן (כ"ב) בגמרא מליין כהוגן : ד"ה ימחה . וקללה זו בחנם היתה שלא כו' אלא אם איש אומר א"כ היא על תנאי כדלקמן ולמש"כ רש"י בסוכה דדוד לא היה מורה הלכה בפני רבו כו' משמע משום דזה פשוט לכל שמותר שהוא פק"נ דהש"ע וא"כ באמת על חנם קללו דגם אם לא הי' אומר בעלמו הוה שרי ליה : ע"ב תד"ה מי האי . מבית אביו כו' . ב' ת' אלו ליתנייהו בתוס' דב"ק וכ"נ דעי' פירש"י בפיה"ת ותרא"ה דזהו פי' אמר : ד"ה מי הכ' . עי' רש"א וכוונתו להגיה וכו' מתח תיבת לכל : גמרא מת קודם שמת כה"ג מוליכין כו'. מוכח דגם להמתים יש כפרה דמיתת כה"ג מכפרת כדלעיל וסייעתא להשו"ע או"ח בסי' תרכ"א ועי' הוריות (ו') :

דף יב ע"א גמ' דתניא רא"א כו' יכול מיד ת"ל עד כו'. משמע דסל"פ ב"ד דנין אותו להריגה ולכן מש"כ הכ"מ בפ"ה מהל' רולח הל"י דאביי דלקמן דאמר מסתברא כו' ל"ע דר"א תמוה דהא שפיר מצי אתיא כוותי' ופי' במזיד נהרג היינו דב"ד דנין אותו להריגה בשוגג גולה ג"כ פירושו דב"ד דנין אותו שיגלה ואדרבה אם פי' ע"י ב"ד מדויק יותר הא דבשוגג גולה. ומלשון הרמב"ם שם הי"א משמע דמפרש בשוגג גולה דר"ל שהורגו וא"כ לא דמי לרישא דנהרג דבמזיד קאי על הגואל הדם ועי' לקמן : שם והתניא וההורגו במזיד כו' . עי' הגהת הגרי"פ וכן הגמ"ת בפ"ו מהל' דעות שהעתיק בלא מלת וההורגו ולגי' שלפניו י"ל דקאי כולו על היולא בשוגג (ואולי כי כן הי' גם גירסת הרמב"ם אבל א"כ מדוע השמיט הסיפא דבמזיד נהרג) ובמזיד נהרג כו' לא יהיה דומה לכוונת לשון זה שבדברי אביי : שם ערי מקלט בדירה תלה רחמנא כו' . עפירש"י וק"ק מהא דלעיל דלדור אינו רשאי בתחומה : תד"ה אילן . פי"ל כו' ואויר ירושלים כירושלים. עי' מהרש"א ועי' מל"מ בפי"א מהל' שגגות שהשיב עליו הרבה : ע"ב רש"י ד"ה עיקרו בפנים אלא א"כ פדאו מקודם שנכנס. התוי"ע פ"ג דמעשרות פי' מקודם שנכנס לנופו דשדינן נמי נופו בתר עיקרו והנה התד"ה גבי כתבו להדיא לענין מעשר דלא שדינן נוף בתר עיקרו אף לחומרא ובד"ה ר"א מוכח להדיא בדבריהם דאף לתירולא דר"א לפירש"י הוא כן וכ"מ מפי' הרע"ב שם דבעי מקלט תפש כאוקימתא דר"א וכפירש"י (עי' בר"ש) ובירושלמי לענין מעשר פי' הכל אומר שדיית עיקר בתר נופו משמע דנוף בתר עיקר לא שדינן אף לחומרא ודע דהתוי"ע בפ"ב דמע"ש מ"ז ל"ד במש"כ דתפש הרע"ב הכא אליבא דר"א משמע דבמעשרות לא פי' אליביה וז"א אלא דגם שם הוא אליביה רק בפירוש הא' שבר"ש שם והוא כפירש"י כמ"ש ובמע"ש הוא כפי' הב' שבר"ש בר"א עי' ותבין :

פ"ג דף יג ע"א במשנה ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו . התוי"ם תמה דכולהו נשנו כסדרן בפ' א"מ חוץ מאלו השתים כו' ול"ד דגם אשת אחי אביו נשנה שלא כסדר הפרשה דשם כתיבא קודם לאשת אחיו אבל עיקר תמיהתו אינה כלום אם תעיין בגמרא ריש יבמות והביאה בעלמו שם בד"ה בתו : שם אלמנה וגרושה משום ב' שמות . לשון הרע"ב שנתאלמנה כו' והיא גרושה משמע שהיתה גרושה מקודם שנתאלמנה וז"א דבכה"ג לא מחייב אלא אחת כמבואר בקדושין (ע"ז) ולשון רש"י בזה בדיוק יותר : שם והמטמא א"ס . מש"כ התוי"ע ועוד מלינו כלי נקרא פיגם כו' שעות נזדקרה לפניו דעיקר הגי' פיגום בש' וכ"ה בר"ש והוא מלשון פיגמות דבב"ב (ל"ג ב') במשנה [ובפ"ג דכלים מ"ו יבלת שמופלין בה הפגמין] . ופגמין דפ"ב דבילה בגמרא וכן בערוך הביא כולם בערך פגם : שם שקלים . התוי"ע כתב דבהמה וחיה עמהם כללו ג"כ בשם שקלים כו' ומיהו לא בכ"מ כו' ופ"ג דנדה דתנן בהמה כו' ואינם כלולים בשקלים כו' דהתם עמהם נמי במשמע שם איתא להדיא בין עמהם וא"כ אדרבה משמע דאי לא פרש להו ה"א דגם המה נכללו בשקלים דתני לעיל ע"ש ומש"כ עוד בביאור רמשים הוא לקוח מלשון הרמב"ם בחבורו פ"ב מהל' מ"א הלי"ג : ע"ב גמרא ומאי כ"ת והא תדבר"י ושב כו' ועוד לגמור מעיני מלעיני . לפמש"כ התוס' בנדה (כ"ב ב') ד"ה זו היא דפעמים לא נתקבלה הג"ש אלא למילף חדא לכאורה לק"מ הנך פירכי וצ"ע : שם רבא א' אתרו ביה לקטלא כ"ע ל"פ דאין לוקה ומת כו' . עי' מהרש"א וכ"נ דלאו מטעם ב' רשעיות אתי עלה אלא דכ"ע מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא והכא ה"ע כיון דממיתין אותו מחמת לאו זה דמיתת ב"ד איננה בלא אזהרה תו לא מצינן למילקי' מחמת זה הלאו עלמו וכדאמרינן לעיל (סוף ד' ד') ורבנן כו' ההוא מבע"ל לאזהרה לעדים זוממין וכפי שפי' התוס' שם וע"ש בסוגיא היטב ובתוס' ותראה שזה נכון בס"ד : שם ה"כ ל"ל התראה. כ"ל דל"ל אזהרה : רש"י ד"ה פסח . כלומר אינן בכלל כו' כנ"ל :

דף יד ע"א ד"ה גמר עונש . ומה אזהרה לא חילק כו' ובת אמו שלא בת אביו . זו היא גי' מהרש"א ומהרש"ל לא ניחא ליה גי' זו ולפי הסוגיא דיבמות ופרש"י שאביא בסמוך הדין עם המהרש"א : תד"ה ההוא . אבל בת אביו ובת אמו ומאונסים כו'. עי' מהרש"א שמקיים גי' ומאונסים ע"פ פירש"י דיבמות (כ"ב ב') דלא איצטרך לרבות ב"א וב"א אלא באונסין דבנשואין כתיב בת אשת אביך דמשמע בין אמו כו' ופירושו מוכח מדאמר שם וריב"י א"כ ליכתבי' כו' באידך קרא ע"ש אבל התוס' הכא של' מ"מ מיירי עפי מאחותו כו' אקרא דערות בת אשת אביך חזינן דס"ל דאף בנשואין לא כתיב בהדיא ב"א וב"א ואילטריך אחותך לרבויי אבל קשה מה הכריחם לומר כן הלא רבי אם באונסין לא כתיב בהדיא ולכן נלרך קרא דקדושים משום אונסין וע"כ ל"ל דלרווחא דמילתא כתבו דאף בקרא דבת אשת אביך לא כתיב כ"כ בהדיא אבל זה מודו דעיקר רבוי דאחותך לא אתי אלא לאונסין לזאת מקויימת שפיר גי' ומאונסים כהמהרש"א : ד"ה ואידך . ותימה דהכל שינויי דהכא כו' כנ"ל : בא"ד ומהאי טעמא דגמר עונש מאזהרה והיינו דוקא היכא דאיכא כו' כנ"ל : ע"ב רש"י ד"ה ה"ג . ולא איצטריך כו' . והא אשה ל"ל דלא אילטריך לחלק בעריות אבל ודאי אילטריך לחייב על ה' נדות דאינן אלא לאו אחד :

דף טו ע"א תד"ה תניא . וא"ת כו' ולא אתי חד עשה כו' . לכאורה הכא ג' עשין וישלחו תשלחו תשלחום ואולי משום דבספרי דריש להו לכולהו : ד"ה אם . דהא אי אמרה ל"ב כו'. כ"ה בכתובות (ל"ד מ') : ד"ה כל ימיו שילוח שיהא כל ימיו כ"ל דל"ל עי' בסה"ד דלקמן : ע"ב גמרא . א"ל מאי קאמרת קיים פטור (משמע) לא קיים חייב (והדר קאמרת) ביטל חייב (דמשמעו) לא ביטל פטור (אע"פ שלא קיים) וכ"ל דקשתי דיוקים אהדדי אא"ז כאיתי' שכן פי' הר"י ומפרש"י א"כ כן : תד"ה ועבר . דאי עומד כו' עובר לא הוי ה"ס כנ"ל בנ"ו : בא"ד די"ל לומר שלא ישאל כאשר כו' כנ"ל :

דף טז ע"א גמרא תנן התם הנוטל כו' ליסנא דתנן התם על משנה דבפרקין מלאנו ג"כ בפסחים (ד' ב') : ע"ב האי מאן דאכל כו' כנ"ל : תד"ה כיסק. לומר דאי איכא כזיתים הרבה כו' כנ"ל : ד"ה ואפי'. כיון דבשנים והוא כו'. מלת והוא הוא מהגהת מהרש"א אבל ל"נ יותר להגי' בליונס ואפי' אחד והוא והכאים מדכתבו בשנים יותר ומבעשר. שנים דומיא דעשר דהוו עם האי וכן בתירולם כתבו שאם היה מלוסק כמו האחר תשמע שאינו אלא אחד : בא"ד וי"ל דקמ"ל כגופא כו' . הן גם בדבה ל"ל דאשמעינן הך רבותא וא"כ מאי אשמעינן תו רב יוסף וכ"ל דר"י אמר פי' דהכי אריו"ח ול"פ אלא באיזה לשון אמר וכה"ג תמלא הרבה ועמש"כ בהרא"ש פ"ק דעירובין :

דף יז ע"א רש"י ד"ה ונימא זו דר"ש . ממתניתא דלקמן כו' כנ"ל : ד"ה ותרומת ידך . הענא מידך כנ"ל : ע"ב גמרא . מאי חומרא דבכורים ממעשר שכן אסורים לזרים וא"ל תרומה תוכיח דבכורים כבר נאסרו בעשה דוהבאתם שמה כו' : תד"ה איסור . לכל חד וחד בדבר אחד כו' אבל עיקרא דכהו"ח אתא למלקות לחוץ לחומה כו' כנ"ל : בא"ד והא דקתני בתודה ושלמים כו' לוקה לאו דוקא כו'. ל"י מדוע שבקי לוקה דבכורים דתני בריפא (ולקמן כתבו והשתא ניחא דקתני כו' בכורים כו' דלוקה) וא"ל משום דלמסקנא שפיר לוקה עלייהו הא גם תודה ושלמים לוקה עלייהו לפני זריקה למסקנא : בא"ד והא אילטריך ללקות כו' לפי שאין מזהירין מה"ד כנ"ל :

דף יח ע"א גמרא מכדי כתיב והבאתם שמה וגו' ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם וגו' כנ"ל ובהגרי"פ ע"ש : תד"ה ולילקי משום זר כו' ליתי' אלא בש"פ . עמש"כ בפסחים (ל"ג) בד"ה אף בס"ד : ע"ב גמרא זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור מ"ט כו'. משמע דלאחר זריקה אפי' לפני הקטרת אימורין חייב ואף דלא קרינן עדיין ואכלו כו' כדאיתא פסחים (כ"ע ב') דכיון דאם נטמאו או אבדו שרי כדאיתא שם וכה"ג כ' התוס' בזבחים (ת"ג) ד"ה והלבונה וכ"ש דהכא כתיב אשר כופר בהם וכפי שדרשו בנ"ק : שם א"ר אלעזר א"ר"ה בכורים הנחה כו' כנ"ל בנ"י : תד"ה ומאן . דתנן עודהו הסל על כתפו קורא כו' כנ"ל : ד"ה בכורים. שמלותו בפנים הס"ד ותיבת בעזרה נראה למחוק ובפרט לפמש"כ הרמב"ם בפ"ג ה"א וה"ג משיכנסו לפנים מן החומה וע"ש בכ"מ רק מש"כ שם ד"ה שיכנסו כו' אז רואים פני הבתים שבעיר משמע דמפרש פני הבית דהכא דומיא דאין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית וזהו דוחק גדול ודע שהתוס' העתיקו גם לקמן (י"ט ב') במימרא דריו"ח לענין מע"ש משיראה פני הבית והתם ודאי בלפנים מן החומה קאי דבית מאי שייכא למע"ש עי' בסמוך :

דף יט ע"א רש"י ד"ה ה"ג ומבע"ל במעשר הואיל וא"ל לבית. עמש"כ בשלהי מע"ש בס"ד : תד"ה מה כדפריך רבא לעיל כנ"ל : בא"ד דמיירי בבכורים שהופרשו לפני חורבן הבית כנ"ל : ד"ה ומי וי"ל דמיירי שנגדל לפני הבית שהוזקק כו'. כ"ל דל"ל שהופרשו לפני הבית דדוחק לומר שנלך גם בזה אחר הבאת שלים כמו לענין חדש ויזמן או לשניה הנכנסת לשליפים : בסה"ד שכן טעון מתן דמים כנ"ל : ע"ב גמרא ומנ"ל דמחייב עלה משום טומאה כו' לא בערתי ממנו בטמא כו' והיכן מוזהר כו' לא תוכל כו' . והרמב"ם בפי' כתב דאזהרתי' מל"ב ממנו בטמא ותמה עליו התוי"ע ע"ש הן הרמב"ם בעלמו מביא ג"כ קרא דלא תוכל כמו שהעתיקו התוי"ע בר"ד אבל כשתעיין היטב בדבריו תראה שהוא מפרש דעיקר אזהרה היא מלא בערתי (וכ"ל ראיה שכן הביא הש"ם בפסחים (כ"ד) ורש"י נדחק שם) ושאלת והיכן הוזהר פי' באיזה מקום אם בירושלים או בחולה לה והיתה התשובה מקרא דלא תוכל דבירושלים דוקא וכמו שבארו הרמב"ם טוב מלאתי שכבר השיגו הרמב"ן בסה"מ בסוף שורש הא' והמג"א ישבו ע"ד שכתבתי ומה שנתקשה לפי' זה בפרכת הגמרא טומאת הגוף בהדיא כתיב כו' ונ"ל שעבר הרבה בזה ע"ש כ"ל דלק"מ דמדכתיב ולא יאכל כו' כי אם רחץ כו' מוכח דמיירי בירושלים משם

דוקא

דוקא מותר אחר הרחיצה : שם מ"ש דא"ק לפני ה' אלהיך תאכלנו וכתיב לא תוכל כו' כצ"ל. ותיבות שנה בשנה טעות וצריך למחקם כי הכוונה על הכתוב שאחר קרא דלא תוכל בדברים (י"ב) וגם המציין שם ט"ו טועה וגם לשון הרע"ב בזה שלא בדיוק שכ' דכתיב לפני כו' ואח"כ לא תוכל כו' דאדרבא קרא דלפני כתיב אחר לא תוכל : רש"י ד"ה ולהלן בבכור בע"מ שנפדה. תמוה דבכור אין לו פדיון כדאיתא ספ"ג דתמורה במשנה אבל נאכל במומו במדינה בלא פדיון וצ"ל למחוק תיבת שנפדה :

דף כ ע"א ד"ה שנגמרה מלאכתן. נראה דצ"ל שלא נגמרו כו' : במשנה הקורח קרחה בראשו. והכ"י הוסיף או זקנו ותימה דמנ"ל הא הא לא כתיב אלא בראשם וכן במשנה וגמרא ופוסקים לא נזכר אלא ראש ונראה דט"ס הוא : רש"י ד"ה חייב על הראש. עי' כה"ד והתוי"ט כ' דקרחה ושריטה צריכין לימוד לחייב עכאו"א משום דחיובן אינן רק על מת משא"כ פאה דאיסורה מחמת עצמה חייב ע"כ פאה ופאה מסברא ע"ש דזה נראה כוונתו והנה הכ"י מביא תוספתא דחייב בפאה בב' שערות ושיעור פאה מביא בשם הרמב"ם שהיא ארבע שערות ולפנינו איתא ארבעים שערות וא"כ לפ"ד ליחייב על כל ב' שערות מלקות אחת וכן איסורי נזיר הם מחמת עצמם ואפ"ה א"א אלא אחת ושמא יאמר דשם ג"כ קבלת הנזירות גורמת לאיסוריו מה יענה ללבישת כלאים וצ"ע : ע"ב גמרא ומנין למשרט ה' שריטות כו' שהוא חייב אכאו"א ת"ל ושרט. ועפרש"י וק"ל מדוע לא יליף מדכתיב לא ישרטו שרטת כדיליף לעיל לענין קרחה מדכתיב לא יקרחו קרחה ואע"ג דזה כתיב בכהנים הא ע"כ ילפינן שריטה שריטה דאל"כ מנלן דבכהנים ג"כ אינה אלא על מת אח"ז מצאתי בת"כ דבאמת יליף לה מן ל"י שרטת ויליף ג"כ שריטה שריטה ורש"י בנימוקיו הביאו במקצת אבל גם דרשה דושרט נמצאה בת"כ וצ"ע תרתי ל"ל : שם רי"א מנין למשרט שריטה א' על ה' מתים כו' ת"ל לנפש כו' עד סופו. התוי"ט כ' דדייק מדכתיב לנפש ולא כתיב למת ותימה דהרי מוכח כאן דדריש מיתורא דכבר כתיב לא תתגודדו כו' למת ושריטה וגדידה אחת היא ואולי כתב זה מדנפשי' לרבנן דפליגי עלי' דר' יוסי דסברי דשריטה ביד וגדידה בכלי וקיצר בדבריו ודע דהק"א שם בפסוק ושרט לנפש כ' מהגמרא שלפנינו דדרשת רבי יוסי היא מן למת דכתיב גבי לא תתגודדו דמיותר דכבר כתיב לנפש גבי ושרט והביא סמוכין לזה מלשון ר' יוסי עצמו בת"כ ת"ל לנפש לחייב ע"כ מת ומת ול"א ע"כ נפש ונפש ש"מ דמלמת קדריש ודברי תימה הן (א) אנה מצא משמעות מהגמרא דדריש מלמת ולא מלנפש (ב) דהרא"ש כתב דלהכי לא תני במתני' חיוב דה' קרחות על מת אחד משום דלא מיתני ליה קרחה א' על ה' מתים דבשריטה מרבי ליה מן לנפש ובקרחה ליכא רבויא ואם איתא אדרבה למת סמיך טפי לקרחה מן לגדידה (ג) דלמת אינו מיותר דאיצטרך לקרחה אבל לנפש ודאי מיותר דלמת שב אתרוייהו (ד) דאיך לא שת לבו לגי' הגמרא בדר"י לחייב ע"כ נפש ונפש : תד"ה ל"ל. בלי ספק שיער בינתיים כצ"ל בצ"ו וכן לקמן ב"פ עוד בדבריהם :

דף כא ע"א רש"י ד"ה מתניתין ומתניתא. ומתניתא דקאמר ל"ד דבסימנא דל"מ ליכא מתניתא כצ"ל ומלת אלא למחוק : ע"ב במשנה א"ל איש השם כה"ג בכריתות (כ"ד י"ג) במשנה : שם א"ל אף ונזיר לא הוא השם. וכתב הרע"ב ותיהו ת"ק כו' לפי שאינו יכול לחרוש בשוורים אא"כ הולך עמהם ומנהיגם אף דאמרי' בב"מ (צ' ב') דהנהיג בקול חייב וזה אפשר מרחוק מ"מ חרישה א"א שלא ילך אחריהם להחזיק הקנקן כדאיתא שם (פ') והשתא דאתינן להכי י"ל דמיירי שע"י החרישה הסיע עלם כשעורה :

דף כב ע"א גמרא המרביע שור פהמ"ק לוקה שנים. נ"ל דא' הוא משום כלאים. והב' הוא משום עבודה כדאיתא בבכורות (ע"ו ב') בין לאחר פדיונן הגוזז והעובד בהם סופג אה"א וזה מקרי עבודה כדאיתא במו"ק (י"ב) אין מרביעין בבכור ולא בפהמ"ק ופירש"י דקעביד ביה מלאכה וכתיב ל"ת בבכור שורך וזה דלא בהמל"מ פ"ט מהל' כלאים ופ"א מהל' מעילה הל"ט דהסיא דמו"ק אינו אלא מדרבנן ומהכ"מ שם נראה שלא היה לפניו הגי' לוקה שתים אלא לוקה סתם וכ"מ שהיה גי' התוס' בבכורות (ל"ג) ואולי שכן היה גם גי' המל"מ : רש"י ד"ה מיגו דחיילא. דא"א ונעשית חמותו דמוסיף הוא כו'. תמוה דהא אמר ר' יוסי ביבמות (ל"ב) בזה דנידון כא"א ואף שבאיסור מוסיף מודה כדאיתא שם : תד"ה א"ל. וקשה דאכתי ליתא בלאו וכן כו' עי' מל"מ פ"ד מהל' שבועות ה"א ד"ה הן אמת : ע"ב רש"י ד"ה ואמדו. וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל כולם כו' אולי צ"ל כלום כלשונו לקמן בגמרא בד"ה ובריית' ועי' בסמוך : ד"ה הא דאמדוהו ליומי'. הילכך כי אמדו תחלה למ' וחזרו ואמדו בו ביום שא"י לקבל כו' כ"ל דר"ל שאין יכול לקבל כלום וכמ"ש לקמן בדבור הסמוך דאלת"ה מה זה שמקיים ועכשיו הוא דמעיינו ט' וממתינין לו עד שיבריא נ"ל לאמתוני יכוהו כפי אומד דעכשיו וזה דוחק לומר דאין אומדין אלא למי שעכשיו חלש אבל למי שנחלש מחמת חולי ימתינו עד שיבריא בכדי שילקה כל המ' וגם אין לומר דלהכי אין אומדין עתה ללקות כפי האומד כיון שכבר אמדוהו לקבל כל המ' שאין רשאין לגרוע את האומד כמש"כ במשנה דכיון שהאומד הראשון היה בטעות ה"ה כמו שאינו : במשנה הוסיף לו עוד רצועה א' ומת ה"ז גולה ע"י. וכ' הרע"ב כגון דטעה במנינא והוא מהגמרא דבפרק המניח (כ"ב ב') דאי לאו הכי הוי שוגג קרוב למזיד ע"ש. ומהתוי"ט נראה דאשתמיטתיה הגמרא הלזו :

דף כג ע"א גמרא מנין לרצועה שהיא מוכפלת שנאמר והפילו. פי' מהרש"א דר"ל דדרשינן והכפילו וצ"ל דכפלינן ג"כ הדרשה לדרוש כפל הרצועות פי' שתהיינה שתים וגם כפל כל רצועה לשתים וכיוצא בזה כתבתי בסוכה (ל"ד ב') ע"ש : רש"י ד"ה מכה רבה. שניתן להכותו בכל כחו כצ"ל (תוי"ט) : ד"ה עאכ"ו. דמדה טובה מרובה ממ"פ על אחד חמש מאות כצ"ל : ע"ב ד"ה והבאת מעשר. וטוב להביא כו' כצ"ל : ד"ה ממני יצאו כבושים שיצאו ממנו ב' בנים כו' כצ"ל :

דף כד ע"א גמרא אל תטמאו בכל אלה התם כתי בכולהו אין במדא מינייהו לא כצ"ל וכ"ה בסנהדרין כי מקרא זה בעריות הוא דכתיב : ע"ב עקיבא נחמתנו כו'. כה"ג בר"ה (כ"ה).

בריך רחמנא דסייען

הגהות וחדושים למסכת שבועות

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור מוהר"ר צבי הירש חיות זצ"ל אב"ד דק"ק זאלקווא והגליל.

דף ב ע"א רש"י ד"ה יציאות. ומתרגמינן לא תפיקו מרה"י לרה"ר. נ"ב אין הכוונה כאן על תרגום אונקלוס דלא נמצא בתרגום דבר זה. רק על הש"ס דבשבת ר"פ הזורק. דמפרשי קרא זה דויעבירו קול במחנה לאיסור הוצאה. ובעיקר הגמ' שבת שם יש חילופי נירסאות. ועי' שו"ת ר"ב אשכנזי סי' מ"א והאריך בזה הרבה :

דף ג ע"א תוס' ד"ה ועל הזקן. מדאמרינן חולין (קמ"א ע"א) אתי עשה דמצורע ול"א ימתין עד שימצא לפרים אחרים. נ"ב עוד יש ראיה לזה מהך שבת קל"ג (ע"א) ואי איכא אחר ליעבד אחר ומשני דליכא ול"א ימתין עד שיהיה אחר. והנה באמת מרן הב"י הל' ציצית סי' י"א הביא דעה זו בשם רבינו ירוחם דאף דאפשר לקיים ציצית במינו. מ"מ היכי דאין לו ציצית של מינו אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת. ומרן דחאו מסברא דנפשיה דכל דאפשר במינו רק דאיש זה אין לו בכה"ג לא ניתנה ל"ת להיות נדחה מפני עשה. והגאון שאגת אריה בשו"ת סי' ל"ו כתב ג"כ סברא זו. ולא התעורר מדברי מרן שקדמו בזה והתעורר מדברי התוס' כאן ומהך דשבת דמוקי הש"ס דליכא אחר. ויש עוד להתעורר (נזיר כ"ט ע"א) מקשה הש"ס הא עביד הקפה. וגם שם קשה הרי יוכל לעשות ע"י אשה ונכרי. ועי' שו"ת בשמים ראש סי' י"א. ועי' שו"ת בית אפרים מאו"ח סי' ו' מ"ש בזה. ועי' ג"כ בשער המלך פי"ב מהל' עבודת כוכבים. דפלפל הרבה בדברי התוס' שלנו. ובפרט מ"ש התוס' דיעשה הקפה ע"י אשה ועובד כוכבים והרי הלכה פסוקה דתגלחת מצורע צריכה כהן דוקא ע"ש : ד"ה תדא. ובגילוח בבת אחת או בזה אחר זה תוך כדי דיבור דלא מצי למימר ישתלין. נ"ב כן הוא (כתובות ל"ג ע"א) לענין התראת עדים זוממין ועי' (סנהדרין מ' ע"ב) :

דף ה ע"ב תוס' ד"ה רבא. דהש"ס לא היה קובע דברי רבא אחרי רב אשי. נ"ב ע' תוס' (חולין ב' ע"ב ד"ה אנא. שבת מ"ג ע"ב ד"ה רב אשי) ע"ש. ועי' ספר שער יוסף על הוריות פ"ד ע"ד פסקא ומיהו :

דף ו ע"א תוס' ד"ה כל כהן. נ"ב אולם בירושלמי הגירסא כל שאינו בקי בהן ובשמותיהן ונשמט תיבת כהן ע"ש : ע"ב גמרא אר"י זו פרס. נ"ב נ"ל רומי. ועיין רש"י כאן וכן הגירסא בש"ס ריש ע"ז :

דף ח ע"א גמ' אי בזיד בר קטלא הוא. נ"ב עי' ריטב"א דהקשה דלמא גזירת הכתוב הוא. דעל חיוב מיתה ג"כ מכפר. ונ"ל דהרי אף שעיר המשתלח דכפרת כל ישראל בכ"מ אין מכפר בלי תשובה מכ"ש שעיר הנעשה בפנים בודאי צריך תשובה. וא"כ כיון דקי"ל ר"פ הלוקין דעל חיוב ב"ד של מיתה אינו מועיל תשובה. ומפ"ז סברא היא דעל חיובי מיתה אינו מועיל כפרה כזו. דאין אפשרות תשובה בכה"ג. ומפ"ז למד הרמב"ם דכ' פ"א מהל' תשובה דשעיר המשתלח מכפר בלי תשובה על הקלות. היינו עשה ול"ת. ונראה דהוכיח כן מש"ס דכריתות. דחייבי מלקות שעברו עליהם יוה"כ חייבים מפני שנאמר ומפשעיהם לכל חטאתם חטאים שאין מכיר בם אלא הקב"ה. וקשה נ"ל לימוד זה דהרי הן עיצומו של יום והן שעיר המשתלח אינו מכפר בהעדר התשובה וכיון דבחייבי מלקות ליכא תשובה. שוב פשיטא דאינו מכפר. ומכאן הוכיח הרמב"ם דשעיר המשתלח מכפר בלי תשובה וצריכין שוב ללמוד מקרא :

דף ט ע"א גמ' דאר"ל מה נשתנה שעיר המשתלח שנא' בו לה'. נ"ב עי' מורה נבוכים פמ"ו לשלישי. וז"ל וראיתי להעירך על דבר נפלא מאד. והוא אמרו בשעיר ר"ח לבד חטאת לה' מה שלא נאמר בזולתו מן החטאת. וטעמו מבואר מפני שקרבנות ציבור הם כלם עולות ושרפות. ומפ"ז באר בכן אשה לה'. ולא אמר חטאת לה' ושלמים לה' מפני שהיו נאכלים וכו' והאבר חשש שיאמרו שידמה בשעיר ר"ח שהוא קרבן ללבנה כמו שהיו עושים המצרים שהקריבו ללבנה בראשי החדשים. באר בו שזה למצות ה' ולא ללבנה. ובאר בו הכתוב חטאת לה' ואין לחוש בשאר הרגלים כיון שהמה מדיני התורה ובזה לבד נבדלו משאר העמים. אבל ראשי חדשים של לבנה המה אינם מהנחת התורה רק מה שהעמים מסיבוב הירח ושתתפו האומות בזה ג"כ והקריבו לירח וכו'. ומפ"ז חדש הלשון בזה השעיר חטאת לה' להסיר המחשבות ההם עכ"ל רבינו שם ותמיה לי שהרמב"ם לא התעורר. כי בעיקר קו' ככר התעוררו בתלמוד כאן ותירצו תירוץ אחר וע"ע מ"ש בדב אלפסי כאן. ואפשר להתאחד דברי רבינו עם דברי התלמוד דעיקר הטעם שנאמר לה' למען לא ישתתפו בזה עם המצרים שהיו עובדים לירח. ועיקר העבודה מפני שיחידי הוא. ואולם טרם שנתמעט הירח היה דומה לשמש כמו שנאמר את המאורות הגדולים ולא היו יכולים לעשות בירח ולעשות' אותו אלהות. ויתכן עפ"ז הביאו עלי כפרה. היינו שע"י מיעוט אור הירח. נסתבב הטעות והוצרך לכתוב חטאת לה' כדברי המורה ועי' בהגהותי (חולין ס' ע"א) :

דף יא ע"א גמ' שאני קטורת הואיל וצורתה בכל השנה כולה. נ"ב ולפי הגרסא מהר"י בן מג"ש היתה גירסתו בתלמוד שאני קטורת הואיל וצורך כל השנה כולה היא. לפי שאי אפשר לערות בכל יום ויום לשחוק מה שצריך לכל השנה ע"ש : תוס' ד"ה הואיל וצורתה. ועוד דכיון דיש שיעור להקרבת קטרת פרס בשחרית אין כלי שרת מקדשת שלא מדעת כדמשמע ס"פ לולב וערבה (סוכה נ' ע"א). נ"ב היינו דאמרינן שם כיון דאין שיעור למים וכלי שרת מקדשין שלא לדעת אפסל בלינה. משמע דאי יש שיעור למים היה יכול להביא במקודשת ולא נפסל בלינה כיון דלא קדשו כל המים. גם השיעור שהוא צורך לא קדיש. ועי' תוס' (מנחות צ"ו ע"א) ד"ה ואיזו שכתבו ג"כ מהך דסוכה דאין התנור מקדש כל הלחם כיון דלא קדשו כלהו. ועי' עוד (מנחות ק"ח ע"א) ד"ה לעולם כרבי דכ' ג"כ הכי וא"כ בכ"ד דהיה מפטמין קטורת יותר מן הצורך ונעשה שיריים בכל שנה ולא קדשו במכתשת כלל. כיון דלא קדשו כלהו שוב גם הראוי לקטורת לא נתקדש. ועי' תוס' מעילה (י"ג ע"ב) ד"ה אבל מועלין דמשמע להיפך דאם יש בכד יותר מן ג' לוגין מועלין בג' לוגין וצ"ע :

דף יב ע"ב גמרא סכין מושכתו למה שהן. נ"ב ע' תוס' מנחות (ק"ט ע"ב) ד"ה בין בתחלה דכתבו בסוף דבריהם דכן הגיה רבינו קלונימוס לפני מותו כמפי הנבואה שהיו כתוב בכל הספרים סכין מושכתו למטה ולא ידעו הכונה ואמר דצ"ל סכין מושכתו למה שהן : שם אי דלא עביד תשובה זבח רשעים תועבה. נ"ב ע' כ"מ ולח"מ פ"א מהל' תשובה דהקשו מזה על הרמב"ם דס"ל דשעיר המשתלח מכפר על הקלות בלא תשובה. והרי זבח רשעים תועבה. ונ"ל דהנה (זבחים ז' ע"ב) אמרינן דעולה דורן הוא דאם"ד לכפרה אי עשה תשובה לא זז עד שמוחלין לו ואי לא עשה תשובה הרי זבח רשעים תועבה. ואולם הרמב"ם דפסק פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות דעולה מכפר על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה. ע"כ דס"ל דלא שייך באיסור עשה זבח רשעים תועבה רק במומר לעבודת כוכבים. עי' משנה למלך בהריכות פ"ג מהלכות שגגות הלכה ז'. ומפ"ז ניחא שיטת הרמב"ם כאן :

דף יג ע"ב גמרא דאכל אומצא ותנקיה או סמוך לשקיעה דלא הוי שהות לכפורי. נ"ב הא דלא מכפר בשעת אכילה עי' ריטב"א דהתעורר וכ' דאין יוה"כ מכפר על השת בעבירה. כיון שלא חל עליו יוה"כ בחיים. והיינו דבאמת מודה רבי במבעט דאין מתכפר לו ביוה"כ. עי' (כריתות ז' ע"א). רק כיון דקי"ל (שם יח ע"ב) דיוה"כ כל שעתא ושעתא מכפר. וא"כ נהי דברגע העבירה מקרי מבעט. מ"מ ברגע האחרת אחר האכילה שוב אינו עושה מעשה מתנגדת לתורה ומכפר. ומפ"ז צריכין לאוקמא היכי דלא נשאר בחיים רגע אחת אחר העבירה ועי' רש"י כאן :

דף טו ע"א גמרא בשתי תודות וכו' דכתיב ואעמידה שתי תודות גדולות. נ"ב כיון דאין לזה רמז בתורת משה איך היה עזרא יכול לחדש דבר מעתה. וא"ל דהוראת שעה היתה אז דהרי נקבע דין זה לדורות. דהוספה לעיר ולעזרה צריכה שתי תודות. ובפרט דהיה בזה היפך דין התורה דהרי אחת נאכלת ואחת נשרפת. ואמרינן דע"פ נביא נאכלת אף דאיפסל ביוצא ואיך אפשר לקבוע דבר זה להלכה קבוע מה שלא היתה אז רק הוראת שעה. ועי' רמב"ם פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הי"ד וט"ו ע"ש וצ"ע : ע"ב שם הפנימית הך דמקרבא לחומה. נ"ב ואולם בירושלמי פ"ק דסנהדרין אמרינן פנימית הך דמקרבא לבית ועי' פני משה שם :

דף טז ע"ב גמ' השתחויה זו פישוט ידים ורגלים דכתיב להשתחוות לך ארצה. נ"ב מדוע לא הביאו פסוקים קודמים וישתחו ארצה שנפ' וירא ובפ' חיי שרה. ועי' שער יוסף להגאון אזולאי בחידושיו להוריות ה' ע"א וכ' דחלם יוסף היה שהם השמש והירח משתחוים לו. ויעקב אמר הבוא נבוא להשתחוות לך ארצה. מכלל דסתם השתחואה היינו ארצה. אבל במה דמפורש ארצה ליכא למשמע מיניה דהרי כתיב נמי אפים ארץ ישתחוו לך עי' תוס' כאן :

דף יז ע"א תוס' ד"ה או א"נ. וחשב שהיה במעשה כיון דתחלת הלבישה ע"י מעשה. נ"ב עי' רש"י (ברכות כ' ע"א) ד"ה שב ואל תעשה דהלובש כלאים ואינו פושטו מקרי עקירה ע"י מעשה. ועי' משנה למלך פ"ג מהל' ביאת מקדש באריכות. אם דוקא היה תחלה באיסור מקרי מעשה. או שהיה דרך היתר כיון שתחלה היה ע"י מעשה לקי. עי' רמב"ם הל' חגיגה פ"ב דהבא ריקם לעזרה פטור אע"ג דהיה ע"י מעשה. ועי' רמב"ם הל' מלכים דהסדר בתלרים אינו לוקה דהוי לאו שאב"מ. אף שהיה תחלת ההליכה במעשה. ועי' רמב"ם פ"א מהל' חמץ דלקי בקנה חמץ בפסח. אע"ג דהוי עביד לא מהני ולא מחשיב קנין ואיך לקי הרי לא עבר על מימרא דרחמנא ג"כ משום דהתורה לא אסרה את הקנייה רק שלא יראה אצלו חמץ. וע"כ דלקי כאן משום דהתחלתו היה ע"י מעשה. ועי' יד המלך הל' מלכים ובס' ברכי יוסף ושאר מחברים. ובעיקר בעית הש"ס אם שהיה נמירי או בפנים נמירי עי' שו"ת חות יאיר סי' קנ"ב להקשות על שיטת הרמב"ם דס"ל דליכא ספק בהל"מ ע"ש : ע"ב תוס' ד"ה אי בת"א. השבינן ליה שב מידיעתו דאימתא יצר אלבשיה. נ"ב עי' בפ"י ובהפלאה בחידושיו (כתובות נ"א ע"ב) דהכי שם מטעם דיצר אלבשיה מותרת לבעלה אע"ג דסוף הביאה ברצון ואמאי חייב כאן כרת על הפרישה. ונ"ל דבודאי במקום שאפשר לעשות אופן המועיל שלא יתעביד איסור לא שייך יצרו אלבשיה. ומ"ע שמעת אל תילר והרי כל התורה כולה עצה ותחבולה מאדון המחשבות לשבר התאוות. רק באשה שאין בידה להנצל לא חייבה התורה על רצונה לבד. משא"כ באיש הרי יכול לפרוש באבר מת. והתוס' לא כתבו רק דמ"מ שב מידיעתו מקרי דתחלת ביאה לא היה עושה באיסור נדה. אבל מ"מ חיוב כרת יש כאן. ועי' רמב"ם פ"א מהל' איסורי ביאה ה"ט דכתב ג"כ כיון שהתחיל לבעול אין בידה שלא תתרצה שיצר האדם כופה אותה לרצות. והיינו שאין בידה לפרוש. אבל היכי שבידם לפרוש מן האיסור לא שייך טענת יצר אלבשיה. ואולם פכ"ד מהל' איסורי ביאה הי"ט דשם לענין היתר לבעלה מיירי הביא הרמב"ם דאפי' אמרה הניחו לו שאלמלא לא אנס אותי הייתי שוכרתו מותר. היינו משום דשם יש לנו לימוד מיוחד ולא נתפשה הא נתפשה מותרת. אף דאפשר לפרוש. משא"כ לענין

גמנין חיוב מיתה דנלמד מן ולנערה לא תעשה דבר. א"כ באפשר לפרש טוב חייבת. ותפ"ז לא הביא הרמב"ם בהל' א"ב הך דהניחו לו וזה ברור ובלא"ה לא ק"מ קו' הפ"י והפלאה דהרי כאן גלי תורה לא תקרב היינו לא תפרוש כמ"ש לקמן דף יח ע"ב ואסרה תורה את הפרישה :

דף כא ע"א תוס' ד"ה קמ"ל. ומיהו בירושלמי ובספרי מוכח בהדיא דבדבור אחד נאמרו דאמרינן התם מחלליה מות יומת וביום השבת בד"א נאמרו. כ"ב בירושלמי פ"ג דנדרים נאמרו כל ענינים אשר נאמרו בד"א. ואלו הם שוא ושקר. זכור ושמור. מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים. ערות אשת אחיך לא תגלה ויבמה יבא עליה. לא תסוב נחלה וכל בת יורשת נחלה. לא תלבש שעטנז וגדילים תעשה לך. כל אלו נאמרו בד"א. ועי' שו"ת מהרי"ס אלפנדרי סי' כ"ב דהביא בשם רבינו האי גאון ואביו רבינו שרירא. הפירוש בזה כיון דהענינים הללו סותרים ומתנגדים זא"ז. והעשה עומדת נגד ל"ת. והרי ל"ת חמורה ואיך עשה דוחה אותה ותפ"ז ע"כ בדבור אחד נאמרו. היינו בשעה שנאמרה ל"ת. לא היתה המצוה בכלל איסור ע"ש. ועי' שו"ת מהרי"ק שורש קל"ט. והנה בהך דזכור ושמור ג"כ אפשר לפרש ענין התנגדות דשמור דרשו בפ' בתרא דיומא דשמור שבת זה כדי שישמור שבתות הרבה. ותפ"ז פקוח נפש הותרה בשבת וניחא דבד"א נאמרו. ובשעה שהוזהרו על השבת לא היה חולה שיש בו סכנה בכלל אזהרה. ואולם בשוא ושקר אין כאן התנגדות. ובלא"ה לא דמיא לאינך. וא"כ אפשר לומר דבשוא ושקר הדר ביה. כיון דלא דמיא להם דאין כאן שום התנגדות שיהיה מוכח לומר בד"א נאמרו : **ע"ב** גמרא ואס"ד בכל התורה כר"ש ס"ל ל"ל לצרף. כ"ב פי' שו"ת נו"ב מהד"ק חיו"ד סי' ע"ח. ובשער המלך הל' חמץ דהקשו לשיטת רבינו יקיר בתוס' (ע"ז ס"ח ע"א) דכי אית ליה לר"ש כ"ש למכות. דוקא בבעין ולא בתערובת. א"כ כאן בנזיר שארה פתו דהוי תערובת בכה"ג גם ר"ש מודה דבעי כזית דוקא והניחו בצ"ע. ונ"ל כיון דהכר כתבו האחרונים ע"פ דברי הרמ"ה פ"ג דמכות דטעמי' דר"ש משום דאכל כ"ש אחשביה לאכילה. ותפ"ז בקרבן דהוא רק בשוגג דל"ש אחשבי' מודה ר"ש דצריך כזית דוקא. ותפ"ז גם בתערובת דאכל כזית שלם היתר מעורב עם איסור דל"ש ג"כ אחשבי' מודה ר"ש. והנה זה שייך היכי דע"י התערובת איכא כזית שלם. אבל היכי דגם בתערובת היתר ואיסור ליכא כזית שייך אחשבי'. ודייק הש"ס אס"ד דר"ע כר"ש ס"ל ל"ל לצרף. היינו למה אמר ר"ע וים בו לצרף כזית והרי בתערובת דאין בו כזית ג"כ חייב מלקות. ומיושב קושית תוס' דלמא ש"ס דגלי קרא משרת. אבל לפי הנ"ל דמשרת איכא לאוקמי' היכי שיש בו לצרף כזית דבכה"ג מודה ר"ש דל"א כ"ש למכות וצריכין לבוא מטעם היתר מצטרף לאיסור. אבל כ"ש בתערובת פחות מכזית דינו כר"ש בעין :

דף כב ע"א גמרא א"ה אמאי מצטרף זיל הכא ליכא שיעורא כו'. כ"ב פי' משנה למלך פ"ד מהל' שבועות ה"ח. דהנה ענין הצירוף הוא דמשני איסורים קלים נעשה איסור חמור. דבלא"ה לא אשכחן דבר זה רק בבשר וחלב וכלאים דכל חד וחד באפי נפשיה שרי וכי אתי בהדדי אסור. ותפ"ז רצו לפרש ג"כ טעם דר"י דס"ל דח"ש אסור מה"ת משום חזי לאצטרופי בפרק בתרא דיומא היינו ג"כ מטעם זה. דאס"ד דח"ש הוא היתר גמור אין אפשרות בו הצירוף. וכאן ג"כ כיון דמפרש אכילה מזו עלי קונם. וגם שבועה דהיא איסור הבא מצד דיבורו פשיטא דפחות משיעור מותר עי' ר"ן כאן. ושוב אין אפשרות הצירוף בשני איסורי קונמות דמשני היתרים אין אפשרות לעשות איסור. בשלמא בזית אחת משבועה הנה זה היא חיוב התורה דכל משהו ומשהו היתר דע"ז לא נשבע ואם יש כזית שבכל השבועה כמו בנשבע שלא יאכל ב' זיתים דמותר לאכול א' וחצי. אבל צירוף מב' איסורי קונמות לא אפשר : **ע"ב** תוס' ד"ה אהתירה קא משתבע אפי' לר"י אתיא בעיא דר' אשי דמקשתא כר"י ס"ל. כ"ב למה הצריכו התוס' לומר דמקשתא כר"י ס"ל הרי בהדיא ס"ל כן (חולין צ"ח ע"א) דהאי פלגא זיתא דתרבא דאתא לקמיה דמר בר רב אשי א"ל אבוה (היינו רב אשי אביו של מר) לא תזלזל וכו' ועוד ח"ש אסור מה"ת. ונ"ל דיש לחלק בין איסורי נזיר לאיסור חלב דנזיר יש היתר לאיסורו והיה לו שעת הכושר עי' משנה למלך פ"א מהל' חמץ ומצה דהביא באמת בשם דאג"ח דמפ"ז הצריך הרמב"ם לימוד אחר לאסור ח"ש בחמץ ע"ש. ואולם זה שייך אם ילפינן מדרבנא דכל חלב כלשון הברייתא מובא שם ר"פ בתרא דיומא. אבל אם מטעמא משום חזי לאצטרופי כמו דאמר ר' יוחנן שוב אין לחלק בין איסור חלב לנזיר. ותפ"ז כתבו התוס' דמקשתא רב אשי כר"י ס"ל היינו כטעמי' דר"י וז"פ :

דף כד ע"א גמרא בשלמא לר"ל משכחת בלאו והן אלא לר"י הן היכי משכחת. כ"ב לשיטת המפרשים דגם בנשבע על איסור דרבנן דחלה שבועה היינו דוקא במ"פ. אבל אם נשבע לעבור על מצות ל"ת לא חלה שבועה. עי' יו"ד סי' רל"ט ס"ו. א"כ הרי אמרינן ברפ"ב דיומא דמודה ר"ל דאסור מדרבנן. וא"כ גם לר"ל לא משכחת בלאו והן והנ"ל דהנה התוס' כתבו לעיל ד"ה דנוקי דאע"פ דח"ש מיקרי מושבע ועומד מ"מ יוכל ר"י לאוקמי במפרש ח"ש היינו שלא כדרך הנאתן. וזה הפי' נראה יותר דאי משום דלא מקרי מ"ו על ח"ש. הנה בכ"ז הל"ל לסגנ' לומר דלא מוקי כר"י משום דלא משכחת לאו והן ע"ש והיינו שלא כדרך הנאתן נחית חד דרגא מן ח"ש בעין דלר"י דח"ש אסור מה"ת. א"כ שלא כדה"נ אסור מדרבנן. ור"ל דס"ל ח"ש אסור מדרבנן. א"כ שלכדה"נ מותר לגמרי. ולר"ש דס"ל כ"ש למכות א"כ שלכדה"נ אסור מה"ת. דהשתא ניחא הכל דלר"ש דס"ל כ"ש למכות שלכדה"נ אסור מה"ת. וניחא דפוטר במשנתינו היכא דאכל נבילות וטריפות משום דלא משכחת לאו והן משום דאף שלכדה"נ אסור עכ"פ מה"ת ול"ק קושית המהרש"א. ולר"ל דס"ל ח"ש בעין אסור מדרבנן שוב משכחת הן היכי דאוכל שלכדה"נ דמותר אף מדרבנן. ולר"י מקשה הש"ס באמת דל"מ הן כיון דשלכדה"נ אסור עכ"פ מדרבנן ופשוט : **ע"ב** גמ' משכחת לה חמש כגון שבועה שלא אוכל תמרים וחלב. כ"ב הא דל"ק ליה דמשכחת נמי דנשבע על החלב שלא יאכל ח"ש דחלה שבועה. ומכאן יש ראיה לשיטת רש"י ריש פ' בתרא דיומא דפי' מפרש ח"ש היינו היכי דלא אכיל רק ח"ש. אבל נשבע על ח"ש איסור ואכל שיעור שלם בכה"ג אין שבועה חלה דכבר מושבע ועומד הוא. וכאן כיון דע"כ אכל שיעור שלם דבלא"ה ליכא עליו חיוב חטאת שוב ליכא איסור שבועה בזה :

דף כו ע"א תוס' ד"ה את לבן אנסך. שלא יצטרך לכתוב על פנקסו שיביא חטאת שמנה. כ"ב (עי' שבת יב ע"ב) ר' ישמעאל כתב על פנקסו לכשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמנה ועי' (יומא פ' ע"א) האוכל חלב בזה"ז צריך שירשום על פנקסו :

דף כז ע"ב תוס' ד"ה אם נשתייר. נראה דכי לא שייר אלא פחות מכזית דחייב עליה. כ"ב והא דמקשה הש"ס אי אמר שלא אוכלנה אפילו כ"ש. מכאן ראיה לשיטת הרמב"ם פ"ד מהל' שבועות דגם בנשבע שלא יאכל כזית אסור בח"ש. וא"כ נהי דעבר על השבועה אם שייר פרורין מ"מ אותן הפרורין עכ"פ אסורים לאכול מטעם ח"ש ושוב מקרי עדיין שיור לענין שיועיל שאלה כמו דנהגי בכפתוהו על העמוד מפני שיש שיור למלקות אף לדידן דאין אצלנו שיור זה דהרי בטלה סמיכה דסנהדרין ואין נוהג מלקות אצלנו. ובכ"ז פסק הרמב"ם ספ"ז מהל' שבועות דמקרי זה שיור לענין שאלה. ועי' שו"ת חות יאיר סי' ק"ל שמסופק בזה אם בזה"ז שייך ד"ז דשיור למלקות. ועי' תוספות גיטין ל"ג ע"א ד"ה ואפקינהו ומהרש"א שם ומו"ז יו"ד סי' שכ"ג ס"ק ב' :

דף כט ע"ב תוס' ד"ה שבועת העדות. א"נ לפי שהיתה נביאה היו מקבלים אותה עליהם. כ"ב דעת רוב הפוסקים מובא ברמ"א חו"מ סי' כ"ב דקרוב ופסול לא מהני קבלה לשלשה דעל תרתי לריעותא אינו מועיל קבלה. וא"כ כיון דאשה פסולה אין מועיל קבלה. ואולי מומחה שאני ולא הוי קבלה אלא לחד. והתוס' (נדה נ' רע"א) כ' דע"פ הדיבור היתה דנה. וכבר תמהתי ע"ז בת"א דהרי לא בשמים היא :

דף ל ע"א תוס' ד"ה שאם. אמי דלא כר"י ולדידיה כגמר דין הוא ולא בקבלת עדות שהוא תחלת דין. כ"ב לקמן אמרו דקבלת עדות הוי גמר דין. ועי' תוס' סנהדרין י"ט ע"ב ד"ה ינאי מל' לסיפך. ומהר"י ברלין כתב לעיין על הגליון ולא בדברי התוס' עצמם שהם לא ע"פ דברי הגמרא כאן : **ע"ב** גמרא עשה דכבוד תורה עדיף. כ"ב לפ"מ דאמרינן (כתובות מ' ע"א) היכי דאמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל לא שייך דחייה ועי' תוס' יבמות דכפינן ליה שיאמר לא בעינא ועי' תשובת הרשב"א סי' י"ח. וא"כ עשה דכבוד תורה כיון שיכול למחול שוב איך דחי עשה דעמידת עדים :

דף לא ע"א גמרא אינה נוהגת אלא בראוין להעיד לאפוקי מאי לאפוקי מלך. כ"ב פי' שו"ת שבות יעקב ח"א סי' קמ"ד דנסתפק בקרובים שקבלו עליהם לעדות דמועיל קבלה אם חייב בקרבן שבועה כיון דמצד עצמו א"א רק ע"י קבלה שלו. ופשיט ליה מדקאמרינן הכא לאפוקי מלך ולמה לא מוקי בכה"ג. ועי' ס' שער יוסף על הוריות פ"ג ע"ב. דהקשה מדוע לא קאמרו כאן לאפוקי כהן גדול דאמרינן ג"כ (סנהדרין י"ח ע"ב) דאינו מעיד רק בפני המלך. אבל זה אסור להעיד ע"ש באריכות :

דף לה ע"ב גמרא חנינא בן אחי ר' יהושע ורא"ע בשם ר"א המודעי אף זה קודש. כ"ב אע"ג דחנינא בן אחי ר"י היה בזמן רבינו הקדוש. עי' (ברכות ס"ג ע"א) ורא"ע היה נשיא בזמן חורבן ביתר. ולדעת התוס' שבת היה עדיין בזמן חורבן בהמ"ק אין קפידא במה שמזכירו קודם. כמ"ש התוס' מנחות סוף דף ס"ה ותוס' ב"מ ד' ע"ב אין לחוש במה שמזכיר תלמיד קודם לרב. ועי' באר שבע בחי' לסוטה פ' עגלה ערופה : שם ר' יוסי אומר צבאות נמחק שנאמר והוצאתי את צבאותי. כ"ב ובירושלמי פ"ק דמגילה על משנה ע' מביא ר' יוסי הקרא דכתיב ופקדו שרי צבאות ע"ש. ומ"ש בגמ' כאן דהם של לוט אל נא אדני הנה נא מצא עבדך חן הוא קודש מי שיש בידו להמית ולהחיות. עי' מורה נבוכים פ"ז לשני דמפרש לה ג"כ על המלאכים שיש להם בחירה על הטוב תמיד ותמיהני שלא התעורר מש"ס כאן : שם גמ' מלכותא דקטלה חד משיתא בעלמא לא מיענש. כ"ב שמואל לטעמי' דס"ל בכ"מ דינא דמלכותא דינא. ועי' שו"ת מקום שמואל סי' מ' שכ' במלחמת רשות שלהם מקרי מצוה כמו שאמרה אביגיל כי מלחמת ה' אדוני נלחם ע"ש :

דף לז ע"א תוס' ד"ה הזיד. דהא בעדים זוממים אי הוי צריכין התראה הוי מתרינן. כ"ב עי' (כתובות ל"ג ע"א) ומ"ש התוס' דשבועת העדות אי אפשר לידע לעולם אם הם מזידין. עי' תוס' (כתובות ס"ו ע"א) דכתבו כיוצא בו דבדבר שלא יבא לעולם לידי איסור אז לכ"ע הש"ס ל"ש התראה ועי' שו"ת נ"ב מהדו"ק אהע"ז פי' דגבי נשואי קטן כיון דכשיגדילו יכולין למחות אז לכן ליכא חיוב מיתה ע"ש :

דף לט ע"א גמרא מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה. כ"ב פי' רמב"ן בהשגות לס' המצות שורש ראשון דהקשה הכי אמרו (מגילה י"ט ע"ב) וביותר בירושלמי פ"ק דמגילה דמגילת אסתר נאמרה למשה מסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ע"ש. ובפרט מגילה ונזיכות אחשורוש ופדות והפורקן בודאי ענינים חדשים בזמן אחרון המה. ומצות קריאת המגילה נופל עליה עתידה להתחדש. אבל ההיתר לכתיבה מגילה ושתהיה נספחת לכתבי קודש למדו חז"ל מגילה ז' ע"א. דכתיב כתוב זאת זכרון בספר ודרכי דרוש כאלו לדרוש אות אחת יתירה בתורה כלם בכלל דרכי המדות המקובלות הלכה למשה מסיני. ומצד זה יתכן לכנות דהראה הקב"ה למשה בסיני היינו הורהו הכתיבות לדרוש התורה ומצד זה נסתבב לכנה"ג ההיתר לתקן קריאת המגילה שלא יהיה בכלל לא תוסיף עי' ג"כ (מגילה י"ד ע"א) כל הנביאים לא הוסיפו על התורה חוץ מקרא מגילה מטעם ק"ו ותומר וגם זה מי"ג מדות המקובלות :

דף מ ע"ב גמ' לימוד ערוך בפיו של ר"י הא מני אדמון הוא. כ"ב פי' רש"י (מנחות ע"ו ע"א) לימוד ערוך שאין קרבן ציבור חלוק. ופרש"י כך שנאה מרבותיו. ועי' יד מלאכי ח"א סי' של"ד מה שהשיב בזה על הרב ראשון לציון מש"ס מפורש כאן דאין לפרש בשום אופן על הל"מ ע"ש : תוס' ד"ה והדא כשמואל. ואע"ג דקי"ל כר"י לגביה שמואל. כ"ב (עי' תוס' עירובין מ"ט ב' ד"ה וקטן עוד שם ס"ו ע"א ד"ה יפה שם נ"ט ב' ד"ה ותזכה ותוס' בכורות כ"א ב' ד"ה ר"י) ועי' מ"ש הרא"ש פרק הגוזל קמא סי' כ"ב שכ' בזה"ל מ"מ רב אלפס דהלכה כשמואל תמיה דבכולה גמ' קי"ל שמואל ור"י הלכה כר"י כדאיתא בריש מס' יו"ט ע"ש. הנה חוץ מזה דלא נמצא ברפ"ק דביצה דבר זה. הנה יש לתמוה דבעירובין ע"ז מפורש כל זה כמו שרשם מהר"י ברלין. ועי' יד מלאכי סי' תרס"ז באריכות [ועי' חלופי גרסאות בב"ק דף קד] :

דף מד ע"ב גמרא שומר אבדה כשומר שכר. כ"ב משום דל"ב למתיב פרוטה לעניא משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה וקשה בעוסק במצוה פטור רק ממ"ע ולא ממצות לא תעשה ולדקה ישנו בשני לאוין לא תקפוץ ולא תאמץ עי' יו"ד ריש הלכות צדקה סי' רמ"ז ותוס' (כתובות מ"ע ע"ב) ד"ה אכפי. ואיך הוא פטור מן המצוה דהרי קאי על אותו רגע שהעני עומד כמ"ש התוס' כאן. וגם (סוכה כ"ה ע"א) ואז קאי בלאוי דלא תקפוץ ולא תאמץ אם מעלים עין ולע"ג. ומ"ש התוס' כאן דאיך אמרינן מצות לאו ליהנות נתנו הרי ישני להנאת דל"ב למתיב פרוטה לעניא כבר האריך בזה המגיה לס' שער המלך הל' שופר ובס' ישועות יעקב הלכות ר"ה. ובאמת י"ל דהוי דבר שאינו מתכוין דהרי אינו מתכוין ליהנות מזה שא"צ לתת לצדקה. וג"כ לא תיחשב פסיק רישא דלמא לא יבא עני אז :

דף מז ע"ב רש"י ד"ה קרב לגביה דהינא. פרת הוא קטן משלש נהרות שמטו אצלו. כ"ב לפ"מ שנודע לנו מן מפת הארץ פרת הוא גדול מן נהר חדקל כי מקורו הוא בהרי אררט ונופל לגשון ים פרסי והכונה כאן כי קטן הוא מנהרת גיחון ופישון :

בריך רחמנא דסייען עד כען

הגהות והחדושים למסכת מכות

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור מוהר"ר צבי הירש חיות זצ"ל אב"ד דק"ק זאלקווא והגליל .

דף ב ע"א גמרא תנא התם קאי. כ"ב מפני שבסדר המשנה מכות דבוק לסנהדרין ושבועות אחר מכות ותמיהני על הרמב"ם אשר בהקדמתו לסדר המשנה חפש טעם לסמיכת מכות אחר סנהדרין מפני שמכות משפט סנהדרין ולא נקט טעם הגמרא כאן. וראיתי כי בסמיכת שבועות למכות נקט באמת טעמיה דגמ' מפני שסיימה המשנה במכות וחייב על הראש שתים : שם אמר ריב"ל אמר רשב"ל דא"ק ועשיתם לו. כ"ב הגאון מהרי"ב מחק תיבת אמר רשב"ל והדין עמו דכל היכי דאמרינן אמר ר' פלוני א"ר פלוני היינו דהיה תלמידו כמ"ש הרשב"ם (ב"ב קי"ד ב' ד"ה משום ותוס' ע"ז ים א' ד"ה אמר ותוס' חולין דף לד ע"א ד"ה מאן) וריב"ל היה גדול מרשב"ל דהרי אף לגביה ר' יוחנן דהיה גדול מרשב"ל הלכה כריב"ל עי' תוס' (מגילה כ"ז ע"א) וא"כ איך נופל כאן ריב"ל בשם רשב"ל ותפ"ז בדין נמחק אמר רשב"ל. אולם הרב יד מלאכי סי' ע"ד הקשה על התוס' מהא דמלינו (שבת טו ע"ב) אמר ר"י אמר ר"ל אף דר"י לא היה תלמידו והפוך דהיה ר' יוחנן גדול ממנו והניח בצ"ע [עי' בד"ס בשבת שם] : שם ע"ב רמז לעדים זוממין שלוקין מה"ת מנין. כ"ב הרמב"ם בס' המצות שורש ב' כ' דדין אשר למדו בדרך זה אינו רק אסמכתא והרמב"ן השיב אותו מש"ס דכאן דהוא דבר תורה אע"פ שנזכר לשון רמז ועי' רש"י (סנהדרין פא ע"ב) ד"ה והיכי רמיזי פרש"י ודאי הל"מ ומיהו היכי רמיזי מקרא וגם הרמב"ם סובר כן דמ"מ הוא דאורייתא הלמ"מ רק דהשיב על בה"ג שמונה גונב את הקשוה בכלל ל"ת וכתב הרמב"ם כיון דהזכירו חז"ל ולשון רמז אינו בכלל ל"ת רק הל"מ ואינו ראוי לכללו במנין המצות ועי' (ע"ז לו ע"ב) רמז ליחוד מה"ת ועי' (זבחים יז ע"א) רמז לטבול יום שאם עבד חילל ופעמים מלינו שהסכימו ענינים דרבנן לגמרי בלשון זה לדברי תורה כמו רמז לשניות מה"ת (יבמות כא ע"א) ועי' יד מלאכי סי' כ"ב בשם קנאת סופרים דיש חילוק בין רמז ובין היכי רמיזי ומייתי להשקפות מדברי מגילה דאמרו היכי רמיזי וימים אלו לקרות המגילה שהם מעיקרי התקנה : שם מדע שהרי לא עשו מעשה והורגין ומשלמין ממון. כ"ב אע"ג דבממון ס"ל להרמב"ם פי"ח מהלכות עדות (והתוס' ב"ק ד ע"ב) דאף אם כבר נעשה מעשה ישנו בדין הזמה. מ"מ כ"ע מודו דאף אם לא עשו מעשה נמי ישנו בדין הזמה וזה הוא הקנס :

דף ד ע"ב תוס' ד"ה אלא מה להלן כו' דעדים זוממין בדיבורא אתעביד מעשה. כ"ב אע"ג דאמרינן כן (תמורה ג ע"ב) לא תתני מימר משום דבדיבורא הבהמה נתפסת אבל כאן בעדים זוממין לא יבא לכלל מעשה דהרי אם נעשה מעשה שוב ל"ש דין זוממין דכאשר זמם ולא כאשר עשה ועי' תוס' (סנהדרין סה ע"ב) ד"ה הואיל ושם האריכו :

דף ה ע"א תוס' ד"ה דבפידנא. דזה ל"מ דא"כ כל חייבי מיתות יכול להודות ולפטור עצמו. כ"ב הרמב"ם בפי"ח מהל' סנהדרין ה' ג"כ בזה"ל גזרת הכתוב שאין ממיתין לאדם ע"פ עצמו אולם שמה מיירי דליכא עדים אבל בבאו עדים א"כ זה לא ממעטו. ועוד דגם במודה בקנס ואח"כ באו עדים דקי"ל דפטור ודוקא בחייב עצמו בקרן אבל בחייב עצמו ולא כלום חייב (ב"ק עה ע"א) וכאן אם הודה פטור לגמרי ונ"ל דגם לשיטת רש"י עכ"פ היכי דהודה ובאו עדים אח"כ מכניסין אותו לכיפה כמו בהורג בעדות מיוחדת (סנהדרין פא ע"ב) ומחייב עצמו בעונש זה ובעיקר קו' התוס' הנה בודאי דין תורה משכחת בלא הודה והרי ע"כ אין חייב מיתה רק בהתרו בו וקבל התראה ואומר ע"מ כן אני עושה כדי שיתחייב מיתה (שם מ ע"ב) ובהרכין ראשו לבד לא יספוק לחיוב מיתה ואם איש כזה תופש אחר אופנים לפטור עצמו לא היה אומר ע"מ כן אני עושה דג"כ היה פטור. ובכ"ז אמרו לקמן דאלו היה בסנהדרין לא היה הורגין אדם מעולם. ומ"מ דין התורה מתקיים בפנים רחוקים כגון שהיה קרוש של ראש מגולה (בחולין יא ע"ב) דדין של

מכה

מכה אביו ואמו מתקיים באביו ואמו שבויים בבית האסורים. וכן כל ענייני מלקות אשר נאמרו בנדרים ונזירות ושבועות והקדשות נ"כ משכחת דיפטור עצמו ע"י מה דישאול על נדרו והקדשו וכתב הרשב"ם (ב"ב קך ע"א) דשחט קדשים בחוץ ואח"כ נשאל על הקדשו נפטר מכרת למפרע ועי' עו"ז יו"ד סי' שכ"ג ס"ק ב' ועיין תוס' (גיטין לג ע"א) ד"ה ואפקעינהו דא"כ יחפה על בת אחותו וכו' דאם יעשה כן כדין יחפה ע"ש וכן בכאן באמת אם הודה נפטר מן המיתה ודין תורה משכחת בלא הודה וע"ז אמרו בגמרא ה"פ שבקי' לקרא דרחיק ונוקים אנפשיה וז"ב : ע"ב גמרא למדתני רבינו שאין עונשין מן הדין . נ"ב עי' פ"י שהתעורר דהרי בגילוי מלתא קי"ל דעונשין ומזהירין מן הדין ואולם בשו"ת בשמים ראש הגהות כסא דהרסנא כאיתי דלדידן בלא"ה לאו ק"ו הוא דלא שני לנו לפי עיקר הדין בין הרגו ללא הרגו כיון דקי"ל שאין ממיתין את הגורם (סנהדרין עז ע"א) ועדים זוממין נ"כ לא הרגו אותו בידים רק גרמו לו מיתה ע"י אמירתם לבד ודבר זה אינו הולך ע"פ שאר משפטי התורה וכן שנים שהרגו את א' קי"ל דפטור רמב"ם פ"ד מהל' רוצח הל' ד' דכ' נפש עד שיכה כל נפש . ואלו בשני עדים אשר העידו נהרג אע"ג דאחד אין יכול להמיתו ע"פ עדותו ושניהם הרגוהו ובכל זאת גזה"כ שיהרג ע"פ דיבורם וא"כ עונש הבא לאדם ע"י אמירת שעדים אינו ע"פ משפטיהם דאף אם נהרג א"ת מיתה לפי משפטי התורה וע"כ גזה"כ הוא וא"כ כיון דגלי קרא כאשר זמם דמחייבי על כוונתם אמרינן קרא כדכתיב וק"ו ליכא דאף אם נהרג לא נחשב מעשה ע"פ התורה שיהיה עליהם משפט מות וזה הטעם דשני ליה להרמב"ם בין חיוב מיתה דהרגו אין נהרגין . ובין מלקות וממון דשם יש ק"ו ושם ל"ש הדין דגורם ועונשין מן הדין בגילוי מלתא אבל במיתה ליכא ק"ו דאף הרגו אין חייבים מיתה ע"פ הדין ועי' יד המלך פ"ך מהל' עדות שהאריך בזה . והטעם דהרגו אין נהרגין פרש"י בב"מ דכ' כאשר זמם ולא כאשר עשה ובמשנה נקשה הטעם דכ' כאשר זמם לעשות לאחיו ועדיין אחיו קיים והיינו כאשר זמם מורה דאף שלא נהרגו נ"כ ישנו בכלל חיוב מיתה. ואולם יוכל להיות כ"ש בהרגו . וקרא לאחיו מורה דוקא אחיו קיים והרגו אין נהרגין וגם מזה הוציא הרמב"ם לחלק בין מיתה למלקות משום דא"י ללמוד חיוב מלקות מקרא לעשות לאחיו דגם בזה עדיין קיים ועי' ריטב"א כאן :

דף ע"א משנה אלו היינו בסנהדרין כו' אף הן מרבין שופכי דמים בישראל . נ"ב לשיטת הרמב"ם פ"ב מהל' רוצח ה"ח דכל אלו הרוצחים שאינם מחוייבים מיתת ב"ד היתה רשות לב"ד בזמן הסנהדרין להורגם בהוראת שעה כפי שיראו הב"ד ועוד כ' ה"ה הרי שלא היה הוראת שעה וכו' . הרי ב"ד היו חייבים להכותם מכה רבה הקרובה למיתה לייסרם במצור ובמצוק ולצערן כדי להפחיד ולאיים ע"ש וא"כ נהי דאין חייבתם מיתת ב"ד מ"מ לא ירבו שופכי דמים דהרי בהוראת שעה יכולים היו הב"ד להורגן . ואף בלא הוראת שעה מ"מ נותנין אותם במצור ובמצוק והרמב"ם למד זאת ממ"ש (סנהדרין פ"א ע"ב) דבעדות מיוחדת כונסין אותו לכיפה וצ"ע והא דאמרו ר"ט ור"ע אילו היינו בסנהדרין משום דר"ע בחורבן ביתר היה נ"ב שנה אחר החורבן והריטב"א כ' להקשות דר"ע ור"ט בזמן החורבן היה ודבריו צ"ע :

דף ח ע"א גמרא כיון דאם מלא חטוב אינו חוטב לאו מצוה היא . נ"ב עי' תשובת הרשב"א סי' יח דכל מצוה דאפשר למעקרי' אע"ג דלא עקרי' לא חשובה מצוה לברך עליה . וקשה לפ"ז מה דאמרי' (מנחות מב ע"א) דאין מברך לעשות סוכה משום דיש אחריה גמר מצוה . ובתוס' שם מביאים בשם הירושלמי סוף ברכות דמברכינן באמת לעשות סוכה לולב ותפילין ונימא נ"כ כיון דאם מלא מוכן שוב לאו מצוה היא ואיך נופל ע"ז ענין ברכה ולפמ"ש התוס' כאן לחלק בין שליח ב"ד דמ"מ מצוה בתחלתו יש . שוב לק"מ וכן ל"ק נ"כ מהך (שבת קלג ע"א) ואי איכא אחר ליעבד ומשני דליכא אחר ולכאורה קימא נ"כ כיון דאי איכא אחר לאו מצוה הוא השתא נ"כ לאו מצוה דבמילה ובעשיית סוכה ולולב יש עכ"פ מצוה משא"כ חטיבת עצים לצורך סוכה לאו מצוה אפילו בתחלה :

דף ט ע"ב גמרא השוגג נהרג כר"י בר יהודה דאמר א"צ התראה . נ"ב קשה דאף לר"י בר"י צריך עכ"פ התראה זו דישראל הוא ובן ברית הוא עי' (סנהדרין עב ע"ב) ור' יוסי בר"י נ"כ מודה דהתראה כזו מועלת רק קבלת התראה והתיר עצמו למיתה אינו נחוץ לדעתו ועי' (תוס' שם מא ע"א) ד"ה באשה דל"ב ר"י בר"י התרת עצמו למיתה א"נ חבר כאילו התיר עצמו אבל בשוגג שהרג בשוגג לא היתה התראה אף לרוצח זו שישראל הוא ומצאתי להריטב"א פ"ק שכ' דבכל חבר צריך לר"י בר"י להודיעו שההורג ישראל אם אינו מפורסם ע"ש ומשמע ליה דבמפורסם שהוא ישראל א"צ התראה גם לזה : **דף י ע"א** מי שכל תבואתו שלו והיינו דא"ר אליעזר מי שיכול להשמיע כל תהלתו . נ"ב ואולם ברש"י (מגילה יח ע"א) פירש שהוא בלשון בתמיה היינו שאין שום איש יכול להשמיע כל תהלתו לכן לא יתפלל רק במטבע שטבעו חכמים וכן משמע בגמרא שבאמת יכול להשמיע כל תהלתו דומה לפרשה מי שכל תבואה שלו : **שם ע"ב** אמרו לו הרבה שליחות עושה . נ"ב רש"י פירש דדעת חכמים לחלוק על ר"מ ומוטב שידברו השלוחים ולא הרוצח ועי' ריטב"א דלפ"ז ל"ג במתניתנו אף הוא מדבר ע"פ עצמו ולדעתי נראה דאמרו לו היינו דהשלוחים אומרים לגואל הדם דהיה שוגג ובלי ספק היה שליח להשי"ת למען יהרג כמ"ש מרשעים יצא רשע שהרג במזיד והוא בשוגג והקב"ה מזמינן לפונדק א' וא"כ מהשי"ת נסתבב זאת והוא שלוחו בזה :

דף יא ע"א גמרא פרשת רוצחים בלשון עזה דכ' וידבר ה' אל יהושע מפני שהן של תורה . נ"ב היינו דבכל הנביאים לא מצינו ויאמר ה' אל ישעיה או אל ירמיה לאמר רק כאן וידבר ה' אל יהושע לאמר וטעם מפני שהוא חזרת פ' התורה נכתב בלשון התורה ממש ועי' (סנהדרין פא ע"א) ודלמא יחזקאל תורה קא מהדר א"כ הוה ליה לאהדורי כדהדרי' משה והיינו כמ"ש כאן ביהושע דנאמר בלשון תורה :

דף יב ע"א רש"י ד"ה ה"ג שהוא בן בנו של רוצח ואינו מוזהר על כיבודו . נ"ב אולם ביו"ד סי' רמ"ב סעי' כ"ד מבואר ברמ"א דחייב אדם בכבוד אבי אביו וסע"ז כ' דנעלם מהמפרשים דברי רש"י בחומש על קרא ויזבח לאלהי אביו יצחק וכאן מפורש ברש"י דליכא חיוב כיבוד לאבי אביו וצ"ע :

דף יד ע"א תוס' ד"ה לאפוקי דלעולם כל זמן שלא מל עונש כרת עליו . נ"ב קשה לי איך מצינו קרבן כה"ג הרי אם ימול עצמו לבסוף יגלום הבאת חולין לעזרה ולבישת כהנים שעטנז והקרבן יהיה נפסל למפרע ועי' (זבחים קו ע"ב) דלשיטת התוס' רצונו למילף הזהרה לפסח ולמילה לענין מלקות ואיך אפשרות ללקות דהרי הוי התראת ספק אם ימול כגון א' קודם מיתתו בפסח משכחת לה שפיר כגון דהזיד בראשון וגם בשני דאין לו תקנה אבל מילה מא"ל וכ"ל דגם במילה משכחת דבטלה כגון שמל קודם שמונה או שמלו בלילה או ע"י עובד כוכבים באופנים אלו שוב נתבטלה מצוה זו בידים ואין אפשרות לתקנה עוד :

דף טו ע"א גמרא מוציא שם רע שלא עשה מעשה . נ"ב (עי' ב"ק ה ע"א) מוציא שם רע דיבורא דאית ביה מעשה ועי' תוס' שם ולמ"ד אינו חייב עד שישכור עדים וזה ל"ש באונס וכאן אמרינן נ"כ מה לאונס שכן עשה מעשה : **תוס'** ד"ה אם כהן אתי עשה ודחי ל"ת ועשה שאינו שוה בכל . נ"ב עי' (יבמות ה ע"א) ותוס' שם ד"ה ואכתי דלאו שאינו שוה בכל אע"פ שיש עשה עמו (עי' כתובות מ ע"א) דתירצו שם בגמ' על קו' כיוצא בזו ועי' רשב"א בתשובה סי' יח : **שם ע"ב** תוס' ד"ה במאי קא מיפלגי ויש לנו לומר שלעולם יעמיד כמו שהוא עתה . נ"ב עי' תוס' (גיטין לג ע"א) ד"ה ואפקעינהו ומהרש"א שם וטו"ז יו"ד הלכות חלה סי' שכ"ג ס"ק ב' :

דף טז ע"ב גמרא אבל לדבר מצוה יש לה הפרה . נ"ב כיון דהמצוה אינה רק עליו אבל האשה תוכל לומר לא בעינא ובכה"ג כיון דזמן הדין ע"ד רבים אין לו הפרה שוב יש תקנה לכוף את האשה שתאמר לא בעינא : **שם** אבל פועיא ליקט ד' . נ"ב עי' רמב"ם בס' המצות מל"ת קע"ע שהאריך הרבה לבאר דבר זה . ומ"ש בגמרא משהה נקביו עובר משום בל תשקצו . עי' רמב"ם שם ובס' היד סוף הל' מ"א דאינו רק דרבנן: מטעם דפשטא דקרא רק בשרץ המים כתיב . ועי' שו"ת חות יאיר סי' ע . ואולם הט"ז ביו"ד סי' קט"ז . כ' דמשהה נקביו הוי דאורייתא . רק דאינו לוקה משום דהוה לאו שבכללות . ודבריו צ"ע מדברי הכ"מ פי"א מהל' עבודת כוכבים לענין לאו בחקותיהם לא תלכו . ועי' תוס' לקמן ח"י ע"א ד"ה ונילקי משום בשר בשדה :

דף כ ע"ב גמרא במשמיע . נ"ב עי' ט"ז יו"ד סי' קפ"א ס"ק כ"א :

דף כב ע"א תוס' ד"ה אמר ליה אכתי ליתא בלאו והן . נ"ב צ"ע דהרי כאן למלקות איירי והתוס' (שבועות כד ע"א) ד"ה אלא כדרבא . כ' בסוף דבריהם דלמלקות לא בעינן לאו והן . וכבר התעוררו בזה המפרשים והניחו בצ"ע : **ע"ב גמ'** השתא דכ' במספר ארבעים מנין שהוא סוכם את ארבעים. נ"ב עי' רא"ם פ' ערבי פסחים. דלענין ספירה כ' תספרו חמשים . ואנו מונים מ"ט משום דדרך המקרא הוא וכו' כיוצא בו כל הנפש לבית יעקב שבעים ע"ש . משמע דלדעתו מונח ביסוד הלשון . ועי' רמב"ם פי"ז מהלכות סנהדרין הל' א' וכ"מ שם וריטב"א כאן :

דף כג ע"ב גמרא מאן סליק לעילא ואתא . נ"ב אע"ג דאמרינן (ב"ב עד ע"א) פליגי תרי מלאכי ברקיע מאי כדכוד . ופי' התוס' דאליהו אמר לנו כמו (עירובין מג ע"א) בהנהו שב שמעתתא . היינו כאן ל"מ לענין דינא . דאם חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן . ובכלל מלקות הם שוב פטור מתשלומין . דאין לוקה ומשלם עיין לעיל ד"פ הלוקין . ובכה"ג שייך אין נביא רשאי לחדש דבר . וכן בהך דג' דברים עשו ב"ד של מטה וקיימו ב"ד של מעלה עקירת דבר מה"ת הם דבקריאת המגילה דהוא הוספה ע"ד תורה ופ"ה זקנים וכמה נביאים נצטערו על מיהוש המגילה . משום דאין נביא רשאי לחדש . עי' ירושלמי פ"ק דמגילה . וכן בשאילת שלום בשם עקרו דבר מה"ת . דהרי שלום הוא משמות המיוחדים . שאסור להזכירם לבטלה . עי' רש"י כאן . וכן הבאת מעשר על מה דקנים עזרא שלא יתנו ללוים . עי' רש"י ובכלם נופל שפיר הקו' מאן סליק לעילא . משום דהנביאים אסורים לחדש ולהוסיף ע"ד תורה ומכ"ש לעקור . ועי' ירושלמי סוף ברכות ובמדרש רות . דחוץ משלשה אלו הוסיפו חכמו של עכן שהסכים הקב"ה על ידו של יהושע ע"ש : **שם** שלמה מנא ידע כי הוא אמת דלמא אערומי קא מערים . נ"ב עי' תשובת הרא"ש כלל ק"ז הביאו מרן הב"י טור חו"מ סי' טו דהאריך בזה היכי סמך שלמה לדון ע"פ אומדנא . והעלה לדינא כי הרשות לב"ד לדון ע"פ אומדנא . כמ"ש ב"ב ס"פ חזקת הבתים . ולא זכר מדברי הש"ס כאן : **שם** נאמרו לו למשה בסיני . נ"ב עי' רמב"ם פי' המשניות חולין ס"פ גיד הנשה דבכלל תרי"ג מצות נכללים ג"כ ז' מצות בני נח ובכ"ז אינם ישראל לחוב רק מפני שנאמרו למשה בסיני אבל לא מתורת אבות ע"ש . ועי' רמב"ן בהשגות לספר המצות שורש א' כי דברי ר' שמלאי כאן . אינם מוסכמים מכל החכמים ובמדרש שיר השירים יש נמצא פלוגתא בזה :

דף כד ע"א גמ' כגון ר' ספרא. נ"ב רש"י פי' כאן ע"פ השאלתות . אולם בגירסאות הנוספות על ספר שאילת חכמה . מובא שמה דובר אמת בלבבו . כגון ר"ש שהיה הולך בדרך ופגעו בו חכמים וסברו כי הולך לקראתם ע"ש . ועובדא זו נמצא אצלנו (חולין לד ע"ב) . ועי' שה"ד דפי' ג"כ דכוונת הש"ס על עובדא דר"ש בחולין פג"ה הנ"ל : **שם** לא רגל על לשונו כגון יעקב דכ' אולי ימושני אבי . נ"ב שמעתי מחכם א' . דהנה כבר ידענו דפן מיוחד בלשונינו היכי שרוצה שלא יהיה הדבר הזה . וכבר גדלו חז"ל השמר פן ואל אינו אלא ל"ת . אולם אולי הונח בלשונינו היכי שרוצה שיבא הדבר ההוא . ולנכון דרשו חז"ל אולי לא תאבה האשה ללכת . אלי כתיב . דבאמת לא היה רוצה אליעזר . וכן אולי חטאו בני היינו שהיה רוצה שיחטאו עכ"פ בשוגג . וכאן דלא היה רוצה יעקב שיכיר אותו אביו . היה לו לכתוב פן ימושני אבי . ונאמר אולי מוכח דלא רצה לשקר באמת . כמ"ש והפך שימיש אותו אביו . אלא שאמו הכריחתו על פי הדבור עיין רש"י כאן ונכון :

בריך רחמנא דסייען עד כען

הגהות ארץ צבי למסכת שבועות

על הגהות אשר"י מאת הג"מ יהודה צבי ז"ל בעה"מ שו"ת מנחת יהודה.

פרק ד' בר"ת דהואיל ואם היו מעידים וכו' וכא"ד ולא היא כו' (אבל) חייב מלקות על זדונו וכו' (ולא הבנתי ראייתו שהביא ראיה הגם דלא תלה השבועה לקרבן מ"מ תלה למלקות הא אדרבה בנשבע לבטל את המצוה דלוקה אשבועת שוא והשבועה לא חלה כלל כמבואר בירושלמי בנשבע שלא אוכל מצה בלילי פסח . ואפשר דעיקר ראיית הג"א מבבא שניה דמתניתין הנ"ל בנשבע לקיים המצוה פטור והיינו לקרבן אבל מלקות חייב וכסברת הר"ן בנדרים ח' גבי מנין שנשבעין לקיים את המצוה וכו' אמנם בחידושי ליורה דעה הקשיתי לסברתם יקשה קושית הסוגיא במכות וליחשוב שבועה שלא אחרום ביום טוב דגם בלא כולל תל למלקות ואכ"מ : [עי' ביו"ד ס"ס רל"ח בחידושי רע"ק וכן מבואר להדיא בבעל המאור ספ"ג דשבועות] : **בא"ד** ודאי כל פטורים דמתניתין הוא לענין קרבן אבל שבועה חלה כו' (ויש לפלפל אי קאי אמשביע עד מפי עד או במשביע שאני כהן כו' אי השבועה חלה וכו' ויבואר במ"א אי"ה) :

פ"ק ו בר"ת שלא יעריס כו' וכא"ד מיהו לכתחלה אין מתירין לתלמיד ובדיעבד מותר (ולא הבנתי דבסוגי' מבואר החילוק דת"ח א"צ שאלה להם ומשמע דמתירין לו לכתחלה ואפשר דכוונת הג"א טוא דלפי המבואר בסוגי' דנדרים י"ד דאין פותחין בחרטה יעו"ש וע"ז כתב הג"א דבדיעבד אף אם יפתחו לו בחרטה והתירוהו מותר גם לע"ה ולשון לתלמיד שכתב הג"א לא הבנתי וצ"ע כוונתו ואפשר דדברי הג"א קאי אדלעיל דהנשבע וכו') : בד"ה וגם לא מגבינן כו' דה"מ בשטר שאין בו נאמנות אבל בשטר שיש בו נאמנות גבי בלא שבועה ואפילו פוגם ואיני יודע מהו שטר שיש בו נאמנות עכ"ל (ויש לעיין מה כוונתו בזה שכתב דא"י וכו' דהא הוא בסוגיא דהי המני' כו' . ואפשר דקשיא ליה דמאי אפילו פוגם בהיזה שטר שיש בו נאמנות הוא רבותא דאפילו פוגם דהא ל"ש שום חילוק כה"ג דיש בו נאמנות וגם דכ"ש הוא דיש לו מיגו ג"כ דכה"ג אין בו שבועה וצ"ע כוונתו בזה) :

פרק ז בר"ה כל הני פסולי דרבנן ניהו ומהפכין שבועה אשכנגדו אם רוצים אבל לא בנחשד דאורייתא דב"ד עצמו מהפכין אשכנגדו כדפרישית בפ"ק דב"מ וכו' (כצ"ל וכן הוא בש"ס דפוס ווינא ובש"ס שלי ד"ז נדפס בטעות) . והנה כפי הנראה דכוונת הג"א הוא לחלק דהא דחשוד באיסור דרבנן דמהפכין אשכנגדו דהוא דוקא בשניהם רוצים מיהו אם ירצה הנתבע לקבל שבועתו מניחין הב"ד לו לישבע אבל בחשוד דאורייתא הב"ד עצמן מהפכין וכו' ואין מניחין לו לישבע . אמנם בסי' צ"ב מבואר דאין מניחין להחשוד לישבע ולא חילקו כלל בין חשוד דאורייתא לחשוד דרבנן . וגם מה שסיים הג"א כדפי' בפ"ק דב"מ עיינתי שם ולא מצאתי מזה . ואם נאמר דכוונת הג"א להוכיח חילוק זה מסוגי' שם דמקשה והא גזלן הוא והיינו אהא דקאמרי בסוגי' דאם איתא לדר"ת וכו' מישתבע דמקשה הסוגי' דהאיך מישתבע דהוי ליה גזלן ומזה מוכח דבגזלן שהוא חשוד דאורייתא אין הב"ד מניחין לו לישבע דאל"ה הא איכא נפקותא בהא דאם לדר"ת באם ירצה לקבל שבועתו והיינו מזה מוכח דבחשוד דאורייתא אין הב"ד מניחין לו לישבע כלל אבל בחשוד דרבנן ליכא מוכחה מסוגי' דאין מקבלין שבועות דהא ג"כ מוכח עד"ז דגם בחשוד דרבנן אין הב"ד מניחין לו לישבע מהא דמקשה הסוגי' שם ותיפוק ליה דהוי ליה רועה והיינו אהא דאם איתא דלר"ת וכו' ומקשה הסוגי' דלמה מקשה מטעם דהוי ליה גזלן בל"ה פסול דהוי ליה רועה יעו"ש בפרש"י ואם נאמר לחלק דבחשוד דרבנן מקבלין שבועתו ל"ה מקשה הסוגי' מידי ומ"ש הוצרך להקשות מטעם גזלן וגם לפי' הרא"ש שפי' קושיית הסוגי' בזה ותיפוק ליה דהוי ליה רועה דהיינו שהיה יודע דרועה חשוד הוא שוב אין מהפכין כה"ג יעו"ש בפני יהושע מזה . ואם נאמר כשיטת הג"א דבחשוד דרבנן יוכל לקבל שבועתו ל"ה מקשה הסוגי' דהגם שהיה יודע שהוא רועה דאינו פסול לשבועה אלא מדרבנן סבור הייתי אקבל שבועתו משא"כ כעת שהוא גזלן ואין הב"ד מניחין לו לישבע והוא לא ידע מזה שהוא יהיה גזלן שכנגדו נשבע וטעל כה"ג וצ"ע) : סליק

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת מכות

דף יב ע"א תוס' ד"ה אילן . עוד י"ל דמיירי באילן שענפיו מפורדים ואויר כו' כצ"ל וכ"ה בתוס' שנ"ן ע"ש ובתוס' דחקו בזה המפרשים :

דף יד ע"ב רש"י ד"ה שמוה בזרעו . דאמר מר „(יבמות דף פו.)" חוזרת כו' ביבמות „(דף עד:)" כצ"ל :

דף יח ע"ב תוס' ד"ה בכורים כו' „לחומה : מקצתן בפנים . בעזרה :" כצ"ל (וכ"ה בתוס' שנ"ן אך חסר שם הנקודות להפסק בנתיים) וד"ה מקצתן בפנים שייך לדף י"ט ע"א (ונכון לומר דגרסתם נמי מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ וכ"ה ברמב"ם) וגירסא שלנו בתוס' טועה ע"פ הרש"א ול"נ . ודע כי הרמב"ם מפרש מ"ש מחיצתן פני הבית ר"ל ירושלים . אבל התוס' מפרשים כפשטות הלשון :

דף כב ע"א גמ' המרביע שור פסה"מ לוקה שנים . מלת שנים ליתא בכל הדפו"י שמקודם דפוס ספר"מ ועי' רש"ש :

דף כג ע"א ר"י אומר אפילו חסירי כו' . מלת אפילו ליתא בדפוס ווינציא . וגירסת התוס' היתה „ר"י אומר יתירי כא וחסירי מדע" [וכ"ה בכה"ג] . ומפרשים דבעינן דוקא יתירי כא משום מכה רבה אבל חסירי מדע כ"ל כו' וכ"ה להדיא בתוס' שנ"ן : סליק

חדושים והגהות מהגאון הגדול כו' מו"ה אברהם זצ"ל (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו') עם תוספת מרובה מבי"ק על הנדפס בש"ס זיטאמיר.

דף ג ע"א גמ' שתים ידיעות טומאת קדש וידיעות טומאת מקדש שהן ארבע קדש ומקדש. הכי אמר כלפ"ג (דף יד ע"ב) אלא דפליגי תנאי התם ואמרי דעל העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש אבל על העלם טומאה וידיעות קדש ומקדש משמע דליכא למ"ד דאינו חייב. וק"ל הא אמר בספ"ג דסוכה (דף מב ע"א) אומר היה ר' יוסי עולת העוף שנמצאת בין האגפיים והשכור חטאת היה ואכלה פטור. דס"ל דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה פטור. וא"כ ה"נ אכילות הקדשים היא מ"ע ואפי' לישראל וכפי' רש"י פ"ה דפסחים (דף נט) וה"ל טעה בדבר מצוה דהשכור ספור הוא ומצוה קעביד באכילתן וטרוד דזמנו בהול שלא יבוא לידי נותר וכמ"ש התוס' שם ועוד דר"מ דאיירי הכא בסיפא דמתני' דמשמע דמודה כר"י אית ליה טעה בדבר מצוה פטור בפ"ו דפסחים (דף עב). וי"ל דש"ה שאין הטעות בא מחמת טרדת מצוה שהרי כיון שידע שנטמא תו אין מצות אכילתן עליו דלאו בר אכילה הוא כלל. דכה"ג אמר התם גבי המיד שהביאו מלשכה שאין מבוקרין וגבי ב"מ דאינן בני קרבן דלא ה"ל טעה בד"מ: תוס' ד"ה ועל הזקן כראה דמשחיה וכשחת שניהם חייבין כו' ואסור לישראל להניח לעובד כוכבים להקיף ראשו ולהשחית זקנו כו' אין הלכה כראב"א דהשמטת הש"ס בב"מ כר"ש כו' משמע דאי מקיף ליה גדול מיחייב. בשעה"מ הל' עבודת כוכבים הקשה דעפי ה"ל להתוס' להוכיח דהלכה כר"ש מהסוגיא דנזיר (דף כט) דמשמע בהדיה הכי מדפריך התם למ"ד דאיש מדיר את בנו בנזיר דרבנן והא קעביד הקפה ודחיק לאוקמא דס"ל כמ"ד הקפת כל הראש לא שמה הקפה מדאורייתא ולא משני בפשיטות דסבר כרב אדא דמותר להקיף את הקטן ולית ביה איסורא אפי' מדרבנן ש"מ דלית הילכתא כוותיה. ונראה דדעת התוס' דהכא דאין מהסוגיא דנזיר הוכחה כלל דגדול המקיף לקטן חייב דהכתי מקשי דה"ל לשנויי התם דמגלח ע"י אשה דלכ"ע לית ביה איסור דאורייתא ואף דמשמע בסוגיא כנ"ל דלמ"ד גדול חייב איכא נמי באשה איסור דלפני עור דגדולים מוזהרים על הקטנים. מ"מ היכא דאיכא חנוך מצוה לא הוזהרו כמ"ש התוס' בפסחים (דף פח). אבל האמת יורה דרכו דאין ענין בהוא דנזיר להקפת קטן כלל אפי' תימא דאתיא כמ"ד דמותר לגדול להקיף את הקטן אפ"ה הוצרך לשנויי דסבר כמ"ד הקפת כל הראש לא שמה הקפה דאי שמה הקפה הכתי קשיא אי מגלח ליה כשהוא עדיין בקטנותו בשעת גילוח אבל אי נדר בנו בנזיר כשהיה קטן ונעשה גדול ומגלח ליה בגדלותו מ"מ איכא למימר דהא אע"פ שנעשה גדול אחר שנדר לא נתבטל נזירות אביו ממנו וכדמוכח בירושלמי פ"ו דנזיר גבי הא דתנן כהן ונזיר שהיו מהלכין בדרך ופגעו במת מצוה יטמא נזיר שאין קדושתו קדושת עולם ואל יטמא כהן שקדושתו קדושת עולם ופריך התם הג"ע עצמן הקדישו אביו מרחם (פי' דהוי נזירותו קדושת עולם) ומשני זו הורה וזו אינה תורה (פי' דמה שאביו מדיר בנו בנזיר אינו מפורש בתורה) שמע מינה דאם מדיר בנו בנזיר לא נתבטל הנזירות אף שנעשה גדול דאם לא כן אף שהקדישו אביו מרחם לא הוי קדושת עולם. וזה דלא כמ"ש התוס' בנזיר (דף ל ע"א) דאם הביא סימנין נתבטלו הנזירות של אביו. אלא כמו שדקדק התוי"ט בספ"ג דסוטה מפרש"י דנזיר דאם הדירו קודם שהביא ב' שערות עליו להשלים נזירותו אף משהביא ונראה דגם התוס' דכאן הכי ס"ל. ומ"ש התוי"ט שם דהרמב"ם לא ס"ל הכי אין דבריו מוכרחין כמ"ש בחי' שם: בא"ד ועוד נראה דאפי' רב אדא מחייב הכא כו' מדלא קאמר א"ש דאמר לעובד כוכבים אקיף לי. הס' שמלת בנימין הקשה אמאי חייב הא אין שליחות לעובד כוכבים. וי"ל דאיירי שפועל בשכירות ואמרינן יד פועל כבעה"ב. ומה שהקשה בס' עני לבונה מדברי התוס' דכאן על מ"ש המ"ל בהל' מלוה דגבי עובד כוכבים לכ"ע מחייב השולח ומהתוס' כאן משמע דלרבה שמא פטור. י"ל דכאן הכרי דגם בשוגג אין שליח לדבר עבירה אבל המ"ל קאי לפ"ד התוס' בקידושין (דף מג) דבשוגג יש שליח לד"ע: בא"ד דאתי עשה דמצורע ודחי לאו דהקפה כו אמאי דמי הא אפשר לקיים שניהם. הקשה בשעה"מ א"כ מילה בשבת היכי דמי הא אפשר למיעבד ע"י עובד כוכבים למ"ד דכשר בעובד כוכבים וכן אפשר על ידי קטן דכשר לכ"ע. ומ"ש דע"י קטן עביד אי' דגדולים מוזהרים על הקטנים אין מחוור לפמ"ש תוס' בפסחים (דף פח) דבמקום מצוה לא אמרינן כן. ובסנה"ס שם תירץ דהמצוה מוטלת על האב ושלוחו כמותו ועובד כוכבים וקטן לאו בני שליחות הן. ועוד הוכיח מזה דמילה הותרה בשבת לגמרי ולדידי אכתי תקשי מהא דפסחים (דף ה) גבי ביעור חמץ ביו"ט דאמאי לא אמר ע"י עובד כוכבים דשם א"צ שליחות דכל שנתבער החמץ מרשותו סגי. אך כל זה יש ליישב: **ע"ב** בגמ' ר' יוחנן סתמא אתיניא אסתם כו' דתנן אבל המותיר בעשור והשוכר בטמאה אינו לוקה. וק"ל דאכתי תקשי כדאקשי בסמוך מכדי האי סתמא והאי סתמא כו' והכא לא שייך לשנויי כדמשני התם דאזיל בתר סתמא בתרא דו"א רק בחדא מסכת אבל בתרי מסכתות קי"ל דאין סדר למשנה וא"כ לא ידיע הי מינייהו הוי סתמא בתרא. וגם א"ל דהתם תרי סתמי והכא חד סתמא דמה לי חד ומה לי תרי כדאי' פ"ב דיבמות (דף ק) ופ"ז דב"ק (דף סט). וי"ל דמ"מ שפיר פסק דאינו לוקה דהא כיון דהוי ספק איזה סתמא בתראי אית לן למיזל לחומרא כמ"ש הר"ן בנדרים (דף כד) לענין מחלוקת וסתם בתרי מסכתות דא"כ לענין מלקות אין לוקין מספק. ועוד י"ל דרבנן הוא דאפלגו על ר"י וס"ל דלאו שאב"מ אין לוקין עליו והוי רבים נגד ר"י דאית ליה דלוקין ומש"ה פסק כסתמא דאין לוקין דהוי סתמא דרבים. וכה"ג משני בגמ' אליבא דר"י גופי' בסנהדרין (דף לד) ובב"ק (דף ע) ובנדה שפסק כסתמא דרבים אפי' לקולא: שם דילמא ר' יהודה היא כו'. וק"ל דאימא דה"ט דלא בעיא ר"י לאוקמא כר' יהודה משום דקתני נמי נהדיא השוכר בטמא אינו לוקה וזה לא מצי אתיא כר"י דהא סבר טומאה הותרה בצבור וא"כ לא ממעט פסח הבא בטומאה מאיסור שבירת עצם מדכתיב בו בכשר ולא בפסול דכיון דהותרה בצבור כשר הוי כדמוכח בפסחים (דף פ"ד). וי"ל דלא שמעינן לר"י דטומאה הותרה בצבור רק גבי קרבן צבור ממש דכל ישראל מייתו א'. אבל בפסח אפשר דמודה דהוי דחוי. וכמ"ש תוס' ביומא (דף ו) ובחי' לפסחים שם הארכתי:

דף ד ע"א גמ' מש"ה קא מוקמינן כר"י כו' הא לא"ה קיימא כר"ט הך סוגיא אליבא דרבה אזלא דאמר הכי במכות (דף יג:) אבל איכא למ"ד התם דלר"ע נמי כי איתרו בי' למלקות ולא איתרו ביה לקטלא לוקה. והכי אית ליה לרב אשי אליבא דר"מ ורבנן פ"ק דסנהדרין. וגר' חייא אליבא דרבי פ"ג דיבמות וכמ"ש: תוס' ד"ה אבל כו' וי"ל דמשמע ליה דפטר אפילו נשבע על הככר וזרקו לים והתרו בו בשעת זריקה. הס' פ"י תמה על דבריהם דמשמע דאף בכה"ג לא הוי מעשה והא כיון שזרקו בעצמו לים הרי עבר על שבועתו שנשבע שיאכלנו במעשה. והנה כ"כ מסברה עצמו ולא זכר דבירושלמי פ"ג דמכילתין מוכח להדיא דזה הוי מעשה והביאו הרמב"ן במכות. ומ"מ י"ל דעת התוס' דס"ל דכה"ג לא חשיב מעשה כיון שהמעשה בעצמה דהיינו הזריקה ליה אין בה איסור כלל אלא שממילא נמשך ממנה איסור בשב ואל תעשה לא מצרפינן מעשה דהיתר לאיסור שבא אח"כ ממילא להיות נחשב האיסור דממילא כמעשה ע"י מעשה של היתר. ואזלו לטעמייהו שכתבו לקמן (דף יז.) גבי שהייה בשנטמא בעזרה דלא חשיבא מעשה ולא לקי למ"ד לאו שאב"מ אין לוקין עליו רק גבי כלאים חשיבא השהייה כמעשה משום דתחלת הלבישה ע"י מעשה פי' ע"י מעשה של איסור מאח"כ היכא בהתחלת המעשה היתה בהיתר וכ"כ בהדיא ביבמות (דף נ:) בשם ר"י גבי לבישת טלית בלי ציצית. וכה"ג פרש"י בסנהדרין (דף סה.) גבי הכנסת עצם ידעוני בפיו דלא חשוב מעשה משום שאינו מדבר בשעת מעשה אלא לאחר המעשה שהוא בפיו מדבר העצם מאליו. אלמא דלא אמר דליצרף מעשה של הכניסה דהיתר לאיסור שבא אח"כ ממילא בלא מעשה. וכ"כ ג"כ הרמב"ם בפ"ה דמלכים גבי איסור דישיבת מצרים שאין לוקין עליה משום שבשעת הכניסה הוא היתר וכשיתשוב להשתקע אין בו מעשה. וזה דלא כמ"ש תוס' בפ"ב דנזיר (דף יז ע"א) גבי נדר בנזיר והוא בבית הקברות דחשיב כמעשה מה שאינו יוצא משם כשנודר בנזיר. ומשמע דהיינו משום דמצרפינן מעשה של הכניסה אע"פ שהיתה בהיתר להיות נחשב מה שאינו יוצא אח"כ כמעשה. וכן פי' המ"ל פ"ג דביאת מקדש. וכ"כ הש"א סי' ל"ב דהיינו טעמא דלקי גבי כהן ונזיר שנכנסו לבה"ק בשידה תיבה ובא חבירו ופרע עליו מעזיבה אע"פ שתחלת הכניסה בהיתר היתה גורם לאי' שאח"כ להיות נחשב כעושה מעשה האיסור בידים. ועוד הביא ראיה לזה מהא דלקמן במכילתין גבי בעיא דשהיי' למלקות דגבי טומאת מקדש דע"כ איירי שתחלת הכניסה בהיתר היה שהיה טהור ונטמא בפנים. ואפ"ה תחלת מעשה הכניסה של היתר גורם לאיסור הבא מאליו אח"כ להיות נחשב כקום ועשה עכ"ד. אבל אין זה מוכרח כלל דגבי לאוי דביאת מקדש וטומאת כהן ונזיר איכא טעמא אחרינא במאי דלקי עליהם בלא מעשה ויתבאר לקמן דיוכל לעבור איסור זה עתה במעשה איסור כגון שילא ויחזור ויכנוס באיסור וזה לא שייך בשבועה שאוכל דלא מצי לעבור שבועתו במעשה של איסור כלל לא לקי מהמת מעשה דזריקה. ואע"ג דבשזורק הככר לים בודאי לא יקיים השבועה שנשבע עליו שיאכלנו מ"מ כיון שאינו מחויב לאכלו דוקא בשעה שזרקו אע"ג דע"י זריקתו בודאי לא יוכל לאכלו לא הוי רק גורם לבטל ממילא קיום השבועה לאח"ז וכל כה"ג לא חשיב מעשה. ועוד דגדולה מזו כתב הש"מ בפ"א דגזילה גבי לאו דלא תחמוד שכתב הרמב"ם שם שאין לוקין עליו מפני שאין בו מעשה דאע"פ שבנטילת החפץ יש בו מעשה מ"מ כיון שנטילתו הוא ברצון המוכר ואין האיסור אלא בהשתדלות והפצרות במוכר שימכור ונגמר בשעת המקח ובזה אין בו מעשה. וגם הלח"מ כתב כה"ג בפרק י"ח דסנהדרין גבי תמורה שכתב הרמב"ם שאין בו מעשה. משום דהמעשה היא שנעשה קודש ובזה אין איסור רק האמירה ואין בו מעשה. הרי דלא מחשב מעשה אם הוא של היתר והאיסור שבו אין בו מעשה אע"ג שנגמר האיסור ועובר עליו בודאי בשעת מעשה של היתר. ועפ"ז א"ש דליק מירושלמי דמכילתין דחשיב כה"ג מעשה דהתם אליבא דר' יוחנן ואיהו ס"ל דגבי תמורה חשב מעשה בתמורה (דף ג) ולא קי"ל כן כמ"ש בחי' להרמב"ם שם. אלא דמ"מ קשה בתוס' כאן נמי אליבא דר' יוחנן קיימו דאיהו דייק אבל אוכל ולא אכל לא לקי ויש ליישב: שם ד"ה ר"ע כו' ור"ע דאומר עדים זוממין קנסא הוא לא מצי גמר דאיכא למימר שכן קנס. ונראה דר"ל הוא דאמר התם הכי דלטעמיה אזיל דאית ליה פ"ז דב"מ (דף לג:) גבי חסמה בקול והנהיגה בקול דפטור לרבנן דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו דעקימת שפתיו לא הוי מעשה אע"פ שע"י איתעביד מעשה דאילו לר' יוחנן דס"ל התם דכל היכא דע"י דבורו איתעביד מעשה חשיב לאו שיש בו מעשה ליכא למימר דלאו שאב"מ לוקין עליו מעדים זוממין דה"ה דע"י דיבורם איתעביד מעשה שמתחייב הנידון על ידם וכמ"ש התוס' לקמן בפ"ג (דף כא). (וע"ע בסנהדרין (דף סו) דעדים זוממין לא חשיב מעשה לכ"ע). וע"כ צ"ל דס"ל דנגמר ממונא ב"ר ומשבועה דאכלתי ולא אכלתי דבכ"מ לוקה על לאו שאב"מ. וצ"ע בסנהדרין (דף י ע"א): **ע"ב** תוס' ד"ה דתניא מרגע. הוי מצי לאתויי דרבי דריש כללי ופרטי מהכיא דהקומץ רבה גבי מנורה של עץ רבי פוסל. ור"ל דמפרש התם דטעמא דרבי דדריש ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תיעשה המנורה חזר וכלל כו' מה הפרט מפורש של מתכות אף כל של מתכות דוקא ומשמע דאילו הוי דריש רבויי ומיעוטי הוי מרבה נמי של עץ. ול"נ דהתם באמת לא הוי מצי לאוכחי כלל דרבי כללי ופרטי דריש דשפיר איכא למימר דדריש ריבויי ומיעוטי והא דלא מרבה נמי עץ ומיעוטא לגבי חרס הוא משום דפרש"י התם דשל חרס אף לפני מלך בשר ודם אינו ראוי ולפ"ז א"צ קרא למעוטי דהכי אמר רבא בהדיא אליבא דרבי גופיה בפסחים (דף עה) אהא דבעי אביי למימר אליביה דאי הוי כתיב ביוה"כ ולקח מלא המחתה אם ה"א שלהבת בלא גחלת ופריך עלי' רבא שלהבת בלא גחלת היכי משכחה לה כגון דשפייא למנא משחא ואיתלי ביה נורא הוה למה לי קרא למעוטי בשתא לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני ממ"ה הקב"ה לא כ"ש וא"כ ה"נ כיון דמנורה של חרס אף לפני מלך ב"ו אינו ראוי לפני ממ"ה הקב"ה לא כ"ש ול"ל קרא למעטו אלא כי כתב מיעוטא לעץ הוא דכתב רחמנא. והא דאמר הגמ' במנחות דטעמא דרבי הוא דדריש כללי ופרטי הוא משום דמסקינן הכא דרבי כללי ופרטי דריש מברייתא דמרגע ולא מהך ברייתא דהתם. וכה"ג כתבו התוס' בחולין (דף סו.) אהא דאמר בשלהי ב"ק דר"א רבויא ומיעוטי דריש דלא מהך ברייתא דהתם הוא אלא משום דשמעינן ליה מעלמא וה"נ דכוותה. וע"כ זהו דעת הרמב"ם שפסק פ"ג דבית הבחירה דמנורה של עץ פסול ואיהו גופיה פסק כר"ע בהלכות שבועות דדריש רבויי ומיעוטי אלא ע"כ דס"ל דלא תליא בזה וכמ"ש:

דף ה ע"א תוס' ד"ה דתנא דבי ר"י כו' תימה דר' ישמעאל הא קי"ג מדות שהתורה נדרשת והא איכא שפי כך מדה דשני כללות הסמוכות דדרשינן כריבה ומיעט. ואין לומר דר"י ס"ל כרבנן דב' כללות הסמוכות זה לזה הטל פרט ביניהם כו' דהא ר' ישמעאל היינו תנא דר"י דבכמה דוכתי פריך מר"י אתנא דבי ר"י וכמ"ש התוס' פ"ק דפסחים (דף ה.) והכי איתא בזבחים (דף נג) ונראה דהיינו משום דתנא דר"י היינו תוספתות שסדר ר' ישמעאל מתנאים שלפניו דכה"ג פרש"י בספ"ג דביצה (דף כט) גבי תנא דבי שמואל והתוס' פ"ג דכתובות (דף לה.) גבי תנא דבי חזקיה ע"ש. והרשב"ם בב"ב (דף נג:) גבי קידושין דבי לוי. ודלא כפי' תו"ח שכתב דר"י לאו היינו תנא דבי ר"י וכן חזקיה לאו היינו תנא דב"ח והביא ראיי' מהא דאמר בש"ס כילד הרגל אמר חזקיה וכן תנא דב"ח ואישתמוטי פרש"י והרשב"ם ופי' התוס' הנ"ל. ועי' פרש"י זבחים (דף מח:) דתנא דר"י היא שנשנית ונסדרה בבית מדרשו של ר"י וסדרו בה תנאים הרבה כמו שסידרו ר"ח ור"א. וגם (דף נג.) משמע דתלמידי דר"י שנו בה לפעמים מילתא דלא ס"ל לר' ישמעאל: שם ד"ה בשבועות נסב לה הר"ע ולא סבר לה. זימנין דלא בעי למימר הכי בפ' כסוי הדם כו' דהא רבי ראה דבריו של ר"ש ונשאם בלשון חכמים דשחיטה שא"ר ל"ש שחיטה ולא בעי למימר תני לה ולא סבר לה. ונראה דטעמא דמילתא הוא משום דהתם תני לה בלשון חכמים מש"כ הכא דלא תני לה בלשון חכמים דהא כתב הרא"ש פ"ז דב"מ (סי' יא) דהחכמים עדיפי מסתמא דאשכחן כמה סתמי דיחידאה אבל לשון חכמים כולל רבים. ומ"ש בפסחים פ"ד להיפך יישבו הק"נ, וכ"מ בפ"ו דנדרים כמ"ש שם הק"נ וכ"מ ממ"ש הרא"ש פ"ד דעירובין סי' י"א. וכ"מ מדברי התוס' לי"ז (דף ו:) וכ"כ המע"מ שם להדיא ובחנם נדחק שם המהר"ם לובלין בדברי התוס'. וכ"מ בירושלמי דתעניה ויבמות דאיתא התם לענין הלכה כסתם הדא דתימא ביחיד אצל יחיד אבל ביחיד אצל חכמים לא בדא הלכה כסתם. והיינו משום דהחכמים עדיפי מסתם. וכן פסק הרמב"ן והרשב"א. והקרבן עדה פ"ט דגיטין העלים עין מדברי הרא"ש בב"מ ונדרים הנ"ל:

דף ז ע"א גמ' איתקש מקדש לקודש ק"ל הא הוי דבר הלמד בגז"ש טומאת קדש דחיוב קרבן בשוגג מטומאת קדש דמזיד והוזר ומלמד אטומאת מקדש בהיקש ופלוגתא היא בפ"ה דזבחים וכמ"ש נמי התוס' לקמן (ריש דף י). וי"ל דהכא אינו אלא גילוי מילתא בעלמא דהא בלאו קרא ה"א דבנגיעה בטומאה להוד הכתוב מדבר ואין מיעוטא הוא דילפינן דלא איירי אלא בטומאת קדש וכו'. וכה"ג ילפינן למד מלמד וכמ"ש התוס' לקמן (דף ט) וברפ"ה דזבחים (דף מח): רש"י ד"ה אחת לכלל כו' וא"ת כו' שלמים אין מידי אחרינא לא בס' באר שבע כתב על פרש"י דהקושיא מעיקרא ליתא דאיך יעלה על הדעת שיחמיר הכתוב בקדשים קלים ולא בקדשי קדשים. והברכת הזבח בחי' לכריתות כתב ליישב ע"פ הסוגיא דפרק טבול יום (דף קא) דקאמר התם גבי אכילת בע"מ דס"א קדשי קדשים הוא דאוכל משום דהותרו לזר כו' וה"נ מה"ט הייתי מחמיר בקדשים קלים באכילתן בטומאה עכ"ד. אבל ז"א לכ"ע רק למ"ד דמשה רבינו זר היה וחלק במילואים או למ"ד יש מנחה בבמה והיא הותרה לזר אבל למ"ד דמשה לא היה זר ואין מנחה בבמה לא הותרו קדשי קדשים לזר לעולם וא"כ לדידיה ל"ל דמה"ט חמור קדשים קלים משום דלא הותרו לזר. אלא י"ל דה"ט דשלמים חמירי משאר קדשים משום שטעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק וכדאמר בפ"ק דזבחים (דף ד:) גבי פסול דשלא לשמה. וה"נ ה"א דמה"ט חמירי לענין טומאה משאר קדשים:

דף ח ע"ב גמ' כ"מ לטומאה דאירעה בין זל"ז. עיין זבחים (דף ו): תוס' ד"ה לטומאה כו' ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. ולכאורה הוא תמוה דתנן במנחות דשני שעירי יוה"כ מעכבין זא"ז. וי"ל דס"ל דדוקא היכא דאיתנהו לתרוייהו לא יקרב זה בלא זה אבל היכא דליכא אין מעכב אותו דליכא. וכה"ג כתבו תוס' במנחות (דף מה.). שוב ראיתי שהרגיש בקושיא זו בס' מעין החכמה ועיי"ש מה שתירץ:

דף ט ע"ב גמ' ונכפר לין אדידיה ואדר"מ. ואע"ג דבפסחים (דף טז:) תניא דלין אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בצבור ופי' התוס' בשם ר"ת דדייק מקרא דכתיב ונשא אהרן את עון הקדשים וסיפי' דקרא לרצון להם משמע דבר שיש לו היתר בשום מקום ע"כ. אפ"ה א"ש דפריך דנימא דנכפר לין על טהור שאכל את הטמא דאע"ג דבכל הקרבנות לא הותרה טומאת בשר באכילה מ"מ מצינו גם בטומאת בשר דהותר לאכילה כגון בפסח הבא בטומאה וא"כ הוי הותרה מכללה טומאת בשר והכי אמר בפסחים (דף סג:) וכן פרש"י בספ"ב דמעילה (דף י:): רש"י ד"ה מה להלן כו' שאין הלין מרצה על טומ"ג אלא על הדם וכו' שקרב בטומאה. והא דס"ל ר"ש ביומא דטומאה דחויה בצבור ולמ"ד הכי בעי ציץ לרצויי כדאי' פ' כ"ג וא"כ הרי הציץ מרצה על טומאת הגוף ז"א אלא בצבור:

דף י ע"ב רש"י ד"ה תמידין שלא הוצרכו לצבור שלקחום ממעות תרומת הלשכה ותנן אין פוחתין מששה טלאים המבוקרים כו'. מוכח מדבריו דהא דקי"ל דתמיד טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה היינו אחר לקיחתו והקדשו דאי בקודם הוי ל"ל ללקחם ולהקדישם לאותן ד' טלאים שיותרו יבקרם קודם לקיחתם והקדשם ואח"כ יקחם מתרומה חדשה בר"ח ניסן ויקדשם. א"ו לא מהני ביקור קודם. והטורי אבן פ"ד דמגילה תמה ע"ז מפסחים (דף נו) וזבחים (דף יב) ושבת (דף קמח) דמשמע דביקור ולקיחה דהיינו הקדש הם ב' דברים ותמיד ופסח טעונין ביקור ד' ימים קודם. ולי יש לה"ר יותר מפורשת והוא דבפסחים (דף נח) מוקי רבינא ברייתא דהתם דקתני המפריש את פסחו ומת כגון שהפריש אחר חצות כו'. וקתני דאם בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח. אלמא דאין הקדש בכלל ביקור ד' ימים דאי איתא דהוא בכלל ביקור הוא פסול לדברי התוס' בספ"ג דסוכה דביקור ד' ימים מעכב בתמיד וכ"ש דמעכב בפסח אף בדיעבד. ועוד ראיה גדולה מזו מסוגיא דפסחים (דף סו:) דמשמע דאף לכתחילה לא היו מקדישים את הפסח עד שמביאים אותו לעזרה כדי שלא יבואו לידי מעילה כהלל שהיה מביא עולתו חולין בעזרה ומקדישה. וזהו ראיה אף לפמ"ש הט"א שם דאין ביקור מעכב דיעבד. דמ"מ האיך היו עושין לבטל מצות ביקור לכתחלה. אלא ש"מ דאין הקדשו בכלל ביקור כלל. וא"כ קשיא לפרש"י דהכא:

דף יא ע"א תוס' ד"ה הוכשרו כו' הכא מיירי מדאורייתא. עיין רפ"ב דמעילה: **ע"ב** גמ' פרה נפדית על כל פסול שבה מתה תפדה נשחטה תפדה כו'. דוקא פרה נפדית בהכי משום דלב ב"ד מתנה כדמסיק. אבל בעלמא ודאי אינו נפדה בכה"ג אפי' למ"ד דלא בעי' העמדה והערכה משום דלא חשיב מום דלאחר שחיטה לפדות על ידו כמ"ש תוס' בב"ק (דף עו) ד"ה שחיטה ע"ש. וזה דלא כמ"ש בס' מ"ת דמיתה ושחיטה חוץ למקומה אין לך מום גדול מזה: תוס' ד"ה וכן כו' תימה אמאי לא תני ליה פר העלם דבר בהדי שעירי עבודת כוכבים כו'. וביומא (דף סה סע"א) תירצו דהא דלא תני ליה משום דלא פסיקא ליה דאיכא נמי פר העלם דבר של כהן משיח כו' ע"ש. אבל בהא דתני שעירי עבודת כוכבים ע"כ פסיקא ליה דבצבור איירי. דאלו יחיד קרבנו שעירה וכדאמר בהוריות (דף ז) אמר קרא גבי עבודת כוכבים ואם נפש אחת וגו' א' יחיד וא' נשיא וא' משיח כלן בכלל נפש אחת א' הן. והכי תנן התם (דף ט) והכי אמר נמי בפ"ו דכריתות (דף כו) וכ"כ הרמב"ם ספ"א מהל' שגגות. ודלא כהס' שיח יצחק ביומא שם שכתב דנשיא מביא שעיר נמי בעבודת כוכבים ואישתמיטתיה מתני' וגמ' ערוכה:

דף יג ע"ב תוס' ד"ה דעבד כו' כדתניא תומר בשעיר מביוה"כ שהשעיר מכפר מיד כו'. כתב מהרש"א דלא מצא ברייתא זו ואפשר דהתוס' הוו גרסי לה בגמ'. והנה גם מדברי הר"ן שלהי יומא משמע דכן היה גירסתו במשנתין. וכבר הובאה ברייתא זו בירושלמי שלהי יומא וכ"ה בתוספתא שם. ומיהו איכא למ"ד שם דגם י"כ מכפר כל היום בזמן שאין שעיר וברייתא איירי שהיה בדעתו להביא שעיר ולא הביאו. ועיין בר"ן בחידושיו וכאן שכתב דגרסי' תנא ולא דתניא דהוי' אחר הוא:

דף טו ע"א גמ' מה ירושלים דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל אף עזרה כו'. משמע בהדיא דלחמי תודה נפסלין ביוצא. ומכאן ק"ל אמ"ש תוס' בזבחים (דף נג:) דקדשים קלים אינן נפסלין ביוצא וכ"כ במכות (דף יח) ואע"ג שדקדקו שם כן מהסוגיא דהתם אינו כדאי להוציא מכח סוגיא מפורשת דהכא. וכ"מ במעילה פי' כא. וגם התוי"ט שם נמשך אחר דברי התוס'. ומיהו מ"ש תוס' בזבחים דקדשים קלים א"צ ביוצא אפשר דלא ביוצאים מירושלים קאמרי אלא כלומר ביוצאים ממחיצת העזרה קודם זריקת דם איירי. והיינו כר' יוחנן דקי"ל כוותיה דאמר בר"פ כל התדיר בשר קק"ל שיצאו לפני זריקה כשר: רש"י ד"ה תלאן בשירות מדכפל קרא בלישניה כלי השרת אשר ישרתו כו'. אך הרמב"ם בפ"א מהל' כלי המקדש יליף מדכתיב ישרתו בם בקדש לומר דבשירות הן מתקדשין ונראה דפרש"י עיקר דאין לומר דמבקודש יליף לה כאן דהא איצטריך לכא דתנן ברפ"ב דזבחים (דף קיג) דאין כלי שרת בבמה. ובגמ' שם (דף קיט:) יליף לה מדכתיב ושרתו בם בקודש: שם ד"ה אטו לחמי תודה כו' אם רצו כהנים לאכול בקדשים מי מעכב עליהם. עיין לקמן (דף יז:) תוס' ד"ה אין שוחטין כו': תוס' ד"ה אין עזרה כו' תימה למ"ד אין מנחה בבמה היאך מתקדשת כו' אבל בימי שלמה ויהושע קשיא כו'. הקשה מהרש"א דאימא דמ"ד אין מנחה בבמה ס"ל כמ"ד באחד מכל אלו תנן. וי"ל דהא ר' יהודה הוא דאמר דאין מנחה בבמה ואיהו ס"ל דקדושה ראשונה קדשה לע"ל דהא אמר במגילה (דף כח) והשימותי את מקדשכם קדושתן אף כשהן שוממין. ומשמע דדרשא גמורה היא וכ"מ מדברי הרמב"ם ספ"ו מהל' בית הבחירה (ומה שהקשה הט"א ע"ד הרמב"ם מהלכות ברכות אין דבריו מוכרחים כמ"ש שם) וכיון דס"ל קדשה לע"ל ע"כ ס"ל דבכל אלו תנן ועזרא לזכר בעלמא הוא דעבד כדאמר לקמן. אך י"ל קושיית התוס' דאותו מ"ד הוא ר' יהודה כמ"ש ואיהו ס"ל דאפשר בעזרת דאין איסור בבנין ביהמ"ק לדידיה: **ע"ב** רש"י ד"ה אין בנין ביהמ"ק כו' ויו"ט נמי שבתות איקרו. לכאורה קשה מהא דאי' בירושלמי דבילה על פסוק לא תבערו אש ביום השבת ולא ביו"ט. וכ"כ התוס' בסנהדרין (ריש דף לו) ופסחים (דף נט:) בפסוק עולת שבת בשבתו. וכ"מ בבילה (דף יב). וצ"ל דשאני הכא דכתיב שבתות לשון רבים ומש"ה הוי נמי יו"ט בכלל. וכה"ג ביומא (דף פא:) והא דבמנחות (ריש דף סו) גבי ממחרת השבת פרש"י דיו"ט קרוי שבת והתם לשון יחיד הוא ובשלמא כן דירושלמי י"ל לפמ"ש הרב המגיד ריש הל' יו"ט דיום השבת דגבי הבערה יותר אבל כך דבילה קשיא. וי"ל דש"ה גבי ממחרת השבת דאיירי בתוה"מ ולגבי' אף יו"ט קרוי שבת:

דף טז ע"א רש"י ד"ה כל המצות כו' ואין עושין מגרשים שדה. הט"א במגילה הקשה דזה שאין עושין מגרש שדה קחשיב בערכין גבי ערי לוים והם לא היו מוקפין חומה. וכבר הרגיש בזה המ"ל סוף הל' שמיטה ויובל ותירץ דהתם מקרא יליף וגזה"כ הוא גבי ערי לוים. ומ"ש שם המ"ל ממכות (דף יב) וב"ב (דף כד) עיין מש"ש בחידושי: תוס' ד"ה תני כו' תימה דמה דתקו להגיה דכמה התם מבניות אשכחן דאית להו קדושה לע"ל כו'. מזה ראיה לפי' ר"ח במגילה (שם) דאף למ"ד לא קדשה לא הוהרו בבמות וכ"כ בזבחים (דף קח.). ועי' בט"א במגילה שכתב כן הביא ראיה לפי' ר"ח מחמת קושית התוס' בחולין (דף יז.): שם ד"ה דכ"ע כו' א"נ מודה ר"א דעזרה קדש לע"ל קדושת מחיצה. עיין תוס' סוכה (דף מא). ואפשר דשאני התם במעשר דלר"א הוי חיובא רק מדרבנן:

דף יז ע"א תוס' ד"ה צריך כו' אבל אם היה שרץ במקדש והתרו בו שלא יטמא עצמו בלא שהי' נמי לקי כו'. ק"ל הא במכות (דף יד) אהבר"ה הר"י כל ל"ת שקדמו עשה לוקין עליו פי' דלא הוי ל"ת כנל"ע וא"כ אם אי אפשר קיום העשה כלל קודם שעבר על הל"ת כגון עשה דוהשיב את הגזילה אבל כשאפשר לקיים העשה קודם עבירת הלאו לא הוי ניתוק ולוקין עליה. ואמר רבא התם (ד' טו) כתיבא ותניא דכתיב וישלחו מן המחנה וגו' טמא לנפש ולא יטמאו את מחניהם. ותניא אלו הן הלוקין הבא אל המקדש טמא. פי' דאע"ג דלאו דולא יטמאו הוא נל"ע דוישלחו לא מהני לא ל"ת שקדמו עשה שאפשר לקיימה קודם עבירה

עבירת בלאו דולא יטמאו את מחניהם. דהיינו שלא יבוא כלל במחנה בטומאה. והיינו דוקא בשנטמא בחוץ אבל בשטימא עצמו בפנים ודאי ה"ל לאו דולא יטמאו ניתק לעשה דהא לא שייכא קיום עשה דשלוח קודם שיעבור על הלאו דעדיין טהור הוא. וא"כ קשה דאמאי לוקה כלל כשטימא עצמו בפנים הא אזהרה דטומאת פנים כתבו התוס' לעיל (דף טז) שהוא מקרא דלא יטמאו ולגבי טומאת פנים ה"ל ניתוק גמור כיון דאז לא שייך קיום עשה דשלוח קודם שעובר על הלאו וה"ל דומיא דגזל דלא שייך השבה קודם שגזל. וי"ל דהתוס' כאן אזלי לשיטתייהו שכתבו ביומא (דף לו:) דלא חשיב ניתק אא"כ שניתק כל מה שבלאו אבל אם לא ניתק כל מה שבלאו לא הוי ניתק כלל ולוקין עליו. והשתא א"ש כאן דלקי נמי על טומאת פנים משום לא יטמאו ולא חשיב ניתק כיון דלא הוי ניתוק לגבי טימאה בחוץ לא חשיב ניתוק נמי לגבי טומאת פנים. ועיין מ"ש המ"ל בפ"ג מהל' מלוה. ומיהו בס' או"ת סי' ג"ז ובס' שושנת העמקים כתבו דאם מקיים העשה במעשה חשוב ניתק אע"פ שלא ניתק כולו: תוס' ד"ה טימא כו' נ"ל דבשעה שטימא עצמו לא ידע שהיה במקדש כו'. ונראה דמשכחת לה שידע שהיה במקדש וטימא עצמו במזיד ואפ"ה הוי שב מידיעתו וחייב קרבן כגון שהזיד רק בלאו ושגג בכרת וקרבן דכה"ג חייב קרבן כדאמר ר' יוחנן בשבת (דף סט). וכן י"ל לקמן בפרקין (דף יח) גבי היה משמש עם הטהורה וא"ל נטמאתי ופירש מיד דחייב קרבן בעם הארץ אפרישה דהיינו שלא ידע דחייב קרבן אבל היה יודע שחייב עליה בלאו. וא"צ לדחוקי כפרש"י שם דאיירי שאומר מותר לגמרי דאפי' יודע שאסור בלאו רק שא"י שחייבים עליה כרת וקרבן חייב בקרבן דהוי שוגג וגם שב מידיעתו אילו היה יודע שחייבים עליה כרת וקרבן היה שב ולא הוי עובר עליה. ועי' בר"ן הובא במ"ל פ"ד דשגגות: ע"ב תוס' ד"ה אפילו כו' כשנכנס רובו הוי טמא דרובו ככולו. עיין רש"י יבמות (דף קג:) ורע"ב ריש כלים ובתוס' יבמות שם: תוס' ד"ה ואין שוחטים שם קק"ל כו' אלא נקט שחיטה משום דאכילה בעזרה לא שייכא בקק"ל. דבריהם סתומים דאמאי לא שייכא אכילה בעזרה בקק"ל הא לא מצינו איסור אכילה בעזרה רק בחולין ולא בקדשים. ועוד ק"ל דבהדיא אמר לעיל (דף טו) אטו לחמי תודה בעזרה מי לא מתאכלי. וכ"מ בזבחים (דף עה: ודף קד:) ונראה דהתוס' דכאן ס"ל כמ"ש ביומא (דף כה) דבאכילת קדשים צריך להיות מיושב דוקא דבעי' למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין. ולפ"ז אין לאכול קק"ל בעזרה דאין ישיבה בעזרה ודוקא קדשי קדשים נאכלין בעזרה דאי אפשר בלא"ה אבל קק"ל נאכלין בכל העיר אפשר בלא"ה וכה"ג כתבו תוס' שם ע"ש. ולפ"ז א"ש כאן וגם ל"ק מדלעיל די"ל דס"ל דהא דאין ישיבה בעזרה א"א מדרבנן. וכן נ"ל בסוגיא דזבחים (דף סג.) ע"ש. אבל מה"ת ש"ד וסוגיא דלעיל מדאורייתא קאמר דמתאכלי. ומש"ה פריך שם דאמאי אמר דאינה מתקדשת משמע דיעבד. וכה"ג כתבו תוס' בסוכה (דף מ) ועי' תוס' חולין (דף ג):

דף יח ע"א גמ' אידי ואידי אכל ב' זיתי חלב בהעלם א' הוא. וק"ל דנהי דלא ה"ל ידיעה בינתים שתהא מ"מ אם הא"כ כשנודע לו שחטא לא נודע לו בפעם א' אלא נודע לו על חטא דכניסה ואח"כ נודע לו על חטא דפרישה חייב ב' וכדאמר ר' יוחנן בשבת (דף ע"א) גבי אכל ב' זיתי חלב בהעלם אחד דאם נודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני חייב שתים דידיעות מחלקות לחטאות. וא"כ איכא למימר דה"נ בכה"ג איירי. והכי מוקי רב אשי בשבת (דף לד). וי"ל דהכא אליבא דאביי ורבא קיימינן ולשיטתם פריך שפיר דהינהו לית להו ידיעות מחלקות כמו שפרש"י. והתוס' שם (דף ע) נדחו לומר דאף הפרשה ס"ל דאינו מחלק לחטאות. ולפ"ד א"ש הא דלא בעא לאוקמא הא דהכא בשהפריש קרבן כשנודע לו על א' קודם שנודע לו על השני דבכה"ג נמי אפשר דלא מחייבי שתים. אלא דאכתי קשה דה"ל לאוקמא בשנודע לו על א' וכיפר קודם שנודע על השני דכפרה לכ"ע מחלקת. וכה"ג הקשו תוס' על רש"י בשבת (ריש דף לד). וי"ל דא"כ מאי קמ"ל דחייב ב' בכה"ג. וכמ"ש תוס' בכה"ג בשבת (דף לז ריש ע"ב) גבי הוציא וחזר והוציא בהעלם אחד. ול"ד להא דשבת (דף לד) דאשמועינן דחייב ב' דהתם בהוציא אוכל וכלי בב"א גרע מבזה אינו יכול כדמוכח בתוס' שם: שם אכל ב' זיתי חלב בהעלם א' הוי. משמע דאומר מותר שוגג הוא. ואע"ג דאביי ורבא דקיימינן אליבייהו ס"ל בפ"ב דמכות (דף ט) דאומר מותר לאו שוגג הוא. היינו דוקא גבי גלות דטובא בשגגה כתיב ממעטינן אומר מותר וכמ"ש התוס' פ"ז דשבת וספ"ב דב"ק ופ"ז דסנהדרין. ומיהו בסמוך גבי הא דמוקי לה בסמוך לוסתה. ובת"ת לזו ואין ת"ת לזו. א"ל באומר מותר אפרישה וכפי' רש"י אלא ששגג בכרת וקרבן והזיד בלאו ועשה דשמה שגגה ושב מידיעתו נמי הוא וכדאי' פ"ז דשבת: ע"ב גמ' המבדיל על היין במוצאי שבתות ה"ל בנים זכרים. עיין פסחים (דף קיג.): שם כל המקדש עצמו בשעת תשמיש כו'. נדה (דף עא): שם או בנבלת שרץ טמא למה לי. ק"ל הא אליבא דר"א קיימינן הכא ולדידיה איצטריך שרץ דהא סבר בספ"ז דנזיר דא"ת על ביאת מקדש אלא על טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה. וע"כ כל דבר טמא ל"ד וא"כ איצטריך למכתב שרץ לומר דחייב עליו אע"פ שאין הנזיר מגלח עלי': תוס' ד"ה ל"ת מנ"ל דלא מחייב חטאת אא"כ יש בה לאו מידי דהוה אפסח ומילה. ומיהו ברפ"ג דמכות דחי לה דהתם ה"ט דאיתקוש כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים דאמר רחמנא לא תעבוד ואי עביד מחייב יצא פסח ומילה דקום ועשה נינהו. וא"כ עשה דנדה דלא תעביד הוא וכמ"ש התוס' לעיל (דף יז:) לא בעי אזהרה. והא דבעי הכא אזהרה פי' בהס"ר דמשום חיובא דאשם תלוי הוא. ומיהו התוס' לטעמייהו שכתבו ברפ"ג דזבחים דקרבן לא בעי אזהרה:

דף יט ע"א גמ' דרב ששת מחליף דר"א לר"ע כו' הקשה לי אחד הא המ"א סימן קנ"ו כתב דעובר בלאו המחליף דברי ר"א לדר"י והשבתי לו דדברי המ"א נובעים מהספרי פ' שופטים ושם אי' בזה"ל שאומר על טהור טמא ולאסורה שפת יתר הוא. אך הכוונה דדוקא כשיש נ"מ לדינא משא"כ כשאינו אלא משמעות דורשין כדהכא: רש"י ד"ה פרט למתעסק כו' כגון שנתכוון להתיך את התלוש וחתך את המחובר. עיין בתוס' דכה"ג מפטר משום מלאכת מחשבת שהרי לא נעשית מחשבתו. והא לא קשיא לפרש"י דאזיל לטעמי' בכריתות (דף יט סע"א) דר' אליעזר לית ליה מלאכת מחשבת אסרה תורה ע"ש. אלא דקשיא לי ע"ז מסוגיא דספ"ד דזבחים (דף מז): ע"ב רש"י ד"ה אכל ספק חלב. חתיכה ספק חלב וספק שומן. ומשמע דלא בעי דוקא חתיכה משתי חתיכות. ומיהו הכא אליבא דרבי קיימינן ובכריתות (דף יח) משמע דרבי לא בעי ב' חתיכות רק בשעת אכילה אבל מעיקרא בעי שיהא נקבע איסורא. דהכי תניא התם היו לפניו ב' חתיכות אחד של חלב ואחד של שומן אכל הראשונה במזיד ושניה בשוגג רבי מחייב. משמע דוקא בכה"ג דאיקבע איסורא בודאי מעיקרא. ועמ"ש תוס' נדה (דף ט). ובזה א"ש מה שהקשו מהרש"א וס' תו"ת בשמעתין דמאי פריך דלימא ר' יוחנן ספק ידיעה כידיעה גבי ספק חלב הא מסופק הוא ולא פשיטא ליה דאיכא איסורא ודומה ממש למ"ש התוס' בד"ה שאני גבי ספק אי איכא טומאה בשעדשה. וז"א דלרבי ע"כ גבי חלב היה מעיקרא ודאי איסור:

דף כא ע"א גמ' כי אתא רבין כו'. והא איתמר כו' וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. משמע דרבין נמי דאמר משמיה דר' יוחנן כטעמיה ס"ל דאוכל ולא אכל לא לקי משום דה"ל לאו שאין בו מעשה. וק"ל דבסנהדרין (דף סג) אמר רבין אמר ר' אלעזר הנודר בשם עבודת כוכבים והמקיים בשמה לוקה ומוקי לה כר' יהודה דאמר לאו שאב"מ לוקין עליו וא"כ קשיא דרבין אדרבין וכן קשה דר"א דסנהדרין אדר"א דתמורה (דף ג:) דהתם משמע דס"ל דאין לוקין על לאו שאב"מ מדאיצטריך ליה קרא דלוקין מקלל חבירו ואי ס"ל דבכ"ד לוקין על לאו שאב"מ ל"ל קרא להכי דת"ל דלוקה מקרא דלא תקלל חרש. ומיהו הכס"מ בספ"ה מהל' עבודת כוכבים כתב לפרש הך סוגיא דסנהדרין לדעת הרמב"ם שם דהא דאמר אסיא דהנודר בשם עבודת כוכבים כו' דכר' יהודה הוא היינו לומר דבהאי לבד סובר כר' יהודה ולאו למימרא דבעלמא נמי סבר כוותיה דר"י וע"ש הטעם וא"ש סוגיא דידן ומינה סעד לדברי הכס"מ. וכה"ג פי' מהרש"א בקדושין (סוף דף כד). ועוד אפשר לומר דאפי' אי אית ליה דלוקה על אוכל ולא אכל אפ"ה לא מוקי קרא דלא תשבעו בשמי לשקר בהכי רק באכלתי ולא אכלתי מה"ט שכתבו התוס' רפ"ק (דף ג:): ע"ב תוס' ד"ה ומה ראית כו' ואין מה ראית שבגמרא כן אלא ונימא איפכא. ואד"מ דכבר מצינו מה ראית כפרש"י בעירובין (דף לא) ובבילה (דף יג) וכמבואר בתוס' שם. ועוד מצינו מה ראית בפ"ק דנדרים (דף יג.) דל"ל התם איפכא גבי מה ראית לרבות העולה ואשם דמתפיס בהן הוי נדר בדבר הנדור ולהוציא את הבכור דהוי מתפיס בדבר האסור והתם אין סברא לומר איפכא דודאי לא הוי בכור דבר הנדור משום דמצוה להקדישו טפי מחטאת ואשם. ועי' זבחים (דף כב.):

דף כב ע"א גמ' אי הכי ר"מ אומר קונמות כשבועות כו'. ק"ל דמשמע דאילו למאי דס"ד דאיירי שאמר אכילה מזו עלי קונם ואכילה מזו עלי קונם ניחא הא דר"מ. והרי אף לפ"ז תקשי הא דר"מ דהא בע"ז (דף סו) תניא ר' יהודה אומר משום ר"מ מניין לכל איסורין שבתורה שמצטרפין זה עם זה ת"ל לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל. וכיון דאף שני מיני איסורין הלוקין מצטרפין ה"ל להצטרף נמי בקונמות אפי' באומר שם אכילה על כל ככר וככר דלא גרע מאלו היו שני מיני איסורין הלוקין דמצטרפין לר"מ. ועוד דגם בשבועות ה"ל להצטרף לר"מ אע"פ שחלוקין לחטאות דהא משמע דאף באיסורין שחלוקין לחטאות כגון חלב ודם קאמר ר"מ התם דמצטרפין. וי"ל דבאיסור נדרים ושבועות מודה ר"מ דאין מצטרפין דהא מלא תאכל כל תועבה דריש כל שתיעבתי לך כו' ואין בכלל זה רק מה שתיעבה התורה ולא מה שמותר מה"ת אלא אסר ותיעב על עצמו בנדר ושבועה. ועי"ל לפמ"ש תוס' בשבת (דף עה ודף פד) דר"מ לא קאמר דמצטרף רק למלקות ולא לקרבן: ע"ב גמ' דאמר ר"ל מניין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר ואכלת כו'. ק"ל הא בחולין (דף קכ) אמר ר"ל גופי' דנפש לרבות השותה הא לא"ה ה"א דאין שתיה בכלל אכילה. ועוד דמאי איצטריך ליה קרא הכא תיפוק ליה מדרבינן שתיה בכל א' כאכילה. וי"ל דלא דמי שתיה דהכא להתם דהכא מיירי בשתיית משקה שאין מאוכל והתם איירי בשתיית משקה שנעשה מאוכל עצמו ואיצטרכו תרוייהו דאי הוי כתיב חד לא הוי ילפינן אידך מיניה וע"ש בתוס':

דף כג ע"א תוס' ד"ה והא תירוש תמרא הוא כו' בנדרים הלך אחר לשון ב"א. כ"מ רפ"ו דנדרים וזה דלא כמ"ש המ"ל פ"ד דשבועות: שם ד"ה גמר שכר שכר כו' ואי משקרם כו'. י"ל ע"פ מ"ש תוס' בשם ר"ת במנחות (דף לא) דאף יין קרוש חשוב משקה וא"כ אכתי לא המצ"ל ואכלת כיון שאינו אוכל. וכה"ג כתבו תוס' עצמם לעיל גבי דם קרוש. אך בפסחים (דף יד) והר"ש בטהרות כתבו דר"ת בחזר ונמחה איירי: ע"ב גמ' שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות כו'. ק"ל דאמאי לא חייל שבועה על נבילה לענין קרבן כיון דליכא בנבילה דאיסור שאינו בראשון חייב שפיר מחמת השני כמ"ש רש"י בחולין (סוף דף קיג) וכ"כ תוס' ביבמות (דף לד) וכ"כ בשעה"מ הל' א"ב בכוונת תוס' דזבחים (דף סט ריש ע"ב) ע"ש דגם בשוגג ולענין קרבן שייך איסור חל על איסור כדמוכח שם ביבמות וכריתות גבי יש אוכל כו' ובחולין (דף קא:): שם ואמאי מושבע ועומד מהר סיני הוא. משמע דליכא דפליג בהא וכ"כ תוס' לקמן (דף כז) דאף ר"י בן בתירה דס"ל נשבע לקיים את המצוה ולא קיים חייב היינו בקיום מצות עשה אבל בקיום ל"ת מודה דאם לא קיים ועבר עליה פטור משום שאין איסור חל על איסור. וכה"ג כתב הרא"ש בנדרים (דף ח) דאף נדרים א"ת ע"ד מצוה אלא לבטל עשה ולא לקיים או לבטל ל"ת. ועי' תוס' לעיל (דף כ). ומה"ט ע"כ אף מלקות דבל יחל ליכא וגרע מנשבע לקיים מ"ע ולא קיים דס"ל למקצת מהפוסקים דנהי דא"ה קרבן חייב מיהא מלקות משום בל יחל. מ"מ בנשבע לקיים ל"ת אינו חייב. והכי מוכח להדיא בספ"ג דמכות (דף כב) גבי הא דפריך אהא דתנן יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום ח' לאוין וכו' ולחשוב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש ביו"ט ומשני התם לא קחיילא שבועה דמושבע ועומד מהר סיני הוא ש"מ דאף לאו נמי ליכא לא משום בטוי ולא משום שוא. ומדברי הש"ך ביו"ד סי' רל"ח מבואר דאפי' איסור שבועה ליכא. מיהו הת"ת כתב דאם נשבע לזרז נפשיה אף לקיים ל"ת חייב לריב"ב. ולפ"ד נ"ל דסוגיא דמכות לא אתיא אליבא דריב"ב:

דף כד ע"א גמ' באיסור הבא ע"י עצמו לא אמרינן כולל. בס' שעה"מ הל' מ"א הקשה מהא דתנן במכות יש חורש תלם א' וחייב עליו משום שמונה לאוין החורש בשור וחמור והן מוקדשין בלאים בכרם שביעית ויו"ט כהן ונזיר בבית הטומאה. ונר"ל דלית ליה איסור כולל באיסור הבא מעצמו אמאי חל איסור טומאת נזיר אאיסור טומאת כהן דקדים הא הוי איסור הבא מעצמו והניח בצ"ע. ונראה ליישב דהשאגת ארייה סי' ס' הקשה בסוגיא דהתם גופה דמסיק דהכי תנא דיש חורש לית ליה איסור כולל וא"כ אמאי חייל נזירות אכהן ותירץ דמשכחת לה כמופלא סמוך לאיש שקיבל עליו נזירות שיחול עליו ברגע של הבאת ב' שערות דה"ל לגבי האי גברא איסור טומאה בכהן ונזיר בבת אחת. ואפילו מאן דל"ל כולל בת אחת אית ליה. ולפ"ז א"ש נמי הך דר"ל כאן דנהי דלית ליה כולל באיסור הבא מעצמו בת אחת אית ליה והתם איירי בבת אחת. אך קשה אכתי הא דתניא בפ"ז דנזיר (דף מח:) ר"ע אומר לאחיו לא יטמא דכתיב גבי נזיר לומר שאם היה כה"ג והוא נזיר לאחיו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. ומשמע התם דאיכא ב' לאוין על טומאת כה"ג כשהוא נזיר והשתא איך אתי איסור טומאה דנזיר וחייל עם אי' טומאה דכה"ג ואפי' בבת אחת לא משכחת לה לשיטתו דר"ע דל"ל איסור חל ע"א כלל ואפילו בב"א כמ"ש תוס' בחולין (דף קא:) וכ"ש דאי קדם איסור דכה"ג או דנזיר דלא חייל עליה אידך. ונראה דמזה ראיה למ"ש הש"א שם דגבי נזיר גלי קרא דחל על איסור כהונה דקדם: תוס' ד"ה באיסור כו' וקחשיב מוקדשין אע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא. ונראה דלק"מ דהא אמר בספ"ה דכריתות (דף כג) דאיכא תנאי דבעלמא ס"ל אין אחע"א כלל ובקדשים סברי דגלי קרא דאיסור מעילה חל אאיסור מעילה קל חל על אי' חלב חמור גבי אימורי קדשים קלים וכן אי' טומאת הגוף חל על אי' מעילה וחלב. ולפ"ז א"ר מהקדש לאיסור שבועה דהכא כלל. תוס' ד"ה אלא הן כו' אלמא דבאיסור כולל חיילא שבועה לבטל את המצוה. בנו של בעל הפלאה הקשה דאימא דה"ט דחייב דהתם אין לומר דלא תחול השבועה מחמת מ"ע דמצה שהרי אינו מקיים כלל מצות עשה כשאכל מצה דקי"ל דבעי' שתהא ראוי' לשבעת ימים וזו א"ר בשבעת ימים מחמת השבועה. והנה לפמ"ש הצל"ח בברכות (דף לז) דמצה דפסח שני א"צ שתהא ראויה לז' כיון שאינו אלא יום אחד. א"כ י"ל דברי התוס' דהכא דמדקאמר סתמא חייב משמע דגם בפסח ב'. אך בילקוט בהעלותך איתא דר"ע יליף מסיקתא דמצה ומרור דכתיב בפסח ב' מה מרור נאכל כל שהו אף מצה נאכל כל שהו ואי אתה יוצא בחלות תודה כו' שאינו אלא ליום א'. משמע דגם בפסח ב' בעי' ראויה לשבעה. אלא יש לומר דמשום שנשבע שלא יאכל מצה לא מיקרי א"ר לשבעה דהא מסתמא עומד לישאל השבועה כדי שיקיים מצות מצה וא"כ דמי להא דאמר בפסחים גבי חלות תודה שעשאן למכור דיוצא בהן משום דאימלוכי מימלך דאי לא מזדבן איפוק לשם מצה והוי שימור לשם שבעה. וה"נ גבי שבועה מימלך וכיון דהוי שימור לשם ז' שפיר דמי. וכ"מ בתוס' שם: ע"ב גמ' הרי הקדש. ואין לומר דאתיא כב"ש דס"ל אין שאלה בהקדש פ"ב דנזיר (דף ט) כמ"ש בס' נ"ת פ"ג ופ"ה דכריתות. דהא אינהו ס"ל נמי דאין שאלה בשבועה. וכ"מ בפ"ג דנדרים (דף כח) וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא דליתני שבועה: שם הא אוקמינן בבכור. דע דהתוס' פ"ג דכריתות (דף יג) כתבו דאע"ג דשבועה דאית ליה שאלה לא תני מ"מ תני הקדש דהא השתא דנשחט ונזרק דמו כהלכתו ליתא בשאלה. וכבר נתבאר בכמה ספרי אחרוני זמנינו בטוב טעם הסוגיא דשמעתין דל"ק הכי. וטעם שבסוגיא דהתם נאדי מאוקימתא דשמעתין דאוקימנא לה בבכור מבואר עפ"י דבריהם בחולין (דף קיז) דאיכא למ"ד דאין מעילה אלא בעולה וקדשי ב"ה בלבד ואליביה ע"כ ליכא לשנויי בבכור. ואין להקשות דאמאי לא מוקי לה בתמורת עולה דקי"ל שאין נשאלין עליה כדאיתא בירושלמי ופסקה הרמב"ם בפ"ד דנדרים וא"כ משכחת לה מעילה לכ"ע ולית ליה שאלה. די"ל דאי דאיסורא לא קתני כדאמר פ"ק דיבמות (דף י) והקדש דתמורה ע"י איסור הוא בא:

דף כה ע"א גמ' אילימא צדקה לעני מושבע ועומד מה"ס הוא. הקשה בס' מתנה אפרים הא יכול לפטור עצמו כשיתן צדקתו לעני אחר ובנדרים (דף סה) משמע דאין אדם מחויב ליתן צדקה לכל עניים אלא כל שנותנו למי שהוא רוצה יוצא יד"ח. וא"כ קשה הא דהכא דאמאי לא חל שבועה כשאמר שלא אתן לאיש פלוני והניח בקושיא. ועי' תוס' פ"ק דנדרים (דף ח) שהרגישו בזה. ונראה דגרסתם היה סתם שלא אתן דמשמע שלא אתן כלל ומזה ודאי מושבע הוא. ולגירסא דידן י"ל דלאיש פלוני קרוב איירי דהוא קודם לאחר. ובילקוט מצות אי' דמתנה לעני חייל שבועה: שם רב דאמר כר"ע. משמע דרב רבויי ומיעוטי דריש וכמ"ש התוס'. ועי' בס' בית יצחק יומא (דף כד): ע"ב גמ' בשלמא לא אכלתי איתא בלא אוכל אלא לא הנחתי תפי איתא בלא אניח. וליכא לאוקמי דאיירי בשבת ויו"ט וכמ"ד דלאו זמן תפילין הן ואיתא בלא אניח דהא משמע דבאמת הניח היום. אך קשה דלימא דאיתא בלא אניח אם ילמוד תורה שיפטר מתפילין כדאי' בתוס' ר"ה (דף יז): שם בשלמא לשמואל דאמר מילתא דליתא בלהבא לא מיחייב עליה לשעבר להכי אפקה רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת בטוי פירוש דליתא בלהבא דלא מצו למימר שלא ידע לו עדות שאין זה בידו דשמא יזדמן שיראה לו עדות שלא במתכוין וכמ"ש הלח"מ בפ"ה מהל' שבועות. ונ"ל דאע"ג דבפ"ב דכריתות (דף יב) אמר גבי אמרו לו שנים ידעת לו עדות והוא אומר לא ידעתי פטור משבועת העדות דמצי למימר מאי לא ידעתי דקאמינא לא נתכוונתי לעדות. וא"כ ה"נ כשאמר לא ידעתי אי נימא דהיינו לא נתכוונתי איתא בלהבא שלא אדע ולא אכוון לו עדות. דזה בידו הוא שלא יתכוון לו להיות עד. מ"מ כשאמר לא ידעתי ממש ליתא בלהבא. ועוד דאפי' אמר לא ידעתי סתם ליכא לחיוביה דמצ"ל ידיעה ממש קאמינא וליתא בלהבא:

דף כו ע"א גמ' והא משכחת לה כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורין כו'. דוקא הכא פטור דמעטי' קרא אבל בשאר איסורי' כה"ג חייב אע"ג דה"ל מתעסק בשל היתר ואינו מכוון לאיסור ופטור גבי שבת מ"מ היכא דנהנה חייב כמו בחלבים ועריות כדאי' בשבת ושארי דוכתי. וכן גבי מעילה כדאי' בפסחים (דף לג) שאם נתכוון להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה א"נ הושיט ידו לכלי ליטול חפץ וסך ידו בשמן של קדש מעל: תוס' ד"ה חדא כו' כדמוכח בפ' בתרא דמו"ק ליתא שם אבל מוכח בברכות (דף מ):

דף כח ע"א גמ' בשלא גילח ור"א היא דאמר תגלחת מעכבת. הלכך הוי שיור לאיתשולי עליה. משמע דלר"א יש שאלה בנזירות. ואע"ג דס"ל כב"ש דאין שאלה בהקדש כדאמר בערכין (דף כג) ולדידהו אמרי' בפ"ב דנזיר (דף ט) דכי היכי דא"ל אין שאלה בהקדש א"ל נמי דאין שאלה בנזירות. אפ"ה ר"א ע"כ לא ס"ל כוותייהו בנזירות:

דף ל ע"ב גמ' עשה דכבוד תורה עדיף. הט"א במגילה הוכיח מכאן דת"ח א"י למחול בזיונו דאי יכול למחול אינו עדיף ואינו בדין שתדחה עשה אחרת כדאמר בכתובות (דף מ) גבי אונס. ונעלם ממנו מ"ש התוס' ישנים שם דהתם הוא משום דגבי דידה ליכא עשה. וכה"ג כתבו התוס' בב"ב (דף יג). אבל מצוה דאיתא במחילה דוחה ל"ת. וכן איסתמיט לבעל שמות בארץ וס' המקנה בקדושין. ועיין בשו"ת ח"ל סי' מ"א:

דף לד ע"ב תוס' ד"ה הנך נפישן כו'. הא אין גז"ש למחצה. וי"ל ע"פ הסוגיא דריש מנחות דאמר התם אליבא דר"ש דדרש טעמא דקרא ס"ל גז"ש למחצה היכא דמסתבר טעמא. וא"כ א"ש דה"נ מסתבר לר"ש למילף טפי פקדון ממעילה דא"א אמזיד משום דהנך נפישי. וכה"ג כ' תוס' עצמם בשם ר"י בחולין (סוף דף לה) אליבא דר"ש גבי היקש ע"ש. ובתוס' סנהדרין (דף עח) ותוס' זבחים (דף מח) בתי' ב'. ועי' תוס' ס"פ הגוזל:

דף לה ע"א תוס' ד"ה או כו' דעדות שבטלה מקצתה בטלה כלה. עי' בס' נתיבות משפט סי' ל"ו שפי' דברי התוס' בדרך רחוק ונעלם ממנו מ"ש התוי"ט: ע"ב גמ' כמאן אזלא הא דאמר ר"י אמר רב כו'. נראה דרב אזיל לטעמיה בברכה נשא דס"ל א"מ ומאוחר בתורה אף בחד ענינא. והא דבפ' הגוזל (דף קב) וס"פ שלוח הקן משמע דס"ל דיש סדר אפשר דשאני דבחד קרא הוא. וכנ"ל ברכות (דף מ). וראיתי למהרש"א בח"א לב"מ (דף פו) שהקשה אפרש"י בחומש פ' וירא ולפמ"ש א"ש פרש"י דרב אזיל לטעמי' בברכה הנ"ל:

דף לו ע"א תוס' ד"ה ושמור כו' חבלה נמי תיפוק ליה מהאי קרא או מוהשמרו וכו'. הפר"ח בס' מים חיים תמה עליהם דחבלה לא נפיק מיניה דקטלא בעי וכדדחי תלמודא בפ' החובל והניח בצ"ע. וי"ל דמשמע מפרש"י בר"פ הנחנקין דנפש משמע נמי חבורה שאינה חוזרת וכ"מ ממ"ש רש"י בס"פ ג"ה וע"ש בתו"ח: ע"ב תוס' ד"ה ס"ג כו' אע"ג דליכא אלא איסורא. עיין מ"ש תוס' בסוטה (דף יז):

דף לז ע"א תוס' ד"ה הזיד כו' דלא חשיב ספק כיון דלמותרת אין ספק כו'. וכ"כ תוס' בכתובות (דף לג). וטעמו של דבר כתבו בפסחים (דף סג) משום דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. וע"ש שכתבו לכוין כן גם פרש"י דהתם. ולפ"ד יש לכוון ג"כ פרש"י דכאן דר"ל דלא הוי התראה משום שא"י שהם יודעים לו עדות עכשיו שיכולין לומר שכחנו וכדברי התוס':

דף לט ע"א גמ' שבועת שקר מכלה אותן כו'. עיין רבה נשא פרשה ז':

דף מ ע"א תוס' ד"ה אבל כו'. וי"ל דשמואל לטעמי' דמחייב לעיל בכפירת פרוטה כו' אבל בקרקעות לא משכחת דמשתבע בשום מקום ולפ"ז נ"ל דלית הילכתא כשמואל הכא כיון דתליא בהסיא דלעיל. ואד"מ כלל דא"ש הא דמחייב בפרוטה בעד א' אף למ"ד דבעי' כפירת ב' כסף גבי הודאה במקצת דל"ד לקרקע דאין נשבע עלי' גם בשבועת עד א' כמו במודה במקצת שהיא דבר שאין נשבעין עליה כלל. אבל דבר שנשבעין עליה אלא שחסר שיעור הטענה שפיר איכא לחיוביה שבועה בע"א אף דליכא במ"מ משום דאמרינן כ"מ ששנים מחייבין ממון עד אחד מחייב שבועה. ודוקא גבי דברים שאין נשבעין עליהם כלל כגון קרקעות וקנס ליתא להך כללא אבל בדברים שנשבעין עליהן איתא להך כללא ועד א' מחייב שבועה כמו ששנים מחייבין ממון ואע"ג דאין נשבע ע"י הודאה במקצת נשבע ע"י העדאת עד א'. וכמ"ש הרא"ש גבי טענת ספק. וכבית ראיה לזה מהירושלמי וה"נ אמרינן גבי טענת פרוטה ושלא כדברי התוס':

דף מה ע"ב גמ' דאפקד ליה בשטרא. לכאורה קשה דאכתי אמאי חייבי' רחמנא שבועה כיון דאיכא שטרא הא ה"ל שטר שעבוד קרקעות ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות מה"ת. וי"ל דמשכחת שטר שאינו גובה בו ממשעבדי ואפ"ה לענין ב"ח חייב ואין יכול לומר פרעתי כגון שטרא דפרסאי דחתימי עליה סהדי ישראל וכמימרא דרבא גופי' בפ"ק דגיטין (דף יא). ולפמ"ש הרמב"ם פי"ד מהל' מלוה דשטר בעד א' אינו יכול לומר פרעתי י"ל דה"נ בשטר דע"א קאמר דהחזרתי אין יכול לומר ושעבוד קרקעות ליכא בי':

דף מז ע"ב תד"ה בסהדי סהדי כו'. ועוד דמתניתין דא' אומר גבוה כו'. עיין מ"ש תוס' ברכות (סוף דף כד):

דף מט ע"ב תד"ה ותייבין כו' דינא להתמיר לפי שכופר ממון. עי' תוס' יבמות (ד' ז) וזבחים (ד' מט): **סליק**

מסכת מכות

דף ה ע"א תוס' ד"ה וכן כו' דבעינן דרישה ותקירה. עי' תוס' סנהדרין (דף ג ע"א):

דף י ע"א גמ' כי הא דרב חסדא הוה יתיב וגריס. (מו"ק דף כח): שם דלא הוה שתיק פומיי מגירסא שבת (דף ל) ב"מ (דף פו) מו"ק (דף כח):

דף יא ע"א גמ' שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו. עיין תרגום יונתן מסעי: רש"י ד"ה ימתם כו' שלא היה מקללו אלא אם אינו אומר כו'. עי' בס' מקום שמואל:

דף יג ע"ב תוס' ד"ה ר"י כו' לאו דכל כריתות למה לי. עיין שבת (דף סט):

דף יד ע"א רש"י ד"ה גמר כו' כתב אחותך היא כו'. יבמות (דף כב:):

דף יז ע"א רש"י ד"ה לפני זריקה ודם זבחיך ישפך כו'. עי' פסחים (דף עז:):

דף יט ע"ב רש"י ד"ה תרומה כו' והלכך בעינן הויה כו'. עי' תוס' יומא (דף נו.):

דף כג ע"ב גמ' א"ר אלעזר בג' מקומות הופיע רוה"ק כו'. נרבה קבלה איתא רשב"ג: **סליק**

הגהות על מסכת שבועות*)

מהגאון המובהק כו' מוהר"ר ל"ב בר"לין זצ"ל אב"ד דק"ק באמבערג ובק"ק קאססעל ומדינת העססען

דף ב ע"א במשנה מראות נגעים שנים · נ"ב נגעים פ"א ספרא נגעים פ' ב : שם את שיש בה ידיעה בתחלה · נ"ב שם אחרי פרק ה' : שם על מה שזה מכפר · נ"ב יומא דף ע: : **ע"ב** ועל זדון טומאת מקדש · נ"ב [ירושלמי] יומא פ"ח הלכה ו : ברש"י ד"ה משמו כו' וסתם ר"ש הוא רשב"י · נ"ב שבת דף לג ע"ב :

דף ג ע"א בגמ' איידי דזוטרן מלייהו · נ"ב בכורות דף יג. : **ע"ב** בגמ' לאו שאין בו מעשה · נ"ב סנהדרין דף י. זבחים דף כט: : שם דאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה · נ"ב חולין דף לא: וש"נ :

דף ד ע"א בגמ' ומשנה לא זזה · נ"ב חולין דף לב: וש"נ : שם כל מקום שנאמר השמר פן ואל · נ"ב לקמן דף לו. : שם לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד · נ"ב שבת דף קנד. עירובין דף יז: ב"ק דף עד: סנהדרין דף פה: מכות דף יג: : שם רבי היא ונסיב לה · נ"ב מגילה דף ט: ר"ה דף ז: הוריות דף יב: חולין דף פד. ודף קד. : שם דתניא מנין שאינו חייב · נ"ב [ירושלמי] הוריות פ"א הל"א ספרא ויקרא חטאות פי"ב : בתוס' ד"ה מראות וכו' דלא לקי שהכתוב ניתקו לעשה · נ"ב והתם מוקי ליה כתנאי וצ"ע : ד"ה ר' עקיבא כו' בפ"ק דמכות דף ב · נ"ב דף ד: וע"ש בתוס' ד"ה הא : **ע"ב** בגמ' דבר המיטלטל וגופו ממון · נ"ב ב"ק דף קיז: וש"נ : שם דתניא מרלע · נ"ב ספרי ראה : בתוס' ד"ה יצאו כו' מפורש במקום אחר · נ"ב כתובות דף סה: ע"ש ב"מ דף נו: :

דף ה ע"א בגמ' כדאמרי במערבא כ"מ · נ"ב זבחים דף מד. : שם מאי משמע נ"ב נדה דף יז וש"נ : בתוס' ד"ה ונעלם כו' כדאיתא סוטה · נ"ב ע"ש : **ע"ב** בגמ' מראות נגעים שנים שהן ד' נ"ב ספרא נגעים פרשה ב' : בתוס' ד"ה רבא וכו' דביום שמת רבא נולד ר"א · נ"ב קדושין דף עב: :

דף ו ע"א בגמ' דתניא א"ר יוסי · נ"ב ספרא נגעים פרשה ב' תוספתא שם פ"א · שם והתנן ר"ע אומר · נ"ב נגעים פ"א [משנה ב] : ברש"י ד"ה יהושע כו' כדאמרינן בבכורות · נ"ב וע"ש בתוס' ד"ה תוך . תוס' ד"ה כל כהן כו' כדאמר בריש ערכין · נ"ב וע"ש בתוס' : **ע"ב** בגמ' וכן הוא אומר ומראהו · נ"ב ב"ב דף פד. חולין דף סג. ספרא נגעים פ"ה : שם אין שאת אלא גבוה · נ"ב סוטה דף ה: : שם נמר נקי בן יומו · נ"ב שבת דף נד. : ברש"י ד"ה משכנותין כו' תנתן כשנתי · נ"ב מתני' היא בב"ב דף קנו: :

דף ז ע"א בגמ' דתניא רבי אומר אקרא · נ"ב חולין דף עא. : ברש"י ד"ה אחת לכלל כו' הכשרה בכלל · נ"ב שבת דף ע. : ד"ה ולר"ש כו' בפ' ב"ש דף מ"ה · נ"ב דף מג. : בתוס' ד"ה עולה כו' וי"ל דהתם אשם הוא דמייתי · נ"ב והשיא שיגויא שייך נמי אמעילה ועל שבועת הפקדון : ד"ה אחת כו' מוכיח דריבה ומיעט · נ"ב לר' אליעזר מיהו לרבנן מהני לרבויי מידי : **ע"ב** בגמ' הוי מיעוט אחר מיעוט · נ"ב יומא דף מג. ב"ק דף פו: מכות דף ט: מנחות דף ט: : ת"ר וכפר על הקודש · נ"ב ספרא אחרי פ"ד : תוס' ד"ה במזיד כו' על אלו ג' עבירות אפוד על עבודת כוכבים · נ"ב זבחים דף פח: : ד"ה בשוגג כו' דחייבי כריתות שלקו · נ"ב מכות דף כג. :

דף ח ע"א בגמ' אמר רב הושעיא לכל · נ"ב כריתות דף כו. : שם ר"ש לטעמי' · נ"ב פסחים דף נח: וש"נ : שם בתוס' ד"ה והימא כו' עולת העוף שאין מביאין על הספק · נ"ב וצ"ע למה לא הא אתיא אפילו נדבה [ומפורש מצינו במס' נזיר ס. דבאה על הספק]:**ע"ב** בגמ' אר"ז לומר שאם · נ"ב כריתות דף כו: : שם כ"מ לטומאה דאירעה · נ"ב זבחים דף ו: : בתוס' ד"ה לטומאה וכו' ואי ליכא אלא חד יעשה פנימי · נ"ב ותימה אם אין להם אלא א' האיך יעשוהו הא קי"ל יומא דף מא. הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת וע"כ לא פליגי ר' ינאי ור' יוחנן [שם דף לט:] אלא בעליה אבל הגרלה לכ"ע מעכבי ומשנה שלימה שנינו מנחות [דף כז.] שני שעירי יוה"כ מעכבין זה את זה ונראה דהאי חד לאו דוקא אלא תרי ואחר הגרלה ישאר חד ותדע [ע"כ דכן הוא] דהאיך יעשוהו לפנימי אף אם נאמר דנעשהו שלא בגורל הא הינו בא אלא לכפרת טומאת מקדש וקדשים וגבית למשתלח שמכפרת כל העבירות הלוי בו אבל אם [אין] להם אלא א' ודאי יעשוהו למוסף והא דקאמר כ"מ לטומאה דאירעה וכו' קמ"ל דמשכחת לה [כ"מ אף] היכא דיש להו שעירים כל צורכה [ועיין בפסקי תוספות המחודשים מהגאון הנ"ל פרק א דין ג] :

דף ט ע"א בגמ' דאמר ר"ל מה נשתנה · נ"ב ב"ר פ"ו : שם אמר הקב"ה · נ"ב עי' רי"ף: בתוס' ד"ה שכן כו' אינו חוזר ומלמד בבנין אב · נ"ב בעי' דלא איפשטא היא [עיין זבחים דף נ.]: **ע"ב** בגמ' גלויי מילתא · נ"ב סנהדרין דף עו. וש"נ:ברש"י ד"ה שעיר כו' ודבר הלמד בבנין אב חוזר · נ"ב צ"ע דהא בעי' דלא איפשטא היא שם : בא"ד כל המלמד בכל המדות חוזרים · נ"ב דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג"ש ועוד אין [זה כלל בכל המדות] שיש בכן שכן בעי' דלא איפשטא וע"ש בגמ' : ד"ה מה להלן כו' שאין הציץ מרצה · נ"ב פסחים דף פ: :

דף י ע"א בגמ' וי"ו מוסיף על ענין · נ"ב יבמות דף ע. וש"נ: שם והאמר ר"י כל התורה · נ"ב תמורה דף כח: : שם אר"י אמר קרא אלה תעשו · נ"ב ר"ה דף ד: : תוס' ד"ה ואיתקיש כו' דהא דלמד אינו חוזר ומלמד היינו בעבודה · נ"ב ועי' תוספות יומא דף כג: ד"ה ילבש ודף לב. ד"ה מה : **ע"ב** בגמ' אר"י תמידין שלא · נ"ב [ירושלמי] יומא פ"ה הל"א : שם א"ל ר"א מאן לייתי לך · נ"ב מעילה דף יב. וש"נ : שם וכי קדושה שבכן לסיכן · נ"ב נדרים דף כט. : שם את לא תסברא דל"א קדושה · נ"ב [ירושלמי] שקלים פ"ד הלכה ה' : שם והתנן מותר הקטורת · נ"ב מעילה דף יג: : ברש"י ד"ה נפדין כו' כדתנן במסכת שקלים פ"ב נ"ב פ"ד משנה ד' : בתוס' ד"ה מותר כו' דאחד לע"ב שנה . נ"ב בספרים דיזן גרסינן אחד לששים או לששים שנה וכן היא הגירסא בירושלמי ס' כרף :

דף יא ע"א בגמ' תניא נתנס נמתכתת · נ"ב יומא פ"ה הל"א : שם לב ב"ד מתנה · נ"ב כתובות דף קו: זבחים דף ו: מנחות דף עט: יומא פ"ה הל"א : שם והא מר הוא דאמר הקדש · נ"ב בכורות דף יד: ערכין דף ה. : **ע"ב** גמ' ותניא ערה נפדת · נ"ב תוספתא פרה פ"ה : שם דקדק דרך הבית · נ"ב ע"ז דף כג וש"נ : שם ר"ש היא דאמר קדשי מזבח היא · נ"ב חולין דף פד. : שם והתניא רש"א פרה מטמאה · נ"ב מנחות דף קא: : שם שאני פרה הואיל ודמיה · נ"ב שבת דף נכ. בכורות דף כה. : שם דאמר רב אידי כו' תמידין שלא הוצרכו · נ"ב זבחים דף ו: מנחות דף עט: : בתוס' ד"ה וכן כו' כדקתני פ"ק דהוגיות · נ"ב ובתוס' יומא תירצו וע"ש : שם ד"ה פרה כו' במקום אחר · נ"ב בבא קמא דף עז. :

דף יב ע"א בגמ' גזרה לאחר כפרה · נ"ב פסחים דף עג. : שם ר' יהושע אומר יביא · נ"ב בתמורה גרסינן ר' אלעזר : ברש"י ד"ה אשם כו' של יהוידע הכהן · נ"ב ספ"ו משקלים : [תוס' ד"ה אשם כו' דרשה גמורה היא מדקאמר התם אלא הוא נ"ל עי' בעירובין דף כג: תוס' ד"ה פשטיה] : **ע"ב** גמ' הא בורכא · נ"ב חולין דף פח: [כתובות דף סג:] : שם קרבנות צבור סכין · נ"ב [ירושלמי] יומא פ"ה הל"א : שם פשעים אלו המרדים · נ"ב יומא דף לו. : שם דתניא עבר על מ"ע · נ"ב בירושלמי דפרקין הל"ו משמע דיוה"כ מכפר על עשה אף בלא עשה תשובה : שם דתניא עבר על מ"ע · נ"ב יומא דף פו. זבחים דף ז: מכילתא יתרו פ"ז סנהדרין פ"י הל"א אבות דר"נ פר' כ"ט : תוס' ד"ה כבנות כו' גבי קלין שבדמאי · נ"ב ריש מסכת דמאי : שם ד"ה הא כו' כאמר זה מדרש · נ"ב ספ"ו משקלים :

דף יג ע"א בגמ' אורחא דמילתא קתני · נ"ב ב"ב דף קמו וש"נ : שם דתניא יכול יהא יוה"כ · נ"ב ספרא אמור פרק י"ד : שם אף חלק · נ"ב פסחים דף ה. וש"נ : שם סתם ספרא מני ר"י · נ"ב שבת דף קלז. עירובין דף צו: יומא דף מא. קדושין דף נג. סנהדרין דף פו. כריתות דף כג. : **ע"ב** גמ' דתניא וכפר · נ"ב ספרא אחרי פרשה ד פר' ח : שם שיהיה בויס במראה · נ"ב יומא דף סב. : שם דת"ר ושחט את שעיר · נ"ב ספרא אחרי פרשה ג' : שם ומני רבא אמר · נ"ב יראה דגרסינן רבה ועיין בב"מ דף לה: בתוס' ד"ה רבא :

דף יד ע"א גמ' ומה אם נפשך לומר · נ"ב יומא דף לו: וש"נ : שם לכדתניא משלו הוא מביא · נ"ב ספרא אחרי פרשה ב' : שם שנה עליו לעכב · נ"ב זבחים דף כג. וש"נ : שם כדתניא דבי ר"י כך היא · נ"ב יומא דף מג: : שם ובית דין מהלכין ושתי תודות · נ"ב תוספתא סנהדרין פ"ג : תוס' ד"ה כולן כו' ופלוגתא היא · נ"ב וע"ש ברש"י : **ע"ב** גמ' והשתחוה או שהשה · נ"ב [ירוש'] יומא פ"ג הל"ג ופ"ה הל"א נזיר פ"ג הל"ה : שם נא לו בארוכה · נ"ב [ירושלמי] הוריות פ"ב הל"ה : שם היה משמש עם הטהורה · נ"ב עיין ירושלמי יומא פ"א הל"א : שם ר"א אומר הסרך ונעלם · נ"ב ספרא ויקרא פי"ב : שם טומאה אחת היא · נ"ב יומא דף פא. : שם זיל קרי בי רב הוא · נ"ב סנהדרין דף לג: הוריות ד. כריתות דף יג: : שם הא לא בעי ידיעה בתחלה · נ"ב בירושלמי דפ"ק משמע דבעי :

דף טו ע"א גמ' תנא שתי תודות · נ"ב תוספתא סנהדרין פ"ג : שם והתנן נאמר בעולת בהמה · נ"ב ספרא ויקרא פרק ט : שם אחד המרכה · נ"ב שבת דף נו. יומא דף מג. : **ע"ב** גמ' אין בנין מקדש · נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"א הל"ג : שם ת"ר שיר של תודה · נ"ב עיין ירושלמי דפירקין ופ"ק דסנהדרין דגמר מקראי אחרינא : שם ריב"ל אמר להו לשני קראי · נ"ב ברי"ף פ"א מברכות : שם והתנן כלותם על המכה · נ"ב אבות דר"נ פל"ו : שם כילד מהלכות' נ"ב שם :

דף טז ע"א גמ' קידשה לשעתה ולא קידשה · נ"ב יבמות דף פז. חולין דף ז. : שם ת"ש אבא שאול אומר בני · נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"א הל"ג וע"ש דה"א בלא שבוע תוספתא שם : **ע"ב** גמ' דהשתחואה גופה בעי שהיה · נ"ב עיין ירושלמי סה"ל ג : שם וחד אמר כמויכרעו.נ"ב [ירושלמי] יומא פ"ג הל"ג : שם ת"ר קידה כו' · נ"ב עי' ירוש' פ"ג מעבודת כוכבים הל"א: שם וכה"א והקוד בת שבע. נ"ב בס"א כ"ד וכ"ה כתיב ויקוד אפים ארצה [ועיין ברש"י ד"ה ארצה וצ"ע ועיין בתוס' ד"ה קידה] : שם ברש"י ד"ה קדושת כו' שאין אחריה · נ"ב זבחים דף קיב: : תוס' ד"ה או אידי כו' כמו היה ובהמה שזו בכלל זו · נ"ב חולין דף עז: :

דף ע"א בגמ' שהיות מהו · נ"ב חולין דף לב. : **ע"ב** גמ' הכס קאי · נ"ב תענית דף ג. : שם הוי בה רבה · נ"ב נראה דגרסינן רבא : רש"י ד"ה אין אוכלין כו' דקסבר גגין · נ"ב פסחים דף פה: : תוס' ד"ה אפילו כו' אבל כמיעוט לא דרבי אושעי' דהכא · נ"ב תרי ר' אושעיא הוי הקדמון תלמידו של רבי [חבירו של ר' חייא כדמצינו כל מתני' כו' בדבי ר' חייא ור' אושעיא כו' חולין דף קמא: ובב"מ דף לג. שיילינהו כו' ודבי ר' אושעיא] והאחרון תלמידו של רב יהודה כדמוכח גטין דף כה. [שם איתא רב הושעיא ואולי הוא ר' אושעי' הוא ר' הושעי' דגם בזבחים מקשה ר' הושעי' לעולא ומצינו רב אושעי' שהיה תלמידו של רב יהודה בב"מ דף מג: א"ל רבי אושעיא לרב יהודה י כו' ע"ש] ובכמה דוכתי ובזבחים ודאי האחרון הוא והכל דהכא נראה שהוא [illegible]

אלעזר סבר בעינן · נ"ב אליעזר : שם ורמינהו א"ר אליעזר · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרק ז': שם [א"ר"ע] איידי דבעי כו' לכדרבי עיין בספרא ויקרא חטאות פ' י"ב דאיתא התם ר"ע אומר יכול כו' ת"ל בהמה וצ"ע] : רש"י ד"ה מה נפשך כו' ר"י פוטר אמר ר"א מ"כ · נ"ב ל"ג במתני' :

דף יט ע"א בגמ' משמעות דורשין · נ"ב סנהדרין דף עו: וש"נ : שם ת"ר שני שבילין · נ"ב תוספתא טהרות פ"ו : בתוס' ד"ה הרי כו' וי"ל דלא דמי · נ"ב בתוס' סנהדרין דף סב: ד"ה הא מתני' בענין אחר : שם ד"ה פרט כו' למר כדאית ליה ולמר · נ"ב אביי ורבא שבת דף עב: **ע"ב** גמ' דתניא אכל ספק חלב · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרק כ"א : שם דר' ישמעאל לא בעי · נ"ב בירושלמי דפרק קמא הל"ב משמע דבעי :

דף כ ע"א בגמ' ברייתא במשבעין בו · נ"ב מתני' היא פ"ב מנדרים וע"ש בסוגיא : שם ת"ר מכשא · נ"ב ספרי מצות פ"א : שם ואזדו לטעמייהו · נ"ב ר"ה דף יא: וש"נ : שם מיתיבי איזהו איסור · נ"ב תוספתא נדרים פ"א : **ע"ב** גמ' מידי איירי הא כדאיתא · נ"ב יבמות דף קי: וש"נ : שם כדתניא זכור ושמור · נ"ב ר"ה דף כז. [ירושלמי] נדרים פ"ג הל"ב מכילתא יתרו פ"ז : שם כדיבור אחד נאמרו · נ"ב בירושלמי חשיב עוד דברים יע"ש : שם כלפי לייא · נ"ב שבת דף קכז. וש"נ : רש"י ד"ה כדרב אדא כו' דכל מצוה לא תעשה · נ"ב קדושין כט. :

דף כא ע"א גמ' ואיזו היא שבועת שוא · נ"ב [ירושלמי] נדרים פ"ג הל"ב : שם חוץ מנשבע ומימר · נ"ב תוספתא מכות פ"ד : שם והתראת ספק · נ"ב פסחים דף סג: חולין דף פא. [ירושלמי] יבמות פי"א הל"ז : בתוס' ד"ה חוץ כו' א"כ אין למידין · נ"ב עירובין דף כז: : **ע"ב** גמ' דתניא רש"א כל שהוא · נ"ב [ירושלמי] פסחים פ"ג הל"א : שם כרי' שאני · נ"ב חולין דף קיט ע"א : שם הא בעינן שוה פרוטה · נ"ב פסחים דף לב: ב"מ דף נה. מעילה דף יח. : בתוס' ד"ה ומה כו' דכולהי סתמו כוותי' · נ"ב סנהדרין דף פו. :

דף כב ע"א בגמ' זיל הכא ליכא שיעורא · נ"ב נדה דף נט. : שם יש מעילה בקונמות · נ"ב יבמות דף פח. וש"נ : שם והתניא ככר זו · נ"ב כתובות פ"ג הל"א : **ע"ב** במתני' שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין · נ"ב [ירושלמי] מעשר שני פ"ב הל"א יומא פ"ח הל"ג ספרא ויקרא חטאות פרק ט"ז : שם שבועה שלא אוכל ואכל נבילות · נ"ב [ירושלמי] נזיר פ"א הל"ב : שם איבעית אימא סברא · נ"ב זבחים דף ב. וש"נ : בתוס' ד"ה תא כו' לאכילת טעימה · נ"ב וצ"ע [אולי כוונתו מהא דאיתא בנדרים דף סג: שאני טועם כו' שלא נתכוון כו' ועיין שם ברש"י ור"ן] :

דף כג ע"א בגמ' דכולהו סילקי · נ"ב שלקי : שם דתניא אכל נבילה · נ"ב בכורות דף מה: תוס' ד"ה דברים שבלב · נ"ב נדרים דף כח.:

דף כד ע"א בגמ' דתניא רש"א האוכל · נ"ב כריתות דף כג. : **ע"ב** בגמ' יש אוכל כו' ד' חטאות · נ"ב [ירושלמי] ב"ק פ"ג ה"ד : שם רמ"א אף אם היתה שבת · נ"ב ירוש' שבת פ"א הל"ה' : שם בעינן שוה פרוטה · נ"ב פסחים דף לג: מעילה דף כ. : ברש"י ד"ה דנסיא כו' כרת בקבועה · נ"ב בקבועה : שם ד"ה אשם כו' דתניא הזיד · נ"ב סנהדרין דף פג. : שם בא"ד וכל שיש בו שעת היתר · נ"ב מעילה דף ג. :

דף כה ע"א בגמ' דתנן ר' ישמעאל אומר · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרשה ט : **ע"ב** בגמ' הוא מותיב לה · נ"ב זבחים דף סג. וש"נ : שם לגדרין קתני · נ"ב שבת דף ס. וש"נ : שם לכדתניא בכולן נאמר · נ"ב לקמן דף לו: כריתות דף ט. : שם בדבר החדש אין לך · נ"ב יבמות דף ז. זבחים דף מט. : שם סדר ביה אביי · נ"ב פסחים דף מ. נדרים דף ו. נזיר דף סד: נ"ב דף קלו. :

דף כו ע"א בגמ' חדא מינייהו ר"פ אמרה · נ"ב ב"ק דף סו: : שם ת"ר להרע או להיטיב · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרשה ט : שם התורה כולה בכלל · נ"ב סוטה דף טז. : שם ת"ר האדם בשבועה · נ"ב שם : שם מחכו עלוי' במערבא · נ"ב יבמות דף פח. נזיר דף מז. ב"ק דף קב: סנהד' דף יז: לקמן לה: זבחים דף עו. כריתות דף ד. : בתוס' ד"ה חדא כו' בפרק בתרא דמו"ק · נ"ב לא נמצא שם : **ע"ב** בגמ' תנינא שב מידיעתו · נ"ב הוריות דף יא. וש"נ : שם אמר שמואל גמר בלבו · נ"ב [ירושלמי] תרומות פ"ג הל"ד נזיר פ"ה הל"א : שם וכל שני כתובין · נ"ב קדושין דף כד. וש"נ : שם מקדשים לא גמרינן · נ"ב פסחים דף מה. :

דף כז ע"א בגמ' ת"ר יכול נשבע · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פר' ט : שם מה הרעה רשות · נ"ב נזיר דף כב: : שם דתניא איש אשר · נ"ב מכילתא משפטים פ"ס ספרא קדושים פרק י"ב : **ע"ב** במתני' שבועה שלא אוכל · נ"ב [ירושלמי] נדרים פ"ב הל"ב : שם ברש"י ד"ה שתי כו' סתם נזירות · נ"ב נזיר דף ה. :

דף כח ע"א בגמ' מיתיבי מי שנדר · נ"ב תוספ' נזיר פ"ב : **ע"ב** בגמ' לאו שמה התראה · נ"ב חולין דף פא. : שם אמר ליה שבועה שלא אכלת · נ"ב עיין ירושלמי : שם איתשבת · נ"ב זבחים דף כו. : ברש"י ד"ה עיפה ואכימי בני רחבה · נ"ב סנהדרין דף יז: :

דף כט ע"א במתני' שבועה שאוכל ככר · נ"ב עיין ירושלמי : שם והוא שניכר לג' ב"א · נ"ב עיין ירושלמי : שם וכא תניא כמשביעין [illegible]

שם דוקא דמתניתין · נ"ב שבת דף לו: כתובות דף יז: : שם ברש"י ד"ה אלא כו' דנדר שהודר על דעת · נ"ב מכות דף טז. :

דף ל ע"א בגמ' מאי אם נפשך לומר · נ"ב יומא דף לו: וש"נ : שם ת"ר ועמדו כו' מלוה · נ"ב תנחומא משפטים [ירושלמי] יומא פ"ו הל"א סנהדרין פ"ג הל"ט תוספתא שם פ"ו : שם אר"י שמעתי · נ"ב ספרא קדושים פרק ד אבות דר"נ פ"י : שם הוי דן את חבירך · נ"ב אבות פ"א מס' דרך ארץ זוטא פ"ג : שם תני רב יוסף בצדק תשפוט · נ"ב תנחומא משפטים : **ע"ב** בגמ' לטודא דדייני · נ"ב ב"ב דף לה. וש"נ : שם אבל בעדים דיה · נ"ב [ירושל'] סנהדרין פ"ג הל"ט : שם אבא תבר הרי · נ"ב ע"ז דף לט.:שם ואמר רבה בר רב הונא · נ"ב תנחומא משפטים וגרס רבה בר בר חנה: שם כל מקום שיש חילול השם · נ"ב רש"י חולין דף נג: כל מקום שיש נדנוד חטא : שם א"ל האי עשה והאי עשה · נ"ב כתובות דף קו. : שם בתוס' ד"ה אי נמי כו' לפרש"ת דמפרש · נ"ב כתובות דף פה: וקדושין דף עה. :

דף לא ע"א בגמ' שאומרין לו לבוש כמותו · נ"ב [ירושלמי] יומא פ"ו הל"א סנהדרין פ"ג הל"ט תוספתא סנהדרין פ"ו : שם בדון מינה ומינה · נ"ב יבמות דף עח: וש"נ : **ע"ב** בגמ' דיו לבא מן הדין · נ"ב ב"ק דף יח: זבחים דף סט: : שם מהשיא אין מהא ליכא · נ"ב כתובות דף נח: : שם דת"ר בכולן נאמר בהן ונעלם · נ"ב לעיל דף כה: : שם השביעי כו' חוץ לב"ד · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרק י"א : ברש"י ד"ה הואיל כו' אינו חוזר ומגיד . נ"ב כתובות דף יח: :

דף לב ע"א בגמ' אורחא דמילתא קתני · נ"ב ב"ב דף קמו. וש"נ : שם דתניא לאחת לחייב · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרק י"ד : שם כא אי אפשר לגמלם · נ"ב בכורות דף יז. : שם דאמר אפשר לגמלם · נ"ב שם וש"נ : שם כדי שאילת תלמיד לרבי · נ"ב ב"ק דף עג: מכות דף ו. [ירושלמי] נזיר פ"ד [ועיין בתמורה דף כה: בתוס' ד"ה לא נצרכה מוכח דגרסי כאיכא דאמרינן דהכא וצ"ע] : שם כדתניא משביע · נ"ב ירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ט' : שם עד אחד כי אתא · נ"ב סנהדרין דף ל. : שם מר סבר דבר הגורם · נ"ב פסחים דף ה: : בתוס' ד"ה שבועת כו' וי"ל שאין רגילות כלל · נ"ב וצ"ל דוקא בה"ג שתובעין אותן להעיד והם לא רצו אבל בעדים המעידים משמע בכמה משניות בפרק זה בורר ופרק היו בודקין ובר"ס דף כג: דאין מקבלין עד בפני חבירו אלא זה שלא בפני זה [עיין בח"מ סימן כ"ח ברמ"א סעיף י' ובסמ"ע ס"ק ל"ז דמשמע התם דהעדים יוכלו להעיד אף זה בפני זה רק הבדיקות צריך שיהיה זה שלא בפני זה וא"כ אתי שפיר דלכאורה קשה אם יעידו זה שלא בפני זה איך יוכל היות שיעידו בתוך כדי דבור של חברו ומכ"ש לפי דעת התוס' בתמורה דס"ל כאיכא דאמרי דהכא ולדברינו ניחא] : **ע"ב** בגמ' סיכי לידייני דייני · נ"ב ב"מ דף מג: : שם המחויב שבועה ואינו כו' . נ"ב ב"מ דף לא. ודף קטו: :

דף לג ע"א בגמ' אמר רבינא הכא ב"ע · נ"ב בירושלמי מפני שיטה אחרינא : שם רוב גוססין למיתה · נ"ב קדושין דף עא: גיטין דף כח. ערכין דף יח. : שם משביע כו' פקדון ותשומת יד וגזל · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרק טו : שם דתניא ר' נחוניא בן הקנה · נ"ב [ירושלמי] תרומות פ"ז הל"א תוספתא ב"ק פרק ז' : ברש"י ד"ה קמ"ל כו' ולימדך שהגוסס הרי הוא כחי · נ"ב ריש מסכת שמחות : שם ד"ה והכי כו' שהמכה אביו · נ"ב סנהדרין דף פה: : שם ד"ה משום כיבת וכו' אבל בושת הכל לפי · נ"ב כתובות דף מ. : בתוס' ד"ה קמ"ל כו' הסתא מיהא · נ"ב וכן הוא לקמן דף לז: בגמ' להדיא : **ע"ב** בגמ' אתאן לרבנן · נ"ב סנהדרין דף לה: וש"נ : שם ת"ר מנין שאין הכתוב · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרשה ח : שם ר' יוסי כו' והוא עד · נ"ב שם פרק יח : בתוס' ד"ה ובמה כו' ובאנס כו' ליכא לאוקמא בקטנה · נ"ב וצ"ע שם בסוגיא : בא"ד וכרבנן דאמרי התם · נ"ב דף מ : תוס' ד"ה היכא כו' בבא במעמד שלשתם · נ"ב ועיין תוספות ב"ק דף ע: ובבכורות דף מט :

דף לד ע"א גמ' הנך נפישן · נ"ב שבת דף כה. וש"נ : שם דתניא ר"א אומר גמל כו' · נ"ב [ירושלמי] כתובות פ"ב הל"א ב"ק פ"ס הל"א תוספתא ב"ק פ"ג : שם גמל האוחר · נ"ב עיין ערוך : שם דתניא א"ר שמעון כו' הרהס · נ"ב מכילתא משפטים פ"כ : תוס' ד"ה דאי כו' דרבי אבא אית ליה · נ"ב ועיין בתוספות פרק אחד דיני ממונות : שם ד"ה על פי כו' וכמ"ד · נ"ב איכא לאוקמיה לכיפה וכשמואל סנהדרין דף פא: : **ע"ב** בגמ' כל מילתא דלא רמיא · נ"ב ב"ב דף לט. לקמן דף מא: : שם מחכו עלה במערבא · נ"ב לעיל דף כו. וש"נ : שם כי אתא ר"פ ור"ס כו' מבי רב · נ"ב זבחים דף טו. : ברש"י ד"ה והא אמר כו' מופנה היא · נ"ב נדה דף כב: : בתוס' ד"ה הנך כו' אין ג"ש למחצה · נ"ב זבחים מח. :

דף לה ע"א בגמ' משביע אני עליכם כשתדעון · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרשה ח : שם שילא ביד עבדו · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרשה ח' : שם ת"ר משביעני · נ"ב שם פרק י"א : שם מאי תלמודא · נ"ב חולין דף קמ: וש"נ : שם המקלל עצמו ותבירו · נ"ב מסכת סופרים פרק ד : שם אלו הן שמות שאין נמחקין · נ"ב מסכת סופרים פ"ד : תוס' ד"ה או כו' דעדות שבטלה מקצתה · נ"ב גיטין דף לג: : שם ד"ס באלף כו' אף על גב דהסוגה · נ"ב סנהדרין דף ל. : בא"ד אין לו חלק כו' · [illegible]

קדש

*) הרבה מציוני מ"מ שבתוך הסגרים הללו נמצאו גם במסורת הש"ס ונמצא גם בשאר ספרים. אבל לא חפצנו לשלוח יד להשמיט את אלה הכפולים. ומשנה לא זזה ממקומה

הגהות על מסכת שבועות מאת הגאון מוהר"ל ברלין זצ"ל

קודם או אח"כ: שם בן אלעזר בן אהרן (הכהן) נמחק: שם למלחמה עם בנימין · נ"ב בני בנימין: שם כל שמה האמורים בשה"ש · נ"ב סופרים פ"ה ה"ל י"ז: שם כל מלכיא האמורים בדניאל · נ"ב שם הלכה יח: שם אנא מלכא מלכייא · נ"ב מלך מלכייא: שם דתניא ר' חנינא בר אידי · נ"ב מכילתא משפטים פ"ה ספרא קדושים פ"י: שם מדתניא אלא · נ"ב ספרא ויקרא הטאות פרשה ח: שם ברש"י ד"ה במיכה כו' הקדשתי הכסף · נ"ב את הכסף: ד"ה אלף כו' את אלפי נ"ב י"ח:

דף לו ע"א בגמ' תנא ארור בו כו' · נ"ב רי"ף פרק ואלו מגלחין: שם אלא מהכא והיה ישראל · נ"ב מכילתא ריש פ' יתרו: שם השתא דאתיא להכי · נ"ב ערכין דף יח: וש"נ: שם ויאמר ירמיה (אל חנניא) נמחק · ונ"ב הנביא: שם תרי זמני דכתיב ולא יכרת · נ"ב עיין רא"ש שהביא קראי אחרינא: שם דתניא ר' מנחם כו' בנקבו · נ"ב סנהדרין דף סו. ספרא אמור פי"ט: שם כדרבי אבין א"ר א' כו' השמר · נ"ב לעיל דף ד. וש"נ: שם יתיב רב כהנא קמיה דר' יהודה · נ"ב עיין מ"ש בגליון חולין דף יט: **ע"ב** בגמ' כי לית ליה בממונא · נ"ב בירושלמי פרק בכל מערכין הלכה ה' קאמר דבכל אתר אית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן אלא בעריות משום חומרא דעריות:

שם היה תמשה כו' פקדון · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרק ט"ו: ר' אליעזר אומר כו' באחרונה · נ"ב רבי אלעזר: שם עד שיאמר שבועה באחרונה · נ"ב [ירושלמי] נזיר פ"ד הל"ג: שם ר"מ אומר אפי' אמר · נ"ב [ירושלמי] גיטין פ"ט הל"ו: שם המית שורך את עבדי · נ"ב [ירושלמי] כתובות פרק ג' הלכה י': תוס' ד"ה שבועת כו' · ומינה ילפינן שאר אמותי נ"ב זבחים דף מח.:

דף לו ע"א בגמ' כי היכי דתיחול עלי' · נ"ב כריתות דף ח: וש"נ: ברש"י ד"ה לא אשכחן כו' מביאין על הזדון · נ"ב כריתות דף ח:: בתוס' ד"ה פרט כו' דכאומר לא פרעתי · נ"ב ב"ב דף ו.: **ע"ב** גמ' רוב גוססין למיתה · נ"ב קדושין דף עה: לעיל דף לג.: שם ומיעט וריבה ריבה הכל · נ"ב קדושין דף כה: וש"נ: תוס' ד"ה ואין כו' כשמהל השיעבוד · נ"ב ועיין רא"ש ומ"ש בשם הרמב"ן:

דף לח ע"א בגמ' אלא מהא ליכא למשמע · נ"ב נדרים דף ס: וש"נ: שם ת"ר כלל אינו חייב · נ"ב ספרא ויקרא חטאות פרק י"ז: שם ר' אליעזר אומר לא לך · נ"ב ר' אלעזר: שם אר"י אמר שמואל כללו של ר"מ · נ"ב [ירושלמי] גיטין פ"ט הלכה ו': ברש"י סתם מתניתין ר"מ · נ"ב גיטין דף ד.: **ע"ב** גמ' מנינא אתא לאשמועינן · נ"ב שבת דף ו:: שם שבועה שאין כו' ואשתכח · נ"ב עיין ירושלמי:

שם הטענה שתי כסף · נ"ב [ירושלמי] קדושין פרק א' הלכה א: שם מנה לאבא בידך · נ"ב [ירושלמי] גיטין פ"ה הל"ג: שם טענו כלים וקרקעות · נ"ב [ירושלמי] כתובות פי"ג הל"ד: שם ת"ר שבועת הדיינין · נ"ב תוספתא סוטה פ"ז:

דף לט ע"א גמ' דברים שאין בהן ומיסי נ"ב ויקרא רבה פ"ו: שם וכשמשביעין אותו אומרים · נ"ב [ירושלמי] סוטה פ"ז הל"א: שם ותניא אר"ש אם סוף · נ"ב ספרא קדושים פרשה י': שם א"ש כעון אחיו · נ"ב שם בחוקתי פ"ח: בתוס' ד"ה ואלו כו' דהנא אלו ליכא למימר · נ"ב קדושין דף טז: **ע"ב** גמ' שהודאה בפרוטה · נ"ב ב"מ דף נה.:

דף מ ע"א גמ' א"ר נחמן (בר יצחק) א"ש לא שנו · תיבת בר יצחק נמחק: שם ייבר וכן א"ר יוחנן · נ"ב חולין דף עה:: שם ת"ש טענו כלים · נ"ב [ירושלמי] כתובות פי"ג הל"ד: בתוספות ד"ה בטוענו כו' ועוד כו' דעד השתא לא איירי במטבעות · נ"ב אלא במטבעות: **ע"ב** גמ' אמוראי נינהו אליבא דר"י · נ"ב חולין דף לה: וש"נ: שם הביא אגב גררא · נ"ב זבחים דף יא:: שם אמר שמואל טענו שתי מחטים · נ"ב בירושלמי [שבועות פ"ו] מוקי לה כב"ש קדושין פ"א הלכה א': ברש"י ד"ה הכופר כו' דמלוה להוצאה · נ"ב קדושין דף מז.: שם ד"ה בפקדון כו' ובב"מ בפ"ק · נ"ב דף ה:: בתוס' ד"ה ותדא כו' דקי"ל כר' יוחנן · נ"ב עירובין דף מז:: שם בא"ד דקי"ל כרב נחמן בדיני · נ"ב כתובות דף יג.:

דף מא ע"א גמ' ותקנתא לתקנתא · נ"ב ב"מ דף ס: לקמן דף מו.: [בתוס' ד"ה מאן

כו' הפך לגבי ראובן לפי' ריב"א עיין מס' ע"ז דף ז. בתוס' ד"ה בשן]: שם ד"ה מאי איכא כו' הא דאמר (רב נחמן) · נ"ב בס' דידן ר"פ: שם ד"ה ולר"י דאמר כדרבנן נמי (כתבינן) · נ"ב נתיבין: **ע"ב** גמ' פריך רב אחאי · נ"ב זבחים דף קב: וש"נ נדה דף לג. וש"נ: שם אמר ליה רבא כל מילתא · נ"ב כ"ל דגרסינן רבה ועיין ריש הליכות עולם: שם כל מילתא דלא רמיא · נ"ב ב"ב דף לט. לעיל דף לד:: ברש"י ד"ה כאומר כו' דהודאת בע"ד כמאה · נ"ב גיטין דף סד.:

דף מב ע"א גמ' מאי הוי עלה · נ"ב ע"ז דף עב. וש"נ: שם לענין עדות מאה כתרי נ"ב יומא דף סג. וש"נ: ברש"י ד"ה אין נשבעין כו' דתרם שדיברו · נ"ב תרומות פ"א: **ע"ב** גמ' תניא מנכסי יתומים · נ"ב כתובות דף פז.: שם והאמר ר"ה שביב מרע · נ"ב ערכין דף כג.: שם דאין אדם חוטא ולא לו · נ"ב קדושין דף סג: ב"מ דף ה:: שם כל המחובר לקרקע · נ"ב שבת דף פא. וש"נ: שם על דבר שבמדה · נ"ב מכילתא משפטים פרשה ט"ו: שם מה הפרט מפורש דבר · נ"ב ב"ק דף קיז: וש"נ:

דף מג ע"א בגמרא שענבים עומדות ליבצר · נ"ב [ירושלמי] כתובות פ"ח הל"ד: שם ליפלוג וליתני בדידה · נ"ב שבת דף מט: וש"נ: **ע"ב** ברש"י ד"ה הבוד וכו' סתם מלוה · נ"ב מכות דף ג:: בתוס' ד"ה מתני' כו' אם הוביר ולא העביד · נ"ב ב"מ דף [ענ:]: בא"ד דקי"ל כרב נחמן בדיני · נ"ב כתובות דף יג.: שם בא"ד דר"א שמותי הוא · נ"ב שבת דף קל: [וע"ש בתוס' ד"ה דר"א]: שם בא"ד ורב ור"י הלכה כר' יוחנן · נ"ב ביצה דף ד.: שם בא"ד ומדשמואל כו' והלכתא כוותיה · נ"ב בכורות דף מט: ודוקא לגבי רב וצ"ע:

דף מד ע"א בתוס' ד"ה שומר · העוסק במצוה · נ"ב סוכה דף כה.: **ע"ב** גמ' כל הנשבעין שבתורה · נ"ב ב"ק דף נו:: שם השכיר כילד · נ"ב ב"מ דף קג.: בתוס' ד"ה התקבלת כו' גבי גורן ארנון כתיב כסף נ' שקלים · נ"ב כסף שקלים חמשים: שם בא"ד שקלי זהב שש מאות · נ"ב זהב משקל שש מאות: שם בא"ד ליתן סלע ופונדיון · נ"ב ערכין דף כה.:

דף מה ע"א גמ' ונתתו באונפלי · נ"ב בערוך אמפולי וע"ש: שם ר"א אומר אין דרך שולחני · נ"ב [ירושלמי] שביעית פ"י ה"א: שם הפוגמת כתובתה · נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"ח הל"ו: שם מנכסי יתומים לא תפרע · נ"ב ב"ב דף לג.: שם חלקו השותפין והאריסין · נ"ב תוספתא ב"ב פ"ב: שם והשביעית משמטת · נ"ב תוספתא שביעית פ"ח: שם כל הנשבעין כו' מנלן דא"ק · נ"ב מכילתא משפטים פרשה טז: **ע"ב** גמ' אלמה תניא אומן · נ"ב ב"ב דף מה:: שם המוציא מחבירו עליו · נ"ב חולין דף נא.: שם ייבר וכן אמר ר"י מכלל · נ"ב חולין דף עה:: שם כמה מעליא הא שמעתא · נ"ב עירובין סה: וש"נ:

דף מו ע"א גמ' לנדרין קתני · נ"ב שבת דף ס. וש"נ: שם הבל אמר לו לא שכרתיך נ"ב בתוספתא ב"מ פרק י' שנוים בדרך אחר וע"ש: שם ותקנתא לתקנתא · נ"ב ב"מ דף ס: לעיל דף מא. שם אמר ר' יוחנן בטענו · נ"ב ברי"ף ליתא: **ע"ב** גמ' לחבל בעצמו נוטל שלא בשבועה · נ"ב תוספתא ב"ק פט: ברש"י ד"ה מיתמי כו' כמו ששנינו במוצא ספרים נ"ב ב"מ דף כט:: בתוס' ד"ה בטענו כלים כו' דסא גודרות · נ"ב ב"ב דף לו.:

דף מז ע"א גמ' היכי תנן · נ"ב שבת דף סו.: שם ואין אדם מורים שבועה · נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"ח הלכה ו': שם וכל המחויב שבועה · נ"ב ב"מ דף לא. ודף קטו:: שם בין שניהם ולא בין היורשין · נ"ב מכילתא משפטים פרשה טז: **ע"ב** גמ' מלמד שהשבועה תלה על שניהם · נ"ב מכילתא משפטים פרשה י"ז [נ"ל ט"ז]: שם עבד מלך כמלך נ"ב ב"ר פרשה ט"ז ספרי דברים פ"ו: שם א"ל ר' חייא (בר אבא) תיבת בר אבא נמחק: שם קיבלה מיניה או לא קיבלה · נ"ב שבת דף כט. עירובין דף עד. חגיגה דף יד. נזיר דף מד: סנהדרין דף לח: זבחים דף פז. חולין דף ה:: שם יד בעל השטר על התחתונה · נ"ב ב"ב דף קעג. וש"נ: ברש"י ד"ה מלוה ולוה וכו' דיש בכלל מאתים מנה · נ"ב סנהדרין דף לא.:

דף מח ע"א גמ' ואין דבריו של אחד · נ"ב יבמות דף פח: ודף קיז: וש"נ: שם כולי האי שלחה לה ואזלי · נ"ב ב"ק דף כ:: שם הואיל ואתא

לידן · נ"ב ב"מ דף טז: וש"נ: שם לנדרין קתני · נ"ב שבת דף ס. וש"נ: שם יפה כח הבן מכח האב · נ"ב יבמות דף סט: חולין דף מט: ודף סג. [ירושלמי] סנהדרין פ"ח הל"ו: **ע"ב** גמ' שטר העומד לגבות · נ"ב גיטין דף לז. ב"מ דף כב.: שם הפוגם את שטרו · נ"ב [ירושלמי] כתובות פ"ט הל"ז: שם האי שטרא כו' לא מיקרע · נ"ב כ"ב דף ז:: שם דעבד כר' אליעזר עבד · נ"ב כרבי אלעזר: שם א"ל לכי תייתי · נ"ב ב"ב דף מא:: שם אטו בשופטני עסקינן · נ"ב ב"ק דף פה. ב"מ דף מז. ב"כ דף ז. ודף קכב.: ברש"י ד"ה הא שאר כו' כי בימי רב נחמן תיקנם · נ"ב עי' לעיל דף מו. בד"ה אלא בהא:

דף מט ע"א גמ' היכן שורי א"ל א"י מה אתה סח · נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"ג הל"ט: ברש"י ד"ה משלם כו' לאו לאוקמיה בכילתא · נ"ב ב"מ דף לו:: **ע"ב** גמ' א"ר וכולן פטורין משבועת שומרין · נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"ג הל"ט: שם וחייבין משום שבועת ביטוי · נ"ב בירושלמי פרק זה בורר ופרק שבועת העדות מחלוקת רב ור' יוחנן וע"ש:

הגהות פסקי תוספות

פ"א דין א' בזקן כו' אף במספרים · נ"ב כעין תער: דין ח' דייני גזירות כו' הלישכה · נ"ב תלמוד ערוך הוא [כתובות דף קה:]:

פ"ד דין ל"ב מצוה בבעלי דינין בעמידה · נ"ב ברייתא היא במעתין: בא"ד קריאתם מעומד · נ"ב גמ' ערוכה היא מ"ק דף כה.: דין ל"ג בשעת גמר דין כו' · נ"ב גם זה מפורש בגמרא: דין ל"ד כי אתא לורבא מרבנן כו' · נ"ב גמרא היא שבת דף קיט.: דין ל"ו שודא כו' שירצה · נ"ב לר"ת · ורש"י חולק: דין ל"ט אימתי עליך כו' משא"כ בממון · נ"ב ועיין בפנים: דין מ' במקום שאין חכם מוחל כו' · נ"ב לחד שינוי': דין מ"ז הנשאה שלית שויה · נ"ב תלמוד ערוך הוא ב"ק דף ע ע"א.: דין נ"א כל שלמה כו': נ"ב אינו בספר ובאמת דין בלתי נכון היא: דין נ"ב לבאות אינו נמחק · נ"ב זו אינו בספר אבל הדין אמת אם נכתב לשם שם: דין נ"ג הן הן כו' · נ"ב והרמב"ם והרא"ש וכן בש"ע פסקו שהיא שבועה גמורה והראב"ד פסק לקרבן ולא למכות:

פ"ה דין נ"ה נטל שטרות וכו' · נ"ב לחד שינויא ולמאן דלא דאין דינא דגרמי · אולם לדידן דקי"ל בגרמי כר"מ כדמוכח פ' הגוזל לכולי עלמא חייב:

פ"ו דין נ"ז א"ל דור ליה וכו' · נ"ב ועי' בפנים דפלוגתא דרבוותא היא: דין נ"ט טענו חיטין וכו' · נ"ב תלמוד ערוך הוא בב"ק דף ל"ה: דין ס"א כופר הכל וכו' · נ"ב לרבינו האי ור"ת: דין ס"ד פלוגתא דרבוותא אי מפכינן · נ"ב שבועת התורה: דין ס"ה טענינן ליתומים · נ"ב לפעמים ועי' בדבריהם דף מ"ה: בד"ה כל האומר · וב"ב דף כ"ב. ד"ה ומודה לי אבא: דין ע"ג ענבים העומדין ליבצר לענין סוכה · נ"ב שבת הכי כתוב בתוס' מיהו הדין דין אמת דלענין סוכה נמי מחובר הוא: בא"ד ולענין ב"ת כתלוש · נ"ב ור"ת חולק:

פסקי תוספות המחודשין

פ"א דין א' על קלית מראות נגעים טהורים מעיקרא אינו חייב · והא דקאמר שבת דף קל"ב. דאפי' אקלית נגעים טהורים חייב · היינו עמד בשבוע זה ובשבוע שני או כהה · ולעולם צריך להיות א' מארבעה מראות טמאים דף ד'. בד"ה בקוצץ: דין ב' אם אין לגבור ביום הכיפורים אלא שעיר אחד יעשוהו פנימי ולא חיצון דף ח: ד"ה לטומאה וכ"ל דמיירי שהיה להם שניים וא"כ יגרילו עליהם לה' ולעזאזל דהא שעיר המשתלח שכפרת כל ישראל בכל העבירות תלוי בו נראה יותר חיוב מפנימי שאינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשים והתוס' לא פירשו יותר וסמכו על המבינים · אולם אם אין להם [רק אחד] ודאי יעשוהו למוסף כי הפנימי לבד א"א לשיית דאפי' הגרלה מעכבא אף כי בלתי שעיר השני: דין ב' לאומנין בבית המקדש לא היה נותנין שכרן אלא מקדשי בדק הבית דף י': סד"ה מפריטין שכר [דין זה מפורש הוא במתניתין תמורה דף ל"א:]: דין ד' אפי' קדושת דמים אינה נפסלת בטבול יום אלא בקדושת כלי · שם בד"ה וכי: דין ה' הא דתנן במתני' פ"ב ממעילה קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום היינו מדאורייתא אבל מד"ס נפסלו אף קודם לכן לחד שינויא · בד"ה הוכשרו דף י"א.: דין ו' קטורת משהוקדש בכלי שרת פסול בלינה מדאורייתא · ולפירושם ברא"ש הדיבור משמע

דלרש"י מדרבנן · שם בד"ה הואיל: דין ז' קדשי בדק הבית אין פודין אותן להאכילן לכלבים מדרבנן · שם ע"ב בד"ה אי הכי: דין ח' הא דאמרינן כל שבהמתא מתה באשם רועה [הוא] מדרבנן דסילכתא [הוי] רק ליקרב עולה לדעת ר"ת דף י"ב. בד"ה אשם: דין ט' מצינו קרא שכתוב על הילכתא. שם בא"ד: . , י' הא דאין עולת עוף בצבור היינו דאין לקנות עוף במעות שנותרו אבל אם בא עוף לפנינו מקילין בו. שם ע"ב ד"ה ואין: דין י"א כשיש תרי קראי ואיכא למידרש חד לגופיה למצוה ואידך לעכב או למצוה למילתא אחריתא דרשה דלמצוה קודמת מלעכב דף י"ד. בתוספות ד"ה שנה:

פ"ב דין י"ב בקדושת הארץ לא אמרינן קידשה לעת"ל אבל בקדושת הבית אמרינן קידשה לעת"ל דף ט"ז. בד"ה דכולי:

פ"ד דין י"ג כל מקום שכתוב בקרא ועמד ולא כתיב אחריו מעשה משמע שחייב לעמוד משא"כ כשכתיב מעשה אחרי' דף ל. בד"ה מלוה: דין י"ד בדיני נפשות (אין) מעמידין לת"ח אפי' כשדנין על שורו ועבדו שם ע"ב ד"ה עשה לשנויה קמא:

פ"ו דין ט"ו טענו מטבע כסף והודה לו מטבע נחושת לא הוי ממין הטענה דף מ. בד"ה בטוענו ולרש"י הוה ממין הטענה: דין טז בהעדאת עד אחד בעינן נמי טענת שתי כסף ופרוטה והודאת פרוטה · שם ד"ה אבל: דין י"ז בהעדאת עד אחד נמי אין נשבעין מן התורה על כפירת שעבוד קרקעות. שם בד"ה וכל:

הגהות על הרא"ש

פ"ג סס"י ס"ה דסמ"ל אחד שנתן כדי השגת ידו · נ"ב עי' תוס' נדרים דף י"ח ד"ה האומר: סי' כ"ב כדאמרינן ימים שנים רבים שלשה · נ"ב נדה דף ע"ב:

פ"ד סי' א' בהגה"ה המתחלת דהואיל כו' דלא גרע מיש לו ואין רוצה להתפרנס · נ"ב כתובות דף ס"ז: שם ואין מקיפין בחילול השם · נ"ב קידושין דף מ'.: סי' ה' ברא"ש אלא דאשת חבר (אינו) כחבר תיבת אינו נמחק: סי' ט"ו בהגה"ה המתחלת ופריך כו' וגבי בני העיר שנגנב להו ס"ת · נ"ב ב"ב דף מ"ג: סי' ט"ז ברא"ש והכי קי"ל דתוך כדי דיבור · נ"ב נדרים דף פ"ז ב"ב דף קכ"ט: סי' כ"ג ר' יוסי נימוקי עמו · נ"ב עירובין דף י"ד:

פ"ה סי' א' עד שיכפור בב"ד · נ"ב דברי ר' מאיר:

פ"ו סי' ד' בהגה"ה המתחלת שלא כו' שנודר בתורה אי · נ"ב נדרים דף י"ד: סי' ח' ומה שאמרו אין למידין מן הכללות · נ"ב עירובין דף כ"ז.: סי' ט' ונטרינן ליה תלתין יומין עד דמטא זמן נדריה · נ"ב נדויא: סי' כ"ג דאמרינן משכת ראב"י קב ונקי · נ"ב גיטין דף ס"ז: סי' כ"ט דקי"ל הלכה כשמואל: נ"ב בכורות דף מ"ט: שם וכרב נחמן בדיני · נ"ב כתובות דף י"ג.: שם וקי"ל דר"א שמותי הוא · נ"ב שבת דף ק"ל: שם ורב ור"י הלכה כר' יוחנן · נ"ב ביצה דף ד'.:

פ"ז סי' י"א ומודי ליה רבנן דלא ישבע בעל הבית נ"ב שבועת המשנה אבל נשבע שבועת היסת כאשר כתב הרמ"א חו"מ סי' צ"א ס"ט:

פירוש המשניות להרמב"ם

פ"ג משנה ד' שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים כו' הוא בכלל דברים המותרים כו' · נ"ב מדלא הביא חצי שיעור ש"מ דס"ל דכיון דחצי שיעור אסור מן התורה אין שבועה חלה עליה:

פ"ד משביע כו' שאני כהן כו' אין אדם מת ומשלם · נ"ב כתובות דף ל"ג:

פ"ו שבועת הדיינין כו' וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון · נ"ב פסחים דף ל':

משנה מנה לי בידך כו' בפני עדים כו' אבל המפקיד אצל חבירו בשטר · נ"ב ב"ב דף ע'.: משנה אין נשבעין כו' חש"ק כו' כמו שנתבאר בכתובות ר"פ דף פ"ז.: שם ושבועת (השומרין) שלא בטענת הקטן · נ"ב עד אחד: משנה ואלו דברים כו' העבדים כו' תמצא דברים שזכרם מנה · נ"ב שזכר התנא: משנה המלוה א"ת על המשכון כו' מי שהפקדון אצלו שבועת התורה · נ"ב פי' כעין של תורה:

פ"ז משנה אמר לחנוני כו' פירות כו' ואמר ג"כ ישבע החנוני שהיא שבועה בתורה. נ"ב כתורה: משנה כשם שאמרו בסוף דברים ורבן יוחנן בן זכאי · נ"ב וכר' יוחנן בן ברוקה: **סליק**

הגהות על מסכת שבועות

מהגאון המובהק וכו' מו"ה נח חיים צבי ברלין זצ"ל (בעהמ"ס מעין החכמה)

דף ב ע"ב בתוס' ד"ה חייב וכו' ומיהו מתורת כהנים דקתני יש בראש כו' דבנזיר כו' · נ"ב פי' האי יש בראש קאי אנזיר וכן איתא התם [ספרא מצורע פרק ב'] והזקן מותר במספריים ובתער · אבל מה ת"ל ראשו מה ת"ל זקנו קאי אמצורע:

דף יב ע"ב בתוס' ד"ה ואין עוף כו' משום דכתיב ביה נפש דמשמע ביחיד. נ"ב נ"ע ועי' בתוס' זבחים דף ס'. ד"ה נפש:
דף מא ע"א בתוס' ד"ה אין לך כו' מהשתא ה"ל לרבי · נ"ב לרבן גמליאל: ברא"ש פרק ג' סימן כ"ב וסוי ליה דעת הרבים אלמא לא הוי דעת · נ"ב בשניהם תחת דעת צ"ל רשות:

הגהות וחדושים על מסכת שבועות ומכות

מאת הרב הגאון האמתי רשכבה"ג מוה' צבי הירש זצ"ל אבד"ק ברלין והמדינה נכד הגאון חכם צבי זצ"ל

דף ב ע"ב רש"י ד"ה היכך כו' ור"מ דקאמר להא כו'. נ"ב עיין בתוי"ט פ"א מ"ד ד"ה אמרו לו כו' ר"מ הוא דקאמר ליה לאו דוקא שהוא אמר לו שהרי רשב"י היה אחר דורו של ר"מ כדכתב הרמב"ם בפ"ד מעשר פרקיו כו'. ותמיהני עליו דהא בכולה תלמודא מוכח שר' מאיר ור"ש חברים היו ושניהם היה תלמידי ר"ע בתבורה אחת עם ר' יהודה ור' יוסי וכבר היה בזמן ר"ג ור"י כמבואר במעשה דברכות גבי תפלת ערבית. ור"י בן בבא סמך אותם גם יחד עיין בריש סנהדרין גם משמע דהוי קשיש מר' מאיר עם היות דמשמע מסנהדרין שם דר"מ כבר סמכו ר"ע מאי דלא משמע בדר"ש מ"מ אי לאו דהוי קשיש מיניה אמאי נתכרמו פניו כשהושיב ר"ע את ר"מ בתחלה. כמו שהביא בס' יוחסין ד' קראקא דמ"א ע"א והוא מירושלמי דסנהדרין פ"א ושם איתא שסמך את ר"מ ור"ש אלא שאמר ישב ר"מ בתחלה עי"ש ומתשובה שהשיב לו ר"ע נראה גדולתו וכבר תמה בספר יוחסין דמ"ב על הרמב"ם וכתב שהוא טעות מפורסם כפי הנראה מן התלמוד. עכ"פ דברי התוי"ט שחשב שלא היה מתביריו כלל הם שגגה בוודאי. אמר זעירא נבי יחזקאל מיכלשזאהן כדברי זקיני מבואר דרשב"י היה תלמידו דר"ע גם בש"ס מנחות דע"ב ר"א בר"ש בשיטת ר"ע רבו של אביו אמרה עי"ש ובש"ס פסחים דף קי"ב אמר ר"ש לר"ע אם לא ילמדנו תורה אומר לאבא יוחאי עי"ש ובש"ס זבחים דף ק' ע"א. ועיין בתוספתא דאהלות פ"ד ובש"ס נזיר דף נ"ב ע"ב [ומפורש ביבמות ס"ב ע"ב עד שבא ר"ע אצל כו' ור"ש]:
דף מד ע"ב במתני' הוא אומר נתתי כו'. נ"ב עי' בתוי"ט וכתב הר"ן וא"ת וכו' פי' שאגור קנצתי א' ונתתי' לך דנשבע היסת מדר"נ אבל מדין המשנה אין כאן שבועה. ועי"ז מקשה הר"ן דכיון דאמרי' עקרוה משמע דמתחלה היה חייב שבועה מדין המשנה משום כדי חיי' דשכיר א"כ גבי קצלה נמי היה לן לחייב שבועה לבעל הבית משום כדי חיו דשכיר: **סליק**

מסכת מכות

ע"ב במתני' אין נהרגין וכו'. נ"ב אע"ג שעיקר דברי ר' יוסי לא קאי על העדים מ"מ כיון דת"ק על העדים קאי נקיט איהו נמי לישני' על העדים כלומר שא"א להם ליהרג בענין זה שהרי אינו נהרג עד שיהיו שני עדים מתרין בו כך צריכין לדחוק לפי גרסא זו. אבל במשנה שבירושלמי גרס אינו נהרג והוא פשוט וכן הובא לשון המשנה זאת במס' סנהדרין דף ט':

דף יא ע"ב בגמ' אמר אביי נקטינן. נ"ב דרכו של אביי לומר נקטינן רבות בש"ס. אמר זעירא נבי יחזקאל ז"ק מיכלשזאהן כן מצינו רבות בש"ס כמו בש"ס ברכות דף י"ח ע"ב ובש"ס עירובין דף כ"ח ביצה דף י"ז ע"ב מועד קטן דף י"ב ע"א די"ג ע"א תענית דף י' כתובות דס"ה דקי"ג דקי"א קידושין דף נ"ג גיטין דל"ב דמ"ח דכ"ז דנ"ט נדרים דמ"א נזיר דכ"א סוטה דל"א חולין דנ"ג תמורה דכ"ב ערכין די"א נדה דל"ז: **סליק**

הגהות למסכת מכות מאת הרב הגאון מוהר"ר שמחה מרעסיא זצ"ל

דף ג ע"א רש"י ד"ה רב נתן. (וכל השאר ישלמו). נדפס בגליון רש"ל מ"ז. נ"ב ואין למחקו: תוס' ד"ה באומר כו' דאם כן בקש להפסיד. נ"ב עי' רש"ל ומהרש"א ומהר"ם ובדרישה סי' ל"ה מפרש דברי תוס' כללו כמהרש"א ולפי מ"ש תוס' בב"ב כב סוף ע"ב דדינא דגרמי הוי מדרבנן ניחא טפי: שם ד"ה מעידין. ואע"ג כו'. נ"ב עי' בשו"ע אה"ע סי' יז ס"ב בהגהה:

דף ד ע"ב תד"ה לאזהרה. וא"ת כו' נ"ל למימר. נ"ב עי' בב"ק דף עד ע"ב בתד"ה ה"ל ע"ש:

דף ה ע"א רש"י ד"ה ה"ג באו כו' בהודאה כו'. נ"ב עי' מ"ש תוס' בב"ק דף עד ע"א ד"ה דאכתי דטעם זה לא יתכן למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב ונ"ל דדעת רש"י כיון דלא מחויב בהודאת פיו בלא עדים לא מקרי בר תשלומין מאח"כ בממון דלאו קנס: ע"ב במשנה רע"א לא בא השליש כו'. נ"ב עי' סנהדרין דף ט ע"א בתוד"ה לא כו' ודף מא ע"ב בתד"ה כמאן: רש"י ד"ה חייבי גליות מנלן. זוממין שהרשיעו הנדון. נ"ב לפשטיה דקרא: שם (או למיתה) נדפס בגדו רש"א מ"ז. נ"ב ולע"ד קשה לשנות הגרסא ברש"י ותוס' וה"ק חד למלקות וחד במיתה:

דף ו ע"א גמרא למחזי אתו. נדפס בגליון עדותן מתקיימת. מהר"ם. נ"ב אבל בתוס' סנהדרין דף ט סד"ה בזמן כתבו כגרסא דילן ופי' דהתראו לאו דוקא ע"ש: תד"ה אמר ר"י דהא כתוב משפט כו'. נ"ב עי' מהרש"א עי' סנהדרין דף כח ע"א: שם ד"ה אלא. א"כ מפני שהוא שונא. נ"ב עי' ברש"ל ורש"א בסנהדרין דף ט ע"ב: שם סד"ה נרבע. דפריך הכי נרבע כו'. נ"ב עי' מהר"ם ולא עיין בתוס' בסנהדרין: שם ד"ה שמואל. ואפילו אירע כו'. נ"ב מהרש"א תמה בחנם על דברי תוס' דהא ודאי כיון דאחד מעיד שלא בפני חבירו הוא יותר מכדי דבור שהוא מועט מזעיר וכן משמע לשון תוס' בסנהדרין דף ט ע"א בד"ה בזמן דס"ל סברא זו לפשוט:

ע"ב תד"ה אמר כו' מכאן מייתי כו'. נ"ב ולשון מצטרפים דקאמר רבא לפי זה הייתו המתרה עם כל כת ולא שיצטרפו השני כתות וק"ל:

דף ט ע"א גמ' לפיכך גר תושב ועובד כוכבים שהרגו כצ"ל. וכ"ה בילקוט פ' מסעי: תד"ה אלמא. אתי למעוטי שאין גר תושב גולה ע"י הכל. נ"ב הייתו עבד וכותי: שם ד"ה כסבור. מדקאמר ונמצא כו'. נ"ב מהרש"א מהפך וגרים תחלה וכן הא דקאמר חייב איירי בגר תושב פירוש רוצה מדקאמר ונמצא גר תושב ודאי כו':

דף יא ע"א גמ' שהיה להן לבקש רחמים על דורן. נ"ב שלא יארע מהן תקלה כן פי' הרב ר"ע ז"ל: ע"ב מאי הוה ליה למיעבד כו'. נ"ב עי' ע"א: רש"י ד"ה ליהדר בהנך כו'. נ"ב עי' רש"ל ומהרש"א ועי' בכוריות דף יג ע"א:

דף יג ע"א רש"י ד"ה נותר כו' למדנו מכאן כו'. נ"ב ועי' פסחים דף כד ע"א בתוס' ד"ה הא: ע"ב רש"י ד"ה קבלה מיניה. מר' אבהו. נ"ב דאמר תחלה בפירוש ריבתה תורה כו' והשתא הדר ביה:

דף טז ע"א גמ' סבר לה כאידך תנא דר"י. נ"ב עי' מהר"ם ועי' בב"מ דף נא ריש ע"א בתוס' שתירצו זה: ע"ב תד"ה ליתי כו' חל על איסור ,ועוד" דאיכא כצ"ל: שם ואפילו למאן דל"ל כו'. נ"ב בעלמא כ"כ תוס' שם דף טו ע"ב: בשה"ד מהאי טעמא. נ"ב דשאני נבילה כו' וע"ש בתוס' דהוכיחו זה שם:

דף יז ע"ב תד"ה איסור כו' דרמינן ליה לר"ש דאמר דבכור כו' כצ"ל:

דף יח ע"א רש"י ד"ה קרא כו' כגון לא תאכל כו' וכגון מכל כו'. נ"ב פסחים מא ע"ב: בתוס' ד"ה (בעמוד שלפני זה) ולדידך הא אוקימנא בלאו כו'. נ"ב יש להקשות מאי פריך הא אין מקרא יוצא מידי פשוטו כדאיתא בשבת סג ע"א ונ"ל דלכך לא פירש רש"י כן: ד"ה ולילקי משום בשר כו' דמ"ש מכי אם כצ"ל. נ"ב פסחים דף מא ע"ב: שם וכן כל שבקודש פסול כו'. נ"ב פסחים כד ע"א: ע"ב תד"ה ומאן כו' וא"כ מגליה כו'. נ"ב עי' בסוכה מז ע"ב יישוב לקושייתם ברש"י ד"ה והנחתו כו' ובתד"ה הבכורים:

דף יט ע"א תד"ה ואי. כדאמרינן בזבחים כו' נאכלין בכל עיר. נ"ב וע"ש דף קיט ע"א בתד"ה באו ובגמ' שם: שם בא"ד לכצ"ל דגרס ואי סבר לא קדשה מעשר נמי. נ"ב עי' מהר"ם ולענ"ד דגם על המתקן יש להקשות כן פשיטא שאינו נאכל לא מעשר ולא בכור:

דף כ ע"א במשנה על הרא"ש שתים כו'. נ"ב עי' שבועות דף ג' ע"א בתוס' ד"ה תדא: ע"ב תוס' ד"ה נ"ל כו' ואפי' בחד התראה משום דגופים מחולקים. נ"ב ויש ליישב דשאני התם דהוי גופים מחולקים ממש אבל הכא דלא הוי גופים מחולקים ממש אלא מכח דגלי קרא אית לן לאוקמי שפי בסך המה אנבעותיו נשא ולא בזה אחר זה:

דף כא ע"א גמ' וכתיב התם למת. נ"ב דברים י"ד: שם הוא דאמר כרבי יוסי. נ"ב י"ל לפי דסתם רבי כוותיה במשנתנו: שם נמ"ב אי גנזיר כו' מספרים נמי לחייב כצ"ל וכ"ה בילקוט פ' קדושים. [ובדפוס ווינציא נמי לא ליבעי. ומחק הרש"ל מלת לבעי. והרש"א מחק גם מלת לא]: ע"ב רש"י ד"ה ואין חילוק כו' בהעלם אחד כו'. נ"ב ולשון רש"י בפסחים דף מח במזיד אינו לוקה שתים וי"ב להגיה כאן בהתראה אחת דאי בשתי התראות ודאי חייב שתים כמו נזיר במתני' וכן פירש"י בשבועות כב ע"א וכ"כ תוס' בשבועות דף ג' ד"ה תדא ובגמ' דמכלתין דף כ ע"ב:

דף כב ע"א גמ' אלא האי תנא איסור כולל לית ליה. נ"ב ונזיר איסור מוסיף הוא: תד"ה אמר כו' ליתא בלאו וכן. נ"ב ולפמ"ש תוס' בשבועות דף כד ע"א סד"ה אלא כדרבא כו'. דלא בעינן הן ולאו במלקות רק לענין קרבן ניחא גם לפי מ"ש רש"י שם דכשאמר שבועה שלא אוכל סתם חייל נמי על נבלה דאי' בהן שאוכל שהם וכתבו תוס' דלפ"ז הא דאמר רבא שם שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שלא אוכל תאנים וענבים דהאי לישנא לאו דוקא אלא שאמר שלא אוכל סתם א"כ הכא נמי איכא למימר הכי ולפמ"ש הר"ן שם דאפילו אמר שבועה שלא אוכל שחוטות ונבלות חל על נבלה דהוי בהן אם אמר שאוכל סתם ואכל נבלות פטור משבועתו ניחא טפי:

דף כג ע"א רש"י ד"ה אבקתא כמו מיבק אביק. נ"ב מנחות דף מב ע"א: סליק

חדושים והגהות על מסכת שבועות ומכות מהגאון המפורסם בצלאל הכהן זצ"ל מ"ץ דפ"ק ווילנא

דף ד ע"א בתוס' בד"ה והדר. ויש לומר דאלו טרפות ואלו כשרות חדא מילתא היא. ונ"ב לכאורה הא ר"י גופא אמר שם ד' כ"ד דאלו טרפות דוקא וא"כ אפשר דלענין כזית נמי רישא דאלו טריפות דוקא דמשמע לא נשתייר כלום דוקא הא נשתייר כלום כשרה וסיפא דאלו כשירות דקתני כזית באמת לר"י לאו דוקא קאמר התנא ולהכי פריך שפיר לר"י מרישא דמתניתין דהיא עיקר ודוקא לדידיה ול"ק כלל דיוקא דרישא וסיפא להדדי כדמקשי שם דף מ"ו דרישא דוקא ומשו"ה פריך והאר"י הלכה כסתם מתני' ול"ע בכל זה גם בסוגיא דשם כ"ד צ"ע דלמה לא מפרש דבזה פליגי ר"י ורש"ל וי"ל ואין כאן מקום להאריך: בתוס' ד"ה בקוצץ בהרתו. דאין צרעת דוחה את העבודה. וצ"ב ואולם גבי הא דצרעת דוחה את העבודה [משום דל"ת דקוצץ את בהרתו אמירה מעבודה] ופריך מנ"ל [דמשום דאמירה הוא ודלמא משום דגברא לא חזי] וקאמר עלה ונקצץ בהרתו וכו' וכדמסיק עלה דאפילו בנגעים שאין פסול לעבודה רק בזמן שהנגעים באדם שאז דוקא פסול משום שהוא בעל מום כדאי' בבכורות מ"ה ולאחר שקצץ הנגע מיד כשר לעבודה שאין בו מום עוד לא דמי ואסור לקצוץ כדי שיעבוד וע"כ משום דל"ת דקוצץ את בהרתו התיר מן עשה דעבודה כדאיתא התם. ומשמע כו':

דף י ע"א בתוס' בד"ה ואתקוש שעירי רגלים לשעירי ר"ח. היכי ילפי' הא בהיקש כו'. ונ"ב נ"ל היכי ילפי' בהיקש מר"ח הא ר"ח גו' •

דף יג ע"א בתוס' בד"ה דאי. דכרת דיום הכפורים לרבי לית ליה. נ"ב נ"ל דאי לא תימא הכי כרת דיוה"כ לרבי לית ליה:

דף טו ע"ב בגמ' ריב"ל אמר להו להני קראי וגאני. נ"ב נ"ל דלהכי אמר ריב"ל הני קראי להגן קודם שהלך לישן משום דהוא היה מבעית בלילא כדאי' במס' סופרים פי"ז הלכה י"ב ע"ש בהלכה י' וכן הוא בירושלמי דשבת פ' כל כתבי ה"א ואפשר דהיינו נמי דמשני להגן שאני משום דהוא מפחד מאותו טעון שקרא בספר אגדה שלא ניתן לכתוב אז עדיין והיה קורא בה מענין קמ"ז מזמורים שכתב בספר תהלים ע"ש בירושלמי לכן אמר להו להני קראי דספר תהלים קודם השינה להגן ולכפר אלה על אלה וק"ל:

דף יז ע"ב בהגהות מהרי"ב ז"ל על תוס' ד"ה ואין אוכלין שם. וע"ע בתוס' יומא וכו'. נ"ב הג"ה זו אין כאן מקומו רק בדיבור הקודם אבל דברי התוס' תמוהים דהדיא מסיק רבינא שם בזבחים דאכילה לא בעינן להיות רואה פתח ההיכל ומצאתי בעז"ה בס' מראה כהן על מס' זבחים שם שהרגיש בזה וכ' וזה לשונו שם ופליאה נשגבה על דברי התוס' במס' שבועות כו' ומרמז לכאן והוא בסיפך וביותר יש לתמוה על הכמ"ל פי"ז מה' מעה"ק שתמה על הרמב"ם שלא הזכיר דין זה דבשעת אכילה צריך להיות רואה פני הפתח ע"פ מ"ש התוס' הנ"ל ולא הרגיש שע"כ ט"ס נפל בדבריהם עכ"ל. ונ"ל שדברי התוס' הללו מהופכין וכן צריך להגיה בדבריהם אלו בד"ה אין אוכלין שם קדשי קדשים. וה"ה דאין אוכלין שם קדשים קלים. דגגים ועליות לא נתקדשו כדאי' בכיצד צולין אלא נקט קדשי קדשים משום דאכילה בעזרה לא שייכא בקדשים קלים: ובד"ה ואין שוחטין שם ק"ק. נ"ל אפילו יש נקב לראות דרך שם פתח היכל דבעינן שיראה פתח היכל בשעת שחיטה כדאי' פ' איזהו מקומן ע"כ כצ"ל לענ"ד. ובזה א"ש דיבורי התוס' בזה בע"ה:

דף יט ע"א בתוס' ד"ה פרט למתעסק כו' למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. נ"ב בשבת דף ע"ב פלוגתא דאביי ורבא ע"ש בתוס':

דף כא ע"א בגמ' ר' יוחנן ור"ל לקיש דאמרי תרוייהו וכו'. נ"ב בירושלמי דפרקין ה"ז מתנייא התם פלוגתא דר"י ור"ל איפכא דר"י אמר משום שאינו ראוי לקבל התראה ור"ל אמר משום דל"ת שאין בו מעשה וקאמר מה מפקה מביניהון שרפה והבליעה ליה אין תאמר משום שאינו ראוי לקבל התראה פטור ואין תאמר משום שהוא בל"ת שאין בו מעשה הרי יש בו מעשה עכ"ל:

דף כט ע"א בתוס' בד"ה אם לא ראיתי כו' גבי נדר הכאי הני עולי מצרים. נ"ב ע"ש בר"ן דמשני לה שפיר לקושיא זו: שם בתוס' בד"ה באומר יאסרו כל פירות. אלא מה שהוא ערוף לגבו. נ"ב עיין שם בר"ן בנדרים פירוש נפלא בסוגיא זו וגירסתו כגירסת התוס' שהביאו לקמן:

דף לח ע"ב בגמ' בעינן שם המיוחד. נ"ב ברמב"ן פ' משפטים הקרא דשבועת ה' דכתיבי בפ' שומר שכר יליף מהתם דכל שבועה הוא ביו"ד ה"א דהיינו בשם המיוחד ע"ש נראה דאתי כר"ח ב"ר אידי דהכא ומ"מ לרבנן דאמרי אפי' בכינוי י"ל דנפק"ל הכי מן המסורה דבתי דכתיב עוד ד' פעמים תיבת שבעת וחד מנהון ועל דברת שבועת אלהים (בקהלת) ודין מלא (וא"ו אחר הב') לרבות דאפילו בכינוין כגון אלהים וה"ה לכל השמות של השם ב"ה שאינם נמחקים אפי' שאינם בשם המיוחד ג"כ משביעין בהם והיינו דכתיב התם שבועת אלהים מלא וי"ו לרבות כל השמות כינוין ג"כ [ועיין לעיל ל"ה דמשביעין במי שהוא חנון ורחום לר"מ התם ועכ"פ עיקר כינוי השם ב"ה לבד שם הוי' ב"ה לבד שמה הם כדתניא התם] ומאי דכתיב בפ' נדרים כל שבעת איסר כו' י"ל דילפינן נמי מהכא דבעינן שם המיוחד דוקא בשבועת ביטוי ג"כ לחייב קרבן או מלקות או כל הכנויין ג"כ (כדמרבינן להו משבועת אלהים כמ"ש) ועי' בזה במחלוקת הרמב"ם והראב"ד ז"ל בפ"ב מהלכות שבועות ובכ"מ ובלח"מ שם באורך וצ"ע:

דף מא ע"ב ברש"י כל מלתא דלא רמיא. ואמר בעדים פרעתיך. נ"ב חסר כאן וכצ"ל ואם דרך שנגה אמר בעדים פרעתיך לאו אדעתי' ואינו מוחזק כפרן בכך. כצ"ל וכן הועתק בהגמי"י פ"ו מהלכות טוען ס"ד: סליק מסכת שבועות בע"ה

מסכת מכות

דף ב ע"א בתוס' ד"ה מעידין אנו. שהוא ממזר כו'. נ"ב כדקתני בתוספתא סופ"א: שם תוס' ד"ה כל הזוממין. וכן קשה דבתוספתא תניא. נ"ב בתוספתא סנהדרין פי"ב ושם איתא כל חייבי מיתות שבתורה כמ"ש רש"א ע"ש: בתוס' ד"ה בעינן כאשר זמם. ונ"ב עיין יבמות ס"ט אר"י מגרי שני א"ב וע"ע שם ע"ז פלוגתא דר"י ורש"ל ודו"ק: ע"ב בתוס' בד"ה ומה הסוקל. דהכי קאמר לו ונ"ב אולי נ"ל דהכי קא מוכח לעיל דלא עבדינן ק"ו בכה"ג [ור"ל מהא דתנן כל הזוממין מקדימין לאותו מיתה כצ"ל]:

דף ג ע"א בתוס' ד"ה באומר. שוב הוזם. ונ"ב לפירוש הרש"א ז"ל היה נראה דלא גרסינן הכא כלל ב' תיבות אלו וכן נראה דהוא רק לפי' התוס' דלהלן דשוב הוזמו שניהן מיירי ובדוחק יש להעמיד הגירסא דה"ק דע"כ נ"ל לפרש כן דפירוש רש"י ז"ל לא נראה. אבל יותר נ"ל למוחקו כאן אמנם הגאון הב"ח ז"ל וכן המהר"ם לובלין ז"ל היה להם הגירסא כמו לפנינו וכל אחד יש לו דרך אחר בפי' התוס' ע"ש ולא נלע"ד: בתד"ה מעידין. ונ"ב שייך לעיל קודם ד"ה כילד: בא"ד שוין כשאר כסות ועונה ונ"ב ג"כ טעות: ע"ב בגמ' א"ל זה היבור. ונ"ב נ"ל א"ל רבא זה וכו' וכ"ה בשבת דף מ"ה רע"ב וא"ש טפי דנקטינהו הכא הני מילי דאמרינהו ר"י ואותבי' ר"כ וקמסדר לי רבא ועי' רש"י ז"ל: בתוס' ד"ה על מנת. לבטל מאותה אונאה. ונ"ב נ"ל היסור אונאה והב"ח הגיה לבטל הלאו מאותה אונאה:

דף ד ע"א בגמ' תנ"ה וכו' חייבינן לג' לוגין. ונ"ב עי' היטב בשו"ת חות יאיר סי' ק"ז. שכתב דבברייתא גרסינן יין אף לגי' רש"י. נ"ל דלא גרסינן א"א לג' לוגין שאובין רק סתם א"א לג' לוגין וגם ג' לוגין לא יתכן כאן דאין דין ג' לוגין רק במים אבל הכא סתם הוא שטבל ביין כו' עיין שם שכתב דבמימרא דר"י נ"ל חייבינן לג' לוגין שאובין וכפי' רש"י ע"ש: שם תד"ה לוקין כו' בשן ועין וכתיב שלם. נ"ב נ"ל בשור ובור:

דף ו ע"א בגמ' שני אחין שראו באחד. נ"ב בסנהדרין דף ט' ב' איתא מה יעשו שני אחין ואחד שראו באחד כו' ופירש"י ואחד כשר עמהן ע"ש: ע"ב ד"ה או מתרה. נ"ב והרמב"ם ז"ל לא גרס או רק גרס והמתרה רואה אותן. ועי' בכ"מ פ"א מה' עדות ה"א שכ"ה גם גירסת הסמ"ג ז"ל ומיושב בפשיטות קושית התוס' זה שהעדים הללו עצמן מעידין ג"כ שהיה המתרה רואה את כל אחד מהם וכ"א מהם היה רואה את המתרה שראה אותו ג"כ (וא"ל לפ"ז למ"ש התוס' דמיירי שיש עדים אחרים המעידין שהמתרה רואה כו') ומוכרח מזה כגי' הרמב"ם והסמ"ג ז"ל הנ"ל. וכמש"כ:

דף ז ע"ב בגמ' הדפו שדחפו בגופו. נ"ב עיין ברמב"ם שם דמפרש לכולא הך ברייתא לפטור וכן הדפו שדחפו בגופו מפרש פרט לשדחפו בגופו ועי' בכ"מ שמפרש משום דהדפו משמע שדחפו במתכוין פרט לדחפו בגופו שלא במתכוין עכ"ל. והוא תמוה שהרי דברי הרמב"ם שם דדחפו בגופו המיר עפי והוא קרוב למזיד ולהכי פטור מגלות ולי נראה דאולי נפק"ל מדשני קרא בדיבוריה דבמזיד כתיב אם בשנאה יהדפנו והכא כתיב הדפו ומהכי נפק"ל דגופו תמיר טפי ולהכי לא כתיב הכא יהדפנו וק"ל: שם שלא בדרך ירידתו. ונ"ב נ"ל דלשיטת הרמב"ם ז"ל בירידה לצורך עליה לפטור נ"ל כאן כל שדרך ירידתו לאתויי מאי כו' וליטעמך שלא בדרך כו' כצ"ל: שם איבעיא אימא הא והא לגלות. ונ"ב בעין משפט השמיט מלציין כאן במיי' פ"ו מה' חובל ומזיק ה"ד וכפי גירסתו הא והא לנזיקין וע"ש בכ"מ ונ"ל דהס"ג דכו"ע ס"ל עליה היא אלא דבמזיק לא שני לן בין ירידה לעלייה ומיושב קושית התוס' ז"ל ולזה נתכוין הגר"א ז"ל בהג"ה כאן ע"ש: בתוס' ד"ה פשיטא. נפק"ל מבלי דעת דאיכא מבלי דעת יתירה כו'. נ"ב נ"ל נפקא לן מבלי דעת דדברים ד' דאיכא בבלי דעת יתירה ע"ש. בתוס' ד"ה אלא. דכתיב שגגה יתירה ונ"ב בשגגה שם: שם ד"ה מה יער. ויש רשות. ונ"ב נ"ל יש רשות: שם דלא יליף מינה מקום הסכנה. נ"ב נ"ל דלא יליף מינה אלא מקום הסכנה שיש רשות כו':

דף ח ע"א בתוס' ד"ה אף על גב. ונ"ב שייך לעיל ד"ז בברייתא: תוס' ד"ה בלא איבה איצטריך למימר אפילו. ונ"ב ט"ס: בא"ד אויב לו. ונ"ב ע"ש אליבא דרבנן: בא"ד כי לא שונא. ונ"ב שם בסדר שופטים כתיב נמי הך קרא דכי לא שונא וגו' שם מלבד קרא דוהוא לא שונא וגו' קמא דכתיב שם בשופטים ומלבד קרא דסדר ואתחנן וא"צ למחוק כ"כ: ע"ב בגמ' גולה ע"י ישראל ולוקה. נ"ב נ"ל גולה ולוקה ע"י ישראל גולה כו' וכן הגיה רש"א: שם רש"י ד"ה הנכנס לשביעית וחריש של שביעית. נ"ב חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית:

דף ט ע"א בגמ' חוץ מעל ידי גר. נ"ב חוץ מגר תושב כצ"ל וכהב"ח ולא כהכ"מ בפ"ה מרוצח הלכה ג' שהקשה מזה על הרמב"ם ז"ל ע"ש ובאמת ליתא כלל בגרסתנו במשנה בתיבות על ידי וכ"ה גי' הרמב"ם ז"ל עי' בפירושו וכ"ה התיו"ט ע"ש: תוס' ד"ה אלמא. אינו מדקדק. ונ"ב לגירסת מהרש"א ז"ל דמוחק תיבת אינו כאן ותיבת אלא לקמן צריך למחוק כאן גם שתי תיבות אלו לפי שאינו ממעט אלא גר תושב ונ"ל מדקדק מדאתי למעוטי גר תושב שהרג ישראל כו' אך המהר"ם ז"ל כתב דכצ"ל אינו מדקדק מדאתי למעוטי גר תושב שהרג גר תושב לפי שאינו [ולגרסתו א"צ למחוק כלל בתוס' רק אות אחת ונ"ל אינו מדקדק דאתי כו' ומש"כ גם מהר"ם מדאתי ט"ס ונ"ל דאתי]: ע"ב בגמ' גביה הוא וממך למד וכו'. ונ"ב נ"ל וכבר לימד וכ"ה בב"ק שם ועי' מהרש"א בחידושי אגדות: עוד שם בגמ' ת"ר בלא ראות פרט לסומא וכו'. ונ"ב בירושלמי במגילה בפ' הקורא עומד הלכה ז' הגירסא שם בסיפך דר"י סבר בלא ראות לרבות הסומא ור"מ סבר פרט לסומא [וע"ש בק"ע שהגיה כגי' דידן אבל גם ברים הסוגיא שם בירושלמי גרסינן אליבא דר"י בלא ראות לרבות הסומא. וקשה להגיה כ"כ] ויראה לי דאין צורך כלל להגיה בירושלמי רק דסגי' דידן וגי' הירושלמי לסיפך ובניהם כאחד טובים ועולים בדרך אחד ע"פ הסוגיא דשלהי נדרים דף פ"ה דפריך התם דר"י אדר"י ור"מ אדר"מ וכפי פי' הר"ן ז"ל שם דר"י אית ליה התם במתני' דנדרים פ"ז דיפר משום דמקלא ידיעה ככל ידיעה וה"נ בסומא גבי גלות אית לן למימר אליבא דר"י דבלא ראות מסתברא דלרבות אתא משום דמקלא ידיעה דאית ליה לסומא כשבא אלו אדם שמרגיש כאוכנתא דליכא וקול הברה הוי ככל ידיעה אע"ג שלא היה יכול לראותו ולר"מ אית לן למימר איפכא והיינו דקאמר הכא דמ"ש דר"י דס"ל בלא ראות פרט לסומא ומשני משום דכתיב והאי יבוא את רעהו ביער ג"כ ריבויא הוא וא"כ קרא דבלא ראות הוי ריבוי אחר ריבוי אלא למעט והא דקאמר ר"י הכא בלא ראות פרט לסומא אין הכוונה דמקרא בלא ראות ממעט סומא דאדרבה דמקרא דבלא ראות משמע ריבויא לסומא לר"י לשיטתו ורק משום דהוי ריבוי אחר ריבוי ממילא נמעט סומא ור"מ נמי לשיטתו דמקלא ידיעה לאו ככל ידיעה א"כ בלא ראות הוי מיעוטא. ובלי דעת נמי מיעוטא לפי שיטתו וכל מיעוט אחר מיעוט אינו אלא לרבות. ובזה עולה סוגיא דידן והסוגיא דנדרים וגי' הירושלמי לכוונה אחת. ולא כמש"כ הר"ן ז"ל בנדרים דסוגיא דידן מתלפא מהך דהתם ודו"ק: שם מ"ט דר"י. ונ"ב בב"ק גרסינן אמר לך וא"ש ע"פ מה שכתבתי בתחלה דלר"י לשיטתו אדרבה בלא ראות לרבות סומא ול"כ הוצרך לומר דאמר לך ר"י דמשו"ה ממעט סומא משום דאיכא תרי ריבויא:

דף י ע"א גמ' ולא עוד אלא שמטפשין כתיב הכא ונואלו וכו'. ונ"ב נ"ל דכתיב ונואלו ולא עוד אלא שחוטאין כתיב הכא ונואלו וכו' וכ"ה בתענית דף ז' ע"א: שם שיושבים בד בבד. ונ"ב עי' רש"י קידושין דף ע"ב ד"ה ת"ת דומים למש"ש לבוש לבנים כמש"ש דכתיב בהו לבוש הבדים ועפ"ז י"ל דהכתי ש"מ מאי הבדים לת"ת שהם לבושי הבדים וגם שעוסקין בד בבד כדדרים הכא בש"ס: רש"י ד"ה נואלו שרי לוטן נשאו שרי נוף. עי' רש"י תענית ז': ע"ב בגמ' והוא לא שונא לו. ונ"ב נ"ל כי לא שונא הוא לו: שם רבי אמי ורב אסי. ונ"ב עי' שו"ת חות יאיר סי' קס"ז שכתב דנ"ל דתליא פלוגתא דידהו באי בעינן קרא כדכתיב ועי' סנהדרין מ"ה:

דף יא ע"ב בתד"ה אפי'. שהרי הכא התנה וכו'. נ"ב נ"ל ולאו מילתא הוא שהרי. וכן הגיה הב"ח וזה לשון המרדכי כאן בס"פ אלו הן הגולין נידוי ואפי' על תנאי ואפי' מעצמו צריך הפרה פי' ר"ת דוקא שהתנה בדבר שאין בידו לקים כגון תנאי דיהודה כו' אבל התנה על דבר שבידו לקיים וקיים אין צריך הפרה וכו': שם בגמ' שיגמור דינו לזכות ולא ביקש. ונ"ב הנה גודל הפליאה בזה מבואר שאם היה הדין נותן שזהו חייב גלות ע"פ התורה וכי שייך לומר שיתפלל הכה"ג שיהיו ב"ד מוטעין בגמר דינו לזכות שלא ע"פ הדין ח"ו אתמהה ומצאתי בע"ה להגאון מהרא"פ בס' תבונה מאהבה ז"ל ח"א סי' קל"ד שכתב להוכיח מתוך זה דהא דקי"ל בסופ"ק דסנהדרין שאם כולם מחייבין אותו זכאי נוהג ג"כ בדיני הגלות וא"כ לא משכחת לה חייבי גלות רק כשקלא מב"ד טעו בדין וזיכו אותו בטעות ואז נגמר דינו ע"פ הרוב לחיוב והיה לו להכה"ג להתפלל שלא יטעו אף כמיעוט בדין ואז יתחייבוהו כולם לגלות ושוב היה נפטר לגמרי כדין המפורש בדיני נפשות דאם כולן מחייבין אותו זכאי עכ"ד ע"ש:

דף יב ע"א בגמ' דתניא בירושלים ונראה כלדו נ"ל דתנן. נ"ב בספ"ג דמס' מעשרות מ"י: ע"ב ברש"י ד"ה רב אשי אמר. שדינן נוף בתר עיקר. ונ"ב שבת ד"ה ב"מ דף ק"ח וע"ש אליבא דר"י ובמעשרות סופ"ג לענין תו"מ וכתי ע"א ע"ש:

דף יג ע"א ברש"י ד"ה לכם לרוצחים נאמר והיו לכם הערים למקלט. נ"ב נ"ל פ"ם ונ"ל והקריתם לכם ערים ועי' לעיל דף ט' ע"א ודו"ק והגה"ה זו נעלם מהב"ח ז"ל שם וכאן: ע"ב בתוס' ד"ה מה עובד כוכבים. דא"כ מה אמר. ונ"ב נ"ל דא"כ מה פריך. בא"ד שהוא קום ועשה ונ"ב מצות עשה כצ"ל. וכ"ה שם: בא"ד וי"ל דמ"מ קשה. ונ"ב ועי' תוס' זבחים דף ק"ו ד"ה אזהרה:

דף יז ע"א ברש"י ד"ה אפרושי מפרים. שהוא במיתה. ונ"ב אבל השתא דלא מפרים מעשר כלל סברי שאינו במיתה על הטבל דתרומת מעשר כל זמן שלא הפרים מעשר ראשון ועי' ברע"ב רפ"ד דדמאי: ע"ב בתוס' ד"ה דלמאי. דמ"מ אי להכי אתא. ונ"ב תיבות דמכל מקום מוקפים וצ"ל אע"פ שנכתב קודם לתודה דאי להכי אתא וכו': שם דליכא לאוקמה בה. תיבת בה מוקף: שם וכולהו דמסתבר נ"ל להכי מסתבר:

דף יט ע"ב ברש"י ד"ה ולהלן. בעל מום שנפדה. ונ"ב עפ"ה ועי' במשנה תמורה כ"א ועי' רש"י שם וביבמות ע"ג ובתוי"ט שם בתמורה:

דף כא ע"ב ברש"י ד"ה וכן מוקדשין. בכור שור וכו'. ונ"ב ובכור שור ופ"ה קאמר: בא"ד שורך. ונ"ב עי' שם בבכורות: בא"ד שותפות. ונ"ב שותפות נכרי דשרי בעבודה:

דף כב ע"א ברש"י ד"ה מינו דתיילא. א"נ כגון המותו. ונ"ב עי' סוגיא דיבמות דף לג וכריתות דף י"ד דמוכח להיפך דהמותו ונעבית א"א איסור מוסיף הוא ועי' שו"ת נוב"י מהד"ת אה"ע ס' כ"א: ע"ב ברש"י ד"ה ורמינהו אמדוהו וכו' והכי נמי וכו'. ונ"ב דהא הכי לא אזלינן אלא בתר אומד ראשון: שם בתוס' ד"ה הא דאמדוהו ליומי וכו' אזלינן בתר אומד. ונ"ב דאזלינן: בא"ד וכן מדינא סיפא וכו'. ונ"ב בדינא דסיפא: בא"ד אם לא לקה כבר כל הי"ח וברייתא לאמדוהו ביום אהרון. ונ"ב הלשון מסורס וכצ"ל כל הי"ח דאומד ראשון היה טעות ואזלינן בתר בתרא אבל ברייתא דאמדוהו למחר ולהכי אזלינן בתר ראשון ואינו לוקה אלא י"ח כצ"ל:

דף כג ע"א ברש"י ד"ה שהוא מכה בעל כרחו וכו'. ונ"ב נ"ל בכל כחו. וכ"ה בס' שאג"א •

בראש פ"ק ס"א דדוקא כתובתה ישלמו. ונ"ב דדוקא טעודף על כתובתה. בא"ד מכאן ועד שנים עשר חודש. ונ"ב נ"ל ועד עשר שנים: סליק בס"ד

פורת יוסף   הגהות וחדושים על מסכת שבועות   חשק שלמה

מאת הג"מ יוסף שליט"א הופק"ק ווילנא.

דף ב ע"א במשנה שבועות שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה כו'. [illegible]

יותר ה"ל למידק מדקרי תלמודא לקמן (דף ס) להכנסה תולדה ובב"ק (דף ב.) אמרינן הנהו דהוו במשכן חשיבי קרי להו אב וא"כ אמאי קרי ליה תולדה וי"ל דגרסי התם דהוה במשכן וחשיבא ועיין בב"ק בתוס' זמ"מ מהא גופא מוכח דמלאכה גרועה היא מדקרי לה לא חשיבא וא"כ ממ"כ מוכח מהתם דמלאכה גרועה היא:

ע"ב במשנה ר"ש אומר כו' אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה התוי"ט כתב דלא ר"מ ור"י אמרו לר"ש דהא לא נאו אותו ע"ש ונ"ע דהא בב"ב (דף עו.) גבי שמונה פסוקים שבתורה משה כתבם דברי ר"י א"ל ר"ש אפשר משה קיים כו' וכן איתא במנחות (דף ל.) וכה"ג איתא בסוטה (דף לה:) א"ל ר"ש לדבריך הילך למדו האומות תורה:

דף ג ע"א גמרא והבע"א ר' עקיבא מהן לחיוב ומהן לפטור. נ"ע לפי מה שכתבו התוס' לקמן (דף יט) ד"ה העלם מקדש דעל העלם מקדש לרע"ק חייב חטאת קבועה א"כ הרי הכל לחיובא לרע"ק ומאי פריך הגמרא והא דומיא דמראות נגעים קתני וצ"ל דקושית הגמרא היא מה התם כולהו שוין וכזה אפשר לתרץ קושית התוס' ד"ה מהן לחיוב וז"ל אבל כי מוקי לה כרע"ק אמאי קתני לה כלל כיון דשוגג הוא ולא מייתי קרבן ולפירוש ר"ת ז"ל שפיר מייתי קרבן גם בהעלם מקדש: **שם** תוס' ד"ה גבי הדדי כו' בעטמא דכתבי גבי הדדי שגי וא"ת גבי מראות נגעים ליתני כו'. פי' דהו"מ למימר דצריכין לתרווייהו דכתיבין ודמיין וא"כ לא קשה ממראות נגעים אבל כיון דבהדא שגי קשה: **שם** תוס' ד"ה פתח בשבועות. וליכא למימר דמנה דסליק מ"כ דהא ממראות נגעים קא סליק. נ"ע דהא בב"ק (דף יז.) בתד"ה כילד הרגל כתבו וז"ל והומר ר"י ודאי אדפתח בי' קאי ושן ורגל כחד חשיבי דמחד קרא נפקי ומשום דתנא רגל בתר שן נקט רגל ברישא משום דסליק מניה וא"כ גם כאן נימא דאדפתח קאי ומשום דשבועות וידיעות כתיבין בהדדי ודמיין להדדי כחד חשיבי ומשום דידיעות קתני לבסוף פתח בדסיים וי"ל דשאני שן ורגל דבכל דינייהו שוין משא"כ הכא:

דף ד ע"א גמרא רבי אומר אינו צריך הרי הוא אומר ונעלם מכלל דידע. נ"ע דהא לקמן (דף ה) מסיק הגמרא דרבי ס"ל ידיעה בית רבו שמה ידיעה משא"כ לרע"ק מוגעלם שתי פעמים בעי ידיעה גמורה כמפורש במתניתין א"כ מאי אינו צריך דאמר הרי צריך וצריך ועיין נזיר (דף כה:) תוס' ד"ה ר' עקיבא אומר אינו צריך: **ע"ב** רש"י ד"ה חוץ מן השטרות כו' ורבנן פליגי עליה במתניתין. נ"ל משום דקשה לרש"י ז"ל בברייתא לשון ורבנן. הלא נ"ל והחכמים אומרים ע"כ פרש"י ז"ל דבזו הברייתא ליכא פלוגתא אלא דה"ק דרבנן פליגי על ר"מ במתניתין: **שם** תוס' ד"ה הסול והסירה. זו ואצ"ל זו קתני כו'. עיין נדה פ' שמפלת (דף כח.) דמקשה הגמרא כה"ג ולא רצה לחלק זו ואצ"ל זו קתני ואפשר לחלק ע"ש היטב:

דף ה ע"א תוס' ד"ה בשבועות. זמנין דלא בעי למימר הכי. עיין בילה (דף כח) אנא מסתברא אמרי מדקתני במתניתין רש"א וקתני לה בברייתא בלשון חכמים ש"מ הלכתא כוותיה משמע דעדיף מסתם דהא מחלוקת במשנה וסתם בברייתא אין הלכה כסתם עיין יבמות (דף מב): **שם** תוס' ד"ה אבות תני. אע"ג דבמראות נגעים תני אבות ותולדות. אפ"ל משום דתולדות דמראות נגעים כתבי בתורה לספחת ע"כ חשיב להו ועיין בבעל המאור:

דף ו ע"ב תוס' ד"ה ואם איתא. תימה דע"כ צריך למיתני. י"ל דקושית הגמרא לא מדקתני סיד בתר שלג אלא מדקרו לה דיהה הימנו משמע דמצטרף עמו ועיין בנדה (דף כ) דקרי דיהה מן הדיהה:

דף ז ע"ב תוס' ד"ה בשוגג כו' אבל קשיא כו' דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן. נ"ע דהא סוף מכות מסיק הגמרא דהלוקין עליו חבריו על רתב"ג א"כ אפשר דהך ברייתא מאי סבר כרבנן ולא מאי סגמרא לאקשויי ואפשר שסמכו עצמם על מה שכתבו לקמן (דף ח) ד"ה גילוי עריות:

דף ח ע"א גמ' דאתידע לי' כמוך לשקיעת החמה ופרש"י ז"ל ערב יום הכפורים ולא היה שהות להביא קרבנו. לכאורה קשה דהא קי"ל דאין מביאין קדשים לבית הפסול וא"כ גם אם נתוודע לו בערב יו"כ בשחרית ג"כ אינו יכול להביא דהא חטאת נאכל ליום ולילה ולילה הוא יוכ"פ וכמבואר בפוסקים שלא לומר מזמור להודה וכמבואר פסחים (דף יג) ואפ"ל כיון דבברייתא זאת הוזכר ר"ש ור"ש הא ס"ל דמביאין קדשים לבית הפסול זבחים (דף עו) ומ"מ קשה דהא משמע התם בגמרא דוקא בדיעבד או תקוני גברא הא בלא"ה אפילו ר"ש מודה ואפשר דהא דאין מביאין קדשים לבית הפסול לא הוה אלא מדרבנן: **שם** תוס' ד"ה ואימא יולדת כו' לכך נראה לר"ת כו'. נ"ל דר"ת בא לתרץ כל הקושיות שהקשו התוס' על פרש"י ע"כ לא רצה לפרש כפרש"י ולתלות דמ"מ הקשה בר קרבן הוא ולא ניחא ליה בתירוץ התוס' ועיין במהרש"א ז"ל שדחק הרבה בזה: **שם** בא"ד ועוד דהאיכא עולת העוף שאין מביאין על הספק. עיין בפירוש המשניות כריתות (פ"א מ"ד) כתב הרב דמספק מביאה עולה ומתנה אם לחובתה ואם לאו תהיה לנדבה דהא יכולה להביא עולה בנדבה ודוחק לומר דהרע"ב קאי דוקא על עולת בהמה בעשירה ובתוס' איירי בעניי' דמביאה עולת העוף: **ע"ב** תוס' ד"ה לטומאה כו' דפנימי קרב קודם חיצון ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. ונ"ע דהא פנימי אי אפשר בלא הגרלה עם שעיר המשתלח ואי ליכא אלא חד אדרבה יעשו חיצון ולא פנימי דהא קי"ל דהגרלה מעכבא ואפילו למאן דס"ל הנחה לא מעכבא ועיין יומא (דף מ):

דף יב ע"א רש"י ד"ה והשני ירעה כו' וכל יפלו לנדבה דקאמר ר"ש בכל דוכתא. נראה דתיבת ר"ש מיותר: **ע"ב** גמרא קרבנות צבור שכין מושכתן. עיין פרש"י ותוס' ונ"ע שלא הביאו מהירושלמי שקלים (פ"ד ה"ה) וז"ל וקשיא יש חטאת קריבה עולה אמר ר' ייסא שנייא היא שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה הרי דמפורש כפירוש הערוך: **שם** תוס' ד"ה לא בורכא. עיין במהרש"א ודבריו תמוהים דהא מותר חטאת לכולי עלמא יפלו לנדבה דהא חמש חטאות הוא דמיתות הא שאר מותרות יפלו לנדבה כמבואר בכמה מקומות ועיין שקלים (פ"ו):

דף יח ע"א תוס' ד"ה לעולם אימא לך שלא בסמוך לווסתה. וה"ה דהו"ל בסמוך לווסתה והפרישה. נ"ל די"ל דכוונת הגמרא לומר דאיירי אף שלא סמוך לווסתה וא"כ ע"כ צריך למימר אפילו לדידך אפרישה וכה"ג כתבו התוס': **ע"ב** גמרא וכן אמר עולא כו' דעולא רמי דר"א אדר"א. הו"מ לאתויי מהא דנדה (דף כח:) אמר עולא לא ה"מ ר' אליעזר היא כו' ואמרינן מאי בינייהו וא"ת שרץ ונבילה איכא בינייהו: **שם** הד"ה אלמא כו' לא שייך למיקרי אנוס כו' אלא משום דהויא חדא שגגה. נראה הא דלא כתבו ולא מיפטר אלא משום שנזכר כמו שכתבו לעיל דמש"ה שפיר שייך למיקרי אנוס משום דנזכר ואינו יכול להזהיר ע"כ כתבו דס"ל לגמרא דבלאו האי טעמא פטור משום דהוה חדא שגגה: **שם** תוס' ד"ה לא העשה מנ"ל דאינו מתחייב חטאת אלא כשיש בו לאו. ונ"ע דהא מסקינן מכות (דף יג.) דקרבן לא בעי אזהרה אלא דבעינן שלא יהא קום ועשה כמו עבודת כוכבים וכמו שכתבו התוס' לעיל (דף יז:) ד"ה אבל הייבין:

דף יט ע"א תוס' ד"ה הרי העלם מקדש בידו ופטור. אומר ר"ת דפטור מעולה ויורד אבל חטאת קבועה חייב. ונ"ע דא"כ במתניתין דאמר אין חייבין על עשה ולא תעשה שבמקדש ואין חייבים אשם תלוי אבל חייבין על עשה ול"ת שבנדה הא הו"מ לפלוגי במקדש גופיה דחייבין על עשה ול"ת בהעלם מקדש ובשלמא מתניתין אפ"ל דקאי אליבא דר' ישמעאל דמחייב על העלם מקדש עולה ויורד וכדאמר ת"ק אבל בהוריות (דף ח:) דקתני ג"כ כה"ג צ"ע ועיין שם היטב בסוגיא: **ע"ב** גמרא אמר להם ר"ע וכי היכן מצינו. ידים (פ"ג מ"ה):

דף כ ע"א גמרא והמר במואל והוא שנדר ובא הר"ן ז"ל כתב ע"ז דהרמב"ן ז"ל ס"ל דאע"ג דבעינן בדוכתא לא מפשטא מסקינן במסכת נזיר דבסופה מתפיס וכתב ע"ז הר"ן ז"ל דהיינו דאיבעיא התם בפרק ג' מינים במי שאמר הריני נזיר והמר ואני ואני כו' ובתר הכא פשטינן דכל חד בחבריה קא מתפיס כו' אלא דודאי אמרינן בכופס מתפיס דהיינו בהתירא והשיג ע"ז וז"ל והמהני אם כדבריו היאך אפשר שםם (בפ"ג) איפשטא מהתם בעיא דלמי בר חמא להתירא ולא מדכרינן ליה לרמי בר חמא כלל ובסוגיא הסמוכה לה לאחרי' מסקינן היינו דרמב"ח ומיפשטא לאיסורא זה אי אפשר עכ"ל הר"ן ז"ל. ולענ"ד נראה די"ל דדברי הרמב"ן ז"ל פשוטים דס"ל דסוגיא דנזיר ונדרים פליגי בבעיא דרמב"ה הוא דוקא לאחר זריקת דמים משום דכיון דיש לפניו איסור והיתר דהיינו דמעיקרא היה אסור ועכשיו הוא להיות מותר והוא אמר כבשר זבחי שלמים מספקא לן אי כוונתו על תחלתו או דכוונתו על סופו וכן האבעיא דנזיר גבי ואני ואני ג"כ כיון שיש כאן שני אנשים מספקא להגמרא על איזה מהן קאמר משא"כ קודם זריקה לא מספקא לן כיון דלית כאן אלא איסור מהיכא תיתי דנימא דכוונתו על הסוף כשיהיה לו היתר אבל סוגיא דנזיר ס"ל דהא בעיא דרמי בר חמא היא מעיקרא קודם זריקה ע"כ פשיט שם לאיסור וא"כ שם בסוגיא דפ"ג דנזיר לא מדכר כלל לדרמב"ח כיון דס"ל דבעיא שלו היא קודם זריקה אבל לענין דינא שפיר פסק הרמב"ן ז"ל כשתי הסיטות דנזיר: **עוד** שם בר"ן הביא מחלוקת אם הנשבע על אכילה אם אסור בחצי שיעור ועיין ברכות (דף יד) גבי הבעיא מטעמת אם נריכה ברכה אכילה ושתיה קביל עליו והא ליכא משמע דחצי שיעור הוא מותר אם קבל בלשון אכילה וע"ש בתוס' ופוסקים: **ע"ב** גמרא פשיטא. האי לאו והאי לאו. נ"ג להו וכן נראה מדברי רש"י ז"ל:

דף כא ע"ב גמרא ואמרו ליה רבנן לא. הא דהוצרך לסיים כן משום דאי הוה ס"ל דר' עקיבא טעמיה דנפשיה קאמר ודווקא הכא ס"ל כר"ש א"כ ממילא מוכח דרבנן פליגי עליה אבל כיון דר"ע ס"ל דבכל התורה בכ"ש א"כ הא אפשר לומר דרבנן לא פליגי עליה אלא בשאר איסורים אבל הכא לבתר דא"ל לרע"ק דהכא אפשר לחלק אפשר דגם רבנן מודו ליה בהא ולא נחלקו עליו בכל התורה ע"כ מסיים הגמרא ואמרו ליה לא: **שם** גמרא ועוד תנן. נ"ע דמעיקרא מייתי ראיה ממשנה ואח"כ מביא ראיה ממימרא דריש לקיש ועיין שבת (דף ג) תוס' ד"ה אתמר נמי ועיין נזיר (דף לח) תוס' ד"ה דלית ליה צירוף דלכאורה קשה על תירוץ התוס' מסוגיא דהכא ואפשר דלהכי קאמר ועוד תנן ע"ש:

דף כב ע"ב במשנה שלא אשתה ושתה משקין הרבה הא דלא קתני הכא ושתה יין ושמן ודבש כמו דקתני גבי שלא אוכל אפ"ל משום דבשמן כיון דאזוקי אזיק כדאיתא ברכות (דף לה:) אינו חייב כלל בסתמא כמו גבי עפר ואפשר לדמותו לתרנן דאינו ראוי בפני עצמו ומ"מ ע"י אניגרון ראוי כדאיתא בברכות ע"ש: **שם** גמרא אבע"א סברא ואבע"א קרא. עיין בהרי"ף ז"ל שהביא בשם בה"ג דלהכי איצטריך סברא משום דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ונ"ע דא"כ קרא מאי אהני וי"ל משום דבנדרים (דף מט) קאמר הגמרא לימא בהא קמיפלגי דמר סבר הלך אחר לשון תורה ומר סבר הלך אחר לשון בני אדם וגם בירושלמי ס"ל דר' יאשיה גם לפי האמת ס"ל דלפעמים הולכין אחר לשון תורה ע"ש בר"ן ע"כ אמר הגמרא אבע"א סברא ואבע"א קרא לרבנן ועיין בריטב"א: **שם** תוס' ד"ה אהתירא כו' דרב אשי דמסתמא כר"י ס"ל. עיין חולין (דף נח) גבי ההוא פלגא זיפא דהרבה סבר מר בר רב אשי כו' א"ל אבוה כו' ועוד האמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה:

דף כג ע"ב תוס' ד"ה רישא בסהם. ק"ת. נ"ל דאפ"ל דברישא נקט שאינם ראוים דהכל בכלל משא"כ בסיפא משום פלוגתא דר"ש מוכרח למתני נבילות וטריפות משום דעלה פליג ר"ש: **שם** תד"ה דמוקי לה כו' אע"ג דאין איסור לאו הייל על איסור עשה דהא לקמן פריך אילימא נדקה לעני. נ"ע דר"א גבי לדקה

מהג"ם שלמה הכהן שליט"א מ"ץ דפ"ק ווילנא.

דף ב ע"א במשנה ועל שאין בה ידיעה וכו' שעירי הרגלים וכו' דברי ר"י רש"א וכו'. וכ"כ הרי"ף ז"ל ג"כ העתיק לפלוגתא זו דר"י ור"ש ואף שאין דרכו להביא בהלכותיו רק מה שנוהג בזה"ז וכבר העיר עליו הפנ"י בזה וכתב די"ל דס"ל להרי"ף ז"ל דשפיר נ"מ לדינא בפלוגתא זו גם לזה"ז דלר"י דהילכתא כוותיה לגבי דר"ש בוודאי דבר"ה לא היו מקריבין רק שעיר חטאת אחד של מוסף היום כיון דשעירי הרגלים ושעירי ר"ח שניהם מכפרין על אין בה ואין בה למה נריכי ב' שעירים ביום אחד [דהא בשני שעירי עגלת מקשה ר"ש בזבחים דף ו' ע"ב דלמה כן באין והוצרך לומר דבאין על טומאה שאירעה בין לזה ולזה וא"כ דוקא התם דכתיב בהדיא בקרא אבל בר"ה י"ל דשעיר ר"ח לא היו מקריבין כלל בר"ה] וכן משמע מפשטיות הכתוב דכתיב מלבד עולת החודש ומנחתה ולא כתיב מלבד עולת החודש וחטאתו [וכן דעת רבינו משלם באמת בתוס' ר"ה דף ח' ע"ש] וא"כ נ"מ לדינא דא"ל לומר בפסוקי המוספין של ר"ה רק ושעיר לכפר ולא כמש"כ הרמ"א בהג"ה בשו"ע בסי' תקצ"א דנ"ל ושני שעירים לכפר [וכבר עמד על מדוכה זו גם הטו"א ז"ל בר"ה שם ע"ש] ואמנם בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל כאן משמע דאין שום נ"מ לדינא בפלוגתייהו כלל וכלל ולכן נ"ל להיפך דמשו"ה מייתי הרי"ף לפלוגתא של ר"ש ור"י ואת"כ הביא על זה מימרא דר"ל דמה נשתנה שעיר של ר"ח שנאמר בו לה' וכו' לאשמעינן דאף לר"י היה קרב נמי שעיר של ר"ח בר"ה משום כפרה דמיעוט הירח ואף לפי' הרי"ף שם דהכפרה הוא לישראל רק דהקב"ה קבע זמן כפרה בר"ח כדי להפיס דעתה של ירח [וכ"כ התוס' לקמן דף ט' בשם הערוך] מ"מ צריך להביאו בר"ח בשביל פיוס מיהת [ומש"כ שם בנו של הגאון הפנ"י בדף ט' דבר"ה א"ל פיוס ע"ש הרבה יש לפקפק בדבריו ז"ל ולפי דבריו יוצא דין חדש דבעש"ה אין מן החיוב להתענות בשביל מיעוט הירח ככל ערב ר"ח ובמק"א יבואר בעז"ה]: **ע"ב** במשנה אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה וכו'. וכ"כ מה דאמרו לו לר"ש דוקא אין לומר משום דלר"י בודאי לא קרב דהא שמעינן ליה לקמן דף י"ב וביומא דף כ"א דאף חטאת הצבור שנתכפרו הבעלים תמות ולכן לא שאלו רק לר"ש דס"ל דחטאת הצבור אינה מתה דהא ליתא דנהי דלא תמות מ"מ לא קרב רק תרעה עד שתסתאב וכו' וע"כ נ"ל דהכא שאני כיון דכפרה אחת הוא לא מקרי נתכפרו בעליה באחר כיון דעדיין לאוי הוא לכפרתו הראשונה וא"כ לר"י נמי יכול לקרב ונ"ל כתי' המהרש"א ז"ל ובתוס' יו"ט דניחא ליה להקשות לר"ש הכי בתרתי בשעיר יוה"כ ובשעירי רגלים וכו' ומיהו הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' פסולי המוקדשין לא הביא זה להלכה דשעירי רגלים קרבין בר"ח או להיפך ומשמע דס"ל דר"י חולק ע"ז ודוקא ר"ש הוא דס"ל סברא זו ונ"ע ובמק"א יבואר בעז"ה. וע"ש עוד בתוס' יו"ט שכ' דלאו דוקא בר"מ אלא לו לר"ש שהרי ר"ש היה אחר דורו של ר"מ וכמו שכ' הרמב"ם בהקדמה לסדר זרעים ע"ש ובמח"כ לא כיון יפה דודאי ר"מ היה בדורו של ר"ש דכן מבואר ביבמות ס"ב וכ"ד בש"ס אך בדברי הרמב"ם ז"ל שם נפל ט"ס ורש"י נריך להיות שם בהבורה השלישי אגל ר"מ ור"י ור' יוסי ועוד יש שם איזה ט"ס ברמב"ם בכ"ד ונריך להגיה ע"ש:

דף ג ע"א בתד"ה ועל. מדלא קאמר היא דאמר לקטן או לעובד כוכבים אקיף לי גדול וכו' וכ"כ עי' בשער המלך בפ"ה מהל' מלוה ולוה שתמה על דברי התוס' אלו דהיאך אפשר לומר היא דאמר לקטן או לעובד כוכבים דהא קיי"ל דאין שליחות לעובד כוכבים וכן אין שליחות לקטן ע"ש. ואמנם כבר תירץ יפה בנתיבות המשפט סי' קפ"ב סק"א דבמקום שהמעשה הי' להבטל ואין נ"מ בשליחות רק לענין לחייב שולחו שפיר יש שליחות גם לעובד כוכבים ולקטן וע"ש טעמו ונימוקו: **שם** בתוס' אמאי דחי הא אפשר לקיים שניהם. וכ"כ ובשער המלך ז"ל בפי"ב מהל' עבודת כוכבים תמה עליהם דהא מפורש בתו"כ בסדר מצורע דתגלחת מצורע הוא דוקא ע"י כהן ע"ש ולולא דמסתפינא הייתי אומר דהתו"כ לא מיירי רק בתגלחת ראשונה שהיה בעת טהרתו דהיינו בעת הבאת ציפורים ועץ ארז וכו' דכל הדברים אלו היה ע"י כהן אבל בתגלחת השניה שהיה ביום השביעי לטהרתו דשם נאמר את ראשו שפיר י"ל דלא בעי כהונה כלל דהרי קרא דהובא אל הכהן ביום טהרתו כתיב וא"כ י"ל דהא דמרבינן מזאת תורת דתגלחת בעי כהונה לא קאי ריבויא רק אתגלחת דיום טהרתו והן אמת דהרמב"ם פי"א הלכה ג' כתב בהדיא דשני התגלחת אלו היה ע"י כהן ע"ש ואמנם התוס' י"ל דלא ס"ל כן ונ"ע בזה:

דף ה ע"א בגמ' מי איכא דלית ביה ידיעת בית רבו. וכ"כ והמשנה ע"כ רבי הוא וכמו דאוקים לעיל דף ד' ועוד כיון דס"ל למתניתין דמחייב נמי על העלם מקדש ע"כ ליכא לן קרא לידיעה בתחילה רק מקרא דונעלם דאתי לגופיה א"כ ליכא למילף לידיעה תמורה רק לידיעת בית רבו: **ע"ב** בתוס' ד"ה אם. מלמד שאין מצטרפות זה עם זה. וכ"כ אבל הר"ש ז"ל בפ"ק דנגעים משנה ב' כתב דט"ס נפל בירושלמי ונ"ל מלמד שהן מצטרפות וכן בדתני חזקיה נ"ל כן מלמד שהן ונ"ל דלפי גירסת הר"ש ז"ל הראיה הוא מדכתיב בלשון יחיד והיה משמע דשניהם נחשבים כחד לענין צירוף אבל אי הוי כתוב והיו לשון רבים הוי משמע דכל חד כפני עצמו הוא וכן בקרא דמייתי חזקיה מדלא כתיב לנגעי צרעת אלא כתיב נגע צרעת ג"כ הכוונה כך הוא כנלפע"ד:

דף ו ע"א והתניא רע"א. וכ"כ נ"ל והתנן והוא משנה בפ"ק דנגעים משנה ב':

דף יא ע"א בתוס' סד"ה אלא. אבל קשה דתיפשוט מסיפא דחייבין מדאורייתא דקתני והייבין עליהן וכו' וכ"כ בתוס' יומא דף מ"ח ע"א ד"ה מדפסיל דהו קושיא זו בשם ר"י די"ל דר"ל דחייב מדרבנן כמו בכריתות דף י"ב אבל אוכלין טמאין חייב ע"ש בתוס' ומיהו המעיין שם בכריתות בפירש"י ותוס' יראה דאין ראיה מהתם כלל דרש"י פירש התם דהאי חייב לא קאי אהאוכל אוכלין טמאין רק אשתוי יין ע"ש והתוס' ישנים פירשו שם דהא דאבל אוכלין טמאין ר"ל דאכל נבלת עוף טהור דנעשה טמא מה"ת ע"ש ולפי זה דברי התוס' דיומא צ"ע:

דף יב ע"א בגמ' ר"י אומר יביא בדמיו עולה. וכ"כ בתמורה שם הגירסא ר' אלעזר אומר יביא בדמיו עולה וע"ש בתוס' יו"ט. וכן מוכח שהיה ג"כ גירסת רש"י ז"ל לקמן ע"ב ד"ה לנדבת ציבור ודו"ק והלא כמהרש"א: **ע"ב** ברש"י ד"ה לנדבת צבור כדרבנן דפליגי עליה דר"א. וכ"כ ר"ל דפליגי על הך דר' יהושע לעיל דאמר דיביא בדמיו עולה והיינו משום דס"ל דמותרות לנדבת יחיד אזלי וכמו במבואר במשנה שם וברש"י לעיל והא שכ' רש"י דפליגי עליה דר"א היינו לפי שלפני רש"י ז"ל היה הגירסא ר' אלעזר ולא ר' יהושע וכ"ה באמת במשנה שם וזה ברור בכוונת ד' רש"י ז"ל והמהרש"א ז"ל חשב דרש"י ר"ל ר"א דרישא דאמר ימות וע"כ הוצרך לומר דהכא במותרות של קרבנות ציבור איירי והכ"מ בזה דאזלי לנדבת ציבור ע"ש ודבריו תמוהין דהדא מאי אשמעינן ר' שימי מנהרדעא בזה דהיכי יעלה על הדעת דמותרות של ציבור אזלי לנדבות יחיד אתמהה. ועוד דמאי שייך דברי ר' אליעזר לכאן דר"א לא אמר דימות רק באשם דס"ל דדמי לחטאת אבל במותרות של ציבור דהייתו כהמידין שניתותרו פשיטא דמודה ר"א דמקילין בהן עצמן ודבריו צלע"ג:

דף טו ע"ב בתוס' ד"ה דקדשה בשילה ונוב וגבעון שנאכלין בכל הרואה. וכ"כ נ"ע דגבי נוב וגבעון תנן שם דק"ק נאכלין בכל ערי ישראל ולא בכל הרואה ולכן נראה דתיבות נוב וגבעון ט"ס:

דף טז ע"א בגמ' ת"ש אבא"ש. וכ"כ מג"ת פ"ו ותוספתא דסנהדרין פ"ג ע"ש: **שם** ברש"י אבל לא מע"ש והברים אוכלים שם מע"ש. וכ"כ גי' זו נ"ע דהיאך יעלה על הדעת דע"ה יהיו מחמירים בקדושת מע"ש יותר מהחברים ואמנם באמת בתוספתא דסנהדרין שם איתא להיפך דחברים לא היו אוכלים שם מע"ש ואמנם גם זה נ"ע דלמה החמירו החברים במע"ש יותר מקדשים קלים ואמנם באמת במג"ת שם הגירסא באמת התחתונה שהיתה קדושתה גמורה חברים וע"ה נכנסים לשם ואוכלים שם ק"ק וכ"ש מע"ש ע"כ וזה גי' נכונה מאוד וכן נ"ל גם כאן: **שם** בתוס' ד"ה דכו"ע ואע"ג דקדושת הארץ בטלה מ"מ כפ"ק דבילה וכו'. וכ"כ מד' התוס' אלו נראה דס"ל דכרם רבעי אינו נוהג בחו"ל וכדעת הרמב"ם ז"ל שהביא הר"ן כפ"ק דר"ה ולפיכך מקשו כיון שבטלה קדושת הארץ גם בא"י לא תנהוג כרם רבעי ותי' שפיר דמ"מ מדרבנן היה צריך להוליכם לירושלים דמדרבנן בודאי נוהג בא"י כמו בתרומות ומעשרות [ומה שקשה לפי הס"ד דר"א ס"ל דגם קדושת ירושלים לא קדשה לע"ל א"כ למה הצריך ר"א להביא בירושלים יעויין בתוס' בר"ה דף ל"א ע"ב ודו"ק]:

דף יז ע"א בגמ' אלא דקיי"ל טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה. וכ"כ במעתי דבספר רשפי אש הקשה דאף לפי שמוכיח מזה דשיעורא גמירי מ"מ התינח טמא ששימש משכחת לה בכה"ג שנטמא בעזרה אבל בהא דתניא בתוספתא דסנהדרין ובפ"ק דכריתות ומייתי לה בסנהדרין דף פ"ג דטבול יום ששימש ג"כ במיתה היכי משכחת לה ואפילו אם נאמר דמיירי שנטמא בעזרה וטבל שם א"כ הרי שהה שיעור השתחוויה והילוך קצרה והוכיח מזה כדעת הסוברים דזמן דגדלות השבינן מעל"ע וא"כ י"ל דנכנס טבול יום בעת שהיה קטן ובעת שעבד עבודה הגדיל אבל לדעת הסוברים דלעולם נעשה גדול בלילה לא משכחת לה דהא כבר היה לו הע"ש ע"ש ואכן במה"כ לק"מ דתדא דהא זמן הגדלות תליא בב' שערות וא"כ י"ל דנכנס קודם הבאת ב' שערות ולאחר שהביא ב' שערות עבד עבודה ועוד י"ל דנכנס דרך גגין ועליות דאינו חייב מחמת הביאה דהא אמרינן לקמן ע"ב דדוקא דרך ביאה אסרה תורה: **ע"ב** בגמ' אלא אי אמרת דוקא גמירי היכי משכחת לה. וכ"כ הדבר נ"ע דמאי קושיא דילמא מיירי בבמה בשעת היתר הבמות דאין שם מחילה כלל אבל בטומאה אסור לעבוד עבודה דהא תנן להדיא בסוף זבחים דהזמן והנותר והטמא שוין בזה ובזה ואולי דס"ל להש"ס דאף דאסור לעבוד בטומאה גם בבמה מ"מ מיתה ליכא דקרא דוינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו גבי קדשי המקדש כתיב ועדיין נ"ע:

דף יח ע"א בתוס' ד"ה לעולם וכו' ה"ה דהו"מ למימר בסמוך לווסתה והפרישה. ובד"ה והא נמצא עמדו בתימה דהיכא מצי למימר דחיוב קרבן הוא על הפרישה ומיירי דאמרה לו נטמאתי א"כ היכי תני דנמצא על שלה טמאים מספק וכו'. וכ"ל לייסב ב' הקושיות בחדא מחתא די"ל דאמרה לו נטמאתי היינו דאמרה דהרגישה ואף דהרגשה דאורייתא מ"מ כיון דאוקימנא דמיירי בשאינה סמוכה לווסתה דעומדת אז בחזקת טהרה יש לתלות בהרגשת שמש ולכה"פ אינה נחשבת לודאי נדה לחייב אותם חטאת ולפיכך אם נמצא דם אחר שיעור ווסת אינן חייבין חטאת די"ל דילא אח"כ ובשעת תשמיש היתה טהורה ועוד אפשר דאפי' אם אמרה דראתה דם ממש מ"מ אינה נאמנת לחייב בעלה חטאת דהא אפילו במקום דנתנה התורה נאמנות כגון באב על הבן לענין גדלות או להעיד על בתו נערה דהיא מקודשת לאיש וכמו דאמרינן בקידושין ס"ג מ"מ לענין מכות ועונשין אינן נאמנים וכמבואר שם וא"כ אפילו אם נאמר דהתורה נתנה נאמנות לאשה גם להחמיר מ"מ לענין קרבן ומלקות אינה נאמנת ומיהו בסמוך לווסתה דחזקה דאורתא בזמנו בא ורגלים לדבר אפשר דנאמנת אף לענין חטאת ומשו"ה מוקים לה בשלא סמוך לווסתה ודו"ק. ועוד יש לייסב קושיא השניה די"ל דמצאה ע"י קינות מראה טהור דהוברר הדבר למפרע דהדם דהרגישה בשעת תשמיש היה דם טהור ודם טמא לא מצאה רק לאחר שיעור אותיום ולפיכך טמאין מספק ופטורין מן הקרבן וק"ל:

דף יט ע"ב שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר"ע. וכ"כ ויש להסתפק בשבועה דלשעבר דנשבע שלא אכלתי ואכל כל שהוא אי חייב קרבן או מלקות לר"ע דאפשר דדוקא בשבועה דלהבא ס"ל לר"ע דדעתו של אדם לאסור עצמו בכ"ש אבל לשעבר כיון דע"כ מיירי דיודע דאכל דאל"כ אנוס הוא א"כ אדרבה טפי י"ל דודאי לא רצה לישבע לשקר והיה דעתו אכזית ובחידושי אארכאי בזה:

דף כא ע"ב בגמ' ואם איתא לימא להו וכו'. ואף דלענין קרבן לא מצינו שחייב בכ"ש אפי' לר. מ"מ כיון דמצינו לענין מלקות מיהת א"כ ודאי כוונת הנשבע ג"כ על ח"ש דברור [illegible] אלות של

[illegible]

וסתירה יהיה צריך להביא מנחת הקנאות במקדש שהוא מוטל על הבעל וכמו דכתיב והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה וע"י עד טומאה אינו משקה אותה כלל ושפיר הוי כפירת ממון ודפח"ח. ועי' במ"ל בפ"ג מהל' סוטה הלכה ג' דהביא ראיה מד' תוס' אלו דע"כ דהא דאמר רב ששת בסוטה דף ה' דסוטה שיש לה עדים במדינת הים אין המים בודקין אותה דוקא ב' עדים אבל ע"א המים בודקין דאל"ה לא הוה מקשו התוס' מידי ע"ש וראיתי להגאון בעל קצה"ח ז"ל בספרו אבני מילואים שתמה עליו דהא כיון שכבר נשבע העד וכפר שוב אינו חוזר ומגיד והוי כמאן דליתא ושפיר מקשים התוס' ע"ש הנה במח"כ דברי המ"ל ברורין דכוונתו דהא התוס' היה יכול לפרש דאביי קאי לר"מ דנשבע מפי עצמו אפי' בכפר שלא בב"ד חייב ובכה"ג היה יכול לחזור ולהודות ולהעיד בב"ד ושפיר מקשה המ"ל ואולי דכוונת הגאון בעל אבני מילואים ז"ל כיון דאמר אביי הכל מודים ומשמע דאמר אפילו אליבא דרבנן נמי ולרבנן הא לא משכחת לה כלל שיהיה יכול לחזור ולהגיד אחר שכפ' ודו"ק :

דף לד ע"ב בתוס' ד"ה ועדים וכו' ובקונטרס פירש שע"י שהם בחוץ לא הכיר בהם הנתבע. וכ"ב לכאורה משמע דרש"י ותוס' לא פליגי בדינא כלל רק דרש"י אורחא דמילתא נקט שהיו מבחוץ דאילו היו בפנים בודאי לא היה טוען להד"ם שהרי הכיר אותם ולכאחר העיון נראה עפי דרש"י ז"ל סובר כדעת הבעה"ת בשער י"א שהובא להלכה בטוש"ע בסי' ע"ט סעיף ד' דאם העדים היו מבחוץ ולא הכיר הנתבע בהם אז אפילו אם שמעו שאמר בפירוש שמקבל המעות בתורת הלואה יכול לומר דאין שקלי ודידי שקלי ומה שהודה לו שלוקח המעות בתורת הלואה היינו משום דבאופן אחר לא היה יכול להוציא ממנו וסמך עצמו שיהיה יכול לטעון מטעה כיון שלא ראה עדים [וכ"כ שם הגר"א ז"ל בביאוריו בס"ק י"ב דהגמ' איירי נמי בכה"ג] ולזה כוון רש"י ז"ל במש"כ דלא הכיר בהם הנתבע דאילו היו מבפנים והכיר בהם הנתבע לא היה יכול לטעון מטעה ואמנם מד' התוס' אלו מוכח לכאורה דחולקים ע"ז ותמהני על הרב"י והאחרונים ז"ל שם שלא הביאו דעת התוס' בזה וצ"ע [וע"פ דברי בעה"ת אלו יש ליישב דברי העיר שושן שהובא בסמ"ע בסי' ר"ה ס"ק י"ח ובהגה' השיג עליו הסמ"ע שם ודברי הנתיבות שם ביישוב דברי העיר"ש תמוהים ויבואר במק"א אי"ה] :

דף לה ע"א בתוס' ד"ה באל"ף דל"ת אע"ג דהשוגה את השם וכו'. וכ"ב תי' התוס' תמוה דהא ודאי מכוון לשם דהא אינו חייב רק אם משביע בשם ועי' בס' תפארת ישראל על המשניות שתי' דמתני' מיירי דלא השביע רק בשם של ב' אותיות ע"ש ולדעת הסוברים דשבועה בכתב מיקרי שבועה י"ל דמיירי דכתב בכתב לשם של ד' אותיות אבל בפיו לא הזכיר כלל ומיהו יש להסתפק דמושבע מפי אחרים מתוך הכתב אפשר דלא מהני לד"ה וצ"ע בזה : **ע"ב** בגמ' כל שמות האמורים בלוט חול וכו'. וכ"ב פי' כל השמות של אל"ף דל"ת וכן פירש הריטב"א ז"ל בחידושיו כאן והובא בכ"מ בפ"ו מהל' יסודי התורה ע"ש וכ"כ המהרש"א ואף דליכא אלא חד הנה נא אדני כבר כתב הריטב"א דאגב ריהטא דאינך נקט גם הכא כל שמות ע"ש ואמנם בס' עיון יעקב כאן להגאון בעל חק יעקב עלה בדעתו לומר דגם שמות של י"ה ג"כ חול כגון כי משחית ה' את העיר וגו' וכבר השיגו הגאון מוהר"א פלעקלעס בספרו מלאכת הקודש בפ' וירא ודחה דבריו בשתי ידים וע"ש עוד במש"כ ליישב קושית הריטב"א והמהרש"א ז"ל הנ"ל ע"פ דברי המדרש רבה בפ' וירא דאיתא שם על הפסוק רק לאנשים האל כו' ד"א אלוהות הם ולכן בא הגמ' כאן להוציא מזה דכל השמות של אלף דלית הוא חול ואף פסוק זה דרק לאנשים האל ג"כ הוא חול ע"ש. עוד שם בגמ' כל שמות האמורות במיכה חול וכ"ב ק"ק דכאן מבואר דשמות של אלף למד בודאי הוא חול לד"ה ואילו בתרגום יונתן בן עוזיאל על הכתוב ויאמרו לו שאל נא באלהים [בשופטים י"ח פסוק ה'] פירש שאל כען במימרא דה' וכן בפסוק י' והארץ הנה רחבת ידים כי נתנה אלהים בידכם פירש ארי מסרא ה' בידיכון וצע"ג ואולי דמשום זה לא הביא כאן רש"י רק קרא דלו בית אלהים משום דשם פירש גם התרגום וליה בית טעותא אבל צ"ע דהרי בגמ' אמרו דכל השמות של אלף למד הוא חול ורש"י בעצמו פירש על קרא דשאל נא באלהים דהיינו בתרפים ושלא כפי' התרגום וצ"ע : **שם** בגמ' כל שלמה האמורין בשיר השירים קודש וכו'. עי' בר"ן וריטב"א כאן דלאו לענין איסור מחיקה קאמר דודאי נמחקין דלא עדיף מחנון ורחום ושאר הכינויין דמותר למוחקן אלא לענין שבועה קאמר דהוי קודש דאם השביע לעדים בשם שלמה האמור בשיר השירים הרי אלו חייבין דכיון דכל שלמה הנאמר בשיר השירים קאי על הקב"ה הוי כמו דנשבע בהקב"ה בפירוש וכמו במשביע בחנון ורחום דאמרינן דודאי במי ששמו רחום וחנון קאמר ומיהו מד' הרמב"ם בסופ"ו מהל' יסוה"ת משמע להדיא דס"ל דאינו נמחק וכן נראה מד' הרדב"ז בח"א בלשונות הרמב"ם ז"ל בסי' ס"ז דס"ל כן בד' הרמב"ם וד' הכ"מ שם צ"ע ומהשמטות הרי"ף ז"ל לברייתא הלזו אינו ראיה דס"ל כהר"ן והריטב"א דב"כ השמיט לברייתא דכל שמות הנאמר לענין לוט וכו' ושם בודאי נ"מ לענין דינא [ועי' ברא"ש כאן דכ' ג"כ דלאו לענין שאינו נמחק קאמר אלא לידע פירושו וכו' וכ"כ בתשובותיו כלל ג' דין ט"ו וצ"ע דעפי הו"ל לומר דנ"מ לענין שבועה ואולי דס"ל דגם לענין שבועה א"א לפרש הברייתא דהא במשביע בשם שלמה סתם בודאי אינו כלום דמאן לימא דכוון להקב"ה ולא משכחת לה רק אם יאמר בפירוש דאני משביעך בשם שלמה האמור בשיר השירים ובכה"ג הוי מילתא דפשיטא דחייב ודו"ק. ומיהו מה דהשמיטו הרי"ף והרא"ש ז"ל לברייתא דכל שמות האמורות בלוט ובמיכה זה ודאי צ"ע דהא נ"מ להלכה לענין איסור מחיקה והדבר צ"ע : **שם** ברש"י ד"ה במיכה כגון לו בית אלהים. וכ"ב נ"ל דט"ס יש בכאן וצ"ל במיכה יו"ד ה"א קודש כגון ברוך בני לה' וגו' וכגון הקדש הקדשתי וגו' כצ"ל ואמנם יש עוד שם שהוא קודש ויאמר מיכה עתה ידעתי כי ייטיב ה' לי וגו' וכן בשמות של אלף למד שהוא חול חסר ברש"י והוא ויאמרו לו שאל נא באלהים ונדעה וגו' וכן והארץ רחבת ידים כי נתנה אלהים וגו' ושוב מצאתי בשו"ת הרדב"ז חלק א' בלשונות הרמב"ם סי' ס"ז שהעתיק דברי רש"י בזה הלשון כגון לו בית אלהים וכגון הקדש הקדשתי וגו' [והוא סוף הדיבור וסובב על דברי הת"ק ואח"כ מתחיל הדיבור] יו"ד ה"א קודש הקדשתי הרי הוא הסור עלי וכו' כ"ה הגי' בד' הרדב"ז שם. עוד שם ברש"י ד"ה השבע שבועת ה' תהיה וכו' וכ"ב הדבר מתמיה דמד' רש"י אלו נראה מבואר דס"ל דגם בשבועת הפקדון בעינן שם המיוחד ולקמן ברים הדיינין אמרינן דלרבנן סגי בכינוי וגם לרב חנניא בר אידי לא מפקינן מקרא דשבועת ה' וגו' אך מקרא דאשביעך ושוב ראיתי דכבר העיר עליו הרשב"א בחידושיו בזה ע"ש :

דף מה ע"ב בגמ' שבועת השומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה. וכ"ב עי' בהקדמה לספר כפות זהב להרב המגיד דק"ק קריניק ז"ל בקושיא כ' שהעיר שם דהא משכחת לה דהמפקיד מחוייב לו ממון כנגד הפיקדון דאם יטעון הנפקד להד"ם אזי יפסיד המעות שחייב לו המפקיד דהמפקיד יטעון שהפקיד אצלו ויכול לעכב החוב בשביל התפס וכמו הסמ"ע בסי' ע"ה ס"ק י"ז ונשאר בקושיא ובמח"כ לק"מ דהא רבא מקשה זאת לרמי בר חמא ורמי בר חמא לשיטתו הא ס"ל דד' שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת ובכה"ג דהמפקיד הוא מוחזק לא משכחת הודאה דהא אם יודה הו"ל הילך דהא המפקיד הוא מוחזק ולא הוי הודאה כלל ומיהו משכחת לה דלא יהי' הילך כגון אם הפרה של הודאה היא שוה יותר מדמי החוב שהיה לו ביד המפקיד ודו"ק : **סליק בס"ד מסכת שבועות**

איכא תרי לאוי וכמו שכתבו התוס' כתובות (דף מט:) בד"ה רבא אמר לרבנ"א וסנה אפ"ל דראית התוס' הוא מלשון הגמרא דמייתי הפסוק דנתון תתן אך י"ל דמש"ה מייתי הגמרא האי קרא משום דגרסינן ב"מ (דף לא:) נתון תתן אין לי אלא מתנה מרובה מתנה מועטת מנין והלאו הפשר דלא שייך אלא על מתנה מרובה: **בא"ד** בסופו דלא אמר כר"ל כו' ל"מ לה הן ילאו. צ"ע דהא על אוקימתא דר' יוחנן נמי מקשה הגמרא אלא כן היכי משכחת לה וא"כ היאך אפ"ל דמש"ה נקיד מאוקימתא דר"ל וצ"ל דראית התוס' היא לפי המסקנא ולפי פירוש התוס' לקמן :

דף כד ע"ב גמרא ואם איתא משכחת לה כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב. צ"ע מכאן על הרמב"ן ז"ל בפירושו לחומש על הפסוק כל חלב דגם שומן נקרא חלב דא"כ גם בנשבע על חלב לחוד ג"כ שומן בכלל ואפ"ל דבנדרים הא הולכין אחר לשון בני אדם ועיין לעיל (דף כב:) כי קא משתבע אהתירא קא משתבע ומדברי התוס' נראה דדוקא חלב שעל הקיבה נקרא חלב אע"ג דמשתבע ג"כ אהתירא אבל לא על השומן וכ"מ לענין מין במינו : **שם** תוס' ד"ה מגו כו' מ"מ חיילא שבועה על איסור חלב. נ"ל דאפ"ל דאיסור שבועה נקרא חמור משום דהוא בעולה ויורד משא"כ בחלב דהוא בקבועה ואם לא מצא שעירה או כשבה אינו מביא קרבן כלל משא"כ באיסור שבועה מחויב להביא תור או בן יונה או עשירית האיפה וראיה לדברי מפסחים (דף כו:) כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין לא מצא עזים לשורפו כו' ואע"ג דהגמרא קרי לה (דף ת) חלק להקל באמת להקל הוא אבל מ"מ נמצא בו קצת צד חומר וכדאיתא חולין (דף קא) מאן לימא דטומאת הגוף חמיר דלמא טומאת בשר תמיר דלית ליה טהרה במקוה אע"ג דבודאי טומאת הגוף חמיר דבכרת מ"מ יש בו צד חמור וכן כתבו התוס' (יבמות דף לג:) ועיין ג"כ שבת (דף קלו:) תוס' ד"ה דתניא הזכר בסופו שכתבו כה"ג לגבי קרבן נקרא תומרא אם לא יכול להביא אנדרוגינוס : **שם** תוס' ד"ה הרי הקדש כו' הו"מ למימר הא אוקימנא בבכור. עיין גיטין (דף יב:) גבי המקדיש ידי עבדו דמשמע שם שאין הקדש חל על פחות משוה פרוטה. ועיין שם בתוס' וכן משמע ג"כ קצת מדברי התוס' שבכאן דדברי הגמרא קאי על עיקור ההקדש לא על אשם כדפרש"י ומ"מ דבריהם צריכין עיון :

דף כה ע"א במשנה אחד דברים של עצמו כו' כיצד שאתן לאיש פלוני כו'. צ"ע דלא פתח לא בדפתח ולא בדסיים. ועיין לעיל (דף ג) תוס' ד"ה פתח בשבועות כו' ואפ"ל משום דדברים של עצמו כבר מפורש לעיל שאוכל ושלא אוכל וא"צ לפרש אלא של אחרים ושאין בו ממש : **שם** תוס' ד"ה אלא כו' תימה דבסוף מכות (דף כב.) דקאמר וליחשב נמי כו'. נ"ל דאפ"ל דמש"ה לא מצי התם מידי דחייל אמידי דלאו בר ממשא לא קתני משום דהכתי הוה מקשה ליה ליתני קונם שלא אתרום ביו"ע ונדרים הא לא חל אמידי דלאו בר ממשא בשלמא הכא דאיירי לענין קרבן לא מצי מתני נדרים משא"כ שם לענין מלקות אבל כי מצי האי תנא איסור כולל לית ליה גם מנדרים לא קשה ואע"ג דנדרים חלין על דבר מצוה היינו בביטול אבל לא בקיום שאין היסור חל על איסור ועיין בר"ן בשיטת הרז"ה : **שם** תוס' ד"ה חומר בנדרים כו' ותימה תרי קראי ל"ל הא איתקוש נדו"נ הדדי. נ"ל דאפ"ל דלהכי איצטריך תרי קראי משום דהא איתקוש נדרים ושבועות אהדדי וכמבואר בר"ן וא"כ מנ"ל להקיש נדרים לנזירות דלמא ניקום לשבועות דלא חל לבטל המצוה ואין לומר קושית התוס' משום דלחומרא מקשינן דהא גם להיפך איכא חומרא דמחויב לקיים המצוה ע"כ צריך קרא בנזיר ונדר:

דף כו ע"ב גמרא גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם. בש"ע יו"ד (סי' רי) הביא הש"ך והט"ז מחלוקת הב"י והב"ח כשגמר בלבו פת חטים ואמר פת סתם דהב"י ס"ל דאינו אסור אלא בפת חטים והב"ח ס"ל דאסור בכל פת אלא כשגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם דלישנא איתקל ליה ומחלוקתם תלוי בתירוץ הרמב"ן שהביאו הר"ן והרא"ש אם התחלת דבריו דוקא או סוף דבריו דוקא ע"ש והט"ז כתב שאפילו הטור שכתב בלשון אם היה בלבו פת חטין והוציא פת סתם ג"כ כוונתו שגמר בלבו להוציא פת חטין. ודבריו צ"ע דהא הטור מסיים משום דפת סתם הוא של חטין והוא תירוץ שני שבתוס' הכא ד"ה גמר בלבו וז"ל ועוד נראה דהכא דסתם פת הוי דחיטין שרי אפילו בלא אונס והטור לא העתיק אלא דברי התוס' שני התירוצים דהיינו החילוק דפת סתם משמע דחטין וגם התירוץ הראשון שמחלקים בין ת"ת לעם הארץ ומ"מ מדלא העתיק התירוץ של הרמב"ן ז"ל שהביאו הרא"ש אביו משמע דס"ל דלדינא אין נ"מ הכא גבי פת חטים בין התירוץ הראשון של התוס' ובין הרמב"ן ז"ל ומזה מוכח כדברי הב"י דס"ל להטור בפירוש הרמב"ן דעיקר הוא דהתם נדרים (דף כו:) גבי נודרים להרגין הוא משום שרוצה לומר לשון שמשמעותו לעולם משא"כ הכא גבי פת ומה שמסיים בסוף דבריו אבל הכא מה שהוציא בפיו הוא טעות הוא משום שרוצה לפרש מה דאמר ת"ל לכל אשר גו' משום דכיון שהם סותרים זא"ז הלב והפיו ה"א שלא אמר כלום ע"כ כתב הרבוי לכל דמ"מ אסור בפת חטין משא"כ אם הוציא פת סתם וחשב בלבו פת חטים בודאי אסור בפת חטים לכו"ע ועיין בזה : **שם** גמרא הניחא למ"ד אין מלמדין. אפ"ל דשני התירוצים מחולקים דהתירוץ הא' ס"ל דאין זה אלא גילוי מלתא בעלמא ע"כ ילפינן ג"כ חולין מקדשים משא"כ לתירוץ השני ועיין במהרש"א שכתב דמחולקים דלתירוץ הראשון ס"ל דתרומה נקראת חול ועיין קדושין (דף מו:) דמשמע שם דלכ"ע נקרא תרומה קדש לגבי גיטין ולא ילפינן מינה ואפ"ל דשבועה כיון דמביא עליה קרבן לא נקרא חול :

דף כז ע"א תוס' ד"ה מצוה כו' תימה מה"ט נמי אמאי אין איסור חל על איסור. נ"ל דאפ"ל דשבועה שאני משום דחייב עליו קרבן א"כ הוה כמו איסור מוסיף וי"ל דגם על איסור שיש בו קרבן חל כיון דחזינן דקרא דלהרע ולהיטיב קאי ג"כ על דבר מצוה וכה"ג כתבו התוס' (דף ד:) ד"ה סבר לה כרע"ק ועיין לעיל (דף כד) גבי האוכל נבלה ביוהכ"פ ועיין קדושין (דף עז:) : **בא"ד** נימא איסור שאינו חל על איסור יוכיח. נ"ל דאין לומר דשאני איסור שבועה דיש לו מתירין דחמיר דהא טעמא דנקרא יש לו מתירין משום דמצוה לאיתשולי כדאיתא נדרים (דף נט) וזה לא שייך היכא דנשבע לקיים המצוה וכדאיתא נדרים (דף ז) מניין שנשבעין לקיים המצות שנאמר נשבעתי וע"ש בר"ן ובקידושין (דף עז.) : **שם** תוס' ד"ה אביא נשבע להרע לעצמו כולי הך בכה לא צריכא אלא לאשמועינן דאדם רשאי לחבול בעצמו. עיין בר"ן שכתב דאדרבה הכא איצטריך למ"ד דאין אדם רשאי לחבול בעצמו מ"מ חל עליו שבועה משום דלא איה אלא מדרשה ולדברי התוס' דחוק מאד לומר דאתא הכא לאשמועינן דאדם רשאי לחבול בעצמו ומ"מ דברי הר"ן ז"ל צ"ע דהא בב"ק (דף צא.) מוכיח הגמרא מהא דאמר איזה נשבע להרע לעצמו שהרשות בידו דאדם רשאי לחבול בעצמו ומעיקרא רצה שמואל לומר דלהרע לעצמו היינו שאשב בתענית ודחי לה הגמרא מדתנא איזהו הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו ע"ש : **ע"ב** גמרא שבועה שלא אוכלנה כו' הא תו למה לי הא קמ"ל כו' לכדרבא כו' לימא מסייע ליה כו' הכי השתא התם נזירות מיהא איתא. הרי"ף ז"ל לא הביא הא דרבא ועיין בר"ן ז"ל שכתב דלא הי' לו הגירסא כלל ע"ש. ולי נראה דאפ"ל דס"ל דלמאי דמסקינן לחלק בין נזירות לשבועה אפשר דגם רבא לא קאמר רק לגבי נזירות ודוגמא לזה בב"ק (דף כ) גבי הא דאילפא דבהמה ברה"ר פטורה ואכלה מעל גבי חברתא חייבת דקאמר לימא מסייע ליה מהברייתא רק דדחי דלמאי דמסיק הגמ' דברייתא איירי בקופצת גם אילפא איירי בקופצת ושפיר מסייע ליה מהברייתא רק דדחי דלמאי דהוה ס"ל למסייע דאילפא איירי בלא קופצת מסייע ליה מברייתא ע"ז דחי דלא תסייע ובאמת איירי בקופצת ומסייע ליה גם הכא נאמר כך דלמאי דמסיק הגמרא הכי השתא משמע דפשיטא להגמרא דבשבועה לא שייך לומר דאם נשאל לו על הראשונה שניה חלה גם מימרא דרבא אזלא דוקא גבי נזירות והדיוק ממתניתין לא דייקי ליה כלל ואפ"ל עוד דס"ל כגירסת הגאונים דלא גרסי רק שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל חייב שתים ע"כ ס"ל להרי"ף ז"ל למאי דבעי למימר דמסייע ליה לאידך דרבא דאם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה שוב לא מסייע ליה לאידך דרבא שלא אוכלנה והדר שלא אוכל חייב ב' והגמרא דלעיל אזלא למסקנא דדחי דוקא גבי נזירות חיילי שניהם אבל לא גבי שבועה ומש"ה גם הברייתא תני לה גבי נזירות ואז שפיר מסייע ליה לאידך דרבא : **שם** תוס' ד"ה אלא אי אמרת בדבר מצוה מאי מיעט וא"ת אימא דמיעט כו' ומלתא דליתא בלאו והן. צ"ע דהא דמעטינן מלתא בלאו והן הוא לפי מאי דמסקינן דמיעט דבר מצוה אבל לפום מאי דסברינן השתא דקרא מתניא גם בביטול מצות עשה וקיים מצות ל"ת א"כ הא לא משכחת מלתא דליתא בלאו והן וכדס"ל לר' יהודה בן בתירא וכדלעיל (דף כה:) גבי פלוגתא דרב ושמואל :

דף כט ע"א במשנה אם לא ראיתי גמל שפורח. עיין בר"ן שכתב דבמס' נדרים מוכרח למיתני תרי גווני אבל במתניתין לא תני אלא חדא גווני ולכאורה קשה דליתני במתניתין נחש לחודיה ואפשר לומר דאי הוה תנא הכי ה"א גם כעולי מצרים שייך הכא אלא דתנא חדא וה"ה לאידך וכדאמר רבא יבמות (דף לא) אי יגיד עליו רעו ליתני לכולהו בחדא ולתני חדא באידך משא"כ כיון דתנא הכא גמל ולא תני כעולי מצרים ממילא ידענא דלא שייך הכא דאל"כ לתנינהו לכולא בחדא וכדפריך רבא התם וזה אין להקשות דא"כ לא ליתני הכא אלא גמל פורח באויר דא"כ ה"א דגם נחש כקורת בית הבד לא שייך הכא: **שם** במשנה הכלה עבר על שבועת שוא. נ"ל דלהכי נקט הכלה אע"פ שתיכף שנשבע שלא יאכל עבר על שבועת שוא משום שאם לא אכלה עדיין יוכל לשאל על השבועה שאוכל וא"כ שוב אינו לוקה על שבועת שוא ועיין ביו"ד (סי' רלח) : **ע"ב** תוס' ד"ה כי היכי כו' ואפילו בלא חרטה. וכתב מהרש"ל פירוש בלא חרטה דמעיקרא משמע דהוקשה לו כיון דהם מתירין מסתמא מתחרטין ע"כ פירש בלא חרטה דמעיקרא ומ"מ דבריו צ"ע דהא המנודים צריכים לבא לפני החכמים ולהתחרט והכא המנדים הם המתחרטים ועיין בהרא"ש :

דף ל ע"א תד"ה למשרי ליה כו' א"כ עשה דכבוד התורה עדיף. הפלא הפלא חריפתא הקשה על התוס' למה הביאו ממרחק לחמם והא מפורש בע"ב דעשה דכבוד תורה עדיף ולא הבנתי תמיהתו דהא התם בכתובות הוא לגבי הא מלתא גופא דסלקו לדינא דיתמי משום כבוד התורה הוא הדין אם בא דין אחר קודם יכול לסלקו משא"כ לקמן בסוגיא הוא לגבי מלתא אחריתי דיכול להושיב הבע"ד והעד ועיין בח"מ: **ע"ב** גמרא וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן מניין שלא יצטרף עמו. עיין במהרש"א בח"א שכתב דנ"מ דאם טענו במאתים והם אינם יודעים אלא במנה אם יצטרף הגזלן יתחייבו אותו שבועה על המנה הנשאר שלא כדין ע"ש וצ"ע דהא אם גם יעיד בעצמו הוא מחויב שבועה על המנה השני מתורת גלגול ועיין בהרא"ש בסוף מכלתא דגם אם ירצה לשלם המנה שהעד מעיד ג"כ לא יפטר משבועה: **שם** גמ' אף אנן נמי תנינא כו' ה"ז לי ופירש"י והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כילד זקן ואינו לפי כבודו. צ"ע דהא התם אינו עובר אלא על מצות עשה משא"כ הכא אם לא יעיד יעבור הבע"ד על לאו דגזילה : **שם** תוס' ד"ה אי נמי לסודא דדייני. עיין במהרש"ל ומהרש"א וסנה הר"ן ז"ל העתיק בתחלה כדעת ר"ת דסודא דדייני היינו למי שירצה ובסוף כתב ושלא ליה דעולא עמית בתורה ובמצות ע"כ ראוי לזכותו יותר ומשמע דאפילו לדברי התוס' מיירי כאן שהיה השני סתם אדם וא"כ צ"ל דהא דאמר נ"מ לסודא היינו שהוא ת"ח ולא יהיה בכאן דין סודא : **שם** תוס' ד"ה אבל איסורא כו' תדע דבקרובים לא דחי כו' פסח ומילה. צ"ע דהא זבחים (דף ק) מייתי שם הגמ' על יוסף הכהן שלא רצה לטמא לאשתו מהך ברייתא משמע שגם בקרובים דחי פסח ע"ש :

דף לא ע"ב תד"ה מהיכא אין כו' אבל לר' מאיר וכו' אין להוכיח מהיכא אלא מהך דהכא. צ"ע דלפי פירכת ר"פ הא גם מהכא ליכא למשמע דהא י"ל דגם לר"מ אית ליה הק"ו מושבע מפי עצמו ממושבע מפי אחרים וא"כ ע"כ נ"ל דהקושיא היא לומר דמושבע מפי עצמו חייב אפילו שלא בב"ד ולומר דון מינה ומינה ועיין בסנהדרין (דף עה) דהיכא דלא אפשר לומר דון מינה ומינה למ"ד אמרינן לא גמרתן כלל ואפשר לחלק :

דף לב ע"א גמרא הא אי אפשר לנמנם. עיין בתוס' ואפשר לומר משום דכתבו התוס' סוטה (דף

[illegible]

ביכא דאיכא עדים אפילו במד"ה שוב אין המים בודקין אותה וא"כ מאי קאמרי התוס' דלימא שהמים היו בודקין אותה: ע"ב תוס' ד"ה ש"מ משביע עדי קרקע חייב קאי נמי אהכל מודים בעד סוטה. נ"ע דמה הכריחם לזה דהא ר"מ ס"ל דמטלטלי משעבדי לכתובה (כתובות דף פא.) והתוס' כתבו יבמות (דף לט) דדוקא מניה ס"ל נר"מ דמטלטלי משתעבדי לכתובה אבל מיתמי גם ר"מ ס"ל דלא משתעבדי וא"כ הא י"ל דעל עדי סוטה נ"ק להגמרא די"ל דס"ל כר"מ דמטלטלי משעבדי משא"כ בעד מיתה דלכו"ע אפי' לר"מ אינה נגבת אלא מן הקרקע:

דף לד ע"א גמרא משביע עדי קנס כו' כגון ידיעה בלא ראיה אשכחן. נ"ע דהיכי אשכחן ידיעה בלא ראיה גבי קנס הא הוה מודה בקנס ופטור וכדאיתא ב"ק (דף מג:) גבי קנס דאי אתו ואסהידו דקטל עבדא ולא ידעי אם תם אם מועד ואמר מועד הוה אינו משלם ע"פ עצמו וא"כ היכי משכחת לה בידיעה בלא ראיה ואפשר לדחוק ולומר דמ"מ הוה אמינא דחייב דגזירת הכתוב הוא אע"פ שלא מועיל עדותן כלל ועיין בזה היטב: **שם** תוס' ד"ה ע"פ כו' ומיהו מכאן יש לדחות ולאוקומיה כגון דמתי' בביתא דשיפא. נ"ל דקאי על הא דאמר מלמד שחובשין אותו וכן כתבו התוס' גיטין (דף ע:) בד"ה כגון דמתי' דהא דאמר שחובשין אותו מיירי בביתא דשיפא וזהו שכתבו ומיהו מכאן קאי על הראיה האחרונה שהביאו ולפ"ז סרה דחיקת המהרש"א ז"ל משום דפירש דכוונתם על הא דר"ש בן שטח ולא ידעתי למה:

דף לה ע"א גמרא אמר ליה אביי. פירוש לרב יהודה וצ"ע דהא ביום שמת ר"י נולד רבא יומא (דף לח:) ואביי ורבא משמע שנולדו שניהם שוין ברכות (דף מו) דאיתא התם אביי ורבא הוו יתבי קמי דרבה אמר להו למאן מברכינן משמע שהיו שניהם תינוקות וא"כ היאך א"ל לרב יהודה דהא משמע שהיה גדול בימי רב יהודה ויש שגורסין שם אביי ורבה בר בר חנה ועיין סוף מו"ק: **ע"ב** רש"י ד"ה ומאתים לנוטרים את פריו לרבנן שניהם ויעסקו בתורה אחד משבט בסס. אפשר לפרש ע"פ מה דאיתא יומא (דף כו) אמר רבא לא אשכחן צורבא מרבנן דמורי אלא דאתא משבט לוי ויששכר א"כ הרי הם חלק שבית מי"ב שבטים ואפשר עוד לומר משום דאיתא במדרש דיעקב אבינו עישר ג"כ את בניו דהיו לו י"ד בנים עם אפרים ומנשה והפריש ארבעה בכורים לאמן ונשתייר עשרה ע"כ הקדיש ללוי והנה קשה לפי"ז דהא אמר עשר אעשרנו לך דהוא חלק העשירית וא"כ היאך פירש רק אחד אלא ע"כ דפירש גם יששכר עמו וכבגמ' דילן א"כ הא הוו חלק שבית וכנ"ל:

דף לו ע"א גמרא אלא מעתה והיא ישראל. לכאורה מאי תיקן בזה וכקושית המקשן ודלמא ה"נ תרתי עביד להו ואפשר לומר משום דביהושע מצורש הקללה בבכורו ייסדנה ע"כ הקשה ודלמא תרתי עביד משא"כ גבי שאול דלא מסיק כלל שום קללה ע"כ היה סבור דהדא שבועה היא ומ"מ מקשה דלמא תרתי עביד: **שם** תוס' ד"ה בנקבו שם תימה הא איצטריך לכדדרשינן בפ' ד' מיתות. ותימה על תמיהתם דהא רש"י ז"ל כתב מפורש בסנהדרין (דף סו) דר' מנחם פליג על רבנן דלעיל דס"ל דדוקא שם בשם: **ע"ב** רש"י ד"ה בפני ב"ד כו' ואח"כ הודה חייב. עיין במהרש"א שכתב דלאו דוקא הודה וה"ה בעדים וצ"ע דהא חומש וקרבן אינו אלא דוקא בהודה שוב מצאתי בירושלמי בפ"מ שהקשה כן על המהרש"א וי"ל דכוונת המהרש"א דלאו דוקא הודה בלא עדים דה"ה שהודה אחר שבאו עדים ג"כ משלם אשם וכמבואר ב"ק (דף סה) ושם (דף קט) ולקמן (דף לז:):

דף לז ע"א גמרא אמר ליה ר"ח לרבה הניא דמסייע לך כו' אמר ליה אי משום הא לא תסייען. ב"מ (דף ו:) ושם (לא.): **שם** תד"ה הזיד. פירש בקונטרס כו'. כה"ג מחולקים ג"כ התוס' ורש"י ז"ל פסחים (דף סג:) ד"ה התראת ספק וע"ש שכתבו שגה לשון הקונטרס י"ל שכוונתו כמו שכתבו התוס' משום שהוא ספק למותרה ואפשר דגם כאן כוונת התוס' כן:

דף לט ע"ב ושמואל אמר טענה עצמה. הר"ן הביא ראיה מזה דטוענו בדוקא ומודה בשוה אינו נקרא

[illegible]

דף מא ע"א תוס' ד"ה וכי מה בין זה וא"ת תקשה ליה אמתניתין דהכא ליפרע מנכסי יתומים. נ"ע דהא בב"ב (דף ה) תוס' ד"ה אע"ג כתבו וז"ל משמע שזאת משנה בשום מקום (פי' דהכא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה) וא"כ היכי קאמרי הכא דתקשי אמתניתין כיון דהתם כתבו דליתא במשנה וע"ש: **ע"ב** גמרא איתניסו הנך זוזי אתא לקמיה דרב נחמן. נ"ע דאע"ג דקבלינהו בתורת פקדון לא גרע מהמפקיד מעות אצל שולחני דאיתא במס' ב"מ (דף מג) אם מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן דהכא אפילו אם הוא בעה"ב בודאי יכול להוציא המעות כיון שנתן לו בתורת פרעון וצ"ל דרב נחמן לטעמיה דס"ל התם נאנסו לא מ"מ לשון רש"י ז"ל שכתב ואינו עליהם אלא כשומר חנם נ"ע דהא גם ר"נ מודה התם דמ"מ שומר שכר הוא וגם הא קי"ל דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע:

דף מב ע"א רש"י ד"ה ולא אידכר ליה שטרא שיטול השטר מידו זה הלשון נראה דלא שייך כאן אלא פי' ולא אידכר ליה שטרא היינו שלא אמר שפורע לו השטר והלשון שפירש רש"י הוא על מעשה דאבימי ע"ש בכתובות:

דף מג ע"א תוס' ד"ה ופל. אע"ג דבתורת כהנים אמר מפרט וכלל כיצד כו'. נ"ע למה הוצרכו לת"כ הלא גמרא מפורשת היא בנזיר (דף לה) ור' אלעזר פרט וכלל מנ"ל א"ר אבהו מהאי קרא וכי כו' חמור פרט וכלל כלל לשמור חמור ופרט ע"ש הרי מפורש דדרשינן לה בפרט וכלל ופרט וגם תירוצם לסימנא בעלמא הוא דנקטיה לא שייך שם כלל אלא דקאי למאן דדריש בריבה ומיעט ע"כ דריש לקרא במדת פרט וכלל משא"כ למאן דדריש כה"ת בכלל ופרט ע"ש: **ע"ב** רש"י ד"ה אבד אלפא זוזי אם מלוה סתם הוא סתם מלוה שלשים יום. נ"ע דבמכות (דף ג.) איתא דסתם מלוה ל' יום בין בשטר בין בע"פ אבל במשכון אינו מבואר שם אך מ"מ ס"ל לרש"י ז"ל דאין חילוק וכן איתא ג"כ בשו"ע חו"מ (סי' עג):

דף מד ע"ב גמ' שכיר נשבע ונוטל. בר"ן פ' זה הביא ירושלמי גבי שכיר הקדים לו מעותיו ופירש הר"ן שטוען שהקדים לו שכרו אם נשבע ונוטל. וצ"ע דהא קי"ל דבתוך זמנו אינו נאמן לומר פרעתי ב"ב (דף ה.) וכ"ש הכא שטוען שפרעו קודם שהתחיל לעשות מלאכתו ועיין ב"מ (דף קב:) דפשיט מסכת דביומא דמישלם זימניה דנאמן לומר פרעתיך אבל לא מקודם ולומר דהירושלמי ס"ל כאביי ורבא שם דעביד איניש דפרע תוך זמנו דוחק וגם הא גבי שכיר אפשר דגם אביי ורבא מודו ע"ש בתוס' וב"ב (דף ה:) בתוס' ואפשר לומר דגבי שכיר שאני: **שם** בר"ן על מתניתין והחשוד על שבועת העדות ודאמרינן גבי עדים מזוממין נתרי בהו אימת הוא קושיא על דבריו והתירוץ הוא דכל דל"ל איפתלין נקרא שעת מעשה ותיבת אלמא שהגיה הדרך תמים שם הוא מיותר ואינו אלא קושיא ותירוץ: **שם** ר' יהודה אמר עד שיהא שם מקצת הודאה כיצד דינר זהב כו' וכן בנגזל וכן בנחבל. וצ"ע דאטו לא ידעינן מאי מודה במקצת דאיצטריך ר"י לפרושי וי"ל דכוונת ר"י להשמיענו דדוקא במודה במקצת זו הטענה אז תקנו שישבע התובע ויטול אבל אם תבעו דינר זהב הלואה ודינר זהב שכירות ובעה"ב מודה לו בהלואה וכופר לו בכל השכירות אעפ"כ לא תקנו חכמים שישבע ויטול וכן בנגזל ונחבל כיון שבשבועה זו גופיה ליכא שבועה דאורייתא: בר"ן פ' זה הביא בשם הרשב"א דבקטן לא שייך דין שומרים. וצ"ע מפרק המפקיד גבי תורא דלא הוה ליה ככי ושני כו' מבדי בקרא שומר שכר דיתמי עב"ה ובגיטין (דף נב) בתוס':

דף מח ע"א גמ' אחד אומר גבוה שני מרדעות כו' ומצטרפין לעדות אחרת מאי לאו לעדות ממון אמר רבא לעדות כו'. קשה דהא רבא ס"ל סנהדרין (דף כז) דרשע דחמס בעינן א"כ ממילא כשר לעדות אחרת דממון. וי"ל דהכא גם לרבא ע"כ דאתיא נר"מ דלא ס"ל כרבא כדאיתא התם דרבא ס"ל כר' יוסי ואביי כר' מאיר דהאי ס"ד דהאי ברייתא אתיא כר"י א"כ למאי קתני דוקא במוכחשת מאחד דהא גם שניהם הוכחשו שניהם כשרים לעדות אחרת אחרי דאינם רשע דחמס וא"כ ע"כ אפילו לרבא הכא ע"כ כר"מ אתיא וא"כ הא שפיר איצטריך לרבא לפרושי הכא דאי אתא אחרינא בהדיה מצטרף לאותו עדות דלגבי אותו עדות הא אין נ"מ: **סליק**

פורת יוסף הגהות וחדושים על מסכת מכות חשק שלמה

דף ב ע"א במשנה מעידין אנו שהוא בן גרושה. פרש"י ז"ל בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל ופסול. נ"ל דמשכחת לה בגווני אחריתא כגון שהעידו שבאותו יום אמר אביו שהוא בן גרושה וקי"ל דאביו נאמן לומר בני זה בן גרושה כדאיתא יבמות (דף מז.) וא"כ הזימו אותם דבאותו יום עמנו הייתם: **שם** תוס' ד"ה מעידין אנו ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר. נ"ל די"ל דלהכי לא נקט ממזר דהא מלתא דפשיטא היא דלא נעשה ממזר דאל"כ לא יוכל ליקח שום אשה לא ישראלית ולא ממזרת דהא איהו אומר דהעדות אמיתית והמזימים הם דמשקרים ולגבי נפשיה הא מהימן א"כ הוא יותר מכאשר זמם משא"כ בבן גרושה הא לא הוזהרו כהנות לינשא לפסולים: **בא"ד** וקשה כו' ומ"ק והא מ"מ לוקין. נ"ע דהא אם יכלו להלקותן יוכלו לומר נתחייבה נפש באתו והא אין לוקין דהא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו וי"ל דס"ל להתוס' דהאי מתוך לאו דוקא דממילא כיון שלא שהרו בה יש עליה חיוב מלקות: **שם** ד"ה מעידין(הב')וא"ת כו' והא יכול לומר מזיד הייתי כמו גבי חלב. נ"ל די"ל דאם יאמר הכי א"כ הא יכניסו אותו לכיפה וגם הא גואל הדם יכול להורגו משא"כ שם גבי חלב אם יאמר מזיד יפטור עצמו לגמרי וקמי שמיא גליא משא"כ הכא וצ"ע לדינא: **ע"ב** גמרא ואין משלמין את הכופר. הריטב"א ז"ל הקשה למאי דמספקא ליה להגמרא ב"ק (דף מ.) חייבי כופרין אי ממשכנין אותם אי לאו א"כ אם אין ממשכנין אותם הא בודאי בעצמו לא ישלם אחרי שבאמת לא הרג שורו אדם ופטור מלאלת ידי שמים ולא הבנתי דבריו דהא בכריתות (דף כד) לא אמרינן כה"ג אלא כשאמרו שהוא בעצמו רבע שורו שיודע בעצמו שהם עדי שקר אבל לא כשאמר שורו נרבע ע"ש וגם אם היה מכחישן הרי אז ממשכנין אותם גם חייבי חטאות ואשמות ואין חילוק אלא קודם שעברו ג' רגלים וכשרואין שמתעצל ע"ש וא"כ גם חייבי כופר אם עברו ג' רגלים עובר בבל תאחר וממשכנין אותו וצ"ע בזה למ"ד כפרה אי שייך בו ב"ת: **שם** גמרא תדע שהרי ממון ביד בעלים ומשלמין. משמע דאם שילם על פיהם לא הוי קנסא דהא אין ממון ביד בעלים וא"ל דא"כ הוה כאשר עשה הא כתבו התוס' ב"ק (דף ג:) דבממון לא שייך כאשר עשה וכן ג"כ הנימוקי יוסף ב"ב פ' חזקת הבתים (דף נו) על משנה דהיו שנים מעידים וא"כ מאי מקשה הגמרא היינו דרבה: **שם** תוס' ד"ה ומה הסוקל אינו נסקל כו'. המהרש"א ז"ל כתב דגם גבי שריפה וחנק יש לומר האי קל וחומר. וצ"ע דהא חנק קיל מסייף וא"כ הא ליכא האי ק"ו ואפ"ל דקאי לר"ש דס"ל דסייף קיל:

דף ג ע"א גמרא המלוה על המשכון. עיין בערוך לנר שכתב דזה דבר פשוט שאין חילוק בין משכון מטלטלין למשכון דקרקע. וצ"ע דהא ב"מ (דף סז) איתא האי משכנתא באתרי דמסלקי שביעית משמטתה וכתבו רש"י ותוס' דלא דמו משכון דקרקע למשכון דמטלטלי ע"ש: **שם** גמרא אמר רבא שב"ע במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לב"ד. רש"י ז"ל פירש פרוזבול ועיין בתוס' שהשיגו עליו. נ"ל דהוצרך לומר כן דהכא הא ע"כ מיירי בלא שטר דאי בשטר הא ניחזי מאי כתיבא ביה וכדמקשה הגמרא ב"ב (דף מה:) אי דאיכא עדים ניחזי מאי דקאמרי אלא ע"כ דאיירי בלא שטרא (ואע"ג דלקמן איתא אחד המלוה בשטר משמע שאין כתוב זמן בשטר מ"מ שטר כזה אינו יכול למוסרו בב"ד כיון שאין יכול לגבות בו) וא"כ שפיר פרש"י ז"ל דהיינו פרוזבול דשייך אף במלוה על פה כמבואר בגיטין (דף לז) וגם במלוה על המשכון לכאורה יכול המלוה להטמין המשכון וא"כ איהו דהפסיד אנפשיה וצ"ל דאיירי שראו אגלו מקודם בעדים ועיין בסוגיא דהאומן ב"ב (דף מח.) והירושלמי ג"כ מוקי בפרוזבול כרש"י ז"ל: **שם** גמרא לא תיתיב אכרעיך. עיין בריטב"א ז"ל ונ"ל משום דהתוס' בכורות (דף לו) הביאו והוא מירושלמי דשואל הלכות צריך לעמוד וכאן הא שאל שמואל לאבוהו בר איהו ע"כ אמר ליה לא תיתיב אכרעיך שאין אני שואל ממך רק לאודועי דידך לידע אם תוכל להשיבני וא"כ אתה צריך לעמוד: **שם** גמרא אמר ליה דכתיב כו' ואמר מר ל' יום בשנה חשוב שנה. וצ"ע דלר"מ דס"ל ראש השנה (דף יוד) דיום אחד בשנה חשוב שנה א"כ מנ"ל דסתם הלואה ל' יום ואין לומר דבאמת לא ס"ל כן דהא ריש פ' שואל (דף קמ"ז) משמע דס"ל לסתם מתניתין דסתם הלואה שלשים יום וסתם מתניתין הא ר"מ היא וי"ל דבשטר הא לא צריך כלל לקרא אלא מסברא דלא טרח למיעבד שטר בפחות מל' יום ושמואל לא אמר מנה"מ אלא על הא דהמור אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה ואע"ג דהתם בשואל ג"כ בע"פ מיירי מ"מ כיון שלפעמים לשון הלוני הוא ל' יום אתי למכתב ועש"ה ובירושלמי לומד ג"כ מזה הפסוק בענין אחר:

דף ד ע"א תוס' ד"ה לוקין ומשלמין כו' דליכא אזהרה בכן ועין וכתיב ישלם בלא אזהרה. וצ"ע דהא בפירוש רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין וכדאיתא כתובות (דף לה) והרי חובל בחבירו דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי והמלקות הוא מפן יוסיף דפן הוא לאו: **ע"ב** גמרא סבר לה כרע"ק דאמר עדים זוממין קנסא. פירוש וילפינן ממוציא שם רע דהוה ג"כ קנסא. וצ"ע לגאון דס"ל גיטין (דף נג) גבי מטמא ומדמע דקנסא מקנסא לא ילפינן א"כ מאי תירוץ הוא וי"ל דהתם דוקא דהוה קנסות דרבנן לא ילפינן אבל גבי קנסות דאורייתא דכו"ע ס"ל דילפינן מהדדי עוד י"ל דהתם בעינן למימר דניגמר כולי דינא מהדדי דהיינו כמו דקנסינן במטמא כמו כן נקנוס במדמע וזה לא ילפינן משא"כ הכא דעיקר דינא כתיב אלא דילפינן כמו התם לוקה ומשלם כן הכא לגבי זה ילפינן קנסא מקנסא: **שם** גמרא מה לעדים זוממין שאין צריכין התראה. נ"ע אמאי לא משני דסבר לה כר' יוסי בר"י לקמן (דף ו:) דס"ל חבר אין צריך התראה לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג ומזיד והכא גבי עדים זוממין הא לכאורה לא שייך לומר שהם שוגגין דהא מהיימין עליהם בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות וע"כ הא לא שייך לומר שהם שוגגין:

דף ה ע"א גמרא אמר אביי כו' אמר רבא כו'. נ"ל דנ"מ ביניהם אם הנידון יכול לקבל ארבעים והעדים רק י"ט וכן להיפך דלרבא אזלינן בתר הנידון משא"כ לאביי דאזלינן בתר דינא דמלקות עוד י"ל דנ"מ לגבי עדות דבן גרושה דלאו מכאשר זמם איתרבי כמו שכתבו התוס' לעיל וכדאיתא כתובות (דף לג) אלא מעתה עדות בן גרושה דלאו מכאשר זמם איתרבי ע"ש: **ע"ב** גמרא א"ל שמעית מילי מבר נפחא. הריטב"א ז"ל הקשה למה באמת לא אמר משמיה וכה"ג בכתובות ונ"ל די"ל משום דלא שמע בהדיא מר' יוחנן אלא בלשון תימה ע"כ לא אמר משמיה וכמו שמפרש ר"ת כתובות (דף קח:) ד"ה אדמון דהא דקאמר וכי בשביל שאני זכר הפסדתי להו לאפלוגי אתי אלא תמוה קא מתמה ואע"ג דכל המפרשים לא פירשו כן. י"ל משום דאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון וע"ש שדחק ר"ת בזה עוד נ"ל י"ל דמש"ה דקדק ר"ל ואמר שמעית מילי דבר נפחא

פירוש

דף ב ע"א בתוס' ד"ה מעידין אנו בסוה"ד ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר וכו'. ונ"ב עי' בחידושי הגאון מו"ה יואל ז"ל מאמשטישלאב שנדפס על המשניות בדפוס דובראוונא בקידושין סוף"ג שכ' שם ליישב קושית תוס' דהכא די"ל דא"כ דקיימינן בהו כאשר זמם דבזה לא שייך מיעוטא דלו ולא לזרעו דהא אמרינן שם דיכולין ממזרים לטהר דממזר נושא שפחה והולד עבד ואם שחררו אח"כ הרי הוא בן חורין כשר ע"ש ואכן לענ"ד אינו תירוץ כלל דהא דהולד הוא כשר מצד שאמו שפחה ואינו מתייחס אחר אביו ולא מקרי זרעו כלל אבל אם ישא אשה שזרעו יהיה מיוחס אחריו בודאי יהיו ממזרים כמותו ושפיר יש למעט מלו ולא לזרעו ודו"ק:

דף ד ע"א בגמ' תנ"ה חבית של יין וכו' חיישינן לג' לוגין שאובין וכו'. ונ"ב הנך ג' תיבות לשלשה לוגין שאובין בודאי טעה"ס כאן דהא ביין קמיירי ומאי ענין שאובין לכאן ועיקר הטעם הוא דחיישינן שמא היין נשאר במקום אחד וטובל ביין לחוד וכן הגיה מר אחי הגאון ז"ל בהגהותיו כאן בשם שו"ת חוות יאיר ע"ש: **שם** ברש"י בד"ה לא עלתה ושמא בא זה ראשו ורובו במים שאובין. ונ"ב לפי פירושו ז"ל קשה למה חוששין הא אינו אלא חשש טומאה דרבנן וספיקא דרבנן לקולא ובשלמא אם החשש הוא דשמא טובל בשאובין ונמצא שאין כאן טבילה כלל ניחא לדעת הסוברין דכולו שאוב מה"ת והכא כיון דהחשש הוא דשמא עומד במקום אחד וטובל בשאובין הוי כטובל במקוה שכולו שאוב אבל לפירש"י קשה ועוד מלשון הגמ' בסמוך דאמר מהו דתימא אוקי גברא אחזקתיה משמע דמוקמינן אחזקתו הראשונה והוי כמאן דלא טבל כלל ובשו"ת חוות יאיר שם כתב דמשו"ה הוכרח רש"י לפרש כן דאי משום חשש טבילה בשאובין הא נטהר בהשקה וכמו שהקשו התוס' והנה נ"ע דא"כ גם טומאה דרבנן דהבא ראשו ורובו במים שאובין ליכא דכיון דנטהר בהשקה הרי אין כאן שאובין כלל ושוב ראיתי בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רי"ד שדחק ליישב דברי רש"י ז"ל אלו ע"ש ועדיין צ"ע: **שם** בתוס' ד"ה אמר ולא נראה וכו'. ונ"ב ביותר הו"ל להביא ממשנה ערוכה דמקואות פ"ו משנה ג' ג' מקואות וכו' והשאוב מן הגד וכו' המקוואות טהורין והטובלין טהורין הרי להדיא דמהני השקה לענין טבילה נמי וכן ראיה עוד ממשנה ח' שם דמטהרין את המקואות העליון מן התחתון וצ"ע: **ע"ב** בגמ' ורבנן האי לא תענה ברעך מאי דרשי ביה. ונ"ב נראה דחסר כאן הפיסקא בגמ' וצריך לציין כאן על המשנה והכ"א אינו סופג אלא ארבעים וע"ז מקשה ורבנן האי לא תענה מאי דרשי ביה אבל לא שייך כלל לענין שקודם לזה כן נראה ברור:

דף ה ע"א במשנה משלשין בממון וכו'. ונ"ב יש להסתפק אם אינו מגיע ש"פ לכל אחד אם חייבין מלקות גם לרבנן דהא ע"כ לא פטרי רבנן ממלקות אלא משום דהוי שתי רשעיות אבל אם אינו מחויב רק פחות מש"פ לא מקרי ב' רשעיות דהרי בחובל בחבירו פחות מש"פ חייב מלקות ולא פטרינן ליה מטעם ב' רשעיות ומיהו יש לומר דהתם שאני דפטור לגמרי מממון דפחות מש"פ הוי מחילה אבל הכא הם מחוייבין ביחד לשלם לו פרוטה רק דלכל אחד אינו מגיע ש"פ אפשר דמקרי ב' רשעיות ופטירי ממלקות ובאמת בבנים שחבלו כאחד כשיעור ש"פ ג"כ יש להסתפק אם חייבין מלקות מחמת הלאו דלא יוסיף ובמק"א יבואר מזה אי"ה: **שם** בתוס' ד"ה דבעינא דאסהדי פ"ה משום דאי הוו מודה מיפטר ולא נראה וכו'. ונ"ב שמעתי מפי כבוד ידידי הגאון מוהר"א אליעזר נ"י מ"ץ דפ"ק ששמע בשם הגאון הגדול המנוח מוהר"א רהגאלער זצ"ל שאמר שיש לפרש דגם רש"י לא כיון לומר דמקרי קנס ואם מודה מפטר ואפי' אם באו עדים אח"כ רק כוונתו דכל זמן דלא באו עדים לא יתחייב ע"פ הודאתו משום דאין אדם מתחייב במיתה או במלקות ע"פ הודאת עצמו והנה לענ"ד אף דלכאורה יש לסברית פי' זה ברש"י לפי מה דקיי"ל בב"ק ע"ד דהיכי דפוטר עצמו מכלום לא אמרינן דמודה בקנס פטור אם באו עדים אח"כ ובנד"ד הרי פוטר עצמו מכלום ואכן לשון רש"י ז"ל שכ' ואילו הוי אתי ומודה הוי מיפטר אינו סובל פירושו כלל דלפי דבריו הו"ל לומר דאפי' אתי ומודה לא היה מתחייב ולענין מה שקשה על רש"י דהא הוי פוטר עצמו מכלום נראה ראיה לדעת המהרש"ל בים"ש בפ"ז דב"ק סי' כ"ו דלא אמרינן כן רק היכי דאמר מתחילה לא גנבתי ואח"כ כשבאו עידי גניבה הודה דטבח או מכר דחזינן דעירומי קא מערים ע"ש ובזה נסתלק מה שהקשה המ"ל בפ"ג מהל' גניבה הלכה ו' מהסוגיא דשבועות דף ל"ג ע"ש ודו"ק. ובאמת דבטעם שאין אדם נאמן לחייב עצמו מיתת ב"ד או מלקות י"ל טעם אחר משום דאין אדם משים עצמו רשע ועי' ברמב"ם בסו"פ י"ח מהל' סנהדרין דכ' עוד טעם אחר בזה ע"ש היטב:

דף י ע"א בגמ' אין עושין אותן לא טירים קטנים. ונ"ב בעירובין שם הגירסא לא כפרים קטנים: **שם** ואין מפסילין בתוכה חבלים. ונ"ב בתוספתא בפ"ב דמכילתין מסיים בה נמי ואין עושין בתוכה כלי זכוכית כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצוי שם וכו': **עוד** שם בגמ' כי הא דרב חסדא וכו' ונ"ב צ"ע דטפי הו"ל להביא מדוד המלך בשבת דף ל ע"ב דאמרינן שם דקם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה דלא הוי פסק פומיה מגירסא וכו': **שם** ברש"י ד"ה וערי מבצר כרכים גדולים וכו'. ונ"ב עי' במ"ל בפ"ח מהל' רוצח שתמה דאטו לא משכחת ערי מבצר בינונים וכתב דלולא פירש"י יש לפרש דעיקר הקושיא הוא מדכתיב ערי מבצר דמשמע דהיו מוקפות חומה ואילו ערי מקלט אסורים לעשות אותם מוקפות חומה וכמו דמשמע בערכין ע"ש ולענ"ד נראה דרש"י ז"ל סובר דודאי לאו בחומה תליא מילתא רק בגדלות העיר תליא מילתא וכמו שכ' רש"י בד"ה כרכים גדולים שהכל נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצויה שם והא דאמרינן בערכין דערי מקלט אסורין לעשות אותן מוקפות חומה היינו משום דסתם מוקפות חומה הם כרכים גדולים דאין דרך לעשות עיירות קטנות ערי מבצר ובזה א"ש הכל בעז"ה ויתיישב בזה ג"כ מה שעמד המ"ל שם על דקדוק לשון הברייתא והרמב"ם ע"ש ודו"ק: **ע"ב** עיר שאין בה זקנים אינה קולטת דבעינן זקני העיר וליכא. ונ"ב נ"ל זקני העיר ההיא וליכא והנה מה דלא חשיב נמי דעיר שאין בה זקנים אין חולצין ליבמה דבעינן וקראו לו זקני עירו וליכא פשוט משום דהלילה אפי' זקני השוק כשר ולא בעינן רק שיהיו יודעין להקרות וזה אינו מצוי כ"כ דיהיה עיר שאין בו ג' זקנים שאין יודעין להקרות מיהו קצת תימה לי דאמאי לא חשיב נמי דעיר שאין בה זקנים אין נוהג בה דין מוציא שם רע שיהיה חייב לשלם מאה כסף דהא שם נמי כתיב ולקחו זקני העיר ההיא ויסרו אותו והדבר צ"ע:

במשנה

דף יא ע״ב במשנה ואינו יוצא לא לעדות מצוה וכו׳. ונ״ב לשון התוספתא בפ״ב דמכילתין אפי׳ הוא נזיר אינו יוצא משם לעולם אלא מגלח כל שערו ותגלחתו תחת הדוד ע״כ ולכאורה הדברים מתמיהים דכיון דאינו יוצא משם לעולם היאך מגלח תחת הדוד הא שלמים נפסלין ביוצא ודוחק לומר דמיירי בזמן דקדשים קלים נאכלין בכל ערי ישראל כגון בנוב וגבעון דזה דוחק ואולי דמביאין השערות לירושלים ושם משלחין אותם תחת הדוד וס״ל להתוספתא דאף אם גילח במדינה ג״כ מגלח תחת הדוד וכדעת ר״מ בנזיר דף מ״ה ע״ב: **שם** ואפי׳ שר צבא ישראל וכו׳ אינו יוצא משם לעולם. ונ״ב עי׳ בתפארת ישראל על המשניות שכתב דפשוט כיון דתנן דאינו יוצא אפי׳ להצלת נפשות כ״ש דאינו יוצא לעשות קרבן פסח או לעלות לרגל ואמנם הקשה דלמה באמת אינו דוחה מצות הפסח למ״ע דויושב בה עד מות הכהן הלא קי״ל דמ״ע הגמור דוחה לעשה הקל והיותר תימה במאי דתנן דאינו יוצא להצלות נפשות הלא אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש והאריך בזה ואכן לענ״ד נראה דמשתפינא הייתי אומר דאין ר״ל דאסור לו לצאת לעדות מצוה או להצלות נפשות אלא הכוונה דאף דצריך לצאת לעדות מצוה או להצלת נפשות מ״מ אינו נפטר מזה מגלות אלא תיכף משגומר המצוה חוזר לגלות לערי מקלט וכן מדוייק בלשון המשנה דמסיים דאין יוצא משם לעולם ולכאורה תיבת לעולם אינו מדוייק כאן דהא באמת במיתת כה״ג יוצא ומאי לעולם אלא ר״ל דאינו יוצא משם בכל הנך דברים באופן דתהיה היציאה לעולם וכן משמע יותר ברמב״ם בפ״ז מהל׳ רוצח הלכה ח׳ מהא דהוצרך לסיים דאין יוצא משם לעולם עד מות הכהן הגדול ע״ש ודו״ק ואכן מלשון התוספתא שהבאתי לעיל לא משמע כן ועדיין צ״ע:

דף יב ע״א בגמ׳ שתי טעיות טעה יואב באותו שעה. ונ״ב מה שהקשה ע״ז מקרא דמלכים א׳ א׳ פסוק נ׳ גבי אדוניהו עי׳ רמב״ם בפ״ה מהל׳ רוצח הלכה י״ג ותמצא ישוב ע״ז ועי׳ בס׳ זית רענן על המכילתא בפ׳ משפטים להגאון בעל מג״א ז״ל ובשו״ת מקום שמואל סי׳ כ׳ ובספר ערוך לנר כאן שהאריכו בזה הרבה ואמנם מד׳ התוס׳ דסנהדרין דף מ״ט ד״ה מ״ט מוכח להדיא דחולקין על הרמב״ם ז״ל בזה ודו״ק ומה שהקשה בס׳ זית רענן שם דהמאי לא חשיב נמי עוד טעות דאינו קולט רק שוגג והוא היה מזיד כבר קדמו בזה בשו״ת הרשב״א והובא בספר ערוך לנר שם ובחידושי האריכתי בזה הרבה בעז״ה: **שם** ורצח גואל הדם וכו׳ מצוה בגואל הדם וכו׳. ונ״ב נסתפקתי ברוצח שיצא חוץ לגבול עיר מקלטו במזיד קודם שמת הכה״ג ותיכף מת הכה״ג לאחר שיצא אם יש לו דם או לא [בזמן הבית אבל האידנא אינו נוהג דינים אלו כלל רק דינא דמלכותא דינא] אי נימא כיון דיצא באיסור והותר דמו לגואל הדם תו לא מהני ליה מיתת הכה״ג דמיתת הכה״ג לא מהני רק כשהוא יושב בערי מקלט אבל לא כשיצא ממנו ולא דמי לנגמר דינו בלא כה״ג ואח״כ מת כה״ג דאינו צריך לגלות כלל דשאני התם דלא עבד איסורא כלל או דילמא דאין חילוק ולכאורה יש לסב״א ראיה למ״ד בגיטין כ״ח דלזמן מרובה חיישינן למיתה היאך יכול גואל הדם להרוג את הרוצח אם יצא חוץ לגבול עיר מקלטו והא צריך לחוש דשמא מת הכה״ג ודוחק לומר דהכתוב מיירי דגואל הדם שמע דהיום היה חי הכה״ג ולמיתה דלאלתר בודאי לא חיישינן [וכמש״כ התוס׳ שם] דזה דחוק ושוב ראיתי בתוספתא דיבמות פ״ט דאיתא שם לא יצא הרוצח מחוץ לגבול עיר מקלטו בחזקת שהכה״ג קיים עכ״ל ולפי פשטיות דברי התוספתא אינו מובן דפשיטא דהיאך נחוש למיתה לקולא שיהיה מותר ליצאת לכתחלה וע״כ דה״ק דגואל הדם מותר להורגו וא״צ לחוש דשמא מת הכה״ג וא״כ שמעינן לכאורה דהא אם ידעינן שמת הכה״ג בודאי מהני ליה מיתת הכה״ג אף שיצא באיסור ומיהו לאחר העיון אינו ראיה כלל מהתם די״ל דה״ק דא״צ לחוש דשמא מת הכה״ג כבר קודם שיצא דמעמידין אותו על חזקת חיים ודו״ק ובחידושי האריכתי בזה בעז״ה:

דף יג ע״א במשנה ואלו הן הלוקין הבא על אחותו ונ״ב הקשה לי חכם אחד [והוא כעת הרב הגאב״ד דק״ק בוסק] דלשיטת הרמב״ם ז״ל דעל קריבה דגילוי עריות ג״כ חייב מלקות מה״ת מאי מקשה הש״ס כר״פ אלו נערות על הך מתני׳ דהיכי לקי כיון דחייב קנס אינו לוקה ומשלם הא י״ל דס״ל לתנא דכל היכי דאיכא ממונא ומלקות ממונא משלם מלקי לא לקי וכמו דאמר עולא התם והלכך חייב קנס מצד עצם הביאה והא דלקי היינו מצד הקריבה שקודם הביאה דבזה ליכא ממון כן הקשה החכם הנ״ל. ואמנם באמת לק״מ דהא כבר כתב רש״י כאן דאלו לאו דוקא דתנא ושייר לוקין טובא אלא תנא חייבי כריתות לאשמעינן דיש מלקות בחייבי כריתות וא״כ א״א לפרש כלל דהתנא מיירי בקריבה שקודם הביאה דהתם ליכא כרת וכל עצמו לא בא אלא לאשמעינן דיש מלקות בחייבי כריתות וע״כ צ״ל דמיירי בעצם הביאה. ועוד דבגמ׳ אמרינן דמשו״ה לא חשיב נמי מיתות ב״ד דמתני׳ ר״ע היא דס״ל דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב״ד אין לוקין ואם נאמר דחייב מלקות מצד הקריבה הדרא הקושיא לדוכתיה דלתני נמי עריות של מיתות ב״ד דג״כ חייב מלקות מצד הקריבה דהא בלאו דלא תקרבו ליכא מיתות ב״ד וע״כ דהתנא לא מיירי כאן בלאו דלא תקרבו ופשוט הוא:

דף טז ע״א בתוס׳ ד״ה אי וי״ל דא״כ היינו מתה מאליה. ונ״ב לכאורה קשה דילמא מיירי דקטלה במזיד ולא אתרו ביה דלא הוי כמתה מאליה דהא היה מתכוין ומ״מ ממיתה פטור ולכן חייב מלקות מחמת דביטל העשה ונראה דהא בלא״ה קשה דמאי מקשו כגון שהרגה בשוגג דהא קיי״ל כחזקיה דלא חלקת בין שוגג למזיד וע״כ צ״ל כמו שפירש בס׳ עמק יהושע סי׳ י״ט דף מ״ז ע״ב דהתוס׳ ס״ל בקושיא דחיוב מלקות בא מחמת עבירת הלאו ולא שייך קים ליה בדרבה מיניה דכבר נתחייב במלקות ואמנס במסקנא הדרי התוס׳ מזה וס״ל דעיקר חיוב מלקות בא בשעת ביטול העשה ובזה א״ש ודו״ק: **ע״ב** אמר רב אבל טבל של מעשר עני לוקה. ונ״ב עי׳ במדרש איכה בפסוק דגלתה יהודה ובמ״כ ובתוס׳ יבמות דף פ״ו ד״ה אי ודו״ק:

דף יט ע״ב בגמ׳ והיכן מוזהר על אכילה איני יודע. ונ״ב עי׳ ברמב״ם בפי׳ המשניות דמפרש דר״ל דבאיזה מקום הוא מוזהר שלא לאכול בטומאה אי דוקא בירושלים או אפילו בגבולין אבל עיקר הלאו שלא לאכול בטומאה נפק״ל מולא בערתי ממנו בטמא ונסתלק בזה מה שתמה הרמב״ן בספר המצות בשורש ח׳ על הרמב״ם ז״ל מהסוגיא דלכאן ע״ש וכבר הרגיש בזה בס׳ מג״א שם ומה שכ׳ שם דעדיין קשה מלישנא דגמ׳ דאמר טומאת הגוף בהדיא כתיב ע״ש נ״ל דהרמב״ם לא גרס ליה כלל רק היה גורס והיכן היה מוזהר על אכילתו איני יודע ת״ל לא תוכל לאכול בשעריך וגו׳:

דף כא ע״ב בריב״ן ואלאו דכלאים קאי וכו׳ ונ״ב לכאורה לפי דבריו תמוה דאף ח׳ לא משכחת לה בלאו דכלאים דהא הלאו דכלאים משכחת לה אף בבהמה אחת וכמו דאמרינן לקמן ד׳ כ״ב דמנהיג בשור פסולי המוקדשין לוקה ולמה הוצרך התנא למיתני דחורש בשור וחמור ואם דרוצה לרבות איסורים הדרא קושיית הריב״ן לדוכתיה דא״כ משכחת לה יותר משמונה כגון דחורש בשורים הרבה ונראה דמזה ראיה לדעת הרמב״ם ז״ל בפ״ט מהל׳ כלאים דבבכור בע״מ אינו נוהג דין זה וכמו שביאר המ״ל שם לדעתו ז״ל ומתני׳ הא אוקימנא לקמן כ״ב דמיירי דווקא בבכור ע״ש והלכך ע״כ צריך למתני דחורש בשור וחמור ודו״ק היטיב:

דף כג ע״א בגמ׳ אלא א״א יתירי מדע מי צריך לאזהורי. לכאורה תמוה הא האי קרא דלא יוסיף צריך לאזהרה לחובל בחבירו דאם חבל בחבירו פחות משו״פ לוקה מהך קרא דלא יוסיף וכן אתי לאזהרה למכה אביו ואמו וכדאיתא במכילתא בפ׳ משפטים ובירושלמי בריש הנחנקין ואולי דמקשה דסגי בקרא דלא יוסיף להודיה פן יוסיף למ״ל ומיהו במק״א כתבנו דאיצטריך הני תרי קראי חד לאזהרה לחובל בחבירו וחד למכה אביו ואמו ובזה יסתלק תמיהת התוס׳ בסנהדרין דף פ״ה ד״ה הכהו הכאה דהקשו שם דהיכי לקי אלאו דלא יוסיף הא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב״ד דהא אתי נמי לאזהרה למכה אביו ואמו ע״ש ואכן לפי מש״כ דמכה אביו ואמו נפק״ל מפן יוסיף ניחא ובזה נתיישב נמי מה שהקשה הדרישה על הטור בריש הלכות חובל ע״ש: **עוד** שם בגמ׳ לימד על הראשונות שהן מכה רבה. ונ״ב עי׳ רש״י ז״ל ומפי מר אחי הגאון ז״ל שמעתי לפרש ע״פ דברי הרמב״ם ז״ל בפי״ט מהל׳ סנהדרין שחשב שם בסך הכולל למנין הלאוין שחייבין עליהן מלקות הן שני מאות ושבע ועפ״ז י״ל דלזה רמזו לנו חז״ל דמשו״ה כתיב מכה רבה ללמד על הראשונות היינו על הלאוין שחייבין עליהם מלקות שהם כמנין רב״ה דהיינו ר״ז. ודפח״ח. ואכן לדעתי יש לפרש הפסוק ע״פ הא דאמרינן בריש הנחנקין דמשו״ה לא תני נמי במתני׳ דהומר דבמכה ממקלל וכו׳ משום דמקשינן הכאה לקללה ומי שאינו עושה מעשה עמך כשם שאין אנו מצווין על קללתו כך אין אנו מצווין על הכאתו [וכן פסק הרמב״ם ז״ל בפ״ה מהל׳ ממרים הלכה כ״ב] ואמנם פשוט דהיינו דהלאו לא יוסיף אינו נוהג בו לענין שיתחייב מלקות אם חבל בו חבלה שאין בה ש״פ אבל בחבל בו חבלה שיש בה ש״פ לענין חיוב ממון בוודאי שצריך לשלם לו ואף שאינו עושה מעשה עמך דהא לא גרע משורו דמה לי חבל בגופו ומה לי אם חבל בממונו [וכן מצאתי להגאון מוהר״י לייטלי״ש בהגהות הסמ״ק בלאוין פ״ד שכ״כ] ועפ״ז יש לפרש פי׳ הכתוב דהתורה הזהירה דארבעים יכנו אבל לא יוסיף ע״ז מאומה ושמא יאמר הדיין הלא רשע הוא ואינו עושה מעשה עמך ומותר להכותו. וע״ז בא הכתוב כמש״כ דתדא פן יוסיף להכותו על אלה מכה רבה והיינו הכאה גדולה שיש בה חיוב ממון ואז יהיה צריך לשלם ועוד דנקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא כאחיך ואינו רשע כלל דמאחר שקבל עליו דין ב״ד נחשב לצדיק ואסור להכותו כלל:

ברא״ש פ״ג סי׳ ג ומיהו נראה כיון דפליגי בה תנאי אזלינן לחומרא דחייבין משום קרחה אשתי שערות. ונ״ב לכאורה תמוה דמאי כ״מ בפסק הזה הא איסורא איכא אפי׳ בשער אחד וכמו שכ׳ רבינו בעצמו בסוף מסכת מ״ק ולא פליגי רק בחיוב מלקות וא״כ מאי שייך לומר בזה דאזלינן לחומרא ונראה דרבינו ר״ל לדעת רב אלפס לשיטתו דסבירא למחלוקת דר״י ורב הונא אלמא דס״ל דפליגי לענין איסור וע״כ דס״ל דבפחות מכשיעור אפי׳ איסורא ליכא ושפיר הקשה דלפי שיטתו הו״ל למפסק לחומרא דאסור אפי׳ בשתי שערות כן נ״ל כוונת רבינו ז״ל: סליק בס״ד

פירוש אע״ג דלא שמעית אלא מילי ולא מפורש מ״מ הוה לך למימר מסתמיה כי אפילו דבריו בעלמא הם זקוקין לתורה וכדאיתא ב״מ (דף פה:) באתר זקוקין דנורא מאן ע״ל בר נפחא לתמן: **שם** גמרא הרגו אין נהרגין. יש להסתפק אם מת הנדון קודם שהרגו את הזוממין אם נימא דבעינן אחיו קיים וכיון שמת פטורים או דלמא דוקא משום שנהרג על ידם ועל יד בית דין אינם יכולים שוב להרוג העדים משא״כ כשמת מעצמו אחר גמר דין ולא ע״י ב״ד ולטעם הרמב״ם ז״ל שכתב דמסתמא כיון שהרגוהו ע״פ ב״ד מסתמא היה חייב מיתה דאין מביא תקלה על ידם הכא לא שייך זה כיון שמת מעצמו אבל אם נימא דגזירת הכתוב הוא דבעינן דוקא אחיו קיים י״ל דפטורין ועיין (דף ו:) נמצא אחת מהן זוממת הוא וכן נהרגין. וי״ל דמש״ה אמר הוא וכן לאשמועינן דאע״ג דהוא נהרג תהלה מ״מ הן ג״כ נהרגין: **שם** גמ׳ ע״פ ב׳ או ע״פ ג׳ עדים אם מתקיימת בב׳. נ״ע דהמ״ל דלהכי כתיב ג״כ שלשה מבום דכתיב בפסוק שאחריו יד העדים תהיה בראשונה וכדאיתא סנהדרין (דף מה) אחד מן העדים דוחפו על מתניו ואם לאו השני נוטל את האבן ומניחו על לבו ואח״כ כל העם ולכן כתיב בשלשה דגם השלישי קודם לכל העם:

דף ו ע״א תוס׳ ד״ה לאסהודי. עיין במהרש״א שדחק. וי״ל דקושיא הדא מתרצא חברתה דהתוס׳ הא לא כתבו דבעינן התראה אלא בה״א דאינו יכול להקשות על דיני נפשות אבל למאי דמסיק דאמרי להו לאסהודי אתיתו גם בדיני נפשות כן ולא צריכי להתראה וע״כ הא מקשו שפיר: **ע״ב** גמרא א״ר נתמן עדות המיוחדת כשירה בדיני ממונות. נ״ע דהא היא פלוגתא דריב״ק ורבנן סנהדרין (דף כט) אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד ר״י בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה וי״ל דר״נ קמ״ל דאפילו לרבנן דוקא בזא״ז אבל בשניהם רואין כאחד אע״פ שאין רואין זא״ז מצטרפין אבל מהא דאמר לעיל ולא עוד אפילו שניהם רואין מחלון אחד בזא״ז אין מצטרפין משמע איפכא: **שם** תוס׳ ד״ה או מתרה בו׳ וי״ל שיש ־דים שראו בהתראה. ונ״ע דהאכתי הו״ל חזי דבר דהא לא מועיל כלל עדותם ואפילו לרבנן דפליגי על ר׳ עקיבא ב״ק (דף ע) ובב״ב (דף נו) וס״ל דאפילו חזי דבר מ״מ הא בכה״ג מודו דהוה כמו שנים אומרים אחד בכריסה דכיון דכל כת בפני עצמו לא אהני כלל הוי חזי דבר הא לכאורה כמו כן הכא ועש״ס בפרש״י ותוס׳: **שם** תוס׳ ד״ה בדיני נפשות הקשה ר׳ אברהם הא קרובים נפקא לן מלא יומתו ואעפ״כ גמרינן דיני ממונות ממשפט אחד. נ״ל די״ל דאיתא שבת (דף ע) מות יומת בממון א״ל הא אפשר דהאי לא יומתו קאי ג״כ על ממון מ״מ אי לאו משפט אחד לא הוה אמרינן כן מש״כ הכא ועיין בזה:

דף ז ע״ב בירושלמי איתא דביום אם ישב על המטה והרג התינוק גולה ובעריסה אינו גולה ובלילה איפכא. מזה משמע שדרך האם לישן עם התינוק ולא כהאומרים שקרוב למזיד הוא: **שם** רש״י ד״ה אלו היינו בסנהדרין ופרש״י בימים שדנו דיני נפשות. נ״ל משום דק״ל לרש״י ז״ל דהא ר״ע היה בסנהדרין כדאיתא סנהדרין (דף יז:) וכיבנה ארבעה ר״א ור״י ור׳ עקיבא ע״כ פרש״י בזמן שדנו דיני נפשות לא היה ודיני נפשות הא כבר נתבטלו ארבעים שנה קודם: **ע״ב** גמרא אמר שמואל ויפול עד שיפול דרך נפילה. בב״ק (דף נג) לית ליה לשמואל האי דרשה: **שם** תוס׳ ד״ה פשיטא בר קטלא הוא תימה אימא במזיד ולא אתרו. נ״ל די״ל דהא בסנהדרין (דף פא:) איתא הסורג את הנפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ ובשעורים עד שכריסו נבקעת ומוקי לה התם שלא בהתראה וא״כ הא לא שייך כמו חייבי גליות:

דף ח ע״ב גמרא מכה נפש. ועיין ברש״י שהביא הפסוק לגוס שמה פסוק טו ולא הביא פסוק יא וי״ל משום דהם כתיב רוצח ולא שייך דרבא למדרש שם: **שם** גמ׳ שהעיד בו והוזם דכוותיה וכו׳. נ״ע דלא מקשה הגמ׳ מכותי גופיה דהא אינו ראוי לעדות ועי׳ גיטין (דף ט) כל השטרות שיש עליו עד כותי פסול חוץ מגיטי נשים וי״ל דהו״מ לאוקומי בכותי חבר וכדאיתא בסוגיא דהתם וגם הו״מ לאוקומי כרשב״ג ובדאחזוק וכדאיתא בסוגיא דהתם אבל נ״ע דאי ידעינן דחבר הוא גם על קללתו חייב וצ״ע: **שם** גמרא הכא במאי עסקינן שהכהו הכאה שאין בו שוה פרוטה. נ״ע דגבי עבד הוה מלקות לעבד ותשלומין לאדון ולחייב אפילו בהכאה שאינו פרוטה כמו במיתה לזה ותשלומין לזה ועיין ב״ק (דף כב) וכתובות (דף לה) וסנהדרין (דף ט:) ובחידושי לב״ק (דף פז:) עש״ס:

דף ט ע״ב במשנה השונא אינו גולה כו׳ רש״א יש שונא שאינו גולה. לכאורה מ״מ דהפסיק כיון שנודאי לא לדעת כרגו וי״ל דאיתא בשבועות (דף כו.) נשבע על הככר ואמתעה עליה מהו ופירשו התוס׳ דהכוונה דרצונו לשכחה ולאכלה ופשוט דלאו היינו שב מידיעתו וא״כ גם הכא כיון שהוא שונאו לא מיקרי שוגג וגם לפירש״י ז״ל שם אתי שפיר: **שם** רש״י ד״ה הא רבי כו׳ דלא חשיב דעביד מדעת. צריך לומר לא חשיב בדלי״ת:

דף י ע״א גמרא אמר רב אשי כגון שליקוס והקרא דבליקות. נ״ל דצ״ל רב אשי אמר ופליג על ר׳ יוחנן ועיין ערכין (דף לג) רב אשי אמר לאו מי אמר רב יוסף ועיין סוטה (דף יוד):

דף יא ע״א גמרא סימני רבנן מסימנא ספרא. נ״ל דהוא סימן על מחלוקת ר׳ יהודה דבקמייתא מחלק על רבא ובשניה רבי נחמיה ובשלישית עם ר׳ מאיר והוא היה סופר כדאיתא עירובין (דף יג) שמלאכתי מלאכת שמים וכן גיטין (דף סו) ר׳ מאיר חכם וסופר והיבת מסימנא או שנ״ל נחמיה או משום דמתחלף דהם ממונה אחד: **שם** גמרא ואידך כי איתקש למותר בפיך להלכותיהן לא איתקש. עיין מיר (דף ט:) א״ר עקיבה דנתי לפני רבי אליעזר ומה עלם כשעורה כו׳ א״ל יפה אמרת אבל כן אמרו הלכה ע״ש דמאולקין ר״א ור״י אם דנין ק״ו מהלכה ועיין ביאור הגר״א ז״ל ידים (פ״ב) וי״ל דאפילו למאן דס״ל דאין דנין שאני הכא דאינו אלא פירוש המצוה ויש לומר בזה הא דאמר רב הזינן לתפילין דבי הכיבי דהוה תפירי בכיתנא דשייך למאי דאמר מעיקרא דפליגי אם איתקש ס״ת לתפילין גם לתופרן בגידין דהנה נ״ע אם שאין שם תפילין אלא תפורין כה״ג אם ההלכתא אתא לפרושי דבל״ז אין שם תפילין עלייהו או דאפילו בל״ז שם תפילין עלייהו ע״כ אמר הזינן לרבי חייא דהוה ליה תפילין דתפירי בכיתנא לא שהיה מניחם דבוודאי לא פליג על הלכה שצריך לתופרן בגידין אלא דכיון דהוה ס״ל דגם זה נקראין תפילין ע״כ הוה ליה תפילין גם כזה להורות שג״כ נקראין תפילין ולהודיע להלכה למעשה שאם יזדמן באיזה מקום שלא יהיו שם תפילין חוץ מאלו שיהא מניחם וכה״ג ג״כ איתא בברכות (דף כה) ובזה יש לתרץ דברי הרי״ף שאם אינם יכולין לתקן הקלף קראו כך בלא תקון בהל׳ קטנות: **ע״ב** גמרא ת״ש נגמר דינו בלא כהן גדול ואם איתא להדר בהכך בדליכא. לכאורה מה היה דעתו דהפשטן כיון דקתני בלא כה״ג מסתמא איירי בדליכא וי״ל משום דלכאורה קשה על מתניתין דהאיך נגמר דינו בלא כה״ג דהא סנהדרין (דף נב:) ובאת אל הכהנים ואל השופט בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט וא״כ היאך גמרו דינו בלא כה״ג ע״כ הוה ס״ל להפשטן דאיירי שיהיה כהנים גדולים אחרים וע״כ שהותר במיתת כולם דוקא ולדעת המדחה נ״ל דס״ל דאינו תלוי דוקא בכה״ג אלא כהן ר״ל עבודה: **שם** משנה ואינו יוצא לא לעדות. נ״ע היאך היו עושין בפסח דאיכא חיוב כרת הא ניחא להרמב״ם ז״ל דס״ל דבדרך רחוקה פטור מכרת אף על השני אולם להראב״ד ז״ל שם צריך עיון וגם בשארי רגלים צ״ע:

דף טו ע״א גמרא לא יאמר במוציא שם רע ולגמר מאונס. נ״ל דאע״ג דבכבר אמר דאונס עשה מעשה ומוציא שם רע לא עשה מעשה מ״מ הוה סבר כיון שאינו אלא פירכא משברא מכניסין אותה בתוך סק״ו וכמו שכתבו התוס׳ ב״ק (דף כה) ומ״מ המקשה ס״ל דגם זאת נקראת פירכא כתובה דהא בכמה מקומות אשכחן דעשה מעשה חמיר מלא עשה מעשה משא״כ שם בפירכא שכן הנאה להזיקו דלא אשכחן בשום מקום זאת התומרא אלא מסברא בעלמא ועיין בזבחים:

דף טז ע״א גמרא אין לנו אלא זאת ועוד אחרת. נ״ל דהא דלא משכחינן לה כמותיר דניתק לעשה דבשריפה ואם זרקו ליה או לאחר דבר שאחד ביטל העשה דשריפה משום דנותר בלא״ה אינו לוקה וכן חמץ בפסח אף דג״כ ניתק לעשה כמש״כ התוס׳ פסחים (דף כט) מ״מ לא לקי משום דהוה לאו שאין בו מעשה ומכש״כ לרבנן דס״ל דבעור חמץ בכל דבר ומ״מ נ״ע דהא אפשר לאשכותי בחמץ כשעשה מעשה כגון שהחמיץ העיסה ולפרש״י ז״ל דס״ל דשעת ביעורו השבתתו בכל דבר היינו לאחר זמן איסורו א״כ לא משכחת לה בחמץ בפסח דהא הלאו דב״י אינו מתחיל אלא בלילה עיין ברש״י ז״ל ב״ק (דף כט:) ד״ה שני דברים: **שם** גמרא כגון שקבל לה קידושין מאחר. נ״ע דלהמימר דס״ל ב״ב (דף מז) תלוהו וקדים קדושיו קידושין הא מצי משכחת לה שהכנסה לקבל קידושין מאחר וי״ל כיון דצריכה לומר רוצה אני הוה כמו מדעתה א״נ כר״א שם והנה מכאן ראיה דאפילו לר׳ יהושע אין קידושין תופסין בחייבי כריתות דאל״כ הא הוי מצי לאשכוחי כגון שקידש אחותה ונ״ע לפי״ז על התוס׳ יבמות (דף מו:): **שם** תוס׳ ד״ה כגון שהדירה פי׳ הקונטרס כגון שמצא בה עון ואינו נראה כו׳. נ״ל דרש״י ז״ל הוצרך לפרש כן דס״ל דדוקא לדבר מצוה שייך על דעת רבים ועיין בר״ן גיטין פרק השולח בשם הראב״ד וגם כאן הא על דעת רבים נדר:

דף יז ע״א גמרא תניא כוותיה דר״י רש״א כ״ש למכות. נ״ל הא דלא קאמר תיובתא דרב ביבי משום דמעילה (דף יח) איתא במשנה הערלה והכלאים מצטרפין ר״ש אומר אין מצטרפין ופריך הגמרא ומי צריך לצרופי והאמר ר״ש כ״ש למכות תני אין צריך להצטרף וא״כ פשטי׳ דמתניתין הוא כרב ביבי אלא דאין צריכין לדחוקי מתניתין אליביה ע״כ אין להקשות על רב ביבי עוד י״ל דתליא בסוגיא ב״מ (דף נג) דאמר ואבע״א מאי אין לשם אונאה איכא בתורת אונאה ואליבא דר״ל אזלא ע״ש:

דף יח ע״ב תוס׳ ד״ה ומאן תנא כו׳ ולכך פירש ר׳ אברהם דראב״י ס״ל דשתי תנופות הוו. נ״ע דלפי״ז מאי פריך הגמרא מנחות (דף סא) אמתניתין דקתני והבכורים טעונים תנופה כדברי ראב״י וליתני כדברי ר״י ע״ש בשלמא לפרש״י ז״ל דס״ל דשניהם ס״ל חדא תנופה שפיר פריך נ״ל למתני כדברי ראב״י לתני כדברי ר״י כיון דלא פליגי אהדדי בתנופה אבל לפירוש התוס׳ דפליגי אהדדי מאי מקשה דלמא ס״ל למתניתין כראב״י וגם תירוץ רבא דמתרץ שם הואיל ופתח בו הכתוב תחלה יותר הו״ל למימר הואיל וס״ל שתי תנופות:

דף יט ע״ב גמרא תאינה של טבל אכלה לוקה. נ״ל דס״ל כר״ש דס״ל לעיל (דף יג) כמה יאכל מן הטבל ר״ש אומר כ״ש ומסיק הגמרא (דף יז) דס״ל כ״ש למכות וי״ל לפי״ז דמש״ה לא אמר חייב מיתה דהא טבל במיתה משום דלמיתה בודאי בעינן שיעור ואפילו למאי דקאמר דטעמיה הוא משום דס״ל דברי׳ הוא וא״ל דהכא ג״כ הטעם משום דברי׳ היא ואע״ג דלאו כולה אסורה ולפי״ז הרה קושית הערוך לנר דתמה דהאיך אפשר בתאינה כמה זיתים:

דף כא ע״ב במשנה יש חורש תלם אחד כהן ונזיר. הסוגיא אריס הקשה למאי דמסיק הגמרא האי תנא איסור כולל ס״ל א״כ כהן ונזיר הא הוה איסור כולל ע״כ. וי״ל דלמאן דס״ל דמופלא הסמוך לאיש מדאורייתא א״כ י״ל דנדר קודם שהביא שתי שערות דתיכף שיביא שתי שערות יחול עליו נזירות וא״כ הלו שניהם בבת אחת וכדאיתא יבמות (דף לג) דכשהביא ב׳ שערות הלו שניהם בבת אחת ועיין היטב שם:

דף כב ע״א במשנה אמדוהו לקבל ארבעים. וכתבו הרע״ב והתוי״ט דארבעים לאו דוקא אלא מלקות ארבעים וכ״ל די״ל דארבעים דוקא דהא הרמב״ם ז״ל כתב והביאו התוי״ט שם דהתורה אמרה ארבעים אבל כיון שאריכין אומר זהו אומד של החכמים לפחות אחת וא״כ דוקא שאמדוהו לקבל ארבעים אז לוקה ל״ט אבל כשאמדוהו לקבל ל״ט י״ל דאין מלקין אותו ל״ט:

דף כג ע״ב רש״י ד״ה והכתא מעשר כדכתיב בעזרא במעשר הלוים. בפסוק איתא בעשר הלוים והא דקאמר בעזרא והוא בנחמיה משום דספר נחמיה נקרא על שם עזרא כדאיתא סנהדרין (דף צג:) מכדי כל מילי דעזרא נחמיה אמרינהו: סליק מסכת מכות בס״ד

גליון מהרש"א ממסכת מכות להגאון מהור"ר שלמה איגר זצ"ל

דף ב ע"א תד"ה מעידין כו' שהוא בן גרושה. כאשר זמם במלקות. ע' תוס' כתובות דף ל"ג ריש ע"א וע' תוס' חולין י"א ב' ד"ה וכי תימא: בא"ד דהא גבדיא כתיב נפש בנפש. ע' סנהדרין פ"א א' תד"ה וגמר: **ע"ב** גמ' ותיפוק ליה מלא תענה. ע' תוס' לקמן דף ב' ד"ה ורבנן: שם קסבר כופרא כפרה. עי' פירושו בחידושי ריטב"א דכיון דכפרה הוא אין ממשכנין או הף אין כופין עד שירצה וא"כ לא רצו לשפסידו דמסתמא לא יתן. וכבש רמב"ן דכפרה הוא על מיתה בידי"ש ועיקר עדותן שבאו לומר שחייב מביד"ש: שם קסבר קנסא הוא. ע' לקמן דף ד ע"ב:

דף ג ע"א גמ' כל כמיניה כיון שהגיד. ע' קצות ריש סי' ל"ח וע"ש בבי' אות ד' ה' וכו' במישרים נ"ב כו' ובלח"מ פי"ח ה"ח מהל' עדות: שם מתני' ויהיו בידו אלף זוז. ע' במל"מ פ"ז ממלוה ולוה ה"א: **ע"ב** גמ' אין שביעית משמטתו. ע' מהרי"ט ח"ב חלק יו"ד סי' מ' וה"א סי' נ"ט עלה מ' ע"ג: שם ואי אמרת שביעית משמטתו. ע' ש"ך סי' ע"ג ס"ק ל"ד: שם על מנת שלא תשמטיני. ע' בס' החנוך מצוה תל"ט מ"ש בשם הרמב"ן. לע"ק ברשב"ם ב"ב קכ"ו ב' ד"ה דבר שממון משמע דבממון דאית ביה מצוה אין תנאו קיים:

דף ד ע"ב גמ' סבר לה כרבי עקיבא. לעיל סוף דף ב': שם לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ע' סנהדרין דף י' ע"א תד"ה מבוס: שם תד"ה סבר. פירש ולהכי יליף. ע' ס' מעין החכמה על מצות בסדר תשרק אות א' ד"ה ודע:

דף ה ע"א גמ' אמר אביי נאמר. ע' יבמות מ"ו ריש ע"ב בתוס': שם רבא אמר בעינן. ע' בסנהדרין דף י' ע"א רבא אמר מלקות במקום מיתה עומדת ובחדושי הר"ן שם: שם במוזרה בירה הרג ע' תומים ס"ל סק"ו: שם ואי לאו הוו זוממין. ע' מהרי"ט ח"ב חלק אה"ע סט"ו ד"ה ויש לי: **ע"ב** גמ' הרגו אין נהרגין. עי' ת' אהל יעקב לר"י ששפורטש סי' י"ן וע"ש עלה כ"ג ד"א סוף ע"א ד"ה הלא: שם שאין עונשין מן הדין. ע' הס"מ פ"ב ממאכלות אסורות אך התם ב' רק לענין אין מזהירים כו': שם הא למדת שאין עונשין. עי' ס' מעין החכמה סדר א"ת ב"ש אות א' ד"ה והרמב"ן ז"ל: שם מתני' אף שלשה אינן נהרגין. עי' סנהדרין ריש פרק היו בודקין בתוס' דף מ"א ריש ע"ב: שם ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב. ע' בהשגת הראב"ד פי"א מהל' סנהדרין הלכה ז' ועי' בהר"ן סוף פ"ב דכתובות בסוגיי' דואלו נאמנין להעיד ... עי' תוס' סנהדרין דף ל"א ד"ה ... שמאי:

דף ו ע"א מתני' ואימתי בזמן שהתרו בהן. עי' סנהדרין דף ט' ע"א תד"ה בזמן שהתר: שם גמ' למיתזי אתיתו. עי' ריטב"א קדוש ן דף מג ע"א ד"ה אתמר: שם תד"ה אמר רבא. וקשה דהא משמע. עי' ש"ך סי' ל"ו סק"ו ד"ה ואין: בא"ד אבל לענין נמצא אחד קרוב. בתוס' פ' זה בורר דף לא ע"א ד"ה שבית שמאי לא כתבו כן בחד תירוצא ועי' לח"מ פ"ב ס"ג מעדות: שם תד"ה אלא מעתה אי נמי משני שהוא שונה. אי נמי מפני שהוא עריפה. תוס' סנהדרין דף ט' ע"ב ד"ה לרצונו: בא"ד ושונה פסול לעדות. עי' סנהדרין דף כז ע"ב סוף מתני' שם וש"ע חו"מ רסי' ע"ג ונ"ל דפריך לר' יהודה יציל הרוג: שם תד"ה לאסהודי קשה דא"כ לא יהרג. עי' ש"ך סי' ל"ו סק"ה ובגליון עי' ת' בן לב ריש ספר ד' נסתפק אם הדיינים אומרים שאינם רוצים לקבל עדות מי. והוא אומר עדותו לפניהם על כרחן. אי הוי קבלה. ועי' ש"ך סי' ל"ו סק"ה: שם תד"ה שמואלי אבל בשביל ראיה לא דה לא. ע' בנימוקי יוסף פרק ה' דיני ממונות בסוגיא שעל מתני' דיני ממונות דנין ביום פירוש אחר על הא דלמתזי אתיתו: בא"ד שלא דע זה בזה. עי' סמ"ע סל"ו סק"ה ובגליון:

דף ז ע"א מתני' אלו הינו בסנהדרין. עי' פרק שבועת העדות דף לד ע"א תד"ה על פי: שם תד"ה דילמא. אין זה נכון. עי' בכורות בתוס' ריש דף כ"א: שם תד"ה כמכחול. תימה עובדי עבודת כוכבים. עי' פלתי סי' כ"ז פ"ק א' ד"ה ולכן נ"ע: **ע"ב** מתני' נשמט הברזל מקתו. עי' מה שתמהו בתוס' סנהדרין סוף דף ע"ז:

דף י ע"א גמ' דכתיב אז יבדיל משה. עי' רבה עלה קפ"ט ע"ד:

דף יא ע"ב תד"ה אפילו. שהרי הכא התנה בדבר. וי"ל עוד משום דהכא לא כפל לתנאו. ועי' בפי' אוה"ח על התורה בפסוק זה דהקשה מדלעיל בסמוך גבי עלי דקללת חכם כו' והרי היה בידו שלא לנתחד ממנו:

דף יב ע"א גמ' אבל הכא אפי' ר' יהושע מודה. וכן בכורות שנפדו ממנו צריך לחזור לפדותו. עי' חות יאיר סי' ק"י: שם רע"א רבות ביד גואל הדם. כעין זה סוטה דף ג' ע"א ושם נייתי: שם רש"י ד"ה הא בבן בני. ואינו מוזהר על כבודו. עי' ט"ז יו"ד סי' ר"מ סעיף כ"ד: שם תד"ה אילן. ואויר ירושלים כירושלים. עי' מהרש"א ועי' שבועות בתוס' ריש דף י"ז ובמל"מ ריש פי"א מהגנות:

דף יג ע"ב גמרא דאתרו ביה למלקות. עי' תוס' סנהדרין ריש דף ט' שם לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. עי' תוס' לעיל דף ד' ע"א ד"ה לוקין עי' בפירוש משניות ריש פרקין ובגליון שם: שם לאפוקי הני דקום עשה. עי' שבועות דף י"ז ע"ב תד"ה אבל:

דף יד ע"ב גמ' כל לא תעשה שקדמו עשה. עי' שעה"מ הל' חמץ ומצה פ"א עלה כ"ג ע"ד ד"ה ומעתה נבוא. עי' תוס' פסחים דף נה ע"א ד"ה לא תוציא וכדף כט שם ע"ב תוס' סוף ד"ה רב אסי ועי' ת' יעב"ץ סי' ע"ז:

דף טו ע"א גמ' מחזיר ואינו לוקה. עי' רמב"ם פ"א מתמורה ה"א מ"ש. ועוד שאין שלאו שבה שוה לעשה כו': שם תד"ה תיובתא. אבל הכא דאינן סמוכין עי' פסחים דף נה סוף ע"א. והתם כ' לאוי. וצ"ל ג"כ כתי' התוס' ועי' ת' יעב"ץ סט"ז ועי' תוס' חולין ד"ע סוף ע"ב ד"ה הנח: **ע"ב** גמ' מידי הוא טעמא עי' שעה"מ הל' חמץ ומצה עלה נ"ג ע"ד ד"ה ומעתה נבוא מ"ש בשם הרמב"ן: שם בהתראת ספק קא מיפלגי עי' בכ"מ פ"ג מהל' אבל הלכה ו' ד"ה ויש לדקדק:

דף טז ע"א גמ' וכל לאו שאין בו מעשה. עי' מל"מ פי"ק י"ח מהל' פסולי מוקדשין דין ט'. עי' שעה"מ פ"א מחמץ ומצה עלה כ"ד ד"א ע"ב ד"ה ודלך אגב ודכור שאחריו. ועי' מ"ש החינוך פ' בהר מצוה שמ"ה ומ"ש עליו בשעה"מ שם בעמוד ג' ד"ה איברא: שם ומשכחת ליה בקיימו. עי' ש"ך חו"מ סי' ע"ב סק"ט ד"ה מיהו נלפענ"ד: שם התם כיון דחייב בתשלומין. עי' ס' מעין החכמה על מצות סדר תשר"ק אות ז"ין בד"ה ועל מ"ש הרמב"ם. ועי' שעה"מ פ"א מחמץ ומצה עלה כ"ד ד"א ד"ה ובהיותי נבוך ובדבורים שאח"ז עד ריש עלה כ"ה: שם תד"ה כגון. פירש הקונטרס שמצא לה. עי' ת' מהר"ם הלוי חיו"ד סי' ד' עלה כ"ד ד"א ע"א סד"ה עוד יש טעם דהר"ן כך דייק מרש"י דדוקא בנודר לדבר מצוה עד"ר אין לו התרה. שם תד"ה התם. הואיל ומיפטר בתשלומין עי' הכ"מ פ' י"ה מסנהדרין ה"ב ד"ה כל לאו שניתן לתשלומין: **ע"ב** גמ' התם גברא בר תשלומין. עי' פ"ג ממלוה ולוה הלכה ד' בהה"מ:

דף יז ע"א רש"י ד"ה כך מחלוקת. והלכה כמשה משיני הוא. ובריטב"א כ' דלמלקות מ' הוא דאתשביה לכ"ע אבל קרבן שגג על שוגג לא אתשביה. וצ"ע להבין זה **ע"ב** גמ' אין מזהירין מן הדין. עי' תוס' ריש פ' איזהו נשך דף סא ע"א ד"ה אמרי. ובגופי הלכות סי' ו' ומ"ש עליו בשעה"מ פ"א מחמץ ומצה סוף עלה כ"ד:

דף יח ע"א תד"ה ולילקי משום בשר. אבל הכא שכולל כל ינא לגד. עי' בתוס' יומא דף נו ריש ע"ב:

דף כ ע"ב גמ' רבא אומר במקיף לעצמו. עי' בתוס' פרק שני נזירים דף נו ע"ב ד"ה ורב אדא ועי' סנהדרין דף נד ע"ב רש"י ד"ה חייב שתים וד"ה לדברי ר"ע:

דף כא ע"א רש"י ד"ה כתובת. כותב תהלה. עי' מגיל לדקה סי' ל"א אי בעי אותיות ממש: **ע"ב** גמ' אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט. כיון דתחילת הלבישה ע"י מעשה תוס' שבועות דף יז ע"א ד"ה או א"נ. ועי' מל"מ פ"ג מביאת מקדש הכ"א דאף בהיה תחלתו בהיתר כמו דאיבעי' דנזיר בקבר. שם בשבועות. דנכנס בשידה כמ"ש רש"י דכניסתו בהיתר מ"מ הוי מעשה עי' כ"מ פ"ב ה"ו מהל' אבל ד"ה ויש: שם המקיים כלאים לוקה. עי' לעיל דף ד' ע"ב תד"ה הא לא קשיא: שם לוקה חמש. עי' כמל"מ פ"ה מיסודי תורה ובשעה"מ שם עלה ג' ד"א עמוד ב':

דף כב ע"א גמ' מושבע ועומד מהר סיני הוא. בהר"ן פ"ג דשבועות דף רנ"ה ע"א דמכאן מוכח דלא כרש"י שבועות ד"ה ואף ר"י דא"כ אכתי ק' דאמר קונם שלא אחרוש ביו"ט: שם בנזיר שמשון. עי' יו"ד סי' רכ"ח ס"ז בהגהת ש"ע ועי' גינת ורדים ח"א בחיו"ד כלל ג' סי' ב' עלה ק"ם סוף ע"ג ושם ס"ג עלה קי"ג ד"א ע"א: שם רש"י ד"ה נזיר שמשון. אדם שמקבל נזירתו. צ"ע מה שפירש. דהא בנזיר דף יד ע"א וכן דף יט ע"ב מבואר דהאומר הריני נזיר כשמשון אין לו התרה. ותו אי ע"י מלאך ממש והוא לא ביטה בשפתיו אמאי לקי ועי' מזה בת' מהרי"ט חלק שני חלק יו"ד סי' כ"ד ד"ה איברא. ועי' מהרי"ט ח"א סי' י"ט: **ע"ב** גמ' כמה טפשאי שאר אינשי. נ"ע בקדושין דף לג ע"ב. קו"ח מפני לומדיה עומדי'. ועי' פ' יד אלי' ס"ד:

גליון מהרש"א על הרא"ש

פ"א סי' ב' ועוד דשביעית בזמן הזה דרבנן. עי' מהרי"ט ח"ב חלק יו"ד סי' מ' וחלק א' סי' נ"ט כתבנו דבריו בגליון הרא"ש פ' השולח סי' ל"ט:

פי' המשניות להרמב"ם פ"ג מ"א. או לאזהרת כרת אין לוקין עליו. זה סותר למה שהתחיל ואמר כי כל מתחייבי כרת כו' לוקין עליו ועמ"ש בזה בלח"מ פי"ב פ"ב מהל' סנהדרין ד"ה וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין: סליק

הגהות וחדושים על מסכת שבועות ומכות

מאת הגאון המובהק וכו' משה סופר זצ"ל (בעה"מ שו"ת חתם סופר).

דף ב ע"ב בתוס' חייב על הראש. עי' רש"י מו"ק דף י"ח ע"א ד"ה ואם בקשו וכו'. ונראה דס"ל נר"ש כר"ת שבמרדכי שם שלא התירו אלא בתער ע"ש:

דף כג ע"א ריש דבור כגון דאמר וכו'. תרי זמני נמי. אבל שתה חד שעורא י"ל דלא מחייב שתים בהיא בכלל לא אוכל לא ד' משום דשיעור מיחייב אלא בשתה שיעור כזית. ורביעית מים לא הוי שיעור משום דמים קלים כדאיתא ר"פ המוציא יין: **ע"ב** בתוס' פ"ד דשוקי לה וכו'. הא מושבע ועומד. דעת תוס' דגבי דשבועה חל שלא לאכול מ"מ איכא חלה לאכול חצי שיעור. והרמב"ם ס"ל דחלה אפילו לאכול ופסק כן בש"ע סי' רל"ח ס"ל לפי' ש"ך שהופים להתיר שבועתו. ודעת רשב"א דאיכא חלה אפי' אאיסור דרבנן. ואפילו לקיים מכ"ש לעבור. ומהרלב"ח סימן כ"ג הרבה פנים דאיסור דרבנן גרע מחצי שיעור דאורייתא עי' בש"ך סי' רל"ט סק"ב. ומ"מ גם לרמב"ם לפעמים עשו החכמים חיזוק כשל תורה ואין נדר חל עש"ך סי' רט"ו סס"ק י"א ד"ה וכתבו האחרונים ובמג"א סי' תק"ע סק"ה ע':

דף כד ע"א ברש"י בשלמא לר"ל וכו' אין קרבן שבועה בא. אבל מלקות איתא. דלא כמשמע מתוס' מכות דף כ"ב ע"א ד"ה אמר ליה וכו' וכבר נתעורר בזה מ"ל פ"ד מהלכות שבועות הלכה ב' ד"ה הא במת וכו' ע"ש:

דף כה ע"א בתוס' ס"ד אלא כי קתני וכו'. אמידי דלאו ממשא. ולא תקשי אכת' ליחשוב קונם דס"ל דקונמות לא עבר אלא בבל יחל. וכבר חשיב נזיר שטימא עצמו דעבר נמי על בל יחל כמ"ש רמב"ם מפ"ה מנזירות וק"ל:

דף כח ע"א עין משפט סי' פ"ה מיי' פ"ו מהלכות שבועות. הלכה י"ח. טוש"ע י"ד סי' רל"ה סעיף כ':

דף כט ע"א בתוס' קיימו מצות. עיין ב"ב דף ט' ע"א ושם ד"ה שאמר:

דף לה ע"א מתני' שאמר לכן הנתבע. עי' פי' המשניות לרמב"ם: בתוס' אין הרנה וכו'. ניגוקו שמו עי' רשב"ם ב"ב דף קס"ח ע"א ד"ה ופסיק וכו':

דף מב ע"א גמ' והא אמרת ריפא. עמ"ש דכ' תוס' ר"פ בן סורר ומורה:

דף מה ע"א ברש"י ישבע בעל הבית שבועת היסת. עי' תוס' לקמן דף מ"ח ע"א ושם ע"ב פרש"י ד"ה הא באר וכו':

דף מו ע"א עין משפט ח"מ סי' נ' סעיף ב'. עי' סי' שפ"ח ס"ח בהג"ה

מסכת מכות

דף ו ע"א בתוס' ס"ד אלא מעשה וכו'. פסול לעדות. עי' תשובת מהרש"ל סי' ל"ג דף י"ד עמוד ד' פי' על זה. דשונא גמור שרוצה להנקם הוי נוגע בדבר ע"ש:

דף טו ע"א גמ' שלא עשה מעשה. עי' מתני' ערכין דף ט"ו ע"א:

דף כא ע"ב גמ' בבית הטומאה. עי' רמב"ם סס"ה דנזירים ועי' ס' טורי אבן פ"ק דר"ה דף ד' ע"א ואת חל נזיר אכהונה. עי' שאגת אריה סי' ס': סליק

הגהות הגאון המובהק כו' מוהר"ר זאב וואלף בהג"מ שמואל הלוי זצ"ל מבאסקאוויץ על מסכת שבועות ומכוה.

דף ח ע"א גמ' וקרבן לאישתרויי. עיין במס' סוטה דף ט"ו ע"א הגירסא הנכונה:

דף לא ע"א גמ' בדון מינה ומינה. עיין יבמות דף ע"ח ע"ב וב"ק דף כ"ה ע"ב וזבחים דף נ"א ע"ב ומנחות דף ס"ב ע"א ושם דף ק"ז ע"א וחולין דף קי"כ ע"ב ונדה דף מ"ג ע"ב ותוס' פסחים ריש דף ל"ג ותוס' זבחים דף ס"ה ריש ע"ב:

דף לב ע"א גמ' הא מני ריה"ג. עי' תוס' יבמות דף נ"ח ע"א ד"ה לא שנא וכו' ותוס' בכורות דף י"ז ע"ב ד"ה אפשר לנמנס וכו':

דף לה ע"ב גמ' אלף דלת מאדני. זה אינו מלשון הברייתא וצריך למחקו עי' בתוס' ע"א ד"ה באל"ף דלי"ת וכו' ובכ"מ בהל' יסודי התורה פ"ו הלכה ד' ובהשגות שם ובמגדל עוז שם אלא נ"ע שי"ן דלי"ת משרי לד"י בי"ת מנכאות:

דף מג ע"א תוס' ד"ה אלא ע"ד שבמדה. בריש מרובה דף ס"ג. עי' בתוס' ב"מ דף נ"ז סוף ע"ב ד"ה כי יתן וכו'

מסכת מכות

דף טו ע"א גמ' עשה יתירא מיגרע כו'. עיין תוס' ישנים ביומא דף ל"ז פ"ב ד"ה בלאו וכו' מ"ש בזה: תוס' ד"ה אם כהן הוא. דאתי עשה וכו'. עי' תוס' יבמות דף פ"ד ע"א ד"ה ולא אתי וכו' שמה כתוב ג"כ דגרושה לכהן הוא עשה ול"ת ועי' תוס' ב"מ דף ל' ע"א ד"ה הא אין עשה וכו' מה שכתבו: שם כל ימיו. פרק עשרה יוחסין. בפ' עשרה יוחסין ליתא בפירש"י שלפנינו אבל בפסחים דף ס"ד ע"א ברש"י ד"ה נתקו לעשה וכו' בסוף הדבור שם פירשו:

דף יז ע"א גמ' או דברי ר"ע סתימתאה. בבכורות דף ל' ע"א וע"ש ברש"י ובמגילה דף כ' ע"א וברש"י שם:

חדושים מס' מים חיים לרבינו חזקיה די סילוא על מסכת מכות (בעהמ"ס פרי חדש).

דף ב ע"א במשנה אין אומרים יעשה זה כו'. יעשו הול"ל אלא דלישנא דקרא נקט ועשיתם לו: תוס' ד"ה מעידין (דיבור ב') כו' בודאי אי הוה אמר לא הרגתיו יכול לתרץ. וקשה טובא דאנן קיי"ל אין אדם משים עצמו רשע ובשלמא גבי אכילת חלב כבר כתבו התוס' בפ"ק דמציעא לפי שאינו רוצה להביא חולין לעזרה אינו משים עצמו רשע קרינן ביה אבל הכא דליכא למימר הכי משים עצמו רשע הוי וצ"ע ודו"ק:

דף ב ע"ב גמרא ות"ל מלא תענה כו'. עי' דף ד ע"ב סוף תוס' ד"ה ורבנן:

דף טו ע"א תוס' ד"ה אם כו' דאי אמרה לא בעינא כו'. הכי משני תלמודא בפ' אלו נערות דף מ' ע"א ע"ש: ע"ב סד"ה במאי כו' והשתא לא מפרש גמרא כו'. כלומר דבמאי קא מיפלגי דקאמר הש"ס א"א לפרש דקאי אר"י אמאי לא קאמר קיימו ולא קיימו דא"כ לא משני מידי דהא מאן דס"ל התראת ספק שמיה התראה מצי למימר קיימו ולא קיימו אבל ר"ל דס"ל בעלמא התראת ספק לאו שמיה התראה לא מצי למימר הכא ביטלו ולא קיימו ודו"ק:

דף טז ע"א תוס' ד"ה אי כו' כך הק' מש"ת ותירץ. ולי ל"ק משום דחייבי מיתות שוגגין פטורין ממלקות כדאיתא בפ' אלו נערות [שם ליתא להדיא אלא בחולין פ"א ב ורש"י פ"ל חייב והכא לר"י קיימיק]:

דף כה בהרא"ש (פ"א סי' ד') והאבל רבתי כו' משמע הא סתימא פי'. ויש לדחות שאם כשאילו סתם איט רשאי לתובעו פחות מל' יום אבל כשהשאילו ופירש לו שאימו משאילו אלא ליגך לבית האבל ה"א שכיון שהלך פעם אחד יכול לתובעה קמ"ל שמסתמא השאילה לימי אבלו ובזה ניחא לי נ"כ מאי דקשה לכאורה מהא דאמרינן פ' אלו מגלחין דף כ"ז וכשיבא לביתו מחזיר לו הגוקו יע"ש ודו"ק. ושוב מצאתי במס' חגיגה דף כ"ב דאמרי' התם דמנא לשבעה יומין לא מושלי אינשי משמע כדברי הרא"ש ז"ל וכן פסקו האחרונים ז"ל ועיקר ודו"ק:

דף כו (פ"ג סי' ב' ג') בהרא"ש ז"ל והלכה כרב הונא דקי"ל כו' וגי"ל ראיה לזה מפ"ק דמציעא דף י' ע"ב דפליגי אמוראי בהיא דא"ל לאשה אקפי לי קטן אי מחייב או לא מכלל דבהיא המקיף את הקטן מחייב [וכ"כ התוס' בנזיר דף נ"ז ע"ב ובשבועות דף ג' ע"א]: סליק

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת שבועות

דף יב ע"ב תוס' ד"ה כבנות כו' דאזלינן בתר לקיטה. לפ"ז קשה דמ"מ ה"ל לנהוג בהנך שנחנטו בחמישית ונגמרו בשביעית. אבל העיקר כמ"ש בתוס' דע"ז דף י"ד כיון שאין נגמרין בשנה שנחנטין כו' הוי סברי דלא שייך למיזל בהו לא בתר חנטה ולא בתר לקיטה. וכנ"ל בתוס' כאן מעיקרא סבור "דלא אזלינן לא בתר חנטה ולא בתר לקיטה" וכמו כן בתוס' דר"ה דף ט"ו ע"ב מש"ש "אלא" ט"ס וצ"ל "ולא" כן מוכרח בדבריהם שם שכתבו כיון דעיקרן אינם נגמרין כו':

דף יז ע"א גמ' ור"י אמר מתמעות דורשין א"ב. וכן אמר ר"י בנזיר דף מ"ג ע"א (לגירסא שלנו שם אבל לגירסא בה"ג בתוס' שם הוא אביי). וביומא דף פ' ע"ב (זבחים כ"ב) לא מסתיים אי ר"י או ריב"ל. וכן אמר אביי בר"ה דף כ' ע"ב וכמו"ק דף ז ע"ב וביבמות דף נ"ד ע"ב (סנהדרין דף ע"ה ע"ו) ובב"מ דף כז ע"א (ובגליון הש"ס שם חסר וגם בהרש"ש) ורבא הוא בר פלוגתיה דאביי בכל הנך וכן בנזיר לגירסת בה"ג:

דף לג ע"ב תוס' סד"ה סיכה. "בכתובות". צ"ל "במרובה": שם ובכתובות מסקינן כו' כצ"ל וברש"ל

דף לה ע"א רש"י ד"ה ראה סיעה. מדקאמר סיפא "יכול אפילו כל העומדין כאן ת"ל והוא עד והרי יותר עדיו דכיון כנ"ל וכד"א וכ"ה ברש"י שברי"ף:

בהרא"ש סוף פ"ד א"ר יוסי משום דהוי לאו שאין בו מעשה כו'. כ"ה לשון הרי"ף. ולשון הירושלמי כ"ה ג"כ בפי' רבינו חננאל. אבל בירושלמי שלנו איתא א"ל ר' יוסי למה שהוא ל"ת שהב"מ והרי הממיר והנשבע לשקר לאו שהב"מ הוא (והיה נראה דט"ס בפי' ר"ח. לולי דברי הרי"ף והרא"ש שהעתיקו כן). וכמבואר להדיא בירושלמי לעיל ספ"ג ובתוספתא פ"ד דמכות וגמ' ריש תמורה וש"מ וכמ"ש הרי"ף והרא"ש והזיקו לגאון כו'. אם לא שנחלק בזה בין לימוין לשם המיוחד וכמ"ש הכ"מ בפט"ו מהלכות סנהדרין לדעת הראב"ד ע"ש ונאמר ג"כ שגירסת הראב"ד בירושלמי כגירסת ר"ח. ובזה א"ל למה שנדחק הכ"מ לדעת הראב"ד בפסק הירושלמי לפי גירסא שלנו וצ"ע על הכ"מ שלא הזכיר כלל דברי רי"ף והרא"ש:

פרק ז ב "פר"ת" וליתא הנוסחא כו' פסוק דע"ם הוא וצ"ל "פר"ת" ולים כו' וכמבואר כ"ז בפי' רבינו חננאל. וע"ש הרא"ש ולפי' ר"ח כו'. דלא כהפ"ת שנאמר בקושיא: סליק

חדושים והגהות על מסכת שבועות ומכות

מאת הגאון המובהק כו' מהו' דוד לוריא זצ"ל מביחאוו ישן

דף ד ע"א תוס' ד"ה אבל וא"ת מנ"ל דפליגי וכו' וצ"ע דהרי אליבא דר"י קיימינן ואיהו סבר במכות טו ביטל ולא ביטל וגי' התוס' וא"כ אפי' בזרק ככר ליס הוי הת"ס וכמ"ש התוס' עצמם בסמוך ודוק וצע"ג עדיין :

דף ח ע"ב תוס' ד"ה מה פנימי כו'. אלא לר"י אמאי. עי' בספר עלה דיונה שהקשה דלא נימא דאתי תרוייהו לא"ב וא"ב דטומאת מקו"ק. ותיצון מאחת דפנימי לא אתי. וע"ק דלמא תרוייהו לא"ב וא"ב דשאר עבירות. ונראה דלק"מ דאתה בשנה דפנימי לא איצטריך רק דלא ניכפר פנימי אדידיה ואדתיצון כדאמר לעיל בגמ' וכ"ז לא מסתבר רק מחמת הקושיא כדאמר בגמ' מכדי איתקושי איתקוש להדדי אבל בשתא דלא ס"ל היקש' לא הוי איצטריך אתה בשנה להכי וע"כ אתי באם אינו ענין לחיצון דאינו מכפר על מה דמכפרין רגלים ודוק : וליכא למימר ליכפרו תרוייהו על א"ב וא"ב ומשני התוס' ג"כ שפיר דמאחת לחוד בלא היקשא ה"א עכ"פ תרוייהו על או"ב ואו"ב ורגלים ור"ח בשארי עבירות (ס"ה אפכא) ודוק : ולפ"ז קשה בתוס' ט' ע"א ד"ה הואיל וא"ת אי מחיצון וכו'. דא"כ זה בלא"ה הוי ידענא דקאי אטומק"ק דמאחת בשנה שמעינן לה ויש ליישב דבלאו היקשא איכא למימר דהיצון מכפר אאו"ב וא"ב דטומאת מקו"ק ושאר עבירות ושעירי ר"ח מכפרים אשאר עבירות בלבד וזה לא אתי מאחת בשנה דכיון דעיקר כפרתו אינו אלא אחת בשנה לא חיישינן כמ"ש שתד"ה כפרה אחת ואין להקשות (דכיון דעיקר כפרתו אינו אלא אחת בשנה לא חיישינן) דזה מאחת דפנימי שמעינן לה דאיהו גופיה ג"כ אייתר לחיצון באם אינו ענין ז"א דלא הוי ב' כפרות כלל דשאר עבירות ודטומאת מקו"ק.(ולפמ"ש לעיל בה"ה איפכא בלא"ה ניחא) ודוק היטב : קשה בגמ' דהיכי פריך דליכפר שעיר החיצון על אין בה ויש בה והא כיון דבפנימי כתיב לכל חטאתם הכאוי לכלל חטאת ותיצון איתקוש לפנימי וכמו דאמרינן בגמ'. אך לכאורה יש לתרץ דאלא היכי נעביד אם יכפר על יש בה וא"ב קשה מאחת בשנה דפנימי ואי על א"ב וא"ב נמי לא א"ש הקושיא ודו"ק ועדיין צ"ע :

דף ט ע"ב גמ' וניכפר נין אדידיה ואדר"ח . ואין להקשות א"כ ר"ח למה הוא בא. ולכאורה יש לתרץ היכא דנשבר הציץ . אך ז"א דא"כ מאי משני הגמ' אותה ולא כפרה אחרת מכפר ע"ז . הלא באמת כן דמכפר היכא דליכא ציץ. אך ז"א דמקושית תוס' לעיל ח' ע"ב ד"ה כפרה מוכח שלא כן ודוק היטב כי קצרתי: מה שמקשה מהר"י בן לב על תוס' ד"ה אמר קרא אותה דזה כבר תירצו התוס' לעיל ח' ע"ב ד"ה כפרה באופן אחר ע"ש . נ"ל דלק"מ דהרי גם התוס' כאן בזה העמוד ד"ה אי להלן הקשו ג"כ זה [והם קושיתו לא כלום דהם מיירי הגמ' דשעיר דר"ח לכפר רק אחיצון ולא שייך תי' התוס' ד"ה כפרה אחת ודו"ק היטב] ותירצו הם באופן אחר ואמאי לא מתרצה ג"כ כאן כן . וע"כ נ"ל דהכא נמי כוונתם לתירוצם דלעיל ד"ה כפרה אחת ודו"ק וכוונתם דלא צריך כאן לתירוצם שבד"ה אי להלן וכאן י"ל כתירוצם בד"ה כפרה אחת ודו"ק היטב כי זה ברור בכוונת התוס' :

דף לב ע"א גמ' הכל מודים בעד סוטה. עיין תוס' ולכאורה יש לתמוה על קושיתם דאיתא בסוטה (דף ו.) דאי הוי לה עדים במה"י אין המים בודקין אותה. אך באמת לק"מ דהרמב"ם פי' בפי' המשניות הטעם דדין הנ"ל משום דא"צ לבדיקת המים כיון דסוף סוף עתיד להתברר ע"י העדים . וא"כ הכא יכולין העדים לומר המים היו בודקין ואין סומכין עלינו כיון שאנחנו אין דעתנו לבוא ולא יתברר מחמתנו ודו"ק : ע"ב גמ' הכל מודים בשכנגדו וכו' וכדר' אבא . קשיא לי למ"ל כדר' אבא הא כתבו התוס' בפ' כל הנשבעי' דרב ושמואל נמי אית להו דר' אבא לפי תירוץ הגה"ה : (ועוד יש בזה דברים ודו"ק) :

דף לד ע"א גמ' במעשה דשמעון בן שטח . עי' במהרש"א ודבריו תמוהין הדא דהכא קתני בברייתא והרוג מפרפר דהייטו פירכוס ותו קשיא לו דלכאורה ביבמות דף קכ שם משמע דלמאן דבעי הא לא בעי הא וא"כ מה שהניח בצ"ע לתי' התוס' לק"מ דשמא שמעון בן שטח סבר כמ"ד משום בלבול רות ולא חיים לפרכוס . אך י"ל דא"כ תיקשי על אידך אמורא ודוק :

דף מ ע"ב תוס' ד"ה הודה במקצת קרקעות . ויש לעיין א"כ למ"ד פטור נסתרת קושית התוס' דדין דאין נשבעין על הקרקעות ככר שמעינן מאידך מתני' ודין דטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן . דנטעי' דפטור. לא איכפת לן דבאמת כן הוא וצ"ע היטב ודו"ק כי קצרתי [ועי' מהרש"ל]:

דף מא ע"א נחלקו הפוסקים אי הלכה כלישנא קמא דר"כ אי לא ונ"ל לגבות ראי' ע"ד תידוד דהלכה כלישנא קמא דפריך הש"ס מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן . מיפך שבועה . ולמר בר רב אשי מ"ב נחתינן לנכסי ולר' יוסי . ולכאורה ק"ל דלמא ר' יוסי סבר דלא כמר בר רב אשי וכ"מ אליבא היפוך שבועה. ומר בר רב אשי סבר כרבנן וכ"מ אליבא נחתינן לנכסי'. ונראה לתרץ דקי"ל בח"מ סי' פ"ח סעי' כב ועי' בש"ך סי' פז ס"ק כט דאף דבדאורייתא לא מפכינן מ"מ אחר הפרעון יכול להשביעו בשבועה מדרבנן . וא"כ אף דסבר ר' יוסי דלא כמר בר רב אשי וליכא אליבא נ"מ דבדאורייתא לא מפכינן מ"מ יכול להשביעו שבועה לאחר הפרעון ואם לא ירצה לישבע נחתינן לנכסי' אליבא דר' יוסי ומאי נ"מ להכי פריך הגמ' שפיר מ"ב . ולרבנן אי סברי דלא כמר בר רב אשי איכא שפיר נ"מ דבדאורייתא לא מפכינן ואף שצריך לישבע שבועה דלאח"פ לא ירצה לישבע ולא נחתינן לנכסי' אבל בשבד"ר שמשלים המעות צריך לישבע בע"כ שאל"כ לא יתנו המעות . וכל זה לל"ק דבטוען להד"ם נמי משביעינן היסת הא לל"ב דבטוען להד"ם לא משביעינן היסת . א"כ קאי קושייתו הנ"ל על הגמ' דאף לר' יוסי איכא נ"מ אי לא ס"ל כמר בר רב אשי . וא"ת הא אף בדאורייתא ישביעו אח"כ היסת יטעון להד"ם . וא"כ סוגית הגמ' כל"ק ומשמע הלכה כוותי' ודו"ק :

דף מב ע"ב גמ' התם דלא אמר ברי לי. פירוש הא דמנה לאבא בידך-בשמא- ויש לדקדק דא"כ לפי מאי דקי"ל דאין שבועה למ"מ כ"א בטענת ברי . א"כ מאי איריא דקתני מנה לאבא בידך ליתני שמנה לי בידך בטענת שמא נמי אינו חייב . וי"ל דאורחא דמילתא קתני שהטוען שמא איטו בטענת עצמו שאינו רגיל לטעון עליו שמא וק"ל :

דף מה ע"ב גמ' שבועת שומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה וכו' בשטר . ועי' באו"ת דהרמב"ם פוסק דאף בלא שטר ותמה עליו באו"ת ע"ש . ונ"ל דמקשים בשם ר' עקיבא איגר אמאי לא מוקי הגמ' כגון תובע מנה לי בידך ומשיב דיש לי בידך כסות וכלים כנגדן בפקדון וע' דינו בסי' עה דאם משיב התובע להד"ם אזי נפטר הנתבע ואם משיב נאנסו חייב לשלם וא"כ ליכא מיגו . ע"כ . ונ"ל ליישב דהקושי' הוא כאן על רמב"ם דוקא דס"ל דבעינן ג' פרות וא"כ הכא הוי ההודאה הילך והנאנסו לתודה לא מחייב אבל לדידן דס"ל דלא כרמב"ם משכחת גווני וכיון דמשכחת הוי מיגו לאפטורי משבועה וע"ד זה תירץ בתומים ע"ש ודו"ק היטב : **שם** תוס' ד"ה וכי שכיר . וי"ל דטעמא דרמי וכו'. רבים מקשין מ"מ גבי בעה"ב איכא לאו דלא תגזול ושוב שקולין הם . ונ"ל דכיון דלאו דלא תגזול גבי בעה"ב אתי מכח תוקף דרמי וכנ"ל דהלת"ה לא הוי תוקף כלל כיון דבעה"ב טרוד בפועליו וע"כ צ"ל דאתי מכח תוקף דרמי אנפשיה ומדכר ותוקף דשכיר עדיפא מיניה ודוק כי הוא ברור בכוונת דברי התוס' . ולפ"ז א"ש דברי התוס' סוף דף מו ד"ה לא קצתי מקושי' הרב עלה דיונה שהעיר וז"ל לפי הסיפור קמשני דלעיל לק"מ קושית התוס' דהם עכ"ל ודו"ק ולפי הנ"ל א"ש : **סליק מסכת שבועות**

מסכת מכות

דף ב ע"א תד"ה בעינן.תימה מזרי שני וכו' יש לדקדק הא אכתי איכא למעוטי מלו ולא נאכיו . זה הקשה ני' מהמשכילים. ונ"ל דקושי' התוס' כגון שהי' מוחזק אביו למזרי ב' וא"כ הוא ג' וכשר ובאו הם ואמרו שאביו מזרי ראשון והוא שני.וא"כ לענין אביו לא נפקא מיניה מידי דבין כך ובין כך פסול הוא ובניו ב"כ וב"כ כשרים ודוק היטב : לפי מה דקי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב קשה היכי משכחת לה שלשים שקלים דעבד דניהוש שמא טריפה הוא . ואי דאזלינן בתר רובא הא בממונא לא אזלינן [בתר רובא]. אך לפי דעת התוס' סנהדרין דף ג ע"ב ניחא שכתבו דברוב טוב אזלינן ב"ר אפי' בד"מ ולפ"ד מתורץ ג"כ קושית הרב שער המלך ב"ס ט"מ פ"ט מסדיון הבן יעו"ש . ולפ"ד נעלם מהרב הנ"ל תוס' זה שלא הזכירו כלל . מיהו לדברי התוס' ב"ק דף כז ע"ב ד"ה מאי קמ"ל וכתובות ס"פ האשה צריך עיון ודו"ק :

דף ג ע"א ברש"י ותוס' ד"ה כיצד . יש לעיין קצת למה להם לומר דט"ה דאשה שוה פחות ט"ה דבעל אפי' שוין נמי כגון שטוס"ב י' זהובים והכתובה ק' זהובים ויש לדחוק דרוצים שפוקים בכל ענין ואינו תירוץ ודוק ותשכח : ע"ב האו"ת סי' ס"ז ס"ק יג הקשה בזה ע"ש . ונ"ל בפשיטות לפי דעת הרא"ש וסיעתו דמגו במ"ע פסולין לא אמרי' וא"כ י"ל שמיירי שיש עדים פסולין שמסר בפניהם דלא מהימני' ומ"מ ליכא [מגו] . א"נ (כגון לפי תי' ריב"ם בתוס' ב"ב דף לד בסוגיא דנסכא ועי' בתומים סי' נא ס"ק ה' ע"ש ודו"ק היטב) שהיה מקודם עד שמסייע להלוה ורואה המשכון וא"ל עד עשר שנה והמלוה עונה אמה נתתי לו משכון עד ל' יום שסקינן על המלוה מתוך שאינו יכול לשבע משלם והיה נאמן הלוה ועתה באו אלו שהי' והעידו על של' יום ובטלה עדות הע"א דאין דבריו של א' במקום שנים וכיון שהוזמו צריכין **לשלם שהם** ביקשו להפסיד לו שאלולי לא באו היה הוא נאמן ע"י הע"א וראשון עיקר ודו"ק :

דף ה ע"ב מתני' אין העדים זוממין נהרגין בזמן הסנהדרין וכו' שהיו צדוקין אומרין וכו' **אמרו להם חכמים** כאשר זמם ולא כאשר עשה. יש לדקדק דלמא תרוייהו אמת דהרגו ולא הרגו היו נהרגין ואיצטריך למיכתב תרוייהו דהרגו לא אתיא מלא הרגו דאין עונשין מן הדין.תו קשיא לי דלמא כהא דאמרי' ב"מ דף לא ע"ב דאם לא היו יכולין להרגו במיתה הכתובה היו הורגין אותו במיתה אחרת וא"כ כאן מיירו כגון שהרגוהו במיתה שאינה כתובה בו וקמ"ל רחמנא כאשר זמם שהעדים היו נהרגין במיתה הכתובה בזמן לעצותו ולא כאשר עשה :

דף יג ע"ב תוס' ד"ה ר' יצחק אומר וכו' וקשה לרבי יצחק וכו' ושמא י"ל דנכתבו לעונש יתרא וכו' . דברי התוס' תמוהים דכתבו דלאו שבכללות ולאו הנל"ע לא איצטריכו רק לעונש יתרא . דהנה נדקתי בכל לאו הנל"ע ומצאתי שכל אחד איצטריכו וגם לאו שבכללות איצטריך לאיסורים להשמיענו עיקר האיסור . ובלא"ה לאו הנל"ע נריב לקים איצטריך היכא דלא קיים ולר' יוחנן סנך ומשכחת ביטול וסך דלא משכחת איצטריך לגופי' . והאלו כל הלאוין הנל"ע למה הם נריכין : א) שלוח הקן אליבא דרבנן דר' יהודה ולא משתמע מדוכתא אחרינא יש בו ביטול : ב) לקח שכחה ופאה . ומשכח נמי ביה ביטול כדאיתא ע"ב ע"ש היטב : ג) לאו דטרפה הוו נל"ע לפי גי' התוס' יומא לו: ד"ה לאו דנבלה שלאו לכלב עליו כיון דאינו יכול לקיים העשה אחר עבירות הלאו וכמ"ש התוס' שם ד) לאו דגזילה הוי ולהשבון ולא משתמע מדוכתא אחרינא : ה) משכנו גזלה בב"ד ג"כ ניתק להשבון ולא משתמע מדוכתא אחרינא : ו) לאו דבל יראה ובל ימצא ניתק לעשה דתשביתו ומשכחת בי' ביטול כגון קנה חמץ כוכבים בז' של פסח שחל בשבת כמ"ש במשנה למלך הל' חמץ ומצה הלכה ג' ע"ש: ז) לאו דנותר אליבא דאביי' משכחת מנקות ביה כגון שאכלו או האכילו לכלבים . ואם כוונת התוס' ללאו זה אליבא עליו וס"ל לאו שאב"מ אין לוקין והתראת ספק לא שמיה התראה וא"כ לא לקי עליו והיה להם שאב"מ ולאו לאו הנל"ע ותו דלא משתמעי וכו' : ח) אונס שגירש משכחת ז ביטול נמי לאשת כהן דלקי דלית ביה עשה : ט) לאו דתמורה לוקין ע"ו . ועי' תמורה דף ד' ע"ב שנכנס לפנים ממחיצתו בפסחים פ' אלו דברים ולא משתמע לאו ממקום אחר : יא) לאו דלא תוציא מישתמעי וכו' : יב) מקדים תרומה לבכורים תמוה דף ד' ע"ב ואיצטריך לאיסורא וא"כ דברי לכאורה ואין ליזם פותר כלל וצע"ג ודו"ק :

דף טז ע"א תד"ה אי דקטלה.ואכתי צ"ע לוקי כגון שהרגה במזיד ולא איתרו ביה דודאי הוי ביד מיתה א"נ כגון שהלכה אצלו בנתתרת והרגה ברשות א"נ כגון שהרגה קרובו בשוגג מחוץ לעיר מקלטה ומצאה הבעל והרגה שהוא גואל הדם (והא לא קשי' לוקי שרדפה אחריו ולא לנצלה בא' מאברי' דרשות בידו להרגה והרגה די"ל בדוחק שכיון שרשות להורגה דמי למזה מאל דוק ותשכח)א"נ כגון שנבעלה לעובד כוכבים דקי"ל קנאין פוגעין בה עי' במרדכי פ' החולץ גבי יבמה מומר לעבודת כוכבים בשם מוהר"א וכא הבעל והרגה ועל כל זה צריך עיון:ומה שהקשה בספר אחד לוקי וקידש אחותה. וא"כ אין יכול לקחתה הוא הכל דאין קדושין תופסין באחותה דהויא אחות גרושתו וכבר **שם** יש לעי' לדברי הרב משנה למלך פ"ח מהל' המן הנ"צ דלדבריו קשיא דמשכחת ביטול בעשה חמץ בפסח ע"ש . וגבי טותר נמי לכאורה משכחת ביטול כגון שאכלו דהוי ביטול בידים. ויש על חמץ בפסח דלא דמי לשלוח הקן דבשעת עבירת הלאו היה בידו לקיים העשה משא"כ הכא עדיין צ"ע : ולדברי הרמב"ם פ"ח מהל' תמורה שכתב.הטעם דלקי בתמורה דהלאו שוה בכל והעשה בכל ע"ש (הגם שהוא נגד הגמ' תמורה דף ד ע"ב) וכדבריו משמע ג"כ בתוס' יומא דף לו ד"ה לאו גדול דא"כ גבי אונס שגירש נמי העשה אינו שוה בכהנים ולילקי ודו"ק ואח"כ מצאתי כן בתוס' לי עוד מהשכת עבוט דהעשה אינו שוה בעשירים ואפ"ה לא לקי וכן גבי כלי אוכל נפש העשה אינו אחרים להשתמש בהם וכמ"ש הרשב"א כובה כתו"מ והלאו כולל הכל ואפ"ה לא לקי מטעם לאו הניתק ועוד יש בזה דברים רבים (ועי' תוס' חולין דף פב ע"ב ד"ה הזורע כלאים ודו"ק) : **סליק מסכת מכות**

השמטות למסכת בבא קמא

דף לה ע"ב תוס' ד"ה מדסיפא וע"י מהרש"א ויש ליישב קושיתו דהתוס' כתבו טעם לסומכוס דהוי מ"מ וא"כ מאי מקשו א"כ אר"י דאי דברי ושמא ברי עדיף . לכן נראה דמה כ"ש מר' יהודה דאמר ברי ושמא ברי עדיף אפי' להוציא וכ"ש הכא דהוי להחזיק וא"כ קושיית לק"מ וכמ"ש התוס' . וא"כ צ"ע על התומים סי' נט ס"ק ה' מ"ש בשם תי' לקושי' מהרש"א דתוס' נר"ג. וגם בלא"ה דבריו צ"ע דבתוס' כתבו רב יהודה :

דף קו ע"א תוס' ד"ה עירוב פרשיות וכו' בסוף הדבור אהסיא דכפירה. כל המפרשים פרשו בכה לא נתחוורו בעיני. הש"ך בסי' צ"ג מפרש במידי דכפירה כגון מלוה ופקדון ע"ש תמוהים בעיני דא"כ קשה מ"ש התוס' והשתא ניחא הא דפי' כל הנשבעין . ולפ"ד צ"ד כלל מ שכרתיך למגו דלהד"ס דו"ק ותשכח וקושי' זו ג"כ קשה על פי' הרב או"ת בכללי מגו שלו אות היטב שפירש דברי התוס' באופן אחר : והרב בית הלוי בכללי מגו דף ס"ב ע"א פירש באופן אחר דכפירה היינו דבין טענה זו לבין טענו המגו יש כפירת ממון כגון מודה במקצת שעתה מודה ואילו היה כופר הכל היה כופר עוד המשיו וטענה שגם עתה כופר הכל רק זו אינה העזה אמרינן מגו דבריו ע"ש . ואחר מהר תמיהני פה קדוש זרע קודש דהרב של"ס יאמר דבר זה דא"כ לחנם טרחו כל הפוסקים בענין מגו דהעזה לענין שאר מקומות כיון דלא שייך רק במודה במקצת לבד : ושמ אחר מהרב בעל המחבר שורש יוסף בכללי מגו דהעזה שלו וזו היא דמי דכפירה היינו שטענה הוא כפירה כגון להד"ס ולא שכרתיך מעולם ,או לא הייתי שותפך מעולם שכופר לגמרי משא"כ גב עד"מ שטענת לקוח שהוא המגו הע"ג דהוי העזה מ"מ הוא העזה היותר קטנה וחושב שמא שכח שמ וכן נמי בשאר מקומות דו"ק והשכח או שהושדו המורי היתר לתפוס ממונו מחמת איזה טענה כשכופר להד"ס . וקשה לי עליו הא דנאמן לקחתיו מאבותיך במגו שלא היתה של אביך מעו ודאי היתומים יודעים ומכחישים אותו (ועי' בש"ך חו"מ סי' קמ"ט ס"ק כ"א ודו"ק ד"ה בשבועה נאמן והפירוש היותר נראה לי הוא פירוש הרא"ש בתוס' עירובו הובא באסיפת זקנים לר' בצלאל ע"ש

מסכת בבא מציעא

דף ב ע"א גמ' והא אמר רבנאי וכו' מקשים דלמא רבנאי דלבתר מתני' סברא וצ"ל לתרץ דהרא"ש דצריך להחזיר אבידה ותי' דמיירי בעיר שרובה עובדי כוכבים וא"כ אי איתא דמתני' לאשמועינן דמצאתי' דאתי לידי' משמע ק' מש"ס לעולם לא לכתוב ז"א כולה שלי ומציאה ידענא יחלוקו בעיר שרובה עובדי כוכבים כיון דמצאתיה ראיתיה א"כ הכי לידרוש אבידת אחיך דוקא אפי' דהיינו מצאה אתה מחוייב להחזיר משא"כ עובד כוכבים אבל דאתי לידיה אפי' אבידת עובד כוכבי להחזיר ומדקתני יחלוקו ש"מ דמצאתיה דאתי לידי' . אך עדיין קשה דלמא רבנאי מדקתני יחלוקו שמע לה ודו"ק היטב :

מסכת סנהדרין

דף יח ע"ב גמ' כ"ג **מעיד ומעידין** אותו : והתניא והתעלמת . מקשי' התוס' לוקי בעדות החדש וצ"ל ליישב דקושי' הגמ' על מעידין אותו כיון דקתני שמעיד דאל"ה הא הו"ל עדות שאילה"ז רק והסמ"ע בסי' ל"ג כתב בשם הב"י דבממון לית לן בה אי הוי עדות שאילה"ז וא"כ הגמ' מקשה ל"ל מעידין וכ"ת בממונא איירי דאין חוששין לזה והתניא והתעלמת וע"כ צ"ל כתי' התוס' דמיירי באיסורא אב"ק הו"ל מעידין אותו דהא בלא"ה הוי עדות שאי אתה יכול להזימה ודו"ק היטב: שם מלך אין מעידין דכתיב שום תשים . לכאורה קשה ל"ל לימוד דמלך אין מעידין כיון דאין יכולין לקיים בו כאשר זמם דאין דנין אותו . ונראה דס"א דאין דנין אותו מדרבנן ושום תשים דאורייתא . ועוד נ"ל למלכי ב"ד דנין אותן איצטריך שום תשים א"נ בדיני ממונות שיש הרבה פוסקים דלא בעינן עדות שאילה"ז . וכבר ידוע הא דמלך אין דן ואין דנין אותו רק בדיני ממונות אבל באיסורא אין עלה ואין הבונה ועי' תוס' שבועות וסנהדרין דלא ככ"מ ה"ג מהל' מלכים וס"א מה' עדות וע"ש בלחם משנה ומשנה למלך ודו"ק :

דף כו ע"א גמ' ר"ח ב"ז ור"ש בן יהוצדק וכו' יכול לומר אגיסטון אני כתוכו . עי' רש"י ועי' מהרש"א . ונ"ל לכאורה מזה דלא שאלו מהמלך גברא י"ל שאלו ולא השיבם ונ"ל שהכיר יום היה ואסור לבטל ממלאכתו ודו"ק :

דף לה ע"ב גמ' אינו דין שתהא רציחה דוחה. עד סוף הסוגיא דמסיק מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד. עי' תוס' יבמות דף ז' מה שמקשים ע"ז . ולכאורה י"ל קושית התוס' דבגמ' קשה דלמא ג"ש דמושבות אתי להתירא מה להלן שבת אף כאן שבת . ור"ל דא"כ ל"ל ג"ש ק"ו הוא וא"כ אי לאו מזבחי ס"א דרציחה דוחה רק קרבן יחיד ולא קרבן צבור וג"ש דמושבות אתי להתירא דהשתא ליכא ק"ו . וצ"ל דאף בלא מזבחי א"ל דהג"ש אתי לסתירה דא"כ ל"ל קרא דעבודה דוחה שבת הא מק"ו נפקא מרציחה דדוחה שבת ונדחית מהעבודה עבודה דוחה רציחה אינו דין שדוחה שבת ומדאיצטריך קרא דעבודת ק"ש דוחה שבת ש"מ דרציחה אינו דוחה את השבת וג"ש לחומרא וא"כ שפיר מקשי התוס' שם ודו"ק :

דף נג ע"א הניא וכו' וסבר ר"י אין קדושין תופסין בחייבי לאוין כר"ע . ומתני' ג"כ סבר' כן ורק דפליגי עלה דהך ברייתא וס"ל דרבא דאמר היא תדע דאי תימא מתני' פליגא א"כ מאי מייתי גמ' בתר הכי מתני' כר"י דלא כר"ע לימא דאתי כמתני' דהכא . ועכצ"ל דמתני' דהכא סבר' ג"כ כן . וא"כ לפי פי' על הותה קושיא נסתר כן דר"י סבר כר"ע . וא"כ דברי התוס' יבמות דף ע"א שכ' דגמ' דהתם סבר' כמתני' דפליגי צ"ע דמנ"ל . ויש לתרץ דהמקשה סבר כן ודו"ק . ועפ"ז נתיישבו דברי הברטנורא בשם הרמב"ם ביבמות משנה אחרונה ד"ה שם שכתב דלר' יהודה אינה פוסקת נרתה ע"ש ודוק ודלא כמורי שנשתבש בדבר הרבה :

דף עג ע"ב תוס' ד"ה חד . ונ"ל כגון שאמרו לראובן קטלי' לשמעון ואם לאו יהרגוך ושמעון מחלל שבת ואי לאו קרא ס"ה דמותר להרגו דכל עבירות יעבור ואל יהרג חוץ וכו' וכאן אין לא רק חילול שבת וזה הותרה לו אבל השתא דכתיב קרא דלא ניתן להצילו בנפשו וכוי [illegible] ולהכי איצטריך קרא דאסור : **סליק בס"ד**

יפה עינים על מסכת שבועות

הגהות וחדושים מאת הג"מ אריה ליב יעלין אבד"ק בילסק (בעהמ"ס מצפה אריה וכו')

דף ב ע"א שבועות שתים כו' יציאות כו' · עמ"ש בזה ביפ"ע ריש שבת ומ"ש לקמן ה. : את שיש בה ידיעה · ת"כ אחרי פ"ה כל המשנה : **ע"ב** כך דם השעיר מכפר על הכהנים · ת"כ אחרי פ"ח ובירושלמי כאן ה"ז מקשה למה לא תני משיח אין תימר שאין בהם חיוב קרבן יציאות כו' · ונראה להגיה שם תיבה אחת כצ"ל שאין בהם [אלא] חיוב קרבן דהיינו ר"ש סתם דשעיר פנימי אין מכפר כ"א על שאין בה ידיעה בסוף דהוא אתי לכלל חיוב קרבן א"כ דלא תני משיח משום דכהן משיח אינו מביא קרבן על טומאת מקדש וקדשיו · ואין תימר יש בו [כלא] חיוב קרבן למה לא תני משיח · אשכח תני משיח הדא אמרה בדבר שא"ב חיוב קרבן אנן קיימין אפי' כר' כון אפי' תימר בדבר שיש בו חיוב קרבן נעשה כזדון צריך כפרה וכפרת יוה"כ כו' והיינו סד"א דהברייתא דתני משיח ס"ל כר"ש בן יהודה משום ר"ש דשעיר הפנימי מכפר גם על היכא שאינם בני קרבן ע"כ תני גם משיח ודחי ר"י בר' כון דאף אי נימא כר"ש סתם דשעיר הפנימי מיוחד לשא"ב ידיעה בסוף דהוי בר קרבן כשיודע לו מ"מ שפיר תני משיח · משום דעל זדון טומאת מקדש ג"כ הפנימי מכפר לכ"ע אף דא"ב חיוב קרבן ע"כ יש לכלול ג"כ משיח · ועמו"י שהחליף להגי' אין במקום יש · וג"כ נוטה לכוונה הנ"ל אלא שנדחק בדברי ר"י בר' כון מאד ובענ"ד מ"ש הוא פשוט : חייב על זדונה כרת · ת"כ קדושים פ"ו :

דף ג ע"א על העלם טומאה הוא חייב · ירושלמי ה"א וה"ב פ"ב ה"א ע"ש : תום' ד"ה אי ר' ישמעאל בירושלמי כאן ה"ב : **ע"ב** הא דומיא דמראות נגעים קתני · עי' ירושלמי ה"א ר' מנא אמר לה סתם ר' אבין בשם ר' יוחנן תנינן תרתין כללין ולא דמיין דין לדן שבועות כו' ארבע קרבנות מראות נגעים כו' ב' קרבנות ומגי' הפ"מ במקום מראות נגעים ידיעות הטומאה ונראה דנזכר ג"כ מראות נגעים וכצ"ל מראות נגעים כו' ד' קרבנות ידיעות הטומאה ב' קרבנות ופי' דקאי על מ"ש ר' יוסי שם מקודם להוכיח דיציאות השבת כולהו לחיובי דומיא דשבועות שתים כו' וע"ז אמר ר' מנא כו' דכשם שיש לדמות לשבועות עוד יותר יש לדמות למראות נגעים דסמוך לה לאחריה אבל קשיא מידיעות הטומאה דלא הו"ל כ"א ב' קרבנות א"כ אין ראיה לשבת די"ל ג"כ דלא הוו כולהו לחיובי דומיא דידיעות הטומאה דתנינן תרין כללין דלא דמיין אהדדי : ר"י אמר אינו לוקה משום דהו"ל לאו שאכ"מ · בירושלמי פ"ג ה"ז מהופך דר"י אמר משום התר"ס ור"ל אמר משום לאו שאכ"מ ולפ"ז ל"ק דר' יוחנן אדר' יוחנן ועי' מה"פ שם ומ"ש בפנ"א ברכות פ"א ה"א וביבמות פי"א ה"ז ובנזיר פ"ח ומ"ש ביפ"ע פסחים סג: : לאו שאכ"מ · עמ"ש סנהדרין סג : סה: : שבועה שלא אוכלנה · ירושלמי נדרים פ"ב ה"ג כאן פ"ג ה"ט פ"ס ה"ג :

דף ד ע"א תוס' ד"ה אבל בזורק ליה · בירושלמי פ"ג ה"ז מוכח דבכה"ג קרי ליה יש בו מעשה דאיתא שם מה מפקא מביניהון [דר"י ור"ל] שרפה והשליכה ליה אין תימר משום שא"ר לקבל התריי' פטור ואין תימר משום שהוא בלא מעשה הרי יש בה מעשה ומדברי התוס' מוכח דבעינן בהלאו מעשה מדכ' דר"י ס"ל דמיירי אפי' בזורק ליה דהו"ל התראת ודאי [ובירושלמי לא קרי לה התראת ודאי] וקרו לה התוס' לאו שא"ב מעשה וכן את"כ דקאמרי התוס' לאוקמי מתני' דהכא בזורק ליה ומסיק דס"ל לתרוייהו לאו שאכ"מ לוקין וראיתי להגרע"א בגליון שתמה על התוס' במ"ש דהו"ל התר"ס אפי' שיבר כנפיה · ובאמת בזה מבואר כן בירושלמי הנ"ל דהו"ל התר"ס · ואדרבה על מ"ש התוס' א"כ דהו"ל התראת ודאי יש לתמוה מהירושלמי וכן על מה דקרו לה אכ"מ כנ"ל ואולי גירסא אחרת היה להם בירושלמי ואכמ"ל : פן ואל · ב"ר פכ"א כ"מ שנא' פן אינו אלא לאו : לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. נראה דהיינו מ"ש ר' חייא לר' יוחנן והלא אין בשבת אלא סקילה וכרת בירושלמי ערובין פ"ג ה"ד ופסחים פ"ו ה"א ועי' ע"ז פ"ד ה"א דאר"ל כיון דמשום עבודת כוכבים הוא נסקל אינו לוקה ור"י ס"ל דלוקה על אותו ואת בנו ועי' תרומות פ"ז כתובות פ"ג מגילה פ"א דמשמע"ל לר' יוחנן אי דוקא משום שיש שם ב' מיתות אבל בשם א' מודה דאין מלקות במקום סקילה א"ד ל"ש ע"ש : מנין שא"ח אלא על שיש בה ידיעה · ת"כ ויקרא חובה פי"ג · רבי אומר · בירושלמי ה"ב מבע"ל אי ר' ס"ל כר' ישמעאל לחייב בהעלם קדש ומקדש וקאמר דר' צריכה ליה תרי ונעלם חד לטומאת קדש וחד לטומאת מקדש וקשה דאינו מוכח מברייתא זו דס"ל כר' ישמעאל · אך בת"כ שם ליתא לשיטה דברי ר' א"כ כו' גם במקום רבי איתא שם ר' ישמעאל : **ע"ב** חוץ מעבדים ושטרות עי' תוספתא בכורות פ"ו : תפדה חזר וכלל · במכלתא בא פ"ה הכלל השני הוא מכל בכור אדם בבניך תפדה שנא' בא וכ"ה בנוסחא הישנה בספרי קרח קיח והגר"א והזי"א הגיהו שם ועי' התוס"מ שם ודעת רבי הוזכר בספרי ולא במכלתא ע"ש : כל דבר שנלקח ביד · ספרי ראה קכב פלוגתא דריב"י ורבי כשכהן ובמכלתא משפטים פ"ב לנוסחא הישנה ג"כ איתא שם האי פלוגתא והגר"א מגיה שם כך דר' ישמעאל שבשלשה מקומות שלשה דברים הלכה עוקבת המקרא וכגירסת רש"י שם שהביא בשם הירושלמי קדושין פ"א ה"ב דמונה מרצע בין הג' דברים דהתורה אמרה במרצע והלכה אפי' בסול ובסירה ורבי לא ס"ל הלכה וגם ר"ע דדריש רבויי ומיעוטי ל"ב להלכה בזה וז"ש בירושלמי שם עד כדון כר"ע כר' ישמעאל תני ריש"מ בג' מקומות כו' :

דף ה ע"א מנין שא"ת עמש"ל ד. : מכלל שידע. עי' מש"ל ד. : אין האיש מנוקה. ספרי נשא כא ירושל' סוטה פ"ט במד"ר פ"ט : תום' ד"ה שתים ובירושלמי · ר"פ כהן וכרים שבת ועי' יפ"ע שם מ"ש דלפי הגירסא דהכא לא מתפרש כפי' התוס' וכתבתי לפרש ע"פ הרמב"ם בפי' המשנה ובפנ"א שם האלרכתי : **ע"ב** המוציא מרשות · ה"כ ר"פ כהן וכרים שבת המוציא כו' אין הכנסה בכלל : מתני' נמי דיקא · ע"ש בירושלמי : בהרת עזה כשלג · ספרי בהעלתך ק"ה מצורעת כשלג מלמד שנצטרעה בעזה · ת"כ תזריע נגעים פ"ב וכחכמים שם דר"מ ס"ל שאת כקרום ביצה שניה כצמר לבן : תום' ד"ה שאת בת"כ · נגעים פ"א ; שם דבירושל' · כאן ה"א ועי' מה"פ ד"ה א"ר יוסי דמגיה בירושלמי שכן במקום שאין וכמ"ש הר"ש פ"ק דנגעים · וכמ"ש המה"פ בפי' הת"כ והנה כזה כתב ג"כ התוס"מ שם פ"ג ע"ש :

דף ו ע"א ספחת טפלה · ת"כ נגעים פ"א : יהושע בנו של ר"ע · ת"כ שם פ"ב ומובא בירושלמי ה"א : כל כהן שאינו בקי · ת"כ מצורע ס"פ נגעים : ר"ע אומר אדמדם · ת"כ תזריע נגעים פרש' ב' ומשנה היא בנגעים פ"א מ"ב ונראה דצ"ל והתנן : **ע"ב** היא לבנה · ת"כ שם : העמוקה מן הצל · ת"כ פ"א שם ובירושלמי כאן : אלא טפלה · שם : א"ר חנינא משל · ה"ג בירושלמי : מנין שאין הכתוב מדבר · ת"כ ויקרא חובה פרק י"ב ובירושלמי כאן :

דף ז ע"א בה למעוטי תרומה · בירושלמי ה"ב ממעט ליה מאלה ע"ש : לרבות את התרומה · ת"כ תזריע ספ"א וירושלמי שבת פט"ז : אחת לכלל ואחת לפרט · עי' רש"י דהיינו דאתי למעוטי קדשי בד"ה והיא דרשה דגמ' כריתות ב' ע"ב ונזכר בירושלמי שבת פ"ז ה"ב וסנהדרין פ"ז ה"ה וראיתי בפי' הר"ש משאנץ לת"כ לו בפט"ו דמקשה בשם הר"י דאורלינ"ש אמאי לא נימא דאתי לחלק שלא יצטרפו והניח בקושיא ותמהני הא זהו קושית הירושלמי שבת וסנהדרין שם שמואל בר אבא בעא קומי ר"ז ויצאו שלמים ויחלוקו על כל שאר הקדשים לטומאה ומשני לצורך יצאה למעט קדשי בד"ה [ומב"ם ומעילה שלא לחייב עליהן משום פגול נותר וטמא נראה עפמ"ש במנחות כה : דדרשינן מקרא דשלמים דכל טהור דא"ה כ"א הניתר לטהורים יצא פגול ונותר דא"ח עליהם משום טמא וכצ"ל שלא לחייב על הפגול ונותר משום טמא ותיבת ומעילה ליתא בסנהדרין וכן יש למוחקו בשבת שם או לפרש ומועילה שמועיל לנו הכתוב למדרש מני' שלא לחייב כו' וע"ש בפנ"א] ועכ"פ משני שם דהיכי דיצא לצורך ל"א יצאה לחלק וצ"ע שלא שמו עינים להירושלמי : ואחת לדברים שאינן נאכלין · בת"כ לו ספט"ו ממעט ר' ישמעאל דברים שאינן נאכלים והכא מרבה ליה : ואר"ש כל שאינו · ת"כ לו פרק י"ג : טומאתו טומאתו · לפי' הפ"מ משני ג"כ בירושלמי כאן ה"ב ואת"כ דריש מטומאתו עליו דמיירי בטומאת הגוף ולא בטומאת בשר וכ"ה בת"כ שם ואפשר דדרש זה הוא מעליו : **ע"ב** בה לרבות נבלת עוף טהור · ה"נ בת"כ ויקרא חובה פי"ב : יש לי בענין הזה · ת"כ אחרי פרק ד' כל הברייתא ובירושלמי כאן : רש"א · שם ושם :

דף ח ע"א יולדת חוטאת · עי' רש"י שנשבעת וכ"ה בתנחומא תזריע ד' : על שבעה דברים · בויק"ר פי"ז איתא על י' דברים ובבמד"ר פ"ז י"א דברים וכ"ה בתנחומא מצורע ד' : ולר"א הקפר · בבמד"ר פ"י ר"א סתם ובספרי נשא ל' סתם בלי שום מ"ד ובירושלמי נזיר פ"א ה"ה נדרים פ"א ע"ש ר"ש : **ע"ב** ניפוך מיפך · בירושלמי ה"ג מקשה כה"ג אך התירוץ הוא באופן אחר ע"ש והאי אחת בשנה דדריש הכא מדריש בירושלמי יומא פ"ה ה"ד לענין אחר ע"ש : מיתה ממרקת · עמה"פ ה"ג ד"ה דלא :

דף ט ע"א חטא שאין מכיר בו · ה"ג בירושלמי שם ספרי פנחס קמ"ה : דאר"ל מה נשתנה · ב"ר פ"ו ע"ש ר' פנחס פדר"א פכ"א : **ע"ב** שעיר ושעיר · ה"ג בירושלמי : א"ר אלעזר א"ר הושעי' מ"ט דר"ש · ה"ג בירושלמי ה"ד ומסיק התם מה להלן עון הקרבין ולא עון המקריבין כו' והיינו הך דהכא מה להלן בטומאת בשר כו' והאי קרא דאותה נתן לכם מיירי בשעיר ר"ח כמ"ש ג"כ בת"כ שמיני פ"ב ועי' מה"פ ד"ה מה אנן קיימין מה שהקשה דלר"ש בזבחים פרק טב"י אין ראיה דשל ר"ח נשרף ולא ידענא מאי קשיא ליה הלא בירושלמי מבואר ההוכחה דאם שעיר נחשון הלא אינו כ"א לשבטו ואם של יוה"כ [דהיינו דמלואים] אין בו כפרה לדורות · אלא ע"כ של ר"ח · ועי' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ט דשם ג"כ מוכח דגם לר"ש של ר"ח נשרף :

דף י ע"א כה"ת למדין · בירושלמי איתא דלר' ישמעאל אית ליה גם בחולין אין למדין למד מלמד · ועפ"ז פרשתי בירושלמי שבת פ"ז ה"ב מש"ש עד כדון כר"ע כר' ישמעאל ועי' ירושלמי קדושין פ"א ה"ג וביבמות רפ"ח ובמה"פ שם ד"ה שהוא למד : תמוז דההוא שתא · עמ"ש תענית כט. : א"ר יוחנן ומודה ר"מ · בירושלמי ה"ד ומודה ר' יוחנן בשעיר כו' ונראה בענ"ד דצ"ל כבכאן א"ר יוחנן מודה ר"מ וא"צ לדחוק כפי' הפ"מ : אחת בשנה · בירושלמי שם מקרא ועשהו חטאת כו' שלא ישתנה פי' שאין שני לו לכפר כפרתו ועי' מה"פ שם ד"ה ועשהו : **ע"ב** א"ר יוחנן תמידין · בירושלמי יומא פ"ה ה"א ושקלים פ"ד ה"ג נתחלף שיטת ר' יוחנן דהתם ס"ל אין נפדין תמימים כ"א כפשוהמ"ק כשיוממו : תום' ד"ה מותר בירושלמי פרק ערף בקלפי · ה"ה ולפנינו גם בבבלי בכריתות הגירסא אחת לשבעים או לשבעים שנה : תום' ד"ה מפרישין שכר · עי' ס' תקלין חדתין לשקלים פ"ד ה"ג מה שהשיג על התום' מגמ' כריתות ו. ויש ליישב ואכמ"ל :

דף יא ע"א תוס' ד"ה מ"מ קשיא וי"מ דודאי לא היתה כלי שרת · בירושלמי יומא פ"ד ה"ה ובשקלים פ"ד ה"ג איתא להדיא דשמואל ס"ל מכתשת עשו אותה כלי שרת וכן ס"ל לריב"ח שם כותים ועש"ק יומא שם ד"ה מכתשת שהביא בשם המל"מ שהקשה זאת : לב ב"ד · בירושלמי שם תנאי ב"ד הוא כו' : **ע"ב** אבודין קאמרת · בירושלמי פ"ז דשקלים ה"ג איתא גם באבודין תנאי ב"ד ע"ש : הא מני ר"ש היא · הוזכר בירושלמי מע"ש פ"ג ה"ו ובשקלים ספ"ז · והנה רבים הקשו על הרמב"ם והרע"ב שם שפי' שם במתני' פלוגתא דר"ע ורבנן שם דפליגי אי פודין הקדשים להאכילן לכלבים ומשמע דלכ"ע ל"ב העמדה והערכה והוא דלא כהירוש' שם ובפנ"א בארתי שם דהירושלמי יש לו שיטה אחרת ולהבבלי שיטה אחרת כדמוכח בסוף תמורה והרמב"ם לשיטת הבבלי קאי ואכמ"ל · ועוד ישבתי שם קושית שעה"מ וש"מ על הרמב"ם מגמ' דכאן ויבואר בסמוך : וכי פודין · עמש"ל דהרמב"ם והרע"ב מפרשים פלוגתא דר"ע ורבנן במע"ש פ"ג ה"ו בזה ועי' מע"ש פ"ב ה"ב · ובירושלמי פסחים פ"א ספיה דאין פודין : משום עורה · עמש"ל קושית רבים על הרמב"ם והרע"ב דפי' במע"ש פ"ג ה"ו פלוגתא דר"ע ורבנן בהי פודין הא הכי משום עורה י"ל דפודין ונראה בענ"ד לתרץ דהכא העיקר משום לב ב"ד מתנה יצאה מכלל קדשים ופודין והוצרך לטעם משום עורה משום דאם לא היה כללה שרט לא היו ב"ד מתנין בשביל להאכיל לכלבים דהוי בזיון קדשים חנם ומשום הכלה התנו כן · אבל כמע"ש אין שייך תנאי ב"ד ע"כ גם משום עורה אין היתר ובזה יש ליישב ג"כ קושית התוס' ד"ה תשם מה שהקשו מבכור כמובן דהתם אין שייך לב ב"ד מתנה : לר"ש ל"ל לב ב"ד מתנה · בירושלמי יומא ושקלים שלינא לעיל ע"א משמע דליכא פלוגתא ולכו"ע אמרינן תנאי ב"ד : תמידין · עמש"ל י' ע"ב ועש"ק יומא פ"ד ה"ה מש"ש :

דף יב ע"א אמר רב שמואל בר יצחק · בירושלמי יומא פ"ה ה"א ושקלים פ"ד ה"ג א"ר שמואל בר יצחק מקיצים בה את המזבח וקשיא יש חטאת קרבה עולה א"ר יוסה בניי' היא שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה א"ר חנניה בן תרדיון תנאי ב"ד הוא על המותרות שיקרבו עולות · וא"כ הוא משנה ממ"ש כאן אולם הכא לר"ש קאי ובירושלמי ליכא חילוק בין ר"ש לרבנן בזה כמש"ל : **ע"ב** ואין עולת עוף בצבור · ת"כ ויקרא נדבה ספ"ז ומתיבת קרבנו ועי' הגרי"ב : שבין מושבחן · עמש"ל ע"א ועש"ק יומא שם מ"ש בדברי התוס' כאן ובזבחים : אלא לכפר על מזבח החיצון · ירושלמי כאן ה"ד : פשעים אלו המרדים ת"כ אחרי פרשה ב' ופרשה ד' ירושלמי יומא פ"ג כאן ה"ב וה"ג : היינו קלות · ה"ג מקשה בירושלמי יומא פ"ח וכאן ומשני כהכא : אי דלא עבד תשובה זר"ת · בירושלמי שם מוקי בעשה דלא עבד תשובה ובל"ת דעבד תשובה ולא ס"ל להירושלמי בעשה זר"ת דלאו רשע הוא עדן ועי' שוה"ט רסי' י"ז ורסי' ל' ורסי' קב :

אינו זז משם · ירושלמי חלק ה"א כאן ה"ו יומא פ"ח ועמ"ש יומא פו :

דף יג ע"א על כל עבירות · ה"ג בירושלמי ה"ו וביומא פ"ח ה"ז ע"ש רבי ושם א"ר אבין בשם ר' יוחנן דמודה ר' ביוה"כ דאין מכפר בלא תשובה כי קאמר רבי דל"צ תשובה במיתה והפ"מ גורס שם כבשבועות : מבזה כו' והמגלה פנים · ספרי שלח קיב ע"ש : אלא בזמן שעושה כהי עמ"ש ביפ"ע סנהדרין לג: : יכול יהא יוה"כ מכפר · ת"כ אמר פי"ד : יכול לא יהא יוה"כ מכפר · ת"כ שם : **ע"ב** אומצא ותקיפ · משמע דאילו היה חי את"כ מעט היה יוה"כ מכפר אף קודם תשובה ועי' כריתות ז ועי' ירושלמי יומא פ"ח ה"ז כאן ה"ו סנהדרין חלק ה"א פלוגתא דר' חנניה ור' זעירא דר"ח ס"ל יוה"כ מכפר כל שהוא ור"ז אמר בסוף משתתף ע"ש : דתניא וכפר את מקדש · ת"כ אחרי פ"ח פלוגתא דר"י ור"ש : שיהו שוים במגלה · עי' ת"כ אחרי ריש פרשה ג : שאין הכהנים מתכפרין ת"כ אחרי פ"ג כל הברייתא ועיש ספ"ג :

דף יד ע"א משלו הוא מביא · ת"כ אחרי פ"ב ובזבחים נח חולין כב מנחות סג הובא בל' מימרא בשביל ולא משל מעשר : תרי וידוים · נראה דלזאת ס"ל לר"ש דוידוי מעכב משום דמיוחד כפרה בהוידוי ובזה יתכן מ"ש ביומא מ. ואזדו לטעמייהו דהיינו לשיטתייהו כפלוגתא דר"י ור"ש במתניתין כאן אי מיוחד כפרה להוידוי וכ"מ בירושלמי כאן ס"פ רק שנתחלף שם דלר"ש וידוי לא מעכב וע"ש הוא כמ"ש השעו"י דפי' ספ"מ דחוק מאד ע"ש : שאין מוסיפין · עמ"ש סנהדרין טז: ד"ה מנה"מ : **ע"ב** והשתחוה · עמ"ש לקמן טז: : בא לו בארוכה · עמ"ש לקמן יז. : היה מטמא · ע"ש ע"ב וי"ח ע"א : ר"א אומר · עמ"ש לקמן בגמ' יח : ובירושלמי כאן ה"א ובת"כ ויקרא חובה פי"ב : רע"א ונעלם · ת"כ שם ועמש"ל ג: : נעלמו ממנו הלכות טומאה · בירושלמי כו' ה"א מבעיא כה"ג אי לא ידע שחייב קרבן ומשמע שם דפשיט דהוי ידיעה : בעי ר' ירמיה בן בכל · בירושלמי ג"כ כעין זה ע"ש רב חסדא נכנס למקדש וסבור שהוא כנסת :

דף טו ע"א משיחתן מקדשתן · עי' ספרי נשא מד במד"ר פי"ב פסדר"כ ס"א ירושלמי יומא פ"ג ה"ו ומ"ש בסנהדרין טז: : וכן תעשו לדורות · עי' ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ג דדריש באמת וכן תעשו לדורות רק דמפרש דלא קאי אכלים כ"א אתבנית המשכן ע"ש : ותהלוכות לימין · בירושלמי סנהדרין שם וכאן ה"ב אמר ר' שמואל בר יודן מה כתיב מהלכות לא תהלוכות אלא בניטלות על ידי אחר ופי' הפ"מ דדייק מדלא כתב מהלכות · ומלבד של' הירושלמי מורה בהפך גם הדיוק הוא בהפך דמהלכות יותר משמעו שמהלך ומוליך אחרי מתהלוכות שמשמעו שהולכות בעצמן · ונראה דדריש הכתיב דכ' חסר כאילו נקרא מתהלכת ע"י אחרים וכצ"ל מה כתיב מתהלכת לא תהלוכות בוי"ו משום דניטלת ע"י אחר ונראה דהיינו דמוכיח דלאו היינו קרבנות התודות שהלכו מעצמן אלא שניטלות ע"י אחר והיינו ע"כ הלחמי תודה וכאן בירושלמי הגירסא משובש : נאמר בעולת בהמה · ת"כ ויקרא נדבה סוף פ"ט : אין עזרה מתקדשת כו' · ה"ג בירושלמי סנהדרין שם ע"ש ר' יוסי בר' בון : **ע"ב** אין בנין בהמ"ק בלילה · בירושלמי שם אין מקדישין בלילה ושם לא מתמה קושיא מבתי הלחם כ"א מלחם הפנים דנקדשי' עי"ז במולש · והכא לא מקשה מלחה"פ דהכא אתמן מהדר ובלחה"פ אין המן · שיר של פגעים · עי' ירושלמי ערובין פ"י ה"א : לחני קראי וגני · בירושלמי ברכות פ"א ה"א מוכיח דריב"ל ל"ב סמיכת גאולה לתפלה בשל ערבית ותמוה הדבר והרש"ס פי' סמיכת ק"ש לשינה ודחוק ונראה משום דתחלה אמר שם דק"ש שסמוך למטתו הוא להבריח ממזיקין וריב"ל דקרי פסוקים אחרים להבריח ע"כ ס"ל דחובה היה הק"ש ולא יצא בשל בהכ"נ א"כ מוכח דל"ב סמיכת גאולה לתפלה בש"ע ועי' שוה"ט סי' ד' וע"פ הנ"ל יש לכוין גם שם הדברים : הלוחש · משנה ר"פ חלק ומובא בפסה פ"ח : א"ר יוחנן וברוקק · בירושלמי סנהדרין שם סוף ה"א אריב"ל בעצמו כן וא"ש ריב"ל לשיטתו ושם איתא דגם בלא הזכרת ש"ש אסור ברוקק ובירושלמי עירובין פ"י ה"א משמע דקרא עם שם גם בלא רוקק אסור : ר"ח ור"ש ברבי ח"א · ה"ג בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ג ושם פליגי בדרשא דקרא והתודה השני ההולכת למול דח"א כגון והוא יושב ממלי וח"א כגון ממול ערף : הפנימית נאכלת · כה"ג מקשה בירושלמי שם ומשני שם כהכא ע"פ נביא נאכלת ושם משמע דהקושיא היא למ"ד זא"ז :

דף טז ע"א ר"א אמר בכל אנו תנן · נראה דהיינו פלוגתא שבירושלמי סנהדרין שם דר' זירא אמר מאחר שהיה נביא אורים ותומים למה צריך אשכחתני ר' יהודה אומר צריך או"ת : אבא שאול אומר · פ"ג בירושלמי שם : ולמה קדשום · בירושלמי שם ולמה לא קדשוה מפני שתורפה ובתוספתא פ"ג דסנהדרין כבגמ' וע"ע שם שינוי נוסחא בהברייתא : א"ר אלעזר שמעתי · בירושלמי שם א"ר אבהו אתפלגון ר"י ור"ל ח"א בונין ואח"כ מקדישין ות"א מקדישין ואח"כ בונין מ"ד בונין ואח"כ מקדישין אין רואין את המחיצות כאלו הן עולות ופי' הפ"מ כמו קרבן עולה למעול בהן ע"כ בונין תחלה ואין רואין הוא בל' בתמיה ותמוה · ונראה דהוא כמ"ש בירושלמי מע"ש פ"ג ה"ג איתא זה"ל בפלוגתא אי רואין את המחיצות כאלו הן עולות ושם פי' הפ"מ בעצמו כאלו הן קיימות · והכוונה שם דהיינו אי קדשה לעת"ל דאף דנפרצו בחומת ירושלים פרצים רואין כאלו הן עולות ולא נחרבו וקיים קדושתן וכדמסיק שם דפלוגתתן היא בפלוגתת ר"א ור' יהושע אי קדשה לעת"ל · וה"נ כאן בסנהדרין פי' דמ"ד בונין ואח"כ מקדישין ס"ל דלא קדשה לעת"ל ע"כ טוב לבנות בחול אבל למ"ד קדשה לעת"ל קדושה היא מעיקרא ואין נ"מ במה שיבנו אותה תחלה : ר' אלעזר בר' יוסי אומר · ת"כ בהר פ"ה : **ע"ב** אבל כלפי פנים אע"ג דלא שהה · בירושלמי כאן ה"ג כה"ג בעי אם נטמא ונכנס לפנים אי חייב ופשיט לה דבעי כדי השתחוואה ומוכח דס"ל דאפי' לגד פנים בעי שיעור שהי' ושם מבע"ל על איזה מהן חייב אם על הראשונה או על האחרונה וכן ביומא פ"ה ה"א ונראה כפי' הק"ע וגירסתו שם דבשהייתו בכדי שיעור נאתו י"ל דאינו חייב או רק מה שעי"ז נתאחרה יציאתו וחייב על היציאה או דהחיוב הוא על השהיה ופשיט דעל הראשונה דעל היציאה אין לחייבו דהלא אומרים לו צא ופי' הפ"מ כגי' הכתובה דחוק : כמימריה דהאי פסוקא · ה"ג פליגי בירושלמי יומא פ"ג ה"ג ובע"ז פ"ד ה"א ומשנה ממ"ש פה בבבלי ע"ש · ובירושלמי כאן ה"ג הוא שיעור אחר ע"ש ר' סימון בשם ריב"ל כדי שאילת שלום כו' וצ"ע דאותו המ"ד אמר ביומא שיעור אחר עד כדי ויכרעו כו' שהוא גדול הרבה יותר : כריעה על ברכים · עי' ירושלמי ברכות פ"א ה"ה סוכה פ"ה ה"ד ב"ר פל"ט : צריך שהיה למלקות · עי' ירושלמי נזיר פ"ג ה"ה דפשיט בין למלקות בין לקרבן :

דף יז ע"א נזיר בקבר בעי שהיה · בירושלמי נזיר שם פלוגתא דר' יוחנן מחייב אשהיה ור' אלעזר פוטר עד שיפרוש ויחזור ויכנס : **ע"ב** היה מטמא עם הטהורה · הוריות בבלי וירושלמי פ"ב ה"ה שם :

דף יח ע"א נועץ עשר צפרניו · בירושלמי הוריות פ"ב ה"ה יטוח ראשי אצבעותיו בכותל : א"כ מצינו ארוכה וקצרה בנדה · עי' ירושלמי הוריות שם : **ע"ב** ר' יונתן בר' יוסי בר לקוני' · בירושלמי שם ר' יונתן [סתם] שאל מר"ש בר"י בר לקוני' : לא תקרב לא תפרוש · שם בירושלמי : אמר חזקיה שרץ ונבלה א"צ · ה"ג בירושלמי כאן ס"פ חזקיה אמר במחלוקת ר' יוחנן אמר משמעות דורשין א"צ וכלקמן יט · וכה"א כאן בירושלמי מוכח דתפיס דלר"א בעינן דידע במאי ואמר דר"ש ס"ל ג"כ כר"א ע"ש : ורמינהו · ה"ג מקשה בירושלמי ומשני ככהן : אר"א מה נפשך · ת"כ ויקרא חובה פרשה י"ב ובירושלמי הוריות ספ"א מדמי לה הורו ב"ד ולא ידעו על מה הורו ע"ש :

דף יט ע"א פרט למתעסק · ה"ג בירושלמי ס"פ : העלם זה וזה · בירושלמי פ"א ה"א לפי' הפ"מ תפיס דפטור לר"ע כיון דאיכא העלם מקדש או קדש אף דאיכא ג"כ העלם טומאה גביה : והזה ושנה וטבל · ירושלמי ר"פ : **ע"ב** ור"ש סבר ל"א מקצת ידיעה · בירושלמי ה"א מפרש טעמא דר"ש דס"ל כר"א דבעינן עד דידע באיזה חטא אך התם קאי בלובן ואודם דאנדרוגינוס דהו"ל משני מינים : הא מני ר' ישמעאל · ה"ג בירושלמי ה"א רק דהתם משמע דלא משום דל"ב רים"מ ידיעה בתחלה כ"א דחייב משום העלם מקדש ומיירי שנעלם לו מקדש ועפ"מ ונוע"י : אבל ספק הלב · ת"כ ויקרא חובה פכ"א כל הברייתא : כאן עשו · בירושלמי כאן ס"פ משני לחלק בין ידיעה בתחלה דסגי בספק ידיעה ובין ידיעה אחרונה לחלק לקרבן בעינן ידיעה המחייבת קרבן וכ"ה בהוריות פ"ג ה"א : אלא לר"ל · ה"ג מקשה בירושלמי כאן ס"פ ומשני דהיכי דשייך אשם תלוי מועיל ידיעת ספק כיון שקובעו לאש"ת מועיל לחלק גם לחטאות משא"כ בטומאת מקדש דליכא אשם תלוי ע"כ לא מהני ידיעת ספק :

דף כ ע"א והא אמרת איסר שבועה · ה"ג מקשה בירושלמי נדרים פ"א ה"א ומשני שם כדרבא הכא ע"ש : **ע"ב** בלא יחל דברו · עי' ספרי מטות קנג : ומאי לדבר א' דבדבור א' · וה"ג איתא להדיא דחשיב לה בין הני דבדבור אחד נאמרו גם לשוא ושקר בירושלמי לקמן ה"ח ובנדרים פ"ג ובמכלתא יתרו בחדש פ"ז ליתא שוא ושקר ולקמן ה"ח נשמט זכור ושמור ועי' פס"ר פכ"ג טעמים אחרים לזכור ושמור : מה שאין יכול הפה לדבר · עי' מכלתא בשלח פ"ח פסוק מי כמכה יתרו בחדש פ"ד :

דף כא ע"א נשבע להחליף · ירושלמי לקמן ה"ח : חוץ מנשבע · בירושלמי לקמן ס"פ ובפ"ד ה"י : אבל ב"ד של מטה · ירושלמי שם · ובמכלתא יתרו בחדש פ"ו דרש המלקו' הוא באופן אחר [ולא ינקה הוא לשאינן שבים כלקמן לט.] והוא כר' יוחנן דידי' ועי' מדרש משלי י' ובפס"ר פכ"ב איתא דר"ל דרש לא מאס לא תשמור ולר' יוחנן חייב שתים ע"ש : ר' יוחנן אמר לאו שאכ"מ · עמש"ל ג: דבירושלמי לקמן ה"ט נתחלף הפלוגתא עמ"ש : שבועה שלא אוכלנה · ירושלמי לקמן ה"ז וה"ט פ"ה ה"ג נדרים פ"ב ה"ג : **ע"ב** כ"ש למכות · ירושלמי לקמן ה"ד מכות פ"ג ה"ב ועמ"ש פסחים מד. מה: להקשות על התום' בנזיר שכ' דר"ש לא קאמר כ"א כשהוא בעין אבל בתערובת לא מהירושלמי פסחים פ"ג ה"א דשם אמר גם אתערובת ועי' מעי"ש שכתב דס"ל להירושלמי דר"ע סובר בכ"מ כר"ש וקשה מהא דר"ע בנזיר ששרה פתו כו' ואין לומר דס"ל דבתערובת שאני דהא מוכח דהירושלמי בפסחים אינו מחלק בזה ואולי יתכן דרק לר"ש אין חילוק אבל ר"ע מחלק כן ובהא דשבועה שלא אוכל כו' דמקשה כאן בגמ' אפשר דהירושלמי ס"ל דמיירי בכולל ודלא כר"ל וכ"מ בירושלמי כו' ה"ד דאמר דלר' יוחנן דמוקי בכולל אתיא מתני' גם כר"ע משמע דלאוקימתא דר"ל א"א לאוקמי כר"ע וא"צ לדחוק שם כהפ"מ ע"ש : רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי · ה"ג מוקי בירושלמי נזיר פ"א ר' איגא וכאן ס"ג פלוגת' דר"י ור"ל ועי' בה"ד : ברית שאני · מתני' במכות ובירושלמי לקמן ה"ד :

דף כב ע"א והרי מגדף · בירושלמי ה"א מקשה כן ומתרץ דלשיטת רבנן השיב ר"ל דמגדף איתו מביא קרבן עי' ריש כריתות ועמ"ש סנהדרין סה. : אבל בשלא הטעום · ה"נ בירושלמי ה"א : מתוך ברוקות לחמאות אין מצטרפות · ה"נ סברא זו בירושלמי שבת פ"ז ה"א : **ע"ב** ואכל עפר · עי' ירושלמי סוף פ"ד : בכולל · עמש"ל כה: : שלא אוכל פת חיטין כו' · ת"כ ויקרא חובה פט"ו : שלא אשתה ושתה כו' שם פט"ו : שתיה בכלל אכילה · ירושלמי כאן ה"ב יומא פיוה"כ ה"ג מע"ש פ"ב ה"א :

דף כג ע"א ודלמא ע"י אניגרון · בירושלמי שם ג"כ מדחה כה"ג בשם רבנן דקסרין : אמר רבא אף אנן נמי תנינא · בירושלמי שם ע"ש ר' יוסי האמוראה : אימא סיפא · שם ע"ש אחריא דמקשין לר' יסי. ובירושלמי כאן מבואר הגי' דאיתא א"ת אלא אחת וצ"ל חייב שתים כמ"ש במתני' וכ"ה ביומא שם אכילה בכלל שתיה ליתא · ה"נ בירושלמי שם ושם : אוכלין שאינן ראוין · ה"נ מוכיח מזה בירושלמי שם ע"ש ר' חנינא בשם ר' פנחס : **ע"ב** אפי' פרוטה מכולם מצטרפת · עי' ירושלמי לקמן פ"ה ה"ד : בכולל · עמש"ל כא: ועי' מה"פ ה"ד ד"ה שבועה שלא אוכל וד"ה לא סוף דבר ובש"ך וט"ז ח"מ סי' ע"ג סע"ה ובהגה' הה"ל שם :

דף כד ע"א בשלמא לר"ל · ה"נ מקשה בירושלמי ה"ד ומתרץ כהכא : כ"ש למכות · עמש"ל כה: : תוס' ד"ה אלא הן בירושלמי · כאן ה"ד ועש"ך וט"ז ח"מ סי' ע"ג סע"ה : תוס' ד"ה אלא כדהבא בתוספתא דשבועות · רפ"ב : **ע"ב** יש אוכל אכילה א' · עמ"ש שבת קב. ובירושלמי כאן ה"ד : אינו מן השם · עמ"ש בשבת שם : שלא אוכל תמרים והלב · פי' ירושלמי כאן ה"ז : ואם איתא מסכתא לה חמש · ה"נ מקשה בירושלמי כאן ה"ד : מידי דלית ביה שאלה · ה"נ משני בירושל' שם : בבכור · עי' מה"פ ב"ק פ"ג ה"ד ד"ה יש אוכל בענין איסור מוסיף מה שיש בבכור : קרבן עולה ויורד לא קתני · ה"נ בירושלמי שם ומקשה שם ע"ז מטמא שאכל את הקדש ולא משני כהכא : כי קתני זדונו כרת · ה"נ בירושלמי ה"ד :

דף כה ע"א והא"ר יוחנן כו' ג' ימים · בירושלמי סוכה פ"ה איתא ע"ש תני משמע דהוא ברייתא ובנדרים פ"ג ג"כ נאמרה סתם בלא שם האומר. אך בירושלמי נמצא לי תני גם על מימרא : ושמואל אמר פטור · ה"נ בירושלמי כאן ה"ה וה"ע בשם שמואל לקמן פ"ד ה"א סנהדרין פ"ג ה"ט ועי' נדרים פ"ג ה"ב : ר' ישמעאל אומר אינו חייב · עי' ת"כ ויקרא חוב' פרשה ט : **ע"ב** הוא מותיב כו' לנדדין · בירושלמי ה"ה מתרץ ר' מנא להרע או להיטיב מה הטבה רשות כו' ועמו"י כאן ובנדרים פ"ג ה"ב דבמקום מצוה ל"ש להצריך שיהיה לשבת דהמניעה אין ממה שאין בידו רק משום דהמצוה מונעתו ולזאת באכלתי ולא אכלתי כשנשבע ב' פעמים חייב שתים דלעבר אין שייך איסור ואף דלהבא א"ת אלא א' היינו משום דשבועה הראשונה עושהו איסור ואין חל שבועה עליו משא"כ בעבר ועי' ירושלמי לקמן ה"ט פ"ה ה"ג : לא ניכר עובר משום שקר · כן מבואר בירושלמי לקמן ה"ח ובנדרים פ"ג ה"ב ושם פלוגתא דר' יוחנן ור' אלעזר אי שנים מכירין כאן וא' בסוף העולם והשליך ליס דליכא עוד להכירו לר' יוחנן הוא לוקה משום שבועת שקר ולא משום שוא ולר"א משום שוא ולא משום שקר : לחייב על המזיד · עי' ירושלמי פ"ד ה"ג :

דף כו ע"א ר"ע כו' בריבה ומיעט · בירושלמי ה"ס ליתא כ"א לר' ישמעאל דדריש כלל ופרט וכלל ולר"ע משמע שם דמרבה מהכלל ופרט וכלל גם לשעבר ור' ישמעאל לא מרבה לשעבר משום דלא שכחת לה כלקמן ע"ב : פרט לאנוס · ירושלמי שם ות"כ ויקרא חובה פי"ג : מחכו עליה במערבא · עי' מה"פ ה"ס ד"ה ותן : העלם זה וזה · עי' מה"פ שם ובנוע"י : **ע"ב** איזוהי שגגת שבועת ביטוי לשעבר · בירושלמי כאן ה"ה ולעיל ה"א היא טענת ר' ישמעאל דאיך משכחת לה לשעבר דאם סבור שלא אכל הרי אנוס ואם נשבע במזיד אין כאן קרבן דס"ל שגגת קרבן לאו שגגה היא ולעיל ה"א מוכיח מדלא השיב לו ר"ע דס"ל ג"כ שגגת קרבן לאו שגגה היא ולא ס"ל להירושלמי כהבבלי דבשבועת ביטוי לכ"ע שגגת קרבן הוי שגגה ועמ"ש בשבת סט. ובירושלמי שם ה"א קאמר לר"ע ברם הכא ביודע שבועה היא אלא שהוא טועה בדבר אחר ומפרשים ספ"מ ומוע"י דס"ל לר"ע גם בטעות יש עליו חיוב שבועה · ולפי משמעות ל' הירושלמי נזיר רפ"ה קרי טועה בדבר אחר לאופן זה שאמת כדברי שבועתו רק שהוא חשב שקר הוא יש לפרש גם כאן שחשב שאכל ונשבע שלא אכל והיה כונתו לשקר ומחייב ר"ע בכה"ג : השב מידיעתו · ת"כ ויקרא חובה פ"ט ועמ"ש שבת סם : בשפתים · ת"כ ויקרא חובה פרק יג ושם מבואר דבשפתים ממעט מהרהר בלב יכול אפי' גמר בלבו ת"ל כו' ועי' ספרי מטות קנג ירושלמי תרומות פ"ג נזיר פ"ה ה"א : אלא לשמואל קשיא · בירושלמי תרומות פ"ג ה"ד ובנזיר פ"ס ה"א משני דשמואל לקרבן קאמר והברייתא לחיוב מדין שבועה :

דף כז ע"א נשבע לבטל · ת"כ ויקרא חובה פרק יג כל המשנה : תוס' ד"ה לקיים · בירושלמי ה"ו וגריס שם דברי ריב"ב וכ"ה בת"כ שם : מה הטבה רשות · ת"כ שם וירושלמי כאן ה"ה נדרים פ"ב : איש אשר יקלל · ת"כ קדושים פ"ט מכילתא משפטים פ"ה ועי' ירושלמי שבועות פרק בתרא ה"א ומ"ש בב"מ לד: : **ע"ב** שבועה שלא אוכלנה · עמש"ל כח: : מחייב תרתי כדרבא · ה"נ בירושלמי כאן ה"ז מפני שהזכיר בה זו הא אם לא הזכיר בה זו חייב על כל או"א : עלתה לו שניה כראשונה · תוספתא ספ"ב דנזיר ושם איתא בשלא הביא קרבנותיו ועמ"ש לקמן כח. :

דף כח ע"א אפי' כ"ש נמי · עי' ירושלמי ה"א דתלי לה בפלוגתא דר"ע ורבנן ע"ש : בשלא כיפר · כ"ה בתוספתא ספ"ב דנזיר וכ"ה בירושלמי נזיר פ"ג ה"ב ופי' הק"ע דהר"א שם דבהביא קרבן וגילח לא עלתה לו שניה כראשונה ור' יוחנן פליג עליה וס"ל דוקא אם הביא כל קרבנותיו לא עלתה לו והכא דמסיק אפי' כיפר וגילח פליג על הירושלמי והפ"מ נדחק שם לפרש במסקנת הירושלמי כהכא ע"ש : **ע"ב** פלוגתא דר"י ור"ל · עמש"ל ג. : עיפא תני · גם בירושלמי ה"ז שלא אבימי מאחיו חיפה ושם בשינוי דשם השאלה מפ' ועשר אית' באלו שהיו לפניו חמש ככרות ואמר שבועה שאוכל ככר זו וחזר ואמר שתים אלו דבכה"ג הו"ל כולל כמ"ש התוס' ד"ה שבועה עי' בסוף הדבור כט. ולזאת מדיק הירושלמי הא דחיפה דאמר חייב על כאו"א נגד אחיו ורק באידך אמר כאבימי דכמה שפיחת בשניה המספר הו"ל מוסיף : שבועה שלא אכלתי · עמש"ל כח: ובירושלמי ליתא בשאלות אבימי מחיפה :

דף כט ע"א והוא שניכר · עמש"ל כה: : דבר שאי אפשר לו · עי' ספרי מטות קנג וירושלמי פ"ח נדרים פ"ב ה"א דדריש מלפ' דשבועות הבאי אסורין : שלא על דעתך · ה"נ בירושלמי סוטה פ"ז נדרים פ"ג : קניא דרבא · עי' ויק"ר פ"ו פס"ר פכ"ב : תוס' ד"ה באומר · בתוספתא נדרים פ"ב ועי' ירושלמי כאן ה"ח ובנדרים פ"ג ה"ב ועי' מה"פ כאן ה"ח ד"ה נכסיו וער"ן נדרים כ"ה ע"ב ד"ה כשם : **ע"ב** והא השוא דשוא · ה"נ מקשה בירושלמי כאן ובנדרים פ"ג ה"ב ומשני דש"ק מרובע כקירת בית כבד יאין מתכוע בבריות ועי' מעשרות פ"ה ה"ג : תוס' ד"ה שבועת בירושלמי · פ"ד ה"א ובסנהדרין פ"ג ה"ט וצריך לתקן כאן הגירסא בירושלמי כבתוס' :

דף ל ע"א וכי אנשים באים לדין · בירושלמי כאן ובסנהדרין פ"ז יומא פ"ו יליף ג"ש מויעמדו שני אנשים מה להלן אנשים ולא נשים כו' ור' יוסי בר' בון ר"ה בשם ר' יוסי למד ג"ש משני עדים כבכהן ובספרי שופטים קצ סתם · מה להלן כו' כתיב כאן שני ולהלן שני ולא פירש אנה הוא : א"ר יהודה שריתי דכ"ר פ"ה : שלא יהא אחד עומד · בירושלמי שם דריש שני שיהיו שניהם שוין ואף דמדרש לעדים מכל מקום מיירי גם בבע"ד וכ"מ מהספרי שופטים קצ ועי' ז"א שם : **ע"ב** דהא עדות כגמר הדין · משמע דבשעת קבלת עדות גם בע"ד צריכין לעמוד כבשעת גמ"ד וכ"ה להדיא בירושלמי שם ושם ועי' ספרי שופטים קצ דמלות כנדונים לעמוד והפסר לפרש דהיינו בעת קבלת עדות או גמ"ד ואולי מזה גם בתחלת דין לעמוד : מנא שק · ספרי תצא רכב ורבה מכילתא משפטים פ"כ :

דף לא ע"א מנין שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר · בירושלמי סנהדרין פ"א ה"א מקרא לא תגורו : לבוש כמותו בירושלמי יומא פ"ז ה"א סנהדרין פ"ג ה"ט כאן ה"א ע"ש ר' ישמעאל : מנין לבע"ד שלא יטעים · בספרי שופטים קצ מועמדו שני האנשים דהיינו שיבאו ביחד : בדון מינה ומינה · ה"נ מוקי לה בירושלמי פלוגתייהו דר"מ סבר ג"ש ממקום שבאת ורבנן סברי כאמור בה וכ"ה לקמן פ"ה ה"ב ומזה תפסי' דכ"מ דר"מ סבר כן ורבנן פליגי עליה כמ"ש ביבמות פ"ח ובפי"א ה"א ובסנהדרין פ"ט ה"א לדעת ר"מ ממקום שבאת : **ע"ב** לאו דגמרי לה מעדות · עי' ירושלמי פ"ה ה"ב : וכאן לא נאמר בה ונעלם · כה"ג בירושלמי כאן ה"ב ע"ש חזקיה כ"מ שנאמר חטא הוי זדון כשוגג עד שיגיד לך הכתוב שהוא שגגה דהיינו שיכתוב ונעלם : א"ר יהודה אמר רב כו' אי אם חייבין עליה קרבן · ה"נ בירושלמי פ"ד ה"ב ר' בא ר' יהודה בשם רב שגג בקרבן הזיד בקרבן : השביע עליהם חמשה פעמים · ת"כ ויקרא חובה פט"ו : אר"ש מה טעם · בת"כ שם דברי ר"ש על חוץ לב"ד ואמר משום שיכולין לחזור ולהודות : כפרו שניהם כא' · ת"כ שם : ראוהו שבן אחריהם · ה"נ בירושלמי ה"ב ומשמע דברייתא היא כמ"ש לקמן לב. ת"כ דשמואל ופשיט שם מינה גם נר"ש דל"ב ב"ד דמ"מ שלא תביעה ל"מ ועמ"ש לקמן לה. :

דף לב ע"א ראוהו שבא אחריהם · ירושלמי פ"ד ה"ב : אמר קרא אם לא יגיד · ברייתא היא בת"כ ויקרא חובה פי"א וצ"ע על שאמרה אביי משמיה דנפשיה : אלא במקום שאלו מגיד · ה"נ בירושלמי כאן ה"א ובסנהדרין פ"ג : ש"מ שבועה חוץ לב"ד · בירושלמי ה"ג מבע"ל אם הפרישו קרבן אחר שבועתם חוץ לב"ד וקודם כפירתם בב"ד אי הו"ל כהפרשה קודם החטא או לאחר החטא : תכ"ד · עמ"ש ב"ק עג: : כדי שאילת תלמיד לרב · עמש"ש : משביע ע"א פטור · עי' ירושלמי כאן פ"ד ה"א ובסנהדרין פ"ג ה"ש דפתיש ג"כ בע"א דפטור : **ע"ב** מתוך שאילו"מ · עמ"ש ב"ב לד: : משביע עדי קרקע · בירושלמי לקמן פ"ז ה"ז איתא שבועת העדות איתא בעבדים ושטרות וקרקעות משא"כ בשבועת הפקדון והוא מהתוספתא רפ"ד ועי' פ"ד ה"ב דמבע"ל בירושלמי לר"מ מפי עצמו אי מחייב בקרקעות וקנסות ופי' הפ"מ אי מדמינן לפקדון לחייב · ובאמת איפכא הוא אי ילפינן לפטור וכן בפ"ה ה"ב האבעיא בפקדון צריך לפרש כהפ"מ ע"ש ובנוע"י : וחזר אחד מהן כו' תכ"ד · ה"נ מוקי בירושלמי ה"ג ע"ש : אלא ראשונה אמאי · בירושלמי פ"ה ה"א מתרץ לה משום דמאין העדים לשכות ע"כ אפשר דשכחה השניה ועל הראשונה להעיד ועי' לקמן לג. :

דף לג ע"א משביע אני עליכם · ת"כ ויקרא חובה פט"ו : חיטין ושעורין וכוסמין · ת"כ שם ושם מסיק דאפי' של מין א' ושל היום ושל אמש ושלפניו ג"כ חייבין על כאו"א בשפשיטו בפרוטרוט ובשפשיטו בכלל א"ת אלא א' אפי' במינין הרבה ועי' בפט"ז : דתניא ר' נחוניא בן הקנה · עמ"ש פסחים כט. מה שהקשיתי על הגליון ירושלים בכתובות פ"ג ה"א עש"ב : **ע"ב** רא"א נאמר כאן אוחין ת"כ ויקרא חובה פ"י וכ"ה בירושלמי כאן : רע"א כו' יש מהלה · ת"כ שם פי"א ובפי"ז וירושלמי כאן ה"ד : ריה"ג אומר · ת"כ שם פי"א וירושלמי כאן ה"ה :

דף לד ע"א בידוע שזה הרגו · עמ"ש ב"ב לג. וסנהדרין לז. ושם נדפס בטעות רפ"ה דכתובות וצ"ל רפ"ב : אראה בנחמה · בבלי סנהדרין כרשום וכן בירושלמי שם פ"ד : מי לא בעי מידע אי כותית · בירושלמי כאן ה"ה אי ברתיה היא או אחריתא . **ע"ב** מחכו עלה במערבא · עי' מה"פ לקמן פ"ה ה"ג ד"ה לית כאן ובנוע"י

דף לה ע"א משביע אני עליכם · ת"כ ויקרא חובה פי"א : כשתדעון לי עדות · ת"כ שם פ"י : עד שישא מתכוין להם · במשנה שבירושלמי ליתא כרשום בגליון · ומוכרח גם בירושלמי שם ה"ז וה"ח דל"ג זאת ממאי דמבע"ל שם אי משום שאינו יודע בהן או שאינו מתכוין ועי' מה"פ שם ה"ח ד"ה ר' מנא : עד מפי עד · ת"כ ויקרא חובה פי"י : שילח ביד עבדו · ת"כ שם מקרא ושמעה קול עד שישמעו מפי התובע ומוכח בירושלמי ה"ב : מה להלן בתביעת ממון · ה"נ בירושלמי ה"ו אך התם משמע דהג"ש הוא מנפש נפש וכמבואר בירושלמי פ"ג ה"י וכאן פ"ד ה"ב ופ"ה ה"א וה"ב : אר"א אם לוא יגיד · ה"נ בירושלמי ה"ט ושם עושה צריכותא דאצטריך דר"א ואצטריכא מתני' וקשה דהלא ר"א מפרש טעמא דמתניתין ואיך שייך צריכותא בזה ונראה דצ"ל וצריכא מתניתא והיינו הברייתא שבירושלמי ה"ב ובת"כ ויקרא חובה פ"י מקרא ושמעה קול אלה עד שישמעו מהתובע ולזאת מתרץ דצריך קרא אי לשמיעה ור"א קאי אשעת קבלת העדים השבועה וז"ש בירושלמי אי תנינן ולא תנינן דר"א הו"א ישמעו מפי התובע ולא נשבעו [אמת] לנתבע חייבין כו' : המקלל בכולן · בירושלמי ה"י איתא ר"מ כדעתיה כו' קללם בכינוי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין ובירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח גם לרבנן כנויין באזכרה רק דלא מחייבי כרת ולר"מ מחייב כרת נגה מיתה והוזכרו ע"ש אית תניי תני ועמ"ש סנהדרין נו: ולקמן לו. : אלא אמר אביי ה"ק · ה"נ מפרש הפ"מ בירושלמי : אלו שמות שאין נמחקין · מס' סופרים פ"ד ובירושלמי מגילה פ"א: תוס' ד"ה או שהיה רעלה כולה · עי' ירושל' סוף ה"ג דאפי' בכולן כשרים אם כפר אי' ס"ל להירושלמי בטלה כולה ע"ש : **ע"ב** כ' אלף למד מאלהים · שם : ר' יוסי אומר צבאות · כמ"ש שם ר' יוסי אומר צבאות חול אר"שב"א של בית אגזרה היו כותבין אומנין בירושלים והיו מוחקין צבאות שהיו נוהגין בו חול שנאמר ופקדו שרי צבאות ובירושלמי מגילה פ"א ה"ט גם דברי רשב"א ע"ש ר' יוסי : הלכה כאחרים · ה"נ שתים בירושלמי שם : באברהם קדש חוץ · בירושלמי שם חוץ מפסוק ויהי כאשר התעו אתי אלהים ויו"א אף זה קדש ובמ"ס שם הובאו שני הפסוקים בפלוגתא ועי' שמ"ר פכ"ד וירושלמי סוכה פ"ג דר' יהודה דריש גוי ואלהים דקאי על פסל מיכה ור"ע א"ל א"כ עשית קדש חול · ולא הובא פלוגתא זו במ"ס לענין אי הוי קדש או חול ונראה דגם ר' יהודה לא אמר כן כ"א לדרשה ור"ע א"ל שאין לדרוש כן לגל יהיה טעות מקדש לחול : האמורים בלוט · מ"ס שם : האמורים בנבות קדש · במ"ס שם חוץ מברך נבות אלהים ומלך ובירושלמי שם מובא זה הפסוק וליתא שם תיבת חוץ : ר"א אומר כו' יש מהן חול · במ"ס הוא ע"ש ר' יוסי : חוץ מזה כו' כל ימי היות בית האלהים · בירושלמי שם שתים כת"ק דגם יוד ש"י שבמיכה אל ומסיים חוץ מזה כל ימי היות כו' שהוא קדש : א"ל ר"א וכי מבטיח · מ"ס שם : והם לא בחוני · בבלי יומא כרשום וכן בירושלמי שם ספ"ז : ר' חנינא בר אידי ת"כ קדושים פ"י מכילתא משפטים פ"ה : אין אלה אלא ל' שבועה · ת"כ ויקרא חובה פרש' ח' ויק"ר פ"ו מדרש שמואל פט"ז ספרי נשא יד מכלתא יתרו פ"א :

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות ממסכת שבועות ומסכת מכות

דף ג ע"א רש"י ד"ה **ואחד** מלמטה בסנטר כו' שקורין מונטון (קין) פרק לחי התחתון שבזקן : **דף ד ע"ב** ד"ה המכתב חרט שקורין גריפ"א (גריפפעל) עם ברזל. ועי' קדושין כא ע"ב במתרגם ד"ה מכתב וע"ז כ"ב ע"ב ד"ה מכתבא : **דף ו ע"ב** ד"ה דיהה פליתא בלע"ז (דונקעל . בלאַסס) כהה, עמום חִוֵּר , וע"ע במתרגם נדה י"ט ע"א ד"ה דיהה : **שם** ד"ה מכבנין לשון הרחלים אלאין כבומות כו' פרמייל והוא בית נפש קורין נוסק"א (שפאַנגע, שלאס, גאַל-דענעם געהענג) תכשיט הנקרא בעברית בתי הנפש וע"ע במתרגם מו"ק י"ב ע"ב ד"ה סירין : **דף טז ע"א** ד"ה שני בלעים מריסק"א בלע"ז(זומפף. קרויטפעלד) אגם, אחו , בוץ , סיס היון : **דף לא ע"א** ד"ה פוזמקך כמין אנפוליאות תשובים קלצונ"ש בלע"ז (שטרימפפע) בגד למר או פשתים אשר יעטפו את הרגלים וע"ע במתרגם גיטין ס"ח ע"ב ד"ה במוקי קאתי : **שם** משחק בקוביא בעירובין כו' שקורין פרמייל"א נ"ל פאריי"ל , והוראתו להתערב או לתקוע כף מי שיזכה ומי שיאבד בשכום כסף שזה אשר שניהם יניחו שם (דיא וועטטע באיי גלייכעם איינזאטצע) וע"ע מ"ש רש"י סנהדרין כ"ה ע"ב וברש"ל שבת ל"א ע"ב על שאמרו זה עם זה :

דף מב ע"א ד"ה עפצי גל"ש בלע"ז כו' (גאַלל עפפעל) וע"ע במתרגם מגילה י"ט ע"א ד"ה ולא עפיץ :

מסכת מכות

דף ח ע"א רש"י ד"ה פיסא רגב גוש עפר כליסניא בלע"ז (שאללע קלימפען) צרור , גולש חומר , ופה יש שיבוש ברש"י , וע"ע ברש"י שבת דף פ"א ע"ב ד"ה אבל לא הפאים ובמתרגם שם ס"ל בלשטא ובנזיר דף ס"ה ע"א ד"ה הקסמות : **שם ע"ב** ד"ה בשוליא לנגרי י"ג שולי ייגדריג"ו הוא משובש , ונראה שהוא מרכב משני שמות זיי"ג (יונג) נער , טלם : אפר"י , אפרא[נ]ד"ר (לעהרען) והוראתו נער המלמד אומנות בבית האומן : **דף ט ע"א** ד"ה מחצלו הוא מעגלה וכו' ובלע"ז אררוטיל"כ (מויערקעללע, דיא קעללע דער מויערער) והוא כתבנית כף לקבל הסיד ולהטליכו על הקיר , וע"ע בשבת דף פ' על מלא כף סיד ברש"י ובמתרגם שם : **דף יא ע"א** ד"ה על אינריה לשפא נכנסו עצמותיו כו' אשל וויים דורא (פעררענקען , אויסרענקען) הֵקִיעַ הַפֶּרֶק: **דף טז ע"ב** ד"ה ביניתא דבי כרבא תולעת הנמצאת בכרוב שקוריין לייל"א, נ"ל טריפול"ע (קרויט מיקקע, קרויט שנאקקעל)והוא יתוש או זבוב הגדל בין הצמחים:

דף כ ע"א ד"ה חייב על פראה עג הקפת הראש וכו' מקום שלועזין טופל"א (שלאָף , שלעפע) רַקָּה , מְקוֹם הבולט בלחי וע"ע בשבת דף פ' ע"ב ד"ה כלכול לידעא . **שם** שתים מכאן חמש מאות כו' באמצע הסנטר שלועזין מנטו"ן (קין) פרק לחי התחתון בזקן , ועי' ברכות כ"ד ע"ב ד"ה על סנטרו : **דף כא ע"א** כי פרקי דריסא נוקום הפרקים כו' , פרק יונט"ר (געלענק) נסיה . **שם** ד"ה כתובת קעקע כותב תחלה כו' קעקע פויינטוני"ר(פונקטירען, טיפפעלן,איינשטעכען) נַקֵּר פַּתֵּחַ דקור . **שם** ד"ה כוסילתא כלי שמכה בו בלע"ז פליימ"א (שנעפפער, אדערלאסווערקצייג) ועי' במתרגם שבת דף ק"ח ע"ב ד"ס להסודה באריכות . **דף כג ע"ב** ד"ה היפיע נגלה והוכיח בשעת הלוקה בלע"ז ברוביי"ר (בעווייזען , ערווייזען) הֵעִיד, הֵרְאוּת :

*)מפתחות להמפרשים והחגהות שנלוו לסוף המסכת

מסכת

עבודה זרה

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים כאשר נדפסו מקדם ועם
תוספות חדשות כמבואר בשער השני.

ווילנא

שנת תרפ"ג לפ"ק

Tałmud.
Drukarnia „Wdowa i Bracia Romm"
Wilno — 1923

מסכת

עבודה זרה

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים ע"נסמנו בעין משפט), ותורה אור. כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפ"ד בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע:

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות
ג) חדושי אגדות (מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) מעדני יום טוב (בתחלה נקרא מעדני מלך)
ו) דברי חמודות (בתחלה נקרא לחם חמודות) על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספת יום טוב)

ז) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין להנ"ל.

ח) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).

ט) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

י) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יא) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יב) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יג) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

יד) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טו) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס חורת גבר)

טז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אבד"ק פוזן.

יז) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן

יח) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

יט) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אב"ד בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד בגנזי הספרים אשר להממשלות אי ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה:

ש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

לה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף:

א) מסכת כלה רבתי — השלמה — מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יותר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס. (נמצאת בכ"י רבינו אברהם בר נתן הירחי ז"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות והראה מקומות, ויצאה לאור ע"י פ"י בעהמ"ס בית נתן).

ב) מסכתות קטנות נוספות: מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית, (נמצאו בכ"י ונדפסו בספר"מ בשנת תרי"ח).

ג) חלופי גרסאות בש"ס ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי במסכת שקלים.

ה) נוסחת הירושלמי במסכת הוריות.

ו) נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים.

ז) נוסחא חדתא למס' גרים מספר מראית העין להרחיד"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו ההוא:

ח) פירוש רב האי גאון ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) — רב נסים (גאון) בר יעקב ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא בשם מפתח מנעולי התלמוד).

י) [כ"י] — רבינו חננאל בר חושיאל ז"ל (ג"כ מרבותיו של הרי"ף), לחצי הש"ס.

יא) [כ"י] — רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה ז"ל (רבינו דרבי' דרש"י) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב) — רש"י למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) — הרשב"ם העקרי למס' ב"ב דף פ"ז, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פי' רבינו זרחיהו הלוי ז"ל (הרז"ה בעל המאור) למס' קנים.

טו) —רבינו אברהם בר דוד ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז) [כ"י] תוספות ר"י הזקן ז"ל, למס' קדושין (כך ייחסום לו רושמי הספרים, אבל נראה כי טעו בזה, כי בכמה מקומות מוכח בהן ספר התרומה ומחברו אלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פי' רבינו שמשון משאנץ (משאנזא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אנדרוגינוס. ועליו נלוה גם פי' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) (כ"י) תוספות הר"ש משאנץ הנ"ל, למס' סוטה.

יט) (כ"י) תוספות ישנים למסכת יבמות.

כ) (כ"י) פי' ריב"ן השלם למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י, הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח מתוך הכ"י שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדוייק וההספות והשנוים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם נוסחת הריב"ן.

כא) [כ"י] פי' רבינו יצחק בר מלכי צדק סימפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב) [כ"י] פי' רבינו יהודה בר בנימין הרופא ז"ל ממשפחת הענוים (רבו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג) [כ"י] פי' רבינו מאיר (מהר"ם) מרוטנבורג ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קובץ פירושי מהר"ם מרוטנבורג לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה) פי' רבינו יונה החסיד מגירונדא ז"ל, למס' אבות.

כו) [כ"י] תוספות רי"ד מאת רבינו ישעיה די טראני (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' גיטין.

כז) [כ"י] תוס' חד מקמאי למס' יבמות, והוא ניהו נכדו של רבינו משלם ז"ל; ונמצא הספר כתוב בכתב ונח"י הרחיד"א ז"ל כזה"ל: „חדושי יבמות לחד מקמאי ז"ל, מזכיר להרב אביו לשבח, הוא היה בזמן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם. החיד"א ס"ט" עכ"ל.

כח) [כ"י] פי' הרא"ש ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקר הספרים של הרחיד"א ז"ל (והרחיד"א ז"ל חתום עליו בעצם כ"י קדשו).

כט) תוס' הרא"ש ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) פירוש הרא"ש למסכת קנים תמיד ומדות.

לא) [כ"י] תוספי הרא"ש ז"ל למסכת נדה.

לב) [כ"י] שיטה מקובצת לרבינו בצלאל אשכנזי ז"ל, קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (ותסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא פי' רש"י האמתי שמצא בכ"י תחת המפרש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (נעתקו מכי"ק מגליון הש"ס שלו שנמצא בירושלים תוב"ב. והרחיד"א ז"ל בשה"ג ח"ב מזכירו לשבח כזה"ל: הגהות נפלאות אמתיות מתוך גפ"ת כ"י שהיו לו, ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל. ולמס' חולין נעתק בעצם כי"ק של תלמידו הג"מ שלמה בר ישועה עדני זצ"ל (בעה"מ פי' מלאכת שלמה על משניות שעודנו בכ"י).

לג) חכמת שלמה (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בס' ח"ש תוצאה א' בשנת ושלו"ה.

לד) [כ"י] חדושי מהרש"ל על הרא"ש למס' שבת עירובין וגיטין.

לה) פירש"י והג"י וכו' שעל הרא"ש, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת ש"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו) [כ"י] הגהות הב"ח להל"ק מהרא"ש.

לז) הגהות מס' תמת ישרים, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' ברכת הזבח ומס' צאן קדשים לסדר קדשים.

לט) תפארת שמואל, השגות על מהרש"א להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרש"ק) (בעהמ"ס ברכת הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

מ) [כ"י] פסקי תוספות למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא) [כ"י] נוסחאות ישנות בפסקי תוס' שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב) פי' קרבן העדה למס' שקלים, להג"מ דוד ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג) פי' הג"מ חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל (מספרו כסא רחמים) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד) [כ"י] הוספות להגהות הגר"א ז"ל. וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כי"ק.

מה) הגהות הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנזכר לקמן שנדפס בסוף).

מו) מים טהורים הגהות למסכת כלים להג"מ יהודה ליב הלוי עדיל ז"ל מ"מ מסלאנים (בעהמ"ס אפיקי יהודה).

מז) הגהות ותקונים בפי' הרא"ש למס' קנים מס' יעיר קנו.

מח) ספר הקלין חדתין על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהג"מ ישראל בהר"ש ז"ל מ"מ דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט) [כ"י] נמוקי הגרי"ב הגהות על מהרש"א להג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סייני (מלבד חדושיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ) ספר בנין יהושע על אבות דרבי נתן, מאת הרב יהושע פאלק ב"ר יצחק אייזיק מליסא ז"ל.

נא) ספר נחלת יעקב למסכתות קטנות, מאת הרב יעקב (יאקב) ב"ר ברוך נוימבורג ז"ל.

נב) עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג) הגהות על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהג"מ שמואל פריינד ז"ל מדייני פראג (בעהמ"ס זרע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כ"י] לב חכמים למסכת שמחות:

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת:

נה) [כ"י] פירוש קדמון למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כ"י בשם „פירוש לא נודע למי".

נו) אור זרוע הקצר על מסכת יבמות, להג"מ חיים מנוואשטט בן הריא"ז ז"ל בעהמ"ס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס ווינציאה).

נז) ספר מהדורא בתרא למהרש"א, עם חדושי הלכות ואגדות מהתנו הג"מ משה בר' יצחק בר בונם ז"ל אבד"ק לובלין.

נח) חכמת מנוח, חדושים מהג"מ מנוח הענדיל ז"ל (כדורו של מהרש"ל).

נט) מים חיים, חדושים מהג"מ יחזקיה די סילוא ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

ס) כללי התלמוד, להג"מ חיים בנבנשתי ז"ל (מספרו כנה"ג ושיורי כנה"ג).

סא) [כ"י] הגהות ישנות למס' נדה שנכתבו בכ"י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס ווינציאה שנת רפ"ז.

סב) [כ"י] חדושי הג"מ משה ב"ר אברהם ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעהמ"ס תפארת למשה).

סג) הגהות הג"מ נתן בורגיל ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו חק נתן).

סד) [כ"י] באור הגר"א ז"ל למס' ערכין ונקרא יד אליהו.

סה) [כ"י] הגהות חדשות מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו) [כ"י] באור הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג"מ בונם ז"ל משקלאב ונעתק ע"י הרד"ל ז"ל, וחלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא בא"ר.

סז) ספר אורח מישור למס' נזיר, מהג"מ יוחנן ב"ר מאיר ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הג"מ יחיאל היילפרין ז"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

סט) [כ"י] חדושים והגהות מהג"מ יעקב עמדין (הריעב"ץ) ז"ל (מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו).

ע) [כ"י] חדושים מהג"מ גדליה ליפשיץ ז"ל, על איזה מסכתות מכי"ק, ומספרו רגל ישרה לאדר"נ ומס"ק.

עא) חדושים מבנו הג"מ ישראל ליפשיץ ז"ל בעהמ"ס תפארת ישראל על משניות.

עב) [כ"י] חדושים מהג"מ צבי הירש ברלין ז"ל (נכד לבעל חכם צבי ז"ל).

עג) חדושים מהג"מ משה סופר ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד) שדה צופים על הרא"ש להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

עה) חדושים מהג"מ זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ ז"ל (בעהמ"ס סדר משנה).

עו) חדושים מהג"מ ברוך פרענקיל תאומים ז"ל (בעה"מ ספר ברוך טעם וכו').

עז) [כ"י] חדושים מהג"מ יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

עח) [כ"י] הגהות למס' שבועות מהג"מ ליב ברלין ומהג"מ נח חיים צבי ז"ל (בעהמ"ס מעין החכמה).

עט) (כ"י) מצפה איתן להג"מ אברהם ז"ל מסמינסק (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו'). (עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס זיטאמיר).

פ) [כ"י] חדושים מהג"מ שלמה איגר ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ"ל מעל"ד).

פא) חדושים מהג"מ צבי הירש חיות ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ץ וכו').

פב) [כ"י] קרני ראם להג"מ אהרן משה טויבש ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי גפ"ת (נוסף עתה מכי"ק על הרבה מסכתות שנדפסו בלעדו).

פג) [כ"י] הגהות בנו הג"מ שמואל שמעלקא טויבש ז"ל אבד"ק יאסי.

פד) ארץ צבי הגהות על הגהות אשר"י מהג"מ יהודה צבי ז"ל (בעה"מ שו"ת מנחת יהודה).

פה) [כ"י] שער הלקוטות הגהות מהג"מ יששכר ז"ל (בעהמ"ס פתחי שערים).

פו) [כ"י] חדושי הרד"ל מהג"מ דוד לוריא ז"ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופדר"א וכו').

פז) [כ"י] הוספות לחדושי והגהות הרש"ש, וחדושים מבנו הג"מ מתתיהו שטראשון ז"ל מווילנא.

פח) [כ"י] חדושים מהג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהג"מ אשר הכהן ז"ל אבד"ק שערשב (בעהמ"ס ברכת ראש).

צ) [כ"י] חדושים מהג"מ שמחה ז"ל אבד"ק רעטוי (נכו של הג"מ צבי חריף ז"ל).

צא) [כ"י] מלאכת יום טוב מהג"מ יום טוב ליפמאן ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יום טוב וכו').

צב) [כ"י] בן אריה מהג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק סעלז.

צג) חדושים מהג"מ אליהו גוטמאכר ז"ל אבד"ק גריידץ (בעהמ"ס צפנת פענח).

צד) [כ"י] חדושים מהג"מ יצחק אייזיק חבר ז"ל אבד"ק טיקטין (בעה"מ שו"ת בנין עולם).

צה) [כ"י] חדושים מהג"מ נחמיה בירך הלוי ז"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כ"י] מראה כהן להג"מ בצלאל הכהן ז"ל מו"א פ"ק ווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

צז) [כ"י] חדושים מהג"מ אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט"א אבד"ק פינסק.

צח) [כ"י] פורת יוסף להג"מ יוסף שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

צט) הגהות אמרות טהורות על פי' הר"מ והר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"מ שמואל פריינד ז"ל הנ"ל.

ק) [כ"י] חשק שלמה להג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

קא) [כ"י] יפה עינים להג"מ אריה ליב יעלין שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו'). כולל מ"מ לתלמוד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א ופסק"ר, עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי. (ובהם הגהות ומ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להג"מ ליב ברלין ז"ל ויזכרם בשם הגרל"ב).

קב) [כ"י] המתרגם כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות, והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג) פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה:

גם הכנסנו בו: א) הגהות מספר שיח יצחק על תוספות ישנים למסכת יומא. ובכ"מ שנדפס בהן מלפנים „עי' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) מראה מקומות בפירש"י ורמב"ם למסכת אבות. ג) ציוני הפרקים של התוספתא בר"מ ובר"ש. ד) שנוי נוסחאות בהקדמת הרמב"ם מכ"י ערבי; ה) ציוני המסכתות בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו ש"ס של הג"מ יעקב עמדין ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, הכל בעצם כתב ידו הקדושה מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובה שבה, שבצנו בתפארת הש"ס לכבוד ולתפארת, והגהתו המדויקת היתה להמגיהים לעינים.

לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם להשאילן ולשאול מהן להלוותן וללוות מהן לפורען ולפרוע מהן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שמיצר הוא לו אמרו לו אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן: **גמ'** רב ושמואל חד תני אידיהן וחד תני עידיהן מאן דתני אידיהן לא משתבש ומאן דתני עידיהן לא משתבש מאן דתני אידיהן לא משתבש דכתיב °כי קרוב יום אידם ומאן דתני עידיהן לא משתבש דכתיב °יתנו עידיהם ויצדקו ומאן דתני אידיהן מאי טעמא לא תני עידיהן אמר לך תברא עדיף ומאן דתני עידיהן מאי טעמא לא תני אידיהן אמר לך מאן קא גרים להו תברא עדות שהעידו בעצמן הלכך עדות עדיפא והאי יתנו עידיהם ויצדקו בעובדי כוכבים כתיב הא בישראל כתיב *דאמר ריב"ל כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות להם לעוה"ב שנאמר יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע מאן דאמר עידיהן מהכא °יוצרי פסל כולם תוהו וחמודיהם בל יועילו ועידיהם המה דרש ר' חנינא בר פפא ואיתימא ר' שמלאי לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת [ומניחו] בחיקו ואומר *למי שעסק בה יבא ויטול שכרו מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא שנאמר °כל הגוים נקבצו יחדו [וגו'] אמר להם הקדוש ברוך הוא אל תכנסו לפני בערבוביא אלא תכנס כל אומה ואומה וסופריה

רש"י

לפני אידיהן של עובדי כוכבים ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהן · וכולהו משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ביום אידו: שאלה במידי דהדר בעין כגון בהמה וכלים דכתיב (שמות כב) כי ישאל איש מעם רעהו וגו' מלוה במידי דלא הדר בעין כגון מעות דכתיב (שם) אם כסף תלוה את עמי דמלוה להוצאה נתנה ומשלם לו מעות אחרים: שמח הוא לאחר זמן · למחר: **גמ'** יום אידם היינו עבודת כוכבים כדכתיב בההיא פרשה יקומו ויעזרכם: יתנו עידיהם ויצדקו · השתא סלקא דעתיה דבעובדי כוכבים כתיב ואתמוהי מתמה יתנו עובדי כוכבים עידיהם יבואו עבודות כוכבים שעבדו ויעידו עליהם ויצדיקום: עדות שהעידו בעצמם · ביום הדין שעבדו לעבודת כוכבים בעולם הזה: ישמעו · עובדי כוכבים את העדות שאלות מעידות ויאמרו אמת דין הוא שראוין ישראל להצטדק: ועידיהם המה · עבודת כוכבים תבוא ותעיד על עובדיה לחייבם: בערבוביא · כולן מעורבבין ולא אומה ואומה בפני עצמה:

תורה אור

דברים לב · ישעיה מג · [לקמן ד: ע"ש] · ישעיה מד · [נ"א אל מי] · שם מג

תוספות

לפני אידיהן · בתר דתני סנהדרין דאיירי בעובד כוכבים ומזלות תנא נמי להא מסכת דע"ז בסדר ישועות ומיהו מכות ושבועות דשייכי בסנהדרין להכי תני להו בתר סנהדרין ואחרי כן חוזר לסדרו ושונה מס' ע"ז והוריות: **לפני** אידיהן ג' ימים. זימנין דתני מנינא בסוף כי הכא וכן (קדושין ב.) האשה נקנית בג' דרכים (בכורים פ"ב מ"ו) ואתרוג שוה לאילן בג' דרכים וזמנין דתני מנינא ברישא (נזיר סה:) בשבעה דרכים בודקין את הזב (יומא ב.) שבעת ימים קודם יוה"כ (גיטין פ.) בג' דרכים שוו גיטי נשים וכו'*: **אסור** לשאת ולתת עמהם · פ"ה משום דאזיל ביום אידו ומודה לעבודת כוכבים מתוך לשונו משמע *שר"ל אף ממקח וממכר וקשה על מה סמכו העולם לשאת ולתת ביום איד העבודת כוכבים עמהם נהי דרוב אידיהם מן הקדישים הם מ"מ בכל שבוע יום אחד יש להם דלרבי ישמעאל (לקמן ו.) לעולם אסור ואין לומר דהיינו טעמא משום (חולין יג:) דעובדי כוכבים שבח"ל לאו עובדי עבודת כוכבים אלא מנהג אבותיהם בידם דהא אמר שמואל בגמ' (לקמן ז:) בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד משמע הא יום אידם מיהא אסור לכך נראה דשרי משום איבה כדאמר בגמ' (שם דף ו:) גבי ר' יהודה נשיאה דשדר ליה ההוא מינא דינרא קסריינא ביום אידו אמר היכי איעביד לא אשקליה הוית ליה איבה מיהו אין משם ראיה גמורה דשמא לאו משום איבה לישתרי אלא היה נוטל עצה כיצד יעשה שלא יהיה לו איבה ועוד אי טעמא משום איבה תינח להלוותם ולהשאילם ולפרעם כשהעובד כוכבים תובע חובו אבל לשאת ולתת עמהם דהיינו מקח וממכר מאי איבה איכא וכי לא יוכל ישראל לומר איני צריך עתה למכור ולקנות וכן לשאול ללוות ולפרוע מה ידע העובד כוכבים שמניח משום אידו לכך נראה דטעם ההיתר משום דעובדי כוכבים שבינינו קים לן בגוייהו דלא פלחו לעבודת כוכבים ומהאי טעמא שרי לקמן בפ"ב (דף סה.) רב יהודה דשדר ליה קורבנא לאבידרנא ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלח לעבודת כוכבים וכן רבא (שם) דשדר ליה קורבנא לבר שישך ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלח לעבודת כוכבים א"כ יש לסמוך אההיא דתנא בירושלמי על מתני' דאסור לשאת ולתת תני בד"א בעובד כוכבים שאינו מכירו אבל בעובד כוכבים שמכירו מותר מפני שהוא כמחניף ותניא הנכנס לעיר ומצאן שמחים שמח עמהם שאינו אלא כמחניף להם ור"ת היה מפרש אסור לשאת ולתת עמהם דוקא במידי דתקרובת ולא איירי כלל בלקנות דודאי שרי בין ללישנא דאזיל ומודה בין ללישנא דלפני עור לא תתן דלא אסרו אלא למכור דוקא מידי דתקרובת ולשאת ולתת הכי פי' לשאת מהן המעות ולתת להם מידי דתקרובת חליפי המעות ומביא ראיה מדאיבעיא (לקמן דף ו.) בגמרא טעמא דלשאת ולתת עמהם אי משום הרווחה פירוש משום שמרויח ומשתכר ואזיל ומודה לעבודת כוכבים או דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול וקאמר נפקא מינה דאית ליה בהמה לדידיה ואי מידי דלאו תקרובת אסור אמאי לא קאמר נפקא מינה למידי דלאו תקרובת דמשום הרווחה איכא אלא וודאי מידי דלאו תקרובת שרי דלא שייכא אזיל ומודה במקח וממכר כיון שנותן המעות תחת החפץ והוא לוקח וגם אינו בטוח כ"כ שירויח בסחורה ובעיא דגמרא הכי מפרש טעמא דאסור לשאת ולתת עמהם במידי דתקרובת משום הרווחה שיהיה לו בהמות רבות בריוח אפי' אית ליה לדידיה נמי אסור שמתוך שיהיה לו הרבה בהמות יקריב מן המובחר או משום לפני עור ונפקא מינה דכי אית ליה בהמה לדידיה שרי ולפי פר"ת אין לתמוה על מנהג העולם שאפילו אם היו מחזיקין אותם כעובדי עבודת כוכבים שהרי אינם עושים שום תקרובת אלא במעות ובזה לא שייך הרווחה והרבה מעות מצויים להם לאותו דבר ומיהו נכון הוא להחמיר כשבא העובד כוכבים ואומר הלויני מעות לשקרי שקורין אופרי"ר אבל ר' אלחנן אמר כי גם באותם אופרי"ר אין שום איסור כי מה שהם נותנים אותם לגלחים ולכומרים אינו ממש לשם עבודת כוכבים אלא לצורך הנאתם: **להלוותם** · פר"ת דוקא בחנם אבל ברבית שרי משום דמלעטר טובא כדאמרינן בקדושין (דף כ.) ליזבין איניש ברתיה ולא לוזיף ברבית: **ולפרוע** מהן · בגמרא (לקמן דף ו:) פסקינן כרבי יהושע בן קרחה דמלוה על פה נפרעין מהם מפני שהוא כמציל מידם ויכול להיות דאפי' מלוה בשטר נמי נפרעין מהם כדאמר בירושלמי אפי' מלוה בשטר אובדת היא שלא כל שעה אדם זוכה ליפרע מחובו ולכך נראה לר"י דאותה מלוה שבשטריהו או אפי' אותם שיש לנו מהם חותמות שמותר ליפרע מהם ואפי' הוא אזיל ומודה שלעולם הוא חשיב כמציל מידם והא דאמר רבי יהושע בן קרחה מלוה בשטר אין נפרעין היינו כשידעו תקיפה עליהם ואפי' הכי מלוה על פה נפרעין שלא יכפור פעם אחרת והיכא דאיכא משכון אומר בירושלמי דאין מלוה אובדת במשכון מיהו בכל ענין חשיב כמציל מידם שכמה פעמים אובדת אפי' במשכון: **מ"ט** לא תני עידיהן · פרק משילין (ביצה דף לה:) איכא חד תני משילין וחד תני משחילין וכן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קטז:) חד תני מציקין וחד תני מסיקין ולא דייק כי האי גוונא ושמא לא שייך לדקדק משום דאידי ואידי חד משמעות לשון הוו להו אבל קשיא מההיא דפרק החליל (סוכה דף נ: ושם ד"ה וחד) שואבה חשובה וכן בפ"ב דיבמות (דף יז. ושם) לאשונה ושניה דלא חד משמעות נינהו ולא דייק הכי וי"ל הכא היינו טעמא דדייק הכי משום דמסתבר ליה טפי לשון עדות לפי שהוא עדות לשברם וקשיא לי על תירוץ זה דמאי מקשה תו ומאן דתנא עידיהן מ"ט לא תני אידיהן הא כבר פירשנו דהמקשה נמי היה יודע אותו טעם דלשון עדות עדיף ול"נ דהכי הקשה מאן דתני אידיהן אמאי לא תני עידיהן דהא עידיהן ממש כתיב בהדיא בקרא אבל אידיהן ממש לא כתיב בקרא אלא אידם ומשני תברא עדיף פי' לשון שבר ופריך א"כ מ"ט דמאן דתני עידיהן הא ודאי דתברא עדיף:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ט מהלכות עבודת כוכבים הלכה א סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף א:

[וע"ע תוס' קדושין ב. ד"ה האשה]

רבינו חננאל

דרש רבי שמלאי לעתיד לבא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחה ואומר כל מי שעוסק בתורה יבא ויטול שכרו מתקבצין ובאין כל האומות בערבוביא דכתיב כל הגוים נקבצו יחדו

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לפני. בספר שם הגדולים להרב ר' יוסף אזולאי מערכת ח כתב בשם רבינו בצלאל בכי"ס מקובלת אולין כי התוס' על מס' ע"ז שבידינו הם תוס' רבינו פרץ: ד"ה אסור וכו' שר"ל אף ממקח וממכר. עיין לקמן דף יב ע"ב תוספות ד"ה עיר:

תורה אור

וסופריה שנאמר °ויאספו לאומים ואין לאום (ישעיה מג) אלא מלכות שנאמר °ולאום מלאום יאמץ (בראשית כה) ומי איכא ערבוביא קמי הקב"ה אלא כי היכי דלא ליערבבו אינהו [בהדי הדדי] דלישמעו מאי דאמר להו [מיד] נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה מ"ט משום דחשיבא ומנלן דחשיבא דכתי' °ותאכל כל ארעא ותדושינה (דניאל ז) ותדוקינה *אמר רבי יוחנן זו רומי חייבת שטבעה יצא בכל העולם ומנא לן דמאן דחשיב עייל ברישא כדרב חסדא *דאמר רב חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין שנאמר °לעשות משפט עבדו ומשפט עמו (מ"א ח) ישראל [וגו'] וטעמא מאי איבעית אימא לאו אורח ארעא למיתב מלכא מאבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף אמר להם הקב"ה במאי עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה שווקים תקנינו הרבה מרחצאות עשינו הרבה כסף וזהב הרבינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם תקנתם *שווקים להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמכם כסף וזהב שלי הוא שנאמר °לי הכסף ולי הזהב נאם ה' (חגי ב) צבאות כלום יש בכם מגיד זאת [שנאמר *מי בכם יגיד זאת] ואין זאת אלא תורה שנאמר °וזאת התורה אשר שם משה (דברים ד) מיד יצאו בפחי נפש יצאת מלכות רומי ונכנסה מלכות פרס אחריה מ"ט דהא חשיבא בתרה ומנלן דכתיב °וארו חיוא אחרי תנינא דמיא (דניאל ז) לדוב *ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין [בשר] כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב אמר להם הקב"ה במאי עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה גשרים גשרנו הרבה כרכים כבשנו הרבה מלחמות עשינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם *תקנתם גשרים ליטול מהם מכס כרכים לעשות בהם אנגריא מלחמות אני עשיתי שנאמר °ה' איש מלחמה כלום יש בכם מגיד זאת שנאמר °מי בכם יגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה מיד יצאו מלפניו בפחי נפש וכי מאחר דחזית מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא מידי מאי טעמא עיילא אמרי אינהו סתרי בית המקדש ואנן בנינן וכן לכל אומה ואומה וכי מאחר דחזו לקמאי דלא מהני ולא מידי מ"ט עיילי סברי הנך אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שעבדנו בישראל מאי שנא הני דחשיבי ומאי שנא הני דלא חשיבי להו משום דהנך משכי במלכותייהו עד דאתי משיחא אומרים לפניו רבש"ע כלום נתת לנו ולא קיבלנוה ומי מצי למימר הכי והכתי' °ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו (דברים לג) וכתיב °אלוה מתימן יבוא וגו' (חבקוק ג) מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן א"ר יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה אלא הכי אמרי כלום קיבלנוה ולא קיימנוה ועל דא תברתהון אמאי לא קבלתוה אלא כך אומרים לפניו רבש"ע כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל דכתיב °ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט) ואמר רב דימי בר חמא *מלמד שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל ואמר להם אם אתם מקבלין את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם מיד אומר להם הקב"ה הראשונות ישמיעונו שנא' °וראשונות ישמיעונו (ישעיה מג) שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם ומנלן דלא קיימום *דתני רב יוסף °עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים (חבקוק ג) מאי ראה ראה ז' מצות שקבלו עליהן בני נח ולא קיימום כיון שלא קיימום עמד והתירן להן איתגורי איתגור א"כ מצינו *חוטא נשכר אמר מר בריה דרבינא

לומר

וסופריה · וחכמיה : לאום. מלכות כשהיא לבדה : ולאום מלאום · מתרגמינא ומלכו ממלכו ועוד יאמץ לא שייך אלא במלכות וסיפיה מסיפיה דקרא נפקא לן לקמן מי (*בכם) יגיד זאת : ומי איכא ערבוביא קמיה · והלא כולם נסקרין בסקירה אחת שנאמר היוצר יחד לבם כדאמר בר"ה (דף יח.) : ומשני דלא ליערבבו אינהו · לדידיה לא מהניא ערבוביא אבל לדידהו מהניא ערבוביא דמבלבלי ומסתתמי טענותיהם : טבעה · שמעה : נכנס תחלה · לפני הקב"ה לדין : משפט עבדו · שלמה המלך : דליפוש חרון אף · של הקב"ה מפני פשעי צבור שמא חס ושלום יפרע מן המלך כל סורחנו מפני החרון : שווקים ומרגלאות וכסף וזהב הוא עסקן של רומיים גשרים וכרכים ומלחמות הוא עסקן של פרסיים : שיתעסקו ישראל בתורה · שיהא להם פנאי שמוצאין להסתכר בשוק ומוצאין מזונותיהן וצרכיהן בלי טורח ומתעדנין במרגלאות : וארו · והנה : אחרי · אחרת : מסורבלין · שמינים כמו (שבת דף קלז:) קטן המסורבל בבשר ולשון מלבוש הוא כמו כפיתו בסרבליהון (דניאל ג) : דוב אין לו מנוחה אלא הולך ובא כל שעה : אנגריא · עבודת המלך המוטלת על יושבי כרכים לעשות מלחמות [ולצאת בצבא] וליטול בהמתן בעבודתו : ואנן בנינן · בית שני בנה כורש : אינהו . פרסיים משתעבדין בישראל בגלות בבל וטיטוס הגלם לרומי ועדיין כולם משועבדים [להם]:פארן·ארץ ישמעאל דכתיב (בראשית כא) בהגר (ותשב) במדבר פארן : כלום קבלנוה ולא קיימנוה. כלומר משום דלא קבלנוה לא קיימנוה:ועל דא תברתהון. פירכא היא כלומר נמצא תשובה זו קטיגור להם ואמאי לא קבלוה : כגיגית · קופא בלע"ז ומטילין בה שכר : ראה ויתר גוים · נראה בעיניו ויתר להתירן :

רומי חייבת. משום דכתיב בהו (מלאכי א) וקראו להם גבול רשעה. רשע תרגום חייבא וגמלא במעשה מרכבה כי במעשה דרבי חנינא בן תרדיון נגזר על רומי חורבן גדול : **אמר** להן הקב"ה במה עסקתם. פירוש שואל להם במה זכו בכל דור ודור :

שווקים להושיב בהם זונות· ה"ה דה"מ למימר לעשות בהם סחורה לכל דבר אלא מגנה אותם בדבר גנאי כל מה שיכול כלומר אפי' לצורך זונות עשיתם שווקים : **וארו** חיוא אחרי תנינא דמיא לדוב. וא"ת אדרבה מלכות בבל עדיפא שנמשלה לארי דכתיב (ירמיה ד) עלה אריה מסבכו והארי מלך בחיות* וי"ל דאע"ג דארי מלך מ"מ דוב הוא *עז יותר ובעל תחבולות כדאמר בפרק קמא דברכות (דף *יג.)גבי צרות האחרונות משכחות הראשונות הניח מעשה ארי וספר מעשה דוב ורבי יצחק מפרש דבבל לא נמשלה לארי אלא בשעה שהיתה מושלת בכל העולם ועתה היא ממלכה שפלה אבל פרס גם עתה היא חשובה אחר רומי ותעמוד בחשיבותה עד סמוך לביאת המשיח כמו שמפרש בסמוך : **הרבה** גשרים גשרנו. אף על גב דרומי נמי תקנו גשרים כדאמר בפרק במה מדליקין (שבת דף לג:) מ"מ אינם חשובים כ"כ בתקון גשרים כמו פרס : **ואנן** בנינן · הא דלא קאמרי שבנו בית המקדש כששאל מהן במה עסקתם דלפי זה לא עשו אלא אותו הדור והקב"ה שואל במה זכו בכל דור ודור : **מאי** שנא הני דלא קא חשיב · פי' בכל ויון שהם (א) ארבע מלכיות שנשתעבדו בישראל וחשובים היו אבל מכל שבעים אומות לא בעי : **משכא** מלכותייהו עד דאתי משיח · והא דאמרינן עתידה פרס שתפול ביד רומי היינו סמוך לביאת המשיח כדאמרינן (סנהדרין*) דף נח:)עתידה מלכות רומי שתפשוט על כל העולם תשעה חדשים : **מאי** בעי בשעיר ומאי בעי בפארן · ופארן ארץ ישמעאלים כדכתיב גבי הגר (בראשית כא) במדבר פארן וסמיך אסיפיה דקרא וקדוש מהר פארן סלה ולא גרסינן מאי בעי בתימן דתימן משעיר הוא דכתיב (עובדיה א) וחתו גבוריך תימן למען יכרת איש מהר עשו מיהו קשיא לגירסת רש"י אמאי מייתי קרא דחבקוק למדרש הכי בקרא דאיתא בוזאת הברכה נמי הוזכר פארן וי"ל דאיכא למידרשיה כדדרים ליה בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק דף לח. ושם) מפארן הופיע ממונם לישראל והוא הר סיני כדאמר פ' ר"ע (שבת דף פט. ושם) ה' שמות יש לו סיני פארן ורבי אלחנן אומר דגרים שפיר מאי בעי בשעיר ומאי בעי בתימן והאי תימן לאו שם אומה הוא אלא שם רוח דרום כמו עורי צפון ובואי תימן כדדרשינן בספרי פרשת וזאת הברכה מד' רוחות נגלה הקדוש ברוך הוא לישראל שנאמר אלוה מתימן יבא ולכך ניחא שהולך להביא פסוק דחבקוק :

כהנים

*) [ושם איתא נוסחא אחרת אבל ביומא י. איתא כך כמו שהעתיקו תוס' דהכא]

[ע' חגיגה יג:] ס"א מסוכן

[ע"ש דליתא כך אלא בנוסחא אחרת]

רבינו חננאל

ויאספו לאומים ואומר להם מי בכם יגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנא' וזאת התורה ונכנסת החשובה מכל האומות והיא מלכות רומי שנאמר ותיכול כל ארעא ותדושינה ותדוקינה' וא"ר יוחנן זו מלכות רומי שטבעה יוצא בכל העולם : ומאן דחשיב עאיל ברישא כדרב חסדא דאמר מלך וצבור מלך נכנס תחלה שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו אמר הקב"ה יש בכם מגיד זאת מיד יצאו בפחי נפש (אומרים לפניו רבש"ע) [וכו'] נכנסת אחריה מלכות פרס דהיא חשובה בתרה שנאמר וארו חיוא אחרי וגו' ותני רב יוסף אלו פרסיים וכו' ויוצאין גם הם בפחי נפש אומרים לפניו רבש"ע כלום קבלנוה ולא קיימנוה ועל דא תברתהון דאמר רבי יוחנן מאי דכתיב ויאמר ה' מסיני בא וגו' מלמד שהחזירה הקב"ה לתורה על כל האומות ולא קיבלוה אומרים לפניו רבש"ע [כלום] כפית עלינו הר כגיגית כישראל ואמרת אם אינכם מקבלים את התורה שם תהא קבורתכם שנא' ויתיצבו בתחתית ההר ולא קיבלנוה אומר להם ראשונות ישמיעוני' שבע מצות שקבלתם היכן קיימתם אותם

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאי שנא וכו' שהם מד' מלכיות :

מסורת הש"ס

[נ"ל בכם]

שבועות .. ע"ש

ר"ה ח:

[ע' תוס' לקמן יח. ד"ה וכו']

[נ"ל ויסב]

קדושין עב. מגילה יא.

שבת לג:

שמות טו

ישעיה מג

חבקוק ג

[שבת פח. ע"ש]

ב"ק לח.

חבקוק ג [יבמות לג: וש"נ]

לומר שאף על פי שמקיימין אותן אין מקבלין עליהם שכר ולא *והתניא היה רבי מאיר אומר מנין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול תלמוד לומר °אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אלא לומר לך שאין מקבלין עליהם שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה *דאמר ר' חנינא *גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצווה ועושה [אלא כך] אומרים [העובדי כוכבים] לפני [הקב"ה] רבש"ע ישראל שקיבלוה היכן קיימוה אמר להם הקב"ה אני מעיד בהם שקיימו את התורה [כולה] אומרים לפניו רבש"ע כלום יש אב שמעיד על בנו דכתיב °בני בכורי ישראל אמר להם הקב"ה שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה אומרים לפניו רבש"ע שמים וארץ נוגעין בעדותן שנאמ' °אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (*דאר"ש) בן לקיש *מאי דכתיב °ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתי מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו (*והיינו דאמר חזקיה) מאי דכתיב °משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה *אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה אמר להם הקב"ה מכם יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה יבא נבוכד נצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם יבא דריוש ויעיד בדניאל שלא ביטל את התפלה יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני *(ואליהו בן ברכאל הבוזי) ויעידו בהם בישראל שקיימו את כל התורה כולה שנאמר °יתנו עידיהם ויצדקו אמרו לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אמר להן הקב"ה שוטים שבעולם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ומי מצית אמרת הכי והא *אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב °אשר אנכי מצוך *היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכר אלא שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואמאי קרי ליה מצוה קלה משום דלית ביה חסרון כיס מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר °ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו מקדיר והא אמרת אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו משום דישראל נמי זימני דמשכא

רש"י

לומר שאם מקיימין כו' · התראה זו לא טובתם היא אלא שאין מצווין נקיימן ואם יקיימו לא יקבלו שכר: אם לא בריתי יומם ולילה · אם לא בריתי שכתבתי שתהא נהגת יומם ולילה והיינו תורה דכתיב (יהושע א) והגית בו יומם ולילה וכתיב (דברים כט) אלה דברי הברית: ה' דהששי יתירה וכתבה בסוף מעשה בראשית לדרשה זו והכי משמע ויהי ערב ויהי בקר יום הששי של ששה בסיון שעתידין ישראל לקבל התורה: השמעת דין · מתן תורה: בתחלה יראה · שמא לא יקבלו ישראל התורה ותחזור הארץ לתוהו ובוהו: ולבסוף · כשקבלוה בנעשה ונשמע שקטה: נמרוד · השליך את אברהם אבינו באור כשדים על שלא קיבל עליו לעבוד עבודת כוכבים שנאסרה לבני נח ואברהם בן נח הוא שלא היה בשעת מתן תורה ועל שם כך נקרא אמרפל בכילד מעברין (עירובין נג.) שאמר והפיל אברהם בכבשן האש: שלא נחשד על הגזל · דכתיב מה מצאת מכל כלי ביתך אפי' סכין אפילו המנק אפילו מחט והחתן הדר בבית חמיו עשרים שנה כשיוצא אינו נוטל עמו כלי קטן ובני נח נצטוו על הגזל ויעקב קיים: ביוסף שלא נחשד על העבירה · אשת איש נאסרה לבני נח דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חבירו (סנהדרין דף נח.) ויוסף קיים: ואליהו בן ברכאל · לא גרסינן דישראל הוה כדמפרשינן בבבא בתרא בהשותפין (דף טו:): בערב שבת · בעולם הזה: היום לעשותם · בעולם הזה: ולא למחר · דאינו יכול לעשותם לעולם הבא: בטרוניא · בעלילה: בראש גגו · רוב תשמישתן על הגגות שאין גגותיהן משופעין: מקדיר · [לשון נוקב כלומר] מנקבת בכח חום גדול כמו מקדרין בהרים דעירובין (דף נח.) ענין נקב וחתך: בתקופת תמוז שנוהגת ומושכת עד שלשה חדשים עד יום תקופת תשרי הויא תקופת תמוז: ננתקה את מוסרותימו · על ה' ועל משיחו קאמר לע"ל כדכתיב למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק כלומר ננתקה מצות סוכה שהטילו עלינו: דמשכא

תוספות

כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם · משמע הכא דעובדי כוכבים נמי קרוין אדם ותימה דהא אמר בעלמא (ב"מ דף קיד:) דאין קברי עובדי כוכבים מטמאין באהל משום דכתיב אדם כי ימות באהל אתם קרויים אדם דכתיב (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויים אדם ולא עובדי כוכבים קרויין אדם ואור"ת דיש לחלק בין אדם להאדם ולא קשיא מהא דכתיב גבי חירם (יחזקאל כח) ואתה (בן) אדם ולא אל ביד מחללך דאינו אומר כן לקרותו אדם בלשון חשיבות אלא לגנותו בלשון בזיון ושפלות והא דכתיב בקום עלינו אדם רוצה לומר אדם ולא מלך ומדריש גבי המן (מגילה יא.) א"נ ר"ל בקום עלינו אדום והא דכתיב מה יעשה לי אדם ר"ל אדם שהוא בזוי וא"ת הא אמר בפרק השולח (גיטין דף מז.) יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל לחפור בה שיחין ומערות שנאמר והארץ נתן לבני אדם ואומר ר"ת דעובדי כוכבים נמי מיקרי בני אדם שרוצה לומר בני אדם הראשון ובפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק דף לח.) הארכתי: **שאפילו** עובד כוכבים ועוסק בתורה · פי' בשבע מצות שלהם דאיט בשאר מצות אמרינן בסנהדרין פרק ד' מיתות (דף נט.) עובד אלילים העוסק בתורה חייב מיתה: **הרי** הוא ככהן גדול · להכי נקט כהן גדול משום דכתיב יקרה היא מפנינים ודרשינן (הוריות דף יג.) מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים גבי ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ אבל עובד כוכבים העוסק בתורה הוא ככהן גדול: **גדול** המצווה ועושה · פי' מפני שהוא דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו: **נוגעים** בעדותן הן · וא"ת והרי ראיה גדולה שקיימו שהרי שמים וארץ קיימים הם וי"ל דאין חוששין בזו הראיה דאין אב מעיד על בנו ועוד י"ל שהם קיימים ממה שקבלו כדאמר אם ישראל מקבלים: **יום** הששי · תימה למ"ד* בשבעה בחדש נתנו עשרת הדברות מאי יום הששי וי"ל דיומא קמא לא אמר להו מידי משום הולשא דאורחא א"נ היתה ראויה ליתן בששי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו*: **שלא** השתחוו לצלם · אומר ר"ת דצלם דנבוכדנצר לאו עבודת כוכבים הוא אלא אנדרטי עשוי לכבוד המלך ובהכי ניחא דנקט גבי אברהם שלא עבד עבודת כוכבים ובחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם וניחא נמי הא דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף לג:) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא ואילו היה עבודת כוכבים ממש חס ושלום כי מלאגת שום יסורין שבעולם לא היו משתחוים לצלם כר' חנינא בן תרדיון (לקמן יח.) שסמו ספוגין על לבו ליסרו ור"ע (ברכות סא:) שסרקו בשרו במסרקות פיות והייתו הא דפריך פרק מקום שנהגו (פסחים דף נג:) מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש פירוש היה להם להשתחוות לצלם כיון שלא היה עבודת כוכבים ממש ועוד ראיה מפ"ק דמגילה (דף יב.) מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה מפני שהשתחוו לצלם וכו' הם לא עשו אלא לפנים ואם היתה עבודת כוכבים היה להם למסור עצמן על קידוש השם ולישנא דקרא נמי משמע הכי דכתיב לאלהיך לית אנן פלחין ולצלמך לית אנן סגדין משמע דתרי מילי הוו*: **יבא** בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני · אורחא דתלמודא דבהרבה מקומות לא קפיד למנות כסדר °וכן הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו (כתובות דף יא.): **היום** לעשותם ולא למחר לעשותם · °תימה אנשי יריחו שהיו כורכין את שמע ולא היו מפסיקין בהיום על לבבך (פסחים נו.) ולפיכך הקפידו עליהם חכמים דמשמע היום על לבבך ולא למחר על לבבך ומה יש לחוש בזה כיון שכך הוא אמת כדמשמע הכא ויש לומר דהתם איכא למיטעי היום ממש וכן למחר ממש אבל היום לעשותם בקרא דבתשלום שכר כתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו ותשלום שכר הצדיקים הוא לעולם הבא:
ומניחין

ב א מיי' פ"ח מהל' מ"ש הל' יג סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רסו ספ"ק ו:

[וע"ע תוס' יבמות סא. ד"ה ואין ותוס' סנהדרין נט. ד"ה אלא ותוס' מ"ה ע: ד"ה ואין נ"ב ותוס' ב"ק לח. ד"ה אלא ותוס' ב"ב נח. ד"ה מציין ותוס' ט"ר נג. ד"ה או]

[שבת פח.]

[כדאיתא בשבת פו:]

[נ"ל היום לעשותם היום וכו']

רבינו חננאל

ומנלן דלא קיימום דכתיב עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים וגו' ותני רב יוסף ראה שלא קיימו שבע מצות: תניא היה רבי מאיר אומר מנין שאפי' עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא כישראל שנא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא אדם וכו' עד יבאו מכם ויעידו בישראל שקיימו את התורה יבא נמרוד ויעיד על אברהם שלא נחשד על עבודת כוכבים · לבן יעיד ביעקב שלא נחשד

ב"ק לח. סנהדרין נט.

ויקרא יח

ב"ק לח. [פח.] קדושין לא.

שמות ד

ירמיהו לג

[נ"ל ואר"ש] *[לקמן ה. שבת פח. ע"ש]

בראשית א

[גי' ע"י ואמר חזקיה]

תהלים עו

[שבת פח.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה יבא ובו' וכן הגיורת. וכן בפסחים דף סא: במתני' ובזמן סבא בשבת: ד"ה היום וכו' תימה אנשי יריחו. עי' פסחים נו ע"א:

[עי' תוספות ב"ב טו: ד"ה אליהו ובפירוש רשב"י דסכא]

ישעיה מג

[לקמן ד: עירובין כב.] דברים ז

תהלים ב

[ועי' תוספות כתובות לג: סד"ה אלמלי ותוס' פסחים נג: ד"ה מה]

אשת פוטיפר תעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה · דריוש יעיד בדניאל שלא נחשד על התפלה · נבוכדנצר יעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם · אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר ואליהוא בן ברכאל הבוזי יעידו בישראל שקיימו את התורה שנאמר יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים אומרים רבש"ע תנה לנו את התורה עב"ג

דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא והוי להו צערא *והאמר רבא [א]מצטער פטור מן הסוכה נהי דפטור בעוטי [ב]מי מבעטי מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן שנאמר °יושב בשמים ישחק וגו' א"ר יצחק אין שחוק לפני הקב"ה אלא אותו היום בלבד איכא דמתני להא דרבי יצחק אהא דתניא רבי יוסי אומר לעתיד לבא באין עובדי כוכבים ומתגיירין ומי מקבלינן מינייהו והתניא *[ג]אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה אלא שנעשו גרים גרורים ומניחין תפילין בראשיהן תפילין בזרועותיהם ציצית בבגדיהם מזוזה בפתחיהם כיון שרואין מלחמת גוג ומגוג אומר להן על מה באתם אומרים לו על ה' ועל משיחו שנאמר °למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק [וגו'] וכל אחד מנתק מצותו והולך שנאמר °ננתקה את מוסרותימו [וגו'] והקב"ה יושב ומשחק שנאמר יושב בשמים ישחק [וגו'] א"ר יצחק אין לו להקב"ה שחוק אלא אותו היום בלבד איני והא אמר רב יהודה אמר רב שתים עשרה שעות הוי היום *°שלש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן את כל העולם כולו כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים שלישיות *יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים רביעיות יושב ומשחק עם לויתן שנאמר °לויתן זה יצרת לשחק בו אמר רב נחמן בר יצחק עם בריותיו משחק ועל בריותיו אינו משחק אלא אותו היום בלבד א"ל רב אחא לרב נחמן בר יצחק מיום שחרב בית המקדש אין שחוק להקב"ה ומנלן דליכא שחוק אילימא מדכתיב °ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה וגו' דלמא ההוא יומא ותו לא אלא דכתיב °אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי דלמא שכחה הוא דליכא אבל שחוק מיהא איכא אלא מהא °החשיתי מעולם אחריש אתאפק וגו' ברביעיות מאי עביד יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה שנאמר °את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים ומעיקרא מאן הוה מיגמר להו איבעית אימא מיטטרון ואיבעית אימא הא והא עביד ובליליא מאי עביד איבעית אימא מעין יממא ואיבעית אימא רוכב על כרוב קל שלו ושט בשמונה עשר אלף עולמות שנאמר °רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אל תקרי שנאן אלא שאינן ואיבעית אימא יושב ושומע שירה מפי חיות שנאמר °יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי *אמר רבי לוי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין לו גחלי רתמים שנאמר °הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם *אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי מה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום דבלילה שירו עמי איכא דאמרי *אמר ר"ל [ד]כל העוסק בתורה *בעולם הזה הדומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא הדומה ליום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו [וגו'] אמר רב יהודה אמר שמואל מאי דכתיב °ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו למה נמשלו בני אדם כדגי הים לומר לך מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים אף בני אדם כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצות מיד מתים דבר אחר מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים איבעית אימא בעולם הזה ואיבעית אימא לעולם הבא איבעית אימא בעולם הזה כדר' חנינא *דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר °צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ואיבעית אימא לעולם הבא כדרשב"ל דאמר רבי שמעון בן לקיש *אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה רשעים נידונין

רש"י

דמשכא תקופת תמוז · א] ואין תקופת תשרי נופלת עד לאחר החג: יושב בשמים ישחק · גבי ננתקה את מוסרותימו כתיב: אלא שנעשו גרים גרורים · מאליהן מתגיירין ואנן לא מקבלינן דמשום גדולתן דישראל קא עבדי דכתיב (ישעיה נד) מי גר אתך בעניותך עליך יפול בעשירותך: [יושב ודן · כרבי יוסי דאמר במסכת ר"ה אדם נידון בכל יום דכתיב דבר יום ביומו]: יושב וזן · קולב להם נהיכן תזדמן להם פרנסתן: קרני ראמים · חיה גדולה: ביצי כנים · מינא הוא דמתקרי ביצי כנים והקין הן והוא אינב"א בלשון ארמית ובלע"ז לינטרי"ש: על בריותיו · על עבירות שעושין בריותיו אינו משחק אלא אותו היום: גמולי מחלב · שמתו כשהן קטנים: עתיקי · כמו (איוב ט) המעתיק הרים לשון סילוק: אלא שאינן · ב' אלפים חסירין מריבותים: יומם יצוה · דן וזן ומלמד תורה: ובלילה שירו עמי · ובלילה נוהג שירו (למעלה) עמי למטה שאף דוד לא היה מנמנם אלא כשינת הסוס וכל הלילה מתעסק בשירות ותושבחות ובתורה כדאמרינן בריש מס' ברכות (דף ג:): (א) חוט של חסד · נותן חינו בעיני הבריות: הפוסק מדברי תורה · מי שעוסק בתורה ופוסק על דברי שיחה בטלה: מלוח · דברים לחלוחים ועיקר ל"א הנכתב בלוחות: הכל בידי שמים · מחושות ומכאובות הבאים לאדם כולם על ידי גזירת שמים: חוץ מצנים פחים · צנים צנה פחים חולי הבא ע"י חום כמו (שיר ב) עד שיפוח היום:

תוספות

ומניחין תפילין בראשיהן וציצית בבגדיהן וכו' עד ננתקה את מוסרותימו · פירוש"י בפרק אין מעמידין דריש ננתקה את מוסרותימו זו מצות תפילין ונשליכה ממנו עבותימו זו מצות ציצית: אין שחוק לפני הקב"ה · והא דאמרינן בסוף הזהב (ב"מ דף נט:) אחיך ואמר נצחוני בני אינו אלא בדיחותא בעלמא:

שניות יושב ודן · יש אומרים כי לכך תקנו בקדושת מוסף נותר ממקומו הוא יפן כי שהם מוסף בשניות כא ואז הוא יושב ודן ואנו מתפללין שיפנה מכסא דין לשבת בכסא רחמים ואין נראה דלמאי דמסקינן בסמוך (לקמן ה:) דאשונה יושב ודן לא יתכן אלא ודאי מטבע של תפלה כך הוא: אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני · פשטיה דקרא כך אם אשכחך ירושלים שנשיר שיר ה' על אדמת נכר תשכח ימיני מלנגן בכנור תדבק לשוני לחכי אם ארצה לשורר בפה אם לא אזכרכי:

הקוטפים מלוח עלי שיח · פשטיה דקרא מיירי בעניים האוכלין העשבים שנקראו מלוחים כמו אבותינו אכלו מלוחים אף אנו נאכל מלוחים בפרק האומר בקדושין (דף סו.) עלי שיח כלומר הגדל באילנות ולא בבית: הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים · פי' כל המאורעות הבאות על האדם מידי יום יום בידי שמים ואין אדם יכול להרחיק נפשו מהן חוץ מצנים פחים קור וחום פחים כמו (תהלים יא) ימטר על רשעים פחים ולשון התלמוד יפח בלוטך ניפק לקיבליה פרק שני דסנהדרין (דף יח:): שומר נפשו ירחק מהם · והא דאמרינן בפרק המקבל (ב"מ דף קז: ושם) והסיר ה' ממך כל חולי זו צנה אלמא בידי שמים היא י"ל דהכי קאמר שיתן לך מלבושים שתוכל להציל מן הצנה והא דאמרינן בויקרא רבה *אנטונינוס הוה קא אזיל באורחא א"ל לרבי צלי עלי א"ל יהא רעוא דתישתזיב מן צנתא א"ל דא צלותא בתמיה(ב)ימר דהה כסי וצנתא אזלא אמר ליה יהא רעוא דתישתזיב מן שרבא אמר ליה דא ודאי צלותא דכתיב ואין נסתר מחמתו ור' היה מתפלל שיכסה העת בעננים להיות לו צל אלמא לא היה ביד אנטונינוס להציל מן החמה ויש לומר דהיינו ודאי לאדם שהולך אנה ואנה כאנטונינוס לא היה בידו להסתר מן החמה אבל ביושב בביתו יבנה לו בית הקיץ וחדר קרה והא דאמרינן* הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים התם מיירי במה שנגזר עליו בשעת יצירה כגון* גבור או חלש עני או עשיר חכם או טפש אבל צדיק ורשע לא כי שני דרכים נתונים לפניו הטוב והרע:

[פרשת מצורע כו]

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרמ סעיף ד:

ד ב טוש"ע א"ח סימן תרלט סעי' ו בהג"ה:

ה ג מיי' פי"ג מהלכות איסורי ביאה הל' טו:

ו ד מיי' פ"ג מהל' ת"ת הל' יג סמג עשין יג:

רבינו חננאל

עכשיו ונקיימנה אומר להם שמים מי שטרח בערב שבת וכו': א"ר יהודה אמר רב י"ב שעות הוי היום · שלש ראשונות הקב"ה מתעסק בתורה · שניות יושב ודן כל העולם כיון שרואה שנתחייב כל העולם כלייה עומד מכסא דין ויושב (בכסא) [על כסא] רחמים · שלישית יושב וזן כל העולם מקרני ראמים ועד ביצי כנים. (נמחק כמו חצי שורה) ואסיקנא מיום שחרב בהמ"ק אין שמחה לפני כסא הכבוד שנא' ויקרא ה' אלהים צבאות וגו' וכתיב החשיתי מעולם אחריש אתאפק וגו' אלא רביעיות מאי עביד מלמד תינוקות של בית רבן שנאמר את מי יורה דעה למי יורה דעה לגמולי מחלב וכו' · איבעית אימא שומע שירה מן החיות שנא' יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי: א"ר לוי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים שנאמר הקוטפים מלוח עלי שיח שורש רתמים לחמם פי' קוטפים ר"ת שניתנו בלוחות ומתעסקין עלי שיחות שורש רתמים לחמם: אמר ריש לקיש אין גיהנם לעולם הבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדירה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חוט נ"ב אחר ד"ה מלוח:(ב) תוס' ד"ה שומר וכו' בתמיה יפיל תר כסו וצנתא אזלא:

[ברכות נג:]

[מס פו:]

גליון הש"ס

גמ' ג' ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה · עיין ילקוט פרשה כי תשא דף קה ע"ג בפסוק וישב העם:

ב"מ קז: ב"ב קמד: כתובות ל: ע"ש

מסורת הש"ס

סוכה כו.

יבמות כד:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה דמשכא כו'. נ"ב עי' גיטין דף לא ע"ב תוס' ד"ה בקידוש: וסו' ודו"ק:

[לקמן ד:]

שבת קז:

תהלים קד

ישעיה כב

תהלים קלז

ישעיה מב

שם כח

תהלים סח

שם מב

חגיגה יב:

איוב ל

[חגיגה שם]

שם

[פסחים נ: ב"מ פג:]

חבקוק א

משלי כב

[נדרים ח: וע"ש בכר"ן]

היום הבא. השמש הבאה דבכמה דוכתין קרינן לשמש יומא: וילאתם ופשתם. סיפא דקרא לכם הוא ופשתם לשון שומן וריבוי ועובי כמו (תרגום בראשית א) פושו וסגו וכמו (איוב לה) ולא ידע בפש מאד: לא מלאוהו שיהא שגיא כח בעת הדין. אם ישגיא כחו יתחייבו כולם כלייה: ר' אחא בר חנינא אמר תורה אור דגייהו בישראל. וה"ק אע"פ שבעל חימה אני חימה אין לי כבר נשבעתי מקלוף עליך: מי יתנני. סיפא דהאי קרא הוא: שמיר ושית. לשון אורך גזירה וחורבן ודוגמתו (איכה ג) השאת והשבר: והיינו דרבי אלכסנדרי. אדלעיל קאי דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו: בניגני שלהן. בספר זכרון מעשיהם: ואם לאו אשמידם. וכדין אפקוד עליהם ולא בחמלה כי אם בדקדוק כדאמרינן לעיל מקדיר עליהם חמה מגרדקה אולי יבעטו: והיינו נמי דאמר רבא. שהקב"ה דן עובדי כוכבים בדקדוק: עוה עוה עוה אשימנה. עיווי עיותה ולעוה אשימנה וכן תרגם יונתן חוביהון חבו בחוביהון אתפרע מינהון: כפיד. עיקור ביקור"א בלע"ז שמנקרין מעט מעט וכן נפרע מהן מעט מעט בהסתר פנים בהיה לאכול לפדותם מעונותיהן כדי שיזכו לעוה"ב: להם שוע. אכינתוס אותן להם פדיון כמו (שמות יד) ויושע ופרק וכמו (ב"ק דף פ.) ישוע הבן פדיון: והיינו דא"ר אבא. אפדם לישראל בממונם והיינו כפיד של תרנגולין פורעין מעט מעט ומנסיך בלדקה: ידעתי. אהבתי כמו (תהלים א) יודע ה' דרך לדיקים וכמו (שמות לג) ואדעך בשם: מאן דאית ליה סיסיא. זעם: ברחמיה מסיק ליה. מעלהו על אוהבו והגם זועפים (בראשית מ) מתרגמינן נסיסין לשון אחר סוסיא סוס שעסקו רע את אוהבו מעלין עליו כדי שימות: נפרע ממנו מעט מעט. כן ישראל נפרע מהן הקב"ה את כל עונותיהן בעוה"ז כדי שיזכו ליום הדין ועובדי כוכבים אינו נפרע מהן כלל כדי לטרדן מן העוה"ב ופקידה משמע מעט מעט כאדם שפוקד את חבירו לפרקים: ממקדשי תחלו. גבי *(ארבעה) משחיתים שבאו להשחית את ירושלים כתיב ביחזקאל: זועם בכל יום. ואפילו הכי קיימין וכתיב מי יעמוד: ביחיד. מי יעמוד: בצבור. אף על גב דבכל יום זועם מתקיימין:

[נ"א מכת ופיין בספר]

בה דכתיב °[כי] הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף לא שורש בעולם הזה ולא ענף לעולם הבא צדיקים מתרפאין בה דכתיב °וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגו' ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר °ויצאתם ופשתם בעגלי מרבק דבר אחר מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחבירו בולע את חבירו והיינו דתנן *רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו רב חיננא בר פפא רמי כתיב °שדי לא מצאנוהו שגיא כח וכתיב °גדול אדונינו ורב כח וכתיב °ימינך ה' נאדרי בכח לא קשיא כאן בשעת הדין כאן בשעת מלחמה רבי חמא בר' חנינא רמי כתיב °חימה אין לי וכתיב °נוקם ה' ובעל חימה לא קשיא *כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים רב חיננא בר פפא אמר חימה אין לי שכבר נשבעתי מי יתנני שלא נשבעתי אהיה שמיר ושית וגו' והיינו דאמר רבי אלכסנדרי מאי דכתיב °והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים אבקש ממי אמר הקב"ה אבקש בניגני שלהם אם יש להם זכות אפדם ואם לאו אשמידם והיינו דאמר רבא מאי דכתיב °אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע אמר להן הקב"ה לישראל כשאני דן את ישראל אין אני דן אותם כעובדי כוכבים דכתיב °עוה עוה עוה אשימנה וגו' *אלא אני נפרע מהן כפיד של תרנגולת דבר אחר אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה אני מצרפן להשבון גדול [שנאמר אם בפידו] להן שוע [דבר אחר] בשכר שמשוועין לפני אני מושיע אותם והיינו דאמר ר' אבא מאי דכתיב °ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים אני אמרתי אפדם בממונם בעוה"ז כדי שיזכו לעולם הבא והמה דברו עלי כזבים והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא מאי דכתיב °ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורין בעולם הזה כדי שיחזקו זרועותם לעוה"ב ואלי יחשבו רע משתבח להו ר' אבהו למיני ברב ספרא דאדם גדול הוא שבקו ליה מיכסא דתליסר שנין יומא חד אשכחוהו אמרו ליה כתיב °רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם מאן דאית ליה *סיסיא ברחמיה מסיק ליה אישתיק ולא אמר להו ולא מידי רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה אתא רבי אבהו אשכחינהו אמר להו אמאי מצעריתו ליה אמרו ליה ולאו אמרת לן דאדם גדול הוא [ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא] אמר להו אימר דאמרי לכו בתנאי בקראי מי אמרי לכו אמרו ליה מ"ש אתון דידעיתון אמר להו אנן דשכיחינן גביכון רמינן אנפשין ומעיינן אינהו לא מעייני אמרו ליה לימא לן את אמר להו אמשול לכם משל למה"ד לאדם שנושה משני בנ"א אחד אוהבו ואחד שונאו אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת א"ר אבא בר כהנא מאי דכתיב °חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע *חולין הוא מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ולא והכתיב °והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור אבל בצדיק גמור לא והכתיב °וממקדשי תחלו *ותני רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו התם נמי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינן גמורים רב פפא רמי כתיב °אל זועם בכל יום וכתיב °לפני זעמו מי יעמוד לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור *ת"ר אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע [א]אחת מחמש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה זו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכוין אותה רגע חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה

ויודע

חימה אין לי שכבר נשבעתי. ואין להקשות מפרק ד' נדרים (נדרים לב.) דמוכח דמשה הרגו לחימה דאיכא לשנויי תרי חימה הוו כדמשני נמי התם*: **והיינו** דר' אלכסנדרי. פ"ה דקאי אההיא דקאמרינן לעיל דאין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו ולא נהירא פירושו דהא איפסיק ליה טובא ונראה לר"ת דקאי אהא דסליק כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים וקאמרינן דבעל חימה קאי אעובדי כוכבים והיינו דרבי אלכסנדרי דקאמר ביום ההוא אבקש שאם לא ימלא להם זכות ישמידם והיינו נמי דרבא דאמר שיש חילוק בין ישראל לעובדי כוכבים: **בניגני** שלהם. פירוש במעשה שלהם מה נורא מעשיך (תהלים סו) מתרגמינן מה דחילין איתון מניגניא דילך: **שהיה** בידם למחות. והא דאמרי' בסוף חזקת הבתים (ב"ב דף ס:) מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין היינו בדבר שידוע שלא יקבלו אם ימחו*:

ויודע

[ועי' תוס' שבת נה. ד"ה קיף]

[ועי"ע תוספות שבת נה. ד"ה ואע"ג]

שמות פו

רבינו חננאל

ורשעים נדונין בה שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וגו' לא שורש בעולם הזה ולא ענף לעולם הבא וצדיקים מתרפאין בה דכתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגו' ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק: ותעשה אדם כדגי הים. מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חברו אף בני אדם הגדול בולע את הקטן והיינו דתנן ר' חנניה סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את [רעהו] חיים בלעו: הא דכתיב שדי לא מצאנוהו שגיא כח בעת הדין ימינך ה' נאדרי בכח בשעת מלחמה בעובדי כוכבים. הא דכתיב חמה אין לי בישראל והא דכתיב אל קנא ונוקם ה' נוקם ה' ובעל חמה בעובדי כוכבים: והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים אבקש בגנוני שלהם פי' בפינקס שמפרשין בו מעשיהן אם יש להם בו זכות אניחם ואם לאו אשמידם: ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע אני אמרתי איסרם בעוה"ז כדי שיתחזקו זרועותיהן לעתיד לבא ואלי יחשבו רע כלומר מתרעמין עלי ביסורין: כתיב חלילה לך מעשות (זאת) כדבר הזה להמית צדיק עם רשע בצדיק גמור והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור' והדכתיב וממקדשי תחלו ותני רב יוסף ממקודשי אלו בני אדם שקיימו התורה כולה אפ"ה כיון שהיה להם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינם גמורים: ת"ר ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע ורגע הוא חלק מה' ריבוא וששת אלפים ותתפ"ח בשעה וזהו רגע ואין כל בריה יכולה לכוין

הגהות מהר"ב רנשבורג א] אחת מחמש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה. נ"ב בברכות דף ז ע"א איתא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה

[בגלוסות פי' תפא איתא סוסיא בישא ברחמי וכו']

ע"ג אבל ישראל אני פורע מהם מעט מעט כו'

°ויודע דעת עליון *אפשר דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון מי הוה ידע מאי דעת בהמתו לא הוה ידע בעידנא דחזו ליה דהוה רכיב אחמריה אמרו ליה מאי טעמא לא רכבתא אסוסיא אמר להו ברטיבא שדאי ליה מיד ותאמר האתון הלא אנכי אתונך אמר לה לטעינא בעלמא אמרה ליה אשר רכבת עלי אמר לה אקראי בעלמא אמרה ליה מעודך ועד היום הזה ולא עוד אלא שאני עושה לך רכיבות ביום ואישות בלילה כתיב הכא ההסכן הסכנתי וכתיב התם ותהי לו סוכנת אלא מאי ויודע דעת עליון שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דקאמר להו נביא °עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' א"ר אלעזר אמר להן הקב"ה לישראל עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים שאם כעסתי עליכם לא נשתייר מעובדי כוכבים משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק °מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה' וכמה זעמו רגע וכמה רגע אמר אמימר ואיתימא רבינא רגע כמימריה ומנלן דרגע הוה ריתחיה דכתיב °כי רגע באפו חיים ברצונו ואיבעית אימא מהכא °חבי כמעט רגע עד יעבור זעם אימת רתח אמר אביי בתלת שעי קמייתא כי חיורא כרבלתא דתרנגולא כל שעתא ושעתא מחוור חיורא כל שעתא אית ביה סורייקי סומקי ההיא שעתא לית ביה סורייקי סומקי רבי יהושע בן לוי הוה מצער ליה ההוא מינא [בקראי יומא חד] נקט תרנגולא [ואוקמיה בין כרעיה דערסא] ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא נימנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי [ורחמיו על כל מעשיו כתיב] וכתיב °גם ענוש לצדיק לא טוב תנא משמיה דר"מ בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחוין לחמה מיד כועס [הקב"ה] אמר רב יוסף *לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי אי הכי דצבור נמי דצבור נפישא זכותיה אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא כיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי והא אמרת *שלש ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה איפוך ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך תורה דכתיב בה אמת דכתיב °אמת קנה ואל תמכור אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין דין דלא כתיב ביה אמת הקב"ה עושה לפנים משורת הדין: יום מעיד טרף בעגל סימן: גופא *אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב °אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכרן אמר רבי יהושע בן לוי *כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות אותם לעולם הבא שנאמר °יתנו עידיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים ואמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות וטורפות אותם לעובדי כוכבים לעולם הבא על פניהם שנאמר °ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים נגד העמים לא נאמר אלא לעיני העמים מלמד שבאות וטורפות לעובדי כוכבים על פניהם לעוה"ב וא"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר °מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו' והיינו דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראוין לאותו מעשה לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב °ולבי חלל בקרבי ולא ישראל ראוין לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים אלא למה עשו

לומר

רש"י

ברטיבא בלאו: שדאי ליה · השלכתיו לרעות: סוכנת · לשון מחממת: מן השטים ועד הגלגל · עד באכם אל הגלגל שהפלתי לפניכם שונאיכם: כי רגע באפו · אלמא דרגע הוי אפו: סורייקי · נוקיש לשון לע"ז כמו חוטין חוטין ולשון ישמעאל קורין לחוט סוריאק: לאו אורח ארעא · לכוין שעת זעמו: בתלת שעי קמייתא · בשעת חרון: דלצפרא נמי · בתפלת יוצר: לצבורא מצלי שחרית בכל מקומות. (א)תפלת מוספין הואיל וזמנה כל היום והיא שייכא שחרית ולהרים יש שמתפללין אותה בבקר ויש מאחרין: והא אמרת. ראשונות יושב ועוסק בתורה שניות דן והכא אמרת בקמייתא דן: אמת קנה · הוצא הוצאות על תלמוד תורה: ואל תמכור · בחנם למוד אחרים: דין לא כתיב ביה אמת · והא דכתיב (תהלים יט) משפטי ה' אמת במשפטים הכתובים בתורה וליום לישראל קא משתעי דלעיל מיניה כתיב פקודי ה' ישרים: מוספי כל השנה כן שבת וסיפורי מעשה אבל מוסף ראש השנה מתוך שהוא מתפלל מלכיות זכרונות שופרות מיפקד דינא טפי ואל יפרוש אדם עצמו מן הצבור: ולא למחר לעשותם · דאין מצות לעתיד: לא עשו ישראל את העגל · כלומר גבורים ושליטים ביצרם היו ולא הי' ראוי להתגבר יצרם עליהן אלא גזירת מלך היתה לשלוט בם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה: מי יתן והיה לבבם זה וגו' · בסיני נאמר אלמא גבורים ואמיצי לבב ביראתם היו: [לאותו מעשה · דבת שבע]: לבי חלל · יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי:

לומר

תוספות

ויודע דעת עליון · משמע מעצמו ולא בנבואה ולהכי פריך דעת בהמתו לא הוה ידע: רגע כמימרא · וא"ת מה היה יכול לומר בשעה מועטת כזאת ויש לומר היה אומר כלם והקב"ה הפכו ואמר מלך כדכתיב (במדבר כג) ותרועת מלך בו ורבי אליהו היה מפרש שאין צריך רק להתחיל קללתו באותו רגע תדע שהיה רוצה להאריך בקללתו כדאיתא בחלק (סנהדרין דף קה:) מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו: ה"ג ומנלן דרגע הוי ריתחיה שנאמר כי רגע באפו · ול"ג ומנלן דרגע כמימריה דאם לא כן היכי מפיק מהאי קרא דרגע כמימריה: בתלת שעי קמייתא · פי' בשלישית כדאמרינן בסמוך בשעה שהחמה זורחת מלכי מזרח ומערב מניחים את כתריהן ודרכן של מלכים לעמוד בג' שעות כדאמרינן פ"ק דברכות (דף ט:): שמע מינה לאו אורח ארעא · לספרים דגרסי' ההוא עובד כוכבים ניחא דעובדי כוכבים לא מעלין ולא מורידין (לקמן כו.) והוא שבקש לקללו להזיקו בקללתו נתכוין ולא להרגו ולא דמי להורדה לבור ואפילו לספרים דגרסי ההוא מינא אע"פ שהכופרים מורידין לבור נמי ניחא דודאי ביקש להרוג בקללתו ומ"מ קאמר בתר הכי ש"מ לאו אורח ארעא כי לא היה לו לדחוק בידי שמים ולהעניש מי שאינם רוצים להעניש אע"פ שבזמן הבית הי' מותר להרגו בידים*: כיון דאיכא צבורא דמצלי לא מדחי · פי' ר"ת הא דמשמע הכא דמהני אפי' כשהצבור מתפללין במקום אחר הייתו דוקא דלא מדחי אבל אינה נשמעת אלא במקום שהצבור מתפללין כדאמרינן בפ"ק דברכות (דף ו.) אין תפלתו של אדם נשמעת אלא עם הצבור:

[ועי' תוס' ברכות ז. ד"ה ספוק לדוקי]

וצריכא

רבינו חננאל

לכוין אותה שעה אלא בלעם שנאמר בו ויודע דעת עליון · ומתמהינן השתא דעת בהמתו לא ידע וכו' תנא אותו היום שנתכוין בלעם לקלל את ישראל לא זעם הקב"ה שנאמר מה אקב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה': א)ועם הוא רגע שנא' כי רגע באפו וכתיב חבי כמעט רגע ואימת זועם בתלת שעי קמייתא כד חוורא כרבלתיה דתרנגולא ולא פיישי בה שורייקי סומקי וקאי בחדא כרעא וכו': אמר רב יוסף לא ליצלי איניש בריש שתא צלותא דמוסף בתלת שעי קמייתא וכו': ירושלמי ב) א"ר יוסי בר בון רב סבר בראש השנה נברא העולם · דתני בתקיעתא דבי רבי זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון וכו': א"ר יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה מעידות להן לעולם הבא שנאמר יתנו עדיהן ויצדקו וגו'. א"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה כי לא היו הם אלא צדיקים כדכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי לא ישראל היו ראוין למעשה העגל ולא דוד היה ראוי למעשה דבת שבע שנאמר ולבי חלל בקרבי. ומפני מה עשו

א) נראה דצ"ל וכמה הוא הזעם רגע וכו'. ב) בר"ה פ"ק ה"ג וגם איתא דתני בתקיעתא דבי רב וכנ"ל גם כאן

עין משפט נר מצוה

ו א טוש"ע א"ח סימן תקצא סעיף ח:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לצורא וכו' בכל מקומות אבל תפלת מוספין וכו' והיא שחרית כצ"ל ותיבת שיתא נמחק:

מסורת הש"ס

סנהדרין קה: ברכות ז.

משלי יז

[לעיל ג:]

משלי כג

וכין כג. [לעיל ג.]

דברים ז

[ע"ל ב. מ"ש]

ישעיה מג

דברים ד

שם ה

תהלים קט

לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד ואם חטאו צבור אומרים *(לו כלך) אצל צבור וצריכא דאי אשמועינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה אבל צבור דמפרסם חטאיהו אימא לא ואי אשמועינן צבור משום דנפישי(א) רחמייהו אבל יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא צריכא והיינו *דרבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן (ב) מאי דכתיב °נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה *וא"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר °והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך וכל העובר עבירה אחת מלפפתו ומוליכתו ליום הדין שנאמר °ילפתו ארחות דרכם וגו' ר"א אומר קשורה בו ככלב שנאמר °ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה *לשכב אצלה בעוה"ז להיות עמה בעוה"ב אמר ר"ל בואו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא הן לא חטאו אנו לא באנו לעולם שנאמר °אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון וגו' למימרא דאי לא חטאו לא הוו מולדו והכתיב °ואתם פרו ורבו עד סיני בסיני נמי כתיב °לך אמור להם שובו לכם לאהליכם לשמחת עונה והכתיב °למען ייטב להם ולבניהם וגו' לאותן העומדים על הר סיני והאמר ר"ל *מאי דכתיב °זה ספר תולדות אדם וגו' וכי ספר היה לו לאדם הראשון מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו דור דור ופרנסיו כיון שהגיע לדורו של ר"ע שמח בתורתו ונתעצב במיתתו אמר °ולי מה יקרו רעיך אל [וגו'] וא"ר *יוסי *אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף שנאמר °[כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף] כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי לא תימא אנו לא באנו לעולם אלא כמי שלא באנו לעולם למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי והכתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות על תנאי ומי כתיבי קראי על תנאי אין דהכי *אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב °ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו מיתיבי °מי יתן והיה לבבם זה *להם לבטל מהם מלאך המות א"א שכבר נגזרה גזרה הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא *כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן שנאמר °למען ייטב להם ולבניהם *עד עולם הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יוסי אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנאמר °אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון ורבי יוסי נמי הכתיב למען ייטב להם ולבניהם עד עולם טובה הוא דהויא הא מיתה איכא(ג) (*רבי יוסי) אמר לך כיון דליכא מיתה אין לך טובה גדולה מזו ות"ק נמי הכתיב אכן כאדם תמותון מאי מיתה עניות *דאמר מר ארבעה חשובים כמתים אלו הן עני סומא ומצורע ומי שאין לו בנים עני דכתיב °כי מתו כל האנשים ומאן נינהו דתן ואבירם ומי מתו מיהוי הוו אלא שירדו מנכסיהם סומא דכתיב °במחשכים הושיבני כמתי עולם מצורע דכתיב °אל נא תהי כמת ומי שאין לו בנים דכתיב °הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי תנו רבנן °אם בחקתי תלכו אין אם אלא לשון תחנונים וכן הוא אומר °לו עמי שומע לי [וגו'] כמעט אויביהם אכניע ואומר °לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך וגו' תנו רבנן °מי יתן והיה לבבם זה להם אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם היה להם לומר תן אתה כפויי טובה דכתיב °ונפשנו קצה בלחם

רש"י

לומר לך · גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשבים: דמפרסם חטאיהן · והיכא חילול איכא לא ליתקבלו: מלפפתו · מעטפתו לשון מלבוש כמו מלפפין את התינוק בשבת (שבת דף קכט:): לאבותינו · עושי העגל: לא באנו לעולם · שהיו כמלאכים ולא הולידו בנים: לאותם · בנים שהיו כבר בעמידתם בסיני: לשמחת תורה אור עונה · שעד עתה נאסר להן אל תגשו אל אשה: עד שיכלו וכו' · אוצר יש ושמו גוף ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם שם: כי לא לעולם אריב · לאחר זמן הגאולה ולא לנצח אקצוף מלגאול כי רוח אשר לפני גשמות שבגוף יעטוף הוא המאחר כמו העטופים ללבן (בראשית ל) ונשמות אשר עשיתי: כמי שלא באנו לעולם · לפי שהן חיים לעולם וכל זמן שהן קיימין אין אנו חשובין כלום: הא לא קבלו ישראל את התורה · הוי שומע מכאן שלא קבלוה לקבל שכר היום בעולם הזה אלא שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן וזו היא טובה הכתובה כאן למען ייטב להם: הוא דאמר · ר"ל: עניות · שמשחטאו שלטו בהן שונאיהם המכלים את ממונם כל היום בוזזים לאכול: דתן ואבירם · דאמר מר (נדרים דף סד:) כל מקום שנאמר נצים נצבים אינן אלא דתן ואבירם והכא(ד) במבקשי נפשו כתי' נצים היינו אותן עברים שהלשינו עליו: וכן הוא אומר לו עמי שומע לי · שהקב"ה מתחנן לפניהם שישמרו את התורה לו עמי היינו תחינה כמו הן לו יהי כדברך (בראשית ל): כפויי טובה · אינן מכירין להחזיק טובה לבעלים בלחם

תוספות

וצריכא · פי' לכתוב חטאם °וקבלת תשובתם: שאלמלא לא חטאו לא באנו לעולם · ואע"ג דאמרינן פ"ק דערובין (דף יג: ושם) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא היינו בתחלת לידתו שאין ידוע מה יהא בסופו אבל כשהוא צדיק אשריו ואשרי הדור שהוא בתוכו ועוד דלמסקנא דכמי שלא באנו לעולם אתי שפיר: אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף · וא"ת מ"מ יכלו ע"י עובדי כוכבים שיהו מולידים ואומר הר"ר אלחנן דנשמות של ישראל ושל עובדי כוכבים אינן בגוף א' והא דאמר (שבת ל:) עתידה אשה שתלד בכל יום לימות המשיח שמא י"ל גוף חדש ונשמות חדשות יהיו: כי רוח מלפני יעטוף · משיח נקרא רוח כדכתיב (איכה ד) רוח אפינו משיח ה' וה"פ דקרא המשיח מלפני יאחר כמו העטופים ללבן על ידי נשמות אשר עשיתי: אלא שירדו מנכסיהם · דליכא למימר סומים היו דהא כתיב בעדת קרח (במדבר טז) העיני האנשים ההם תנקר ומצורעים נמי לא הוו דהא בעדה בתוך המחנה היו יושבין וכ"ת דבמתן תורה נתרפאו דהא אותן שנתרפאו כבר חזרו למומן במעשה העגל* ושלא היו להם בנים ליכא למימר דבשביל כך לא היו פחות קרובים למלכות להלשינו כבתחלה וי"מ דמשמע ליה שירדו מנכסיהם דמחמת כן אין להן כח עוד להזיק אבל כל הכך היו יכולין להזיקו ע"י ממונם ופשטיה דקרא מיירי בפרעה (ה) וימת מלך מצרים: כפויי טובה · לכך קראם כפויי טובה שלא רצו לומר אתה תן לפי שלא היו רוצים להחזיק לו טובה בכך: (שייך לע"ב) עד ארבעין שנין לא קאי איניש אדעתיה דרביה · שאף משה לא נזכר וא"ת אמאי כעס משה על ישראל הלא גם הוא לא נזכר וי"ל שלפי שהוא לא היה צריך לתפלה זו לא נתן לב עד מ' שנה דקם אדעתיה דרביה אבל ישראל שהיו צריכין לתפלה זו היה להם להתבונן מאותה שעה שהרי כבר חטאו בעגל ובמרגלים ור"י פי' שמשה לא הקפיד עליהם על דבר זה עד מ' שנה כי היה סבור דלסוף מ' שנה יעמדו על דעת קונם ויאמרו אתה תן ולא היה בדעתו שהיו מניחים לומר אותו משום כפיית טובה אבל כשעברו ארבעים שנה שראה שהיה להם לדעת הבין עליהם שהיו מניחין בשביל כפיית טובה ואז הוכיחם:

רבינו חננאל

שאם חטא צבור אומר׳ הנה בימי משה חטא צבור ואם הוא יחיד אומר הנה יחיד חטא וחזר בתשובה והיינו דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על גבר שהקים עולה של תשובה: העישה מצוה מקדימתו לעולם הבא שנאמר והלך לפניך צדקך וכל העובר עברה מלפפתו בעולם הבא שנאמר ילפתו ארחות דרכם וגו': אמר ריש לקיש בואו ונחזיק טובה לאבותינו שחטאו ונקנסה מיתה בעולם שאילולי כן לא באנו אנו לעולם שנאמר אני אמרתי אלהים אתם אבל חבלתם עצמכם אכן כאדם תמותון וגו' · ומקשינן וכי אילו לא היו חוטאין לא הוו מולדי והכתיב ואתם פרו ורבו ופרקינן שלא היו מוזהרין בפו"ר [אלא] עד יום מתן תורה בלבד. איני והכתיב למען ייטב להם ולבניהם לעולם · ועוד כתיב זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב"ה כל דור ודור כיון שהגיע בדורו של ר' עקיבא שמח בתורתו ונעצב במיתתו. ועוד אמר ר' אמי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר ונשמות אני עשיתי · ופרקי' לא תימא לא באנו לעולם אלא אימא כמי שלא באנו לעולם · למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי והכתיב פרשת יבמין ופרשת נחלות איש כי ימות.על תנאי פי' אם יחטאו ימותו.וכי כתיב קרא על תנאי אין דכתיב ויהי ערב ויהי בקר מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית וכו' ומותבינן מי יתן והיה לבבם זה להם לבטל מלאך המות אי אפשר שכבר נגזרה מיתה הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהם שנא' למען ייטב להם ולבניהם · ופרקי' ריש לקיש דאמר כר' יוסי דתני לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנא' אני אמרתי אלהים אתם וגו' והכתיב למען ייטב להם ולבניהם א) ופרקי' הא להיטיב להם אבל מיתה ימותו אמר לך ר' יוסי טובה שהבטיחם היא הטובה שלא ימותו שאין לך טובה גדולה מזו : ואקשי' לתנא קמא דר' יוסי והכתיב אכן כאדם תמותון מכלל שאילו לא חטאו לא היו מתים . ופריק מאי מיתה זו דאמר קרא עניות שאילו לא חטאו היו עשירים כיון שחטאו נתקללו בעניות שהיא כמיתה דאמר מר ד' חשובין כמת עני שנאמר כי מתו כל האנשים ומאן נינהו דתן ואבירם והרי לא מתו אלא שירדו מנכסיהן וקרי להו מתים · מצורע שנאמר אל נא תהי כמת מכלל שהמצורע חשוב מת · סומא דכתיב במחשכים הושיבני כמתי עולם · מי שאין .. בנים דכתיב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי ת"ר אם בחקתי תלכו אין אם אלא לשון תחנונים שנאמר לו עמי שומע לי וגו' כמעט אויביהם אכניע וגו' וכתיב לו הקשבת למצותי וגו' ויהי כחול זרעך וגו': ב) היה לכם לומר לפני הקב"ה און שאמר מי יתן תאמרו אתה רבון כל העולם תן לנו לב ליראה את שמך ואף רבינו משה לא רמז להם זה הדבר אלא לאחר מ' שנה שנאמר ואולך

א) נ"ל ופרכינן דמשמע דקבלו רק למען להיטיב להם. ב) נראה דחסר כאן וכצ"ל ת"ר מי יתן וכו' אמר להם משה לישראל היה לכם לומר וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום דנפישי זכותייהו אבל יחיד: (ב) שם א"ר יונתן דאמר ר"ש בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב נאם: (ג) שם הא מיתה איכא אמר לך ר' יוסי כיון דליכא: (ד) רש"י ד"ה דתן וכו' והכא מבקשי כצ"ל והוא ב' נמחק: (ה) תוספות ד"ה אלא וכו' מיירי בפרעה כדכתיב וימת:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וצריכא. וקבלת תשובתם. עי' תשובת שער אפרים סי' ג':

עין משפט
נר מצוה

ח א מיי' פי"ב מהל' שחיטה הל' יד סמג לאוין קמט טוש"ע י"ד סימן טז סעיף ו ·

ט ב טוש"ע א"ח סימן תקצ סעיף א :

י ג מ יי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הלכה ה ופ"ב מהל' איסורי מזבח הל' א:

יא ד מיי' פי"א מהל' שחיטה הל' א סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סימן מ סעיף יח וסימן מו סעיף ס :

בלחם הקלוקל בני כפויי טובה דכתיב °האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל אף משה רבינו לא רמזה להן לישראל אלא לאחר ארבעים שנה שנאמר °ואולך אתכם *במדבר ארבעים שנה וכתיב °ולא נתן ה' לכם לב וגו' אמר *רבה ש"מ *לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין *א"ר יוחנן משום רבי בנאה מאי דכתיב °אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור אשריהם ישראל בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים יצרם מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצרם שנאמר אשריכם זורעי על כל מים ואין זריעה אלא צדקה שנאמר °זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד *ואין מים אלא תורה שנאמר °הוי כל צמא לכו למים משלחי רגל השור והחמור תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי: ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהם וכו': ומי בעינן כולי האי והתנן **בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט ואלו הן עיו"ט האחרון של חג עיו"ט הראשון של פסח וערב עצרת וערב ר"ה וכדברי ר' יוסי הגלילי אף ערב יוה"כ בגליל התם דלאכילה סגיא בחד יומא הכא דלהקרבה בעינן תלתא יומי ולהקרבה סגי בתלתא יומי *(והתנן) *בשואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות אנן דשכיחי מומין דפסלי גאפילו בדוקין שבעין בעינן תלתין יומין אינהו דמחוסר אבר אית להו בתלתא יומי סגי *דא"ר אלעזר מנין למחוסר אבר דאסור לבני נח דכתיב °ומכל החי מכל בשר שנים מכל וגו' אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה האי מיבעי ליה למעוטי טריפה דלא טריפה מלחיות זרע נפקא הניתא למאן דאמר *טריפה דאינה יולדת אלא

יצרם מסור בידם · *אית ליה ממשלחי רגל דילה"ר נקרא אורח כדכתיב ויבא הלך לאיש העשיר: ומי בעינן כולי האי · פירש רש"י וכי אדם רגיל כ"כ להעלות על לבו שמחתו וחגו דאסרת ג' ימים קודם לפי שהוא יום איד של עבודת כוכבים ומזכר שם עבודת כוכבים תדיר בפיו ואזיל ומודי והתנן בד' פרקים וכו' ומסיק התם דלאכילה שאינו טרוד לפני החג אלא על עסקי אכילה סגי בחד יומא הכא דלהקרבה שצריך לחזור אחר עסקי הקרבה בעי תלתא יומי והלכך אסור לשאת ולתת בכל עניני מקח וממכר משום דשם עבודת כוכבים שגור בפיו ואזיל ומודי: ערב יו"ט האחרון של חג · הא דלא נקט (*יום) הראשון של חג לפי שהם טרודים במצות לולב וסוכה ואין להם פנאי להרבות בסעודות וי"מ דבהנך ארבעה פרקים טעמא רבה אית בהו יו"ט האחרון של חג לפי שהוא (ב) זמן בפ"ע וחלוק מש לפניו תקנו להרבות בסעודה משא"כ בשביעי של פסח וגם הקרבנות שבשמיני היו בשביל ישראל וכל החג היו מקריבין נגד העובדי כוכבים* וערב פסח לפי שהוא יום גאולה ויציאה לחירות ועצרת כדאמרינן בפרק אלו דברים (פסחים דף סח:) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם ור"ה מפני שהוא תחלת השנה מרבים בסעודה לעשות סימן יפה וכמה עניני' עושים בו לסימן יפה כדאמר במסכת הוריות (דף יב.) וכריתות (דף ה:): וכדברי ר' יוסי אף עיוה"כ בגליל · תימה בפ"ק דכתובות (ה. ושם ד"ה אלא) דפריך תלמודא יוה"כ שחל להיות בשני בשבת ידחה גזרה שמא ישחוט בן עוף ואמאי שביק כל הני פרקים דד"ה ופריך לדברי רבי יוסי הגלילי וי"ל דשפיר פריך אליבא דרבנן דעיקר פירכיה מבן עוף דוקא דבהמה איכא טירחא יתירה להפילה ומידכר ובפרקים אלו אינם רגילין רק בבהמות וביוה"כ רגילים בעופות ודגים ודברים קלים כדאמרינן בב"ר (פ' יא) עובדא בההוא חייטא דזבן חד נונא(ג) תריסר דינרין: והתנן שואלין בהלכות הפסח · ואע"פ שגם עתה שאין קרבן שואלין בהלכות הפסח קודם ל' יום מ"מ עיקר התקנה על הקרבן נתקנה כדאמר טעמא בפ"ק דפסחים (דף ו:) שהרי נביא עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני: מנין למחוסר אבר וכו' · פירוש להקריב לגבוה בבמה שלהן דאיטו בבית המקדש אפי' בדוקין שבעין נמי אסור דכתיב ומיד בן נכר לא תקריבו ומייתי ליה ומכל החי דהזהיר הקב"ה לנח להביא מחוסר אבר בתיבה מפני שעתיד להביא מהם קרבן וא"ת הא לקמן בסמוך (דף ו.) אמר דהזהירו נמי מלהביא אל התיבה זקן וסרים ולא נאסרו לבני נח ועוד קשיא דקרא גבי בהמה טמאה כתיב שהם שנים שנים דכתיב ומכל החי מכל בשר שנים מכל תביא וגו' והנהו לאו בני קרבן נינהו אף לבני נח כדמשמע פרק בתרא דזבחים (דף קטז.) וי"ל דאין לאסור אלו (ד) זקן וסרים לקרבן במה שמעטם מהבאת התיבה כיון דאיכא טעמא אחרינא דאיכא למימר דהא דמעטן הכתוב היינו לפי שאינם ראוין לקיום העולם אבל מחוסר אבר אי לאו לאסרן לקרבן למה נמעטו מלהביאם לתיבה הרי הם ראוין לקיום העולם ובבהמה טמאה ע"כ נמי לא מלי קאי דכיון דשלמים נמי לא חזו להקרבה: מנין למחוסר אבר שאסור לבני נח · יש לדקדק מלשון אסור שהוא איסור גמור ובן נח מוזהר בדבר ותימה מ"ט לא חשיב ליה בהדי ז' מצות שנצטוו ויתחייבו עליו מיתה ואין לומר משום דאזהרתיה לא כתיבא בהדיא הא מכלל הן אתה שומע לאו כדדרשינן* מכל עץ הגן אכל תאכל ולא גזל ודבק באשתו ולא באשת חברו אלא י"ל דהאי קום עשה הוא דמאיש איש מרבינן* שהעובדי כוכבים נודרים נדרים ונדבות כישראל ואם נדר מחוסר אבר *אמרינן ליה קום והבא קרבן שלם וקום ועשה לא קחשיב והא דאמרינן פ"ק דקדושין (דף כב:) דמגרכינן מן העוף ולא כל העוף למעוטי יבשה גפה נקטע רגלה ל"ל פשיטא דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור וי"ל דס"ד כיון שאר מומין הפוסלין בבהמה הותרו בעוף כדאמרינן* תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעוף ובבהמה אין חילוק בין במומין בין במחוסר אבר בעוף נמי גימא כיון שהותרו המומין מתוסר אבר נמי נשתרי קמ"ל מן העוף ועוד י"ל דאי לא כתיב מן העוף לאסור מחוסר אבר לישראל הוה אמינא דבני נח משתרו והכתוב בא לאסור לישראל אע"ג דכתיב גבי בני נח כדאמר בפ' ארבע מיתות (סנהדרין דף נט.) כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח נשנית בסיני לזה ולזה נאמרה [וע"ע תוס' זבחים סח: ד"ה וניסמית]: אלא

בלחם הקלוקל · קל הוא המן ומפני שהיה נבלע בכל אבריהם ואין יוצאין לחוץ קראוהו קלוקל ורגנו על כך והיא היתה להם טובה גדולה שלא היו צריכין לטרוח ולצאת שלש פרסאות לפנות דתניא *(כריתות דף ס) כשהן נפנין אין נפנין לא לצדיהן ולא לפניהן אלא לאחריהן תורה אור ומחנה ישראל ג' פרסאות היה: אשר נתתה עמדי · לשון גנאי הוא שתולה הקלקלה במתנתו של מקום והוא עשאה לו לעזר: לא רמזה · לתוכחה זו אלא לאחר מ' שנה במשנה תורה בערבות מואב אמר להם ולא נתן לכם לב לדעת שתהיו יודעים לשאול מה היה מבקש מכם [אלמא] אף משה רבינו לא נזכר לתת על לבו דבר זה עד מ' שנה: לא קאי איניש אדעתיה דרביה · לדעת סוף דעתו ותבונתו עד מ' שנה שהרי משה לא רמזה לישראל עד מ' שנה: משלחי רגל · משלחים ומשליכין רגלי יצר הרע הבא על האדם מעליהם יצר הרע קרוי אורח כדכתיב ויבא הלך לאיש העשיר (שמואל ב יב) : ומי בעינן כולי האי · דחיישינן דזבין לה עובד כוכבים להאי בהמה לצורך יום אידו ג' ימים קודם לכן : בהני ד' פרקים · מחזקינן ליה לאינש דכל מאן דזבין בהמה שחיט לה ביומיה ומשום הכי קאמר אמה מכרתי לשחוט ואל תשחט אתה את הבת שאמכור משום אותו ואת בנו דביום אחד מחייב האחרון ואלו ימים א"א בלא בשר וקונין הכל: ערב יו"ט האחרון של חג · מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג דתנן מי שלא חג וכו' : וי"ו דניסן · משום פסחים : ערב עצרת · משום שלמי חגיגה ועולת ראיה : וכן לר"ה · יום טוב הוא ואוכלין בשר : (*ויוה"כ) · נמי משום כל האוכל ושותה בט' בו וכו' : בגליל · היו רגילין להרבות שמחה יותר קתני(א) ערב יום טוב אלמא לא זבין אינש מקמי סעודה אלא חד יומא ואילו מכרה אתמול לא היה מזהיר לו היום דהא אין אדם קונה ג' ימים קודם לכן לצרכי סעודת יום ג': להקרבה · לעבודת כוכבים עובד כוכבים מחזר אחריה ג' ימים: בדוקין · טילא בלע"ז: דאסור לבני נח · להקריב לגבוה ודומיא דקרבנות שנהגו אבותיהם לשמים הן נוהגין לעבודת כוכבים שלהן: ומכל החי · על שם שהיה עתיד נח להקריב מהן דכתי' ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (בראשית ח): תמים

רבינו חננאל
ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר וגו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגו': א"ר יוחנן ש"מ לא קאי איניש אדעתא דרביה עד ארבעין שנין: פיס' שלשה ימים לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהן כו' ומקשי' ומי בעינן לאיתרחוקי מינייהו כולי האי משום דחיישינן דלמא האי דזבני לעבודת כוכבים שלהן זבני והתנן בשחיטת חולין פרק אותו ואת בנו · בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו וכו' הנה יום אחד דיי לנו לתכנת המועד . ופרקי' גבי יום טוב שלנו דלאכילת שלמים לעצמו הוא דקא זבין סגי ליה בחד יומא הכא דלהקרבה לעבודת כוכבים בעי ליה מכין מקמית תלתא יומין . אי הכי טפי בעי דהא תנן שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום וכו' וקיימא לן דמזכירין להו לישראל כדי שיזמינו קרבנותיהן למועד . ופרקי' אנו דבעינן בהמה מנוקה מכל מום להקרבה ואפילו מדוקין שבעין בעינן ל' יום להכנה אינהו דלא חיישי משום מום אלא למחוסר אבר סגי של דתנן

[עירובין נד.] [ע"ש ארבעים שנה במדבר] [פי' תוספות סוטה כב: ד"ה ועד כמה] [ב"ק יז. ע"ש] [ב"ק יז.] [חולין פג.] [מגילה כט. פסחים ו. סנהדרין יב.] [ר"ה ז. בכורות נח. תוספתא מגילה פ"ג] [נקמן ו. זבחים קטו. כל הענין] [חולין נח.] [בפי' איתא רבא] [ת"ל עיו"ס] [ערכים נט:] [בס"י ואיתנא] [סנהדרין נו:] [נזיר סב.] [קדושין כב:]

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה בגליל וכו' קתני מיהא ערב יו"ט : (ב) תוס' ד"ה ערב וכו' לפי שהוא יו"ט בפני עצמו וחלוק : (ג) ד"ה וכדברי וכו' נונא בתריסר : (ד) ד"ה מנין וכו' וי"ל דאין לאסור וסרים) תא"מ ונ"ב פנ"ה היא :

גליון הש"ס תוס' ד"ה מנין וכו' אמרינן לו קום והבא קרבן שלם . יש לעיין למה אומרים לו הבא שלם וכי מחוייב הוא בכך להביא קרבן שלם אף בנדר ואמר הרי עלי מכל מקום אין בן נח מצוה על לא דלא מוטב בספיר אלא דברוצה להקריב מחוסר אבר אומרים לו שלא יקרב אבל להביא אחרת מנין לנו :

אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר אמר קרא אתך בדומין לך ודלמא נח גופיה טריפה הוה תמים כתיב ביה ודלמא תמים בדרכיו היה צדיק כתיב ביה דלמא תמים בדרכיו צדיק במעשיו הוה לא ס"ד דנח גופיה טריפה הואי דאי ס"ד דנח טריפה הוה א"ל רחמנא כוותך עייל שלמין לא תעייל והשתא דנפקא ליה מאתך לחיות זרע ל"ל אי מאתך הוה אמינא לצוותא בעלמא ואפילו זקן ואפילו סריס כתב רחמנא זרע איבעיא להו שלשה ימים הן ואידיהן או דלמא הן בלא אידיהן ת"ש *ר' ישמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהן אסור אי ס"ד הן ואידיהן רבי ישמעאל יום אידיהן חשיב להו מעיקרא וחשיב להו לבסוף אידי דתנא שלשה לפניהם תנא נמי שלשה לאחריהם ת"ש *דאמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל יום א' לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור ואי ס"ד הן ואידיהן האיכא ארבעה וחמשה דשרי אליבא דרבי ישמעאל לא קמבעיא לי דהן בלא אידיהן כי קא מבעיא לי אליבא דרבנן מאי אמר רבינא ת"ש *ואלו הן אידיהן של עובדי כוכבים קלנדא סטרונייא וקרטסים ואמר רב חנין בר רבא קלנדא ח' ימים אחר תקופה סטרונייא שמונה ימים לפני תקופה (תהלים קלט) וסימנך °אחור וקדם צרתני ואי סלקא דעתך הן ואידיהן עשרה הוו תנא כוליה קלנדא *חד יומא הוא חשיב ליה אמר רב אשי ת"ש לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים ואי ס"ד הן ואידיהן ליתני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים וכי תימא האי דקתני לפני אידיהן למעוטי לאחר אידיהן ליתני אידם של עובדי כוכבים ג' ימים לפניהם אלא ש"מ *הן בלא אידיהן ש"מ איבעיא להו משום הרווחה או דלמא משום (ויקרא יט) °ולפני עור לא תתן מכשול למאי נפקא מינה °דאית ליה בהמה לדידיה אי אמרת משום הרווחה הא קא מרווח ליה אי אמרת משום *עור לא תתן מכשול הא אית ליה לדידיה וכי אית ליה לא עבר משום עור לא תתן מכשול והתניא *אמר רבי נתן מנין

רש"י

תמים בדרכיו · עניו ושפל רוח : צדיק במעשיו · בלא חמס : לצוותא בעלמא · לעמוד עמו י"ב חדשים בתיבה ומיהו טריפה לא תעייל שלא תמות ובטל הצוותא אבל זקן וסריס שפיר דמי קמשמע לן : הן ואידיהן · שלשה ולא הוו להו אלא שני ימים קודם : או דלמא הן · שלשה לבד האיד : תנא נמי שלשה לאחריהן · אע"ג דליתנהו אלא שנים דהא חשבינן לאיד בהדי קמאי קרי להו לבתראי נמי ג' וקא חשיב לאיד בהדייהו : יום א' לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור · לעשות עמהן משא ומתן ג' ימים לפני יום א' וג' ימים לאחריו הרי כל השבת כולה : ארבעה וחמשה · רביעי בשבת וחמישי בשבת : ח' ימים · לפני תקופת טבת הוי אידיהן כל שמונה : וסימנך · דלא תימא קלנדא לפני התקופה וסטרנלייא לאחר התקופה : אחור וקדם צרתני · אחור כתיב ברישא ומתניתין נמי האיד דלאחר התקופה תנא ברישא : ואי ס"ד. יום איד קא חשיב במתניתין עם ימים שלפניו : עשרה ימים הוו. להו ואמאי קתני שלשה עשרה בעי למתני מאחר דקי"ל דשמונה ימים מוסף ימי האיד : ליתני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים · אסור לשאת ולתת עמהם דמשמע הכי כשמגיעין ימי אידיהן אסור שלשה ימים משאם ומתנם ולמה לי למיתני לפני דמשמע לפני האיד שלשה : וכי תימא להכי תנא לפני · למעוטי לאחר דאי הוה תני סתמא לא הוה ידעינן הנך שני ימים לבד האיד מתי אי לפני אי לאחר ולהכי תנא לפני למעוטי לאחר : ליתני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים לפניהם אסורין · דלישתמע דתנא דידן באידיהן איירי אלא מדלא אדכר במתני' לאסור כלל ש"מ כל הנך ג' דקתני במתני' אלפני קאי ואידיהן ממילא משתמע דכ"ש דאסור והן בלא אידיהן קתני : משום הרווחה · דרווח ואזיל ומודה לעבודת כוכבים ועבר ישראל משום לא ישמע על פיך (שמות כג) : ולפני עור · דמזבין ליה בהמה ומקריבה לעבודת כוכבים ובני נח נצטוו עליה דהיא אחת משבע מצות בד' מיתות בסנהדרין (דף טי) וגבי דאמרן עמד והתירן מיהו אל יעברו על ידיך שהרי עתידין הן ליתן את הדין על שאין מקיימין אותן ואע"פ שאין להן שכר בקיומ' (*והכי) קא עבר ישראל משום ולפני עור לא תתן מכשול (בחילול שבת משום ממלאה תפלך · ודבר דבר) : דאית ליה בהמה לעובד כוכבים להקריב ואי לא מזבין ליה ישראל אפ"ה פלא ליה בדידיה : לא

תוספות

אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר · פירוש ולדידיה אצטריך מכל החי למעט טריפה וה"ת טריפה נמי היכי מימעט' מהאי קרא הא מאן דאית ליה טריפה יולדת כל שכן דאית ליה נמי טריפה חיה דאפילו למאן דאמר טריפה אינה יולדת אמר *דיכול להיות דאית ליה דחיה וא"כ היכי ממעטת מקרא דמכל החי הרי ראויה היא לחיות וי"ל דנפרש לקרא הכי מכל החי שיהא כולו בריא וחזיז ולא חולה וטריפה אע"ג דהוא חי מ"מ אינה בריאה אלא חולה כל ימיה ומתמעטה והולכת וממעט שפיר מהאי קרא דמכל החי טפי ממחוסר אבר שכולו בריא וחי חוץ מאבר אחד וכן פירש רש"י לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נא.) :

אתך בדומין לך · ומ"מ ליכא למעט מהכא מחוסר אבר ובעל מום כיון שלא היה צריך אלא לקיום העולם ומיהו קשיא דהא קיימינן אליבא דמ"ד טריפה יולדת וא"כ טריפה היכי ממעטינן ושמא י"ל דמכל החי אצטריך למעט מחוסר אבר דאי לא כתיב אלא אתך הוה מוקמינן ליה למחוסר אבר ולא לטריפה דמסתבר טפי למעוטי מחוסר אבר דמאים מטריפה דלא מאיסה שאין כאן חסרון וגם יש הרבה טריפות שאינן ניכר הר"י והא דאמר לעיל (דף ה:) האי מיבעי ליה למעוטי טריפה אם כן משמע דמסתבר טפי למעוטי טריפה היינו ממיעוט דכל החי דמשמע בריא ולא טריפה אבל מחוסר אבר כגון אוזן וכיוצא בו בריא גמור הוא בשאר הגוף כדפרישית לעיל : ודלמא נח גופיה טריפה הוה · ואע"ג שחי לאחר מכאן שנים רבות מ"מ בשעה שעה לא היה יודע אם היה טריפה או שלם שיניח מלהביא טריפה מטעם דומין לך ולא נהירא תירוץ זה דע"כ לא הזהירו אלא מטרפות הגלוי וניכר דבטרפות שבסתר לא היה יכול להבחין אלא י"ל דהשתא קאי כמ"ד חיה" דקסבר טריפה חיה תדע דהא קיימין אליבא דמ"ד טריפה יולדת ולדידיה טריפה נמי חיה[א] : תמים כתיב ביה · וא"ת גבי קרבן (מנחות דף ה:) למה לנו מלריכין מן הבקר להוציא טריפה תיפוק לי' מתמים וי"ל דהתם סברא הוא למדרש תמים ולא בעל מום דמגונה לגבוה יותר מטרפות תדע דבעל מום מגונה הוא ביותר דכתיב גבי בעלי מומין לגבוה הקריבהו נא לפחתך הירלך והייט טעמא דניכר אבל טרפות יש שאינו ניכר ועוד דקרא גופיה בהדיא מטעיה תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו משמע הא אית ביה מום לא מיקרי תמים ·

והשתא דנפקא לן מאתך כו' · וא"ת למ"ד טריפה אינה יולדת ונפקא לן טריפה מלחיות זרע וא"כ אתך ל"ל ואין לדחות דאורחיה דקרא הוא דהא גבי משה דרשינן (סנהדרין דף נו:) אתך בדומין לך וי"ל דדרשינן ה"נ אתך שיהו טפלין לך כדדרשינן (בב"מ דף סב:) וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך ובבראשית רבה דריש והיה לך ולהם לאכלה הם טפלים לך ואתה טפל להם : ואי ס"ד הן ואידיהן עשרה יומי הוו · פי' אא"ב דבשלשה ימים דקא חשיב תנא דמתני' אין ימי האיד בחשבונם אלא לפעמים שיום האיד אחד או שנים או כגון אלו ניחא דהשתא נקט דלעולם לפני האיד אסור לשאת ולתת עמהן שלשה ימים אא"א דלעולם עם האיד מחשבים השלשה ימים היכי קתני בתר הכי אלו הן אידיהן קלנדא דמשמע שאז אסור לשאת ולתת עמהן שלשה ימים וליתא דעשרה הוו וצ"ל שיש הפסק בין קלנדא לסטרנוריא לכל הפחות ב' ימים מדקאמר עשרה יומי הוו א"כ יש שני ימים לפני קלנדא שאין בו איד וסברא נמי הוא דאמרינן לקמן שח' ימים של קלנדא הם כנגד ח' ימים טובים שעשה אדם הראשון ומסתמא לא עשאם מיד אחר התקופה שהרי לא היה יכול להבין מיד אריכות הימים : אלא ש"מ הן בלא אידיהן ש"מ · תימה לי אמאי לא קאמר מתני' נמי דיקא דהן בלא אידיהן מדקתני תנא לפני אידיהן ג' ימים דאי ס"ד הן ואידיהן ליתני לפני אידיהן שני ימים וכי תימא דהכי הוה מיבעי ליה אי הוה איד בכלל פשיטא דלא מדלא הוה תני לפני אידיהן יום אחד ... להבין וצ"ע : הן בלא אידיהן ש"מ · והא דאיצטריך שמואל לאשמועינן לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור דלא תימא כיון דאין היתר לעולם שבקינן ליה רווחא להתירו בשום פעם אי נמי ה"א דסבר רבי ישמעאל בהא כרבנן דלא אסרי לאחריו אי נמי אשמעינן דחשיב יום איד (א) פי' יום א' לאסור כשאר יום אידם : או דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול · (ב) יש מקשין מכאן לפ"ה דמתני' דפי' דלשאת ולשאת היינו מקח וממכר תינח מכר אבל מקח מאי לפני עור איכא ושמא י"ל שממליא לו מעות לקנות לרכי עבודת כוכבים :

מסורת הש"ס

[לקמן ז:]

[לקמן ח.]

[ג"ל לפני עור]

[פסחים כב:]

[נ"ל והכין נראה שלנו בחוכות ... דף ו' ... סוף ... בהגה]

גליון הש"ס

גמ' דאית ליה בהמה לדידיה · עיין לקמן דף יד ע"ב תוס' ד"ה משום :

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' ה סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ג :

יג ב מיי' שם הל' ה ד טוש"ע שם סעיף ה :

[ע' היטב תוס' חולין קמ: ד"ה טריפות]

רבינו חננאל

[שלשה ימים] דתנן הן ואידיהן · כלומר מכלל ג' ימים הללו יום אידיהם · (אלא) או דלמא הן בלא אידיהן · ת"ש ר' ישמעאל אומר ג' לפניהם וג' לאחריהם אסור · ואי ס"ד יום אידיהן עצמו מכלל הג' הוא' ר' ישמעאל חשיב ליה בכלל השלשה שלפני אידיהן יועוד הדר חשיב לית מכלל הג' שלאחר אידיהן תרתי זימני חשיב ליה' ופרקי' איידי דתנא ג' לפניהם תנא נמי ג' לאחריהן · ואע"פ שאינם ג' ימים לאחריהן אלא שני ימים בלבד · איני והאמר משמיה דשמואל יום א' לדברי ר' ישמעאל דאית ליה שלשה ימים לפניהן וג' לאחריהן לעולם אסור לישא וליתן עמהן' ואם תאמר ר' ישמעאל הן ואידיהן ג' סבירא ליה והא איכא רביעי וחמישי שמותר. פי' יום ראשון של שבוע לעולם יום אידן הוא וכשתחשוב לו ג' ימים הן ואידיהן אתה מתחיל מיום ששי ו' ז' ויום ראשון הרי ג' ואחריהן ב' וג' כי יום אידם חשוב מכלל הג' נשאר לו רביעי וחמישי שמותר לולשאת ולתת עמהן' ולמה אמר לעולם אסור · ופרקינן אליבא דר' ישמעאל ודאי הן בלא אידיהן · ולרבנן מאי . ופשיט רבינא מהא דתנן אלו אידיהן של עובדי כוכבים קלנדס וסטרנליא' ואמר רב חנין בר אבא קלנדס (ג') [ח'] ימים אחר התקופה · וסטרנליא ח' ימים קודם התקופה פי' ואלו ח' ימים כולם אידם הוא' ואי ס"ד הן ואידיהן ג' בשלמא היכא דיום אידם יום אחד הוא משכחת לה שני ימים לפני אידם · ואידם הרי שלשה. אלא קלנדס שאידם ח' ימים וב' ימים לפניהם · י' ימים אסור לשאת ולתת עמהם · אמאי קא פסק ותני ג' אלא ודאי ג' ימים דתנן הן בלא אידיהן' ודחי' לא לעולם הן ואידיהן' ותנא דידן קלנדס כוליה חד יומא חשיב ליה · ואתא רב אשי ופשטה דג' ימים הן בלא אידיהן ואפי' לרבנן · איבעיא להו איסורא דלמיהב ומישקל בהדיה משום דלא תרויח ליה ואע"ג דאית ליה בהמה לדידיה כיון דמוספת ליה ומרוחת ליה אסור · או דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול :

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הן בלא וכו' יום איד (פי' יום א' לאסור כשאר יום אידם) תא"מ ונ"ב הנ"ה היא :

(ב) ד"ה או דלמא וכו'. יש מקשים נ"ב ועי"ל בדף יב במה שפרש"י ותוס' כמבנה דהגהות מעשרות :

מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול והא הכא דכי לא יהבינן ליה שקלי איהו וקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול הב"ע דקאי בתרי עברי נהרא דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן ש"מ איבעיא להו נשא ונתן מאי ר' יוחנן אמר נשא ונתן אסור ר"ל אמר נשא ונתן מותר איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש אידיהן של עובדי כוכבים נשא ונתן אסורין מאי לאו לפני אידיהן לא אידיהן דוקא א"ד איתיביה ר"ש בן לקיש לרבי יוחנן אידיהן של עובדי כוכבים נשא ונתן אסור אידיהן אין לפני אידיהן לא תנא אידי ואידי אידיהן קרי ליה תניא כוותיה דר"ל כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהם לא אסרו אלא בדבר המתקיים אבל בדבר שאינו מתקיים לא ואפילו בדבר המתקיים נשא ונתן מותר תני רב זביד בדבי רבי אושעיא דבר שאין מתקיים מוכרין להם אבל אין לוקחין מהם ההוא מינאה דשדר ליה דינרא קיסרנאה לרבי יהודה נשיאה ביום אידו הוה יתיב ריש לקיש קמיה אמר היכי אעביד אשקליה אזיל ומודה לא אשקליה הויא ליה איבה א"ל ריש לקיש טול וזרוק אותו לבור בפניו אמר כל שכן דהויא ליה איבה כלאחר יד הוא דקאמינא: להשאילן ולשאול מהן כו': בשלמא להשאילן דקא מרווח להו אבל לשאול מהן מעוטי קא ממעט להו אמר אביי גזרה לשאול מהן אטו להשאילן רבא אמר כולה משום דאזיל ומודה הוא: להלוותם וללוות מהן: בשלמא להלוותם משום דקא מרווח להו אלא ללוות מהן אמאי אמר אביי גזרה ללוות מהן אטו להלוותם רבא אמר כולה משום דאזיל ומודה הוא: לפורען ולפרוע מהן כו': בשלמא לפורען משום דקא מרווח להו אלא לפרוע מהן מעוטי ממעט להו אמר אביי גזירה לפרוע מהן אטו לפורען רבא אמר כולה משום דאזיל ומודה הוא וצריכי דאי תנא לשאת ולתת עמהן משום דקא מרווח להו ואזיל ומודה אבל לשאול מהן דמעוטי קא ממעט להו שפיר דמי ואי תנא לשאול מהן משום דחשיבא ליה מילתא ואזיל ומודה אבל ללוות מהן צערא דעלמא אית ליה אמר תוב לא הדרי זוזי ואי תנא ללוות מהן משום דקאמר בעל כרחיה מיפרענא והשתא מיהא אזיל ומודה אבל ליפרע מהן דתו לא הדרי זוזי אימא צערא אית ליה ולא אזיל ומודה צריכא: רבי יהודה אומר נפרעין מהן כו': ולית ליה לרבי יהודה אף על פי שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן והתניא רבי יהודה אומר אשה לא תסוד במועד מפני שניוול הוא לה ומודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד אע"פ שמצירה עכשיו שמחה היא לאחר זמן אר"נ בר יצחק הנח להלכות מועד דכולהו מיצר עכשיו (א) שמחה לאחר זמן רבינא אמר עובד כוכבים לענין פרעון לעולם מיצר מתניתין דלא כר' יהושע בן קרחה דתניא ריב"ק אומר מלוה בשטר אין נפרעין מהן מלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם יתיב רב יוסף אחוריה דר' אבא ויתיב רבי אבא קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר הלכתא כרבי יהושע בן קרחה והלכתא כר' יהודה הלכתא כרבי יהושע הא דאמרן כר' יהודה (א) דתניא (ג) הנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר"מ

(א) נ"ל דתנן (ג) ב"ק ל"ב: ק: קב. ב"מ עח: ק ז:

רש"י

לא יושיט אדם כוס יין לנזיר. שמא יבא לשתותו: ואבר מן החי לבני נח. לפי שנאסר להן דכתיב אך בשר וגו' (בראשית ט): דקיימא בתרי עברי נהרא. עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד זה דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל: נשא ונתן. לפני אידיהן עמהן מהו בהנאה: אסור. ליהנות מאותה סחורה: כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן. לפני אידיהן: לא אסרו אלא בדבר המתקיים. עד יום אידיהן דחזי ליה קמיה ביום אידו ואזיל ומודה: אבל דבר שאינו מתקיים. כגון ירק וכיוצא בו מותר: בדבי רבי אושעיא. במתניתא דבי רבי אושעיא דאיהו סידר: למתניתא וכן ר' חייא: אבל לא לוקחין מהן. דמרווח ליה במתוך שאינו מתקיים מתאוה הוא למכרו: קסרינאה. דינר מלכות חדשה שפסל קיסר את הראשונה וגזר על זו: כלאחר יד. שלא יבין שמדעת השלכתו וכיון שרואה שאבד ממך לא ישמח: כולה משום דמודה הוא. שהעובד כוכבים ישמח כשישראל צריך לו: וצריכי. למתני במתני' לכולהו: משום דקא מרווח להו גרסינן: דחשיבא ליה מילתא. דצריך ישראל לשאול את כליו וידע דהדר ליה את כליו בעין: לא תסוד. לא תתן סיד על פניה במועד: מפני שניוול הוא לה. בעודו על פניה ואף על פי כשנוטלתו מאדימה ומצהיל פניה כיון דהשתא זו היא אלא עד לאחר המועד וניוול בתוך המועד אסור: לקפלו. לנוטלו מעל פניה: בתוך המועד. כגון שבאה לסוד בתחלת המועד ולבסוף יום או יומים תטלנו ותהנית הימנו בתוך המועד: דכולהו מיצר עכשיו. כל מה שהתירו לעשות במועד מיצר הוא באותה שעה כגון שחיטה ותיקון סעודה והתירו לו משום שמחה דלאחר זמן שבתוך המועד: מלוה בשטר אין נפרעין מהן. לפני אידיהן מפני ששמח הוא לאחר זמן ביוסאידו דכיון דנקט (ג) שטרא ישראל עילויה כל שעתא מסתפי מיניה:

תוספות

מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר. נראה דה"ה בכל שאר איסורין אלא להכי נקט כוס יין לנזיר משום דמסתמא למיבעי קא בעי ליה כיון דכ"ע חמרא שתו ומאי שכח נזירתו אבל ישראל שאמר הושיט לי נבלה או חזיר או שום איסור אין לחושדו מלהושיט לו אבל אם ידוע לו שרוצה לאכלו אסור להושיט לו ואפי' הוא שלו מדקאמר אי לא יהיב ליה שקיל ליה איהו ולפי זה אסור להושיט למומרים לעבודת כוכבים דבר איסור אע"פ שהוא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלוהו והוא נאסר להם דכישראל גמור חשבינן ליה ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יושיט לו זה וכדמסיק דקאי בתרי עברי נהרא:

תניא כוותיה דרשב"ל. נראה לר"י דהלכה כרבי יוחנן אע"ג דתניא כוותיה דרשב"ל ומייתי ראיה מהיא דהחולץ (יבמות לו.) דקא חשיב הני דהלכה כרשב"ל לגבי ר' יוחנן ולא חשיב הא ואין לומר דהא דלא חשיב הא דהכא היינו משום דתניא כוותיה ולא איצטריך למחשבה דהא חשיב התם חליצת מעוברת אע"ג דתניא התם נמי כוותיה ועוד דלקמן (דף ז:) מסיק נשא ונתן איכא בינייהו וקא מפרש דחכמים דמתני' אית להו נשא ונתן אסור כר' יוחנן ומתניתין עדיפא מברייתא*:

לא אסרו אלא בדבר המתקיים. פירוש מכר דוקא דאינו לקנות ודאי אסור בדבר שאינו מתקיים יותר מדבר המתקיים אלא וודאי לא איירי הך ברייתא אלא במכר ואפ"ה קרי ליה בסיפא נשא ונתן כפר"ת* ולפי הקונטרס קשה: אבל לא לוקחין מהם. לפר"ת דלא אסור שום קניה נ"ל לוקחין קבלת דורון וה"ה נמי בדבר המתקיים שאין מקבלין הימנו דורון ואין לדקדק הא דבר המתקיים לוקחין דהא דינר קיסריינא דבר המתקיים הוא: אמר אביי גזרה לפרוע מהן אטו לפורען. תימה למה ליה לאביי למימר משום גזרה לימא טעמא משום דשמח הוא כדאמר במתני' אע"פ שהוא מיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן וי"ל דמשום האי טעמא דשמח לאחר זמן ליכא *(למיגזר) כיון שאינו שמח ביום אידו ומיהו אי לאו דאיכא שום שמחה לא הוה שייך נמי למיגזר דהא דגזרינן בכולהו היינו משום דאיכא שום שמחה כדפרים בסמוך בצריכותא והשתא ניחא דאצטריכו כולהו לאביי נמי כמו לרבא: אלא ללוות מהן מעוטי קא ממעט להו. מכאן ראיה לפר"ת דמיירי בלא רבית דמאי קאמר מעוטי קא ממעט להו אם מלוה ברבית כדי להרויח: רבי

רבינו חננאל

ואוקימנא כגון שהנהר מפסיק ביניהם ואינו יכול לכפותו וליטול ממנו בעל כרחו הוא דעובר. ודייקי' מדקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן ש"מ כי הנהר מפסיק ביניהן ש"מ: איבעיא להו נשא ונתן מהו. ר' יוחנן אמר אסור ור"ל אמר מותר ותניא כר"ל. ותניא כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים כגון בהמה וכיוצא בה. אבל דבר שאין מתקיים מותר. ואפי' דבר המתקיים אם נשא ונתן מותר: תני רב זביד בדבי ר' אושעיא דבר שאין מתקיים מוכרין להן. אבל אין לוקחין מהן. וקיימא לן כריש לקיש דתניא כוותיה: ההוא מינא דשדר דינרא קסרינאה לר' יהודא נשיאה ביום אידו אמר היכי איעביד אשקליה [אזיל ומודה לא אשקליה] הויא ליה איבה יאמר גרוע אני אצלו לפיכך החזיר מנחתי. אמר לו ריש לקיש נטלהו וזורקהו לפניו כלאחר יד בבור כדי שילך ויאמר (לו) לא נהנה כלום נפל לו בבור: פיס' מלהשאילן ומלשאול מהם. ואוקמה אביי לשאול שרי אלא גזירה גזרו לשאול אטו להשאיל. אתי למימר לישראל כשם שהשאלתיך אני כך תשאילני אתה. רבא אמר משום דמודה ואומר העבודת כוכבים סייעני וזכיתי להיות לי רכוש להשאיל לישראל כדי שיהא צריך ליהנות ממני. וכן דרך כל היכא דתני משום דמודה זה פירושו. וכן אוקים רבא למתני' דקתני אסור להלוותן וללוות מהן משום דמודה לעבודת כוכבים שלו. וכן לפורען ולהיפרע מהן. אמר רבא משום דמודה. וסוגיין כרבא. ואמר וצריכי. דאי תנא לשאת ולתת עמהן אסור הייתי אומר משום דקני ליה לגמרי אבל לשאול מהן דממעט להו הוה אמינא שפיר דמי. ואי תנא לשאול כיון דחשיב ליה מילתא אזיל מודה לעבודת כוכבים דיליה אבל ללוות מהן דצערא הוא ליה דאמר תוב לא הדרי לי זוזי הוה אמינא שפיר דמי ואי תנא לשאול כיון דחשיב ליה מילתא אזיל ומודה ללוות מהן משום דאנא זוזאי שקילנא מיניה בעל כורחיה אזיל מודה דזכה להלוות לישראל אבל להיפרע מהן דתוב לא הדרי ליה זוזי הוה אמינא צערא ודאי אית ליה ושרי צריכא: פיסקא ר' יהודה אומר נפרעי' מהן מפני שהוא מיצר. אמרו לו אף על פי שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר [זמן]. וכי לית ליה לר' יהודה האי סברא דאמרו ליה רבנן. והתניא ר' יהודה אומר אשה לא תסוד מפני שניוול הוא לה כו' עד ומודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד שאע"פ שמצירה היא עכשיו שמחה לאחר זמן. ופריק רב נחמן בר יצחק הנח להלכות מועד דכולהו מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן. רבינא אמר עובד כוכבים לענין פרעון לעולם מיצר. מתני' דלא כר' יהושע בן קרחה. (ועוד אמר הל' כר' יהודה) דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר מלוה בשטר אין נפרעין כהן. מלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם. אמר רב הונא הלכה כרבי יהושע בן קרחה ועוד אמר הלכה כרבי יהודה דסבר כל המשנה ידו על התחתונה דתנן [והנותן צמר כו']: ר'

עין משפט נר מצוה

יד א ב ג מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה א סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ג:

טו ד מיי' שם טוש"ע שם ס"א:

טז ה ו מיי' שם הל' ב וע"ש כ"מ טוש"ע שם ס"ס:

יז ז מיי' פ"ו מהל' יו"ט הלכה כ סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמו ס"ק ה:

יח ח מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ה סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף א.

[ועי' תוס' יבמות לו ד"ה כלכתא]

[לעיל ב: ד"ה אסור]

מסורת הש"ס

[תוספ' פ"א]

הגהות הב"ח

גליון הש"ס

מ"ק ח: ט.

תוספתא פ"א ב"ק קב. [ועי' כל שענין]

ר"מ אומר נותן לו דמי צמרו רבי יהודה אומר *אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח *אהדרינהו רב יוסף לאפיה בשלמא הלכה כרבי יהושע בן קרחה איצטריך ס"ד אמינא *יחיד ורבים הלכה כרבים קא משמע לן הלכה כיחיד אלא הלכה כרבי יהודה למה לי פשיטא *דמחלוקת ואחר כך סתם הלכתא כסתם מחלוקת בבבא קמא וסתם בבבא מציעא *דתנן *כל המשנה ידו על התחתונה *וכל החוזר בו ידו על התחתונה ורב הונא משום דאין סדר למשנה דאיכא למימר סתם תנא ברישא ואחר כך מחלוקת אי הכי כל מחלוקת ואחר כך סתם לימא אין סדר למשנה ורב הונא כי לא אמרינן אין סדר בחדא מסכת' בתרי מסכתי אמרינן ורב יוסף כולה נזיקין חדא מסכת' היא ואי בעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא פסיקתא כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה ת"ר *לא יאמר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב רבי יהושע בן קרחה אומר *אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכתא כרבי יהושע בן קרחה ת"ר *הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר ר' יהושע בן קרחה אומר *בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל א"ר יוסף הלכתא כרבי יהושע בן קרחה *ת"ר וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית דברי ר"מ ר"י אומר חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותן בפרהסיא מקבלין אותן א"ד עשו דבריהם במטמוניות מקבלין אותן בפרהסיא

רש"י

נותן לו הצבע דמי למרו. נותן לו צבע זה דמי למר לבן כבתחלה אם ירצה דסבירא ליה לר"מ כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן וקנאו בשינוי וכדמפרש בבבא קמא בהגוזל עצים ונטל הצמר לעצמו אע"פ שהוא מעולה עכשיו בדמים: ר' יהודה אומר. א"כ נמצא זה משתכר בשינויו אלא ידו על התחתונה: ואם השבח שהשביח הצמר יתר על היציאה. שהוציא הצבע נותן לו בעל הצמר את היציאה סמנים ועצים ושכר פעולה כשכיר יום ולא שכר שלם כמו שהתנה עמו ואם היציאה יתירה על השבח כו'. הל' כר' יהושע (א). דשרי במלוה על פה: מחלוקת. דרבי מאיר ורבי יהודה בהגוזל בב"ק. ואחר כך סתם לן תנא בב"מ כר' יהודה וכל מחלוקת שנחלקו הנאים ואח"כ סתם לנו במשנתנו כאחד מהן הל' כמותו דכיון דסתמיה אחר המחלוקת ש"מ דקמו רבנן בטעמייהו ומסתברא טעמא דהאיך: אין סדר למשנה. סידרא דמתניתין לאו דוקא ושמא משנה אחרונה היא נשנית ראשונה בבית המדרש: כל מחלוקת ואחר כך סתם נמי כו'. אלמה קיימא לן כל מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם ביבמות בפ' החולץ (דף מב:): כי לא אמרינן אין סדר. אלא סמכינן אסידרא ה"מ בחד מסכתא: נזיקין כולהו. תלתא בבי: ואיבעית אימא. להכי אהדרינהו רב יוסף לאפיה דאי נמי אין סדר למשנה לא איצטריך למימר הלכה כרבי יהודה דודאי הלכתא כי האי סתמא דכל המשנה לא הוה שייכא למיתנייה התם בהשוכר דהא לא איירי בההוא פירקא בשינוי אלא בחזרה ומדתנייה התם ש"מ הלכתא קא פסיק ואזיל: הנראה. עתה נראה לשון הבוא נבוא (בראשית לז) לא יאמר לו בשבת הנראה אם תעמוד עמי לערב לעשות במלאכתי לערב: וכולן שחזרו. אגזלנין ועמי הארץ קאי: אין מקבלין אותן. להחזיקן בתורת חברות לסמוך עליהן: עשו דבריהן. בסתר עבירות שעברו עד הנה: בפרהסיא

תוספות

רבי מאיר אומר נותן לו דמי למרו. תימה קשיא דר"מ אדר"מ דהכא אמר רבי מאיר נותן לו דמי למרו אלמא שינוי קני ובהגוזל [קמא] (ב"ק צה. ע"ש) תנן אמר ר"מ הגוזל פרה מעוברת וילדה רחל טעונה וגזזה משלם אותה ואת גיזותיה ואת וולדותיה אלמא קסבר שינוי לא קני וי"ל דשאני התם דקנסא הוא דקא קנים רבי מאיר כדפירש התם משום דעבד איסורא וכן בההיא דהנזקין (גיטין נג:) דהמטמא והמדמע והמנסך קנים ר"מ שוגג אטו מזיד דמזיקו בידים אבל הכא לא שייך לקנסו דלטובתו של בעלים נתכוין וכסבור הוא לוה לעשות כן וא"ת אכתי קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה התם א"ר יהודה גזילה חוזרת בעיניה אלמא שינוי קני והכא קתני ידו על התחתונה אלמא שינוי לא קני ואומר ר"ת דהתם נתכוין היה לקנות אבל הכא שוגג היה ולא נתכוון לקנות:

פשיטא דמחלוקת ואחר כך סתם. תימה למה לן למיפסק משום סתם בלאו הכי פסקינן פרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מו:) ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה ואי משום דאיכא אמוראי התם דפליגי ולית להו הך כללא לגבי הלכה כסתם משנה נמי פליגי אמוראי ואפילו במחלוקת ואחר כך סתם נמי איכא מאן דפליג לקמן בסוף פרקין (דף כא.) גבי שכירות בתים דפליגי ר"מ ור' יוסי ופסיק רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי אע"ג דבתר הכי סתם כר"מ לכך נראה לפרש דלאו מכח סתם בעי למיפסק דליהוי הלכה כסתם אלא הכי פריך מחלוקת ואח"כ סתם הוא ואפילו למאן דלית ליה הלכה כסתם מ"מ חשיב כרבים לגבי יחיד: ה"ג משום דקתני לה כי הלכתא פסיקתא. כלומר דקתני כל המשנה הוא לשון הלכה פסוקה ולא גרסינן נמי כמו שפירש הקונטרס דהא איכא מאן דאמר התם *דאין הלכה כההיא דכל החוזר בו כו'(א):

הנראה שתעמוד עמי לערב. פי' ר"י הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב:

הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר. וא"ת וכי לא ישאל לכל החכמים וידונו זה עם זה אולי ישיבוהו מדבריו וי"ל דאינו אסור אלא *לשואל אם לא יודיע לו כבר שאלתי לפלוני ואסר לי אבל אם אומר לו כבר שאלתי פלוני חכם מותר אבל ודאי החכם יזהר שלא יתיר כדאמרי' בפרק כל היד (נדה דף כ: ושם ד"ה אגמריה) חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר אא"כ יוכל להחזירו כגון שטעה בדבר משנה או אפילו בשיקול הדעת וסוגיא כאידך דבהא אמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ו:) דמה שעשה עשוי וישלם מביתו אם נשא ונתן ביד ודוקא אסר אין חבירו רשאי להתיר אבל אם התיר חבירו רשאי לאסור והא דאמרי' בירושלמי בפ' ר"א דמילה ר' סימון שרא ורבי אמי אסר איקפד רבי סימון ולא כן תני הנשאל לחכם והתיר לא ישאל לחכם שמא יאסור אלמא משמע דהתיר אין חברו רשאי לאסור ה"פ התם אמאי איקפד רבי סימון ולא כן תני כלומר והלא אינו שנוי בשום מקום הנשאל לחכם כו' דלא אסרו חכמים אלא להתיר אחר אוסר ומסיק אמר רב יודן להפך היה שאל לר' אמי אסר לר' סימון ושרא ואיקפד רבי אמי כהדא דתני נשאל לחכם ואסר לא ישאל לחכם אחר שמא יתיר והא דאמרינן פרק אלו טרפות (חולין ד' מ"ט.) גבי מחטא דאשתכח בסימפונא רבה דכבדא הונא מר בריה דרב אידי טריף רב אדא בר מנומי מכשר התם שניהם היו בבית המדרש כשנשאלה השאלה ב):

בשל תורה הלך אחר המחמיר. רש"י היה פוסק בכל איכא דאמרי בתלמוד בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר האחרון וריב"א פי' דכל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון כטפל לעיקר והלכה כלישנא קמא ור"ת פירש בדאורייתא לחומרא בדרבנן לקולא כרבי יהושע בן קרחה דהכא ורבינו שמשון היה מפרש דבכל מקום שיש להתברר כחד מינייהו משיטת התלמוד בתריה אזלינן:

וכולן שחזרו בהן. פ"ה אגזלנים ועמי הארץ קאי וקשיא וכי עם הארץ לא יוכל לעשות עוד תשובה ועוד דלשון עולמית משמע שכבר קבלו אותם פעם אחרת ועוד קשה דבבכורות בפ' עד כמה (דף ל:) תניא עם הארץ שקיבל עליו דברי חברות ונחשד לדבר אחד נחשד לכל התורה כולה דברי ר"מ משמע הא לא נחשד מקבלין לכך נראה לפרש אעמי הארץ החשודין על המעשרות ושביעית וכבר קבלו עליהן דברי חבירות ועתה חזרו לסורן ונחלקו אם יקבלום עוד ובמסכת דמאי (פ"ב משנה ג) מיתניא בהדי הדיא ועם הארץ שקבל עליו דברי חברות והכי פירושו וכולן שקבלו עליהן דברי חברות וחזרו לסורן אין מקבלין אותן עולמית דברי ר"מ וחכ"א חזרו בהן במטמוניות פי' שחזרו לסורן בסתר ובפרהסיא נוהגין דברי חברות אין מקבלין אותן לפי שהם גונבים דעת הבריות אבל אם חזרו לסורן בפרהסיא שאינם גונבים דעת הבריות אז מקבלין אותן דודאי אם יעשו תשובה יקיימוה איכא דאמרי עשו דבריהם במטמוניות פירוש אם שכבר עשו בדברי חברות אף במטמוניות מקבלין אותן כי מאחר שנהאמנו כ"כ בתשובה שאף בצנעא החזיקו בה אין להדיחן אם חזרו ונכשלו אבל אם שכבר לא עשו דברי חברות אלא בפרהסיא אין מקבלין אותן כי שמא בסתר היו עושין עבירות והיו מטעין הבריות:

א) [ועי' תוס' ב"ק קב: ד"ה גבי ותוס' ב"מ עז: ד"ה רב ותוס' מנחות סו: ד"ה זכר] ב) [ועי' תוס' חולין מד: בד"ה סיכי]

כום

רבינו חננאל

ר' יהודה אומר אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו ההוצאה כו' ואע"ג דתנן סתמא בבבא מציעא כל המשנה ידו על התחתונה' סבר דלמא אין סדר למשנה ותנא כל המשנה תנא ברישא וחזר ושנאה במחלוקת ר' מאיר ור' יהודה כמו שמפורש בבבא קמא בהגוזל וקיימא לן סתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם לפיכך הוצרך לומר בפירוש הל' כר' יהודה · ורב יוסף אמר לא צריך · כי אמרינן אין סדר למשנה בתרי מסכתי אבל בחדא מסכתא על הסדר היא שנויה' המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר ותלתא בבי חדא מסכתא היא וכבר פירשנוה בהגוזל בעיקר מקומו: ת"ר לא יאמר אדם לחבירו בשבת הנראה שתעמוד עמי לערב · ר' יהושע בן קרחה אומר [אומר] הנראה שתעמוד עמי לערב · אמר רבה בר בר חנה א"ר יהושע בן לוי הלכה כר' יהושע בן קרחה: ת"ר הנשאל לחכם וטימא לו לא ישאל לחכם אחר ויטהר לו וכן שאל לחכם ואסר לו לא ישאל לחכם אחר ויתיר · היו שנים אחד אוסר ואחד מתיר · אחד מטהר ואחד מטמא · אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו' ואם היו שניהם שוין' הלך אחר המחמיר' ר' יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל' אמר רב יוסף הלכה כר' יהושע בן קרחה · ת"ר כל הפושעים שחזרו אין מקבלים אותם עולמית' דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר חזרו במטמוניות פי' בסתר אין מקבלין אותם חזרו בפרהסיא מקבלין אותם · איכא דאמרי ר' יהודה אומר עשו עבירות בסתר כלומר פשיעתם בסתר היתה מקבלין אותם

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"י מהל' שכירות הל' ד סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שו סעיף ג:

כ ב מיי' שם הל' ד וסמג שם טוש"ע שם וסי' שלג סעי' ה בהג"ה:

כא ג מיי' שם פ"ק הל' ד וס"ה מהל' מכירה הל' ב ד סמג שם וסי' פב טוש"ע ח"מ סי' שלג סעיף ד וסי' קנ סעיף י וסעיף יא:

כב ד מיי' פכ"ד מהל' שבת הלכה ד סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' סח טוש"ע א"ח סי' שו סעיף ז:

כג ה מיי' פ"א מהל' ממרים הל' ה סמג עשין קיא ולאוין ק"ז:

מסורת הש"ס

[סוכה יא]

[כריתות ט. וש"נ]

[יבמות מב:]

ב"מ עו.

שבת קי

חולין מד: נדה כ: ע"ש [ברכות סג: תוספ' עדיו' פ"א]

בכורות ל. [תוספ' דדמאי פ"ב]

[לשואל. יעב"ץ]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הלכה כרבי יהושע בן קרחה דשרי:

בפרהסיא אין מקבלין אותן ר"ש ור' יהושע בן קרחה אומרים *בין כך ובין כך מקבלין שנאמר °שובו בנים שובבים א"ר יצחק איש כפר עכו א"ר יוחנן הלכתא באותו הזוג: **מתני'** *רבי ישמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר: **גמ'** *אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל יום א' לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור: וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר כו': חכמים היינו ת"ק הן בלא אידיהן איכא בינייהו תנא קמא סבר הן בלא אידיהן ורבנן בתראי סברי הן ואידיהן איבעית אימא *נשא ונתן איכא בינייהו תנא קמא סבר נשא ונתן מותר ורבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור ואיבעית אימא דשמואל איכא בינייהו *דאמר שמואל בגולה אין אסור אלא יום אידם הנא קמא אית ליה דשמואל רבנן בתראי לית להו דשמואל איבעית אימא דנחום המדי איכא בינייהו דתניא *נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן הנא קמא לית ליה דנחום המדי ורבנן בתראי אית להו דנחום המדי: גופא נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא רבנן בתראי דקיימי כוותיה *מאן חכמים נחום המדי הוא תניא אידך נחום המדי אומר מוכרין להן סוס זכר (א) וזקן במלחמה אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא בן בתירא דקאי כוותיה *דתנן בן בתירא מתיר בסוס בן בתירא לא מפליג בין זכרים לנקבות איהו מדקא מפליג בין זכרים לנקבות כרבנן סבירא ליה ולרבנן נשתקע הדבר ולא נאמר תניא נחום המדי אומר השבת מתעשר זרע וירק וזירין אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא ר"א דקאי כוותיה דתנן *ר' אליעזר אומר השבת מתעשרת זרע וירק וזירין התם בדגנוניתא אמר ליה רב אחא בר מניומי לאביי גברא רבה אתא מאתרין כל מילתא דאמר אמרי ליה נשתקע הדבר ולא נאמר אמר איכא חדא דעבדינן כוותיה דתניא נחום המדי אומר ישואל אדם צרכיו בשומע תפלה אמר (א) בר מינה דההיא *דתליא באשלי רברבי דתניא ר' אליעזר אומר שואל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל שנאמר °תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו וגו' אין שיחה אלא תפלה שנאמר °ויצא יצחק לשוח בשדה ר' יהושע אומר יתפלל ואח"כ ישאל צרכיו שנאמר °אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד ור"א נמי הכתיב אשפוך לפניו שיחי הכי קאמר אשפוך לפניו שיחי בזמן שצרתי לפניו אגיד ור' יהושע נמי הכתיב תפלה לעני כי יעטוף הכי קאמר אימתי תפלה לעני בזמן שלפני ה' ישפוך שיחו מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי במאי קמיפלגי (ב) כדדריש ר' שמלאי [דדריש ר' שמלאי] לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל מנלן ממשה רבינו דכתיב °ה' אלהים אתה החלות להראות את עבדך וגו' וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה

(ירמיה ג · תהלים קב · בראשית כד · תהלים קמב · דברים ג)

א) [גי' ריעב"ץ אמר ליה] ב) [ברכות לב.]

רבי

תוספות

סוס זכר זקן במלחמה. פי' ר' אלחנן דלהכי נקט זכר במלחמה כדאמרינן בירושלמי גבי בן בתירא מתיר בסוס לא אמרו אלא בסוס זכר שהורג את אדוני במלחמה וזקן נמי נקט דשמא ימות במלחמה ויהרוג בעליו עמו ומילי מילי קתני ור"א מביה"ס היה מפרש דזקן נקט לרבותא דאע"פ שעושה בו מלאכה שיש בה חיוב חטאת כדאמר לקמן (דף טז.) מפני שכשמזקין מטחינו בריחים אפילו הכי מותר וזכר במלחמה נמי נקט לרבותא ואע"פ שיש לאסור כדאמר לקמן (דף טז.) מפני ב' דברים אחת משום סורת כלי זיין ואחת משום סורת בהמה גסה ואפי' הכי מותר:

ואין שיחה אלא תפלה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה. תימה דבפרק תפלת השחר (ברכות דף כו.) אמרינן יצחק קבע תפלת מנחה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה ואין שיחה אלא תפלה דכתיב *אשפוך לפניו שיחי וי"ל דתרווייהו איצטריך דתרווייהו מלמדים זה את זה דאי מקרא דיצחק הוה אמינא שיצא בשדה לדבר עם שום אדם ולא לתפלה תלמוד לומר אשפוך לפניו שיחי אלמא לשון תפלה הוא ואי מאשפוך לפניו שיחי הוה אמינא דלשון תפלה הוא אבל אינו תפלה קבוע ת"ל קרא דיצחק דכתיב ביה לפנות ערב ולפנות משמע שכן היה דרכו בכל ערב והיינו תפלת מנחה*:

אס

רש"י

בפרהסיא. הואיל והפקרו כל כך שוב אין נותנין לבן לשוב בתשובה שלימה: שובבים. משמע מזידים ופרהסיא (ב) לשון מרד וגאוה כמו וילך שובב בדרך לבו (ישעיה נז): לעולם אסור. שלשה לפניו ושלשה לאחריו והוא עצמו כלומר כל שבעת ימי השבת: ת"ק סבר הן בלא אידיהן. כדדייקינן לעיל דקתני לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים ש"מ שלשה לפניהם לבד האיד קאמר: ורבנן בתראי. דלא יהבו שיעורא איכא למימר הואיל ולא אשכחן מידי ביניהן איכא למימר בהא אתו לאפלוגי דהן ואידיהן ג' קאמר: רבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור. סתמא קאמרינן ולא קתני אסור לשאת ולתת כתנא קמא דמשמע לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי: בגולה. אין העובדי כוכבים אדוקין כל כך בעבודת כוכבים כדאמרינן (לקמן*) עובדי כוכבים שבחוץ לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים נינהו כו' ועוד דמספקין מינייהו: רבנן בתראי לית להו דשמואל. דכיון דלא מסיים בהדיא במאי פליגי איכא למימר לטפויי אתו (ג) דשמעינן לתנא קמא דקאמר לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהם וסתמא דמילתא כשאין יד עובדי כוכבים תקיפה על ישראל קא אמר ואתו הינהו למימר לפני אידיהן לעולם אסורין ואיפכא ליכא לשנויי דמהדרין שפיר דסתם תנא בתראי לטפויי אתא*: רבנן בתראי אית להו כנחום. דלא יהבי שיעורא אלא אסור סתמא קאמרי: נשתקע הדבר. לא יצא דבר זה מפי אדם לעולם ל"א לא יצא דבר זה לחוץ: מוכרין להן סוס זכר זקן. בתוך המלחמה שאינו אלא לקלקל ומלתא דלא שכיחא הוא ולא אתי למילף מינה למכור בהמה אחריתי דהא דאמרי רבנן אין מוכרין להן בהמה גסה לא אסרו אלא משום שאלה או שכירות כדאמר בפירקין דלקמן (ד' טו:) והכא במלתא דלא שכיחא לא גזור רבנן: בן בתירא מתיר בסוס. לפי שמלאכתו לרכוב אדם עליו ואין במלאכה זו חיוב חטאת שהחי נושא את עצמו דתנן במשילין פירות (ביצה נו:) אלו הן משום שבות לא רוכבין על גבי בהמה: לא קא מפליג בין זכר לנקבה · בין זקן לבחור איהו מדקמפליג ואוסר בבחור: כרבנן סבירא ליה · דאסרי משום תורת כלי זיין דקטיל בסיחופיה כדלקמן: ולרבנן נשתקע הדבר · שיהא מותר בזקן דכולן אסורין: השבת · ירק של הבלין שקורין אני"ר ובלשון רומי אניט"ו: מתעשר זרע וירק וזירין · בין שלקטו כשהוא ירק בין שלקטו כשהוא זירין דולדיילס"א בלע"ז ובין שהניחו עד שלמחו גרעיני זרעו בתוכו והוקשו והכטן לריך לעשר את הזרע מדרבנן דאורחיה למיכליה זרע וירק וזירין הלכך כולהו הוו להו גמר פירי: בדגנוניתא · הגדל בגנה דראוי לאכול זרע וירק וזירין אבל הגדל בשדות אינו נאכל ירק אלא זרע כעין חרדל: מאתרין · ממקומנו ממדי: בשומע תפלה · מאריך בה ושואל צרכיו: באשלי רברבי · חבלים עבים וחזקים ויש אומרים באילנות גדולות כמו ויטע אשל (בראשית כא) כלומר הא לאו כוותיה אנן עבדין פלוגתא דרבנן נמי היא כדקתני לקמן וחכ"א כו': ואח"כ יתפלל · י"ח: כי יעטוף · עטיפת נפשו ודאגת לבו יתפלל תחלה והדר לפני ה' ישפוך שיחו שמונה עשרה: עטיפה · לשון כתב ופריחה לב מתוך לרה כמו בהתעטפם כחלל (איכה ב) לשוח בשדה · תפלת המנחה תקן בפרק תפלת השחר (ברכות כו:) בזמן שלרתי לפניו אגיד · כבר קודם לכן: לא כמר דייקי כו' · דהא איכא לשנויי הכי והכי: יסדר אדם שבחו של הקב"ה · שלש ברכות ראשונות אבות גבורות וקדושת השם שאין בהן תפלה אלא שבח ואח"כ בשאר ברכות יש דברי תחנה ותפלה:

רבי

רבינו חננאל

בפרהסיא אין מקבלין אותם · ר' שמעון ור' יהושע בן קרחה אומרים בין במטמוניות בין בפרהסיא מקבלין אותם שנאמר שובו בנים שובבים·א"ר יצחק איש כפר (עטוש) [עכו] א"ר יוחנן הלכה כאותו הזוג:(פיסקא)[מתני'] ר' ישמעאל אומר ג' לפניהם וג' לאחריהם אסורין·אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל יום א' לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור זה כבר פירשנוהו למעלה· ירושל' אמרו חברייא טעמא דרבי ישמעאל משום בריה דמועדא · א"ר יודן קריא מסייע לחבריא דכתיב וביום עשרים וארבעה לחדש נאספו בני ישראל בצום ובכי ואדמה עליהם ולמה לא עשו בעשרים ושלשה משום בריה דמועדא כלומר יום אסרו חג מן המועד הוא חשוב · לפיכך לא קבעו בו צום. ואם תאמר יום כ"ג שבת היתה לית את יכיל דאת מחשב ומשכח צומא רבא בחד בשבתא וכו'

וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר. ומקשי' חכמים היינו תנא קמא דפתח לפני אידיהן של עובדי כוכבים אסור לשאת ולתת עמהן ופסקינן איכא בינייהו (א) אידיהן · תנא קמא סבר הן בלא אידיהן · וחכמים סברי הן ואידיהן·מדתני לאחר אידיהן מותר מיד·איבעי' תימא נשא ונתן איכא בינייהו כו' איבעי' תימא חכמים כנחום המדי דתני לפני אידיהן אינו אסור אלא יום אחד בלבד דהא סתמא תני לפני אידיהן אסורין·ואסיק' מאן חכמים נחום המדי·דתניא נחום המדי אומר מוכרין להן סוס זכר וזקן במלחמה · אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר · כלומר לא נאמר דבר זה מפי אחד מן החכמים כלל ואלא הא דאיכא בן בתירא וכו' ואסיקנא לרבנן נשתקע ולא נאמר·תניא אידך נחום המדי אומר[השבת] מתעשר(החרדל)זרע וירק.אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר הא אפי'ר' אליעזר דתני השבת מתעשר זרע וירק וזירין לא אמר אלא בדגנוניתא·וכל הני מתניתא דנחום המדי דהאום בר מהא דתליא באשלי רברבי · דתניא נחום [המדי] אומר שואל אדם צרכיו בשומע תפלה ותניא ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל שנא' תפלה לעני כי יעטוף ולאחר כך ולפני ה' ישפוך שיחו · ור' יהושע אומר יתפלל ואחר כך ישאל צרכיו שנא' אשפוך לפניו שיחי ואח"כ צרתי לפניו אגיד' ותרוויהו סבירא להו דאין שיחה אלא תפלה·והשקלינן וטרינן ואסקי' מכדי קראי לא דייקי לא כר"א ולא כר' יהושע במאי פליגי' ואמרי' בדר' שמלאי דדריש לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל מנלן ממשה דכתיב ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה ר'

א) לכאורה נראה דצ"ל הן בלא אידיהן.

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"י מהל' מע"ל מסכב ומשב הלכה ח וס"ג מהלכות הטוכה הלכה יד:

כג ב מיי' פ"ט מהל' עכו"ם הלכה א סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמ"ח סעיף ד:

כד ג מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה ד:

כה ד מיי' פ"ו מהלכות תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קיט סעיף א:

לדברי רבי ישמעאל יום עבודת כוכבים לעולם אסור כצ"ע

[בס בגמרא וכן בתוס' שם אי' שנאמר תפלה לעני כי יעטוף]

[בברכות כו: כתבו תוס' בד"ה ואין שיחה וכו' תירוץ אחר]

מסורת הש"ס

[לעיל ו.] [גי' נחולין יג.] [לקמן יט:] [לקמן יח] [תוס' פ"א] [ב"ב נג.] [עירובין סג. וש"נ] לקמן יד: סו. שבת לב. בכורות ב. פסחים נג. מעשרות פ"ד מ"ה [ביצה נו.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' סוס זכר זקן כצ"ל ואות ו' נמחק: (ב) רש"י ד"ה שובבים וכו' ופרסיא שובב לשון מרד: (ג) ד"ה רבנן בתראי וכו' אתו דשמעינן לת"ק:

ר' יהושע סבר ילפינן ממשה · להכי שבח תחלה הלכך יתפלל י"ח תחלה דאיכא שבח בתחלתן : דרב גובריה · גדולת מעשיו וחכמתו רבה ונאה לו לשבח ולהעדיף בשבחו של מלך מלכי המלכים אבל אינים בעלמא מיחזי כיוהרא : מעין כל ברכה וברכה · אם היה מסכת תלמודו מאריך בחונן הדעת אם בעל תשובה הוא מאריך בהרוצה בתשובה וכן כולן : מתני' ואלו אידיהן · דאסורין ג' ימים לפניהן : קלנדא וסטרנורא · כולהו מפרש בגמרא : ויום הלידה · של מלך עושין כל בני מלכותו יום איד משנה לשנה ומקריבין זבחים : שריפה · ששרפו עליו כלי תשמישו כדרך המלכים : יש בה עבודת כוכבים · כלומר אותו היום עובדין עבודת כוכבים והוא להן יום איד וכן משנה לשנה כל ימי(ד)בנו ובכל הנך דחשבינן הכא חשיבי ליה ואסור ג' ימים לפניהן : אבל יום תגלחת זקנו כו' · שאין זמן קבוע לרבים אלא כל אחד ואחד כשמגלח עושה יום איד : בלוריתו · כשמספר פעמים הרבה מניח בלורית מאחריו ומגלחה משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום איד : ויום שעלה מן הים · מקריב זבחים לעבודת כוכבים על דבר שניצל ובכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו ולא לאחריו דלא חשיבי כולי האי : גמ' אחר התקופה · היא תקופת טבת והיו עושין ח' ימים רצופין איד כדלקמן : וסימנך · שלא תחליף לומר קלנדא קרי אותן דלפני התקופה : אחור וקדם צרתני · אחור כתיב ברישא(ה)מתני' נמי הנך דלאחר התקופה תנא ברישא : יום שמתמעט והולך · מתשרי ועד טבת : הא חזא ליה · יומי אריכי ביום תקופת תמוז והיה לו לידע שמנהגו של עולם הוא : שקרנותיו קודמות לפרסותיו · דאמר מר* כל מעשה בראשית בקומתן נבראו שור עם קרניו מגודלין וכיון שיצא ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו : [ותיטב לה' משור פר · אמר דוד ותיטב לה' תפלתי משור שביום שהיה שור דהיינו אותו יום שנולד כדכתיב שור או כשב וגו' הרי עשוי ונגמר כפר שהוא בן ג' שאפילו מקרניו לא חסר] : רומי שעשתה קלנדא · תקנו אותו יום להקריב זבחים וכל עיירות הסמוכות לה לרומי יודעין אנו שהן משתעבדות לה לרומי ליתן המס ולהביא להן כל צרכיהן אבל אותן עיירות אין עושין קלנדא מי הוי אסור לשאת ולתת עמהם דנימא הואיל ומשועבדות לרומי יש לומר מה שהן קונין עכשיו יביאו לרומי להקריבן בני רומי : או מותרות · הואיל ואין מקריבין הן ואין יום איד זה שלהן : לעובדיה · בני רומי : היא עצמה · כלומר כל עצמה של איסור אינה אלא לעובדיה : וסטרנליא וקרטסים · סיפא דברייתא וכולהו מפרש לקמן : עובד כוכבים · ביום משתה בנו פלח לעבודת כוכבים על שהגיע לכך : אף אנן נמי תנינא · כרבי יוחנן דעיירות המשועבדות מותרות : אלא אותו האיש למעוטי מאי · פשיטא דמי שלא גילח היום ושאר עובדי כוכבים שלא עלו בו ביום מן הים מותרין : אלא לאו למעוטי אנשים משועבדים · לאותו האיש דמותרין דלא אמרינן מאן דזבני ממנו ליה למפלח : בטהרה · כלומר בלא כוונה ואין שמים על לב : וקרא לך · *משמע שאתה קרוי לו מעלה אני על אכילתך כאילו הוא מזבחו :

אם בא לומר אחר תפלתו אף כסדר יוה"כ אומר · משמע אבל באמצע תפלתו לא ומה שנהגו עתה בתעניות ב' וה' שנוהגין להאריך בפסוקי דרחמי ובסליחות בברכת סלח לנו איכא למימר דליבור שאני מידי דהוה אהא דאמרינן (ברכות ד' לד·) אל ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות והא קמן שנהגו קרובץ בג' ראשונות אלא לאו שמע מינה דלצבור שאני* : ה"ג ר"ת [א] מקרן כתיב. *) כי אין נראה לו דמקרן נראה קרן אחת יותר ממקרין : מכי

*) עי' מהרש"א על גירסת התוס'

רבי יהושע סבר ילפינן ממשה ור"א סבר לא ילפינן ממשה שאני משה דרב גובריה וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה *(אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה שואל אדם צרכיו בשומע תפלה) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אבל [א]אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר *א"ר חייא בר אשי אמר רב °אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה [ב]אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים ואם צריך לפרנסה אומר בברכת השנים אמר ר' יהושע בן לוי אע"פ *שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אבל [ג]אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר יוה"כ אומר : **מתני'** *ואלו אידיהן של עובדי כוכבים קלנדא וסטרנורא וקרטיסים ויום גנוסיא של מלכיהם ויום הלידה ויום המיתה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ד]כל מיתה שיש בה שריפה יש בה עבודת כוכבים ושאין בה שריפה אין בה עבודת כוכבים [ה]אבל יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא מבית האסורין (א) *ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד : **גמ'** אמר רב חנן בר רבא קלנדא ח' ימים אחר תקופה סטרנורא ח' ימים לפני תקופה וסימנך °אחור וקדם צרתני וגו' *ת"ר לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה] כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא הלך ועשה שמונה ימים טובים לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים הוא קבעם לשם שמים והם קבעום לשם עבודת כוכבים בשלמא למ"ד *בתשרי נברא העולם יומי זוטי חזא יומי אריכי אכתי לא חזא אלא למ"ד *בניסן נברא העולם הא חזא ליה יומי זוטי ויומי אריכי [דהוי] זוטי כולי האי לא חזא ת"ר יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה עליו חמה אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים היה יושב [בתענית] ובוכה כל הלילה וחוה בוכה כנגדו כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא עמד והקריב *שור שקרניו קודמין לפרסותיו שנאמר °ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים (ב) *ואמר רב יהודה אמר שמואל שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה [לו] במצחו שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים מקרין תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק מקרן כתיב (*אמר) רב מתנה רומי שעשתה קלנדא וכל העיירות הסמוכות לה משתעבדות לה אותן עיירות אסורות או מותרות רבי יהושע בן לוי אמר °קלנדא אסורה לכל היא רבי יוחנן אמר [ו]אין אסורה אלא לעובדיה בלבד *תנא כוותיה דר' יוחנן אע"פ שאמרו רומי עשתה קלנדא וכל עיירות הסמוכות לה משתעבדות לה היא עצמה אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד [א] סטרנליא וקרטסים ויום גנוסיא של מלכיהם ויום שהומלך בו מלך לפניו אסור אחריו מותר *ועובד כוכבים שעשה (בו) משתה לבנו אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא דקתני יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין (ג) אין אסור אלא אותו היום בלבד ואותו האיש בשלמא אותו היום לאפוקי לפניו ולאחריו אלא אותו האיש לאפוקי מאי לאו לאפוקי משעבדיו ש"מ תניא *רבי ישמעאל אומר ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן [ז]כיצד עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמש שלהן עומד לפניהם מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר °וקרא לך ואכלת מזבחו ואימא עד דאכיל אמר רבא אם כן נימא קרא ואכלת מזבחו מאי וקרא לך משעת קריאה הלכך

כל

רבינו חננאל

ר' יהושע סבר ילפינן ממשה' ור' אליעזר סבר לא ילפינן ממשה · דמשה רב גובריה · וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה · אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה · ואסיקנא הלכה שואל אדם צרכיו בשומע תפלה · ואם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה שרי · וכן אם יש לו חולה בתוך ביתו מזכירו בברכת החולים · ואם צריך לפרנסה מזכיר בברכת השנים · ואם בא לומר אחר תפלתו כסדר וידוי יום הכפורים אומר : מתני' אלו אידיהן שלעובדי כוכבים קלנדם : גמ' אמר רב [חנן] בר רבא קלנדם ח' ימים אחר תקופת טבת · סטרנליא ח' ימים קודם תקופת טבת' וסימניך אחור וקדם צרתני. פי' צרתני מלשון מאור· כדכתיב (ישעיה ה) צר ואור חשך בעריפיה: ת"ר לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך · א) שעדיין לא ראה יום קצר כולי האי· ואליבא דמאן דאמר בתשרי נברא העולם · אמר אוי לי בשביל שסרחתי עולם מחשיך והולך' וזו היא [מיתה] שנקנסה עלי [מן השמים] התחיל להתענות נתענה ח' ימים . בסוף ח' ימים נפלה תקופת טבת · התחיל היום להאריך עשה ח' ימים ימי שמחה אחר התקופה כנגד ח' ימים תענית שעשה לפני התקופה · לשנה אחרת ראה שדרך העולם הוא להיות זמן ידוע ימים ארוכים וזמן ידוע ימים קצרים · ועשה ח' ימים [תענית] וח' ימים ימי שמחה הוא קבען לשמים והם קבעום לעבודת כוכבים עכשיו (נמחקו כ"י כמו ב' תיבות) אומר בתקופת טבת (נמחק כמו תיבה אחת) וכיון שנולד חזר השמש ונתארך היום : פי' קלנדם · בלשון יון טוב יום כלומר קלון דיאם · ת"ר יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה החמה אמר [אוי לי] בשביל שסרחתי עולם מחשיך והוזר לתוהו ובהו · וכיון שעלה עמוד השחר אמר מנהג העולם כך · עמד והקריב שור שקרניי קודמות לפרסותיו · כלומר דרך ארץ נולד קטן ומפרים וכשמתגדל צומחין קרניו · זה יצא מן הארץ גדול וצמח מראשו ויצאו קרנותיו קודם לרגליו · ורב אמר קרן אחד היה לו במצחו · ר' יהושע בן לוי אמר קלנדס לכל אסורה · ר' יוחנן אומר אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד · תניא כותיה דרבי יוחנן אף על פי שאמרו רומי שעשתה קלנדס וכל עיירות המשתעבדות לה · קלנדס אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד · וסטרנליא · פי' בירושלמי שנאה טמונה · אמר רב אשי מתניתא נמי דיקא כר' יוחנן דאמר משתעבדות לה לא דתנן יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש·בשלמא אותו היום איצטריך למעוטי לפניו ולאחריו אלא אותו האיש למאי איצטריך· לאו למעוטי משעבדיו ש"מ·תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר [ישראל] שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן·כיצד עובד כוכבים שעשה משתה בנישואין לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אע"פ שאוכלין ושותין משלהן

א) נראה דל"ל יום שמתמעט והולך ואליבא דמ"ד בניסן נברא העולם מ"מ עדיין לא ראה יום קצר כולי האי .

עין משפט נר מצוה

בח א ב ג מיי' פ"ו מהל' תפלה הל' ג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיט סעיף א :

כט ד ה מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ב ועיין בהשגות סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ז : [ועי' תוס' ברכות לג. ד"ה אל ישאל]

ל ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח :

לא ז מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע י"ד סי' קנב סעיף א :

מסורת הש"ס

[ברכות לד.] [בס ע"ש] [לקמן יד.] [לקמן יח.] [ר"ה י:] [בס יא.] [חולין ס.] [חולין ס. ע"ש] [שבת כח:] [לקמן יד.] [בס"י מטפה]

הגהות הב"ח

(א) במשנה מבית האסורין (ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה משנה : (ב) גמ' מקרין מפרים ברישא מקרין והדר מפרים אמר כצ"ל ואות ו' נמחק : (ג) שם מבית האסורין ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו אין אסור אלא . נ"ב כן הוא בס"א : (ד) רש"י ד"ה יש בה וכו' כל ימי (בנו) תא"מ ונ"ב ס"א בניהו : (ה) ד"ה אחור וכו' ומתניתין נמי האיד דלאחר התקופה :

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא לעובדיה בלבד סטרנליא נמחק ב' נקודות הספסק (שבדפו"י קודם מלת סטרנליא) :

גליון הש"ס

גמ' אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה · עי' תענית יד ע"ב ברש"י ד"ה בשומע תפלה וצ"ע : שם קלנדא אסורה · פירש"י שמביאים לרומי להקריבן בני רומי · ק"ל שא מי יתני דלפני השרי כדלקמן דף יד ע"א [ועי' בבנה"ח יו"ד סי' קלט ס"ק לג] :

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה מקרן כתיב. כי אין נראה לו דמקרן נראה קרן אחת יותר ממקרין· נ"ב ור"ל כי היכי דמקרין יש לפרש על שם דגר ר"ל בעל קרנים ה"נ יש לפרש מקרן או מקרן נ"ל וזו"ק :

תורה אור

כל תלתין יומין בין א"ל מחמת הלולא ובין לא א"ל מחמת הלולא אסור מכאן ואילך אי א"ל מחמת הלולא אסור ואי לא אמר ליה מחמת הלולא שרי וכי א"ל מחמת הלולא עד אימת אמר רב פפא עד תריסר ירחי שתא ומעיקרא מאימת אסור *אמר רב פפא משמיה דרבא מכי רמו שערי באסינתי ולבתר תריסר ירחי שתא שרי והא רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי ההוא עובד כוכבים לבתר תריסר ירחי שתא ושמעיה דאודי ופירש ולא אכל שאני רב יצחק בריה דרב משרשיא *דאדם חשוב הוא · וקרטסים וכו' : מאי קרטסים אמר רב יהודה אמר שמואל יום שתפסה בו רומי מלכות והתניא קרטסים ויום שתפסה בו רומי מלכות אמר רב יוסף שתי תפיסות תפסה רומי אחת בימי קלפטרא מלכתא ואחת שתפסה בימי יונים דכי אתא רב דימי אמר תלתין ותרין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו עד דשתפינהו לישראל בהדייהו והכי אתנו בהדייהו אי מינן מלכי מנייכו הפרכי אי מנייכו מלכי מינן הפרכי ושלחו להו רומאי ליונאי עד האידנא עבידנא בקרבא השתא נעביד בדינא מרגלית ואבן טובה איזו מהן יעשה בסיס לחבירו שלחו להו מרגלית לאבן טובה אבן טובה (*ואינך) איזו מהן יעשה בסיס לחבירו אבן טובה לאינך אינך וספר תורה איזו מהן יעשה בסיס לחבירו אינך לספר תורה שלחו להו [א"כ] אנן ספר תורה גבן וישראל בהדן כפו להו עשרין ושית שנין קמו להו בהימנותייהו בהדי ישראל מכאן ואילך אישתעבדו בהו מעיקרא מאי דרוש ולבסוף מאי דרוש מעיקרא דרוש °נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ולבסוף דרוש °יעבר נא אדני לפני עבדו עשרין ושית שנין דקמו בהימנותייהו בהדי ישראל מנא לן *דאמר רב כהנא כשחלה רבי ישמעאל בר יוסי שלחו ליה רבי אמור לנו שנים וג' דברים שאמרת לנו משום אביך אמר להו מאה ושמנים שנה קודם שנחרב הבית פשטה מלכות הרשעה על ישראל פ' שנה עד לא חרב הבית גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית *מ' שנה עד לא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות למאי הלכתא א"ר יצחק בר אבדימי לומר שלא דנו דיני קנסות דיני קנסות סלקא דעתך *והאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו שאלמלא הוא נשתכחו דיני קנסות מישראל נשתכחו לגרסינהו אלא בטלו דיני קנסות מישראל שגזרה מלכות הרשעה גזרה כל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תחרב ותחום שסומכין בו יעקר מה עשה רבי יהודה בן בבא הלך וישב בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות בין ב' תחומי שבת בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור"ש ורבי אלעזר בן שמוע ורב אויא מוסיף אף רבי נחמיה כיון שהכירו בהם אויבים אמר להם בני רוצו אמרו לו רבי ואתה מה תהא עליך אמר להם הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכין אמרו לא זזו משם עד שנעצו לגופו ג' מאות *לולניאות של ברזל ועשאוהו לגופו ככברה אמר רב נחמן בר יצחק לא תימא דיני קנסות אלא שלא דנו דיני נפשות מ"ט כיון דחזו דנפישי להו רוצחין ולא יכלי למידן אמרו מוטב נגלי ממקום למקום כי היכי דלא ליחייבו דכתיב °ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא *מלמד שהמקום גורם : מאה ושמנים ותו לא והתני רבי יוסי ברבי

*)[בסנהדרין איתא לונביאות ופירש רש"י חניתות ונתרווייהו גירסת הערוך לונביות וכתב המוסף שקורין לרומח לונכי בלשון יוני וכן ראיתי בשל"ס דף רלו: דג"ל לונביאות בכ"ף ולא לונביות בבי"ת ע"ש]

רש"י

כל תלתין יומין · דבתר הלולא : בין אמר · עובד כוכבים זה לישראל מחמת הלולא אני עושה סעודה זו : ובין לא אמר לו · מסתמא להלולא מכוין · ואסור דכל ימי הלולא מקריב לעבודת כוכבים : ומעיקרא · קודם שיכנים את אשתו מאימת חיישינן להלולא אם הזמין אנשים לסעוד אצלו : מכי רמו שערי באסינתי · לעשות שכר ליום המשתה : אסינתי · עריבה ששורין בהן שעורין לעשות שכר ל"א נותנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה ומביאין לפני החתן והכלה כשהן צומחים ואומרים להם פרו ורבו כשעורין הללו שממהרין לצאת מכל התבואה : דאדם חשוב הוא · ושמח ממנו העובד כוכבים מאד : יום שתפסה בו רומי מלכות · שנלחמו עם יונים ונצחום ומלכו בכל העולם : בימי קלפטרא מלכתא · של אלכסנדריא כדאמר בהמפלת במסכת נדה (דף ל:) ונלחמו רומיים עמה ונצחוה ותפסו הם המלוכה : עד דשתפינהו · רומאי לישראל בהדייהו : והכי אתנו · רומאי לישראל אי מינן מלכי כו': מרגלית · אינה חשובה כאבן טוב: בסיס. כן (א)תרגום כנו בסיסיה למושב חברתה להושיבה עליה : אינך · הוא נופך קרבונקל"א : כפו להו רומאי ליונאי : עשרין ושית שנין קמו · רומאי בהימנותייהו לישראל : מעיקרא · כי קמו רומאי בהימנותייהו : מאי דרוש · רומיים : ואלכה לנגדך · יעקב ועשו שוין בגדולה : לפני עבדו · דרך השר להלך לפנים: פשטה · שלטה: מלכות · רומי : בחנות · מקום בהר הבית וחנות שמו : דיני קנסות · אונס ומפתה ושלשים של עבד שנתנה תורה קצבה אחת ליקר ולזולל ומאחר שלא ישבו בלשכת הגזית לא דנו ובטלו דיני קנסות דכתיב בתשלומי כפל שהוא קנס אשר ירשיעון אלהים דהיינו מומחין וסמוכין בשם רבי כדאמרינן בסנהדרין ומי שאינו סמוך אינו דן דיני קנסות : תחום · אלפים אמה סביבות העיר : וסמך שם כו' · והני רבנן בתר חורבן הבית הוו טובא : לולניאות · חניתות : כי היכי דלא ליחייבו · רוצחים קטלא דאין דנין דיני נפשות אפילו בסנהדרין קטנה בכל עיר אלא בזמן שהיתה סנהדרין גדולה בישיבתה ובמקום המיוחד לה והוא לשכת הגזית : המקום גורם · לחייב הנדון ואם אינם שם לא ידונו והאי קרא בדיני נפשות קאי כי יפלא ממך דבר בפרשת שופטים ושוטרים בזקן ממרא :

מלכות

תוספות

מכי רמו שערי באסינתי · פירש רש"י לשון ראשון להטיל שכר וקשה דבכל התלמוד לא מציט שהיו עושין שכר משעורין אלא מתמרים או מכשות לכך נראה לשון שני שפירש רש"י וג' הלשונות האלו פי' רש"י אף בכתובות פ"ק (דף ח·) :

קרטסים · אומר הר"ר שמעיה בלשון יון הוא תפוש תפישת שתים קרט לשון תפישה וסים לשון שתים ופי' דר"ל תפישה שניה וניחא הא דקא אמרינן לקמן קרטסים ויום שתפסו רומי מלכות וה"פ קרטסים תפישה שניה ויום שתפסה מלכות בראשונה :

ה"ג **נשתכחו** לגרסינהו · ול"ג ליכתבינהו שהרי אין כותבין הלכות :

אלא שלא דינו דיני נפשות · ואם תאמר והא אמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף ל· ושם) משחרב בית המקדש אע"פ שבטלו ד' מיתות דין ד' מיתות לא נתבטלו מי שנתחייב סקילה כו' ואמאי נקט משחרב בהמ"ק והא אפי' מ' שנה בפני הבית לא דנו דיני נפשות וי"ל דמ"מ כשהיו רוצין לורך שעה היו חוזרין אל הלשכה ודנין שם ומורי ה"ר מנחם אמר לנו בשם רבי יהונתן דמשחרב בית המקדש קאי אהא דקאמר דין ד' מיתות לא בטלו וה"ק אע"פ שבטלו ארבע מיתות לגמרי לא בטלו דינם וכ"ש באותם מ' שנה קודם חורבן שנהגו דין ד' מיתות :

מלמד שהמקום גורם · וא"ת והא ירושלים נמי איקרי מקום לגבי אכילת קדשים ומעשר שני וכתיב במקום אשר יבחר ה' וי"ל דלגבי דיני נפשות לא איקרי מקום אלא לשכת הגזית שהיתה חציה בקדש וחציה בחול והיינו טעמא משום דבעי' סנהדרין סמוך לשכינה והכי נמי אמרינן (לקמן דף נב·) כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נטע אשרה אצל מזבח דכתיב שופטים ושוטרים וסמיך ליה לא תטע לך אשרה אצל מזבח ה' ולפיכך גלו וישבו בחנות אע"פ שחנות עצמו היה בהר הבית מ"מ לא היה סמוך לשכינה כלשכת הגזית וא"ת מכלן קפידא במקום שאר חייבי מיתות שלא בזקן ממרא דקרא לא כתיב אלא בזקן ממרא ויש לומר דדרשינן כל זמן שסנהדרין גדולה במקומה כדין אצל מזבח אז שופטים תתן לך בכל שעריך לשפוט דיני נפשות נסתלקו הם בטלו כל דיני נפשות [וע"ע תוס' שבת טו. ד"ה אלא ותוס' סנהדרין יד: ד"ה מלמד] :

וגמירי

עין משפט נר מצוה

לב א ב ג ד מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה טו סמג עשין יט טוש"ע י"ד סי' קנב סעיף א :

לג ה מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה יג סמג עשין קנ :

רבינו חננאל

משלהן · מעלה הכתוב עליהם כאילו אכלו זבחי מתים שנ' וקרא לך ואכלת מזבחו. ודאיק קרא משעת קריאה נתחייב:בהילולא דעובד כוכבים כל ל' יום בין אדכר ליה הילולא בין לא אדכר ליה הילולא אסור · לאחר ל' אמר מחמת הילולא אסור לא אדכר הילולא שרי · וכי מדכר הילולא עד אימת אסור אמר [רב פפא] משמיה דרב' עד י"ב ירחי שתא ומקשי' יבתר י"ב ירחי שתא שרי והא דרב יצחק בריה דרב משרשיא דזמניה ההוא עובד כוכבים כתר י"ב ירחי שתא ושמעיה דאודי ולא אכל פי' אמר עבודת כוכבים דידיה סייעיה לטיתא האי בביתי · ופרקי' שאני ר' יצחק בריה דרב משרשיא דאדם חשוב הוה אבל כולי עלמא בתר י"ב ירחי שתא שרי · ובהילולא מעיקרא כמה · אמר רב פפא מכי רמו שערי באסינתי אסור · וקראטים פי' בלשון יון תפיסה ואסיק' שתי תפיסות הוו אחת בימי קליפטרא מלכתא ואחת בימי יונים · דתלתין ותרתין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו עד דשתפינהו רומאי לישראל בהדייהו ואתנו בהדייהו · אי מינן מלכי מינייכו איפרכי אי מינייכו מלכי מינן איפרכי וכו' כ"ו [שנין] קמו בהימנותיהו בהדי ישראל מיכן ואילך אישתעבידו בהו ומנא לן דכ"ו [שנין] קמו בהימנותיהו דא"ר ישמעאל משם ר' יוסי אביו ק"פ שנה עד שלא נחרב הבית פשטה מלכות [הרשעה של רומי] על ישראל כלומר ק"פ שנה בימי הבית נשתעבדו בהן · פ' שנה עד שלא חרב הבית גזרו טומאה על כלי זכוכית וגם על ארץ העמים : מ' שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות לומר שלא דנו דיני נפשות · דכיון דחזו דזילא להו שפיכות דמים ונפישי להו רצחנין · אמרי ניקום נגלי מן המקום דכתיב וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם · אבל דיני קנסות דנו דאמר רב יהודה אמר רב זכור אותו [האיש]לטוב ור' יהודה בן בבא שמו שאלמלא הוא שסמך ה' זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ורבי אלעזר בן שמוע ור' אויא מוסיף אף ר' נחמיה · בטלו דיני קנסות משום שגזרה מלכות [הרשעה] גזירה כל הסוסך יהרג והנסמך יהרג · ועיר שסומכין בה תיחרב · ותחום שסומכין בו יעקר · וכיון בהן אויבים הן ברחו ור' יהודה בן בבא נעצו בו ש' לונביות של ברזל ועשו כל גופו ככברה · ומקשי' וכי כך אמר ר' יוסי כי מלכות הרשעה ק"פ שנה בפני הבית פשטה על ישראל בלבד והתניא ר' יוסי [ברבי] אומר

מלכות

מסורת הש"ס

כתובות ח· | [ברכות יא. וש"נ] | שבת טו. | [סנהדרין מא.] | שם יג: יד. | דברים יז | [סנהדרין יד: פ"ש סד. פ"ב]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בסיס כן למושב חברתה להושיבה עליה תרגום כנו בסיסיה הס"ד:

[גי' הערוך אנך והוא שוהם בלשון מקרא]

מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע שנה מלכות יון בפני הבית מאה ושמונים שנה מלכות חשמונאי בפני הבית מאה ושלש מלכות בית הורדוס מאה ושלש מכאן ואילך צא וחשוב כמה שנים אחר חורבן הבית אלמא מאתן ושית הוו ואת אמרת מאה ושמונים הוו אלא עשרין ושית שנין קמו בהימנותייהו בהדי ישראל ולא אישתעבדו בהו ואמטו להכי לא קא חשיב להו כשפשטה מלכות הרשעה על ישראל אמר רב פפא אי טעי האי תנא ולא ידע פרטי כמה הוה לישייליה לספרא כמה כתיב וניטפי עלייהו עשרין שנין ומשכח ליה לחומריה וסימניך °זה לי עשרים שנה (אנכי) בביתך אי טעי ספרא נשייליה לתנא כמה חשיב ונבצר מינייהו עשרין שנין ומשכח ליה לחומריה וסימניך *ספרא בצירא תנא תוספאה *) תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח בעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו מהן שני אלפים תורה מאימת אי נימא ממתן תורה עד השתא ליכא כולי האי דכי °מעיינת בהו תרי אלפי (א) פרטי דהאי אלפא הוא דהואי אלא °מואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה כמה בצרן מדתני תנא ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין כי מעיינת ביה מהנפש אשר עשו בחרן עד מתן תורה ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין אמר רב פפא אי טעי תנא ולא ידע פרטיה כמה הוי לישייליה לספרא כמה כתיב וניטפי עלייהו ארבעין ותמני ומשכח ליה לחומריה וסימניך ארבעים

*) סנהדרין לז׳

מלכות פרס בפני הבית · בזמן הבית בעודו בנוי לאחר שבנאו כורש נמשכה מלכותו שלשים וארבע שנים ובטלה ותפשוה בני יון ומלכו מאה ושמונים הרי מאתים וי"ד ובני חשמונאי נטלו מלכות מיונים ומלכו ק"ג והורדוס אחריהם ק"ג הרי ד' מאות וכ' שנה שהיה בית שני בישובו: מכאן ואילך · ממלכות הורדוס ואילך חרב הבית ובטלה מלכותן: צא וחשוב · והבא למנות סדר חכמים וחייהם או שני שטר חוב או שום מעשה המאורע ימנה לחורבן מעכשיו כך וכך שנים לחורבן הבית אלמא מאתן ושית קודם חורבן הבית פשטה דהא אמרן לעיל דרומיים וישראל נטלו יחד המלכות מיונים וקתני הכא דישראל מלכו קודם חורבן מאתן ושית: אמטו להכי לא חשיב להו · ר' ישמעאל לעיל בהדי הנך דפשטה על ישראל דהא בהנהו לא שלטה עליהן דשותפי הוו: אמר רב פפא אי טעי האי תנא · דתנייה להך מתני' דלא וחשוב אחר חורבן: ולא ידע · במנין שנים שאחר חורבן הבית כמה שנים טעה בשנה שהוא עומד בה לא ידע אי שנת כ' היא על המאות או שנת כ"א או שתים: פרטי כמה הוו · אין אדם טועה במאות אלא טועה בשנה או בשתים דהיינו פרטי לא דמאות ואלפים הוו כללי: נשייליה לספרא כמה · לסופר הכותב גטין ושטרות שהוא מונה למלכות יון כדאמר לקמן (דף י.) בגולה אין מונין אלא למלכות יון ואין מונין לתחלת מלכותן שהיו שש שנים מקוטעות שלא מלכו אלא בעילם ומשש שנים ואילך פשטה מלכותן ומשם והלאה מונין להן כדאמר לקמן נישייליה האי תנא לספרא כמה פרט השנים יש לו על הכלל שלו: ונטפי עלייהו · תנא עשרין שנין אם יש לו לסופר פרט ט"ו על כללו למנין יונים יש לו לתנא ל"ה פרט על כללו למנין שני חורבן: לחומריה · קשר כלומר שכוס חשבונו ימלא כהוגן שהרי מנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם החורבן כדתניא לעיל דיון נטלו מלכות לסוף ל"ד לבנין הבית הוסף עליהם שש שנים שאין מונין להן הרי תחלת מניינם לסוף מ' לבניינו דהיינו ש"פ קודם חורבן נמצא כשהתחיל תנא למנות לחורבן ומנה כבר כ' שנה נשלם כלל הסופר להיות ד' מאות וכשהיה לסופר אחת פרט הי' ליה לתנא כ' ואחת כשהיה לסופר עשר שנים פרט היה לו לתנא ל' כשהגיע הסופר לת"ק ואחת יש לו לתנא קכ"א דהוי פרטי כ"א וה"ה דמצי למיתני נבצר מנייהו תמנן ואידי ואידי חד חושבנא ודרך קצרה נקט למלתיה: ואי טעי ספרא · בפרטא דידיה נשייליה לתנא כמה פרטא דיליה ונבצר מינייהו עשרין וטעמא כדפרישית ואם יהיו לו לתנא מאתים ול' יהיו לו לסופר שש מאות ועשר ואם יש לתנא מאתים ועשר יהיו לו לסופר חמש מאות ותשעים וה"ה דמצי למיתני ניטפי עלייהו תמנן אלא משום דרך קצרה נקט ועוד דבעי לאוקומי בזירותא אספרא ותוספתא אתנא משום סימנא דספרא בצירא ותנא תוספאה: וסימנך · שלא (ב) תתחלף הי מבצר והי מטפי: ספרא בצירא · מדקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות: תנא תוספאה · תני תוספתא: ששת אלפים שנים · נגזר על העולם להתקיים כמנין ימי השבוע וביום השביעי שבת ובשבעת אלפים נוח לעולם: שני אלפים · ראשונים נגזר עליו להיות תוהו בלא תורה: ושני אלפים תורה · בלא ימות המשיח: ושני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו · משני אלפים אחרונים מה שיצאו ומשיח לא בא: אי נימא ממתן תורה ועד עכשיו · עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם כדקאמרת ליכא ב' אלפים: דכי מעיינת בהו · בשני קמאי דתוהו קודם מתן תורה תרי אלפים ופרטי מאלף ג' תמ"ח שנים משכחת בהו: הכי גרסינן דכי מעיינת בהו בשני דקודם מתן תורה כו' · ולא גרסינן ועוד דכי מעיינת כו' ופירושא כדפרישית לא וחשוב שנות דור ודור שחי כל אחד קודם שנולד בנו דשנים שאחרי כן אתה נותן לבן ותמצא מאדם עד שנולד נח תתרנ"ו שנים ונח חי תק"ב שנים קודם שנולד שם דכתיב (בראשית ה) ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' כשנולד בנו הראשון היה בן ת"ק שנים (ג) ויפת הוא הגדול מחם שנה ותם גדול משם שנה הרי תק"ב שנים לנח כשנולד שם כדכתיב (שם יא) *[שם] בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול ואם שם לת"ק שנים דנח אתייליד כי מטו שנתים אחר המבול הוה ליה בר ק"ב דהא כתיב (שם ז) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה חשוב תק"ב דנח ומאה דשם עד ארפכשד והוסף על נ"ו של פרט הרי תרכ"ח וארפכשד הוליד את שלח בל"ה הרי תרל"ג ומשלח עד עבר ל' הרי תשכ"ג ומעבר עד פלג ל"ד הרי תשכ"ז ומפלג עד רעו ל' הרי תשפ"ז ומרעו לשרוג ל"ב הרי תתי"ט ומשרוג לנחור ל' הרי תתמ"ט ומנחור לתרח כ"ט הרי תתע"ח ומתרח לאברהם ע' הרי תתקמ"ח על אלף ומאברהם עד יצחק ק' הרי אלפים ומ"ח ומיצחק עד מתן תורה ת' שנים כיצד ס' עד שנולד יעקב וברדתו למצרים כתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"צ משנולד יצחק וישראל היו במצרים רד"ו הרי ד' מאות ומ"ח שנים על אלפים לבריאת עולם נמצא ממתן תורה עד ד' אלפים לבריאתו של עולם אלף וחמש מאות והמשים ושתים: אלא מן ואת הנפש וגו' · ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא: וגמירי דההיא שעתא הוה אברהם בר נ"ב הוסיפם על אלף ותתקמ"ח שהיו בידך כשנולד אברהם הרי אלפים תוהו · דכמה בצירן · לך השתא דתורה דתני תנא: תמ"ח שנים · היו בצירן לך: כי מעיינת מואת הנפש אשר עשו עד מתן תורה · הכי הוו הוסף אותן על מנין מתן תורה ונמצא אלפים מכוונין מואת הנפש אשר עשו וגו' עד גמר ד' אלפים לבריאת עולם והוא קע"ב שנים לאחר חורבן כיצד הרי מנית עד יציאת מצרים תמ"ח על עודף אלפים וכתיב (מ"א ו) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל עד ויבן שלמה את הבית הרי תתקכ"ח על אלפים כשנבנה הבית וימי בית ראשון ד' מאות ועשר הרי שלשה אלפים ושל"ח שנים וגלות בבל ע' שנים הרי ת"ח וימי בית שני ת"ך הרי תתכ"ח נמצא קע"ב חסרין מד' אלפים והכי תני בסדר עולם · אי טעי תנא · דתני ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו ורוצה למנות כמה יצאו מימות המשיח וטועה בשנה או בשתים או יותר דלא ידע פרטי על כלל המאות כמה הוו דאין אדם טועה במאות לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטעותא דכללי: לישייליה לספרא · המונה למלכות יון כמה פרטי הוא כותב על כללא דידיה: ונטפיה · תנא בפרטא דידיה על פרטא דספרא: מ"ח שנה · שהרי מנין התנא מתחיל לאחר קע"ב שנים לחורבן הבית שנשלמו שני אלפים תורה ומנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם חורבן הבית הרי מנין הסופר קודם לתנא תקנ"ב שנים וכשמונה התנא ארבעים ושמונה שנה נשלמו כללו של סופר לשש מאות והתחיל פרטו מכאן ואילך כשהיה לו שנה פרט היו לו לתנא מ"ט כשהיו י' שנים פרט היו לו לתנא נ"ח וה"ה דמצי למימר ונבציר מינייהו כ' ושנים שנה שהי' לו לסופר קודם שהתחיל תנא למנות אלא משום דתנא סימנא מ"ח עיר ועוד דבעי לאוקומי בזירותא אספרא משום סימנא דספרא בצירא תנא תוספאה: תנא תוספאה · קורא מקרא שלם בתוספת אותיות · לישנא אחרינא קרי תוספאה וזה נראה עיקר דלענין קריאה דקרא לא שייך תנא כלל אלא קרא:

וגמירי דאברהם אבינו בההיא שעתא בר חמשין ותרתי שנין הוה. ואע"ג דכתיב (בראשית יב) ואברם בן חמש [שנים] ושבעים שנה בצאתו מחרן שתי יציאות הוו שהרי בברית בין הבתרים היה בן שבעים ואז היה בא"י ושוב חזר לחרן ועשה שם חמש שנים כדאיתא בסדר עולם ובפ"ק דשבת (דף י' ד"ה ושנ) הארכתי היטב: האי

פי' שני אלפים שנה משנברא העולם עד שבא אברהם אבינו והכניס בני אדם תחת כנפי השכינה כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם אבינו בההיא עידנא בר נ"ב שנין הוה, מ"ח עם נ"ב הרי מאה לא"א כשהוליד את יצחק ועל יצחק נאמר כי גר יהיה זרעך וגו' גירות ועבדות ת' שנה עד שיצאו ממצרים הרי תמ"ח שנים מההיא שעתא ופרטן מ"ח עד שהוליד את יצחק ס' עד שהוליד יצחק את יעקב מאה ול' עד שירד יעקב למצרים מאתים ועשר שנים עד שיצאו ממצרים מנין רד"ו ובשנת אלף תקנ"ב למתן תורה שלמו שני אלפים תורה ואח"כ שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו ויצאו מימות המשיח תת"נ שנה עכשיו אם טעה זה התנא פי' שאמר ובעונותינו שרבו יצאו מהם כך וכך והוא שמחשב לבריאת עולם ובפרטי שואל לסופר פירוש שמחשב למלכות יון כמה פרטי בידו ואמר לו נ"א מוסיף עליהן מ"ח הרי

א) נ"ל לשני מלכות יונאי כמו שנתינו זו שהוא לחורבן הבית תתקע"ה וכו' שמחשב תתקע"ה כו' לחורבן תתקע"ה כו'. ב) נ"ל אלף שנ"ה שנה כצ"ל ועי' בצ"ד ובסה"ד דרבינו נתמנה לנביאות בשנת ד' אלפים ותת"י אפשר שזה כתב ז' שנים מקודם. ג) נ"ל ותת"ג כו' אלף ושנ"ה כו' שהן ע"ה כו' יאמר לו נ"ה כו' הרי ע"ה כו'.

רבינו חננאל

מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאי ק"ג שנה מלכות הורדוס ק"ג מיכן ואילך צא וחשוב להרבן · הנה ממלכות בית חשמונאי מלכות רומי היא אלמא מאתן ושית הוי' ופרקי' ר' יוסי כ"ו דקמו להו בהימנותיהו לא חשיב להו דלא חשיב אלא שנין דאישתעבידו להו והני כ"ו לא אישתעבידו להו. אמר רב פפא אי טעי תנא ולא ידע כמה פרטי' והוא התנא דתני להא מתניתא דר' יוסי ואמר מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאים ק"ג מלכות הורדוס ק"ג שנה לדברי ר' יוסי אתה מוצא בעת שחרב הבית היה למלכות יון שפ"ו שנים אלא שאין אנו עכשיו מחשבין להן כן לפי ששש שנים מלכו בעילם ואח"כ פשטה מלכותם בכל העולם כדבעינן למימר לקמן הלכך הנך שית שנין דלא פשטה מלכותם בכל העולם לא חשבינן להו וכי בצרת להו משני מלכותם הוו להו בעת שחרב הבית ש"פ שנים שכל ימי הבית ת"כ הוו דל מינייהו ל"ד לפרס ושית שמלכו יון בעילם הא מ' אישתיירו להו ש"פ שנה הלכך כד מוספת על שנית החרבן ש"פ שני משכחת להו א) לשני מלכות יונאי: חרבן הבית תתקע"א זה הוא התנא שמחשב תתקע"א לחרבן וספרא מהשב למלכות יון שהוא קודם החרבן ש"פ שנה. ובזמן שיש לחרבן תתקע"א שנה הוא למלכות יון אלף ב)שנה והוא חשבון השטרות שהתחילו למנות משנת שלשת אלפים וד' מאות [וארבעים ושמונה] לבריאת עולם והסימן ג' תמ"ח לפי שאחר אלפים ותמ"ח שנה לבריאת עולם יצאו בני ישראל ממצרים וניתנה להם התורה והסימן ב' תמ"ח ואחר ת"פ שנה לצאתם ממצרים בנה שלמה בית ראשון ועמד ת"י שנה ואחר ע' שנה לחרבן הבית נבנה בית שני ומלכו בו פרסיים ל"ד שנים ומלכו יון שש שנים בעילם ואחר כך פשטה מלכותם בכל העולם נמצא עתה מעת שנברא העולם עד שפשטה מלכות יון בכל העולם ג' תמ"ח ולפיכך כשאתה משליך משנות העולם ג' תמ"ח דנשאר בידך משני העולם הוא מנין שני מלכות יון כמו שנתינו זו שהיא שנת ד' אלפים ג)ותתי"ג לעולם כשתסיר מהם ג' תמ"ח נשארו בידך אלף ושל"ה למלכות יון ואם יטעה התנא בפרטן שהן ע"א ישאל לסופר כמה פרטין · יאמר לו נ"א מוסיף כ' הרי ע"א ואלו הן פרטי התנא וסימןזה לי עשרים שנה בביתך · כלומר עשרים שנה למצוא חשבון חרבן הבית וכן אם טעה הסופר בפרטיו שואל לתנא כמה פרטיו ופוחת כ' ומוצא פרטיו וסימן תנא תוספאה ספרא חסריה: תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תהו ·

מסורת הש"ס

בראשית לא

שם יב

[פי' מנהג הכותב מקרא לכתוב בחיסור כגון משה בלא וי"ו לאמר בלא וי"ו אבל התנא מנהגו לכתוב כתיבה מלא בלא חיסור עי' בערוך ערך ספר ב']

נדפו"י

הגהות הב"ח

(א) גמ' תרי אלפי ופרטי: (ב) רש"י ד"ה וסימנך שלא תתחלף סי: (ג) ד"ה ס"ג דכי וכו' יפת הוא הגדול. ל"ב עיין בפ' בן סורר ומורה בדף ס"ט:

עין משפט נר מצוה

א ע"י במיי' פ"י מהל' שמיטין הלכה ב' ובכ"מ שם :

ארבעים ושמונה עיר ואי טעי ספרא נשייליה לתנא כמה קתני וניבצר מינייהו ארבעים ושמונה ומשכח ליה להומריה וסימניך ספרא בצירא תנא תוספאה אמר רב הונא בריה דרב יהושע א האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד ניטפי חד שתא ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי ונשקל ממאה תרי ונשדי אפרטי ונחשובינהו לפרטי בשבועי וידע כמה שני בשבוע וסימניך כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ אמר רבי חנינא אחר ארבע מאות לחורבן הבית אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד לא תקח במתניתא תנא אחר ארבעת אלפים ומאתים ושלשים ואחת שנה לבריאת עולם אם יאמר לך אדם קח לך שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד אל תקח מאי בינייהו איכא בינייהו תלת שנין דמתניתא טפיא תלת שני ההוא שטרא דהוה כתיב ביה

שית

תורה אור: במדבר לה · בראשית מה

רש"י

ארבעים ושמונה עיר · בערי הלוים כתיב: האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע · קאי למנין סדר שמיטות שהיו ישראל מונין והולכין בפני הבית דקי"ל שביעית בזמן הזה נהגא ואפי' (*לר"מ) דאמר בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים מודה הוא דמדרבנן נהגא בפ' השולח גט (גיטין דף לו·) ובמשקין בית השלחין (מו"ק דף ב:) : נטפי חדא שתא · על שנין דמחורבן ועד שנה שהוא עומד בה מהאי טעמא דתניא (תענית דף כט·) מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב כשחרב הבית בראשונה מוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ותשעה באב היה וכן בשניה אלמא שתא דחורבן אתחלתא דשמטה למהדר הוות ומאן דמני לשני חורבן לא מני להאי שתא בהדי שני דחורבן אלא בהדי שני דקם ביתא הואיל ונפק ליה רובא בט' באב הלכך מאן דבעי למימני שמטה לוספה לשנת חורבן על מנין שני דבתר חורבן : ונחשב כללי · המאות ביובלי שתי יובלות למאה לקצר מניינו : ונשקול מכל מאה תרתי ונישדי אפרטי · כר' יהודה דאמר (ר"ה דף ט·) שנת חמשים עולה לכאן ולכאן היא שנת יובל והיא שנת תחלת השמטה הבאה ומנית לראש יובל הבא דאי כרבנן הא אמרי שנת חמשים היא שנת יובל היא שנת חמשים ובחמשים ואחת מתחיל מנין יובל הבא נמצאת שנה מתוספת על סדר השמטה לכל יובל ולרבי יהודה משהתחילו למנות השמיטין לא זז הסדר משבע שנים לז' שנים: וסימן. דלא תעביד כרבנן אלא כר' יהודה למשקל תרתי שני מכל מאה כי זה שנתים ובמסכת ערכין (דף יב:) פרכינן לר' יהודה חורבן בית שני במוצאי שביעית מי משכחת ליה מכדי בית שני כמה קם ארבע מאות ועשרים פש ליה תמני שני לארבע מאה דיובלי שדינהו אעשרים הרי עשרים ושמונה אשתכח דבשנת השמטה חרב ומשנינן* הנך שית שנין עד דסליק עזרא ומקדיש לא מני שמיטין הלכך דל מינייהו שית שני קמייתא אשתכח דבעשרין ותרתי ליובל חרב והיא מוצאי שביעית : אל תקח · שהיא קץ הגאולה ותקבץ להר הקודש לנחלת אבותיך ולמה תפסיד הדינר : דמתניתא טפיא תלת שנין · לחשבון הברייתא מושך הגלות שלש שנים יותר דאמרינן לעיל אחר קע"ב שנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים הוסיף עליהם רל"א דקתני בברייתא הרי הקץ לאחר ת"ג לחורבן ורבי חנינא ת' קאמר כשאמר רבי חנינא למילתיה עדיין לא עברו ת' לחורבן :

שית

[נ"ל גרסי]

[שם יב.]

תוספות

האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע קאי נטפי חדא שתא כו'. מתוך פירוש רש"י משמע שרוצה לפרש דמוצאי שביעית היה כשחרב הבית בשניה כלומר שנה שמתחלת שמטה לחזור והבית חרב בשנת ת"ך לבנייתו ולפי שכבר יצא רוב השנה אין התנא המונה שני החורבן מונה אותה אלא מתחיל משנה של אחריה שהיא שניה של שמיטה לפיכך יש להוסיף שנה אחת על מנין שנות התנא ועוד פירש דבערכין (דף יב:) פריך לר' יהודה ביתא כמה קם ת"ך פש להו תמני שני לארבע מאה משום יובלי שדינהו אעשרים הוו להו כ"ח אשתכח דבשנת שמטה חרב ומסיק הנך שית שנין עד דסליק עזרא ומקדיש דלא מני שמיטות לא קא חשיב אשתכח דבעשרים שנין ותרתין ליובל חרב והיא מוצאי שביעית ונראה דאגב חורפיה לא דק הוא (א) מה שפירש דבשנת ת"ך חרב הבית אין זה כי אם תכ"א כדמוכח הסוגיא בהדיא בערכין (שם) ועוד קשיא מה שפירש דבערכין פריך לר' יהודה ליתא דלא פריך אלא לרבנן ואילו לר' יהודה ניחא והכי איתא התם בפ' שני דערכין מוצאי שביעית בשניה מי משכחת לה מכדי ביתא כמה קם ת"ך פירוש מלבד שנת החורבן ארבע מאה תמניא יובלי פירוש כדרבנן ועשרים שנין אשתכח בשנת שמטה חריב פי' בשנת עשרים ואחת ואית ספרים דגרסי בשית בשבוע חריב וקאי אשנת ת"ך דאיירי ביה ומשני הא מני רבי יהודה היא דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן פש תמניא מתמניא יובלי וכ' שנין הרי עשרים ושמנה ובשנת תכ"א חרב הבית אשתכח דבמוצאי שביעית חרב (ב) ולאותו תירוץ דעזרא דשית שנין שפ"ה שנויא אחרינא הוא דמסיק רב אשי לייתב אף לרבנן דשית שנין עד דסליק עזרא לא קא חשיב אם כן הוו להו תמני יובלי וארבע עשרה שנה ושנת ארבע מאות ועשרים ואחת שאחריה חרב הבית אשתכח דבמוצאי שביעית חרב אלמא מוכח בהדיא דבשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית לכך נראה שחזר בו רש"י ממה שפירש כאן בפירושיו מלשם בערכין כמו שפירשתי וגם רשב"ם אומר דודאי בשנת תכ"א חרב הבית והאי דקאמר נטפי חדא שתא היינו לפי שאין התנא מונה שנת כ"א עם שנות חורבן אלא בהדי דקם ביתא ולפי זה מתישבת הסוגיא בערכין כמו שפירש אכן קשיא שמונה שנת תכ"א משנות בנין ובכל דוכתא לא מנינן אלא ת"כ והכי נמי אמר לעיל מלכות פרס ל"ד מלכות יון ק"פ מלכות בית חשמונאי ק"ג מלכות בית הורדוס ק"ג והם שלמו לשנת ת"כ אבל שנת תכ"א היא משני החורבן ועוד קשיא כי לפי זה יהיה שקר מה שנהוג בפי העולם לומר קע"ב אחר החורבן נשלמו ארבעת אלפים ולא היה להם לומר אלא קע"א למנין התנא שמונה תכ"א בבנין ועוד דכל סוגי' ההלכה לעיל ניטפי ארבעין ותמני הכל לפי אותו דרך שבתחלת המנין לא נמנה כי אם ת"ך וכן בסמוך דקאמר מתני' טפיא שלש שנים ואם קם תכ"א לא טפיא אלא שתי שנים ועוד הקשה ר"ת בין לפירוש זה בין לפירוש ראשון דקאמר וסימניך כי זה שנתים דקאי אנשקול מכל מאה תרתי ונותן סימן לעשות כרבי יהודה ולא כרבנן ואין זה כשאר סימני ההלכה דקיימי אנטפי ואניבצר ולא היה לו להביא סימן כי אם אנטפי חדא שתא וה"מ לאתויי נקי יהיה לביתו שנה אחת (דברים כד) לכך נראה לר"ת כגי' ר"ח האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע ניבצר תרתין שנין או ניטפי חמש שנין ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי וסימניך כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר ולא קאי כלל אשנים דלאחר חורבן אלא אמנין מלכות יונים שהתחלת מלכותם לפשוט בעולם בשנת מ"א לבנין הבית שהרי מלכות פרס ל"ד בפני הבית ויונים מלכו שם שנים שלא פשטה מלכותם דלא חשיב הרי ארבעים ובשנת מ"א התחילו למנות למלכותם ואם כן שנה שלישית למלכותם היא שנת ארבעים ושלש לבנין בית והיא שנה ראשונה של שמטה לרבי יהודה דבתחלת הבנין התחילו למנות השמיטין ולה"ק דהבא לידע שנת השמטה יפחות ממניינם שתי שנים ומתחיל שמטה למנות או תוסיף חמש שנים על מניינם ויהיה הדבר מכוון והשתא ניחא שכל הפסוק הוא סימן לתוספת ולפחת ופסק רבינו ברוך בספר התרומה דהלכה כרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן ואע"ג *דבערכין (דף יב) ובפ"ק דראש השנה (דף ט· ושם) קאמר לאפוקי מדרבי יהודה מ"מ כך הלכה דכה"ג אשכחנא א) פ"ק דכתובות (דף י) דקאמר לאפוקי מדרשב"ג דאמר כתובה דאורייתא אע"ג דהלכה דכתובה דאורייתא ובפ"ק דכתובות הארכתי ובתוספות רבינו יהודה נמי משמע דהלכה כרבי יהודה שמחשב בהם שנת שמטה שבזמן הזה מ"ט שנה לכל יובל וכן פירש לפרש"י בשמעתין שבשנת ת"ך התחילה שמטה לחזור וקע"ב לאחר חורבן נשלמו ד' אלפים והוסיף עליהם שנת ת"ך והרי קע"ג ואלף חמישי כולו וט"ו של ששי הרי אלף וקפ"ח הולא האלף וק"כ ביובלי ונשקול מכל מאה תרתי הרי כ"ג שנים שעלה יתרון היובלות שיהא על ל"ח שנה שנשארו מן האלף וק"כ ועולה ס"א הכ"ו הם ז' ז' נשארו ה' שנים הרי לפי זה שנת י"א לאלף ששי התחלת שמטה להזור ולפי' רשב"ם שפירש דבשנת תכ"א חרב הבית והיא היתה תחלת שמטה לא התחילה שמטה לחזור עד שנת י"ב לפרט וכן לפר"ת ולא וחשוב ג' מאות ופ' שנה בפני הבית התחילה מלכות יונים וקע"ב לאחר חורבן נשלמו ארבעת אלפים הרי תקנ"ב פחות מהם ב' שנים כדקאמר בציר תרי שני והיו תק"נ וכל אלף חמישי וט"ו שנים מן הששי הרי ט"ו מאות וששים וחמש שנים הי"ד מאות הולכים בז' ז' נשארו קס"ה הק"מ הולכים בז' ז' ונשארו כ"ה והם ד' שנים אחר שביעות הרי בשנת שתים עשרה לאלף ששי התחילה שמטה : לאחר ארבעת אלפים ורל"א · היינו דאמר בחלק (סנהדרין דף צז:) אמר ליה אליהו לרב יהודה לא פחות עלמא מפ"ה יובלות וביובל אחרון בן דוד בא א"ל בתחילתו או בסופו אמר ליה איני יודע וארבע אלפים ומאתים הם פ"ד יובלות וקאמר הכא כשיעבור רוב יובל אחרון יבא והתם מסיק רב אשי עד הכא לא תסכי ליה מכאן ואילך סכי ליה :

ספרא

א) [נ"ל בפ' בתרא (דף קי:)]

רבינו חננאל

תרי צ"ם ואלו הן פרסיו וסימן מ"ח עירי וכן אם טעה הסופר בפרסותיו ישאל לתנא כמה פרסותיו יאמר לו צ"ם יפחות מהן מ"ח נשארו נ"א ואלו הן פרסותיו וסימן תנא תוספאה ספרא הסירה: וסוגיין דשמעתין הוא כי שניהם לא התנא ולא הסופר אינן טועין לא באלפים ולא במאות אלא בפרסים בלבד : אמר רב הונא בריה דרב יהושע מאן דלא ידע כמה שני בשבוע לישאליה להאי תנא דסדר עולם דתני בתוספתא בסוף מסכת שחיטת קדשים ובתלמוד ארץ ישראל במגילה סוף פ"א משנברא העולם עד שיצאו ישראל ממצרים אלפים ותמ"ח שנים · ומאהל מועד שבמדבר ארבעים שנה חסר אחת ושבגלגל י"ד שנה בשילה ש"ע שנה חסר אחת בנוב ובגבעון נ"ב שנה בבית העולמים ת"י שנה לבית ראשון ות"כ שנה לבית האחרון ויש אומרים דהאי תנא הוא דסדר עולם דתני במס' קדושין בסוף פ"א (דף מ ע"ב) בשנת ס"א ליציאת מצרים עשו שמיטה ובשנת ק"ג עשו יובל ותני בהדיא בתלמוד ערכין (דף יב ע"ב) י"ז יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ עד שיצאו הרי תת"נ וז' שכיבשו וז' שחלקו ומ' במדבר ואלפים ותמ"ח נמצא משנברא העולם עד שחרב הבית בראשונה נגלו ישראל שלשת אלפים ושנ"ב שנה ויש מי שאומר כי שבע שכיבשו וז' שחלקו בכלל תת"נ שנה הן דקייל ג' של"ח שנה חבית ולא משתכחת לה אלא אם תחשוב ז' שכיבשו וז' שחלקו מכלל תת"נ שנה שהן י"ז יובלות יפלום משני בריאה והשנים הנותרו עד שנה שהוא עומד בה יטול שנותים מכל מאה והשנים שאינן יובלות למאה יוסיף עליהן מה שבידו מן השנותים של כל מאה ויוציא בשבועות והנותרות שלא שלמו לשבוע הן שני השבוע של שמיטה וזה שאומר לישאליה לתנא דסדר עולם ולפום כללי ביובלי ופרטי בשבועי וידע כמה בשבוע (א) ויש עוד חשבון אחר קרובי לישאליה לספרא כמה שנין קא חשיב וליבציר מיניה תרתי שנין או יוסיף חמש שנין עליהו ולפקינו בשבועי וידע בכמה שני בשבוע קאי וסימן כי זה שנתים הרעב כבר יצאו סימן לפחיתה ועוד חמש שנים להוסיף : אמר ר' חנינא אחר ת' שנה לחרבן הבית השני כו' דע שחרב הבית השני בשנת ד' אלפים ליצירה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה האי מאן וכו' שלאי בגי' לא דק הוא דמס : (ב) באו"ד דבמולאי שביעית חרב ולאותו תירוץ :

[נמוקי שם ועי' בערכין לג ואולי כוונו תוס' וכן פרלה"ל בסוגיא דהכא סימן ז]

(ג"ה תסר) קע"ב שתבוא שנת ת' שנה לחרבן הבית היא שנת ד' אלפים ורכ"ח לבריאת עולם וזו הברייתא דתני ד' אלפים ורל"א לבריאת עולם הנה שלש שנים בין רכ"ח לרל"א ופשוטה היא תרוא

א) עי' תוס' כאן ד"ה האי שכתבו ג"כ לגי' רבינו .

לה א מיי' פ"ט מה' עבודת כוכבים הל' ג סמ"ג ... י"ד סי' קמח סעיף ו:

שית שנין יתירתא סבור רבנן קמיה דרב' למימר האי שטר מאוחר הוא ניעכביה עד דמטיא זמניה ולא טריף אמר רב נחמן האי ספרא הוקנא כתביה והנך שית שנין דמלכו בעילם דאנן לא חשבינן להו הוא קחשיב *ליה ובזמניה כתביה דתניא ר' יוסי אומר שש שנים מלכו בעילם ואח"כ פשטה מלכותן בכל העולם כולו: מתקיף לה רב אחא בר יעקב ממאי דלמלכות יונים מנינן דלמא ליציאת מצרים מנינן ושבקיה לאלפא קמא ונקטיה אלפא בתרא והאי מאוחר הוא אמר רב נחמן בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד הוא סבר דחויי קא מדחי ליה נפק דק ואשכח דתניא בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד אמר רבינא מתניתין נמי דיקא דתנן *באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים ואמרינן למלכים למאי הלכתא אמר רב חסדא לשטרות ותנן באחד בתשרי ר"ה לשנים ולשמיטין *ואמרינן לשנים למאי הלכתא ואמר *רב חסדא לשטרות קשיא שטרות אהדדי ומשנינן כאן למלכי ישראל כאן למלכי עובדי כוכבים למלכי עובדי כוכבים מתשרי מנינן למלכי ישראל מניסן מנינן ואנן השתא מתשרי מנינן ואי ס"ד ליציאת מצרים מנינן מניסן בעינן למימני אלא לאו ש"מ למלכי יונים מנינן ש"מ: ויום גינוסיא של מלכיהם וכו': מאי ויום גינוסיא של מלכיהם אמר רב יהודה *יום שמעמידין בו עובדי כוכבים את מלכם והתניא יום גינוסיא ויום שמעמידין בו את מלכם לא קשיא הא דידיה הא דבריה °ומי מוקמי מלכא בר מלכא והתני רב יוסף °הנה קטן נתתיך בגוים שאין מושיבין מלך בן מלך °בזוי אתה מאד שאין להן לא כתב ולא לשון אלא מאי יום גינוסיא יום הלידה והתניא יום גינוסיא ויום הלידה לא קשיא הא דידיה הא דבריה והתניא יום גינוסיא שלו יום גינוסיא של בנו ויום הלידה שלו ויום הלידה של בנו אלא מאי יום גינוסיא יום שמעמידין בו מלכם ולא קשיא הא דידיה הא דבריה ואי קשיא לך דלא מוקמי מלכא בר מלכא ע"י שאלה מוקמי כגון אסוירוס בר אנטונינוס דמלך א"ל אנטונינוס לרבי בעינא דימלוך אסוירוס ברי תחותי ותתעביד טבריא קלניא ואי אימא להו חדא עבדי תרי לא עבדי אייתי גברא ארכביה אחבריה ויהב ליה יונה לעילאי [בידיה] וא"ל לתתאה אימר לעילא דלמפרח מן ידיה יונה אמר שמע מינה הכי קאמר לי את בעי מינייהו דאסוירוס ברי ימלוך תחותי ואימא ליה לאסוירוס דתעביד טבריא קלניא א"ל מצערין לי חשובי [רומאי] מעייל ליה לגינא כל יומא עקר ליה פוגלא ממשרא קמיה אמר ש"מ הכי קאמר לי את קטול חד חד מינייהו ולא תתגרה בהו בבולהו

תורה אור
ישעיה לד / עובדיה א

רש"י

שית שנין יתירתא. שבא לפני ב"ד בשנה שנכתב בו ומצא בו שש שנים יותר ממניינם כגון שהיו עומדים בשנת חמש מאות למלכות יון ובו היה כתוב בשנת חמש מאות ושש שנים לוה פלוני מפלוני ושתא היה כתוב ולא היה כתוב בו שום מלכות: מאוחר הוא. מלוה עשה עמו טובה ומחל לו שעבוד קרקעות של שש שנים וכל מי שיקנה קרקעו בתוך שש שנים אינו מפסיד שהרי זמן מכירה קודם לזמן טריפת השטר: ועד דמטי זמניה לא טריף. אינו יכול לטרוף לקוחות אלא אותן שיקחו ממנו משם ואילך: ספרא דוקנא כתביה. מדקדק בחשבונות הוא ואינו הולך אחריט שאין אנו מתחילין למנות לתחלת מלכות יון אלא לאחר שש שנים שמלכו בעילם והוא מונה לתחלת מלכותן ושיעבודו מיום כתיבתו הוא ומהיום והלאה יטרוף ואין כאן מחילה לפי שחמש מאות שלנו הן חמש מאות ושש לתחלתן: ממאי. דהאי דמנינן לשטרי לס"פ שנים קודם חורבן דעתין למלכי יון דתימא דהנך שית שני יתירתא היינו האי דאתחיל למימני מתחלת מלכותן דניחא לך למימר הכי ולא ניחא לך למימר מאוחר הוא לפי שאין דרך למחול שעבודו שמא ימכור זה כל נכסיו בתוך זמן האיחור ויפסיד את חובו: דלמא. בין אנן בין הא ספרא האי דמנינן לס"פ שנים קודם חורבן לאו דעתין אמלכות יון אלא איציאת מצרים מנינן: ושבקיה לאלפא קמא. דמיציאת מצרים. ומתחלינן למימני מתחילת אלפא בתרא והיא שנה ראשונה ליון שפשטה מלכותן בכל העולם דמיציאת מצרים ועד חורבן אלף וס"פ שנים ת"פ שנים עד בנין בית ראשון ות"י דבנייתו הרי תת"צ ושבעים דגלות בבל ות"כ דבית שני הרי אלף וש"פ שנים ומלכות יון נמי פשטה בכל העולם ג' מאות ושמונים שנים קודם חורבן שהוא תתק"פ *שנים וכיון דדעתין איציאת מצרים ליכא למתלי הנך שית שנין אלא במחילת השעבוד ושטר מאוחר הוא: אין מונין אלא למלכי יונים. וכיון דלמלכות יון מנינן ואיכא למיתלי להנך שית שנין בספרא דוקנא תלינן ביה ולא תלינן ליה במחילת השעבוד שאין כל אדם עושה כן: דיקא. דלמלכות יון מנינן: לשטרות. דכל אומות דקאי מלכא מכי נטי שילהי אדר סלקא ליה שתא ובניסן ריש שתא תניא למיכתב בשטרי: ואנן השתא מתשרי מנינן. כל השטרי מחדשים שתא אלמא ודאי מנינא דידן למלכי האומות הואי ואין לך מלכות באומות מתחלת שלש מאות ושמונים שנה קודם (א) אלא מלכות יון ודאי סלקא דעתך והאי דמנינן לשלש מאות ושמונים שנה קודם חורבן דדעתין איציאת מצרים מנינן בעו למימני ולחדושי שתא דקיי"ל בשמעתא קמייתא במסכת ר"ה השנה דליציאת מצרים מניסן מנינן: הא דידיה הא דבריה. כשמעמידין בן מלך בחיי אביו להחזיקו במלוכה שמח האב ועושה אותו יום איד: ומי מוקמי. רומיים מלכא בר מלכא כל הני יום אידיהן דמתני' דרומיים נינהו כדהניא לעיל יום שתפסה בו רומי מלכות והגיא רומי עבתא קלגדא: כתב ולשון של רומיים מאומה אחרת באה להן אחרים תקנו להן כל ספריהם: ע"י שאלה. נוטלין רשות מן השרים ומבקש האב מהן להעמיד בנו תחתיו: כגון אסוירוס בן אנטונינוס. דמלך על ידי שאלת אביו: קלניא. בת חורין שלא תתן מס לעולם משום דאית בה רבנן ואנטונינוס עצמו היה משמש בפני רבי כדלקמן ומשום הכי היה אוהב לרבנן: אייתי רבי גברא ארכביה וכו'. כלומר הרכב את בנך עליך ויטלוך ותהא טבריא מכורה בידו: ואימא ליה. לבנך דליפרחה ליונה מן ידיה כלומר דליעבד טבריא קלניא להוציאה מתחת מ"ט:

תוספות

ספרא דוקנא כתביה. מכאן יש להכשיר שטר שדלג בו הסופר לבריאת עולם ואפילו דלג האלפים והמאות רק שכתב בכך וכך לפרט שהרי בימיהם היו כותבין למלכות יונים והסופר דלגו דהא הוה כתיב בשטר בהדיא למלכות יונים מאי הוה קאמר דלמא ליציאת מצרים וכו' והפ"ה לא אמרינן למנייא אחרינא כתביה ועד דמטי זמניה לא טריף כיון שבגולה אין מונין אלא למלכות יון אף כאן אם דלג לבריאת עולם כיון שאין אנו מונין עתה כי אם לבריאת עולם אין לחוש וגם אם דלג נמי האלפים אין לחוש מדקאמר בסמוך שבקיה לאלפא קמא ונקטיה לאלפא בתרא ויש ספרים שגורסין שבקיה לכללא ונקטיה לפרטא ור"ת עשה מעשה שכתב שטר בכך וכך לפרט ודלג האלפים וגם בריאת עולם: שאין להם לא כתב ולא לשון. פירש הקונטרס שנלקט לשונם מלשון אומות ותימה דהא בני ישמעאל ובני קטורה ועמון ומואב שעמדו אחר דור הפלגה מאין בא להם לשונם אם לא מאומה אחרת לכך פירש ר"י כתב לשון חשוב שמלכים משתמשין בו כעין חכמת יונית והייתו דאמרינן במגילה (דף ט: ושם) והכרתי לבבל שם ושאר שם זה לשון ומאי קאמר דהא בלשון ארמי הם מספרים ועודם משתמשין בו אלא בודאי לשון מלכות קאמר ועוי"ל כדאמר בבראשית רבה דבדור הפלגה עלה הים והציף הרבה משפחות מע' אומות וכולן עמדו מישמעאל ובני קטורה ואיכא למימר דכל הנך ירשו לשונאומה ואומה שאבדה אבל רומיים למדו לשונם מאומה אחרת:

והתניא יום גנוסיא ויום הלידה. מהשתא בעי לאתויי ברייתא דמייתי בסמוך כולה אלא השתא מייתי מינה בקוצר ואותו שהיה מתרץ הא דידיה הא דבריה לא *היה יודע הברייתא כמו שהיא בסמוך אלא מתרץ על מה שהביא המקשה עוד יש לומר דודאי ברייתא אחרת היא וממשנתינו לא היה יכול להקשות דמתניתין משמע דמיירי בשני בני אדם שמאריכת כ"כ בלשונה יום גנוסיא של מלכים ויום הלידה אבל ברייתא דקתני בה יום גנוסיא ויום הלידה משמע דלא מיירי אלא באדם אחד:

רבינו חננאל

ההוא שפרא דה"ה כתיב ביה שית שנין יתירא וכו' פי' יצא שטר לפני רב נחמן שעדיין לא הגיע לחשבון הסופר למלכות יון (א) שהיה לו שנכתב ד' שנים או ה' ואמר רב נחמן כי זה הסופר שכתב שטר זה דייקנא הוא שמלכות יון משנת ג' אלפים ותמ"ב לבריאת עולם ומוסיף [שית] שנים שמלכו בעילם ואנו מניחין אלו ו' שנים ומחשבין משנת ג' תמ"ח והשטר כשר הוא: אמר רב נחמן בגולה אין מונין אלא למלכי יון בלבד ותניא [כוותיה] דרב נחמן. אמר רבינא מתני' נמי דייקא דקתני באחד בניסן ראש השנה למלכים ותנינן נמי באחד בתשרי ראש השנה למלכים ואסיק' אלא לאו ש"מ למלכות יון ש"מ: פיס' [יום] גינוסיא של מלכיהם פי' גנוסיא בלשון יון יום הלידה ב) ואיקימ' אלא מאי יום גניסיא יום שמעמידין בו את מלכם ואף על פי דלא מוקמי מלך בן מלך מיהו על ידי שאלה מוקמי כגון אנטונינוס דשאלינהו למנויי אסוירוס בריה דמלכא וקיבלו מיניה. קלוניא שלא תתן מס

א) נראה דצ"ל שהי' לו לכתוב פחות שש שנים ממה שכתב. ב) עיין בערוך ערך גנס.

[מקום פיון נתוספות פסחים ... לאו]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה והאי וכו' קודם חורבן אלא מלכות יון:

גליון הש"ס
גמ' טבריא ומי מוקמי מלכא בר מלכא. עיין שבת קנו:

ר"ה ב. / שם ח. / [עי' תוס' בכורות כ... פסחים ...] / [גירסת הגי'] / שם ... / פסחים ... / נדרים ... / ...

וליטא

ולימא ליה מימר [בהדיא] אמר שמעי *(בי) חשובי רומי ומצערו ליה ולימא ליה בלחש משום דכתיב °כי עוף השמים יוליך את הקול הוה ליה ההוא ברתא דשמה גירא קעבדה איסורא שדר ליה גרגירא שדר ליה כוסברתא שדר ליה כרתי שלח ליה חסא כל יומא הוה שדר ליה דהבא פריכא במטראתא וחיטי אפומייהו אמר להו אמטיו חיטי לרבי אמר [ליה רבי] לא צריכנא אית לי טובא אמר ליהוו למאן דבתרך דיהבי לבתראי דאתו בתרך ודאתי מינייהו ניפוק עלייהו ה"ל ההיא נקרתא דהוה עיילא מביתיה לבית רבי כל יומא הוה מייתי תרי עבדי חד קטליה אבבא דבי רבי וחד קטליה אבבא דביתיה א"ל בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך יומא חד אשכחיה לר' חנינא בר חמא דהוה יתיב אמר לא אמינא לך בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך א"ל *לית דין בר איניש א"ל *(אימא) ליה להההוא עבדא דגני אבבא דקאים וליתי אזל ר' חנינא בר חמא אשכחיה דהוה קטיל אמר היכי אעביד אי איזיל ואימא ליה דקטיל *אין משיבין על הקלקלה אשבקיה ואיזיל קא מזלזלינן במלכותא בעא רחמי עליה ואחייה ושדריה אמר ידענא זוטי דאית בכו מחיה מתים מיהו בעידנא דאתינא לא נשכח איניש קמך כל יומא הוה משמש לרבי מאכיל ליה משקי ליה כי הוה בעי רבי למיסק לפוריא הוה גחין קמי פוריא א"ל סק עילואי לפורייך אמר לאו אורח ארעא לזלזולי במלכותא כולי האי אמר מי ישימני מצע תחתיך לעולם הבא א"ל אתינא לעלמא דאתי א"ל אין א"ל והכתיב °לא יהיה שריד לבית עשו בעושה מעשה עשו תניא נמי הכי לא יהיה שריד לבית עשו יכול לכל ת"ל לבית עשו בעושה מעשה עשו א"ל והכתיב °שמה אדום מלכיה וכל נשיאיה א"ל מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה תניא נמי הכי מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה מלכיה ולא כל מלכיה פרט לאנטונינוס בן אסוירוס כל נשיאיה ולא כל שריה פרט לקטיעה בר שלום קטיעה בר שלום מאי (*הוי) דההוא קיסרא דהוה סני ליהודאי אמר להו לחשיבי דמלכותא מי שעלה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער אמרו לו יקטענה ויחיה אמר להו קטיעה בר שלום חדא דלא יכלת להו לכולהו דכתיב °כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם *מאי קאמר אלימא דבדרתהון בד' רוחות האי כארבע רוחות לארבע רוחות מבעי ליה אלא כשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל ועוד קרו לך מלכותא קטיעה א"ל א) מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי (*מלכא) שדו ליה לקמוניא חלילא כד הוה נקטין ליה ואזלין אמרה ליה ההיא מטרוניתא ווי ליה *לאילפא דאזלא בלא מכסא נפל על רישא דעורלתיה קטעה אמר יהבית מכסי חלפית ועברית כי קא שדו ליה אמר כל נכסאי לר"ע וחביריו יצא ר"ע ודרש °והיה לאהרן ולבניו **מחצה לאהרן ומחצה לבניו יצתה בת קול ואמרה קטיעה בר שלום מזומן לחיי העוה"ב ב) בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים אנטונינוס שמשיה לרבי אדרכן שמשיה לרב כי שכיב אנטונינוס א"ר נתפרדה חבילה כי שכיב אדרכן אמר רב

נתפרדה

תורה אור: קהלת י · עובדיה א · יחזקאל לב · זכריה ב · שמות כט

[גי' אמינא]

א) [סנהדרין לט.] ב) [לקמן יז. יח.]

רש"י

ולימא ליה · בפרהסיא : דלמא · מלעזי ליה לרבי : עבדה איסורא זנתה : שדר ליה · אנטונינוס לרבי עשב ששמו גרגירא רוק"א בלע"ז והבין רבי מה לי ולעשב הזה ודאי סימנא הוא דשלח לי גרגירא ער"י ונמסך לב גירא עם הנואפים (א)יודע היה ללמוד אנטונינוס : שדר ליה · רבי כוסברתא בלע"ז אלוינדר"א כלומר שחוט הבת כוס ברתא שתי מלות : הדר שדר ליה · אנטונינוס כרתי בלע"ז פורי"ש כלומר אם כן יכרת זרעי : הדר שדר ליה חסא · לייטוג"א בלע"ז כלומר חוס עלה : מטראתא · דיאסקאות של עור כמין שקים גדולים : [וחיטי אפומייהו · שאם יפתחו השקים רואים החטים ולא יבינו] : ודאתו מינייהו ניפוק עלייהו · היוצאין מבניך יוציאו הוצאות למלכי רומי העומדין אחרי על סמך הממון הלז : נקרתא · מערה לשון נקרת הצור (שמות לג) : לביתיה דרבי · ללמוד תורה : משמש ליה · משמש לפניו בסעודה : שמה אדום · בגיהנם משתעי קרא : מי שיש לו נימא ברגלו · בשר מת ומצערו : ויחיה · ויבריא : כל דזכי מלכא · נוצח את המלך בדברים בושת הוא למלך ומשפט הוא להשליכו : לקמוניא חלילא · בית מלא עפר : מטרוניתא · רומית : אילפא · ספינה : בלא מיכסא · כלומר אוי לך הואיל ועליך אתה נהרג שלא מלתה את עצמך ותטול חלק עמהם : והיתה לאהרן ולבניו · בלחם הפנים כתיב וכהן גדול מחלה כדאמרינן בסדר יומא (דף יז:) ונוטל חלה אחת משתי חלות של עצרת וארבע או חמש ממעשה לחם הפנים והתם מפרש לה דפלגא היא והכי נמי השוה אותי נגד כולן שהזכיר שמי לבד: אדרכן · שר שבעובדי כוכבים היה ·

נתפרדה

תוספות

שדר ליה כוסברתא · לפ"ה קשה מה עלה בדעתו של רבי מתחלה לומר שישחטנה ועוד קשה שלבסוף חזר בו רבי מעצמו לכך נראה כפירוש ר"ח והערוך* שדר ליה גרגירא כלומר נאפה גירא הנואף והנואפת תרגום ירושלמי גיירא וגייריתא שדר ליה כוסברתא כסה על קלונה והוכיחנה בסתר ואנטונינוס לא הבין מה ששלח לו והיה סבור שאמר שחוט הבת ושדר ליה כרתי כלומר וכי תתן לי עלה שיכרת זרעי שדר ליה חסא כלומר לא שלחתי לך אלא שתחוס עליה כלומר וכסה אותה אמרתי לך* : חד קטיל אבבא דבי רבי · וא"ת והלא שפיכות דמים הוא משבע מצות ואפילו לישראל אסור דהא תניא (לקמן כו.) העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא היו מעלין ולא מורידין וי"ל שהיה ירא פן יודיעו הדבר אל השרים והיו גורמין להרגו ואמרינן* אם בא להרגך השכם להרגו עי"ל שהיה בורר המינים והמסורות דאע"ג דאין מינים באומות לענין קבלת קרבן מידם לענין הורדה איכא כדפריך בפ"ק דחולין (דף יג:) השתא דישראל היו מורידין דעובדי כוכבים מיבעיא : אמר ליה א"כ לימא ליה להאי דקאי אבבא וכו' · ר' אלחנן פירש דל"ג אם כן דאי א"ל(ב) היה לו לרבי חנינא להבין שהיה מת דאם היה ישן מה גבורה יש להקיץ אדם משנו · ואמרינן במדרש חלב מטמא חלב טהור כשנולד רבי גזרו שלא למול ואביו ואמו מלוהו שלח קיסר והביאו לרבי ואמו לפניו והחליפתו אמו באנטונינוס והניקתו עד שהביאתו לפני קיסר ומצאוהו ערל ופטרום לשלום ואמר אותו הגמון אני ראיתי שמלו את זה אלא הקב"ה עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה ואמרי' נמי בירושלמי שלבסוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו : ה"ג כל נשיאיה ולא כל שריה פרט לקטיעה וכו' · ולא גרס שריה ולא כל שריה דקרא כתיב מלכיה וכל נשיאיה ואור"י דנשיא הוא היסים שמפורש בספר יוסיפון שנשבעו רומיים שלא להמליך עליהם עוד מלך בשביל אחד שלקח אשה אחת בחזקה אלא שהיו ממנים ישיש אחד ולו שלש מאות יועצים ולסוף כמה שנים מלך עליהם אחד בחזקה שמתה אמו בלדתה ונבקעת בטנה ומצאוהו חי ומלך עליהם ונקרא קיסר בלשון רומי והוא לשון כרות בעברית ועל שמו נקראו כל המלכים שלאחריו קיסר : ווי לה לאילפא דאזלא בלא מכסא . וא"ת והא אמרינן פרט לאנטונינוס אע"ג דאזל בלא מכסא ויש לומר שגם הוא נימול דגרסינן בירושלמי דמגילה (פ"א) א"ל אנטונינוס לרבי את מאכילני מן לויתן לעתיד לבא א"ל אין א"ל מן אימר פסחא לית את מאכילני ומן לויתן את מאכילני א"ל מה אעביד לך דהא כתיב וכל ערל לא יאכל בו כיון דשמע כן אזל וגזר גרמיה הלא אמרה איגייר אנטונינוס:

לכון

רבינו חננאל

פי' גרגירה זינתה גירה מלשון הנואף דמתרגמי' גיירא . שדר ליה כוסברתא כלומר הרוג ברתך כוס ברתא שדר ליה כרתי כלומר אם יהרגנה יכרת זרעו שדר ליה חסא כלומר אם כן חוס עליה ושבקה : פי' נקירתא היתה מערה חפורה תחת הקרקע מבית אנטונינוס עד ביתו של רבינו הקדוש שהיה אנטונינוס בא דרך המערה בכל יום בסתר אצל רבי והיה הורג העבדים שהיו באין עמו כדי שלא יגלו הדבר לבני אדם ובעת שמצא ר' חנינא יושב לפני רבי אמר לו למה יושב לפניך ואני הזהרתיך שלא ימצא כאן אדם בעת בואי אליך אמר לו לית דין ילוד אשה כלומר מלאך הוא אמר לו אם כן יצא ישלח לנו הישן בחוץ והוא העבד ההרוג כלומר אם הוא מלאך יחיה אותו ונפק ואשכחיה דהוה קטיל בעא רחמי עליה ואחיה וכו' תניא לא יהיה שריד לבית עשו בעושה מעשה עשו ותניא שמה אדום מלכיה ולא כל מלכיה [כל נשיאיה ולא כל שריה מלכיה ולא כל מלכיה] פרט לאנטונינוס וכל נשיאיה פרט לקטיעה בר שלום דהוא איגייר דההוא קיסר דהוה סאני ליהודאי ואמר לחשיבי דמלכותא מי שעלתה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער אמרו לו יקטענה ויחיה אמר לו קטיעה בר שלום חדא דלא מצית יכלת לכולהו דכתיב כי כארבע רוחות השמים וגו' כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל ואי קטלת להני דשכיחי גבך קארו לך מלכותא קטיעא אמר ליה [מימר] שפיר קאמרת מיהו כל מאן דזכי למלכא שדו ליה [לקמוניא] חלילא פי' לכבשן האש. פי' אילפא ספינה כי קא שארו ליה לקמוניא אמר כל נכסיי לרבי עקיבא ולחביריו יצא ר"ע ודרש והיתה לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה כך זה לרבי עקיבא מחצה ולחביריו מחצה יצתה ב"ק ואמרה קטיעה בר שלום מזומן לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים קטיעה קנה עולמו בשעה אחת · אנטונינוס שמשיה לרבי כי מת אנטונינוס אמר רבי נתפרדה חבילה . אדרכן שמשיה לרב כד מית אמר רב נתפרדה

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ד מהלכות תמידין ומוספין הלכה יד : [עיין כרם א']

[ופי' בערוך שכתב עוד פירוש אחר וזהו כפירוש רש"י]

[כתובות נח. סנ: סנהדרין עב.]

מסורת הש"ס

[נט"י ליתא]

[שבת קיב: עירובין כז.]

[מגילה טז.]

[נ"ל היא]

[תענית ע"ב]

[נ"ל למלכא]

[נדרים כח פס"ח מתרגם ירושלמי באניות באילפיא] יומא יז: סנהדרין כח. ב"ב קמג.

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה שדר ליה וכו' הנואפים (יודע היה ללמוד אנטונינוס) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה : (ב) תוס' ד"ה אמר וכו' דאי א"ל הכי היה לו לר' חנינא :

נתפרדה חבילה אונקלוס בר קלונימוס איגייר שדר קיסר גונדא דרומאי אבתריה משכינהו בקראי איגיור הדר שדר גונדא דרומאי [אחרינא] אבתריה אמר להו לא תימרו ליה ולא מידי כי הוו שקלו ואזלו אמר להו אימא לכו מילתא בעלמא ניפיורא נקט נורא קמי פיפיורא פיפיורא לדוכסא דוכסא להגמונא הגמונא לקומא קומא מי נקט נורא מקמי אינשי אמרי ליה לא אמר להו הקב"ה נקט נורא קמי ישראל דכתיב °וה' הולך לפניהם יומם וגו' איגיור [כולהו] הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה אמר להו לא תשתעו מידי בהדיה כי נקטי ליה ואזלי חזא מזוזתא [דמנחא אפתחא] אותיב ידיה עלה *ואמר להו מאי האי אמרו ליה אימא לן את אמר להו מנהגו של עולם *מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ ואילו הקב"ה עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ שנאמר °ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם איגיור תו לא שדר בתריה °ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך *אמר רב יהודה אמר רב *אל תקרי גוים אלא גיים זה אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים דאמר מר *צנון מחתך אוכל חזרת מהפך מאכל קישות מרחיב מעיים והא תנא *דבי רבי ישמעאל למה נקרא שמן קישואין מפני שקשין לגופו של אדם כחרבות לא קשיא הא ברברבי הא בזוטרי: יום הלידה ויום המיתה: מכלל דר"מ סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא שנא מיתה שאין בה שריפה פלחי בה לעבודת כוכבים אלמא שריפה לאו חוקה היא מכלל דרבנן סברי שריפה חוקה היא והא תניא *שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי ואי חוקה היא אנן היכי שרפינן והכתיב °ובחוקותיהם לא תלכו אלא דכ"ע שריפה לאו חוקה היא אלא חשיבותא היא והכא בהא קמיפלגי ר"מ סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא שנא מיתה שאין בה שריפה פלחי בה לעבודת כוכבים ורבנן סברי מיתה שיש בה שריפה חשיבא להו ופלחי בה ושאין בה שריפה לא חשיבא ולא פלחי בה גופא שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי שנאמר °בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים וגו' *וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים ומה הם שורפין על המלכים מיטתן וכלי תשמישן ומעשה שמת ר"ג הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר שבעים מנה צורי והאמרת מה הן שורפין עליהם מיטתן וכלי תשמישן אימא בשבעים מנה צורי ומידי אחרינא לא והתניא *עוקרין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי אמר רב פפא סוס שרכב עליו ובהמה טהורה לא והתניא *עיקור שיש בה טריפה אסור ושאין בה טריפה מותר *ואיזהו עיקור שאין בה טריפה המנשר

רש"י

נתפרדה חבילה · אהבתינו שנקשרה נפש בנפש : גונדא · גדוד : ניפיורא נקיט נורא לאפיפיורא · נוטל ומוליך האבוקה לפני אפיפיור : כולן מיני שררה הן זה למעלה מזה : קומא · מלך : שני גיים · כתיב וקרינן גוים : אנטונינוס ורבי · זה בא מעשו וזה בא מיעקב : חזרת · לייטוג"א בלע"ז : צנון · רפנ"א בלע"ז · חיתוך והיפוך מועילין למאכל : פלחי בה · עושין אותו יום איד קבע כל ימי בנו העומד תחתיו : אלמא · מדלא תלי ר"מ טעמא בשריפה אלמא לאו חק העובדי כוכבים הוא לשם עבודת כוכבים : ורבנן · דתלו טעמייהו בה קסברי חוקה היא להם : ולא מדרכי האמורי · אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם (שמות כג) : חשיבותא הוא · מי ששורפין עליו מראין שמיתתו חשובה להם וחשיבא להם המיתה ששרפו עלה ופלחי לעבודת כוכבים : בשלום תמות · בצדקיהו כתיב : שבעים מנה צורי · משמע הכסף שרף צורי משקל של צור והוא כ"ה סלעים והסלע ד' דינרים והדינר הוא משקל זהוב קוסטנטינ"ה : בשבעים מנה · כלי תשמיש היו שוין שבעים מנה : ומידי אחרינא לא · מפסדינן אלא כלי תשמישו : עוקרין · בהמה הגידין לכד שעל פרסותיה עוקר וחותך אפוגרימ"ט בלע"ז : בסוס שרכב עליו · דהוא כלי תשמיש : עיקור שיש בה טריפה · שהבהמה נטרפת בו אסור לעשותו ואף על פי שאין סופו ליהנות ממנה אסור לגרום לבהמה טריפות בידים : מנשר

תוספות

צנון וחזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים · והא דאמרינן בפרק כילד מעברין (עירובין דף נו.) נראה לצנון נראה סם חיים והא תניא נראה סם המות לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים י"ל דמיירי הכא בעת שהוא סם חיים ועוד יש ספרים דגרסי התם כאן בעלין כאן באמהות שהאמהות הם לעולם חיים והכא נמי איירי באמהות ואע"ג דאמרינן* שרבי לא נהנה מן העולם אפילו באצבע קטנה מ"מ אוכלי שולחנו היו רבים : **שלא** פסקו משלחנם צנון · אין זה רבותא אלא שהיו מרבים סעודת שולחנם שהיו צריכין לחתך ולהפך מאכל ולהרחיב בני מעיים : **ואי** חוקה היא היכי שרפינן · תימה מאי קפריך דלמא לעולם חוקה היא וכיון דכתיבא באורייתא לא גמרינן מינייהו דהכי אמרינן בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נב:) גבי מצות הנהרגין דרבנן אמרי בסייף כדרך שהמלכות עושה ור' יהודה סבר בקופין ותניא אמר להם ר' יהודה לחכמים יודע אני שמיתה מנוולת היא זו אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו אמרו לו כיון דכתיב הריגה באורייתא אנן לא גמרינן מינייהו דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי אנן היכי שרפינן אלא כיון דכתיבא באורייתא לאו אנן מינייהו קא גמרינן ה"נ וכו' וא"כ מאי פריך ומיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דרבנן דמתניתין היינו ר' יהודה דהתם (א) לא חייש לכתיבה דאורייתא אכן קשיא דהכא מסקינן דלכ"ע שריפה לאו חוקה היא והתם משמע דחוקה היא לכ"ע והוה אסירא אי לאו טעמא דכיון דכתיב וכו' לכך פירש ר"י דתרי גווני חוקה הוו אחד שעושין לשם חוק לעבודת כוכבים ואחד שעושין לשם דעת הבל ושטות שלהם והכא במתניתין מיירי באותו חק שעושים לשם עבודת כוכבים וה"פ ר"מ סבר שריפה לאו חוקה היא לעבודת כוכבים להכי פריך ואי חוקה לעבודת כוכבים אנן היכי שרפינן והא כתיב ובחוקותיהם לא תלכו ואע"ג דכתיבא באורייתא יש לאסור כיון שלהם הוא חק לעבודת כוכבים דומיא דמצבה כשהיו מקריבין עליה אבות היתה אהובה לפניו ומשעשאוה האמוריים חק לעבודת כוכבים שנאה והזהיר עליה דכתיב (דברים טז) לא תקים לך מצבה ומסיק אלא דכ"ע לאו חוק היא לשם עבודת כוכבים ומ"מ הוא חק הבל ושטות ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נב:) משתעי חק הוא משום חשיבות לפי מסקנא דהכא ולהכי אפילו רבי יהודה מודי דלא גמרינן מינייהו אי כתיבא בדאורייתא(ב) ולאו חק לעבודת כוכבים הוא אבל ודאי אי לא הוה כתיבא בדאורייתא לא היה לנו להתנהג אף במנהגן של שטות וסייף אינו כתיב בקרא אלא לשון הריגה כתיב ויש לקיימו בקופין ואפילו בעיר הנדחת נמי דכתיב (דברים יג) לפי חרב איכא למימר דקופין הוא בכלל חרב ורבנן סברי דאיכא טעמא התם דקופין מיתה מנוולת לא עבדינן כדאמרינן התם : **עוקרין** על המלכים · וא"ת ואמאי לא פריך והאיכא צער בעלי חיים כדפריך לקמן (דף יג.) גבי נוטה ונותן בבוק של עבודת כוכבים דבשלמא משום בל תשחית ליכא דכיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחתה אלא הוי כמו תכריכין של מאה מנה אלא צער בעלי חיים איך הותר וי"ל דשאני כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואתי כבוד רבים ודחי צער בעלי חיים*: **עיקור** שיש בה טריפה · פ"ה דאסור לגרום טריפות לבהמה טהורה בידים ותימה וכי קדשים הם שיהא אסור לגרום להם טריפות ואי משום בל תשחית הוא אם כן טיכי מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה אפילו בבהמה טמאה נמי שייך איסור בל תשחית ועוד קשיא דבתוספתא משמע דאסור ומותר אאכילה קאי לכך נראה לפרש אסור באכילה והכי תניא בהדיא בתוספתא דשבת (פ"ח) עוקרין על המלכים ולא מדרכי האמורי עיקור שיש בה טריפה אסור באכילה ומותר בהנאה עיקור שאין בה טריפה מותר באכילה וא"ת מאי קמ"ל ברישא פשיטא דאסור באכילה ויש לומר דמותר בהנאה אצטריכא ליה שלא לאסור בהנאה מפני כבוד המלך וגם בסיפא אצטריכא לאשמעינן אף היתר אכילה שלא יאסר מפני כבוד המלך :

תגלחת

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ד מהלכות דעות הלכה ט :
לח ב ג מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה כו ופ"ב מהל' מלכים הלכה א טור ש"ע י"ד סי' שמח סעיף א [וברב אלפס עוד במועד קטן דף רלט] : [כתובות קד]

ג"א אחיך א"ל אבא קא מחייך

[עמ"ש בס"ד על גליון ברכות נז: דמזלו להסכיר]

רבינו חננאל

נתפרדה חבילתי · אונקלוס בר קלוניקוס איגייר שדר קיסר גונדא דרומאי בתריה משכינהו בקראי גיירינהו הדר שדר אחריני ואמר להו לא תימרו ולא מידי אמר להו אימא לכו מילתא בעלמא ניפרא נקיט נורא לאפיפירא שהוא פחות ממנו האבוקה לפניו וכן אפיפירא לדוכסא דוכסא להגמונא הגמונא לקימא קומא הוא המלך מי נקיט אבוקה קמי חד אמרו ליה לא אמר להו הזא בישראל כתיב וה' הולך לפניהם יומם וגו' יש אומה בעולם כמיתם איגיור הדר שדר וכו' ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך שני גאים בדור אחד זה אנטונינוס ורבי שלא פסק משולחנם לא חזרת ולא קישות קישואים קטנים ולא צנון : מתני' יום הלידה ויום המיתה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל מיתה שאין בה שרפה וכו' ש"מ דשרפה חוקת עבודת כוכבים היא אי הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי אנן היכי שרפי' ובחקותיהם לא תלכו ודחי' לא דכולי עלמא שרפה לאו חוקת עבודת כוכבים היא חשיבותא היא ובהא פליגי ר' מאיר סבר לא שנא מיתה שיש בה שרפה ולא שנא מיתה שאין בה שרפה חשיבא להו ופלחי בה לעבודת כוכבי' ורבנן סברי מיתה שיש בה שרפה כלומר מיתת אדם חשוב שיש בה שרפה פלחי לה לעבודת כוכבים מיתת שאר בני אדם שאין בה שרפה לא חשיבא להו ולא פלחי בה לעבודת כוכבים : גופא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו' וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים ומה שורפין עליהם מיטתן וכל כלי תשמישן ומעשה ומת רבן גמליאל ושרף עליו אונקלוס בשבעים מנה צוריי ותניא עוקרין על המלכים ואוקימ' בסוס שהיה רוכב עליו ומקשי' ובהמה טהורה אין עוקרין עליו והתניא עיקור שיש בה טרפה

מסורת הש"ס: שמות יג · תהלים קכא · בראשית כה · מנחות לג: · ברכות נז: ע"ש · לקמן פג. · ויקרא יח · ירמיה לד · [תוספתא שבת פ"ח] · [תוספתא שבת פ"ח ותוספתא סנהדרין פ"ד] · [תוספתא שבת פ"ח] · [שם] · [לקמן יג.] · [וע"ע תוספות ב"מ לב: ד"ה מדברי סופרים וכו']

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה ואי וכו' רבי יהודה דהתם דלא : (ב) בא"ד בדאורייתא דלאו חק :

עין משפט נר מצוה

לט א ב מיי׳ פ״ט מהל׳ עבודת כוכבים הל׳ ב׳ סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סי׳ קמט סעיף א׳:

המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה תרגמא רב פפא בעגלה המושבת בקרן: יום תגלחת זקנו: איבעיא להו היכי קתני יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו או דלמא יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו ת״ש דתני׳ תרוייהו יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו אמר רב יהודה אמר שמואל עוד אחרת יש [להם] ברומי אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון ומניחין לו בראשו קרקיפלו של רבי ישמעאל ותלו ליה [בצואריה] מתקל [ר׳] זוזא דפיזא ומחפין את השווקים באינך ומכריזין לפניו סך קירי פלסתר אחוה דמרנא זייפנא דחמי חמי ודלא חמי לא חמי מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולזייפנא בזייפנותיה ומסיימין בה הכי ווי לדין כד יקום דין אמר רב אשי הכשילן פיהם לרשעים אי אמרו זייפנא אחוה דמרנא כדקאמרי השתא דאמרי דמרנא זייפנא מרנא גופיה זייפנא הוא ותנא דידן מ״ט לא קחשיב לה להאי דאיתא בכל שתא ושתא קחשיב דליתא בכל שתא ושתא לא קחשיב הני דרומאי ודפרסאי מאי מוטרדי וטוריסקי מוהרנקי ומוהרין הני דפרסאי ודרומאי דבבלאי מאי מוהרנקי ואקניתי׳ בהגוני ועישר באדר אמר רב חנן בר רב הסדא אמר רב ואמרי לה א״ר חנן בר רבא אמר רב חמשה בתי עבודת כוכבים הבועין הן אלו הן בית בל בבבל בית נבו בכורסי הרעתא שבמפג צריפא שבאשקלון נשרא שבערביא כי אתא רב דימי *הוסיפו עליהן יריד שבעין בכי נדבכה שבעכו איכא דאמרי נהברא שבעכו רב דימי מנהרדעא מתני איפכא יריד שבעכו נדבכה שבעין בכי א״ל רב הנן בר רב חסדא לרב הסדא מאי קבועין הן א״ל הכי אמר אבוה דאימך קבועין הן לעולם תדירא כולה שתא פלחי להו *אמר שמואל בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד ויום אידם נמי מי אסיר והא רב יהודה שרא ליה לרב *ברונא לזבוני חמרא ולרב גידל לזבוני חיטין בחגתא דטייעי שאני חגתא דטייעי דלא קביעא:

מתני׳ *עיר שיש בה עבודת כוכבים חוצה לה מותר היה חוצה לה עבודת כוכבים תוכה (א)לה מותר מהו לילך לשם *בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור ואם היה יכול להלך בה למקום אחר מותר: **גמ׳** ה״ד חוצה לה אמר רשב״ל משום ר׳ חנינא כגון עטלוזא של עזה וא״ד בעא מיניה רשב״ל מר״ח עטלוזא של עזה מהו א״ל לא הלכה לצור מימידוראית ישראל ועובד כוכבים ששפתו

רש״י

מנסר· מסיר וחותך פרסות שני רגליה: מן הארכובה ולמטה· אבל מן הארכובה ולמעלה טריפה אלמא מהאסור לטרפה בבהמה טהורה עסקינן וטהורה מאי כלי תשמיש איכא: בעגלה המושכת בקרון· שיושב בו המלך דהייט כלי תשמישו: יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו· יום שמגלח זקנו וכן בו ביום הנחת בלוריתו יום שמגלח זקנו שער(ב) ומניח בלורית אפודליקמאחורי העורף לשם עבודת כוכבים: והעברת בלוריתו· לסוף שנה שמגלה אותה בלורית לבדה: דתניא תרוייהו יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו· ותרתי מתני׳ נינהו ולאו גבי הדדי תניא להו: עוד אחרת· עוד איד אחרת יש להם לרומיים שאינה שנויה במשנה: אדם שלם· כנגד עשו: אדם חיגר· כנגד יעקב שצולע על יריכו כלומר עדיין עשו שולט על יעקב: של אדם הראשון· והן בגדי חמודות שהיו לעשו: קרקיפלו של ר׳ ישמעאל· כהן גדול ומהרוגי מלכות היה ומתוך יפיו נכנס בלב בת קיסר והפשיט עור פניו ונטמה באפרסמון שאהא מקויימת ולא ישתנה ועדיין מונח בגינזי רומי: דפיזא· פז והוא אבן יקרה עד מאד ואינו מצוי בעולם: סך קירי פלסתר· חשבון האדון כזב [הוא] נבואת יעקב שקרא לבניו לאחרית [הימים] שסופן ליגאל כזב הוא: סך· חשבון: קירי· קיין: אחוה דמרנא זייפנא· אחיו של אדונינו עשו זייפן הוא יעקב שרימה לעשו וחשב ליטול ברכה להיות גביר לאחיו: דחמי חמי· הרואה בשמחה זו עכשיו רואהו ומי שאינו רואה עכשיו לא יראה עוד דעד ע׳ שנה אינה נעשית: מאי אהני לרמאה· ליעקב שרימה את עשו ולקח את ברכתו: ווי לדין· לעשו: כד יקום דין· כשיקום יעקב: ה״ג ותנא דידן מ״ט לא קחשיב הא הני דאיתנהו בכל שתא קחשיב הא דליתא כל שתא לא קחשיב: הני דרומאי· הני ימי אידיהן דמתני׳ אין אסורין אלא לבני רומי: מוטרדי וטורייסקי מוהרנקי ומוהרין שמות ימי אידיהן קבועות שיש להן בכל שנה: ועשר באדר· בעשרה באדר: קבועין· ולקמן מפרש קבועין כל השנה שכל ימות השנה עושין עובדיהם יום איד ומקריבין זבחים ואסורים במשא ובמתן לעולם: תורעתא· שם עבודת כוכבים: ומפג· שם העיר: יריד שבעין בכי נדבכה שבעכו· ואית דאמרי נתברה שבעכו· ה״ג ואית דאמרי איפכא הני תרי ליתני: ה״ג ותדיר כולה שתא: בגולה· אין אנו יכולים להעמיד(ג) עצמנו מליפא וליתן עמהם שביניהם אנו יושבין ופרנסתנו מהן ועוד מפום יראה: בחגתא דטייעי· יום לשנה מתקבצין כל סוחרי העיר לאכול ולשתות ולחוג לשם עבודת כוכבים פלונית וכאן קורין קופנדרי״א: דלא קביעא· אין חוששין לה כל כך אם אין עושין לה בכל שנה: **מתני׳** עיר שיש בה עבודת כוכבים· שיום איד יש לבני העיר היום לעבודת כוכבים שבעיר: חוצה לה מותר· לשאת ולתת עם היושבין חוץ לעיר שאין נמשכין אחר אותה עבודת כוכבים שכן מנהג זה עובד את שלו וזה עובד את שלו ויום איד של אלו אינו ביום איד של אלו: היה חוצה לה עבודת כוכבים· כלו׳(ד) עבודת כוכבים שהיום עובדין לירא׳ שלהם: תוכה מותר· שאין בני העיר עובדין לאותה יראה: מהו לילך לשם· לאותה העיר ביום עבודת כוכבים שלהם לספר עם אחד מבני העיר: בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום· שאין דרך יוצאה מאותה העיר לילך לעיר אחרת ודרך הכבושה מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה אסור לילך שם מפני חשד שנראה כמהלך לעובדה: ואם· דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת: מותר· דהרואה אומר למקום אחר הולך: **גמ׳** והיכי דמי חוצה לה· כמה יהא רחוק אותו שוק שחוצה לה מן העיר ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביו: עטלוזא של עזה· עטלוזא שוק של בהמה כמו איטליז דתנן (בכורות דף לא.) שוחטין באיטליז ונמכרין באיטליז: עזה· עיר של פלשתים והיה בה עבודת כוכבים והיה חוצה לה ישוב סמוך לעיר מאד: עטלוזא של עזה· דסמוכה לעיר מאד מהו מי שרי מתני׳ כה״ג או לא: צור· עיר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה: שפיתת

תוספות

תגלחת זקנו והעברת בלוריתו· נראה דלהכי קתני תגלחת זקנו גבי העברת בלוריתו והנחתו לפי שבשתיהן היו רגילין לגלח: **מתקל** זוזא פיזא· וא״ת והא אמרינן בפ׳ הנזקין (גיטין דף נח.) תרין איסתרי פיזא נחית לעלמא חד ברומי וחד בכל העולם כולו ואסתירא אמרו בפרק בית כור (ב״ב דף קס. ע״ש) מאי אסתירא פלגא דזוזא וה״נ איך יש מתקל זוזא ברומי ונראה לי דתרין אסתרי לאו דוקא אלא ר״ל(ה) מועטת כדאמרינן בהאיש מקדש (קדושין דף מט:) עשרה קבין: **סך** קירי פלסתר· פ״ה שקורין יעקב קירי ולא נהירא שיקראו ליעקב אדון לכך פירש ר״ת זה יצחק שקורין קירי ולפי שהיה (*זקינו) היו נוהגין בו כבוד כלומר הברכות שנתן ליעקב פלסתר הם ואף על גב שגם הוא אמר והיה כאשר תריד (בראשית כז) מכל מקום אינו נוטל עכשיו הברכות:

עטלוזא של עזה· פ״ה שוק של עזה והוא חוץ לעיר ומוכרין בו בשר לשון *שוחטין באיטליז ומיבעי ליה מי שרי לשאת ולתת עם בני עטלוזא ביום איד של בני עובדי כוכבים שבעיר או לא מי שריא מתני׳ בקרוב כ״כ או לא ורשב״ם פירש עטלוזא הוא שם עבודת כוכבים שמחוץ לעזה ועובדין אותה בני המגרש שמחוץ לעזה יום א׳ בשנה ומיבעיא (ו) אם מותר לשאת ולתת עם בני עזה ביום איד שחוצה לה וקשיא להר״ר אלחנן על הפירושים דאם העובד כוכבים אינו חשוב כמו הכומר לא ניחוש לדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים בין שיהיה העובד כוכבים משוק העבודת כוכבים ובין שאינו משוק העבודת כוכבים לכך פר״י דמיירי הכא בשוק שעושין לשם עבודת כוכבים ולא יום איד הוא לזה יש לחוש לדמי עבודת כוכבים ביד עובד כו׳ ביום בתוכה ולפי זה א״צ לחלק מה שחלק ר״י בין העובד כוכבים שחוצה לה בין מבני העיר כי אפילו הוא מבני העיר לא הייתי לדמי עבודת כוכבים כ״ד עובד כוכבים חוצה לה: דלמא

רבינו חננאל

טריפה אסור עיקור שאין בה טרפה מותר. ואיזהו עיקור שאין בה טרפה המנשר פרסותיה מן הארכובה (ולמעלה) [ולמטה] תרגמה רב פפא בעגלה המושכת בקרון והוא יושב עליו שהיא כמו הסוס שהוא רוכב עליו: יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו כולהו אסור אמר רב יהודה אמר שמואל עוד אחרת יש להם והיא יום אחד לע׳ שנה כלו׳ תשלום ימי חיי האדם כדכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה והן ע׳ שנה גלות הראשונה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר פי׳ מפני שהיה יעקב צולע על יריכו עושין אותו כמו חיגר כלומר עשו שהוא שלם כבש יעקב שהוא חיגר ורוכב על צוארו ומלבישין האדם השלם בגדי של אדם הראשון ומניחין בראשו קרקפלו של ר׳ ישמעאל שפשטו אותו עם עור פניו הנעימים מעל ראשו ותלו ליה מתקל ארבע זוזי פיזי ומחפין השווקים באינך פי׳ אבנים טובות ומכריזין ואומרים סך קירי פלסתר פלסתר בלשון יון זיוף ופי׳ קירי אדון ופי׳ סך אחי הנה אחוה דמרא זייפי כלו׳ זה החיגר הוא יעקב אחי אדונינו עשו הזייף שאמר אנכי עשו בכורך ולא היה הוא עשו וכו׳: פיהם הכשילם באומרם דמריה זייפנא שמשמע הדברים דמרי הוא הזייפנא כו׳ ודברים פשוטין הן ואומרים מה הועיל יעקב שלקח הברכות במרמה הנה הברכות נתקיימו בנו ומסיימין ווי לדין כד יקום דין פי׳ אוי לעשו כשיקום יעקב וכו׳ פשוטה היא: הני מילי כלומר אלו ששנינו במשנתינו כגון קלנדס וסטרנלא וכיוצא בהן הני ימי אידיהן של רומאי. ימי אידיהן של פרסיים איזו הן ופשים מוֹטְרְדֵי וּמֵהֲרָקְנֵי תִּירִיסְקֵי (מהרוז) [מוהרין] אלו ימי אידיהן של פרסיים ימי אידיהן דארמאי: באלא איזו הן. פי׳ עובדי כוכבים שבשדות ופשים מהרקי ואקניתא בנוני ועיסרי באדר אמר [רב חנן בר רב] משום דרב ה׳ בתי עבודת כוכבים הן קבועין הן לעולם תמיד כל השנה פלחי להן ואלו הן בית בל בבבל בית נבו בבורסיף תרעתא שבמפוג צריפא שבאשקלון נשרא שבערביא. כי אתא רב דימי הוסיפו עליהן שבעכו נתברא שבעין בכי ואיכא דתני להו איפכא: אמר שמואל בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד וקיימא לן כוותיה ומקשי׳ וכי יום אידם אסיר והא רב יהודה שרא לרב ברונא לזבוני חמרא ולרב גידל שרא ליה לזבוני דימי בחגתא דטייעי הנה ביום אידם עצמו התיר להם לישא וליתן עמהן למכו׳ ולקנות ופרקי׳ שאני חגתא דטייעי דלא קביעא: מתני׳ עיר שיש בה עבודת כוכבים חוצה לה מותר היתה עבודת כוכבים חוצה לה תוכה מותר: [גמ׳] ופשים ריש לקיש היכי דמי חוצה לה כגון עטלוזה [של עזה] (ע״ז) והיא חוצה מן העיר הנקראת עזה והיא מערי פלשתים. איכא דאמרי בעא מיניה ריש לקיש מר׳ יוחנן עטלוזה

[ג״י זקינם]

[בכורות לא.]

מסורת הש״ס

[נ״א אמר הוסיפו]

[לעיל ז:]

[גרי״ף כתנא וכרא״ש נחמן]

הגהות הב״ח

(א) במשנה חוצה מותר כצ״ל ותיבת לה נמחק: (ב) רש״י ד״ה יום תגלחת כו׳ שער זקנו ומניח: (ג) ד״ה בגולה וכו׳ להעמיד את עצמנו: (ד) ד״ה היה חוצה וכו׳ כלו׳ בסביב כצ״ל ותיבות עבודת כוכבים נמחק: (ה) תוס׳ ד״ה מתקל וכו׳ אלא ר״ל דבר מועט: (ו) ד״ה עטלוזא וכו׳ ומיבעיא ליה אם: עטלוזא וכו׳ ומיבעיא ליה אם:

ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת ולא חישו להם חכמים מאי לא חישו להם חכמים אמר אביי משום בשר נבילה לא אמרינן דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה דכוותה ה"נ לא חישו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים רבא אמר מאי לא חישו להם חכמים משום בישולי עובדי כוכבים דכוותה ה"נ לא חישו להם חכמים משום יום אידם רבה בר עולא אמר לא חישו להם חכמים משום צינורא דכוותה ה"נ לא חישו להם חכמים משום לפני אידיהן: מהו לילך לשם וכו': ת"ר עיר שיש בה עבודת כוכבים אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת דברי רבי מאיר וחכ"א כל זמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור אין הדרך מיוחדת לאותו מקום מותר [א]ישב לו קוץ בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלנה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר *[ב]נתפזרו לו מעותיו בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר מעיין המושך לפני עבודת כוכבים לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר [ג]פרצופות המקלחין מים לכרכין לא יניח פיו על פיהם וישתה מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים כיוצא בו [ד]לא יניח פיו על סילון וישתה מפני הסכנה מאי אינו נראה °אילימא דלא מתחזי והאמר רב יהודה אמר רב *[ה]כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור אלא אימא [ו]אם אינו נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים מותר וצריכא דאי תנא קוץ משום דאפשר למיזל קמיה ומשקליה אבל מעות דלא אפשר אימא לא ואי תנא מעות דממונא אבל קוץ דצערא אימא לא ואי תנא הני תרתי משום דליכא סכנה אבל מעיין [ז]דאיכא סכנה דאי לא שתי מיית אימא לא צריכא

פרצופות

רש"י

ספיתת קדירה · כשמניחין אותה אצל האור על גבי כירה קרי שפיתה לשון שפות הסיר (יחזקאל כד): ולא חשו חכמים · אע"פ שסמוך איסור אצל היתר מאד הכא נמי אע"פ שבני העיר האסורין סמוכין לבני חולה לה שאין להם עבודת כוכבים היום לא חשו: מאי לא חשו · איכא למימר בשתי קדירות דלילף הכא דכוותה: משום בשר נבילה · ואע"ג דאיכא למיחש לאיסור דאורייתא לא חשו לאחזוקי איסור בקדירות מן הספיקא: הכא נמי · לא מחזקינן דמי עבודת כוכבים בידי עובדי כוכבים שבחולה לה דנימא אסור למכור להם בהמה(א) שדמים הללו שהוא מקבל מהן מחמת בהמה זו דמי עבודת כוכבים הן שהבהמה היום ללורך בני תוכה היא ונקרבים היום לעבודת כוכבים והוא איסור דאורייתא ולא ידבק בידך מאומה וגו' (דברים יג) וכ"ש היכא דידעינן דמשל חולה לה הן דלספק איסורא דרבנן לא חיישינן דנימא דלמא האי גברא שייך בתר בני תוכה והוי היום יום אידו ועבר האי גברא אדרבנן דאסרי לישראל לשאת ולתת עמם ביום איד: רבא אמר · האי לא חשו לאו לבשר נבילה קאמר דנילף מינה דכוותה דלא ניחוש לדמי עבודת כוכבים דהא לא דמי דהתם לית הנאה לעובד כוכבים דנישדי נבילה לקדירה(ב)דמיסתפי דאי חזי ליה ישראל תבע ליה בדינא אבל הכא מתכוין עובד כוכבים לעשות רצון חבירו אלא ה"ק לא חשו להם חכמים משום בישולי עובדי כוכבים דלמא סמיך ישראל(ג)לעובד כוכבים לבשליה וקאכיל בשולי עובדי כוכבים דרבנן: וה"נ · היכא דפשיטא דדמים הללו מתוך תיבתו לקחם וליכא למיחש לאיסורא דאורייתא לא חשו חכמים לספק איסורא דרבנן: משום יום אידם · למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה ושקיל וטרי האי ישראל בהדיה ביום אידו: רבה בר עולא אמר · ביום אידם של בני עזה לא שרא ר"ח לשאת ולתת עם בני עטלוזא ולא דמי לשתי קדירות דהתם ליכא למיחש משום בישולי עובדי כוכבים מכי *אתי ישראל הדא זימנא בגחלים אבל הכא איכא למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה הואיל וכמוכה לה ומתני' דקתני דחולה לה מותר להו בסמוכה כולי האי קאמר ור"ח לפני אידיהן הוא דשרי וה"ק לא חשו להם חכמים לשמא נתזה צינורא מתוך קדירת עובד כוכבים לתוך קדירת ישראל הואיל ואיסור קל הוא חדא דלא שכיח ועוד דאי נמי שכיח בטיל ברובא ה"נ לא חשו לאיסור חולה לה של בני עזה ואע"פ שסמוכה לה ממש: כל היכא דתני שיש בה עבודת כוכבים משמע שהיום עובדין לירא' שלהם: אסור ליכנס לתוכה · משום חשד דאמרי איהו נמי אזיל למפלח: ישב לו קוץ · נתחב לו קוץ ברגלו: ואם אינו נראה · מפרש לקמן: פרצופות המקלחין מים · פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים לאחוריהם לתוכן ויוצאין דרך פיהם: בכרכים · דרך יושבי כרכים להתנהג בגדולה להכי נקט כרכים: ע"ג סילון · צינור מחובר בקרקע: מפני סכנה · שלא יבלע עלוקה שנסו"א בלע"ז: אילימא דלא מיתחזי · שאין אדם רואהו: כל מקום שאסרו חכמים · דבר המותר ואסרוהו מפני מראית העין שהרואהו חושדו בדבר עבירה: אפילו בחדרי חדרים אסור במקום שאין אדם רואה אסרוהו: ואם אינו נראה כמשתחוה · שפונה אחריו או לידו לצד עבודת כוכבים: למיזל קמיה · עד שיעבור מכנגד עבודת כוכבים: אבל מעיין דאיכא סכנה · דאי לא שתי מיית בצמא:

פרצופות

תוספות

דלמא מהדר ישראל אפיה · וא"ת מאי שנא מהא דאמר איסורים דעלמא דשריא ביוצא ונכנס וי"ל דהא דשרינן בעלמא יוצא ונכנס היינו היכא דנתפס כגנב אם מגלו ישראל ותבע ליה לדינא אבל הכא יכול לתרץ הכף של נבלה בקדירה ויאמר להגים את תבשילך נתכוונתי שלא יקדיח אי נמי הכא מיירי בתבשיל אכסנאי דלא מרתת מיניה ולרבא איכא למימר דשרי יוצא ונכנס אפי' באכסנאי ומשום הכי לא מייתי ראיה מבשר נבלה לדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים דהתם עובד כוכבים מרתת דלמא חזי ליה ותבע ליה בדינא: **ושדי** עובד כוכבים נבילה בקדיר' · פירש ר"י שדי בשר כחושה שנו ושקיל בשר שמינה כדי להרויח אבל בחנם כדי להכשיל את ישראל לא חיישינן אפילו הולך למרחוק וראיה מדלקמן בפרק שני (דף לה:) גבי ההיא אגרא דמורייסא דלא חייש לתערובת חמרא כיון דקיסתא דמורייסא בלומא פי' בזוזא וקיסתא דחמרא בארבעה לומי פירוש בארבע זוזי ומהאי טעמא שבקינן בכל יום קדירות שלנו לשפחותינו עובדות כוכבים ולא חיישינן דלמא הטילה איסור בתוכו: **דכוותה** ה"נ לא חשו חכמים לדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים · פירש הקונטרס דנימא דמים הללו שהוא לוקח מהן בשר זו של בני תוכה הן וכבר היו נקרבים לעבודת כוכבים ואסורין מדאורייתא דכתיב לא ידבק בידך מאומה משמע דלאביי נמי אם הוה ידעינן בודאי שהם של עבודת כוכבים אסורין ושאני הכא משום דלא חשו ולרבא אפי' למיחש חיישינן ואסור וקשיא דלקמן בפ"ב (דף סד. ושם ד"ה מסתברא) קאמר הדר יתבי וקמיבעיא להו דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסורין או מותרין ומסיק רב נחמן דמותרין ומייתי ראיה ממתניתין עובד כוכבים שהיה נושה בו ישראל מנה ומכר עבודת כוכבים והביא לו המעות מותרים ושמא משום הך קשיא פ"ה דמי עבודת כוכבים שנקרבים היו לעבודת כוכבים ולא דמי להה"א דפ"ב דר"ל חליפי עבודת כוכבים וחליפי עבודת כוכבים אינם אסורים אלא כשהחליפם ישראל אבל כשהחליפם עובד כוכבים מותרין מיהו קשיא דאפי' הוו נקרבין לעבודת כוכבים אינם אסורין דבעינן עבודה שנעשית כעין פנים כדאמרינן לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נא.) זרק מקל לפניה חייב משום דדרכה בכך והמקל אינו נאסר דבעינן תקרובת כעין פנים וליכא ויש פירושים אחרים שהגי' רש"י דאביי לא ס"ל הך מתני' דלקמן פרק בתרא (דף סד.) ודוחק הוא לומר דאביי ורבא ורבה בר עולא לא שמיע להו ועוד קשיא מפ"ב אהא דפרק אין מעמידין (לקמן דף לג.) גבי והולכין לתרפות ת"ר ישראל ההולך ליריד של עובדי כוכבים וכו' עובד כוכבים שהולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה מעותיו מותרין דאמרינן חימור חמרא זבין גלימא זבין משמע הא עבודת כוכבים זבין אסור אלמא חליפי עבודת כוכבים אסורין פי' ר"ת דההיא דפ"ב (לקמן סד.) דשרי חליפי עבודת כוכבים היינו בעובד כוכבים שפורע חובו מדמי עבודת כוכבים שמכר דההיא דאמר דעבודת כוכבים תופסת דמיה היינו מוהיית חרס כמוהו והיינו דוקא כשהחליפה ישראל אבל כשהחליפה עובד כוכבים לא שייך אבל הכא ובפרק אין מעמידין (לקמן דף לג.) מיירי שהעובד כוכבים מקלה הדמים לצורך עבודת כוכבים אחרת ולכך אסורין הדמים וא"ת דאביי קאמר הכא דלא חשו לבני חולה לה משום דמי עבודת כוכבים הא לבני תוכה אסור משום דמי עבודת כוכבים ומ"ש מדלקמן פרק אין מעמידין (שם) דפסקינן באימר חמרא זבין גלימא זבין וה"נ נאמר הכי והא מותר אף לידועים שהם בני תוכה ואומר ר"י דהכא מיירי ביריד שהוא קבוע לקנות תשמישי עבודת כוכבים וצרכיה הלכך לבני תוכה אסור דאיכא למיחש לדמי דעבוד' כוכבים אבל התם מיירי ביריד שאינו קבוע לכך ולפיכך יש לתלות באימר גלימא זבין ורבא פליג ואמר אי הוה לן למיחש לדמי עבודת כוכבים שהיה היריד עשוי לכך חיישינן ואפילו בחולה לה אבל רבא סבר דאין היריד עשוי לכך ומשום יום אידם איבעיא ליה: **כל** מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין וכו' · פי' רב נסים גאון דאין הלכה כרב מדתנן פרק שני דחולין (דף מא. וע"ש בתוס') ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה המינים ועוד תנן בשבת (דף קמו:) שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם אלמא לא אסרו בחצר אע"ג דבשוק אסור מפני מראית העין כך קבלתי בשבת מפי מורי החסיד ובתוספות רבינו יהודה מצאתי נראה לר"י *דהלכתא כרב כדפרישית בשבת פ' במה אשה (דף סה. ושם ד"ה אמר): **והאמר** רב יהודה אמר רב וכו' · ואף על גב דפליגי ביה תנאי בפרק במה אשה (שבת דף סה:) מ"מ לא בעי לתרץ דפליגא הך ברייתא על רב יהודה:

פרצופות

עין משפט נר מצוה

ם א ב מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הלכה ו סמג לאוין ט טוש"ע י"ד סימן קנ סעיף ג.

מא ג מיי' שם הלכה ח טור ש"ע שם ס"ג:

מב ד מיי' פי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ו סמג עשין עט טוש"ע י"ד סימן קטז סעיף ה בהג"ה וטוש"ע ח"מ סימן תכז סעיף ט:

מג ה מיי' פכ"ב מהל' שבת הלכה כ סמג לאוין סה טור וש"ע א"ח סימן שא סעיף מה:

מד ו מיי' פ"ג מהלכות עבודת כוכבים הל' ו סמג לאוין יט טור וש"ע י"ד סי' קנ ס"ב:

מה ז מיי' שם הלכה ח בהג"ה:

רבינו חננאל

עטלוזה של עזה מה היא כלו' עזה מותרת או אסורה אמר ליה לא הלכת לצור מימיך וראית ישראל ועובד כוכבים ששפתו שתי קדירות ע"ג כירה אחת ואמרו חכמים כי קדירת ישראל מותרת ולא חשו לה כלום' מאי לא חשו לה משום בשר נבילה ולא אמרי' דלמא אהדר אפיה ישראל ושדא ליה עובד כוכבים בשר נבילה בקדירה דכוותה הכא נמי לא חשו לה חכמים בדמים הנמצאים ביד בני עזה משום דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים ולא אמרי' דלמא בן עטלוזה יהבינהו ליה ולמה דימה לו הדבר לצור שכך היו דירתם ישראל ועובד כוכבים והיו מבשלין יחדו רבא אמר לא חשו להן חכמים משום בישולי עובדי כוכבים דכוותה הכא לא חשו להן משום יום אידם כלומר כשם שכל אחד ואחד מבשל קדירתו כך כל אחד מקום שיש בו עבודת כוכבים הוא יום אידו: רבה בר עולא אמר לא חשו להם חכמים משום צינורא פי' שמא ניתזה צינורא מפי העובד כוכבים ונפלה בקדירה של ישראל דכוותה הכא נמי לא חשו להן חכמים משום לפני אידיהן הואיל ואין העבודת כוכבים עצמה בתוך עזה אבל ביום אידם עצמו אסורה אפילו עזה: פיס' מהו לילך לשם פי' שלא לשם משא ומתן אלא (לע"ז) [לעבור] מתוכו למקום אחר בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור · אבל אם מן הדרך ההוא הוא הולך גם למקום אחר מותר כו' · ת"ר ישב לו קוץ בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה כמשתחוה מותר וכן אם נתפזרו לו מעות בפני עבודת כוכבים לא ישוח ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה כמשתחוה מותר. מעיין המושך מים בפני עבודת כוכבים לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים וכן פרצופות המקלחין מים בכרכין לא יניח פיו על פיהם וישתה מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים · וצריכין דאי תנא קוץ וכו' ופשוטה

מסורת הש"ס

[שבת פ"ז] · שבת סד: קמו: ביצה ט. · ב"ב מחם

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הכא נמי וכו' להם בהמה מפני בדמים וכו' היום לעבודת כוכבי' ואסורין מדאורייתא כצ"ל ותיבת והוא נמחק: (ב) ד"ה רבא וכו' ומיסתפי: (ג) בא"ד ישראל על בשולי עובד כוכבים:

גליון הש"ס

גמ' אילימא דלא מתחזי. עיין ירושלמי פ"ג דכלאים ה"ג:

[לקמן נח: וע"ש בתוס'] · הלכתא כרב · [עי' תוס' שבת סד:]

עין משפט
נר מצוה

מו א ב מיי' פי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ו סמג עשין עט טוש"ע ח"מ סימן תכז סעיף ט

מז ג מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה ו וסמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף ו·

מח ד מיי' פי"א מהל' רוצח הלכה ו ומ"ע ש"מ סימן תכז סעיף ט וטוש"ע י"ד סי' קטז סעיף ה בהג"ה

מט ה מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' יב סמג לאוין מו טוש"ע י"ד סימן קמג סעיף ב:

פרצופות ל"ל · מש"ה דקבעי למיתני כיוצא בו לא יניח פיו על גבי הסילון וישתה מפני הסכנה מאי סכנה עלוקה ת"ר לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים לא בפיו ולא בידו אחת ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה סכנת עלוקה מסייע ליה לרבי חנינא דאמר רבי חנינא הבולע נימא של מים מותר להחם לו המין בשבת ומעשה באחד שבלע נימא של מים והתיר רבי *נחמיה להחם לו המין בשבת אדהכי והכי אמר רב הונא בריה דרב יהושע ליגמע חלא *אמר רב אידי בר אבין האי מאן דבלע זיבורא מחייא לא חיי מיהו לשקייה רביעתא דחלא שמגו אפשר דחיי פורתא עד דמפקיד אביתיה ת"ר *לא ישתה אדם מים בלילה ואי שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה סכנת שברירי ואם צחי מאי תקנתיה אי איכא אחרינא בהדיה ליתרייה ולימא ליה צחינא מיא ואי לא נקרקש בנכתמא אחצבא ונימא איהו לנפשיה פלניא בר פלניתא אמרה לך אימך אזדהר משברירי ברירי רירי ירי רי בכסי חורי: **מתני'** עיר שיש בה עבודת כוכבים והיו בה חנויות מעוטרות ושאינן מעוטרות זה היה מעשה בבית שאן ואמרו חכמים המעוטרות אסורות ושאינן מעוטרות מותרות: **גמ'** אמר רשב"ל לא שנו אלא מעוטרות בוורד והדס דקא מתהני מריחא אבל מעוטרות בפירות מותרות מאי טעמא דאמר קרא °לא ידבק בידך מאומה מן החרם הנאה הוא דאסור אבל

תורה אור

דברים יג

תוספות

פרצופות נ"ל · דלע"ג דמנסק לעבודת כוכבים אינו חמור כמשתחוה מ"מ כיון דאיכא נמי איסורא דאורייתא במנסק שמעינן לה מהא דלעיל דאסור: **הבולע** נימא מותר להחם לו חמין · ולע"ג דבבכורות פ' (ג) אלו מומין (דף מד:) משמע שגם אחר ששתה העלוקה הוא יכול לחיות הרבה מ"מ מחללין עליו את השבת כיון שיש בה סכנה מידי דהוה למכה בגב היד וגב הרגל (לקמן דף כח.) דחשבינן כמכה של חלל נחלל את השבת אף על גב שפעמים מתרפא מאליו · בערוך גרס ערקא (ג) פי' תולעת קטנה ומצויה במים וכשנופלת על הבשר נתלית בו ומוצצת הדם ובכל זמן שמוצצת היא נתמלאת מן הליחה שמוצצת ומתנפחת עד שיהא כמו חבית קטנה וכשאדם בולע בתוך המים מוצצת ניחה בבטניו ומתגדלת במעיו (ד) וגמלא כריסו נבה וס"א עלקא כרום זלות (תהלים יב) מתרגמינן כעלקא דמוצצת דמהון דבני אינש (ה): **לא** ישתה אדם · פרש"י דל"ג מן הנהרות ולא מן האגמים דה"ה מן הכלים ופי' כן לספרים דגרסי אחרי כן נקרקש אנכתמא ור"י פירש דבערבי פסחים (פסחים קיב.) גרסינן בהך דשברירי מן הנהרות ומן האגמים בלילה ול"ג נקרקש אנכתמא ולא גרסינן נמי אי איכא אינש אחרינא בהדיה לימא ליה פלניא וכו' אבל יש שם ברייתא אחרת לעיל מהך דגרים בלילי רביעית ובלילי שבתות וגרים נקרקש אנכתמא: **עיר** שיש בה עבודת כוכבים · פ"ה רגילות הוא להיות לכן שוק ויריד ביום אידם ושאינם מעוטרות הייט טעמא דמותרות משום דלא מטיא מינייהו הנאה לעבודת כוכבים ואי משום נושא ונותן ביום אידם ה"מ לזבוני אי משום תקרובת אי משום דדרך לוקח להיות שמח והויל ומודי אבל למזבן מינייהו שרי דהתם מוכר עצב הוא הכא משמע שחזר בו רש"י ממה שהיה מפרש לעיל (דף ב.) דלשאת ולתת היינו מקח וממכר ומיהו קשיא אי ביום אידו מיירי שיהיה השוק ביום איד היאך לוקחין מהם הא אמרינן לעיל (דף ו:) דאין לוקחין מהם דבר שאינו מתקיים ואינו בגמרא דהכא (דף יג:) אמרינן דרב ירמיה זבן חד פיתא ועלה דההוא עובדא אמרינן בירושלמי א"ל חד לחבריה ואת לא לקחת גלוסקין מימיך לכך פירש רבינו מאיר דהכא מיירי ביריד שעשוי להניח בו מכס ושלא ביום אידם מיירי ולכך בשאינם מעוטרות אין כאן איסור: **אלא** בוורד והדס דקמתהני מריחא · תקשה ר"ת מ"ש מבת תיהא דאמרינן לקמן פ"ב (דף סו:) דשרי משום דריחא לאו מילתא היא ותירץ דשאני וורד והדס דעיקרייהו לריחא קיימי יהוי כמו קטורת דאף נאהר שנעשית מצותו נהי שאין מועלין בו איסורא מיהא איכא ואפילו לא הוי עיקרייהו לריחא שמה יש לאסור יהא דאמרינן (פסחים דף כה:) כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן מכל מקום איסורא מיהא איכא ושמא בעבודת כוכבים אפילו ללקות נמי לקי מידי דהוה אכלאי הכרם דלוקין עליהם אף שלא כדרך הנאתן משום דלא כתיבא בהו אכילה ובעבודת כוכבים נמי °לא כתיב בה אכילה בתורייתא אלא בדברי קבלה (תהלים קו) ויאכלו זבחי מתים ולע"ג דכתיב (דברים לב) אשר חלב זבחימו יאכלו מכל מקום לא הוזכר אכילה אלא איסור רק בדברי קבלה דאיתקש זבח למת ויאכלו זבחי מתים כדאיתא פרק אין מעמידין (לקמן דף כט:) ואפילו אם תמצא לומר דמלקות ליכא איסורא מיהא איכא אבל בת תיהא לע"ג דביין נסך מיירי דבעינן איסור עבודת כוכבים החמירו בו התם ליכא הנאה כי אדרבה חוזק היין נכנס בחוטמו ומזיקו וטעם האוסר לאו משום הנאת הריח אלא משום דחשיב ליה כשתייה שהריח נכנס בגופו והוא חזק ביותר ואפילו את"ל דשתיה גסה מותרת באיסור הנאה הכא כיון דאם היה שותה היין עצמו לא היתה לו שתייה גסה יש לאסור הריח הדומה לממש אע"פ שאינו· בהגה [וע' תוס' לקמן סו: ד"ה אביי]: **אבל** מעוטרות בפירות מותרות · ולרבי יוחנן שאינן מעוטרות מיהא מותרות וא"ת לקמן פרק אין מעמידין (דף לג.) דתני ישראל ההולך ליריד דמצות הגמלאים בידו בחזרה אסורין דאימר עבודת כוכבים זבין ומסיק דאי גלימא זבין הכא הוה מזבן ליה כלומר ולא היה הולך שם באיסור משמע שאינו יכול ליגך לשם כי אם באיסור ואמאי הוה לן (°למיתני) בהסיא דחנויות שאינן מעוטרות אי נמי לדבר איסור ויש לומר דהתם מיירי בשכל חנויות העיר מעוטרות לדבר איסור לרשב"ל בוורד והדס ולרבי יוחנן מיהא בפירות אי נמי הך ברייתא דלקמן מיירי ביריד שלוקחין מכס מכל מי שאינו רוצה להניח עטרה ואתיא כרבי נתן דבסמוך דאסר בין מהנה ואם תאמר לקמן בברייתא (דף יג.) אמאי לא תלי דזבן מבעה"ב שאינו קבוע דשרי לכולי עלמא למזבן מיניה כל דבר אף פיתא וסגדל כדמשמע לקמן בשמעתין ויש לומר דהתם בברייתא מיירי בישראל תגר דלעולם שקלי מיכסא או מן הלוקח או מן המוכר:
אבל

רש"י

פרצופות ל"ל · הא תנא מעיין דאיכא סכנת למא וקא אסר: משום דבעי למיתני כיוצא בו לא יניח פיו על גבי סילון · דגבי מעיין תנא שתייה ולא תנא הנחת פה הלכך לא שייך למיתני כיוצא בו גביה אבל בפרצופות תנא הנחת פה ושייך למיתני גבייהו כיוצא בו דאסור נמי הנחת פה דאינו לשתות ולשתות בידו ליכא סכנתא דבדיק להו בידיה: בידו אחת · ממהר וזורק בפיו ואינו בודק אבל בשתי ידיו יכול לעכבו בידו ויעיין: נימא · היא עלוקה: להחם לו · מים חמים לשתות בשבת דסכנת נפשות היא כדקתני בברייתא דמו בראשו: אדהכי והכי · בתוך זמן שמחממין לו המים ישקוהו חומץ שלא ימהר למות: זיבורא · צירעה: חלא חמצו · חומץ חזק אייגר"א בלע"ז: שברירי · שד הממונה על מכת סנוורים לא גרס הכא לא מן הנהרות ומן האגמים דה"ה נמי מן הכלים: ליתרייה · יקיצנו משנתו ולימא ליה צחינא מיא: נקרקש בנכתמא · יקשקש בכיסוי הצלוחית על החצב דלידמי כנכרא בהדיה: אזדהר משברירי שברירי ברירי רירי ירי רי בכסי חורי · לחש הוא ומתמעט והולך משם השד כאשר הוא שומע מיעוט תיבות אות אחר אות עד רי וכן הוא הלחש להבריחו חסי חוורים תרגומו שברירי (בראשית יט): **מתני'** עיר שיש בה עבודת כוכבים · ודרך העובדי כוכבים להיות להם יום שוק ויריד ביום אידם: והיו בה חנויות מעוטרות · וסימן הוא להם שאותן חנויות של עבודת כוכבים הבליעול מהם מכס: מעוטרות אסורות · מפרש בגמ': שאין מעוטרות מותרות · דבאותן שאין מעוטרות לא שקלי מינייהו מכסא לעבודת כוכבים ולא מטיא לעבודת כוכבים הנאה מינייהו ואי משום דנושא ונותן ביום אידם ה"מ לזבוני להו דלמא מזבן ליה בהמה ואזיל ומקריב לה לעבודת כוכבים אי נמי דלך לוקח להיות שמח ואזיל ומודי אבל למזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דהתם מוכר עצב הוא: **גמ'** בוורד והדס · של תקרובת עבודת כוכבים והוא סימן להם שחנויות הללו של עבודת כוכבים הן: דקא מתהני מריחא · וורד והדס דרך לשטחן לפני עבודת כוכבים ואסורין משום תקרובת עבודת כוכבים. אבל בפירות · מותרין ליקח מהן ואף על גב דמטיא הנאה לעבודת כוכבים בהנך זביני ליה לן בה כדמפרש (א) במהנה מותר: מהנה

רבינו חננאל

חיא. כיוצא בו לא יניח פיו על גבי הסילון המושך מן הנהר או מן הנהרות וישתה מפני סכנת ערקא (ה) פי' עלא ית"ע עלוקה של מים שהיא סכנה דאמר ר' חנינא הבולע נימא של מים מותר להחם לו חמין בשבת ומעשה באחד שבלע נימא של מים התיר לו ר' נחמיה לחמם לו חמין בשבת ואדהכי והכי כלומר עד שיחמם לו חמין יגמע חלא שמועיל לו · אמר רב אידי בר אבין מאן דבלע זיבורא לא חיי מיהו נישקיה רביעתא דחלא שמגו · פי' חזק אפשר דחיי עד דמפקיד על ביתו: ת"ר לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה שברירי: **מתני'** עיר שיש בה עבודת כוכבים והיו בה חנויות מעוטרות כו' מעשה היה בבית שאן ואמרו חכמים המעוטרות אסורות ושאין מעוטרות

א) פי' בערוך ערך ערקא ב'

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל וכו' דמהנה מותר: (ב) תוס' ד"ה הבולע וכו' פרק מומין אלו משמע: (ג) בא"ד ערקא ופי' פילעת ארוכה ומצוים במים וכו' ומוצצת את הדם וכו' עד שתהא כמו חבית: (ד) בא"ד ונמלא כריסו נפח נ"ב מדמקשינן עלה בפרק מומין אלו בגמרא כריסו נפח ותיפוק לי משום סכנת עלקא אלא קיימא דתניא מעשה באחד שביקש לשתות מים ולא השתין ונמלאת כריסו נפח ומקשינן עלה מפני מה אמרו שזה בכריסו נפח מפני שלא השתין שמא ערקא בלע ונתפח בטנו ופרקינן בהיה שתן של אותו האיש בותה והבולע ערקא כל נתלותים בכמעיו מוצצת הערקא תכאן ידעינן שמפני שביקש להשתין ולא השתין נמלאת כריסו נפח: (ה) בא"ד דבני איסי עכ"ל הס"ד:

אבל מהנה שרי ורבי יוחנן אמר אפילו מעוטרות בפירות נמי אסור ק"ו נהנה אסור *מהנה לא כ"ש מיתיבי רבי נתן אומר יום שעבודת כוכבים מנחת בו את המכס מכריזין ואומרים כל מי שנוטל עטרה ויניח בראשו ובראש חמורו לכבוד עבודת כוכבים יניח לו את המכס ואם לאו אל יניח לו את המכס יהודי שנמצא שם מה יעשה יניח נמצא נהנה לא יניח נמצא מהנה מכאן אמרו [ב]הנושא ונותן בשוק של עבודת כוכבים בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח *ואיזהו עיקור [ג]המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה קתני מיהת יניח נמצא נהנה לא יניח נמצא מהנה אמר רב משרשיא בריה דרב אידי קסבר רשב"ל פליגי רבנן עליה דרבי נתן ואנא דאמרי כרבנן דפליגי עליה ור' יוחנן סבר לא פליגי ולא פליגי והא תניא *[ד]הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות בתים ושדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות שלהן מפני שהוא כמציל מידם ואם היה כהן *[ה]מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהם וכשם שמטמא בחוצה לארץ כך מטמא בבית הקברות בבית הקברות סלקא דעתך טומאה דאורייתא היא אלא [ו]בית הפרס דרבנן [ז]ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה א"ר יהודה אימתי בזמן שאין מוצא ללמוד אבל בזמן שמוצא ללמוד אינו מטמא רבי יוסי אומר [ח]אפילו בזמן שמוצא ללמוד יטמא לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל א"ר יוסי מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן ללמוד תורה ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי אלמא פליגי אמר לך רבי יוחנן לעולם לא פליגי ולא קשיא [ט]כאן בלוקח מן התגר דשקלי מיכסא מיניה כאן בלוקח מבעל הבית דלא שקלי מיכסא מיניה אמר מר בהמה תיעקר והא איכא צער בעלי חיים אמר אביי אמר רחמנא °את סוסיהם תעקר אמר מר ואיזהו עיקור מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה ורמינהי *[י]אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזה"ז ואם הקדיש והחרים והעריך בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו

רש"י

מהנה לא כ"ש · והא מהנה הוא שהתכוונו שבתוכן סוחרי מעות של כומרים הן *אי נמי הוא יהיב ליה לבעל (א) המעות מסחורתו שעושה שם ומטיא להו הנאה אבל שאינן מעוטרות לאו דכומרים הן: נהנה · מן הריח של עשבים או של בשמים: מהנה · נותן מכס: מן הארכובה ולמטה · אבל עיקור תורה אור שמטרף בו אסור לעשות כן בידים בבהמה ואע"פ שהיא אסורה בהנאה: וכותב · שטרות: ומעלה בערכאות שלהן · מקום גדוליהן ושופטיהן ומעלה שטרותיו לפניהם לחתום ואף על פי שכבוד ותפארת היא להם ואיכא למימר דאזיל ומודה: שהוא כמציל מידם · שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעין (ב) להציל מן העוררין: בית הפרס · שדה שנחרש בה קבר וחשו חכמים עד מאה אמות דלדלה מחרישה את כתיתי העצמות ושמא יעבור על עצם כשעורה ויסיטנו: לצידן · לחוצה לארץ וארץ העמים מטמא מדרבנן כבית הפרס: ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי · ומדאיירי (ג) ר' יוחנן ש"מ שמיעא ליה לר' יוחנן הך מתני' ולוקחין מהן בהמה פליגא אדרבי נתן: דשקלי מיניה מיכסא · מן הלוקח וגמלא מהנה: ואת סוסיהם תעקר · ביהושע כתיב אלמא מותר לרדותן בכך: ואין מחרימין · קסבר סתם חרמים לבדק הבית דפלוגתא היא [בערכין] (דף כח:) וכיון דהשתא ליכא בית המקדש אתי בהו לידי תקלה דמתהני מהקדש ומעילה:

תוספות

אבל מהנה שרי · וא"ת לקמן פרק כל הצלמים (דף מז:) גבי מי שהיה כותלו סמוך לעבודת כוכבים ונפל אסור לבנותו ופריך והא קא שביק רווחא לעבודת כוכבים °ומאי פירכא הא אמרינן הכא דמהנה מותר וי"ל דהתם איכא הנאה יתירא ונראה כנותן מקום לעבודת כוכבים ור"ת פירש דודאי כל מהנה אסור לבד מהכא מפני שיש באותה הנאה בזיון לעבודת כוכבים שפורע המכס לפי שאינו מחשיב העבודת כוכבים כל כך שישים העטרה בראשו*: ק"ו נהנה אסור מהנה לא כ"ש · כתב רבינו ברוך דאותו יריד שהכומרים של עבודת כוכבים לוקחים בו מכס מן המוכר מיד אם אותו מכס הוא לבנין עבודת כוכבים והעובד כוכבים מפרש יקח בסכום כך וכך ועוד פשוט לבנין עבודת כוכבים אסור דמהנה אסור כר' יוחנן ואף אם לא הזכיר לו לבנין עבודת כוכבים אלא אחר שפירש לו הסכום אמר לו ועוד פשוט נראה דאסור כי מה שלא הזכיר לבנין עבודת כוכבים מפני ישראל הוא מניח ומ"מ אם לא היה מפני הבנין היה נותן לו בסכום הראשון ונמצא הפשוט יוצא מכיס הישראל לבנין עבודת כוכבים והר"ר משה מקוצי כתב בספרו כי אם אמר סתמא ועוד פשוט יכול להיות דמותר דשמא יתנגו לעניי עובדי כוכבים: יניח נמצא נהנה · פ"ה יניח העטרה בראשו ונמצא נהנה מן הריח ואע"פ שמניחין לו את המכס ויהנה אינו נקרא נהנה מעבודת כוכבים כיון שהמעות שלו: מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח · לכאורה משמע דהני מעות אינם אסורים אלא מטעם קנס דומיא דפירות ושאר דברים אבל אינם אסורים מטעם חשש דמי עבודת כוכבים ותימה דלקמן (דף נג.) גבי ישראל ההולך ליריד משמע דמעות הנמצאות בידו אינם אסורין מטעם קנסא דמשא ומתן אלא מטעם דאמרי' עבודת כוכבים זבין כך הקשה הר"ר אלחנן ותירץ ר"י דהתם ה"ק (ד)בחזרה אסור אפי' לישא וליתן עמו משום חשש דמי עבודת כוכבים כיון דהלך ודאי דמי עבודת כוכבים בידו דאי גלימא זבין הכא הוה מזבין ליה אבל הכא לא מיירי (ה) אלא בנמצא שם וקנס דקנסינן ליה משום דנשא ונתן ביום איד עבודת כוכבים ולהכי אין לאסור המעות אלא לדידיה דעבד איסורא ואפילו לרבי יוחנן דאמר נשא ונתן אסור מיהו לישא וליתן עמו שרי ולא חיישינן שמא ישא ויתן באותן המעות דכולי האי לא קנסו: מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה · פירש הקונטרס דעיקור של טרפה אסור ולא נהירא כדפרישית לעיל (דף יא. ד"ה עיקור) גבי עוקרין על המלכים אלא ה"ק דיו בכך ויכול להיות שמותרת בהנאה ואע"ג דמעות ופירות וכל אינך אסורין בהנאה מ"מ גבי בהמה יכול להיות דסגי בקנסא דעיקור: ללמוד תורה ולישא אשה · פירוש ודעתו לחזור לא"י דאילו אין דעתו לחזור אמר בכתובות פ"ב (דף קיא.) אחיו של זה נשא (אשה) [עובדת כוכבים] ומת ברוך המקום שהרגו וזה ירד אחריו לחוצה לארץ ודוקא בהנך מלות שהן חשובות ללמוד תורה שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה ואשה נמי דכתיב (ישעיה מה) לא תהו בראה אבל לשאר מלות לא והכי משמע פ"ד דמגילה (דף כז.) אבל א)בשאלתות דרב אחאי מפורש הנך דקילי וכ"ש לשאר מלות שהם חשובות: אמר אביי אמר קרא את סוסיהם תעקר · הקשה הר"ר אלחנן (וא"ת) למ"ד (שבת קכח:) צער בעלי חיים דאורייתא מאי ראיה מייתי מיהושע דלמא שאני התם דעל פי הדבור הוה אבל הכא בקנס דרבנן אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה וי"ל דודאי שיש כח בידם לעקור היכא דנראה טעם קצת לעקור כדמוכח פרק האשה רבה (יבמות דף פט:) גבי משיאין האשה על פי עד אחד [ועי' תוס' ב"מ לב: ד"ה מדברי ותוס' לעיל יא. ד"ה עוקרין]: אין מקדישין בזמן הזה · וטעמא משום דלא ליתי לידי תקלה ומהאי טעמא בטלי מעשר בהמה בזמן הזה כדאיתא פ"ב דבכורות (דף נג. ושם) והקשה ר"ת מהא דאמרינן פרק במה *(אשה) (שבת דף נד: ושם) תריסר אלפי עיגלי הוה מעשר ר"א בן עזריה מעדרו כל שתא ור"א לאחר חורבן הוה כשבא לכלל מלות דהא בן י"ח שנה בלבד היה כשמינוהו נשיא ומינוהו תחת ר"ג ולכל הפחות ר"ג היה נשיא שתי שנים קודם לר"א מדקאמר אשתקד בר"ה לטבריה ורבן יוחנן בן זכאי שהיה נשיא קודם ר"ג משכה נשיאותו עד לאחר חורבן כדתנן (ר"ה דף כט:) משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי א"כ לא היה יכול ר"א להיות בר מלוה עד לאחר חורבן וצריך לומר כי אפוטרופוס היה לו שהיה מעשר עבורו אי נמי לא נתבטלו מיד עד לאחר חורבן כמה שנים [עי' תוס' שבת נד: ד"ה הוה]: אין מחרימין · פירש הקונטרס דסתם חרמין לבדק הבית ויפה כוון דלמ"ד סתם חרמין לכהנים ליכא למיחש לתקלה שיכול ליתנו לכהנים מיד כדאמרינן בערכין (דף כט.) אמר עולא אי הוואי התם הוואי יהיבנא כולהו לכהנים: ואם הקדיש והחרים והעריך בהמה תיעקר · תימה דאמרינן בערכין סוף פרק המקדיש שדהו (דף כט. ושם) ההוא גברא דאחרימינהו לנכסיה אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה שקול ד' זוזי ושדי בנהרא ולשתרו לך אלמא אית להו תקנה ופירש ר"ת דשאני התם דמקרקעי היא שהן קיימות לעולם ואין יכולין לכלותם אי לא עבוד בהו רבנן תקנה אתי לידי תקלה לעולם ויכול להיות שאף למטלטלין עלתה התקנה לפי שהוקדשו ביחד עם הקרקעות [ועיין תוספות יומא דף סו. ד"ה פירות ותוספות ערכין דף כט. ד"ה שקול ותוספות בכורות דף נג. ד"ה ואין]:

רבינו חננאל

מותרות: [גמ'] ורבי יוחנן אמר מעוטרות בוורד ובהדס אסורות ק"ו ותומר אם הן מעוטרות בפירות' דזה הנהנה מן הריח אסור המהנה לעבודת כוכבים שקונה מן הפירות לא כל שכן שאסורי' מיתיבי רבי נתן אומר יום שעבודת כוכבים מנחת בו המכס מכריזין ואומרים כל מי שיטול עטרה ויניחה בראשו ובראש חמורו יניחו לו המכס יהודי הנמצא שם מה יעשה יניח נמצא נהנה המכס לא יניח אלא יתן המכס נמצא מהנה לעבודת כוכבים מיכן אמרו הנושא והנותן ביריד של עבודת כוכבים אם קנה בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח איזהו הוא עיקור מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה קתני מיהת יניח נמצא מהנה' קשיא לריש לקיש דאמר מעוטרות בוורד ובהדס בלבד הוא דאסורין שנהנה מהן אבל מעוטרות בפירות אע"ג שמהנה מותר ופריק רב שישא בריה דרב אידי קסבר ריש לקיש פליגי רבנן עליה דרבי נתן והוא דאמר כרבנן' ומקשי' מכלל דר' יוחנן סבר רבנן לא פליגי על ר' נתן והתניא הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות בתים שדות וכרמים וכותב ומעלהבערכאותיהןמפני שהוא כמציל מידם ואם היה כהן מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהן ומטמא נמי בבית הפרס דרבנן ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה א"ר יהודה אימתי בזמן שאינו מוצא ללמוד תורה בארץ ישראל בטהרה אבל בזמן שמוצא לא יטמא רבי יוסי אומר אף בזמן שמוצא ללמוד תורה בארץ יצא ויטמא לפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד ומעשה ביוסף הכהן שיצא אחר רבו לצידן' ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי' קתני מיהת הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהן בהמה וכו' אלמא פליגי ופריק רבי יוחנן לעולם לא פליגי והא דרבי נתן בלוקח מן התגר דשקלי מיניה מכסא והא דקתני ל) דליתי מהני לעבודת כוכבים: ומקשי' אהא דתניא בהמה תעקר והא איכא צער בעלי חיים ופרקי' שאני הכא דרחמנא [אמר] (דכתיב) את סוסיהם תעקרו איזהו עיקור מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה

עין משפט נר מצוה

נ א ב ג ד מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה יב יג יד טו סמג לאוין מה טור וש"ע י"ד סימן קמט סעיף ג [וכרב אלפס הלכות טומאה דף סה.]:

נא ה ו ז ח מיי' פ"ג מהל' אבל הלכה יד סמג לאוין רלג טוש"ע י"ד סימן שעב סעיף א [וכרב אלפס שם]:

ע"ע תוס' שבת סב ד"ה אסור לבנותו]

נב ט מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמט סעיף ג:

י מיי' פ"ח מהלכות ערכין הלכה ח סמג עשין קלב:

מסורת הש"ס

[ג"ל לא כ"ש פריס] · [לעיל יא.] · [מו"ק יא. פיוכין מו.] · שמחות פ"ד · יהושע יא · יומא סו. שקלים יב: בכורות נג. · [פרש"י אמור סימן קי] · [ג"ל בהמה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מהנה וכו' יהיב ליה לבעל התנות המעות: (ב) ד"ה שהוא כמציל וכו' ומסייעין אותו להצילו מן העוררין: (ג) ד"ה וא"ר יוחנן וכו' ומדאיירי בה ר' יוחנן: (ד) תוס' ד"ה מעות וכו' בחזרה אסור אפילו ליתא' נ"ב פי' ואז"ל דהמעות עצמן אסורים משום קנס: (ה) בא"ד אלא בנמצא שם נ"ב פי' שלא הלך לשם אלא שנמצא לשם אף קודם היריד כגון שדר שם:

א) נראה דחסר כאן וצ"ל והא דקתני דלוקחין מהן בהמה בלוקח מבעה"ב דלא שקלי מיניה מכסא דליתא מהני לעבודת כוכבים.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אבל וכו' ומאי פירכא · לא ידעתי מאי קושיא הא ר"ל הוא דאמר הכי דמהנה מותר אבל ר"י אמר מהנה לכ"ש והכי קי"ל א"כ מאי דוחקא לומר דפירכא הש"ס הוא לפי הלכה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוד"ה ללמוד תורה כו' אבל בשאלתות דר' אחא. נ"ב יעו"ש פ' אמור דף נב ע"א בד"ה כרם וכו' ובשאילתא שלום אות קיא דף נה ע"א ודו"ק היטב:

תורה אור

ירקבו מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח ואיזהו עיקור *נועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה אמר אביי שאני התם משום בזיון קדשים ונשחטיה מישחט אתו בהו לידי תקלה ולישויה גיסטרא אמר אביי אמר קרא °ונתצתם את מזבחותם [וגו'] לא תעשון כן לה' אלהיכם רבא אמר מפני שנראה כמטיל מום בקדשים נראה מום מעליא הוא °ה"מ בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה השתא דלא חזי להקרבה לית לן בה וליהוי כמטיל מום בבעל מום דאע"ג דלא חזי להקרבה אסור בעל מום נהי דלא חזי לגופיה •לדמי חזי לאפוקי הכא דלא לדמי חזי ולא לגופיה חזי אשכחיה רבי יונה לרבי עילאי דקאי אפיתחא דצור א"ל קתני בהמה תיעקר עבד מאי עבד ישראל לא קא מיבעיא לי כי קא מיבעיא לי עבד עובד כוכבים מאי א"ל מאי קא מיבעיא לך תניא *העובדי כוכבים והרועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין א"ל ר' ירמיה לר' זירא קתני לוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות עבד ישראל או דלמא אפי' עבד עובד כוכבים א"ל מסתברא עבד ישראל דאי עבד עובד כוכבים למאי מיבעי ליה כי אתא רבין אמר רבי שמעון בן לקיש אפילו עבד עובד כוכבים מפני שמכניסו תחת כנפי השכינה אמר רב אשי אטו בהמה מאי מכנים תחת כנפי השכינה איכא אלא משום מעוטייהו וה"נ דממעטי שרי: רבי יעקב זבן סנדלא ר' ירמיה זבן פיתא אמר ליה חד לחבריה *יתמא עבד רבך הכי אמר ליה אידך יתמא עבד רבך הכי ותרווייהו מבעה"ב זבון וכל חד וחד סבר חבראי מתגר זבן דאמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא לא שנו אלא בלוקח מן התגר דשקלי מיכסא מיניה אבל בלוקח מבעה"ב דלא שקלי מיניה מיכסא מותר א"ר אבא בריה דר' חייא בר אבא אילמלא היה ר' יוחנן הא זימנא באתרא דקא שקלי מיכסא אפי' מבעה"ב הוה אסר אלא אינהו היכי זבון מבעה"ב שאינו קבוע זבון: **מתני'** אלו דברים אסורים למכור לעובד כוכבים אצטרובלין ובנות שוח ופטוטרות ולבונה ותרנגול הלבן רבי יהודה אומר מותר למכור לו תרנגול לבן בין התרנגולין ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו לו לפי שאין מקריבים חסר לעבודת כוכבים ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור ר"מ אומר אף דקל טב וחצב *(ונקלב) אסור למכור לעובדי כוכבים: **גמ'** מאי

תורניתא

רש"י

טעל דלת · ואין לה מה תאכל ותמות: התם משום בזיון קדשים · דאי אמרת תיעקר איגה מתה מהרה נראה כזונה לזמן מרובה: ונשחטיה מישחט · דאי משום שחוטי חוץ אבדק הבית לא מיחייב וכדתניא [בשני שעירים] (יומא דף סג:) בומא אני אפילו קדשי בדק הבית שנקראו קרבן וכו': לידי תקלה · לאכלה: גיסטרא · יתחכנה לשנים הא ליכא בזיון קדשים דמתה מהר ותקלה ליכא דלא אכלי מינה: ה"מ · הוא דהוי כמטיל מום גמור ואסור משום כל מום לא יהיה בו: בזמן שבית המקדש קיים · דקרינא ביה תמים יהיה לרצון (ויקרא כב) להקריב אבל השתא נראה בעל מום הוא ולא אסור מדאורייתא: וניהוי כמטיל מום בבעל מום · לרבא פריך דאמר נראה כמטיל מום כלומר מדרבנן הוא דאסור ואמאי לא עבר מדאורייתא' משום דלא חזי להקרבה הרי מטיל מום בבעל מום דמעיקרא לא חזי להקרבה ופליגי ביה תנאי בבכורות (דף לג:) גבי בכור שאחזו דם ואיכא למ"ד אסור להקיז אפילו הוא מת משום לא יהיה בו מום וה"ל למיתני מפני שמטיל מום בבעל מום ואמאי תנא נראה: לדמי חזי · לחללו באחר ומקריב חלופיו וקרינא בו תמים יהיה לרצון משום חלופיו: לאפוקי השתא · כשאין בית המקדש קיים דמום בהמה לא חזיא לא לגופה ולא לדמי הלכך נראה בעלמא הוא ולא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן: עבד מאי · לקח שם עבד מאי לרבי נתן מה יעשה בו יעקרנו או לא: ה"ג העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה · אף ישראל והן גזלנים הרי הן כעובדי כוכבים: ואין מעלין · אותן מן הבור אם נפלו לתוכה אלא יניחם וימותו: ואין מורידין · אותן לבור להמית אותן בידים אלמא עבד עובד כוכבים אסור להמיתו בידים: קתני · לרבנן דפליגי עליה דר' נתן לוקחין מהן עבדים ושפחות: למאי מיבעי ליה · כלומר מאי מגוה יש כאן דגסרי ליה: משום מעוטינהו · שממעט העובדי כוכבים ומדלדלן שלוקח בהמתם שמשתמשין בהן: זבן סנדלא · ביריד של עבודת כוכבים לקח סנדל מן העובד כוכבים: יתמא · בלא דעת: עבד רבך הכי · לעשות סחורה בשוק של עבודת כוכבים דשקלי מיניה מכסא ומהנה: אילמלא היה רבי יוחנן באתרא · דשקלי מכסא מבעלי בתים הוה אסר ליקח אפילו מבעל הבית והשתא(א) דר' ירמיה קים לן דשקלי מבעלי בתים: שאינו קבוע · ולא מסיק מוכסי אדעתייהו למיגבי מינייהו דלא תגר ולאו בעה"ב קבוע: מתני' איצטרובלין ובנות שוח · מפרש בגמרא: אסור למכור לעובד כוכבים. דלצורך עבודת כוכבים קבעי לה: מוכר לו תרנגול לבן בין התרנגולים · לקח עובד כוכבים מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור ביניהם תרנגול לבן דכיון דשקיל מיניה אחריני לאו לעבודת כוכבים קא בעי להו: סתמן ופירושן · מפרש בגמרא: דקל טב חצב ונקלב · מפרש בגמ': גמ'

תורניתא

תוספות

ירקבו · פי' ויניחם במקום שלא יהא נקל לבא לידי תקלה ושם ירקבו: יוליכם לים המלח · משום דשדי להו בעיניהו דבלא שחיקה צריך ים המלח ה"ה בבאר נהרות ע"י שחיקה כדמשמע פרק כל שעה (פסחים דף כח. ושם ד"ה עבודת כוכבים) וכעובדא שהבאתי גבי רב יהודה ואע"פ שלא הצריך התלמוד להזכיר שחיקה אפ"ה ודאי צריך: נועל דלת בפניה · אין לתמוה על בכור בזמן הזה אמאי לא הצריכו לנעול דלת שלא יבא לידי תקלה ולא נצטרך להמתין עד שיפול בו מום דהאי דמצרכינן הכא משום קנסא הוא בהקדיש על הגס ועוד אי נפל ביה מומא הכא לא שרי אלא על ידי פדיון אבל בכור שהוא קדוש מאליו ולא על ידו(ב) בלא הקדוש · אין לקנסו אלא ימתין עד שיפול בו מום ויאכל במומו בלא שום פדיה ואף על פי שהוא יכול להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם ויפקיענו מקדושת בכור למזבח רק שיתננו לכהן ולא תארע בו עוד תקלה אם לא עשה אין לקנסו בכך ולהצריכו נעילת דלת: ונשחטיה מישחט · פ"ה ואי משום שחוטי חוץ אקדשי בדק הבית לא מיחייב כדתני' פרק [שני שעירים] (יומא דף סג:) בומא אני כו' משמע דלא איירי הכא אלא בקדשי בדק הבית וקשיא דא"כ כי משני רבא מפני שנראה כמטיל מום בקדשי בדק הבית ומאי מטיל מום איכא הא כי כתיב (ויקרא כב) כל מום לא יהיה בו בקדשי מזבח כתיב ועוד מדקמסיק הני מילי בזמן שביהמ"ק קיים דחזי להקרבה אלמא בקדשי מזבח איירי לכך פירש ר"י דבקדשי מזבח איירי ובזמן הזה אין חייב שוחט חוץ מאחר שאינו ראוי לביאת פתח אהל מועד מידי דהוה אשלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל דפטור למ"ד פרק שני שעירים (שם.) מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי ועוד י"ל דלעולם בקדשי בדק הבית מיירי ורבא בא לפרש הטעם בקדשי מזבח וגזירה קדשי בדק הבית אטו קדשי מזבח כדאשכחן גבי גיזה ועבודה בפרק ראשית הגז (חולין דף קלה.) דגזרינן קדשי בדק הבית אטו קדשי מזבח והאי כי פריך ונשחטינהו מישחט אקדשי בדק הבית פריך והוה מצי לשנויי גזירה משום קדשי מזבח והתם אסור משום שחוטי חוץ אלא שפיר קא משני*): עבד עובד כוכבים · טעמא דמכניסו תחת כנפי שכינה דחייב בכל המצות שהנשים חייבות דגמרינן לה לה מאשה (גיטין דף מא:): והרועין בהמה דקה · שלהן אבל של אחרים לא דאין אדם חוטא ולא לו כדאמר בפרק קמא דב"מ (דף ה:) גבי ההוא רעיא: הבא נמי משום מיעוטן. ואידך דמפרש מפני שמכניסו סבר דלא שייך בעבד מיעוטייא דאדרבה הוי ממעט ישראל שאוכל משלו: רבי ירמיה זבן פיתא · וא"ת והלא פת עובדי כוכבים אסורה וי"ל דמיירי במקום שאין פלטר ישראל כדאמרינן לקמן פרק שני (דף לה:) ועוד י"ל דמיירי הכא לצורך עבדו עובד כוכבים או לצורך בהמתו אבל בירושלמי גבי האי עובדא שנייא היא משום חיי נפש משמע דלצרכו קנאו והכי גרסינן בירושלמי ואתה לא נקחת גלוסקא מימיך אמר ליה שנייא היא משום חיי נפש והם תאמר והלא פת דבר שאין מתקיים הוא ואמרינן לעיל (דף ו:) דבר שאין מתקיים אין לוקחין מהם וי"ל דפת דבר חשוב הוא וקפץ עליה זבינא והוה כדבר המתקיים:

*) [עי' תוס' זבחים נט. ד"ה עד שלא נבנה וכו' ותוס' יומא סג. ד"ה בשלמים]

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ח מהלכות ערכין הלכה ח סמג עשין קלב:

כה ב מיי' פ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה ז סמג לאוין שטו:

כו ג מיי' פ"ח מהל' ערכין הלכה ט ופ"ט מהלכות עבודת כוכבים הלכה יד סמג עשין קלב ולאוין מה טור ש"ע י"ד סימן קמט סעיף ג:

כז ד מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה יא ופ"י מהלכות עבודת כוכבים הלכה א סמג לאוין קסג טור ש"ע י"ד סי' קנח סעיף א וטוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה:

כח ה מיי' פ"ט מהלכות עבודת כוכבים הלכה יד:

כט ו ז ח מיי' פ"ט מהלכות עבודת כוכבים הלכה ו ז סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קנא סעיף א:

רבינו חננאל

ולמטה. אינו דעיקור בנישור הוא ורמינהו אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה ואם הקדיש והעריך או החרים בהמה תיעקר ואיזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה מאליה · פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכל מתכות יוליכם לים המלח · ופריק אביי לעולם העיקור בנישור הוא אבל קדשים שאני מפני מה אינו מנשר ארסותיה משום בזיון קדשים אלא נועל דלת בפניה ואמרי' נשחטיה ונקבריה ודחי' חיישינן דלמא אכיל ליה ואתי לידי תקלה. ונשוייה גיסטרא פי' גיסטרא החתכה לשנים הציה נופלת לכאן והציה נופלת לכאן כלומר שיחתכנה לשנים ונעשית נבילה ואינו בא לידי תקלה. ודחי אביי אסור לעשות כן בקדשים דכתיב ונתצתם את מזבחותם וניתוץ זה הריסה שמשליך אבניו אילך ואילך וכתיב לא תעשון כן לה' אלהיכם כלומר כל דבר שהוא לה' לא תעשה בו כעין הריסה. רבא אמר מפני מה אינו מנשר בקדשים מפני שהוא כמטיל מום בקדש. בעל מום דאע"ג דלא חזי להקרבה לדמיה חזי לאפוקי האי דאקדיש דלא חזי לגופיה ולא לדמיה. אמר ליה ר' יונה לר' אילעא קתני בהמה תעקר עבד עובד כוכבים מאי אמר ליה מאי קמיבעיא לך והתניא העובדי כוכבים והרועי בהמה דקה לא מעלין אותם מן הבור ולא מורידין מכלל שאפילו עבד עובד כוכבים אם קנאו ביריד אינו חייב לאבדו בידים: הא דתניא לוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות אסקה רב אשי משום מעוטינהו הוא דשרי ולא שנא עבד עובד כוכבים ולא שנא עבד ישראל. א) ביום אידו ר' ירמיה זבן פיתא ואמרי לה ביתא ותרוייהו מבעל הבית זבני ולא שקלי מינייהו מיכסא וכל חד אמר חבראי מתגר זבן לפיכך אמר ליה כל חד לחבריה יתמא עבד רבך הכי שקנה מתגר כאשר קנית אתה: אמר ר' אבא בריה דר' חייא אילמלא היה ר' יוחנן ואידנא דשקלי מיכסא אפילו מבעלי בתים הוה אסיר. אי הכי ר' יעקב ור' ירמיה היכי זבני ופרקי' מבעל הבית שאינו קבוע זבון דלא שקלי מינייהו מידי: מתני' אלו דברים אסורין למכור לעובד כוכבים איצטרובלין כו' פי' פירי דארזא. בנות שוח מין תאנים לבנים בפטוטרותיהן בעוקציהן מפני שמקריבין אותן לעבודת כוכבים

א) נראה דצ"ל ר' ירמיה זבין פיתא ביום אידו והאמרי לה ביתא ור' יעקב זבן סנדלא ותרווייהו מבעל הבית זבני.

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה אילמלא כו' וכו' אפילו מבעל הבית והשתא דשקלי מבעלי בתים קשיא לן דר' ירמיה הס"ד: (ב) תוס' ד"ה נועל וכו' בלא הקדושה אין לקנסו. נ"ב משמע שאם רצה לנעול לפניו הרשות בידו ואין כאן משום בזיון קדשים אבל הרא"ש כתב הר"מ התמיד בדבר ע"ש ועיין עוד במ"ש הרא"ש סוף בכורות וכן הוא דעת ר"י ורבינו אלחנן שחולקים על הר"מ ממין במ"ש הסמ"ג והמרדכי ע"ש:

גליון הש"ס גמ' הני מילי בזמן שבית המקדש קיים. עיין טורי אבן מגילה דף י' ע"א ד"ה מ"ט הדר ביה: שם לדמי חזי · ק"ל הא פלוגתא דר"מ וחכמים בבכור מתני' ובכור הא אין לו פדיון ואין תמורה ע"כ לא חזי לדמי וצע"ג: תוס' ד"ה נועל וכו' אין לקנסו. עיין בכורות דף כח ע"א תוספות ד"ה עד:

מאי איצטרובלין תורניתא ורמינהו הוסיפו עליהן אלכסין ואיצטרובלין מוכססין ובנות שוח ואי סלקא דעתך איצטרובלין תורניתא תורניתא מי איתא בשביעית (*והתנן) *ᵃזה הכלל כל שיש לו עיקר יש לו שביעית וכל שאין לו עיקר אין לו שביעית אלא אמר רב ספרא פירי דארזא וכן כי אתא רבין א"ר אלעזר פירי דארזא : בנות שוח : *אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן תאיני חיוראתא : ופטוטרות : אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן בפטוטרותיהן שנו : לבונה : אמר רבי יצחק אמר ר"ש בן לקיש לבונה זכה תנא ᵇ*ומכולן מוכרין להן חבילה וכמה חבילה פירש ר' יהודה בן בתירא אין חבילה פחותה משלשה מנין וליחוש דלמא אזיל ומזבין לאחריני ומקטרי *אמר אביי אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן : ותרנגול לבן : א"ר יונה א"ר זירא אמר רב זביד ואיכא דמתני אמר ר' יונה אמר ר' זירא תרנגול למי מותר למכור לו תרנגול לבן תרנגול לבן למי אסור למכור לו תרנגול לבן תנן רבי יהודה אומר מוכר הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולין היכי דמי אילימא דקאמר תרנגול לבן למי תרנגול לבן למי אפילו בין התרנגולין נמי לא אלא לאו דקא אמר תרנגול למי תרנגול למי ואפילו הכי לרבי יהודה בין התרנגולין אין בפני עצמו לא ולת"ק אפילו בין התרנגולין נמי לא אמר רב נחמן בר יצחק הכא במאי עסקינן כגון דאמר זה וזה תניא נמי הכי *אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן אבל אם אמר זה וזה מותר ואפילו אמר תרנגול זה עובד כוכבים שעשה משתה לבנו או שהיה לו חולה בתוך ביתו מותר (*והתניא) *עובד כוכבים שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד אותו היום ואותו האיש מיהא אסור אמר רב יצחק בר רב משרשיא בטוויג תנן ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור מאי סתמן ומאי פירושן אילימא סתמא דקאמר חיטי חוורתא פירושן דקאמר לעבודת כוכבים

לא

רש"י

תורניתא · מין ארז והיא שטה כדאמר בר"ה (דף כג.) : הוסיפו עליהן · לענין שביעית : כל שאין לו עיקר · להתקיים בארץ בימות הגשמים כגון קישואין ודילועין וכיוצא בהן : אין לו שביעית · ומותר לעשות מהן סחורה ואינו מצווה להפקירן : פירי דארזא · גלג"ט : בפטוטרותיהן שנו · פטוטרות דמתני' לאו מין הוא באפי נפשיה אלא ה"ק אין מוכרין להן כל אלו איצטרובלין ובנות שוח בעוקציהן לפי שתולין אותן בפני עבודת כוכבים ודרכן לעובדן בכך : לבונה זכה · מין לבונה היא : שלשה מנין · משקל שלשת מנין דהא ודאי לסחורה קא מכוין : אלפני מפקדינן · על לפני עור אנו מצווין שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו וכל הני דאסרינן לזבוני להו משום לפני עור לא תתן מכשול (א) דבן נח מוזהר על עבודת כוכבים : אלפני דלפני · כגון הכא דהאי ודאי לאו לעבודת כוכבים קבעי ומשום דלא ליזדבן איהו לאחריני (ב) ומקטרי לא מפקדינן למיסר : מותר למכור לו · לעובד כוכבים תרנגול לבן כיון דלא אידכר לבן לאו לעבודת כוכבים קבעי : אילימא דאמר תרנגול לבן למי · וא"ל ישראל לא מזבינא לך אלא בהדי אחרינא : אפילו בין התרנגולין נמי לא · דהא גלי דעתיה דלעבודת כוכבים קבעי ליה וניחא ליה דליזבון שאר התרנגולין בשביל הלבן : הכ"ע דאמר זה וזה · מתני' דלר' יהודה בפני עצמו לא ולת"ק לגמרי אסור כגון דמעיקרא אדכר לבן ושחור ואדוס הלכך לבן לרבי יהודה בפני עצמו אסור כיון דמעיקרא אדכר והשתא שקיל לבן ואזיל ליה מעיקרא נמי איכוין ללבן והאי דאדכר שחור איערומי אערים דידע הוא דאי שאיל לבן לחודיה לא זבין ליה ישראל ובין התרנגולין מותר דניגנו דשחור לאו לעבודת כוכבים לבן נמי לאו לעבודת כוכבים ורבנן אפילו בין תרנגולין נמי אסור הואיל דקתבע לבן ומיהו תרנגול סתמא בין לר' יהודה בין לרבנן מותר למכור לו תרנגול לבן כרבי זירא : תניא נמי הכי כדתרגמא רב נחמן דבאומר זה וזה פליגי : אימתי · תרנגול לבן אסור למכור : בזמן שאמר תרנגול זה לבן · מכור לי והאי זה לאו דוקא : אבל אמר זה וזה · אינו מותר למכור לו אלא שניהם יחד אלמא רבי יהודה בדאמר זה וזה קאי ומשום הכי בפני עצמו לא הואיל ואמר לבן ומדרבי יהודה נשמע לרבנן : ואפילו אמר תרנגול זה לבן · אם היה עובד כוכבים שעושה משתה לבנו או שיש לו חולה בתוך ביתו : מותר · דלסעודתו קבעי ליה משום נוי ולחולה נמי קבעי ליה משום רפואה : אינו אסור · לשאת ולתת עמו אלא אותו היום משום דמקריב הוא היום לעבודת כוכבים ואזיל השתא ומודה : בטוויג · האי משתה דקתני מותר למכור לו תרנגול לבן לאו במשתה חופת בנו דהא ודאי לתקרובת עבודת כוכבים קבעי ליה אלא במשתה של מריעות שעושין הנערים זה עם זה וקורין קמפרוייס"א דלא חשיב כולי האי שיקריבו לעבודת כוכבים :

לאו

תוספות

תורניתא (ג) · פ"ה מין ארז כדאמרי' בר"ה (כג. ושם) בעשרה מיני ארזים שטה תורניתא וקשיא דבסמוך פריך מההיא וכל שאין לו עיקר ופ"ה שאין לו עיקר מתקיים בארץ בימות הגשמים ואי תורניתא ארז הוא הא יש לו עיקר מתקיים ועוד קשיא לפירושו הרי תבואה דאין לה עיקר בימות הגשמים ויש לה שביעית ועוד קשיא אי תורניתא אילן הוא תורניתא הוא דלא מזבנינן הא שאר אילנות מזבנינן והא תנן (לקמן יט:) אין מוכרין להם במחובר לקרקע דהכי דייק לקמן גבי דקלטב לכך פר"ת דתרי גוונא תורניתא ניניהו והכא דהכא הוא מין אדמה כעין כבריתא פי' גפרית שאין לה עיקר שורש בקרקע לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אבל תבואה יש לה עיקר בימות החמה ומשום הכי פריך עלה מההיא דשביעית וכה"ג פריך בשבת פרק ר"ע (דף נ:) גבי כבריתא וגם רש"י פירש שם כן שתורניתא דהכא כעין כבריתא : **בנות** שוח · לכאורה משמע דפירי גרוע הוא מדהוסיפו עליהם אבל מעיקרא לא הוו נהגו בהו שביעית וכן משמע בריש מס' דמאי (פ"א) דלא נחשדו עליהם עמי הארץ דתנן הקלין שבדמאי השיתין והרימין ועוזרדין ובנות שוח וקשיא דבפ"ק דשבועות (דף יב: ושם ד"ה כבנות) אמר גבי מותרות קיץ למזבח כבנות *שבע לאדם שאוכלין אותם בקנוח סעודה אלמא חשובות ניניהו ובנות שבע הם בנות שוח כדאיתא בבראשית רבה (פט"ו) תאנים שאכל אדם הראשון איכא דקרו להו בנות שוח לפי שגרמו שוח לאדם ואיכא דקרו להו בנות שבע שגרמו שבע אבילות לאדם ובפרק ד' נדרים (נדרים דף כז.) כמו גבי הנודר מן הכלכלה והיו בה בנות *שבע ואמר אילו הייתי יודע שבנות שבע בתוכה הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורות ובנות שבע מותרות מכל הני משמע דבנות שבע חשובים י"ל דודאי בנות שוח פרי חשוב הוא ומה שלא נחשדו עמי הארץ עליהם היינו מפני שיש מהם הרבה והוא מין פרי הגדל ביערים כמו עוזרדין דחשיב בהדייהו גבי קלים שבדמאי לפי שמצוי להם מן ההפקר לא נחשדו שלא לעשר הגדל סביב גנותיהם וסביב פרדסותיהן ולא מפני שהוא גרוע ולגבי שביעית מעיקרא סבור כיון שאין נגמרים בשנה שנחנטים בה כדאמרינן (ר"ה דף טו:) בנות שוח שביעית שלהן שניה לפי שעושות לשלש שנים הוי סברי דלא שייך למיזל בהו לא בתר חנטה ולא בתר לקיטה ולבסוף הלכו בו אחר חנטה ונוהג דין שביעית שלו בשנה שניה של שמטה אכן קשיא דהכא קא מפרש תלמודא בנות שוח תאני חיורתא וכן בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ:) ובפ' ארבעה נדרים שהבאתי משמע דאינם לא תאנים שחורות ולא תאנים לבנות וי"ל דג' מיני תאנים הם שחורות ולבנות הם סתם תאנים ובנות שוח ומאותם בנות שוח יש מהם רעות ויש מהם טובות וברעות מיירי הכא ובמסכת דמאי ולכך קורא אותם בנות שוח שהולה הקלקלה במקולקל אע"פ שמהם לא אכל אדם כי אם מן הטובות והם אותם בנות שבע דמיירי בהו בשבועות ובנדרים כי מסתמא אדם הראשון מן הטובות אכל ור"ת היה מפרש דגרס הכא גבי שביעית מוכססין בנות שוח ולא גרס ובנות שוח והוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש ואותו פרי הוא גרוע ומביא ראיה מפ"ק דבכורות (דף ח: ושם) דאמרינן התם הארי והדוב והנמר והברדלס עיבורן ג' שנים וכנגדן באילן בנות שוח נחש ז' שנים ולאותו רשע לא מליגו חבר וי"א מוכססין בנות שוח ופירש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש : **פירי** דארזא · פ"ה גלוגין והוא מאכל חזירים ורשב"ם בשם רש"י פירש פירות אילן שקורין פין ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה וניחא כי גם במס' ר"ה (דף כג. ושם) פירש"י תורניתא פין ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות והאי דקאמר בב"ב (דף פ: ושם ד"ה מה) ארז אינו עושה פירות ודאי אותו שסמו ארז אינו עושה פירות וזה שמו שטה : **כגון** דאמר זה וזה · פרש"י שאמר תרנגול לבן ושחור למי ור"י אומר דמיירי כגון שיש ביד הישראל הרבה תרנגולים לבנים ושחורים וקאמר זה וזה והכי משמע בסמוך דקא אמר אימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן משמע דקמיה קאי וגם רש"י פירש דזה לאו דוקא :

ויהבי

עין משפט נר מצוה

ס א (מיי' פ"ז מהל' שמטה ויובל הל' יג) :

סא ב טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ד :

מסורת הש"ס

[ל"ל והתניא]

[ברכות מ:]

[תוספתא פ"א]

[לקמן כא.]

[תוספתא פ"א ע"ש]

[ל"ל והתנן] [לעיל ה:]

[שבת נ. נדה סב.]

[בספרים שלפנינו שם איתא כבנות שוח וכן ליתא שם בתוס' אבל גי' הערוך שם בשבועות כבנות שבע]

[נדה נ, ע"א]

רבינו חננאל

כוכבים' לבונה פירוש לבונה זכה אסור למכור לעובדי כוכבים מפני שמקטירין אותה לעבודת כוכבים : תנא מכולן מוכרין להן חבילה פי' לסחורה וכמה היא חבילה פירש ר' יהודה בן בתירא אין חבילה פחותה משלשת מנין · ומקשי' דילמא אזיל האי תגרא דזבן שלשת מנין ומזבין לאחריני ומקטרי ופרקי' כי מפקדינן משום ולפני עור לא תתן מכשול דלא למיזבן להנהו דמקטרי אבל לפני דלפני לא מפקדינן : ותרנגול לבן · אוקימנא בזמן שאומר העובד כוכבים מי מוכר לי תרנגול לבן אבל אם אמר לבנים או שחורים בכלל ואפי' א) אמר תרנגול לבן זה מוכרין לו.תניא נמי הכי אמר ר' יהודה בזמן שאמר לו תרנגול לבן אבל אמר זה וזה מותר ואפי' אמר תרנגול לבן זה · ואם יש לו חולה בתוך ביתו מותר. ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו מותר · ומי שרי והתניא עובד כוכבים שעשה משתה לבנו אותו היום ואותו האיש אסור ופריק ר' נחמן בריה דרב משרשיא בטוויג · ומקשי' ממתני' דתנן ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור

א) פי' רבינו הוא כפירוש ר"י בתוס' ד"ה כגון ומיהו זה לר"י אבל לת"ק אסור וצ"ע :

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלפני מפקדינן וכו' מכשול הוא דבן נח : (ב) ד"ה אלפני וכו' דמקטרי לא : (ג) תוס' ד"ה תורניתא· נ"ב עיין במ"ש התוס' במסכת נדה דף סב ע"א בד"ה כל שאין לו עיקר:

לא סתמן צריכא למימר דמזבנינן ולא פירושן צריכא למימר דלא מזבנינן אלא סתמן דקאמר חיטי פירושן דקאמר חוורתא מכלל דתרנגול אפי׳ סתמן נמי לא אמרי לעולם סתמן דקאמר חיטי חוורתא פירושן דקאמר לעבודת כוכבים ופירושן אצטריכא ליה סד״א האי גברא לאו לעבודת כוכבים קא בעי אלא מיבק הוא דאביק בעבודת כוכבים וסבר כי היכי דההוא גברא אביק ביה כ״ע נמי אביקו אימא הכי כי היכי דליתבו לי קמ״ל בעי רב אשי תרנגול לבן קטוע למי מהו למכור לו תרנגול לבן שלם מי אמרינן מדקאמר קטוע לאו לעבודת כוכבים קבעי או דלמא איערומי קא מערים את״ל ״האי איערומי הוא דקא מערים תרנגול לבן למי תרנגול לבן למי ויהבו ליה שחור ושקל ויהבו ליה אדום ושקל מהו למכור לו לבן מי אמרינן כיון *דיהבו שחור ושקל אדום ושקל לאו לעבודת כוכבים קא בעי או דלמא ״איערומי קא מערים תיקו: ר״מ אומר אף דקל וכו׳: א״ל רב חסדא לאבימי גמירי *דעבודת כוכבים דאברהם אבינו ד׳ מאה פירקי הויין ואנן חמשה תנן ולא ידעינן מאי קאמרינן ומאי קשיא דקתני ר״מ אומר אף דקל טב חצב ונקלס אסור למכור לעובדי כוכבים דקל טב הוא דלא מזבנינן הא דקל ביש מזבנינן והתנן *אין מוכרין להם במחובר לקרקע א״ל מאי דקל טב פירות דקל טב וכן אמר רב הונא פירות דקל טב חצב קשבא נקלס כי אתא רב דימי א״ר חמא בר יוסף *קורייטי א״ל אביי לרב דימי תנן נקלס ולא ידעינן מהו ואת אמרת קורייטי ולא ידעינן מאי אהנית לן א״ל אהנאי לכו דכי אזלת התם אמרת להו נקלס ולא ידעי אמרת להו קורייטי וידעי וקא מחוו לך: **מתני׳** ״מקום *שנהגו למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין*) ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה עגלים וסייחים שלמין ושבורין *ר׳ יהודה מתיר בשבורה ״ובן בתירא *מתיר בסוס: **גמ׳** למימרא דאיסורא ליכא מנהגא הוא דאיכא היכא דנהיג איסור נהוג היכא דנהיג היתר נהוג ורמינהי *אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הרביעה אמר רב מקום שהתירו למכור התירו לייחד מקום שאסרו לייחד אסרו למכור

*) [גי׳ רי״ף ואל ישנה אדם מפני המחלוקת]

ור״א

ור״א

לאו סתמא צריכא למימר דמזבנינן · דלא תנינן אלא תרנגול לבן אבל חיטי חוורתי מותר: אפי׳ סתמן נמי לא · וקשיא לרבי זירא דאמר תרנגול למי מותר למכור לו תרנגול לבן: סד״א האי גברא לאו לעבודת כוכבים קבעי · דהא אין דרך חיטין להקריב לעבודת כוכבים: אלא מיבק אביק ביה · קשור ואילו קונין מיהו שום חפץ לצורך עבודת כוכבים היה נותנה בזול מתוך שהוא אדוק לעבודת כוכבים וסבור כי היכי דאביקנא בה ויהיבנא כל מידי דאית לי בזול לצורך עבודת כוכבים כ״ע נמי אדוקין בה סבר אימא לעבודת כוכבים קבעינא ויהבו לי בזול ומיהו אין לבו לעבודת כוכבים וליסתרי קמ״ל: קטוע · רגל: איערומי אערים · דידע הוא שאין קטוע מצוי וימכרו לו שלם אלא להוציא מלבם שלא יבינו שלצורך עבודת כוכבים הוא תובע קטוע: ויהבו ליה שחור ושקיל · כלומר כשמוכרין לו שחור לבדו שקיל ליה והאיכא דר׳ יהודה מיבעיא ליה הכי ולא לרבנן דרבנן אפי׳ בין התרנגולים אסרי: דקל טב ודקל ביש · שני מיני דקלים הם: אין מוכרין להן במחובר לקרקע · כדמפ׳ לקמן (דף כ·) משום דכתיב לא תחנם לא תתן להם חניי׳ בקרקע: קשבא · מין תמרים כמו (מגילה ז:) כולא טסקא דקשבי ואית דאמר היינו חלובה שבו תיחס יהושע את הארץ (ב״ב דף נו·) ועשב נאה הוא: קורייטי · מין פירות וי״א עפרורית קרטי לבונה ואינו נראה דא״כ אמאי לא ידעי: דכי אזלת להתם · לא״י: **מתני׳** מקום שנהגו למכור בהמה דקה · כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה והכי מפרש לה בגמרא· ואל ישנה אדם מפני המחלוק׳ לא גרס לה הכא אלא בפסחים (דף נ:) גרס לה: ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה · מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת: עגלים וסייחים שלמים ושבורים · ואפילו שבורים שאינן ראוין למלאכה גזרו בהו רבנן דלמא אתי לאחלופי ואתי למזבן להו גדולים ושלמים הראוין למלאכה ואיכא למיחש להו לשאלה ולשכירות ולנסיוני כדמפרש טעמא בגמ׳: מתיר בשבורה· מפרש טעמא בגמ׳: מתיר בסוס · שאין מלאכתו אלא לרכיבה ורכיבה שבות היא ולאו מלאכה משום דחי נושא את עצמו לא איכפת לן אי אתי להשאילו ולהשכירו: **גמ׳** מפני שחשודין על הרביעה · ואיכא משום לפני עור לא תתן מכשול דבני נח נצטוו על הרביעה דכתיב (בראשית ב) והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד (סנהדרין דף נח·): אמר רב במקום שהתירו למכור כו׳ · כלומר יחוד נמי במנהגא תליא מילתא ומקום שנהגו למכור דקתני מתני׳ כגון במקום שאין חשודין על הרביעה לפיכך התירו לייחד: ומקום שאסרו לייחד · כדקתני אין מעמידין מיירי במקום שחשודין על הרביעה שמנהגם בכך ולפיכך אסורין למכור והכל הולך אחר המנהג ולא קשיא הא דלא קאמר נמי כי האי לישנא מקום שאסרו למכור אסור לייחד כי היכי דקאמר מקום שהתירו למכור התירו לייחד משום דהתירו למכור דקתני קא מהדר אמתני׳ דקתני מקום שנהגו למכור מוכרין דתנא דידן לא איירי אלא במכירה ומקום שאסרו לייחד (א) דקמהדר אההיא דאין מעמידין דמיירי באיסור יחוד:

ור״א

ויהבו ליה שחור ושקל · נראה דהך בעיא היא אפילו לרבנן דאסרי בין התרנגולים דאיכא למימר דעד כאן לא אסרי אלא בשיש שם לבנים ושחורים ואמר זה וזה ואז יש לחוש דדעתיה אלבן וקונה שחור מפני לבן שעמו אבל הכא כי יהבי ליה שחור ושקיל ליה ואזיל אינו יודע שיתנו לו לבן: **חצב** קשבא · פ״ה והוא מין תמרים והכי נמי משמע בפ״ק דמגילה (דף ז:) דקאמר התם מלי טסקא דקשבי וטסקא הוא סל שמשימין בו תמרים כדאמרינן בריש הזורק (גיטין דף עח·) טסקא דאכלה ביה תמרים וקשבא נמי משמע בפרק הכונס (ב״ק דף נח: ושם ד״ה קשבא) שהוא דקל גבי ההוא דקץ קשבא מחבריה אמר ריש גלותא לדידי חזי לי ותלת תאלתא בקינא הוו קיימי ותאלי הם דקלים בחורים כדמשמע בפרק המוכר את הבית (ב״ב דף סט:) וקשיא אמאי נקט דקל טב כיון דדקלי כולהו אסירי לכך נראה לפרש דתרי מיני קשבא נינהו האחד טעא תמרים ומיניה מיירי בכל הני שהבאתי אבל האי דהכא הוא מין עשב שבו תיחם יהושע לישראל את הארץ וכן משמע בפרק ח״ה (שם דף נו·) שמעמידין אותו על המצרים דאמרינן אין שם לא מיצר ולא חצב מאי ובערוך (ערך חצב ה׳) פירש כל חצבא דהכא שהוא יערת הדבש קנה שגדל בו צוקר״א ובמסקנא דהך שמעתא כתב ר׳ ברוך בר׳ כיון דשאר דברים פירושן אסור א״כ אסור לנוגלם למכור לכומר עובד כוכבים לבונה דהוי כמו פירושן דדבר ברור הוא דלתקרובת בעי ליה ועובר משום לפני עור וגם אסור למכור שעוה לשום עובד כוכבים ביום איד ההוא אבל ודאי בשאר ימים מותר וכן אותם כלי עבודת כוכבים שישראל קונה לאחר שפגמו העובד כוכבים ובטלו מ״מ אסור למכרו לעובד כוכבים כמו שהוא עד שיהא ניתך כולו דבשביל פגימה אחת אינו מניח לתת בו יין לקלס לעבודת כוכבים והכי נמי ספרי׳ פסולים הראוים לתיפלה בבית עבודת כוכבים אסור למכור להם לכומרים דעובר משום לפני עור ואף לעובד כוכבים שאינו כומר אסור דבודאי יתננו או ימכרנו לכומר: **מקום** שנהגו שלא למכור אין מוכרין · פירוש משום חשש רביעה ועבר אלפני עור וגו׳ ומדלא מפליג הכא בין אית ליה בהמה ובין לית ליה בהמה אלמא משמע דאפילו אית ליה לעובד כוכבים בהמה אחריתא אסור וקשה להר״ר אלחנן מ״ש מדלעיל (דף ו·) גבי תקרובת דאי אית ליה לדידיה בהמה שרי לישנא דלפני עור והכא קיימינן לאותו לישנא כדפרי׳ ותירץ ר׳ יהודה דשאני רביעה שהוא מתאוה לכל בהמה ובהמה וא״ת במקום שנהגו שלא למכור נמי נימא לשחיטה זבנה כדקאמרינן בגמ׳ גבי רב הונא דזבן פרה לעובד כוכבים משום דאימר לשחיטה זבנה וי״ל דסתם בהמה דקה לגדל היא עומדת כעז לחלבה ורחל לגיזתה: **שלמין** ושבורין · פירוש דגזרינן שבורין אטו שלימין ותימה מ״ש מפרה דתלינן באימר לשחיטה זבנה ובשבורין ודאי לשחיטה זבנה וי״ל דשבורין כי חזו להו עלמא בבית העובד כוכבים סברי דשלמין נמכרו ובבית העובד כוכבים נשתברו וכי זבין להו לשחיטה זבין אבל פרה אפילו לאחר ימים רבים כי חזו לה עלמא בביתיה דעובד כוכבים אמר לשחיטה זבנה לפי שאינה ראויה למלאכה כל כך אבל אין לפרש דאינה ראויה למלאכה כלל דהא אמרינן בגמ׳ (לקמן טו·) ישראל שמכר פרה מכאן משמע דפרה בת מלאכה היא וכן (שם:) לא *ימכור לו פרה החורשת בשביעית אלמא בת מלאכה היא רשב״ס*: **ובן** בתירא מתיר בסוס · פ״ה משום דלרכיבה בעי ליה כיון שאין מלאכתו אלא ברכיבה ואין ברכיבה חיוב חטאת אלא שבות ולא דק דודאי במיוחד לרכיבת אדם אמר בפ׳ המצניע (שבת דף צד·) דאפילו רבנן מודו דליכא חיוב חטאת משום דחי נושא את עצמו ולא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות וא״ת מנ״ל התם דטעמייהו דרבנן דאסרי הכא היינו משום דס״ל דאין חי כזה דעופות נושא את עצמו דלמא טעמייהו כרבי *דגזר משום תורת כלי זיין וי״ל דמדכיילו ליה עם שאר בהמה גסה דטעמייהו ממה שיש איסור בשעת מכר משום שאלה שכירות ונסיוני אלמא ש״מ בסוס נמי היינו טעמייהו: **אמר** רב במקום שאסרו לייחד אסרו למכור כו׳ · פירוש דטעמא דאסרו רבנן במקום שנהגו למכור היינו משום דלא חשידי על הרביעה וה״ה לייחד אלמא תלי רב טעמא דמכר בחשד דרביעה וקשה לר״י אמאי לא פריך ליה ממתני׳ דלקמן (דף טו:) בשמעתין מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין ובמקום שנהגו שלא למכור אסור והתם ליכא חשד דרביעה כדפריך לקמן דאין כותים חשודים על הרביעה וצריך עיון ולמאי דהדר ביה רב ניחא ושמעה

רבינו חננאל

מאי לאו סתמן דקאמר מאן מזבן חיטי ופירושן בדאמר מאן מזבן חיטי חיורתא מכלל דתרנגול אפילו בסתמא אסור · ופרקי׳ לא לעולם סתמן דקאמר חיטי חיורתא פירושן דקאמר חיטי לעבודת כוכבים ופירושן איצטריך ליה סד״א האי גברא לאו לעבודת כוכבים בעי להו להנהו חיטי אלא מיבק הוא דאביק בעבודת כוכבים כלומר אוהבה הרבה ודבוק באהבת עבודת כוכבים וסבר כי היכי דאביק בה הוא הכי אביקי בה אחריני וכיון דשמעי דלעבודת כוכבים בעינא לה יהבי לי קמ״ל׳ בעי רב אשי אם אומר העובד כוכבים תרנגול לבן קטוע למי מהו למכור לו תרנגול לבן שלם וכו׳ ועלתה בתיקו · ר״מ אומר אף דקל טב חצב ונקלבס אסור למכור לעובד כוכבים א״ל רב חסדא לאבימי גמירי דעבודת כוכבים שהיה שונה אותה אברהם ת׳ פירקי הות ואנן ה׳ פירקי תנן ולא ידעי׳ מאי דקתני ר׳ מאיר דקל טב אסור לזבוני לעובדי כוכבים הא דקל ביש מזבנינן והתנן אין מוכרין להן במחובר לקרקע ואמר ליה אבימי מאי דקל טב לאו דקל טב דוקא אלא פירות דקל טב משום דאמרינן דלמא לעבודת כוכבים בעי להו אבל גופיה דדקל אפי׳ דקל ביש אסור למכור לעובד כוכבים חצב קשבא נקלבס קורייטי ולא ברירא לן לא זה ולא זה: מתני׳ מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים מוכרין כו׳: [גמ׳] למימרא דבמנהג תליא מילתא היכא דנהוג לזבוני להו שרי והיכא דלא נהיג אסור ורמינהי אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הבהמה פי׳ רובעין הבהמה ואיך זבנינן להו ועברינן על ולפני עור לא תתן מכשול ·

עין משפט נר מצוה

סב א ב מיי׳ פ״ט מהל׳ עבודת כוכבים הלכה ז סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סי׳ קנא סעיף ב:

סג ג מיי׳ פ״כ מהל׳ שבת הלכה ג ה סמג לאוין סה טוש״ע י״ד סי׳ קנא סעיף ד:

סד ד מיי׳ שם הל׳ ז:

מסורת הש״ס

נ״ל דיהבו ליה שחור כו׳ רש״ל

[כלומר מסכת עבודת כוכבים]

[לקמן יט:]

[ברכות נג.]

[פסחים נג. כב. משנה ע]

[לקמן טו:]

שבת נג: כתובות ב. [לעיל ו: לקמן טו: פסחים עב: תוספ׳ פ״ב]

[לקמן כב.]

[נ״י ימכור]

[ועי׳ תוס׳ לקמן טו. ד״ה לייחד דקתני אימור]

[לקמן טו.]

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ומקום שאסרו וכו׳ שאסרו לייחד דקתני קמהדר אהסיפא:

ור"א אומר אף במקום שאסרו לייחד מותר למכור מאי טעמא עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר ואף *רב הדר ביה דאמר רב תחליפא א"ר שילא בר אבימי משמיה דרב *עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר: ובכל מקום אין מוכרין בהמה גסה כו': מ"ט נהי דלרביעה לא חיישינן מעביד ביה מלאכה חיישינן וניעביד כיון דזבנה קנייה א גזירה משום שאלה ומשום שכירות שאלה קנייה ואגרא קנייה אלא אמר רמי בריה דר' ייבא גזירה משום נסיוני דזמנין דזבנה לה ניהליה סמוך לשקיע' החמה דמעלי שבתא וא"ל תא נסייה ניהליה ושמעה ליה לקליה ואזלא מחמתיה וניחא ליה דתיזל והוה ליה מחמר אחר בהמתו בשבת *והמחמר אחר בהמתו בשבת חייב חטאת מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי ושכירות מי קניא והתנן *אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכנים לתוכו עבודת כוכבים ואי ס"ד שכירות קניא האי כי קא מעייל לביתי' קא מעייל שאני עבודת כוכבים דחמירא דכתיב °ולא תביא תועבה אל ביתך (דברים ז) מתקיף לה רב יצחק ברי' דרב משרשיא ושכירות מי קניא והא תנן *ב ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה וכהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמזונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה ואי ס"ד שכירות קניא אמאי לא יאכילנה פרה דידיה היא אלא ש"מ שכירות לא קניא והשתא דאמרת שכירו' לא קניא גזירה משום שכירות וגזירה משום שאלה וגזירה משום נסיוני רב אדא ג שרא לזבוני חמרא אידא דספסירא אי משום נסיוני הא לא ידעה לקליה דאזלא מחמתיה ואי משום שאלה ושכירות כיון דלא דידיה היא לא מושיל ולא מוגר ועוד משום דלא ניגלי ביה מומא רב הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים אמר ליה רב חסדא מ"ט עבד מר הכי אמר ליה אימור לשחיטה זבנה ומנא

רש"י

ור"א אומר אף במקום שאסרו לייחד · כדקתני בההיא דאין מעמידין הסירו למכור דיחוד בכל מקום אסור משום מכשול דרביעה ולא במנהגא תליא מילתא אבל במכירה ליכא למיחש לרביעה דעובד כוכבים חס על בהמתו מלרבעה מאחר שקנאה כדי שלא תעקר שנעשית עקורה ברביע' הלכך במנהגא תליא מילתא היכא דאחמור עלייהו דלא מזבני אחמור והיכא דלא אחמור שרי ולגבי העמדת בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים שהבהמה של ישראל היא אין העובד כוכבים חס עליה מלרבעה וקא עבר אלפני עור לא תתן מכשול והכי אסור: ואף רב הדר ביה · וקסבר כר"א: נהי דלרביעה לא חיישינן · דעובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר: כיון דזבנה קנייה · ואינה של ישראל ומשום לפני עור לא תתן מכשול לא קעבר דבני נח לא נצטוו על השביתה אבל גבי רביעה ליכא למימר הכי משום דהתם קעבר אלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט) לפי שבני נח נצטוו על הרביעה אבל על השבת לא נצטוו בני נח ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך זהו משום ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיה נח) דבור אסור: גזרה משום שאלה · אי שרינן לזבוני בהמה גסה ולא חיישינן למאי דעבדה מלאכה בשבת אתי הוא לאשולי בהמתו לעובד כוכבים ועביד בה מלאכה בשבת וקא עבר בלאו דכתיב (דברים ה) לא תעשה כל מלאכה וגו' וכל בהמתך דהשתא בהמת ישראל היא ומצווה הוא על שביתתה: שאלה קניי' · לימי שאלת' דכיון דחייב באונסין הרי היא שלו: נסיוני · מנסה לה אי אזלא שפיר כשהיא טעונה: ואזלא מחמתי' · מחמת קולו שהיא מכרת והולכת: מחמר · לא שייך למימר אלא בבהמה הטעונה מאחורי ופעמים שנותן עליה מקל לנסותה אם הולכת יפה וה"ל מחמר בשבת ואיכא למ"ד בפרק בתרא במסכת שבת (דף קנד·) דחייב חטאת והתם פלוגתא: אף במקום · הכי קתני במתני' אין משכירין להן בתים בא"י אבל בחו"ל משכירין ואף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו שידור בו העובד כוכבים אלא לבית העצים לבית האוצרות מפני שמכנים לתוכה עבודת כוכבים: ואי שכירות קנייא · מאי איכפת ליה לישראל אם עייל לה עובד כוכבים עבודת כוכבים בדידיה קא מעייל: יאכילנה כרשיני תרומה · אע"פ שמזונותיה עליו אינו גוזל אם האכילה תרומת כהן לפי שתרומה ממון שאין לה תובעים היא שהרי נותנה לכל כהן שירצה ואם רצה היה יכול ליתנה לכהן זה שהשכיר לו פרתו ואותו כהן מסתמא ניחא ליה ומחיל אם האכילה הרבה כרשיני תרומה דמה לו להקפיד והלא אינה מיוחדת לו *לפיכך מתוך שיודע שנותן לבהמתו מאותן כרשינין הרבה בעין יפה יותר משאילו היו שלו ניחא ליה ואינו גוזל אי נמי שנפלו לו מבית אבי אמו כהן: לא יאכילנה כרשיני תרומה · לפי שאינה שלו ואינו יכול להאכילה תרומה אלא לבהמתו קנוית כספו: אידא דספסירא · ע"י סרסור ישראל והמוכר נמי ישראל: ועוד דלא מגלי מומא · כיון דהוא למכרה לקחה אינו רוצה שיודע בה מום שבה הלכך לא מושיל ולא מוגיר: אימור לשחיטה זבנה · ותלינן לקולא ומתניתין בבהמה טמאה אפילו בסתמא א"נ בטהורה ובמפרש ליה עובד כוכבים דלקיומיה קאי:

תוספות

ושמעה לקליה ואזלא מחמתיה · וא"ת ל"ל טעמא דמחמר תיפוק ליה משום שביתת בהמתו לחוד ואור"י דמשום שביתת בהמתו לחוד לא הוי אסרינן מכירה דלית ביה איסור כי אם לפי שעה משום נסיוני ודוקא שאלה או שכירות אסרינן משום שביתת בהמתו משום דעושה כל השבת אבל משום נסיוני דאין בו איסור אלא לפי שעה לא אסרי' אי לאו טעמא דמחמר °דחמיר טפי: ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה · נראה לר"י דמיירי באין מזונותיה על ישראל אלא על כהן מדלא קתני אע"פ שמזונותיה עליו כדקתני בסיפא ועוד דאם היו על ישראל אדדייק מסיפא דשכירות לא קניא לידוק מרישא וניחא נמי שיכול להאכילה כרשיני תרומה כיון שמזונותיה על הכהן ואין כאן הפסד: והשתא דאמרת שכירות לא קניא · הכא מסקינן דשכירות לא קניא וקשה דבפרק הזהב (ב"מ דף נו: ושם ד"ה והא) מסיק דשכירות יש לה אונאה מדכתיב וכי תמכרו ממכר לעמיתך ולא כתיב וכי תמכרו ממכר לעולם אלמא ממכר קרינן ליה וי"ל דמאי דממכר קרינא ליה לפי שעה היינו דוקא לגבי אונאה דכתיב ממכר מיותר מיהו בשאר מקומות אמרינן דשכירות הוא דלא קניא: שרא ליה למיזבן אידא דספסירא · תימה אמאי לא אסרינן משום דכשירא"ה בבית העובד כוכבים יסברו שהבעלים עצמן מכרוה לו ואתי למישרי בבעלים מידי דהוה אשבורה לרבנן כדפריש' במתני' וי"ל דספסירא קלא אית ליה והר"ר שמעי' פירש דהוה גזרה לגזרה גזרה ספסיר' אטו בעל הבית ובעה"ב גופיה אינו אסור אלא גזרה משום שאלה שכירות ונסיוני: אימור לשחיטה זבנה · פ"ה ומתני' דקתני אין מוכרין מיירי או בבהמה טמאה ואפי' בסתמא או אפי' בטהורה ובמפרש ליה עובד כוכבים דלקיומיה קא בעי ליה ורשב"ם פירש בשם רש"י דהכא דוקא פרה שאין רגילין לעשות בה מלאכה אבל שוורים שנזבן למלאכה אין מוכרין ועגלים וסייחין נהי דהשתא לאו בני מלאכה נינהו מ"מ לכשיגדלו יהיו בני מלאכה וקשיא לר"ת על פירוש זה דאדרבה בכל התלמוד משמע דפרות יותר הן בנות חרישה כדאמרי' בסמוך דפרה החורשת בשביעית ובפ"ק דפסחים (דף יד·) שתי פרות היו חורשות בהר המשחה וכן (ב"מ פ.) השוכר פרה לחרוש בהר (א) השואל פרה כי השוורים היו נוגחים כדאמרי' (ב"ק מו.) שור שנגח ואע"ג דאמרי' שוורים רובא לרדיא זבני בפ' המוכר פירות (ב"ב צג:) מ"מ אינם ראוים למלאכה כמו פרות לכך נראה לר"ת דבין פרות בין שוורים אמר לשחיטה זבנינהו ומתני' דקתני בהמה גסה היינו בהמה טמאה כפ"ה ועגלים נקט דוקא דלמלאכה קבעי להו דאילו לשחיטה לא היה טורח לקנותם ולגדלם וסייחים נמי לרבותא נקט דאע"ג דהשתא לא חזו למלאכה אסור למכרם וקשה על פירוש ר"ת דלקמן (דף טז·) כי בעי שור של פטם מהו משמע הא שאר שוורים אסירי ואור"י דלעולם שאר שוורים מותרים אבל התלמוד מסופק כי אולי יש להחמיר בשור פטם משום דכי משהי ליה עביד מלאכה על חד תרין וא"כ ראוי הוא למלאכה יותר משוורים אחרים ור"ת פירש שור פטם לאו מפוטם עדיין הוא אלא עומד להתפטם ולכך הוא שואל כי שמא יש לאסור בו יותר משאר שוורים דאדמשהי ליה לפטמו מימליך ועביד ביה מלאכה וא"ת נהי דלשחיטה זבנה מ"מ ניחוש שמא ירביענה קודם שישחטנה כי ההוא עובדא דאין מעמידין (לקמן דף כב:) בעובד כוכבים שלקח אווזא מן השוק רבעה חנקה ואכלה וי"ל דמילתא דלא שכיחא היא ולא גזור ביה רבנן והשתא הזינן דלכ"ע בין לרשב"ם בין לר"ת אסור למכור לעובדי כוכבים עגלים וסייחין וכל בהמה טמאה וע"כ יש לתמוה במה היו סומכין למכור עגלים וסייחין לעובדי כוכבים וגם מסוסים נמי יש לתמוה דבשלמא אותן שאין מיוחדים אלא לרכיבה ניחא דהא פסיק ר' יוחנן (לקמן טז·) כבן בתירא המתיר בסוס לפי שעושה בו מלאכה שאין בה איסור דאורייתא ומטעם האוכף אין לאסור דהאוכף בטל לגבי האדם הרוכב עליו אבל מאותם סוסים שהם מיוחדים למשוך בקרון וגם לפעמים שהעובד כוכבים מפרש שקונהו בשביל מלאכת חרישה ומשיכת קרון קשיא וי"ל דלפי מסקנת התלמוד דשרי למזבן אידא דספסירא ומפרש טעמא משום דלא ידעה ליה לקליה ניחא דגם בהמות שלנו אינן מכירות בקולנו וליכא למיחש לנסיוני גם אין רגילות להשאילם ולהשכירם מיהו מאותם שרגילים לשכור לעובדי כוכבים קשיא וי"ל דודאי הא דאסור למכור בהמה טמאה היינו דוקא בימיהם שהיו הרבה יהודים ביחד ואם היה לו לאדם בהמה שאינו צריך לה היה מוכרה לחבירו ולא היה מפסידה אבל עתה מה יעשה שלא ימצא למכור יפסידנה ולכך נהגו הגאונים שבגולה היתר בדבר וכה"ג איכא לקמן דפריך אפי' חיטי ושערי נמי לא נזדבן ומשני א"א ה"נ א] אבל כיון דא"א שרי ופסק רבינו ברוך דלפי זה אין להתיר אלא כשקונה הסוס לצורך עצמו ונמלך עליו למכרו דאם לא ימכרנו יפסיד אבל לוקח סוסים למכרם כדי להרויח אסור דלא יקחם ולא יפסיד בהם:

מי

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פ"כ מהל' שבת הל' ג :

סו ב מיי' פ"ט מהל' תרומות הל' ז טוי"ד סי' שלא :

סז ג מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה ג סמג לאוין סה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ד :

רבינו חננאל

ופרקי' כיון דזבנה לא רבעה דאמרי משמית דרב עובד כוכבים חס על בהמתו [שלא] תיעקר ואינו רובעה : פיס' ובכ"מ אין מוכרין להם בהמה גסה' מאי טעמא נהי דלרביעה לא חיישי' עביד בה מלאכה בשבת והתורה אמרה למען ינוח שורך וגו' ואמרינן מכדי לא אזהר רחמנא הנחה אלא בבהמתו של ישראל אבל עובד כוכבים כיון דזבנה קנייה בהמת עובד כוכבים היא ליעביד בה מאי דבעי ודחי' גזרי' מכירה אטו שכירות ואטו שאלה דבהמת ישראל היא · ומקשי' שכירות ושאלה נמי כל ימי שכירותה וכל ימי שאילתה כמכורה היא וקנאה עובד כוכבים אלא גזירה משום נסיוני פי' מכרה לו על מנת שינסה אותה ואם לא תישר בעיניו יחזירנה לו חיישי' דלמא אתי במעלי שבתא סמוך לשקיעת החמה וא"ל עובד כוכבים לישראל תא נסייה ושמעה לקליה ואזלה מחמתיה ונמצא כמחמר בשבת ואסור · ומקשי' ושכירות מי קניא והתנן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכנים עבודת כוכבים לתוכה ואי ס"ד שכירות קנייה עובד כוכבים כי קא מעייל בביתיה קא מעייל · ותוב תנן כהן ששכר פרה מישראל אע"פ שחייב במזונותיה לא יאכילנה כרשיני תרומה ואי ס"ד קנייה אמאי לא יאכילנה כרשיני תרומה פרה דידיה היא ונדחה הא סברא דשכירות קנייה ואמרינן השתא דאמרת שכירות לא קנייה גזירת מכירה אטו שאלה אטו שכירות אטו נסיוני: רב אחאי שרא לזבוני חמרא אגב ספסירא' אמר מאי איכא למיחש אי משום נסיוני הא לא ידעה ליה לקליה דאזלא מחמתיה אי משום שאלה ושכירו' ספסירא כיון דלפי א)שעתיה הוא מזבין לא מושיל ולא מוגר ועוד משום דלא נגלו מומי דבהמה : ירושל' עבר ומכר קונסין אותו כשם שקונסין להלכה כך קונסין למנהג · חד בר נש זבן גמלא · אתא עובדא קמי ריש לקיש וקנסיה ב) בדיפלא בגין דיתזיר גמלא · אמר ר' בון לפרסור קנס והוון צווחין לברית ברא דמסרסר לארמאי : רב הונא זבן פרה לעובד כוכבים א"ל רב חסדא מאי [טעמא] עבד מר הכי אמר ליה איפור לשחיטה קנאה

א) כ"ה גי' הרי"ף והרא"ש ז"ל ע"ש .
ב) בירושלמי בפסחים פ"ד הגי' דקנסיה בכיפלא וכן נ"ל גם כאן .

מסורת הש"ס

[פי' תוס' לקמן כב: ד"ה ומינסו] [לקמן כב:]

[שבת קנג: מפי' רש"י דשבת נראה דל"ג ליה רש"א]

לקמן כא. [פסחים ו.]

תרומות פי"א מ"ט [יבמות סו:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אימור וכו' לחרוש בהר בפרק השואל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ושמעה וכו' דחמיר טפי · עיין תשובת ריב"ש סי' כד :

לפיכך מחיל · שיודע שנותן כצ"ל רש"א

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה אימור לשחיטה וכו' ומשני אי אפשר ס"ל אבל · מלת אבל נמחק :

ומנא תימרא דאמרינן כי האי גוונא דתנן *בש"א לא ימכור אדם פרה החורשת בשביעית וב"ה ^א^מתירין מפני שיכול לשוחטה אמר *רבה מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית הכא ^ב^אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת א"ל אביי וכל היכא דאדם מצווה אסור והרי שדה דאדם מצויה על שביתת שדהו בשביעית *ותנן *בש"א לא ימכור אדם שדה ניר בשביעית וב"ה ^ג^מתירין מפני שיכול להובירה מתקיף לה רב אשי וכל היכא דאין אדם מצווה שרי והרי כלים דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית ותנן *^ד^אלו הן כלים שאין אדם רשאי למוכרן בשביעית המחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר אלא אמר רב אשי כל היכא דאיכא למיתלא תלינן ואע"ג דמצווה וכל היכא דליכא למיתלי לא תלינן אע"ג דאינו מצווה רבה זבין ההוא חמרא לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים א"ל אביי מ"ט עבד מר הכי א"ל אנא לישראל זביני א"ל והא אזיל ומזבין ליה לעובד כוכביה לעובד כוכבים קא מזבין לישראל לא קא מזבין איתיביה מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין שלא למכור אין מוכרין מ"ט אילימא משום דחשידי ארביעה ומי חשידי והתניא *^ה^אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ואין צ"ל נקבות אצל זכרים וזכרים אצל נקבות *ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן ואין (א) מייחדין עמהם [ה] ואין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ואין צ"ל זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ומוסרין בהמה לרועה שלהן ומייחדין עמהם ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אלמא לא חשידי ועוד תניא *^ו^אין מוכרין להם לא זיין ולא כלי זיין ואין משחיזין להן את הזיין ואין מוכרין להן לא סדן ולא קולרין ולא כבלים ולא שלשלאות של ברזל אחד עובד כוכבים ואחד כותי מ"ט אי נימא דחשידי אשפיכות דמים ומי חשידי האמרת ומייחדין עמהן אלא משום דאתי לזבונה לעובד כוכבים וכי תימא כותי לא עביד תשובה ישראל עביד תשובה והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ^ז^כדרך שאמרו אסור למכור לעובד כוכבים *כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים *רהיט בתריה תלתא פרסי וא"ד פרסא בחלא ולא אדרכיה א"ר דימי בר אבא כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים ^ח^אסור למכור ללסטים ישראל ה"ד אי דחשיד דקטיל פשיטא היינו עובד כוכבים ואי דלא קטיל אמאי לאלעולם דלא קטיל והב"ע במשמוטא דזימנין דעביד לאצולי נפשיה תנו רבנן אין מוכרין להן תריסין וי"א מוכרין להן תריסין מ"ט אילימא משום דמגנו עלייהו אי הכי אפילו חיטי ושערי נמי לא אמר *רב

אי

מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית· פירש הקונט' הלכך ליכא למיגזר משום שכירות ושאלה ונסיוני ואי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשחיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ואיכא למיגזר משום הני עד כאן לשון הקונטרס וקשיא דא"כ מאי קפריך והרי שדה הא לא שייך בה שאלה ונסיוני תדע דהא לא אסרינן מכירת שדה לעובד כוכבים מהאי טעמא כי היכא דאסרי' בהמה גסה לכך נראה לפרש התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית פירוש. לפי שאין האיסור תלוי בגוף הבהמה אלא בגוף הקרקע ואפילו השאיל פרתו לעובד כוכבים לחרוש בה בשביעית אין שום איסור שביעית על הבהמה דאין כאן גנאי ויש להתיר למכור לישראל חשוד מטעם תלייה דאימר לשחיטה זבנה אבל גבי שבת שהאיסור תלוי בגוף הבהמה ואיכא איסור לבעלים אם יחרוש בו העובד כוכבים לפיכך אין להתיר למכרה מטעם תלייה דשחיטה ופריך והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדהו וכשהוא ביד ישראל אחר יש בו איסור דאורייתא אם זרע בו הישראל ותלינן להיתרא: **והרי** כלים כו'· תימה ודקארי לה מאי קארי לה וכי לא היה יודע דשאני כלים משום שלא היה במה לתלות וכל מה שהתרנו אינו אלא מטעם תליית שחיטה והובירה ושמא י"ל דהוה ס"ד דמקשה דהכא נמי יש לך לתלות שלצורך שנה אחרת הוא קונה ואפי' הכי אסור: **והמזרה**· פ"ה שהוא רחת שהופכין בה התבואה וקורין אותה פל"א וקשיא דהא כתיב (ישעיה ל) ברחת ובמזרה אלמא תרי מילי נינהו לכך פר"י דהוא כלי א' של מחרישה: **והדקר**. פ"ה הוא מרא שקורין פשויו"ר וקשיא לר"י דהא אמרינן (ביצה דף ז:) והוא שיש לו דקר נעוץ ואין דרך [*מרא] להניחו נעוץ בקרקע לכך נראה לו שהוא כלי המחרישה שקורין קולטר"א ודרכו להיות נעוץ בקרקע: **רבה** זבין חמרא לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים · ומפרש טעמיה דאיכא למיתלי דלישראל מזבין ליה וקשיא דהא רבה גופיה דחי לעיל טעמא דרב הונא דתליית שחיטה דפריך מי דמי וי"ל דלבתר דשמע מיניה קבלה איהו ועוד י"ל דלא דמי דלעיל ליכא למיתלי כל כך בשחיטה דרובא לרדיא זבני ולספרים דגרסי לעיל רבא והכא רבה ניחא: **לעובד** כוכבים מזבין ליה לישראל לא מזבין כו' · ובמסקנא מסקינן דאסור לזבן לישראל חשוד וא"ת מאי שנא מלפני דלפני דלעיל (דף יד·) וי"ל דהתם מיירי בעובד כוכבים שאינו מוזהר על לפני עור לפיכך אין אנו חוששין אם העובד כוכבים ימכור לחבירו אבל הכא דמיירי בישראל החשוד אנו מוזהרין שלא יבא שום ישראל לידי תקלה על ידינו הר"ר אלחנן ועוד דחד לפני הוא שלא יחטא ישראל בשאלה ושכירות ונסיוני: **רהיט** בתריה · אע"ג דלעיל תלינן אימור דלשחיטה זבנה הכא לא תלינן דלישראל מזבן לה שכך ימכור לזה כמו לזה:

לפרשת

ומנא תימרא · דהיכא דאיכא *למיתני במכירה דלפני עור תלינן לקולא דתנן כו': לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית · ישראל החשוד על השביעית לא ימכור לו חבירו פרה המלומדת לחרוש: מסום לפני עור וגו': אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית· הלכך ליכא למיגזר משום שאלה ושכירות ונסיוני ואי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשחיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ואיכא למיגזר משום כל הני: אדם מצווה על שביתת שדהו · שנת שבתון יהיה לארץ: לא ימכור· לו לישראל החשוד על השביעית: שדה ניר · חרושה דסתמא לזריעה קיימא ועבר אלפני עור: להובירה · לעשותה שדה בור שלא יזרענה: המחרישה וכל כליה · דסתמייהו לעבודת קרקע (ב) והשתא לאו משום שתא דלקמיה הכא קא זבין להו שהרי כל שעה הן מצויין: המזרה · פל"א שבו זורה את הגורן לרוח להעביר הקש וכשאין גורן עודר בה את הקרקע: והדקר· מרא פיסור"א: דאיכא למיתלי · כגון בהמה ושדה ניר דשדה אדם קופץ לקנותו משום דאינו מצוי לו כל שעה לקנות ומשום שתא (ג) דלקמן קא זבין ליה: דליכא למיתלי· כגון כלים הללו: חמרא· ליכא למיתלי בשחיטה: לישראל לא מזבן ליה · בתמיה הלכך תלינן בישראל: בהמות · זכרים אצל עובדי כוכבים זכרים דרבעי להו: נקבות· אצל עובדות כוכבים נקבות כדמפרש בפ' שני (לקמן דף כב:) ^ז^ עובדי כוכבים מצוין אצל נשי חבריהן וזימנין דלא משכח לה ורבע לבהמה דישראל: ואצ"ל זכרים אצל נקבות · לפי שעובדת כוכבים נרבעת לזכר: ואין מוסרין בהמה לרועה עובד כוכבים· משום רביעה: ואין מתייחדין עמהם·שחשוד על שפיכות דמים: ואין מוסרין להם תינוק·דמשכי ליה למינות ועוד משום משכב זכור והן מוזהרין עליו דכתיב (בראשית ב) ודבק באשתו ולא בזכור: אלמא לא חשידי · כותים ארביעה ואפי' הכי קתני בברייתא קמייתא דבהמה דקה תליא במנהגא הא בהמה גסה אסור לזבוני להו אלמא משום דהדר מזבין ליה לעובד כוכבים חיישינן: אין מוכרין להן· לעובדי כוכבים: לא זיין סייף ורומח: כלי זיין·בית יד לרומח ונדן לסייף: סדן·לפוש בו רגלי אדם ובלשון אשכנז שטו"ק בלע"ז ליפ"י: כבלים·בווי"ש בלע"ז:שלשלאות·פרוויי"ש וכל הנך משום דלא ליזקו בהו ישראל: מ"ט·אכותי קאי:אי נימא משום· דכותים אשפיכות דמים חשידי: והא אמרת·לעיל מתייחדין עמהם אלמא לא חשידי: לא עביד תשובה · לחזור בו ולחוש לדברי חכמים שאסרוהו למכור לעובד כוכבים: עביד תשובה · ולייח ולא מזבין ליה לעובד כוכבים: רהט· רבה: בתריה · דההוא ישראל למיהדר ולמיזבן חמרא מיניה . בחלא· בין החולות מקום קשה להילוך: ולא אדרכיה · לא השיגו ודומה לו בפלגש בגבעה (שופטים כ) כתרו את בנימין הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו *בעריהם מקום מנוחתם השיגום השבטים לבני בנימין: ה"ג לעולם דלא קטיל ובמשמוטא דעביד לאצולי נפשיה · לסטים השומט ממון מיד בעליו ונמלט והולך וכשרודפין אחריו נלחם ומציל עצמו ומאבד זה את ממונו :

אי

עין משפט
נר מצוה

סז א מיי' פ"ח מהל' שמיטה ויובל הל' ו:

סח ב מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה ג סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רס סעיף א:

ע ג מיי' פ"ח מהל' שמיטה ויובל הל' ו:

עא ד מיי' שם הל' ב:

עב ה מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הלכה ה סמג לאוין קיו טור אה"ע סי' כד:

[עב ח ש"ע אה"ע סי' כב סעיף ד']:

עג ו ז ח מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ח ופי"ב מהל' רוצח הלכ' יב יג יד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ה:

רבינו חננאל

דתנן בית שמאי אומ' לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית ובית הלל מתירין מפני שיכול לומר לשחיטה מכרתיה· אמר רבה מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשנה שביעית · הכא אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת · אמר ליה אביי וכל היכא דמצווה אסור והתנן בית שמאי אומר' לא ימכור אדם שדהו נירה בשביעית ובית הלל מתירין מפני שיכול להובירה · מתקיף לה רב אשי וכל היכא דאין אדם מצווה שרי והרי כלים דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית ותנן אלו הן כלים שאין האומן רשאי למוכרם בשביעית המחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר אלא אמר רב אשי כל היכא דאיכא למיתלא תלינן ואע"ג דמצווה היכא דליכא למיתלא לא תלינן ואע"ג דאינו מצווה: רבא זבין חמרא לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים אמר ליה אביי מאי טעמא עבד מר הכי אמר ליה אנא לישראל זבני אמר ליה והא חשוד הוא ואזיל וזבין לעובד כוכבים · אמר ליה וכי לעובד כוכבים מזבין לעולם ואינו מזבן לישראל· איתיביה אביי מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין מאי טעמא אין מוכרין לכותים לאו משום דחשידי למכור לעובד כוכבים וכי תימא משום דחשידי ארביעה והתניא אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים וכו' אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ואין צריך לומר זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ומוסרין בהמה לרועה שלהן ומתייחדין עמהן ומתלוין עמהן ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות· אלמא כותים לא חשידי ארביעה אלא מאי טעמא מקום שנהגו שלא למכור לכותים בהמה דקה אין מוכרין להן דחיישינן דלמא מזבני אינהו לעובדי כוכבים · ועוד תניא אין מוכרין להם כלי זיין ואין משחיזין להן זיין ואין מוכרין להן סכין ולא קולרין ולא כבלין ולא שלשלאות של ברזל אחד עובד כוכבים ואחד כותי וכי תימא ישראל אפשר דעביד תשובה כותי לא עביד תשובה והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים רהט רבא בתריה דההוא ישראל החשוד תלתא פרסי בחלא כדי לאהדורי ההוא חמרא דזבין ליה ולא ארדכיה. וכן אסור למכור ללסטים ישראל זיין וכלי זיין ואע"ג דלא חשיד למיקטל אלא משמטא בעלמא דזימנין דעביד לאצולי נפשיה מקטלא · ת"ר אין מוכרין להן תריסין וי"א ...

מסורת הש"ס

למיתלי גליון עור כצ"ל ליה

שביעית פ"ד מ"ח

ב"ה דגא

[נ"ל ותניא]

תוספתא פ"ג דשביעית ע"ב

שביעית פ"ד מ"ג

[תוספ' פ"ג]

לקמן כב:

[תוספ פ"ג]

[ע' תוס' לקמן כב. ד"ה תיפוק]

[כתובות ס:]

נ"ל אלא בעריהם בספר עזרי' בשם סדריקות סדריכוהו השיגוהו כו' וכן פירש"י בשופטים

[בר"ש איתא רב פפא]

---

*אי אפשר ה"נ איכא דאמרי תריסין היינו טעמא דלא דכי שלים זינייהו קטלי בגוייהו ויש אומרים מוכרים להם תריסין דכי שלים זינייהו מערק ערקי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכה כיש אומרים אמר רב אדא בר אהבה [א]אין מוכרין להן עששיות של ברזל מ"ט משום *דחלשי מינייהו כלי זיין אי הכי אפילו מרי וחציני נמי אמר רב זביד בפרזלא הינדואה והאידנא דקא מזבנינן (א) א"ר *אשי לפרסאי [ב]דמגנו עילוון: עגלים וסייחים: תניא *רבי יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות ולחיות אמרו לו והלא מרביעין עליה וולדת וכיון דמרביעין עליה וולדת אתו לשהויה אמר להן לכשתלד אלמא לא מקבלת זכר: בן בתירא מתיר בסוס: *תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת ורבי אוסר מפני ב' דברים אחד משום תורת כלי זיין ואחד משום תורת בהמה גסה בשלמא תורת כלי זיין איכא דקטיל בסחופיה אלא תורת בהמה גסה מאי היא אמר רבי יוחנן לכשיזקין מטחינו ברחיים בשבת א"ר יוחנן *הלכה כבן בתירא איבעיא להו שור של פטם מהו תיבעי לרבי יהודה תיבעי לרבנן תיבעי לרבי יהודה עד כאן לא קא שרי רבי יהודה אלא בשבורה דלא אתי לכלל מלאכה אבל האי דכי משהי ליה אתי לכלל מלאכה [ג]אסור או דלמא אפילו לרבנן לא קא אסרי התם אלא דסתמיה לאו לשחיטה קאי אבל האי דסתמיה לשחיטה קאי אפילו רבנן שרו ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל של בית רבי היו מקריבין שור של פטם ביום אידם חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו היום אלא למחר חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו כל עיקר מ"ט לאו משום דלמא אתי לשהויי וליטעמיך שאין מקריבין אותו היום אלא למחר מאי טעמא אלא רבי מיעקר מילתא בעי וסבר יעקר ואתי פורתא פורתא וכי משהי ליה בריא ועביד מלאכה אמר רב אשי אמר לי זבידא בר תורא משהינן ליה ועביד על חד תרין:

מתני' [ד]אין מוכרין להם דובין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים אין בונין עמהם בסילקי גרדום איצטדייא ובימה אבל בונין עמהם *בימוסיאות ובית מרחצאות [ה]הגיע (א) לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנות:

גמ' אמר רב חנין בר רב חסדא ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אבל לא למכירה ואני אומר אף למכירה מקום שנהגו למכור מוכרין שלא למכור אין מוכרין תנן אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק לרבים הא לית ביה נזק לרבים שרי אמר רבה בר עולא בארי שבור ואליבא

א) [תוס' הסייך לכאן הוא לקמן יט:]

רש"י

אי אפשר · בלא איבה: דכי שלים זינייהו · כשכלים כלי זיינן במלחמה קטלי בתריסין: עששיות · חתיכות עבות שקורין מש"ש: דחלשי מינייהו · מחלישין אותן בקורנס עד שנעשו דקות ועושין מהן כלי זיין: אפילו מרי · פושיו"ר: וחציני · דולדורי"א לא נזבין להו דחלישי מינייהו כלי זיין: בפרזלא הינדואה · של ארץ הודו שאין עושין אותה אלא לכלי זיין: דמגני עילוון · נלחמים לשמור העיר ואת יושביה: שאינה יכולה להתרפאות · ומסתמא לשחיטה זבנה ולא משהי ליה ולא חזי ליה ישראל בי עובד כוכבים דתיפוק הורבה מיניה לזבוני שלימה: והלא מרביעין עליה · ומשהו לה ומאן דחזי לה בי עובד כוכבים יליף מינה לזבוני שלימה · לכשתלד: תאסרוהו דלא תלד לעולם: דקטיל בסיחופיה · מלמדהו להרוג בידו את הנופלים במלחמה · סיחופיה מכת יד בהמה וחיה קרי סיחופא שמכה כלפי מטה כמו שחופי כשא (שבת דף סו:) אדנטי"ר בלע"ז: תורת בהמה גסה מאי היא · כלומר איסור טעם מכירת בהמה גסה מאי היא הא לא עביד מלאכה דחייב חטאת דנגזור משום נסיוני: מטחינו ברחיים · והוי מלאכה היא: שור של פטם · שפיטמו וזמן אחד ואינו ראוי למלאכה: מהו · למכרו לעובד כוכבים: אבל האי דאתי לכלל מלאכה אסור · דמשהו ליה וחזו ליה לאחר זמן בידיה ואע"ג דהשתא ליכא למיחש לנסיוני מיהו נפקא מינה חורבה למכור שאר שוורים לעובד כוכבים: לאו לשחיטה קיימא · דשחושה ומשהו לה לגדל וולדות: מקריבין · מס ודורון למלך: שור של פטם · ועבודת בזיון היתה: חיסר ד' ריבבן · הוציא ד' ריבואות ממון לבטל שלא יקריבוהו ביום אידם: אלא למחר · ולמיעקר פורתא מיכוין: וכי משהו ליה בריא ועביד מלאכה · אתקפתא היא כלומר ואי משהו ליה בריא הו למעבד מלאכה דקא בעית למיסריה: בריא · מתחזק: זבידא · פטם היה: בר תורא · שור שפטמוהו משהי ליה עד דכחיש: ועביד על חד תרין · בשוורים אחרים: **מתני'** בסילקי · לשון טירה גבוהה היא כדאמר בסדר יומא (דף כה·) לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת: גרדום · בנין אחד הוא לדון נפשות כמו שניםשעלו לגרדום בר"ה (דף יח.): איצטדייא · מקום שעושין שם (ב) איצטדנית שור כמו שור האיצטדין (ב"ק לט·) מנגח והורג אנשים ושחוק הוא להם: בימה · נמי כעין מגדל קצר הוא וגבוה כדאמר במס' סוטה (דף מא·) בימה של עץ עושים לו בעזרה ואנו קורין אותו אלמבר"א והיו עושין אותו לדחוק משם איש להמיתו ובכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש ישראל שם אסור לבנות עמהם: בימוסיאות · גרסינן בנין שאינו לצורך עבודת כוכבים (ג) ומפרש לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף נג:) וקורין לו אלט"ר דקתני בימוסיאות של עובדי כוכבים מותרין ומאי בימוס בימה של אבן אחת ומקריב זבחים דהוי תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים: ומרחצאות · בקרקע הן עשוין עמוקין מאד והמים נופלין מתחת והאנשים רוחצים מלמעלה ע"ג הנסרים: כיפה · אריוולד"י דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטא בבית המרחץ שלהן: **גמ'** כבהמה דקה לפירכוס · כדאמר גבי בהמה מסוכנת בשחיטת חולין (דף לז·) בהמה דקה שפשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה אסורה דבהמה מסוכנת היא ואינה מותרת עד שתפרכס ואם לא פרכסה הויא כמתה קודם שחיטה ופשוט יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש אבל גסה בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה פירכוס היא וכשרה הכי מפרש התם וחיה גסה נמי דרכה לפשוט יד בהוצאת נפש הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה אלא פשטה ידה ולא החזירה אסורה: אבל לא למכירה · למיתלי במנהגא אלא כבהמה גסה היא ובכל מקום אין מוכרין: הא · ארי דלית ביה ניזקא כגון ארי תרבות שרי אלמא חיה גסה מוכרין להן וקשיא לרב וסייעתא לרב חנן: בארי שבור · הא דקתני מתני' דארי תרבות שרי בארי שבור: ואליבא

תוספות

לפרסאי דמגנו עלן · ונראה דאנן נמי שרינן השתא למכור לעובדי כוכבים כלי זיין מהאי טעמא:

מרביעין עליה וולדת · ובזכר נמי יכול להרביעו על כמה נקבות: **אלמא** לא מקבלת זכר · לאו משום דסבר טריפה אינה יולדת דבפרק אלו טריפות (חולין דף נז:) בעי למימר לר' יהודה דיולדת אלא דלא מקבלת זכר וכדמשמע לישנא מדלא קאמר אלמא דלא ילדה*: **אלא** תורת בהמה גסה מאי היא · קשה לימא דלית ליה חי נושא את עצמו בעופות כרבנן וי"ל מדאסר רבי משום תורת כלי זיין משמע דאפילו המיוחד לרכיבת אדם דמודו כ"ע דחי נושא את עצמו וא"כ תורת בהמה גסה מאי היא וג' מחלוקות בדבר: **אבל** האי דאי משהי ליה אתי לכלל מלאכה · תימה ל"ל האי טעמא תיפוק ליה משום דאי משהי ליה לפיטום אתי למימר כחוש מכרו לו כי היכי דגזרי רבנן בשבורה דלא ליתי למימר שלימה מכרה לו וי"ל דודאי בשבורה יש לגזור דכיון דרבנן לית להו מרביעין עליה זכר ה"כ משהה לו זמן מרובה אבל בזמן מועט דפיטום לית לן למיגזר אי לאו טעמא דחזי למלאכה: **אבל** האי דלשחיטה קאי · לאו דוקא נקט האי דהא בסתם שוורים גופייהו אמרינן איסור לשחיטה זבינהו אלא להכי נקט הכי דאתא לאפוקי בהמה גסה דמתני' דמיירי בבהמה טמאה נקט הכי אבל בבהמה טהורה תלינן בשחיטה ואע"ג דסתם שוורים נמי לרדיא זביני: אחרי

עין משפט נר מצוה

עד א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ח ופי"ב מהל' רוצח הלכ' יב סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סי' קנא סעי' ה:

עה ב מיי' שם הלכה ט ופי"ב מהל' רוצח הלכה יג טור ש"ע שם סעיף ו:

[ועי' תוס' חולין נז: ד"ה ודלמא ותוס' בכורות כ: ד"ה דלא]

עו ג מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה ד:

עז ד מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ח ופי"ב מהל' רוצח הל' יב סמ"ג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ה:

[ברא"ש איתא רב פפא]

עח ה מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יא סמג שם טור ש"ע י"ד סי' קמג סעיף ג:

עט ו מיי' פ"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה יד סמג לאוין קלב טור ש"ע י"ד סי' יח סעיף א:

רבינו חננאל

ויש אומרים מוכרין להן תריסין · אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכתא כיש אומרים מאי טעמא דכי שלים זינייהו מיערקעיקי' (הא דאמרו אין מוכרין להן תריסין ויש אומרים מוכרין להן תריסין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכתא כיש אומרים) · מ"ט עשתות של ברזל אוקימנא בפרזלא הינדואה · והאידנא דמזבנינן לפרסאי משום דאגני עילוואן · וכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה עגלים וסייחין שלמין ושבורין · בן בתירא מתיר בסוס · תניא בן בתירא מתיר מפני שעושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת · פי' רוכב עליו בלבד אבל אינו חורש עמו ולא מלאכה אחרת כיוצא בה ואע"ג דר' יהודה אוסר למכור סוס לעובד כוכבים מפני שני דברים אחד שהורג בסיחופיה פי' בידיו ושיניו [ועוד] כשמזקין מטחינו בריחים: ירושלמי כשמזקין כודנו בריחים הא אמר ר' יוחנן הלכה כבן בתירא ור' יהודה מתיר בשבורה שאינה יכולה להתרפאות ולחיות' הא דאמר רב יהודה אמר שמואל של בית ר' היו מקריבין שור של פטם ביום אידם·פי' זה שאמר מקריבין מנחה היו נותנין לבית קיסר מלשון תרגום מנחה תקרובתא אבל לא להקרבה לעבודת כוכבים ח"ו . ואעפ"כ חסר ד' רבוון כלומר נתן שוחד כדי שלא יהיו מקריבין ומדרינין אותו ביום אידם עצמו אלא למחר ועוד השחיד שלא להדרינו להן חי אלא שחוט ואסיק' ביקש רבי לבטל הדבר ועשה מעט מעט' בשנה אחת ביטל מלשלחו להן ביום אידם אלא למחר ובשנה אחרת ביטל מלשלחו חי אלא שחוט ובשנה אחרת ביטלו לגמרי: אמר רב אשי אמר לי זבידא בר תורא דמפטמינן ליה ומשהינן ועביד מלאכה כתרי תורי: **מתני'** אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו ניזקא לרבים' אמר רב הנן בר רבא אמר רב חיה גסה הרי היא אסורה לפירכוס כבהמה דקה אבל לא למכירה לעובד כוכבים ואני אומר אף למכירה מקום שנהגו למכור מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין להן' [גמ'] ומקשי' אין מוכרין להן דובין ואריות מפני שיש בהן נזק לרבים כלומר מזיקין לרבים' הא חיה גסה שאינה מזקת שרי ופריק רבא בר עולא מתני' דדייקת מינה הא חיה שאינה מזקת לרבים שרי בארי שבור ואליבא

[גי' רש"י חולין יז: ד"ה מחלים וכו' גרס הכא דחלשי]

[בכורות כ: תוספתא פ"ב]

שבת נג: [תוספתא פ"ב]

[פי' תוס' פ"ד מ"ג דפסחים ד"ה בן בתירא דהרמב"ם והר"ב לא גרסו לכאן]

[גי' ערוך בערך דמוס ג' דימוסיאות ועי' תוס' לקמן עמוד ב' ד"ה בימוסיאות וכן גרס הרב מברטנורה ופ"ש בתוי"ט]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב אשי"ב גירסת הר"ן וע"ש אין דאמר רב אשי כו': (ב) רש"י ד"ה איצטדייא וכו' איצטדינית כמו שור האיצטדין שור שהוא מנגח והורג אנשים מרחוק ושחוק: (ג) ד"ה בימוסיאות וכו' שאינו לצורך עבודת כוכבים וקורין לו אלט"ר ומפרש לקמן בפ' ר' ישמעאל הא דקתני בימוסיאות של עובדי כוכבים מותרין מאי מזבח ומאי בימוס בימה כל אבן אחת מזבח של אבנים הרבה ומקריב עליה זבחים:

ואליבא *דרבי יהודה רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה מיתיבי *כשם שאין מוכרין להן בהמה גסה כך "אין מוכרין להן חיה גסה ואפילו במקום שמוכרין להן בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין להן תיובתא דרב חנן בר רבא תיובתא רבינא רמי מתניתין אברייתא ומשני תנן אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק הא לית ביה נזק מוכרין ורמינהי כשם שאין מוכרין בהמה גסה כך אין מוכרין חיה גסה ואפילו במקום שמוכרין בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין ומשני באריי שבור ואליבא דר' יהודה רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה מתקיף לה רב נחמן מאן לימא לן דארי חיה גסה היא דלמא חיה דקה היא רב אשי דייק מתניתין ומותיב תיובתא תנן אין מוכרין להן דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק הא לית ביה נזק מוכרין וטעמא ארי דסתם ארי שבור הוא אצל מלאכה אבל מידי אחרינא דעביד מלאכה לא תיובתא דרב חנן בר רבא תיובתא וחיה גסה מיהת מאי מלאכה עבדא אמר אביי אמר לי מר יהודה דבי מר יוחני טחני ריחים בערודי א"ר זירא כי הוינן בי רב יהודה אמר לן גמירו מינאי הא מילתא דמגברא רבה שמיע לי ולא ידענא אי מרב אי משמואל חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס כי אתאי לקורקוניא אשכחתיה לרב חייא בר אשי ויתיב וקאמר משמיה דשמואל חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אמינא ש"מ משמיה דשמואל איתמר כי אתאי לסורא אשכחתיה לרבה בר ירמיה דיתיב וקא"ל משמיה דרב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אמינא ש"מ איתמר משמיה דרב ואיתמר משמיה דשמואל כי סליקת להתם אשכחתיה לרב אסי דיתיב וקאמר אמר רב חמא בר גוריא משמיה דרב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אמרי ליה ולא סבר לה מר דמאן מרא דשמעתתא רבה בר ירמיה א"ל *פתיא אוכמא מינאי ומינך תסתיים שמעתא איתמר נמי א"ר זירא אמר רב אסי אמר רבה בר ירמיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס: אין בונין כו': אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ג' בסילקאות הן של מלכי עובדי כוכבים ושל מרחצאות ושל אוצרות אמר רבא ב' להיתר ואחד לאיסור וסימן °לאסור מלכיהם בזיקים ואיכא דאמרי אמר רבא כולם להיתר והתנן אין בונין עמהן בסילקי גרדום איצטדייא ובימה אימא של גרדום ושל איצטדייא ושל בימה ת"ר *כשנתפס ר"א למינות העלהו לגרדום לידון אמר לו אותו הגמון זקן שכמותך יעסוק בדברים *בטלים הללו אמר לו נאמן עלי הדיין כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים אמר לו הואיל *והאמנתי עליך *דימוס פטור אתה כשבא לביתו נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו ולא קיבל עליו תנחומין אמר לו ר"ע רבי תרשיני לומר דבר אחד ממה שלימדתני אמר לו אמור אמר לו רבי שמא מינות בא לידך והנאך

ואליבא דר' יהודה · דשרי דכוותיה בבהמה גסה אבל לרבנן אסור ולרבי יהודה נמי ארי שלם אסור וחיה גסה כבהמה גסה כרב: רב אשי אמר · אפילו תימא בארי שלם ומתני' ר' יהודה היא דשרי בשבורה וכל אריות שבורין הן אצל מלאכה דארי לאו בר תורה אור מלאכה הוא אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי בארי ור' יהודה נמי בשאר חיה גסה כגון ערוד דטחני בהו ריחיא כדלקמן מודה דאין מוכרין: ה"ג ואפילו במקום שמוכרין להם בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין · וש"מ חיה גסה אינה כבהמה דקה למכירה: תיובתא דרב חנן בר רבא · דאמר ואני אומר אף למכירה: רבינא רמי מתני' אברייתא כו' · חיה גסה אין מוכרין ואארי תרבות קתני מתניתין דמוכרין ואע"ג דחיה גסה הוא: ה"ג מתקיף לה רב נחמן מאן לימא לן · דהאי ארי חיה גסה הוא דלמא חיה דקה הוא: ורב אשי דייק ממתני' כו' · ומותיב תיובתא ולא גרסינן ומותיב מברייתא והכי פירושו אנן אותבינן לעיל לרב מדוקיא דמתניתין דנקט דבר שיש בו נזק הא ארי תרבות שרי וקס"ד דהוא הדין לשאר חיה גסה ורב אשי שנייה אליבא דרב ארי שאני דשבור הוא אצל מלאכה ומהך דוקיא דנקט במתני' ארי הא שאר חיה דבת מלאכה היא כדלקמן אע"ג דליכא ניזקא אסור דייק רב אשי ומותיב בתיובתא לרב חנן בר רבא דפליג עליה דרב וגרסינן במסקנא תיובתא דרב חנן בר רבא: דבי מר יוחני טחני ריחיא בערודי · חמור הבר: רב יהודה · תלמידו דרב ותלמידו דשמואל: להתם · לארץ ישראל: לא סבר לה מר · דהא שמעתא רבה בר ירמיה אמרה משמיה דרב הנא אשכחתיה בסוריא דיתיב וקאמר לה משמיה דרב אלמא איהו קיבלה מיניה ואת אמרת רב חמא בר גוריא קיבלה מרב: פתיא אוכמא · כלי שחור כמו (לקמן דף לג:) הני פתוותא דבי מיכסי אוכמא שנשתחר ע"י מלאכה כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה כמו (ברכות דף כח·) מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה חכמה מפוארה בכלי מכוער (תענית דף ז·) דרכן של תלמידי חכמים שמצטערין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם: מינאי ומינך · מינאי דאמינא לך משמיה דרב חמא ומינך דשמעת ליה מדרבה בר ירמיה: תסתיים שמעתא · היאמר שמועה בשם אומרה דהכי הוה דרב חמא בר גוריא קיבלה מרב ורבה קיבלה מרב חמא: ושל אוצרות · לסגולת המלך בונין בנין חזק: להיתר · בונין עמהן: ואחד · הוא של איסור שאין בונין עמהן: לאסור מלכיהם · של מלכים אסור שדנין שם נפשות: והתנן אין בונין עמהן בסילקי · אלמא איכא בסילקי דאסירי: בסילקי של גרדום · אבל בסילקי סתמא שהיא לדירת מלכים מותרת: למינות · מינין תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים: עליו [הוא] אומר · כלומר הדין עמך דדברים בטילין הן: והוא לא אמר כן · אלא נאמן עלי הדיין האמת שבאמת דנני ליתן לי גרה שפשעתי לקוני: האמנתי · במה שדנתני עליך: דימוס פטור אתה · דימוס היא היתה שם יראתו ונשבע בה והלך:

ארי שבור הוא אצל מלאכה · פ"ה דחתיא כר' יהודה דשרי בשבורה אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי בארי ור"י אומר דאפילו כרבנן נמי אתיא דעד כאן לא אסרי רבנן אלא משום דאתי למימר שלימה מכרה לו אבל בארי לא שייך האי טעמא דלעולם שבור הוא אצל מלאכה:

מתקיף לה רב נחמן כו' · פר"י דאסניא דלעיל נמי קאי ויש ספרים שהוא כתוב נמי לעיל ובהכא נמחק: רב אשי דייק ממתניתין · אומר ר"י דדייק נמי מן המשנה דארי חיה גסה הוא דדוקא ארי שהוא שבור אצל מלאכה דאי ס"ד דחיה דקה הוא וחיה דקה נמי אסורה א"כ ה"ל למימר סתם כל חיה שיש בה נזק לרבים אין מוכרין:

בימוסיאות · פ"ה בימה של אבן אחת שמקריבין עליהן זבחים לעבודת כוכבים וקורין להם אלט"ר וכו' ולהכי פרו דלא הוו אלא השמים לתשמישי עבודת כוכבים וקשיא דלא משתמיט דקרי לבימוס משמש למשמשיה אלא משמש לעבודת כוכבים עצמה קרי בימוס כדתנן לקמן פ"ק כל הצלמים (דף מז:) אבן שחצבה תחילה לבימוס ופ"ה לשם מקום מושב עבודת כוכבים עצמה ועובדי הבימוס כעובדי עבודת כוכבים עצמה ואמר נמי (לקמן נג:) בימוסיאות של מלכי עובדי כוכבים אסורין מפני שמעמידין עליהם עבודת כוכבים בשעה שהמלכים עוברין אלמא ממש תשמיש עבודת כוכבים עצמה הוא ועוד דנהי נמי שהוא משמש למשמשי עבודת כוכבים אמאי מותר לבנות עמהן וכי הוא סברא להתיר לבנות עמהן מקום שיקטירו עליו במחתה לעבודת כוכבים לכך נראה לר"י כגירסת הערוך שפירש דימוסיאות בדל"ת והוא לשון מרחצאות כדאמרי' בשבת פרק חבית (דף קמז:) אסור לישב בקרקעיתה של דימוסיאות מפני שמעמלת ומרפאה וכן אמר (שם) מיא דדמוסיא וחמרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים ואמרי' נמי במדרש למחר אני פותח להם מרחצאות ודימוסיאות ובפירוש רשב"ם כתב דימוסיאות ופירש שהוא בנין שלא לצורך עבודת כוכבים:

דימוס פטור אתה · פי' ברחמי עבודת כוכבים שלו נשבע כי דימוס לשון רחמים הוא כדאמרי' בירושלמי דשביעית (פ"ט) במעשה דר"ש בן יוחי אחר דנפק מן מערתא חמא חד לד עופות שמע בת קלא כד הוה אמרה דימוס הוה פסגה פי' היה העוף נמלט מן הפח וכד הוה אמרה ספיקולא הוה מתצדא פי' הוה מתלכדא בפח קולא הוא תרגום של פח אלמא משמע דדימוס הוא לשון רחמים ושמעת מן הדא אפי' ציפורא קלילא מבלעדי שמיא לא מתצדא כל שכן בר אינש: ויעקב

רבינו חננאל

ואליבא דרבי יהודה דתנינן במתני' רבי יהודה מתיר בשבורה' מר בר רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה כלומר מאי טעמא פרקת שבור דלאו בר מיעבד מלאכה הוא אפי' שלם הרי אינו עשוי למלאכה לא לחרוש ולא לטחון א)ודחינן תוב ומאן לימא דארי חיה גסה הוא דלמא חיה דקה הוא ומשום דאית ביה ניזקא אסיר הא לית ביה ניזקא שרי אינו והתניא כשם שאין מוכרין להם בהמה גסה כך אין מוכרין להן חיה גסה · ואפי' במקום שמוכרין להן בהמה דקה חיה ב)דקה אין מוכרין להן' ועלתה בתיובתא' רבינא רמי מתני' אברייתא ומשני בארי שבור ואליבא דר' יהודה דמתיר בשבורה רב אשי דייק מתני' ומותיב תיובתא ופשוטות הן וחיה גסה מיהת מאי מלאכה עבדה ופשטנא דטחני בהו בערודי בבית הריחים: פיס' אין בונין עמהם בסילקי וגרדון פי' גרדון בלשון יון בית המשפט אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן שלש בסילקאות הן של מרחצאות ושל אוצרות מותר לישראל לבנות בהן של מלכי עובדי כוכבים אסור וסימן לאסור מלכיהם בזיקים כלומר של מלכים אסור רבה אמר הללו כולן מותר ולא תימא במתני' אין בונין עמהן בסילקי וגרדון ג) פי' אמרו עליו שמודה ד)בשתי רשויות ודברים כיוצא בהן: אמר לו אותו הגמון זקן שכמותך יתעסק בדברים בטילין הללו אמר לו נאמן [עלי] הדיין כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר כלומר האמינו על עצמו והוא לא נתכוין אלא כנגד אלהינו שבשמים אמר לו הואיל וכך שהאמנתני עליך דימוס פטור אתה פי' בשבועה

א) לפני רבינו הי' הגי' גם כאן ומאן לימא לן וכן כתבו התוס' בד"ה מתקיף די"ם ספרים שהוא כתוב נמי לעיל. ב) כ"ה הגי' בתוספתא פ"ב דאפי' חיה דקה אין מוכרין וגי' רש"י ז"ל דגרים חיה גסה נע"ק דא"כ היינו רישא. ג) נראה דטס"ה וצ"ל אלא בסילקי של גרדום וכו': כשנתפס ר"א למינות פי' וכו'. ד) אולי צ"ל אמרו לו שיודה בשתי רשויות וצ"ע.

פ א מיי' פ"כ מהל' שבת הל' ה:

[לעיל יד:] [תוספתא פ"ב] [ברכות כ· פסחים פה· מגילה יז:] תהלים קמט [תוספתא חולין פ"ב] [ליתא בתוספ'] [עי' ערוך ערך דמוס ב' ובמוסף הערוך שבלשון יוני כשבועה שנשבע בפרקליט לפטור אינו חייב מיתה נקרא דימוס] [עיין לעיל במשנה] [ערך דמוס ג']

פא א טוש"ע י"ד סי' קנ סעיף א :

פב ב מיי' פ"ב מהל' עבודת כוכבים הל' ב:

[ועי' תוספות מגילה כב: ד"ה אמר יעקב וכו']

והנאך ועליו נתפסת אמר לו עקיבא הזכרתני פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי ומצאתי אחד ויעקב איש כפר סכניא שמו אמר לי כתוב בתורתכם °לא תביא אתנן זונה [וגו'] (דברים כג) מהו לעשות הימנו בהכ"ס לכ"ג ולא אמרתי לו כלום אמר לי כך לימדני °[כי] מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו (מיכה א) ממקום הטנופת באו למקום הטנופת ילכו והנאני הדבר על ידי זה נתפסתי למינות ועברתי על מה שכתוב בתורה °הרחק מעליה דרכך (משלי ה) זו מינות ואל תקרב אל פתח ביתה זו הרשות ואיכא דאמרי הרחק מעליה דרכך זו מינות והרשות ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה וכמה אמר רב חסדא *ארבע אמות ורבנן [האי] מאתנן זונה מאי דרשי ביה כדרב חסדא דאמר רב חסדא כל זונה שנשכרת לבסוף היא שוכרת שנאמר °ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך [ותהי להפך] (יחזקאל טז) ופליגא דרבי פדת דא"ר פדת *לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד שנא' °איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה (ויקרא יח) *עולא כי הוה אתי מבי רב הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידייהו ואמרי לה אבי חדייהו ופליגא דידיה אדידיה דאמר עולא קריבה בעלמא אסור משום *לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב °לעלוקה שתי בנות הב הב (משלי ל) מאי הב הב אמר מר עוקבא [קול] שתי בנות שצועקות מגיהנם ואומרות בעוה"ז הבא הבא ומאן נינהו מינות והרשות איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא קול גיהנם צועקת ואומרת הביאו לי שתי בנות שצועקות ואומרות בעולם הזה הבא הבא °כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים וכי מאחר שלא שבו היכן ישיגו ה"ק ואם ישובו °לא ישיגו אורחות חיים למימרא דכל הפורש ממינות מיית והא ההיא דאתאי לקמיה דרב חסדא ואמרה ליה קלה שבקלות עשתה בנה הקטן מבנה הגדול ואמר לה רב חסדא טרחו לה בזוודתא ולא מתה מדקאמרה קלה שבקלות עשתה מכלל דמינות [נמי] הויא בה ההוא דלא הדרא בה שפיר ומש"ה לא מתה איכא דאמרי ממינות אין מעבירה לא והא ההיא דאתאי קמיה דרב חסדא וא"ל [ר"ח זוידו לה. זוודתא] ומתה מדקאמרה קלה שבקלות מכלל דמינות נמי הויא בה ומעבירה לא והתניא אמרו עליו על ר"א בן דורדיא שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות בשעת הרגל דבר הפיחה אמרה כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה הלך וישב בין שני הרים וגבעות אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר °כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה (ישעיה נד) אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים אמרו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר °כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה (שם נא) אמר חמה ולבנה בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר °וחפרה הלבנה ובושה החמה (שם כד) אמר כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר °ונמקו כל צבא השמים (שם לד) אמר אין הדבר תלוי אלא בי הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו יצתה בת קול ואמרה ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא [והא הכא בעבירה הוה ומית] התם נמי כיון דאביק בה טובא כמינות דמיא *בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא מטו להנהו תרי שבילי חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים וחד פצי אפיתחא דבי זונות אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים

דנכים

רש"י

והנאך · יפה [אמכר] בעיניך : לכהן גדול · שפירש מביתו לפני יום הכפורים ללשכת פרהדרין ושם היו מתקנים לו כל צרכיו : והרשות · שלטנות שנותנין עיניהן בבעלי ממון להרגן וליטול ממונן : ורבנן · דלית להו האי דבר מינות דיעקב : לבסוף · היא נבזית בעיני כל ונותנת והכי משמע מאתנן זונה קבצה מאתנן הזונה קבלה ובאתנן זונה ישוב להינתן : ופליגא דרבי פדת · הני ארבע אמות דרב חסדא : אבי ידייהו · בזרועותיהן : אבי חדייהו · חזה דרך בני אדם כשבאין מבית הכנסת מיד הוא נושק לאביו ולאמו ולגדול ממנו בהרכבה או בפס ידיו [משום כבוד]: שצועקות מגיהנם · על רוב ייסורי גיהנם : מינות · צועקת הבא תקרובת לעבודת כוכבים : רשות · צועקת הבא ממון וארנונא ומס למלך : לא ישובון · כל המשתמדים לעבודת כוכבים אחר שנדבקו במינות אינם שבין ואם שבין ממהרין למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזו גזירת מלך עליהם למות : קלה שבקלות · עבירה קלה שבידה זו היא שעשתה בנה קטן מבנה *[גדול בנה] שגדול בא עליה והולידה ממנו בנה הקטן ובאה לקבל דין ולשוב בתשובה : בזוודתא · תכריכין לידה לדרך (בראשית מב) מתרגמינן זוודין לאורחא ותכריכין הן צידה לדרך מתים : ה"ג מדקאמרה קלה שבקלות ולא מתה אתקפתא היא ואיכא דמותבי הכי למינות אין מעבירה לא והא ההיא כו' ומתה ומסיקנן מדקאמרה קלה שבקלות מכלל דמינות נמי הוה בה ומשום הכי מתה : הרגל דבר · תשמיש . הרגל התחלה כמו (אבות פ"ג מי"ג) מרגילין את האדם לערוה ממשיכין [והיינו התחלה]: הפיחה · רוח : פצי אפיתחא דעבודת כוכבים · פתוח לפתח עבודת כוכבים כמו (תהלים כב) פצו עלי פיהם :

דנכים

תוספות

ויעקב איש כפר סכניא שמו · נ"ל דאין זה יעקב מינאה דפרק אין מעמידין (לקמן דף כח·) דרמא סמא לרבי אבהו דודאי אותו יעקב לא האריך ימים כ"כ אלא נראה דההוא שבא לרפאות את בן דמא (לקמן כז:) אבל יעקב מינאה דרבי אבהו יכול להיות שהוא אותו דפרק כיסוי הדם (חולין דף פד·) גבי רבא* : מהו לעשות בית הכסא לכ"ג · נראה דלאו מדאורייתא קא בעי דפשיטא דשרי דהא אפילו ריקועים דבית קדשי הקדשים הוה שרי אי לאו ריבויא דקרא בפרק כל הצלמים (לקמן דף מו:) אבל מידי דהר הבית פשיטא דשרי דהא אפי' פרה אימעיטא פרק כל הצלמים מקרא דבית ה' פרט לפרה שאינה באה לבית : הרחק מעליה דרכך זו מינות · והא דאמרי' בפרק כל כתבי (שבת דף קטז·) דכמה אמוראי הוו אזלי לבי אבידן זהו להתווכח עמהם ולא היה מקום מינות ממש אלא מקום ויכוח ומתקבצים שם חכמי עובדי כוכבים ונושאין ונותנים בדינים ומאן דלא הוה אזיל היינו מיראה שלא יהרגוהו וכן משמע דאמר *) רב נחמן אנא מינייהו ומסתפינא מינייהו ודלא כפ"ה שפירש בסמוך שהוא מקום עבודת כוכבים : ופליגא דרבי פדת · וא"ת ומאי פליגא דלמא לעולם אמרו רב חסדא ור' פדת שמן התורה אינו אסור אלא קריבה של גלוי עריות אבל מגזירת חכמים צריך להרחיק ד' אמות וה"נ קשיא פ"ק דשבת (דף יג·) על ההיא דאמר ואת אשת רעהו לא טמא והא אשה נדה לא קרב מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף נדה כן ועלה קאמר ופליגא דר' פדת דא"ר פדת לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד ומאי קאמר וכי בא ר' פדת לומר דאשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה שרי והלא שנינו במשנה (שם דף יא·) לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה לכך נראה לר"י דה"ק הכא והתם דמה שאנו דורשים מלשון קריבה הכא ארבע אמות והתם הוא בבגדו כו' פליגא דר' פדת דלר' פדת אין לשון קריבה בין בדברי תורה בין בדברי קבלה אלא גלוי עריות ממש ואפילו אסמכתא לעשות הרחקה ד' אמות אין ללמוד ממנה : ופליגא דידיה אדידיה · ומה שהיה מיקל לעצמו היינו משום דדמיין עליה כי כשורא כדאמרי' בריש פ"ב דכתובות (דף יז·) : לעלוקה · לפי הפשט היינו גיהנם וכן יסד הפייט בזולת של חנוכה יקדו בהבהבי עלק ור"ת הקשה דבפ"ב דעירובין (דף יט· ושם ד"ה והאיכא) דחשיב שמות גיהנם לא קחשיב האי לכך נראה לו(א) דשם חכם הוא כמו (משלי ל) לאיתיאל (ושם לא) למואל אבל אין לומר שהוא משמות שלמה כמו אגור וקהלת דבמדרש של ג' דברים קחשיב איתיאל בשמות שלמה ולא קחשיב האי בהדייהו : עד שאנו מבקשים עליך רחמים · לא השיבו לו כך אלא היה אומר בלבו שכך יוכלו להשיב אע"ג שר של הרים היה משיב כן**) :

ניזיל

*) [שם בשבת קטז. איתא מר בר יוסף] ·
**) [עי' תוס' חולין ז. ד"ה אמר] ·

רבינו חננאל

ואסיק' מפני שאמר לפני יעקב איש כפר סכניא (נמחקין כמו ד' תיבות) אתנן זונה ומחיר כלב אסורין לקרבן אבל לעשות מהן בית הכסא לכהן גדול שריי ממקום טנופת באו ולמקום טנופת חזרו כדכתיב מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו והודה לו על דבר זה בשביל שנתיישר בעיניו ונהנה ממנו ונתפש על זה ואמר עברתי על מה שכתוב הרחק מעליה דרכך זו המינות והרשות ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה וכמה צריך להתרחק מפתח זונה ד' אמות: ר' פדת הוה אמר לא אסרה תורה אלא גילוי עריות בלבד שנא' איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה : עולא הוה מנשק לאחוותיה אבי ידיהו · ופליגא דידיה אדידיה דהא הוא דאמר אפי' שום קריבה בעולם אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב: לעלוקה שתי בנות זו המינות והרשות כל באיה לא ישובון כל באי במינות לא ישובון ואם ישובו לא ישיגו אורחות חיים : למימרא דכל דהדר ממינות מיית ואסיק' הני מילי ממינות אבל עוברי עבירה כגון ההיא דאתאי קמיה דרב חסדא ואמרה ליה בנה קטן מבנה גדול כלומר בא עליה בנה הגדול ונתעברה ממנו וילדה בנה קטן וכיוצא בה עוברי עבירה אם ישובו שיחיו: למימרא דהחוזר מן העבירות יחיה והרי אלעזר בן דורדיא שלא הניח זונה בעולם כו' בשעת הרגל דבר שמע הוו אומרין אלעזר אינו מתקבל בתשובה כו' והיה נושא ונותן בדעתו אם אתחנן לשמים שיבקשו עלי רחמים הם צריכין שיבקשו אחרים רחמים עליהם שכתוב כך וכך וכן כולם עד אין הדבר תלוי אלא בתשובה מיד חזר בתשובה והניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו יצתה בת קול ואמרה ר' אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת כגון זה ולא דיו שנמחלו עונותיו אלא שקראוהו רבי מן השמים · והא אלעזר זה בעבירה הוה דביק וכיון דהדר ביה מית' ופרקי' התם כיון דהוה אדיק בעבירה טובא כי מינות דמי: ר' חנינא ור' יונתן הוו אזלי באורחא מטו לפרשת דרכים חדא פצי לבית עבודת כוכבים וחדא לבי זונות אמרו ניזיל

דנכים יצריה א"ל אידך ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא כי מטו התם חזינהו [לזונות] איתכנעו מקמייהו א"ל מנא לך הא א"ל °מזימה תשמור עלך תבונה תנצרכה א"ל רבנן לרבא מאי מזימה אילימא תורה דכתיב בה זימה ומתרגמינן עצת חטאין וכתיב °הפליא עצה הגדיל תושיה אי הכי זימה מבעי ליה ה"ק (א) מדבר זימה תשמור עליך תורה תנצרכה ת"ר כשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון א"ל ר' אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון אשריך שנתפסת על דבר אחד אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים א"ל רבי חנינא אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים ואני לא עסקתי אלא בתורה [בלבד] וכדרב הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר °וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת [וגו'] מאי ללא אלהי אמת שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה ובגמילות חסדים לא עסק והתניא *רבי אליעזר בן יעקב אומר *לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אלא א"כ ממונה עליו תלמיד חכם כר' חנינא בן תרדיון *הימנוה הוא דהוה מהימן מיעבד לא עבד והתניא *אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים מיעבד עבד *כדבעי ליה לא עבד אתיוהו לרבי אלעזר בן פרטא אמרו מ"ט תנית ומ"ט גנבת אמר להו אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא ומדהא ליתא הא נמי ליתא ומ"ט קרו לך רבי רבן של תרסיים אני אייתו ליה תרי קיבורי אמרו ליה הי דשתיא והי דערבא איתרחיש ליה ניסא אתיא זיבוריתא אותיבא על דשתיא ואתאי זיבורא ויתיב על דערבא אמר להו האי דשתיא והאי דערבא א"ל ומ"ט לא אתית לבי אבידן אמר להו זקן הייתי ומתיירא אני שמא תרמסוני ברגליכם [אמרו] ועד האידנא כמה סבי איתרמוס אתרחיש ניסא ההוא יומא אירמס חד סבא ומ"ט קא שבקת עבדך לחירות אמר להו לא היו דברים מעולם קם חד [מינייהו] לאסהודי ביה אתא אליהו אידמי ליה כחד מחשובי דמלכותא א"ל מדאתרחיש ליה ניסא בכולהו בהא נמי אתרחיש ליה ניסא וההוא גברא בישותיה הוא דקא אחוי ולא אשגח ביה קם למימר להו הוה כתיבא איגרתא דהוה כתיב מחשיבי דמלכות לשדורי לבי קיסר ושדרוה על ידיה דההוא גברא אתא אליהו פתקיה ארבע מאה פרסי אזל ולא אתא אתיוהו לרבי חנינא בן תרדיון אמרו ליה אמאי קא עסקת באורייתא אמר להו כאשר צוני ה' אלהי מיד גזרו עליו לשריפה ו[א]ת אשתו להריגה ועל בתו לישב בקובה של זונות עליו לשריפה שהיה הוגה

תורה אור: °משלי ב · °ישעיה כח · °דה"ב טו

רש"י

דנכים יצריה · נשחט יצרא אנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים ונמסר בידם והרגוהו כדאמרי' בד' מיתות בסנהדרין (דף סד·) כלומר ניזיל בההוא שבילא ולא ניזיל אפיתחא דבי זונות שלא ישלוט בנו יצר הרע: איכנעו זונות מקמייהו · נכנסו מפניהם לקובתן: מנא לך הא · דסמכת אנפשך למיתי הכא ולא מיסתפית מיצר הרע: זימה ומתרגמי' עצת חטאין · עצת הוא תרגום של זימה (ב) היא וחטאין הוא תוספת התרגום מפרש שעצה זו רעה היא של חטא אלמא דזימה היינו לשון עצה ותורה נקראת עצה דכתיב (ישעיה כח) הפליא עצה הגדיל תושיה ומשמע תורה תשמור עליך: מזימה · (ג) מן הזנות: תשמור עליך תורה· דסיפיה דקרא תבונה תנצרכה מזימה תשמור עליך מכל דבר רע והרהור חטא ואגו הולכין הלוך ודבר בדברי תורה: על ה' דברים · חמש עלילות הן שואלין עלי: כמי שאין לו אלוה· להגן עליו: ה"ג מאי ללא (ד): ר' חנינא בן תרדיון גבאי של צדקה הוה: מעות של פורים· שגביתי מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים ותנן (ב"מ דף עח:) אין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו: נתחלפו לי במעות של צדקה·וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים שלא לסעודת פורים ואני פרעתי משלי [את] של פורים ל"א מעות שלי לסעודת פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים ולא חזרתי ליפרע מארנקי של צדקה: גנבת · גנב ולסטים היית: מדהא ליתא · כשם שאין השני' בי דהא אין שתיהן באדם אחד כך אין חבירת' בי והאומר לכם עלי שקרן נמצא בדבריו: מ"ט קרו לך רבי · הרי עלילה שלישית: טרסיים · גרדיים: קיבורי · פקעיות לימשיל"ש: הי דשתיא הי דערבא · איזה של שתי ואיזה של ערב: אתא זיבורא · זכר אותיבא על דערבא: ואתאי זיבורתא · נקבה אותיבא על דשתיא והבין שהוא נס הנעשה (ה) שהשתי מקבל ערב כנקבה המקבלת זכר: לבי אבידן · בית שאוכלין ושותין לכבוד עבודת כוכבים ומזבלים זיבול לעבודת כוכבים ומפקחין על עסקיה לידע מה היא צריכה ומתנדבין: עבדך לחירות · והן גזרו על כך לפי שהוא דת יהודית: אידמי ליה · לההוא גברא: בישותיה הוא דקא אחוי. רשעך הראה ותודיע שרשע אתה והוא יגלה ע"י נס: הוה כתיבא ההוא (יומא) איגרתא דבעו חשובי רומי לשדורי לקיסר על עסקיהן שדרוה ההוא שעתא בידיה דההוא גברא: פתקיה · אליהו וזרקו ד' מאה פרסי למען לא ישוב [עוד לביתו] כמו (ר"ה דף כה·) שקל קלא פתק ביה: עליו לשריפה · למה נענש כך לפי שהיה הוגה את השם באותיותיו דורשו בארבעים ושתים אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ: להתלמד

תוספות

ניזיל אפיתחא דבי זונות · מכאן יש ללמוד שדרך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול משום דכתיב אל תקרב אל פתח ביתה ומוקמי לעיל בעבודת כוכבים שהרי היה רוצה ללכת יותר אפיתחא דבי זונות: כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה · מוכח מדכתיב ללא אלהי אמת והדר כתיב ללא תורה משמע דברישא קאמר אע"פ שיש בו תורה הוא כמי שאין לו אלהים:

ובגמילות חסדים לא עסק · תימה מאי פריך מצדקה הלא ב' דברים הם כדאמרינן בסוכה (דף מט:) צדקה לעניים גמילו' חסדים בין לעניים בין לעשירים וי"ל דמ"מ משמע ליה דמי שרגיל בזאת עוסק הוא גם בזאת: אלא א"כ ממונה עליה כו' · ומסתמא גם משלו היה נותן הרבה: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה · פירש רש"י לשון אחר מעות של סעודת פורים וקשיא כי לא מצינו בכל התלמוד שמזכיר מעות של סעודת פורים וגם (ו) שפירש רש"י מעות של פורים שהפריש הוא לסעודת פורים שלו וחלקם ולא חזר ליפרע מארנקי של צדקה והזכירו לטובה על כך וקשה כי זה חסר מן הספר וגם המצוה שהוא ממה שלא חזר לגבות מארנקי של צדקה היה לו לומר וגם ללשון ראשון שפירש מגבת פורים וחלקתי לעניים לצדקה ואני פרעתי משלי של פורים קשה דעיקר מצוה חסר מן הספר לכך נראה לר"י לפרש הארנקי הוה ממעות של פורים והיה סבור שהוא של צדקה ונזכר שהם של מגבת פורים ואפילו הכי לא חזר בעצמו וחלקם לעניים אע"פ שידע שלא היה בארנקי של צדקה כלום מפני שלא היה רוצה לביישם מאחר שקבלם וזימנם להם ולפי זה עיקר המצוה היא בשעת חלוקה אע"פ שנזכר לא רצה לביישם ודאי מסברא חזר ופרעם משלו לכיס של פורים ולשון נתחלפו כמו (ב"ב דף יז·) הויב באויב נתחלף לו פירוש שסבר לקחת אויב ולקח איוב וכך היה סבור שהם של צדקה ונזכר שהם של מעות פורים:

רבן של תרסיים אני · פ"ה גרדיים וכן מוכח כל הסוגיא אבל בסוכה פרק החליל (דף נא:) מונה תרסיים בפני עצמן וגרדיים בפני עצמן וי"ל שג' מיני תרסיים הם דגרדיים נקראין תרסיים כדמוכח הכא וגם צורפי נחשת נקראים תרסיים כדמוכח בפ' אלו טריפות (חולין דף נז:) דהעלה עליה מטלית של תרסיים והוא עור שמשימין לפניהם שלא יקלקלו בגדיהם והוא הם מאד והם אותם דפרק החליל (שם דף נא:) שמונה כל האומניות בפני עצמן וגם במגילה פרק בני העיר (דף כו·) מעשה בבית הכנסת של תרסיים כי צורפי נחשת אין בני אדם יכולין לסבלם כדמשמע פ' המדיר (כתובות דף עז·) דקא חשיב ליה בהדי הני דכופין אותן להוציא ועוד יש אומה אחת שכולם נקראו טרסיים כדאמרינן מגילה (דף יג:) בגתן ותרש שני טרסיים היו ומספרים בלשון טורסי: אתיא זיבורתא · פי' בקונטרס זיבורא זכר זיבורתא נקבה ול"נ שאין ניכר כ"כ במין קטן כזה בין זכר לנקבה וי"מ שהן שני מינין כמו (חולין דף סב:) תרנגול ותרנגולתא דאגמא: הנגה

עין משפט נר מצוה

בג א מיי' פי"ו מהל' מתנות עניים הלכה ט סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רמט סעיף ז:

רבינו חננאל

כהאי דמיפצלא בבי זונות וניכפייה ליצרין ונקבל אגרא שנא' מזמה תשמור עליך מדבר זמה התורה תשמור עליך אבל עבודת כוכבים נכים צריה: ת"ר כשנתפש ר' אלעזר בן פרטא ור' חנניה בן תרדיון למינות אמר ר' אלעזר בן פרטא לר' חנניה אשריך שנתפשת על דבר אחד אוי לי שנתפשתי על ה' דברים השיבו אתה נתפשת על ה' דברים ואתה ניצול שאתה נתעסקת בתורה ובגמילות חסדים ואני נתעסקתי בתורה בלבד וכדרב דאמר כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה א) מאי ללא תורה כל העוסק בתורה בלבד ואינו מתעסק במצות וגם להוציא הדין לאמיתו וההוראה כתקנה כאילו גם תורה אין לו: ומקשי' ורבי חנניה בן תרדיון לא נתעסק בג"ח והתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר לעולם אל יתן אדם מעותיו בקופה אלא אם כן ממונה עליה כר' חנניה בן תרדיון ופרקינן אין ודאי היטוני הוה מהימן ואע"ג דהוה עביד חסדים כדתניא מעות של פורים נתחלפו לו במעות של צדקה וחילקם לעניים ונתן אחרים למעות פורים כמו שהיה ראוי לאדם עשיר כמותו לעשות לא עשה · אתיוהו לרבי אלעזר בן פרטא אמרו לו מאי טעמא תנית וגנבת · כלומר חכם שונה וגנב · אמר להו דרך בני ישראל או סופר או בעל סייף שניהם באיש אחד אין נמצאין וכיון שאני בעל סייף (גם) איני חכם שונה אמרו לו והלא קוראין אותך רבי אמר להן גדול שבאורגים אני ולפיכך קורין אותי רבי של אורגים הביאו לפניו שתי פקעיות של מטוה אמרו לו איזו של שתי ואיזו של ערב נעשה לו נס ופרחה וישבה לה זיבורית נקבה על פקעת דערבא וזיבורא על של שתי אמר הא דשתיא הא דערבא: בי אבידן פי' לשכה בבית עבודת כוכבים שלהן ומתקבצין שם כל בעלי חכמה ודנין בדברי חכמה עוד אמרו לו למה שיחררת עבדך בדתן של ישראל פי' פתקוהו בד' מאה פרסי שדרוהו פרוונקא במקום רחוק ת' פרסי אתיוהו לר' חנניה בן תרדיון אמרו ליה אמאי עסקת באורייתא אמר להו כאשר צוני ה' אלהי גזרו עליו שריפה

א) גי' רבינו כי' מאי ללא תורה ואפשר שכן הי' ג"כ גי' רש"י וכמו שהגיה הב"ח ואמנם מדברי התוס' נראה דגרסי כגי' דילן ודו"ק.

מסורת הש"ס

ב"ב ט·

[גי' יעב"ץ חימוני]

[לקמן יח·]

[כתובות סז·]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ה"ק מזמה מדבר זימה: (ב) רש"י ד"ה זימה וכו' של זימה ומתקיימא הוא תוספת שבתרגום כצ"ל ותיבת היא נמחק: (ג) ד"ה מזימה מן זימה מן הזנות: (ד) ד"ה ה"ג מאי ללא הוא ס"ד: (ה) ד"ה ואתאי וכו' הנעשה לו ששתי: (ו) תוס' ד"ה מעות וכו' וגם מה שפי' רש"י:

הוגה את השם באותיותיו והיכי עביד הכי *והתנן אלו שאין להם חלק לעולם הבא *האומר אין תורה מן השמים ואין תחיית המתים מן התורה אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו להתלמד עבד *כדתניא °לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות אלא מאי טעמא אענש משום הוגה את השם בפרהסיא [דהוי] ועל אשתו להריגה דלא מיחה ביה מכאן אמרו *כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש עליו ועל בתו לישב בקובה של זונות דאמר ר' יוחנן פעם אחת היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי אמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו מיד דקדקה בפסיעותיה והיינו דאמר ר' שמעון בן לקיש מאי דכתיב °עון עקבי יסבני עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה מסובין לו ליום הדין בשעה שיצאו שלשתן צדקו עליהם את הדין הוא אמר °הצור תמים פעלו [וגו'] ואשתו אמרה °אל אמונה ואין עול בתו אמרה °גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי וגו' אמר רבי [כמה] גדולים צדיקים הללו שנזדמנו להן שלש מקראות של צדוק הדין בשעת צדוק הדין תנו רבנן כשחלה רבי יוסי בן קיסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו אמר לו חנינא אחי (*אחי) אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדיין היא קיימת ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהלות ברבים] וספר (א) מונח לך בחיקך אמר לו מן השמים ירחמו אמר לו אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר לי מן השמים ירחמו תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש אמר לי רבי *מה אני לחיי העולם הבא אמר לו כלום מעשה בא לידך *אמר לו* מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים אמר לו אם כן מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול ובחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו הביאוהו וכרכוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה אמרה לו בתו אבא אראך בכך אמר לה אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי מי שמבקש עלבונה של ס"ת הוא יבקש עלבוני אמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה אמר להן *גליון נשרפין ואותיות פורחות אף אתה פתח פיך ותכנס [בך] האש אמר להן מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו אמר לו קלצטונירי רבי אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך אתה מביאני לחיי העולם הבא אמר לו הן השבע לי נשבע לו מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו יצאה נשמתו במהרה אף הוא קפץ ונפל לתוך האור יצאה בת קול ואמרה רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי *מזומנין הן לחיי העולם הבא *בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים ברוריא דביתהו דר' מאיר ברתיה דר' חנינא בן תרדיון הואי אמרה לו זילא בי מלתא דיתבא אחתאי בקובה של זונות שקל תרקבא דדינרי ואזל אמר אי לא איתעביד בה איסורא מיתעביד ניסא אי עבדה איסורא לא איתעביד לה ניסא אזל נקט נפשיה כחד פרשא אמר לה השמיעני לי אמרה ליה *דשתנא אנא אמר לה מתרחנא *מרתח אמרה לו נפישין טובא (ואיכא טובא הכא) דשפירן מינאי אמר ש"מ לא עבדה איסורא כל דאתי אמרה ליה הכי אזל לגבי שומר דידה א"ל הבה *ניהלה אמר ליה מיסתפינא ממלכותא אמר ליה שקול תרקבא דדינרא פלגא פלח ופלגא להוי לך א"ל וכי שלמי מאי איעביד א"ל אימא אלהא דמאיר ענני ומתצלת א"ל ומי

תורה אור: דברים יח | תהלים מט | דברים לב | שם | ירמיה לב

רש"י

להתלמד עבד כדתניא כו'. ומיהו הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות דף קכא:) ואפילו להתלמד יש לחוש לכבוד הרב וקרא דלא תלמד לעשות במילי אחריניתא תוקמה כמו נטיעת קישואין דסנהדרין (דף סח.) ודמות צורת לבנה דר"ג (ר"ה דף כד.): בקובה. אהל זונות כדכתיב (במדבר כה) אל הקובה: דקדקה לפסוע פסיעות נאות וכתיב (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה: שאדם דש בעקביו. דקדוק פסיעות כי הנא ל"א שאדם דורסן ברגליו שאין חשובין בעיניו כלום: על כל דרכי. אפילו דקדוק פסיעות: שאתה יושב ועוסק בתורה. והם גזרו על כך: דבר של טעם. שהחריבה את ביתו והרגה את חסידיו ועדיין קיימת: כלום מעשה בא לידך. ואשמע איך היית נוהג: מעות של פורים. שהנחתים לסעודת פורים נתחלפו לי וחלקתים לעניים וסבור הייתי שארנקי של צדקה היא ולא נפרעתי מארנקי של צדקה: מחלקך יהא חלקי. הואיל והיית וותרן בממונך: אראך בכך. כלומר זו היא שכרה של תורה: קלצטונירי: ממונה עליו: תרקבא. תרי וקב אלי סאה דינרי זהובים: נקט נפשיה כחד פרשא. התקין עצמו לבושו כאחד מן הפרשים דשתנא אנא. דרך נשים לי: מתרחנא מרתח. כלומר אמתין לך עד שיפסוק ליך ודוגמתו בב"ק בפרק מרובה (דף פ:) מאן הרח נתרח שמואל: פלגא פלח. את השלטון בכל עת שיטליל עליך פייסהו בממון: וכי שלמי. כשיכלו הדינרין מאי אעביד: מי

תוספות

הוגה השם. פ"ה שדורשו במ"ב אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ ורוב העולם מפרשים שהיה קורא בפי' אותיות של שם המיוחד *באותיות של אחר התיבות וזה אין לעשות כדאמר בפסחים ס"פ אלו עוברין (דף נ.) לא כשאני נכתב אני נקרא אני נכתב בי"ה ונקרא בא"ד ונראה לר"י שאין להזכיר אף אותיות י"ה כמו שרגילין העולם שהרי י"ה הוא שם המיוחד ועוד נראה לר"ר אלחנן כי גם אין להזכיר א"ד מאדני דהא א"ד מאדני י"ה מהשם אין נמחקין ש"ד משדי צ"ב מצבאות נמחקין וכן שגירסא (שבועות לה: ושם לה.) בפירוש ר"ח משמע שא"ד מאדני הוא שם כמו י"ה מה' ומיהו נראה לר"י להתיר דכיון דלא נמצא בכתוב דמה שהוא נמצא כתוב בספרים יש לומר שהסופרים כתבוהו כן ולא נתכוונו להזכיר את השם (ועי' תוס' סוכה ד' ה. ד"ה יו"ד):

להתלמד עבד. פ"ה ומיהו הקב"ה מדקדק כו' ונראה שלא היה כתוב בספרו אלא מאי טעמא איענש הוגה בפרהסיא היה ולכך הוצרך לתת טעם אחר:

מה אתה רואה. שהיה נראה בעיניהם שהיה לו לראות שום דבר תימה או מלאכים או דבר אחר א"נ בשביל שהיו שומעין קול האותיות הפורחות ולא היו יודעין מהו:

ואל יחבל עצמו. אור"ת דהיכא שיראים פן יעבירום עובדי כוכבים לעבירה כגון ע"י יסורין שלא יוכל לעמוד בהם אז הוא מצוה לחבל בעצמו כי ההיא דגיטין (דף נז:) גבי ילדים שנשבו לקלון שהטילו עצמם לים (וע"ע תוס' גיטין דף נז: ד"ה קפצו):

וכי שלמי מאי איעביד. י"מ שהיה נותן להשלטון מס מן הזונות למספר גולגלותם ולכך היה שואל כי שלמי מה אעשה כי איך אתן מס הטולה למספרם וכן יש לפרש בריש פירקא (לעיל דף ג:) בווקים להושיב בהם זונות וליטול מס מהם אבל רש"י פירש שכל שעה שיטלו עליו שיחשדם בממון זה:

עין משפט נר מצוה

פד א מיי' פ"ג מהלכות הסנה הלכה ח:

נ"ב כאותיות [וכ"ה מהרש"ל]

רבינו חננאל

בעונש שהיה הוגה את השם באותיותיו בפרהסיא. שכל ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעוה"ב ואע"ג דהוא להתלמד עבד וכתיב לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות הוה ליה להגות בצינעה. וגזרו על אשתו הריגה נענשה משום דלא מחיא ביה שכל מי שיש בידו למחות ואינו ממחה נתפש. ונענשה בתו לישב בקובה דא"ר יוחנן פעם אחת עברה בין גדולי רומי ואמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו מיד דיקדקה בפסיעותיה והיינו דכתיב עון עקבי יסובני עון שאדם דש בעקביו סובבין אותו ליום הדין. בשעת הוציאתן פתחו [כל] א' ואמר הוא אמר הצור תמים פעלו וגו' אשתו אמרה אל אמונה ואין עול בתו אמרה גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי (איש) [בני] האדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי עלליו: כרכוהו בס"ת שהיה קורא בו והקיפוהו חבילי זמורות והציתו בהן את האור כו': ברוריה דביתהו דר"מ ברתיה דר' חנניא בן תרדיון הואי אמ' ליה לבעלה זילא בי מילתא דיתבה אחתי בקובה של זונות שקל תרקבא דדינרי ואזל. פי' דישתנא נידה: נפיש טובא כלומר הרם שותת ויורד עליה הרבה ואינה יכולה ליטהר כו' עד

מסורת הש"ס

סנהדרין צ. | לקמן מג: שבת עה. ר"ה כד: סנהדרין סח. | שבת נד: ע"ש | [לעיל יז:] | [עי' תוס' כתובות קג: ד"ה מזומן] | [לקמן כב: שבת קי. מ"ק ל"ג] | [גי' רש"ל מתרח ובע"י ליתא ועי' בערוך ערך תרח] | [בדפו"י ניהלי וכ"ה מהרש"ל]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וספר תורה מונח לך בחיקך:

[בע"י ליתא] | [בע"י ליתא א"ל ר' חנינא] | [בע"י א"ל רבי] | [בע"י ליתא גוילין]

ומי יימר דהכי איכא [א"ל השתא חזית] הוו הנהו כלבי דהוו קא אכלי אינשי שקל קלא שדא בהו הוו קאתו למיכליה אמר °אלהא דמאיר ענני שבקוה ויהבה ליה לסוף אשתמע מילתא בי מלכא אתיוה אסקוה לזקיפה אמר אלהא דמאיר ענני אחתוה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה אתו חקקו לדמותיה דר' מאיר אפיתחא דרומי אמרי כל דחזי לפרצופא הדין לייתיה יומא חדא חזיוהי רהט אבתריה רהט מקמייהו על לבי זונות איכא דאמרי בשולי עובדי כוכבים חזא טמש בהא ומתק בהא איכא דאמרי אתא אליהו אדמי להו כזונה כרכתיה אמרי חס ושלום אי ר' מאיר הוה לא הוה עביד הכי קם ערק אתא לבבל איכא דאמרי מהאי מעשה ואיכא דאמרי ממעשה דברוריא: תנו רבנן *ההולך לאיצטדינין ולכרקום וראה שם את הנחשים ואת החברין בוקיון ומוקיון ומוליון ולוליון בלורין סלגורין הרי זה מושב לצים ועליהם הכתוב אומר °אשרי האיש אשר לא הלך וגו' כי אם בתורת ה' חפצו הא למדת שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה ורמינהי *[הולכין] לאיצטדינין מותר מפני שצווח ומציל ולכרקום מותר מפני ישוב מדינה ובלבד שלא יתחשב עמהם ואם נתחשב עמהם אסור קשיא איצטדינין אאיצטדינין קשיא כרקום אכרקום בשלמא כרקום אכרקום ל"ק כאן במתחשב עמהן כאן בשאין מתחשב עמהן אלא איצטדינין אאיצטדינין קשיא תנאי היא [דתניא] אין הולכין לאיצטדינין מפני (א) מושב לצים ור' נתן מתיר מפני שני דברים אחד מפני שצווח ומציל ואחד מפני שמעיד עדות אשה להשיאה תנו רבנן אין הולכין לטרטיאות ולקרקסיאות מפני שמזבלין שם זיבול לעבודת כוכבים דברי ר' מאיר וחכמים אומרים מקום שמזבלין אסור מפני חשד עבודת כוכבים ומקום שאין מזבלין שם אסור מפני מושב לצים מאי בינייהו אמר ר' חנינא מסורא *נשא ונתן איכא בינייהו דרש ר' שמעון בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב וכי מאחר שלא הלך היכן עמד ומאחר שלא עמד היכן ישב ומאחר שלא ישב היכן לץ [אלא] לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר °אם חכמת חכמת לך (*ואם לצת) לבדך תשא א"ר (*אליעזר) כל המתלוצץ יסורין באין עליו שנאמר °ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם אמר להו רבא לרבנן במטותא *בעינא מינייכו דלא תתלוצצו דלא ליתו עלייכו יסורין אמר רב קטינא כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין שנאמר °משך ידו את לוצצים אמר רבי שמעון בן לקיש כל המתלוצץ נופל בגיהנם שנאמר °זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם שנאמר °יום עברה היום ההוא אמר ר' אושעיא *כל המתייהר נופל בגיהנם שנאמר זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם שנאמר יום עברה היום ההוא אמר רבי *חנילאי בר חנילאי כל המתלוצץ גורם כלייה לעולם שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם [כי] כלה ונחרצה שמעתי אמר רבי (*אליעזר) קשה היא שתחילת' יסורין וסופו כלייה דרש ר' שמעון בן פזי *אשרי האיש אשר לא הלך (ג) לטרטיאות ולקרקסיאות של עובדי כוכבים ובדרך חטאים לא עמד זה שלא עמד בקנגיון ובמושב לצים לא ישב שלא ישב בתחבולות שמא יאמר אדם הואיל ולא הלכתי לטרטיאות ולקרקסיאות ולא עמדתי בקנגיון *אלך ואתגרה בשינה ת"ל ובתורתו יהגה יומם ולילה אמר רב שמואל *בר נחמני א"ר יונתן אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה

אברהם

תוספות

שלא יתחשב עמהם. פרש"י לחזקם לגור על העיר והר"ר אלחנן פירש להיות ממספר אנשי הגבאה של עובדי כוכבים:

שמזבלין שם. פ"ה לשון יזבלני אישי ורבינו תם פירש מזבלין מזבחים ולשון נגאי נקט וכן משמע בירושלמי פרק הרואה רואה מקום שמזבלין שם לעבודת כוכבים אומר זובח לאלהים יחרם:

מאי בינייהו. תימה טובא איכא בינייהו דר"מ דוקא אמר מפני שמזבלין הא אין מזבלין שם שרי ורבנן אסרי אף במקום שאין מזבלין ונראה לפרש דהכי פריך במקום שמזבלין מאי בינייהו דהא ודאי אף במקום שמזבלין פליג מדהזכירו חכמים בדבריהם מקום שמזבלין דאי ל"פ במקום שמזבלין לא היה להם להזכיר אלא מה שהוסיפו על ר"מ ולומר אף במקום שאין מזבלין אסור ועוד יש לפרש מאי בינייהו בין מקום שמזבלין למקום שאין מזבלין לרבנן דאסרי בתרוייהו ומסיק נשא ונתן איכא בינייהו:

אסרי

רש"י

מי יימר. שאמת אתך שאגלל בתפלה זו: שקל קלא. פיסת רגבים: אייתוה. לשומר: אסקוה לזקיפה. לתליה. זקיפה פורק"א שגולבין בה: מאי האי. דלא נגיגא למיזקפיה: אתא לבי זונות. כדי שיאמרו לא הוא דאיהו לא הוה עייל: טעם בהא ומתה בהא. טבל אחת מאלבעותיו ומלך את חבירתה: כרכתיה. חיבקתו כאילו היה רגיל אצלה: איכא דאמרי. משום האי מעשה ערק: ואיכא דאמרי משום מעשה דברוריא. שפעם אחת ליגלגה על שאמרו חכמים (קדושין דף פ:) נשים דעתן קלות הן עלייהו ואמר לה חייך סופך להודות לדבריהם וצוה לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה והפציר בה ימים רבים עד שנתרצית וכשנודע לה חנקה עצמה וערק רבי מאיר מחמת כסופא: לאיצטדינין. מקום שמנגחין את השור: ולכרקום. מצור ועושין שם שחוק וליצנות: את הנחשים. מנחשים ומכשפים: ואת החברים. לוחשי נחשים: בוקיון מוקיון לוליון סלגריון. כולן מיני ליצנים הן: הא למדת. מדסמיך ליה כי אם בתורת וגו' מכלל דאזיל להכי לאו בתורת ה' חפצו: שצווח ומציל. אם רואה שיגיחו שם יהודי צועק ומתחנן להם ומצילו: מפני ישוב מדינה. ישראל הדרים באותה העיר שזה מבקש בני (ג) [ישוב] הכרקום להצילם: שלא יתחשב עמהם. לחזק עובדי כוכבים ולעשות עמהם מצור: שמעיד עדות אשה. אם רואה חבירו ישראל נהרג שם מעיד באשתו ומשיאה: שמזבלים שם. מסדרין צרכי עבודת כוכבים להתנדב לה. מזבלין לשון יזבלני אישי (בראשית ל) ענין חנייה של חיבור ואסיפה אמייש"ר בלע"ז: מפני חשד. עבודת כוכבים שלא יחשדוהו [בחזקת זיבול לעבודת כוכבים]: מאי בינייהו. לר"מ נמי כולהו אסירי דהא לר' מאיר כולהו בחזקת זיבול לעבודת כוכבים נינהו: נשא ונתן. לר"מ נשא ונתן (לעבודת כוכבים) אסור דהא מפני שמזבלין לעבודת כוכבים קאמר וסבר דודאי מזבלין לעבודת כוכבים שם ואיכא למיחש לדמי עבודת כוכבים בידו וקונין מישראל זה לצורך עבודת כוכבים ורבנן [דמפרשי] משום חשד ליצנות ולמידי אחריני לא חיישי נשא ונתן מותר דלא חיישינן לדמי עבודת כוכבים: אם הלך סופו לעמוד. הלך משמע בהעברה בעלמא סופו לעמוד ולהתעכב ביניהם מעט וה"ק אשרי שלא הלך ומתוך שלא הלך לא עמד ומתוך שלא עמד לא ישב הא אם הלך סופו לעמוד כו': אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי: מוסריכם. יסוריכם: משך. הקב"ה: ידו. הפותח ידו לזון את הכל מושכה מן הלוצצין: יום עברה היום ההוא. ביום הדין משתעי קרא שנידונין עובדי כוכבים לגיהנם: לטרטיאות. פלטין וכל דבריהן כשהן נאספין לשחוק וללצון: קיניגון. צידת חיה על ידי כלבים וכל מעשיהם לשם שחוק ושמחה דוגמתו בשחיטת חולין (דף ס:) וכי משה קניגי הוה: *למד לא גרסינן הכא:

הבריהם

רבינו חננאל

קם ר' מאיר ערק לבבל איכ' דאמרי מהאי מעשה איכא דאמרי ממעשה דברוריה: ת"ר ההולך לאצטדין ולכרקום וראה הנחש והחברים בוקיון מוקיון מוליון לוליון סגולרין וסגולריון ה"ז מושב לצים אינו והתניא הולכין לאצטדינין מפני שאם יפול ישראל בידם ובאין להורגו צווח ומצילו ולכרקום משום יישוב מדינה ובלבד שלא יתחשב עמהן כו' ואסיקנא כתנאי דתניא אין הולכין לאצטדינין מפני שהן שופכי דמים ר' נתן מתיר מפני שני דברים אחד שצווח ומציל וא' שאם יהרגוהו יעיד שמת להשיא את אשתו: ת"ר אין הולכין לתיאטריות ולקרקסאות מקים שמזבלין אסור משום לצים*) רב חכמ' וסוגיין המתלוצץ יסורין באין עליו שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם ומזונותיו מתמעטין ונופל בגיהנם וכן המתייהר וגורם כלייה לעולם: אשרי האיש וגו'. מכאן אמרו אם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ועליו הכתוב אומר אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא: פי' בקניגיון בלשון יון מקום הצייד: יכול כיון שלא הלך בכל אלו יגרה בשינה. ת"ל כי אם בתורת ה' חפצו: אשרי האיש. זה

*) נראה דצ"ל מקום שמזבלין אסור משום חשד עבודת כוכבים ומקום שאין מזבלין אסור משום מושב לצים.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתניא אין הולכין לאיצטדינין (מפני שהן מושב לצים) תא"מ ונ"ב ס"א מפני שהן שופכי דמים: (ב) שם אשר לא הלך זה שלא הלך לטרטיאות וכו' לא ישב זה שלא: (ג) רש"י ד"ה מפני וכו' בני יושבי הכרכים:

[נ"ל ולצת]

[בע"י ליתא וכן בברכות לה. יב: ומא עב: ליתא מלת בעינא ועי' סנהדרין לז.]

גליון הש"ס

גמ' אלהא דמאיר ענני. עי' מ"ש הרמ"ע במאמר חיקור הדין סוף ח"א:

[גי' ע"י אר"ש בר נחמן א"ר יוחנן מאי דכתיב]

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ב]

[תוספתא שם]

[לעיל ז:]

רש"א מ"ז

[נ"ל אלעזר]

[ב"ב י: עח: פ"ש]

ס"א תנחום

[נ"ל אלעזר]

[נ"ל מאי דכתיב אשרי וכו' כ"א כע"י]

[לקמן יט:ע"ש]

[בדפו"י סנ"ו למדת ונ"ל שא למדת]

תהלים א

משלי ט

ישעיה כח

הושע ז

משלי כא

צפניה א

אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה שרשעים היו שנאמר °הבה נבנה לנו עיר ובדרך חטאים לא עמד שלא עמד בעמידת סדום שחטאים היו שנאמר °ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד ובמושב לצים לא ישב שלא ישב במושב אנשי פלשתים מפני שלצנים היו שנאמר °ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו °אשרי איש ירא [את] ה' אשרי איש ולא אשרי אשה א"ר עמרם אמר רב אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש ר' יהושע בן לוי אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש במצותיו חפץ מאד אר"א במצותיו ולא בשכר מצותיו והיינו *דתנן הוא היה אומר *אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס כי אם בתורת ה' חפצו *א"ר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר °כי אם בתורת ה' חפצו לוי ור"ש ברבי יתבי קמיה דרבי וקא פסקי סידרא סליק ספרא לוי אמר לייתו [לן] משלי ר"ש ברבי אמר לייתו [לן] תילים כפייה ללוי ואייתו תילים כי מטו הכא כי אם בתורת ה' חפצו פריש רבי ואמר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ אמר לוי רבי נתת *לנו רשות לעמוד אמר ר' אבדימי בר חמא כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו אמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו ואמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו שנאמר בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה *ואמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה שנאמר בתורת ה' והדר ובתורתו יהגה ואמר רבא לעולם ליגרים איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר °גרסה נפשי לתאבה גרסה כתיב ולא כתיב טחנה *רבא רמי כתיב °על גפי וכתיב °על כסא °בתחלה על גפי ולבסוף על כסא כתיב °בראש מרומים וכתיב עלי דרך בתחלה בראש מרומים ולבסוף עלי דרך עולא רמי כתיב °שתה מים מבורך וכתיב ונוזלים מתוך בארך בתחלה שתה מבורך ולבסוף ונוזלים מתוך בארך *אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא מאי דכתיב °הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט ואם קובץ על יד ירבה אמר רבא ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה אמר רב נחמן בר יצחק אנא עבידתה וקיים בידי *אמר רב שיזבי משמיה דר"א בן עזריה מאי דכתיב °לא יחרוך רמיה צידו לא יחיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי ורב ששת אמר צייד הרמאי יחרוך *כי אתא רב דימי אמר משל לאדם שצד צפרין אם משבר כנפיה של ראשונה כולם מתקיימות בידו ואם לאו אין מתקיימות בידו °והיה כעץ שתול על פלגי מים אמרי דבי ר' ינאי כעץ שתול ולא כעץ נטוע כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם אמר להו רב חסדא לרבנן בעינא דאימא לכו מלתא ומסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם שבקוהו ואזול קמיה *דרבא אמר להו הני מילי סברא אבל גמרא מרב אחד עדיף כי היכי

דלא

רש"י

אברהם אבינו. בימי דור הפלגה היה בסוף ימי פלג נפלגה הארץ כדתניא בסדר עולם א"ר יוסי נביא גדול היה עבר שקרא לבנו פלג וא"ת בתחילת ימיו כו' ופלג ראה את אברהם כמה שנים דהא לקנ"א דפלג נולד אברהם וחיה פלג אחר כך כמה שנים: במושב אנשי פלשתים. כשגר ביניהם דכתיב ויגר אברהם בארץ פלשתים: כשהוא איש. כשהוא בחור בכחו כלומר ממהר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה: כאיש. גבור: ולא בשכר מצותיו. שעובד את יוצרו מאהבת שמו ומאהבת מצות פיו ולא לשם קיבול שכר: על מנת שלא לקבל פרס. יהי לבך עמו לומר אפילו אין סופי לקבל שכר אוהב אני את בוראי וחפץ במצותיו: ממקום שלבו חפץ. לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תאותו: חפצו. בחותו שאדם חפץ מדלא כתיב חפץ: פסקי סידרא. פרשיות של מקרא: סליק סיפרא. סיימו את אחד מן הספרים: תילים. ספר תהלים: עושה לו חפציו. הכי קאמר קרא כי אם בתורת ה' עושה חפצו: נקראת על שמו. של [אותו] תלמיד שטרח בה כדכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם: ילמד אדם. מרבו עד שתהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו: ואח"כ יהגה. יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ ובראשונה לא יעשה כן שמא יבטל והרב לא ימצא לו כל שעה ועוד לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרץ לעצמו דבר הקשה וה"נ אמרינן בברואה (ברכות דף סג:) השכת הם ואח"כ כתת ומייתינן להא דרבא התם: דלא ידע מאי קאמר. שאין רבו יודע לפרש לו כלום: גרסה. לשון גרש וכרמל (ויקרא ב) שלא היה טוחן הדק אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים או לארבע [לצורך] מאכל: גרסה נפשי לתאבה. מרוב תאותי לתורה הייתי שובר לפי היכולת אע"פ שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה: כתיב על גפי. בתורה משתעי. שלחה נערותיה תקרא תלמידים העוסקין בה על גפי משמע כעל כנפים מושב שאינו קבוע: וכתיב. קרא אחרינא על כסא. מקום כבוד קבוע כמו רק הכסא אגדל ממך (בראשית מא) ל"א בתחילה על גפי יחידי בלא תלמידים כמו אם בגפו יבא: בראש מרומים. מסתלק במחשבותיו: ולבסוף עלי דרך. מורה הוראה לעין כל: בורך. מים מכונסין וסופן כלים: בארך. מים חיים ואין פוסקין: חבילות. (א)דברים הרבה [יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח: על יד. מעט]: יחרוך. נוטריקון יחיה ויאריך: צייד הרמאי. שמרמה אנשים להראות כמה אני חכם להעמיד גירסות הרבה והוא משכח ומקצר ימיו דכתיב (דברים ל) כי הוא חייך ואורך ימיך: ורב ששת אמר צייד הרמאי הוא יחרוך. בלשון (שבת דף כ:) איחרוכי איחריך כלומר יש לו עופות לחרוך ולאכול כל מי שלומד וגורס מעט מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד שסגור בפיו ואח"כ חוזר ולומד תלמודו מתקיים וקרא אתמוהי מתמה וכי לא יחרוך מי שלידו רמייה: כנפיה. שלא תברח: שתול. נעקר מכאן וחוזר ונשתל במקום אחר: נטוע. מעיקרו ולא זז משם לעולם כלומר כעץ שתול יעשה תלמיד [את] עצמו לילך וללמוד מכל האדם ולא כעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד: סברא. ללמוד חריפות וחידוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד:

תוספות

אשרי איש ולא אשרי אשה. אבל לעיל גבי אשרי האיש לא דייק הכי דהאיש משמע למעוטי אשה והאיש משמע למעוטי איש אחר: על מנת לקבל פרס. פי' בתוהא אם לא תבא שאילתו כמו שעושין עובדי כוכבים אבל אם אינו תוהא דמי להא דאמרינן בפ"ק דב"ב (דף י:) ובפ"ק דפסחים (דף ח.) ובר"ה (דף ד.) דתניא סלע זה לצדקה ע"מ שיחיה בני הרי זה צדיק גמור*:

אמר רבא אמר רב סחורה. משמע שרב סחורה רבו מובהק היה שהרי בכמה מקומות מצינו שאמר הרבה דברים משמו והא דאמר סוף אלו מציאות (ב"מ דף לג.) אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת ומפרש רבא כגון רב סחורה דאסברא לי זוהמא ליסטרון התם אית דגרסי רבה ואית דגרסי רבא וה"פ אפילו לא קבלתי ממנו אלא דבר זה שאין בו כ"כ דבר חידוש אני חייב לקרוע עליו*:

אנא עבידתה. בדל"ת פירוש עשיתיה ומה שלא אמר קיימתיה שאין לשון קיום שייך אלא בדבר מצוה כי ההיא דסוף במה מדליקין (שבת דף לד.) גבי עשרתם ערבתם הדליקו את הנר וקא אמר דצריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה וקאמר אגא לא שמעגא וקיימתיה מסברא ויש גורסים עבריתה ברי"ש ולא נהירא דא"כ בא לסתור ולהתפאר שעבר על דברי חכמים:

ישלם

עין משפט נר מצוה

פח א מיי' פ"י מהלכות תשובה הלכה ה:

[ועי' תוס' פסחים ח: ד"ה שיחיה ותוס' ר"ה ד. ד"ה בשביל]

[ועי' תוס' יבמות קו ד"ה רבא ותוס' סנהדרין מב: ד"ה אמר]

רבינו חננאל

אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי הפלגה שרשעים היו ובדרך חטאים אלו אנשי סדום שלא עמד עמהם ולא ישב במושב פלשתים כי הוא מושב לצים. אשרי האיש ירא את ה' אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש כלומר בתוקפו ומתגבר ומשבר את יצרו כאיש. במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו מיכן שנו אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס וכו'. כי אם בתורת ה' חפצו אין אדם קורא אלא מה שלבו חפץ: כל העוסק בתורה הקב"ה עושה חפצו שנאמר בתורת ה' חפצו. אמר רבא בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו [ולבסוף נקראת על שמו שנאמר] ובתורתו יהגה: לעולם ילמד אדם והדר יהגה שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו והדר ובתורתו יהגה. ואמר רבא ליגרום איניש אע"ג דשוכח שנאמר גרסה נפשי לתאבה. שתה מים מבורך בתחלת מבור ואחרי כן נוזלים מבאר שנובעת מיםחיים. הון מהבל ימעט אם עושה אדם תורתו חבילות חבילו' מתמעטת כלומר שוכח ואם קובץ על יד על יד ירבה. והיינו דכתיב לא יחרוך רמיה צידו. פי' אם אינו משבר כנפי העוף שכבר אינה יכולת לפרוח אם מתעסק לצוד אחרת זו פורחת כך השמועה אם אינו שונה אותה הרבה עד שיתיישב בלבו אלא מתחיל אחרת משכח הראשונה. והיה כעץ שתול שמשלח (א)שרשים וענפים ולא נעוץ ועומד בלבד פלגי מים כלומר שתול על נהרות הרבה מיכן אמרו כל הלומד מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם:

א) נראה מדברי רבינו ש"יה גורס כעץ שתול ולא נעוץ ועומד ומפלגי מים מפיק לדרשא דהלומד מרב אחד וכו'.

מסורת הש"ס

בראשית יא | שם יג | שופטים טז | תהלים קיב | אבות פ"א מ"ג | כ"א תניא | שם א | [קדושין לב:] | [ברכות סג:] | תהלים קיט | משלי ט | שם ח | שם ה | [סנהדרין לה. ע"ש] | [עירובין נד:] | שם יג | שם יב | שם | שם | תהלים א | [נ"ל ורבה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חבילות הגורס הרבה יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח: [נ"ע לי]

גליון הש"ס

גמ' בתחלה על גפי. עיין סנהדרין סוף לח ע"ב תוס' ד"ה בתחלה:

דלא ליפלוג לישני על פלגי מים א"ר תנחום בר חנילאי *לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי ידע איניש כמה חיי כי קאמרינן [א]ביומי °אשר פריו יתן בעתו אמר רבא אם פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול ואם לאו על הלומד ועל המלמד עליהם הכתוב אומר לא כן הרשעים כי אם וגו' *אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב °כי רבים חללים הפילה [ב]זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה [ג]זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה ועד כמה *עד מ' שנין והא *רבא אורי התם בשוין ועלהו לא יבול *אמר רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב *שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה *תלמוד שנאמר °ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח א"ר יהושע בן לוי דבר זה *כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כל העוסק בתורה [א] נכסיו מצליחין לו כתוב בתורה דכתיב °ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון שנוי בנביאים דכתיב °לא ימוש ספר התורה [הזה] מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל משולש בכתובים דכתיב °כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח מכריז רבי אלכסנדרי מאן בעי חיי מאן בעי חיי כנוף ואתו כולי עלמא לגביה אמרי ליה הב לן חיי אמר להו °מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע וגו' *(סור מרע ועשה טוב וגו') שמא יאמר אדם נצרתי לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה [אלך] *ואתגרה בשינה ת"ל סור מרע ועשה טוב *אין טוב אלא תורה שנאמר °כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: הגיע לכיפה מקום שמעמידין בה עבודת כוכבים: א"ר אלעזר אמר רבי יוחנן [ד]אם בנה שכרו מותר פשיטא *משמשי עבודת כוכבים הן ומשמשי עבודת כוכבים בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא [ה]אינן אסורין עד שיעבדו אמר רבי ירמיה [ו]לא נצרכה אלא לעבודת כוכבים עצמה הניחא למ"ד [ז]עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד ושל עובד כוכבים עד שתעבד שפיר אלא למ"ד של עובד כוכבים אסורה מיד מאי איכא למימר אלא אמר רבה בר עולא לא נצרכה אלא במכוש אחרון עבודת כוכבים מאן קא גרים לה גמר מלאכה ואימת הויא גמר מלאכה במכוש אחרון מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה אלמא קסבר *[ח]ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף: **מתני'** [ב] ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים קטלאות ונזמים וטבעות רבי אליעזר אומר (א) בשכר מותר *אין מוכרין להם במחובר לקרקע אבל מוכר הוא משיקצץ ר' יהודה אומר °מוכר הוא על מנת לקוץ: **גמ'** מנהני מילי אמר רבי יוסי בר חנינא דאמר

רש"י

דלא ליפלוג לישני. שלא יתחלקו הלשונות דהאי גרים שמעתא בהאי לישנא והאי גרים לה בלישנא אחרינא וחדא מילתא היא ומיהו תלמיד דגרים מתרוייהו (לישני) משתבש בגירסיה משום דמבלבל לישני: ביומי. ב' ימים מקרא וב' ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע: אם פריו יתן בעתו. שיקבע עתים לתורה: רשעים. תרי משמע לומד ומלמדו: א"נ פריו יתן בעתו שלומד ועושה פרי כלומר מקיים מה שכתוב בתורה וזה עיקר: על הלומד ועל המלמד. שאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון: הפילה. לשון נפל שלא מלאו ימיו כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חלליו: ועצומים. המתעצמים והמחרישים ומתאפקים מלהורות הורגין את דורן ועוצמים לשון ועוצם עיניו (ישעיה לג): ועד כמה. הוי ראוי להוראה: עד ארבעין שנין. משנולד: והא רבא אורי. וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה בפ"ק דראש השנה (דף יח.): התם בשוין. בשאין בעירו גדול ממנו: שיחת חולין. של חכמים צריכה תלמוד כדי להתנהג לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא: ועלהו. הוי דבר קל שבאילן וכתיב לא יבול כלומר לא ילך לאיבוד: פשיטא. דשכרו מותר דהא כיפה זו לאו עבודת כוכבים היא אלא תשמיש לעבודת כוכבים: בין לר' ישמעאל ובין לר"ע. דפליגי בעבודת כוכבים עצמה מאימתי נאסרת בתשמיש מודו דאין אסורין: עד שיעבדו. עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים בפרק רבי ישמעאל (לקמן דף נא:) בברייתא בגמרא: לא נצרכה. הא דר"א: אלא לעבודת כוכבים עצמה. שאם עשה ישראל לעובד כוכבים עבודת כוכבים בשכר שכרו מותר: הניחא למאן דאמר כו'. פלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע היא: של ישראל. שעשה ישראל לצרכו למוכרה לעובד כוכבים: ושל עובד כוכבים משתעבד. וזו עדיין לא נעבדה מש"ה שכרו מותר שזו לצורך עובד כוכבים נעשית: מאן קא גריס לה. להקראות עבודת כוכבים: במכוש האחרון. מכת קורנס האחרון: לית ביה שוה פרוטה. הלכך שרי דשכירות שאר מכושות לא מיתסר דההוא לאו שכר עבודת כוכבים הוא וקסבר ר"א ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אומן המקבל עליו לעשות בשכר לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות אלא כל פורתא ופורתא דעבד קמא קמא קני אגרא דפלוגתא היא בקדושין (דף מח.) (ב) עשה לי שירין נזמים וטבעות ואקדש כו': לא

תוספות

ישליש אדם שנותיו וכו' אלא ליומי. פ"ה ב' ימים מקרא ב' ימים משנה וב' ימים תלמוד ולשון ליומי דחקו לפרש כן מיהו אכתי איכא לאקשויי מי ידע כמה חי לכך נראה ליומי בכל יום ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל ונראה לר"ת דאנו שעוסקין בתלמוד בבלי דיינו כי הוא בלול במקרא במשנה ובתלמוד כדאמרינן בסנהדרין (דף כד.) בבל בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד:

אם פריו יתן בעתו. נראה לפרש כהר"ר אלחנן הוראה כדבסמוך ובקונטרס פירש לענין קביעות עתים לתורה:

הגיע לכיפה כו'. ואית ספרים דגרסי אין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים קטלאות נזמים וטבעות ר"א אומר מותר אכן נראה דלא גרס דלא מסתברא שיתיר שום תנא לעשות לכתחלה תכשיטי עבודת כוכבים ואין לומר דשרי ר"א משום איבה כדשריא בפ"ב (לקמן דף כו.) ליילד את העובדת כוכבים דלא דמי דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאשתמוטי אבל הכא איכא לאשתמוטי למימר דאסר לן למעבד שום תכשיטי עבודת כוכבים וליכא למימר נמי דאתא לאשמועינן דבדיעבד שכרן מותר דא"כ היינו רבי אלעזר האמורה דגמרא דאמר אם בנה שכרו מותר ונראה שלא היה כתוב בספר רבינו שלמה מדלא פירש מאי קטלאות:

מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה. וא"ת מ"מ הלא הוא אסור ליהנות מדמי עבודת כוכבים אפילו בפחות משוה פרוטה וא"כ נמצא איסור מעורב בשכרו וי"ל כיון דבשביל מכוש זה האחרון לא היה העובד כוכבים נותן ממנו משכירותו פחות א"כ אין לו עליו שכר עבודת כוכבים כלל ואע"פ שעובד כוכבים מקפיד על פחות משוה פרוטה בגזל *מ"מ הכא ליכא קפידא כולי האי:

אלמא קסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף. והכי נמי (ג) פרק האיש מקדש (קדושין דף מח.) גבי ההיא דעשה לי שירין נזמין וטבעות ואקדש אני לך אינה מקודשת ומפרש טעמא דכיון דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף א"כ כל פרוטה ופרוטה הויא לה מלוה והוי ליה *מקודש במלוה דאינה מקודשת וקשה מ"ש מההיא דפרק איזהו נשך (ב"מ דף סה. ושם ד"ה שכירות) גבי מרבין על השכר דרבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואמר רבא דקו בה רבנן בהא מלתא ואוקמוה אקרא וי"ל דודאי כל זמן שאין הפועל חוזר אין לו שכרו עד לבסוף ואין לבעה"ב עליו משום בל תלין וגם מותר להרבות על שכר דליכא כאן אגר נטר אבל אם פועל בא לחזור מודו בהא דיוכל לחזור וישתלם שכרו לפי מה שעשה שבשעה שחוזר אז קרוי סוף ולא נפקא לן (ד) כלל התם פלוגתא בישנה בשכירות מתחלה ועד סוף כדמוכח התם מקרא דלא שייך אגר נטר כדאמרי' וגם איסור בל תלין ולא שייך פלוגתא (ה) ישנה לשכירות אלא הכא וגבי קדושין כדפרישית [ועי' תוס' ב"ק דף נט. ד"ה ומי בעית אימא ותוס' קדושין דף מח. ד"ה דכ"ע]:

עין משפט נר מצוה

פו א מיי' פ"א מהל' ת"ת הל' יא סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף ד:
פז ב מיי' שם פ"ה הל' ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף יג [וברב אלפס עוד בסנהדרין פ"א דף רנח.]:
פח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד [וברב אלפס שם]:
פט ד מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' יא סמג לאוין מח טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ב:
צ ה מיי' שם פ"ז הל' ד סמג עשין טז טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף א:
[שייך למשנה דלעיל טז.]
צא ו מיי' שם הל' ה ופ"ט שם הל' יא סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ב:

ס"א א"ר זירא
סוכה כא: ע"ש
[בסוכה ובילקוט איתא מנין שאפי']
[מגילה לא.]

צב ז מיי' שם פ"ז הל' ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף א:
צג ח מיי' פ"ה מהל' איסורי ביאה הל' כ סמג עשין כח טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף טו:
צד ט מיי' פ"י מהל' ע"ז הל' ד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ז:

רבינו חננאל

[לעולם] ישלש אדם כל יום ויום שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. אשר פריו יתן בעתו אמר רבא אם פריו יתן בעתו כלומר בעת שהגיע להוראה ועלהו לא יבול אלא מתקיים ואם לאו עליו הכתוב אומר על המלמד שלא הגיע ללמד ועל הלמד ממנו לא כן הרשעים כי אם כמוץ וגו' והיינו דאמר רב מאי דכתיב כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. ומתי הגעתו בהוראה א"ר זירא מבן מ' שנה ולמעלה א)כלומר ישב ראש ישיבה ומת בן מ' שנה כבר פירשנוהו ביבמות ובראש השנה ופרקי' בימי רבה בר נחמני לא הוה עדיף מיניה אלא חכמי דורו כולן שוין הן לו לפיכך הורה. ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה וליכא עדיף מיניה ואינו מורה: מנין שאפי' שיחת חכמים צריכה תלמוד שנאמר ועלהו לא יבול ומצאנו שנקראו האילנות שיחים שנאמר וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ: כתיב בתורה ובנביאים ובכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין, בתורה שנאמר ושמרתם את דברי הברית הזאת למען תשכילו וגו' בנביאים לא ימוש ספר התורה הזה מפיך וגו' כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל [בכתובים] דכתיב וכל אשר יעשה יצליח מי האיש החפץ חיים וגו' סור מרע ועשה טוב והתעסק בתורה שנקרא לקח טוב: (מתני') [פיסקא] הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנותה: א"ר אלעזר אם בנה שכרו מותר. פשיטא. הכיפה משמשי עבודת כוכבים היא ומשמשי עבודת כוכבים בין לר' ישמעאל בין לר"ע אינן אסורין אלא עד שיעבדו דהא ר' ישמעאל ור"ע לא נחלקו אלא בעבודת כוכבים אבל במשמשי עבודת כוכבים דברי הכל עד שיעבדו חלוקת ר' ישמעאל ור"ע בפ' ר' ישמעאל אומר שלש אבנים (דף נא ע"ב) ופריק ר' ירמיה לא נצרכה להא דר"א אלא בשכירות עבודת כוכבים עצמה ודחי' ליה הניחא לר"ע איצטריך אלא לר' ישמעאל דאמר עבודת כוכבים דעובד כוכבים אינה אסורה אלא משתיעבד ב)פשיטא ופרקי' לא נצרכה אלא למכוש אחרון כלומר אימת נקראת עבודת כוכבים במכוש אחרון בשעת גמר מלאכה ההוא מכוש אחרון לית ביה שו"פ אלמא קסבר ר"א ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וכל שכירות קודם שתהיה עבודת כוכבים מותרת: ראינו לגאון זצ"ל שאמר מותר לישראל להשכיר לעובד כוכבים בין פונדק בין חנות ובין חצר ובין ספינה והעובד כוכבים פליג בה בשבת הני כולהו שריאן ואפי' בא"י דהכי פסיקא הלכתא כר' יוסי וכ"ש בשאר ארצות וליכא למיחש אלא במרחץ בלבד ולא בכל מרחץ אלא במרחץ הקרואה על שם ישראל ומפני מראית העין אסור ולא משום שביתת דלית שביתת כלים אלא לבית שמאי ואינה הלכה ואם יש לישראל דירה ובתוכה מרחץ שאין רוחצין בה אלא שוכני הדירה בלבד מותר להשכירה לעובד כוכבים: מתני' אין מוכרין להן במחובר לקרקע:

א) נ"ל ופרכינן והא רבה אורי כלומר כו'. ב) דברי רבינו כמו שהוא לפנינו אינו מובן דהא קושיא הוא לר"י דמאי קמ"ל פשיטא מאי מתקן דלא נצרכה אלא למכוש אחרון ואולי דט"ס נפל בדברי רבינו.

מסורת הש"ס

וקדושין ל.
סוטה כב. ע"ש
[בסוטה שם איתא רבה ועי"ש בפרש"י]
[בסוכה איתא לימוד ועי' בפרש"י דסוכה ודסתם]
[קדושין מט. ב"מ סה.]
[לעיל יח:]
[ברכות ה. מח. מנחות נג: אבות פ"ו מ"ג]
[לקמן נא: נב. חולין מ.]
[קדושין מח. סג. ב"ק נט.]
[לעיל יח:]

הגהות הב"ח

(א) במשנה ר"א אומר בשכר מותר: (ב) רש"י ד"ה לית וכו' בקדושין גבי עשה לי: (ג) תוס' ד"ה אלמא וכו' וכ"ע אמרי' כולהו: (ד) בא"ד ולא נפקא לן מינה כלל התם בפלוגתא דישנה לשכירות מתחלה וכו' מקרא דלא שייך אגר נטר וגם כו' כדאמרי' מתחלה: (ה) בא"ד דישנה פלוגתא: [בילקוט ובעי"ש ליתא]

הגהות הגר"א

[א] גמ' נכסיו. נמחק וצ"ל דרכיו: [ב] במשנה ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים קטלאות נזמים וטבעות כצ"ל בשכר מותר. כל זה נמחק (ועי' תוס' ד"ה הגיע):

ואמר קרא °לא תחנם *לא תתן להם חנייה בקרקע האי לא תחנם מיבעי ליה להכי קאמר רחמנא לא תתן להם חן א"כ לימא קרא לא תחונם מאי לא תחנם שמע מינה תרתי ואכתי מיבעי ליה להכי אמר רחמנא ב*לא תתן להם מתנת של חנם אם כן לימא קרא לא תחינם מאי לא תחנם שמע מינה כולהו תניא נמי הכי לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע דבר אחר לא תחנם לא תתן להם חן דבר אחר לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם ומתנת חנם גופה תנאי היא *דתניא °לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי אין לי אלא לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה לגר במכירה מנין תלמוד לומר תתננה או מכור לעובד כוכבים בנתינה מנין תלמוד לומר תתננה ואכלה או מכור לנכרי נמצא אתה אומר אחד גר ואחד עובד כוכבים בין בנתינה בין במכירה דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר *גדברים ככתבן לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה שפיר קאמר ר"מ ור' יהודה אמר לך אי סלקא דעתך כדקאמר ר"מ לכתוב רחמנא תתננה ואכלה ומכור או למה לי שמע מינה לדברים ככתבן הוא דאתא ור"מ ההוא לאקדומי נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים ור' יהודה כיון דגר אתה מצווה להחיותו ובנעני אי אתה מצווה להחיותו להקדים לא צריך קרא: ד"א לא תחנם לא תתן להם חן: מסייע ליה לרב דאמר רב* דאסור לאדם שיאמר כמה נאה עובדת כוכבים זו מיתיבי מעשה ברשב"ג שהיה על גבי מעלה בהר הבית וראה עובדת כוכבים אחת נאה ביותר אמר °מה רבו מעשיך ה' ואף ר"ע ראה אשת טורנוסרופוס הרשע רק שחק ובכה רק שהיתה באה מטיפה סרוחה שחק דעתידה דמגיירא ונסיב לה בכה דהאי שופרא בלי עפרא ורב האודויי הוא דקא מודה דאמר מר *הרואה בריות טובות אומר ברוך שככה *ברא בעולמו ולאסתכולי מי שרי מיתיבי °ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפי' פנויה באשת איש ואפי' מכוערת ולא

רש"י

לא תתן להם חן. שלא יאמר כמה עובד כוכבים זה נאה: ה"ג אם כן לכתוב לא תחונם. בקריאתו מלה דמשמע לשון חנינה והוא חן: מאי לא תחנם. חסר קרי ביה לא תחנם לשון חניית קרקע: תניא נמי. דכולהו ילפי מהאי קרא לא תתן להם חנייה מדלא כתיב תחונם קרי ביה תורה אור תחנם לא תתן להם חן קרי ביה לא תחונם לשון חנינה והיינו חן מתנת חנם קרי ביה לא תחינם לשון חנם: לגר אשר בשעריך. גר תושב שקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח ונבילה מותרת לו ואתה מצווה להחיותו דכתיב בגר ותושב (ויקרא כה) וחי עמך: ת"ל או מכור. וקאי אגר דלעיל מיניה לגר תתננה ואכלה או מכור: לעובד כוכבים בנתינה מנין ת"ל תתננה או מכור לנכרי. ודרוש לתרוייהו אנכרי דאי לדברים ככתבן אתא דלעובד כוכבים אסור לתתנה הכי איבעי ליה למכתב תתננה ואכלה לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי דלא מצי לאוקומי קרייה דנתינה אנכרי: ולעובד כוכבים במכירה. אבל בחנם אסור ליתן לו שום מתנה: ופרכינן ור' יהודה הא ודאי שפיר קאמר ר"מ. דבין מכירה בין נתינה איכא למידרשינהו אעובד כוכבים ואגר: או. חלוק הוא להקדים נתינה דגר. אם יש גר בשעריך לא ימכרנה לעובד כוכבים ולהכי אתא או למשמע הכי לגר אשר בשעריך תתננה והוא עיקר מצוה או אם אין גר מוכרה לעובד כוכבים:

תוספות

דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע. דריש נמי מהאי קרא בסמוך שלא ליתן להם חן ושלא ליתן להם מתנת חנם וסתמא דמלתא מיירי בכולהו עובדי כוכבים וכן משמע בסוגיין בסמוך וקשה דהאי לא תחנם בשבע אומות דוקא כתיב דכתיב (דברים ז) ונשל גוים רבים מפניך החתי וגו' וכתיב לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם ובפרק הערל (יבמות דף עו.) מוקמינן ליה בשבע אומות דבגירותן לית להו תקנה וכתיב עוד בתריה בתך לא תתן לבנו ואמרינן בספ"ק דיבמות (דף יז.) ובסוף האומר בקידושין (דף סח: ושם) דלרבנן דלא דרשי כי יסיר לרבות כל המסירין לא ילפינן מהאי קרא שאר אומות למימר דלא תפסי בהו קדושין דהא האי קרא בז' אומות כתיב וכן לא תחיה כל נשמה וי"ל דודאי בכל הנך קראי איכא טעמא רבה דלא מצינן לאוקמינן אלא בז' אומות (א) ולא תחיה כל נשמה ליכא לאוקמי בשאר אומות דבהדיא כתיב בהו והיו לך למס ועבדוך וכן כי יסיר לרבנן דלא דרשי טעמא דקרא סברא הוא לאוקמי בשבע אומות דמסירי טפי וכן לא תתחתן ליכא לאוקמי אלא בשבע אומות °שהרי כל שאר אומות מותרין לבא בקהל בגירותן חוץ מאותם שאסר הכתוב מצרי עמוני ומואבי אבל מתנת חנם ונתינת חן וחנייה אין שום טעם לחלק בין שאר עובדי כוכבים לז' עממים מיהו קשיא דכריתת ברית שכתוב אצל לא תחנם אי בשאר אומות איירי הכתיב (מלכים א ה) גבי שלמה וחירם מלך צור ויכרתו ברית שניהם ועוד דמשמע כל שאר אומות לא הוזהרו על כריתת ברית דהא בגבעונים כתיב (יהושע ט) בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית משמע הא בשאר אומות מותר וי"ל דלא תכרות ברית נמי לא קאי אלא בשבע אומות וטעמא רבה איכא ועניינא דקרא נמי מוכח דכתיב (דברים כ) ונשל גוים רבים ועצומים ממך מפניך החרם תחרימם לא תכרות להם ברית ואיכא למימר דכיון דבשעת כיבוש קיימי בלא תחיה שלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית אי נמי משום דאדוקי בעבודת כוכבים טפי אבל שאר אומות לא*: אחד גר ואחד עובד כוכבים בין במכירה בין בנתינה. הכא משמע דלכ"ע איכא למדרש תתננה ומכור אדלעיל מיניה ואדבתריה ואפילו רבי יהודה לא פליג אלא משום או וה"נ דרשינן פרק איזהו נשך (ב"מ דף סא.) את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך דדינן בנשך ובמרבית אכסף דלקמיה ואאכלך דלבתריה וקשה מ"ש מההיא דפרק קמא דקדושין (דף לב:) גבי מפני שיבה תקום והדרת פני זקן דלא שדינן תקום והדרת אשיבה ואזקן ויש לומר דהתם לא שייך והדרת גבי מפני ולא שייך נמי תקום גבי פני וקל להבין ואין להקשות מאותן מקראות שאין להם הכרע (יומא דף נב:) והסימן מהם (ב) מ"ש שו"א פירוש מחר משוקדים שאת ארור וקם אמאי לא אמרינן דקיימי אתרווייהו דהתם לא שייך פירושו בזה כמו בזה שאם עונה שאת אם תיטיב יהיה שאת לשון נשיאות עון ואם עונה אם לא תיטיב יהיה שאת לשון פורענות כמו נשא אשא להם וכן ארור אפם כי עז אם אפם מוסב לארור אינו מקלל אלא אפם ואם אפם מוסב על כי עז נמצא מקללם וכן וקם אי קאי אהעם נראה שזנו אחרי אלהי נכר ואי קאי אהנך שכב וגו' רמז לתחיית המתים ול"ע ממשוקדים וממחר ואין לשם שום חלוק משמעות *ובירושלמי מוסיף פסוק שאין לו הכרע בני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו ולשם יש חילוק משמעות דאי כשמעם קאי אבאו משמע שבאו בלא עת ואי כשמעם קאי אויתעצבו א"כ באו בעתם ולאחר שבאו כשמעם אז ויתעצבו: רבי יהודה אומר דברים ככתבן. תימה לר' יהודה למה לי לא תחנם לאסור מתנת חנם ותיפוק לי' מהכא וי"ל דלא תחנם אצטריך ליתן בו לאו והאי דהכא נמי אצטריך לעשה אי נמי איכא למימר דהאי דהכא איצטריך לגלות על נתינה דגר שהיא מתנה ממש ולא נתינה בדמים והקשה ריב"ם דהכא אסר מתנת חנם לעובד כוכבים לר' יהודה ובפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם ד"ה ור') מוקמינן ההיא דשולח אדם ירך לעובד כוכבים כר' יהודה ותירץ רבי דבתוספתא* תניא גבי מילתיה דר' יהודה דהכא בעובד כוכבים המכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו והא דאמרי' בפרק הדר (עירובין דף סד:) דא"ל להאות עובד כוכבים טול גלוסקין מאילעא ואע"פ שלא היה מכירו כדמשמע התם שאלני התם שהיה מתלוה עמו בדרך וא"ת למאן דאסר וכי לית ליה ההיא *דמפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום וי"ל דדרכי שלום אין זו מתנת חנם וא"ת ולמאן דשרי וכי לית ליה ההיא *דהעובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין וי"ל דקרא מיירי שאינו מחיה באותה מתנה כי אף אם לא יתן לו כלום לא ימות: ורבי מאיר ההוא איצטריך דלקדום נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים. וא"ת וכי אם יש לו לאדם הפץ למכור יתננו לגר קודם שימכרנו לעובד כוכבים והלא אפי' לישראל אינו מצוה על כך וי"ל דדוקא נבילה שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל שלא היו עובדי כוכבים מצויים ביניהם ולגר היא שוה הרבה כשאר בשר: להקדים לא צריך קרא. וא"ת כיון דמסברא יש לנו להקדים נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים למה נכתבה נתינה דגר כלל מכ"ש °ממכירה דעובד כוכבים ידעינן ליה וי"ל דאי לא כתיב נתינה דגר הוה אמינא דאסור ליתן לו נבילות כדי שיתן לב להתגייר לגמרי: הרואה בריות טובות אומר כו'. בירושלמי אומר אפי' גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שככה לו בעולמו:

בלא

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"י מהל' עכו"ם הלכה ד:
צו ב מיי' שם ופרק ג מהל' זכיה ומתנה הלכה יא סמג עשין עד טור ש"ע יו"ד סי' קנא סעיף יא:
צז ג מיי' פ"י מהלכות עכו"ם הל"ד ופ"ג מהל' זכייה ומתנה הלי"א:
צח ד ה מיי' פ"י מהל' עכו"ם הל"ד טור ש"ע יו"ד סימן קנא סעיף יד:
צט ו מיי' פ"י מהל' ברכות הלי"ג סמג עשין כז טור ש"ע או"ח סימן רכה סעיף י:
ק ז מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה הל"ב סמג לאוין קכו טור ש"ע אה"ע סימן כא סעיף א:

רבינו חננאל

[גמ'] מנא לן שנאמר לא תחנם ש"מ לא תתן להם חנייה בקרקע וש"מ לא תתן להם חן. אסור לישראל לומר עובד כוכבים זה נאה הוא או עובדת כוכבים אבל נזדמן לו בקרן זוית שלא במתכוין וראה ורוצה לאודויי ולומר ברוך שככה לו בעולמו כדרך שאומר על האילנות שפיר דמי. אבל לתת לעובד כוכבים מתנה בחנם תנאי היא ור' מאיר מתיר ור' יהודה אוסר דתניא לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך וגו' אחד הגר ואחד העובד כוכבי' בין במכירה בין בנתינה. ר"י אומר דברים ככתבן לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה כדכתיב או מכור לנכרי: ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו בפנויה באשת

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דאמר וכו' בז' אומות דלא תחיה: (ב) שם ד"ה אחד וכו' והסימן מהם מ"מ שא"ש פירוש:

[וע' תוס' יבמות כג: ד"ה הסוא בשבעה ותוס' מגילה דף יד: ד"ה דאגיירה ותוס' סוטה לה: ד"ה לרבות]

[ועי' בתוס' יומא נב: ד"ה ופשט ודף נג: ד"ה שאת ובחולין קיד: ד"ה או וב"מ סא. ד"ה קרי ובפסחים כא: ד"ה לכתוב]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאמר וכו' שהרי כל שאר האומות מותרים. עי' טורי אבן מגילה דף יד: ד"ה דאגיירה:

מסורת הש"ס

[גיטין סא.]
פסחים כא: ב"ק מא. חולין קיד:
[פסחים כא: מכר לקמן סד]
[ערכין יז. ע"ש]
תהלים קד
ברכות נח:
[וכס אי' ברוך שככה לו בעולמו וכ"ה בטור ש"ע או"ח סימן רכ"ה ובירושל' שהביאו תוספ' דהכא ד"ה הרואה]
[פרק ג]
גיטין סא.
[לקמן כו.]

עין משפט נר מצוה

קא א מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל"ב כא סמג לאוין קכו טור שו"ע אה"ע סימן כג סעיף ג:

קב ב ג מיי' שם הלכה כא סמג שם טור שו"ע אה"ע סימן כא סעיף א:

קג ד ה מיי' שם הלכה כ סמג שם טור שו"ע אה"ע סי' כג סעיף ג:

קד ו מיי' פרק טז מהל' טומאת אוכלין הלי"ב:

קה ז מיי' פ"כ מהלכות שבת הלכה ד:

מסורת הש"ס

ולא בבגדי צבע [של] אשה *ולא בחמור ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעופות בזמן שנזקקין זה לזה ואפילו מלא עינים כמלאך המות אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים בשעת פטירתו של חולה עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו כיון שחולה רואה אותו מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות קרן זוית הואי: ולא בבגדי צבע [של] אשה: א"ר יהודה אמר שמואל *אפילו שטוחין על גבי כותל א"ר פפא *ובמכיר בעליהן אמר רבא דיקא נמי דקתני ולא בבגדי צבע *אשה ולא קתני ולא בבגדי צבעונין שמע מינה אמר רב חסדא הני מילי בעתיקי אבל בחדתי לית לן בה דאי לא תימא הכי אנן מנא לאשפורי היכי יהבינן הא קא מסתכל ולטעמיך הא *דאמר רב יהודה *מין במינו מותר להכנים כמכחול בשפופרת הא קא מסתכל אלא בעבידתיה טריד ה"נ בעבידתיה טריד אמר מר ממנה מת נימא פליגא דאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אמר לי מלאך המות אי לא דחיישנא ליקרא דברייתא הוה פרענא בית השחיטה כבהמה דלמא ההיא טיפה מחתכה להו לסימנין ממנה מסריח מסייע ליה לרבי חנינא בר כהנא דא"ר חנינא בר כהנא אמרי בי רב הרוצה שלא יסריח מתו יהפכנו על פניו: *ת"ר °ונשמרת מכל דבר רע *שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה מכאן *א"ר פנחס בן יאיר *תורה מביאה לידי זהירות זהירות מביאה לידי זריזות זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי פרישות פרישות מביאה לידי טהרה [א] טהרה מביאה לידי *(חסידות חסידות) מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי *(קדושה קדושה) מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים וחסידות גדולה מכולן שנאמר °אז דברת בחזון לחסידיך ופליגא דרבי יהושע בן לוי דא"ר יהושע בן לוי ענוה גדולה מכולן שנאמר °רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת *שענוה גדולה מכולן: אין מוכרין להן וכו': ת"ר *מוכרין להן אילן על מנת לקוץ וקוצץ דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר אין מוכרין להן אלא קצוצה שחת על מנת לגזוז וגוזז דברי רבי יהודה ר"מ אומר אין מוכרין להן אלא גזוזה קמה על מנת לקצור וקוצר דברי רבי יהודה ר' מאיר אומר אין מוכרין אלא קצורה וצריכא דאי אשמעינן אילן בהא קאמר רבי מאיר כיון דלא פסיד משהי ליה אבל האי דכי משהי לה פסיד אימא מודי ליה לר' יהודה ואי אשמעינן בהני תרתי משום דלא ידיע שבחייהו אבל שחת דידיע שבחייהו אימא מודי ליה לר' מאיר ואי אשמעינן בהא בהא קאמר ר' מאיר אבל בהנך אימא מודי ליה לרבי יהודה צריכא איבעיא להו בהמה על מנת לשחוט מהו התם טעמא מאי שרי ר' יהודה דלאו ברשותיה קיימי ולא מצי משהי להו אבל בהמה כיון דברשותיה דעובד כוכבים קיימא משהי לה או דלמא לא שנא ת"ש דתניא *בהמה ע"מ לשחוט ושוחט דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אין מוכרין לו אלא שחוטה:

מתני' אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות ובסוריא משכירין

דברים כג · תהלים פט · ישעיה סא

רש"י

ולא בבגדי צבע [של] אשה. שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמייפין אותה ומהרהר אחריה: קרן זוית הואי. כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממבוי למבוי ופוגעין זה את זה בקרן זוית דאינו רואה אותה מרחוק בהא כנגדו שיעלים עיניו: בעליהן. האשה הרגילה ללובשן: צבע אשה. משמע שמכירה: בגדי צבעונין. (א) אינון של נשים ומדקתני בגדי צבע אשה משמע שמכירה: בעתיקי. שלבשתן וכבר ראה אותה מלובשת בהן ונשתוזר ורואה אותן נזכר ביפיה ודוקא בגדי צבעונין לפי שהאשה נאה בהן ולא שכיחי אבל שאר בגדים דשכיחי ואינן נוי לא מסיק אדעתיה להרהר: בחדתי. שלא לבשתן מעולם: לאשפורי. כובס המתקן בגדים חדשים: מין במינו. בהרבעת בהמה: מותר. לאדם להכנים בידים אבר הזכר: כמכחול בשפופרת. מכחול הוא קיסם שמכניסין בשפופרת קנה שהמכחול בתוכה והקיסם קרוי מכחול על שם שכוחלין בו: הא קא מסתכל. ותניא לעיל לא בחמור ולא בחמורה: בעבידתיה טריד. לבו על מלאכתו ושוכח בהרהור: הוה פרענא בית שחיטה. לראות מבחוץ כבהמה אלמא מחתך ממש הוא: ונשמרת מכל דבר רע. וסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה וקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי כך: תורה. על ידי שעוסק בה ועוד שרואה ומבין אזהרות שבה ונשמר: זריזות. [זריז] ונשמר קודם לכן שלא תבא עבירה לידו כי הכא דאינו מהרהר לבא לידי טומאה: זהירות. כשהעבירה באה לידו זהיר להשמר שלא יכשל והכי אמרינן בכל הבשר בשחיטת חולין (חולין דף קז:) מאי לאו דזהיר ולא נגע לא דזריז קדים ומשי ידיה מעיקרא: נקיות. נקי באין חטא: פרישות. אף מדבר המותר פורש להחמיר על עצמו: טהור. לא מלוכלך ועדיף מנקי: לידי רוח הקודש. להשרות עליו שכינה: אז דברת בחזון לחסידיך. ולא נאמר לנביאיך ולענויך: שחת. תבואת חיטין ושעורין קודם שתמלא בזירין ובלע"ז פריג"א: משהי ליה. עובד כוכבים במחובר ונמצא שנתן לו ישוב וחנייה בקרקע: לא ידיע שבחייהו. לא מינכר שבח בחיבורין מכאן ואילך דקמה פסדא ואילן נהי נמי דלא פסיד מיהו לא מינכר דלשבח: אבל שחת. דנראה לעינים דכמה דמשהי ליה משבחת: בהא קאמר ר"מ. בשחת משום דידיע שבחיה: דלאו ברשותיה קיימי. שחת ואילן וקמה בקרקע ישראל נינהו ולא מצי לשהוייהו דישראל מעכב עליה: אבל בהמה. מכי זבן לה עובד כוכבים ברשותיה קיימא: על מנת לשחוט. מתנה עמו בפירוש: מתני' אין משכירין בתים. לעובד כוכבים בא"י גזירה משום מכירה דאיסורא דאורייתא היא שנותן להם חנייה בקרקע: ואין צריך לומר שדות. דאיכא תרתי לאיסורא כדמפרש בגמרא: סוריא. ארם צובה וסמוכה לארץ ישראל וכיבשה דוד וחיברה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי הדבור ובלא שהיו רובן וקרי ליה *כיבוש-יחיד: משכירין

תוספות

שלא יהרהר אדם ביום. האי קרא דרשה גמורה היא ולא אסמכתא כדמוכח פרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מו.) והקשה ה"ר אלחנן א"כ מאי רבותיה דיחזקאל דאמרינן פרק של דחולין (דף לז:) ונפשי לא מטומאה שלא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה ואור"י דמכל מקום רבותא היא ממה שהיה מציל עצמו מהרהור מה שאין כן בשאר אדם דאינו ניצול מהם בכל יום כדאמרי' בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קסד:) שלשה דברים שאין אדם ניצול מהם בכל יום וקא חשיב הרהור: ענוה מביאה לידי יראת חטא. בירושלמי דשקלים גרים איפכא יראת חטא מביאה לידי ענוה וקא סבר כרבי יהושע בן לוי דבסמוך דאמר ענוה גדולה מכולם והקשה ר' יהודה מפרי"ש דאמרינן במדרש *שלשה דברים שקולים זה כזה יראת חטא חכמה ענוה וי"ל דה"ק דלא סגיא להא בלא הא יראה בלא חכמה וחכמה בלא יראה ושתיהם בלא ענוה וענוה בלא שתיהם*:

חסידים לא נאמר אלא ענוים. וא"ת הא כתיב נמי אז דברת בחזון לחסידיך ולא כתיב לענויך וי"ל התם חסידים כתיב וכ"ש ענוים אבל לענין בשורת הגאולה פשיטא תולה אותם בחשובי' וגדולים יותר: ואי אשמעינן הני תרתי דלא ידיע שבחייהו. והקשה הר"ר אלחנן לישמעינן שחת דידיע שבחא וקמה דפסדא וכ"ש אילן וכ"ל דלא זו אף זו קתני: בהמה ע"מ לשחוט מהו. תימה מאי בעי ומאי פליגי ר"מ ורבי יהודה בסמוך הא אפי' בפתם אמרינן לעיל* אימור לשחיטה זבנה ולפי' רשב"ם דלא מיירי לעיל אלא בפרה דוקא ניחא וי"ל לפ"ה דהכא מיירי בעגלים וסייחים שאסור למכור להם:

הא

[מס' דרך ארץ פ"ו]

[וע"ע תוספות יבמות קג: ד"ה המסוליים]

[דף טו.]

[נ"ל קדושה קדושה]

[נ"ל חסידות חסידות כך היא הנוסחא אמתית במשנה דבסוף סוטה שבמשניות וכן גרס רב אלפס דהכא וע"ש וכן הגי' בע"י ע"ש והשתא אתי שפיר דסיים וחסידות גדולה מכולן וכו'. ועי' ירושלמי שקלים פרק ג דף ו. דמפרש לכל הנהו מקרא וע"ע ילקוט ישעיה סימן א רמז שסג]

[נ"ל שלאשה]

[ב"מ נא.]

כתובות מו.

שקלים ו. ע"ש [במשנה שבמשניות סוף סוטה איתא בנוסחא אחרת ע"ש בתוי"ט]

[ערכין טז:]

[תוספתא פ"ב]

כיבוש יחיד כיבוש נ"ל [ג"ס]

רבינו חננאל

איש ואפילו מכוערת ולא בבגדי אשה צבועים ולא בחיה ובבהמה ובעוף ולא בחזירים ולא בחמורין בשעה שנזקקין זה לזה ואפי' מלא עינים כמלאך המות שמלאך המות מלא עינים הוא ובשעת פטירת האדם עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלוית בו וכיון שרואה החולה מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות: בגדי אשה צבעונין. אפילו שטוחין או מונחין על הכותל והוא שמכיר האשה והני מילי בישנים אבל בחדשים לא ובחדשים מיהא יהבינן להו לאומנים דאמרי' טריד בעבידתיה וכדרב יהודה דאמר מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת. ההיא טיפה דזריק לה מלאך המות בפי החולה מחתכה להו לסימנין וממנה מסריח והרוצה שלא להסריח מתו יהפכנו על פניו: ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה מיכן א"ר פנחס בן יאיר זהירות מביאה לידי זריזות וזריזות לידי נקיות ונקיות לידי פרישות כו'. ענוה גדולה מכולם שנ' יען משח ה' אותי לבשר ענוים וגו' לבשר חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכולם: פיס' ר' יהודה אומר מוכר על מנת לקוץ וקוצץ וכן קמה על מנת לקצור וקוצר. ושחת על מנת לגזוז וגוזז ר"מ אומר אינו מוכר לו אלא אילן קצוץ וקמה קצורה ושחת גזוזה וצריכא כו' וכן בהמה על מנת לשחוט ושוחט דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אינו מוכר לו אלא שחוטה: מתני' אין משכירין להם בתים בארץ ישראל וא"צ

צריך

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בגדי צבעונין אינן אלא של:

הגהות הגר"א

[א] גמ' טהרה מביאה לידי חסידות. נ"ב ט"ס ועי' בחלופי גרסאות (וכמ"ש הרע"ב):

גמרא (משנה)

תורה אור

משכירין להם בתים אבל לא שדות ובחו"ל מוכרין להם בתים ומשכירין שדות דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר *בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו *אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכנים לתוכו עבודת כוכבים שנאמר °לא תביא תועבה אל ביתך ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו: **גמ'** מאי אין צריך לומר שדות אילימא משום דאית בה תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע לה ממעשר אי הכי בתים נמי איכא תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע לה ממזוזה אמר רב משרשיא *מזוזה חובת הדר הוא: בסוריא משכירין בתים כו': מאי שנא מכירה דלא משום מכירה דארץ ישראל אי הכי משכירות נמי נגזור *היא גופה גזרה ואנן ניקום וניגזור גזרה לגזרה והא שכירות שדה דבסוריא דגזרה לגזרה היא וקא גזרינן התם לאו גזרה הוא *קסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש שדה דאית ביה תרתי גזרו ביה רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: בחוץ לארץ וכו': שדה דאית ביה תרתי גזרו בהו רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: רבי יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים וכו': מ"ט שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: ובסוריא מוכרין וכו': מ"ט קסבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש ושדה דאית בה תרתי גזרו בה רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: ובחו"ל מוכרין וכו': מאי טעמא כיון דמרחק לא גזרינן אמר רב יהודה אמר שמואל *הלכה כרבי יוסי אמר רב יוסף ובלבד שלא יעשנה שכונה וכמה שכונה תנא אין שכונה פחותה משלשה בני אדם ולחוש דלמא אזיל האי ישראל ומזבין לחד עובד כוכבים ואזיל היאך ומזבין לה לתרי *אמר אביי אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן: אף במקום שאמרו להשכיר: מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי וסתמא

רש"י

משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה דלא גמי אתי לידי מכירה לא עבר אדאורייתא דכי כתיב לא תתן להם חן ותנייה בא"י כתיב דחשיבא חנייתה ומיהו מכירה לכתחילה לא דגזרינן משום מכירה דארץ ישראל: אבל לא שדות. דאיכא תרתי לאיסורא: וחוצה לארץ. דמרחק וליכא למיגזר מכירה דהתם אטו מכירה דא"י: מוכרין בתים ומשכירין שדות. אבל מכירה דשדות לא כיון דאיכא תרתי גזרינן: טעמא דרבי יוסי מפרש בגמ': אף במקום שאמרו להשכיר. בתים לא לבית דירה אמרו אלא לאשתמושי בהו בליבי ותיבנא: מפני שנקראת על שמו. והרואה שמתחממין בשבת אומר שהבלנים שלוחין של ישראל הן: **גמ'** חובת הדר הוא. ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביתך דרך ביאתך אלמא למי שנכנס ויוצא לתוכה אזהר רחמנא: היא גופא גזירה. שכירות אטו מכירה: והא שכירות שדות דסוריא דגזירה לגזירה היא. דקס"ד משום שכירות דא"י איתסר: שמיה כיבוש. ובמכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות הלכך שכירות *שדות דסוריא לאו גזירה היא משום שכירות דא"י אלא משום מכירות שדות דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא ומיהו לא אחמור בה רבנן למיגזר שכירות דבתים אטו מכירה: אבל שדות דאיכא תרתי גזרו. שכירות אטו מכירה: ובחו"ל כו' שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן. דמשכירין ולא מוכרין משום מכירה דא"י: רבי יוסי אומר בא"י משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה: אבל שדות דאיכא במכירתן תרתי לאיסור' גזרינן שכירות אטו מכירה: ה"ג קסבר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש. הלכך ליכא איסורא במכירת בתים: שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן. מכירתן בסוריא אטו מכירה דא"י: וניחוש דלמא אזיל האי ישראל. דשרית ליה לזבוני לחד עובד כוכבים ומזבין להאי יחיד: ואזיל. האי עובד כוכבים ומזבין לה לתרתי פלגי לתרי ומעכב השלישית לעצמו ואיכא שכונה: מיפקדינן. גרסינן: אלפני דלפני כו'. כלומר לכולי האי לא חיישינן: וסתמא

תוספות

הא אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא. פירוש וא"כ אין לגזור בהו שכירות אטו מכירה דמכירה לא מפקע לה ממזוזה אבל בשדות במכירה מפקע להו מהמעשר ויש מפרשים דאתיא אפי' למ"ד אין קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מיד מעשר בסוף השולח (גיטין דף מז. ושם ד"ה אמר) דמ"מ השתא הפקעה מה שהיא עתה ביד עובד כוכבים והוא זורעה שאינו מפריש ממנה מעשר כמגא שאין מקיימין בזה השדה מצוה התלויה בה אבל בית אין כאן הפקעה מפני שאין הבית עצמו חייב כיון שאין ישראל דר בתוכו ולא נהירא דא"כ מאי קאמר בסמוך לרבי יוסי שדה דאית ביה תרתי גזרו רבנן שכירות אטו מכירה הלא בשכירות גופא (א) *איכא תרתי דבשכירות גופיה איכא הפקעה ממעשר שלא יעשר העובד כוכבים מאותה תבואה ועוד קשיא דלשון הפקעה משמע שמפקיע החיוב לגמרי מן הקרקע וכאן אין הפקעה גמורה כיון דאין קנין שהרי גם עתה שהוא ביד העובד כוכבים אם יזרע בה ישראל תתחייב לעשר לכך נראה לפרש דאתיא *כמ"ד יש קנין ושמוכרה לעובד כוכבים הוא מפקיעה ממש ממעשר שאפילו יזרע ישראל לא יתחייב במעשר אבל בית ודאי אינו מפקיע מן המזוזה דאפי' לא ימכרנו לעובד כוכבים אלא שלא ידור בו ישראל אין כאן חיוב מזוזה מן התורה ואפילו אם שכרה ישראל אחר ודר בתוכה דהכי קיימא לן דהא אמרינן פרק התכלת (מנחות דף מד. ושם ד"ה טלית) השוכר בית בחו"ל כל ל' יום פטורה מן המזוזה מכאן ואילך חייבת בא"י חייבת מיד מכל מקום אין חיוב זה מן התורה דמדאורייתא פטורה לעולם כדכתיב ביתך ולא של אחרים ואף על גב דדרשינן ביתך ביאתך להניחה בימין דרך ביאה מ"מ תרי ביתך כתיבי אבל רבנן הוא דחייבוהו לאחר ל' יום מפני שהיא נראית כשלו מידי דהוה אטלית שאולה דכל ל' יום פטורה מן הציצית וה"ה לעולם מן התורה משום דכתיב כסותך ולא של אחרים ורבנן הוא דגזרו לאחר ל' יום מפני שנראית כשלו:

קסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש. הקשה הר"ר אלחנן דבפ"ק דגיטין (דף ח. ושם) היכא דקתני בג' דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל ובשלשה דברים לחו"ל אמאי לא חשיב הא מילתא דהכא דבמכירת בתים ושכירות שדות (שוות לא"י ובשכירות בתים) שוות לחוצה לארץ דהא אפילו בחדא פליג התם דקאמר עפרה טמא כחו"ל והרוצה ליכנס לה בטהרה יכנס כא"י ואומר ר"י דתני ושייר ואע"ג דנקיט תנא למנייגא (ב) מ"מ איכא למימר תנא ושייר כדאשכחנא בהרבה מקומות*: **כיבוש** יחיד. פ"ה שלא היה שם אורים ותומים ושטים רבוא ויותר נראה כמו שפירש הר"ר יצחק מהרפוט דכל מה שכבש יחיד כגון יאיר בן מנשה אינו א"י אבל קשיא דאי מא"י הוא אין זה קרוי כיבוש יחיד ואם מחו"ל הוא אפי' היו שם ששים רבוא קרוי כיבוש יחיד לכך נראה כל שאין לו רשות לכבש נקרא חו"ל דכל זמן שלא כבש כל א"י לא היה לו רשות לכבוש חוצה לארץ והכי איתא בספרי פרשת עקב כשכבש דוד ארם נהרים וארם צובה אמר לו הקב"ה סמוך לפלטין שלך לא כבשת ואתה הולך ומכבש חוצה לארץ שנאמר ואת היבוסי יושב ירושלים וגו'*: **אלפני** דלפני לא מפקדינן. האי סימנא בעלמא הוא כלומר לכולי האי לא חיישינן א"נ כיון דלאיסור שכונה שלא יבא היזק לישראל קרי ליה מכשול לפני עור: **אף** במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו וכו'. יש לפקפק על מה היו סומכים בני אדם למכור ולהשכיר בתים לעובדי כוכבים ואף לבית דירה ויש רוצים להביא ראי' להתיר מדתניא בתוספתא (פ"ב) כאן וכאן לא ישכיר אדם ביתו לעובד כוכבים מפני שידוע שמכנים לתוכה עבודת כוכבים אפ"ה משכירין להם ארוות ואוצרות ופונדקאות אע"פ שידוע שמכנים לתוכו עבודת כוכבים משמע הטעם משום שמחלק בין מקום שמכנים עבודת כוכבים בקביעות בין שאינו מכנים ובהנך שאומר אינו מכנים עבודת כוכבים בקביעות שרי ולפי זה בעת שהעובדי כוכבים שבינינו אינם מכניסין לבתיהם עבודת כוכבים בקביעות אלא כשיש שם מת או שנוטה למות וגם אותה שעה אינן עובדין אותם מותר אכן משם אין ראיה גמורה כי יש לתלות טעם היתר דארוות ואוצרות דשמא לא אסרה התורה אלא בבית העשויה לדירה דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך ולשם אפילו דרך ערא' אסור אבל אותם בתים שאינם עשוים לדירה לא אסרה תורה ולהכי שרי ארוות ואוצרות ורבינו חיים כהן היה מביא ראיה להתיר מדגרסינן בירושלמי אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו הא במקום שנהגו למכור מוכר אף לבית דירה ומשכיר והיה נראה לו הטעם דבחוץ לארץ לא מיקרי ביתך אלא בארץ וקשו בה טובא חדא כי אין נראה לר"י שיגרע ישראל בחוץ לארץ מעובד כוכבים דאפילו למ"ד אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל בחוצה לארץ מיהא יש לו קנין ועוד קשה לרבי יהודה דגבי מזוזה דכתיב ביתך הכי נמי תימא דמי שיש לו בית בחוצה לארץ

רבינו חננאל

צריך לומר שדות: [גמ'] גזרי' שכירות אטו מכירה ואמרי' מאי עילוית. דשדות מן הבתים אילימא משום דאית בשדות תרתי איסורי חדא דיהבת להו חנייה בקרקע וחדא דקא מפקעת להו מן המעשר בתים נמי הא איכא [חנייה] בקרקע ופקיעת מזוזה ופרקי' מזוזה חובת הדר הוא. בסוריא משכירין בתים לעובדי כוכבים אבל לא שדות אוקימנא קסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש אע"ג דדוד הוא דכבשינהו ארץ ישראל היא שדות דאית בהו [תרי] איסורי כדאמרן גזרי' שכירות אטו מכירה בתים דלית בהו אלא משום חניית בקרקע בלבד לא גזרו שכירות אטו מכירה. בחוצה לארץ מוכרין בתים כו' ר' יוסי אומר אף בארץ ישראל משכירין להם בתים ובסורי'. מוכרין להם בתים ומשכירין שדות ובחוצה לארץ מוכרין

ואלו לר' יוסי שדות בא"י דאית בהו תרתי גזור רבנן שכירות אטו מכירה בתים לא גזרו בהו בשכירות בסוריא קסבר ר' יוסי כיבוש דיחיד לאו שמיה כיבוש ואינו א"י מכירת בתים דליכא אלא חדא שדות אע"ג דאיכא תרתי לא גזור רבנן ולא גזור אלא מכירת שדות בסורי' בלבד: ובחו"ל מוכרין להן אלו ואלו אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ובלבד שלא יעשם שכונה. תנא אין שכונה פחותה מג' בני אדם וניחוש דלמא האי דזבנת ליה אזיל ומזבין לאחרים והוו להו שכונה ופרקי' לפני עור לא תתן מכשול מפקדינן לפני דלפני לא מפקדינן: [פיסקא] אף במקום שאמרו להשכי' לא

עין משפט נר מצוה

קו א מיי' פ"י מהלכות עבודת כוכבים ה"ג סמג לאוין מה טוש"ע יו"ד סימן קנא סעיף ח:

קז ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף י:

קח ג מיי' פרק ה' מהל' מזוזה הל"א סמג עשין כג טור שו"ע יו"ד סימן רנא סעיף יב:

קט ד מיי' פ"א מהל' תרומות הל"ב וע"ש:

קי ה ו ז מיי' פ"י מהל' עבודת כוכבים הל"ג סמג לאוין מה טור שו"ע יו"ד סי' קנא סעיף ט:

איכא איסורא דבשכירות בנ"ל [נ"ס]

[פי' תוספות ב"ב סא. ד"ה שהוא בגי' הדמת]

[עי' תוס' יבמות מג: ד"ה סתם וכו' מה שסניהו בקושיא]

מסורת הש"ס

[לעיל טו. פסחים ו]

פסחים ד. ב"מ קא:

[כילה ג. וש"נ]

[גיטין ח:]

[לעיל יז.]

[ב"ק פ"ז]

[עי' תוס' מנחו' מד: ד"ה מנין]

[וע"ע תוספות גיטין ח. ד"ה כיבוש]

הגהות הב"ח

(א) תוספות ד"ה הא אמר וכו' הלא בשכירות גופא אע"ג דליכא תרתי דבשכירו' ליכא משום חניית קרקע מ"מ איכא ספקע' ממעשר: (ב) שם ד"ה קסבר וכו' מ"מ איכא למימר. נ"ב וכ"כ תוס' בקידושין דף טז ע"ב ד"ה והא וע"ע במס' מכות דכ"א ע"ב:

גליון הש"ס

גמ' א"ש הלכה כר' יוסי. עי' לעיל דף ו' ע"א תוס' ד"ה מיטלטי.

עין משפט
נר מצוה

קיא א ב ג מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה טו סמג לאוין כה טור שו"ע או"ח סימן רמג סעיף א [וברב אלפס עד בשבת פט"ז דף נא.]:

וסתמא כרבי מאיר דאי ר' יוסי בכל דוכתא מוגרי: ובכל מקום לא ישכור וכו': תניא *רבן שמעון בן גמליאל אומר *לא ישכור אדם מרחצו לעובד כוכבים מפני שנקרא על שמו ועובד כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים אבל לכותי מאי שרי כותי אימר עביד ביה מלאכה בחולו של מועד אנן נמי עבדינן אבל שדהו לעובד כוכבים מאי [ב]שרי מאי טעמא אריסא אריסותיה קעביד מרחץ נמי אמרי אריסא אריסותיה קעביד [ג]אריסא דמרחץ לא עבדי אינשי תניא *ר"ש בן אלעזר אומר לא ישכיר אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שמו וכותי זה עושה בו מלאכה בחוש"מ אבל עובד כוכבים מאי שרי דאמרי אריסא אריסותיה עביד א"ה כותי נמי אמרי אריסא אריסותיה עביד אריסותא

וסתמא כר"מ. דאמר בא"י אין משכירין: כותי. לא עביד מלאכה בשבת אבל בחולו של מועד עביד דלמדרש סופרים לא חייש: בחולו של מועד. לדידן נמי שרי להחם מרחצאות: אבל שדהו לעובד כוכבים שרי. להשכיר היכא דליכא למיחש לחניית קרקע כגון בח"ל ואע"פ שנקראת על שמו לא חשדי ליה דליהוי עובד כוכבים שלוחו אלא אמרי אריסא הוא קיבלה עליו למחצה לשליש ולרביע ועליו מוטל לעשות: אריסותא

לארץ יפטר מן המזוזה הא אמר בפ' התכלת (מנחות דף מד. ושם) השוכר בית בחו"ל כל ל' יום פטורה מן המזוזה מכאן ואילך חייבת והטעם כדפרישית לעיל שסוברים העולם שהיא שלו משמע דאם היא שלו חייבת מיד ועוד קשי' לר"י על הירושלמי מאותה תוספתא שהבאתי לעיל דקתני רישא (אין) משכירין להם בתים ולא שדות וכרמים ואין נותנין להם (א) ערבות וקבלות אחד הכותים ואחד העובדי כוכבים בד"א בא"י ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחו"ל מוכרין אלו ואלו כאן וכאן לא ישכיר ביתו לעובד כוכבים מפני שידוע שמכנים לתוכו עבודת כוכבים אלמא אף במקום שמותר למכור אסור להשכיר מיהו נראה לר"י דהירושלמי שהביא רבינו חיים ראיה גמורה היא ומן התוספתא לא קשיא מידי דכאן וכאן קאי אא"י וסוריא ואף ת"ק דמתני' נמי סבר הכי דאסור בתרווייהו מכירת בתים אבל בחו"ל שהתירו למכור מותר להשכיר כדאי' בירושל' ולאו מטעמיה דרבינו חיים אלא הטעם מפרש הר"ר אלחנן מפני כשאמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך היכא למימר לא אסור אלא בבית הישראל עצמו שהוא דר בתוכו בעודו דר בו ואפי' בא"י כמו במזוזה שאינו חייב בה אלא בביתו בעודו דר בו אבל השוכר בית אף בא"י פטור מן המזוזה מן התורה ורבנן הוא דגזרו שלא להשכיר לעובד כוכבים מפני שמכנים לתוכו עבודת כוכבים והשתא דדוקא בתים העשויים לדירה אבל אינם עשויים לדירה לא גזרו ולכך התירו להשכיר ארוות ואוצרות וכיון דשכירות בית דירה אינו אסור אלא מדרבנן אף בארץ אם כן בחוצה לארץ הקלו: **מאי** טעמא אריסא אריסותיה קא עביד. הקשה רבינו יהודה מההיא דתנן בפ"ק דשבת (דף יח. ושם) אמר רשב"ג נוהגין היו של בית אבא שהיו נותנין כלים לכובס עובד כוכבים ג' ימים קודם השבת ופליג אב"ה דאמרי התם שמוהר עם השמש אלמא לית ליה לרשב"ג קבלנא קבלנותיה עביד ותירץ לא שסובר שהלכה כן אלא מחמיר בעצמו היה וכן פרש"י לשם אכן שוב הקשה רבינו יהודה דה"כ בפרק שני דביצה (דף כא:) דקחשיב ג' דברים שהיו מחמירין בבית ר"ג כב"ש אמאי לא קא חשיב נמי הא שהרי ר"ג דיבנה הוא (אבי) אביו של (ב) רשב"ג ואומר דבביצה לא איירי אלא במידי די"ט אבל במילי דשבת איכא טובא ולפ"ז ניחא מה שהקשה ר' אלחנן דאמאי לא קי"ל כרשב"ג בההיא דפ"ק דשבת דהא אמרינן (ב"ב דף קעד.) כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו אלא לאחרים ודאי לא היה מחמיר אלא לעצמו: **אריסא** אריסותיה קא עביד. פסק ר"ת הלכה כרשב"ג דאמר אריסא אריסותיה קא עביד ומתוך כך התיר לישראל שנתן ביתו לעשותו בקבלנות לבנות בו אפילו בשבת וק"ו נמי הוא דהשתא אריסות שדה שחלק הישראל משביח במלאכה שרי קבלנות שאין בו שבח לישראל כלל במה שממהר נכרי לעשות קבלנותו לא כ"ש דנימא קבלנא קבלנותיה קעביד ועוד הביא ר"ת ראיה מההיא דפ"ק דשבת (דף יז: ושם ד"ה אין נותנין) דשרי ב"ה ליתן כלים לכובס ועורות לעבדן עם השמש ואפי' מידי דפרהסיא שרו התם דהא ההיא ברייתא דאית ליה בגמרא התם (דף יח.) דאסור ליתן חטין לתוך הריחים של מים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום מוקי לה תלמודא כב"ש אבל לב"ה שרו ואע"פ שמשמעת קול ועוד תניא התם (דף יט.) גבי ספינה פוסק עמו ע"מ לשבות רשב"ג אומר אינו צריך שהעובד כוכבים לא יניח לעשות קבלנותו בשביל הישראל ולפי זה צריך עיון בההיא דפ' מי שהפך (מו"ק דף יב. ושם ד"ה אמר) דאמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אכן ר"ת מוקי לה לכולה הך שמעתא באבל ומפרש לה הכי אמר שמואל מקבלי קבולת באבל בתוך התחום אסור כו' אמר רב פפא אפילו חוץ לתחום נמי לא אמרן דשרי אלא היכא דליכא מתא דמקרבא להתם אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור פירוש לפי שיראו בני העיר *מלאכתן כשילכו לשם אמר רב ששת וכי ליכא מתא דמקרבא נמי לא אמרן דשרי אלא בשבתות וימים טובים דלא שכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא פירוש אז מותר חוץ לתחום ע"י קבלנות עובד כוכבים אבל בחוש"מ דשכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא אסור וכ"ש בחול גמור אלא חול המועד לרבותא נקט דאע"ג דלא שכיחי דאזלי כולי האי אסור ולפי זה כל מה שאוסר לשם היינו באבל דוקא דבאבל החמירו יותר כדמוכח התם ברים פירקא אמר רב ששת בריה דרב אידי זאת אומרת דברים המותרים בחולו של מועד אסורין בימי אבלו ותניא כוותיה והוא עובדא דמר זוטרא דבנו ליה אפדנא בימי אבלו חוץ לתחום בשבתות ובימים טובים הוה ומטעם שהתרנו. עד כאן שיטת ר"ת: ור' יצחק פירש דקבלנות דבית אסור והיה דוחה כל ראיות ר"ת דמההיא דעורות לעבדן איכא ראיה דכיון דהוא תלוש ומלאכה ביד אחרים מותר דאפילו באבילות בכה"ג שרי כמו שמפורש דתניא התם (דף יא.) היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשה בבית אחר יעשה וריחים נמי אינה ראיה לכאן דהתם (ג) שם החטים לתוך הריחים הם נטחנים מאליהן ולא דמי לעובד כוכבים העושה מלאכה בידים ודומה כמי שישראל מצוה לו לעשות בשבת וגם לא דמי להך דשכירות שדה דמתניתין דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות למחצה לשליש ולרביע אבל בבנין בית רגילות לשכור מידי יום יום והרואה אינו אומר קבלנותיה עביד אלא שכירי יום ניהו ועוד דבירושלמי דפ"ק דשבת משמע דקיבולת דבית אסור בין באבל בין בשבת והכי איתא התם אומנים עובדי כוכבים שהיו עושים עם ישראל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר אמר ר"ש בן אלעזר בד"א בקיבולת אבל בשכיר יום אסור בד"א בתלוש אבל במחובר אסור בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר ומהו בין כך ובין כך א"ר אילא בין בתלוש בין במחובר ובלבד בקיבולת ר"ש בן בסנה בשם ר' אחא אמר בשבת ובאבל ובעבודת כוכבים הלכה כר"ש בן אלעזר אלמא פסיק הלכה כר"ש בן אלעזר דאמר בעירו במחובר דאסור אף בקיבולת והוא הדין בתוך התחום ולא מבעיא הבנין עצמו דאסור אלא אף לפסול האבנים ולתקן הקורות ואפילו רחוק מן החומה ואפילו בביתו של עובד כוכבים אסור כיון דלצורך מחובר הוא דהא במחובר כה"ג פליגי ופסיק הלכה כר"ש בן אלעזר דאילו לעשות הבנין עצמו אפילו רבנן מודו דאסור דברשות ישראל הוא ולא שרו אף תלוש אלא בביתו של עובד כוכבים כגון כלים לכובס שמתקנם ביד עובד כוכבים ואע"פ שהלכה כר"ש בן אלעזר בקיבולת מ"מ באריסות שדה אין הלכה כמותו אלא כרשב"ג דהא סתם לן תנא דמתני' כוותיה והטעם מפרש דאריסא אריסותיה קא עביד ור"ת אע"פ שהקל בקיבולת החמיר על עצמו וכשבנה ביתו לא הניח עובדי כוכבים לבנות בשבת אף על פי שהיו עושים בקבלנות והר"ם היה נותן טעם דלהכי מותר באריסות שדה דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו א"א נוטל בגוף הקרקע דמי לשותף אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ואסור ולה"ק הכא דמרחץ אסור דאריסותא למרחץ לא עבדי אינשי דכיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך ליטול זה בגוף המרחץ אסור ולפ"ז יש להתיר להשכיר ריחים לעובד כוכבים היכא שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות דהוי כמו שותפין ומסקנא דשמעתא שמעינן מהכא דקבולת דתלוש אינו מותר אלא בתוך ביתו של עובד כוכבים אבל במחובר אינו מותר אלא חוץ לתחום אבל תוך לתחום אסור: **אבל** לעובד כוכבים מאי שרי. תימה מאי קא דייק דלמא נקט כותי וכ"ש לעובד כוכבים וי"ל דמשמע ליה מדשבק עובד כוכבים דמיירי ביה רשב"ג ומתני' ונקט כותי דוקא קתני וי"ל דס"ל דסבר דבעובד כוכבים שרי מדאיירי בכותי דאי בעובד כוכבים אסור לישמעינן עובד כוכבים דלית ביה אלא חדא דנקראת על שמו וכ"ש כותי דאית ביה תרתי דאית ביה נמי לפני עור כדאמרינן בסמוך עוד פירש הר"ר אלחנן דדייק ממתני' דשריא שדהו לעובד כוכבים וליכא מאן דפליג ומהאי טעמא ניחא כמי דקאמר לעיל גבי מילתיה דרבן שמעון בן גמליאל אבל שדהו לעובד כוכבים שרי דלאו אמילתיה דייק דהא דנקט מרחץ במילתיה איכא למימר דדוקא מרחץ אבל שדהו אפילו לכותי אסור משום שעושה בו מלאכה בחול המועד:

מסורת הש"ס

מכרס"א מוחק זה ועי' לחם סתרים

[תוספתא פ"ג ע"ב]

[תוספתא שם ע"ב]

מכרס"א פ"ו

צ"ל מלאכתם רש"ל

רבינו חננאל

לא לבית דירה אם ו מפני שמכנים להוכה עבודת כוכבים וכתיב לא תביא תועבה אל תוך ביתך מכלל דאיכא דוכתא דאין משכירין להם בתים: וסתמא כר' מאיר דאי ר' יוסי האמר אף בא"י עצמה משכירין להן בתים: בכ"מ לא ישכיר (עצמו) [לו] לא מרחץ מפני שנקרא על שמו ועובד כוכבים עושה בה מלאכה בשבתות וימים טובים ושדהו לעובד כוכבים אמאי שרי דאמרי אינהו דחזו ליה דעביד מלאכה בשדה של ישראל אימר אריסותא קעביד ופורני וריחיים נמי אמרי אריסותא קא עביד. נימא במרחץ נמי הכי אמרי מרחץ לאריסותא לא עבדי:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה (בע"א) אף במקום וכו' דקתני רישא אין משכירין להם בתים שדות וכרמים ואין נותנים להם אריסיות וקבלות א' הכותי וא' העובד כוכבים בד"א בא"י ובסוריא משכירין בתים אבל לא שדות ובחו"ל מוכרין בתים ומשכירין שדות דברי ר"מ ר' יוסי אומר אף בא"י משכירין בתים ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחו"ל מוכרין אלו ואלו וכו' מפני שכשאמרו: (ב) ד"ה מאי טעמא וכו' ר"ג דיבנה הוא אבי אביו של ר"ג: (ג) ד"ה אריס וכו' אינה ראיה לכאן דהתם כיון שם הטעם:

אריסותא לר"ש בן אלעזר לית ליה אלא עובד כוכבים מ"מ מותר דאמרינן ליה וציית כותי נמי אמרינן ליה וציית כותי לא ציית דאמר אנא גמירנא טפי מינך א"ה מאי איריא מפני שנקראת על שמו תיפוק ליה משום (ויקרא יט) °לפני עור לא תתן מכשול חדא ועוד קאמר חדא משום לפני עור ועוד מפני שנקראת על שמו הנהו מוריקאי דעובד כוכבים נקיט בשבתא וישראל בחד בשבתא אתו לקמיה דרבא שרא להו איתיביה רבינא לרבא ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחלה מותר ואם באו לחשבון אסור °איכסיף לסוף איגלאי מלתא דהתנו מעיקרא הוו רב גביהה מבי כתיל אמר הנהו שתילי דערלה הוה עובד כוכבים אכיל שני דערלה וישראל שני דהתירא אתו לקמיה דרבא שרא להו והא אותביה רבינא לרבא לסיועי סייעיה והא אכסיף *°לא היו דברים מעולם איבעיא להו סתמא מאי ת"ש אם התנו מתחילה מותר הא סתמא אסור אימא סיפא אם באו לחשבון אסור הא סתמא מותר *אלא מהא ליכא למשמע מינה:

הדרן עלך לפני אידיהן

*אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הרביעה ולא תתיחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות ולא יתייחד אדם עמהן מפני *שחשודין על שפיכות דמים: גמ' ורמינהי

רש"י

אריסותא לר"ש בן אלעזר לית ליה. והאי דנקט כותי דמשמע הא עובד כוכבים שרי לאו טעמא משום אריסותא אלא משום דאמרינן ליה לא תעשה בה מלאכה בשבת וציית: אי הכי. דכותי יעשה בה מלאכה בחולו של מועד: מאי איריא. דקתני גבי כותי מפני שנקראת על שמו: תיפוק ליה דבלא הכי נמי איכא משום לפני עור וכותי גר הוא ומוזהר על המצות כישראל ולא דמי לעובד כוכבים העושה מלאכה בשבת שהעובדי כוכבים לא הוזהרו עליה. מוריקאי. זורעי גטת כרכום: נקיט בשבתא. להוש לזרוע ולקצור: שקיבלו. שדה באריסותן מבעה"ב ומשקיבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד: לא יאמר ישראל. טול אתה חלקך בשבת לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו: ואם התנו מתחילה. קודם שהוטלה עליו: מותר. דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת ואין העובד כוכבים שלוחו: ואם באו לחשבון. לאו אהתנו מתחלה קאי אלא מילתא באנפי נפשה היא כלומר אם קיבלו סתם ועשו סתם ועייל העובד כוכבים בשבת וישראל בחול ולא צווהו ישראל ובאו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול: אסור דשכר שבת הוא נוטל דגלי דעתו דעובד כוכבים שלוחו היה: רב גביהה מבי כתיל אמר. לאו הכי הוה עובדא: אלא שתילי דערלה הוה. ישראל ועובד כוכבים קיבלו שדה בשותפות (א) ונטעוה ויטלו האי בין שניהם ונתעסק עובד כוכבים כל ג' שני ערלה ואכלן וישראל קבל ג' שנים אחרות כנגדן ואכלן שרא להו. דהיתר גמור הוא דהא אע"ג דקיבלוה יחד לכתחילה ואמר לו ישראל היה אתה עובד בג' שנים הללו ואני ג' אחריהם אין כאן איסור שליחות דהא ישראל נמי שרי לעובדה ואי משום אכילה בישראל אוכל כנגדן וגמגא נהנה מפירות ערלה שמכרן אין זה נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל: והא אותביה רבינא. וא"כ מאי תיובתא גבי שבת איסור שליחות במלאכה מה שאין כן בערלה: לסיועי סייעיה מדקתני התנו לכתחילה מותר אלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי ואע"ג דמטיא הנאה לישראל וה"ה לערלה: סתמא מאי. שקיבלו סתם ועשו סתם עובד כוכבים בשבת וישראל בחד בשבת ולא אמר ישראל מעולם טול אתה את השבת ואני בחול מהו לחלוק סתם בשוה ולא יזכיר ישראל את השבת: אם באו לחשבון. הזכיר לו ישראל של שבת באותה חלוקה וגלי דעתיה דשלוחיה הוא: הא סתמא. דאף בשעת חלוקה סתם מותר:

הדרן עלך לפני אידיהן

אין מעמידין בהמה בפונדקאות. שעושין להתאכסן (ב) עוברי דרכים שם ומעלים שכר לבעלים: שחשודין על הרביעה. ובני נח נאסרו בה דכתיב (בראשית ב) והיו לבשר אחד יצאו בהמה חיה ועוף ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול: גמ' רובע

תוספות

אי הכי תיפוק ליה משום לפני עור. הקשה הר"י אמאי קאמר א"ה דלמלתי' דר"ש בן אלעזר גופיה היה יכול להקשות תיפוק ליה משום לפני עור ופי' הר"ר אלחנן בשלמא אי אמרת דכותי נקט לרבותא וה"ה עובד כוכבים ניחא דנקט טעמא דנקראת על שמו דשייך בתרווייהו אלא אי אמרת דנקט כותי דוקא א"כ תיפוק ליה משום לפני עור:

תיפוק ליה משום לפני עור. אליבא דרשב"א פריך דאית ליה כותים גרי אמת הן בפ"ק דחולין (דף ו.) גבי ההיא דר"ש דשדריה לר"מ למזבן חמרא מבי כותאי ומכאן יש להביא ראיה למה שפירש ר"ת דשייך למימר לפני עור אף במידי דלית ביה איסורא אלא דרבנן דהא מלאכה דח"ה אינה אסורה אלא מדרבנן כדפירש ר"ת (*במו"ק (דף ב)) וראיה נמי מדלעיל (דף טו:) דאסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים אע"ג דליכא איסורא אלא דרבנן אבל הר"ר אלחנן הקשה לפר"ת שפירש דמלאכה דח"ה אינה אסורה מן התורה מדאמר בפ' מי שהפך (מ"ק דף יא:) פתח באבל וסיים בחול המועד לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא ימי אבלו דאסור דרבנן אלא אפילו ה"ה דאסור דאורייתא כו' ומפר"ת דקרי ליה דאורייתא לפי שיש לה אסמכתא מן התורה בפ"ק דחגיגה (דף יח.) לאפוקי אבל שאין לו אסמכתא אלא מדברי קבלה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל א"כ ח"ה יש לו עיקר מן התורה דאיכא למיגזר אטו י"ט *):

חדא משום לפני עור. נראה דמהאי טעמא נמי(ג) להיות אסור כשקבל שדה בשותפות:

לא יאמר לו ישראל לעובד כוכבים כו'. מעשה כך היה בימי רבינו תם שגבה ישראל אחד בחובו תנור אחד מעובד כוכבים והיה לו לאופה המסיק התנור חלקו בתנור והיה לו ליהודי ליטול כך וכך ימים בחלקו ולאופה כמו כן כך וכך ולא התנו מתחלה זה לזה טול אתה חלקך בשבת ואני חלקי בחול והיה ר"י ר"ל דמותר דלא דמי לשדה דהכא דגבי שדה חלק הישראל משביח אף בחול במה שהעובד כוכבים טורח בו בשבת אבל בהתנור אינו משביח כלל במה שהעובד כוכבים עושה בו בשבת וזה בחול ואף בלא התנו מתחלה ולא הודה ר"ת לזה ונראה לו דאין לחלק בין תנור לשדה דאע"פ שאינו משביח במלאכה בשבת מ"מ הוי כאילו מעמיד פועל בידים ונראה להר"ר אלחנן דבתנור אפי' התנו מתחלה לא יועיל כיון שכל התנור של ישראל הוא וה"ל כמשכיר תנורו בשבת ואומר לעובד כוכבים טול שכר תנורי בשבת כשתסיקנו לי בחול ולא דמי לישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות שיש לעובד כוכבים חלק בגוף הקרקע וגם ר"י חזר בו והביא ראיה לדברי ר"ת דאין חילוק בין תנור לשדה דהא מרחץ פתנור דמי ובתוספתא דמסכת דמאי [פ"ו] תניא ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה ומרחץ בשותפות לא יאמר לו ישראל לעובד כוכבים כו' קצרו של דבר בין כרם בין שדה בין מרחץ או תנור אם לקחו ישראל ועובד כוכבים בשותפות אסור לומר טול אתה חלקך כו' אלא אם כן התנו מתחלה קודם שלקחוהו שאין לישראל בשבת שום חלק וגם ר"ת באותו מעשה דתנור צוה לקבל החוב מן העובד כוכבים ולחזור ולהלוות ולהתנות מתחלה מיהו היכא שלקחו הישראל במשכון נראה שא"צ להתנות כלום כיון שהוא ברשות העובד כוכבים ושכר התנור הוא לישראל מרבית שהעובד כוכבים נותן לו ואין הישראל קונה חלק בתנור דדוקא נקט לקחו. העתק מלשון רבינו יהודה:

ת"ש אם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור. וא"ת לידוק מרישא וי"ל דאיכא למימר דה"ה סתמא אלא משום דבעי למיתני סיפא ואם התנו נקט נמי תחלה מותר אף על פי שהתנה לו כך בפירוש:

ואם באו לחשבון אסור הא סתמא שרי. וא"ת לימא דה"ק אם באו לחשבון אסור אפי' התנו מתחלה וי"ל דס"ל דודאי אם התנו מתחלה מותר בכל ענין:

הדרן עלך לפני אידיהן

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים. ותניא בגמ' אין מוסרין בהמה לרועה שלהם ויש ליתן טעם על מה אנו סומכין לייחד בהמותינו עמהם ואף אנו מוסרין בהמותינו לרועה שלהם ואין לומר כדאמר רב לעיל בפ"ק (דף יד:) מקום שהתירו למכור התירו לייחד דהא לא קם האי מילתא דאף רב הדר ביה אלא אומר ר"ת דסמכינן אהא דמשני ר' פדת בגמ' (דף כג.) דמוקי מתני' כר"א דחייש לרביעה וברייתא דלוקחין מהן בהמה לקרבן דלא חיישי לרביעה כרבנן ואנן קיימין כרבנן ואע"ג דרבינא שהיה סוף הוראה פליג עליה ושני שנויא אחרינא מ"מ נראין דברי ר' פדת עיקר הדא מדהקדים דברי רבינא לדבריו דהא רבי פדת קודם לרבינא ימים רבים שהיה בנו של ר"א כדאמרינן בפ"ק דברכות (דף יא:) וכן אורי לי' ר"א לר' פדת בריה וגם היה חברו של ר' זירא כדאמר בפ"ק דנדה (דף ח.) א"ר זירא לר' פדת חזי דמיקך ומאבוך קשריתו קטפא לעלמא ואותו ר"א אביו הי' תלמידו של ר' יוחנן ועוד דבשל סופרים קי"ל דהלך אחר המיקל ואע"ג דכתם מתני' דאין מעמידין מתוקמא כר"א מ"מ לית הלכתא כוותיה כיון שיש מחלוקת במסכת פרה (פ"ב מ"א) ובתרי מסכתי לכ"ע אין סדר:

*) [וע"ע תוס' חגיגה יח. ד"ה מולו]

ורמינהי

עין משפט נר מצוה

קיב א מיי' פ"ו מהל' שבת הל' ח סמג עשין סה טוש"ע א"ח סי' רמה סעיף א:

קיג ב מיי' פ"י מהל' מאכלות אסורות הלכה יד ועיין בהשגות ובכ"מ טוש"ע י"ד סי' רצד סעיף יג:

קיד ג מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה יו סמג עשין סה טוש"ע א"ח סי' רמה סעיף ב:

א ד מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ה סמג לאוין קכו טוש"ע י"ד סי' קנג סעיף א:

ב ה מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע שם סעיף ד טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף ג:

[וע"ל בחגיגה (דף יח.)]

ג ו מיי' פי"ב מהל' רוצח הל' ז סמג עשין מט טוש"ע י"ד סי' קנג סעיף ב:

מסורת הש"ס

[עירובין מ. וש"נ]

[ברכות כה. וש"נ ועיין מדיס עב.]

[לעיל יד:]

[עירובין סג.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא וכו' בשותפות ונטעוה ויטלו: (ב) ד"ה אין וכו' להתאכסן בם עוברי דרכים ומעלין: (ג) תוס' ד"ה חדא וכו' נמי יכול להיות אסור:

גליון הש"ס

גמ' איכסיף. גיטין נו ע"ב ב"מ נז ע"א שם לא היו דברים מעולם. [illegible] ע"ח [illegible] תוספות [illegible] ע"ב [illegible] כ"ב [illegible] בכורות [illegible]

רבינו חננאל

הנהו מוריקאי דעובד כוכבים מלקט ונקיט בשבתא וישראל נקיט בחד בשבתא אתו לקמיה דרבא שרא להו ואיתביה רבינא ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול חלקך אתה בשבת ואני חלקי בחול ואם התנו מעיקרא על מנת שיום השבת לעובד כוכבים ויום אחד בשבת לישראל שרי ואם באו לחשבון פי' שיאמר אחד לחבירו לקחת אתה בשבת כך וכך בספים ואני לא לקחתי בחול אלא פחות מרוקלי א) וכן אם אמר העובד כוכבים לישראל כענין הזה אסור ואינו מותר אלא אם התנו בעיקרא מה שיודמן בשבת הרי הוא לעובד כוכבים בין רב בין מעט וכן בחול לישראל. איכסיף רבא לסוף איגלאי מילתא דהתנו מעיקרא הוו ושפיר שרא להו רבא. רב גביהה מבי כתיל אמר שתלאי דערלה הוו עובד כוכבים אכל שני ערלה וישראל אכל שני דהתירא כו' איבעיא להו אם התנו מעיקרא מותר סתמא מאי ולא איפשיטא ועבדי' ביה לחומרא דאיסורא דאורייתא היא. ב) ירושל' הא במקום שנהגו למכור מוכרין להן אפי' בית דירה ומשכירין להן אפילו בית דירה ר' בון בשם רבנן דתמן זאת אומרת שדה הנתונה על אם הדרך אסור להשכירה לעובד כוכבים מפני שנקראת על שמו ועובד כוכבים עושה בה מלאכה בשבתות וי"ט: בתוספתא שאלו לר' יהושע מהו שילמד א"ם את בנו חכמת יונית אמר להן צאו וראו איזו שעה אינה לא מן היום ולא מן הלילה שהיום והלילה חייב [...]ין תורה שנא' והגית בו יומם ולילה. תוספתא לא יטייל ישראל עם שיירא בתרפות אפי' לצאת אפי' מקדים ואפי' מחשיך ואפי' מתיירא מפני ליסטים מפני רוח רעה חיה רעה שנא' לא תלכו אחרי אלהים [...] ר' אלעזר (בר) [בנו ש"ר] יוסי הגלילי אומר אם ראית רשע יוצא לדרך התרחק ממנו ג' ימים כי מלאכי חבלה יוצאין עמו שנא' הפקד עליו רשע ושטן יעמד על ימינו וכן אם ראית צדיק יוצא לדרך [...] עמו כי מלאכי שלום עמו שנא' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך הדרן עלך לפני אידיהן: אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שהן חשודין על הרביעה. איני והתנן לוקחין

א) אולי צ"ל מלא לי וכ"ה הלשון בתשובת הגאונים בשם רב שרירא גאון והובא בב"י או"ח סי' רמ"ה ע"ש וכן פי' הראב"ד ז"ל והובא בר"ן כאן דקאי אסתנו ודלא כפרש"י ב) עי' בהא"ש כאן דפסק הלכה לא משום דהוי ספקא בדרבנן וע"ע בר"ן ודברי רבינו צ"ע.

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ג מהלכות איסורי מזבח הל' טו:
ה ב מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הלכ' ו סמג לאוין קנו טור א"ע סי' כד:
ו ג מיי' שם הלכה טז סמג שם טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף יח:
ז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז:
ח ה ו ז מיי' שם הל' ה ו ז סמג שם טור אה"ע סי' כד:

ורמינהי* לוקחין מהן בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ולא משום מוקצה ולא משום נעבד בשלמא מוקצה ונעבד אם איתא דאקצייה ואם איתא דפלחיה לא הוה מזבין ליה אלא רובע ונרבע לחוש *אמר רב תחליפא אמר רב שילא בר אבינא משמיה דרב עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תיעקר התינח נקבות זכרים מאי איכא למימר אמר רב כהנא הואיל ומכחישין בבשר אלא הא דתניא לוקחין בהמה מרועה שלהן ליחוש דלמא רבעה לה רועה שלהן מתיירא משום הפסד שכר אלא הא דתניא *אין מוסרין בהמה לרועה שלהן לימא רועה שלהן מתיירא משום הפסד שכרו אינהו דידעי בהדדי מרתתי אנן דלא ידעינן בהו לא מרתתי אמר רבה היינו דאמרי אינשי מכתבא גללא בזע רגלא בחבריה ידע אי הכי זכרים מנקבות לא ניזבון דחיישינן דלמא מרבעא ליה עילוה כיון דמיגרי בה מרתתא אלא *הא דתני רב יוסף ארמלתא לא תרבי כלבא ולא תשרי בר בי רב באושפיזא בשלמא בר בי רב צניע לה אלא כלבא כיון דמיגרה בה מרתתא כיון דכי שריא ליה אומצא ומסריך אבתרה מימר אמרי אינשי האי דמסריך אבתרה משום אומצא דקא מסריך נקבות אצל נקבות מאי טעמא לא מייחדינן אמר מר עוקבא בר חמא מפני שהעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חבריהן ופעמים שאינו מוצאה ומוצא את הבהמה ורובעה איבעית אימא אפילו מוצאה נמי רובעה *דאמר מר חביבה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן *דא"ר יוחנן בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא אי הכי ישראל נמי ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן איבעיא להו עופות מאי תא שמע דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי חנינא אני ראיתי עובד כוכבים שלקח אווז מן השוק רבעה חנקה צלאה ואכלה וא"ר ירמיה מדיפתי אני ראיתי ערבי אחד שלקח ירך מן השוק וחקק בה כדי רביעה רבעה צלאה ואכלה

רבינא

רובע ונרבע ומוקצה ונעבד פסול לקרבן דתניא בב"ק (דף מ:) מן הבהמה ולא כל הבהמה להוציא את הרובע והנרבע מן הבקר להוציא את הנעבד מן הצאן להוציא את המוקצה: מוקצה. שהקצהו ויחדהו לתקרובת עבודת כוכבים: נעבד. שעבדו עבודת כוכבים והשתחוה לו: בשלמא מוקצה ונעבד. אף ע"ג דודאי חשידי לא קשיא לן דאם איתא דפלחיה כו': אלא רובע. אי חשידי ליחוש: שלא תיעקר. נעשית עקרה הילכך לא רבע לה אבל אזכרים לא חייש כשעומדת בפונדקי: זכרים מאי איכא למימר. ניחוש דלמא רבעה עובד כוכבים דהכא ליכא עיקור וזכר נמי מיפסיל בנרבע דהא קרא דנרבע דמן הבהמה בעולה כתיב ועולה זכר הוא וקאמר להוציא את הרובע ואת הנרבע: וליחוש דלמא רבעה רועה דהא לאו דידיה היא ולא חס עליה: אינהו דידעי בהדדי. חד בחבריה דאורחיה למירבעה: מירתת רועה מיניה דאי מיעקרא מרגיש עובד כוכבים וקא תבע ליה מיניה א"כ כל שעתא אתי הוי לה: מכתבא גללא בזע רגלא בחבריה ידע. מכתב שקורין גרפי"א ושל ברזל הוא קורע ורושם את הגלל שיש כלומר השיש שהוא קשה יותר מן המכתב לפי שהוא מכיר בו וכן רכיל והלשן מכיר בחבירו ויודע מפניו רגלא [רכיל] כמו (תהלים טו) לא רגל על לשונו וכן וירגל בעבדך (ש"ב יט): זכרים מנקבות לא לזבון · לקרבן הואיל וחשידי דלמא אדבעתיה עלה דליכא הכא עיקור ולא כחש בשר: כיון דמיסריך. זכר בתרה ורודפה כל שעה אם תיזקק לו מירתתא שיבינו בני אדם בדבר אבל בדידן אי מוקמינן לה גבה לא מירתתא דלפום שעתא הוא דקאי גבה: לא תרבי כלבא. שמא תתאוה ותרביענו עליה: לא תשרי בר בי רב באושפיזא. דאגב דצניע לא מירתתה שיוציא קול אם תבעל לו: צניע לה. ואיכא למיחש כדפרישית: אלא כלבא · הא אמרת כיון דמוגרי בה ורודפה מירתתא האשה: אמרי. לא דמי כלבא לשאר בהמה: דכיון דכי שדיא ליה אומצא מיסריך. כל שעתא בתרה לא מירתתא דסברה אי מיסריך בתראי מימר אמרי אינשי אומצא הוא דשדיא ליה: אומצא. מעט בשר: נקבות אצל נקבות מ"ט לא מייחדינן. דקתני בברייתא בפ"ק (דף טו:) דאפילו נקבות אצל נקבות לא מייחדין: ישראל שעמדו על הר סיני. ונתקנו מכל מום כדכתיב (שיר ד) כולך יפה רעיתי ומום אין בך:

רבינא

ורמינהי לוקחים מהם בהמה לקרבן. תימה אדמותיב מברייתא אמתני' לירמי מתני' אהדדי אין מעמידין ורמינהי מקום שנהגו למכור מוכרין אלמא לא חיישינן לרביעה ולשני נמי כדמשני הכא ועוד קשה אמאי לא שני הכא שינויא קמא דרב דלעיל (דף יד:) מקום שהתירו למכור כו' וי"ל דהא רומיא דמתני' כבר מרמה לה בפ"ק (שם) ושניה שפיר ואע"ג דהכא נמי הוית לשנויי שנויא קמא דרב מקום שהתירו ליקח מהם להקריב דלא שני הכא דתידוק דהכא הא במקום שאסרו למכור אסור ליקח אלמא איכא דוכתא דחשידי ותקשי א"כ כל הנך קראי דמותבי מינייהו רבנן לר"א לקמן בשמעתין דמשמע בהו שמותר ליקח מן העובדי כוכבים בהמה לקרבן ונצטרך להעמידם במקום שנהגו למכור מפני שאינם חשודים על הרביעה ואין זה יכול להיות דהא מייתי קראי דמצרים וכנען ופלשתים דקי"ל שהן חשודים על הרביעה וגם כל אנשי קדר שהם ערביים הם חשודים על הרביעה כדמשמע בסמוך ערבי אחד לקח ירך מן השוק כו' ועוד תקשי אטו ניקום ונימא להו לקראי (א)כי כתביהו במקום שנהגו למכור כתביהו ונראה דמהאי טעמא הדר ביה רב לעיל מהאי שנויא דמקום שנהגו למכור כו' לפי שלא היה יכול להעמידו כאן ועוי"ל דידע שפיר שנויא דעובד כוכבים חס על בהמתו ומ"מ פריך מהכא דלוקחין דס"ד דאיכא למיחש לרביעה כיון שבא למכרה ומשני דלעולם חיים שפעמים אינו יכול למכרה או נמלך וניחא נמי לרבינא ולרבי פדת דבסמוך וא"ת כיון דמוקמינן היתר קרבן בכל מקום אף במקום שנהגו שלא למכור תיקשי לן מכל מקום כיון דמה שאין אנו *מעמידין משום חשש רביעה הוא בקרבן היך התירו וי"ל דמקום שנהגו שלא למכור מנהגא הוא דאיכא הא איסורא ליכא ולענין קרבן אפילו מנהגא ליכא שאם היו נוהגין לימנע מליקח מהם בהמה לקרבן אין לדבר סוף דא"א שלא יתערבו בהמות של מקום שנהגו שלא למכור עם בהמות שנהגו למכור ע"י משא ומתן וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ובהמות הנולדים מביתו של ישראל אין די ליקח לקרבן משום דשכיחי מומי דפסלי אפי' בדוקין שבעין: מוקצה. פירוש שיחדו לתקרובת עבודת כוכבים ומסרו לכומרים והאכילוהו כרשיני עבודת כוכבים אבל יחוד גרידא אינו כלום דאין הקדש לעבודת כוכבים (לקמן מה:) כדמשמע (בפ"ב *דתרומה) [נ"ל דתמורה בפ"ו (דף כט.)]: אי איתא דאקלייה לא הוה מזבין ליה. לרווחא דמילתא נקטיה כלומר אפילו במקום דשכיחי דמקלו ופלחו אין לחוש מדמזבין ליה דבלאו האי טעמא בסתמא לא חיישינן לדלמא מקלו ופלחו אסרינן למכור אלא משום חשש רביעה ולא משום חשש המוקצה ונעבד: רגלא בחבריה ידע. בקונטרס גרים רגלא בריי"ש לשון רגיל כמו לא רגל על לשונו (תהלים טו) ור"ת גרס כפירוש הערוך *דגלא בדלי"ת לשון שקרן שכן מתרגם (משלי טז) במשפט לא ימעל פיו לא ידגל פומיה וה"ק שקרן בחברו מכיר וכן ההוא דפ' במה אשה (שבת סג.) שני תלמידי חכמים המדגילין זה לזה בהלכה הקב"ה אוהבן שנאמר ודגלו עלי אהבה ומפר"ת המנצחין זה לזה ואינם עומדים על העיקר אפי' הכי הקב"ה אוהבן ולהכי קאמר והוא דידעי גורתא דשמעתא ולית להו רבה (ג) למגמר מנייהו ובמדרש נמי משמע ודגלו לשון מעילתו דקאמר מנין לקורא בתורה שקרא לאהרן הרן שיוצא פי' שאע"פ שלא יקרא האלף שנאמר ודגלו עלי אהבה אבל רש"י פירש מדגילין לשון דגל שמקהילים קהלות ברבים וקשיא דאם כן מה ראיה צריך פשיטא שנאהבים לפני המקום: דאמר מר חביבה עליהם בהמתם של ישראל. לא נודע לר"י מהיכן נפקא עיקר דבר זה: עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני. ונראה *דגרים נמי דפסקה זוהמתן הייתו משום דאף על גב דאינהו לא הוו מזלייהו הוו*:

רבינו חננאל

לוקחין מן העובדי כוכבים בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע כו'. ופרקי' משמיה דרב עובד כוכבים חס על בהמתו נקיבות שלא תיעקר זכרים שלא יוכחשו. ואם תאמר דדלמא רועה רבעם רועה נמי כיון דידעי חד להבריה וכשרואין שהכחישה הבהמה מרגישין כי רבעה ומתיירא מפני הפסד שכרו ואינו רובעם. אמר רבה היינו דאמרי אינשי מכתבא גללא בזע. פי' א) מכתבא גלל בזע כלומר שעט ברזל הינדוי נוקב ובוקע הצור שהוא אבן גלל. כך רגלא בחבריה ידע פי' רגלא אדם הממונה על המכס ומחזר על הנכנסין ויוצאין ומרגיש בגנבי המכס. כדגרסי' בפסחים ב) והוא דרגש בהו רגלא. ומקשי' אי הכי הא דתני רב יוסף ארמלתא לא תרבי כלבא ולא תישרי בר בי רב באישפיזא בשלמא בר בי רב צניע לה אלא כלבא נימא כיון דמגרי בה קטי אינשי מירתתא ולא מירבעא ליה. ופרקינן כיון דכל מה דהיא שדיא ליה אומצא מסריך בת. אמרה אמאי עבד הכי משום אומצא דשרינא ליה. ומפני מה אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים ולא זכרים אצל כו'. מפני שהעובדי כוכבים מצויין בזנות אצל נשי חבריהן פעמים שבא ואינו מוצאה ורובע הבהמה. איבעי תימא אפי' מוצאה בהמת ישראל חביבא ליה. דאמר (מר) [ר'] יוחנן כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. עובדי כוכבים [שלא עמדו על הר סיני] לא פסקה זוהמתן. וכן עופות. דא"ר יוחנן ראיתי עובד כוכבים שלקח אווז מן השוק רבעה חנקה צלאה ואכלה. וערבי אחד קנה ירך מן השוק חקק בה כדי רביעה רבעה צלאה ואכלה

א) וכן הוא בערוך ערך גלל ב' בשם רבינו ב) דף פו ע"ב ולפנינו שם הגי' דיילא אך רבינו נראה דגרים שם רגלא ולכן רבינו שם נראה דגרים כגי' דידן וכ"ה בערוך ערך דייל וצ"ע.

[כל זה הוא להגיה בשבת קמו. וא"כ אות ונראה שכתבו תוספות נריכה פנים עיין בחדושי הלכות ומהר"ש]

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ב
[לעיל טו.]
[לעיל טו. [illegible]]
ב"מ פח.
[illegible]
גיטין נח.
שבת קמו. יבמות קג:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ורמינהו וכו' כי כתביהו במקום שנהגו למכור כתביהו: (ב) [illegible] (ג) ד"ה רגלא וכו' ולית להו רבה במתא [illegible] מיניה וכמדרש:

[ערך דגל אלמנא בערך גלל כי גרים גם רבינו חננאל ודגילא כר"ש ועי' מה שפירש על זה]

דגרסי' נמי גרים נמי כצ"ע [illegible]

רבינא אמר לא קשיא הא לכתחלה הא דיעבד ומנא תימרא דשאני בין לכתחלה בין לדיעבד דתנן לא תתייחד אשה עמהם מפני שחשודין על העריות ורמינהו *האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים ע"י ממון מותרת לבעלה ע"י נפשות אסורה לבעלה אלא לאו ש"מ שאני לן בין לכתחלה לדיעבד ממאי דלמא לעולם אימא לך אפילו דיעבד נמי לא והכא היינו טעמא דמתיירא משום הפסד ממונו תדע דקתני סיפא ע"י נפשות אסורה לבעלה *ותו לא מידי רבי פדת אמר לא קשיא הא רבי אליעזר הא רבנן *דתנן גבי פרת חטאת ר' אליעזר אומר אינה נקחת מן העובדי כוכבים וחכמים מתירין מאי לאו בהא קמיפלגי דר"א סבר חיישינן לרביעה ורבנן סברי לא חיישינן לרביעה ממאי דלמא דכ"ע לא חיישינן לרביעה והכא היינו טעמא דרבי אליעזר כדרב יהודה אמר רב *דאמר רב יהודה אמר רב הניח עליהן עודה של שקין פסלה ובעגלה עד שתמשוך בה מר סבר חיישינן ומר סבר לא חיישינן לא ס"ד משום ניחא פורתא לא מפסיד טובא ה"נ לימא משום הנאה פורתא לא מפסיד טובא התם יצרו תוקפו ודלמא דכולי עלמא לא חיישינן לרביעה והכא היינו טעמא דר"א כדתני שילא דתני שילא מ"ט דר' אליעזר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך בני ישראל יקחו ואין העובדי כוכבים יקחו לא סלקא דעתך דקתני סיפא *וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולן ואי סלקא דעתך כדתני שילא בשלמא פרה כתיב בה קיחה אלא כולהו קרבנות קיחה כתיב בהו ודלמא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא

רש"י

רבינא. מהדר לתרולי מתני' ובריי' דלעיל לעולם חסידי ומתני' לכתחילה קתני דאין מעמידין משום דלמא רבע לה ובריית' דקתני אין חוששין משום רובע משום נרבע דיעבד דמשום לשעבר קבעית למיסרה דלמא כבר רבעה ולכבר (א) ארבעה לא חיישינן: ומנא תימרא. דלמידי דחסידי ביה שני לן בין לכתחילה בין לדיעבד דלכתחילה לא מייחדינן ליה בהדייהו והיכא דאיתיחד לא מיתסר ולא אמרינן נבעלה לו: ע"י ממון. שהיתה חייבת ממון מותרת לבעלה: הפסד ממון. דסבר אי בעילנא לה תו לא פרע לי בעלה מידי: תדע. דמשום הפסד ממון הוא דשרי לה דקתני על ידי נפשות שנתחייבה הריגה אסורה לבעלה אלמא היכא דלא מירתת להפסד ממונו אפקורי מפקר לה וחיישינן שמא נבעלה לאחד מהן ברצון ואית דמוקמי לה באשת כהן דמיתסרא באונס וראשון עיקר דבכתובות (דף כו:) מוכח דבאשת ישראל קאי: ותו לא מידי. (ב) אין להקשות על דבר זה דודאי טעמא ע"י ממון מותר משום דחייש עובד כוכבים להפסד ממונו: פרת חטאת. פרה אדומה: ה"ג ממאי דלמא כולי עלמא לא חיישי לרביעה וטעמא דר"א כו': עודה של שקין. שקין הרבה ריקנין קשורין ביחד: פסלה. דכתיב אשר לא עלה עליה בהעלאה בעלמא: ובעגלה. עגלה ערופה אינה נפסלת בהעלאת עול: עד שתמשוך בו. דכתיב בעגלה (דברים כא) אשר לא משכה בעול (*ליטנא אחרינא עודה עך שטוון בו שקין): (ג) לא ס"ד. דטעמא דר"א משום עודה: דמשום הנאה פורתא. להקל מעליו משוי מעט: לא מפסיד טובא. דמים יקרים של פרה אדומה אלא ודאי טעמא משום רביעה הוא: יקחו. ימכרו קרי ביה ויקיחו: אלא

תוספות

רבינא אמר הא לכתחילה הא דיעבד. לכאורה משמע דרבינא דהכא ורבי פדת דבסמוך לית להו ההוא שנויא דלעיל דאדם חס על בהמתו כו' מדמהדרי אשנויא אחרינא ותימה א"כ מה יתרצו משני המשניות הקיא דאין מעמידין והקיא דמקום שנהגו למכור מוכרין דלעיל בפ"ק (דף יד:) ואין לומר שיתרצו כשנויא קמא דרב דלעיל במקום שהתירו למכור התירו ליחד דלא נחשדו ארביעה כיון דלא קס דאף רב הדר ביה משום טעמא דפרשי' וי"ל דודאי בין רבינא בין רבי פדת אית להו שנויא דעובד כוכבים חס על בהמתו לענין שלא יאסור למכור להם בשום מקום ואף במקום שנהגו שלא למכור נמי ליכא איסורא אלא מנהגא כדפרישית מיהו מיסתבר להו דלענין קרבן יש לנו להחמיר ולאסור אף במקום שמוכרין ולא לסמוך על אותו טעם דעובד כוכבים חס על בהמתו אי לאו טעמא דדיעבד לרבינא ולר' פדת דמוקי לה כרבנן דלא חיישינן לרביעה כלל וא"ת ור' יוחנן דמשני לקמן (דף כד:) גבול יש לה פחותה מבת שלש נעקרת בת שלש אינה נעקרת מה יתרץ מהא דמקום שנהגו למכור מוכרין משמע כל בהמות אפילו יתרות על שלש ועוד דפחות מבת שלש נמי היה לו לאסור שמא תשהה אצלו עד שתהיה בת ג' וירבענה וי"ל דכן פירוש דבריו פחותה מבת ג' ודאי נעקרת ובת ג' רוב הפעמים אינה נעקרת אבל אינו ודאי כ"כ הילכך במקום שנהגו מוכרין אפילו בת שלש דעובד כוכבים חס לפי שאינו יודע בודאי ודואג שלא תעקר ולענין קרבן מוקי ההוא דלוקחין בפחותה מבת ג' ולא מיבעיא במקום שמוכרין דשרי ליקח אלא אף במקום שנהגו שלא למכור לוקחין לקרבן דכיון דודאי נעקרת חיים עלה ולא רבעה ומה שנהגו שלא למכור משום חשש דרביעה לאחר שלש כדפרשינן אבל בת שלש אין לוקחין דאינה נעקרת כ"כ בודאי ואיכא למיחש דלמא רבעה:

על ידי ממון מותרת לבעלה. פ"ה דמיירי באשת ישראל וקשיא דא"כ היכי מוכח דשריא בדיעבד משום דאמרינן דודאי לא נבעלה דלמא לעולם אימא לך דנבעלה ומיהו להכי שריא משום דאשת ישראל שנבעלה באונס מותרת ואין לאוסרה °משום דשמא נתרצית לו דודאי כיון דאינה נתפסת אנפשות לא מפחדה ולא מתרצית ליה לכך נראה לפרש דודאי מיירי באשת כהן דאף באונס אסורה והכא מותרת דאמרינן ודאי לא נבעלה וכן משמע בפרק שני דכתובות (דף כו: ושם) דפשיטא ליה לתלמודא דמתניתין מיירי באשת כהן דמייתי עלה בגמרא התם ההוא מעשה באשה אחת שהורהנה באשקלון ורחקוה בני משפחתה ואי באשת ישראל הוה הסוה עובדא מאי קאמר ורחקוה בני משפחתה לא הוה להו לרחק אלא לבעלה ועוד מתוך המשנה יש להוכיח דמיירי באשת כהן דקתני על ידי ממון מותרת לבעלה טעמא דע"י ממון דמרתת אהפסד ממונו הא שלא על ידי ממון אסורה ואף על פי שאין לתלות (ד) נתרצית כיון שאינו ע"י נפשות ואי באשת ישראל אמאי אסורה אלא ודאי באשת כהן והא דנקט מותרת לבעלה ולא נקט מותרת לכהונה משום סיפא נקט דע"י נפשות אסורה לבעלה והתם אף באשת ישראל אסורה לבעלה דאיכא למימר משום פחד נפשות נתרצית לו וא"ת מאי ס"ד דרבינא דבעי לאוכוחי היתר דיעבד מהכא הא ודאי דמשום הפסד ממונו הוא וי"ל דסבר רבינא דכיון דנתבשה שהיא מסורה בידו היה לו לאסור באשת כהן ולמיחש מיהא לבעילת אונס ואע"ג דאיכא הפסד ממון ומדשרינן הכא דיעבד ה"ה אף היכא דליכא הפסד ממון ותלמודא דחי דלית ליה הך סברא אלא אית ליה הפסד ממונו שאני: **תדע** דקתני סיפא ע"י נפשות אסורה לבעלה. תימה מאי קאמר תדע דלמא שאני ע"י נפשות דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו ותבעתו אבל שלא ע"י נפשות מותרת ואף היכא דליכא הפסד ממון וי"ל דודאי שלא ע"י ממון אסורה דאי ס"ד מותרת אמאי נקט רישא הפסד ממון ליתני שלא ע"י נפשות מותרת אלא ודאי הפסד ממון דוקא נקט וסיפא דקתני ע"י נפשות ה"ה שלא ע"י נפשות אסורה לכהן דבה איירי אלא בא להשמיענו דאף לישראל אסורה דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו: **ותו** לא מידי. פי' דודאי הפסד ממון שאני אבל יחוד בעלמא אימא דלאסור אף בדיעבד תימה אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו אשת כהן יושבת תחת בעלה דה"א שלא תתיחד עם שום עובד כוכבים שעה אחת וכיון דליכא הפסד ממון חיישינן וי"ל דאין זה אלא דחוי בעלמא כלומר מהכא לא תוכיח ומכל מקום דברי רבינא אמת הן ועי"ל דאפילו לפי המסקנא אין לאסור יחוד מועט דדוקא נחבשה שאני לפי שהיא מסורה בידו כעין בהמה דהכא דבידו לרבעה אבל היכא שאינה תחת ידו של עובד כוכבים כלל ויכולה לצעוק ויהיה לה מושיע ודאי העובד כוכבים מרתת ואין לאוסרה על אותו יחוד וכן עיקר ובירושלמי דחי דאין דמיון אשה לבהמה שאני אשה שדרכה לצווח ואפילו חרשת דרכה לרמוז: **התם** יצרו תקפו. תימה לעיל דאמר רב עובד כוכבים חס על בהמתו ורבי פדת נמי אית ליה ההוא שנויא כדפרי' נימא יצרו תקפו מכ"ש דפרה דדמיה יקרים י"ל שאני הכא כיון דדמיה יקרים עומדת למכור לישראל וכיון שהוא ודאי מוכר הפרה וסבור הוא להעלים ואינו חושש כיון שיצרו תקפו:

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' ג סמג לאוין קכא טוש"ע אה"ע סי' ז סעיף יא:

י ב ג ד מיי' פ"א מהל' פרה אדומה הלכה ז סמג לאוין שעו:

רבינו חננאל

ופריק רבינא לא קשיא מתני' לכתחילה אין מעמידין הא דאי עבר והעמיד לוקחין ואין חוששין דלמא רבעת מדתנן לא תתיחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות. ותנינן האשה שנחבשה על ידי ממון מותרת לבעלת מאי לאו לכתחילה לא תתיחד ואם נתיחדת דיעבד אין חוששין לה. ודחינן לה שאני הכא דמתיירא לבוא עליה משום הפסד ממונו. תדע שהוא כך דקתני סיפא נחבשה על ידי נפשות אסורה לבעלה כיון דאין לו ממון עליה ודאי בא עליה. ר' פדת משני מתני' ר' אליעזר היא דאסר והא דתני לוקחין רבנן דשרו. דתנן בפרה בפ' שני גבי פרת חטאת ר' אליעזר אומר אינה ניקחת מן העובדי כוכבים וחכמים מכשירין. ודחינן ודילמא ר' אליעזר ורבנן לאו משום דחיישי לרביעה אלא דכ"ע לא חיישי לרביעה דיעבד כרבינא ואין חשודין בפרה אלא משום מלאכה כדרב דאמר הניח עלית בפרה אדומה עודה של שקאין פסולה. פי' עודה חבק מצויירא) של עדיים שאוגדין אותה בבהמה ודומה לעול שפוסל את הפרה. ר' אליעזר חייש ורבנן לא חיישי (ובעגלה) [ובפרה] כתיב אשר לא עלה עליה עול משעה שהעלה עלית פסלה. ובעגלה כתיב אשר משכה בעול. ואמרינן בפרה מאי טעמייהו דרבנן דלא חיישי משום עורה של שקאין. דמשום ניתא פורתא לא מפסיד טובא. דאמר דלמא מרגשי ישראל ולא זבני לה הכא נמי בשאר בהמות נימא משום הנאת רביעה לא מפסיד טובא ואפילו לכתחלת ליכשרו. ודחינן גבי רביעה יצרו תקפו. והדרינן לטעמא אחריתי ודלמא כולי עלמא לא חיישי לרביעה כלל. ב) ור' אליעזר בר שילא דתני מאי טעמא דר' אליעזר דכתיב דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה מישראל יקחו ולא מן העובדי כוכבים. ודחינן לא ס"ד דתנינן וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות. וכי כל קרבנות מי כתיבא בהו קיחה. ודלמא לא פליגי רבנן על ר' אליעזר

א) עי' בערוך ערך עד התשיעי מ"ש בשם הגאונים ז"ל בפירוש עודה ע"ש. ב) נראה דצ"ל וטעמא דר"א כדתני שילא דתני שילא מ"ט דר"א וכו'.

מסורת הש"ס

כתובות כו:

[תוספתא כו: וש"נ]

פרה פ"ב מ"א

סוטה מו.

[כל זה שייך לעיל בד"ה עודה]

[פרה פ"ב מ"א ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבינא וכו' ולכבר רבעה לא חיישינן: (ב) ד"ה ותו לא מידי אין להקשות. נ"ב כהאי ליטנא הוא בדף סד לקמן ובהוריות ספ"ב וביבמות דף לט ע"א: (ג) ד"ה לא ס"ד וד"ה דמשום וד"ה לא הד"א: (ד) תוס' ד"ה על ידי וכו' שאין לתלות בנתרצית:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה על ידי וכו' משום דשמא נתרצית לו. עי' לקמן דף נט ע"ב תוס' ד"ה אילא:

מסורת הש"ס · עין משפט נר מצוה

גמרא

אלא בפרה דדמיה יקרין אבל בשאר קרבנות מודו ליה ואלא הא דתניא לוקחין מהן בהמה לקרבן מני לא ר' אליעזר ולא רבנן ועוד תניא בהדיא *מאי אותיבו ליה חברוהי לר' אליעזר °כל צאן קדר יקבצו לך יעלו(א)(*לרצון על) מזבחי ע"כ לא פליגי אלא בחששא אבל היכא דודאי רבעה פסלה ש"מ דפרה קדשי מזבח היא דאי *קדשי בדק הבית מי מיפסלא בה רביעה *שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא אלא מעתה תיפסל ביוצא דופן וכי תימא ה"נ אלמה תניא *הקדישה ביוצא דופן פסולה ור"ש מכשיר וכי תימא ר"ש לטעמיה דאמר יוצא דופן ולד מעליא הוא והא"ר יוחנן *מודה היה ר"ש לענין קדשים שאינו קדוש אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה דבר ערוה וע"ז נמי פוסל בה דכתיב °כי משחתם בהם מום בם *ותנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנא' השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז דבר ערוה דכתיב °כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ וע"ז דכתיב °פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל והא פרה נמי הואיל ומום פוסל בה דבר ערוה ועבודת כוכבים פסלי בה גופא תני שילא מ"ט דרבי אליעזר דכתיב °דבר אל בני ישראל ויקחו בני ישראל יקחו ואין העובדי כוכבים יקחו אלא מעתה °דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה ה"נ דבני ישראל יקחו ואין העובדי כוכבים יקחו וכי תימא ה"נ והאמר רב יהודה אמר שמואל *שאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו פעם אחת בקשו ממנו אבנים לאפוד בששים

(ישעיה ס · במדבר יט · שמות כה · ויקרא כב · בראשית ו · דברים ד)

רש"י

אלא בפרה אדומה. דדמיה יקרים דחייש עובד כוכבים להפסד מרובה וכייף ליצריה: אבל בשאר קרבנות מודו. והא דתניא לעיל לוקחין מהן בהמה אמאן תרמייה לא רבי אליעזר ולא רבנן: כל צאן קדר. קדר ישמעאל וכתיב יעלו (*לרצון על) מזבחי אלמא בשאר קרבנות נמי שרי ושפיר איתרמן רומיין דלעיל: עד כאן לא פליגי כו' מלתא באפי נפשיה קאמר ואזיל: אלא בחששא. היכא דלא חזינן דרבעה פליגי דמר חייש ומר לא חייש: קדשי מזבח היא. דין קדושת מזבח יש לה ליפסל ברביעה ולענין פדייה דלא נפקא לחול בלא מום ואף ע"ג דלאו למזבח קרבה: דאי ס"ד. לא אלימא קדושתיה (ב) מקדושת בדק הבית ועל כל דבר חל קדושת בדק הבית אפי' על אבנים: אמאי. פסלה בה רביעה · שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא. לעולם גבי פדייה והעמדה והערכה דין קדשי בדק הבית עליה ומיהו לענין פסולין *) סגיא מילתא לאתויי בפסול דחטאת קרייה רחמנא למי נדה חטאת היא: תפסל ביוצא דופן. דפסול הוא לשאר קרבנות דתניא (בכורות דף מא.) שור או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדמה כי יולד פרט ליוצא דופן והאי קרא בקרבנות כתיב: הקדיש ביוצא דופן · הקדיש לפרה אדומה יוצא דופן פסולה כו': ולד מעליא הוא. במסכת נדה (דף מ.) יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה ואין חייבין עליו קרבן לידה ר"ש אומר הרי הוא כילוד ויש לו טומאת שבעה לזכר ושבועיים לנקבה וכן ימי טוהר וקרבן: מודה ר"ש. לענין קדשים דבהמה שילאה דרך דופן פסולה לקרבן דגבי טומאה וטהרה דאמו הוא דקאמר (ג) ליה ר"ש מריבוי הכתוב אם נקבה תלד הוסיף (ד) לידה אחרת לרבות יוצא דופן אבל בקדשים מודי והא דר' יוחנן במסכת נדה: ה"ג אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה דבר ערוה ועבודת כוכבים פוסל בה דכתיב כי משחתם בהם מום (ה) ותנא דבי ר' ישמעאל כל מקום כו' עד פן תשחיתון כל שהמום פוסל בו כו'. לא תימא דטעמא דמיפסלא ברביעה משום דחטאת קרייה רחמנא אלא היינו טעמא דאע"ג דקדשי בדק הבית הוא"ל ומום פוסל בה כדכתיב אשר אין בו מום: דבר ערוה. נרבע: ועבודת כוכבים. כגון מוקצה ונעבד פסולין בה דאיתקש השחתה למום: כי השחית כל בשר את דרכו. תשמיש דור המבול בעבירה קלקלו דכתיב ויראו בני האלהים וגו': וכי תימא ה"נ. דאסור לקנות זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן מן העובדי כוכבים: עד היכן כיבוד אב ואם. כמה אדם מצווה להזהר בכיבוד אב ואם: מה עשה עובד כוכבים. וכ"ש ישראל שמצווה על כך:

*) בדפו"י הגירסא סגיא וכ"ש הגה"ש

תוספות

ש"מ דפרה קדשי מזבח היא. תימה להריב"ם נוכיח דקדשי מזבח היא וטעמא משום רביעה דלמא לעולם הויא קדשי בדק הבית וטעמא משום עול דתנן (פרה פ"ב מ"ד) עלה עליה זכר פסולה ויש לומר דרביעת אדם שהיא בקומה זקופה לא שייך בה עול כמו בבהמה ועוד מדקתני עלה וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות אלמא לאו טעמא משום עול: אלא מעתה תפסול ביוצא דופן. לפום ריהטא משמע דקאי אהא דמשני שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא וה"פ אא"ב טעם פסול רביעה משום דקדשי מזבח היא איכא למימר דפליג ר"ש ואמר קדשי בדק הבית היא הילכך לא מיפסלא לא ברביעה ולא ביוצא דופן אלא כיון דאמרת טעמא דרביעה משום דחטאת קרייה רחמנא תפסל ביוצא דופן דמכתמא לא פליג אהך דרשא אלמה תניא כו' עד דקאמר אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה ולפי גירסא זו משמע דהשתא הדר ביה מטעמא דחטאת קרייה רחמנא אלא לעולם קדשי בדק הבית (ו) לר"ש ורביעה הוא דפסלה כיון דמום פוסל בה אבל ביוצא דופן לא מיפסלא ורבנן דפסלי ביוצא דופן משום דסברי דקדשי מזבח היא וקשה דספ"ק דשבועות (דף יא:) על הך ברייתא דפרה משני [שאני] פרה דקדשי בדק הבית היא ודוחק הוא דטעי לה כר"ש ועוד דסוגיא דתלמודא פ"ק דזבחים (דף יג.) ופ' *(המזבח מקדש) (דף פח:) ובפ"ק דמנחות (דף ו: ושם) ובפ"ג דבכורות (דף כה.) וביומא פרק טרף בקלפי (דף מב.) ובתמורה פרק (*המזבח) משמע דפרה קדשי בדק הבית (ז) ואין סברא להעמיד כל הני כר"ש ולא כרבנן וע"ק דבפ"ק דחולין (דף יא.) מוכח תלמודא דטרפות פוסל בפרה משום דחטאת קרי רחמנא לכך נראה לפרש אלא מעתה תיפסל ביוצא דופן ולאו אשנויא דחטאת קרייה רחמנא קאי אלא למאי דאסיקנא דמיפסלא ברביעה או משום דקדשי מזבח או משום דחטאת קרייה רחמנא ואם כן תפסל ביוצא דופן דאין לומר דפליג ר' שמעון על רבותיו ר"א ורבנן ולומר שיכשיר ברביעה אלמה תניא כו' ול"ג אלא ובספרים לא היה כתוב אלא ובקונט' הגיה וכתב ה"ג אלא שאני פרה וכו' (ח) לעולם קדשי בדק הבית היא לכ"ע וטעמא דמיפסלא ברביעה לר"ש הואיל ומום פוסל בה ורבנן טעמייהו משום דחטאת קרייה רחמנא וניחא דכל שיטת התלמוד אתיא נמי לרבנן ומסקנא דפ"ק דחולין נמי כרבנן אתיא וי"ס שכתוב בהן אחר ומודה ר"ש לענין קדשים ואלא מאי קדשי מזבח סוף סוף תפסל ביוצא דופן הא' מאי אי אמרת בשלמא קדשי מזבח היא היינו דפליגי ר"ש ורבנן אלא אי אמרת קדשי בדק הבית היא מי מפסלא ברביעה לעולם אימא לך קדשי בדק הבית היא ולענין רביעה אפי' ר"ש מודי דפסלה דכתיב כי משחתם בהם וגו' והאי גירסא משמע כפי' ראשון שפירשתי:

בקשו ממנו אבנים לאפוד. הא' דמא בן נתינה על כרחנו בבית שני היה מדקאמר לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו דהא קיימא לן *דבימי בית ראשון לא נשרפה שום פרה כי נסתפקו באותה שעשה משה כל ימי בית ראשון ועד עזרא שעשה השניה וכיון דהיה אפוד בבית שני אם כן שמיר נמי היה בו דהכי משמע בפרק מי שאחזו (גיטין סח. ושם ד"ה איכא) דאפוד לריך שמיר דקאמר התם איכא שמיר דאייתי משה לאבני אפוד ואפי' לר' נחמיה דאמר לא בעי שמיר לאבני המקדש בפרק עגלה ערופה (סוטה מח: ושם) אלא היה מתקן מבחוץ ומכניס מבפנים מכל מקום באבני אפוד מודי דבעי שמיר משום דכתיב במלאתם (ט) כותב עליהם בדיו ומראה להם שמיר והן נבקעות מאליהן כתאנה זו שנבקעת בחמה ואינה חסרה כלום ואין להקשות מההיא דפרק בתרא דסוטה* דתנן משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בהמ"ק בטל השמיר דמשמע משחרב בהמ"ק היינו בית ראשון מדקתני בתריה פולמוס אספסיינוס של טיטוס שהיו קודם חורבן בית שני הא ליתא דודאי ההוא משחרב ב"ה בטל השמיר בבית שני מיירי דאי בבית ראשון ליערבינהו וליתנינהו משחרב בהמ"ק בטלו אורים ותומים ושמיר דהא בגמ' בברייתא אורים ותומים משחרב בית ראשון תני ג"ה ואורים ותומים לא היו בבית שני שהם מחמשה דברים שחסר בית שני ויש תימה כיון דהוה שמיר בבית שני א"כ לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נב:) גבי אבני מזבח ששקצום מלכי יון דפריך היכי ניעביד ניתברינהו אבנים שלמות אמר רחמנא ניתחבינהו פירוש בברזל שלא להיות בהם פגימה לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא ומאי קושיא ליעבדינהו על ידי שמיר וי"ל דעל ידי שמיר אינו נעשה חלק כי אם מבקע כתאנה שלא תהא חסרה כלום אבל אין עושה אותן שלימות שלא תחגור בהן לפורן ופגימה בחגירת צפורן פסלה במזבח כדאיתא בפרק קמא דחולין (דף יח. ושם*):

ולאבני

גיטין סח. ד"ה איכא ותוספות זבחים כד: ד"ה אבנים ותוס' חולין יח. ד"ה וכמה

עין משפט נר מצוה

יא א ב ג מיי' פרק א מהל' פרה אדומה הלכה ז סמג לאוין רטו ועשין רלב:

רבינו חננאל

אלא בפרה בלבד הואיל ודמיה יקרין. אבל בשאר קרבנות מודו ליה שאין לוקחין מן העובדי כוכבים. אי הכי הא דתניא לוקחין מן העובדי כוכבים בהמה לקרבן מני לא רבנן ולא ר' אליעזר. ועוד הא תניא בהדיא דרבנן מכשירי דתניא מאי אותבי חבריא לר' אליעזר כתיב כל צאן קדר יקבצו לך אילי נביות ישרתונך וגו'. ש"מ דבהמת עובד כוכבים כשירה לקרבן. עד כאן לא פליגי ר"א ורבנן בפרה אלא כחששא. אבל אם נרבעה ודאי פסולה. ש"מ דפרה קדשי מזבח היא. דאי קדשי בדק הבית היא [מי] מפסלא בה רביעה. ופרקינן שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא אלא מעתה תפסל ביוצא דופן. אלמא תניא הקדישה ליוצא דופן פסולה. ור' שמעון מכשיר. וכי תימא ר' שמעון לטעמיה דאמר יוצא דופן ולד מעליא הוא. והאמר ר' יוחנן מודה ר' שמעון כו' אסיקנא א) אלא לרבנן פרה קדשי מזבח היא. לר' שמעון פרה קדשי בדק הבית היא. ולענין רביעה אפי' ר' שמעון מודה דפסלה בה דכתיב כי משחתם בהם מום בם כל שהמום פוסל בה דבר ערוה וע"ז פוסלין בה כו'. גופא תני שילא מ"ט דר' אליעזר דכתיב ויקחו אליך פרה מישראל יקחו ולא מעובדי כוכבים. אלא ב) משום ויקחו לי תרומה וכתיב וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת. הכי נמי דמישראל ולא מעובדי כוכבים. והא שאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם ואמר צאו וראו מה עשה עובד כוכבים באשקלון ודמא בן נתינה שמו כו' ובקשו לקנות ממנו אבנים לאפוד

א) עי' בתוס' כאן ד"ה אלא מעתה. ב) נראה דל"ל אלא מעתה גבי תרומת המשכן דכתיב בה ויקחו לי תרומה וכתיב וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' יעלו לרצון על מזבחי. נ"ב אף על פי דבקרא לא כתוב כך דהא כתיב יעלו על רצון אלא שהתלמוד מבנה משמעו וכה"ג כתבו התוס' בעירובין: (ב) רש"י ד"ה דאי ס"ד לא אלימא קדושתיה טפי מקדושת: (ג) ד"ה מודה ר"ש וכו' דקאמר ר' שמעון כצ"ל ותיבת ליה נמחק: (ד) בא"ד הוסיף לך הכתוב לידה אחרת: (ה) ד"ה ה"ג אלא וכו' מום בם ותנא וכו' משום דחטאת וכו' בדק הבית היא הואיל וכו' אין בה מום: (ו) תוס' ד"ה אלא וכו' בדק הבית הוא לר"ש: (ז) בא"ד בדק הבית היא ואין סברא: (ח) בא"ד שאני פרה וכו' והכי פירושו לעולם קדשי בדק וכו' מזבח הוא סוף סוף: (ט) ד"ה בקשו וכו' דכתיב במלאתם וכיה כותב:

[נ"ל על רצון] · [לקמן ע"ב] · [יומא מב. וש"נ] · [תוספ' דפרה פ"א] · [נדה מ. חולין נא:] · [ופי' תוס' ר"ה לג. ד"ה קדייה לא פסיק] · [נ"ל המוכח מקדש] · [נ"ל אלו קדשים] · [פרה פ"ג מ"ה] · [דף מח.] · [וע"ע תוספות סוכה מט. ד"ה שכל ותוספות]

בששים רבוא שכר רב כהנא מתני בששים רבוא והיו מפתחות מונחות תחת מראשותיו של אביו ולא צערו אבני שהם הפסיק הענין והא ואבני מלואים כתיב דהדר ערביה ועוד קתני סיפא *לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי עכשיו איני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל אבא התם על ידי תגרי ישראל זבון ורבי אליעזר לא חייש לרביעה והתניא *אמרו לו לר' אליעזר מעשה ולקחוה מן העובד כוכבים ודמא שמו ואמרי לה רמץ שמו אמר להן רבי אליעזר *משם ראיה ישראל היו משמרין אותה משעה שנולדה רבי אליעזר תרתי אית ליה (א) קיחה וחייש נמי לרביעה אמר מר ישראל היו משמרין אותה משעה שנולדה וניחוש דלמא רבעי לאמא כי הוה מעברה *דאמר רבא [ו]ולד הנוגחת אסורה היא וולדה נגחו וולד הנרבעת אסורה היא וולדה נרבעו אימא ישראל היו משמרין אותה משעה שנוצרה וניחוש דלמא רבעוה לאמא מעיקרא *דתנן [ז]כל הפסולין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין ותני עלה ר' אליעזר אוסר הניחא לרבא דאמר רבא אמר רב נחמן *מחלוקת כשנרבעו כשהן מוקדשין אבל כשהן חולין דברי הכל מותרין אלא לרב הונא בר חיננא אמר רב נחמן מחלוקת כשנרבעו כשהן חולין [ח]אבל כשהן מוקדשין דברי הכל אסורין מאי איכא למימר אימא ישראל היו משמרין אותה לאמא משעה שנוצרה וניחוש דילמא רבעוה לאמא דאמא כולי האי לא חיישינן אמר מר ישראל היו משמרין אותה משעה שנוצרה מנא ידעינן אמר רב כהנא כוס אדום מעבירין לפניה בשעה שעולה עליה זכר א"ה אמאי דמיה יקרין הואיל ושתי שערות פוסלות בה ומאי שנא דידהו אמר רב כהנא במוחזקת יתיב ר' אמי ורבי יצחק נפחא אקלעא דר' יצחק נפחא פתח חד מינייהו ואמר וכן היה ר"א פוסל בכל הקרבנות כולן פתח אידך מינייהו ואמר *מאי אותיבו ליה חברוהי לר"א °כל צאן קדר יקבצו לך וגו' אמר להן ר"א כולם גרים גרורים הם לעתיד לבא אמר רב יוסף מאי קרא °כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' אמר ליה אביי ודלמא מעבודת כוכבים הוא דהדור בהו אמר ליה רב יוסף לעבדו שכם אחד כתיב רב פפא מתני הכי ורב זביד מתני הכי ותרוייהו אמרי וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות ותרוייהו אמרי ומאי אותיבו ליה חברוהי לרבי אליעזר כל צאן קדר יקבצו לך וגו' אמר רבי אליעזר כולם גרים גרורים הם לעתיד לבא ומאי קראה כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' מתקיף לה רב יוסף ודלמא מעבודת כוכבים הוא דהדרי בהו א"ל אביי לעבדו שכם אחד כתיב מיתיבי °ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות קודם מתן תורה שאני ת"ש °ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלהים יתרו נמי קודם מתן תורה הוה *הניחא למ"ד יתרו קודם מתן תורה הוה אלא למ"ד

יתרו

רש"י

בששים ריבוא שכר. ששים ריבוא דינר היו רוצין ליתן לו ריוח: לא ציערו. להקיצו משנתו: אבני שהם הפסיק הענין. מדלא כתיב ואבני שהם כדכתיב בכולהו וכסף ונחשת ותכלת וארגמן ועורות הפסיק הענין ולא קאי אויקחו: והא ואבני מלואים כתיב דהדר ערביהו. למילתא קמייתא וליתסרו: ועוד. הא קתני עלה דההיא דר"א: לשנה הבאה נולדה כו'. אלמא לית ליה קיחה לר"א: תגרי ישראל. סרסור ישראל לקחה מהלו מן העובד כוכבים לעצמו וחזר ומכרה לגבור: ור"א לא חייש לרביעה. בשלא פרכינן דאמי טעמא דר"א משום קיחה: ודמא שמו. זהו הנזכר למעלה: אית ליה. קיחה ובעינן תגרי וחייש לרביעה ובעינן שימור: ולד נוגחת. פרה שנגחה ישראל כשהיא מעוברת ומת ולדה פסול לקרבן: דהיא וולדה נגחוהו. ונוגח שנגח בעד אחד או ע"פ הבעלים שהודו מעצמן ואין עדים בדבר אינו נסקל ואמרינן בתורת כהנים מן הצאן להוציא את המוקצה ומן הצאן וי"ו יתירה להוציא את הנוגח: משעה שנוצרה. במעי אמה לקמן מפרש מנא ידעי דהאי ולד אדום הוא: ולדותיהן מותרין. אותן שנתעברו בהן אחרי כן: מחלוקת. דר"א ורבנן כשנרבעו כשהן מוקדשין ובמסכת תמורה יופרש טעמא דר"א משום דבזיא זילתא: שתי שערות פוסלות בה. שחורות או לבנות: ומ"ש דידהו. דאזלי ישראל ועבדי לדנכרי נעבד הא מלהא בבהמת ישראל: במוחזקת. מין מספחות פרות היו לו לדמא בן נתינה מוחזקות לילד ולדות אדומין בהעברת כוס: אקילעא. פורק"א לפני הטרקלין: וכן היה ר"א כו'. משום דחייש לרביעה: גרורים. מעצמן נגררין להתגייר אע"פ שאין מקבלין אותן: מעבודת כוכבים הדרי בהו. כדכתיב לקרוא כולם בשם ה' אבל מרביעה לא הדרי: ותרוייהו אמרי. ר' אמי ורבי יצחק נפחא בין דרב פפא לרב זביד איכא טובא דרב פפא מתני פתח חד פתח אידך ומתני מאי קראה ברב יוסף ואתקפתא דדלמא מעבודת כוכבים הוא דהדרו מתני לה באביי: שכם אחד. משמע אין חילוק בעובדיו ישראל והאומות תהא עבודתן שוה בכל מלותיו: גם אתה תתן. תיקשי לר"א: הניחא למ"ד. פלוגתא דבני רבי חייא ורבי יהושע בן לוי בפ' בתרא דשחיטת קדשים (קטז.):

דמי

תוספות

ואבני מלואים כתיב דהדר ערביה. לפ"ה משמע דזה הפסוק בויקחו לי תרומה ומתחלה היה דוחה אבני שהם הפסיק הענין והדר מקשה והא ואבני מלואים כתיב דהדר ערביה שגם אבני שהם נקרא בהם ויקחו ותימה דאטו בתר דכתיב אבני שהם להפסיק הענין לא יכתוב שום וי"ו בפסוקים ועוד קשה אי חשבי עירוב מקראות בכי האי גוונא א"כ פ"ק דשבועות (דף י.) דתנן ר"מ אומר כל השעירים כפרתן שוה ומפיק ליה בגמרא מדכתיב ושעיר ופריך עלרת ויוה"כ דלא כתיב בהו ושעיר מאי איכא למימר ומאי פריך הא כיון דבסוכות דבתריה כתיב ושעיר נמי הדר ערביה לכך נראה דהאי מעשה דדמא בן נתינה לאו באבני שהם הוה אלא באבני החשן ואע"ג דאמר בגמרא בקשו ממנו אבנים לאפוד י"ל כיון שחשן מחובר לאפוד קרי אפוד וכן משמע בירושלמי דפאה דמייתי האי עובדא דדמא בן נתינה גבי פעם אחת אבדה ישפה מבנימן והכי פריך הכא והא כתיב אבני מלואים (ב) והדר ערביה ובאבני מלואים מיהא דכתיב וי"ו לדרוש בהו ויקחו וניחא נמי ההיא דפרק קמא דשבועות (דף י.) דכיון דכתיב ושעיר בסוכות נימא דבההוא *מרביה קרא ור"ח גרס והא ואבני הדר ערביה וקאי אההוא דפרשת ויקהל דכתיב קחו מאתכם תרומה וכתיב ואבני שהם ואבני מלואים הכל בווי"ן בלא שום הפסק:

ור"א לא חייש לרביעה והא תניא אמרו לו וכו'. הוה מצי לאקשויי מההיא דוכן היה ר"א פוסל בכל הקרבנות אלמא חייש לרביעה אלא ניחא ליה לאתויי מההיא מעשה דקיימי' עלה:

וניחוש דלמא רבעה לאמה. הא דלא פריך דלמא עלה עול על אמה והיא ואמה כשאו עול דא"כ לא אשכחן פרה שלא עלה עול על אמה דתנן (פרה פ"ב מ"ד) עלה עליה זכר פסולה:

ותני עלה ר"א אוסר וכו'. לאו דוקא אכל הפסולין קאי דהא אתנן פסול לגבי המזבח ואמרינן במרובה (ב"ק סו. וסם) דבין לב"ש ובין לב"ה ולדות של אתנן מותרים ואין לומר דר"א פליג עלייהו:

ישראל היו משמרין לאמה משעה שנולדה. תימה לאב נמי אמאי אינם צריכים לשמור דאליבא דר"א קיימינן דאית ליה* זה וזה גורם אסור וי"ל כיון דטעמא דאמר נמי אינו אלא משום דבזיא מילתא כדאמרינן בסוף תמורה (דף ל:) ומהאי טעמא אמרי' דנרבעו כשהן חולין מותרין דכיון דאשתנו לא בזיא מילתא הכי נמי בנרבע האב לא מינכרא ולא בזיא מילתא:

יתרו

רבינו חננאל

והנה בענין האפוד כתיב בהו ויקחו לי תרומה והיאך בקשו לקנותם מעובד כוכבים. ופרקינן כיון דלא כתיב ואבני שהם. דאמרי' וא"ו מוסיף על ענין ראשון אלא אבני שהם הפסיק הענין שכתוב בהו ויקחו. ומקשינן א) והא בויקהל משה כתיב קחו מאתכם תרומה. וכתיב התם ואבני שהם ואבני מלואים. ועוד הנה קנו ממנו פרה אדומה. ומקשינן ב) היאך א"ר אליעזר שקנה פרה אדומה מעובד כוכבים. ופרקינן (זו) דמא בן נתינה זו הפרה לא נולדה לו מפרה שלו אלא מתגר ישראל זבנה וישראל היו משמרין את אמה משעה שנוצרה. ור' אליעזר לטעמיה דחייש לרביעה דפרה ולרביעה דאימה. דסבר ולד נרבעת אסורה. ואי אמרת ניחוש לאמה דאמה. כולי האי לא חיישינן. ומנא ידעי דמשמרי לה. אמר רב כהנא כוס אדום מעבירין לפניה בשעה שעולה עליה זכר. אי הכי אמאי דמיה יקרין הואיל ושתי שערות שחורות פסולות בה. ומאי שנא בדידהו אנן נמי נעביד. אמר רבינא במוחזקת. וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולן. אמרו לו והא כתיב כל צאן קדר יקבצו לך וגו' אמר להן כולן גרים הם לעתיד לבוא. אמר רב יוסף מהאי קרא לקרא כולן בשם ה' ולעבדו שכם אחד

א) עי' בתוס' כאן ד"ה ואבני. שהביאו גירסת רבינו ז"ל. ב) נראה דצ"ל הא אמר ר"א דאסור לקנות פרה אדומה כו'.

עין משפט נר מצוה

יב א ב ג מיי' פ"ג מהל' איסורי מזבח הלכה יב יג סמג סוף לאוין שטו:

[קדושין לא. ע"ש]
[תוספתא דפרה פ"א]
[שבת כט: ע"ש]
סנהדרין פ. תמורה ל:
תמורה שם [לקמן מו:]
[תמורה ל: ע"ש ל"ג ועי' תוס' מנחות נח: ד"ה ואיכא דאמרי]
[לעיל כג: ע"ש]
[עי' במ"ק]
ישעיה ס
צפניה ג
שמות י
שם יח
[זבחים קטז.]
[לקמן מט. ובפסחים כו: כז.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' תרתי אית ליה אית ליה קיחה: (ב) תוס' ד"ה ואבני וכו' דהדר ערביה דבאבני:

מסורת הש"ס

יתרו לאחר מתן תורה הוה מאי איכא למימר אלא יתרו מישראל זבן ת"ש ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר (המשנים והכרים ועל כל הצאן) למען זבוח לה' אלהיך מאי מיטב דמי מיטב ומ"ש מיטב כי היכי דליקפץ עליהן זבינא ת"ש ויאמר ארונה אל דוד יקח ויעל אדוני המלך (את) הטוב בעיניו (ואת) [ראה] הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים אמר רב נחמן ארונה גר תושב היה *מאי מוריגים אמר עולא מטה של טורביל מאי מטה של טורביל עיזא דקורקסא דדיישן אמר רב יוסף מאי קרא הנה שמתיך למורג חרוץ חדיש בעל פיפיות תדוש הרים ותדוק וגבעות כמוץ תשים מיתיבי ואת הפרות העלו עולה לה' הוראת שעה היתה ה"נ מסתברא דאי לא תימא הכי עולה נקבה מי איכא ומאי קושיא דלמא בבמת יחיד וכדרב אדא בר אהבה דאמר רב אדא בר אהבה מנין לעולה נקבה שהיא כשרה בבמת יחיד שנאמר ויקח שמואל טלה חלב אחד *ויעלהו עולה ויעלהו זכר משמע אמר רב נחמן בר יצחק ויעלה כתיב ר' יוחנן אמר *גבול יש לה פחותה מבת ג' שנים נעקרת בת ג' שנים אינה נעקרת איתיביה כל הני תיובתא שני להו פחותה מבת ג' שנים ת"ש ואת הפרות העלו עולה לה' בפחותה מבת שלש שנים מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן א"כ היינו ואת בניהם כלו בבית פחותה מבת ג' שנים (ופחותה מבת ג' שנים) מי קא ילדה (*והתניא) *פרה וחמור מבת ג' ודאי לכהן מכאן ואילך ספק אלא מחוורתא בדשנין מעיקרא: וישרנה הפרות בדרך על דרך בית שמש וגו' מאי וישרנה א"ר יוחנן משום ר"מ שאמרו שירה (א) ורב זוטרא בר טוביה אמר רב שישרו פניהם כנגד ארון ואמרו שירה ומאי שירה אמרו א"ר יוחנן משום ר"מ אז ישיר משה ובני (ב) ישראל ור' יוחנן דידיה אמר ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו [וגו'] ור"ש בן לקיש אמר מזמורא יתמא מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו ר' אלעזר אמר ה' מלך ירגזו עמים ר' שמואל בר נחמני אמר ה' מלך גאות לבש ר' יצחק נפחא אמר רוני רוני השיטה התנופפי ברוב הדרך המחושקת בריקמי זהב המהוללה בדביר ארמון ומפוארה בעדי עדיים רב אשי מתני לה להא דר' יצחק (ג) אהא ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ישראל מאי אמרו אמר ר' יצחק רוני רוני השיטה [וכו'] אמר רב כמאן קרו פרסאי לספרא דביר מהכא ושם דביר לפנים קרית ספר *(רב אשי) אמר כמאן קרו פרסאי לנידה דשתנא מהכא כי דרך נשים לי וידום

דמי מיטב. למוכרן ולקנות בדמיהן בהמות מישראל להקריב: זבינא. מכר: ארונה. יבוסי היה בספר שמואל: ראה הבקר לעולה. אלמא הקריב דוד בהמת עובד כוכבים לקרבן: גר תושב. שקיבל שבע מצות בני נח והרי רביעה בכלל: טורביל עיזא דקורקסא. דף גדול ועב מאד ורחב וטרוף בפגימות הרבה לרוחבו עמוקות תכופות זו אצל זו ודשין בו תבואה שמעבירין עליו הבהמות והפגימות נכנסו בדיש והתבואה נחבטת: למורג חרוץ. טרוף בפגימות והן פיפיות: תדוש הרים. אלמא לדישה עבדי ליה: ואת הפרות. בחגי בית שמש מישתעי קרא בפרות שהביאו הארון מארץ פלשתים: הוראת שעה. מפני נס שנעשה על ידיהן שהביאו הארון מעצמן ואין איש מנהיגם ואת בניהם כלו בבית ולא געו אחרי בניהם אלא הוליכוהו ואמרו שירה כדלקמן: דלמא בבמת יחיד. שרי דהתם בבמת יחיד הואי דבמה גדולה בנוב היתה באותה שעה כשנלקח הארון וחרב משכן שילה ובאו להן לנוב: טלה חלב. רחל ומניקה את בנה: רבי יוחנן אמר. האי דקתני לעיל לוקחין מהם לקרבן לאו מלתא פשיטתא היא לכל בהמות: אלא גבול יש לה פחותה מבת ג' שנים נעקרת. בהרבעת איש ונקחת מן העובד כוכבים דחיים עלה: אבל בת שלש. שוב אינה נעקרת וחיישינן לרביעה: כל הני תיובתא. דהני קראי דשרו בהמות עובד כוכבים להקרבה: פרה וחמור כו'. בבכורות (יט:) תנן הלוקח בהמה מן הנכרי ואינו יודע אם כבר בכרה אם לאו עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק פרה וחמור בת שלש ודאי לכהן ולד ראשון שתלד ביד ישראל אם זכר הוא ודאי לכהן אם אינה יתירה בעת לידתה על בת שלש דודאי לא ילדה בבית נכרי: מכאן ואילך. אם יתירה על בת שלש היתה כשילדה בבית ישראל הוי ולדה זה ספק בכור (ד) ואיכא למימר כבר בכרה בבית עובד כוכבים ואיכא למימר לא בכרה זה בבית העובד כוכבים וזה בכור שלה וירעה בכור זה עד שיסתאב שהרי אינו ראוי לקרבן שמא אין זה בכור ולאחר שיש בו מום יאכלנו בעליו ולא יתנו לכהן שבכור בעל מום מותר לזרים ואין בו אלא משום גזילת מתנות כהונה אפי' הוא ודאי וזהו ספק הוה הכהן מוציא מחבירו ועליו הראיה שלא ילדה בבית העובד כוכבים וגבי ספק פטר חמור מפריש עליו טלה להתירו בהנאה דכתיב תפדה בשה והטלה יעכב (ה) בעצמו דאפילו ודאי פטר אין קדושה חלה על טלה הניתן אלא משום גזילת כהן יש וכיון שהוא ספק אפילו גזל ליכא דראיה על הכהן: כלו בבית. לשון בית הכלא (מלכים א כב) לישנא אחרינא לשון מניעה כמו לא יכלה ממך (בראשית כג) מנעום מלילך אחריהם: וישרנה. אז ישיר כי גאה גאה לשלוח יד בפלשתים ובדגון אלהיהם: יתמא. שלא הוזכר שם אמרו: ירגזו. על שהכה במכת טחורים: השיטה. ארון עצי שטים: התנופפי. התרוממי: המחושקת. קשורה כמו וחשוקיהם כסף (שמות כז): בריקמי זהב. מצופה זהב טהור מבית ומחוץ: המהוללה בדביר ארמון. שס"ת של משה בתוכו והארון מהולל ומפואר במה שבתוכו: בעדי עדיים. ואין לך עדי גדול מזה: דביר. הוא ספר בלשון פרסי: וישראל מאי אמרו. בנסוע הארון בעת המסעות שבמדבר שהיה משה אומר קומה ה' (במדבר י) ומה ישראל עונין אחריו: דשתנא. נוטריקון ד' דרך ש' נשים:

יתרו לאחר מתן תורה הוה. וא"ת א"כ צפורה אשת משה לא באה אלא לאחר מתן תורה ותיקשי על הא דאמרינן בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף סב.) ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו וקחשיב פירש מן האשה ומאי קאמר הא לא היתה צפורה עמו וי"ל שהקב"ה* נתן לב לפרוש מן האשה ולמ"ד קודם מתן תורה בא קשיא מה שאמר משה אל יתרו והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו דהא עדיין לא ניתנה תורה ועוד קשיא מה שפי' רש"י בפרשת יתרו שלא היה לו למשה שהות לשפוט ישראל עד מחרת יום הכפורים ונראה דכל אותה פרשה ראשונה דיתרו נאמרה קודם מתן תורה אבל סוף הפרשה ודאי לא נאמרה עד לאחר מתן תורה אלא אגב שמספר ביאת חותנו מספר כל ענייני עד שחזר לארצו ואפילו למ"ד לאחר מתן תורה בא ק"ק למה נכתבה פרשה זו לכאן וי"ל דלפי שספר בביאת עמלק שהרע לישראל ראשונה מספר נמי מעשה יתרו שהטיב לישראל ראשונה מעלה חשובה שנתן להם: רבי יוחנן אמר גבול יש לה פחות מבת ג' נעקרת. וליכא למיחש לרביעה וקאי לשנויי רומיא דמתני' דאין מעמידין והיא דלוקחין מהם בהמה לקרבן ואליבא דרבנן קאמר דאילו ר"א אפי' בבת שתים חייש לרביעה דהא פרה בת שתים וחייש לרביעה ותו דקתני וכן היה ר"א פוסל בכל הקרבנות דמשמע אפילו בני שנה וא"ת לרבי יוחנן היכי שרי ליקח לקרבן פחותה מבת שלש שנים ניחוש דלמא רבעוה לאמה כשהיא מעוברת והיא וולדה נרבעו י"ל דר' יוחנן לטעמיה דאמר בפ' הערל (יבמות עח. ושם) עובר לאו ירך אמו הוא: פרה וחמור בת שלש שנים ודאי לכהן. פי' דקודם שלש ודאי לא ילדה ויש לתמוה דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת וי"ל דודאי עתה נשתנה הטבע מכמו שהיה בדורות הראשונים כמו בעינוניתא דורדא דאמרי' פרק אלו טרפות (חולין דף מז. ושם) כל חויא בריית' הכי אית להו אלמא גוייתא לית להו ועתה היא בכל הבהמות שלנו*: מזמורא יתמא. פ"ה שלא הוזכר שם האומר וקשה דהא כמה מזמורים יש כיוצא בו מזמור לתודה (תהלים ק) מזמור שיר ליום השבת (שם צב) שלא הוזכר שם האומרן ונראה לפרש שקרא לו יתמא משום שלא הוזכר על מה נאמר כמו מזמור לתודה שמפרש שנעשה לאמרו על התודה וכן מזמור שיר ליום השבת ואע"פ שיש יושב בסתר עליון (שם צא) אשרי האיש (שם א) ה' מלך גאות לבש (שם צג) שלא הוזכר על מה נעשו מ"מ אין כתוב בהן מזמור:

נשים על ידו על שנתן כצ"ל

רבינו חננאל

והא כתיב ויאמר ארונה אל דוד יקח ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו ראה הבקר לעולה וגו'. אמר רב יוסף ארונה גר תושב היה. מאי מורגים. אמר עולא מטה של טורביל. פי' היא עיזא דיקורקסא דרישא דושתא כדכתיב הנה שמתיך למורג חרוץ חדש וגו'. ת"ש ואת הפרות העלו עולה לה' וגו'. התם הוראת שעה היתה. ואסיקנא נקבה כשרה לעולה בבמת יחיד שנא' ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה וגו'. והא ויעלהו זכר משמע. ויעלה כתיב חסר וא"ו. ר' יוחנן אמר גבול יש לה פחותה מבת ג' שנים אם רובעה נעקרת. ועובד כוכבים חס על בהמתו שלא תיעקר ואינו רובעה. אבל בת ג' שנים אינה נעקרת. וחייש לרביעה. איתיביה כל הני תיובתא ושני ליה התם בפחותה מבת ג' שנים ת"ש ואת הפרות העלו עולה לה' בפחותות מבנות ג' שנים. ומי מצית אמרת הכי והכתיב ואת בניהם כלו בבית: ירושלמי א) והכתיב ויאמר שאול מעמלקי הביאום וגו'. אין למידין משאול דמר ריש לקיש שאול גרופית של שקמה היה. כלומר לא היה גרופית של זית. ואי פחותה מבת שלש שנים מי ילדה. והתנן פרה וחמור בת ג' ודאי לכהן כלומר ודאי עדיין לא בכרה. אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא הוראת שעה היתה: וישרנה הפרות בדרך. מאי וישרנה אמר רב שעקמו פניהם כלפי הארון ואמרו שירה. ואל תתמה שהרי אתון של בלעם דברה עמו. ר' יוחנן אמר משום ר' מאיר אמרו שירת משה אז ישיר משה וגו'. ור' יוחנן דידיה אמר ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמי' עלילותיו. ריש לקיש אמר מזמורא יתמא ומאי ניהו מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה. ואמאי קרו ליה מזמורא יתמא משום דלא כתיב ביה מזמור לתודה ולא מזמור שיר ולא כתיב ביה נמי מזמור לדוד. ר' אלעזר אמר ה' מלך ירגזו עמים. ר' שמואל בר נחמני אמר ה' מלך גאות לבש. ר' יצחק נפחא אמר רומי רומי שיטה פי' הארון שהוא עצי שטים התנופפי ברוב הדרך המחושקת ברקמי זהב המהוללה בדביר וארמון. כי הארון היה נתון בדביר שבארמון. רב אשי מתני להא דר' יצחק נפחא אהא. ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' וגו'. וישראל מאי אמור. אמר ר' יצחק נפחא רומי רומי שיטה כו': אמר רבא כמאן קרו פרסאי לבית הספר דביר מהכא ושם דביר לפנים קרית ספר: וקרו נמי לנדה דושתוא. כדכתיב דרך נשים לי וידום

א) מתיבת ירושלמי עד גרופית של זית נראה דמקומו לכאן אצל וישרנה הפרות.

זבחים קטו: ע"ש מנחות כב. ע"ש

[ויעלה כתיב ויעלהו קרי.]

[עי' תוס' לעיל כג. ד"ה רביעה]

[צ"ל והתנן] [בכורות יט:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ורב זוטרא נ"ב ס"א וכן אמר רב זוטרא כו' שעקמו פניהם כו': (ב) שם משה ובני ישראל. נ"ב ס"א נאמר כאן הלך וגש ונאמר להלן כי גאה גאה: (ג) שם להא דר' יצחק נפחא אהא וכו' ר' יצחק נפחא רוני: (ד) רש"י ד"ה מכאן וכו' דאיכא למימר וכו' לא בכרה בבית כצ"ל ותיבת זה נמחק: (ה) בא"ד והטלה יעכב לעצמו:

[צ"ל אמר רב אשי וכ"ה בע"י ובילקוט פי' ויצא ליתא אמר רב ספרא כמאן וכו']

גליון הש"ס גמ' כ"נ מסתברא. עי' חולין לך כ"ס דף י ע"א ד"ה עגל: שם גבול יש לה. עי' לקמן דף מו ע"ב תוס' ד"ה כשגידעו:

וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו הלא היא כתובה על ספר הישר מאי ספר הישר א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנא' תמות נפשי מות ישרים והיכא רמיזא וזרעו יהיה מלא הגוים [אימתי יהיה מלא הגוים] בשעה שעמדה לו חמה ליהושע ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים וכמה א"ר יהושע בן לוי עשרים וארבעה [שעי] אזיל שית וקם שית אזיל שית וקם שית כולה מלתא כיום תמים ר' אלעזר אמר שלשים ושית אזיל שית וקם תריסר אזיל שית וקם תריסר עמידתו כיום תמים רבי שמואל בר נחמני אמר ארבעים ושמונה אזיל שית וקם תריסר אזיל שית וקם עשרים וארבעה [שנאמר] ולא אץ לבוא כיום תמים מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים [הוה] א"ד בתוספתא פליגי ר' יהושע בן לוי אמר עשרים וארבעה אזיל שית וקם תריסר אזיל שית וקם תריסר עמידתו כיום תמים ר"א אמר שלשים ושש אזיל שית וקם תריסר אזיל שית וקם עשרים וארבעה ולא אץ לבוא כיום תמים (א) ר' שמואל בר נחמני אמר ארבעים ושמונה אזיל שית וקם עשרים וארבעה אזיל שית וקם כ"ד מקיש עמידתו לביאתו מה ביאתו כיום תמים אף עמידתו כיום תמים *תנא כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו חמה למשה ולנקדימון בן גוריון יהושע קראי נקדימון בן גוריון גמרא למשה מנלן *אתיא אחל אחל כתיב הכא אחל תת פחדך וכתיב התם ביהושע א) אחל גדלך ורבי יוחנן אמר אתיא תת תת כתיב הכא אחל תת פחדך וכתיב ביהושע ביום תת ה' את האמורי ר' שמואל בר נחמני אמר מגופיה דקרא שמעת ליה אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שעמדה לו חמה למשה מיתיבי ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו איבעית אימא שעות הוא דלא הוו נפיש כולי האי ואיבעית אימא אבני ברד לא הוו דכתיב ויהי בנוסם מפני בני ישראל הם במורד בית חורון וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה וימותו כתיב ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר מאי ספר הישר א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים דכתיב בהו תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו והיכא רמיזא ב) יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך ואיזו היא מלחמה שצריכה יד כנגד עורף הוי אומר זו קשת ר"א אומר זה ספר משנה תורה ואמאי קרו ליה ספר הישר דכתיב (ב) ועשית הישר והטוב בעיני ה' והיכא רמיזא ג) ידיו רב לו ואיזו היא מלחמה שצריכה שתי ידים הוי אומר זו קשת ר' שמואל בר נחמני אמר זה ספר שופטים ואמאי קרו ליה ספר הישר דכתיב בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה והיכא רמיזא למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה ואיזו היא מלחמה שצריכה לימוד הוי אומר זו קשת ומנלן דביהודה כתיב דכתיב מי יעלה לנו (בתחלה) אל הכנעני *להלחם בו ויאמר ה' יהודה יעלה וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול מאי והעליה ר' יוחנן אומר שוק ואליה מאי והעליה דמסמכא שוק לאליה ורבי אלעזר אומר שוק וחזה מאי והעליה דמחית לה לחזה עילויה דשוק כי בעי אנופי ומנפי ליה ורבי שמואל בר נחמני אמר שוק ושופי מאי והעליה שופי עילויה דשוק קאי: לא תתייחד אשה עמהם: במאי עסקינן אילימא בחד דכוותה גבי ישראל מי שרי *והתנן לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים

אלא

א) יהושע ג. ב) בראשית מט. ג) שם לג.

וידום השמש. ביהושע כתיב כשנלחם עם חמשת המלכים הגרים על הגבעונים והכא נקט לה משום דפליגי לעיל ר"א ורבי שמואל בר נחמני במדרש פסוקא דוישרנה ופליגי נמי במדרש דויעמד השמש: וידום. שתק מלומר שירה שבכל עת לכתו אינו שותק ובעמידתו שותק ויהושע אומר שירה בשבילה דכתיב אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' וגו': עד יקום גוי. יקום ישראל מאויביו: הלא היא כתובה על ספר הישר. שעתיד ליעשות לי נס: ספר אברהם כו'. היינו ספר בראשית שמעשה אבות כתובים בו: מות ישרים. בלעם מבקש על עצמו שימות מיתה של גויעה כמותן: והיכא רמיזא. בבראשית שעתיד יהושע לבא לנס זה יהושע משבט אפרים בא כדכתיב (במדבר יג) למטה אפרים הושע בן נון [וכתיב באפרים וזרעו יהיה] מלא הגוים. כל הארצות נתמלאו מיראתו ומאימתו זרעו של אפרים יהיה מלא הגוים אדם נולח כאן מלחמה ואין בני אספמייא יודעין בה אבל בשעה שעמדה לו חמה ליהושע נראה לכל העולם ויראו מפניו: ספר משנה תורה. וספר שופטים ל"ג הכא ואגב ריהטא דגירסא דלקמן נקבעה (ג) היא ושבשתא היא דהא לא רמיזא ביה: ויעמד השמש. יש במשמעה שתי עכבות אחת בחצי השמים והיינו בחצי היום ואחת סמוך לשקיעתו: דכתיב ולא אץ לבוא. אלא שהה כיום תמים דהיינו עשרים וארבע שעות דיום אינו תמים ושלם אלא עם לילו: עשרים וארבעה. היה אותו יום מעלות השחר עד יציאת הכוכבים ויום תמים אכולה מילתא קאי אהלוך והעמידה: אזיל שית. עד חצי השמים: וקם שית. דכתיב ויעמד השמש: ואזיל שית. עד ערב וקם שית כדכתיב ולא אץ לבוא: כולה מילתא. הילוכו ועמידתו כיום תמים עשרים וארבע של יום ולילה דשאר ימים: ל' ושית. דיום תמים דקרא אעמידה לחוד קאי: ארבעים ושמונה. דיום תמים דקרא אשהיה דשקיעה קאי וקמייתא דלא כתיב ביה כיום תמים שתים עמידה שנים עשר שעות כעמידה שדרכו לעמוד ולשתוק בלילה: איכא דאמרי. הנך שיעורי דהנך רבנן בתוספתא שניתוסף על היום קאמרי להו: רבי יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע הואי. התוספתא ויום תמים אעמידה קאי: ור"א אמר ל"ו הוי תוספתא ויום תמים דקרא אעמידה דלא אץ לבוא קאי וקמייתא סתמא י"ב שעות כתורת לילה: ור' שמואל בר נחמני סבר. דכיום תמים אעמידה דולא אץ לבוא קאי ומיהו מקיש עמידתו דחצי השמים לביאתו דלא אץ לבוא: נקדימון בן גוריון גמרא. שהלווהו הגמון (*אחד) עשר מעיינות כו' במסכת תענית בפ' סדר תעניות אלו (דף יט:): למשה. במלחמת סיחון: לא היה כיום ההוא. במעשה דיהושע כתיב: אבני ברד. דלא היו במשה: ויאמר ללמד בני יהודה קשת. בקינה שקונן דוד על שאול כתיב: הלא היא כתובה. דבני יהודה היו מושכי קשת: יד כנגד עורף. המושך בקשת נותן ידיו כנגד עיניו דהיינו מול העורף הטרי"ל בלע"ז: דכתיב במשנה תורה. ועשית הישר והטוב: איזהו היא מלחמה שצריכה לימוד כו': ומנלן. דקרא ביהודה כתיב: דכתיב. ברישא דסיפרא מי יעלה בתחלה אל הכנעני להלחם בו ויאמר השם יהודה יעלה אלמא כתם מלחמה דסיפרא איהודה קיימי: וירם הטבח את השוק ואת העליה. משום פלוגתא דהני אמוראי גופייהו נקט לה: והעליה. מה שעליה: דמסמכא שוק לאליה. השוק סמוך לאליה שהאליה מלמעלה ונסמכה על השוק ושוק הוא עצם של צומת הגיד הממולא בין קולית לארכובה ואיברים התחתונים סומכין את העליונים: דמחית. מניח חזה על השוק גבי חזה ושוק של שלמים בשעת תנופה והיא סעודתא אע"פ דזבח הוה כדכתיב (שמואל א ט) כי הוא יברך (את) הזבח לא הוה חזה ושוק דידהו לכהן דבמה קטנה הוה וקיימא לן בפרק בתרא דזבחים (דף קיט:) חזה ושוק בבמה גדולה ואין חזה ושוק בבמה קטנה: שופי. כף הירך הסובב עצם הקולית וקורין פולפ"א: לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים. שהנשים דעתן קלות ושתיהן תתרצינה לעבירה:

אלא

למשה ליהושע ולנקדימון. הא דלא קחשיב נמי יעקב כי שם לא היו רק תשלומין כדאמרי' (חולין דף צא:) שמש ששקעה בעבורו זרחה בעבורו ומהאי טעמא נמי לא חשיב חזקיה שלא היו רק תשלומין ליום שנתקלר בימי אחז והר"ר אלחנן אומר דההוא מעשה דחזקיה לא היה אלא אות בעלמא שהרי לא עמד השמש כלל במקום אחד אלא שהלך לאחוריו דבבראשית רבה איכא נמי למ"ד וישם ה' לקין אות מלמד (ד) שהעמיד לו גלגל חמה:

נא

יג א מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ה סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף ה:

רבינו חננאל

וידום השמש וירח עמד וגו' מאי על ספר הישר זה ספר בראשית שהוא ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים כדכתיב תמות נפשי מות ישרים. והיכא רמיזא עמידת השמש וזרעו יהיה מלא הגוים אימתי יהיה כח זרע אפרים ידוע אצל מלא הגוים בשעה שהעמיד חמה ליהושע. כמה עמד. ר' יהושע בן לוי אמר כיום תמים. כ"ד שעה. כיצד אזיל שית וקם שית כללו של דבר כיום תמים כו'. פי' כתיב ויעמד השמש בחצי השמים, וכתיב ולא אץ לבוא כיום תמים. כלל עמידתו כיום תמים שהוא כ"ד שעות. כיצד עלה שש כמנהגו עד שהגיע לחצי השמים ועמד שם שש שעות וירד ו' שעות כמנהגו עד שהגיע למערב ולא אץ לבוא כיום תמים ועמד שם ו' שעות אחרות. הרי כ"ד שעות כיום תמים. ר"א אומר כ"ד שעות זולתי י"ב שעות שבכל יום הכל ל"ו שעות. כיצד עלה מן המזרח שש שעות עד שהגיע בחצי השמים ועמד שם י"ב שעות וירד למערב שש שעות וכשהגיע למערב לא אץ לבוא אלא עמד שם י"ב שעות. נמצאת עמידתו בשני מקומות כ"ד שעות כיום תמים. ר' שמואל בר נחמני אמר עלה כמנהגו ו' ויעמד השמש בחצי השמים י"ב וירד ו' ועמד במערב כ"ד שעות שנאמר ולא אץ לבוא אלא עמד כיום תמים כ"ד שעות נמצאת עמידתו בשני מקומות ל"ו שעות. וי"ב כמנהגו הכל מ"ח שעות. איכא דמתני לה אתוספתא גם היא כדרך הזאת. תנא כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו למשה ולנקדימון בן גוריון כו'. איני והכתיב ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמע ה' בקול איש וגו'. ופרקי' איבעי תימא עמידה הואי מיהו שעות נפישן כולי האי לא הוה. ואיבעי תימא אבני ברד הוא דלא הוו כדכתיב וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים וגו': ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה היא כתובה על ספר הישר. מאי על ספר הישר. א"ר יוחנן זה ספר בראשית כו'. כדאמרן. והיכא רמיזא ידך בערף אויביך. איזו היא מלחמה שהיא צריכה יד כנגד העורף הוי אומר זה קשת ר' אלעזר אמר זו ספר משנה תורה כו'. וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול. מאי והעליה ר' יוחנן אמר שוק ואליה. ר' אלעזר אמר שוק וחזה. ר' שמואל בר נחמני אמר שוק ושופי ומאי והעליה דשופי עילוי שוק קאי: לא תתיחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות.

מסורת הש"ס

תענית כ.

פ"א א"ר אלעזר

[בתחלה]

[נ"ל שתים]

קידושין פ:

הגהות הב"ח

(א) גמ' כיום תמים מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים ר' שמואל בר נחמני: (ב) שם דכתיב ביה ועשית הישר וכו' דכתיב ביה בימים: (ג) רש"י ד"ה ספר וכו' נקבעה הכא ובשבשתא: (ד) תוס' ד"ה למשה וכו' מלמד שהזריח לו גלגל חמה:

עין משפט נר מצוה

יד א ב מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' א פי' מ"מ סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' ה בהג"ה :
טו ג מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע שם סעי' ג טוש"ע י"ד סי' קנג סעיף ד :
טז ד ה ו מיי' פי"ב מהל' רוצח הל' ז ח סמג עשין עט טוש"ע י"ד סי' קנג סעיף ג :

תורה אור

אלא בתלתא דכווה גבי ישראל בפרוצים מי שרי *והתנן *אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים *ואמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצים אפילו עשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה עשרה במטה לא צריכא באשתו עמו עובד כוכבים אין אשתו משמרתו אבל ישראל אשתו משמרתו ותיפוק ליה משום שפיכות דמים א"ר ירמיה באשה חשובה עסקינן דמירתתי מינה *רב אידי אמר אשה כלי זיינה עליה מאי בינייהו איכא בינייהו אשה חשובה בין אנשים ושאינה חשובה בין הנשים תניא כוותיה דרב אידי בר אבין האשה אע"פ שהשלום עמה לא תתייחד עמהן מפני שחשודין על העריות : לא יתייחד אדם עמהן : ת"ר *ישראל שנזדמן לו עובד כוכבים בדרך טופלו לימינו ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בסייף טופלו לימינו במקל טופלו לשמאלו היו עולין במעלה או יורדין בירידה לא יהא ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה אלא ישראל למעלה ועובד כוכבים למטה ואל ישוח לפניו שמא ירוץ את גולגלתו ישאלו להיכן הולך ירחיב לו את הדרך כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע [דכתיב] °עד אשר אבא אל אדוני שעירה (בראשית לג) וכתיב °ויעקב נסע סכותה (שם) מעשה בתלמידי ר"ע שהיו הולכים לכזיב פגעו בהן ליסטים אמרו להן לאן אתם הולכים אמרו להן לעכו כיון שהגיעו לכזיב פירשו אמרו להן [תלמידי] מי אתם אמרו להן תלמידי ר"ע אמרו להן אשרי ר"ע ותלמידיו שלא פגע בהן אדם רע מעולם רב מנשה הוה אזל לבי

רש"י

אלא בתלתא. להכי נקט תלתא דישראל בתלתא שרו בין בעיר בין בדרך אבל תרי בעיר אין בדרך לא שמא יצטרך אחד מהן לנקביו ונמצא אחד מהן יתייחד עם הערוה בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף פא.) : בפרוצין מי שרי. ועובדי כוכבים למה ליה נתנא לאשמועינן הא אפי' ישראל דכוותייהו אסירי : והוציאוה עשרה פריצים. לאשת איש זונה : במטה. חוץ לעיר לעבירה כעין קוברי מת שלא יבינו : באשתו. של עובד כוכבים עמו: עובד כוכבים אין אשתו משמרתו. דלא קפדה דאיהו בקרי ואיתתיה בבוליני* : אבל ישראל אשתו משמרתו. שרי כדתנן בעשרה יוחסין בזמן שאשתו עמו ישן עמהן בפונדקי מפני שאשתו משמרתו : ותיפוק ליה. בלאו עבירה נמי לא תתייחד משום שפיכות דמים : באשה חשובה. בין האנשים ובין הנשים אשה יפה וקרובה למלכות דמיסתפו מינה ולא קטלי לה אבל משום עריות איכא דיפה היא ואצטריך לאשמועי' דלא תתייחד חיישינן שמא תתפתה אבל אשה שאינה חשובה בין האנשים וחשובה בין הנשים משום רציחה נמי איכא דבא עליה ואחר כך הורגה דלא ס"ל אשה כלי זיינה עליה וחשובה בין האנשים ולא בין הנשים מותרת להתייחד (א) ומשום עריות ליכא דאינה יפה : אשה כלי זיינה עליה. אע"ג דאינה חשובה לא בין האנשים ולא בין הנשים אין הורג אותה אלא בא עליה וכיון שבא עליה אינו הורגה ואפילו אינה קרובה למלכות נמי אי לא אשמועינן דחיישינן לעריות לא הוה מסתברא דמיתסרא משום שפיכות דמים: מאי בינייהו. בין לר' ירמי' דמוקי לה באשה חשובה הא לאו חשובה חייש' לשפיכו' דמים בין לרב אידי דאמר כלי זיינה עליה וליכא משום שפיכות דמים מ"מ משום ערוה איכא בה ולא מתייחדת: איכא בינייהו. אשה חשובה בין האנשים קרובה למלכות ואינה חשובה בין הנשים אינה יפה לרבי ירמיה דמוקי לה באשה חשובה דמשמע חשובה בין האנשים ובין הנשים דקרובה למלכות היא ולא קטלי לה אבל משום עריות איכא למיחש דיפה היא הכא חשובה בין האנשים ולא בין הנשים שריא לייחודי דמשום שפיכות דמים ליכא דהא קרובה למלכות ומשום עריות נמי ליכא דהא מכוערת היא לרב אידי אסירא לייחודי דכולהו חיישינן לערוה דהא סתמא קאמר אשה כלי זיינה עליה ולא קאמר הכא באשה יפה עסקינן דכלי זיינה עליה : אע"פ שהשלום עמה. דודאי לא יהרגוה דהא כלי זיינה עליה לא תתייחד עמהן כו' והיינו כרב אידי בר אבין השלום עמה משמע היא נושאת את שלומה ואינה צריכה שלום מלכות : טופלו לימינו. מחברו לעובד כוכבים לימינו של ישראל שאם ירצה העובד כוכבים להורגו ישלח ישראל יד ימינו ויאחז בו : בסייף. דאם היה העובד כוכבים חגור סייף טופלו ישראל לימינו כדי שיהא יד שמאל של עובד כוכבים שהסייף חגור בו לגד ימינו של ישראל ומזומנת לימין ישראל לאחוז בה : במקל. אם ביד עובד כוכבים מקל: טופלו ישראל לשמאלו. (ב) שתהא יד ימין העובד כוכבים שהמקל בה סמוכה לישראל ואם יריס יד ימינו תאחז שמאלו של ישראל במקל הסמוך לה דאי טופלו לימינו יהא המקל רחוק מידו של ישראל: במעלה. בהר או בסלע : לא יהא ישראל למטה אלא למעלה. בעלייה ילך ישראל לפני העובד כוכבים דהיינו למעלה אלא שטופלו לימינו דלא הוי אחריו ממש ובירידה יולך העובד כוכבים לפניו: ואל ישוח לפניו. אפי' במישור אל ישוח ישראל לפני העובד כוכבים ליטול כלום: שמא ירוץ את גולגלתו. ירוצץ: ירחיב לו את הדרך. אם היה צריך לו לילך עד פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך אולי ימתין העובד כוכבים מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן: נסע סכותה. ולא הלך עד שעיר: לעכו. רחוק מכזיב:

לבי

תוספות

לא צריכא באשתו עמו. לתלורה מוקי לה כר"ש דאמר בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף פ:) בזמן שאשתו עמו ישן עמהן בפונדקי שאשתו משמרתו וא"ת אמאי לא מוקי לה בשיש עמה תינוקת דבכי האי גוונא בישראל שרי ליחודי דאמר רבא התם בגמ' מתייחד אדם עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה וי"ל דלכון לא תתייחד משמע שאין שם שום ישראלית אלא היא :
איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים ושאינה חשובה בין הנשים. פ"ה חשובה למלכות ואינה יפה לרבי ירמיה דמוקי לה בקרובה למלכות הא לאו הכי לא אמרי' אשה כלי זיינה עליה אלמא איכא אשה דקטלי לה ולא יהיב עובד כוכבים עלה דעתיה לביאה כגון מכוערת והכא שהיא חשובה למלכות ואינה יפה שריא ליחודי דליכא למיחש לשפיכות דמים כיון שהיא קרובה למלכות ולביאה נמי ליכא למיחש כיון שאינה יפה ולרב אידי אסורה ליחודי דכולהו כלי זיינן עליהן וחיישינן לערוה דהא רב אידי סתמא אמר למילתיה ולא קאמר הכא באשה יפה דכלי זיינה עליה ע"כ פ"ה. וקשיא הדא דלישנא דחשובה לא משמע יפה ועוד דכי אינה יפה נמי מאי הוי הא אמרינן בריש פירקין (לעיל דף כב:) חביבה עליהם בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן ק"ו לנשותיהן של ישראל ושמא י"ל דמ"מ דבאשה לא טרחי לאנסה כיון דאינה יפה מיהו קשה דלר' ירמיה לא מישתמיט תנא או אמורא בשום מקום לחלק בשבויה בין יפה לאינה יפה להתירה לכהונה ועוד קשה דלפ"ה משמע דאשה חשובה בין האנשים ושאינה חשובה בין הנשים חדא מילתא וא"כ היה לו לומר חשובה בין האנשים ואינה חשובה בין הנשים מדקאמר ושאינה חשובה כו' אלמא תרי מילי נינהו לכך נראה לפרש דודאי תרי מילי נינהו דהא דקאמר אשה כלי זיינה עליה לאו משום דדעתייהו לביאה ומשום הכי לא קטלי לה אלא טעמא מפני שאינה בעלת מלחמות ומריבות כאיש מרחמים עליה וה"פ איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים קרובה למלכות אם מותרת להתייחד עם האנשים עובדי כוכבים דלר' ירמיה אסורה להתייחד כדקאמר טעמא באשה חשובה (ג) ואז לא נפיק לן מידי משום שפיכות דמים אי לאו משום טעמא דעריות לרב אידי שריא דאמר טעמא דליכא למיחש לשפיכות דמים דאשה כלי זיינה ומרחמי עלה אבל לעריות איכא למיחש כשהיא חשובה דמירתתי מינה אף לעריות לא חיישינן ושאינה חשובה בין הנשים נמי אם היא מותרת להתייחד בין הנשים עובדות כוכבים איכא בינייהו דלרבי ירמיה כיון דאינה חשובה קטלי לה דלית ליה טעמא דמרחמי ולרב אידי שריא דכלי זיינה עליה כלומר דמרחמי עלה ואי משום עריות כדאמרי' בריש פירקין שהעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חבריהן בת דעת היא וכשתראה שיבא העובד כוכבים תלא מיד ובירושל' גרס אשה אינה בכלל שפיכות דמים א"ר ירמיה תפתר בבריאה ורבי בון אמר אפילו בתשה יכולה אשה להטמין ולומר עובדת כוכבים אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר עובד כוכבים אני ונראה לפרש אף כאן כפירוש הירושלמי באשה חשובה בריאה ובעלת כח אבל לעריות איכא למיחש דחייש' דלמא מפתה לה ורב אידי אמר אשה כלי זיינה עליה מפני שיכולה להטמין עצמה ולא קטלי לה ושרי אי לאו משום עריות ובעי מאי בינייהו בין למר בין למר משום שפיכות דמים ליכא משום עריות איכא ומסיק איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים בריאה ובעלת כח דלר' ירמיה אסירי דאיכא למיחש שמא תתפתה ורב אידי לא חייש אלא דלמא מאנסי לה ואי בריאה שריא דכיון שהיא בעלת כח אין לחוש לא לאונס ולא לשפיכות דמים א"כ ושאינה חשובה בין הנשים איכא בינייהו דלרב אידי שריא להתייחד דיכולה להטמין עצמה הילכך לשפיכת דמים ליכא למיחש ולעריות נמי כיון שהיא בין הנשים ולרבי ירמיה משום שפיכות דמים דדוקא בבריאה לא חשו וא"ת בפרק האשה שהלכה (יבמות קיד:) דבעי החזיקה היא מלחמה בעולם(ד) מהו ואמרה מת בעלה אי מהימנא או לאו ובעי למיפשט דנאמנת מההיא דנפלו עלינו עובדי כוכבים נפלו עלינו ליסטין נאמנת דהחזיקה מלחמה הוא ודחי התם כדרב אידי דאמר אשה כלי זיינה עליה ולא אמר' בדדמי אלא ודאי המתינה עד שתראהו מת והשתא לר' ירמיה דלית ליה כלי זיינה תפשוט דנאמנת י"ל דנהי דלית ליה האי טעמא לענין היתרא להתייחד מ"מ סומכת על זה שיכולה להטמין עצמה להמתין עם שתראה שימות ולא תעיד בדדמי :

נירדנא

רבינו חננאל

אוקימנא אפילו אשתו עמו ולא אמרינן אשתו של עובד כוכבים משמרתו. ואע"פ שהיא חשובה ולא חייש' לשפיכות דמים כיון שחשודין הן על העריות לא תתיחד עמו. והני מילי עובד כוכבים אבל ישראל אשתו משמרתו ובישראל אם(הוא) הם כשרים מתיחדת עם שני אנשים ואם הם פריצים אפילו עשרה לא תתיחד עמהן. מעשה היה והיציאוה עשרה פריצין במטה. תניא האשה אע"פ שהשלום עמה לא תתיחד עם כותים מפני שחשודין על העריות: לא יתיחד אדם עמהן מפני שחשודין על שפיכות דמים : ת"ר ישראל שנטפל לו כותי בדרך טופלו לימינו ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בסייף טופלו לימינו במקל טופלו לשמאלו היו עולין במעלה או יורדין בירידה לא יניח הכותי למעלה והישראל למטה אלא ישראל למעלה והכותי למטה. ואל ישוח לפניו שמא ירצץ גלגלתו. שאלו להיכן אתה הולך ירחיב לו הדרך כמה שעשה יעקב לעשו עד אשר אבא אל אדוני שעירה. והלך הוא למקום אחר. מעשה בתלמידי ר"ע כו'. רב מנשיא הוה אזיל

מסורת הש"ס

קדושין פ:
[שם סוטה ז.]
[מגילה יב.]
[יבמות קטו.]
חולין לא. תוספתא פ"ב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה באשה וכו' מותרת להתייחד משום: (ב) ד"ה טופלו ישראל לשמאלו כדי שתהא: (ג) תוס' ד"ה איכא וכו' באשה חשובה עסקינן ולא לה: (ד) בא"ד החזיקה היא מלחמה בעולם ואמרה מת בעלי מהו מי מהימנא וכו' עלינו ליסטין הוא מה ואי נאמנת דהחזיקה היא מלחמה ודחי התם וכו' לר' ירמיה דלית ליה אשה כלי זיינה עליה תפשוט דנאמנת וכו' לענין להתירא :

[זהו התחלת דיבור ושייך לעיל כה: בפנים לסטין]

לבי תורתא פגעו ביה גנבי אמרו ליה לאן קאזלת אמר להן לפומבדיתא כי מטא לבי תורתא פריש אמרו ליה תלמידא דיהודה רמאה את אמר להו ידעיתו ליה יהא רעוא דליהוו הנהו אינשי בשמתיה אזלו עבדו גניבתא עשרין ותרתין שנין ולא אצלחו כיון דחזו אתו כולהו תבעו(א) שמתייהו והוה בהו חד גירדנא דלא אתא לשרויה שמתיה אכליה אריא היינו דאמרי אינשי גירדנא דלא טייזן שתא בציר משני תא חזי מה בין גנבי בבל ולסטין דארץ ישראל: **מתני׳** [א]בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים [ב]אבל עובדת כוכבים מילדת בת ישראל [ג]בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים [ד]אבל עובדת כוכבי׳ מניקה בנה של ישראל ברשותה: **גמ׳** ת"ר *בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים לא תיילד את בת ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ה]עובדת כוכבים מילדת את בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה ור"מ אומר אפי׳ אחרות עומדות על גבה נמי לא דזימנין דמנחא ליה ידא אפותא וקטלא ליה ולא מתחזי כי ההיא איתתא דאמרה לחברתה מולדא יהודייתא בת מולדא יהודייתא אמרה לה *נפישין בישתא דההיא איתתא דקא משפילנא מינייהו דמא כי אופיא דנהרא ורבנן א"ל לא היא במילתא בעלמא הוא דאוקימתה: בת ישראל לא תניק: ת"ר בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים לא תניק את בנה של בת ישראל מפני שחשודה על שפיכות דמים דברי ר"מ וחכ"א [ו]עובדת כוכבים מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינו לבינה ורבי מאיר אומר אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא דזימנין דשייפא ליה סמא לדד מאבראי וקטלא ליה וצריכא דאי אשמעינן מילדת בההיא קאמרי רבנן דשרי דלא אפשר משום דאחרות רואות אותה אבל מניקה דאפשר דשייפא ליה סם לדד מאבראי וקטלא ליה אימא מודי ליה לרבי מאיר ואי אשמעינן מניקה בההיא קאמר רבי מאיר דאסור משום דשייפא ליה סם לדד מאבראי וקטלא ליה אבל מילדת דלא אפשר היכא דאחרות עומדות על גבה אימא מודי להו לרבנן צריכא ורמינהו יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחנם אמר רב יוסף [ז]בשכר שרי משום איבה סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבתא בשכר שרי משום איבה א"ל אביי [ח]יכלה למימר לה דידן דמינטרי שבתא מחללינן עלייהו דידכו דלא מינטרי שבתא לא מחללינן סבר רב יוסף למימר אנוקי בשכר שרי משום איבה אמר ליה אביי [ט]יכלה למימר אי פנויה היא בעינא לאינסובי אי אשת איש היא לא קא מזדהמנא באפי גברא סבר רב יוסף למימר הא דתניא העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אסוקי בשכר שרי משום איבה אמר ליה אביי [י]יכול לומר לו קאי ברי אאיגרא אי נמי נקיטא לי זימנא לבי דואר *תני רבי אבהו קמיה דר׳ יוחנן [כ]°העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא

[סנהדרין נז. ע"ש לעיל יג: תוספתא ב"מ פ"ב]

רש"י

לבי תורתא · מקום: תלמידא דיהודה רמאה את · תלמידו של רב יהודה הוה וקרו ליה רמאה כלומר ממנו למדת לרמותינו *ליסטין ישראל היו: ידעיתו ליה · שהוא רמאי: בשמתיה · לפי שהיה אדם גדול ושמתיה חיילא לייטינהו בשמתיה: [גירדנא · אורג]: גרדן דלא טייזן · עניו שהם גרדן אין לו בושת פנים: גנבי דבבל · שפגעו ברב מנשי נתפקרו לחרף אדם גדול: ולסטין דארץ ישראל · שפגעו בתלמידי ר"ע ספרו בשבחו ואע"פ שהם לסטין פרוצין מגנבים להודיעך שבחה של א"י: **מתני׳** מניקה בנה של ישראל ברשותה · דישראלית אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה שלא תהרגנו: **גמ׳** עובדת כוכבים לא תיילד את בת ישראל · ואפילו אחרות ישראליות עומדות על גבה: אפותא · על מוחו של תינוק מקום שמוחו של תינוק רופס: ולא מתחזי · לא מינכרא שהרגתו: נפישן בישתא דההיא איתתא · כך וכך רעות יבואו עליך כמנין שהשפלתי מהן והרגתי בהן: כי אופיא דנהרא · אשקותא: ורבנן. (ב) קסברי בזמן שאחרות עומדות על גבה שרי אמרי לך במילתא בעלמא הוא דאוקימתה: דשייפא סמא · סם המות שפה בדדיה: ולא מיתחזי מאבראי לא גרם הכא עד לקמיה: ואחרות רואות · דאי מנחא ידא אפותא חזי ליה דאגב דחשידי יהבי ישראליות עינייהו עלה ומירתתא אבל מניקה דאפשר דשייפא סמא לדד מאבראי קודם שתכנס לבית ישראל אימא מודו ליה לר"מ: בשכר שרי משום איבה · ומתני׳ בחנם קמיירי דמלי לאישתמוטי ולמימר צריכה אני לשכר מזונותיי: אולודי עובדת כוכבים בשבתא שרי · בשכר כבחול משום איבה דהא איכהו חזו דמיילדין לנשי דידן בשבת כבחול: אסוקי בשכר שרי כו׳: קאי ברי אאיגרא · ואם לא אורידנו ימות וגוח לי להפסיד שכרי ולהצילו: נקיטא לי זימנא לבי דואר · השלטון קבע לי זמן ליום וועד ואם לא אלך יצא שכרי בהפסדי:

[פי׳ פירוש ערך אפי א׳ אי׳ קצת בנוסחא אחרת ופירוש יפה]

[פסחים פ"ג]

תוספות

גירדנא דלא טייזן · פ"ה עניו כי שהם גירדן עז פנים הוא ובערוך גרים גירדנא דלטייה (ג) קללה כלומר דלייט מזליה שהא בגלא משניה כלומר בתר עניא אזל עניותא:

עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינו לבינה · פירוש ואפילו ברשות הישראלית דפלוגתא דהנקה דומיא דמילדת ומילדת סתמא ברשות ישראל היא ואפ"ה אינו שרי אלא באחרות עומדות על גבה ומיהו בישראל יוצא ונכנס שרי דעומד על גביו קרינא ביה כדמוכח פרק רבי ישמעאל (לקמן דף סא.) ואם כן צריך ליזהר שלא להניח ישראלית ההולכת חוץ לעיר את בנה יחידי בבית ביד מינקת עובדת כוכבים אם אין ישראלית בעיר יוצאות ונכנסות תמיד שם ואפ"ה מזמן שכיבה ואילך אסור להניחו יחיד ועל תינוק ותינוקת שמשהין בבית העובד כוכבים יחידים לרפאותן הורה ר"י לאסור מכמה ענינים שהם חשודים על שפיכות דמים ואפילו הם גדולים קצת ימשיכו׳ למינות ירושלמי עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל דכתיב (ישעיה מט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך תני יונק התינוק והולך מן העובדת כוכבים ומבהמה טמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואין חוששין לא משום שקץ ולא משום טומאה:

ורמינהו יהודית מילדת עובדת כוכבים וכו׳. והמקשה לא עלה בדעתו להעמיד המשנה בחנם משום דתלי טעמא מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים ורב יוסף אסיק דאפילו הכי בשכר שרי משום איבה:

סבר רב יוסף למימר אולודי בשבת בשכר שרי · תימה לרב יוסף דס"ד דשרי ולאביי נמי דמשני דליכא איבה משמע הא איכא איבה שרי היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא דאורייתא דאמרינן בפרק שמונה שרצים (שבת דף קז:) הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגידולו דהוא תולדה דגוזז וי"ל דהכא ביושבת על המשבר שכבר נעקר הולד א"כ כיון דכלו לו חדשיו פסקו גידוליו:

והרועים בהמה דקה · פירוש בעלהן דאי בעל אחרים הא אמרינן בפ"ק דב"מ (דף ה:) אין אדם חוטא ולא לו וא"ת מאי האי דאחמור רבנן ברועים שאינם פסולים אלא מדרבנן וגם הם כשרים לעדות אשה כדאיתא בספ"ק דר"ה (דף כב.) ואילו בגזלנין שהם פסולין מן התורה לכל עדות שבתורה לא אחמור כולי האי וכן מומר אוכל נבילות לתיאבון דלכ"ע אמרי׳ הכא דאיתרבי (ד) בין השבת גופו והשבת ממונו דחייב להעלות ואסור להוריד ואור"י דהיא הנותנת משום דלא פסילי אלא דרבנן עשו חכמים חיזוק כדי שיתנו לב לשוב וב"ד היו מכין ועונשין שלא מה"ת:

לא מעלין · ואפי׳ לר"מ דאמר (ה) בפ"ק (דף כ.) לעובד כוכבים בנתינה:

ולא

עין משפט נר מצוה

יז א מיי׳ פ"ט מהלכות עבודת כוכבים הלכה טז סמג לאוין מה וטור וש"ע י"ד סימן קנד סעיף ב:

יח ב מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף א:

יט ג מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף ב:

כ ד ה ו מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף א:

כא ז ח ט מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף ב:

כב י כ מיי׳ פ"י מהל׳ עבודת כוכבים הל׳ א ופ"ד מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קנג טוש"ע י"ד סימן קנח סעיף א וטוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה:

רבינו חננאל

לבי תורתא פגעו ביה גנבי אמרו ליה להיכן קא אזלת הרחיב להן את הדרך ואמר להן לפומבדיתא אמרו הם ברעתם במקום פלוני נקח מה שעמו כי מטא לבי תורתא פריש ועאל למדינתא אמרו ליה תלמיד יהודאה רמאה אנת אמר להו ידעיתו ליה ורמאה קריתו ליה ליהוו הנך אינשי בשמתיה עבוד גניבתא ולא אצלחו אתו כולהו תבעו ושרא להו חד מינייהו לא אתא אכליה אריא: אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גירדנא דלייט מזליה שתא בצירא ליה מן שניה: תא חזי לסטייא דא"י אמרו לתלמידי ר׳ עקיבא אשרי ר׳ עקיבא ותלמידיו ולסטייא דבבל אמרו תלמיד יהודאה רמאה אנת: פיס׳ בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים. אסיקנא בת ישראל לא תיילד בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים עובדת כוכבים מיילדת בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה ואע"ג דאמרה ההיא חייתא עובדת כוכבים נפישא בישתא דההיא איתתא דקא משפלנא מינייהו כי אופי בנהרא פי׳ כיון שגינו אותה חברותיה ואמרו לה מיילדת של יהודים השיבה להם המילדת יבואו עליה רעות רבות אם אינה הורגת מהן כמו חריות שעל הנהר כלומר איני מילדת אותם אלא מתכונת להורגן לא חיישינן לה שלא אמרה אלו הדברים באמת אלא לדחות הגנות שגינו אותה: בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים · אסיקנא בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים מניקה בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה כדכתיב והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך והא דתניא יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחנם אוקמא רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים (בשבת) משום איבה התירו לה בשכר: סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבת [בשכר] וכן אנוקי בנה של עובדת כוכבים: וכן הא דתניא

הגהות הב"ח

(א) גמ׳ תבעו דליסרו שמתייהו: (ב) רש"י ד"ה ורבנן דקסברי: (ג) תוס׳ ד"ה גירדנא וכו׳ דלטייה כלומר כצ"ל ותיבת קללה נמחק: (ד) ד"ה והרועים וכו׳ דאיתרבי ביה השבת גופו: (ה) ד"ה לא וכו׳ בפ"ק · נ"ב בדף כ ועיין במ"ש התוספות לשם בד"ה ר׳ יהודה:

גליון הש"ס

גמרא העובדי כוכבים והרועים · עיין לעיל דף ד ע"ב תוספות ד"ה ש"מ ודף י ע"ב תוספות ד"ה חד:

ולא מורידין "אבל המינין והמסורות והמומרים היו מורידין ולא מעלין א"ל אני שונה °לכל אבידת אחיך ^ג^לרבות את המומר ואת אמרת היו מורידין ^ז^סמי מכאן מומר ולישני ליה כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון כאן במומר אוכל נבילות להכעיס קסבר ^ד^אוכל נבילות להכעיס מין הוא איתמר מומר *פליגי (א)רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר ^ה^להכעיס מין הוי וחד אמר אפילו להכעיס נמי מומר אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים מיתיבי אבל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר והא הכא דלהכעיס הוא וקתני מומר התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא אמר מר היו מורידין אבל לא מעלין השתא אחותי מחתינן אסוקי מיבעי אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת לא נצרכא שאם היתה מעלה בבור מגררה דנקיט ליה עילא ואמר לא תיחות חיותא עלויה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו לא נצרכא שאם היתה אבן על פי (ג)הבאר מכסה אמר לעבורי חיותא עלויה רבינא אמר ^י^שאם היה סולם מסלקו אמר בעינא לאחותי ברי מאיגרא ת"ר *ישראל מל את העובד כוכבים לשום גר לאפוקי לשום מורנא דלא ^ו^ועובד כוכבים לא ימול ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים עובד כוכבים מל את ישראל בזמן שאחרים עומדין על גבו אבל בינו לבינו לא ורבי מאיר אומר אפילו אחרים עומדים על גבו נמי לא דזימנין דמצלי ליה סכינא ומשוי ליה כרות שפכה וסבר ר"מ עובד כוכבים לא ורמינהו *עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא כותי ורופא עובד כוכבים ימול עובד כוכבים ואל ימול כותי דברי ר"מ רבי יהודה אומר ימול כותי ואל ימול עובד כוכבים איפוך ר"מ אומר ימול כותי ולא עובד כוכבים ר' יהודה אומר עובד כוכבים ולא כותי וסבר ר' יהודה עובד כוכבים שפיר דמי והתניא ר' יהודה אומר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה שנא' °ואתה את בריתי תשמור אלא לעולם לא תיפוך והכא במאי עסקינן ברופא

מינין · כומרין לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים: מסורות · מלשינים לסקר המוסרין ממון חבריהם ביד עובדי כוכבים אנסין: לתיאבון · כשאין להם בשר אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להניח היתר ולאכול איסור ואם עושין כן זה להכעיס: מין הוא · והא תנא ליה רישא מינין בכמה דברים מצינו חילוק בין מין למומר כגון *ספר תורה שכתבו מין ישרף ודהכא: פרעוש ויתוש · אין אדם אוכלן לתיאבון: לטעום טעמא דאיסורא · לא להכעיס אלא מתאוה לטעום טעמו לפי שאין ישראל טועמו מעולם: שאם היתה מעלה בבור · עשויה בקרקע ויכול לעלות (ג)מגררה והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלות קאמר: דנקיט ליה עילא ואמר · כלומר אית ליה לאישתמוטי מאיבה ולמימר ליה: דלא תיחות חיותא לידיה עליה · דרך מעלה זו ותמות בבור: בעינא לאעבורי חיותא עליה · צריך אני להעביר עדר לאני למרעה ודרכי על שפת בור זה וירא אני שלא יפלו: לאפוקי לשום מורנא · תולעת שיש לו בערלתו דלא דאסור לרפאותו בחנם דהא אמרן לא מעלין ולא מורידין: דמגלי · מטה הסכין כדמתרגמינן מטה משפט מגלי דין: כרות שפכה · מי שנכרתה לו מן הגיד מן העטרה ולמעלה לצד הגוף ושוב אינו מוליד: רופא · שיודע למול: ימול עובד כוכבים · שאין מילתו לשם עבודת כוכבים שהרי אין דרכם למול את בניהם: ואל ימול כותי · שמל לשם דמות יונה שמצאו בראש הר גריזים ועובדין לה עבודה כדאמר בהכל שוחטין (חולין דף ו.) ומלין את בניהם לשם יונה זו: כותי · ולא עובד כוכבים מפני שחשוד על שפיכות דמים:

ולא מורידין · וא"ת הא אמרינן במסכת סופרים [פט"ו] כשר שבכנענים הרוג וי"ל דבירושלמי דקדושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה וגבי רחב רחיה מויקת שם מאות רכב בחור ומהיכן היו מהירא את דבר ה' ואע"פ שהם כנענים עובדי כוכבים ומזלות הם ועוברין על שבע מצות מכל מקום אין מורידין דרבינהו בקרא להתירא °דכתי' והיה נקלמס ועבדוך (דבריס כ): אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות המומר · תימה מאי פריך דלמא לעולם אימא לך דמורידין ואפילו הכי משיבין לו אבידתו דהא במסור לאנסים* אף על פי שממונו אסור לאבד ביד משום דדלמא נפיק מיניה ברא מעליא דכתיב יכין רשע וצדיק ילבש ואפ"ה היו מורידין וי"ל דשאני הכא דמההוא קרא דמרבינן השבת אבידתו ילפינן השבת גוף בישראל והשבותו לרבות אבידת גופו *וכמו דאתרבי ישראל איתרבי(ד) לכולהו בין לממונו בין לגופו ואפילו להעלותו צריך ולפדותו כדמשמע פרק השולח (גיטין דף מז.) דבעי רבי אמי למיפרקיה אם היה מומר לתיאבון אלא לפי שהיה מומר להכעיס קאמר לא שבקינן לי למפרקינך וגם להלוותו ברבית אסור כדמשמע בפרק איזהו נשך (ב"מ דף סב.) אהדר ליה דניחי בהדך ומומר לתיאבון אתה מצווה להחיותו ומיהו מומרים של זמניהם להכעיס הן דשבקי היתרא ואכלי איסורא ומטמעי בין העובדי כוכבים וכל להכעיס אי אתה מצווה להחיותו כדמשמע מההיא דגיטין (דף מז.) דלא מחייב למפרקיה ומותר ליקח מהם רבית ואע"פ שאסור ליתן להם רבית משום לא תשיך ומשום לפני עור והוי ליה למימר כל היכא דקרינא ביה לא תשיך קרי ביה לא תשוך מ"מ כיון דאין אתה מצווה להחיותו אינך מצווה להלוותו בלא רבית דלא קרינא ביה וחי אחיך עמך ואמרינן (ה)בירושלמי דמכילתין כותאי דקסרי מותר להלוותן ברבית והא דאמרינן *)עובדיה לוה מיהורם בן אחאב ברבית כדי לפרנס הנביאים אף על גב דיהורם ישראל מומר הוה ואסור ליתן לו רבית שאני התם לפיקוח נפש הוה ומלוה אבל מסור מיגרע גרע מיניה ובכל מקום שונה מסור אגל מין ולא איתרבי אגל אבדה ושמא מאן דאית ליה* ממון מסור אסור לאבדו ביד אית ליה נמי דמשיבין אבידתו ומטעמא דיכין רשע וצדיק ילבש: סמי מכאן מומר · נראה דדוקא לגבי הורדה לבור מסמי ר' יוחנן מומר מלמתנייה בהדי מינים אבל לדברים אחרים מצינו בכמה מקומות שונה מינים ומומרים יחד בפ"ק דראש השנה (דף יז.) המינים והמומרים והמסורות יורדין לגיהנם ובפרק השולח (גיטין דף מה:) ס"ת שכתבו מין ומומר ומסור וכו': וחד אמר להכעיס נמי מומר · תימה מדתני בפ"ב דהוריות (דף יא.) אכל חלב הרי זה מומר ואיזהו מומר אוכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים ובעי תלמודא מאי קאמר ומסיק ה"ק אכל חלב לתיאבון הרי זה מומר להכעיס הרי זה מין ואיזהו מומר שסתמו מין פי' דמחלב לא ידעינן הסתמא אכלו לתיאבון משום שהוא טוב לאכול ומש"ה קאמר זה האוכל נבילות וטרפות פי' נבלה שמתה מחמת חולי וטרפה שנשברה מפרקתה שמתה והולכת ואינה ראויה לאכילה ואם כן לא אכל אלא להכעיס אבל לא מיירי *בשנשחטה בסכין דלא הוי קרוי מין בסתמא דסתמא אכלה לתיאבון שהיא טובה לאכול ובשלמא לרבי יוחנן ניחא דקאמר דמומר אוכל נבלות להכעיס מין הוא אלא למ"ד מומר מאי איכא למימר (ו)הרי זה אוכל נבלות שקצים ורמשים י"ל דמאן דאית ליה הכא דהוי מומר מפ' לברייתא הכי אכל חלב הרי זה מומר סתמו לתיאבון שטוב הוא לאכול ומכריזין על אבידתו ואין מורידין ואיזהו מומר שסתמו להכעיס ואין מכריזין על אבידתו וגם היו מורידין אותו לבור אוכל נבלות וטרפות דמאיסי דומיא דשקצים ורמשים: איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים · הכא משמע דישראל מומר לעבודת כוכבים נקרא מין ותניא בפ"ק דחולין (דף יג.) שחיטת מין לעבודת כוכבים פתו פת כותי וכו' וקשה דבפ"ק דחולין (שם:) אמרינן אין מינין בעובדי כוכבים ובעי למאי הלכתא לשחיטה ויין נסך השתא שחיטת מין דישראל אסורה דעובדי כוכבים מיבעיא ומאי קושיא הא אסכחנא ישראל עובד עבודת כוכבים חמור מעובד כוכבים דאילו ישראל מומר לעבודת כוכבים הרי זה מין ולכ"ע משמע הכא דמורידין ועובדי כוכבים אע"פ שכולם עובדי עבודת כוכבים אין מורידין ואף לענין שחיטה כיון דהוי מין תניא התם שחיטת מין לעבודת כוכבים ואילו עובד כוכבים לא אסכחנא דאמר סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים אלא ר' אליעזר י"ל דהא דאמר שחיטת מין לעבודת כוכבים היינו בכומר לעבודת כוכבים שהוא אדוק ביותר אבל ישראל העובד עבודת כוכבים אין שחיטתו כשחיטת מין ורא"ה מדאמר בפ"ב דחולין (דף לט.) השוחט לזרוק דמה לעבודת כוכבים רבי יוחנן אמר אסורה ורשב"ל אמר מותרת ופ"ה לשם דמותרת אף באכילה ואע"פ שהשוחט חייב מיתה כדאמר פרק ארבע מיתות (סנהדרין דף סא.) עד כאן לא אמר רשב"ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא הוא מידי דהוה אמשתחוה להר דהר מותר ועובדו בסייף אלמא אף בעובד עבודת כוכבים אין שחיטתו נאסרת בכהם: התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא · תימה מאי שנא אוכל פרעוש או יתוש מאוכל שקצים ורמשים דהוא מין אף בסתמא בברייתא דהוריות (דף יא.) שהבאתי לעיל י"ל דהכא מיירי במפרש בהדיא דלכך הוא עושה א"כ התם קתני אוכל שקצים ורמשים דמשמע הרבה בזה אחר זה דמקמייתא טעם טעמא אבל הכא קתני פרעוש אחד או יתוש אחד: דלא תיחות חיותא עילויה · משמע דאמר הכי לאשתמוטי כי היכי דלא תהוי איבה ותימה מאי איבה שייכא הכא הא (אין) מורידין ואפילו לכתחלה י"ל דמורידין היינו כשידעו תקיפה בזה"ב אבל לא מעלין אף (ז) אין ידינו תקיפה היכא דאית ליה לאשתמוטי ומעיקרא הכי פריך השתא אחותי מחתינן כשידעו תקיפה אסוקי השתא מיבעיא כיון שיוכל לאשתמוטי ולילך לו: לאפוקי לשם מורנא דלא · כפ"ה דאסור לרפאות בחנם אבל בשכר שרי משום איבה וראיה (ח) בפרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) דרב שימי בר אשי עבדא ליה להההוא עובד כוכבים לדבר אחר ואיתסי אלמא שרי לרפאות עובד כוכבים אלא ודאי בשכר הוה ועוד י"ל דהתם נמי בחנם הוה ולהתחכם ברפואות יכול להיות מותר וכן משמע מפני שלא היה בקי ברפואות עשה כן: רופא

*) [שמו"ר פל"א ובתנחומא פ' משפטים]

בג א מיי' פ"י מהלכות עבודת כוכבים הל' א ופ"ד מהלכות רוצח ה"י סמג לאוין קנג טוש"ע יו"ד סי' קנח סעיף ב' וטוש"ע חו"מ סי' תכה ס"ה:

כד ב מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הלכה ב סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסו סעיף ב:

כה ג מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה יב (ופ"ע מהלכות עבודת כוכבים) סמג לאוין קסג טוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה וטוש"ע י"ד סימן קנח סעיף א:

כו ד ה מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה י ופי"א מהלכות אבידה הלכה ב סמג שם וסי' עד טוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה וסימן רסו סעיף ב:

[כדאיתא ב"ק פח: ובסנהדרין מג.]

כז ו מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה י סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה וטור ש"ע י"ד סימן קנח סעיף ב:

כח ז מיי' פ"ב מהלכות מילה הלכה א סמג עשין כח טור וש"ע י"ד סימן רסד סעיף א:

רבינו חננאל

דתניא "העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אלו כולן בשכר שרי · ודחאם אביי ואמר המילדת יכולה לומר לעובדת כוכבים דידן דמנטרי שבתא מחללינן עלייהו שבתא דידכון דלא מנטרי שבתא לא מחללינן עלייהו שבתא· באנוקי אי פנויה היא יכולה למימר בעינא לאינסובי ולא מגלינא נפשאי ואי אשת איש היא יכולה למימר לא מזדהמנא באפי בעלי · העובדי כוכבים והרועים נמי יכיל למימר ברי קאי אאיגרא ומסתפינא דלמא נפיל ואנא רהיטנא לאחותיה אי נמי נקיטא לי זימנא לבי דוור כלומר קבע לי זמן השופט שאם לא אבוא יחתוך עלי הדין ואני רץ לומר לו הנה באתי: תני רבי אבהו קמי דר' יוחנן המינין והמסורות והמומרין והאפיקורסין היו מורידין אבל לא מעלין אמר ליה אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המומר כי אחיך הוא ואת תנית מורידין סמי מכאן מומר ש"מ דאפיקורוס רע מן המומר הוא: איתמר (מ"ש) מומר לאכול נבילה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר להכעיס מין הוא וחד אמר אפילו להכעיס מומר אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים · מיתיבי אבל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר והא הכא להכעיס הוא וכו' ופשוטה היא: אמר מר היו מורידין ולא מעלין ומקשינן אחותי מחתינן להו אסוקי אצטריך ליה למימר דלא מסקינן · ופרקינן לא נצרכא אלא אם היתה מעלה בבור ויכול לעלות מגררה ואומר לו שלא ירד עליך חיה רעה אני מגררה או מטיל אבן גדולה על פי הבור ואומר לו להעביר בהמותיי אני צריך ומתיירא שמא יפלו בבור כלומר והיו באין בעלילות אבל לא היו הורגין אותם בידים: ת"ר ישראל מל את העובד כוכבים לשום גירות אבל לרפאותו משום מורנא אסור פי' מורנא תולעים כדגרסי' בגמ' דטריפות [דף מט] מורנא פליגי בה רב אחא ורבינא: ועובד כוכבים לא ימול את ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים ואפי' אחרים [עומדים] על גביו זימנין דמצלי ליה לסכיניה ומשוי ליה כרות שפכה דברי ר"מ וחכ"א בינו לבינו לא ימול אבל מל הוא בזמן שאחרים [עומדים] על גביו ולא חיישינן דלמא מצלי ליה לסכינא ומשוי ליה לינוקא כרות שפכה ומקשי' וסבר ר"מ עובד

[גיטין מה:]

הוריות יא.

[ב"ק קיט.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' פליגי ביה רב אחא: (ב) שם אבן על פי הבור מכסה אמר בעינא לעבורי חיותא עלויה רבינא אמר לא נצרכא שאם היה סולם: (ג) רש"י ד"ה שאם וכו' לעלות בה מגררה: (ד) תוס' ד"ה אני וכו' וכמו דאתרבי ישראל אתרבי נמי מומר לכולהו: (ה) בא"ד ואמרינן נמי בירושלמי: (ו) ד"ה וחד וכו' מאי איכא למימר הכא דקתני ואיזהו מומר אוכל נבילות וטרפות שקצים ורמשים י"ל: (ז) ד"ה דלא וכו' אף אם אין ידינו: (ח) ד"ה לאפוקי וכו' וראיה מפרק וכו' עבד ליה:

פי' בעובד כוכבים ששחט או נסכין פגומה ויותר נראה להגיה כשנשחטה בלא סכין רש"א

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ולא וכו' דכתי' והיה לך למס· עיין לקמן דף סד ע"ב תוס' ד"ה איזהו וככר רשום בהגהות הגאון מהרי"ף ז"ל:

ברופא מומחה דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן אם היה מומחה לרבים מותר וסבר רבי יהודה כותי שפיר דמי והתניא *ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול ישראל מפני שמל לשם הר גרזים דברי רבי יהודה אמר לו רבי יוסי וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה אלא מל והולך עד שתצא נשמתו אלא לעולם איפוך כדאפכינן מעיקרא ודקא קשיא דרבי יהודה אדר' יהודה ההיא דרבי יהודה הנשיא היא דתניא רבי יהודה הנשיא אומר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה ת"ל ואתה את בריתי תשמור אמר רב חסדא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב לה' המול ורבי יוסי המול ימול ואידך הכתיב לה' המול ההוא בפסח כתיב ואידך נמי הכתיב המול ימול *דברה תורה כלשון בני אדם איתמר *מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה דרו בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור *ורבי יוחנן אמר המול ימול מאי בינייהו ערבי מהול וגבנוני מהול איכא בינייהו מאן דאמר המול ימול איכא ומ"ד את בריתי תשמור [א]ליכא ולמאן דאמר המול ימול איכא והתנן *[ב]קונם שאני נהנה מן הערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עובדי כוכבים אלמא אף על גב דמהילי כמאן דלא מהילי דמו אלא איכא בינייהו ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלוהו למ"ד ואתה את בריתי תשמור [ג]איכא למאן דאמר המול ימול ליכא ולמ"ד המול ימול ליכא והתנן *[ד]קונם שאני נהנה ממולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עובדי כוכבים אלמא אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמו אלא איכא בינייהו אשה למ"ד ואתה את בריתי תשמור ליכא דאשה לאו בת מילה היא ולמ"ד המול ימול [ה]איכא דאשה כמאן דמהילא דמיא ומי איכא למאן דאמר אשה לא והכתיב °ותקח צפורה צר קרי ביה *) ותקח והכתיב ותכרות קרי ביה ותכרת דאמרה לאיניש אחרינא ועבד ואיבעית אימא אתיא איהי ואתחלה ואתא משה ואגמרה: **מתני'** [ו]מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות ואין מסתפרין מהן בכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ז]ברה"ר מותר אבל *לא בינו לבינו: **גמ'** מאי ריפוי ממון ומאי ריפוי נפשות אילימא *ריפוי ממון בשכר ריפוי נפשות בחנם ליתני מתרפאין מהן בשכר אבל לא בחנם [ח]אלא ריפוי ממון דבר שאין בו סכנה ריפוי נפשות דבר שיש בו סכנה והאמר רב יהודה אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו אלא ריפוי ממון בהמתו ריפוי נפשות גופיה והיינו דאמר רב יהודה אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו אמר רב חסדא אמר מר עוקבא [ט]אבל אם אמר לו סם פלוני יפה לו סם פלוני רע לו מותר

סבר

*) וַתִּקַּח כו' ביה וַתִּכְרֹת. יעב"ץ

רש"י

רופא מומחה · לא מרע נפשיה לשויה כרות שפכה: אלא לעולם איפוך כדאפכינן מעיקרא · דלרבי יהודה כותי אסור ועובד כוכבים מותר דעובד כוכבים אין דרכו למול בניו לשם עבודת כוכבים ולשפיכת דמים לא חייש הואיל ואחרים על גביו: ודקשיא לך דרבי יהודה אדרבי יהודה · דפסיל מילת עובד כוכבים מגזירת הכתוב ההיא ר' יהודה הנשיא היא: מ"ע דרבי יהודה · בר פלוגתא דרבי יוסי דפסיל כותי: לה' המול · ועשה פסח לה' המול וגו' ודריש ביה מילה לשמה הלכך כותי פסול דמל שלא לשמה אבל עובד כוכבים לא מהיל אלא אדעתא דישראל שאומר לו מהול והייט לשמה: המול ימול · רבויא הוא: בפסח כתיב · לה' דקרא אפסח קאי שתהא עשייתו לשמה: ואתה את בריתי תשמור · וזרעך אחריך ולא עובד כוכבים: המול ימול · קרי ביה המל ימול מי שהוא מהול ימול אחרים: גבנוני · אומה מהולה: קונם שאני נהנה לערלים · מה שאני נהנה מן הערלים אסור עלי בקונם וקונם הוא לשון הקדש: שמתו אחיו מחמת מילה · ולא מהלוהו לזה שלא ימות: ותקח · ע"י שליח: ותכרת · אמרה לאחר וכרת: **מתני'** מתרפאין מהן · מקבלין מהן רפואה: ממון ונפשות · בגמרא מפרש: ואין מסתפרין מהן בכל מקום · אפילו בשבילי רה"ר שעוברין שם תדיר שמא יחתוך צוארו בתער: **גמ'** רפוי נפשות בחנם · כלומר מעצמו ומנפשו הוא עושה כמו אם יש את נפשכם (בראשית כג) בדעתכם: בשכר · לא קטיל דחייש להפסדא דאגריה: ריפוי ממון · מכה שאין בה סכנה שיכול העובד כוכבים לקלקלו שתכאב לו יותר ויוציא ממון לרפאות: ריבדא דכוסילתא · כלי אומן המקיז בכתפים ריבדא מכת הכלי ובלעז פיינדר"א כלומר אי כבדא לי ריבדא דכוסילתא שהקיז לי אומן ישראל לא אמינא לעובד כוכבים לאסוייה להעביר הכאב דאסור למסור גופו ביד עובד כוכבים: ריפוי נפשות גופו · ואפי' אין סכנה בדבר:

תוספות

ברופא מומחה · ואפילו אינו מומחה למילה לא מרע נפשיה בכל דבר שיתעסק בו: וכי היכן מצינו מילה לשמה · הכא משמע דלרבי יהודה אע"ג דבעי מילה לשמה מסקינן דמכשר לה בעובד כוכבים ותימה מ"ש מגט דבעינן לשמה ופסלינן כתיבת עובד כוכבים בגט פ' [המביא] (גיטין דף כג. ושם ד"ה עובד כוכבים) משום דעובד כוכבים אדעתא דנפשיה קעביד וי"ל דלא דמי דלעולם עובד כוכבים סתמא קא עביד גבי מילה דסתמא לשמה קאי כל זמן שאינו עושה לשם הר גרזים אם כן בעובד כוכבים דסתמא קעביד כשרה אבל גט אשה סתמא לאו לשמה דסתם אשה לאו לגירושין עומדת הלכך גט בעובד כוכבים פסול והלכך צריך שיפרש כותב הגט בתחלת הכתיבה אני כותב לשם פלונית והוא הדין בס"ת צריך שיאמר בפירוש בתחלת הכתיבה אני כותב לשם תורת ישראל והאזכרות לשם קדושה דסתמא לאו לשמו קאי וכן משמע פרק הניזקין (גיטין דף נד:) אזכרות שלו לא כתבתי לשמן משמע לא פירשתי לשמן דאי סתמא כשר עד שיפרש שלא לשמן היה לו לומר כתבתים שלא לשמן וכן משמע נמי בפרק השולח (שם דף מה:) גבי רשב"ג שהתיר בצידן ליקח ספרים מעובד כוכבים ומקשה ורשב"ג עיבוד לשמן בעי כתיבה לשמן לא בעי ומדפסיל כתיבה בעובד כוכבים ש"מ דסתמא לאו לשמן דאי סתמא לשמן ליתכשר כמו במילה וא"ת כיון דסתמא לאו לשמן א"כ פרק השולח (שם דף מה:) גבי ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן מין מסור עובד כוכבים ועבד אשה וקטן וכותי וישראל מומר פסולים שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה למה לי קרא תיפוק ליה דעובד כוכבים סתמא עביד וסתמא פסול י"ל דתני עובד כוכבים אגב אשה וקטן דה"נ תנא מין דבלאו קרא פסול משום דסתמא לעבודת כוכבים: **דברה** תורה כלשון בני אדם · אומר ר"י דמאן דאית ליה הכא דברה תורה כלשון בני אדם יכול להיות שאינו חולק על השב תשיב ועל הוכח תוכיח וכיוצא בהן דדרשינן להו (ב"מ דף לא.) דלא אשכחנא תנא דפליג ורא‍יה דר"ש אמר פרק מציאת האשה (כתובות דף סז:) על העבט תעביטנו דברה תורה כלשון בני אדם ור' שמעון גופיה דריש בפ"ק דר"ה (דף ח.) עשר תעשר וצריך עיון בדבר דמאיזה טעם אומר התלמוד פעמים כך ופעמים כך[א]: ה"ג **קונם** שאני נהנה · ולא גרס ביו"ד דא"כ הוי דברים שאין בהם ממש ואין חל כדאמרינן בנדרים (דף טו.) גבי שאני ישן[ב]: **אלמא** אע"ג [ג] (דלא מהילי כמאן דמהילי) דמוי תימה מאי קפריך מנדרים למ"ד המול ימול דלמא שאני נדרים דהלך בהן אחר לשון בני אדם והתם נמי דקפשיט מקרא קרא ל"ל הא אמר בנדרים הלך אחר לשון בני אדם י"ל דהתם מפיק ליה מקרא כי לא נתברר לנו לשון בני אדם אם לא מן הפסוק וכיוצא בזה איכא בפ"ק דפסחים (דף ב.) והא קמ"ל דאור טוכבים אור הוא ונפקא מינה לנודר *אי נמי שפיר פריך קראי אהדדי דהתם נפיק מקרא דכל העובדי כוכבים ערלים ואין מילתם חשובה לקרותה מילה וקשה למאן דסבר למימר דהוי ערבי וגבנוני בכלל מהולים: **איכא** בינייהו אשה · תימה אמאי לא אמר איכא בינייהו מומר לערלות דלמ"ד ואתה את בריתי(א) ליכא שאינו בכלל לשמור כדאמרינן פרק השולח (גיטין דף מה.) דישראל מומר לאו בר קשירה כאותה שהבאתי לעיל מפני שאינו חפץ לקשור ה"נ נימא שאינו בר מילה כיון שאינו חפץ לימול ולמ"ד המול ימול איכא דאמרי לעיל אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמו ואור"י דמומר לערלות מיהו בר שמירת ברית הוא אלא שאינו חפץ אבל מיהו בר שמירת ברית הוא אם יחפוץ ובגיטין גבי קשירה הכי קאמר כל שאינו בקשירה כלומר שאינו מקיים מצות וקשרתם אינו בכלל וכתבתם וזה מבטל מצות קשירה מעליו: **אשה** לאו בת מילה היא · יש לפסוק כרב ואין אשה כשרה למול דאף על גב דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן בהא הלכה כרב דברייתא דרבי יהודה הנשיא קיימא כוותיה אבל בה"ג פסק דאשה כשרה למול ולרב דאמר אינה כשירה למול צריך לפרש בפרק קמא דקדושין (דף כט.) דמצריך אותו ולא אותה למדרש שאינה חייבת למול בנה היינו לבקש למהלו:

(א) ועמ"ש תוספות סוטה כב. ד"ה ור' יוחנן] ב) [וע"ע תוספות יבמות עא. ד"ה שאני ע"ש היטב ובנדרים הר"ן יד: במשנה ד"ה קונם שאני ישן וע"ע תוספות כתובות נט. ד"ה קונם] ג) [נ"ל דמהילי כמאן דלא מהילי]

לחיי

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ב מהל' מילה הלכה א וסמג עשין כח טוש"ע י"ד סימן רסד סעיף א:

ל ב מיי' פ"ט מהלכות נדרים הלכה כב סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן ריז סעיף מא.

לא ג מיי' פ"ב מהל' מילה הלכה א סמג עשין כח טוש"ע י"ד סימן רסד סעיף א:

לב ד מיי' פ"ט מהלכות נדרים הלכה כב סמג עשין כח טור ש"ע י"ד סימן ריז סעיף מב:

לג ה מיי' פ"ב מהלכות מילה הלכה א סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' רסד סעיף א [וברב אלפס שבת סוף פרק יט דף סא: בזה"ל נר' יוחנן דאמר המול ימול כיון דישראל הוא אפי' ערלים כמהולים דמו אתתא נמי בכלל ישראל היא ומהלא]:

לד ו מיי' פי"ב מהלכות רוצח הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנה סעיף א:

לה ז מיי' שם הלכה יא וסמג שם טוש"ע י"ד סימן קנו סעיף א:

לו ח ט מיי' שם הל' ט י סמג שם טור וש"ע י"ד סי' קנה סע"א:

רבינו חננאל

עובד כוכבים כלל כלל לא ימול והתניא עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה[רופא] עובד כוכבים ורופא כותי ימול עובד כוכבים ואל ימול כותי דברי ר"מ ופרקי' כי קא שרי ר"מ ברופא עובד כוכבים מומחה דלא מרע נפשיה דחייש דלמא מסקי עליה שם רע ואומרים דקטיל לאינשי וכן כי אתא רב דימי אמר עובד כוכבים אם היה רופא מומחה לרבים מותר: הא דתניא ישראל מל כותי אבל כותי לא ימול ישראל מפני שמל לשום הר גרזים דברי רבי יהודה אוקימנא בר' יהודה הנשיא דסבר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה שנאמר ואתה את בריתי תשמור א) אתה ולא כותי וכ"ש עובד כוכבים ועוד כתיב ועשה פסח לה' הוא שכשר למול אבל עובד כוכבים לא ורבי יוסי חולק עליו ואומר וכי היכן מצאנו בתורה מילה לשמה אלא כותי כיון שהוא מהול מל והולך עד שתצא נפשו ואמרינן מאי טעמא דר' יוסי דכתיב המול ימול יליד ביתך וגו' המול ימול מכל מקום ואפילו כותי: איתמר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה משום רב אמרי ואתה את בריתי תשמור ר' יוחנן אמר מהכא המול ימול יליד ביתך פי' המהול ימול לאפוקי עובד כוכבים דלאו מהול הוא: ואמרינן מכדי רב ור' יוחנן תרוייהו פסלי בעובד כוכבים מאי בינייהו ואמרינן ערבי מהול וגבנוני פי' גבנוני מבני אברהם הם ומהולים ושוכנים בהרי גבנונים לפיכך נקראים גבנונים לרב אפילו אלו שהן מהולים פסולין דלאו בני ברית הן ור' יוחנן אמר כיון שמהולין הן שרי . ומקשינן וכי מולי עובדי כוכבים מהולין נקראין והתנן האומר קונם שאיני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עובדי כוכבים הנה עובדי כוכבים אפילו הן מולין ערלין הם חשובים אלא איכא בינייהו יהודי ערל כגון שמתו אחיו מחמת מילה כלומר משפחה ידועה כיון שמלין אותן מתים מכח דם המילה לרב מותר כגון זה למול אחרים ור' יוחנן אמר כיון שאינו מהול אסור איני והתנן קונם שאיני נהנה למולים אסור בערלי ישראל וכו' הנה ערלי ישראל מולין הן חשובין והיאך אוסר ר' יוחנן . אלא אשה איכא בינייהו רב אסר אשה למול דלאו בת ברית היא ור' יוחנן שרי דאשה כדמהילא דמיא. ומקשינן לרב איני והכתיב ותקח צפורה צר ודחי קרי ליה ותקח כלומר עשתה אחרים שיקחו וכן פי' ותכרת . איבעי תימא צפורת אתחלה ומשה רבינו גמר המילה : מתני' מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות . אוקימנא ריפוי ממון כגון בהמתו של ישראל שהוא ממונו וריפוי נפשות ריפוי בגופו וכדרב דאמר אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מן העובדי כוכבים . ואע"פ

שאין

א) נראה מזה דרבינו לא גריס אלא לעולם איפוך אלא כן ברייתא דאסור לכותי למול לישראל ר"י הנשיא היא ומפיק לה מקרא דאפי' כותי אסור למול וצ"ע.

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ג]

[קדושין יז: וש"נ] [מנחות מב.]

[נ"ל ור' יוחנן אמר המול וכו']

נדרים לא: [יבמות עא.]

נדרים שם יבמות שם

שמות ד

[עי' תוספות לקמן כט. ד"ה אבל לא] *[דוגמתו בנדרים מח:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה איכא וכו' את בריתי תשמור ליכא: נ"ב א"כ. מהרש"א ומהר"ם

סבר שיולי משאיל לו כי היכי דמשאיל לו משאיל לאיניש אחרינא ואתא ההוא גברא לאורועי נפשיה אמר *רבא א"ר יוחנן ואמרי לה אמר רב חסדא אמר ר' יוחנן [א]ספק חי ספק מת אין מתרפאין מהן ודאי מת מתרפאין מהן(א) מת האיכא חיי שעה לחיי שעה לא חיישינן ומנא תימרא דלחיי שעה לא חיישינן דכתיב °אם אמרנו נבוא העיר [מ"ב ז] והרעב בעיר ומתנו שם והאיכא חיי שעה אלא לאו לחיי שעה לא חיישינן מיתיבי לא ישא ויתן אדם עם המינין ואין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה *מעשה בבן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו ר' ישמעאל וא"ל ר' ישמעאל אחי הנח לו וארפא ממנו ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר ולא הספיק לגמור את הדבר עד *שיצתה נשמתו ומת קרא עליו ר' ישמעאל אשריך בן דמא שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים °ופורץ גדר ישכנו נחש [קהלת י] [ב]שאני מינות דמשכא דאתי למימשך בתרייהו אמר מר לא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש איהו נמי חויא טרקיה *חויא דרבנן דלית ליה אסותא כלל ומאי ה"ל למימר °וחי בהם [ויקרא יח] *ולא שימות בהם ור' ישמעאל [ג]הני מילי בצינעא אבל בפרהסיא לא דתניא *היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא ת"ל °ולא תחללו את שם [שם כב] קדשי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [ד]כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן ואיכא דאמרי אמר רבה בר בר חנה אמר ר"י כל מכה

תורה אור

סבר · העובד כוכבים : שיולי קא משייל · האי ישראל מדלא בפי לאיתסי מגואי לא סמיך עלי ושיולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת : ספק חי ספק מת · חולי שאם לא ירפאנו רופא ספק יחיה ספק ימות אין מתרפאין מהן דעובד כוכבים ודאי קטיל ליה ומוטב שיניח אולי יחיה : ודאי מת מתרפאין · היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מתרפאין מהן דעובד כוכבים מאי עביד ליה הא בלאו הכי מיית ושמא ירפאנו העובד כוכבים : חיי שעה · שהעובד כוכבים ממהר להמיתו ושמא יום או יומים יחיה : אם אמרנו נבוא העיר · בארבעה אנשים מצורעים כתיב אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה ואם ימיתנו ומתנו: [והאיכא חיי שעה· ומיתה מיד] : לא חיישינן · הואיל וסופו למות כאן : יעקב איש כפר סכניא · כדאמרן בפרק קמא (דף יז.): מקרא מן התורה · לקמיה מפרש ליה: עד שיצתה נשמתו · במותר : ויצתה נשמתך בטהרה · במותר: ופורץ גדר · עובר על דברי חכמים ישכנו נחש כדלקמן : איהו נמי חויא טרקיה · והיה יכול להתרפאות ולהנצל ולחיות ע"י זה ולחויא דרבנן נמי לא ניחוש שאילו נשכו היה יכול להתרפאות ולחיות : חויא דרבנן לית ליה אסותא כלל · שאם נשכו נחש בשביל שעבר על דברי חכמים לא תעלה לו רפואה וימות אם היה מתרפא מנשיכה זו סופו למות על ידי נשיכת חבירו שעובר על דברי חכמים חייב מיתה: מאי הוה ליה: לדמא למימר מאי מקרא היה רוצה להביא: בפרהסיא· יש חילול השם שיוצא [לחוץ] ולמידין ממנו לחלל בקדושת השם : כל מכה שמחללין עליה את השבת·היינו מכת סכנה אבל שאין בה סכנה מתרפאים ולית ליה דרב יהודה דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מסי(ב) :

לחיי שעה לא חיישינן · והא דאמרינן ביומא (דף פה.) מפקחין עליו את הגל בשבת לחוש לחיי שעה אלמא חיישינן דאיכא למימר דהכא והתם עבדינן לטובתו דהתם אם לא תחוש ימות והכא אם תחוש ולא יתרפא מן העובד כוכבים ודאי ימות וכאן שבקינן הודאי למיעבד הספק : לא ישא ויתן עם המינים · פי' להאריך עמהם בדברים פן ימשכוהו : שאני מינות דמשכא· לכאורה משמע דאפי' מרופא מומחה שמתרפאין מהן מ"מ מן המינין אסור להתרפאות שום חולי וא"ת דהא לקמן (דף כח.) בשמעתין ר' אבהו קיבל סמא מן יעקב מינאה וי"ל דאף במינים לא אסרו אלא ברפואה שמזכיר בה שם עבודת כוכבים ואומר שהעבודת כוכבים מועלת לכך ובהא ודאי אתי לאמשוכי ואסור כי ההיא דירושלמי דהכא מעשה בר"א בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא שמו לרפאותו בשם רבו ולא הניחו רבי ישמעאל וכן אם אמר הרופא אפילו אינו מין קח ממים של עבודת כוכבים פלונית או מעלים שלפני עבודת כוכבים אסור כדאמרינן פרק כל שעה (פסחים דף כה.) בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה ואור"י דמיירי כגון שאומר לו שאותם מים או אותם עלים מועילין ולא אחרים כגון ע"י שד שמטעהו כי לפעמים יש כח ביד שדים להטעות כדי לטרדם כדאיתא לקמן פרק ר' ישמעאל (דף נה.) דההוא בית עבודת כוכבים דכי הוה מיצטריך עלמא ולא אתי מיטרא מיתחזי בחילמא ואמר שחטו לי גברא ושחטו ליה ואתי מיטרא אבל בשאינו תולה תועלת בהם יותר מאחרים אלא שאומר לו הבא לי מים או עלים מותר להביא אף מעבודת כוכבים והכי איתא בירושלמי בפרק שמונה שרצים בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים עד שאמר לו הב לי עלין מעבודת כוכבים אבל אמר לו הב לי עלין סתם מביא לו עלין של עבודת כוכבים והא דאמרינן בירושלמי ר' יונה הוה גמרמורין ואייתי ליה מן זכרות דחווי ולא שתה אייתין לר' אבא ושתה א"ר מנא אילו הוה ידע ר' אבא מן הן הוין לא הוה שתי אמר רב הונא מתניתין נמי אמרה כן אין מתרפאין בגלוי עריות התם נמי מיירי שאומר אותו דבר יועיל ולא אחר: חויא דרבנן דלית ליה אסותא · (ג)פ"ה שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה וא"ת איהו נמי לא הוי אסותא י"ל דמעיקרא פריך הכי איהו נמי חויא טרקיה ולמה לא הניחו ר' ישמעאל להתרפאות שהרי אם ישכנו פעם אחרת יתרפא גם ממנה ומסיק חויא דרבנן דלית ליה אסותא אותו ישכנו ולא יתרפא עוד ומוטב שימות בנשיכת נחש זה וזכאי בלא פריצת גדר ואל ימות חייב בפריצת גדר* : יכול אפילו בפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי · ומיהו רבנן פליגי עליה דר' ישמעאל בפרק בן סורר (סנהדרין דף עד.) ואמרי דבפרהסיא אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור ובצנעא יש חילוק בין עבודת כוכבים לשאר מצות דבשאר מצות יעבור ובעבודת כוכבים יהרג ולר' ישמעאל אין שום חילוק דבצנעא בכולן יעבור ואל יהרג ובפרהסיא בכולן יהרג ואל יעבור ומעשה דבן דמא פרהסיא הוה ולפיכך לא הניחו רבי ישמעאל ולפי זה נוכל לומר דהא דעבד ליה יעקב מינאה לר' אבהו לקמן בשמעתין (דף כח.) בצנעא הוה ובשאלתות דרב אחאי (פרשת וירא) פוסק כרבנן דר' ישמעאל וכן מוכח סוגיא דתלמודא פ"ב דכתובות (דף יט.) דאמר רבא מי איכא מידי דאילו אתו עדים לקמן לאמלוכי אמרינן להו חתומו שקר ואל תהרגו *דאמרינן אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים והיינו כרבנן דאי כר' ישמעאל אי בצנעא אפי' עבודת כוכבים נמי ואי בפרהסיא אפי' שאר עבירות נמי לא אבל קשיא דרבא גופיה אמר לקמן פרק ר' ישמעאל (דף נד.) הכל היו בכלל לא תעבדם כשפרט לך הכתוב וחי בהם יצא אונס והדר כתיב לא תחללו ואפי' באונס כאן בצנעא כאן בפרהסיא משמע אתאן לר' ישמעאל וצ"ע* ואם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו ר' אבא בר זימרא דירושלמי שהיה אצל עובד כוכבים א"ל אכול נבלה ואי לא קטילנא לך א"ל אי בעית למיקטלי קטול ומחמיר היה דמסתמא בצנעא הוה : כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן · ופ"ה ופליג אדרב יהודה דאמר לעיל אפי' ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו וקשה דלעיל כי פריך מרב יהודה למאי דמפרש ריפוי ממון אין בו סכנה ומסיק ממון בהמתו נפשות גופו והיינו דרב יהודה ה"ל לאתויי על מתני' מילתא דר' יוחנן דמפליג בין שיש בו סכנה לאין בו סכנה וה"ל למפרך ולרב יהודה מאי איכא למימר אלא לאו שמע מינה דליכא מאן דפליג עליה דרב יהודה לכך נראה לר"ת דודאי לא פליגי ור' יוחנן איירי בחולה וביש בו סכנה כגון מכה שמחללין עליה את השבת אין להתרפאות מהן כי לא מרעי נפשייהו בה כי אם ימות דמצי לאשתמוטי ולומר מסוכן היה וכי אין בו סכנה מותר להתרפאות ואף כשאינו מומחה דודאי לא ימיתנו דלא מצי לאשתמוטי ואי קטלי מרעי נפשייהו אבל בבריא כגון ריבדא דכוסילתא מיהא אסור שהעובד כוכבים מזיקו ואינו חושש כי לא מרע נפשיה אם ימיתנו שיאמרו העולם בודאי במזיד הזיקו מפני שהיה שונאו וא"ת לעיל כי פריך מרב יהודה אמאי בחולה דאיכא לפלוגי בין אין בו סכנה ליש בו סכנה וכדקס"ד מעיקרא ממון אין בו סכנה נפשות יש בו סכנה ור' יהודה בבריא הוא דאיירי וי"ל דמשמע ליה דמתניתין מיירי בכל ענין בין בבריא בין בחולה ואי מוקמת ליה כדמעיקרא ריפוי ממון דשרי לא יהא אלא בחולה ואין בו סכנה אבל השתא דממון בהמתו ונפשות גופו איירי בכל ענין בין בבריא בין בחולה שיש בו סכנה אי נמי ניחא ליה לפרש מתניתין דהכא כההיא דנדרים (דף לח:) המודר הנאה מחבירו מרפאהו ריפוי נפשות אבל לא ריפוי ממון ומפרש התם (דף מא:) ממון בהמתו ונפשות גופו והתם ליכא לשנויי ממון אין בו סכנה נפשות יש בו סכנה משום דס"ל דכל דבר של גוף חייב לרפאותו וכל מה שאמרנו שאסור בבריא וחולה שיש בו סכנה היינו ברופא שאינו מומחה אבל במומחה מותר כדאמר ר' יוחנן לעיל אם היה מומחה לרבים מותר ועל זה אנו סומכין להקיז דם מן העובדי כוכבים דלגבי הקזה כל המקיזים מומחים הם:

מכה

עין משפט נר מצוה

לז א ב מיי' פי"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קנה סעיף א :

לח ג מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ב סמג עשין ה טוש"ע י"ד סימן קנז סעיף א :

לט ד מיי' פי"ב מהל' רוצח הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קנה סעיף א :

נאל

שאין מתרפאין מהן אם שואלין אותו ואמר לו סם א)רע לך מותר דאמר כי היכי דשאיל לדידי שאל נמי לרופא אחר ולא אתי לאורועי נפשיה : אמר רבב"ח אמר רבי יוחנן חולה ספק חי ספק מת אין מתרפאין מהן · ודאי מת מתרפאין· לחיי שעה לא חיישינן· איני והתניא לא ישא ויתן אדם עם המינין ב)ואין מתרפאין מהן ואפילו לחיי שעה ומעשה בבן דמא בן אחות רבי ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר (סמא)[סכניא] לרפאותו ולא הניחו רבי ישמעאל דסבר אע"ג דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם הני מילי בצנעא אבל בפרהסיא לא דתניא היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיהרג ואל יעבור ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפי' בפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי · ופרקינן הא דתניא אין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה מן המינין כגון יעקב איש כפר(סמא)[סכניא]שהיה מין.ומאי טעמא דמינות משכא ומשום הכי אסור לשאת ולתת עמהן · אמר רבי יוחנן כל

א) נראה דצ"ל סם זה יפה לך וסם זה רע לך . ב) פי' כופרין .

הגהות הב"ח

(א) גמרא ודאי מת מתרפאין מהן ודאי מת מתרפאין מהן האיכא חיי שעה : (ב) רש"י ד"ה כל מכה וכו' לא מתסינן מינייהו הס"ד: (ג) תוס' ד"ה חויא וכו' פ"ה שכל העובר · נ"ב צריך לומר בלא היה לפניו פרש"י שלנו ועיין פי' דבור זה בשו"ת דברי ריבות סימן רי"ג בטוב טעם :

[ועי' תוספות לקמן נד. ד"ה הא בצנעא ותוספות כתובות יט. ד"ה דאמר]

מסורת הש"ס

[נ"ל רבה]

[תוספ' דחולין פ"ב]

שיצתה נשמתו במותר כצ"ל ר"ע

[שבת קי.]

לקמן נד. יומא פה: סנהדרין עד.

*[סנהדרין עד.]

[וע"ע תוס' שבת קי. ד"ה חויא]

דאמר מר כצ"ל ר"ע

גליון הש"ס

תוס' ד"ה חויא וכו' וא"ת איהו נמי. עיין תשובת רשד"ם חיו"ד סימן רכט

מכה של חלל אין מתרפאין מהן מאי ·בינייהו איכא בינייהו גב היד וגב הרגל *דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב [א]גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת (א)אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן [ב]והאי אישתא צמירתא כמכה של חלל דמי ומחללין עליה את השבת מהיכן מכה של חלל פירש רבי אמי [ג]מן השפה ולפנים בעי רבי *אליעזר ככי ושיני מאי כיון דאקושי נינהו כמכה דבראי דמו או דלמא כיון דגואי קיימי [ד]כמכה של חלל דמו אמר אביי ת"ש *[ה]החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא שפיר דמי דלמא תנא היכא דכאיב ליה טובא חושש נמי קרי ליה ת"ש רבי יוחנן *חש בצפדינא אזל לגבה דההיא מטרוניתא עבדה חמשא ומעלי שבתא א"ל למחר מאי אמרה ליה לא צריכת אי צריכנא מאי אמרה אשתבע לי דלא מגלית אישתבע לה לאלהא ישראל לא מגלינא גלייה ליה למחר נפק דרשה בפירקא והא אישתבע לה לאלהא דישראל לא מגלינא אבל לעמיה ישראל מגלינא והאיכא חילול השם דגלי לה מעיקרא אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים *מאי סימניה רמי מידי בי ככי ומייתי דמא מבי דרי ממאי הוי מקירידי קרירי דחיטי ומחמימי חמימי דשערי ומשיורי כסא דהרסנא מאי עבדא ליה א"ר אחא בריה דרבא מי שאור ושמן זית ומלח *ומר בר רב אשי אמר משחא דאווזא בגדפא דאווזא אמר אביי אנא עבדי כולהו ולא איתסאי עד דאמר לי ההוא טייעא אייתי קשייתא דזיתא דלא מלו תילתא וקלנהו אמרא חדתא ודביק *ביה דדרי עבדי הכי ואיתסאי ורבי יוחנן היכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן *אדם חשוב שאני והא רבי אבהו דאדם חשוב הוה [ו]ורמא ליה יעקב מינאה סמא אשקיה ואי לא רבי אמי ורבי אסי דלחכוהו לשקיה פסקיה לשקיה דרבי יוחנן [ז]רופא מומחה הוה דרבי אבהו נמי רופא מומחה הוה שאני רבי אבהו דמוקמי ביה מיני בנפשייהו [ח]תמות נפשי עם פלשתים אמר שמואל [ט]האי פדעתא סכנתא היא ומחללין עליה את השבת מאי אסותא למיפסק דמא תחלי בחלא (ב)לאסוקי גרדא דיבלא וגירדא דאסנא או ניקרא מקילקלתא אמר רב ספרא האי עינבתא פרוונקא דמלאכא דמותא היא מאי אסותא טיגנא בדובשא או כרפסא בטילייא אדהכי והכי ליתי עינבתא בת מינא וניגנדר עילוי חיורתי לחיורתי ואוכמתי לאוכמתי אמר רבא האי סימטא פרוונקא דאשתא היא מאי אסותא למחייה שיתין איתקוטלי וליקרעיה שתי וערב והני מילי דלא חוור רישיה אבל חוור רישיה לית לן בה רבי יעקב חש בפיקעא

רש"י

של חלל · בחלל גופו : מאי בינייהו · היא היא דהא קי"ל בפ"ב דיומא (דף פד.) דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת : (ג)גב היד · מחללין שבת אע"פ שאינה של חלל לגיסא קמא אין מתרפאין אבל לגיסא בתרא מתרפאין דהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל בה לחיך ליה לסמא ומעבירו : שצריכה אומד · שמסוכנת כ"כ שצריך לאמדו אם יחיה ואם ימות : מכה של חלל אינה צריכה אומד לא גרסינן לה : אישתא צמירתא · חולי חמה בלע"ז מלווי"ד צמירתא לשון שריפה וחמימות ודוגמתו בהבונס לאן לדיר (ב"ק דף ס.) דצמרא למורי : מן השפה · שפתיים : ככי · זינליב"ש : דאקושי · קשין הן : לא יגמע בשבת · דכל רפואה אסרו חכמים לעשותה בשבת היכא דליכא סכנה משום שחיקת סממנין במסכת שבת (דף נג:) : צפדינא · חולי השינים ובלע"ז מיסג"א : מטרוניתא · עובדת כוכבים היתה : עבדה · ליה רפואה חמשא בשבתא ומעלי בשבתא : בשבתא · מאי איעביד דלא מצינא למייתי גבך מפני תלמידי בני כלה : דרשה בפירקא · לימד הרפואה לכל : חילול השם · דאיהי סברה אישתבע ועבר אשבועתיה : דגלי לה מעיקרא · מטעה שגילתה לו אמר לה דעי שלא נשבעתי ולא אמרתי באלהא דישראל אלא לאלהא דישראל : אלמא · מדבעי לאסויי בשבתא כמכה של חלל דמיא ולקמיה פריך כיון דהכי הוא היכי מיתסי מעובד כוכבים והאמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה [את השבת] אין מתרפאין מהן והכא לא גרס לה עד לקמן : ה"ג אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים : מאי סימניה · למידע דהוא צפדינא : רמי מידי בי ככי ואתי דמא מבי דרי · כשנותן כלום לתוך פיו יוצא מבין שיניו דם : דרי · הן שורות השינים : מקירידי קרירי דחיטי · מאכל של חיטין ואכלו כשהוא צונן מאד בימי חורף : כסא דהרסנא · דג שטיגנהו בשומן היוצא ממנו עם הקמח : מאי עבדא ליה · מטרונא לרבי יוחנן : משחא דאווזא בגדפא דאווזא · שמן אווזא המחוי באור וסכתן ע"י אחד מכנפי האווז על שיניו מבחוץ : טייעא · ישמעאל : קשייתא דזיתי · גרעינין של זיתים : דלא מלו תילתא · שלא הביאו שליש : וקלנהו אמרא חדתא · ליבן באור מרא חדשה פוסיי"ר בלע"ז ושרפן עליו : ודביק בי דרי · בשורות שינים מבפנים : אדם חשוב הוה · ומיסתפי ממלכותא למיקטליה : לחכוהו לשקיה · להעביר הסם שהוא חזק רבי אבהו הוה קרוב למלכות כדאמרינן בסנהדרין (דף יד.) ובכתובות (דף יז.) דנפקי אמהתא דבי קיסר ומשרו ליה ומלעד למיני בקרתי : שאני · ההוא מטרוניתא דר' יוחנן : דרופא מומחה הוה · דאמרינן לעיל (דף כז.) אם היה מומחה לרבים מותר דלא מרע אנפשיה : פדעתא · פצע מכת חרב : למיפסק דמא · של פדעתא אם יוצא יותר מדאי : תחלי בחלא · ישקוהו שחלים בחומץ תחלי קריסו"ן בלע"ז : לאסוקי · להעלות בשר שתחיה המכה : גרדא דיבלא · עשב ששמו יבלא כי ההוא דסוטה (דף י.) קמי רפוקא גרידי דיבלי : גירדא · שגורד שרשיה ונותן אותה גירדא עם גירדת עץ הסנה ועושה תחבושת : דאסנא · סנה : (ד)ניקרא מקילקלתא · תולעים שהתרנגולים מנקרין באשפה מאשפות ירים אביון מתרגמינן מקלקלתא מרים תבוכה (תהלים קיג) : עינבתא · אבעבוע הדומה לענבא מלנ"ט בלע"ז : פרוונקא דמלאכא דמיתותא הוא · כלומר מסוכן הוא להמית : טיגנא בדובשא · עשב הנקרא רוד"א בלע"ז ושוחקים אותו עם הדבש : כרפסא · אפי"א בלע"ז : בטילייא · יין חזק מאד ומין יין הוא כדאמרינן לקמן (דף ל.) טילא חריפתא דמגרי זיקי : אדהכי · בעוד שהוא מחזר אחר סממנין אלו : עינבתא בת מינא · עינבתא מענבי הגפן בת מינא דוגמתה אם גדולה גדולה ואם קטנה קטנה : וניגנדר עליה · יגלגל עליה : חיורתי לחיורתי · לאבעבוע לבן ענבה לבנה : סימטא · קלו"ג בלע"ז נפח העומד באדם : פרוונקא דאישתא הוא · ע"י חולי ששמו חמה הוא בא וסימן הוא לה : שיתין איתקוטלי · מכת אצבע צרדה מדביקה בגודלו ושומטה ומכה בצפרנה : ואי חיור רישיה · נתבשל להוציא הליחה היא רפואתו : בפיקעא

תוספות

מכה של חלל · פ"ה שכנגד חלל הגוף וירושלמי מפרש כל שהוא מן החלל ולפנים : מכה שע"ג היד · פי' היינו חולי שעלה שם מאליו או שלא ע"י מכת חרב אבל מכת חרב אמרינן בכל מקום דמחללין עליה את השבת כדאמר שמואל בסמוך האי פדעתא מחללין עליה שבת דסכנה היא ומפרשים פדעתא מכת חרב :

איכא בינייהו גב היד · ה"ה דהוה מצי למימר איכא בינייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה אומד :

ככי · פ"ה מקום מושב השינים זינליב"ש וקשה דקאמר בסמוך כיון דאקושי ועוד דבפרק אלו טרפות (חולין דף נט:) גבי אריא נתור ככי ושיני ואין דרך להיות הזינליב"ש נושרות וכן בהחובל (ב"ק דף צב:) שיתין תיכלי מטו לככא דקל חבריה שמע ובסוף המפקיד (ב"מ דף מב:) גבי ההוא תורא דלא ה"ל ככי ושיני למיכל לכך נראה לפרש ככי הם שינים גדולות מישאלי"ש בלע"ז ושיני הם האחרות* :

תחלי בחלא · ישקוהו שחלים בחומץ קרסו"ן וי"מ לשום על המכה :

בטילייא · פ"ה חזק כדאמרינן לקמן (דף ל.) טילא חריפא דמגרי זיקי ומיהו מצינו טילא יין חלש דאמר פרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) גריעא דכולהו טילא חיורא :

[וע"ע תוס' חולין נט: ד"ה נתור]

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף ו :

מא ב מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ז [רב אלפס עוד בשבת פרק יד דף מג. וע"ע וגם ברב אלפס דהכא]:

מב ג ד מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סע"ג :

מג ה מיי' שם פכ"א הלכה כד סמג שם טוש"ע שם סעיף לג :

מד ו (מיי' פי"ב מהל' רוצח) סמג עשין מה טוש"ע י"ד סימן קנה סעיף א :

מה ז (מיי' פ"ב מהל' שבת הלכה ה) סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף ז :

רבינו חננאל

מכה של חלל אין מתרפאין מהן וכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת · אמר רב גב היד וגב הרגל כמכה של חלל הן ומחללין עליהן את השבת · וא"ר יוחנן מכה של חלל אינה צריכה אומד ואישתא צמירתא נמי כמכה של חלל דמי : מהיכן מכה של חלל מן השפה ולפנים וצפדינא נמי שהיא כאב שינים הואיל ומתחלת בפה וגומרת בבני מעיים כמכה של חלל דמי · פי' ככי שיני דרי בשר שעל גבי השינים : ר' יוחנן חש בצפדינא אזיל גבי עובדת כוכבים לאיתסויי מינה · והיכי עביד הכי והא איהו דאמר כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן והאי צפדינא מחללין עליה השבת · ופרקינן רבי יוחנן אדם חשוב הוה ומתייראין לעשות לו כלום רע · איני והא ר' אבהו דאדם חשוב הוה ורמא ליה יעקב מינאה סם בשוקיו ואילו לא מיהרו ר' אמי ורבי אסי וליחכו הסם מעל שוקי הוה פסקיה לשוקיה · ומשנינן אע"ג דרופא מומחה [הוי] ולא מרע נפשיה · משנאה גדולה דשנאי ליה לר' אבהו הני מינאי מפקרי נפשייהו ואמרי תמות נפשי עם פלשתים : ירושלמי מהו מכחול מינהון רבנן אמרי מאן דבעי מסתמי ליסתמי' · לוי אמר מאן דבעי לימות ימות רב לא עבר עינא א) כחללא והא אנן חמיין לון טעמין הדא קלוריתא נימר כד היא סבא טעם לה כד לית היא סבא קיימא לה וסמיא אהן אופיון סכנה הדא תירייק' ר' סימן אמר אסורה רבי יוחנן אמר מותרת כל שהוא מן השפה ולפנים מרפאין אותו בשבת · ר' חנינא בש"ר מעלין עצם של דאש בשבת וכן מעלין בנות אזנים בשבת ר' אבהו בש"ר יוחנן (אתי)[אהן] סומקא סכנה א"ר אבין ב)לוקטין לו עוקין בשבת רב אמר חמרא לבר מן עינא שרי לגו מן עינא אסיר שמואל אמר אהן רוק תפל אסור לעין בשבת מינה את יליף לחוזיתא וכן עורדענא סכנה הדא גימרתא סכנה ונותנין עליה ג) רומץ בשבת ר' יהושע בן לוי הוה ליה קורוס ואורון ליה ר' חנינא ור' יונתן משחוק תחלופין ומיתן גו חמרא עתיקא ומישתי דלא ליסתכן ר' יעקב בש"ר יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים עבודת כוכבים כגון דאמר ליה הבא עלין של עבודת כוכבים וכן כל כיוצא בהן אמר רב הונא זאת אומרת שאין מתרפאין בגילוי עריות דתני התורה שבת מכללה פי' להתרפות בדבר סכנה ובמכה של חלל כדאמרן נערה המאורסה לא הותרה מכללה ואפילו להתרפות כהדא חד בר נש רחם איתתא ואיסתכן שאלון לר' אלעזר דתיעבר קומוי או ישמע קולה ולא ימות ואמר לון ימות ולא כן איכא דאמרי אשת איש הות איכא דאמרי פנויה הות אבל נתן עיניו בה והיא כאשת איש א"ר חנינא זאת אומרת שאין מתרפאין בשפיכות דמים דתנן באהלות פ"ז האשה המקשה לילד מחתכין הוולד במעיה ומוציאין אותו אברים אברים מפני שחייה קודמין לחייו. יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש ודהי רב חסדא שניא היא תמן דלא נודע מי הורג את מי: האי פדעתא סכנה ומחללין עליה את השבת פי' פצע כדמתר' פצע פידעא · פי' גרדא דיבלא גרידום שגורדת מעשב שנקרא הצב בלשון רבנן . ניקרא מקוקולתא התיכה של רעי מן האשפה. פי' עינבתא מורסא שצומחת בבשר בני אדם כמו ענבה והיא שחורה סכנה. סימטא פרונקא דאשתא היא פי' ניפחא אדמומית שלוחה של חמות גדולה באה אחריה. פי' סקוטלי הרוכה שמכה בעת שאוחז אצבעו בגודלו ומכה המכה ההיא

א) גי' רבינו בירושלמי נראה שהוא כגי' הרמב"ן בספר תורת האדם בשער הסכנה ופי' דרב סבר דלא הוי כמכה של חלל ועי' בנדה דף נה ע"ב. ב) לפנינו בירושלמי הגירסא לוקטין לו עוקץ עקרב בשבת וע"ש פי' בפ"מ . ג) אולי צ"ל נותנין עליה רמץ ובירושלמי לפנינו איתא ונותנין עליה חמץ בפסח ואכן גי' רבינו נראה עיקר ודו"ק .

הגהות הב"ח

(א) גמ' (אמר רב שמן בר אבא וכו' את השבת) תא"מ ונ"ב ס"א א"ר שמן בר אבא א"ר יוחנן מכה של חלל אינה צריכה אומד והאי אישתא צמירתא נמי כמכה של חלל דמיא כך גורס האלפסי בפרק שמונה שרצים ועיין פירושו בדברי הר"ן בשם הרמב"ן : (ב) שם לאסוקי גרדא דיבלא · נ"ב עיין בערוך : (ג) רש"י ד"ה מאי בינייהו וכו' את השבת הס"ד ואח"כ מ"ה גב הרגל וגב היד מחללין עליהן את שבת אע"פ : (ד) ד"ה ניקרא מקילקלתא. נ"ב וכן הוא בב"ק דף כה :

גליון הש"ס

גמרא ורמא ליה יעקב מינאה. עיין מגילה דף כג ע"א תוספות ד"ה אמר ונע"ש :

שבת קט. · [צ"ל אלעזר] · שם קיח. [ביצה יח:] · יומא פד. · [שם] · [שם] · [ע"ש] · [ברכות יט.]

כו א ב מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה ופכ"א הלכה לא סמג עשין סס טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף מג [ועיין אלפס שבת פי"ד דף מג. ושם כל הענין]:

מז ג טוש"ע שם פ"ב הל' ז וש"ע שם סע"ט:

[בחגיגה ה. כתבו זה בשם ר"ת]

[עי' פירוש רש"י שלפנינו בחגיגה שם כתב מש"ה נקט זיבורא ועקרבא דאמרינן במסכת ע"ז חמימי לעקרבא וכו' וכיינו כפי' ר"י דסכא]

שורייני דעינא בליבא תלו · פי"ה מאור העין (ח)תלוי בטרפשי דליבא ולי נראה באובנתא דלבא תלו כלומר ראיית העין תלוי בהבנת הלב שורייני בשי"ן כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב א"נ סורייני בסמ"ך מלשון סייר נכסיה (חולין קה.) באובנתא (ט)בבי"ת לשון הבנה כדאמרינן במרכבה (מגילה כד:) באובנתא דליבא הוי חזי :

המימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא · מכאן פי' *ר"י הא דאמרינן בפ"ק דחגיגה (דף ה.) ומצאוהו רעות רבות וצרות כגון זיבורא ועקרבא ששניהם צרות זו לזו שא"א לעשות לו לא חמימי ולא קרירי ודלא *כפ"ה שפירש שעושות לו הרבה צרות ולפירושו קשה מה היה ט להזכיר אלו יותר מהאחרות שני

בפיקעא אורי ליה רבי אמי ואמרי לה רבי אסי אורי ליה ליתי שב ביני אהלא *תולנא וצייר ליה בחללא דבי צוארא וליכריך עילויה נירא ברקא וטמיש ליה בנטפא חוורא וליקליה ובדר ליה עילויה אדהכי והכי ליתי קשיתא דאסנא לינח פיקעא להדי פיקעא וה"מ פיקעא עילאה פיקעא תתאה מאי לייתי תרבא דצפירתא ״לא אפתח וליפשר ולישדי ביה ואי לא לייתי תלת טרפא קרא דמייבשי בטולא וליקלי וליבדר עילויה ואי לא (א)לייתי משקדי חלזוני ואי לא מייתי משח קירא ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא ודעמר גופנא בסיתווא רבי אבהו חש באודניה אורי ליה ר' יוחנן ואמרי (ב)ליה בי מדרשא מאי אורי ליה כי הא דאמר אביי *אמרה לי אם לא איברי כולייתא אלא לאודנא ואמר רבא אמר לי מניומי אסיא כולהו שקיינו קשו לאודנא לבר ממיא דכולייתא לייתי כולייתא דברחא קרחא וליקרעיה שתי וערב ולינח אמללא דנורא והנהו מיא דנפקי מיניה לישדינהו באודניה לא קרירי ולא חמימי אלא פשורי ואי לא לייתי (ג)תרבא דחיפושתא גמלניתא וליפשר ולישדי ביה ואי לא למלייה לאודניה מישחא וליעבד שב פתילתא דאספסתא וליתי שופתא דתומא וליתוב ברקא בחד רישא וליתלי בהו נורא ואידך רישא מותבא באודנא וליתוב אודניה להדא נורא ויזדהר מזיקא ונישקול חדא ונגח חדא לישנא אחרינא ואי לא לייתי שב פתילתא ביקרא ושייף ליה מישחא דאספסתא ונייתי חד רישא בנורא וחד רישא באודניה ונשקול חדא ונגח חדא ויזדהר מזיקא ואי לא (ד)לייתי אודרא דנדא דלא משקיף ונגח בה ולתלייה לאודניה להדי נורא *ומיזדהר מזיקא ואי לא לייתי גובתא דקניא עתיקא בר מאה שנין *ולימלחיה מילחא גללניתא ולקלי ולידבק וסימנך רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא אמר רבה בר זוטרא אמר רבי חנינא *מעלין אזנים בשבת תני רב שמואל בר יהודה ביד ״אבל לא בסם איכא דאמרי בסם אבל לא ביד מ"ט מזריף זריף אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת סבור מיניה הני מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול אבל משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים לא א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מיפרשא מיני' דרב יהודה אפילו מישחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים מותר רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת אמר להו רב שמואל בר יהודה מאן ציית ליהודה מחיל שבי לסוף חש בעיניה שלח ליה שרי או אסיר שלח ליה *לכ"ע שרי לדידך אסיר וכי מדידי הוא דמר שמואל היא (ה)ההיא אמתא דהואי בי מר שמואל דקדחא לה עינא בשבתא צווחא וליכא דאשגח בה פקעא עינא למחר נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה ״מותר לכוחלה בשבת מאי טעמא דשורייני דעינא באובנתא דליבא תלו כגון מאי *אמר רב יהודה כגון רירא דיצא דמא דימעתא וקידחא ותחלת אוכלא לאפוקי סוף אוכלא ופצוחי עינא דלא אמר רב יהודה זיבורא ודהרזיה סילוא וסמטא ודכאיב ליה עינא ואתי עילויה אישתא כולהו בי בני סכנתא חמה לחמה (ו)וסילקא *לצינא וחילופא סכנתא חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא חמימי לסילוא וקרירי להספניתא

בפיקעא · *פי' טבעת של בית ליצי בלע"ז פיג"א : אורי ליה · רפואה : שב ביני אהלא תולאנא · לשון שבע גרעינין אדומים כתולעת הנמצאים באהל שמכבסין בו כדתנן התם (שבת דף נ.) הבורית והאהל תולאנא לשון תולעת שני : בחללא דבי צוארא · חתיכות בגד שטולין מבית הצואר של חלוק כשעושין לה פה : נירא ברקא · צמר של שיער בהמה : וטמיש · וטובל : אדהכי והכי · בעוד שהוא מחזר אחר סמנים הללו : קשייתא דאסנא · גרעין של פרי הסנה בטנים הגדלים בסנה ומלאין גרעינין: פיקעא להדי פיקעא · סדק של גרעינין נגד סדק שבבשרו : פיקעא עילאה · הנראה מבחוץ למעלה ויכול לדבק שם אותו אפר: פיקעא תתאה · בפי הנקב מלמטה : תרבא דצפירתא דלא אפתח · חלב שעירה שלא ילדה : וליפשר · ימחהו באור וימשחהו בו כדמתרגמינן נמס פשר : טרפא דקרא דמייבשי בטולא · עלי דלועין שנתייבשו בצל : משקדי חלזוני · כמי"ן בלע"ז מין חלזון : משח קירא · שמן זית ושעוה טרופין יחד : ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא · יתכסה בשחקים של פשתן בקיץ שלא יתחמם יותר מדאי : ודעמר גופנא. בגדים של צמר גפן שהן חמים : שקייני · משקין : ברחא · שם נאן : ברחא קרחא · עז שאינה מסורבל בצמר כרחל : אמללא · גחלים לוחשות : חיפושתא. אשקרבו"ט ובלשון כנען קרוקי"ס : גמלניתא · גסה והוא הנטו"ן: פתילה דאספסתא · עלה ארוך של שחת ירק של חטין : שופתא(ז) דשומא· בית יד של שום והן עלין היבשים שהן נאחזין בהן שופתא לשון אחיזה כדאמרינן בגיטין (דף נב.) שופתא דקופינא דמרא רפיא: ברקא· כמו נירא ברקא שער של לייל"א : וניתלי בהו נורא · יבעיר בהן האור : ונזהר מזיקא · לא יתן אזנו לרוח : ונשקול חדא וניכח חדא · כשיטול זו מן האזן יתן את זו עד שיכלו כולן : אודרא דנדא · מוכין הצבועים בצבע שקורין פויי"ל : דלא משקף · אינו חבוט *בשמן לנפלו משקף לשון עלה נדף (ויקרא כו) טרפא דשקיף נחבט : גובתא דקניא בר מאה שנין · שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי מאה שנה : מלחא גללניתא · מלח של אבן הדומה לשיש בלע"ז שליימ"א:רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא · כל הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האזן אלא אותן הרפואות שיש בהן דבר לח כגון מיא דכוליתא ומשח קירא וכיוצא בהן מעלין לאוזן יבשה שיש לו חולי ואינה מוציאה לחה ורפואות של יבש כגון גובתא דקניא ומילחא גללניתא לאודנא רטיבא המוציאה לחה : מעלין אזנים · גידי אזנים פעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר : אבל לא בסם · הואיל ואפשר ביד : מיזרף זריף · *עושה חבורה ויש חילול שבת יותר אבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא : שמרדה · שרוצה לצאת כאדם המורד ויוצא : אבל מישחק ואיתויי דרך רשות הרבים לא · דלאו סכנת נפשות אלא סכנת עוורון : אפילו מישחק ואיתויי כו' · כדאמרינן לקמן שורייני דעינא בליבא תלו מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב : ה"ג מאן דציית ליה ליהודה מחיל שבי · השומע דבריו ומקבלם יחלל שבת: לדידך אסיר · שאתה אסרת וערערת על דברי : וכי מדידי הוא · מדעתי הייתי אומר דבר זה שמחית על ידי : דמר שמואל היא · ממנו קיבלתיה: דקדחא · אשלפי"ר לשון כקדוח אש (ישעיה סד) חמימות : ה"ג מותר לכוחלה בשבת מ"ט שורייני דעינא באובנתא דליבא תלו : כגון מאי · על איזה חולי העין מחללין שבת: רירא · נוטפת עינו רירא בלע"ז קלייר"א : דיצא · אישפונג"ט לשון נעילה ותחיבה: קדחא · חמימות: תחלת אוכלא · בתחלת החולי : סוף אוכלא · שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט : ופצוחי עינא · שבא לכוחלה כדי להאיר מראית עינו : זיבורא ודהרזי' סילוא.וסימטא וכאב עינא ואתי עלה אישתא כולהו בי בני סכנתא · מי שיש עליו אחת מאלה שנשכתו צרעה או שנתחב קוץ בבשרו דהרזיה לשון מחרוזות של דגים (ב"מ כא.) סילוא קוץ או שיש עליו סימטא קלו"ג ונכנס במרחץ באחת מכל אלה סכנתא היא : חמה לחמה · א] נכון יפה לחולי חמה : וסילקא · תרדין : לזיקא · לשחפת צוננת : וחילופא סכנתא · לפי שהצנון מוסיף עליו קור והתרדין מחממין : חמימי לסילוא · צריך לשרות המכה בחמין והא דאמרינן לעיל סילוא בי בני סכנתא היכא דרחיץ כל גופו בי בני שמחמם כל גופו : חוספניתא

[נ"א פי] תולענא.יעב"ץ [קדושין לט: וש"נ] ולזודר. יעב"ץ ולימליחא [שבת קכד:] בשבט · יעב"ץ ביצה כב. [גיר' הערוך בערך חס ז' לזיקא ועי' רש"י ד"ה לזיקא מבואר גרסתו ג"כ סיס קכ] [עי' רש"י יבמות עו. ד"ה מורף זריף]

רבינו חננאל

ההיא נקראת סקוסלי. פי' פרונקא שליח להודיע להזהר וכבר פרשנוהו בכמה מקומות. פי' חש בפיקעא מלשון בקיעה והיא פיקא כלו' מקום שנבקע בתחתוניות של אדם · לכורה. פי' רוח שאוחזת האשה אחרי לידתה נקרא כודא . אכרתא ברוש . קשייתא דאסנא פי' גרעינים של סנה · צפירתא דלא אפתח צפורת שלא נפתחה רחמה כלומר עדיין לא ילדה : ר' אבהו חש באודניה אורי ליה ר' יוחנן מייא דכולייתא דברחא נקרעיה שתי וערב לינחיה אמללא דנורא והנהו מיא דצילי מינה לא קרירי קרירי ולא חמימי חמימי אלא פשורי דלאאיברי כוליתא אלא לאודנא:א"ר חנינא מעלין אזנים בשבת · תני רב ושמואל ביד אבל לא בסם . איכא דאמרי בסם דיד מורף זריף כלומר נגיעת היד קשה היא ושורפת:אמר [רב זוטרא בר טוביא] משמיה דרב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת · ואסיקנא אפילו מישחק סממנין בשבת ואייתויי דרך רשות הרבים שרי: רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבתא וכו' · דרש מר שמואל עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת דסכנה היא דהא ההיא אמתא בי מר שמואל דקדיחא לה עינא צווחה בשבת ולא אשגח בה חד ופקעא עינא והני מילי בתחלת אוכלא כגון ר"רא דיצא דמא ודמעתא וקידחא פי' מורדת דיר וכואבת כאילו נועצין דבר בעינא ואתי דמא ודמעתא ומעלה חמות כדכתיב כי אש קדחה באפי וגו' והוא בתחלת אוכלא מחללין עליה השבת אבל בסוף אוכלא ופצוחי עינא לא : אמר רב יהודה מי שהכתו זיבורא וכן מי שהכהו קוץ וכן מי שיש לו כאב עין וכן מי שהקיז דם לכל אלו הדברים להכנס בבית מרחץ סכנה היא חמא לחמא פי' וסילקא לזיקא · מי שעקצו עקרב ראוי להאכילו ·ברים חמים ומי שהכתו זיבורא ראוי להאכילו דברים קרים והילופא מי

הגהות הב"ח (א) גמ' לייתי משקדי חלזוני נ"ב בערוך ערך משקר גורס משקרי וע"ש פירושו : (ב) שם ואמרי לה בי מדרשא : (ג) שם תרבא דחיפושתא · נ"ב תולעת שחורה ועיין בערוך : (ד) שם לייתי אודרא דנדא: נ"ב ס"א דגדא ועיין בערוך : (ה) שם דהסיא אמתא : (ו) שם וסילקא לזינאי נ"ב ס"א לזיקא וכן בערוך ופי' תרדין לצרות שהיא בכריסו של אדם עכ"ל : (ז) רש"י ד"ה שופתא דתומא בית יד של שום וכן עלין · נ"ב אבל בפרק חולין משמע שהיא אמצעי של שום וכן פרש"י ע"ש דף קמ : (ח) תוספות ד"ה שורייני וכו' מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב באובנתא כצ"ל : (ט) בא"ד סייר נכסיה נ"ב ובמסכת נדה דף כ ע"ב איתא בהווני דלבא יתבי ותוונא הוא תרגום של חדר ר"ל חדר הלב והוא נכון ·

הגהות מהר"ב רנשבורג א] רש"י ד"ה חמה לחמה. נ"ב עי' בערוך ערך חם וממנו לקח רש"י פירושו ומשמע שם דגרים חמא באל"ף [illegible]

להספניתא וחילופא סכנתא חלא לסיבורי (א)ומוניני לתעניתא וחילופא סכנתא תחלי וסיבורא סכנתא אישתא וסיבורא סכנתא כאיב עינא וסבורי סכנתא שני לדג דם שני לדם דג שלישי לו סכנתא ת"ר *המקיז דם לא יאכל חגב"ש לא חלב ולא גביגה ולא בצלים ולא שחלים אם אכל אמר אביי נייתי רביעתא דחלא ורביעתא דחמרא ונערבינהו בהדי הדדי נישתי וכי מפנה לא מפנה אלא למזרחה של עיר משום דקשה ריחא א"ר יהושע בן לוי מעלין אונקלי בשבת מאי אונקלי אמר רבי אבא *איסתומכא דליבא מאי אסותא מייתי כמונא כרוייא ונינייא ואגדנא וציתרי *ואבדתא לליבא בחמרא וסימנך °ויין ישמח לבב אנוש לרוחא במיא וסימנך °ורוח אלהים מרחפת על פני המים לכודא בשיכרא וסימנך °וכדה על שכמה רב אחא בריה דרבא שחיק להו לכולהו בהדי הדדי ושקיל ליה מלא חמש אצבעתיה ושתי ליה רב אשי שחיק כל חד וחד להודיה ושקיל מלא אצבעיה רבתי ומלא אצבעיה זוטרתי אמר רב פפא אנא עבדי לכל הני ולא איתסאי עד דאמר לי ההוא טייעא אייתי כוזא חדתא ומלייה מיא ורמי ביה תרוודא דדובשא דתלי לה בי כוכבי ולמחר אישתי עבדי הכי ואיתסאי *תנו רבנן ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין יבישה וקיבת והרת ויותרת הכבד ויש אומרים אף דגים קטנים ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה (ב) אלו הן *האוכל בשר שור *שומן בשר צלי בשר ציפרים וביצה צלויה ושחלים ותגלחת ומרחץ וגבינה וכבד וי"א אף אגוזים וי"א אף קשואין *תנא דבי רבי ישמעאל למה נקרא שמן קשואין מפני שהן קשין לכל גופו של אדם כחרבות: ואין מסתפרין מהן בכל מקום: ת"ר *ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו אמר מר ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה היכי דמי אי ברשות הרבים ל"ל מראה ואי ברשות היחיד כי רואה מאי הוי לעולם ברה"י וכיון דאיכא מראה מתחזי כאדם חשוב רב חנא בר ביזנא הוה מסתפר מעובד כוכבים בשבילי דנהרדעא א"ל חנא חנא יאי קועיך לזוגא אמר תיתי לי דעברי אדר"מ ואדרבנן לא עבר אימר דאמור רבנן ברה"ר ברה"י מי אמור והוא סבר שבילי דנהרדעא כיון דשכיחי רבים כרה"ר דמו: ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו: וכמה אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה שלשה אצבעות לכל רוח ורוח *אמר רב חנינא בריה דרב איקא שפוד שפחות וגומות רב מלכיו בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלכיה אמר רב פפא מתני' ומתניתא רב מלכיה שמעתתא רב מלכיו וסימנא מתניתא מלכתא מאי איכא בינייהו שפחות:

מתני'

רש"י

חוספניתא · כדקין שבפני האדם: מוניני · דגים קטנים: (ג) סיבורי · הקזת דם מכתפיים: שני לדם דג · אם הקיז דם היום אוכל דגים למחר: שני לדג דם · אכל ביום שלפני הקזה דגים: חגב"ש · חלב גבינה בצלים שחלים: וכי מפנה · מאן דאכל הני בתר הקזה וצא ליפנות חוץ לעיר לא יפנה(ד) למזרחה של עיר: משום דקשי ריח·דברים הללו והרוח מביאתן לעיר: הכי גרסינן לא יפנה אלא למזרחה של עיר שרוח מזרחית אינה חזקה כדתנן בלא יחפור (ב"ב דף כה.) אין עושין בורסקי אלא למזרחה של עיר ובמסכת ברכות (דף מ.) הישן למזרח גורנו דמו בראשו שרוח מערבית מביאה עליו ומסוכן הוא: איסתומכא דליבא · דופני בשר שתחת הלב והוא טרפשא לשנא אחרינא תנוך שכנגד הלב שקורין ניבלא ופעמים שנכפף נגד פנים ומעכב את הנשימה וזהו עיקר: כמונא כרוייא · (ה)כעין כף אגרוף: ונינייא · מינט"א: אגדנא · עשב מר הוא והוא מרובי"א לבן לענה מתרגמינן גידין: ציתרי · שדריא"ה: אבדתא · איזוב: לליבא בחמרא· א] לאיסתומכא דליבא ישתה אלו ביין: לרוחא · לשחפת שמחמת רוח ישתה אלו במים: לכודא · לחולי אשה יולדת ומלטכנת על המשבר: שכמה · דומה תיבה זו לשכרא בשתי אותיות: מלא חמש אצבעתיה · מלא ידו: מלא אצבע רבה ומלא אצבע זוטרתי · שיכול לאחוז בזרת והגודל יחד: כוזא · כלי קטן: תרוודא · מלא כף: בי כוכבי · תחת הכוכבים בחצר *של בית: ומי סיסין · פוליו"ל יבש שורה במים ושותה: והרת · רחמה של בהמה: ויותרת הכבד · טרפשא דכבדא שקורין אייבר"ש: במראה · מירדויי"ר לראות אם מספר יפה באומנות וסבר העובד כוכבים כיון דקפיד אהכי חשוב הוא ומתיירא להורגו: לבלוריתו · שהוא מגדל לעבודת כוכבים שומט את ידו מקודם לכן שלשה אצבעות לכל רוח כדלקמן כדי שלא יהא מתקנה: בשבילי דנהרדעא · חוץ לעיר: לזוגא · לחתוך: קועיך · עורך: שבילי דנהרדעא · שהם עוברים ושבים תדיר: שפוד · באין לדין במסכת ביצה: שפחות · בכתובות באע"פ: גומות · בנדה בבא סימן הני תלת שמעתא דרב מלכיו אמרינהו משמיה דרב אדא בר אהבה: בלורית · דהכא: אפר מקלה · דמכות פרק בתרא לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע אפר מקלה אפר הכירה שקלוי ושרוף מאד ושחור ונראה ככתובת קעקע: וגבינה · הכא בפירקא (דף לה:) אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר: מתניתין ומתניתא · הנך דאיתמר אפירושא דמתני' וברייתא רב מלכיה והנך דאיתמר שמעתתא באפי נפשייהו ולא אפירושא דמתנית' רב מלכיו: מתני' מלכתא · היא דמותבינן מינה לאמורא ורב (ו) מלכיה שמו דומה לנקבה: מאי בינייהו · בין רב פפא לרב חנינא: איכא בינייהו שפחות· דאוקי רב חנינא כרב מלכיו ורב פפא כרב מלכיה ומטייל אפר מקלה כרב מלכיו דהנך תלת שפוד ואפר מקלה וגומות שמעתא נינהו ולא אמתני' קיימא אבל שפחות א"ר מלכיה הלכה כר"א דאמר במשנתינו אפי' הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר(ז). בלורית דהכא אפירושא דמתניתא קאי דקתני לעיל שומט את ידו ואתי איהו לפרושי שיעורה וכן גבינה דקתני מתני' אלו דברים האסורים כו' אמרינן מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבי' ופי' רב מלכיה *והא דנקיט תלמודא איכא בינייהו שפחות ולא נקט שפחות ואפר מקלה אמילתיה דרב מלכיה דאתנח ביה רב פפא סימן נקט:

תוספות

שני לדג דם · והא דאמרינן בנדרים (דף נד:) אין מקיזין לא על העופות ולא על הדגים היינו לאלתר:

*אבל לא בינו לבינו · פי' במקום שאין רגילין בני אדם כ"כ כי ההיא דרב חנא בשבילי דנהרדעא אבל ביחוד ממש לא איצטריך דתיפוק ליה אף בלא מסתפר אסור להתיחד עמהם משום שפיכות דמים וכן יש לפרש לעיל (דף כו.) גבי מניקה: המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה. תניא בתוספתא פ"ג ובירושלמי דפירקין ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה מן הכותי אין רואה במראה פי' לפי שאינם חשודים על שפיכות דמים (ח)התירו של בית ר"ג שיהו רואין במראה פי' אף מן הכותי מפני שהיו זקוקין למלכות משמע שאסור לאיש לראות במראה ונראה כי הטעם משום לא ילבש גבר שמלת אשה דמתרגם לא יתקן גבר בתיקוני אתתא והא (*דתנן) בפ' שואל (שבת דף קמט.) אין רואין במראה בשבת ומפרש בגמרא במראה של מתכת מפני שאדם עשוי להסיר בה נימין המדולדלות ומשמע דוקא בשבת הא בחול שרי התם באשה איירי ואדם נמי דוקא דאיש אסור בכל ענין וכן משמע בירושלמי דמפרש טעמא דאין רואין במראה דפעמים שהאשה רואה נימא אחת לבנה ותולשה ובאה לידי חיוב חטאת ומסיים בה והאיש אף בחול אסור שאינו דרך כבוד ג' דברים התירו לבית רבי שיהו רואין במראה ושיהו מספרים קומי ושילמדו לבניהם חכמת יון שהם זקוקין למלכות ואין לדחות דהא דקאמרי אף בחול אסור קאי אהסרת נימין ללקט לבנות מתוך שחורות דה"נ אמרינן פרק המצניע (שם דף צד:) המלקט לבנות מתוך שחורות אפי' אחת בשבת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום לא ילבש דהא מדקא מייתי עלה התירו לבית רבי לראות במראה משמע דהא דאסור בחול לראות במראה הוא ומיהו אינו אסור כ"א להתנאות דעבר משום לא ילבש גבר אבל להסתפר ולגלח ולראות במראה שלא יחבל בעצמו או משום מיחוש עינים ודאי מותר ובוחן לבות הוא יודע והלכה למעשה דאסור להסתפר מעובד כוכבים אלא אם כן רואה (ט)ואפילו ברשות הרבים מדקא אמר רב חנא תיתי לי דעברי אדרבי מאיר ודוקא בתער דשכיח ביה הזיקא בקל אבל במספרים לא שכיח בהו הזיקא שרי אם יש עמו אחר:

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ד מהל' דעות הלכה טו:

זה הדבור שייך במתני'

מט ב מיי' פי"ב מהל' רוצח הלכה יא סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קנו סעיף א ובהג"ה סעיף ב:

נ ג ד מיי' פי"א מהל' עבודת כוכבים הלכה ב סמג לאוין נ טוש"ע י"ד סי' קנו סעיף ג:

[נ"ל דתניא]

רבינו חננאל

מי שהקיז דם חסא בחומץ מועיל לו ומי דגים קטנים ליושב בתענית דמחזקין הגוף וחילופא סכנה מי שהקיז דם ויאכל שחליים סכנה· וכן מי שיש בו אישתא צמירתא פי' אש של עצמות והקיז דם סכנה וכן מי שיש בו כאב עין והקיז דם סכנה כשהקיז דם יאכל ביום השני דג וכן מי שאכל היום דג יקיז דם למחר ריבדא דכוסילתא ריבדא הן השרוטות ששורט הגרע בצוארו של אדם ומוציא הדם בכוסילתא שם אותו הכלי שמוצץ שמו כוסילתא: ת"ר המקיז דם לא יאכל חלב ולא גבינה ולא ביצים ולא שחלים ואם אכל אמר אביי נייתי רביעתא דחמרא כו'· א"ר יהושע בן לוי מעלין אונקלי בשבת מאי אונקלי א"ר אבהו אסטומכא דליבא פי' אסטומכא בלשון ערבי אלמעדה: ת"ר ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה· ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין יבש וקיבה והרת ויותרת הכבד וי"א אף דגים קטנים שמפרין ומרבין זרע ומברין כל גופו של אדם: ת"ר עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי צפורים ביצה צלויה שחלים תגלחת מרחץ וכבד וגבינה וי"א אף אגוזים וקשואין: מתני' ואין מסתפרין מן העובד כוכבים בכל מקום דברי ר"מ וחכ"א ברה"ר מותר ת"ר ישראל המסתפר מן העובד כוכבים ברה"י רואה במראה ואינו חושש מ"מ כיון דרואה במראה כמדומה העובד כוכבים שהוא אדם חשוב ומתיירא ליגע בו · פי' א) קועך ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו. פי' בלוריתו מקום בראש שמגלחין אותו הכומרים לעבודת כוכבים. וכמה מקום שומט את ידו. אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה ג' אצבעות לכל רוח ורוח וקי"ל דרא שמעתתא דרב מלכיה היא דגרסי' שפוד שפחות וגומות בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלכיה רב פפא אמר מתני' ומתניתא רב מלכיה כו' וכבר פירשנוהו בכתובות ובכמה מקומות לפיכך לא הארכנו בכאן פי' שפוד ביום טוב שפחות בכתובות גומות בנדה בלורית

א) נראה דל"ל פי' קועך גרון וכן הוא בערוך ערך קע.

הגהות הב"ח (א) גמ' ומוניני לתעניתא · נ"ב וכן בסנהדרין סוף דף מ"ט: (ב) שם ואלו הן האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי וכו' וכבד · נ"ב בפרק הרואה בדף נז לא קא חשיב כבד ומכניס במקומו חלב וע"ש: (ג) רש"י ד"ה סיבורי נ"ל קודם ד"ה מוניני: (ד) ד"ה וכי מפנה וכו' לא יפנה אלא למזרחה: (ה) ד"ה כמונא כרוייא כמון כף אגרוף· נ"ב נראה דרש"י ז"ל מפרש כרוייא מלשון דגורין שהוא תרגומו תמרים ותרגום ירושלמי כרוין כרוין אבל הערוך גורס כרויא וכמונא נראה לפי גירסא זו שכרויא הוא מין עשב: (ו) ד"ה מתניתין מלכתא וכו' ור' מלכיה שמו: (ז) ד"ה איכא בינייהו וכו' בצמר וכו': בלורית: (ח) תוספות ד"ה המסתפר וכו' על שפיכות דמים ואי תימא של בית ר"ג: (ט) בא"ד אא"כ רואה במראה ואפילו:

הגהות מהרב רנשבורג א] רש"י ד"ה לליבא בחמרא. לאיסטומכא דליבא כצ"ל:

תורה אור

מתני' אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה [א]היין [ב]והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין [ג]וחרס הדרייני ועורות לבובין רשב"ג אומר [ד]בזמן שהקרע שלו עגול אסור משוך מותר *בשר הנכנס לעבודת כוכבים מותר והיוצא אסור מפני שהוא *כזבחי מתים דברי ר"ע *[ה]ההולכין לתרפות אסור לשאת ולתת עמהן והבאין מותרין: נודות העובדי כוכבים וקנקניהן ויין של ישראל כנוס בהן אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ו]אין איסורן איסור הנאה: החרצנים והזגין של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ וחכ"א [ז]לחין אסורין יבישין מותרין *המורייס וגבינת בית אונייקי של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר' מאיר וחכ"א [ח]אין איסורן איסור הנאה אמר ר' יהודה שאל ר' ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך אמר לו(א)מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים אמר לו [ט]מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה אמר לו והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה (ב)אמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה ולא הודו לו אבל אמרו אין נהנין ולא מועלין אמר לו *מפני שמעמידין אות' בקיבת עגלי עבודת כוכבים אמר לו אם כן למה לא אסרוה בהנאה *השיאו לדבר אחר °אמר לו ישמעאל(ג)היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודיך אמר לו כי טובים דודיך אמר לו אין הדבר כן *שהרי חבירו מלמד עליו לריח שמניך טובים: גמ' יין מנלן אמר רבה בר אבוה אמר קרא °אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם (דברים לב) מה זבח אסור בהנאה אף יין נמי אסור בהנאה (ד)זבח גופיה מנלן דכתיב °ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים (תהלים קו) מה מת אסור בהנאה *אף [י]זבח נמי אסור בהנאה ומת גופיה מנלן אתיא שם שם מעגלה ערופה כתיב הכא °ותמת שם מרים (במדבר כ) וכתיב התם °וערפו שם את העגלה בנחל (דברים כא) מה להלן [כ]אסור בהנאה אף כאן נמי [ל]אסור בהנאה והתם מנלן *אמרי דבי רבי ינאי כפרה כתיב בה כקדשים: והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין: פשיטא משום דאחמיץ פקע ליה איסוריה אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן [מ]חומץ שלנו ביד עובד כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם אי משום אינסוכי לא מנסכי ואי משום איחלופי כיון דאיכא חותם לא טרח ומזייף אמר רבי אילעא שנינו יין מבושל של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין אסור פשיטא משום דאיבשיל פקע ליה איסורא אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן [נ]יין מבושל שלנו ביד עובדי כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם אי משום אינסוכי לא מנסכי ואי משום

איחלופי

רש"י

מתני' שהיה מתחלתו יין · ביד העובד כוכבים לאפוקי היכא דזבין עובד כוכבים חומץ מישראל דלא מיתסר בהנאה דטעמא דאסור בהנאה משום דדלמא נסכיה הוא וחומץ לא מנסך: וחרס הדרייני · בגמרא מפרש שבוריהו במים ויוצא יין הנבלע בו: ועורות לבובין · שקורעין כנגד הלב דרכן לעשות כן לעבודת כוכבים ומוציאין את הלב דרך הנקב ומיתסר משום זבחי מתים: משוך מותר · שאין עושין כן לעבודת כוכבים: והיוצא אסור · בהנאה דעושין תקרובת: לתרפות · לטעות עבודת כוכבים למרחוק: אסור לשאת ולתת · דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ועוד דזבני מידי דאצטריך לעבודת כוכבים לתקרובת: נודות עובדי כוכבים · של עור: וקנקניהם · חרס: כנוס בהן · השנים בהן יין לקיום: חרצנים וזגין · פסולת של ענבים וגרעינין שבתוכן: לחים · כל שנים עשר חדש: אסורין · אף בהנאה: המורייס · (ה)שמן של דגים: ואיסורן איסור הנאה · שמא עירב בו יין: וגבינות בית אונייקי · שם הכפר אבל שאר גבינות מותרין בהנאה ובגמרא מפרש לה (דף לה:): מפני מה אסרו · לרבנן קבעי לה דאסרו לה באכילה ולא בהנאה: והלא קיבת עולה חמורה · שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה: שדעתו יפה · שאינו קץ ומואס בה: שורפה · הומ"ר בלע"ז גומעה: ולא הודו לו · *לאומרים כן (ו) להתירא לכתחלה: אבל אמרו לא נהנין ולא מועלין · וכל היכא דתנן הכי שרי מדאורייתא אבל רבנן (ז)דגזרו בה והכי משמע לא נהנין מדרבנן ואם נהנה אין בה מעילה אלמא מדלית בה מעילה ש"מ האי חלב הכנוס בקיבת העולה כפירשא בעלמא הוא: בקיבת עגלי עבודת כוכבים · שנעשו לה תקרובת וגבי עבודת כוכבים אפי' פרש אסור דניחא ליה בנפחיה שירא' יפה כדאמרינן בגמרא: השיאו לדבר אחר · לא רצה לגלות דבר הברור כדמפרש בגמרא טעמא: כי טובים דודיך · לשון זכר: או דודיך · לשון נקבה והכי קאמרה כנסת ישראל ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי טובים דודיך מיין: חבירו מלמד עליו · שהוא לשון זכר וכנסת ישראל היא דקאמרה לפני שכינה לריח שמניך טובים וגו' עלמות אהבוך לא שייך למימר לנקבה: גמ' אף יין אסור · שנתנסך לעבודת כוכבים: כפרה כתיב בה · כפר לעמך ישראל (דברים כא) הלכך אסור בהנאה כקדשים: ה"ג אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן חומץ שלנו · חומץ של ישראל שהפקידו אצל עובד כוכבים אינו צריך אלא חותם אחד דהואיל ואשמועינן מתני' דלא מנסכי חומץ: משום איחלופי · לגורכו להחליפו ברע ממנו: לא טרח ומזייף · לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם אחר מזוייף: יין מבושל · משמע שהיה מתחלתו יין ביד עובד כוכבים ובשלו אסור בהנאה משום תחילתו: הא אתא לאשמועינן · טעמא דהעובד כוכבים בשלו הא בשלו ישראל בהיתר תו לא מיתסר בהנאה וקמשמע לן דלא מנסכי עובדי כוכבים יין מבושל הלכך יין מבושל שלנו שהופקד לעובד כוכבים א"צ כו':

איחלופי

תוספות

יין מנלן · תימה מאי קא בעי מנלן הא מתניתין איירי בסתם יינם וגזרה דרבנן היא שגזרו על יינם משום בנותיהן וי"ל דודאי עיקר גזרה דסתם יינם (לקמן לו:) משום בנותיהן הוא מיהו לא היו אוסרים אותו בהנאה מטעם זה מידי דהוה אפיתן ושמנם אלא עבדו רבנן כיין נסך גמור שנתנסך לפני עבודת כוכבים שאסור מן התורה משום דדמי ליה ועל יין נסך שואל התלמוד מנלן וא"ת ויין שנתנסך למה לי קרא מי נפיק מכלל שאר זבח וי"ל דאין הכי נמי דזביחה ונסוך שני ענינים הם ומרבה להו לקמן לאסור בפרק ר' ישמעאל (דף נא.) מזבח כל כעין זביחה ומניסוך זריקה המשתברת כגון שבר מקל לפניה: ישתו יין נסיכם · למאן דדריש להאי קרא בעובדי כוכבים ניחא ולמאן דדריש ליה *בגיטין (דף נו:) גבי טיטוס שאמר מקרא זה על ישראל וכן בספרי ר' יהודה ורבי נחמיה חד דורשו כלפי העובדי כוכבים וחד דורשו כלפי ישראל צריך לפרש שהיו העובדי כוכבים מגנין ישראל על עבודת המזבח כנגד מה שעושין לעבודת כוכבים שלהם ויאכלו וישתו קאי אמזבח שאוכל מנחות ושותה נסכים: אתיא שם שם מעגלה ערופה · תימה אדיליף תקרובת עבודת כוכבים ממת ומת מעגלה ערופה נילף מת גופיה שם שם מעבודת כוכבים עצמה כדאמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז: ושם) גבי הורג בגד למת דרבא יליף דלא מיתסר בהזמנה שם שם מעבודת כוכבים דכתיב בעבודת כוכבים אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם וי"ל דהתם משמשין ממשמשין ממש (ח)דקרא דאבד תאבדון בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבי' הכתוב מדבר · [כדאיתא לקמן דף נא:]: כפרה כתיב בה כקדשים · תימה בפ"ק דכריתות (דף ו.) דרשינן וערפו שם שם תהא קבורתה וי"ל דאיצטריך תרוייהו דאי משום דכתי' כפרה (ט)אמרי' לאחר עריפתה מותרת דאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו ואם מוערפו שם ה"א אינה אסורה עד לאחר מיתה לכך אצטריך כפרה כתיב כקדשים דמיתסר אף מחיים וגם איצטריך לדמותה לקדשים לומר שאינה אלא ביום *ושיהא טרפות פוסל בה כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף יא.): אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן חומץ כו' · ה"ה דהוה מצי למימר דאשמועינן דוקא של איסור שנתנסך בעודו יין אבל של ישראל מותר דלאו בר ניסוך הוא אלא חדא נקט דאשמועינן מינה תרתי: אי משום אנסוכי חומץ לאו בר ניסוך הוא · מכאן היה נראה להתיר חומץ שלנו במגע עובד כוכבים וגם רבינו משולם התירו ור"ת הקפיד עליו ואמר כי אין אנו בקיאין בטיב חומץ כי מעשים בכל יום בדעות חלוקות יש קורין אותו חומץ ויש קורין אותו יין ובהמוכר (*את הספינה) (ב"ב דף צו.) נמי פליגי בריחיה חלא וטעמיה חמרא וגם על הבוסר שהתיר רבינו משולם במגע עובד כוכבים משום דמה שיוצא ממנו נקרא מים כדאמר פרק כל הגט (גיטין דף נא.) משעת כניסת מים לבוסר וכן בפרק ד' דמסכת שביעית (מ"ח) הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה הקפיד רבינו תם משום דאין אנו בקיאין מתי קרוי בוסר ועוד כתב ששנה אחת לא נתבשלו היינות וכי בשביל שיינותיהם אינם מבושלות כל צרכן הכי נמי נאמר שלא ינהג אותה השנה דין יין נסך:

[צ"ל פירות]

אלונתית

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פי"א מהלכות מאכלות אסורות הל' א סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קכג סעיף א:

נב ב מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע שם סעיף ו:

נג ג טוש"ע שם סעיף יג:

נד ד מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' ג סמג עשין טז טוש"ע י"ד סימן קלט סעיף א:

נה ה מיי' פ"ט שם הלכה יז סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמח סעיף יא:

נו ו מיי' פי"א מהלכות מאכלות אסורות הל' טו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קלז סעיף א:

[כוונת תוס' הא דאיתא בגיטין נו: על קרא ואמר אי אלהימו צור חסיו בו זה טיטוס שחרף וגידף וכו' וא"כ עלי' קאי כל הפסוקי' הסמוכים והיינו קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם אמרו ג"כ העובדי כוכבים על ישראל וכמ"ש ג"כ רש"י בפ' האזינו לב פל"ו הסניי' לדעת רבי נחמיה ע"ש וזה פשוט וברור בכוונת תוס' ועיין מ"ש המהרש"א דלא מצאתי שם בגיטין ע"כ ולפמ"ש בס"ד ניחא שפיר]

נז ז מיי' שם הלכה יד סמג שם טוש"ע י"ד סימן קכג סעיף יד:

נח ח ט מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הל' יג סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סימן קטו סעיף ב:

נט י מיי' פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הל' טו סמג עשין טז טוש"ע י"ד סימן קלט סעיף א:

ס כ מיי' פ"י מהלכות רוצח הלכה ו סמג עשין עט:

[עי' תוס' לקמן לד:]

סא ל מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה כא סמג עשין דרבנן ב טוש"ע י"ד סימן שמט סעיף א:

סב מ נ מיי' פי"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה י סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קיח סעיף א וסימן קל סעיף ג:

[כדאיתא במגילה כח:]

מסורת הש"ס

[עי' פרש"י לקמן לב: ד"ה בשר]

*[הא דלא אמר זבחי ולאמר כזבחי עי' תוס' לקמן לב: ד"ה והיוצא]

*[עי' תוספות לקמן לב: ד"ה עובד כוכבים ועוד שם ד"ה ההולכין]

[לקמן לה.]

רש"א גי' אמרו

[עי' תוספות לקמן לה: ד"ה מפני]

[עי' תוספות לקמן לה: ד"ה השיאו ודע דגרס' הערוך ערך שא א' חסיאו ופי' הסיעו כלומר העתיקו]

[עד דאתא דוד גמרא גמרי לה ואתא דוד ואסמכינהו אקרא עי' תוס' לקמן נב. ד"ה תנהו קדושין נו.]

[מגילה כח. זבחים ע: חולין יח.]

רבינו חננאל

בלורית וגבינה בזו המסכתא אפר מקלה במכות: מתני' ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה היין והחומץ של עובדי כוכבים וכו' · יין מנא לן דכתיב אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם איתקש יין לזבח ואיתקש הזבח למת שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אסור בהנאה אף יין של עובדי כוכבים אסור בהנאה ומת שאסור בהנאה מנא לן כתיב שם במיתת מרים ותמת שם מרים וכתיב בעגלה ערופה שם שנאמר וערפו שם את העגלה ובעגלה כתיב כפרה שנאמר כפר לעמך ישראל כקדשים ומה קדשים אסורין בהנאה אף מת אסור בהנאה · והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין וכן יין מבושל של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין אסורין בהנאה ומתמהינן פשיטא משום דאחמיץ או משום שנתבשל פקעא ליה איסוריה ומשני רב אשי הא אתא לאשמעינן דלאו כיין נינהו בכל מילי אלא אסורין בהנאה כיין בלבד אבל אי אנחינהו

הגהות הב"ח (א) גמ' מפני מה אסרו · נ"ב עיין פרש"י ע"ז סוף דף לד: (ב) שם ואמרו כהן וכו' ולא מועלין חזר אמר לו מפני שמעמידין אותה: (ג) שם ישמעאל אחי היאך אתה: (ד) שם וזבח גופיה: (ה) רש"י ד"ה המורייס שומן של: (ו) ד"ה ולא הודו וכו' להתירה: (ז) ד"ה אבל וכו' רבנן הוא דגזרו: (ח) תוספות ד"ה אתיא וכו' ממש גמר דקרא וכו' בכלים שנשתמשו בנ"ל ואות כ נמחק: (ט) ד"ה כפרה וכו' כפרה הוא אמרינן וכו' כתיב בה בקדשים:

גליון הש"ס גמרא א"ל ישמעאל · עיין בר"ש פ"י משנה א דפרה ועיין בתשובת הריב"ש סימן רפ"ד:

אלונתית כברייתא מותרת · פרש"י שלא היה תחלתו יין ביד עובד כוכבים אלא לקחה עשויה ביד ישראל ומותרת בהגאה דתו לא מנסך לה ומכאן ראיה להתיר תבשיל שנתערב בו יין קודם שבשלוהו אי נגע ביה עובד כוכבים דכיון שנתערב תו לא מנסך ליה עובד כוכבים והקשה ר"ת דלשון כברייתא לא משמע כן ועוד בפ"ק דחולין (דף ו.) משמע שהוא קרוי אלונתית קודם שנתנו לתוכו יין דתניא הלוקח יין לתת לתוך אלונתית ולא קאמר לעשות אלונתית לכך פירש ר"ת דאלונתית דרך הוא לעשות מתחלה בלא יין ומכניסין אותה לקיום וכשמסתפקין ממנה מעט מעט מערבין בה היין שאם יכניסו לקיום אותה עם היין מתקלקלת וה"פ אלונתית של עובדי כוכבים שמשכוה מן החבית כדי לשתות ולא ראה ישראל בשעה שמשכוה אסורה כי שמא נתן בה יין כברייתא פי' כמו שהיא נעשית מתחלה בלא יין ורואהו מושך מן החבית מותרת דודאי לא עירב בו יין ומ"מ יש ראיה להתיר מדתנא בתוספתא אלונתית של עובדי כוכבים אסורה מפני שתחלתו יין כלומר שתחלתו יין של עובד כוכבים משמע הא אם תחלתו יין של ישראל מותרת במגע עובד כוכבים שנתערב בה משקין אחרים ואומר ריצב"א דדוקא תבשיל לפי שאין היין ניכר בעין כלל אבל כשמשימין אותו בשומין או בחרדל שמא יש לחוש למגע עובד כוכבים לפי שהוא בעין יותר וכן הלכה למעשה:

יין מבושל אין בו משום יין נסך · כן הלכה ומותר במגע עובד כוכבים מדשתו ליה שמואל ואבלט:

האי חמרא דאקרים עד תלתא יומי · ולא גרס תלתין יומין דהכי נמי מלינו בו חילוק בשלשה ימים ראשונים בפרק המוכר פירות (ב"ב דף צז.) דקאמר כל שלשה ימים ודאי מכאן ואילך ספק:
השחלים

איחלופי · לשתות : אלונתית · פושו"ן : אסור · שהרי תחלתו יין : אלונתית כברייתא · שלא היה יין מתחלה ביד עובד כוכבים אלא לקחה עשויה מיד ישראל : מותרת · בהגאה דתו לא מנסך ליה : עושין אנומלין · בשבת שהוא לשתות : ואין עושין אלונתית · שהוא לרפואה להצטנן כשיוצאין מבית המרחץ כדמפרש : ומים צלולין · שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומים להיות צלולין ושופין העליונים בנחת במסננת : מזוג · שני חלקי מים ואחד יין : אין בו משום גילוי · שאין נחש שותה הימנו : אבלט · עובד כוכבים היה: משכיה· אבלט : לידיה · שלא יגע בו ויאסרנו : הרי אמרו וכו׳· ושמעינן מהכא דאף בשתיה מותר : מזיג ולא מזיג · שאין בו מים הרבה שותה הנחש : דצרי ואתי · מבקע במים ובא כמו (פסחים דף מ.)(*צריא דחיטי) ביקוע כמו דמצרי (ב) זיקי לקמן: סמי עיניה דדין · הראה לו לנחש דבר שיקוץ ביין זה וישוב : קלי מיא · מעט מים : מסר נפשו · למות ובא ושותה לעין כל : לא מסר נפשיה · ומיהו כי לא חזו ליה שתי : בי עכבורי · מקום: בכובא · בלע"ז קובא : בפרונקא · כיסוי של בגד קשרו על פיהן: פירוקא לסכנתא · לדבר שיש בו סכנה אתה בא לתרץ ולסתור ראיות שאנו מביאין ואנן נסמוך אהני שינויי דליתו אלא ודאי ל"ש הכי ול"ש הכי אסור: קיסתא · שם מדת יין שבעיר : אימת · אדם הישן על הנחש ולא מסר נפשיה משום מיא ואיהו הוה נייס אגבייהו : מבי ארמלתא · ישראל שתי ואע"ג דלא בקיאי בהלכות גילוי: סירכא · ומנהגא דגברא נקיטא ואתיא : אמנקרותא · נקיון : קפדי · ומכסין המים שלא תפול בהן פסולת: טילא חריפא · מין יין חזק ואין טעמו טוב ומתוק אלא כחומץ ומתוך חזקו אין נחש שותהו : דמצרי זיקי · מבקע נודות מחזקו: מר ירנקא · רע ומר : חוליא מתוק · מחמת השמש בתוך הענבים ושוב אינו הגון : רב חמא מתני להו · להנך ג׳ יינות שיטוי שלהן לשבח : חד חריף · מחמת פלפלין והמנונים הנתונין בו : אפסינתין · אוליסנ"א בלע"ז: מי בארג · משקה מבושם בארג לשון פרס מבושם כמו שושיא בארג בחלק* וכולן אין נחש שותה מהן : קרינא · חליא מתוק: ובמקומו · במדינתו: חמר מדינה הוא · והנחשים רגילין בו : דאקרים · החמיץ ולא חומץ הגון :
מכאן

איחלופי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף ת"ר יין מבושל ואלונתית של עובדי כוכבים אסורין "אלונתית כברייתא מותרת ואיזו היא אלונתית (*כדתנן) גבי שבת *[ב]עושין אנומלין ואין עושין אלונתית ואיזו היא אנומלין ואיזו היא אלונתית [ג]אנומלין יין ודבש ופלפלין [ד]אלונתית יין ישן ומים צלולין ואפרסמון דעבדי לבי *מסותא רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו יין מזוג אין בו משום גילוי יין מבושל אין בו משום ניסוך איבעיא להו יין מבושל יש בו משום גילוי או אין בו משום גילוי ת"ש העיד רבי יעקב בר אידי על יין מבושל שאין בו משום גילוי רבי ינאי בר ישמעאל חלש על לגביה ר' ישמעאל בן זירוד ורבנן לשיולי ביה יתבי וקא מבעיא להו יין מבושל יש בו משום גילוי או אין בו משום גילוי אמר להו ר' ישמעאל בן זירוד הכי אמר רשב"ל משום גברא רבה ומנו ר' חייא יין מבושל אין בו משום גילוי אמרו ליה נסמוך מחוי להו ר' ינאי בר ישמעאל *עלי ועל צוארי שמואל ואבלט הוו יתבי אייתו לקמייהו חמרא מבשלא משכיה לידיה א"ל שמואל הרי אמרו יין מבושל אין בו משום יין נסך אמתיה דרבי חייא איגלויי לה ההוא חמרא מבשלא אתיא לקמיה דר' חייא אמר לה הרי אמרו יין מבושל אין בו משום גילוי שמעיה דרב אדא בר אהבה איגלי ליה חמרא מזיגא א"ל הרי אמרו יין מזוג אין בו משום גילוי אמר רב פפא לא אמרן אלא דמזיג טובא אבל מזיג ולא מזיג שתי ומזיג ולא מזיג מי שתי והא רבה בר רב הונא הוה קאזיל בארבא והוה נקיט חמרא בהדיה וחזייה להההוא חוויא דצרי ואתי א"ל לשמעיה סמי עיניה דדין שקיל קלי מיא שדא ביה וסר לאחוריה אחייא מסר נפשיה אמזיגא לא מסר נפשיה ואמזיגא לא מסר נפשיה והא רבי ינאי הוה בי עכבורי ואמרי ליה בר הדיא הוה בי עכבורי הוו יתבי והוו קא שתו חמרא מזיגא פש להו חמרא בכובא וצרונהי בפרונקא וחזיא להההוא חויא דשקיל מיא ורמא בכובא עד דמלא בכובא וסליק חמרא עילויה פרונקא ושתי אמרי דמזיג איהו שתי דמזיגי אחריני לא שתי אמר רב אשי ואיתימא רב משרשיא פירוקא לסכנתא אמר רבא הלכתא [ה]יין מזוג יש בו משום גילוי [ו]ויש בו משום יין נסך יין מבושל [ז]אין בו משום גילוי [ח]ואין בו משום יין נסך שמעיה דרב חלקיה בר טובי איגליא(א) ההוא קיסתא דמיא והוה ניים גבה אתא לגביה דרב חלקיה בר טובי א"ל הרי אמרו אימת ישן עליהן והני מילי ביממא אבל בליליא לא [ט]ולא היא לא שנא ביממא ול"ש בליליא אימת ישן עליהן לא אמרינן רב לא שתי מבי ארמאה אמר לא זהירי בגילוי מבי ארמלתא שתי אמר סירכא דגברא נקיטא שמואל לא שתי מיא מבי ארמלתא אמר לית לה אימתא דגברא ולא מיכסיא מיא אבל מבי ארמאה שתי נהי דאגילויא לא קפדי אמנקרותא מיהא קפדי א"ד רב לא שתי מיא מבי ארמאה אבל מבי ארמלתא שתי שמואל לא שתי מיא לא מבי ארמאה ולא מבי ארמלתא : אריב"ל שלש יינות הן ואין בהן משום גילוי ואלו הן [י]חד מר מתוק חד טילא חריפא דמצרי זיקי מר ירנקא מתוק חוליא רב חמא מתני לעילויא חד חמר ופלפלין מר *אפסינתין מתוק מי בארג אר"ש בן לקיש קרינא אין בו משום גילוי מאי קרינא א"ר אבהו חמרא חליא דאתי מעסיא אמר רבא ו[כ]מקומו יש בו משום גילוי מ"ט חמר מדינה הוא אמר רבא [ל]האי חמרא דאקרים עד תלתא יומי יש בו משום גילוי [ל]ומשום יין נסך
מכאן

סג א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' י טוש"ע י"ד סימן קכג סעיף ד :
סד ב ג ד מיי' פכ"ב מהלכות שבת הלכה יא סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכא סעיף יז:
שבת קמ.
סה ה מיי' פי"א מהל' רוצח הלכה ז סמג עשין עט טור י"ד סימן קטז :
סו ו מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' ט סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קכג סעיף ח בהג"ה :
סז ז מיי' פי"א מהל' רוצח הלכה ח סמג עשין עט טור י"ד סימן קטז :
סח ח מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' ט סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קכג סעיף ג :
סט ט מיי' פי"א מהל' רוצח הלכה יא סמג עשין מט טור י"ד סימן קטז :
ע י מיי' שם הלכה י סמג שם (טור שם) :
עא כ מיי' שם הל' ז :
עב ל מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה ט סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קכג סעיף ו :

רבינו חננאל
אנחינהו בי עובדי כוכבים לא צריכי חותם בתוך חותם וכו' : ת"ר א) יין אלונתית כברייתא מותרת כלומר מי שאין בה יין רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו יין מזוג אין בו משום גילוי ויין מבושל אין בו משום יין נסך : איבעיא להו יין מבושל יש בו משום גילוי א: לאו ופשטה ב) ר"ש בן זירוד משום דריש לקיש דאמר משום דר' חנינא יין מבושל אין בו משום גילוי אמרו ליה נסמוך עליך ואמר להו ר' ינאי בר ישמעאל סמוכו עלי ועל צוארי כל מקרה שיגיע בדבר זה'אמר רב פפא לא אמרן יין מזוג אין בו משום גילוי אלא בדמזיג טובא אבל מזיג ולא מזיג ג) לא מסר נפשיה . איני והא ר' ינאי בעכבראי מקום הוה שתי חמרא ופש ליה חמרא בכובא וצריה בפראנקא וחזייה לחיויא דשתא מיא בפומיה ורמא בכובא עד דמלאי כובא וסליק חמרא עילוי פראנקא ושתי' פי'שתה מן היין ונשאר מן היין בכובא. כובא כלי היא כגון אשישה וכיוצא בה והביא פראנקא שהוא סמרטוט וצררו בראש הכובא והיה הנחש שואב מים ומביאו בתוך פיו ומריקו בתוך הכובא עד שנתמלאת הכובא וצף היין מעל הסמרטוט ושתה' ושנינן דמזיג איהו כלומר מה שמזג הנחש בעצמו הוא ששותה אבל מה שמוזגין בני אדם אינו שותה ממנו · פי' פרונקא שליח ופי' פרנקא סמרטוט. ודחי רב אשי ואמר פירוקי לסכנתא: אמר רבא הלכתא יין מזוג יש בו משום יין נסך ויש בו משום גלוי יין מבושל אין בו משום יין נסך פי' אם נגע בו עובד כוכבים אין אומרים כי ניסכו: שמואל ואבלט הוו יתבי אייתו לקמייהו חמרא מבשלא משך אבלט לידיה אמר ליה שמואל לאבלט הרי אמרו יין מבושל אין בו משום יין נסך ש"מ דאבלט עובד כוכבים הוה : קיסתא דמיא יש בו משום גלוי לא שנא ביום ולא שנא בלילה ולא אמרינן אימת ישן עליהם ד) איכא דאמרי רב לא הוה שתי לא מבי ארמאה ולא מבי ארמלתא שמואל מבי ארמאה לא הוה שתי אמר לא זהירי אגילוי מבי ארמלתא (לא) הוה שתי אמר סירכא דגברא נקיטא : א"ר יהושע בן לוי שלשה יינות אין בהן משום גלוי החד והמר והמתוק חד טולא חריפא דמבקע הנודות מר ירנקא מתוק חוליא רב חמא מתני לעילויא חד חמר פלפלין בג' ירושלמי רבי סימון מפרש חד קונדיטון שיש בו דבש ופלפלין מר אפסינתינון · פי' לענה בלשון יון אפסינתין כלומר מר כלענה מתוק חמר מבושל ובלשון פרסי באדני : קרינא . יין מתוק הבא מעסיא אין בו משום גילוי אבל במקומו כלומר בעסיא יש בו משום גילוי דחמר מדינה הוא. אמר רבא יין שהחמיץ עד שלשה ימים יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך
מכאן

[תוספ' פ"ה]
[ג"ל כדתניא]
[ג"ל מסותא למיקר]
[ג"ל מיטי דאית בהו ציר"]
[פסחים ח:]
[מסודרין לח. ע"ש ובכס"ו יג"ע]
[פי' לענה עיין]

הגהות הב"ח
(א) גמ' איגליא ליה ההוא קיסתא : (ב) רש"י ד"ה דצרי ואתי וכו' דמצרי זיקי. נ"ב וכן הוא ביבמות סוף פ"ק דף יא:

א) נראה דצ"ל יין מבושל ואלונתית של עובדי כוכבים אסורין אלונתית כברייתא ראי'. ב) נראה דצ"ל ופשטה מהא דר"ש בן זירוד אמר משום דריש לקיש וכו'. ג) צ"ל אבל מזיג ולא מזיג שתי אך לא מסר נפשיה. ד) נראה מזה דרבינו הי' לו גי' אחרת בכאן ולא כגי' דידן וצ"ע.

השחלים אין בהם משום גילוי · פ"ה קרשי"ן בלע"ז טרוף בכלי ושחוק ויין או מים נתונים בו וקשיא דבסוף נדרים (דף נא:) (א) דמשמע דיש בהם משום גילוי גבי ההוא נוקא הוו תחלי א"ל לא תיכול מינייהו דטעמינהו חויא ואין לפרש שחלים דהכא היינו מאכל של גריסין כי ההיא דפ"ב (לקמן מ.) דקאמר וכן היו בלפורי עושין נוהגים חומץ לתוך הגריסין וקורין אותו שחלים דהתם אינו קרוי שחלים עד לאחר נתינת החומץ והכא מיירי קודם נתינת החומץ כדאמרינן (ב)ולא אמרן אלא דלית בהו חלא וי"ל דהכא ודנדרים חדא ודאי לפעמים במקרה טועמים נחש כי ההוא עובדא דהתם ולכך נהגו בהן בני גולה איסור*:

פי תאנה אין בו משום גילוי · והא דאמרינן בפ"ק דחולין (דף ט.) (ג)ראה לפור מנקר בתאנה חוששין שמא במקום נקב נקר ואסור שאני התם דאיכא ריעותא דניקורא:

לא בהמתו ולא בהמת חבירו · אין לדקדק השתא בהמתו אמרת* בהמת חבירו מיבעיא דזו ואצ"ל זו קתני ודרך התנא לשנות יחד:

ומטמא טומאה חמורה בכזית · ואפי' ב"ה דבעו רביעית פרק המוציא יין (שבת דף עז. ושם) גבי נבלות דקא אמר אף כשטמאו ב"ה לא טמאו אלא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית הכא מודו דסגי בכזית דהואיל ונאסר מטעם תקרובת מטמא בכזית כמו זבח:

ומטמא טומאת משקין ברביעי' · פירוש לטמא אוכלין ומשקין כתורת משקין טמאין שנטמאו בשרץ שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין ושיעור (ד) קבול טומאה ברביעית לוג ככל טומאת משקין וכ"ל הקונ' משמע מתוך לשונו שאין לשתם ייגס טומאה אא"כ קבל טומאה ממקום אחר וקשה דמה חידוש הוא זה לשנות כאן טומאה מן השרץ וכי גרע משאר משקין ומיהא איכא לשנויי א]דאשמועינן דמשום חומרייהו לא מקבלי טומאה בפחות מרביעית ועוד קשיא דמשמע דבשאר משקין בעינן רביעית לקבל טומאה ואדרבה בשאר משקין לא בעינן רביעית כדאמרינן בפ"ק דפסחים (יז:) משקה בית מטבחיא דקולא אמרו אלא ברביעית דחזו להטביל מחטין וצינורות אבל בפחות מרביעית טמאים ואפילו לטמא אחרי' לא בעו רביעית כדמשמע כמי התם (דף יד. ושם) גבי לא נמנעו מלשרוף את הבשר כו' דמוקי לה באיכא משקין בהדי בשר דמטמא בשר מחמת משקין ומסתמא באותן מים הכשארים על הבשר לאחר הדחה אין בהם רביעית וכן משמע בברכות פרק אלו דברים (דף נב.) דקאמר שמא יחזרו מים שאחורי הכוס ויטמאו את הידים והתם לא הוו רביעית ואף לטמא כלים משקה מטמא כלים דרבנן לא בעי רביעית כדתנן בפ"ג דטהרות (משנה ב) גוש של זיתים פי' והוא טמא שנפל לתנור והוסק כבילה מכון טהור פי' התנור טהור(ה) משילתה טיפה ראשונה נתמעט האוכל מכביצה ואין הטיפה יכולה עוד לקבל טומאה מן הגוש דאין אוכל מטמא בפחות מכביצה ומן הגוש לא קבל התנור טומאה דאין הגוש מטמא כלי ומחמת הטיפה שנטמאת עם הגוש אין לטמאותו ואפי' למ"ד בפרק כל שעה (פסחים לג:) משקין מבלע בליעי וכשנטמא הגוש נטמא הטיפה דטומאה להיכן הלכה מ"מ כיון שקיבלתה בעודה אוכל שהיתה בלועה בגוש לא חמירא כמשקה לטמא התנור יותר מכבילה טמא פי' התנור טמא דטיפה ראשונה שילתה קבלה טומאה מן הגוש שיש בו כבילה וחזרה וטמאה את התנור אלמא לא בעינן רביעית ונראה לפרש דהך טומאה דסתם יינם גזרו(ו) ואף בלא מגע שרץ ולא החמירו לגזור טומאה בפחות מרביעית כי הני משקין דפרק דם הנדה (נדה דף נה:) דמעת עיניו ודם מגפתו וחלב שבאשה(ז) מטמאין טומאת משקין ברביעית מדרבנן כדאיתא פרק כיסוי הדם (חולין דף פז:) וקראי דמייתי פרק דם הנדה אסמכתא נינהו וא"ת למה הוצרכו לגזור טומאה על סתם יינם תיפוק ליה משום מגע עובד כוכבי' שגזרו עליהם שיהו כזבים לכל דבריהם וי"ל דאיצטריך למיסר (ח)פחות מבן תשע דליתא הך גזירה כדאמרינן לקמן בפירקין (דף מ. ע"ש) וא"ת הך רביעית דסתם יינם ורביעית דמשקה זב דפרק דם הנדה אמאי לא חשיב להו בנזיר פרק ג' מינים (דף לח.) גבי עשר רביעית הן וליכא למימר דלהכי לא חשיב ליה משום דליתנהו אלא דרבנן דקא חשיב נמי פסול גויה דרבנן וי"ל דכל עניני טומאת משקין ברביעית הם בכלל פסול גויה:

המפקיד

מכאן ואילך · נתקלקל הרבה ואין בו משום גילוי: יין תוסס · יין חדש מגיתו עד שהוא מחמיץ להיות יין קרי ליה תוסס: השחלים · קרשי"ן טרוף בכלי ושחוק ויין או מים נתונין בו: חלא · חומץ: מיגרי בהו · החומץ מתגרה ונלחם בחכן של נחשים ואין שותין בו ממנו: כותח הבבלי · חזק הוא כחומץ כדמפרש בואלו עוברין (פסחים דף מב.) דיהבו ביה עיפושי פת ונסיובי דחלבא מסג"א בלע"ז: ניקורי · כמין מקום נשיכת הנחש: טיף טיף · כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף: טיף להדי טיף · שמטפטף תדיר והטיפים רודפות זו את זו ותכופות והנחש שומע ובורח: פי תאנה · כשתולשין אותה נעשה לה פה קטן במקום עוקצה: שוקע · לפי שחזק הוא וכבד ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי: מפעפע · בינתיים: זיהריה · ארס שלו: לא ישתה עשירי · שהארס שוקע למטה וישתהו וימות: אבטיח · מלפפון מלון בלע"ז וגסה היא וכשפותחין אותה לאכול קצת ועומדת מגולה אוכל נחש ממנה והיא רכה והארס שוקע בה הלכך שמעינן מרב ספרא טובא ראשון לא ישתה שמא נחש זקן שתה שם וצף הארס למעלה אמלעיים שמא נחש בינוני היה ומפעפע שתו תשעה לא ישתה עשירי שמא בחור היה: לא ישפכם · שמא יעבור אדם יחף ויעמוד הארס בין קשרי אצבעותיו וכיון שנכנס מעט ונוקב בבשר שוב אין לו רפואה: ולא ירבץ · להשכיב את האפר ואבק שלא יעלה: סירטא · סדק שהארס מתעכב שם ואינו נופל מהר ונוקב הבשר: היינו ת"ק · דהא פנים יד ורגל יש שם פתחים וסדקים כמו בין אצבע לאצבע ובתוך הכף יש סדקים והאוזן והשפתים: רומני דאפי · פומל"א של פנים אשר אצל העין ואין שם סדק ולאחרים שרי: בשוגרא · דלא מזיק ליה ארס דשוגרא אכיל ליה לחויא כדאמרינן בערבי פסחים (פסחים דף קיב:): יין נסך · שנתנסך לעבודת כוכבים: טומאה חמורה · משא ואהל כמת איתקש תקרובת עבודת כוכבים למת:

סתם

תורה אור

מבאן ואילך אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך ונהרדעי אמרי אפי' לבתר תלתא *יומי חיישינן משום גילוי מ"ט זימנין מיקרי שתי ת"ר* אאיין תוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו בג' ימים השחלים אין בהם משום גילוי ובני גולה נהגו בהן איסור ולא אמרן אלא דלית בהו חלא אבל אית בהו חלא מיגרי בהו כותח הבבלי אין בו משום גילוי ובני גולה נהגו בו איסור אמר רב מנשי אי אית ביה נקורי חיישינן אמר רב חייא בר אשי *אמר שמואל *גמי טיף טיף אין בו משום גילוי אמר רב אשי דוהוא דעביד *טיף להדי טיף טיף אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל הפי תאנה אין בו משום גילוי כמאן כי האי תנא דתניא רבי אליעזר אומר ואוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש משום שנאמר °שומר פתאים ה' אמר רב ספרא משום ר' יהושע דרומא זשלשה מיני ארס הן של בחור שוקע של בינוני מפעפע ושל זקן צף למימרא דכמה דקשיש כחוש חיליה והתניא *שלשה כל זמן שמזקינין גבורה מתוספת בהן אלו הן דג נחש וחזיר כח אוסופי הוא דקא מוסיף זיהריה קליש של בחור שוקע למאי הלכתא דתניא חחבית *שנתגלה אע"פ ששתו ממנה תשעה ולא מתו לא ישתה ממנה עשירי מעשה היה ששתו ממנו תשעה ולא מתו ושתה עשירי ומת אמר ר' ירמיה זהו שוקע וכן אבטיח שנתגלתה אע"פ שאכלו ממנה ט' בני אדם ולא מתו לא יאכל ממנה עשירי מעשה היה ואכלו ממנה תשעה ולא מתו ואכל עשירי ומת א"ר זהו שוקע *ת"ר טמים שנתגלו הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים ולא ירביץ בהן את הבית ולא יגבל בהן את הטיט ולא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו אחרים אומרים מקום שיש סירטא אסור אין סירטא מותר אחרים היינו תנא קמא איכא בינייהו גב היד וגב הרגל ורומני דאפי אמר מר לא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו והתניא אבל משקהו לבהמת עצמו כי תניא ההיא ילשונרא אי הכי דחבריה נמי דחבריה כחיש דידיה נמי כחיש הדר בריא דחבריה נמי הדר בריא זימנין דבעי לזבונא ומפסיד ליה מיניה א"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' יהודה בן בתירא שלשה יינות הן יין נסך כאסור בהנאה לומטמא טומאה חמורה בכזית סתם

תהלים קטז

עג א ב ג ד מיי' פי"א מהלכות רוצח הלכה ה סמג עשין עט טור י"ד סימן קטז:

עד ה ו מיי' שם פי"ב הלכה ג סמג שם טור י"ד שם:

[ע"ש"א יומי אין בו משום יין נסך משום גילוי חיישינן]

עה ז ח מיי' שם פי"א הלכה יד סמג שם טור י"ד שם:

עו ט י מיי' שם הלכה טו סמג שם טור שם:

[וע"ע תוספות שבת קי. ד"ה וליתי]

[פסחים לט:]

עז כ מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' א סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סי' קכג סע"א:

עח ל מיי' פ"ו מהל' אבות הטומאה ה"ח:

רבינו חננאל

מכאן ואילך חומץ סופתקא הוא אין בו לא משום גילוי ולא משום יין נסך ונהרדעי אמרי אפילו מיכן ואילך משום יין נסך אין בו משום גילוי יש בו דמקרי ושתי: ת"ר יין תוסס פי' חדש אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו ג' ימים. שחלים דלית בהו חלא אין בהן משום גילוי ובני גולה נהגו בהן איסור ואי אית בהן חלא מיגרי בהו. וכן כותח הבבלי אין בו משום גילוי ובני גולה נהגו בו איסור ואי אית ביה ניקורי חיישינן. מטפטף דעביד טיף טיף להדי טיף טיף אין בו משום גילוי. פי תאנה לחה שיש בה לחלוחית אין בו משום גילוי דתניא ר' אליעזר אומר אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש שנאמר שומר פתאים ה': אמר רב ספרא ג' מיני ארס הן של נחש בחור שוקע ואם נתגלתה חבית אף על פי ששתו ממנה ט' ולא מתו לא ישתה עשירי מעשה היה ולא מת אלא האחרון וכן באבטיח שנתגלה אכלו ממנה עשרה ולא מת אלא האחרון א"ר ירמיה זהו ארס שוקע של נחש בינוני מפעפע של זקן צף ואע"ג דבכל זמן שמזקינין מוסיפין כח זיהריה מיקלש קליש: ת"ר מים שנתגלו הרי זה לא ישפכם לרה"ר ולא ירבץ מהן הבית ולא יגבל בהן טיט ולא ישקה מהן בהמה ולא ירחץ מהן פניו ידיו ורגליו אחרים אומרים מקום שיש בו סירטא א)ביניהן גב היד וגב הרגל ורומני דאפא: א"ר יוחנן משום רבי יהודה בן בתירא שלשה יינות הן יין שראהו כי ניסך ממנו אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה

א) נראה דחסר כאן וצ"ל מקום שיש בו סירטא אסור אין סירטא מותר ואיכא ביניהן גב היד וכו'.

סנהדרין ע. [תענית ל. תוספ' תרומות פ"ז]

[גרי' רי"ף מיטפטף]

נ"ל טיף טיף רש"ל

שבת עז:

[שנתגלתה... יעב"ץ]

ב"ק קטו: [תוספ' תרומות פ"ז]

הגהות הב"ח (א) תוס' ד"ה השחלים וכו' דבסוף נדרים משמע כצ"ל ואות ד' נמחק: (ב) בא"ד ולא אמרן אלא. נ"ב עיין בפרק שמונה שרצים דף קי מ"ש התוס' בד"ה וליתי: (ג) ד"ה פי וכו' ראה צפור. נ"ב נראה דהסיה דראה צפור דוקא בניקור שהליאה שבה מכוסה אבל פי תאנה הליאה שבה מגולה במקום עוקצה הלכך אין בו משום גלוי: (ד) ד"ה ומטמא וכו' ושיעור לקבל טומאה: (ה) בא"ד טהור דמשילתה: (ו) בא"ד גזרו אף כצ"ל ואות ו' נמחק: (ז) בא"ד וחלב שבאשה דמטמאין: (ח) בא"ד למיסר בעובד כוכבים פחות מדי

הגהות מהר"ב רנשבורג א] תוס' ד"ה ומטמא טומאת משקין ברביעית וכו' דאשמעינן דמשום חומרייהו וכו'. נ"ב עיין פי' הר"ש במכשירין פ"ו משנה ז' ח':

סתם יינם אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית המפקיד יינו אצל עובד כוכבים אסור בשתיה ומותר בהנאה והתנן *המפקיד פירותיו אצל עובד כוכבים הרי הן כפירותיו של עובד כוכבים לשביעית ולמעשר כגון שייחד לו קרן זוית אי הכי בשתיה נמי לישתרי דהא רבי יוחנן אקלע לפרוד אמר כלום יש משנת בר קפרא תנא ליה ר' תנחום דמן פרוד המפקיד יינו אצל עובד כוכבים מותר בשתיה קרי עליה °מקום שיפול העץ שם יהו ס"ד אלא שם יהו פירותיו א"ר זירא לא קשיא הא ר"א הא רבנן דתניא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומלאוהו יין ומפתח או חותם ביד ישראל *ר"א מתיר וחכמים אוסרין א"ר חייא בריה דרבי חייא בר נחמני א"ר חסדא אמר רב ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי ואמרי לה א"ר חסדא אמר לי אבא בר חמא הכי אמר זעירי הלכה כר"א אמר רבי אלעזר הכל משתמר בחותם אחד חוץ מן היין שאין משתמר בחותם אחד ור' יוחנן אמר אפי' יין משתמר בחותם אחד ולא פליגי הא כר"א הא כרבנן איכא דאמרי א"ר אלעזר הכל משתמר בחותם בתוך חותם חוץ מן היין שאין משתמר בחותם בתוך חותם ורבי יוחנן אמר אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם ותרוייהו כרבנן מר סבר כי פליגי רבנן עליה דר"א בחותם אחד אבל בחותם בתוך חותם שרו ומר סבר אפילו חותם בתוך חותם אסרי היכי דמי חותם בתוך חותם אמר רבא אגנא דפומא דחביתא שריקא ותתימא הוי חותם בתוך חותם ואי לא לא(א) דיקולא ומיהדק הוי חותם בתוך חותם לא מיהדק לא הוי חותם בתוך חותם נוד בדיסקיא חתימת פיו למטה הוי חותם בתוך חותם פיו למעלה לא הוי חותם בתוך חותם וכי כייף פומיה לגיו וצייר וחתים הוי חותם בתוך חותם ת"ר בראשונה היו אומרים של עין כושי אסור מפני בירת סריקא ושל ברקתא אסור מפני כפר פרשאי ושל זגדור אסור מפני כפר שלים חזרו לומר חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות מעיקרא מאי סבור ולבסוף מאי סבור מעיקרא סבור אין כותי מקפיד על מגע עובד כוכבים לא שנא פתוחות ולא שנא סתומות ולבסוף סבור כי לא קפיד אפתוחות אסתומות מקפיד וסתומות מותרות ורמינהי

רש"י

סתם יינם אסור בהנאה · משום גזירת יין נסך : ומטמא טומאת משקין · מטמא טומאת אוכלין ומשקין כתורת משקין טומאת סרך שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין ושיעורן לקבל טומאה ברביעית הלוג ככל טומאת משקין · והתנן המפקיד פירותיו אצל העובד כוכבים הרי הן כפירותיו · למעשרות ולשביעית דחשידי לחלופי וה"נ דלמא חלפיה והאי חמרא דעובד כוכבים הוא : שייחד לו קרן זוית · ומסר לו מפתח או עשה חותם : פרוד · מקום של בר קפרא הוא ונפטר בר קפרא : שיפול העץ · שמכן שם תלמידי חכמים : שם יהו ס"ד · שהוא עצמו ימלא שם והא שכיב ליה : אלא שם [יהו פירותיו] · ימלאו פירות העץ שנשרו ממנו אף כאן הצריך לדברי חכמים ישאל את בני העיר ששומעין ולמדין ממנו ומלמדים אותן לאחרים : מפתח או חותם ר"א מתיר · אף בשתיה : וחכמים אוסרין · לעשות כן ואי עבד שרי בהנאה כדאמרינן לעיל : ותרוייהו כרבנן · דאי כר"א בחותם אחד נמי שרי : אגנא אפומא דחביתא · כפה מזרק ע"פ החבית : שריקא · טח בטיט ודיבק סביבות פי המזרק לדופני החבית : דיקולא · כפה סל ע"פ חבית והחבית מגופה דהיינו ב' חותמות מגופת החבית שדבוקה בחבית ונתייבשה וסל כפוי עליה . ומיהדק נכנס בדוחק פי הסל לבלוע את החבית הוי חותם בתוך חותם(ב) ולא טרח לזיופי כולי האי : לא מיהדק · (ג)נוח ליטלו הוי כמאן דליתיה: נוד · של עור מלא יין וקשור ומונח בתוך דיסקיא של עור : פיו · של נוד: למטה · בתוך דיסקיא: הוי חותם בתוך חותם · דטרח(ד) להפוך להתיר קשר הדיסקיא וקשר הנוד ולחזור ולקשרה כולי האי לא טרח : ואי כייף פומיה · של נוד לגיו וצייר וחותם כעין שקושרין נודות שלנו של שמן שלאחר שקושרים אותו מכניסין פי הנוד כשהוא קשור בתוכו ועוד קושרים אותה פעם אחרת אפי' אין דיסקיא הוי חותם בתוך חותם: עין כושי · מקום כותים : בירת סריקא · עובדי כוכבים הן וסמוכין לעין כוש : ברקתא · עיר של כותים : כפר פרשאי · עובדי כוכבים: וזגדור · כותים:

חבית

תוספות

המפקיד יינו אצל עובד כוכבים אסור בשתיה ומותר בהנאה · ובסמוך משמע שהפקידו בחותם אחד ותימה מאי קסבר ר' יהודה בן בתירא אי לא חייש לזיוף כר"א אפילו בשתיה לשתרי ואי חייש לזיוף כרבנן אפי' בהנאה ליתסר שמא נגע בו העובד כוכבים ונסכו וי"ל דרבי יהודה בן בתירא לטעמיה דאמר לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף נט:) יין של ישראל שנגע בו עובד כוכבים מותר בהנאה חדא דאין מנסכין יין אלא בפני עבודת כוכבים ועוד שאומר לו לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי ואע"ג דחייש לזיוף דנגע ביה ושתה מיניה [א]לא החמיר כ"כ לחוש לאחלופי בשלו שיאסר גם בהנאה כיון שכל עיקר יינם אינו אסור אלא מדרבנן : דאמר רב הלכה כר"א שמתיר יין בחותם אחד · ולקמן פ"ב (דף סט: ושם) נמי אמרינן אהידנא קיימא לן כר"א דלא חייש לזיופא ויש להקשות דרב אדרב דהא אמר רב לקמן (דף לט.) חבי"ת בחותם אחד אסור סימן חלב בשר יין תכלת ועוד קשה דרב אשי אמר לעיל (דף כט:) גבי חומץ ויין מבושל א"צ חותם בתוך חותם משמע הא יין גמור צריך חותם בתוך חותם וכן רבא דשקיל וטרי לקמן בסמוך היכי דמי חותם בתוך חותם משמע דס"ל דלא סגי בחותם אחד וכולה סוגיא דשמעתא איירי בחותם בתוך חותם והיה מתרץ ר"ת דההוא דרב דלקמן איירי בישראל חשוד וגרע מעובד כוכבים מפני שהוא בטוח שיאמינוהו ולא מירתת כ"כ וכן ההיא דרב אשי דלעיל (דף כט:) נ"מ לענין ישראל חשוד וכן רבא מפרש חותם בתוך חותם אליבא דרבנן ואפי' אליבא דהלכתא איכא נפקותא כגון ישראל חשוד וההיא *)דרבה בר רב הונא(ה) חתך לה לבישרא אתלתא קרנתא כשמשלחה ביד עובד כוכבים ולהכי סגי בחותם אחד וקשה קצת פר"ת דנבואה היא להעמיד כל אלו ההלכות בישראל חשוד ואנן בעובדי כוכבים קיימינן ורב אשי לעיל הזכיר חומץ ביד עובד כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם ומשמע הא יין ביד עובד כוכבים צריך ועוד דבירושלמי משמע דההיא בעובד כוכבים איירי וגם רש"י וה"ג פירשוהו בעובד כוכבים לכך נראה לפרש דהכא והתם בעובד כוכבים איירי ויש לחלק בין שולח לחבירו ואינו חוזר ורואה חותמו להכירו דאז צריך חותם בתוך חותם דלא מרתת שסבור האחר לא יכיר החותם אבל היכא שמניחו ביד העובד כוכבים ועתיד לראות חותמו(ו) להכיר די בחותם אחד תדע שכן הוא שהרי ר"א הזכיר בדבריו המפקיד יינו אצל עובד כוכבים ובסתמא אדם דעתו לחזור שם להכיר חותמו וסתמו אבל רב אשי דלעיל הזכיר בדבריו חומץ שלנו ביד עובד כוכבים משמע ששולחו ביד עובד כוכבים ורבא נמי אשכחן לקמן דקאמר נוד בדיסקיא ופיו למטה ואיהו גופיה אמר בפ' בתרא (ז) (לקמן עד:) כי הוה משדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אבירלייהו ומלתיה דרב לקמן (דף לט.) מיירי בשולח ביד עובד כוכבים כפרש"י וה"ג : ולא פליגי הא ר"א והא רבנן · פירוש לא פליגי אליבא דחד תנא אלא מר סבר כר"א ומר סבר כרבנן א"נ לא פליגי וכולהו כר"א קיימי דפסק רב כוותיה אלא מר מפרש מילתיה דר"א ומר מפרש מילתייהו דרבנן וא"ת ורבי אלעזר היכי קאי כר"א הא ר"א גופיה קאמר בפ"ק דנדה (דף ח.) דאין הלכה כר"א בכולהו סידרי °אלא בארבע וי"ל דשאני הכא דקאי ר"מ כוותיה לקמן פרק ר' ישמעאל (דף סא.) בברייתא דאמר הלוקח בית וכו' וכה"ג משני תלמודא התם בפ"ק דנדה (שם): ותרוייהו כרבנן · וא"ת אימור דרבי יוחנן סבר כר"א ומפתח וחותם דקתני בברייתא ר"ל תרוייהו דהשתא הוי חותם בתוך חותם וי"ל דתלמודא משמע ליה דמפתח וחותם דקתני בברייתא לא משום דבעינן תרוייהו מדלא קאמר שתי מפתחות או ב' חותמות אלא מפתח או חותם קאמר וגם יש גורסים מפתח או חותם: סתומות מותרות · ואף על פי שאין לך סתומות שלא יהו פתוחות מתחלה מכל מקום כיון שדעתו לסתמן להתקיים למכור לישראל מנטר קא נטר להו שפיר ואינו חפץ שיחשדוהו ישראל כלל :

*) [ב"מ כג ע"ב ושם בתוס' ד"ה אתלתא].

השולח

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קכג סעיף א :

פ ב מיי' פ"ו מהלכות אבות הטומאה הל' ח:

פא ג מיי' פי"ג מהל' מ"א הלכה ט סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קל סעיף ב :

פב ד מיי' פי"א מהל' מעשר הלכה טו :

פג ה מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' ט סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סי' קל סעי' ב:

פד ו ז מיי' שם הלכה א ח טור ש"ע שם סעיף א :

פה ח ט י מיי' שם הלכה ח טור ש"ע שם סעיף ד :

רבינו חננאל

בכוית כמת וכעבודת כוכבים. סתם יינו אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית הפקידו ליינו ישראל אצל עובד כוכבים אסור בשתיה ומותר בהנאה . איני והתנן בדמאי פ"ג המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל עם הארץ הרי הן בחזקתן למעשר ולשביעית אצל העובד כוכבים כפירותיו הנה המפקיד אצל העובד כוכבים נעשו אותם הפירות כפירותיו וביינו אמרינן אסור א) בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית ופריק ר' ירמיה הא דאמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בן בתירא כגון שייחד לו העובד כוכבים קרן זוית והוא שמותר בהנאה · ומקשינן עליה אי הכי בשתיה נמי לישתרי דהא כדתנא ליה רבי תנחום משנת בר קפרא המפקיד יינו אצל עובד כוכבים מותר בשתיה קרי עליה ר' יוחנן מקום שיפול העץ שם יהו פירותיו ב)ופירק ר' זירא פירוק אחר ואמר מתני' דדמאי כרבנן דאסרי ור' יוחנן דאמר כרבי ג) אליעזר דתניא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים ומלאהו יין ומפתח וחותם ביד ישראל רבי אליעזר מתיר בשתיה ולא חייש לזיופא · ואסיקנא משמיה דרב חסדא אמר זעירי הלכתא כר' אליעזר· א"ר אלעזר הכל משתמר חותם בתוך חותם ביד העובד כוכבים חוץ מן היין שאינו משתמר אלא בשומר ור' יוחנן אמר אפי' יין משתמר חותם בתוך חותם ביד עובד כוכבים ותרוייהו רבי יוחנן ור' אלעזר כחכמי' דאסרי ר' יוחנן סבר כי פליגי רבנן עליה דר' אליעזר בחותם אחד אבל חותם בתוך חותם אפילו רבנן שרו . היכי דמי חותם בתוך חותם אגנא שריקא אחביתא חתימא הרי זה חותם בתוך חותם ואי לא הוי גוונא לא הוי חותם בתוך חותם . דיקולא אפומא דחביתא חתימא אי מהדק הוי חותם בתוך חותם ואי לא מהדק לא . נוד צרור בדסקיא צרירא וחתימא אם פי הנוד בתוך הדיסקיא והדיסקיא למעלה וחתומה הוי חותם בתוך חותם' ואי לא הוי פי הנוד למטה בדסקיא לא הוי חותם בתוך חותם והלכתא כר' יוחנן וקיימא לן דכל כסוי שעל פי החבית אי מיהדק ואין אדם יכול להסירו מבלי שבירת החותם חותם בתוך חותם: עין כושי מדור של כותים ובירת סריקא קרוב להן מדור עובדי כוכבים וכן ברקתא וכפר פרשה וכן (גנדיר) [זגדור] וכפר שחלים אסרו מדורות של כותים מפני מדור של עובדי כוכבים ובאין אצלן: קסברי רבנן אין כותי מקפיד על מגע עובד כוכבים וכל יין שלהן מגע עובד כוכבים הוא חזרו לומר חביות פתוחות של כותים אסורות סתומות מותרות לבסוף סברי כי לא קפדי אפתוחות אבל

מסורת הש"ס

[דמאי פ"ג מ"ד בכורות יא:]

[שבת קכב.]

תורה אור: קהלת יא

א) נ"ל וה"נ במפקיד יינו אצל עובד כוכבים ג"כ יסי' אסור בהנאה דהא אמרינן דודאי החליפו ביינו . ב) מלשון רבינו ז"ל משמע דגרס בגמ' אלא א"ר זירא וכיוד מתני' קמא לגמרי : ג) הדבר צ"ע דא"כ הדרא לדוכתה דאפילו בשתי' נמי לשתרי דהא ר"א מתיר אפי' בשתיה .

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואי לא לא הוי חותם בתוך חותם דיקולא ומיהדק וכו' נוד בדיסקיא ותתמו פיו : (ב) רש"י ד"ה ומיהדק וכו' דלא טרח: (ג) ד"ה לא מיהדק דנוח: (ד) ד"ה הוי וכו' דטורח הוא להפוך : (ה) תוספות ד"ה דאמר רב וכו' וההיא דרבה בר רב הונא ורב דחתך לה לבישרא אתלתא קרנתא מיירי כשמשלחה . נ"ב פרק השולח בדף לט : (ו) בא"ד לראות חותמו ולהכיר די : (ז) בא"ד בפ' בתרא. נ"ב בסוף דף עד ומשמע מדברי התוס' שס"ל דההיא דסחיף כו' לא הוי אלא חותם אחד דלא כפרש"י לשם וכן נראה מדברי התוס' לשם ע"ש:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה המפקיד · לא החמיר כ"כ כו' · נ"ב עיין לעיל כ"ט ב' דמשום אחלופי לא חיישינן בחותם אחד (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' קי"ח ס"ק ה' וסי' ק"ל ס"ק ח') :

גליון הש"ס תוס' ד"ה ולא וכו' אלא בארבע. עיין נדה דף מח ע"א תוספות ד"ה אמר :

השולח חבית של יין ביד כותי ושל ציר ושל מוריים ביד עובד כוכבים *אם מכיר חותמו וסתמו מותר אם לאו אסור אמר רבי זירא לא קשיא כאן בעיר כאן בדרך מתקיף לה רבי ירמיה מידי הנך דעיר לא בדרך אתו אלא אמר רבי ירמיה [א] בין הגיתות שנינו כיון דכולי עלמא אפכי מירתת אמר השתא אי חזי לי מפסדו לי אתמר מפני מה אסרו שכר של עובדי כוכבים רמי בר חמא אמר רבי יצחק משום חתנות רב נחמן אמר משום גילוי אגילוי דמאי אילימא גילוי דנזייתא אנן נמי מגלינן ואלא דחביתא אנן נמי מגלינן לא צריכא באתרא דמצלו מיא אלא מעתה ישן תשתרי דא"ר *ישן מותר אין מניחו ליישן החמיץ מותר אין מניחו להחמיץ גזירה ישן אטו חדש רב פפא מפיקין ליה לאבבא דחנותא ושתי רב אחאי מייתו ליה לביתיה ושתי ותרוייהו משום חתנות (א)רב אחאי עביד הרחקה יתירתא רב שמואל בר ביסנא איקלע למרגואן אייתו ליה חמרא ולא אשתי אייתו ליה שיכרא ולא אשתי בשלמא חמרא משום שימצא שיכרא משום מאי משום שימצא דשימצא אמר רב האי שיכרא דארמאה שרי וחייא ברי לא נישתי מיניה מה נפשך אי שרי לכולי עלמא שרי אי אסיר לכולי עלמא אסיר אלא רב סבר משום גילויא ואזיל מרורא דכשותא וקלי ליה זיהריה ודלקי מלקי ליה טפי וחייא ברי הואיל ולקי לא נישתי מיניה אמר שמואל כל השרצים יש להן ארס של נחש ממית של שרצים אינו ממית אמר ליה שמואל להייא בר רב *בר אריא תא ואימא לך מילתא מעלייתא דהוה אמר רב אבוך הכי אמר אבוך הני ארמאי זוקאני דהוו שתו גילויא ולא מתו *איידי דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו אמר רב יוסף האי

רש"י

חבית של יין ביד כותי וכ"ש ביד עובד כוכבים צריך הכרת חותם ואע"פ דכותי אינו מנסך מיהו לא קפיד אמגע עובד כוכבים: ושל ציר ומוריים ביד עובד כוכבים · צריך הכרת חותם. ציר אע"ג דלאו אורחא למירמי ביה חמרא דדמי היין יקרים משל ציר מיהו חיישינן דלמא מחליף ליה בציר של דגים טמאים ומוריים חיישי' איידי דדמי מוריים יקרים מדמי יין דלמא שקיל מוריים ומטיל חמרא ומערב בי' אבל כותי לא חשיד לאחלופי ציר מזיעה וזיבות של דגים שכובשין אותן במכבש כדאמרינן במועד קטן (דף יא.) ונעשה חזק כחומץ ומטבל בו · מוריים מערבין בו קרבי דגים כדאמרינן לקמן בפרקין (דף לד:) דנפיש שומניה: מכיר חותמו וסתמו · שלא זייף סתימתו: בעיר · קפיד כותי דסבר השתא נגע עובד כוכבים בייני ולא זבני מייני: לא בדרך אתו · וליחוש שמא נגע בהן בבואם בדרך: בין הגיתות שנו · הך דקתני סתומות מותרות: דכ"ע אפכי· מלויין בדרכים: משום חתנות · שלא ירגיל לעשות משתאות אצל עובד כוכבים ויתן עיניו בבתו: דנזייתא · בעוד שהשכר בגיגית שהיא נעשית: אנן נמי מגלינן · דקיי"ל דשיכרא לא שתי חויא מיניה: באתרא דמצלו מיא · במקום שרגילין להשהות המים בכלי עד שיהו צלולים ומים יש בהן משום גילוי: ישן מותר · כל דבר גילוי ששהה אותו עד שנתיישן מותר דאין מניחו ארס של נחש לייש[ן] אם היה בתוכו: החמיץ מותר · יין מגתו חדש שנתגלה עד שלא החמיץ והחמיץ מותר בידוע שלא שתה בו נחש דאילו שתה בו נחש לא היה מניחו להחמיץ: למרגואן · ישראל חשודין היו ולא היו מקפידין על יינם של עובדי כוכבים: משום שימצא · חשד יין נסך: שימצא דשימצא · גזרה שיכרא אטו חמרא: משום גילויא · ומיהו לכו"ע שרי שאינן חולין והאי זיהרא לא מלקי להו: משום דאזל מרורא דכשותא · טעם מרירות של כשות וקלי ליה לזיהרא ואין בו כח להלקות אדם בריא: ודלקי מלקי ליה · אדם שהוא חולה קודם לכן ושותהו מזיקו ומכביד חליו: מלקי · מזיק: זוקאני · נפוחים: דורדיא.

תוספות

השולח חבית של יין ביד כותי וציר ומוריים ביד עובד כוכבים · מדקדק ר"ת דמשמע מדפלגינהו בתרי בבות ש"מ דוקא קתני יין ביד כותי אבל ביד עובד כוכבים לא סגי בחותם אחד ואתיא כרבנן וא"כ ציר ומוריים סגי בחותם אחד אף לרבנן ותימה א"כ תקשי לאיכא דאמרי דלעיל דא"ר אלעזר הכל משתמר בחותם בתוך חותם דמשמע כל מילי בעינן חותם בתוך חותם וי"ל דהכל לא קאי אלא אשאר מילי דחבי"ת אבל חמפ"ג אילתית מוריים פת וגבינה אמרי' לקמן דסגי בחותם אחד ורש"י פי' יין ביד כותי וכ"ש ביד עובד כוכבים צריך הכרת חותם ובהכרת חותם מיהא שרי כר"א משמע דאף לר"א צריך הכרת חותם בשולח בדרך מעיר לעיר ואף לדברי ר"ת שמעמיד הברייתא כרבנן מדרבנן נשמע לר"א לאו אמרו רבנן בציר ומוריים דסגי בחותם א' דבעי הכרת חותם לר"א נמי ביין דסגי בחותם א' צרי' הכרת חותם וא"כ יש ליזהר בשולח יין לחבירו ואינו הולך שם להכיר חותמו שצריך חותם בתוך חותם או אם שולח כתב להודיע איך חותמו ויודיע לעובד כוכבים שכך שלח לו מועיל בחותם א' דעובד כוכבים כיון דידע מירתת ולא מזייף ור"ת פי' דלר"א דלא חייש לזיופא לא בעינן הכרת חותם ואפי' אינו הולך להכיר חותמו וגם אינו שולח באיזה ענין הוא חותם מותר ומייתי ראיה מדקאמר תלמודא לקמן פ"ב (דף סט:) והשתא דקיימא לן כר"א דלא חייש לזיופא אמאי לא מותבינן חמרא ביד עובדי כוכבים כו' ובדיעבד יש לסמוך על פסק ר"ת וענין חתימת החבית פירש רבינו ברוך וזה לשונו נכון הדבר לסתום פי חבית בנעורת או בדבר אחר ולתת עור על הסתימה קבוע במסמרות ולכתוב אותיות חציין על העור וחציין על דופני קרשי החבית שאסיגביה העובד כוכבים העור לא יוכל לכוין ליתנו כבתחלה ולתת חשוק אחד שקורין צירקל"א סביב השולים במקום שמחוברי' דופני החבית ולקבוע שם במסמרות מפני הנעורת התחובה שם סביב שלא יוציאם העובד כוכבים להוציא היין דרך שם ולתחבו אחרי כן אל מקומו הראשון וכל הברזות לחתוך ולקבוע עליהם עור במסמרות או לקבוע נסרים לכסות כל השולים והברזות עכ"ל ושלח לחבירו כתב כדפרישית · כתב ר' יצחק בר יהודה לר"ש בתשובה כי בימיהם היו החביות של חרס וכאשר היתה פי החבית סתומה אז היה די כר"א אבל חביות שלנו אף לאחר סיתום פי החביות והברזות יכול העובד כוכבים לנעוץ סכין בין הנסרים ולהוציא יין ולפי תשובתו יש לאסור אפי' חתמו בענין שפי' ויש מחמירים ומכסים כל דופני החבית בחשוקים וגם השולים בנסרים ואז אין לחוש כלל ויש מקילין לשלוח בחותם אחד אף בלא הכרת חותם ולא הודעת כתב ומיישבים הברייתא דאם היה מכיר חותמו לא שילך להכירו אלא אם הלך ומצא והכיר חותמו מותר גמור כי ודאי לא זייפו אבל אם (ב)לא הכיר כשהלך שם החותם כמו שעשאו יש לחוש שמא זייפו העובד כוכבים אבל אם לא הלך אחרי אשר חתמו והישראל מצאו חתום מותר והמחמיר תבא עליו ברכה וכתב הר"ר משה מקוצי בספרו כי אחרי שיש מקילין ויש מחמירין אין לנו ראיה ברורה לאסור ודין חביות ריקניות נפרש בסוף ע"ז (לקמן דף עד: ד"ה רנא) כשנגיע שם אי"ה: **מפני** מה אסרו שכר כו' איסור שכר לא מצינו לא במשנה ולא בברייתא ושמא בימי האמוראים אסרוהו: **רב** נחמן אמר משום גילוי · וא"ת למ"ד משום גילוי מ"ט לא תני ליה במתניתין עם גבינות דטעמייהו נמי משום גילוי וי"ל דרב נחמן לית ליה לקמן (דף לה: ע"ש) בגבינות טעמא דגילוי אלא טעמא מפני שמעמידין בשרף ערלה וא"ת למ"ד משום גילוי בגבינות אי סבר הכא טעמא דגילוי וי"ל כיון דהכא ליכא למיחש היכא דלא מגלו מיא וה"נ דמשוו ביה כשותא לא פסיקא ליה: **באתרא** דמצלו מיא · וא"ת למ"ד לעיל (דף ל.) אמנקרויתא קפדי מאי איכא למימר וי"ל דבשכר לא קפדי כ"כ מפני שסופו להוציא כל גריעות שבו כשיהיה עשוי ותוסס כל צרכו ואם שוקע ישאר עם השמרים שאינם לשתיה: **ותרוייהו** משום חתנות רב אחא עביד הרחקה יתירתא · ומ"מ שניהן לא היו שותין בבית העובד כוכבים וא"כ צריך ליזהר שלא לשתות שכר בבית העובד כוכבים דהא רב פפא ורב אחא שהיו בתראי לא היו שותין ומיהו המתאכסן בבית העובד כוכבים יכול להיות שמותר לשלוח בעיר לקנות שכר מן העובדי כוכבים דהוי כמו בביתו של ישראל ואף אם העובד כוכבים אכסנאי שלו נותן לו משלו *(ושותה) משום איבה דלא אסרו משום חתנות אלא לקבוע שתיה בחנות או ברגילות לשתות בבית העובדי כוכבים אבל אקראי בעלמא שרי ובכלל דין שכר בין שכר של תמרים בין של תבואה ואין לאסור של תבואה משום בשולי עובדי כוכבים כמו(ג) שלקא ודייסא דאע"ג דלא חזי לכוס כשהוא חי דס"ל כאידך לישנא דרב דאמר* כל שאינו עולה על שלחן מלכים אין בו משום בשולי עובדי כוכבים ואשכחנא ר' יוחנן סבר לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נט.) כוותיה ובפרק החולץ (יבמות דף מו.) ועוד יש טעם אחר להתיר השכר דאין בו משום בישולי עובדי כוכבים דכי היכי דהתבואה בטלה לגבי המים לענין ברכת שהכל נהיה בדברו ה"נ היא בטלה לענין איסור בישול: **דאכלי** שקצים ורמשים חביל גופייהו · תימה דאמר פרק רבי עקיבא (שבת דף פו:) גבי שכבת זרע של ישראל במעי עובדת כוכבים ישראל דדייגי במצות חביל גופייהו טפי מעובדי כוכבים וי"ל דלענין להגלל מארס אין מועיל חבל דדייגי במצות כמו חבל דאכילת שקצים ורמשים שיש להם בתוך הגוף ומבטל ארס של נחש: האי

(ג) ד"ה ותרוייהו וכו' כמו הורמוקא דשלקו עובדי כוכבים ודייסא דאע"ג דלא חזי לכוס כשהוא חי אין בו משום בשולי עובדי כוכבים דס"ל כאידך לישנא דרב:

עין משפט נר מצוה

פו א טור ש"ע י"ד סי' קל סעיף א:
[א טור ש"ע י"ד סי' קכט סעיף ד]:
פז ב ג ד מיי' פי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה י סמג עשין קמח טוש"ע י"ד סימן קיד סעיף א:

רבינו חננאל

אבל אסתומות קפדי ומקשינן וסתומות מותרות והתנן השולח חבית של יין ביד כותי ושל ציר ושל מוריים ביד עובד כוכבים אם מכיר ישראל חותמו וסתמו מותר ואם לאו אסור מ"מ אסרינן להאי חבית דהוא ביד הכותי לאו משום דחיישינן דלמא נגע ביה עובד כוכבים ואע"ג דסתומה היא דהוא לא קפיד ואי אמרת דקפדי אסתומות אמאי אסורה' ופריק ר' זירא כי קפדי במגע עובד כוכבים בסתומות בעיר דהא חזו ליה · אבל בדרך לא חיישי · ומקשינן והרי יין דהוא א) השתא בעיר ושנינן בחיצונה סתומות עכשיו מותרות ואע"ג שבא בדרך' בין הגיתות שנו כיון דכולי עלמא אולי ואתו מרתת למישרי הסתומות אמר השתא ב) מדרכו לי העוברים והשבים: איתמר מפני מה אסרו שכר של עובדי כוכבים ר' יצחק אמר משום חתנות רב נחמן אמר משום גילויא גילויא דמאי אילימא גילויא דנזייתא פי' הכדות הגדולות שמגלין אותם שנים ושלשה ימים בשעה שדורכין אותם כדי שיצאו הרוחות שבהן אנן נמי מגלינן להו אלא גילויא דחביות אחרי שמסננין אותן מן השמרים אנן נמי מגלינן להו דלא ליפקעי חביות משום דתוסס ומוקמינן להו באתרא דמצלו מיא פי' נותנין בהם מים כדי שיצלו ואין בהן תסיסה ג' ימים' ומקשינן אלא מעתה ישן נשתרי דאי הוו יהבי בהו מיא לא הוה מתיישן וכדרבי חנינא דאמר ישן מותר ושנינן גזרינן ישן אטו חדש · רב פפא מפקין ליה לבבא דחנותא ושתי ולא שתי בהדייהו משום חתנות רב אחא מייתו ליה לביתיה ושתי עביד הרחקה יתירה משום שמצא דשמצא אמר רב האי שיכרא דארמאי שרי מיהו חיישינן משום גילויא ואזיל מרורא דכשותא וקלי ליה לזיהריה ודלקי מלקי ליה וחייא ברי הואיל והוא חולה לא ישתה ממנו: אמר שמואל כל השרצים יש בהם ארס של נחש ממית של שרצים מלקה פי' ארמאי זוקאני עובדי כוכבים שהן נפוחים כמו בעלי הדרוקן · אמר רב יוסף

א) נראה דצ"ל והרי יין דסוא השתא בעיר ושנינן בברייתא קמייתא דסתומות מותרות ואע"ג שבא מתחלה בדרך. ב) נראה דצ"ל השתא מחזו חזו לי העוברים ושבים.

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום חתנות מיהו רב אחאי: (ב) תוס' ד"ה השולח וכו' אבל אם כשהלך לשם לא הכיר החותם כמו שעשאו:

מסורת הש"ס

[לקמן לט. ע"ש]
[ברכות יב. ע"ש בגליון]
שבת פו: נדה לב:
[נ"ל שותה]
[לקמן לט.]

"האי חלא דשיכרא דארמאה אסור דמערבי ביה דורדיא דיין נסך אמר רב אשי ומאוצר שרי כיון דמערבי ביה מסרא סרי: וחרס הדרייני: מאי הדרייני אמר רב יהודה אמר שמואל חרס של הדריינוס קיסר כי אתא רב דימי אמר קרקע בתולה היתה שלא עבדה אדם מעולם עבדה ונטעה ורמי ליה לחמרא בגולפי חורי ומייצי להו לחמריהו ומתברו להו בחספי ודרו בהדייהו וכל היכא דמטו תרו להו ושתו א"ר יהושע בן לוי וראשון שלנו כשלישי שלהן איבעיא להו מהו לסמוך בהן כרעי המטה רוצה בקיומו ע"י ד"א שרי או אסור ת"ש דר"א ורבי יוחנן חד אסר וחד שרי *(והלכתא כמאן דאסר) מיתיבי *הדרדורין והרוקבאות של עובדי כוכבים יין של ישראל כנוס בהן אסור בשתיה ומותר בהנאה העיד שמעון בן גודא לפני בנו של ר"ג על ר"ג ששתה ממנו בעכו ולא הודו לו נודות של עובדי כוכבים רשב"ג אומר משום רבי יהושע בן קפוסאי אסור לעשות מהן שטיחין לחמור והא הכא דרוצה בקיומו ע"י דבר אחר וקתני דאסור *וליטעמיך קנקנים של עובדי כוכבים ליתסרו למיזבן מאי שנא נודות ומ"ש קנקנים (א) אמר רבא גזירה שמא יבקע נודו ויטלנו ויתפרנו על גבי נודו ולמ"ד רוצה בקיומו על ידי ד"א אסור מ"ש קנקנים דשרו אמר לך התם ליתיה לאיסוריה בעיניה הכא איתיה לאיסוריה בעיניה: ולא הודו לו: ורמינהי יין הבא ברוקבאות של עובדי כוכבים אסור בשתיה ומותר בהנאה העיד שמעון בן גודע לפני בנו של ר"ג על ר"ג ששתה ממנו בעכו והודו לו מאי לא הודו לו דקאמר התם כל סייעתו אבל בנו מודי ליה איבעית אימא גודא לחוד וגודע לחוד: ועורות לבובין: תנו רבנן *איזהו עור לבוב כל שקרוע כנגד הלב *וקדור כמין ארובה יש עליו קורט דם אסור

אין

רש"י

הורדיא · שמרים: ומאוצר · אם הביאו מן האוצר מכלי העשוי לקיום: מסרא סרי · מסריח כשמשהין אותו: של אדריינוס קיסר · כשיוצא בגייסות מוליכן עמו: בתולה שלא נעבדה · והיה כל כחה קיים והוציאתו ביין זה ונעשה חזק: גולפי · כלי חרס: חורי · חדשים דמיילי: ודרו בהדייהו · נושאין עמהן: תרו להו · שורין אותן במים: ראשון שלנו · יין מבושת שלנו: הוא אלא כשלישי שלהן · כשהוא שרוי ג' פעמים במים היו המים השלישיים משובחין כיין שלנו: ע"י ד"א · ישראל רוצה בקיומו של יין נסך ולא בשבילו אלא בשביל החרס ולסמיכה: הדרדורים · נגינין קטנים: רוקבאות · תרגומו של חמת* רוקבא והן של עור: בן גודא: שטיחין · דשטיל"ש והא הכא גבי שטיחין(ב) דאינו רוצה בקיומו של יין וקתני אסור: ויטלנו · לשטיח מעל החמור: ויתפרנו בנודו · ויתן יינו של עובד כוכבים טעם ביינו של ישראל: גודע לחוד וגודא לחוד · לזה לא הודה ולזה הודה אחרי כן: שקרוע שלו כנגד הלב · שכן דרך עובד כוכבים להוציא דרך אותו קרע הלב של שור מחיים: וקדור קדור כנקב עגול: יש עליו קורט דם · גלדי בלע"ז קרוסט"א · אסור · בידוע שמחיים נקרע אין

תוספות

האי חלא דשיכרא דארמאי אסור כו' · הלכך צריך ליזהר בשכר דכשמקורין מ"ט לבדוק אם מטילין בו שמרי יין להעמיד מ"ר כי יש מקומות שעושין כן ואז ודאי הוא אסור: **ומאוצר** שרי דמסרא קא סרי · הלכך נראה דמותר לקנות כל מיני משקה מן העובדי כוכבים כגון יין תפוחים ומי תותים ובלבד שיראהו הישראל מוסך מן החבית ואפילו דמיהן יקרים יותר מן היין דודאי לא עירבו יין בתוך החבית דמסרא קא סרי אבל אם לא ראהו מוסך מן החבית או הדבר מתחלק במשקה היקר מן היין יאסור שמא עירב בו יין להשתכר ולהרויח אבל אם היין יקר אין לחוש שמא עירב בו יין להכשיל כדאמרינן לקמן (דף לד:) קיסתא דמורייסא בלומא קיסתא דחמרא בארבעה לומי והא דתניא בתוספתא יין תפוחים מן האוצר מותר היה נמכר בשוק אסור מפני שמזייף פירוש מערבין בו יין היינו דוקא במקום שהוא בזול ואין לאסור מטעם שמשימין המשקה בחבית שהיה בו יין נסך דהא אמרינן לקמן דשרי למרמי ביה *(חמרא) ושיכרא: **והא** הכא דרוצה בקיומו ע"י ד"א וקתני דאסור · תימה אדמותיב מברייתא לותיב ממתניתין דתנן נודות העובדי כוכבים וקנקניהם ויין של ישראל כנוס בהם אסורים ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ והא הכא דרוצה בקיומו על ידי ד"א הוא ולא משום יין הנבלע בהם כלל וקאמר ר"מ דאסורים בהנאה הקנקנים אף למכרן לעובדי כוכבים והכא ליכא למטעי שמא יבקע וילך ויתפרנו כו' דסתם קנקנים הם של חרס ואינם ראוים לתפור ואין לומר דס"ל כרבנן דמתירים דע"כ לא שרו אלא בקנקנים משום דלא חזו ליין הכנוס בהם אבל חרס הדרייני דחזי לשרותו במים אפי' רבנן אסרי וי"ל דאסורים ואיסורן איסור הנאה לא קאי אקנקנים אלא איין הכנוס בהם ואסורין דנקט קאי איינות דנודות וקנקנים תדע מדמקשה לקמן (דף לג:) גבי כבשים דאמר רבי יוחנן אפילו ידוע שנתן(ג) בהם עובד כוכבים לתוכו יין או חומץ מותר ופריך מ"ש ממורייס לרבי מאיר דאסור בהנאה ומשני התם ידיע ממשן הכא לא ידיע ממשן ואי בקנקנים אסר רבי מאיר ליפרוך מ"ש מקנקנים דלא ידיע ממשן ואסר רבי מאיר בהנאה אלא ודאי קנקנים לר"מ נמי שרי בהנאה והא דקאמר אסורים לשון רבים דמשמע הנודות והקנקנים לא קאי אלא איין שבתוך הנוד ובתוך הקנקן אבל מברייתא פריך שפיר לפי סברתו שהיה סובר כמו שאוסר רשב"ג לעשות שטיחין שיאסרם גם בשאר הנאות ומסיק גזרה שמא יבקע נודו ויתפרנו ע"ג נודו ויתן יין הנבלע בעור טעם ביינו ואית ספרים דגרסי בתר הך שנויא ולמ"ד רוצה בקיומו ע"י דבר אחר דאסור מ"ש מקנקנים דשרי דהא רוצה בקיומו ע"י ד"א הוא ומסיק התם ליכא לאיסורא בעיניה הכא איתיה לאיסורא בעיניה ולפי גירסא זו משמע דמאן דאסר לא אסר רוצה בקיומו ע"י ד"א אלא בחרס הדרייני משום דאיתיה לאיסורא בעיניה עוד יש לפרש דלעולם דר"מ אסר קנקנים בהנאה למכרן לעובדי כוכבים ולא תקשי לקמן דהיא דכבשין די"ל לחלק דבקנקנים היינו טעמא דאסור שדרך של יין הנבלע בתוך הקנקנים להיות נפלט והוי כמו בעין אבל יין לתוך הכבשים אינו בעין תדע דלא מקשה גבי כבשים מ"ש מיין של ישראל הכנוס בקנקנים דאסור בהנאה לר"מ מפני יין הקנקן הנבלע בו אלא ודאי להכי אסור דכיון שגוף היין נפלט בשל ישראל הוי כמו בעין וידיע ממשו אבל יין מתבטל בין הכבשין ולא ידיע ממשו ובשמעתין ה"נ לא מצי מותיב ממתני' דנהי דרוצה בקיומו שרי היינו כגון לסמוך כרעי המטה או לעשות שטיחין אבל למכור לעובדי כוכבים לכנוס בהן יין שרוצה העובד כוכבים בקיומו לצורך היין לעולם אסור דאין זה רוצה בקיומו ע"י ד"א ומתני' נמי דאסר קנקנים לר"מ בהנאה היינו דוקא למכור לעובדי כוכבים דודאי ישימו בו יין אבל להשתמש להגביה שם ספלו או לסמוך כרעי המטה לעולם אימא לך דשרי ומותיב מברייתא דאסר בהדיא לעשות שטיחין לחמור ולפי זה אין נגרוס ולמאן דאסר מ"ש קנקנים דשרי דאין ענין קנקנים לרוצה בקיומו דהא מאן דשרי אפילו למכור לתת לתוכו יין דמותר בהנאה וא"כ היה לו להקשות אפי' למאן דשרי ברוצה בקיומו ע"י ד"א מ"מ אסור להשתמש ביין א"כ מ"ש קנקנים ומיהו יש ליישב הגירסא וה"פ (ד)אפילו למאן דאסר כל כך בחרס הדרייני אפילו לסמוך כרעי המטה כ"ש שהיה(ה) לאסור קנקנים בהנאה לגמרי ומ"ש קנקנים דשרו רבנן אף להכניס בו יין של ישראל להיות מותר בהנאה ומסיק התם ליתיה לאיסורא בעיניה ולכך מותר בהנאה אבל חרס הדרייני איתיה לאיסורא בעיניה לפי פירוש זה משמע דמאן דאסר אסר כל רוצה בקיומו לכל שום תשמיש ופסקינן הלכתא כמאן דאסר הלכך יש פוסקים דצריך ליזהר שלא לעשות שום תשמיש בכלים הבלועים חמץ בפסח משום דהוי רוצה בקיומו ע"י ד"א אבל אינו נראה לר"ת מדקאמר התם ליתיה לאיסוריה בעיניה וכו' משמע היכא דליכא איסורא בעיניה לא מיתסר בהנאה ומכאן פסק ר"ת דקדירות הבלועות מבשר בחלב ע"י שנתבשל בהם שמותר להשים בתוכן דבר יבש כגון תבואה וכן קדירות האסורות משום חמץ בפסח מותר לתת לתוכן דבר יבש אבל דבר לח לא: **אבל** בנו מודי ליה · לכאורה משמע דההוא רשב"ג דקאמר לעיל אסור לעשות שטיחין משום ר' יהושע בן קפוסאי קאמר וליה לא ס"ל אי נמי ר"ג דהכא הוא זקנו של רבי ובנו הוא רבי חנינא בן גמליאל אחי רשב"ג אביו של רבינו הקדוש וכן משמע בפ"ק דנדה (דף ה: ושם ד"ה והא) דרבי חנינא בן גמליאל היה דודו של רבי מש"ה קאמר התם דר"א קשים מיניה טובא והא דאמרינן ספ"ב דסוטה (דף מט:) שרשב"ג היה קורא על עצמו עיני עוללה לנפשי וגו' אלף ילדים היו לבית אבא ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעכיא משמע שלא היה לו שום אח זה היה רשב"ג הזקן אביו של ר"ג דיבנה שהוא זקנו של רבי:

עין משפט נר מצוה

פח א ב מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הל' כה סמג (עשין מח) [נ"ל לאוין קמח] טוש"ע י"ד סימן קיד סעיף ד:

פט ג (מיי' שם סמג שם) טור ש"ע י"ד סימן קכג סעיף יג:

צ ד (מיי' שם) סמג שם (*טור ש"ע י"ד סימן קלז סעיף א): *[ליתא בטור ש"ע גם בסימן קכג סעיף יג שכתבו חרסים שבלעו יין וכו' לא הזכירו כלל מדין לסמוך בהן כרעי המטה וצ"ע הסמ"ע]

מסורת הש"ס

[ברכות כא]

[מרדכי בהל"ם בסימן יז מוכח דלא גרים לגי' פירש"י כלו]

[תוספ' פ"ה]

[תוספתא פ"ה] מהר"מ מ"ז

[תוספ' פ"ה]

[ע' ערוך ערך קדר]

רבינו חננאל

חלא דשיכרא דארמאי אסיר דמערבי ביה דורדיא דיין נסך אמר רב אשי מאוצר שרי דאם איתא דעריב בהו מיסרא הוי סרי: ירוש' חדא איתתא הות רחמה למעבד מצוותא ובעלה הוה סני למעבד מצוותא אתא מסכן ויהבת קמוי ואכל ארגישת בבעלה אטמרתיה בעיליתי' תבת קמוי בעלה ואכל ודמך ליה אתא חויא אכל מההוא תבשילא איתער בעלה בעא למיכל מההוא תבשילא דטעמיה חויא שרי ההוא דבעיליתיה צווח ליה לא תיכול ואינו אסור משום ייחוד דכתיב כי נאפו ודם בידיהם מיגו דלא חשיד בדם לא חשיד בניאוף: וחרש הדרייני. הדריינוס קיסר נטע גפנים בקרקע בתולה שלא נעבדה מעולם עבדה ונטעה ורמא לההוא חמרא בגולפי חיורי דמייצי לחמרא כמו ספוג ותבר להו בחספי ודרי להו בהדייהו וכל היכא דמטי תרו ליה מהנהו חרשי ושתי אותו היין היוצא מאותן החרסין והוא חזק' השלישי שלהן פי' ששרה אותן במים פעם ופעמים ושתה ועוד בפעם השלישית יינו חזק מן היינות שלנו · מהו לסמוך באותם החרסים שכבר שרו במים אותן ולא נשאר (א) בהן כלל יין כרעי המטה רוצה בקיומו של יין של עובדי כוכבים על ידי דבר אחר הוא והוא החרש שרי אותו החרש עכשיו או אסיר רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אסר וחד שרי: מיתיבי הדרדורין פי' חביות של עץ והרקבאות תרגום של חמת מים רקבא דמיא של עובדי כוכבים ויין ישראל כנוס באלו הדרדורין והרקבאות אסור בשתית ומותר בהנאה. העיד שמעון בן גודא לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששתה ממנו בעכו ולא הודו לו נודות של עו"כ כוכבים אסור לעשות מהן שטיחין לחמור והא נודות הללו דרוצה בקיומן על ידי דבר אחר ועכשיו נקרעו וקתני דאסורין. ופריק רבא גזירה שמא יבקע הנוד מלא יין של עובד כוכבים ויטלנו זה הקריע ויתפרנו על גבי נודו שנמצא משמש לאיסור אבל אלו החרסין שכבר שראם כל צרכן ולא יצלחו למלאכתם כלל שרו. איני דרבן גמליאל שתה ולרבן גמליאל לא הודו לו והתנן בנו של רבן גמליאל (ה"א ג) ששתה ולא הודו לו ופרקינן לעולם רבן גמליאל שתה והאי לא הודו לו כל סיעתו כלומר הסיעה הנועדים אצלו הם חלקו עליו אבל בנו מודה לו ושתה היא כמו אביו. איבעי' תימא גודא תני כי ר"ג הוא ששתה וגודע תנא אחר חלק עליו ואמר (לו לאביו) [דלא אביו היה] אלא בנו של ר"ג הוא ששתה: ועורות לבובין. ת"ר איזהו עור לבוב כל שקרוע כנגד הלב וקדור כמין

הלכה

א) לכאורה דברי רבינו אלו צריך ביאור כיון דמיירי שכבר ברתום במים ולא נבלע בהם יין לא שייך איסור רוצה בקיומו וצ"ע. ב) נראה דגי' אחרת הי' לו לרבינו ז"ל בברייתא השניה דשמעון בן גודע סעיד דבנו של ר"ג הוא דשתה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומ"ש קנקנים אלא אמר רבא: (ב) רש"י ד"ה שטיחין וכו' שטיחין דרוצה בקיומו של יין ע"י ד"א וקתני דאסור כצ"ל ותיבת דאינו נמחק: (ג) תוס' ד"ה והא וכו' אפילו ידוע שנתן עובד כוכבים לתוכו יין כצ"ל ותיבת בהם נמחק: (ד) בא"ד וה"פ למאן דאסר כצ"ל ותיבת אפילו נמחק: (ה) בא"ד כ"ש שהיה לו לאסור:

אין עליו קורט דם מותר אמר רב הונא לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אסור אימא מלחו *העברתו: רשב"ג אומר בזמן שהקרע שלו עגול אסור משוך מותר: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרשב"ג א"ל אביי *הלכה מכלל דפליגי א"ל מאי נפקא לך מינה א"ל *גמרא גמור וזמורתא תהא: בשר הנכנס לעבודת כוכבים מותר: מאן תנא אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דלא כרבי *אלעזר דאי כרבי אלעזר האמר *[א]סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים: והיוצא אסור מפני שהוא כזבחי מתים: מ"ט אי אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים מני רבי יהודה בן בתירא היא דתניא *רבי יהודה בן בתירא אומר מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמא באהל שנאמר °ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל [ב]אף תקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל: ההולכין לתרפות אסורין לשאת ולתת עמהם: אמר שמואל [ג]עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור דאזיל ומודי קמי עבודת כוכבים בחזרה מותר מאי דהוה הוה ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דלמא הדר ביה ולא אזיל בחזרה אסור כיון דאביק

תהלים קו

רש"י: אין עליו קורט דם · אחר הפשטו אירע בו כך ולא לעבודת כוכבים: מכלל דפליגי · מיבעיא קבעי לה מיהא מי פליגי רבנן עליה אי לא: ומאי נפקא לך מינה · בין לא חלוקין בין חלוקין הלכה כמותו: א"ל גמרא גמור זמורתא תהא · בתמיה אביי תלמידו של רב יוסף וקא"ל תורה אור אתה מלמדנו לומר הלכה כמותו ותהא כזמר בעלמא דאי אין חולקין הלכה למה לי: *בשר הנכנס לעבודת כוכבים · שהעובד כוכבים רוצה להכניסו מותר בהנאה אם נזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקריבו אותו: *לתרפות · לבקש טעותן למקום אחר · מאן תנא · דבשר העובד כוכבים מותר בהנאה: ר"א בשחיטת חולין בהשוחט (דף לח:): סתם מחשבת וכו' · וכי שחטה עבדה לעבודת כוכבים בשחיטתו ונאסרה דשחיטתה היא תקרובתה: מה מת מטמא באהל כו' · ומינה מה מת אסור בהנאה כדגמרינן בסנהדרין (דף מז:) ותמת שם מרים שם שם מעגלה ערופה אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה: ה"ג אמר שמואל עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור דאזיל ומודי בחזרה מותר מאי דהוה הוה ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דלמא הדר ביה ולא אזיל בחזרה אסור כיון דאביק בה הדר אזיל והתניא וכו': אביק

תוספות: **הלכה** כרשב"ג · °להני אמוראי לית להו כללא דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו מדאיצטריך למיפסק כוותיה: *עובד כוכבים ההולך לתרפות · תימה במתניתין והפסיק באמצע *הדברים(א) בהנאה משום דדמי לבשר הנכנס: **דלא** כר' אלעזר · תימה לעיל (דף כט:) גבי עורות לבובין דמשמע הא שאין לבובין(ב) אין נשחטין לעבודת כוכבים וכן לקמן גבי גביעות אפי' נכנס מבית אונייקי הם אסורים לר"א דכולהו בסתמא נשחטין לעבודת כוכבים וא"כ תנא בית אונייקי דלא כר"א וי"ל דר"א נמי שרי שאר עורות ושאר גביעות דלא אמרינן סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים אלא דרך שחיטה אבל דרך חניקה ונחירה לא והכא גבי בשר הנכנס דייק שפיר שאין דרכן להכניס בשר לעבודת כוכבים אלא מבהמה שחוטה: **והיוצא** אסור מ"ט דליכא תקרובת עבודת כוכבים ור' יהודה בן בתירא היא · הכא משמע דרבנן לא מקשו תקרובת עבודת כוכבים למת וכן משמע בפ"ק דחולין (דף יג: ושם ד"ה תקרובת) דקאמר ויש לך אחרת שמטמאה במשא ואינה מטמאה באהל ודלא כרבי יהודה בן בתירא והקשה ר"ת דלעיל (כט:) כי מבעיא ליה יי"נ מנלן קאמר וזבח גופיה מנלן ומקיש למתים ולא קאמר *כמי ר"י בן בתירא אלמא ליכא מאן דפליג ועוד קשה דכי דייק הכא בשר הנכנס מותר דלא כר"א ומאי קאמר דלמא לעולם אימא לך דאתיא כר"א וכרבנן דרבי יהודה ס"ל דלית להו הך היקשא ואין סברא לחות דסמיך אסיפא דאתיא כרבי יהודה בן בתירא דכל זה הי"ל · לפרש ומפר"ת דתקרובת שהוא כעין פנים כגון זביחה קטור וניסוך מודו רבנן דילפינן ממת וניחא לעיל גבי יין נסך אבל תקרובת שאינה כעין פנים פליגי ולפיכך אוקי הך דהכא בשר היוצא כרבי יהודה דבחתיכה של בשר שאינו זבוח לפני עבודת כוכבים איירי אלא שמביאה דורון וניחא דקתני מפני שהוא כזבחי מתים ולא קתני זבחי דמשמע זבח ממש ור"י פי' דלענין איסור אכילה והנאה דמשתעי קרא לא פליגי דכל תקרובת עבודת כוכבים אסור בהנאה מדאתקיש למת כי פליגי לענין טומאה דר' יהודה מקיש למת אף לענין טומאה וכן משמע (*דבכל דוכתא שביק) ר' יהודה בן בתירא איסור וקנקיט טומאה והכא דייק שפיר כיון דתנא בשר היוצא אסור למה לי למהדר ומתני מפני שהוא כזבחי מתים אלא לומר לך אסור ומטמא ,וטעמא כדפרי' דלא אפשר דליכא תקרובת ומני ר' יהודה בן בתירא ותשובות על פר"ת יש להאריך הרבה בפ"ק דחולין (דף יג: ושם): **ההולך** לתרפות · פי' הר"ר שמעיה מקום טעופות כמו בית התורפה* ובירושלמי פי' לשון תרפים: *)**ישראל** ההולך ליריד של עובדי כוכבים.°פי' בפ"ק(לעיל דף יב:): **כך** היא גירסת הספרים וגירסת רש"י ת"ר נודות העובדי כוכבים גרודים חדשים מותרים ישנים ומזופפין אסורין · וכן נמי איתא לקמן (דף לג.) גבי קנקנים קנקנים של עובדי כוכבים גרודים חדשים מותרים ישנים ומזופפין אסורים ופרש"י וז"ל גרודים שלא נזפתו מעולם והם חדשים מותרים דכניסת יין זמן מועט לא בלע עור ודוקא נודות אבל כלי חרס בלע לאלתר ישנים ומזופפין כלומר ישנים או מזופפין אסורים ישנים איירי דכנוס בו יין נסך זמן מרובה בלע עור ומזופפין אפי' בחדא זימנא בלע זפת ליין עכ"ל משמע מתוך פירושו שמחלק בין חדשים לנודות לחדשים דקנקנים לחדשים דנודות קרי אף כשנתן בהם יין כבר אך לא זמן מרובה וחדשים דקנקנים לא קרי אלא כשלא נתן בהם יין כלל ופי' הטעם משום דחרס בלע לאלתר ואפי' בפעם ראשונה וכן פי' בסמוך ה"מ נודות היינו זיקי שהם של עור אבל קנקנים של חרס (ג) בלעי טובא ונראה כי כשהתיר בנודות חדשים התיר אע"פ שכבר נתן בהן יין אלמא סבירא דלא מכניסן לקיום דאילו במכניסן אפי' בפעם אחת גזרו אף באינם זפותין וכן משמע בפ"ב (לקמן עד:) הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים *(ר"מ) מתיר בנגוב וחכמים אוסרים ומודה (*ר"מ) בקנקנים שהם אסורים אף בנגוב ומה בין זה לזה אלו הקנקנים מכניסן לקיום ואלו גת ומחץ ומשפך אין מכניסן לקיום והתם איירי באינם זפותין מדקתני סיפא דברייתא דגת ואם היו מזופפין אסורים משמע דרישא באינם זפותין איירי וקאמר התם רבא כי הוה משדר גולפי פי' חביות ריקניות והם של חרס סחיף להו אפומייהו וחתים להו אבירלייהו מ"ט כל דבר שמכניסו לקיום לפי שעה גזרו בהן רבנן ולשון לפי שעה משמע אפילו בפעם אחת הלכך קנקנים שמכניסן לקיום אין להתיר בחדשים כ"א בלא נתן יין כלל ולפי שיטתו שאוסר בנודות שאין מכניסן לקיום ישנים אף בלא זפת ואע"ג דלא בלעי כולי האי אם כן כלי העובדי כוכבים אף של כסף ושל עץ אינם מותרים אם לא בהגעלה ועירוי וגם יוסט"ש וקנא"ש של עץ אף שלנו כיון שהם זפותין יאסרו אם נתן בהם יין שעה אחת או אפילו נגע בהם ויין טופח עליהם כך הלעה של שיטת הקונט' והרבה תמיהות יש חדא דלשון שני הברייתות של קנקנים ושל נאדות שוין ואין פי' שוה דבנודות מיקרו חדשים אף בשכבר נתן בהם יין ובקנקנים מפרש חדשים שלא נתן בהם יין כלל וע"ק שנתן דבריו לשיעורין ולא פירש לגבי נודות בכמה פעמים מיקרו ישנים וע"ק דלשון גרודים משמע שהיה בהן כבר זפת וגרדן ועוד תימה דמעשים בכל יום דכלי העובדי כוכבים של כסף שנהגו העולם לשכשכן במים להתירן בלא הגעלה ועירוי וע"ק דגם מתוך שמעתין משמע דדבר שאין מכניסן לקיום אם אינם זפותין אפי' ישנים משכשכן במים ודי בכך דהנהו כובי דפומבדיתא דאנסו בי פרזק רופילא ורמא בהו חמרא וקאמר כל דבר שאין מכניסן לקיום משכשכן במים ומותרים ואין סברא לומר שלא הניח בו העובד כוכבים יין אלא פעם אחת ועוד קשיא מה שפי' אבל קנקנים שהם של חרס בלעי טובא דלא היה לו לתלות טעמו בזה אלא במה שמכניסן לקיום וכשתלה טעם דבריו בבליעה משמע דחרס אף אם אין מכניסן לקיום אסור ולקמן בפ"ב גבי ההיא דגולפי משמע דמותר מדקאמר כל דבר שמכניסו לקיום גזרו רבנן לפי שעה אטו זמן מרובה משמע הא דבר שאין מכניסו לקיום לא גזרו אף לזמן מרובה ועוד תימה דהא מעשים בכל יום בכלי חרס שלנו שאין מכניסין לקיום שנתן בהם ישראל יין הרבה וכשנוגע בהם עובד כוכבים אין עושין בו רק שכשוך לבד ופי' הר"ר אליהו בן הר"ר יהודה לייטב גירסת הספרים דודאי נודות וקנקנים שניהם מכניסן לקיום וה"פ נודות העובדי כוכבים חדשים שלא נתן בהם יין כלל דמאחר שהם גרודים שלא זפתן מעולם אי רמא בהו עובד כוכבים חמרא מידע ידיע אבל זפותים או שנזפתו ונשר זפתן אף חדשים אסורים כי שמא בשעת זפיתה או אחר זפיתה נתן בהם העובד כוכבים יין ולא ידיע ישנים פי' שנתן בהם יין אפי' חדא זימנא אסורים דכל דבר שמכניסו לקיום אסור לפי שעה וכן בקנקנים ועתה אין שום חילוק בין נודות לקנקנים והא דלא עריב ותני להו משום דסוף הברייתות מתחלק זה מזה דגבי נודות קתני עובד כוכבים רבנן ועבדן וגבי קנקנים תני עובד כוכבים נותן לתוכן יין כו' ובסמוך ה"פ ה"מ נודות אע"ג דמכניסן לקיום סגי להו בעירוי משום דלא בלעי אבל קנקנים של חרס בלעי טפי ולפי זה יש להתיר הקנא"ש והיוסט"ש אע"פ שהם זפותין דכיון שאין מכניסן לקיום והשתא ניחא כל מה שהקשינו לפרש"י רק לשון גרודים אכן רבינו תם הקשה לו מן ההלכות גדולות שפירשו הני מילי נודות שאין מכניסן לקיום אבל קנקנים שמכניסן לקיום לא ולפי זה אין להתיר הקנא"ש זפותות אף על פי שאין מכניסן לקיום דומיא דנודות לכך נראה לרבינו תם דגרס במתניתין כדגרסינן בתוספתא (פ"ה) דמחלקת בין נודות לקנקנים וזה היא הלעה ופי' נודות העובדי כוכבים גרודים מוהרין חדשים זפותים אסורים פירוש גרודים שאין בהן זפת מותרין ואפי' ישנים דכיון שאין מכניסן לקיום משכשכן במים ומותרים ואפי' היה בהם זפת אלא שנקלף:

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה ד:

[עייך לעיל כט: במשנה] הדברים האסורין בהנאה כצ"ל ר"מ

צב ב מיי' פ"ו מהלכות אבות הטומאה הל"א:

העבירו . יעב"ץ

צג ג מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יח סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סימן קמח סעיף יא:

[בכל מקומות איתא רבי אליעזר]

רבינו חננאל

כמין ארובה יש עליו קורט [דם אסור אין עליו קורט] דם מותר והני מילי בשלא מלחו אבל מלחו א)המלח הוא שיעביר הדם · רשב"ג אומר בזמן שהקרע שלו עגול אסור משוך (כשר) [מותר] כיצד הוא עושה קירע כנגד לבה עד שהיא בחיים נמלל ונעגל לאחר שחיפה הקרע נמשך והלכתא כרשב"ג ואע"ג דלית מאן דפליג עליה: בשר הנכנס לעבודת כוכבים מותר · אוקימנא דלא כרבי אליעזר דאמר בשחיטת חולין סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים: והבשר היוצא מעבודת כוכבים אסור שהוא כזבחי מתים אי אפשר דליכא תקרובת ומתני' רבי יהודה בן בתירא דתני מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמא באהל שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל: ירושלמי והיוצא אסור כשהכניסו לפנים מן הקנקלין אבל לא הכניסו לפנים מן הקנקלין אף היוצא מותר בר"א בעבודת כוכבים שיש לה קנקלין אבל אם אין לה קנקלין כל בית עבודת כוכבים נידון משום קנקלין פי' קנקלין הדרים וחדרי חדרים: ההולכין לתרפות אסור לשאת ולתת עמהן והבאין מותרין: ירושלמי ההולכין בתרפות בהליכה מותר ר' יוחנן אמר ב) מוליכין עבודת כוכבים גדולה אצל עבודת כוכבים קטנה אית תנא תני תרפות מלשון תרפים ואית תנא תני ג) תרפות מלשון תרבות אנשים חטאים ומלשון תריבם כלומר המטילין מריבה: אמר שמואל עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור בחזירת מותר ·

א) נראה דצ"ל אבל מלחו אסור דחיישינן דהמלח הוא שהעביר הדם. ב) לפנינו בירושלמי הגי' ר"ח בש"ר יוחנן תוריבם מוליכין עבודת כוכבים גדולה וכו'. ג) נראה דצ"ל תוריבס וכ"מ בירושלמי זס וע"ש במפרש.

גליון הש"ס

תוספות ד"ה הלכה. להני אמוראי · עי' תשובת הרשב"א סימן מ: ד"ה ישראל. פי' בפ"ק נדף יב ע"ב ד"ה אבל בדף יג ע"א ד"ה משום:

מסורת הש"ס

[עייך במשנה דלעיל כט:]

[בכר פרש"י לעיל במשנה] *[שבת קו: וש"נ]

*שם קו: קינ. ביצה כד. [עירובין ס.]

[חולין יג. לח: קטז: גיטין מה:]

חולין יג: [לקמן מח:]

[צ"ל דשביק]

[וכ"פ הערוך ערך תרף ב'] *) [עייך לקמן נג.]

[צ"ל תיו]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה עובד כוכבים וכו' באמצע הדברים כדברי' שאיסורן איסור הנאה משום: (ב) ד"ה דלא וכו' הא שאין לבובין אין אסורין בהנאה דלא כר"א דלר"א אפילו שאינן לבובין נמי נשחטין לעבודת כוכבי': (ג) ד"ה כך היא וכו' של חרס הן ובלעי וכו' שניה ליס דלא תכניס:

דאביק בה מהדר הדר אזיל והתניא ישראל ההולך לתרפות בין בהליכה בין בחזרה אסור אמר רב אשי כי תניא ההיא "בישראל מומר דודאי אזיל ת"ר "עובד כוכבים ההולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה מותר "ישראל ההולך ליריד בהליכה מותר *בחזרה אסור מאי שנא ישראל דבחזרה אסור דאמרי עבודת כוכבים זבין דמי עבודת כוכבים איכא בהדיה עובד כוכבים נמי נימא עבודת כוכבים זבין דמי עבודת כוכבים איכא בהדיה אלא *עובד כוכבים אמרינן גלימא זבין חמרא זבין ישראל נמי נימא אימור גלימא זבין חמרא זבין אי איתא דה"ל הכא הוה מזבין ליה: והבאין מותרין: ארשב"ל "לא שנו אלא שאין קשורין זה בזה אבל קשורין זה בזה אסורין אימא דעתו לחזור: נודות העובדי כוכבים וקנקניהם: ת"ר *"נודות העובדי כוכבים גרודים חדשים מותרין ישנים ומזופפין אסורין עובד כוכבים ריבבן ועיבדן ונתן לתוכן יין וישראל עומד על גביו אינו חושש וכי מאחר דעובד כוכבים נותן לתוכן יין כי ישראל עומד [על] גביו מאי הוי אמר רב פפא ה"ק עובד כוכבים ריבבן ועיבדן וישראל נותן לתוכן יין וישראל אחר עומד על גביו ואינו חושש ומאחר דישראל נותן לתוכן יין ישראל אחר עומד על גביו למה לי דלמא אגב טירדיה מנסך ולאו אדעתיה רב זביד אמר לעולם כדקאמרת מעיקרא והכא בעידנא דקא שדי ליה נעשה כזורק מים לטיט אמר רב פפי ש"מ מדרב זביד האי עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מילחי דישראל שרי מתקיף לה רב אשי מי דמי התם קאזיל לאיבוד הכא לא קאזיל לאיבוד בר עדי טייעא אנס הנהו זיקי מרב יצחק בר יוסף רמא בהו חמרא ואהדרינהו ניהליה אתא שאיל בי מדרשא א"ל רבי ירמיה כך הורה רבי אמי "הלכה למעשה ממלאן מים שלשה ימים ומערן ואמר רבא "צריך לערן מעת לעת סבור מינה הני מילי דידן אבל דידהו לא כי אתא רבין א"ר שמעון בן לקיש "אחד שלנו ואחד שלהם סבר רב אחא בריה דרבא(א) קמיה דרב אשי למימר הני מילי נודות אבל קנקנים לא אמר ליה רב אשי "לא שנא נודות ולא שנא קנקנים ת"ר *קנקנים של עובדי כוכבים חדשים גרודים מותרין ישנים ומזופפין אסורין עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן מים "עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר ומורייס ואינו חושש איבעיא להו לכתחלה

אביק · לשון עניבה היא בכל התלמוד: יריד · שוק של עבודת כוכבים מיהו עובד כוכבים כי אזיל לסחורה הוא דאזיל: עבודת כוכבים זבין · מכר צלמים בשוק: אם איתא דהוה ליה · להאי ישראל גלימא או חמרא: הכא · לדידן הוה מזבין ליה: קשורין · שחוזרין חבורה חבורה יחד ולא כד בבד: נודות · של עור קנקנים של חרס כל המשנה פירשתי למעלה: גרודים · גרס בדל"ת כמו (איוב ב) להתגרד בו שאין בהן זפת והן חדשין מותרין דבכניסת יין זמן מועט לא בלע עור ונודות דוקא אבל כלי חרס "בלע לאלתר: ישנים ומזופפין · כלומר או ישנים או מזופפין אסורין ישנים איידי דכנים בהן יין נסך זמן מרובה בלע עור ומזופפין אפילו בחדא זימנא בלע זפת ליין: עובד כוכבים ריבבן · ברי"ש כמו רבב כלומר התיך הזפת לתוכן: ונתן לתוכן יין · כן דרכם בעוד שהזפת חם נותנין יין ליטול טעם מרירתו של זפת: אגב טירדיה · דישראל זה שעסוק בנתינת יין לתקן הנוד: מנסך · ליה עובד כוכבים: ולאו אדעתיה · דישראל להבין: כזורק מים לטיט · שאותו יין הולך לאבוד בזפת ובטל טעמו כמים הניתנין בטיט שכלין מאליהן כשמתייבש הטיט הרי הן כאילו לא היו אף יין זה כלה בליחלוחית הזפת וכשמתייבש הזפת כלה מאליו ושוב אינו פולט: לבי מלחי · בכלי מלא מלח שהיין נבלע וכלה במלח: הכא לא אזיל לאיבוד · שנתן טעם במלח לעולם ואינו מתייבש: מעת לעת · בכל ג' ימים מערן מעת לעת ונותן אחרים: הני מילי דידן · כגון הני זיקי דרב יצחק שנבלע בהן יין כשר תחלה ולא בלעי מיין נסך כ"כ אבל דידהו שנבלע בהן יין נסך מתחלתן לא סגי בהכי: נודות · (ב)הני זיקין של עור הן: אבל קנקנים · של חרס הן ובלעי טובא לא סגי להו בהכי: גרודים · שלא נזפפו מעולם קרי גרודים: ישנים ומזופפים · או ישנים או מזופפין: עובד כוכבים נותן כו' · כלומר נתן לתוכן עובד כוכבים יין ישראל נותן לתוכן שלשה ימים מים ומערן מעת לעת כדאמרינן ומותרין: עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר או מורייס · מיד אע"פ שלא מילאהו מים לפי שהציר ומורייס שורפין את היין הנבלע ומכלין אותו: לכתחלה

שנקלא דיין בשכשוך סגי כדמוכח בפ' אחרון (לקמן דף עה:) דפריך מההוא דאע"פ שנקלא הזפת אסורה להיא דגת ומחץ שאינם זפותין ויין ששם בשעת זפיתה אינו אלא כזורק מים לטיט חדשים זפותים אסורים פי' חדשים שדומה שלא היה בהם יין מעולם אפ"ה אסורים שמאחר שהם זפותים דלמא רמא בהו עובד כוכבים חמרא ולא ידיע והזפת מבליע ואע"פ שאין מכניסן לקיום צריכין עירוי מפני שהזפת מבליע אף בפעם אחת ומסיים בה עובד כוכבים ריבבן ועבדן כו' ובברייתא אחרת תניא קנקנים של עובדי כוכבים חדשים מותרין ישנים ומזופפין אסורין פי' חדשים מותרין (ג)פי' דודאי עובד כוכבים לא נתן בהם יין מעולם כי מאחר שאינם זפותין אילו נתן בהם יין מיהכר ישנים וזפותין (ד)נמי אסורין ואפילו נראין חדשים כי שמא נתן בהן העובד כוכבים יין ואינו ניכר ישנים אפי' לא נתן בו אלא פעם אחת אסורין מפני שמכניסו לקיום ולפי שיטת ר"ת יש לאסור קנא"ם וישטא"ש שלנו הזפופות במגע עובד כוכבים וצריך להגעיל אותם או לעשות בהם עירוי ואע"פ שאין מכניסן לקיום כדין נודות זפותות וכן אם קנה אותם חדשים זפותים מן העובד כוכבים הכל כדין נודות וקשה ממנהג העולם שנהגו בכ"מ לקנות חדשים מן העובדי כוכבים ואין עושין בהן לא עירוי ולא הגעלה ור"י היה מפרש ליישב המנהג דדוקא בימיהם שהיו רגילים להטיל בהם יין בשעת זפיתה יש לאסור דנהי דיין בשעת זפיתה אינו אלא כזורק מים לטיט כלפרישית גבי נודות יש לחוש שמא אחרי כן הטיל שם יין ולא ידיע אבל עתה שאינן רגילין להטיל בהם יין בשעת זפיתה אם נתן בהם יין אחר זפיתה היה ניכר ומ"מ שלנו שנגע העובד כוכבים במשקה טופח לא מלינו היתר ור"ת עצמו חזר בו בסוף והתחיל להתיר אף שלנו במגע עובד כוכבים בשכשוך בעלמא והראה טעם משום דאיכא תרתי לטיבותא (ה)דהא שהן של עץ ולא נבלע בהם היין כ"כ ע"י זפת ולא דמי לנודות שהן של עור ורך הוא לבלוע יותר ע"י זפיתה ועוד כי אינם טרודות כ"כ ביין ולא דמי לכלי הגת ומחץ ומספק דלקמן שהיין נבלע בהם ע"י זפיתה לפי שהן טרודות ביין וכתב ר' ברוך כי אעפ"כ לא היה עושה מעשה לכתחלה להתירן בשכשוך אבל בדיעבד אם נתנו בהם יין אחר מגע העובד כוכבים לא היה אוסר: בסיומא בברייתא דקנקנים תניא בתוספתא ושכנס בהם עובד כוכבים מים ישראל מותר להכניס לתוכה יין ושכנס בה עובד כוכבים יין ישראל ממלא אותה מים ג' ימים מעת לעת וכונס לתוכה יין ואינו חושש ושכנס בה עובד כוכבים יין וישראל ציר ומורייס מותר להכניס לתוכה יין ועלה בעי תלמודא לכתחלה או דיעבד פי' מה שאומר וישראל ציר או מורייס רוצה לומר דלכתחלה יתננו שם כמו שכר או דוקא דיעבד ומיהו אף בדיעבד יתן יין אחריו דציר שורף וניחא דפשיטא ליה לתלמודא בסמוך ציר שורף אור לא כ"ש אבל לגירסת הספרים דגרסי עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר או מורייס קשה מאי קבעי פשיטא דלכתחלה קאמר דהא קתני בהדיא נותן ועוד קשה מנא ליה לתלמודא דציר שורף *ליין שמותר ליכנס בו יין אחריו: עובד כוכבים ריבבן · ובתוספתא גרים ריבדן ונראה דריבבן וריבדן הכל אחד וה"ג במסכת שבת פרק אלו קשרים (דף קיב.) כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה ואמרי לה רבד: האי עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מילחי · פ"ה בכלי מלא מלח וקשה דמה ענין זה לגבי זורק מים לטיט הרי טעמו ניכר במלח ומאי סלקא דעתיה דרב פפי לכך פר"ת לבי מילחי מקום עשיית המלח וקאמר רב (זביד) [פפי] דאע"פ שהעובד כוכבים משליך שם יין המלח מותר מפני שהאור שורפו וכלה שם כזורק מים לטיט כי גם טעם היין אינו ניכר בו ורב אשי פריך דמ"מ לא אזיל לאבוד כמו נודות דזוהמת העור מבטלת היין ואומר ר"ת כי האי אתקפתא דרב אשי איכה אלא דחויא בעלמא כלומר דמדרב זביד לא תשמע (ו)אלא מכל מקום הלכה כרב פפי ומתוך כך התירו המלח אף על פי שרגילים שמשימים עליו דם בשעת רתיחה ללבנו:
בטא

מסורת השש"ס

[פי' תוספות לעיל יב: ד"ה אבל ועיין היטב תוספות לעיל יג. ד"ה משום]

[פי' תוספות לעיל יג. ד"ה דכותה]

[תוספתא פ"ב]

[תוספתא פ"ה]

לענין שמותר נסכנים בכ"ל ר"מ

עין משפט נר מצוה

צד א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יח סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סי' קמח סי"א:

צה ב ג מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמט סעיף ס:

צו ד מיי' שם הלכה יז וסמג שם טוש"ע י"ד סי' קמה סעיף יא:

צז ה מיי' פי"א מהלכות מאכלות אסורות הל' יז סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סימן קלה סעיף א וע"ש ויש כאן גרסאות מתחלפות:

צח ו ז ח ט מיי' שם הלכה טו סמג שם טור ש"ע שם סעיף א וסעיף ד:

צט י מיי' שם הל' טז וסמג שם טוש"ע י"ד סימן קלו סעיף ד:

רבינו חננאל

א) ישראל ההולך לתרפות בין בהליכה בין בחזירה אסור: ת"ר עובד כוכבים ההולך ליריד ב) בהליכה מותר דלמא הדר ביה בחזירה אסור ומקשינן אמאי בחזירה אסור דאמרינן דלמא עבודת כוכבים זבין ומעותיו דמי עבודת כוכבים נינהו עובד כוכבים נמי נימא הכי· ופרקינן עובד כוכבים דלא אפשר ליה דלא למיזל ליריד אגב אורחיה שקל גלימא ותרנוגא דאית ליה בידיה ומזבין ומעות שבידו דמי סחורת נינהו· אבל ישראל אילו הוה ליה סחורת הכא הוה מזבן ליה· אלא לא אזיל ליריד אלא למזבן עבודת כוכבים דלא משכח לזבונא הכא: ירושלמי א"ר מנא צריכין אנן למיחש מה דברייתא חששין אסיר למיתן פריסי גו פומא פיתתא תותי בי שיחיא תבשילא תותי ערסא ממצע סכינא גו אתרוגא או גו פוגלא: א"ר יוסי בר אבין כל זיעת האדם סם המות חוץ מזיעת הפנים בשבת בסוף פ' כל כתבי הקדש (דף קכא) א"ר אבא בר כהנא רבי חנינא התיר לבית רבי לשתות יין הבא בקרונות של עובדי כוכבים בחותם אחד ולא ידענא אי משום דסבר לה כר' אליעזר דמתיר בחותם אחד אי משום אימתא דבי נשיאה: פיסקא נודות העובדי כוכבים וקנקניהם ויין ישראל כנוס בהן אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ וחכ"א אין איסורן איסור הנאה: ת"ר נודות העובדי כוכבים גרודים חדשים מותרין מזופפין אסורין עובד כוכבים ריבבן ועיבדן נותן לתוכן יין כו'· אוקימנא ביין שנותן בנוד למתקו דקא אזיל לאיבוד שנעשה כנותן מים לטיט ופירש בירושלמי אין עובד כוכבים עשוי לנסך ע"ג דבר מיאוס· אבל עובד כוכבים דשדי יין בי מילחי דישראל אסיר· סוגיא דשמעתא הנודות והקנקנים לא שנא דידן ונתנו בהם עובדי כוכבים יין ולא שנא דידהו הורה ר' אמי הלכה למעשה ממלאן ג' ימים ומערן · ואמר רבא צריך לערן כל מעת לעת: ת"ר קנקנים של עובדי כוכבים חדשים מותרין ישנים ומזופפין אסורין עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן מים עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר או מורייס ואינו חושש ואסיקנא

א) נראה דחסר כאן וצ"ל ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר ובחזרה אסור וביש' מומר בין בהליכה ובין בחזרה אסור. ב) נראה דצ"ל בהליכה אסור ובחזרה מותר [וכ"ה הגי' ברי"ף ז"ל] ישראל ההולך ליריד בהליכה מותר דלמא הדר ביה וכו'

הגהות הב"ח (א) גמ' בריה דרבא למימר קמיה דרב אשי הני מילי: (ב) רש"י ד"ה נודות הייני זיקי ושל עור הס"ד: (ג) תוס' ד"ה (בדף הקודם) כך כו' פי' חדשים מותרין דודאי כצ"ל ותיבת פי' נמחק: (ד) בא"ד ישנים זפותין פי' זפותין נמי אסורין ואפי': (ה) בא"ד תרתי לטיבותא חדא שהן של עץ: (ו) ד"ה האי וכו' לא תשמע אבל מ"מ הלכה:

עין משפט
נר מצוה

קי א מיי׳ פי״א מהלכות מ״א הלכה טז סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סימן קלז סעיף ד:

[ועי׳ לקמן לה: רש״י במשנה ד״ה רבי ובית דינו וכו׳ ותוס׳ לקמן לו. בתוך ד״ה אבל וכו׳ במתני׳ כתב רשב״ם בשם רש״י וכו׳]

קא ב ג ד מיי׳ שם הל׳ טו סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קלה סעיף יד:

קב ה מיי׳ שם הלכה טו וסמג שם טוש״ע י״ד סימן קלז סעיף ד:

קג ו ז (מיי׳) סמג שם טוש״ע י״ד סימן קלה סעיף ה׳:

קד ח ט י מיי׳ שם הל׳ יז וסמג שם טוש״ע י״ד שם סעיף א:

קה כ מיי׳ שם הלכה יח טוש״ע שם ס״ד:

קו ל מיי׳ שם הלכה יט טוש״ע שם סעיף ו:

קז מ מיי׳ פ״ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג סמג לאוין שם טוש״ע א״ח סימן תנא סעיף כג:

לכתחלה או דיעבד ת״ש דתני רב זביד בר אושעיא הלוקח קנקנים מן העובדי כוכבים חדשים נותן לתוכן יין ישנים נותן לתוכן ציר ומורייס לכתחלה בעא מיניה ר׳ יהודה נשיאה מרבי אמי החזירן לכבשן האש ונתלבנו מהו א״ל ציר שורף אור לא כ״ש אתמר נמי א״ר יוחנן ואמרי לה אמר ר׳ אסי א״ר יוחנן קנקנים של עובדי כוכבים שהחזירן לכבשן האש כיון שנשרה זיפתן מהן מותרין אמר רב אשי לא תימא עד דנתרן אלא אפי׳ רפאי מירפא אע״ג דלא נתר קינסא פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי והלכתא כמאן דאסר איבעיא להו מהו ליתן לתוכו שכר רב נחמן ורב יהודה אסרי ורבא שרי רבינא שרא ליה לרב חייא בריה דרב יצחק למירמא ביה שברא אזל רמא ביה חמרא ואפילו הכי לא חש לה למילתא אמר אקראי בעלמא הוא רב יצחק בר ביסנא הוה ליה הנהו מאני דפקוסנא מלינהו מיא אנחינהו בשימשא פקעו א״ל רבי אבא אסרתינהו עלך איסורא דלעולם אימור דאמור רבנן ממלינהו מיא אנוחי בשימשא מי אמור א״ר יוסנא א״ר אמי כלי נתר אין לו טהרה עולמית מאי כלי נתר א״ר יוסי בר אבין כלי מחפורת של צריף דבי פרזק רופילא אנס הני כובי מפימבדיתא רמא בהו חמרא אהדרינהו ניהלייהו אתו שיילוהו לרב יהודה אמר דבר שאין מכניסו לקיום הוא משכשכן במים והן מותרין אמר רב עוירא הני חצבי שחימי דארמאי כיון דלא בלעי טובא משכשכן במים ומותרין אמר רב פפי הני *פתוותא דבי מיכסי כיון דלא בלעי טובא משכשכן במים ומותרין כסי רב אסי אסר ורב אשי שרי אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון ב״ע לא פליגי דאסור כי פליגי בפעם שני איכא דאמרי פעם ראשון ושני כ״ע לא פליגי דאסור כי פליגי בפעם ג׳ והלכתא פעם ראשון ושני אסור ג׳ מותר *א״ר זביד האי מאני דקוניא חיורא ואוכמא שרי ירוקא אסור משום דמיצריף ואי אית בהו קרטופני כולהו אסירי *דרש מרימר קוניא בין אוכמא בין חיורא בין ירוקא שרי מאי שנא מחמץ בפסח דבעו מיניה ממרימר הני מאני דקוניא מהו לאשתמושי בהו בפיסחא ירוקא לא יתיבעי לך דמצרפי ובלעי ואסירי כי תיבעי לך חורי ואוכמי מאי כי אית בהו קרטופני לא תיבעי לך דודאי בלעי ואסירי כי תיבעי לך דשיעי מאי אמר להו

לכתחלה או דיעבד · אציר ומורייס קאי כל קנקנים מחרס נינהו: קינסא · הכנים קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו: והלכתא כמאן דאסר · ולא דמי להחזירן בכבשן דהתם כיון שהסיק מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס אבל הכא כיון שהכניס האור מיד זפתו נשר ומהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים לפי שמכניסן לקיום לא סגי בהכשר בפנים בין לשרפן בין לתת לתוכן מים חמין מדאסיר בקינסא דהיינו באור עצמו כ״ש במה שהוחם ממנו אבל אם אפשר לשרפן מבחוץ שרי לפיכך צריך לערן מעת לעת או להשהותם עד שנים עשר חדש: לא חש למילתא: למגזר שכרא אטו חמרא דשכרא מבטל ליה לטעמיה דחמרא: דפקוסנא · של לפיעי בקר ונתן בהן יין נסך: איסורא דלעולם · כלומר איבדתם על חנם: אין להם טהרה · מיין נסך הנבלע בהן משום דבליעי טובא: מחפורת של צריף · קרקע שחופרין משם צריף ובלע״ז אלום ובלשון אשכנז בייס״א: פרזק · שם האיש: רופילא · שני למלך: שחימי · מקרקע שחמתית רוס״א בלע״ז: פתוותא · כלי חרס: דבי מיכסי · מקום(א) קרקעיתו קשה: כסי · כוסות של חרס ואין מכניסן לקיום אלא שותין בהם: אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון · דכולי עלמא אסור דאיידי דרכיכי בלעי ואסירי עד שימלאם מים שלשה ימים וכדאמרן: קוניא · כלי חרס מצופה באבר וקורין פלומי״ד: ירוקא אסור · (ב)דמשום דמצריף שיש בו קרקע מחפורת של צריף ובלעי טפי: קרטופני · בקעים וסדקים: דמצרפי ובלעי · שיש בהן צריף ובלעי טפי: דמדייתי

בעא מיניה ר׳ יהודה נשיאה מר׳ אמי · נראה דאיתו ר׳ יהודה נשיאה דשרא מישחא כי אותו בן בנו של רבינו הקדוש היה ואקבברייתא הוא נזכר(ג)ותני עלה ורבותינו התירוה ליגשא ובתוספתא (פ״ה) נמי גרס רבי יהודה התיר את השמן אלא אחריו היה ושמא בן בנו של ר׳ יהודה דגזר על השמן הוה* והוא ר׳ יהודה הנשיא דמועד קטן (דף יב:) דקאמר התם דאיסתי מיא דאחים קפילא ארמאה ושמע רב (*אסי) ואיקפיד: קינס״ פ״ה ולא דמי להחזירן בכבשן דהתם כיון שהוסקו מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס אבל הכא כיון שמכניס האור מבפנים מיד זפתן נשר וכן הדין בחביות שלנו ומשמע לפירושו כי אם היה מסיקו מבפנים עד שאם היה זפת מבחוץ והיה נושר כי די בכך ואין נראה לרבינו אלחנן כי יש לחוש דלמא חס עליה דלמא פקעה דהא בשל חרס אמר פרק כל שעה (פסחים דף ל:) דלא נימלי לקדירות גומרי דחיים עלייהו דלמא פקעי כ״ש בחביות דחיים שלא ישרפו וכתב הרב ר׳ משה מקוצי דאע״ג דפסקינן הלכתא כמאן דאסר מ״מ לכפות החבית על האש אם האש גדול כל כך וחזק מבפנים שידו סולדת מבחוץ מותר וחשוב כמו הגעלה וענין הגעלה התיר ר״ת להגעיל חבית לטהר מיין נסך אם פתח אחד מבוליה וזורק רותחין לתוכה ומהפך המים על שוליה אילך ואילך דאע״ג דבשאר איסורין לא סלקא הגעלה בהכי דאפילו עירוי מכלי ראשון ליכא הכא מ״מ איכא למימר ביין נסך דתשמישו בצונן שרי ומביא ראיה מדקא״ר יוסי לקמן בפ״ב (עה.) חולטן במי זיתים ובשאר איסורין לא מהניא חליטת מי זיתים ור״י אומר כי מגוה מן המובחר להגעיל כל נסר לבד ולזרוק עליה מאותו כלי עצמו שהוא רותח על האור ודי בכך אע״פ שפסקה רתיחה כשמעבירה מן האור ויש משימין קערה בתוך מחבת על האש עד שהרתיחות עולות תוך הקערה ומאותה קערה מגעילין ובזה מסופק ר״י אם זה מועיל ככלי ראשון אם לאו ותלה הדבר להחמיר ואסר בכן להגעיל דחשיב ככלי שני ולענין מליגת תרנגולת נמי אסר דחשיב ליה ככלי ראשון: והלכתא כמאן דאסר · בכל התורה כולה אמר רבינא לקולא ורב אחא לחומרא והלכתא כרבינא לקולא כדאמרינן פרק (כל הבשר) [גיד הנשה] (חולין דף נג:) ולכך הולכך לפסוק כאן כמאן דאסר: שרא למירמי ביה שיכרא · אומר ר״י דה״ה מים וכל שאר משקין לבד מיין: כלי נתר · אומר ר״י דתרי גווני נתר (ד)שעושין ממנו כלים וזה איתו אותו דפ״ק דשבת (דף טז.) דקאמר כלי נתר וכלי חרס טומאתן שוה ויש עוד נתר שלישי שאין עושין ממנו כלים אלא מכבסין בו את הכלים והוא ששנינו (נדה דף סא:) אלא שבעה סמנין המעבירים את הכתם נתר כו׳: כסי · פרש״י כוסות של חרס ואין מכניסן לקיום אלא שותין בהן ואי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון ושני אסור דאיידי דרכיכי בלעי ואסירי עד שימלאם מים ג׳ ימים כדאמר לעיל ולפי זה נהגו העולם ליתן מים בכלי חרס חדש ולהשהות בו זמן גדול קודם שישתמשו בהם יין לפי שאם יגע בהם עובד כוכבים אח״כ לא יצטרך עירוי אבל קשה לר״ת מהא דאמר לקמן בפ״ב (דף עד:) מודה (ה)רבי בקנקנים שהן אסורין לפי שמכניסן לקיום הא לאו טעמא דמכניסן לקיום כמו בכלי חרס סגי בניגוב בעלמא כמו בגת ומחץ ומשפך והדחה בשאר כלים מועיל כמו ניגוב בגת כי גם ניגוב איתו להפליט רק להסיר הזוהמא שנדבק מבחוץ ואין סברא לומר כי בקנקנים נשתמש עובד כוכבים מים בתחלת תשמישו לכך פר״ת דמיירי הכא בכסי בין חדשים בין ישנים ושתה בהם עובד כוכבים יין כמה פעמים וה״פ הלכתא פעם ראשון ושני כלומר שתי הדחות במים אינם (ו) רוצים להכשירו שלישי מותר פי׳ דאז ודאי בהדחה שלישית נפלט הכל וכיוצא בדבר מצינו פרק התערובות (זבחים דף עט:) גבי חרסן של זב וזבה פעם ראשון ושני טמא שלישי טהור פירוש הוא כלי שהטילו בו הזב והזבה מימי רגלים וקאמר דמים ראשונים ושניים טמאים שמעורב בהם מי רגלים של זב אבל מים שלישיים טהורים וגם במדרש אסתר גבי ישבו עם אחד שא״ל המן לאחשורוש אם זבוב טפל לכוסו של אחד מהם זורקו ושותהו ואילו אדוני המלך נוגע בהם חובטו בקרקע ולא עוד אלא שמדיח כוסו שלש פעמים ודוקא בכוסות של חרס אבל של עץ או של מתכת וזכוכית אין צריך להדיח רק פעם אחת מיהו בהרבה מקומות בתלמוד מצינו כוסות סתם שהם של מתכות וזכוכית וכגון להדיח שלש פעמים בכל הכלים: קוניא · פ״ה כלי חרס מצופה באבר פלומי״ן בלע״ז וקשה לר״ת *(דאמר בזבחים פרק קדשי קדשים) גבי מזבח מני סיד וקוניא ולא קאמר אבר שהוא לשון התלמוד כדאמר *פתילה של אבר וע״ק מי גרע חיפוי אבר מאם היה כולו ממנו וע״ק דאמר ירוקי אסירי משום דבלעי דמצריף ובשלמא איכא ירוקי ולא מצריף לכך פר״ת קוניא היינו כלי זכוכית שלא נתבשל של צרכו והוא מן החול כמו כלי חרס כדאמרינן פ״ק דשבת (דף טו:) הואיל ותחילת ברייתו מן החול שוינהו רבנן ככלי חרס כדאמרינן ואע״ג דכלי זכוכית שלם לא בלע הכא כיון דאין בו אלא חיפוי על החרס בלע וכן פירש הערוך: שאינו

רבינו חננאל

ואסיקנא דציר או מורייס שורפין: איבעיא להו כולהו לכתחלה ופשטינן אפי׳ לכתחלה והני מילי שאינן מזופפין אבל מזופפין אסורין וא״ר יוחנן אם החזירן לכבשן כיון שנשר זפתן מותרין ואמר רב אשי לא תימא עד דנתרא זפתן כולי אלא אפילו רפאי מרפא דיו: קינסא פי׳ עץ ומפורש בפרק במה מדליקין ובפרק כל הבשר עכשיו אם הדליק עץ והשיר זפתן בעץ כגון אור דולק אסור · איבעיא להו מהו לתת לתוכן שכר רב נחמן ורב יהודה אסרי רבא ורבינא שרו וקיימא לן כרבא ורבינא: ירושל׳ אמר א)רבא כשהלך ר׳ עקיבא לזופרין שאלון ליה קנקנים של עובדי כוכבים במה הן טהרתן אמר להן טוו למדתי עליהם מר אם בשעה שאינן זפופות איתמר עליהם מותר בשעה שהן זפופות אלא שנתקלפו זפתן לא כל שכן וכשבאתי אצל חכמים אמרו לי על ידי זפת הן בולעות: פי׳ מאני דפקוסנא יש מי שאומר כלי עץ ארז והן תאשור ויש מי שאומר כלים מדובקים בפקסנא ובלשון ערב אלך: כלי נתר שנשתמשו בהן עובדי כוכבים יין אין להם טהרה עולמית והן כלי מחפורת של צריף יש פי׳ שאומר כלים הנעשים מן אלשב אבל כובי דארמאי וחצבי שחמי דארמאי ופתוותא דבי מכסי פי׳ פתוותא כלי חרש שהם פתוחים ב)דברים שאין מוכנסין לקיום הן כלומר אין דרך בני אדם למלותן הכלים האלו ולהניחם באוצר עד זמן אלא לפי שעה נותנין בהן ושותין אבל אין מניחין בהן לשומרן עד זמן וכיון שהדבר כך משכשכן במים ומותרין · והלכתא כסי דאישתי בהו עובד כוכבים ועודן חדשים פעם ראשונה אם שתה בהן ישראל בראשונה ועובד כוכבים בשניה אסורין אבל שתה בהן פעם ראשונה ושניה ובשלישית שתה בהן עובד כוכבים שוטפן במים ומותרין: אסיקנא דהני מאני דקוניא בין חיורי בין אוכמי בין ירוקי לענין חמץ בפסח כולהו אסירי ואע״ג דשיעי ולית בהו קרטופני דכיון

א) בירושלמי איתא ר׳ בא. ב) אולי צ״ל וכל הנך דברים הם כלים שאין מכניסן לקיום כן.

מסורת הש״ס

חגי׳ כלי פתוותא כל״ע ר״מ

כתובות קי.

פסחים ל:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה דבי וכו׳ שקרקעיתו: (ב) ד״ה ירוקא אסור משום כל״ל ואות ד נמחק: (ג) תוס׳ ד״ה בעא וכו׳ ותני עלה כ״ע כפ׳ מי שאחזו ד״עו: (ד) ד״ה כלי וכו׳ דתרי גווני נתר יש נתר שעושין ממנו: (ה) ד״ה כסי וכו׳ מודה ר״מ בקנקנים וכו׳ הא לאו טעמא דמכניסן לקיום ככלי חרס נמי סגי: (ו) בא״ד אינם מועילין להכשירן שלישי:

[צ״ל דמנחות פרק איזהו מקומן נד.]

*[סנהדרין נב.]

גליון הש״ס תוס׳ ד״ה והלכתא כו׳ ולכך הולך כו׳. וכן לקמן דף עס ע״ג: תוס׳ ד״ה כלי וכו׳ ויש עוד נתר שלישי. עיין תשובת הריב״ש סימן ל״ו:

שאינו יוצא מידי דופנו לעולם · תימה נהדרינהו לכבשונות כדאמר פ' דם חטאת בזבחים (דף צו. ושם ד"ה אלא) גבי כלי חרס של מקדש ומשני לפי שאין עושין כבשונות בירושלים הא לאו הכי ע"י החזרה בכבשן יוצא ואור"ת דאין זה נחשב יוצא (ג) דאדרבה כלי אחר חשבינן ופנים חדשות באו לכאן וא"ת כיון דחשיב כלי אחר א"כ תנור וכירים יותץ דאמר רחמנא למה ליהדרינהו בכבשונות ואומר ר' שמשון משנ"ץ דודאי גבי קדרות של חרס דאין דרכן בהיסק כי מחזיר להו בכבשן שייך למימר אלו אחרים הם אבל תנור וכירים שאיסורן בא ע"י היסק אין יוצא בהחזרת אותן לכבשן (ג) ולא נקרא כלי אחר:

ר"ע איקלע לגינזק · פרש"י בפרק קמא דתענית (דף יא:) דגרס מר עוקבא דהא ושלום שר"ע לא היה מסתפק ועוד כי היה לו לתלמוד להביאה בלשון ברייתא מיהו הא לא קשיא דהרבה מקומות מצינו שמזכיר מעשה בר"ע וכיוצא בו:

מתענין לשעות · פ"ה כגון שקבל עליו תענית משש שעות ולמעלה אכן לא טעם כלום בו' שעות ראשונות אך לא לשם תענית נתכוין וכן משמע בפ"ק דתענית (דף יא:) על הך דמייתי התם דקאמר הא דאמרת מתענין לשעות הוא שלא טעם כלום כל אותו היום ופריך הא תענית מעליותא היא ומסיק לא צריכא דאימלך אימלוכי וצ"ל דמיירי כמי שקבל עליו מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצי היום יוסיף בתענית עד שתחשך דאי לא קבליה כלל הא אמר שמואל בפ"ק דתענית (דף יב·) כל תענית שלא קבל עליו מבעוד יום לא שמיה תענית ואי יתיב דמי למפוחה דמלי זיקא ואין לפרש דשמואל אמר למילתיה לענין תפלת תענית אבל לענין תענית אפי' (ד) אכל מ"מ עלתה לו תענית דהא בהא תליא כדמסיק הכא הלכה מתענין לשעות והמתענה מתפלל תפלת

להו אנא חזינא להו דמדייתי וכיון דמדייתי ודאי בלעי ואסירי מ"ט התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי *דופנו לעולם מ"ש מיין נסך דדרש להו מרימר כולהו מאני דקוניא שרי וכ"ת חמץ דאורייתא יין נסך דרבנן והא כל *דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון זה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן ר"ע *איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה קנקנים של עובדי כוכבים אסורין או מותרין לא הוה בידיה *במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה אתא שאל בי מדרשא אמרי *הלכתא מתענין לשעות ואם השלים מתפלל תפלת תענית [ב]והלכתא קנקנים של עובדי כוכבים לאחר י"ב חדש מותרין במה שימש משה שבעת ימי המלואים בחלוק לבן רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין בו אימרא:

החרצנים והזגים של עובדי כוכבים וכו':

דמדייתי · מזיעין דפניהם מבחוץ מחמת בליעותן: התורה העידה · דכתיב ישבר דאין לו טהרה אלא שבירה: זה תשמישו בחמין · לענין חמץ נשתמשו כל ימות השנה חמין ובלעי טפי: לשעות · כגון שקיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה ומיהו לא טעם כלום מתחלה כל היום אבל לא לשם תענית נתכוין בראשונה: לאחר שנים עשר חדש מותרין · מיד בלי תיקון ואם רצה להשתמש קודם לכן ממלאן במים כדאמרן: משה · לא נשתמש בבגדי כהונה דכתיב ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך והוא היה זר אלא ועל פי הדבור שימש ולא הוזכרו בגדים: אימרא · שפה יש אומר שלא יחשדוהו ששם בה מתרומת המשכן ולאו מילתא שהרי כבר נגמרה המלאכה ובשעת עבודה מהיכן שקיל: דורדיא · שמרים:

אבטא

ת"ר החרצנים והזגים של עובדי כוכבים לחין אסורין יבשים מותרים הי נינהו לחין והי נינהו יבשין אמר רב יהודה אמר שמואל [ג]לחין כל י"ב חדש יבשים לאחר י"ב חדש אתמר אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [ד]כשהן אסורין אסורין אפילו בהנאה כשהן מותרין מותרין אפילו באכילה א"ר זביד [ה]האי דורדיא דחמרא דארמאי בתר תריסר ירחי שתא שרי (א) אמר רב חביבא בריה דרבא הני גולפי בתר תריסר ירחי שתא שרי אמר רב חביבא *הני

אבטא

תענית א"כ איכא למימר דמיירי נמי בדלא קבלה מאתמול כדמשמע לשון אימלך אימלוכי והא דבעי שמואל קבלה היינו לכתחלה ואי יתיב דמי למפוחה היינו שאינו מקבל עליו שכר תענית אלא נקרא חוטא על שליער עצמו ומ"מ נדרו נדר ובירושלמי דנדרים פ' קונם מפרש מתענין לשעות שאם אכל עד חצי היום יכול הוא לגמור בדעתו להתענות עד הלילה ועלתה לו תענית דקאמר התם ממילתיה דר' יוחנן אמר מתענין לשעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דנחסל פירקי עד שתסלם פרשתי ממילתיה דר' יונה אמרה מתענין לשעות דר' יונה הלך לצור ושמע דדמך *בריה דרבי יוסי הגלילי אע"ג דאכל גובנא ושתה מיא אסקיה בלום כל ההוא יומא משמע דחשיב מתענין לשעות אע"פ שאכל אחרי כן או קודם והא דפריך בפ"ק דתענית (שם) והא דקאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מדרבי יוחנן דאמר אהא בתענית עד שאבא לביתי ולא קמשני היינו משום דמתענין לשעות דבלאו הכי משני שפיר דלאישתמוטי מבי נשיאה עבד ומה שאנו נוהגין להתענות עד לאת הכוכבים אע"ג דאמרי' בפ"ק דתענית כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית משמע דבשקיעת חמה סגי * והוא ה' מילין קודם לאת הכוכבים לא מהדרינן כפשין לספיקא ועוד דשמא לבין שקעה ר"ל שקעה לגמרי ומיהו המתענה בערב שבת אע"ג דפסקינן בעירובין (דף מא:) הלכה מתענה ומשלים א"ל לדקדק להמתין עד לאת הכוכבים מעשה בא לפני ר"ת באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול ואר"ת כי לא הפסיד תעניותיו כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבו והוי בכלל נדיב לב דאמר* דגמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו והא דבעו שמואל ור' יוחנן קבלה היינו לכתחלה ועוד היה הור"ת כי אף לא גמר בלבו עד הלילה יכול להתענות ולהתפלל תפלת תענית ויצא ידי נדרו כאילו קבל מאתמול אך לא היה בידו ראייה ברורה על זה ומיהו מצוה מן המובחר לקבל מבעוד יום בתפלת המנחה ור"י היה רגיל כשהיה מתענה באחד בשבת לקבל תעניתו בשבת באלהי נצור: **במה** שמש משה כל שבעת ימי המלואים · פ"ה דמשה לא נשתמש בבגדי כהונה דכתיב לאהרן אחיך והוא היה זר אלגן וקשה למ"ד פרק טבול יום בזבחים (דף קא:) משה רבינו ע"ה כ"ג היה ונשתמש בכהונה גדולה מ' שנה ולפי זה היה צריך לשאול במה שמש כל מ' שנה ולא יוכל להשיב על זה בחלוק לבן שאין בו אימרא דלשון בכהונה גדולה משמע בח' בגדים ככ"ג וי"ל דשבעת ימי המלואים דוקא איבעיא (ה) שעדיין לא נתקדשו בגדי כהונה כדכתיב והזית על אהרן ועל בגדיו וגו' וה"ר יעקב מאורלי"נש פירש דאפי' נתקדשו מ"מ כל ז' ימי המלואים שהיה משה מעמיד המשכן ומפרקו היה נחשב כמו במה ואין בגדי כהונה בבמה כדאמר בפ"ב דזבחים (דף קיט:) ואין להקשות הלא אין חטאת קרב בבמה וחטאת מלואים קרבה שם דמלינן למימר הוראת שעה היתה כמו שריפתה דלא מצינו חטאת יחיד נשרפת אלא זו: **שאין** בו אימרא · כמו על הגם ועל האימרא דפ' האורג (שבת דף קה·) והוא מן הבגד כמו אימראות של ארגמן דנגעים ולפיכך לא היה בו אימרא לפי שבזה היה ניכר יותר חדש דבעינן שלא נשתמש בו הדיוט ולפיכך עשאוהו משוכה מאחר חלוקים והר"ר משה פירש שלא יאמרו אח"כ כשישמש אהרן שנמלא מום במשה ולכך עשהו בלא אימרא שידעו הכל שלא היה דבר המתקיים מה שהיה משמש וי"מ אימרא כמו עמרא לפי שבגדי כהונה היו כלאים קאמר שזה לא היה כלאים:

החרצנים והזגין · בנזיר פרק ג' מינים (דף לד:) פליגי תנאי איזה נקרא חרצן ואיזה נקרא זג אם הקליפה או הגרעינין והתרגום מוכיח כר' יוסי* דאמר זג הוא הקליפה דמתרגמינן מחרצנים ועד זג מפורצנין ועד עיצורין והקליפה החיצונה הנכסתת היא שראויה לעצור והניח ר' יוסי סימן לדבר במשנה זוג ועינבל כי הזוג הוא מבחוץ והעינבל מקשקש בתוכו וכן פעמון מתרגמינן זגא שהפעמון הוא החיצון שהעינבל בתוכו וכן סתם התלמוד קורא הפנימי חרצן עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן (חולין דף פב:) והגרעינין הוא הזרע: **דורדיא** דארמאי · פי' שמרים של עובדי כוכבים הר"ר אפרים היה אומר כי מסברא שמרים שנתייבשו בתנור מועיל להם כמו המתנה די"ב חדש ומתוך כך התיר פת של עובדי כוכבים שנחמן בשמרי יין שנתייבשו בתנור ור"ת הקפיד עליו ואמר כי מה שמתיר התלמוד דורדיא לאחר י"ב חדש היינו לאחר שנתמדו במים כמו שרגילים העולם לעשות כדמוכח פרק המוכר פירות (ב"ב צו:) דקתני אחד שמרי יין כו' ומפרש רמא תלתא ואתא ד' כו' וכן פי' אלו עוברין (פסחים דף מב:) גבי תמד קאמר הא ברווקא הא בפורצני תמד שעושין משמרים קורא רווקא כי על שם השק שמשימין בו השמרים לתמדן נקרא כן כדאמרי' רווקי דארמאי וקודם שנתמדו השמרים נקראים בל' התלמוד שמרי' כי ההיא דפ' המפקיד (ב"מ דף מ:) דקאמר (*הא) גולפי ושמריא ואחר שנתמדו נקראו דורדיא והכנהו מיירי הכא להתירן לאחר י"ב חדשים דאיכא תרתי לטיבותא שכבר נתבטל טעמם במים וגם עבר עליהם י"ב חדש וכן פורצני נמי דשרי לאחר י"ב חדש הם החרצנים לאחר שנתמדו אבל שמרים שלא נתמדו אין שום דבר מועיל להתירן והעיסה שנתחמצה בהם קודם תמודם לעולם אסורה או בתוך י"ב חדש אף לאחר תמודם אסורים ואפי' בהלך לא בטיל כיון דלטעמא עביד כדאמרינן *(פסחים דף מד) הנח לשאור והבלין דלטעמא עבידי ולא בטלי ואין להתיר וכתב ר"ת והמורה יורה כבן סורר ומורה ועלי יערה רוח הגבורה ובתוספתא תניא שמרים שיבשו אסורים בהנאה:

אבטא

[פסחים ל: וש"נ] · תענית יא: ע"ש · [פי' תוס' תענית ... ד"ה ... וע"ש] · יומא ... · [ע"ש תוס' ... ד"ה ... נפסק] · [נ"ל כאיכא] · [בנזיר לד: ... למר רב יוסף ... מפורצנין ועד עיצורין כר' יוסי]

קח א מיי' פ"א מהל' תעניות הלכה יג סמג עשין ג טור ש"ע א"ח סימן תקסב סעי' ·

קט ב מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה טו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלה סעי' טז:

[בפסחים ל: איתא דופיו וכן בפרש"י ותוס' דהתם וכן העתיקו תוס' בזבחים צו: ד"ה אלא]

קי ג ד ה מיי' שם הלכה יד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכג סעיף יד:

קיא ו מיי' שם הלכה טו סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלה סעיף טו:

רבינו חננאל

דכיון דמדייתי בלעי · והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם · ומקשינן מאי שנא מיין נסך דדריש מרימר קוניא בין אוכמי בין חיורי בין ירוקי שרו · וכי תימא חמץ בפסח דאורייתא יין נסך מדרבנן והא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא [תקון] אלא יין נסך תשמישו בצונן וסגי ליה בשכשוך: ר' עקיבא שאל כו' ואסיקנא הלכתא מתענין לשעות · כבר פירשנו במסכת תענית: וקנקנים של עובדי כוכבים לאחר י"ב חודש מותרין בקנקנים מזופתין שנשרה זיפתן ואחרי כן נשתמש בהן עובד כוכבים ביין דפי' בתלמוד א"י א) אמרו חכמים על ידי זפת הן בולעות ושאינן מזופתין ממלאן מים · ומערן שלשה ימים כו' ושימש משה רבינו בז' ימי המלואים בחלוק שאין עליו אימרא · פי' אימרא אל עלם: ירושלמי הורה ר' ירמיה באלין פתרייא רברבייא ממלאן מים ומערן מעת לעת ג' ימים ושרו · בתורת קנקנים של חרש שאינן מזופפות: ארמאי איתבר זיקיה וקיבליה ישראל לחמריה דידיה יאמרו רבנן ממלאהו (יין) מים ומערה מעת לעת ג' ימים ומותר · ר' ייסא אזל לצור חמא יתהון זפתין עובדי כוכבים זיקין זעירין וישראל זבנין להון ואסר להון · וכן ר' יצחק ור' מני אסרין; החרצנים והזגין של עובדי כוכבים אסורין [ואיסורן] איסור הנאה דברי ר' מאיר · וחכ"א לחים אסורין יבשים מותרין · ומפרש לחין בתוך י"ב חדש · יבשין לאחר י"ב חדש · אמר ר' יוחנן כשהן אסורין בתוך י"ב חודש אפי' בהנאה אסורין · לאחר י"ב חדש אפי' באכילה מותרין · א"ר זביד דורדי' דעובדי כוכבים בתר י"ב ירחי שתא שרי · וכן

א) בירושלמי לפנינו כאן בהלכה ד' איתא דר"ע היה רוצה ללמוד כן בק"ו דמה אם אינן זפותות מותרין בשהקלפה זיפתן לא כ"ש אבל כשבא אצל חביריו אמרו דע"י זפת כן בולעות וצ"ע.

[לא נמצא שם רק בחולין ו· איתא בהני שאור ותבלין דלטעמא עבידי וכן בביצה לה: ע"ש]

הגהות הב"ח (א) גמ' (אמר רב חביבא בריה דרבא הני גולפי וכו' שרי) תא"מ ונ"ב נתוס' בד"ה אבטא משמע דל"ג להך מימרא והרא"ש לא הביאה משמע נמי דלא גרס' לה: (ב) תוס' ד"ה שאינו יוצא וכו' ואור"ת דאין זה נחשב יוצא מידי דופנו דכלי אחר חשבינן כצ"ל והיבת דאדרבה נמחק: (ג) בא"ד ולא נקרא כלי אחר נ"ב פי' אפי' לענין איסור לא חשיב כלי אחר וכל שכן לענין טומאה וכ"כ התוס' בפ' כל שעה סוף דף ל אבל בפרק דם חטאת משמע דס"ל דוקא היסק פנימי אין מועיל לתנור אבל אם היה מסיקו בפנים ובחוץ כעין תחלת עשייתו כשהיוצר עושהו נותנו בכבשן אפשר שזה היה מועיל וע"ש בד"ה אלא קדירות בדף צו: (ד) ד"ה מתענין וכו' אבל לענין תענית אפי' לא קבל מ"מ עלתה לו: (ה) ד"ה במה וכו' איבעיא להו שעדיין:

*אבטא דטייעי בתר תריסר ירחי שתא שרי אמר רב אחא בריה דרב איקא הני פורצני דארמאי בתר תריסר ירחי שתא שרי אמר רב אחא בריה דרבא הני גולפי שחימי ואוכמי בתר תריסר ירחי שתא שרי: והמורייס: ת"ר מורייס אומן מותר ר' יהודה בן גמליאל אומר משום ר' חנינא ב"ג אף חילק אומן מותר תני אבימי בריה דר' אבהו מורייס אומן מותר הוא תני לה והוא א"ל פעם ראשון ושני מותר שלישי אסור מ"ט פעם ראשון ושני דנפיש שומנייהו לא צריך למירמי בהו חמרא מכאן ואילך רמו בהו חמרא ההוא ארבא דמורייסא דאתי לנמילא דעכו אותיב רבי אבא דמן עכו נטורי בהדה א"ל (א) רבא עד האידנא מאן נטרה א"ל עד האידנא (*למאן) ניחוש לה אי משום דמערבי ביה חמרא *קיסתא דמורייס בלומא קיסתא דחמרא בר' לומי א"ל ר' ירמיה לר' זירא דלמא איידי דצור אתו דשוי חמרא א"ל התם עיקולי ופשורי איכא: וגבינת בית אונייקי: ארשב"ל מפני מה אסרו גבינת אונייקי מפני שרוב עגלים של אותה עיר נשחטין לעבודת כוכבים *מאי איריא רוב עגלים אפילו מיעוט נמי דהא *ר"מ חייש למיעוטא אי אמרת רוב איכא מיעוט אלא אי אמרת מיעוט כיון דאיכא רוב עגלים דאין נשחטין לעבודת כוכבים ואיכא נמי שאר בהמות דאין נשחטין לעבודת כוכבים ה"ל *מיעוטא דמיעוטא (ב) ומיעוטא דמיעוטא לא חייש ר"מ א"ל ר"ש בר אליקים לר"ש בן לקיש כי נשחטין לעבודת כוכבים מאי הוי והא את הוא דשרי דאתמר *השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים להקטיר חלבה לעבודת כוכבים רבי יוחנן אמר אסורה קסבר מחשבין מעבודה לעבודה וילפינן חוץ מפנים ורשב"ל אמר מותרת א"ל תרמינך שעתך *באומר בגמר זביחה הוא עובדה: א"ר יהודה שאל ר' ישמעאל: *אמר רב אחדבוי אמר רב המקדש בפרש שור הנסקל מקודשת בפרש עגלי עבודת כוכבים אינה מקודשת *איבעית אימא סברא ואב"א קרא איבעית אימא סברא גבי עגלי עבודת כוכבים ניחא ליה בנפחיה אבל גבי שור הנסקל לא ניחא ליה בנפחיה איבעית אימא קרא *) כתיב הכא °לא ידבק בידך מאומה וכתיב התם °סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו בשרו אסור הא פרשו מותרת אמר רבא תרוייהו תנהי מדקא"ל מפני שמעמידין בקיבת נבילה וקא מהדר ליה והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבי' מכלל

*) [תמורה ל: וש"נ]

רש"י

אבטא · חמת מעור עב וקורין אותו בוטין: דטייעי · הולכי דרכים טשאין אותו מלא יין למרחוק והוי כמכניסו לקיום ומשום הכי בעי שהייה י"ב חדש: פורצני · פסולת של ענבים: מורייס אומן · של עובד כוכבים אומן מותר מורייס לא עבדי מדגים טמאים ומשום חמרא קאסרינן ליה ואומן לא רמי ביה חמרא כדמפרש ואזיל איידי דנפיש שומניה פעם ראשון ושני מקלקל להו חמרא: חילק · מין דגים טהורים וסולתנית שמן כדמפרש לקמן בפרקין ובקטנותו אין לו סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן ואמרינן לקמן (דף לט.) חילק של עובדי כוכבים אסור אותו מין דגים קטנים ונמכר הרבה ביחד ומפני מה אסורה מפני שעירבובה עולה עמה דגים טמאים דומין לה ועולין עמה והאי חילק אומן כיון דאומן הוא ובקי בדבר מבדילן הימנה משום דלא חשיב טעמא ומקלקלי ליה לסולתנית ומרע ליה לכולי ארביה: פעם ראשון ושני · שכן דרכן נותנים מים ומלח על שומן הדגים ונוללות שומנו וכשכלות חוזר ונותן אחרים: נמילא דעכו · פור"ט בלע"ז מקום שהספינות עולות בו ביבשה: קיסתא · שם המדה: בלומא · בזוזא במדינתו של עובד כוכבים זה היין נמכר ביוקר והמורייס בזול אבל כאן היין בזול והמורייס ביוקר וחיישינן לערובי: איידי דצור אתא · דרך שפת הים הסמוכה לצור אתא האי ארבא: דשוי חמרא · כלומר שהיין בזול שוי לבון זול כדאמרינן בעלמא (ב"מ דף נב.) עביק לגבך ושוי לכריסך: עקולי ופשורי איכא · מים שהולכין עקלתון ופשורי מי שלגין נפשרים על שפת המים ואין מושכי הספינה יכולין לבא באותו הדרך: מפני מה אסרו גבינת בית אונייקי · לר"מ דאסר ליה בהנאה: שרוב עגלים כו' · מעמידין את החלב בקיבתן: ר"מ חייש למיעוטא · בפ"ב דיבמות (דף קיט.) קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין קטן שמא ימצא סרים קטנה שמא תמצא איילונית: אי אמרת רוב · עגלים נשחטין לעבודת כוכבים איכא למיסר גבינה משום חששא דמיעוט קיבות האסורות בהנאה דרוב עגלים הוה מיעוט לגבי שאר בהמה שמעמידין בהן בקיבותיהן: השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים · שלא שחט הבהמה לשם עבודת כוכבים שיהא עובדה בשחיטה אלא חשב בשחיטה ע"מ לזרוק: ר' יוחנן אמר אסורה · קסבר מחשבין מעבודה לעבודה דילפינן חוץ מפנים לריש לקיש לא ילפינן דפנים הוא דאמר רחמנא השוחט ע"מ לזרוק את הדם פיגול ואע"ג דלא זרק דהוי מחשב מעבודה לעבודה מעבודה זו על חבירתה אבל לענין עבודת כוכבים לא: תרמינך שעתך · ירום מזלך: באומר בגמר זביחה הוא עובדה · שחשב על השחיטה עצמה לעבודת כוכבים ואמר בלבו בזביחה זו עובדה לעבודת כוכבים ובהא מודינא דמיתסר דזביחה הויא עבודה חשובה כזריקה °ולהכי נקט גמר זביחה דקסבר ריש לקיש (ב"ק עב. חולין כט:) אינה נשחיטה אלא לבסוף: *מפני מה אסרו גבינת עובדי כוכבים · באכילה ולרבנן קבעי לה דהא משום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקי"ל חלב טמא אינו עומד כלומר אינה נקפת: אחדבוי · שם חכם: שור הנסקל · אסור בהנאה הוא: ניחא ליה בנפחיה · שיהא נראה שמן לכך חייל שם איסור עבודת כוכבים על הפרש: לא ניחא ליה בנפחיה הלכך לא חשיב פירשא למיחל עליו איסור: מאומה · ואפי' פרש: מכלל

תוספות

אבטא דטייעי · כך גורס בערוך בב"ק · ופי' שמכניסין קמח ועשבים ובשמים ושורין אותו בחלב ומזלפין יין עליו ור"ח גרס אבטא לשון אבטיח פי' דלעת הגולה ומשימין בה יין °ואינו נראה כי לא מצינו שום כלי שלא יהא ניתר בעירוי ועוד כי אבטיח ודלעת אינו אחד:

מורייס אומן · והא דפליגי ר"מ ורבנן במתניתין במורייס לענין איסור הנאה היינו משל בעלי בתים א"נ איירי אחר פעם ראשון ושני דקלים שומניה ורמו ביה חמרא והוא השלישי וניכר והוא מורייס דלקמן דאתא בארבא של אומן הוי *והיה ניכר (ג) לפי שהיה בפעם ראשון ושני:

אי אמרת רוב איכא מיעוט · °תימה כי איכא רובא נמי אמאי לא חשבינן ליה מיעוטא דמעוטא כיון דאיכא רובא וחזקה להיתר רובא בהמות שאינן נשחטות לעבודת כוכבים ואותם עגלים עצמם נעמידם בחזקת היתר שהיו הקיבות בחזקת היתר שאינם לעבודת כוכבים קודם שחיטה (ד) וכי האי גוונא אמרי' בפ"ב דיבמות (דף קיט:) גבי היתה לה חמות אינה חוששת דחשבינן ליה מיעוטא דמיעוטא דאיכא רוב לשוק וחזקה לשוק וי"ל דשאני הכא דלאחר שחיטה איתרע ליה חזקה דהנך קיבות העומדות לפנינו לאחר שחיטה בספק עבודת כוכבים קיימי התם נמי זימנין דחיישינן כגון בילאה מליאה משום דאיכא ריעותא שילאה מעוברת ואפי' לר' יהושע דלא חייש התם אסר הכא דהתם אין שום ודאית של איסור אפי' כשילאה מליאה דאפשר הפילה אבל כאן כיון שמיעוט הקיבות אסורות יש כאן חשש מיעוט של איסור:

וכי נשחטין לעבודת כוכבים מאי הוי הא לא הוא דשריא · תימה מאי ראיה היא זו הלא לא הזכיר רשב"ל כאן נשחטין לזרוק אלא נשחטין סתם דמשמע שהוא עובד בזביחה י"ל דכל עיקר שחיטתן אינן אלא לצורך דם וחלב ולא הוצרך לפרש וה"נ אמר בחולין פ"ב (דף לט:) גבי הנהו טייעי דאתו לנקוניא יהיב דכרי כו' אמרו דמא ותרבא לדידן ומשום הכי מסיק בגמר זביחה ולא קאמר בזביחה עצמה:

רשב"ל אמר מותרת · פ"ה אף באכילה ואע"ג דמומר לעבודת כוכבים הוא מ"מ בפ"ק דחולין (דף ה.) מוכחינן דג' (ה) דיני מומר הן יש ששחיטתו מותרת אף באכילה ויש בהנאה לבד ויש אסורה אף בהנאה*:

א) מפני שמעמידין בקיבת עגלי עבודת כוכבים · נראה דר' יהושע לא היה מתכוין כי אם לדחותו דהא ר' יהושע לא חייש למיעוט בפ"ב דיבמות (דף קיט.) שהבאתי לעיל וכן בפרק ג' דבכורות (דף כ:) ועוד דאפילו ר"מ דחייש למיעוטא לא אסר לעיל (דף כט:) אלא גבינת בית אונייקי אבל שאר מקומות חשיב מיעוט דמיעוטא: ב) השיאו · לשון משיאו ג) עלה ולית דגרסי השיאו ד) ונפרש הטעו לשון השיאני ה):

ו) שחבירו מוכיח עליו לריח שמניך כו' · סמיך אסיפיה דקרא על כן עלמות אהבוך: בשרו אסור · בפרק שור שנגח קמא (ב"ק דף מא.) דריש מבשרו אע"ג דעבדיה כעין בשר ושחטיה (ו) וי"ל דתרתי שמעינן מיניה:

אמר רבא תרוייהו תנהי · נראה דהאי הוי פירושו בניחותא מדלא קמשני עליה רב קרא וסברא קמ"ל והיכא הרבה תרוייהו תנהי בתלמוד הולך שפיר אפילו בתמיהה) : *יש ספרים שרומזים המשנה השיאו לדבר אחר ופריך וליהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה דהא מורייס לרבנן לא אסרו בהנאה משום דליתיה לאיסורא בעיניה ומשני הכא כיון דאוקומי קא מוקים כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה דמי ור"ח הזכיר גירסא זו בפירושיו:

עין משפט נר מצוה

קיב א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' טו סמג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלז סעיף טו :

קיג ב מיי' שם הלכה יג סמג לאוין שם טוש"ע יו"ד סי' קטג סעיף יד :

קיד ג מיי' שם הל' טו וסמג שם טוש"ע יו"ד סי' קלז סעיף טו :

קטו ד מיי' שם פי"ז הלכה כו סמג שם טוש"ע יו"ד סי' קיד סעיף יא :

ולא היה ניכר כצ"ל [ל"ם] ועי' מהרש"ם

קטז ה ו מיי' פ"ב מהל' שחיטה הלכה טו סמג עשין סג טוש"ע יו"ד סי' ד סעיף א :

קיז ז מיי' פ"ה מהל' אישות הלכה ג סמג עשין מח (טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף כב)

רבינו חננאל

א) אבטא דטייעא. פי' אל מצל בלשון ערבי' בתר י"ב ירחי שתא שרי · פירשו בירושלמי · החרצנים והזגים ששנינו כי לחים אסורין בהנאה כשמילא אותן מן הבור דהא אין נעשה יין עד שירד לבור: והמורייס: ת"ר המורייס אומן מותר פי' ציר של דגים כובשין הדגים הקטנים במלח ג) על הזביות הגדולות נקרא מורייס · הציר היוצא מהן פעם ראשונה ושניה מותר כיון דשמינא אין צריך למירמא ביה חמרא · שלישי קליש שומנייהו דדגים ויהיב בהו חמרא' הלכתא משלישי ואילך אסור · פי' קיסטא דמורייס בלומא · כוז [illegible]

הגהות הב"ח

[illegible]

מכלל דאיסורי הנאה שרו פרשייהו ומדקא"ל מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים וקא מהדר ליה א"כ למה לא אסרוה בהנאה מכלל דעבודת כוכבים אסור פרשייהו ולהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה דהא מוריים לרבנן דלא אסרוהו בהנאה מ"ט לאו משום דליתיה לאיסורא בעיניה אמרי הכא כיון דאוקמיה קא מוקים חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה: השיאו לדבר אחר וכו': מאי °כי טובים דודיך מיין כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע עריבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה מ"ש האי קרא דשייליה אר"ש בן פזי ואיתימא ר"ש בר אמי מרישיה דקרא קא"ל °ישקני מנשיקות פיהו אמר ליה ישמעאל אחי חשוק שפתותיך זו בזו ואל תבהל להשיב מ"ט אמר עולא ואיתימא רב שמואל בר אבא גזרה חדשה היא ואין מפקפקין בה מאי גזירתא אר"ש בן פזי אמר ריב"ל משום ניקור ולימא ליה משום ניקור כדעולא דאמר עולא כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא דלמא איכא איניש דלא ס"ל ואתי לזלזולי בה מגדף בה ר' ירמיה אלא מעתה יבשה תשתרי ישן תשתרי דא"ר חנינא יבש מותר אין מניחו ליבש *ישן מותר (א) אין מניחו לישן א"ר *חנינא לפי שא"א לה בלא צחצוחי חלב ושמואל אמר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה הא קיבה גופא שריא ומי אמר שמואל הכי והתנן *קיבת העובד כוכבים ושל נבילה הרי זו אסורה והוינן בה אטו דעובד כוכבים לאו נבילה היא *ואמר שמואל חדא קתני *קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה אסורה ל"ק

כאן

(שיר א) (שם) [חולין קטז:] [שם:]

רש"י

מכלל דאיסורי הנאה · כי עולה וה"ה לשור הנסקל שרי פרשייהו: דברי דודיך · דברי סופרים: מיינה · עיקר תורה שבכתב: חשוק שפתותיך · כדמתרגמינן וחשוקיהם וכבושיהן: ואל תבהל להשיב · ואל תדקדק להקשות לו: גזרה חדשה · מקרוב גזרו על הגבינה ואין מפקפקין בה · ואין מפרשין טעמה כדמפרש ואזיל· מפקפקין לשון חטיטה בדבר סתום לפספסו ובלע"ז פוריי"ר כמו (סוכה דף טו·) מפקפק ונוטל אחת מבינתיים: לא מגלו טעמא · למה גזרו עליו: דלמא איכא · דלית ליה ההוא טעמא ולא בדיל מיניה ומזלזל בה אבל השתא דלא מגלו טעמא דמלתא בדלי מיניה כ"ע דסברי קמו רבנן במלתא דאתי מיניה חורבא והכי הוא דלא בקיאינן בטעמא: יבש מותר · כל גילוי שיבש מותר דארס של נחש אילו היה שם לא היה מניחו ליבש: ישן מותר וכו'· יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים והמתין להם עד שנתיישנו מותר דאי היה בו ארס של נחש לא היה מניחו לייש: לפי שא"א לגבינה בלא לחלוחי חלב · בין גומא של גבינה נשאר מן החלב וחלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו אסור דלמא עריב ביה חלב טמא (ב) וחלב טמא אינו עומד ואם עירב טמא בטהור הטמא נשאר עם נסיובי דחלבא הטהור שקורין מיסג"א וחלב טמא אסור מן התורה ובבכורות (דף ו:) ילפינן לה ויש לחוש שבגומות נשאר ממנו: בעור קיבת נבלה · ועור לאו פירשא הוא ואסור: ומי אמר שמואל·דעור קיבת נבלה (ג) דאסורה אבל קיבה עצמה דנבלה דהיינו חלב הקרוש הכנוס במעי הטלה שריא דאמאי פירשא בעלמא הוא:

כאן

[לעיל לח: ע"ש] [עי' תוס' ד"ה לפי שא"א מוכח דגרסתם כי"ר' ירמיה וכן לקמן ע: בתוס' ד"ה ימ"ת מח"ג]

תוספות

מאי שנא האי קרא דשייליה · ומסיק מרישא דקרא ירושלמי אם להפליגו נתכוין הוה לו להפליגו בדברים אחרים בה' מקראות שבתורה שהסימן ממ"ש א"ו מחר משוקדים שאת ארור וקם א"ר אילא דברים שמשיקין עליהם את הפה שנאמר ישקני מנשיקות פיהו ר"ש בר חגי בשם ר' שמואל בר נחמני כבשים ללבושך וגו' כבשים כתיב הא כיצד בשעה שתלמידיך קטנים כבוש לפניהם ד"ת הגדילו ונעשו כעתודים גלה להם רזי תורה וקתני התם דר' ישמעאל קטן היה באותה שעה ומסייע להדא דתני ר"ש בן יוחי ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מה (ד) הסימה הזאת אינה נגלית לכל בריה כך אין לך רשות לשקע עצמך על ד"ת אלא בפני אדם כשר ונראה כי זהו טעם תלמוד שלנו דקאמר בסמוך כי גזרי גזירתא במערבא כו' אלא שאינו מפרשו כאן היטב ואומר מורי הר"ר אלחנן שזהו מה שיסד הקליר בפרשת פרה אדומה אין להרהר על מה נחקקה שכולם נתנו בנשיקה לשון משיקין עליהם את הפה: משום ניקור · תימה לקמן דמסקינן טעמא דחלב דבעינן ישראל רואהו דחיישינן לעירוב חלב טמא תיפוק ליה משום גילוי וי"ל דאין ה"נ אלא טעמא פסיקא ליה נקט הכא בשאין ישראל רואהו דמערב אבל טעמא דגילוי זמנין דלא שייך כגון שמלא העובד כוכבים יוצא ממקום שחולב שם דכיון שכל שעה תופסו בידו ליכא למיחש לניקורא וא"ת מפני מה אסרו משום גילוי יותר ממים ודבש למאן דאית ליה באלו טריפות (חולין דף מט:) דשייך בהו גילוי וי"ל דבכל המשקים אע"ג דלא קפדי אגלויא משום נקורא אמנקיותא מיהא קפדי אבל גבי חלב מתוך שרוב פעמים אינו נאכל בעין וגם מסננין אותו אמנקיותא נמי לא קפדי ומסננת אינו מועיל כלום לארס כדאמר בהגוזל בתרא (ב"ק דף קטו:)

ישן תשתרי · תימה ליסני גזרה ישן אטו חדש כדמסני לעיל (דף לא:) גבי שכר וי"ל דהתם איכא למיגזר דלא מינכר כולי האי בין ישן לחדש כמו גבי גבינה: לפי שא"א בלא לחלוחי חלב · פ"ה בין גומות של גבינה נשאר מן החלב ודלמא עריב ביה חלב טמא וקשה דא"כ ה"ל לר' ירמיה למימר אלא כיון דהדר ביה מסתייה קמא ועוד דאטו מי חיישינן דעובד כוכבים שוטה הוא שעירב בו חלב טמא אע"פ שהוא יודע שאינו עומד לכן פר"ת דקאי אמאי דהוה פריך יבשה תשתרי (ה) ומשני דאפי' כשהוא נראה ישן לעולם נשאר הארס בתוך לחלוחית הגבינה ביני אטפי ור"י הביא ראיה מן הירושלמי לדברי ר"ת דקאמר חלב העובד כוכבים למה אסור משום גלוי ויעמיד א"ר שמואל בר רב יצחק מפני ארס הנתון בין הנקבים ופי' ויעמיד ויבשנה ומשני מפני ארס הנתון כו' וקושיא שניה קיימא אגבינה כלומר גבינה שיעשו (ו) מיהא תישתרי דארס הוא אינו מניחו ליבש ומסיק מפני ארס הנתון בין הנקבים כמו שמתרץ בתלמודו אבל אין לפרש כפירוש הר"ר אלחנן דקאי *אחלב והכי פריך למה אסרוהו משום גלוי יעמידנו ואם יש בו ארס לא יעמוד דהכי מקשה התלמוד גבי חלב טמא בסמוך דליתיה דהא לא מצינו בשום מקום שיניח חלב (ז) להקפות בשביל ארס הנתון בו: מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה · וא"ת מאי איריא נבלה אפי' שחוטה נמי אסורה משום בשר בחלב וי"ל דדוקא נקט נבלה דאז איכא בה איסורא דאורייתא אבל בשחוטה משום בשר בחלב ליכא איסורא דאורייתא דלוגן בלונן הוא ואע"ג דאוקומי קא מוקים אינו אסור אלא מדרבנן: ומי אמר שמואל הכי · ה"ה דהוה מצי למפרך בפשיטות ממתני' דחולין (דף קטז:) אלא משמואל אשמואל ניחא (ח) למפרך: חדא קתני קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה היא · תימה לפי מה שפירש"ת סוף כל הבשר (חולין דף קטז: ושם) שיש חילוק בחלב הקיבה שאותו שהוא קרוש לא נאסר מעולם אף קודם חזרה דפירשא בעלמא הוא שאינו ראוי אלא להעמידה אבל חלב הצלול שאינו ראוי להעמידה כלל מתחלה היו מחשבין חלב גמור וחזרו בהם מתוך קושיא דקיבת העולה דשורפה חיה אע"פ שא"א שלא יתערב מחלב הצלול עם הקרוש ולפירוש זה קשיא אמאי לא משני הכא כולה קודם חזרה והכא דקתני גבי העמדה מיירי בקרוש ולהכי דייקי' הא קיבה גופה שריא והתם דלא מיירי בהעמדה מיירי בצלול וי"ל דנהי דאין צלול מעמיד דמ"מ אין העובדי כוכבים בוררין אותו כ"כ שלא ישאר מן הצלול ומדקאמר שמואל בעור קיבת נבלה משמע הא קיבה גופא שריא ואע"פ שנשאר שם מן הצלול כדפי' שאין העובדי כוכבים טורחים לבררו ואור"ת כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור בגבינת העובד כוכבים דהא טעם האיסור הוא משום ניקור כריב"ל דקי"ל הלכה כריב"ל אף לגבי ר' יוחנן וכ"ש לגבי שמואל דהא (עירובין מז:) שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכן פסק ר"ח וכן בסדר תנאים ואמוראים פסק הלכה כריב"ל בכ"מ וגם דברי רב אדא בר אהבה אינם כלום כיון שאינו אותו רב אדא בר אהבה שהיה תלמידו של רבא שהיה בתראה שהרי הוזכרו דבריו קודם דברי רב חסדא ורב *נחמן (ט) בר יצחק שהיו קדמונים יותר מרבא וגם דברי רב חסדא ורב נחמן בר יצחק עמדו בקושיא וליכא למיחש נמי משום עירוב חלב טמא כדפרי' לעיל *)(גבי) שלא *) (עמד) כפרש"י שהרי אין העובדי כוכבים שוטים לערב בו חלב טמא מאחר שאינו עומד אלא ודאי אין הטעם אלא משום נקור ואנו שאין נחשים מצוין בינינו אין לחוש משום גלוי ואין לומר דדבר שבמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו כי ודאי הוא כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצוין כמו שאפרש לקמן גבי יין נסך (דף נז: ד"ה לאפוקי) וגם בהרבה מקומות יש שאוכלים אותם מפני שמעמידין אותם בפרחים וגם גאוני נרבונא התירו אותם במקומן מטעם שמעמידין אותם בפרחים מיהו במקומנו שמעמידין בקיבה אומר הרב ר"י בן הר"ר חיים שיש טעם קצת לאסור מפני שמולחין הקיבה בעורה ואיכא איסור דבשר בחלב דמליח הרי הוא כרותח ואני ראיתי מקומות שהן מעמידים בנבלת דבר אחר מליח:

מפני

*) מהרש"א מ"ז

[אחלב עובד כוכבים כצ"ל רש"א] [עי' תוס' ב"ב מו: ד"ה שאני]

עין משפט נר מצוה

קיח א מיי' פ"ד מהל' שחיטה הלכה יא סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' ב סעיף א

רבינו חננאל

היה ולא הודו לו · אלא אמרו לא נהנין ולא מועלין והא עולה איסורי הנאה הן אלמא איסורי הנאה פרשן מותר והדר תני ליה מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים ואמר ליה א"כ למה לא אסרוה בהנאה · אלמא איסורי הנאה פרשן שרי · ועגלי עבודת כוכבים פרשן אסור · א) ולמה לא אסרוה בהנאה משום דליתא לאיסורא בעיניה לא אסרוה בהנאה · הכא נמי בגבינה נמי ליתא לאיסורא בעיניה · אמר ליה שאני הכא דכיון דאיסורא הוא דקא מוקים לה חשיב וכמאן דאיתיה בעיניה דמי אמאי לא אסרוה בהנאה: השיאו לדבר אחר תנו' · ירושלמי מפני מה לא גילה לו אם להפליגו נתכוין היה לו להשיאו באלו שאין להן הכרע כגון שאת אר"ר מחר משוקדים וקם כו' · א"ר יוחנן מפני שבקרוב אסרוה (וישמע) [ור' ישמעאל] תלמיד קטן [היה] באותה שעה · ואין מגלין להן רזי תורה עד שיגדלו · וכר' שמעון בן יוחאי · דתניא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם · מה השימה פי' המציאה אינה נגלית לכל בריה כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה · אלא לפני תלמידים הגונים כשרים · ודאתן עלה קרא מאי פירושיה כו' : ירושלמי דודים דברי סופרים · יין דברי תורה · טובים דודיך מיין · חביבין דברי סופרים מדברי תורה · תדע שהרי ר' טרפון אילו לא קרא קרית שמע לא היה עובר אלא בעשה · ומפני שעבר על דברי חכמים נתחייב מיתה · על שם ופורץ גדר ישכנו נחש · ותנן נמי האומר אין תפלין לעבור על ד"ת פטור · [המשנה] טוטפת להוסיף על דברי סופרים חייב · א"ל (ר') ישמעאל חשוק שפתותיך ואל תהא נבהל להשיב · ומאי טעמא א"ר יוחנן גזירה חדשה היתה משום ניקור · וכד גזרי גזירה במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא · עד דתפשוט בכל ישראל · דחיישי דלמא איכא מאן דלא סבירא ליה ואתי לזלזולי בה · מגדף בה רבי אבהו אלא מעתה יבשה שאין בה חשש ניקור תשתרי · ופריק ר' ירמיה לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב · וכיון דאיכא לחלוחית ויהרא האי . ושמואל אמר לא אסרוה אלא מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה מכלל שהקיבה גופא שריא דפרשא בעלמא היא · איני דשמואל שרי בקיבה גופא והתנן קיבת העובד כוכבים ושל נבילה הרי זו אסורה והוינן בה ושחיטת עובד כוכבים לאו נבילה היא ואמר שמואל חדא קתני והכי קתני קיבת שחיטת עובד כוכבים נבילה והרי זו אסורה ופרקינן לא קשיא

כאן

א) נראה דצ"ל וקא דלא אהדר ליה דמשו"ס לא אסרוה בהנאה כמו במוריים לרבנן משום דליתא וכו' אמר לך שאני הכא וכו' וכמאן דאיתא בעיניה דמי ומשו"ס פריך דאמאי לא אסרוה בהנאה כצ"ל ·

הגהות הב"ח (א) גמ' אין מניחו לישן (אלא א"ר ירמיה) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה וכן היתה גירסת התוספות: (ב) רש"י ד"ה לפי שא"א וכו' דלמא עריב ביה חלב טמא ואע"ג דחלב טמא אינו עומד מכל מקום אם עירב טמא בטהור וכו' נסיובי דחלבא של הטהור: (ג) ד"ה ומי וכו' נבלה הוא דאסורה: (ד) תוס' ד"ה מאי שנא וכו' מה הסימה הזאת אינה: (ה) ד"ה לפי וכו' יבשה תשתרי ישן תשתרי ומשני דאפילו כשהוא נראה יבש וישן לעולם נשאר: (ו) בא"ד וקושיא שניה קיימא אגבינה כלומר גבינה שיעשו ממנה מיהא תישתרי דארס אינו כצ"ל ותיבת הוא נמחק ונ"ב כלומר קושיא הא' סיפא הא דקאמר חלב העובד כוכבים למה אסור וקושיא השניה קיימא אגבינה כו' אבל לפי' הר"א קושיא השניה קאי נמי אחלב והכי פריך ויעמיד פירוש יגבה מקצתו ואם הוא עומד הוא נסיון להכשיר כל החלב: (ז) בא"ד שיניח חלב מלהקפות: (ח) ד"ה ומי וכו' ניחא ליה למפרך: (ט) ד"ה הדא וכו' ורב נחמן שהיו קדמונים יותר מרבא וגם דברי רב חסדא ורב נחמן עמדו בקושיא וליכא למיחש נמי משום עירוב חלב טמא ואע"ג דחלב טמא אינו עומד וכפירוש רש"י שהרי אין העובדי כוכבים שוטים לערב בו חלב טמא מאחר שאינו עומד כדפרישית לעיל אלא ודאי כצ"ל ותיבות בר יצחק נמחק ב' פעמים:

[סג: בד"ה אין עודרין]

קיט א ב מיי' פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה כו סמג לאוין קמו :

קכ ג מיי' שם פ"ג הלכה יג סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' קטו סעיף א :

קכא ד מיי' שם פי"ז הלכה ט סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף א :

קכב ה מיי' שם הלכה כב וסמג שם טוש"ע שם סי' קיד סעי' ג:

קכג ו מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סי' קיג סעיף א :

קכד ז מיי' שם פ"ג הל' כג סמג שם טור וש"ע שם סי' קיד סעי' י:

קכה ח מיי' פי"ז שם הלכה יב סמג לאוין שם טור וש"ע י"ד סי' קיב סעיף ג :

כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה *ומשנה לא זזה ממקומה רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אהבה אמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ רב נחמן (א) בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה °בשרף הערלה כמאן כי האי תנא (*דתניא) ר"א אומר **המעמיד בשרף הערלה אסור מפני שהוא פירי אפי' תימא ר' יהושע עד כאן לא פליג ר' יהושע עליה דר"א אלא בקטפא דגווזא אבל בקטפא דפירא מודי והיינו דתנן *א"ר יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין ובשרף העיקרין מותר [ב]בשרף הפגין אסור מפני שהוא פירי בין לרב חסדא בין לרב נחמן (ב) בר יצחק תתסר בהנאה קשיא דרש רב נחמן בריה דרב חסדא מאי דכתיב °לריח שמניך טובים למה ת"ח דומה לצלוחית של פלייטין מגולה ריחה נודף מכוסה אין ריחה נודף ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו שנאמר °עלמות אהבוך קרי ביה עלומות ולא עוד אלא שמלאך המות אוהבו שנא' עלמות אהבוך קרי ביה על מות ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות אחד העוה"ז ואחד העוה"ב שנא' עלמות קרי ביה עולמות: **מתני'** ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה [ג]חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו [ד]והפת והשמן שלהן *רבי ובית דינו [ה]התירו השמן [ו]והשלקות וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ [ז]וטרית טרופה וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו והחילק וקורט של חלתית ומלח שלקונדית הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה: **גמ'** חלב למאי ניחוש לה אי משום איחלופי טהור חיור טמא ירוק ואי משום איערובי ניקום דאמר מר חלב טהור עומד חלב טמא אינו עומד אי דקא בעי לגבינה ה"נ הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה לכמכא ונשקול מיניה קלי וניקום כיון דבטהור נמי איכא נסיובי דלא קיימי ליכא למיקם עלה דמילתא ואב"א אפי' תימא דקבעי לה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי: והפת א"ר כהנא א"ר יוחנן פת לא הותרה בב"ד מכלל דאיכא מאן דשרי אין דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת יצא רבי לשדה והביא עובד כוכבים לפניו פת פורני מאפה סאה אמר רבי כמה נאה פת זו מה ראו חכמים לאוסרה מה ראו חכמים משום חתנות אלא מה ראו חכמים לאוסרה בשדה כסבורין העם התיר רבי הפת ולא היא רבי לא התיר את הפת רב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה אמר לא כך היה מעשה אלא אמרו פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים אמר רבי אין כאן פלטר כסבורין העם לומר פלטר עובד כוכבים והוא לא אמר אלא פלטר ישראל א"ר חלבו אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים [ח]לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא ורבי יוחנן אמר אפי' למ"ד פלטר עובד כוכבים ה"מ בשדה אבל בעיר לא משום חתנות איבו הוה מנכית ואכיל פת אבי מצרי אמר להו רבא ואיתימא רב נחמן בר יצחק לא תשתעו (ג) *(בהדיה דאיבו) דקאכיל לחמא דארמאי: והשמן שלהן: שמן רב אמר דניאל גזר עליו ושמואל אמר זליפתן

רש"י

כאן קודם חזרה . אותה משנה דשחיטת חולין דקיבת עובד כוכבים נבלה ואסורה נשנית קודם שחזר בו ר' יהושע מדבריו שאמר לו לר' ישמעאל מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה וסבר לאו פירשא היא : וכאן לאחר חזרה · הך דשני שמואל מפני שמעמידין אותה בעור אבל קיבה עצמה שריא לאחר חזרה שחזר בו ר' יהושע מפני תשובתו של ר' ישמעאל : ומשנה הנשנית בשחיטת חולין (דף קטז·) קודם חזרה : לא זזה ממקומה · לא נעקרה לגמרי דהואיל ונשנית נשנית אבל אין הלכה כמותה שהרי חזר בו : שמעמידין אותה בחומץ · שהחומץ מעמיד חלב ולקמן פריך אם כן ליתסר בהנאה : בקטפא דגווזא · בשרף היוצא מן העץ : אבל בקטפא דפירי · בשרף הפירי עצמו : מגולה ריחה נודף · והיינו דכתיב שמן תורק שמך כשמגלין אותה ומריקין שמנה כלומר כשאתה מלמד תורה לתלמידים אז יצא לך שם : מתגלין לו · מעצמן בלא טורח כשהוא מלמדן: **מתני'** ר' ובית דינו התירו את השמן · לא גרסי' דהא לאו איהו שרייה אלא ר' יהודה נשיאה בר בריה שרייה כדאמר בגמ' מסתמיך ואזיל רבי יהודה נשיאה ור' יהודה נשיאה דגמ' הייט רבי יהודה הנשיא בנו של ר"ג בר' שהיה בימי האמוראים וה"נ אמרינן בגמרא ר' יהודה הנשיא בנו של ר"ג הורה כו' ואילו רבי בנו של רשב"ג היה כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ פד:) : והשלקות · כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור וכולהו משום חתנות : וכבשין · לכבוש דגים וירק וראש ורגלים של בהמה בחומץ : וטרית · מין דגים קטנים מלוחים : טרופה · שנטרפו ונשתברו הדגים ואין ניכרין הלכך חיישי לטמאים : וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו · שדרך כלבית ליגדל מאליה בציר של דגים טהורים ואם יש ציר דג טמא עמו לא תגדל כלבית בו והיא עצמה טמאה : והחילק · מין דגים קטנים טהורים והיא סולתנית ואין לה סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן סנפיר וקשקשת וקיימא לן דמותרת ואמר בגמרא מפני מה אסרוה מפני שעירבובה עולה עמה דגים טמאים הדומים לה הלכך לא שנא טרופה ולא שנא אינה טרופה איכא למיחש לאחד מאלף ביניהם דדמו ליה ולא מינכרי אבל טרית אין שקן דומה לה הלכך כי אינה טרופה שריא : חלתית · מין פירי הוא שקורין לזר"א בלע"ז ומחתכין את קרטיו בסכין ואסור משום שמנונית דסכינא : ומלח שלקונדית · מפרש בגמ' (לקמן לט:) : **גמ'** ניקום · יעמידנו ע"י קיבה לגבינה : לכמכא · מאכל : קלי · מעט: נסיובי · מיסג"א : ליכא למיקם עלה דמלתא · שמא נתערב בו חלב טמא וכשהעמידו עומד טהור שבו והטמא נשאר עם הנסיובי הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשונים לאכול אבל לגבינה סלקא דעתא השתא דמותר : ואי בעית אימא · אפילו לגבינה נמי אסור : דאיכא · נסיובי דקיימי בגבינה : ביני אטפי · בתוך הגומות שבגבינה וחיישינן שמא מן החלב טמא שלא עומד נשאר עם הנסיובי בגומות : פורני · הוא תנור שהוא גדול ופיו מן הצד וכל תנור שבמשנה קטן הוא ומקום שפיתת ב' קדירות · ופיו למעלה : לאוסרה בשדה · דליכא למיחש לאימשוכי דאקראי בעלמא הוא : מנכית · נושך : אבי מצרי · בשדות אצל המצרים : זליפתן · פליטתן שפולטין ומזיעין שמנונית איסור שבלעו בודאי

תוספות

מפני שמעמידין בשרף ערלה · וערלה של עובדי כוכבים אסורה כמו שמפרש בפ"ה* בעה"י (עיין בתוס' קידושין דף לו: ד"ה כל מלוה) : דברים המכוסין ממנו מתגלין לו · פי' שבני אדם מגלין לו רזיהן לפי שנהנין ממנו עצה ותושיה כמו שמפרש במס' אבות (פ"ו מ"א) : לגבינה איכא דקאי ביני אטפי · פירוש ליקח חלב מן העובד כוכבים לעשות גבינה אבל לעיל גבי ליקח גבינה של עובד כוכבים ליכא למיחש לחלב טמא כיון שעושה אותו לצרכו ליכא למיחש דלמא עירב בו חלב טמא כיון שאינו עומד : מכלל דאיכא למאן דשרי · מדקאמר פת לא הותרה בב"ד מכלל דאי בעי הוה שרי ליה אלמא לא פשט איסורו ומכאן סמכו עתה לאכול פת של עובדי כוכבים כיון שלא פשט איסורו בכל ישראל ויש לסמוך על דברי רשב"ג ור"א בר צדוק דאמרי אין גוזרין גזרה על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בו ועוד ראיה דאמר לקמן (דף לז·) בימינו תתיר אף את הפת ולא הניח (ד)להתיר אלא משום דהוו קרו ליה ב"ד שריא ואחריו באו בית דין אחר שהתירוהו ועוד דאמרי בירושלמי דפרקין ובפ"ק דשבת פת עמדו עליו והתירוהו ומי שנזהר מפת של עובדי כוכבים מותר לאכול עם מי שאינו נזהר בקערה אחת אע"פ שטעם פת עובד כוכבים מתערב בפת ישראל דאין להחמיר לאסור ע"י תערובת כדאמר בפ"ק דחולין (דף ו·) דלא גזרו על תערובת דמאי וכה"ג (ה) במגא דעובדי כוכבים שרי דליתיה לפת בעיניה דלא גזרו אלא היכא דאיתא בעיניה : זליפתן · פ"ה פליטתן ונראה שאותה פליטה באה מכח השמן שהריקו מכלי האיסור כדאמרינן לקמן (דף עה·) *או (ו) מזלגן במי זיתים ולשון זילוף ק"ק שלא מצינו זילוף רק לשון שפיכה כמו תעשה זילוף (פסחים דף כ:) : בשלמא

[לפי מ"ש רש"י שם ד"ה הכי גרסי' בתוספתא וכו' נ"ל או מולגן כמי זיתים]

רבינו חננאל

כאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה · פי' הא דתנן קיבת עובד כוכבים ושל נבילה ואוקמא שמואל קיבת עובד כוכבים נבילה ואסורה קודם שחזר בו ר' יהושע היתה הקיבה עצמה אסורה · א)וטעם אותה המשנה תירץ אחר שהשיבו ר' ישמעאל והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה ומותרת · וחזר בו ר' יהושע והודה כי קיבת נבילה מותרת ואמר מפני שמעמידין אותהבקיבת עגלי עבודת כוכבים אחר שחזר בו כמו שמפורש במשנה זו אמר שמואל לטעמיה דהא מתני' מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה · אבל הקיבה עצמה שלנבילה מותרת · ומפני מה שנו אותה המשנהואינה שנויה כהוגן · מפורש בפ' כל הבשר א"ר יוחנן לא קשיא כאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה ומשנה לא זזה ממקומה · רב מלכיא אמר רב אדא בר אבא מפני שמחליק פניה בשומן של חזיר · רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ · רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה · כדתנן המעמיד בשרף ערלה ר' אליעזר אומר אסור · אפי' תימא ר' יהושע ע"כ לא פליג ר' יהושע עליה דר' אליעזר אלא בקטפא דגווזא פי' קטף של עץ · אבל בקטפא דפירא מודה ליה · דתנן א"ר יהושע שמעתי בפירוש המעמיד בשרף (הערלה) [העלין] בשרף העיקרין מותר · בשרף הפגין אסור מפני שהוא פירי · ולרב חסדא ולרב נחמן בר יצחק תיתסר בהנאה · דהא החומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין איסורי הנאה הוא · וכן הערלה איסורי הנאה היא תיתסר גבינה זו אפי' בהנאה קשיא : מתני' ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה · חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו · אוקימנא איסוריה דחלב שחלבו עובד כוכבים חיישינן דלמא מערב ביה חלב בהמה טמאה·ואסיקנא השתא דאתית להכי גבינה נמי משום חלב בהמה טמאה · ואי אמרת חלב בהמה טמאה לא קא חיישינן דלמא הני דמתחזי בגבינה כדתקוני לה כמין נקב ההוא דקאי ביני ביני בגבינה כמין טיפין הוא החלב הטמא לפיכך אסורה : ירושלמי אמר ר' ירמיה הלב עובד כוכבים למה הוא אסור מפני תערובת חלב בהמה טמאה · ר' יהושע בן לוי אמר משום גלוי . ויעמיד · אמר ר' שמואל מפני ארס הנתון בין הנקבים ותני כן שלשה ארסין הן · אחד צף ואחד שוקע ואחד דומה לשבכה · ישראל יושב בצד העדר ועובד כוכבים חולב ומביא לו ואינו חושש משום תערובת בהמה טמאה . פת של עובדי כוכבים אסורה · א"ר יוחנן אפי' למ"ד רבי התיר את הפת של פלטר · הני מילי בשדה במקום שאין פת ישראל מצויה · אבל בעיר לא : איבו מנכית ואכיל פת עובד כוכבים אבי מצרא דמתא · אמר להו רבא ואמרי לה אמר רב נחמן לא תשתעי ליה (לאיבו) [בהדי' דאיבו] דאכיל נהמא דארמאי · שמן · אמר רב דניאל גזר עליו שנאמר אשר לא יתגאל בפת בג המלך וגו' ושמואל

א) נראה דצ"ל וטעם אותה משנה שלנו שתירץ שמואל אחר שהשיבו וכו'.

מסורת הש"ס

[יבמות לו. נזיר לד: עיין כתוס' שבועות ד. חולין לב: קטז:]

[נ"ל דתנן]

[ערלה פ"א מ"ז נדה מ:]

ערלה פ"א מ"ז [נדה מ:]

[עי' תוס' לקמן לו: ד"ה כעין ...]

גליון הש"ס

(א) גמ' בשרף הערלה. עיין בריטב"א קדושין דף לו: ד"ה דתנן:

מהרש"א גרס: מיניה דאיבו

הגהות הב"ח

(א) גמ' רב נחמן אמר מפני שמעמידין: נ"ב רב נחמן גרסי' ולא גרסינן רב נחמן בר יצחק והכי משמע בדברי התוספות לעיל דף לא ע"ב בד"ה רב נחמן אמר משום גילויא: (ב) שם בין לרב נחמן תתסר כנ"ל ותיבות בר יצחק נמחק: (ג) שם בהדיה דאיבו: נ"ב ס"א לא תשתעו מיניה דאיבו פי' לא תאמרו דבר שמועה משמו אלפסי ופר"ן והרא"ש: (ד) תוס' ד"ה מכלל וכו' ולא הניח מלהתיר: (ה) בא"ד וכה"ג בפת דעובד כוכבים נמי שרי כיון דליתיה לפת בעיניה : (ו) ד"ה זליפתן וכו' לקמן או מולגן במי זיתים :

תורה אור

זליפתן של כלים טמאים אוסרתן אטו כולי עלמא אוכלי טהרות נינהו אלא זליפתן של כלים אסורין אוסרתן א"ל שמואל לרב בשלמא לדידי דאמינא זליפתן של כלים אסורין אוסרתן היינו דכי אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא ואמר דריש רבי שמלאי בנציבין *שמן ר' יהודה ובית דינו נמנו עליו והתירוהו קסבר *[א]נותן טעם לפגם מותר אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו דניאל גזר ואתא רבי יהודה הנשיא ומבטל ליה והתנן *[ב]אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין א"ל שמלאי לודאה קא אמרת שאני לודאי דמזלזלו א"ל *אשלח ליה איכסיף אמר רב אם הם לא דרשו אנן לא דרשינן והכתיב [דניאל א] °וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו בשתי משתאות הכתוב מדבר אחד משתה יין ואחד משתה שמן רב סבר על לבו שם ולכל ישראל הורה ושמואל סבר על לבו שם ולכל ישראל לא הורה ושמן דניאל גזר *והאמר באלי *אבימי נותאה משמיה דרב [ג] פיתן ושמנן יינן ובנותיהן כולן משמנה עשר דבר הן וכי תימא אתא דניאל גזר ולא קיבל ואתו תלמידי דהלל ושמאי וגזור וקיבל א"כ מאי אסהדותיה דרב אלא דניאל גזר עליו בעיר ואתו אינהו וגזור אפילו בשדה ור' יהודה הנשיא היכי מצי למישרא תקנתא דתלמידי שמאי והלל והתנן אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין ועוד הא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בכל יכול לבטל בית דין דברי בית דין חבירו חוץ משמונה עשר דבר שאפילו יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו אמר רב משרשיא מה טעם הואיל ופשט *איסורו ברוב ישראל שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל דאמר רבי שמואל בר אבא אמר רבי יוחנן ישבו רבותינו ובדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק שהיו אומרים *אין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה דאמר רב אדא בר אהבה מאי קרא במארה .

לודאי · מזלזלי במילי דרבנן : אם הם לא דרשו · אם ר' יהודה הנשיא לא דרש את המקרא להבין שדניאל גזר עליו וסבר דבי דינא אחרינא גזר עליו משום זליפת כלים ושרייה : אנן לא דרשינן · בתמיה : שמונה עשר דבר · ב"ש וב"ה יחד נמנו וגזרו עליהם בפ"ק דשבת (דף יג:) ולקמן פריך בנותיהן דאורייתא היא : מאי אסהדותיה דרב · דאמר דדניאל גזר עליו כיון דדריה לא קביל מיניה לאו גזרה היא : בעיר · משום חתנות: בכל יכול לבטל בית דין גזירת ב"ד חבירו· שגזר על דבר המותר ובלבד שיהא גדול ממנו : רבותינו · רבי יהודה הנשיא : לא פשט · עדיין לא החזיקו רובם באותה הגזירה לנהוג בו איסור:

במארה

בשלמא (א) למ"ד זליפתן של כלים אסורים כו' · קסבר נותן טעם לפגם מותר לפום ריהטא משמע שאותם שאסרו קודם ר' יהודה כגון *תלמידי שמאי והלל סוברין נותן טעם לפגם אסור ואתא ר' יהודה נשיאה וסבר מותר ושמואל סבר כוותיה שהיה מחזיק דברי רבי שמלאי ולקמן נמי פ"ה (דף סו:) גבי חומץ אשר שם לתוך הגריסין פסיק שמואל הכי הלכתא נותן טעם לפגם מותר ולקמן בפירקין (דף לח:) גבי מישחא שליקא (ב) סתם התלמוד אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ודקדק ר"י היאך באו לחלוק על רבותינו שמאי והלל בדין נותן טעם לפגם להתירו נהי דשמן יכול להיות שמותר מטעם שלא פשט ואין רוב הצבור יכולין לעמוד בשאר דברים היאך הותר ועוד קשיא אי ס"ל לתנא דמתני' דנותן טעם לפגם אסור תקשי °הא דאמר לקמן (דף לט:) גבי דבש למאי ניחוש אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומה בכך הא תנא דמתני' מיסר קא אסר לכך נראה לר"י דשמואל נמי ס"ל דכי גזור ב"ש וב"ה על השמן משום חתנות גזור ומיהו משום דלא שייך בה חתנות כ"כ כמו ביין הוצרך להם סעד בזליפתן של כלים אסורין אע"ג דאינהו סבירא להו בעלמא נותן טעם לפגם מותר וכן סובר שמואל שמכח שני הטעמים גזרו אע"פ שאין די בכל אחד לבדו והיינו דקא"ל שמואל לרב בשלמא לדידי דאמינא דגזירת שמן לא היתה קדמונית מימי דניאל אלא שמאי והלל גזור מטעמי דפרישית ניחא דיכול להיות שהתיר ר' יהודה הנשיא כמו שמפרש התלמוד בסמוך דלא פשט איסורו וגם הטעמים לא נראו לו כי אין טעם חתנות טוב כל כך ועוד דנותן טעם לפגם מותר אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו היאך היה יכול רבי יהודה הנשיא לבטלה דכיון שכתובה היא בתורה פשיטא הוא דפשט איסורו בכל ישראל ועוד כי שמאי והלל שהיו אחריו יותר משלש מאות שנה שבאו והוסיפו עליו לגזור אף בשדה כמו שמפרש בסמוך א"כ משמע דגזירתו פשטה מיהא בעיר : אשר לא יתגאל בפת בג· פרשב"ם דהאי פת לאו פת ממש הוא דליםתמע מהכא דדניאל גזר על הפת אלא לפתן הוא והוצאת המלך הוא ריפוס"א בלע"ז וכן ממקרא מוכיח דכתיב (דניאל א) ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים ואין לומר שהיה נוטל פתן והיו אוכלים זרעונים בלא פת : במתני' כתב רשב"ם בשם רש"י דלא גרס רבי דר' יהודה הנשיא בר בריה ובית דינו התירוהו וחכמי דורו קבעו דבר זה במשנה שסדר רבי זקנו כי הוא היה בנו של ר"ג הנזכר במס' אבות (פ"ב מ"ב) ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא אומר יפה ת"ת כו' והוא רבי יהודה הנשיא הנזכר כאן הוא ר' יהודה נשיאה *) שהיה בימי האמוראים אלא בלשון משנה וברייתא קורא אותו הנשיא ובלשון אמורא קורא אותו נשיאה ור' יהודה הביא ירושלמי רבי ובית דינו התירו את השמן בשלשה מקומות רבי יהודה הנשיא ורבותינו התירו בגיטין ובשמן ובסנדל ונראה לו שיש שם טעות סופר דקפריך וליקרו ליה ב"ד שריא שכל ב"ד המתיר ג' דברים נקרא ב"ד שריא ודחי א"ר יודן בר' ישמעאל בית דינו חלוק עליו בגיטין פירוש ואין זה מתיר ג' דברים ואם הוא היה רבינו הקדוש א"כ היה לו למנות עוד אחרת שהתיר כדאמר בפרק קמא דחולין (דף ו:) דהתיר רבי בית שאן דבירושלמי דמאי נמי איתא לכך נראה לו דגרס התם ר' יהודה הנשיא והוא ר' יהודה נשיאה עוד כתוב שם בירושלמי רב יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לנציבין אשכח לר' שמלאי הדרומי יתיב ודריש רבי ובית דינו התירו את השמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל לרב אכול או אנא כתיב עלך זקן ממרא א"ל עד דאנא תמן אנא ידע מאן ערער עליה שמלאי הדרומי א"ל אפשר מה דאמר בשם גרמיה לא בשם רבי ובית דינו אטרח עליה ואכל : ושמן דניאל גזר עליו · ה"נ ה"מ למפרך אין אלא משום דאשמן קאי נקטיה : ורבי יהודה הנשיא היכי אליס למשרי תקנתא דשמאי והלל · פרשב"ם דפריך בין לרב בין לשמואל דשמואל נמי מודי דמי"ח דבר הם : והתנן אין ב"ד יכול כו' · תימה בפרק השולח (גיטין לו: ושם ד"ה אלא) גבי פרוזבול דאמר שמואל האי פרוזבול עולבנא דדייני הוא אי איישר חיילי אבטליניה ומסיק אי איישר חיילי יותר מהלל והיכי דמי אי פשטה תקנת פרוזבול אפילו היה גדול אין יכול לבטלו ואם לא פשטה א"כ למה לי איישר חיילי הרי ר' יהודה נשיאה התיר שמן אע"פ שהיה קטן מאותו טעם דלא פשט איסורו וי"ל דהכא נמי מטעם דלא פשט גרידא לא התיר אם לא היה ג"כ טעם דאין רוב הצבור יכולין לעמוד אבל פרוזבול נהי דלא פשט מ"מ רוב הצבור יכולין לעמוד בו מ"מ קשה דדבר תימה הוא היאך לא פשט מאחר שהוא ריוח המלוים לכך נראה דודאי פרוזבול פשט ודקשיא לך אפי' גדול היאך יכול לבטל ודאי בי"ח דבר דוקא אמר באם יבא אליהו ויאמר אין שומעין וכמו שמפורש בירושלמי הטעם מפני שעמדה להם בנפשותיהם כך דקדק הרב רבי אלחנן מתוך גירסת הספרים שמצא בספרים ישנים דקאמר האמר רב משרשיא מה טעם כו' משמע שמשם מתחיל התירוץ וה"פ דשמעתין ור' יהודה נשיאה היכי אליס למישרי כו' והתנן אין בית דין כו' ועוד אפילו הוא גדול אינו יכול לבטל בי"ח דבר ולא הוצרך לפרש הטעם כי פשוט הוא ומשני האמר רב משרשיא מה טעם לפי שפשט ולפיכך ב"ד גדול נמי אינו יכול לבטל ושמן לא פשט לכך אפי' עמדו בנפשותיהם קטן יכול לבטל וסמכו על דברי רבן שמעון בן גמליאל דאין גוזרין כו' ולפיכך הותר אף בב"ד קטן אבל ודאי שאר דברים אף כי פשטו יכול ב"ד גדול לבטל ולפיכך גבי פרוזבול אמר שמואל דאי איישר חיילי מהלל אבטליניה ואע"פ שפשט והילך הירושלמי דפרק קמא דשבת א"ר בון אמר רב יהודה בשם שמואל ל"ש אלא חוץ לי"ח דבר אבל בי"ח דבר אפילו גדול אינו מבטל מפני שעמדה להם בנפשותיהם פירוש ממה שנטלו חרב בבית המדרש

אי

*) [עי' תוס' לעיל לג: ד"ה בעא]

עין משפט
נר מצוה

קכו א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כח סמג לאוין קלא טוש"ע י"ד סי' קג סעיף א :

קכז ב מיי' פ"ב מהל' ממרים הלכה ב סמג עשין קיא :

[קכז ג רב אלפס קדושין פ"ד דף רמג.] :

רבינו חננאל

ושמואל אמר זליפתן של כלים אסורין · כגון קדירה בת יומא וכיוצא בה אסרתן · אמר ליה שמואל לרב בשלמא לדידי כו' משום דנותן טעם לפגם מותר משום הכי שרייה רבי · אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו היכי יכול רבי לבטוליה · והא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין · אמר ליה אשלח ליה לרבי אשאל אשאליה איכסיף רב אמר [אם] הם לא דרשו אנן לא דרשינן · כתיב וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו בשתי משתאות הכתוב מדבר · יין ושמן רב סבר שם על לבו והורה לכל ישראל · ושמואל סבר שם על לבו לעצמו לאחרים לא הורה : ירושלמי אמר ליה שמואל אכול משחא דארמאי ואי לא כתיבנא עליך זקן ממרא: ומקשינן וסבר רב שמן דניאל גזר עליה והא משמיה דרב אמרו פתן שמנן ויינן מי"ח דבר הן · ופרקינן דניאל גזר שיהא אסור בעיר · תלמידי שמאי והלל גזרו ביה איסור אפילו בשדה · ומקשינן אי הכי רבי היכי מצי מבטיל גזירה זו · והאמר ר' יוחנן בכל יכול בית דין לבטל דברי בית דין חבירו אם הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין חוץ מי"ח דבר שאפי' יבוא אליהו ובית דינו אין שומעין להם.ופרקי' להו אמר רב שמעיה מה טעם הואיל פשט איסורן ברוב ישראל שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל וכרבי יוחנן ישבו ובדקו על השמן ומצאו שלא פשט איסורו ברוב ישראל · וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי רבי אלעזר בר' צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם רוב ישראל יכולין לעמוד בה · כדכתיב

מסורת הש"ס

וכן בכל שעמוד שיכא דכתוב שמאי והלל צריך לגרוס תלמידי שמאי והלל · רש"א

[לקמן לח:]

[שם לט· לט: סה: סו: סה: עב:]

[עדיות פ"א מ"ה] מ"ק ג: מגילה ב. גיטין לו:

[כ"כ קיא.]

שבת יז: ע"ש *[נ"ל אמר אבימי]

איסורם. יעב"ץ

ב"קעט:ב"ב כ: הוריות ג:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בשלמא לדידי דאמרי זליפתן של וכו' גבי חומץ לתוך הגריסין כצ"ל ותיבות אשר שם נמחק: (ב) בא"ד מישחא שליקא קאמר סתם התלמוד וכו' שלא פשט איסורו ואין רוב וכו' לעמוד בו בשאר :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בשלמא וכו' · הא דאמר לקמן · [ועי'] דף לח ע"ב (ועיי"ש בתוס' ד"ה אי:

תורה אור

°במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו אי איכא גוי כולו אין אי לא לא גופא *אמר באלי אמר אבימי נותאה משמיה דרב פיתן ושמנן יינן ובנותיהן כולן משמונה עשר דבר הן בנותיהן מאי היא אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על בנותיהן נידות מעריסותן וגניבא משמיה דרב אמר כולן משום עבודת כוכבים גזרו בהן דכי אתא *רב אחא בר אדא א"ר יצחק גזרו על פיתן משום שמנן מאי אולמיה דשמן מפת אלא על פיתן ושמנן משום יינן *ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר ועל דבר אחר משום ד"א בנותיהן דאורייתא היא דכתיב °לא תתחתן בם דאורייתא ז' אומות אבל שאר עובדי כוכבים לא ואתו אינהו וגזור אפילו דשאר עובדי כוכבים ולר"ש בן יוחי דאמר °כי יסיר את בנך מאחרי *לרבות כל המסירות מאי איכא למימר אלא דאורייתא אישות דרך חתנות ואתו אינהו גזור אפילו דרך זנות זנות נמי בבית דינו של שם גזרו דכתיב °ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף אלא דאורייתא עובד כוכבים הבא על בת ישראל דמשכה בתריה אבל ישראל הבא על העובדת כוכבים לא ואתו אינהו גזור אפי' ישראל הבא על העובדת כוכבים ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני היא *דאמר מר הבועל ארמית קנאין פוגעין בו *(א"ל) דאורייתא בפרהסיא וכמעשה שהיה ואתו אינהו גזור אפילו בצינעא בצינעא נמי בית דינו של חשמונאי גזרו [דכי אתא רב דימי אמר ב"ד של חשמונאי גזרו] ישראל הבא על העובדת כוכבים חייב משום נשג"א *כי אתא רבין אמר משום נשג"ז כי גזרו בית דינו של חשמונאי ביאה אבל ייחוד לא ואתו אינהו גזור אפי' ייחוד ייחוד נמי בית דינו של דוד גזרו *דאמר רב יהודה באותה שעה גזרו על ייחוד אמרי התם ייחוד דבת ישראל אבל ייחוד דעובדת כוכבים לא ואתו אינהו גזרו אפי' אייחוד דעובדת כוכבים ייחוד דבת ישראל דאורייתא היא *דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק רמז לייחוד מן התורה מנין שנאמר °כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה ייחוד דאורייתא דאשת איש ואתא דוד וגזר אפי' אייחוד דפנויה ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל גזור אפי' אייחוד דעובדת כוכבים משום ד"א אמר רב נחמן בר יצחק *גזרו על תינוק עובד כוכבים שיטמא בזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור דא"ר זירא צער גדול היה לי אצל ר' אסי ור' אסי אצל ר' יוחנן ור' יוחנן אצל ר' ינאי ור' ינאי אצל רבי נתן בן עמרם ור"נ בן עמרם אצל רבי תינוק עובד כוכבים מאימתי מטמא בזיבה ואמר לי בן יומו וכשבאתי אצל ר' חייא אמר לי בן ט' שנים ויום אחד וכשבאתי והרציתי דברי לפני רבי אמר לי הנח דברי ואחוז דברי רבי חייא דאמר תינוק עובד כוכבים אימתי מטמא בזיבה בן תשע שנים ויום אחד הואיל

במארה אתם נארים · אתם מקבלין עליכם גזירה בארור ובקללה ונאסר עליכם ואח"כ אותי אתם קובעים גוזלים שאתם נהגים שוב מן האיסורים : מעריסתן · מקטנותן שהן שוכבות בעריסה שקורין ברייי"ן : משום יינן · שהיין בוער בו ומביאו לידי בנותיהן : ובנותיהן אסורין משום דבר אחר · עבודת אלילים : ועל דבר אחר שלא הוזכר כאן גזרו משום דבר אחר · ולא משום עבודת אלילים לקמן מפרש לה : קנאים · בני אדם המקנאין קנאתו של מקום לנקום נקמותיו : פוגעין בו · בשעת בעילה לפי שאיש במיתת ב"ד וכמעשה שהיה דזמרי וכזבי : נשג"א · גזרו עליהן משום נדה דרבנן ואע"ג דעובדת כוכבים אין דמה מטמאה מן התורה שהרי היא כבהמה חכמים גזרו עליה ועשאוה שפחה משום עובדת כוכבים כאילו מתחתן בה דרך אישות ומשום אשת איש דבעולת בעל יש להן לבני נח דכתיב והיא בעולת בעל וישראל שהרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדתה אתי למיבעל נמי נדה ישראלית ואתי למינסב שפחה ועבר משום לא יהיה קדש ואתי למנסבה לעובדת כוכבי' ועבר אלא תתחתן ואתי למיבעל אשת איש ישראל : משום נשג"ז · נדה שפחה עובדת כוכבים זונה שאם כהן הוא יש כאן משום לאו דזונה ולא לאו ממש אלא גזירה משום זונה ישראלית שנבעלה לאסור לה : דאורייתא · דמייחדא בהדיה כו' לא גרסי' וה"ג כי גזור רבנן בית חשמונאי ביאה אבל ייחוד לא כו' ואתו אינהו תלמידי שמאי והלל : באותה שעה · מעשה אמנון ותמר והא דרב יהודה בסנהדרין בפ' כ"ג : שיטמא בזיבה · אפי' לא ראה גזרו עליו להיות כזב : צער גדול היה לי כו' · כלומר טורח גדול היה לי אלו בשאלה זו ששאלתיה ממנו כמה פעמים ולא היה בידו : הואיל

אי איכא גר כולו אין אי לא לא · פי' איכה חלה כשאר גזירות ויכולה להתבטל אף בב"ד קטן מיהו חלה היא לענין שצריכה שום היתר שהרי' שמן נהגו בו איסור עד שבא רבי יהודה והתירו : גזרו על בנותיהן שיהו נדות מעריסותן · וגם על בנות כותים גזרו ושתי גזירות הוו ותרוייהו צריכי כמו שפי' בפ"ק דשבת (א) (טז:) : דכתיב לא תתחתן בם · אסיפא דקרא סמיך דכתיב ובתו לא תקח לבנך דאילו לאו דלא תתחתן מיירי בגיורת כדאמרינן בהערל (יבמות עו·) וכי האי גוונא פי' הר"ר אלחנן בפרק הערל (שם עט·) גבי בני שאול שהוקעו דפריך והכתיב לא יומתו אבות על בנים וע"כ °אסיפא דקרא סמיך דכתיב איש בחטאו יומתו אבל רישיה דקרא מוקמי ליה (בסנהדרין דף כז:) בעדות אב על הבן [וע"ע תוס' כתובות כט· סד"ה אלו] : כי יסיר לרבות כל המסירין · ע"כ הך דרשא לא קיימא אלא אבתו לא תקח לבנך דסליק מיניה דאילו שאר עובדי כוכבים בגירותן שרו ולר"ש דאסר פי' רשב"ם הך דר"ש ליתא בכולהו תנאי אלא משום דשמעינן ליה לר"ש דדריש טעמא דקרא אם כן כי יסיר קרא יתירא הוא דהי נמי לא כתיב דרשינן האי טעמא מנפשיה [ועי' תוס' קידושין סח: ד"ה הניחא וכו'] : משום נשג"ז · פירוש כהן הבא עליה חייב משום זונה ומפ' בפ' הנשרפין (סנהדרין דף פב·) ואידך דאמר משום נשג"א קסבר כשייהו לא מפקרי בזנות ומשום הכי לא מחייב משום זונה והקשה הרב רבי משה מפונטוי"ש דאמר הכא בבית דין של חשמונאי גזרו בעובדת כוכבים משום זונה ותנן בפרק הבא (ב) ביבמות (דף סא:) וחכ"א אין זונה אלא גיורת או משוחררת ושנבעלה בעילת זנות וזו היא זונה האמורה בתורה ומפרש טעמא לפי שבאין עליה בנכריותה אלמא בעובד' כוכבים שייך זנות ויש לדחות דהתם בגיורת שאני משום דהשתא היא בת קיחה וקיימא באיסור חללה וזונה לא יקח (ג)אבל בעובדת כוכבים דלית בה קיחה ליה בה משום זונה לא יקח ולא משום חילול זרעו שאינו מתייחס אחריו אכן קשה דאמרינן פרק כל האסורין (תמורה דף כט: ושם ד"ה ורבא) אמר אביי כהן הבא על העובדת כוכבים(אפי' א"א)אינו לוקה ורבא אמר לוקה אלמא מדאורייתא הוא מלקי עלה משום זונה ואפילו בעובדת כוכבים ואמר בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף עח·) דפליגי רבי אלעזר בר יעקב ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון בגיורת לכהן ואפילו ר' שמעון לא שרי אלא בנתגיירה פחותה מבת ג' שנזרעו בתוליה בישראל אבל בעובדת כוכבים ודאי שייך זונה וי"ל דהיא דרבא דתמורה וכן ההיא דפ' י' יוחסין וההיא דיבמות דמשמע דבעובדת כוכבים שייך זונה (ד) היינו ודאי ליאסר לכהן ולקי הכהן לוקה עליה כבעולה ודאי והביי דפליג ואמר אינו לוקה היינו משום דקסבר דהא דמתסרא עובדת כוכבים זונה לכהן מדאורייתא לאו משום זונה דכתיב בקרא מתסרא אלא מגזרת הכתוב דכתיב בתולה מעמיו ולא גיורת ולאו הבא מכלל עשה עשה ולהכי לא לקי והך גזירה דב"ד של חשמונאי הוי בסתם עובדת כוכבים שאין ידוע לנו שנבעלה דמספיקא לא לקי ואפי' לרבא ומיהו לרבין גזרו חכמים לחייבו משום זונה ולרב דימי נשייהו לא מפקרי הלכך משום זונה לא גזרו ומפ' נמי התם בפ' הנשרפין מ"ד נשג"ז לא אמר נשג"א דאישות ליה להו וק' דהא מרבינן בפ"ק דקידושין (דף כא:) גבי יפת תואר אשת לרבות א"א אלמא איכא בהו אישות וי"ל דודאי עשה מיהא איכא ולכך הוצרך לרבות אשת איש והא דדרשינן בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נג:) אשר ינאף אשת רעהו פרט לאשת אחרים פי' עובד כוכבים אלמא לא שייך בהו אישות כלל היינו לענין חיוב מיתה והא דאמרינן (ברים) [בירושלמי בפ'] אין עומדין י' באו על הזונה ראשון קנאה ואחרים חייבים עליה משום אשת איש הדא אמר בעילה קונה בבני נח היינו דוקא גבי בני נח אבל בישראל אינו חייב בעשה אלא בעולת בעל ואשתו גמורה : צער גדול היה לי לפני רבי אסי כו' · מדאמרינן ופלוני אצל פלוני משמע שכולם היו בדור אחד וכולם בימי רבי : להאחר

עין משפט נר מצוה

קכח א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכג סעיף א :

קכט ב ג ד מיי' פי"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה א ב סמג לאוין קיב טור ש"ע אה"ע סי' טז סעיף א :

קל ה ו מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעי' ב:

קלא ז מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעי' א:

קלב ח ט י מיי' שם פכ"ב הלכה א סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף א [וכרב אלפס קדושין פ"ד ד' רמג.] :

קלג כ מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעי' ב:

קלד ל מיי' שם פ"ד הלכה ד ופ"א מהלכות טומאת מת הלכה י"ד ופ"ב מהל' משכב ומושב הלכה י :

קלה מ מיי' פ"ב מהל' משכב ומושב הל' י:

רבינו חננאל

במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו : אי איכא הגוי כולו וקא עבר עליה האי גברא אותי אתם קובעים ואי לא לא · גופא אמר באלי (נותאה) [אמר אבימי נותאה] משמיה דרב פתן ושמנן ויינן ובנותיהן כולן מי"ח דבר הן · בנותיהן אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על בנותיהן שיהו נדות מעריסותיהן · גניבא משמיה דרב אמר כולהו משום עבודת כוכבים גזור בהו רבנן · גזרו על פתן ושמנן משום יינן · וגזרו על יינן משום ייחוד בנותיהן · אבל חתנות בבנותיהן מדאורייתא הוא דכתיב לא תתחתן בם ואע"ג דהאי קרא מז' אומות הוא. א) דכתיב כי יסיר את בנך מאחרי מרבינן כל המסירות ואפי' דשאר אומות מןהתורה' ודרך זנות בית דינו של שם גזרו שנאמר הוציאוה ותשרף · ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני הוא דתנן הבועל ארמית קנאין פוגעין בו והנ"מ בפרהסיא וכמעשה זמרי. אבל הבא על העובדת כוכבים בצנעא בית דין של חשמונאי גזרו. הבא על העובדת כוכבים חייב משום ב) נש"א פי' נדה שפחה אשת אישי · נשג"ז נדה שפחה עובדת כוכבים זונה · גזרו תלמידי שמאי והלל אפילו ייחוד דעובדת כוכבים פנויה. אבל ייחוד דבת ישראל אם היא אשת איש מן התורה הוא · שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם שאר כל העריות שבתורה · ייחוד דבת ישראל פנויה בית דינו של דוד גזרו בה · דאמר רבא באותה שעה שבא אמנון על תמר אחותו גזרו על ייחוד דפנויה בת ישראל · וגזרו על ייחוד בנותיהן משום דבר אחר · ג) דאמרינן דבית דינו של חשמונאי גזרו שלא תהיה עובדת כוכבים מיוחדת לו בזנות אתו אינהו גזרו אפילו אקראי בעלמא : ועל דבר אחר משום דבר אחר מאי היא · אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על תינוק עובד כוכבים שיהא מטמא בזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור · אסיקנא עובד כוכבים מבן ט' שנים ויום אחד מטמא בזיבה הואיל

א) נראה דצ"ל כיון דכתיב כי יסיר וכו'. ב) לכאורה צ"ל נשג"א נדה שפחה עובדת כוכבים זונה ורבין אמר דחייב משום נשג"ז. ג) נראה מזה דרבינו הי' גורס בכאן גי' אחרת ואפשר שזו היא הגי' שכתב רש"י דמייחדא בהדיה לא גרסינן

הגהות הב"ח (א) תום' ד"ה גזרו וכו' בפ"ק דשבת כ"ב בדף ע"ז ע"ב בתוס' ד"ס אף בנות כותים : (ב) ד"ה משום וכו' בפרק הבא על יבמתו וחכ"א : (ג) בא"ד וזונה לא יקח ולא יחלל זרעו אבל בעובדת כוכבים דלית בה וכו' מתיחס אחריו אכן : (ד) בא"ד וההיא דיבמות דמשמע דבעובדת כוכבים שייך זונה ליאסר לכהן ואף הכהן לוקה עליה היינו דוקא כבעולה ודאי :

גליון הש"ס תום' ד"ה דכתיב וכו' אסיפא דקרא · עיין קידושין דף סח ע"ב תוס' ד"ה אמר קרא :

גמרא

הואיל וראוי לביאה מטמא נמי בזיבה אמר רבינא *הלכך הא תינוקת עובדת כוכבים בת ג' שנים ויום אחד הואיל וראויה לביאה מטמאה נמי בזיבה פשיטא מהו דתימא האי ידע לארגולי והא לא ידעה לארגולי קמ"ל מיסתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה אכתפיה דרבי שמלאי שמעיה א"ל שמלאי לא היית אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן אמר לו בימינו התיר אף את הפת אמר לו א"כ קרו לן בית דינא שריא דתנן *העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה על אייל קמצא דכן ועל משקה בית מטבחיא דכן ועל דיקרב למיתא מסאב וקרו ליה יוסף שריא אמר ליה התם שרא תלת ומר שרא חדא ואי שרי מר חדא אחריתי אכתי תרתין הוא דהויין א"ל אנא שראי אחריתי מאי היא דתנן *זה גיטך אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש ומת בתוך שנים עשר חודש אינו גט ותני עלה ורבותינו התירוה לינשא ואמרינן מאן רבותינו אמר רב יהודה אמר שמואל בית דינא דשרו משחא *סברי לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו *וא"ר אבא בריה דרבי חייא בר אבא ר' יהודה הנשיא הורה ולא הודו לו *כל שעתו ואמרי לה *כל סייעתו א"ל רבי (*אליעזר) לההוא סבא כי שריתוה לאלתר שריתוה דלא אתי או דלמא לאחר שנים עשר חודש דהא איקיים ליה תנאיה ותיבעי לך אמתני' דתנן *הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש ומת בתוך שנים עשר חודש הוי גט דהא איקיים ליה תנאי ותיבעי לך לאלתר הוי גיטא דהא לא אתא או דלמא לאחר י"ב חודש דהא איקיים ליה תנאיה אין ה"נ אלא משום *דהוית בההוא מניינא אמר אביי הכל מודים לכשתצא חמה מנרתיקה לכי נפקא קאמר לה וכי מיית בליליא גט לאחר מיתה הוא על מנת שתצא חמה מנרתיקה מעכשיו קאמר לה וכי מיית בליליא הא ודאי תנאה הוי וגט מחיים הוא כדרב הונא *דאמר רב הונא כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי לא נחלקו אלא באם תצא ר' יהודה הנשיא סבר לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו והוה ליה כמהיום אם מתי כמעכשיו אם מתי ורבנן לית להו דר' יוסי והוה ליה כזה גיטך אם מתי גרידא גופא העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על אייל קמצא דכן ועל משקה בי מטבחיא דכן ועל דיקרב למיתא מסאב וקרו ליה יוסף שריא מאי אייל קמצא רב פפא אמר שושיבא ורב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר סוסביל רב פפא אמר שושיבא וקמיפלגי בראשו ארוך מר סבר ראשו ארוך אסור ומר סבר ראשו ארוך מותר רב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר סוסביל

רש"י

הואיל וראוי לביאה כו' · דטעמא דגזירת זיבה משום ביאה הואי כדאמרן שלא יהא תינוק של ישראל רגיל אצלו במשכב זכור הלכך לא גזרו עליה עד דחזי לביאה: פשיטא · כיון דתינוק משעה שראוי ה"ה לתינוקת: מהו דתימא · האי תינוק כשראוי לביאה הוא ערום לארגולי להמשיך ישראל אצלו: אבל תינוקת בת ג' אע"ג דבת ביאה היא אין בה ערמומית דלא ידעה לארגולי עד שתהא בת תשע לא נגזר עליה קמ"ל: אייל קמצא · מין חגב הוא: דכן · שהוא טהור ומותר באכילה: ועל משקה בית מטבחיא · הדם והמים שהן בבית המטבחיים שבעזרה: דכן · לא גזרו עליהם טומאת משקין ופלוגתא היא לקמן רב אמר דכן ממש דסבר אין משקין מקבלין טומאה אלא מדרבנן ובהני לא גזור ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן קסבר שמואל יש למשקין טומאה מן התורה להיטמא ולא מצו רבנן לדכינהו: ועל דיקרב למיתא מסאב · הנוגע במת טמא ולקמן פריך הא דאורייתא היא ועוד הא חומרא היא ויוסף אסרא מיבעי ליה: שרא תלת · דהא לקמן מפרש דהאי על דיקרב למיתא מסאב קולא היא: אינו גט · דהא לא אמר שיהא גט אלא עד י"ב חודש והוא כבר מת ואין יכול לגרש וזקוקה ליבם אם אין לו בן אבל אי אמר מעכשיו יהא גט אם לא באתי עד י"ב חודש ומת בתוך כך הרי זה גט ואינה זקוקה ליבם: כר' יוסי · בב"ב בפרק יש נוחלין (דף קנו·) הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דלהוי משמע גופא מהיום שלא אהא רשאי למכרם ופירא לאחר מיתה ואם לא כתב מהיום הגא לאחר מיתה לא אמר כלום ויירשו אחיו עמו או אם היה עליו בע"ח מאוחר לאחר מתנה זו בע"ח גובה את חובו רבי יוסי אמר אינו צריך דהכי כתיב זמן בשטר לומר מעכשיו תהא מתנה מגופה של קרקע והפירות לאחר מיתה דאי לא בעי למיכתב ליה אלא לאחר מיתה למה כתב זמן בשטר וה"נ זמנו של גט מוכיח דה"ק ליה מעכשיו יהא גט אם לא באתי והנאה בעלמא הוא וכי לא אתא איקיים תנאה: רבי יהודה הנשיא · בן בנו של רבי היה הורה שהיא מותרת לינשא: כל שעתו · כל ימיו נחלקו עליו: לאלתר שריתוה · כששמעו בו שמת: ה"ג לאלתר שריתוה דודאי לא אתי עוד: אין ה"נ · דהיכא למיבעי אמתניתין. אלא להכי בעינן בעיין לה אקמייתא משום דהוית בההוא מניינא דרבי יהודה נשיאה דשרייה וידעת לאימת שרייה ומדרבי יהודה נשמע למתני' להיכא דאמר לה מעכשיו: הכל מודים · ואפילו רבי יוסי היכא דאמר לה בהאי לישנא הרי זה גיטך לכשתצא חמה מנרתיקה: לכי נפקא לה קאמר לה · דליהוי גיטא ומקמי הכי לא ליהוי גיטא ואי מיית בליליא לאו גיטא הוא ואע"ג דא"ר יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו וכמאן דכתיב ביה מהיום דמי ה"ל כמהיום ולאחר מיתה ותנן מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט דמספקא האי לאחר מיתה אי תנאה הוי והכי משמע מהיום יהא גט אם אמות אי חזרה הוה דהדר ביה ממאי דאמר מהיום ולא דמי למתנה שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה דהתם הכי קאמר גופא מהיום קני ופירא לאחר מיתה אבל גט ליכא למימר הכי וכי האי גוונא מפרש לה בי"ש נוחלין (ב"ב קנו·): ע"מ שתצא חמה מנרתיקה · ודכוותה הכא על מנת שלא אבוא כל שנים עשר חודש: מעכשיו קאמר · דליהוי גיטא ע"מ שתתקיים תנאי זה וכי מקיים תנאי זה ונפקא חמה איגלאי מילתא למפרע דבשעת מסירה הוי גט ואע"ג דמיית בליליא ה"ל גט מחיים ודכוותיה מת בתוך י"ב חודש הרי נתקיים התנאי שלא בא וה"ל גט למפרע: דאמר רב הונא כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי · ע"מ ודאי תנאה משמע וה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שיתקיים תנאי זה וכל אימת דמתקיים תנאה ה"ל גט למפרע: לא נחלקו אלא באם תצא · ומת בליליא דכוותיה התם באם לא באתי דאמרינן התם בפ' מי שאחזו קורדיקוס (גיטין דף עב· עז·) אם שתי לשונות משמע משמע מעכשיו ומשמע לכשיתקיים אמר מהיום גלי דעתיה דמעכשיו לא אמר מהיום הוי משמע לכשיתקיים הלכך ר' יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי דאמר דאף על גב דלא כתב מהיום זמנו של שטר מוכיח עליו כמאן דכתב מהיום דמי וה"ל כמהיום אם מתי דאמרינן במסכת גיטין (דף עב:) תנאה הוא וכי מיית הוי גיטא למפרע מחיים ורבנן לית להו דרבי יוסי וה"ל כאם מתי גרידא דאמרינן התם דלשון אם כי לא אמר מהיום משמע לכשאמות ולכשתצא אבוא וה"ל גט לאחר מיתה: שושיבא · מין חגב וראשו ארוך: וקמיפלגי · יוסי בן יועזר ורבנן בראשו ארוך דסימני חגבים טהורים נפקא לן מארבה סלעם חרגול חגב ופליגי תנאי באלו טריפות (חולין דף סו·) בראשו ארוך איכא דדאין ליה בכלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט הני מילי שרי אבל מין אחרינא לא וכל מילה דהכי אין ראשו ארוך ואיכא דדאין בכלל ופרט וכלל ומרבי כל כעין הפרט לא רחי ארבה כראי סלעם וכו' הלכך השוה שבהן שיש להן ד' רגלים ד' כנפים ויש להן קרסולין וכנפיו חופין את רובו אף אני אביא כל שיש לו ד' סימנים הללו:

סוסביל

תוספות

לאלתר שריתוה דהא לא אתי · וא"ת פשיטא דלאלתר היא מותרת דמיד שמת הרי התנאי כמקויים דלא ישוב עוד לביתו וי"ל דמ"מ מיבעי ליה אי גזרינן מת אטו לא מת: **ורבנן** לית להו דרבי יוסי · פירוש בני דורו שהיו חלוקין עליו ומ"מ ליכא למפשט דאין הלכה כר' יוסי דכי ליה להו הכא היינו בעל פה אבל בשטר מודו ליה:

בראשו

עין משפט נר מצוה

קלו א מיי' פ"ב מהל' מטמא משכב הל' י:

קלז ב מיי' פ"ב מהל' ממרים הלכה ח:

קלח ג מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין הלכה טז:

קלט ד מיי' פ"ט מהל' גירושין הלכה כ סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמד סעי' ב:

קמ ה מיי' שם הלכ' יא טוש"ע שם סעי' ג:

קמא ו ז מיי' שם הלכ' טו טוש"ע שם סעי' ד:

קמב ח מיי' פ"ו מהל' איסור הלכה יז סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ב:

קמג ט מיי' פ"ט מהל' גירושין הלכה טו סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמד סעי' ד:

[גיטין עו: ע"ש]

[פי' כל החכמים בנמצאו באותה שעה· ערוך ערך סע ב']

רבינו חננאל

הואיל וראויה לביאה ואע"ג דלא ידעת לארגולי: אמר ליה רבי לשמלאי לא היית עמנו אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן של עובדי כוכבים· אמר לו בימינו תתיר[אף]את הפת· אמר לו רבי אם כן קרו לן בי דינא שריא· דהא התרנו את השמן· וגם זו ששנינו הנותן גט לאשה ואמר לה הרי זה גיטך אם לא באתי מיכן ועד י"ב חודש· ומת בתוך י"ב חודש אינו גט ואנו התרנוה· סברינן לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו כי מחיים נתנו ואין זה גט לאחר מיתה· כבר פירשנו זו השמועה במסכת גיטין במקומה לפיכך לא הארכנו בה בכאן· הנה התרנו שני דברים· ואם נתיר הפת של עובדי כוכבים הרי שלשה דברים. וכל בית דין שמתיר שלשה דברים נקרא בית דין שריא· כמו יוסף בן יועזר· דתנן העיד יוסף בן יועזר איש צרידה על אייל קמצייא דכן ועל משקי בית מטבחיא דכן ודיקרב למיתא יסתאב· הא ספק טומאה ברה"ר טהור· וקרו ליה יוסף שריא· מאי אייל קמצייא רב פפא אמר שושיבא וקמיפליגי בראשו ארוך· ת"ק סבר ראשו ארוך אסור· ויוסי בן יועזר סבר שרי· [רב חייא בר אמי] משמיה דעולא אמר בראשו ארוך כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי בסוסביל

מסורת הש"ס

בריוה פ"ח מ"ד פסחים טז. [נדרים יט.]

גיטין עו: [כתובות ב:]

[גיטין עב: וש"נ]

[פי' כבי מדרשו] [נ"ל אלעזר]

גיטין עו: כתובות ב:

[גיטין שם ע"ש]

[גיטין עד. עה: עז.] קידושין ח. ס: ובכל הג' מקומות בגיטין אי' אר"ה אמר רבי]

סוסביל בראשו ארוך כ"ע לא פליגי דאסור והכא בכנפיו חופין את רובו על ידי הדחק קמיפלגי מר סבר רובא כל דהו בעינן ומר סבר רובא דמנכר בעינן : ועל משקה בי מטבחיא דכן : מאי דכן *רב אמר [א]דכן ממש ושמואל אמר דכן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן רב אמר דכן ממש קסבר טומאת משקין דרבנן וכי גזור רבנן טומאה במשקין דעלמא אבל במשקה בי מטבחיא לא גזרו רבנן ושמואל אמר דכן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן קסבר [ב]טומאת משקין דאורייתא [ג]לטמא אחרים דרבנן וכי גזרו רבנן במשקין דעלמא במשקין בי מטבחיא לא גזרו : ועל דיקרב למיתא מסאב וקרו ליה יוסף שריא : יוסף אסרא מיבעי ליה ועוד [ד]דאורייתא היא דכתיב °וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת וגו' דאורייתא דיקרב טמא דיקרב בדיקרב טהור ואתו אינהו וגזור אפילו דיקרב בדיקרב ואתא איהו ואוקמה אדאורייתא דיקרב בדיקרב נמי דאורייתא הוא דכתיב °וכל אשר יגע בו הטמא יטמא אמרוה רבנן קמיה דרבא משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן דאמר משמיה דרב נחמן *[ה]דאורייתא דיקרב בדיקרב בחיבורין טומאת שבעה שלא בחיבורין טומאת ערב ואתו אינהו וגזור אפילו שלא בחיבורין טומאת שבעה ואתא איהו ואוקמה אדאורייתא דאורייתא מאי היא דכתיב °הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים וכתיב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא וכתיב והנפש הנוגעת תטמא עד הערב הא כיצד כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין אמר להו רבא *לאו אמינא לכו לא תתלו ביה בוקי סריקי ברב נחמן הכי אמר רב נחמן [ו]ספק טומאה ברשות הרבים התיר להן *והא הלכתא מסוטה גמרינן לה מה סוטה רשות היחיד אף טומאה רשות היחיד הא א"ר יוחנן הלכה ואין מורין כן ואתא איהו ואורי ליה אורויי תניא נמי הכי ר' יהודה אומר קורות נעץ להם ואמר עד כאן רשות הרבים עד כאן רשות היחיד כי אתו לקמיה דרבי ינאי אמר להו °הא מיא בשיקעתא [י'] דבנהרא זילו טבולו: [ז]והשלקות : מנהני מילי א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אמר קרא °אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף התן לי ושתיתי כמים מה מים שלא נשתנו אף אוכל שלא נשתנה אלא מעתה חטין ועשאן קליות ה"נ דאסורין וכי תימא ה"נ והתניא [ח]חיטין ועשאן קליות מותרין אלא כמים *מה מים שלא נשתנו מברייתן אף אוכל שלא נשתנה מברייתו אלא מעתה חיטין וטחנן ה"נ דאסורין וכי תימא ה"נ והתניא חיטין ועשאן קליות הקמחים והסלתות שלהן מותרין אלא כמים מה מים שלא נשתנו מברייתן ע"י האור אף אוכל שלא נשתנה מברייתו ע"י האור מידי אור כתיב

אלא

רש"י

סוסביל · אין ראשו ארוך אבל אין כנפיו חופין את רובו לראות לעינים אלא בצמצום ע"י מדידה : ה"ג בכנפיו חופין את רובו ע"י הדחק קמיפלגי · ולא גרסינן וקרסולין דהני קרסוליים לא חפו מידי שהן ב' רגלים ארוכין מן הארבעה ובהן הוא מדלג והיינו כרעים ממעל לרגליו לנתר וגו' רובא דמינכר · רוב הנראה לעינים: טומאת משקין דרבנן · ובמסכת פסחים (דף טז:) פרכינן והכתיב וכל משקה אשר ישתה וגו' ומשני מאי יטמא הכשר : לטמא אחרים · אבל טומאת עצמן מדאורייתא רמיא עלייהו אם נטמא : ואתו אינהו גזור על דיקרב בדיקרב ואתא איהו · יוסף ואסהיד על דיקרב למיתא מסאב דהא דאורייתא היא אבל דיקרב בדיקרב לא גזרינן עליה והיינו יוסף שריא : ואתא איהו ואוקמיה אדאורייתא · והכי קאמר על דיקרב למיתא מסאב טומאת שבעה אבל דיקרב בדיקרב (א) לא מסאב אלא טומאת ערב: וכל אשר יגע בו הטמא יטמא · אותו שנגע במת קרי טמא וקאמר כל מי שיגע בו אותו טמא יטמא : בחיבורין · בשעה שהיה זה נוגע במת בא חבירו ונגע בו : שלא בחיבורין · לאחר שפירש מן המת בא חבירו ונגע בו : כל אשר יגע בו הטמא יטמא · משמע שבעת ימים כשאר טומאת מת : בוקי סריקי · כדים ריקים כלומר דברים שאין טעם : ספק טומאה ברה"ר התיר להם · שאינם נוהגין בה איסור וה"ק ועל דיקרב ודאי למיתא מסאב אבל מספק לא : הא הלכתא גמירי לה מסוטה · דטהור דכל איסור ספק טומאה מהתם נפקא דאפיק לה קרא בלשון טומאה ונסתרה והיא נטמאה מגיד לך הכתוב שעל הספק אסור מכאן אתה דן לשרץ לטמא מספק : ומה סוטה רה"י · שסתירה ברה"ר אף טומאת ספק בשרץ אינה אלא ברה"י במסכת סוטה (דף כח:) : הלכה · דבספק טומאה ברה"ר טהור : ואין מורין · ברבים כן דלא ליזלזלו בה טפי : קורות נעץ להן · לסימנין בין רה"ר ובין שדות של בקעה שהן רה"י לטומאה שבעל השדה מקפיד בדריסת הרגל ועוד דאמרינן בהשותפין (ב"ב יב:) ד' אמות הסמוכות לרה"ר כגון מקום פנוי הסמוך לרה"ר והוא ארוך הרבה לד' אמות הראשונות רה"ר לטומאה ובאותן מקומות נעץ להן קורות : כי אתו לקמיה דרבי ינאי · מי שאירע בו ספק טומאה ברה"ר : מנהני מילי · דבישולי עובדי כוכבים אסירי : קליות · יבשו בתנור: מדרבנן

תוספות

בראשו ארוך כולי עלמא לא פליגי דאסור · קשה דאמרינן באלו טריפות (חולין דף סו·) תנא דבי ר' ישמעאל ראשו ארוך מותר ומתני' כמי דהתם משמע דראשו ארוך מותר מדלא קחשיב ליה בהדי סימני טהרה אין ראשו ארוך ובסוף פרק ר"ע (שבת דף צ:) אמר כמי דשוסיבא מותר דהא חזייה רב לרב כהנא דהוה מיעבר שוסיבא אפומיה א"ל רב שקליה דלמא קאכיל ליה חי ועבר משום בל תשקצו משמע דדוקא חי אסור אבל מת שרי לכן נראה לר"ת דגרסינן הכא ראשו ארוך דכ"ע לא פליגי דמותר וגירסא זו נמצאת בפר"ת [בחולין שם· ד"ה אלו כתבו וכן מצא בס' ישן] : **דיקרב** בדיקרב בחיבורין · פי' כגון ראובן שנגע במת ובא שמעון ונגע בו בעודו נוגע במת וטומאה בחיבורין ודאי הוה דאורייתא והא דאמר רבא לא תתלו ביה בוקי סריקי ברב נחמן לאו משום דאית ליה טומאה בחיבורין לאו דאורייתא אלא משום דקסבר דיוסף בן יועזר לא איירי בהכי וכן משמע בנזיר פרק שלשה מינין (מב: ושם ד"ה בחבורי): **הא** הלכתא מסוטה גמרינן לה · לאו דוקא מסוטה גמרינן דספק טומאה ברה"ר היכא דאיכא חזקת טהרה לא הוצרכנו ללמוד מסוטה אלא אמרינן העמד דבר על חזקתו ולא גמרינן מסוטה אלא לומר דברה"י ספיקו טמא דבסוטה נמי הוי ספק טומאה ברה"י : **והשלקות** מנהגי מילי · אומר ר"ת דמדבעי תלמודא בשלקות וקסבר מדאורייתא היא שמא גזירה קדמונית היא ולא נגזרה עם הפת ושלקות היא עניני תבשיל כדמשמע · בהך שמעתא ומתחלה גזרו עליה מטעם חתנות ועל הפת לא גזרו משום דלא שייך ביה חתנות כ"כ עד שבאו שמאי והלל וגזרו בי"ח דברים גם על הפת ואע"ג דבמתניתין תני פת מקמי שלקות מ"מ שלקות גזירה קדמונית יותר היתה וכשהתירו את הפת לא התירו שלקות מהאי טעמא דפת ושלקות תרי מילי נינהו ואור"ת נמי דצריך לערב עירובי תבשילין בפת ושלקות ומביא ראיה מדאמרינן בפ"ב דביצה (דף טו:) ר"א אומר אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל שנאמר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וכן פי' בה"ג אבל ר"י אומר דבעירובי תבשילין סגי בחד או בפת או בתבשיל ולית הלכתא כההיא דר"א דשמותי הוא וגם הולך בשיטת חגיגה אליבא דב"ש דבעי פת ותבשיל וחמין טמונין וב"ה מתירין ובירושלמי דביצה פליג ר' יהושע בהדיא עליה דר' אליעזר והכי איתא התם את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ר' אליעזר אומר אופין על האפוי ומבשלין על המבושל רבי יהושע אומר אופין ומבשלין על המבושל ואמרינן בשל סופרים הלך אחר המיקל ורבי יהושע מיקל הוא ועוד דבתלמוד שלנו חנניה אליבא דבית הלל לא מצרכו אלא חד ומיהו העולם נהגו לערב בפת ותבשיל הואיל ויצא דבר מפי ה"ג ור"ת [וע"ע תוס' ביצה יז: ד"ה אמר רבא] :

אלא

רבינו חננאל

והוא איל קמצייא · ת"ק סבר בעינן קרסולים וכנפיו (א) חופין רובו אע"ג דלא מינכר אלא בכל דהו שריוועל משקי בית מטבחיא דכן · חלקו רב ושמואל · רב סבר דכן ממש קסבר אין טומאה למשקין מן התורה כלל · ורבנן הוא דגזרו בהו טומאה· וכי גזור במשקין דעלמא אבלבמשקי בית מטבחיא לא גזור כלל · ושמואל סבר דכן מלטמא אחרים אבל הן עצמן מיטמאין כו' · כבר פירשנוהו בפסחים : ועל דיקרב למיתא מסאב אתינן לאוקמה התיר הנוגע בנוגע מת כיצד מן התורה הנוגע במת (בנוגע) הוא טמא בלבד והנוגע בנוגע מן התורה טהור הוא וגזרו רבנן עליה טומאה בא הוא וטיהרו והעמידו בשל תורה · ודחינן לה ואמרינן נוגע בנוגע נמי טמא הוא מן התורה שנאמר וכל אשר יגע בו הטמא יטמא ומוקמינן לה הכי מן התורה טומאה בחיבורין שבעה ימים·פי' כגון אדם ידו ב) אחת נוגעת במת ועודנה במת נגע דברים אחרים הכל טמאין טומאת שבעה שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם יטמא שבעת ימים· אבל הנוגע במת ונתפרד ממנו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב·כיצד יתקיימו מקראות הללו · ופרקינן בחיבורין טומאת שבעה· שלא בחיבורין טומאת ערב · ובא רב נחמן ודחה הכל ואמר ספק טומאה ברשות הרבים התיר להן ואף על גב דהלכתא גמירי לה מסוטה מה סוטה ספק טומאה ברה"י היא וכתיב ונסתרה והיא נטמאה מכלל דספק טומאה ברה"ר טהורה מן התורה · א"ר יוחנן גמירי לה הכי אבל אין מורין אותה [ואתא] יוסי בן יועזר ואורי להו ספק טומאה ברה"ר טהור : תניא כוותיה דרב נחמן קורות נעץ להם עד כאן רשות היחיד וספיקו טמא ע"כ רה"ר וספיקו טהור · כי אתו לקמיה דר' ינאי הוה מחמיר ואמר להו זילו טבולו בנהר : והשלקות של עובדי כוכבים רבנן גזרו בהו איסור · והאי קרא אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי אסמכתא בעלמא · אבל החמין והקליות שלהן והקמחין והסלתות שלהן כולן מותרין כר'

א) נראה דצ"ל ת"ק סבר בעינן קרסולים וכנפיו חופין את רובו ברוצה מינכר ויוסף בן יועזר סבר אע"ג דלא מנכר אלא בכל דהו שרי. ב) נראה דצ"ל כגון אדם ידו אחת נוגעת במת ועודנו נוגעת בו נגע בידו השנית בדברים אחרים הכל טמאין טומאת שבעה אבל הנוגע במת ונתפרד ממנו וחזר ונגע בדברים אחרים אין טמאין אלא טומאת ערב שנאמר הנוגע במת וגו' יטמא שבעת ימים וכל אשר יגע בו הטמא יטמא כתיב והנפש הנוגעת וכו'

עין משפט נר מצוה

קמד א מיי' פ"ו מהל' טומאת אוכלין הלכה טז :

קמה ב ג מיי' פ"ז מהל' אבות הטומאה הלכה א :

קמו ד מיי' פ"א מהל' טומאת מת הל' א:

קמז ה מיי' שם פ"ה הלכה ב סמג עשין רלא וע"ש בכ"מ :

קמח ו מיי' פט"ו מהל' אבות הטומאה הלכה ח : [ו מיי' שם הלכ' ט] :

קמט ז מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ט סמג לאוין קמב טוש"ע י"ד סי' קיג סעי' :

קנ ח מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעי' ג :

מסורת הש"ס

[פסחים טז:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואתא וכו' דיקרב בדיקרב שלא בחבורין לא מסאב אלא:

גליון הש"ס

גמ' הא מיא בשיקעתא. עיין עירובין מ"ח ובכור"ש שם

[עי' תוס' ב"מ קכ: ד"ה על אדמתם ותוס' שבת יז: ד"ה בשמעון]

[ב"ב נ. וש"נ]

חולין ס: (סוטה כח)

[סוטה טז:]

מסורת הש"ס

שבת נא: מ"ק יב: יבמות מו: לקמן נט.

[ביצה טז.]

[עירובין סח: וש"נ]

[נ"ל רב חנן בר אמי א"ר פדת]

שבועות יז:

שבת כ.

[בחולין סג: ד"ה סימנין איתא להיפך וצ"ל כאתת ר"ת]

[כדאי' בחולין כז:]

[תרומות פ"ט]

[נ"ל אסור]

אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא אמר *רב שמואל בר רב יצחק אמר רב [א]כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים בסורא מתנו הכי בפומבדיתא מתנו הכי אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב [ב]כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים מאי בינייהו איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא *אמר רב אסי אמר רב [ג]דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים אמר רב יוסף אם צלאן עובד כוכבים סומך ישראל עליהם משום עירובי תבשילין ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא אסור פשיטא מהו דתימא הרסנא עיקר קמ"ל [ד]קימחא עיקר אמר רב ברונא אמר רב עובד כוכבים שהצית את האור באגם כל החגבים שבאגם אסורין ה"ד אילימא דלא ידע הי טהור והי טמא מאי איריא עובד כוכבים אפילו ישראל נמי אלא משום בישולי עובדי כוכבים כי האי גוונא מי אסיר והאמר רב חנן בר אמי א"ר פדת א"ר יוחנן [ה]האי עובד כוכבים דחריך רישא שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה אלמא לעבורי שער קמיכוין ה"נ לגלויי אגמא קא מיכוין לעולם דלא ידע הי טהור והי טמא *ומעשה שהיה בעובד כוכבים היה גופא אמר *(רבה בר בר חנה) א"ר יוחנן האי עובד כוכבים דחריך רישא שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה אמר רבינא הלכך האי עובד כוכבים דשדא סיכתא לאתונא וקבר בה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי פשיטא מהו דתימא לבשולי מנא קא מיכוין קמ"ל לשרורי מנא קא מיכוין אמר רב יהודה אמר שמואל [ו]הניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו מותר *היכי דמי אילימא דאי לא הפך ביה הוה בשיל פשיטא אלא לאו דאי לא הפך לא הוה בשיל אמאי מותר בישולי של עובדי כוכבים נינהו לא צריכא דאי לא הפך הוה בשיל בתרתי שעי והשתא קא בשיל בחדא שעתא מהו דתימא קרובי בישולא מילתא היא קמ"ל *והאמר ר' אסי א"ר יוחנן [ז]כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים הא אינו כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בישולי עובדי כוכבים התם כגון דאותביה בסילתא ושקליה עובד כוכבים ואותביה בתנורא תניא נמי הכי מניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבא ישראל מבית הכנסת או מבית המדרש ואינו חושש שופתת אשה קדירה על גבי כירה ובאת עובדת כוכבים ומגיסה

רש"י

מדרבנן · שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא: דגים קטנים וארדי ודייסא · אין נאכלין חיין ואין עולין על שולחן מלכים ללפתא קמא יש בהן משום בישולי עובדי כוכבים ללישנא בתרא שרו: ארדי · בולי"ן: מלוחין · נאכלין כמות שהן מחמת מלחן: כסא דהרסנא · טיגן במורייס שומן דגים עם קמח: הרסנא עיקר · ואותו מורייס נאכל כמות שהוא חי ושרי: קמ"ל קימחא עיקר · ויש בו משום בישולי עובדי כוכבים שהקמח אינו נאכל חי: כל החגבים שבאגם · שנחרכו ונתבשלו מחמת האור חגב אינו טעון שחיטה: אפי' מריש אוניה · שהאוזן רכה וגלוית בחריכתה אפי' הכי שרי הואיל ועובד כוכבים לא לבשל נתכוין: דשדא סיכתא · קוביי"א בלע"ז ליבשה בתנור: וקבר בה ישראל קרא מעיקרא · והטמין ישראל בתנור דלעת חיה קודם שהוסק התנור והעובד כוכבים הסיקו ונתבשלה הדלעת: שפיר דמי · הואיל והעובד כוכבים לא לבשל נתכוין: פשיטא · היינו דר' יוחנן: מהו דתימא · האי עובד כוכבים לבשולא להאי סיכתא איכוון והא לשם בישול הסיקו: קמ"ל · דאין בישול בכלים: אלא לשרורי מתניה איכוין · להקשות את היתד ואין דעתו לבישול: לשרורי · לשון שריר וקיים חזק: בן דרוסאי · לסטים היה ואוכל כל דבר המבושל קצת: בסילתא · בשל אבל הכא דמנחא אגומרי בלאו היסק דעובד כוכבים הוה מבשל לה לזמן מרובה: שפיתת קדירה · קרי כשנותנין אותה על האור: מגיסה

תוספות

אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא · פרש"י דרבנן גזור משום דחיישי שמא יאכילנו דברים טמאים ויותר היה נראה לפרש הטעם משום חתנות וכן פ"ה במתני' אומר הר"ר אברהם ב"ר דוד דודאי שלקות אסרו חכמים כשהעובד כוכבים מבשלם בביתו אבל כשהוא מבשל בביתו של ישראל אין לחוש לא לחתנות ולא לשמא יאכילנו דברים טמאים ולא הודה לו ר"ת דודאי כיון שהעובד כוכבים מבשל לא חלקו כלל חכמים בין רשות הישראל לרשות העובד כוכבים כי לעולם יש לחוש שמא לא יזהר גם בביתו של ישראל כמו בביתו של עובד כוכבים:

איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא · פי' שאינם נאכלים חיים ואין עולין על שולחן מלכים ואור"ת דמדנקט הני ולא נקט דבש וגבינה שעולין על שולחן מלכים ונאכלים חיים ש"מ דבעי למנקט דברים שנעשה בהם לשון אחרון מוסף על הראשון ולהקל עליו דאפילו אינו נאכל חי כיון שאינו עולה לית ביה משום בישולי עובדי כוכבים ולכן פסק ר"ת דהלכתא כהני תרי לישני ואי איכא חד מינייהו או נאכל חי או אינו עולה אין בו משום בישולי עובדי כוכבים דבשל סופרים הלך אחר המיקל וראיה מדאמרינן לקמן בשמעתין (ע"ב) גבי משחא שליקא וכן גבי דבש בכתס התלמוד (לקמן לט:) אי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי הוא פירוש ולא שייך ביה בישולי עובדי כוכבים אע"ג דעולה על שולחן מלכים הוי וגם ר' יוחנן עבד לקמן (דף נט· ע"ם) עובדא להיתר גבי תורמוסא דשלקי עובדי כוכבים ואכלו ישראל דאמר רשב"ל וא"ל רבי יוחנן הדמ"ועוך עלך זיל הדר דכל שאינו עולה על שולחן מלכים אין בו משום בישולי עובדי כוכבים ואע"ג דהורמוס אינו נאכל כמו שהוא חי:

דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בישולי עובדי כוכבים · פי' אם בישלן עובד כוכבים אחרי שמלחן ישראל שרו כיון שקודם בישולם היו נאכלים מחמת מלחם אמר רב יוסף ואם צלאן סומך עליהם משום עירובי תבשילין ולא גרם עובד כוכבים עד ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא כפר"ח והשתא ניחא דלא תקשי לקמן דר' יוחנן דאסר דג מליח וביצה צלויה דהתם מיירי במלחו עובד כוכבים והכא מיירי במלחו ישראל ודגים קטנים מלוחים נאכלין כמו שהם חיים אומר רבי יהודה דמדקאמר מלוחים דמשמע שאין מלוחים אסירי א"כ צ"ל דמיירי בגדולים קצת שעולים לפעמים על שולחן מלכים דאי לא תימא הכי תקשי לן להא דאמר איכא בינייהו דגים קטנים פי' דלמ"ד נאכל כמו שהוא חי יש בו משום בישולי עובדי כוכבים ולמ"ד אינו עולה דגים קטנים אין בו משום בישולי עובדי כוכבים והלכתא כתרווייהו לקולא וא"כ אמאי נקט מלוחים אפילו אין מלוחים נמי:

קא משמע לן קימחא עיקר · מכאן היה *ר"ת מתיר קוי"ס ואובליא"ש של עובדי כוכבים לאותם שאין נזהרים מפת של עובדי כוכבים דלמאי ניחוש אי משום דם בילים רוב בילים שלנו אין בהם דם ואי משום בילי עוף טמא הרי אינם מצויים בינינו ואי משום בישולי עובדי כוכבים קימחא עיקר והוי כמו פת [וע"ע תוס' חולין סד · ד"ה סימנין ותוס' ביצה טז: ד"ה קמ"ל]:

לעולם דלא ידיע הי טמא והי טהור · משמע הא אי הוה ידיע הי טהור הוה שרי ומכאן ראיה להתיר חגבים בלא שחיטה ועוד ראיה דעופות לא הוזכרו שחיטה * אלא מפני שהוטלו בין בהמה לדגים והלכך לפטרן בולא כלום א"א שכבר הוקשו לבהמה משמע הא לאו הכי פטירי משום דהוקשו לדגים וכל שכן חגבים שהוזכרו אחר דגים כדתנא בתוספתא וכל נפש חיה הרומשת במים אלו דגים ולכל הנפש השורצת על הארץ אלו חגבים ועוד תניא בתוספתא * אוכל אדם חגבים בין חיין בין מתין ולאו אינו חושש וא"ת והיין היכי שרו הא איכא בל תשקצו דאמרינן ס"פ ר' עקיבא (שבת דף צ:) רב חזייה לרב כהנא דקא מעבר שוסיבא אפומיה א"ל שקליה דלא לימרו קא אכל ליה וקא עבר משום בל תשקצו וי"ל דהא דשרי בתוספתא חיין היינו היכא שחתך ממנו אבר אחד ורחצו היטב דליכא בל תשקצו באותו אבר [עי' תוס' חולין סו· ד"ה במאי ותוס' שבת צ: ד"ה דלא]:

קא משמע לן לשרורי מנא קא מיכוין · ואע"ג דאמרינן בפ' כלל גדול (שבת דף עד: וסם ע"ם) האי מאן דשדי סיכתא לאתונא חייב משום מבשל היינו לענין שבת דאע"ג דלשרורי מנא קא מיכוין מ"מ הוא מבשל קצת וגם לאותו בישול גרוע הוא מתכוין וגבי שבת החמירו להחשיבו אבל לענין בישולי עובדי כוכבים לא חשיב ואינו (*חייב) עד שיתכוין לבישול גמור:

והתא

עין משפט נר מצוה

קנא א ב מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה יד טו סמג לאוין קמב טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף א:

קנב ג מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף יב:

קנג ד טוש"ע שם סעיף ג:

קנד ה ו מיי' שם הל' יט טוש"ע שם סעיף ה·

קנה ז מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף ו:

קנו ח טוש"ע שם סעי' ח:

רבינו חננאל

כר' שמואל בר יצחק דאמר משום רב כל הנאכל כמות שהוא בחי אין בו משום בשול· עובדי כוכבים · בסורא מתנו הכי· בפומבדיתא מתנו לה הא דרב כל שאינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת אין בו משום בשולי עובדי כוכבים · איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא דהני כגון דגים קטנים· וארדי א)אינן נאכלין בחי ונאכלין בפת · ודייסא נאכלת בחי ואינה נאכלת בפת כו' · כותח של עובדי כוכבים מותר ולא חיישינן לפת שיש בו · שאין פת עובדי כוכבים אסורה באכילה אי לא משום חתנות · אבל לכותח שרי דתני ר' חייא לחם האפוי לכותח העשויה כל מודים פטורה מן החלה · אמר רב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בשולי עובדי כוכבים · אמר רב יוסף אם צלאן עובד כוכבים סומך עליהן משום ערובי תבשילין · ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא קמחא עיקרולא הרסנא ולפיכך אסירי · אמר רב ברונא אמר רב עובד כוכבים שהצית אור באגם כל הגבים שנצלו מחמת האור ולא ידעי אי טמא ואי טהור כולן אסורין ולא מיבעיא עובד כוכבים אלא אפילו ישראל שהצית האור באגם אסור · ומעשה שהיה בעובד כוכבים אחד היה · אבל משום בשולי עובדי כוכבים בהאי גוונא לא אסירי דהא א"ר יוחנן עובד כוכבים (שהרדיך) [דחריך] רישא שרי למיכל ישראל מינה אפילו מריש אוניה · אלמא לעבורי שער קא מיכוין ולא לבשולי · הכא נמי לגלויי אגם קא מיכוין· דייק רבינא מהא דא"ר יוחנן עובד כוכבים (שהרדיך) [שחרך] רישא פי' שהבהב ראש כבש להעביר שערה שרי למיכל מריש אוניה שמתבשל לפי שעה עובד כוכבים דשדא סיכתא לאתונא וקבר בה ישראל קרא ונתבשלה שרי · פי' מי שנתן יתידות של עץ לייבשם לנעצן בספינות כמו מסמרים · ואמרינן פשיטא מהו דתימא לבשולי אותן היתידות קא מיכוין · וכיון שכוונתו לשום בישול בעלמא האי קרא שנתבשלה בכבשן אסורה · קמ"ל לשרורי · פי' להוקם קא מיכוין ולא לבישול · סיפיין דשמעתא עובד כוכבים שלקה בשר מישראל ונתנו ע"ג האור אם נתבשל כמאכל בן דרוסאי אסור אע"פ שנגמרו ביד ישראל אבל אם לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר · ותניא מניח ישראל בשר ע"ג גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו עד שיבוא מביהכ"נ או מביהמ"ד ואינו חושש · והני מילי דליכא חשש דלמא חליף ליה:

ויש

א) אולי דצ"ל נאכלין כחי [ומפרש דמיירי במלוחים] ונאכלין בפת ודייסא אינה נאכלת כחי וכו' וכ"ע כזה .

תורה אור

ומגיסה עד שתבא מבית המרחץ או מבית הכנסת ואינה חוששת איבעיא להו הניח עובד כוכבים והפך ישראל מהו אמר רב נחמן בר יצחק ק"ו גמרו ביד עובד כוכבים מותר גמרו ביד ישראל לא כ"ש איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה א"ר יוחנן [א]בין שהניח עובד כוכבים והפך ישראל בין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים מותר ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים אמר רבינא *[ב]הלכתא הא ריפתא דשגר עובד כוכבים ואפה ישראל א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים א"נ שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל וחתה בה חתויי שפיר דמי דג מליח חזקיה [ג]שרי ור' יוחנן אסר ביצה צלויה בר קפרא שרי ור' יוחנן [ד]אסר כי אתא רב דימי אמר אחד דג מליח ואחד ביצה צלויה חזקיה ובר קפרא שרו ורבי יוחנן אסר ר' חייא פרוואה איקלע לבי ריש גלותא אמרו ליה ביצה צלויה מאי אמר להו חזקיה ובר קפרא שרו ור' יוחנן אסר ואין דבריו של אחד במקום שנים אמר להו רב זביד לא תציתו ליה הכי אמר אביי הלכתא כוותיה דרבי יוחנן אשקיוהו *נגוטא דחלא ונח נפשיה ת"ר *הקפריסין [תוספ' פ"ד] והקפלוטות והמטליא והחמין והקליות שלהן מותרין ביצה צלויה אסורה *שמן רבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו והתירוהו תניא היא המטליא היא פשליא היא שיעתא מאי שיעתא ארבב"ח אמר רבי יוחנן הא ארבעין שנין דנפיק האי עובדא ממצרים ורבה בר בר חנה דידיה אמר הא שתין שנין דנפיק האי עובדא ממצרים ולא פליגי מר בשניה ומר בשניה (א) מייתו ביזרא דכרפסא וביזרא דכיתנא וביזרא דשבלילתא ותרו להו בהדי הדדי בפשורי ושבקו ליה עד דמקבל ומייתי חצבי חדתי ומלו להו מיא ותרו בהו גרגישתא ומדבקין ביה ועיילין לבי בני אדנפקו מלבלבי ואכלי מינייהו וקיירי מבינתא דרישייהו עד טופרא דכרעייהו *אמר רב אשי אמר לי רבי חנינא מילין ואמרי לה במילין ת"ר הכוספן של עובדי כוכבים שהוחמו חמין בורה גדולה אסור בורה קטנה מותר ואיזו היא יורה קטנה א"ר ינאי כל שאין צפור דרור יכול ליכנס בתוכה ודלמא *אדמויי אדמוה ועיילוה אלא כל שאין ראש צפור דרור יכול ליכנס בתוכה והתניא [ה]אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה מותר לא קשיא הא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור הא כמ"ד *) נותן טעם לפגם מותר אמר רב ששת האי מישחא שליקא דארמאי אסור אמר רב ספרא [ו]למאי ניחוש לה אי משום איערובי מיסרא סרי אי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל הוא כמו שהוא חי אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומותר בעו מיניה מרבי אסי הני אהיני שליקי דארמאי מאי חוליי לא תיבעי לך דודאי שרו מרירי לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך מציעאי מאי אמר להו מאי תיבעי לכו דרבי [ז]אסר ומנו לוי שתיתאה רב שרי אבוה דשמואל ולוי אסרי בחיטי ושערי כ"ע לא פליגי דשרי בטלפחי דחלא כ"ע ל"פ דאסיר כי פליגי בטלפחי דמיא מר סבר גזרינן הא אטו הא ומר סבר לא גזרינן ואיכא דאמרי בטלפחי דמיא כ"ע לא פליגי דאסיר כי פליגי בחיטי ושערי מר סבר גזרינן הא אטו הא ומר סבר לא גזרינן אמר רב תרי מיני שתיתאה שדר ברזילי הגלעדי לדוד דכתיב °משכב וספות וכלי [ש"ב יז] יוצר חטים ושעורים וקמח וקלי ופול ועדשים וקלי והשתא הוא דקא מפקי צני צני לשוקי דנהרדעא ולית דחייש להא דאבוה דשמואל ולוי: וכבשין שדרכן לתת בתוכן יין: *אמר חזקיה לא שנו אלא [לקמן לט:] שדרכן [ח]אבל בידוע אסור אפילו בהנאה ומ"ש *ממוריים דשרו רבנן בהנאה [לעיל כט:] התם לעבורי זוהמא הוא למתוקי טעמא ורבי יוחנן אמר אפילו בידוע נמי מותר ומאי שנא ממוריים לר"מ דאסיר בהנאה התם

*) [לעיל לו: לקמן לט.: סה: סז: סח: עה:]

רש"י

מגיסה · מהפכת בכף : דשגר עובד כוכבים · הסיק בתנור : חתייתי · גחלת מחממת ומוליכה תוך הגחלים : דג מליח · שמלחו העובד כוכבים ובמליחתו הוא נאכל בלא בישול : חזקיה שרי · דלאו הוא בישול : ור' יוחנן אסר · דזהו בישולו : ביצה צלויה · שצלאה עובד כוכבים : בר קפרא שרי · הואיל ובליע אוכל דידיה ולא נגע עובד כוכבים באוכלא : אשקיה · אשקיוהו לרב זביד : נגוטא דחלא · הנך דבי ריש גלותא דלא הוו מעלו משום דאחמיר עלייהו : הקפריסין · שומר לפרי הן (ב) ממין צלף ודרך לאכלן חיין ויש ששולקין אותן ואם בישלן עובד כוכבים מותרין : והקפלוטות · כרתי נאכלין כמות שהן חיין והמטליא · לקמן מפרש : והחמין · מים חמין דהא אין משתנין מברייתם ע"י האור : וקליות · נמי לא נשתנו : שיעתא ביזרא דכרפסא · זרע של כרפס : שבלילתא · פנגריי"א והוא תלתן : ותרו להו · שורין אותן במים : דמקבל · שלומחין : גרגישתא · ארזיל"א : ומדבקין · הנך ביזרא : מבינתא דרישייהו · שיער ראשן וקמ"ל ברייתא דאי נמי תרו להו בחמימי שרי : מילין · דברי כזב הן דלא מלבלבי בחדא שעתא : במילין · על ידי דברי לחש של כשפים הן עושין : הכוספן · פסולת של תמרים שעשו מהן שכר ותולטין אותן : כל שאין צפור דרור כו' · שפיה קצר דבהא ודאי לא איבשל דבר טמא דניחוש לגיעולי עובדי כוכבים : ודלמא אדמויי אדמוה · נתחוה לאברים והכניסוה ונתבשלה בו ועכשיו פלט הטעם בחמין הללו : אלא כל שאין ראש צפור דרור כו' · ואין לך חתיכת איסור קטנה מזו : נותן טעם לפגם · פלוגתא היא בפ' בתרא (לקמן סז:) וכל גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם שהרי נתבשל האיסור אתמול וכבר הופג טעמו ונפסל בלינה חוץ מקדירה בת יומא דנותן טעם לשבח הוא ואסור : איערובי · שמא נתערב בו יין : סרי · מסריח : אהיני · תמרים : חוליי לא תיבעי לך · מתוקים ודאי שרו דאי משום בישולי עובדי כוכבים הרי נאכלין חיין : מרירין · אינן נאכלין ובישולן ממתקן : מליעתי · נאכלין חיין ע"י הדחק : שתיתאה · תבשיל העשוי מקמח של קליות שייבשן בתנור ויש שעושין אותו מקמח עדשים ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותן שם חומץ : בחיטי או שערי · אין דרך לתת שם חומץ : טלופחי · עדשים : ואית דאמרי בטלופחי (ג) ומיהו כ"ע לא פליגי דאסור · דמיחלף בטלופחי וחלא : וספות · כלים להשתמש כמו שומרי הסף (אסתר ב) : תרי זימני כתיב קלי בקרא והיינו תרי מיני שתיתא : ומאי שנא ממוריים · דרובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי בידוע : התם חמרא לעבורי זוהמא דדגים והוי כמאן דאזיל לאיבוד :

תוספות

ואתא ישראל וחתי חתוי בגחלים · מכולה שמעתין משמע דבעינן שיהא הישראל מקרב הבישול קצת ומה שנהגו להשליך קיסם לתנור סומכין על מה *שיש בדברים שבין בני בבל לבני ארץ ישראל דקאמר בני בבל משליכין קיסם לתנור ובני מערב אומרים קיסם זה מה מועלה ומה מוריד ואנו נמשכין אחר בני בבל ותלמודם :

תנו רבנן הקפריסין וביצה צלויה · אין להקשות מהך ברייתא לחזקיה ובר קפרא דשרו דתנאי נינהו וקשיא מר' יהודה הנשיא הנזכר בזאת הברייתא :

אי משום גיעולי עובדי כוכבים נטל"פ מותר · משמע דהכי הלכתא וגם רבי יהודה הנשיא התיר השמן ואפילו ב"ש וב"ה שגזרו עליו הכי סבירי להו כדפירשתי לעיל מיהו מדבעי דאמרינן לקמן (דף נט:) נותן טעם לפגם מותר אין ראיה דשאני התם דפוגם אפילו בעין אבל שמן כשהוא בעין ה"ל לשבח ואפ"ה לפגם מותר וגם מרבא דאמר בפרק בתרא (לקמן סח:) הלכתא נותן טעם לפגם מותר אין ראיה דהתם פוגם מעיקרו אפילו בעין דומיא דעכבר בשיכרא דאיירי התם וקי"ל נמי דסתם כלי עובדי כוכבים אינן בני יומן מדשרינן מישחא שליקא ושמן ואילתית נמי שרי אי לאו דחורפיה מחליא ליה וכן פוסקים רש"י ור"ת והר"י דסתם כליהם אינן בני יומן והיינו טעמא לפי שהוא ספק ספיקא ספק נשתמשו בו היום או אתמול ואפי' נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו דבר שהוא פוגם בעין או דבר שאין נותן טעם [וע"ע תוס' חולין ח: ד"ה הבוהט] :

עין משפט נר מצוה

[עי' נה"ש סי' נ"ג]

קנז א מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הל' טו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף ו :

קנח ב מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף ט :

קנט ג מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף יג :

קס ד מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף יד :

קסא ה מיי' שם הל' כד:

קסב ו מיי' שם הלכה כב סמג שם טוש"ע י"ד סי' קג סעי' ד וסי' קיד סעיף ז :

קסג ז מיי' שם הל' כ סמג שם טור ש"ע י"ד סי' קיג סעיף טו :

קסד ח מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קיד סעיף י :

רבינו חננאל

וכן אשה שאין שם חששא שמא תחליף שופתת קדירה ע"ג כירה ועובדת כוכבים מגיסה בה עד שתצא מן המרחץ · או עד שתבא מן השוק: איבעיא להו הניח עובד כוכבים והפך בו ישראל מהו · ופשיטנא א"ר יוחנן בין שהניח עובד כוכבים והפך בו ישראל ובין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים מותר · ואינו אסור אלא עד שתהא התחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים' ובלבד שלא תהא ביד עובד כוכבים בישול כמאכל בן דרוסאי : פת א"ר אחי שלש מלאכות יש בה · איזו אחת מהן (ביד) [שהייתה ע"י] ישראל שרי · הלכך שגר עובד כוכבים ואפה ישראל · או שגר ישראל ואפה עובד כוכבים · או שגר עובדי כוכבים ואפה עובד כוכבים וישראל (הדי הא הדויי) [חתי ביה חתויי] · פי' חתה בגחלים שפיר דמי : דג מליח וביצה צלויה ביד עובד כוכבים חזקיה ובר קפרא שרו ור' יוחנן אסר·ואסיקנא אמר רב זביד לא תציתו ליה הכי אמר אביי הלכתא כר' יוחנן' פי' נגוטא דחלא · כוס של חומץ : ת"ר הקפריסין והקפליטאות והמטליא והחמין והקליות של עובדי כוכבים מותרין · ביצה צלויה אסורה · שמן ר' יהודה הנשיא ובי"ת דינו נמנו עליו והתירוהו · תנא היא מטליא היא פשליא היא שעיתא · פי' ביזרא דשבלילתא' זרע תלתן' פי' וקיירי מבינתא דרישיהו עד טופרי דכרעייהו · ומצמננין משערות ראשם עד צפרני רגליהם : ואמר רב אשי אמר לי הונא מילין · פי' אלו הדברים מילי בעלמא אינן כלומר אינן ממש · ואמרי לה במילין כלומר אינן נעשין אלא בדברי כשפים · פי' כוספה גפת של שומשמין (א) שכשמוצאין אותו אין מוציאין אותו אלא במים חמין · וכן כיוצא בהן מחמין להן חמין שיצא השמן כולו והגפת שלהן נקרא כוספן · פי' הדימי הדמיה נתחו נתחים כדכתיב הדמין יתעבד : הא דתניא אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה · כמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר : משחא שליקא שמן מבושל : פי' מסרא סרי מבאיש · ואסיקנא שמן מבושל למאי ניחוש ליה אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי · אי משום געולי עובדי כוכבים דבשלי' בכלי העובד כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומותר · הני אהיני שליקי פי' בוסר והן פגי תמרים שלוקין של עובדי כוכבים · הפגין המתוקין ודאי שרו · מרירי ודאי אסירי דבישול הוא · כי תיבעי לך לא מתיקי ולא מרירי מאי · ופשיט רב אסי לוי אסר להו : שתיתא פי' ב) רב שרי ואבוה דשמואל ולוי אסרו בשתיתא דטלפחי בין במיא בין בחלא דברי הכל אסירא · כי פליגי בשתיתא דחיטי ודשערי · רב סבר לא גזרינן שתיתא דחיטי ודשערי אטו דטלפחי פי' של עדשים · ואבוה דשמואל ולוי סברי גזרינן דחיטי ושערי אטו דטלפחי : אמר רב תרי מיני שתיתא שדר ברזילי לדוד קלי של חטים ושעורים ואחרת קלי של פול ועדשים · שנאמר משכב וספות וכלי יוצר חטים ושעורים קמח וקלי ופול ועדשים וקלי · בנהרדעא מפקי צני" צני שתיתא דארמאי ול"ת דחש להא דאבוה דשמואל ולוי : פיסקא וכבשים שדרכן לתת בהן יין וחומץ · אוקמה חזקיה בשדרכן לתת ואינו ידוע בודאי שנתן בהן · אבל בידוע שנתן בהן יין או חומץ אסורין אפי' בהנאה · ור' יוחנן אמר אפי' בידוע

(א) אולי צ"ל כשממצין אותו אין ממצין אותו וכו'. ב) נראה דחסר כאן וכעכרך ערך שהיתא איתא דלוקחין תבואה שלא הביאה שליש ומייבשין אותה בתנור ועושין מאכל מן הקמח עכ"ל ואולי דכן צ"ל גם כאן בדברי רבינו

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומר בשניה כיצד עבדו מייתו ביזר': (ב) רש"י ד"ה הקפריסין שומר לפרי הן מאילן צלף כצ"ל: (ג) ד"ה ואית דאמרי בטלופחי דמיא כ"ע לא וכו' דהלא:

[פי' כוס של חומץ · ערוך ערך נגט] [לעיל נ':]

[חולין קט: ע"ש]

התם ידיע ממשו הכא לא ידיע ממשן : וטרית טרופה וציר שאין בה דגה וכו' : מאי חילק אמר רב נחמן בר אבא אמר רב סולתנית ומפני מה אסורה מפני שערבונה עולה עמה : *תנו רבנן אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן כגון הסולתנית והעפיץ [א]הרי זה מותר יש לו עכשיו ועתיד להשיר בשעה שעולה מן הים כגון אקונס ואפונס כטספטיים ואכספטיים ואוטנס [ב]מותר אכריז רבי אבהו בקיסרי קירבי דגים ועוברן ניקחין מכל אדם חזקתן אינן באים אלא מפלוסא ואספמיא כי *הא דאמר אביי האי צחנתא דבב נהרא שריא מ״ט אילימא משום דרדיפי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה חוט השדרה בדוכתא דרדיפי מיא לא מצי קאי והא קא חזינן דקאי אלא משום דמליחי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה קלפי בדוכתא דמליחי מיא לא מצי קאי והא קחזינן דקאי אלא משום דלא מרבה טינא דג טמא אמר רבינא האידנא דקא שפכי ביה נהר גוזא ונהר גמדא אסירי אמר אביי האי חמרא דימא שרי תורא דימא אסיר וסימניך טמא טהור טמא אמר רב אשי שפר נונא שרי קדש נונא אסיר וסימניך [שמות טו] °קדש לה' איכא דאמרי קבר נונא אסור וסימניך קברי עובדי כוכבים *רבי עקיבא איקלע לגינזק אייתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לחיפושא חפייה בדיקולא חזא ביה קלפי ושרייה רב אשי איקלע לטמדוריא אייתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לצלופחא נקטיה להדי יומא חזא דהוה ביה צימחי ושרייה רב אשי איקלע להתוא אתרא אייתו לקמיה (א) נונא דהוי דמי לשפרנונא חפייה במשיכלי חיורי חזא ביה קלפי [ג]ושרייה רבה בר בר חנה איקלע לאקרא דאגמא קריבו ליה צחנתא שמעיה להתוא גברא דהוה קרי ליה באטי אמר מדקא קרי ליה באטי ש״מ דבר טמא אית ביה לא אכל מיניה לצפרא עיין בה אשכח ביה דבר טמא קרי אנפשיה [משלי יב] °לא יאונה לצדיק כל און : והקורט של חילתית : מ״ט משום דמפסקי ליה בסכינא אע״ג דאמר מר *נותן טעם לפגם מותר [ד]אגב חורפיה דחילתיתא מחליא ליה שמנוניתא והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור עבדיה דר' לוי הוה קא מזבין חילתיתא כי נח נפשיה דר' לוי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה מהו למיזבן מיניה אמר להו [ה]עבדו של חבר הרי הוא כחבר רב הונא בר מניומי זבן תכילתא מאנשי דביתיה דרב עמרם חסידא אתא לקמיה דרב יוסף לא הוה בידיה פגע ביה חנן חייטא א״ל יוסף עניא מנא ליה בדידי הוה עובדא דזביני תכילתא מאנשי דביתיה דרבנאה אחוה דר' חייא בר אבא ואתאי לקמיה דרב מתנא לא הוה בידיה אתאי לקמיה דרב יהודה מהגרוניא אמר לי נפלת ליד הכי אמר שמואל *[ו]אשת חבר הרי היא כחבר (א) (תנינא להא) דת״ר אשת חבר הרי היא כחבר עבדו של חבר הרי הוא כחבר *[ז]חבר שמת אשתו ובניו ובני ביתו הרי הן בחזקתן עד שיחשדו וכן [ח]הצר שמוכרין בה תכלת הרי (ב) (הן בחזקתן) עד שתיפסל *ת״ר [ט]אשת עם הארץ שנשאת לחבר וכן בתו של עם הארץ שנשאת לחבר וכן עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר כולן צריכין לקבל דברי חברות [י]אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ וכן בתו של חבר שנשאת לעם הארץ וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ אינן צריכין לקבל לכתחלה דברי ר״מ ר' יהודה אומר אף הן צריכין לקבל דברי חברות לכתחלה *וכן היה ר״ש בן אלעזר אומר מעשה באשה אחת שנשאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין על ידו נשאת למוכס והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו אמר רב חבי״ת אסור בחותם אחד חמפ״ג מותר בחותם אחד חלב [כ]בשר [ל]יין [מ]תכלת אסורין

א) [כרי״ף וכרא״ש ליתא ע״ש] ב) [נ״ל היא בחזקתה וכ״ה בבכורות]

רש״י

התם ידיע ממשו · שהרי מטבילין בו והרוטב נאכל והיין נאכל עמו : הכא לא ידיע ממשן · שאין אוכלין הרוטב אלא הירק ולא הכניסו הירק לתוכו אלא להתקיים : הרי זה מותר · גרסינן : קירבי דגים · שומנן : עוברן · הן ביצים של דגים : מפלוסא ואספמיא · ואין דגים טמאים מצויין שם : צחנתא · חילק : דבב נהרא · דבב של הנהר : דרדיפי · בכח מקלחין דבדב״ש בלע״ז : דלא מרבה טינא דג טמא · קרקעית של אותו הנהר אין מגדל דגים טמאים : חמרא דימא ותורא דימא · דקי״ל במסכת חולין (דף קכז·) כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה : טמא · ביבשה טהור בים : קדש לה' · התם קדש אסור : קדש נונא · שם דגים שבים : חיפושא · דג טמא : חפייה בדיקולא · כיסהו בסל ופירכס בתוכו ונשרו קליפין ונראו בדפניהם קשקשים דקים : צלופחא · דג ושמו אנגיל״א: להדי יומא · נגד השמש : צימחי · קשקשים דקים : משיכלי חיורי · מתוך שהן לבנות נראין בהן קשקשים שהן שחורין : שמעיה להוא · דהוה קרי להוא מינא : באטי · והוא שם דג טמא : מחליא ליה · ממתקו : מאינשי ביתיה · אשתו ודרך הרמאים למכור קלא אילן בשם תכלת : נפלת ליד · נפלת לידי כלומר עכשיו אתה צריך לי : צריכין לקבל דברי חברות · מתחלה קודם שיהו נאמנין *לכל דברי חברות שיאכלו בטהרה ושיעשרו פירות וכיוצא בהן : מוכס · כתנא גזלן : קשרי מוכס · חותמות לנותני המכס כדי שלא יתבעום חביריו ומשרתיו פעם אחרת : חבי״ת · סימן הוא חלב בשר יין תכלת: אסורין

תוספות

התם ידיע ממשו · וא״ת תקשי ליה קנקנים דלא ידיע ממשן ואסר ר״מ וי״ל דהתם כיון דנפלט היין מן הקנקנים בשל ישראל הוה כמו בעין וידיע ממשן אבל יין לתוך הכבשים לא ידיע ממשן שמתבטל היין בכבשים ולמאי דפרישית לעיל דלא אסר רבי מאיר קנקנים ניחא : אין לו עכשיו ועתיד ליגדל לאחר זמן · אומר ר״י דדרים אין לו עיין לו כלומר עיין עליו אם יש לו עכשיו או עתיד ליגדל לאחר זמן והכי דרשינן ביבמות (דף כב:) ובן אין לו עיין לו : וסימניך טמא טהור טמא · לכאורה לא קא יהיב האי סימנא אלא להני תרי מילי אחמרא ואתורא אבל אשאר מילין לא דהא בפ״ב דקידושין (דף מא·) אמר רבא מלא שיבוטא והוא עז של ים כדאמר בפ' הפרה (ב״ק דף נה·) הנהיג בעיזא ושבוטא מאי : ה״ג רש״י שפר נונא שרי קדש נונא אסור וסימניך קדש לה' ואיכא דאמרי קבר נונא אסור וסימניך קברי עובדי כוכבים · ור״ח גרס איפכא שפר נונא אסור קדש נונא שרי וסימניך (ירמיה ב) קדש ישראל לה' כלומר השם התירו לעמו ואיכא דאמרי קבר נונא שרי וסימניך קברי עובדי כוכבים אינם מטמאין באהל כלומר אינו טמא וכן משמע בסמוך דמייתי ההיא עובדא דאייתי ההוא נונא דדמי לשפר נונא בתר עובדי דההוא דדמי להיפושא ולצלופחא דדגים טמאים הם משמע דשפר נונא נמי דג טמא הוא : אגב חורפיה דחילתיתא ה״ל כנותן טעם לשבח · וא״ת דלסגי ליה בקליפה כדאמר (חולין דף ח:) גבי שחטה בסכין טריפה וי״ל דחורפיה דחילתיתא בלע טפי ולא סגי בקליפה וי״מ כמו כן דבצל וקפלוט שנחתך בסכין של עובדי כוכבים דלא סגי ליה בקליפה דאגב חורפיה בלע טפי ושמעתי בשם הר״ס דחילתיתא דוקא דחריף טפי ולא בצל וקפלוט : אמר רב חבי״ת בחותם אחד אסור · פרש״י לפי שדמיהן יקרים והר״ר אפריס בר דוד היה אומר הטעם משום דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל חמפ״ג אינו אלא תערובת אבל אין לומר הטעם משום יוקר שהרי מורייס דמיה יקרים מיין ואין נראה לר' יהודה דהא ודאי דאיכא הרבה מקומות שהיין יוקר יותר כדאמר לעיל (דף לד:) קיסתא דמורייס בנומא קיסתא דחמרא בד' זוזי לכך נראה לו יותר טעם רש״י דפי' משום יוקר וכן משמע בסמוך דקאמר מ״ש גבינה דלא טרח ומזייף כו' וכן גבי פת דאי איכא גביה כי האי לא טרח ומזייף:

פת

עין משפט נר מצוה

קסה א ב מיי׳ פ״ח מהל׳ מאכלות אסורות הלכה כד סמג עשין סב טור ש״ע י״ד סי׳ פג סעיף א ·

קסו ג טוש״ע שם סעי׳ ג.

קסז ד מיי׳ פ״ט שם הלכה כד סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ ט סעיף א ב וסי׳ קג סעי׳ ו:

קסח ה ו מיי׳ פ״י מהל׳ מעשר הלכ׳ ב ופ״י מהל׳ מטמא משכב ומושב הלכה ה סמג עשין קלה:

קסט ז מיי׳ פ״י מהל׳ מטמא משכב ומושב הלכ׳ ה סמג שם:

קע ח מיי׳ פ״ב מהל׳ ציצית הלכה ו:

קעא ט י מיי׳ פ״י מהל׳ מטמא משכב ומושב הל׳ ו ופ״י מהל׳ מעשר הל׳ ג סמג שם:

קעב כ ל מיי׳ פ״ג מהל׳ מאכלות אסורות הלכה י סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קיח סעיף א:

קעג מ מיי׳ פ״ב מהל׳ ציצית הלכה ו סמג עשין כו·

רבינו חננאל

בידוע מותר · וקיימא לן כחזקיה דהוא רבו של ר' יוחנן : והחילק פי' מין דגים קטנים שמו חילק · ואמר רב היא סולתנית והיא דג טהור ומפני מה אסורה מפני שערבונה עולה עמה · פי' דגים טמאים מעורבים בה ועולין עמה : ירושלמי אמר ר' יוחנן היא חילק היא טרית טרופה : ת״ר דגים שאין להן עכשיו קשקשין ועתידין ליגדל לאחר זמן כגון הסולתנית והעפיץ · או דגים שיש להן עכשיו ועתידין להשירן בשעה שעולין מן הים כגון אקינס ואפונס וכספתיאום ואסיפתיאום ואטונס · אלו כולם שמות של מיני דגים בלשון יון הן וכולן מותרין הן · הואיל וקשקשין נמצאין בהן בין בתחלה בין בסוף · מכריז ר' אבהו בקסרי קרבי דגים ועוברן נקחין מכל אדם · חזקתן אינן באין אלא מפילוסא ואספמיא · שמות של מקומות · כי הא דאמר אביי צרנתא דבב נהרא שריא · ואסיקנא מאי טעמא טינא דבנהרא לא מרבי דג טמא · והאידנא דשפכי בה נהר (נתן) [גוזן] ונהר גומדא אסירא · דאמרינן הני מנהר (נתן) [גוזא] ונהר גומדא אתו · מיכן שרא ר' אבהו דסבר טינא דפילום ואספמיא נמי לא מרבי דג טמא משום הכי קרבי דגים ועובריהן של אותו מקום כולן מותרין · אמר אביי חמרא דימא שרי תורא דימא אסיר וסימנך טמא דארעא שרי בימא · דשרי בארעא אסיר בימא · אמר רב אשי שפר נונא שרי קדש נונא אסיר אלו הם שמות דגים ידועים · וסימן קדש לה' · כלומר מי ששמו קדש (וחולין) א״״ איכא דאמרי קבר נונא אסיר · וסימן קברי עובדי כוכבים טמאין · ר' עקיבא חפיה להוא דג דהוה דמי לחיפושא בדיקולא · פי' חיכהו לאותו הדג בכפיפה חדשה ומצא בו קשקשין וטהרו · וכן רב אשי העביר גבו של אותו דג שהיה דומה לשפרנונא על א) כיור של חרש וראה בו קשקשין וטהרו · ור' אמי החזיק אותו דג שהיה דומה לצלופחא בשמשא דיומא וחזא ביה צמחי ושרייה · נתברר כי אלו היפושא ושפרנונא וצלופחא כולם דגים טהורים הן · רבה בר רב הונא קריבו ליה באקרא דאגמא צחניתא · שמע גברא דקרי באטי באטי אמר מאי דקמה · פי' נתנחש ואמר אין שם באטי · מה זה שלפנינו כלומר אין זה אלא דבר מכשול יש כאן · לא אכל מההיא צחניתא · לצפרא עיין בה ומצא בה דג טמא וקרי אנפשי' לא יאונה לצדיק כל און · וקורט של חלתית אסור משום שמפסקי ליה בסכין של עובדי כוכבים · ואע״פ שאמר מר כל נותן טעם לפגם מותר · אגב דחורפי' דחלתית ממתקו כח השמנונית של עובד כוכבים והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסיר · עבדיה דר' לוי הוה מזבן חלתית בשוק . בתר דנח נפשיה דלוי שאלו ב) ואמר להו ר' יוחנן עבד חבר הרי הוא כחבר. רב הונא בר (משימי) [מניומי] זבן תכלת לציצית מאשת רב עמרם חסידא ובעא לה למילתא ופשט ליה חנן חייטא אנא זבני תכלת מאשתו של רבנא' ובאתי לפני רב יהודה ואמר לי מתגרניא נפלת ליד · כלומר בעל תיגרא (בעל מתחתה היה) נפלת לידי ואמר לי הכי אמר שמואל אשת חבר הרי היא כחבר · עבדו של חבר כחבר · חבר שמת אשתו ובניו ובני ביתו הרי הן בחזקתן כו' עד שתפסל : ת״ר אשת עם הארץ שנשאת לחבר וכן בת עם הארץ שנשאת לחבר וכן עבד עם הארץ שנמכר לחבר כולן צריכין לקבל דברי חברות · אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ וכן בת חבר שנשאת לעם הארץ וכן עבד של חבר שנמכר לעם הארץ · אין צריכין לקבל דברי ר' מאיר · ר' יהודה אומר צריכין לקבל לכתחלה · וכן היה ר' שמעון (אומר) בן אלעזר אומר משום ר' מאיר מעשה באשה שנשאת לחכם והיתה קושרת לו תפילין בזרועו ומת ונשאת למוכס והיתה קושרת לו קשרי מכס על ידו · אמר רב חלב . ימפקינן חלב ומעיילינן התיכת דג שאין בה סימן · אבל

א) אולי צ״ל על כד של חרס כצ״ל. ב) נראה דצ״ל באלו לקוחים דר' יוחנן ואמר לכם דעבד חבר וכו'.

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ לקמיה ההוא נונא דהוי דמי לשפרנונא:

מסורת הש״ס

חולין סו·
סוכה יח·
[נדפ״י לקנג]
[עי׳ תוס׳ לעיל לד׳ ד״ה ר״ע איקלע לגינזק ועי׳ סיטב ומ״ש בשם רש״י תענית יא: ד״ה מר עוקבא]
משלי יב
[לעיל לו׳ לח: וש״נ]
[שבועות ל:]
[בכורות ל:]
בכורות שם עב״ה [תוספ׳ דמאי פ״ב ע״ש]
[בכורות שם ע״ש היטב]

עין משפט
נר מצוה

קעד א ב מיי׳ פי״ג מהל׳ מאכלות אסורות הלכה י סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קיח סעיף א:

קעה ג ד ה מיי׳ פי״א שם הלכה כה כו טוש״ע י״ד סי׳ קיט סעיף א וסעיף ב:

קעו ו מיי׳ פ״ג שם הל׳ יז סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קטו סעיף א:

קעז ז מיי׳ פי״ז שם הלכה כג סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קיד סעיף ז:

קעח ח ט מיי׳ שם הלכה כד טוש״ע שם סעיף ט:

קעט י כ ל מיי׳ שם פ״ג הלכה כב כג סמג שם טוש״ע שם:

קפ מ נ מיי׳ פי״ז שם הל׳ כד סמג שם טוש״ע שם סעיף ח:

קפא ס מיי׳ שם פ״ג הל׳ יז סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קטו סעיף א:

קפב ע מיי׳ שם פי״ז הלכה כג סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קיד סעיף ז:

קפג פ מיי׳ פי״א מהל׳ טומאת אוכלין הלכה א סמג עשין רמו:

קפד צ מיי׳ פ״ג מהל׳ מאכלות אסורות הלכה כב סמג לאוין קמח טור י״ד סי׳ קיד:

קפה ק מיי׳ שם הל׳ כב סמג שם טור ש״ע י״ד סי׳ פג סעי׳ ו:

פת למאי ניחוש לה כו׳ · בקונטרס לא גרס האי עד מילתיה דשמואל ונראה טעמא משום דלמה יקשה זה על פת יותר מן האחרים מיהו אין בשביל כך להגיה הספרים: ימ״ח מח״ג אינס ניקחים אלא מן המומחה · ואע״ג דקא חשיב חלב הוצרך לחשוב גבינה לפי שאין טעם איסורן שוה שחלב אסור משום עירוב חלב טמא אבל טעם גבינה הוא משום גילוי כדפרי׳ לעיל (דף לה.) מיהו לרבי ירמיה דמפרש לעיל (שם) טעם גבינה משום לחלוחי חלב טמא לפרש״י קשה לרבי יהודה למה הוצרך לשנות כאן גבינה ובתוספתא קא חשיב בזאת הברייתא במקום חלב חתיכת דג שאין בה סימן: תנינא להא דת״ר · תימה דהא תני במתני׳ וישראל רואהו משמע הא לא חזי ליה כל שעתא אסור וי״ל ה״ג זימנין לאו דוקא אלא ר״ל יכול לראותו: אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא · דכיון דיושב כלו עדרו וליכא למיחש לגילוי כיון שכל שעה הוא תופסו בידו א״כ ליכא למיחש למידי מיהו היכא דיש לחוש לגילוי אסור כדפרישית לעיל (ה) דמסכנת לא מהני מידי היכא דטרקי׳ כדאמרי׳ בהגוזל בתרא (ב״ק דף קטו:):
התם קא בעי ליה למשקה · וא״ת ודקארי לה מאי קארי פשיטא דבוצר לגת תנן וי״ל דס״ד דמקשה דה״ה בוצר לאכילה והא דנקט לגת לרבותא (דב״ה) [דהלל] דאפילו הכי לא הוכשר: כאן

אסורין בחותם אחד · לשגר ביד עובד כוכבים דכיון דבשר ותכלת דמיהן יקרים טרח ומזייף להחליפם ועל היין לנסכו ואחלב פריך לקמן: חילתית·להחליף זה בזה פורתא הוא דמהני ולא טרח ומזייף: פת למאי ניחוש לה. כלל לא גרסינן [*הכא אלא במלתיה דשמואל גרסינן] לה (והכי)[והכא] גרסינן מאי שנא גבינה כו׳: חתיכות דג · דמיהן יקרים ומזייף: שמואל כו׳ · שמואל לא פליג אדרב אלא קסבר לא צריך לאתטוחי סימנא למיתני אחתיכת דג לאיסור ועל הפת להתיר כדמפרש ואזיל: ושמואל · אמר לך חתיכת דג הייני בשר וכיון דבשר אשמועינן הרי דגים בכלל: ופת למאי ניחוש לה · דניתב לה סימנא להתיר ולמיתני חמפ״ג: אי משום איחלופי כו׳· מאי איכא למיחש: (ג) כי הדדי· שמא יש עמו הדומה לו. פשיטא לן כיון דאיכא חותם לא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא: ה״ג ושמואל חתיכת דג היינו בשר ותרי גווני בשר לא אמרינן פת למאי ניחוש לה כו׳: אין לוקחין ימ״ח מח״ג כו׳· שהחנונים שבסוריא חשידי דלא קפדי אלפני עור לא תתן מכשול ומזבני לישראל דברים שלקחו מן העובד כוכבים מיהו איגהו גופייהו לא אכלי איסורא הלכך אם נתארח אצלו מותר לאכול עמו: שיגר לו · במתנה: סלקונדרי רומי · כהתומין שברומי: אוכלין אותה · ואסור משום שמערבין בה קירבי דגים טמאים ואתיכות גדולות עושין ממנה: זקן אחד· עובד כוכבים היה: למעוטי בידוע · גבי כבשין שדרכן להת לתוכן יין וחומץ ואם בידוע שנתן יין שם אסורין אפילו בהנאה: למעוטי מוריים · דאסור אפי׳ בהנאה והך סתמ׳ ר״מ היא: מתני׳ והדבדבניות · אשכולות של ענבים: שאינה טרופה · שניכרין חתיכות דגים: עלה של חילתית · דהא לא מפסקו לה בסכינא: וזיתי גלוסקאות המגולגלין · זיתים הכנוסין בכלי עגול ומתחממין ונעקרין מאיליהן כעין גלוסקא. מגולגלין כמו מגולגלת שנתחממו ונרפו מחמת שמנן ובלע״ז מול״ש ובגמ׳ (דף מ:) פריך פשיטא למאי ניחוש לה: שלחין אסורין · אזיתים קמהדר ובגמרא (דף מ:) מפרש לה: מן הסלולה · הנמכרין בסל לפני החנוני אסורין בגמרא מפרש מפני שמזלף עליהן יין: מן ההפתק · מקום כינוסן של חגבים מלוחין: מותרין · דאין מזלף עליהן עד שנוטע לפניו למכור: וכן לתרומה · מפרש בגמ׳: גמ׳ יושב ישראל · ואפילו אין רואהו: איערובי · שמא עירב בו יין: הבוצר לגת · לדרכן בגת ולעשות מהן יין: הוכשר · לענין טומאה במשקה הנזלף הואיל ולכך הן עומדין ניחא ליה במאי דנפיק מינייהו. ודבדבניות עלמן הן לאכילה: כל שראש ושדרה (ג) ניכרין · של כל דג ודג שהדגים ניכרין בראשן בין טמא לטהור שהטמאים ראשיהן חדים ואין להן חוט השדרה: כילבית · גדילה מאיליה בציר דגים טהורים ואם יש שם ציר (ד) דגים טמא אין כילבית גדילה בו: שוטטות

[תוספ׳ פ״ח] [גיטין לז: תמורה כו: חולין ד.] [תוספ׳ פ״ח] [לעיל לה:] [פי׳ לולא פסח״ מכוחה. ערוך ערך פתק א׳] [לעיל לו: וש״נ] שבת טו. יד: חולין לו: [תוספ׳ פ״ח] [תוספתא פ״ח]

אסורין בחותם אחד *חילתית מוריים פת גבינה מותרין בחותם אחד(א)פת למאי ניחוש לה אי משום איחלופי קרירא בחמימא מידע ידיע דחיטי בדשערי נמי מידע ידיע אי כי הדדי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף ורב מ״ש גבינה דלא טרח ומזייף חלב נמי לא טרח ומזייף אמר רב כהנא [ב]אפיק חלב ועייל חתיכת דג שאין בה סימן היינו בשר תרי גווני בשר ושמואל אומר בי״ת אסור בחותם אחד מח״ג מותר בחותם אחד בשר יין תכלת אסורין בחותם אחד מוריים חילתית גבינה מותרין בחותם אחד לשמואל חתיכת דג שאין בה סימן היינו בשר תרי גווני בשר לא אמרינן ת״ר *אין לוקחין ימ״ח מח״ג בסוריא לא יין ולא מוריים ולא חלב ולא מלח סלקונדרית ולא חילתית ולא גבינה [ג]אלא מן המומחה וכולן [ד]אם נתארח אצל בעל הבית מותר מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דא״ר יהושע בן לוי [ה]שגר לו בעל הבית לביתו מותר מ״ט בעל הבית *לא שביק היתירא ואכל איסורא וכי משגר ליה ממאי דאכיל משדר ליה: ומלח סלקונדרית: מאי מלח סלקונדרית אמר רב יהודה אמר שמואל מלח שכל סלקונדרי רומי אוכלין אותה תנו רבנן *מלח סלקונדרית שחורה אסורה לבנה מותרת דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר לבנה אסורה שחורה מותרת רבי יהודה בן גמליאל משום רבי חנינא בן גמליאל אומר זו וזו אסורה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לדברי האומר לבנה אסורה קירבי דגים לבנים טמאים מעורבין בה לדברי האומר שחורה אסורה קירבי דגים שחורים טמאים מעורבין בה לדברי האומר זו וזו אסורה זה וזה מעורבין בה אמר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל זקן אחד היה בשכונתנו שהיה מחליק פניה בשומן חזיר: הרי אלו אסורים: למעוטי מאי *לחזקיה למעוטי בידוע לרבי יוחנן למעוטי מוריים וגבינת בית אונייקי וסתמא כר״מ: מתני׳ ואלו מותרין באכילה [ו]חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו [ז]והדבש [ח]והדבדבניות אע״פ שמנטפין אין בהן משום הכשר משקה [ט]וכבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ [י]וטרית שאינה טרופה [כ]וציר שיש בה דגה [ל]ועלה של חילתית [מ]וזיתי גלוסקאות המגולגלין ר׳ יוסי אומר השלחין אסורין [נ]החגבים הבאים מן הסלולה אסורין מן *ההפתק מותרין וכן לתרומה: גמ׳ תנינא להא דת״ר *[ס]יושב ישראל בצד עדרו של עובד כוכבים ועובד כוכבים חולב לו ומביא לו ואינו חושש היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי לעולם דאיכא דבר טמא [ע]וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה ניחוש דלמא מייתי ומערב ביה קמ״ל כיון דכי קאי חזי ליה אירתותי מירתת ולא מיערב ביה: והדבש: דבש [פ]למאי ניחוש לה אי משום איערובי מיסרא סרי אי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל כמו שהוא חי אי משום גיעולי עובדי כוכבים *נותן טעם לפגם הוא ומותר: והדבדבניות אף על פי שמנטפות אין בהן משום הכשר משקה: ורמינהי *הבוצר לגת שמאי אומר [צ]הוכשר הלל אומר לא הוכשר ואודי ליה הלל לשמאי התם קא בעי ליה למשקה הכא לא קא בעי ליה למשקה: וטרית שאינה טרופה: *תנו רבנן איזו היא טרית שאינה טרופה [ק]כל שראש ושדרה ניכר ואיזו ציר שיש בה דגה [ר]כל שכילבית אחת או שתי כילביות שוטטות

רבינו חננאל

אבל חלב מותר בחותם אחד · בשר יין תכלת סימן חבי״ת אסורים בחותם אחד חלתית מוריים פת גבינה סימן חמפ״ג מותרים בחותם אחד: ושמואל אמר בשר יין תכלת אסורים בחותם אחד · אבל מוריים חלתית גבינה מותרים בחותם אחד · וקי״ל כרב: ת״ר אין לוקחין בסוריא יין ולא מוריים ולא חתיכה שאין בה סימן ולא מלח סלקונדית בין שחורה בין לבנה ולא גבינה אלא מן המומחה סימן ימ״ח מח״ג וכולן אם נתארח אצל בעה״ב מותר דלא שביק בעה״ב היתרא ואכיל איסורא וכר׳ יהושע בן לוי דאמר שגר לו בעה״ב בביתו מותר דבעה״ב ממאי דאכיל משדר ליה ולא שביק היתרא ואכיל איסורא׳ מלח סלקונדית אסיקנא לדברי האוסר שחורה ולבנה · סבר קרבי דגים שחורים וקרבי דגים לבנים טמאים מעורבין בה ואמר ר׳ אבהו משום דר׳ חנניה בן גמליאל זקן היה בשכונתנו והיה מחליק פניה בשומן חזיר · עוד שנינו בסיפא דמתני׳ הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה · למעוטי מאי · לחזקיה למעוטי בידוע כלומר אם נודע דודאי נתן בכבשין יין או חומץ אסורין אפי׳ בהנאה · לר׳ יוחנן למעיטי מוריים וגבינת בית אונייקי וסתמא כר׳ מאיר: משנה בשביעית פרק כלל גדול אמרו בשביעית קליפי רמון והנץ שלו· קליפי אגוזים והגרעינין יש להן שביעית ולדמיהן שביעית · הצבע צובע לעצמו לא יצבע בשכר שאין עושין סחורה בפירות שביעית · ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבילות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים כו׳ · עד ציידי חיה עופות ודגים שנתמנו להן מינין טמאין מותר למוכרם · ר׳ יהודה אומר אף מי שנתמניה לו לפי דרכו לוקח ומוכר · ובלבד שלא תהא אומנתו לכך · וחכמים אוסרין · ואמר בגמרא דיליה א) כתיב טמאים מה ת״ל וטמאים יהיו לכם אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה · כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לסחור בו · איסורו מדברי חכמים מותר לסחור בו · והרי חמור וגמל למלאכה הן גדילין . ר׳ הושעיא נסיב ויהיב במוריים · ר׳ הונא נסיב ויהיב בחלתיתא: מתני׳ ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו כו׳ · תנינא להא דת״ר ישראל יושב בצד עדרו של עובד כוכבים ועובד כוכבים חולב ומביא לו ואינו חושש. ואוקימנא אע״ג דאית ליה בהמה טמאה בעדרו. וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא קא חזי ליה׳ מהו דתימא כיון דהוא יתיב ניחוש דלמא מערב ביה חלב בהמה טמאה׳ קמ״ל כיון דכי קאי חזי ליה מירתת ולא מערב · והדבש מותר דליכא חשש אי משום איערובי אי מערב ביה מבאיש · אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי אי משום געולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם מותר · ומדחזינן ברוב התלמוד ומוקים להו בנאכל כמות שהוא בחי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים ש״מ דהא לישנא דוקא: מיהו כיון דחזינן באידך פירקין דמפרש ואמר ר׳ יוחנן כאידך לישנא סבירא ליה כל שאינו עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת · הלכך בעינן בתרי לישני · והדבדבניות · פי׳ (הסר איזה תיבות) אע״פ שהן מנטפות אין בהן משום הכשר · ב) והלל אומר לא הוכשר. והודה לו הלל לשמאי · הנה הנימוף מכשיר · ושנינן התם למשקה בעי להו דהא לגת בוצר · הכא לא בעי להו למשקה. וטרית שאינה טרופה וציר שיש בה דגה מותרין: ת״ר איזו היא טרית שאינה טרופה כל שראשה ושדרה ניכר שהוא מדג טמא · איזהו ציר שיש בה דגה · בפתומות כילכית אחת · בפתוחות עד שיהו שתי כילכיות · פי׳ כילכית דג קטן טהור ואם מצא בגרב שתי כילכיות שוטטות בו הא

א) סוף בירושלמי פ״ז דשביעית הלכה א׳. ב) נראה דחסר כאן וצ״ל איני והא תנינן הבוצר לגת שמאי אומר הוכשר והלל אומר וכו׳.

הגהות הב״ח (א) גמ׳ פת גבינה מותרין בחותם אחד מאי שנא גבינה דלא טרח ומזייף וכו׳ ותרי גווני בשר לא אמרינן פת למאי ניחוש לה אי משום וכו׳ לא טרח ומזייף ת״ר אין לוקחין ימ״ח: (ב) רש״י ד״ה אי כי הדדי: (ג) ד״ה כל שראש ושדרה של כל דג ודג ניכרין שהדגים: (ד) ד״ה כילבית וכו׳ ציר דג טמא: (ה) תוס׳ ד״ה אי דליכא וכו׳ כדפרישית לעיל · נ״ב בדף לא בד״ה משום ניקור:

שוטטות בו השתא כילבית אחת אמרת שרי שתי כילביות מבעיא לא קשיא כאן *בפתוחות כאן בסתומות איתמר רב הונא אמר עד שתהא ראש ושדרה ניכר רב נחמן אמר או ראש או שדרה מתיב רב עוקבא בר חמא *ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת אמר אביי כי תניא ההיא באראנ' ופלמודא דדמו רישייהו לטמאים אמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת למטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר אמר ר' זירא מריש הוה מטבילנא בצירן כיון דשמענא להא דאמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר בצירן נמי לא מטבילנא אמר רב פפא הלכתא עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחת ואחת מיתיבי *חתיכות שיש בהן סימן בין בכולן בין במקצתן ואפילו באחד ממאה שבהן כולן מותרות ומעשה בעובד כוכבים אחד שהביא גרב של חתיכות ונמצא סימן באחת מהן והתיר רשב"ג את הגרב כולו תרגמה רב פפא כשחתיכות שוות א"ה מאי למימרא מהו דתימא ניחוש דלמא אתרמי קמ"ל ההוא ארבא דצחנתא דאתי לסיכרא נפק רב הונא בר חיננא והזא ביה קלפי ושרייה א"ל רבא ומי איכא דשרי כה"ג באתרא דשכיחי קלפי *נפק שיפורי דרבא ואסר שיפורי דרב הונא בר חיננא ושרי א"ר ירמיה מדפתי לדידי אמר לי רב פפי כי שרא רב הונא בר חיננא בצירן אבל בגופן לא אמר רב אשי לדידי אמר לי רב פפא כי שרא רב הונא בר חיננא אפי' בגופן ואנא לא מיסר אסרינא דקאמר לי רב פפא ולא מישרא שרינא דהא אמר (לי) רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחד ואחד יתיב רב חיננא בר אידי קמיה דרב אדא בר אהבה ויתיב וקאמר עובד כוכבים שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כילבית באחת מהן פתוחות כולן מותרות סתומות היא מותרת וכולן אסורות א"ל מנא לך הא (א) מתלתא קראי שמיע לי מרב ושמואל ורבי יוחנן אמר רב *ברונא אמר רב קירבי דגים ועוברן אין נקחין אלא מן המומחה רמי ליה עולא לרבי דוסתאי דמן בירי מדקאמר רב קירבי דגים ועוברן אין נקחין אלא מן המומחה מכלל דדג טמא אית ליה עובר ורמינהי *דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים מכאן עוברן א"ל רבי זירא לא תיסמי תרוייהו מטילי ביצים נינהו אלא זה משריץ מבחוץ וזה משריץ מבפנים למה לי מומחה לבדוק בסימנין דתניא *כסימני ביצים כך סימני דגים סימני דגים סלקא דעתך סימני דגים סנפיר וקשקשת כתיב בהו אלא כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים ואלו הן סימני ביצים כל שכודרת ועגולגלת ראשה אחד כד וראשה אחד חד טהורה ב' ראשיה חדין וב' ראשיה כדין טמאה *חלמון מבחוץ *וחלבון מבפנים טמאה חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים טהור חלבון וחלמון מעורבין זה בזה זו היא ביצת השרץ אמר רבא כשנימותו ולרבי דוסתאי דמן בירי דאמר סמי מכאן עובר והתניא

רש"י

שוטטות · לשון *שטין על המים: חביות פתוחות · לא סגי בחדא דאיכא למימר מעלמא נפל ביה: ובדגים כל שיש בהן סנפיר וקשקשת · משנה היא באלו טרפות (חולין דף נט.) אלמא אין סימן לדגים בדבר אחר וקשיא לתרווייהו: אבל בגופן · לאכול גופן של דגים של טרית: מריש הוה מטבילנא בציר · בחד סימן או בראש או בשדרה דהוה ס"ד דכי פליגי רב הונא ורב נחמן בגופן פליגי אבל בצירן אפילו רב הונא מודה: בצירן נמי לא (ב) טבילנא · דסבירא לי כרב הונא: כשחתיכות שוות · כשמתחברין אותן יחד מתחברות וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד: ומי איכא דשרי כה"ג באתרא דשכיחי קלפי · די"ל שמא דגים טהורין וטמאין יש וקשקשים מן הטהורין באו: ואנא לא מיסר אסרינא · לאכול גופן משום קליפי דמישתכחי באורבא ורב אשי קאמר לה: דקאמר לי רב פפא · דשרנהו רב הונא: עריבה · ספינה קטנה: כולן מותרות · דכי היכי דהואי בהך הואי נמי בכולהו ואזלו לעלמא: מתלתא קראי · מג' חכמים גדולים שהם כדיי לסמוך עליהם כעל המקרא: דמן בירי · מקום: עוברן · ביצים שלהן: משריץ · דג עצמו במעי אמו: זה משריץ מבחוץ · דג טהור לאחר שהוטלה ביצתו משרצת (ג) ועומדת מאליה בחול אבל דג טמא משריץ מבפנים במעי האם לאחר שנגמרין ביצים במעיו: סימני ביצים · של עוף טהור: *שכודרת · משוכה שרחבה בראשה אחד והולכת ומקצרת ונמשכת: ועגולגלת · עגולה מלידיה ומגלגלת דאין לידיה רחבים: ראשה אחד כד · רחב פלטר"א בלע"ז כלומר עבוי ככד שרחב מתחתיו בית מושבו: חלבון · אלבו"ס: חלמון · מויו"ל: ביצת השרץ · צב והלטאה מטילי ביצים הן צב הוא כוכורי"ל בלע"ז הדומה לצפרדע ונפקא מיניה דאם ריקמה וניקבה מטמאה במגע בשחיטת חולין (דף קכו:): והתניא

תוספות

כאן בפתוחות כאן בסתומות · פ"ה דבפתוחות לא סגי בחדא דאיכא למימר מעלמא נפל ביה והקשה הר"ר אפרים (*מדתני) בסמוך עובד כוכבים שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כילבית באחת מהן פתוחות כולן מותרות אלמא בפתוחות תלינן לקולא דאמר כי היכי דהואי בהך הוה באחריני אלא לעלמא אזלו וע"ק אי חיישינן דמעלמא נפל בה שתים נמי ניחוש דלמא העובד כוכבים הניחם שם לכך היה מפרש הר"ר אפרים להפך בפתוחות סגיא בחדא דאיכא למימר אחריתי אזלא לעלמא וליכא למיחש שמא העובד כוכבים הניח שם דאדרבה לקולא תלינן אבל בסתומות צריך שתים מיהו יש ליישב פ"ה דשאני התם שנמצאו שתים כילביות באחת מן החביות אבל הכא אין נמצא כאן שום חבית להכשר כהלכתו ולכך יש לפסול בפתוחות: **ובדגים** כל שיש לו סנפיר וכו' · פ"ה משמע שאין הכשר בדגים בדבר אחר וקשיא לתרוייהו ותימה דא"כ כי משני באותם דדמו רישייהו לטמאים פירוש ולאותם הולכך סנפיר וקשקשת ומה תירץ איכא דמ"ד או ראשו או סדרו ולבדוק בשדרה דכל דג טמא אין לו חוט השדרה לכך נראה דמשדרה לא פריך מידי והא דלא חשיב ליה תנא בהדי סנפיר וקשקשת היינו משום דסימני גוואי לא קא חשיב:

מחלוקת בצירן אבל בגופן לא · וא"ת והא צירן נמי איסור דאורייתא *כדאמרינן (חולין דף קיב:) הטמאים לרבות צירן ורוטבן וי"ל דודאי דאורייתא צירן אסור מיהו צירן בטיל ברוב וגופן לא בטיל דבריה לא בטילה: **והזא** ביה קלפי ושרייה · ומיירי כגון שלא היה שם אלא מין אחד ומאן דאסר היינו משום דשכיחי בה קלפי מעיקרא:

נמצאת כילבית · פירוש הכשר כילבית היינו שתים בפתוחות לפרש"י דלעיל ולפי' הר"ר אפרים שתים בסתומות: **אמר** רבא כשנימותו · תימה אמאי לא משני קסבר סימני עוברי דגים לאו דאורייתא ולכך אין לבדוק בסימנים דה"נ משני פרק אלו טרפות (חולין דף סד. ושם) גבי סימני ביצים דלאו מדאורייתא נינהו דקא פריך ולבדוק בסימנים ומשני סימני ביצים לאו מדאורייתא ואור"ת דס"מ מהכא סימני עוברי דגים דאורייתא ולכך יש להתיר הבורבוטש אע"ג דאין אנו מואין בהם קשקשים דהא יש בהם סימנים ועוברים מיהו יש לדחות לעולם אימא לך סימנים לאו דאורייתא והא דלא שני הכא משום דאכתי תיקשי דאין נקחין אלא מן המומחה משמע דאין שום לד היתר ליקח שלא מן המומחה ואין זה דאם לא נימותו שהסימנים ניכרים ואומר של דג פלוני טהור דהשתא איכא תרתי לטיבותא וכה"ג נקחינן אף שלא מן המומחה כדאמרי' התם (דף סג:) גבי ביצים דלוקחין מהן כשאומר של עוף פלוני טהור לכך הוצרך לתרץ כשנימותו כך דקדק ר"י וא"ת דהכתי לאו מילתא פסיקתא היא דהא אם אמר אני מלחתים נאמן אף שלא מן המומחה ויש לומר דלדבר זה לא שכיח ברוב מוכרים שיהיו בשעת מליחה ורבינו יהודה הקשה על פר"ת דאי סימני *דגים דאורייתא אם כן תלי תניא בדלא תניא דקאמר כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים ועוד הקשה מן הירושלמי דפירקין נתן בר רבא אמר קמיה שמואל ידע אנא מפרשא בין עוברי דגים טמאים לעוברי דגים טהורים טהורים עגולים עוברי דגים טמאים ארוכים *אמי ליה הדא שלפותא א"ל כזה מהו פירוש הראה לו עובר של דג טהור וא"ל טמא א"ל לא בים לי דאמרת על טהור טמא אלא סופך לומר על טמא טהור משמע דיש עוברי דג טמא דומין לשל טהור כמו בבילים דאיכא דעורבא דדמיא ליונה אלמא סימנים לאו דאורייתא ואין לסמוך על סימני עוברי דגים מיהו אין לאסור הבורבוטש כי אמת הוא שיש לו במים ומשירן בשעה שעולה מן המים: ה"ג ·

רבינו חננאל

תא דתנן בדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת א'קימנא מיני דגים ששמן באראנ' ופלמירא שראשם דומה לראש דגים טמאין אבל שאר דגים לכולי האי לא חיישינן: אמר רב פפא פרית שאינה טרופה הלכתא עד שיהא ראש ושדרה של כל אחד ואחד ניכר ואם לאו אפילו לטבול בצירן אסור · ומותבינן עליה חתיכת דג שיש בה סימן בין בכולה בין במקצתה אפילו אחד במאה כולן מותרות · ומעשה בעובד כוכבים שהביא גרב מלא חתיכות בצירן ונמצא סימן באחד מהן והתיר רשב"ג את הגרב כולו ומשני רב פפא בשחתיכות שוות פי' כשניתן חתיכה על חברתה מתראה דג שלם ומקשינן אי הכי מאי למימרא ופרקינן מהו דתימא ניחוש דלמא אתרמויי אתרמי ליה קמ"ל דלא חיישינן: ההוא ארבא דצחניתא ראתאי לסיכרא חזי קילפי שהן קשקשין רב הונא בר חיננא שרא ליה אמר רבא מי איכא דשרי כי הא מלתא באתרא דשכיחי קילפי נפקי שיפורי דרבא ואסיר שיפורי דרב הונא בר חיננא ושארי' ואסיקנא אמר רב אשי אנא לא אסרנא ולא שרינא בין בגופן בין בצירן וקיימא לן כרב אשי דהוא בתראה: יתיב רב אדא בר אהבה וקאמר עובד כוכבים שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כילבית באחת מהן פתוחות כולן מותרות כמאן דמערבן דמו וכולן כחדא חשיבי סתומות היא מותרת וכולן אסורות אמר ליה מנא לך הא אמר ליה מרב ושמואל ור' יוחנן . אמר רב ברונא אמר רב קרבי דגים ועוברן אינן נלקחין אלא מן המומחה ומקשינן למימרא דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים ופרקינן תרוייהו מטילי ביצים נינהו מיהו טמא משריץ מבפנים דג טהור מטיל ביצים ומשריץ מבחוץ ולמה לי מומחה נבדוק בסימנין דתניא כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים ובסימני ביצים תנינן כל שכודרת ועגולגלת ראשה אחד חד וראשה אחד כד כלומר רחבה

[נ"ל מדאמר]

קפו א מיי' פ"ג מה' מאכלות אסורות הלכה כג ועיין במ"מ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן פג סעיף ו:

קפז ב מיי' שם סמג שם טוי"ד סי' קיד:

קפח ג מיי' שם פ"א הלכה כד סמג שם טוש"ע י"ד סימן פג סעיף א:

קפט ד מיי' שם פ"ג הלכה כג סמג שם טוי"ד סימן קיד:

קצ ה ו מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע י"ד סימן פג סעיף ד:

קצא ז מיי' שם הלכה כג טור ש"ע שם סעיף ו:

קצב ח מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף ז:

קצג ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

קצד י מיי' שם הלכה יח סמג שם טוש"ע י"ד סימן פו סעיף א וסימן פג סעיף ח:

חולין נט.

[תוספתא פ"ה]

נ"ל כשודרת בגלי"ת ערוך ע' שדר ועי' תוס' חולין סד ע"ב ד"ה שודרת

[גיר' רא"ש כתנא]

[בכורות ו:]

חולין סד:

[חלמון וחלבון גרי' בערוך כ' אם סח]

תנ"ל עוברי דגים

תמי לי הדא קיפתא כצ"ל יס"א

קצה א מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן פג סעיף ה:

קצו ב מיי' פי"ז שם הלכה כד סמג שם טוש"ע י"ד סימן קיד סעיף ח:

קצז ג מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף ג:

א ד ה מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' ו סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סי' קמא סעיף א:

[נ"ל שנסרף]

והתניא כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים לאו תרוצי (א) מתרצת לה כך סימני קירבי דגים היכי משכחת בסימני קירבי דגים שיהא כד וחד משכחת לה בשילפוחא אם אין שם מומחה מאי אמר רב יהודה "כיון דאמר אני מלחתים מותרין רב נחמן אמר עד שיאמר אלו דגים ואלו קירביהן אורי ליה רב יהודה לארא דיילא כיון דאמר אני מלחתים מותרין: ועלה של חילתית: פשיטא לא נצרכה אלא לקרטין שבו מהו דתימא ניחוש דלמא מייתי ומערב ביה קמ"ל דהא אישתרוקי היא דאישתרוק ואתא בהדה: וזיתי גלוסקאות המגולגלין: פשיטא לא נצרכא אע"ג דרפי טובא מהו דתימא המורא רמא בהו קמ"ל הני מהמת מישחא הוא דרפו: ורבי יוסי אומר שלחין אסורין: היכי דמי שלחין א"ר יוסי בר חנינא כל שאוחזו בידו וגרעינתו נשמטת: החגבין הבאין כו': ת"ר *החגבין והקפריסין והקפלוטות הבאין מן האוצר ומן הפפתק ומן הספינה מותרין הנמכרין *בקטלוזא לפני חנוני אסורין מפני שמזלף יין עליהן וכן *יין תפוחים של עובדי כוכבים *הבאין מן האוצר ומן הפפתק ומן הסלולה מותרין הנמכר בקטלוזא אסור מפני שמערבין בו יין ת"ר פעם א' חש רבי במעיו אמר כלום יש אדם שיודע יין תפוחים של עובדי כוכבים אסור או מותר אמר לפניו ר' ישמעאל ב"ר יוסי פעם אחת חש אבא במעיו והביאו לו יין תפוחים של עובדי כוכבים של ע' שנה ושתה ונתרפא אמר לו כל כך היה בידך ואתה מצערני בדקו ומצאו עובד כוכבים אחד שהיה לו שלש מאות גרבי יין של תפוחים של ע' שנה ושתה ונתרפא אמר ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים: וכן לתרומה: מאי וכן לתרומה אמר רב ששת וכן לכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין לפניו הוא דאסור אבל הבא מן האוצר ומן הפפתק ומן הסלולה מותר אירתותי מירתת סבר שמעי ביה רבנן ומפסדו לי' מינאי:

[תוספתא פ"ה] [תוספתא ע"ז פ"ד]

הדרן עלך אין מעמידין

כל הצלמים אסורין מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים 'אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או כדור רבן שמעון בן גמליאל אומר אף כל שיש בידו כל דבר: גמ' אי דנעבדין פעם אחת בשנה מאי טעמא דרבנן א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותה פעם אחת בשנה °ור"מ *דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום אמר רב יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו [א] אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ובעומדין על פתח מדינה שנינו

[לעיל לא: וש"נ]

אמר

רש"י

והתניא כסימני ביצים וכו' · אלמא יש לדגים עוברין: והיכא משכחת לה בסימני קירבי דגים כד וחד · (ב) ובבני מעיים עסוק כזה ענין: בשילפוחא · משיח"ה של דג שמליאה רוח: אין שם מומחה מאי · כסימנותו העוברין קבעי לה: אני מלחתים · הדגים וראיתי שדגים טהורין הן ומהן הוצאתי קרביים הללו: אלו דגים · שיראה לו הדגים עצמן אבל באני מלחתים לא מהימן דשמא לא בקי בהן: דיילא · שמש רגיל להיות שכיר לעושה סעודה לתקן תבשילין: לקרטין שבו · הדבוקין בעליו או שנשברו בכלי דלמא אייתי קרטין אחריני דאיפסיק בסכינא ועריב בהני: אישתרוקי אישתריקו · ומן העלין לכלי עצמן אישתרוקי כשמטו: דרפי טובא · מגולגלין ביותר ובלע"ז מול"ש וגרעינתם נשמטת (ג) דכיון דרפי כולי האי המורא רמא בהו: שלחין · שמשתלחין גרעינין מעוכנו: קפריסין · קפלוטות מבושלין וכבושין במכבש ומתקיימין ואין בהן משום בשולי עובדי כוכבים דנאכלים חיין ולא משום גיעול דטעם הגיעול פוגמו ולא משביחו: מן הפפתק · מקום כינוס שהן עצורין בם זה על זה ובלע"ז פיל"ה: קטלוזא · שוק: תרומה · אין דמיה יקרים שאינה ראויה אלא לכהנים: ומפסדו מינאי · יפקירו את כל האוצר:

הדרן עלך אין מעמידין

כל הצלמים אסורין · בהנאה: כדור · פילוט"א ובגמרא מפרש דהני ודאי נעבדין דמשום חשיבותא אסקלוה להנך תפלי בידייהו: גמ' מ"ט דרבנן · מדלא קתני והכמים אומרים אינו נעבד אלא מי שיש בידו וכו' · מכלל דסבירא להו דנעבדים: אנדרטי · כשהמלך מת עושין צורתו בפתח השער לזכרון והתם קאסר רבי מאיר דאגב חשיבותא פלחי ליה: בעומדין על פתח המדינה שנינו · בהנהו קאסר רבי מאיר דחשיבי להו:

מי

[ת"י בסלולא כך גירסת בתוספתא וכן משמע בברא"ש ע"ש דגרים סלים אבל ברי"ף אי' בסלולה ופי' סר"ן סליס]

תוספות

ה"ג אוצר הפתק ספינה · וזו אף זו קתני שאוצר מתקיים יותר מהפתק והפתק יותר מספינה: הדרן עלך אין מעמידין

כל הצלמים · רשב"ג אומר אף כל שיש בידו כל דבר · בגמ' מפרש טעמא דר"מ משום דחייש למיעוטא וגזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרי ומשמע מהכא דרשב"ג נמי לא חייש למיעוטא ופליג אדר"מ ותימה דא"כ קשיא דרשב"ג ארשב"ג וקשיא הלכתא אהלכתא דרשב"ג דהכא לא חייש למיעוטא ובפרק אם לא הביא (שבת דף קלה: ושם) תנן רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל הא לא שהה כגון (בנשרף) או שאכלו ארי הוי נפל אע"ג דרוב נשים אינן מפילות אלמא חייש למיעוט נפלין ותנן נמי פ"ג דבכורות (דף כג:) רשב"ג אומר הלוקח בהמה מניקה מן העובד כוכבים פטורה מן הבכורה דלא מרחמא אלא אם כן ילדה ומשמע אבל מטעם הולבת לא דחלב אינו פוטר דחיישינן למיעוט חולבות אע"פ שאינן יולדות והלכתא קיימא לן כרבנן דלא חיישי למיעוט דאמרינן פ"ק דחולין (דף יא:) ור"מ דחייש למיעוטא היכי אכיל בישרא ומדלא קאמר היכי אכלינן משמע דקי"ל דלא חיישינן למיעוטא ואינו בכשות ובנפל פסקינן כרשב"ג דחייש למיעוטא וי"ל דודאי רשב"ג לא חייש למיעוטא כדמשמע הכא והיא דנפל שאני דהוה מיעוט המצוי דנפלים שכיחי ושם ודאי יש לחוש כדאמרינן (יבמות דף קכא.) גבי דאוהו טפל למים שאין להם סוף או דאוהו גוסס דאשתו אסורה אע"פ שרוב גוססין למיתה וחיישינן למיעוטא מפני שהוא מיעוט המצוי והיא דבכורות מיירי שלאיוה חולבת קודם לידה דודאי הוחזקה מן המיעוט אבל ודאי בשאר בהמות הלב פוטר וכן הלכה: אי דנעבדין פעם אחת בשנה מאי טעמייהו דרבנן · וא"ת דלמא בהא פליגי מר סבר דנעבדין ומר סבר אין נעבדין וי"ל דמשמע ליה דאפילו רבנן אית להו דנעבדין מדלא קתני וחכ"א אין נעבדין אלא מי שיש בידו וכו' וכן פ"ה: ר"מ גזר שאר מקומות אטו אותו מקום · וא"ת בפירקין דלעיל (דף לג:) גבי גבינת בית אונייקי לא גזר נמי ר"מ שאר מקומות ויש לומר דשאני התם דבאותו מקום נמי לא היו נשחטין לעבודת כוכבים כי אם המיעוט ולא הוה גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום הוי מיעוטא דמיעוטא אבל כאן במקומו של ר"מ היו כולם עובדין כל הצלמים וה"נ גזר ר"מ על הכותים מפני דמות יונה שמצאו בהר גרזים והיו כל בני המקום עובדין לה (חולין ו.): ובאנדרטי של מלכים · פ"ה צורת שלטון המת עושין לזכרון ור"ת פי' צורת שלטון החי עושין לכבודו וראיה לדבר מאנדרטי של נבוכד נצר* ועוד דאמר במדרש אדרייגוס קיסר הלך את ר' יהושע לטייל במדינה הראהו צורת צלמים שהיו עושין לכבודו: ובאנדרטי של מלכים שנינו · פ"ה ובההוא קאסר רבי מאיר דאגב חשיבותייהו פלחי להו ומפרש נמי בעומדין על פתח מדינה דחשיבי טפי משמע אבל בשאר צלמים לא אסר רבי מאיר וקשה דהא תנן (לקמן דף מא.) מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין ולשון מצא משמע בשוק או בשדה ואפילו למאי דמוקי לה שמואל לקמן בעומדים על בסיסן ופ"ה על בימוס שלהן שהם עובדין אותם לא נהירא דלשון מצא לא משמע כן אלא שיש להם בית מושב רחב ויכולין לעמוד לבדן (ד) וניכרים שלא נשתברו מצלם שלם ועוד קשה דהכא משמע דסתם אנדרטי של מלכים פלחי להו טפי והדרבה בפרק כלל גדול (שבת דף עב:) משמע שאין סתמן לעבוד דקאמר אי דחזא אנדרטי וסגיד ליה אי דקבליה עליה וכו' לכך פי' רבינו תם דהכא קאי אהיתרא דרבנן וה"ק הא דשרו רבנן במתני' היינו דוקא באנדרטי של מלכים ובעומדין על פתח מדינה דבהנהו שרו רבנן דודאי לנוי עביד להו ורבי אלחנן מיישב פ"ה דודאי קאי ארבי מאיר ובשאר צלמים לא אסר והיא דלקמן דתבנית יד ותבנית רגל מיירי בשל כפרים והנהו ודאי אסורים אפילו לרבנן דודאי למיפלחינהו עבדי להו ובכך ניחא דכי דייק (ה) לה במילתיה *דרבי יוחנן הא צלמים עצמן אסורין וסתמא כרבי מאיר לא מצי למימר דסתמא כרבי מאיר מסיפא דתבנית יד ורגל דההיא אתיא אפילו כרבנן כדפרישית והא דמשמע בפרק כלל גדול (שם דף עב:) דאנדרטי אין סתמן נעבד לא איירי בשל מלכים אלא בשל שולטנות והכא מיירי בשל מלכים

[בכתנו תוס' בשם ר"ת לעיל ג. ד"ה שלא השתחוו]

צ"ל דר"י רש"א

רבינו חננאל

דחנה טהורה' שני ראשיה חדין שני ראשיה כדין טמאה · ופריק רבא היכא אמרו אין לוקחין אלא מן המומחה בשנימוחו ואינן ניכרין להיבדק' אין שם מומחה מאי' רב הונא אמר עד שיאמר אני מלחתים וכן אורי ליה רב יהודה לאדא דילא: ירושלמי נתן בר בא אמר קומי שמואל ידע אנא למפרש בין עוברי דגים טמאים בין עוברי דגים טהורין עוברי דגים טמאים עגולים עוברי דגים טהורין ארוכין אחוי ליה הדא סלפיתא מין דג שמו בלשון יון אל סלפה אמר ליה כזה מהו אמר ליה טמא אמר ליה לא ביש לי דאמרת על טהור טמא אלא סופך דאמרת על טמא טהור אין לוקחין מעי דגים וקרבי דגים אלא על פי מומחה ואם אמר אני מלחתים נאמן ומפרש בעוברי דגים טמאין ביציאתן נגמרית: ועלה של חלתית · ואמרינן פשיטא חלתית הוא דאסור משום דחתיך ליה בסכין ובלע ליה מן השמנונית של סכין · אבל העלין פשיטא דמותרין ופריק רבא לא נצרכא אלא לגרעין שבה מהו דתימא ניחוש דלמא מערב בהו מן החלתית עצמו קמ"ל אגב דשריק ליה מינתר נתר ולא מידביק: וזיתי גלוסקא המגולגלין פי' זיתים רכים ולחין ורפוין מהו דתימא חמרא רמא בהו ואסירי קמ"ל מחמת שמנן הוא דרפוי' ר' יוסי אומר השלוחין אסורין היכי דמי שלוחין כל שאוחזה בידו וגרעינתה נשמטת דכולי האי לא רפיא אלא אי יהיב בהו חמרא: ירושלמי הן סבכות הן פרעות הן רפפות הן רעלות הן אסטגיות הן ספיות הן כוסות הן גומות היא מקום תחת הכוסות היא מקום הנחת התיכות הן זיתי גלוסקא הן זיתי מגולגלין · והשלוחין אסירין ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר מין הוא והן נותנין בהן חומץ שיהו חולצין את גרעיניהן: והחגבין מן הסלילה אסורין שמולפין בהן יין מן האפותין מותרין (וכן בתרומה): ת"ר החגבין והקפריסין והקפלוטאות פי' הצלף וראשי הלפתות וכיוצא בהן הכבושין הבאים מן האוצר ומן האפותין ומן הספינה מותרין והנמכרין בסלילה לפני החנוני אסורין מפני שמזלף עליהן וכן יין תפוחים הבאים מן האוצר וכו': פעם אחת חש רבי במעיו והביאו לו יין תפוחים של עובד כוכבים של שבעים שנה ושתה ונתרפא ואמר ברוך שמסר עולמו לשומרים: וכן בתרומה' פירשה רב ששת הכי וכן כה החשוד למכור תרומה לשם חולין מה שלפניו בחנות הוא דאסור דחיישינן דלמא מערב בהו תרומה אבל הבא מן האוצר ומן האפותין ומן הספינה מותרין מאי טעמא אירתותי מירתת סבר דלמא שמעי רבנן ומפסדי ליה לכוליה: הדרן עלך אין מעמידין: כל הצלמין אסורין מפני שנעבדין פעם אחת בשנה דברי ר"מ וחכ"א אינו אסור אלא מי שיש בידו מקל כו'· אוקמה רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותו פעם אחת בשנה. ורבי מאיר לטעמיה דחייש למיעוטא וכו' ופשוטה היא ובא רב יהודה ואמר באנדרטי של מלכים שנינו כלומר צורת אדם. ואמר רבי יוחנן בעומדין על פתח מדינה

הגהות הב"ח

(א) גמ' נלו תרוצי קא מתרצת לה תרין הכי כך סי' קירבי דגים: (ב) רש"י ד"ה והיכא וכו' כד וחד זכי בבני מעים וכו' ענין: (ג) ד"ה דרפי וכו' נשמטת הס"ד ואח"כ מ"ה מהו דתימא דכיון דרפי: (ד) תוס' ד"ה ובאנדרטי וכו' לעמוד לבדן ונראים שלא נשתברו מצלם שלם: (ה) בא"ד ובכך ניחא דכי דייק לקמן מתיובתא דר' יוחנן הא וכו' אפילו כרבנן כדפרישית. נ"ב [פי' דסיפא בשל כפרים] איירי וא"ש ניחא דמני שברי צלמים מותרין דלא איצטריך ואפילו שברי עבודת כוכבים מותרין אלא לדיוקא הא צלמים עצמן אסורין לא איצטריך כך דיוקא אלא [לאורויי דסתמא] כר"מ דאי בשל כפרים מסיפא שמעי' לה דאפילו [תבנית יד ורגל] אסורין כ"ש צלמים שלמים אלא הך דיוקא לא אתא אלא [לאורויי דסתמא כר"מ] ובאנדרטי של מלכים ומש בקשה ביה גופא טעמא מאי [וגם אזר הסר]:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמר רבב"ח. נ"ב גירסת הרמב"ם רבב"ה אמר ר' יוחנן בעומדין כו' ופליג על שמואל. אבל הרי"ף ורא"ש ושאר פוסקים מפרשים דלא פליגי. וכולם מפרשים דברי שניהם אף לרבנן דלא כרמב"ם (עמ"ש רבינו ביו"ד סי' קמ"א ס"ק ב'):

גליון הש"ס ור"מ דחייש למיעוטא. עיין מרדכי ס"פ חולין:

אמר רבה מחלוקת בשל כפרים אבל בשל כרכים ד"ה מותרין מ"ט לנוי עבדי להו ודכפרים מי איכא למ"ד לנוי קעבדי להו דכפרים ודאי למיפלחינהו עבדי להו אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבה מחלוקת בשל כרכים אבל בשל כפרים ד"ה אסורים: וחכ"א אינן אסורין וכו': מקל שרודה את עצמו תחת כל העולם כולו כמקל: צפור שתופש את עצמו תחת כל העולם כולו כצפור: כדור שתופיש את עצמו תחת כל העולם כולו ככדור תנא *הוסיפו עליהן סייף עטרה וטבעת סייף מעיקרא סבור לסטים בעלמא ולבסוף סבור שהורג את עצמו תחת כל העולם כולו עטרה מעיקרא סבור גדיל כלילי בעלמא ולבסוף סבור בעטרה למלך טבעת מעיקרא סבור אישתיימא בעלמא ולבסוף סבור שחותם את עצמו תחת כל העולם כולו למיתה: רבן שמעון בן גמליאל כו': תנא אפילו צרור אפי' קיסם בעי רב אשי תפש בידו צואה מהו מי אמרינן כ"ע זילו באפיה כי צואה א"ד הוא מיהו דזיל באפי כ"ע כצואה תיקו: **מתני'** המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד: **גמ'** אמר שמואל אפי' שברי עבודת כוכבים והאנן תנן שברי צלמים ה"ה דאפי' שברי עבודת כוכבים והא דקתני שברי צלמים משום דקבעי למיתנא סיפא מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד תנן מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בו נעבד אמאי

והא

רש"י

מי איכא למ"ד וכו' · מי שרו רבנן הא ודאי דכפרים למפלחינהו עבדי להו דבני כפר לא עבדי לנוי: תחת כל העולם כולו · לשון גנאי נקיט כלומר שרודה על כל: (*גדיל כלילי. אומן שם לי עטרה): אישתיימא · שליח הנושא חותם המשלחו: **מתני'** הרי אלו מותרין · טעמא מפרש בגמ' דכי הוו שלימים ספק (א)לא עבדום ואת"ל עבדום אימור בטלים לכך שיברום הוי ספק ספיקא ולקולא: שכיוצא בהן נעבד · תבנית יד לבדה הן עובדין: **גמ'** אמר שמואל אפילו שברי עבודת כוכבים · לא תימא שברי צלמים דוקא משום דשמא לא עבדום מעולם אפי' כשהיו שלימין (ב)דאפי' שברי עבודת כוכבים שראינום שעבדוה כשהיתה שלימה מותרין דכיון דנשברה שוב אין עובדין אותה: משום דקבעי למיתני סיפא כו' · דאי תנא עבודת כוכבים הוה אמינא דוקא (ג)עבודת כוכבים דמלא תבנית יד או תבנית רגל דאסורה אבל צלמים אפי' תבנית יד שרי להכי תנא ברישא צלמים למימר דאע"ג דשמא לא עבדום אפ"ה לשבר חשוב כגון תבנית יד חיישינן וכשעומדין על בסיסן כדמוקים ליה לקמן:

על

תוספות

וה"ר פי' ניחא דנקט הכא באנדרטי של מלכים ולא קאמר באנדרטי סתם וכן משמע בירושלמי דשל מלכים נעבדין יותר דקאמר התם אם דבר ברי שהוא של מלכים ד"ה אסור אם דבר ברי שהוא של שולטנות ד"ה מותר אלא אנן קיימין בסתם ר"מ סבר סתמן של מלכים וחכ"א סתמן של שולטנות ולפר"ת קשה קצת דהכי קאמר לקמן סתמא כר"מ ה"מ למימר סתמא אפילו כרבנן שהרי לא התירו אלא אנדרטי: **אמר** רבה מחלוקת בשל כפרים וכו' · לפום ריהטא משמע דמוקי פלוגתייהו דר"מ ורבנן בגזרת שאר מקומות אטו אותו מקום והכי פירושו מחלוקת בשל כפרים שהן נעבדין במקומו דגזרינן בכל הכפרים אטו אותו מקום דאף על גב דשאר מקומות לא פלחי להו אלא לנוי עבדי להו אסירי ורבנן לא גזרי שאר מקומות דכפרים אבל בשל כרכים דברי הכל מותרים בכל הכרכים דבכולהו לא עבדי להו אלא לנוי בעלמא ולא גזרינן כרכים אטו כפרים אבל ק"ק הלשון דפריך ושל כפרים מי איכא למ"ד דלנוי עבדי להו ומאי פריך הא ודאי דבין לר"מ בין לרבנן כפרים של שאר מקומות עבדי להו לנוי ולא אסר בהו ר"מ אלא משום דגזר אטו של שאר מקומות ועוד קשה הא דקאמר אבל של כרכים ד"ה לנוי עבדי להו משמע התם מודו תרוייהו דלנוי עבדי להו הא בשל כפרים פליגי אי עבדי לנוי אי למפלחינהו וליתיה דכולהו מודו דבמקומו של ר"מ עבדי להו למפלחינהו והכי ה"ל למימר מחלוקת בשל כפרים ר"מ גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן סברי לא גזרינן אבל בשל כרכים ודאי לנוי עבדי להו פירוש ומותרין בכל מקום ובכרכים אפילו במקומו של ר"מ דלנוי עבדי להו לכך נראה מחלוקת בשל כפרים דר"מ אסר להו בכל מקום דלמפלחינהו עבדי להו (ד)ורבנן שרו בכל מקום דסברי לנוי עבדי להו אבל בשל כרכים ד"ה לנוי בעלמא עבדי להו ומותר ופריך ושל כפרים מי איכא למ"ד לנוי עבדי להו כלומר היאך תעלה על דעתך להעמיד מחלוקתם בשל כפרים ויחלקו רבנן על רבי מאיר לומר דבכפרים לנוי עבדי להו הא ודאי למפלחינהו עבדי להו אלא אי אתמר הכי אתמר מחלוקת בשל כרכים דהנהו עבידי לנוי אלא ר"מ אסר בכל הכרכים (ה)דגזר רובא דשאר מקומות שאין נעבדין כלל אטו מקומות דנעבדין אף בכרכים פעם אחת בשנה ורבנן לא גזרי רובא אטו מיעוטא אבל בשל כפרים ד"ה אסורין דכולהו כפרים למפלחינהו עבוד: **ככדור** · שהעולם עגול כדאיתא בירושלמי שאלכסנדרוס מוקדון עלה למעלה עד שראה כל העולם ככדור ואת הים כקערה פי' ים אוקינוס שמקיף את כל העולם: **אמר** שמואל ואפילו שברי עבודת כוכבים מותרין · נראה לר"י כי שמואל שסובר שברי עבודת כוכבים מותרין *אית ליה נמי עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת כרשב"ל ורשב"ל דקאמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת אית ליה נמי דמלא שברי עבודת כוכבים מותרין ותרוייהו חד טעמא אית להו וכן משמע בסמוך דרבי יוחנן מותיב לרשב"ל ממתני' דהמוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין משמע הא שברי עבודת כוכבים אסורין ומוכח מיניה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה ורשב"ל אית ליה דשברי עבודת כוכבים מותרים משום דסבר עבודת כוכבים שנשתברה(ו) מותרת וה"פ דמילתיה דשמואל ואפי' שברי עבודת כוכבים כלומר לאו דוקא שברי צלמים שרי משום ספק ספיקא דאימור לא עבדום ואת"ל עבדום אימר בטלום אלא אף שברי עבודת כוכבים דודאי עבדום מותרין דכיון דלא ידעי בודאי שנשתברה מאליה מותרת א"כ סתם שברים מותרין דרוב שבירותיה הוו ביטול דטפי שכיח שבירת עובד כוכבים או נשתברה מאליה משבירה ישראל דודאי אמרי אילו שיברה ישראל לא היה מניחה שם אלא היה מבערה לגמרי מן העולם ופריך ליה תלמודא והאנן שברי צלמים תנן דמשמע דוקא(ז) צלמים דאיכא ספק ספיקא אבל לא שברי עבודת כוכבים דאי ס"ד שברי עבודת כוכבים נמי מותרין היה לו לשנות שברי עבודת כוכבים דהוו חידוש טפי אלא ודאי מדשבקינהו לשברי עבודת כוכבים ונקט שברי צלמים דוקא קתני ושברי עבודת כוכבים אסורים משום דודאי עבדוה ומי יימר דבטלוה ומסיק ה"ה דאף שברי עבודת כוכבים מותרין ואין לחלק בשברים והא דקתני שברי צלמים משום דקבעי למיתני סיפא מלא תבנית יד או רגל של צלמים אסורין והיטב יש לידע שברים של צלמים מדלא נקטי מידי בידייהו ואסורין לר"מ משום שאינם שברים גמורים כדמוקי לה שמואל בעומדין על בסיסן ואם נקט שברי עבודת כוכבים ברישא הוה אמינא דוקא תבנית יד ורגל דעבודת כוכבים אסורין מפני שכשהיתה שלימה היתה נעבדת תדיר והרבה הן שהיו משתחוים ליד או לרגל בפני עצמן כשהיו מחוברים הלכך גם כשנפרד לא נתבטל מאחר שהוא(ח) דבר שלם שעומד לגם על בסיסן אבל צלמים שאינן נעבדין אפי' לר"מ אלא פעם אחת בשנה ואיכא למימר שהיד והרגל שלא היו נעבדין לבדם אף במחובר כלל אם כן כשנפרדו נתבטלו לגמרי ומשום הכי נקט שברי צלמים ואת"ת מ"מ היה לו להשמיענו היתר שברי עבודת כוכבים דכח דהיתרא עדיף וי"ל דכאן ודאי כח דאיסורא דתבנית יד ורגל דצלמים עדיף כי טעם גדול היה לנו להתיר כדפרשינן דמחזיקינן להו למבוטלין הואיל ואף בחיבורן לא היו נעבדין מעולם ובמה שלא (ט)שנאה כלל במשנתנו היתר שברי עבודת כוכבים לא הפסדנו כלום כי יש ללמדו ממשנתנו שאין לחלק כמו שפירש הטעם בדברי שמואל: **ה"ה** דאפי' שברי עבודת כוכבים וכו' · הא דלא משני הכא כמו שתירץ בסמוך על תיובתא דרבי יוחנן דמשני רשב"ל משום דאתי למידק הא צלמים עצמן אסורין וסתמא כר"מ דאותו תירוץ לא שייך כאן על מה שהקשינו לשמואל דשמואל אמתניתין קאי ומוקי לה כר"מ ואומר דלר"מ אע"ג דחידוש הוא דשברים מותר לאו חידוש הוא כ"כ בשברי צלמים(י) אלא ודאי דאף בשברי עבודת כוכבים עצמה מותרים דאיכא נמי כמה ספיקות כדפרישית ומקשינן ליה כיון דאף שברי עבודת כוכבים מותרים אמאי שבקינהו ונקט שברי צלמים דודאי אין לו להניח חידוש היתר שברים דאיירינן בהן להשמיענו חידוש איסור צלמים דלא איירינן מינייהו ומשום הכי קא משני דטוב לו להניח חידוש היתר עבודת כוכבים להשמיענו חידוש איסור בצלמים גופייהו בתבנית יד ורגל כדפרישית דדמיא לשברים אבל בתר הכי מוקי לה כרבנן א"כ שברי צלמים לגופייהו לא אצטריך כלל כדאשר אפרש לקמן:

והא

(ז) בא"ד דמשמע דוקא שברי צלמים: (ח) בא"ד מאחר שהוא נראה דבר שלם שעומד על בסיסו כצ"ל ותיבת לגם נמחק: (ט) בא"ד ובמה שלא שנה כלל: (י) ד"ה ס"ס דאפילו וכו' כ"כ בשברי צלמים דאף שברי עבודת כוכבים עצמה מותרין כצ"ל ותיבות אלא ודאי נמחק

מסורת הש"ס

גדיל שם אומן כלילי עטרה מסר"ס

[תוספתא פ"ו]

גליון הש"ס

תוס' ד"ס אמר שמואל וכו' אית ליה נמי. עיין לקמן דף מט ע"ב תוס' ד"ס לא:

עין משפט נר מצוה

ב א ב מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכה ו סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סי' קמא סעיף א:

ג ג ד ה מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעי' ב:

רבינו חננאל

ואמר רבא מחלוקת ר' מאיר וחכמים באנדרטי העשוי בפתח מדינה דכרכים דרבנן סברי לנוי עבדי ליה אבל בשל כפרים דברי הכל אסורין דלמיפלחינהו עבדי להו וחכ"א אינו אסור אלא מי שיש בידו מקל או צפור או כדור מקל כלו' הוא רודה העולם כולו במקל·צפור שתופס העולם כולו בידו כתפישת צפור · כדור נמי שהעולם כולו בידו כמו כדור בידי אדם: תנא שהוסיפו עליהן מי שבידו סייף ועטרה וטבעת ותנא דידן סבר סייף כמו לסטים בעלמא ולבסוף ראו שאין כוונת עושיהם אלא שהורג העולם כולו בסייף שלו והעטרה היא עטרת מלכות· טבעת מעיקרא סבור אישתימא פירוש אישתימא אפיטרופא הממונה על האוצרות וחותם נקרא אישתימא ובסוף ראו כי כוונתם כי חותם על כל אדם מי למות מי לחיים תנא אפילו צרור אפי' קיסם: בעי רב אשי תופש בידו צואה מאי ועלתה בתיקו: **המוצא** שברי צלמים הרי אלו מותרין אמר שמואל ואפילו שברי עבודת כוכבים מותרין' מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הרי וכו' דכי הוו שלימים ספק עבדום ספק לא עבדום: (ב) ד"ה אמר וכו' כשהיו שלימין אלא אפילו שברי וכו' כשהיתה שלימה שבריה מותרין: (ג) ד"ה משום וכו' דוקא בעבודת כוכבים הוא דמלא תבנית וכו' אסורין וכו' אפ"ה בשבר חשוב: (ד) תוס' ד"ה אמר רבה וכו' ורבנן שרו בכל מקום דסברי · נ"ב ולפי זה ה"מ למיפרך ה"ל למ"ד לנוי ותכמים אומרים אינן נעבדין כו' אלמא [והשאר חסר]: (ה) בא"ד דגזר רובא דשאר מקומות · נ"ב ויש להקשות היאך מוכח דבגזור פליגי דלמא לא פליגי אלא [דלר"מ בשל] כרכים למפלחינהו עבדי להו בכל מקום ולרבנן כולהו לנוי עבדי להו וי"ל דא"כ קשה איפכא מי איכא למ"ד כולהו למפלחינהו עבדי להו ודאי נמי לנוי עבדי להו אבל כי אוקימנא דבגזר פליגי אתי שפיר דלכ"ע לנוי עבדי להו אלא דבמקומו של ר"מ נעבדין פעם אחת בשנה [והשאר חסר]: (ו) ד"ה אמר שמואל וכו' שנשתברה מאליה מותרת וה"פ:

עין משפט
נר מצוה

ד א מיי' פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה י ועיין בכ"מ סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ג :

ה ב מיי' שם פ"ח הלכה יא סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמו סעיף יא :

ו ג מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה ג סמג עשין קלה :

ז ד מיי' שם פ"ג הל' ו סמג עשין קלא טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף פד :

תורה אור

והא שברים נינהו *תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן *אתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאיליה רבי יוחנן אמר אסורה רשב"ל אמר מותרת רבי יוחנן אמר אסורה דהא לא בטלה רשב"ל אמר מותרת מסתמא בטולי מבטיל לה מימר אמר איהי נפשה לא אצלה להוא גברא מצלה ליה *איתיביה ר' יוחנן לרשב"ל וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות וגו' וכתיב על כן לא ידרכו כהני דגון וגו' אמר לו *משם ראיה התם שמניחין את הדגון ועובדין את המפתן דאמרי הכי שבקיה איסריה לדגון ואתא איתיב ליה על המפתן איתיביה המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין הא שברי עבודת כוכבים אסורין לא תימא שברי עבודת כוכבים אסורין אלא אימא הא צלמים עצמן אסורין וסתמא כר' מאיר ורבי יוחנן מדר"מ נשמע להו לרבנן לאו אמר ר' מאיר צלמים אסורין ושברי צלמים מותרין לרבנן עבודת כוכבים נמי היא אסורה ושבריה מותרין הכי השתא התם איכא למימר עבדום אימר לא עבדום ואת"ל עבדום אימר בטלום עבודת כוכבים ודאי עבדוה מי יימר דבטלה הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי *ואין ספק מוציא מידי ודאי *והתניא חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות אפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנין והא הכא דודאי טבילי ספק עשרינהו ספק לא עשרינהו וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי התם ודאי וודאי הוא דודאי עשרינהו כדרבי חנינא חוזאה דאמר רבי חנינא חוזאה חזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו ואבע"א (מעיקרא לא טבילי) ספק וספק הוא [אפשר דעבד] *כדר' אושעיא דאמר מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ואין ספק מוציא מידי ודאי והתניא *אמר ר' יהודה מעשה בשפחתו

של

רש"י

על בסיסן · על כנן מקום המתוקן (א)לה כיון דאותבינהו התם ודאי פלחי נהו : לא ידרכו כהני דגון על מפתן דגון · אלמא חשיבי לאו שברים : משם ראיה · בתמיה : התם · לאו עבודת כוכבים שבורה קחשיבי לה דאינהו סבור כיון שראו אבריו חשובין שלו על מפתן : שבקיה איסריה לדגון · גבורת השרת הגלם עזבתו והלכה וישבה על המפתן(ב)איסריה שר שלו כמו איסריה דעניותא *(בשחיטת חולין בפרק כל הבשר (דף קה:)) : וסתמא כר"מ · ואע"ג דאסר בצלמים מודה בשבריהן: ומקשי' ולרבי יוחנן *דקאמר הכא מודה ר"מ דשברי צלמים מותרין מדר"מ נשמע לרבנן דרבנן נמי שרו בשברי עבודת כוכבים דהא צלמים לרבי מאיר כעבודת כוכבים לרבנן נינהו ומדר"מ נשמע לרבנן דכי היכי דקאמר שברי צלמים מותרין ה"נ ודאי ס"ל לרבנן צלמים שיש בידן מקל או צפור דשבריהן מותרין וה"מ למימר מדרבנן נשמע לרבנן דהא אסרי צלמים שיש בידן מקל או צפור ומ"מ שבריהן מותרין והאי דלא קאמר הכי משום דלא חזינא בהדיא במתניתין דקא שרי שברי אותן צלמים שהן אסורין : לאו אמר ר"מ וכו' · לשון קושיא : הוי ספק וודאי · ספק להיתר וודאי אסור : אין ספק מוציא מידי ודאי · שהוחזק תחלה לאיסור : והא הכא דודאי טבילי · כיון שאנו רואין שנגמרה מלאכתן ודאי בחזקת טבל היו מיד : התם ודאי וודאי הוא · כי היכי דפשיטא לך שהיו טבל ה"נ פשיטא לך שעישרן החבר מיד שמוחזק בכך: ואב"א ספק וספק הוא · כי היכי דמספקא לן אם עישרן אם לאו נמי מספקא לן אם היו מעולם טבל אם לאו דאע"ג דנגמרה מלאכתן השתא ונתמרחו בכרי איכא למימר לא באו לכלל טבל מעולם : דעבד להו כרבי הושעיא · דהכניסה במוץ שלה ולא ראה פני הבית ואע"ג דטבל שלא ראה פני הבית מיתסר באכילת קבע והכא מחזקינן להו בחזקת מתוקנין ושרינן להו באכילת קבע אין כאן ספק מוציא מידי ודאי דאכילת קבע בדאורייתא לא אסרחינן ומדרבנן הוא דמיתסר והימנוה רבנן לחזקת חבר לתקנתא דידהו אבל אי הוה חזינן ליה דמרחינהו קודם שראו פני הבית ובאו לכלל טבל לא נפקי תו מידי ודאי עד דמעשרינהו קמן : ומכניסה · לאוצרו במוץ שלה ולא ימרחנה בכרי בגורן שבשדה דמירוח הוא גמר מלאכה והכנסתו לבית הוא קובעתו למעשר לאסור בו אכילת עראי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פח.) וכיון דהכניסה קודם גמר מלאכה לא קבעה ליה לכך וכי מהדר להו וממרח להו בתוך הבית לא מקבעי דפני הבית הוא דקבעי ולא תוך הבית כדיליף התם מואכלו בשעריך ואפילו מירחו בשדה והכניסו דרך גגות וקרפיפות אמרינן בברכות (דף לה:) דלא מקבעי : כדי שתהא בהמתו אוכלת · להכי נקט בהמתו דמאכל בהמתו קחשיב ליה אכילת עראי וליכא אפילו איסורא דרבנן כדתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד שימרח בכרי אלמא מאכל בהמה עראי קרי ליה דאילו גבי אדם אף על גב דלא נמרחו אסור לאכול קבע אלא עראי ונגבי לא ראה פני הבית נמי בהמתו שריא אבל איהו אסור מדרבנן לאכול קבע אלא עראי אבל אי ראה פני הבית אפילו מאכל בהמה חייב במעשר דהא דתנן (דמאי פ"א מ"ג) הלוקח לזרע ולבהמה פטור בדמאי תנינן לה :

מליק

תוספות

והא שברים נינהו · וא"ת בלא מלתיה דשמואל נמי תקשי רישא לסיפא רישא שברי צלמים מותרין וסיפא תבנית יד ורגל אסורין ויש לומר דאי לאו מלתיה דשמואל הוה אמינא שברי עבודת כוכבים אסורין וסיפא משתמע שפיר בשברי עבודת כוכבים :

בעומדין על בסיסן · פ"ה על בימוס שלהן ולשון מגא קשיא דמשמע בשוק או בשדה לכך נראה לר"ת לפרש שיש להם בית מושב רחב שיושבין עליו לבדם ואינם נראים כשברים אלא נראה שכך הן מתחלה נעשים: איתיביה המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין הא שברי עבודת כוכבים אסורין · נראה לפרש דהכי פריך הך משנה סתמא שנויה ור"מ לא הוזכר בה וא"כ נוכל להעמיד אף כרבנן ובסתם צלמים שאין בידם כלום שנחלקו ר"מ ורבנן מיירי הכא והכי דייק בשלמא לר"מ דאסר צלמים עצמם הוצרך לשנות היתר בשברים אלא לרבנן השתא צלמים עצמם שרו שברים מבעיא אלא ש"מ למידק אתא הא שברים של עבודת כוכבים אסורין והשתא ליכא לשנויי כדשני לעיל ה"ה אפי' שברי עבודת כוכבים מותרין ומשום דקא בעי למיתני אלא תבנית יד וכו' דהך תירוצא לא שייך אלא אליבא דר"מ דאסר סתם צלמים אבל לרבנן עדיין הקושיא בדוכתה אמאי תני שברי צלמים אם לא לדקדק הא שברי עבודת כוכבים אסורין ומשני לא תוקמה כרבנן ותידוק הא שברי עבודת כוכבים אסורין אלא תוקמה כר"מ ותידוק הא צלמים עצמם אסורין אבל שברי עבודת כוכבים לעולם מותרין ומאחר שבא להשמיענו סתמא כר"מ אין להקשות מה שהקשית לעיל לשמואל ליתני שברי עבודת כוכבים וכ"ש שברי צלמים דאי תנא שברי עבודת כוכבים לא הייתי יכולין לדקדק הא צלמים עצמם אסורין אלא הא עבודת כוכבים עצמה אסורה ובהא כו"ע מודו ואין להקשות מאחר דמוקי לה כר"מ לימא משום דבעי למתני סיפא כדשני לעיל כי נראה קצת דוחק(ג) בהיות כי בא להשמועי' חידוש בשברים ומניח שברי עבודת כוכבים *)משום סיפא אבל השתא קאמר דלא בא להשמועינן בשברים כלל ולא בא אלא לדיוק אבל אליבא דשמואל משמע דבא להודיע דשברים מותר כדפרישית לעיל :

מדרבי מאיר נשמע לרבנן · לפר"ת דפירש לרבנן דאסרי כל צלמים אף (ד)אין בידם כלום חוץ מאנדרטי עומד על פתח מדינה נראה דה"מ למפרך מרבנן גופייהו דלעולם בצלמים האסורים יש להחמיר בשבריהם כשברי עבודת כוכבים עצמה ולרבנן שבריהם מותרין לדבר ידוע הוא שאינם מחמירין יותר מר"מ וא"כ לימא מרבנן גופייהו נשמע דשברי עבודת כוכבים מותרין דהא צלמים אסורין שבריהם מותרין ה"נ עבודת כוכבים אסורה שבריה מותרין ובקונטרס נמי דקדק דה"מ למיפרך מרבנן גופייהו ומצלמים שיש בידם מקל או צפור ושבריהם מותרין אלא משום דלא חזינן בהדיא במתני' דשרו שברי צלמים שהן אסורין : ואין ספק מוציא מידי ודאי · בתמיה פי' ואין ספק היתר הרגיל מוציא מידי ודאי דאי בשאינו רגיל אפילו ספק איסור אינו מוציא מידי ודאי היתר כדמוכח בפ"ק דחולין (דף י.) גבי עור ספק פוגס וכו': חזקה על חבר וכו' · בירושלמי קאמר תפתר בשמת בתוך הייסוב פירוש בייסוב הדעת : ומכניסה במוץ שלה · פי' שלא תראה (ה)כדגן פני הבית כדי שלא תתחייב במעשר דאמרינן (ב"מ דף פח.) אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית פירוש לאחר שנעשה דגן ואם הכניסה במוץ שלה אז יוכל לאכול עראי וכדתניא בתוספתא ובפרק קמא דבילה (דף יג.) מייתי לה הכונס שבלין לאכול מהם עיסה אוכל מהם עראי ופטור ואכילת בהמתו דנקט הכא משום דכל אכילת בהמה אפילו קבע שלה חשוב הוא עראי וכדאמרינן (פאה פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד שיתמרח בכרי אבל אם ראה פני הבית (ו) בדגן או אף במרוח בכרי או בשדה ואין דעתו להביאו לבית נקבע הוא למעשר ולא יוכל לאכול עראי ואף לא להאכיל בהמתו דהנאה של כלוי אסורה בטבל והתם תלינן בשמא הכניסה במוץ ואף על גב דמדרבנן אסור לאכול קבע אתי ספק מעשר ומוציא מידי ודאי דרבנן :

*) נס' ל"ס הגיה דצ"ל אלא משום סיפא

רבינו חננאל

בהן נעבד והוא שעומדין על כנם ואינם שבורין : איתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה רבי יוחנן אמר אסורה דלא בימלה אדם ריש לקיש אמר מותרת כיון שנשתברה אמר בדעתיה איהי לא יכלה לשיזבי נפשה לאחריני משזבה ובסתמא מבטיל לה · ומותיב ר' יוחנן לריש לקיש והא ראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות דנשתברה מאליה היא א) וביטלום ופריק ריש לקיש הא קא שבקו לדגון דאמרי שבקיה איסריה לדגון ואזיל ויתיב ליה אמפתן · ואתינן לפרושי דעתייהו דרבנן מכלל ד"ר מאיר דרבנן סבירא ליה עבודת כוכבים אסורה שבריה מותרין קשיא לר' יוחנן. ומשני ר' יוחנן הכי השתא בשלמא צלמים ספק עבדום ספק לא עבדום ואם תמצא לומר עבדום אימור בימלום אבל עבודת כוכבים דודאי עבדוה מי יימר דבימלוה הוי עבודתן ודאי וביטלום ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי · ומקשינן ואין ספק מוציא מידי ודאי והתניא חבר שמת והניח מגורה מלשון נהרסו ממגורות והניח מגורה מלאה פרות וכו' ודברים פשוטין הן ובכמה מקומות פירשנו זה הענין וגם בפסחים .

א) אולי צ"ל ולא ביטלום ופריק ריש לקיש הא קאי שבקי לדגון דאמרי דשבקיה וכו' כצ"ל ומפרש רבינו דמשם ראיה להיפך דמותרת ודלא כפירש"י ודו"ק.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה על בסיסן וכו' המתוקן להן דכיון : (ב) ד"ה שבקיה וכו' איסריה שר. נ"ב וכן פי' רש"י בהוריות דף יג ריש ע"ב : (ג) תוספות ד"ה איתיביה וכו' קצת דוחק לומר כי בא וכו' דבא להודיע דשברים מותר · נ"ב ועל כרחך צריך לשנויי התם דתני שברי צלמים משום סיפא כו' אע"ג דדוחק הוא כיון דלא אפשר לשנויי בגוונא אחרינא אבל הכא איכא לשנויי דלא אשמועינן בשברים כלל וכו' : (ד) ד"ה מדרבי מאיר וכו' אף אם אין בידם: (ה) ד"ה ומכניסה וכו' כדיגון פני הבית : (ו) בא"ד פני הבית בדיגון או אף וכו' והתם תלינן · נ"ב פי' התם גבי חבר שמת :

מסורת הש"ס

[לקמן מג.]
מעילה יד.
[נ"ל בערכי] פסחים קיח:]
ולר"י דמוקי מודה דלר"מ כצ"ל · רש"ל
[עי' תוס' לקמן מט: ד"ה לא דכ"ע]
[שבת כט: וש"נ]
פסחים ד: (חולין י) נדה טו:
[ברכות לה: וש"נ]
[פסחים ט. נדה טו: תוספ' דאהלות פט"ו]

גליון הש"ס

גמ' רשב"ל אמר מותרת · עי' פסחים דף כז ע"ב תוספ' ד"ה חוץ :

של מציק אחד ברימון שהטילה נפל לבור ובא כהן והציץ(א) לידע אם זכר אם נקבה ובא מעשה לפני חכמים וטיהרוהו מפני שחולדה וברדלס מצוין שם והא הכא דודאי הטילה נפל ספק גררוהו ספק לא גררוהו וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי לא תימא הטילה נפל לבור אלא אימא *הטילה כמין נפל לבור והא לידע אם זכר אם נקבה הוא קתני ה"ק לידע אם רוח הפילה אם נפל הטילה ואת"ל נפל הטילה לידע אם זכר אם נקבה ואיבעית אימא כיון שחולדה וברדלס מצוין שם ודאי גררוהו איתיביה מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שביוצא בהן נעבד אמאי הא שברים נינהו הא *תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן איתיביה *עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו וישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אמר אביי שפחסה וכי פחסה מאי הוי והא תנן *פחסה אע"פ שלא חסרה בטלה הני מילי דפחסה עובד כוכבים אבל פחסה ישראל לא בטלה ורבא אמר לעולם כי פחסה ישראל נמי בטלה אלא גזרה *דלמא מגבה לה והדר מבטיל לה והוי עבודת כוכבים ביד ישראל וכל עבודת כוכבים ביד ישראל אינה בטלה לעולם איתיביה *עכו"ם שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וטרטיאות מותרות וישראל שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וטרטיאות אסורות אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הכא נמי כדרבא איתיביה *עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים לצרכו היא ושיפוייה מותרין לצרכה היא אסורה ושיפוייה מותרין וישראל ששיפה עבודת כוכבים בין לצרכו בין לצרכה היא ושיפוייה אסורין אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הכא נמי כדרבא איתיביה *רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף היא נעשה זבל וכתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הכא נמי כדרבא איתיביה רבי יוסי בן יסיאן אומר מצא צורת דרקון וראשו חתוך ספק עובד כוכבים חתכו ספק ישראל חתכו מותר ודאי ישראל חתכו אסור אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הכא נמי כדרבא איתיביה *רבי יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהן אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה שאני התם דעיקר עבודת כוכבים קיימת

והא

מציק · גברא אלמא וישראל הוה : והציץ בו · על שפת הבור לידע אם זכר : כהן · חכם ומורה הוראה הוה ונתכוין להורות לה ישיבת ימי הטומאה וימי טהרה : ברדלס · בלשון ארמי אפא : מצוין שם · וכבר אכלוהו או גררוהו לחור שלהן ולא איהל כהן זה על המת : כמין נפל · וספק ספיקא היא דשמא לא נפל היה אלא שפיר מלא רוח : לידע אם רוח הפילה · ולא תשב עליו ימי טומאה וטהרה אם נפל הפילה : ואם תמצי לומר וכו' · ואם יראה שהוא נפל עדיין ילין אם זכר אם נקבה : ודאי גררוהו · שחזקתן בכך והא ודאי הוא : שלו ושל חבירו · בין ששניהן עובדין לירא אחת בין שזה עובד לפעור וזה למרקולים והא דעבודת כוכבים מותרת ע"י ביטול נפקא לקמן (נב.) מנין לעובד כוכבים שפוסל עבודת כוכבים וכו' : שפחסה · הכה עליה ישראל בפטיש עד שנתמעכה צורתה אבל לא חיסרה כלום הלכך לא בטיל : והתנן · גבי עובד כוכבים פחסה אע"ג וכו' : הני מילי פחסה עובד כוכבים · דגלי דעתיה (ב) ומבזי ומבטל לה : אבל פחסה ישראל לא · דלא דמי לעבודת כוכבים שנשתברה מאליה דהתם אמר איהי נפשה לא מצלה וכו' אבל הכא קסבר עובד כוכבים לא קפדא עבודת כוכבים אפחיסה : ורבא אמר לעולם כי פחסה ישראל נמי הוי ביטול מעליא : אלא · רבנן גזור דכל ביטול ישראל לאו ביטול גזירה דלמא מגבה לה וקני לה בהגבהה *דכל דבר הפקר כגון מציאה נקנית בהגבהה : אין לה בטלה עולמית · וטעונה גניזה כדילפינן בפרק [ר"י] (לקמן נב.) מושם בסתר : מרקולים · יש עכו"ם שעובדין לגל של אבנים וקורין לה מרקולים וכל הבא זורק לה אבן והיא עבודתה : מותרת · שהרי ביטלו העובד כוכבים שסתר לגל : כדרבא · דלמא מגבה לה לכולה מרקולים ברישא והדר מבטל ליה וסותרו : לצרכו · שצריך לשפאין להסיק בשפאיה : היא ושפאיה מותרין · דהא בטלה עובד כוכבים (ג)ששיפה *[לצרכו] : לצרכה · ליפותה : ושפאיה מותרין · דמיזרק זריק להו ולא פלח להו : ישראל ששיפה עבודת כוכבים · של עובד כוכבים דאי של ישראל אפי' שיפה נמי עובד כוכבים היא ושפאיה אסורין דעבודת כוכבים דישראל לאו בת בטולי היא : תיהוי · הך דשיפה ישראל לצרכו כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה : שוחק וזורה לרוח · המולא עבודת כוכבים של מתכת : אמרו לו אף היא נעשית זבל · כלומר הוא מתכוין לאבדה שלא יהנה ישראל ממנה וגם עתה יהנה ישראל ממנה שהרי השחקים נעשים זבל ונאמר לא ידבק בידך מאומה : צורת דרקון · סתמא לעבודת כוכבים כדתנן במתניתין (דף מב:) : ספק עובד כוכבים חתכו · והוי ביטול : ספק ישראל חתכו · ולא הוי ביטול : מותר · דתלינן בעובד כוכבים דהא ספק ספיקא הוא (ד)ושמא לא נעבד מעולם : אף לא ירקות · מתני' קתני זורעין תחתיה של אשירה ירקות בימות הגשמים שהצל קשה להן וכן כל אילן קשה להן ואין נהנה ממנה אבל לא בימות החמה שהצל יפה להן ונמצא נהנה מאשירה · כל אשירה אילן הוא : רבי יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים · לפי שהנבייה נושרת על הירקות והוה לזבל ונמצא בעל הירק נהנה מן האשירה · נבייה הן העלין הנושרין מן האילן בימות הגשמים : דעיקר עבודת כוכבים קיימת · האילן לא בטל הלכך נבייה הנושרת ממנה אסורה :

של מציק אחד · פ"ה אנס ובתוספתא גרס מוסק פירוש מוסק זיתים : ובא כהן והציץ בו · אותו כהן שוטה היה דאפילו לקרובים אינו מטמא לנפלים דבעינן דומיא דאביו ואמו (כדאיתא בת"כ ועיין תוס' פסחים ונדה) : לידע אם זכר וכו' · ושפחה מטמאה בלידה* וכן משמע בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה:) לקח שפחה ונתעברה אצלו וילדה זהו יליד בית נמול לשמונה וכללא דמלתא כל שאין אמו טמאה לידה אינו נמול לשמונה ריש"א דבריית' בור שמטילין בו נפלים טהור פירוש שרגילין להטיל בו נפלים ועלה מייתי מעשה בשפחתו של מציק : מפני שחולדה וברדלס מצוין שם וגררוהו לחורן · איבעית אימא הבור רה"ר וכגון שאינו עמוק עשרה ואפ"ה אין זה ספק טומאה ברה"ר אם לא גררוהו דמיירי בבור קצר שהיה ראשו ממלא פי הבור ואיבעית אימא דודאי בבור רה"י שהוא עמוק י' ואין לתמוה אפי' ודאי גררוהו ניחוש שמא גררוהו תחת רגליו וטומאה רצוצה בוקעת ועולה *דסתם חור שרצים *) יש בהן פותח טפח אי כמי י"ל דמיירי דבור קיימא ברשות היחיד ורגלי כהן ברה"ר : שהטילה כמין נפל · ו"ל שנבדק הבור קודם שהטילתו לתוכו כיון שרגילין להטיל בו נפלים : עובד כוכבים ששיפה וכו' · פי' וקשיא לרשב"ל וצריך לומר מדלא משני שאני התם דעיקר עבודת כוכבים קיים ש"מ דרשב"ל שרי אפילו בעיקר עבודת כוכבים קיים בשלא כדרך גדילתה וכן משמע בסמוך דאיהו גופיה מותיב לרבי יוחנן (לקמן ע"ב) מהא דיתיז בקנה ואע"פ שעיקר עבודת כוכבים קיים : הכא נמי כדרבא · ל"ע בכל הני ודקארי לה מאי קארי לה פשיטא דליסני בהו כדרבא [ועי' היטב תוספות שבת מג. ד"ה כופה עליה ועוד שם קכג: ד"ה איתיביה אביי] : ספק עובד כוכבים חתכו ספק ישראל חתכו מותר · פי' הקונטרס דתלינן בעובד כוכבים דהא ספק ספיקא הוא (ה)ושמא לא נעבדו מעולם ויפה כוון דאי ס"ד דחשבינן להו ודאי נעבדין אם כן תקשי לרבי יוחנן גופיה אמאי מותר נהי נמי דליכא למיחש לנחתכה מאליה דלא שכיחא חתוכה מאליה כמו שבורה מאליה ואם כן אין רוב חתיכות לאיסור כי היכי דאיכא בעבודת כוכבים רוב שבירות לאיסור אלא הכא פלגא ופלגא חשיב חתיכות עובד כוכבים להיתר וחתיכות ישראל לאיסור אפ"ה אין להתיר בכך דהא רבי יוחנן אית ליה דאפילו ספק היתר הרגיל אינו מוציא מידי ודאי איסור כ"ש הכא שאין רגילות כל כך בחתיכות דעובד כוכבים ואין כאן ספק היתר הרגיל ויש כאן ודאי איסור וא"ת בספק נעבד נמי תקשי סיפא ישראל ודאי חתכו אסור ומאי שנא מסברי ללמים למודי רבי יוחנן דמותרין (ו) מטעם ספק ספיקא ויש לומר דיש להתיר יותר בשברי ללמים לפי שיש לתלות שבירתם בעובד כוכבים יותר מבישראל שאם היה ישראל שוברה היה מבערה מן העולם וגם אם נשתברה מאליה שכיח טפי דעובד כוכבים מבטל לה כשמואלא דמימר אמר איהי לא מצלה נפשה והשתא איכא תרי טעמא להיתירא אבל כשחתכו ישראל ליכא אלא חד טעמא להיתירא שי"ל לומר שמא כשימצאנה העובד כוכבים חתוכה יבטלנה ובהך טעמא לחודה אין להתיר לרבי יוחנן אף בספק נעבד :

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ט מהלכות טומאת מת הלכה יא:
ט ב מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה ט סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סימן קמו סעיף א: [ועי' תוס' יבמות עד: ד"ה ושפחה]
י ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
יא ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:
יב ה מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ו:
יג ו מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ג:
יד ז מיי' שם הלכה יב סמג שם:
טו ח מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעיף ו:
טז ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:
יז י מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע י"ד שם סעיף יד:

כל זה מעין סקושיא הוא והתירוץ חסר בתוספות וכנ"ל ויש לומר דגררוהו ואכלוהו קאמר א"נ י"ל כו' רש"א וע"ש:
*) ברש"א הגי' אין

רבינו חננאל

(סוגיא) ישראל שפחסה לעבודת כוכבים של עובד כוכבים כלומר רצף צורתה ואינה ניכרת כלל אלא כאילו טש בעלמא היא לא ביטלה מ"ט גזרינן דלמא מגבה ליה ישראל וכיון דמגבה ליה קנאה וכי הדר מבטיל לה חוי לה עבודת כוכבים של ישראל ועבודת כוכבים ביד ישראל אין לה בטילה עולמית · תוב אקשי מן אבני מרקולים שהביא ישראל וחיפה בהן טרטראות כו' ומן ישראל ששיפה עבודת כוכבים ושנינן בכולהו גזרינן דלמא מגבה להו וקני להו בהגבהה והם עדיין בחזקתן וכיון דקנאם אע"ג דבתר הכי נשברו לא בטלי כדרבא דאמר עבודת כוכבים של ישראל לא בטלה לעולם · ומותבינן תוב אף לא ירקות פי' אין זורעין תחת האשירה ירקות בימות הגשמים מפני שהנביה פי' עלי האשרה נובלות על הירקות והוה להן לזבל ונמצאו הירקות גדילות מן העבודת כוכבים · ואמאי תיהוי זה הזבל שנפל מן האילן כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה · ופרקינן שאני התם דאשרה היא עיקרו של אילן קיימת·

הגהות הב"ח

(א) גמ' והציץ בו לידע:
(ב) רש"י ד"ה הני מילי וכו' דמבזי:
(ג) ד"ה היא וכו' עובד כוכבים כיון ששיפה:
(ד) ד"ה מותר וכו' דשמא:
(ה) תוס' ד"ה ספק וכו' דשמא לא:
(ו) בא"ד מטעם ספק ספיקא נ"ב פי' וס"ל איכא ספק ע"י העובד כוכבים חתוכה וספק אי נעבד:

[לעיל מא:]
לקמן נב:
[לקמן נג.]
[עי' תוספות לקמן סד: ד"ה מסתברא]
לקמן נ. [תוספתא פ"ז ע"ש]
[לקמן מט: תוספתא פ"ז]
כ"ש בדפו"י
[לקמן נג: מח: פסחים כח.]
[לקמן מח:]
דברים יג

גליון הש"ם

גמ' אמר אביי שפחסה. עיין לקמן דף מד ע"א תוס' ד"ה כאן: רש"י ד"ה אלא וכו' דכל דבר הפקר. עי' מג"א סי' תקפ"ו סק"ס:

והא שיפויין דעיקר עבודת כוכבים קיימת וקתני לצרכה היא אסורה ושיפוייה מותרין *ר"ב הונא בריה דרב יהושע אמר לפי שאין עבודת כוכבים בטלה דרך גדילתה איתיביה ר' שמעון בן לקיש לר' יוחנן **קן שבראש האילן של הקדש לא נהנין ולא מועלין בבראשה של אשרה יתיז בקנה קס"ד כגון ששברה ממנו עצים וקינתה בהן וקתני יתיז בקנה הב"ע גכגון דאייתי עצים מעלמא וקינתה בהן דיקא נמי דקתני גבי הקדש לא נהנין ולא מועלין אי אמרת בשלמא דאייתי עצים מעלמא היינו דקתני גבי הקדש לא נהנין ולא מועלין לא נהנין מדרבנן °ולא מועלין מדאורייתא דהא לא קדישי אלא אי אמרת ששברה עצים ממנו וקינתה בהן אמאי לא מועלין הא קדישי מידי איריא הכא בגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן וקא סבר אין מעילה בגידולין ורבי אבהו א"ר יוחנן מאי יתיז יתיז באפרוחין א"ל רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא אסברה לך דבאפרוחין כאן וכאן מותרין בביצים כאן וכאן אסורין אמר רב אשי הואפרוחין שצריכין לאמן כביצים דמו: **מתני'** המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח רבן שמעון בן גמליאל אומר ושעל המכובדין אסורין שעל המבוזין מותרין: **גמ'** למימרא דלהני הוא דפלחי להו למידי אחרינא לא ורמינהי *זהשוחט לשום(א) ימים לשום נהרות לשום מדבר לשום חמה לשום לבנה לשום כוכבים ומזלות לשום מיכאל שר הגדול לשום שילשול קטן הרי אלו זבחי מתים אמר אביי מיפלח לכל דמשכחי פלחי מיצר ומפלחי הני תלתא דחשיבי ציירי להו ופלחי להו למידי אחרינא לנוי בעלמא עבדי להו מנקיט רב ששת חומרי מתנייתא ותני כל המזלות מותרין חוץ ממזל חמה ולבנה וכל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם וכל הצורות מותרות חוץ מצורת דרקון אמר מר כל המזלות מותרין חוץ ממזל חמה ולבנה (ב)הכא במאי עסקינן אילימא בעושה אי בעושה כל המזלות מי שרי והכתיב °לא תעשון אתי *חלא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום אלא פשיטא טבמוצא וכדתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח אי במוצא אימא מציעתא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם אי במוצא פרצוף אדם מי אסור והתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח צורת דרקון אין פרצוף אדם לא אלא פשיטא יבעושה וכדרב הונא בריה דרב יהושע אי בעושה אימא סיפא כל הצורות מותרות חוץ מצורת דרקון ואי בעושה צורת דרקון מי אסיר והכתיב °לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב (ג) הני

רש"י

דרך גדילתה · זה דרכה כל השנה להשיר עלין שלה ולגדל אחרים אבל שפאן עובד כוכבים דעתו לבטלן ולהשליכן: לא נהנין · דאסור מדרבנן: ולא מועלין · אם נהנה לא מעל מדאורייתא שיתחייב קרבן מעילה לקמן מפרש טעמא: יתיז בקנה · ישליך עלי (ד)הקנה במקל מן האילן *וישרפנה ויהנה מהם ולא יעלה על האשירה ויטלם דאם כן נמצא משתמש באשירה במקום סולם וזו היא הנאה *ממנו מן האשירה: וקתני יתיז בקנה · וישרוף עלי (ה) הקנה אלמא עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת: לא נהנין · מדרבנן דלמא אתו לאיתהנויי מעלי האילן דהקדש גופיה ובאשירה לא גזור משום דבדילי מינה: מידי איריא · כלומר מהא לא תסייעיה לר' יוחנן לעולם בשקינתה בעלי הקדש גופו ומשום הכי לא מועלין: דבגידולין הבאין: באילן אחר שהוקדש עסקי' והוא לא הקדיש אלא אילן וקסבר האי תנא אין מעילה בגידולין ומדרבנן הוא דאסירי וגבי אשירה נמי בשקינתה בעלי אשירה עצמן וקתני יתיז כריש לקיש: ורבי אבהו א"ר יוחנן · מהדר לתרוצי לתיובתיה בשינויא אחרינא לעולם לא תוקמה בשינויא דחיקא דאייתי עלים מעלמא ואפילו הכי לא תילף מיניה היתר שברי עבודת כוכבים דהא דקתני יתיז בקנה אאפרוחין קאי לא אעלים ואיצטריך לאשמועינן דלא גזרינן התזת קנה שמא יעלה דרך האילן ורישא בעלים וקסבר אין מעילה בגידולין וגלי אהקדש דאסור מדרבנן וכ"ש לאשירה דמדאורייתא נמי אסירא תוספת יותר מעיקרה כדתנן במתני' גידעו ופיסלו לעבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף והשאר מותר והא דלא ערבינהו משום דלא מצי למיתני ליה ולא מועלין באשירה דהא לא שייכא בה דין מעילה וסיפא באפרוחין וגלי באשירה וה"ה להקדש וקסבר אין מעילה בגידולין: אסברה לך · מתני' אליבא דר' יוחנן: כאן וכאן · בין בהקדש בין באשירה מותרין דאין צריכין לאילן: בביצים כאן וכאן אסורי' שצריכין לאילן וגזור בה רבנן כעל אילן עצמו: **מתני'** צורת חמה · מזל חמה וכן לבנה ורבנן היא דאמרי (לעיל דף מ:) כל שאר צלמים מותרין ובגמ' מפרש מאי שנא הני: שעל המכובדים · שעל כלים מכובדים שתשמישן לכבוד ובגמ' מפרש לה: **גמ'** לשם הרים · לשר הממונה על ההרים: שילשול · תולעת אלמא אורחייהו למיפלחינהו ומסתמא נמי נגזור דלמא פלחינהו: אמר אביי מיפלח לכל דמשכחי פלחי(ו) ומספיקא לא גזור רבנן עלייהו דאם כן אין לך המותר: ציירי להו ופלחי להו · הלכך ציירי להו מיצר ומיפלח לצייר צורה כדי לעבדה להגי תלת דחשיבי להו וכו': *דרקון · דומה לנחש: מנקיט חומרי · מלקט משניות החמורות לתרצן ואומרן בבית המדרש כדי שיתנו לבן לפרקן: מותרים · לקמן (דף מג:) מפרש מאי מותרין: ודגים לא קרי פרצוף אלא צורה: אילימא בעושה · והאי מותרין דקאמר מותר לציירן: אתי · בדמות העומדין אצלי: במוצא · ומותרין בהנאה קאמר: אלא פשיטא בעושה · דכל פרצופין כגון דחיה ובהמה מותר לציירן ואף על גב דשור ואריה ונשר שמשין של מעלה הן לא דמו דהתם ארבעתן יחד לגוף אחד והכא חד פרצוף והו לא חוץ מפרצוף אדם דאפילו לחודיה אסור: וכדרב הונא בריה דרב יהושע · דאמר לקמן בשמעתין* קרי ביה לא תעשון אותי כדמותי: הני

תוספות

והא שיפויין דעיקר עבודת כוכבים קיימת וכו' · תימה מאי קא פריך דלמא שאני התם דשיפה עובד כוכבים ולהכי שרי אף בעיקר עבודת כוכבים קיימת אבל הכא דשיפה ישראל או נשתברה מאליה אימא לך דאסורין היכא (דאיכא) [דעיקר] עבודת כוכבים קיימת וי"ל דהכי פריך והא שיפויין דעיקר עבודת כוכבים קיימת וקתני בשיפה עובד כוכבים דמותרין ואפי' שיפה ישראל נמי הוי שרי אי לאו גזרה דרבא כדמשני רשב"ל גופיה לעיל: וקתני יתיז בקנה · אלמא עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת והקדש היינו טעמא דאין מועלין מן התורה כדמוקי לה בסמוך בגידולין הבאין לאחר מכאן וקסבר אין מעילה בגידולין ופירש הקונטרס ולא יעלה על האשירה ויטלנו דא"כ נמצא משתמש באשירה ונראה דדוקא נקט יתיז בקנה שאפילו יכול ליטלו בידו בלא עליה על האשירה אסור כדי שלא יאמרו עכשיו הוא שוברן מן האשירה: ורבי אבהו אמר מאי יתיז לאפרוחים · פ"ה דמוקי לה בשברה ממנו עלים ויפה פירש לפי שיטת הספר שבכאן דקאי לשנויי דלא תילף מיניה היתר עבודת כוכבים מיהו במעילה פרק ולד חטאת (דף יד.) גרס בדר' אבהו לעולם דאייתי עלים מעלמא וקינתה בהם ומאי יתיז באפרוחים וכל הקן מותר גם העלים ובא להשמיענו שאם בא ליטול אפרוחים לא יטלם בידו שלא יעלה או יסמוך על האילן ויהנה ממנו ואיכא למימר דלא קשיא מידי לפ"ה דהכא דאתי כלישנא אחרינא דהתם: בביצים כאן וכאן אסורי · פירוש משום דצריכין לאילן וגזור בהו רבנן כעל האילן עצמו כפ"ה א"נ י"ל דגזור בהו רבנן דחיישינן שמא יעלה על האילן דחיים עלייהו פן יפלו: המוצא כלים ועליהם צורת דרקון · ה"ה דאפילו צורת דרקון לבדה אסורה אלא נקט על הכלים לרבותא דאפילו הכי פלחו להו: יוליכם לים המלח · פ"ה ורבנן היא דאמרי (לעיל דף מ:) כל שאר צלמים מותרים ולפי פירושו לא דק דהא אוקי רבי מאיר דאסר דוקא באנדרטי אבל שאר צלמים מותרים אם כן אפילו כרבי מאיר אתיא וכן פי' רשב"ם ולפי' ר"ת דאוקי אנדרטי אסריותא דרבנן אבל שאר צלמים כולי עלמא אסירי צ"ל דשאר צלמים שהן אסורים בשאינם על הכלים אבל בכלים כולהו לנוי עבדי להו לבד מהנך ולהכי פריך בסמוך פרצוף אדם מי אסור כלומר על הכלים מי אסור לחודייהו הא אסרינן צלמים במתני' לכ"ע: חומרי דמתנייתא · פירש רשב"ם כללי דברייתא דהוי כמין חומר שקושר וכולל דברים הרבה בכלל אחד (ז) וניחא טפי מפרש"י:

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ח מהלכות מעילה הלכה ז סמג עשין רי:

יט ב ג מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' יב סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סימן קמב סעיף ח:

כ ד ה מיי' שם הלכה יב ופ"ה מהלכות מעילה הלכה ז ע"ש בכ"מ סמג שם ועשין רי טוש"ע י"ד שם:

כא ו מיי' פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הל' ח סמג עשין כב טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ג:

כב ז מיי' פ"ב מהלכות שחיטה הלכה יד סמג עשין סג טוש"ע י"ד סימן ד סעיף ו:

כג ח מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הל' יא ועיין בהשגות ובכסף משנה סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ד:

כד ט מיי' שם פ"ז הלכה ח סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ג:

כה י מיי' שם פ"ג הל' יא סמג שם טוש"ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

והא שפאי עבודת כוכבים דעיקר העבודת כוכבים קיימת דקתני לצרכה פי' כדי לניותה היא אסורה ושפאיה מותרין. ופריק (רבינא) [רב הונא] בריה דרב יהושע למה הזבל הזה אסור שכך גדילות ואילן להיות העלה שלו נובל בימות הגשמים ויוצאין חדשים תחתיהן ואין עבודת כוכבים בטילה דרך גדילתה. תו מותיב ריש לקיש לר' יוחנן קן שבראש האשירה יתיז בקנה קס"ד כגון ששיבר העוף עצים מן האשירה וקנתה בהן וקתני יתיז בקנה הקן כולו אלמא כיון שנשברה הותרה · ופרקינן כגון דאתיא עצים מעלמא וקננת בהן ור' יוחנן אמר מאי יתיז בקנה יתיז באפרוחין אבל לא הקן שהקן אסור הוא ופירשה ר' יעקב האפרוחין בין באילן של הקדש בין באשירה מותרין ביצים כאן וכאן אסורין אמר רב אשי ואפרוחין שצריכין לאמן כביצים דמו: מתני' המוצא כלים ועליהם צורת חמה או צורת לבנה או צורת דרקון יוליכם (להר) [לים] המלח. ומקשינן וכי אינן עובדין אלא לאלו בלבד והתניא השוחט לשום הרים לשום גבעות כו' ופריק רב יוסף ודאי עובדין לכל דבר אלא לצור צורה ולעובדה הני תלתא חשיבי להו וציירי ופלחי להו מידי אחרינא לא טרחי וציירי: מינקט רב ששת חומרי מתנייתא ותני כל המזלות מותרין חוץ מן מזל לבנה וחמה כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם כל הצורות מותרות חוץ מצורת דרקון' והוו בה רבנן רישא וסיפא אי אפשר לאוקמה בעושה דתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות

מסורת הש"ס

ויקרא ה. יעי' ע'

*[כדפי' אס. רב הונא בריה דרב יהושע לפי']

[מעילה יג: יד. כל הסוגיא ע"ש וע"ע]

חולין מ. [תוספתא שם פ"ב]

ר"ה כד.

[עייך לעיל במשנה]

[דף מג:]

הגהות הב"ח (א) גמרא ורמינהי השוחט לשום הרים לשום גבעות לשום ימים לשום נהרות לשום מדברות וכו' שילשול קטן שכים הרי אלו: (ב) שם חמה ולבנה במאי עסקינן כצ"ל ותיבת הכא נמחק: (ג) שם ואלהי זהב לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום הני אין: (ד) רש"י ד"ה יתיז וכו' עלי הקן במקל: (ה) ד"ה וקתני וכו' עלי הקן אלמא: (ו) ד"ה אמר אביי וכו' פלחי מיהו מספיקא וכו' אין לך דבר המותר הס"ד ואח"כ מ"ה מיצר ומיפלח לצייר וכו' דחשיבי להו וכו' הס"ד ואחר כך מ"ה ציירי להו ופלחו להו הלכך מספיקא גזור רבנן עלייהו הס"ד ואחר כך מ"ה מנקיט ואח"כ ד"ה מותרין לקמן מפרש מאי מותרין הס"ד ואח"כ מ"ה חוץ מצורת דרקון דרקון דומה לנחש ודגים לא קרי: (ז) תוס' ד"ה חומרי וכו' וניחא טפי מפרש"י · נ"ב וכר"ש חולין ריש דף קל"ח פי' רש"י גופיה חומרי מתנייתא חומר קשר ע"ש:

גליון הש"ס גמ' ולא מועלין מדאורייתא עי' מעילה דף ג ע"א ושם דף יא ע"ב תוס' ד"ה תורים וצ"ע:

עין משפט נר מצוה

כו א ב טוש"ע י"ד סי' קמא סעיף ג: *[כ"ה בדפו"י]

כז ג ד ה מיי' פ"ח מהלכות עבודת כוכבים הלכה ט סמג עשין כב טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ה:

כח ו מיי' פ"ו מהלכות גזלה ואבידה הל' ג סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סימן רכט סעיף ז:

כט ז מיי' שם פי"א הלכה ז סמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף ג:

ל ח מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה י טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ח:

[נ"ל לר"א הקפר הא דתנן המציל]

גמרא

הני אין צורת דרקון לא אלא פשיטא במוצא וכדתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה רישא וסיפא במוצא ומציעתא בעושה אמר אביי אין רישא וסיפא במוצא ומציעתא בעושה רבא אמר כולה במוצא ומציעתא רבי יהודה היא דתניא *רבי יהודה מוסיף אף דמות מניקה וסר אפים מניקה על שם חוה שמניקה כל העולם כולו סר אפים על שם יוסף שסר ומפים את כל העולם כולו והוא דנקיט גריוא וקא כייל והיא דנקטא בן וקא מניקה: תנו רבנן *איזהו צורת דרקון פירש רשב"א [א]כל שיש לו ציצין בין פרקיו מחוי רבי אסי [ב]בין פרקי צואר אמר ר' חמא ברבי חנינא הלכה כר"ש בן אלעזר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי פעם אחת הייתי מהלך אחר ר' אלעזר הקפר בריבי בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון ומצא עובד כוכבים קטן ולא אמר לו כלום מצא עובד כוכבים גדול ואמר לו בטלה ולא בטלה סטרו ובטלה ש"מ תלת ש"מ [ג]עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו וש"מ [ד]יודע בטיב של עבודת כוכבים ומשמשיה מבטל ושאינו יודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה אינו מבטל וש"מ [ה]עובד כוכבים מבטל בעל כרחו מגדף בה רבי חנינא ולית ליה לרבי אלעזר הקפר בריבי הא *דתנן *[ו]המציל מן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הגיים ומן הנהר ומזוטו של ים ומשלוליתו של נהר [ז]והמוצא בסרטיא ופלטיא גדולה ובכל מקום שהרבים מצוין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן אמר אביי נהי דמינה מייאש מאיסורא מי מייאש מימר אמר אי עובד כוכבים משכח לה מפלח פלח לה אי ישראל משכח לה אידי דדמיה יקרין מזבין לה לעובד כוכבים ופלח לה: תנן התם *דמות צורות לבנות היה לו לר"ג בעלייתו בטבלא בכותל שבהן מראה את ההדיוטות ואומר להן כזה ראיתם או כזה ראיתם ומי שרי והכתיב °לא תעשון אתי שמות כ לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן כדתניא *[ח]לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם חצר תבנית עזרה שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה אבל הוא עושה של ה' ושל ו' ושל ח' ושל ז' לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכות רבי יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי אמרו לו *משם ראיה שפודין של ברזל היו (א)וחופין בבעץ העשירו עשאום של כסף חזרו והעשירו עשאום של זהב ושמשין שאי אפשר לעשות כמותן מי שרי והתניא *לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני במרום אמר אביי

לא

רש"י

הני אין · שמשין שבמרום · אבל צורת דרקון דאינה במרום שריא: מניקה · אשה מניקה בן: סר אפים · (ב)שסר ונעשה שר: והפים את כל העולם · בשני רעבון והפים כמו והפים דעתו אלמא פרצוף אדם לרבי יהודה אסור: והוא דנקט גריוא וקא כייל · (ג)אסור על שם יוסף אבל פרצוף אדם גרידא שרי בהגאה: ציצין · תרגום של סנפיר לשון אחר כמו שערות: פרקיו · חליותיו: הלכה כר"ש · שאם אין לו ציצין מותר: בריבי · כלומר אדם גדול וכן קורין לו בכינוי: מצא טבעת · ולא הגביהה עד שבטלה העובד כוכבים: סטרו · הכהו על הלחי: זוטו של ים · לשון ים החוזר לאחוריו עשר וחמש עשרה פרסאות ושוטף כל מה שמוצא בדרך חזרתו וכן עושה בכל יום: שלולית · כשהנהר גדל ויוצא על גדותיו ופושט: מתייאשין מהן · וכיון דאייאש עובד כוכבים בטלה מדעתיה דלא למפלחה ותו לא צריך לבטולה: מאיסורא מי מייאש · עדיין העובד כוכבים שאיבדה קורא לה עבודת כוכבים דמימר אמר וכו': דמות צורות לבנות. גרסינן: כזה ראיתם · כדי לבדקן אם יהיו דבריהם מכוונים: לא תעשון כדמות שמשי · הכא לא גרסינן במרום: שאפשר לעשות כמותן · ממש כגון שמשין של מטה חצר ואולם והיכל ומנורה אבל שמשין של מעלה שאי אפשר לעשות כמותן ממש אלא ציור דוגמתן מותר: בית תבנית היכל · בארכו ורחבו ורומו ושיעור מדת פתחיו אבל אם נשתנה במקצת מותר: אבל עושה מנורה של חמש · נרות ושל ששה ושל שמונה שאינן דומין לשל מקדש ושל שבעה לא יעשה שהיא כשל מקדש ואפילו של שאר מיני מתכות שאף היא אע"פ שאינה של זהב כשרה במקדש כדילפי' בהקומץ רבה (מנחות דף כח:) מכלל ופרט וכלל אבל של עץ שרי דאינה כשרה במקדש דהפרט מפורש מתכת: רבי יוסי בר יהודה אמר אף של עץ לא יעשה · שאף היא כשרה במקדש: ומלכות בית חשמונאי עשאוה במקדש של עץ לאחר שטימאוה יונים את ההיכל ונטלו כל כליו וגברה יד בית חשמונאי ונצחום דרבי יוסי בר יהודה דריש ליה בריבויי ומעוטי ועשית מנורת ריבה זהב טהור מיעט מקשה תיעשה המנורה חזר וריבה ריבה כל מילי ומיעט חרס: בבעץ · בדיל: המשמשין לפני במרום · אלמא שמשין עליונים קאמר:

ארבעה

תוספות

רשב"ם גרים סר אפס · כלומר אמרו לו עיין ותדקדק כי אפס תבואה וכן נמצא הרבה סר *[לשון סר] סכינא (חולין יח.) סייר נכסי (שם דף קה.): **הלכה** כר"ש בן אלעזר · פי' רשב"ם ואפילו אי מסכתת תנא דפליג: **ש"מ** עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו · תימה אמאי לא נקט נמי ש"מ ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאי משום דמשנה היא לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נג:) הא דעובד כוכבים מבטל נמי מתני' היא ויש לומר משום דפשיטא ליה לא איצטריך לאשמועינן דהא לקמן גבי מתני' נמי פריך פשיטא והוצרך להעמידה שיש לו בה שותפות ואפ"ה אין כאן רבותא אלא מן הדיוק ישראל הוא דאינו מבטל אבל עובד כוכבים מבטל אפעל גב דאית ליה(ד) שותפות וקמשמע לן דישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח אבל ישראל אחר שאין לו בה שותפות כלל פשיטא לן דאינו מבטל ולכך פשיטא כאן דלא היה לו שותפות: **ולית** ליה(*המציל) כו'. וא"ת תקשה ליה אמתני' דקתני מתני' מצא תבנית יד וכו' הרי אלו אסורין ורמינהי המציל כו' וי"ל דמתני' איכא לשנויי דמצא במקום שאין רבים מצויין אבל הכא בעובדא (ה) דבריבי קתני שהיה מהלך בדרך: **איידי** דדמיה יקרים מזבין לה לעובד כוכבים. והא דאמרי' לקמן (דף נג.) מכרה או משכנה (לנורך) [לצורף] ישראל מותרת משום דבטלה וקא מפרש(ו)דה"ה כשאינו צורף נמי מדפריך עלה מההיא דהלוקח גרוטאות ולא קאמר דאיידי דדמיה יקרים מזבין לה לעובד כוכבים וי"ל דשאני הכא דאיכא תרי ספיקי לאיסורא שמא עובד כוכבים ימצאנה ויעבדנה ואף אם ימצאנה ישראל שמא איידי דדמיה כו' אבל התם ליכא אלא חדא ספיקא דהא קיימא היא ביד ישראל ולהכי ודאי מבטל לה: **אכסדרה** תבנית אולם · שהאולם היה פרוץ במלואו לרוח מזרחית וה"נ אמרינן בלא יחפור (ב"ב דף כה:) עולם לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת ומ"מ קרי ליה פתח האולם בהרבה מקומות בתלמוד כמו פתח המשכן שהיה פרוץ במלואו לרוח מזרחית וקרי ליה פתח בפסוק: **לא** תעשון אתי(ז)·תימה כיון דפרצוף אדם לחודיה אסור אמאי איצטריך לאסור דמות שמשים שבמרום וי"ל דודאי ליכא למעלה שום מלאך ושרף ואופן וכרוב כדמות אדם ממש דה"נ אמרינן בפ"ק דחגיגה (דף טו.) דליכא עורף וא"ת כיון דפרצוף אדם לחודיה אסור אמאי איצטריך לאסור דמות ארבעה פנים בהדדי תיפוק ליה דאיכא דמות אדם וי"ל לחייב אף כשמצא פרצוף אדם והשלים לד' פנים אי נמי לעבור בשני לאוין ויש לדקדק מדלא קאמר אלא ש"מ דדרשא דלא תעשון אתי (ח) אתיא אליבא דכולי עלמא ואפילו אליבא דרבא דאוקי מתני' דלעיל כולה במוצא ולדידיה לא תידוק מיניה דעשיית אדם מותרת דודאי אסורה היא וכן משמע לקמן דקאמר טבעת שחותמה בולט אסור לחתום בה ומסתמא היינו בפרצוף אדם דאין רגילין לחתום בצורת כוכבים ומזלות וכן הלכה דפרצוף אדם אסור לחתום ואסור לעשות ומיהו אותם צורות אדם שצובעים בסדינים בצבעים וכן ברקמה מותרין כיון שאין להם פרצוף שלם אלא חצי פרצוף*

לא

[ועי' אריכות תוספות בזה ביומא נד. בד"ה כרובים]

רבינו חננאל

שמשיי ומציעתא אי אפשר לאוקמה במוצא דקתני כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם וכבר שנינו כי המוצא צורת חמה ולבנה ודרקון הוא דאסור הא המוצא צורת אדם מותר ופריקי תרי פירוקי. חד רישא וסיפא במוצא ומציעתא בעושה וכדרב הונא כדבעינן למימר לקמן ובא רבא ואוקמינהו כולהי במוצא ורבי יהודה היא ומציעתא דאסר פרצוף אדם רבי יהודה לטעמיה דתניא רבי יהודה מוסיף אף דמות מניקה וסרפס ומפרשינן מניקה שעושין אותה כמין אשה מחזקת בן ומניקתו והיא זו כמו חוה שהיתה אם כל חי סרפס כלומר מושל ומכלכל כל העולם צורת איש כיוסף שהיה שר מפים והוא דנקיט גריוא בידיה. דרקון לשון יון הוא: ת"ר איזו היא צורת דרקון פי' ר' שמעון בן אלעזר כל שיש לו ציצין בין פרקיו בין פרקי צוארו א"ר חמא בר חנינא הלכתא כר' שמעון בן אלעזר· א"ר יהושע בן לוי פעם אחת הייתי מהלך אחר ר' אלעזר הקפר ברבי ומצא טבעת בדרך ועליה צורת דרקון ולא הגביהה עבר עובד כוכבים קטן ולא אמר כלום עבר עובד כוכבים גדול אמר לו בטלה ולא קבל ממנו סטרו וביטלה ש"מ תלת ש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו ש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים בעל כרחו וש"מ והני מילי גדול שיודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה הוא שמבטל· מגדף בה רבי חנינא לית ליה לרבי אלעזר הקפר ברבי הא דתנן המוצא בסרטיא ובפלטיא ובכל מקום שהרבים מצוין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתיאשין מהן · אמר אביי נהי דמינה מייאש מאיסוריה מי מייאש וכו': תנן התם בראש השנה דמות צורות לבנות היו לרבן גמליאל בעלייתו כו' פי' לבנות צורת לבנה גדולה ופחותה ממנו · ומקשינן ומי שרי והכתיב לא תעשון אתי לא תעשון בדמות שמשין שמשמשין לפני · ופריק אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותם כדתניא לא יעשה אדם בית דמות היכל ט' אמה ארכו וכו' אמת רחבו אכסדרה תבנית אולם כו' אבל שמשין כגון חמה ולבנה וכיוצא בהן שא"א לו לאדם לעשות כמותן לא אסרה תורה ומקשינן איני והתניא לא תעשון אתי

לא

הגהות הב"ח

(א) גמרא ומחופין בבעץ: (ב) רש"י ד"ה סר אפים סר שנעשה שר: (ג) ד"ה והוא וכו' וקא כייל על שם כצ"ל ותיבת אסור נמחק: (ד) תוס' ד"ה ש"מ וכו' דאית ליה בה שותפות וכו' פשיטא ליה כאן דלא היה לו בה שותפות: (ה) ד"ה ולית וכו' בעובדא דר"א הקפר בריבי קתני: (ו) ד"ה איידי וכו' וקא מפרש ר"י דה"ה: (ז) ד"ה לא תעשון אתי לא תעשון אותי תימה כיון וכו' דליכא בהו ע"ב: (ח) בא"ד דדרשא דלא תעשון אתי לא תעשון אתי אתיא אליבא וכו' כולה במוצא דלדידיה נמי לא תידוק:

תורה אור

*[א]לא אסרה תורה אלא בדמות ד' פנים בהדי הדדי אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה תישתרי אלמה תניא [ב]כל הפרצופות מותרין [ג]חוץ מפרצוף אדם אמר *רב (א)יהודה בריה דרב יהושע מפרקיה דרבי יהושע שמיע לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי אבל שאר שמשין שרי ושאר שמשין מי שרי והתניא *°לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום [ד]כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון מי שרי והתניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת כי תניא ההיא לעובדם אי לעובדם [ה]אפילו שילשול קטן נמי אין הכי נמי ומסיפיה דקרא נפקא דתניא אשר בארץ לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות מתחת לרבות שילשול קטן ועשייה גרידתא מי שרי והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות שאני ר"ג דאחרים עשו לו והא רב יהודה דאחרים עשו לו וא"ל שמואל לרב יהודה *שיננא סמי עיניה דדין התם בחותמו בולט ומשום חשדא דתניא *[ו]טבעת שחותמה בולט אסור להניחה ומותר לחתום בה חותמה שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה ומי חיישינן לחשדא והא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דאוקמי ביה אנדרטא והוו עיילי ביה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בגויה ולא חיישי לחשדא [ז]רבים שאני והא רבן גמליאל דיחיד הוה כיון דנשיא הוא שכיחי רבים גביה ואיבעית אימא [י'] דפרקים הואי ואיבעית אימא [ח]להתלמד שאני דתניא *°לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות: רשב"ג אומר וכו': איזו הן מכובדין ואיזו הן מבוזין אמר רב מכובדין למעלה מן המים מבוזין למטה מן המים ושמואל אמר אלו ואלו מבוזין הן אלא אלו הן מכובדין שעל השירין ועל הנזמים ועל הטבעות תניא כוותיה דשמואל *[ט]מכובדין שעל השירין ועל הנזמים ועל הטבעות מבוזין שעל היורות ועל הקומקמסין ועל מחמי חמים ושעל הסדינין ועל המטפחות: **מתני'** *°רבי יוסי אומר [י]שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף הוא נעשה זבל (ג)שנאמר °לא ידבק בידך מאומה מן החרם: **גמ'** תניא *אמר להם רבי יוסי **והלא כבר נאמר °ואת חטאתכם אשר

רש"י

ארבעה פנים · פני שור ואדם ואריה ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקדש דכתיב אתי השרויות אצלי: שבמדור העליון · כדכתיב אתי אבל חמה ולבנה במדור התחתון הם: דאחרים עשו לו. עובדי כוכבים: והא (ג)דרב יהודה דאחרים עשו לו · צורה בטבעת שהיה מניח: סמי עיניה דדין. (ד)פחות צורתו: חשדא · שלא יאמרו לה הוא עובד: חותמה · צורתה: ומותר לחתום בה · (ה)כשהוא חותם שוקע החותם בשעוה ואינו נראה מבחוץ: חותמה שוקע · אסור לחתום (ו) דכשהוא חותם הוי חותמה בולט ולקמן פריך ה"נ ניחוש לחשדא: דשף ויתיב שם מקום שהיה במדינת נהרדעא ויש אומר יכניה וגלותו גלו עמהן מאבני ירושלים ומעפרה ובנאוהו שם והיינו דשף ויתיב בנהרדעא ניסוף כאן ונתיישב כאן והיינו דכתיב כי רצו עבדיך את אבניה וכו': אנדרטא · צלם: והא ר"ג יחיד הוה · וניחוש לחשדא: דפרקים · של חוליות ולא היה מחברם אלא בשעת בדיקת עדים וכל יומא לא חזו לה וליכא חשדא: למעלה מן המים · על אוגני הכלי: למטה מן המים · בשולים ובדפנות: מבוזין(ז) · שמשתמשין בהן במאכל ובמשתה ואין מכובדין אלא העשויין לתכשיט: שירין · צמידין: קומקמוסין · סירות קטנות של מתכת: **מתני'** וזורה לרוח · שלא יכשל בה ישראל ליהנות ממנה: אף הוא · אם יזרנה לרוח גם עתה יש הנאה ממנה: **גמ'** הרי

תוספות

לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון · אור"י דכל אלו פירושים של אביי אמת הן דמדלא קאמר בכל אחד ואחד אלא אמר אביי ש"מ שלא היה חוזר בו אלא מתחלה היה דורש מן המקרא לאסור שמשין של מטה כגון היכל ואולם ואחר כך לאסור שמשין שבמדור העליון כגון שרפים ואופנים ובשמים תחתונים חמה ולבנה כוכבים ומזלות שהם קבועים ברקיע שני*: **שאני** ר"ג דאחרים עשו לו · הקשה הר"ר אלחנן דלכאורה משמע שלוה ר"ג לעובד כוכבים לעשות והא אמירה לעובד כוכבים שבות ואפילו בדבר שאינו של שבת כדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף צ.) גבי חסום פי פרתי ודוש בה וי"ל דמצוה שאני ויש שהיו רוצים להתמיר שלא להתיר לעובד כוכבים חותם שיש בו צורת אדם בשביל חוב א"כ היה העובד כוכבים מביא לו מעצמו וכן שלא לחגור אותם רצועות שיש בהם צורת אדם בולטת אמנם יש סמך להתיר מתוך הלכות גדולות שמעמיד אותה דרב יהודה בצורת דרקון ושם שייך חשדא טפי מבאחריני כדתנן מוצא כלים ועליהם צורת דרקון כו' יוליכם לים המלח ואנדרטי דקא חיים לחשדא היינו משום שהיה צלם דמות אדם כל גופו בידים ורגלים: **והא** רב יהודה דאחרים עשו לו · פירוש ואפ"ה הזהיר בו שמואל שלא להשהותו אם לא יסמא עינו שלא יחשדוהו שעשאו ועבר על לא תעשו ומשני שאני רב יהודה שחותמו בולט היה ולא היה משום חשד עשייה אלא משום חשד עבודת כוכבים: **והא** ר"ג יחיד הוה · וא"ת אמאי לא משני דצורת לבנה לא היתה בולטת ולכך עשאה ר"ג ואור"י ור"ת וריב"א כי בחמה ולבנה ומזלות אין חילוק בין בולטין לשוקעין וכן ברקיע שוקעין הם ולא מפליג בהכי אלא גבי פרצופין וכיוצא בהן: **שעל** הסדינין ועל המטפחות · ר"ח גר' מטבעות (ח)דסדינין ומטפחות חד הוא והלכך מותרין מטבעות שיש בהם צורת עבודת כוכבים: **שוחק** וזורה לרוח או מטיל לים. בפסחים פרק כל שעה (דף כח.) מייתי האי מתני' גבי חמץ דתנן (*מפזר) וזורה לרוח או מטיל לים (ט) ומבעיא לן בתרווייהו שוחק ומטיל לים או מטיל לים בעיניה ואמר רבה חמץ דלסאר מימות בעי פירור עבודת כוכבים דלים המלח לא בעי שחיקה פי' דלגבי חמץ לא מסכתנא בשום דוכתא ים המלח אבל בעבודת כוכבים אסכתנא בכמה דוכתי דקאמר יוליך הנאה לים המלח הלכך אף הכא נמי דקתני לים סתמא ים המלח הוא ורב יוסף אמר אדרבה איפכא הוא חמץ (י) דמאיס לא בעי פירור עבודת כוכבים דלא מימאסא בעינן שחיקה ומסתמא רב יוסף קאמר דבעי שחיקה בעבודת כוכבים אף בים המלח דאיירי ביה רבה ולפי זה תימה לרבנן אליבא דרב יוסף היאך יבערו עבודת כוכבים בשלמא לרבה יעשה שחיקה בשאר מימות דלים המלח אפילו בעיניה אלא לרב יוסף היכי ליעבוד (כ) *דע"כ לרבנן אף שחיקה בשאר מימות אינו מועיל מדאיצטריכו רבנן בגמרא (לקמן דף מד.) לטעמיה דלא נתכוין משה אלא לבדקן כסוטות מכלל דלא מהניא שחיקה בשאר מימות כמו שנפרש שם ואם כן מה יעשה וכי כל שעה ילך לים המלח וי"ל דישחוק ויזרה במקום שאינו מגדל צמחים*: **אמרו** לו אף הוא נעשה זבל · פי' רשב"ם וקא סברי זה וזה גורם אסור ורבי יוסי לא חייש דסבר זה וזה גורם מותר ומכל מקום אסור לזבל שדה לכתחלה אף לרבי יוסי בזבל של עבודת כוכבים כיון שהוא מתכוין ליהנות ואין להקשות דרבנן אדרבנן דהכא חיישו רבנן לזבל ואילו גבי חמץ בפרק כל שעה (פסחים דף כח.) אמרי רבנן (*מפזר) וזורה לרוח דיש לחלק גבי חמץ כתיב לא יאכל והלכך אינו אסור אלא כדרך הנאה גמורה °אבל בעבודת כוכבים כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם ואפילו כל דהו אי נמי רבנן דהתם היינו רבי יוסי דהכא: **אמר** להם ר' יוסי לחכמים והלא כבר נאמר ואת חטאתכם · פי' רשב"ם דפריך מואכות אותו טחון עד אשר דק דמשתמע כל דבר הנשחק עומד ליזרות לרוח וגם רש"י פירש וזה לשונו ואת חטאתכם אשר עשיתם וכו' מואכות אותו טחון קא מותיב אבל מואשרוף לאו תיובתא היא דכל כמה דלא שחיק ליה מחבר בהדדי ואינו נעשה זבל משמע דרבי יוסי היה אומר להם שנשחקן לזרות לרוח וקשה לר"י וכי היה רבי יוסי טועה בזה שלא היה זורקו למים והא באותו פסוק עצמו דואכות אותו כתיב ואשליך את עפרו אל הנחל היורד מן ההר דהיינו מים היורדים ועוד (ל) מאי אהדרו ליה לא נתכוין אלא לבדקן כסוטות לפי סברתנו אין אנו צריכים לאותה בדיקה כלום אלא משום דכתיב ויזר על פני המים לבד ורבי יוסי הקשה מדבעי כתישה שמע מיניה דזורה לרוח לכן נראה לפרש דרבי יוסי אסיפא דואשליך את עפרו אל הנחל סמיך אלמא לא זרקו לים אלא לנהר ונהר אינו אלא כמו זורה לרוח שכן דרך נהרות שמתגרשים מימיהם רפש וטיט על גדותיהם ושם עושה זבל ואפ"ה לא חש משה רבינו לכלום אמרו לו הרי הוא אומר ויזר וישק לא נתכוין אלא לבדקן כסוטות והשקה אותם הזהב כלום אבל ודאי אין שחיקה מועלת בשאר מימות: נחל

*[נ"ל מפרר]

עין משפט נר מצוה

לא א טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ד:

לב ב מיי' פ"ג מהלכות עבודת כוכבים הל' יא סמג עשין כב טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ו:

לג ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

[וע"ע תוס' יומא נד. ד"ה כרובים וכו']

לד ה מיי' פ"ג שם הלכה א:

לה ו מיי' שם פ"ג הל' יא סמג שם טוש"ע שם סעיף ה:

[ר"ה כד: כל הסוגיא]

לו ז טוש"ע שם סעיף ד בהגה"ה:

[ז טוש"ע שם סעי' ז]:

לז ח טוש"ע שם סע"ד:

לח ט מיי' שם פ"ז הל' ח סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ג:

לט י מיי' פ"ח מהלכות עבודת כוכבים הל' ו סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמו סעיף יד:

רבינו חננאל

לא תעשון בדמות שמשיי שמשמשין לפני במרום ודחינן לא אסרה תורה אלא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה לישתרי אלמה תניא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם אמר רב הונא בריה דרב יהושע מפרקיה א)לא שמיע ליה לא תעשון אתי לא תעשון אותי אבל שמשין שרי והתניא לא תעשון בדמות שמשיי המשמשין לפני במרום כגון אופנים כו' עד שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו איני והא רב יהודה דאחרים עשו לו טבעת בצורה כדי להיות חותם בה ואמר ליה שמואל שיננא סמי עיניה דדין כלומר העבר צורתו · ופרקינן גבי רב יהודה כגון דחותמו בולט הוה · כלומר צומח ויוצא למעלה חיישינן לחשדא דתניא טבעת שחותמה בולט אסור להניחה באצבעו ומותר לחתום בה חותמו שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה ומי חיישינן לחשדא כו' · ואסיקנא להתלמד שאני ולרבן גמליאל להתלמד הוה שנאמר לא תלמד לעשות כתועבות אבל אתה למד להבין ולהורות · רשב"ג אומר הצורות החקוקות על הכלים המכובדין אותן הכלים אסורין ועל המבוזין מותרין תניא מכובדין שעל השירין ועל הנזמין ועל הטבעות מבוזין שעל היורות ועל הקומקמוסין ועל מחמי חמין ועל ספלים ועל הסדינין ועל המטבעות שמעינן מינה כי כל הצורות החקוקות במטבעות מבוזין הן ושרו: **מתני'** ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו זורה לרוח אף הוא נעשה זבל חיישינן דלמא מזבלו ביה ונמצאו נהנין מן העבודת כוכבים אלא יוליכם לים המלח · תניא אמר להן רבי יוסי והכתיב בעגל וישרוף אותו באש ויכתוש

מסורת הש"ס

[כר"ם פ. ליתא רב הונא בריה דרב אידי מפרקיה דאביי שמיע ליו עי' לעילמב: [דליתא שם] וכדרב הונא בריה דרב יהושע ועיין רש"י משמע דהכי גרס הכא]

[ברכות לג. וש"נ ועי' מ"ש בס"ד על גליון חגיגה טו: פירוש של ענין שיננא]

לעיל יח. [שבת עה. סנהדרין סח. ר"ה כד:]

[תוספתא פ"ה]

[לעיל מב. לקמן מח: פסחים כח.]

[תוספתא פ"ד] **עי' תוספות חולין סח. ד"ה אלא

ועוד דע"פ לרבנן כצ"ל רש"א *[וע"ע תוס' פסחים כח. ד"ה עבודת כוכבים דלא] [נ"ל מפרר]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב הונא בריה דרב יהושע מפרקיה: (ב) שם נעשה זבל ונאמר לא: (ג) רש"י ד"ה והא רב יהודה: (ד) ד"ה סמי וכו' פחות צורתו: (ה) ד"ה ומותר וכו' דכשהוא: (ו) ד"ה חותמה וכו' לחתום בה דכשהוא: (ז) ד"ה מבוזין הן שמשתמשין: (ח) תוס' ד"ה שעל הסדינין וכו' מטבעות כ"ב ובדף נב ד"ה דינרי כתבו התוספות דצורת אדם אסור במטבעות ואפשר דהתם קאמרי דאסור לעשותם וע"ש: (ט) ד"ה שוחק וכו' קמיבעיא לן בתרווייהו מפרר ושוחק ומטיל וכו' לא אסכתנא בשום: (י) בא"ד חמץ דממאסא לא בעי פירור וכו' רב יוסף דקאמר דבעי שחיקה בעבודת כוכבים וכו' רבה קאמר ולפי זה: (כ) בא"ד היכי ליעביד ועוד דע"כ לרבנן וכו' בגמרא לטעמא דלא: (ל) ד"ה אמר וכו' ועוד אמאי אהדרו וכו' כסוטות דלפי סברתם אין אנו צריכים וכו' המים לבד דהא רבי יוסי לא קשה אלא מדבעי כתישה ש"מ וכו' נהרות שמתגרשים מימיהם: א) אולי צ"ל מפרקי' דאביי שמיע לי. ועי' בהגהות מהרי"ב כאן.

גליון הש"ס

גליון הש"ס מתני' רבי יוסי אומר. עיין תשובת רשב"ם היו"ד סימן רמ"ח: **תוס'** ד"ה אמרו וכו' אבל בעבודת כוכבים כתיב. עיין לעיל דף יב ע"ב תוספות ד"ה אלא ולקמן דף מח ע"ב תוספות ד"ה לא.

תורה אור

אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרוף אותו באש ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר ואשליך את עפרו אל הנחל היורד מן ההר אמר*) לו *משם ראיה הרי הוא אומר (שמות לב) °ויזר על פני המים וישק את בני ישראל לא נתכוון אלא לבודקן כסוטות אמר להם רבי יוסי והלא כבר נאמר (דה"ב טו) °וגם (את) מעכה (*אמו) הסירה מגבירה אשר עשתה (*מפלצתה) וגו' וידק וישרף בנחל קדרון *אמר לו משם ראיה נחל קדרון אינו מגדל צמחין ולא *והתניא **אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן מקומות מקומות יש בו יש מקום מגדל צמחין ויש מקום שאין מגדל צמחין מאי מפלצתה אמר רב יהודה דהוה מפליא ליצנותא כדתני רב יוסף כמין זכרות עשתה לה והיתה נבעלת לו בכל יום אמר להן רבי יוסי והלא כבר נאמר (מ"ב יח) °וכתת נחש נחשת אשר עשה משה אמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר (במדבר כא) °ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף *לך משלך [ג]ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו והתם בדין הוא דכתותי לא הוה צריך אלא כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה עמד וכיתתו אמר להם והלא כבר נאמר (ש"ב ה) °ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו ומאי משמע דהאי *וישאם דוד לישנא *דזרויי הוא כדמתרגם רב יוסף (ישעיה מא) °תזרם ורוח תשאם ומתרגמינן *תזרינון ורוח תטלטלינון אמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר וישרפו באש ומדלא כתיב וישרפם וישאם ש"מ וישאם ממש מכל מקום קשו קראי אהדדי כדרב הונא דרב הונא רמי כתיב (דה"א יד) °ויאמר דוד וישרפו באש °וכתיב וישאם לא קשיא כאן קודם שבא איתי הגיתי כאן לאחר שבא איתי הגיתי דכתיב (ש"ב יב) °ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקלה ככר זהב ומי שרי איסורי הנאה נינהו אמר *רב נחמן איתי הגיתי בא וביטלה (א)משקלה ככר זהב היכי מצי מנח לה אמר רב יהודה אמר רב ראויה לנוח על ראש דוד רבי יוסי ברבי חנינא אמר אבן שואבת היתה בה דהות דרא לה רבי אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ששוה ככר זהב: (תהלים קיט) °זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי מאי קאמר הכי קאמר בשכר שפקודיך נצרתי זאת היתה לי לעדות מאי עדותה א"ר יהושע בן לוי שהיה מניחה במקום תפילין *והולמתו והא (ג)בעי אנוחי תפילין*) א"ר שמואל בר רב יצחק [ג]מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין (דה"ב כג) °ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות נזר זו כלילא עדות *א"ר יהודה אמר רב עדות הוא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו וכל שאינו ראוי למלכות אין הולמתו (מ"א א) °ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך *אמר רב יהודה אמר רב (ג)שמתנשא להולמו ולא הולמתו (שם) °ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותייהו תנא *כולם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים היו:

*) [ערכין לג:]

מתני'

רש"י

הרי הוא אומר ויזר על פני המים · דליכא למימר לזבל והאי דלא השליכו ליה שלא לא נתכוון אלא לבדקן כסוטות שהמים בודקין אותם שחטאו והורגים אותם כדאמרי' התם (יומא סו:) (ד)זיבח וקיטר בסייף גיפף וניסק באסכרה שמת בלבו בהדרוקן: הסירה מגבירה · השפילה ממלכות: מפלצת · לקמן מפרש: וידק וישרף בנחל קדרון · ולא חייש לזבל מוידק קא מותיב: *ואת חטאתכם וגו' · מואכות אותו טחון קא מותיב אבל מואשרוף לאו תיובתא היא דכל כמה דלא שחיק ליה מחובר בהדדי ואינו נעשה זבל: אלו ואלו · דמים החיצונים ודמים הפנימיים ששיריהן נשפכין על יסוד מזבח החיצון והן יורדין מן היסוד לרצפה: ומתערבין באמה · סילון של מים שהיה בעזרה: ומועלין בהם · לאו קרבן מעילה קאמר דאין מעילה בדם קדשים כדאמרינן בפרק הולאו לו אלא אסור ליהנות מהן אלא בדמים: לגננים · לזבל גנותיהן: מקומות מקומות יש בו · ויש מגדל ויש שאינו מגדל: מפליא ליצנותא · ליצנות מופלא כדתני רב יוסף: וכתת נחש הנחושת · כי (ה)בימים ההמה בית ישראל מקטרין לו אלמא עבודת כוכבים הוה וכתיב וכתת: ואין אדם אוסר · אותן שהקטירו לו לא היו יכולין לאסרו שאין בהן כח להקנותו לעבודת כוכבים: דכתותי נמי לא צריך · דמותר ליהנות ממנו: עמד וכיתתו · לפרסומי מילתא: דזרויי · לשון זורה לרוח: כדמתרגם · תזרם תזרינון ורוח תשאם ורוחא תטלטלינון אלמא וישאם לשון זירוי וטלטול: אמרו לו הרי הוא אומר · בדברי הימים ויאמר דוד וישרפו ומדלא כתב בחד קרא וישרפם וישאם ש"מ לאו תרוייהו כדקאמרת ששרפם ואח"כ זורה לרוח: אלא וישאם ממש · נטלם עמו ונהנה מהם ומתחלה אמר לעבדיו לשרפן כדמפרש ואזיל מוישרפו לא מצי לאותביניהו לרבנן דכל זמן שאין נדוקין ע"י כתישה אינו נעשה זבל: קשו קראי אהדדי · וישרפו משמע אסור בהנאה וישאם משמע נהנה מהם: קודם שבא איתי · וביטלה אמר דוד לשרפם (ו): ובא איתי וביטלה · והדר וישאם דוד איתי הגתי עובד כוכבים היה: עטרת מלכם · בבני עמון קאי ועבודת כוכבים שלהם מלכם שמה על שם מלוכה כדכתיב (מ"א יא) ולמולך שקוץ בני עמון והאי עטרת מלכם בעבודת כוכבים קאמר: היכי מצי מנח לה · והלא כבד שהיה מנה הוה ומאד היא כבידה וקרא כתיב ותהי על ראש דוד: אר"י הכי ותהי על ראש דוד לאו דמנח לה אלא הכי קאמר חשובה (ז)וראויה לדוד שעשוי למדת ראשו והולמתו כדלקמן: אבן שואבת · דרך אותה האבן להגביה המתכת ולתלותה באויר: דהות דריא לה · שהיתה נושאת לעטרה ומגביהתה: ששוה ככר זהב · והיינו משקלה ככר זהב שקולה היא כככר זהב: זאת היתה לי · עדות עטרה זו מעידה עלי שאני הגון למלכות: הולמתו · (ה)ויושבת בראשו יפה ומכוונת למדת ראשו: מקום תפילין · אריך שבראשו למעלה מן הפדחת מקום שמוחו של תינוק רופס: מקום יש (ס) בראשו דראוי להניח שם ב' תפילין · שרחב האריך מקום כרך שני רלועות והיא היתה נוחה בחצי רחבו: ויוציאו את בן המלך · ביואש כתיב דבן אמציה שהחביאתו אותו אחותו כשהרגה עתליה את כל זרע המלוכה וכשגדל הוציאוהו ונתנו עליו הנזר לעדות שהוא מזרע המלוכה: אמר רב יהודה שביקש להולמו · ואף על גב דאמר רב יהודה לעיל ראויה היתה לנוח אבל אנוחי לא מנח לה מיהו חדא שעתא בדקי ליה בגויה אם הגון הוא למלכות: רבותייהו · דהנך חמשים איש: דכתיב ויעש לו · דמשמע שהיו משונים: נטולי טחול · הטחול מכביד: וחקוקי כפות הרגלים · נטל הבשר מן העקב ולא היו מרגישים בקוצים ובברקנים:

מתני'

תוספות

נחל קדרון אינו מגדל צמחים · משמע אבל בשאר מקומות מגדל צמחים וקשה דבפרק כסוי הדם (חולין דף פח: ושם ד"ה שחיקת) קאמר אין מכסין בשחיקת כלי מתכות לפי שאינו מגדל צמחים וי"ל דלחודיה ודאי אינו מצמיח אבל כשהוא מזבל בקרקע המגדל צמחים הוא גורם ומסייע להצמיח אי נמי כשנשרף כמו עגל מגדל צמחים והתם איירי בלא שריפה: **מקומות** יש בו · היה יכול לתרץ שהגננים היו ממקום אחר: **מפליא** ליצנות · פ"ה ליצנות מופלא ובב"ר סוף פרשת תולדות *ילחק מה את מפליא בי כלומר למה אתה מלעיג עלי וכן פי' בערוך (ערך פלא): **והלא** כבר נאמר וכתת וכו' · ומסתמא לא השליכו ליס המלח דכיון שבא לספר המעשה אם השליכו ליס היה לו לומר כמו שמפרש והולך ביעור (י) הנחל קדרון ואע"ג שאינו מפרש זורה לרוח זה א"ל כי אחר שהיה נשחק ממילא היה *נזרק וא"ת לרבנן בסמוך דמייתי מוישרפו באש מאי קושיא היא לרבי יוסי כיון שלא הזכיר להשליכו ליס וי"ל דהתם לא בא לספר במעשה ביעור עבודת כוכבים אלא בא לומר שעזבו עצביהם: **כאן** קודם שבא איתי הגיתי · תימה למה לא לקח עובד כוכבים לבטל בע"כ כרבי אלעזר הקפר ועוד לאביי דמסיק לעיל* כשפחתה אבל בשבורה אפילו ישראל מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים למה לא שברוה וי"ל דיש חילוק בין עבודת כוכבים של עץ לשל מתכת וכן יש תירוצים בירושלמי כאן בשל עץ כאן בשל מתכת: **אבן** שואבת (כ)היה בה · וכשהיה יושב על כסא מלכותו מניחה והאבן שואבת *שקועה למעלה ולא היתה האבן שואבת חקוקה בנזר: **שהיה** מניחה במקום תפילין והולמתו · פירוש וזה נס גדול (נ)שהם אין הראש עגול והיא היתה עגולה ממש ואף על פי כן היתה מכוונתו ומיושבת בראשו:

רבינו חננאל

וניחוש דלמא נהנין באפרו אמרו לו הא כתי' ויזר על פני המים וישק את בני ישראל לא נתכוון משה אלא להשקותן כסוטות' והא כתיב ויכרות אסא את מפלצתה וישרוף בנחל קדרון והלא הוה שם לזבל' אמרו לו נחל קדרון יש בו מקומות שאין מגדל צמחים' ובמקום שאין מגדל צמחים שרפה' מפלצתה דהות מפליא ליצנותא' כמין זכרות עשתה לו והיתה נבעלת לו תמידי' ומקשינן עליה והכתיב וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה כי עד הימים ההם היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן אמרו לו והלא נחש זה של משה היה שנאמר עשה לך שרף עשה לך משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ובדין הוא דכיתות נמי לא צריך דלא הוה עבודת כוכבים אלא כיון דחזא דטעו ישראל בתריה עמד וכתתו. אמר להן ר' יוסי והכתיב ויעזבו שם את עצביהן וישאם דוד ואנשיו הנה שחקום ופיזרום כדכתיב תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם' ופרקינן לא. ישאם איש לשון פיזור אלא לשון ממש מדכתיב קרא אחרינא ויאמר דוד וישרפו באש ולא קשיא כאן קודם שבא אתי הגתי ובישלה נשאוה וכדכתיב ויקח עטרת מלכם מעל ראשו משקלה ככר זהב ותהי על ראש דוד' והא איסורי הנאה היא אמר רב נחמן בר יצחק אתי הגתי בא וביטלה' משקלה ככר זהב היכי מצי מנה לה' אבן שואבת היתה לה דהות דרי לה: ר' אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה זהב: והא בעי אנוחי תפילין' אמר שמואל בר יצחק מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין. ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות' נזר כלילא עדות אמר רב עדות היא לבית [ה]ראוי למלכות הולמתו' ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך אמר רב שמתנשא להולמו ולא הולמתו' וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותיה. תני כולן נטולי טחול וקצוצי וחקוקי כפות הרגלים [היו]:

מתני'

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ב מהלכות מעילה הלכה יא:

מא ב מיי' פ"ח מהלכות עבודת כוכבים הל' א [ופ"ב מהלכות שחיטה הל' כא] טוש"ע י"ד סימן ד סעיף ג:

מב ג טוש"ע א"ח סי' לא סעיף ב:

מסורת הש"ס

[זיבור זה שייך לעיל קודם ד"ה הרי הוא]

[*נ"ל אמרו לו]

[נ"ל אם אסא המלך] *[נ"ל לאשרה מפלצת]

[נ"ל והתנן]

[יומא ג:]

ר"ה כג: ע"ש ג"ז

קדושין עו:

[נערך ערך הלם ג' גרים הולמתו וע"ש נערך הלם גר' הולמתו] (סנהדרין כא)

[סנהדרין כא:]

[שם ע"ש]

[נ"ל תולדות נח פ' לחן]

[נ"ל אמרו לו. יעב"ץ]

פסחים כב: יומא נח:

[דף מב. ושם איתא כשפחתם]

[גי' הערוך בערך דר ד' דרדויי]

[גי' הערוך שם תדרינון]

ס"א קבועה

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשקלה ככר זהב וגו' היכי וכו' ראויה היתה לנוח על: (ב) שם והא קא בעי אנוחי: (ג) שם אמר רב שביקש להולמו ולא הולמתו: (ד) רש"י ד"ה הרי הוא אומר וכו' כדאמרינן התם ולוי חד אמר זיבח וקיטר וכו' בהדרוקן וחד אמר עדים והתראה בסייף עדים בלא התראה במיתה לא עדים ולא התראה בהדרוקן הס"ד: (ה) ד"ה וכתת וכו' כי עד הימים ההמה היו בני ישראל: (ו) ד"ה קודם וכו' לשרפם לאחר שבא איתי וביטלה הדר וישאם כצ"ל וכו': (ז) ד"ה אר"י וכו' חשובה היתה וראויה: (ח) ד"ה הולמתו יושבת: (ט) ד"ה מקום יש בראש שראוי וכו' שרחב האריך מקום וכו' נוחה וכו' והיא היתה נוחה: (י) תוס' ד"ה והלא וכו' והולך ביעור העגל בנחל קדרון וכו' נזרק לרוח וא"ת לרבנן וכו' שלא הזכיר שהשליכו ליס אמילא היה נזרק לרוח וי"ל דהתם וכו' מעשה ביעור: (כ) ד"ה אבן שואבת היתה לא במקום שהיה יושב על כסא מלכותו היתה אבן שואבת קבועה למעלה ושואבת העטרה ולא היתה שהבו: (נ) ד"ה שהיה וכו' עד גדול לא עגם:

גליון הש"ס

גמ' וכתיב וישאם. עי' ר"ה כג ע"א.

מתני' שאל פרוקלוס בן פלוספוס את ר"ג בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר(א) ליה כתוב בתורתכם °לא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ וכשיצא אמר לו °אני לא באתי בגבולה היא באה בגבולי אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא אומר נעשה אפרודיטי נוי למרחץ: דבר אחר אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודת כוכבים שלך ערום ובעל קרי ומשתין בפניה זו עומדת על פי הביב וכל העם משתינין לפניה לא נאמר אלא אלהיהם ^את שנוהג בו משום אלוה אסור את שאינו נוהג בו משום אלוה מותר: **גמ'** והיכי עביד הכי והאמר *רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ^בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא וכי תימא בלשון חול אמר ליה והאמר אביי ^דברים של חול מותר לאומרן בלשון קדש דברים של קדש אסור לאומרן בלשון חול תנא כשיצא אמר לו אין משיבין במרחץ א"ר חמא בר יוסף(ב) *ברבי א"ר אושעיא *תשובה גנובה השיבו ר"ג לאותו הגמון ואני אומר אינה גנובה מה גנובתיה דקאמר לו זו עומדת על פי הביב וכל אדם משתין בפניה וכי משתין בפניה מאי הוי והאמר רבא פעור יוכיח שמפערין לפניו בכל יום ואינו בטל ואני אומר אינה גנובה ^זו עבודתה בכך וזו אין עבודתה בכך (ג) אמר אביי גנובתה מהכא דקאמר ליה אני לא באתי בגבולה והיא באה בגבולי וכי בא בגבולה מאי הוי והתנן *עבודת כוכבים שיש לה מרחץ או גינה נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה ואני אומר אינה גנובה שלא בטובת רבן גמליאל כבטובת אחרים דמי רב שימי בר חייא אמר גנובתה מהכא דקאמר לו זו עומדת על הביב וכל אדם משתינין בפניה וכי משתינין בפניה מאי הוי והתנן *רק בפניה השתין בפניה גיררה וזרק בה את הצואה הרי זו אינה בטילה ואני אומר אינה גנובה התם לפי שעתא הוא רתח עלה והדר מפיים לה הכא כל שעתא ושעתא בזלזולה קיימא רבה בר עולא אמר גנובתה מהכא דקאמר ליה אין אומרין נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ וכי (ד) אמר נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי מאי הוי והתניא *האומר בית זה לעבודת כוכבים כוס זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום שאין הקדש לעבודת כוכבים ואני אומר אינה גנובה נהי דאיתסורי לא מיתסרא נוי מיהא איכא:

מתני'

רש"י

מתני' פרוקלוס · מין עובד כוכבים היה: אפרודיטי · שם עבודת כוכבים והמרחץ עומד בחצרה: אין משיבין · דברי תורה במרחץ לפי שאדם עומד ערום: היא באה בגבולי · שהמרחץ קודם לה והמרחץ נעשה לכל הבא (ה) למרחץ ולא כל הימנה שתהא גוזלת את תורה אור הרבים: ועוד תשובה אחרת אין אנו אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי דמרחץ לאו דבר נוי הוא אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ כמלא שהיא משמשתו והיא טפלה והוא עיקר: ביב · חריץ העשוי בקרקע להוציא שופכין לרה"ר: לא נאמר · בתורה לאיסור אלא אלהיהם דכתיב אבד תאבדון וגו': **גמ'** והיכי עביד הכי · דאהדר ליה במרחץ והלא אין משיבין במרחץ(ו) ואסור לאמרו בלשון חול בבית המרחץ שאע"פ שאינה בלשון הקדש לא נפקי מקדושתייהו: גנובה · כלומר דהוו בקש: ואני אומר · ר' חמא קאמר לה ופליגא אדר' הושעיא רביה: וכי בא בגבולה · כלומר ואפילו קדמה עבודת כוכבים למרחץ מאי איכפת לן: שלא בטובה · שלא יחזיק טובה לכומרים ובהנאה לא מיתסר כדאמרינן לקמן אין הקדש לעבודת כוכבים עד שיקריב לפניו בהקרובת: כבטובת אחרים · שהיה חשוב וטובה היא להם כשהוא נהנה מהן הלכך אי לאו מרחץ קודם הוה אסור כל הני: ואני אומר אינה גנובה. *) מילתא דרבי חמא בר יוסף קא מפרשי: גיררה · בטיט ובצואה לא בטלה לקמן (דף נג.) נפקא לן מוהיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו: שאין הקדש לעבודת כוכבים · באמירה · עד שיקריבנה לפניה בתקרובת: נוי מיהא איכא · אי הוה רחילה נוי לעבודת כוכבים אסור לייפות עבודת כוכבים אף על גב דאיתסורי לא מיתסר מרחץ בהנאה:

*) שייך לעיל ע"י כס' ל"ס מתני'

תוספות

תנא וכשיצא א"ל אין משיבין במרחץ · פי' רשב"ם כשיצא א"ל לפי שאין משיבין במרחץ לא הייתי יכול להשיבך עד עכשיו שילאתי ובהכי ניחא דלא תקשי מתני' וי"ס דגרסי בברייתא וכשילא א"ל אין משיבין וכו' משמע דכשילא לא השיבו אלא אין משיבין וקשה להר"ר אלחנן דבמתני' קתני וכשילא השיבו ואור"י דג' בתים יש במרחץ כמו שמפרש בפ"ק דשבת (דף י.) פנימי אין שם שאילת שלום אמצעי יש בו שאילת שלום ואין שם דברי תורה חילון מותר אף בד"ת והוא שאלו בבית הפנימי ושם לא השיבו כלום וכשילא מבית הפנימי לאמצעי השיבו אין משיבין במרחץ ומשום דרכי שלום השיבו כך מפני איבת אותו הגמון דהוי כמו שאילת שלום וכשילא לבית החילון השיבו תשובות ממשכתנו שאף דברי תורה מותרים שם: **תשובה** גנובה · פ"ה דהוו בקש מיהו אין לפרש כן לדברי אביי ולרבה בר עולא שאומרים שאפילו לא היה כדברי ר"ג לא היה אסור לכן נראה לפרש גנובה כלומר (ז) עלובה ומכוסה ממנו ותגנוב את לבבי מתרגמינן וכסיאת מיני (בראשית לא): **והאמר** רבא פעור יוכיח · לכאורה משמע דרבא אמר למילתיה בדוכתא אחריתי ולא נתפרש היכא: **נהנין** ממנה שלא בטובה · פירש רש"י כאן שאין (ח) להחזיק טובה לכומרים בכך בטובה שצריך להחזיק טובה אבל לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נא:) פ"ה בטובה בשכר וכן פר"ח ולא נהירא לר"ת דלשון בטובה לא משמע הכי ואדרבה בשכר ושלא בשכר מיבעי ליה ועוד דאי בשכר אסור ומטעם שמרויח לעבודת כוכבים תקשי מהכא למ"ד לעיל בפ"ק (דף יג.) מהנה מותר ועוד דאמרינן לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נא:) (ט) דאיכא לאחרים חלק בהדה אפילו בטובת הכומרים שריא ואי מיירי בשכר כי איכא לאחרים חלק בהדה נמי מאי הוי הא מרויח לעבודת כוכבים לכן נראה לר"ת כמו שפי' רש"י כאן ועוד נראה לר"ת דמה שאנו אופין עתה בתנור של כומרים וטוחנין בריחים של מים שלהם ודאי ליכא למיחש דלא מיבעיא בשכר דשרי דאין אנו מחזיקין להם טובה אלא אפילו שלא בשכר נמי מותר כיון שאין התנור והריחים בבית העבודת כוכבים עצמו כמו הכא מרחץ של אפרודיטי ולא דמי ליריד של עובדי כוכבים דאסרנא לעיל פ"ק (דף יג.) אליבא דרבי יוחנן דאמר נהנה אסור מהנה לא כ"ש דהתם עושין מן המכס צרכי עבודת כוכבים אבל הכא אין עושין אלא הנאת הכומרים והכי נמי אמרינן בסוף סורר ומורה (סנהדרין דף עד:) אגן קאווקי ואמונקי היכי יהבינן אלא הנאת עצמן שאני וגרס לקמן פרק רבי ישמעאל בירושלמי חלילין של עבודת כוכבים אסור לספוד בהן ואם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהן עושין לצורך עבודת כוכבים מותר לספוד בהן חנויות של עבודת כוכבים אסור לשכור מהם ואם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהן (י) לצורך עבודת כוכבים מותר גנאין של עבודת כוכבים אסור ליתן להם אם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהיא לצורך עבודת כוכבים מותר: **וכי** (כ) נעשה מרחץ נוי לעבודת כוכבים מאי הוי · וקשה דהא לקמן (דף נא:) אמרינן דנוי ותכשיטי עבודת כוכבים אסורין ועוד כי משני נוי מיהא איכא פירש רש"י ואם היה רחילה נוי לעבודת כוכבים אע"ג דלא מיתסר מרחץ בהנאה מיהא אסור לנו ליפותה ואינו נראה לר"י שהרי לא היה מקשה אותו הגמון אלא מפני שהיה נהנה מן העבודת כוכבים אפילו אינו נוי אלא הכי פריך כי נמי עשאו לנוי ונתנו לעבודת כוכבים מאי הוי והתנן וכו' דודאי נוי ותכשיט לעבודת כוכבים לא הוי האי מרחץ ליאסר כדין נוי עבודת כוכבים ותכשיטיה אלא כדין בית הוא ומסיק נהי דאיתסורי לא מיתסר המרחץ מן התורה דהוי כאומר בית זה לעבודת כוכבים מכל מקום מדרבנן מיהא יש לו לאסור ליהנות משום איסור נוי ולכך אם היה מרחץ נעשה לשם אפרודיטי לא היה ר"ג נהנה ממנה:

אלהיהם

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' יח סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמב סעיף יד:

מד ב ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ד סמג עשין יח טור וש"ע א"ח סימן פה סעיף ב:

מה ד מיי' פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הל' יח סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמב סעיף יד:

מו ה מיי' שם הלכה טו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קלט סעיף ו:

רבינו חננאל

מתני' שאל פרקלוס בן פלוסלוס את רבן גמליאל בעכו במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי פי' שם אותה עבודת כוכבים אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולת וכו' עד שאת נוהג בה כבוד משום אלוה היא שאסרה התורה אבל זו שעל הביב והכל מבזין בה ומשתינין בפניה לא · ומקשינן והיכי שרי לרבן גמליאל למימר ליה במרחץ אין משיבין במרחץ והאמר רבי יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מן בית המרחץ ובית הכסא · וכי תימא בלשון חול אמר ליה · והאמר אביי דברים של חול מותר לאומרן במרחץ בלשה"ק ודברים של קודש אסור לאומרן אפילו בלשון חול · תנא כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ · אמר ר' חמא ר' הושעיא אומר תשובה גנובה השיבו רבן גמליאל לאותו הגמון ואני אומר אינה גנובה · מאי גנובה דאמר ליה זו עומדת על הביב והכל משתינין בפניה · וכי משתינין מאי הוי והרי פעור שמפערין עצמן בפניו ואינו בטל מפני שמפערין עצמן לפניו · וא"ר חמא בר חנינא ואני אומר אינה גנובה (מאי גנובה דאמר ליה זו עומדת על הביב) · פעור עבודתה בפעירות אפרודיטי אין א) עבודת כוכבים בהשתנה וכיון שהשתין בטלה. שלא בטובה כלומר בחנם אינו מהנה לעבודת כוכבים · ואני אומר אינה גנובה (כשאינו) [דכי] בא הוא בגבולה אסור כי רחיצת רבן גמליאל בחנם שלא בטובה כי טובת אחרים דמי למה כי כיון שרואין ר"ג רוחץ שם אחרים רבים באים ורוחצין ומהנין לעבודת כוכבים אלא מפני שבאת היא בגבולו איכא דהוא מותר · ואסיק' וכי נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי מאי הוי והתניא האומר בית זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום וכן האומר

א) נ"ל אפרודיטי אין עבודתה בהשתנה.

מסורת הש"ס

ברכות כד: שבת מ: קנ. קדושין לג. זבחים קב.

[מלת ברבי חסר בריב"ן על הגמרא וכן ... אמר רבי חמא בר יוסי א"ר הושעיא תשובה וכו' ועמ"ש בסנהדרין ... על הגליון]

לקמן נא:

לקמן נג.

[תוספתא פ"ו תוספתא ערכין פ"ד]

הגהות הב"ח

(א) במשנה אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק וכו' וזו עומדת: (ב) גמ' אמר רבי חמא בר יוסף אמר רבי אושעיא בריבי תשובה גנובה: (ג) שם אין עבודתה בכך אביי אמר גנובתה: (ד) שם וכי אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי מאי הוי: (ה) רש"י ד"ה היא באה וכו' לכל הבא לרחוץ ולא כל הימנה: (ו) ד"ה והיכי וכו' במרחץ דברי קודש הן ואסור לאמרן בלשון: (ז) תוס' ד"ה תשובה וכו' כלומר עלומה ומכוסה: (ח) ד"ה נהנין וכו' שאין צריך להחזיק טובה: (ט) בא"ד לקמן פרק ר' ישמעאל דהיכא דאיכא לאחרים: (י) בא"ד אע"ג שהן עושין לצורך עבודת כוכבים מותר גנאין של עבודת כוכבים: (כ) ד"ה וכי אומרים נעשה:

גליון הש"ס מתני' אני לא באתי בגבולה. עיין בטורי אבן חגיגה דף יג ע"ב ד"ה אין מוסרין

מסורת הש"ס

תמ"א מ"ז

נס"א אינו

[בבבא בתרא קנ:]

מתני' א) הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר °לא תחמוד כסף וזהב עליהם (דברים ז) ר' יוסי הגלילי אומר °אלהיהם על ההרים (שם יב) ולא ההרים אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם ומפני מה אשירה אסורה ב) מפני שיש בה תפיסת ידי אדם וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור אר"ע אני אובין ואדון לפניך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים: **גמ'** ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש צפוי הר כהר איכא בינייהו תנא קמא סבר צפוי הר אינו כהר ג) ומיתסר ור' יוסי הגלילי סבר צפוי הר הרי הוא כהר רב ששת אמר דכולי עלמא צפוי הר אינו כהר

והכא

רש"י

מתני' הן מותרין · ההרים עצמן מותרין לחצוב אבנים מהן ולזריעה דמחובר לא מתסר כדנפקא לן (לקמן) מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם כדדריש ר' יוסי הגלילי : ומה שעליהן · כגון אם ציפום זהב וכסף אסור שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ואע"ג דאינהו לאו עבודת כוכבים מקרו ולא מתסרי גזירת הכתוב היא [א](שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהן כח לאסרן אבל (א)עבודת כוכבים מיהא הוי) דתלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים שנאמר לא תחמוד עליהם על כל שהן נעבדין משמע ועל כרחנו אנו צריכין לפרש דלאו עבודת כוכבים מיקרו דאמרינן בהשוחט (חולין דף מ.) הא דאמר להר והא דאמר לגדא דהר שהשוחט לשם הר לא מיקרי זבחי מתים והא דתניא לקמן ועובדיהם בסייף משום האי טעמא הוא דאע"ג דלאו עבודת כוכבים נינהו לענין איתסורי עובדיהם מיהא לשם עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מיכווני (ב)חייב דהוא דומיא דמחובר *(בפרק בתרא (דף נד)): ר' יוסי הגלילי אומר. הרי המקרא מלמדנו שהמחובר אינו נאסר שנא' אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וגו' ומה תאבדו את אלהיהם על ההרים משמע צלמים ופסיליהם שעל ההרים קרויים אלהיהם ולא ההרים קרויים אלהיהם ומאחר שהוא כן ומפני מה אשירה אסורה ולא דרשינן נמי תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם והלא אילן מחובר הוא ולמה אסרו הכתוב דכתיב ואשריהם תגדעון : מפני שיש בהן תפיסת ידי אדם · (ג)שאדם נטעו · אר"ע אני אובין [ואדון] לפניך · אפרש ואדון לפניך (ד)שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת עץ רענן שלא נאמר אלא למסור להם סימני מקום שרגילין האמוריים לעבוד שם עבודת כוכבים כדי שיחפשו ישראל שם ויבערום ומיעוטא דהרים וגבעות מיהא מינה ממעטינן ממשמעותיה דקרא שלא צוה לאבד את ההרים אבל כל עץ רענן צוה לנו לאבד במקום אחר ואשריהם תשרפון באש והכא לא נקיט ליה אלא משום סימנא : **גמ'** ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא בין למר בין למר הרים וגבעות שרו : תנא קמא סבר ציפוי הר אינו כהר ומיתסר · דכתיב לא תחמוד כסף עליהם כל שעליהם : ורבי יוסי סבר ציפוי הר · בטל לגבי הר וכיון דהר לאו עבודת כוכבים ציפוי נמי לא מיתסר ועליהם דקרא אפסילי אלהיהם תלושין קאי : רב ששת אמר דכולי עלמא ציפוי הר אינו כהר ואסור ור' יוסי לטפויי אתנא קמא קאתי למיתסר אילן :

תוספות

אלהיהם על ההרים · פרש"י בפי' אחרים וזה לשונו הן מותרין ההרים עצמם מותרים לזריעה ולחצוב אבנים מהם דמחובר לא מיתסר כדדריש ליה ר' יוסי הגלילי מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ומה שעליהם כגון אם ציפום בכסף וזהב אסורין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב וגו' ואף על גב דאינהו לאו עבודת כוכבים מיקרו ולא מתסרו גזירת הכתוב היא שיהא תלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם על כל מה שהם עובדים משמע וע"כ צריכין אנו לפרש דלא מקרו עבודת כוכבים דאמרי' בהשוחט (חולין מ. ושם ד"ה הא) הא דאמר להר הא דאמר לגדא דהר שהשוחט לשם ההר לא מיקרי זבחי מתים והא דתניא לקמן ועובדיהם בסייף משום האי טעמא הוא דאע"ג דלאו עבודת כוכבים נינהו לענין אתסורי עובדיהם מיהא עבודת כוכבים קרו להו ולעבודת כוכבים מיכווני (ה)דהוו דומיא למחובר בפ"ב עכ"ל והקשה ר"ת לפירוש זה דכיון דלא מקרי עבודת כוכבים ותקרובתן מותרת א"כ אמאי יענשו עובדיהם סייף הא אין זה עובד אלהים אחרים לכן נראה לר"ת דודאי עבודת כוכבים מיקרו ותקרובתן אסורה ולכך עובדיהם בסייף והא דדרשינן ולא ההרים אלהיהם קאי אאבד תאבדון כלומר שאין צריך לעקור ההרים והא דאמרינן בהשוחט דכיון דאמר להר אינו קרוי זבחי מתים ואינו אסור היינו כששוחט רחוק מן ההר שאז אין מתכוין לשם עבודת כוכבים וקרוב לפירוש זה מצאתי בפי' אחרים דרש"י וז"ל ומה שעליהם כגון אם ציפום זהב וכסף אסור שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ואע"ג דאינהו לא מיתסרי גזירת הכתוב הוא שההרים וגבעות שקרקע עולם אין בהם כח לאוסרם אבל עבודת כוכבים הוו ותלוש (ו)שלהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים ותדע לך דעבודת כוכבים מיקרו דהא תניא לקמן ועובדיהם בסייף ואם לאו עבודת כוכבים נינהו עובדיהם אמאי נהרגין ובתמורה (דף כח:) מוקי לה להאי לא תחמוד אבעלי חיים דהוו דומיא דמחובר עכ"ל ולפי זה קשה לר"י מדאמרינן לקמן בפירקין (דף מו:) א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא או חילוף ומה נעבד שאסור בתלוש להדיוט מותר במחובר לגבוה שנאמר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם לא שנא הדיוט ולא שנא לגבוה ואי ס"ד דעבודת כוכבים מיקרו היכי דייק דשרי לגבוה אי משום דאין נאסר להדיוט הרי בעלי חיים דאינן נאסרים להדיוט ואפ"ה אסירי לגבוה ועוד קשה מה שפי' ר"ת (ז)דהר אינו קרוי זבחי מתים היכא ששוחט להר כיון שהוא רחוק מן ההר קצת דאפי' כי הוו רחוק קצת מן ההר מאי הוי הא קאמר בפירוש דלשם הר קא שחיט וא"כ מתכוין הוא לעבודת כוכבים לכן נראה לר"י כלשון ראשון של רש"י דודאי לאו עבודת כוכבים מיקרי כדמשמע בהשוחט (חולין דף מ.) ותקרובתן מותרת ולא דמי לפעור דכתיב ביה ויאכלו זבחי מתים דההוא תלוש הוה והשתא נמי ניחא הא דאמרינן לקמן דשרו לגבוה כיון שאין שם עבודת כוכבים עליהם כלל והוי כאילו לא נעבדו : **אמר** ר"ע אני אובין ואדון לפניך · לכאורה משמע הכא דר' יוסי הגלילי היה זקן מר"ע וגם בפרק בתרא דגיטין (דף פג.) ברים מזכיר ליה קודם ר"א בן עזריה ור"ע ותימה דאמרינן בסוף איזהו מקומן (זבחים דף נז.) גבי ר"ט ור"ע והיה שם תלמיד אחד שבא (ח)לפני חכמים תחילה ור' יוסי הגלילי שמו ואמרינן נמי בעירובין (דף נג:) שאמרה לו ברוריא דביתהו דר"מ שהיה מתלמידי בתראי של ר"ע גלילי (גלילי) שוטה ונראה דתלמיד חבר היה לו ר' יוסי הגלילי לר"ע ורך ממנו בשנים היה ואע"ג שמזכירו בפרק בתרא דגיטין מקמי ר"ע לא קשיא דכמו כן מזכיר בהגדת הפסח ר"ע קודם ר"ט שהיה רבו כדמשמע בפ"ט דכתובות (דף פד:) [ועי' היטיב תוס' כתובות קה. ד"ה דחשיב ותוס' סוטה ד. ד"ה בן עזאי] : **כל** מקום שאתה מוצא הר גבוה כו' · בירושלמי פריך מבית הבחירה ומסיק ע"פ נביא נבנה שם : **תנא** קמא סבר ציפוי הר אינו כהר ומיתסר · וא"ת מ"ש דליפוי הר אסור יותר מתקרובתו דשרי כדפרישית לעיל וי"ל דמיירי הכא בציפוי הנעבד אגב ההר ולכך אסור לת"ק ור' יוסי הגלילי סבר דחשיבא ליה למחובר כהר עצמו ושרי ואם תאמר אמאי מייתי ת"ק קרא דלא תחמוד לאסור ציפוי הא לא איירי קרא אלא בנוי עבודת כוכבים וי"ל דהכי קא מייתי דכי היכי דנוי עבודת כוכבים אסירי מטעם תלוש ואע"ג דאיכא בהו חדא לטיבותא דאינו נעבד הכי נמי מתסרי ציפוי הר הנעבדים אע"ג דאיכא חדא לטיבותא שהם נעבדים מחוברים אי נמי י"ל דקרא אסמכתא בעלמא וא"ת מאי האי דליפוי הר אסור ותקרובתו שריא ואילו נעבד דבעלי חיים הוי איפכא כדמשמע ריש פרק כל האסורים בתמורה (דף כח:) (ט)כדאמרינן התם מתקיף לה רב חיננא טעמא דרבייה קרא לציפוי דבעלי חיים ממן הבקר להוציא הנעבד הא לא רבייה קרא ציפוי מותר לגבוה והכתיב ואבדתם משמע מדלא מייתי קרא אלא לגבוה הא להדיוט מותר ואע"ג דתקרובת בעלי חיים אסור כדמשמע בפ"ב דחולין (דף מ.) ואומר ר"י דליפוי דתמורה מיירי דאינו נעבד ואינו עשוי אלא לנוי בעלמא א"כ איכא למימר דההוא דתמורה אתיא כר' יוסי הגלילי דשרי ליפוי הר ואפי' נעבד ונראה לר"י דלרמי בר חמא כולהו תנאי דמתניתין אית להו אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור (י)כר' יוסי הגלילי כדאמרינן לקמן (עמוד ב) ות"ק מחמיר טפי ואוסר אפי' ציפוי של הר ולר"ע נמי אסור דאי שרי א"כ ר"ע היכי דריש דעץ רענן אתא לסימנא דאתא למימר ולא עץ רענן אלהיהם כגון אילן שנטעו ולבסוף עבדו אלא ודאי אסור : **ורבי** יוסי הגלילי סבר ציפוי הר מותר · ואם תאמר הא אמרינן בכולי תלמודא *תנא בתרא לטפויי אתי וי"ל דשאני הכא דקרא דאייתי תנא קמא דלא תחמוד משמע שפיר לאסור ציפוי הר :

והכא

עין משפט נר מצוה

מז א ב מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' א ג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קמה סעיף א :

מח ג מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ב :

רבינו חננאל

·כום זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום שאין הקדש לעבודת כוכבים ואני אומר אינה גנובה נהי דלא אתסר נוי מיהא איכא : **מתני'** הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה שעליהם אסור · ר' יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם כו' ואמרינן ר' יוסי הגלילי היינו תנא קמא · ואמר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומה שעליהן וכו' אין בהן כח לאסרן אבל תלוש שעליהם כתלוש כצ"ל ותיבות עבוד' כוכבים מיהא הוי נמחק : (ב) בא"ד עובדיהם מיהא לשם עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מיכווני ובתמורה מוקי לה להאי לא תחמוד אבעלי חיים דהוה דומיא דמחובר:(ג)ד"ה מפני וכו' כשאדם נטעו : (ד) ד"ה אר"ע וכו' לפניך אחר שאין לנו לדרוש וכו' וגבעות מיהא ממעטינן כצ"ל ותיבת מינה נמחק : (ה) תוס' ד"ה אלהיהם וכו' עבודת כוכבים קרו להו ולעבודת כוכבים מיכווני ובתמורה מוקי לה להאי לא תחמוד אבעלי חיים דהוו דומיא דמחובר עכ"ל והקשה ר"ת כצ"ל ותיבת בפ"ב נמחק : (ו) בא"ד ותלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים: (ז)בא"ד מה שפי' ר"ת דהא דאינו קרוי זבחי מתים היכא ששוחט להר כגון שהוא רחוק : (ח) ד"ה אמר וכו' תלמיד אחד שבא לבית המדרש לפני חכמי': (ט) ד"ה תנא קמא וכו' בתמורה דאמרינן כצ"ל ואות כ' נמחק: (י)בא"ד שנטעו ולבסוף עבדו אסור כדאמרינן לקמן לר' יוסי כר' יהודה ות"ק מחמיר טפי כצ"ל ותיבות רבי יוסי הגלילי נמחק :

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה ומה שעליהם · שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהם כח לאסרן אבל עבודת כוכבים מיהא הוי · כל זה נמחק וכ"ב זהו לפי' אחרים ועי' תוס' (עמ"ש רבינו ביו"ד סי' קמה ס"ק ה)

והכא באילן שנטעו ולבסוף עבדו קמיפלגי ת"ק סבר *אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר ורבי יוסי הגלילי סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור ממאי מדקתני סיפא מפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת ידי אדם וכל שיש בו תפיסת ידי אדם אסור וכל שיש בו תפיסת אדם לאתויי מאי לאו לאתויי אילן שנטעו ולבסוף עבדו *ואף רבי יוסי בר' יהודה סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור דתניא רבי יוסי בר' יהודה אומר מתוך שנאמר אלהיהם על ההרים *ולא ההרים אלהיהם אלהיהם על הגבעות ולא גבעות אלהיהם שומע אני תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא (א)רענן אלהיהם ת"ל °ואשריהם תשרפון באש אלא תחת כל עץ רענן ל"ל ההוא לכדר"ע הוא דאתא דאר"ע אני אובין ואדון לפניך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים ורבנן האי ואשריהם תשרפון באש מאי עבדי ליה מיבעי ליה ב לאילן שנטעו מתחילה לכך ור' יוסי בר' יהודה נמי מיבעי ליה להכי ה"נ אלא אילן שנטעו ולבסוף עבדו מנא ליה נפקא ליה °מואשריהם תגדעון *איזהו עץ שגידועו אסור ועיקרו מותר הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו והא ואשריהם תשרפון באש קא נסיב לה תלמודא אילו לא נאמר קאמר אילולא נאמר תשרפון באש הייתי אומר (ב)אשריהם תגדעון באילן שנטעו מתחילה לכך השתא דכתיב ואשריהם תשרפון באש אייתר ליה ואשריהם תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו ורבנן האי ואשריהם תגדעון מאי עבדי ליה לכדר' יהושע בן לוי דא"ר יהושע בן לוי גידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש ארץ ישראל כיבוש ארץ ישראל קודם לביעור עבודת כוכבים דתני רב יוסף °ונתצתם את מזבחותם והנח ושברתם את מצבותם והנח ס"ד שריפה בעי אמר רב הונא (ג)רדוף ואח"כ שרוף ור' יוסי בר' יהודה האי סברא מנא ליה נפקא ליה °מאבד תאבדון אבד ואח"כ תאבדון ורבנן הא מיבעי ליה לעוקר עבודת כוכבים ג שצריך לשרש אחריה ורבי יוסי בר' יהודה לשרש אחריה מנא ליה נפקא ליה °מואבדתם את שמם מן המקום ההוא ורבנן *ההוא ד לכנות לה שם דתניא ר"א אומר מנין לעוקר עבודת כוכבים שצריך לשרש אחריה ת"ל ואבדתם את שמם

אמר

והכא באילן שנטעו ולבסוף עבדו קא מיפלגי · רש"י תפס שיטתו בכולה שמעתין דקרי נטעו ולבסוף עבדו היכא שנטעו גרעין אבל בנטעו אילן לכ"ע אסור והכא קמיפלגי בנטעו גרעין דת"ק סבר דכיון שנטעו גרעין שלא לשם אשרה אין זו תפיסת ידי אדם ור' יוסי הגלילי סבר נטעו גרעין נמי אסור דלא דמי להר שלא היה בו תפיסה כלל אבל הכא היה בו תפיסה בשעת נטיעה וכמה תשובות יש הדא דכי קאמר בסמוך לרבנן ואשריהם תשרפון באש מבעיא ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך אמאי לא קאמר לאילן שנטעו אילן ולא גרעין ועוד קשה דאמרינן גבי הנכרים העובדים הזרעים ואת הירקות דאמר לך מני ר' יוסי בר' יהודה ופריך ולוקמה באילן שנטעו מתחלה לכך ורבנן ואמאי לא פריך לוקמיה בנטעו אילן ודברי הכל ועוד קשה דאמר רב לקמן בפרקין המשתחוה לבית אסרו לומר דאפי' בתלוש ולבסוף חברו אסור והשתא מאי איריא דנקט בית אפילו אילן נמי שהוא מחובר גמור אסור היכא דהוי דומיא לבית כגון שנטעו אילן דהוי תלוש ולבסוף חברו ולשמעינן אילן וכ"ש בית לכן נראה לפרש דודאי כשנטעו גרעין לכ"ע שרי דאין זה תפיסת יד אדם והכא בנטעו אילן קמיפלגי דלרבנן אינו אסור משום תפיסת יד כיון שלא נטעו מתחלה לכך דהשרשת הקרקע מבטלת התפיסה והשתא ניחא דנקט רב לקמן המשתחוה לבית דאילו אילן כי האי גוונא כיון שהוא מושרש בקרקע חשיב מחובר גמור וא"ת היכי מצי אמר ר"ע דקרא אתא לסימנא בעלמא אמאי לא דריש לקרא דכל עץ רענן ולא עץ רענן אלהיהם לאילן כשנטעו גרעין דלכ"ע שרי אי נמי אף לפי' רש"י לאילן שעלה מאליו דדברי הכל מותר כדפי' הוא לקמן בשמעתין גבי הלך השוה וי"ל דלהכי לא צריך קרא דודאי שרו דלא נפקי מכלל הרים כיון שלא היה בהם תפיסת ידי אדם מעולם ואף על גב דכתיב גבעות ולא אמרינן דלא נפקי מכלל הרים לא קשיא דאורחא דקרא הוא למיכתב הרים וגבעות בהדי הדדי:

ורבי יוסי הגלילי סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור · תימה מאי קאמר ר' יוסי הגלילי במתניתין מפני מה אשרה אסורה משמע שר"ל דמן הדין היה לנו להתירה והילך (ח)הא לדידיה אמרינן בסמוך דכתב תרי קראי לאסור אילן אפילו נטעו ולבסוף עבדו וי"ל דהא דבעי מפני מה אשרה אסורה לאו משום דהדעת נוטה להתיר אלא ה"ק מפני מה אשרה אסורה יותר מהרים וגבעות ואי לאו דאיכא טעמא באשרה הוה אמינא גלי קרא דאילנות אסירי וה"ה הרים וגבעות והוה אמינא דלא דרשי' ההרים אלהיהם: **הנח** ורדוף ואח"כ שרוף · מדרב יוסף לא נפקא (ט)דהא אתגדעון ואתשרפון סמיך דאי מונתצתם הוה אמינא הנח דוקא דגזירת הכתוב היא שאין צריך לבערו מדלא כתיב בהו שריפה אבל כיון דבאשרה חזינא שתי בעירות אמרינן נמי התם דונתצתם קודם כיבוש כתיב ולאחר כיבוש בעי שריפה לשון רש"י:

אמר

אילן שנטעו · שלא לשם אשרה ולבסוף עבדו דשמעיה לת"ק דאמר הרים וגבעות שרו ה"ה כל כיוצא בהן שמחוברין ולא היתה תחילתו לעבודת כוכבים ואיזו היא אשירה אסורה שנטעו מתחילה לכך דתפיסת יד אדם אינו כלום אא"כ היא לשם עבודת כוכבים אבל נטעו גרעין שלא לשם אשירה אין זו תפיסת ידי אדם הואיל והיא שעתא לאו דעתיה לעבודת כוכבים היה וממעטי ליה מתחת כל עץ רענן ולא עץ עצמו ואתא ר' יוסי הגלילי למימר אילן שנטעו גרעין אפי' שלא לשם אשירה ולבסוף עבדו אסור דלא דמי להר שהרי יש בה תפיסת ידי אדם בנטיעה הילכך תוספתו אסור אבל עיקרו קודם שהשתחוה לו מודה דשרי כדלקמן (דף מח.): ממאי · שמעינן דר' יוסי אסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו(ד): הא דמיהדר ותני כל שיש בו תפיסת יד וכו' לאתויי מאי: תלמוד לומר ואשריהם תשרפון · ולקמן (דף מח:) מפרש ממאי דבנטעו ולבסוף עבדו קאי: ר' יוסי בר' יהודה סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור · מדקאמר דלא דרשינן ולא עץ רענן אלהיהם דאי קסבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו שרי לדרוש תחת כל עץ רענן ולמישרייה והכי איבעי ליה למיתני מתוך שנאמר ולא עץ רענן אלהיהם שומע אני כל האשרות מותרות ת"ל ואשריהם תשרפון וגו': לכדר"ע · דכיון דלא מצינן למידרשיה דהא כתיב ואשריהם תשרפון מוקמינן ליה לסימנא אבל קמאי למיעוטא דרשינן: גידועו · מה שהחליף אחרי כן דקאמר תגדעון מכלל דעיקרו עוזב בקרקע ויהנה ממנה: והא ואשריהם תשרפון באש (ה)נסיב · רבי יוסי בר' יהודה תלמודא למלתיה ולמיסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו: בלשון אילו לא נאמר קא נסיב לה למלתיה למיסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו: וה"ק אילו לא נאמר ואשריהם תשרפון באש · לאילן שנטעו מתחלה הייתי אומר ואשריהם תגדעון למיסריה הוא דאתי אבל אילן שנטעו ולבסוף עבדו שרי תלמוד לומר ואשריהם תשרפון באש לאילן שנטעו מתחלה לכך ואייתר ליה ואשריהם תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו: ורבנן · דאמרי כל האילן מותר: האי ואשריהם תגדעון · שעיקרו (ו)מונח בארץ במאי אוקמי ליה אי באילן שנטעו מתחלה לכך כולה אסור: מיבעי ליה לכדר' יהושע וכו' · גידוע זה לא להתיר עיקרו אלא שיגדעו מיד בכניסתם ולאחר כיבוש יחפשו אחריהם לשרשם ולבערם: גידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש א"י · בכניסתן נצטוו לגדעם מיד ולאחר כיבוש ישרשו אחריהם: והנח · מדלא כתב ישרוף. שריפה בעי · דהא אתי לידי תקלה ועוד כתיב אחרינא פסילי אלהיהם תשרפון: הנח · עד שתרדוף ותכלה את העובדי כוכבים ואח"כ שרוף: האי סברא מנליה · מדרב יוסף לא נפקא דהוא גופיה אתגדעון ואתשרפון קא סמיך דאי מונתצתם הוה אמינא הנח דוקא דגזירת הכתוב היא שאין צריך לבער מדלא כתב בהו שריפה אבל (ז)באשרה כיון דחזינן בה שני ביטולין אמרינן נמי התם דונתצתם קודם לכיבוש כתיב ולאחר כיבוש בעי שריפה: ואח"כ תאבדון · אלמא יש שהות הפסק בינתיים:

בית

מט א מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' ג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קמה סעיף א:
נ ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
נא ג ד טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף טו:

רבינו חננאל

יב ששת אילן שנטעו ולבסוף עבדו איכא בינייהו תנא קמא אמר אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר ר' יוסי הגלילי אומר אסור · ודייק מדקתני ר' יוסי הגלילי אומר מפני מה האשרה אסורה מפני שיש בה תפיסת יד בני אדם · וכל שיש בה תפיסת יד בני אדם לאתויי אילן שנטעו ולבסוף עבדו · ואף ר' יוסי בר' יהודה סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור · דתני' ר' יוסי בר' יהודה אומר מתוך שנאמר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם · שומע אני תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם ת"ל ואשריהם תשרפון באש א"כ תחת כל עץ רענן למה לי ההוא לכדרבי עקיבא דאמר אני אהיה אובין לפניך כ"מ שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים · ורבנן דפליגי על ר' יוסי האי ואשריהם תשרפון באש מאי עבדי ליה · מבעי ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך · ורבי יוסי נמי מבעי ליה להכי · ואמרינן אין הכי נמי אלא אילן שנטעו ולבסוף עבדו מנא ליה נפקא ליה מאשריהם תגדעון · ואיזהו שגידועו אסור ועיקרו מותר הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו · ומקשינן והא ר' יוסי האי קרא קתני ונסיב ליה תלמודא ואשריהם תשרפון באש ואת מפקת ליה מואשריהם תגדעון · ופרקינן אילו לא נאמר ואשריהן תשרפון באש הייתי אומר ואשריהן תגדעון כו' · ורבנן האי ואשריהם תגדעון מאי דרשי ביה מיבעי להו לכדתניא גידוע לעבודת כוכבים קודם לכבוש ארץ ישראל וכבוש הארץ קודם לביעור עבודת כוכבים דתני רב יוסף ונתצתם את מזבחותם נתוץ והנח ורדוף ואחר כך חזור שרוף סוגיא דשמעתא העוקר עבודת כוכבים צריך לשרש אחריה ולאבד שמה מן המקום ההוא לגמרי

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא עץ רענן (ב) שם הייתי אומר ואשריהם: (ג) שם אמר רב הונא הנח ורדוף ואח"כ שרוף: (ד) רש"י ד"ה ממאי שמעינן וכו' ולבסוף עבדו מדקא מיהדר ותני וכל שיש בו כצ"ל והד"א ואחר דיבור זה צ"ל ד"ה ואף ר' יוסי בר' יהודה סבר אילן שנטעו וכו' ואח"כ ד"ה ת"ל ואח"כ ד"ה לכדר"ע: (ה) ד"ה והא ואשריהם תשרפון באש קא נסיב תלמודא למלתיה דרבי יוסי בר' יהודה למיסר אילן וכו' עבדו הס"ד ואח"כ מ"ה אילו לא נאמר בלשון אילו: (ו) ד"ה האי וכו' שעיקרו יהא מונח: (ז) ד"ה האי סברא וכו' אבל כיון דחזינן בה באשרה שני ביטולין: (ח) תוס' ד"ה ור' יוסי וכו' והילך גמירא הא לדידיה: (ט) ד"ה הנח וכו' לא נפקא דהוא גופיה אתגדעון וכו' קודם לכיבוש כתיב:

[לקמן מח.] · סנהדרין נח: · [לקמן מח.] · [תמורה כח:] · דברים יב · שם ז · שם יב · שם · שם

אמר לו ר"ע והלא כבר נאמר °אבד תאבדון אם כן מה ת"ל ואבדתם את שמם מן המקום ההוא *לכנות לה שם יכול לשבח לשבח ס"ד אלא יכול לא לשבח ולא לגנאי ת"ל °שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא הא כיצד *היו קורין אותה בית גליא קורין אותה בית כריא עין כל עין קוץ תני תנא קמיה דרב ששת *העכו"ם העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין [א]ועובדיהן בסייף ואת הזרעים ואת הירקות הן אסורין ועובדיהן בסייף א"ל דאמר לך מני *רבי יוסי בר יהודה היא דאמר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור ולוקמה (א) באילן שנטעו מתחלה לכך ורבנן לא ס"ד דקתני דומיא דהר מה הר שלא נטעו מתחלה לכך אף האי נמי שלא נטעו מתחלה לכך איתמר *אבני הר שנדלדלו בני רבי חייא ורבי יוחנן חד אמר אסורות וחד אמר [ב]מותרות מ"ט דמ"ד מותרות כהר מה הר שאין בו תפיסת ידי אדם ומותר אף הני שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותרין מה להר שכן מחובר בהמה תוכיח מה לבהמה שכן בעלת חיים הר יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר אף [ג]כל שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר מה להצד השוה שבהן שכן לא נשתנו מברייתן אלא אתיא מבהמה בעלת מום ומהר ואי נמי מבהמה תמה ומאילן יבש ומאן דאסר להכי כתיב שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו דאע"ג דאתיא מדינא להיתרא לא תתיא תסתיים דבני ר' חייא דשרו דבעי חזקיה זקף ביצה להשתחוות לה מהו קא סלקא דעתך להשתחוות לה והשתחוה לה וקא מיבעיא ליה האי זקיפתה אי הוי מעשה אי לא הוי מעשה אבל לא זקף לא מיתסרא ש"מ בני ר' חייא דשרו לא לעולם אימא לך בני רבי חייא דאסרי (ב) דהשתחוה לה אע"ג דלא זקפה אסורה והכא במאי עסקינן כגון שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ולמאן אי *למאן דאמר עבודת כוכבים של ישראל מיד אסורה אי למאן דאמר עד שתיעבד הא לא פלחה לא צריכא כגון שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה (ג) כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל *ישראל [ד]שזקף לבינה להשתחוות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסורה וקא מיבעיא ליה לבינה הוא דמינכרא זקיפתה אבל ביצה לא או דלמא [ה]לא שנא תיקו: בעי רמי בר חמא המשתחוה להר אבניו מהו למזבח

ישׁ

רש"י

בית גליא · (ד) לשון גובה גלי: בית כריא · לשון חפירה ושפלות: ועובדיהן בסייף · דבני נח נצטוו על עבודת כוכבים בסנהדרין (דף נו:) ואמרינן התם כל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא סייף: ולוקמה · בזרעים שזרען מתחלה לכך: ורבנן · דאסורין ואפילו לרבנן: שנדלדלו · נעקרו מאליהן והשתחוה עכו"ם להם: בהמה תוכיח · שאינה מחובר ואינה נאסרת בהשתחויה דמדאסר רחמנא נעבד לגבוה דכתיב מן הבקר ולא כל הבקר להוציא הנעבד בפרק שור שנגח (ב"ק דף מ:) מכלל דלהדיוט שרי דאי להדיוט אסור למה לי קרא לגבוה הא ממשקה ישראל כתיב מן המותר לישראל: מבהמה בעלת מום · דאינה נאסרת נמי אם השתחוה לה: ומהר · דכי פרכת מה לבהמה שכן בעלת חיים הלכך חשיבא ולא מיתסרא הר יוכיח מה להר שכן מחובר בהמה תוכיח וחזר הדין כו' הצד השוה שבהן שאין (ה) תפיסת יד אדם וזהו טעם עצמו להתיר שאין יכולין לתלות טעם היתרן בטעם אחר דאי אמרת היתרן משום מחובר הרי בהמה ואי משום חיים הרי הר ע"כ טעם היתרן משום דאין בהן תפיסת יד אדם שבדבר זה השוו שניהן אף אני אביא כל השווין להן בדבר זה שיהו מותרין והשתא ליכא למיפרך שכן לא נשתנו מברייתן דהא בהמה נשתנית במום: ומאילן יבש · דנשתנה מברייתו ואפי' הכי לא מיתסר לרבנן דפליגי עליה דר' יוסי ברבי יהודה הצד השוה שבהן שאין בהם תפיסת יד אדם לשם עבודת כוכבים דתפיסה דנטיעה דמעיקרא לא הויא תפיסה לרבנן דלאו אילן (ו) הוא ההוא שעתא שנטעו גרעין ור' יוסי בר' יהודה דחשיב ליה תפיסה ואסר ליה משכחת לה באילן שעלה מאליו דאפילו לר' יוסי לא מיתסר כל זמן שלא עשה מעשה בגופו: להכי כתיב שקץ תשקצנו · בעבודת כוכבים לאתויי הנך דאע"ג דאתאי מדינא לכלל השוה להיתרא כדאמרן לא תייתינהו להיתרא וממשמעותא דקרא נפקא דמשמע כל דרשות שאתה דורש בעבודת כוכבים לא תדרוש אלא לשקץ ולאסור ואין לך להתיר בו אלא מה שהתיר לך הכתוב בפירוש: בני רבי חייא · יהודה וחזקיה שמן*: הוי מעשה · (ז) דאהכי איכא תפיסת יד אדם אלמא בני ר' חייא תפיסת יד בעו: לעולם אימא לך בני ר' חייא · הוא דאמרי דלא בעינן תפיסת יד בדבר תלוש (ח) ולא בבעלי חיים בין בעובד כוכבים בין בישראל ונאסרת מיד בהשתחואה: והכא · כגון שזקפה ולא השתחוה לה: עבודת כוכבים של ישראל · שהקים ישראל לעבדה פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע בפ' ר' ישמעאל (לקמן נא:): ולמאן · איכא דמאן קבעי חזקיה למילתיה כיון דאיהו לא (ט) תפיסת ידי אדם בעי וזה לשם עבודת כוכבים העמידה בין הוי מעשה בין לא הוי מעשה הרי קראה עבודת כוכבים ולמ"ד עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד הא נמי אסורה מיד ולמ"ד עד שיעבדוה הא לא פלחה ופשיטא דשריא: לא צריכא כו' · לעולם איכא למ"ד עד שתיעבד קבעי ליה: וכגון · דהשתחוה לה עובד כוכבים אחר זקיפתו של ישראל ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא ואין יכול לאסור בהשתחואה דבר שאינו שלו וכדרב יהודה אמר שמואל כו' והאי מעשה דבעינן משום גילוי דעתא דאי לאו דגלי ישראל דעתיה לא הוה מיתסרא בהשתחואה דעובד כוכבים: (י) אסורה · אפילו למ"ד עד שתיעבד ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא ואין יכול לאסור בהשתחואה דבר שאינו שלו דכיון דאוקמה ישראל גלי אדעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים וכי פלח לה עובד כוכבים שליחותיה קא עביד: לבינה · בידי אדם נעשית ונאסרת לר"ה והך זקיפה דנקט משום גלויי דעתא הוה דאי לא זקפתו ישראל לשם עבודת כוכבים לא מיתסרא דכיון דשל ישראל הוא אינה נאסרת בהשתחואתו של עובד כוכבים שהרי אינה שלו והאי טעמא מפרשינן במלתיה דשמואל לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף נג:) וה"נ לענין גלויי דעתא קבעי לה חזקיה ולא משום מעשה דבדבר תלוש ולאו בעלי חיים לא בעינא מעשה בגופו ונאסר מיד בהשתחואה לבני ר' חייא וקמיבעיא ליה לחזקיה (כ) דוקא לבינה דמינכרא זקיפתה שרחבה יותר על עביה וכשהיא זקופה נראית גבוה ואיכא גלויי דעתא אבל ביצה לא כו': נעבד · דבעלי חיים אסור לגבוה ואע"ג דשרי להדיוט וקמיבעיא ליה מי חייל שם נעבד על המחובר לאסרו לגבוה או לא:

ולהם

תוספות

אמר לו ר"ע והלא כבר נאמר אבד תאבדון · תימה הא איצטריך לר"ע למדרש אבד ואחר כך תאבדון כר' יוסי בר' יהודה דקם בשיטת דר' יוסי הגלילי דלכאורה משמע דר"ע ס"ל במתני' כר' יוסי הגלילי דא"ל אני (ל) אדון לפניך ומתוך פ"ה דמתני' נמי משמע הכי וי"ל דודאי ר"ע דמתני' אליבא דר' יוסי הגלילי קאמר וליה לא ס"ל אכן ק"ל קצת דלעיל קאמר דלר' יוסי בר' יהודה מיבעי קרא גם כן לכדר"ע אלמא כוותיה דריש להו לקרא וי"ל דה"ק ליה לכדרבי עקיבא אליבא ר' יוסי הגלילי: **בהמה** תוכיח · פירוש דאפילו בהמה (מ) עצמה אינה נאסרת להדיוט אם לא עשה בה מעשה והא דאמרינן לקמן בפ' ר' ישמעאל (דף נד·) המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה ה"ה לשל עצמו והא דקאמר חבירו לגלויי דאף בשל חבירו אסרה בעשיית מעשה אי נמי קמ"ל דאף לגבוה לא אסרה כיון שאינה שלו: **מבהמה** תמה ומאילן יבש · כאן פרש"י מה שכתבתי לעיל דהוי נטעו ולבסוף עבדו היכא דנטעו גרעין וזה לשונו ומאילן יבש דנשתנה מברייתו ואפ"ה לא מתסר לרבנן דפליגי עליה דר' יוסי ברבי יהודה הצד השוה שבהן שאין בהם תפיסת יד אדם לשם עבודת כוכבים דתפיסה דנטיעה דמעיקרא לא הויא תפיסה לרבנן דלאו אילן הוה ההיא שעתא דנטעו גרעין ור' יוסי ברבי יהודה דחשיב ליה תפיסה ואסר לא משכחת לה אלא באילן שעלה מאליו דאפילו לר' יוסי בר' יהודה לא מתסר כל זמן שלא עשה מעשה בגופו עכ"ל וא"ת בעלה מאליו נמי מ"מ אילן שלפני זה שילא זה מגרעינו היה בו תפיסת ידי אדם וי"ל דהב"ע באילן שעלה מאליו משמת ימי בראשית כגון יער ומיהו פירושו אי אפשר כדפרישי' לעיל:

יש

רבינו חננאל

שנאמר שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא · הא כיצד אם היו קורין אותה בית גליא קורין אותה בית כריא · עין כל עין קוץ: תני תנא קמיה דרב ששת העכו"ם העובדין את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ועובדיהן בסייף' עובדי הירקות והזרעין הן אסורין ועובדיהן בסייף: מני ר' יוסי בר' יהודה היא · מדקתני זרעים א)והרי זרעים דומיא דהר מה הר שלא נעשה מתחלה לכך אף זרעים שלא נעשו מתחלה לכך והן אסורין: אתמר אבני הר שנדלדלו ולא נתפרקו לגמרי אלא הן תלויות כמו אבר מדולדל ונעבדו אותן האבנים · ר' חייא ור' יוחנן חד אמר מותרין הן כהר · מה הר אין בו תפיסת ידי אדם · כלומר אין בו מעשה בן אדם ומותר · אף אבנים הללו כך · ומקשינן מה להר שכן מחובר כולו תאמר באבני ההר שנדלדלו שאינן מחוברות בהמה תוכיח שאינה מחוברת בקרקע ומותרת לחולין: ודחינן מה לבהמה אינה נאסרת אם נעבדה בהנאה שכן בעלת חיים · תאמר באבנים שנדלדלו שאינן בנות חיים. הר יוכיח מה להר כו' · [מה להצד] השוה שבהן שכן לא נשתנו מברייתן · תיתי מבהמה בעלת מום ומהר אי נמי מאילן יבש ומבהמה תמימה שהרי נשתנו' הבהמה נעשית בעלת מום והאילן יבש · ואע"פ שנשתנו ועבדם לא נאסרו · כך אבני הר שנדלדלו לא נאסרו · ומאן דאסר סבר אע"ג דמדינא שרו לא תשתרייה דכתיב ותעב תתעבנו כי חרם הוא · ב)ודייקי חזקיה בר' חייא זקף ביצה להשתחוות לה והשתחוה לה וקא איבעיא ליה האי זקיפתא אי הוה תפיסת ידי אדם אי לא ש"מ בני ר' חייא הוא דאסרי ומיבעיא ליה כגון שזקף ביצה להשתחוות להולא השתחוה לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה וכדרב דאמר ישראל שזקף לבינה להשתחוות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה · וקא מיבעיא ליה לבינה הוא דמינכרא זקיפתה אבל ביצה לא או דלמא לא שנא תיקו: בעי רמי בר חמא המשתחוה להר (מותר) אבנים הנחצבות בו מותרות לבנות מהן מזבח אי לא

א) נראה דצ"ל מדקתני זרעים והרים אלמא זרעים דומיא דהר וכו'. ב) נראה דצ"ל ודייקי דיהודה וחזקיה בני ר' חייא הוא דשרו מדבעי חזקיה זקף ביצה וכו' ש"מ בני ר' חייא הוא דשרו והדר דחי דלעולם אימא לך דבני ר' חייא הוא דאסרי ומיבעי ליה וכו'.

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ב:
נג ב ג מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה ב סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמה סעי' א:
נד ד מיי' שם הלכה ג סמג שם טור ש"ע י"ד סי' קלט סעי' א בהג"ה:
נה ה מיי' שם סמג שם:

מסורת הש"ס

[גרס כח.] [תוספ' פ"ו] [תוספ' שם] [לעיל מה: לקמן מח:] [לקמן נט.] [לקמן נג:] [כדלעיל דיבמות סה: מגילה כו. מ:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולוקמה בזרעים שזרען מתחלה לכך ורבנן: (ב) שם בני ר' חייא דאסרי והשתחוה: (ג) שם וכי הא דאמר: (ד) רש"י ד"ה בית גליא גלי לשון גובה הס"ד: (ה) ד"ה ומהר דכי וכו' שאין בהן תפיסת יד אדם וזהו טעמו להיתרא וכו' ואי משום בעלת חיים: (ו) ד"ה ומאילן וכו' דלאו אילן הוי ההוא שעתא כשנטעו גרעין וכו' תפיסה ואסר לא משכחת לה אלא באילן שעלה מאליו דאפי' לרבי יוסי בר יהודה לא מיתסר: (ז) ד"ה הוי מעשה דהכי איכא: (ח) ד"ה לעולם וכו' בדבר תלוש דלאו בבעלי חיים: (ט) ד"ה ולמאן וכו' דאיהו לא בעי תפיסת ידי אדם וזה לשם: (י) ד"ה אסורה אפילו ג"ב דבור זה מיותר: (כ) ד"ה לבינה וכו' וקמיבעיא ליה לחזקיה אי נימא דוקא לבינה: (ל) תוס' ד"ה אמר וכו' דא"ל אני אובין ואדון לפניך וכו' מיבעי ליה קרא וכו' אליבא דרבי יוסי הגלילי: (מ) ד"ה בהמה וכו' בהמה של עצמו אינה נאסרת:

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הל' ט :

נז ב מיי' שם הלכה ז :

נח ג מיי' שם הל' יח :

נט ד מיי' פ"ו מהלכות קרבן פסח הלכה ו :

ס ה מיי' פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה יד:

סא ו מיי' שם הל' יב :

יש נעבד במחובר אצל גבוה או אין נעבד במחובר אצל גבוה את"ל יש נעבד במחובר אצל גבוה מכשירי קרבן כקרבן דמו או לא אמר רבא ק"ו ומה אתנן שמותר בתלוש להדיוט אאסור במחובר לגבוה דכתיב °לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב (דברים כג) לא שנא תלוש ולא שנא במחובר נעבד שאסור בתלוש להדיוט אינו דין בשאסור במחובר לגבוה א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא או חילוף ומה נעבד שאסור בתלוש אצל הדיוט מותר במחובר לגבוה שנא' °אלהיהם (שם יב) על ההרים ולא ההרים אלהיהם לא שנא להדיוט ולא שנא לגבוה אתנן שמותר בתלוש להדיוט אינו דין שמותר במחובר לגבוה ואי משום בית ה' אלהיך מיבעי ליה לכדתניא *בית ה' אלהיך פרט לפרה שאינה באה לבית דברי ר"א וחכ"א גלרבות את הריקועים א"ל אנא קאמינא לחומרא ואת אמרת לקולא *קולא וחומרא לחומרא פרכינן א"ל רב פפא לרבא וכל היכא דאיכא קולא וחומרא לקולא לא פרכינן והא הזאה דפסח דפליגי ר' אליעזר ור"ע דר' אליעזר סבר לחומרא וקא מחייב ליה לגברא ור"ע לקולא ופטר וקא פריך ר"ע לקולא דתנן *השיב ר"ע או חילוף ומה הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה השבת שחיטה שהיא דאורייתא לא כ"ש התם ר' אליעזר גמריה ואייקר ליה תלמודא ואתא ר"ע לאדכוריה והיינו *דא"ל רבי אל תכפירני בשעת הדין כך מקובל אני ממך הזאה שבות דואינה דוחה את השבת בעי רמי בר חמא המשתחוה לקמת חטים (א) מהו למנחות היש שינוי בנעבד או אין שינוי בנעבד אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן ת"ש *כל והאסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרים ותני עלה רבי אליעזר אוסר *ולאו אתמר עלה אמר *רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת כשנרבעו ולבסוף עיברו

אבל

תורה אור

ואם תמצי לומר יש נעבד · אצל גבוה אכתי מיבעיא ליה הכי האי נעבד דלאו לקרבן גופיה קא בעי לה אלא לבנין מזבח דמכשירי קרבן מי אמרינן כקרבן דמי ונעבד אסור בהן או לא : אסור במחובר לגבוה · ואפי' למכשירי קרבן דכתיב בית ה' דמשמע אפילו לבנין הבית וכתיב אתנן סתמא לא שנא תלוש כו' : או חילוף · כיון דלא משכחת קרא בהדיא דאסר אתנן במחובר לגבוה אלא משום דקרא סתמא כתיב אסרת ליה במחובר והדר ילפת נעבד מיניה לאיסורא אימא איפכא דהא קרא סתמא שרי נעבד במחובר : דכתיב [אלהיהם על ההרים] ולא ההרים אלהיהם · אימא אפי' לגבוה שריא והדר נילף אתנן מיניה למשרייה במחובר : ואי משום בית ה' · ובעית למימר דבית הוי מחובר וקאסר ודרשת ליה הכי לא תביא אתנן של בית שאם נתן לה בית באתננה אסור להקדישו לצורך בנין הבית : ההוא מיבעי ליה כו' · פרה אדומה שאינה באה לבית ששחיטתה בהר הזיתים דכתיב והוציא אותה אל מחוץ למחנה : רקועים · טסי זהב שעושין ליפוי לכותל היכל לבית קדשי הקדשים כדאמרינן בשקלים בפרק התרומה דכיון דנוי הוא מיתסר : פרכינן · דיינינן וכל דין ק"ו קרי ליה פירכא משום דבלשון תימה אתי : הזאה דפסח · טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת בערב הפסח : דר"א · דן ק"ו לחומרא דקתני א"ר אליעזר ועליה אני דן ומה שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת זו שמשום שבות אינו דין שתדחה ויזה עליו ויתחייב בפסח ור"ע פריך לקולא ופטר מפסח דקתני אמר לו ר"ע או חילוף מה הזאה דמשום שבות אינה דוחה שבת שחיטה דמשום מלאכה היא אינו דין שלא תדחה אלמא ק"ו לקולא פריך : דתנן השיב ר"ע כו' · משום אתקפתיה דרישא דמילתא נקט ואייתי לה הכא ומיהו אתקפתיה דרב פפא מאו חילוף דר"ע קאתי ולסיועי לרב הונא באו חילוף דידיה : התם · ההוא או חילוף דר"ע לא סלקא אדעתא דר"ע למדייניה ולמימר לא תדחייה שחיטה את השבת אלא משום דר"ע היה מקובל וכא מר"א עצמו שהיה רבו שהזאה אינה דוחה שבת : ואייקר ליה תלמודא · הכא דר"א נשתכח הימנו הלכה ובעי למידן מק"ו הזאה משחיטה דדחייא ואתי ר"ע לאדכוריה גמריה ואמרה למילתא בלשון או חילוף ודאין ק"ו שחיטה מהזאה דלא תדחה אע"פ שאי אפשר דהא ודאי שחיטה דחייא דכתיב במועדו ואפילו בשבת אלא כי היכי דניתיב לר"א לליביה למימר כיון דקא יליף האי שחיטה מהזאה דלא תדחה ודאי פשיטא ליה בהזאה דלא דחייא ומיהו לא איסתייעא מילתיה ולא אידכר אלא הכי אהדר ליה עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה בין הערבים במועדו ואפי' בשבת אמר לו ר"ע הבא לי מועד' לאלו להזאה ולהבאתו מחוץ לתחום כמועד לשחיטה ונימא ליה מימר כך מקובלני ממך הזאה אינה דוחה לאו אורח ארעא דכסיפא ליה מילתא לומר ששכח תלמודו : והיינו דקאמר ליה אל תכפירני בשעת הדין · כשאמר לו ר"ע הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה כעס ר"א ואמר לו עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתך ואמר לו ר"ע אל תכפירני בשעת דין זה שאנו חלוקין ודנין זה כנגד זה אל תכחד דבריך ראשונים וזכור מה שלמדתני הזאה שבות כו' אלמא מיניה גמר ליה : המשתחוה לקמת חטים מה הן למנחות · להדיוט מישרא שרי דאין מחובר נאסר להדיוט וכי קמיבעיא ליה לגבוה אם תמצי לומר יש נעבד במחובר אצל גבוה הכא מאי כיון דהדר טחין להו יש שינוי בנעבד דלא מיתסר לגבוה אלא בעיניה אבל היכא דאישתני שפיר דמי : או אין שינוי בנעבד · ואסיר דלא מהני ליה שינוי אית דגרס המשתחוה לחטין קמחן מהו למנחות וא"א לומר כן דכיון דתלוש ניהו נאסרו בהנאה להדיוט אפילו למאן דבעי תפיסת ידי אדם בתלוש דהא איכא תפיסה טובא קצירה ועימור ודישה וכ"ש לגבוה דאסור וכיון דנעשה עבודת כוכבים תו מאי מהני להו שינוי לא מיבעיא עבודת כוכבים דכתיב והיית חרם כמוהו כל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו אלא אפילו כל איסורי הנאה כן (ב) וכל הנעשה מהן נאסר דהא הנאה היא : כל האסורין · כגון מוקצה ונעבד : ור"א אוסר · וקס"ד השתא דבבהמה מעוברת שרבעה או השתחוה לה עסקינן וביש שינוי בנעבד קמיפלגי דת"ק סבר יש שינוי בנעבד הלכך ולדותיהן מותרין דמעיקרא עובר והשתא בהמה ור"א סבר אין שינוי בנעבד אלמא פלוגתא היא : ה"ג ולאו מי אתמר עלה אמר רבא אמר רב נחמן מחלוקת כשנרבעו ולבסוף עיברו וכדמפרש בתמורה בפ' כל האסורין דת"ק סבר זה וזה גורם מותר ורבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור

אבל

[תוספ' דפרה פ"א תמורה ל':] [יבמות ת. קדושין סח.] פסחים סו. [שם סט.] [תמורה ל:] [שם] [עיין רש"י ובתמורה אי' אמר רבא מחלוקת]

יש נעבד במחובר אצל גבוה או אין נעבד במחובר : כ"ל המדקדק בלשון בעיא זו דאמר דרמי בר חמא דקמיבעיא ליה סבר דאיכא לחלק בין בעלי חיים בין מחובר ולכך היה מסופק אם יש נעבד במחובר והא דבעי במכשיריו אם תמצי לומר קאמר דאי פשטינן דשרי כ"ש מכשיריו אבל אי פשטינן דאסור מכשיריו מאי : ואי משום בית ה' ובעית למימר דבית (ג) הוי מחובר וקאסר ודרשת ליה הכי לא תביא אתנן של בית שאם נתן לה בית באתננה אסור להקדישו לצורך בנין בית המקדש לשון רש"י והוא שינה לשונו ממה שפירש למעלה גבי מילתיה דרבא שכן פירש לעיל אסור במחובר לגבוה ואפי' למכשירי קרבן דכתיב בית דמשמע אפילו לבנין הבית ונראה דיפה דקדק לפי שיטת התלמוד וק"ל מיהו מה שפירש הכא דאתנן דבית קרי מחובר קשיא דהא לקמן בשמעתין חשיב רב יהודה בית תלוש משום דהוי תלוש ולבסוף חברו לכן נראה לפרש ואי משום בית דתדרוש שנתן לה עצים ואבנים לבנות בית ויהיה אסור להקדישן ושתם עצים ואבנים שבונין מהם רגילים להיות מחוברים במקומן אי נמי יש לייסב פרש"י דכתב רחמנא בית ולא חלק בין בית של בנין לבית חצוב במערה שלא היה שם תלוש מעולם : יש שינוי בנעבד כו' · תימה (ד) במחובר מהיכא יליף לאיסור מאתנן דיו לבא מן הדין להיות כנדון דבאתנן פשיטא דיש שינוי כדדרשינן במרובה (ב"ק דף סה:) הם ולא שינוייהם וי"ל דמדאורייתא ודאי פשיטא ליה דיש שינוי בנעבד כמו באתנן אלא מדרבנן הוא דקא מיבעי ליה (ה) משום דעבודת כוכבים יש לאסור אע"ג שנשתנה : כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין · משמע הכא דשינוי אינו מועיל כלום לגבי אם וגבי שינוי קונה (ב"ק דף צג:) למאן דאית ליה שינוי קונה (ו) תנן גזל *רחל וילדה גזילה חוזרת בעיניה ואינו משלם אלא דמי הפרה אלמא מהני שינוי לגבי אם ויש לחלק לגבי תקנת השבים דוקא מהני ולא לגבי מזבח : בשנרבעו ולבסוף עיברו · וגבול יש לה כדאמרינן לעיל פרק אין מעמידין (דף כד:) :

רבינו חננאל

יש נעבד אסור במחובר אי לא · מכשירי קרבן כגון [אבני] המזבח כקרבן הן · וכשם שהנעבד פסול לקרבן כך פסול למכשירי קרבן אי לא · א"ל רבא ק"ו ומה אתנן זונה שמותר בתלוש להדיוט · אסור לגבוה אפי' במחובר שנאמר לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' וגו' סתם אתנן כתיב לא שנא תלוש ולא שנא מחובר אסירי · נעבד שאסור בתלוש · פי' כיון שיש בו תפיסת ידי אדם אסירי אפילו להדיוט' אינו דין שיהא אסור במחובר לגבוה : ופשט ליה שאסורין · א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ואימא חילוף ומה נעבד שמותר במחובר לגבוה דכתיב אלהיהם על ההרים הרמים ולא ההרים אלהיהם סתם כתיב · לא שנא לגבוה ולא שנא להדיוט · ותרווייהו שרו אסור בתלוש להדיוט · אתנן שאסור בתלוש כו' ופשט ליה להיתרא ולא אשכח רבא תשובה למידחה ואמר ליה אנא מחמיר בשל תורה ואנת מיקל קולא וחומרא פרכינן לקולא מקמי חומרא: א"ל רב פפא לרבא איני והא הזאה דפסח דר' אליעזר מחמיר ומחייב ליה בפסח ור' עקיבא מיקל דקא פטר ליה מלעשות פסח והוא של תורה · ופריך רבי עקיבא הדין שדן רבי אליעזר לחומרא · דתנן השיב ר' עקיבא הזאה תוכיח שהיא מצוה כו' ודחינן התם לא אתא ר' עקיבא לדחות הדין של ר' אליעזר אלא ר' אליעזר שכח גמריה דהוה גמיר דהזאה אע"פ שהיא מצוה והיא משום שבות אינה דוחה את השבת · ואתא ר' עקיבא לאדכוריה גמריה והיינו דקאמר ליה כך אני מקובל ממך הזאה שבות ואינה דוחה שבת: בעא רמי בר חמא המשתחוה לחטים קמחא מהו למנחות יש שנוי בנעבד כמו שיש שנוי באתנן דאמרינן הן ולא שנוייהן אי לא' ת"ש כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין ותני עלה ר' אליעזר איסר · ואמר רב נחמן מחלוקת ר' אליעזר ותנא דמתני' בנרבעו ולבסוף עיברו ·

הגהות הב"ח

(א) גמ' מה הן למנחות: (ב) רש"י ד"ה או אין וכו' דכל הנעשה : (ג) תוס' ד"ה ואי וכו' דבית דהוי מחובר קאסר וכו' בית ה' דמשמע וכו' בית ה' דתדרוש וכו' בית ה' ולא חלק : (ד) ד"ה יש וכו' תימה מהיכא יליף נעבד במחובר לאיסור מאתנן : (ה) בא"ד דקא מיבעי ליה דמשום חומרא דעבודת כוכבים יש לאסור : (ו) ד"ה כל האסורין וכו' שינוי קונה תניא פ' הגוזל דף צ"ה גזל רחל וגזזה וילדה גזילה חוזרת בעיניה ואינו משלם אלא דמי רחל אלמא מהני :

אבל עיברו ולבסוף נרבעו · דהיא וולדה נרבעו וגבי נעבד נמי היא וולדה נעבדו ואסורים ואע"ג דחזר ונשתנה אין שינוי בנעבד להוציאו מאיסורו: ואיכא דאמרי · רב זוטרא גופיה לאיסורא הוא פשט וה"ק ואתמר עלה אמר רבא אמר רב נחמן כו' והכ"נ כעיברו ולבסוף נרבעו נינהו ולאסורי לר"ה דלאו שינוי בנעבד: ומהדר ליה תלמודא הכי השתא כו' התם · לא איפשיט דמעיקרא בהמה · דהוא היה קרוי בהמה והשתא קרוי בהמה: דשא הוא דאחזיא באפה · דלתי הרחים היו טוחנין בפניו: לולבו מהו למצוה · ואע"ג דיש נעבד במחובר אלא גבוה הכא לענין מצות לולב מאי: אשירה · שנאסרה אף להדיוט וביטלה כדאמרינן במתני' נוטל מה שהלביש וקמיבעיא ליה אם ראויה שוב למצוה אם לאו: יש דחוי אצל מצות · מי הוי שיהא הורס דחוי במצות דנימא הואיל ונדחה בעודו אשירה ידחה עולמית: או אין דחוי · ומשתריא: אלא שחזר ונתגלה · לאחר שכיסתו הרוח: ה"ג והוינן בה כי חזר ונתגלה מאי הוי · הא אידחי ליה כשכיסתו הרוח כיון דלכל זמן דלא נתגלה פטור מלכסות אידחי ליה מכיסוי: ל"ש לקולא · כגון גבי אשירה שבטלה למיהדר לאיכשרויי לולבו למצוה: ל"ש לחומרא · כגון גבי כיסוי דמחייבינן למיהדר ולכסויי: או דלמא ספוקי מספקא ליה · אי יש דחוי אי אין דחוי: ולחומרא אמרינן · אין דחוי הלכך גבי כיסוי חייב לכסות אבל לקולא כגון הכא לא אמרינן אין דחוי למישרא תיקו: תכלת דכהנים · דבגדי כהונה לצורך עבודה וקמיבעיא לן מכשירי קרבן כקרבן דמו או לא ואת"ל כקרבן דמו הכא היכא דנשתנה כשצובעין אותו יש שינוי בנעבד להתירו לגבוה או לא: היינו בעיא דרמי בר חמא · דהנך תרתי בעיי בעא רמי בר חמא לעיל במתניתין: אי תכלת דציצית · וקמיבעיא הואיל (ה) דבר מצוה הוא מי מאים נעבד כלגבוה או לא: היינו דר"ל · דבעי בלולב: לחצוצרות · לשיר של קרבן דקיימא לן בהחליל דשיר מעכב את הקרבן: חלילין · לשיר"לם בלע"ז: לפארות · נימין של כינור קורד"ש בלע"ז: עיקר שירה בכלי · פלוגתא היא בפ' החליל (סוכה דף נ:): אפילו הכי אסור · (ו) מאיסי ואפילו את"ל לענין דקל דמותר לולבו הכא כיון דלצורך קרבן מאים טפי: מעין · איתו נאסר להדיוט דמחובר הוא: אי לבבואה · דידיה פרצוף שלו: ותיבעי לך בספל ולהדיוט · מדמיבעיא ליה במחובר ולגבוה מכלל דפשיטא ליה דבתלוש כה"ג אסירי להדיוט והא בתלוש נמי איכא למיבעיא: למיא דקמיה · למים שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה והרי הלכו להם: וקמאי קמאי · כלומר מעין המקלח כל זמן שהמים באים ראשון ראשון הולכין להם והבאים אחריהן מותרים: ה"ג לדברונא דנהר · לקילוח של נהר והילוכו השתחוה והרי כל הנהר נעבד ואי יש נעבד במחובר אסורי: מתני' מי שהיה כותלו סמוך לעבודת כוכבים · שהיה אחד מכותלי עבודת כוכבים והבית עצמו נעבד: אסור לבנותו · שבונה כותל לעבודת כוכבים: כונס לתוך קרקעו · ד' אמות: היה שלו ושל עבודת כוכבים · שמקום עובי הכותל חציו שלו נידון: דקנבעי מארעא · ר"ל ואינם יוצאים חוץ לבדיהם דאילו היו יוצאים חוץ לבדיהם הא תנן (ב"ק דף פא:) מעין שיצא בתחלה בני העיר מסתפקין ממנו ואם כן הוו מים של רבים ואינם נאסרים:

הבא מעיקרא חטים והשתא סולת · תימה הכא משמע דיותר יש להתיר חטים ועשאן סולת יותר מוולד ובמרובה (ב"ק דף סו: ושם ד"ה הם) משמע אפכא דב"ש מוקמי גם לדבעת שינויים ומתירין ולדותיהם וי"ל דהתם גבי אתנן טעמא דב"ש משום דלא ניחא ליה בכפתיה ולא עשה הולד אלא אתנן אבל עבודת כוכבים ניחא ליה בכפתיה והכי אמר רבה פ' כל האסורין (תמורה דף ל: ושם ד"ה דניחא) ולך מוקצה ונעבד אסור דניחא ליה בכפתיה: ואליבא דרבי יוסי בר יהודה לא תיבעי לך · הוה מצי למיבעי באילן העומד מאליו ואליבא דר"ש באילן שנטעו גרעין לפני מה שפירש אלא ניחא ליה למיבעי אליבא דרבנן אי נמי באילנות דסכיתי א"נ באילן שנטעו ולבסוף עבדו נמי הוה מצי למיבעי אליבא דר' יוסי בר יהודה בעיקר אילן אם נאסר מה שהיה שם קודם שעבדו כדאמרינן לעיל איזהו דבר (ז) שפירותיו אסורים ועיקרו מותר כו' אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו: מי מאים או לא · ר"ל אם ליה ספיר דרבא (סוכה לא:) דלולב של עבודת כוכבים לא יטול ואם נטל יצא דהתם מיירי קודם ביטול ובדיעבד יצא דמצות לאו ליהנות נתנו אבל הכא מיירי אחר ביטול ובעי מי מאים לכתחלה או לא: אשירה שבטלה קא מיבעיא ליה יש דחוי או אין דחוי (ח) כדאמרינן (בסוכה דף לג:) גבי נקטם ראשו (*דלולב) ועלתה בו תמרה מערב יום טוב כשר ובעלתה בו תמרה ביו"ט מבעיא ליה התם ופשיט כי הכא מכסהו הרוח וכו' ומסיק תיקו תימה תפשוט דאין דחוי מההיא דהתם (דף לג:) היו (ענביו) מרובין מעליו פסול ואין ממעטין ביו"ט ואם מיעטן כשר ומוקי לה (שם לג:) ואפי' לאחר מעיו"ט דהשתא הוי דחוי מעיקרו כי הכא וכי הוי דעלתה בו תמרה ביו"ט ואפ"ה אם מיעטן כשר אלמא אין דחוי וי"ל דתמרה אין בידו להעלות תמרה וכן ביטול אשירה אין בידו דעו"ג עובד כוכבים צריך לבטלה ולא דמי להדס דבידו למעט *): היינו בעיא דרשב"ל · נקט רשב"ל משום דלמצוה היא כמו בליליה דהא בכלל בעיא דרמי בר חמא היא שהרי נשתנה ע"י טויה: קרניה מהו לחצוצרות · תימה דהא תניא פרק הקומץ רבה (מנחות דף כח:) חצוצרות היתה באה מן העשת שלכסף עשאה של שאר מיני מתכות פסולה וכל שכן של קרן דבצלמא היא דקינים (פ"ג מ"ו) דתנן כשהוא מת קולו ז' [שתי] קרניו [שתי] חצוצרות [כו'] וי"ל שהוא שופר של (*קודש) השנה כדאיתא פ' במה מדליקין (שבת דף לו:) חצוצרות שיפורא אבל הכא במכשירי קרבן קא מיירי דכתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם וי"ל דההיא דמנחות מיירי בחצוצרות שתוקעין הכהנים והכא בחצוצרות של לוים שהם משוררים על הקרבן וכמה כלי שיר היו שם כנורות ונבלים ומצלתים חדא קאמר דבסמוך עיקר שירה בפה (ט) ושיר לא מעכבא ואיך זה יכול להיות הכתיב ותקעתם בחצוצרות אלא ש"מ כדפי' דתקיעה דקרא לכהנים ורבי יהודה מפרש דההיא דמנחות בשל משה דוקא קאמר ודאיה דבתוספתא מצינו היו מחצצרין וחצוצרות של זהב בידיהם [ועי' תוס' זבחים סח. ד"ה כשם]: לא צריכא

*) [וע"ע תוס' סוכה לג. סוף ד"ה בהדס ותוס' שם לג. ד"ה נקטם]

אבנין

אבל עיברו ולבסוף נרבעו ד"ה אסורין וה"נ כעיברו ולבסוף נרבעו דמי איכא דאמרי (א) מחלוקת בשנרבעו ולבסוף עיברו אבל עיברו ולבסוף נרבעו ד"ה אסור והני נמי כי עיברו ולבסוף נרבעו דמי הכי השתא התם מעיקרא בהמה והשתא בהמה דשא הוא (ב)דאחזיא באנפה הבא מעיקרא חיטי והשתא קמחא בעי ר"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה באילן שנטעו מתחלה לכך לא תיבעי לך דאפילו להדיוט נמי אסור כי תיבעי לך באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דרבי יוסי בר יהודה לא תיבעי לך דאפי' להדיוט נמי אסור כי תיבעי לך אליבא דרבנן לענין מצוה מאי מי מאיס כלפי גבוה או לא כי אתא רב דימי אמר באשירה שביטלה קמבעיא ליה יש דחוי אצל מצות או אין דחוי אצל מצות תפשוט ליה מדתנן *כיסהו ונתגלה פטור מלכסות כיסהו הרוח חייב לכסות ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא שנו אלא שחזר ונתגלה אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות והוינן בה כי חזר ונתגלה מאי הוי הואיל ואידחי אידחי וא"ר פפא זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות דרב פפא גופיה איבעיא ליה מפשט פשיטא ליה א) לרב פפא דאין דיחוי אצל מצות לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא או דלמא ספוקי מספקא ליה ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו בעי רב פפא המשתחוה לבהמה צמרה מהו לתכלת תכלת דמאי אי תכלת לכהנים היינו בעיא דרמי בר חמא ואי תכלת לציצית היינו בעיא דר"ל אין ה"נ דלא הוה למיבעי ליה והאי דקא בעי ליה הא משום דאיכא מילי אחרניתא צמרה מהו לתכלת קרניה מהו לחצוצרות שוקיה מהו לחלילין בני מעיה מהו לפארות אליבא דמ"ד *עיקר שירה בכלי לא תיבעי לך דודאי אסיר כי תיבעי לך אליבא דמ"ד עיקר שירה בפה בסומי קלא בעלמא הוא ומייתינן או דלמא אפילו הכי אסיר תיקו בעי רבה המשתחוה למעין מימיו מהו לנסכים מאי קא מיבעיא ליה אילימא (ג)לבבואה קא סגיד או דלמא למיא קא סגיד ותיבעי ליה ספל להדיוט לעולם למיא קא סגיד והכי קמבעיא ליה למיא דקמיה קא סגיד וקמאי קמאי אזדו או דלמא לדברונא דמיא קא סגיד ומי מיתסרי והא *א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק מים של רבים אין נאסרין לא צריכא דקא נבעי מארעא: **מתני'** *מי שהיה *ביתו סמוך לעבודת כוכבים ונפל אסור לבנותו כיצד יעשה כונס בתוך שלו ארבע אמות ובונה שלו ושל עבודת כוכבים נידון

[לקמן מח.]
חולין פח. [סוכה לג.]
סוכה נא. [תענית כז. ערכין יא.]
[לקמן נט.]
שבת פב:
[גי' רי"ף ורא"ש כותלו וכגי' רש"י]

סב א מיי' פ"ג מהל' איסורי מזבח הל' יג:
סג ב מיי' שם הל' יד:
סד ג מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה ב טוש"ע א"ח סי' תרמט סעי' ה:
סה ד ה מיי' פי"ד מהל' שחיטה הלכה ז סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' כח סעיף יא:
סו ו מיי' פ"ח מהל' ציצית הלכה יא סמג עשין כו טוש"ע א"ח סי' יא סעי' ח:
סז ז מיי' פ"ג מהל' כלי מקדש הל' ג סמג עשין קעג:
סח ח ט מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הל' ו:
סט י מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכ' ו סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמג סעי' א:

רבינו חננאל

אבל עיברו והוקרש ולבסוף נרבעו אסור' והני חיטי כי עיברו ולבסוף נרבעו דמו דהא הוקדשו החטים ואחרי כן טחנן · ודחינן הכי השתא בהמה בהמה לא נשתנית היא היא בעצמה שהיתה במעי אמה כשנרבעה הכא השתחויה לחטי' ונשתנו ונעשו קמח ולא אפשיטא בהדיא: בעי ריש לקיש המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה ומבעיא ליה באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דרבנן דשרו להדיוט: מאי מצוה כי לגבוה דמי ופסול אי לא · כי אתא רב דימי אמר אשרה שבטלה קא מיבעי ליה והכי קא מיבעיא ליה אין דחוי אצל מצות וכיון שבטלה כשר הוא אי לא ואמרינן ותפשוט ליה מדתנן כיסהו ונתגלה פטור מלכסות · כיסהו הרוח חייב לכסות ואמר רבי יוחנן לא שנו אלא שחזר ונתגלה כו' · ואסקא רב פפא זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות וחייב לכסות · ואמרינן דרב פפא גופיה קא מיבעיא ליה הא איכא למימר דמשום דעבדינן לחומרא מצרכינן ליה לכסויי או דלמא הא דרב פפא לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא אין דיחוי אצל מצות סבירא ליה או דלמא מספקא ליה ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרי' ועלתה בתיקו: בעי רב פפא המשתחוה לבהמה צמרה מהו לתכלת דמאי אי תכלת של בגדי כהנים מוקדשין ניתנתו היינו בעיא דרמי בר חמא · אי תכלת דציצית למצוה [היא] היינו בעיא דריש לקיש · ותרווייהו לא אפשטן. ואמר' ודאי הכי הוא מיהו איכא למיבעי' תרתי הלת טולי עלה קרניה של בהמה זו מהו לחצוצרות שוקיה מהו לחלילין בני מעיה מהו לכינורות · אליבא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי ושירה מעכבת את הקרבן כו' ועלתה בתיקו: ומחלוקת מי שאומר עיקר שירה בכלי ומי שאומר עיקר שירה בפה וכלים לבסומי קלא עבידי [היא] בערכין סוף פרק שני: בעי רב המשתחוה למעיין מימיו מהו לנסכין · מאי קא מיבעיא ליה אילימא אי למיא קא סגיד ואסירי או לבבואה דידיה סגיד ומיא שרי · אי הכי תבעי ליה מים בספל אם הם אסורים להדיוט שיש לאדם בהם תפיסת יד · ואמרינן לעולם פשיטא ליה דלמיא קא סגיד והכי קא מיבעיא ליה למיא דקמיה קא סגיד וקמאי קמאי הא אזלי להו או דלמא לדברותא דנהרא' לעיקר הנהר קא סגיד' וכולהו מיא דנהרא אסירי. ומתמהינן ומי מתסרי מי נהר · והאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק מים של רבים אינן נאסרין ופשטינן ודאי מים של רבים אינם נאסרים כי קא מיבעיא ליה מים הנובעים מארצו ולא אפשיטא : מתני' מי שהיה כותלו סמוך לבית עבודת כוכבים ונפל אסור לבנותו · כיצד יעשה כונס לתוך

הגהות הב"ח (א) גמ' איכא דאמרי ואתמר עלה א"ר נחמן א"ר בר אבוה מחלוקת כשנרבעו: (ב) שם דשא הוא דאחידא באנפהי נ"ב ובהגהו"ל קמא דף לה משמע דהוי שינוי וצ"ל דהיינו אלא גזיזה: (ג) שם אילימא אי לבבואה: (ד) שם במשנה מי שהיה כותלו סמוך וכו' כונס לתוך שלו: (ה) רש"י ד"ה אי תכלת וכו' הואיל דדבר מצוה וכו' נעבד כלפי גבוה: (ו) ד"ה אפי' הכי אסור דמאיסי: (ז) תוס' ד"ה ואליבא וכו' איזהו דבר שגידועו אסור ועיקרו מותר: (ח) ד"ה אשרה וכו' אין דחוי וכדי נמי אמרינן גבי נקטם ראשו דהדס ועלתה וכו' ותימה וכו' ומוקי לה דאפי': (ט) ד"ה קרניה וכו' ושירה בכלי לא מעכבא ואיך:

הגהות מהר"ב רנשבורג א] גמ' איבעיא ליה מפשט פשיטא ליה לרב פפא · מלות לרב פפא נמחק · וכ"כ בסוכה דף לג ע"א הינו · וכ"נ מפרש"י שם שפירש מפשט פשיטא ליה להנא וכו' עכ"ל משמע הכל גר"ס עכם גבמי פשיטא וכן מורה לשון זאת אומרת וכו' וכ"כ הכפו"ת בס הלה כלה נכתייט מרש"י ועי' ע"ז א"ח סי' גרמ"ז ופר"ח גי"ד סי' כ"ח בשיף י"א והו"ק:

נידון מחצה על מחצה אבניו עציו ועפרו *מטמאין כשרץ שנאמר °שקץ תשקצנו ר"ע אומר כנדה שנאמר °תזרם כמו דוה צא תאמר לו *מה נדה מטמאה במשא אף עבודת כוכבים מטמאה במשא: **גמ'** *והא קא מרווח לעבודת כוכבים א"ר חנינא מסורא דעבד ליה בית הכסא והא בעי צניעותא דעבד ליה בית הכסא דלילה והא אמר מר *איזהו צנוע הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום ואע"ג דאוקימנא בבדרך מיהו צניעותא בעי למעבד דעבד ליה לתינוקות א"נ דגדיר ליה בהיזמי והיגני: **מתני'** שלשה בתים הן בית שבנאו מתחלה לעבודת כוכבים הריזה אסור סיידו *וכיידו לעבודת כוכבים וחידש נוטל מה שחידש הכניס לתוכה עבודת כוכבים והוציאה הרי זה מותר: **גמ'** *אמר רב המשתחוה לבית אסרו אלמא קסבר תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי והאנן בנאו תנן בנאו אע"פ שלא השתחוה לו השתחוה אע"פ שלא בנאו א"ה (א)הני שלשה ארבעה הוו כיון דלענין ביטול (ב) בנה והשתחוה חד קא חשיב ליה: **מתני'** שלש אבנים הן אבן שחצבה מתחלה לבימוס הרי זו אסורה סיידה וכיידה לשם עבודת כוכבים °נוטל מה שסייד וכייד ומותרת העמיד עליה עבודת כוכבים וסילקה הרי זו מותרת: **גמ'** א"ר אמי והוא שסייד וכייד בגופה של אבן והא דומיא דבית תנן ובית לאו בגופיה הוא ומיתסר בית נמי איכא ביני אורבי מי לא עסקינן דשייע והדר שייעיה אלא כי אתמר דרבי אמי לענין ביטול אתמר ואע"ג דסייד וכייד בגופה של אבן כי נטל מה שחידש שפיר דמי דמהו דתימא כיון שסייד וכייד בגופה של אבן כאבן שחצבה מתחלה לעבודת כוכבים דמיא ותיתסר כולה קמ"ל: מתני'

רש"י

נידון מחצה על מחצה · אותו חלק של עבודת כוכבים אינו עולה לו בכניסת ד' אמות אבל חלקו עולה לו שאם היה עביו שתי אמות מונה האמה שלו וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו: אבניו ועציו ועפרו · של אותו כותל מטמאין כשרץ אפילו חלקו לפי שאין ברירה: שרץ אין מטמא במשא: שקץ · לשון שרץ: נדה מטמאה במשא · דכתיב וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו אלמא טמיתיה לכלי אשר(ג) נשא אותה ואע"פ שלא נגעה שאפילו היו עשרה כלים זה על זה כולן בכלל אשר תשב עליו הן: תזרם כמו דוה · בעבודת כוכבים מישתעי: **גמ'** דעביד ליה בהכ"ס · שנפנה שם: והא בעי צניעותא · ואנן תנן דאסור לבנות כותל להפסיק בינו ובין עבודת כוכבים לפי שבונהו לעבודת כוכבים: במקום שנפנה ביום · שצריך צניעות ואע"ג דשנינו בפ' הרואה (ברכות סב·) לא תימא במקום שיהא צריך להתרחק בלילה כביום אלא אימא כדרך שנפנה ביום שיהא נפרע מיושב וכשיעור שנתנו חכמים טפח וטפחיים מ"מ ש"מ דבעינן נמי בלילה צניעות והכא ליכא צניעות דחזו ליה בני עבודת כוכבים: היזמי והיגני · קוצים וברקנים: **מתני'** שלשה בתים הן · לענין ביטול עבודת כוכבים: בית · שתחלת בנייתו לעבודת כוכבים והיו עובדין את הבית עצמו: הרי זה אסור · דכל הבית הוי עבודת כוכבים ואם העובד כוכבים בנאו אסור עד שיבטלנו שיתוץ ממנו קצת ואם של ישראל הוא אסור עולמית אבניו עציו ועפרו: סיידו וכיידו לעבודת כוכבים · שהיה בית בנוי לדירת אדם והקצהו לעבודת כוכבים וטחו בסיד ועשה בו ציורין לעבודת כוכבים: נוטל מה שחידש · אם בא ישראל לבטלו נוטל מה שחידש ומותר הבית ואע"פ שלא ביטלו עובד כוכבים או אפילו היתה של ישראל מומר שאין עבודת כוכבים שלו בטילה הכא בטיל שאין נאסר אלא חידוש והוא חידוש שבטל אסור בהנאה לעולם ובגמרא מוקי לה כגון שלא נעבד הבית מעולם אבל אם השתחוה לה עובד כוכבים אחרי כן נאסר כל הבית ובעי עובד כוכבים לבטלו ואם השתחוה לה ישראל אסורה עולמית: הכניס לתוכו עבודת כוכבים · ואת הבית עצמו לא נתכוין לעבוד ולא הקצהו לתשמיש עבודת כוכבים אלא לפי שעה הכניס לתוכו עבודת כוכבים: **גמ'** תלוש ולבסוף חברו · אבני בית תלושין ובנאן וחברן בקרקע: אע"פ שלא השתחוה · וקסבר תנא דידן עבודת כוכבים אסורה מיד ואע"פ שלא נעבדה: לענין ביטול בנה והשתחוה חד חשיב ליה· דבין בנה בין השתחוה כולו אסור אם של עובד כוכבים היא צריך עובד כוכבים לבטלו ואם של ישראל היא אין לה בטילה עולמית: **מתני'** שלש אבנים הן · לענין ביטול עבודת כוכבים: אבן שחצבה · מן ההר: מתחלה לבימוס · מקום מושב עבודת כוכבים שמושיב הצלם עליה ועובדין את הבימוס כעבודת כוכבים עצמו: הרי זו אסורה. ואפי' לא העמיד עליה ואם עובד כוכבים חצבה צריך עובד כוכבים לבטלה ולחסר ממנה מעט עד שתפגום ואם ישראל חצבה לעבוד עליה עבודת כוכבים אסורה עולמית: סיידה וכיידה לעבודת כוכבים · והיא היתה חצובה ועומדת: נוטל· ישראל מה שחידש העובד כוכבים וזורה לרוח והאבן מותרת שלא נעשה עבודת כוכבים אלא החידוש: העמיד עליה עבודת כוכבים· לפי שעה ולא הקצה את האבן לבימוס וסילקה הרי זו מותרת ואין צריכה ביטול: **גמ'** והוא שסייד וכייד בגופה של אבן· שחקק בה צורה בברזל אבל סייד וכייד עליה ע"י טיח מותרת בלא ביטול הואיל ולא עבדה עובד כוכבים: והא בית· סיוד וכיוד שלה אינה נעשה ע"י חקיקה אלא טח על הכותל: ביני אורבי· בין לבינה ללבינה מכניסו והוה ליה בגופה: מי לא עסקינן · כלומר מתניתין סייד וכייד סתמא קתני ומי לא משתמע נמי דאי הוה בית שיע מתחלה קודם איסור והדר הזי ושייעיה לשם עבודת כוכבים וקתני נוטל דלא שגי בלא נטילת חידוש: לענין ביטול אתמר · ולא לענין תחלת איסור למימרא דלא ניתסר אלא אם כן סייד בגופיה אלא ודאי בלא גופיה נמי אסירא ור' אמי אביטול קאי וה"ק אפי' סייד בגופיה סגי לה בהא ביטולא דמתני' ולא בעי ביטול דעובד כוכבים: ותיתסר כולה · ותיבעי עובד כוכבים לבטלה או אם היתה של ישראל תאסר עולמית קמ"ל דלא הוי שם עבודת כוכבים אלא אחידוש:

תוספות

אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ · ואפי' למ"ד (לעיל מה:) אין עובדין לשברים הב"ע כגון שהיתה עבודת כוכבים של ישראל או של עובד כוכבים והשתחוה לה ישראל ובירושלמי מוקי כגון שהשתחוה לכל אבן ואבן וכן פ"ה*: **בית** שבנאו מתחלה לעבודת כוכבים · פרש"י שתחילת בנייתו לעבודת כוכבים והיו עובדין את הבית עצמו וכן בסמוך גבי אבן שחצבה מתחלה לבימוס (ד) מקום מושב של עבודת כוכבים ועובדים את הבימוס כעבודת כוכבים עצמה ויפה כוון בזה דודאי צ"ל שהבית והאבן נעשו ליעבד דאי להיות משמשי עבודת כוכבים הא אמרינן (לעיל יט:) משמשי עבודת כוכבים אינן אסורים עד שיעבדו ואילו בגמרא קאמר גבי בית בנה אע"פ שלא השתחוה וגבי אבן נמי מדקתני חצבה מתחלה משמע דלא עבד (ה) בה כבר דאי עבד בה צ"ל חציבה מתחלה לכך *הא גבי תפילין (ברכות דף כג:) אמרינן צר ביה ולא אזמניה וכן זו נמי לא ליבעי חציבה מתחלה אי עבד בה מיהו מתוך לשונו משמע שהבית והאבן נעשו להניח עבודת כוכבים ואגב עבודת כוכבים עובדים הבית והאבן וק"ק דגבי אשירה בסמוך אין לפרש כן שיהא נטוע לשום תחתיו עבודת כוכבים ואגב עבודת כוכבים עובדין [את] האילן דהא אמרינן בגמרא (ו) רישא ד"ה ואילו ר"ש אומר הואיל ולצורה הם עובדין נתיר להם את האילן ולא קאמר דאגב עבודת כוכבים עובדין את האילן לכן נראה לפרש בכל שלשתן שבנה וחצב ונטע להיות עבודת כוכבים עצמה והא דנקט גבי אבן לבימוס אע"ג דסתם בימוס רגילות הוא להיות משמש עבודת כוכבים כמו בימוס של מלכים מ"מ נקט בימוס שלא היתה חשובה בעיניהם לעבדה אלא אותם שדומה לבימוס לפי שבימה נותנין עליה עבודת כוכבים:

אבן שחצבה מתחלה · ה"ה דהוה מצי למנקט זקפה להשתחוות לה כדא"ר יהודה (לעיל דף מו·) גבי לבנה וכ"ל דלא דמי דהא דא"ר יהודה דזקיפתה אוסרתה היינו בהשתחוה לה עובד כוכבים דאמר שליחותיה דישראל עביד כיון דגלי דעתיה דלעבודת כוכבים נתכוין אבל הכא בחציבה לבד נאסרה משום דהוי מעשה חשוב וה"נ אמר בגמרא בנה אע"פ שלא השתחוה וה"נ נימא חצבה אע"פ שלא השתחוה *ומיהו לפי מה שפ"ה בגמרא דמתני' אתיא כמ"ד אסורה מיד ודאי הוי רבותא טפי בזקפה אע"ג דלא חצבה דמתסר אליביה כדמשמע לעיל אלא נקט חצבה כמו בבית בנאו ובאילן נטעו כו': *) **גדעו** ופסלו לעבודת כוכבים · פ"ה לעבוד בגידולין שיגדלו מעתה ושאינו עושה עבודת כוכבים רק החידוש ויפה כוון שאם נתכוין העובד כוכבים לעקרו לעשותו לעבודת כוכבים ודאי הכל אסור אע"פ שאילן מחובר כיון שעשה מעשה בגוף האילן *דומיא דעפר דחפר בה בורות שיחין ומערות שנאסר גם שאר הקרקע לפי שעשה בה מעשה: **ה"ג** העמיד תחתיו עבודת כוכבים (ז) ובטלה הרי זו מותרת · ואע"ג דכי לא בטלה נמי לא הוי משמשין דהא אליבא דרבנן קא מוקמינא לה בגמ' דאמרינן אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר והכא מסתמא לא נטע מתחלה לכך מדלא מפרש עלה שנטעו מתחלה לכך מ"מ כל זמן שלא בטלה איסורא דרבנן איכא שבשעה שעבודת כוכבים נראית תחתיה נראה כאילו נטועה מתחילה לכך: **והאנן** בנה תנן · הוה מצי למימר וליטעמיך בימוס דתלוש הוא נמי תנא חצבה אלא חצבה וה"ה השתחוה וה"נ בנה וה"ה השתחוה: **אי** הכי ג' ארבעה הוו · גבי בימוס נמי איכא למיפרך הכי דהא השתחוה לבימוס אסור ובחד שינויא מתרצי: **והוא** (א) שסייד וכייד בגופה של אבן · *אור"י כי (ח) לאו דוקא טוטל מה שחידש ותו לא דא"כ אפילו לא סייד בגופה של אבן נמי טוטל מה שחידש אלא נוקב כל האבן מעבר לעבר כנגד החידוש ונוטל:

*) זה הדבור וגם דבור שאח"ז שייך לדף מח.

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פ"ו מהל' אבות הטומאה הל' ב:

[וע"ע תוס' שבת פב: ד"ה הבניו]

ע ב מיי' פ"ה מהל' דעות הלכה ו טוש"ע א"ח סי' ג סעי' יב:

עא ג מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' כ' ס סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמה סעיף א:

עב ד ה ו ז ח מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמה סעי' ג:

עג ט י מיי' שם טוש"ע שם סעי' ד:

עד כ מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעי' ה:

עה ל מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' ד:

[במשנה שבמשניות ובפי' הרב ובתוי"ט ע"ש אי' וביירה וכן איתא בערוך ערך כייר]

רבינו חננאל

לתוך שלו ובונה: ומקשינן והא קא שביק רווחא לעבודת כוכבים ופרקינן דעביד ליה לאותו מקום שהניחו מופנה בית הכסא שלא להרויח לעבודת כוכבים: והא בעי צניעותא · ופרקינן דעביד ליה בית הכסא דתינוקות דלית לחו צניעותא · אבל גדול אע"ג דהא דתניא איזהו צנוע זה הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום ואוקימנא כדרך שנפנה ביום בצניעות מכוסה כך נפנה בלילה בצניעות א) אם היה הכותל שלו ושל עבודת כוכבים ידין מחצה למחצה אבניו עציו ועפרו מטמאין כשרץ ר' עקיבא אומר מטמא אפילו במשא כנדה כו': מתני' שלשה בתים הן בית שבנאו מתחלה לעבודת כוכבים הרי זה אסור כולו לעולם· אבל אם בנאו לשום בית דירה ואח"כ סיידו וכיירו לשם עבודת כוכבים נוטל הסיוד והכיור שחידש לשם עבודת כוכבים והבית מותר. לא סייד ולא כייר ולא חידש אלא הכניס עבודת כוכבים לתוכו והוציאה הבית מותר · ובא רב והוסיף אפילו לא בנה זה הבית לשום עבודת כוכבים אלא השתחוה לבית אסרו · והא דתנן במתני' שלשה בתים ולא תני ד' משום דלענין ביטול בנה והשתחוה חד הוא ולא מבטיל אלא בנתיצה לפיכך חשיב להו בחד: שלש אבנים הן אבן שחצבה מתחלה לבימוס פי' בימוס במה · והיא מצבה של אבן אחת הרי זו אסורה לעולם סיידה וכיירה בגופה של אבן וחידש נוטל מה שחידש והאבן מותרת · העמיד עליה עבודת כוכבים וסלקה הרי זה מותרת:

א) נ' דחסר איזה תיבות וצ"ל מ"מ צניעות מיהא בעי: אם היה הכותל וכו'.

הגהות מהר"י לנדא

א] תוס' ד"ה והוא שסייד וכו' · נ"ב עי' בתשובת רמ"א סי' קיד פירוש על דברי תוס' הללו:

גליון הש"ס

מתני' נוטל מה שסייד · בסדר המשנה במשניות הגירסא והידש נוטל מה שהידש: תוס' ד"ה בית וכו' הא גבי תפילין · לא ידעתי למאי צריכים לראיה זו הא להדיא מפורש הכא השתחוה אע"פ שלא בנאה אסור. הרי דהשתחואה לחוד אוסר וצ"ע: ד"ה אבן וכו' ומיהו לפי מה שפ"ה. היה אפשר לנטות מדברי רש"י ולומר דמתני' ס"ל דעד שתעבד ומ"מ מעשה חשוב דבנין אוסר מיד אבל זקיפה לא · אבל תמוה לי הא לעיל דף יט ע"ב איתא הניחא למ"ד וכו' ושל עובד כוכבים עד שתעבד · תיירי בבנה כיפה ואפ"ה למ"ד משתעבד לא נאסר ע"י הבנין לחוד וא"כ א"א לנטות מדברי רש"י: ד"ה גדעו וכו' דומיא דעפר דחפר · לקמן דף נה ע"ב: ד"ה והוא שסייד וכו' אור"י · עיין תשו' הרמ"א סי' קי"ג:

מסורת הש"ס

[שבת פב.]

[עי' תוס' לעיל יג. ד"ה אבל]

ברכות סב.

[מעילה ס. חולין מח.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי הכי שלשה כצ"ל ותיבת הני נמחק: (ב) שם דלענין ביטול תנן בנה: (ג) רש"י ד"ה נדה וכו' לכלי אשר תשב עליו כצ"ל: נ"ב עיין בשבת דף פב ע"ב כתב רש"י וז"ל נדה מטמאה במשא אדם הנושאה דאיתקש לזב והזוב את זובו וגו' וזב מטמא במשא דכתיב וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב והנושא אותם וגו' אף הזב במשמע אותם עכ"ל רש"י וז"ל: (ד) תוס' ד"ה בית וכו' מתחלה לבימוס פירש רש"י מקום מושב: (ה) בא"ד דלא עבד בה כבר דאי עבד לה למה: (ו) בא"ד דהא אמרינן בגמ' שתים דברי הכל כצ"ל ותיבת רישא נמחק: (ז) ד"ה ה"ג העמיד תחתיו עבודת כוכבים ונטלה הרי זו מותרת ואע"ג דכי לא נטלה נמי וכו' כל זמן שלא נטלה איסורא: (ח) ד"ה והוא וכו' אומר ר"י כי לפי זה לאו דוקא:

מתני' שלש אשרות הן אילן שנטעו מתחלה לשם עבודת כוכבים הרי זו אסורה גידעו ופיסלו לשם עבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף העמיד תחתיה עבודת כוכבים ונטלה הרי זו מותרת: **גמ'** אמרי דבי ר' ינאי והוא שהבריך והרכיב בגופו של אילן והאנן גידעו ופיסלו תנן אלא כי איתמר דרבי ינאי לענין ביטול איתמר דאף על גב דהבריך והרכיב בגופו של אילן כי נטל מה שהחליף שפיר דמי דמהו דתימא כיון דהבריך והרכיב בגופו של אילן כאילן שנטעו מתחלה דמי וליתסר כולה קמ"ל אמר שמואל המשתחוה לאילן תוספתיה אסורה מתיב רבי אלעזר גידעו ופיסלו לעבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף גידעו ופיסלו אין לא גידעו ופיסלו לא אמר לך שמואל הא מני רבנן היא ושמואל דאמר כרבי יוסי בר יהודה דאמר *אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור מתקיף לה רב אשי ממאי דרבי יוסי בר יהודה ורבנן בתוספת פליגי דלמא תוספת לדברי הכל אסור ובעיקרו פליגי דרבי יוסי בר יהודה סבר עיקרו נמי אסור דכתיב ואשריהם תשרפון באש ורבנן סברי עיקר אילן שרי דכתיב ואשירהם תגדעון *) איזהו אילן שגידועו אסור ועיקרו שרי הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו וכי תימא הא דלא מתרצינן הכי איפוך רבנן לדרבי יוסי בר יהודה ודרבי יוסי בר יהודה לרבנן אם כן גידעו ופיסלו מאן קתני לה לא רבנן ולא רבי יוסי בר יהודה אי רבנן בלא גידעו ופיסלו נמי תוספת אסורה אי רבי יוסי בר יהודה עיקר אילן נמי אסור אי בעית אימא רבנן ואי בעית אימא רבי יוסי בר יהודה אי בעית אימא רבי יוסי בר יהודה כי קאמר רבי יוסי בר יהודה בלא גידעו ופיסלו עיקר אילן אסור בסתמא אבל גידעו ופיסלו גלי אדעתיה דבתוספת ניחא ליה בעיקר אילן לא ניחא ליה איבעית אימא רבנן גידעו ופיסלו איצטריכא ליה ס"ד אמינא כיון דעבד ליה מעשה בגופיה עיקר אילן נמי ליתסר קמשמע לן: **מתני'** איזו אשרה כל שיש תחתיה עבודת כוכבים ר"ש אומר כל שעובדין אותה ומעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו ומצאו תחתיו גל אמר להן ר"ש בדקו את הגל הזה ובדקוהו ומצאו בו צורה אמר להן הואיל ולצורה הן עובדין נתיר (א) להן את האילן: **גמ'** איזהו אשרה והא אנן שלש אשרות תנן ה"ק שתים (ב) לדברי הכל ואחת מחלוקת דר"ש ורבנן איזו היא אשרה שנחלקו בה ר"ש וחכמים כל שיש תחתיה עבודת כוכבים ר"ש אומר כל שעובדים אותה**) איזו היא אשרה סתם אמר רב כל שכומרים יושבין תחתיה ואין טועמין מפירותיה ושמואל אמר אפילו אמרי הני תמרי לבי נצרפי אסור דרמי בו שיכרא ושתי ליה ביום אידם אמר אמימר אמרו לי סבי דפומבדיתא הלכתא כשמואל:
מתני'

*) [לעיל מה:] **) [תוספ' פ"ז] עירובין עט:

רש"י

מתני' הרי זו אסורה · עד שיבטלנה העובד כוכבים: גידעו · עובד כוכבים או ישראל לעבודת כוכבים לצורך עבודת כוכבים לעבוד הגידולין שיגדלו בו מעתה והוא כבר היה נטוע כשבא ישראל ליהנות ממנו: נוטל מה שהחליף · ושורפו כדין אשרה ועיקרו מותר בהנאה: **גמ'** והוא שהבריך · (ג) בגופו מאותה הברכה והרכבה הוו חליפותיו דה"ל הנך גידולין הנטועין מתחלה לכך דאי לאו הכי אפילו חידוש לא מיתסר: גידעו תנן · משום מעשה פוס"א שינוי בעלמא להיכירא מיתסר: לענין ביטולא איתמר · ולא לענין תחלת איסור לומר שאם לא הבריך בגופו לא יהא צריך ביטול אלא אביטול קאי דכי מבטל ליה ישראל סגי בהכי אע"ג דנעשה מעשה בגופו של אילן: אמר לך שמואל · תלמודא מהדר הכי מאי שמואל לתרוצי: הא מני רבנן היא · דפליגי עליה דרבי יוסי בר יהודה ואמרי אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר הלכך גידעו ופיסלו הויא כנטוע מתחלה לכך משום גידוע מחליף טפי ומיתסרא אבל לא גידעו לא: מתקיף לה רב אשי · מאי דוחקיך לאוקמא לדשמואל אליבא דתנאי: ממאי דרבנן ור' יוסי בתוספת פליגי · דלרבנן שריא ושמואל תנאי היא: דלמא תוספתו לדברי הכל אסור · בהשתחואה ושמואל דברי הכל היא: ובעיקר אילן פליגי · דרבי יוסי סבר עיקר אילן אסור אפי' היכא דלא נטעו מתחלה לכך: דכתיב ואשריהם תשרפון · אשריהם תרי משמע חד לנטוע מתחלה לכך וחד לנטוע ולבסוף עבדו: ורבנן סברי · אילן שלא ניטע לכך שרי דכתיב ואשריהם תגדעון משמע יש אשרה שאין עיקרה אסורה אלא גידועה והעיקר ישאר בארץ לצורך ואי משום ואשריהם תשרפון דמשמע כל האילן בנטוע מתחלה לכך קאמר והאי לשון רבים דקרא אכל אשרות שבארצכם הנטועות מתחלה לכך קאי: וכי תימא · הא דלא תרצינן בשמעתא דלעיל הכי דלא הוקימנא דרבי יוסי יליף טעמא אילן שנטעו ולבסוף עבדו מואשריהם תגדעון אלמא מודה הוא דעיקרו מותר ובתוספת פליגי: איפוך · תרוצא דרבנן לרבי יוסי ודרבי יוסי לרבנן דהא לא בהדיא שמעינן ליה לרבי יוסי דיליף טעמא מואשריהם תגדעון דהא רבי יוסי ואשריהם תשרפון בהא נסב ליה תלמודא למילתיה והכן הוא דקשיא לן האי מיבעיא ליה לשנטעו מתחלה לכך ואוקימנא לטעמיה מואשריהם תגדעון לכך אפיך תרוצא דרבי יוסי דתרלא ואימא רבי יוסי מואשריהם תשרפון בהא דמשמע לשון רבים נפקא ליה תרוייהו ורבנן ילפי תירלא מואשריהם תגדעון ור' יוסי ההוא מיבעיא ליה לגידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש ארץ ישראל ורבנן נפקא להו אבד תאבדון וכן כולה תרלתא: אם כן · דתוספתו דברי הכל אסור: גידעו · דמתני' דמשמע דכי לא גידעו שרי מאן קתני: ה"ג אי רבנן ל"ל גידעו ופיסלו בלא גידעו ופיסלו נמי הא אמרינן תוספתו אסור: אי רבי יוסי עיקר אילן נמי אסור · ומתני' תני מה שהחליף ותו לא יהלך על כרחך דשמואל תנאי: איבעית אימא רבנן כו' · ולעולם דשמואל דברי הכל: ואיבעית אימא רבי יוסי · ודקשיא לך האמר עיקר אילן אסור ומתניתין קתני מה שהחליף ותו לא לא קשיא כי קאמר ר' יוסי עיקר אילן אסור בסתמא כו': עיקרו נמי ליתסר · הואיל ונעשה מעשה בגופו קמ"ל: **מתני'** איזו היא אשרה כו' · בגמרא פריך והא אנן ג' אשרות תנן: כל שעובדין אותה · את האילן עצמו אבל אם עובדין את עבודת כוכבים שתחתיו האילן מותר: **גמ'** והא אנן ג' הן תנן · ל"ל למיהדר ומיבעי איזו היא ועוד התם תני תלת והכא תני חדא: שתים דברי הכל · שהרי אילן עצמו עבודת כוכבים: איזוהי אשרה סתם · לאו אתירוצא דמתני' קאי אלא מילתא באפי נפשה קאמר תלמודא דפליגי בה אמוראי איזו היא אשרה סתם אילן שלא הוברר לנו שהיא אשרה באיזה סימן ניכר אם היא אשרה אם לאו: ואין טועמין מפירותיה · ודאי פלחי לה: בי נצרפי · שם עבודת כוכבים שלהם:
מתני'

תוספות

גדעו ופסלו אין לא גדעו ופסלו לא · תימה הא דלא מסני גדעו ופסלו אע"פ שלא השתחוה השתחוה אע"פ שלא גדעו כדמסני לעיל (דף מז:) גבי בית ואין לפרש משום דשמואל לית ליה הך שנוייא משום דקא פליג עליה דרב ואמר דבית הוי כמחובר ולעיל נמי ליכא למימר לשמואל בנה אע"פ שלא השתחוה כו' דבפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז:) מסיק לשמואל הכא במאי עסקינן בקבר בנין וחשיב ליה תלוש והתם מדמי קבר לעבודת כוכבים וי"ל היינו טעמא דלא מסני ליה (ד) הכי דלעיל דודאי יש חילוק בין אילן לבית דאילן שהוא מושרש בקרקע בטלה תפיסתו כדפרישית לעיל הלכך גידוע ופיסול בלא השתחואה ודאי לא היה מועיל כלום אפילו למ"ד עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד היינו בדבר תלוש דכתיב פסילי אלהיהם כיון שפסלו נעשה לו אלוה אבל זה שהוא מחובר ואין דעתו שיהיה עבודת כוכבים רק מה שיחליף אין לאסרו בלא השתחואה והכי נמי מצינו דחשבינן ליה (ה) לתלוש גבי הא דאמר (חולין דף טז:) בשביל שיודח הכותל הרי זה בכי יותן ואילן דבר הנשרש בקרקע חשבינן למחובר דאי לא תימא הכי לא מצינו שום זרע בלא הכשר ונראה דלא דמי דהתם הפירות מיהא תלושין ואע"ג דהכותל מחובר מתכשרי אבל פירות שבאילן הכל מחובר וקל להבין והא דלא מסני ליה גדעו ופסלו איצטריכא ליה כדמסני במסקנא דשינויא דחיקא הוא וניחא ליה (ו) לאוקמי מתניתין כרבנן ושמואל כר' יוסי בר יהודה:
לא

עין משפט נר מצוה

עז א ב ג ד מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה ג ד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמה סעיף ו:

עח ה מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ה:

עט ו מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעי' ו:

פ ז מיי' שם וסמג שם טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף יב:

רבינו חננאל

מתני' שלש אשרות הן אילן שנטעו מתחלה לשום עבודת כוכבים הרי זו אסירה · גידעו ופיסלו כמין כיסוח וגידור לשום עבודת כוכבים והחליף אמירין ונצרים נוטל מה שהחליף האמירים והנצרים ושאר האילן מותר · העמיד תחתיה עבודת כוכבים ונטלה האילן מותר: אמרי דבי ר' ינאי ואפילו הבריך והרכיב בגופו של אילן · כי נוטל מה שהחליף שפיר דמי ושאר האילן מותר: אמר שמואל המשתחוה לאילן תוספתו אסורה · ומקשינן עליה והאנן גידעו ופיסלו תנן)לא ופריק שמואל מתני' רבנן היא ואנא דאמרי כר' יוסי בר' יהודה דאמר בכי האי גוונא אילן מותר וגידועו אסור · ומתקיף עליה רב יוסף ממאי דכי פליגי רבנן ורבי יוסי ב"ר יהודה בהאי פליגי דלמא בהאי פליגי בעיקר אילן)דרבנן סברי עיקר אילן אסור דכתיב ואשריהן תשרפון באש · וכשהאש שורפת מכלה את הכל · ור' יוסי סבר עיקר אילן מותר דכתיב ואשריהם תגדעון · גידועו אסור אבל העיקר מותר אבל התוספת דברי הכל אסור · וכי תימא הא לא אמרי הכי דהא לא אמרי רבנן ואשריהם תשרפון באש אלא באילן שנטעו מתחלה לכך אבל נטעו ולבסוף עבדו לא' אפיך דרבנן לר' יוסי בר' יהודה ודר' יוסי בר' יהודה לרבנן · ומקשינן אי הכי מתני' דקתני גידעו ופסלו מאן קתני ליה אי ר' יוסי בר' יהודה הא אמר עיקר אילן שרי הא תוספתו אסיר · אי רבנן למה לי גדעו ופיסלו · אפילו בלא גידוע ופיסול האילן עצמו אסור וכל שכן תוספתו אסירא · דהא אמרת בתוספתו כולי עלמא לא פליגי דאסירא · ופרקינן אי בעית תימא מתני' רבנן היא · וכי אמרו עיקר אילן בסתמא אבל גידעו ופיסלו גלי דעתיה דבתוספת שיוסיף להוא ניחא ליה לעובדו בשאר אילן לא ניחא ליה הלכך העיקר שרי ותוספת אסיר: איבעית תימא מתני' ר' יוסי בר' יהודה וגידעו ופסלו אצטריכא ליה מהו דתימא כיון דגדעו ופסלו כאילו מתחלה נטעו לכך ועיקרו נמי ליתסר · קמ"ל דאינו אסור אלא מה שהחליף: מתני' איזוהי אשרה כל שתחתיה עבודת כוכבים ר' שמעון אומר כל שעובדין אותה · מעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו כו' · ומקשינן והא שלש אשרות תנן · ופרקינן הכי קאמר שלש אשרות הן · שתים דברי הכל ואחת מחלוקת ר"ש ורבנן ואיזו היא מחלוקת ר"ש וחכמים כל שתחתיה עבודת כוכבים וכו' איזהו אשרה סתם · אמר רב כל שכומרין שומרין אותה ואין טועמין מפירותיה ושמואל אמר כגון דאמ' הני תמרי נהוויין לשיכרא דבי ניצרפי ושתי ליה ביום אידם · אמר אמימר אמרו לי סבי דפומבדיתא הלכתא כשמואל:
לא

הגהות הב"ח

(א) במשנה נתיר (להן) תא"מ ונ"ב ס"א להם: (ב) גמ' ה"ק שתים דברי הכל וחות ג' נמחק: (ג) רש"י ד"ה והוא שהבריך והרכיב בגופו ומאותה וכו' גידולין ... אפילו לאיסורא: (ד) תוס' ד"ה גדעו וכו' דלא מסני ליה הכי כלעיל: (ה) בא"ד ... מצינו דחשבינן ליה לבית כתלוש גבי: (ו) בא"ד ... וניחא ליה ... לאוקמי ...

[לעיל מה:]

(א) נ"ל והאנן גדעו ופסלו תנן גדעו ופסלו אין לא גדעו ופסלו לא ופריק כו'. ב) מדברי רבינו ז"ל אלו נראה להדיא דהי' לו גי' אחרת בכאן דלפום התקפתא דרב אשי מפכינן פלוגתא דריב"י ורבנן וזהו דאמרינן איפוך רבנן ודלא כפרש"י ודו"ק.

גליון הש"ס תום' ד"ה גדעו וכו' ואין לפרש משום דשמואל לית ליה. תמוה לי הא מ"מ מוכח לומר כן גבי אבן שחלבה דמיירי אע"פ שלא השתחוה דבהשתחוה למ"ל דחלבה מתחלה לבימוס הא בהשתחוה נאסר כיון דהוא תלוש וכמ"ש תוס' לעיל בשמעתין ד"ה והאבן וצ"ע: **בא"ד** וה"נ מצינו · לא ידעתי למאי צריך לראיה זו הא הזינן להדיא בסוגיין דמשתחוה לבית אסרו דכתלוש דמי ובמשתחוה לאילן לא נאסר לרבנן וכן לריב"י לא נאסר שעיקר · הרי דאילן הוי מחובר יותר מבית וצ"ע:

מתני' לא ישב בצילה ואם ישב טהור ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור: גמ' לא ישב בצילה פשיטא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא נצרכא אלא לצל צילה מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא לא דאפי' לצל קומתה נמי אם ישב טהור והא קמ"ל דאפילו לצל צילה לא ישב איכא דמתני לה אסיפא ואם ישב טהור פשיטא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא נצרכא אלא לצל קומתה מכלל דלצל צילה אפילו לכתחלה ישב [א] לא הא קמ"ל דאפילו לצל קומתה אם ישב טהור: ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא: מ"ט אי אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים מני רבי יהודה בן בתירא היא דתניא *רבי יהודה בן בתירא אומר מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמאה באהל שנאמר °ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי* מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל: היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור: איבעיא להו עבר או עובר רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה אמר עובר ורבי יוחנן אמר אם עבר ולא פליגי הא דאיכא דירכא אחרינא הא דליכא דירכא אחרינא א"ל רב ששת לשמעיה כי מטית להתם ארהיטני [ב]היכי דמי אי דליכא דירכא אחרינא ל"ל ארהיטני מישרא שרי ואי דאיכא דירכא אחרינא כי אמר ארהיטני מי שרי לעולם דליכא דירכא אחרינא *ואדם חשוב שאני:

מתני' זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה והחזרין לא בימות החמ' ולא בימות הגשמים *ר' יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנביה נושרת עליהן והוה להן לזבל: גמ' למימרא דרבי יוסי סבר זה וזה גורם אסור ורבנן אמרי זה וזה גורם מותר הא איפכא שמעינן להו דתנן *רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף היא נעשה זבל ונאמר °לא ידבק בידך מאומה מן החרם קשיא דרבנן אדרבנן קשיא דר' יוסי אדרבי יוסי בשלמא דרבי יוסי אדרבי יוסי לא קשיא התם דקאזיל לאיבוד מתיר הכא דלא קאזיל לאיבוד אסור אלא דרבנן אדרבנן קשיא איפוך ואיבעית אימא לא תיפוך דר' יוסי כדשנין דרבנן כדאמר רב מרי בריה דרב כהנא *מה שמשביח בעור פוגם בבשר הכא נמי מה שמשביח בנביה פוגם בצל וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסור *(והתניא) *רבי יוסי אומר 'נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ואמר רב יהודה אמר רב מודה רבי יוסי שאם 'נטע והבריך והרכיב מותר ותניא נמי הכי מודה רבי יוסי שאם

רש"י

מתני' לא ישב בצילה · האי צל לאו תחת טף האילן הוא דאם כן לא (א) מתני ליה ואם ישב טהור דהא קתני סיפא לא יעבור תחתיה ואם יעבור טמא אלא מן האילן והלאה הלכך לאו אהל הוא שכשהחמה במזרח או במערב יש לכל אדם צל ארוך וכשהחמה עומדת באמצע הרקיע אין לכל דבר צל אלא תחתיו: תחתיה · (ב) טף האילן שהאהיל עליו האילן: ואם עבר טמא כדמפרש בגמרא: היתה גוזלת את הרבים · [ג]שהיה נופהנוטה לרשות הרבים: ועבר תחתיה טהור · דהך °טומאה דרבנן היא וקרא דמייתינן בגמרא אסמכתא בעלמא היא והכי נמי אמרי' בפ' ר' ישמעאל (לקמן נב:) דהך טומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזור רבנן: גמ' פשיטא · דלא ישב בצילה דהא קא מיתהני מעבודת כוכבים: לצל צילה · [ד]שחרית וערבית (ג) שצל ארוך לכל דבר מאד וכל זמן שלא עברה מדת אורך הצל את מדת גובה קומת האילן הצל עב וחשוך מכאן ואילך הצל דק וקלוש והיא צל צלו ואצטריך לאשמועינן דאפילו בצל צילה לא ישב: מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא · בתמיהה והלא אינו מן האילן היא ולא תחת נופו . לא בצל קומתה נמי אם ישב טהור · ובלבד שלא ישב ממש תחתיה ומשום רישא נקט צל צילה דקתני לא ישב לכתחלה ואשמעינן דאפילו בצל צילה לא ישב אבל סיפא ישב טהור אפילו אצל קומתה קאי: מכלל דבצל צילה לכתחלה ישב · בתמיהה כיון דאוקמת מתני' אצל קומתה ורישא נמי דקתני לא ישב בצל קומתה מכלל דבצל צילה לכתחלה ישב והא קא מיתהני: אם ישב טהור · ובלבד שלא יהא תחתיה דהא קתני לקמן דאי עבר טמא וכ"ש ישב: א"א דליכא תקרובת עבודת כוכבים · ונמצא האילן מאהיל על התקרובת ועליו: עבר · דאי עבר דיעבד או עובר לכתחלה: כי מטית התם · רב ששת סגי נהורא הוה וזה משכו והיתה בעירו אשרה גוזלת את הרבים א"ל כי מטית התם: ארהיטני · משכני במרוצה: מתני' זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים · שהאילן גם הוא קשה להן שמעכב החמה מלבא: אבל · לא בימות החמה · שהצל יפה להן: וחזירין · לטוג"א בלע"ז: לא בימות החמה ולא בימות הגשמים · שהצל יפה לחזרת לעולם: שהנביה · עליו נושרין בימות הגשמים מן האילן: גמ' זה וזה · נבייה דאיסור וקרקע עולם דהיתר גורמין לירקות שיגדלו: שוחק וזורה לרוח · ולא חיים לזבל: התם קאזיל לאיבוד · לאבדה הוא מתכוין וכבר בטלה עבודת כוכבים ולא גרעא מעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הלכך ליכא זה וזה גורם שהרי אין כאן איסור כל כך דאפילו רבנן לא אסרי אלא משום גזירה דלמא מגבה ליה כו' כדאוקימנא בריש פירקין (דף מב·): הכא לא אזיל לאיבוד · שהרי דרכה בכך ואין עבודת כוכבים בטלה דרך גדילתה הלכך איסור הנאה הוא זה וזה גורם אסור: איפוך · כולה מתני' ולא תשני דרבי יוסי אדרבי יוסי כדשנית: כדשנין מעיקרא ולעולם זה וזה גורם אסור ס"ל: דרבנן · אדרבנן לא קשיא איכהו נמי זה וזה גורם אסור סבירא להו כדאמרינן אף היא נעשית זבל והכא היינו טעמא דשרו דליכא גורם איסור כלל דמה שמשביח אילן את הירקות בעליו פוגם בצל: ודרב מרי (ד) [בתמורה] (דף כד·) גבי אין מרגילין בפסולי מוקדשים להפשיט דרך הרגלים כעין מפוח של נפחים בעלי מומין שנפדו ושחטן לגרכו ואע"פ שהעור נמכר ביוקר אסור להרגיל לפי שבזיון קדשים הוא שמקלקל הבשר קשיא לן התם אמאי הא פסידא דהקדש הוא דאי הוה שרית ליה להרגיל ולמכור העור ביוקר הוה טפי פריק להו מעיקרא ושני רב מרי ליכא פסידא דמה שמשביח בדמי העור פוגם בדמי הבשר: ערלה · לא נאסר אלא הפירי הלכך אגוז איסור הנאה דקא מתהני מיניה שחוזר ונעשה אילן: יחור · נוף: שאם נטע · האגוז של ערלה מותר אלמא כי גדל האילן וטוען פירות הוו להו הנך פירות בגרמא דאגוז דאיסור וקרקע דהיתר וקתני מותר:

והבריך

תוספות

לא ישב בצילה · ולא דמי לצלו של היכל (פסחים דף כו·) דהתם היכל לתוכו עשוי אבל אשרה עשויה לצל א"נ °חומרא דעבודת כוכבים שאני*: אי דאיכא דירכא אחרינא · פי' קצר כזה דאי בעינן למימר אפי' ארוך יותר אם כן אין לדבר סוף: ורבנן סברי זה וזה גורם מותר · פי' רבינו שמואל ומ"מ אסרי רבנן ירקות בימות החמה דלא דמי דהכא עם זבל נבייה המהנה לגדל ולהחליף זבל הקרקע נמי שהוא של היתר מהני לגדל ולהחליף (ה) אבל לגורם דלא חיישינן שכולו אסור שאותה הנאה שהצל עושה להגין מן החמה אין הקרקע עושה וליכא נמי צל אחר דהיתר גורם עמו להגין מן החמה נמצאת כל הנאת הצל לאיסור ודמי שפיר לפרה שנתפטמה בכרשיני היתר ושל עבודת כוכבים ביחד שנייהם הועילו לפטם הפרה ונקרא זה וזה גורם: התם דקאזיל לאיבוד · פי' בקונטרס דלאבדה מתכוין וכבר בטלה והוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה וקשה בה טובא דלמ"ד (לעיל מא:) עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה תקשי ואפילו למאן דשרי נמי הא אין מבטל ישראל עבודת כוכבים של עובד כוכבים ועוד דבשל ישראל נמי איירי ר' יוסי מדמייתי ראיה (לעיל דף מד·) מעגל וממפלצת שהיא של ישראל ועבודת כוכבים של ישראל אינה בטלה עולמית לכן נראה לפרש דקאזיל לאיבוד דלא שכיח שיבא לזיבול בזריי' לרוח שאינו נופל כ"כ ביחד ומ"מ אפילו לכי האי גוונא חייסי רבנן: נוטעין יחור של ערלה · וקמ"ל דלא גזרינן יחור אטו אגוז דביחור לא שייך ביה ערלה: ואין נוטעין אגוז של ערלה · נ"ל דבאיסור נטיעת אגוז לכתחלה נמי לא פליגי רבנן דאי פליגי ושרו אם כן לדידהו אמאי ערלה בשריפה יטעו אותם ויהיה היוצא מהם זה וזה גורם ודוחק לומר דאיירי התם באין ראוין ליטע אלא ודאי בדיעבד פליגי ובא ר' יוסי לאשמעינן שאם נטעוהו אף בדיעבד כל הגדל ממנו אסור וכדמפרש טעמא מפני שהוא פרי דמשמע שבא להשמיענו היכא דנטע אגוז של ערלה דאפילו דיעבד אסורים הפירות והא דנקט אין נוטעין איידי דתני רישא נוטעין תנא סיפא אין נוטעין:

שאם

עין משפט נר מצוה

[ועי' תוס' פסחים כו: ד"ה שאני וכו']

פא א מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלי"א סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמב סעי' ט:

פב ב ג מיי' שם ועיין בכ"מ טוש"ע שם סעיף י:

פג ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעי' ט:

פד ו ז מיי' פ"י מהל' מעשר שני ונטע רבעי הלכה כ טוש"ע י"ד סי' רצד סעי' יג:

רבינו חננאל

[מתני'] לא ישב בצל האשרה ואם ישב טהור. ואוקימנא בצל קומתה· וכ"ש בצל צילה שהוא טהור. לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא. מ"ט אי אפשר שאין שם תקרובת ונמצא מאהיל בתקרובת עבודת כוכבים שנקראת זבחי מתים וכבר פרשנוה למעלה שמטמא כמת: היתה אשרה זו גוזלת את הרבים · פירוש היתה נוטה ברשות הרבים בפחות מכדי קומת האדם או בפחות מגמל ורוכבו · והיתה מסתרכת בבגדי בני אדם ומושכת אותם שנמצאת כאילו גוזלת · אם עבר תחתיה טהור שאין בראשי האמירין שיעור להאהיל · ואוקימנא אי ליכא דירכא אחריתי עובר בתחלה ואפילו הכי אם הוא אדם חשוב יהלך בריצה · ואם איכא דירכא אחריתי לא יעבור ואם עבר טהור: ירושלמי הרי הקבר אסור בהנאה וצילו מותר לאכול בו: ירושלמי זאת אומרת שאין טומאת המתים מחזורת. דלא כן א) אילו קבר שגוזל את הרבים ועבר תחתיו טהור: [מתני'] זורעין תחת האשרה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה שמתגדלין בצל האשרה בימות החמה שהצל טוב להן ואסור' והחזרין פי' חסא לא בימות החמה ולא בימות הגשמים שלעולם הצל יפה להן · רבי יוסי אומר אף לא כל ירקות בימות הגשמים מפני שהנביה נושרת פי' עלי האשרה נופלות על גבי הירקות הזרועין תחתיה והוה להן לזבל ומגדלת אותן ומקשינן למימרא דרבי יוסי זה וזה גורם אסור סבירא ליה פי' הקרקע והנמיה שניהן גורמין גידול הירקות ורבנן דפליגי עליה דר' יוסי ושרו בירקות בימות הגשמים ולא חיישי ליה לנמיה · סברי זה וזה גורם מותר · והא איפכא שמענא להו דתנן ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים. ב) אבל הכא דהוה זבל על גבי הירקות ולא אזל לאיבוד משום הכי קא אסר ר' יוסי · דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא דלא קא שרו רבנן הכא אלא משום דיותר פוגם הצל בירקות ממה שמרויח בהן הזבל של נמיה כמו שאמר בבכורות פרק כל פסולי המוקדשים בהמרגיל בבכור דמה שמשביח בעור פוגם בבשר· ואכתי סבר ר' יוסי זה וזה גורם אסור · והתני' ר' יוסי אומר נוטעין יחור של ערלה פי' כי עץ בעלמא הוא · ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי · ואין מרכיבין בכפניות של ערלה · ואמר רב יהודה אמר

א) פי' כתמיהה וכן פי' בפ"מ וכן מוכח בסנהדרין דף מז ע"ב דכ"ז דלא פינהו טמא. ב) חסר כאן וצ"ל ומשנינן התם דקאזיל לאיבוד מתיר אבל הכא.

מסורת הש"ס

חולין יב: לעיל נב:

תהלים קו

[ברכות יט. וש"נ]

[לעיל מג.]

לעיל מג: וש"נ

דברים יג

[בכורות לג: תמורה כד.]

[צ"ל והתנן] *ערלה פ"א מ"ט

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה לא ישב וכו' דא"כ לא הוה מתני ואם ישב: (ב) ד"ה התחיה תחת נוף האילן: (ג) ד"ה לצל וכו' הצל ארוך: (ד) ד"ה ודרב מרי בבכורות גבי בעלי מומין שנפדו ושחטן לגרכו אין מרגילין וכו' של נפחים ואע"פ שהעור נמכר וכו' וקשיא לן: (ה) תוס' ד"ה ורבנן וכו' מהני לגדל ולהחליף ודמי שפיר לפרה שנתפטמה וכו' זה וזה גורם אבל לגורם דלא חיישינן וכו' כל הנאה דצל לאיסור הס"ד:

הגהות הגר"א [א] גמ' לא הא קמ"ל דאפילו לצל קומתה אם ישב טהור. נ"ב וכ"כ הטור אבל הרמב"ם לא גרס לה וכן הוא בירושלמי ורי"ף ורא"ש וש"ע השמיטו כל זה (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' קמ"ב ס"ק י"ח): [ב] שם ה"ד אי דליכא דירכא כו'. נ"ב הרמב"ם ל"ג אבל הרא"ש וש"פ כתבוה (ע"ש ס"ק כ'): [ג] רש"י ד"ה היתה גוזלת. שהיה נופה כו'. נ"ב אבל הרא"ב"ד מפרש שקדם לו הדרך (ע"ש): [ד] שם ד"ה לצל צלה שחרית כו'. נ"ב וכן פי' אחר מפרשים בירושלמי ורמב"ם פי' בענין אחר (ע"ש ס"ק י"ח ועי' ר"ן):

גליון הש"ס רש"י ד"ה ועבר וכו' טומאה דרבנן היא· עיין חולין יג ע"ב תוס' ד"ה תקרובת: תוס' ד"ה לא וכו' חומרא דעבודת כוכבים שאני· עיין לעיל דף יב ע"ב תוס' ד"ה אלא ודף מג ע"ב תוס' ד"ה אמרו

מסורת הש"ס

[סוטה מג:]

פסחים כו: ערלה פ"ג מי"א לקמן עג: תמורה יב·

פסחים כו. ולקמן ע"ב]

באחרות. יבמ' [ע"ז]

עין משפט נר מצוה

פה א ב גמיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכ' י"ד ופט"ז מהל' מאכלות אסורות הל' יג סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף יא:

זהו דיבור אחד עם מה דלמעלה · רש"א

שאם נטע והבריך והרכיב מותר וכי תימא שני ליה לר' יוסי בין שאר איסורין לעבודת כוכבים ומי שני ליה והתניא שדה שנזדבלה בזבל עבודת כוכבים וכן פרה שנתפטמה בכרשיני עבודת כוכבים תני' חדא *שדה תזרע פרה תשחט ותניא אידך שדה תבור ופרה תרזה מאי לאו הא ר' יוסי והא רבנן לא הא ר"א והא רבנן הי ר"א ורבנן אילימא ר"א ורבנן דשאור דתנן *שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחימצו ר"א אומר אחר האחרון אני בא וחכ"א בין שנפל איסור לכתחלה ובין שנפל איסור לבסוף אינו אסור עד שיהא בו כדי לחמץ ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור וממאי דטעמא דר"א כדאביי דלמא טעמא דר"א משום דאחר אחרון אני בא אי גמיר באיסורא (א) אסורה ואי גמיר בהיתירא מותרין בין סלקיה ובין לא סלקיה אלא ר"א ורבנן דעצים דתנן *נטל הימנה עצים אסורה בהנאה הסיק בה את התנור חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה *באחרים כולן אסורות בהנאה ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים רבנן דפליגי עליה דר"א מאן נינהו אילימא רבנן דעצים אחמורי מחמרי אלא רבנן דשאור אימר דשמעת להו לרבנן דמקילי בשאור בעבודת כוכבים מי מקילי אלא לעולם הא רבי יוסי והא רבנן ר' יוסי לדבריהם דרבנן (ב)אמר להו לדידי זה וזה גורם מותר לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור אודו לי (ג) מיהת אף ירקות בימות הגשמים ורבנן כדאמר רב מרי בריה דרב כהנא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי: ההוא גינתא דאיזדבל בזבלא דעבודת כוכבים שלח רב עמרם קמיה דרב יוסף א"ל הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי:

מתני'

והבריך והרכיב · (ד) אם הבריך או הרכיב יחור של ערלה באילן זקן מותרים פירותיהן מיד אע"פ שלא מלאו להן שני ערלה דזה וזה גורם מותר וה"נ אמרינן בעלמא* ילדה שסיבכה בזקנה בטלה לשון אחר אם נטע האגוז של ערלה שהוא איסור הנאה ולכשיגדל ונעשה נטיעה הבריכה והרכיבה באילן דהיתר מותר לאותן פירות שטוען אחר זמן באילן כמי ע"י האילן של היתר וקשיא לי בלא הבריך ובלא הרכיב נמי איכא זה וזה גורם אגוז דאיסור וקרקע דהיתר: שני ליה לר' יוסי בין עבודת כוכבים לשאר איסורין · דאע"ג דבשאר איסורין זה וזה גורם מותר ס"ל הכא אסור: בכרשיני עבודת כוכבים· של תקרובת עבודת כוכבים או שעבדום: תבור · עד שתכלה ממנה כל שבח הזבל ותהא בורה ולא יזרענה: תרזה · תכחש: מאי לאו הא·דקתני שדה תזרע ר' יוסי היא דשמעינן ליה דאמר גבי ערלה זה וזה גורם מותר ה"נ תזרע והזרעים גדלים ע"י זבל דאיסור וקרקע דהיתר (ה) דלא שאני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין וקשיא אמתני' ופרה תשחט ותאכל שאף היא היתה גדילה קודם לכן ע"י שאר אכילות: והא · דקתני שדה תבור רבנן היא דאמרי אף היא נעשית זבל כו' והא דשרי מתני' זורעין תחתיה ירקות הא שנינן ליה מה שמשביח בנבייה פוגם בצל: הא ר"א והא רבנן · אבל לר' יוסי בעבודת כוכבים זה וזה גורם אסור ס"ל כדקתני מתני' ואי משום שוחק וזורה הא שנינן ליה לעיל ואי משום ערלה שני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין: שאור של חולין · ושאור אחר של תרומה: שנפלו לתוך עיסה · של חולין: כדי לחמץ · עיסה זו: אחר אחרון אני בא · אותו שנפל אחרון אם של חולין נפל אחרון ביטל את הראשון ומותר לזרים ואם של תרומה נפל אחרון אסור לזרים: ואמר אביי ל"ש · דאר"א אם אחרון חולין שמותר אלא שקדם וסילק את האיסור קודם נפילתו של זה שכשנפל זה ליכא למימר היתר מצטרף לאיסור להיות שיעור ליאסר ואע"פ שכבר נתן כח איסור בעיסה ולא היתה מחומצת ע"י אחר *(ואם) לא בשביל ראשון ואפ"ה כיון דלא הוה בו מעולם שיעור חימוץ ליכא למימר זה וזה גורם וביטל שני את הראשון: אבל אם לא קדם וסילק את האיסור אסור · שאע"פ שנפל היתר לבסוף אסור דזה וזה גורם אסור ולרבנן זה וזה גורם מותר: משום דאחר אחרון אני בא דקסבר גמרו באיסור אסור גמרו בהיתר מותר אבל היכא דנפלו בבת אחת לעולם קאמר לך זה וזה גורם מותר ס"ל: נטל הימנה· עצים מן האשרה מתני' היא: חדש יותץ·שהרי נעשה והוחזק מאיסורי הנאה: ישן· שכבר הוחזק ואין היסקו לחזקו אלא לאפות: יוצן · שלא יאפו בהיסק זה ונמצא שלא נהנה: אפה את הפת · בין בחדש שלננו וחזר והסיקו בעצי היתר בין בישן בהיסק של עצי איסור הוה ליה בתרווייהו זה וזה גורם שהפת שנאפית בו בחדש בהיסק שני באה ע"י גורם דאיסור שנתחזק בהן התנור מראשיתו וגורם היתר דהאי היסק וקתני הפת אסורה לר"א עד שיוליך הגי דמי עצים דאיסור לים המלח אלמא זה וזה גורם אסור: אלא רבנן דשאור · פליגי עלויה ואמרי זה וזה גורם מותר דקתני אפי' נפל איסור בסוף (ו) וכ"ש נפלו בבת אחת מותר עד שיהא באיסור לבדו כדי לחמץ: אלא לעולם· הא דקתני שדה תזרע ר' יוסי (ז) דשמעינן ליה גבי ערלה דאמר מותר וגבי עבודת כוכבים דקאמר שוחק וזורה לרוח ולא שני בין עבודת כוכבים לשאר איסורין וטעמא לאו כדשנינן משום דאזיל לאיבוד הוא ודקשיא לך ר' יוסי דמתני' דנבייה לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידכו דקאמריתו זה וזה גורם אסור דקאמרי אבל לא בימות החמה מפני שהצל יפה להן אודו לי נמי בימות הגשמים דאיכא נמי גורם דנבייה ורבנן אמרי ליכא גורם דאיסור דמה שהשביחו בנבייה פגמו בצל: בזבל עבודת כוכבים· שבא מדם פרים ועגלים הנשחטים לעבודת כוכבים דתקרובת עבודת כוכבים הן ואסורין בהנאה אבל אמר זבל זה לעבודת כוכבים אינו נאסר כדתניא (לעיל מד:) אין הקדש לעבודת כוכבים: הלכה כר' יוסי· דזה וזה גורם מותר:

שאם נטע והבריך · פי' בקונט' בלשון אחרון נטע האגוז ואחר כך כשנעשה נטיעה הבריך והרכיב באילן של היתר(ח)ואתו לשון עיקר ומה שהקשה בקונט' אפי' לא הבריך והרכיב נמי לא דק דאין נקרא זה וזה גורם אלא כששניהם מענין אחד כמו הברכת איסור באילן היתר ששניהם אילן וכמו זבל נבייה וקרקע דלעיל אבל אגוז וקרקע שני ענינים הם ומה שפירש בלשון ראשון הבריך יחור של ערלה באילן והוי כמו ילדה הסבכה בזקנה דבטלה אין הנדון דומה לראיה דההיא אפילו למ"ד זה וזה גורם אסור מותר כיון שבטלה בזקנה וכן משמע לשון בטלה: *שאם נטע·וא"ת מ"ש גידולי אגוז של ערלה מגידולי (ט) טבל ומעשר שני שהן חולין ואפי' גידולי תרומה אלא שגזרו עליהן *בי"ת דבר וי"ל דערלה שאסורה בהנאה יש לאסור הגידולין שגם זה הנאה היא אבל באיסור אכילה אין לאסור הגידולין שאינו אוכל האיסור עצמו:

שדה תזרע · וכגון שאין הזבל בעין והוה ליה זה וזה גורם ומותר כדפרישית לעיל גבי נבייה: (י) הא רבנן · והא דשרו לעיל נטע והבריך והרכיב לאו משום דאית להו זה וזה גורם מותר אלא משום דמה שגדל מן האגוז עצמו יהא מותר ואסרי רבנן בעבודת כוכבים לעיל דאף היא נעשה זבל וה"ה לשאר איסורין: עד שיהא באיסור כדי לחמץ · פירוש ואז אסור אפי' יש בהיתר נמי כדי לחמץ וא"ת היכי מייתי מדרבנן זה וזה גורם מותר דלמא שני להו בין עבודת כוכבים לשאר איסורין י"ל דהכי מייתי (כ) מדר"א נשמע לרבנן דכי היכי דאסר אף בשאר איסורין ואינו מחלק רבנן נמי דשרו לא יחלקו:

דלמא טעמא דר"א כו' · פי' ולעולם זה וזה גורם מותר: אלא ר"א ורבנן דעצים · משום דקאמר הא ר"א והא רבנן מהדר אפלוגתייהו דלפ"ז הדיחוי הברייתות מתורצות הא ר' יוסי ורבנן דידיה דסברי זה וזה גורם אסור והא ר"א ורבנן: יוליך הנאה לים המלח · פי' בקונטרס דמי עצי איסור משמע ולכך תהא הפת מותרת וקשה דא"כ אפי' בלא נתערבה נמי יש להתיר בהולכת הנאת העצים לכך נראה לפרש הנאת הפת וניחא דלא פליג ר"א ברישא (ל) חדש יותץ להתיר להוליך הנאת עצים שהוסק בהן לים המלח:

נתערבה באחרות · לא גרס ר"ת ואחרות באחרות וכן במסכת חבילי תלתן דכלאי הכרם דמייתי בפ"ק דבילה (דף ג:) לא גרים ליה ומביא ראיה מדאסר שמואל פ' התערובת (זבחים עד·) ספק ספיקא ודחיק התם לאשכוחי תנא דסבר כוותיה וצריך להביא מדרבי יהודה דברייתא דרמוני באדן דאסר בספק ספיקא והולרך לדחוק סברה כוותיה בחדא ופליג עלה בחדא דשמואל דוקא בעבודת כוכבים אוסר דקאמר התם הנח לעבודת כוכבים שספיקה אסורה עד סוף העולם ואי גרסינן ליה הכא לייתו הך משנה דבעבודת כוכבים קיימא וכן אי גרסינן ליה נמי בחבילי תלתן היה לו להביא המשנה דר"מ וגימא סבר כוותיה בחדא ור"י בר ברוך אומר דשפיר גרסינן ליה הכא והתם ודלמא ליכא אלא חדא ספיקא דה"פ ואחרים באחרים כל אותן אחרים נתערבו באחרים או אפילו רובן דאיכא למימר איסורא ברובא איתיה דה"נ אמר תלמודא התם גבי טבעת של עבודת כוכבים נפלה לתוך מאה טבעות כולן אסורות פירשו שנים למקום אחד והרבעים במקום אחד הארבעים מותרים דאמרינן איסורא ברובא איתיה*:

הרג

רבינו חננאל

אמר רב מודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב שמותר · ותניא בהדיא דר' יוסי מודה בהא·והנה הכפניות של ערלה והאילן שניהן גורמין לזה הפרי ומודה ר' יוסי שמותר מכלל דר' יוסי זה וזה גורם מותר סבירא ליה וכי תימא לר' יוסי שני ליה ·איסורא דעבודת כוכבים משאר איסוריי והתניא שדה שנזדבלה בזבל של עבודת כוכבים · וכן פרה שנתפטמה בכרשיני תרומה תני חדא שדה תיזרע ופרה תשחט · ותניא אידך שדה תבור·ופרה תרוזה· מאי א) האי קתני שדה תזרע רבנן · והא דקתני תבור רבי יוסי (אומר) [היא] אפ"ה ב) אם נזרעה שרי[אלמא] דהוא סבר זה וזה גורם מותר· ולא שני ליה בין איסורא דעבודת כוכבי' לאיסורא דתרומה · ודחינן לא לעולם לר' יוסי שני ליה בין איסורא דעבודת כוכבים לשאר איסורי · והני מתנייתא ר' אליעזר ורבנן נינהו דתנן שאור של חולין ושל תרומה שנפלו בתוך העיסה ואין באחד מהן שיעור כדי לחמץ את העיסה ונצטרפו וחימצו רבי אליעזר אומר אחר אחרון אני בא · פי' אם השאור של תרומה נפל אחרון נאסרה העיסה · ואם של חולין נפל אחרון מותר וחכמים אומרים לעולם אין העיסה אסורה אלא אם היה בשאור של תרומה שיעור כדי לחמץ לבדו· ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור לשם אומר ר' אליעזר אם נפל שאור של חולין אחרון מותר אבל לא סילקו אסורי' אלמא סבר זה וזה גורם אסור · ואעפ"כ אם קדם וסילק את השאור של תרומה שרי ר' אליעזר · ודחי' וממאי דטעמא דרבי אליעזר כדאביי וכו' · אלא מהא דתנן

א) נ"ל מאי לאו הא דקתני שדה תזרע וכו'. ב) פי' רבינו בזה הוא דלא כפרש"י ותוס' אלא דגם ברייתא השניה סברה דזה וזה גורם מותר' ולא פליגי רק בלכתחלה וצ"ע.

[ועי' תוס' ביצה ג: ותוס' יבמות פב: ד"ה נתערבו ותוס' סנהדרין פ· ד"ה ואחרים והוס' זבחים עד: ד"ה ואב"א]

הגהות הב"ח

(א) גמ' גמיר באיסורא אסור ואי גמיר בהיתירא מותר בין סלקיה: (ב) שם לדבריהם דרבנן קאמר: (ג) שם אודו לי מיהת· נ"ב פירוש אודו לי לסברתי דזה וזה גורם דאיסור היא ומ"ש אף ירקות בימות הגשמים אסור: (ד) רש"י ד"ה והבריך והרכיב או הבריך: (ה) ד"ה מאי לאו וכו' וקרקע דהיתר ופרה תשחט ותאכל וכו' שאר אכילות דלא שאני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין וקשיא אמתני' הס"ד: (ו) ד"ה אלא רבנן וכו' בסוף מותר וכ"ש נפלו בבת אחת עד שיהא: (ז) ד"ה אלא לעולם וכו' ר' יוסי היא דשמעי' וכו' ולא שני ליה בין עבודת כוכבים: (ח) תוס' ד"ה שאם נטע וכו' ואותו לשון וכו' באילן זקן והוי כמו ילדה שסבכה בזקנה דבטלה אין הנדון דומה לראיה דההיא אפי' למ"ד זה וזה גורם אסור מותר דכיון שסבכה בזקנה בטלה וכן משמע לשון בטלה: (ט) ד"ה שאם וכו' טבל ומעשר שני·נ"ב עיין בפ' כל שעה דף לד: (י) ד"ה והא רבנן וכו' נטע או הבריך או הרכיב לאו וכו' עצמו הוא מותר: (כ) ד"ה עד שיהא וכו' מדר' אליעזר נשמע לרבנן· נ"ב ולבתר דאמר אלא רבנן דשאור שפיר פריך אלא רבנן דשאור דלמא שני להו בין עבודת כוכבים לשאר איסורין מכוס דבעי למימר דר"א דשאור ס"ל [אחר האחרון אני] בא אפי' לא קדם וסלקיה [דבשאר איסורין] זה וזה גורם מותר אפי' לר"א: (ל) ד"ה יוליך וכו' ברישא אחדש:

מתני' *נטל ממנה עצים אסורין בהנאה הסיק בהן את התנור אם חדש יותץ ואם ישן יוצן אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה באחרות כולן אסורות בהנאה ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים: נטל הימנה כרכור אסור בהנאה ארג בו את הבגד אסור בהנאה נתערב באחרים ואחרים באחרים כולן אסורין בהנאה ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים:

גמ' וצריכא דאי אשמעינן קמייתא בהא קאמר ר' אליעזר משום דבעידנא דקא גמרה פת קלי לה איסורא אבל כרכור דאיתיה לאיסורא בעיניה אימא מודי לרבנן ואי אשמעינן כרכור בהא קאמרי רבנן אבל פת אימא מודו ליה לר"א צריכא א"ר חייא בריה דרבה בר נחמני אמר רב חסדא אמר זעירי הלכה כר"א איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר לי אבא בר רב חסדא הכי אמר זעירי הלכה כר"א אמר רב אדא בר אהבה לא שנו אלא פת אבל חבית לא ורב חסדא אמר אפילו חבית מותרת ההוא גברא דאיתערב ליה חביתא דיין נסך בחמריה אתא לקמיה דרב חסדא אמר *שקול ארבע זוזי ושדי בנהרא ונשתרי לך: מתני' כיצד מבטלה קירסם וזירד נטל ממנה מקל או שרביט אפי' עלה ה"ז בטלה שיפה לצרכה אסורה שלא לצרכה מותרת: גמ' אותן שפאין מה תהא עליהן פליגי בה רב הונא *(ור' חייא) בר רב חד אמר אסורין וחד אמר מותרין תניא כמ"ד מותרין דתניא *עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים לצרכו היא ושפאיה מותרין לצרכה היא אסורה ושפאיה מותרין וישראל ששיפה עבודת כוכבים בין לצרכה בין לצרכו היא ושפאיה אסורין איתמר עבודת כוכבים שנשתברה (א)רב אמר צריך לבטל כל קיסם וקיסם ושמואל אמר עבודת כוכבים אינה בטלה אלא דרך גדילתה אדרבה דרך גדילתה מי מבטלא אלא ה"ק אין עבודת כוכבים צריכה לבטל אלא דרך גדילתה לימא בהא קמיפלגי *דמ"ס עובדין לשברין ומ"ס אין עובדין לשברין לא דכ"ע עובדין לשברין והכא [א] בשברי שברים קמיפלגי מ"ס שברי שברים אסורין ומ"ס שברי שברים מותרין ואיבע"א דכ"ע שברי שברים מותרין והכא בעבודת כוכבי' של חליות ובהדיוט שיכול להחזירה קמיפלגי מ"ס כיון דהדיוט יכול להחזירה לא בטלה ומ"ס אין עבודת כוכבים בטלה אלא דרך גדילתה דהיינו אורחיה הא לאו גדילתה היא ואין צריכה לבטל:

הדרן עלך כל הצלמים

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו בצד מרקולים אסורות ושתים מותרות וחכ"א שנראות עמו אסורות ושאין נראות עמו מותרות: גמ' בשלמא רבנן קסברי עובדין לשברים נראות עמו דאיכא למימר מיניה נפל אסורות שאין נראות עמו מותרות אלא ר' ישמעאל מאי קסבר אי עובדין לשברין אפילו תרתי נמי ליתסר אי אין עובדין לשברים אפי' תלת נמי לא אמר רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן בידוע שנשרו ממנו דברי הכל אסורות ואפילו למ"ד אין עובדין לשברים ה"מ עבודת כוכבים דלאו היינו אורחיה אבל הכא דמעיקרא תבורי מיתברי היינו אורחיה כי פליגי בסתמא במקורבות

מתני' כרכור · דוול"ז בלע"ז: גמ' בהא קאמר ר"א · דיש פדיון: ל"ש · דיש פדיון: אלא פת · משום דלא מנכרא ביה איסור ממש: אבל חבית · של יין נסך שנתערבה בחביות של היתר כולן אסורות בהנאה ואין לה תקנה בהולכת הנאה לים המלח להתיר ולהמכר כל חבית לבדה או להשקות מהן לחמרים עובדי כוכבים משום דאיתיה לאיסור בעיניה אבל מוכרן כולן חוץ מדמי יין נסך שבהן דהשתא לא מתהני מחבית דאיסורא: ונשתרי לך · בהנאה למכרן לכד לכד או לעשות מהן כביסה או להשקות מהן לעובדי כוכבים ולא דמיא הך מילתא לפלוגתא דרשב"ג ורבנן דפליגי בפ' בתרא (לקמן עד·) ביין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר מוכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו דהתם תרוייהו סבירא להו כרבנן דהכא דאין פדיון ליין נסך ומיהו כי מזבין ליה חוץ מדמי יין נסך שבו לא מיתהני מיין נסך מידי *משום דליתיה לאיסורא בעיניה: מתני' כיצד מבטלה · לאשירה: קירסם · קיסמין יבשין שבאילן נטל לצרכו לשרוף: זרד · זרוזין לחין שבה: לצרכה · לייפותה: גמ' אותן שפאים · ששיפה לצרכה ולא בטלה: מה תהא עליהן · שפאין מי בטילי או לאו: ישראל ששיפה כו' אסור · שאין ישראל מבטל עבודת כוכבים: רב אמר · אע"פ שנשתברה מאליה צריכה ביטול (ג) וכל קיסם וקיסם נעשית עבודת כוכבים בפני עצמה הלכך לא סגי לחד בביטולא דחבריה: אין עבודת כוכבים צריכה לבטל אלא כשהיא דרך גדילתה · אבל זו שנשתברה בטלה מעצמה דמימר אמר איהי נפשה לא מצלה להוא גברא מצלה ליה: לא דכ"ע עובדין לשברים · שנשתברו מאליהן והא דאמר שמואל בריש פירקין (דף מא·) אפי שברי עבודת כוכבים מותרין בהנאה למולאן התם הוא דלא חזינן לה דנשתברה מאיליה דאמרינן עובד כוכבים שברן ואזלינן בתר רובא דהא עבודת כוכבים דנשתברה מאיליה לא שכיחא: והכא · דקאמר רב כל קיסם וקיסם לשון שברי שברים (ג) כגון דנשתברו שברים לשברים ובשברי שברים הוא דפליג שמואל עילויה: ה"ג ואיבעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברי שברים והכא בעבודת כוכבים שהיתה של חוליות דקין והרי הן כשברי שברים ונפלה ונתפרקו חליותיה עסקינן: והדיוט יכול להחזירה · שאין צריכה אומן: אין עבודת כוכבים · שנשתברה צריכה לבטל: אלא דרך גדילתה · כשהיא קיימא כגון נבייה דמתני' דשברי שברים הן שנופל עלה אחר עלה *א"כ העלה עצמו משתבר לכמה שברים ואפ"ה אסור משום דדרך גדילתה היא דהיינו אורחה כל שתא אבל הכא לאו היינו אורחיה ליפול ולהתפרק הלכך בטלה:

הדרן עלך כל הצלמים

רבי ישמעאל: זו בצד זו · וכ"ש אחת ע"ג שתים דזהו עיקר מרקולים ותחלתו: בצד מרקולים · מרקולים גדול שכבר עבדוהו וזרקו עליו אבנים הרבה: שתים מותרות · ובגמרא מפרש טעמא: שנראות עמו · דנראה שנפלו משם אסורות בין ג' בין שתים: ושאין נראין עמו · אין סמוכות לו מותרות ואפי' ג': גמ' עובדין לשברים · כל האבנים הנזרקות שם נתוספו על המרקולים ונעשה (ד) גדול עבודת כוכבים וכשהן נשרות הוו שברי עבודת כוכבים והשתא לא חשיב להו תקרובת אלא עבודת כוכבים בפני עצמה: מעיקרא תבורי מיתברי · שאינן מחוברות ודרכן ליפול: במקורבות

ארג בו את הבגד אסור בהנאה · בירושלמי דפירקין פריך מ"ש מיין נסך דאמרי' ימכר חוץ מדמי יין נסך שבו דה"נ ימכר חוץ מדמי איסור שבו והכי איתא התם א"ר חגי כד נחתית מן אילפא אשכחי' ר' יעקב בר אחא יתיב מקשי נטל הימנה כרכר אסור בהנייה ארג בו את הבגד אסור בהנייה ותנינן ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו א"ר יעקב בר אחא תני קשיא תני קיימא מאי כדון תמן אין דרך בני אדם ליקח מן העובד כוכבים ברם הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן העובד כוכבים פירוש ולפיכך אסור למכרו לעובד כוכבים דחיישינן שמא ימכרנו לישראל התם אין דרך ליקח מן העובד כוכבים יין וכן י"ל באפה בו את הפת דרך ליקח פת מן העובד כוכבים*: שקול ארבע זוזי כו' · ולמוכרן כל אחד בפני עצמו אמר לו כן כדפירש רש"י: לא דכ"ע עובדין לשברים · פי' בקונטרס והא דאמר שמואל בריש פירקין (דף מא·) אפי' שברי עבודת כוכבים מותרין בהנאה למולאן התם לא חזינן דנשתברה מאיליה דאמרינן עובד כוכבים שברן והכא מיירי בראיוה שנשתברה ולא שברה העובד כוכבים וקשה דא"כ מאי מקשה לעיל (דף מא:) לרשב"ל מראש דגון שאני התם שלא שברה עובד כוכבים דהא רשב"ל ושמואל קמו בחד שיטה בשברי עבודת כוכבים לכן נראה לפרש דהכא מיירי שדרכה לנשר קיסמין וענפים תדיר ואין מניחין (ה) לעובדה בכך ולכך יש לאסור הקיסמין הנופלים ממנה *עוד י"ל דהתם מיירי בשברים שמצאן לבדן בלא עיקר עבודת כוכבים אבל הכא מיירי שכל השברים ביחד וכי האי גוונא אמר עובדין לשברים ומ"מ לפי זה קשיא מאי פריך לעיל מראש דגון דהא הוו התם כל השברים יחד אבל התם לא היה דרכה ליסבר וא"כ אפי' עיקר עבודת כוכבים קיים מותר דמימר אמר איהי לא אצלה נפשה:

הדרן עלך כל הצלמים

רבי ישמעאל: אפילו תרתי נמי ליתסרו · ה"ה דהוה מצי למימר אפי' חדא נמי ליתסר אלא משום דבמתני' נקט שתים מותרות נקט נמי הכא שתים במקורבות

עין משפט נר מצוה

פו א ב ג מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכ' יג סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמב סעי' ד:

פז ד ה מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעי' ג:

פח ו מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה כט סמג לאוין קלד קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ב:

פט ז ח מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה יב סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ו:

צ ט י מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף יא:

א כ מיי' פ"ז שם הלכ' יז סמג שם (טי"ד סי' קלט):

[וע"ע תוס' יבמות פא: ד"ה כולן ותוס' לקמן סס· ד"ה טעמא]

רבינו חננאל

נטל הימנה מן האשרה עצים אסורה בהנאה · הסיק בה את התנור אם חדש יותץ אם ישן יוצן' אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה באחרות כו' · ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח' אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים' השתא רבנן דפליגי עליה דר' אליעזר בשדה שנזדבלה בזבל של עבודת כוכבים וכן פרה שנתפטמה בכרשיני תרומה מאן נינהו אי רבנן דעצים הא מחמרי טובא דאינון אסרי בהנאה הפת כולהי ור' אליעזר לא אסר בה אלא כדי שכר אפיה בלבד · אלא מאי אית לך למימר רבנן דפליגי עליה בשאור אימור דשמעת להו דמקילין (ומותרין) [ומתירין] העיסה עד שיהיה כדי לחמץ בשאור של תרומה באיסורא דעבודת כוכבים מי שמעת להו · אלא לעולם הא דתניא שדה שנזדבלה בזבל של עבודת כוכבים כו' ר' יוסי ורבנן היא ולעולם ר' יוסי זה וזה גורם מותר אית ליה · ולא שנא עבודת כוכבים משאר איסורי · והכא במשנתנו ר' יוסי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי זה וזה גורם מותר · לדידכו דאית לכו זה וזה גורם אסורי' אמאי שריתו ירקות בימות הגשמים · והלא הנמיה של עבודת כוכבים נושרת עליהן והיה להן לזבל · ונמצא הקרקע והנמיה גורמין ויהיו אסורין · ורבנן סברי הצל בימות הגשמים פוגם יותר ממה שמשבחת הנמיה כרב מרי דאמר בהמרגיל בבכורות בפרק כל פסולי המוקדשין מה שהשביח בעור שמוכרו לגוד ומוסיף בדמים פוגם בבשר: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי · ואסיקנא ההיא גינתא דאזדבלה בזבל של עבודת כוכבים ושלחה רב עמרם קמיה דרב יוסף ושלח ליה הרי אמרו הלכה כרבי יוסי: מתני' נטל את האשרה קיסם ועשה בו כרכור אסור בהנאה כו' ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח' וצריכא דאי אתמר בפת ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח והשאר מותר הוה אמינא משום דבעידנא דקא גמרה לה פת איקלי ליה לאיסור · אבל כרכור דאיתיה בעיניה אימא מודי להו לרבנן ואי אתמר פלוגתייהו בכרכור כו' ואסיקנא הלכה כר' אליעזר' ולא תימא בפת לבדה א"ר אליעזר יוליך הנאה לים המלח אלא אפילו נתערבה חבית של יין של עובדי כוכבים כדרב חסדא דאמר ליה לההוא גברא דאתערבא ליה חבית של יין דסתם יינו של עובד כוכבים בחביות יין שלו · ואמר לו רב חסדא זיל שקול ד' זוזי דמי חבית יין ושדי בנהרא ושאר חביות מותרות לך כולן בהנאה: פיסקא כיצד מבטלה קירסם וזירד נטל ממנה מקל או שרביט · ואפילו עלה הרי זו בטלה · שפאה לצרכה אסורה שלא לצרכה מותרת: גמ' ואותם שפאים תניא כמאן דאמר מותרין דתניא עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים לצרכו כדי שיהנה משפאיה היא ושפאיה מותרין · לצרכה היא אסורה ושפאיה מותרין · וישראל ששיפה עבודת כוכבים בין לצרכו בין לצרכה היא ושפאיה אסורין · אתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אמר רב צריך לבטל כל קיסם וקיסם · ושמואל אמר [אין] עבודת כוכבים צריכה להבטל אלא כל זמן שהיא דרך גדילתה לימא בהא פליגי דרב סבר עובדין לשברים לפיכך צריך לבטל כל קיסם שבה ושמואל סבר כיון שנשתברה הותרה ודחינן לה דכולי עלמא לא פליגי דעובדין לשברים והכא בשברי שברים פליגי רב אוסר ושמואל אמר מותר איבעית תימא כולי עלמא לא פליגי דאין עובדים לשברים ובעבודת כוכבים של חוליות וההדיוט יכול להחזירה פליגי · רב סבר כיון דההדיוט יכול להחזירה לא בטלה ושמואל סבר אין עבודת כוכבים צריכה ליבטל אלא דרך גדילתה · כגון נידוע וכיסוח דהיינו אורחיה אבל הא שבירה כיון דלאו דרך גדילתה היא לאו היינו אורחיה ומותרת: הדרן עלך כל הצלמים אסורין

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו [בצד] מרקולים אסורות ושתים מותרות וחכמים אומרים את שנראה עמו אסור את שאינו נראה עמו מותר · אוקמה ר' יוחנן בידוע שנשרו אבנים הללו מן המרקולים דברי

מסורת הש"ס

[פסחים כו:]

[נ"ל וחייא]

לעיל מב. [תוספ' פ"ו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' איתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה רב אמר: (ב) רש"י ד"ה רב אמר וכו' דכל קיסם: (ג) ד"ה והכא וכו' שברי שברים קאמר כגון: (ד) ד"ה עובדים וכו' ונעשה עבודת כוכבים גדול וכשהן: (ה) תוס' ד"ה לא וכו' ואין מניחין מלעובדם:

הגהות הגר"א

[א] גמ' והכא בשברי שברים. נ"ב והרמב"ם גורס במקום בשברי בשארי ור"ל אם שארי שברים נתבטל כביטול שבר א' ופסק כאיבעית אימא וכרב (עמ"ש רבינו ביו"ד סי' קמ"ו ס"ק י"ז):

גליון הש"ס

גמ' שקול ארבע זוזי. עיין יומא דף נח ע"ב תוס' ד"ה ונכנס:

ב א מיי' פ"ח מהל' עבודה כוכבים הל"י ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף ג:

רבינו חננאל

הכל אסורות · ואפילו למאן דאמר אין עובדין לשברין הני מילי בעבודת כוכבים דלאו אורחיה לשברין אבל למרקולים דמעיקרא אבנים אבנים היא היינו אורחיה כי פליגי רבי ישמעאל וחכמי' בסתמא' מקורבות נמי בתוך ד' אמות דאיכא למימר מיניה נפל אסורות. כי פליגי במרוחקות ר' ישמעאל סבר עושין למרקולים קטן בצד מרקולים גדול שלש דדמיין למרקולים אסורו' שתים דלא דמיין למרקולים מותרות ורבנן סברי אין עושין מרקולים קטן בצד מרקולים גדול' ולא שנא שלש ולא שנא שתים נראות עמו אסורות שאין נראות עמו מותרות' הא דתניא אבנים שנשרו מן המרקולים א) תרצה רבא הכי · לא תימא שנשרו אלא אימא שנמצאו · והא דתניא ר' ישמעאל אומר שתים בתפיסה אחת אסורות כו' · אוקמה רבא שתים בתפיסה אחת כגון דליכא גובהה ביני ביני אסורות' חיישינן דלמא מן המרקולים נשרו · אבל בשתים בשתי תפיסות כגון דאיכא גובהה ביני ביני מותרות' שלש אפילו מרוחקות אסורות : והא דתניא אלו הן אבני בית קולים אחת מיכן ואחת מיכן ואחת על גביהן · אוקמה רבא ההיא בעיקר מרקולים: בי ינאי מלכא הרוב ואזלו עובדי כוכבים ואוקמו ביה מרקולים · ואתו אחרים דלא פלחו למרקולים ושקלו לאבנים וחיפו בהן דרכים וסרטיות · איכא רבנן דהוו פרשי מהנהו דרכים וסטרטיות א"ר יוחנן בנן של קדושים והם ר' מנחם בר' סימאי מהלך בהן ואנן נפרוש מהן : ירושלמי ב) נחום איש קדש קדשים עבר קומי אדורי צלמא ואנת לא עבר עבור קומוי וסמי עינייהו · ומאן דפריש סבר כיון דתקרובת עבודת כוכבים הוקשה למת · מה מת אין לו טהרה עולמית · אף תקרובת עבודת כוכבים אין לה היתר עולמית · ומאן דלא פריש סבר אם היא תקרובת דעבודת כוכבים כעין תקרובת פנים · פי' כגון קרבן בהמה וכיוצא בה הוי תקרובת ואם לאו לא הוי תקרובת · אמר רב יוסף בר אבא רבה בר ירמיה אייתי מתניתא בידיה עובד כוכבים שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים

א) נראה דחסר וצ"ל אם אין נראות עמו מותרות. ב) הוא בירושלמי לעיל בפ"ג הל"א ושם איתא בזה"ל דר' יעקב בר אידי הוה מסתמיך בריב"ל מטין לאדורי צלמה א"ל נחום איש קדש קדשים וכו'.

רש"י

במקורבות · (א) כגון באמה וחצי אמה: מרוחקות · (ב) בארבע אמות דודאי לאו מיניה נפול: עושין מרקולים קטן · כלומר דרכן לעשות כן: נראות עמו · מקורבות מאד: שאין נראות עמו מותרות · דלאו מיניה נפול: אבנים שנשרו · היינו בידוע: נראות עמו · אכתי הוה עבודת כוכבים: שאין נראות עמו · הוו להו שברים: תני שנמצאו · נראות עמו אסורות שממנו נפול ושברים דמרקולים ודאי אסורין כדאמרן: שאין נראות עמו מותרות · דלאו מיניה נפול: וסבר רבי ישמעאל שתים · בתוך ארבע אמותיו מותרות: והתניא ר' ישמעאל אומר שתים בתפיסה לו · ושם תפיסה ד' אמות וקתני אסורות: בתפיסה אחת · הא דקתני אסורות בתפיסה אחת שאין הפסק בינה למרקולים ואסורה בין לר' ישמעאל בין לרבנן דכל תוך ד' אמות נראות עמו קרי ליה ובשלש מרוחקות הוא דפליגי והא דאוקימנא לעיל פלוגתייהו בתוך ד' אמות ולר' ישמעאל שתים מותרות ולרבנן ג' נמי מותרות בשתי תפיסות כדמפרש: דאיכא גובהה · תל מפסיק בינה למרקולים דהוו להו כמרוחקות דליכא למימר מיניה נפלו הלכך לר' ישמעאל שתים מותרות אבל ג' אסורות דעושין מרקולים קטן בצד מרקולים גדול: כה"ג · זו בצד זו: עיקר מרקולים · תחילתו אבל קטן הנעשה בצד הגדול עובדין לו כל דהו: ה"נ אמאי קרי ליה בנן של קדושים דלא איסתכל בצורתא דזוזא: מנין לתקרובת כו' · והני תקרובת נינהו דהזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו הלכך לאו עבודת כוכבים עצמה היא דתיסגי להו בביטול: כעין פנים · (ג) זבחים שבמקדש הוא דהוי תקרובת כדכתיב (שמות כב) זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו אלמא דומה כלפני' קרי זבח עבוד' כוכבים ואבנים אין עובדין להם בפנים: מותרות

גמרא

במקורבות נמי דאיכא למימר מיניה נפל ד"ה אסורות כי פליגי במרוחקות והא בצד מרקולים קתני מאי בצד בצד ארבע אמות דידיה רבי ישמעאל סבר עושין מרקולים קטן בצד מרקולים גדול שלש דדמיין למרקולים אסורות שתים מותרות רבנן סברי אין עושין מרקולים קטן בצד מרקולים גדול לא שנא שליש ולא שנא שתים נראות עמו אסורות שאין נראות עמו מותרות: אמר מר בידוע שנשרו ממנו דברי הכל אסורות ורמינהי אבנים שנשרו מן המרקולים נראות עמו אסורות שאין נראות עמו מותרות ור' ישמעאל אומר שלש אסורות שתים מותרות אמר רבא לא תימא שנשרו אלא אימא שנמצאו וסבר ר' ישמעאל שתים מותרות והתניא ר' ישמעאל אומר שתים בתפיסה לו אסורות שלש אפילו מרוחקות אסורות אמר רבא לא קשיא כאן בתפיסה אחת כאן בשתי תפיסות והיכי דמי דאיכא גובהה ביני וביני ומרקולים כה"ג מי הוי והא תניא *אלו הן אבני בית קולים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן אמר רבא כי תניא ההיא בעיקר מרקולים בי ינאי מלכא חרוב אתו עובדי כוכבים אוקימו ביה מרקולים אתו עובדי כוכבים אחריני דלא פלחי למרקולים שקלינהו וחיפו בהן דרכים וסטרטאות איכא רבנן דפרשי ואיכא רבנן דלא פרשי א"ר יוחנן בנן של קדושים מהלך עליהן ואנן נפרוש מהן *מאן ניהו בנן של קדושים רבי מנחם ברבי סימאי ואמאי קרו ליה בנן של קדושים דאפי' בצורתא דזוזא לא מיסתכל מ"ט דמאן דפריש סבר לה כי הא דאמר *רב גידל א"ר חייא בר יוסף א"ר מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאין לה בטילה עולמית שנאמר °ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטילה לעולם אף תקרובת עבודת כוכבים *אין לה בטילה לעולם ומאן דלא פריש אמר בעינא כעין פנים וליכא אמר רב יוסף בר אבא איקלע רבה בר ירמיה לאתרין ואתא ואייתי מתניתא בידיה *עובד כוכבים שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וטרטיאות מותרות

[ע"ש כה:] · [לקמן נב:] · תהלים קו · [לעיל מב. תוספ' פ"ז ע"ש] · [וע"ע תוס' סנהדרין סד. ד"ה מרקולים וב"מ כה: ד"ה כהנכי] · [וע"ע תוס' שבת קמט. ד"ה ודיוקני] · [לקמן נא:]

תוספות

במקורבות אסורות · פירש בקונטרס מקורבות מאד כגון באמה או בחצי אמה דמיניה נפול מרוחקות כלומר בתוך ד' אמות מותרות דלאו מיניה נפול ובסמוך פירש בתפיסה אחת שאין הפסק בינם למרקולים ואסורים לכולי עלמא דכל תוך ד' אמות נראות עמו קרי (ד) להם ופלוגתייהו דלעיל בתוך ארבע אמות בשתי תפיסות דאיכא גובהה דהוו להו כמרוחקות דליכא למימר מיניה נפול וקשה בה טובא חדא דאין זו שיטת התלמוד שנשתנה הסברא כך שמתחלה היינו סוברים היכא דליכא גובהה קורא אותם בתוך ד' אמות מרוחקות וליכא למימר מיניה נפול ולבסוף נאמר כי ליכא גובהה ודאי מיניה נפול ואפילו בתוך ד' ועוד אי בליכא גובהה טעמא דשתים אסורות משום דמיניה נפול מאי איריא שתים אסורות אפילו אחד נמי והל"ל ר' ישמעאל אומר בתפיסה אחת אפילו א' אסורה שלש אפילו מרוחקות (ה) ועוד כיון דכל תוך ד' אמות נראות קרי להו ואסורות אף לרבנן למה הזכיר רבי ישמעאל בתפיסה לו אסורות יותר מרבנן היה לו לומר לשון נראות כמו רבנן דהא אפי' רבנן מודו דנראות עמו דהיינו בתפיסה לו אסורות (ו) ועוד דמשמע אף לפי המסקנא דבמקורבות לא פליגי דאפילו איכא גובהה אסורות והכי נמי אמרינן לעיל במקורבות לא פליגי ולא הדר ביה תלמודא ודבר תימה הוא דכיון שהן מקורבות כל כך א"כ (ז) הגבוהין בקרוב למרקולים ממש היה ועובדין אותן האבנים כטפלות אם כן הוה לן למימר שאם הגובהה קרוב למרקולים אפילו מרוחקות אסורות כאילו לא היה גובהה שכיון שעברו הגובהה מה מזיק להן הגובהה מכאן ואילך מיהו הא לא קשיא כולי האי דאיכא למימר דה"ק במקורבות תוך ארבע וליכא גובהה לכ"ע לא פליגי אי נמי כי איכא גובהה ואבני המרקולים אינם גבוהים יותר כי אם מעט (ח) כשהם טפלות אינם יכולות להתרחק לכן נראה לפרש דלעולם כך היא הסברא דבתוך ד' אמות נמי יש שאינן נראות כדקרי לעיל מרוחקות תוך ד' אמות וה"פ כאן בתפיסה אחת דליכא גובהה ותוך ד' אמות אע"ג שאינן נראות קאמר רבי ישמעאל דאפילו שתים אסורות דאע"ל מרקולים קטן הם כיון שהם בתוך ד' אמות ודוקא שתים אבל אחת מותרת דבאין נראות מיירי ואתא מרקולים לא עבדי והא דקאמר לעיל לר' ישמעאל ב' מותרין מיירי בב' תפיסות כגון דאיכא גובהה וכיון דאיכא גובהה אין לאסור ב' דלא שכיחי לעשות מרקולים קטן בצד גדול היכא דאיכא גובהה בינתים אבל שלש אסורות אפילו איכא גובהה דכיון שהן זו בצד זו מוכחא מילתא דמרקולים עבדינהו ורבנן סברי לא שנא תפיסה אחת לא שנא שתי תפיסות לא שנא שנים לא שנא שלש נראות אסורות אינן נראות מותרות דאין עושין מרקולים קטן בצד מרקולים גדול ולעיל ס"ד (ט) כן במקורבות הרבה שנראות עמו כ"ע לא פליגי דאסורות ואפילו אחת כי פליגי במרוחקות פירוש שאינן נראות קס"ד במרוחקות הרבה קאמר יותר מארבע אמות ופריך והא בצד מרקולים קתני ומסיק בצד ד' אמות קמיפלגי דר' ישמעאל סבר משום דמוכחא מילתא דהוא מרקולים דעושין קטן בצד גדול אע"ג דאין נראות עמו (י) אבל שתים לא כיון דאיכא גובהה כדמסיק אבל שלש אע"ג דאיכא גובהה עושין דוקא תוך ד' אמות כדתני בצד מרקולים והא דתני בברייתא שלש אפי' מרוחקות כיון דאין נראות עמו בשביל הגובהה מרוחקות קרי להו : **וסבר** ר' ישמעאל שתים מותרות · פי' בתוך ארבע אמות ונראה לי דה"ה דהוה מצי לאקשויי וסבר ר' ישמעאל ג' חוץ לד' מותרות ולפי המסקנא ניחא ודוק: **אבני** בית קולים · הקשה ר"ת היאך מזכירין שמה כיון שאינה כתובה בתורה דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף סג:) משמע דעבר אושם אלהים אחרים לא תזכירו ואור"ת דקילוס לשון שבח שמה וחכמים כנו אותה קולים לשון לעג וקלס (תהלים מד פסוק יד) וזהו מרקולים חילוף קילוס לשון מר דשחוטה פרק גיד הנשה (חולין דף צ"ו) מר דכנתא (בכורות ד' ג.)*: **ה"ג** בנן של קדושים מהלך עליהם · לשון יחיד וכן בסמוך אפילו בצורתא דזוזא לא מסתכל דרבי מנחם גופיה קאי ולא על אביו ואמו כדאיתא פ"ב דמועד קטן (דף כה:) כד נח נפשיה דר' מנחם בר' סימאי איסתנו כל צילמנייא משום דלא איסתכל בצורתא דזוזא ולא"ת מה חסידות איכא בזה הא אמרינן פרק שואל (שבת דף קמט·) דיוקנא עצמה אסורה להסתכל אפי' בחול כדכתיב אל תפנו אל האלילים ושמא בצורתא דזוזא שרגיל לראות בה תדיר לא שייכא בה הפנאה ואפ"ה לא מסתכל*: **בעינן** כעין פנים וליכא · פירש רבי שמואל בשם רבי שלמה וזה לשונו (כ) מן זביחה דפנים וה"ה לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך וכל העולים לגבי מזבח מיקרו תקרובת עבודת כוכבים לענין שאין יכולין ליבטל והם כל מיני מאכל וכדתנן נמי במתני' *ייעות שמנים וסלתות הלכך הני אבנים לא הוו תקרובת מיהו אתסורי הוא דמתסרי משום דנעשים עבודת כוכבים עצמה כדנקמן בשמעתין (דף נא·) ובעבודת כוכבים מהני ביטול והא בטלו דחפו בהן דרכים ושמעינן מהכא דהני נרות של שעוה שמביאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניהם ומשכיבין הכומר מכרם או נתנם לישראל מותר בהנאה ממה נפשך אי תקרובת עבודת כוכבים הוי אפי' ביטול

מותרות ישראל שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וסרטיאות אסורות ולית *נגר ולא בר נגר דיפרקינה אמר רב ששת אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ופריקנא ליה מאי קושיא ליה דרב גידל בעינא כעין פנים וליכא אמר רב יוסף בר אבא איקלע רבה בר ירמיה לאתרין ואתא ואייתי מתניתא בידיה מתליעין ומזהמין בשביעית [א]ואין מתליעין ומזהמין במועד כאן וכאן [ב]אין מגזמין [ג]וסכין שמן לגזום בין במועד בין בשביעית ולית נגר ולא בר נגר דיפרקינה אמר רבינא אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ומפרקינא לה מאי קא קשיא ליה אילימא מועד אשביעית קא קשיא ליה מאי שנא שביעית דשרי ומ"ש מועד דאסור מי דמי שביעית מלאכה אסר רחמנא טירחא שרי מועד אפי' טירחא נמי אסור ואלא זיהום אגיזום קא קשיא ליה מ"ש זיהום דשרי ומ"ש גיזום דאסור מי דמי זיהום אוקומי אילנא ושרי גיזום אברויי אילנא ואסור ואלא זיהום אזיהום קא קשיא ליה דקתני מתליעין ומזהמין בשביעית ורמינהי *[ד]מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן עד ר"ה עד ר"ה אין [ה]בשביעית לא ודלמא כדרב עוקבא בר חמא *דאמר רב עוקבא בר חמא הרי קשקושי הוו [ו]חד לאברויי אילנא ואסור וחד לסתומי פילי ושרי ה"נ תרי זיהומי הוי חד לאוקומי אילני ושרי וחד לאברויי אילני ואסור ואלא סיכה אסיכה קא קשיא ליה דקתני סכין שמן לגזום בין במועד ובין בשביעית ורמינהי *[ז]סכין את הפגין ומנקבין ומפטמין אותן עד ר"ה עד ר"ה אין [ח]בשביעית לא מי דמי הכא אוקומי אילנא ושרי התם פטומי פירא ואסור א"ל רב סמא בריה דרב אשי לרבינא *בר ירמיה סיכה דמועד אזיהום דמועד קא קשיא ליה מכדי האי אוקומי והאי אוקומי מאי שנא האי דשרי ומאי שנא האי דאסור היינו דקא"ל לית נגר ולא בר נגר דיפרקינה אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב זרק מקל בפניה פטור א"ל אביי לרבא מאי שנא שבר דהוה ליה כעין זביחה זרק נמי הוה ליה כעין זריקה אמר ליה בעינא זריקה משתברת וליכא איתיביה [ט]ספת לה צואה או שנסך לפניה עביט של מימי רגלים חייב

מותרות · דבטליתהו עובד כוכבים: נגר בן נגר · חכם בן חכם : דיפרקינה · שיוכל לתרצה ולקמן מפרש מאי קא קשיא ליה : דרב גידל · דאין ביטול לתקרובת והכא קתני מותרות : מתליעין · נוטלין תולעת שבאילן : ומזהמין · כשיש מכה באילן ונשרה קצת קליפתו מדביקין שם זבל וקושרין שלא ימות ולא דמי האי לאין מזבלין דמועד קטן (דף ג·) דהתם זבול דקרקע והויא עבודה שבשדה ושבכרם : כאן וכאן · שביעית ומועד אין מגזמין קוטע את הנוף כדי שיוציא נופות הרבה סביבות הגיזום : אבל סכין שמן לגיזום · כדי שלא ימות האילן אם נגזם קודם לכן מלאכה שהיא עבודת קרקע אסר רחמנא והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקומי אילנא בעלמא הוא שלא ימות ואין משביחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא : אלא זיהום · דשביעית אגיזום דשביעית קשיא ליה דקתני כאן וכאן אין מגזמין : אוקומי · שלא יתקלקל מכמות שהוא אבל אינו משביחו : אברויי · מחזיקו ומשביחו: ועושין להם בתים · גדר אמה גובה סביבותיו וממלאין אותו עפר : עד ראש השנה · של ערב שביעית אע"פ שעבודת האילן אסור שלשים יום לפני ראש השנה הכא שרי שלא ימותו הנטיעות דהנך שלשים יום מדרבנן הן והכא לא גזור : דרב עוקבא · במסכת סוכה בפ' לולב וערבה : קישקושי · חפירה תחת הזיתים : לסתומי פילי · אם נתגלו שרשי האילן שרי דאוקומי הוא : את הפגין · פגי תאינה סכין אותן בשמן כשהן קטנים כדי שיהו שמינות : מפטמין אותן · ממלאין את הנקבין שמן פגין הוא פירי עלמו כשגדל מעט : האי אוקומי והאי אוקומי · זיהום נמי אוקומי הוא מדשרי ליה בשביעית כדשנין לעיל מאי שנא סיכה דשרי דקתני סכין שמן לגיזום כו' : עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל · שמקשקשין לפניה במקל: שבר מקל בפניה חייב . כדאמרינן בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף ס:) דכל עבודות שבפנים שעבד בהן עבודת כוכבים בין דרכה בכך בין שאין דרכה בכך חייב דכתיב זובח לאלהים וגו' אלא מידי דחזי לשם אסור לכל עבודת כוכבים ודבר שאינו כעין פנים דרכה בכך חייב דנפקא לן מאיכה יעבדו הגוים האלה וגו' אין דרכה בכך פטור וזו אם לא היו עובדין אותה במקל לא מחייב בשבר מקל דלא שייכא בפנים ואם היו עובדין אותה בזריקת מקל לא מלי למידק זרק מקל בפניה פטור ואם בשבירת מקל פלחי לה פשיטא דחייב ואפי' לא דמי לפנים אלא כגון שהיו עובדין אותה בקשקוש מקל או בענין אחר הלכך שבר מקל בפניה חייב ואע"פ שאין עבודתה בכך דכיון דדמי שבירה לזביחת בהמה של פנים שסובר מפרקתה הרי זבח לפניה דבר שרגילה בו אבל זרק פטור הואיל ואין עבודתה בכך והא לא דמיא לעבודת פנים כדמפרש לקמן : זריקה המשתברת · כגון זריקת דם (א) של פנים שאינה מחוברת אלא משתבר ונופל טיפים טיפים · ספת לה נואה · האכילה נואה :

חייב

ביטול לא צריך ומותר בלא ביטול דלא דמי לתקרובת מזבח ובתקרובת שאינו כעין פנים לא בעי ביטול ואי נוי של עבודת כוכבים היו ולנוי מדליקים אותן וצייך להו ביטול כעבודת כוכבים עצמה מכל מקום מכיון שכיבן השומר אין לך ביטול גדול מזה דשוב אינו רוצה להדליקן לפני עבודת כוכבים אלא ליהנות הוא מהן ולצורכו נוטלן ותתיכות של שעוה שנותנין נמי לעבודת כוכבים מותרות דאפילו נוי ליכא ותקרובת כעין פנים ליכא ואין הקדש לעבודת כוכבים ולא צריכי ביטול וככרות שמביאין דורון מותרין שהרי אין מביאין לעבודת כוכבים כי אם לשמשים ולכומרים ותקרובת עבודת כוכבים לא הוו שאין דרכן להאכיל לעבודת כוכבים כדורות ראשונים כך נראה לר"י והנך מלבושי כומרים נוי שלהם הוא ולא של עבודת כוכבים ומותרין בלא ביטול וכן כלי שקורין קליצ"א אין משמשין בו לעבודת כוכבים אבל אותן כלי מחתה שמקטרין בו אסור משום משמשי עבודת כוכבים וצריך ביטול משום שמקטרין בו לעבודת כוכבים ומכירתו לאו היינו ביטולו דקיימא לן כרבנן דפליגי אדרבי במתני' (דף נג·) במכרה או כשמשכנה ואמרי לא ביטל והוא הדין למשמשי עבודת כוכבים שאינן בטלים בכך וכן כל כלי נוי של עבודת כוכבים כך פסק רבינו שמואל בשם רבינו שלמה משמע מתוך פירושו שהתיר הככרות לפי שאין עושין אותן תקרובת הא אם היו מביאין אותם לשם עבודת כוכבים היו אסורין דכעין פנים הוא שהוא ראוי להקריב לפנים דדמיא למנחת מאפה תנור ואע"ג דליכא זריקה המשתברת וכן משמע מתוך פרש"י ומה שפירש כעין פנים (ב) זהו כעין זבחים שבמקדש דהוו תקרובת כדכתיב (שמות כב) זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו אלמא דאפילו זריקה שאינה משתברת כיון דהוי דומיא דלפנים קרי זבח עבודת כוכבים ואבנים אין עובדין בהם בפנים ואין נראה לר"י דהא בכולה שמעתין משמע דאפילו בכעין פנים בעינן זריקה המשתברת וכן משמע בסמוך ואפי' בעבודת כוכבים שדרכה לעובדה במקל לכן נראה לפרש כעין פנים כעין זביחה וזריקה דבר המשתבר : **ואין** מתליעין ומזהמין במועד · ומיירי' כגון שאינו אבד בהמתנה עד לאחר המועד דאל"כ שרי כיון דאוקומי אילנא הוא מדשרי ליה בשביעית דהא דבר האבד מותר במועד אי נמי אפי' הוא אבד ממש איכא למימר דאסור במועד משום טירחא יתירא כדאמרי' בפ"ק דמועד קטן (דף ד·) דאסור להשקות זרעים במי קילון משום טירחא יתירא אע"פ שמותר להשקות במי גשמים משום דבר האבד : **ומשקין** אותן עד ראש השנה · פירש הקונט' אע"פ שעבודת האילן אסורה שלשים יום לפני ראש השנה הכא שרי שלא ימותו הנטיעות דהנך ל' יום דרבנן והכא לא גזור וקשה כמאן אי כר"ע האמר תוספת שביעית דאורייתא מבחרים ובקציר תשבות ואי כר' ישמעאל הלכה למשה מסיני היא אלא יש לפרש בשביעית בזמן הזה דרבנן ורבי היא כדאמר אביי בפ"ק דמועד קטן (דף ג:) ולרבא השקאה תולדה היא ואבות אסר רחמנא תולדות לא ע"ל דדוקא מלאכות של חרישה וזריעה הוו דאורייתא אבל שאר מלאכות אינן אלא מדרבנן : **שבר** מקל לפניה חייב · וה"ה שבר אבנים לפני מרקולים שדרכו בזריקה : **ספת** לה נואה · פי' בקונט' האכילה נואה לשון מי ספו לך מאליה בריש פסחים (דף ג:) ולשון ספת קשה שהיה לומר ספה ועוד דבלשון משנה לא מלינו אכילה בלשון ספייה לכך נראה לפרש ליכלכה בנואה לשון טיבול כמו לא יספות במלח ויאכל דפרק הפועלים (ב"מ דף פט:) :

חייב

רבינו חננאל

יסטרטיות מותרות · ישראל שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וסטרטיות אסורות · ולית נגר בר נגר דיפרקינה · פי' למה עובד כוכבים שחיפה באבני מרקולים הדרכים מותרות · והלא קשיא עלה הא דאמר תקרובת עבודת כוכבים אין לה בטילה עולמית ואין חרש בר חרש כלומר אין חכם בן חכם יכול לפרק זו הקושיא : אמר רב ששת אנא לא חכם ולא בן חכם · והנני מפרקה' האי תנא דמתיר סבר בעינן תקרובת בהמה כעין תקרובת פנים בקדש · אבל תקרובת אבנים לאו תקרובת היא · וכן עוד אייתי דא מתניתא מתליעין ומזהמין בשביעית ואין מתליעין ומזהמין במועד (א) ובין בשביעית ולית נגר בר נגר דיפרקינה · פי' מתליעין עוקרין התולעין מן האילן בהרמש או בקרדום · מזהמין משקין את האילנות מים וזבל · ומגזמין קוצצין בדי האילן וסכין מקום הקציצה שמן כדי שלא יכהו הקור וימות האילן · אמר רבינא אנא לא נגר ולא בר נגר ומפרקינה לה מאי קושיא ליה אילימא אמאי קא שרי בשביעית ואסור במועד · שביעית דמלאכה קא אסר רחמנא הני לאו מלאכה נינהו מועד דאפילו טרחא נמי אסיר · הני נמי טרחא נינהו : ואי זיהום אגיזום קשיא ליה אמאי זיהום בשביעית שרי · וגיזום אסור · זיהום אוקומי אילנא שהוא איבול להאכיל ולהמא את האילן שלא ימות שרי · גיזום שהוא חיתוך הזמורות להחליף אחרים תחתיהן להברות האילן ולהפריחו הוא ואסור · אלא הא קשיא ליה ועלה אמר לית נגר ובר נגר דיפרקינה · איני דזיהום בשביעית שרי · והא תנינן מזהמין הנטיעות וכורכין אותם · וקוטמין אותם

פי' מפני הצנה שלא ימותו שעדיין נטיעות קטנות הן' ועושין להם בתים · פי' הופרין להן נקעין בעקריהן שיתקבצו בהן המים ומשקין אותם עד ראש השנה עד ר"ה אין בשביעית לא · ופרקינן כדרב עוקבא בר חמא במסכת סוכה תרי קישקושי הוו' פי' קישקוש כדכתיב לקושש קש חד לאברויי אילנות כגון קשקוש (ב) יבישין בדין ועלין ופסולת וחד לסתומי פילי לסתום הסדקין שבאילן' הכא נמי תרי זיהומי הוו חד לאברויי אילני שעושין בו הרבה ואסיר · וחד לאוקומי אילני ושרי : פי' סיכה סכין שמן לגיזום שלא יכהו הברד · וסיכה לפגין כדי שיתבשלו בשמש ויוכשרו מהרה לאכילה · וסיכת הפגין הוא פטומי פירא · לפיכך אסור בשביעית וסיכת שמן לגיזום לאוקומי · ואסיק' מכדי וזיהום דתני בשביעית שרי ובמועד אסור לאוקומי הוא · וסיכת שמן לאוקומי הוא · וכיון דתרווייהו לאוקומי נינהו אמאי סיכה מועד שרי וזיהום אסור · קשיא : פי' שבר מקל בפניה · השבירה היא מעשה עבודה כגון חתיכה אבל זריקה אינה מעין עבודה · ספת לה צואה או ניסך לה עבים של מימי רגלים חייב אוקימנא

(א) חסר כאן וצ"ל אבל אין מגזמין בין במועד ובין בשביעית לית נגר וכו'. ב) אולי צ"ל כגון קישקוש של בדין יבשים ועלין וכו'.

צ א מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה י סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף יב :
ד ב מיי' שם ופ"א מהל' שמיטין הלכה ה סמג שם ועשין קמה טוש"ע שם סעיף יא ·
ה ג מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה י סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף יב :
ו ד מיי' פ"ג מהל' שמיטין הל' ט :
ז ה מיי' שם פ"א הלכה ס :
ח ו מיי' שם הל' ז :
ט ז מיי' שם פ"ג הלכ' ט:
י ח מיי' שם פ"א הל' ס :
יא ט מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הל' ד:

[במלכים כד פסוק יד מתרגם של החרש והמסגר תרגם נגר ערבון]

שביעית פ"ב מ"ד

סוכה מ: מ"ע ג'

שביעית פ"ב מ"ב ע"ש

רבה בר ירמיה כנ"ל

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זריקה וכו' דם של פנים שאינה מחוברת: (ב) תוד"ה ואין בעינן (כעמוד) (א) כעין פנים כעין זבחים שבמקדש הוא דהוי כו' ותיבת זהו נמחק :

חייב · אפילו אין עבודתה בכך : לימא · מילתיה דרב כתנאי : שחט לה חגב · לכל עבודת כוכבים שבעולם בין דרכה בין אין דרכה בכך : מר סבר · רבי יהודה סבר אמרינן כעין זביחה ואע"פ דלאו זביחה ממש היא דהא אין שחיטת חגבים נוהגת והויא כשבירת מקל *דחייב הואיל והיכא למימר כעין זביחה וה"ה שבירת מקל דהויא שבירה וחיתוך מדלא אשמעינן אווז ותרנגול דשייכא ביה שחיטה ממש : ורבנן סברי לא אמרינן בשבירה כעין זביחה : לא דכ"ע לא אמרינן כעין זביחה · ובמקל אפילו רבי יהודה פטר וליתא לדרב דכעין פנים בעינן מידי דדמי לזביחה כגון חיה ועוף ובהמה אפי' אין ראויין לקרבן : ושאני חגב הואיל וצוארו דומה לבהמה · דיש לה צואר כבהמה ולהכי מחייב רבי יהודה דכעין שחיטת פנים הוא : שבר מקל לפניה חייב ונאסרת · המקל בין שעבודתה בשבירה בין שאין עבודתה בשבירה הויא עבודה להתחייב והויא תקרובת ליאסר כדאמרן דכעין זביחה היא : זרק מקל בפניה חייב · וכגון שעבודתה בזריקת מקל אוכה יעבדו : ואינה נאסרת · המקל דלא הוי תקרובת אלא מידי דכעין פנים : אלא מעתה · דבעינן כעין פנים אבנים הנזרקות למרקולים במה יאסרו : כמגדל עבודת כוכבים התוספת על המרקולים קטן ליעשות מרקולים גדול ואיסורו משום עבודת כוכבים עצמה ולא משום תקרובת אבל מקל לא איתעביד עבודת כוכבים דעיקרה של עבודת כוכבים לאו מקל *ניכהו : הא לא פלחה · דהא כולה גידול עבודת כוכבים ניכהו: ותקרובת לחבירתה · לענין שתהא חבירתה נעבדה ממנה ונאסרה ממנה חבירתה משום עבודת כוכבים וניתרת בביטול אבל תקרובת למהוי זבחי מתים שאין בטלין עולמית לא הוו דכעין פנים בעינן ומקל לא אתעביד עבודת כוכבים ושרי לגמרי: בתרייתא תשתרי· שהרי עבודת כוכבים נעשית אבל לא נעבדה עדיין : אי ידעת לה· אם אתה מכירה לאחרונה זיל שקלה כלומר שאין לה היכר לפיכך כולה אסורה : תקרובת לעצמה · שהרי אין לה עבודה אחרת אלא זריקה ובזריקתה נעשית עבודת כוכבים ונעבדת ואפילו אחרונה נאסרת משום עבודת כוכבים עצמה: הרי אלו מותרין · בגמרא מפרש טעמא לקמן (עמוד ב) : שבצרן מתחלה · לנורך עבודת כוכבים ובבצירותן עבדה לעבודת כוכבים דהוי כשבר מקל לפניה דדמי לזביחה : בלתי לה' · מבמע שראוי לשם הכתוב מדבר : דוקין · טייל"א : לבני נח · כל זמן שלא ניתנה תורה אף ישראל נקראו בני נח : חזיא לגבוה בבמה דידהו · דילפינן לקמן דמחוסר אבר נאסר להן ולא מום אחר : אלא במחוסר אבר · דלא אשכחן דליתחזי לגבוה : אבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה· שגלוי וידוע לפניו שעתיד להקריב נח כדכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' : מלהחיות זרע נפקא · דבר שעושה פירות וטריפה שניקב קרום של מוח או שחתכו רגליה שוב אינה יולדת : אלא למ"ד טריפה יולדת · איצטריך מכל החי למעוטה דלא נפקא מלהחיות זרע : בדומין לך · ולא טרפה הלכך מכל החי למחוסר אבר אתא · דלמא נח גופיה טריפה הוה · ואע"ג דחי כמה שנים דלמא טריפה חיה ס"ל הלכך לא נפקא מאתך למעוטי טריפה ואתא מכל החי למעוטה ולא ממשמעותא דהחי דהא טריפה חיה אלא מריבויא ומפרשים להאי החי לשון בריאות וטריפה הוא דאימעיט אבל מחוסר אבר לא : להחיות זרע למה לי · הא אימעוט טריפה : אי מאתך · טריפה הוא דממעיט אבל זקן וסריס מחמת הולי דהנאה אמינא לצוותא בעלמא אמר רחמנא לעייליגהו וטריפה לא ניעול שתמות בתיבה אבל לעשות פירות לא איכפת ואפילו זקן וסריס ליעול קמשמע לן : למרקולים · אף על פי שאין עבודתו בזביחה : לכדרכה · לעבודת כוכבים שעבודתה בזביחה דהא נפקא לן מאיכה יעבדו :

[נדפס"י חייב]

תורה אור

חייב בשלמא עביט של מימי רגלים איכא זריקה משתברת אלא צואה מאי זריקה משתברת איכא בצואה לחה לימא כתנאי שחט לה חגב ר' יהודה [א]מחייב וחכמים פוטרים מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר אמרינן [ב]כעין זביחה ומר סבר לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים לא דכ"ע לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים בעינן ושאני חגב הואיל וצוארו דומה לצואר בהמה אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב [ג]עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ונאסרת זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת א"ל רבא לר"נ מאי שנא שבר דהויא ליה כעין זביחה זרק נמי הויא ליה כעין זריקה א"ל [ד]בעינן זריקה משתברת וליכא אלא מעתה אבני בית מרקולים במה יאסרו א"ל אף לדידי קשיא לי ושאלתיה לרבה בר אבוה ורבה בר אבוה לחייא בר רב וחייא בר רב לרב וא"ל נעשה כמגדל עבודת כוכבים הניחא *למ"ד עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד אלא למ"ד עד שתעבד תישתרי דהא לא פלחה א"ל כל אחת ואחת נעשית עבודת כוכבים ותקרובת לחברתה א"ה בתרייתא מיהא תשתרי אמר ליה אי ידעת לה זיל שקלה רב אשי אמר כל אחת ואחת נעשית תקרובת לעצמה ותקרובת להברתה תנן מצא בראשו כסות ומעות או כלים הרי אלו מותרין פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח אסור בשלמא יינות שמנים וסלתות איכא כעין פנים ואיכא כעין זריקה משתברת אלא פרכילי ענבים ועטרות של שבלים לא כעין פנים איכא ולא כעין זריקה משתברת איכא אמר רבא אמר עולא כגון שבצרן מתחלה לכך א"ר אבהו א"ר יוחנן [ה]מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שהוא פטור שנאמר °זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו לא אסרה תורה אלא כעין פנים (שמות כב) הוי בה רבא במאי אילימא בדוקין שבעין השתא לבני נח חזיא לגבוה בבמה דידהו לעבודת כוכבים מיבעיא אלא [ו]במחוסר אבר וכדרבי אלעזר *דאמר ר' אלעזר מנין למחוסר אבר שהוא אסור לבני נח שנאמר °ומכל החי מכל בשר שנים מכל אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אברין שלה האי ומכל החי מיבעי ליה למעוטי טריפה *°מלהחיות זרע נפקא הניחא למ"ד טריפה אינה יולדת אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר אמר קרא אתך אתך בדומין לך ודלמא נח גופיה טריפה הוה תמים כתיב ביה דלמא תמים בדרכיו צדיק כתיב ביה דלמא תמים בדרכיו וצדיק במעשיו לא מצית אמרת דנח גופיה טריפה הוה דאי ס"ד נח טריפה הוה א"ל רחמנא דכוותך עייל שלמין לא תעייל השתא דנפקא מאתך *להחיות זרע למה לי אי מאתך ה"א לצוותא בעלמא ואפי' זקן ואפי' סריס קמ"ל *להחיות זרע : א"ר אלעזר *[ז]מנין לשוחט בהמה למרקולים שהוא חייב שנאמר °ולא יזבחו עוד את זבחיהם (ויקרא יז) לשעירים אם אינו ענין לכדרכה דכתיב °איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם (דברים יב) תנהו ענין לשלא כדרכה והא להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא

עד

חייב. פ"ה ואפי' אין עבודתה בכך ונ"ל דמ"מ היתה רגילה בצואה דהא רב יהודה לא מיחייב (אלא) בשבירת מקל ואע"ג דדמי לזביחה רק באותה שרגילה במקל וכן היא דחגב נ"ל שעובדין אותה בחגב בענין אחר שלא בשחיטה דאי אינה רגילה בו מה בעי לדמוייה לקך דרב יהודה לימא כתנאי ועוד כי משני דכ"ע לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים וטעמא דמחייב הואיל וצוארו דומה לבהמה ואי אינה רגילה בו כלל ובלא לחייב מטעם שמקריב אותו כעין פנים גמור והוי כמו שוחט בהמה לעבודת כוכבים שחייב לכל עבודת כוכבים שבעולם מטעם שהיא עבודת פניםכדפירש לעיל בקונט' וכי יועיל צוארו דומה לבהמה להחשיב כעין פנים יותר משוחט בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים דאמרינן לקמן דפטור אלא ודאי מיירי בעבודת כוכבים שרגילין לעבוד בחגב ודמי לדרכה בכך טפי מבהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שאין דרכה בבהמה כלל ובהכי ניחא דלא קאמר דכ"ע אמרינן כעין זביחה כרב ומחייב בשבירת מקל באותה שעובדין אותה במקל והכא דפליגי בחגב פליגי באין עובדין אותה בכך דלא עדיף צוארו דומה לבהמה מבעלת מום כדפרישית:

מנין למחוסר אבר. פירשתי בפ"ק (לעיל דף ו') וכל הסוגיא :

אפילו

יב א מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הלכ' ד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף ד :

יג ב ג ד מיי' שם הלכ' ג ד טוש"ע שם סעיף ג :

יד ה ו מיי' שם הלכה ד סמג שם .

מסר"מ מ"ז

טו ז מיי' שם הל' ג :

רבינו חננאל

אוקימנא בצואה לחה שמתחתכת והיא כעין חתיכת אבר אבר: שחט חגב לעבודת כוכבים ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרים · אוקימנא כולי עלמא כעין פנים בעינן ושאני חגב הואיל וצוארו דומה לצואר בהמה וכאילו בהמה שחט לעבודת כוכבים. ורבנן. לאו בהמה היא : אמר רב עבודת כוכבים שעבודתה במקל שיבר מקל בפניה חייב ונאסרת דשבירתה כעין זביחה היא · זרק מקל בפניה חייב שהרי דרך עבודתה במקל · ואינה נאסרת אותה המקל · דבעינן זריקה משתברת · כגון זריקת דם וליכא : ומקשינן אי הכי אבני מרקולים אמאי אסורות הלא עבודתו בזריקת אבן היא והאבן אינה משתברת בעת זריקתה כזריקת דם · ופרקינן אבני מרקולים אינן נאסרות אלא מפני שעושה אותן עבודת כוכבים ובכל יום מוסיף ומגדלה·ומקשינן הניחא לר"ע דאמר עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד · אלא לר' ישמעאל דאמר עד שתעבד אכתי לא פלחה ואמאי אסורות·ופרקינן כל אחת ואחת נעשית עבודת כוכבים ותקרובת לחברתה · בתרייתא תשתרי דעדיין לא נעבדה· ופריק רב אשי כל אחת ואחת נעשית תקרובת לעצמ' ותקרובת לחברתה · הנה גם היא כאלו נעבדה . ומקשינן עליה דרב מהא דתנן פרכילי ענבים ועטרות של שבלים אסורות משום תקרובת עבודת כוכבים והא . הני לא כעין פנים איכא· דהא אין נקרבין בעזרה בתורת קרבן כיוצא באלו· וגם אינה כזריקת משתברת במאי נאסרין' ופרקינן כגון שבצרן וקצרן מתחלה לכך שנאסרו בשעת חתיכה שהיא כעין זביחה : א"ר יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שפטור שנאמר זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו כל הראוי לשם חייב בו לעבודת כוכבים ואוקימנא האי בעלת מום מחוסרת אבר היא אבל בעלת מום בדוקין שבעין חייב · דהא חזיא לגבוה לבני נח בבמה דידהו · שנאמר ומכל החי מכל בשר וגו' אמרה תורה הבא בשר שחיין ראשי אברין שבה · ומצאנו שהעלה מהן נח קרבן וכר"א דאמר מנין למחוסר אבר למרקולים שחייב ת"ל ולא

[גמ' סימן] · יעב"ץ | לעיל מו. [לקמן ע"ב] | [חולין קטז: לעיל ה:] | [ג"ל מלהחיות] | [צ"ל לחיות] | [צ"ל לחיות] | [סנהדרין סא. ושם קי.]

אסור לבני נח שנאמר ומכל החי מכל בשר וגו' אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אבריה · ומקשינן האי להכי הוא דאתא כו' · א"ר אלעזר מנין השוחט בהמה ופשוטה היא כו'

עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות שהרי [א]עונשן אמור שנאמר °ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו׳ עונש שמענו אזהרה מנין ת״ל °פן תעלה עולותיך וכדר׳ אבין א״ר *אילא *דאמר ר׳ אבין א״ר אילא כל מקום שנאמר השמר ופן ואל אינו אלא בלא תעשה מכאן ואילך הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות שנאמר °למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זובחים שהתרתי לך כבר על פני השדה מלמד שכל הזובח בבמה בשעת איסור הבמות מעלה עליו הכתוב כאילו הוא זובח על פני השדה והביאום לה׳ זו מצות עשה ומצות לא תעשה מנין ת״ל °ולא יזבחו עוד את זבחיהם יכול יהא ענוש כרת ת״ל °חקת עולם תהיה זאת להם ולא אחרת להם אמר רבא קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד: **מתני׳** [ב]מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות ושמנים וסלתות [ג]וכל דבר שכיוצא בו קרב ע״ג המזבח אסור: **גמ׳** מנהני מילי א״ר חייא בר יוסף א״ר אושעיא כתוב אחד אומר °ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם וכתוב אחד אומר °לא תחמוד כסף וזהב עליהם הא כיצד עמהם דומיא דעליהם מה עליהם [ד]דבר של נוי אסור שאינו של נוי מותר אף עמהם דבר של נוי אסור ושאינו של נוי מותר ואימא עליהם דומיא דעמהם מה עמהם כל מה שעמהם אף עליהם כל (א) שעליהם א״כ לא יאמר עליהם מעות דבר של נוי הוא אמרי דבי ר׳ ינאי [ה]בכים קשור ותלוי לו בצוארו כסות דבר של נוי הוא אמרי דבי ר׳ ינאי [ו]בכסות מקופלת ומונחת לו על ראשו כלי דבר של נוי הוא אמר רב פפא [ז]דסחיפא ליה משכילתא ארישיה אמר רב אסי בר חייא [ח]כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפי׳ מים ומלח אסור חוץ לקלקלין דבר של נוי אסור שאינו של נוי מותר א״ר יוסי בר חנינא *נקטינן אין קלקלין לא לפעור ולא למרקולים למאי אילימא דאפי׳ פנים כחוץ דמי ושרי השתא פעורי מפערין קמיה מים ומלח לא מקרבין ליה אלא [ט]אפי׳ חוץ כבפנים דמי ואסור: **מתני׳** [י]*עבודת כוכבים שהיה לה גינה או מרחץ נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בין בטובה (ובין*) שלא בטובה [כ]עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד ושל ישראל אין אסורה עד שתיעבד: **גמ׳** אמר אביי בטובה בטובת כומרין שלא בטובת כומרין לאפוקי טובת עובדיה דשרי איכא דמתני לה אסיפא [ל]היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה אמר אביי בטובה בטובת אחרים שלא בטובה שלא בטובת כומרין מאן דמתני אסיפא כ״ש ארישא ומאן דמתני ארישא אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפי׳ בטובת כומרין נמי שפיר דמי: עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד: מתני׳ מני ר״ע היא דתניא °אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר יכול עשאום ולא גמרום גמרום ולא הביאום הביאום ולא נשתמשו בהן יכול יהו אסורים ת״ל אשר עבדו שם הגוים *שאין אסורין עד שיעבדו מכאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתיעבד ושל ישראל אסורה מיד דברי ר׳ ישמעאל *ר״ע אומר חילוף הדברים עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד ושל ישראל עד שתיעבד אמר מר בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר הא מקומות כתיב אם אינו ענין למקומות דלא מיתסרי דכתיב °אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם

תנהו

תוספות

אפילו מים ומלח אסור · פירוש ואפילו שאין עבודתה בכך דאי עבודתה בכךאפי׳ בכלי (ה) נוטה נמי והטעם שלפנים מן הקלקלין מקריבין כל דבר אע״פ שאינו נוי וטעם האיסור מטעם תקרובת חוץ לקלקלין דבר של נוי אסור מטעם תקרובת שאינו של נוי מותר כי אין מקריבין שם אלא דבר של נוי ודלא כפ״ה שפירש דחוץ לקלקלין אין שם תקרובת ודבר של נוי אסור משום (ו)ולא תחמוד כסף וזהב א״כ גבי פטור קאמר חוץ כפנים דמיתסר ואמאי כיון שאין מביאין חוץ לקלקלין דבר של תקרובת ומים ומלח אינו לנוי:

תנהו

רש״י

עד כאן · האי ולא יזבחו בפרשת שחוטי חוץ כתיב ועד פסוק זה הענין מדבר בקדשים שהקדישם בשעת איסור הבמות לאחר שהוקם המשכן והקריבן בשעת איסור הבמות: שהרי עונשן אמור · שגילה לך הענין את עונשן שהן בכרת: מכאן ואילך · האי ולא יזבחו עוד: בשעת היתר · קודם שהוקם המשכן והזהיר הכתוב שאע״פ שהיו מוקדשין לשם הקרבת במה לא יקריבום עוד בבמה לגבוה שנאמר את זבחיהם זבחים העומדים קודם לכן שהתרתי בבמה לגבוה בשעת איסור הבמות כזובח על פני השדה לעבודת כוכבים: זו מצות עשה · כאלו שהוקדשו קודם הקמת המשכן והקריבן אחרי כן בבמה שעובר בעשה: יכול יהא ענוש כרת · כאילו הקדישן בשעת איסור והקריבן דענוש בהן כרת לעיל: זאת להם · עשה ולא תעשה: ואין אחרת להם · כרת אלמא לאזהרת שוחטי חוץ קדשים שהוקדשו בשעת היתר הבמות אתא ולאזהרת מרקולים מנלן: קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד · (ב)והאי עוד לא איצטריך שדי אזהרה אתרוייהו ותחשביה תרי לאוי: **מתני׳** מצא בראשו · של מרקולים מעות כסות וכלים מותרין שאינן של נוי כדמפרש בגמרא: **גמ׳** עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם · משמע שהיו מקריבין עץ ואבן וכסף וזהב וקרי ליה קרא שקוצים אלמא כל מה דמקריבין קמיה מיתסר: וכתוב אחד אומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם · אבל עץ ואבן לא כתיב: הא כיצד עמהן דומיא דעליהן: מה עליהן דבר של נוי אסור דהא כסף וזהב הוא אף עמהן דכתיב עץ ואבן אם של נוי הוא אסור ואם לאו מותר ולקמן פריך הא מעות דבר של נוי הוא: כל (ג) שעמהם · דהא כתיב כמי עץ ואבן ושתם עץ ואבן לאו דנוי נינהו: א״כ לא יאמר עליהם · כוליה קרא לא איצטריך דהשתא מה שעמהן דהיינו עליו ממש אשמועינן קרא דשקוצים נינהו ואסירי שעליהן מיבעיא לך לשון אחר כל שעמהן דאסר ריבויא הוא: מעות דבר של נוי הוא · ואמאי קתני מתני׳ דמותר: מקופלת · מכופלת פלייד״א בלע״ז: דסחיפא לה משכילתא ארישיה · כפויה לו גביע ארישיה ואינה עשויה כמין כובע אלא כלי ארוך ובלשון כנען אקדון ונותנין בו מים כדאמרינן (שבת דף עז:) משיכלא משי כולה שמכבסין בו בגדים ורוחצין בו ידיהן: קלקלין · מחיצה היא פרוסה לפני עבודת כוכבים וקלקלין הוא כינוי של קלעים: אפי׳ מים ומלח · דלא לנוי הוא כיון דלפנים נינהו הוה תקרובת: חוץ לקלקלין · לאו משום תקרובת אתיה: הלכך של נוי אסור · דנפקא מאשר עמהן: שאינו של נוי מותר · ואפי׳ הוא כעין פנים דהא חוץ לקלקלין לא מנחי תקרובת: אין קלקלין · אין תורת קלקלין לא לפעור ולא למרקולים: למאי הלכתא · אין לו קלקלין: הי נימא · דלא מיתסר דבר שאין של נוי לפנים מקלקלין דידיה כשאר עבודת כוכבים: השתא פעורי מפערין קמיה · מתריזין לפניו: אפי׳ חוץ כפנים דמי · ומיתסר שהרי כל עבודתו דרך בזיון וקלקלין הוי לניעות ולכבוד הלכך לא שייכי ביה ולא מפסקי: **מתני׳** נהגין ממנה שלא בטובה · שלא יתנו שכר לכומרים דאין הקדש לעבודת כוכבים כדאמרן בפ׳ כל הצלמים (לעיל דף מד:): **גמ׳** עובדיה · עובדי כוכבים העובדין אותה לא איכפת לן אי יהבינן להו (ד) שכר טובת הנאה פורתא: כ״ש ארישא · דכיון דכולה דעבודת כוכבים אסור לתת שכר: בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר · ולקמן פריך הא מקומות כתיב: מכאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים · ולקמן פריך הא בכלים אוקימתה עבודת כוכבים מנלן דעד שתיעבד: חילוף הדברים · ולקמן מפרש טעמא: את אלהיהם · את אלהיהם בההיא קרא כתיב:

מקים

עין משפט נר מצוה

טז א מיי׳ פי״ח מהל׳ מעשה קרבנות הל׳ ב סמג עשין קפט:

יז ב מיי׳ פ״ז מהל׳ עבודת כוכבים הל׳ טו סמג לאוין מה טוש״ע י״ד סי׳ קלט סעיף ז:

יח ג מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג:

יט ד ה ו ז מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ז:

[צ״ל אילעא]

כ ח ט מיי׳ שם הל׳ טו מח טוש״ע שם סעיף ס:

כא י מיי׳ שם הל׳ יז סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קמג סעיף ג:

כב כ מיי׳ שם הל׳ ד סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קלט סעיף א:

כג ל מיי׳ שם הל׳ יז סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קמג סעיף ג:

רבינו חננאל

ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים וגו׳ עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות בחוץ (שנאמר) שהרי כתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו וכתיב ונכרת · עונש שמענו · אזהרה מנין שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום · וקיי״ל דכ״מ שנא׳ בו [השמר פן ואל] אינו אלא בלא תעשה · מיכן והילך הכתוב מדבר בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות והקריבן בחוץ בשעת איסור הבמות שנאמר למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם שהיו מותרין להן · על פני השדה · מלמד שכל הזובח בבמה כאילו זובח לשדה · והביאום לה׳ זו מצות עשה · מצות לא תעשה מנין ת״ל ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ואין שעירים אלא שדים כדכתיב ושעירים ירקדו שם · אשר הם זונים אחריהם לרבות שאר עבודת כוכבים · חקת עולם · לבית עולמים · תהיה בזמן הזה · זאת להם ואין חייבין עליהן כרת · לדורותם שנוהג הדבר לדורות: ופריק רבא קרי ביה ולא יזבחו אזהרה כמו שאמרנו · וקרי ביה ולא עוד לרבות אפילו שלא כדרכן: **מתני׳** מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. מנא לן דכתיב בהאי קרא ותראו את שקוציהם [וגו׳] כסף וזהב אשר עמהם וכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם. (וכתיב ולקחת לך) · הא כיצד עליהם דומיא דעמהם)· מה עמהם של נוי הוא דאסור · אף עליהם דבר של נוי הוא דאסורי ודחינן אדרבה עמהם דומיא דעליהם מה עליהם כל מה שעליהם אף עמהם כל מה שעמהם׳ ופרקינן אם כן לא יאמר עמהם למה נאמר עמהם · לומר דבר שהוא עמה לנוי הוא שאסורי׳ ואוקימנא למתני׳ דקתני מעות. בכים קשור ותלוי לה בצוארה של עבודת כוכבים. כסות בטלית מקופלת ומונחת לה על ראשה · כלים כגון ספל ומשיכלה וכיוצא בהן שבראשה · שאלו כולן אינם עושים לנוי · ואסיקנא כל דבר שהוא עם עבודת כוכבים לפנים מן הקלקלין · פירוש החדר שהיא נתונה בו אפילו מים ומלח אסורין הן . חוץ מן הקלקלין דבר שהוא לנוי עבודת כוכבים אסור בהנאה · ושאינו לנוי עבודת כוכבים מותר : אמר ר׳ יוסי בר׳ חנינא נקטינן אין קלקלין לא לפעור ולא למרקולים אלא אפילו הוצה לו כלפנים דמי והכל אסור · פרכילי ענבים ועטרות של שבולים · פי׳ קריבין לביכורים יינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור : עבודת כוכבים שיש לה מרחץ או גינה נהנין מהן שלא בטובה · ואוקמה אביי שלא בטובת כומרים · היה לעבודת כוכבים גינה ושל אחרים נהנין מהן בטובת הכומרים ושלא בטובת הכומרים · פירוש בטובת הכומרים שהיתה לכומרים טובה בהנאה : פיסקא עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד · ושל ישראל עד שתעבד · מתניתין מני ר׳ עקיבא היא · דתניא אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם מיכן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה אלא עד שתעבד שנאמר אשר עבדו שם · ושל ישראל מיד · דברי ר׳ ישמעאל מדכתיב ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל · משעת עשייה נאסרה על׳ כתיב.

ה) מדברי רבינו נראה דגרס להיפך מגי׳ דידן ואולי דט״ס נפל בכאן וצ״ע

מסורת הש״ס

מכות יג: זבחים קו. מנחות לו: לט: עירובין נו׳ סוטה ה. שבועות די לו.

[עי׳ פירוש רש״י דעירובין ס׳ ד״ה וכא״ר נתמן] לעיל מד:

רש״א מ״ו וצ״ל ושלא בטובת

[לעיל יט:]

[שם חולין ח:]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ כל מה שעליהם א״כ: (ב) רש״י ד״ה קרי ביה וכו׳ דהאי עוד: (ג) ד״ה כל מה שעמהם: (ד) ד״ה עובדיה וכו׳ יהבינן להו שכר טובת: (ה) תוס׳ ד״ה אפילו וכו׳ אפילו בכלי מלא נוטה: (ו) בא״ד משום לא תחמוד כסף וזהב דלא״כ קשה גבי פטור דקאמר חוץ:

תורה אור

ויקרא יז · דברים יב · ויקרא יז · שם · שם · דברים כט · שם ז · שם יב · שם

תנו רבנן ענין לבלים מכאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה אלא עד שתעבד ושל ישראל מיד והא בבלים אוקימנא לה אמר קרא °אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם מקיש אלהיהם לבלים מה כלים עד שיעבדו אף אלהיהם נמי עד שיעבדו ור"ע דלא מקיש אמר לך *את הפסיק הענין ורבי ישמעאל אשכחן עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאין אסורה עד שתעבד דישראל דאסורה מיד מנא ליה סברא הוא מעובד כוכבים עד שתעבד דישראל אסורה מיד אימא דישראל כלל וכלל לא השתא גניזה בעיא איתסורי לא מיתסרא ואימא כדעובד כוכבים אמר קרא °ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל משעת עשייה קם ליה בחטא אימא ה"מ למיקם גברא בחטא איתסורי לא מיתסרא אמר קרא °ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה משעת עשייה קם ליה בארור אימא ה"מ למיקם גברא בארור איתסורי לא מיתסרא תועבת ה' כתיב ור"ע דבר המביא לידי תועבה ור"ע עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאסורה מיד מנא ליה אמר עולא אמר קרא °פסילי אלהיהם תשרפון באש משפסלו נעשה אלוה ואידך ההוא מיבעי ליה לכדתני רב יוסף דתני רב יוסף *מנין לעובד כוכבים שפיסל אלוהו שנאמר פסילי אלהיהם תשרפון באש ואידך נפקא ליה מדשמואל דשמואל רמי כתיב °לא תחמוד כסף וזהב עליהם וכתיב ולקחת לך הא כיצד פסלו לאלוה לא תחמוד פסלו מאלוה ולקחת לך ור"ע אשכחן עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאסורה מיד דישראל עד שתעבד מנלן אמר רב יהודה אמר קרא °ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר ואידך ההוא מיבעיא ליה לכדרבי יצחק דא"ר יצחק מנין לעבודת כוכבים של ישראל שטעונה גניזה שנאמר ושם בסתר ואידך נפקא ליה מדרב חסדא אמר רב דאמר רב חסדא אמר רב מנין לעבודת כוכבים של ישראל שטעונה גניזה שנאמר °לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח מה מזבח טעון גניזה אף אשרה טעונה גניזה ואידך ההוא מיבעי ליה לכדר"ל *דאמר ר"ל *כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשרה בישראל שנאמר °שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וסמיך ליה לא תטע לך אשרה כל עץ אמר רב אשי ובמקום תלמידי חכמים כאילו נטעו אצל מזבח שנאמר אצל מזבח בעי רב המנונא ריתך כלי לעבודת כוכבים מהו עבודת כוכבים דמאן אילימא עבודת כוכבים דעובד כוכבים בין לר' ישמעאל ובין לר"ע משמשי עבודת כוכבים הן ומשמשי עבודת כוכבים אין אסורין עד שיעבדו ואלא עבודת כוכבים דישראל אליבא דמאן אילימא אליבא דר"ע השתא היא גופה לא מיתסר' עד שתעבד משמשיה מיבעיא ואלא אליבא דרבי ישמעאל דאמר אסורה מיד מאי משמשין ממשמשין גמרינן מה התם עד שיעבדו אף הכא עד שיעבדו או דלמא מינה גמר מה היא אסורה מיד אף משמשיה אסורין מיד מאי איריא דקא מיבעיא ליה ריתך כלי תיבעי ליה עשה רב המנונא משום טומאה ישנה קמיבעיא ליה דתנן *כלי מתכות פשוטיהן ומקבליהן טמאין נשתברו טהרו חזר ועשאן כלים (א)יחזרו לטומאה ישנה והכי קמיבעיא ליה כי הדרא טומאה ה"מ לטומאה דאורייתא אבל טומאה דרבנן לא או דלמא ל"ש ותיבעי ליה שאר טומאות דרבנן חדא מגו חדא קמיבעיא ליה טומאה דרבנן מי הדרא או לא הדרא את"ל לא הדרא טומאה דעבודת כוכבים משום חומרא דעבודת כוכבים מי שויוה רבנן כטומאה דאורייתא או לא תיקו בעי מיניה ר' יוחנן מר' ינאי תקרובת עבודת כוכבים של אוכלים מהו מי מהניא להו ביטול לטהרינהו מטומאה או לא ותיבעי ליה כלים כלים לא קמיבעיא ליה כיון דאית להו טהרה במקוה °טומאה נמי בטלה כי קמיבעיא ליה אוכלין ותיבעי ליה עבודת כוכבי' גופה *לא מיבעיא ליה

כיון

רש"י

מקיש אלהים למקומות · דאוקמינן בכלים : מה כלים עד שיעבדו · דכתיב אשר עבדו שם : טעונה גניזה בפ"א · דילפינן לקמן מושם בסתר : ואימא כדעובד כוכבים · עד שתעבד : ור"ע · דאמר דשל ישראל עד שתעבד הוי תועבת ה' לאו דמיתסר משעת עשייה אלא ה"ק ארור מכשעת עשייה דעשייה מביאתו לידי תועבה שעובדה: שפסל אלוהו · פיסל נכסו : כתיב לא תחמוד וכתיב ולקחת לך · ותרוייהו בחד קרא ורישא דקרא פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד וגו' : ה"ק פסלו לאלוה · שיפה לעבודת כוכבים לא תחמוד : פסלו מאלוה · שבטלו מלהיות פסולה ולקחת לך דפסילי דרישא דקרא קרי נמי משמע ודרשינן ליה לאיסור ולהיתר דקרא : דברים שבסתר · עבודות שבסתר הוא שבורה שלא ישמעו בה"ד ויהרגוהו : שטעונה גניזה · דכתיבא שימה (ג) גנוזה בקרקע : מה מזבח טעון גניזה · דהא אסיר בהנאה : אצל מזבח · תלמידי חכמים דהעמידם אוקמינן בדיין שאינו הגון הלכך מזבח נמי בגברי : ריתך כלי · כלי שנשבר והקים עליו בקורנס עד שריקעו ונתפשט ונתמלא פגימתו : בין לר' ישמעאל כו' · משמשי עבודת כוכבים של עובד כוכבים אין אסורין עד שיעבדו כדאמרן לעיל (דף נא·) הביאום ולא נשתמשו בהן יכול יהו אסורין ת"ל אשר עבדו ור"ע בעבודת כוכבים עצמה פליג אבל בכלים לא פליג : משמשין · דישראל ממשמשי עבודת כוכבים דעובד כוכבים גמר ולא מיתסר עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים : עשה עשאו (*טונו) לעבודה (ג) מתחילה : חזרו לטומאתן ישנה·ולריכה טבילה ובגיאות השבת (דף טז:) מפרש טעמא גזרה שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה וקא מיבעיא (ד) כלי שנשתמשו בו לעבודת כוכבים ואמרי' במסכת שבת בפ' א"ר עקיבא (דף פג·) מטמאה טומאה שברן כדי לטהרן וחזרו ועשאן לעבודת כוכבים ועדיין לא נשתמשו בו מי הדר לטומאה קמייתא או לאו : מי אמרינן ה"מ · דחוזרין לטומאתן ישנה דאורייתא : אבל טומאת · עבודת כוכבים דרבנן היא(ה) וקראי אסמכתא בעלמא : שאר טומאות דרבנן · כגון *כלי דמטמאו במשקין דמדאורייתא לא מטמאו משקין כלי ורבנן גזור משום משקה זב וזבה כגון רוקו ומימי רגליו דאב הטומאה נינהו ומטמאי כלי : חדא מגו חדא · כלומר בשאר טומאות נמי מיבעיא ליה והאי דנקט עבודת כוכבים שאילה אחרת [היא] הנשאלת מתוך פשטה של ראשונה את"ל בשאר טומאות דרבנן לא הדרי הכא מאי : תקרובת עבודת כוכבים של אוכלין מהו · מי סלקא טומאה מינייהו ע"י ביטול או לא : ותיבעי לך כלים · שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים אי סלקא טומאה מינייהו כי היכא דסלקא איסורא : כיון דאית להו טהרה · בשאר טומאות במקוה הכא דמקוה דידיה הייינו ביטול כיון דאיסורא בטיל מינייהו טומאה והאי נמי סלקא : כי קמיבעיא לן אוכלין · דלית להו טהרה בשאר טומאות במקוה : ותיבעי ליה עבודת כוכבים של אוכלין כגון השתחוה לפת ותיבעי לך אי סלקא טומאה בביטול או לא :

מאי

תוספות

תנו רבנן מנין לכלים · ולא דמי לתקרובת הר שהתרנו לעיל בפ' כל הצלמים (דף מה. ד"ה אלהיהם) דשאני התם דכתיב (תהלים קו) ויאכלו זבחי מתים ומיניה נפקא לן תקרובת עבודת כוכבים וקרא כי כתיב בפטור כתיב שהוא תלוש ונאסר ולהכי תקרובתו אסורה אבל גבי עבודת כוכבים של מחובר לא מצינו איסור בתקרובתו אלא גבי כלים כדמסיק הכא(ו) ואע"ג דדברי קבלה הן עד דאתא דוד גמרא גמירי לה ואתא דוד ואסמכיה אקרא : ורבי עקיבא דלא מקיש כו' · האי *(ואת) לא הוצרך אלא לאפוקי מדרשא דר' ישמעאל דאילו ר"ע טעמא מפסילי אלהיהם : מה מזבח טעון גניזה · כמו כלי שרת דאמרינן שגנוזה אף אשרה טעונה גניזה פירוש ביעור בלא הנאה כמו עגל שבחקוהו וזרוהו ומיהו מעגל ליכא למילף (ז) בין לר' יוסי בין לרבנן דלר' יוסי שמא בשביל כבודן של ישראל שאירעה להם תקלה וקלון על ידו עשה כן ולרבנן בקש לבודקן כסוטות: תבעי ליה שאר טומאות דרבנן · פירוש בכלים שנטמאו במשקין כמו שפ"ה ובכלים שעיקר טומאתן דאורייתא דאילו בכלי זכוכית תנן וכפ"ק דשבת (דף טז·) מייתי לה דאין חוזרין לטומאה ישנה והיינו משום דעיקר טומאתן אף בשרן ובמת מגבם אינם אלא מדרבנן :

כיון

עין משפט נר מצוה

כד א ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הל' ח סמג לאוין קלח :

כה ג מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הלכה ד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף א :

כו ד מיי' פ"א מהל' כלים הלכה ט סמג עשין רמו :

כז ה מיי' שם פ"ו הל' א ופי"ב הל' א סמג שם :

כח ו מיי' שם פי"ב הלכה א :

כט ז מיי' שם הלכה י :

ל ח מיי' שם הל' ט :

לא ט מיי' פ"ז מהל' שאר אבות הטומאה הלכה ז :

רבינו חננאל

כתיב יאשרוף אותו באש · ר' עקיבא אומר חילוף הדברים של עובד כוכבים אסור מיד שנאמר פסילי אלהיהם תשרפון באש משעת עשיה שנפסל נאסר ועליו אמרה תורה תשרפון באש : שמואל רמי כתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש וכתיב ולקחת לך · הא כיצד פסלו לאלוה תשרפון באש · פסלו מאלוה ולקחת לך · עבודת כוכבים של ישראל אינה אסורה אלא עד שתעבד' דברי ר' עקיבא שנאמר ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכ' וגו' ושם בסת' עד שיעשה לה דברים שבסתר' והיא עבודתה' ומנין שטעונה גניזה שנא' ולא תטע לך אשרה [כל עץ] אצל מזבח ה' וגו' מה מזבח טעון גניזה אף אשרה טעונה גניזה' ור' ישמעאל האי קרא מיבעי ליה לכדריש לקיש דאמר כל המעמיד דיין לישראל שאינו הגון כאילו נטע אשרה שנאמר לא תטע לך אשרה כל עץ וגו' · וסמיך ליה לעיל מן הענין שופטים ושוטרים תתן לך וגו' · אמר רב אשי ובמקום תלמידי חכמים כאילו נטע אצל המזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך אשר תעשה לך : בעי רב המנונא ריתך כלי לעבודת כוכבים' פירוש רצף כלי בכור לשם עבודת כוכבים מהו · ואמרינן מאי קמבעיא ליה כלים משמשי עבודת כוכבים נינהו · והיא לשם עבודת כוכבים דעובד כוכבים קאמר · בין לר' ישמעאל בין לר' עקיבא אין אסורין אלא משיעבד' דהא לא חלקו אלא בעבודת כוכבים עצמה · ואסיקנא לשם עבודת כוכבים דישראל ואליבא דר' ישמעאל דאמר עבודת כוכבים דישראל אסורה מיד מאי משמשי עבודת כוכבים כי עבודת כוכבים עצמה דמו · מה היא אסורה מיד אף משמשיה אסורין מיד אי לא · ואמרינן אמאי בעי ריתך דהוה כבר כלי · ליבעי מעשה בתחלה' ופרקינן

אין הכי נמי כלומר עשה הוה ליה למיבעא מיהו רב המנונא לא בעא ריתך אלא משום טומאה ישנה · דתנן כלי מתכות פשוטיהן ומקבליהן טמאים נשברו טהרו · חזר ועשה מהן כלים חזרו לטומאתן קמיבעיא ליה הני מילי שחוזרין לטומאה ישנה בטומאה דאורייתא אבל טומאה דרבנן לא הדרא · ותיבעי ליה שאר טומאות דרבנן ואמרינן חדא מגו חדא קמיבעיא ליה טומאה דרבנן הדרא אי לא אם תמצא לומר לא הדרא טומאת עבודת כוכבים כיון דחמירא אוקמוה רבנן אדאורייתא · או דלמא לא שנא · תיקו : בעא מניה ר' יוחנן מר' ינאי תקרובת עבודת כוכבים של אוכלים מהו פי' אם יחזור בטלה טומאתן אי לא · ותיבעי ליה כלים · כלים לא מיבעיא ליה כיון דאית להו טהרה במקוה כי מבטיל להו בשבורה טומאה נמי בטילה · כי קא מיבעיא אוכלין · ותיבעי ליה עבודת כוכבים גופה עבודת כוכבים

הגהות הב"ח

(א) גמ' חזר ועשאן כלים חזרו לטומאתם וכו' כי הדרא טומאה. נ"ב הכא ליכא למימר כיון דאית [להו טהרה במקום] טומאה נמי בטלה דבכלי של ישראל קא מיבעיא ליה ולא בשל עובד כוכבים אי נמי בכלי של [עובד כוכבים ובעבודת כוכבים] של ישראל קאמר דלית ליה ביטול: (ב) רש"י ד"ה שטעונה וכו' שלימה גנוזה בקרקע : (ג) ד"ה עשה עשאו כולו לעבודת כוכבים מתחילתו : (ד) ד"ה חזרו וכו' וקא מיבעיא (ה) ד"ה אבל וכו' וקראי נ"ב לעיל בדף מז ע"ב : (ו) תוס' ד"ה תנו וכו' ואע"ג דדברי קבלה נ"ב פי' האי קרא דויאכלו זבחי מתים : (ז) ד"ה מה וכו' בין לר' יוסי. נ"ב לעיל ברים דף מד :

עין משפט נר מצוה

לב א ב מיי' פ"ז מהל' אבות הטומאות הלכה ז:
לג ג ד מיי' פ"ט מהל' בית המקדש הלכה יד סמג לאוין קס:
לד ה מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הלכה יד סמג לאוין רנ:
לה ו מיי' שם הל' טו:
לו ז מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ה:
לז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
לח ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג:

ועי' תוספות חולין[illegible]

תורה אור

כיון דאיסורה בטיל טומאה נמי בטלה כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודת כוכבים של אוכלין מאי כיון דאיסוריה לא בטיל *כדרב גידל טומאה נמי לא בטלה או דלמא איסור דאורייתא לא בטיל °טומאה דרבנן בטיל תיקו בעא מיניה ר' יוסי בן שאול מרבי כלים ששימשו בהן בבית חוניו מהו שישתמשו בהן בבית המקדש וקא מיבעיא ליה אליבא דמ"ד בית חוניו לאו בית עבודת כוכבים היא דתנן *כהנים ששימשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים ואינו צריך לומר לדבר אחר כהנים הוא דקנסינהו רבנן משום *דבני דעה נינהו אבל כלים לא או דלמא לא שנא א"ל אסורים הן *ומקרא היה בידינו ושכחנוהו איתיביה °כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו הכנו והקדשנו מאי לאו הכנו דאטבלינהו הקדשנו דאקדישנהו א"ל ברוך אתה לשמים (א) שהחזרת לי אבדתי *הכנו שגנזנו והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם לימא מסייע ליה *מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצו אנשי יון וא"ר ששת ששקצו לעכו"ם *א"ר פפא התם קרא °אשכח ודרש דכתיב °ובאו בה פריצים וחללוה אמרי היכי נעביד *ניתברינהו °אבנים שלמות אמר רחמנא ננסרינהו °לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא ואמאי ליתברינהו ולישקלינהו לנפשייהו מי לא *אמר רב אושעיא בקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם משום כספא ודהבא של ירושלים והוינן בה ירושלים הויא רובא דעלמא אלא אמר אביי בקשו לגנוז דינרא הדרייאנא טוריינא שיפא מפני טבעה של ירושלים עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר ובאו בה פריצים *וחללוה התם לא אישתמשו בהו לגבוה הכא כיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוטא: **מתני'** *ז עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו וישראל אין מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים המבטל עבודת כוכבים מבטל משמשיה ביטל משמשיה משמשין מותרין והיא אסורה: **גמ'** מתני ליה ר' לר"ש *ברבי עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו א"ל רבי שנית לנו בילדותך עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל ישראל דישראל מי קא מבטלה והא °ושם בסתר כתיב א"ר הילל בריה דרבי וולס לא נצרכה שיש לו בה שותפות בילדותו מאי קסבר ובזקנותו מאי קסבר *בילדותו סבר ישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח כיון דעובד כוכבים מבטל דנפשיה דישראל נמי מבטלה ובזקנותו סבר ישראל אדעתא דנפשיה פלח כי מבטל עובד כוכבים דנפשיה דישראל לא בטיל איכא דמתני לה אסיפא ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים פשיטא א"ר הילל בריה דרבי

כיון דאיסורה בטיל. וגבי כלים לעיל (עמוד א) דלא קאמר הכי דמיירי בכלים של תקרובת עבודת כוכבים שאין להם בטול ודלא כפ"ה שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים: **ברוך** אתה לשמים שהחזרת לי אבדת. שהקדשנו אחרים תחתיהם. ואף על גב דמדאורייתא לא מיתסרי דהא דהקדש נינהו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואם כן להדיוט שרי מ"מ קנסו לאסור לגבוה והא דמייתי מההיא אקרא לקמן (דף נד:) למלתיה דעולא דכיון שפשט בה יד אחז אסרה דמייתי אף להדיוט כדמוכח בחולין פ"ב (דף מ.) הכי מייתי (ג) מדאסר לגבוה במעט' זוטא שלא נשתנה הכלי א"כ במעשה רבה יש לאסור אף להדיוט*: **משום** כספה וזהבה של ירושלים. שהיה המטבע של כסף ושל זהב: **דינרי** הדרייאנא טיריינא שיפא. פירש בקונטרס על שם מלכי רומי נעשו הצורות ושמם אדרייינוס טוריינוס שייפא שנישוף ואין צורתה ניכרת מחמת ישנה וקשה לר"ת דהא אמרינן בהגוזל קמא (ב"ק נז:) איזהו מטבע של ירושלים דוד ושלמה מלך אחד וירושלים עיר הקדש מלך אחר ובערוך פי' כפ"ה ונראה לי לתרץ קושיא דר"ת דודאי אדרייינוס וטוריינוס כשמשלו על ישראל פסלו צורת מטבע הראשונה וחתמו בה שמם ולאחר החורבן הרבה בקשו לגנוז ונראה לר"ת לפרש הדרייאנא עגול לשון הדורא דכנתא (חולין דף קיג:) טורייאנא גדול כתריטא כדאמרינן המלוה את חבירו על המטבע אפי' נפסה כתריטא שייפה שנישוף ואין האותיות ניכרות בו שהיו דוד ושלמה שמם כתוב במטבע (ד) ולא צורתם כדאמרינן לעיל (דף מג:) דצורת אדם אסורה ומתוך שנישוף לא היו יכולין להכיר*:

*[ועי' היטיב תוס' בכורות נ. ד"ה דינרא]

אבל אסירי אפי' להדיוט: דכתיב ובאו בה פריצים וחללוה. מכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין וכיון דנפקי לחולין קנינהו בהפקירא והוו להו דידהו וכשנשתמשו בהן לעבודת כוכבים נאסרו: אמרי. הנך דבית חשמונאי כשנצחום היכי נעביד: ניתבריניהו. על יד עובד כוכבים כדי לבטלן: אבנים שלימות. שאין בהם פגימות ואפילו בפגימות סכין שתחגור בה לפורן פוסלת בהן כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין יח:): ננסרינהו. לאחר שבירתן להשוות פגימתן לא תניף עליהם ברזל כתיב ועמדו וגנזום: ונתברינהו. כדי לבטלן מעבודת כוכבים: ונשקלינהו לנפשייהו. שהרי חולין הן וכדקאמרת ובאו בה פריצים וחללוה: משום כספה וזהבה של ירושלים. שרובה הקדש: טרייאנא הדרייאנא שיפא. מטבעות של ירושלים טיריינא הדרייאנא על שם מלכי רומי נעשו הצורות ושמם טוריינוס אדריינוס: שיפא. ישן ביותר שנישוף מחמת יושנו ואין הצורה ניכרת: **מתני'** ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים. דעובד כוכבים פוסל אלוהו ילפינן ולא ישראל וכל שכן דישראל אינו מבטל עבודת כוכבים דישראל דאין לה בטילה עולמית דהא ושם בסתר כתיב: **גמ'** שנית לנו בילדותך שלו ושל ישראל. ועכשיו אתה שונה לנו ושל חבירו אבל של ישראל לא ומקשי תלמודא דישראל מי בטלה והא ושם בסתר כתיב: שיש לו לעובד כוכבים בה שותפות. ובזקנותו חזר בו דאף על גב שיש לו שותפות אינו יכול לבטל חלקו של ישראל: ואיכא דמתני לה. לר' הילל בריה דר' וולס: אסיפא. דמתניתין:

מאי כיון דאיסורא לא בטיל. מדרב גידל בריש פירקין (דף נ.) (ב) בכאר טומאה דלית ליה טהרה במקוה דנימא כי היכי דשאר טומאות סלקי הא נמי קלה למיסק מינייהו: טומאה נמי לא בטלה כיון דליכא למימר הכי: בית חוניו. מפרש במשעתין בתרייתא דמנחות חוניו בנו של שמעון הצדיק שברח למצרים מפני אחיו ובנה שם מזבח ופליגי התם איכא למ"ד לשם עבודת כוכבים ואיכא למ"ד לש"ש וקמיבעיא ליה לר' יוסי בן שאול אליבא דמ"ד לאו בית עבודת כוכבים היא דאליבא דמ"ד דעבודת כוכבים היא לא קמיבעיא ליה דהשתא להדיוט אסורין כדאמר לעיל בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר לגבוה מיבעיא: ואין צ"ל לדבר אחר. כהנים ששימשו לעבודת כוכבים אין צ"ל שלא ישמשו עוד למקדש כדכתיב ביחזקאל (מד) יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם וגו' וכתיב בתריה לא יגשו אלי לכהן לי ומדקאמר אין צ"ל לדבר אחר מכלל דבית חוניו לאו דבר אחר הוא ואפ"ה קתני דכהנים אסירי וקמיבעיא ליה לר' יוסי כלים מאי: כהנים דבני דעה נינהו. וידעי שנאסרו הבמות אף לשם גבוה והלכו ועבדו בבמה הוא דקנסו רבנן: אבל כלים לא. קנסי או דלמא לא שנא: מקרא היה בידינו. בהנך דעבודת כוכבים דהיכא דמדאורייתא הוה בהו טעמא להתירא קנסוהו רבנן אע"ג דלאו בני דעה נינהו ה"נ אע"ג דלאו בית עבודת כוכבים ולא מיתסרי מדאורייתא קנסוהו רבנן בכלים ככהנים: כל הכלים. כהנים שבימי חזקיהו היו מגידין לו כל הכלים של בית המקדש אשר הזניח אחז במלכותו במעלו לעבודת כוכבים: הכנו והקדשנו מאי לאו הכנו דאטבלינ' מטומאת עבודת כוכבים: והקדשנו דאקדישנהו. א] שחזרו ומשחום בשמן המשחה אלמא כיון דמדאורייתא לא מתסרי דהא הקדש נינהו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אינהו נמי לא גזרו עלייהו הואיל ולאו בני דעה נינהו: שהחזרת לי אבדתי: זהו המקרא ששכחתי: שהקדשנו אחרים תחתיהן. אבל הנך קנסוהו רבנן וגנזום: מזרחית צפונית. שימוש ארבע לשכות שהיו במקצעות העזרה קא חשיב במס' מדות (פ"א מ"ו): ואמר רב ששת ששיקצום לעבודת כוכבים. אלמא אע"ג דלהדיוט לא מיתסרי דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו גזור בהו רבנן לגבי גבוה ואע"ג דלאו בני דעה נינהו ובבית חוניו נמי אע"ג דלאו בית עבודת כוכבים ולא מיתסרי כלים דידיה מדאורייתא גזור בהו רבנן: התם קרא אשכח ודרוש. דמדאורייתא

רבינו חננאל

כוכבים לא קא מיבעיא ליה דבין דבטיל לה בטלה ומותרת בהנאה מדאורייתא בטלה טומאתה נמי בטילה כי קא מיבעיא ליה תקרובת עבודת כוכבים של אוכלין דאיתקוש למת כדאמרן בדרב גידל דאמר רב גידל מנין לעבודת כוכבים שאינה בטילה עולמית שנא' ויצמדו לבעל פעור מאי כיון דאיסורא לא בטיל טומאתה נמי לא בטיל. או דלמא איסורא דאורייתא לא בטלה אבל טומאה דרבנן בטלה או לא שנא בעא מיניה רב יוסף בן שאול מרבי כלים שנשתמשו בהן בבית חוניו מהו שישתמשו בהם במקדש בירושלים. ומיבעי ליה אליבא דרבי יהודה דאמר בית חוניו לאו בית עבודת כוכבים היא ור' מאיר חולק עליו ואומ' בית חוניו עבודת כוכבים היא. ומפורשת חלוקתם בסוף מסכת מנחות. דתנן התם הכהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש בירושלים. ואין צריך לומר לדבר אחר. פי' ואין צ"ל לדבר אחר הכהנים ששימשו בעבודת כוכבים שודאי נפסלו נמצאת סתם משנתנו זו כר' יהודה דאמר בית חוניו לאו בית עבודת כוכבים היא. מאי כהנים הוא דקנסינהו רבנן משום דבני דעה נינהו אבל כלים לא קנסו. או דלמא לא שנא ואמר ליה אסורים הן שנאמר ואת כל הכלים אשר הזנית המלך אחז במלכותו במעלו הכנו פי' שגנזום. והקדשנו אחרים תחתיהן והנם לפני מזבח ה'. לימא מסייעא ליה מזרחית צפונית ששם גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון. ואמר רב ששת ששקצום לעבודת כוכבים. ודחי' הכי שאני התם. דאמר רב פפא קרא אשכחו ודרשו ובאו בה פריצים וחללות. ולא מסייעא לי'. ואמרי' ואמאי גנזום לבטלינהו לאיסורייהו וליהדרו וליקדשינהו. ודחינהו משום דלא אפשר היכי ליעביד לתברינהו אבנים שלמות אמר רחמנא ננסרינהו במשור. ולא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא. ליתברינהו ולישקלינהו לנפשייהו כמו המטבע דאמר אביי בקשו לגנוז דינרא הדרינא שיפא מפני טיבעא של ירושלים. עד שמצאו מקרא שמותר ובאו בה פריצים וחללוה. ופרקינן התם במטבע לא אישתמש גבוה ביה. אבל הכא באבני מזבח כיון דמעיקרא אישתמש בהו מזבח דהוא גבוה לאו אורח ארעא לאישתמושי בהו הדיוט: פיסקא עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו. עובד כוכבים כו': גמ' אמר ליה ר' שמעון ברבי לרבי שנית לנו בילדותך. עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו ושל ישראל. אם יש לו בה ש[illegible] ובזקנותיה מאי סבר. בילדותיה סבר ישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח כו'. איכא דמתני לה אסיפא. ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים. פשיטא. אמר רבי הלל בר

מסורת הש"ס

[נזיר ג.] מנחות קט. [לקמן נד.] [זבחים נט.] [לקמן נד:] [מדות פ"א מ"ו יומא טז.] [לקמן נד.] [עי' תוס' זבחים נד: ד"ה אבנים וכו' גיטין סח. ד"ה איכא ותוס' לעיל כב: ד"ה בקשו ותוס' חולין יח. ד"ה וכמה] [נדרים סב. איתא וחללוה כיון שפרצום נעשו חול] [נ"י בריה וכ"א כג"מ מד.] [ב"מ מד.] [לעיל נב.] [לקמן סד:]

דה"ב כט · יחזקאל ז · דברים כז · מלכים א ו

הגהות הב"ח (א) גמ' שהחזרת לי אבדתי, נ"ב [illegible] (ב) רש"י ד"ה מאי כיון דאיסורא לא בטיל מדרב גידל בריש פירקין [illegible] (ג) תוס' ד"ה ברוך [illegible] (ד) ד"ה דינרי וכו' ולא צורתם [illegible]

גליון הש"ס גמ' טומאה דרבנן [illegible]

הגהות מהר"ב רנשבורג א] רש"י ד"ה והקדשנו דאקדישנהו [illegible]

עין משפט נר מצוה

לט א ב מיי׳ פ״ח מהל׳ עבודת כוכבים הל׳ ט סמג לאוין מה טוש״ע יו״ד סי׳ קמו סעיף א:

מ ג מיי׳ שם הלכ׳ י טוש״ע שם סעיף ז:

מא ד מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ח:

מב ה מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ז:

מג ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעי׳ ח וט:

מד ז מיי׳ שם פ״ז הלכ׳ ט סמג שם טוש״ע שם סעיף ג:

מה ח מיי׳ שם פ״ח הלכה י סמג שם טוש״ע שם סעיף ט:

דרבי וולם לא נצרכה(א) שיש לו בה שותפות וקמ״ל ישראל הוא דלא מבטל דעובד כוכבים אבל עובד כוכבים דנפשיה מבטל איכא דמתני לה אברייתא *ר״ש בן מנסיא אומר עבודת כוכבים של ישראל אין לה בטילה עולמית מאי עולמית א״ר הילל בריה דר׳ וולם לא נצרכה אלא שיש לו לעובד כוכבים בה שותפות וקמ״ל דישראל אדעתא דנפשיה פלח: **מתני׳** כיצד מבטלה קטע ראש אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה *פחסה אע״פ שלא חיסרה ביטלה (ב) *רק בפניה השתין בפניה גררה זרק בה את הצואה הרי זו אינה בטילה מכרה או משכנה רבי אומר ביטל וחכ״א לא ביטל: **גמ׳** כי לא חיסרה במאי ביטלה א״ר זירא שפחסה בפניה רקק בפניה והשתין בפניה מנה״מ אמר חזקיה דאמר קרא °והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה וכתיב בתריה ואל ארץ יביט והנה צרה וחשכה וגו׳ דאע״ג דקלל מלכו ואלהיו ופנה למעלה אל ארץ יביט: מכרה או משכנה רבי אומר ביטל [וכו׳]: זעירי א״ר יוחנן ור׳ ירמיה בר אבא אמר רב ח״א מחלוקת בצורף עובד כוכבים אבל בצורף ישראל דברי הכל ביטל וחד אמר בצורף ישראל מחלוקת איבעיא להו בצורף ישראל מחלוקת אבל צורף עובד כוכבים דברי הכל לא ביטל או דלמא בין בזה ובין בזה מחלוקת ת״ש דא״ר נראין דבריי כשמכרה לחבלה ודברי חביריי שמכרה לעובדה מאי לחבלה ומאי לעובדה אילימא לחבלה לחבלה ממש לעובדה לעובדה ממש מ״ט דמ״ד ביטל ומ״ט דמ״ד לא ביטל אלא לאו לחבלה למי שעתיד לחבלה ומנו צורף ישראל לעובדה למי שעתיד לעובדה ומנו צורף עובד כוכבים וש״מ בין (ג) בזה ובין בזה מחלוקת לא ה״ק א״ר נראין דבריי לחביריי כשמכרה לחבלה ומנו צורף ישראל שאף חביריי לא נחלקו עלי אלא כשמכרה לעובדה אבל לחבלה מודו לי מיתיבי *הלוקח גרוטאות מן העובדי כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר אם משנתן מעות משך יוליך לים המלח אי אמרת בשלמא בצורף ישראל מחלוקת הא מני רבנן היא אלא אי אמרת בצורף עובד כוכבים מחלוקת אבל בצורף ישראל דברי הכל ביטל הא מני שאני התם דאדעתא דגרוטאות זבין אדעתא דעבודת כוכבים לא זבין תנו רבנן *לוה עליה או שנפלה עליה מפולת או שגנבוה ליסטין או שהניחוה הבעלים והלכו למדינת הים

אם

[רש״י]

א״ר הילל לא נצרכה אלא שיש לו • לישראל שותפות בה (ד) והא גופה לא אצטריך לאשמועינן דהא נמי פשיטא שאינו יכול לבטל חלקו של עובד כוכבים שאפילו שלו אין יכול לבטל אלא למידק מינה ישראל הוא דלא מבטל חלק העובד כוכבים אבל עובד כוכבים יכול לבטל חלק עצמו ולא אמרינן כי היכי דחלקו של ישראל לא בטיל חלק של עובד כוכבים נמי לא בטיל: שיש לו לעובד כוכבים בה שותפות • אפילו ביטל עובד כוכבים חלקו ההוא דישראל לא בטיל: וקמ״ל ישראל אדעתא דנפשיה פלח • ולא תלי בדעת עובד כוכבים: **מתני׳** פחסה • מיעכה בקורנס: גררה • בטיט סחוב והסך: אינה בטילה • דלפוס שעתא ריתח עלה והדר פלח לה כל הני ביטולי בעובד כוכבים קמיירי: **גמ׳** שפחסה בפניה וקלקל צורתה: מנהני מילי • דהדר פלח לה: וקלל במלכו • מקלל את עבודת כוכבים שלו ומבזה אותה: ופנה למעלה • לבו למעלה לשמים: ואל ארץ יביט • חוזר ועובד עבודת כוכבים שלו: זעירי מסמיה דרבי יוחנן ור׳ ירמיה בר אבא מסמיה דרב • פליגי בטעמא דמתני׳: סתם לוקחי מתכה צורפים הן: בצורף עובד כוכבים • שמכרה עובד כוכבים לצורף חבירו התם קאמרי רבנן דלא בטלה דסבר המוכר כיון דלוקח זה עובד כוכבים הוא פלח לה ולא תבר לה: אבל מכרה עובד כוכבים לצורף ישראל • מסתמא בטלה מדעתיה דמידע ידע דהאי תבר לה: נראין דבריי שמכרה לחבלה• דביטל: ודברי חביריי • דלא ביטל כשמוכרה לעובדה ומדקתני נראין דברי בהא אבל דברי חביריי אין נראין בה מכלל(ה) דחבריה נמי בלחבלה פליגי ומדקאמר נראין דברי חביריי בלעובדה אבל דבריי אין נראין בה מכלל דאיהו נמי עלה פליג וה״ק אני שמעתי בשתיהן ביטל והן שמעו בשתיהן לא ביטל ונראית שמועתי משמועת חביריי בלחבלה ושמועת חביריי משמועתי בלעובדה: אילימא לחבלה ממש • (ו) שנתנה ע״מ לחבלה: מ״ט דמ״ד ביטל • בלעובדה הא בהדיא אמר ליה לשם עבודת כוכבים אלמא לא אפקיה מוכר מכלל עבודת כוכבים: ומ״ט דמ״ד לא ביטל• בלחבלה הא ודאי בטלה מדעתיה: ומנו צורף ישראל • והאי סתמא זבין ליה ודקאמרי רבנן דלא ביטל מימר אמר (ז) האי צורף ישראל הדר מזבין לה לעובד כוכבים ופלח לה ור׳ סבר כיון דצורף ישראל הוא מידע ידע האי עובד כוכבים דסתמא חבולי מחביל לה ומתיכה בכור: לא • לעולם בצורף ישראל אפילו לרבנן ביטל והאי דקאמר ר׳ נראין דבריי כשמכרה לחבלה לאו דפליגי רבנן עליה דנימא נראין דבריי לשומעי מחלוקתינו מדברי חביריי אלא ר׳ לפרושי פלוגתייהו אתא ולאשמועינן דבצורף עובד כוכבים הוא דפליגי וה״ק נראין דבריי לחביריי ומודים הם לי כשמכרה למי שעתיד לחבלה שדברי חביריי כשמכרה לעובדה הן ולישנא דמלתא דיקא הכי מדלא קתני ונראין דברי חביריי אלא ודברי חביריי מכלל דנראין דריפא לחביריו קאמר דנראין הלכך אי הוה תני סיפא ונראין הוה משמע ונראין דברי חביריי לי בלעובדה וא״כ במאי פליגי: גרוטאות • שברי כספים: אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר • לעובד כוכבים ויבטלנה ואחר כך אם ירצה יקחנה ממנו ואע״ג דמשך לא אמרינן עבודת כוכבים של ישראל היא (ח) ואינה בטילה דהא משיכה בטעות הואי דלא ידע שיש בהן עבודת כוכבים: אם משנתן מעות משך • יוליך הנאה לים המלח ואין רשאי להחזירה לעובד כוכבים וליטול מעותיו ואע״ג דמשיכה בטעות הואי כיון דיהב דמי כי הדר שקלינהו מיחזי כמאן דמזבן אלמא אע״ג דזבין עובד כוכבים לישראל קתני אסורה דלא בטלה: אי אמרת בשלמא כו׳ אלא אי אמרת לצורף ישראל דברי הכל בטלה הא • מתניתין דישראל הוי לוקח וקתני יוליך לים המלח מני: שאני התם • דהאי עובד כוכבים אדעתא דעבודת כוכבים לא זבין לא ידע שיש שם עבודת כוכבים אבל היכא דזבין עבודת כוכבים לבדה לצורף ישראל דברי הכל ביטלה מדעתו: לוה עליה • עובד כוכבים אפילו מגורה ישראל: או שנפלה עליה מפולת • ואינו חש לפנותה: או שגנבוה ליסטים • ואינו מחזר אחריה כמלחמת

[תוספות]

אבל בצורף ישראל •לאו דווקא צורף דאפי׳ שאינו צורף נמי דכל ישראל לגבי עבודת כוכבים כצורפין מדמותיב מחלוקת גרוטאות ואי כשאינו צורף אסור מאי קפריך דלמא בשאינו צורף איירי אלא איידי דנקט צורף עובד כוכבים נקט נמי צורף ישראל:

אך דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת• פירוש וה״ק אף בצורף ישראל הריב״ן גרים תיקו והדר גרים מיתיבי א״ר נראין כו׳ ומותיב למ״ד מחלוקת בצורף עובד כוכבים אלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת אבל ליכא למימר דלמיפשט בעיין אתי וקא מוכח דבתרוייהו פליגי כדמשמע מתוך פ״ה דא״כ כי קמשני לדחות (ט) שאין דוקא ולא פליגי אלא בחדא כלומר בצורף עובד כוכבים א״כ הקשי למ״ד בצורף ישראל פליגי והוה ליה למימר הינח למ״ד בצורף עובד כוכבים מחלוקת אלא למ״ד בצורף ישראל דוקא מחלוקת היכי ליתני דאין לומר דניתני נראין **דבריי לי** במכרה לחבלה ודברי חביריי במכרה לעובדה דהכי הוה ליה לשנויי ועוד דאין זה מעין מקומות אחרים בהמוכר הספינה (ב״ב דף עט׳) גבי הקדש וכן בפרק קמא דחולין (דף יב׳) גבי אספה שבשוק ומיהו יש ליישב הגירסא כמו שהיא בספרים וכפ״ה ובא לפשוט הבעיא וקאמר הכי ת״ש א״ר נראין כו׳ אלמא בצורף ישראל נמי פליגי ואיפשיטא בעיין דבין בזו ובין בזו פליגי ותקשי למ״ד בצורף עובד כוכבים דוקא פליגי דלא אתיא ברייתא (י) כפשטיה ודחי כלומר אפי׳ למ״ד דבצורף עובד כוכבים דוקא פליגי יש לפרש הברייתא כן ומיהו הפשיטות לא נדחית דלמ״ד בצורף ישראל פליגי והא אף בצורף ישראל קאמר וכ״ל דזהו עיקר דודאי הפשיטות לא נדחית דלגירסת הריב״ן נמי יש להקשות אמאי קאמר תיקו הא (כ) כמ״ד בצורף ישראל מחלוק׳ אי אפשר ליישב הברייתא אם לא שאמר בין בזו ובין בזו מחלוקת ולא קשיא דקאמר תיקו ופשיט בתר הכי דהכי אשכחן בפרק בתרא (דף סח׳) גבי בעיא דפוגם מעיקרא מהו ליקא דקיימא בתיקו ובתר הכי פשיט ליה:

אם

רבינו חננאל

ב״ד לא נצרכה כגון שיש לו בה שותפות כו׳ • איכא דמתני לה אברייתא • ר׳ שמעון בן מנסיא אומר עבודת כוכבים של ישראל אינה בטלה עולמית • ואפילו יש לעובד כוכבים בה שותפות וקמ״ל ישראל מדעתא דנפשיה פלח לה לעבודת כוכבים • וכי מבטיל לה עובד כוכבים לא מבטיל אלא חולקא דנפשיה • אבל חולקיה דישראל לא מצי מבטיל ליה ירושלמי ועבודת כוכבים שעבדה ישראל אין לה בטילה עולמית: **מתני׳** כיצד מבטלה • קטע ראש אזנה קטע ראש חוטמה׳ ראש אצבעה פחסה כגון שהעביר צורת פניה ונראית כעין טס אע״פ שלא חסרה בטילה • אבל רקק או השתין בפניה או זרק בה צואה לא בטלה • מאי טעמא דבשעת כעסו עבד לה הכי כי הדר ומשתככת חמתו והדר ועביד לה כדכתיב והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה וכתיב בתריה אל ארץ יביט והנה צרה וחשכה מעוף צוקה ואפילה מנודח: **פיסקא** מכרה או משכנה ר׳ אומר ביטל וחכ״א לא ביטל • איבעיא להו כשמכרה לצורף ישראל מחלוקת ר׳ וחכמים אבל אם מכרה לצורף עובד כוכבים דברי הכל לא ביטל • או דלמא בין בזה ובין בזה מחלוקת • ת״ש דאמר ר׳ נראין דברי לרבנן בשמכרה לחבלה׳ ומאן ניהו צורף ישראל שאף חכמים לא נחלקו עלי אלא כשמכרה לצורף עובד כוכבים דאיכא למימר לעובדה [מכרה] • אבל לחבלה מודו ליי מיתיבי הלוקח גרוטאות מן העובדי כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן מעות משך הרי זה יחזיר • משנתן מעות משך יוליך לים המלח׳ אי אמרת בשלמא בצורף ישראל אם מכרה לו פליגי ורבנן אמרי לא בטילה • הא מני רבנן היא ומשום הכי כיון שקנאה יוליך לים המלח שעדיין לא בטילה • וכיון שקנאה ישראל אין לה בטילה עולמית • אלא אי אמרת מכרה לצורף ישראל דברי הכל בטילה אמאי יוליך לים המלח׳ הא כבר בטילה. ופרקינן כי אמרינן בצורף ישראל ד״ה ביטל (א) בפירוש עבודת כוכבים • אבל הכא אדעתא דגרוטאות זבין אבל אדעתא דעבודת כוכבים לא זבין • פי׳ גרוטאות שיברי כלי מתכות: **ת״ר** לוה עליה או שנפל עליה מפולת או גנבוה לסטין או הניחוה בעלים והלכו להם למדינת הים

אם

א) אולי צ״ל אם מכרה בפירוש אדעתא דעבודת כוכבים וכו׳.

[תורה אור] ישעיה ח

[לעיל מב.] [לעיל מד:] [לקמן נה:] [בכורות יג:] [תוספ׳ פ״ו ע״ש]

הגהות הב״ח (א) גמ׳ לא נצרכה אלא שיש לו: (ב) שם במשנה רקק בפניה: (ג) גמ׳ בין בזו ובין בזו מחלוקת: (ד) רש״י ד״ה א״ר הילל וכו׳ וסיא גופיה נמי לא איצטריך לאשמועינן: (ה) ד״ה ודברי וכו׳ מכלל דחבריו נמי: (ו) ד״ה אילימא לחבלה ממש שמכרה ע״מ לחבלה: (ז) ד״ה ומנו צורף וכו׳ מימר אמר איידי דדמיה יקרין האי צורף: (ח) ד״ה אם עד שלא וכו׳ ואינה בטילה דהא. נ״ב ע״ל בפ׳ בתרא דף עה: (ט) תום׳ ד״ה או דלמא וכו׳ לדחות דלאו דוקא ולא וכו׳ כלומר בצורף: (י) בא״ד דלא אתיא ברייתא כדפשטינן ודחי: (כ) בא״ד הא למ״ד בצורף וכו׳ אם לא שנאמר בין:

גליון הש״ס תוס׳ ד״ה אבל. לאו דווקא צורף. עי׳ לעיל מג ע״א תוד״ה איידי:

עין משפט
נר מצוה

מו א (מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סי' קמו סעי' י ס) :

כז ב מיי' שם פ"ח הלכ' יא טוש"ע שם סעי' י:

כח ג ד ה מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף יב :

רבינו חננאל

אם עתידין לחזור הרי היא כמלחמת יהושע ואינה בטילה · למה לי למיתנא כמלחמת יהושע · מילתא אגב אורחיה(נקט)קמ"ל כדרב דאמר ישראל שזקף לבינה להשתחוות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה · מנא לן כבתחילת של ארץ ישראל דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש · מכדי ארץ ישראל ירושה היא להן מאבותיהן · ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו · וא משום אלהותיהן שהיו להן קודם שיתן אותה להם הקב"ה ירושה בביטול בעלמא סגי להו · אלא מאי טעמא נאסרו כולהי פעוותיהו.מדפלחי ישראל לעגל גלו דעתיהו דניהא להו בעבודת כוכבים · וכל עבודת כוכבים דעבדו שליחותיהו דישראל קא עבדי · ולפיכך אסרינהו רחמנא · הכא נמי ישראל שזקף לבינה גלי דעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים· ועובד כוכבים בא והשתחוה לה שליחותיה דישראל קא עבד' ודחינן ודלמא בעגל בלחוד ניחא להו לישראל במידי אחרינא לא ניהא להו · לא ס"ד דכתיב אלה אלהיך ישראל · מלמד שאיוו לאלוהות הרבה · אי הכי כל עבודת כוכבים דבהדי עגל ליתסרו שאר עבודת כוכבים לא ליתסרו · ופרקינן מאן מוכח כלומר מי מודיע איזהו מוקדם · ואיזהו מאחרי כן : ירושלמי השתחויה אינה מותרת אלא על אבני בית המקדש רבי יונה רבע על סיטריה · ר' אחא רבע על סיטריה' ר' אבהו רבע כי אורחיה א"ר יוחנן לר' חייא בר אבא בבלאי א) ג' מילין סלקין מן גביכון מפשיטותא דתעניתא וערבתא דיומא שביעאה והדין מקצתא ואתיא כי הא דאמר לא התירו השתחויה אלא לתענית צבור בלבד ובלבד על הצד · וכל מי שאינו כשר כיהושע שאם יפול על פניו יאמר לו הקב"ה קום לך : אל יפול · ובלבד יחיד על הצבור: מתני' עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת · פי' כגון שהניחוה ובטלוה · בשעת מלחמה אסורה בית נמרוד כעבודת

אם עתידין לחזור כמלחמת יהושע אינה בטלה עולמית · הא דנקט עולמית משום מסקנא דאגב אורחיה קמ"ל כדרב יהודה משום דהוי עבודת כוכבים של ישראל כדמסיק דאלו עבודת כוכבים של עובד כוכבים יש לה ביטול דהא ודאי עובד כוכבים שהניח עבודת כוכבים אע"פ שדעתו היה לחזור ולא בטלה יכולה להתבטל ע"י עובד כוכבים אחר ומה שפירש רש"י נמי בסמוך הרי היא כמלחמת יהושע שדימו העובדי כוכבים לחזור לא פירש כן אלא ליישב הלשון של הרי היא כמלחמת יהושע כי אותה (ה) אינו תלוי שדימו לחזור במה שלא נתבטלה לעולם אלא מפני שעבדום לדעת ישראל כדמסיק אלא בכך דומה כלומר דעתם לחזור כמו שהיו האמוריים דעתם לחזור ולהכי פריך למה לי למתלא במלחמת יהושע כיון שטעם מלחמות יהושע אינו תלוי בדעתם לחזור אלא משום שעבדום לדעת ישראל ומסיק כדרב יהודה והשתא ודאי קאי עולמית כדפרישית לעיל: **דאי** תנא לוה הוה אמינא מדלא זבנה לא בטלה · משמע דאתיא כר' דאי לרבנן אפי' זבנה לא בטלה ועוד מדתלי טעמא בעתידין לחזור דאי לרבנן אפי' אינן עתידין לחזור לא עדיף ממכרה ומכאן יש להוכיח דהא דאמר לעיל מסכנה דביטל לר' הייט (ו) כיון שנשתקעה דאי לא נשתקעה מודה ר' דלא בטיל כיון דדעתו לחזור: **ובא** עובד כוכבים והשתחוה · פי' לאותה לבינה עצמה שזקף הישראל אבל בא העובד כוכבים וזקף אחרת והשתחוה לה אינה נאסרת דדלמא לא ניחא ליה לישראל אלא באותה שזקף ודלא כפי' רביט שמואל: **והולכים** דרך אחרת · והכומרים שעבדום לא עשאום עבודת כוכבים אלא לצורך המלכים וכשרואין שאין המלכים חוששין (ז) בהם גם הם מבטלים אותם :

כמלחמת יהושע · לקמיה פריך הא לא הדור אמוריים שילאו להלחם עם יהושע : ה"ק אם עתידין לחזור · הרי היא אסורה כאותה עבודת כוכבים של האמוריים שילאו למלחמה ודימו לחזור לפיכך נאסרו עבודת כוכבים שלהם בהגלה דכתיב לא ידבק בידך מאומה

תורה אור

מן החרם שהרי לא ביטלום מדעתם ביאתם:למה ליה למיתנינהו במלחמת יהושע · ליתני אינה בטילה : מלתא אגב אורחיה קמ"ל · לפי דרכו שהיה צריך ללמדינו שלא בטל נתן סימן לדבריו ללמדנו מתוך הסימן מילתא אחריתי לסיוע לרב יהודה דאמר ישראל שזקף לבינה כו' דילפינן איסור דעבודת כוכבים מאותן שבימי יהושע לכל דבריה : להשתחוות לה · ולא השתחוה לה ובא (ג) העובד כוכבים והשתחוה לה אסורה אע"פ שאינה שלו : ומנלן דאסרה · אע"פ שאינה שלו : א"ר אלעזר וכו' אלמא ממלחמת יהושע יליף : ואשריהם תשרפון · אלמא אילנות נמי אסירי ומכדי הארץ וכל המחובר לה ירושה לישראל היא מאבותיהם שהרי לאברהם נאמר כי לך אתננה וגוים שבאו אחרי כן לא יכלו לאסרן בהשתחואה : ואי · משום אסירות דמעיקרא היו קודם שניתנו לאברהם ולא ידעינן הי נינהו : מכדי עבודת כוכבים של עובד כוכבים בביטול סגי לה דקיימא לן (ד) (לקמן דף סד) עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים על כרחו ליכפינהו לעובדי כוכבים וליבטלינהו : שליחותייהו עבדי · הלכך הויא עבודת כוכבים של ישראל ואינה בטילה עולמית : במידי אחרינא לא · ניחא להו ולא אסרי אסירות דהא לאו שליחותייהו הוה : כל דבהדי עגל · אותן אסירות שהיו באותו הזמן יאסרו דשליחותייהו הוה אבל הנעבדות מכאן ואילך שחזרו בתשובה לאו שליחותייהו הוה : מאן מוכח · מי יודע איזו היתה באותה שעה ואיזהו נעבדה אחרי כן : **מתני'** שהניחו עובדיה · דאין דעתם לחזור : בשעת שלום מותרת · הואיל ויצאו לדעת ולא נטלוה עמהם ביטלוה:בימוסיאות של מלכים אבני גזית המתוקנין בדרך מהלך המלך וכשהמלך עובר מושיבין שם עבודת כוכבים והוא משתחוה לה : מפני שמעמידין אותה · כלומר מפני שצריך להעמידה בשעה שהמלכים עוברים שאין מוכנות למושב עבודת כוכבים כל שעה אלא לאותה שעה ולקמן פריך ומשום הכי מותרין בתמיה : **גמ'** בית נמרוד · מגדל שבנו דור הפלגה לעבודת כוכבים ונמרוד היה מלך עליהם : דכי בדרינהו רחמנא · שנאמר ויפץ ה' אותם : ומהלכין בדרך אחרת · ואין חוששין להן הלכך לאו משמשי עבודת כוכבים חשיבי : לא איכפת ליה · לעובד כוכבים אי נשבר דאכתי חזי למושב עבודת כוכבים : שקלי האי · בימוס מאחר שנפגם ושדו ליה לבראי ומייתי אחרינא : מזבח · שמקריבין עליו זבח לעבודת כוכבים : היכי דמי בימוס וכו' · מנא ידוע לן הי הוה בימוס למושב והי הוה מזבח שמקריבין עליו דנפרוש מיניה :

מאי

אם עתידין לחזור כמלחמת יהושע אינה בטילה (א) וצריכא דאי תנא לוה עליה מדלא זבנה לא בטלה אבל נפלה עליה מפולת מדלא קא מפני לה אימא בטולי בטלה צריכא ואי תנא נפלה עליה מפולת משום דסבר הא מנחת כל אימת דבעינא לה שקילנא לה אבל גנבוה לסטים מדלא קא מהדר אבתרה בטולי בטלה צריכא ואי תנא גנבוה·לסטין משום דסבר אי עובד כוכבים ישקיל לה מפלח פלח לה אי ישראל שקלה אידי דדמיה יקרין מזבין לה לעובד כוכבים ופלח לה אבל הניחוה הבעלים והלכו למדינת הים מדלא שקלו בהדייהו בטולי בטלוה צריכא אם עתידין לחזור כמלחמת יהושע אינה בטילה מידי מלחמת יהושע מיהדר הדור ה"ק °אם עתידין לחזור הרי הוא כמלחמר יהושע ואין לה בטילה ולמה לי למיתלייה במלחמת יהושע מלתא אגב אורחא קמ"ל כי הא *דאמר רב יהודה אמר רב ישראל שזקף לבינה להשתחות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה מנלן דאסרה א"ר אלעזר כתחילה של א"י דאמר

דברים יב

רחמנא °ואשריהם תשרפון באש *מכדי *ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואי משום הנך דמעיקרא בביטולא בעלמא סגי להו אלא מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים וכי אתו עובדי כוכבים שליחותא דידהו עבדי ה"נ ישראל שזקף לבינה גליא דעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים וכי אתא עובד כוכבים ופלח לה שליחותא דידיה קעביד ודלמא בעגל הוא דניחא להו במידי אחרינא לא

אמר

שמות לב

אמר קרא °אלה אלהיך ישראל *מלמד שאיוו לאלוהות הרבה אימא כל דבהדי עגל ניתסרו מכאן ואילך נישתרי מאן מוכח: **מתני'** [ב]עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה בימוסיאות של מלכים הרי אלו מותרות מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברים: **גמ'** אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב בית נמרוד הרי היא כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום ומותר אע"ג דכי בדרינהו רחמנא כשעת מלחמה דמי אי (ב) בעיא למיהדר הדור מדלא הדור בטולי בטלה: בימוסיאות של מלכים הרי אלו מותרות: וכי מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברין מותרין אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ה"ק מפני שמעמידין אותן בשעה שהמלכים עוברין ומלכים מניחין דרך זו והולכין בדרך אחרת כי אתא עולא יתיב אבימסא פגימא א"ל רב יהודה לעולא והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו בימוס שנפגם אסור ואפי' למ"ד *אין עובדים לשברים ה"מ עבודת כוכבים דזילא ביה מלתא למפלח לשברים אבל האי לא איכפת ליה א"ל *מאן יהיב לן מעפרא דרב ושמואל ומלאינן עייניןהא רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו [ג]בימוס שנפגם מותר ואפי' למ"ד *עובדין לשברים ה"מ עבודת כוכבים דכיון דפלחה זילא ביה מילת' לבטולה אבל הני שקלי להאי ומייתו בימוס אחרינא תניא כוותיה דר' יוחנן ור"ל *בימוס שנפגם מותר [ד]מזבח שנפגם אסור עד שינתקרובו ה"ד בימוס ה"ד מזבח א"ר יעקב בר אידי אמר ר' יוחנן [ה]בימוס אבן אחת מזבח אבנים הרבה

אמר

מסורת הש"ס

לעיל מו.

[עי' תוס' ר"ה יג. ד"ה ולא קציר וכו']

סנהדרין סג. ע"ש

[לעיל מה. ממ:]

[ב"ק קטז. חולין מט:]

[לעיל מה:ממ:]

[תוספ' פ"ה]

כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום ומותר . ואע"ג דכתיב ויפץ ה' אתם משם. וכשעת מלחמה דמיא הנהחם. כיון דאי הוו בעו למהדר הוו הדרי כיון דלא הדרי בטולי בטלוה: מתני' נימוסאות של עובדי כוכבים הרי אלו מותרות מפני שמעמידין אותן בשעה שהמלכים עוברין. ואוקימנה ופעמים שמניחין המלכים אותו הדרך והולכין בדרך אחר . פי' בנימוסאות הללו כגון כן שמעמידין עליו עבודת כוכבים . והוא מפורש כל במה לזה ב) בימוס . והוא אבן אחת והיא המצבה . ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו בימוס שנפגם מותר . ואפילו למאן דאמר עובדין לשברין הני מילי בעבודת כוכבים דכיון דפלחה זילא ביה מילתא לביטולה . אבל הכא ג) בימוס שקליה להאי ומיפלה לאחרינא . תניא כוותיהו בימוס שנפגם מותר . מזבח שנפגם אסור עד שינתץ רובו . א"ר יוחנן בימוס אבן אחת . מזבח אבנים הרבה .

כדכתיב

א) לפנינו הגירסא בירושלמי כאן [וכ"ה בפ"ד דסוכה ה"א] תרין מילין סלקין מן גביכון מפשיטותא דתעניתא וערובתא דיומא שביעיא ורבנן דקסרין אמרין אף הדא מקצתא ואתיא כי הא דאמר וכו' . ב) נראה דצ"ל והוא מפורש בפ"ק דף מז דכל במה המיוחד לעמוד עליה עבודת כוכבים נקרא בימוס . ג) אולי צ"ל אבל הכא שקלי להאי בימוס ומייתי בימוס אחרינא .

הגהות הב"ח (א) גמ' אינה בטילה עולמית וצריכא. נ"ב כך היא גירסת התוס': (ב) שם אי בעו למיהדר : (ג) רש"י ד"ה להשתחות לה וכו' ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה אע"פ : (ד) ד"ה מכדי וכו' וקיימא לן לעיל עובד כוכבים . נ"ב דף מג ע"ב : (ה) תוס' ד"ה אם וכו' כמלחמת יהושע כי אותה בנה נתבטלה לעולם איט הלויה במה שדימו לחזור אלא מפני שעבדום כצ"ל : (ו) ד"ה דאי וכו' הייט כגון שנשתקעה : (ז) ד"ה והולכים וכו' חוששין להם :

אמר חזקיה מאי קרא °בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשרים וחמנים אי איכא כאבני גיר מנופצות לא יקומון אשרים וחמנים (א) אי לאו יקומו תנא נעבד שלו אסור ושל חבירו מותר ורמינהי *איזהו נעבד [א]כל שעובדים אותו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס *ובין ברצון האי אונס היכי דמי לאו כגון דאנס בהמת חבירו והשתחוה לה אמר רמי בר חמא לא כגון שאנסוהו עובדי כוכבים והשתחוה לבהמתו דידיה מתקיף לה רבי זירא *אונס רחמנא פטריה דכתיב °ולנערה לא תעשה דבר אלא אמר רבא הכל היו בבלל לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב °וחי בהם *ולא שימות בהם יצא אונס [ו]הדר כתב רחמנא ולא תחללו את שם קדשי דאפילו באונס הא כיצד [ג]הא בצנעא והא בפרהסיא אמרו ליה רבנן לרבא תניא דמסייעא לך בימוסיאות של עובדי כוכבים בשעת הגזרה אף על פי שהגזרה בטלה אותן בימוסיאות לא בטלו אמר להו אי משום הא לא תסייען אימר ישראל מומר הוה ופלח לה ברצון רב אשי אמר לא תימא אימר אלא ודאי ישראל מומר הוה ופלח לה ברצון חזקיה אמר כגון שניסך לעבודת כוכבים יין (ב)על קרניה מתקיף לה רב אדא בר אהבה האי נעבד הוא האי בימוס בעלמא הוא (ג)ושרייה אלא אמר רב אדא בר אהבה כגון שניסך לה יין בין קרניה דעבד בה מעשה וכי הא דאתא עולא *אמר רבי יוחנן אף על פי שאמרו [ד]המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה אמר להו רב נחמן פוקו ואמרו ליה לעולא כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בבבל *דאמר רב הונא [ה]היתה בהמת חבירו רבוצה בפני עבודת כוכבים כיון ששחט בה סימן אחד אסרה מנא לן דאסרה אילימא מכהנים ודלמא שאני כהנים *דבני דעה נינהו ואלא מאבני מזבח ודלמא *כדר"פ ואלא

רש"י

מאי קרא · דמזבח הוי אבנים הרבה ואיסור עד שינתץ רובו : גיר כפור גרוסל"א : לא יקומו · שוב לא יקריבו עליו : ואי לאו · דלא ניהלו יקומו : נעבד · בבעלי חיים הנאסר לגבוה(ד) : אם שלו · היה כשהשתחוה לו אסור אם לאו אינו נאסר לגבוה : מזיד ורצון חדא הוא ה"א תנא רצון אבל אונס : הכל היו · תורה אור בין אונס בין רצון : בפרהסיא · לא תחללו והאי דקתני אונס אסור בפרהסיא : שעת גזרה פרהסיא הוא ואונס הוא : ודאי ישראל מומר · דה"א בכל העובדין שלא יהא בהן אחד מומר אחרי שרואה את ישראל ידם מטה נוטה לבו לעבודת כוכבים : חזקיה אמר · לעולם אונס דקתני שאנס בהמת חבירו ואפילו הכי לא תרמינהו אהדדי דהא דתני אסור כגון שניסך לעבודת כוכבים בין קרניה של בהמת חברו דעביד מעשה והא ודאי מיתסרא כדיליף לקמן(ע"ב): והאי נעבד הוא · בתמיהה נעבד לא קרי אלא שעשה את הבהמה עצמה עבודת כוכבים : והאי בימוס בעלמא · שויה ובעלי חיים לא מיתסרי משום משמשי עבודת כוכבים : כגון שניסך לה · שעשה עבודת כוכבים ועשה בה מעשה אבל בהשתחואה או עבודה אחרת דלאו בגופה לא מיתסר דבר שאינו שלו:סימן אחד·לעבודת כוכבים: אי נימא מכהנים·שאנסום מלכי ישראל לעבוד כומרים לעבודת כוכבים וכתיב ולא יגשו אלי (עוד) לכהן לי(יחזקאל מד): דבני דעה נינהו · וקנסא הוא : מאבני מזבח · שגנזום מלכי בית חשמונאי משום דשיקצום מלכי יון לעבודת כוכבים ואע"ג דהקדש הוו ולא יכול העובד כוכבים לאוסרן אפ"ה כיון דעבוד מעשה אסרינהו רבנן : דלמא כר"פ · דאמר קרא אסכתו ודרוש שילאו לחולין וקנאום העובדי כוכבים ויכלו לאסרן : ואלא

תוספות

אמר חזקיה מאי קרא · נ"ל דחזקיה אברייתא קאי ולא על דברי רבי יוחנן שהרי חזקיה רבו של רבי יוחנן ומיהו פרק ד' אחים ביבמות (דף לא:) עושה אביי תירוץ על מה שהקשה התלמוד על רב אשי אלא ודאי גם אביי ידע דברי רב אשי והולכך לו לתרץ והתלמוד סידר כן לפי שהוא מתיישב יותר היטב אחר הסוגיא :

כגון שאנסוהו עובדי כוכבים והשתחוה לבהמה דידיה · פי' אנסוהו שאמרו להרגו אם לא ישתחוה מאליו אבל אין לפרש שכפפו קומתו בעל כרחו דא"כ הוא לא היה עושה כלום אלא הם עשו מעשה בגופו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו:

מתקיף לה רבי זירא אונס רחמנא פטריה · תימה מאי קפריך נהי דפטור ממיתה בדיעבד מכל מקום לכתחלה הוא חייב למסור עצמו למיתה ואם כן למה לא יאסר מטעם נעבד דהא פרהסיא דבסמוך לרבא קרי ליה נעבד מטעם דחייב למסור עצמו ואע"ג דבדיעבד פטור דכל אונס פטור ואין לומר דלרבי זירא אונס רחמנא פטריה מכל וכל ואפי' לכתחלה אין למסור עצמו על כך דא"כ מאי ראיה מייתי מולנערה לא תעשה אדרבה מיניה ילפינן (ה)דחייב למסור עצמו בשלשה בן סורר ומורה (סנהד' דף עד.) *אפילו במצוה קלה דקאמר הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור ואדרבה קרא דומי בהם הוה ליה לאיתויי דמיניה תמצא להוציא אונס כדאמר רבא ועוד קשיא מאי קא מסייעי ליה לרבא בסמוך מבימוסיאות בשעת הגזרה דאסורות אפילו ר' זירא נמי יודע בזה כיון דבשעת הגזרה הוא חייבין למסור עצמן כדאמרינן בשלהי בן סורר ומורה דאפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור ונראה לרבינו יצחק לפרש דבין ר' זירא ורבא לא פליגי בהא דלכתחלה חייב למסור עצמו ורבי זירא הכי פריך אונס רחמנא פטריה דיעבד דכתיב ולנערה לא תעשה דבר אע"ג שיש לו למסור עצמו אין לאסור בהשתחואתו ורבא מסיק דהואיל ובפרהסיא חייב למסור עצמו עבודת כוכבים קרינא ביה ואעפ"כ בדיעבד פטור והשתא מסייע שפיר לרבא מבימוסיאות דמשום דחייב למסור עצמו אסר להו וה"ת מאי קא מייתי למפטר אונס מולנערה התם בדין הוא דפטורה משום דקרקע עולם היא וי"ל דלא הוזכר קרקע עולם לענין פטור המיתה ואין טעם לפטרה ממיתה אלא משום אונס תדע שהרי אם היתה נבעלת ברצון היתה חייבת ואע"ג שהיא קרקע עולם וקרקע עולם לגבי מסירת עצמה למיתה הוזכר דמזה הטעם אינה חייבת למסור עצמה אם לא שיאמרו לה או תהרג או תביא עליך הערוה אבל אם אמרו לה או תניחי שיבעלוך או תהרג אין לה למסור עצמה דמרוצח ילפינן וגם אין (ו)לו הטעם למסור עצמו אלא שלא יהרוג בידים אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התינוק ומתמעך ודאי אין למסור עצמו* :

הא בצנעא הא בפרהסיא · לכאורה משמע דרבא ס"ל דאונס דצנעא אין לו למסור עצמו ומתוך כך היה נראה לפסוק כרבי ישמעאל דסרי נמי עבודת כוכבים בצנעא וקשיא דהם ושלום שנפסוק(ז) עבודת כוכבים יעבור ואל יהרג ועוד בשאלתות דרב אחאי פרשת וא"ל (סימן מג) פוסק כר' יוחנן דאמר בשלהי בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד. ע"ש) משום ר"ש בן יהוצדק כל מצות שבתורה יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים יכול אפילו בפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי לכך נראה דרבא נמי אית ליה דרבי יוחנן והא דקא מסני לתרוצי הברייתא אפילו אליבא דר' ישמעאל הוא דאתא וכן משמע נמי בפ"ב דכתובות (דף יט.) דרבא אית ליה דרבי יוחנן דא"ל רבא אילו אתו לקמן לאימלוכי אמרי' להו זילו חתומו וכו' דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים והתם נמי בצנעא מיירי דאין דרך שיאנס אותם בפני י'* ומורי דודי הרב ר' משה מקוצי בספר המצות שחבר(ח) כתב בסוף פרק בן סורר ומורה וז"ל רבא דפ' ר' ישמעאל לא פליג עליה דר' יוחנן אלא ה"פ אמר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם בין לאזהרה בין למיתה כשהוא אומר וחי בהם יצא אונס דצנעא מכל וכל בין מאזהרה בין ממיתה אבל הא מודי רבא דהיכא עשה דבכל נפשך שיש למסור עצמו אפילו בכל אונסא כדאמר ר"א בברייתא כשהוא אומר לא תחללו אהדריה בכלליה והיינו אונס דפרהסיא בין לאזהרה בין למיתה והואיל ורבא שהוא בתרא לא פליג עליה דרבי יוחנן שריר וקיים פסק השאלתות שיש לאדם למסור עצמו למיתה ואפילו באונס ובצנעא עכ"ל :

היתה בהמת חברו רבוצה לפני עבודת כוכבים · פירש בקונטרס (ט)לא מיבעיא הרביצה דהגביהה וקנאה ונעשית שלו ולא נהירא דמדפריך התם (חולין דף מא.) ממנכך למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מאי קא פריך מדאגבהיה לנסך קנייה והויא שלו אלא ודאי אין הגבהתו מועלת רק להתחייב באונסין לכך נראה לפרש דרבוצה נקט לרבותא אע"פ שלא הרבילה ולא עשה בה מעשה גדול אסרה במעשה זוטא וסימן א' לאו דוקא דה"ה כל דהו שהרי סימן אחד בבהמה אינו גמר דבר ומייתי כבר תרגמה אע"ג דרב הונא מיירי לאסרה להדיוט ונעבד שלו אסור מיירי בלאסרה לגבוה דכי היכי דמעשה בגופו כגון שחיטה מהני לאסרה להדיוט ה"ה נמי דמעשיו דידיה כגון ניסך לה בין קרניה מהני לאסרה לגבוה :

אילימא מכהנים · שעשו מעשה ונאסרו אע"פ שאין זו ראיה גמורה דשמא עשו מעשה בשלהם מכל מקום הכי קאמר אפילו היו דומים לזה ולא עשו מעשה רק בשל אחרים לא ראיה היא כדדחי משום דבני דעה נינהו :

מכרן

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"ד מהל' אסורי מזבח הל' ו:

נב מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ד סמג עשין ה טוש"ע י"ד סימן קנז סעיף א [וברב אלפס סנהדרין ספ"ח דף רעד]:

נא ג ד מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' א עיין בהשגות ובכ"מ סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סימן קמה סעיף ח:

רבינו חננאל

כדכתיב בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות וגו' אי איכא כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשרים וחמנים ואי לא יקומו וקיימא לן כוותיה: תנא נעבד שלו אסור ושל חבירו מותר · פירוש אין נעבד נאסר אלא אם הוא קניינו של עובד אבל קניינו של אחר לא · מיתיבי איזהו נעבד כל שעובדין אותו בין שוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון האי אונס היכי דמי לאו כגון שאנס חבירו וגזל בהמתו והשתחוה לה הנה אדם אוסר דבר שאינו שלו · ודחי רמי בר חמא לאו הכי הוא אלא אנוס כגון שאנסוהו עובדי כוכבים וכפאוהו והשתחוה לבהמה שלו דנמצא אוסר בהמתו : מתקיפלה ר' זירא והא כי האי גוונא הוא פטור וכיון דה"א פטור בהמה לאו נעבד היא ומנא לן דכי האי גוונא הוא פטור דכתיב ולנערה לא תעשה דבר וגו' ובא רבא ופריק האי אנוס דפטריה רחמנא בעבודת כוכבים בצנעא אבל בפרהסיא לא ואמר הכל היו ואפילו אנוס בכלל לא תעבדם וכשפרט הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם הרי יצא אנוס הדר כתב רחמנא ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי דאפילו אנוס מיזהר שלא יחלל קשיין אהדדי ואמרינן לא קשיא בצנעא וחי בהם ולא שימות בהם · בפרהסיא אפילו אנוס ולא תחללו· אמרו ליה לרבא תניא דמסייעא לך בימוסאות של עובדי כוכבים שהעמידו בשעת הגזרה אע"פ שהגזרה בטלה איסור בימוסאות לא בטיל והא הכא דגזרה אונס הוא ואפ"ה כיון דבפרהסיא הוה אסור ואמר רבא הא לא מסייען התם דלא בטלו בימוסיאות משום דקיי"ל ישראל מומר הוה ופלח להו לרצון · ועבודת כוכבים דפלח להו ישראל אינה בטילה עולמית·חזקיה אמר הא דתנא איזהו נעבד כל שעובדין אותו בין באונס בין ברצון דמשמע כגון דהא גברא אנס חברו ועבד לבהמתו ונאסרה כגון שניסך יין לחמה בין קרני בהמת חבירו ומקשינן האי בימוס עשאה פי' מזבח כמו מצבה עשאה לעבודת כוכבים אחרת ובימוס הא א"ר יוחנן בימוס שנפגם מותר ואפילו בהמתו שלו לא נאסרה דהא אי בע"פנים לה ופרקינן אלא כגון שניסך לה יין לאותה בהמה עצמה בין קרניה שעשאה עבודת כוכבים ועשה בה בעצמה מעשה ע"ג קרניה וכו' יוחנן דאמר אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חברו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה וכדרב הונא דאמר היתה בהמת חברו רבוצה בפני עבודת כוכבים לא אסרה שחט בה סימן אחד כיון שעשה בה מעשה אסרה מנא לן דמעשה אוסר בעבודת כוכבים אילימא מכהנים דכתיב אך לא יעלו כהני במות את מזבח ה' אשר בירושלים וגו' דלמא שאני כהנים דבני דעה נינהו ואלא מאבני מזבח

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ו]
[עמ"ש תוס' יבמות נג: ד"ה כנס על וכו']
ב"ק כח: [נדרים כז. ושם איתא אונס]
לעיל כז: [וש"נ]
חולין מ.
עס
לעיל נג:
[תוס' יומא פב. ד"ה מה הרוצח ועי' תוספות יבמות נג: ד"ה אין אונס]
[ועי' תוספות לעיל כז: ד"ה יכול ותוספות כתובות יט. ד"ה דאמר ותוס' שבת עב: ד"ה רבא]

תורה אור: ישעיה כז · דברים כב · ויקרא יח

הגהות הב"ח

(א) גמ' וחמנים ואי לא יקומו : (ב) שם חזקיה אמר וכו' יין בין קרניה : (ג) שם בימוס בעלמא הוא דשויוה אלא : (ד) רש"י ד"ה נעבד וכו' לגבוה קאמר כס"ד : (ה) תוס' ד"ה מתקיף וכו' מיניה ילפינן בשלהי בן סורר ומורה דחייב למס"ר עצמו אפילו במצוה קלה : (ו) בא"ד וגם אין לומר הטעם דמאי חויא דדמך סומק טפי למסור עצמו אלא שלא : (ז) ד"ה הא וכו' שנפסוק בעבודת כוכבים וכו' והא דקא מסני הכי נתרוצי : (ח) בא"ד הר"ר משה מקוצי שחבר ספר המצות כתב בסוף פ' וכו' לא מיבעיא"י נ"ב פי' זה כתוב בפי' רש"י פ' שני דחולין דף מ : (ט) ד"ה היתה וכו' אהדריה לכלליה :

עין משפט
נר מצוה

נב א מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' א סמג לאוין מה טוש"ע יו"ד סימן קמה סעיף ז:
נג ב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:
נד ד מיי' פ"ה מהלכות אישות הלכה ג סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן כח סעיף כב
נה ה מיי' פ"ז מהלכות שמיטה ויובל הל' ה
נו ו מיי' שם הלכה ז:
נז ז מיי' שם הלכה ו:

(א)ואלא מכלים דכתיב °ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו הכנו והקדשנו *ואמר מר הכנו שגנזנום והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהן והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא כיון דעבד בהו מעשה איתסרו להו הכא נמי כיון שעשה בה מעשה אסרה כי *אתא רב דימי א"ר יוחנן אע"פ שאמרו *המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לבעלי חיים לא אסרן ב(עשאן) חליפין לעבודת כוכבים אסרן כי אתא רבין אמר פליגו בה רבי ישמעאל ב"ר יוסי ורבנן חד אמר חליפין אסורין חליפי חליפין ג(מותרין) וחד אמר אפילו חליפי חליפין נמי אסורין מ"ט דמ"ד חליפי חליפין אסורין אמר קרא °והיית חרם כמוהו *כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו ואידך אמר קרא הוא הוא ולא חליפי חליפין ואידך ההוא מיבעי ליה למעוטי ערלה וכלאי הכרם ד(שאם) *מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ואידך ערלה וכלאי הכרם לא צריכי מיעוטא דהויא להו עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאין כאחד *וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין עבודת כוכבים הא דאמרן שביעית דכתיב °כי יובל היא קדש תהיה לכם *מה קדש תופס את דמיו ואסור אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאה לחולין ת"ל תהיה ה(בהווייתה) תהא הא כיצד ו(לקח) בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית לקח בבשר דגים יצא בשר נכנסו דגים בדגים יין יצאו דגים נכנס יין ביין שמן יצא יין ונכנס שמן הא כיצד *אחרון אחרון נתפס בשביעית ז(ופרי) עצמו אסור ואידך קסבר שני כתובין הבאין כאחד מלמדין ואיצטריך הוא למעוטינהו:

מתני' שאלו את הזקנים ברומי אם אין רצונו בעבודת כוכבים למה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר שאין צורך לעולם בו היו עובדין היה מבטלו הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות יאבד עולמו מפני השוטים אמרו להן א"כ יאבד דבר שאין צורך לעולם בו ויניח דבר שצורך העולם בו אמרו להן אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן של אלו שאומרים תדעו שהן אלוהות שהרי הן לא בטלו:

גמ' ת"ר *שאלו פלוסופין את הזקנים ברומי אם אלהיכם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להם אילו לדבר שאין העולם צורך לו היו עובדין הרי הוא מבטלה הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות יאבד עולם מפני השוטים אלא עולם כמנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין דבר אחר הרי שגזל סאה של חטים [והלך] וזרעה בקרקע דין הוא שלא תצמח אלא עולם כמנהגו נוהג והולך ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין דבר אחר הרי שבא על אשת חבירו דין הוא שלא תתעבר אלא עולם כמנהגו נוהג והולך ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין והיינו דאמר ריש לקיש אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שעושין סלע שלי פומבי אלא שמטריחין אותי ומחתימין אותי בעל כרחי שאל פלוסופוס אחד את ר"ג כתוב בתורתכם °כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא מפני מה מתקנא בעובדיה ואין מתקנא בה אמר לו אמשול לך משל למה"ד למלך בשר ודם שהיה לו בן אחד ואותו הבן היה מגדל לו את הכלב והעלה לו שם על שם אביו וכשהוא נשבע אומר בחיי כלב אבא כששמע המלך על מי הוא כועס על הבן הוא כועס או על הכלב הוא כועס הוי אומר על הבן הוא כועס אמר לו כלב אתה קורא אותה והלא יש בה ממש אמר לו ומה ראית אמר לו פעם אחת נפלה דליקה בעירנו ונשרפה כל העיר כולה ואותו בית עבודת כוכבים לא נשרף אמר לו אמשול לך משל למה"ד למלך ב"ו שסרחה עליו מדינה כשהוא עושה מלחמה עם החיים הוא עושה או עם המתים הוא עושה הוי אומר עם החיים הוא עושה א"ל כלב אתה קורא אותה מת אתה קורא אותה א"כ יאבדנה מן העולם אמר לו אילו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדין הרי הוא מבטלה הרי הן עובדין לחמה וללבנה לכוכבים ולמזלות לאפיקים ולגאיות יאבד עולמו מפני שוטים וכן הוא אומר
אסוף

תורה אור: דה"ב כט · דברים ז · ויקרא כה · דברים ד

רש"י

ואלא מכלים · של בית המקדש שהזניחם אחז: איתסרו להו · גזרו עליהם חזקיה וסיעתו איסור עולם אף להדיוט דקתני גנזום ולא אמרינן ליפרקו וליפקו לחולין: חפר בו בורות · לעבודת כוכבים אסרה אף להדיוט: לא אסרן · להדיוט אפי' הן שלו: חליפין · החליפן בעבודת כוכבים שהיתה לו עבודת כוכבים והחליפה נעובד כוכבים בבהמתו: הוא · כי חרם הוא: למעוטי ערלה · והכי משמע הוא תופס את דמיו כדאמרן כל שאתה מהיה אבל ערלה היא אסורה בכל מקום שהיא אבל דמיה אינה תופסת לאסרן ואם *מכרן וקידש בדמיהן מקודשת דלא מיתפסי באיסורא וממונא הוא אע"ג דאיהו אסור לאתהנויי מינייהו מיהו ההיא הנאה מטיא *לה על ידי ערלה (ב)אבל איהי לא מערלה *קא מטיא ליה ודוקא קידושי אשה אבל איתהנויי מינייהו מדרבנן אסור: שני כתובין הבאין כאחד · לתפוס דמיהן באיסורן אע"פ שהן אסורין בכ"מ שהן: הא דאמרן · והיית חרם כמוהו: קדש תופס את דמיו · דכתיב ופדה בערכך: מתבערין · נאכלין קודם הביעור קודם שיכלה לחיה מן השדה אותו המין שמכר: יצא בשר ונכנס דגים · דכולי האי לא תפיס: ופרי עצמו · פרי של שביעית שמכר ראשון: מתני' אף אנו מחזיקין ידיהן · של אלו העובדין לחמה וללבנה אם היינו רואין שאר עבודות כוכבים חריבות מעצמן ואלו קיימות היינו מודים לאלו: גמ' פילוסופין · חכמי האומות: שעושים סלע שלי פומבי · רושם שלי שאני רושם בו ובלע"ז קויי"ן עושין הפקר לכל שכל הרוצה לחתום בו יחתום בו כלומר שבאין על הערוה על כרחי ומולידין: אלא שמטריחין אותי · שאני יוצר הוולד על כרחי ומולידין שהרי גזרה (ג)לפני שינהוג העולם כמנהגו ומיבעיא לי היכא איתמר דריש לקיש ובאיזה מקרא הוא דורש קבלה זו שהקב"ה קובל על כך ובתנחומא דריש מאותו פסוק צור ילדך תשי וגו': אל קנא · מתקנא לנקום את עובדיהם: עם החיים הוא עושה · מלחמה ומכלה את מתנגס: לאפיקים · אפיקי מוצאי מים:
אסוף

תוספות

מכרן וקדש בדמיהן מקודשת · פי' רש"י ודוקא קדושי אשה אבל איתהנויי אסור מדרבנן ויש ליתן טעם ולחלק שאין האשה דומה כל כך לחליפי הדמים אי נמי משום פריה ורביה לא גזרו רבנן [ועי' תוס' חולין ד: ד"ה מותר]: משום דהויא עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאים כאחד · תימה הא אין שניהם שוין דעבודת כוכבים חליפי חליפין אסורין עד סוף כל העולם ובשביעית דוקא אחרון נתפס והשאר מותרין ואם כן אי הוי כתיב חד לא אתי חבריה מיניה [ועי' תוספות קדושין נח. ד"ה ושני]:
לוקחין

רבינו חננאל

מובח ששיקצום מלכי יון לעבודת כוכבים דלמא שאני התם דכתיב קרא בהדיא ובאו בה פריצים וחללוה אלא מן הכלים שהזניח אחז והא כלים לאו בני דעה נינהו ולא דידיה נינהו ונאסרו דכתיב הכנו ואמר מר שגנזום והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא כיון דעבד בהו מעשה אסרם ש"מ העושה מעשה אפילו בדבר שאינו שלו אסרו: אמרו משמיה דר' יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרו חפר בו לשום עבודת כוכבים בורות שיחין ומערות אסרו וכן אע"פ שאמרו המשתחוה לבעלי חיים לא אסרם עשאן חליפין לעבודת כוכבים פירוש נתנם ולקח בחילופם עבודת כוכבים אסרם ר' ישמעאל בר' יוסי ורבנן פליגי חד אמר בחליפין אסורין חליפי חליפין מותרין שנאמר הוא הוא ולא חליפי חליפין וחד אמר אפי' חליפי חליפין אסורין שנאמר והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיה מהן הרי הן כמוהו כו' הויא עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאין כאחד כו' כתיב הכא והיית חרם וכתיב בשביעית תהיה בהווייתה תהא כל שאתה מהיה ממנה הרי הוא כמוה כו' וכבר פירשנוה במס' קרושין ובזולתה ואסיק' ואידך קסבר שני כתובין הבאין כאחד מלמדין א)אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר הם רבי ישמעאל בר' יוסי ורבנן דפרשין פלוגתייהו בהא מילתא בהדיא: מתני' שאלו הזקנים ברומא אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר כו' · ת"ר שאלו פילוסופין הזקנים ברומא אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדין הרי הוא מבטלה הרי הן עובדין לחמה ולבנה לכוכבים ומזלות שהעולם צריך להן יאבד עולמו מפני השוטים כו' וכן הגוזל שדה וזרעה דין הוא שלא תצמח וכן הבא על אשת חברו דין הוא שלא תתעבר ממנו אלא העולם נוהג כמנהגו ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין והיינו דאמר ריש לקיש לא דיין לרשעים שעושין סלע שלי פומבי פירוש כגון שמערבין נחשת בכסף לעשות סלע גדולה כדגרסינן בב"ב עתיר נכסין עתיר פומבי דבר הנראה גדול אלא שמטריחין אותי כדכתיב הוגעתם ה' בדבריכם: שאל פילוסוף את ר"ג כתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה מפני מה מתקנא בעובדיה ואינו מתקנא בה אמר לו משל למלך שהיה לו בן ואותו הבן גידל כלב והעלה שם הכלב בשם אביו וכשנשבע א"ל חיי כלב אבא אביו על מי יש לו לכעוס על בנו או על הכלב הוי אומר על בנו א"ל כלב אתה קורא לעבודת כוכבים והלא יש בה ממש שפעם אחת נפלה דליקה ונשרפה כל העיר ואותה

א) נראה דחסר כאן וצ"ל ודאמרינן בעלמא הניחא למ"ד דשני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר הם ר' ישמעאל וכו'.

מסורת הש"ס: לעיל נב: · נ"ל מכרם · סנהדרין מז: (קדושין נו) · נ"ל ליה · קא מטיא לה · כנ"ל ר"מ · [קדושין נח. חולין קמ. תמורה לג:] · [קדושין נו: לקמן סב. נדרים מז:] · *[קדושין נח: וש"נ] · *שם נח. סוכה מ: · [שביעית פ"ח מ"ז סוכה מ: קדושין נח. בכורות ט:] · [תוספתא פ"ו]

הגהות הב"ח (א) גמרא אלא מכלים כצ"ל ואות ו' נמחק: (ב) רש"י ד"ה למעוטי וכו' אבל איטי · נ"ב פי' כאלבה בנכנה ממנה: (ג) ד"ה אלא וכו' גזרה כיא לפני וכו' ובתנחומא · נ"ב וכן הוא בויקרא רבה סוף פ"כ"ג ובבמדבר רבה תחלת פ' מ:

תורה אור

°אסף אסף כל מעל פני האדמה נאם ה' אסף אדם ובהמה אסף עוף השמים ודגי הים והמכשלות את הרשעים [וגו'] וכי מפני שהרשעים נכשלים בהן יאבדם מן העולם והלא לאדם הן עובדין °והכרתי את האדם מעל פני האדמה [וגו'] שאל אגריפס שר צבא את ר"ג כתיב בתורתכם °כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגבור בגבור ועשיר בעשיר אמר לו אמשול לך משל למה"ד לאדם שנשא אשה על אשתו חשובה ממנה אין מתקנאה בה פחותה ממנה מתקנאה בה א"ל זונין לר"ע לבי ולבך ידע דעבודת כוכבים לית בה מששא והא קחזינן גברי דאזלי כי מתברי ואתו כי מצמדי מ"ט אמר לו אמשול לך משל למה"ד לאדם נאמן שהיה בעיר וכל בני עירו היו מפקידין אצלו שלא בעדים ובא אדם אחד והפקיד לו בעדים פעם אחד שכח והפקיד אצלו שלא בעדים אמרה לו אשתו בוא ונכפרנו אמר לה וכי מפני ששוטה זה עשה שלא כהוגן אנו נאבד את אמונתינו אף כך יסורין בשעה שמשגרין אותן על האדם משביעין אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני ולא תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני כיון שהגיע זמנן לצאת הלך זה לבית עבודת כוכבים אמרו יסורין דין הוא שלא נצא וחוזרין ואומרים וכי מפני ששוטה זה עושה שלא כהוגן אנו נאבד שבועתנו והיינו דא"ר יוחנן מאי דכתיב °וחלים רעים ונאמנים רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתן א"ל רבא בר רב יצחק לרב יהודה האיכא בית עבודת כוכבים באתרין דכי מצטריך עלמא למטרא מתחזי להו בחלמא ואמר להו שחטו לי גברא ואייתי מטרא שחטו לה גברא ואתי מטרא א"ל השתא *אי הוי שכיבנא לא אמרי לכו הא מלתא דאמר רב מאי דכתיב °אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים מלמד שהחליקן בדברים כדי לטורדן מן העולם והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב °אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן *בא לטמא פותחין לו בא לטהר מסייעין אותו : **מתני'** לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים אף על פי שהוא נוטל בידו ונותן לתפוח (א) ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר : דורכין עם העובד כוכבים בגת אבל

רש"י

אסוף אסף · כלומר אכלה את הכל בתמיה : אסף אדם ובהמה והמכשלות את הרשעים · כל דברים שהרשעים נכשלין בהן : והכרתי את האדם · בתמיה שהרי אף לאדם הן עובדין : אגריפס שר צבא · עובד כוכבים היה ממונה על ראשי גייסות ובימי אגריפס המלך היה : אין מתקנאה בה · אם תנשא אחרת עליה אינה מקפדת [כל כך] לשנוא את בעלה [אבל אם פחותה ממנה מתקנאה ומקפדת עליו לשנאתו]: זונין · ישראל היה : דאזלי כי מתברי · פסחים שהולכין לעבודת כוכבים שנתפרקו איבריהן מחמת חולין וחוזרין באיברין מעומדים: רעים בשליחותן · שמיסרים את הגוף : שהחליקן בדברים · מניחן לטעות : **מתני'** גת בעוטה · שבעטה ודרכה עובד כוכבים : שהוא נוטל · ענבים מתוך יין בעדשים של גת שקורין מיי"ש : ונותן לתפוח · אסיפת גל הענבים שתחת הקורה קרי תפוח ובלע"ז ש"ק וקסבר תנא דידן לא הוי יין נסך עד שירד לבור : מה שבבור אסור · אם נגע בו העובד כוכבים אחרי כן בור היו עושין לפני הגת והכלי נתון שם לקבל היין ויש שטחין הבור בסיד והיין משתמר בתוכו ואינו מאבד טפה והוא בור סיד* : דורכין עם העובד כוכבים בגת · ולא אמרינן משתכר באיסורי הנאה הוא דאפילו בשתיה סבר האי תנא דשרי כל זמן שלא ירד לבור ומשום גורם טומאה ליכא שמשעה שדרך בהן העובד כוכבים מעט נטמאו °ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא שהעובד כוכבים לא נצטווה על כך : אבל

תוספות

לוקחין גת בעוטה · אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור כך (ב)הגירסא ויש ספרים שגורסין שאינו והוי סיפא פירוש דרישא אבל אותן ספרים שגורסין ואינו בוי"ו וא"כ נשמע דין אחר שאפי' נגע עובד כוכבים בקילוח המושך מן הגת ויורד לבור אינו נאסר וקשיא אמאי אצטריך למיתני אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח הא מסיפא שמעינן יותר שאינו נעשה יין נסך כלל עד שירד לבור וי"ל דלא זו אף זו קתני א"נ תנא *סיפא לגלויי רישא דלא תימא דנתינה לתפוח כשהכל נאסף אל התפוח הוי כאילו ירד לבור קמ"ל סיפא דירד לבור דוקא : **ירד** לבור מה שבבור אסור · פ"ה אם נגע בו עובד כוכבים אחרי כן משמע מתוך פירושו דר"ל והשאר מותר ואפי' יגע בו עובד כוכבים וכן נראה דנימא דקתני סיפא דומיא דרישא דנתינה לתפוח מיירי בנגיעה אף מותר דסיפא מיירי בנגיעה אבל אין לפרש דר"ל והשאר מותר שאינו נאסר כשנגע העובד כוכבים במה שבבור ע"י נצוק אבל ודאי אם נגע העובד כוכבים הוי אסור במגע עובד כוכבים דספיר הוי קרוי יין כיון שנתן הכל אל התפוח דא"כ כי מקשה מינה בגמ' לרב הונא דאמר כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך ליסני ליה דרב הונא איירי במגע עובד כוכבים דמתני' נמי הכא אסרה דלא שריא השאר אלא ע"י נצוק וכ"ת דמקשי מ"מ מספיר דסמיך אהא דשמעי' ליה לרב הונא דאית ליה בפ"ב (לקמן עב.) דנצוק חבור ובמתניתין משמע דנצוק אינו חבור מדקא שרי השאר שבגת דא"כ הוה ליה להלמודא לאתויי מלתיה דרב הונא דלקמן כיון דמכח דההיא פריך לכן נראה כפי' רש"י דמיירי מתניתין דהשאר מותר אף בנגיעת עובד כוכבים והשתא ניחא דליכא לשנויי בגמ' דמתניתין לא מיירי במגע עובד כוכבים ורב הונא איירי במגע עובד כוכבים דע"כ מתני' נמי מיירי במגע עובד כוכבים כדפרישית ור"י פי' דודאי מיירי במתני' בנצוק נמי ואשמעינן שהשאר אינו נאסר מטעם נצוק מדקאמר עלה בגמרא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת פי' ואז מותר שאינו נאסר מטעם נצוק בר נצוק ופריך גרגותני גופה במאי מתסרא ומשני בנצוק אלמא מתני' נמי מיירי בנצוק כדפרישית ורשב"ם פי' מה שבבור אסור אף בלא נגיעת עובד כוכבים מטעם כחו של עובד כוכבים דגזרי ביה רבנן כדאמרינן לקמן בפ"ב (דף עב:) וה"נ אתא דריכתו בגת נמשך היין ויורד לבור והשאר מותר שאינו נאסר מכחו כיון שאינו עדיין יין וגם אינו נאסר לא במגע ולא בנצוק כדפרישית : **והשאר** מותר · פי' אף בשתיה כפ"ה אבל הר"ר שמעיה פי' מותר בהנאה דאינו נעשה יין נסך ליאסר בהנאה עד שירד לבור אבל בשתיה מיהא אסור וכן ברישא לוקחים גת בעוטה כו' אע"פ שנוטל כו' ואינו חשוב כאיסורי הנאה והקשה הר"ר אלחנן חדא דלשון לוקחין משמע דמותר אף בשתיה ועוד דבגמ' כי פריך לרב הונא ליסני ליה דמותר דמתני' היינו בהנאה וכי קאמר רב הונא בשתיה קאמר ואי פריך משום דהזכיר רב הונא יין נסך דמשמע אף בהנאה הא לקמן נמי קאמר רב תינוק בן יומו עושה יין נסך והיינו בשתיה דוקא כדלקמן (דף נז.) בגמ' לכך נראה לפרש כפי' רש"י והא דאמרינן בפ"ב (לקמן דף עד:) גבי גת של אבן שזפתה עובד כוכבים (ג) ינגב ושל עץ רבי אומר ינגב וחכ"א יקלוף הזפת והיכא דאמר דוקא זפתה אבל דרך בה לא סגי לה בניגוב ואמאי הא קתני הכא דלוקחים גת בעוטה ויש לומר דהתם איירי למשנה אחרונה דקי"ל כוותיה וכי פריך התם מתניתין אברייתא הוה מצי לשנויי כאן למשנה ראשונה כאן למשנה אחרונה אלא ניחא ליה למימר מתניתין בלא דרך בה ברייתא בדרך בה ולאוקומי תרוייהו למשנה אחרונה: **דורכין** עם העובד כוכבים בגת · פ"ה ומשום גרם טומאה ליכא דמשעה שדרך בהן עובד כוכבים מעט נטמאו משמע מתוך פירושו שדורכין בסוף דריכה קאמר וכן נראה לר"י דאין לפרש דורכין בתחלת דריכה ומטעם שנטמא הכל בגת טמאה דא"כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי לא דורכין עמו כיון שנטמא הכל בגת טמא לכך נראה כפרש"י דבסוף דריכה קאמר וכן משמע בירושלמי דקתני דורכין עם העובד כוכבים בגת הדא דאת אמרת והוא שהלכו עליו דריכת שתי וערב אבל לא הלכו עליהן שתי וערב לא אבל

רבינו חננאל

ואתה עבודת כוכבים לא נשרפה א"ל משל למלך שמרדה עליו עיר ובא להשחיתה החיים משחית ולא המתים כו' ועוד שאלו אגריפס שר צבא כו' א"ל זונן לר' עקיבא לבי ולבך יודע שעבודת כוכבים אין בה ממש והא חזינן דאזלו בה שבורין וחוזרין שלימים · א"ל משל לאדם נאמן שהיה בעירו והיו הכל מפקידין אצלו שלא בעדים בא אחד ולא היה מפקיד אצלו אלא בעדים פעם אחד שכח והפקיד אצלו שלא בעדים אמרה לו אשתו נכפרנו אמר לה אישה בשביל שוטה זה שעושה שלא כהוגן נאבד את אמונתנו כן החלאים שעל בני אדם בשעה שמשלחין עליו משביעין אותן שיבאו עליו ביום פלוני ויצאו ביום פלוני ועל ידי סם פלוני וכיון שהגיע זמנם לצאת הלך זה לעבודת כוכבים דין הוא שלא יצאו החלאים אלא מפני שוטה זה שעשה שלא כהוגן נעבור על שבועתנו והיינו דכתיב וחלאים רעים ונאמנים רעים בשליחותם ונאמנים בשבועתם א"ל רבא בר יצחק לרב יהודה עבודת כוכבים אית באתרין וכי מצטריך עלמא למטרא מיתחזי בחלמא קטולו לי גברא שחטו לה גברא ואתי מטרא א"ל השתא איכו שכיבנא לא אמינא לכו הא מילתא הכי אמר רב מאי דכתיב אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים . מלמד שהחליקם בדברים שמראין כי יש ממש בעבודת כוכבים כדי לטורדן מן העולם אם יטעו אחריהם והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו שנאמר ולענוים יתן חן: מתני' לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים

הגהות הב"ח

(א) במשנה ונותן לתפוח (ואינו) תז"מ ונ"ב ס"א אינו בלא וי"ו וכס"א גרסי שאינו כש"ן ועיין בתוס' : (ב) תוס' ד"ה לוקחין וכו' כך הוא הגי': (ג) ד"ה והשאר וכו' שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה ושל עץ ר' אומר :

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מה שבבור כו' דורכין עם וכו' ומשום מסייע ידי עוברי עבירה · עיין מג"א סימן שמז ס"ק ד :

אבל לא בוצרין עמו [א]ישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת: נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו אבל מוליכין עמו פת לפלטר: גמ' אמר רב הונא [ב]יין כיון שהתחיל להמשך עושה יין נסך תנן לוקחים גת בעוטה מן העובד כוכבים ואע"פ(א) שנוטל בידו ונתן לתפוח א"ר הונא [ג]בגת פקוקה ומלאה ת"ש ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור ה"נ בגת פקוקה ומלאה ת"ש ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר אמר רב הונא לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה דתניא *בראשונה היו אומרים בד"ד אין בוצרין עם העובד כוכבים בגת שאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י ואין דורכין עם ישראל שעושה פירותיו בטומאה שאסור לסייע ידי עוברי עבירה אבל דורכים עם העובד כוכבים בגת ולא חיישינן לדרב הונא *וחזרו לומר (ב)דב"ד [ד]אין דורכין עם העובד כוכבים בגת משום דרב הונא

ואין

אבל לא בוצרין · לפי שנותנין בגת טמאה וגורם טומאה הוא שנתינתן לגת לשם דריכה הוא ודריכתן מטמאתם וקודם דריכה ודאי לא מקבלי טומאה דסתמא לא הוכשרו והא דקיי"ל *הבוצר לגת הוכשר היינו היכא דהוכשר ודאי וקסבר אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י: וישראל · העושה פירותיו בטומאה עובר עבירה הוא שהרי נצטווה על כך הלכך אפילו דורכן נמי אסור שדריכתן בעבירה בגת טמאה ודריכתן הוא עיקר טומאתן כשנעשין משקה הן טמאין ע"י הגת ואסור לסייע ידי עוברי עבירה אלא פורשין מהן כדי שלא ירגיל בכך אבל עובד כוכבים לאו עובר עבירה הוא שלא נצטווה. אבל מוליכין עמו חביות · ריקניות לגת ומביאין עמו חביות מלאות מן הגת דאין כאן עבירה דמאחר שנטמאו בגת מותר לתת היין בחביות טמאות: לא לשין ולא עורכין עמו · שכל מעשה עריכה זו בעבירה: לפלטר · שאופה את הפת: גמ' שהתחיל לימשך · שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין: פקוקה · שפקקו הצינור ע"פ הבור שלא (ג)יכול לירד והיא היתה כולה מלאה ענבים ולא נמשך בה יין ולא זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד: ומקשינן · והא קתני עד שירד לבור אבל לנמשך לא חיישינן: ה"נ בגת פקוקה ומלאה · ואשמעינן בגת מלאה אין בה משיכה עד שיטול פקק שלפניה וירד היין והיא משיכתו מיד: והשאר מותר · והא הכא דהתחיל לירד והרי נמשך וקתני מה שבגת מותר: בד"ד (ד)דב"ד · סימנין הן: אין בוצרין עם העובד כוכבים כו' · וה"ה לישראל העושה פירותיו בטומאה ומוסיף עליו ישראל שאף אין דורכין עמו בצירה היא גרם טומאה שהבוצרו מוליכו לגת והגת טמאה: ידי עוברי עבירה · לעיל פרשתי: אבל דורכין עם העובד כוכבים · דכיון דכבר נטמאו ועובד כוכבים לאו עובר עבירה הוא שלא נצטווה שרי: ולא חיישינן לדרב הונא · לנסכיה משום משתכר באיסורי הנאה משהתחיל לימשך דהוי יין עד שירד לבור:

ואין

אבל לא בוצרין פ"ה לפי שנותנין בגת טמאה. וה"ה דהוה מצי למימר שמא יבצרו בכלים טמאים וצ"ל כי לפי מה שפ"ה ניחא דאפי' אם בצרם בכלים טמאים לא נטמאו עד שלא הוכשרו דסתמא לא הוכשרו: אבל מוליכין פת לפלטר · פ"ה אופה הפת ולא נהירא דה"ל למימר לתנור ועוד דאמרינן בתוספתא *אין מסייעין נחתום העושה בטומאה ואין מוליכין עמו (*גרונות) לתנור לכך נראה פלטר נחתום קטן שלוקחין הרבה ככרות ביחד מן הנחתום גדול כדי למוכרם על יד על יד וטעמא דמוליכין עמו פת לפלטר היינו משום שכבר נגמרה מלאכת העבודה וזו מלאכה אחרת היא אבל ודאי הולכה לתנור אסורה שזו היא סוף הלישה (ה)ובפרק הזהב (ב"מ דף נו.) נמי משמע דפלטר הוא נחתום קטן דקתני נחתום מחד גברא זבין פלטר מתרי תלת גברי זבין ובירושלמי נמי קאמר פלטר משתמש הוא בכמה נחתומין: א"ר הונא יין כיון שהתחיל לימשך כו' · פ"ה שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין ובסמוך נמי פירש בגת פקוקה ומלאה ולא נמשך בה היין ולא זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד נראה מתוך פירושו דאפי' בגת עצמה אם פינה הנכנס אילך ואילך ונשאר היין לצד אחד הוי התחיל לימשך וה"ה נמי בגיגיות שלנו שדורכים בהם וכן פי' רשב"ם בשם רש"י וז"ל הלכה כמשנה אחרונה כרב הונא דאמר יין כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך ואם מפנין גרעינים שבגיגיות אילך ואילך כדי שיכנס היין באמצעיתו נראה (לר"י) [לרש"י] אין לך המשכה גדולה מזו ועושה יין נסך עכ"ל וצ"ל לפירושו שפינה הגרעינים עד שולי הגיגית שאם לא פינה כי אם למעלה אין כאן המשכה כיון שיש ענבים תחתיה תדע דהא תנן במתני' אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח וא"כ פינה הענבים אילך ואילך ואפ"ה שרי בגת פקוקה ומלאה אפי' לרב הונא כדמשני בסמוך אלא לאו ש"מ דההיא איכא לאוקומי שעדיין לא פינה עד שולי הגת ור"ת פירש שהתחיל לצאת מן הגת קודם שירד לבור ופריך תנן לוקחין גת בעוטה אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח ומשמע אפי' התחיל לימשך ומשני בגת פקוקה שנפקק הצינור ואינו מקלח כלל ולא גרסינן ומלאה וכן בפי' רב"ה לא גרים ליה ואי גרסינן ליה בעי למימר ומלאה שעומדת על מלואה שאינו נמשך כלל לצד הבור ולפי' זה אם פינה הענבים אילך ואילך ונשאר היין בגומא באמצע הגיגית אין כאן המשכה כיון שלא הניח שם גרגותני לסנן היין אבל אם מושך היין מן הגיגית דרך הברזא אין לך המשכה גדולה מזו או אם שולה בגומא שבתוך הגיגית כוס מלא יין אם הוא מתכוין לשלותו מן החרצנים ומן הזגין יש לחוש קצת להמשכה ואם אינו מקפיד בחרצנים ובזגין אין כאן המשכה ושרי וא"ת כיצד לוקחין יין בגיגיות העובדי כוכבים המלאות ענבים דרוכות למה אין לנו לחוש כי שמא כבר המשיכו העובדי כוכבים יין מהם וחזרו ומלאום ענבים דבשלמא בגיגיות קטנות שבוצרין בהן ומביאין אותן מן הכרם אין לחוש כי אין דרך להמשיך יין מהם אבל בגיגיות גדולות יש לחוש כיון שהעלים ישראל עיניו מהם ומחמת חשש זה יש שעומדים שם בבציר כשממלאין הגיגית ואח"כ חותמין אותה כשרוצין שישהא היין בגיגית ב' ימים או ג' ימים ומביאים ראיה מהירושלמי דקאמר על מתני' דלוקחין גת בעוטה תני ר' חנין והוא שלא העלים ישראל עיניו ממנו ועוד כתב שם בהלכות דורכין עם העובד כוכבים ומסייעין אותו אם נתעלם מעיניהם נעשה יין נסך אלמא משמע מתוך הירושלמי שיש לחוש למשנה ראשונה שמא יחזיר גרגותני לגת או למשנה אחרונה שמא ממשיך ממנו אבל ר"י פי' שיש להקל ולומר שהירושלמי לא אסר אלא בגת בעוטה יפה ויש בה יין הרבה ויכול לימשוך ממנה בקל אבל הגיגיות שלנו אין בהם יין כל כך לפי שאינם דרוכות יפה ולא חיישינן להמשכה ורבינו יהודה פי' דהירושלמי קאי אמשנה אחרונה וכגון שהמשיכו ממנו כבר ונעשה יין ולפיכך נאסר בהעלמת העין דיש לחוש שמא החזיר כלי הבור או גרגותני לגת וההיא דר' חנין נמי קאי אמתני' דקתני ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר והשתא איכא למיחש בהא דכיון שירד היין מן הגת לבור יש לחוש שמא יחזיר כלי הבור וגרגותני לגת ולכך צריך שלא יעלים ישראל עיניו ועוד כתב רבינו יהודה וז"ל ומאד יש להחמיר בנידי המשכה והמחמיר (ו)לתת סדין על הגיגית ולמלאות הגיגית ולחותמה תבא עליו ברכה ויש שהיו רוצין למצוא חן בעיני העובדי כוכבים והיו העובדי כוכבים דורכים עמהם בגיגיות קודם המשכה ושמע ר' יעקב והקפיד ורצה לנדותם אם לא ישמעו וישובו ולא יעשו עוד כך כי אולי אסרו לפי משנה אחרונה דריכה קודם המשכה אטו אחר המשכה אע"ג דלא גזרינן לקמן נייר לידיה אטו לא נייר לידיה וה"נ יש להחמיר שלא לדרוך עובד כוכבים יין ישראל כלל ועוד שמא ידרוך לאחר שיתחיל היין לנמשך בגיגית עצמה לפי' רש"י וכ"ש דברזא שעושין העובדי כוכבים בגיגית למשוך היין חשוב המשכה כמו גרגותני והקונה יין מגיתות העובדי כוכבים צריך ליזהר שלא תהא ברזא בגיגית ודוקא ברזא קטנה אבל ברזא גדולה כעין פי חבית לא חשיב המשכה מאחר שהענבים נמשכים דרך שם עם היין:

אין בוצרין עם העובד כוכבים בגת · פי' וה"ה עם ישראל שעושה פירותיו בטומאה דאיכא תרתי דמסייע ידי עוברי עבירה ועוד שגורם הטומאה ולכך לא אצטריך למיתני נמי הא אבל קשיא למה צריך למיתני אין דורכין עם ישראל וכו' פשיטא השתא אין בוצרין עם העובד כוכבים דליכא אלא גרם טומאה דרבנן דריכה עם ישראל דאיכא סיוע טומאה דאורייתא לא כ"ש וי"ל דלפי מאי דפרישית דאיירי בסוף דריכה ניחא דאיצטריך לאשמועינן שאסור לסייע ידי עוברי עבירה אע"ג שכבר התחיל בעבירה:

ואין

נח א מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה י:

נט ב מיי' פי"א מהל' מאכלו' אסורות הל' יא סמג לאוין קמח טור ש"ע י"ד סי' קכג סי"ו:

ס ג עיין שם כ"מ טור ש"ע שם סעיף כ:

סא ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף כא:

רבינו חננאל

כו' אמר רב הונא יין כיון שהתחיל לימשך אם נגע בו עובד כוכבים נעשה יין נסך איני והא תנן לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים אף על פי שנוטל ונותן בידו לתוך התפוח הנה נגע בו העובד כוכבים וקתני לוקחין ופרקינן בגת פקוקה גת שדרכה עובד כוכבים והיה הגת סתומה שלא נמשך היין ממנה כלל ונוטל מתוך הגת הענבים הדרוכים ונותנן לתפוח והתפוח כגון כלי הוא כדתנן במסכת תמיד ותפוח היה באמצע המזבח ונותן הענבים הדרוכין בתפוח להקיש (עליהם) עליהם הקורה לסוחטם והיין עדיין לא נמשך לפיכך תאני לוקחין · תוב מקשינן ירד בבור מה שבבור אסור והשאר מותר הנה אין נאסר במשיכתו אלא בירידתו לבור · ופירש רב הונא האי כמשנה ראשונה ואנא דאמרי כמשנה אחרונה דתניא היו אומרין אין בוצרין עם העובד כוכבים לגת שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ואין דורכין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה שאסור לסייע ידי עוברי עבירה אבל דורכין עם העובד כוכבים בגת משום דרב הונא

הגהות הב"ח

(א) גמרא שנוטל בידו ונותן לתפוח: (ב) שם וחזרו לומר דב"ב אין: (ג) רש"י ד"ה פקוקה וכו' שלא יוכל לירד: (ד) ד"ה בד"ד דב"ב סימנין: (ה) תוס' ד"ה אבל וכו' ובפרק הזהב נ"ב והוא משנה שלמה פ"ס דדמאי: (ו) ד"ה א"ר הונא וכו' רבינו יהודה וכו' והמחמיר למלאות הגיגית ולתת סדין על הגיגית ולחותמה תבא עליו ברכה:

[לעיל נה:]

[תוספתא פ"ח ע"ש]

[תוספתא שם ע"ש]

*ואין בוצרין עם ישראל שעושה פירותיו בטומאה וכ"ש שאין דורכין אבל בוצרין עם העובד כוכבים בגת שמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י: ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור: *והתניא *יין משיקפה אמר רבא לא קשיא הא ר"ע הא רבנן *דתנן *יין משירד לבור ר"ע אומר משיקפה איבעיא להו קיפוי דבור או קיפוי דחבית ת"ש *דתניא *יין משיקפה (א) אע"פ שקפה קולט מן הגת העליונה ומן הצינור ושותה ש"מ קיפוי דבור קאמרינן ש"מ והתני רב זביד בדבי רבי אושעיא יין משירד לבור ויקפה ר"ע אומר משישלה בחביות תרצה נמי להך קמייתא היין משירד לבור ויקפה ר"ע אומר משישלה בחביות ואלא מתניתין דקתני אינו עושה יין נסך עד שירד לבור לימא תלתא תנאי היא לא שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן ולרבא

רש"י

ואין בוצרין עם ישראל כו' · משום דגורם טומאה הוא ואף ע"ג דסבירא לן השתא מותר לגרום טומאה לחולין כדקתני סיפא ה"מ דעובד כוכבים אבל דישראל טבולים הם לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר וכ"ש שאין דורכין שדריכתן מטמאתן ומסייע ידי עוברי עבירה: יין משיקפה · הוי גמר מלאכה לענין מעשר ליאסר בו שתיית עראי · משיקפה לשון לא כמו קפא תהומא דמסכת סוכה (דף נג·) שצפין החרצנים על היין כשהוא נח בבור: ואע"פ שקפה · מה שבבור קולט מן הגת העליונה ושותה שאותו שלא ירד לבור לא נגמר מלאכתו: מן הצינור · מקום דרך מרזב המקלח היין לבור: ש"מ קיפוי דבור קאמר · מדקתני ואע"פ שקפה קולט מן הגת דאי בחביות מה ענינו אצל גת: בדבי ר' אושעיא · במתני' דבי ר' אושעיא: משישלה בחביות · לשון השולה דגים מן הים (חולין דף סג·) משישלה היין מן הבור להנתן בחביות וכן מפרש בב"מ בהשוכר את הפועלים (דף נב:) ולעיל קתני לרבנן משירד לבור ולר"ע משיקפה: אלא מתניתין דקתני עד שירד לבור · הא ירד לבור אע"פ שלא קיפה הוי יין: נימא · כי היכי דקתני לענין נסך ה"נ ס"ל לענין מעשר ופליג אדרבנן ואדרבי עקיבא: תלתא תנאי היא · תנא דידן סבר משירד לבור ולרבנן משיקפה בבור ולר"ע משישלה: שאני יין נסך כו' · אבל במעשר אי כרבנן אי כר"ע: ולרבא

תוספות

ואין בוצרין עם ישראל וכ"ש שאין דורכין · פי' ואפילו בסוף דריכה (ב) דהיכא סיוע לטומאה דאורייתא והא דאיצטריך למיתני כ"ש הכא טפי מבמשנה ראשונה היינו משום דאי לא תנא הכא כ"ש ה"א טעמא דאין בוצרין לאו משום סיוע אלא משום גרם טומאה וקמ"ל השתא דטעמא משום סיוע כמו בסוף דריכה:

שמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י · פרש"י ואפילו הכי אין בוצרין עם ישראל דה"מ שמותר לגרום טומאה בשל עובד כוכבים אבל בשל ישראל טבולים הם לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר וקשיא מההיא דמייתי בפ"ק דנדה (דף ו: ושם ד"ה נולד) תנן התם נולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה תעשה בטומאה משגלגלה תעשה בטהרה כו' וקסבר חולין הטבולין לחלה כחלה דמו אלמא (ג) אמרינן דקודם גלגול שלא חלה עליה עדיין חיוב חלה אמרינן דתעשה בטומאה והכא נמי איכא ראוים לתרומה עד שיעשו יין ולמה לא יעשו בטומאה כיון שמותר לגרום טומאה ויש שדוחין לומר דשאני התם דכל זמן שהוא קמח אין כאן חיוב חלה כלל אבל תרומה ראויה מבעה שהיא בענבים מידי דהוה אמעשר שהקדימו בשבלים אכן דבר תימה הוא להחשיבה טבול לתרומה קודם מירוח ועוד הקשה רבינו יהודה דבהדיא תניא בתוספתא דחלה (פ"א ע"ש) בתר הך דנולד ספק טומאה כו' וכן פירות שנולד להם ספק טומאה עד שלא נגמרה מלאכתן יעשו בטומאה משנגמרה מלאכתן יעשו בטהרה ותרומתן תלויה באיזה ספק אמרו בדבר הספק לתרומה אלמא אפילו בפירות נמי אמרינן הכי אכן יש לתרץ דשאני התם שכבר נולד להם ספק טומאה וא"א עוד להיות טהור לגמרי אבל כאן יש לו ליזהר שלא לטמאותה לכתחלה מיהו קשיא מההוא דפרק הניזקין (גיטין דף סא. ושם ד"ה ריפא) דקאמר ריפא בטומאת חולין פירוש שמותר לסייע קודם שתטיל למים לפי שאין שם אלא טומאת חולין ואף על פי שיבא להפריש לבסוף חלה בטומאה ומ"מ מהאי דהכא והתו' דבגיטין ליכא אלא חשדא בעלמא שחשודה לעשות פירותיה בטומאה אבל כאן דודאי עושה פירותיו בטומאה אסור לסייע לו אפי' מתחלה וקשה לפי' זה דמתני' קתני לא לשין ולא עורכין משמע הא ברירה וטחינה שריא ובפ' הניזקין (שם דף סא.) תנן בוררת וטוחנת גבי אשת עם הארץ ופר"ת התם דוקא דאין כאן אלא חשד בעלמא שחשודה לעשות בטומאה אבל אם עושה בודאי בטומאה לא שרינן והא הכא דעושה בודאי בטומאה ומשמע דברירה וטחינה שרי ואומר ר"ת דהכא מיירי בפירות שלא הוכשרו ולכך שרינא בה ברירה וטחינה אף בעושה בודאי בטומאה והתם דגיטין מיירי בפירות שהוכשרו כבר ולכך ודאי אם עושה בודאי בטומאה אסור אף לברור ולטחון מיהו בירושלמי תני עלה דמתני' לא בוררין ולא טוחנין עמו ופריך מההיא דגיטין דקתני בוררת וטוחנת ומשני כאן בלותת כאן בשאינו לותת פי' הכא מיירי שהוכשרו וההיא דגיטין בשלא הוכשרו ואינו יורד לחלק כלל בין חשוד לעושה בודאי ולדברי ר"ת נוכל לומר לא לשין ולא טוחנין כדברי הירושלמי ומיירי בין הכא בין התם בהוכשרו וטעמא דהכא משום דעושה בודאי בטומאה הוא ולכך לא בוררין ורבי יהודה מלא פי' אחר בפי' רבינו שלמה כתב ידו אבל לא בוצרים עם ישראל כו' ואע"ג דסבירא לן השתא דמותר לגרום טומאה לחולין כדקתני סיפא ה"מ דעובד כוכבים או ישראל חבר שלא יאכלם רק בימי טומאתו אבל בישראל רשע עובר עבירה הוא שסופו לשתותו טמא ודריכתה לכך עומדת הלכך אסור לסייעו ע"כ לשונו:

רבי עקיבא אומר משיקפה · תימה כיון דר"ע מיקל הוא עד שיקפה מיבעי ליה כדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פט. ושם ד"ה עד) גבי קישואין ודילועין מאי לאו משיפקסו בשדה לא משיפקסו בבית אי הכי עד שיפקסו מיבעי ליה וי"ל דשאני התם דאיכא למיטעי ולמימר פקס דשדה אבל הכא ליכא למיטעי מידי דודאי אין שום קיפוי קודם ירידתו לבור:

ואע"פ שקפה קולט מן הגת העליונה · פי' אבל מן התחתונה כלומר מן הבור אסור לשתות אף עראי שהרי הוקבע למעשר תימה האי גת היכא קאי אי בשדה הוא כדרך כל גתות שלהם שהיו בשדה כדמוכח בפרק המוכר את הבית (ב"ב דף עח.) דתנן מכר את השדה לא מכר את הגת וגבי בית לא תני ליה וא"כ דבגת שבשדה מיירי ליתסרי אפילו מן התחתונה שהרי לא ראה פני הבית ואמרינן (ב"מ דף פח:) אין הטבל מתחייב (ד) עד שיראה פני הבית וכ"ת דמיירי הכא בגת העומד בבית והכניס שם הענבים א"כ איך יוקבע שוב למעשר כדאמר גבי תבואה שהכניסה במוץ שלה וי"ל דלעולם אימא לך דמיירי בגת שבשדה וה"ק קולט מן הגת ויכניסנו לבית וישתה שכל זמן שלא ירד לבור לא נגמרה מלאכתן ואין ראיית פני הבית מתחייב במעשר אלא בדבר שנגמרה מלאכתו אבל ודאי לא יקח מן הבור ויכניסנו לבית וישתה ואיבעית אימא לעולם מיירי בגת שבבית ולא דמי לתבואה שאין דרכה להכניסה לבית במוץ הלכך כי הכניסה במוץ תו לא מיקבע למעשר אבל יין שדרכו להכניסו בענבים ושם נעשה גרנו ודאי בעשיית גורן שלו נקבע ורחיה מקישואין ודילועין דאמרינן פ' הפועלים (שם פח: ושם ד"ה לא) דמשיפקסו בבית הוי גמר מלאכתן למעשר ואע"פ שהכניסה בפקס שלהם:

תרצה נמי להך קמייתא · ומתני' דאע"פ שקפה דדייקינן מינה ש"מ קיפוי דבור אתיא כרבנן: לימא תלתא תנאי ניהו · תימה אמאי לא קא מסני מתניתין עד שירד לבור ויקפה כדמתרץ למתני' קמייתא וי"ל דא"כ אדמפליג בסיפא בין ירד לאחר שבגת ליפלוג בירד נמי בין קיפוי לשאינו קיפוי אלא לאו ש"מ דקסבר מתני' דמה שבבור אף קודם קיפוי אסור וא"ת *(ברייתא) דמעשר (פ"א מ"ז) נמי דתני בה ואע"פ שקפה קולט מן הגת כו' אדמפליג בין מה שבבור למה שבגת ליפלוג וליתני במה שבבור בין קיפוי לשאינו קיפוי וי"ל דאין ה"נ דהא תנא ליה רישא יין משיקפה אלמא אינו נעשה יין עד שיקפה אלא בסיפא רבותא נקט דסד"א כיון שאותו שבבור קפוי ויש איסור גמור לפניו ליגזור על מה שבגת ובלאו הכי דבור דבקל יבא לטעות אם נתיר לשתות מן הגת שיסתפק ג"כ מן הבור הסמוך לו אבל במתני' דתני ברישא אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור ולא הזכיר קיפוי כלל אם איתא דהוה מפליג בין קיפוי ולא קיפוי הוה ליה למיתנייה ואין לומר דהכא נמי אשמעינן רבותא דאע"ג דמה שבבור אסור איסור גמור מ"מ השאר מותר ולא גזרינן הא אטו הא דאין זו רבותא דהא ודאי אין לטעות אם נתיר כשנגע העובד כוכבים במה שבגת להתיר גם מגעו בבור שהרי הגרגותני מפסיק ביניהם והכל יודעים שהגרגותני עושהו יין והדרבה הוה ליה למנקט רבותא לפלוגי בין קיפוי לשאינו קיפוי:

רבא

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ג מהל' תרומות הלכה י:

כג ב מיי' פי"ג מהל' טומאת אוכלין הלכה ג:

כד ג ד מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה יד טוש"ע י"ד סי' קלג סעיף טו:

[מעשרות פ"א מ"ז]

רבינו חננאל

ואין בוצרין עם ישראל שעושה פירותיו בטומאה וכל שכן שאין דורכין · אבל בוצרין עם העובד כוכבים בגת שמותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: פיסקא אין עושין יין נסך עד שירד לבור · ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר · איני והתניא משיקפה נעשה יין נסך · ופרקינן מתניתין רבנן היא ברייתא ר' עקיבא דתניא יין משירד לבור רבי עקיבא אומר משיקפה · פי' קיפוי הסרת הקצף מעל היין · כדכתיב כקצף על פני המים (כאן חסר ביטה אחת מן הכתב) ואיבעיא להו קיפוי דתנן קיפוי דבור הוא או קיפוי דחבית · ופשיט תא שמע דתנן במעשרות פרק ראשון היין משיקפה פי' אסור ליטול ממנו עד שי תעשר שכבר נגמרה מלאכתו למעשר · ואע"פ שקיפה קולט מן הגת העליונה ומן הצינור ושותה · ש"מ קיפוי דבור ש"מ · ומדתני רב זביד רבי עקיבא אומר משישלה · מתרץ נמי לברייתא דתני ר' עקיבא אומר משיקפה תני לה הכי ר' עקיבא אומר משיקפה וישלה בחביות כי היכי דלא תקשי דרבי עקיבא אר' עקיבא ומתניתין דקתני יין נסך עד שירד לבור משום חומרא די' נסך תני

מסורת הש"ס

[צ"ל דתנן] מעשרות פ"א מ"ז

*[צ"ל דתני] [ב"מ נב:]

[צ"ל דתנן]

[צ"ל נמשכה]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואע"פ שקפה: (ב) תוס' ד"ה ואין וכו' בסוף דריכה מפום דהיכא: (ג) ד"ה שמותר וכו' כחלה דמו אלמא דקודם כצ"ל ותיבת אמרינן נמחק: (ד) ד"ה ואע"פ וכו' אין הטבל מתחייב במעשר עד:

ולרבא דלא שאני ליה מוקים ליה כתלתא תנאי: מה שבבור אסור והשאר מותר: אמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת אבל *החזיר גרגותני לגת אסור גרגותני גופה במאי קא מיתסרא בנצוק *ש"מ נצוק חיבור כדתני ר' חייא *שפחסתו צלוחיתו ה"נ שפחסתו בורו ההוא ינוקא דתנא עבודת כוכבים בשית שני בעו מיניה מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת אמר להו דורכין עם העובד כוכבים בגת והא קא מנסך בידיה [ב]דציירנא להו לידיה והא קא מנסך ברגל [ג]ניסוך דרגל לא שמיה ניסוך ההוא עובדא דהיה בנהרדעא דדשו ישראל ועובד כוכבים להההוא חמרא ושהייה שמואל *תלתא ריגלי מ"ט אילימא משום דקסבר

דאי

ולרבא דלא שני ליה · מדאותביננא לעיל מעשר *מיין נסך דמתניתין ושנייה רבא לא קשיא אלמה לא שני ליה ראי שני ליה לימא שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן על כרחך מוקי לה כתלתא תנאי : גרגותני · הוא של גדול שקבוע בגגור והיין יורד מן הגגור לתוכו ומתוכו לבור כדי לשנן היין מזגין וחרצנין : אסור · אף מה שבגת: בנצוק · קילוח היורד מגרגותני לבור ומחבר הגרגותני ליין נסך שבבור : ש"מ נצוק חיבור · ולקמן בהשוכר את הפועל (דף עב:) פליגי בה : שפחסתו צלוחיתו · לקמן בהשוכר (שם) : שפחסתו בורו · שנתמלא הבור עד שהגיע היין וטפח בשולי הגרגותני כמו פחסה בפניה (א) דכל הצלמים (לעיל מג.) : בשית שנין · בן שש שנים : והא קמנסך בידיה · ומשנה אחרונה קתני חזרו לומר אין דורכין דס"ל כרב הונא דמשהתחיל לימשך הוי יין : תלת ריגלי · שהיו מתקבלין לשמוע דרשה הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג:

אי

רבא מוקי לה כתלתא תנאי · וא"ת אמאי לא נקט רביעי לפי משנה אחרונה (ב) וי"ל דתנא דמשנה ראשונה ודמשנה אחרונה חד חשיב ליה *) דמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך קובעו למעשר: **אבל** אם החזיר גרגותני לגת אסור · פירוש אף מה שבגת מפני טיפות יין שבגרגותני המתערב בגת וא"ת והלא מסתמא יש בגת יותר משש"ים מטיפת יין הגרגותני ואמרינן לקמן בפ"ב (דף סו.) חמרא חדתא בעינבי רבא אמר בנותן טעם וקיימא לן כרבא לגבי אביי וכי תימא כיון דבגת נמי איכא יין עם הענבים וה"ל מין במינו דבמשהו ולא בטיל אכתי תיקשי לימא סלק מינו דהיינו יין כמי שאינו ושאינו מינו דהיינו הענבים שבגת רבה עליו ומבטלו כדס"ל נמי לרבא בפרק גיד הנשה (חולין דף ק:) גבי חתיכות של דג טמא וי"ל דס"ל כאביי דאמר חמרא חדתא בעינבי במשהו ולית ליה נמי סלק את מינו כמי שאינו עוד י"ל דמיירי הכא כגון שיש הרבה יין ביחד בגת והוה ליה מין במינו במשהו ולפי' לרבא אסור והשתא ל"ע דלפי' ראשון דאמרינן דאית ליה כאביי אין לפסוק כוותיה ושאנו מחזירין בשוגג גרגותני לגת יש לבטל יין הגרגותני בעינבי דגת דהכן סבירא לן דבתר שמא אזלינן וא"ת לפר"ת דמפרש לקמן בפ"ב (דף עג. בד"ה יין) סתם יין נסך בששים כשאר איסורין שבתורה אם לא נודע שנתנסך לעבודת כוכבים א"כ למה יאסור החזרת גרגותני דמסתמא יש ששים בתרלני הגת ממה שבגרגותני ואפילו אם יסבור כאביי יהא מותר וי"ל דרב הונא כרב רביה ס"ל דאמר בפ' גיד הנשה (חולין דף ק.) דס"ל כרבי יהודה (ג) ואומר מין במינו במשהו °בכל איסורין שבתורה: **גרגותני** גופה במאי מיתסרא בנצוק ש"מ נצוק חיבור · וא"ת א"כ מה שבגת היה לנו לאסור מטעם נצוק וי"ל דשאני הכא דהוי נצוק בר נצוק דמגת לגרגותני הוי נצוק אחד ומגרגותני לבור נצוק שני ומכאן פסקי הריב"ן והרשב"ם ור"ת בשם רש"י דאפי' למ"ד דנצוק חיבור מ"מ נצוק בר נצוק כי הכא אינו חיבור וא"ת והא אין כאן רק נצוק אחד דכיון שהגרגותני עשוי נקבים נקבים א"כ נופל בודאי מן הגת לבור וי"ל דכיון דנקבי הגרגותני אינם עשויים ביושר אלא מן הצדדין א"כ לאו חד נצוק הוא ומעשה בא לפני רש"י בעובד כוכבים ששפך יין מן הקנקן לכוס שאז נאסר היין שבכוס משום דמאי דנפיק לברא גזרו ביה רבנן כדלקמן בפ"ב (דף עב:) והיין שבקנקן נאסר נמי מטעם נצוק ואח"כ משך ישראל יין מן החבית לקנקן (ונתנו ליין שבחבית) והתירו רש"י ונותן טעם משום שהיין שבקנקן אינו נאסר אלא מטעם נצוק וא"כ הוי היין שבחבית נצוק בר נצוק והר"י בר"מ היה דוחה ראיה זו כי לעולם אימא לך נצוק בר נצוק חיבור והא דלא אסרינן הכא יין שבגת משום נצוק הייני טעמא דמה שבגת אינו נקרא עדיין יין ואינו נחשב אלא כמיא בעלמא תדע דהא אינו נאסר במגע עובד כוכבים וא"ת אם כן גם אותו שבגרגותני אמאי אסור שאינו נקרא עדיין יין לפי משנה ראשונה דקאמרינן עד שירד לבור דלדידיה קיימינן השתא וי"ל דלא דמי כי מה שבשולי הגרגותני מתחתיו הוי בכלל מה שבבור להיות יין גמור ולכך יאסר מטעם נצוק וכ"ש דאי נגע ביה עובד כוכבים דהוי נאסר במגעו וא"ת א"כ מנא ליה לתלמודא דנאסר הגרגותני מטעם נצוק דלמא נאסר מטעם דנגע ביה עובד כוכבים בגרגותני מתחתיו בקילוחו וי"ל דא"כ ה"ל לרב הונא לפרושי במילתיה אבל החזיר גרגותני שנגע בו עובד כוכבים לגת אסור ומדלא מפרש ליה (ד) פשיטא ליה לתלמודא דמטעם נצוק קאמר ועוד קשיא לפי מה שפירש במתני' גבי והשאר מותר שאינו נאסר במגע רק מה שבבור א"כ היאך נוכיח מכאן דנצוק בר נצוק אינו חיבור דלמא לעולם חיבור ושאני הכא משום דודאי אין לגרגותני לחבר מה שבגת לבור כיון שיש לו דין בפני עצמו שהרי אינו בכלל מה שבגת דגרגותני אסור בנגיעת עובד כוכבים בבור ומה שבגת אינו נאסר במגע עובד כוכבים אבל לפירוש רשב"ם שפי' מה שבבור נאסר בלא נגיעת עובד כוכבים מטעם כחו של עובד כוכבים בכוונה ומיהו אותו שבגת אינו נאסר מטעם כחו של עובד כוכבים בכוונה כיון שאינו נקרא עדיין יין וגם הקילוח שבין גרגותני עד הבור אינו נאסר מחמת כחו תדע דאם לא כן היכי מוכיח דהגרגותני נאסר בנצוק דלמא מטעם כחו של עובד כוכבים הוא אלא ודאי אין כח העובד כוכבים אוסר אלא מה שבבור דוקא מיהו מטעם נצוק אסרינן מה שבגרגותני דהא אמרינן לקמן בפ' בתרא (דף עב:) בגודא דמנא לא גזור רבנן ה"מ למ"ד נצוק אינו חיבור אבל למ"ד נצוק חיבור נאסר מה שנשאר בגודא דמנא וא"כ מ"ש גרגותני מגת ליאסר בנצוק אלא לאו ש"מ נצוק בר נצוק אינו חיבור ויש לפרש דברי רב הונא הכי לפי' זה לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת כי אז מה שבבור אסור ולא העליון שנגע ע"י הקילוח כי הגרגותני מפסיק והוי נצוק בר נצוק אבל החזיר גרגותני לגת אסור העליון ע"י תערובתו של התחתון ולפי זה א"ל להזכיר מגע עובד כוכבים כלל לא כאן ולא במשנתנו· מעשה בא לפני רבי מנחם זצ"ל בחבית שכלה היין עד הברזא והגביה העובד כוכבים לבדו החבית ובאותה שעה משך ישראל את הברזא וקילח היין בקנקנו של ישראל והתיר יין הנשאר בחבית ואסר אותו שילא לחוץ דהכי אמרינן בהשוכר (לקמן דף עב:) המערה מחבית לבור קילוח היוצא מחבית ולמטה אסור ומוקמינן לה בעובד כוכבים המערה ופרכינן אי הכי אפי' דגוה דדנא נמי ליתסר ומשני דכח דעובד כוכבים דרבנן ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן דבחבית לא גזרו ביה רבנן הלכך שרי מה שבתוך החבית וא"ת הא אמר רב חסדא לקמן (דף עב:) כי כייליתו חמרא קטיפו קטופי ולא בקילוח אלמא משמע דאי נפיק בקילוח הוה אסור יין הנשאר בחבית ע"י נצוק הא לא קשיא דהתם שפיר דהיין שבכלי העובד כוכבים היה יין נסך גמור התם ודאי אי לא מקטיף קטופי נאסר היין שבתוך החבית ע"י נצוק שהקילוח מקלח תוך יין נסך שהוא בכלי של עובד כוכבים אבל הכא שהיין שבתוך הכלי אין בו איסור יין נסך גמור אלא מכח עובד כוכבים לא נאסר ההוא דלא נפיק לבראי מטעם נצוק שנתחבר ליין הנאסר ע"י כח עובד כוכבים דלא הוי נצוק ליין נסך ממש : **שמע** מינה נצוק חיבור · תימה אין ה"נ דבהדיא אמר רב הונא (לקמן דף עב.) נצוק וקטפרס חיבור ליין נסך ואומר ר"ת דרב הונא הדר ביה ומכח ראיה זו פסק שגם חד נצוק אינו חיבור כמו שנפרש לקמן* אי"ה : **מהו** לדרוך עם העובד כוכבים בגת · יש לדקדק מדלא שאלו מהו לדרוך עובד כוכבים עם ישראל משמע שהגת של עובד כוכבים ולא להתיר בשתיה שאלו אלא לענין היתר הנאה קא מיבעיא ליה ומיירי נמי בדלייר ליה לידיה כמו שמפרש והכי קא מיבעיא ליה אי ניסוך דרגל הוי ניסוך וליאסר בהנאה אי לא וצ"ל (ה) שע"י מעשה שאלו דאי לפסוק הלכה שאלו היה לו להשיב אין דורכין כמשנה אחרונה אלא ודאי על מעשה שאלו ופשט לו כמשנה אחרונה כדפרי' ואם תאמר כיון שהגת התחיל לימשך א"כ הוי יין (נסך) גמור לפי משנה אחרונה ולמה לא יאסר יין הגת בהנאה למ"ד נצוק בר נצוק חיבור ע"י יין הבור שהוא אסור בהנאה וי"ל דנצוק כי האי שאין העובד כוכבים נוגע עתה בבור ואינו עסוק אלא בדריכה לא אסרו בהנאה תדע דאמרינן לקמן פ"ב (דף עד.) יין ביין ימכר לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו אלמא אפי' נתערב לגמרי לא אסרינן בהנאה אבל ודאי אי נגע בסוף הקילוח הוי כאילו נגע בעליון ואסור בהנאה : **הוה** עובדא בנהרדעא כו' · אומר ר"י דלא הוה ממש דומיא דעובדא דינוקא דההוא יינוקא לא הוה שקיל וטרי אלא למישרא ליה בהנאה כי הבור היה של עובד כוכבים ולא שרי אלא בהנאה ושמואל להתיר אף בשתיה קאמר לפי שהבור היה של ישראל אלא דומיא דידהו הוה דהוה הניסוך רק ברגל :

דאי

*) רש"א גורס כן דמשנה אחרונה כו' תוך שקושיא וע"ש

עין משפט
נר מצוה

סה א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה יא סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכג סעיף כ :

סו ב עי' במיי' שם הלכה יא וככ"מ שם טוש"ע י"ד שם סעי' כא:

סז ג מיי' שם הלכ' יב ועיין בכ"מ סמג שם טור ש"ע י"ד סי' קכד סעיף יא :

רבינו חננאל

א)משיקפה. ולרבא דלא שני ליה (ביין) [בין יין] נסך למעשר . מוקי לה בתלתא תנאי · חד תני משירד לבור ותרי תנאי אליבא דרבי עקיבא · חד תני משיקפה . וחד תני משישלה : פיסקא מה שבבור אסור והשאר מותר · אמר רב הונא לא שנו כי השאר מותר אלא בשלא החזיר גרגותני לגת · פי' גרגותני דקתני הכא כגון כפיפה של גמי שמניחה על פי הגת בעת שמקלח היין בירידת הבור כדי להחזיר בגת ; וחרצנים והזגין היוצאין עם העמוד של יין כדי שיהא היין יוצא ויורד לביר ונשארין בכפיפה החרצנים והזגים ואם לא החזיר זה הגרגותני לגת ונגע העובד כוכבים ביין הבור · הנשאר בגת מותר ואם החזירו הכל נאסר · ומקשי' מכדי האי גרגותני במאי קא מיתסרא בנצוק · פי' נעמוד של יין הנמשך מן הגרגותני אל הבור והוא מוצק כמין עמוד עומד מקרקעית הגרגותני עד היין שבבור' ואמרינן ש"מ מהא דרב הונא כי הניצוק כמו חיבור הוא שחיבר היין שבגרגותני ונעשה יין נסך כיין שבבור · והיינן לא לעולם נצוק אינו חיבור ובמה נאסר גרגותני זה בשפחסתו בורו · כגון שתקיא הבור יין בהרתחה ובא בגרגותני: ההוא ינוקא בר ו' שנין תנא עבודת כוכבים בעו מיניה מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת אמר להו אי ציירה ידיה שרי · ניסוך רגל לאו שמיה ניסוך · הוה עובדא בנהרדעא דדרכו גת ישראל ועובד כוכבים ושהייה שמואל ג' רגלים ב)אי משכחנא תנא דשרי כר"ש דתנן במתנית' כל אלו היה מעשה ואמרו ימכר כר"ש שרינא (והשאר חסר) :

א) נראה דצ"ל תני משירד לבור ולא תני משיקפה. ב) שייך לדף נ.

מסורת
הש"ס

אין יעב"ץ

[לקמן עב:]

[שם ועב:]

[יבמות קכב. ע"ש בפרש"י חולין קח.עז.]

ר"מ מ"ז ורש"ש גורס ושאלו ונתנו ביין שבחבית

גליון
הש"ס

תוס' ד"ה אבל בסה"ד בכל איסורין שבתורה . עיין לקמן דף עא ע"ב תוס' ד"ה הכא ובחולין דף לז ע"א תוס' ד"ה אמר :

[עב: ד"ה אמר להו]

רש"א מ"ח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שפחסתו וכו' פחסה בפניה דלעיל דף נג הס"ד ותיבת כל הצלמים נמחק : (ב) תוס' ד"ה רבא וכו' לפי משנה אחרונה דלמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך קובעו למעשר וי"ל דתנא וכו' חשיב ליה הס"ד:(ג) ד"ה אבל וכו' כר' יהודה דאמר מין במינו : (ד) ד"ה גרגותני וכו' ומדלא מפרש ליה ש"מ פשיטא : (ה) ד"ה מהו וכו' שעל ידי מעשה. נ"ב פי' שבא הישראל ושאלו אם מותר לו לכתחלה לדרוך עם העובד כוכבים בדלייר לידיה וע"ל ר"פ השוכר בד"ה שכרו בדף סב ע"ב :

דאי משכחנא תנא דאסר כרבי נתן אוסריניה אפי' בהנאה דתניא מדדו בין ביד בין ברגל ימכר ר' נתן אומר ביד אסור ברגל מותר אימר דאמר ר' נתן ביד ברגל מי אמר אלא דאי משכחנא תנא דשרי *כר"ש אישרייה אפי' בשתייה ההוא עובדא דהוה בבירם דההוא עובד כוכבים דהוה קא סליק בדיקלא ואייתי לוליב' בהדי דקא נחית נגע (א) בראשה דלוליבא בחמרא שלא בכוונה [א]שרייה רב לזבוניה לעובדי כוכבים אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב והא מר הוא דאמר [ב]תינוק בן יומו הוא עושה יין נסך אמר להו אימור דאמרי אנא [ג]בשתייה בהנאה מי אמרי גופא אמר רב תינוק בן יומו עושה יין נסך איתיביה רב שימי בר חייא לרב *הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים שמלו ולא טבלו וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו רוקן ומדרסן בשוק טמא ואמרי לה טהור יינן [ד]גדולים עושים יין נסך קטנים אין עושים יין נסך ואלו הן גדולים ואלו הן קטנים גדולים יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קטנים אינם יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קתני מיהת גדולים אין קטנים לא תרגמה [ה]אבני שפחות הא וכן קאמר ארוקן ומדרסן הניחא למאן דאמר טמא אלא למ"ד טהור מאי איכא למימר הא קמ"ל עבדים דומיא דבני שפחות מה בני שפחות מלו ולא טבלו הוא דעושין יין נסך מלו וטבלו לא אף עבדים כן לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל דאמר רב נחמן אמר שמואל הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך עד שתשקע עבודת כוכבים מפיהם קמ"ל דלא גופא אר"נ אמר שמואל הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך *עד שתשקע עבודת כוכבים מפיהם וכמה א"ר יהושע בן לוי עד שנים עשר חדש איתיביה רבה לר"נ הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים שמלו ולא טבלו וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו רוקן ומדרסן בשוק

רש"י

אי משכחנא תנא דאסר כר' נתן. יין בהנאה במגעו של עובד כוכבים אע"פ שלא נסכו לעבודת כוכבים דניסוך לא הוי אסור בהנאה אלא על ידי שכשוך: **מדדו.** עובד כוכבים ליין של ישראל בין ביד שהכניס ידו וזרועו לתוכו לשער כמה **יין** יש בו כמו שעושין בקנה שקורין פייל"א: **ימכר.** (ב) דכיון דלא נתכוין לנסך: **כר"ש.** דשרי מגע של עובד כוכבים שלא נתכוין לנסך: (ג) **אף בשתיה.** כדקתני מתניתין *נפל לבור ועלה כו' ר' שמעון מתיר אף בשתיה: **תינוק בן יומו.** אלמא לא בעינן כוונה: **שמלו ולא טבלו.** דקיימא לן ביבמות (דף מו:) לעולם אינו גר עד שימול ויטבול: **וכן בני השפחות.** אע"פ שנולדו בבית ישראל ולא גדלו בין העובדי כוכבים בעו מילה וטבילה וכשלא טבלה אמו מתחלה קמיירי דאי טבלה אמו אינהו למה להו טבילה: **בשוק**

תוספות

דאי משכחנא תנא דאסר כר' נתן כו'. תימה הא איכא תנא דמתניתין (דף ס:) דקתני מדדו בקנה ימכר משמע הא ביד אסור בהנאה וי"ל דמתני' ה"ה דביד שרי בהנאה והא דקתני בקנה היינו משום ר"ש דשרי בשתיה ולא שרי אלא בקנה:

אימור דא"ר נתן ביד ברגל מי אמר. יש שהיו רוצים למחוק (ד) אמר דמדקאמר לשון אמר משמע שלא פירשו בדבריו דאית חילוק בין יד לרגל וליתא דהא ודאי שפירשו בדבריו ור"י מיישב הגירסא דמתחלה היה סובר דלהכי אוסר ר' נתן מדידה דיד משום דגזר אטו שכשוך דיד אבל מדידה דרגל מותר דליכא למיגזר אטו שכשוך דיד מיהו בשכשוך דרגל אסר דגזר אטו שכשוך דיד ודריכה דרגל אסורה דחשבינן לה כשכשוך דרגל ודחי אימור דא"ר נתן ביד פירש ושם גזר מדידה אטו שכשוך ברגל מי אמר דשם לא יגזור כלל ואפי' שכשוך דרגל נמי שרי דמדמי ליה למדידה דרגל:

אי אשכחנא תנא דשרי כר"ש כו'. פירש הקונטרס דשרי מגעו שלא נתכוין לנסך אף בשתיה כדקתני מתני' (לקמן ס:) נפל לבור ועלה כו' ימכר ר"ש מתיר פירוש בשתיה דשרי מגעו של עובד כוכבים שלא נתכוין לנסך בשתיה והקשה הר"ר אלחנן דלמא הא דשרי ר"ש בשתיה היינו דוקא נגיעה על ידי דבר אחר כמו מדידה דקנה אבל נגיעה דגופו כי הכא דדורכו ברגל מנלן דשרי רבי שמעון וי"ל דסבירא ליה לשמואל אליבא דר' שמעון דלא חשבינן שכשוך דרגל אלא כמו מדידת קנה היכא שתופסו בידו דשרי ר' שמעון אף בשתיה ועוד יש לומר דסבר שמואל דכל מה שמתיר ר"ש בהנאה שרי כמי בשתיה וכיון דלא אשכחן דאסר מדידה ברגל בהנאה הוא הדין בשתיה:

ה"ג ברוב הספרים בהדי דקא נחית נגע ברישא דלוליבא בחמרא שלא בכוונה. ולפי גירסא זו חשבינן מגע עובד כוכבים על ידי דבר אחר כמו מגע עובד כוכבים בגופו ולפי דה"ל הכא שלא בכוונה שריא (אף) בהנאה ובהכי ניחא דמדמו ליה רב כהנא ורב אסי לתינוק בן יומו וכן לקמן (דף נח:) דפריך והא קנגע בנטלא פירוש שהאב היין מן הגיגית בנטלא ונגע ע"י הנטלא והוה לו מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר שלא בכוונה דלאסור בשתיה כמו נגע ברישא דלוליבא וכן לקמן נמי (דף ס:) גבי כל שזב טמא פירוש כגון אם נגע עובד כוכבים ביין בין בידו בין בקנה עושה יין נסך דדומיא דהכי זב מטמא אלמא חשיב מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר כמו מגע עובד כוכבים בגופו כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך פירוש כמו זריקה ופריך עלה מהיא דנטל חבית וזרקה בחמתו לבור דהכשירוהו בחמתו אין שלא בחמתו לא אף על פי שעל ידי זריקה היא ומסיק דקאזיל מיניה ומיניה ופירש רש"י שהיה מתגלגל עד סמוך לבור ולא הוי זריקה ממש הלכך שלא בחמתו לא דהוי מגע על ידי ד"א וקשיא לפי זה הלא דדבר תימה הוא לומר דחשבינן מגעו ע"י ד"א דלא הוי אלא שלא בכוונה כמו מגעו בגופו שלא בכוונה ליאסר בשתיה וכל ההלכות מוכיחות לקמן דשרי אף בשתיה מדמתרן לקמן גבי פירכא דנטלא בעובדא דר' יוחנן ור' יוסי לא נריכא דמוריק ארוקי פירוש והוה ליה כחו שלא בכוונה ולא גזור אף לשתיה ועוד קשיא דהיכי הוה ס"ד דרב כהנא ורב אסי לאסרו אף בהנאה הא מתני' היא מדדו בקנה דאפילו לרבנן ימכר ואע"ג דהוי התם מגע ע"י דבר אחר בכוונה מיהו הא לא קשיא דשמא היו סבירי דרב אית ליה כר' נתן דאמר מדדו ביד אסור בהנאה וחשבי נמי מדידה דקנה או נגיעה דקנה כמו מדידה או נגיעה דידו ואע"ג דבמדידה איכא כוונת מגע ובנגיעה ברישא דלוליבא ליכא כוונת מגע מ"מ היו סבורים דאין לחלק לר' נתן בין שלא כוון לנגוע ובין בלא כוונת ניסוך דלא ודלא אסר ר' נתן בהנאה ורב השיב להם אימור דאמרי אנא בשתיה בהנאה מי אמרי פירוש ואפי' ר' נתן נמי יהא מודה בזה כיון דליכא כוונת מגע מיהו קשיא דרב אדרב דהיכי אסר הכא (ה) ברישא דלוליבא בחמרא בשתיה הא איהו פסיק לקמן הלכה כר"ש ור"ש שרי אפי' כי איכא כוונת מגע כיון דהוי על ידי דבר אחר וכל שכן הכא דליכא כוונת מגע דנשתרי ועוד קשיא מההיא דלקמן דקאמר דקאזיל מיניה ומיניה פירוש שהיה נוגע בחבית עד שנפל לבור ולפיכך הכשירוהו בחמתו משום דהוי מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י דבר אחר אע"ג דנגע ביה עד נפילתו לבור ואין לדחות דלקמן אינו אוחזו בידו אלא עד סמוך לבור ומכאן ואילך זרקה דאין זה לשון מיניה ומיניה ועוד דאם אינו אוחזה בירידתו לבור היכי דייק שלא בחמתו לא פי' אלא יאסר בשתיה והא בכי האי גוונא בזב אינו טמא לכך נראה לר"ת גירסת רבינו חננאל והלכות גדולות וכן נמצא בתשובת הגאונים דלא גרס ברישא דלוליבא אלא נגע בחמרא ולהכי אסר ליה רב בשתיה דהוה ליה מגע עובד כוכבים בגופו שלא בכוונה ולקמן לא גרס והא קא נגע בנטלא אלא והא קא נגע ביה אי נמי נוכל לפרש והא קא נגע ביין שבנטלא שהוא מלא על כל גדותיו אבל אם היה נוגע ביין על ידי נטלא מזה אינו חושש דשרי אפילו בשתיה והא דתנן מדדו בקנה ימכר שאני התם שמתכוין ליגע ורב כהנא ורב אסי שהיו סבורים דרב אסר מגע עובד כוכבים שלא בכוונה בהנאה סבירי דרב סבר כר' נתן דאסר מדידה ביד וס"ד דהוא הדין אפילו אינו מתכוין ליגע וכן פסק רבינו תם הלכה למעשה מגע עובד כוכבים על ידי ד"א שלא בכוונת מגע מותר בשתיה:

תינוק בן יומו עושה יין נסך. פירוש ואסור בשתיה וא"ת כיון דרב פוסק לקמן כר"ש מאי שנא תינוק בן יומו (ו) מנפל לבור ועלה דשרי ר"ש וי"ל דסבר דבמגע תינוק ושכשכו איכא למיגזר אטו גדול אבל נפל לבור מוכחא מלתא דהכיס לא שייך למגזר מידי:

גדולים אין קטנים לא. וא"ת דליסני דאין עושין יין נסך ליאסר בהנאה כמו גדולים אבל בשתיה מיהא אסרי וי"ל דמדלא מפרש ליה בהדיא ש"מ דאפי' בשתיה לא אסרי ועי"ל דליסנא דאין עושין משמע בשתיה כי מילתיה דרב דקאמר עושה יין נסך והקשה הר"ר אלחנן דליסני ליה מלו שאני דהא לגבי טומאה קאמר טהור משום דמילה מועלת

[א] ולומר ר"י דשאני טומאה דחשו חכמים להפסד טהרות אבל לענין כל שאר דבריהם קי"ל דאינו גר עד שימול ויטבול.

יהא

עין משפט נר מצוה

סח א מיי' פי"א מהל' מ"א הלכה ה טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף כד וכגירסת התוספות בשם ר"ת ובה"ג וע"ש:

סט ב ג מיי' שם סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד שם סעיף ז:

ע ד מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ד:

עא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג

הגהות הב"ח

(א) גמ' נגע ברישא דלוליבא בחמרא: (ב) רש"י ד"ה ימכר כיון כצ"ל ואות ד' נמחק: (ג) ד"ה כר"ש הד"א עם ד"ה אף בשתיה וכו' מתיר פי' אף בשתיה: (ד) תוס' ד"ה אימור וכו' למחוק אימור דמדקאמר לשון אימור משמע: (ה) ד"ה ה"ג ברוב וכו' דהיכי אסר הכא בנגע ברישא: (ו) ד"ה תינוק וכו' בן יומו משכשך שנפל לבור:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה גדולים ולומר ר"י דשאני כו'. נ"ב וכן הוא בתוספתא (עמ"ש רבינו ביו"ד סי' קכ"ד ס"ק י"א):

מסורת הש"ס

[לקמן ס:]

[לקמן ס:]

[תוספתא פ"ג]

עי' תוס' לקמן ע"ב ד"ה עד שתשקע

ר"ה מוהק זה

בשוק טמא ואמרי לה טהור יינן גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך אלו הן גדולים ואלו הן קטנים גדולים שיודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קטנים שאין יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קתני מיהת מלו ולא טבלו אין מלו וטבלו לא תרגמה אבני שפחות הא וכן קתני ארוקן ומדרסן הניחא למאן דאמר טמא אלא למ"ד טהור מאי איכא למימר הא קמ"ל עבדים דומיא דבני שפחות מה בני שפחות גדולים הוא דעושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך אף עבדים נמי גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך לאפוקי מדרב דאמר רב תינוק בן יומו עושה יין נסך קמ"ל דלא ההוא עובדא דהוה במהוזא אתא עובד כוכבים עייל לחנותא דישראל אמר להו אית לכו חמרא לזבוני אמרו ליה לא הוה יתיב חמרא בדוולא שדי ביה ידיה שיכשך ביה אמר להו האי לאו חמרא הוא שקליה האיך בריתחיה שדייה לדנא שרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים איפליג עליה רב הונא בר חיננא ורב הונא בריה דרב נחמן *נפקי שיפורי דרבא ושרו ונפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ור"ה בר ר"נ ואסרי איקלע

בשוק · אפי' בשוק שאין טומאתן ספק אלא טומאתן ודאית מדרבנן שגזרו על העובדי כוכבים שיהו כזבין לכל דבריהן : ואמרי לה טהור · דמלו ולא טבלו מילתא דלא שכיחא הוא ולא גזור עלייהו : אבני השפחות · דכיון דאגל ישראל גדלו ולא גזרו על יינן בקטנותן : ארוקן ומדרסן · הושוו בני השפחות לעבדים הנקחין מן השוק ולא איינן : הניחא למאן דתני טמא · איצטריך למתני (א) בני השפחות משום רוקן ומדרסן לאשמועינן דטמא אלא למאן דתני טהור כיון דעבדים טהור כ"ש אבני השפחות דלגבי יין לא הושוו אהדדי ואיסורי דיין נסך לאו קאי עלייהו למה ליה למיתנינהו בהדדי הכי איבעי ליה למיתני עבדים שמלו ולא טבלו רוקן טהור בני השפחות שמלו ולא טבלו יינם גדולים כו': הא קמ"ל כו' · ודאי לענין נסך ערבינהו ומיהו לאו לענין קטנים ולאפוקי מדרב (נחמן) אלא לענין גדולים דקאמר עושין יין נסך ודוקא לא טבלו אבל מלו וטבלו לא ולאפוקי כו': אמר האי לאו חמרא · בתמיה : שקליה · האי ישראל בריתחיה כלומר לא תשתה ממנו : איפליג עליה · ולא היו אצלו בעיר להתווכח עמו : איקלע

והא וכן קתני · דמשמע דהכי יש לאסור בבני שפחות (קטנים) כמו עבדים קטנים וא"ת וליסני דכי קתני וכן אגדולים דהכי הוו בני שפחות גדולים כמו עבדים גדולים וי"ל דמשמע ליה דקאי אכולהו בין אגדולים בין אקטנים ועוד דס"ל דמשום גדולים דהן יודעים בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה לא איצטריך למיתני וכן : אלא למ"ד טהור מאי איכא למימר · וא"ת ואמאי לא משני דקאי וכן אדיוקא והכי קאמר בשוק טהור הא בבית טמא וי"ל דלא מסתבר ליה למימר דקאי וכן אדיוקא ואע"ג דגבי מל ולא טבל (ב) דקא מתרץ תלמודא קאי אדיוקא מ"מ לא דמו דקא מיירי בברייתא מענין מילה וטבילה אבל בטמא בבית לא איירי כלל : הא קמשמע לן עבדים דומיא דבני שפחות · וא"ת אמאי דחקינן לומר למ"ד טהור דקאי וכן אדיוקא ליפני דקאי ארוקן ומדרסן והכי קאמר וכן בעבדים טהור רוקן ומדרסן בשוק כמו בבני שפחות וי"ל דמשום הא לא איצטריך למיתני וכן דפשיטא דליכא למיטעי דרוקן ומדרסן טהור לא קאי אעבדים כמו אבני שפחות דא"כ אמאי תנא עבדים כלל אם לא לטהר רוקן ומדרסן בשוק דהא כבר שנית קטנים אין עושין יין נסך לא קאי אעבדים : (שייך לע"א) עד שתשתקע תורת עבודת כוכבים מפיהם · אומר ר"י דדוקא בעבדים אמרינן עד שתשתקע דאע"ג שצריך להטבילם ולמולם מרצונם כדאמר *(שמואל) בהחולץ (יבמות דף מח·) כשם שאי אתה מל בן איש בעל כרחו כך אי אתה מל עבד בע"כ מ"מ אימת רבו עליו ואינו מתגייר בלב שלם אבל עובדי כוכבים שמלים וטובלים מרצונם ולדעתם נשתקע שם עבודת כוכבים מפיהם מיד ומותר מגען ביין מיד : תרגמה אבני השפחות · וא"ת אמאי לא נקיט תרגמה ארוקן ומדרסן ונקט מל ולא טבל דוקא אבל מל וטבל לא ולא קאי מידי איין נסך ויש לומר דניחא ליה לשנויי כשיטה ראשונה : הא קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות · נראה דהכי הוה מצי למימר האי וכן כשאר וכן דעלמא מה עבדים גדולים עושין יין נסך אף בני השפחות גדולים עושין יין נסך אלא דניחא ליה לשנויי כפי פירוש שיטה ראשונה : לאפוקי מדרב דאמר תינוק בן יומו · השתא חזינן דלהאי לישנא דאמרי לה טהור שמואל לית ליה דרב דאמר תינוק בן יומו כו' דא"כ לא אתיא הא מתניתא כוותיה אלא אית ליה לשמואל דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך ומותר אף בשתיה וה"ה קטנים שאין יודעים בטיב עבודת כוכבים ובן יומו לאו דוקא ועבדים גדולים אע"פ שמלו וטבלו צריכין להמתין י"ב חדש להשקיע שם עבודת כוכבים מפיהם ופסקו הלכות גדולות דלא כרב בתינוק בן יומו ור"ח נמי פסק כשמואל דבעינן שיקוע כדמפרש ריב"ל למילתיה ופעם אחת מצא ר"י כתוב (ג) בתוספתא הלומדים לפני ר"ת שפסקו דהלכה כשמואל הואיל וסבר ריב"ל כוותיה והלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן וכ"ש לגבי רב ושמואל שאין הלכה כמותם לגבי ר' יוחנן וגם בסדר תנאים ואמוראים כתיבת יד הרב הגדול ר' יוסף טוב עלם פוסק הלכה כמותו בכל מקום וגם ר"ת הביא הרבה ראיות על זה וכולם נדחו ועוד פסק ר"ת כלישנא דאמר רוקן ומדרסן בשוק טהור דבשל סופרים הלך אחר המיקל ולפי אותו הלשון פליג שמואל אדרב בתינוק בן יומו ועוד פירשו רקב"ם והריב"ן בשם רש"י שכתוב בתשובת הגאונים כי בזמן הזה אין איסור הנאה במגע עובד כוכבים ביין כי עובדי כוכבים של עכשיו אין רגילין לנסך לעבודת כוכבים ותשובין כאין יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה והוו להו כתינוק בן יומו ועל זה אנו סומכין לגבות ייגות העובדי כוכבים בחובותינו ועל דבר זה שלח לו ר"י לר"ת (ד) הא חזי דמינך ומאבוך ומאחוך משתרי מגע עובד כוכבים ביין לעלמא אפילו בשתיה דאחיך ר' שמואל פסק בשם *אביך רבינו שלמה דהעובדי כוכבים בזמן הזה אינן חשובים אלא כתינוק בן יומו ואתה פוסק בתינוק בן יומו כשמואל דאית ליה דאינו עושה יין נסך לאסור אף בשתיה והשיב לו ר"ת כי התלמיד שכתב נבהל היה לפסוק וחס ושלום שלא עלה על לבו אלא ודאי קי"ל כרב באיסורי לגבי שמואל ותינוק בן יומו עושה יין נסך לאסור בשתיה ועובדי כוכבים בזמן הזה ודאי הם כתינוק בן יומו כפסק רבינו שלמה וגם אין הלכה כשמואל בעבדים שמלו ולא טבלו להצריך י"ב חדש להשתקע דהא ברייתא מפקא מיניה ללישנא דאמר טהור דקי"ל כוותיה כיון דקי"ל כרב בההיא דתינוק וכן היה מנהג בני אשכנז שנוגעים העבדים ביין אחר שמלו וטבלו מיד ואין להקשות מריב"ל דמשמע דקאי כוותיה דריב"ל לא קאי על דברי שמואל לפרש דבריו דהא איהו קדים מיניה הוה ועיקר דבריו של ריב"ל נאמרו ביבמות פ' החולץ (דף מח:) גבי הלוקח עבד מן העובד כוכבים מגלגל עמו י"ב חדש ותלמודא קבעה הכא לפרושי מילתא דשמואל מיהו היה ר"י מקשה אף לפי זה הפסק שפסק רבינו שלמה כרב בתינוק בן יומו (ה) א"כ היאך נתיר מגע עובד כוכבים בהנאה מטעם תינוק בן יומו מה ענין זה לזה והלא מה שאנו מתירים בתינוק איסור הנאה היינו משום שאין בו אפי' כוונת מגע וא"כ עובדי כוכבים בזמן הזה שמכוונים למגע יאסרו אפילו בהנאה דהא ע"כ קי"ל שחמורה כוונת מגע אף בלא כוונת ניסוך מהיכא דליכא כוונה כלל כדפרי' לעיל גבי רישא דלוליבא לפירוש ר"ת וחזר ר"ת ואמר דודאי מתוך ההלכות לא מצינו ראיה פשוטה להתיר מגע עובד כוכבים ביין ואף לא סתם יינם בהנאה כי אם למוכרו לאותו עובד כוכבים עצמו כדאמר רב אשי לקמן (דף נט:) דמשקל דמי מההוא עובד כוכבים דנסכיה שרי מ"ט מיקלייא קלייה או ימכרנו אותו עובד כוכבים לעובדי כוכבים כמו שהיה מוכרו לצורך עצמו והעיד ר"ת על רבינו מאיר אביו כי פעם נזדמן לו יין נסך והפסידו בידים ואעפ"כ לא רצה ר"ת לאסור הואיל ופשט המנהג להתיר והנח לישראל שיהו שוגגים ואל יהו מזידין ומ"מ לסמך המנהג (ו) קצת ראיה שנדמה סתם מגען למודד בקנה דאמרינן ימכר משום דלא נתכוין לניסוך ואפילו אם כדמהו למדדו ביד שרי לרבנן דאמרי ימכר ועד כאן לא אסר ר' נתן במדדו ביד אלא משום דגזר מדידה ד אטו שכשוך דיד ואי קא משכשך אתי לנסכו לעבודת כוכבים אבל בזמן הזה אפי' משכשך ליכא ניסוך ואפי' ר' נתן מודה דשרי בהנאה וא"ת כיון דגזרו על ניסוך העובד כוכבים הוה ליה דבר שבמנין דצריך מנין אחר להתירו וי"ל דלא גזרו אלא על המנסכים וכיון דהשתא לא הוו מנסכים לעבודת כוכבים יש לתלות להיתר וראיה לדבר מדאמרינן פ"ב (לקמן סה·) דרבא שדר קורבנא לבר שישך ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלח לעבודת כוכבים ואע"ג דגם משא ומתן ביום אידם היה דבר שבמנין ולא הוצרך מנין אחר להתירו להנהו דלא אזלו ומודו כי ודאי מתחלה לא גזרו עליהם מיהו קשיא סתם יינם היאך נתיר בהנאה כיון שגזרו על סתם יינם משום בנותיהם והא גם עתה שייך זה הטעם וי"ל דמאי דגזרו סתם יינם לאסור בהנאה יותר מפתם ושמנם היינו משום דשכיחי לנסוכי לעבודת כוכבים אבל עתה שבטל ניסוך שאינם יודעים בטיב עבודת כוכבים דיו להיות כפתם ושמנם או כבישולי עובדי כוכבים לאסור בשתיה ולא בהנאה והמחמיר תבא עליו ברכה : איקלע

[נ"ל עו"א]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הניחא וכו' איצטריך למיתני וכן אשפחות וכו' כ"ש אבני השפחות וכיון דלגבי : (ב) תוס' ד"ה אלא וכו' ולא טבל קא מתרץ תלמודא דקאי : (ג) ד"ה לאפוקי וכו' בתוספת הלומדים לפני ר"ת : (ד) בא"ד ר"י לר"ת הא חזי: (ה) בא"ד בתינוק בן יומו אכתי היאך נתיר : (ו) בא"ד לסמך המנהג ראיה קצת:

איקלע רב הונא בריה דר"נ למחוזא א"ל רבא לרב אליקים שמעיה טרוק טרוק גלי דלא (א) ניתו אינשי דניטריד על לגביה א"ל כי האי גוונא מאי א"ל *אסור אפילו בהנאה והא מר הוא דאמר שיכשך אין עושה יין נסך אימר דאמרי אנא לבר מדמיה דההוא חמרא דמי דההוא חמרא מי אמרי אמר רבא כי אתאי לפומבדיתא אקפן נחמני שמעתתא ומתניתא דאסיר שמעתתא דההוא עובדא דהוה בנהרדעא ואסר שמואל בטבריא ואסר רבי יוחנן ואמרי ליה לפי שאינן בני תורה ואמר לי טבריא ונהרדעא אינן בני תורה דמחוזא בני תורה מתניתא *דאגרדמים עובד כוכבים שקדח במינקת והעלה או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית זה היה מעשה ואסרוהו מאי לאו בהנאה לא בשתייה אי הכי ליתני ימכר כדקתני סיפא *חרס עובד כוכבים שהושיט ידו לחבית וכסבור של שמן היא ונמצאת של יין זה היה מעשה ואמרו ימכר תיובתא דרבא תיובתא רבי יוחנן בן ארזא ור' יוסי בן נהוראי הוו יתבו וקא שתו חמרא אתא ההוא גברא אמרו ליה תא אשקינן לבתר דרמא לכסא איגלאי מילתא דעובד כוכבים הוא חד אסר אפי' בהנאה וחד שרי אפי' בשתייה אמר רבי יהושע בן לוי מאן דאסר שפיר אסר ומאן דשרי שפיר שרי מאן דאסר מימר

איקלע רב הונא בריה דר"נ למחוזא · לאחר זמן אחר שחזר בו שהחזירו אביי ע"י תשובות שהשיב לו כדאמרינן לקמן אקפן נחמני שמעתתא ומתני' ומחוזא הוא מקומו של רבא: טרוק גלי · סגור הדלת שמתיירא מרב הונא שלא יקפחנו בהלכות על דברי מחלוקתם: על · רב הונא לגביה ובעי מיניה כי האי גוונא (ב) שיכשך עובד כוכבים ביינו של ישראל שלא בכוונת ניסוך לעבודת כוכבים מהו: א"ל אסור אף בהנאה · שחזר בו: והא מר הוא דאמר כו' · דקא שרית לזבוני לעובדי כוכבים: דמי דההוא חמרא · דהוה בדוולא מי אמרינן מודינא ביה דצריך להוליך דמיו לים המלח ודמי שאר היין שבחבית מותר ומשום כיסופא קאמר הכי אבל איהו טליה שרי: כי אתאי לפומבדיתא · האי מעשה הוה מקמי הך דאיקלע רב הונא למחוזא: אקפן נחמני · הקיפני אביי בשמועות של אמוראים ובמשניות לחלוק עלי ולאסור כל יין החביות: והוה עובדא בטבריא ואסר ר' יוחנן · ה"ג אמרי ליה לפי שאינן בני תורה הא דאסר שמואל ורבי יוחנן לבני טבריא ונהרדעי לאו משום דאסור אלא אחמורי אחמירו עלייהו לפי שאינן בני תורה: ואמר לי · אביי טבריא ונהרדעא כו' בתמי': אגרדמים · אדם הממונה לשמור המדות במצות המלך שלא ישקרו בהם וטועם היין ונעשה סרסור ביניהם אגרדמים גרסינן במ"ס בתורת כהנים אמרינן איפה לדק והין לדק יהיה לכם מנה לך אגרדמים על ככה: שקדח במינקת · שנקב את מגופת החבית במינקת והעלה את היין דרך המינקת והוא קנה חלול המוליא ומעלה היין עד פיו וטועמו: או שטעם מן הכוס והחזירו · עובד כוכבים בחבית: מאי לאו בהנאה · ואע"ג דשלא בכוונת ניסוך הוי האי מגע ולא יתכן לומר והחזירו ישראל בחבית ותיהוי תיובתיה הא דקאסר ליה לכולה חבית משום האי דאיערב ביה דא"כ אמאי הוית תיובתא לימא ליה אנא דאמרי כרשב"ג דאמר לקמן ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו דקיימא לן הלכתא כוותיה: וליתני ימכר · כי היכי דקתני סיפא: חרס · משוגע ובעל מריבות וממהר לעשות שלא בכוונה: ימכר · דהואיל דסבר של שמן היה ליכא למיגזר שמא נתכוון לנסך אבל קדח במינקת דיודע דיין הוא חיישינן שמא ניסך לעבודת כוכבים:

איקלע רב הונא בריה דר"נ למחוזא · פירוש האי עובדא הוה בתר דהחזירו אביי ע"י תשובות שהשיב לו ולהכי קאמר כי אמרי (ג) לבר מדמי דההוא חמרא והיינו לבתר דאהדריה אביי אבל הוה התיר הכל ומחמת כיסופא הוא דקאמר הכי וכן ודאי לריך לפרש לפי גירסא זו דאי סלקא דעתך דאיהו נמי אסר דמי היין המשוכשך והתיר השאר א"כ מאי הוה פריך ליה אביי משמואל ור' יוחנן דאסרו והא איהו לא אסרו אלא דמי היין המשוכשך דסבירא להו כפ' בתרא (לקמן עד·) כרשב"ג דאמר ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו אלא ודאי בתר דאהדריה אביי קאמר הכי וגם פירש רש"י לקמן בההיא דאגרדמים דמיירי בהחזירו עובד כוכבים לחבית דאי ס"ד דהחזירו ישראל לחבית והאי דקא אסר ליה לכוליה היינו משום ההוא פורתא דאיערוב א"כ מאי פריך מינה לרבא לימא ליה אנא דאמרי כרשב"ג דאמר לקמן ימכר חוץ מדמי יין נסך שבו (ד) וקיימא לן הלכתא כוותיה ועוד פי' רש"י דאמר להו רבא טרוק גלי שהיה מתיירא מרב הונא שלא יקפחנו בהלכות על דבר מחלוקתו על רב הונא לגביה ובעי מיניה כי האי גוונא כו' ותשובות יש על גירסא זו ופירושה חדא שהיה לו להקדים ההוא עובדא דאביי דבשמוך כיון שעל ידו חזר בו ועוד דבר תימה הוא שיאמר רבא טרוק גלי שלא יבא רב הונא החולק עליו להתווכח עמו כי אע"פ שחזר בו מ"מ היה לו לשמוע מה יאמר ועוד דה"ל למימר אפ"ה על לגביה כלומר דחק ונכנס ועוד קשיא לשון דלא ליתו אינשי ולטרדן דה"ל למימר דלא ליתי האי גברא ולטרדן ועוד מי כסיפא ליה מילתא לומר טעיתי בהדיא וחוזר אני בו הרי בכמה מקומות* מלינו שהיה אומר דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי ועוד מה שפירש אגרדמים דמיירי כשהחזירו עובד כוכבים דאי כשהחזירו ישראל לימא ליה אנא דאמרי כרשב"ג ומאי הוה משני ליה הא רשב"ג לא שרי דמי יין נסך שבו ואיהו שרא הכל ועוד מאי הוה מותיב ליה מההיא דאגרדמים ליסני ליה שאני התם דהחזירו עובד כוכבים ואילו רבא שרא בהחזירו ישראל ועוד דמשמע מתוך פירושו (ה) שהחזירו עובד כוכבים ונאסר מטעם החזרה דחשיבא ליה כמגע ובתוספתא תניא מפני שטיפת יין אסורה ואוסרת בכל שהוא אלמא משמע שהאיסור בא מחמת הטיפה המשוכשכת ואפילו החזירו ישראל נמי אסור לכך פירש ר"י שריה רבא לזבוני לעובדי כוכבים אפי' ליין המשוכשך משום דשכשוך גרוע הוא שלא נתכוון לשכשך לניסוך אלא לשאול אם יש שם יין וכיון שנתערב נתבטל שם לגמרי והא דאסר רשב"ג בפרק בתרא (לקמן עד·) לכל הפחות דמי היין היינו דוקא בסתם יינם דחמיר טפי ואינו נתבטל בתערובתו אבל כאן זה המשוכשך אין בו כוונת ניסוך ואיפלוג עליה רב הונא בר חיננא ורב הונא בר ר"נ ואסרי דמדמו ליה להאי יין נסך המשוכשך לפלוגתא *דרשב"ג ורבנן (ו) דאגרדמים דאיתותב רבא מינה וה"ג בספרים ישנים וה"ג ואיקלע ר"נ למחוזא והוא רבו של רבא והלך רבא אצלו לשאול ממנו וא"ל רבא לרב אליקים שמעיה טרוק גלי אחר שנכנס לפני ר"נ דלא ליתו אינשי וליטרדן פירוש כשאשאל ממנו הלכה זו על לגביה פירוש נכנס רבא לפני ר"נ א"ל כי האי גוונא פירוש שאירע מעשה לידי מאי א"ל אסור בהנאה פירוש על יין המשוכשך השיב לו ואליבא דדברי הכל א"ל והא מר הוא דאמר וכי שכשוך עושה יין נסך פי' כשאירע מעשה כזה לידך היית אומר שאין שכשוך עושה יין נסך ליאסר בהנאה ועל (ז) מעשים שאמרת כך הוריתי א"ל כי אמרי אנא לבר מדמי היין המשוכשך דמי דההוא חמרא מי אמרי כי אתאי לפומבדיתא כו' ואסר שמואל בטבריא ואסר ר' יוחנן פירוש מעשה כזה בא לפניהם ואסרו היין המשוכשך אבל ודאי השאר לא אסרו דאפילו בסתם יינם פסקינן לקמן כרשב"ג דאמר ימכר חוץ מדמי יין נסך שבו ואיתותב רבא מההיא דאגרדמים מאי לאו בהנאה כו' דנאסר כל היין מטעם תערובת דקתני בתוספתא (פרק ח) אגרדמים עובד כוכבים שטעם מן הכוס והחזירו לחבית קדח במינקת ונפלה ממנה טיפה כל שהוא אסור שטיפת יין אסור ואוסרת בכל שהוא והיינו כרבנן דאסרי כל התערובות ומדרבנן נשמע לרשב"ג דאסר מיהא דמי דההוא חמרא וקשיא לרבא שהתיר אף דמי (ח) חמרא כדפרישי': **שקדח** במינקת · פי' רש"י שנקב מגופת החבית (ט) והעלה היין דרך המינקת והוא קנה חלול שמוצץ ומעלה בו היין עד פיו וקשיא דלמה לי העלה אפי' בלא העלה נמי ליתסר בהנאה כיון שנגע דלא דמי האי כלל (י) למדדו בקנה דהתם לא נתכוון לשכשוך כלל אבל הכא שנתכוין לשתיה ליתסר בהנאה ועוד היכי סלקא דעתיה דרבא לאוקומה בשתיה א"כ ל"ל העלה אפי' בלא העלה נמי יאסר בשתיה אם לכל הפחות תדמהו למדדו בקנה דמתני' ודוחק הוא להעמיד (כ) הברייתא כר"ש שאין הלכה כמותו ונראה פי' רשב"ם בשם רש"י שמינקת הוא קנה חלול שמניחין בעת הבליר בפה החבית ורחבה חוץ לחבית וכשהיין תוסס ועולה דרך הנקב אינו נופל לקרקע ולאחר שגמר תסיסתו אין נוטלין אותו אלא משוין אותו להבית וסותמין פי החבית ופי המינקת וכשרולה לפתוח קודחין במינקת ומולץ ומעלה היין מיהו אם נפסך נוטה להעמיד פירוש רש"י נאמר שכן דרך כשקדח שלא נגע הקנה ביין אלא כשרולה להעלות היין מלדד החבית עד שיגיע היין במינקת ולכך לריך העלה:

עין משפט נר מצוה

עב א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה ה. סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף יב:

עג ב מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף יא:

עד ג מיי' שם הלכ' כ טוש"ע שם סעי' יב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' טרוק גלי דלא ליתי איניש וליטרדן על לגביה: (ב) רש"י ד"ה על וכו' שיכשך עובד כוכבים: (ג) תוס' ד"ה איקלע וכו' כי אמרי אנא לבר: (ד) בא"ד דקיימא לן הלכתא: (ה) בא"ד דמשמע מתוך פי' כשהחזירו עובד כוכבים נאסר מטעם: (ו) בא"ד ורבנן ולאגרדמים דאיתותב רבא מינה וכ"ג בספרים ישנים איקלע כצ"ל ותיבת וכ"נ נמחק: (ז) בא"ד ועל ידי מעשים שאמרת כך וכו' דכתב יינם פסקי לקמן וכו' כדקתני בתוספתא: (ח) בא"ד אף דמי ההוא חמרא כדפרישית: (ט) ד"ה שקדח וכו' מגופת החבית במינקת והעלה: (י) בא"ד למדדו בקנה · נ"ב לעיל דף מ: (כ) בא"ד הברייתא כר"ש. נ"ב לקמן דף ס:

[תוספ' פ"ח]

[תוספ' שם ע"ש]

[ודרשב"ג ורבנן ולמתני' דאגרדמים בפ"ג מסכ' מ]

תורה אור

מימר אמר סלקא דעתיה דרבנן כי הני שיכרא קא שתו אלא ודאי האי חמרא הוא ונסביה מאן דשרי שפיר שרי מימר אמר ס"ד דרבנן כי הני חמרא קא שתו וא"ל לדידי תא אשקינן אלא ודאי שיכרא הוא קא שתו ולא נסביה והא קא חזי בליליא והא קא מרח ליה בחדתא והא קא נגע ביה בנטלא וה"ל מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ואסור לא צריכא דקא מוריק אורוקי וה"ל כחו שלא בכוונה *וכל כחו שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן בעא מיניה ר' אסי מר' יוחנן יין שמסכו עובד כוכבים מהו א"ל ואימא מזגו א"ל אנא כדכתיב קאמינא °טבחה טבחה מסכה יינה א"ל *לשון תורה לעצמה לשון חכמים לעצמו מאי א"ל [ב]אסור משום *לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב רבי ירמיה איקלע לסבתא חזא חמרא דמזגי עובד כוכבים ואישתי ישראל מיניה ואסר להו משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב אתמר נמי א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר אסי א"ר יוחנן יין שמזגו עובד כוכבים אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב ר"ל איקלע לבצרה חזא ישראל דקאכלי פירי דלא מעשרי ואסר להו חזא מיא דסגדי להו עובדי כוכבים ושתו ישראל ואסר להו אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל אדמקטורך עלך זיל הדר בצר לאו היינו בצרה [ג]ומים של רבים אין נאסרין רבי יוחנן לטעמיה דאמר

מסלי ט

מימר אמר · האי עובד כוכבים בדעתיה: סלקא דעתיה דרבנן · חשיבי כי (א) האי שתו שיכרא בתמיה אלא ודאי חמרא הוא ונסכיה לעבודת כוכבים ואע"ג דמוקמינן דמוריק אורוקי אפ"ה חיישינן דלמא נגע ונסך ואגן הוא דלא רמינן אדעתין למיחזי דבישראל הוה מחזקינן ליה: ומאן דשרי שפיר שרי מימר אמר · האי עובד כוכבים סלקא דעתיה רבנן כשרים כי הני חמרא הוו שתו ואמרי לדידי תא אשקיין בתמיה: בחדתא · יין חדש אין לו ריח: והא קא נגע בנטלא · ס"ד שהיה שואב היין מהחבית בכלי ששמו נטלא ופריך והא נגע ביה בחמרא ע"י נטלא ונהי נמי דלא ידע דחמרא הוא הוה ליה מגע שלא בכוונה ואסיר: ומשני דקא מוריק אורוקי · וה"ל כחו שלא בכוונה שלא ידע שהוא יין וכחו שלא בכוונה לא גזור אפילו בשתיה: שמסכו · שמזגו שנתן בו מים לתקנו לשתיה שכן דרך יינם חזק כשהיו נותנין אותו בכוס נותנין בו מים לפי שהוא חזק יין של ישראל שמסכו עובד כוכבים מהו: אסור · אע"ג דלא נגע גזרו רבנן בכחו לאסרו בשתיה משום הרחקת עבירה אבל בהנאה ודאי לא מיתסר דלא עדיף מנגיעה ע"י ד"א שלא בכוונה (לעיל דף נז·) כי ההוא דנגע בלוליבא בחמרא ושריה רב בהנאה: חזא דאכלי פירי דלא מעשרי ואסר להו · דקסבר בצרה היא בצר במדבר בארץ המישור וכיון דמא"י (ב) חייבין פירותי' במעשר: אדמקטורך עלך · בעוד שבגדיך עליך חזור אצלם והתר להם ולא תשהה אפילו לנוח מטורח הדרך: דהלשינהו

אלא ודאי חמרא הוא ונסכיה· פ"ה אע"ג דמוקמינן ליה במוריק אורוקי אפ"ה חיישינן דלמא נגע ונסך ואנן הוא דלא רמינן אדעתין למיחזי משמע מתוך פירושו דבהרקה לבד לא מנסך ליה ניאסר בהנאה וגם ר"ת כתב דבמוריק אורוקי אינו אסור בהנאה וקשה דהא במסקנא דמילתא לקמן בסוף פירקין כתוב ברוב הפירושין כחו של עובד כוכבים כגון דמוריק אורוקי *הכיר בו שהוא יין אסור בהנאה מדרבי יוחנן בן ארזא אלמא בההוא עובדא דהכא מטעם כחו ולא משום חשד מגע ולקמן (דף ס·) נמי עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא חמרא אסור ופי' הקונט' אסור אף בהנאה מידי דהוה איין שמזגו עובד כוכבים ועוד אדרבה בכי האי גוונא ע"י הרקה היו מנסכין שהיו מערין יין לספלים וי"ל דמה שהוצרך לפרש נגע היינו לאסור אף מה שבפנים שלא עירה עדיין דהא אמרינן לקמן (דף עב:) גבי עובד כוכבים המערה דנפיק לבראי דמנא גזרו ביה רבנן דגואי דמנא לא גזרו ביה רבנן ור"י פי' ונסכיה שהריקו בכוונת ניסוך:

והא נגע ביה בנטלא וה"ל מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ואסור · תימה אי ר' יהושע בן לוי סבר לה כשמואל דשרי תינוק בן יומו ואף בשתיה א"כ הוא הדין מגע גדול שלא בכוונה ואפילו בידו דהא לעיל מדמי להו אלישנא דלא גרים רישא דלוליבא וא"כ מאי קא פריך דהא שלא בכוונה הוה שהיה סבור שהוא שיכרא וי"ל דלעיל כי פרכי ליה לרב מתינוק בן יומו בכל שכן קא פרכי' מדאסר בתינוק דאינו בר כוונה כלל כ"ש שיאסר מגע גדול שלא בכוונה שהרי בר כוונה הוא ויכול לבא לידי ניסוך אבל ודאי מגע גדול חמור ואפי' שלא בכוונה ליאסר בשתיה ואפילו לשמואל:

שמסכו · שמזגו עובד כוכבים לתקנו (ג) בשתיה אסור אף בהנאה ואע"ג דלא נגע משום הרחקת עבירה כדאמרינן לך לך אמרין נזירא כו' מיהו נמצא בפירוש אחרים של רש"י אסור בשתיה משום הרחקת עבירה אבל בהנאה ודאי לא מיתסר דלא עדיף מנגיעה ע"י ד"א שלא בכוונה כי ההוא דנגע ברישא דלוליבא (לעיל דף נז·) וגם ר"ת כ' דכל לך לך לא אסרינן בהנאה וה"נ דאמרינן בסמוך לא והכרז על יינם משום יין נסך אלמא קנס הוא דקנים להו משום לך לך אמרין ובסמוך חזא חמרא דמזגי עובדי כוכבים ושתו ישראל ואסר להו נפרש ואסור אף בהנאה מטעם קנס כדפרישי' ואע"ג דלא מפרש ליה בהדיא מ"מ הכי הוא מידי דהוה אמיא דסגדי עובדי כוכבים ושתו ישראל דאסר להו בהנאה משום עבודת כוכבים: **כדכתיב** קאמינא מסכה יינה · ואע"ג דכתיב נמי (שיר ז) אל יחסר המזג שהיא מזיגה ביין עצמו אבל מסיכה הוא תיקון מים ביין: **כתב** הר"י א"ז בזמן הזה עובד כוכבים שנסך ביינו של ישראל מותר למכרו לעובדי כוכבים דלא בקיאי בנסוך כדפרישית לעיל אבל בשתיה אסור ודוקא שלא נתכוין ליגע כדי להכעיס לישראל ולהפסידו אבל אי חזינן לדעתיה דעובד כוכבים שנוגע ביינו של ישראל כדי להכעיסו ולהפסידו ההוא שרי אפילו בשתיה דכה"ג לא גזרו רבנן והיכא דזרק ליה העובד כוכבים החפן לבור כדי להכעיס ואפילו אזיל מיניה (ד) כגון שתפס בו מותר בשתיה וכן איתא בתשובת רב האי בר נחשון גאון ובפסקי ריב"א וכן מוכח הסוגיא קרוב הדבר בעיני דאפי' אם נגע העובד כוכבים בידו להכעיס מותר בשתיה וכ"כ בתשובה פעם אחת היה בורו של ישראל מלא יין ובא אנס אחד ונתן ידו לתוכו להכעיס והיה שם זקן אחד ירא שמים שסופו נהרג על קידוש השם בעו"ה ושמעו שלקח מן היין בכלי ושתה ממנו בפני האנס כדי שלא יהא רגיל לעשות כן לישראל אחר עכ"ל הר"י: **אדמקטורך** עליך זיל הדר · פי' הקונט' בעוד שבגדיך עליך חזור אצלם והתר להם ולא תשהה אפי' לנוח מטורח הדרך ויפה כוון דאין לפרש שלא תפסיד בגדיך בהוראתך דבשביל טעות תצטרך לשלם כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ו·) דהא מוקמינן ליה התם בנשא ונתן ביד ועוד דהא רשב"ל מומחה לב"ד הוה ופטור מלשלם: **בצר** לאו היינו בצרה · והא דאמר רשב"ל *בפ"ק דמכות (דף יב·) ג' טעיות עתיד שר של רומי לטעות כו' כסבור שגלה לבצר והוא גולה לבצרה היינו לבתר דשמעה מר' יוחנן דסבר איהו דבצר לאו היינו בצרה אז הודה כי גם בטעות זה יטעה שר של רומי בצר לאו היינו בצרה פי' אלא חוצה לארץ היא ואינה חייבת במעשר ולכך הזקיקו ר' יוחנן להתיר להם ומשמע מהכא (דחו"ל) לא מיחייב במעשר וכן משמע בפ"ק דחולין (דף ו: ושם ד"ה והתיר) גבי ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר ר' בית שאן כולה על ידו משום דהוה סבר דבית שאן מחו"ל היא וקשה דאילו בכל שאר התלמוד משמע דחו"ל חייבת במעשר דקאמר בבכורות בפ' עד כמה (דף כז·) ובפ"ק דביצה (דף ט·) תרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וכן רבה מבטיל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו וקאמר נמי התם* רב טובי הוה ליה גובא דחמרא דתרומה ובפ' בנות כותים (נדה דף לב·) מעשה היה בפומבדיתא והטבילוה קודם לאמה ויש רוצים לומר דהני מילי בדגן תירוש ויצהר דבארץ גופה מיחייב מן התורה ולכן בחו"ל גזרו רבנן אבל בשמעתין ובפ"ק דחולין (דף ו:) מיירי במעשר ירק דאפי' בארץ נמי לא מיחייב אלא מדרבנן ולכך בחו"ל לא גזור ולא נהירא דהא גבי כלאי נמי דלא מיחייב בארץ אלא מדרבנן אמרינן בפ' כילד מברכין (ברכות דף לו·) דחייב אף בחו"ל דקאמר בכלאי של ערלה בחו"ל זורק האביונות ואוכל הקפריסין וגימא הלכה כר"ע הוה אמינא אפי' בארץ כו' ולאשמועינן כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל אי אשמעינן הכי הוה אמינא ה"מ גבי מעשר דבארץ גופה דרבנן אבל גבי ערלה כו' ועוד אמרינן בפ"ק דביצה (דף יב:) מוללין מלילות ומפרכין בקטניות ביו"ט א"כ מגיעו תרומה שזכאי בהרמתה אלמא בקטניות שהוא כשאר פירות מגיעו תרומה בחו"ל ותירץ ר"ת דהכא ובפ"ק דחולין מיירי בדמאי כדתנן במס' דמאי (פ"א מ"ג) מכזיב ולהלן פטור מן דמאי דבדמאי הקילו ואם תאמר והא דתנן (דמאי פ"ב מ"א) אלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום הדבילה התמרים החרובים והאורז והכמון וא"כ לימא ליה ר"ש בן לקיש לרבי יוחנן בהני פירות אסרי להו וי"ל דרבי יוחנן היה יודע שלא אסר באותן פירות דוקא מיהו קשה

עין משפט
נר מצוה

עו א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' ו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף א:

עז ב מיי' פי"ג שם הלכה יג סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף ז:

נ"ל וסכיר

עח ג מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' ב ופי' בהשגות סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמה סעיף א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה סלקא וכו' כי הני שתו: (ב) ד"ה חזא וכו' דמא"י היא חייבין: (ג) תוס' ד"ה שמסכו וכו' לתקנו לשתיה: (ד) ד"ה כתב הר"י וכו' אזיל מיניה ומיניה כגון:

מסורת הש"ס

[חולין קז:]

[לעיל יז. שבת יג. כתובות מג: ב"מ כי לקמן נט. יבמות מו:]

[illegible]

(ר"ת מ"ה)

[ביצה יג:]

סקרה כו"ל אלותן לפי' ר"ת מכאן דאמרינן בירושלמי דמאי דמאי מוליכין את פניס דמאי אמר רשב"ג שלח לי ר' יוסי בר רבי אתרוג ואמר לי זה בא (ג) מקיסרין ולמדתי ממנו ג' דברים שהוא והאי שהוא שמא שלא בא בידו אחר שהוא והאי שפירות קיסרין והאי פ' והאי טבל שהיו או טלה שמי האלין או טלה חבירים אלא שהיה יודע שלא שמרו שהוא שמא שמרבילין עליו מים והוכשר וא"ת בה תנן בשלשי תוספתא דשבות דאתרוגים אין מולכין עליהם מים וי"ל היינו באותם שמוכרים בעיר אבל בא מהלך רחוקה משברת

דאלגינהו גלא · פעמים שהם נתלשין מאליהן או ביחוד נאסרין: פשיטא דרבי יוחנן דאמר אסורות · כלומר מי פשטינן מהכא גבי אבני הר שנתגלגלו דאיפליגו ר' חייא ור' יוחנן דקיימא ר' יוחנן דאמר: דמפחינהו עובד כוכבים בידיה מלמעלה ותלשן ואפ"ה משפתחו לכן הלכך יש בהן תפיסת ידי אדם ולא דמו לאבני הר שנתגלגלו מאליהם ואי ביחוד נאסרים: לפי שאינן בני תורה · התורמוסין קאי דאי הן בני תורה שרי כדמפרש לקמיה תורמוס אינו נאכל חי ואינו עולה על שלחן מלכים:

הדורין

דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק *מים של רבים אין נאסרין הא דיחיד נאסרין ותיפוק ליה דהא מחוברין נינהו לא צריכא דתלשינהו גלא סוף סוף אבני הר שנדלדלו נינהו תסתיים דר' יוחנן דאמר אסורות לא צריכא דמפחינהו בידיה *ר' חייא בר אבא איקלע לגבלא חזא בנות ישראל דמיעברן מעובדי כוכבים שמלו ולא טבלו חזא חמרא דמזגו עובדי כוכבים ושתו ישראל חזא תורמוסא דשלקי להו עובדי כוכבים ואכלי ישראל ולא אמר להו ולא מידי אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל צא והכרז על בניהם שהן ממזרים ועל יינן משום יין נסך ועל תורמוסן משום בישולי עובדי כוכבים משום שאינן בני תורה על בניהם שהם ממזרים ר' יוחנן לטעמיה *דא"ר יוחנן [א]לעולם אינו גר עד שימול ויטבול וכיון דלא טביל עובד כוכבים הוא ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר (א) וגזור על יינם משום יין נסך משום *לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב ועל תורמוסן משום בישולי עובדי כוכבים לפי שאינן בני תורה טעמא דאינן בני תורה הא בני תורה שרי *והאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים ר' יוחנן כי הך לישנא ס"ל *דאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שאינו עולה לשולחן של מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים טעמא דאינן בני תורה הא בני תורה שרי בעו מיניה מרב כהנא עובד כוכבים מהו שיוליך ענבים לגת אמר להו [ב]אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב איתיביה רב ייםר לרב כהנא *[ג]עובד כוכבים שהביא ענבים לגת בסלין ובדודורין

ולף עליו מים כדי שלא יכמש עוד וי"ל דה"מ בשאר ימות השנה אבל בחג מרבילין עליו מים כדי שיהיה הדר כדתנן בסוכה (דף מב·) וא"ת א"כ מאי האי דקאמר בתר הכי ויעשר ממנו עליו והיאך ישל לעשר ממנו כיון שהיה סוכות וי"ל דבחולו של מועד איירי כדאמרינן (סוכה לו·) ר' חנינא מטביל ופליק ושלא רא בידו אחר שלא בא בידו אחר לא היה מודיע לו שהוא טבל אלא מעשר מן האחר עליו וא"ת ותימה דה"נ הוה שבא בידו אחר ומה שהודיעו שבא מקיסרין זהו לפי שהוכשר וי"ל שאם לא שלח אלא בשביל דבר אחד הי' לו לפרש ולפי ששני דברים תלוין בו שלח לו סתמא ופריך בירושלמי ויעשר ממנו עליו פי' למה שלח לו בטבל ויחתוך ממנו חתיכה אחת למעשר ומתרץ ואמר אין דרך בני אדם לשלוח לחבריהם דברים חסירים ופריך ולאו מתני' היא ר' יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיעו פי' ולמה דקדק דלא היה בידו אחר דאפילו היה בידו אחר הא מותר לשלוח אתרוג בטבלו מן המתני' ומתרץ אית לך למימר דאע"ג דפליג על רבנן לא הוה עביד עובדא כוותיה פי' (ג) היה ס"ד שלא יעשה הלכה כמותו אלא כחכמים החלוקים עליו כמו שחושב בירושלמי דברכות כמה תנאים שלא היו עושים הלכה כמותם רבי יוסי בעא קמיה דרבי זירא (ד) ולא מפירות המותרות מקיסרי הן ולא רבי התיר קיסרין בתמיה ומסיק רשב"ג קודם לרבי הוה משמע שאחר שהתיר רבי קיסרין שוב לא היה בו שום איסור טבל אפי' בודאי דהא ההוא אתרוג ודאי הוה ונראה לפרש ולא מפירות המותרין בקיסרין דהתם בירושל' בפ"ב דדמאי אומר אלו המינין האסורין בקיסרי פי' משום דמאי משום דאלו המינים באלו המקומות רגילין לבא מא"י והידועים שלא באו מא"י פטורין משום דמאי וחייבין משום ודאי כפירוש ר"ת ופריך והלא אתרוג מפירות המותרין שאין מביאין אותן מא"י אלא בקיסרין עצמו גדל ומודו רבנן דמותר לשלוח ודאי בחו"ל בהודעה ולא נחלקו אלא בטבל בא"י וא"כ מגלן שלא בא לידו אחר ומשני דעדיין לא הותרה קיסרין בימי ר' יוסי והיו מחזיקין אותה בחזקת א"י והר"ר דוד ממיילן תירץ דהכא דחזא דאכלי פירות דלא מעשרן פי' שלא היו מחמירין להפריש בחומרות א"י אבל כקולי ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש ולכך אסר נהם כי טעה בשם העיר והיה סבור שהוא של א"י וכן ההיא דחולין דרבי שהתיר בית שאן לא לגמרי התיר אלא חומרי א"י התיר להנהיג בה קולות חו"ל כגון ביטול ברוב וכמה קולות השנויות פ' עד כמה בבכורות וכן ההיא דמכזיב דמשמע בירושלמי דפטור בין דמאי בין ודאי פטור מחומרי א"י ומ"מ קולי חו"ל נוהג בכל אותן המקומות ועל תרומות ומעשרות שאין אנו מפרישין עכשיו אף לא כקולי חו"ל אומר ר"ת דקרקעות שלנו משועבדות הם לשרים (ה) ודינא דמלכותא הוא שהם לא יתנם שיהו משועבדות ביד עובד כוכבים ומשוקעות לו ולכן איכס שלנו וק' לר"י כי גם בימי החכמים היה להם קרקעות לטסקא כדאמרינן פ' ח"ה (ב"ב דף נה: ע"ש) מאן דלא יהיב טסקא לא ניכול ארעא וע"ק כי אנו יש לנו הרבה קרקעות שאין בהם טסקא ויש לסמוך על דברי הירושלמי דתלה דא"ר יוחנן רבותינו שבחו"ל היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלום מאן נינהו רובים א"ר זעירי תרגומיא ולא נודע פי' ואם הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג לשון ר' יהודה אבל ר"י אמר כי לא נתחייבו בתרומות ובמעשרות אלא הסמוכות לא"י כגון מצרים ובבל מואב ובני עמון כי שם היו רגילים להפריש שלא יבואו להקל במעשר א"י אבל במקומות הרחוקים לא חייבו חכמים שום מעשר ואפי' בדגן ותירוש ויצהר ובמקומות הקרובים נמי נ. בירושלמי מנהג שהיו עושים קודם שבטלום הרובים רב יהודה בשם שמואל חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש ר' בא בשם שמואל אמר לא חשו אלא לתרומת דגן ותירוש ויצהר ר' אילא בשם שמואל אמר לא חשו אלא לתרומה גדולה בלבד אבל לירקות אף לתרומה גדולה לא חשו מדתני איסי (ו) מעשר לירקות מדבריהם משמע מדברי הירושלמי דדבר שהוא מדבריהם בארץ לא הפרישוהו כלל בחו"ל ושמא ירק דוקא משום דאין לו אסמכתא כלל מן הפסוק:

דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק · הכא משמע שהיה רבו וכן משמע נמי בכמה דוכתי שאמר שמועות משמו ותימה דבסנהדרין פ' זה בורר (דף כו·) קאמר ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק אזלו לעבר שנה באסיא איטפיל בהדייהו רשב"ל כו' ואי קרי לכו רועי נאן מאי איכפת ליה ואי *רבו היה לו למחות על כבוד רבו דאי הוה רביה של רבי יוחנן רשב"ל הוה תלמיד*:

הא דיחיד נאסרין · נ"ל דמיירי כגון °דנבעי מארעיה וא"ת והא אמרינן בשילהי מרובה (ב"ק דף פא·) גבי עשר תנאים שהתנה יהושע ומעיין היוצא בתחלה בני העיר מסתפקין הימנו וא"כ היאך הוו דיחיד ואמר ר"י דמיירי במעיין היוצא מעצמו והכא מיירי בחפר בור א"נ מיירי הכא כגון שכל העיר שלו:

איקלע לגבלא · מפרש בערוך* הר שעיר וכן תרגום יונתן הר שעיר טורא דגבלא ובתרגום ירושלמי אומר הופיע מהר פארן איתגלי מטורא דגבלהון לבני דישמעאל ומיהו לפי האמת משמע יותר שהיא עיר מא"י כדאמר פ"ב דכתובות (דף קיב·) ריב"ל איקלע לגבלא חזא עגלים בין הגפנים כו':

עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר · וא"ת אמאי איצטריך בפ' אלמנה לכ"ג (יבמות דף מה:) ובפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עה:) לר' יוחנן משום ר' ישמעאל קרא דבת (ז) כהן כי תהיה לאיש זר לאשמעינן דעובד כוכבים ועבד שבאו על בת ישראל שפסולה פשיטא השתא הולד ממזר פוסל בביאתו מיבעיא ואומר ר"י הא דידיה הא דרביה*:

כל שנאכל כמות שהוא חי כו' · (ח) פסק ר"ת כהני תרי לישני דהא ר' יוחנן ס"ל כהאי לישנא בתרא וקי"ל רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן וללישנא בתרא נמי לא פליג רב עליה וכלישנא דכל שנאכל כמות שהוא חי אית ליה לסתם תלמודא לעיל פ' אין מעמידין (דף לח·) דקאמר דלמאי ניחוש לה אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי וכן גבי מסחא שליקא קאמר (לעיל לח:) דנאכל כמות שהוא חי אע"פ שהוא עולה על שולחן מלכים (ט) וללישנא בתרא דהכא מוסיף להקל דאפי' אינו נאכל חי שרי כיון שאינו עולה כגון תורמוס ובהא ודאי מודי דדבר שנאכל חי אע"פ שהוא עולה שרי תדע דלעיל פרק אין מעמידין (דף לח·) דקאמר איכא בינייהו דגים קטנים ארדי ודייסא שאין נאכלין חיין (*ועולין) על שולחן מלכים ולא קאמר איכא בינייהו דבש ופירות שנאכלין כמו חיין ועולין אלא ודאי בהא ליכא מאן דפליג דכיון שנאכלין חיין אין בו משום בישולי עובדי כוכבים וללישנא בתרא בא להקל ולעולם אינו אסור אם אין כאן שניהם אינו נאכל ועולה*:

מהו שיוליך ענבים לגת · רשב"ם פי' ח"ל כשבוצרים הענבים ונותנים אותם בסלים להוליכן לגת שמטעכין

עח א מיי' פי"ג מהל' איסורי ביאה הלכה ו סמג לאוין קטו טוש"ע י"ד סי' רסח סעי' א וסעיף ג:

עט ב ג מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה יג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכג סעיף ו:

הגהות הב"ח
(א) גמ' הולד ממזר וגזור יינם כנ"ל ותיבת וגאר נמחק: (ב) תוס' ד"ה (כנדף קודם) כנ"ל וכו' זה בא בידי מקיסרין ולמדתי ממנו שלשה דברים שהוא ודאי שהוא טמא שמרבילין עליו מים שלא בא בידו אחר: (ג) בא"ד פי' והיה סבור דעתך שלא יעשה הלכה אלא כמותו ולא כחכמים החולקים: (ד) בא"ד קמיה דרבי זירא (ולא מפירות המותרות מקיסרין היא ולא וכו' קודם לרבי הוה) תא"מ וכ"ב בירסת הירושלמי ולא מפירות המותרות בקיסרין היא א"ל ולא רבי התיר קיסרין ורשב"ג קודם לרבי הוה: (ה) בא"ד משועבדות הם לשרים לטסקא ודינא: (ו) בא"ד מדתני איסי מעשרות לירקות: (ז) ד"ה עובד כוכבים וכו' משום רבי ישמעאל קרא דבת איש כהן כי תהיה אלמנה וגרושה לאשמעינן דעובד כוכבים: (ח) ד"ה כל וכו' פסק ר"ת. נ"ב עיין בתוס' לעיל דף ל"ח ובתוס' פרק כחולין דף מ"ו: (ט) בא"ד וללישנא בתרא דהכא מוסיף וכו' פרק אין מעמידין קאמר וכו' שנאכלין כמו שהן חיין וכו' וללישנא בתרא בא להקל:

גליון הש"ס
תוס' ד"ה הא דיחיד וכו' דנבעי מארעיה· כדאיתא לעיל דף מח ע"א:

[ועי' תוספות סוכה יז: ד"ה דברי כו' כתבו דהרי הוו וכ"כ בנדה יז: ד"ה אמר ועוד גמרא יומא מג: הפי' לרביה לא נייח דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק וכו' וכן מבואר בר"ה לד: והאמר ר' יוחנן א"ר"ש בן יהוצ' וכו' בא דרבים וכו']

[ז"ג ואין שולין]

[לעיל מח.]
[לעיל מב.]
יבמות מו.
[לעיל מח:וש"נ]
[לעיל לח.וש"נ]
ג"ז שם
[פסחי' ע"ח]
[ועי' תוס' ר"ה יב. ד"ה בגא]
רבו היה היה לו למחות כצ"ל ר"מ
[ערך גבל שלישי וע"ש]
[עי' שם דאי' בנוסחא אחרינ' ונכונה]
[ועי' תוספות יבמות מה. ד"ה יבא]
[ועי' תוס' לעיל לח. ד"ה פ"ג]

עין משפט
נר מצוה

פ א מיי' פי"ג מהל' מ"א הלכה יג סמג עשין מח טוש"ע י"ד סי' קכה סעיף ו:

פא ב מיי' שם פי"ב הלכה א סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף יג:

פב ג מיי' שם פי"ג הלכה כח סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלב סעי' א:

פג ד מיי' שם פי"ב הלכה י סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף יד וכפי' התוספות:

*ובדודורין אע"פ שהיין מולף עליהן מותר א"ל הביא קאמרת *אנא לבתחלה קאמינא ההוא אתרוגא דנפל לחביתא דחמרא אידרי עובד כוכבים ושקליה אמר להו רב אשי נקטוה לידיה כי היכי דלא לשכשיך ביה וברצוה עד דשייפא אמר רב אשי האי עובד כוכבים דנסכיה לחמרא דישראל בכוונה אע"ג דלזבוניה לעובד כוכבים אחרינא אסור שרי ליה למישקל דמיה מההוא עובד כוכבים מאי טעמא מיקלא קלייה אמר רב אשי מנא אמינא לה דתניא *עובד כוכבים שנסך יינו של ישראל שלא בפני עבודת כוכבים אסור ורבי יהודה בן בבא ורבי יהודה בן בתירא מתירין משום שני דברים אחד שאין מנסכין יין אלא בפני עבודת כוכבים ואחד שאומר לו לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי ההיא חביתא דחמרא דאישתקיל לברזא אתא עובד כוכבים אידרי אנח ידיה עילויה אמר רב פפא כל דלהדי ברזא חמרא אסיר ואידך

דודורין · גיגיות קטנות ובלעז טוליי"ן: אידרי עובד כוכבים · קפץ ואחזה בתוך היין שלא תשתקע: כי היכי דלא נשכשך · וליאסר בהנאה שאין מנסכין אלא ע"י שכשוך: וברצוה לחביתא עד דשייפא · כפו החבית לצד אחד עד שישפך (א) ייכך לתוך כלי אחר שימשך היין מן העובד כוכבים ואחר כך יוליאכה ותהא מותרת בהנאה החבית דכל זמן שידו תחובה ביין אם יוליאכה א"א לשמור שלא ישכשך ואע"ג שאנו אוחזין את ידו · ברצוה לשון מטה על צידה כדאמרינן לקמן (דף עד:) וחתים להו אבירלייהו שוליהן: דשייפא · שהורק לכלי אחר כמו *השופה יין למחרים: ואע"ג דלזבניה · האי ישראל לעובד כוכבים אחר אסור: למישקל דמי מההוא עובד כוכבים שרי · דלאו מכר הוא ואינו כהנאה מדמי יין נסך אלא אומר לו שפכת ייני ואבדתו ממני ודמי יין כשר קא שקיל: שלא בפני עבודת כוכבים · רבותא אשמועינן: אסור · אף בהנאה: מתירין · אותו בהנאה: לא כל הימנך כו' · ואע"ג דלא סבירא לן כוותייהו להתירו למכור לעובד כוכבים אחר מההוא עובד כוכבים מיהא שרי לאיפרועי נזקו משום טעם דלא כל הימנך: ברזא · רוזייל"ו: אידרי עובד כוכבים · קפץ עובד כוכבים לשון קפצה הוא כמו דרי טונא* כלומ' הגביהו ונשא עצמו לעמוד ממקומו וקפץ להליל: כל דלהדי ברזא חמרא אסירי · קילוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה שהרי אין כאן שכשוך שהנקב נר ואינו יכול לשכשך: ואידך

מתמעכין ונכבשין הענבים זה על זה והיין מולף ומטילין אותן בגת מהו שיוליכם עובד כוכבים לגת מי חשיב הואיל שמולף לעשות יין נסך במגע או לא והא דנקט מהו שיוליך נגה לא מיבעיא ליה אם יכול ליתן הענבים בתוך הגת דאם יש יין נמסך (ב) אסור ואם נתן הענבים בגת נאסר כל היין שבגת דקאתי מיניה ומיניה ולא דמיא לזריקה דקא שרינן לקמן בשמעתין והכי מוכח בפ' אחרון דעובד כוכבים נותן ענבים או פוס כלי בגיגית של יין אוסר בכחו כל יין שבגיגית ואם אין יין בגת פשיטא ליה דנותן לתוך הגת את הענבים ואינו חושש והאי דנקט גת אורחא דמילתא נקט דהיא הולכה לגת היא ועיקר עכ"ל וקשיא חדא דלא היה לו לשאול בהולכה אלא מהו שיאסר עובד כוכבים יין הזולף במגע ועוד דפשיטא דיין המזולף מן הענבים אינו נחשב להיות יין נסך אלא כמים בעלמא הוא ואף לפי משנה אחרונה לוקחין גת בעוטה כל זמן שלא התחיל לימשך ועוד קשיא מה שרוצה רשב"ס לחלק בין זורק מכנגדו לזורק למרחוק דחילוק זה לא מצינו דההיא דקאזיל מיניה ומיניה דלקמן פי' שבשעה שהחבית נופל לבור עדיין הוא נוגע בו (ג) ודוחפו שם ולא כמו שפירש בקונטרס דאזיל מיניה ומיניה עד סמוך לבור וזריקה כזאת אוסרת *דאין נראה כדפרי' לעיל לכך נראה לר"י לפרש דמיירי בהתחיל לימשך דאי לא התחיל פשיטא שמותר והולכה בלא זריקה נמי פשיטא שמותר אלא מיירי בזריקה לגת ומיבעיא אם אסור דהוי כמו מזגו עובד כוכבים דאמרינן לעיל שמא יגע או דלמא לא דמי למזגו עובד כוכבים דהתם מדקדק העובד כוכבים למזגו כראוי כדי שיהא ראוי לשתיה אבל הכא לא או דלמא לא שנא א"ל אסור אע"ג דלקמן שרינן בזריקה ואפילו בשתיה זאת דומה קצת למזיגה ולכך יש לאסור לכתחלה שיוליך עובד כוכבים ענבים לגת כיון שהתחיל לימשך אפילו בזריקה ודוקא בלכתחלה כמו שמפרש והולך אבל בדיעבד שרי ואין שום חילוק בזריקה כמו שמחלק רשב"ס וכן משמע מתוך הירושלמי דאין חילוק כלל דקאמר הני רבי שמואל בשם רבי אבהו אין זריקה אוסרת ביין נסך משמע דלא מפליג מידי: **נקטוה** לידיה כי היכי דלא לישכשך · נ"ל שבהכנסת ידו אע"פ שהיה יודע שהוא יין אינו חשוב שכשוך לאסרו בהנאה מפני שהיה טרוד ליקח אתרוגו שלא יטבע ודמי למדדו ביד אליבא דרבנן דאמרי לעיל (דף נז:) ימכר ומיהו בהוצאת האתרוג הולרך למינקט בידיה שאינו טרוד כל כך כמו בהוצאת ידו דמדידה דלעיל דהתם כל שעה אף בסוף מדידה הוא נותן לב על מדידתו אם מדד יפה הלכך אף בהוצאת ידו חשבינן ליה טרוד ור"ת פי' דהכא בהכנסת היד סבור שהיה של שמן והוה כההיא דחרס (ד) דלעיל (דף נח:) דזה היה מעשה ואמרו ימכר ודוחק ורשב"ס פי' דבשביל שנגע ביין מתחלה ליטול האתרוג לא מיתסר דמגע עובד כוכבים שלא בכוונה היה נוגע ביין אלא ליטול האתרוג נתכוין ולא בשביל ליגע ביין וכמו שסבור של שמן היה ונמצאת של יין דשרינן לעיל בהנאה אבל לאחר שנטל האתרוג היה לחוש שמא יתן דעתו וישכשך: **אמר** רב אשי מנא אמינא לה · ומייתי ראיה מר' יהודה בן בתירא אע"ג דאיהו שרי למכור לכל העובדי כוכבים שבעולם מיהו מיניה נשמע לרבנן דפליגי עליה שלא יחמירו כ"כ לאסור אף לאותו עובד כוכבים שנסכו ואע"פ שאילו היה ישראל זה שופכו שהיה העובד כוכבים זה רוצה ליפטר וא"כ היה לנו להחשיבם דמי יין נסך ממש מ"מ כיון דבישראל אם נסכו חייב לשלם ואפי' שפכו זה כדתנן בהנזקין (גיטין נב:) המנסך במזיד חייב בעובד כוכבים נמי חשבינן ליה דמי הזיקו ורשב"ס פי' דרב אשי לא אייתי למילתייהו אלא לאסמכתא דלא כל הימנך ונהי דאין (ה) הלכה דהא ודאי יכול לאסרו בהנאה ואף לאונסו כדמשמע לקמן בפ' בתרא (דף עב:) מ"מ שמעי' מיהא דטענתא מעלייתא היא לישראל לומר לו לא היה לך לאסור ייני ודמי נזקו שקיל מיניה: **ה"ג** אתא עובד כוכבים אידרי אנח ידיה עילויה · פי' שם ידו נגד הברזא ומנע יציאת היין הלכך מדמי ליה לנדיה אבל אם תחב אצבעו בתוך נקב החבית הוה ליה יין שתחת אצבעו כמו מפיה ושל מעלה מאצבעו כמו משוליה דאמרינן בסמוך דלכ"ע כל החבית טמאה וכ"כ רשב"ס בשם רש"י שאם תחב עובד כוכבים את הבוזא בחבית או אם נטלו לגמרי מן החבית שכל היין אסור דא"א שלא ישכשך בראש הברזא שבתוך החבית (ו) ואפי' בהפסד מרובה אסור כל היין בשתיה: **אמר** רב פפא כל דלהדי ברזא חמרא אסור · פי' (ז) הקילוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה שהרי אין כאן שכשוך שהנקב נר ואינו יכול לשכשך ואידך שרי אף בשתיה דקסבר נדדין לאו חיבור הוא ליאסר כל שאר היין ואיכא דאמרי (ח) עד ברזא חמרא אסור פי' כל יין שלמעלה לנקב אסור דכיון דכולו נמשך אחר הנקב לצאת דרך שם הוה להו חיבור ואסור ואידך שרי אף בשתיה כתנאי מילתא דרב פפא אתאמרא כתנאי (ט) חבית של תרומה שניקבה בין מפיה בין משוליה בין מצדיה ונגע בו טבול יום טמאה חביות שלהם היו יושבות על שוליהן כשהנקב בפיה כל היין שלמטה נעשה בסים לעליון בשוליה כל היין נמשך אחר הנקב ומצדיה נמי (י) טמאה נ"ל שאין זה מטעם נצוק דהא תנן (לקמן עב:) נצוק אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה אלא הטעם לפי שמה *שנכנס אצבעו טמא וא"כ מה שלמעלה ולמטה בחבית ממה שכנגד אצבעו הוה ליה *) מפיה ומשוליה ר' יהודה אומר מפיה ומשוליה טמא מטעמא דפרישית מצדיה טהור דלא חשיב האי כפיה ומשוליה והשתא אתיא הך דרב פפא בהדיא כר' יהודה ללישנא דכל להדי ברזא חמרא אסיר ואידך שרי כיון שלא תחב ידו עד חלל החבית אלא הניח על הנקב ה"ל מצדיה וללישנא דעד ברזא חמרא אסור נמי נ"ל דאתיא כר' יהודה והלכך אידך שרי ומה שאוסר עד ברזא שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן כך הגעת השיטה לפ"ה וק' לכך לישנא דאמר עד (כ) ברזא אסור היאך יהיה זה שהיין כולו מעורב ויהיה חליו אסור וחליו מותר בשתיה לכן נראה לפרש דעד ברזא אסור זהו בהנאה והטעם כי מיד שנפתח הנקב נתנענע כל היין שעד הברזא לצאת דרך שם וכשעם ידו על הנקב נעשה הכל מגלגל וחשוב כאילו נגע בכולו ואידך שרי בהנאה אבל בשתיה אסור מפני היין האסור השוכב עליו פסק בקונט' לית הלכתא כרב פפא דהא קים ליה כר' יהודה דימידאה הוא והלכה כרבים דלא מיפלגי בין פיה ושוליה לצדיה ואין טעם לפסק זה דבכמה דוכתי פסקינן כיחיד לגבי רבים אכן אומר ר"ת דודאי הוא דלית הלכתא כרב פפא משום דרבא פליג עליה אע"ג דהוא בתרא יותר מרבא משום דרבא רבו וגם הוא בתרא והיה גדול ממנו בחכמה ובמנין ופליג עליה לקמן בפ"ב* גבי ההוא עובד כוכבים דאנח ידיה אבת גישתא פי' ב' קנים חלולים *תחובים בשפוע ומדובקים ראשיהם מלמעלה (כזה) ומניחים הקנה הא' הארוך תוך החבית והוא נקרא גישתא והקנה הנדבק לו נקרא בת גישתא ומוצצין בבת גישתא ויוצא כל היין דרך שם במצילה אחת עד מקום שהגישתא מגעת ואם מניח אדם אצבעו על הבת גישתא לא יצא עוד אם לא יחזור וימצוץ ועובדא הוה דאנח עובד כוכבים ידיה אבת גישתא ואסריה רבא לכולי חמרא פי' כל היין שבחבית ואקשי ליה רב פפא במאי בנצוק א"ל שאני הכא דכולי חמרא אבת גישתא גריר ומפרש ר"ת שהגישתא לא היתה מגעת לשולי החבית ואפ"ה היה אוסר הכל מטעם גריר שכל יין החבית מתנענע ביציאתו לחוץ ורב פפא ששאל במאי בנצוק על יין שאין הגישתא מגעת שם היה שואל כי בדעתו אין לאסור רק עד מקום שהגישתא מגעת כי הכא לליסנא דעד ברזא אסור אבל השאר אינו נאסר דלית ליה אותו טעם דגריר וא"כ רבא שאוסר שם הכל גם כאן יאסור הכל שהרי כולו מתנענע לעלות ולצאת ואין נראה לפרש לפלוגתא דהתם ביין שהגישתא מגעת שם שרבא היה אוסר מטעם גריר ורב פפא שרי דא"כ תקשי לרב פפא גופיה להך לישנא דעד ברזא אסור וכי תימא דהך דהכא לבתר דשמעה מרבא קבלה ומ"מ לא אסר רבא שם רק מה שסופו לצאת ע"י הגישתא דאין לשון לכולי חמרא משמע הכי והיה לו לתלמודא לפרש

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה וברצוה וכו' שישפך היין לתוך כלי אחר שימשך היין מיד העובד כוכבים: (ב) תוס' ד"ה (בעמוד א') מהו שיוליך וכו' דאם יש יין נמסך בגת אסור דאם נותן וכו' בפ' אחרון דעובד כוכבים שנותן וכו' ואם אין יין נמסך בגת פשיטא: (ג) בא"ד הוא נוגע בו דוחפו לשם: (ד) ד"ה נקטוה וכו' כההיא דחרס עובד כוכבים דלעיל. (ה) ד"ה אמר רב אשי וכו' ונהי דאין כך הלכה: (ו) ד"ה ה"ג אתא וכו' ואפי' בהפסד מרובה אסור כל היין · נ"ב וכ"כ הר"ן ע"ש התוס' דמותר בהנאה וים לתמוה כיון דשכשך וים להוש לניסוך ליתסר בהנאה וי"ל דלר"ת ניחא דמגעו ע"י ד"א אינו אלא כתו וכחו אפילו בכונה אינו אוסר אלא בשתיה מיהו באביר"י וסה"ת וסמ"ג כתבו דאסור אפילו בהנאה: (ז) ד"ה אמר רב פפא וכו' פי' רש"י הקילוח: (ח) בא"ד ואיכא דאמרי דעד הברזא: (ט) בא"ד אתאמרא כתנאי ולאו ד"ה היא חבית של תרומה: (י) בא"ד ומצדיה נמי תשיב כפיה ושוליה וטמאה וצ"ל שאין זה מטעם וכו' אלא הטעם לפי שמה שנגע אצבעו: (כ) בא"ד וקשה להך לישנא דאמר עד הברזא אסור היאך יהיה זה שהיין · נ"ב משמע דללישנא כל דלהדי ברזא לא קשה דכיון דאינו אסור אלא בשתיה א"כ שפיר אמרינן שנתבטל הקילוח בס' בכל היין שבחבית אבל לאידך לישנא דחציו אסור וחציו מותר קשיא אבל באשר"י הקשה קושיא זו אף ללישנא דכל דלהדי ברזא ע"ש

גליון הש"ס
תו' ד"ה (בע"א) מהו דאין נראה כדפרישית לעיל. נ"ב ע"א ד"ה ה"ג:

מסורת הש"ס
[גירי' סערוך בערך דדור ובדרדורין ועי' לעיל נב. סדרדורין והכוקנאום]
[ב"מ ת. ר"ש]
[חולין סא]
[כתובות סו:]
שכנגד אצבעו· כצ"ל רש"ל *) צ"ל כמפיה: רש"ל
[דף נב:]
[ס"י תוספות]
[לפרש]

ואידך שרי ואיכאדאמרי אמר רב פפא (א) *עד הברזא חמרא אסיר ואידך שרי אמר רב יימר כתנאי *חבית שנקבה בין מפיה בין משוליה ובין מצידיה ונגע בו טבול יום טמאה רבי יהודה אומר מפיה ומשוליה טמאה *מצידיה טהורה מכאן ומכאן אמר רב פפא [ג]עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא חמרא אסיר מ"ט כי קאתי מכח עובד כוכבים קאתי [ד]ישראל אדנא ועובד כוכבים אכובא חמרא שרי ואי מצדד צדודי אסיר אמר רב פפא האי עובד כוכבים דדרי זיקא וקאזיל ישראל אחוריה מליא שרי דלא מקרקש חסירא אסיר דלמא מקרקש [ה]כובא מליא אסיר דלמא נגע חסירא שרי דלא נגע רב אשי אמר [ו]זיקא בין מליא ובין חסירא שרי מ"ט אין דרך ניסוך בכך מעצרא זיירא רב פפי שרי רב אשי ואיתימא רב שימי בר אשי אסר בכחו [ז]כולי עלמא לא פליגי דאסיר כי פליגי בכח כחו איכא דאמרי בכח כחו כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי בכחו הוה עובדא בכח כחו [ח]ואסר רב יעקב מנהר פקוד ההוא חביתא דאיפקעה

רש"י

ואידך סבר: אף בשתיה דקסבר נצוק לאו חיבור (ב) ליאסר כל היין ולית הלכתא כוותיה דהא מוקי רב יימר מילתיה דרב פפא כתנאי וקם ליה רב פפא כרבי יהודה דיחידאה ויחיד ורבים הלכה כרבים דפליגי רבנן עליה ואמרי בין מצידיה בין מפיה טמאה דכולו חיבור: (ג) עד ברזא · כל יין שלמעלה לנקב אסור דכיון דכולו נמשך אחר הנקב לצאת דרך שם הוה ליה חיבור ואסור: כתנאי · איתמר הא דרב פפא ולאו דברי הכל היא. שוליה · שהיא יושבת עליהן שכל חביות שבתלמוד כדים של חרס הן: ניקבה מפיה · הואיל וכל היין שלמטה נעשה בסיס לעליון הוי חיבור ומשוליה נמי הואיל וכל היין נמשך אחר הנקב הוי חיבור אבל נקב מצידיה טהורה מכאן ומכאן כרב פפא ורבנן לית להו דרב פפא הלכך לית הלכתא כוותיה וכולו אסור בשתיה ומותר בהנאה: עובד כוכבים אדנא · (ד) מערה היין מדנא לכובא: וישראל אכובא · ואוחזו בידו: חמרא אסור · בהנאה דהיינו נמי יין שמזגו עובד כוכבים וכחו הוא ואסרנא ליה משום לך לך אמרין כו': ואי קא מצדד צדודי · לכובא: חמרא אסור · (ה) משום דמקרקש ליה לחמרא ובכובא מליאה עסקינן דלמא נגע לישנא אחרינא אפילו חסירא נמי כיון דמקרקש בכוונה הוה ליה כחו בכוונה ואסור בשתיה: זיקא · נוד קשור: וקאתי ישראל אחוריה · וחזי דלא נגע עובד כוכבים בגווה: כובא חסירא שרי · דאין קרקוש בכלי פתוח ואע"ג דכי דרי ליה א"א בלא קרקוש מעט כיון דלא ניחא ליה בקרקושיה דלמא מישתפיך ה"ל כחו שלא בכוונה ומותר אבל זיקא הוי קרקוש ודומה למשכשך והוי נסך: אין דרך ניסוך בכך · אבל בכובא מליאה איכא למיחש לנגיעה כשהוא נותן ידו על שפתו לא פליג רב אשי ואסור: מעצרא זיירא · גת דאין דורכין אלא כובשין בקורה זיירא מכבש כמו (שופטים ו) ויזר [את הגזה וימץ] טל מן הגזה מלא ספל מים: בכחו · היכא דענבים נסחטים מכחו כגון שעולה על הנסרים שעל התפוח ומכבידם: כולי עלמא לא פליגי דאסור: כח כחו · כגון שמגלגל הגלגל שקורין ווי"ן והיא מפלת הקורה ובלשון לעז איספלג"ל: דאיפקעה

תוספות

לפרש הנה ודאי אסר הכל כדפריסית והלכתא כוותיה והקשה הר"ר משה מקולי על זה הפסק דכל זה אינו אלא מכח הפירוש שפירש שאין הגישתא מגעת עד שולי החבית והקשה דלישנא דכולי תמרא אגישתא *(גרידא) לא משמע הכי דהא לא היה נעשה כי אם להריק את החבית דרך שם בלא נקיבה וגם רש"י פירש לקמן שהגישתא היתה מגעת עד שולי החבית ומה שהקשה ר"ת דבכמה דוכתי פסקינן כיחיד לגבי רבים היינו כשפסק (ו) בהדיא כוותיה *אבל הכא דלמא ברייתא לא שמיע ליה לרב פפא ודלמא אי שמיע ליה דרבנן פליגי עליה הוה הדר ביה לכך נראה לו דאין הלכה כרב פפא מטעם דקם ליה כיחידאה וגם ר"ח פסק כך וא"ת לפי מה שפירש לעיל שהגישתא היתה מגעת עד שולי החבית למה לא היה רב פפא רוצה לאסור (ז) וניחא ללישנא דכל להדי ברזא אסור אע"פ שסופו לצאת גם שם לא היה רוצה לאסור כי אם מה שעלה בחלל הקנה אבל ללישנא דעד ברזא אסור משום שסופו לצאת למה לא היה אוסר שם יש לומר דעד ברזא סופו לצאת יותר בקל דכשיסיר עובד כוכבים ידו מעל הנקב יצא היין מאליו אבל בבת גישתא שאם העובד כוכבים ידו מכנו מנגלאת אם לא ימצוץ בקנה פעם שניה וצ"ל דבין רב פפא ורבא דלא אסרי בהנאה השאר מטעם תערובת סברי כרשב"ג דאמר ימכר חוץ מדמי יין נסך שבו והיא דקדח במינקת והעלה דנאסר הכל מפני טכח יין המתערבת אתיא כרבנן כדפרי' לעיל ומה שאסרנו מטעם שסופו...את דוקא כשהניח העובד כוכבים ידו על נקב הברזא או על הבת גישתא שמנע היין לצאת והוו כאילו נגע בכולו כדפרישית אבל נגע בקילוח היוצא או אם הישראל מושך יין מן החבית לתוך כלי שיש בו יין נסך למ"ד נצוק אינו חיבור דקי"ל הכי מותר כל מה שבחבית אף בשתיה דמגע הקילוח אינו כלום לגבי מה שבפנים וכן מוכיחות ההלכות גבי המערה יין נסך לבור וכן גבי נטל המשפך דלמ"ד נצוק אינו חיבור הכל שרי וצ"ל לרב פפא ללישנא דלא אסר אלא להדי ברזא שיסתמו אותו הנקב ויעשו הברזא במקום אחר דכיון שהקילוח הראשון שילא דרך עובי הברזא אסור א"כ יאסר כל השאר שילא דרך שם מפני שנוגע בדופני הנקב שיש בהם כל שעה טופח להטפיח ראשון ראשון נאסר: **מצידיה** טהורה · פי' חוץ מן היין שבעובי הנקב וא"ת אמאי לא יטמא את המותר י"ל דמשקה הבא מחמת טבול יום נפסלים ואינם פוסלים תדע דהא תנן (טבול יום פ"ב מ"ה ע"ש) שמן שלף ע"ג יין ונגע טבול יום במקלתו לא פסל אלא מקום מגעו ואפילו מאן דפוסל ה"ט מפני ששניהם חיבור זה לזה: **עובד** כוכבים אדנא וישראל אכובא. ריקנית ואוחזו בידו חמרא אסור פי' הקונט' ואפילו בהנאה דה"ל יין שמזגו עובד כוכבים דכחו הוא ואסרנא ליה משום לך לך ולפי אותו פירוש שפירש לעיל גבי יין שמזגו דאינו אסור בהנאה י"ל שיש להחמיר כאן יותר שיש לתלות שהריקו בכוונת ניסוך ומיהו כחו של עובד כוכבים הוא ובמאי דלבראי גזור והנשאר בכלי מותר ודוקא כי שפך העובד כוכבים לבדו וכן בסמוך כי לדד לבדו אבל אם סייע לו ישראל הכל מותר ואף בשתיה דכל היכא דכח עובד כוכבים אסור אם כח אחר מעורב בו מותר ומיהו לכתחלה אסור כדאמרינן לקמן (דף עב:) אמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב עובד כוכבים ולסייע בהדייכו דלמא משתליתו ושדיתו ליה עליה: **ואי** מלדד לדודי אסיר · נראה לר"י ב"ר מאיר כאותו (ח) לשון שפי' הקונט' אפי' בכובא חסירא דכיון דמקרקש ליה בכוונה ה"ל כחו בכוונה ואסור בשתיה ומדמי ליה לנוגע בקנה דמה לי נוגע בקנה או נוגע בשולי הכובא והור"י כי יש בני אדם שמניחים עובד כוכבים לבדו להגביה העגלה שהחבית בתוכה או החבית כשהוא מקלח תוך הכובא כדי שיקלח יפה והומרים מסייע שאין בו ממש הוא דבלאו הכי היה מקלח ולא רלה לומר בזה לא איסור ולא היתר אכן יש להחמיר בבני אדם כשמטין הכובא שיש בה מעט יין לגד אחד שלא יטה אותו העובד כוכבים ואפילו אם נער קטן מסייע דמסייע כי האי ודאי מסייע אין בו ממש כי ההוא דזה יכול וזה אינו יכול דפרק המצניע (שבת דף צג:) **זיקא** בין מליא בין חסירא שרי · דאין דרך ניסוך בכך ע"י קרקוש יין בכלי בשעה שנושאו והכי קי"ל דרב אשי הוא בתרא ואכובא לא פליג ואסור ודוקא כשנושאה על ראשו או על כתיפו דאיכא למיחש דלמא נגע אבל במוט או לישא הדלי דרך טבעתו מותר ומכאן יש ללמוד שאם יש כאן נוד של עור רך מלא יין אע"פ שהעובד כוכבים דוחק ומגיע דפנותיו זה לזה דכשר כיון דאין דרך ניסוך בכך ומכאן התיר ר"ת על ברזא שהיתה רפויה בחבית ועל סתימת המגופה שהיתה רפויה ע"פ החבית ובא עובד כוכבים והדיק וגם בפיטס גדול שלא היו השולים מהודקים ובא יהודי ושם נעורת והיה תופשה נגד הנקב ומנע קלת היין לצאת ולא כל כך ובא הנגר עובד כוכבים והעמידו בהידוק כנגד הסדק בסכין עד שסתם *הסדק פל זה התיר מטעם שהיה מדמה כל אלו המעשים לנוד של עור רך שאין דרך ניסוך בכך וגם ר"י הורה לסמוך על היתר זה אם ירלו אע"פ שיש פתחון פה לבעל דין לחלוק וגם היה ר"י מביא ראיה מההיא דלקמן (דף עה:) דעם הארץ שהושיט ידו לגת ונגע באשכולות דאשכולות טמאין והגת טהורה ואע"פ שהיין מהלך מטעם דמפסקי אשכולות אכן ר"ת דחה אותה ראיה כי שם מדבר אחר דריכה והולאת יין מן הגת ומהודקות יחד האשכולות ועלורות כעין שעושין אותן כתפוח שלנו ולכן מפסיק היטב היטב: **הוה** עובדא בכח כחו ואסרה רב יעקב מנהר פקוד · וכן פסק רבינו חננאל דמעשה רב לכן טוב הדבר שיסייע הישראל עם העובד כוכבים לגלגל כשמשפיל הקורה על הגת של ענבים ובעינן שיהיה גם הישראל לבדו יכול להשפילה או שאינם יכולין להשפילו כל אחד לבדו אבל אם די בכח העובד כוכבים ואין די בכח הישראל שמא יש לאסור כמו *זה יכול וזה אינו יכול דהוי מסייע שאין בו ממש המנהג רשב"ם פי' שאם גלגל העובד כוכבים לבדו ויש כאן הפסד מרובה יש לסמוך על איכא דאמרי שמתיר בכח כחו ובהני מעלרי דידן איכא ג' כחות מקל וגלגל וקורה ועוד כח רביעי כשמשימין דפיס על הענבים ומיהו למאן דאסר לא מלינו חילוק בין ג' כחות לב' ·

יומשר

עין משפט נר מצוה

פד א מיי' פי"ב מהל' מ"א הלכה י סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכד סעי' כג: [נ"ל גריר]

פה ב מיי' שם הל' ב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכד סעי' יח וסי' קכה סעיף ח:

פו ג מיי' שם הל' ג סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכה סעיף ה:

פז ד מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף י:

פח ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

פט ו מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעיף א:

צ ז טוש"ע שם סעי' ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב פפא דעד: (ב) רש"י ד"ה ואידך וכו' לאו חיבור הוא ליאסר כל שאר היין: (ג) ד"ה דעד הברזא וכו' חיבור ואסור ואידך שרי אף בשתיה סה"ד: (ד) ד"ה עובד כוכבים אדנא עובד כוכבים מערה: (ה) ד"ה חמרא אסור ובכובא מליאה עסקינן דלמא נגע לישנא אחרינא אפי' חסירה נמי משום דמקרקש ליה לחמרא וכיון דמקרקש בכוונה כנ"ל: (ו) תוס' ד"ה (בדף הקודם) אמר ר"פ כו' היינו כשפסק תלמוד' בהדיא: (ז) בא"ד וניחא ללישנא דכל לההדי ברזא אסור ואידך שרי אף על פי שסופו: (ח) ד"ה ואי מלדד וכו' כאותו לשון · נ"ב ותימה שהרא"ש כתב ג"כ כאותו לשון ואפי' בהנאה אסור וכן כתב הטור בסימן קכ"ו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה (בדף הקודם) אמר רב פפא אבל הכא דלמא ברייתא לא שמיע ליה. כדאי' בשבת דף פא ע"א:

מסורת הש"ס

[טבול יום פ"ב מ"ז]

[במשנה איתא מן הצדדים שכאן ומכאן טהור ודרך ר"ש לשנות קלת]

עין משפט
נר מצוה

צא א ב מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה ה סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף כב:

צב ג מיי' שם הלכ' כז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף יג:

צג ד מיי' שם הלכה כה סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף ב:

צד ה מיי' שם הלכ' ט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף יט:

צה ו מיי' שם ועיין בהשגות ובכסף משנה סמג שם טוש"ע שם וסי' קכה סעיף ה:

צו ז מיי' שם הלכה כה סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכה סעיף ג:

צז ח מיי' שם הלכ' ט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף כ:

צח ט מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעי' יא וסי' קכה סעי' ב:

צט י מיי' שם ועיין בהשגות סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכה סעי' ה

דאיפקעה לאורכה אידרי ההוא עובד כוכבים חבקה שרייה רפרם בר פפא ואי תימא רב הונא בריה דרב יהושע לזבוני לעובדי כוכבים וה"מ דפקעה לאורכה אבל לפותייה אפילו בשתיה שרי מ"ט מעשה לבינה קעביד ההוא עובד כוכבים דאשתכח דהוה קאי במעצרתא אמר רב אשי אי איכא טופח להטפיח בעי הדחה ובעי ניגוב ואי לא בהדחה בעלמא סגי ליה:

מתני' עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש לו מלוה עליו אסור אין לו מלוה עליו מותר נפל לבור ועלה מדדו בקנה התיז את הצרעה בקנה או שהיה מטפיח ע"פ חבית מרותחת בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכר *ור"ש מתיר נטל את החבית *וזרקה (א) בחמתו לבור זה היה מעשה *והכשירו: **גמ'** אמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו יין אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דתנן *המטהר יינו של עובד כוכבים ונותנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה ישראל להוציאו ואין מניחו עד שיתן לו מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרו טעמא דאין מניחו הא מניחו שרי ש"מ מלוה על אותו יין בעינן ש"מ: נפל לבור ועלה: אמר רב פפא לא שנו אלא שעלה מת אבל עלה חי אסור מ"ט אמר רב פפא דדמי עליה כיום אידם: מדדו בקנה כל אלו היה מעשה ואמרו ימכר ור"ש מתיר: אמר רב אדא בר אהבה *ינוחו לו לר"ש ברכות על ראשו כשהוא מתיר מתיר אפילו בשתיה וכשהוא אוסר אוסר אפילו בהנאה א"ר חייא בריה דאבא בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי הלכה כר"ש איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר לי אבא בר חנן הכי אמר זעירי הלכה כר"ש ואין הלכה כר"ש: נטל חבית וזרקה [בחמתו] לבור זה היה מעשה [והכשירו]: אמר רב אשי כל שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יין נסך כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך איתיביה *רב הונא לרב אשי נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה בבית שאן והכשירו בחמתו אין שלא בחמתו לא

התם

דאיפקעה לאורכה · כשהיא יושבת זקופה נסדקה מלמעלה למטה וביקש חליה ליפול אילך וחליה ליפול אילך: חבקה · בין זרועותיו וחיברה עד שהביאו כלי: לזבוני לעובדי כוכבים · דהא לא שכשך ואפילו שקירב החלאין זו לזו והוי נוגע ביין ע"י חלאי החבית לא הוי כנוגע בקנה דהתם משכשך בקנה אבל הכא ליכא שכשוך מידי: אבל לפותייה · הואיל (ב) ואין נבדלות זה מזה שהרי חליה העליון יושב על התחתון אלא שזולג מעט מעט והעובד כוכבים הכבידן זו לזו ולא הוי נוגע ודחק יין החבית: אלא מעשה לבינה · בעלמא קא עביד כלבינה הנתונה ע"פ החבית ומכבידתה: דהוה קאי במעצרתא · דישראל ולא היה בה יין אלא משקה טופח עליהן: ניגוב · אפר ומים ואפר כדמפרש לקמן בהשוכר (דף עה·): **מתני'** אם יש לו עליו מלוה · על ישראל אסור לפי שלא ירא ליגע דסבר אי אמר לי מידי אמינא ליה תניהו לי בחובי: נפל · העובד כוכבים בבור מלא יין אע"פ דנגיעה ממש (ג) הואיל ושלא בכוונה הוא: מדדו בקנה · אע"ג דנתכוין הואיל ולדבר אחר נתכוין והא נגיעה לאו ממש היא אלא ע"י הקנה: או שהיה מטפיח כו': המרותחת · שהיתה מתחלת ומעלה רתיחות וטיפח בידו ממש על הרתיחות אינדרך ניסוך בכך ומותר בהנאה: זה היה מעשה · והכשירוהו אף בשתיה: **גמ'** על אותו יין · שעשה לו ישראל את היין הזה אפותיקי לגבות הימנו דהשתא סמכה דעתיה ונגע ולא מירתת אבל לא היתה לו מלוה על אותו יין אע"פ שיש לו מלוה על בעליו מותר בשתיה דמירתת ולא נגע: המטהר יינו של עובד כוכבים · ישראל שדרך ענבים של עובד כוכבים בהיתר כדי למכרו לישראל ואין נותן מעות לעובד כוכבים עד שימכרנו לאחר זמן ונותן ברשותו של עובד כוכבים: והלה כותב לו התקבלתי · אם כתב לו העובד כוכבים התקבלתי ממך מעות כלומר הריני כאילו קבלתי מעות שאיני מעכב בידך להוציא יין מרשותי בכל עת שתרצה: מותר · (ד) אם יש מפתח או חותם ביד ישראל: זה היה מעשה בבית שאן ואסרו · דכיון דיש לו מלוה על אותו יין מאי דבעי עביד אבל מלוה שאינה על אותו יין כמי שאין לו עליו (ה) דמי דקתני רישא הלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר והא הכא דיש לו מלוה דמי היין עליו וקתני דכיון דלאו על אותו יין הוא מותר: דדמי עליה כיום אידם · ואזיל ומודה על שניצל ומסתמא נסכיה בעלייתו ואסור בהנאה: ומסקנא דמילתא מסיק תלמודא ואין הלכה כר"ש: כל שבזב טמא (ו) · לא איירי רב אשי בהיסט כלל אלא במגע ולא אתא לאשמעינן אלא זרק בעובד כוכבים דלא אסר וה"ק כל מגע שבזב טמא כגון בחבורין בין בידו בין בקנה שאם העובד כוכבים זב והיין *כלי או אדם מטמא בזב אף היין נעשה בכך יין נסך כגון אדם הנוגע בזב בין שנגע בו הזב ממש בין בקנה טמא אף היין שנגע בו עובד כוכבים בין בידו בין בקנה נעשה יין נסך וליכא למימר דרב אשי אהיסטו של זב נמי קאי דאמר רב אשי לעיל (עמוד א) זיקא בין מליאה בין חסירה שרי ודכוותה בהיסט של זב טמא: שלא בחמתו לא · אלמא זרק העובד כוכבים עשה יין נסך ואילו זב שזרק חפץ בכלי לא טימאו: דקאזיל

התם

מעשה לבינה קעביד · ואף בשתיה נמי שרי פי' רשב"ם וז"ל עובד כוכבים המהדק מגרופות של גיגית מלא יין כדי שיתחברו סדקין שבאו בה מלמעלה למטה אין זה כמחבק חבית לאורכה דחבית מבוקעת מזומנת ליפול חליה אילך וחליה אילך וכשהוא מחבקה מחבר כל היין זה לזה אבל גיגית יין במקומו עומד ע"י הדוקו הראשון וסדק קטן יש שם והוא מהדקו וכן בחביות של עץ שלנו אבל דבר זה אסור להיות עובד כוכבים תוחב נעורת או מטלית בסדק ובחבור השוליים לסתום מפני שנוגע ביין עכ"ל ור"י היה אומר דמותר להיות העובד כוכבים תוחב נעורת סביב השוליים במקום שמתחברין אל דופני החבית ומשם היין זב ויוצא כי הנעורת שתוחב אינו כנגד יין שבפנים לפי שראשי השוליים מפסיקין שתחובין בחריצין שבדופני החבית סביב ואפי' באמצע חיבור השוליים נותן בו העובד כוכבים הנעורת ובלבד שלא יהא שם חלל ורבינו שמואל אומר דאם יש חבית שמטיפה דרך שוליים יכול העובדי כוכבים להדוק שם נעורת בסדקין דהוי כמו לפותייה ומעשה לבינה אבל אם הוא שותת הרבה יש ליזהר כי אז נוגע העובד כוכבים ביין ומיהו אם אינו נוגע ביד אלא בסכין כיון שאינו מתכוין רק לסתום ולא ליגע ביין הוי ליה מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י ד"א (ז) ושרי לפירוש ר"ת וטוב שישים הישראל המטלית או הנעורת עד שיסתם קצת והעובד כוכבים יהדקנו בהיתר כר"ת שכתבתי למעלה (ח): **בעיא** הדחה ובעיא ניגוב · בכאן הזכיר הדחה דכל ניגוב צריך שיתן מים תחלה אלא לפי שהיה רוצה לומר ואי לא בהדחה סגי נקט הדחה כתב רשב"ם ומיהו אנן לא עבדינן ניגוב (ט) בגתיות של עובדי כוכבים אלא הדחה בעלמא וסמכינן אראיות שבפרק אחרון (לקמן דף עה: ד"ה דרש) דלא בעיא ניגוב: **אי** איכא טופח להטפיח · תימה היכא דליכא טופח ע"מ להטפיח אי חשיב יין לגבי ניסוך א"כ הדחה וניגוב בעי ואי לאו יין הוא הדחה נמי לא ליבעי ופרשב"ם דפשיטא דיין הוא ושייך בו ניסוך אבל מ"מ הוא אינו חבור לאותו הבלוע בתוך הגת דהכי אמרי' לקמן (י) טופח [*שלא] ע"מ להטפיח ליכא למיחש משום איסור בלוע: **דיקא** נמי דקתני כו' והלה כותב לו התקבלתי · שעתה אין לו כלום על היין אע"פ שיש לו מלוה (כ) חוב דמי היין מותר פ"ה כאן אם יש (שם) מפתח או חותם ביד ישראל וכן פר"ת וקשיא דא"כ מאי ראיה היא לכאן שאני התם דיש מפתח או חותם ביד ישראל אבל הכא שעומד בצד הבור בלא מפתח וחותם שמא יש לאסור וי"ל שסברת התלמוד כך כי היכי דברשות העובד כוכבים כי יש מפתח וחותם חשוב יינו של ישראל כשהעובד כוכבים מניחו להוציאו כך ברשותו של ישראל אף בלא מפתח וחותם מיקרי יינו של ישראל כיון שאין לו מלוה על היין אע"פ שהישראל חייב לו מעות: **כל** שבזב טמא כו' · *כל עיקרו של כלל זה לא בא אלא להתיר זריקה שהרי זב המסיט יין נטמא או אם נושאו על כתפו אפי' בכלי אבנים טמא ובעובד כוכבים היסט מותר כדאמרינן גבי זיקא בין מליאה בין חסירה שרי וגם אם ישב על החבית לא מנסכו ובזב טמא וכן כלל כל שבזב טהור לאו דוקא שהרי *קנה בקומתו של זב והסיט בו את הטהור טהור ואילו בעובד כוכבים עושה יין נסך וכן הלכה שאם זרק אבן או כל דבר ליין ואפילו בכוונה שהוא מותר בשתיה כן הורה ר' יוסף טוב עלם וכתב הרב רבי משה מקוצי דה"ה שאם זרק לתוכו מים שלא בכוונת מזיגה שיהא מותר בשתיה:

מסורת הש"ס

[לעיל מ.] [עי' פי"ט]

[נ"ל בבית שאן והכשירו כ"ה ברא"ש]

לקמן סה.

[ברכות לג. וש"נ]

[גי' הרא"ש בספ' ר' רבינא]

[מס מג.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כל וכו' כל עיקרו · כעין זה בתוס' ב"ק דף יז ע"ב ד"ה כל:

[וכלי · יעב"ץ]

הגהות הב"ח

(א) במשנה וזרקה (בחמתו) הז"מ ונ"ב ס"א ל"ג ליה: (ב) רש"י ד"ה אבל לפותייה הואיל ואין נבדלות זו מזו וכו' שכבידן זו לזו ודוחק יין החבית לא הוי נוגע אלא מעשה לבינה כצ"ל וסד"א: (ג) ד"ה נפל וכו' ממש הוא הואיל: (ד) ד"ה מותר אם יש מפתח או חותם· נ"ב אע"ג דרש"י גופיה פי' מתניתין דהמטהר יינו כו' דכתב לו התקבלתי ואפילו אין מפתח וחותם ביד ישראל שרי ולפי זה הויא סיפא פירושא דרישא וכדכתבו התוס' בתחלת הדיבור המתחיל המטהר יינו מ"מ ס"ל לרש"י דסיפא מיירי בתרתי מילי ולגלויי היכא דמונח בבית הפתוח לרה"ר כדקתני רישא ואפי' אין מפתח וחותם ובאין פתוח לרה"ר לא שרי אלא במפתח וחותם: (ה) ד"ה זה היה וכו' עליו חוב דמי: (ו) ד"ה כל שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יין נסך לא איירי רב אשי וכו' אלא זריקה בעובד כוכבים וכו' בידו בין בקנה כגון שאם נגע הזב בכלי או באדם מטמא בזב אי נמי כגון אדם הנוגע בזב בין שנגע בזב ממש וכו' נמי קאי דהאמר רב אשי כצ"ל ותיבות אף היין נעשה בכך יין נסך נמחק: (ז) תוס' ד"ה מעשה וכו' ע"י ד"א דשרי לפירוש ר"ת · נ"ב ע"ל בדף מ בסוף ד"ה ס"ג ברוב: (ח) בסה"ד שכתבתי למעלה· נ"ב בדף זה ד"ה זיקא: (ט) ד"ה בעיא וכו' ניגוב אף בגתיות וכו' שבפרק אחרון · נ"ב ע"ש בפרש"י דף עה בד"ה מדיחן במים: (י) ד"ה אי איכא וכו' אמרינן לקמן אי ליכא טופח ע"מ להטפיח: (כ) ד"ה דיקא וכו' אע"פ שיש לו מלוה דמי היין עליו מותר כצ"ל ותיבת חוב נמחק:

התם *דקאזיל מיניה ומיניה: **מתני'** [ב]המטהר יינו של עובד כוכבים ונותנו ברשותו (*ובבית) הפתוח לרשות הרבים בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראלים מותר בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור (א) *עד שישב ומשמר *[ב]אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אע"פ שהוא יוצא ונכנס מותר ר"ש בן אלעזר אומר רשות עובדי כוכבים אחת היא: [ג]המטהר יינו של עובד כוכבים ונותנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה ישראל להוציא (ב) ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרו: **גמ'** בעיר שכולה עובדי כוכבים נמי [ד]והאיכא רוכלין המחזירין בעיירות אמר שמואל [ה]בעיר שיש לה דלתים ובריח אמר רב יוסף [ו]וחלון כרה"ר דמי [ז]ואשפה כרה"ר דמי [ח]ודיקלא כרה"ר דמי פסיק רישיה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר [ט]וחד שרי מאן דאסר למה ליה דסליק התם ומאן דשרי זימנא דאבדה ליה בהמה וסליק לעיוני בתרה: ת"ר [י]אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומילאהו יין וישראל דר באותה חצר מותר ואף על פי שאין מפתח וחותם בידו בחצר

רש"י

דקאזיל מיניה ומיניה · שהולך ומתגלגל הכלי כל שעה ע"י שהוא מגלגלו ומורידו לבור הלכך שלא בחמתו לא חיישינן דלמא נגע: **מתני'** המטהר יינו של עובד כוכבים · שעשאו בטהרות למכרו לישראל ולא נתן דמים עכשיו לעובד כוכבים עד שימכרנו ונותנו ברשותו של עובד כוכבים: מותר · דמירתת ליה עובד כוכבים ולא נגע דאמר דלמא חזו לי הנך ישראל דעברי ברה"ר ומפסידנא ואפילו אין מפתח וחותם (ג) שרי והוא שאין לו כלום על אותו יין כגון שכתב לו התקבלתי ממך כדאמרינן לקמן באידך בבא: ר"ש בן אלעזר כו' · מפרש בגמרא: המטהר יינו של עובד כוכבים כו' מותר · אם בית פתוח לרשות הרבים כדפרי' לעיל: אבל אם רוצה כו' · שהיין נעשה לו משכון הואיל ויש לו מלוה על היין אסור דלא מירתת דסבר אי חזו לא מפסידנא דכי תבע כי תמיגא דידי הוא: **גמ'** רוכלין · מוכרין בשמים וישראלים הן עוברין מעיר לעיר ומירתת עובד כוכבים דלמא חזו לי דהך רשות הרבים: דלתים ובריח · שאין נכנסין בה אלא ברשות וכ"ע ידעי כי עיילי בה ומלי נמיקם עלה ההיא שעתא: וחלון כרה"ר דמי · אפילו בית פתוח לחצר וחלון פתוח לחצר ברה"ר כנגד פתח הבית כמאן דפתוח לרה"ר דמי לשון אחר חלון של ישראל פתוח כנגד פתח הבית כרה"ר דמי וכן עיקר: דרך אשפה לעמוד בני אדם עליה: דיקלא · דקל של ישראל נגד הפתח ומתיירא העובד כוכבים עכשיו יעלה ליטול פירות ויראהו נוגע: פסיק רישיה · של דקל ומעתה אין בו פירות: ומאן דאסר · מימר אמר עובד כוכבים למה ליה דסליק התם:

תוספות

התם דקאזיל מיניה ומיניה · פ"ה שהולך ומתגלגל כל שעה ע"י שהוא מגלגלו ומורידו לבור הלכך שלא בחמתו לא חיישינן דלמא נגע לפי הדומה משמע שרש"י רוצה לומר דמגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י דבר אחר אסור בשתיה והכא שהכשירוהו בחמתו היינו לפי שלא היה אוחזו בידו אלא סמוך לבור זורקה ומ"מ שלא בחמתו אסור אע"פ שזריקה בזב טהור כיון שהוא סמוך התמירו ביין דלמא נגע וכן פירש רשב"ם בשם רש"י וחלק בין זורק מכנגדו לזורק למרחוק מיהו לא יתכן כדפרישית לעיל (ד):

המטהר יינו של עובד כוכבים · פירש רש"י במהדורא בתרא כגון שכתב לו התקבלתי דהוה ליה יינו של ישראל וכדקתני סיפא והוי סיפא פירושא דרישא בבית הפתוח לרה"ר ובעיר שישראלים ועובדי כוכבים דרים בה מותר ואע"פ שאין מפתח וחותם ביד ישראל ואע"ג דבגמרא בברייתא בעינן ביינו של ישראל בחצר אחרת שאין ישראל דר באותה חצר מפתח וחותם הכא שאני כיון שפתח פתוח לרה"ר בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור ואף בפתח פתוח כיון שאין כאן מפתח וחותם והקשה ר"ת היכי פריך בגמרא הא איכא רוכלין המחזירין בעיירות וכי מה ידעו הרוכלין שירא היין בביתו של עובד כוכבים בלא מפתח וחותם שהוא של ישראל שירא העובד כוכבים מהם כי אין לדמות לעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה שהתיר רש"י כאן אף בלא מפתח וחותם דהתם ירא העובד כוכבים שמא אותו ישראל אמר לישראלים הדרים שם לתת לב על יינו אבל רוכלים עוברים לפי שעה מה ידעו ועוד שמדמה אשפה ודיקלא לפתח פתוח וכי מה סברא היא זו שיניח העובד כוכבים ליגע ביין שהוא אצלו בלא מפתח וחותם מיראת מקרה שישב ישראל הדר בעיר על האשפה או יעלה על הדקל ועוד למאי דמפרש בגמרא אי לה"ק אי לר"ש בן אלעזר דאפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים אם הפקידו בבית עובד כוכבים אחר מותר משום דעובד כוכבים אחר מירתת וזה תימה גדולה דכיון שאין שם מפתח וחותם ניחוש פן ינסכנו הנפקד כי אין לומר שהנפקד ירא מן המוכר פן יעליל עליו כי מה חושש המוכר אם ינסכנו הנפקד ועוד מאחר דמיירי בעובד כוכבים שכתב לו התקבלתי ומעתה מה חילוק יש בין עובד כוכבים זה לעובד כוכבים אחר אפי' ביד המוכר יינו של ישראל הוא ועוד קשה דמדתני סיפא והלה כותב התקבלתי מכלל דרישא לאו בהכי מיירי לכן נראה לר"ת להעמיד מתניתין ביש מפתח וחותם וכן פרש"י בפירושים ראשונים ובלא כתב לו העובד כוכבים התקבלתי והלכך בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה ופתח פתוח לרה"ר אע"פ שהוא יינו של עובד כוכבים מותר כיון דמפתח וחותם בידו שהעובד כוכבים ירא פן יראהו ישראל טורח ומזייף ויגד לישראל שטיהרו ויפסיד (ה) למכור יינו ולא דמי לעובד כוכבים שנמצא בצד הבור של יין דאסירנא ביש לו מלוה עליו דהתם כיון שאין מפתח וחותם סומך על זה שיוכל לנסכו קודם שיראהו שום אדם והשתא ניחא דאף בעיר שכולה עובדי כוכבים כיון שיש מפתח וחותם היה לנו להתיר משום רוכלין שיראוהו טורח ומזייף יבינו שאותו יין של ישראל הוא וכן ירא ממקום דאיכא אשפה ודיקלא כמו בפתח פתוח ואתי נמי שפיר למאן דשרי בגמרא (ו) שהפקידו בבית עובד כוכבים אחר אי לא חיישינן לגומלין דבבית עובד כוכבים אחר הוי יינו של ישראל שאין לעובד כוכבים האחר שום דבר על היין וכיון שיש מפתח וחותם אין לחוש שיטרח הנפקד ומזייף אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים יש להתיר והכי אמרינן בברייתא בגמרא יינם של ישראל ברשותו של עובד כוכבים וישראל דר בחצר אחרת מותר והוא שיש מפתח וחותם וחצר אחרת הוי כעיר שכולה עובדי כוכבים כיון שאין פתח פתוח לרה"ר בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור ואע"פ שיש מפתח וחותם בידו ולא יועיל כלום פתח פתוח כדמוקי לה בגמרא בעיר שיש לה דלתים ובריח שאין רוכלים עוברים דרך שם שלא ירגישו דכיון שלא כתב התקבלתי א"כ יינו של עובד כוכבים הוא וכן תניא בגמרא דיין של עובד כוכבים וישראל דר בחצר אחרת אסור לכ"ע אע"פ שיש מפתח וחותם וסיפא דקתני והלה כותב התקבלתי הוי יינו של ישראל הלכך במפתח וחותם שרי אבל בלא מפתח וחותם אין להתיר כיון (ז) שברשות העובד כוכבים דבקל ינסכנו ולא דמי להאי דנמצא בצד הבור שהתרנו באין לו מלוה על היין דהתם איכא תרתי לטיבותא יינו של ישראל וברשות ישראל דרשות ישראל מועיל כמו מפתח וחותם ולהכי מייתי לעיל ראיה מהך כדפרי' לעיל והיכא דישראל דר באותה חצר שהיין מונח שם לא שנא ביינו של ישראל לא שנא ביין של עובד כוכבים שרי אף בלא מפתח וחותם כדאמר ליה ר' יוחנן לתנא תני אע"פ שאין מפתח וחותם משום דישראל דר באותה חצר חשוב כמו שומר דסגי ביוצא ונכנס כדתנן אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אע"פ שהוא יוצא ונכנס כו' וא"ת היאך מוכיח ממתני' דיוצא ונכנס סגי לכתחלה אף בלא מפתח וחותם כיון שהעמדנוה ביש מפתח וחותם ובפ"ק דחולין (דף ג. ושם) מייתי לה להתיר אף לכתחלה דקא פריך התם ויוצא ונכנס לכתחלה לא והתנן אין השומר צריך כו' ומה ראיה היא זו שאני הכא שיש מפתח וחותם וי"ל דה"פ בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור *אף ביש מפתח וחותם ועלה מפרש (ח) אין השומר צריך כו' אלא אפילו יוצא ונכנס ומתוך שהעמיד ר"ת כולה שמעתין במפתח וחותם ואפילו הכי מטהר יינו של עובד כוכבים ברשות עובד כוכבים בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור כיון שלא כתב לו התקבלתי מתחלה היה ר"ת רוצה לאסור אותם הייניות שקונין העובדי כוכבים מישראל ומוליכין אותם ממקום הזול למקום היוקר ואע"פ שמחתימים אותם חותם בתוך חותם בחבית מלא תשוקים ושולים כפולים מצד זה ומצד זה דהא תנן המטהר יינו של עובד כוכבים כו' בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור אע"פ שיש מפתח וחותם וכיון דקיימא לן כר"א דשרי בחותם אחד אין לנו לחלק בין חותם אחד לחותם בתוך חותם דכי אסרנא חותם אחד נאסר גם שני חותמות ואחרי כן מצא טעם להתיר דדוקא מטהר יינו של עובד כוכבים שלקחו העובד כוכבים בכרמו ולא טרח בו ויבא בקל לזייף אבל הכא כיון שטורח כל כך שלוקח אותו מישראל וגם מחתימו חותם בתוך חותם ונושאו להשתכר בו אין לירא שיטרח ויזייף פן יפסיד טרחו ועל סמך היתר זה שתה יין שהובא מאלגיריי"א בזה הענין ועוד הארכתי בענין שליחות יין ביד עובד כוכבים לעיל בפרק אין מעמידין (דף לא. ד"ה דאמר ושם: ד"ה השולח): **והאיכא** רוכלין · ואע"ג דתקנת עזרא *לא היתה אלא שיעברו בעיירות בנות ישראל שלא יתגנו על בעליהן לפי דרכם היו עוברים שם: **וחלון** כרשות הרבים דמי · פי' בקונטרס ל"א חלון של ישראל פתוח כנגד פתח הבית ואם הבית שהיין בו סגור דליכא למיחש שיכנס (ט) בה העובד כוכבים ואפילו הוא פתוח אין לחוש שיכנס בו ויסגור בעדו דמרתת מישראל שכנגדו כיון שאין העובד כוכבים דר בבית היין ודוקא ביום אבל בלילה אסור:

עין משפט נר מצוה

ק א מיי' פי"ב מהל' מ"א הלכה ט סמג לאוין קמד טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף ט:

קא ב ג ד ה ו ז ח ט מיי' פי"ג שם הלכה ג ד ה ו ועיין בהשגות סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קל"א סעיף א:

קב י מיי' שם הל' ו:

[עי' תוס' ע"ב ד"ה עד]

קג כ מיי' שם הלכה א סמג שם טוש"ע שם סי' קל סעיף ט:

מסורת הש"ס

[ל"ל ובבית]

[מו"ק ג.]

[לעיל ס:]

[ב"ק פב.]

הגהות הב"ח

(א) במשנה אסור (עד שישב ומשמר) תא"מ ונ"ב ס"א עד שיושיב שומר: (ב) שם אינו מניחו כצ"ל ואות ו' נמחק: (ג) רש"י ד"ה מותר וכו' וחותם בידו שרי: (ד) תוס' ד"ה התם וכו' כדפרישית לעיל. נ"ב בדף נז בד"ה ה"ג: (ה) ד"ה המטהר וכו' ויפסיד מלמכור: (ו) בא"ד בגמרא כשהפקידו: (ז) בא"ד אין להתיר כיון שהוא ברשות: (ח) בא"ד וי"ל דה"פ וכו' מפתח וחותם ועלה מפרש' נ"ב פירוש דהשתא דכולה [עובדי כוכבים אסור] אף בשיש מפתח וחותם הא דקתני עד שישב ומשמר בכל גוונא קאמר אף באין מפתח וחותם ועלה מפרש אין השומר כו' דאף ביוצא ונכנס מותר אפי' אין מפתח וחותם: (ט) ד"ה וחלון וכו' שיכנס בו העובד כוכבים אפי' הוא:

גליון הש"ס

ג"י מהר"ם פד"ו עד שישב ומשמר ועלה כו' אע"פ וכו'

עין משפט
נר מצוה

[עיין לעיל ע״א במשנה]
קד א מיי׳ פי״ג מהל׳ מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קלא סעיף א:

קה ב מיי׳ שם הלכה א סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קל סעיף ט:

קו ג ד מיי׳ שם הלכה ג ד סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קלא סעיף א:

[נ״ל דסוא ביתא דסוס כו׳]

קז ה מיי׳ שם פי״ב הלכה כג סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי׳ קכח סעיף ד:

בחצר אחרת מותר והוא שמפתח וחותם בידו המטהר יינו של עובד כוכבים ברשותו וישראל דר באותה חצר מותר והוא שמפתח וחותם בידו א״ל רבי יוחנן לתנא תני אע״פ שאין מפתח וחותם בידו מותר בחצר אחרת אסור אע״פ שמפתח וחותם בידו דברי ר״מ וחכמים אוסרין עד שיהא שומר יושב ומשמר או עד שיבא ממונה הבא לקיצין חכמים אהייא אילימא אסיפא תנא קמא נמי מיסר קא אסר ואלא ארישא דסיפא והא קאמר ליה ר׳ יוחנן לתנא תני אע״פ שאין מפתח וחותם בידו ואלא אסיפא דרישא דקאמר ת״ק בחצר אחרת מותר והוא שמפתח וחותם בידו וחכמים אומרים לעולם אסור עד שיהא שומר יושב ומשמר או עד שיבא ממונה הבא לקיצין ממונה בא לקיצין גריעותא הוא אלא עד שיבא ממונה שאינו בא לקיצין: רשב״א אומר רשות עובדי כוכבים אחת היא: איבעיא להו ר״ש בן אלעזר להקל או להחמיר רב יהודה אמר זעירי להקל רב נחמן אמר זעירי להחמיר רב יהודה אמר זעירי להקל והכי קאמר ת״ק כשם שברשותו אסור כך ברשות עובד כוכבים אחר נמי אסור וחיישינן *לגומלין ר״ש בן אלעזר אומר במה דברים אמורים ברשותו אבל ברשות עובד כוכבים אחר מותר ולא חיישינן לגומלין רב נחמן אמר זעירי להחמיר וה״ק ת״ק במה דברים אמורים ברשותו אבל ברשות עובד כוכבים אחר מותר ולא חיישינן לגומלין ר״ש בן אלעזר אומר כל רשות עובדי כוכבים אחת היא תניא כוותיה דרב נחמן אמר זעירי להחמיר אמר ר״ש בן אלעזר כל רשות עובדי כוכבים אחת היא מפני הרמאין דבי פרזק רופילא אותיבו חמרא גבי אריסייהו סבור רבנן קמיה דרבא למימר כי חיישינן לגומלין הני מילי היכא דקא מותיב האי גבי האי אבל הכא כיון דאריסיה לאו דרכיה לאותוביה בי פרזק רופילא לגומלין לא חיישינן אמר להו רבא אדרבה אפילו למ״ד לא חיישינן לגומלין ה״מ היכא דלא מירתת מיניה אבל הכא כיון דמירתת מיניה מחפי עליה זבותא ההוא כרכא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל אשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני *אמר רבא אם נתפס עליו כגנב חמרא שרי ואי לא אסור:

הדרן עלך רבי ישמעאל

עד שיהא שומר יושב ומשמר. תימה הייט רישא דישראל ועובדי כוכבים דרין בה ואין לומר דאיצטריך ליוצא ונכנס דהא נמי שמעינן מרישא דקתני דרין בה ולא שיהא נותן עיניו בעובד כוכבים כל היום וי״ל דה״א עד דאיכא ישראל טובא קמ״ל דאפילו בחד סגי:

ההוא כרכא כו׳. מתוך הלשון משמע דנקט כרכא שהיה היין מונח בתוך הרחוב וגם היה שם יין של עובד כוכבים שעתה אין העובד כוכבים נתפס כגנב על הביאה רק על הנגיעה ואפילו הכי חמרא שרי כיון שנתפס על הנגיעה והא דאמרינן לקמן פרק בתרא (דף ע׳) דההוא דסוס יתיב ביה חמרא דישראל כו׳ וקאמר רבא אי מלי לאיסתמוטי חמרא אסור ואף על פי שנתפס כגנב על הנגיעה הייט משום דבבית שיכול ליכנס שם אינו ירא כל כך ומנסך אבל אי נתפס כגנב על הביאה ודאי חמרא שרי ולהכי מייתי טלה ההיא דנפל הפונדק:

הדרן עלך רבי ישמעאל

בחצר אחרת. ישראל דר בחצר אחרת: ה״ג יינו של עובד כוכבים ברשותו. אם היין של עובד כוכבים וטהרו ישראל ונתנו ברשות העובד כוכבים עצמו וישראל דר באותה חצר מותר והוא שמפתח וחותם ביד ישראל אבל אין מפתח וחותם בידו אע״פ שישראל דר באותה חצר אסור כיון שהיין שלו דלא מרתת טולי האי: תני אע״פ שאין מפתח וחותם בידו. כיון דישראל דר באותה חצר כשומר היוצא ונכנס דמי דאמרינן במתני׳ שמותר: או עד שיבא ממונה הבא לקיצין. שיהא שומר ממונה לשמרו אבל הולך ויוצא ויש לו שעה קבועה לבא או עד שיבא כלומר (א) עד שיהא ממונה עליהם שיתיירא זה מביאתו ולקמן פריך הבא לקיצין גריעותא הוא: ארישא דסיפא. יין של עובד כוכבים *ברשות עובד כוכבים וישראל דר באותה חצר דקאמר ר״מ מותר והוא שמפתח וחותם בידו ואתו רבנן למיסריה: והאמר ליה רבי יוחנן לתנא כו׳. אלמא פשיטא ליה לרבי יוחנן כי האי גוונא לקולא הוא דבעינן למיזל: אלא אסיפא דרישא. היכא דיין של ישראל הוא וקתני ישראל דר בחצר אחרת מותר והוא שמפתח וחותם בידו דכיון דיין דישראל הוא מירתת עובד כוכבים לזייף שמא ירגיש בו ישראל הדר בחצר אחרת: גריעותא הוא. דכיון דיש לו שעה קבועה לביאתו לא מירתת עובד כוכבים: להקל או להחמיר. להקל דקאמר ת״ק בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור להניח בבית העובד כוכבים שהוא בעליו והוא הדין בבית עובד כוכבים אחר וקאמר רבי שמעון בן אלעזר וכי כל רשות עובדי כוכבים אחת היא בתמיה כלומר הואיל ואינו בבית בעליו מותר דהאי עובד כוכבים מירתת או להחמיר קאמר ובניחותא איתמר דתנא קמא דוקא בבית בעליו קאמר ואתא רבי שמעון בן אלעזר למימר הוא הדין בבית העובד כוכבים אחר דחיישינן לגומלין אע״ג דהאי עובד כוכבים שהבית שלו ייחד לו קרן זוית לישראל ולא נגע דנתפס עליו כגנב חיישינן דלמא שביק ליה לעובד כוכבים חבירו בעל היין דלא מירתת לנסוכי כי היכי (ב) דהדר ישראל ובין מהאי עובד כוכבים זימנא אחרינא ומפקיד ליה גבי ההוא דלישבוק ליה לנסוכי: לגומלין. הנח לי ואגמול לך כיוצא בזו: רבי שמעון בן אלעזר כו׳. ואתא היא דמהגיתין אתמוהי מתמה: מפני הרמאין. גומלין זה לזה: פרזק. שם האיש: רופילא. שני למלך: אותיבו חמרא. יין כשר דזבני ישראל באתראי: גבי אריסייהו. עובדי כוכבים כמותם אריסא מירתת ממריה ואי נמי נגע מסהיד עליה דלא נגע: כרכא. כרך: אם נתפס עליו כגנב. אם עובד כוכבים חלש הוא ויש אימת שופטי העיר עליו ואם ימצאוהו נוגע נתפס עליו כגנב: חמרא שרי. בשתיה ואי לא אסור אף בהנאה דודאי נגע:

הדרן עלך רבי ישמעאל

מסקנא דמילתא מגע עובד כוכבים (ג) כיון שנתכוין ליגע שיכשך אע״פ שלא ניסך אסור בהנאה ממתני׳ (אתא) דאגרדמים עובד כוכבים משום לך לך אמרינן נזירא. שלא בכוונה כגון לא הכיר בו שהוא יין מותר בהנאה ממתניתא דחרס עובד כוכבים וכן נפל לבור נמי שלא בכוונה הוא ומותר בהנאה ממתני׳. וכן נתכוין ליטול דבר אחר כגון אתרוג דרב אשי שלא בכוונה הוא ומותר בהנאה. מגע עובד כוכבים ע״י דבר אחר כגון בקנה אנו יודעין שנתכוין לדבר אחר כי מדדו בקנה או התיז את הצרעה מותר בהנאה ממתני׳. בכוונה ולא חזינן למאי איכוין אסור בהנאה מההוא עובדא דבירס דשריא רב משום דשלא בכוונה הוה הא בכוונה אסור. כחו של עובד כוכבים בחיבורין כגון דאוריק ארוקי הכיר בו שהוא יין אסור בהנאה מדרבי יוחנן דאמר לא והכרז על ייכן משום יין נסך משום לך לך. לא הכיר בו מותר אף בשתיה מההוא עובדא דרבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי דחד שרי אפילו בשתיה משום דעובד כוכבים לא הוה ידע. ושלא בחיבורין כגון זריקה מותר אף בשתיה ואפילו נתכוין מדרב אשי דאמר כל שבגע טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך. כך הגיה הרב ופסק הלכה למעשה:
בסוכר

הגהות הב״ח
(א) רש״י ד״ה או עד וכו׳ כלומר או עד:
(ב) ד״ה להקל וכו׳ כי היכי דלהדר ישראל:
(ג) ד״ה מסקנא דמילתא מגע עובד כוכבים בכוונה כגון שנתכוין ליגע ושיכשך וכו׳ לדבר אחר כגון מדדו:

מסורת הש״ס
ברשות וישראל דר כצ״ל רש״ל

השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אע"פ שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר השוכר את החמור להביא עליה יין נסך שכרה אסור שכרה לישב עליה אע"פ שהניח עובד כוכבים לגינו עליה שכרה מותר: **גמ'** מ"ט שכרו אסור אילימא הואיל ויין נסך אסור בהנאה שכרו נמי אסור הרי ערלה וכלאי הכרם דאסורין בהנאה ותנן מכרן וקידש בדמיהן מקודשת אלא הואיל ותופס את דמיו כעבודת כוכבים והרי שביעית דתופס' את דמיה ותנן האומר לפועל הילך דינר זה לקוט לי בו ירק היום שכרו אסור לקוט לי ירק היום שכרו מותר א"ר אבהו א"ר יוחנן קנס הוא שקנסו חכמים בחמרין וביין נסך יין נסך הא דאמרן חמרין מאי היא דתניא החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית שכרן שביעית מאי שכרן שביעית אילימא דיהבינן להו שכר מפירות שביעית נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה ואלא דקדוש שכרן בקדושת שביעית ומי קדוש והתניא האומר לפועל הילך דינר זה ולקוט לי ירק (א) היום שכרו מותר לקוט לי ירק בו היום שכרו אסור אמר אביי לעולם יהבינן ליה שכר מפירות שביעית ודקא קשיא לך לאכלה ולא לסחורה דיהביה ניהליה בצד היתר כדתנן לא יאמר אדם לחבירו העלה

רש"י

השוכר · עובד כוכבים ששכר את ישראל לעשות עמו מלאכה ביין נסך להריקו מכלי אל כלי או להעביר חבית ממקום למקום וביין נסך ממש קאמר שנתנסך לעבודת כוכבים וסתם יינן מיבעיא לן בגמרא (ג): שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת · כל שכרו מותר ואף על גב דאגרא דיהיב לא תורה אגר משום מלאכה אחרת היא ובגמרא (ג) מפרש לה שפיר: **גמ'** מקודשת · אלמא איסורי הנאה דמיהן מותרין וכל שכן שכר פעולתו: אלא הואיל ותופס את דמיו כעבודת כוכבים · דכיון דנתנסך לעבודת כוכבים הרי היא כעבודת כוכבים דדמיה אסורין כדאמרן (לעיל נד:) כל שאתה מהיה סימנו הרי הוא כמוהו וכי היכי דדמיו אסורין שכר פעולתו נמי אסור: לקוט לי בו · לשון מכר הוא דמשמע לקוט לי שווי ירק: שכרו אסור · לשהותו אחר זמן הביעור אלא מתבער בשביעית: לקוט לי ירק · לשון שכירות הוא ולא לשון מכר ואין נודמים שיתפסו בקדושת שביעית: לך היתר · מתנת חנם: כדתנן · גבי מעשר שני: נחלק

תוספות

השוכר את הפועל: **מ"ט** שכרו אסור · מתוך הסוגיא משמע כי מעשה היה יודע שיין נסך תופס דמיו כעבודת כוכבים ואעפ"כ היה רוצה לדמות שכר יין נסך לדמי ערלה ולשכר שביעית אע"ג דאיכא ביין נסך תרי חומרי איסור הנאה ותופס דמיו ובהכי פריך מ"ט שכרו אסור נמי דתופס דמיו כעבודת כוכבים מ"מ שכרו אין בו איסור אלא מדרבנן ולאו חשוב כדמי יין נסך ומה טעם גזרו עליו אילימא משום דיין נסך גופיה אסור בהנאה מן התורה הלכך גזרו על שכרו אטו הגוף והרי ערלה וכלאי הכרם דאסורין בהנאה מן התורה ולא גזרו על הדמים אטו הגוף ואין להחמיר כאן בשכר יותר מהתם בדמים דהשתא דמים שמליטו איסורי הנאה שגם דמיהם אסורין מן התורה כמו הגוף באותן שתופסין דמיהן ואפילו הכי לא גזרו דמים אטו גוף באותן שאין תופסין דמיהם שכר שאינו אסור בשום איסור הנאה מן התורה כל שכן שלא נגזר שכר אטו הגוף ומשני אלא הואיל ותופס דמיו כעבודת כוכבים כלומר שכר בגוף לא מיחליף אבל שכר בדמים מיחליף ופריך והרי שביעית דתופסת דמיה וקאמר שכרו מותר דמשמע לגמרי ולא (ד) נתפס בקדושת שביעית ולא גזרינן שכר שביעית אטו דמי שביעית ואין לומר דשאני יין נסך דאית ביה תרי חומרי איסור הנאה ותופס דמיו דלא מיחליף שכר בדמים בתרי חומרי יותר מבחומרא אחת ומסיק א"ר אבהו א"ר יוחנן קנס הוא שקנסו בו ודאי משום גזרה לא שייך למיגזר כדפרי' דאי מטעם מיחליף הוא לא היה לנו לחלק בין פועל דיין נסך לפועל דשביעית וכן בשביעית גופיה לא היה לחלק בין חמרים לפועל אלא מטעם קנס הוא וחכמים שקנסו ראו לקנוס בחמרים יותר משום דנפיש אגרייהו וכן פועל דיין נסך משום חומרא דיין נסך כדמסיק רבא בסמוך ודוקא בשנים אלו החמירו יין נסך ושביעית לפי שתופסין דמיהן ראוי לקנוס בשכר דהוי קצת כעין דמים אבל בשאר איסורי הנאה שאין תופסין דמיהם מסתבר דלא קנסו: **והתנן** מכרן וקידש בדמיהן מקודשת · תימה לפי מה שפירש בקונטרס לעיל בפרק ר' ישמעאל (דף נד:) דדוקא לקדש אשה התירו אבל לאיתהנויי מינייהו אסור מדרבנן (ה) אבל לאינים אחרינא שרו אותן מעות וה"נ גבי שביעית המעות אינם אסורין לאחרים כדאמר לעיל פרק רבי ישמעאל (שם) מאי קא פריך הא דקאמר אסור במתני' היינו דוקא לפועל שאסורין הן כמו למוכר דוקא וי"ל דאסור דמתני' משמע לכ"ע מיהו תימה מאי קפריך שאני התם דהיינו בדיעבד כדמוכח בנדרים פרק השותפין (דף מז:) אבל לכתחלה אסור ומתני' לכתחלה איירי יש לומר דאסור דמתני' משמע ליה אפילו בדיעבד [וע"ע תוס' חולין ד: ד"ה מותר מיד]: **בדמיהן** מקודשת · משמע הא בגוף הערלה אסור לקדש וטעמא משום דלית ביה שוה פרוטה וקשה בגופה נמי איכא שוה פרוטה בשלא כדרך הנאתן (ו) או באפרן כדתנן (תמורה דף לד·) כל הנשרפין אפרן מותר וי"ל כיון שכל זמן שהוא בעין אסור למכרו מן התורה כמו כן אסור לקדש בו אשה דהוי (ז) כמו מכירה חשובה ויש בו הנאה כשמקדש את האשה דגמרינן (קידושין דף ב·) קיחה קיחה משדה עפרון וזה לא דמי לקיחה דשדה עפרון שראוי לקנות בו חפץ או לשאר הנאות: **לקוט** לי ירק היום שכרו מותר · פירוש דהוי כמו שכרו ללקוט מציאות שאין אלו דמי פירות שביעית וא"ת הניחא למ"ד (ב"מ דף ח.) המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו אלא למ"ד דלא קנה חבירו א"כ זה המלקט קנאם וכשנותנם לבעל הבית בדינר זה נמצא מוכר לו פירות שביעית וי"ל דלא חשיב מוכר דיד פועל כיד בעה"ב דמי ועוי"ל דשאני התם דקאמר לא קנה חבירו עד שתבא מציאה לידו ואם ירצה המגביה יכול לזכות בה קודם שתבא לידי חבירו אבל הכא שאין המלקט מתכוין לזכות כלל לא בתחלה ולא בסוף וכשנותן לבעל הבית אז זכה בעל הבית וכי האי גוונא פי' ר"ת שילהי מסילין (בילה דף לט: בד"ה הכא) גבי מילחן ונותן לחבירו דאמר רב נחמן כרגלי מי שנתמלאו לו ואע"ג דאית ליה לרב נחמן דלא קנה חבירו כיון שלא נתכוין לזכות הוא וכשנתנה לחבירו זכה חבירו: **נמצא** זה פורע חובו מפירות שביעית · אומר רבינו יצחק דהסחורה שהיא אסורה בפירות שביעית היינו לקנות הרבה ביחד להוליך ממקום הזול למקום היוקר וכמו שהיו עושין אוספי שביעית שפסולין לעדות בפרק זה בורר (סנהדרין דף כו·) מטעם סחורה וכן פורע חובו מפירות שביעית שזה משתכר בפירות שביעית ולאו לאכלה קרינא ביה אבל אם הוא לוקט למכור על יד לקנות בו דבר אכילה אין דבר זו סחורה וכן שנינו פרק לולב הגזול (סוכה דף לט· ושם ד"ה וליתב) מבליע דמי אתרוג בלולב ובלא הבלעה נמי היה מותר אילמלא טעמא דאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ אלמא מותר למכור ועוד תנן במסכת שביעית (פ"ז מ"ג) לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל לוקט ובנו מוכר על ידו משמע דאפילו לכתחלה וא"ת תיקשי רישא לסיפא רישא אסרה (ח) לוקח למכור בשוק משמע הא לוקט מותר ואפילו בשוק והדר תני לוקט ובנו מוכר על ידו הא למכור בשוק אסור ונראה דיש במשנה ברישא טעות סופר וגרס בשניהם לוקט מיהו יש ליישב הגירסא ולהשמיענן דדין לוקח ולוקט שוין דבשניהם אסור למכור בשוק ורישא תנא לוקח וה"ה לוקט וסיפא לוקט וה"ה לוקח ויש ליתן טעם למה אסור יותר בשוק שכשמעמיד חנות בשוק דומה יותר שמשתכר בפירות שביעית ואע"פ שאמרנו שאסור לפרוע חובו מפירות שביעית משום דלאו לאכלה הוא מ"מ לקדש אשה מותר אע"ג דלאו לאכלה הוא כדאמרינן פרק האיש מקדש (קידושין דף נב·) מעשה באחד שקידש חמש נשים בכלכלה של שביעית ואמרו חכמים אין האחיות מקודשות הא אחרות מקודשות וטעמא דמשום פריה ורביה אקילו ביה רבנן ומיהו יש לדחות דהתם דיעבד אבל לכתחלה אסור: **דיהיב** ניהליה בצד היתר · וא"ת כיון דיהיב ליה בצד היתר מאי איריא דפועלים עושין בפירות שביעית הללו אפילו היו עושין מלאכה אחרת יהיו מותרין לפרען מפירות שביעית וי"ל דוקא כשעושין המלאכה בפירות שביעית עצמן אז אינו נראה כנותן שכר מה שפורען מפירות שביעית ומשום הכי נקט עושה מלאכה בפירות שביעית והטעם לאכלם דוקא דדומה שהם של שניהם יחד לאכלה אבל עושה במלאכה אחרת יכול להיות שהוא אסור דדומה שפיר שכר מלאכה: העלה

עין משפט נר מצוה

א א ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכ' י' ופ"ו מהל' שמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלג סעיף א:

ב ג מיי' שם הלכ' יז טוש"ע שם סעיף ג:

ג ד מיי' שם פי' הלכ' ט סמג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' רצד סעיף א:

ד ה מיי' שם הלכ' ו סמג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' רצ סעיף ג:

ה ו מיי' פ"ו מהלכות שמיטה הלכ' יג:

ו ז מיי' פ"ג מהלכות מאכלו' אסורות הל' טו:

ז ח מיי' פ"ו מהל' שמיטה הלכה יג:

ח ט מיי' שם הלכה א:

ט י מיי' שם הלכ' יב:

י כ מיי' פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה כב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכתניא האומר לפועל הילך דינר זה ולקוט לי ירק בו היום שכרו אסור לקוט לי ירק היום שכרו מותר אמר אביי כצ"ל: (ב) רש"י ד"ה השוכר וכו' בגמרא' נ"ב בדף זה ע"ב: (ג) ד"ה שכרו וכו' ובגמרא מפרש · נ"ב דף סה סוף ע"א: (ד) תוס' ד"ה מ"ט שכרו וכו' דמשמע לגמרי ולא בעינן דנתפס בקדושת שביעית וכו' בשביעית גופיה לא היה לנו לחלק: (ה) ד"ה והתנן וכו' אסור מדרבנן אלמא לאינים אחרינא שרו אותן מעות וה"נ גבי שביעית המעות וכו' פרק רבי ישמעאל א"כ מאי קא פריך ליפני הא דקאמר. נ"ב פי' האי שכרו אסור דשביעית אינו אלא לומר דאסור לו להחזיק בשכרו כשיגיע זמן הביעור אלא צריך לאכלו קודם זמן הביעור דהיינו קודם שיכלה לחיה מן השדה אותו המין שהגיע לו השכר ממנו וכשיגיע זמן הביעור חייב לבערו מן הבית והוא שיוציאנו מביתו להפקירו לכל ודרך הפקר מותר לאכול וזהו ביעור פירות שביעית שאמרו חכמים בכל מקום והיינו דכתבו תוס' דגבי שביעית המעות אינם אסורים לאחרים כלומר אין דין היסור שביעית לאחר שהגיע זמן הביעור לאסרו לגמרי אף לאחרים ולהטעינן שרפה או סירוף וזורה לרוח כדעת הרמב"ם בפ"ז מהל' שמיטה דכבר השיגו הראב"ד אלא מותרין לאחרים אלא דלוי' אסורין להחזיק בהן והוא דחייב לכלותן מן הבית ולהפקירן והוא דעת התוס' וכ"כ הרמב"ן בסדר בהר וכן פסק בסמג בעשה קמ"ז ומ"ש התוס' כדאמר לעיל פרק רבי ישמעאל היינו לפי פירושם בהא דליתני להא [והשאר חסר]: (ו) ד"ה דמיהן וכו' שוה פרוטה בשלא כדרך הנאתן. נ"ב לשון תוספות בקידושין דף נ"ו ע"ב דמיירי דליכא ש"פ אלא כדרך הנאתן א"נ י"ל דאיכא ש"פ אף שלא כדרך הנאתן מ"מ כיון שהאשה סבורה שיש לה ליהנות דרך הנאתן ואינו כן לא סמכה דעתה והוי מקח טעות: (ז) בא"ד אסור לקדש בו אשה דהוי חשובה כמו מכירה דיש בו: (ח) ד"ה נמצא וכו' רישא אסרה ללוקח וכו' ואפי' למכור בשוק והדר:

מסורת הש"ס (שוליים)

[פי' כדים גדולים ערוך ובן כנכה קלט: כפרש"י]

קידושין נו: לעיל נד: [מדרים מז:]

שביעית פ"ח מ"ד [פ"ט דהכנות מתוספות]

ויקרא כה [בכורות יב:] *[צ"ל והתנן והיינו משנה דשביעית פ"ח מ"ד כפי הנוסחא משנה דהכא] *מעשר שני פ"ג משנה א

לא נמצא כן בפרש"י ועיין רש"א

גליון הש"ס

תוס' ד"ה השוכר וכו' וקאמר שכרו מותר דמשמע לגמרי. לא הבנתי דמה צריך למשמעות הא ע"א לפרש בענין אחר דהא ברישא דקתני שכרו אסור וזהו חליפי שביעית היינו דאסור ליהנות ממנו שלא בקדושת שביעית א"כ בסיפא דתני שכרו מותר ע"כ דלגמרי מותר: בא"ד (בסופו) מסתבר דלא קנסו. תמוה לי במה נסתפקו בזה הא פשיטא דאין ללמוד שאר איסורין מיין נסך דהרי קתני מכרן וקידש בדמיהן מקודשת הרי דהחליפין מותר לאחרים מכ"ש שכרו וצ"ע: ד"ה נמצא וכו' דמשום פריה ורביה אקילו. לסדיא איתא בירושלמי ספ"ח משביעית אר"י זאת אומרת שאסור ליקח אשה מדמי שביעית וצ"ע:

העלה לי פירות הללו לירושלים לחלק אבל אומר לו העלם לאוכלם ולשתותם בירושלים ונותנין זה לזה מתנה של חנם ורבא אמר לעולם דקדוש בקדושת שביעית ודקא קשיא לך פועל *פועל דלא נפיש אגריה לא קנסוהו רבנן חמרין דנפיש אגרייהו קנסו רבנן בהו ומתני' חומרא דיין נסך שאני: איבעיא להו שכרו לסתם יינן מהו מי אמרי' כיון דאיסורא חמור כדיין נסך שכרו נמי אסור או דלמא הואיל וטומאתו קיל אף שכרו נמי קיל תא שמע דההוא גברא דאגר ארביה לסתם יינן יהבו ליה חיטי באגרא אתא לקמיה דרב חסדא א"ל [ג]זיל קלינהו וקברינהו (*בקברי) ולימא ליה ברדינהו אתו בהו לידי תקלה וליקלינהו וליבדרינהו דלמא מזבלי בהו ולקברינהו בעינייהו מי לא *תנן *[ג]אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולם נקברים עמו התם דקא קברי בבי דינא מוכחא מילתא דהרוגי בית דין נינהו הכא לא מוכחא מילתא אימר אינש גנב ואייתי *קברא הכא דבי רבי ינאי יזפי פירי שביעית מעניים ופרעו להו בשמינית אתו אמרו ליה לרבי יוחנן אמר להו [ד]יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר דתניא *נתן לה ולא בא עליה בא עליה ולא נתן לה אתננה מותר נתן לה ולא בא עליה פשיטא כיון דלא בא עליה מתנה בעלמא הוא דיהיב לה ותו בא עליה ולא נתן לה הא לא יהיב לה ולא מידי וכיון דלא נתן לה מאי אתננה מותר אלא הכי קאמר נתן לה ואחר כך בא עליה או בא עליה ואחר כך נתן לה אתננה מותר נתן לה ואחר כך בא עליה לכי בא עליה ליחול

רש"י

לחלק · שתטול שם חלק בהם דאסור לפרוע חובו ממעשר שני ואע"ג שגם זה אוכלו בירושלים: ומתני' · דיין נסך דקיים נמי פועל דלא נפיש אגריה חומרא דיין נסך שאני: דאיסוריה חמור · דאסור בהנאה כיין נסך ממש: דטומאתן קיל · כדאמרינן באין מעמידין (לעיל דף לו:) שלש טומאות הן יין נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית סתם יינן אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית: ארביה · ספינתו: בי קיברי · בית הקברות: ליבדרינהו · יפזרם כמות שהם ל"ל לשרפן: אתו בהו · אינשי לידי תקלה דהדרי ומלקטי להו: ולקברינהו · הכי בעינייהו: כולן נקברין עמו · דכתיב לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו אף העץ במשמע והכי אמרינן בפרק נגמר הדין* עץ שומע אני בין תלוש בין מחובר ת"ל כי קבור תקברנו מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קצירה והלישה אלמא עץ גופיה איסורי הנאה וקברי ליה בעיניה ולא חיישינן לתקלה: שאני התם כיון דקברי בבי דינא · בבית הקברות המתוקנים בבית דין מוכחא מילתא לכל מאן דמשכח להו התם ידע דמהרוגי ב"ד הוו *ופירש: יזפי פירי שביעית · קודם זמן הביעור: ופרעי להו בשמינית · אשתכח דאכלי עניים בשמינית אחר הביעור חליפי פירות שביעית: יאות הן עבדין · כיון דההיא שעתא לא הוו הנך בעין ולא איחלופי הני בהני לאו חליפין נינהו ולא חיילא קדושת שביעית עלייהו: וכנגדו באתנן · בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר להקרבה דכיון דלאו בשעת ביאה יהביה ניהלה כי הדר יהב לה ההוא טלה מתנה בעלמא הוא: נתן לה ולא בא עליה כו' · מפרש ואזיל: אלא ה"ק נתן לה ולא בא עליה · עכשיו אלא לאחר זמן: או בא עליה · ולא נתן לה עכשיו אלא לאחר זמן: ליחול

תוספות

העלה לי פירות לירושלים לחלק · דהוי כמוכר מעשר שני ואסור למכור מעשר שני והרבה משניות מוכיחות במסכת מעשר שני דאסור לעשות סחורה במעשר שני ומסתבר דכל מידי דאין מתחלל עליו זהו סחורה האסורה בו ואינו מתחלל אלא על דבר אכילה ושתיה כדתנן (מע"ש פ"ב מ"א) מעשר שני ניתן לאכילה שתיה וסיכה וקשה דהא תנן בסוף פ"ק דמעשר שני אין לוקחין ממעות מעשר שני בהמה טמאה (ומעשר) כו' משמע הא מלבושין מותרין ועוד תנן התם (פ"ה מי"ג) ולא נתתי ממנו למת ליקח לו ארון ותכריכין הא (לאו) [לחי] דומיא דמת מותר ויש לומר דכל אותם משניות המתירות היינו מן התורה אבל רבנן אסרו כל עניני סחורה לפי שמצוה לעשות ממנו שלמים ואסרו גם לפרוע בו שכר הפועלים והא דאיתא בירושלמי שאסור ג"כ לחי דומיא דמת ומפיק לה מקרא אסמכתא בעלמא הוא ור' יהודה היה מקשה על זה דאמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין דף כז:) מקרא דונתתה הכסף דדריש כללי ופרטי ולא מרבינן אלא פרי מפרי וגדולי קרקע לאכילה אבל דבר שאינו של אכילה לא אשכחן דאיתרבי לכן נראה לפרש דכל מקום שמצינו היתר ליקח ממנו שום דבר היינו להיות מעות בקדושת מעשר ביד הלוקח כמו גבי שביעית פ' לולב הגזול (סוכה דף מא.) מי שיש לו סלע של שביעית כו' דבעינן שתהא שביעית ביד הלוקח וכ"מ שמצינו איסור מקח במעשר היינו דרך חילול להיות המעות חולין ביד הלוקח:

חמרין דנפיש אגרייהו · פי' (א) ורווחי טפי ודמו טפי לסחורה: שכרן לסתם יינן מהו · לכתחלה ודאי אסור להשתכר בסתם יינם כדאמרינן לעיל (דף נו:) דלא שרי לדרוך עם העובד כוכבים בגת אי לא ניירי לידיה אלא מיבעיא ליה אם השכר מותר בדיעבד או לא:

דאגר לארביה לסתם יינן · תימה מאי ראיה מביא מארבא לפועל שאני התם דנפיש אגריה ודמי לחמרין וי"ל כי לא היה השכר כי אם מעט לעבור נהר קטן והוי כפועל:

ליקלינהו וליבדרינהו · פי' בלא בי קברי ומשני אתי לזבלו והא דלא הדר פריך וליקלינהו וליבדרינהו בי קברי דהתם לא שייך אתי לזבולי כדכתיב (מלכים ב כג) וישלך את עפרה על קבר בני העם וי"ל דהיא בקבר בנין שאסור בהנאה אבל הכא בי קברי קרקע עולם שאינו נאסר וכן משמע בסנהדרין פרק נגמר הדין (דף מז:) קבריה דרב דהוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא:

אתי לזבולי · וא"ת ומה בכך הא פסקינן לעיל (דף מט·) כר' יוסי דאמר זה וזה גורם (ב) מותר *(בנביה) דהוי זבל דאיסור וקרקע דהיתר ויש לומר שלכתחלה יש לחוש לדברי רבנן שחולקין עליו דאמרי אף הוא נעשה זבל: ולקברינהו בעינייהו · ומסיק לא מוכחא מילתא ואסור וא"ת מאי שנא מכל הנקברין דחשיב פ"ב דתמורה (דף לג:) שור הנסקל ועגלה ערופה ושער נזיר וכל דקברי בעינייהו אף בלא בי קיברי וי"ל כיון שאין דרך לקבור בשר ושער מוכחא מילתא אבל חיטי אין קבורתן מוכחת דאיכא למימר איניש גנב (ג) וקבר ואייתי הכא וכן דרך עתה לקבור בכורות ונראה שצריך לקברן מעט בעומק פן יבא לחטט אחריהם ולאחר שנעשו עפרא אין לחוש שמא יקחום לזבל בהם דאין דרך לחטט אחר הקברים משום זבל: יזפי פירות שביעית מעניים ופרעי להם בשמינית · (ד) איפכא דאכלי עניים בשמינית לאחר הביעור חליפי פירות שביעית צריך לפרש שהאיסור היה מה שהיו אוכלים אותם בחזקת שלהם דאילו בתורת שביעית אפילו הפירות עצמן א] יכולין עניים לאכול לכ"ע כדתניא בתוספתא (פ"ה דשביעית) הגיע שעת הביעור עניים אוכלים אחר הביעור ולא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים אחד עשירים אוכלים אחר הביעור אי נמי העניים היו עושים מהם מלוגמא או סחורה ולפיכך הקפידו עליהם אותם שבאו ואמרו לרבי יוחנן: יאות הן עבדין · (ה) דכיון דבההיא שעתא לא הוו הנך בעין לא חליפין נינהו ולא חייל עלייהו קדושת שביעית ולפי זה אפילו בשביעית עצמה היו יכולין לפרוע אם כבר אכלו פירות שביעית והיא דאמרינן בלולב הגזול (סוכה דף לט·) דמבליע דמי אתרוג בלולב ה"ה בלא הבלעה אם היה עם הארץ רוצה להקיף עד שיכלה האתרוג ולא היה כאן דמי שביעית ומכאן דקדק הרב רבי אלחנן הלכה למעשה שאם יש ביד ישראל יין נסך ועבודת כוכבים ודברים האסורים ומכרן לעובד כוכבים בהקפה ומכרם העובד כוכבים לאחר קודם שיתן לזה הישראל הדמים שהדמים מותרין בדיעבד ואע"פ שהאיסור עדיין ישנו בעולם ועוד הוסיף רבינו יצחק שאפי' לא מכרם העובד כוכבים אלא כיון שמשכם אלו קודם שיתן הדמים דקי"ל (לקמן עא.) משיכת עובד כוכבים קונה והוי כמו בא עליה ואח"כ נתן דאתנה מותר כיון שלא היה ברשותה בשעת הביאה וה"נ לא היתה עבודת כוכבים ברשותו בשעת פריעת המעות ומעט רבית לא היה לאסור דאותן דבי רבי ינאי היה להם תבואה בביתם ושאה בשאה מותר בים לו: אלא ה"ק נתן לה ואח"כ בא עליה אתננה מותר · פי' דכגון דאמר לה הילך טלה מעכשיו ובשעת ביאה תהא נגמרת מתנתה ופריך וליהול עלה איסור אתנן למפרע משעה דיהיב לה ומסיק כשקדמה והקריבתו קודם הביאה ופריך היכי דמי באמר לה הילך טלה מעכשיו איזה לשון אמר לה אי דאמר לה קני מעכשיו פשיטא דמותר דהא ליתיה בשעת ביאה אבל לשון גירסת הספרים מתנה הוא דיהיב לה קשה קצת דהא לא מתנה הוא שהרי אמר לה לכשתבעל תהא נגמרת כדפרישית ובתמורה (דף כט.) נמי איתא בספרים ואי גרסינן ליה נפרש כן כמו מתנה הוא כיון שהקריבתו כבר:

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ו מהל' שמיטין הלכ' יג:

יב ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה טז טור ש"ע י"ד סי' קלג סעיף א:

יג ג מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ט:

יד ד מיי' פ"ח מהל' שמיטה הלכה כ:

מסורת הש"ס

[סנהדרין מו:] · [נ"א בי קברי] · סנהדרין מה: · ופרש · יעב"ץ · תברינהו · יעב"ץ · [תמורה כט. כל הענין] · רש"א מ"א

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה חמרין וכו' פי' דרווחי: (ב) ד"ה אתי לזבולי וכו' מותר בנביה·נ"ב נקט נביה לומר דאע"ג דהוי זבל גמור שהעלין הנושרין [נעשין זבל] שרי לרבי יוסי ומתרצים [שיש לחוש בדברי רבנן] דלרבנן אף בשוחק וזורה לרוח שהוא דבר מועט ולא אתו לזבל בו נמי יש לחוש: (ג) ד"ה ולקברינהו וכו' אינים גנב ואייתי וקברם הכא וכן דרך עתה לקבור בכורות ולאחר שנעשו עפרא אין לחוש שמא יקחום לזבל בהם דאין דרך לחטט אחר הקברים משום זבל ונראה שצריך לקברן מעט בעומק פן יבא לחטט אחריהם הס"ד וכנ"ל ועל תיבות וכן דרך עתה נ"ב כלומר כיון שגם עתה רגילות הוא שמטמינין וקוברין הטין ושאר תבואה בכורות משא"כ בשר ושער א"כ שפיר קאמר תלמודא דבחיטי לא מוכחא מילתא א"כ קשו התוספות דמה מועיל דקלינהו וקברינהו הכתי איכא למיחש שמא יקחום לזבל בהם ומיישבין נ"כ דאין דרך לחטט וכו' א"כ כתבו ונראה וכו' כלומר דנראה להחמיר שמא יבואו לחטט אחריהם ולכך צריך לקברן בעומק מעט ואפשר דה"ה בבשר ושער יש להחמיר פן יבואו לחטט לאחר שנעשו זבל: (ד) ד"ה יזפי וכו' בשמינית פרש"י איפכא: (ה) ד"ה יאות הן עבדין פרש"י דכיון וכו' ואח"כ נתן לה אתננה דאתננה מותר כיון שלא וכו' לא היה לו לאסור:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה יזפי פירות שביעית וכו' יכולין עניים לאכול לכ"ע כדתניא בתוספתא. נ"ב תימה דמשנה שלימה היא במס' שביעית פ"ט מ"ח ויעו"ש בתוי"ט ד"ה ר"י דהרמב"ם גריס אין אוכלין כדברי יוסי אבל התוס' לא גרסי הכי דא"כ איך אמרו לכ"ע אוכלין נגד המשנה ומה גם שהתוס' בפסחים נב ע"ב ד"ה מתבערין גורסין כגירסתינו ע"ש וצ"ע:

אלא דאמר לה ליהוי גבך · נלמוד לא מקני עד שעת ביאה והלכך לא הוי גמיזה דליהוי מותר מאחר שגלה בדעתו שלא תקנה עד שעת ביאה ומשום אתנן נמי ליכא דהא אמר לה אי צריכא לך קני מעכשיו: **או** דלמא השתא מיהא קאי בעיניה · ואע"פ שאין אתנן חל על המוקדשין דכתיב לכל נדר פרט לנדור שמה הכא מאחר דאיתיה בשעת ביאה חל איסור אתנן למפרע משעה דיהיב לה ולו לא היה הקדש: **והא** מחסרא משיכה · פי' ואפי' לר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות הכא גבי אתנן לא קנו כיון שהפקיעו חכמים דאין קניית מעות קונה ואוקמוה אמשיכה גם ממונה הפקיעו ואין כאן אתנן כלל ולא דמי להא דפרק הזהב (ב"מ דף מח:) נתנה לסימון מעל שקניית הכסף מועיל דכיון דמעל מן התורה מי יפקיע המעילה ממעות הקדש: **בזונה** עובדת כוכבים · לא קניא במשיכה והרשב"ל משני דאמר *לעמיתך במשיכה הא לעובד כוכבים בכסף דאילו לר' יוחנן אית ליה לעובד כוכבים במשיכה ומשום דרב חסדא אית ליה פרק הזהב (ב"מ דף מז:) כר' יוחנן הדר משני שינויא אחרינא דלרבי יוחנן לא תקשי*: **כגון** דקאי בחצרה · וא"ת ליבעי תרוייהו בטלה זה הא דקאי בחצירה והא דלא קאי בחצירה וי"ל דניחא ליה לאוקמה בטלה סתם אפילו קאי בחצרה עם טלאים אחרים שלו אע"פ שאינו יכול לדחותה לטלה מן השוק אפילו הכי אין שם אתנן חל אפילו למאן דאית ליה ברירה אלא על המבורר בשעת ביאה: **ואינו** חושש לא משום שביעית · פי' בקונטרס שמא ימכור דמים הללו למי שחשוד על השביעית ותניא אין

תורה אור

ליחול עלה איסור אתנן למפרע אמר רבי (*אליעזר) כשקדמה והקריבתו ה"ד אי דאמר לה קני ליך מעכשיו פשיטא דשרי דהא ליתיה בשעת ביאה (א) ומתנה בעלמא הוא דיהיב לה ואי דלא אמר לה קני ליך מעכשיו היכי מצי מקרבה °ואיש כי יקדיש את ביתו קדש אמר רחמנא *מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו אלא דאמר לה להוי גביך עד שעת ביאה ואי מיצטריך ליך קני מעכשיו *בעי רב הושעיא קדמה והקדישתו מהו כיון *דאמר מר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמאן דאקריבתיה דמי או דלמא השתא מיהא הא קאי ואיתיה בעיניה ותפשוט מדרבי אליעזר דא"ר אליעזר שקדמה והקריבתו דוקא הקריבתו אבל הקדישתו לא דרבי אליעזר גופיה קא מיבעיא ליה מאי מיפשט פשיטא ליה לרבי אליעזר דהקריבתו דוקא אבל הקדישתו לא דהא איתיה בשעת ביאה או דלמא הקריבתו פשיטא ליה והקדישתו מספקא ליה תיקו: בא עליה ואחר כך נתן לה אתננה מותר: ורמינהי *בא עליה ואחר כך נתן לה אפילו מכאן עד שלש שנים אתננה אסור אר"נ בר יצחק אמר רב חסדא לא קשיא הא דאמר התבעלי לי בטלה זה הא דאמר לה התבעלי בטלה סתם וכי אמר לה בטלה זה מאי הוי הא מחסר משיכה בזונה עובדת כוכבים דלא קניא במשיכה ואיבעית אימא לעולם בזונה ישראלית וכגון דקאי בחצירה בא עליה ואח"כ נתן לה הא קניא (ב) לה לא צריכא דשויה ניהלה אפותיקי דאמר לה אי מייתינא ליך זוזי מכאן עד יום פלוני מוטב ואי לא שקליה באתננך מתיב רב ששת *אומר אדם לחמריו ולפועליו לכו ואכלו בדינר זה צאו ושתו בדינר זה ואינו חושש לא

ליחול עליה איסור אתנן למפרע · שהרי מתחלה ע"מ ביאה נתנו לה: קני מעכשיו · קודם ביאה פשיטא דמותר דהא"נ דע"מ ביאה יהביה ניהלה כיון דמקמי ביאה יהביה ניהלה לאו שכר ביאה הוא: ואי מצטריך ליך קני מעכשיו · הלכך אי מצטריך מקני' לאשתמוטינן דהא"נ דאמר לה לא ניקני לך עד שעת ביאה כיון דהדר אמר לה אי מצטריך ליך קני מעכשיו הויא לה מתנת חנם כי שקלתיה ואקריבתיה: כיון דאמר מר · (*בתוספתא) דקדושין בפ"ק (דף כח:): בטלה זה · כל כמה דיהיב לה הוי אתנן דמהשתא קניתיה · בטלה סתם · כי יהיב לה לאחר זמן לאו אתנן הוא דהשתא הוא דקנייה (*ליה): עובד כוכבים · לאו בר משיכה דכי כתיבא משיכה בישראל כתיבא או קנה מיד עמיתך: הא קנייה (*ליה). מהשתא קודם ביאה והיכי קרי ליה בא עליה ואח"כ נתן לה: ואי לא שקליה · ביום פלוני באתננך הלכך בא עליה ואח"כ נתן לה הוא ומיהו הואיל ומשעת ביאה שוויה אפותיקי ועמד בחצירה חייל עליה אתנן: מתיב רב ששת · לר' ינאי: לפועליו ולחמריו · עובדי כוכבים או עמי הארץ: לא

מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ ופריך הכי מדקאסר בלאו ואכלו ואני פורע אלמא כי קפרע דמי איסורא קפרע ונקראים דמי שביעית ואע"פ שכבר אכלום הכי נמי דבי ר' ינאי כי קפרעי דמי שביעית הם וקשה מי הזקיקו לשנות (ג) פירות שביעית ממעשר ויין נסך שהטעם מפני שנראה כמאכיל לפועליו דבר שאינו מעושר או יין נסך ה"ל היה לו לפרש שמאכיל שביעית לפועליו ונמצא פורע חובו מדמי שביעית ועוד תקשי לרב ששת דמפרש טעם הברייתא משום דמי פירות שביעית דלמא אחר הביעור איירי ואיסורא משום דנהנה מפירות שביעית בשעת האיסור דומיא דיין נסך דהוי טעמא משום דנהנה מיין נסך אי נמי אפילו קודם הביעור וטעמא משום שפורע חובו מפירות שביעית שקונה פירות שביעית ומאכילן לפועליו ולא דמי כלל לדבי ר' ינאי ועוד קשה בסמוך דמסיק בחנוני המקיפו (ד) דמשעבד ליה דכיון דדרכיה לאקופי קני ליה דינר גביה פי' דכיון דמקיפו לבעל הבית סמך עליו ומשועבד לו בעל הבית לפי שסמך עליו לכך הוי דמי שביעית אבל דבי ר' ינאי לא הוו חנוני המקיפו ולא סמכא דעתייהו כולי האי ולא משעבדי להו דבי ר' ינאי מהשתא וכי פרעי להו אחר זמן לאו חליפי שביעית נינהו וקשיא דמדמי לעיל ההיא דר' ינאי לאתנן דבא עליה ואח"כ נתן לה ואוקימנא אפילו עשאו לה אפותיקי ועומד בשעת ביאה בחצרה ואע"ג דמשעת ביאה אישתעבד לה ואין להתיר מטעם שאין השיעבוד על טלה זה אלא על נכסיו וכשיתן לה טלה זה לפלוט השיעבוד מנכסיו הוי חליפי אתנן דשרי כדאמרינן פרק כל האסורין (תמורה דף ל.) דא"כ מאי ראיה מביא לעיל מאתנן על דבי ר' ינאי שאני התם דחליפין מותרין ואילו חליפי שביעית אסורין אלא ודאי אע"ג דמשתעבד אינו נתפס באיסור אתנן כלל וה"ה לדבי ר' ינאי אע"ג דמשעבדי ועוד לפירושו לשון קנה לה דינר גביה יתור לשון הוא (ה) לא היה לו להזכיר רק משתעבד ולא משתעבד לכך נראה לרבינו יצחק לפרש ואינו חושש לא משום שביעית שפורע חובו מפירות שביעית שכבר פרע לו הדינר ואין שום חוב מוטל עליו לפרוע אחר שאכלו האיסור אבל אמר ואני פורע חושש משום שביעית שהוא כאילו לוקח בעל הבית לעצמו ונתנם לפועליו ונמצא פורע חובו מפירות שביעית והשתא אפילו איירי ברייתא לאחר הביעור פריך שפיר אלמא כי קפרע דמי איסורא קפרע ואי איתא דבעלמא לא חשיב דמי פירות שביעית בכי האי גוונא שפורע אחר שכלו הפירות מן העולם גם בכאן לא היה לנו לחשבם כאילו לקחם בעל הבית לעצמו ונתנם לפועליו מאחר שהן לוקחין הפירות מבית החנוני והוא פורע המעות לאחר שאכלום ומסיק תרגמה רב פפא בחנוני המקיפו דמשתעבד ליה דכיון (ו) דדרכיה לאקופי קני ליה דינר גביה פי' דמשתעבד ליה שקונה שיעבוד בנכסיו לאלתר כנגד מה שנותן לפועליו והיינו קני ליה דינר גביה דקאמר לשיעבוד הדינר קונה בנכסיו שוה דינר ולא קנין גמור שיוכל להקדישו מעת שקונה הדינר בנכסי בעל הבית לאלתר כשהן בעין ונותנו לפועליו הוי ליה מה שקונה בנכסי בעל הבית דמי הפירות ולכך חשיב בעל הבית כלוקח הפירות והירק מחנוני ומאכיל לפועליו בשכרן ולבסוף כשיתן הדמים לחנוני לפלוט השיעבוד מנכסיו יהיו דמי שביעית החרון אחרון נתפס ואם היו העניים שלווים מהם דבי ר' ינאי ע"י ר' ינאי כחנוני המקיפו והיה אומר ר' ינאי לבני ביתו לאו ולוו ואני פורע היה נתפס באיסור שביעית מה שר' ינאי פורע להם מטעם זה דפירש אבל הם לא היו כחנוני המקיפו ולהכי לא גמר ומקני להו שיעבוד בנכסיו לאלתר כשנותנין פירות שביעית לבני ביתו דנהי דבתורת ערבות וקבלנות משתעבד להם לעניים סובר עתה זה המתרץ שאין משתעבד בערבות אף בקבלנות רק גוף הערב והקבלן אבל בנכסיו של ערב אין המלוה קונה כלום לאלתר ואפילו שיעבוד אי נמי היה טועה בזה שאין שיעבוד בנכסי ערב אלא במלוה ולוה אבל אם היה אומר תן לפלוני מנה או הלוהו ויהא קנוי לו והוא יהא פטור ממך ואני נותן לך או ואני פורע לך שזהו כעין מעשה דר' ינאי דהכא אין כאן דין ערבות אע"ג דאמרינן בסוף גט פשוט (ב"ב דף קעד:) תן לו ואני נותן לך אין לו למלוה על הלוה כלום דמשמע אבל על הערב יש לו מדלא קאמר אין לו על זה ועל זה לא הוה מסיק אדעתיה השתא מההיא כי היכי דלא אסיק אדעתיה הך דרבא וכי הייתי דרבא חדא מינייהו נקט והתלמוד נושא ונותן לפי טעותו ואמר אבל חנוני שאין מקיפו מאי מותר פי' ותו חנוני שאין מקיפו מי לא מישתעבד כלומר וכי אין נכסיו משועבדין ממש כדין ערב והא אמר רבא כו' קנה מדין ערב וכשהוא

פוטר

טו א ב מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הל' יא:

טז ג מיי' פ"ו מהלכות ערכין הל' כב סמג עשין קלח:

יז ד מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הל' יב:

יח ה מיי' פ"ט מהל' מכירה הל' א סמג עשין פב טוש"ע י"ד סי' רעח סעיף ט:

[ב"מ מז:]

יט ו מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הל' יב:

כ ז ח ט י כ מיי' שם הלכה יג:

כא ל מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הל' כו טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ד:

[בכורות יג.]

[ועי' תוס' ב"מ מח. ד"ה נתנה וכו']

[נ"ל אליעזר וכן בכלבמנה]

[נ"ל בתוספתא]

[תמורה כט:]

[תוספ' פ"ה דדמאי פ"ס]

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשעת ביאה (ומתנה בעלמא הוא דיהיב לה) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה: (ב) שם הא קניא ליה לא צריכא: (ג) תוס' ד"ה ואינו וכו' מי הזקיקו לשנות פירות שביעית: (ד) בא"ד המקיפו דמשתעבד ליה דכיון דאורחיה לאקופי' קני וכו' סמך עליו חנוני ומשועבד: (ה) בא"ד דלא היה לו וכו' מפירות שביעית כיון שכבר: (ו) בא"ד דכיון דאורחיה לאקופיה וכו' לשיעבוד הדינר קונה וכו' להקדישו מעתה אלא שקונה שיעבוד:

עין משפט
נר מצוה

כב א מיי' פ"א מהל' מכירה הל' ו סמג עשין כב טוש"ע ח"מ סי' קצ סעיף ג ועיין בש בכ"מ ובב"י :

כג ב מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה כה סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלג סעיף ד :

כד ג מיי' שם הל' ח סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלג סעיף ז :

כה ד מיי' פ"ה מהל' כלאים הלכה ה טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף א :

לא משום שביעית ולא משום מעשר ולא משום יין נסך ואם אמר להם צאו ואכלו ואני פורע צאו ושתו ואני פורע חושש משום שביעית ומשום מעשר ומשום יין נסך אלמא כי קא פרע דמי איסור קא פרע הכא נמי כי קא פרע דמי איסורא קא פרע תרגמה רב חסדא בחנוני המקיפו דמשתעבד ליה דכיון °דאורחיה לאקופי קני ליה דינר גביה אבל חנוני שאין מקיפו מאי מותר אי הכי אדתני צאו ואכלו בדינר זה צאו ושתו בדינר זה ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בחנוני המקיפו דמשתעבד ליה אבל חנוני שאין מקיפו מותר ועוד חנוני שאין מקיפו מי לא משתעבד והאמר רבא [א]האומר לחבירו תן מנה לפלוני ויקנו כל נכסאי לך קנה *מדין ערב אלא אמר רבא לא שנא מקיפו ולא שנא שאין מקיפו אע"ג דמשעבד ליה כיון דלא מייחד שיעבודיה לא מיתסר אלא הכא אמאי חושש משום שביעית הא לא מייחד שיעבודיה הכא אמר רב פפא [ב]כגון שהקדים לו דינר אמר רב כהנא אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא א"ל אי הכי אדתני צאו ואכלו צאו ושתו ואני פורע צאו ואכלו צאו ושתו ואני מחשב מיבעי ליה א"ל תני צאו ואני מחשב רב אשי אמר כגון שנטל ונתן ביד א"ל רב יימר לרב אשי אי הכי אדתני צאו ואכלו צאו ושתו טלו [ג]אכלו טלו ושתו מיבעי ליה א"ל תני טלו ואכלו טלו ושתו יתיב רב נחמן ועולא ואבימי בר פפי ויתיב רבי חייא בר אמי גבייהו ויתבי וקא מיבעיא להו שכרו לשבור ביין נסך מהו מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו אסור או דלמא כל למעוטי תיפלה שפיר דמי אר"נ [ג]ישבור ותבא עליו ברכה לימא מסייע ליה [ד]אין עודרין עם העובד כוכבים בכלאים
אבל

תוספות

תולה הדבר שאומר קנו (ג) נכסי לך תולה הקנין בדין ערב אלמא משמע שדין ערב הוא שנכסי הערב משתעבדין למלוה בשעת ערבות ולא גופו לבד ולפי טעות האחר נמי יש להוכיח שייך בו דין ערבות אפי' בענין זה שאמר תן לפלוני מנה ואני פורע לך הלא לא שנא מקיפו ול"ש אין מקיפו משתעבד וקונה חנוני דינר גביה ואפ"ה כיון דלא מייחד שעבודיה לא מיתסר דלא חשיב דינר הקנוי להם בעניים של ר' ינאי דמי שביעית ומה שנכתב בלאו ואכלו ואני פורע בקונה הפירות והיין והאכיל לפועליו ואע"פ שבמשיכתן לא נתכוונו אלא לזכות לעצמו ואף החנוני נתכוון בדעתו להקנות לעצמו רק שיחזור על בעל הבית לא בשביל שמשיפרע יחשוב דמי הפירות דהא אינם בענין בשעת הפרעון (ג) שהקדים לו דינר לזכות לו בעצמו בדמי הפירות כשיתנם לפועלים ובלא קושיא דרבא היה יכול להקשות כיון דאתה מתיר בדבי ר' ינאי מטעם חנוני שאין מקיפו מה היה מדמה ר' יוחנן הגיא דאתנן לדבי ר' ינאי אף לפי טעותו שאין משועבד בערב אלא גופו ולא נכסיו אי נמי לא משתעבד אלא במלוה שאינו פוטר המקבל ויש שם דין ערבות אבל לא בנותן שפוטר המקבל וסומך על חבירו שמלוה ליתן לו ויחזור עליו ולכן לא היו פירות שמיגית שפורע ר' ינאי דמי שביעית מ"מ למה לא חשב באתנן שכר ביאה אע"פ שלאחר ביאה נותנה לה הלא בשעת ביאה נקנה הטלה בטלה זה במקום שמעות קונות או דקאי באגרה א"כ גם בטלה סתם ישתעבדו נכסיו בשביל הטלה ועוד כי דבר פשוט הוא שכל המקבל מעות מחבירו בשביל חפץ שיתן לו שנכסיו משועבדין לו דלא גרע ממלוה שהנכסים משתעבדים לו כי אין להתיר שם מטעם חליפי אתנן כדפי' אלא משום הכי אייתי דרבא דניחא ליה לאקשויי על מעשה דר' ינאי גופיה יותר מעל הראיה דאתנן :

כשהקדים לו דינר · הא דלא פריך ליפלוג (ד) בד"א כשהקדים לו דינר דניחא ליה לאוקומי כולה במקדים : **תני** טלו ואכלו טלו ושתו · וא"ת אדמפליג בין דינר זה לדינר סתם לפלוג בין טלו ואכלו לצאו ואכלו י"ל דרישא רבותא קמ"ל דכי אמר להם טלו ואכלו בדינר זה והם נתנו הדינר לחנוני אע"פ שנשא ונתן ביד מותר דאינו אלא שלוחו של חנוני וסיפא רבותא קמ"ל דאע"פ שבשעה שנותן להם האיסור לא קא יהיב לחנוני ולא מידי וס"ד דשליחותיה דחנוני קעביד קמ"ל כיון שלבסוף הוא פורע איגלאי מילתא שהוא קונה האיסור ומדידיה קאכלי : **ויתיב** רב חייא בר אמי גבייהו · ר"ת היה מדקדק שבכל מקום *שהוא אומר ויתיב פלוני גבייהו מזכירו כן לפי שהוא הורה להם דבר חדוש וכאן לא דבר רב חייא בר אמי קמייהו אלא רב נחמן שהשיב להם ואומר כי זה המעשה היה עם אותו דכתובות (דף ..:) אמר להו רב חייא בר אמי תניא אשתו ארוסה וכו' ועל אותו דבר הוזכר והתלמוד קבע הדברים על סדר המסכתות : **אין** עודרין עם העובד כוכבים בכלאים · הרב ר"ת דחק להביא ראיות דכלאים וערלה נוהגין בשל עובדי כוכבים וכולן דחויות הן אך הביא ראיה מההיא דלעיל אסרו ביעות העובדי כוכבים מפני שמעמידין בשרף ערלה ודוחק הוא לומר שמערלה של ישראל הן לוקחין אבן ראיה גדולה הביא ר"ת מירושלמי דסוף ערלה וסוף *קידושין דתנן מצות התלויות בארץ אין נוהגות אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים ר' אליעזר אומר אף החדש ר' יונה בעי ולמה לא תנינן אף החלה א"ל ר' יוסי לא (ה) אתיא מתני' אלא דברים שנוהגין בישראל ובעובדי כוכבים חלה בישראל נוהגת ובעובדי כוכבים אינה נוהגת פי' המקשה ס"ל דחלה בזמן הזה דאורייתא כרבנן דפליגי עליה דרב הונא בריה דרב יהושע בפרק שני דכתובות (דף כה. ושם) שמעינן מיהא דערלה וכלאי הכרם וחדש נוהגין בשל עובדי כוכבים ואפי' בחוצה לארץ שנוהג בה חדש כדקי"ל כמי במנחות (סח:) [וע"ע תוס' קידושין לו: ד"ה כל מצוה] : *אין עודרין עם העובד כוכבים בכלאים · אין לפרש האי כלאים היינו כלאי הכרם ומייתי ראיה מכלאי הכרם דאסירי בהנאה דלמעוטי תיפלה שפיר דמי דא"כ כי מוקי לה כרבנן ופריך מאי אריא לעקור אפי' לקיים נמי שרי והלא משתכר הוא באיסורי הנאה אם הוא מקיים ואין לומר דלהכי שרי לכ
שאין

רש"י

לא משום שביעית · שמא יקחו בו פירות שביעית מן החשוד למכרם ותניא במס' סוכה (דף לט.) אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר מג' סעודות : ולא משום מעשר · דאם עמי הארץ הם ויקחו שאינו מעושר ונמלא זה מאכילו דהא איהו לא ספי להו מידי אלא פריטי יהב להו : ולא משום יין נסך · אם עובדי כוכבים הם ונמלא מאכילן יין נסך והרי מזונותיהן עליו ונהנה מיין נסך : ואני פורע · הוי איהו לוקח האיסור ומאכילו דהשתא לא סליק נפשיה מינייהו בפריטי : המקיפו שרגיל אצלו בהקפה : דמשעבד ליה · האי בעל הבית משעתא דיהיב חנוני פירי והוי כנותן מיד ליד : קני ליה דינר גביה · חנוני סמיך על זה שסבר הכיר בו שבכל מקום שישנו הדינר קנוי לו לחנוני הלכך חליפי ניהו אבל הנך דבי ר' ינאי כיון דהנך עניי דמוזפי להו פירי לאו חנוני הרגיל להקיפן ניהו לא סמכא דעתיה כולי האי ולא משתעבד להו דבי ר' ינאי הלכך כי פרע לאחר זמן לאו חליפי שביעית ניהו : אי הכי · דטעמא משום מקיפו הוא אבל אין מקיפו שרי : אדתני · רישא דמהדר תנא בתר היתרא ולא אשכח אלא בצאו ואכלו בדינר זה דסליק מינייהו נפשיה בפריטי : ליפלוג ולתני · היתרא אפי' בדלא סליק וכגון צאו ואכלו ואני פורע ובחנוני שאין מקיפו דלא משתעבד ליה האי בעל הבית מידי וכ"ש היכי דנסתלק לגמרי : ותו חנוני שאין מקיפו · אי יהיב לשלוחיה דבעל הבית : מי לא משתעבד ליה בעל הבית מהשתא דקא שרית להו לדבי ר' ינאי משום האי טעמא : והאמר רבא האומר לחבירו תן מנה לפלוני ויקנו נכסאי לך · באותו מנה ונתן : קנה · (א) הלוקח את נכסיו של זה ואע"ג דלא מטא הנאת האי מנה לידיה : מדין ערב · מההוא *דינר דמחייב ערב לשלומי ואע"ג דלא מטי הנאה לידיה והאי נמי לא שנא אלמא אע"ג דלאו חנוני המקיפו הוא כי יהיב ליה לשלוחיה משתעבד ליה האי : אלא אמר רבא · לא תיתני טעמא דברייתא משום שיעבודא ובמקיפו דאפילו אין מקיפו איכא שיעבודא ומיהו לדבי ר' ינאי לא תקשי דבין מקיפו בין אין מקיפו: אע"ג דמשעבדי ליה · נכסיה לשלומי : כיון דלא מייחד שיעבודיה · שלא ייחד לו מיד מעות לכך לאו חליפין ניהו ולא מיתסר : ה"ג והכא אמר רב פפא ולא גרסינן אלא הכא דקתני חושש אמר רב פפא : כשהקדים לו בעל הבית דינר לחנוני קודם שאלו אכלו דהשתא מדבעל הבית קאכלי ואיסורא דידיה הוא : ואני פורע · הא כבר פרע : ואני מחשב מבעי ליה · אני אעשה לו חשבון ממה שהקדמתי לו : שנשא · מיד החנוני ונתן להם דהשתא איהו ספי להו איסורא ולאו משום פרעון דלאחר זמן הוא אלא דקנגהו במשיכה ואשתכח שלקח יין נסך והשקהו לפועליו אבל הנך דבי רבי ינאי כי שקלי פירי שעת היתר הוא וכי פרעו לאחר זמן בשעת איסור שביעית לאו חליפין ניהו לאיתפוסי : לאו · משמע שאינו הולך עמהן : לשבור ביין נסך · לשבר חבית ולשפוך את היין : מהו · שיהא שכרה מותר : מי אמרינן כיון · דישראל זה רוצה בקיומן של חביות הללו שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא דמול שכרט אסור : אין עודרין · אין חופרין :
אבל

[קידושין ו.]
בדפו"י דינא
[כתובות סד: גיטין יא.]
[פ"ק דקידושין כט:]
[גי' מהרש"ם הכל ד"א]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קנה הנותן את נכסיו של זה : (ב) תוס' ד"ה (בע"א) אינו חושש כו' ...ו כל נכסי לך : (ג) בא"ד בשעת הפרעון אלא כגון שהקדים לו דינר לזכות: (ד) ד"ה כשהקדים וכו' ליפלוג וליתני בדידה בד"א כשהקדים : (ה) ד"ה אין עודרין וכו' א"ל ר' יוסי לא תנינן מתני' אלא דברים :

גליון הש"ס

גמ' דאורחיה לאקופי קני. עי' חידושי הרשב"א גיטין דף י"ג ד"ה אמר אמימר

*אבל עוקרין עמו כדי למעוטי את התיפלה סברוה הא מני ר' עקיבא היא דאמר המקיים בכלאים לוקה דתניא *המנכש והמחפה בכלאים לוקה ר"ע אומר אף המקיים מ"ט דר"ע אמר קרא שדך לא תזרע כלאים אין לי אלא זורע מקיים מנין ת"ל *לא כלאים ואילו למעוטי תיפלה שרי לא הא מני רבנן היא אי רבנן מאי איריא עוקרין אפי' קומי נמי שפיר דמי הכא במאי עסקינן כגון דקא עביד בחנם ור' יהודה היא דאמר* ליתן להם מתנת חנם אסור מדרבי יהודה נשמע לר"ע לאו אמר ר' יהודה אסור ליתן להם מתנת חנם אבל למעוטי תיפלה שפיר דמי לר"ע נמי אע"ג דא"ר עקיבא המקיים בכלאים לוקה למעוטי תיפלה שפיר דמי *ותו לא מידי הדור יתבי וקמבעיא להו דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מהו מי תופסת דמיה ביד עובד כוכבים או לא אמר להו רב נחמן מסתברא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין מהנהו דאתו לקמיה דרבה בר אבוה אמר להו זילו זבינו כל מה דאית לכו ותו איתגיירו מ"ט (א) משום דקסבר דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין ודלמא שאני התם דכיון דדעתיה לאיגיורי ודאי בטלה אלא מהכא *ישראל שהיה נושה בעובד כוכבים מנה ומכר עבודת כוכבים והביא לו יין נסך והביא לו מותר אבל אם אמר לו המתן לי עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך יין נסך ואביא לך אסור מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר רב ששת סיפא משום דהוה ליה כי רוצה בקיומו וכי רוצה בקיומו כה"ג מי אסיר והתנן *גר ועובד כוכבים שירשו אביהן עובד כוכבים גר יכול לומר לו טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות טול אתה יין נסך ואני פירות אם משבאו לרשות הגר אסור אמר רבא בר עולא מתני' בעבודת כוכבים המתחלקת לפי שבריה תינח עבודת כוכבים יין נסך מאי איכא למימר בחרם הדרייני והלא רוצה בקיומו שלא יגנובו ושלא יאבדו אלא א"ר פפא ירושת הגר קאמרת שאני ירושת הגר דאקילו בה רבנן *גזירה שמא יחזור לקלקולו

תניא

רש"י

אבל עוקרין · להפליג לאיטד ואע"ג דרולה בקיומן שלא יעקרו מהליך עד שיעקרם הוא: סברוה · הא דקתני עוקרין: אפילו לר' עקיבא דאמר המקיים בכלאים לוקה · דהא זרען אחר וכא זה ועשה לכן סייג וגדר כדי לקיימן לוקה אלמא אסור להיות רולה בקיומן: המנכש והמחפה · לאחר זריעתן חופה עפר עליהן כדרך כל הזורעים: לוקה · דהיינו נמי זורע דמה דרכו של זורע לגמותי פירי מטין הא נמי לגמותי פירי מטין: ת"ל לא כלאים · כלאים דהרבעה קא דריש מדסמך כלאים דלא תרביע גבי שדה דרשינן (מו"ק דף ב:) כלאים שדך לא מדלא כתיב בהמתך לא תרביע כלאים(ב) ולא תזרע שדך כלאים ש"מ שדך אכלאים דלעיל נמי דרשינן ומשמע דמזהיר הכתוב שלא יהו כלאים בשדה ואיטו עוקרין שרי למעוטי תיפלה אע"ג דרולה בקיומן עד שיעקרם הוא ויטול שכרו: רבנן הוא. דלא איכפת להו אי רולה בקיומן אבל יין נסך דאסור להיות רולה בקיומן דישראל מצוה לבטל עבודת כוכבים והשמישיה אימר לך דאסור: ומאי איריא עוקרין · מדאצטריך למישרי עוקרין משמע (ג) דהא רולה בקיומן דמיעוט תיפלה הוא שרי אבל קיום גמור אסור ואי רבנן אפי' קיום נמי שרי: לעולם רבנן היא · והאי דאיצטריך למישרי עוקרין לאו משום איסור רולה בקיומו אלא משום איסור מתנת חנם ור' יהודה היא דאמר בפ"ק (לעיל כ:) אסור ליתן להם מתנת חנם ואשמעינן דלמעוטי תיפלה שפיר דמי: ומקשינן וכהי נמי דרבי יהודה היא מדרבי יהודה דשרי איסור דידיה גבי מיעוט תיפלה נשמע לר"ע דשרי נמי איסור קיום משום מיעוט תיפלה וגבי יין נסך נמי משום מיעוט תיפלה שרי: ותו · ליכא לאקשויי (ד) מיניה: דמי עבודת כוכבים · עובד כוכבים שמוכר עבודת כוכבים דמיהן מה הן בהנאה: ותו איתגיירו · בואו והתגיירו דלאחר שתתגיירו אסור למכור לכם עבודת כוכבים שבידכם אלמא כי מזבין ליה בהיותו עובד כוכבים שרי לאתהנויי בה כשהוא גר: בטלו להו מקודם. ועובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים הלכך דמיה מותרין דהא בטלו: מותר · אלמא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותר: מאי שנא רישא כו' · בעיין איפשוט מיהו מתני' היכי מיתרלא: מפני שרולה בקיומה · עד שימכרנה העובד כוכבים: טול אתה עבודת כוכבים · אלמא דגר רולה בקיומה שלא תשתבר עד שיטול מידו כנגדה (ה) מותר: המתחלקת לפי שבריה · של זהב או של כסף שאם תשבר יחלקוה לשברים דלא איכפת לגר בשבירתה: יין נסך מאי איכא למימר · הא ודאי אם ישתבר יאבד וקתני טול אתה יין ואני פירות: בחרם הדרייני · דלא איכפת לן דהיין בלוע בתוכו ופולטו כששורהו במים:

גר

תוספות

אלן שופסן המיק דא"ל הכי מיירי דאם מתחלה מכלאים אין נסך אגא ואי בכלאי זרעים מיירי וכן משמע מדמייתי עלה קרא דשדך לא תזרע כלאים והלכך אין להביא ראיה מכאן דכלאים שהגן בכל עובדי כוכבים דע"כ בכאן מיירי דאי בחולה לארץ כלאי זרעים שרו אף לישראל ואם כן טכל להוכיח דאתיא כמאן דאמר אין קנין לעובד כוכבים בא"י: סברוה הא מני ר"ע היא · פירוש אפי' לר"ע דאי לרבנן לתודייהו מאי איריא עוקרין אפילו מקיימן נמי שרי אלא תנא עוקרין לר"ה ואפילו לר"ע וכן ריבא דתניא אין עודרין לר"ה ואף לרבנן דאי לר"ע ליתני אין מקיימין וכ"ש אין עודרין: רבי עקיבא אומר אף המקיים · פירש בקונט' שעשה להם סייג וגדר בקולים כדי לקיימן ויפה כוון *דהא פ"ב דמכות (דף כא:) מוכיח דר"ע אית ליה לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ודלא כפירוש הערוך* שפירש מקיים (ו) בהנהה דכלאים ליגדל בתוך שדהו לוקה ואית ליה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו *וא"ת היאך ס"ד להוכיח בלעקור היה אסור אי לאו למעוטי תיפלה לפי שרולה בקיומן כדי להשתכר מדאסר לקיים התם הוא עושה מעשה באיסור שעושה הגדר אבל הכא אין כאן מעשה כלל באיסור וי"ל דמ"מ מחשבתו משויא ליה מעשה כיון שהוא עושה מעשה לבסוף כשהוא עוקרה דודאי אם איטו עוקר איטו עובר כיון שאין עושה שום מעשה שיהא ניכר בו (ז) אבל עוקר מראה שרולה במה שהוא ולכך היה אסור דדמי למקיים אי לאו טעמא דמעוטי תיפלה: מדרבי יהודה נשמע לר"ע · ה"ה דמרבי יהודה היה יכול להוכיח אלא בעי לאסוקי מילתיה על ר"ע דאיירי ביה: מסתברא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין · ונראה הטעם כימה שעבודת כוכבים תופסת דמיה משום דכתיב והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיה ממנו כמוהו ובישראל דוקא נאמר ולא לבני נח והא דאסרינן לעיל בפ"ק (דף יג. ושם ד"ה דכוותה) דמי עבודת כוכבים היינו כשדעתו לקנות מן הדמים עבודת כוכבים אבל כשבא להתגייר או לפרוע חובו מותר: זבינן כל מאי דאית לכו ותו וכו' · ומה שלא היה אומר להם לבטלה בשבירה ויוכלו למוכרה בגרות לפי שהיה דעתם למוכרה שלימה ביוקר לעובדיה והא דאמרינן לעיל פרק ר' ישמעאל (דף נג.) מכרה לעובדיה לא בטלה שאני הכא כיון דדעתייהו לאיגיורי איכס חושבין בה ובטלה ולא הוו דמי עבודת כוכבים: ודלמא שאני התם כיון דדעתייהו לאיגיורי ודאי מבטל להו · הקשה הרב רבי אלחנן תינח עבודת כוכבים דשייך בה ביטול היו יכולין למכור והיו הדמים מותרין אלא מיין נסך דלא שייך בה ביטול ואפילו הכי קאמר להו זבינו כל מה דאית לכו ואם כן תפשוט בעיין דהא משמע מתוך הברייתא דישראל שנושה בעובד כוכבים שמוכר עבודת כוכבים ואביא לך יין נסך אלמא דין אחד לשניהם והשתא ליכא למתלי טעם היתר משום ביטול דהא ביין נסך לא שייך ביטול וי"ל דלעולם היה פשוט להן היתר יין נסך יותר מדמי עבודת כוכבים דחמירא איסורא: אבל אם אמר לו המתן ואביא לך אסור · רבינו יצחק היה מדקדק מזה הלשון המתן לי כלומר איני יכול ליפרע ממקום אחר וצריך אתה להמתין עד שאמכור אז הוא ודאי אסור דרולה הוא בקיומו כגון שאין לו ערב ממנו ואף אין לו נכסים אחרים שיכול ליקח חובו מיד עליהם אבל אם יש לו ערב או שיכול ליפרע ממקום אחר אין אמירתו של עובד כוכבים מועלת כלום דאם לא כן כל עובד כוכבים יוכל להפקיע חובו מיד ישראל:

תניא

מסורת הש"ס

*מיר כא: מ"ק ב: [תוספתא כלאים פ"א]

[מו"ק ובמכות ט"ם גרסת מהרש"א איתא כלאים שדך לא ול"ע כאן ובהרש"ל ובמהרש"א. וע' פי' רש"י במ"ק ופרש"י במכות וסוף שוטים מב' פנים וצ"ע]

[סנהדרין נ:]

[תוספ' ע"ז]

קידושין יז: דמאי פ"ו מ"י [תוספ' דדמאי פ"ו]

[קידושין יז:]

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ט מהל' כלאים הלכה ב טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף א:

כז ב מיי' שם ה"ג הל' ב וסמ"ג ל' ג טוש"ע שם:

כח ג מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יא טוש"ע י"ד סי' קמט סעיף ה ובהג"ה וסי' קמח סעיף יא [וברב אלפס עוד במכילתין פרק ב דף שמא:]

כט ד ה מיי' פ"י מהל' מאכלות אסורות הל' כא סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ו ז:

[לעיל כ.]

[ערך קם כ']

[עי' תוס' מכות ה: ד"ה הא]

ל ו מיי' שם הלכה כב ופ"ז מהל' עבודת כוכבי' הלכה ה סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ד:

לא ז מיי' פי"ג מהל' מ"א הלכה כב סמג שם:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מ"ט לאו משום דקסבר: (ב) רש"י ד"ה תלמוד לומר וכו' ולא תזרע שדך . נ"ב עיין במכות דף כא ע"ב: (ג) ד"ה ומאי איריא וכו' דהאי רולה וכו' הוא דשרי וכו' קיום גמור נמי שרי: (ד) ד"ה ותו ליכא לאקשויי מידי הס"ד נ"ב כלשון זה הוא בהוריות דף ט ע"ב ולעיל דף כג: (ה) ד"ה טול וכו' ומותר: (ו) תוס' ד"ה רבי עקיבא וכו' דבהנחה דכלאים וכו' להוכיח דבלעקור: (ז) בא"ד שיהא ניכר בו שרולה בקיומו אבל עוקר וכו' שהוא קיים ולכך היה.

גליון הש"ס

תום' ד"ה ר"ע וכו' דהא פ"ב דמכות דף כא· נ"ל ס"א דמכות דף ד' ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה הא: בא"ד וא"ת היאך ס"ד · קשה לי הא מ"מ איסורא דאורייתא בלא מעשה אלא דאין לוקין וא"כ מדמותר לעקור מוכח דלמעט היסק שרי וצ"ע:

*תניא נמי הכי *בד"א שירשו אבל נשתתפו אסור הדור יתבו וקמיבעיא להו גר תושב מהו שיבטל עבודת כוכבים דפלח מבטיל דלא פלח לא מבטיל או דלמא כל דבר מיני' מבטיל והאי בר מיניה הוא אמר להו רב נחמן [ג]מסתברא דפלה מבטיל דלא פלח לא מבטיל מיתיבי *[ד]ישראל שמצא עבודת כוכבים בשוק עד שלא באתה לידו אומר לעובד כוכבים ומבטלה [ה]משבאתה לידו אינו אומר לעובד כוכבים ומבטלה מפני שאמרו *עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו בין עובדה ובין שאין עובדה מאי עובדה ומאי שאינו עובדה אילימא אידי ואידי עובד כוכבים היינו שלו ושל חבירו אלא לאו עובדה עובד כוכבים ומאי שאינו עובדה גר תושב וש"מ גר תושב נמי מבטל לא לעולם אימא לך אידי ואידי עובד כוכבים ודקאמרת היינו שלו ושל חבירו רישא זה וזה לפעור וזה וזה למרקולים סיפא [ו]זה לפעור וזה למרקולים מיתיבי *°איזהו גר תושב כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים דברי ר"מ וחב"א [ז]כל שקיבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח אחרים אומרים אלו לא באו לכלל גר תושב אלא איזהו גר תושב זה גר אוכל נבילות שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות [ח]מיחדין אצלו יין ואין מפקידין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה ישראל אבל מיחדין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים שמנו כיינו שמנו כיינו ס"ד שמן מי קא הוי (א)יין נסך אלא [ט]יינו כשמנו ולשאר כל דבר הרי הוא כעובד כוכבים רבן שמעון אומר יינו יין נסך ואמרי לה [י]מותר בשתיה קתני מיהא ולשאר כל דבריו הרי הוא כעובד כוכבים למאי הלכתא לאו דמבטל עבודת כוכבים כעובד כוכבים אר"נ בר יצחק לא [כ]ליתן רשות ולבטל רשות וכדתניא *[ל]ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות שאין משמר שבתו בשוק אין מבטל רשות מפני שאמרו [מ]ישראל נותן רשות ומבטל רשות [נ]ובעובד כוכבים עד שישכור כיצד [ס]אומר לו רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה ואין צריך לזכות רב יהודה שדר ליה קורבנא לאבידרנא

רש"י

גר תושב · אינו עובד עבודת כוכבים וכר מיניה של עובד כוכבים הוא בכל שאר עבירות: אי נימא אידי ואידי עובד כוכבים · קאמר דזה מבטל יראתו של זה ואע"פ שהמבטל לא עבד את זו מעולם כי אם שלו הוא עובד: היינו שלו ושל חבירו: זה וזה לפעור · זה יש לו פעור שלו וזה יש לו פעור שלו והשמיענו רישא דזה מבטל פעורו של חבירו וזה מבטל פעורו של חבירו וסיפא אשמעינן דאפילו זה לפעור וזה למרקולים מבטל זה את של חבירו. אלו לא באו לכלל גר תושב · שיהו ישראל מצווים להחיותן שהרי אף עובדי כוכבים גמורים נצטוו על עבודת כוכבים ועל שאר המצות: כל שאוכל נבילות · ושאר כל המצות מקיים אין מפקידין אצלו יין בביתו לזמן מרובה דאיכא למיחש לאיחלופי ביין שלו שהוא אסור כדקתני סיפא יינו כשמנו: אבל מייחדין אצלו יין · ישראל מניח (ב) בחנותו עד שילך כדי מיל או יותר מה שאין כן בעובד כוכבים דהאי כיון דלא פלח לא נגע ולא מנסך ולמגע עובד כוכבים דאתי מעלמא בביתו לא חיישינן דכיון דאין לו הנאה בכך אינו מניחו ליגע ולאחלופי בזמן מועט ליכא למיחש: שמנו כיינו · משמע שמנו אסור כיינו ולהחמיר בא: ושמנו מי הוי נסך אלא יינו · מותר בהנאה כשמנו וקודם שהותר השמן באכילה קאי אבל בשתיה אסור: יינו יין נסך · דאינו מקפיד על מגע עובד כוכבים: הרי הוא כעובד כוכבים · דכיון דלא מל חשוד הוא לכל התורה: ליתן רשות · שאינו יכול ליתן רשותו לישראל אא"כ שכר ממנו מערב שבת: משמר שבתו בשוק · בפרהסיא ואע"פ שהוא מומר לחלל שבת בצינעא: נותן רשות · אם היה פתח ביתו פתוח לחצר שישראל דרין בה ושבת ולא עירב עמהן מבטל להם את רשותו של חצר ואם לא ביטל אסור להוציא מבתיהם לחצר דהוה להו מוציאין מרשות המיוחדת לכל אחד לרשות שיש לזה חלק בה והחכמים גזרו שלא להוציא מרשותו לרשות חבירו: כיצד · ישראל הנותן רשות אומר רשותי קנויה לך וזה נוטלה ממנו ומוציא לחצר: קנה · הנוטל באמירה בעלמא בלא מתן מעות: ואין צריך לזכות על ידי קנין: קורבנא · תשורה: לאבידרנא

תוספות

תניא נמי הכי · פי' כמו שמתרץ רב פפא דירושת גר אקילו בה רבנן דאילו מרישא דגר ועובד כוכבים שירשו דיכול לומר טול עבודת כוכבים ליכא למשמע (ג) לזה דהוה אמינא דבדין הוא מטעם ברירה אבל מברייתא דנשתתפו מייתי שפיר דודאי אין טעם ההיתר מכח ברירה דאם כן אף בנשתתפו היה מותר ומשום הכי בפרק קמא דקידושין (דף יז:) אחר שהוכיח ירושת גר דרבנן מהביא דגר ועובד כוכבים הולך להביא תניא נמי הכי שלא תדחה ראייתו אלא טעם ברירה:

מסתברא דפלח מבטל דלא פלח לא מבטל · והא דאמרינן לעיל פרק כל הצלמים (דף מב:) שישראל היה יכול לבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים אי לאו טעמא דדלמא מגבה לה והדר מבטל לה היינו דוקא לרשב"ל ור' יוחנן פליג עליה:

איזהו גר תושב כו' · במסקנא קאמר דהיינו להחיותו וא"ת והלא מיד שעבר שבע מצות חייב מיתה דאזהרת בני נח היא מיתתן בלא עדים והתראה י"ל דכל זמן שלא דנוהו בית דין אינו חייב מיתה תדע דהא אמרינן *העובדי כוכבים לא מעלין ולא מורידין:

אחרים אומרים כו' · על כרחך אחרים דהכא לאו היינו ר"מ דהא פליג עליה וכן מצינו בכמה מקומות אחרים במחלוקת אלא ר"מ וי"א אלא ר' נתן*:

אין מפקידין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה ישראל · פירש רש"י לפי שאין מקפיד על מגע עובד כוכבים והקשה ר"ת על זה דא"כ אפילו ליחד נמי לפי שעה עד שילך כדי מיל או יותר כמו שפירש בקונטרס עצמו היה לנו לאסור דע"כ בהודיעו שהוא מפליג מיירי דאי לא הודיעו אף בעובד כוכבים מותר ואם כן למה לא ניחוש למגע עובד כוכבים הרגיל בחנותו כיון שאינו מקפיד לכן נראה לר"ת כמו שפירש רש"י והגיה בפירושים שלו ומחק הטעם לפי שאינו מקפיד וכתב אין מפקידין לזמן מרובה דאיכא למיחש לאיחלופי ביין שלו שאסור כדקתני סיפא יינו כשמנו ונראה שרש"י חזר בו מטעם ראשון משום דמדתלי איסור יינו בשמנו משמע שאין לאוסרו כ"א מטעם חתנות ואי לא היה מקפיד על מגע עובד כוכבים היה (ד) לאסור איסור גמור אבל מייחדין אצלו יין ישראל מניחו בחנותו עד שילך כדי מיל או יותר מה שאין כן בעובד כוכבים דהא כיון שלא פלח לעבודת כוכבים לא נגע ולא מנסך עד כאן היה כתוב בפירושיו והוסיף רש"י והגיה ולמגע עובד כוכבים דאתי מעלמא בביתו לא חיישינן דכיון דאין לו הנאה בכך אין מניחו ליגע ולאיחלופי בזמן מועט ליכא למיחש ולפי זה הפירוש אין להוכיח בבירור שיהא מותר מגע גר תושב ביינו של ישראל להתירו בשתיה ויש ליישב פירוש הקונטרס ראשון דאין מפקידין בביתו יין לפי שאינו מקפיד על מגע שרגילין העובדי כוכבים ליכנס בביתו אע"ג דיינו כשמנו אלמא שמקפיד על מגע עובד כוכבים מדברי בהגהה היינו בשל עצמו אבל בשל ישראל אינו מקפיד א"כ הא דיינו כשמנו בידוע שלא נגע בו העובד כוכבים אבל מייחדין יין בחנותו אפילו הודיעו שמפליג כדי מיל או יותר בזמן מועט ליכא למיחש למגע עובד כוכבים שאין העובדי כוכבים רגילים ליכנס בתוך החנות ולמגע עצמו לא חיישינן כיון דלא פלח לא נגע ולא מנסך ולגנוב נמי כדי לשתות לא חשיד כיון שקבל עליו שבע מצות מיהו לר"מ שלא קבל עליו אלא שלא לעבוד עבודת כוכבים צריך לומר אע"פ שגזרו על יינו לא גזרו על מגעו ביין של ישראל אבל רבינו יצחק כתב מייחדין אצלו יין אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים פירוש דמותר מגעו בשתיה והא דלא תנא בהדיא מגעו מותר דרבותא קמ"ל דאפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים לא חיישינן שמא יגע בו עובד כוכבים אע"פ שרוב עובדי כוכבים מצויין שם כיון שאין מניחו אלא לפי שעה ואין מפקידין כו' הטעם כדפיר' בקונט' בהגהה כתב רבינו יהודה מעשה היה בגר אחד שמל ולא טבל טבילה כראוי ועמד בבית ישראל ימים רבים ונגע ביינו והתירו רבינו יצחק בשתיה כפירושו דגר תושב מגעו מותר בשתיה כל שכן זה שמל וקבל עליו מצות ואע"ג דאמרינן לעיל עבדים ובני שפחות שמלו ולא טבלו עושין יין נסך היינו לפי שאימת רבן עליהם ואינם מתגיירין בלב שלם כדפירש לעיל (דף מי) גבי שיקוע עבודת כוכבים ועוד ראיה דאמרינן לעיל (דף נט.) גבי גרים שמלו ולא טבלו לא והכריז על בניהם שהם ממזרים ואע"פ שמסתמא נוגעין ביין לא היה מקפיד על יינם כמו במזגו עובדי כוכבים ושתו ישראל ועוד בשל סופרים הלך אחר המיקל בשתם יינם בשתיה וה"ה במגען ואפילו ללישנא דקאמר יינן כשמנן היינו משום חתנות אבל על מגעו בשל ישראל לא יקפיד אע"פ כן לא רצה רבינו יצחק להקל:

ביקרוהגר

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ג מהל' ע"א הלכה כב סמג לאוין קמח:
לג ב מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ה:
לד ג מיי' שם הלכ' ח טוש"ע שם סעיף ג:
לה ד טוש"ע שם סעי' ה:
[וע' היטב תוס' קידושין יז: ד"ה אליפ']
לו ה מיי' שם פ"י הלכ' ו ופי"א מהל' מאכלות אסורות הלכ' ז טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף ב:
לז ו מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה ז סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף א:
לח ז ח מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף ו:
[לעיל סו.]
לט ט י מיי' פ"ב מהל' עירובין הלכה טז סמג עשין מד"ס א טוש"ע א"ח סי' שפה סעיף ג:
[ועי' תוס' סוטה יב. ד"ה אחרים וכו' ותוס' ב"ב עו: ד"ה יש]
מ כ מיי' שם וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שם סעיף א:
מא ל מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע א"ח סי' שפב סעיף א:
מב מ מיי' שם הלכ' ג סמג שם טוש"ע א"ח סי' שם סעיף א:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמן מי קא הוי נסך כצ"ל ותיבת יין נמחק: (ב) רש"י ד"ה אבל וכו' בחנותו עד כ"כ ע"ל דף סט ע"א: (ג) תום' ד"ה תניא וכו' ליכא למשמע מינה דהוה אמינא דבדין הוא: (ד) ד"ה אין וכו' היה לנו לאסור איסור גמור וכו' על מגע עובד כוכבים רגילים וכו' דבזמן מועט:

גליון הש"ס

גמ' איזהו גר תושב עיין סנהדרין דף נו ע"ב ברש"י ד"ה גר תושב ובגמ' שבע שם:

מסורת הש"ס

[קידושין יז:]
[תוספתא פ"ח]
[לעיל נב: ע"ג]
[לקמן סה.]
חולין ז. עירובין

ביקרותיך · פי' בקונטרס לכבוד לך לשון יקר אבל בתהלים פירש ביקרותיך לשון ביקור וכן *(וזה המזבח) יהיה לי לבקר ואע"פ שהיו"ד יתירה מגויה היא במסורת עם יו"ד של מי נתן למשיסה כלומר מבקרות לך ועומדות לשרתך:

טעמא דא"ל לעיתותי ערב כו' · הא דלא משני מתני' כרשב"ג דאמר *ימכר כולו (ב) חוץ מדמי יין נסך וכאן נמי שכרו מותר חוץ מדמי חבית דניחא ליה לאוקמי כרבנן אי נמי שכרו מותר משמע כל שכרו אי נמי בהא אפילו רבן שמעון בן גמליאל מודי דהתם אין דרך ליקח יין מן העובד כוכבים והכא דרך בני אדם ליקח שכר מן העובד כוכבים ויש לאסור כל השכר וחילוק זה יש בירושלמי ולעיל ס"פ כל הצלמים (דף מט:*) גבי ארג בו את הבגד ולפי התירוץ דניחא לאוקמא כרבנן ניחא דלא תיקשי נוקמה כר"א דאית ליה לעיל יש פדיון לעבודת כוכבים ויוליך הנאה לים המלח אף בלא זה וזה גורם וקיימא לן כוותיה ולתירוץ האחר נמי יש לומר שכרו מותר משמע בלא פדיון:

הא דאמר ליה העבר לי ק' חביות בק' פרוטות · ובהא אסרה ברייתא כי לא אמר לו לעיתותי ערב דכל כמה דלא אעבריגהו לכולהו לא יהיב ליה מידי הלכך כוליה אגרא שייך ביה כן לשון הקונט' משמע הא א"ל לעיתותי ערב מותר ואע"ג שהיא מאותם חביות שהתנה עמו וקשה דמ"מ שכר האיסור מעורב בכל ההיתר לכן נראה לפרש ולעיתותי ערב אחר שהשלים קבלנותו אמר לו כן והשמעי' שאע"פ שלא עשה עמו תנאי חדש אלא על פי תנאי הראשון הוא מעביר בפרוטה לפי חשבון מאה במאה פרוטות וס"ד שהכל שכר אחד הוא ונמצא בשכרו מעורב שכר יין נסך קא משמע לן דשרי והוה ליה כמעביר ביום של אחריו מאחר שכבר השלים קבלנותו: **ה"ג** *ר"ת שוכר מניח עליה כסתו מלשון כסת ולא גרס כסותו דדבר פשוט הוא וכי ילך ערום ואם תפרש כסותו שניה שיש לו אם רגיל ללובשה פשיטא שמותר ואם בא להתיר אע"פ שאינו רגיל היה לו לפרש אלא כסתו גרס והוא כסת קטנה שיושב עליה או נותן תחת ראשו למראשותיו וכר הוא הגדול ששוכב עליו והעולם טועים שאומרים לקטן כר ולגדול כסת וראיה ממסכת תמיד (פ"א מ"א) איש כסתו בארץ וכן תנא בכלים (פ' כ"ח מ"ה) כר שעשאו סדין וכסת שעשאו מטפחות וגם במקרא (יחזקאל יג) למתפרות כסתות על כל אצילי ידים וכר הוא לשכוב עליו כדמשמע פ' השולח (גיטין דף מז · ושם) דשב"ל היה שוכב על מעים ואומר בתי כרסי כרי וכן פ"ב דעירובין (דף ק:) ונעשית כר לבעלה והא דכתיב (בראשית לא) ותשימם בכר הגמל אותו כר עברי של עבוט כדמתרגמינן בעביטא דגמלא וחור כרפס (אסתר א) אותו כר היה גדול כמטות המוצעות לכבוד הבית: **מאונא** לאונא · פי' ממסע למסע ממהלך יום למהלך יום כמו *נטל ועבר תלתא אונין דסנחריב והא דאמרי' [בסנהדרין] (דף צד:) עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום בתרגום אינו חושב כי אם ערים גדולות והא דכתיב גבע מלון לנו דמשמע שלנו שם לילה אחת שמא מקצת אלו הלכו תחילה ולנו מקצת במקומות הללו והוא ושאר החיל הבאים אחריהם עמו עברו עד ירושלים והלכו הכל ביום אחד לפי שהיה ממהר להיות שם באותו היום:

פי

תורה אור

לאבידרנא ביום אידם אמר *ידענא ביה *דלא פלח לעבודת כוכבים א"ל רב יוסף והתניא *איזהו גר תושב כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים כי תניא ההיא להחיותו והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן גר תושב שעברו עליו י"ב חדש ולא מל הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים התם כגון שקיבל עליו למול ולא מל רבא אמטי ליה קורבנא לבר שישך ביום אידם אמר ידענא ביה דלא פלח לעבודת כוכבים אזל אשכחיה דיתיב עד צואריה בוורדא וקיימן זונות ערומות קמיה א"ל אית לכו כה"ג לעלמא דאתי א"ל דידן עדיפא טפי מהאי א"ל *טפי מהאי מי הוה א"ל אתון איכא עלייכו אימתא דמלכותא אנן לא תיהוי עלן אימתא דמלכותא א"ל אנא מיהא מאי אימתא דמלכותא איכא עלי עד דיתבי אתא ההוא פריסתקא דמלכא א"ל קום דקבעי לך מלכא כי נפיק ואזיל א"ל עינא דבעי למיחזי לכו בישותא תיפקע א"ל רבא אמן פקע עיניה דבר שישך אמר רב פפי איבעי ליה למימרא ליה מהאי קרא °בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר אמר ר"נ בר יצחק איבעי ליה למימרא ליה *מהכא °עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו: שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת: ואע"ג דלא א"ל לעיתותי ערב ורמינהי *השוכר את הפועל ולעיתותי ערב אמר לו העבר חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר טעמא דא"ל לעיתותי ערב אין כולי יומא לא אמר אביי כי תנן נמי מתניתין דאמר לעיתותי ערב תנן רבא אמר ל"ק הא דאמר ליה העבר לי מאה חביות במאה פרוטות הא דא"ל העבר לי חבית חבית בפרוטה והתניא [ב]השוכר את הפועל ואמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן שכרו אסור חבית חבית בפרוטה ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן שכרו מותר: השוכר את החמור להביא עליה יין נסך שכרו אסור: הא תו ל"ל היינו רישא סיפא איצטריכא ליה שכרה לישב עליה אע"פ שהניח עובד כוכבים לגינו עליה שכרו מותר: למימרא דלגינלאו (א) דינא הוא לאותוביה ורמינהי *[ג]השוכר את החמור שוכר מניח עליה כסותו ולגינתו ומזונותיו של אותו הדרך מכאן ואילך חמר מעכב עליו חמר מניח עליה שעורים ותבן ומזונותיו של אותו היום מכאן ואילך שוכר מעכב עליו אמר אביי נהי דלגין דינא הוא לאותובי מיהא אי לא מותיב ליה מי אמרינן ליה נכי ליה אגרא דלגינתו ה"ד אי דשכיח למזבן חמר נמי לעכב ואי דלא שכיח למזבן שוכר נמי לא לעכב אמר רב פפא [ד]לא צריכא דשכיח למיטרח ולמזבן מאונא לאונא חמר דרכיה למיטרח ולמזבן שוכר לאו דרכיה למיטרח ולמזבן אבוה דרב אחא בריה דרב איקא

הוה

לאבידרנא · שם העובד כוכבים: בוורדא · במרחץ של וורדים: עינא דבעיא למחזי לכו בישותא · עין המתאוה לראות רעתכם תעקר שהרי הקב"ה ממלא כל תאוותכם שאף שיחתכם מתברכת: ביקרותיך · לכבוד לך לישראל קא מבשר נביא: עין לא ראתה · זולתי עין של הקב"ה את אשר יעשה למחכה לו לא נראה כבוד וגדולה דוגמתה: ואע"ג · דהעברת חבית לאו לעיתותי ערב לאחר שנשלם כל זמן שכר פעולתו אלא קודם גמר זמן שכירותו אמר לו העבר חבית של יין נסך קתני מתניתין שכרו מותר בתמיה: ולעיתותי ערב · דכבר נתחייב לו כל שכרו קודם העברת חבית: רבא אמר · לעולם דלא אמר ליה לעיתותי ערב: ולא קשיא · מתני' דקתני מותר כגון העבר לי חבית בפרוטה ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן שדי פרוטה לנהרא א"נ לא שקיל מיד עובד כוכבים והיכך משתרו דהא לא שייך שכר ההוא חבית בהדי היכך דכל חדא קנין אגרא באפי נפשא: ובריי' דכי לא אמר ליה לעיתותי ערב הוי כל שכרו אסור כגון דאמר ליה העבר ק' חביות בק' פרוטות דכל כמה דלא אעבריגהו לכולהו לא יהיב ליה מידי הלכך כולי אגרא שייך ביה: והתניא · בניחותא: סיפא אצטריך ליה · לאשמועינן דאגרא לאו אלגין מקבל ליה ושרי: לגינו של יין נסך לאו דרכיה לאותוביה הלכך אגרא לאו עליה קא מתייהב: של אותו הדרך · אפילו הוא מהלך ג' ימים: מי אמרינן ליה · לחמר נכי ליה פחת לו שכר הלגין וכיון דכי לא מותיב לא מנכי כי מותיב נמי אגרא לאו עליה מתחייב ושרי: ה"ד · דשוכר מניח עליה מזונות כל הדרך וחמר אינו מניח אלא מזונות יום אחד: אי דשכיח למזבן · בדרך הליכתן מוכרין מזונות ליקח כל שעה: מאונא לאונא · ממסע למסע מהלך יום אחד כמו נטל ועבר תלתא אונין* דסנחריב:

הוה

[פ' תוס' לעיל סג. ד"ה לאפוקי]
[לעיל סד:]
[גי' ע"י ומאי טפי מהאי א"ל]
[תוספ' פ"ח]
[תרגום על עוד היום בנוב ישעיה י']
ב"מ עט: ע"ש
ס"א תרגום ישעיה סי' י' על פסוק עוד היום בנוב

[נ"ל ומזבח הנחשת במלכים ב טז]

מג א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ב סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ה [וברב אלפס רפ"א דמכילתין דף של:]:

מד ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה יח סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלג סעיף ג:

מה ג ד מיי' פ"ד מהל' שכירות הלכה ח סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שח סעי' ג:

ובס ד"ס אתא

נ"א מהכא ולאום מלאום יאמץ א"ר פפא איבעי ליה למימרא מהכא עין כו'

[ונב"מ עט: כתוב הכי בשם ר"ת]

הגהות הב"ח
(א) גמ' למימרא דלגין לאו דרכיה הוא לאותוביה:
(ב) תוס' ד"ה טעמא וכו' כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו וכאן ג.

עין משפט
נר מצוה

מו א מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה לב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ה:
מז ב מיי' שם הל' לג וגרס כגי' התוס' טוש"ע שם סעיף ט:
מח ג ד טוש"ע שם סעיף יב:
מט ה מיי' שם הל' לג טוש"ע שם סעי' ט'
נ ו מיי' פ"י מהל' כלאים הל' כו סמג לאוין רפג טוש"ע י"ד סי' שא סעיף ח:
נא ז ח מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה לד ועיין בהשגות סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף יח:

הוה שפיך להו חמרא לעובדי כוכבים ואזיל מעבר להו מעברא ויהבו ליה גולפי באגרא אתו אמרו ליה לאביי א"ל כי קא טרח בהתירא קא טרח והא רוצה בקיומו דלא נצטרו זיקי דמתני בהדייהו א"נ דמייתו פריסדקי בהדייהו והא קא מעבר להו מעברא דקא טרח באיסורא דא"ל למברויא מעיקרא א"נ דנקיט ביה קיטרי: מתני' *יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחן והן מותרות ואם היו מבוקעות אסורות *נפל ע"ג תאנים או על גבי תמרים אם יש בהן בנותן טעם אסור ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרו' בספינה ונשתברה חבית של יין נסך* ונפל על גביהן ושאל לחכמים והתירום *זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם אסור כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר *כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין: גמ' מעשה לסתור חסורי מיחסרא והכי קתני *אם נותן טעם לפגם הוא מותר ומעשה נמי בביתוס בן זונן שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירום ההוא כרי דחיטי דנפל עליה חביתא דיין נסך שרייה רבא לזבוניה לעובדי כוכבי' איתיבי' רבה בר ליואי לרבא *בגד שאבד בו כלאים *ה"ז לא *ימכרנה לעוב"כ ולא (א) יעשנה מרדעת לחמור אבל עושה אותו תכריכין למת מצוה לעובד כוכבים מ"ט לא דלמא אתי לזבוניה לישראל ה"נ אתי לזבוניה לישראל הדר ישרא למיטחינהו ולמפינהו ולזבונינהו לעובדי כוכבים שלא בפני ישראל תנן יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחן והן מותרות ואם היו מבוקעות אסורות מבוקעות אין שאין מבוקעות לא אמר רב פפא *שאני חיטי הואיל ואגב צירייהו כמבוקעות דמיין חמרא

הוה שפיך להו חמרא לעובדי כוכבים. הוא היה מוכר להם יין ודרך למוכרי חביות של יין ליתן גם החביות ללוקחין והכי אמרינן בהמפקיד (ב"מ מ:) אלא גולפי *ושדריה שהלוקח מוכרו בחנות משתכר בהן לבד מה שהוא משתכר ביין ורב איקא הוה שפיך להו מגולפי שלקחו ממנו ויהיב בזיקי דידהו: ומעבר להו. את מעבר המים: ויהבו ליה גולפי. דזבון מיניה באגרא: כי קא טרח. לשפוך: בדידיה קא טרח. שהיין אינו נאסר עד שמגיע לקרקעית של זיקי דידהו זיקי של עור גולפי של חרס ולקמיה פריך הא קא מעבר להו מעברא דהיינו לאחר שנאסר: והא רוצה בקיומו. לאחר שנאסר: דלא נצטרו זיקי. שלא יתבקעו הנודות בלהס וילטרכו לגולפי ולא יהבי להו ניהליה: דמתני בהדייהו. דאי נמי מנטרו זיקי לא יהיב להו גולפי: א"נ פריסדקי נקיטי בהדייהו. כלים רקים לקבל היין היוצא מן הנודות לשאן מתבקעין דלא איכפת להו אי מנטרו זיקי: דא"ל למברויא מעיקרא. רב איקא ריש נהרא הוה וא"ל למברויא לספן מעיקרא הרי ימים רבים כל עת שיגיעו אנשים הללו העבירם בחנם: קיטרי. קישרי סימן הוא מוסר להם ומכירם הספן ומעבירם ואיהו לא טרח מידי: מתני' ידיחם. במים ואם היו מבוקעות אסורות: וכן יין שנפל לתוך החומץ כו' לא גרס: גרוגרות. תאנים יבשים: כל שבהנאתו בנותן טעם. שנהנה בטעמו של איסור דהיינו בנותן טעם לשבח אסור (ב) וכל שאין בהנאתו בנותן טעם שנהנה בטעמו: כגון חומץ שנפל לתוך גריסין. דנותן טעם לפגם הוא מותר: וכן היו עושין כו' לא גרסי' במתני': גמ' מעשה לסתור. יש אדם שמביא ראיות לסתור את דבריו קתני אם יש בהן בנותן טעם אסורות והדר תני מעשה דגרוגרות והתירום: גרוגרות. היין פוגמן: שאבד בו כלאים. שארוג (ג) כלאים חוט אחד ואין מקומו ניכר: ולא ימכרנו לעובד כוכבים. כדמפרש שמא יחזור וימכור לישראל וה"כ איכא למיחש שמא יחזור וימכרם לישראל: תכריכין למת. דכתיב במתים חפשי *כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות: ולמפינהו. דתו לא זבין להו ישראל מעובד כוכבים דפתן אסורה: שלא בפני ישראל. דאי חזי ישראל דישראל חבריה מזבין ליה לעובד כוכבים הדר זבין ליה איהו מיד עובד כוכבים דסבר פת של היתר היא שישראל אפאה: לירייהו. סדק שבחיטין: לירייהו. לשון מיצטרו זיקי (לעיל נ:): חמרא

כי קא טרח בהתירא קא טרח. פרש"י דיין נסך לא הוי עד דמטיין לקרקעיתו דזיקי דידהו והא דלא מיתסר הטליון בהגהה בנצוק (ד) כרשב"ג לקמן (דף עג.) דאמר יין ביין ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו וקי"ל כוותיה ואפי' היה נשאר יין מעלהם בתוך כליהם אין לאסור כל מעלה בנצוק ולומר שטורח באיסורי הנאה ולדברי ר"ת דפסק נצוק אינו חיבור לא קשי' מידי ולקמן (דף עב.) במעתין דנצוק נאריך בעה"י א"נ מיירי שלא שהריקו כליהם יפה שאינו יין נסך עד שיגע: פריסדקי. פר"ח (ה) של חרס כדים ריקים ולשמא יבקעו בניהם כולי האי לא חיישינן: ואם היו מבוקעות אסורות. בירושלמי מפרש דמיירי בענבים המחוברים לאשכול אבל אם ניטל העוקץ הוו כמבוקעות מפני נקב הנשאר בזנבו: ה"ג בסדר המשנה יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחום והם מותרות ואם היו מבוקעות אסורות ומעשה בביתוס בן זונן שהיה מביא גרוגרות כו' זה הכלל כל שבהנאתו כו' כגון חומץ שנפל לגריסים כו' עובד כוכבים שהיה מעביר כו' עכ"ל רבינו שמואל ולפ"ז צריך לפרש (ו) שמקשה בגמרא מעשה לסתור על נפילת יין בענבים קאי דגרוגרות דמו למבוקעות אבל לספרים דגרסי במשנה נפל ע"ג תמרים ותאנים אם יש בהם בנותן טעם אסור ומעשה בביתוס כו'(ז) ופריך בגמרא בפשיטות מעשה לסתור דפריך מגרוגרות לתאנים ומשני דיין ע"ג גרוגרות נותן טעמא לפגם וקשה שהיה לו לומר חסורי מחסרא והכי קתני בד"א בתמרים ותאנים לחים אבל ביבשות נותן טעם לפגם הוא ומעשה כו' ובספר ר"ת לא הוה גרס ליה: איתיביה רבה בר ליואי לרבא. כי האי פירכא פרכה רבה בר ליואי לרבא גבי ההיא ארבא דטבעא בחישתא בפסחים (דף מ:) דשרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים והדר ביה רבא נ"ל שאחר שני המעשים אלו הקשה לו אך התלמוד קבע פירכא על שניהם כי אין נכון לומר שטעה [רבא] שתי פעמים: הבגד שאבד בו כלאים. וא"ת וליבטיל ברובא כדפריך בשילהי תמורה (דף לד.) גבי שיער בכור ושער נזיר שארג בבגד ושם היה בטל אי לאו דמוקי לה *בשופרתא שהוא דבר חשוב ולא בטל ותירץ ה"ר (ח) יוסי בר יוסף טוב דשאני כלאים דכל עיקרן אין אוסרין אלא ע"י עירוב שהרי שניהם היתר א] לכך אוסר עירובן ולא בטלי וא"ת והרי בשר בחלב דכל אחד לחוד שרי ועירובו אסור ואפ"ה בטל כדאמרינן פ' כל הבשר (חולין דף קח.) טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר אם יש בנותן טעם וכו' ויש לומר דשאני בשר בחלב דגלי קרא בהדיא דבטיל כדאמרינן התם דרך בישול אסרה תורה: הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים. דוקא אבד גזרינן שמא ימכרנו לישראל וכן לא יעשנו מרדעת לחמור שמא יקרע בגדו ויתפרנו עליו אבל בכלאים ודאי ליכא למיחש מידי כדתנן (במס' כלאים פ"ט משנה ד') מרדעת החמור ותכריכי המת אין בהן משום כלאים ודוקא בהצעה כגון מרדעת החמור שהוא יושב עליה וטעמא לפי שהוא דרבנן כדאמרינן בפ"ק דביצה (דף יד:) לא יעלה עליך אבל אתה מותר להציעו תחתיך אבל בהעלאה אסור כדתנן ולא יעלנה על כתיפו אפילו להביא עליה הזבל והצעה צריך נמי ליזהר שלא יהא בשרו נוגע בהם ואע"פ שהצעה נמי גזרו חכמים אפילו עשר מצעות זו על גב זו וכלאים תחתיהם גזירה שמא תיכרך נימא על בשרו מ"מ הכא לא גזור: אבל עושין אותו תכריכין למת מצוה. וה"ה בלא אבד כדתנן במס' כלאים (פ"ט מ"ד) שהבאתי וא"ת הא איכא לועג לרש כדאמרינן גבי ציצית פ' התכלת (מנחות דף מא.) והיא שעתא ודאי רמינן להו משום לועג לרש פי' באותה שעה שיקברוהו יטילו בו ציצית משום לועג לרש שנראה שאינו חייב במצות וי"ל דשאני ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצות ואיכא לועג טפי ורבי יהודה היה אומר דהסיא דמנחות (דף מא.) אליבא דשמואל דאזיל לטעמיה דאית ליה אין מצות בטילות לעתיד לבא נמצא כשיעמדו הצדיקים בלבושיהם יהיו בלא ציצית ויש כאן עבירה והא דתלי טעמא בלועג לרש לפי שבא ליתן טעם שהעומדים יש להן וא"כ הן לועגין שאינן חשובין כו'* (ט) והוא א"י לעשותו ושמואל מוקי הך דהכא כדברי ר' ינאי *דלא שרי אלא לסופדו אבל לקוברו בכלאים אסור מטעם דפריסית ולפ"ז החילוק ניחא מנהגינו שאנו מסירין הציצית מטליתי המתים דקי"ל כרבי יוחנן דפליג אדרבי ר' ינאי ושרי אף לקוברו ולטעמיה דאית ליה מצות בטילות ועוד סמך למנהגינו ממס' שמחות (פ' יב) שנוה אבא שאול התירו תכלת מאפיליוני ועל פי ספרים החיצונים אנו נוהגין כמה דברים כגון ויחל משה בלילי תעניות ובמגילה (דף לא.) תנינן קללות וברכות ורבינו יצחק היה מחלק לראשונים שהיו להם (י) בחייהם דהוו זהירי במצות ציצית כל ימיהן אי לא רמינן ההיא בעתא הוי לעג כלומר לא קיימו אבל האידנא דלא זהירי בציצית כולי האי אדרבה אי רמינן הוי לעג לומר שקיים ולא קיים ואפילו לאותן שקיימו אין להטיל שלא לבייש האחרים כדאמרינן במסכת נדה (דף עא.) בראשונה היו מטבילין *ע"ג כלות מתות והיו חיות מתביישות התקינו שיהו מטבילין הכל*: ולמפינהו ולזבונינהו לעובדי כוכבים שלא בפני ישראל. ואין לחוש שמא יאכלו העובדי כוכבים וישראל בקערה אחת כל אחד מפתו (כ) (כדאמרינן) *[כדכתבינן] פ' אין מעמידין (דף לה:) *) דלא חמירא פת של עובדי כוכבים מדמאי שמותר בתערובות כיון דלא שכיחא לא גזרינן למידי חלל

*) [עי' תוס' שם ד"ה מכלל]

הגהות הב"ח
(א) גמ' ולא יעשהו מרדעת: (ב) רש"י ד"ה כל שבהנאתו וכו' אסור סס"ד ואח"כ מ"ה וכל שאין וכו' טעם שאינו נהנה בטעמו כגון בנ"ל והד"א: (ג) ד"ה שאבד וכו' שארוג בו כלאים: (ד) תוס' ד"ה כי קא וכו' והא דלא מיתסר הטליון בהגהה בנצוק ואפי' היה נשאר וכו' באיסורי הנאה דס"ל כרשב"ג דאמר יין וכו' וקי"ל כוותיה ולדברי ר"ת דפסק: (ה) ד"ה פריסדקי פר"ח כדים ריקים של חרס ולשמא יבקעו: (ו) ד"ה ה"ג בסדר וכו' צריך לפרש דהא שמקשה וכו' יין בענבים קאי נ"ב ולפי זה למאי דמשני נמי אין חילוק בין לחים ליבשים דאף בתאנים לחים נט"ל הוא: (ז) בא"ד פריך בגמרא וכו' ומשני דיין ע"ג גרוגרות יבשים נותן טעמא לפגם הוא וקשה: (ח) ד"ה הבגד וכו' ותירץ ה"ר יוסף בר יוסף טוב וכו' אם יש בה בנותן: (ט) ד"ה אבל וכו' שאינן חשובין כו' האי וסוף אינו וכו' אלא לסופדו בכלאים אבל וכו' ולטעמיה אזיל דאית ליה מצות בטלות נ"ל ועוד סמך: (י) בא"ד שהיו להם ציצית בחייהם דהוי: (כ) ד"ה ולמפינהו וכו' כדאמרינן פרק ר' ישמעאל דלא חמירא וכו' דכיון דלא:

הגהות מהר"ב רנשבורג
א] תוס' ד"ה הבגד שאבד בו כלאים וכו' לכך אוסר עירובן ולא בטלי. נ"ב אבל התוס' בחולין נט ע"א בסד"ה ובנמלא וכו' בעלו דמן הדין באמת בטל ורק חומרא דתקנתא דרבנן הוא:

[נדה סא:]

גי' מהרש"ל פ"ג וכו'
גי' רש"א

מסורת הש"ס
[בגמרא שם איתא ושדריה]
[ונפלהיעב"ץ]
[לעיל ע. וש"נ]
נדה סא: פסחים מ: *[ע' תוס' חולין לה. סד"ה ובנמלא]
[שבת ל.]
צריך לסדר הדברים והוא אינו יכול לעשות וא"כ הן לועגין וכו'
[ועי' תוס' פסחים מ: ד"ה אבל ותוס' ברכות יח. ד"ה למחר והוס' ר"ה עד. ד"ה פסק]

חמרא עתיקא בענבי דברי הכל בנותן טעם חמרא חדתא בענבי אביי אמר במשהו ורבא אמר בנותן טעם אביי אמר במשהו בתר טעמא אזלינן אידי ואידי חד טעמא הוא (א) דהוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו ורבא אמר בנותן טעם בתר שמא אזלינן והאי שמא לחוד והאי שמא לחוד וה"ל מין בשאינו מינו ומין בשאינו מינו בנ"ט תנן יין נסך שנפל ע"ג ענבים כו' קס"ד חמרא חדתא בענבי מאי לאו בנ"ט לא במשהו הא מדקתני סיפא זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם אסור כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר מכלל דבנותן טעם עסקינן ואביי מתניתין בחמרא עתיקא בענבי חלא דחמרא וחלא דשיכרא וחמירא דחיטי וחמירא דשערי אביי אמר בנותן טעם בתר טעמא אזלינן והאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד והוה ליה מין בשאינו מינו ומין בשאינו מינו בנותן טעם ורבא אמר במשהו בתר שמא אזלינן (ב) והאי חלא מיקרי והאי חלא מיקרי והאי חמירא מיקרי והאי חמירא מיקרי וה"ל מין במינו וכל מין במינו במשהו אמר אביי מנא אמינא לה דבתר טעמא אזלינן דתניא *תבלין ב' וג' שמות והן מין אחד או מין ג' אסורין ומצטרפין ואמר חזקיה הבא במיני מתיקה עסקינן הואיל וראוין למתק בהן את הקדירה אי אמרת בשלמא בתר טעמא אזלינן כולי חד טעמא הוא אלא אי אמרת בתר שמא אזלינן האי שמא לחוד והאי שמא לחוד ורבא אמר לך הא מני ר"מ היא דתניא רבי יהודה אומר משום רבי מאיר מנין לכל איסורין שבתורה שמצטרפין זה עם זה שנאמר °לא תאכל כל תועבה *כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל חלא *לגו חמרא דברי הכל בנותן טעם חמרא לגו חלא אביי אמר במשהו ורבא אמר בנותן טעם אביי אמר במשהו ריחיה

רש"י

חמרא עתיקא · טעמו ניכר בענבים : חמרא חדתא · בנותן טעם וכל היכא דאיתמר נותן טעם ואין טעמו ניכר הוה שיעורא בששים : חלא דחמרא וחלא דשיכרא · חד דאיסור וחד דהיתר : חמירא דחיטי וחמירא דשערי · חד דחולין וחד דתרומה ונפלו זה לתוך זה : וכל מין במינו במשהו · (ג) לקמן *פסקינן דלאו הלכתא הכי אלא אפילו מין במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך : תבלין שנים וג' שמות והן מין אחד או מין ג' אסורין ומצטרפין · ה"ג במסכת ערלה ג' שמות והן מין אחד כגון פלפל לבן פלפל שחור פלפל ארוך או מין ג' וג' שמות יש להן אסורין ומצטרפין אם נפלו לקדירה ולא בזה כדי לתבל ולא בזה כדי לתבל ונצטרפו ותיבלו והן של איסור מצטרפין לאוסרה ואמר חזקיה הכא דקאמר מין ג' וג' שמות להן מצטרפין אע"ג דתלתא מיני נינהו ובשמא נמי לא שוו : במיני מתיקה עסקינן · שכולן טעמן מתוק ומש"ה מצטרפין דטעמן שוה למתק בהן הקדירה : ורבא אמר לך הא מני ר"מ היא · ואע"ג דלא שוו לא בשמא ולא בטעמא קאמר דמצטרפין ודחזקיה ליתא : חלא שנפל לגו חמרא · חלא דאיסור לגו חמרא דהיתר דברי הכל בנותן טעם דכי נפיל לגויה לא הוי דמי ליה לא בריחא ולא בטעמא שאין היין מבטל ריח החומץ עד *שנתרבה לתוכו ולא החומץ מבטל ריח היין משום דרובא חמרא : אבל חמרא לגו חלא · מעט שהגיע לאויר הכלי נהפך היין בריחו לריח החומץ וקודם שנתערבו היו שוין בריחן :

תוספות

מכלל דרישא בנותן טעם עסקינן · יש שהיו מפרשים דכל איסור דהוי במשהו לא אמרינן ביה נותן טעם לפגם מותר דהא אין לך טעם בטל יותר ממשהו באלף (ד) ה"ה נותן טעם לפגם ומפרש כאן מכלל דבנותן טעם עסקינן דלכך מותר בשאין בהנאתו בנותן טעם דאי במשהו הא אפילו לפגם אסור ואין ראיה מכאן דלא דייק הכא אלא מדמפליג בסיפא בהכי מכלל דרישא בנ"ט דבהכי איירי מתני' ועוד דמשהו מין במינו אין הטעם בטל כלל אפילו באלף כיון שהטעם שוה אבל לפגם הטעם בטל ובחמץ בפסח לספרים דגרסי במשהו כרב (פסחים דף ל.) אע"ג דשלא במינו אסור במשהו אע"פ שהטעם בטל מ"מ אין לאסור טעם לפגם °שלא יהא טפל חמור מן העיקר דשלא במינו אינו אסור אלא אטו מינו אלא ודאי אין חילוק דכל נותן טעם לפגם מותר: תבלין של ב' וג' שמות אסורין ומצטרפין · פ"ה אם נפלו לקדירה ולא בזה כדי לתבל ולא בזה כדי לתבל ונצטרפו ותיבלו והם של איסור מצטרפין לאוסרה וקשה דלפי' משמע דחדא מלתא היא ולישנא דברייתא משמע דתרי מילי נינהו לכן פירש רשב"ם דאסורים דקאמר ר"ל אסורה העיסה או הקדירה בנתינת טעם ומצטרפין בדבר יבש לאסור ואפי' בלא נתינת טעם כגון שנפלו לתוך חולין ויש בו מאתים לבטל אחד מן האיסורין אפ"ה לא בטיל עד שיהו בו מאתים מן השנים וא"ת אמאי תני תרוייהו אסורים ומצטרפין ליתני מצטרפין לחוד ושפיר שמעינן תרוייהו בין בלח בין ביבש וי"ל דאי הוה תני הכי ה"א דר"ש דפליג בסיפא (ה) בתרוייהו פליג בין להצטרף לנותן טעם בקדירה בין להעלות באחד ומאתים מש"ה תני תרוייהו לאשמועינן דר"ש לא פליג בנתינת טעם לקדירה אלא מודה דמצטרפין *(כדחזי') דאע"ג דלא גזרו על תערובת דמאי אפ"ה קאמר *שאני שאור ותבלין דלטעמא עבידי ולא בטלי והא דטעמא לא בטיל לא בעי למימר דלא בטיל כלל אלא דלא בטיל כדין שאר איסורים אבל בטל ודאי שפיר כי ידעינן ודאי דנתבטל הטעם כגון ביורה גדולה: תבלין של שנים וג' שמות והם מין א' · פרש"י כגון פלפל לבן פלפל שחור פלפל ארוך והם מין א' וכולן קרוין פלפלין או ג' מיני תבלין כגון פלפל וכמון וקנמון וקשה על זה דבמס' ערלה (פ"ב מ"י) קתני סיפא ר"ש אומר בין ג' שמות והם מין אחד בין ג' מינין והם שם אחד אינם מצטרפין ולפ"ה דפי' דשמות לשון שם ממש בשלמא ג' שמות והם מין א' משכחת לה כדפי' אלא ג' מינים והם שם אחד היכי משכחת לה כיון דשם ר"ל שם ממש וע"ק דבכל דוכתא הוי פירוש שם איסור כמו השמות הללו (*דאיזהו נשך (ב"מ דף עד)) לכן נראה דשמות דקאמר היינו שם דאיסור כמו לא מן השם הוא זה בסוף פ' הזורק (שבת דף קב.) גבי יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ה' חטאות וה"פ הכא תבלין של שנים וג' שמות כגון פלפל דכלאים ופלפל דערלה ופלפל דתרומה דתלתא איסורין וכולן מין פלפלין הם או ג' מינים פלפלים וקנמון ושאר מינים וכולם איסור אחד והשתא ניחא דמשכחת שפיר ג' מינים והם שם אחד כגון מאיסור אחד פי' מתרומה או מערלה או מכלאי הכרם וכן משמע בירושלמי דתנן בפ"ב דמס' ערלה התרומה ותרומת מעשר והחלה והבכורים מצטרפין זה עם זה וקאמר עלה בגמ' נר"ש נכרכה דאע"ג דאמר ר"ש אין ב' שמות מצטרפין מודה הכא שכולם שם תרומה משמע בהדיא דשמות היינו איסורין*: ורבא אמר הא מני ר"מ היא · וא"ת א"כ מאי איריא מיני מתיקה דאמר חזקיה אפילו בלא מיני מתיקה נמי מצטרפין משום דכל מה שתיעבתי לך כו' ופרש"י דאה"נ אליבא דרבא ליתא לדחזקיה דמוקי לה במיני מתיקה דוקא ול"נ דא"כ אין הלכה כחזקיה מדפליג רבא עילויה והוא בתראה ובשבת ס"פ ר"ע (דף פט:) משמע שהתלמוד תופס עיקר הא דחזקיה דקא פריך התם והתנן תבלין של ב' וג' שמות כו' ואמר חזקיה במיני מתיקה שנו כאן מדקא פריך תלמודא ממילתיה דחזקיה ש"מ דהלכה כמותו לכן נראה לרבא נמי דמוקי לה כר"מ איתא לחזקיה ואע"ג דאמר ר"מ כל איסורים שבתורה מצטרפין ואפילו בלאו מיני מתיקה משום דדריש כל מה שתיעבתי לך כו' ה"מ כשהאיסורים בעין ואז ודאי מצטרפין חצי זית מזה וחצי מזה לחייב אפילו אינם שוים במתיקה אבל כשהם מעורבין בתבשיל שאינם בעין כי ההיא דתבלין ב' וג' כו' ומיירי שמתבטל בהם בקדירה אפילו ר"מ מודי לחזקיה דדוקא במיני מתיקה מצטרפין כיון שהם שוים למתק הקדירה אבל אם אינם שוים במיני מתיקה לא מצטרפין כיון שאינם שוין בנתינת טעם בקדירה שזה בא למתק וזה בא לחזק: כל שתיעבתי לך כו' · ואפילו למ"ד לאו שבכללות אין לוקין עליו ה"מ כגון *עלין ולולבין דמפקי מכל אשר יעשה מגפן היין וכן *חי ומבושל בחמי טבריה דמפקינן מכי אם צלי אש אבל היכא דהאיסור מפורש כל אחד לבדו כגון בכל איסורי דעלמא אי חזינן (ו) מהכא שמצטרפי לא חשבינן ליה לאו שבכללות: ורבא אמר בנותן טעם ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא · תימה דקשה הלכתא אהלכתא דקי"ל כרבא לגבי אביי וקי"ל (ז) כר' יהושע בן לוי נמי דאמר פרק המוכר פירות (ב"ב דף צו.) דריחיה חלא וטעמא חמרא חלא ור' יוחנן אמר דריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא *(כרב כהנא) וי"ל °דהתם איכא לישנא אחרינא ודרומאי מתני איפכא א) דר' יוחנן אמר ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא ורבי יהושע בן לוי אמר חמרא כרבא דהכא ומכאן נראה דמותר לקדש בע"ש על היין שריחו חלא וטעמיה חמרא :

א) [ע"ש היטב בב"ב והראה דלפנינו שם ליתא הכי אלא דרומאי מתני מסמיה דריב"ל וכו' והיינו דגם ריב"ל ס"ל כר' יוחנן דריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא] בא

עין משפט נר מצוה

נב א ב מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה לב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ח :

נג ג מיי' שם הלכה יד טוש"ע י"ד סי' לח סעיף כ בהגה ועיין כל זה בב"י שם :

נד ד מיי' שם הלכה יד טו וע"ש בהשגות ובכ"מ :

נה ה מיי' שם הלכ' לה וסמג שם טוש"ע י"ד סי' קלד סעי' ו [וברב אלפס עוד בפ' ערבי פסחים קטו.] :

הגהות הב"ח

(א) גמ' חד טעמא הוא והוה : (ב) שם והאי חלא מיקרי והאי חלא נ"ב נראה דהלשון בכי האדם אידי ואידי חלא מיקרי וגם אידי ואידי חמירא מיקרי ולא דמי לתבלין של שני שמות דלא מיקרי בחד שמא אלא פלפל ארוך או פלפל שחור מיקרי : (ג) רש"י ד"ה וכל מין במינו במשהו (לקמן פסקינן וכו' ויין נסך) תא"מ . ונ"ב ס"א והכי הלכתא דכל מין במינו דינו במשהו ונוסחא זו כפי' רש"י עיקר והגה"ה זו שהיא ע"פ פר"ת נדפסה בתוך פרש"י בטעות גם יתכן דפרש"י דהכא הוי קודם חזרה עיין בהגהת אשיר"י המתחיל רש"י פסק : (ד) תוס' ד"ה מכלל וכו' יותר ממשהו באלף וא"כ אסרו רחמנא ה"ה נותן טעם לפגם וכו' הלכך מותר וכו' לפגם נמי אסור : (ה) ד"ה תבלין וכו' דפליג בסיפא . נ"ב עיין בדבור הסמוך : (ו) ד"ה כל וכו' אי חזינן מקרא כהכא דמצטרפי לא : (ז) ד"ה ורבא וכו' וקי"ל נמי כר' יהושע בן לוי דאמר :

[חולין ו.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מכלל וכו' שלא יהא טפל חמור מעיקר. תמוה לי דנראה מדבריהם דהיכא דשלא במינו במשהו ראוי לאסור גם נותן טעם לפגם דמ"מ הוי כמו משהו אבל היכא דמדין מב"מ במשהו אתינן עלה אין נטל"פ אסור ומש"ה כתבו דבחמץ כיון דהטעם אטו מינו לא חמיר ממינו ונטל"פ מותר . אבל לא זכיתי להבין דמה הפרש בזה דגם במין במינו במשהו נימא בנטל"פ אסור דמשהו מיהו הוי.למה דכתבו תוס' מתחלה ועוד דבמשהו מב"מ וכו' זהו ניחא . דשיעור דבריהם דאף דאם נימא נטל"פ הוי כמשהו מ"מ הכא דפרכינן לאביי דבתר טעמא אזלינן ממילא בנטל"פ דאין טעמן שוה לא הוי מין במינו. אבל לדינא דקיי"ל כרבא דבתר שמא אזלינן ל"ש כן דמה בכך דע"י הפגם אין טעמן שוה מ"מ הא שוה בשמא ואם כן מה חילוק בין היכא

דמין בשא"מ במשהו להיכא דמין במינו במשהו לענין נותן טעם לפגם ולע"ג : ד"ה ורבא אמר וכו' דהתם איכא לישנא אחרינא. שם אינו אלא בדריב"ל דקאמר תחילה דהוי חלא ולדרומאי גם ריב"ל ס"ל דהוי חמרא אבל ודאי ס"ל דהוי חמרא ואולי דמשתפינא היה נ"ל דצריך למחוק כ"ז וצ"ל רק שהם דהתם איכא לישנא אחרינא דדרומאי דריב"ל ס"ל ג"כ חמרא :

מסורת הש"ס

[דף סג: ועמ"ש על זה בתוס' פסחים ל. ד"ה אמר רבא וכו' דרב"י הכלה סותר דבריו בחולין קט. ד"ה ותו לא]

[נ"ל שנתערב']

ב"ב פט: ערלה פ"ב מ"י ונ"ל דתנן

דמ"ס יד [חולין קיד:]

[עי' תוס' ב"ב צו. ד"ה טוען]

[נ"ל דפרק המקבל קיא.]

[ועיין תוס' שבת פט: ד"ה תבלין]

[מיר לה:] [פסחים מא.]

[נ"ל כרבא]

*ריחיה חלא °וטעמא חמרא חלא והוה ליה מין במינו וכל מין במינו במשהו רבא אמר בנותן טעם **ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא והוה ליה מין בשאינו מינו וכל מין בשאינו מינו בנותן טעם האי *בת תיהא עובד כוכבים בדישראל ש"ד ישראל בדעובד כוכבים אביי אמר אסור רבא אמר מותר אביי אמר אסור ריחא מילתא היא רבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא אמר רבא מנא אמינא לה דריחא ולא כלום הוא דתנן *תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הפת מותרת לפי שאין (א) טעם כמון אלא ריחא כמון ואביי שאני התם דמיקלא איסוריה אמר רב מרי כתנאי *הרודה פת חמה ונתנה ע"פ חבית של יין של תרומה ר"מ אוסר ור' יהודה מתיר רבי יוסי מתיר בשל חיטין ואוסר בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר ריחא מילתא היא ומר סבר ריחא ולא כלום הוא לרבא ודאי תנאי היא לאביי מי לימא תנאי היא אמר לך אביי לאו מי איתמר עלה אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל בפת חמה וחבית פתוחה

דברי

ריחיה חלא · יין זה סמוך לעירובו היה ריחיה חלא וטעמיה חמרא ובתר ריחיה אזלינן וכשנתערבו הוה ליה מין במינו: בת תיהא · נקב עוקבים במגופת חבית להריח את היין לבודקו אם יכול להתקיים (ב): להריח עובד כוכבים ביין ישראל שפיר דמי: הפת מותרת · לזרים: שאין בה טעם כמון אלא ריח כמון · ואי משום דהוסק לא איכפת לן דתרומה אין איסורה איסור הנאה: רבי מאיר אוסר · לפי ששאבה את ריח היין: לרבא · דאמר לאו מילתא היא ודאי על כורחיה כתנאי אמרה למילתיה ולאו דברי הכל היא דהא ר"מ אוסר וליכא למימר איסור אלא משום ריחא: לאביי · דאמר מילתא היא: לימא כתנאי היא · מי אמרינן ר' יהודה לית ליה דאביי או דלמא לעולם אית ליה וטעמא דרבי יהודה הכא דקסבר אין ריח היין נכנס בפת אבל בבת תיהא דריח נסך נכנס בגוף מודי:

דברי

בת תיהא · פ"ה עוקבין נקב במגופת חבית להריח מיהו לשון בת קשה ופר"ח שים קנה שקוע תוך החבית ובולט חוץ ומניחין (ג) לתוך קנה קטן כמין דד ומריחין דרך אותו דד ומש"ה נקט בת וגם יש ליישב פרש"י שבתוך אותו נקב שנקבו במגופה טוחנין קנה קטן ומריחין דרך אותו קנה ומש"ה קרי לה בת:

עובד כוכבים בדישראל שפיר דמי · וקמ"ל דלא גזרינן אטו ישראל בדעובד כוכבים דאסר אביי: ישראל בדעובד כוכבים רבא אמר מותר · נ"ל דמיירי שאין העובד כוכבים נותן לו שכר ולא מחזיק לו טובה דחזקת טובה נמי חשיבא הנאה ונמצא משתכר באיסורי הנאה: אביי אמר אסור ריחא מילתא היא · וחשבינן ליה כשותה אבל אין לומר דחשבינן (ד) נהנה דא"כ מאי פריך מכמון של תרומה שנכנס ריחו בפת של ישראל שאני תרומה דשריא לישראל בהנאה שאינה של כלוי כי הכא דליכא אלא ריחא דמיירי שלא הסיק ישראל את התנור דא"כ כלה התרומה אלא שכהן הסיקו אלא ודאי הכי פליגי אי חשבינן כשותה או לא וטעמא דרבא דלא חשיב ליה כשותה לפי שהריח נכנס בפניו ומזיקו והקלקול רבה על התקון ושרי כדאמרינן פ"ק דחולין (דף ח.) גבי סכין של עבודת כוכבים מותר לשחוט בו משום דקלקולו רבה על תקונו אבל זילוף של יין נסך ודאי אסור דהויא הנאה גמורה כדאמרי' בפ"ק דפסחים (דף כ:) שותים מלוג בסלע ומזלפים מלוג בשתים אבל כשתיה ודאי לא מחשבינן ליה לזילוף מדמתירין בפ"ק דפסחים (דף כ:) לזלף היין של תרומה טמאה ואי כשתיה חשיב ה"ל °שותה תרומה טמאה שבמיתה אלא זילוף הנאה לחוד הוא דחשיב ומיתסר גבי יין נסך ולא דמיא לבת תיהא שהריח יוצא דרך הנקב ונכנס בחוטם בגופו ומזיק אבל זילוף הריח מתפזר*: רבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא · פרק כילד צולין (פסחים דף עו:) פליגי נמי רב ולוי בריחא גבי בשר שמן שצלאו עם בשר נבילה רב אסר ולוי שרי והתם תניא כוותיה דרב ופי' שם רש"י ואע"ג דתניא כוותיה דרב דאסר מ"מ הלכה כלוי דשרי משום דרבא סבר כוותיה הכא גבי בת תיהא והלכה כרבא לגבי אביי ופסק כך רש"י פרק כילד צולין ולא נראה דהתם קאמר דעובדא הוה בההוא ביניתא דאיטוואי בהדי בישרא ואסריה רבא מפרזקא למיכליה בכותחא ומעשה רב וגם מר בר רב אשי אוסר שם אפילו במילחא והלכה כמותו בר מתרי מילי וע"ק דאי פליגי אביי ורבא בפלוגתא דרב ולוי א"כ ה"ל לאיתויי פלוגתייהו התם לכ"נ דודאי הלכה כרב דהתם דריחא מילתא היא והלכה כרבא נמי הכא גבי בת תיהא דריחא לאו מילתא היא ואביי נמי דהכא דאמר ריחא מילתא היא א"ל אנא דאמרי אפילו כלוי דאמר התם ריחא לאו מילתא היא דשאני הכא שהוא נהנה ומריח מן האיסור היין עצמו הלכך הוי לגמרי כאילו שותה מן היין עצמו אבל התם אינו אלא ריח האיסור נכנס בתוך ההיתר והוא אוכל את ההיתר ובהא אפילו אביי מודה דריחא לאו מילתא היא ורבא נמי דהכא א"ל אנא דאמרי אפי' כרב דאמר התם ריחא מילתא היא °דשאני הכא שהריח מזיק לו לפי שנכנס בגופו ולכך אמר דריחא לאו מילתא היא הלכך בין אביי בין רבא דהכא מצו סברי בין כרב בין כלוי דהתם והשתא הוי טובא גווני דריחא ריח החזק שבכולן פת חמה וחבית פתוחה דאסור לכ"ע וריח בשר פלוגתא דרב ולוי וקי"ל כרבא למטה מהם פת צוננת וחבית פתוחה או פת חמה וחבית מגופה והמותר לכ"ע פת צוננת וחבית מגופה ולענין ריחא דהתם הלכה כרב דאמר ריחא מילתא היא ה"מ בתנורים שלהם שהיו קטנים וה"ה תחת מחבת שלנו שקורין תרפי"ד בלע"ז שאופין תחתיה הפשטיד"א כמו כן ריחא מילתא היא אבל בתנורים גדולים שלנו אין לחוש לריחא ובלבד שלא יהא פי התנור סתום ואין לחוש אם אפו פשטיד"א של בשר *עם טורט"א של גבינה בתנור א' רק שלא יגעו זה בזה או עם האיסור פי' כגון פשטיד"א של נבילה אין לחוש כמו כן אם שמנונית האיסור על המרדה שקורין פאל"ה בלע"ז אסור ליתן היתר עליה כל היום מיהו כשאינה בת יומא מותר להשתמש בה לכתחלה ולא גזרו שאינה בת יומא אטו בת יומא אפילו לכתחלה כיון דלא אפשר שהרי העובד כוכבים לא ישמעו לו לעשות מרדה חדשה בכל פעם ופעם שישפוך עליה של איסור אבל אם ילא שמנונית האיסור דנבילה ונגע להיתר או תחת היתר אסור וא"ת אמאי לא הביא פרק כילד צולין גבי פלוגתא דרב ולוי ההיא דכמון של תרומה דהכא ולדחותה כמו שהביא במתניתין וי"ל משום דלא דמי לריחא דהתם מיירי בריחא דפטם כגון בשר ונבילה ולכך אמר רב דריחא מילתא היא דאזיל האי ומפטם האי אבל גבי כמון שהוא מעשה תנור ולא פיטום אפי' רב מודה דריחא לאו מילתא היא ועל חטה וחמץ שנמצאת באחת מן המצות בי"ד לא מיבעיא קודם ו' שעות דמותרות האחרות לפי שבטל בששים כמו חמץ שלא בזמנו אלא אפילו אחר ו' שעות מותרות האחרות משום דלא הוי חמץ בזמנו וחמץ שלא בזמנו אינו במשהו עד זמנו ממש דהיינו בז' ימים של הפסח וכן משמע בפסחים בפ' כל שעה (דף ל.) דקאמרינן לשם חמץ כשהוא לאחר זמנו בנותן טעם אפי' לר' יהודה דקאמר חמץ כשהוא לאחר הפסח בלאו. וה"ה לאחר ו' שעות אך אותה מצה נכון לאוסרה ואם אפו המצות בשבעת ימי הפסח ונמצאת חטה וחמץ באחת מהן כולן אסורות ובתנור נמי יש לאסור דאע"ג דתנורים שלנו ריחא לאו מילתא היא מ"מ נהי דטעם ליכא מ"מ משהו בעלמא איכא ואפי' במעשה תנור דלאו פטום: אמר רבא מנא אמינא לה דריחא לאו מילתא היא דתניא תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת מותרת. וא"ת מ"ש מהא דאמר בפסחים פ' כל שעה (דף כו:) תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה ואפה בו את הפת אסורה למ"ד יש שבח עצים בפת וי"ל דלא שייך לאסור (ה) שבח עצים בפת אלא דוקא באיסורי הנאה משום דיש שבח עצים בפת היינו שבח הנאה דעצים בתוך הפת וחשיב נהנה מן העצים הלכך התם גבי ערלה דאסור בהנאה אסרינן מהאי טעמא אבל הכא בתרומה דודאי מותרת בהנאה לזרים אין לאסור משום יש שבח עצים בפת ותדע דהאמר *המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ואמאי בשוגג יאכל הא כל עצים בשבת מוקצים אפילו נתלשו מאתמול ויש שבח עצים בפת א"כ כשאוכל הפת שנאפה עם העצים יש שבח ואוכל מוקצה אלא ודאי כדפי' דלא אסרינן משום שבח עצים אלא דוקא באיסורי הנאה כדפרישי' ומוקצה מותר בהנאה הוא *ומכאן יש להתיר פת חמה *שנאפה בי"ט דאין לאסור משום דשמא העצים שנאפה בהן נתלשו היום ומוקצים הם דמה בכך הא פרישי' דלא אמר יש שבח עצים בפת רק לענין איסורי הנאה ואם משום שמא טחנו החיטין היום וגם נילושו (ו) אין בכך כלום כיון דמעיקרא בעודם חיטין היו ראוין לכוס מיהו בה"ג חשיב להו תולד כשטחנן בי"ט מיהו ר' יחיאל היה נוהג היתר בדבר וגם בשבת יש שמתירין ליקח פת חמה מן העובד כוכבים מטעמא דפי' אמנם בב' ימים של ר"ה שמע מורי שיש אוסרין לפי שלפעמים שהקליר נמשך עד ר"ה ויכולין לקלור בי"ט של ר"ה ולאפות בי"ט שני ונכון להחמיר בשני ימים טובים של ר"ה: (ז) וכן חומץ שנפל לתוך הגריסין · קשה וכי עד השתא לא אשמועינן דנותן טעם לפגם מותר הא מרישא שמעינן ג"ז וי"ל דקמ"ל דאע"ג דכי נפל לתוך הגריסין צוננין משביח כדאמר בגמ' אפ"ה לתוך גריסין רותחין שרי דלא גזרינן אטו צוננין:

אמר

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פכ"ו מהל' שבת הל' יז סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רד סעיף ג וסי' רנא סעיף ב:

נז ב ג מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכ' יד סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קח סעיף ה:

נח ד מיי' שם טוש"ע שם סעי' א ועיין בהג"ה:

[נקב הוא שנוקבין במגופ' החבית ומניחין פיהם ע"פ הנקב ושואפין את ריחו של יין ויודעין אם החמיץ ואם טוב הוא ערוך ערך תה ד']

נט ה מיי' פט"ו מהל' תרומות הלכה יד:

ס ו ז מיי' שם הל' י"ג ועיין בכ"מ טוש"ע י"ד סי' קח סעיף ד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שאין בה טעם כמון אלא ריח כמון: (ב) רש"י ד"ה בת תיהא וכו' להתקיים הס"ד ואח"כ מ"ה עובד כוכבים ותיבת להריח נמחק: (ג) תוס' ד"ה בת תיהא וכו' ובולט לחוץ ומניחין לתוכו קנה קטן: (ד) ד"ה אביי וכו' דחשבינא ליה נהנה וכו' שהריח נכנס בגופו ומזיקו: (ה) ד"ה אמר רבא וכו' דלא שייך לאסור מטעם יש שבח עצים: (ו) בא"ד וגם נילושו היום אין בכך: (ז) ד"ה כגון חומץ שנפל:

גליון הש"ס

גמ' וטעמא חמרא חלא. קשה לי דמה בכך דנקרא חלא מ"מ להוי כמו חלא דחמרא וחלא דשכרא לאביי דאזל בתר טעמא לא הוי מב"מ וה"נ הא סוף סוף אין טעמן שוין דזה טעמיה חלא וזה טעמיה חמרא וצ"ע גם ק"ל על רבא נהי דלא מקרי חלא מ"מ הא פשוט כיון דקלט ריחא דחלא סופו לעשות חלא לגמרי והוי מין במינו כמ"ש הר"ן גבי שאור בעיסה: תוס' ד"ה אביי וכו' שותה תרומה (טהורה) [טמאה] דבמיתה תמיהני הא אוכל ושותה תרומה (טהורה) [טמאה] עובר בעשה אבל לא במיתה אא"כ באוכל תרומה טהורה בטומאת הגוף. וכן קשה לי על רש"י בכורות דף יב ע"ב וצ"ע: ד"ה רבא וכו' דשאני הכא שהריח מזיק לו. עיין תשובת מהרי"ק שרש קל"ג:

[שבת לח.]

[ועי' היטיב תוס' ב"ק קטז. ד"ה שכרעה]

מסורת הש"ס

ב"ב צז.

שם

תרומות פ"י מ"ד

שם [מ"ג פסחים עו:]

[ועי' תוס' לעיל יב. ד"ה אלא]

[ל"ג עם פשטיד"א]

שאפאו עובד כוכבים גי' בה"ג

סא א טוש"ע י"ד סימן קלד סעיף יב :

סב ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כח סמג לאוין קמא טוש"ע י"ד סימן קג סעיף ג :

[צ"ל דימי]

סג ג טור ש"ע שם סעיף ג :

סד ד מיי' שם הלכה ב והלכה ג :

[דף לג: ושם ד"ה השחלים]

[צ"ל שחלים]

דברי הכל אסורה בפת צוננת וחבית מגופה דברי הכל מותרת לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית מגופה בפת צוננת וחבית פתוחה והא דידי נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמי : זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם כו' : אמר רב יהודה אמר שמואל הכי הלכתא ואמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין אבל נפל לתוך גריסין צוננין והרתיחן נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור וכן כי אתא רבין אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין אבל נפל לתוך גריסין צוננין והרתיחן נעשה כמי שהשביח ולבסוף (א)פגם ואסור וכן כי אתא רב דימי כו' וכך היו עושין בערבי שבתות בציפורי וקוראין אותם שחליים אמר ריש לקיש נותן טעם לפגם שאמרו לא שיאמרו קדירה זו חסירה מלח יתירה מלח חסירה תבלין יתירה תבלין אלא כל שאין חסירה כלום ואינה נאכלת מפני זה ואיכא דאמרי אמר ריש לקיש נותן טעם לפגם שאמרו אין אומרין קדירה זו חסירה מלח יתירה מלח חסירה תבלין יתירה תבלין אלא השתא מיהא הא פגמה אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן כל שטעמו וממשו אסור (*לוקין) עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס

טעמו

[צ"ל ולוקין]

דברי הכל אסורה · דודאי עייל בה ריחא : והאי דידי · האי בת תיהא דאסרנא כפת חמה וחבית פתוחה דמי : הכי הלכתא · דנותן טעם לפגם מותר : חומץ פוגם גריסין רותחין ומשביח את הצונן : והרתיחן · על האור אחר שנפל החומץ לתוכן : וכן היו עושין · נותנין חומץ לתוך הגריסין צונן והיה משביחן ורב דימי קאמר לה : לא שיאמרו כו' · חומרא היא כלומר לא שיוכלו לתת פגם בתבשיל מחמת דבר אחר כגון שתהא חסירה מלח או יתירה דאם נפגם מחמת דבר אחר אין תולין הפגם באיסור ואסור : אלא · איזהו טעם לפגם שמותר : כל שאינה חסירה · שום תקון ואינה נאכלת מפני זה כלומר ואיסור זה פוגם טעמה ואינה נאכלת לאו דוקא דכיון דפגימתה פורתא קרי לה אינה נאכלת : ואיכא דאמרי · הא דריש לקיש לקולא : נותן טעם לפגם שאמרו אין אומר כו' · כלומר אין תולין הפגם בדבר אחר לומר חסירה היא מלח ואילו היתה כתיקונה לא היה זה האיסור פוגמה שהמלח היה מבטל את פגימת טעם האיסור ומתקנו אלא כיון דטעם האיסור פוגמה עכשיו כמות שהיא הוי פגם ומותר : כל שטעמו וממשו (ב) לוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס · ועל כגון זה נאמר שיעור כזית בכדי אכילת פרס הלכה למשה מסיני שאסים בכשיעור פרס של תבשיל כזית מן האיסור לוקין עליו אע"פ שאין כזית של איסור נאכל בבת אחת כיון דאינו שוהה באכילתו משהתחיל לאוכלו עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס מצטרפת אכילתו ולוקה אבל אם אין בכדי אכילת פרס של תבשיל איסור הואיל ושוהה באכילתו כזית יותר מכדי אכילת פרס הוו להו כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין דקים להו לרבנן דאכילת פרס הוי שיעור שהיית אכילה ופרס היא חצי ככר של עירובי תחומין ושיערו חכמים ככר מג' לקב חציה לבית המנוגע שנאמר בה והאוכל בבית יכבס בגדיו פרשוהו חכמים לשוהה בה שיעור אכילה כדתניא והאוכל בבית והשוכב בבית אין לי אלא שוכב ואוכל לא אוכל ולא שוכב מנין תלמוד לומר יכבס את בגדיו ריבה אם כן מה תלמוד לומר האוכל והשוכב ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה וכמה היא אכילה כדי אכילת פרס והוא ארבע ביצים :

טעמו

אמר רב יהודה אמר שמואל הכי הלכתא · ה"ג בספרים וכן נראה מדאמר בסמוך מדברי כולן נלמוד נותן טעם לפגם מותר ומאי מדברי כולן וכי משום דמפרשינן למתני' ליהוו סברי לה אלא מדגר' הכי הלכתא נימא(ג) מדר' יהודה שמעי' בהדיא וכן מדר' יוחנן בהדיא בסמוך דקאמר אם ריבה נותן טעם לפגם מותר ומסתמא רבה בר בר חנה ורב (*אידי) כמי שבאו לפרש המשנה כמו כן אזלי בשיטתייהו : נעשה כמי שהשביח כו' · תימה אמאי נקט האי לישנא דהא ודאי משביח הוא וי"ל לפי שעיקר השבח לא הוי עד לאחר שירתיחו ויצננו : וקוראין אותו שחליים · לפי שהיו רגילין להניח בו חומץ כמו בשחליים כדאמרינן לעיל* גבי *(תחלי) אי איכא בהו חלא מיגרי בהו ואשמעינן רב דימי שהיה משביח מן החומץ : אמר ר"ש לקיש נ"ט לפגם · (ד) לא שיוכל לומר שהקדירה נפגמת מחמת דבר אחר כו' להאי לישנא קמא הוי לחומרא וה"ק מה שהתירו חכמים פגם לא איירי בפגם שיש לתלותו בדבר אחר כגון בחסרון מלח או ביתרון כי אותו פגם ודאי לא התירו כמו שאילו היתה כתקונה ממלח ותבלין היה האיסור נותן בהם טעם לשבח אלא איזהו פגם שמותר כל שאינה חסירה כלום ואינה נאכלת מפני זה פירוש שהאיסור פוגמה ואינה נאכלת לאו דוקא שאינה נאכלת כלל אלא כלומר שנפגמת ואיכא דאמרי אמר ר"ל נותן טעם לפגם שאמרו אין אומר קדירה זו דלקולא קאמר וה"ק אין תולין הפגם בדבר אחר כדי לאסור שיאמרו אין הפגם מחמת האיסור אלא מחמת יתרון או חסרון מלח ואילו היתה כתקונה לא היה האיסור פוגמה ואסור אין אומרין כך אלא כיון שהיא פוגמת עכשיו כמו שהיא בין שהא חסירה או יתירה מלח מותר : א"ר יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו · פי' רש"י בפרק גיד הנשה (חולין דף צח:) מכאן דטעם כעיקר לאו דאורייתא ופי' כגון(ה)חלב שנפל לתוך בשר או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין ואין נראה מה שפי' רש"י חלב שנפל לתוך בשר דאפילו לפירוש רש"י דטעם כעיקר לאו דאורייתא מודה בבשר בחלב דהוי דאורייתא דדרך בישול אסרה תורה כדאמר בשמעתא דטיפת חלב כו' פ' כל הבשר (שם דף קח.) ועוד דהאוכל בשר בחלב אוכל ממשו של איסור כשאוכל הבשר כדאמר פרק כל הבשר (שם) (ו) אלא צריך לומר כגון חלב נימוח שנפל ונבלע לתוך הבשר דליכא רק טעם בעלמא וטעם לאו דאורייתא *מדקאמר אביי שמע מינה טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא דאי סלקא דעתך דרבנן מבשר בחלב אמאי לא גמרינן דח,דוש הוא אי חידוש אע"ג דליכא טעמא נמי משמע דכי נמי ליתא בעלמא אלא מדרבנן גבי בשר בחלב הוי דאורייתא והכי הלכתא כר' יוחנן וכן משמע בפרק כל הבשר בשמעתא דטיפת חלב דאמר אביי טעמו ולא ממשו דאורייתא דאי מדרבנן וכו' ורבא אמר דרך בישול אסרה תורה משמע דסבר רבא טעמו ולא ממשו דהיינו טעם כעיקר לאו דאורייתא והלכתא כרבא לגבי אביי ועוד ראיה מפרק גיד הנשה דקאמר גבי זרוע בשלה דאיל נזיר(ז) והוא היתר מכלל איסור כזה שהתיר הכתוב לבשל הזרוע עם האיל ואמר רבא לא נצרכא אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור מכל אשר יגע בבשרה יקדש וגבי זרוע בשלה שרי מדנקט רבא טעם כעיקר בקדשים אסור משמע הא בחולין שרי וקרא דגיעולי עובדי כוכבים שלוה הכתוב להגעיל כלי מדין אע"פ שלא היה בהם רק טעם מיניה לא גמרינן דחידוש הוא דהא אפי' קדירה בת יומא א"א דלא פגמה פורתא ואפ"ה אסרה רחמנא אלמא חידוש הוא אלא לא גמרינן מיניה ואע"פ דבפרק אלו עוברין בפסחים (דף מד:) מייתי קרא דמשרת ענבים גבי טעם כעיקר לאו דרשא גמורה מדאורייתא היא אלא אסמכתא בעלמא ולעולם טעם כעיקר לאו דאורייתא כך שיטת רש"י ולא נראה לר"ת דהא ר' יוחנן אית ליה דר"ע פרק אלו עוברין (שם דף מד:) דיליף טעם כעיקר מגיעולי עובדי כוכבים ואין לומר דאסמכתא בעלמא היא דהא פריך התם והאי משרת להיתר מצטרף לאיסור הוא דאתא האי מיבעי ליה לטעם כעיקר מדפריך הכי בהדיא אלמא דרשא גמורה היא דהא ר"ע מוכח מיניה היתר מצטרף לאיסור לחייב מלקות לנזיר ששרה פתו ביין ויש בו להצטרף מפת ומיין ורבנן מוכחים מיניה טעם כעיקר וכי היכי דלר"ע הוי דרשא גמורה גבי היתר מצטרף לאיסור מדחייב עליה מלקות ה"נ לרבנן הוי דרשא גמורה מדאורייתא דטעם כעיקר דאורייתא והיא דפרק כל הבשר (חולין דף קח.) דאמר רבא דרך בישול אסרה תורה דמשמע דפליג על אביי ויסבור דטעם כעיקר לאו דאורייתא כדפרישית לפי שיטת רש"י לא היא אלא ודאי גם רבא ס"ל דטעם כעיקר דאורייתא דבפרק התערובות (זבחים דף עט.) קאמר רבא *אימור דאמרי רבנן רובא ובטעמא וכי היכי דברובא הוי דאורייתא מאחרי רבים להטות ה"נ בטעמא והתם בפרק כל הבשר ה"ק רבא לאביי מבשר בחלב לא תוכל להוכיח דטעמו ולא ממשו דאורייתא דהיינו טעם כעיקר משום דבשר בחלב דרך בישול אסרה תורה ודחויא בעלמא הוא אבל ודאי טעם כעיקר דאורייתא כדאמר ליה בפסחים (דף מד:) ממשרת ענבים והיא דפרק גיד הנשה (חולין דף צח:) דגבי זרוע בשלה דקאמר רבא (ח)גרסינן לא נצרכא אלא להיתר מצטרף לאיסור דבקדשים אסור מכל אשר יגע בבשרה יקדש והכא שרי כגון שמקלת בשר הכתף עם כל הזרוע ון לרוטב ובולע האיל מן הזרוע חצי שיעור כדפי' פרק גיד הנשה (שם דף צט.*) אבל חולין אין היתר מצטרף לאיסור דחולין מקדשים לא גמרינן ועוד יש ליישב גירסת הספרים והכי פירושו דבקדשים אסור וה"ה בחולין ונקט קדשים משום דאיירי בהו קרא דכל אשר יגע בבשרה יקדש (ט) היינו משום דאי לא אשכחנא קרא אחרינא לאשמעינן טעם כעיקר ואוקימנא קרא דחטאת לטעם כעיקר קודם מלהיתר מצטרף לאיסור אבל בתר דחזינן טעם כעיקר ממקום אחר ודאי אוקמינן לקרא דחטאת להיתר מצטרף לאיסור ומכל מקום מייתי ליה לטעם כעיקר משום דהדרשא פשוטה יותר כי כן רגיל התלמוד גבי מילה לדחות שבת מיום השמיני ובפרק ר"א דמילה (שבת דף קלג.) דריש לה מבן שמונת ימים וכן למול במקום נגע והכי מוכח דטעם כעיקר שרי גבי איל נזיר כגון

שמבשל

מן מדקאמר אביי עד הוי דאורייתא שייך קודם ועוד דהאוכל וכו' רש"א

צ"ל אמור רבנן בטומאה ואמור רבנן ברובא וכו' וכן איתא התם

[ד"ה גלי רחמנא]

הגהות הב"ח

(א) גמרא ולבסוף פוגם ואסור : (ב) רש"י ד"ה כל שטעמו וממשו אסור ולוקין וכו' יותר מכדי: (ג) תוס' ד"ה אמר וכו' נימא דמדר' יהודה וכו' מדרבי יוחנן שמעינן בהדיא : (ד) ד"ה אמר ריש לקיש וכו' לפגם שאמרו לא שיוכלו וכו' מה שהתירו חכמים נ"ט לפגם לא מיירי וכו' לא התירו כיון שאילו היתה: (ה) ד"ה א"ר יוחנן וכו' כגון חלב שנפל לתוך בשר או חלב נימוח שנפל שאין ממשו : (ו) בא"ד כדאמר פרק כל הבשר דקאמר אביי שמע מינה וכו' אי חדוש הוא אע"ג וכו' בשר בחלב הוי דאורייתא אלא צריך לומר כגון חלב וכו' וטעם לאו דאורייתא והכי הלכתא כר' יוחנן כצ"ל : (ז) בא"ד גבי זרוע בשלה דאיל נזיר זהו היתר מכלל איסור דאיסור כזה דבעלמא אסור כה"ג שהתיר הכתוב לבשל וכו' דבקדשים אסור וכו' אע"ג דבפרק אלו עוברין: (ח) בא"ד דקאמר רבא לא נצרכא וכו' הכי גרסינן לא נצרכא אלא להיתר: (ט) בא"ד והיינו משום וכו' טעם כעיקר הוה אוקימנא :

תורה אור

טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו ואם ריבה טעם לפגם מותר ולימא אם נתן טעם לפגם מותר הא קמשמע לן דאע"ג דאיכא מילי אחרנייתא דפגמה בהדיה והלכתא כלישנא בתרא דריש לקיש אמר *רב כהנא מדברי כולם נלמד **[א]נותן טעם לפגם מותר א"ל אביי בשלמא מכולהו לחיי אלא דר"ל אמרו קאמר וליה לא סבירא ליה מכלל דאיכא למ"ד נותן טעם לפגם אסור אין והתניא אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח אסור דברי ר"מ ר"ש אומר לשבח אסור ולפגם מותר מ"ט דר"מ גמר מגיעולי עובדי כוכבים גיעולי עובדי כוכבים לאו נותן טעם לפגם הוא ואסר רחמנא ה"נ לא שנא ואידך כדרב הונא בריה דרב חייא *דאמר רב הונא בריה דרב חייא [ג]לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלא לפגם הוא ואידך קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא °ור"ש מאי טעמא *דתניא °לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך כל הראויה לגר קרויה נבילה
שאין

טעמו ולא ממשו · כגון חלב שנפל לקדרה או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין: ואם ריבה טעם לפגם · הא ריבה קולא משמע שאע"פ שנפגם מחמת דבר אחר אם הועיל איסור זה לרבות את הפגם מותר: כלישנא בתרא דר"ש בן לקיש · דאין אומר חסירה מלח יתירה מלח: מדברי כולן נלמד · רב יהודה ורבה בר בר חנה ורב דימי ור"ש לקיש ורבי אבהו: מכלל דאיכא למאן דאמר כו' · בתמיה מדאיצטריך רב כהנא למימר מדברי כולן נלמד מכלל דאיכא למאן דפליג: יליף מגיעולי עובדי כוכבים · דרחמנא אסרינהו בכלי מדין דכתיב כל דבר אשר יבא באש וגו' דמשמע הואיל ונשתמש עובד כוכבים בכלי חמין צריך להרתיח כדי שיפלוט גיעול שבלע: לאו נותן טעם לפגם הוא · בתמיה דהא פשיטא לן כל תבשיל שלן לילה אחד נפגם טעמו ועובר צורתו: בת יומא · שבישל בה עובד כוכבים היום דלא נפגם: ואידך · אי אפשר דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחריו ואפ"ה אסר רחמנא:
שאינה

שמבשל הזרוע ברוטב ומקלת (א)היך עמו ושאר האיל חוץ לרוטב והשתא אין הזרוע מתבטל בס' שאין כל כך מן איל עמו ברוטב והשתא איכא טעמא ואפ"ה שרי וההיא דהכא טעמו ולא ממשו מיירי במין במינו דבטל ברובא מדאורייתא כדאמרינן פרק התערובות (זבחים דף עט.) אמור רבנן ברובא כגון מין במינו פי' דמן התורה הוי ברובא אבל מדרבנן הוי בס' כדאמר רב פרק גיד הנשה (חולין דף קא) דהוי בס' ולכך אין לוקין עליו וה"ה דאפילו אם היה טעמו וממשו של איסור בעין דאין לוקין עליו אח"כ מכירו ונקט טעמו ולא ממשו לאשמועינן דאפילו הכי איסורא איכא ועי"ל דנקט הכי משום(ב)דהיינו מילתא דפסיקא היא דאין צריך לפרש אם אינו מכירו דאי הוה נקיט בהאי גוונא טעמו וממשו הוה משמע בפי' אפילו אם היה טעם האיסור וממשו בעין ועל כן נקט טעמו ולא ממשו דמילתא דפסיקא היא וטעמו וממשו דלוקין עליו מיירי כמו כן שמכיר ממשו של איסור אבל במין בשאינו מינו הוי טעם גרידא דאורייתא ולוקין עליו ועוד א"ר אליהו דשפיר מיתוקמא הכא במין בשאינו מינו והכי פירושו טעמו ולא ממשו כגון שאין כזית איסור בתוך כדי אכילת פרס אין לוקין עליו וטעמו וממשו דלוקין עליו מיירי דאיכא כזית דאיסור בכדי אכילת פ"ס מן ההיתר ואז לוקין עליו ועוד אמר הר"ר יוסף דמיירי שפיר בכדי אכילת פרס ומ"מ לא נקי בטעמו ולא ממשו אע"ג דטעם כעיקר דאורייתא דמהיכא ידעינן דטעם כעיקר דאורייתא מגיעולי עובדי כוכבים דקאמר קרא תעבירו באש דמשמע הא אם לא תעבירו אסור ואין זה כי אם עשה בעלמא אבל לאו ליכא ולכך אין לוקין עליו וקשה לר"ת דמ"מ נימא כיון דאהדריה קרא אהדריה לדוכתיה (ג) דלאו דנבילה ודחלב ודשאר איסורי דהכי אמרינן בבכורות (דף טו: ושם) גבי פסולי המוקדשין דכתיב תזבח ואכלת בשר ודרשינן תזבח ולא גיזה ואכלת ולא לכלביך בשר ולא חלב וא"כ אגיזה ליכא רק לאו הבא מכלל עשה כמו בגיעולי עובדי כוכבים ואפ"ה תניא בבכורות (שם) הגוזז והעובד בפסולי המוקדשים סופג את הארבעים אלא ע"כ היינו טעמא דלוקין משום דבקדשים תמימים כתיב לא תעבוד ולא תגוז וכי הוממו ונפדו שרו דאז הם חולין גמורין וקאמר קרא תזבח ודרשינן ולא גיזה וא"כ אהדר גיזה ללאו דלא תגוז ומשום הכי לקי ומשו"ה נמי בגיעולי עובדי כוכבים דאמר קרא תעבירו באש פירוש הכלים הבלועים מן הנבילה וחלב ושאר איסורין ואם לא תעבירו באש אסור תימא נמי דאהדרינהו לאיסורייהו קמא ללאו דנבילה וחלב ושאר איסורין ואשמעינן דפליטת איסור מכלי הוה אסור ולעולם בלאו עוד יש מיישבים זה ופירשתי פרק גיד הנשה אבל לא יכולתי להאריך כי נראה בעיני שהוא גדול ביותר ולכך הוצרכתי לבתר אכן יסייעני מלכא דעלמא לכתוב קדירה בת יומא ויהיה לנו כחומה: **אלא** דרשב"ל אמרו קאמר וליה לא ס"ל · וא"ת דרב דימי נמי נימא הכי דלא שנו קאמר דקאי אמתניתין ואימא דליה לא ס"ל וי"ל כיון דאשכחנא ר' יוחנן דאמר לא שנו אמתניתין כמו כן וחזינן לר' יוחנן דאמר בפירוש נותן טעם לפגם מותר ה"נ לרב דימי דאמר לא שנו ס"ל דנותן טעם לפגם מותר:

מכלל דאיכא מ"ד נותן טעם לפגם אסור · וא"ת מאי מיבעיא ליה הא רבי לעיל פרק אין מעמידין (דף לה:) תנא בהדיא משנה שלימה דנותן טעם לפגם דאסור גבי שמן של עובדי כוכבים אסור ומפרש טעמא בגמרא משום שזליפתן של כלים אוסרתן אע"ג דסתם כלים אינם בני יומן ולקמן בסוף פירקין (דף עה:) גבי וכולן נשתמשו בהן עד שלא יטביל דמוקי חד ברייתא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור וי"ל שרוצה למצוא תנא שאמר כן בהדיא ועוד י"ל דה"ק מי איכא מ"ד נותן טעם לפגם אסור כי האי גוונא שאפילו היה האיסור בעין היה לפגם ולא דמי לשמן דלעיל דשמן אם היה איסור בעין היה לשבח כדפרישית לעיל: **ואידך** קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא · ולהכי יליף מיניה ר"מ לאסור פגם בעלמא משמע אבל לר"ש דשרי ס"ל דבת יומא לא פגמה כלל והא בהא תליא מ"ד נותן טעם לפגם אסור סבר דקדירה בת יומא פגמה פורתא ומאן דשרי פגם סבר דלא פגמה כלל ותימה בפרק אלו עוברין (פסחים דף מד:) פליגי ר"ע ורבנן דר"ע יליף טעם כעיקר מגיעולי עובדי כוכבים ורבנן ילפי ממשרת אבל לא מגיעולי עובדי כוכבים משום דגיעולי עובדי כוכבים חידוש הוא דהא כל נותן טעם לפגם מותר והכא גבי גיעולי עובדי כוכבים אסרה רחמנא ורבי עקיבא סבר לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלאו נותן טעם לפגם הוא ורבנן קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא הלכך הוי חידוש והשתא כיון דסברי רבנן דהתם דבת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא אם כן נילף מינה בעלמא דפגם אסור כדאמר הכא לרבי מאיר והיכי קאמר התם ורבנן דחידוש הוא דכל נותן טעם לפגם בעלמא מותר ויש לומר דאין הכי נמי דרבנן דהתם סברי דכל נותן טעם לפגם אסור היכא שאם האיסור בעין היה לשבח דילפי לה מגיעולי עובדי כוכבים דפגם פורתא כדאמר התם והא דקאמר התם נותן טעם לפגם בעלמא מותר היינו פגם גמור שגם אם (ד)האיסור בעין הוא פגם דההוא פגם ליכא למילף לאסור מגיעולי עובדי כוכבים דפגמה פורתא דגיעולי עובדי כוכבים אם היה האיסור בעין היה לשבח והא דקאמר גיעולי עובדי כוכבים חידוש הוא אע"ג דלא דמי לאותו פגם לפגם בעלמא דמותר כדפרישית מ"מ אי לאו דגלי קרא דגיעולי עובדי כוכבים אסור היה מותר מן הדין דמה לי אותו פגם מה לי פגם אחר ואפ"ה אסריה רחמנא וכיון דאסריה רחמנא ילפינן מיהא (ה)דכיוצא בו דהיינו פגם שאם היה האיסור בעין היה לשבח וקסברי רבנן דפסחים כמתני' דאין מעמידין ושלשה מחלוקת בדבר דר"מ דשמעתין סבר כל נותן טעם לפגם אסור אפילו כשהוא פגום גם כשהאיסור בעין דיליף לה לגמרי מגיעולי עובדי כוכבים ומנבלה לא יליף כלל להתיר משום דמוקי לה למעוטי סרוחה דמעיקרא כדקאמר (ו)ור"ש מתיר כל פגם אפי' כשהוא שבח כשהאיסור בעין כיון דהשתא לפגם הוא שרי דיליף לגמרי מנבילה ומגיעולי עובדי כוכבים לא יליף כלל דקסבר קדירה בת יומא שאסרה תורה לא פגמה פורתא ורבנן דפסחים דפליגי ארבי עקיבא סברי דדבר שהוא פגם כשהאיסור בעין שרי דילפינן לה מנבילה אבל פגם דהשתא שאין האיסור בעין עכשיו אמנם היה לשבח כשהאיסור בעין אסור דיליף לה מגיעולי עובדי כוכבים מקדירה בת יומא דפגמה פורתא וכן סוברת מתני' דאין מעמידין כרבנן כדפרישית ועי"ל דרבנן דרבי עקיבא דפסחים פרק אלו עוברין היינו ר"ש דשמעתין דשרי כל פגם כדפרישית והא דקאמר התם דקדירה בת יומא פגמה פורתא ולר"ש צ"ל על כרחך דלא פגמה כלל דאי פגמה א"כ ליתסר פגם כדמוכח בשמעתין וכדפרישית וי"ל דודאי גם ר"ש מודי דפגמה פורתא ומ"מ לא יליף מיניה לאסור פגם בעלמא כגון שאינה בת יומא דאיכא פגם רבה דפגם רבה מפגם פורתא דבת יומא לא ילפינן הכי סבירא ליה לר"ש ור"מ סבר דילפינן פגם רבה מפגם פורתא ואי כדפירש מעיקרא דפליגי בבת יומא אי פגמה אי לא זה אינו סברא דאם כן נחזי אנן ועוד יש להביא ראיה לזה דמודה רבי שמעון דקדירה בת יומא נמי א"א דלא פגמה פורתא כדפרישית דאי לא פגמה כלל לר"ש גיעולי (ז)דכתב רחמנא ל"ל פשיטא כיון דהוי לשבח דמיתסר טעם
הוי

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כח סמג לאוין קמא טוש"ע י"ד סימן קג סעיף א:

סו ב מיי' שם פי"ז הל' ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ה:

[לעיל לו. ושם נסמן]

[בכורות כג: איתא דכתיב]

הגהות הב"ח

(א) תום' ד"ה אר"י וכו' (בעמוד א') כגון שמבשל הזרוע ברוטב ומקלת האיל עמו ושאר: (ב) בא"ד ועי"ל דנקט הכי משום דמילתא כצ"ל ותיבת דהיינו נמחק: (ג) בא"ד אהדריה לדוכתיה ללאו דנבילה: (ד) תום' ד"ה ואידך קדירה בת יומא נמי אי אפשר וכו' שגם אם היה האיסור בעין הוא לפגם: (ה) בא"ד וכיון דאסריה רחמנא ילפינן מיהא לאיסור פגם דהיינו: (ו) בא"ד סרוחה מעיקרא כדקאמר בסוגיא ור"ש מתיר וכו' כשהיא לשבח וכו' פגם דהשתא כשאין: (ז) בא"ד גיעולי עובדי כוכבים דכתב רחמנא:

גליון הש"ס

גמ' ור"ש מ"ט וכו'. עי' ערכין כה ע"ב תוד"ה ור"ש: תום' ד"ה מכלל וכו' וא"ת מה מיבעיא ליה. תמיהני הא אדרבה מתני' דשם ס"ל דדבש פ"י ומוכח דס"ל דנותן טעם לפגם מותר וע"כ החילוק משום דפגמו בעין עדיף או דשמן אסור בצירוף תחנות עכ"פ מדשרי דבש מוכח דנטל"פ מותר ובתירוצם הב' חלקו מסברא דנטל"פ בעין עדיף והוא מפורש ומוכח כן מדבש ומה הולה לקושייתם וצע"ג:

מסורת הש"ס

[בתוספות בכורות כג: ד"ה ואידך כו' איתא רבא]

פסחים מד: [ע"ש נזיר לז:] לקמן עה: [ע"ש] דברים יד

שאין ראויה לגר אינה קרויה נבלה ור"מ ההוא למעוטי סרוחה מעיקרא °ור"ש *סרוחה מעיקרא לא צריכא מיעוטא עפרא בעלמא הוא אמר עולא מחלוקת שהשביח ולבסוף (א)פגם אבל פגם מעיקרא דברי הכל מותר איתיביה רב חגא לעולא יין שנפל לתוך עדשים וחומץ שנפל לתוך גריסין אסור ור"ש מתיר והא הכא דפגם מעיקרא הוא ופליגי אמר עולא חגא לא מידע ידע מאי קאמרי רבנן תיובתא קא מותיב הכא במאי עסקינן כגון שנפל לתוך גריסין צוננין והרתיחם נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור ור' יוחנן אמר בפוגם מעיקרא מחלוקת איבעיא להו בפוגם מעיקרא מחלוקת אבל השביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו אמר רב עמרם אפשר איתא להא דר' יוחנן ולא תניא לה במתניתין נפק דק ואשכח (*דתניא) **שאור של חולין שנפל לתוך העיסה ויש בו כדי להחמיץ והחמיצה ואח"כ נפל שאור של תרומה או שאור של כלאי הכרם ויש בו כדי להחמיץ אסור ור"ש מתיר והא הכא דפגם מעיקרא הוא ופליגי א"ר זירא שאני עיסה הואיל וראויה לחמע בה כמה עיסות אחרות ת"ש שאור של תרומה ושל חולין שנפלו לתוך העיסה בזה כדי להחמיץ ובזה כדי להחמיץ וחימצו אסור רבי שמעון מתיר נפל של תרומה תחלה ד"ה אסור נפל של חולין ואח"כ נפל של תרומה או של כלאי הכרם אסור ור"ש מתיר והא הכא דפגם מעיקרא ופליגי וכי תימא ה"נ כדרבי

רש"י

שאינה ראויה לגר · שהסריחה אלמא מדאפגים בטל איסורה: סרוחה מעיקרא · מוכת שחין מחיים דהואיל ואיפגמא מקודם שבאה לידי נבל: לא חל שם נבלה עליה אבל היכא דאיתסר מעיקרא תו לא פקע איסור משום פגם: מחלוקת · דר"מ ור"ש: בפוגם מעיקרו · משעה שנפל לתוכו: והא הכא דפוגם מעיקרא הוא ופליגי · דקתני אסור לרבנן: ר' יוחנן · אדעולא אתא לאיפלוגי: איתא לדר' יוחנן · דמוקי פלוגתייהו בפוגם מעיקרו: שאור של חולין שנפל לתוך העיסה וחימצה · כראוי ואח"כ נפל של תרומה או של כלאי הכרם אסור: ור"ש מתיר · שהחמיצה יותר מדאי ונפגמה: והא הכא · דהאי שאור משעה שנפל ביה פגמה שהרי מחומצת כבר וקאסר ר"מ: וראויה לחמע בה כמה עיסות אחרות של תרומה הלכך חימוץ דיותר מדאי אע"פ שפגם הוא לענין (ב)אכילה שבח הוא לענין חימוע עיסות אחרות: שאור של תרומה ושל חולין שנפלו · ביחד לתוך העיסה ויש בכל אחד כדי לחמץ וחימצוה יותר מדאי (ג) לפוגמה: ר"ש מתיר · שפגמוה: נפל של תרומה תחלה ד"ה אסור · הואיל ומשביחה בתחלה אע"פ שחזר והועיל לפוגמה כשנפל שאור של חולין אחריו ושניהם פגמוה הוי משביח ולבסוף פגם ואסור ולקמן פריך אם כן רישא נמי (ד)ר"ש הרי השביח של תרומה עם של חולין תחלה: נפל של חולין · (ה)וחימצה: ואחרי כן נפל של תרומה · דהיינו פוגם מעיקרו אסור ור"ש מתיר:

תוספות

הוי כעיקר וכ"ת להאי גופיה איצטריך דטעם כעיקר דמגיעולי עובדי כוכבים יליף ר"ש דטעם כעיקר כדאמר לר"ע פרק אלו עוברין א"א לומר כן דאי יליף ר"ש מגיעולי עובדי כוכבים טעם כעיקר א"כ תקשי לר"ש משרת דכתב רחמנא למה לי דהא לא איצטריך לטעם כעיקר כיון דמגיעולי עובדי כוכבים יליף לה ר"ש ואין לומר דאיצטריך משרת להיתר מצטרף לאיסור כדאמר התם פ' אלו עוברין לר"ע ולעולם [*יליף מגיעולי עובדי כוכבים טעם] כעיקר (ו) דלמאי איצטריך משרת להיתר מצטרף לאיסור אי כשאוכל כזית מטעם האיסור הנבלע [בהיתר היינו טעם כעיקר אי] בחצי זית דאיסור עם חצי זית דהיתר לא מצטרפי ומשו"ה שפיר איצטריך להיתר מצטרף לאיסור דהא שמעינן לר"ש דאמר *כל שהוא למלקות וא"כ למ"ל היתר מצטרף לאיסור אלא ש"מ דמודה ר"ש דקדירה בת יומא נמי א"א דלא פגמה פורתא כדפרישית כך דקדק הר"ר שמואל מאיור"א והר"ר יקר מקינו"ן דוחה דאיכא למימר דאכתי שפיר איצטריך משרת לר"ש אע"ג דסבר כל שהוא למלקות הא פר"ת בסמוך הייני דוקא כשהאיסור בעין אבל לא ע"י תערובת כדמוכח מההיא דמייתי בסמוך בערלה וכלאי הכרם אין מצטרפין וכן נ"ל ע"כ דאל"כ לא תמצא איסור כלל [*בטל] לר"ש לא ברוב ביבש ולא בס' בלח וא"כ שפיר איצטריך משרת להיתר מצטרף לאיסור כגון בחצי זית שנבלע בחצי זית פת ואכלו כדקאמר התם נזיר שסרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב ולעולם טעם כעיקר לר"ש מגיעולי עובדי כוכבים כך דוחה הר"ר יקר ומורי הר"ר פרץ מקיים פירוש הר"ר שמואל ואומר דדיחוי הר"ר יקר אינו כלום דודאי מגיעולי עובדי כוכבים לר"ש תו לא איצטריך משרת להיתר מצטרף לאיסור משום דבלאו לירוף נמי כל שהוא(ז) אע"ג דאינו בעין אלא נבלע בתוך הפת מה בכך הלא כיון דטעם כעיקר מגיעולי עובדי כוכבים א"כ חשוב הטעם הנבלע כאילו היה בעין ואם כן כיון שאילו היה מן האיסור בעין היה מיחייב בכל שהוא לר"ש הכי נמי כשהוא נבלע בהיתר כיון שיש בו טעם וטעם כעיקר ותדע דהא כיון דאר"ש כל שהוא למכות בכזית לרבנן אם כן כך לי כל שהוא לר"ש ככזית לרבנן ובכזית לרבנן מחייב עליה אפי' כשאינו בעין אלא נבלע בתוך ההיתר שיאכל כל כך מן ההיתר הבלוע איסור שאכל כזית מטעם איסור הבלוע בתוכו מיחייב עליה כאילו אכל הכזית איסור בעין כיון דטעם כעיקר וא"כ ה"ה כל שהוא לר"ש דכשאכלו בתערובת טעם מיחייב כאילו אכלו בעין כיון דטעם כעיקר וא"כ אי טעם כעיקר(ח) מגיעולי עובדי כוכבים לר"ש תו לא איצטריך לר"ש משרת כלל דלהיתר מצטרף לאיסור לא איצטריך דהא מכל שהוא מיחייב בטעם כאילו היה בעין כדפירשתי וא"כ (*היכי קא"ל) משרת דכתב רחמנא ל"ל דכתיב גבי נזיר לר"ש אי גיעולי עובדי כוכבים לטעם כעיקר משום דלא פגם כלל אלא ע"כ דקסבר ר"ש דקדירה בת יומא פגמה פורתא והשתא ניחא הכל דלא מצי ר"ש למילף טעם כעיקר מגיעולי עובדי כוכבים דחידוש הוא כיון דפגמו אפילו פגם זוטא והיה לנו להתיר כל פגם אי לאו דגלי קרא והלכך איצטריך משרת לטעם כעיקר ומה שדחה הר"ר יקר ממה שפר"ת לקמן מההיא דערלה והכלאים דבסמוך דלא אר"ש כל שהוא למכות במידי דתערובת רק בדבר שהוא בעין אומר מורי דלק"ל מידי דר"ת לא דיבר רק בתערובת שיש לו להתיר להתבטל כגון יבש ביבש חד בתרי דרחמנא אמר אחרי רבים להטות או בדבר לח היכא דליכא טעמא כגון דאיכא ס' דכל מקום דשייך ליה ביטול לאו אמר ר"ש כל שהוא למכות דהא לא עדיף כל שהוא לר"ש מכזית דרבנן וכי היכי דכזית דרבנן מתבטל ברוב ביבש ובס' בלח ה"ה לר"ש כל שהוא דהא רחמנא אמר דליבטיל אבל היכא דלא שייך ביטול כגון היכא דאיכא טעם דטעם לא בטיל כיון דטעם כעיקר א"כ ה"נ מיחייב בכל שהוא לר"ש כשהוא בתערובת כיון שיש בו טעם כאילו היה בעין כדפי' כן נראה למורי: [וע"ע תוס' שבת פט: ד"ה אסורין ותוס' מעילה יח. ד"ה תני]: **אמר** עולא מחלוקת בהשביח ולבסוף פגם · והשתא נ"ל לעולא דלא פליגי ר"מ ור"ש בקראי דלעיל (ט)דנבלה דא"כ לא הוי מיסתבר לחלק בין השביח ולבסוף פגם לפגם מעיקרו אלא בסברא פליגי ר"מ סבר כיון שהשביח מעיקרא בשעת נפילה וחל איסור עליה שוב אין לו היתר גם כי פגם אחרי כן ור"ש סבר כיון דהשתא פגמא הוא שרי: **אבל** השביח ולבסוף פגם ד"ה אסור · וא"ת והא לעיל משמע דפליגי בהשביח ולבסוף פגם גבי נבלה דר"מ מוקי לה בסרוחה מעיקרא דוקא אבל לא הסריחה מעיקרא והסריחה לבסוף אסורה ור"ש מוקי לה אפילו לא הסריחה מעיקרא והסריחה לבסוף שרי אלמא פליגי בהשביח ולבסוף פגם וי"ל דלא דמי השביח ולבסוף פגם דהכא להאי נבלה דלעיל דהכא י"ל השביח בשעת התערובת שבשעה שנפל האיסור לתוך ההיתר היה נותן טעם לשבח ולבסוף פגם אותו טעם המעורב שם כגון נתן (י) לתוך גריסין צוננין והרתיחן וע"ז קאמר ד"ה אסור כיון דמעיקרא היה נותן טעם לשבח וחל עליה איסור אבל ההוא דנבלה דלעיל דפליג ר"ש ושרי כשהיא סרוחה עכשיו אע"ג דמעיקרא לא היתה סרוחה מ"מ בעודה נבלה *נפגם ושריא: **אי** דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת · וא"ת היכי מספקא ליה בהא א"כ ר' יוחנן דאמר לעיל פגם מעיקרא מותר השביח ולבסוף פגם אסור דאמר כמאן לא כר"מ ולא כר"ש דר"מ אסר כל פגם ור"ש מתיר כל פגם וי"ל דסבר לה כר"ש בחדא בפגם מעיקרו וכר"מ בחדא בהשביח ולבסוף פגם: **תיקו** · ואע"ג דלקמן פשטינן לה מברייתא דבפגם מעיקרא פליגי השביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור מ"מ עלתה להם בבית המדרש בתיקו ושוב פשטוה וכי האי גוונא אשכחנא בנדה בפרק המפלת (דף כה.) גבי מחלוקת בעכור אבל בצלול כו': [וע"ע תוס' לעיל נג. סוף ד"ה או דלמא]:

סז א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה טז:

עי' רש"א שגורס כאן, אתר

[מכות יז.]

ערלה פ"ב מ"ג

רש"א

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולבסוף פוגם אבל פוגם מעיקרא כצ"ל וכן בכל העמוד: (ב) רש"י ד"ה וראויה לחמע וכו' לענין אכילת עיסה זו שבח הוא לענין חימוע: (ג) ד"ה שאור וכו' יותר מדאי ונפגמה הס"ד: (ד) ד"ה נפל של תרומה וכו' רישא נמי אמאי מתיר ר"ש הרי השבית: (ה) ד"ה נפל של חולין תחלה וחמצה: (ו) תוס' ד"ה ואידך כו' (בעמוד הקודם) ולעולם יליף מגיעולי עובדי כוכבי' טעם כעיקר דהא מה שפי' איצטריך משרת להיתר מצטרף לאיסור היינו כשאוכל כזית מטעם האיסור שנבלע בהיתר אבל חצי זית דאיסור עם חצי זית דהיתר לא מצטרפי והא שמעינן ליה לר"ש דאמר כל שהוא למלקות כצ"ל: (ז) בא"ד כל שהוא אסור אע"ג דאינו בעין וכו' כיון דטעם כעיקר יליף מגיעולי עובדי כוכבים: (ח) בא"ד אי טעם כעיקר יליף מגיעולי עובדי כוכבים לר"ש תו וכו' וא"כ הקשה ליה משרת דכתב רחמנא: (ט) ד"ה אמר וכו' ור"ש בקראי דלעיל דגיעולי עובדי כוכבים ודנבלה דא"כ: (י) ד"ה אבל וכו' כגון נתן חומץ לתוך גריסין:

גליון הש"ס

גמרא ור"ש סרוחה מעיקרא. עיין בכורות דף כג ע"ב תוספות ד"ה גאידך:

[בכורות כג:]

[נ"ל דתנן]

כ"א סדרה קושיא לדוכתה וכן צ"ל ומהרש"א גרס הקשה לו

נפגמה רש"ל

כדרבי זירא ת"ש מסיפא היין שנפל לתוך עדשים וחומץ שנפל לתוך גריסין אסור ור"ש מתיר והא ה"נ דפגם מעיקרא ופליגי וכי תימא ה"נ כדשני ליה עולא לרבי חגא כשהשביח ולבסוף פגם ומי פליגי כשהשביח ולבסוף פגם והא קתני נפל של תרומה תחלה דברי הכל אסור אלא לאו ש"מ בפגם מעיקרא מחלוקת שמע מינה הני תלתא בבי דקתני למה לי בשלמא בבא דסיפא קמ"ל בפוגם מעיקרא מחלוקת מציעתא נמי השביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור אלא רישא למה לי השתא ומה סיפא דלא קא משבח כלל אסרי רבנן רישא דקא משבח מיבעיא אמר אביי רישא לר"ש אצטריך והכי קאמרי ליה רבנן לר"ש עיסה זו ראויה להחמיץ בשתי שעות מי גרם לה שתחמיץ בשעה אחת איסור ור' שמעון כשהשביחו שניהם השביחו כשפגמו שניהם פגמו לר"ש ליצטרף היתר ואיסור בהדי הדדי וליתסר ר"ש לטעמיה דאמר אפי' איסור ואיסור נמי לא מיצטרפי *דתנן *[א]הערלה וכלאי הכרם מצטרפין ר"ש אומר אין מצטרפין ההוא עכברא דנפל לחביתא דשיכרא אסריה רב להההוא שיכרא אמרוה רבנן קמיה דרב ששת נימא קסבר נט"ל אסור אמר להו רב ששת בעלמא סבר רב נט"ל מותר והכא חידוש הוא דהא מימאס מאיס ובדילי אינשי מיניה ואפילו הכי אסריה רחמנא הלכך נט"ל נמי אסור אמרו ליה רבנן לרב ששת אלא מעתה ליטמא לח ויבש אלמה תנן *[ב]מטמאין לחים ואין מטמאין יבשים ולטעמיך שכבת זרע תטמא לח ויבש אלמה תנן *[ג]מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין אלא מאי אית לך למימר *שכבת זרע אמר רחמנא בראויה להזריע ה"נ במותם אמר רחמנא כעין מותם מתקיף לה רב שימי מנהרדעא ומי מאיס והלא עולה על שלחן של מלכים אמר רב שימי מנהרדעא לא קשיא [ד]הא בדדברא הא בדמתא אמר רבא הלכתא *נותן טעם לפגם מותר ועכברא בשיכרא לא ידענא מאי טעמא דרב אי משום דקסבר נותן טעם לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה אי משום *דקסבר נותן טעם לפגם מותר ועכברא בשיכרא אשבוחי משבח איבעיא להו נפל

רש"י

כדרבי זירא· דחימוץ יותר מדאי שבח הוא לענין חימוץ עיסות אחרות: והקתני נפל של תרומה תחלה· דהשביח ולבסוף פגם הוא ומודי ר"ש בה: תלתא בבי· רישא היכא דנפלו כאחת ואשמועינן פלוגתא: מציעתא· נפל של תרומה תחלה בבא דסיפא יין שנפל לתוך עדשים מציעתא נמי אשמעינן דהשביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור: סיפא דלא משבח כלל· יין בעדשים אסרי רבנן רישא· דתרומה אשבחיה בהדי שאור דחולין ברישא והדר פגמה תרווייהו מיבעיא: לר"ש אצטריך· לאשמועינן דר' שמעון מתיר: מי גרם לה שתחמץ בשעה אחת איסור· וגמא דהשביחו ולבסוף פגם ובההיא הא קא מודית לן דאסור: שניהם השביחו· ולא האיסור לבדו השביחו: וליתסר· משום משביח ולבסוף פגם דמודי ר"ש בה: הערלה וכלאי הכרם מצטרפין· אם נפלו שניהם לפחות ממאתים: והכא גבי שרץ היינו טעמא דאסור בפגם: דהא· איסור שרץ חידוש הוא: דהא מימאים· ובלאו אזהרה בדילין אינשי מיניה ולמה ליה דאזהר רחמנא עליה ש"מ אפי' נותן טעם לפגם אסור: אלא מעתה· אי חידוש הוא: יטמא לח ויבש· שהרי מאוס הוא ובדילי אינשי ממגעו למה ליה דאזהר רחמנא עליה ש"מ אפי' כשהוא יבש מטמא: אלמה תנן· במסכת נדה (דף נה:) אבל השרץ ושכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין אלא לאו ש"מ לא מאים שרץ ולאו חידוש (א)ואיצטריך לאזהורי עליה דעובדי כוכבים אכלי: וליטעמיך שכבת זרע· הא ודאי ממאים ובדילי אינשי ממגעו וחידוש הוא תטמא לח ויבש: אלא· שאני לענין טומאה אע"ג דחידוש הוא גזירת הכתוב היא דלח ולא יבש דכתיב כל אשר יפול עליו מהם במותם כעין מותם כשהן לחין: שכבת זרע אמר רחמנא בראויה להזריע· או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע: דמתא· עכבר של ישוב מאים: עכבר דדברא· אשקור"ל בלע"ז: נפל

תוספות

ת"ש מסיפא· מהך דנפל של תרומה תחלה היה יכול לפשוט כמו שמוכיח לבסוף אלא דניחא ליה להביא כל הברייתות עד שמעמידן על האמת: והני תלתא בבי· תרתי דשאור וחד דיין שנפל לתוך עדשים ואע"ג דבשאור איכא תרי בבי נפל של תרומה תחלה ונפל של חולין תחלה תרווייהו חשיב להו חדא דמשום נפל של תרומה תחלה מסיים לפרושי נפל של חולין תחלה לאשמועינן דאפילו בפוגם מעיקרא קאסר ת"ק:

לרבי שמעון ליצטרפו היתר לאיסור· וא"ת אמאי לא תלי פלוגתייהו בזה וזה גורם כההיא דסוף פרק כל הצלמים (לעיל דף מט.) וי"ל דהיינו דוקא שאין בזה כדי להחמיץ ולא בזה (ב)כי מצטרפי ה"ל זה וזה גורם אבל כשיש בכל אחד כדי להחמיץ אין שייך זה וזה גורם ואפי' מאן דשרי התם אסר הכא: [וע' תוס' פסחים כז. ד"ה עד]:

רבי שמעון לטעמיה דאמר אפי' איסור ואיסור לא מצטרפי דתנן הערלה והכלאים מצטרפים ר"ש אומר אין מצטרפין תימה דבמעילה (דף יח.) פריך מהא דקאמר ר' שמעון הערלה והכלאים אין מצטרפין אההיא דר' שמעון דאמר כל שהוא למכות וא"כ למ"ל צירוף ומשני התם אין מצטרפין אין צריכין לצרף פירוש דבכל שהוא נמי מיחייב והכא משמע דאין מצטרפין ממש קאמר שאין מצטרפין לחייב ותירץ ר"ת דההיא דהתם דפריך מינה במסכת מעילה היינו מתניתא דהתם דמסכת ערלה דאמרינן נמי רבי שמעון אומר אין מצטרפין גבי ערלה וכלאי הכרם והתם מיירי בערלה וכלאי הכרם שהם בעינייהו בלא תערובת ולכך קאמר אין צריכין לצרף והיא דמייתי הכא לאו היינו מתני' דמסכת ערלה אלא היינו מתני' דמיירי בתערובת והכי איתא התם *הערלה והכלאים אסורין ומצטרפין זה עם זה ר"ש אומר אין מצטרפין והכי פירושו דת"ק סבר דמצטרפין זה עם זה לאסור התערובת דהיתר אי ליכא מאתים שאם נפל חצי לוג מערלה וחצי (ג)מכלאי הכרם לפחות ממאתים לוגין דהיתר מצטרפין לאסור התערובת ור"ש אומר אין מצטרפין לאסור דכיון דאיכא מאתים דהיתר מערלה לחוד או מכלאי הכרם מותר אע"ג דליכא מאתים מן כולם והשתא ניחא דעל כרחך הך אין מצטרפין ממש קאמר כדפי' דליכא למימר אין צריכין לצרף קאמר כי ההיא דמסכת ערלה ומשום דכל שהוא למכות כדקאמר התם ר"ש כל שהוא למכות(ד) היינו דוקא באיסור בעיניה אבל ע"י תערובות בהיתר לא דאל"כ לא תמצא שום ביטול לר"ש לא ברוב ולא בס' ולא במאתים אלא ודאי באיסור מעורב בהיתר מודה ר"ש כדפי' אבל היכא דלא שייך ביטול כגון היכא דאיכא טעם חשבינן ליה כאילו היה האיסור בעין דהא טעם כעיקר כדפי'. [עי' תוס' מעילה יח. ד"ה תני ותוס' שבת פט: ד"ה אסורין ותוס' בכורות כז: ד"ה וכי הואה]:

ההוא עכברא דנפל בגו חביתא דשיכרא אסריה רב להאוא שיכרא· תימה דהא נותן בלוגן הוא ולשתרי וי"ל דמיירי ששהה שם יום או יומים והיה כבוש בתוך השכר וכבוש הרי הוא כמבושל: דהא (ה)מאיסא ובדילי אינשי מיניה· פ"ה וא"כ למ"ל דאסריה רחמנא דהיינו חידושיה וכן פירש לקמן גבי שכבת זרע ול"נ דנהי דמאים ובדילי אינשי מיניה מ"מ לא הוה ידעינן דהאוכלו בלאו האוכל שרץ וכן שיהא טמא בשכבת זרע ועוד דא"כ לא הוי חידוש כחידוש בעלמא בכל מקום בתלמוד דחידוש בעלמא ר"ל איסור מכלל היתר או היתר מכלל איסור לכן נראה דהא בדילי אינשי מיניה (ו)וא"כ מן הדין היה לנו להתירו משום דהוי פגם ונותן טעם לפגם בעלמא מותר ואפ"ה אסריה רחמנא *אף כל נט"ל דשרצים אסור כיון שכך איסור דשרצים והשתא ניחא דהוה כשאר חידוש דעלמא שבכל התלמוד דהוא איסור מכלל היתר:

אלא מעתה ליטמא לח ויבש· כיון דחידוש הוא כדאמר וא"ת מאי פריך בשלמא גבי איסור הוי חידוש כיון דנט"ל בעלמא שרי והכא אסריה רחמנא אלא גבי טומאה מה בכך אי הוי פגם הא גבי טומאה אין לחלק בין פגם לשבח וי"ל דגבי טומאה נמי הוי חידוש מה שהוא מטמא במה שהוא פגם שהרי גלי קרא בנבלה דאינה ראויה לגר דהיינו שהסריחה אינה קרויה נבלה:

אמר רבא הלכתא נותן טעם לפגם כו'· פירוש אף בשרצים ולא תימא דבשרצים חידוש כדקאמר לעיל וליתסר משום פגם דשרצים אלא אף בשרצים פגם מותר ועכברא בשיכרא דאסר לא ידענא אי משום נותן טעם לפגם דקסבר אסור *[אף (ז)בשאר שרצים] ולית הלכתא כוותיה פירוש דאף

עין משפט נר מצוה

סח א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה יד:

סט ב מיי' פ"ד מהל' שאר אבות הטומאות הלכה יב:

ע ג מיי' פ"ב מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה א:

עא ד טוש"ע י"ד סימן קד סעיף א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלמה תנן וכו' ולאו חדוש הוא ואצטריך לאזהורי עליה כיון דעובדי כוכבים אכלי לה הס"ד: (ב) תוס' ד"ה לר' שמעון וכו' ולא בזה כדי להחמיץ כי מצטרפי: (ג) ד"ה ר' שמעון וכו' וחצי לוג מכלאי הכרם וכו' או מכלאי הכרם לחוד מותר: (ד) בא"ד כל שהוא למכות דהתם היינו דוקא: (ה) ד"ה דהא ממאיסא וכו' והיינו חידושיה וכו' לא הוי חידוש דהכא כחידוש: (ו) בא"ד דהא בדילי אינשי מיניה ה"ק וא"כ מן הדין: (ז) ד"ה אמר וכו' דקסבר אסור אף בשרצים ולית הלכתא:

לפי' התוס' הגי' דתניא

[המעיין בערלה לא ימצא אלא משנה אחת בערלה וכלאי הכרם ובכן צריך תיקון גדול בכוונת תוס' על משנה דתבלין שנים ושלש שמות וכו' השנויה בפ"ב במס' ערלה משנה י' כמ"ש תוס' במעילה יח. ע"ש]

הגה' נט"ל דשרצים עי"ש ר"מ

מסורת הש"ס

ערלה פ"ב [מ"א מעילה יח. ועי' תוס' שם ד"ה תני]

[נדה נה:]

[שם]

[שם נו. חולין עד.]

[לעיל נו. וש"נ]

דקסבר עכברא בשיכרא כצ"ל רש"א וש"ג

גי' רש"א ע"ש

נפל לגו חלא מאי א"ל רב הילל לרב אשי הוה עובדא בי רב כהנא ואסר רב כהנא א"ל ההוא אימרטוטי אימרטט רבינא סבר לשעורי במאה וחד אמר לא גרע מתרומה דתנן *תרומה עולה באחד ומאה א"ל רב תחליפא בר גיזא לרבינא דלמא כתבלין של תרומה בקדירה דמי דלא בטיל טעמייהו רב אחאי שיער בחלא בחמשין רב שמואל בריה דרב איקא שיער בשיכרא בשיתין *והלכתא אידי ואידי בשיתין [ו]וכן כל איסורין שבתורה:

מתני' [ג]עובד כוכבים שהיה מעביר (א) עם ישראל כדי יין ממקום למקום אם היה בחזקת המשתמר מותר אם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר [ד]כדי שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב: המניח יינו בקרון או בספינה והלך לו בקפנדריא (ב) נכנס למדינה ורחץ מותר אם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר [ה]כדי שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב: *המניח עובד כוכבים בחנות אע"פ (ג) שיצא ונכנס מותר ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר כדי שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב: [ו]היה אוכל עמו על השולחן והניח לגינין על השולחן ולגין על *הדולבקי והניחו ויצא מה שעל השולחן אסור שעל הדולבקי מותר ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף שעל הדולבקי אסור [ז]חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות כדי שיפתח ויגוף ותיגוב:

גמ' היכי דמי בחזקת המשתמר כדתניא *[ט]הרי שהיו חמריו ופועליו טעונין טהרות אפילו הפליג מהן (ד) יותר ממיל טהרותיו טהורות ואם אמר להן לכו ואני בא אחריכם כיון שנתעלמה עינו מהם טהרותיו טמאות מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר (ה) רב יצחק רישא במטהר חמריו ופועליו לכך אי הכי סיפא נמי אין עם הארץ מקפיד על מגע חבירו אי הכי אפילו רישא נמי נימא הכי אמר רבא

בבא

רש"י

נפל לגו חלא מאי · מי אמרינן החומץ טעמו קשה ואין השרץ מפיגו לתת בו טעם: אימרטוטי אימרטט · לחתיכות דקות קטנות ושרץ איסורו *בכעדשה כטומאתו וחיישינן דלמא בולע חתיכות שרץ בהדי חומץ: בחמשין · כיון דהומץ טעמו קשה לא בעי שתין לבטוליה דאפילו בחמשין לא יהיב ביה טעמא: ה"ג וכן כל איסור שבתורה בששים וכן הלכה רווחת בישראל דמין בשאינו מינו בששים (ו) *חוץ מחמץ אבל מין במינו מוקמינן בפסחים (דף ל.) הלכתא במשהו כרב וטעמא משום דכל איסורין שבתורה מין במינו במשהו כרב ובחמץ גזירה שאינו מינו אטו מינו: מתני' אם היה בחזקת המשתמר · מפרש בגמרא שאע"פ שהפליג ישראל מן העובד כוכבים מיל אם לא הודיעו שהוא מפליג מותר דמירתת עובד כוכבים כל שעתא אשתא אתי: ואם הודיעו שמפליג · שמתרחק וחביות סתומות היו: שיעורו בכדי שישתום ויסתום ויגוב · אם שהה כדי שיקוב העובד כוכבים נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיבש הסתימה אסור: רשב"ג אומר · אינו נאסר אלא עד שישהא כדי שיפתח את כל מגופת החבית וא"א לנוטלה שלא תשבר כולה: ויגוף · ויעשה מגופה אחרת חדשה: ותיגוב · ותיבש אבל לסתימת חור לא חשו משום דמינכרא ושתום לשון שתום העין (במדבר כד) עין פתוחה דשפיר חזי: המניח יינו בקרון או בספינה · עם העובד כוכבים: והלך · ישראל בקפנדריא דרך קצרה: ונכנס למדינה ורחץ · במרחץ מותר כיון דעובד כוכבים לא ידע דשהי מרתת ולא נגע: דולבקי · משנוי"ר: מה שעל השולחן אסור · דמימר אמר עובד כוכבים זה ישראל זה זמנני לאכול ולשתות ונגע: שעל הדולבקי מותר · דאין מוכן לסעודה זו: ואם אמר לו הוי מוזג ושותה · הואיל והחזיק את ידיו ברשות במקצת סמכא דעתיה ונגע בכוליה: חביות פתוחות · שבבית אסורות: סתומות מותרות · עד שישהא שיפתח ויגוף ויגוב וסתמא כרבן שמעון מדלא קתני שישתום: גמ' מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא · הא קא (ז) חזו להו דנגע דקתני טעונין טהרות והני לאו חביות נינהו שיהו סתומות: במטהר חמריו · שהטבילן ומגען טהור: על מגע חבירו · הפוגע בו בדרך ולא נטהר לכך: רישא נמי · כיון שהפליג איכא למיחש הכי:

בבא

תוספות

דאף באחר שרצים פגם מותר אי משום דאשבוחי קמשבח וא"ת וליפשוט ליה טעמיה דרב מהיא דפ"ק דחולין (דף ח: ושם ד"ה השוחט) השוחט בסכין של עובדי כוכבים רב אמר קולף ושמואל אמר מדיח ואע"ג דסתם כלי עובדי כוכבים אינם בני יומן דהשתא הוי לפגם וי"ל דהתם מיירי בידוע שנשתמשו בו ביום א"נ התם טעמא משום שמנונית דאיסור הנדבק בדופני הסכין שהוא בעין והוי לשבח גם כשאינו בן יומו וא"ת מאי קאמר הכא לא ידענא אי אשבוחי משבח ליטעמיה קפילא ארמאה וי"ל דשמא עכברא בשיכרא מחזק את השכר ומתמלו והשתא כשנתחזק השכר אין ידוע אם מחמת השכר עצמו וקי"ל כרבא דאמר נותן טעם לפגם מותר אף בשרצים ונפקא מינה דכשאינו בת יומו וכיולא בו מותר אף בשרצים: איבעיא להו נפל לגו חלא כו' · וא"ת מ"ש משאר איסורין כמו בשיכרא וי"ל משום דחלא חזק מאד ואגב חורפיה נותן טעם לשבח כמו גבי חילתית או דלמא מעט (ח) השרץ נגד המשקה וא"כ אין לנו לאסור כל כך ולכך היה שואל מה יהיה ממנו: ההוא אימרטוטי אימרטט · יש לתמוה עכשיו היאך אנו אוכלים דבש דבורים והלא רגלי הדבורים מעורבים בדבש ואף על גב דהוי פגם מ"מ השרץ עצמו דאיפגם מיתסר לכ"ע לכ"נ לר"ת דודאי רגלי הדבורים כיון דעלמות בעלמא נינהו מותרים דהא העצמות טהורים דתנן במס' (*טהרות פ"א) עצמות החמור טהורות ורגלי הדבורים כעצמות החמור והא דאמרי' *אברים אין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן המת ופחות מכעדשה מן השרץ הייט לענין טומאה וכגון דאיכא בשר עליה הא לאו הכי טהורין ולענין אכילה שפיר דמי: סבר לשעורי בק"א אמר לא גרע מתרומה כו' · תימה נהי דתרומה נינהו (ט) כשהוא בקדרה בדבר לא בטלה בס' כדאמר פרק גיד הנשה (חולין דף לז·) קדירה שבשל בה תרומה לא יבשל בה חולין ואם בשל בנ"ט וי"ל דס"ל כיון שטעמו חזק בשכר יש לדמותו לתרומה לדבר יבש וא"ת אמאי לא בטיל באחד ומאתים כמו ערלה וכלאי הכרם וי"ל דשאני התם משום דהוו איסור הנאה לכך לא ילפינן מיניה שרצים דשרו בהנאה אבל תרומה שרי בהנאה: כותבלין ופלפלין דלא בטיל טעמייהו· לא בס' ולא בק' שהרי מעט תבלין נותן טעם בקדרה גדולה אבל אין לומר דלא בטיל כלל דהא בהדי נותן טעם חשבינן ליה ולא בהדי אוסרין במשהו כדקאמר לעיל (דף סו·) חבלין של שלשה שמות אסור ומלטרף כו': שיער בחלא בחמשין · תימה מ"ש דלעיל רוצה להחמיר בו אפילו יותר מס' וק' וכאן מיקל בו וי"ל משום דקסבר דבחלא לא אשבח כ"כ כמו בשיכרא: אידי ואידי · פי' בשיכרא וחלא בשיתין בה"ג ובירושלמי קאמר דשרץ לא בטיל כי אם באלף ותלמודינו עיקר דבטל בששים כשאר איסורים: היכי דמי בחזקת המשתמר כדתני' הרי שהיו חמריו כו' · דמתוקמא בבא להם דרך עקלתון וה"כ הכא כגון שיבא לו דרך עקלתון ותימה מאי בעי היכי דמי והא מדקתני סיפא ואם הודיעו שהוא מפליג מכלל דרישא בלא הודיעו שמפליג והיינו חזקת המשתמר דידיה וי"ל לאדרבה מדקתני סיפא ואם הודיעו (י) אסור משמע ליה דא"כ רישא דתני בחזקת המשתמר היינו שימור חשיב טפי מלא הודיעו שמפליג מדתני בחזקת המשתמר ואי ר"ל כגון [*שלא] שהודיעו שמפליג לישתוק מלישנא דבחזקת המשתמר ומכללא דסיפא שמעינן ליה אלא ודאי בא לומר שאף לא הודיעו שמפליג יש לחוש בדבר כיון שרואהו העובד כוכבים שמתרחק ותדע דצריך שם חזקת שימור אחר וקבעי מאי הוי ומשני כדתניא כו' כגון שיוכל לבא עליו דרך עקלתון: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא · פי' דרישא אמאי לא הוי טהרותיו טמאים כמו בסיפא וא"ת ליקשי ליה דרישא מיירי בלא הודיעו שהפליג ולכך שרי כדתניא אם הניחו בחזקת המשתמר מותר והיינו כשלא הודיעו שהפליג ותירץ רש"י דלא דמי למתני' דהא מיירי בטהרות כגון פירות שהוא מחזיק בידיו ונוגע בהם בכל שעה ולכך פריך דאין לחלק ומ"מ קשה דלוקמא בחביות ולא תקשי מידי דהא טהרות משמע נמי בחביות ועוד קשה דאי מיירי כמו שפירש הקונטרס א"כ לא הוה ליה למיפרך מרישא לסיפא אלא הוה ליה למיפרך מרישא מיניה וביה בהדיא מ"ע דרישא טהרותיו טהורות כיון שהוא מחזיק בו ונוגע בהם כדפ"ה לכ"נ לר"י דלעולם מיירי בחביות מיהו בפתוחות שקל ליגע בהן לכך לא מצי לשנויי בלא הודיעו שהפליג (כ) מ"מ ליתסר ולא דמי למתני' דשרי גבי יין בלא הודיעו שהפליג דמתני' מיירי בחביות סתומות וא"ת אכתי לוקמא בסתומות כמו מתני' ולא תקשה רישא לסיפא וי"ל דעל כרחך לא מיתוקמא ברייתא בסתומות מדקתני כיון שנתעלמו ממנו טהרותיו שמאות ואי בסתומות הא בעינן כדי שישתום ויסתום ויגוב אף בהודעה שהפליג כדקתני במתניתין:

סיט

עין משפט נר מצוה

עב א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה לא סמג לאוין קמא טוש"ע י"ד סי' קי סעיף א:

עג ב מיי' שם הל' סמג שם טוש"ע י"ד סי' צח סעיף א:

עד ג ד ה ו ז מיי' פי"ג הל' טז סמג לאוין רמח טוש"ע י"ד סי' קכט ס"א:

עה ח מיי' שם הלכה יח טוש"ע שם סעיף ו:

עו ט מיי' פי"ג מהל' משכב ומושב הלכה ה ועי' נכ"מ:

[תו"ע ידים פ"ד מ"ו]

[אהלות פ"א מ"ז עי' מעילה יז: ונדה מג:]

הגהות הב"ח

(א) במשנה עובד כוכבים שהיה מעביר לישראל כצ"ל ותיבת עם נמחק: (ב) שם ונכנס למדינה: (ג) שם אע"פ שיצא ונכנס: (ד) גמ' הפליג מהן (יותר ממיל) תא"מ ונ"ב ואלפסי והאשרי והרמב"ם גורסים כדי מיל: (ה) שם אמר רבי יצחק נפקא רישא במטהר: (ו) רש"י ד"ה ה"ג וכן וכו' דמין בשאינו מינו בששים אבל מין במינו במשהו חוץ מחמץ דאפילו בשאינו מינו מוקמינן בפסחים הלכתא במשהו כצ"ל: (ז) ד"ה מאי שנא כו' הא קא חזינא להו דנגעו דקתני: (ח) תוס' ד"ה איבעיא וכו' או דילמא מעט הוא שנת השרץ: (ט) ד"ה סבר וכו' דתרומה נינהו מ"מ כשהוא בקדרה: (י) ד"ה היכי דמי וכו' דאדרבה מדקתני סיפא ואם הודיעו שהוא מפליג אסור וכו' מדתני בחזקת המשתמר דאי ר"ל כגון שלא הודיעו וכו' שאף שלא הודיעו: (כ) ד"ה מאי שנא וכו' דמ"מ ליתסר ולא דמי:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אימרטוטי וכו' בכעדשה. עי' יבמות דף קיד ע"ב תוס' ד"ה משום:

מסורת הש"ס

ס"א אבל מין במינו במשהו חוץ מחמץ דאפי' בשאינו מינו מוקמינן

חולין ג. [ושם איתא המניח עובד כוכבים בחנותו וישראל יוצא ונכנס מותר]

[גיר' ערוך דלפקי פירוש כלי עץ שמניח בו כלי של יין וכן גירסת הרב מברטנורא]

חגיגה כ: ע"ש ותוספתא טהרות פ"ז]

בבא להם דרך עקלתון: אי הכי סיפא נמי כיון דאמר להם לכו ואני (א) בא אחריכם סמכא דעתייהו: המניח (ב) עובד כוכבים בחנותו כו' המניח יינו בקרון או בספינה כו': וצריכא דאי תנא עובד כוכבים דסבר דלמא אתי וחזי ליה אבל בקרון או בספינה אימא דמפליג לה לספינתיה ועביד מאי דבעי ואי תנא בקרון או בספינה משום דסבר דלמא אתי באורחא אחריתי וקאי אגודא וחזי לי אבל עובד כוכבים בחנותו אימא אחיד לה לבבא ועביד כל דבעי קמ"ל אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מחלוקת בשל סיד *אבל בשל טיט דברי הכל כדי שיפתח ויגוף ויגוב מיתיבי ארשב"ג לחכמים והלא (ג) סתומו ניכר בין מלמעלה ובין מלמטה אי אמרת בשלמא בשל טיט מחלוקת היינו דקתני סתומו ניכר בין מלמעלה ובין מלמטה אלא אי אמרת בשל סיד מחלוקת בשלמא למטה ידיע אלא למעלה הא לא ידיע רבן שמעון בן גמליאל הוא דלא ידע מאי קאמרי רבנן וה"ק להו אי בשל טיט קאמריתו סתומו ניכר בין מלמעלה ובין מלמטה ואי בשל סיד קאמריתו נהי דלמעלה לא ידיע למטה מיהא ידיע ורבנן כיון דמלמעלה לא ידיע לא מסיק אדעתיה דאפיך וחזי ליה אי נמי זימנין דחלים *אמר רבא הלכה כרשב"ג הואיל ותנן סתמא כוותיה דתנן היה אוכל (ד) על השולחן עמו והניח לגין על השולחן לגין על הדולבקי והניח ויצא מה שעל השולחן אסור מה שעל הדולבקי מותר ואם אמר לו הוי מזוג ושותה אף שעל הדולבקי אסור חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות כדי שיפתח ויגוף ותיגוב פשיטא מהו דתימא כולה רשב"ג קתני לה קמ"ל וכי מאחר דקיימא לן כוותיה דרשב"ג דלא חייש לשתומא והלכתא כוותיה דרבי אליעזר דלא חייש לזיופא האידנא מאי טעמא לא מותבינן חמרא ביד עובדי כוכבים משום שייכא אמר רבא *זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין אצלה חמרא שרי גזי דתקיף להו יצרא דעבירה יצרא

רש"י

בבא להן דרך עקלתון. כשבעל הבית יכול לבא דרך עקלתון דמירתת השתא אתי: דאי תנא עובד כוכבים. עובד כוכבים שהיה מעביר כדי יין: ועביד מאי דבעי. ואפי' לא הודיעו שהפליג ליתסר: מחלוקת בשל סיד. במגופה של סיד שהיא לבנה הוא דחיישי רבנן לשתומא דכיון דלבן הוא לא מינכר בין חדש לישן: אבל של טיט. שהוא שחור בתחלתו ואע"פ שהוא נגוב אינו מלבין עד יום או יומים דברי הכל לא חיישינן לשתומא דמינכרא שתימת החור *כשאר המגופה ואינו אסור עד שישהא כדי שיפתח ויגוף מגופה חדשה ותנגוב: והלא סתומו ניכר. אם היה נוקב חור הרי הוא ניכר: בין מלמעלה. שזה חדש והמגופה ישנה: בין מלמטה. כשיפתח ישראל את המגופה יראה מתחתיה אותה סתימה לפי שלמעלה (ה) מירח העובד כוכבים והשוה סתומו אבל למטה לא יכול למרח וניכר: אלא אי אמרת בשל סיד קאמרי רבנן הא לא ידיע שתומו מלמעלה והיכי קתני בין מלמעלה בין מלמטה: דחלים. מתמלא הנקב מלמטה כלמעלה חלים שלדי"ר בלע"ז: פשיטא. דתנא סתם לן כוותיה ורבא מתני' אתא לאשמועינן: מהו דתימא. הא בבא דהיה אוכל עמו על השולחן סיפא דמילתיה דרבן שמעון (ו) והוא קתני לה והכי קתני מתני' רבן שמעון אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב היה אוכל עמו כו' ולא סתמא היא קמ"ל רבא דסתמא היא: והשתא דקבעינן הלכתא כרבן שמעון דלא חייש לשתומא. לנקיבת חור שהוא בלא טורח משום דמינכר ולפתיחת חבית כולה נמי דחייש לה רבן שמעון לא קיימא לן כוותיה דהאי זיופא דטירחא הוא ואנן קבעינן באין מעמידין (לעיל דף לא.) הלכה כר' אליעזר דלא חייש לזיופא דחותם אחד האידנא אמאי לא מותבינן חביות סתומות ביד עובדי כוכבים: משום שייכא. נקב דק מאד שהוא במגופת חבית להיות ריח היין יוצא ויש לחוש שמא יקדח שם *במקדח ויטעום מן היין: יצרא

תוספות

היה אוכל עמו על השולחן כו'. תימה דע"כ מיירי בלא הודיעו שמפליג מדברי על הדולבקי וא"כ כי א"ל נמי הוי מזוג ושותה אמאי אסור וי"ל דמ"מ כיון שהחזיק ידו למזוג ולשתות לא מירתת כלל וכן על השולחן מהאי טעמא אסור וכן בסיפא דקתני חביות סתומות כדי *שיפתח ויסתום ויגוב אסורות ואע"ג דנתפס עליו כגנב על הזיוף ואמר לקמן (דף ע.) דנתפס עליו כגנב מותר מ"מ הכא שאני שא"ל הוי מזוג ושותה ולכך לא מירתת כל כך כיון שהחזיק ידיו למזוג ולשתות: רבן שמעון בן גמליאל הוא דלא ידע מאי קאמרי רבנן. וא"ת וליגמא ר' יוחנן דפליגי בשל (סיד ובשל) טיט ויהא רשב"ג כמשמעו וי"ל דגמר' גמירי ליה הכי: והאידנא דקים לן כר' אליעזר (ז) ולא חייש לזיופא. ופרש"י כרשב"ג דלא חייש לשתומא תרווייהו צריכי הא דקים לן כרבי אליעזר וקים לן כרשב"ג דאי קי"ל כר' אליעזר לבד ולא כרשב"ג ה"א דנהי דלא חיישינן לזיופא דהיינו שיסיר כל המגופה ויעשה אחרת תחתיה כר' אליעזר דאמר לא טרח ומזייף מ"מ איכא למיחש לשתומא דליכא זיופא ואי קי"ל כרשב"ג לבד ה"א דנהי דלא חיישינן לשתומא מ"מ איכא למיחש לזיופא שיסיר כל המגופה ויעשה אחרת תחתיה שזהו קל יותר לעשות (ח) מסתימה שאין בו טורח והלכך נקט תרווייהו כרשב"ג וכר' אליעזר: מאי טעמא לא מותבינן חמרא משום שייכא. רש"י גרים שייכא בכ"ף משום דהיין נמסך ויוצא דרך שם ובערוך *גרים שיבא בבי"ת על שם ברזא קטנה שסותמין *אותו בהו כמו שיבא דכשורא (סנהדרין דף ז:) והוא נקב קטן שעושין להריח ריח היין דרך שם וקורין לו שופיא"ל ומכאן משמע דמגופת חבית לבד הוי חותם אחד מדקאמר ודוקא משום שייכא לא מותבינן חמרא ביד עובדי כוכבים ש"מ דהוי חותם אחד סתימת החבית כמו שהיא מגופה בטיט וכן משמע לעיל בסוגיא דאין מעמידין (דף לא.) דקאמר אגנא אפומא דחביתא סריקא וחתימא הוי חותם בתוך חותם משמע הא סריקא לחוד הוי חותם אחד אבל רבינו יצחק בן יהודה שלח לרש"י דוקא לחביות שלהם שהיו של חרס סגי בחותם אחד שעל פי החבית אבל בחביות שלנו שהם מנסרים מחוברים זה לזה אף כי יש חותם אחד על פי החבית מכל מקום יש לחוש שמא יתחוב העובד כוכבים חודו של סכין בין הנסרין או בין השוליים או אפי' באמצע הנסר עצמו ולהוציא היין דרך שם *ולתחוב הכוס נגד הנקב ומיהו נראה לר"י שאין לחלק בין החביות שלנו לחביות שלהם שהרי לא מצינו שהקפיד התלמוד אפילו מאן דחייש לשתומא לא חייש אלא לנקיבה דמגופת החביות אבל לנקיבה דדופני החבית לא חיישינן וליכא למימר דהיינו דוקא במגופה שהיתה של טיט היה יכול לעשות הנקב אבל לא בשל חרס דהא מגופה איירי במגופה של חרס אלא ודאי היינו טעמא דלא חיישינן לקלקול לדופני החביות ה"ה בחביות שלנו מותר לשלוח יין בחותם אחד על פי החבית ודוקא כשחוזר ורואהו ומכיר את החותם אבל אם שלחו לחבירו והוא אינו חוזר ורואהו צריך חותם בתוך חותם ומיהו אם שולח כתב ידו והודיע לחבירו ענין החותם סגי בכך כמו בהכרת החותם דהעובד כוכבים מרתת מכתב כאילו היה הוא חוזר ורואהו ומכירו וכן משמע לעיל ואע"ג דקים לן כרבי אליעזר דסגי בחותם אחד מ"מ בעינן הכרת חותם משום דקשיא לן דרב אדרב כדפי' לעיל פ' אין מעמידין (שם. ד"ה דאמר) וכן משמע נמי בברייתא דקתני פ' אין מעמידין (שם:) השולח יין ביד כותי ושל ציר ושל מורייס ביד עובד כוכבים אם מכיר חותמו וסתמו מותר ואם לאו אסור אלמא בעינן הכרת חותם ואע"ג דר"ת מוקי לה לעיל כרבנן מדלא נקט יין גבי עובד כוכבים כדפ"ל מ"מ מדרבנן בציר ומורייס נשמע לר' אליעזר ביין והא ציר ומורייס לרבנן קתני בהך ברייתא דסגי בחותם אחד ואפ"ה בעי הכרת חותם ה"ה נמי יין לרבי אליעזר דאע"ג דסגי בחותם אחד מ"מ בעינן הכרת חותם ועוד יש ליישב הברייתא כרבי אליעזר כדפ"ל לפי' רש"י הלכך שמעינן מיניה דאף לר' אליעזר בעינן הכרת חותם מיהו מדקאמר הכא בשמעתין דקיימא לן כרבי אליעזר דלא חייש לזיופא משמע לישנא דלא חיישינן לזיופא כלל דסגי בחותם אחד אפילו בלא חוזר ומכירו דודאי לא טרח ומזייף כלל וגם מנהג העולם היה בשכבר לשלוח יין בחותם א' בלא חוזר ומכירו ואע"ג דלרב ודאי בעינן הכרת חותם כדפ"ל פ' אין מעמידין (שם. ד"ה דאמר) דאל"כ קשה דרב אדרב מ"מ לא קי"ל בהא כרב אלא קים לן כסתמא דתלמודא דשמעתין וכדפרישית וברייתא דלעיל נמי דציר ומורייס שהבאתי יש ליישב דלא אסרה הברייתא אפילו בלא הכרת חותם דהא דקתני בברייתא אם מכיר חותמו וסתמו מותר ואם לאו אסור אינו רוצה לומר אם לאו *שהלך הישראל ראשון להכירו דאסור אלא ה"ק ואם לאו שהלך לראותו ולא הבין שהוא כמו שעשאו או שכח היאך חתמו ואינו יודע אם הוא כמו שחתמו אם לאו אסור ואז הוא גרוע טפי מאילו לא הלך כלל לראותו שהרי עתה שרואהו ואינו מבחין אם הוא כמו שעשאו יש הוכחה קצת שזייפו העובד כוכבים אבל ודאי אם לא הלך ואינו רואהו כלל הישראל ראשון אחרי שחתמו אלא שהישראל שני מצאו חתום

עין משפט נר מצוה

נז א טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף א.

מי שיסתום ויסתום כצ"ל רש"א וע"ש

עח ב מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' כו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף יד.

נ"ס מ"י

[ערך שך א ע"ש דלפניו ליתא כן] אותן כה. יעב"ץ

הגהות הב"ח

(א) גמרא ואני אבא אחריכם: (ב) שם בפיסקא המניח יינו בקרון או בספינה כו' המניח עובד כוכבים בחנותו כו' וצריכא וכו' וחזי לי כצ"ל ואות ה' נמחק: (ג) שם והלא סתומו ניכר כצ"ל וכן בכל העמוד: (ד) שם היה אוכל עמו על השלחן והניח וכו' ולגין על הדולבקי והניחו ויצא: (ה) רש"י ד"ה בין מלמטה וכו' שלמעלה ממרח העובד כוכבים: (ו) ד"ה מהו וכו' דרבי שמעון והוא: (ז) תוס' ד"ה והאידנא דקים לן כר' אליעזר דלא חייש לזיופא וקי"ל כרשב"ג כצ"ל ותיבת ופרש"י נמחק: (ח) בא"ד קל יותר לעשות מסתומה שיש בו טורח:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא הלכה כרשב"ג. עיין ב"ב דף קל"ג ע"ב בתוס' ד"ה ת"ש

נ"א כשאר

[גרס' יעב"ץ פוסא מיקדח]

נ"ל ולתחוב רש"א

אולי צ"ל שלך

יצרא דיין נסך לא תקיף להו ^א^זונה ישראלית ועובדי כוכבים מסובין חמרא אסיר מ"ט הואיל וזילה עלייהו בתרייהו גרירא ההוא ביתא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל על עובד כוכבים אחדה לדשא באפיה והוה ביזעא בדשא אישתכח עובד כוכבים דקאי ביני דני אמר רבא ^ב^כל דלהדי ביזעא שרי דהאי גיסא והאי גיסא אסור ההוא חמרא דישראל דהוה יתיב בביתא דהוה דייר ישראל בעליונה ועובד כוכבים בתחתונה שמעו קל תיגרא נפקי קדים אתא עובד כוכבים אחדה לדשא באפיה אמר רבא ^ג^חמרא שרי מימר אמר כי היכי דקדים אתאי אנא קדים ואתא ישראל ויתיב בעליונה וקא חזי לי (א) ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל אישתכח עובד כוכבים דהוה יתיב בי דני *אמר רבא ^ד^אם נתפס עליו כגנב שרי ואי לא אסיר ההוא ביתא דהוה יתיב ביה חמרא אישתכח עובד כוכבים דהוה קאים בי דני אמר רבא ^ה^אי אית ליה לאישתמוטי חמרא אסיר ואי לא חמרא שרי מיתיבי ננעל הפונדק או שאמר לו שמור אסור מאי לאו אע"ג דלית ליה לאישתמוטי לא בדאית ליה לאישתמוטי ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו יתיבי וקא שתו חמרא שמע ישראל קל צלויי בי כנישתא קם ואזל אמר רבא ^ו^חמרא שרי מימר אמר השתא מדכר ליה לחמריה והדר אתי ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו יתיבי בארבא שמע ישראל קל שיפורי דבי שימשי נפק ואזל אמר רבא ^ז^חמרא שרי מימר אמר השתא מדכר ליה לחמריה והדר אתי ואי משום שבתא האמר (*רבא אמר) לי איסור גיורא כי הוינן בארמיותן ^ח^אמרינן יהודאי לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא (*ולא ידענא) דסבירא לן כרבי יצחק *דא"ר יצחק ^ט^המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מד' אמות ההוא אריא דהוה נהים במעצרתא שמע עובד כוכבים טשא ביני דני אמר רבא ^י^חמרא שרי מימר אמר כי היכי דטשינא אנא איטשא נמי ישראל אחוריי וקא חזי לי הנהו גנבי דסלקי לפומבדיתא ופתחו חביתא טובא אמר רבא חמרא שרי *מ"ט *^כ^רובא גנבי ישראל נינהו הוה עובדא בנהרדעי ואמר שמואל חמרא שרי *כמאן כרבי אליעזר דאמר ספק ביאה טהור *) דתנן הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומאה בשדה פלונית ואמר הלכתי במקום הלז ואיני יודע אם נכנסתי לאותה שדה אם לא נכנסתי *ר"א אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טמא לא שאני התם כיון דאיכא דפתחי לשום ממונא הוה ליה ספק ספיקא

*) פסחים י. ב"ב נה: טהרות פ"ו מ"ה

ההיא

רש"י

יצרא דיין נסך לא תקיף להו · לנסוכי : בתרייהו גרירא · דשבקה להו לנסוכי : דלהדי ביזעא שרי · אף בשתיה דמירתת ולא נגע : דהאי גיסא והאי גיסא אסור · אף בהנאה וכשאין נתפס על כניסתו כגנב עסקינן שהיה לו חלק ביין דאי נתפס עליו כגנב כוליה שרי ואית דגרסי הוו ביזייני בדשא חורין וסדקין ובקיעין · ובקעהו תרגומו ובזעהו: ישראל בעליונה ועובד כוכבים בתחתונה · ויין בתחתונה וישראל רואהו מלמעלה: שרי · כל שרי דהכא שרי אף בשתיה דהא לא נגע קאמרינן וכל אסיר דהכא אף בהנאה ובכולהו הלכתא כרבא: אי אית ליה לאישתמוטי · ולומר לכך נכנסתי סמכא דעתיה ולא מירתת דכי על להך ביתא מעיקרא אדעתא דלנסוכי על וסבר אי משכחו לי אשתמיטנא ואע"ג דבמגע היין לית ליה לאשתמוטי אסור דאי לאו לנסוכי על למה ליה דעייל ולא דמי למניח עובד כוכבים בחנותו דהתם דכיון דברשות עייל וידעינן למאי עייל כ' זמן שלא הודיעו שמפליג מותר דסבר אי נגענא השתא אתי וחזי לי : ואי לית ליה לאישתמוטי שרי (ב) וכיון דבהול הוא על כניסתו מירתת ולא נגע : ננעל הפונדק · ונתייחד עובד כוכבים עם היין או שאמר ישראל לעובד כוכבים שמור עמוד מבחוץ ושמור : אסור · דחיישינן דלמא על כיון דא"ל שמור סמכא דעתיה דמפליג מיניה : שיפורא דבי שימשי · של ערב שבת שהיו תוקעין להבדיל בין קדש לחול : ואי משום שבתא · וא"ת דסמכא דעתיה דעובד כוכבים משום דלא אתי ישראל בשבתא האמר לי איסור גיורא כו' : פחות פחות מד' אמות · ועומד לפוש וליכא עקירה מתחילת ד' לסוף ארבע : טשא · נתחבא : ספק ביאה · דלא ידעינן עובד כוכבים אי על אי לא על טהור ומשום הכי שרי דהני נן ספק ביאה מביאה ודאי וספק מגע : בקעה · שדות הרבה זו אצל זו בימות הגשמים שזרועה היא ואין רבים דורסין אותה והוי רשות היחיד לטומאה וספיקא שאירעה בה הוי ספיקא טמא: וטומאה בשדה פלונית · באחת מן השדות ואין אנו יודעין איזו היא : הלכתי במקום הלז · בבקעה זו : ספק מגע טמא · דאמר נכנסתי לשדה שהטומאה בה ואיני יודע אם נגעתי בטומאה אם לאו : כיון דאיכא דפתחי חביות לשום ממונא · וכיון דחזו דחמרא הוא פרשי דבגניבותייהו טרידי ולא מנסכי : הוי ספק ספיקא · ספק ישראל ספק עובד כוכבים ואת"ל עובד כוכבים ספק נגע ספק לא נגע והכא אפילו רבנן מודו וכי פליגי רבנן עליה דר"א היכי דמליא שדה טומאה דאי על לה לא אפשר דלא האהיל דליכא אלא חד ספק :

רביתא

תוספות

חתום מותר כדפרישית דלא חיישינן כלל לכתחילה לעשות כתב החותם או לחזור ולהכירו כדמשמע לפי הפשט ומ"מ נכון להחמיר לכתחלה אך בדיעבד אין להפסיד כיון דאיכא חותם אפי' בלא כתב ומכירו כדפרישית ומיהו אין נכון אם אין אותו חותם אחד מאותיות כ"א ממגופות טיט כדפרישית דמגופת טיט חשיבא חותם אחד אז ודאי אינו מותר בלא כתב או הכרה אלא אם כן ראה השני שנשתלח לו היין קודם לכן את היין שהכלי נתכבר ועתה הוא הכיר את הכלי בטביעות עין ואפילו אינו מכיר בחותם לפי שלא היה חתום באותה שעה דאל"כ נהי דלא חיישינן לזיופא מ"מ מנין לנו שהוא אותו חבית של יין ששלח לו חבירו שמא החליפו העובד כוכבים בחבית אחר שהיה ב' יין במגופה בטיט שגם חביות יין העובדי כוכבים פעמים שמגופים בטיט כמו כן צריך שיהיה נסתם לגמרי הנקב קטן שקורין שוספרי"ל בלע"ז כדקאמר תלמודא משום שייכא אבל כשהוא חתום באותיות אין לחוש לכל זה דודאי האותיות לא עשאן כי אם ישראל ומ"מ אין לסמוך על המגופה של טיט אך נכון הדבר לסתום פי חבית ולתת עור הסתימה קבוע במסמרות ולכתוב אותיות חליין על העור וחליין על דופני קרשי החבית שאם יגביה עובד כוכבים העור לא ידע לייש‍בו כבתחלה ולתת חשוק שקורין גרקל"א סביב העגולים במקום שמחוברים אל דופני החבית ולקובעו שם במסמרים מפני הנעורת התחובה שם סביב שוליו שלא יוכל העובד כוכבים להוציא יין דרך שם ולתוחבן אחרי כן במקומן הראשון וכן הברזות לחתוך ולקבוע עליהם עור במסמרים או יקבעו נסרים לכסות כל השולים והברזות בסיגנון זה פירש רבינו ברוך על החסימה בפסק ומיהו נראה שכל זה אינו כי אם לכתחלה אבל בדיעבד סגי בחתימת פי החבית לבד כיון דלא חיישינן לדברי רבינו יצחק בן יהודה כדפרישי' לעיל דאף בהסרת הנעורת ירא הוא פן יתקלקל החבית בכך ולא יוכל לתקנו כבתחלה מיהו אין לאסור גם זה בדיעבד ומ"מ טוב להחמיר כדברי רבינו ברוך הואיל ונפק מפומיה ועוד דפירש רבינו ברוך שצריך שישלח כתב עם החותם או שיחזור [לראותו] ופירש רשב"ם בשם רש"י דכל מה שאנו אוסרים בהודיעו שהפליג היינו דוקא כשיש לחוש שמא עובד כוכבים גנב יין ונתן מים תחת החסרון או החליף טוב ברע אבל מקום שאין לחוש לכך כגון במקום מעבר בני אדם אפילו הם עובדי כוכבים דמרתת העובד כוכבים לגנוב אע"ג דהודיעו שהפליג מותר ולא חיישינן שמא נגע כיון שהעובדי כוכבים בזמן הזה אינם בני ניסוך כך פירש רשב"ם מיהו נראה (ג) זה דהיינו דוקא בחביות או בדרדורים שאין להם רק פתח קטן למעלה אבל גיגית או קנקן וכוס שיש בו יין ופתחו רחבה קל הוא ליגע בהם ורגילות ליגע בהן דרך מתעסק לא : **שמע** ישראל קל צלויי · ודוקא היין שעל הדולבקי שרי כדתנן במתני' ורבא קמ"ל דקל צלויי כלא הודיעו שמפליג דמי (ד) אי נמי שאפי' על השולחן מותר ובדלא אמר לו הוי מזוג ושותה :

פתחו חביתא טובא · הכא לאו דוקא טובא כיון דתלינן בישראל אבל בסמוך הוי דוקא כיון דפתחו טובא ואית דל"ג טובא וגרס ליה בסמוך וכיון דאיכא דפתחי לשום ממונא :

ההיא

עין משפט נר מצוה

עמ א מיי' פי"ב מהל' מאכלים אסורות הלכה כו טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף יד :

פ ב מיי' שם הל' כח סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכח ס"ג :

פא ג מיי' שם הלכ' כ סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכט סעי' ט :

פב ד ה מיי' שם הלכה כג סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכח סעיף ד וסעי' ה וסי' קכט סעיף ה בהגה :

פג ו מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף ז :

פד ז ח טוש"ע שם סעיף ו

פה ט מיי' פ"ב מהל' שבת הלכה ז סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רסו סעיף ז :

פו י מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה כב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף י :

פז כ מיי' שם הלכה כט טוש"ע שם סעיף יא :

הגהות הב"ח

(א) גמ' ההוא אושפיזא. נ"ב ע"ל ס"פ ר"י איתא עובדא כי הא ההוא כרכא ע"ש בפי' רש"י ותוס' : (ב) רש"י ד"ה ואי לית וכו' דכיון דבהול : (ג) תוס' ד"ה (בדף הקודם) מאי טעמא וכו' מיהו נראה דהיינו כצ"ל ותיבת זה נמחק : (ד) ד"ה שמע וכו' שמפליג דמי ובדלא אמר לו הוי מזוג ושותה אי נמי שאפילו על השלחן מותר והכא מיירי שכל א' שותה מיינו הס"ד :

נ"ל ובדלא א"ל הוי מזוג ושותה א"נ אפי' שעל השולחן מותר והיירי הכא שכ"א שותה מיינו. רש"א ועיין בהגה"ש סי' שם

מסורת הש"ס

[לעיל סח:]

[ליתא ברי"ף וברא"ש]

[רי"ף ואינהו לא ידעו כ"א ברי"ף וברא"ש]

[כילה ט. ע"ש]

[ועי' תוס' ב"ב נה: ד"ה ר"א כו' ביאור נכון על סוגיא דהכא]

[פי' דשם סי' דרים רק מתי מעט עובדי כוכבים ועי' בתוס' ב"ב נה: ד"ה ר"א וברא"ש דאסבריה סיעב]

ועי' טהרות פ"ו משנה ד

ההיא רביתא דאישתכח דהות בי דני והות נקיטא אופיא בידה אמר רבא *חמרא שרי אימר מגבה דחביתא שקלתיה ואע"ג דליכא תו אימר אתרמויי איתרמי לה (א)ההוא פולמוסא דסליק לנהרדעא פתחו הביתא טובא כי אתא רב דימי אמר עובדא הוה קמיה דרבי אלעזר ושרא ולא ידענא אי משום דסבר לה כרבי אליעזר דאמר ספק ביאה טהור אי משום דסבר רובא דאזלי בהדי פולמוסא ישראל נינהו א"ה האי ספק ביאה ספק מגע הוא כיון דמפתחי טובא אימא אדעתא דממונא פתחו וכספק ביאה דמי ההיא מסוביתא דמסרה לה איקלידא (ב) מפתחה לעובדת כוכבים א"ר יצחק א"ר אלעזר עובדא הוה בי מדרשא ואמרו ג'לא מסרה לה אלא שמירת מפתח בלבד אמר אביי אף אנן נמי תנינא *ד'המוסר מפתחות לע"ה טהרותיו טהורות לפי שלא מסר לו אלא שמירת מפתח בלבד השתא טהרותיו טהורות יין נסך מיבעיא למימרא דטהרות אלימי מיין נסך אין דאיתמר חצר שחלקה במסיפס אמר רב טהרותיו טמאות ה'ובעובד כוכבים אינו עושה יין נסך ורבי יוחנן אמר ו'אף טהרותיו טהורות מיתיבי ז'הפנימית של חבר והחיצונה של ע"ה אותו חבר שוטח שם פירות ומניח שם כלים ואע"פ שידו של עם הארץ מגעת לשם קשיא לרב אמר לך רב שאני התם ח'שנתפס עליו כגנב ת"ש *רשב"ג אומר ט'גגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה אותו חבר שוטח שם פירות ומניח שם כלים ובלבד שלא תהא ידו של ע"ה מגעת לשם קשיא לרבי יוחנן אמר לך רבי יוחנן שאני התם דאית ליה לאישתמוטי מימר אמר אימצורי קא ממצרא ת"ש *ט גגו של חבר בצד גגו של עם הארץ אותו חבר שוטח שם פירות ומניח שם כלים ואע"פ שידו של עם הארץ מגעת לשם קשיא לרב אמר לך רב לאו איכא ר"ש בן גמליאל דקאי כוותי אנא דאמרי כר"ש בן גמליאל : **מתני'** *י'בולשת שנכנסה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך : **גמ'**

ורמינהי

רביתא · תינוקת עובדת כוכבים : אופיא · אשקומא של יין : אימר מגבה דחביתא שקלתה · ודוקא רביתא דאינה יודעת בטיב ניסוך ולא מסרה נפשה למינגע אבל גדולה מכי חזינן דנקיטא אופיא לא תלינן לקולא : אע"ג דליכא תו · שאין שם אופיא עוד ואיכא למימר הא ודאי בגו חביתא שקלתה : אימר איתרמי · דהך אופיא הוא דהואי התם : פולמוסא · ראש הגייס של גבא: ולא ידענא · אי שרא משום ספק עובד כוכבים ספק ישראל וכר"א דאמר ספק ביאה טהור ולקמיה פריך הא לאו ספק ביאה הוא דודאי עובדי כוכבים היו : ישראל נינהו · ואזלינן בתר רובא דליכא ספיקא : כיון דמפתחי טובא · הרבה יותר מכדי צורך שתייתן·מוכחא מילתא דאדעתא דממונא פתחו ובגנבותייהו טרידי ודמי לבולשת שנכנסה לעיר בשעת מלחמה דקתני מתניתין אלו ואלו מותרות הלכך אע"ג דספק מגע הוא כיון דמוכחא מילתא לקולא כספק ביאה דמי : מסוביתא · מוכרת יין בחנות כמו זולל וסובא (דברים כא) סבאך מהול במים (ישעיה א): אקלידא· מפתח (ג)שמירת מפתחות ולא סמכה דעתה ליכנס ונתפסה כגנב: יין נסך מיבעיא · בניחותא ומסייע לרב דימי : למימרא דטהרות אלימי מיין נסך · מדנקט לה בלשון ק"ו: שחלקה במסיפס · מחילה נמוכה עם הארץ מצד זה וחבר שטהר טהרות מצד זה: אינו עושה יין נסך · דנתפס עליו כגנב אלמא טהרות אלימי : מיתיבי שתי חצירות זו לפנים מזו הפנימית של חבר : וחיצונה · הפתוחה לרה"ר של עם הארץ דאין לו לעם הארץ דריסת הרגל על הפנימית : שוטח שם · בפנימית אבל אי הוי איפכא דחיצונה של חבר כיון דהוי לעם הארץ דריסת הרגל בחיצונה אין חבר שוטח שם פירותיו מ"מ קשיא לרב דקתני אע"פ שידו של עם הארץ מגעת לשם:(ד)התם משום דנתפס עליו כגנב· דמה לו בפנימית אבל חלוקה דכחצר אחד דמי כי עייל ידיה לא מתפיס כגנב : אמצרי · דגג קמצרנא אני מכוין למדת בנין שאני רוצה למדוד לכך הוספתי את ידי לשון אחר מתשובת הגאונים מתמוגג אני אסטנדליצ"ר בלע"ז וגרסי' אימנודי קא ממצרנא : *) בצד גגו· שאינו גבוה ממנו וליכא למימר מתמוגג אני כשמושיט ידו שם:אנא דאמרי כרשב"ג· דאמר לעיל ובלבד שלא תהא ידו של עם הארץ נוגעת שם ולרב לא שאני ליה בין שגג חבר למעלה בין שהוא שוה לו : **מתני'** בולשת· חיל על שם שמחפשין וחותרין קרי להו בולשת כדמתרגמינן ויחפש ובלש : **גמ'**

כרקום

ההיא רביתא דהות נקיטא אופיא בידה אמר רבא חמרא שרי · פ"ה דוקא תינוקת שאינה יודעת בטיב ניסוך ולא טרחה ליגע אבל נערה גדולה לא תלינן לקולא מיהו לא מצינו חלוק זה בשום מקום לכן נראה דלאו דוקא רביתא ה"ה גדולה אלא דעובדא הכי הוה ומיהו לפ"ה לא נפקא מניה מידי עכשיו דגם הגדולים אינם בקיאים בטיב ניסוך : **אימר** מגבה דחביתא קלטתה · ולא נגעה ביין אלא מן האויר קלטתה אבל אי שקלתה מעל גבי היין יאסר מטעם גלוק מיהו יש בספרים ישנים שקלתה ואפילו הכי שרי משום דאינה בקיאה בטיב ניסוך ולא מסרה נפשה למינגע כפ"ה אבל בגדולה כיון דנקיטא אופיא איכא למיחש : **ההוא** פולמוסא דסליק לנהרדעא פתחו חביתא טובא א"ר חייא בר אבא עובדא הוה קמיה דר' יוחנן ושרא ולא ידענא אי משום דקסבר כר"א כו' ופריך כפק ביאה ספק מגע הוא · דודאי עובדי כוכבים נינהו ואע"ג דגבי גנבי דלעיל אמרינן דהוי ספק ביאה ספק אם הם עובדי כוכבים או אם הם ישראלים ה"מ גנבים דיש מהם שהם ישראל אבל פולמוסא סתם עובדי כוכבים הם דאי הוה ישראל היה הדבר ניכר ונודע ומדלא נודע ש"מ שהם עובדי כוכבים וא"כ ספק מגע הוא וע"כ לא מטהר ר"א אלא בספק ביאה אבל ספק מגע טמא ומשני כיון דפתחי טובא ספק אדעתא דממונא ספק אדעתא דשתיה פתחו ופ"ה דפתחו יותר מכדי שתיה מוכחא מילתא דאדעתא דממונא פתחו ובגנבותייהו טרידי כפ"ה לפי שיטתו דלעיל ופירושו דחוק ועוד קשה דמ"ש גבי גנבי דאמר ספק ישראל נינהו וגבי פולמוסא אמר ודאי עובדי כוכבים נינהו א"כ ה"ל לתלמודא לפרש לכן פי' ר"ת לפי שיטתו דלעיל שפיר דר"א מטהר משום ספק ספיקא והכי פי' הכא ספק ביאה ספק מגע הוא פי' נהי דהוי ספק אם הפולמוסא הם עובדי כוכבים או ישראל כמו בגנבים מ"מ אם הם עובדי כוכבים ודאי נגעי וליכא רק חדא ספיקא דלא דמי להאי דגנבים דלעיל דאמרינן דהוי ספק מגע אם נגעו אם לאו היינו משום דסתם גנבים אדעתא דממונא אתו אבל פולמוסא סתם באים לאכול ולשתות כדאמר פרק שני דבילה (דף כא·) ושחטו להם עגל ·האכלנוס והשקום וא"כ הוי ספק מגע משום דליכא אלא חדא ספיקא ובחדא ספיקא לא אמר ר"א ומשני כיון דפתחו טובא יותר מכדי שתיה אימור אדעתא דממונא פתחו וא"כ הוי ספיקא ספק עובדי כוכבים או ישראל ואת"ל שהם עובדי כוכבים שמא פתחו לשם ממונא ולא אדעתא דשתיה כיון דאיכא טובא:

לא מסרה לה אלא שמירת מפתח · ולא סמכא אדעתא ליכנס דנתפסת כגנב מכאן שאם תפס המושל את היהודי והניח שמירת עובדי כוכבים בביתו ונמסר להם כל המפתחות אף של יין אם אין אוכלים ושותים ממה שבבית הישראל היין מותר ואם אוכלים בבית אסור ואמנם אם מלאן הישראל כמו שהניחם מלאים כשרים דכותיה אשכחן גבי בגדיו לענין טומאה שאם מלאן כמו שהניחם טהורים ואמרינן עלה וכן ביין נסך ואולי כשמחפשין אותו בכל מקום ובקרקע ובכתלים את מטמוני ישראל גם היין אסור לפי שגם לתוך חביות הכניסו קנה ארוך לחפש בו אכן אם היה לישראל סימן וחבור במגופה מותר דאם הסירוה לחפש בה לא היו מחזירין אותה דהא לא מירתתי מישראל כלל : **פתוחות** אסורות · משמע אפילו טובא ולא אמרי' אדעתא דממונא פתחו כדאמרי' לעיל גבי פולמוסא והיינו משום דפולמוסא באים לגבות מס המלך וארנונא ולכך איכא למימר דאדעתא דממונא פתחו אבל בולשת אינם באים כי אם דוקא לאכול ולשתות :

ורמינהי

עין משפט
נר מצוה

פח א מ"י· פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה כג ועיין בהשגות ובכ"מ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכה סעיף ב

פט ב מיי' שם פי"ג הלכה כ ועיין בהשגות ובכ"מ ולחם משנה סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף ה :

צ ג מיי' פי"ב מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה ג :

צא ד מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה ז סמג לאוין שם טוש"ע י"ד סי' קכט סעיף טז :

צב ה מיי' פי"ב מהל' מטמאי משכב ומושב הל' כא ·

צג ו ז מיי' שם הל' כ :

צד ח מיי' שם הל' יט ואע"פ שידו מגעת מותר :

צה ט מיי' שם ובלבד שלא תהא ידו מגעת ועיין בכסף משנה :

צו י מיי' פי"ב מהלכות מאכלות אסורות הל' כד סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכט סעי' יב :

הגהות הב"ח

(א) גמ' ההוא פולמוסא. נ"ב עיין פ' חזקת הבתים דף נה ע"ב בתוס' בד"ה ר' אליעזר מטהר : (ב) שם דמסרה לה איקלידא לעובדת כוכבים כצ"ל ותיבת מפתחה נמחק : (ג) רש"י ד"ה אקלידא מפתח הס"ד ואח"כ מ"ה שמירת מפתח וכו' דנתפסת כגנב : (ד) ד"ה שאני התם משום וכו' דמה לו בפנימית · נ"ב עיין רש"י בב"ב בדף ד' ע"ב הטעם דאינו נתפס כגנב משום שיכול לומר כלי נפל [illegible] לכך באתי הנה וקשה דהכי תירוץ זה יכול לומר ג"כ כשנכנס לתוכו ונ"ע :

מסורת הש"ס

טהרות פ"ז מ"ב

תוספתא פ"ט דטהרות

שם ע"ש וע"ש

[כתובות כו. שבת מה. נדה יג.]

*) זהו דיבור חדש רש"א ע"ש

[עי' רש"י כתובות כז. ד"ה כרכום וגע"ק] כתובות כז. [לקמן עב.] [בכורות יג:] [ב"מ מז.]

ורמינהי *עיר שכבשוה כרקום כל כהנות שבתוכה פסולות אמר רב מרי לנסך אין פנאי לבעול יש פנאי: **מתני'** (א) [א]האומנין של ישראל ששלח להם עובד כוכבים חבית של יין נסך בשכרן מותר לומר תן לנו את דמיה משנכנסה לרשותן אסור: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב [ב]מותר לאדם לומר לעובד כוכבים צא והפס עלי מנת המלך מיתיבי [ג]אל יאמר אדם לעובד כוכבים עול תחתי לעוצר אמר ליה רב עול תחתי לעוצר קאמרת הא לא דמיא אלא להא [ד]אבל אומר לו מלטני מן העוצר: **מתני'** *[ה]המוכר יינו לעובד כוכבים פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין: **גמ'** *אמר אמימר [ו]משיכה בעובד כוכבים קונה תדע דהני פרסאי משדרי פרדשני להדדי ולא הדרי בהו רב אשי אמר(ב) לעולםאימא לך משיכה בעובד כוכבים אינה קונה והאי דלא הדרי בהו *דרמות רוחא הוא דנקיטא להו אמר רב אשי מנא אמינא לה מדאמר להו רב להנהו סבויתא כי כיילִיתו חמרא לעובדי כוכבים שקלו זוזי מינייהו והדר כיילן להו ואי לא נקיטו בהדייהו זוזי אוזיפונהו והדר שקילו מינייהו כי היכי דתיהוי הלואה גבייהו דאי לא עבדיתו הכי כי קא הוי יין נסך ברשותייכו קא הוי וכי שקילתו דמי יין נסך קא שקילתו ואי ס"ד משיכה בעובד כוכבים קונה מדמשכה

רש"י

כרקום · (ג) מתרגמינן מלור *כרקומין: כל כהנות · הנמלאות בתוכה פסולות לבעליהן דאשת כהן אסורה אף באונס אבל אשת ישראל לא הא הכא דשעת מלחמה היא וקתני אסורות דיש פנאי לבעול: לנסך אין פנאי · דיצר הניסוך לא תקיף להו וטרודין במלחמה: לבעול יש פנאי · דתקיף להו יצרייהו:

מתני' מותר לומר לו תן לנו את דמיה · דהא לא קנו לה והוא אינו חייב להן אלא מעות ותניא לעיל (דף סד·) ישראל שעושה בעובד כוכבים מנה מכר עבודת כוכבים והביא לו יין נסך והביא לו מותר: **גמ'** לא והפס עלי מנת המלך · ארנונא שהיו נותנין מתבואותיהן ומבהמותיהן (ד) עישור וישראל זה שחייב לתת למלך יין מותר לומר לעובד כוכבים הפס עלי אע"ג דקא יהיב האי עובד כוכבים יין נסך והאי ישראל הוא פרעיה דמיה כיון דהוה מצי לסלוקי לשליחא דמלכא בזוזי כי יהיב ליה עובד כוכבים יין נסך לאו שלוחיה דישראל הוא: עול תחתי לעוצר · היכנס במקומי להפיס את השוטר כמו זה יעצור בעמי (שמואל א ט) ל"א לשון אוצר שממונה על אוצרות יין ושמן של מלך לגבות ולאצור: עול תחתי קאמרת · כיון דא"ל עול תחתי (ה) הוי משמע הוי במקומי וכל מאי דיהיב ליה עובד כוכבים הוי כאילו יהביה ישראל דהא במקומו הוא: הא · דרב יהודה לא דמיא אלא לסיפא: אבל אומר לו מלטני מן העוצר · (ו) דאפשר לסלוקיה בזוזי הלכך למיתב ליה חמרא לאו שלוחיה הוא: **מתני'** המוכר יינו לעובד כוכבים · פסק עמו מעות עד שלא מדד דמיו מותרין מפרש בגמרא טעמא איכא דמוקי לה משום משיכה בעובד כוכבים (ז) קנה הלכך כשמודד היינו משיכה וקנייה עובד כוכבים מיד דהוה ליה לישראל זוזי גבי דעובד כוכבים בהלואה ויין נסך לא הוי עד דנגע ביה: מדד עד שלא פסק דמיו אסורין · דעובד כוכבים לא קנייה במשיכה דכיון דלא פסק דמיו לא סמכא דעתיה (ח) הלכך כי נגע ביה הוי יין נסך דישראל ואיכא דמוקי לה כשהקדים לו עובד כוכבים מעות לישראל ובגמרא מפרש לה: **גמ'** משיכה בעובד כוכבים קונה · אע"ג דלא יהיב עובד כוכבים דמי לישראל (ט) משיך מיניה קנייה וכן ישראל מעובד כוכבים: פרדשני · דורון: ולא הדרי בהו · השולחין אלמא במשיכה קניתהו המקבלין ל"א מתשובת הגאונים פרדשני מי שיש לו כור חיטין למכור פוסק דמים ללוקח והולך לביתו ומשגר לו קב חיטין לראות כמה הן יפות ואם מעכב הלוקח אותו קב אלנו מתקיים המקח ואם אינו חפץ בהן מחזירו: רב אשי אמר אינה קונה · אלא במתן מעות קנו: דרמות רוחא · גסות: סבויתא · מוכרי יין: מדמשכיה

תוספות

ורמינהי עיר שכבשוה כרקום · וא"ת דלמא התיא מיירי לאחר גמר המלחמה דאז יש להם פנאי וי"ל דמשמע בכל ענין אפי' קודם גמר המלחמה: **הא** לא דמיא אלא לסיפא אבל אומר מלטני מן העוצר · פי' רש"י משום רבינו יחיאל דכי א"ל הכי מותר משום דמצי לסלוקי בזוזי מן העוצר וא"כ כי נמי יהיב העובד כוכבים יין לעוצר לאו שליחות דישראל קא עביד ומשו"ה שרי (י) כי האי גוונא אבל כי א"ל עול תחתי משמע הלשון היה תחתי במקומי ועל מה דיהיב כאילו יהיב ישראל דמי דהא במקומו הוא כפ"ה ול"נ דא"כ פשיטא דמלטני מן העוצר דשרי כיון דמיירי דיכול לסלקו לכן נ"ל שהישראל חייב למלך יין (נסך) מ"מ שרי כי א"ל מלטני מן העוצר משום דמשמע ה"ק ליה סלק אותו במה שתוכל אבל אינו מצווה לו לפרוע יין נסך ולכך שרי אפי' לא מצי לסלוקי בזוזי אלא ביין נסך ואפילו הקדיש לו דינר ואמר לעיל (דף סג:) דאסיר גבי פועלים הכא שרי דהתם היינו טעמא משום דהוא מקדיש לו הדינר בשביל שיתן מיין נסך לפועלים אבל הכא קא"ל שיסלקנו במעות אם יכול הלכך לא חשיב כפורע (כ) יין מיין נסך אבל כי א"ל עול תחתי הוי כמו שא"ל פרע למלך תחתי כמו שאני חייב לו יין ונמלא פורע חובו מיין נסך ואפילו לא הקדיש דינר אסור מטעם דפירשתי: **אמר** אמימר משיכה בעובד כוכבים קונה תדע דהני פרסאי משדרי פרדשני אהדדי ולא הדרי בהו · אומר ר"י דאין זה עיקר הטעם אלא משום דאמימר סביר כר' יוחנן דאמר מעות קונות ודריש לעמיתך בכסף לעובד כוכבים במשיכה כדאמר בבכורות (דף יג: ושם) ומה שמביא ראיה מפרדשני דפרסאי אין זה כ"א אמתלא בעלמא שמנהג אבותיהם מן הפרסיים שאינם חוזרים אחר המשיכה ש"מ שכך הדין: **פרדשני** דורונות ולא הדרי בהו · אלמא קנינהו במשיכה ל"א מתשובת הגאונים מי שיש לו כור חטים כו' (ל) פי' בקונט' זה עיקר דלישנא קמא קני במתנה הוא והוא בא לומר דמשיכה קונה במקח וממכר ואור"י דאפי' למ"ד אינה קונה כרב אשי בסמוך ה"מ כגון דאיכא כספא אבל במציאה ומתנה דליכא כספא כ"ע מודו דקני במשיכה או בהגבהה · **רב** אשי אמר משיכה בעובד כוכבים אינה קונה · לא לדיחויא בעלמא קאמר רב אשי הכי אלא לפי האמת כדמוכח במסכת בכורות פרק ב' (שם:) דקאמר רב אשי מדרישא משיכה אינה קונה סיפא נמי משיכה אינה קונה אלמא הכי ס"ל לרב אשי הלכך ל"ג במילתא דרב אשי לעולם אימא לך פר"ת דאע"ג דרב אשי בתרא הוא לית הלכתא כוותיה בהאי אלא קי"ל כאמימר דאמר משיכה בעובד כוכבים קונה דס"ל כר' יוחנן כדפרישית והלכה כרבי יוחנן לגבי רשב"ל ופלוגתא (מ) היא דר' יוחנן פרק הזהב (ב"מ מז:) ר' יוחנן סבר מעות קונות דבר תורה וא"כ לדידיה דרשינן לעמיתך בכסף ולעובד כוכבים במשיכה ורשב"ל סבר משיכה מפורשת מן התורה בישראל וא"כ דרשינן לעמיתך במשיכה ולעובד כוכבים בכסף והכי מוכח בבכורות והלכך משיכה בעובד כוכבים קונה כר' יוחנן ואע"ג דרבא קאמר התם פ' הזהב קרא ומתניתין מסייע לרשב"ל לא משום דס"ל לרבא כרשב"ל אבל מ"מ לא קשיא לר' יוחנן דרבי יוחנן דחי להו שפיר כדפי' התם ותדע דהכי הוה ,כדפי' דלא משום דרבא סבר כרשב"ל קאמר הכי שהרי רבא גופיה פסיק פרק החולץ (יבמות לו. ושם) כרשב"ל לגבי ר' יוחנן בתלת וחשיב להו התם אבל בעלמא בכל המקומות הלכה כר' יוחנן ואם היה סובר רבא כרשב"ל בההיא דמשיכה מפורשת מן התורה א"כ ה"ל למיחשביה התם וליכא למימר דלא תא למיחשביה משום דמתניתין מסייע ליה לרשב"ל דהא בהני תלת דקחשיב התם איכא דתניא כוותיה דרשב"ל ואפ"ה קחשיב לה התם אלא ודאי סבר כר' יוחנן בההיא דמעות קונות בישראל א"כ לעובד כוכבים במשיכה כדפי' א"כ המקנה בהמה לעובד כוכבים כדי לפוטרה מן הבכורה צריך שימשכנה העובד כוכבים ובכך סגי בלא כסף מיהו רש"י פי' דמשיכה אינה קונה בעובד כוכבים אלא כסף דאין הלכה כר' יוחנן אלא כרשב"ל משום דרבא ס"ל כוותיה פ' הזהב מדקאמר קרא ומתניתין מסייע ליה לרשב"ל וכי תימא א"כ אמאי לא חשיב לה בהחולץ בהדי הנהו תלת נ"ל משום דההיא דהזהב משיכה קונה קא"ל רשב"ל פ' שני (נ) בשמיה דר' אושעיא ובפ' החולץ אינו זוכר אלא הנהו דקאמר רשב"ל משמיה דנפשיה דה"כ לא קא חשיב מילתא דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף דפ' השוחט (חולין דף כט:) משום דמשמיה דלוי סבא אמרה רבי שמעון בן לקיש *והרוצה לחוש לדברי רש"י ור"ת המקנה בהמה לעובד כוכבים לפוטרה מן הבכורה צריך שיתן העובד כוכבים כסף וגם משיכת העובד כוכבים בסימטא או לרשותו של עובד כוכבים שהוא שלו ואם אין לו רשות לעובד כוכבים מקנה לו הישראל חדר בביתו והעובד כוכבים ינעול ויפתח דבהכי קני ליה לרשות כדאמר בגיטין פ' הזורק (דף עז:) ותיחוד ותפתח וא"כ ימשוך העובד כוכבים הבהמה לאותו חדר ובבכורות פ"ק (דף ג·) פליגי אמוראי מה צריך שיקנה העובד כוכבים מן הבהמה איכא מ"ד שצריך שיקנה דבר שעושה אותה טרפה ואיכא מ"ד אפי' אזנו ונראה להחמיר ולהקנות לעובד כוכבים דבר שעושה אותה טרפה כגון הריאה והראש מן הבהמה או מן העובר כשהיא מעוברת ואמנם א"ל שיתן העובד כוכבים מעות שוה הראש והריאה אלא סגי שיקנם בפרוטה ואע"פ ששוה יותר כפלים אפ"ה אין לחוש משום ביטול מקח שאנן סהדי שהישראל גמר ואקני לעובד כוכבים כדי להפטר מן (ס) הבהמה: **שקילו** זוזי מינייהו והדר כיילו להו כו' ואי ס"ד משיכה בעובד כוכבים קונה מדמשכה עובד כוכבים קנייה כו' לא צריכא דכייל ורמי למנא דעובד כוכבים · פירוש אבל לעולם משיכה בעובד כוכבים קונה כדפי' והקשה ר"ת כיון דמשיכה בעובד כוכבים קונה אם כן מעות אינם קונות ואם כן מה היה מועיל המעות שהיו נותנים מתחלה מ"מ הוי יין נסך ברשותו של ישראל מיד שנגע בו ועדיין אינו של עובד כוכבים עד שימשכנו כיון דמשיכה קונה ולא מעות ומיד שנגע בו העובד כוכבים נעשה יין נסך ברשות ישראל

[וע"ע תוס' יבמות לו. ד"ה יִלכתא]

עין משפט נר מצוה

צז א מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הלכה כו סמג לאוין קכה טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' יז:

צח ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ג:

צט ג מיי' שם הלכ' כז ועיין בהשגות ובכסף משנה סמג שם טוש"ע שם סעיף כ·

ק ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

רש"א מ"ז

קא ו מיי' שם הלכ' כב טוש"ע שם סעיף כ:

קב ז מיי' פ"א מהל' זכייה הלכה יד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קצד סעיף ג בהג"ה:

הגהות הב"ח

(א) במשנה אומנין ישראל כצ"ל ותיבת של נמחק. (ב) גמ' רב אשי אמר (לעולם אימא לך) תא"מ ונ"ב בתוס' לא גרס ליה וכן משמע בפרש"י שלפנינו: (ג) רש"י ד"ה כרכום מלור מתרגמינן כרכומין ד"ה כל וכו' והא הכא: (ד) ד"ה לא והפס וכו' ומבהמותיהן העישור למלך וישראל זה וכו' ואע"ג דקא יהיב ליה האי עובד כוכבים יין נסך והאי ישראל פרע ליה דמיה: (ה) ד"ה עול וכו' עול תחתי משמע כצ"ל ותיבת הוי נמחק: (ו) ד"ה אבל וכו' מן העולר דכיון דאפשר לסלוקי בזוזי אי בעי למיתב ליה: (ז) ד"ה המוכר וכו' בעובד כוכבים קונה הלכך כשמודד והיינו משיכה וכו' והוה ליה: (ח) ד"ה מדד וכו' לא סמכא דעתיה שיכול להעלות דמיו הרבה הלכך כי נגע וכו' מעות לישראל ואי"ה כל זמן שלא פסק לא סמכא דעתיה דעובד כוכבים ובגמרא מפרש לה: (ט) ד"ה משיכה כו' לישראל מכי משיך: (י) תוס' ד"ה הא לא וכו' ומ"ה שרי רב כי האי וכו' דמשמע דה"ק: (כ) בא"ד כפורע חובו מיין נסך: (ל) ד"ה פרדשני וכו' חטים כו' כך פי' בקונטרס: (מ) ד"ה רב אשי וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן ורשב"ל היא פ' הזהב: (נ) בא"ד קא"ל רשב"ל פ' שני דבכורות משמיה דר' אושעיא: (ס) בא"ד להפטר מן הבכורה הס"ד:

מדמשכה עובד כוכבים קנייה יין נסך לא הוי עד דנגע ביה אי דקא כייל ורמי למנא דישראל ה"נ לא צריכא *דקא כייל ורמי למנא דעובד כוכבים סוף סוף כי מטא לאוירא דמנא קנייה יין נסך לא הוי עד דמטי לארעיתיה דמנא *ש"מ נצוק חבור לא אי דנקיט ליה עובד כוכבים לכלי בידיה ה"נ לא צריכא דמנח ארעא ותיקני ליה כליו שמעת מינה *כליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח לא לעולם אימא לך קנה לוקח והכא במאי עסקינן כגון דאיכא עכבת יין אפומיה *דכוזנתא דקמא קמא אינסיך ליה וכמאן דלא כרשב"ג דאי רשב"ג האמר *ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו מידי הוא טעמא אלא לרב האמר רב *הלכה כרשב"ג חבית בחבית אבל לא יין ביין מיתיבי *הלוקח גרוטאות מן העובדי כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר אם משנתן מעות משך יוליך לים המלח אי ס"ד משיכה בעובד כוכבים קונה אמאי יחזיר אמר אביי משום דמיחזי כי מקח טעות אמר רבא רישא מקח טעות סיפא לאו מקח טעות אלא אמר רבא רישא וסיפא מקח טעות ורישא דלא יהיב זוזי לא מיתחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל סיפא דיהיב זוזי מיתחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי ת"ש המוכר יינו לעובד כוכבים פסק עד שלא מדד דמיו מותרים ואי אמרת משיכה בעובד כוכבים אינה קונה אמאי דמיו מותרין הכא במאי עסקינן דאקדים ליה דינר א"ה אימא סיפא מדד עד שלא פסק דמיו אסורין ואי דקדים ליה דינר אמאי דמיו אסורין א"ל ולדידך דאמרת משיכה בעובד כוכבים קונה אמאי רישא דמיו מותרין וסיפא דמיו אסורין אלא מאי אית לך למימר פסק סמכא דעתיה לא פסק לא סמכא דעתיה לדידי נמי אע"ג דקדים ליה דינר פסק סמכא דעתיה לא פסק לא סמכא דעתיה א"ל רבינא לרב אשי ת"ש *דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להישבון ואי (א) אמרת משיכה בעובד כוכבים אינה קונה אמאי נהרג משום דצעריה לישראל ומאי

מדמשכיה עובד כוכבים · במה קנייה ואע"ג דלא יהב זוזי והוו להו זוזי הלואה גביה מקמי דניהוי יין נסך דהא לא הוי נסך עד שנגע ביה ואפי' אי לא שקלי זוזי מיגייהו שפיר דמי : במנא דעובד כוכבים · דיין שבכלי אוסרו והוי יין נסך מקמי משיכה : מדמטי לאוירא דמנא · דעובד כוכבים קנייה עובד כוכבים בהגבהה : שמעת מינה כו' · והכן איבעויי איבעיא לן בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פה:) : עכבת יין · אוגנים יש בכליו של עובד כוכבים שמתעכב היין על פיו כטיפה או כשני טיפין מקמי דנימטי חמרא דישראל באוירא דמנא דעובד כוכבים ומיתסר בההיא טיפת יין שעל פיו : דכוזנתא · פך קטנה מחבית כדאמר במועד קטן (דף יב·) זופתין כוזנתא ואין זופתין חביתא במועד : כמאן · הא דאמר רב למישקל דמי בריסא מקמי דניתסר בההיא עכבה : דלא כרבן שמעון ב"ג · דקתני מתני' *יין נסך שנפל לבור כולו אסור רשב"ג אומר ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו אלמא משום תערובת יין נסך לא מיתסר בהנאה חמרא דישראל והכן קים לן כל מקום ששנה רבן שמעון (ב) במשנתנו הלכה כמותו : מידי הוא טעמא אלא לרב · הך קושיא למאן רמיית ליה אלא לרב דאמר לסבוייתא למישקל דמי בריסא לדידיה לא תירמיה דאיהו אמר בהדיא דאין הלכה כרבן שמעון: אלא בחבית שנתערב בחביות אחרות · דשקיל חד מינייהו ושדי לנהר ואינך שרו בהנאה : אבל לא יין ביין · דכי נתערב יין נסך ביין כשר כולו אסור ואי קשיא אביי ורבא היכי מיתרצי אתקפתיה דאמימר הא איכהו הוו קשישי מיניה טובא לא תיקשי דהא במסכת בכורות (דף יג:) פרלינהו אביי ורבא להנך שינויי אליבא דרבי יוחנן דאליביה קאמר אמימר לשמעתיה וקבעוה בעלי תלמוד כאן אמילתיה דאמימר : גרוטאות · שברי כספים : יחזיר · דלא קנייה ולא מיחייב לבערה : יוליך לים המלח · דכיון דלא מצי לאהדוריה ולמשקל דמי : מקח טעות · הויא משיכה בטעות דלאו אדעתא דעבודת כוכבים זבן : סיפא לאו מקח טעות · בתמיה ואע"ג דיהיב דמי לישקלינהו : מיחזי כעבודת כוכבים · לכי הדר שקל זוזי מיחזי כמאן דמזבן לעבודת כוכבים דמי: פסק עד שלא מדד דמיו מותרין · דכי מדד קניה עובד כוכבים במשיכה וקמו זוזי בהלואה גביה יין נסך לא הוי עד דנגע ביה (ג) : שהקדים לו דינר · שנתן לו מעותיו קודם לכן : שהקדים לו · ונתן לו מעות יותר מכדי דמי היין עד שיפסוק הדמים יחזיר לו ישראל את המותר : אמאי דמיו אסורין : ולדידך דאמרת · טעמא דרישא משום דמשיכה קונה סיפא נמי אמאי דמיו אסורין : סמכא דעתיה · למקני במשיכה : לא פסק · קודם משיכה לא סמכא דעתיה למקנייה במשיכה שמא ירבה לו בדמיו : בן נח · שגזל את ישראל פחות משוה פרוטה אע"ג דגבי ישראל לאו ממונא הוא דמחלי עליה גבי עובד כוכבים ממונא הוא ובן נח נלטוה על הגזל בסנהדרין (דף נז·) ואזהרה שלהן זו היא מיתתן ואין צריכין התראה :

ולא

ישראל והמעות שביד ישראל נעשו למפרע דמי יין נסך ואין לומר שהעובדי כוכבים היו נותנין להם המעות במתנה דאטו בשופטני עסיקינן ואור"י שבשעת נתינת הדמים היו אומרים להם העובדי כוכבים אנו מקנים לכם המעות מעכשיו והיין יהיה שלנו מעכשיו והעובדי כוכבים היו מאמינים אותם בטוב ולא היו יראים פן יגזלו ואע"פ שלא בא לידם עדיין א"כ י"ל דסבר האי דדחי דקניא משיכה או מעות בעובד כוכבים ודריש הכי לעמיתך במשיכה הא לעובד כוכבים או בהא או בהא ולית ליה הא דאמר בבכורות (דף יג·) מדישראל בחדא עובד כוכבים נמי בחדא וא"ת ולמה לא למדם להדיח כלי העובדי כוכבים או למדוד בכלי ישראל וי"ל דבכך יש לטעות כמה פעמים אבל בלקיחת מעות קודם לא יבא לטעות כיון שהיה מנהגם כן : **שמע** מינה נצוק חבור · וא"ת ולימא להו רב לסבוייתא ליקטפי קטופי ובכי האי גוונא שרי גם אי נצוק חבור כדקאמר לקמן (דף עב:) וי"ל לפי שהיו מוכרים יין הרבה היה להם טורח גדול לקטף : **הכא** במאי עסקינן דאיכא עכבת יין אפומא דכוזנתא · תימה ליבטיל °ההוא פורתא בס' וי"ל דמין במינו הוא וקסבר דלא בטיל: *ואי ס"ד משיכה בעובד כוכבים קונה אמאי יחזיר · וא"ת ואלא מאי מעות קונות א"כ אימא סיפא אם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח ולמ"ל משך כיון דמעות קונות דכי האי גוונא פריך בבכורות (שם·) ואי ס"ד מעות קונות למ"ל משך וי"ל דבין מקשה הכא ובין מקשה התם בעי למימר דבעינן בעובד כוכבים תרתי משיכה וכסף וה"ק הכא ואי ס"ד משיכה לחודה קונה בלא מעות אמאי יחזיר והתם נמי ה"ק אי ס"ד מעות לחודייהו קונה (אמאי יחזיר) וא"ת ומ"ט דמקשה דבעינן לומר תרתי וי"ל משום דדריש לעמיתך בחדא במשיכה או בכסף לכל חד כדאית ליה ולעובד כוכבים עד דאיכא תרתי משיכה וכסף : **מידי** הוא טעמא אלא לרב כו' · וא"ת קשיא דרב אדרב דהכא מוקי אליבא דרב דמשיכה קונה בעובד כוכבים ובפ' הזהב (ב"מ דף מח· ושם) משמע דס"ל כרשב"ל דמשיכה קונה בישראל ולא בעובד כוכבים גבי ההיא דמייתי התם נתנה לבלן ואמר רב עלה דוקא בלן דלא מיחסרא משיכה אבל ספר לא מעל עד דמשיך אלמא קסבר דמשיכה קונה בישראל א"כ אינה קונה בעובד כוכבים ומינה מסייע התם לרשב"ל וא"כ קשה דרב אדרב מיהו יש ספרים דגרסי לעיל אמר רבא לסבוייתא אבל ל"כ מדאמר הכא מידי הוא טעמא אלא לרב האמר רב הלכה כו' דע"כ היינו רב דאמר לקמן סוף פירקא הכי מדמייתי ר' יוחנן אבתריה וא"כ לעיל נמי בעובדא דסבוייתא גרסינן רב ולא רבא וקשה דרב אדרב וי"ל דההוא דבלן מיירי לבלן עובד כוכבים ולכך קאמר רב דוקא בלן אבל ספר עובד כוכבים לא עד דמשיך דמשיכה בעובד כוכבים קונה כדאמר רב הכא והכי נמי צריך לאוקמי לרבי יוחנן דהתם כדפי' שם ותלמודא דמייתי נמי סייעתא לרשב"ל התם פ' הזהב (שם) היינו לפי הפשט דמשמע דמיירי בישראל : **בן** נח נהרג על פחות משוה פרוטה · ובן נח מצווה על הגזל ואזהרתן זו מיתתן ולא ניתן להשבון ודוקא (ד) ישראל דבר מחילה הוא אבל עובד כוכבים לאו בר מחילה הוא ורש"י פי' דלא ניתן להשבון משום דקם ליה בדרבה מיניה ולא נראה דא"כ לא יתחייב עובד כוכבים לשלם גזלו בשום ענין : **ואי** ס"ד משיכה בעובד כוכבים אינה קונה אמאי נהרג · *(פי') הא לא קניה וכל היכא דאיתיה ברשותיה דישראל הוא וקשה דהא ישראל נמי לא קנה הגזילה להיות שלו ואפ"ה קנייה להתחייב באונסין החיוב דשייך ביה וה"נ יש לנו לומר בבן נח שקנאו להתחייב בה מיתה דהיינו החיוב דשייך בה וי"ל דודאי אי גזל שוה פרוטה דהוי ממונא לגבי ישראל ואיסורו איכא הוה לן למימר כדפי' אבל פחות משוה פרוטה שלא חיסר הישראל דלאו ממונא הוא וגם ממון העובד כוכבים לא נתרבה שהרי לא קנאה משום הכי פריך אמאי נהרג ומשני לצערא (ה) דישראל : [ועי' תוס' עירובין סב· ד"ה בן נח וכו' ביתר ביאור] :

ומאי

עין משפט נר מצוה

קג א ב מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' כד ועיין בב"מ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ג ·

קד ג מיי' פ"ד מהל' מכירה הלכה ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' ר סעיף ג ·

קה ד טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ב וע"ש:

קו ה מיי' פי"ז מהל' עבודת כוכבים הלכה ה סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ב :

קז ו מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלב סעיף ב :

(במ"מ יב. דמייתי רש"י הכא לראיה איתא כותא ופרש"י שם כותא כלי קטן)

קח ז מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכ' ט :

ב"ע לקמן אחר ד"ה מידי

למה לי מכך. ר"מ.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואי ס"ד : (ב) רש"י ד"ה דלא כר' שמעון וכו' ר' שמעון ב"ג במשנתנו : (ג) ד"ה פסק וכו' דנגע ביה הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה שהקדים לו וכו' המותר הס"ד ואח"כ מ"ה ואי דקדים ליה דינר שנתן לו מעותיו קודם לכן : (ד) תוס' ד"ה בן נח וכו' ודוקא בגזל מישראל דבר מחילה הוא אבל בגזל מעובד כוכבים לאו וכו' בשום ענין · נ"ב פי' אפי' בגזל שוה פרוטה לא יתחייב אלא בע"כ דבעובד כוכבים לא שייך קם ליה בדרבה מינה ועיין בר"פ הדר דף סב במ"ב בתוס' בד"ה בן נח:(ה) ד"ה ואי ס"ד וכו' ומשני דלצעריה לישראל הס"ד :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הכא וכו' ההוא פורתא בס'. עיין לעיל דף נו ע"ב תוס' ד"ה אבל ולקמן דף עג: ע"א תוס' ד"ה יין וחולין דף נז ע"א תוס' ד"ה אמר:

מסורת הש"ס

[לעיל סו: לקמן עב:]

[קידושין כח: ב"מ מז: ב"ב פה:]

[לקמן עג.]

[לקמן עד.]

[שם]

לעיל נו. בכורות יג:

עירובין סב. יבמות מז:

[נ"ל פירש הקונטרס]

עין משפט
נר מצוה

קט א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ט :

קי ב מיי' פ"ח מהל' מכירה הלכ' ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רו סעיף א [דלא קנה קמא וכן הוא בפירוש בסג"כ כאביי] :

קיא ג מיי' שם פ"ד הלכ' יג סמג עשין פב טור ש"ע ח"מ סי' ר סעיף ח :

קיב ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז :

קיג ה מיי' שם פ"ח הלכה ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רו סעיף א [וברב אלפס ב"ב פרק ז דף רז.] :

קיד ו ז מיי' שם הלכ' ח טוש"ע שם סעיף ג :

קטו ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג :

קטז ט מיי' שם טוש"ע שם ס"ד [וברב אלפס שם] :

קיז י מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה יג סמג לאוין קמח (טור י"ד סי' קכה) :

קיח כ מיי' שם הלכ' יב סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכו סעיף ה :

קיט ל מיי' פ"ז מהל' טומאת אוכלין הלכ' א והלכה ה :

קכ מ מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' יב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכו סעיף א :

ומאי לא ניתן להישבון דאינו בתורת הישבון אי הכי אימא סיפא *בא חבירו ונטלה ממנו נהרג עליה בשלמא רישא משום דצעריה לישראל אלא סיפא מאי עביד אלא ש"מ משיכה בעובד כוכבים קונה ש"מ ההוא גברא דא"ל לחבריה אי מזבינגא לה להא ארעא לך מזבינגא לה אזל זבנה לאיניש אחרינא אמר רב יוסף [ב]קנה קמא א"ל אביי והא לא פסק ומנא תימרא דכל היכא דלא פסק לא קנה דתנן *המוכר יינו לעובד כוכבים פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין מאי הוי עלה [מאי הוי עלה] כדקאמרינן דלמא חומרא דיין נסך שאני ת"ש דאמר רב אידי בר אבין עובדא הוה בי רב חסדא ורב חסדא בי רב הונא ופשטיה מהא *דתנן *[ג]משך חמריו ופועליו והכניסן לתוך ביתו בין פסק עד שלא מדד ובין מדד עד שלא פסק לא קנה ושניהן יכולין לחזור בהן [ד]פרקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד אין שניהן יכולין לחזור בהן מדד עד שלא פסק שניהן יכולין לחזור בהן ההוא גברא דאמר ליה לחבריה אי מזבינגא לה להא ארעא מזבינגא לך במאה זוזי אזל זבנה לאיניש אחרינא במאה ועשרין אמר רב כהנא קנה קמא מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד האי זוזי אנסוהו [ה]והלכתא כרב יעקב מנהר פקוד א"ל כדשיימי בתלתא [ו]אפילו תרי מגו תלתא (א) כדאמרי בתלתא [ז]עד דאמרי בתלתא כדשיימי בארבעה [ח]עד דאמרי בארבעה וכ"ש היכא דא"ל כדאמרי בארבעה א"ל כדשיימי בתלתא ואתו תלתא ושמוה וא"ל אידך ליתו תלתא אחריני דקים להו טפי אמר רב פפא דינא הוא דמעכב מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע ממאי דהני קים להו טפי דלמא הני קים להו טפי [ט]והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע : **מתני'** [י]נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו *עכבת יין אסור [כ]המערה מכלי אל כלי את שעירה ממנו מותר ואת שעירה לתוכו אסור: **גמ'** תנן התם *[ל]הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה האשבורן חיבור לטומאה ולטהרה אמר רב הונא [מ]נצוק וקטפרס ומשקה טופח חיבור לענין יין נסך אמר ליה רב נחמן לרב הונא מנא לך הא אילימא מדתנן הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה לטומאה ולטהרה הוא דלא הוי חיבור הא לענין יין נסך הוי חיבור אימא סיפא האשבורן חיבור לטומאה ולטהרה לטומאה ולטהרה הוא דהוי חיבור הא לענין יין נסך לא הוי חיבור *אלא מהא ליכא למשמע מינה תנן נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל
אם

ומאי לא ניתן להישבון· פ"ה (ג) דלא שייך ביה השבון וכל היכא דאיתיה ברשותיה דישראל איתיה ותימה הרי ישראל נמי לא קנה הגזילה ואפ"ה איתיה בתורת השבון דכתיב והשיב הגזילה ונראה דה"פ מאחר שאין חיוב בה רק משום צערא דישראל אמאי הוצרך לומר ולא ניתן להישבון פשיטא וליכא מ"ד שתהא השבה שייכא ביה וא"ת למאי דפרשי' לעיל דקאמר דמשיכה קונה בעובד כוכבים לכולי עלמא היכא דליכא זוזי כגון במציאה ובמתנה מאי פריך ומאי מייתי ראיה מגזל למקח וממכר וי"ל דס"ל דאי אינה קונה בעובד כוכבים במקח אף בגזל נמי לא תקנה דלא דמיא למציאה ומתנה דבהיתירא אתי לידיה אבל גזל דבאיסורא אתי לידיה אי לא מהני משיכה במקח לא מהני אף בגזל :
אס

ולא ניתן להישבון · ולא מחייב לאהדורה להאי ישראל דהא מחיל עליה : אמאי נהרג · הא לא קניא לכך גזילה וכל היכא דאיתא של ישראל היא : ומשני האי דנהרג משום צעריה דישראל : ומאי לא ניתן להישבון · הא לא שייך ביה השבון דכיון דעובד כוכבים לא קנייה דישראל היא : אינה בתורת השבון · כלומר ה"נ קאמר אינה בתורת שום גזילה דעובד כוכבים דכל היכא דאיתא דמרה היא וה"ה לשוה פרוטה והאי דנקט פחות לאשמועינן דנהרג עליה : אלא ש"מ משיכה קונה · הלכך קניה קמא והדר קניה האי ונהרג על שגזל ולא ניתן להישבון דרישא דוקא פחות משוה פרוטה דישראל מחיל ולא מיחייב עובד כוכבים לאהדורה : לך מזבינגא לה · וקנו מיניה בקנין : והא לא פסק · ראשון דמים ולא סמכא דעתיה אקנין דסבר אם ירצה לחזור ירבה עליו בדמים : דמיו אסורין · אלמא לא קניה משיכה משום דלא פסק קודם לכן הלכך קנין נמי לא מהני : ה"ג מאי הוי עלה מאי הוי עלה כדאמרן · קמא בלשון בעיא ובתרא בלשון תימה: דלמא · מהכא לא פשטינן לקנין דעלמא והכא משום חומרא דיין נסך שאני דאחמירו רבנן למימר דלא קניא משיכה בלא פיסוק אבל בעלמא קני : משך הימנו חמריו ופועליו · הרי שהיה מביא חמריו טעונין פירות ופועליו נושאים בכתף ומשכה חבירו ממנו והכניסן לתוך ביתו (ב) לאו משיכה שאין משיכה קונה בבני אדם ופירות כל זמן שהן עלייהו לא קנה: א] בין פסק· דמים אחרי כן: עד שלא* פסק · כלומר כל זמן שלא פסק יכול מוכר לחזור בו דביתו לא עדיפא ממשיכה ומשיכה גופא לא קניא אלא אם כן פסק אבל מדד ופסק או פסק ומדד קניא ליה ביתו ולא בעי משיכה : פרקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד אין שניהן יכולין לחזור בו. דאע"ג דלא מדד כיון דפסק קניא ליה רשותו במשיכה : מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור בו · כל זמן שלא פסק דמדידה לא מהניא מידי ורשותו לא קניא עד דיפסוק אלמא משיכה בלא פיסוק לא קניא : קנה קמא · דהא פסק וקנו מיניה : זוזי אנסוהו· זה שנתן לו מאה ועשרין אנסו למכרה וכל כמה דלא יהבו ליה כולי האי לא הוה בדעתיה לזובנה ואיהו אי מזבינגא ליה בשוייה קאמר ליה והא לא זבנה מדעתיה אלא בעל כורחיה : א"ל כדשיימי בתלתא· מזבינגא לה ניהלך כיון דנקט לישנא דשומא ונקט תלתא שהן ב"ד סתם לתורת דיינין נחת ואפילו תרי מגו תלתא שמין אותו ואם שלישי חלוק על השנים אזלינן בתר רובא : כדאמרי בי תלתא · לשון זה לאו בתורת דיינין נחת ולאמירת שלשתן נתכון : כדשיימי בארבעה · כיון דנחת לדעות להרבות דעות יותר מכדי ב"ד ודאי לאו לתורת דיינין נחית ולא אזלינן בתר רובא עד דאמרין כולהו דאי חולקין מאי ההנו ליה דעות: **מתני'** משפך · טרייטו"ר מלמעלה פיו רחב ולמטה נקב *קצר ומושיבין אותו על פי צלוחית של לוקחין שפיכן צר ושופכין היין מן המידה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית: אם יש בו · בשולי המשפך : עכבת יין · מקום שמתעכבת שם טיפת יין : אסור · לפי שנשאר שם מן היין שמדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים ובגמרא מפרש ההוא עכבת יין דמשפך במאי מיתסרא: המערה מכלי אל כלי את שעירה ממנו מותר · ובגמרא מפרש בעובד כוכבים המערה ואיצטריך לאשמועינן את שעירה לתוכו אסור משום כחו והעליון מותר דלא גזור רבנן בכחו למיסר ההוא דגואי : **גמ'** הנצוק · קלוח ניצוק הבא מלמעלה למטה בזקיפה כמרזב של גגין : קטפרס · מים הבאין מלמעלה למטה דרך מדרון של תל · גבוה זקוף : ומשקה טופח · ואין בו טופח על מנת להטפיח שאם טפח בהן בידו לא יעלה בה משקה שיוכל להטפיח דבר אחר : אינו חיבור לא לטומאה · אם משקין תלושין הן ונגע טמא בתחתון העליון טהור וכן לענין משקה טופח אפילו במקום חלק משקה מכאן ומכאן ומשקה טופח באמצע ונגע טמא במשקה משקין שמכאן ומכאן טהורין ואע"פ שמחוברין לו : ולא לטהרה · גממית שאין בה ארבעים סאה ונצוק או קטפרס או משקה טופח מחבר לגממית זו מקוה שלם אינה חיבור והטובל בגממית לא עלתה לו טבילה : האשבורן · ביקוע ארץ מליאה שנתבקעה ונקוו שם מים חיבור לטומאה ולטהרה : ליין נסך · שהמערה מכלי כשר ליין נסך נאסר אף מה שבכלי העליון דרך נצוק :
הא

מסורת הש"ס
שייך לדף הקודם ע"ב
לעיל עא.
נ"ל דתניא
ב"ב פה:
[בדפו' ישנים' מדד . כלומר כל זמן שלא מדד לא קנה פיסוק דהא ליכא משיכה וביתו נמי לא קנייא דהא עודן עליהם . בין מדד. דהשתא קניא ליה תאירו : עד שלא פסק כו']
[בירושלמי איתא עקבת בקו"ף ועי' תוי"ט] טהרות פ"ח מ"ט גיטין טז.
[ברכות כה. וש"נ]
כלומר צר וכעין זה במנחות כח: רש"י ד"ה אלכסנדרים פי' ארוכין וקצרין במקום ארוכים וצרין

הגהות הב"ח
(א) גמ' כדאמרי בתלתא כ"ב עיין בתוספות פ"ק דסנהדרין דף ו בד"ה ביצוע : (ב) רש"י ד"ה משך וכו' לתוך ביתו דלאו משיכה היא שאין : (ג) תוס' ד"ה ומאי וכו' פ"ה הא לא שייך ביה השבון דכל היכא וכו' והשיב את הגזילה וכו' פשיטא דליכא למ"ד שתהא:

הגהות מהר"ב
רנשבורג
א] רש"י ד"ה בין פסק דמים אחרי כן · נ"ב נ"ע מאי בעי בזה ובלבו כרכב"ם ז"ל בב"ב אינו

אם יש בו עכבת יין אסור הא עכבת יין במאי קא מתסרא לאו בנצוק ש"מ *נצוק חיבור תני ר' חייא *שפחסתו צלוחיתו אבל לא פחסתו צלוחיתו מאי לא תפשוט דנצוק אינו חיבור לא פחסתו צלוחיתו תפשוט לך דאסור נצוק תיבעי ת"ש המערה מכלי לכלי את שמערה ממנו מותר הא דביני ביני אסור ש"מ נצוק חיבור אי נצוק חיבור אפילו דגויה דמנא נמי ליתסר הא לא קשיא דקא מקטיף קטופי מ"מ נצוק חיבור ולטעמיך אימא סיפא את שעירה לתוכו הוא דאסיר הא דביני ביני שרי *אלא מהא ליכא למשמע מינה ת"ש המערה מחבית לבור קילוח היורד משפת חבית למטה אסור תרגמה רב ששת [א]בעובד כוכבים המערה דאתי מכחו אי עובד כוכבים המערה אפי' גוא דחביתא נמי מתסר כח דעובד כוכבים מדרבנן הוא דאסיר ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן ההוא דלגואי לא גזרו ביה רבנן אמר להו רב חסדא להנהו סביתא כי כייליתו חמרא לעובדי כוכבים [ב]קטפי קטופי אי נמי נפצי נפוצי אמר להו רבא [ג]להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב עובד כוכבים לסייע בהדייכו דלמא משתליתו ושדיתו ליה עליה וקאתי מכחו ואסיר ההוא גברא דאסיק חמרא בגישתא ובת גישתא אתא עובד כוכבים אנח ידיה אגישתא [ד]אסריה רבא לכוליה חמרא א"ל רב פפא לרבא וא"ל רב אדא בר מתנה לרבא ואמרי לה רבינא לרבא במאי בנצוק שמעת מינה נצוק חיבור שאני התם דכולי חמרא אגישתא ובת גישתא גריר אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן [ה]קנישקנין שרי וה"מ דקדים פסק ישראל אבל קדם פסק עובד כוכבים לא *רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא שרא להו למשתא בקנישקנין

איבא

רש"י

הא עכבת יין · דמספק במאי איתסר הא לא נגע מספק ביין נסך מסירד לתוך הגלוסית: אלא בנצוק · שחיבר יין שבמספק ליין שבקרקעיתה של גלוסית: תני רבי חייא · במתניתיה להך מתניתא אלא ומוסיף בה: שפחסתו צלוחיתו · והכי קתני לה נטל המספק ומדד לתוך צלוחית של עובד כוכבים והרי פחסתו צלוחיתו וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור דכיון שנתמלאת צלוחיתו עד שפחס היין בשולי המספק שנתחבר ממש יין שבמספק ליין נסך: ומקשינן כיון דהך דרבי חייא מתני' היא וקתני שפחסתו צלוחיתו הא לאו הכי שרי תפשוט דנצוק אינו חיבור: ומשני לא שפחסתו צלוחיתו תפשוט לך דאסיר·והיא גופה איצטריכא לאשמועי' דלא תימא הא נמי דמיא לנצוק ולא תיתסר אבל נצוק תיבעי לך ומהכא לא דייקי בה התירא דהא גופא איצטריך: המערה מכלי אל כלי· סלקא דעתיה בישראל עסקינן: (א) דמפסוקי פסוקי·קוד' שירד הקילוח לתוך כלי העובד כוכבים יפסוק ראש הנצוק מכלי העליון דהשתא ליכא חיבור מידי אבל דביני ביני דמיחבר ע"י נצוק אסור לקלטו מן האויר לשתותו א] וה"נ מחבית לבור ומה שבבור יין נסך: דגואי לא גזור רבנן· והלכה כרב ששת שאין אדם חלוק עליו ואם שפך עובד כוכבים *[מן] הכלי מותר מה שנשאר בכלי: קטופי · שיפסוק ראש העליון של נצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי העובד כוכבים ואי נגע מקמי דליפסוק ראש העליון תו לא מהני קיטוף דאיתסר לה בנצוק דס"ל נצוק חיבור וכן הלכה: נפצי נפוצי · יעמדו מרחוק ויזרקו היין לכליו של עובד כוכבים כי היכי דלא ליהוי נצוק: שפוכאי · פועלין ישראל הרגילים לערות יין מכלי אל כלי: ושדית ליה עלויה · שמא הניחו את כל הכלי שמערין ממנו ביד העובד כוכבים והוא יערה לבדו ומיתסר התחתון: גישתא ובת גישתא · היינו דיופי דגרס בעירובין (דף קד·) חותכין שני קנים בשיפוע ומדביקין ראשיהן מלמעלה ושניהן פונין למטה (כזה) ומניחין אחד מן הראשין בחבית מליאה עד שמגיע לשוליה וראש קנה השני נותן בפיו ומוצץ מעט עד שעולה היין ושומטו מפיו ומניח חבית ריקנית כנגד הקילוח ויין עולה מאליו כולו מחבית לחבית: אנח ידיה אגישתא · נגע בראש זה המקלח: לכולי חמרא · אפי' מה שבכלי הראשון: אגישתא ובת גישתא גריר · שהרי מאליו עולה והוה ליה כנוגע בחבית ממש דהויא לה כחבית אריכתא: קנישקנין · כלי רחב ויש לו שני קנין או שלשה יוצאין מצידו ונמשכין ועולין כנגד גובהו וכשמוצצין יין בפיו מתמלאין כל הקנים ויכולין כמה בני אדם לשתות בו ביחד וכאן קורין לו קרוגל"א מפני שמוקף קנים כמחולות הללו (קנישקנין) *(שריא) לשתות בה ישראל ועובד כוכבים ביחד שכל זמן שזה מוצץ אין יין שנוגע בפי עובד כוכבים חוזר למטה: וה"מ דקדם ופסק ישראל כו':

מתני'

תוספות

אם יש בו עכבת יין אסור · וא"ת למה לי עכבת יין תיפוק ליה משום מספק גופיה דאמר לקמן (דף עד:) דבעי ניגוב ותירץ ר"ת דלקמן מיירי במספק של חרס דבלע טפי והכא בשל עץ דלא בלע כולי האי ושוב חזר בו ר"ת ופי' דהכא והתם בשל עץ אלא דלקמן מיירי בשל עץ שמיוחד לתשמישו של עובד כוכבים ובלע טפי ולכך בעי ניגוב אבל הכא מיירי שהמספק של ישראל ולכך לא בעי ניגוב דלפי שעה לא גזרו ביה רבנן ומשו"ה נקט דוקא שיש בו עכבת יין אע"ג דלקמן (שם) קאמר גבי קנקנים דלפי שעה גזרו בהו רבנן התם כדמפרש טעמא משום דמכניסן לקיום אבל גת ומחץ ומספק שאין מכניסן לקיום לא בלעי כולי האי: **פחסתו** צלוחיתו תפשוט לך · וא"ת פשיטא דאסור כיון דפחסתו צלוחיתו וי"ל דאשמועינן חידוש דאף על פי שאין היין נשאר כלל במספק אפ"ה אסור: **כח** של עובד כוכבים דרבנן בההוא דלבראי גזרו רבנן דלגואי לא גזרו · מכאן שאם היה היין כשר בתוך כלי אחד ונטל העובד כוכבים את הכלי מבחוץ ושפך מן היין לחוץ ולא נגע ביין מה שנפל חוץ לכלי אסור אבל מה שבתוך הכלי מותר כדאמרינן הכא דלגואי לא גזור רבנן: **אמר** להו רב חסדא להנהו סביתא כי כייליתו חמרא לעובדי כוכבים מקטפי קטופי· פרש"י שיפסוק ראש העליון של נצוק מכליו של ישראל קודם שיגיע ראש התחתון לכליו של עובד כוכבים דאם הגיע ראש התחתון לכליו של עובד כוכבים קודם שיפסוק ראש העליון מכליו של ישראל תו לא מהני קיטוף דנצוק חיבור ופסק רש"י כרב הונא דאמר נצוק חיבור מדסבר רב חסדא הכא כוותיה ומעשה רב אבל ר"ת פסק דנצוק אינו חיבור ואע"ג דרב חסדא ס"ל דנצוק חיבור מ"מ הא רב ששת דבתרא הוא טפי אמר דנצוק אינו חיבור מדמוקי מתניתין בעובד כוכבים המערה לעיל וכן מר זוטרא דבתראה הוא אמר לקמן קניסקנין שריא וקניסקנין חשיב נצוק אע"ג דאינו עולה אלא ע"י מציצה דדמי לגישתא ובת גישתא דחשיב ליה לקמן נצוק מדפריך תלמודא עליה ש"מ נצוק חיבור אלמא גבי גישתא אע"ג דאין היין עולה אלא ע"י מציצה ואין סופו להתערב מאליו כשאר נצוק אפילו הכי חשיב ליה נצוק ה"ה נמי קניסקנין ועוד מדתני ר' חייא כשפחסתו צלוחיתו אלמא דקסבר דנצוק אינו חיבור ואע"ג דקאמר נצוק תיבעי לך לא הוי אלא דוחק ותירוצא בעלמא ועוד מביא ר"ת ראיה דנצוק אינו חיבור מדפריך תלמודא בכל דוכתין ש"מ נצוק חיבור משמע דקשה לתלמודא לאסור בנצוק ועוד דרב הונא דדייק דנצוק חיבור מההיא דהנצוק והקטפרס ומשקה טופח כו' ודייק רב הונא מינה לטומאה ולטהרה הוא דלא הוי חיבור הא לענין יין נסך הוי חיבור ולענין משקה טופח ע"כ אין דיוק זה אמת דהא בפרק ר' ישמעאל (לעיל ס:) משמע דלענין יין נסך בעינן טופח על מנת להטפיח גבי ההוא עובד כוכבים דאסתכח במעצרתא כו' אמר רב אסי אי איכא טופח להטפיח כו' וכי היכי דאין הדיוק אמת לענין משקה טופח כדפי' ה"ה לענין נצוק נמי אינו אמת דהא בהדי הדדי תני להו ועוד מדבעי לעיל (דף מז:) גבי מלתא דרב הונא דגרגותני ש"מ נצוק חיבור מאי קבעי הא רב הונא דאמר במתניתין נצוק חיבור אלא ש"מ דרב הונא הדר ביה והשתא במקום שיש הפסד גדול יש לסמוך על דברי ר"ת להתיר מגע עובד כוכבים ע"י נצוק אבל בהפסד מועט יכול להחמיר כדברי רש"י אמגס אם משך יין מן החבית לתוך כלי שיש בו יין נסך אם יש בחבית ששים מן היין שבכלי שיש בו נסך ודאי מותר אפילו למ"ד נצוק חיבור, דהא לא גרע חיבורו ע"י נצוק (ב) מאליו מאילו היה כולו מעורב בחבית שהיה אז בטיל בששים כשאר יינות כמו שפר"ת ונצוק דמיתסר היכי דמי כגון שהיה היין מקלח מן החבית ובא העובד כוכבים ונגע בקילוח שהוא הנצוק (ג) כי האי מיתסר למ"ד נצוק חיבור ומכל מקום היכא שיש הפסד מרובה סמכינן אפסק רביגו תם: **אמר** להו רבא לשפוכאי כי שפכיתו חמרא לעובדי כוכבים לא ליקרב עובד כוכבים ולסייע בהדייכו כו' · והלכך יש להזהר בישראל שופך יין מחבית לכלי אחר שלא יסייע העובד כוכבים אא"כ ישראל אחר שמסייע הרבה עמו וכשהיין מקלח מן הגיגית או מן החבית בעגלה לתוך הכובא והעובד כוכבים מגביה את העגלה כדי שיקלח היין יפה יפה זה היה מעשה ולא היה ר"י רוצה לומר לא איסור ולא היתר ומ"מ נראה דכיון דבלאו הכי נמי היין מקלח ולא הועיל מעשה העובד כוכבים אלא שע"י כך הוא מקלח יותר יפה א"כ מותר דהוי מסייע שאין בו ממש אבל יש ליזהר כשנשאר היין בכובא והעובד כוכבים מטה הכובא בשיוע נער קטן ישראל דהוי מסייע שאין בו ממש כדאמרן:

איכא

עין משפט נר מצוה

קכא א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה ב ועיין בכ"מ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכה סעיף א:

קכב ב מיי' שם הל' יא ועיין בהשגות ובכסף משנה סמג שם טוש"ע שם סי' קכו סעיף א:

קכג ג מיי' שם פי"ג הלכה יג טוש"ע שם סי' קכה סעיף ג:

קכד ד מיי' שם פי"ב הלכה יא סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכד סעיף כג:

קכה ה מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעי' יא:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה המערה וכו' עסקינן הס"ד ואח"כ מ"ה דקמקטיף קטופי דמפסוקי: (ב) תוס' ד"ה אמר להו רב חסדא וכו' לא גרע חיבורו ע"י נצוק מאילו כצ"ל ותיבת מאליו נמחק: (ג) בא"ד שהוא הנצוק נצוק כי האי:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה דמפסוקי פסוקי וכו' אסור לקלטו מן האויר לשתותו · כאן הס"ד ואח"כ מה"ד וה"נ ונמחק וה"נ וכ"ב וה"ג כצ"ל ·

מסורת הש"ס

[ל"ל ניפסא] [ל"ל ט:] [ברכות נב. וש"נ] ר"ס נדפס [שבת סב: ע"ש] [ל"ל שריא]

מתני' ומים במים כו' · מים שנתנסכו לעבודת כוכבים נפלו במים: גמ' ראשון ראשון · שנפל בטיל (א) ביין כשר שבבור ומותר בהנאה והאי דקתני לקמן (דף עד.) יין נסך שנפל בבור כולו אסור מוקי לה כשנפל בחבית גדולה ונשברה ונפל כולו כאחד: לגו היתירא. ולא אמרי' קמא קמא בטיל ליה ברוב: היתירא לגו איסורא · דקמא קמא דהיתירא בטיל ליה: ה"ג יין במים בנותן טעם: מאי לאו חמרא דאיסורא לגו מיא דהיתירא · וקתני מכי יהיב טעמא (ב) בחמרא מיתסר: ה"ג לא חמרא דהיתירא בגו מיא דאיסורא · ואשמעינן דכל כמה דיהבי מיא טעמא בחמרא איתסר עד שיבטל טעם היין את טעם המים וכגון דנפיל כוליה כהדא דלא אפשר למיא דאיסורא לבטיל (ג): ה"ג ומדרישא מיא דאיסורא סיפא נמי מיא דאיסורא וקתני סיפא מים ביין בנותן טעם אלמא איסורא בגו היתירא אע"ג דרובא דהיתירא לא אמרינן קמא קמא בטל: אמר לך רב דימי כולה מתני' היתירא בגו איסורא · ורישא מיא דאיסורא וסיפא מיא דהיתירא ואין הלכה כרב דימי שהרי בא רב יצחק והחמיר בא רבין והחמיר ולקמן פסקינן יין נסך במינו במשהו: צרצור קטן גרסי' והוא פך קטן ובעירובין לגבי בגדים בפ' אחרון (דף קג.) גרסינן צלצול קטן והוא קשר של משי: רואין את ההיתר כאילו אינו · ולא אמרינן הרי נאסר כל היין ורבה היין על המים דהא הוי חמרא רובא אלא באיסור שנפל גרידא משערינן והיכא מיא רובא אלמא פליג רבין אדרב דימי ואשמעינן דמיא הוא דמבטל חמרא אבל חמרא לא מבטל חמרא: תחלה · קודם יין נסך דכי נפל יין נסך אשכחיה מיא ובטלוה: מצא מין את מינו · לבסוף וניעור כלומר נתחזק ונתוסף איסורו ורבה יין על המים ולשון ניעור כאיש אשר יעור משנתו כמו הניעור בלילה וכל היכא דתני מצא מין את מינו וניעור היינו פירושו ויש שמפרשין וניעור נוער מתורתו לאשונה ונדבק בחבירו ונתחזק וא"כ נוער מיבעי ליה: והיכא דמתני · להא דרב שמואל בר יהודה אמתני': מאן דמתני לה אמתני' לא בעי תחלה · ואפי' נפל קיתון לבסוף ס"ל דמבטלין מים את האיסור: ומאן דמתני אמילתיה דרבין בעי תחלה · דאי לאו תחלה אתא לאשמועינן מאי קמשמע לן הא רבין נמי הכי קאמר:

איכא דאמרי רבה בר רב הונא גופיה אישתי בקנישקנין: **מתני'** יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא יין ביין ומים במים בכל שהוא יין במים ומים ביין בנותן טעם זה הכלל מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם: **גמ'** כי אתא רב דימי א"ר יוחנן המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל תנן יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא מאי לאו דקא נפיל איסורא לגו התירא לא דקא נפיל התירא לגו איסורא ת"ש יין במים בנותן טעם מאי לאו דקא נפיל חמרא דאיסורא למיא דהתירא לא דקא נפיל חמרא דהתירא למיא דאיסורא ומדרישא במיא דאיסורא סיפא נמי במיא דאיסורא וקתני סיפא מים ביין בנותן טעם אמר לך רב דימי כולה מתני' התירא לגו איסורא ורישא דקא נפיל חמרא דהתירא למיא דאיסורא סיפא דקא נפיל מיא דהתירא לחמרא דאיסורא כי אתא רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן המערה יין נסך מצרצור קטן לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן לא שנו אלא שנפל קיתון של מים תחלה אבל לא נפל שם קיתון של מים תחלה מצא מין את מינו וניעור איכא דמתני לה אמתני' יין ביין בכל שהוא אמר רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן לא שנו אלא שלא נפל שם קיתון של מים אבל נפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו מאי איכא בין לדמתני לה אמתני' בין לדמתני לה אדרבין מאן דמתני לה אמתני' לא בעי תחלה ומאן דמתני לה אדרבין בעי תחלה איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים
אמר

איכא דאמרי רבה בר רב הונא גופיה אישתי בקנישקנין · תימה היאך היה שותה בקנישקנין נהי דלא הוי חיבור מ"מ היה לו לחוש דלמא פסיק קדים ברישא עובד כוכבים ופי' ר"ח דלא מיירי עם העובד כוכבים אלא שהיה שותה עם ישראל בקנישקנין וא"ת א"כ מאי קמ"ל י"ל דקמ"ל דלא מיתסר בזמן הזה משום שמחה לאפוקי ממאן דאסר במס' שבת לשתות בקנישקנין בזמן הזה פ' במה אשה (דף סב: ע"ש היטב): יין ביין ומים במים במשהו · פר"ת דדוקא יין נסך ממש שנתנסך לעבודת כוכבים הוא דהוי במשהו אבל סתם יינם בששים *וכן מגע עובד כוכבים (ד) במים מיירי במים שידוע שנתנסכו לעבודת כוכבים דאי בסתם מים ליכא איסור דכוותיה קתני יין שידוע שנתנסך לעבודת כוכבים אבל סתם יינם הוי בששים אפילו מין במינו כמו כל איסורין שבתורה והביא דאגרדמים עובד כוכבים דקאמר עלה בתוספתא* שטיפת יין אוסרת במשהו אע"ג דלא הוו ודאי נסך איכא למימר דאתיא כר' יהודה דאמר מין במינו אפילו באלף לא בטיל אפי' בשאר איסורין ועוד אומר ר"י דאפי' אם נפסק לומר דסתם יינם במשהו אפ"ה הוי סתם יינם בזמן הזה בששים ודוקא בימי התנאים והאמוראים שהיו בקיאים העובדי כוכבים בטיב עבודת כוכבים דאז שייכא ניסוך החמירו בסתם יינם לאוסרו כמו יין נסך ממש הלכך לענין ביטול כשאר איסורין דמי ובטל בששים כמו שאר איסורין: כי אתא רב דימי א"ר יוחנן המערה יין נסך מחבית לבור אפי' כל היום כולו ראשון ראשון בטל · פי' אפי' מתרבה היין נסך לבסוף מ"מ אמרינן ראשון ראשון בטל משמע הכא דרב דימי סבר קמא קמא בטיל ותימה דבבכורות פ' הלוקח (דף כב.) אמרינן הלוקח ציר מע"ה מסיקו במים וטהור ממה נפשך אי רובא מיא ניהו הא עביד ליה השקה ואי רובא ציר ציר לא בר קבולי טומאה היא פי' ומיעוט מיא דאית ליה בטלי דציר הוא רובו ומסיק עלה לא שנו אלא לטבול בהן פתו אבל לקדירה לא דמצא מין את מינו וניעור ולא אמר קמא קמא בטיל ורב דימי קאמר לה להא שמעתא התם ועוד קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן דבשמעתין א"ר יוחנן ראשון ראשון בטל ובנדרים (דף נז:) א"ר יוחנן א) גידולין של תרומה שגדלו ורבו הגדילו גידוליו על עקרו אסור אפי' לכהן לאוכלן משום טבל ולא אמרינן ראשון ראשון בטיל וי"ל דבשמעתין נמי דקאמר ראשון ראשון בטיל *היינו עד (*שיפול) שש כל כך מן היין נסך בין הכל שלא יהא בהיתר ס' אבל אם נפל כל כך מן הנסך לסירוגין בין הכל שאין בהיתר ס' כדי לבטלו אסור משום דמצא מין את מינו וניעור ותדע שכן הוא דאי לא תימא הכי וכי אם היה אדם מערה חלב בקדירה של היתר מעט מעט בסירוגין עד שנתרבה החלב לבסוף כל כך שהיה בו בנותן טעם לקדירה וכי תעלה על דעתך שהוא מותר משום קמא קמא בטיל אלא ודאי לא אמרינן קמא קמא בטיל כיון שיש כל כך מן האיסור לבסוף שהוא נותן טעם ואם תאמר כיון דעד ס' קאמר כדפרי' אם כן מה חידוש הוא זה לאשמועינן שיהא בטל עד ס' וי"ל דאתא לאשמועינן דאף על גב דקתני מתני' יין ביין במשהו דלא מיירי באיסורא לגו היתירא אלא מיירי בהיתירא לגו איסורא וא"ת ולפי' רש"י דפי' קמא קמא בטיל אפי' אין בו ס' הא *אסרינן במתני' (דף עד.) יין נסך שנפל לבור (ה) וי"ל דנפל בפעם אחת בקילוח אחד דלא אמר קמא קמא בטיל אבל הכא שנפל טיפה אחר טיפה מותר משום דאמר קמא קמא בטיל*: ת"ש יין במים בנותן טעם מאי לאו דקנפיל חמרא דאיסורא לגו מיא דהיתירא · וקאמר דלא אמרינן קמא קמא בטיל וקשיא לרבי יוחנן וא"ת ומאי קושיא האמרינן לעיל דלא אמרינן קמא קמא בטיל כי אם עד ס' וא"כ שפיר קאמר דאוסר בנותן טעם דהיינו כי ליכא ס' וי"ל דהכי פריך מאי לאו דקנפיל לגו היתירא ומדהא סיפא מיירי באיסורא לגו היתירא רישא נמי דקתני יין ביין במשהו מיירי בכה"ג דנפל איסורא לגו היתירא וקתני במשהו וקשיא לרב דימי א"ר יוחנן: ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא · פר"י דה"ה רב דימי דאמר בחבית דוקא נקט חבית אבל גיגית דנפיש עמודיה טפי מחבית לא אמר קמא קמא בטיל*: רואין ההיתר כאילו אינו כו' · רבין אתא לאפלוגי אדרב דימי דאשמועינן דוקא מיא מבטלי חמרא אבל חמרא לא מבטל חמרא ופ"ה דאין הלכה כרב דימי שהרי אחר רב דימי בא רב יצחק והחמיר ובא רבין והחמיר ול"נ טעם זה דאדרבה היה לנו לפסוק בשל סופרים כדברי המיקל והיינו כרב דימי דמיקל טפי מכולהו מ"מ נראה דהלכה כרבין ולא כרב דימי ולא מטעמיה דרש"י אלא משום דרבין בר סמכא הוא טפי כדאיתא ביבמות פרק הבא על יבמתו (דף סד:):

א) ע"ש וגם איתא עגלים של תרומה

חזקי'

[חגיגה ד] [לבות פ"ג מ"ד]

[צ"ל שלא יפול]

[בפי' אחרינן]

[פי' תוס' שמה מ: ד"ה עירה ותוס' מנחות כב. ד"ה כדבר]

עין משפט נר מצוה

קכו א מיי' פע"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה כח ופט"ו הלכה ו ז סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף א:

קכז ב מיי' שם הלכה לטוש"ע שם סע' ג:

קכח ג ד ה מיי' שם הל' כח טוש"ע שם וסעיף א:

קכט ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:

וכן מים במים מיירי במים שידוע שנתנסט כצ"ל ר"מ

קל ז ח מיי' שם הלכה לא טוש"ע שם סעיף ד:

[פרק ח]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ראשון וכו' בטיל ברוב ביין וכו' כשנפל חבית גדולה שנשברה ונפל: (ב) ד"ה ה"ג יין וכו' מאי לאו וכו' יהיב טעמא המרא במיא מיתסר כצ"ל והד"א: (ג) ד"ה ה"ג לא וכו' לבטיל טעמא דחמרא הס"ד: (ד) תוס' ד"ה יין וכו' וכן מגע עובד כוכבים דומיא במים דמיירי במים: (ה) ד"ה כי אתא וכו' שנפל לבור כולו אסור בהנאה וי"ל דנפל בפעם:

[עירובין ט. בכורות כב. כג.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כי וכו' היינו עד שיפול שש. עיין שבת דף סה ע"ב תוס' ד"ה שמא ועיין ברכות דף כה ע"ב ברש"י ד"ה אבל וביומא דף נז ע"ב תוס' ד"ה עירה: בא"ד מה חידוש הוא זהי לא זכיתי להבין הא החידוש הוא אף דאילו נפל בבת אחת לא מהני ס' בהיתר מ"מ בנפל בקלוח אמרי' קמא קמא בטלי ואי דקושייתם מה הפרש בזה ובבת אחת נמי לבטל בס' דמ"ם משהו קטן למשהו גדול הו"ל להקשות בפשיטות דלמאי צריכים לס' קמא קמא בטיל הא אף אם תצטרף לכל הנפילה ליסתרי דסוי ס' וגם אמאי אומר ר"י: אבל חביות לא וזה לא יתיישב בתירוצם וצ"ע:

[ועי"ע תוס' שבת סה: ד"ה שמא ותוס' ב"ק קו: ד"ה אומר ותוס' חולין פז: סד"ה רואין אותו]

אמר חזקיה הגדילו באיסור אסור הגדילו בהיתר מותר ורבי יוחנן אמר אפי' הגדילו באיסור מותר א"ל רבי ירמיה לרבי זירא לימא חזקיה ור' יוחנן בפלוגתא דר"א ורבנן קמיפלגי דתנן *שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחמצו ר"א אומר אחר אחרון אני בא וחכ"א בין שנפל איסור בתחלה ובין בסוף אינו אסור עד שיהא בו כדי להחמיץ ותסברא והאמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור חזקיה דאמר כמאן אלא הכא ברואין קמיפלגי לחזקיה לית ליה רואין לרבי יוחנן אית ליה ומי אית ליה לרבי יוחנן רואין והא בעי מיניה ר' אסי מרבי יוחנן שני כוסות אחד של חולין ואחד של תרומה ומזגן ועירבן זה בזה מהו ולא פשט ליה מעיקרא לא פשט ליה לבסוף פשט ליה אתמר נמי א"ר אמי א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר אסי א"ר יוחנן ב' כוסות אחד של חולין ואחד של תרומה ומזגן ועירבן זה בזה רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו: זה הכלל מין במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם: *רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם זה הכלל לאתויי מאי לאתויי כל איסורין שבתורה ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו *כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם [ב]חוץ מטבל ויין נסך במינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם וזה הכלל לאתויי טבל תניא כוותיה דרב ושמואל תניא כוותיה דרבי יוחנן ור"ל תניא כוותיה דרב ושמואל כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם תניא כוותיה דר' יוחנן ור"ל כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם בשלמא יין נסך משום חומרא דעבודת כוכבים אלא טבל מ"ט כהיתירו כך איסורו *דאמר שמואל [ג]חטה אחת פוטרת את הכרי *(ותניא) נמי הכי *במה אמרו טבל אוסר בכל שהוא במינו שלא במינו בנותן טעם:

מתני'

הגדילו · המים והיין באיסור שנפל יין נסך בסוף והגדילו אסור ולא אמרינן רואין את ההיתר כאילו אינו אלא יין נסך מתחבר למינו ואין המים רבין עליו וכ"ש אם נפלו מים בסוף כדאמרן לעיל: הגדילו בהיתר · שנפל יין היתר בסוף כבר בטל יין נסך במים שהמים רבו עליו בהיותו לבדו ומשבטל לגמרי שוב אינו חוזר וניעור: ור' יוחנן אמר אפי' הגדילו באיסור · הואיל ומים נפלו תחלה לא אמרינן מלא מין את מינו: א"ל ר' ירמיה לר' זירא כו': ר' ירמיה לא הוה קים ליה בטעמייהו וסבר דטעמיה דחזקיה משום דאחר אחרון אני בא כר"א הלכך נפל יין נסך בסוף אסור נפל כשר בסוף מותר ור' יוחנן כרבנן דאמר עד שיהא באיסור לבדו כדי לבטל את המים אבל היתר לא יצטרף עמו לבטל את המים ולאסור: לא שנו · לר"א דאם נפלה היתר בסוף מותר: אלא שקדם וסילק את האיסור · ולא נשלם השיעור אפילו ע"י צירוף: אבל לא קדם וסילקו · מצטרף היתר לאיסור להשלים את השיעור: חזקיה דאמר כמאן · אי כר"א קאמר אפי' הגדילו בהיתר אסור דהכא ליכא למימר קדם וסילקו ואי כרבנן אפילו הגדילו באיסור מותר דהא אמרינן אפי' נפל איסור בסוף אינו אסור: אלא · גבי פלוגתא דשאור איכא למימר חזקיה ור' יוחנן תרוייהו אי כר"א אי כרבנן דטעמא דהכא ודהתם לא דמי דשאור ה"ט דלא בטיל משום דמתקן לכולה עיסה ואיסוריה לאו במשהו ור"א ורבנן בזה וזה גורם פליגי ביין נסך במינו איסורו במשהו ושלא במינו בנותן טעם ופלוגתא דחזקיה ור' יוחנן משום מינו ושאינו מינו: וברואין קמיפלגי · חזקיה סבר לא אמרינן רואין את מינו כאילו אינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו אלא כיון דיין כשר קודם ליין נסך ויין כשר הוה רבה על המים כי נפל יין נסך מצא מין את מינו וניעור אבל כי נפל נסך ברישא בטל ליה במים דמים הוי טפי עליה וכי הדר נפל כשר שרי דמשבטל יין נסך לא אמרינן חוזר וניעור: ור' יוחנן · סבר כיון דנפל נסך למינו ושאינו מינו רואין את מינו כאילו אינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו: ומזגן · במים לפי כח היין ויש במים שבשניהם כדי לבטל את התרומה ברוב: מהו · מי אמרינן רואין של חולין כאילו אינו והמים רבים על התרומה או דלמא מצא מין את מינו וניעור ורבה היין על המים: זה הכלל · דמתני' דמשום יין נסך לא איצטריך דהא תנא ליה יין במינו במשהו ויין במים בנותן טעם אלא לאיתויי שאר איסורין אתא כל נותן טעם במינו בששים משערינן כדאמרינן בשחיטת חולין (דף צח.): חוץ מטבל ויין נסך · לקמן מפרש טעמא: חטה אחת פוטרת הכרי · מתרומה דהא לא אתפרש שיעורא דידה אלא ראשית דגנך כתיב ואפי' כל דהו ורבנן הוא דאמרי *עין יפה אחד מארבעים עין רעה אחד מששים בינונית אחד מחמשים: במה אמרו טבל איסורו במשהו במינו · אמרו אבל שלא במינו בנותן טעם משום דבמינו איכא למימר כהיתירו כך איסורו אבל בשלא במינו ליכא למימר הכי. אלמא טעמא משום הכי הוא:

מתני'

חזקיה אמר הגדילו באיסור אסור · פרש"י כגון היין של היתר היה בבור ואח"כ נפל עליו יין נסך דמלא מין את מינו וניעור ולא שנא כי נפלו מים תחלה לא שנא לבסוף דלא אמרינן רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו אלא היין מתחבר למינו ונעשה הכל יין נסך והשתא אין במים שיעור לבטלו הגדילו בהיתר כגון שהיין נסך היה בבור ונפל שם קיתון של מים וכשנפל עליו היין של היתר כבר נתבטל יין נסך במים שהמים *רבין עליו בהיתר לבדו ונתבטל ומשנתבטל לגמרי שוב אינו חוזר וניעור ור' יוחנן הגדילו באיסור נמי מותר דלא אמר מלא מין את מינו וניעור והוא שנפלו מים תחלה כפרש"י · וקשיא דדוחק הוא חדא מה שהעמיד רש"י מלתיה דר' יוחנן כשנפלו מים תחלה דא"כ ה"ל לפרש וע"ק הא דפירש הגדילו בהיתר כגון שנפל יין של היתר לבסוף דהא לישנא דקאמר יין נסך שנפל לבור משמע דאיכא יין של היתר בבור דהכי משמע לישנא כמו ההוא דלעיל דקאמר המערה יין נסך מחבית לבור כו' [א]לכן נ"ל הגדילו המים באיסור כלומר בשעה שנפלו מים לבור היה כבר מעורב היין נסך ביין של היתר אסור דלא אמר רואין ההיתר כאילו אינו כו' כיון שכבר נאסר הגדילו בהיתר כגון שנפל מים של היתר תחלה בבור ואח"כ יין של איסור הכל מותר כיון שבטל דהיינו שלא היה כבר נאסר ור' יוחנן אמר הגדילו נמי באיסור בין שנפלו מים תחלה בין לבסוף מותר דאית ליה רואין: שני כוסות · תימה למה לי שלק את מינו אפילו מינו דיין של חולין יסייע לבטל דהא ר' יוחנן לית ליה במינו במשהו אלא טבל ויין נסך[°]ותרומה נמי עולה בק"א אלמא דבטיל במינה וי"ל דהכא מיירי בדליכא ק"א ולכך אינו מבטל*: חוץ מטבל ויין נסך · וה"ה דמים במים במשהו: טבל מאי טעמא דכהיתירו כך איסורו · מה היתירו במשהו כשמואל דאמר שמואל חטה אחת פוטרת את הכרי וכי היכי דכל שהוא חשוב להתירו חשוב נמי לאסרו ותימה דהכא משמע דטעמא דטבל במשהו דכהתירו כך איסורו ובירושלמי קאמר *דטעמא משום דטבל יש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל כגון טבל ושביעית ומעשר והקדש שהן במינן אבל שלא במינן בנותן טעם והשתא תרי טעמי ל"ל וי"ל דצריכי תרוייהו דאי ליכא אלא חד טעמא דיש לו מתירין הוי אמינא דוקא היכא דהבעלים בעיר דאז יש לו מתירין שהבעלים יכולים להפריש אבל אי ליכא בעיר אע"ג דיכול לילך במקום שהבעלים שם מ"מ כיון שיש לו טורח והוצאה הוי כשאין לו מתירין כמו שפר"ת בפ' הזהב (ב"מ דף נג. ושם) דלא מיקרי יש לו מתירין אלא בלא טורח ויציאה הלכך אצטריך טעמא דהכא משום דכהתירו כך איסורו ואי ליכא אלא טעמא דהכא הוי אמינא דלא הוי במשהו אלא טבל גמור דהיתירו במשהו כדשמואל אבל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר דהיתירו לא הוי במשהו דהא מעשר מן המעשר בעי אפרושי הוי אמינא דאיסורו לא הוי במשהו לכך אצטריך טעמא דירושלמי דיש לו מתירין:

אלו

קלא א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה ו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף א:

קלב ב מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף א:

קלג ג מיי' פ"ג מהל' תרומות הלכה א:

*רבין עליו בהיות לבדו ונתבטל כצ"ל רש"א

גליון הש"ס
תוס' ד"ה שני וכו' ותרומה נמי עולה בק"א. עיין זבחים דף עג ע"א תוס' ד"ה ר"א:

[עי' תוס' מנחות כב: ד"ה ור' יהודה סבר ותוס' זבחים עג. ד"ה ר"י]

[וכן בגמ' נידן נדרים נח.]

[נ"ל ותנן]

הגהות הגר"א
[א] תוס' ד"ה חזקיה. לכן נ"ל הגדילו כו'. נ"ב אבל בירושלמי כאן בפ"ב דערלה מפורש כפרש"י נפל איסור בסוף אסור היתר בסוף מותר אבל בר' יוחנן אמר שם דה"ל מים תחלה דבכל ענין מותר · ואיני יודע מי דחקו לרש"י לומר דוקא תחלה:

לעיל מט. ערלה פ"ב מי"א פסחים כו: תמורה יב

כם

[שבת יז: קידושין נח: חולין קלז: [תלה פ"ג מ"י]

[תרומות פ"ד מ"ג]

מתני' *אלו אסורין *ואוסרין בכל שהו יין נסך [א]ועבודת כוכבים [ב]ועורות לבובין [ג]ושור הנסקל [ד]ועגלה ערופה [ה]וציפורי מצורע ושער נזיר [ו]ופטר חמור [ז]ובשר בחלב [א] ושעיר המשתלח וחולין שנשחטו בעזרה הרי אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא: גמ' תנא מאי קחשיב אי דבר שבמנין קחשיב ליתני נמי חתיכות נבילה אי איסורי הנאה קא חשיב ליתני נמי חמץ בפסח א"ר חייא בר אבא ואיתימא ר' יצחק נפחא האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה וליתני אגוזי פרך ורימוני בדן דדבר שבמנין ואיסורי הנאה הוא הא תנא ליה התם *הראוי לערלה ערלה הראוי לכלאי הכרם כלאי הכרם וליתני בכורות של בעה"ב לענין חמץ בפסח *מאן שמעת דא"ל ר"ע הא תנא ליה התם ר"ע מוסיף אף בכורות של בעה"ב: הרי אלו: למעוטי מאי למעוטי דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה א"נ למעוטי איסורי הנאה ולא דבר שבמנין: מתני' *יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר *ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יי"נ שבו: גמ' *אמר רב הלכה כרשב"ג חבית בחביות אבל לא יין ביין ושמואל אמר אפי' יין ביין וכן אמר רבב"ח א"ר יוחנן אפי' יין ביין וכן א"ר שמואל בר נתן א"ר חנינא אפי' יין ביין וכן א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה אפי' יין ביין א"ר נחמן *[ח]הלכה למעשה יי"נ יין ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יין אפי' יין ביין מותר:

מתני'

מתני' אלו אסורין ואוסרין בכל שהו · כל מקום שנתערבו שם אפי' אחד באלף לא בטיל ואוסרין את כולן: יין נסך · חבית באלף חביות: ועבודת כוכבים · נורה שעבדוה ונתערבה באלף נורות שאינן עבודת כוכבים: ועורות לבובין · דהוו נמי איסורי הנאה כדאמרן באין מעמידין (לעיל כט:): וציפורי מצורע וחולין שנשחטו בעזרה · איסורי הנאה הי ובמס' קדושין (דף נז·) מפרש להו: ושער נזיר · דאיסורי הנאה הוא דכתיב (במדבר ו) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: ופטר חמור · דאסור בהנאה כל זמן שלא נפדה: [ובשר בחלב] · חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונאסרה בנותן טעם וחזרה ונתערבה באלף חתיכות אוסרת כולן בהנאה והאי תנא סבר בשר בחלב איסור הנאה דפלוגתא היא בכל הבשר בשחיטת חולין (דף קטז·) ויש שלמידים ממשנתנו דבשר בחלב במשהו וסבורין דהאי בכל שהו דקתני כגון טיפת חלב שנפלה לקדירה או חתיכת בשר קטנה שנפלה לקדירה ואפילו אין בה נ"ט וטעות הוא בידם דהא מפרשינן בגמרא דתנא דבר שבמנין קתני כגון חתיכה בחתיכות משום דדרכן לימנות חשיב ולא בטיל ואי בבשר שנתערב טעמו בחלב קמיירי או בטיפת חלב שנפל לקדירת [בשר] מי הוי דבר שבמנין ועוד הא אוקימנא כל איסורין שבתורה שלא במינו בנ"ט ואפי' לרב ושמואל דאמרי במשהו בשלא במינו מודו ובכולה שחיטת חולין אמרינן בשר בחלב בנ"ט (א): שער נזיר דבר הנמכר במנין הוא כמה גיזות בסלע ועושין מהן שקין: גמ' אי דבר שבמנין קחשיב · משום דדרכו לימנות לא בטיל ואפי' לאו איסור הנאה נחשוב נמי חתיכות נבילה: תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה · דאיכא תרתי לחשיבותא דחשיב איסור דידהו הוא דלא בטיל אבל חמץ פרוסה בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטיל ומשליך אחד מהן לנהר והשאר נותן לכלבו וחתיכת נבילה אע"ג דדבר שבמנין הוא כיון דלאו איסור הנאה הוא בטלה ברובא וחדא שדי לכלבים והיך שרו באכילה: אגוזי פרך · מקום וכן רימוני בדן אם של ערלה או של כלאי הכרם הן ונתערבו באלף כולן ידלקו: הא תנא ליה התם · בסדר זרעים ומייתי לה בבילה שנולדה (דף ג:) וביבמות בהערל (דף פא:): וליתני בכורות של בעה"ב. לענין חמץ בפסח דדבר שבמנין הוא ואיסורי הנאה: חבית בחבית · דשקיל חדא ושדי בנהרא והיך נשתרו בהנאה אבל יין שנתערב ביין כולו אסור בהנאה: הלכה למעשה · להורות על המעשה: יין נסך · ממש חבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית אבל יין ביין כולו אסור בהנאה: סתם יינן אפי' יין ביין מותר · בהנאה חוץ מדמי אותו יין וכן הלכה:

מתני'

אלו אסורין ואוסרין בכל שהו יי"נ · פ"ה מיירי בחבית יין נסך שנתערב באלף חביות כדאמרינן לקמן בגמ' דדבר שבמנין קחשיב ועבודת כוכבים נורת עבודת כוכבים שנתערבה באלף נורות ובשר בחלב חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונאסרה בנ"ט וחזרה ונתערבה באלף התיכות דהיתר אוסרות כולם והאי תנא סבר דבשר בחלב אסור בהנאה כדמוכח בגמ' דהאי תנא אינו קחשיב רק דאיכא תרתי איסורי הנאה ודבר שבמנין ופלוגתא היא בפ' כל הבשר (חולין דף קטז·) אי אסור בהנאה אי לא רבותיו של רש"י רוצין לפסוק מתוך משנתנו דהלא דבשר בחלב נאסר במשהו ומפרשים דאסורין בכל שהוא דקתני מתני' היינו טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר גדולה אע"ג דליכא טעמא אי נמי חתיכת בשר קטנה שנפלה בקדירה מלאה חלב אע"ג דלא יהיב טעמא וטעות הוא בידם דהא מפרש בגמ' דלא מיירי מתני' אלא בדבר שבמנין כגון חתיכה בחתיכות ומשום דהוי דרכן להימנות לא בטיל ואי בטיפת חלב מיירי או בחתיכת בשר קטנה הא לא הוי דבר שבמניין ועוד הא אסקינן (לעיל דף עג:) כל איסורין שבתורה בנ"ט ואפילו רב ושמואל דאמרי מין במינו במשהו בשלא במינו מודו ועוד דבכולה שמעתא דטיפת חלב דכל הבשר מיירי בהדיא דבשר בחלב בנ"ט: הא תנא ליה התם הראוי לערלה כו' וא"ת לעיל כמי דפריך וליתני חתיכת נבילה היה לו לתרץ משום דהא תנא ליה במס' חולין פ' גיד הנשה (דף צו:) דתנן חתיכה של נבלה שנתערבה באלף כולן אסורות וי"ל דודאי גבי חתיכת נבילה ליכא לשנויי הכי דאע"ג דתנא ליה התם בחולין מ"מ הדר איבעי ליה למתנייה הכא *(מדקתני) בשר בחלב *וליכא למימר דבא לאשמועינן דבמשהו זה אינו דע"כ מיירי בחתיכה חשובה הראויה להתכבד דאי בחתיכה כל דהו פשיטא דבטלה וליכא למימר משום דהוי איסור הנאה לא בטלה אע"ג שאין בה חשיבות שהרי ערלה (וכלאים) וכלאי הכרם איסורי הנאה נינהו ואפ"ה אמרינן יעלו באחד ומאתים אלא ודאי מיירי בחתיכה חשובה כי ההיא דחולין אלמא הדר תני ליה אע"ג דכבר תנא ליה התם ולכך הוה פריך וליתני חתיכה של נבילה וא"ת ויי"נ דקתני לה במתני' על כרחך מיירי בחביות סתומות כיון דתרתי אית ליה וא"כ אמאי תנייה הכא הא כבר תנא ליה התם במס' ערלה (פ"ג מ"ז) דקתני וחביות סתומות וי"ל דאיצטריך לאשמועינן חומרא אפי' בסתם יינם אע"פ שהוא מדבריהם ועוד איכא למימר דיי"נ הכא במכילתין עיקר הוא למתנייה לכך תנייה אע"פ ששנה כבר במקומות אחרים פה"ג אבל שאר דברים שאינו שונה אותן כאן כי אם אגב גררא דיין נסך שם אני אומר שלא חש לשנות אותם השנויים במקום אחר: למעוטי דבר שבמנין ואין איסורי הנאה · לכאורה משמע דאתא למעוטי דלא הוי במשהו וא"כ פליגא הך דהכא להיא דפ' גיד הנשה (חולין דף ק. ושם) דקתני התם דחתיכת נבילה אינה בטלה משום דהוי דבר שבמנין אע"ג דלא הוי איסורי הנאה וקשיא דא"כ ה"ל לתלמודא לאתויי מתני' דהתם ולמפרכה מיניה אההיא דהכא לכך נראה לי למעוטי דקאמר הכא היינו דלא חשיב הכא דבר שבמנין ולא איסורי הנאה שלא ירד לשנות רק היכא דאיכא תרתי וכה"ג איכא פ"ק דב"ק (דף י·) למעוטי מסור ומפגל דהוי נמי פי' שלא ירד לשנותם אע"ג דמחייב עלייהו. [ועיין תוס' חולין דף ק. פילוי ד"ה שאני]: אי נמי למעוטי איסורי הנאה כו' · הכא הוי ודאי למעוטי איסורי הנאה דלא הוי במשהו אלא בטל כיון דלא הוי דבר שבמנין *כדפירש לקמן וקשה השתא לא הוי למעוטי דסיפא דומיא דלמעוטי דרישא דרישא היינו שלא ירד לשנות דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה אבל מ"מ אמת הוא דהוי במשהו וסיפא אמר דאתא למעוטי דלא הוי במשהו כלל כדפרישית ושמא יש ליישב למעוטי דסיפא נמי דהייטו שלא ירד לשנותו אבל מ"מ אמת הוא דאיכא איסורא דהוי במשהו כגון חמץ בפסח שאסור בהנאה והוי במשהו אפי' בלא חשיבות דבר שבמנין דהא אפי' תערובת דחמץ בעלמא הוי במשהו והשתא ניחא דלמעוטי דרישא ודסיפא ממעט הנך ב' דברים שהקשה התלמוד מהם חתיכת נבילה וחמץ בפסח מיהו הא לא מתוקמא אלא לרב דאמר (בפסחים כט:) חמץ במשהו: אמר רב הלכה כרשב"ג בחבית דאמר ימכר כולו לעובד כוכבים כו' · וא"ת וכי פליג רשב"ג אסתם מתני' דקתני יין נסך במשהו ואוקמינן בחבית בין החביות וקאמר במשהו וי"ל דרשב"ג מוקי לה לענין שלא יכול למכור כל אחד ואחד לבדו לפי שאינו בטל למיהוי היין נסך היתר ע"י ביטול אבל כל התערובת (*כחד) ודאי יוכל למכור חוץ מדמי חבית שבו:

הגה'

עין משפט
נר מצוה

קלד א מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' ·· סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמ סעיף א:

[ועי' תוס' זבחים עב. ד"ה אלא וכו' שהקשו דליתני נמי הכא עוד כמה דברים]

קלה ב מיי' שם טוש"ע שם:

קלו ג ד ה ו מיי' פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הל' ז סמג לאוין קמא:

קלז ז מיי' שם הל' ו':

קלח ח מיי' שם הלכ' כט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ג:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ובשר בחלב וכו' בחלב בנותן טעם הס"ד וכאן נ"ל הפיסקא גמרא ואח"כ נ"ל ד"ה אי דבר שבמנין ואח"כ ד"ה שער נזיר דבר שנמכר ואח"כ ד"ה תרתי:

הגהות הגר"א

[א] במשנה ושעיר המשתלח · נמחק · (וכן בירושלמי ורי"ף ורא"ש ליתא ועי' תוס' זבחים עב א' ד"ה אלא ומיהו הוס' מלי למיתני איברי שס"מ למ"ד כו'):

[נ"ל כדקתני]

[וע"ע תוס' חולין ק. ד"ה שאני חתיכה]

[כדפי' וקשה כד"ל רב"א]

מסורת הש"ס

תמורה כח. זבחים עא:

ערלה פ"ג מ"ז [בילה ג: יבמות פא: זבחים עב:]

[גי' הר"ן מאן שמעת ליה דאמר חמץ בפסח אסור בהנאה רבי עקיבא הא תנא ליה וכו'] בכורות נז·

[לעיל עא:]

[שם]

בכורות כב. ובש"נ

מתני' *גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה ושל עץ *רבי אומר ינגב וחכ"א יקלוף את הזפת ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה : גמ' אמר רבא דוקא זפתה אבל דרך בה לא פשיטא זפתה תנן מהו דתימא הוא הדין אפילו דרך בה והאי דקתני זפתה אורחא דמלתא קתני קמ"ל איכא דאמרי אמר רבא דוקא זפתה אבל דרך בה לא סגי לה בניגוב פשיטא זפתה תנן מהו דתימא ה"ה דאפילו דרך בה והאי דקתני זפתה אורחא דמלתא קתני קמ"ל דוקא זפתה אבל דרך בה לא סגי לה בניגוב כי ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא א"ל הב לי גברא דדכי לי מעצרתאי א"ל לרב זיל בהדיה *וחזי דלא מצוחת עלי בי מדרשא אזל חזייה דהוה שיעא טפי אמר הא ודאי בניגוב סגי לה בהדי דקא אזיל ואתי חזא פילא מתותיה וחזא דהוה מלא חמרא אמר הא לא סגי לה בניגוב אלא בקילוף והיינו דא"ל *חביבי חזי דלא מצוחת עלי בי מדרשא ת"ר הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים רבי מתיר בניגוב וחכמים אוסרין ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים שהן אסורין ומה הפרש בין זה לזה זה מכניסו (א) בקיום וזה אין מכניסו בקיום ושל עץ ושל אבן ינגב ואם היו מזופפין אסורין והתנן גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה מתניתין דלא דרך בה ברייתא דדרך בה אמר מר הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים רבי מתיר בניגוב וחכמים אוסרין והאנן תנן של חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה אמר רבא סיפא דמתני' אתאן לרבנן דרש רבא נעוה ארתהו רבא כי הוה משדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אבירצייהו קסבר כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן במה מנגבן רב אמר במים רבה בר בר חנה אמר באפר רב אמר במים במים ולא באפר רבה בר בר חנה אמר באפר באפר ולא במים אלא

רב

מתני' גת של אבן שזפתה עובד כוכבים · ואורחא למירמי ביה חמרא פורתא לעבורי קוטרא דזיפתא : מנגבה · מפרש בגמרא במים ואפר : של עץ · דבעיא זפת טובא ובלעא חמרא טפי רבי אומר ינגב כשל אבן ורבנן פליגי : ושל חרס אע"פ שקילף את הזפת הרי זו אסורה · קס"ד דברי הכל היא ומשום דחרס גופא בלא זיפתא בלע ליה לחמרא : גמ' אבל דרך בה · בשאינה זפותה לא בעיא ניגוב אלא הדחה : אורחא דמילתא קתני · שדרך הזופפין לזרוק בו יין : א"ד אמר רבא דוקא זפתה · ולא דרך בה הוא דסגיא בניגוב : אבל דרך בה · עובד כוכבים בגת מזופפת : לא סגי לה בניגוב · אלא בקילוף משום דעייל חמרא בפילי דזיפתא : דלא מצוחת עלי · לעשותן בהכשר שלא תפסיד את יינו ונמלא צווח עלי : שיעא · חלקה : מחץ · כלי שדולין בו מן הבור לחבית. הגת והמחץ והמשפך כו' בשל חרס עסקינן מדקתני סיפא של עץ ושל אבן כו' ובשאין מזופפות עסקינן מדקתני סיפא ואם הן מזופפות מכלל דכולה רישא בשאין מזופפין : ר' מתיר בניגוב · ולקמן פריך והא אנן תנן בשל חרס אע"פ שקילף הזפת אסורה : ומודה בקנקנים · של חרס אע"פ שאין מזופפין שאסורין עד שימלאם ג' ימים מים ומערן מעת לעת כדאמרינן באין מעמידין (לעיל לג.): מכניסו · כינוסו של קנקן לקיום שהוא שוהה בו יין זמן מרובה : ושל עץ ושל אבן · מנגבן והן טהורים דברי הכל כל זמן שאין מזופפין : ואם היו מזופפין אסורים · עד שיקלוף : והא אנן · תנן בשל אבן אפילו זיפתה מנגבה דברי הכל ולר' ינגב בשל עץ והכא קתני אפילו בשל אבן דברי הכל אסורין קשיא בשל אבן דברי הכל אדברי הכל ובשל עץ קשיא דרבי אדר' : מתני' דלא דרך בה · הלכך בשל אבן דברי הכל בניגוב סגי ובשל עץ לר' ינגב : ברייתא דדרך בה · הלכך אפי' בשל אבן בעי קילוף וכ"ש בשל עץ : אמר מר הגת והמחץ והמשפך של חרס ר' מתיר בניגוב · הואיל ואינם מזופפין : והא אנן תנן ושל חרס אע"פ שקילף את הזפת הרי זו אסורה · אלמא אפילו לר' חרס גופיה בלע ולא סגי בניגוב ואפי' לא דרך וכ"ש הכא דאוקמינן ברייתא דדרך בה : סיפא דמתני' אתאן לרבנן · והכי קאמרי רבנן של אבן כי לא דרך בה ינגב ושל עץ יקלוף ושל חרס אסורה ולרבי של אבן ושל עץ ינגב ושל חרס יקלוף כדקתני בברייתא דכשאינה מזופפת סגי בניגוב אלמא מזופפת *ינגב ושריא : נעוה ארתהו · הגת הרתיחו ברותחין נעוה כמו *יטופון נעווהי בחמר : כי הוה משדר גולפי · כדים רקים : סחיף להו אפומייהו · כופה אותן שוליהן למעלה ופיהן למטה משום חותם בתוך חותם : וחתים להו אבירצייהו · חותם את פי השק כלפי שוליהן : קסבר כל כלי שמכניסו לקיום · אפילו אין מוסרו לעובד כוכבים אלא לפי שעה גזרו ביה רבנן כיין עצמו כי היכי דלא ליתי לשהוייה ביד עובד כוכבים : במים ולא באפר · בתמיה מי מיקרי ניגוב :

רב

הגת והמחץ והמשפך כו' · ושל עץ ושל אבן מנגבן וזהו טהרתם כשאינם מזופפים מיירי ולקמן מוקמינן בדרך בה עובד כוכבים וא"ת והא רבא אמר לעיל גבי מתני' בדרך בה עובד כוכבים סגי לה בהדחה בעלמא וי"ל דמתני' דלעיל מיירי בגת של ישראל שדרך בה עובד כוכבים לפי שעה אבל הכא מיירי בשל עובד כוכבים דבליעא טובא לפי שהרבה פעמים דרך בה העובד כוכבים וא"ת א"כ היכי פריך בסמוך ממתני' דקתני דסגי בניגוב במזופפין להך ברייתא דקתני בה ואם היו מזופפין אסורין ומאי קושיא הא אוקימנא מתני' בשל ישראל וברייתא בשל עובדי כוכבים כדפרישי' וי"ל דבמזופפין אין לחלק בין של עובדי כוכבים לשל ישראל לפי שהזפת מבליע בשעה מועטת :

דהוה שיעא · פירש ה"ר פטר כלי שנקב בו ונסתם בזפת אינו חמור ככלי מזופף שהחמירו בו אפילו לפי שעה לפי שמכניסו לקיום ולא משום דבלע ולכך רצה רב להתיר גת של אבן זפותה דהוה שיעא ולא חש לבליעת זפת וא"כ סתימת זפת הכלי שאין עשוי לקיום סגי ליה בהדחה ככלי עצמו או ניגוב אם הוא כלי שצריך ניגוב ולפי זה המשפך שלנו שמזופפין מעט סביב הברזל סגי להו בניגוב כמו המשפך עצמו מיהו בכלים מזופפים יש להחמיר שרגילים ומנוים: דריש רבא נעוה ארתחו · פירוש הגעילו הגתיות הגדולים מכאן אומר ר"ת דעירוי ככלי ראשון מדאמר הכא דעל ידי עירוי מפליט היין הבלוע בגת דעל כרחך ע"י עירוי קאמר הכא שהרי הגת גדולה וכבידה שאין יכולין לתתה לתוך יורה מרותחת כדי להגעילה אלא ע"כ על ידי עירוי קאמר והשתא כיון דהוה ככלי ראשון אם כן הני כלים שנאסרו ע"י כלי ראשון סגי להו בהגעלה ע"י עירוי אבל רשב"ם חולק על ר"ת ואומר דעירוי ככלי שני הוא גמרי והא דמשמע הכא דגת סגי לה בעירוי שאני יין נסך דתשמישו ע"י צונן ועיקר דברי רשב"ם ור"ת במסכת שבת פרק כירה (דף מב: ושם) (ב) האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין ושם האריכו ומסקנא דמילתא פי' רבינו ברוך דמילתא דעירוי תליא בפלוגתא דרב ושמואל דפ' כילד צולין בפסחים (דף עו.) דפליגי אי תתאה גבר אי עילאה גבר וקיימא לן כמאן דאמר תתאה גבר מיהו גם עילאה מבשל ומבליע כדי קליפה דאדמיקר ליה בלע כדאמרינן פ' כילד צולין הלכך עירוי אינו לא ככלי ראשון ולא ככלי שני לגמרי אלא מבשל ומבליע הוא כדי קליפה ולא יותר וא"כ כלים שנאסרו ע"י כלי ראשון שהם בלועים מעבר לעבר לא סגי בעירוי שהרי העירוי אינו מפליט אלא כדי קליפה ולא יותר והני קערות שהם בולעות על ידי עירוי היה נראה כמו כן דסגי להו בעירוי להגעילן וכן פירשתי בסדר ביעור חמץ בקרובץ שבת הגדול שיסד רבינו יוסף ט"ע (*פחז) קדירות אין צריך לפלחא כו' וקערות מותרות כי שקיל מדורא עלייהו לאנחא · ומיהו אין הלכה כך אלא צריך להגעילן בכלי ראשון משום דפעמים שהותבין הקערות בתוך הכלי ראשון ותוך יורה מרותחת והשתא דפירשתי עירוי אינו לא מבליע ולא מפליט רק כדי קליפה אם כן הני חביות של עובדי כוכבים סגי להו בעירוי דומיא דגת דקאמר הכא נעוה ארתחו ואם היה מגסרן הנגר וקולפן במלקט וברהיטני ומסיר הקליפה של לד היין סגי בהכי בלא עירוי דהא כי נעביד להו עירוי אינו מפליט עירוי כי אם כדי קליפה כו' : רבא כי משדר להו גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אבירצייהו · שמעינן מהכא דישראל השולח חביות ריקניות בבית עובד כוכבים או מעיר לעיר כדי לתקן צריך לחותמן מבפנים בנחלת או באבן רכה שהיא כאבן סיד כדי שיהא ניכר אם העובד כוכבים נותן לתוכן יין מיהו יש לדחות דדוקא לדידהו שהיו חביות שלהם קטנים ונוחים לתת לתוכן יין ולערותם מיד אבל חביות שלנו שהם גדולים ואינם נוחים לתת לתוכן יין ולערותם מיד אין לחוש ואין צריך לחותמם ומכל מקום טוב להחמיר :

איתמר

עין משפט נר מצוה

קלט א ב ג - מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' כ כא כב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלח סעיף א :

קמ ה טוש"ע שם סעי' ד:

קמא ו מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלה סעיף ז :

קמב ז מיי' שם הלכ' כב ועיין בהשגות שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלה סעיף א :

קמג ח מיי' וסמג שם טוש"ע י"ד סי' קלה סעיף ז וסי' קלו סעיף א :

הגהות הב"ח

(א) גמ' זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום : (ב) תוס' ד"ה דרש וכו' פ' כירה אהא דתנן האילפס והקדרה :

מסורת הש"ס

[וברב אלפס איתא רבי יהודה]

[עירובין ס. ושם איתא יחוי דלא מצווחא עלה בי כו']

[פי' דודי עיי' רש"י חולין לב. ד"ה אמר להו]

יקלף רש"א

[כפי' ויתי תרגום אונקלוס של תכליל עינים מיין יטופון וכו']

רב אמר במים *והוא הדין לאפר רבה בר בר חנה אמר *לאפר והוא הדין למים ולא פליגי ג)הא ברטיבתא הא ביבשתא איתמר בי רב משמיה דרב אמרי תרתי תלת ושמואל אמר תלת ד' בסורא מתנו הכי ג)בפומבדיתא מתנו בי רב אמרי משמיה דרב תלת ד' ושמואל אמר ד' ה' ד)ולא פליגי מר קא חשיב מיא בתראי ומר לא קחשיב מיא בתראי בעו מיניה מרבי אבהו הני **גורגי דארמאי מאי א"ל רבי אבהו תניתוה *הרי שהיו גתיו ובית בדיו טמאין ובקש לעשותן בטהרה ה)הדפין והעדשין והלולבין מדיחן והעקלין של נצרין ושל *בצבוץ מנגבן ושל שיפה ושל גמי מישנן י"ב חדש רשב"ג אומר מניחן מגת לגת ומבד לבד היינו תנא קמא איכא בינייהו חורפי ואפלי ר' יוסי אומר ו)הרוצה לטהרן מיד מגעילן ברותחין או חולטן במי זיתים רשב"ג משום ר' יוסי אומר ז)מניחן תחת צינור שמימיו מקלחין או במעין שמימיו רודפין וכמה עונה כדרך שאמרו ביין נסך כך אמרו בטהרות כלפי לייא בטהרות קיימינן אלא כדרך שאמרו בטהרות ח)כך אמרו ביין נסך *כמה עונה אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן ט)או יום או לילה ר' חנא שאינה ואמרי לה ר' חנא בר שאינה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן חצי יום וחצי לילה א"ר שמואל בר יצחק ולא פליגי הא בתקופת ניסן ותשרי הא בתקופת תמוז וטבת אמר רבי יהודה י)הני רווקי דארמאי דמזיא מדיחן דעמרא מנגבן דכיתנא מישנן ואי איכא קטרי שרי להו כ)הני דקולי וחלאתא דארמאי *דחיטי בחבלי דצורי מדיחן דצבתא

רש"י

רב אמר מים· תחלה והוא הדין שצריך אפר *אחריה ורבה בר בר חנה אמר באפר תחלה וה"ה שצריך מים אחריהם: ברטיבתא· שיש בה לחלוחית יין נותן אפר תחלה לשפשף עד שתהא נגובה ואחר כך מים: ביבשתא· מים תחלה ואחר כך אפר ומשפשף: תרתי תלת· ברטיבתא תרתי אפר ומים ביבשתא תלת מים ואפר ומים: תלת וד'· תלת ברטיבתא אפר ומים ואפר ואע"פ שחוזר ונותן מים להעביר האפר הנהו מים לא קא חשיב דלאו לשום נגיבה אלא לנקותו מן האפר וד' ביבשתא מים אפר ומים ואפר ומים בתראי לא (א) חשיבא רב לא בעי אפר אלא חדא זימנא ושמואל בעי אפר תרי זימני בין ברטיבתא בין ביבשתא: בפומבדיתא מתנו· לרב תלת וד' כדפרישית ולשמואל ד' ברטיבתא וה' ביבשתא דקחשיב מיא בתראי: ולא פליגי· רב ושמואל להאי ליסנא דפומבדיתא אלא לרב לא חשיב מיא בתראי ושמואל חשיב מיא בתראי ואית דמפרשי ולא פליגי (*ה"ג) דסורא ודפומבדיתא אלא דסורא לא חשבי מיא בתראי ודפומבדיתא חשבי להו אבל רב ושמואל פליגי והכי פירושו דמלתא תרתי תלת תרתי ביבשתא מים ואפר תלת ברטיבתא אפר ומים ואפר ושמואל אמר תלת ברטיבתא כדקאמרת אבל ביבשתא ד' מים ואפר מים ואפר דבכולהו בעינן אפר תרי זימני ובפומבדיתא מתנו לרב תלת וד' ביבשתא תלת מים ואפר מים והיינו נמי כדסורא אלא דהכי קא חשבי מיא בתראי וברטיבתא ד' אפר ומים אפר ומים ולשמואל ברטיבתא ד' כדקאמרת אבל ביבשתא ה' מים ואפר ומים ואפר ומים דביבשתא נמי בעי תרי זימני אפר ול"פ (ב) הנך דסורא ודפומבדיתא כו'· אבל רב ושמואל פליגי ביבשתא בין בדסורא בין בדפומבדיתא דרב לא בעי בה אפר אלא חד זימנא ושמואל בעי תרי זימני לשון אבא מורי מטחתו כבוד והוא נראה בעיני והראשון לשון מורי וקשיא לי בגווה מכדי לליסנא דסורא רב ושמואל מיפלג פליגי מאי שנא דבדרב חשיב מיא בתראי ובדשמואל לא חשיב מיא בתראי לשמואל ד' וה' איבעי ליה למיתני בשלמא לפומבדיתא אע"ג דבדרב לא חשבי ובדשמואל חשבי ניחא משום דפלוגתייהו דרב ושמואל ליתא אלא במחשב מים בתראי אלא לליסנא דסורא דסוף סוף פליגי קשיא לי: גורגי· עקלים ובלע"ז ריבוס"י וכורכין אותן סביבות התפוח שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה ורב האי פירש עקלים השטוחות כאן כגון* ועקל בית הבד עשוין כמין קופה מסורגת במצודה ואחרי סחיטת הזיתים נותן הגפת בתוכו עקל ומניח עליו (ג) ומכבידו להוציא המשקה הנשאר הני גורגי דארמאי כיצד מנגבן: הדפין· הן העשוין כמין דלת ונותנן על התפוח: הלולבין· טאטיתא השקיפ"א שמכבד בה הענבים המתפזרין לאוספן: והעדשים היינו גת עצמה שקורין מיי"ט: מדיחן· במים ועל משנה זו יש לסמוך *שאין צריך אפר לגת מדפשיט מינה ר' אבהו ולא אמרינן (ד) זו אינה משנה דקתני בה דסגי לגת בהדחה ומתניתין דקתני דבעי ניגוב שמע מינה קמו בה רבנן בתראי ופשטי הלכתא כוותיה: העקלים של נצרים· שבטים: ושל בצבוץ· קנבוס בלעי טפי ובעו ניגוב באפר ומים: ושל שיפה פייו"ר: ושל גמי· יונ"ק בלעי טובא: חרפי ואפלי· מגת לגת פעמים שהן יותר מי"ב חדש (ה) דאפלי ופעמים שהן פחות כגון בחרפי: הכי גרסינן בתוספתא חולטן ברותחין או מולגן במי זיתים דרך לבשל זיתים להיות רכין להוציא שומנן חולטן אשקלי"ר בלע"ז כמו לחלוט ולאשישה (פסחים דף לו:): רודפין· ריבד"ש שוטפין: וכמה· מניחן שם עונה ולקמן מפרש כמה עונה: בתקופת ניסן ותשרי· שהיום והלילה שוין או יום או לילה ותקופת תמוז וטבת שאין יום ולילה שוין חצי יום וחצי לילה די"ב שעות שלמות בעינן: רווקי· משמרת כמין שקין שנותנין בהן שמרים להוציא את יינן: דמזיא· של שער אדם ולא בלעי טובא: כיתנא· בלעי טפי מעמרא: חלאתא· כוורת של שבטים שמסננין בהן יין: בחבלי דצורי· חבלים של נורי דקל:

דצבתא

תוספות

איתמר בי רב משמיה דרב אמרי תרתי תלת ושמואל אמר תלת ד'· פ"ה לשון ראשון רב אמר תרתי תלת ברטיבתא תרתי אפר מים תלת ביבשתא מים אפר ומים ושמואל אמר תלת ד' תלת ברטיבתא אפר מים ואפר ואע"פ שנותן מים להעביר האפר מיא בתראי לא קחשיב ד' ביבשתא מים ואפר מים ואפר וכמו כן מיא בתראי לא קחשיב בסורא מתנו הכי בפומבדיתא מתנו רב אמר תלת וד' תלת ברטיבתא אפר מים אפר ד' ביבשתא מים אפר מים אפר ושמואל אמר ד' וה' ד' ברטיבתא אפר מים אפר מים ה' ביבשתא ולא פליגי רב ושמואל לליסנא דפומבדיתא אלא דמר קחשיב מיא בתראי כו' והקשה בקונטרס לליסנא דסורא כיון דפליגי רב ושמואל דלרב סגי בחד אפר בתרווייהו ולשמואל בעינן תרי זימני אפר מאי שנא דבדרב חשיב מיא בתראי ובדשמואל לא חשיב מיא בתראי בשלמא לליסנא דפומבדיתא לא פליגי אלא במיחשב מיא בתראי לכך נראה לרש"י בענין אחר שפירש אביו רב אמר תרתי תלת תרתי ביבשתא מים ואפר תלת ברטיבתא אפר מים אפר ושמואל אמר תלת ברטיבתא כרב ד' ביבשתא מים אפר מים אפר בפומבדיתא מתנו רב אמר תלת ביבשתא מים אפר מים ד' ברטיבתא אפר מים אפר מים ושמואל אמר ברטיבתא כרב וה' ביבשתא ולא פליגי סורא ופומבדיתא וגם זה לא נראה דאם כן הויא סברתן הפוכה דרב ושמואל שהרי רב מיקל ביבשתא יותר מרטיבתא ושמואל מיקל ברטיבתא יותר מביבשתא לכך נראה לר"י בענין אחר והכי פירושו רב אמר תרתי תלת ביבשתא תרתי מים אפר ברטיבתא תלת אפר מים אפר ושמואל אמר תלת ד' תלת ביבשתא וד' ברטיבתא שמואל בא להוסיף ולפרש מיא בתראי בין ברטיבתא בין ביבשתא בפומבדיתא מתנו רב אמר תלת ארבע כפירוש ראשון שבקונטרס תלת ברטיבתא אפר מים אפר ביבשתא ד' מים אפר מים אפר שמואל אמר ארבע חמש ארבע ברטיבתא וחמש ביבשתא בא להוסיף ולפרש מיא בתראי בתרווייהו ולא פליגי רב ושמואל בין לליסנא דסורא בין לליסנא דפומבדיתא אלא דרב לא חשיב מיא בתראי ושמואל חשיב מיא בתראי:

דכיתנא

עין משפט נר מצוה

קמד א ב ג ד מיי' פי"א מהלכות מאכלות אסורות הלכ' כ סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלה סעיף י׳

קמה ה ו ז מיי' פי"א מהל' טומאת אוכלין הל' יח:

קמו ח מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה כד סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלה סעיף ו׳

קמז ט מיי' שם ופי"א מהל' טומאת אוכלין הלכה טז סמג שם טוש"ע שם:

ג"א גורגי

נדה דף סה. [סוף תוספתא טהרות פי"א ע"ש ועי' בר"ש פרק י' מ"א דטהרות]

קמח י מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה כג סמג שם טוש"ע שם סעיף ז:

קמט כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תלת וד' וכו' בתראי לא קא חשיב רב: (ב) ד"ה ולא פליגי וכו' ולא פליגי הני דסורא: (ג) ד"ה גורגי וכו' ומניח עליו קורה ומכבידו: (ד) ד"ה מדיחן וכו' ולא אמרינן ליה זו וכו' דבעי ניגוב וממע' מינה דקמו בה: (ה) ד"ה חרפי וכו' מי"ב חדש כגון דאפלי:

מסורת הש"ס

גירסת הריב"א.

באפר יעב"ץ

[עי' תוס' נדה ס. ד"ה כדפין]

[פי' פשתן מלשון בוץ ערוך ע' בן ד']

[צ"ל הני גישני]

[פסחים קיג: יבמות סב: שבועות יח: נדה סג:]

[צ"ל דחייטי כ"ה בערוך ערך חלתא]

[קמד:] לעקל בית הבד. כגי' סנהדרין (כ"ו א') יעב"ץ.

[עי' בסגת הוס' על זה בנדה סה. בד"ה סדפין וכו']

דצבתא לנגבן דכיתנא מישנן ואי אית בהו קיטרי שרי להו איתמר עם הארץ שהושיט ידו לגת ונגע באשכולות רבי ורבי חייא חד אמר אאשכול וכל סביבותיו טמאין וכל הגת כולה טהורה וחד אמר כל הגת כולה נמי טמאה ולמ"ד אשכול וכל סביבותיו טמאים וכל הגת כולה טהורה מאי שנא מהא דתנן *בשרץ שנמצא ברחים אינו מטמא אלא מקום מגעו ואם היה משקין מהלך הכל טמא התם לא מפסק ולא מידי הכא מפסקי אשכולות אורו ליה רבנן לר' ירמיה ואמרי לה לבריה דרבי ירמיה כדברי האומר אשכול וכל סביבותיו טמאין וכל הגת כולה טהורה: **מתני'** גהלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבן באור ילבן באור דהשפוד והאסכלא מלבנן באור ההסכין שפה והיא טהורה: **גמ'** תנא וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה מנהני מילי אמר רבא דאמר קרא °כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת תני בר קפרא מתוך שנאמר °במי נדה שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי ת"ל אך חלק א"כ מה ת"ל במי נדה מים שנדה טובלת בהן הוי אומר ארבעים סאה איצטריך למיכתב וטהר ואיצטריך למיכתב במי נדה אי כתב וטהר ה"א וטהר(א) כל דהו כתב רחמנא במי נדה ואי כתב רחמנא במי נדה הוה אמינא הערב שמש כנדה כתב רחמנא וטהר לאלתר אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ואפי' כלים חדשים במשמע דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו ואפילו הכי בעי טבילה מתקיף לה רב ששת אי הכי אפי' זוזא דסרבלא נמי א"ל חכלי סעודה אמורין בפרשה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה טאבל שאולין לא רב יצחק בר יוסף זבן מנא *דמרדא מעובד כוכבים סבר להטבילה א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן כלי מתכות אמורין בפרשה אמר רב אשי יהני כלי זכוכית *הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה ככלי מתכות דמו קוניא פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר כתחלתו וחד אמר כסופו יוהלכתא כסופו איבעיא להו משכנתא מאי אמר מר בר רב אשי אבא משכן ליה עובד כוכבים כסא דכספא ואטבליה ואישתי ביה לולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כזביני דמיא אי משום דחזי לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה: ת"ר הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים מדברים שלא נשתמש בהן מטבילן והן טהורין ידברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסות וקתוניות וצלוחיות מדיחן ומטבילן והם טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י חמין כגון היורות הקומקמוסון ומחמי חמין מגעילן ומטבילן והן טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון השפודין והאסכלאות מלבנן ומטבילן והן טהורין וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ושלא יגעיל ושלא ילבן תני חדא אסור ותניא אידך סמותר ל"ק הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם אסור הא כמאן דאמר *נותן טעם לפגם מותר ולמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר גיעולי עובדי כוכבים דאסר רחמנא היכי משכחת לה *אמר רב חייא בריה דרב הונא עלא אסרה תורה אלא קדירה

בת

לבדתא· מין גמי ליסק"א : שרי להו · מתירן ואח"כ מנגבן שהיין נבלע בקשרים : ונגע באשכולות · והן מוטלות ביין: ברחים · שטוחנין בהם זיתים קודם נתינתן לבד ואח"כ טוחנן בבד וטוען בקורה : לא מפסיק מידי · שהמשקה מחברן ובזיתים אין אשכולות : **מתני'** את שדרכו להטביל · כלומר כלי הראוי ליטהר בטבילה אין צריך תיקון אחר כגון כלי שתשמישו ע"י צונן יטביל ותו לא צריך: להגעיל · במים רותחין כגון כלי שתשמישו בכך דהיינו יורות וקדירות של מתכת יגעיל ובגמרא מפרש דבעי נמי טבילה: ללבן באור · כדמפרש ואזיל: השפוד והאסכלא · שתשמישן ע"י האור אסכלא גירדל"א: שפה · לוטשה באבן של נפחים מול"א בלע"ז: שפה · לשון שופינא לימ"ר בלע"ז: **גמ'** תנא וכולן · אף הנגעלים והמלובנים : כל דבר אשר יבא באש · שנשתמשו בו בני מדין על ידי האור תעבירו באש כעין בולעו לאיסור יפליטו כדאמרן כבולעו כך פולטו : וטהר · קרא יתירא הוא האי וטהר : במי נדה יתחטא · בכלי מדין כתיב : בכל דהו · אפילו במקוה חסר : זוזא דסרבלא· מספרים שגוזזים בהן בגדי צמר הואיל וגזירת הכתוב היא ולא משום פלוט איסור דהא חדשים ולא בלעי מידי מצרכת לה טבילה: כלי סעודה אמורין בפרשה · דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל זוזא דסרבלא לא: מנא דמרדא · אדמה ולפיתי בקר מעורבין ועושין מהן כלי : כלי מתכות האמורין · לענין טבילה בכלי עובדי כוכבים דכתיב (במדבר לא) אך את הזהב וגו' : זכוכית · שכשנשבר ראוי להתיכו ולעשותו כלי : ה"ג הואיל ונשתברו יש להן תקנה ככלי מתכות דמו · הואיל וכי מתבר חזו לתקוניהו ע"י התכה ככלי מתכות דמו ובעו טבילה : קוניא · פלומיר"י תחלתו של חרס וחופין אותן בחופיא של אבר ותשמישו ע"י צונן וניקח מן העובדי כוכבים: כתחלתו · ולא בעי טבילה דלאו מתכות הוא : כסופו · בתר סופו אזלינן שחיפהו מתכות וכלי מתכות הוא ובעי טבילה: (ב)בלקוחין · שנחלטו ביד ישראל : וכמעשה שהיה · במדין שהיו חלוטין להם לישראל הכלים: לשקועיה · שלא לפדות עוד : גיעולי עובדי כוכבים דאסר רחמנא · במדין דכתיב תעבירו באש וטהר דבעי הגעלה היכי משכחת לה :

בת

דכיתנא מייסנן · ואור"ת דמפות וסדינין שלנו ששרו ביין נסך אין צריך לייבשן מדלא קאמר כל כלי פשתן סתם אלא הני כלים שמנו חכמים (ג) שהיו בקיאין דוקא בבליעתן ואין לחלק בין יין נסך שהוא צונן ובין שאר איסור רותח שנפל על המפות הכל יש להתיר בכבוס כלי שני כי ודאי ידוע שע"י כבוס גדול שמכבסין כמה וכמה פעמים אי אפשר שלא יצא האיסור ושמא יש לחלק בין איסור שנדבק לשאינו נדבק כל כך כמו שמחלק בפרק התערובת (זבחים דף עט:) : **הסכין** שפה והיא טהורה · בגמרא מוקי לה לחתוך בה צונן ולא דמי לסכין ששחט בה טרפה דסגי בקינוח אבלוייתא פרק קמא דחולין (דף ח: ושם ד"ה והלכתא) דשאני סכין של עובדי כוכבים שבלוע שמנונית טובא אבל סכין ששחט בה טריפה מחמת הדם דשריק אין השמנונית נבלע : **מים** שהנדה טובלת· אע"ג דרביעית *סגי להטביל מחטין וצינוריות מדאורייתא היינו טבילת טומאה אבל טבילת כלי מדין חידוש הוא ובעי מ' סאה : **והלכתא** כסופו · היינו כלים שמחופין באבר מבפנים אבל אם מחופין מבחוץ וכן כלי עץ המחושקין סביב ברזל מבחוץ אפילו למ"ד *הכל הולך אחר המעמיד אין צריכין טבילה כיון דאין משתמשין בהן דרך המתכת דכלי סעודה האמורים בפרשה היינו שמשתמשין בהן : **אבל** שאולין לא · אומר רבינו שמואל שאם שאל ישראל כלי מישראל חבירו שקנה מעובד כוכבים צריך טבילה כיון שבא לידי חיוב טבילה ביד ישראל ראשון : **אי** משום דקסבר משכנתא כזביני · וכיון דלא איפשיטא מטבילין למשכנתא בלא ברכה ואם יש לו כלי שקנה מן העובד כוכבים המחויב טבילה יטביל זה עמו ויברך על שניהם והנותן כלי לאומן עובד כוכבים לתקן ואפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי אין צריך טבילה כיון דאין שמו עליו דלא הוי כמעשה שהיה שהיו הכלים של מדין והמוכר כלי לעובד כוכבים וחזר ולקח ממנו צריך טבילה כיון שנקרא על שם עובד כוכבים אבל הממשכן כלי לעובד כוכבים וחזר ופדה אין צריך טבילה אע"ג דמספקא ליה לתלמודא אי משכנתא כזביני לענין הא ודאי פשיטא דלא הוי כזביני : **מגעילן** ומטבילן והן טהורין · לאו דוקא מגעיל ואח"כ יטביל אלא אפילו מטביל ברישא דהך טבילה אינה בשביל טומאה דליהוי כטובל ושרץ בידו דאפילו חדשים צריכין טבילה ותנן נמי סכין שפה והיא טהורה אע"ג דלא טהרה לגמרי שהרי צריכה גיעול לחתוך רותח אפי' הכי מטביל לחתוך בה צונן והא דתני בברייתא מגעילן ברישא משום דחמירא מפני האיסור : **וכולן** שנשתמש בהן · למאן דתני מותר נקט שפיר עד שלא יטביל אבל מאן דתני אסור אין לאסור אם נשתמש בו קודם טבילה מיהו איכא למימר דגזור אטו קודם הגעלה וליבון :

בת

עין משפט נר מצוה

קנ א מיי' פ"ט מהל' טומאת אוכלים הלכה ח :

קנא ב מיי' שם הל' ז :

קנב ג מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמה טוש"ע י"ד סי' קכ סעיף א וסי' קכא סעי' א:

קנג ד מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סי' תנא סעיף ד :

קנד ה מיי' שם הלכ' ז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכא סעיף ז :

קנה ו ז ח מיי' שם הל' ו סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכ סעיף א :

קנו ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח :

[פסחים יז: מיר לח.]

קנז י כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף א :

קנח ל מיי' שם ועיין בכ"מ טוש"ע שם סעי' ט ויטביל בלא ברכה:

קנט מ מיי' שם הלכ' ג טוש"ע שם סעי' א:

[שבת ס:]

קס נ מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכא סעיף א :

קסא ס מיי' שם הל' ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קכב סעיף ו :

קסב ע מיי' שם הלכ' ב טוש"ע שם סי' קג סעיף ה וסי' קכב סעיף ב :

הגהות הב"ח

(א) גמ' וטהר בכל דהו :

(ב) רש"י ד"ה בלקוחין וד"ה וכמעשה צ"ל קודם ד"ה מנא דמרדא :

(ג) תוס' ד"ה דכיתנא וכו' שמנו חכמים דוקא שהיו בקיאין בבליעתן :

מסורת הש"ס

טהרות פ"ט מ"ח

תורה אור

במדבר לא

שם

[בשאלתות סי' קסז ליתא דפחרא]

[שבת סז.]

[לעיל עו. ופ"ש]

[לעיל סז: ע"ב]

תורה אור

בת יומא דלאו נותן טעם לפגם הוא מכאן ואילך לישתרי *גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא ואידך קדירה בת יומא נמי מפגם פגמה רמי ליה רב עמרם לרב ששת תנן השפודין והאסכלא מלבנן באור *(והתני') גבי קדשים *השפוד והאסכלא מגעילן *בחמין א"ל עמרם ברי מה ענין קדשים אצל גיעולי עובדי כוכבים הכא היתירא בלע התם איסורא בלע אמר *רבא סוף סוף כי קא פליט איסורא קא פליט אלא אמר *רבא מאי הגעלה נמי שטיפה ומריקה א"ל אביי מי דמי מריקה ושטיפה בצונן הגעלה בחמין *אלא אמר אביי °יגיד עליו רעו תנא הכא ליבון והוא הדין להגעלה תנא התם הגעלה וה"ה לליבון א"ל רבא אי הכי לתנינהו לכולהו בחדא וליתני חדא באידך אחריתי ולימא יגיד עליו רעו אלא אמר רבא קדשים היינו טעמייהו *כדרב נחמן אמר רבה בר אבוה דאמר כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו תינח שלמים דכיון דלשני ימים מיתאכלי מקמי דניהוי נותר קא הוי גיעול אלא חטאת כיון דליום ולילה מיתאכלא כי מבשל בה האידנא חטאת הוי נותר כי הדר מבשל בה למחר או שלמים או חטאת קא פליט נותר דחטאת דהאידנא בחטאת ושלמים דלמחר אמרי לא צריכא דכי מבשל בה חטאת האידנא הדר מבשל בה האידנא שלמים דחטאת דלמחר ושלמים דאתמול בהדי הדדי קא שלים זמנייהו והדר מבשל שלמים דלמחר א"ה הגעלה נמי לא ליבעי קשיא רב פפא אמר האי קריד האי לא קריד רב אשי אמר לעולם כדאמרן מעיקרא הכא התירא בלע הכא איסורא בלע ודקא קשיא לך דבעידנא דקא פליט איסורא קא פליט בעידנא דקא פליט לא איתיה לאיסורא בעיניה: ועד כמה מלבנן א"ר מני עד שתשיר קליפתן וכיצד מגעילן א"ר הונא יורה קטנה בתוך יורה גדולה יורה גדולה מאי ת"ש דההוא דודא דהואי בירב *עקביה אהדר ליה גרנפא

בת יומא · שבישל בה עובד כוכבים היום אבל בישל בה אתמול כבר הפיג בה טעמו בלינת לילה ושוב כשפולטו בתבשיל אחר אינו אלא לפגם : מכאן ואילך לישתרי · אף לכתחלה : מגעילן · לא חשיב כליבון דליבון שורף את הכלי : (א) גבי קדשים השפוד והאסכלא · שצלה בהן בשר קדש משום דכי אתי למחר הוי נותר וכי הדר מבשל בשר קודש למחר פליט שפוד בגויה טעמא ונותר איסור כרת הוא : עמרם ברי · עמרם בני : גבי קדשים כי בלע האי שפוד היתרא בלע הלכך סגי ליה בהגעלה : אלא אמר רבא · האי הגעלה דקתני התם מריקה ושטיפה כלומר לעולם לפלוט האיסור ודאי ליבון בעי כשאר בליעת איסור אלא מצות מלך היא בקדשים ומרק ושטף במים כי היכי דהויא גזירת הכתוב כאשר יזה מדמה על הבגד דבעי כיבוס במקום קדוש ושבירת כלי חרס במקום קדוש הוא וה"ה למריקה ושטיפה : א"ל אביי מי דמי · כלומר מי קרי למריקה ושטיפה הגעלה הא כל הגעלה רותחין משמע שכופין להקיא הכלי מה שבלע ומריקה ושטיפה בצונן הוא כדאמרינן בשחיטת קדשים בפ' דם חטאת (זבחים צו:) : אלא אמר אביי · הגעלה ממש לפלוט מאיסורן ודקא קשיא לך מתניתין דמצרכא להו ליבון לא תקשי דודאי בין בקדשים בין בגיעולי עובדי כוכבים תרוייהו בעינן לפלוט איסור לבד מריקה ושטיפה דקדשים דאינה אלא מצות המלך: ויגיד עליו רעו · ונלמד משנה מחבירתה של קדשים ממשנתנו ומשנתנו משל קדשים : וה"ה לליבון · שניהם צריך : יגיד עליו רעו · איבעי למתנינהו לתרוייהו ליבון והגעלה בחדא או במשנתנו או בקדשים והדר ליתני חדא באידך ותגמר חבירתה מינה מה התם הא בלא הא ליתא ה"נ הא בלא הא ליתא : כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו · שמבשלין בהן ואינו מספיק להיות נותר עד שתחזור ופולטו בתבשיל אחר ולקמן פריך אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי : מקמי דליהוי נותר הוו להו גיעול · שהרי כשבישל בו למחר פלט בליעה מיום אתמול : לא צריכא דכי מבשל ביה חטאת האידנא הדר מבשל ביה · בו ביום שלמים חזה ושוק של כהנים : בהדי הדדי שלים זימנייהו · ואין כאן פליטת נותר והדר מבשל ביה שלמים בו ביום כדאמרינן* בכל פעם מבשל שלמים לאחר חטאת בו ביום כי היכי דלא ליהוו נותר למחר : ה"ג אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי קשיא : רב פפא אמר האי קריד האי לא קריד · לעולם בקדשים איסורא פליט ודקא קשיא לך ניבעי ליבון כי מתני' לא דמי דגיעול עובדי כוכבים איידי דלא מבשלי להו כל שעתא ומתקשה הבליעה בתוכו ונדבקה בו בכולו טרשטרי"ש בלע"ז ואין נוח לפלוט בהגעלה עד שמלבנו באור אבל בקדשים דכל שעתא מבשלי בהו לא קריד ונוח לפלוט הלכך (סגי) בהגעלה קא פלט : לעולם כדאמרינן מעיקרא · דהיינו משום דבקדשים היתירא בלע ודקשיא לך כי פליט איסורא פליט לא חמיר איסורו שכשנעשה נותר לא הוי איסור בעיניה שבתוך דופני הכלי היה בלוע ומעולם לא הוכר איסורו : בתוך יורה גדולה · שיהיו רותחין עוברין על כולה : דודא · קלחת : גדנפא

בת יומא · פירש בקונטרס שבישל בה עובד כוכבים היום אבל אם בישל בה אתמול כבר הופג טעמו בלינת לילה משמע לפירושו דלינת לילה פוגמת ולא בעינן מעת לעת וכן פר"ת דלינת לילה פוגמת כי לא היה דרך בימים קדמונים לבשל בלילה כדמשמע בפ"ק דברכות (דף ב:) בזמנים שקבעו לקריאת שמע בזמן שיבה בכהנים ועניים וכל אדם וזכר לדבר דלינת לילה *מיקרי עבור צורה והוי דברים ק"ו אם אוכל שהוא בעין מעבר צורתו בלילה כ"ש איסור הנבלע בקדירה ולישנא דבת יומא משמע שבישל בה היום מדלא קאמר לא אסרה אלא קדרה מעת לעת ודוקא שעמדה כל הלילה בלא בישול שאין ידוע מה גורם להפיג הטעם תחלת הלילה או סופו או כולו אבל מעת לעת לא בעינן והמחמיר תבא עליו ברכה ויש לתמוה לדברי ר"ת שמביא זכר לדבר מעיבור צורה דתפשוט ליה שסוף לילה גורם הפגם דהיינו עמוד השחר דמשוי ליה נותר להטעינו שריפה ובפ"ב דזבחים (דף יט:) גבי קדוש ידים משמע דבעמוד השחר חשיב לינה ושמא לכך אור"ת דאינה ראיה גמורה אלא זכר לדבר כדי שלא לפשוט זה משם ויש לדקדק דסוף לילה לבד אינו גורם אלא כולו מדהצריך הכתוב שבירה בכלי חרס מריקה ושטיפה בכלי נחשת אחרי בישול חטאת למ"ד נ"ט לפגם מותר ואמאי הלא מותר לבשל בו לכתחלה אחר עמוד השחר וה"ר ברוך כתב בספר התרומה שצריך לחקור שלא היה בכלי אפילו מים חמין לבד בתוך מעת לעת דמים חשיבי כמו האיסור לפי שנעשו נבילה כיון שלא היה בהן ס' לבטל פליטת הכלי דבדידיה משערינן וחזרו ונבלעו ודוקא בכלי של איסור אבל בכלי של היתר כגון בשר בכלי של חלב או איפכא אף על פי שהיו בו מים חמין בתוך מעת לעת אין לחוש שהרי הן היתר דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא דוקא באיסור ועוד דאיכא נ"ט בר נ"ט דאפי' לפי המפרש *גבי דגים שעלו בקערה אבל נתבשלו לא הכא איכא ג' נותני טעם של היתר הראשון שנבלע בכלי וממנו למים ומן המים חזר ונבלע בכלי :

מכאן ואילך לשתרי · הלכך דבר המבושל בכלי שאינו בן יומא מותר ויש לתת טעם מה ראו להתיר המאכל ולאסור הקדרה לפי שהקדרה היה בה איסור גמור תחלה אבל המאכל לא נבלע בו איסור מעולם והגעלת כלי בן יומא אין להגעיל אלא בס' דשמנונית הנפלט בחמין טעם לשבח הוא דלא שרינן לעיל בפרק ב' (דף לח:) המנין של עובדי כוכבים אלא משום דסתם כליהם אינן בני יומן אבל כשמגעילין כלי חמץ בערב הפסח בד' שעות דשעת היתר היא יכול להגעיל אפילו כלי בן יומא בפחות מס' דהוי נ"ט בר נ"ט של היתר החמץ בקערה וממנו למים ומן המים חוזר ונבלע בקערה ועדיין הכל היתר ועוד כי יותר מתקלקל טעם חמץ בכלי שאין ראוי לאכילה ממה שמתקלקל טעם בשר בדגים שנתבשלו אחריו לפי שהדגים ראוין לאכילה והבשר נותן בהן טעם לשבח ומה שנהגו לעשות לתת כלי המוגעל במים צוננין מיד אחר הגעלה אין לידע למה נהגו כן דאין לומר משום דתנן בפרק דם חטאת (זבחים דף צז:) וקכ"ל מריקה בחמין ושטיפה בצונן דהיינו בקדשים אבל בתרומה קאמר התם דליתא ויש מפרש הא דקאמר שטיפה יתירתא היינו שתי שטיפות בצונן ובתרומה ליתא דסגי בשטיפה אחת ולשון יתירא משמע כן ועל זה נהגו בשטיפת צונן בכל הגעלות מיהו בקונטרס פירש שם שטיפה היא שטיפת צונן ובתרומה ליתא כלל ולפיכך צריך טעם למנהג* :

הסכין

[נ"ל והתנן]
[פי' תוס' זבחים נז. ד"ה השפוד]
[נ"ל רבה]
[נ"ל רבה וכ"ה בתוס' דזבחים נז. ד"ה השפוד]
[יבמות לא: וש"נ]
[זבחים נז.]
[בערוך ערך דד ב' א' רב עוקבא וכן נוסח שאלתות סי' קלו אבל בתוס' פסחים מ: ד"ה האלפס הפתיקו מר עוקבא אבל בתוס' שבת מב: ד"ה אבל הפתיקו רב עקביה]

עין משפט נר מצוה

קסג א מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ב סמג לאוין קמ טוש"ע י"ד סי' קכב סעיף ב :

קסד ב מיי' פ"ח מהל' מעשה הקרבנות הלכה יב :

קסה ג מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכא סעיף ג טוש"ע א"ח סי' תנא סעיף ד וע"ש :

קסו ד מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע א"ח סי' תנא סעיף ה :

קסז ה מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סי' תנב סעיף ו [וברב אלפס עוד בפסחים פ"ב דף קלט.]

[פסחים לד: זבחים מז.]
זבחים לז.
[חולין קיא:]
[ועי' תוס' זבחים ה: ד"ה לא]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה גבי קדשים נ"ל קודם ד"ה מגעילן :

קסח א ב ג ד ה מיי' פי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכ' ז סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכא סעיף ז :

[וכס: ד"ה והלכתא]

גדנפא דלישא אפומא ומליוה מיא וארתחה אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מילתא אי לאו רב עקביה דגברא רבא הוא קסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בנצוצות אף פולטו בנצוצות: ^א^הסכין שפה והיא טהורה: אמר רב עוקבא בר חמא ^ב^ונועצה עשרה פעמים בקרקע אמר *רב הונא בריה דרב יהושע ^ג^ובקרקע שאינה עבודה א"ר כהנא ^ד^ובסכין יפה שאין בה גומות תניא נמי הכי סכין יפה שאין בה גומות נועצה עשרה פעמים בקרקע אמר רב הונא בריה דרב יהושע ^ה^לאכול בה צונן כי הא דמר יהודה ובאטי בר טובי הוו יתבי קמיה דשבור מלכא אייתו לקמייהו אתרוגא פסק אכל פסק והב ליה לבאטי בר טובי הדר דצה עשרה זימני בארעא פסק הב ליה למר יהודה א"ל באטי בר טובי וההוא גברא לאו בר ישראל הוא א"ל מר קים לי בגויה ומר לא קים לי בגויה איכא דאמרי א"ל אידכר מאי עבדת באורתא:

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

גדנפא דלישא · שפה של עיסה סביבות פיה כדי שתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתה: כבולעו · כענין שבלעו שפת הדוד את האיסור יפליטהו: מה בולעו בנילוצות · לאו בולעו אלא ע"י נילוצות שניתזו הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור: כך בשעת פליטה · אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת הואיל ונתמלאת יפה יפה ומעלה נילוצות על שפתה ופולט ומיהו גדנפא בעינן משום דאי לאו הכי דלמא לא הוה מסקא נילוצות על השפה בהא זימנא אבל איסור הנתבשל בה פעמים הרבה אם לא העלה נילוצות כל שעה העלה פעם אחת: ונועצה · אע"פ שספה וי"א משפשפה בבגד למר שאינה חלק ומעביר שמנוניתה: שאין בה גומות · בעובי רחבה שלא תהא שמנונית בגומא: ולאכול בה צונן · אבל דבר רותח אסור לחתוך בה עד שיגעילנה ברותחין וכלי ראשון כדאמרינן בכל שעה (פסחים ל:) לענין חמץ בפסח: דצה · נעצה: שבור מלכא · עובד כוכבים היה: מר קים לי בגויה · רב יהודה מכיר אני בו שהוא פרוש ולא יאכל דבר איסור אבל בך איני מוחזק שתהא פרוש כל כך: מאי עבדת באורתא · דרך פרסיים למסור נשים לאכסנאים וכששיגרן להם בלילה שעבר קיבל באטי ורב יהודה לא קיבל:

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

[גר' רי"ף ורא"ש אמר רבא ובפסקים קשוא]

הסכין שפה · ונועצה עשר פעמים בקרקע בירושלמי קאמר שלש פעמים משמע דהכא לאו דוקא עשר פעמים מיהו מדקאמרינן לקמן דנה עשר פעמים בקרקע משמע דדוקא קאמר ויש להחמיר: אמר רב הונא בריה דרב יהושע ולאכול בה צונן · פרש"י אבל לאכול בה רותח בעי הגעלה וכן משמע בפסחים (דף ל:) דקאמר גבי סכיני דפסחא והלכתא אידי ואידי ברותחין פירוש קתייהו ופרזלייהו אבל קשה דבפ"ק דחולין (דף ח: ע"ש*) קאמר גבי סכין של עובדי כוכבים מלבנה באור משמע דצריכה ליבון וכן בתוספתא (פ"ט) תניא הסכין והשפודין והאסכלא ילבנן באור לכך נראה בודאי לחתוך בה רותח צריכה ליבון והא דפסחים דמשמע דסגי ברותחין היינו לפי שבלע היתירא אבל בסכינים של עובדי כוכבים דבלעי איסורא בעו ליבון וכן משמע קצת דיש חילוק בין בלע היתירא לבלע איסורא ואומר ר"ת דהא דקי"ל דסכין בעי ליבון היכא דאיסורא בלע היינו דוקא באיסור דסכין גדולה שדרך לצלות בה בשר דיקא נמי דקתני בתוספתא הסכינין והשפודין כו' סכינין דומיא דשפודין ואסכלא אבל סכינים קטנים שאין דרך לצלות בהם בשר ודאי סגי להו בהגעלה אף בשל עובדי כוכבים וריב"א מצריך ליבון גם בסכינין קטנים לפי שפעמים דרך להפוך בהם בשר על גבי גחלים ור"ת אומר דזה אינו קרוי תשמישו על יד האור כיון דאין תשמיש קבוע ע"י האור סגי בהגעלה וכן בירושלמי דאמר הדא דתימא בסכין קטן אבל בגדול בעי ליבון ויש לדחות אותה ראיה *דקאמר התם מהא דקאמר הסכין שפה והיא טהורה כו' אלמא משמע דאיירי בגונן ובגונן ליכא חילוק בין תשמישו ע"י האור בין אין תשמישו ע"י האור ומפרש הר"ר אלחנן הירושלמי כן הוא הדא דתימא בסכין קטן שאין רגילות להיות בה גומות ואין בלוע בגומות וסגי בנעיצת קרקע אבל סכין גדול שדרך להיות בה גומות צריכה ליבון דבנועצה בקרקע אינו מועיל לשפשף ולהעביר האיסור הנדבק בגומות הלכך אפילו לחתוך בה צונן צריכה ליבון ולא סגי בהגעלה אפילו לצונן משום דלא מהניא הגעלה אלא להפליט האיסור הבלוע בתוך הסכין אבל לא מהני להעביר איסור הנדבק והשפשוף בקרקע מהני להעביר איסור הנדבק וכיון שיש גומות אין תקנה להעביר איסור הנדבק רק ע"י ליבון ומ"מ נדחית הראיה דר"ת מן הירושלמי דלא איירי כלל בתשמישו על ידי האור ורבינו ברוך מיישב הראיה והכי פירושו הדא דתימא בסכין קטן שאין תשמישו ע"י האור וסגי בנעיצת קרקע אפילו לחתוך בה רותח ויש ליתן טעם משום דסתם סכין קטן אין תשמישו רק בצונן ואינו בלוע כלל בתוכו רק נדבק בו מבחוץ אבל גדול תשמישו ברותחין וגם תשמישו ע"י האור הלכך בעי ליבון לחתוך בה רותח כך נראה למורי לייסב פירוש רבינו ברוך ואומר מורי דהא דקאמר הכא נועצה עשר פעמים בקרקע היינו דוקא בקרקע קשה שהיא מעברת השומן ושפה אבל לא רכה שאינה מעברת השומן וגם לא קרקע קשה יותר מדאי ודוקא נקט קרקע ולא אבן ולא אפר ולא קרקע רכה*: אידכר מה דעבדת באורתא · פ"ה שסיגר להם שתי שפחות רב יהודה לא קבלה ובאטי קבלה ונראה דלא חטא בזה שעדיין היה עבד קנת (א) שמעוכב גט שחרור כדאמרינן פרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע:) באטי בר טובי ברמות רוחיה לא שקיל גיטא דחירותא*:

כדפו"י דקא'

[וע"ע תוספות חולין ח. ד"ה שלבנה]

[וע"ע תוספות נדה מז. ד"ה מסר להו]

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אידכר וכו' עבד קנת. נ"ב ועבד נוכרי כעובדת כוכבים כדאיתא פ' יוצא דופן בגף מ"ז :

אחר השלמת המסכת יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך :

*)**הדרן** עלך מסכת עבודה זרה והדרך עלן דעתן עלך מסכת עבודה זרה ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת עבודה זרה ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי : יאמר כן שלש פעמים

ואחר כך יאמר זה .

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא**)חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא :

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך : מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי : יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש : לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני : ברוך אתה יי למדני חקיך : אמן אמן אמן סלה ועד :

מודים אנחנו לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

יהי רצון לפניך יי אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת עבודה זרה כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך : כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים : אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום :

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן : יהא שמיה רבא וכו' יתברך וכו' על ישראל וכו' :

*) [ע"ז הגון על זה תמצא בספר סתים שחבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בספר זכות חוה פ"ג]. **) [בסוגיא דסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף ספר יש של שלמה בב"ק כתוב רמזים על אזכרת שמות הללו];

לפני אידיהן פרק א

א אסור למכור לעובד כוכבים מידי דבר תקרובת ולא מידי דלאו בר תקרובת (א) ואסור להלוותן דוקא בלא רבית [א] וברביה שרי לפני אידיהן וללות מהן ולפורען כשיכול ליסמט מהן וכשאינו יכול ליסמט שרי ;לכן מותר לדידן וגם אין מחזיקין אלוהם אלא כשאר נדוקין: ד"ה אסור: דף ב

ב דבר שנאסר במנין משום טעם ועבר אותו טעם אין צריך מנין אחר להתירו כי בלא טעם לא נאסר ולא הוי דבר שבמנין [ב]:

ג עכשיו אפילו מלוה בשטר נפרעין מהן דהוי כמציל מידם: ד"ה ולפרוע:

ד עשרים וארבע שעות היום עשרים וארבע עונות בשעה עשרים וארבע עתים בעונה עשרים וארבע רגעים בעת [ג] מיהו יש רגעים קטנים כמו שיסד הפייט ורגע מתחלק לכמה רגעים:

ה מותר להושיט נבילה לישראל [ד] ודוקא כוס יין לנזיר דלא בדיל מיניה וכן אבר מן החי לעובד כוכבים. ד"ה מניין: דף ו ע"ב

ו נשא ונתן לפני אידיהן אסור: ד"ה תניא:

ז אזיל ומודי לאו דוקא דהוא הדין שלא בפני עובד כוכבים: ד"ה אמר אביי:

ח אין להתיר מה שאסר חבירו אבל השואל שאסרו לו יכול לישאל לאחר: ד"ה הנשאל:

ט לא כתב בשטר לבריאת עולם כשר וכן לא כתב חמשת אלפים אלא אלף אחרון או הם לא כתב כי אם פרט שאחרון העודף על הכלל ולא כתב האלפים והמאות (ב): ד"ה ספרא: דף יוד

י העובדי כוכבים לא מורידין כו' ואין להורגם והמוסרים לעובדי כוכבים אנסין היו מורידין ולא מעלין: ד"ה חד: ע"ב

יא נער בעלי חיים אין אסור אלא כשמנערה בלי ריות: ד"ה עוקרין: דף יא

יב אסור להשהית ולעקור גם בהמה עמהם: ד"ה עיקור:

יג יוצא ונכנס מותר אפילו שני אכסנאים שאין (ג) מכירין זה את זה: ד"ה דילמא: דף יב

יד ישראל מניח קדירותיו והולך לבוק אף כשיש שם קדירות אסור ולא חיישי' שמא יזרוק העבד להוכה להכשיל את ישראל בחנם כיון שאין מרוית: ד"ה ושדי:

טו מלא מעות כראש עבודת כוכבים מותרין דמי עובד כוכבים שפרע כהן תובו לישראל מותרין אבל אם רוצה לקנות בהם שום דבר מישראל אסור למכור לו: ד"ה דכוותה:

טז כל שאסרו חכמים מפני מראית העין אסור בחדרי חדרים ודבר שברואהו יתבדהו לעבור דאורייתא [ה] אבל אם יתבדהו שעובר מילי דרבנן לא:

יז כשיש סכנה בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה:

יח לא ישתה מים בלילה אפילו כשיש נרות *): ע"ב

יט אסור ליהנות מריח פירות לפני עבודת כוכבים שני דעבדי לריח: ד"ה הלא:

כ אסור לדון בערכאות כנענים אפילו דנין כדיני ישראל אלא במקום שמציל מידם. (ד"ז בגמ') [ו]: דף יג

כא אין מחרימין בזמן הזה אפילו למ"ד סתם חרמים לכהנים [ז] ד"ה אין מחרימים:

כב מקדיש קרקעות שוה מנה יחלל על שוה פרוטה ויפליך לנהר אבל מטלטלין יאבדם מן העולם: ד"ה ואם:

כג דבר [ח] מועט (ד) שאין מתקיים מותר לקנות מהן: (ד"ז בגמ' דף ו):

כד בימיהן היו חורשין רק בפרות ולא בשוורין כי אסור לסרסן ומורדין ואינן בני מלאכה בהמה טהורה הראויה לאכילה מותר למכור להן מה שעכשיו מוכרין להן בהמות שדרכן למלאכה דנסיוני לא בקיאינן בהו ושאלה ושכירות אין רגילין להשאילן מניחין עבדים לרכוב סוס בשבת דהוי נושא עצמו והאוכף בטל אגבו: ד"ה אימור: דף טו

כה בישראל חשוד יש להחמיר למכור לו שמא ימכור לעובד כוכבים: ד"ה [ט] מי: ע"ב

כו עכשיו מוכרין לעובד כוכבים שריונות כובעין דמגינין עליו [י]:

כז אסור לבנות לעבודת כוכבים מזבח הועבה [כ]: (ד"ז במשנה): דף טז

כח אסור ליתן להן מתנת חנם ואם מכירו מותר וכן אנו נוהגין: ד"ה רבי יהודה: דף כ

כט להקדים נתינת נבילה וטריפה לגר ממכירה דעובד כוכבים כי בארץ ישראל לא היו עובדי כוכבים מצויין ואין שוין אלא מעט: ד"ה ור"מ:

ל הדר בבית (ה) יעשה בו מזוזה אף שהבית אינו שלו והשוכר והשואל פטור עד ל' יום: ד"ה הא אמר: דף כא

לא לא ימכור ג' בתים זה אצל זה לג' עובדי כוכבים כשישראל דר ביניהן דוקא [ד"ז מבואר במרדכי]:

לב וכן משכירין בתים לעובד כוכבים לבית דירה אע"פ שהכומר מביא לתוכה זבת עמא דכתולה לארץ שרי: ד"ה אף:

לג רבינו תם התיר שהעובד כוכבים שקבלו קודם השבת וחול המועד לבנות בית (ו) מיהו תניא אומני עובדי כוכבים בבית ישראל אסור בביתיהן מותר במה דברים אמורים בתלוש אבל במחובר אסור ובעיר אחרת ובקבלנות הכל מותר ולקבל

*) צ"ל לא מן הנהרות כו' ד"ב לא ע"ב

לבנות בית ליטול שכרו במצות אסור אך השוכר כוכבים מקבל שדה למחצה לשליש ולרביע וכן להשכיר לעובד כוכבים ריחיים ונוטל שכר מן הטחין שברחיים ומן הפת שבתנור דנוטל מגוף השבת אבל ליטול שכרו במעות לא: ד"ה אריסא: דף כא ע"ב

לד ישראל ועובד כוכבים שותפין בתנור לא יאמר טול חלקך בשבת ואני בחול אלא צריך למכור חלקו לעובד כוכבים שותפו ויחזור ויקנהו ויתנה עמו שהעובד כוכבים יעשה בשבת והוא בחול או כשישראל לא יתעסק בתנור ויאמר לעובד כוכבים התעסק בו בשבילי ובשבילך וקח לך וכן ממה שיגיע לחלקי וכן תנור של ישראל ועובד כוכבים מקבלו ממנו שרי. ד"ה לא: דף כב
אסור לקבל שכר שבת: בא"ד:

לה ישראל ועובד כוכבים שמקבלין שדה העובד כוכבים אוכל שני ערלה וישראל דשיתא: (ד"ז בגמרא):

אין מעמידין פרק ב

לו שני תלמידי חכמים המתווכחין זל"ז נבא לידי בירור הקב"ה אוהבן [ל]:

לז קרא לאהבן הרן[מ]. שם: כהנת פנויה שנתייחדה עם העובד כוכבים וכן אשת כהן מותר:

לח אנו מעמידין בהמות בפונדקאות של עובד כוכבים: ד"ה אין:

לט אשה שנתפשה בידי עובד כוכבים על ידי ממון מותרת לבעלה כהן: ד"ה על: דף כג

מ חזה ושוק של שלמים אינו נאכל אלא לכהנים ולנשיהם ולעבדיהן בבמות יחיד נאכלים גם לזרים: ד"ז בגמ': דף כה

מא אין ליתן בנו למינקת עובדת כוכבים להניק בביתה אלא אם כן ישראל יוצא ונכנס שם ביום ובלילה ישכב שם ואפילו בבית ישראל אסור אם אינו בביתו והתינוק הצריך רפואה אסור להניח בביתו: ד"ה כותית: דף כו

מג עובד כוכבים אפילו בצינעא יהרג ואל יעבור או שאר עבירות בפרהסיא ובשעת הגזירה אפי' מצוה קלה: ד"ה יכול: דף כז ע"ב

מד לא ישא ויתן עם המינין מתורתן דאתי לאימשוכי: ד"ה לא:

מה אדם בריא ויש לו מיחוש בגופו אסור להתרפאות בהן וכן חולה שיש בו סכנה ושאין בו סכנה מותר ודוקא רופא שאינו מומחה אבל רופא מומחה מותר וכן נהגו להתרפאות אפילו ביש בו סכנה וכן להקיז מהן דמומחין הן. ד"ה כל:

מו אין מבטלין את הנדר אלא בפני המדיר:

מז אין מתרפאין מן העובדי כוכבים ודוקא כשמזכיר שם עבודת כוכבים ודוקא כשאומר העובד כוכבים שלא יועיל לו דבר אחר אבל א"ל שיועיל לו עלין פלוני ולא הזכיר לו שם אשירה ואין יכול למצוא אלא בעבודת כוכבים מותר וכן ע"י לחש אסור להתרפאות מהן אלא א"כ יודע ודאי שאין מזכיר שם עבודת כוכבים: ד"ה שאני:

מח שני לדם יכול לאכול דג ואינו סכנה ולא רפואה אך ביום א' סכנה [נ]: דגים קטנים טובים לגוף ובאותן שאין עתידין לגדל דעתידין לגדל אמר כל קטן מקטין:

מט אסור להסתפר מן העובד כוכבים ביחוד אפי' פתח פתוח לרשות הרבים ואפילו במקום רבים לא אלא בישראל עומד על גביו: איש לא יסתכל במראה ואפילו בחול וכשמספר עצמו מותר שלא יסתכל בעצמו וכן כשמסתפר מן העובד כוכבים דאין אסור רק לשום נוי וקישוט דומיא דאשה: ד"ה המסתפר: דף כט

נ יין הניתן לתוך הקדירה ונגע בה עובד כוכבים קודם שנרתח מותר [ס]:

נא יין מבושל אין נאסר במגע עובד כוכבים יין מבושל שכילו בלא רותח והתיר ר"ת חומץ אין בו משום מגע עובד כוכבים אך אין אנו בקיאין מתי קרוי חומץ וכן בוסר: ד"ה אי: ע"ב

נב כשנותן פי הנוד למטה ומשימו בשק ושולי השק כנגד פי הנוד הוי חותם בתוך חותם: (ד"ז בגמרא): דף לא

נג ישראל השולח יין לביתו בחותם אחד והוזר ורואהו כשבא לביתו מותר אבל לא ישלח לחבירו בחותם אחד כיון שאין חוזר ורואהו מיהו אם הודיעהו בכתב ענין החותם וגם מודיע כן לעובד כוכבים השליח ענין החותם מהני: ד"ה השולח: דף לא ע"ב

נד אין צריך לכתוב אותיות בחותם אלא שגי בהנחת טיט על פי מגופת החבית אבל מנהג כשר הוא לכתוב אותיות:

נה אסור לשתות בבית עובד כוכבים שכר תמרים ושעורים ואם נתאכסן בבית עובד כוכבים בעוברי דרכים ואפילו בעירו אם הלך בבית עובד כוכבים בשביל דבר אחר ונתן לו מן השכר לשתות מותר [ע] ומשקה דבש מותר ומי תותים ומי גדגדניות ומי תפוחים יש להחמיר ותבא עליו ברכה: ד"ה האי: דף לב

נו צריך לבדוק בשכר ומשקה דבש שעושין העובדי כוכבים אם נותנין בהם שמרים כדי להחמיץ ובמקום שאין רגילין לתת בהן שמרים מותר לקנות מהן. ובמקום ששכר או משקה דבש ומי תותים יקרין מן היין ופעמים נותנין בהן יין להגדיל המדה או לפעמים חזק יותר מדאי באותו מקום אסור כישראל לשתות ממנו אם לא שיראה שמושכו מן החבית דבחבית אין נותנין יין פן יתקלקל וכן לא ישלחם ע"י עובד כוכבים פן יערב בהם אך אין נאסר שמא נותנים העובדי כוכבים אותן משקין בחבית יין נסך דקנקנין שלהן שרי למרמי בהן שיכרא. ד"ה ומאלר:

נז הקדמונים שלפת היו מביאין בגליר יין בדרדורין והוא כלי עץ גדול ואינן זפותין אף שאחרונים אסרוהו וכן יפה: ד"ה והא הכא:

נח קדירות הבלועות מבשר וחלב או חמץ מותר ליתן לתוכו דבר יבש אגוזים ותפוחים: בא"ד:

נט תקרובת עובד כוכבים אסור בהנאה. ד"ה והיוצא: דף לב ע"ב

ס קדירות של חרס וכוסות עץ ישנים משתמשין בהן על ידי שיכשוך וכן נודות עובד כוכבים של עור משכשכן ואפילו הן ישנים כיון שאינן מזופפין ואפי' נזפפו אם הסיר הזפת אבל מזופפין אפי' הן חדשים אסורין וצריך עירוי או הגעלה ואם רואה הישראל שהן אחוכות והזפת מעולה מאד מותרין ע"י שיכשוך כלי עץ קני"ס אם היה בהן יין משקה טופה ונגע בהן העובד כוכבים אסורין ובעי עירוי או להסיר הזפת ומיהו בדיעבד מותר בשיכשוך וכן ישנים ומזופפין אסורין ובדיעבד אם נתנו בהן יין יש להתיר כשרואה שהן שיעי בלא פילי אם שיכשכן קודם שנתן בהן יין ודרדורי עובדי כוכבים של עץ בעו הגעלה או עירוי ואפילו אינן זפותין: ד"ה כך היא:

סא רגילין לזרוק דם במלח בשעת עשייתו כדי ללבנו ומותר ואין לגמגם בו כלל וכן [פ] דיו יבש שמתנין בו יין ואפי' נלול לפירוש ר"ת דשהם יינן מותר בהנאה אך יש להחמיר לפי שבעודו לא נותנו לפיו הקולמוס אמנם בעיירות גדולות אין עושין מן יין אלא במים כי מי שהוא אומן יעשנו בטוב ממים מבין כי טובה הוא וצלול ואינו שמן: ד"ה האי: דף לג

סב כשנושה אם בפנים שאין יכול ליגע בחוץ מחמת חום חביב כמו הגעלה: ד"ה קינסא: ע"ב

סג כל שאין מכניסו לקיום בין של עץ בין של חרס משכשכו במים וכוסות יין שנגע בהן עובד כוכבים די בשיכשוך שהם בהן עובד כוכבים מדיחן ג' פעמים וכל דבר הבולע קצת צריך הדחה שלש פעמים כוסות עץ וכסף אין צריך הדחה אלא פעם אחת וזכוכית וכלי חרס צריך הדחה שלש פעמים: ד"ה כסי:

סד כלי חרס הניתך באבר ויש בו יין ונגע בו עובד כוכבים סגי בשיכשוך והאתכת זכוכית אסור ולרש"י הניתך באבר בעי הגעלה או עירוי:

סה כוסות זכוכית ששתו בהן כל השנה אסור לשתות בהן בפסח אפילו על ידי עירוי והדחה ואפילו נשתמשו בהן בצונן פעמים שורין בתוכן פתיתי לחם וכבוש הרי הוא כמבושל וכן קדירה (ז) פלומי"ר דפעמים שורין בהן לחם:

סו כלי חרס יוצא על ידי הורת כבשונות כבתחלה קודם צירופן קרוין כלי אדמה ואחר צירופן כלים חדשים: ד"ה שאינו: דף לד

סז נתכוון להתענות לא מהני אם לא קיבל עליו מבעוד יום קיבל עליו מאמש להתענות עד חצי היום אסור עד חצי היום ואם השלים עד הלילה מתפלל עננו כשהיה ר"י מתענה ביחיד היה אומר ביום שלפניו אחר תפלתו קודם אלהי נצור הריני לפניך בתענית יחיד למחר ור"ת פירש דאין צריך לקבל מאתמול דסגי בלילה שלפניו וסגי במחשב בלבו להתענות למחר ודוקא בשבועה צריך להוציא בשפתיו: ד"ה מתענין:

סח בגדי כהונה צריכין חדשים ולכך שימש משה (ח) באין בו אימרא: ד"ה שאין:

סט שמרי יין שמייבשין בתנור ומתמלחין בהן התיר רבינו אפרים ורבינו תם אסר: ד"ה דורדיא:

ע אין מגלין טעמי תורה אלא לפני תלמידי חכמים הגונים וכשרים ולא לקטן: ד"ה מאי: דף לה

עא הלכה כרבי יהושע בן לוי לגבי ר' יוחנן וכר' יוחנן לגבי שמואל. מים מגולין מותרין לדידן וכן גבינות עובד כוכבים ומ"מ אסורין משום גזרה (ט) (ויש) [דיש] משימין חלב הקיבה בעור בפרובינץ מעמידין בפרחים: ד"ה חדא:

עב אוכלין פת עובד כוכבים במקום שאין פלטר ישראל ודוקא לחם אבל בשר ושלקות לא וצריך ליזהר [צ] בשעידא מבישולי עובד כוכבים מפני בשר שבתוכן: ד"ה מכלל: ע"ב

עג שמן זית עז והריף ומפליט כמו רותחין ואפי' צונן שמואל האכיל לרב שמן [ק]:

עד שמנה עשר דבר שפשטו בכל ישראל וגם עמדו בנפשם ואפי' אליהו אין יכול להתיר שמן לא פשט דבר שלא פשט מיהא מיילא לכל שפחות שצריך להתיר: ד"ה והתנן: דף לו

עה ואפילו קטן מתיר וגזלה שפשטה גדול יכול להתיר ולא קטן: בא"ד:

עו אדם הנוגע באדם הנוגע במת הוי כחיבורין אבל אדם השלישי בשני טהור: ד"ה דיקרב: דף לז ע"ב

עז ספק טומאה ברשות הרבים טהור לטהרות אבל אדם בעי טבילה [ר]:

עח ה"ר אברהם פירש שלקות דוקא בישלן עובד כוכבים בביתו אבל בישלן בבית ישראל מותר ורבינו תם פירש דלא פלוג: ד"ה אלא: דף לח

עט נאכל כמו שהוא חי ועולה על שלחן מלכים אין בו משום בשולי עובד כוכבים וגם אין נאכל ואין עולה (ואין משמע כן בתוספות [ש]): ד"ה איכא:

פ תגבים אין טעונין שתיסה: ד"ה לעולם:

פא בני בבל זורקין עץ בתנור ובני א"י אומרים עץ זה לא מעלה ולא מוריד בהלכות בבל וא"י: ד"ה ואתא: ע"ב

פב שכר עובד כוכבים ואפה ישראל או להסך שרי. אנו נגררין אחר בני בבל ושגי בזריקת עץ וכשאפה כמאכל בן דרוסאי לא מהני תו חיתוי אם לא חיתה ישראל כלל אסור למוכרו לעובד כוכבים ומותר להלקו לעבדיו ושפחותיו: שם בא"ד:

פג אפי' כעין מלוח דג ישן שסדחתו זו היא בישולו שרי חזקיה דעל בישול גזרו ולא על מלית עובד כוכבים:

פד נכון להחמיר לראות ישראל מתחלה ועד סוף כשחולבין ואפילו אין דבר טמא בעדר:

פה סתם כלי עובד כוכבים אינן בני יומן [ת] כשמוליכין בבית עובד כוכבים להשחיז סכינין ואין ישראל שם והחזירן בו ביום אסורין ודוקא שהניחן שם בחצי היום אבל לפי שעה לא ואפי' הכי יש ליזהר וכן בסכינין שיש לעבדי ישראל שהולכין בהן לכאן ולכאן וכשישראל נותן תבשיל בקדירה או בקערה להוליכו מביתו יזהירנו לשייר בהן מאכל ובזה יבין שלא נשתמש בו: ד"ה אי:

פו סימני עוברי דגים דאורייתא ועל זה סמכינן לאכול דג בורבט"ו: ד"ה אמר רבא: דף מ קונין מן העובד כוכבים מי תותים שקורין מיי"ט כשמושכין מן החבית:[א] שם בגמרא ע"ב:

כל הצלמים פרק ג

פח עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים ואין ישראל מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים: (ד"ז בגמרא): דף מב

פט עובד כוכבים שיודע שבא עבודת כוכבים ליד ישראל מבטלה אבל מצאה ישראל וביטל עובד כוכבים לא נתבטלה:

צ אמירה לעובד כוכבים במקום מצוה כמו לעדות החדש שרי: ד"ה שאני: דף מג ע"ב

צא מותר להחתים צורת אדם בחותם וכן לחגור רצועה שיש בה צורת אדם וכן צורה בבגדי ריקמה אבל אסור לעשות צורת אדם הבולטת:

צב מטבעות שיש בהן צורת עבודת כוכבים שרי: ד"ה בעל:

צג רב יוסף שהיה סגי נהור רגיל שהיה מתרגם דברים שבכתב כו' [ב]:

צד שלשה בתי בית המרחץ פנימי אין בו שאלת שלום אמצעי יש בו ולא דברי תורה חיצון יש בו אף דברי תורה: ד"ה תנא: דף מד ע"ב

צה אנו טוחנין בריחים של הכומרים ואופין בתנוריהן בשכר ובחנם כיון שאין בהם עבודת כוכבים: ד"ה נהנין:

צו תכשיטי ונויי עבודת כוכבים אסורין [ג]: (ד"ז בגמרא):

צז משמשי הר ותקרובתו מותר: ד"ה תנא: דף מה

צח המשתחוה לבית אסרו דהוה תלוש מעיקרו אילן שנטעו ועבדו לא אסרו אפילו נטע גרעינין: ד"ה והכא באילן: ע"ב

צט האגורות העשויות למשא מתנות אין באין אלא כסף: ד"ה קרניה: דף מז

ק מים הנובעין בשדה ויוצאין לחוץ הם דרבים ואין נאסרין: ד"ה לא:

קא ערלה אין אסור אלא הפרי עצי איסורי הנאה אין אסור לרבנן אלא בספסל [ד] לכ"ע לכתחלה אין נוטעין אגוז ערלה: ד"ה ואין: דף מח ע"ב

קב אין איסור שבח עצים אלא באיסורי הנאה [ה]:

קג על ידי הולכה ליס המלח לא מישתרי באכילה אלא בהנאה [ו] גם לא אמר הכי בשאר איסורי: ד"ה יוליך: דף מט

קד ביין נסך שבחבית אין מותר כי אם למכור כל החביות יחד ולא למכור כל חבית לבד לעובד כוכבים חוץ מיין נסך שבו (י): ד"ה אלא כו: ע"ב

רבי ישמעאל פרק ד

קה נרות שעוה שמדליקין לפני עבודת כוכבים שבידן הכומר מותרות חתיכות שעוה שנותנים לעבודת כוכבים מותרים בלא ביטול וכן ככרות שמקריבין ומלבושי כומרין. ובגיעי עבודת כוכבי' בעו ביטול: ד"ה בעינן: דף נ

קו אסור במועד להשקות זרעים כמין סילון משפי הטורח: ד"ה ואין: ע"ב

מותר

הגהות

א] ד"ה להלוותם: [ב] ד"ה לאפוקי דף נו ע"ב וברא"ש כאן: [ג] תוספתא וירושלמי פ"א דברכות: [ד] עי' הגר"א א"ח ס"ס תרי"ב: [ה] כ"ה בתוס' כתובות דף ס ד"ה ממעכן: [ו] גיטין דף פח ע"ב: [ז] ליתא כאן בתוס' אלא בתוס' יומא סו ד"ה ואין ובבכורות נג ד"ה ואין: [ח] הטוב כצ"ל ומ"ש בדפו"ח ד"ז בגמרא הוא טעות וכצ"ל ד"ה ר"י ע"ב: [ט] לעובד כוכבים כצ"ל: [י] ד"ה לפרסאי דף טז: [כ] ד"ה בימוסיאות ע"ב: [ל] ד"ה רגלא ע"ב: [מ] יצא. שם. ומ"ש כהנת כו'. ד"ה ותו דף כג: [נ] ד"ה שני: ד"ק טובים לגוף ד"ז בגמרא ומ"ש כל קטן מקטין הוא בברכות דף מד ע"ב ולא אמרן אלא כו': [ס] ד"ה אלוהיה דף ל: [ע] ד"ה ותרווייהו דף לא ע"ב ומ"ש ומשקה כו' ליתא בתוס' שלנו ומ"ש בדפו"ח ד"ה האי דף לב שייך לסי' שאח"ז אחר מלות לקנות מהן: [פ] מכאן עד סס"ד ליתא בתוס' שלנו: [צ] ביצה דף טז ע"ב ד"ה קמ"ל חולין דף סד ד"ה סימנין: [ק] כד"ה אשר דף לו. וראשי הדברים ליתא בתוס' שלנו: [ר] ד"ז בגמ' כאן ועי' תוס' עירובין דף לו ד"ה במקוה: [ש] הסגור בעגולים בדפו"ח טעות דמבואר להדיא כן בתוס': [ת] ד"ב שי. ויתר הדברים עי' במרדכי: [א] ע"ל סי' נו: [ב] שייך למ"ש בגמרא דף מד כדמתרגם ר"י ועי' תוס' ב"ק דף ג' ע"ב ד"ב כדמתרגם וש"מ: [ג] ד"ה וכי: [ד] ע' פסחים דף כו ע"ב: [ה] ד"ה אמר דף סו ע"ב: [ו] עי' רא"ש וגירסת הרי"ף וכמה ראשונים בגמ' דף מט ע"ב ונשתרי לך בהנאה [וכ"ה בירש"י וצ"ל בהגהה אחר מלת בהנאה] וכן מפורש בר"ן: גם לא טו'. יבמות דף פא ע"ב ד"ה כולן זכאים דף טג ע"ב ד"ה כולן. ומ"ב בסי' שאח"ז ט"ס וצ"ע:

נוסחאות כ"י

(א) אסור לאכול בתופת עובד כוכבים אפילו מאלו מטעה שמכין צרכי תופה: (ב) שמטת כספים נוהגת בזמן הזה והשמטה לר"ת שנת ע"ג לרש"י ע"ד: (ג) תיבת שאין ליתא בכ"י: (ד) בכ"י ליתא לתי' מועט: (ה) העובד כוכבים: (ו) מהא דתניא אומני כו': (ז) בכ"י ליתא תי' זה: (ח) בחלוק שאין בו אימרא: (ט) ויש משימין בעור הקיבה: (י) גם לא אמרינן הכי בשאר איסורין

קז מותר למכור סוס וחמור מן כומרים עובדי כוכבים ודוקא גינה ומרחץ של עובד כוכבים אסור : דף נד
קח אנסוהו לעבוד עבודת כוכבים חייב למסור עצמו ואם לא מסר עצמו אפילו הכי פטור ממיתת ב"ד : ד"ה מתקיף :
קט לרש"י פינה ענבים לכאן ולכאן שלא נשארו ענבים בשולי הגת במקום שפינה קרי המשכה ולא יגע עובד כוכבים עוד בגיגית הדרוכה אבל אם יש ענבים בשולי גיגית לא הוי המשכה ור"ת פירש דדוקא כשיקלוא היין לירד מן הגת הויא המשכה ואם נתן סל בתוך גיגית דרוכה ונכנס יין בתוך הסל הוי המשכה ואם נגע עובד כוכבים בזגין או בחרצנים נאסר כל מה שבגיגית וכשלוקח מעט יין מן הגיגית כדי לנסותו יקח ענבים ויין יחד שלא יתשב המשכה ומ"מ בדיעבד אם נגע העובד כוכבים בגיגית אחרי כן יש להתיר כי (א) נתכוון רק לנסותו אך היין שבכוס אסור ואין להחזירו לגיגית ואם החזירו אינו אוסר : כל איסורין שבתורה [א] אף במינו במותן טעם חוץ מטבל ויין נסך שודאי נתנסך אבל סתם יינן שרי בששים עתה שנהגין לקנות יין מעובדי כוכבים מגיגית בעוטה ודרוכים ושהו שבוע ויותר :
קי צריך ליזהר שלא תהא בגיגית ברזא קטנה שאין מוציאה כי אם יין ולא ענבים ויש להחמיר לתת בגד על הגיגית משעת דריכה ולעשות עליה חותם (ועיין שם) : ד"ה א"ר : דף נה ע"ב
קיא כח עובד כוכבים שלא בכוונה שרי בשתייה אבל כשאוחז לולב ומזיז בו הוי מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ואסור ר"ת פירש מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר שלא בכוונה שרי : ד"ה ה"ג : דף נז
קיב עבדים שמתגיירין בעל כרחם עושין יי"נ עד שישתקע עבודת כוכבים מפיהן אבל נתגיירו מדעתן מותר ליגע ביין מיד ולא בעו שיקוע : ד"ה עד : ע"ב
קיג עבדים מיד שמלו וטבלו מניחין אותן ליגע ביין (ב) מגע עובד כוכבים בזה"ז אסור בשתייה ומותר בהנאה למוכרו לעובד כוכבים וכשהיה עובד כוכבים נוגע ביין ר"ת מכרו לאותו עובד כוכבים עצמו ליקח מן העובד כוכבים כדי למוכרו אסור כנבילה וטריפה דאסור להשתכר בהן אך ליקחנו בחובו ולמוכרו לעובד כוכבים יש לסמוך על הקדמונים שהתירו. יין שמזגו עובד כוכבים אסור אפי' בדיעבד : ד"ה לאפוקי :
קיד אבל שפך בו מים ברשעו מותר בשתייה בדיעבד: בא"ד :
קטו בית הכנסת והרחצה של רבים יכול אחד לאוסרה [ב] :
קטז אין לעובד כוכבים להוליך ענבים לגת שהתחיל למשוך ועובד כוכבים שזורק אשכלות לגת או לגיגית שהתחיל למשוך יסייענו ישראל אם לא יכול העובד כוכבים לזורקן מרחוק בבת אחת: ד"ה מהו : דף נט
קיז הכניס עובד כוכבים אצבעו לחלל הנקב או אפילו על פי הנקב ולא בתוך החלל אסור בשתייה וכן אם תחב הברזא בחבית או נענע בתוך הנקב או הוציאה אבל אם סידק הברזא או למעלה בפי חבית בסתימה עץ עב שנותנין בחבית או בברזא קטנה שאוחזין בנקב אם הידקה עובד כוכבים לאחר שהתחבה הישראל בנקב מותר אם הברזא רפוים והוציאה העובד כוכבים בלא שיכשוך (ג) וכן מקל גדול הניתן בתוך חבית וראש המקל חוץ ליין והוציאוהו עובדי כוכבים בלא שיכשוך כר"ש התיר ורבינו יחיאל לא הודה בדבר וטוב להחמיר : ד"ה אמר : ע"ב
קיח שפך ישראל יין מכלי שבידו לכלי שביד עובד כוכבים והעובד כוכבים מנענע הכלי בשעת שפיכה מה שביד עובד כוכבים אסור ואף מה שביד ישראל למאן דאמר נצוק חיבור : דבר זה בגמרא :
קיט עובד כוכבים שתחב אגרופו בנוד מלא יין מבחוץ מותר הוליך עובד כוכבים כלי מלא אסור אם נושא בידו אבל על כתיפו או במוט או דרך טבעת הכלי שהיין בתוכו לא : ד"ה זיקא : דף ס
קכ כשהעובד כוכבים מגלגל הגלגל על הקורה לבדו אסור ואם ישראל מסייעו מותר אפילו בכח ראשון אם יש סיוע בכוחו אך בסיוע קטן אינו כלום וכשמריקין יין מחבית לגיגית או כשמשפילין עגלה לקלוא יין הרבה צריך שישראל לסייע לעובד כוכבים : ד"ה הוה :
קכא מותר שיהדק העובד כוכבים הברזא או המגופה שעל פי חבית והבית של עץ המתוקקין ונסדק אפילו לארכו מותר לעובד כוכבים להדקן בחישוקין זה לזה כיון שאין היין זב ויוצא רק מעט וכשיין יוצא דרך סדק בשוליה יתן ישראל שם סמרטוט ויהדקנו העובד כוכבים ואם העובד כוכבים תחב שם סמרטוט ראוי להתיר לפי שפעמים בפנים מהודקין ואין עובד כוכבים יכול ליגע אך טוב להחמיר ושכיב שולים מקום ריקן בדופני החבית שם מותר לתת עובד כוכבים הסמרטוט : ד"ה מעשה :
קכב יין של ישראל ביד עובד כוכבים והודיעו שהפליג כדי שיפתח אסור ואפי' פתח פתוח לרשות הרבים וישראל דרין בעיר כיון דאין ישראל דר באותה חצר יינו של עובד כוכבים ברשות עובד כוכבים אסור אפי' במפתח וחותם אחד אבל בעיר שדרין בו ישראל ופתח פתוח לרשות הרבים מותר ויין ישראל שרי במפתח וחותם אפילו בפתח נעול ואפילו עיר שכולה עובד כוכבים : ד"ה המטהר : דף סא
קכג יינן של עובד כוכבים בחצר שישראל דרין שם מותר בלא מפתח וחותם ובחצר עובד כוכבים שאין ישראל דר שם אסור אפילו במפתח וחותם והותם יין ישראל בחצר עובד כוכבים ואין ישראל דר שם ומפתח וחותם אחד מותר בלא יוצא ונכנס עובד כוכבים שמצא בלד הבור אין לו מלוה על היין מותר ויש לו מלוה עליו אסור יין שקונין עובדי כוכבים באשכנז ומוליכין למדינת אנגליטר"א בחותם אחד למכור לישראל התיר רבינו תם בסוף ימיו דלא טרח כל כך פן ירגיש ישראל : בא"ד :

השוכר את הפועל פרק ה'

קכד מעשר אין ניתן אלא לאכילה ואסור בסחורה או לפרוע בו חובו ואין מוכרים ומשכנין : ד"ה העלה : דף סב ע"ב
קכה עבודת כוכבים שוחק וזורה לרוח בדיעבד ולכתחילה לא : ד"ה (ליקלינהו) [אתי] .
קכו כלאי זרעים אסור לזרוע ומותר באכילה ובהנאה : ד"ה אין עודרין : דף סג ע"ב
קכז גר שמל ולא טבל ועמד בבית ישראל ימים רבים ונגע ביין התיר ר"י בשתייה אך לכתחילה לא יגע : ד"ה אין : דף סד ע"ב
קכח יין שנפל על הענבים התלוין באשכולות ידיהם ואם נתלש האשכולות הוו כמבוקעות ואסור : ד"ה ואם . דף סה ע"ב
קכט אין למכור תרנגולת טריפה אם לעובד כוכבים אלא ימיתנה תחילה [ג] :
קל כלאים אין בטלין ברוב דכל הד סיפירא הוא לבד מבשר בחלב דגלי קרא : ד"ה הבגד .
קלא בגד שאבד בו כלאים לא ימכנו מדרשת כו' אבל כל כלאים ידועים מותר וכן כרים וכסתות רק לא יגע בבשרו . ד"ה הרי .
קלב ג' איסורין עולה הקדש עבודת כוכבים הללו מצטרפין לאסור הקדירה והעיסה אם נפלו לפחות משיעורם : ד"ה תבלין . דף סו
קלג צלי שנצלה בתנור עם נבילה אסור משום ריח ודוקא בתנורין קטנים או תחת מחבת שסותמת אבל בתנורין גדולים שלנו אין לחוש לריח אם אפו פשטיד"א בשר ושל גבינה יחד רק לא יגעו זה בזה וטוב להשים הפסק ביניהן ואם יצא שמנונית איסור ונגע בהיתר אסור או אם יצא שמנונית איסור על הכלי אסור ליתן עליה כל אותו היום אבל למחר שאינו בת יומא מותר וחיטה שנמצאת באחד מן המצות ביו"ד בין קודם אפיית בין אחר אפיית אותה מצה אסורה והשאר מותרות . חמץ אינו אוסר במשהו אלא בשבעה ימים ובתוך ימי הפסח אפילו בתנור גדול יש לאסור כולן דמשהו מיהא איכא : ד"ה רבא : דף סו ע"ב
קלד פת שנאפה בשבת יש להתיר בשעת הדחק וכו' ימים טובים של ר"ה יש לאסור : ד"ה אמר רבא :
קלה טעם כעיקר לאו דאורייתא לרש"י ור"ת פי' דהוי דאורייתא תיקו אע"ג דבתר הכי פשיט [ד]: ד"ה א"ר יוחנן : דף סז
קלו נותן טעם לפגם מותר ואף בשרצים : ד"ה אמר : דף סח ע"ב
קלז אוכלין חלות דבש של דבורים ואף כי רגלי דבורים מעורבין בהן דכעצמות דשרץ הן : ד"ה ההוא : דף סט
קלח בירושלמי קאמר [ה] דבאלף לא בטל שרצים ואין לסמוך עליו במקום שחולק על תלמוד שלנו : ד"ה אידי :
קלט הניח יינו והלך קפנדריא ויכול לחזור מיד מותר בלא הודיע שיפליג אבל ליכא קפנדריא לא דסתמא כהודיעו שהפליג הוי : ד"ה היכי דמי :
קמ הפלגה הוי כדי שיפתח ויגוב : ד"ה מאי שנא :
קמא נכון שאין לסמוך על מגופת טיט אלא יסתום החבית ויתן על הסתימה עור קבוע במסמרות ולכתוב אותיות תליין על העור ותליין על דופני קרשי חביות וכל הברזות יחתוך ויקבע עליהן עור במסמרות : ד"ה מאי ע"ב
קמב הא דאסרינן הודיעו שמפליג היינו דוקא שיש לחוש שמא גנב מן היין ונתן מים תחתיו או החליף טוב ברע אבל במקום מעבר בני אדם אפי' הן עובדי כוכבים (ד) אין לחוש ולכך אפי' הודיעו שהפליג ולא חיישינן שמא נגע בו ברשעו ודוקא חביות ודרדורין שאין להן אלא פתח קטן ואין קל ליגע בתוכן אבל קנקן או גיגית דקל ליגע בתוכן אפי' אין ריוח לעובד כוכבים חיישינן כיון שהודיעו שהפליג : בא"ד :
קמג לא הודיעו שהפליג לא אסור אלא א"כ יש שלשה ריעותא פתח פתוח וגם ליכא ביעתא בדשא וגם אית ליה לאישתמוטי אבל פתח פתוח או נעול ואיכא ביעתא או בלא ביעתא ולית ליה לאישתמוטי מותר ואפי' בשתייה .
קמד ישראל ההולך להפליג ואומר כן לעובד כוכבים כלא הודיעו שהפליג דמי : ד"ה שמע : דף ע
קמה רש"י פירש למשיכה קונה בישראל וכסף בעובד כוכבים ור"ת פירש איפכא ויש לחוש לדברי שניהם והמקנה בהמה לעובד כוכבים לפוטרה מן הבכורה יתן העובד כוכבים כסף לישראל וגם ימשכנה לסימטא או לרשותו של עובד כוכבים ואם אין רשות לעובד כוכבים יקנה לו הישראל חדר בביתו והעובד כוכבים ינעל ויפתח דבהכי קני ליה ואח"כ ימשך העובד כוכבים הבהמה לתוכו : וצריך להקנות לו דבר שיעשה אותה טריפה כגון הראש או הריאה מן הבהמה או מן העובר בשפיר וראוי מעוברת ודי בפרוטה אע"פ ששוה הראש או הריאה כפליים והוי ביטול מקח דאין שהדי דגמר ומקני כדי לפוטרה : ד"ה רב אשי : דף עא
קמו מבשך של עובד כוכבים בעי ניגוב אבל של ישראל ונגיעת עובד כוכבים לא : ד"ה הא יש : דף עב ע"ב
קמז במקום הפסד גדול יש להתיר נצוק ולא בהפסד קטן ונצוק היינו שהיין מקלח מן החבית ונגע עובד כוכבים בקילוח אבל משך שישראל יין מן החבית לכלי שיש בו יין נסך מותר אם יש בחבית ששים לבטל יין שבכלים דבטל בששים : ד"ה א"ל ר"ת :
קמח כלי שיש בו יין כשר ונטל העובד כוכבים הכלי מבחוץ ושפך לחוץ ולא נגע בפנים מה שבחוץ אסור ושבפנים מותר : [ד"ה כחו] :
קמט כששופכין יין מן החבית לא יסייעו העובד כוכבים אלא א"כ יש ישראל שמסייע הרבה עמו וכן כשמטה העגלה לקלוא יפה וכשנשאר מעט בגיגית והעובד כוכבים מטה אותה צריך ישראל גדול לסייעו בכחו רב ולא ישראל קטן בסיוע מועט : ד"ה א"ל רבא :
קנ מותר לשתות בקניסקנין ולו שתי פיות אפילו בזמה"ז : ד"ה איכא : דף עג
קנא ראשון ראשון בטל עד שיפול שם כ"כ שאין בהיתר לבטל לאיסור : ד"ה כי אתא :
קנב יין נסך שנפל לבור אחר שנפל שם קיתון מים סלק את מינו כמי שאינו (ס) והמים מבטלין (ו) : ד"ה חזקיה : ע"ב
קנג דבר שיש לו מתירין לא מיקרי אלא בלא טורח והוצאה : ד"ה טבל :
קנד האוסר במשהו היינו איסורי הנאה ודבר שבמנין ותרנגולת נבילה שנילה בשאפה והמיקל לא הפסיד חתיכה הראויה להתכבד בה אינה בטלה :
קנה הגת ומחץ ומשפך של עץ ואבן מנגבן כשאין מזופפין ובשל עובד כוכבים ושל ישראל מדיחן : ד"ה הגת : דף עד ע"ב
קנו עירוי ככלי ראשון ואין לערות חמין על התרנגולת כשמולגין אותם : ד"ה דרש :
קנז כשולח חבית ריקנית ממקום למקום או בן בבית העובד כוכבים טוב לעשות בהן סימן בפנים שלא נתן בה יין : ד"ה רבא :
קנח לנגב (ז) לאחר אפר ומים ואפר ומים יבשה מים ואפר ומים ואפר ומים שלוקח גיגיות מן העובד כוכבים ינגבן אפילו לא נשתמשו בהן מאשתקד ובדיעבד אין לאסור בלא ניגוב במקום שצריך עירוי כמו בחביות וכיוצא בהן אם שמו בהן יין כשר בלא עירוי מותר בדיעבד דהדי קליפה דבלע בטל בששים: ד"ה איתמר : דף עה
קנט גת לרש"י בהדחה של עץ ואבן ושל חרס ברותחין ור"י פירש דבעי ניגוב וכן ר"ת ועיגול של טיט או אבן שנותנין על הענבים בהדחה :
קס דורדי ודיקולי צריך לייבשן אבל מפות וסדינין של פשתן שדרכום ביי"נ אפילו רותח מדיחן וטוב לכבסן בחמין של אפר ומים : ד"ה דכיתנא : ע"ב
קסא כלים קטנים בעו ארבעים סאה ורביעית בטלו אך מעיין בכל שהו לא בטלו ור"ת פירש דכלים שלוקחין מן העובד כוכבים בעו מ' סאה אפי' במעיין : ד"ה מים [ו] :
קסב טריפ"ד א"צ להטביל אבל ריחים של פלפלין שיש בהן ברזל ואסכלה ושפוד וקרואי ויעים צריך להטביל :
קסג כלי זכוכית צריכין טבילה ככלי מתכות (ד"ה בגמרא) :
קסד קוניא בתוך הכלי צריך טבילה ולא כשהוא בתוך וכן דלאים שמחוסקין שיש ברזל בתוך לחזקן א"צ טבילה כלי שנקב למטה ואין מחזיק רביעית למטה מן הנקב ונתן לעובד כוכבים לתקנו [ז] צריך טבילה : ד"ה והלכתא ובדין תיקון כלי לאומן נ"ע בפנים ד"ה אי :
קסה ישראל ששאל כלי מן העובד כוכבים א"צ טבילה אבל שאלו מחבירו שלקחו מעובד כוכבים צריך טבילה : ד"ה אבל שאולין :
קסו משכון שאין ידוע אם משוקע בידו יטבילנו בלא ברכה וטוב להטבילו עם כלי אחר שצריך טבילה: ד"ה או :
קסז מטבילו אחר הגעלה או אפילו קודם הגעלה (ה) מי חטאת שנטמאו [ח] מטהרין בהן : ד"ה מגעילין :
קסח נשתמש בכלי קודם טבילתו מותר בדיעבד . ד"ה וכולן :
קסט נותן טעם בר נותן טעם ועדיין היתר הוא מותר בכל איסורין : תהיכה [ט] עצמה נעשית נבילה ואוסרת אין מבטלין איסור לכתחילה ליבנות ולאכול מהן : המגעיל כלי ימתין שלא יהא בן יומו או יגעילנו בכלי המחזיק (ט) ששים כמוהו ובערב פסח קודם ד' שעות מותר להגעיל כלי חמץ אף בבן יומו : ד"ה מכאן : דף עו
קע נוהגין להטיל מים על הכלי אחר הגעלתו בקדשים בעי שתי שטיפות : בא"ד :
קעא בת יומו היינו מעת לעת : ד"ה בת יומא :
קעב סכין ששחט בה מקנחה בסמרטוט ושל עובד כוכבים שפה לחתוך בה צונן : ד"ה הסכין : דף עו ע"ב
קעג סכיני דפסחא דהתירא בלעי אפילו נשתמשו באור שני בהגעלה וסתם סכיני דעובד כוכבים ר"ת התיר בהגעלה וסכינין ארוכין שצולין בהן בשר מלבנן וכן שפוד ואסכלא שאין תשמישן אלא באור : ד"ה אמר :
קעד עבד מותר בכותית: ד"ה אידכר :

סליק פסקי תוספות ממסכת עבודה זרה

נוסחאות כ"י

(א) כי לא נתכוון רק לנסותו : (ב) מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י דבר אחר אסור בשתיה ורש"י וה"ג ור"ח ור"ת ור"י מתירין אפי' בשתיה : (ג) וכן וכו' בלא שכשוך כ"ז ליתא בכ"י : (ד) אין לחוש בכך : (ה) ושאינו מינו רבה עליו ומבטלה : (ו) דבר יבש אם הוא אסור באכילה תערובתו אסור באכילה אסור בהנאה תערובתו אסור בהנאה : (ז) לנגב להוד : (ח) כתב מהר"מ ז"ל דטבילה קודם הגעלה כטובל ושרץ בידו : (ט) תי' ששים ליתא בכ"י :
סליק פסקי תוספות ממסכת עבודה זרה

הגהות

[א] ד"ה יין דף סג וע' תוס' פסחים דף ל וש"מ : [ב] עיין נדרים דף מח במתני' וכר"ן שם וש"פ [ג] ד"ו במרדכי כאן : [ד] תיקו כו' ד"ו בד"ה תיקו דף סח : [ה] עד אלף כצ"ל : [ו] לאפי הדברים בתוס' פסחים דף יז ע"ב ד"ה אלא וש"מ : [ז] מבואר היטב במרדכי שאין שהידם למ"ש התוס' כאן בד"ה או וחסר בפסקי תוס' הדין שבתוס' הנ"ל : [ח] נראה שלפני בעל פ"ת היתה הנוספא בתוס' שהביאו ראיה ממ"ש במנחות דף לג מי חטאת שנטמאו מטהרין שהרי נדה מזין עליה וע' רא"ש כאן : [ט] עייך למ"ש כאן בד"ה בת דמים תשיבי כמו האיסור לפי שנעשו נבלה וע' תוס' חולין דף ק ד"ה בשקדם וש"מ : סליק

השמטה מגליון הש"ס למסכת עבודה זרה (כפי שנדפס פ"א בפראג)

דף לד ע"ב רש"י ד"ה דהא ר"מ חייש למעוטא וכו' גבי קטן וקטנה . קשה לי הא משם ליכא ראיה כ"כ דדלמא התם דהוי ג"כ חזקה לאיסורא דהיינו חזקת איסור אשת אח (ובאמת קשה לי להפוסקים דאנן קיי"ל סמוך מיעוטא לחזקה לאומרא מדרבנן אמאי ספרי רבנן דמתייבמת נימא סמוך מיעוטא דאיילונות לחזקת איסור אשת אח . ובתשובה הארכתי בזה"י) אמאי לא פירש רש"י בפשוט דפרכת הש"ס מהך דהכא דר"מ אוסר ליגבינות אף שהעגלים המה מיעוט נגד רוב בהמות ע"כ דחיישינן למיעוט לזה פרכינן אפי' מיעוט עגלים נמי . ולפי זה תירוצא בתוס' ב"ק דף עא ע"ב דתקרובת עבודת כוכבים מה"ת מותר בהנאה דההקום לזבחי מתים רק כמה שנזכר בכך היקישא דויאכלו זבחי מתים כתיב ומבואר שם מדבריהם דאף לר"מ הכי הוא מדהדתקו שם כמה דפרכינן לר"מ מכי שחיט בה פורתא אסרה אף דלפי הנראה בפסחים פ"ב דר"מ ס"ל כרבי אבוהו דלא תאכל גם איסור הנאה במשמע כמ"ש תוס' שם דף כב ד"ה ור"ש נ"ל דמ"מ ויאכלו לא משמע רק אכילה וכעין מ"ש תוס' שם דף כא ע"ב ד"ה כל דכי כל אוכל לא משמע רק אכילה או בתוס' בב"ק לפי סדר הנ"ל ס"ל דגם ר"מ אלי סבר כחזקיה וכמ"ש רש"י פסחים דף כב ע"ב ד"ה למאי הלכתא יסיה איך שיהיה ס"ל דגם לרי מאיר תקרובת עבודת כוכבים האיסור הנאה רק מדרבנן א"כ אין ראיה מקטן וקטנה דדלמא דוקא באיסור דאורייתא חיישינן למיעוטא אבל לא בדרבנן. וכפרט למ"ש תוס' חולין דף יב. דר"מ חייש למיעוטא רק מדרבנן א"כ דלמא באיסור דרבנן לא התמירו לחוש למיעוטא . אלא דבזה יש בהקדם דברי תוספות כתובות דף עב ע"ב ד"ה על ע"ש סיטב דלתירוצם הא דקדשה התם ונמצאו בה מומין דאי"ל גם מיושב כל קושיות התוס' שם בסתירת הסוגיות באיילונית. והיינו דאיילונית הא ככל מומין דעלמא והיא מתניתין שמצאו איילונית נרותיהן מותרות מיירי באירוסה . והיא דשמואל מצוה איילונית וכן הא דהממאנת ושנייה ואיילונית דמשמע דצריכה היינו בנשואין דהוי קדשה וכנסה סתם . וממילא א"צ לאוקמי הא דקטן וקטנה בקבלו עליהם כמ"ש תוס' ריש יבמות אלא דכסתם ג"כ ומיירי בנשואה דצריכה גט . ולפ"ז ממילא לרבה ור"ת אליבא דשמואל בכתובות דף עג ע"ב דקדשה וכנסה סתם צריכה גט רק מדבריהם מכל שכן במום דאיילונית צריכה גם רק מדבריהם וא"כ י"ל דהך סיוגא דתוס' בב"ק הנ"ל אזדא לתירוץ זה בכתובות דקדשה סתם ל"צ גט וא"כ י"ל דפירכת הש"ס מקטן וקטנה היינו אליבא דרבה ורב חסדא וסתמא קתני דאף בלא קבלו עלייהו מ"מ קטנה אינה מתייבמת אף דליכא איסורא דאורייתא דהא מן התורה אם היא איילונית אינה מקודשת כלל והיא פנויה אלא ע"כ דגם באיסור דרבנן חייש למיעוטא ודוחק . ולזה היה נראה כפי' הנ"ל דמהך גופא דאסר ר"מ הגבינות אף דעגלים הוי רק נגד אחר בהמות מוכח דחייש למיעוטא :

לפני אידיהן פרק ראשון עבודה זרה

א [דף ב ע"א] **לפני** אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהן להשאילן ולשאול מהן · להלוותם וללוות מהן לפורען ולפרוע מהן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר אמרו לו אע"פ שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן ר' ישמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר · אסור לשאת ולתת עמהן · פירש"י דאיירי במשא ומתן של מקח וממכר כך מוכיח מתוך פירושו[א] שפירש לקמן בפירקין משום[ב] דאזיל ומודי לעבודת כוכבים ואסור משום לא ישמע על פיך דעל ידו מזכיר העובד כוכבים שם עבודת כוכבים והקשה ר"ת דבגמרא מוכח דלא איירי בכל מו"מ אלא דווקא במידי דחזי להקרבה דפריך עלה בגמ'[ג] ומי בעינן כולי האי והתנן בד' פרקים וכו' ומסיק התם דלאכילה סגי בחד יומא הכא דלהקרבה בעינן תלתא יומי ומיהו י"ל כל זמן שעוסק בהקרבת עבודת כוכבים אזיל ומודה בכל הנאה שתבוא לו כי אומר שסייעתו עבודת כוכבים שלו לפי שעוסק בצרכיה [א] ועוד הקשה מהא דקאמר בגמ' איבעיא להו אסור לשאת ולתת עמהן משום הרווחה או משום לפני עור לא תתן מכשול ופירש"י משום הרווחה דרווח ואזיל ומודי ולא איפשיטא הך בעיא ועוד קשה דקאמר למאי נפקא מינה דאית ליה בהמה לדידיה וכו' ואמאי לא קאמר נ"מ במידי דלא חזי להקרבה דמשום הרווחה אסור ומשום לפני עור לא תתן מכשול שרי ופר"ת ז"ל דלא שייך אזיל ומודי אלא בלהשאילו ולהלוותו ולפורעו דאית ליה רווחא סגי וכן לשאול מהן וללוות מהן דחשיבא להו מילתא דישראל צריך לו ואזיל ומודי אבל במשא ומתן של מקח וממכר לא חשיב ליה רווחה כולי האי שכן הוא ריוח הישראל כמו ריוח שלו וגם כשהוא קונה עדיין אינו יודע אם ירויח במקחו וכשהוא מוכר הוא דואג שמא יוציא המעות קודם שמוצא לקנות סחורה אחרת ולא אזיל ומודי והרמב"ם ז"ל כתב[ד] דאסור ליקח מהן כל דבר שהמעות הם מתקיימין בידו ולשאת ולתת דמתני' מפרש ר"ת למכור להם דבר הראוי לתקרובת עבודת כוכבים וה"פ לשאת מהן המעות ולתת להן חילופיהן וקמיבעיא ליה האי דאסרו למכור להם מידי דחזי לתקרובת עבודת כוכבים משום הרווחה דכשיש לו הרבה להקריב לעבודת כוכבים הוא מקריב בריוח ומן המובחר ומשבח לעבודת כוכבים שלו שזימנה לידו להקריב בריוח ומן המובחר ואפי' יש לו כראוי להקריב אסור למכור לו או דלמא דוקא משום לפני עור ואי אית ליה בהמה לדידיה שרי והא דתניא בגמ' בברייתא[ה] דרב זביד מוכרין להן דבר שאינו מתקיים אבל לא לוקחין מהן לאו במקח איירי אלא בקבלת דורון דומיא דמייתי התם ההוא מינאה דשדר דינרא קיסרינא לר' יהודה נשיאה ולפירש"י שפי' אין לוקחין מהן דבר שאין מתקיים משום דמתאוה למוכרו ואזיל ומודי קשה דא"כ תפשוט מינה דטעמא דלשאת ולתת משום הרווחה הוא דלטעמא דלפני עור אמאי אין לוקחין מהן וי"ל לפרש"י דלשאת ולתת דמתני' לא מיירי אלא במכירה והכי פירושו לשאת מהן המעות ולתת להן המקח אבל לקיחה לא אסרה מתני' דסתם מוכר עצב הוא · [ב] וכן פרש"י לקמן על מתני' דחנויות מעוטרות · [ג] ובעי' דלעיל אמכירה דמתני' קאי · [ד] וכן ברייתא דתני דבר שאין מתקיים אין לוקחין מהן[ו] דשמח המוכר במכירתו ומיהו ק' הא דקתני בברייתא דתניא כוותיה דר"ל כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים אבל דבר שאין מתקיים מותר והלא בכל אחד מהן יש לד אחד היתר ולד אחד איסור דבר שמתקיים אסור לימכור ומותר ליקח ודבר שאין מתקיים אסור ליקח ומותר למכור וי"ל דהך ברייתא קיימא אמתני' דלא איירי אלא במכירה ואשמועינן דדבר שאינו מתקיים מותר למכור ואף ע"פ שיש גם בלקיחה לד היתר ולד איסור לא נחתא הברייתא לפרושי דין לקיחה ובברייתא דרב זביד מפרש דין לקיחה והשתא לפירוש רש"י במשא ומתן של מקח וממכר יש במכירה לד איסור ולד היתר וכן בלקיחה ולפר"ת כל מקח וממכר שרי ואין אסור למכור להן אלא מידי דבר הקרבה המתקיים עד יום אידו וקבלת דורון ואפשר דר"ת מודה דדבר שאינו מתקיים אין לוקחין מהן דכיון דמתאוה למוכרו שמח ואזיל ומודי אע"פ שפירש דבמקח וממכר לא שייך אזיל ומודי בדבר שאין מתקיים שמח בו כי דוחק הוא לפרש אבל אין לוקחין מהן דאיירי בקבלת דורון דמשמע דאיירי דומיא דמוכרין דרישא דהוי דבר וחילופו : להלוותן פר"ת דהיינו דווקא בלא רבית אבל ברבית מותר דלערא אית ליה ולא אזיל ומודי כדאמר פ"ק דקידושין (דף כ.) לזבין איניש ברתיה ולא לוזיף ברבית וכן משמע בגמ' דקאמר בשלמא להלוותן דקא מרווח להו ואי ברבית איירי מאי קאמר דקמרווח להו אדרבה קממעט להו ואף את"ל דקחשיב ליה רווחא כיון שצריך עתה למעות מ"מ לא הוה ליה למימר אלא ללוות מהן מעוטי קא ממעט להו כיון שלוה ממנו ברבית: [דף ו ע"א] איבעיא להו ג' ימים הן ואידיהן או דלמא הן בלא אידיהן ומסיק הן בלא אידיהן : [דף יא ע"ב] אמר שמואל בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד · ויום אידם מי אסור והא ר"י שרא ליה[ה] לרב נחמן לזבוני חמרא ולרב גידל לזבוני חיטא בחגתא דטייעי שאני חגתא דטייעי דלא קביע · ותימה על מנהג שלנו שאין אנו נמנעין מלישא וליתן עמהן וללוות[ח] ולהלוותן לפורען וליפרע מהן אפי' ביום אידם ופירשב"ם בשם זקינו רש"י דעכשיו אין הגוים שבינינו עובדי כוכבים ולא אזלי ומודי כדאמר [ו] בפ' קמא דחולין (דף יג:) גוים שבח"ל לאו עובדי כוכבים הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם ואין לאסור משום דכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו (ביצה ה:) דהא מהאי טעמא שרי לקמן בפ"ב (דף סד:) דקאמר רב יהודה שדר קורבנא לאבודרינא אמר ידענא ביה דלא פלח לעבודת כוכבים ורבא שדר קורבנא לבר שישך אמר ידענא ביה דלא פלח לעבודת כוכבים אלמא מעיקרא לא היתה גזירה אלא לפי המקומות שעובדים עבודת כוכבים שם דהא דקאמר שמואל בגולה אין אסור אלא יום אידם בלבד[ט] משום דלא הוו אדוקי כולי האי והשתא דחזינן

דגוים שבח"ל לא אדוקי כלל אפי' ביום אידם יש להתיר ועוי"ל כיון דעיקר פרנסתינו מהם ואנו נושאין ונותנין עמהם כל ימות השנה אי פרשינן מינייהו ביום אידם איכא איבה והכי אמר לקמן בהאי פירקא (דף ו:) ההוא מינאה דשדר ליה לר' יהודה נשיאה דינרא קיסרינא ביום אידו הוה יתיב ריש לקיש קמיה אמר היכי נעביד נשקליה אזיל ומודי לא נשקליה הויא ליה איבה א"ל ר"ל טול וזרקו לפניו כלאחר יד אלמא אי לא מצי לאישתמוטי דלא ליהוי ליה איבה הוה שקיל אע"ג דאזיל ומודי והכי נמי אמר בפרק אין מעמידין (דף כו.) סבר רב יוסף למימר אולודי בשכר שרי משום איבה וכן להניק בנה של כותית ולהעלות לעובד כוכבים מן הבור ואביי דדחי ליה התם משום שיכול לעשות באותו ענין שלא תהיה לו איבה אבל אי לא הוה אפשר לישמיט בלא איבה [ז] אפי' אביי מודה דשרי וכן תניא בתוספתא ומייתי לה בירושלמי בד"א בעובד כוכבים שאין מכירו אבל בעובד כוכבים שהוא מכירו מותר מפני שהוא נראה כמחניף לו ותניא נכנס לעיר ומצאן שמחין שמח עמהם שאינו אלא כמחניף להם · וא"ת אפ"ה אמאי אנו קונין מהן ומלוין להן ביום אידם ואותו מעות הם מתנדבים ונותנין לכומרים ויש לומר דמה שנותנין לכומרים אינן קונין מהם לא לגויי עבודת כוכבים ולא לתקרובת עבודת כוכבים אלא אוכלין ושותין אותו ולהכי שרי. [דף ו ע"ב] איבעיא להו נשא ונתן [ח] לפני אידיהן מהו · ר' יוחנן אמר אם נשא ונתן אסור ור"ל אמר נשא ונתן מותר [ט] והלכתא כר"ל דתניא כוותיה · כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים אבל דבר שאין מתקיים מותר ואפי' בדבר המתקיים אם נשא ונתן מותר · אבל נשא ונתן ביום אידם ד"ה אסור ור"י ז"ל פסק דהלכה כר' יוחנן כיון דלא מני ליה בהדין הני תלת דהלכתא כר"ל (יבמות לו.) וכ"ת משום דתניא כוותיה לא הסם למניהו הא חשיב החולץ למעוברת אע"ג דתניא כוותיה ומהך ברייתא דתניא כוותיה דר"ל לא תקפי לר"י דס"ל כהך תירוצא לקמן נשא ונתן איכא בינייהו וסבר [י] כמאן דאסר וכן מסתבר : [כ] לפורען וליפרע מהן · מתני' דלא כרבי יהושע בן קרחה · דתניא ר"י בן קרחה אומר מלוה בשטר אין נפרעין מהן מלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידן[כ] · פי' דהאידנא דבר ידוע הוא דאפי' מלוה בשטר כספק מלוה הוא דידם תקיפה ובקל מעלילין להפקיע אפי' מלוה בשטר וחשיב הכל כמציל מידן ועוד אני אומר דכל פרעון והלואות [ל] דמתני' איירי בלא רבית אלא בהלואה של גמילות חסד הלכך מלוה בשטר לא חשיב כמציל מידו אבל מלוה בשטר ברבית כל מחשבותם להפקיע הכל כמציל מפי ארי חשיב והיכא דאיכא משכון משמע בירושל' שאסור דקאמר אשכחן מלוה אובדת שלא במשכון ואין מלוה אובדת במשכון והאידנא נהיגין היתירא בכל ענין מהלין טעמא[ל] דפרשינן[מ]:

ב **תניא** ר' נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל לפני עור לא תתן מכשול תימה אמאי נקט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח טפי מנבילה לישראל בשלמא אבר מן החי לבני נח איצטריך לאשמועינן דשייך ביה לפני עור לא תתן מכשול וי"ל דנקט כוס יין לנזיר לפי שאינו נזהר כל כך מלשתות יין כי הורגל כל ימיו בשתייתו גם רואה את הכל שותין יין הלכך אפי' שואל בסתם לא יתנו לו אולי ישכח נזירתו וישתה אבל מותר להושיט נבילה לישראל בסתם כל זמן שאינו יודע בודאי שהוא רוצה לאוכלה הלכך אסור להושיט למומרים דבר איסור אפי' שלהן [נ] היכא דקאי(א) בתרי עברי דנהרא*:

הגה"ה

*אומר אדם לחברו בשבת הנראה שתעמוד עמי לערב לעשות מלאכה ולא לעובד כוכבים · מא"ז ע"כ:

ג [דף ז ע"א] **ת"ר** נשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר תימה למה לא ישאל לחכם אחר אולי טעה הראשון ומחזירהו השני ופר"י דה"ק לא ישאל לחכם אחר בסתם כדי שיתיר לו ויסמוך על הוראתו דכיון דכבר אסרו הראשון ושויה חתיכה דאיסורא אין לו לסמוך על אחר שיתירנו לו · אבל יכול הוא לומר לחכם אחר דבר זה שאלתי לחכם פלוני ואסרו לי מה נראה לך בזה *ואם יראה לשני שטעה הראשון ילך ויתווכח עמו ואם יוכל להוכיח שטעה בדבר משנה יחזירהו · ואם חלוק עליו בשקול הדעת שסברתו נוטה להתיר מה שאסר הראשון ואין יכול להוכיחו מתוך המשנה [ס] או מדברי אמורא · יאמר אני אומר כך אבל איני מתיר מה שאסרת מאחר שיצא מפיך לאסור ושויתיה חתיכה דאיסורא ואין בידי להחזירך מתוך דבר משנה או אמורא* : והא דאמר לקמן בפרק אין מעמידין (דף מ.) ובפרק ר"י (דף נז:) נפקי שפורי[מ] דרב ושרי ושפורי דמר ואסר · [ע] התם מיירי בדבר שבא הדבר לפני שניהם יחד בבית המדרש · או היו דברי המתיר תחילה · [פ] ומיהו בירושלמי אמר חכם שטיהר אין חבירו רשאי לטמא התיר אין חבירו רשאי לאסור וצריך לאוקומי שכבר חלה הוראת הראשון טרם שנחלק חבירו עליו · וכגון שלא טעה בדבר משנה · ולפי זה לא מיתוקם הא דנפקא שיפורי אלא כגון שבא הדבר לפני שניהם יחד בבית המדרש · ואם היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהן גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו *ואם לאו הלך אחר המחמיר · רבי יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר · בשל סופרים הלך אחר המיקל · אמר רב יוסף הלכה כר' יהושע בן קרחה · מכאן [צ] היה פוסק ר"ת ז"ל דכל היכא דאמרי בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המיקל · [ק] ורש"י פסק דהלך אחר המחמיר [בשל תורה ובשל סופרים הלך אחר האחרון] [ר] וריב"א אומר דכן

הגה"ה

*ושרי ליה לטעום ממנו ולאכול כדי לברר סברתו ומיהו ליקח ממנו דבר חשוב ממה שהתיר משמע להדיא דאסור · מא"ז ע"כ:

הגה"ה

*ס"מ מילתא דתליא בסברא אבל אי גמי' מרבותיו רשאי לגמר אפילו מילתא דתליא בשקול הדעת · ע"כ:

הגה"ה

*ואם זה גדול בחכמה וזה במנין הלך אחר הגדול במנין פירוש תלמידים הרבה א"כ שרוב התלמידים אומרים כמותו · מא"ז:

הגהות הב"ח א מתוך פרושו נ"ב בדף ו' ע"א: ב משום הרווחה דרווח ואזיל ומודי: ג בגמרא נ"ב בדף ה' ע"ב: ד כתב · נ"ב ז"ל הרמב"ם ג' ימים לפני אידיהם אסור ליקח מהם ולמכור להם דבר המתקיים וכו' ומותר למכור להם דבר שאינו מתקיים עד יום אידם כגון ירקות וכו' ונראה מדבריו דליקח מהם הכל אסור בין דבר המתקיים בין דבר שאינו מתקיים · אבל בלמכור להם יש חילוק שדבר המתקיים עד יום אידם אסור משום דמודה ביום אידו אבל דבר שאינו מתקיים מותר למכור להם שהרי ביום אידו אין לו לא מעות ולא חפץ ומצטער עליהם ולא אזיל ומודה אבל כשלוקח מהם הרי שמעות מתקיים בידו ביום אידו: ה בברייתא נ"ב בדף ו': ו דתגויות נ"ב בדף י"ב: ז מהן היינו משום דשמח: ח וללוות. מהן ולהלוותם: ט בלבד היינו משום: י לקמן נ"ב בדף ז' ע"ב: כ מידן אמר רב הונא הלכה כר"י בן קרחה פר"י דהאידנא: ל דפרשינן נ"ב בדף ו': מ שפורי דמר ואסר ושפורי דמר ושרי התם מיירי שבא כנ"ל ותיבת בדבר נמחק:

פלפולא חריפתא

[א] **ועוד** הקשה וכו' · ופרש"י משום הרווחה וכו' ובתוספות שם יש מקשים מכאן לפ"ה דמתני' דפי' לשאת ולתת היינו מקח וממכר תינח מכר אבל מקח מאי לפני עור איכא ושמא י"ל שממציא לו מעות לקנות צרכי עבודת כוכבים ע"כ: [ב] **וכן** פרש"י. לקמן על מתני' דתניא דחנויות מעוטרות וכלומר דחזר בו מפירושו דהכא וכ"כ שם התוס' יב ע"כ: [ג] **ובעיא** דלעיל אמכירה דמתני' קאי אבל לקיחה לא אסרה מתני' אלא ברייתא בדבר שאין מתקיים מטעם דשמח וכו' ומינה ליכא למיפשט אמכירה: [ד] **וכן** ברייתא כלומר וכן מתיישבת נ"כ הברייתא: [ה] **לר"ב** בגמרא גרסי' לרב כהנא ובר"ף גורס לרב כהנא: [ו] **בפ"ק** דחולין דף י"ג משום דכל דבר שנאסר במנין וכו' בפ"ק דביצה דף ה': [ז] **אפילו** אביי מודה דשרי מבו"ה נקט להני דסבר רב יוסף וכו' למימרא דאי לא הוה אפשר אף אביי מודה דשרי והיה יכול להביא הא דפירש רב יוסף הברייתא יהודית מילדת כנענית בשכר דמשום איבה הוא דשרי בשכר: [ח] **לפני** אידיהן כך הוא ברי"ף וכן מוכח בגמרא: [ט] **והלכתא** כר"ל רי"ף: [י] **במאן** דאסר שכן רבנן בתראי שנקראים בלשון חכמים והם הרבים בודאי משא"כ ת"ק דאע"ג דסתמא הוא אפשר דיחידאה עיין בס"פ גבי מוכר אילן ע"מ לקוץ וכו': [כ] **לפורעו** וכו' · פיסקה: [ל] **דמתני'** כלומר בין במשנה בין בברייתא: [מ] **דפרשינן** לעיל בשם רש"י: [נ] **היכא** דקאי בתרי עברי דנהרא דהכי מסקנא דגמרא ועיין בר"ש מסכת שבת: [ס] **או** מדברי אמורא נקיט הכי אליבא דכ"ע אבל בפרק דיני ממונות תניין במסקנא מפריז יותר ע"ש: [ע] **התם** מיירי בדבר שבא וכו' נ"ל דס"מ נמי לתירוצא דהשני אגמריה סמיך דכך מסיק בר"פ אלו טרפות: [פ] **ומיהו** בירושלמי כו' עיין בירושלמי דמייתי לקמן אמתני' דאין מוכרין להם בהמה גסה: [צ] **היה** פוסק ר"ת ז"ל וכוותיה כתב רבינו בפרק אין מעמידין גבי שתיתא וע"ש ועוד פסק כן בפ' בהמה המקשה סימן ו' וסימן ז' ועיין בר"ש מסכת מכות גבי המלוה לי' שנים וכו' ועיין לקמן בסמוך: [ק] נ"ל דס"ג ורש"י פסק דהלך אחר המחמיר בשל תורה ובשל סופרים הלך אחר האחרון וכן הוא בתוספות דהכא ובפרק כירה דף מ"ב ע"ב וכך הוא בהדיא בפירוש רש"י פ' אלו טרפות דף נ' ע"ב ועיין בפרק בתרא גבי י"ג שנפל לבור שהם רבינו וכתב דבשל סופרים הלך אחר האחרון. ועיין לעיל ולקמן בסמוך: [ר] **וריב"א** אומר וכו' וכ"כ בשמו בר"ש מסכת מכות ובפרק חזקת גבי יעשה פירוש לפירושן כתב כדבריו בשם התוספות

תפארת שמואל

(א) **היכי** דקאי בתרי עברי דנהרא. ודוקא בתרי עברי דנהרא דלא מצי איהו שקיל ליה ודיקא נמי דקתני לא יושיט ש"מ וכו' הר"ן ומיהו משמע וכו' עוברי עבירה וכו' ע"כ וסברתו ישרה אף שמדברי התוס' והרא"ש לא משמע הכי · ועוד אומר אני דאפילו תימא דהתלמודא איירי מדרבנן דמותר להושיטו דשמא לא ישתה שהרי הוא ישראל ובחזקת כשרות הוא . ובפרט מאחר שיכול בעצמו ליקח · אבל מי שחשוד בדבר כגון מומר או שיודעין בו שמבקש לאכול או לשתות דבר איסור בודאי אסור ליתן לו מידו לידו לפי שמסייע ידי עוברי עבירה אפילו שיכול לקבל בעצמו ודו"ק · ושוב מצאתי שכ"כ התוספות בר"ש מסכת שבת וכן כתב שם הרא"ש ז"ל דלעולם אסור מדרבנן עיין שם:

היכא דאמרי שפל גלשון דהכי כי רב אשי סידר לשון המרובים והעיקר תחילה וכל לשון היחידים והטפל אומר יש אומרים· [ש] וריא"ץ גיאות ז"ל כתב דלעולם הלכה כאיכא דאמרי ומקצת הגאונים פסקו בממונא כאיכא דאמרי ובאיסורא לחומרא: ד **ת"ר** וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית דברי ר"מ· ור' יהודה אומר חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותם בפרהסיא מקבלין אותם איכא דאמרי [א]עשו אחיזוק במטמוניות מקבלין אותן [דף י ע"ב] בפרהסיא אין מקבלין אותן ר"ש ורבי יהושע בן קרחה אומר בין כך ובין כך מקבלין אותן שנאמר שובו בנים שובבים· א"ר יצחק איש כפר עכו שאמר משום ר' יוחנן הלכה כאותו הזוג: ה [דף ח ע"א] **מתני'** אלו הן אידיהן של עובדי כוכבים· קלנדא וסטרניא וקרטסים יום גינוסיא של מלכי עובדי כוכבים ויום הלידה ויום המיתה דברי ר"מ וחכ"א מיתה שיש בה שריפה יש בה עבודת כוכבים ושאין בה שריפה אין בה עבודת כוכבים יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין· ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש· א] פירש הראב"ד ז"ל דיום תגלחת זקנו ובלוריתו ועלה בו מן הים ויצא בו מבית האסורין אמלכים קאי אבל שאר עובדי כוכבים אינם עושים יום איד בכל הני ודקדק מדנקט בסיפא עובד כוכבים שעשה משתה לבנו מכלל דעד השתא במלך איירי ועוד הביא ראיה מהא דאמר לקמן פרק רבי ישמעאל (דף מ:) על מתני' דנפל לבור ועלה לא שנו אלא שעלה מת אבל חי אסור דבהדי דסליק מנסיך ליה דדמי ליה כיום אידו ומדקאמר דדמי ליה כיום אידו ולא קאמר דהוה ליה יום אידו אלמא לאו יום אידו ממש הוא ואם לא שיין מזומן הוא לידו לא היה עובד בו עבודת כוכבים ואין לך יציאה מבית האסירין גדול מזה ב] ועוד כתב מתני' דקתני אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש אכולהו מתגלחת זקנו ואילך קאי מדקפסיק כולהו בחדא פיסקא וכן נראה דלא מסתבר כלל דכל בני מלכותו יעשו יום איד בשביל תגלחת זקן המלך וכן מוכח בגמרא דקאמר מתניתין נמי דיקא דקתני יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסירין ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש אלמא דאכולהו קאי דאי לאו הכי הל"ל מתני' נמי דיקא דקתני עובד כוכבים שעשה משתה לבנו אין אסור וכו': **גמ'** בעי רב מתנה עיר שעשתה קלנדא וכל עיירות הסמוכות לה משתעבדות לה אותן העיירות הסמוכות[ב] אם אסורות או מותרות ריב"ל אומר קלנדא לכל אסורה ורבי יוחנן אמר קלנדא אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד והלכתא כר' יוחנן דתניא כוותיה:

ו **תניא** ר"ש בן אלעזר אומר ישראל שבח"ל עובדי עבודת כוכבים בטהרה הם כיצד עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אע"פ שאוכלין ושותין משלהן ושמש שלהן עומד עליהן מעלה עליהן הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו ואימא עד דאכיל אמר רבא אם כן לימא קרא ואכלת מזבחו מאי וקרא לך משעת קריאה· [דף ח ע"ב] כל תלתין יומין בין אמר ליה משום הילולא בין דלא אמר ליה משום הילולא אסור מכאן ואילך אי לא א"ל משום הילולא מותר וכי אמר ליה משום הילולא עד אימת אסור אמר רב פפא עד תריסר ירחי שתא ומעיקרא מאימת אסור א"ר פפא [א] מכי רמו שערי באסינתי: ז [דף ט ע"ב] **אמר** רב הונא בריה דרב יהושע האי מאן דלא ידע כמה שנין בשבוע לימנין סדר שמיטות שהיו מונין בזמן הבית דקי"ל שביעית נוהגת בזה"ז ואפילו לרבי דאמר בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים מודי הוא דמדרבנן נהגו כדאמר בגיטין פרק השולח (דף לו.) ובפ"ק דמו"ק (דף ב:) ליסייליה לתגא כמה שנים הוא מונה אחר החורבן ונטפי עלייהו חדא שתא דבמוצאי שביעית [ב] שהיא שנה ראשונה לשמיטה חרב הבית בתשעה באב בשנת ת"ך לבנינו ולרבי יהודה אייתי תמני שנין מד' מאות ושדי אפרטא דעשרים ויהיו עשרים ושמונה דל מינייהו שית שנין עד דסליק עזרא [ג] ובנה בית המקדש שאז התחילו למנות שמיטין פשו להו עשרין ותרתין שנין אשתכח דבמוצאי שביעית חרב הבית ובט' באב חרב ונפק ליה רובא דשתא הלכך אותה שנה שהיא תחילת שמיטה נכללת עם שנות הבית ובמנין שנים שאחר החורבן מתחילין משנה שניה של שמיטה הלכך צריך להוסיף שנה אחת על מנין שאחר החורבן ואז יתחיל מניינו מראש שמיטה· ונחשב כללי ביובלי ופרטי בשבועי ונשקל מכל מאה תרתי ונשדיא אפרטא היינו כרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן ומדנקט רב הונא בריה דרב יהושע דהוא אמורא בתרא לכלליה אליבא דר' יהודה אלמא דהלכתא כוותיה [ד] ואע"ג דבפרק ב' דערכין (וע' בתוס' ר"ה דף ט. ד"ה ולאפוקי) קאמר תלמודא לאפוקי מדר"י דהכי אשכחן פ' המגרש (דף פה:) דאתקין רב בגיטין מן יומא דנן ולעלם לאפוקי מדרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואע"ג דרב גופיה פסיק (ב"ב קלו.) הלכה כר' יוסי וכן אמר בשלהי כתובות (דף קי:) לאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל [דאמר כתובה דאורייתא] אע"ג דרב פסיק [ה] באלו נערות (דף לח.) הלכה כר"א דאית ליה כתובה דאורייתא אלמא הא דקאמר לאפוקי לאו למימר דלית הלכתא כוותיה אלא הדין עובדא או הך ברייתא מפקא מינה ולחשבון זה היתה שמיטה [ו] שנת שבעים ושלש לאלף הששי [ז] וקצת קשה על פירוש רש"י דבערכין מוכח דבשנת תכ"א חרב הבית דפריך בפרק שני דערכין (דף יב.) בשנייה במוצאי שביעית מי משכחת לה מכדי בית שני כמה קם ת"כ[ג] הוו תמניא יובלי פי' לרבנן דאמרי דהיובל אינו נמנה להתחלת השמיטה שאחריו ונשארו עשרים שנה הוה ליה בשיתא בשבוע שנת ת"כ ומשני הא מני רבי יהודה היא דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן אייתי תמניא מתמניא יובלי ושדי אעשרים [ח] כמה הוי עשרים ותמניא ואשתכח דבמוצאי שביעית חרב כלומר [ט] דבשנת תכ"א חרב הבית ואותה שנה היא משנות הבית ולכך צריך להוסיף שנה על שנים שאחר החורבן ולחשבון זה תהיה שמיטה בשנת שבעים וארבע לאלף[ד] הששי ורב אשי מסיק התם שינויא אחרינא [י] ומוקי ליה אפילו כרבנן דשית שנין דלא סליק עזרא לא קחשיב הדא"כ[ה] הוו י"ד שנה [כ] ובשנת תכ"א חרב הבית אשתכח דבמוצאי שביעית חרב וקשה לפירוש זה דא"כ עמד הבית תכ"א שנים [ל] ולעיל שמונה שנות הבית למלכי'[ו] מדי ויון והשמונאי והורדוס לא מנה אלא ת"כ ועוד ליתא [מ] הא דאמר קע"ב לאחר החורבן נשלמו ד' אלפים דליתנהו אלא קע"א ועוד דאמר בשמעתין א"ר חנינא לאחר ד' מאות שנה לחורבן הבית וכו' במתניתא תנא אחר ד' אלפים ורל"א שנים וכו' וקאמר דמתני' טפיא תלת שנין ואם שנת תכ"א נחשבת בכלל שנות הבית ליכא בינייהו אלא תרתין שנין [נ] ועוד דאמר דתנא בעי למיטפי'[ז] מספרא עשרין שנין [ס] ותשע עשרה בעי למטפי על כן נראה לי אליבא דהלכתא דבשנת ת"ך חרב הבית והיא היתה מוצאי שביעית [ע] וכרב אשי דאמר לא מנו הנך שית שנין דלא סליק עזרא ואליבא דרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה [ח]לכאן ולכאן וכי מדלית שית מעשרין ותמניא אשתייר עשרין ותרתי והיינו מוצאי שביעית ואע"ג דלשינויא דרב אשי חרב ביתא בשנת תכ"א היינו לפום סוגיא דתלמודא דפריך אליבא דרבנן היכי משכחת לה במוצאי שביעית ושני תלמודא הא מני רבי יהודה היא ובשנת תכ"א חרב הבית והא קא"ר אשי אי בעית למימר דבשנת תכ"א חרב הבית מצית לאוקומא אפילו כרבנן והנך שית שנין דלא סליק עזרא לא מנו ומיהו אליבא דהילכתא דקיי"ל כוותיה דר' יהודה לא צריכינן למידחק ולמימר דבשנת תכ"א חרב הבית אלא בשנת ת"כ כדמוכח כולי תלמודא אי נמי מצינו למימר דרב אשי לא אתא לשנויי אליבא דרבנן אלא קאי אהא דקאמר הא מני רבי יהודה היא אלא שהיה קשה לו הא דהוה דחיק למימר דבשנת תכ"א חרב הבית וקאמר איהו דמשכחת לה אליבא דרבי יהודה דבשנת ת"ך חרב הבית ובמוצאי שביעית דהנך שית שנין דלא סליק עזרא לא מנו וכן עיקר והלכה כרב אשי וכרבי יהודה דסוגיא דתלמודא כוותיה: [דף י ע"א] **ההוא** שטרא דהוה כתיב ביה שית שנין יתירתא סבור רבנן קמיה דרב נחמן למימר האי שטר מאוחר הוא ועד דמטי זימניה לא טריף אמר להו רב נחמן האי ספרא דוקנא כתביה דהנך שית שנין דמלכו בעילם דאנן לא חשבינן להו איהו חשיב להו ובזימניה כתיבי מכאן הכשיר ר"י שטר שהיה כתוב המאות[פ] והפרט כדינו אך שטעה הסופר ודילג לבריאת עולם ואין לפוסלו ולומר שהוא מאוחר ולא יגבה עד כמה שנין דהא הכא מכשרינן בהאי שטרא אע"פ שמשונה משאר שטרות ואנו תולין דספרא דוקנא כתבו משום דאין דרך אדם למחול שיעבודו כל שכן סופר זה שלא שינה משאר שטרות שיש לנו לתלות בדילוגו וכן נמי אם לא כתב חמשת אלפים אלא הפרט כשר [צ] דהא קאמר דלמא שביק לאלפא קמא ונקט כללא בתרא והוא הדין נמי אי שביק לכולו כלל ונקט פרט*:

הגה"ה
*וכאן האריך בא"ז בדין פרוזבול· ע"כ:

ח [דף יא ע"א] **וחכמים** אומרים כל מיתה שיש בה שריפה וכו' תנו רבנן שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו' וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים ומה הן שורפין עליהן מטתן וכלי תשמישן מעשה ומת רבי גמליאל[ט] ושרף עליו אונקלוס בע' מנה צורי: [דף יא ע"ב] יום תגלחת זקנו ובלוריתו· איבעיא להו היכי קתני יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו או דלמא תגלחת זקנו והעברת בלוריתו ת"ש דקתני תרוייהו יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו ויום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו:

ט **מתני'** עיר שיש בה עבודת כוכבים חוצה לה מותר היה חוצה לה עבודת כוכבים בתוכה מותר מהו לילך לשם בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור ואם יכול להלך בה למקום אחר מותר: **גמ'** היכי דמי חוצה לה אמר ריש לקיש משום ר' חנינא כגון עטליזא של עזה· איכא דאמרי בעא מיניה ריש לקיש מר' חנינא עטליזא של עזה מהו א"ל לא הלכת לצור מימיך וראית ישראל ועובד כוכבים [דף יב ע"א] ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת ולא חשו להו חכמים מאי לא חשו להו חכמים אמר אביי לא חשו להו חכמים משום בשר נבלה ולא אמרינן דלמא *מיהדר אפיה ישראל ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה ה"נ לא חשו להו חכמים משום דמי עבודת כוכבים ביד עובדי כוכבים **הא דקאמר ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה (הא) דהוה לן למיחש אי מהדר אפיה היינו דוקא להחליף רע בטוב אבל בלא הנאת העובד כוכבים רק להכשיל הישראל להאכילו דבר איסור לא חיישינן כדאמר לקמן בפרק שני (דף לד·) קיסתא דמורייסא בלומא וקיסתא דחמרא בארבע זוזי שרי ולא חיישינן שמא עירב בו [ק] מעט יין להכשילו ועל זה סומכין להניח הקדירות אצל השפחות כשהולכים לבית הכנסת [ר] ועוד דהוי כיוצא ונכנס וליראת שמים נכון להחמיר כי כמה פעמים אירע קלקול בדבר ועוד כדי להשביח חלקה נותנת חלב בקדירה [ש] רבא אמר לא חשו להו חכמים משום בטולי עובדי כוכבים דכותיה הכא לא חשו להם חכמים משום יום אידן: תנו רבנן עיר [ת] שיש בה עבודת כוכבים אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור אין הדרך מיוחדת לאותו מקום

הגה"ה
י *משמע האי דמהדר אפיה ישראל חיישינן מכאן פסק רבינו פטר בשם ר"ת שאם היו שתי קדירות על גבי כירה אחת של ישראל ואחת של עובד כוכבים והדר ישראל אפיה חיישינן דלמא שדי עובד כוכבים נבלה בקדרת ישראל ואסורה והר"ר ברוך בר' יצחק מריג"ספור"ק מתיר וכן דעת אבא מורי נוטה לאיסור ודוקא להחליף רע בטוב או כחוש בשומן וכו'· ע"כ מא"ז:
**רמב"ם בשם רש"י ורב אלפס פסק דדמי עובד כוכבים ביד ישראל אסורין דמי עובד כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין· ור"ת פירש דבשמעתין איירי כשהעובד כוכבים מקלה דמים לצורך עבודת כוכבים אחרת ולכך אסורין: ישראל ועובד כוכבים ששפתו ב' קדירות על גבי כירה אחת לא חיישינן שמא ניתזה ציורא מקדירת עובד כוכבים לתוך קדירת ישראל ומותר לשפות קדירה של בשר וקדירה של חלב על כירה אחת ולא חיישינן לניצוצא· מא"ז ע"כ:

הגהות הב"ח א עשו חילוק במטמוניות: ב הסמוכות לה אסורות כצ"ל ותי' אם נמחק: ג ת"כ ד' מאה הוו: ד בשנת פ"ד לאלף: ה קחשיב וא"כ הוו: ו למלכי פרס ויון וכו' ועוד דא"כ ליתא: ז למיטפי אספרא עשרין שנין תשע עשרה בעי: ח לכאן ולכאן כי כצ"ל ואות ו' נמחק: ט ר"ג הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר בשבעים: י בהגה המתחיל משמע דאי מהדר אפיה:

הגהות הגר"א א] פי' הראב"ד ז"ל כו'. נ"ב אבל הרמב"ם וש"ע כתבו דקאי אהדיוט מיום הלידה ולמטה: ב] ועוד כתב כו'. נ"ב אבל הרמב"ם וש"ע כתבו מיום הלידה ולמטה ובכל זה נראין דברי הראב"ד:

פלפולא חריפתא

הגאונים: [ש] וריא"ץ גאות כתב וכו' · ובקצור הקדים סברא זו לראשונה וכתבה בשם הרי"ף ובס"פ מי שאחזו כתב רבינו שבכל מקום תופס הרי"ף איכא דאמרי עיקר ובפ"ק דב"ק כתב ג"כ בשם הרי"ף גבי שני אחים שחלקו וכתב שם דדוקא היכא דאיכא תרי לישנא אהדא מימרא וכו' ועוד בפרק המוכר פירות סתם כדברי הרי"ף דהלכה כאיכא דאמרי ועיין לקמן בפרק ב' גבי שחיטה ובפ"ק דבכורות כתב כן בשם ר"ת אבל נ"ל שנ"ל שם רי"ף ועיין בפרק אלו טרפות ובס"פ כיסוי הדם: [ת] עשו חיזוק· ובגמ' וה"ג הר"ן עשו דבריהם: [א] מכי רמו שערי באסינתי· ובגמרא דרב יצחק בר רב משרשיא פירש ולא אבל אפילו לאחר י"ב חדש משום דאדם חשוב הוא ושמעיה דאודי ובקצור הביאו אבל גם הרי"ף השמיטו וכתב ב"י י"ד סי' קנ"ב משום דס"ל דרב יצחק ממדות חסידות הוא בעשה כן ע"כ ואני תוכך בזה דאפ"ה לא ה"ל לאשמוטי דבכמה דוכתי כתבו מדות חסידות שבתלמוד ועוד דגמרא דמתרץ אדם חשוב שאני לא משמע דמשום חסידות נגע ביה אלא כל אדם חשוב מחייב בכך דאי לאו הכי הל"ל ממדות חסידות הוא דעביד לכך יותר נראה לומר שאולי לא היתה בגירסתם: [ב] שהיא שנה ראשונה לשמיטה: כך פירש"י: [ג] ובנה בס"מ· לשון רש"י עד דסליק עזרא ומקדים וכו' והכי איתא בפ"ב דערכין דף י"ג ומייתי לה מדכתיב בהדין בטיל עבידת בית אלהא דבירושלים וכתב שילא ביתא דנא וכו' דהיא שנת שית וכו' ותנא באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא כו' דכתיב ויבא ירושלים וגו' היא השנה השביעית: [ד] ואע"ג דבפ"ב דערכין קאמר תלמודא לאפוקי מדר"י· וגם התוספות כתבו כן ולא נמצא כך בנוסחתנו אך בפ"ק דר"ה דף ט' איתא וגם שם כתבו התוספות דהכי נמי איתא בפ"ב דערכין וצ"ע: [ד] ואע"ג דרב גופיה פסק כו'. בפרק יש נוחלין דקל"ו וע"ש בדברי רבינו: [ה] באלו נערות· לא מצאתיו וגם התוספות לא כתבו אלא אף על גב דהלכה דכתובה דאורייתא ועוד תדע דבפרק קמא דכתובות ריש דף ע' שם פסקו בשם ר"ת דכתובה דאורייתא ולא הזכירו כלל לפרק אלו נערות ומצאתי במרדכי בפרק קמא דכתובות שכתב בפרק אלו נערות (דף ל"ח) קסבר רבי עקיבא כתובת אשה דאורייתא דדרים ג"ש מה להלן שקלים אף כאן שקלים והלכה כרבי עקיבא מחברו עכ"ל ולפי זה כזה ניחא דתו התם בגמרא דף מ' יתומה כו' ר"א אומר האונס חייב וכו' ואמרינן דר"א בשיטת ר"ע רבו אמרה ופסיק התם רב כר"א אלא שאני תוכך מאד לומר שאין הוכחה כלל דר"ע ס"ל כתובה דאורייתא דלא אתי אלא למילף בג"ש אונס ומפתה מסדדי דבתרוייהו חמשים שקלים ואי משום דכתיב במפתה כמהר הבתולות ולטעמיך למ"ד בהדיא מדרבנן קרא מאי קאמר לכך נראה דזו לא מכרעת כלל שוב מצאתי בסוף הגהות מרדכי דכתובות שלא כתבו לפה דאלו נערות כלל וכתבו בפרק הכותב (דף פ"ט ע"ב) אמרינן לאפוקי מדר"א ב"ע ובפרק אף על פי (דף נ"ה ע"א) פסקי' כר"א ב"ע ע"כ ומיהו לאו לענין כתובה דאורייתא איתא אלא מייתי ליה נמי אליבא דלאפוקי דלא מפקא מהלכתא: [ו] שנת ע"ג לאלף הששי· דקע"ב אחר החורבן נשלם האלף הרביעי כמו שכתב רבינו לקמן בסמוך הוסיף עליהן שנה אחת והרי קע"ג ואלף חמישי כולו וע"ג של ששי הרי אלף ורמ"ו הויא אלף ור' ביובלי ונשקול מכל מאה תרתי הרי כ"ד שנה שעלה יתרון היובלות השימס על המ"ו שנה שנשארו מן אלף ור' ועולה ע' שיוצאים בו ז' הרי שהשנת ע"ג לאלף הששי היא שנת שמיטה: [ז] וקצת קשה וכו'· משום דלקמן מסיק ליה רבינו לפירוש רש"י דספיר פירש לכך כתב דק"ק: [ח] וכמה הוא עשרים ותמניא· ושינויא דשית שנין לרבנן כדמייתי לקמן בסמוך: [ט] דבשנת תכ"א חרוב· מדאמרינן הכא שצריך להוסיף שנה: [י] מוקי לה אפילו כרבנן· כדפירש"י התם ולקמן מסיק דרב אשי לר' יהודה קאמר: [כ] ובשנת תכ"א חרב כדלעיל: [ל] ולעיל· בגמרא דהכא: [מ] הא דקאמר קע"ב וכו'· רש"י כתב כן בשם סדר עולם גבי כי מעיינת מותא הנפש וכו': [נ] ועוד דאמר לעיל· בגמרא דהכא: [ס] ותשע עשרה בעי למטפי· דמלכות יון נמי הוו שפ"א דמ' שנה לבנין התחילו שקדם לכן נ"ד למדי ושית דמלכו בעילם: [ע] וכרב אשי דאמר לא מנו וכו'· וכדמסיק בתרי אנפי דלרב אשי לר' יהודה איתא הכי: [פ] והמאות והפרט· נ"ל דגרסי' האלפים והפרט שהרי בימי רבינו כנראה מדבריו לא היו מאות שהזכיר שנת ע"ג לאלף הששי והשתא א"ש הא דכתב לקמן וכן נמי אם לא כתב חמשת אלפים ובקצור העתיק הכלל והפרט וכ"כ בטור ח"מ סימן מ"ג: [צ] דהא קאמרי בגמרא: [ק] מעט יין· דבדבר מועט לא קפיד ליוקרא לפי שאינו אלא דבר מועט שהיוקר אינו נרגש בו: [ר] ועוד דהוי כיוצא ונכנס· עי' ש"ב גבי ושלקות וכו' בשם רבינו חננאל: [ש] רבא אמר לא חשו וכו'· משום ביטולי עובד כוכבים דלא הוי אלא איסורא דרבנן ולא קאי אמתני' וכדמפרש רבינו לקמן ועיין עוד לקמן גבי תרנגול לבן קטוע: [ת] שיש בה עבודת כוכבים· לשון רש"י כל היכא דקתני שיש בה עבודת כוכבים משמע שהיום עובדין ליראת אלהים:

מותר · ירושלמי מהו לילך שם אם היה אכסנאי אסור בן עיר מותר שיירא מותר שכן דרך שיירא לילך בכל מקום · יש שכתב אם יהודים דרים בעיר מותר דהלין לדבר עם יהודי הולך שם ומתוך הירושלמי אינו משמע כן דלא שרי אלא בן עיר שהיה חוץ לעיר והולך לביתו והר"ר יונה ז"ל כתב לא אסור לילך [א] אלא ביריד של עבודת כוכבים לפי שהעובדי כוכבים מתקבלים מכמה מקומות והולכין שם ולפיכך אסור שלא יהא נראה כאחד מהם הולך בסחורה לכבוד עבודת כוכבים אבל לעיר שעושין שם יום אידם ואין הולכים שם משאר מקומות לא מצינו שאסרו לילך שם דלא ליחשדוהו לעובד עבודת כוכבים ותניא בתוספתא יריד שבאותו הדרך אין הולכין אותו הדרך ומדתני לה גבי יריד ולא תני לה גבי איד אלמא אינו אסור אלא ביריד: **י ישב** לו קוץ בפני עבודת כוכבים לא ישוח ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר כגון מן הצד או שהפך אחוריו לעבודת כוכבים: נתפזרו לו מעותיו לפני עבודת כוכבים לא ישוח ויטלם [מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר] מעיין המושך לפני עבודת כוכבים לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה

הגה"ה
*ואע"פ שאין אדם רואהו דקי"ל כרב דכל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור כך כתב רבינו יהודה בשם ר"י והנא מורי קבל דלית הלכתא כרב וכן פסק בספר התרומה · מא"ז ע"כ :

מותר [ב] פרצופין המקלחין מים בכרכים לא יניח פיו על פיהם וישתה [ג] מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים כיוצא בו לא יניח פיו על הסילון וישתה מפני סכנה [דף יב ע"ב] מאי סכנה סכנת עלוקה מסייע ליה לר' חנינא דא"ר חנינא הבולע נימא של מים מותר להחם לו חמין בשבת ומעשה בא' שבלע נימא של מים [ד] והתיר רבי חנינא להחם לו חמין בשבת אדהכי והכי א"ר הונא בריה דרב יהושע [ה] לגמע חלא: ת"ר לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה סכנת שברירי: **יא יב מתני'** עיר שיש בה עבודת כוכבים והיו בה חנויות מעוטרות ושאינן מעוטרות זה היה מעשה בבית שאן ואמרו חכמים המעוטרות אסורות ושאינן מעוטרות מותרות והא דלא אסרינן [ו] משום איום אידן פירש רש"י דלא אסרינן [ז] אלא במידי דחזי לתקרובת או למכור להם או לקנות מהן דבר שאין מתקיים אבל לקנות דבר המתקיים מותר דסתם מוכר עצב הוא וכן פי' לעיל (סי' א') אבל הכא לא יתכן לפרש כן דאמר בגמרא ר' ירמיה זבין פיתא ואין זה דבר המתקיים ובפר"ח גרס פרתא ואין נראה דהוה ליה למימר תורתא ויש גורסין ביתא אבל בירושלמי קאמר עלה ואתה לא לקחת לך גלוסקא מימיך הלכך נראה דהך משנה מיירי ביריד של עובדי כוכבים שנותנין המכס לעבודת כוכבים ולא איירי ביום אידן וכן רישא דקתני עיר שיש בה עבודת כוכבים חולה לה מותר איירי ביום שוק שעושין לעבודת כוכבים למכור וליקח צרכי עבודת כוכבים ודקאמר עלה דלא חשו לחולה לה לדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים הא בתוכה חשו לדמי עבודת כוכבים ביד עובדי כוכבים ומ"ש משאר יום אידם דלא אסרו לשאת ולתת אלא משום דלמא אזיל ומודה או משום לפני עור לא תתן מכשול אבל לדמי עבודת כוכבים לא חיישי' אלא ודאי לאו ביום איד איירי אלא שעושין יום שוק לעבודת כוכבים [ח]ומוכרין ולוקחין לצרכי עבודת כוכבים הלכך חיישינן דילמא מכר העובד כוכבים צורות עבודת כוכבים ונתן הדמים לישראל כשנושא ונותן עמו וכן משמע בירושלמי דקאמר עיר שיש בה עבודת כוכבים תוכה אסור [ח] משום דיש בה צלם אחד תוכה אסור ר"ל אמר ביריד שנו והא דקאמר רבא לעיל ה"נ לא חשו בחכמים ביום אידן לא קאי רבא אמתני' אלא אהא דבעא מיניה ר"ל מר' חנינא עטלוזה של עזה מהו ופירשה אביי [ט] דהך בעיא קיימא אמתניתין וקאמר רבא דלא קיימא אמתני' [י] משום דאין ללמוד מספיתת קדירות בצור היתירא היכא דאיכא למיחש לדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים דאיסורא דאורייתא *כגון במתני' דאיכא למיחש לדמי עבודת כוכבים ביד עובדי כוכבים אלא בעיא דר"ל הוא בעיר שיש בה יום איד [כ] דליכא למיחש אלא דאיסורא דרבנן ופשט ליה רבי חנינא מצור דלא חיישינן: **גמ'** [דף יג ע"א] תניא רבי נתן אומר יום שעבודת כוכבים מנחת בו את המכס מכריזין ואומר כל מי שיטול עטרה ויניח בראשו ובראש חמורו יניחו לו את המכס יהודי המגלא שם מה יעשה יניח נמצא נהנה לא יניח נמצא מהנה מכאן אמרו כל הנושא ונותן בירידין של עובדי כוכבים בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכת יוליך לים המלח איזהו עיקור מגשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה והני מילי בלוקח מן התגר דשקלי מיניה מוכסא אבל מבעה"ב דלא שקיל מיניה מוכסא שרי דתניא הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהן עבדים ובהמות ושפחות בתים ושדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות שלהן מפני שהוא כמציל מידן ואם היה כהן מיטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהן וכשם שמיטמא בח"ל כך מיטמא בבית הפרס דרבנן [ל] ומיטמא ללמוד תורה ולישא אשה א"ר יהודה אימתי בזמן שאין מוצא ללמוד אבל בזמן שמוצא ללמוד לא יטמא ר' יוסי אומר אפי' בזמן שמוצא ללמוד לפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד ומעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי וי"א [מ] האי יריד יום איד הוא ואפ"ה מותר ליקח כל דבר שהוא צריך משום דלמא לא משכח ליה אלא ביריד והיא ליה גבי דידיה דבר האבד ולגבי דידהו ליכא רווחא דיריד זול ביה תרעא טפי משאר זמני והיינו דאמר לקמן משום דמעוטינהו כלומר דממעט להו רווחא ומייתי ראיה מהא דאמר במועד קטן (דף ו.) רבינא מסיק זוזי בבני אקרא אתא לקמיה דרב אשי א"ל כגון האידנא דמשכחת להו וביומא אחרינא לא משכחת להו כפרקמטיא אובדת דמי ושרי ותנן גבי עבודת כוכבים כה"ג הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהן וכו' עד מפני שהוא כמציל מידם אלמא היינו טעמא דיריד דשמעינן מיניה שאם היתה פרקמטיא אובדת מותרה ביריד וכן כתב רב האי בתשובה והאידנא נהוג היתירא ליסא וליתן [נ] להלוותן ולפורען אף ביום אידם מטעמא דפרי' (סימן א') וגם האידנא אין מצוי שיתנו מכס לעבודת כוכבים ואם יש מכס הוא של הכומרים *והולכין ונותנין אותו ואינקונין ממנה [ס] לא תקרובת עבודת כוכבים ולא נוי עבודת כוכבים:

הגה"ה
*ובא"ז פסק אסור לקנות דבר שצריך ליתן ממנו מכס לכומרים · ע"כ :

יג תניא אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה ואם הקדיש והעריך והחרים בהמה תעקר פירות וכסות וכלים [דף יג ע"ב] ירקבו מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח [ע] ואיזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה *הקשה ר"ת ז"ל מהא דאמר בערכין (דף כט.) ההוא גברא דאחרימנהו לנכסיה אתא לקמיה דרב יהודה א"ל זיל שקול ד' זוזי ושדי בנהרא ותירץ ר"ת דהתם מיירי במקרקעי דאי אפשר לכלותם אבל מטלטלי יאבדו ורב אלפס ז"ל כתב ואי פריק להו בשוה פרוטה שפיר דמי [פ] דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל ואיפשר דבעי למימר דהכא דינא תנא כל כמה דלא מיפרקי ואי בעי [צ] פריק להו: נועל דלת בפניה הא דלא תיקנו בבכורות בזמן הזה להכניסם לכיפה כי היכי דלא ליתו לידי תקלה בגיזה ועבודה משום [ק] דחזו לכהן בנפילת מום ולא רצו להפסיד ממונו א] ונראה דאף אם יכבד על הכהן לגדלו עד שיפול בו מום ורוצה להכניסו לכיפה לא שרינן ליה [ר] משום בזיון קדשים דדוקא הכא שעבר על תקנת חכמים שאמרו שלא להקדיש [ש] קנסו להכניסו לכיפה [ת] אבל בכור שהוא קדוש מאליו אסור לבזות קדשים וכן ראיתי שהורה רבינו מאיר ז"ל לכהן אחד:

הגה"ה
*מכאן פסק רשב"ם דאסור לאדם לומר הריני מניח בהקדש ספר פלוני או ממון פלוני שאסרו על כל העולם אלא אומר אני מתנדב לצדקה או לצורך צבור ופר"ת דבזמן הזה אין תקנה למטלטלין של הקדש בפדיון אלא בקרקעות ואם אמר בלשון הקדש פותחין לו בחרטה ואומרים לו אילו היית יודע שבדבור זה נאסרין על כל העולם וטעונים גניזה היית אומר בלשון זה הרי זה הקדש וכשאומר לאו מתירין לו מיד דקי"ל יש שאלה להקדש אפילו למפרע היכא שכבר נהנה כ"ש להבא ודוקא כה"ג שדעתו על חפץ זה ובדעתו היה לצדקה שיהנה ממנו וכפה אומר שיהא הקדש ואסורין בהנאה וצריך שאלה אבל כסבור שהוא חפץ זה והקדישו ונמצא חפץ אחר הקדש טעות הוא ואין צריך שאלה · מא"ז ע"כ :

יד מתני' אלו דברים אסורים למוכרן לעובדי כוכבים איצטרובלין ובנות שוח ופטוטרותיהן ולבונה ותרנגול לבן רבי יהודה אומר מוכר הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולין ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו שאין מקריבין חסר לעבודת כוכבים ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור ר"מ אומר אף דקל טב חצב ונקלב אסור למכור לעובדי כוכבים: **גמ'** [דף יד ע"א] מאי איצטרובלין אמר רב ספרא פירי דארזי בנות שוח אמר רבה בר בר חנה תאני חורתי פטוטרות אמר רבה בר בר חנה בפטוטריהן שנו ולבונה א"ר יצחק לבונה זכה תנא וכולן מוכרין להן חבילה וכמה היא חבילה פירש ר' יהודה בן בתירא אין חבילה פחותה משלשת מנים וניחוש דילמא אזיל ומזבין לאחריני ומקטרי אמר אביי אמר קרא לפני עור לא תתן מכשול אלפני עור מיפקדינן אלפני דלפני עור לא מיפקדינן ודווקא גבי עובד כוכבים אבל גבי ישראל דחיישינן להכשיל חיישינן אלפני דלפני כדאמר בפסחים בפרק כל שעה (דף מ:) גבי ארבא דטבעה בחשתא דאסור לזבוני לעובד כוכבים דילמא הדר ומזבנה לישראל: ותרנגול לבן אמר ר' יונה [א] ורב זביד מתני אמר ר' זירא תרנגול למי מותר למכור לו תרנגול לבן תרנגול לבן למי אסור למכור לו תרנגול לבן בעי רב אשי תרנגול לבן קטוע למי מהו למכור לו תרנגול שלם · מי אמרינן מדקאמר קטוע לאו לעבודת כוכבים בעי ליה · או דילמא איערומי קמערים · ואם ת"ל איערומי קמערים תרנגול לבן למי ויהבו ליה שחור ושקיל ויהבו ליה אדום ושקיל מהו למכור לו תרנגול לבן · מי אמרינן מדיהבו ליה שחור ושקיל אדום ושקיל לאו לעבודת כוכבים קבעי · או דלמא איערומי מערים · תיקו [ב] ואזלינן לחומרא · ושאר כל הדברים סתמו מותר ופירושו אסור כתמו חיטי חוורתי · [ג] ופירושו דקאמר לעבודת כוכבים: **טו והאידנא** רגילין להקטיר לבונה לעבודת כוכבים הלכך אסור למכור לבונה לכומר של עבודת כוכבים. וכן שעוה ביום אידו אסור למכור לעובד כוכבים · שעושה ממנו תקרובת לעבודת כוכבים ועובר משום לפני עור לא תתן מכשול · אבל לשאר עובדי כוכבים מותר למכור להם שעוה דתנן סתמו מותר · וכן גביעים שלהם שהכומר תופס בידו וקנאו ישראל אחר שפגמו העובד כוכבים [ד] ובטלו אסור למוכרו לעובד כוכבים דבשביל פגימה קטנה אין מניח מלתת בו יין ולעשות בו עבודתן. וכן [ה] ספרי תפלתם של עובדי כוכבים אסור למכור להם דעובר משום לפני עור לא תתן מכשול *והכי אמר בנדרים פ' קונם יין (דף סב:) רב אשי הוה ליה אבא זבניה לכומרה של עבודת כוכבים · אמר ליה רבינא והא קא עבר מר משום לפני עור לא תתן מכשול · א"ל [ו] סתם עצים להסקה ניתנו ולא לעשות מהן צלמים ולשרוף עליהן תקרובת עבודת כוכבים הא לאו הכי הוה אסור · וכן פי' הר"ר אליעזר ממיץ בנדרים ספר התרומה: **טז** [דף יד ע"ב] **מתני'** מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין להם · ובכ"מ [ז] אין מוכרין להם בהמה גסה עגלים וסייחין שלימין ושבורין ר' יהודה מתיר בשבורה · ובן בתירא מתיר בסוס: **גמ'** [דף טו ע"א] אין מוכרין להן בהמה גסה מ"ט · נהי דלרביעה לא חיישינן דעובד כוכבים חס על בהמתו [ח] שלא תיעקר עביד בה מלאכה

הגה"ה
*והר"ר אליעזר מביהם אוסר למכור לעובדי כוכבים קלפים ודיו ואין להתיר הדבר ויישר כחו שאסר · מא"ז · ע"כ :

הגהות הב"ח א משום דטובא ונותן ביום אידן: ב חשו להם חכמים משום יום אידן: ג דאורייתא הוא כגון: ד אלא לאיסורא דרבנן: ה דיריד משום דדבר האבוד הוא ושמעינן וכו' שיתה לו פרקמטיא: ו ממון כהן ונראה: ז משום בזיון קדשים נ"ב אע"ג דבגמ' אמרו דדוקא במגשר פרסותיה הוא דאיכא בזיון קדשים דאינה מתה מהר אבל בנועל דלת ליכא בזיון קדשים היינו לומר דליכא בזיון כ"כ בנועל דלת כמו מגשר ולכן טפי עדיף לנעול דלת וכו' אבל ודאי איכא נמי בזיון קדשים קצת בנועל דלת ולפיכך לא שרי לנעול דלת לגבי בכור זו היה דעתו ז"ל אבל מדברי התוספות נראה שחולקין על זה ע"ש ועיין עוד בדברי הרא"ש סוף בכורות: ח אבל לבונה לשאר עובדי כוכבים ושעוה בשאר ימים מותר למכור להם דתנן:

הגהות הגר"א א] ונראה דאף אם יכבד כו'. נ"ב עיין תוס' דבכורות כ"ח א' (ד"ה עד) :

פלפלא חריפתא

[א] **אלא** ביריד של עובדי כוכבי' לקמן בתוספתא גרסינן: [ב] **פרצופים** המקלחים מים בכרכים · וכן הגירסא בגמרא וכך העתיק בטור י"ד סימן ק"נ ונראה דאורחא דמילתא נקט דבכפרים אין עושין פרצופים ומיהו אף בכרכים דוקא שהיא צורה ידועה שעובדין להם עיין ר"ס פרק כל הצלמים וגירסת הרי"ף והרמב"ם פרק שלישי מהלכ' עובדי כוכבים פרצופים המקלחים מים בפני עבודת כוכבים ולדבריהם מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים קשה קצת: [ג] **מפני** שנראה כמנשק לעבודת כוכבים · הכא לא קתני ואם אינו נראה כו' משום דאי אפשר שלא יהיה כמנשק כ"כ בעל שלטי הגבורים ומה שתמה על הטור שהשמיט מלכתוב בסי' ק"נ גבי מעין ואם אינו נראה וכו' אינו מן התימה משום דמכיון דכתבה בקוץ ומעות משתמע שפיר דה"ה בכ"מ שאינו נראה וכבר אמר מזה בקצור ומינה שמעינן לדבריו שבטור וכן הא דכתב בטור גבי מעין אפילו אי מאית לא ישתה וה"ה בפרצוף דמאי שנא ומשום דבגמרא נקטינן המעין נקט ליה איהו נמי מעין וה"ה בפרצוף ולא הל"ל לבעל שלטי הגבורים לכתוב עליו שצ"ע כי אין כאן מקום עיון כלל דפשיטא דדעת הטור כדפי': [ד] **והתיר** רבי חנינא · בגמרא וברי"ף גרס ר' נחמיה: [ה] **לגמע** חלא · ובגמרא מאן דבלע זיבורא כו' וגם הרי"ף לא כתבם וכן השמיטם הרמב"ם וטעמא דרפואות שבימיהם ובמדינתם אינו דומה לזמנינו ובמדינות הללו וכדרך שכתב הכ"מ בפ"ד מהל' דעות: [ו] **משום** יום אידן · דהכי משמע ליסנא דיש בה עובדי כוכבים כמ"ש לעיל בשם רש"י: [ז] **אלא** במידי דחזי לתקרובת או למכור להם · וז"ל הש"י ה"מ לזבוני להו דלמא מזבן ליה בהמה ואזיל ומקריב לעבודת כוכבים א"כ דלך לוקח להיות שמח ואזיל ומודה ע"כ ועי' בר"ס פירקין מה שכתבתי דרש"י בכאן חזר ביה ממה שפי' לעיל: [ח] **ומוכרין** ולוקחין צרכי עבודת כוכבים. ולפעמים מוכר עבודת כוכבים לקנות בדמיה צרכי עבודת כוכבים: [ח] **משום** דיש בה צלם אחד תוכה אסור · קושיא היא: [ט] **דהך** בעיא קיימא אמתניתין · דהא קאמר דכוותה לא חשו להו חכמים משום דמי עובד כוכבים ביד עובד כוכבים: [י] **משום** דאין ללמוד מספיתות קדירות וכו' · דהא לא דמי דהתם לית הנאה לעובד כוכבים בעיסדי נבילה לקדירה דמשתאי דאי חזי ליה ישראל הבע ליה בדיקה אבל הכא מתהנין עובד כוכבים לעשות רצון חברו אלא ה"ק לא חשו חכמים משום ביטולי עובד כוכבים כך פירש"י לעיל: [כ] **דליכא** למיחש אלא איסור דרבנן · עיין מ"ש לקמן גבי תרנגול לבן: [ל] **ומיטמא** ללמוד תורה · פירוש בטומאות הללו מדרבנן ועיין בדברי רבינו ובפרק ב' דכתובות: [מ] **האי** יריד · דבברייתא זו דלוקחים מהם עבדים וכו': [נ] **ה"ג** להלוותן ולפורען אף ביום אידן · וכן העתיק בטור סימן קמ"ט: [ס] **לא** תקרובת עבודת כוכבים ולא נוי עבודת כוכבים · ועיין בר"ס פרק רבי ישמעאל: [ע] **ואיזהו** עיקור וכו' · דמשום בזיון קדשים לא מגשר פרסותיה כדאיתא בגמרא: [פ] **דאמר** שמואל · שם: [צ] **פריק** להו · ותמה הר"ן דהא בעי ד' זוזי ע"כ וכ"ל דלא דמי להא דפסק רבינו בסוף הל' ערלה דסגי בפדיון ש"פ דהכא דבעי ד' זוזי משום פרסומי מלתא הוא כדאיתא בערכין ודלמא דוקא בקדשים בעינן פרסומי מלתא: [ק] **דחזו** לכהן בנפילת מום · מש"כ בשאר קדשים דלא חזיין עד שיפדו: [ר] **משום** בזיון קדשים · דאע"ג דכיפה לא הוי בזיון כנשירת פרסות מ"מ כלפי גידול הוי נמי בזיון: [ש] **קנסו** וכו' · והשתא אין אנו צריכין לתירוץ ראשון משום דחזו לכהן וכו': [ת] **אבל** בכור שהוא קדוש מאליו וכו' · ואע"פ שהוא יכול להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם ויפקיענו מקדושת בכור למזבח וכו' אין לקונסו בכך · תוס': [א] **ה"ג** בגמ' אמר רבי יונה אמר רב זירא אמר רב זביד ואיכא דמתני אמר רב יונה א"ר זירא: [ב] **ואזלינן** לחומרא · דהוי ספיקא דאורייתא דלמא להקרבה בעי אבל מצה ומתן סתם דיום אידן דכתב רבינו לעיל גבי חנויות מעוטרות דהוי דרבנן סתם מיירי דלא בעי מידי דהקרבה אלא דחיישינן דלמא הא דזבין עביד ומקריב ליה והוי ס"ס דלמא לאו מידי דהקרבה וא"כ הוי מידי דמקריב דלמא לא קריב ולא הוי כאן איסורא אלא מדרבנן: [ג] **ופירושו** דקאמר לעבודת כוכבים. והא אתא לאשמועינן דלא תימא לאו לעבודת כוכבים קא בעי אלא אביק וכו' וסבר כי היכי וכו' כדאיתא בגמ': [ד] **ובטלו**. עיין ר"ס פ' ר' ישמעאל: [ה] **ספרי** תפלתם של עובדי כוכבים בטור יש"ן נמצא כספרי דתן: [ו] **סתם** עצים בגמרא רוב עצים: [ז] **אין** מוכרין להן בהמה גסה. ואם מכרה קונסים אותו איהה כפ' הבולה כו' מ"א: [ח] **שלא** תיעקר וזכר נוי חס עליי כדאמר רב כהנא בר"פ דלקמן סוהיל ומכתישי

בגמר

בשבת · וניעביד בה כיון דזבנה קנייה · גזירה משום שאלה גזירה משום שכירות גזירה משום נסיוני · דזימנין דמזבני לה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא ואמר ליה תא נגסייה ניהלה ושמעה קליה ואזלא מחמתיה וניחא ליה דתיזל [ט] והוה ליה מחמר אחר בהמתו בשבת · רב אחא שרא לזבוני חמרא אידא דספסירא · הוא ישראל הקונה בהמות למוכרן לאלתר · אי משום נסיוני הא לא ידעא לקליה דאזלא מחמתיה · ואי משום שאלה ושכירות · ספסרא כיון דלפי שעתא הוא דמזבין לא מושיל ולא מוגיר · ועוד משום דלא מגלי מום הבהמה : ותימה על מנהג שנהגו היתר בדורות הללו למכור להם עגלים וסייחין וחמורים · ואפילו בן בתירא המתיר בסוס ה"מ בימיהם שלא היו מיוחדים אלא או לרכיבה או לעופות אבל האידנא נושאין משואות וחורשים בהן · והיה אומר ר"ת ז"ל דכי היכי דשרינן אידא דספסירא משום דלא מושיל ולא מוגיר ולא ידע לקליה · גם כן עכשיו נהוג זה הדין בינינו שאין ישראל רגילים עתה לחמר אחר בהמתן ואינה מכרת לקולו ולא אזלא מחמתיה · וגם אין רגילים עתה להשכיר ולהשאיל בהמות לעובדי כוכבים אלא כל אחד קונה בהמה לצורכו · ור"י ז"ל היה אומר דבימיהם היו דרים רוב ישראל במקום אחד והיו יכולין למכור זה לזה · אבל האידנא שמעט יהודים דרים במקום אחד אי לא מזבנינן להו איכא הפסד · ובכה"ג אמר לקמן אי הכי אפילו חטי ושערי לא נזבן להו אמר רב פפא אי אפשר והכא נמי לא אפשר · וכיוצא בזה מצאתי בירושלמי [י] בפ"ק דמכילתין · [כ] רבי סימון ה"ל כרמין נטועין שאל לרבי יוחנן · וא"ל [ל] מכור ואל תשכירם לעובד כוכבים · [מ] שאל לרבי יהושע מהו להשכירם לעובד כוכבים · א"ל ר' יהושע במקום שאין ישראל מצויין כחדא שרי בסוריא הוה אמרי' שמעינן לה מן הדא · ר' חגי נחית לקמיה אתון ושאלין ליה אילין דבית כשהוור כגון דלית ישראל שיירין גביהון ואגרין לעמין מהו לעשר עליהון : רב הונא זבן ההיא פרה לעובד כוכבים א"ל רב חסדא מ"ט עבד מר הכי · א"ל אימור לשחיטה זבנה · והא דתנן אין מוכרין להם בהמה גסה פרש"י דאיירי בבהמה טמאה · א"נ בהמה טהורה וכגון דאמר ליה דלקיומי בעי · וקשה דהא אמר במתני' עגלים · ובשתם איירי דומיא דסייחין · ופרשב"ם בשם רש"י דבפרה שאין רגילין כל כך לעשות בה מלאכה תלינן דלשחיטה זבנה · ומתני' איירי בשוורין דרובא לרדיא זבני · וקשה ר"ת ז"ל דרוב חרישתם היו בפרות כדאמר בגמרא לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית · ובפ"ק דפסחים (דף יד') שתי פרות היו חורשות ובפ' האומנין (דף פ') השוכר את הפרה לחרוש בהר ופי' ר"ת דבין פרות ובין שוורים תלינן לשחיטה זבנינהו · ובהמה גסה היינו בהמה טמאה דוקא · ועגלים שאני כיון דלוקחים אותן מסתמא לגדל דומיא דסייחין ומסתמא אין מתעסק לגדלם בשביל שחיטה אלא למלאכה קבעי להו · והא דקמבעיא ליה לקמן בשור של פטם · לאו במפוטם ועומד איירי אלא בעומד להתפטם וכיון דמגדלו ומוליא עליו יליאות איכא למיחש דילמא מימליך למלאכה כדאמר גבי עגלים · ורב האי כתב בספר המקח [נ] שאם נראה לו שהעובד כוכבים הזה אינו לוקח אותה אלא לשוחטה מותר למוכרה לו כדא"ר הונא זבן פרה לעובד כוכבים וכו' · [ס] והרמב"ן ז"ל מוקי הא דרב הונא במוכרה לטבח ורב חסדא ס"ד למיסר אף לטבח דניזל בתר רובא דעלמא דזבני לרדיא · וא"ל רב הונא כיון דאיכא למימר דזבין להאי ולהאי תלינן לקולא · והא דקמייתי סייעתא לרב הונא מדתנן לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית וב"ה מתירין איתמר עלה בירושלמי אם כשמכרה לטבח ד"ה לשחיטה ואם כשמכרה לאריס ד"ה לחרישה · אלא כי אנן קיימינן [ע] כשמכרה לסרסור : [דף טו ע"ב] אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כדרך שאמרו אסור למכור לעובדי כוכבים כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים :

יז ת"ר אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים זכרים אצל זכרים נקבות אצל נקבות ואין צ"ל זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים · [פ] ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן · ואין מתייחדין עמהן ואין מתלוין עמהן בדרך · ואין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות : ת"ר אין מוכרין להן לא זיין ולא כלי זיין · ואין משחיזין להן את הזיין · ואין מוכרין להן לא סדן ולא כבלים ולא קולרין ולא שלשלאות של ברזל [צ] וכדרך שאסור למכור לעובד כוכבים כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים : אמר רמי בר חמא כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים כך אסור למכור לליסטין ישראל : ת"ר אין מוכרין להן תריסין · ויש אומרים מוכרין להם תריסין · מ"ט דת"ק · [דף טז ע"א] דכי שלים זיינייהו קטלי בהו · ויש אומרים מוכרין להן תריסין · מ"ט · דכי שלים זיינייהו מיערק ערקי · אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכה כי"א · אמר רב אדא בר אהבה אין מוכרין להן עששיות של ברזל · אמר רב זביד ובפרזלא הנדואה · והאידנא דמזבינן להו אמר רב פפא לפרסאי דמגנן עלן* · תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שעושה מלאכה שאין חייבין עליה חטאת · אמר רבי יוחנן הלכה כבן בתירא :

הגה"ה
* והאידנא סמכינן אדרב פפא למכור להן כלי זיין · מא"ז ע"כ :

יח מתני' אין מוכרין להן לא דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים · ואין בונין עמהן בסילקי וגרדום איצטדייא ובימה אבל בונין עמהן דימוסיאות ומרחצאות · הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנותה : **גמ'** אמר רב חנן בר אבא חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אבל לא למכירה · וכן הלכתא : [דף יז ע"א] הרחק מעליה דרכך זה אפיקורסות והרשות · ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה · וכמה · אמר רב חסדא עד ארבע אמות : [דף יח ע"ב] ת"ר ההולך לאיצטדינין [ק] ולכרכום ורואה את הנחשים ואת החברין בוקיון מוליון ולוליון בלורין וסגלורין הרי זה מושב לצים · ועליהם הכתוב אומר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו' כי אם בתורת ה' חפצו · הא למדת שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה · דרש ר' שמעון בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך וגו' ומאחר שלא הלך מהיכן עמד ומאחר שלא עמד מהיכן ישב ומאחר שלא ישב מהיכן לץ לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר אם חכמת חכמת לך ואם לצת לבדך תשא · אמר ר' אליעזר כל המתלוצץ יסורין באין עליו שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסרותיכם · אמר להו רבא לרבנן במטותא מינייכו לא תלוצצו דלא ליתו יסורין עליכון · אמר רב קטינא כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין שנאמר משך ידו את לוצצים : [דף יט ע"א] אשרי איש ירא ה' איש ולא אשה · אמר רב עמרם אמר רב ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב אשרי למי שעושה תשובה כשהוא איש :[דף יט ע"ב] על פלגי מים אמר רבי תנחום בר חנילאי [ר] לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד · ומי ידע כמה חיי · כי קאמר ביומי · אשר פריו יתן בעתו [ש] אם פריו יתן בעתו עליהו לא יבול · ואם לאו על הלומד ועל המלמד הכתוב מדבר לא כן הרשעים וגו' והיינו דאמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה · כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה . ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואין מורה · ועד כמה · [ת] עד ארבעין שנין :

יט הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנותה · א"ר אלעזר אם בנה שכרו מותר · ואפי' דעבודת כוכבים · דאימת קא הויא עבודת כוכבים במכוש אחרון · ובמכוש אחרון לית בה שוה פרוטה וקסבר ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכן הלכתא ומכל מקום אין שכירות משתלמת [א] אלא לבסוף : **מתני'** אין מוכרין להן במחובר לקרקע אבל מוכר הוא משיקוץ · רבי יהודה אומר אף מוכר הוא על מנת לקוץ : **גמ'** מנא הני מילי · א"ר יוסי בר חנינא [דף כ ע"א] אמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע · ודוקא בא"י אבל בח"ל שרי · והרמב"ן ז"ל כתב דאף בח"ל אסור ואין נראה : [ב] דבר אחר לא תחנם לא תתן להם חן · ד"א לא תתן להם מתנת חנם : לא תתן להם חן מסייע ליה [ב] לרב יהודה דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם לומר כמה נאה [ג] עובד כוכבים זה · תניא בתוספתא (פ"ג) בד"א בעובד כוכבים שאינו מכירו או שהיה עובר ממקום למקום · אבל אם היה אוהבו או שכינו מותר* · שאין אלא [ד] כמוכרו לו :

הגה"ה
* ועל זה אנו סומכין לתת מתנות לעובדי כוכבים חנם מן התורה · ע"כ :

כ ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה אפי' בפנויה באשת איש ואפי' מכוערת [דף כ ע"ב] ולא בבגדי צבע אשה ולא בחמור ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה [ה] ולא בעוף ולא בעופפת בשעה שמזקקין זה לזה : ולא בבגדי צבע אשה אמר רב יהודה אמר שמואל אפי' שטוחין ומונחין על גבי הכותל · אמר רב פפא ובמכיר את בעליהן · ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום ויבא לידי קרי בלילה · מכאן אמר ר' פנחס בן יאיר זהירות מביאה לידי זריזות וזריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביא לידי פרישות פרישות מביא לידי טהרה טהרה מביא לידי קדושה קדושה מביא לידי יראת חטא יראת חטא מביא לידי ענוה ענוה מביא לידי חסידות חסידות גדולה מכולן שנאמר אז דברת בחזון לחסידך · ופליגא אדריב"ל דאריב"ל ענוה גדולה מכולן שנאמר יען משח ה' אותי לבשר ענוים [ו] חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכולן :

כא ת"ר מוכר לו אילן על מנת לקוץ וקוצץ דברי רבי יהודה · ורבי מאיר אומר אין מוכר לו אלא קצוץ · שחת על מנת לגזוז וגוזז דברי ר' יהודה · ורבי מאיר אומר אין מוכר לו אלא גזוזה · קמה על מנת לקצור וקוצר ד"ר יהודה · ורבי מאיר אומר אין מוכר לו אלא קצורה · איבעיא להו [ז] בהמה על מנת לשחוט ושוחט מהו · התם גדלאו ברשותו קאי ולא מצי משהי להו אבל בהמה כיון דברשותיה קיימא משהה לה ועביד בה מלאכה · או דילמא לא שנא · תא שמע בהמה על מנת לשחוט ושוחט דברי ר' יהודה · ר' מאיר אומר אין מוכרין לו אלא שחוטה [ח] והלכה כרבי מאיר דהתם מתניתין כוותיה · כלומר ששנה דרבי מאיר בלשון סתם · ותמיה לי על הרב אלפסי ז"ל למה הביא בהלכותיו הך בעיא דבהמה שהיא אליבא דרבי יהודה · והיה נראה מדבעי סתמא דתלמודא בבהמה אליבא דרבי יהודה אלמא הלכתא כוותיה · והא דקתני במתני' אבל מוכר הוא משיקוץ לאו סתמא הוא כרבי מאיר · אלא רבי יהודה ורבי מאיר פליגי בדברי ת"ק · דרבי יהודה מפרש דבריו אבל מותר הוא משיתנה עמו לקוץ דלא משמע ליה דקאמר תנא קמא משיקוץ דמה חידוש הוא זה וכי בשביל שהיה מחובר לקרקע לא ימכרנו לו אחר שנקצץ ור"מ פירש בברייתא משיקוץ ממש · והרמב"ם ז"ל פסק בחבורו כרבי יהודה :

כב מתני' אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות · ובסוריא [דף כא ע"א] משכירין להם בתים אבל לא שדות · ובחוצה לארץ מוכרין להם בתים ומשכירין שדות דברי ר' מאיר ור' יוסי אומר אף בא"י משכירין להם בתים אבל לא שדות · ובסוריא מוכרין להם בתים ומשכירין להם שדות · ובחוצה לארץ מוכרין להם אילו ואילו : **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי · אמר רב יוסף ובלבד שלא יעשה שכונה תניא אין שכונה פחותה משלשה בני אדם : **מתני'** אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך · ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שנקראת על שמו · תימה על מה שנהגו האידנא היתר להשכיר בתים לעובדי כוכבים [ט] ואע"פ שמכנים לתוכו עבודת כוכבים סמוך למיתה · ויש להביא ראיה להתיר מדתניא בתוספתא כאן וכאן לא ישכיר אדם

הגהות הב"ח א וככה"ג אמרינן לקמן דף ע"ז אי הכי הפי' חטי ושערי נמי לא וכו' אי אפשר הכי נמי וככא : ב שעושה בו מלאכה : ג .סתם הוא דלאו

פלפולא חריפתא

כבסר : [ם] והויא ליה מחמר · דלפעמים נותן עליה משא לנסותה אם הולכת יפה רש"י וכתבו התוספות דמשום שביתת בהמתו לחוד לא הוי אסרינן מכירה דלית ביה איסור כי אם לפי שעה משום נסיוני וכו' : [י] בפרק קמא . בסופו : [כ] רבי סימון ה"ל כרמין וכו' . קאי התם על לא תחנם לא תתן לכנענים חנייה בקרקע : [ל] מכור. בירושלמי דידן יבור : [מ] שאל לר' יהושע וכו' , עיין לעיל בפסק נשאל לחכם וטימא וכו' : [נ] שאם נראה לו וכו' . אלא לשחיטה ודאמר רב הונא אימור לשחיטה זבנה הכי פירושא אימור אנא דנראה לי דלא זבנה אלא לשחיטה וה"נ היה נראה לו שלא קנאה אלא לשחיטה : [ס] ה"ג והרמב"ן ז"ל וכן הוא בדפוס ישן ובטור י"ד סי' קנ"א : [ע] כשמכרה לסרסור · כלומר ומהכא קשיא לפי' הרמב"ן : [פ] אין מוסרין וכו' . ואין מתיחדים וכו' . עיין בר"פ דלקמן : [צ] ה"ג וכדרך שאסור וכו' . ומיהו בברייתא בגמרא ליתא אלא הא דרב נחמן דלעיל היא אך גם הרי"ף הביאה וקשה דס"ל תלמודא לסייעו לדרב נחמן מינה ודקדקתי בתוספתא פרק ב' ופרק ג' ולא מצאתי לבבא זו : [ק] ולכרכום . גם הרי"ף סתם ולא כתב הא דבברייתא בגמרא והכי איתא בתוספתא פרק ב' דדוקא במתחשב אסור ופי' רש"י להתחשב לחזקם ולעשות עמהם מגור והתוספות בשם הר"ר אלחנן פירשו להיות ממספר אנשי העיר ע"כ וראיתי להר"ן שפי' בנין לגנות כעין של מגור ע"כ ולפי זה ודאי דאין חילוק בין מתחשב לשאינו מתחשב וצריך לומר דגירסא אחרת היתה להם בברייתא ובגמרא : [ר] לעולם ישלש אדם כו' ביומי . לי' הר"ן דר' תנחום מפרש פלג מל' חלוקה דהיינו פלוגתא ולאו דוקא שישלש שנותיו בשוה שהרי התלמוד צריך זמן הרבה ואף המשנה המורה מן המקרא אלא לומר שיתן זמן לכל אחד כפי הראוי לו ע"כ : [ש] אם פריו יתן בעתו . פי' התוס' בשם הר"ר אלחנן דהיינו הוראותיו וכך נ"ל דמפרשין רבי' והרי"ף מדגרסי והיינו דאמר כו' דאי לפירש"י דמפרש לענין קביעות עתים לתורה מאי והיינו ובגמרא ל"ג והיינו : [ת] עד ארבעין שנין · פירש"י מבנולד ומסיים הר"ן שאין דעתו של אדם מיושבת עליו כראוי עד אותו זמן ע"כ כאותה ששנינו באבות בן ארבעים לבינה וכתב עוד הר"ן ז"ל ובגמרא פרכינן והא רבה הוא דאורי כלומר אע"פ שכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה כדאיתא בפרק קמא דר"ה ומפרקינן התם בשוין כלומר שאין בעירו גדול ממנו וכו' ויש לתמוה על הרמב"ם שלא חלק בהלכותיו וכן על הרי"ף ע"כ ומינה דאף על רבי' הרא"ש זו התימה בעצמו ובקצור מסיים א"כ אין גדול ממנו בעירו ובי"ד סי' רמ"ב לא כתב כן אלא העתיק לדברי הרמב"ם והב"י כתב שאפשר שהרי"ף והרמב"ם מפרשים דעד כמה שגיע להוראה קאי עד כמה רשאי לעכב עצמו מלהורות ואקשי מרבה דה"ל לעכב כיון דרשאי ושני בשוין כלומר אינו רשאי לעכב אלא בשוין ורבה לא היה גדול [כמוהו] והרי"ף לא הוצרך להודיענו שאם אינן שוין דרשאי להורות אפי' קודם לכן דבדורות הללו א"צ להזהיר על כך ומהרן נמי להרמב"ם ע"ש: [א] אלא לבסוף · כדאיתא בפ' איזהו נשך כמ"ש בתוס' : [ב] ד"א לא תחנם גרסי' ובברייתא היא לא מדברי ר' יוסי בר חנינא:[ב] ה"ג לרב דאמר:[ג] עובד כוכבים זה. והכי לשון הרי"ף אבל בגמ' כותים זו ונראה יותר גירסת רבי' ורי"ף דבעובד כוכבים נמי שייך לומר שהוא נאה : [ד] כמוכרו לו · כלומר שאינו מתנת חנם אלא כמוכר לו דמי שהרי ע"י שהוא אוהבו או שכינו הוא שאומר כן ומקבל גם ממנו שנאה מה : [ה] ה"ג לא בעוף ולא בעופפת · והרי"ף גרסי' ולא בעופה ובגמרא גרסינן רק ולא בעופות : [ו] חסידים לא נאמר אלא ענוים · ולבשורת הגאולה פשיטא דהולה אותם כחשובים וגדולים יותר מהא"כ בחזון דאף לחסידיך וכל שכן לענויך כמו שכתבו התוס' ונראה לי דר' פנחס בן יאיר ס"ל דבשורת הגאולה הואיל ומפי הנביא היא כמו שאמר יען משח ה' אותי לבשר אם כן לחסידיך לא צריך לומר לפי שכבר נאמר אז דברת בחזון לחסידיך ואם כן על ידי החזון גלוי להם בעצמם ואינם צריכים לבשורה על ידי נביא אמר ונמצא דבשורת הגאולה שעל ידי הנביא לענוים לאו משום דענוים עדיפי אלא דחסידים לא צריכי לספי דהם בעצמם חוזי חזון וכן הדעת מכרעת דחזון עדיפא בעצמה כי מה הוא לאדם בעמלו בזה העולם למעלה יתירה וגדולה מכל כי אם לחזות בנועם ה' ולשמוע בקול דברו להיות חוזה חזון : [ז] בהמה על מנת לשחוט · לפירוש רש"י דלא מיירי לעיל גבי רב הונא זבן ההוא פרה לעובד כוכבים כו' אלא בפרה דוקא ניחא ולפיר"ם מיירי בעגלים וסייחים ובתוס' כתב בהפך והוא טעות : [ח] והלכתא כר"מ כו' · כ"כ הרי"ף והב"י סי' קנ"א לא עיין בספר הרי"ף וסבור היה של' הרא"ש הוא וכתב דהרי"ף סובר שהלכה כר"י ולא הוא · כלומר ששנה דר"מ בל' סתם דברי רבי' כן וכלומר דאע"ג דאיכא פלוגתא במתני' מ"מ הואיל ושנה בל' סתם הלכתא כוותיה וכמ"ש הר"ן ועיין בריש פירקין וכתב עוד הר"ן ובבהמה נמי קי"ל כר"מ דכיון דסתם לן תנא כוותיה באילן כ"ש בבהמה שהרי יותר ראוי לאסור בבהמה מבאילן דהא איבעיא לן אי מודה לר"י בבהמה אי לא:[ט]ואע"פ שמכנים עבודת כוכבים סמוך למיתתו.דהא ודאי עבודת כוכבים היא ואע"פ שמשתתפים עמה שם שמים כמ"ש רבינו בפ"ד מיתות ושם כי דבני נח לא הוזהרו על השיתוף מ"מ עבודת כוכבים היא זו שמכנים ופי' מ"ש

סס

ביתו לעובדי כוכבים מפני שידוע שמכניסין לתוכו עבודת כוכבים · אבל משכירין להם שדות ואוצרות ופונדקאות אע"פ שמכנים לתוכו עבודת כוכבים · ומאי שנא דשרי שדות ואוצרות ופונדקאות שידוע שמכנים לתוכו עבודת כוכבים · הלכך נראה לפרש דהא דאסרינן להשכיר לעובדי כוכבים היינו מדרבנן · דפשיטא דקרא קמזהר לישראל גופיה אלא שחכמים אסרו להשכיר לעובדי כוכבים ב דהעובד כוכבים מביא עבודת כוכבים לבית ישראל · הלכך לא אסרו חכמים אלא בית דירה · ובימיהם היו רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהן בקבע תמיד · והתירו בשדות ואוצרות ופונדקאות אף על פי שידוע שמכנים לתוכו עבודת כוכבים כיון שאין מכנים בקביעות · והאידנא שאין העובדי כוכבים רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהם אלא בשעת חולי שרו · ועוד נהי [י] דלדידן שכירות לא קניא ג כיון שיד אומות תקיפה ובדיניהם שכירות ניומא כמכר ואף [כ] אם נפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציאו הוי כמכר*: כג [דף כא ע"ב] גמ' תניא ר' שמעון בן גמליאל אומר לא ישכיר אדם מרחצו לעובד כוכבים מפני שנקראת על שמו ועובד כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות וי"ט · אבל שדהו לעובד כוכבים מאי · שרי דאמר אריסותיה קעבד · מרחץ נמי אמרי אריסותיה קעבד · אריסות למרחץ לא עבדי אינשי · רבינו תם ז"ל התיר לישראל ששכר אומנא לבנות לו בית בקבלנות שיהו בונין בשבת משום ד דאמר אריסותיה קעבד גבי שדה אע"פ שמשביחו ביו"ט ובשבת כ"ש גבי בית [ל] דלא שייך שם שבת כלל · ואע"ג דפליג ר"ש בן אלעזר על רבן שמעון בן גמליאל ולית ליה אריסותיה קעביד · מ"מ הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דסתם לן תנא דמתני' כוותיה · דדוקא מרחץ אסור אבל שדה מותר · ועוד הביא ראיה מדשרו ב"ה (שבת דף יח:) ליתן עורות לעבדן וכלים לכובס עובד כוכבים ע"ש חשיכה · וכ"ת דוקא היכא דלא מיפרסמא מילתא אבל במיפרסמא מילתא אסור · הא ליתא דהא ברייתא דאין נותנין חטים לתוך הריחים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום הוי בעי לאוקומי אפילו כבית הלל ומסיק התם דכבית שמאי אתיא אבל לבית הלל שרי אע"ג דמיפרסמא מילתא · ואמר נמי בפרק קמא דשבת (דף יט·) גבי ספינה ופוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך לפסוק · ואין נ"ל דמה שהביא ראייה מעורות וכלים אין ראיה דשאני התם שהוא בצינעא בביתו של עובד כוכבים · וכה"ג מחלק במועד קטן (דף יא:) גבי אבל דתני התם היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשו בבית אחרים יעשו · ומריחים של מים אין ראייה לקבלנות דהתם המלאכה נעשית ממילא והישראל מותר לתת ה חיטים לריחים מבעוד יום · ומהך דשמעתין דאמר אריסותיה קעביד בשדה אין ראייה לקבלנות בתים לפי שאין רגילות בשדה אלא אריסות וחכירות · אבל רוב בנין בתים ע"י שכיר יום הלכך הרואה אומר שכירי יום ניכהו · וראייה מירושלמי בפרק קמא דשבת דתניא אומני' עובדי כוכבים שהיו עושין לישראל בתוך ביתו אסור · בתוך בתיהן מותר · אמר ר' שמעון בן אלעזר במה דברים אמורים בקבלנות אבל בשכר אסור · במה דברים אמורים בתלוש מן הקרקע · אבל במחובר לקרקע אסור · בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר · מהו בין כך ובין כך · אמר רבי אילא בין בתלוש ובין במחובר ובלבד בקבולת · אמר ר' שמעון בן בישנא בשם רב אחא בשבת ואבל הלכה כר' שמעון בן אלעזר · וכיון שפוסק בתלמוד ירושלמי כר' שמעון בן אלעזר ולא מצינו בתלמוד שלנו שחולק עליו מנין לנו להתיר · הלכך כל קבולת במחובר כבנין בית אסור · ואפי' בתלוש לצורך מחובר · כגון אם סיתת העובד כוכבים האבנים בביתו בשבת אסור · וכן מוכח בירושלמי דקאמר בתוך ביתו ו מותר ארשב"א בד"א בקבולת אבל בשכר אסור · בד"א בתלוש פירוש בהא אמר דקבולת בבית העובד כוכבים מותר · אבל במחובר לקרקע אסור · והיכי משכחת מחובר לקרקע בביתו של עובד כוכבים · אלא ודאי בתלוש לצורך מחובר קאמר · וכן שמעתי שזקינו של אבא מורי בנו לו בית בקבלנות וסתתו האומנין האבנים (*בביתו) בשבת ולא רצה לשקען בבנין · וכן מוכח במועד קטן (דף יב·) דאמר מקבלי קבולת בתוך התחום אסור · חוץ לתחום מותר · ואמרו עליו על ר"ת ז"ל כשבנה את ביתו לא סמך על הוראתו ונהג בו איסור: כד [דף כב ע"א] הנהו מורייקי פירוש זורעין גינה *דעובד כוכבים נקיט בשבתא וישראל נקיט חד בשבתא · אתו לקמיה דרבא שרא להו איתיביה רבינא לרבא ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול אתה חלקך בשבת ואני בחול · ואם התנו מתחילה מותר · ואם באו לחשבון אסור · איכסוף · לסוף איגלאי מלתא דהתנו מעיקרא הוה: מעשה היה בישראל שנשא חצי תנור בחובו מעובד כוכבים אחד *שלא התנו מתחילה טול אתה בשבת ואני בחול · והיה ר"י רוצה להתיר דדוקא גבי שדה אסרינן כה"ג לפי שחלק הישראל מתרבה ומתעלה באותה מלאכה שהעובד כוכבים עושה בשבת · אבל בתנור לא שייך האי טעמא דאין חלק ישראל מתעלה ממלאכת העובד כוכבים בשבת · הלכך יכולין לחלוק התנור יהא שלך בשבת ושלי בחול · ולא הודה לו ר"ת ז"ל ואמר דאין חלוק בין תנור לשדה · [מ] ששכר התנור הוא של שניהם בכל יום בשותפות כיון שלא התנו מתחילה *והוי כאילו מעמיד פועל במקומו שיעשה מלאכה בשבת והוא שיעשה במקומו למחר · והכי איתא בתוספתא עובד כוכבים וגר שירשו מרחץ מאביהם לא יאמר לו הגר טול אתה בשבת וכו' · ופירש ר"ח ז"ל דה"ה ריחים של מים · תנור שלקחו ישראל במשכון נראה שאין צריך להתנות כלום כיון שהוא ברשות העובד כוכבים ושכר התנור הוא רק לישראל בריבית שלו ואין לישראל חלק בגוף התנור: כה ולהשכיר תנור לעובד כוכבים כתב הרמב"ן ז"ל שיש מסתפקין אין עבדי ביה אינשי אריסותיה כשדה ושרי · או כמרחץ דמי ואסיר · והוא הכריע לאיסור דדוקא בשדה דארעי לאריסי קיימין כהוא דאמר אריסותי' קעביד · אבל תנור אין עומד לאריסות ודינו כמרחץ · ואפי' השכירו לשנה אסור · ובריאים נהגו היתר *(שאין) עומדין לאריסותא · ורב האי כתב כיון שהשכירן שנים רבות ונתפרסם הדבר מותר · וכן נהגו [נ] היתר בבבל · ולפי זה נתברר ונתפרסם הדבר בכל גבולינו שמי שיש לו מרחץ או תנור אין שוכר לו פועלים לעשות בו מלאכה בהם ולוקח לו הריות של הרחילה ואפייה אלא שוכרן לאחד לשנה ולחדשים [ס] הלכך מותר בהבלעה ואין מלאכת העובד כוכבים נקראת על שם הישראל · אבל אם היה משכירה ליום אסור ליקח שכר שבת ויום טוב: רב נביהה מבי כתיל אמר הנהו שתילי דערלה הוה דעובד כוכבים אכל שני ערלה וישראל אכל שני דהיתירא · ואפילו לא התנו מעיקרא יכול הישראל לומר טול אתה שני ערלה ואני שני היתר · דאיסור של שליחות ליכא דגם הישראל מותר בעבודת שני הערלה · ואי משום אכילה דישראל אוכל כנגדו ונמצא נהנה מפירות שני ערלה שנתן הישראל חלקו בהם לעובד כוכבים כדי שיתן לו כנגדו בשני היתר · כיון שהישראל אינו עובד הגפן בשני ערלה אין לו לישראל כלום בפירות כ"א לעובד כוכבים שכן מנהג השתילים בשנה שהוא עובד אוכל הפירות בשכר עמלו ואין לשותפו חלק בפירות · איבעיא להו סתמא מאי · תא שמע אם התנו מתחילה מותר הא סתמא אסור · אימא סיפא אם באו לחשבון אסור הא סתמא מותר · אלא מהא ליכא למישמע מיניה · כיון דלא איפשטא ספיקא דרבנן היא ואזלינן בה לקולא: הדרן עלך לפני אידיהן

הגה"ה

* רבינו אפרים ברבי יצחק כתב שאם שכר ישראל בית מעובד כוכבים אסור לישראל להניח עבודת כוכבים בתוכו וכן אם שכר בהמה וחמר אחרי' בשבת חייב דאלמא דשכירות קניא קנא ואין נראה ומ"מ הואיל ונפק מפומים דגאון טוב ליזהר · מא"ז ע"כ:

הגה"ה

*השיב ריצב"א אשר שאלת אחי מה יעשה האיך אשר נשתתף עם העובד כוכבים להניח שדות ושוורים כנגד שדות ושוורים שלו כנ"ל ודבשדות איכא (*איסור) דאריסותיה קעביד ולשוורים אין תקנה אם לא שימכרנו לעובד כוכבים או שילווה לו בהלואה ולא בשאלה כגון שיזקוף הדמים על העובד כוכבים במלוה ויחזור העובד כוכבים [א] וימכרם לישראל ואפי' יהרסינם אלא רק שלא יאמר לו העובד כוכבים מעכשיו דקי"ל כרבא דאמר מכאן ולהבא הוא גובה · מא"ז ע"כ:

הגה"ה

* ואם אין לאופה עובד כוכבים חלק בתנור אפי' התנו לא מהני דלא שייך למימר שיהא קנוי לעובד כוכבים בשבת ולישראל ביום אחד בחול אם לא יקנה לעובד כוכבים חלק בתנור שיהיה לעולם שלו בשבת ומותר להשכיר לעובד כוכבים פונדק או חנות וספינה והעובד כוכבים מפליג בה בשבת דליתא לשביתת כלים אלא לב"ש וליתא · ישראל ועובד כוכבים שקבלו המטבע מן המלך אם התנו עד שלא קבלו המטבע שישראל יעשה בחול והעובד כוכבים בשבת מותר דנמצא מעולם לא היה לישראל חלק ח של שבת וכל מה שיעשה העובד כוכבים אין שלוחו של ישראל ואם לא התנו מעיקרא אם יהיה ישראל פקח ישכיר את העובד כוכבים שיעשה חלקו בשבת דבדידהו קטרחי ומותר כללא דמילתא בשכירות דבדידיה קטרח מותר ש ואסור ליהנות ממנו בשבת שלא בשכירות אסור דשליחותיה קעביד · ע"כ מא"ז: אמר אבוה דשמואל י אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שאם מתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם עבודת כוכבים וכו' מכאן היה אוסר רבינו שמואל לקבל שבועה מן העובד כוכבים אבל ר"ת מתיר להאיל מידם והטעם משום דעובדי כוכבים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הם אלא מנהג אבותיהם בידם · מ"מ גם לכתחילה מודה ר"ת דאסור להשתתף עם העובד כוכבים מיהו רבא לית ליה הא דאבוה דשמואל ואפשר דהלכתא כוותיה ורבינו אלפס הביא הכא בשמעתא הסיא דאבוה דשמואל ושמע מינה דסבר הלכה כאבוה דשמואל · מא"ז ע"כ ·

פרק שני

א אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הרביעה לא תתייחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות · ולא יתייחד אדם עמהן מפני שחשודין על שפיכות דמים · ומה שנהגו האידנא להעמיד בהמה אצלם ולמסור בהמה לרועה שלהם · היה אומר רבינו תם משום דסבירא לן כרבי פדת דמוקי מתניתין דחיים לרביעה כרבי אליעזר והלכתא כרבנן דלא חיישי לרביעה · ואע"ג דרבינא פליג ארבי פדת הלכתא כרבי פדת · ואע"ג דרבינא בתרא ורבי פדת מאמוראי קמאי כדאיתא פ"ק דברכות (דף יא:) וכן אורי ליה ר' אלעזר לר' פדת בריה ואמר בפ"ק דנדה (דף ח·) א"ל רבי זירא לרבי פדת חזי דמינך ומאבוך שריתו קטפא לעלמא מ · מ"מ [ע] מדקבע רב אשי לדבריו לבסוף שמע מינה שהם עיקר · [פ] ועוד דבשל סופרים הלך אחר המקיל · ואע"ג דמוקי סתם דמתניתין דהכא כרבי אליעזר לית הלכתא הכי · ומחלוקת ואח"כ סתם לא הוי כיון דהוי בתרי מסכתי: ב גמ' אין מעמידין בהמה וכו' [דף כב ע"ב] ורמינהי לוקחין מהן בהמה לקרבן ואינו חושש לא משום רובע ולא משום נרבע · [דף כג ע"א] אמר רבינא לא קשיא הא לכתחילה והא בדיעבד · פירוש לכתחילה אין מעמידין בהמה אצלן דחיישינן שמא ירבענה · אבל בהמה שעמדה בביתו לא חיישינן שמא רבעה · ומנא תימרא דשני בין לכתחילה לדיעבד · דתנן לא תתייחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות · ורמינהי האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים על ידי ממון מותרת לבעלה אלמא בדיעבד לא חיישינן שמא בא עליה ואנסה · דבאשת כהן איירי כדמוכח בפ"ב דכתובות (דף כו:) דמייתי עלה מעשה באשה שהורהנה באשקלון והרחיקוה בני משפחה · והיינו לכהונה דאי לבעלה הל"ל וריחקה בעלה דלמשפחה אינה נפסלת ועוד דמוקי התם הך משנה בזמן שיד ישראל תקיפה על עובדי כוכבים אבל יד עובדי כוכבים תקיפה על עצמן לא · ואי באשת ישראל איירי א"כ היאך [צ] שבויים מותרת לבעלה כדתנן בכתובות (דף נא·) ואם תשבאי אפרקינך ואותבינך לאנתו · ממאי דלמא לעולם אימא לך אפי' בדיעבד נמי לא [ק] והכא היינו טעמא דמתיירא הוא משום הפסד ממונו · תדע דקתני סיפא ע"י נפשות אסורה · ומסקינן השתא דלא שני לן בין לכתחילה בין לדיעבד וכי היכי דאסרינן בנחבשה · היכא דליכא למיחש להפסד ממון כגון הני נשי דגנבי גנבי או שתפסוה כדי שיפדוה בממון [ר] ואינה יראה לנפשה · הוא הדין הוא דתנן דלא תתייחד אם נתייחדה חיישינן שמא נבעלה · ותימה הוא אם אסור אשת כהן אם נתייחדה עם העובדי כוכבים שעה אחת וכן כל אשה שנתייחדה תיאסר לכהונה · הלכך נראה דדחויא בעלמא הוא דדחי תלמודא · [ש] אבל דברי רבינא אמת הן ומפרש רבינא דע"י ממון דרישא לאו דוקא דהוא הדין נמי נשי דגנבי גנבי או תפסוה כדי שיפדוה דליכא למיחש להפסד ממון שריא דבדיעבד לא חיישינן · והאי דנקט ע"י ממון · דהתם חבישה ע"י ממון או ע"י נפשות · וה"ר אלחנן ז"ל פי' דודאי פשיטא ליה דביחוד מועט אין לאסור אשת כהן · אלא שינויא דרבינא אבהמה קאי וקאמר דבדיעבד לא חיישינן לרביעה אע"פ ששהתה בביתו ימים רבים · והא מייתי ראיה מאשת כהן שנחבשה והיתה ברשות העובדי כוכבים ימים רבים ודחי תלמודא הא דשרינן בנחבשה משום דירא להפסד ממונו אבל בנחבשה תחת ידו ואין לו עליה או על בעלה ממון אסורה אפי' בדיעבד · והוא הדין בהמה שהיתה ברשותו אסורה בדיעבד · אבל פשיטא היכא [ת] שאינה תחת יד העובד כוכבים התם ודאי מירתת ואין לאוסרה על אישה יחוד · רבי פדת אמר הא ר"א והא רבנן · דתנן ר"א אומר אינה נקחת מן העובד כוכבים וחכמים מכשירים · והלכתא כר' פדת וכרבנן דלא חשידי ארביעה כדפרישית לעיל: ג [דף כה ע"א] לא תתייחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות · מאי איריא עובדי כוכבים אפילו ישראל נמי ס דתנן לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים · [דף כה ע"ב] לא נצרכא אלא כשאשתו עמו · ישראל אשתו משמרתו · עובד כוכבים אין אשתו משמרתו · ותיפוק ליה משום שפיכות דמים · א"ר ירמיה באשה חשובה עסיקינן · רב אידי אמר אשה כלי זיינה עליה · מאי בינייהו · איכא בינייהו אשה חשובה בין האנסים ע ואינה חשובה בין הנשים · לרבי ירמיה אשה חשובה אסורה להתייחד בין האנסים שמא תתפתה או שמא יאנסוה ויסמכו על זה שתסתור קלונה ולא תפרסם הדבר · ולרב אידי חשובה מותרת להתייחד דכי היכי דיראים מלהורגה יראים נמי מלאונסה ·

פלפולא חריפתא

שם בס"ד : [י] דלדידן שכירות לא קניא · כדלעיל גבי גזירה משום שאלה : [כ] אם נפל ביתו כו' · ע' ס"פ השואל : [ל] דלא שייך שם שבת כלל · במה שממסר העובד כוכבים לעשות קבלנותו תוס' : [מ] שהרי התנור הוא של שניהם · ונמצא שעובד כוכבים עושה מלאכה בשל ישראל : [נ] ה"ג היתר בבבל וכן הלשון בטור א"ח סי' רמ"ג : [ס] הלכך מותר בהבלעה · עיין במסכת שבת פ' שואל ברייתא שכתבה שם רבינו השוכר את הפועל לשמור כו' :

פרק שני [ע] מדקבע רב אשי דבריו לבסוף · ואי משום הא אף אם נאמר דרבינא דהכא קדמון הוא בנו של רב כמו שכתב רבינו בפרק הנשרפין וכך צריכים גם כן לומר לגירסת הרי"ף ורבינו בפרק התקבל : [פ] ועוד דבשל סופרים כו' · לעיל בפ"ק גבי נשאל לחכם כו' : [צ] היאך שבויים מותרת לבעלה · פי' עכשיו כשיד עובדי כוכבים תקיפה על עצמן : [ק] והכא היינו טעמא · הל"ל והתם וכירוש' שכתבו רבינו בפרק הדיינין איתא נמי כה"ג ועיין בפ' הפקדון : [ר] ואינה יראה לנפשה גרסי' · וכלומר אע"פ דאינה יראה כו' : [ש] אבל דברי רבינא אמת הן · כלומר דבריו וסברתו אמת אבל שינויא דידיה באוקמתא דמתני' כר' פדת קים לן כדלעיל ועוד דלקמן שאינה תחת יד עובד כוכבים דהיינו יחוד מועט : [ת] שאינה תחת יד העובד כוכבים

יצלה וקאמר אפי' תימא בחשה שאינה חשובה א"נ אפי' תימא בכל הנשים מכלל דפליג עליה ומוקי מתניתין דוקא בשאינה חשובה אבל בחשובה ליכא למיחש למידי והיכא נמי ביניהו אינה חשובה להתייחד בין נשים עובדות כוכבים · לר' ירמיה אסורה משום שפיכות דמים · ולרב אידי אשה כלי זיינה עליה לפי שהיא אומללה ושפלה ואינה בת מריבה כאיש מרחמין עליה ואין הורגין אותה · והלכתא כרב אידי דתניא כוותיה :

ד [א] **ירושלמי** יכולה האשה להטמין עצמה ולומר עובדת כוכבים היא · [ב] והאיש אינו יכול להטמין עצמו · אין לדקדק מכאן שיהא מותר לישראל לומר עובד כוכבים הוא כדי שלא יהרגוהו · דודאי כופר בעיקר הוא · דכיון שרוצין להורגו אם לא יהפוך לדתם ויהיה עובד כוכבים כמותם · ודאי כשאומר עובד כוכבים הוא הודה לדתם וקבל עליו אלוה שלהן · והאי דירושלמי ה"פ ותיפוק ליה משום שפיכות דמים ומשני מילתא דפסיקא נקט דאפשר דזימנין דליכא שפיכות דמים אי אמרה עובדת כוכבים אני · ולא שיהא מותר לעשות כן · ולהכי נקט טעמא דעריות דאפי' אם תאמר עובדת כוכבים היא יבואו עליה · והיא דפ"ק (דף יז:) דר"א בן פרטא דכפר שלא שנה ושלא שמש · אין זה כופר בעיקר דהרבה יהודים יש שלא למדו ושלא שמשו : ה **ת"ר** ישראל שנטפל לו עובד כוכבים בדרך טופלו לימינו · רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר בסייף טופלו לימינו · במקל טופלו לשמאלו · היו עולין במעלה או יורדים בירידה לא יהא ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה אלא ישראל למעלה ועובד כוכבים למטה · ולא ישחה לפניו שמא ירוץ את גולגלתו · שאלו להיכן אתה הולך ירחיב לו הדרך · כדרך שהרחיב לו יעקב לעשו דכתיב עד אשר אבא אל אדוני שעירה וכתיב ויעקב נסע סכותה · ומעשה בתלמידיו של רבי עקיבא שהיו הולכין לכזיב פגעו בהו ליסטין · אמרו להן להיכן אתם הולכין אמרו להם לעכו · כיון שהגיעו לכזיב פירשו · אמרו להם תלמידי מי אתם · א"ל תלמידי ר' עקיבא · אמרו להן אשרי ר"ע ותלמידיו שלא פגע בהם אדם רע מעולם : ו [דף כו ע"א] **מתני'** בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים אבל עובדת כוכבים מילדת את בת ישראל · בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים *אבל עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראלית ברשותה : ירושלמי עובדת כוכבים מניקה בת ישראל שנאמר והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך* : **גמ'** [יבמות קיד:] תניא יונק תינוק והולך מעובדת כוכבים ומבהמה טמאה · ומביאין לו חלב מ"מ ואינו חושש לא משום שרץ ולא משום טומאה : תנו רבנן בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים מפני שמיילדת בן לעבודת כוכבים · וכן לא תניק מפני שמגדלה בן לעבודת כוכבים · ועובדת כוכבים לא תיילד בת ישראל ולא תניק מפני שחשודים על שפיכות דמים דברי ר"מ · וחכ"א עובדת כוכבים תיילד ותניק בנה של ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה · מכאן שיש להזהר שלא תניק עובדת כוכבים בנה של ישראל כי אם ברשותה ואחרות עומדות על גבה · דליכא למימר דאחרות עומדות על גבה א דהיינו ברשות העובדת כוכבים · דהא מסתמא ברישא דבעי עומדות על גבה במילדת [ג] היינו ברשות ישראל והוא הדין לענין הנקה · ומיהו נראה דנכנס ויוצא מותר דודאי מירתתא · ורמינהו יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחנם. אמר רב יוסף בשכר שרי משום איבה · סבר רב יוסף למימר אילודי בשבת בשכר שרי משום איבה · א"ל אביי יכולה למימר דידן דמנטרן שבתא מחללינן עלייהו · דידכו דלא מנטרן שבתא לא מחללינן עלייהו · סבר רב יוסף למימר אינוקי בשכר שרי משום איבה · א"ל אביי יכולה למימר אי פנויה היא בעינא לאינסובי · ואי אשת איש היא לא מיזדהמנא באפי *גבראי : ז **סבר** רב יוסף למימר הא דתניא העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אסוקי בשכר שרי משום איבה: א"ל אביי יכול למימר ליה קאי ברי אאיגרא. א"נ נקיטא לי זימנין לבי דואר· תאני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין [דף כו ע"ב] ולא מורידין · המינין המסורות והמומרין לעבודת כוכבים והאפיקורסין היו מורידין אבל לא מעלין א"ל (ר' הושעיא) אני שונה [ד] לכל אבידת אחיך לרבות את המומר ואת אמרת מורידין· שמי מכאן מומר· ולשני ליה כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון כאן במומר אוכל נבילות להכעיס · קסבר מומר אוכל נבילות להכעיס מין הוא · שמעי' מינה דלדברי הכל דמומר אוכל נבילות להכעיס לא קרינא ביה לכל אבידת אחיך [ה] נראה דמומר שכפר בעיקר מותר להלוותו בריבית מדאמר באיזהו נשך (דף סב·) וחי אחיך עמך אהדר ליה דניחי בהדך. ובמומר לעבודת כוכבים לא שייך למימר הכי כיון דאין אתה מצווה להחיותו · ומ"מ אסור ללוות ממנו ברבית ולא אמרינן כיון דלא קרינן ביה לא תשוך לא תשיך נמי לא קרינא ביה · דבלא תשוך איכא טעמא דאין אתה מצווה להחיותו ובהא תלא רחמנא· אבל ללוות הימנו אע"פ שחטא ישראל הוא נמצא הנותן לו רבית עובר על לפני עור לא תתן מכשול ועל אל תתן לו נשך ועל לא תשיך · וכן מוכח בירושלמי דמכילתין בפ' בתרא דכותאי דקיסרין בעו קומי ר' אבהו אבותיכם היו מסתפקין משלנו ומפני מה אין אתם מסתפקין משלנו · אמר להו אבותיכם לא קלקלו מעשיהם ואתם קלקלתם מעשיכם · ומסיק התם בשם ר' חנינא כותאי דקיסרין מותר להלוותן ברבית · איתמר מומר [ו] פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר · להכעיס מין · וחד אמר להכעיס נמי מומר · ואיזהו מין · זה העובד עבודת כוכבים · אמר מר היו מורידין אבל לא מעלין השתא אחותי מחתינן אסוקי מיבעיא · אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת לא נצרכא אלא שאם היתה מעלה בבור מגררה · ונקיט ליה עילא דלא תיחות חיותא עליה · רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו לא נצרכא שאם היתה אבן על פי הבור מכסהו ונקיט ליה עילא בעינא לאעבורי חיותא · רבינא אמר לא נצרכא ד שאם היה סולם בבור מסלקו ונקיט ליה עילא אמר בעינא לאחותא ברי מאיגרא: ח [דף כז ע"א] **מתני'** מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות: **גמ'** מאי ריפוי ממון ומאי ריפוי נפשות · אילימא ריפוי ממון דבר שאין בו סכנה ריפוי נפשות דבר שיש בו סכנה · והאמר רב יהודה אמר רב אפילו ריבדא דכוסילתא לא מיתסינן מינייהו · אלא ריפוי ממון בהמתו · ריפוי נפשות גופו · והיינו דאמר רב יהודה אמר רב אפילו ריבדא דכוסילתא לא מיתסינן מינייהו: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אף על פי שאמרו אין מתרפאין מהן אבל אם אמר לו סם פלוני יפה סם פלוני רע מותר · [דף כז ע"ב] סבר שאולי משאיל ה וכי היכי דשאיל לדידי שאיל נמי לאחריני [ז] ולא אתי לאורועי נפשיה : אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ואמרי ליה רב חסדא א"ר יוחנן ספק חי ספק מת אין מתרפאין מהן · ודאי מת מתרפאין מהן · והא איכא חיי שעה · לחיי שעה לא חיישינן · ומנא תימרא דלחיי שעה לא חיישינן דכתיב אם ו נבוא העיר והרעב בעיר וגו' והא איכא חיי שעה אלמא לחיי שעה לא חיישינן · [ח] אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן *איכא דאמרי כל [דף כח ע"א] מכה של חלל אין מתרפאין מהן · מאי בינייהו · איכא בינייהו גב היד וגב הרגל · דאמר רב אדא בר מתנא גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליה את השבת · פי' רש"י דר' יוחנן פליג אדרב יהודה אמר רב דאמר אפי' ריבדא דכוסילתא לא מיתסינן מינייהו · וכן דעת רב אלפס ז"ל [ט] כי לא הביא דברי רב יהודה · ואין נראה לר"ת מדפריך לעיל מדרב יהודה וגם בשינויא בתרא היינו דרב יהודה ולא אייתי הך דרבי יוחנן לעיל משמע דלא פליג עליה · דאי פליג עליה [י] ה"ל לאיתויי דהלכה כרבי יוחנן לגבי דרב · על כן היה אומר ר"ת דלא פליג עליה · ושלשה חלוקים יש בדבר · רבי יוחנן איירי הכא בחולה דבדבר שיש בו סכנה אין מתרפאין מהן דמצי לאשתמוטי אני לא גרמתי לו מיתה כי מסוכן היה ולא מרע נפשיה אי קטיל יתיה · והיכא נמי שאין חולה כלל כגון ריבדא דכוסילתא אם ימיתהו לא מרע נפשיה כי לא יתלו הדבר במה שאין בקי ברפואות · כי ברפואה זו אין בה אומנות ויאמרו כי בלאו הכי הגיע זמנו למות · או שונאו היה והמיתו בידים · אבל בחולה שאין בו סכנה לא מרע נפשיה ומתרפאין ממנו [כ] אף על פי שאין רופא מומחה · דלא מרע נפשיה לקפח פרנסתו* · וא"ת אם כן מאי פריך לעיל מריבדא דכוסילתא לימא [ל] דמתני' איירי בחולה שאין בו סכנה · היינו ריפוי ממון וריפוי ט נפשות בחולה שיש בו סכנה · וי"ל דלא מצי למימר הכי דא"כ משמע מינה דריבדא דכוסילתא הוי בכלל ריפוי ממון ובמכל שכן דאפילו חולה ליכא ואתי למיטעי ויבא לידי סכנה · ואע"ג דהשתא דמשני ריפוי נפשות גופו אתי למטעי ולאסור אפי' חולה שאין בו סכנה · להא לא חיישינן אי אתי למיטעי ולהרחיק מן הסכנה · ועוד דבלאו הך מילתיה דרב יהודה לא מישתמע שפיר ריפוי ממון דבר שאין בו סכנה · [מ] ועוד דבנדרים (דף מא:) משני כה"ג ריפוי ממון בהמתו ריפוי נפשות גופו· אמר מר זוטרא בר טוביה כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת· והאי אישתא למירתא כמכה של חלל דמיא ומחללין עליה את השבת·ומהיכן מכה של חלל פירש רבי אמי מן השפה ולפנים·בעי ר"א ככי ושני מאי·ולא איפשיטא וספק נפשות להקל ומחללין עליה את השבת· אמר שמואל האי פדעתא סכנתא היא ומחללין עליה את השבת·פירוש מכת חרב אפי' שלא כנגד החלל: ט **אמר** רב דימי א"ר יוחנן אם היה מומחה לרבים מותר להתרפאות ממנו אפי' ריפוי נפשות דלא מרע נפשיה · ועובד כוכבים אומן מקיז דם כיון דהוא מומחה מקיזין ממנו · אבל המינים אפילו הוא מומחה לרבים הא אמרת לא ישא ויתן אדם עם המינים · ואין מתרפאין מהן אפי' לחיי שעה משום דמינות משכא · לפי שהם מזכירין בלחש שם עבודת כוכבים ואתו למימשך בתרייהו ולומר שיש ממש בעבודת כוכבים · (והא) [וכהא] דדמא בן אחותו של ר' ישמעאל בפ' שמונה שרצים [נ] בירושלמי שנשכו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו ר' ישמעאל · והשתא ניחא הא דר' אבהו שקבל רפואה מיעקב מינאה דע"י סם היה ולא ע"י לחש · והוא הדין מעובד כוכבים שאינו מין אם יודע שמזכיר לחש של עבודת כוכבים · אבל אם העובד כוכבים בא לרפאותו בלחש סתם ואין יודע אם יזכיר עבודת כוכבים אם לאו מותר · והכי איתא בירושלמי בר בריה דר' יהושע הוה ליה בלע אתא עובד כוכבים ולחש ליה · מדנפק א"ל מאי לחשת עלי · א"ל מילתא פלן· א"ל כ [ס] דאילו מיית ולא שמע הדא מילתא· אלמא בידוע אסור בסתם מותר · וכן אם אמר לו הרופא אע"פ שאין מין קח ממים אילו של עבודת כוכבים או מאילן של עובדת כוכבים אסור. כדאמר בפ' כל שעה (דף כה·) בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה · ודוקא כשאומר העובד כוכבים שאין מועילין מים אחרים ולא עלים אחרים חוץ מאילו · דאז נראה שהישראל נותן ממשות בעבודת כוכבים ואתי למימשך בתרייהו · אבל אם אמר לו העובד כוכבים קח מאיזה המים או מאילן זה ולא הזכיר שם עבודת כוכבים ואין מים של אותן המים או עלים של אותו אילן מלוי יותר מותר · כיון דאפילו אם לא היה אשרה היה מועיל והכי איתא בירושלמי פרק שמונה שרצים בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה עד כדון שאומר הבא לי מעלין זה של עבודת כוכבים והביא לו · אבל אמר לו עלין סתם מביא מעלין של עבודת כוכבים · והא דתניא היה ר' ישמעאל אומר מניין שאם אומר לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ולא תיהרג שיעבור ואל יהרג · תלמוד לומר וחי בהם ולא שימות בהם · יכול אפילו בפרהסיא · תלמוד לומר ולא תחללו את שם קדשי · רבנן פליגי עליה בסנהדרין פרק בן סורר ומורה (דף עד·) וסברי דאפילו מצוה קלה בפרהסיא יהרג ואל יעבור · ובעבודת כוכבים אפילו בצינעא יהרג · ואשכחן לרבא דאמר לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף נד·) הכל היו בכלל לא תעבדם כשפרט לך הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא האונס · הדר כתב רחמנא לא תחללו את שם קדשי אפילו אונס · לא קשיא הא בצינעא והא בפרהסיא · והיינו כרבי ישמעאל · ובפרק שני דכתובות (דף יט·) אשכחן דסובר רבא כרבנן · דקאמר התם [ע] אמר רבא (מי איכא מידי) דאלו אתום לקמן אמר להו חתמו שקר ואל תהרגו דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים · והיינו כרבנן דלר' ישמעאל אין חילוק בין הנך שלשה לשאר עבירות · ולא ידעינן אהי מינייהו ניסמוך אי אמילתיה דרבא דלקמן אי אההיא דכתובות · ובשאלתות דרב אחאי* פסק לחומרא כרבנן דרבי ישמעאל · וכן פסק רב אלפס · והכי נמי אמר בפרק כל שעה (דף כה·) אמר רבי יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה · ה"ד אי דאיכא סכנה אפילו עצי אשירה נמי · ואי דליכא סכנה אפילו שאר איסורין נמי לא · לעולם דאיכא סכנה ואפ"ה עצי אשירה לא · דתניא ר' אליעזר אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך · אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך ואם

הגה"ה

* מפרש בירוש' מפני שנותנת לו חיים א"ר אסי הדא אמרה שאסור ללמדו אומנות מה"ז ע"כ :

* להזהיר את המניקות שלא יאכלו נבילות וחזיר וכ"ש שאין להאכילן דברים טמאים וראיה מאחר שאמו אכלה ממין עבודת כוכבים וזה גרם לו לעת זקנתו שיצא לתרבות רעה · מה"ז ע"כ :

הגה"ה

* תינוק יונק והולך אפי' ד' וה' שנים פירש אחר כ"ד חדש מלינק ג' ימים וחזר ויונק שקן כד"א שפירש מתוך בריאות אבל אם פירש מתוך חולי מחזירין אותו מיד כשאין בחולי סכנה אבל אם הוא סכנה מחזירין אותו ב לאחר כמה ימים · מה"ז ע"כ :

הגה"ה

* ונראה בעיני דכל זה מדבר בחנם אבל בשכר הכל שרי דחיים להפסידה דאגריה ולא קטיל ליה והאי דלא אוקי מתני' הכי משום דלא משמע ליה ליפלגא הכי אבל האמת שבשכר הכל שרי · מה"ז ע"כ :

הגהות הב"ח א גבה דהרי היינו ברשות : ב אותו אפילו לאחר : ג מומר מורידין שמי : ד נצרכא אלא שאם : ה משאיל בי כי היכי : ו אם אמרנו נבואה : ז בתרא קאמר והיינו ר"ב יהודה : ח אע"פ שאינו רופא : ט נפשות איירי בחולה : י יהושע ב"ל הוה : כ א"ל טב ליה דאילו : ל מאילן זה של : מ אתו סהדי לקמן לאמלוכי אמרינן להו :

פלפולא חריפתא

כוכבים . דהיינו יחוד מועט: [א] **ירושלמי** סי' ד': [ב] **והאיש** אינו יכול להטמין עצמו שמא יראוהו נמול: [ג] **היינו** ברשות ישראל · ולהכי לא איצטרך למיתני ברישא וברשותה: [ד] **לכל** אבידת אחיך לרבות את המומר לעבודת כוכבים · ומהאי קרא מרבינן השבת גופו בישראל כמ"ש התוס' דלא תקשה אדסוף סגוזל בתרא דמסור לאנסין ממונו אסור לאבד ביד אע"פ שהיו מורידין אותו : [ה] **נר'** דמומר לעבודת כוכבים שכפר בעיקר כו' ובמומר לעבודת כוכבים לא שייך כו' · תמיהא א"כ למה כתב שכפר בעיקר שהוא מין כדלקמן בפלוגתא דרב אחא ורבינא ומצאתי בב"י י"ד סי' קנ"ט שכתב דמלתא פסיקתא נקיט דסתם מומר לעבודת כוכבים שכפר בעיקר הוי להכעיס אבל ה"ה שלא כפר בעיקר ואוכל נבילות להכעיס כמ"ש התוספות ע"כ : [ו] **פליגי** בה רב אחא ורבינא · מגינה חילוק בין מין למומר לעבודת כוכבים כגון ש"ת שפתכם מין הר"ן ואיתא בגיטין פרק השולח : [ז] **ולא** אתי כו' · וכן היא גירסת הרי"ף וס"פ הלכך לא אתי כו' : [ח] **אמר** רבה בר בר חנה וס"ג הרי"ף : [ט] **כי** לא הביא דברי רב יהודה · והא דהביא הך שינוי דאליבא דרב יהודה רפוי בהמתו מסיק הר"ן לאשמועינן דבהמתו רשאי ועוד דס"ג מפרשי' במס' נדרים כדלקמן בדברי רבינו : [י] **ה"ל** לאתויי · פי' התלמוד דלעיל: [כ] **אע"פ** שאין רופא מומחה. דאלו מומחה · בכל מתרפאין כדלקמן רב דימי אמר ר' יוחנן : [ל] **דמתני'** איירי בחולה שאין בו סכנה · וכדמוקי מעיקרו ורב יהודה בבריא איירי · תוספות : [מ] **ועוד** דבנדרים כו' רפוי נפשות גופו · וניחא ליה לפרש הכא כדהתם לא מצי לשנויי ממון אין בו סכנה כו' · תוספות : [נ] **בירושלמי** · והיינו עובדא דגמ' דידקין : [ס] **דאלו** מיית · גירסת הר"ן ניחא ליה דלימות : [ע] **ה"ג** אמר רבא השתא אלו אהא

ולא

יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך · כי אתא רבין אמר ר' יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים · עבודת כוכבים הא דאמרן · גילוי עריות וש"ד דתניא רבי אומר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה · אלא ה"ז בא ללמוד ונמצא למד · מקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור ורוצח גופיה מנלן סברא הוא · דההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך · אמר ליה לקטלוך ולא תקטליניה דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי דלמא דמא דחברך סומק טפי · ואם רוצה אדם להחמיר על עצמו ליהרג על שאר עבירות בצינעא רשאי · [פ] ולא מיקרי חובל בעצמו כדאיתא בירושלמי ר' אבא בר זימנא הוה חייט אצל עובד כוכבים וא"ל אכול נבילות ואי לא קטלינא לך · א"ל אי בעית למיקטל קטיל דלא אכילנא · ומסתמא בצינעא היה בבית עובד כוכבים · אלא שרצה להחמיר על עצמו*) : [דף כח ע"ב] רבה בר זוטרא א"ר חנינא מעלין אזנים בשבת · תני רב שמואל בר יהודה [צ] ביד אבל לא בסם · איכא דאמרי בסם אבל לא ביד · דיד מיזרף זריף : י אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת*: סבור א מינה היכא דשחיקי סממנין מאתמול אבל מישחק סממנין בשבת [ואייתינהו דרך רה"ר] לא · אמר ליה ההוא מרבנן ור' יעקב שמיה לדידי מיפרשא ליה מיניה דרב יהודה אפי' משחק סממנין בשבת ואייתינהו בשבת דרך רה"ר שרי · מ"ט שורייקי דעינא בליבא תליין ואיכא סכנת נפשות · כגון מאי · אמר רב יהודה כגון דמא *דיריא ודילא ודמעתא יקדחת ותחילת אוכלא · לאפוקי סוף אוכלא · ופלוחי עינא דלא · שמעינן מהכא דמה שהוא סכנת אבר אין מחללין עליו את השבת באיסור דאורייתא [ק] אבל באיסור דרבנן מחללין · דאפילו כי שחיקי סממנין מאתמול נמי איכא איסורא דרבנן · דכל רפואה אסורה משום שחיקת סממנין והכא נמי כל צורכי חולה נעשין על ידי עובד כוכבים בשבת ולא שני לן בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה · או שמא איכא לפלוגי בין חסרון אבר לחולה שאין בו סכנה · כדאמר (עירובין דף קב:) אין מחזירין רטייה במדינה · או שמא חזרת רטייה למכה ליכא חולה אלא חשש בעלמא ולהכי לא שרינן ביה שבות דאית ביה מעשה וצ"ע :

הגה"ה
*וכא"ז האריך על איזה מכה מחללין השבת ועל איזה אין מחללין את השבת · מא"ז ע"כ :

יא [דף כט ע"א] מתני' ואין מסתפרין מהן בכל מקום דר"מ · וחכ"א ברה"ר מותר אבל לא בינו לבינו : גמ' ת"ר המסתפר מן העובד כוכבים רואה במראה ואין חושש · ה"ד אי ברה"ר למה לי מראה · ואי ברשות היחיד כי רואה במראה מאי הוי · לעולם ברשות היחיד ואי רואה במראה מיחזי כאדם חשוב · לפום גמרא דידן משמע שיהא אסור לראות במראה* ובשבת פרק שואל (דף קמט.) קאמר דאסור לראות במראה של מתכת בשבת פן יבא להסיר בה נימין המדולדלין · ומשמע הא בחול או בשבת באין של מתכת שרי · אבל בירושלמי משמע שאסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה · דקאמר בפרק במה אשה על ההיא דפרק שואל מ"ט אסור · משום דפעמים שהיא רואה נימא אחת ב ותלפתה והאיש אף בחול אסור לפי שאין דרך כבוד · ושלשה דברים התירו לבית רבי שיהו רואין [ר] במראה וכו' ומצינו לפרושי והאיש אף בחול אסור היינו ללקוט לבנות מתוך שחורות · דהכי משתעי גבי אשה כשהיא רואה נימא לבנה תולשתה שלא תהא נראית כזקינה ודבר זה אפילו בחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה אבל מדקאמר עלה של בית רבי התירו לראות במראה משמע דאאיסורא דאית במראה קאי · ועוד ראיה מדתניא בתוספתא ומייתי לה בירושלמי דמכילתין ישראל המסתפר מן העובד כוכבים רואה במראה מן הכותי אינו רואה במראה · התירו לבית רבן גמליאל להיות רואין במראה מפני שקרובין למלכות היו · והך דשמעתין משום שהוא מסתפר מן העובדי כוכבים התירו · והך דפרק שואל מיירי באשה · אבל המספר לעצמו וירא שמא יחתוך עצמו או שחש בעיניו [ש] מותר לרפואה · ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט ידו · וכמה א"ר מלכיא א"ר אדא בר אהבה ג' אצבעות לכל רוח :

הגה"ה
*אסור לאיש להסתכל במראה כדי ליפות שער ראשו ולגלח זקנו ולסופרים המעמידים מראה בפניהם ומתכוונים להסתכל בה שלא יתשיכו עיניהם שרי · ובירושלמי איתא דאין להסתפר מן העובד כוכבים מא"ז ע"כ :

יב [דף כט ע"ב] מתני' אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה · היין · והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין · וחרס הדרייני · ועורות לבובין · רבן שמעון בן גמליאל אומר בזמן שהקרע שלו עגול אסור · משוך מותר : יג גמ' א"ר אסי חומץ שלנו ביד עובדי כוכבים ויין מבושל שלנו ביד עובדי כוכבים לא צריך חותם בתוך חותם אי משום נסוכי לא מנסיך · ואי משום חילופי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף · מכאן משמע דחומץ לאו בר ניסוך הוא ואין נאסר במגע עובד כוכבים אך ישראל קדושים הם ונהגו בו איסור · ור"ת כעס על רבינו משולם ז"ל שהתיר מגע עובד כוכבים בחומץ לפי שאין אנו בקיאין בטיב חומץ כי יש חומץ שאלו קורין אותו חומץ ואלו שותין אותו ומקדשין עליו · וגם גבי חמרא דאקרים פליגי ביה אמוראי בפרק המוכר פירות (דף צו.) מתי נקרא חומץ הלכך אם באת להתיר מגע עובד כוכבים בחומץ נפיק מיניה חורבא · [ת] וכן בבוסר הקפיד ר"ת על כי שמע שהתיר בו מגע עובד כוכבים ואמר כי יש שנה שאין הענבים מתבשלין היטב וכי תאמר שלא ינהוג באותה שנה יין נסך · והא דתנן בפרק כל הגט (דף לא.) מטעת כניסת מים לבוסר ופירש"י שכותשין אותו ומוציאין ממנו משקה אלמא דקרי ליה מים · מ"מ אין אנו בקיאין באותו שיעור עד אימתי יהא נקרא היוצא ממנו מים וכן הא דתנן בפרק ד' דשביעית הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו אין אנו יודעין עד אימתי יהיה נקרא מים לכך אין לזלזל במגע עובד כוכבים בבוסר* : [דף ל ע"א] ת"ר יין מבושל והאלונתית של עובדי כוכבים אסורין · ואלונתית כברייתא מותרת · פירש"י שהיתה עשויה ביד ישראל ולקחה עובד כוכבים ממנו דהו לא מנסך ליה · מכאן יש ללמוד היתר לתבשיל שנתנו לתוכו יין ונגע בו העובד כוכבים קודם שהרתיח ואפי' [א] לפי' ר"ת שפירש אלונתית כברייתא בענין אחר יש ללמוד היתר מדוקיא דרישא אלונתית של עובד כוכבים אסור פשיטא אלא לאשמועינן דשלנו ביד עובד כוכבים מותר · ואיזהו אלונתית · יין ישן ומים צלולין ואפרסמון · אמר רבא יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך · יין מבושל אין בו משום גילוי ולא משום יין נסך · ויין מזוג כל זמן שיש בו טעם יין יש בו משום יין נסך · אע"ג דגבי שמרים מפלגינן בין רמא תלתא ואתא ארבע ובין רמא תלתא ואתא תלתא ופלגא לענין בפ"ג בפרק המוכר פירות (דף צז:) הני מילי גבי שמרים דהויא מהן' [ב]אין לו אלא קיוהא בעלמא אע"פ שיש בו טעם יין · אבל יין גמור אדם מוזגו לפי טבעו ומנהגו · הלכך כ"ז שיש בו טעם יין יש בו משום יין נסך · ויין מבושל אחר שהרתיח נקרא מבושל דבפרק כירה (דף מ:) נחלקו אי אמר הפשרו זהו בשולו אבל כשהרתיחו הוי מבושל לכולי עלמא · וכן כתב הראב"ד ז"ל בשם הגאונים · והדבר תמוה כיון שגזרו על יינן משום בנותיהן וכי משום שהרתיחו לא שייכא הך גזירה · ואי משום דלאו בר ניסוך הוא · [ג] והלא יין מזוג נמי לאו בר ניסוך הוא · ואפשר לפי שהמבושל אינו מצוי כל כך ומילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה והרמב"ם ז"ל כתב *שאם נתערב ביין [ד] מעט דבש או מעט שאור הואיל ואין ראוי לנסך על גבי המזבח הרי הוא כיין מבושל וכשכר ומותר לשתותו עם העובד כוכבים · ואין לסמוך עליו [ה] דעיקר גזירה משום בנותיהם אלא שהחמירו לאסור בהנאה' כיון שנתנסך לעבודת כוכבים וכן כתב הרמב"ן ז"ל דאף אם תמצא לומר שלא גזרו אלא ביין הראוי לנסך שכל גזירתם אחשש ניסוך הוא דסמכא מאן לימא לן דאינהו לא מנסכי יין המעורב בו שאור ודבש · הלא הם מקריבים [ו] בנות שוח ופירות דקל [ז] שאסרה תורה למזבח :

הגה"ה
*סורס ג יין נסך וכו' שנתערב ביין מבושל וכדבש אם יש מן הדבש ד כנגד הנסך כשר כשיעור כאלו אין שם יין מבושל מטעם שלק את מינו כמי שאינו וכו' וכל שכן יין תי כשר שנתערב במבושל וכדבש אם יש כל כך רוב דבש ומעט יין תי שאם היה היין תי מעורב בדבש בפני עצמו לא היה נאסר · כי היינו מדמין אותו לאלונתית שאין נאסר במגע עובד כוכבים ואפי' בלא דבש אם יש במבושל כל כך הרבה שאם היה המבושל מים לא היה היין תי המעורב בו מתבטל יינא לענין מגע עובד כוכבים אע"פ שלענין יין נסך שמעורב בו מחשבו מין במינו וגם לענין נגוף מחשבו מינו מ"מ אין להחשיבו מינו לענין מגע עובדי כוכבים ואין לסמוך ולהתיר בלא דבש אלא בהפסד מרובה או אם יש מנהג ילכו אחריו אפי' להקל · מא"ז ע"כ :

הגה"ה
*וכן כתב בא"ז וכמדומה ששמעתי מפי מורי רבי יהודה בר יצחק שבארץ ישמעאל ובארץ מצרים רגילין ליתן מעט דבש ביין ואז אין נוהגין בו יין נסך · מא"ז ע"כ :

הלכות גילוי : מים בין ביום ובין בלילה יש בו משום גילוי · ולא אמרינן אימת ישן עליהן · רב [ח] לא הוה שתי [מיא] לא מבי ארמאי ולא מבי ארמלתא משום דלא זהירי בגלוי : אמר רבא האי חמרא דאקרים עד תלתא יומי יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך [דף ל ע"ב] מכאן ואילך אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך ונהרדעי אמרי [ט] אפי' מכאן ואילך אין בו משום יין נסך ויש בו משום גילוי . מ"ט מיקרי ושתי · ת"ר יין תוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו ג' ימים · אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל [י] מי טיף טיף אין בו משום גילוי · א"ר פפא והוא דעביד טיף טיף להדי טיף טיף · אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל פי תאינה אין בה משום גילוי · כמאן · כי האי תנא דתניא ר' אלעזר אומר אוכל אדם תאנים וענבים בלילה ואינו חושש משום שנאמר [כ] שומר פתאים ה' · א"ר פפא משום רבי יהושע ג' מיני ארס הן של בחור של בינוני ושל זקן · של בחור שוקע · ושל בינוני מפעפע · ושל זקן צף . של בחור שוקע למאי הלכתא · לכדתניא חבית שנתגלתה אע"פ ששתו ממנו תשעה לא ישתה ממנו עשירי · מעשה היה ששתו ממנה תשעה ולא מתו ושתה עשירי ומת · א"ר ירמיה זהו שוקע · וכן אבטיח שנתגלתה אע"פ שאכלו ממנו תשעה ולא מתו לא יאכל ממנו עשירי · מעשה היה ואכלו ממנו תשעה ולא מתו ואכל עשירי ומת · א"ר ירמיה זהו שוקע · ת"ר מים שנתגלו לא ישפכם לרשות הרבים ולא יגבל בהן את הטיט ולא ירבוץ בהן את הבית ולא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו ולא ירחץ בהן פניו וידיו ורגליו · אחרים אומרים במקום שיש סירטא אסור · במקום שאין סירטא מותר · גרסי' בפ"ק דחולין (דף י.) תנן התם ג' משקין אסורין משום גילוי המים והיין והחלב ושאר כל המשקין מותרין · כמה ישהו ויהיו אסורין · כדי שיצא הרחש[ח] במקום קרוב וישתה · וכמה מקום קרוב · א"ר יצחק בריה דרבי יהושע כדי שיצא הרחש מתחת אוזן כלי וישתה ויחזור לחורו · גרסינן בפרק אלו טריפות (דף מט.) בנימין בגדוקא איגלי ליה בוסתקא דדובשא וכו' · ומסתבר מההוא מעשה דדבש וכ"ש יש בו משום גילוי · גרסינן בתחלת בילה (דף ז:) א"ר יוסי בן שאול משום ר"ש תומיא שחיקין סכנתא לגילויא · [ל] שיעור המים המגולים כדי שתאבד בהם המרה · רבי יוסי אומר בכלים כל שהוא · בקרקעות ארבעים סאה · יש שפי' אם המים המגולים מרובים כדי שתאבד בהן המרה שהוא סם של רחש אין חוששין להן · שהסם בטל בהן ואין מזיק · ואם אין בהם שיעור זה אסורין מפני הסכנה · וי"א חלוף שאם אין בהם שיעור זה והמים צלולין מותרין · שאם היה בהן סם היה נראה · אבל אם המים מרובים אסירין שחוששין שמא יש בהן סם ואינו ניכר · [מ] ניקורי תאינים והקשואין והדלועין והאבטיחים אפילו הן ככר אחד גדול ואחד קטן אחד תלוש ואחד מחובר כל שיש בו לחה אסור · נשיכת נחש אסורה מפני סכנת נפשות · משמרת של יין אסורה משום גילוי · ור' נחמיה מתיר : [דף לא ע"ב] אמר שמואל כל

*) ועי' בבעל המאור סנהדרין פרק בן סורר בסופו מה שהביא ראיה מהירושלמי הזה .

הגהות הב"ח א מינה הכי מילי היכא : ב אתא לבנה ותלפתה : ג הורה ר"י על יין : ד הדבש שפיס כנגד הנסך כשר כאלו וכו' מבושל אלא דבש מטעם וכו' וכדבש ונגע בו עובד כוכבים דכשר אם יש : ה יין לא חשיב מינו לענין : ו מכן אינו אלא : ז בכגלה כיין שנתנסך : ח הרחש ממקום קרוב : ט רבי האי תומיא : י תאינים וענבים והקשואין :

פלפולא חריפתא

[פ] ולא נקרי חובל בעצמו עיין בפרק קמא דשבועות ובס"פ שני מ"ש שם בס"ד : [צ] ביד אבל לא בסם · עיין בקיצור ומה שכתבתי שם : [ק] אבל באיסור דרבנן מחללין · דהא סבור מינה סברי דלית ביה סכנת נפשות וכי שחיקי סמנין מאתמול שרי : [ר] ה"ג במראה וכו' ומצינו בירושלמי דמכילתין גרסינן : [ש] מותר לרפואה · כלומר הואיל ולרפואה עביד מותר וטעמא דלא ילבש וגו' לא נאסר אלא כי הוה בה תועבה : [ת] וכן בבוסר · פי' במשקה שעושין מבוסר וכי תאמר שלא ינהוג באותה שנה יין נסך דהא ודאי מנסכין הן ומש"ה אין להקשות על דברי ר"ת מהא דאמר ר' עקיבא בפ"ב דמסכת זבים אין אחריות זבים עליכם וה"נ נימא אין אחריות יין נסך עליכם אלא ודאי הכי קאמר ר"ת דבכל שנה מנסכין ואפילו לא יתבשלו הענבים היטב ואע"ג דהתם בזבים אין הלכה כר' עקיבא כמ"ש שם הרמב"ם והרע"ב ומשום דת"ק פליג עליה ומהשתא הא דאין אחריות וכו' אדחייה וא"כ מעיקרא לאו קושיא לא היא דהתם משום דאי איתא דאין זבים כולה פרשתא דזבים למה לי דדוחק לומר לדרוש ולקבל שכר אבל הכא ביין נסך הא מתקיים בשאר השנים אלא צריך לומר כדפרישית : [א] לר"ת · שפי' בתוס' כברייתא גרסינן : [ב] ה"ג אינו אלא : [ג] והלא יין מזוג נמי לאו בר ניסוך הוא · כלומר לאו בר ניסוך לגבי מזבח הוא ועיין לקמן בסמוך בשם הרמב"ן : [ד] מעט דבש או מעט שאור · ואין להקשות מאלונתית שיש בו מים צלולים ואפרסמון ושמע מינה דלא סגי במעט דבר אחר שנתערב בו דליכא למידק הכי דהתם באלונתית כך עושין אותו והה"נ במעט דבש או שאור סגי אלא דתנא נקט אלונתי' דשכיח הוא לעשותו : [ה] דעיקר גזרה משום בנותיהם · וא"כ אע"פ שנתן בו שאור ודבש איכא למיגזר משום בנותיהם ויין מבושל שאני דמשום דלא שכיח לא גזרו בו וגם לא חיישינן שיבשל אדם כל יינו כדי לשתותו עם העובד כוכבים דטריחא ליה מילתא טובא אבל להטיל מעט שאור או דבש כל אדם יעשו כן להפקיע עצמם מאיסור י"נ ונמצאו שותים תמיד עם העובד כוכבים ומתוך כך יבואו להתיחד עם בנותיהם וגם לא דמי לשכר דלית ביה כולי האי אקרובי דעתא כמו ביין דמש"ה לא מצינו בפירוש שאסרו חכמים לשתות אלא שהאמוראים (כדלקמן) משום קדושה היו נזהרים מלשתות בבית העובדי כוכבים עצמו ורב פפא מפקי ליה אבב חנותא ושתי ואילו יין אפילו הביאו לבית ישראל אסור כ"כ ב"י טו"ד סימן קכ"ג : [ו] בנות שוח וכו' · כדלעיל בפרק קמא דף י"ג : [ז] שאסרה תורה וכו' · שנאמר כי כל שאור וכל דבש וגו' : [ח] לא הוי שתי · ברי"ף גרסינן מיא : [ט] ה"ג ברי"ף ובגמרא אפילו לבתר תלתא יומי : [י] מי טיף טיף · גי' ברי"ף מיטפטף : [כ] משום שנאמר שומר פתאים ה' · בכל דבר הסכית ורגילים בהו קאמרינן דסמכי אהך קרא כי הא דבכמה דוכתא בגמרא ומנייהו דפ"ק דיבמות לענין תשמיש קטנה ומעוברת ומניקה וכם פירשתיו בס"ד ועי' לקמן גבי ניקורי תאנים וכו' : [ל] שיעור מים וכו' · משנה בפ' ח' דתרומות : [מ] ניקורי תאנים וכו' · לכאורה היה נראה לי דהאי תנא פליג אדר"א דלעיל דמתיר פי תאנה והכי משמע הא דקאמר לעיל כמאן כי האי תנא משום דסתמא דמתני' דהכא קאסרה להו אבל ראיתי להרמב"ם בפי"ב מהל' רוצח שהעתיק גם שניהם ובפי תאנה כתב שניטל העוקץ שלהם גם הטור"ד סימן קט"ז כתב לתרוייהו לכך צריך לומר וודאי דמתני' דהכא לא פליגי אדר"א דלעיל ולא בעי לעיל כמאן אלא לאשכוחי תנא דמתיר פי תאנה בהדיא וטעמא לחלק בין ניקורי תאנים לפי תאנה דניקורי וודאי ניקר משא"כ פי תאנה דדלמא לא נקר ואע"ג דבניקורי תאנים אסרינן אפילו כי חזית שניקר בו מי שאין לו ארס כדאיתא בפרק קמא דחולין משום דהיישינן שמא קודם לכן נקר ג"כ בו מי שיש לו ארס וה"נ בפי תאנה ניחוש דלמא נקר בו מי שיש לו ארס מ"מ שאני בין מידי דחזינן בו דמינקר למידי דלא חזינן בו שום ניקור אלא נטילת העוקץ וכ"כ התוספות לעיל בד"ה פי תאנה דשאני התם דאיכא ריעותא דניקור ועוד עיקר דמילתא כדפרישית לעיל דכל דבר השכיח וכו' ובניטל עוקץ שכיח ורגילין
בבאים

הכרלים יש לכן ארס · של נחש ממית ושל שאר מיקה · ירושלמי אמר רבי מנא צריכין אנו למיחש למאי דברייתא חוששין אסור למיתן פריטי לפומא · פיתתא תותי שותא · תבשילא תותי ערסא · ממלע סכינא גו אתרוגא או גו פוגלא · א"ר יוסי כל זיעת אדם סם המות חוץ מזיעת פנים: **יד** [דף לא ע"א] **ת"ר** אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומלאהו יין ומפתח וחותם ביד ישראל ר"א מתיר בשתיה · וחכמים אוסרין · א"ר חייא בריה דרבא בר נחמן אמר רב חסדא אמר רב ואמרי ליה אמר רב חסדא אמר זעירי הלכה כר' אליעזר · הקשה ר"ת ז"ל דהכא פסיק רב הלכה כר' אליעזר ולקמן (דף לט.) בפירקין אמר רב חבי"ת חלב בשר יין תכלת [ג] אסור בחותם אחד · ותירץ דלקמן מיירי בישראל חשוד דלא מירתת שהוא בטוח שיאמינוהו ולא יבדקו אחריו וכן כולה שמעתין דלקמן איירי בישראל חשוד · ודלא כפרש"י וה"ג שפירשו [ס] דאיירי בעובד כוכבים · והא דאמר בחולין (דף לה:) ובפרק אלו מציאות (דף כג: ב"מ כח.) רבה בריה דרב הונא מחתיך לבישריה אתלת קרנתא · בשולח ביד עובדי כוכבים איירי דאין צריך חותם בתוך חותם · או אפילו ביד ישראל חשוד · ועדיף טפי מחותם · אבל קשה וכי רבא דאיירי לקמן בחותם בתוך חותם וכן כל סוגיא [ע] דשמעתין הוי דלא כהלכתא · דקי"ל כרבי אליעזר בפרק בתרא (דף סט:) דסגי בחותם אחד · וי"ל דרבא לפרושי מילתייהו דרבנן קאתי וכ"מ לישראל חשוד אליבא דהלכתא · וכן י"ל ארב אשי לעיל (דף כט:) דמדכר חותם בתוך חותם ואפילו א דבעובד כוכבים איירי משום דזימנין בעינן חותם תוך חותם כגון בישראל חשוד · וי"מ בשולח לחבירו שאין מכיר [פ] החותם לא מירתת העובדי כוכבים ובעינן חותם תוך חותם · אבל הכא שמפקיד בבית העובד כוכבים ועתיד לראות חותם [צ] מירתת העובדי כוכבים וסגי בחותם אחד · ולתירוץ זה השולח יין לחבירו מעיר לעיר צריך שתי חותמות. מיהו אם מודיע לחבירו צורת החותם וגם אומר לעובד כוכבים שהודיע לחבירו צורת החותם מירתת העובד כוכבים וסגי בחותם אחד · ויש שנוהגים לעשות שולים שנים ולסתום המגופה היטב ולחברה עוד במסמרים והוי חותם בתוך חותם · אבל ר"י בר' יהודה ז"ל [ק] השיב לרש"י דחביות שלנו של עץ אסורין לשלוח מעיר לעיר [ר] ואפי' בחותם תוך חותם דדוקא בחביות של חרס · דאין יכולין לעשות בהן נקב ולסותמן כדאמר בהמפקיד (דף מ:) דמי ברזנייתא ופירש"י שאומנות גדולה יש לעשות ברזא בחביות של חרס · הלכך די בחתימת פיהם בחותם בתוך חותם · אבל בחביות של עץ יכולים להוציא היין מבין הנסרים ולא ירגישו כלל וחיישינן לזיופא · הלכך אין להם תקנה אלא להכניס כל החבית בשק שאין בו שום תפירה מבחוץ ויחתום פי השק*:

הגה"ה

*רשב"ם כתב שרש"י הנהיג שאין להטריחם כל כך אלא יוסיפו שולים לחבית בכל צד ויעשו בכל צד שני שולים ולחתום פי החביות בעץ קטן למדת פי החבית וכותבין בו אותיות חצים על העץ וחצים על החביות שאם יטלנו העובד כוכבים לא יוכל לכוין כל כך ויתפרקו האותיות ויבין ישראל בדבר וכן היו נוהגים מלפנים · מא"ז ע"כ:

א"ר אלעזר הכל משתמר בחותם א' חוץ מן היין שאין משתמר בחותם אחד · ור"י אמר אפי' יין משתמר בחותם אחד ולא פליגי הא ר"א והא רבנן [ש] ומכאן מוכח דמפתח וחותם דקא"ר אליעזר מפתח או חותם · וכן מוכח מהא דקאמר היכא דאמרי א"ר אלעזר הכל משתמר בחותם בתוך חותם חוץ מיין שאינו משתמר אלא בשומר ור' יוחנן אומר אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם · דתרוייהו כרבנן מ"ס כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בחותם אחד אבל חותם בתוך חותם שרו · ומ"ס אפילו בחותם בתוך חותם נמי אסרו · ומנלן דתרוייהו כרבנן נימא דברייתא דקאמר מפתח וחותם תרוייהו בעינן ורבי ב אליעזר בעי חותם בתוך חותם · ורבי אליעזר דקאמר דחותם בתוך חותם לא מהני [ת] היינו כרבנן דרבי אליעזר · אלא ודאי פשיטא ליה דמפתח או חותם קאמר מדלא נקט שתי מפתחות או שני חותמות · וגרסינן לקמן בפ' השוכר (דף סט:) וכי מאחר דקיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דלא חיישינן לשיתומא וכוותיה דרבי אליעזר דלא חיים לזיופא · האידנא מ"ט לא מותבינן חמרא גבי עובד כוכבים חיישינן לשיכא · [א] ופירושו מינקת שמניחין במגופ' החביות נקב אחד כשטחין את פיה · כדי שתצא ממנו הרוח שלא ישבר הכלי · וחוששין שמא יכנים לשם מינקת וישתה מן היין [ב] אמר רבי יוחנן הכל משתמרין חותם בתוך חותם ואפילו יין · וה"ד חותם בתוך חותם · אגנא אפומא דחביתא שריקא ולא חתימא לא הוי חותם בתוך חותם · שריקא וחתימא הוי חותם בתוך חותם · דיקולא אפומא דחביתא ומהדק הוי חותם בתוך חותם · לא מיהדק לא הוי חותם בתוך חותם · נוד בדסקייא וצייר ותתום ופיה למטה הוי חותם בתוך חותם · פיה למעלה לא הוי חותם בתוך חותם · ואי כייף פומיה לגיו [ג] וצייר הוי חותם בתוך חותם · יש לתמוה על רב אלפס ז"ל שפסק כר"א דלא חיישינן לזיופא וסגי בחותם אחד והביא דברי רבי יוחנן דמצריך חותם בתוך חותם [ד] וכן כתב בעל ה"ג · ת"ר אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומלאהו יין ומפתח וחותם ביד ישראל רבי אליעזר מתיר בשתיה · וחכמים אוסרין: והלכתא כר' אליעזר · אמר ר' אלעזר הכל משתמר בחותם בתוך חותם חוץ מן היין · רבי יוחנן אמר אף יין משתמר בחותם בתוך חותם · והלכה כרבי יוחנן עכ"ל · ונ"ל שהן מפרשים דרבי אליעזר [ה] בעי מפתח וחותם תרוייהו · [ו] והמפקיד יינו אצל עובד כוכבים איירי בחבית סתומה דהיינו חותם אחד · ופריך המפקיד יינו אצל עובד כוכבים הרי הוא כפירותיו והם חביות סתומות הן · ומשני רב ירמיה ביחד לו קרן זוית ומפתח ביד ישראל דהיינו מפתח וחותם · ולא קשיא הא רבי אליעזר דקאמר דמועיל מפתח וחותם · והא רבנן דבעי שני חותמות · ור' אלעזר ור' יוחנן ללישנא קמא אברייתא קיימי · וחותם אחד ומפתח קאמר · וללישנא בתרא [ז] לא קיימי אברייתא · והא דאמר לקמן מאי טעמא לא מותבינן חמרא ביד עובד כוכבים בחביות סתומות ומפתח ביד ישראל קאמר · ופירוש זה דוחק · דהא דקאמר רבי אלעזר [ח] בחותם אחד לא משמע דבעי חותם עם המפתח וגם הקשה עליו [ט] הרמב"ן ז"ל מהא דאמר בפרק כל כתבי הקדש (דף קכב.) התיר להם ר' חנינא לבית רבי לשתות יין הבא בקרונות של עובדי כוכבים בחותם אחד ולא ידענא אי משום דסבר כרבי אליעזר או משום אימתא דבי נשיאה [י] אלמא בחותם ד לבד שרי רבי אליעזר וישראל קדושים הם ונהגו בשני חותמות ובלבד בכלי שלא יוכל העובד כוכבים להוציא היין שלא ירגישו ישראל · כגון בחביות של עץ מבין הנסרים · ובנודות של עור מבין חוטי התפירות: [דף לא ע"ב] ת"ר השולח חבית של יין [כ] ביד כותי ושל ציר ומוריים ביד עובד כוכבים אם מכיר חותמו וסתמו מותר · ואם לאו אסור · מכאן היה אומר [ר"י] שצריך להודיעו [ל] לאותו ששולחים לו טיבו של חותם כדי שיכירנו · וי"א דשאני הכא דכיון שהוא עשה החותם ולא הכירו איכא ריעותא · אבל כשמשלח לאחר לא חיישינן לזיופא אף על פי שאין מכיר החותם:

טו איתמר מפני מה אסרו שכר של עובד כוכבים · רמי בר חמא אמר רבי יצחק משום חתנות · רב יצחק אמר משום גילוי ודוקא באתרא דמצלו מיא · רב פפא מפקי ליה לבבא דחנותא ושתי · רב אחא מייתי ליה לגו ביתיה ושתי · ותרוייהו משום חתנות · מיהו רב אחא עבד הרחקה יתירא · ומ"מ לא החמירו בו כל כך [מ] כמו על הפת כי על הפת יחיה האדם ובעי הרחקה טפי · ונראה שאין איסור אלא בשקובע עצמו לשתות בבית העובד כוכבים כדרך שהיו רגילין לקבוע עצמן לשתיה · אבל אם נכנס לבית העובדי כוכבים ושותה דרך ארעי באקראי בעלמא לא גזרו · וכן היו נוהגין כל גדולי [נ] ארץ האי · וכן מי שלן בבית העובד כוכבים חשוב הפונדק כביתו ומותר לשתות · ודבש דמתניתין (דף לט:) היינו משקה שעושה מדבש · מדקאמר עלה בגמרא אי משום בשולי עובד כוכבים וכו' · והא דשרי ליה במתניתין היינו לשתותו בביתו של ישראל · ולגילוי לא חששו דאיפשר דלא מצלו מיא כמו שעושין לשכר · ונראה דשכר לא נאסר בימי התנאים ואח"כ בימי האמוראים כשאסרו השכר אסרו גם הדבש · *אלא שבבבל היה [ס] מצוי השכר יותר · [ע] ושכר של שעורין אין בו משום בשולי עובד כוכבים לפי שאינו עולה על שולחן מלכים · א"נ כי היכי [פ] דלא חשיבא התבואה לענין בורא פרי האדמה הכי נמי לא חשיב לענין בישולי עובד כוכבים:

הגה"ה

*ובספר התרומה מתיר הדבש אפילו בבית עובד כוכבים דלא חזינא דאסר ליה משום דליכא כולי האי קרוב דעת כמו שכר וא"כ לא"ז ולא שרי דבש אלא בביתו ולא בבית עובד כוכבים מא"ז · ע"כ הגה"ה:

טז אמר רב יוסף [דף לב ע"א] האי חלא דשיכרא דעובדי כוכבים אסור משום דמערבי ביה דורדיא דיין נסך. אמר רב אשי ומהולר שרי דאם איתא דמערבי ביה מיסרח סרי · מכאן יש להתיר לקנות מן העובד כוכבים [צ] משקה תותים ודבש אפילו הן יקרים מן היין *כשרואה הישראל שהעובד כוכבים מושכו מן החבית לתוך כלי ריקם · ולא חיישינן שמא עירב בו יין בחבית כי היה מתקלקל · והכי אמר בס"פ ביין תפוחים דמן האוצר מותר ובחנות אסיר:

הגה"ה

*ואם אין ישראל רואהו אם דמיהן יקרים יותר מן היין אסור דחיישינן שמא עירב בו יין אם דמי היין יקרים מותר · מא"ז ע"כ:

יז *וחרס אדרייני מאי חרס אדרייני · אמר רב יהודה אמר שמואל חרס של אדריינוס קיסר · איבעיא להו מהו לסמוך בו כרעי המטה · רולס בקיומו ע"י דבר אחר שרי או אסור · ת"ש דר' יוחנן ור' אלעזר חד אסר וחד שרי · [ק] ואזלינן לחומרא · ואע"ג דרבא משני אליבא דמאן דשרי · כך דרך האמוראים לתרץ גם אליבא דלא כהלכתא · דכל כמה דמצי למידחי דחו לה: ועורות לבובין · ת"ר איזהו עור לבוב · כל שקרוע כנגד הלב וקדור כמין ארובה · יש עליו קורט דם אסור · [דף לב ע"ב] אין עליו קורט דם מותר · אמר רב הונא לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אסיר אימור מלח העבירתו · רשב"ג אומר בזמן שקרע שלו עגול אסור · משוך מותר · אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרשב"ג:

הגה"ה

*חרס שהוא בלוע מיין נסך אבל חרס הבלוע מיין כשר ונגע בו עובד כוכבים כשר ומותר יין הבלוע בו אפילו בשתיה מידי דהוי איין שהגליד שהתיר רבינו שמחה ז"ל דבטיל ליה מתורת משקה ולית ביה משום יין נסך ויין שנקרש אין בו משום מגע עובד כוכבים ואם הישב עליו למשקה יש בו משום מגע עובד כוכבים וכן אם נגע בו עובד כוכבים אחר שנמחה יש בו משום מגע עובד כוכבים · מא"ז ע"כ:

יח מתני' בשר הנכנס לבית העבודת כוכבים מותר · והיוצא אסור: **יט ההולכין** לתרפות אסיר לשאת ולתת עמהן · והבאין מותרין: **גמ'** אמר שמואל עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור בחזירה מותר · ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר בחזירה אסור · [דף לג ע"א] והתניא ישראל ההולך לתרפות בין בהליכה בין בחזרה אסור · אמר רב אשי כי תניא ההיא בישראל מומר לעבודת כוכבים: ת"ר עובד כוכבים ההולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה מותר · וישראל ההולך [ליריד] בהליכה מותר בחזרה אסור · מ"ט ישראל דאסור · דאומר עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא בהדיה · עובדי כוכבים נמי נימא עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא בידו · עובד כוכבים אימר גלימא זבין חמרא זבין · ישראל נמי אימר גלימא זבין חמרא זבין אי איתא דזבין הכא הוה מזבין לה · קשה דהכא משמע דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסורין וכן לעיל בפרק קמא (דף יג.) לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים ביד עובדי כוכבים · ולקמן בפרק בתרא (דף סד.) אמר הדור יתבי וקמבעיא להו דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסורין או מותרין · אמר רב נחמן דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין · ומייתי ראיה מדתניא עובד כוכבים שהיה ישראל נושה בו מנה ומכר עבודת כוכבים והביא לו המעות מותר · וטעמא מבים דדוקא גבי ישראל דמי עבודת כוכבים אסורין דנפקא לן מקרא לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף נד:) והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו · אבל עובד כוכבים שמכר עבודת כוכבים אע"פ שמכרה לעובדה חליפיה מותרין · ותירץ ר"ת דודאי היכא שמכרה העובד כוכבים ופרע בחובו הדמים מותרין דחליפי עבודת כוכבים אסורין מוהיית חרם כמוהו והאי לא שייך בעובד כוכבים · אבל הכא ובפ"ק איירי שמעות עדיין ביד עובד כוכבים ולא מכרה כדי לפרוע חובו · ויש לחוש שמא מכרה לקנות עבודת כוכבים אחרת והרי המעות מוקצין לעבודת כוכבים ואסורין · ורב אלפס ז"ל כתב [ר] דהא דפרקין הכא ה גבי חמרא זבין גלימא זבין [ש] לא צריכא ליה דהא אסיקנא בפרק השוכר לקמן דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותר: והבאין מותרין: אמר ריש

הגהות הב"ח א ואפי' א"ל דבעובדי כוכבים: ב ורבי יוחנן סבר כרבי אליעזר דבעינן חותם וכו' ורבי אלעזר דקאמר: ג ופריך והתנן המפקיד: ד בחותם אחד לבד: ה הכא עובדי כוכבים אמרינן חמרא:

פלפולא חריפתא

אנכים למכלינהו ואין חוששין לניקור: [נ] **אסור** בחותם א' עיין לקמן בסמוך: [ס] **דאיירי** לקמן בסמוך: [ע] דשמעתי' גרסינן ור"ל דהכא: [פ] **ה"ג** צורת החותם: [צ] **מרתת** העובד כוכבים · עיין לקמן ת"ר השולח חבית יין וכו': [ק] **השיב לרש"י** · בתוספות כתוב השיב לר"ש והכי מסתבר לי ור"ל רבינו שמואל נכדו של רש"י אך נמצא בפירושי רש"י שהיה רבו רבי יצחק בר יהודה ובטור י"ד סימן קל"ל העתיק ג"כ השיב לרש"י: [ר] **ה"ג** ואפילו חותם בתוך חותם דדוקא. וכן הלשון בטור י"ד סי' ק"ל: [ש] **ומכאן** מוכח וכו' · עיין עוד לקמן: [ת] **היינו** כרבנן דרבי אליעזר ורבי יוחנן אתיא כרבי אליעזר דהלכתא כוותיה כדלעיל וקי"ל נמי כרבי יוחנן כדלקמן: [א] **ופירושו** מינקת · כך פי' הרי"ף לקמן [ב] **א"ר** יוחנן וכו' · כך הוא בס' הרי"ף: [ג] **ה"ג** וצייר ותהיה הוי: [ד] **וכך** כתב בס"ג ת"ר וכו' · חדא מלתא הוא: [ה] **בעי** מפתח וחותם תרוייהו · אע"פ שאין זיופו של מפתח ניכר וחכמים אוסרים דס"ל דבעי חותמות גמורות בעינן כר"ן: [ו] **והמפקיד** יינו · בגמרא כרים הדף: [ז] **לא** קיימי אברייתא · כלומר לא קיימי אגוונא דמיירי בה בברייתא דהיינו נותן יין בחצירו של עובד כוכבים דבכה"ג שייך מפתח ס"ל לר"י להצריך חב"ת דכר"א קי"ל דסגי ליה במפתח וחותם ולא מצריך חב"ת אלא לא קיימי אכה"ג אלא בכגוונא דלא שייך מפתח כי הא דבא בקרונות ועי' לקמן ומש"ה נקט ר"י חב"ת ומשום דהכי נקיט אמרינן דתרווייהו כרבנן אבל אס"ל דר"י אתיא כר"א אי הוה במפתח וחותם דסגי: [ח] **בחותם** אחד · כלישנא קמא: [ט] **הרמב"ן** ז"ל גרסינן וכן הוא בכ"י סימן קי"ל: [י] **אלמא** בחותם לבד שרי · דבקרונות לא שייך שיהא מפתח ביד ישראל אבל הר"ן כתב דכגון שהיה מפתח של בית ר' מיהוקמא ע"כ ואולי היו הקרונות עשויות כעין תיבות גדולות וראוי להסגר במפתח ועוד כתב הר"ן לתרוצי והא שהביא הרי"ף לדר' יוחנן אע"ג דקי"ל דיין א"צ חב"ת כתבו לפסוק הלכה כוותיה דהכל משתמר בחב"ת ולא שיהא הכל צריך חב"ת אלא לומר דאפילו מטבע יינו של עובד כוכבים ברשותו דאמר לקמן בפרק ר' ישמעאל שהוא צריך שומר חב"ת כשומר דמי לפי שהכל משתמר בחב"ה ע"כ: [כ] **ביד** כותי · וכל שכן ביד עובד כוכבים צריך הכרת חותם ואף על גב דכותי אינו מנסך לא קפיד אמגע עובד כוכבים: [ל] **לאותו** ששולחים לו וכו' · ולי"מ דלעיל על הקשה ר"ת ז"ל צריך להודיע גם לעובדי כוכבים ובזה לא ק"מ אי בעי חב"ת אי בחותם אחד סגי וכן בתוספות אדהכא מצריך שיודיע גם לעובד כוכבים וכו' · אבל כשמשלח לאחר וכו' וזה הפך סברת י"מ דלעיל על הקשה ר"ת וכו': [מ] **כמו** על הפת · דלקמן גבי היכו: [נ] **ארץ** האי · שמעתי שהוא האי הגדול שבים שקורין אנגלטעריא ובלשון אשכנז ענגלאנד [ס] **מצוי** השכר יותר · ולהכי לא נקט דבש כמו במתני': [ע] **ושכר** · וז"ל התוספות ובכלל דין שכר בין של תמרים בין של תבואה ואין לאסור של תבואה משום בישולי עובד כוכבים וכו' ע"כ ונראה דשל תמרים אין מתבשל אלא נעשה על ידי כבישה ולא אסרו כבישה כמ"ש בטור יו"ד סי' קי"ג: [פ] **דלא** חשיבא התבואה לענין בפה"א · וז"ל התוספות כי היכי דהתבואה בטילה לגבי מים לענין ברכה דשהכ"ב וכו': [צ] **משקה** תותים ודבש · פי' או משקה דבש וכן בתוספות כתבו צריך ליזהר בשכר דבש שקורין מי"ט לבדו אם מטילין בו שמרי יין ובעמיד מכר וכו': [ק] **ואזלינן** לחומרא · בגמרא והלכתא כמאן דאסר ועיין מ"ש בזה לקמן בסוף שאלה דעדות וכו': [ר] **ה"ג** דהא דפרקין הכא עובד כוכבים חמרא: [ש] **לא** צריכא ליה וכו' · ולקמן בפרק בתרא

נא

נקיש לא שנו אלא שאין קשורין זה בזה אבל קשורין זה בזה אסורין [ת] אימור דעתו להחזיר :

כב מתני' נודות העובדי כוכבים וקנקניהם ויין של ישראל כנוס בהן אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי רבי מאיר : וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה : שאלוני כמה ישהה היין בנוד ובקנקן ויאסר · ודקדקתי מפי' רש"י שפירש ויין של ישראל כנוס בהן שהכניס בהן יין לקיום · משמע מדבריו שאין היין נאסר לאלתר והלשון דחקו לפרש כן מדלא קתני ונתן ישראל לתוכו יין · וגם הדעת נוטה כן דלא מיסתבר כלל למימר דמיד שנתן לתוכו יין נפלט לתוכו יין הנבלע בדופני הכלי · דדוקא ברתיחה ע"י האור קפליט לאלתר אבל לא בצונן · ואף אם נדחוק לומר שלאלתר נפלט לתוכו מעט · התינח לרש"י שפירש דסתם יינן אוסר בכל שהוא [א] אבל רבינו תם שפסק סתם יינן בטל בששים אפי' מין במינו א"א שיהא כולו נפלט לאלתר · ואף אם נפרש לשון רש"י דאם הכניס בהן יין לקיום נאסר לאלתר · ותהא סברתו כך דכי היכי דכלי ישראל דמכניסו לקיום אם נתן בו עובד כוכבים יין לפי שעה גזרו בהו רבנן כדאמר (לקמן דף עד:) גבי גולפי דרבא ה"ה כלי עובדי כוכבים שמכניסו לקיום ונתן בו ישראל יין לפי שעה נאסר · גזירה אטו זמן מרובה כי היכי דגזרינן בכלי ישראל א ונתן לתוכו עובד כוכבים יין לאלתר אטו זמן מרובה · אף כי אין לשונו מוכיח לפרש כן מ"מ ב נפרש כן [ב] בנודות העובדי כוכבים שאלוני דאין מכניסו לקיום [ג] כמו שכתב בעל ההלכות אינו נאסר לאלתר · אלא שלא פירש לנו הגבול לומר כמה ישהה בתוכו ויאסור · ויראה לומר [ד] שצריך שישהה בתוכו מעת לעת · דצונן בצונן פולט או בולע במעת לעת והכי אמר בחולין בפרק כל הבשר (דף קח.) בשר בחלב חדוש הוא דאי תרי כולי יומא בחלבא שרי וכי בשיל ליה אסור [א] · ומאי חדושיה כל איסור שבתורה נמי אי תרי כולי יומא איסור והיתר בהדי הדדי שרי · דצונן לא פליט ולא בלע ואי בשיל ליה אסור · אלא ודאי כל שאר איסורין אי תרי ליה יום שלם מעת לעת אסירי כאילו בשלם יחד · דצונן בצונן פליט ובלע [ה] בשהייה מעת לעת כמו בבשול · והיינו כבוש דתנן בכל דוכתי שהוא כמבושל · אבל בבשר וחלב גזרת הכתוב הוא דדרך בשול אסרה תורה וא"כ הכי נמי נימא כששהה היין בקנקן מעת לעת נפלט כל היין שבדופני הכלי ואוסר היין · אף לפי' ר"ת דסתם יינן בטל בששים וקצת ראיה [ו] מעירוי שהמים מפליטין במעת לעת [ז] כל מה שיכולין להפליט אבל לא בפחות מעת לעת ג · ומה שהיין מפליט הכל מעת לעת לפי שהוא חזק ויש לו כח להפליט כל הבלוע בדופני הכלי במעת לעת · וכן אמר לי שכתב אבי העזרי רש"י פירש שהיין כנוס בהם לקיום [ח] משמע מתוך דבריו שאם אין כנוס לקיום לרבנן מותר אפי' בשתיה ד כענין דלעיל (דף לב.) העיד ר"ש בן גודא שתה ר"ג יין הבא ברוקבאות של עובדי כוכבים · והא דמחמרינן [ט] בכסי ['] דרבנן לא הודו לו :

כא גמ' ת"ר נודות (וקנקנים) העובדי כוכבים גרודים חדשים מותרים · ישנים מזופפין אסורין · פירש רש"י גרודים שאין בהן זפת והן חדשים מותרים דבכניסת יין זמן מועט לא בלע עור · אבל כלי חרס בלע לאלתר · ישנים ומזופפין כלומר ישנים או מזופפין אסורין · ישנים איידי דכנוס בהו יין נסך זמן מרובה בלע עור · ומזופפין אפי' בחד זימנא בלע זפת ליין · ולפי זה קנקנים וכוסות של עובדי כוכבים של עץ מזופפין אפילו חדשים בעו עירוי דחיישינן שמא נתן בה העובד כוכבים יין פעם אחת ונבלע בזפת · ואפילו שלנו אם נגע בהן העובד כוכבים בעוד היין טופח עליהן בעי עירוי · ולא אמרינן כיון דישנים הן כבר נתמלאו יין [כ] ותו לא בלעי אם נגע בהן העובד כוכבים · דהא הנהו זיקי דאנים בר עידי טייעא לא משתמע שהיו דוקא חדשים [ל] ואפ"ה הצריכו עירוי לפי שהיו זפותים [מ] כי סתם נודות אין מכניסן לקיום · ועוד מדקאמר סבור מינה ה"מ דידן פירוש שכבר בלועים מהיתר אלמא ישנים הוו ואפ"ה הצריכו עירוי · וקשה לפי זה הדא [נ] דנודות וקנקנים אין פירושם שוה דקנקנים מתסרן בחדא זימנא שנתן בהן יין ובנודות בכניסת יין זמן מועט לא מתסרי · וע"ק מה שיעור יהיה בהנחת יין בנודות ויהיו ישנים · וע"ק מה שפירש טעמא דכלי חרס משום דבלע טובא [ס] ומשמע מדבריו דכל כלי חרס אע"פ שאין מכניסן לקיום נאסר בנתינת יין כל דהו ולקמן בפ"ב (דף עד:) מפליג בכלי חרס בין מכניסו לקיום ובין אין מכניסו לקיום · דת"ר הגת והמשפך והמחץ של עובדי כוכבים · ר' מתיר בניגוב וחכמים אוסרין · ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים שהן אסורים · ומה בין זה לזה אילו מכניסן לקיום ואילו אין מכניסן לקיום · וליכא למימר דלקמן איירי ה[ע] במזופפת אבל בשאינם מזופפין אפילו אין מכניסן לקיום בלעי טפי · דהא מדקתני סיפא ואם היו מזופפין אסורין מכלל דמתחלה איירי באינן מזופפין · ואמר נמי התם רבא כי הוה משדר גולפי להרפני' הוה שחיף להו אפומייהו וחתים להו אבריצייהו [פ] קסבר כל שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בהו רבנן · וע"ק מדפי' רש"י דנודות בכניסת יין זמן מועט לא מתסרו אם כן לא הוה מכניסן לקיום מדלא מתסרו לפי שעה ואפילו הכי ישנים אסורין · וקשה מהנהו כובי דאנסו דבי פרזק רופילא וקאמר דדבר שאין מכניסו לקיום משכשכו במים ומותר אלמא כל שאין מכניסו לקיום אין נאסר אפילו נתן בו העובדי כוכבים יין זמן מרובה · דדוחק לומר דמיירי שלא נתן בה יין רק פעם אחת והוי כמו נודות חדשים שאינן נאסרים בנתינת יין זמן מועט · דא"כ ה"ל לפרושי [צ] דלא ליתי למיטעי · אלא מדקאמר רב יהודה בסתם דבר שאין מכניסו לקיום משכשכו במים ומותר משמע דלא מפליג · וכן משמע לקמן בפרק בתרא כל שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בהו רבנן משמע דגזרו לפי שעה אטו לזמן מרובה · אבל בשאין מכניסו לקיום [ק] אפי' לזמן מרובה לא גזרינן · וה"ר אליהו ז"ל פי' דנודות העובדי כוכבים וקנקנים שאין מכניסן לקיום ודינן שוה · גרודין חדשים מותרין דאי רמו בהו חמרא מידע ידיע · ישנים או זפותין אסורין דאי רמי בהו לא ידיע ומיתסרי בשעה אחת · אבל בשביל בליעת הזפת לא אסרינן · והאי דלא עריב ותני נודות וקנקנים בחד בבא · משום דמפליג בהו בסיפא דקתני נודות עובדי כוכבים עיבדן ורבנן וגבי קנקנים קתני עובד כוכבים נותן וכו' · ושמא אין דרך לתת ציר ומורייס בנודות ['] ולקמן [ה"פ] סבר למימר [ש] ה"מ נודות דאע"ג דמכניסן לקיום לא בלעי כולי האי כמו קנקנין · ולפי זה יש היתר בכלי עץ הזפותים דמשום זפת לא בלעי · ור"ת הקשה י דבה"ג מפרש סבור מיניה ה"מ נודות דאין מכניסן לקיום אבל קנקני' דמכניסן לקיום לא · ור"ת גורס כגירסת התוספ' נודות העובדי כוכבים גרודים מותרין' מזופפין אסורים קנקנים של עובדי כוכבים חדשים מזופפים מותרין ישנים ומזופפין אסורין והכי פי' נודות העובדי כוכבים שאין מכניסן לקיום אפי' ישנים גרודים שנקלף הזפת מעליהם מותרים דכל דבר שאין מכניסו לקיום משכשכו במים ומותר · ואין חילוק בין היה בו זפת ונקלף ובין לא היה בו זפת מעולם · כדמוכח לקמן בפרק בתרא (דף עד:) דפריך מההיא דחכמים אומרים אע"פ שקלף הזפת הרי זו אסורה להיא דגת ומחץ ומשפך שאינן זפותין · אלמא אין חילוק בהן בין אין זפותים ובין נקלף הזפת מעליהן · חדשים זפותין אסורין פי' זפותה [ת] אפילו חדשים אסורין דדילמא רמא בהו חמרא ולא ידיע [א] והזפת מבליעו · קנקנים חדשים מותרין לפי שניכר הוא שלא נתן לתוכו יין וקמ"ל דלא חיישינן דילמא רמא בהו חמרא · ישנים אסורים דכל שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו רבנן · זפותין נמי אסורין דחיישינן שמא נתן בה העובד כוכבים יין פעם אחד ולא ידיע · ומיתסר מתרי טעמי חדא משום שהיין נבלע בזפת ועוד כל שמכנים לקיום אפי' לפי שעה גזרו בהו · ולפי' זה כלי עץ זפותים [ב] אפילו חדשים צריכין עירוי ח · [ג] ור"י היה אומר דבימיהם היו רגילין ליתן יין בשעת זפיתה ואינו ניכר אם נתן העובד כוכבים לתוכו יין אחר הזפיתה · אבל האידנא שאין רגילין ליתן יין בשעת זפיתה קודם שנתן לתוכו יין מראהו להוב וחך · ויכולין לעמוד עליו אם ניתן לתוכו יין · ומיהו שלנו אם נגע בהם העובד כוכבים בעוד משקה טופח עליהן צריכין עירוי · שוב [ד] חזר ר"ת להתיר כלי עץ הזפותים בשכשוך · ואמר כי מתחילה היה כן המנהג להתירו בשכשוך · וכ"כ לו גם עכשיו דדוקא נודות של עור שהוא רך מבליע היין על ידי זפיתה · וכן גת ומחץ ומשפך דלקמן פרק בתרא נבלע בהן ע"י זפיתה [ה] לפי שתדירה ביין ולכך הזפת מבליעו אבל כלי עץ שהן קשין ['] ואין תדירין בהו כל כך ביין כי הם מיוחדים גם לשאר משקין כגון כובי וחלתא ודיקולי דפרק בתרא אין הזפת מבליעו כל כך והביא ראיה מגת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה · וקאמר בגמ' דאפי' דרך בה שנשתמש בה יין תדיר סגי בניגוב אי לית ליה פילי · והטעם משום דגת של אבן קשה · והוא הדין כלי עץ שאין משתמשין בו יין בתדירות · ולפי' רש"י אין ראיה משם כי פירש דגת של אבן אין מזפתין אותה כל כך זפת עבה אלא קלים זיפתה · אבל של עץ רגילין לזפת יותר · דקתני במשנה ושל עץ רבי אומר ינגב וחכ"א יקלוף את הזפת · וא"כ כלי עץ שרגילין לזפת זפת עבה אין ראיה משם להתיר [ז] ועוד דסתם כלים מזופפין אית ביה פילי והתם קאמר אי אית ביה פילי אסור · ובספר התרומה כתב שר"ת היה מתיר בדיעבד אם נתן בהן יין אחר השכשוך [ח] כשנגע בהן עובד כוכבים אבל לא לכתחילה · אמר רב פפא ש"מ מדרב זביד האי עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מילחי שרי · פרש"י לכלי מלא מלח · וקשה דלא הוי כזורק מים בטיט [ט] כי טעמו ניכר במלח · ומפרש ר"ת לבי מילחי הייט · במקום עשיית המלח · שמבשלין מים מלוחין ביורות גדולות עד שיעשה מלח דהא ודאי מעט יין שזרק לתוכו אזיל לאבוד ואינו נותן טעם · ולכך מתירין מלח שנעשה ע"י בישול אע"פ שא"א להקנו אם לא שיתנו דם מעט ביורה · ואע"ג דרב אשי פריך עליה · אתקפתא בעלמא הוא שתמה על דבריו ולא בא לחלוק עליו · אי נמי אפי' לרב אשי שרי שאין בו אלא מעט דם ונשרף ונתבטל מיד :

כב בר עדי טייעא ['] אנס זיקי מרב יצחק בר יוסף רמא בהן חמרא ואהדרינהו ניהליה · אתא שאיל בי מדרשא · א"ל כך הורה ר' אמי הלכה למעשה ממלאן מים ג' ימים ומערן ואמר רבא צריך לערות מעת לעת · סבור מינה ה"מ דידן אבל דידהו לא · כי אתא רבין אמר ר"ל אחד שלנו ואחד שלהם *סבר רב אחאי ב קמיה ד'רב אשי למימר ה"מ נודות אבל קנקנים לא · אמר להו רב אשי לא שנא נודות ולא שנא קנקנים ·

הגה"ה

*וכן כל כלי שבעולם י הנאסר משום יין נסך חוץ מכלי נתר שאין לו טהרה עולמית ואומר רבנו שמהם עירוי שלשה ימים מעת לעת אפילו שלא רצופים שפיר דמי מא"ז ע"כ :

[דף לג ע"ב] תנא רב זביד בר אושעיא [כ] הלוקח קנקנים מן העובד כוכבים גרודים חדשים מותרין ישנים או מזופפין ['] אסורין (חדשים) נתן העובד כוכבים לתוכה יין ישראל נותן לתוכה מים שלשה ימים ומערן מעת לעת · עובד כוכבים נתן לתוכה יין ישראל נותן לתוכו ציר ומורייס לכתחילה ואחר הציר או המורייס מותר לתת לתוכו יין · דתניא בתוספתא (פ"ה) ושכנס בו עובד כוכבים יין וישראל ציר ומורייס מותר ישראל להכניס לתוכן יין · דציר שורף ומבטל טעם היין · ושיעור שהיית הציר בשעה מועטת אי אפשר לומר שישרוף את היין לאלתר · ומסתברא בשהייה [מ] מעת לעת שורף ומבטל (בג' ימים) כמו ג' ימים מים מעת לעת · בעי מיניה ר' יהודה נשיאה מרבי אמי החזירן לתוך

הגהות הב"ח א ישראל שנתן לתוכו : ב תיבת (נפרש כן) נמחק : ג מעט לעת וה"ם שהיין וכו' הכל במעת לעת וכו' וכן אמרו לי שכתב : ד בשתייה כדאמר לעיל וכו' בכסי היינו משום דרבנן : ה דלקמן איירי במזופפת נ"ב פי' דלגבי נודות מחמרינן טפי במזופפין דאפילו בחד זימנא בלע זפת ליין ואסורים ולגבי כלי חרס הסברא כהיפך דבהנך זפותין בלעה טפי ולפיכך אסור בנתינת יין כל דהוא אפילו אין מכניסו לקיום : ו הקשה לו שהרי בבה"ג : ז מותרין חדשים מזופפין : ח עירוי וקשה ממנהג העולם שנהגו בכל מקום לקוחם זפותים מן העובדי כוכבים ואין נוהגים בהן עירוי ור"י וכו' אחר הזפיתה יש לאסור אבל וכו' זפיתם ואדם שנהגו וכו' יכולים לשמור אם ניתן : ט א"ל ר' ירמיהו כך וכו' צריך לערן מעת : י שבעולם שנאסרו משום : כ אתא בריה דרבא קמיה וכו' אמר ליה רב אשי :

הגהות הגרי"ב [א] בחולין (קח.) ליתא רק בפסחים מ"ד: ובנזיר ל"ז. מבואר הכי :

פלפולא חריפתא

לא כתב רבינו להך תירוצא ועל זה סמך הטור סי' קמ"ד לפסוק כר"ת : [ת] ה"ג אימר דעתו לחזור : [א] ה"ג אבל לרבינו תם . כדאמר דלגבי גולפי וכו' פ"ב דף עד ולקמן בסמוך מייתי ליה רבינו : [ב] **בנודות** העובדי כוכבים שאלוני וכו' . כלומר אפ"ה בנודות וכו' : [ג] **כמו שכתב בעל הלכות** . וכתבו רבינו לקמן בסמוך תימה דרש"י בעצמו סובר דסתם נודות אין מכניסו לקיום כדלקמן וצ"ע . [ד] **שצריך** שישהה בתוכו מעל"ע סברתו דא"ל ג' ימים כדין מכניס לקיום להקרא כלי שמכניס בו לקיום שצריך ג' ימים כמ"ש המרדכי מהגמרא דפ"ב דבילה משום דהכא להפליט סגי במעל"ע כדמסיק : [ה] **בשהייה** מעל"ע · וכ"כ בפרק כהדא גבי ההוא עכברא בשם ריצב"א : [ו] **מעירוי** · להכשיר כלי היין כדלקמן : [ז] **כל** מה שיכולים וכו' · ולא הכל שהרי צריך שלש עירוים : [ח] **משמע מתוך דבריו** וכו' לרבנן מותר וכו' · תמיהא לי דכ"ש למאי דמסיק רבינו גופיה דלא נאסר בתוך מעל"ע דלרבנן ודאי דמותר אפי' בשתיה ועיין לקמן מ"ש בזה בס"ד : [ט] **בכסי** · לקמן בפעם ראשונה כ"ע ל"פ דאסור : [י] **דרבנן** לא הודו לו · כלומר משום דרבנן לא הודו לו לר"ש בן גודא וקשיא לי וכי נמי רבנן דר"ש לא הודו הא איכא רבנן דמתני' דמתירין ולכאורה איכא למימר דמ"מ אזלינן לחומרא כמ"ש רבינו לעיל בפלוגתא דלסמוך בו כרעי המטה אבל אינה ראיה כלל דהתם בגמ' אמרינן והלכתא כמאן דאסר ואסר דלאו מטעמא דאזלינן לחומרא אלא דתלמודא הכי ס"ל למיסר ורבינו כתב דאנן אזלינן לחומרא אבל טעמא הוא משום דבגמרא פסק לחומרא וא"כ היכא דלא איפסק הלכתא בגמ' מסתמא אית לן למפסק כרבנן דמתני' ועוד ק"ל דמעיקרא לאו קושיא אמאי דמחמירין בכסי למאי דמסיק רבינו התם שהיו עשוין ממין אדמה וכו' ועוד הקשתי כבר לעיל דהך קושיא אמאי דמחמירין בכסי כ"ש דקשה לפי' רבינו ואמאי מקשה לה על רש"י לכן הקרוב אלי שכל ז סברא דרש"י פי' וכו' לאו דברי רבינו הן כלל אלא מאן דהוא שכתב כן והסופרים טעו וכתבוהו בפנים ובקצור ועי"ד סי' קל"ה לא נזכר מזה כלום [כ] ותו לא בלעי כדלקמן גבי כסי : [ל] **ואפ"ה** הצריכו עירוי לפי שהיו זפותים . ומיהו אין זה מוכרח דדילמא טעמא משום דחיישינן שמא נתן בהן העובד כוכבים יין והניח בהן מעל"ע (דאע"ג דאין מכניסין לקיום איכא למיחש למעל"ע דהא כתבתי לעיל בשם המרדכי דמכניסן לקיום היינו לג' ימים) והפליט כל היין שכבר בלע כדלעיל בתשובת השאלה והוו כחדשים שהניח בהן העובד כוכבים יין ונבלע בזפת ולא קשיא דסתמא אמרינן כיון דליכא למיטעי אלא לחומרא לאסור בכי נמי ידעינן שלא הניח בו יין מעל"ע וכדכתב רבינו לעיל גבי ריפוי ממון : [מ] **כי** סתם נודות אין מכניסן לקיום · כלומר דליכא למימר דהיינו טעמא דצריך עירוי לפי שהן כלים שמכניסים בהן לקיום דגזרינן בהו אפי' לפי שעה כדלקמן והא דנודות אין מכניסן לקיום מוכח לקמן בסמוך מתוך פירש"י עצמו : [נ] **דנודות** וקנקנים אין פי' שוה · ולקמן תנא בברייתא בקנקנים שוה בלשון דקתני הכא גבי נודות תוספות : [ס] **ומשמע** מדבריו דכל כלי חרס אע"פ שאין מכניסו וכו' · מדתלה טעם דבריו בבליעה ולא ה"ל לתלות טעמא אלא במה שמכניסו לקיום תוספות : [ע] **במזופפת** · והא דמחמירין בעור יותר במזופף משום דעור וחרס שאין מהדדי וכן פירש"י שהם בהדיא דבכלי חרס מקילן טפי כי לא הוה מזופף ועיין לקמן : [פ] **קסבר** כל שמכניסו וכו' · משמע הא כל דבר שאין מכניסו לקיום לא גזרו תוספות ועיין לקמן בסמוך : [צ] **דלא** ליתי למטעי · להקל : [ק] **אפי'** לזמן מרובה לא גזרינן · דאי גזרינן באין מכניסין לקיום בזמן מרובה אף לפי שעה לתסר כיון דלזמן מרובה אסור ולא הוה גזרה לגזרה דהא לא כא לא קיימא הא דמכיון דלפי שעה שרי לא קיימא לזמן מרובה שאין ביד כל אדם לתת שיעורין בין זמן מרובה לזמן מועט : [ש] **ולקמן** סבר למימר גבי בר עידי טייעא : [ר] **ה"מ** נודות וכו' · כלומר אע"ג דהשתא מפרש"י דנודות וקנקנים שוין מ"מ סבר למימר ה"מ נודות דאע"ג דמכניסן וכו' : [ת] **אפילו** חדשים · וז"ל התוספות פירש חדשים שדומה שלא היה בהן יין מעולם : [א] **והזפת** מבליעו · ומסיימי התוספות אע"פ שאין מכניסין לקיום צריכין עירוי מפני שהזפת מבליע אף בשעה אחת : [ב] **אפי'** חדשים צריכין עירוי · כדין נודות תוספות כתבו דכן נמי כמגע עובד כוכבים בשלנו : [ג] **ור"י** היה אומר דבימיהם וכו' · משום דקשה על מנהג לקוחם חדשים מן העובד כוכבים ואין עושין בהן לא עירוי ולא שגעלם כמו שכתבו התוספות : [ד] **חזר** ר"ת להתיר כלי עץ הזפותים בשכשוך פירש אף בשלנו שנגע בהן עובד כוכבים וכן כתבו התוספות בהדיא ועיין לקמן ובספר התרומה ומ"ש בס"ד : [ה] **לפי** שתדירה ביין : לשון התוספות שטרודה ביין : [ו] **ואין** תדירין בהו כל כך : לשון התוספות ואין טרודים כל כך : [ז] **ועוד** דסתם כלים מזופפים אית ביה פילי וכו' · אבל לר"ת לא קשיא דאפילו הכי שאני גת דתדירה ביין ומש"ה כי אית ביה פילי אסור : [ח] **כשנגע** בהן עובד כוכבים · כלומר בשלנו דאמרן לעיל דאף בהן התיר ר"ת כמ"ש שם בשם התוספות וקאמר רבינו דבספר התרומה כתב דדוקא בדיעבד התיר והיינו נמי הא דכתבו התוספות בשם רבינו ברוך והוא בעל ספר התרומה : [ט] **כי** טעמו ניכר במלח · ומאי סלקא דעתך דרב פפא תוספות : [י] **אנס** זיקי · לעיל כתב רבינו דמזופפים הוו : [כ] **הלוקח** קנקנים וכו' גרודים וכו' · רבינו הרכיב בברייתא דרב זביד גם בברייתא דלעיל מיניה : [ל] **ה"ג** אסורין נתן העובד כוכבים : [מ] **ה"ג** מעת לעת שורף ומבטל כמו ג' ימים מים מעת לעת וכן בעפ"ק

כבשן האש והתלבנו מהו · א"ל ליר שורף אור לכ"ש : איתמר נמי א"ר אמי אמר ר' יוחנן קנקנים של עובדי כוכבים שהחזירם לתוך כבשן האש כיון שנשרה זפתן מהן מותרין · אמר רב אשי לא תימא שנשרה אלא אפילו דפאי מרפאי · קינסא* פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי · [נ] והלכה כמאן דאסר הלכך חביות בין זפותות בין אינן זפותות הכשירן ע"י עירוי ג' ימים או להגעילן ברותחין · ור"ת התיר לשפוך לתוכן רותחין ולגלגלן שיעברו המים על פני כולו · ושאל ר"י את ר"ת למה יחשב ככלי ראשון מה שהוא מתגלגל בכל החבית · והשיב כיון שהוא צי אחד אינו חשוב אלא כלי ראשון · ולא נתקבל הטעם לר"י אם לא שנאמר דשאני יין נסך שתשמישו ע"י צונן ובהכי סגי ליה נמי בעירוי [ס] ובמליגת מי זיתים · ור"י היה מצריך להגעיל כל נסר ונסר לבדו שיכנים כלי לתוך היורה כשהיא רותחת על האש וישפוך על כל נסר ונסר · דהמים שבתוך אותו כלי חשיב כלי ראשון כיון שהעבירן מרותחין :

הגה"ה

*א לעשות אש ולכסות החבית או כל דבר שמכניסו לקיום על האש והלכתא כמאן דאסר אר"י דאם עושה כל כך אש מבפנים שאין יכול ליגע מבחוץ מדופני החבית וידו סולדת בו ליגע מבחוץ אז חשוב כמו הגעלה ומותר · מא"ז ע"כ :

כג איבעיא להו מהו לתת לתוכו שכר · ר"נ ורב יהודה אסרי ורבא שרי · רבינא שרי ליה לרב חייא בריה דרב יצחק למירמא בהו שיכרא ואזל ורמא בהו חמרא ואפ"ה לא חש ליה למילתא דאקראי בעלמא הוא · והלכה כרבא ורבינא דבתראי נינהו · (היין) וכן מים מותר ליתן בהן ואע"ג [ע] דבכולי מעריכן ואין במים ובשכר שיש לבטל [היין] אפ"ה שרי · כי טעם היין הנפלט לתוכו פגום מעיקרא הוא והלכתא הקנקנים של עובד כוכבים לאחר י"ב חדשים מותרין · א"ר מתנא א"ר אמי כלי נתר אין להם טהרה עולמית · מאי כלי נתר · א"ר ב כלי מחפורת של צריף כתב הרמב"ן ז"ל דהא דקאמר אין להן טהרה עולמית היינו בתיקון הכשר עירוי והגעלה · אבל בישן י"ב חדש ודאי שרי · [פ] דלא גרע מחרצנים וזגין ודורדיא דארמאי · וכן מסתבר · דהי פרזק רופילא אנים הנהו כובי מפומבדיתא רמי בהו חמרא ואהדרינהו ניהלייהו · אתו ושיילו לרב יהודה · אמר להו הוי דבר שאין מכניסין לקיום וכל דבר שאין מכניסיו לקיום משכשכן במים והם מותרין* : [צ]אמר רב יהודה הני טבא דארמאי דבר שאין מכניסו לקיום הוא משכשכן במים ומותרין · כסי רב אסי אסר ורב אשי שרי · אי שתי עובד כוכבים[ג] בפעם ראשונה כ"ע ל"פ דאסיר · כי פליגי בפעם שניה · איכא דאמרי פעם ראשונה ושני' כ"ע ל"פ דאסיר כי פליגי בפעם שלישי' · והלכתא פעם ראשונה ושני' אסור ושלישית מותר · פירוש רש"י ששתה בהן עובד כוכבים יין פעם ראשונה אסורין לפי שבולעין ביותר כשהן חדשים וצריכין עירוי ג' ימים · ולכך נהגו העולם ליתן מים [ק] בכלי חרס חדשים קודם שישתמש בהן שאם ישתמש בהם עובד כוכבים אחר כך לא יצטרכו עירוי · וקשה לר"ת ז"ל דלקמן בפרק בתרא (דף עד:) לא מצריכינן עירוי בכלי חרס אלא בקנקנין משום דמכניסן לקיום · אבל בגת ומחץ ומשפך לא בעי אלא ניגוב וניגוב דכלי גת כהדחה בשאר כלים כדמוכח לקמן · ודוחק לומר דלקמן מיירי כשנשתמשו בהן עובדי כוכבים מים בתחילה · ור"ת פירש ד דשתי בהן עובדי כוכבים בין חדשים בין ישנים פעם ראשונה כ"ע ל"פ דאסור · פי' אם לא הדיחם במים אחר שתיית העובד כוכבים אלא פעם ראשונה כ"ע ל"פ דאסור · דאינו נפלט היטב בהדחה אחת · והלכתא פעם ראשונה ושני' אסור[ה] בשתי הדחות · פעם שלישית מותר שנפלט הכל. וכיוצא בזה מצינו בזבחים פ' התערובת (דף עט:) גבי חרסן של זב וזבה פעם ראשונה ושני' טמא שלישית טהור . פירוש דצריך הדחה ג' פעמים מפני מי רגלים שבו · ועוד דאמר במדרש [א](מגילה דף יג:) על פסוק ישנו עם אחד שאמר המן לאחשורוש שאם זבוב נופל בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואילו אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן [ר] חובטו בקרקע · ולא עוד אלא שמדיח כוסו שלש פעמים · ודוקא בכוסות של חרס שאין חלק והיין נדבק · אבל כוסות של עץ אין צריך להדיח ג' פעמים · ואני אומר ראיות של ר"ת נכוחות לומר דכל שכשוך הוא הדחה ג' פעמים · אבל השיטה אינה מתפרשת כלל לפי פירושו · דרב אסי אסר משמע בכל איסור דאיירינן ביה בשמעתין דהיינו אסור בשכשוך ובעי עירוי · אבל הדחה ג' פעמים מאן דכר שמיה דנפרש אסור עד שידיח ג"פ · וכן אי שתי בהם עובד כוכבים פעם ראשונה לא משמע כלל כפירושו · ועוד למה הזכיר כסי מאחר דכל כלי חרס דינן כך · הלכך נ"ל כפי' רש"י אלא שאני אומר דכוסות שהיו רגילין לשתות בהן היין עשוין ממין אדמה שידוע להם שבפעם ראשונה או שני' בולע הרבה קודם שנתמלא הכלי בליעה ומין האדמה גורמת · או שלא היו נצרפין היטב בכבשן · וכסי בסתם דקאמר הוא על דרך חצבי שחימי דארמאי ופתיתא דבי מיכסי דשם כסי גורם לו השינוי הידוע להם · והוא הפך [ש] מחצבי שחימי ומפתיתא דבי מיכסי דהנהו מכניסן לקיום ואפ"ה די להם בשכשוך משום דקים להו דלא בלעי טובא · דאי אין מכניסו לקיום פשיטא דהכשרן בשכשוך ואמאי איצטרך למימר כיון דלא בלעי טובא. וכסי אע"ג דאין מכניסן לקיום בעי עירוי דקים להו דבפעם ראשונה ושני' בלעי טובא: כד אמר רב זביד הני מאני דקוניא פרש"י מחופין באבר ור"ת פירש [ת] שמחופה (מבחוץ) בהתוך זכוכית. חיורי ואוכמי שרי. ירוקי אסירי משום דמצריף. ואי אית בהו קרטופני כולהו אסירי. והלכתא כוותיה. דבהדיא גרס בפ' שני דייני גזירות (דף קז:) והלכה כרב זביד במאני דקוניא. וה"מ לענין יין נסך דתשמישו ע"י צונן. אבל לענין חמץ בפסח דתשמישו ע"י חמין בין ירוקי בין חיורי בין אוכמי כולהו אסירי דחזינן [א] דמדייתי ובלעי *והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם: כה [דף כט ע"ב] מתני' החרצנים והזגין של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה' וחכ"א הלחין אסורין והיבשין מותרין · המורייס וגבינות בית אוניקי אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ וחכ"א אין איסורן איסור הנאה [דף לד ע"א] [כ] (הלחים אסורים והיבשים מותרים) : גמ' [ב] אילו הן הלחין ואלו הן היבשים. אמר רבי יהודה אמר שמואל לאין כל י"ב

הגה"ה

*בתשמישי חמין העידה דכתיב אשר תבושל בו ח מים ע"י סיסק אית להו טהרה או על ידי כבשות כדמוכח פרק דם חטאת בזבחים קדירה של חרס ונותנין בה שכר כל השנה אם הגעילה מתיר רבינו מאיר ליתן בה יין בפסח משום דתשמישו על ידי צונן ורבינו אפרים מתיר אפילו בלא הגעלה משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דשכר גופיה לאו חמץ גמור הוא אלא על ידי תערובות ולא דמי לטעם יין נסך בחבית דיין עיקר איסור הוא וחבית מזופפת שנהנו בה שכר התיר רבינו אפרים על ידי שכשוך ליתן בה יין בפסח ורבינו מאיר אוסר אפילו אם הסירו זיפתן באור והני מילי לכתחלה אבל בדיעבד בכולהו שרי ואפילו לא הגעיל ולא הסיר זיפתן וכגון שאינו בן יומו דקי"ל נותן טעם לפגם מותר ואפילו בפסח כדפסק רבא"ם פרק בתרא הלכה למעשה הבית של שכר מדיחה במים יפה ומנגבה ונותן לתוכה יין ודבש לכתחלה קודם הפסח לצורך הפסח ושותהו בפסח דקי"ל היתר בהיתר בטל והמן שנתערב בס' קודם הפסח מותר באכילה בפסח ושמרים של שכר מותר לאוכלן בפסח אי לית בהו לאגוזי שכר כלל ומשקה הנבלע בכלי ולן בו ט לילה שלימה ונפלט פוגם · קנקנים של עובד כוכבים לאחר י"ב חדשים מותרין מיד בלא שום תיקון · מא"ז ע"כ :

חדש · יבשין לאחר י"ב חדש אמר רבה בר בר חנה כשהן אסורין אסורין אף בהנאה וכשהן מותרין מותרין אף באכילה · ומפרש בירושלמי במשך אותן מתוך הבור דאין יין נסך [ג] עד שירד לבור · אמר רב זביד הני דורדיא דחמרא דארמאי בתר תריסר ירחי שתא שרי רגילין העובדי כוכבים בארץ אשכנז לייבש שמרי יין בתנור ואח"כ מחמילין בו את הפת · והתירו ר' אפרים ז"ל דכיון שנתייבשו ונעשו כעפר ואין בהם לחלוחית יין הן כלאחר י"ב חדש · ור"ת ז"ל נחלק עליו ואמר דהני דורדיא דחמרא דשרי בתר תריסר ירחי שתא מיירי שנתמדו במים וכבר יצא מהן כל היין ואחר כך נתייבשו י"ב חדש · ובימיהם היו רגילין לתמד השמרים כדמוכח פרק המוכר פירות (דף צו:) דקתני שמרי יין וכו' אחרים אומרים שמרים שיש בהן טעם יין וקמפרש רמא הלהא וכו' וכן בפרק אלו עוברין (דף מב:) גבי אין עושין תומד אלא מן התמד · ומסיק הא בדרווקי והא בדפורצני · פירוש שמרים נותנין להמדן בשק [ד] שמן רווקי והיא משמרת והחרצנים בגיגית · ובלשון תלמוד קורא לשמרים [ה] שלא נתמדו אדריא כדאיתא בפרק המפקיד (דף מ:) [ו] איכא גולפי [ושמרים ואחר שנתמדו נקראו] דורדיא והחרצנים וזגין ושמרים אחר שנתמדו אסורין עד י"ב חדש · והמחמיץ בהן תוך י"ב חדש או באותן שלא נתמדו אפילו אחר י"ב חדש [אסורה] כל העיסה דאפי' באלף לא בטיל *כדאמר (ביצה דף לט: ע"ש) הני נשאור ותבלין כיון דלטעמא עבידי לא בטילי · ואמר נמי במתניתין דתרומות (פ"י מ"ב) תפוח שריסקו ונתנו לתוך העיסה וחמצה הרי זו אסורה · ואפי' נתייבשו ואין היין ניכר בהן אסורין · כדאמר לקמן (דף מ:) חגבים וקפלוטות מן הכלולה אסורין מן ההפתק מותרין אלו ואלו יבשין הן · ועוד אמר לקמן (דף סו:) בפת חמה וחבית פתוחה דכ"ע ל"פ דאסור ואין לך יבש גדול מזה והיא דחגבים אינה ראיה לכאן דהתי דיבשים ניהו מ"מ טעם היין ניכר בהו · וכן פת חמה שואבת ריח היין ונותן בה טעם · אבל שמרים אחר שנתייבשו בתנור ונעשו כעפר הדבר ידוע שלא נשאר בהן טעם כל דהו של יין ועפרא בעלמא נינהו [ז] אמר רב חביבא [ל] הני [דף לד ע"ב] עביטא דטייעי בתר תריסר ירחי שתא שרי · והמורייס · תני אבימי בריה דר' אבהו מורייס אומן מותר · הוא תני לה והוא אמר לה פעם ראשון ושני מותר · שלישי אסור · ראשון ושני מותר כיון דשמינה לא צריך למירמי ביה חמרא · שלישי כיון דקלים שמנו רמו ביה חמרא · ההיא ארבא דמורייסא דאתא לנמלא דעכו. אותיב ר' [ג]אבין דמן עכו נטורי בהדה · אמר ליה רבי [ד] אבא לרבי אבין דמן עכו עד האידנא מאן נטריה. א"ל עד האידנא למאי ניחוש לה אי משום דערבי ביה חמרא קיסטא דמוריסא בלומה וקיסטא דחמרא בארבע לומן · ודלמא איידי דלור אתאי דשוי חמרא · א"ל התם עקולי ופשורי איכא : כו מתני' אמר ר' יהודה שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע כשהיו מהלכין בדרך מפני מה אסרו גבינות של עובדי כוכבים · א"ל מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה · א"ל והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה ואמרו כהן שדעתו יפה שורפה [ח] חיה ולא הודו לו אלא אמרו לא נהנין ולא מועלין[מ] · א"ל מפני שמעמידין אותה *בקיבת עגלי עבודת כוכבים א"ל א"כ למה לא אסרוה בהנאה · השיאו לדבר אחר · א"ל ישמעאל אחי היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך מיין · א"ל כי טובים דודייך מיין · א"ל אין הדבר כן שהרי חבירו מוכיח עליו לריח שמניך על כן עלמות אהבוך : [דף לה ע"ב] ואלו דברים של עובד כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה חלב שחלבו עובד כוכבים [ט] ואין ישראל רואהו · הפת והשמן שלהן והשלקות והכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית טרופה והציר שאין בה דגה והחילק וקורט של חלתית ומלח סלקונדרית הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה: גמ' חלב למאי ניחוש לה אי משום חלופי טהור איזו טמא ירוק יאי משום עירובי חלב טמא ניקום דאמר מר חלב טהור עומד טמא אינו עומד אי דקא בעי לה לגבינה ה"נ הכ"ע דקבעי ליה לכמכא וניסקול מיניה קלי וניקום כיון דבטהור נמי איכא ניסיובי דלא קאי ליכא למיקם עלה דמילתא השתא דאתית להכי גבינה נמי איכא דקאי ביני איטפי :

הגה"ה

*ומשום הכי נ"ל שכל הפת של עובד כוכבים שבמדינות שלכם אסור אפילו לאותם שאין נזהרים מבשולי עובד כוכבים משום שמרים שוב התיר רבינו אפרים אפילו פת שנתחמץ בשמרים לאחר כגון קודם חנוכה אע"פ שיש בשמרים טעם יין הואיל ואין בעיסה טעם יין ומה שנתחמצה לא מחמת היין אלא מחמת השמרים דהא מי פירות אינם מחמיצין והרגנין שהם מאכל אפילו יבשו תוך י"ב חדש ב אסור לאלות כהן בשר ע"כ דבריו ונחלקו עליו רבינו שמריה ורבינו אברהם אפי' בראשונה ולא התירו פת שנתחמץ בשמרי עובד כוכבים אלא אחר י"ב חדש · מא"ז ע"כ :

הגה"ה

*מותר להעמיד הגבינה בין בקיבת נבילה בין בקיבת כשירה שינקה מן הטריפה ומותר נמי למלות הקיבה בעורה כדברים הראשונים של רש"י מיהו לכתחלה להעמיד הגבינות בקיבת נבילה היה אוסר ר"ת משום מיאוס ובדיעבד היה מתיר באכילה ומיהו בכל מקומותיהם נ בארץ כנען נוהגין איסור בגבינות שעובד כוכבים וקיבות נבילה חלילה לשום ירא שמים להתיר דבר זה ורבינו שמחה השיב בני מעיים שמלאו בהם חלב נהגו בהן איסור בתחלה ואפילו לא נמלחו עם החלב מפני שהוא המן שהרי מעמידים בו עכ"ל דהיינו שנוהגים איסור במעיים · מא"ז ע"כ :

כז פת אמר רב כהנא אמר ר' יוחנן לא הותרה בב"ד. מכלל דאיכא מאן דשרי אין דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת יצא רבי לשדה והביאו לפניו פת פורנאי אמר כמה נאה פת זו מה ראו חכמים לאוסרה. מה ראו משום חתנות. אלא מה ראו חכמים לאוסרה בשדה. כסבורין העם לומר התיר רבי את הפת. ולא היא לא התיר את הפת. רב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה אמר לא כך היה מעשה אלא אמרו פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה מקום דחוק ע לתלמידים ואמר אין כאן פלטר. כסבורין העם לומר פלטר עובד כוכבים והוא לא אמ' אלא פלטר ישראל. א"ר חלבו אפי' למ"ד פלטר עובד כוכבים ה"מ במקום דליכא פלטר ישראל אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא. א"ר יוחנן [י] אפילו למ"ד התיר רבי את הפת ה"מ בשדה אבל בעיר לא. איבו מנכית ואכיל אבי מגרא דמתא. אמר להו רבא ואיתימא רב נחמן [כ] לא תשתעו מיניה דאיבו דאכיל נהמא דארמאי : ירושלמי א"ר ירמיה חלב עובד כוכבים למה אסור מפני תערובת בהמה טמאה. פת ר' יעקב בשם ר' יוחנן פת מהלכות [ל] של עמעום

הגהות הב"ח א לעשות נסמן על תיבת קינסא וכן נ"ל פירוש לעשות אש : ב א"ר יוסי בר אבין כלי : ג עובד כוכבים בהוא בפעם : ד פי' כסי דשתי : ה אסור כלומר שתי הדחות במים אין מועילין להכשירו פעם : ו חרס שאינן חלקים והיין נדבק בהן אבל : ז בהן היו עשויין : ח בו מיהו ע"י : ט בו לילה שלימה : י הנאה דברי ר"מ וחכ"א וכו' אוניקי של עובדי כוכבים אסורים : כ בהן נ"ב הכי משמע בעובדא דרמי בר חמי בפ' כל הבשר בדף ק"י וע"ש : ל הני עבטא דטייעי : מ מועלין חוץ ואמר לו מפני : נ מקומותיהם שבארץ כנען וכו' ונבילה וכו' בהם חלב וכו' והיינו שנוהגין : ס יוחנן פת לא : ע לתלמידים בפת ואמר :

הגהות הגרי"ב [א] המעיין הזה לא דק דעיקר הראיה ולא עוד אלא שמדיח כוסו ליתא בגמ' דילן אלא במדרש : [ב] כל זה טעות הדפוס וקצת יש לומר דתיבת גמ' נ"ל הכא ואח"כ מתחיל הלחין אסורין וכו' והיינו כמו פסקא בגמ' (דף לד.) ודע עוד דשם איתא הי ניהו לחין והי ניהו יבשין אמר רב יהודה אמר שמואל וכו' : [ג] ובגמ' הגי' רבי אבא : [ד] ובגמ' הגי' רבה :

פלפולא חריפתא

העתיק ב"י סימן קל"ה : [נ] והלכתא כמאן דאסר גמרא · ס"ג : [ס] ובמליגת מי זיתים. כן הוא בתוספתא אבל לגירסא דברייתא שבגמרא פרק בתרא דף ע"ה נ"ל ובחליטת : [ע] דבכולי מעריכן · פי' בכל דופני הכלי עיין בפרק כל שעה גבי דין יורה גדולה : [פ] דלא גרע מחרצנים וכו' · דלקמן : [צ] אמר רב יהודה הני כובי דארמאי וכו' · כך היא גי' הרי"ף ובגמרא גרס אמר רב עוירא הני חצבי שחימי דארמאי כיון וכו' ורבינו אגב גררא נסיב ליה לקמן : [ק] הכי גרסינן בתוספות בכלי חרס חדשים ולהבשות בו זמן גדול קודם שישתמש בהם יין לפי שאם יגע בהן עובד כוכבים : [ר] חובטו · פירוש חובט לייו שבכוס על הקרקע ובר"ן הגי' שופכו : [ש] מחצבי שחימי ופתיתי וכו' · בגמרא : [ת] הג"ה שמחופה בהתוך זכוכית · ול"ג מבחוץ והכי נמי ליתא בתוספות וכן מוכרח דבסוף מכילתין מסיק רבינו דמחופה מבחוץ אין צריך טבילה וקוניא צריך טבילה : [א] דמדייתי ובלעי · כך הוא ברי"ף ובגמרא גרסינן דמדייתי ודאי בלעי : [ב] אילו הן · כמו הי וכן בפרק דלקמן : [ג] עד שירד לבור · שלכך אי משך אותם מתוך הגת קודם שהתחיל היין למשוך מותרין אף בלחין הר"ן ונראה לי דהגת היא שנקראת תוך הבור מפני שהיא למעלה מן הבור נראית כתוכה : [ד] ה"ג שמן רווקי · וכן הלשון בתוספות ואיתא הכי בגמרא דסוף מכילתין דף ע"ה ע"א : [ה] ה"ג שלא נתמדו שמרים : [ו] ה"ג איכא גולפי ושמרים ואחר שנתמדו נקראין דורדיא והחרצנים וכן הלשון בתוספות : [ז] אמר רב חביבא הני עבטא וכו' · בגמרא לעיל מינה אמר רב חביבא הני גולפי בתר תריסר ירחי שתא שרי ולבתר מינה הני פורצני וכו' והני גולפי שחימי וכו' וגם ברי"ף השמיטו ונראה שסמכו אמתניתין החרצנים והזגין ודאתמר עלה משמיה דשמואל : [ח] שורפה גומעה · רש"י : [ט] ואין ישראל רואהו · עיין לקמן ת"ר יושב ישראל בצד עדרו וכו' : [י] אפי' למאן דאמר התיר רבי את הפת · ברי"ף ובגמרא גרסינן אפילו למאן דאמר פלטר עובד כוכבים : [כ] לא תשתעו מיניה ה"ג גם ברי"ף אבל בגמרא גרסינן בהדיה : [ל] של עמעום גרסינן · ופירושו מלשון גהנים עממות ורוצה ומעמעם שבפירוש רש"י בפ' נשא ועניינו בכאן שאינה שלכה ברוכה לפי שנאסרה במנין וכשהותרה לא הותרה במנין

הוא [ס] דבמקום א שפת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת עובד כוכבים אסור ועמעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש ורבנן דקיסרי בשם רבי יעקב כדברי המתיר · [נ] ובלבד מן הפלטר · מדקאמר תלמודא מכלל דאיכא מאן דשרי משמע שידוע היה להם [ס] שיש מקומות שנוהגין בו היתר · ולהכי א"ר יוחנן פת לא הותרה בב"ד שלא הטעה לומר כיון שיש מקומות שאוכלין פת של עובד כוכבים אלמא הותרה בב"ד והא מותרת בכ"מ · להכי קא"ל יוחנן לא הותרה בב"ד ובמקומות שנהגו בו היתר לא פשט שם איסורו ועל זה סמכו הגדולים שלא אסרו אותו לבני מדינתן שנוהגין בו היתר · כי אמרו שהם מאותן המקומות שלא פשט שם איסורו · וכן מוכח לקמן שפת לא פשט איסורו בכל ישראל · מדאמר רבי שמלאי לרבי יהודה נשיאה בימינו התיר את הפת והשיב לו אם כן קרו לן בי דינא שריא · משמע [ע] הא לאו הכי הוה מתירו · ועוד ראיה שכתוב בהלכות שבין בני ארץ ישראל לבני בבל בבבל נותנין קיסם לתוך התנור · ובני ארץ ישראל אומרים קיסם זה מה מעלה ומה מוריד · אלא מקום שהתענה ג' שלשה ימים פת של עובד כוכבים מותר מפני חיי נפש · וברוב מקומות פזורינו אין פלטר ישראל מצוי והוי כמו התענה שלשה ימים · וגם בירושלמי שכתב לעיל קאמר שעמעמו עליו והתירוהו מפני חיי נפש במקום שאין פת ישראל מצויה · ועוד אמר בירושלמי בפ' כל שעה חמץ של עובד כוכבים שעבר עליו הפסח מותר בהנאה הא באכילה אסור · מתניתין במקום שנהגו שלא לאכול פת של עובד כוכבים אבל במקום שנהגו לאכול פת של עובד כוכבים מותר אפי' באכילה* : ושמן של עובד כוכבים מותר [דף לו ע"א] דדרש ר' שמלאי בנציבין ר' יהודה ב ובית דינו נמנו על השמן והתירוהו [פ] אע"פ שהוא משמונה עשר דבר לא פשט איסורו לכל ישראל · דאמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן ישבו רבותינו ובדקו על השמן שלא פשט איסורו בכל ישראל · וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דר"א בן צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הציבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בו ירושלמי א"ל שמואל לרב אכול מיהא ואי לא כתבינא עליך זקן ממרא ואטרח עלויה ואכל : כח [דף לח ע"א] והשלקות אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי עובד כוכבים · *בסורא מתני הכי בפומבדיתא מתני הכי א"ר שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שאין עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובד כוכבים מאי בינייהו איכא בינייהו אהרדי זדגים קטנים ודייסא · היה אור"ת דקי"ל כתרי לישני להקל ואין אסור משום בישולי עובד כוכבים אלא א"כ עולה על שולחן מלכים ואין נאכל כמות שהוא חי · ודקדק מדקאמר תלמודא ה איכא בינייהו דברים שאין נאכלין חיין ואין עולין על שולחן מלכים דללשון ראשון אסורין ומותרין ללשון שני · ולא נקט נמי דברים שנאכלים חיין ועולים על שולחן מלכים ולומר דמותרין ללשון ראשון ואסורי' ללשון אחרון ש"מ דקי"ל כתרי לישני להקל · ולהכי לא חשש התלמוד לומר דברים דלא מסקינא אליבא דהלכתא אלא אמר לנו דברים שהועיל ללשון שני להתירו דאזלינן בתריה אבל לא דברים הנאסרים ע"י לשון אחרון דהבא לא אזלינן בתריה (או נמי) דקים ליה לתלמודא שלשון שני בא להוסיף על לשון ראשון · וכן מוכח לקמן דקאמר סתמא דתלמודא גבי דבש של עובד כוכבים אי משום בישולי עובד כוכבים נאכל כמות שהוא חי ורבי יוחנן ו סבר כי האי לישנא דקאמר לקמן בשמעתין כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובד כוכבים וכל שכן נאכל כמות שהוא חי · וגבי תורמוסין דשלקי עובד כוכבים ואכלי ישראל קא"ר יוחנן בפ' החולץ (דף מו·) ולקמן בפ' (בתרא) (דף נט·) דלית בהו משום בישולי עובד כוכבים משום דאינם עולין על שולחן מלכים : כט אמר רב אסי אמר רב [צ] דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עובד כוכבים · א"ר יוסף [ק] אי צלאן עובד כוכבים סומך עליהן משום עירובי תבשילין . ואי עבדינהו עובדי כוכבים כסא דהרסנא אסור . פשיטא . מהו דתימא הרסנא עיקר קמ"ל קימחא עיקר . מכאן היה אור"ת ז"ל דמי שאין נזהר מפת של עובד כוכבים יכול לאכול מיני לחמים של עובד כוכבים שנילושים בבילים : *דמשום בישולי עובד כוכבים בשביל הבילים ליכא [ר] דקימחא עיקר ומשום שמא היה דם בבילים לא חיישינן לפי שאינו מצוי · שהרי אנן אוכלין בילים צלויין ואין אנו בודקין אם יש בהן דם · ובילי עוף טמא נמי לא שכיחי · ואף על פי שטרפש העובד כוכבים בקערה [ש] ואין לוקחין מהן בילים טרופות · ה"מ כשהעובד כוכבים מכרן טרופות [ת] דאיכא ריעותא :

ל אמר רב ברונא אמר רב עובד כוכבים שהצית את האגם באור כל החגבים שבתוכה אסורין · מ"ט : אילימא משום דלא ידיע הי טמא והי טהור · מאי איריא עובד כוכבים אפילו ישראל נמי · אלא משום בישולי עובד כוכבים · וכה"ג מי אסור והא אמר ר' חנה בר אמי א"ר פדת א"ר יוחנן האי עובד כוכבים דחריך רישא שרי למיכל אפילו מרים אודניה אלמא לעבורי שיער קמכוין ה"נ לגלויי אגם קמכוין · לעולם דלא ידיע הי טמא והי טהור ומעשה שהיה בעובד כוכבים היה · [א] מכאן יש ללמוד דחגבים לא בעו שחיטה · ואמר נמי לקמן (דף מג:) חגבים הבאים מן ההפקר מותרים · ותניא בתוספתא דתרומות אבל אוכל אדם חגבים בין חיין בין מתים ואינו חושש : לא אמר רבינא הלכך האי עובד כוכבים דשדא סילתא לאתונא וקבר ביה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי · פשיטא · מהו דתימא לבשולי מנא קמכוין · קמ"ל לשרורי מנא קמכוין · בהלכות רב אלפס ז"ל כתב קבר ביה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי · לבסוף אסור · לא בעי למימר לבסוף אחר שהסיק העובד כוכבים התנור · דהא ודאי שרי [ב] דהיינו שגר עובד כוכבים ואפה ישראל · אלא הכי קאמר לבסוף בתר דשדי עובד כוכבים סילתא לאתונא קודם [א](שהעביר) האש ליבש הסילתא דכיון דקבר בה ישראל לעין העובד כוכבים אע"ג דלא כיון לבסוף לבשל הסילתא חיישינן שמא כיון לבשל הקרא [ג] כיון דידיע בה · ולא שרינן אלא סילא דקבר ביה ישראל מעיקרא ולא ידע בה העובד כוכבים : לב אמר שמואל הניח ישראל בשר על גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו מותר · היכי דמי · אילימא דאי לא הפיך ביה הוה בשיל פשיטא · אלא דאי לא הפיך ביה לא הוה בשיל אמאי מותר בשולי עובד כוכבים הוא · לא צריכא דאי לא הפיך ביה הוה בשיל בתרתי שעי והשתא קבשיל בחד שעתא · מהו דתימא קרובי בישולא מילתא היא · קמ"ל · איני והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובד כוכבים הא אין בו כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בישולי עובד כוכבים · [ד] ואף על גב דהתם מיבשל ממילא בלא עובד כוכבים אלא שעובד כוכבים קרב הבישול · התם כגון דאותביה בסילתא ושקליה עובד כוכבים ואותביה בהגורא : תניא נמי הכי מניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבא מבית הכנסת או מבית המדרש ואין חושש שופתת אשה קדירה על גבי כירה ובאת עובדת כוכבים [דף לח ע"ב] ומגיסה בה עד שתבוא מבית המרחץ [ה] או מן השוק ואינה חוששת · פר"ח ז"ל והוא דליכא חשש דאימר חליף ליה כגון שנעל הדלת בפניה [ו] או נכנס ויוצא · איבעיא להו הניח עובד כוכבים והפך ישראל מהו · א"ר נחמן בר יצחק ק"ו ומה גמרו ביד עובד כוכבים מותר אע"פ שקרוב הדבר לבוא לידי תקלות כיון שגמר בשולו וראוי לאכילה · נגמר ביד ישראל לא כל שכן · איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בין שהניח עובד כוכבים והפך ישראל בין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים מותר · ואינו אסור עד שיהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים · ראיתי מי שאסר תבשיל שבשלו עובד כוכבים כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל · וראייתו מדשרינן היכא שבשלו ישראל כמאכל בן דרוסאי וגמרו עובד כוכבים ואין בו משום בישולי עובד כוכבים · אלמא חשיב כמבושל ואין בישול אחר בישול · וא"כ דלהקל עשאוהו כמבושל ולא להחמיר · כדאמר גבי קרובי בישולא דקרובי בישולא דעובד כוכבים לאו מילתא היא לאסור בהניח ישראל [ז] וקרובי בישולא דישראל מהני להתיר בהניח עובד כוכבים · אע"פ שאי לא הפך ביה הוה בשיל · ואין לחלק דשאני הכא שהיפך ישראל קודם שראוי לאכול [ח] דא"כ עובד כוכבים נמי יאסר מטעם זה · אלא ודאי קל היה להם לחכמים באיסור שלקות [ט] ואין ללמוד ק"ו : לג פת [י] א"ר [כ]אחאי שלש מלאכות יש בו · הילכך האי ריפתא דשגר עובד כוכבים ואפה ישראל · א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים א"נ שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל וחתו תחויי שפיר דמי · לכאורה מוכח בכולה שמעתין דבעינן שיהא ישראל מקרב הבשול · ותימה על מה שנהגו האידנא להקל בהשלכת קיסם לתנור ובהלכות שבין בני א"י לבני בבל כתיב בני מזרח משליכין קיסם לתנור . ובני מערב אומרים ט קיסם מה מעלה ומה מוריד . אלא אם התענה ג' ימים מותר מפני חיי נפש. ואפשר שנהגו הראשונים בתחילת הסיקו של תנור שיתן בו ישראל מעט גחלים וקיסם להעלות שלהבת. הלכך אע"פ שהוסיף העובד כוכבים בעצים והסיק ואפה כיון שתחלת הדלקת המדורה

הגה"ה
* מותר לאכול פת של עובד כוכבים ואפי' איכא פת ישראל ומי שנוהגין איסור בפת של עובד כוכבים ע"י התיר ודאי שרי · מהר"ו :

הגה"ה
* פי' רש"י שלקות ג דתנן שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא ורשב"ם כתב בשם רבותינו דבשולי עובד כוכבים נאסר משום גזירה שמא יאכילנו עובד כוכבים דבר טמא הילכך דבר המשתנה מברייתו ע"י האור בין מבושלין במים בין צלויין באור אסורין משום בישולי עובד כוכבים אבל ד במידי דלא בשיל שלא נשתנה מברייתו אין להוש לדבר טמא שהיתה ניכר ויש לי ללמוד מדבריו אותו קומפוס"ט של עובד כוכבים וכגון אותם גלוטייני שידוע שאין נותנין בהן יין ושומן כמו בזה המלכות שמבשלין אותם ומביאין אותן בעגלות למכור שמותרין· מהר"ז ע"כ :

הגה"ה
*אבל פשטיד"א של דגים שאפאום עובדי כוכבים אסור משום שהדגים הם בעין ואסורין משום בישול עובד כוכבים וגם הביצה אסור שבלוע מאיסורא דרבנן·מהר"ז ע"כ

הגהות הב"ח א שאין פת וכו' רבנן דקיסרי: ב יהודה נשיאה וב"ד: ג שלקות מדרבנן שלא: ד במידי דבשיל שלא כנ"ל ותיבת דלא נמחק: ה תלמודא אלא איכא: ו יוחנן נמי סבר: ז הג"ה האור באגם כל החגבים: ח לבסוף אלא לבשל וכו' לבשל גם הקרא כיון דידוע בה: ט קיסם זה מה:

הגהות הגרי"ב [א] נ"ל שהעביר: [ב] בשאילתות דרב אחאי לא נמצא ול"ל דרב אחאי גאון:

פלפולא חריפתא

במנין אלא שיהא כדבר להיתר על ידי דבריו של ר' בשני עובדי. [ס] דבמקום שפת ישראל מצויה וברי"ף הגי' במקום שאין פת ישראל מצויה וכן יש להגיה בדברי רבינו דהא הכי מסיק לקמן ולפי' בשם הרי"ף שנדפסו בקראקא הוגה בצידו דגיר' הרא"ש במקום שפת וכו' לכך אעתיק בכאן כל לשון הירושלמי כדי להוכיח מתוכו דהגירסא במקום שאין פת וכו' וז"ל פיתן ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן פת מהלכות של עמעום הוא כך אני אומר מקום שפת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת עובד כוכבים אסורה ועמעמו עליה והתירוה או מקום שאין פת ישראל מצויה ודין הוא שתהא פת עובד כוכבים מותרת ועמעמו עליה ואסרוה אמר רב מנא וכי יש עמעום לאיסור ופת לא כתבשילי עובד כוכבים הוא כך אנו אומרים מקום שאין תבשילי ישראל מצוין בדין הוא שיהו תבשילי עובד כוכבים מותרים אלא כיני מקום שאין פת ישראל מצוין בדין הוא שתהא פת עובדי כוכבים אסורה ועמעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש עכ"ל וכך פירושו כך אני אומר וכו' סתמא דגמרא לפרש היאך היה העמעום וקאמר דיכולני לומר דהכי הוה דבמקום שפת ישראל מצויה וכו' או נימא דהכי הוה מקום שאין פת וכו' ומפרש ר' מנא דאי אפשר לומר במקום שאין פת וכו' דאם כן הוה העמעום לאיסור ולא זו הדרך דדבר שלא נאסר מעולם במנין שיחזיקו העם איסור על ידי דיבור בעלמא שהיה ר' אומר וקאמר תו סתמא דגמרא ופת לא כתבשילי עובד כוכבים הוא דודאי כחדא ניניהו ואם כן גם בתבשילי עובד כוכבים נאמר כך דבמקום שאין וכו' דעד כאן לא אמר ר' מנא אלא שאי אפשר לומר דעמעום היה לאיסור אבל החלוקות יכולין להיות אמת דבמקום שפת וכו' הותר על ידי עמעום ובמקום שאין פת וכו' בדין מותרת ואם כן בתבשילי עובד כוכבים דלא היה עמעום והיינו במקום שתבשילי ישראל מצויין אבל במקום שאין וכו' בדין מותרת ומסיק אלא כן הוא דבמקום שאין פת וכו' היה העמעום להתיר הא במקום שפת וכו' קאי באיסור והשתא בתבשילי עובד כוכבים שלא היה עמעום קאי הכל באיסור ובפרק קמא דשבת איתא גם כן זו הסוגיא וגרסינן כך אנו אומרים שאין תבשילי וכו' ועמעמו עליהם ואסרום ולגי' זו צריך לומר דהוה גם כן עמעום על התבשילים וידעו בני ישיבה שהיה לאיסור ומיגה פרכי אר' מנא דהא אשכחן עמעום לאיסור ומסיק דאפ"ה עמעום דפת היה להיתר ומיהו לא במקום שפת מצויה אלא במקום שאין וכו' ולגירסא זו ניחא יותר הא דקאמרי רבנן דקסרי וכו' כדברי מי שהוא מתיר דלגי' זו הא דפריך מתבשילי עובד כוכבים וכו' ס"ל לאיסור כי התם ומ"מ לשתי הגרסאות הכי מוכח בהדיא דהגירסא לפי המסקנא במקום שאין וכו' : [נ] ובלבד מן הפלטר עיין מה שאכתוב בזה לקמן בסמוך בס"ד : [ס] שיש מקומות שנוהגין בו היתר וכו' ובמקומות שנהגו בו היתר לא פשט וכו' משמע לי דלא פשט איסור כלל ואפילו בשל בעה"ב דומיא דשמן דלקמן וכן ממאי דאמר ר' שמלאי דמייתי רבינו שאמר בימינו תתיר את הפת דעל מה שא"ל ר"י נשיאה שהתיר השמן השיב לו כן אם כן משמע ודאי דומיא דשמן ולישנא גופיה הכי משמע תתיר את הפת דהיינו לגמרי וכן פירש הר"ן לפי שיטתו דסבר דלפום גמרא דילן צריכא למימר דאף על גב דאמרי רב דימי ורב יוסף כסבורים העם וכו' ולא התיר ר' דאיהו הכי סברי אבל איכא מאן דפליג וס"ל דאה"נ דר' התיר את הפת ור' חלבו ור' יוחנן אליביה הוא דפליגי היאך התיר מפרש דהא דר' שמלאי תתיר לגמרי קא"ל ואפילו מבעה"ב ע"ש וא"כ לרבינו שהביאו לראיה על שלא פשט איסורו ודאי מוכח דהיכא דלא פשט היסורו דלגמרי לא פשט ואפילו בשל בעה"ב ומש"ה היה לו להתיר ג"כ בשל בעה"ב אי לאו דהוה קרי ליה ב"ד שריא וגם מה שחוזר רבינו על הירושלמי דלעיל ולא נקט מיניה אלא והתירוהו וכו' במקום שאין פת וכו' ולא הזכיר סופו דובלבד מן הפלטר איכא למשמע נמי דס"ל דהתירוהו במקום שאין פת וכו' לגמרי הותר ואפי' של בעה"ב וברוב מקומות פזורינו אין פלטר ישראל וא"כ אין פת ישראל מצוי כי פת בעה"ב דישראל אינו עומד למכור אלא לעצמו הוא ולפי זה סובר רבינו דהא ובלבד מן הפלטר דבירושלמי לרבנן דקסרי אתמר ולא אליבא דהתם ירושלמי דלסתמא הכל מותר ועוד ראה גם זה שבירושלמי עצמו מסיים בהא דובלבד וכו' ולא עבדינן כן אלא רבינו כשהעתיק הירושלמי לא הפסיק אלא כמו שהעתיקו הרי"ף כי כן דרכו להעתיק שיטתו ודבריו ראשונה ועוד אני אומר דהירושלמי דבפרק כל שעה דמייתי ליה רבינו מוכח בבירור דבמקום שנהגו היתר לגמרי נהגו היתר ואפילו בפת של בעה"ב דהא ת"ס לא ה"ל לסתום אלא לפרש דמותר אף באכילה דהיינו בפת של פלטר דוקא כי היכי דלא אתי למיטעי ועוד שהיה יכול לאוקמא למתניתין אף במקום שנהגו לאכול וכו' ובפת של בעה"ב ומש"ה לא קתני מותר באכילה אלא ודאי דלאותו ירושלמי במקום שנהגו היתר והיינו טעמא כדאמרינן לפי גמרא דהכא דבאותן המקומות לא פשט איסורו ומסתמא לגמרי לא פשט כדפרישית והיינו נמי סתמא דירושלמי דהכא דעמעמו להתיר לגמרי הוה והא דאמרינן ובלבד מן הפלטר דוקא לרבנן דקסרי וגם מדאמר סתמא דירושלמי א"כ ולא עבדינן כן מוכח נמי דלסתמא דירושלמי היתר אף בשל בעה"ב והארכתי בזה להציל בעל הטורים שכתב בסי' קי"ב דלדעת א"א הרא"ש ז"ל אין חילוק בין פת של בעה"ב לשל פלטר והשיג עליו הב"י שלא ידע זו מנין לו שהרי הרא"ש כתב לישנא דר' חלבו דמדכיר פלטר וגם בירושלמי דאמר הלכה כדברי המתיר ובלבד מן הפלטר וכן כתב בפירוש בתשובה כלל י"ט וכו' ע"כ ולפי מה שכתבתי יפה כיון בעל הטורים שכן דעת אביו ז"ל מכל הלין שכתבתי וממה שכתב לישנא דרבי חלבו דמדכיר פלטר וכן הירושלמי דאמר ובלבד כו' אינה הוכחה כלל דמשום כך הכי ס"ל דליתא אלא שהעתיק הגמ' ועליו הירושלמי מדברי הרי"ף כמנהגו של רבינו אבל אח"כ כתב להוכיח פסק הלכה וכתב מדקאמר תלמודא כו' וכל הדברים שהאריך בהן ומהן יש להוכיח דס"ל לרבינו דבמקומות שנהגו היתר היינו בכל נהגו ואין חילוק בין של בעה"ב לשל פלטר כדברי בעל הטורים ואע"ג דבקצור לא כתב כן וחילק בין של בעה"ב לשל פלטר ומשמע דהבין דברי רבינו כמו שהבינו הב"י אפ"ה דבריו שבטור עדיפי משום דאחרונים הן דודאי הוא שהקיצור חיבר ראשונה לכלול כל הדינין על דעת אביו ז"ל בקצור לשון ומתוכו היה נקל לו יותר לחבר חיבורו הטורים ומכיון דאחרונים הן איכא למימר ודאי דבתר הכי דייק וקמא עליה דמלתא דדעת אביו ז"ל שלא לחלק ומכל הלין שכתבתי ועם זה שכתבתי אף ע"פ שלא באתי להכריע להתיר של בעה"ב כי מדברי הטור עצמו משמע שלא לפסוק כדברי אביו בזה וכ"ש הכרעת האחרונים ז"ל מ"מ שלם אלה עשיתי בזה חדא לפרש דברי רבינו שנית שלא לעשות בעל הטורים כטועה בדברי אביו ז"ל שלישית כי ראיתי בני כפרים ועיירות קטנות שאין נזהרין מפתן של בעה"ב ואין מוחה ולכן שמתי לבי להתבונן בדבר כדי להיות מן המלמדין סנגוריא על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון שלא מיחו בדבר : [ע] הא לאו הכי הוה מתירו · כדלקמן גבי שמן : [פ] אע"פ שהוא מי"ח דבר שאפי' אליהו וב"ד אין שומעין להם לבטלן כדאיתא בגמרא : [צ] דגים קטנים מלוחים כו' · דמליחה לא הוי כבישול שלא אסרו בשלקות של עובד כוכבים אלא ע"י האור וכמ"ש הטור סי' קי"ג ובקצור לא כתב כך : [ק] ואם צלאן עובד כוכבים כו' · פי' אחר שנמלחו ואפי' ע"י עובד כוכבים שהמליחה אינה אוסרתן וכשצלאו הרי צלאו דבר הנאכל כמות שהוא חי כמ"ש הטור שם ובקצור לא כתב כך : [ר] דקמחא עיקר · ומפת אינו נזהר : [ש] ואין לוקחין מהן בילים טרופות · כדתניא בס"פ אלו טרפות ושם האריך רבינו בדיני בילים : [ת] דאיכא ריעותא. דאין דרך עובד כוכבים לטרוף כו' ע"ש : [א] מכאן יש ללמוד כו' · ועוד כתב ראיות אחרות בס"פ אלו טרפות : [ב] דהיינו שגר עובד כוכבים · דלקמן : [ג] ה"ג כיון דידע בה : [ד] ואע"ג דהתם מיבשל ממילא · דהכי משמע דקאי התם אמניח הבשר והכא דאמרינן הוא פעולה רבה למהר הבישול : [ה] או מן השוק · כ"ה גי' הרי"ף ובגמרא או מבהכ"נ : [ו] או נכנס ויוצא · עיין בפ"ק סי' ע' מ"ש רבינו שם דירא שמים וכו' : [ז] וקרובי בישולא דישראל כו' דתרווייהו בחדא מחתא נינהו: [ח] דא"כ עובד כוכבים נמי כו'. דבחדא מחתא נינהו: [ט] ואין ללמוד ק"ו פירש קונא ותוגרה כהדדי א"כ יש להגיה מקל לחומר: [י] א"ר אחאי שלש מלאכות יש בפת ·

ט

נעשית בישראל נקרא כל היסק על שמו · והאחרונים ראו והקילו בה בהשלכת קיסם אפילו באחרונה · [ב] ורב אלפס ז"ל גרים ואתא ישראל והדר הדרויי שפיר דמי · פירוש שמהפך בפת לקרב בישולו · והרמב"ם ז"ל כתב (פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה י"ג) שאפילו לא זרק ישראל אלא אפילו עץ אחד לתוך התנור התיר כל הפת שבו · שאין הדבר אלא להיות (הדבר) היכר שפת של עובד כוכבים אסורה · ולישנא דגמרא לא משמע הכי · והנח לישראל שיהו שוגגין : **לד דג** [ג] מליח ובילה ללויה חזקיה ובר קפרא שרו · ורבי יוחנן אסר · ר"א חמא פרודאה איקלע לבי ריש גלותא א"ל בילה ללויה מאי · אמר להו חזקיה ובר קפרא שרו ור' יוחנן אסר · ואין דבריו של אחד (נראים) במקום שנים · אמר להו רב זביד לא תציתו ליה הכי אמר אביי הלכתא כוותיה דרבי יוחנן · וקאמר גאון דלא איפסיקא ב כרבי יוחנן אלא בבילה ללויה · אבל בדג מליח הלכה כחזקיהו ובר קפרא דשרו · [ל] דהוו להו רבים לגבי יחיד : [ל] ועוד שהיו רבותיו של ר' יוחנן* : ת"ר הקפריסין והקפלוטות והמטליא והחמין והקליות שלהן מותרין · [מ] בילה ללויה אסורה · [מ] וה"מ קפריסין וקפלוטות הבאין מן האוצר כדבעינן למימר לקמן [נ] וכוספן של עובד כוכבים שהוחמו חמין בין ביורה גדולה בין ביורה קטנה [ס] מותר דקי"ל [ע] נותן טעם לפגם מותר · אמר רב ששת האי משחא שליקא דארמאי שרי · אמר רב ספרא פשיטא למאי ניחוש לה · אי משום איערובי מישרא סרי · ואי משום בישולי עובד כוכבים נאכל כמות שהוא חי · ואי משום גיעולי עובד כוכבים נותן טעם לפגם מותר וכן הלכה ג נותן טעם לפגם מותר · מדשרינן הכא למשחא שליקא דארמאי · [פ] וגם ר' יהודה נשיאה התיר את השמן ואפי' ב"ש וב"ה שאסרו את השמן · עיקר טעמא משום חתנות ולאו משום דסברי נותן טעם לפגם אסור · כמו שכתבו בתוספות · וכן גבי דבש אמר לקמן (דף לט:) דנותן טעם לפגם מותר · ומחמין של עובד כוכבים אין ד ראייה דאיכא למימר דשאני התם [צ] שפוגם אפי' הוא בעין אבל מקורט של חלתית יש להביא ראיה דאמר לקמן (דף לט·) אע"ג דנותן טעם לפגם מותר · ופי' שהסכין אינו בן יומו [ק] כסתם כלי עובד כוכבים · חורפ' דחלתית' מחליא ליה והוי לשבח · משמע הא לא מחליא ליה הוי נותן טעם לפגם ומותר · ועוד ראיה מדר' שמעון דשרי לקמן (דף סז:) נותן טעם לפגם בקדירה שאינה בת יומא אע"פ שאם היה בעין היה לשבח פליג אדר' מאיר · [ר] והלכתא כוותיה כדאמר בעירובין פ' מי שהוציאוהו (דף מו:) ועוד ראיה מר' יוחנן בפ' אלו עוברין (דף מג:) דמוקי מסרת להיתר מלטרף לאיסור ומפרש התם (דף מד:) דרבי יוחנן סבר לה כר"ע דמוקי נמי מסרת להכי וטעם כעיקר נפקא ליה מגיעולי עובד כוכבים ורבנן גיעולי עובד כוכבים חדוש הוא וכו' · ור"ע לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא · דר' יוחנן ס"ל דכשאינה בת יומא שנותן טעם לפגם מותר ואע"ג דבבת יומא היא לשבח · ואין להביא ראיה מרבא דפסיק לקמן בפרק בתרא (דף סח:) דנותן טעם לפגם מותר · דלמא שאני התם דהוי פוגם מעיקרא אפי' כשהוא בעין · דומיא דעכברא בשיכרא דקאי עליה : **לה וקי"ל** דסתם כלים של עובד כוכבים אינם בני יומן (ממש) ממשחא שליקא ומשמן שהתירו ומקורט של חלתית דלקמן · ואע"ג דמשביח מעיקרו חשיב ליה נותן טעם לפגם משום דסתם כלים של עובד כוכבים אינן בני יומן · וכן פסק רש"י ור"ת ז"ל · ואע"ג דמסתמא העובד כוכבים משתמשין בכליהם בכל יום · אפ"ה שרינן להו משום דהוה ספק ספיקא · ספק אם נשתמשו בו היום ואפילו נשתמש בו היום שמא נשתמש בו בדבר שהוא פוגם בעין · וא"ת [ש] וליטעמיה קפילא · וי"ל כיון דספק ספיקא הוא לא הטריחו חכמים להטעימו לקפילא · והא דאמר בפ"ק דחולין (דף ח:) השוחט בסכין של עובד כוכבים רב אמר קולף ורבה בר ה חיננא אמר מדיח · התם מיירי בידוע שהוא בן יומו · [ת] א"נ בשוחט לכתחלה על מנת להדיח או לקלוף · דדוקא בדיעבד התירו נותן טעם לפגם : והיינו שליקי דארמאי *חולא ודאי שרי · מרירי ודאי אסור · מילעי בעי מיניה דר' אסי ופשט להו דלוי אסר : שתיתא רב שרי · אבוה דשמואל ולוי אסרי · בטלופחי ז וחלא כ"ע ל"פ דאסיר · כי פליגי בטלופחי ומיא. מ"ס גזרינן הא אטו הא · ומ"ס לא גזרינן הא אטו הא · איכא דאמרי בטלופחי בין דחלא בין דמיא כ"ע ל"פ דאסיר · כ"פ בחטי ושערי · מ"ס גזרינן הא אטו הא ומ"ס לא גזרינן · והלכתא כרב דשרי · דהא בנהרדעי מפקי מינייהו לגי לגי ולית דחש ליה לדאבוה דשמואל · רב אלפס פסק כלישנא בתרא · אע"ג דבשל סופרים הוא [א] והוה לן למיזל לקולא · אפשר משום חומרא דסתם יינן פסיק לחומרא : **לו וכבשין** [ב] שדרכו לתת לתוכו יין וחומץ · אמר חזקיה לא שנו אלא שדרכן · אבל בידוע אסור בהנאה ומ"ס ממוריים לרבנן דשרי · התם לעבורי זוהמא הכא למתוקי טעמא · והלכתא כוותיה · אע"ג דפליג רבי יוחנן עליה [ג] אין הלכה כתלמיד במקום הרב : **לז** [דף לט ע"א] והחילק · מאי חילק · אמר רב חנן בר רבא אמר רב סולתנית · ומפני מה אסרוה · [ד] מפני שעירבונה עולה עמה : ת"ר אין לו עכשיו ועתיד ליגדל לאחר זמן כגון הסולתנית והאפיין [ה] מותר · יש לו עכשיו ועתיד להסירו *בשעה שעולה מן הים כגון אקונס ואפונס ואנספיטו' וכספטי' ואטונס מותר · אמר אביי חמרא דימא שרי תורא דימא אסור · וסימניך טמא טהור · וטהור טמא · ודוקא

הגה"ה
* ורמב"ם פסק כר' יוחנן דמליחתו זהו בישולו הואיל ונאכל כמו שהוא חי והירגגי"ם מותר לנו מפני שאין נאכלין חיין במקומינו שהרי אנו מבשלין אותם ואוכלין ולמי שדרכו לאוכלן חיין אסורין ושאר סתם דגים מלוחים מותר לבד במקום שנהגו בהן איסור במנהג קבוע מפני שרצו להחמיר ולא כמנהג טעות שנהגו מחמת שהיו סבורין שהן אסורין וכן פסק ר"י להיתירא · ע"כ :

הגה"ה
* פי' תמרים מתוקים אין בהן משום בישולי עובד כוכבים : ו פירות הנאכלין חיין על ידי הדחק יש בהן משום בישולי עובד כוכבים · ע"כ :

הגה"ה
*ומרית טרופה שנטרפו ונתערבו הדגים ואין ניכרין ח הלכה חיישינן לטמאים וציר שאין בה דגה כילבית שוטטת בו שדרך ליגדל מאליו בציר של דגים טהורים ט ואסור ליקח מן העובד כוכבים ובסתומי' סגי בכלבית אחת בפתוח' צריך ב' כילבית · מא"ז ע"כ:

אהני תרי איתמר הני סימני · כללא דמילתא [ו] כל דאית ליה קילפא שרי : וקורט של חלתית מ"ט אסירא אמר רבא משום דמפסקי ליה בסכינא דארמאי · ואע"ג דאמר מר נותן טעם לפגם מותר · אגב חורפיה דחלתית מחליא ליה לשמנוניתא והוה ליה נותן טעם לשבח ואסור : **לח שאלתי** את רבינו מאיר על לגון שנחתך בסכין של עובד כוכבים שאין בן יומו וזה לשון תשובתו ועל הלגון שנחתך בסכין של עובד כוכבים שאין בן יומו · לא ידענא אם יש לדמותו לקורט של חלתית דאסרי' ליה בפ"ב דעבודת כוכבים ואפי' בסכין שאין בן יומו' אגב חורפיה מחליא ליה·ומה שאסר בספר התרומה אפי' לגון וכרישין ובצלים · ודימה אותו לקורט של חלתית · שמעתי גדולים שחולקין עליו ואומרים דלא דמי לקורט של חלתית דהוא חריף ביותר ואין בעולם חריף כמותו והוא בלעז"י · ומדלא נקט אלא הוא אלמא מידי אחרינא לא · דאי לא תימא הכי אלא אפי' כרישין ובצלים לנקטינהו וכ"ש קורט של חלתית · והא דאמר בפרק כל הבשר (דף קיא:) לגון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאוכלו בכותח · ופרש"י בחד לישנא אפילו בסכין שקנחו היטב משמנונית שעליו · ה"מ בן יומו דחשיב כנותן טעם ראשון ולא כנ"ט בר נ"ט אבל כשאין בן יומו ולאוסרו כקורט של חלתית לא · ולבי נוטה אחר דבריהם · ואע"פ שאני מורה כספר התרומה לאסור אין לי למחות ביד הנוהגין היתר ובפ' אלו טריפות (דף נח:) אמר הלעיטה חלתית טריפה · מ"ט · דמנקבה לה למעיה אבל כרישין ולגון ובצלים אכלה לה בעינייהו ולא מנקבי למעייהו · הלכך לא דמי כלל עכ"ל : **לט עבדיה** דר' לוי הוה קמזבין חלתיתא כי נח נפשיה דרבי לוי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרי ליה מהו למיזבן מיניה · אמר להו עבד של חבר הרי הוא כחבר · תנו רבנן אשת חבר הרי היא כחבר · עבדו של חבר הרי הוא כחבר · ובתו של חבר הרי היא כחבר · חבר שמת אשתו ובניו ובני ביתו הרי אלו בחזקתן עד שיחשדו · וכן חצר שמוכרין בה תכלת הרי היא בחזקתה [ז] עד שתפסל : **מ אמר** רב *חבי"ת [ח] אסור בחותם אחד · חתיכה דג שאין בו סימן · בשר יין תכלת [דף לט ע"ב] חחמפ"ג חלתית חלב מוריים פת גבינה מותרין בחותם אחד : ת"ר אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא אלא מן המומחה · לא יין ולא מוריים [ט] ולא חתיכת דג שאין בה סימן ולא [י] מלח סלקונדרית בין שחורה בין לבנה ולא חלתית ולא *גבינה וכולן אם נתארח אצל בעל הבית מותר · מסייע ליה לריב"ל [א] שיגר לו בעל הבית מותר · מ"ט · בעל הבית לא שביק היתירא ואכל איסורא · וכי מסדר ליה ממאי דאכל מסדר ליה ל· מאי מלח סלקונדרית · אמר רב יהודה אמר שמואל מלח שכל סלקונדרי רומי אוכלין אותה ומערבין בה קרבי דגים : **מתני'** ואלו מותרין באכילה · חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו · והדבש והדבדבניות אע"פ שמנטפות אין בהן משום הכשר משקה והכבשים שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ · וטרית שאינה טרופה · וציר שיש בה דגה · ועלה של חלתית · וזיתי גלוסקא המגולגלין · ר' יוסי אומר השלחין אסורים · החגבים [הבאים] מן הסלולה אסורין · מן ההפתק מותרין וכן לתרומה : **גמ'** תנינא להא דת"ר יושב ישראל בצד עדרו של עובד כוכבים והעובד כוכבים חולב ומביא לו ואינו חושש · ה"ד · אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא · ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי · לעולם דאיכא דבר טמא בעדרו · וכי קאי חזי ליה · וכי יתיב לא חזי ליה · מהו דתימא כיון דכי יתיב לא חזי ליה ליחוש דילמא מייתי ומערב בה · קמ"ל כיון דכי קאי חזי ליה אירתותי מירתת השתא קאי וחזי ליה* : **מא *והדבש** ם דבש מאי ניחוש לה · אי משום איערובי מסרי סרי · אי משום בישולי עובד כוכבים נאכל כמות שהוא חי · ואי משום גיעולי עובד כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומותר : וטרית שאינה טרופה · ת"ר איזהו טרית שאינה טרופה כל שראשן ושדרן ניכר · ואיזהו ציר שיש בו דגה כל שכילבית אחת או ב' כילביות [דף מ ע"א] שוטטות בו : השתא אחת אמרת שרי תרי מיבעיא · ל"ק כאן בפתוחות כאן בסתומות · בסתומות אחת בפתוחות שתים · איתמר [ב] רב הונא אמר עד שיהא הראש והשדרה ניכר · רב נחמן אמר ראש או שדרה · מתיב רב עוקבא בר חמא ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת אמר אביי כי תניא ההיא באגא ופלמודה דדמו רישייהו לטמאים · פרש"י דאתרווייהו ראש ושדרה פריך וקשה דא"כ אשדרה לא תירץ כלום אמאי לא תני שדרה · ולעיל (דף לט.) נמי אמרינן דליכא דג טמא דאית ליה שדרה הלכך נ"ל דמשדרה לא פריך דלא חשיב התם אלא סימני בראש · ודגוואי לא חשיב · וקשה לי מה שנסתפקו כל הגדולים בדג הנקרא *בורבוטא · ור"ת ז"ל דקדק דסימני [ל] עוברין דאורייתא מסוגיא דשמעתין ומתוך כך התירו ואמאי לא בדקוהו בחוט השדרה · הילכך נ"ל כפי' רש"י דאתרווייהו פריך ואתרווייהו נמי קמשני · אלא שהתלמוד קיצר והביא ארא ופלמודה הידועים להם דדמו רישייהו לטמאים וא"כ י"ל דאיכא נמי דג טהור דדמי לטמאים בשדרה · ולהכי לא חשיב התם בסימני טהרה ראש ושדרה · [מ] וכיוצא שבהן נאמר דאיכא דגים טמאים דדמו לטהורים בראש ושדרה אע"פ שאין

הגה"ה
* הכא ב מיירי בישראל חשוד אבל ביד עובד כוכבים אפי' תבי"ת שרי בחותם אחד ואתלתא קרנתא הוי סימן · מא"ז ע"כ :

הגה"ה
** מעשה שהניחו ישראל גבינות ביד עובד כוכבים ולא היו חותמות ניכר אלא קצת והתירו רבותינו שבצרפת משום דמירתת וירא שלא יכיר ישראל ויהא נתפס כגנב מידי דהוי אעורות שאנו חותמין בנקבים לספרי תורות ונותנין לעבדן · מא"ז ע"כ :

הגה"ה
* ישראל שהלך לכפר לקנות גבינות ואינם יודעין שדעת ישראל להקפיא כל החלב אפילו לא ראה ישראל שחליבה כלל שרו ואפי' אם נפסק לאסור כה"ג היכא שראה הכל לבד התחלת החליבה מותר ופעם אחת אמר עובד כוכבים לישראל ליקח גבינות והיה החלב נחלב כבר והלך ועשהו והתיר ר"ת ואמנם אין להתיר כולי האי היכא דליכא הפסד מרובה · ע"כ :

* רשב"ם כתב דבש של עובד כוכבים מותר ופירות של עובד כוכבים שכובשין בדבש שקורין טישלי"ש אע"פ שבשלו אותו בכליהם מותר מהאי טעמא ע"כ :

הגה"ה
* רשב"ם כתב בשם רבינו שלמה דהיינו דג טהור שקורין בורביט"א ור' יהודה חסיד אמר כל מי שיאכל בורבוטא לא יזכה לאכול לויתן ופעם א' התירו רבינו אפרים ואמרו לו כהלום שהתיר שרצים וחזר בו ואסרו וכל ג הפוסק מלאכלו ינוחו ברכות על ראשו · ע"כ :

הגהות הב"ח א ר' חייא פרודאה : ב איפסיקא הלכתא כר"י : ג הלכה דנותן טעם וכו' הכא משחא שליקא : ד ראיה נ"ב ר"ל הכוספין שהוחמו חמין דמותר אפי' ביורה גדולה משום דקי"ל דנט"ל מותר כמו שכתב בסמוך וכו' : ה בר בר חנה אמר : ו על תיבת מילעי נסמן פי' והנאכלין חיין : ז בטלופחי דחלא וכו' בטלופחי דמיא מ"ס : ח ניכרין הילכך חיישינן : ט טהורים אסור ליקח : י יומו משום דאגב חורפיה : כ מיירי נ"ב ע"ל ליון י"ד : ל ליה מלח סלקונדרית מאי : מ דבש למאי ניחוש : נ וכל הפורש מלאכלו : ס וכיולא בזה נאמר :

הגהות הגרי"ב [א] נ"ל דאמר ריב"ל שיגר כו' :

פלפולא חריפתא

כך גי' הרי"ף : [ב] **ורב** אלפס ז"ל גרים כו' פי' שמהפך בפת כו' · לא נמצא כן בס' הרי"ף שבידינו וז"ל הר"ן הרמב"ן ז"ל כתב שהרב אלפסי גורס וישראל מהדר הדרויי כלומר שישראל מהפך בפת דלמטי ליה בשולא מכל לדדיו היינו אפייה גמורה הנכרת בפת אבל לא מצאתי גי' זו בהלכות כן ע"כ : [כ] **מליח** · ופי' מליח לרש"י פליגי ביה אם מליח הוי כבישול ואם כן רבי יוחנן פליג על רב דלעיל דאמר דגים קטנים מלוחים אין בו משום בישולי עובד כוכבים דמליח לא אסרו כמ"ש שם ובטור כתב בדין זה לשון הרשב"א דמפ' דמיירי שנמלח ע"י ישראל ובדגים גדולים איירי שהמליח אינן מכשרתן לאכול אלא ע"י הדחק וכי בישלן א"כ עובד כוכבים פליגי ופסק כר' יוחנן ותמיהא לי שלא הזכיר לדברי אביו רבינו דפוסק כחזקיה ובר קפרא ובקצור כתב כדברי רש"י : [ל] **דהוו** להו רבים · ולא אפסיק הלכתא דלא כוותייהו כמו בבילה ללויה : [ל] **ועוד** שהיו רבותיו של ר"י · וכ"כ לקמן גבי כבשים כו' ועיין בפ' בתרא גבי פלוגתא דחזקיה ור"י בהגדילו באיסור : [מ] **ביצה** ללויה אסורה · ל"ק אחזקיה ובר קפרא שהיו תנאים ועיין עוד בתוס' : [מ] **ה"ג** והני קפריסין וכ"ה בהרי"ף: לקמן בסוף הפרק: [נ] **וכוספן** · פסולת של תמרים שעשו מהן שכר והולטין אותן רש"י: [ס] **מותר** דקי"ל וכו' · כך כ' הרי"ף ומשום מסקנא קי"ל הכי לקמן אבל בכל תנאי בתרי ברייתא פליגי בה ולכן לקמן לא מייתי ראיה מהכא : [ע] **נותן** טעם לפגם. מפורש בסוף מכילתין : [פ] וגם ר"י נשיאה התיר את השמן. אע"ג דשייך בהו זליפתן של כלים כדאיתא בגמ' ריש דף ל"ו : [צ] **שפוגם** אפי' הוא בעין · ובסוף מכילתין לא כתב כן ועיין מה שכתבתי שם בס"ד : [ק] **בסתם** כלי עובדי כוכבים . כדלקמן בסמוך : [ר] **והלכתא** כוותיה כדאמר פרק מי שהוציאוהו · תמיהא לי דהתם דף מ"ו איבעיא להו ר"מ ור"ש מאי תיקו : [ש] **ולטעמיה** קפילא · כדאמרינן בפ' גיד הנשה דף צ"ז ע"א : [ת] **א"נ** בשוחט לכתחילה כו' · לא כתבו בפ"ק דחולין : [א] **והוה** לן למיזל לקולא · תמיהא לי דלא כתב כן לעיל בפ"ק אלא בשם ר"ת ובפ"ק דב"ק כתב בשם הרי"ף דרגיל לפסוק כאיכא דאמרי וע"ש : [ב] **ה"ג** שדרכן לתת לתוכן : [ג] **אין** הלכה כתלמיד כו' · וכ"כ לעיל וצ"ע בפרק בתרא בפלוגתא דהגדילו באיסור : [ד] **מפני** שערבונה · פירש"י במתני' דגים טמאים הדומים לה : [ה] **מותר** · פי' התוספות דיליף ליה מאין לו עיין עליו : [ו] **כל** דאית ליה קלפי שרי · פי' קשקשת וכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר כדתנן בפ"ו דנדה : [ז] **עד** שתפסל · תמיהא לי על רבינו וגם הרי"ף שלא כתבו לסה דת"ר אשת ע"ה שנשאת לחבר וכו' ואיתא נמי בגמ' דבכורות ס"פ עד כמה וגם שם לא כתבו רבינו : [ח] **אסור** בחותם א' · עי' לעיל גבי ת"ר א' הלוקח וא' השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים כו' : [ט] **ולא** חתיכת דג שאין בה סי' · כבר כתבו התוס' גי' זו בשם התוס' וכן ראיתיה שם ספ"ה וכן גי' הרי"ף [י] **מלח** סלקונדרית . זאלין וואסער בלשון אשכנז כ"כ בפי' שבס' הרי"ף : [כ] **רב** הונא אמר כו'. וכוותיה פסק ר"פ לקמן : [ל] **דסימני** עוברות דלקמן : [מ] **וביוצא** בהן נאמר כו' נ"ל שצ"ל דכיוצא בהן ומכל מקום כפל לשון הוא ובג"

פי'

חופים לא· ומ"מ (א) היכא דמכיר ראש ושדרה לא חיישינן אשמא יש בהן ממין דגים טמאים שאין ידועים לנו דהנהו לא שכיחי בינינו כדאמר בפ' אלו טריפות (דף סב:) אי משום פרס ועזניה לא שכיחי בישוב [ג] הילכך אין לסמוך על הראש ושדרה להתיר דג עליהן: **מב אמר** רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבול בצירן· אבל בגופו ד"ה אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר לכל אחד ואחד· מדמפליג בין צירן לגופן משמע דציר לא אסור מדאורייתא· וכן משמע בחולין בפרק גיד הנשה (דף לט:) דקאמר התם שאני ציר דזיעה בעלמא הוא· וקשה דבפ"ק דבכורות (דף ו:) משמע דציר אסור מדאורייתא· דקאמר התם אלא מעתה טעמא דרבנן מגמל גמל ור"ש מאת הגמל הא לאו הכי ה"א דחלב בהמה טמאה שרי מאי שנא מהא דתניא הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן· אלמא מדפריך אמאי אצטריך קרא לחלב ניליף מציר אלמא דרשא גמורה היא· וכן בפרק העור והרוטב (דף קכ:) מייתי הא דהטמאים לאסור צירן ורוטבן בהדי הא דהמחה את [ס] החלב וגמעו חייב· והמחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת· ונבלת עוף טהור שהמחהו באור טמא ועביד צריכותא מכולהו· אלמא דרשא גמורה היא· וי"ל דציר דגים דרבנן ושרצים דאורייתא· ומהטמאין דשרצים קדרים כדמוכח בהעור והרוטב (שם) דקאמר ולכתוב בשרצים וליתי הנך ותיגמרי מיניה· ובבהמה טמאה דריש בת"כ טמאים הם לכם לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן· ובההיא דבכורות גבי חלב בהמה טמאה ה"ל לאיתויי קרא דבהמה טמאה וטמאים הם לכם· אלא דנקיט דרשא דהטמאים דשרצים שהוזכר בגמ' דידן וסמיך אדרשא דטמאים הם לכם דכתיב בבהמה טמאה ואע"ג דבת"כ [ע] דריש ב נמי שקן לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן צירן אסמכתא הוא דזיעה בעלמא הוא· וה"ת בפרק כל הבשר (דף קיב:) גבי רב מרי דאימלח ליה בשר שחוטה בהדי טריפה וקאסר ליה רבא מהטמאים לאסור צירן· ופריך מדג טמא שמלחו עם דג טהור מותר· [פ] מאי פריך מציר דדג אציר דבשר· וי"ל דשפיר פריך דקים ליה דציר דגים אסור מדרבנן דקתני סיפא דהיא אם טמא מליח וטהור טפל אסור· ובהדיא תנן במסכת תרומות (פ"י מ"ח) דג טמא דצירו אסור וש"מ הא דשרי כשמלחו זה עם זה משום דלא בלע הוא· ועל זה אנו סומכין כשמביאין בקרון אחד או בחבית אחד דגים מלוחים טהורין וטמאין ביחד שמתירין אותו· דספיקא דרבנן היא שמא לא נמלחו בתחלה ביחד ואחר שפלטו כל צירן עירבן יחד· אמר רב פפא הלכתא עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחד ואחד*:

הגה"ה

* והתיכות דג שיש בה סימן בין בכולה בין במקצת' ואפי' באחד ממאה שבהם מותר וכגון כשמחברים אותן יחד מתחברות וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד· ע"כ:

מג אמר רב [א] כהנא אמר רב קרבי דגים ועוברן אין נקחין אלא מן המומחה· ולמה לי מומחה נבדוק בסימניהם· דתניא כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים· ואילו הן סימני ביצים כל שכודרת ועגלגולת· ראשה אחד כד וראשה אחד חד טהורה· שני ראשיה חדין שני ראשיה כדין טמאה· חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים טהורה· חלבון מבפנים וחלמון מבחוץ טמאה· חלבון וחלמון מעורבין זה בזה בידוע שהיא ביצת השרץ· אמר [ג] רב כשנימוחו· ר"ת דקדק מדלא משני הכא סימני עוברי דגים לאו דאורייתא ואין לסמוך עליהן כי היכי דמשני בפ' אלו טריפות על סימני ביצים דלא בדקינן שמנה ועשר ספיקות בסימני ביצים משום דסימני ביצים לאו דאורייתא· ש"מ דסימני דגים דאורייתא· ויש לסמוך עליהן להתיר בורבותא· שאין נוהגין להן קשקשין [צ] ומספקא לן אם השירו ויש לדחות דהא דלא משני הכי משום דהכתי תיקשי לך בלא מומחה נמי יהיו ניקחין אם יאמר מדג פלוני טהור· כדפריך באילו טריפות (דף סד·) גבי ביצים ליקח מהן בענין זה וא"ת השתא נמי דמשני כשנימוחו תקשי לך בלא מומחה נמי יהא נקחין היכא דאמר אני מלחתים או אילו הדגים ואילו קרביהם· וי"ל דהני טעמא לא ד שייכי ברוב המוכרין· ולהכי שייך שפיר למימר אין נקחין אלא מן המומחה· ואף ע"ג דבלאו מומחה נמי נקחין כשאומר אני מלחתים או אלו דגים וכו'· דבכה"ג לא שכיח· אבל של דג פלוני טהור שייך ברוב המוכרין· דכל בקי בהן יכול לומר דבר זה ועוד אי סימני דגים דאורייתא אלי תנית בדלא תנית· ושמא כיון משום דמצוין יותר וניכרין סימני ביצים נקט בהו סימנא לעוברי דגים וגם מן הירושלמי משמע דסימני עוברי דגים לאו דאורייתא· תנדם בירושלמי דפירקין נתן בר אבא אמר קומי שמואל ידע אנא מפרשא בין עוברי דגים טמאים לעוברי דגים טהורין· עוברי דגים טמאין עגולים ועוברי דגים טהורין ארוכין· אמא ליה ההיא שלופתא אמר ליה כזה מהו א"ל טמא· א"ל לא בית לי דאמרת על טהור טמא אלא דסופך למימר על טמא טהור· וא"כ יש עובר דג טמא הדומה לשל טהור ואמר בפ' אלו טריפות (שם) כיון דאיכא דעורבא דדמי לדיונה סימנים לאו דאורייתא ודוחק לומר דליכא דדמי אלא שזה היה טועה: **מד** [דף מ ע"ב] **חיליתא** גלוסקא המגולגלין· פשיטא· לא צריכא דרפו עובא· מ"ד תמרא דמא בהו· קמ"ל הני מחמת נשמא הוא [ק] דנפיש בהו: ת"ר הכגבים והקפריסין והקפלוטות הבאין מן האוצר ומן האפתק ומן הספינה מותרין· הנמכרין לפני החנוני בסלים אסורים· מפני שמזלף עליהן יין· וכן יין הפוחים של עובד כוכבים הבא מן האוצר ומן הספינה מותר· [ר] והנמכר לחנוני בקטלוזא אסור מפני שמערב בו יין: הני תגבים דבהגי הכא כבושין נינהו ולא שלוקין [ש] דשלוקין אסורין: הדרן עלך אין מעמידין

פרק שלישי

א כל הצלמין אסורין מפני שהן נעבדים פעם אחת בשנה דברי ר"מ וחכמים אומרים אין אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או כדור: רשב"ג אומר אף כל שיש בידו כל דבר: **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו· אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [א] בעומדין על פתח מדינה [דף מא ע"א] אמר רבא מחלוקת בשל כרכים אבל בשל כפרים ד"ה אסור דלמיפלחינהו עבדינהו: **מתני'** המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין· מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד: **גמ'** [ב] אמר שמואל אפילו שברי עבודת כוכבים· והאי דקתני שברי צלמים משום דבעי למיתני סיפא מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד· [דף מא ע"ב] והני לאו שברים נינהו דמוקי לה שמואל בעומדין על בסיסן דהוי כמו שנעשו מתחילה לכך ולאו שברים נינהו איתמר [ג] עבודת כוכבים שנשתברה מאליה רבי יוחנן אמר אסורה· ור"ל אמר מותרת· וקי"ל כרבי יוחנן*:

הגה"ה

* והא דאמר שמואל לעיל דאפילו שברי עבודת כוכבים מותר מיירי דלא חזינן דנשתברה מאליה דאימר עובד כוכבים שברה כך פירש רש"י ורבינו שמואל אבל היכא שנשתברה מאליה אפילו שברי שברים אסור וכן צריך לבטל כל קיסם ח וקיסם דקי"ל כרבינא"ז ע"כ:

ב [דף מב ע"ב] **אפרוחין** שקננו באשירה ואין צריכין לאמן מותרין· אבל ביצים או אפרוחין שצריכין לאמן אסורין· ולא יעלה באילן ליקח אפרוחין שאין צריכין לאמן· אלא יתיז בהן בקנה· ולא חיישינן שמא יעלה באילן: **ג מתני'** המוצא כלים ועליהן צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח ר' שמעון בן גמליאל אומר על המכובדין אסורין ועל המבוזין מותרין· [דף מג ע"ב] רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים· אמר לו אף הוא נעשה זבל וכתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם: **גמ'** [דף מג ע"א] ת"ר איזהו צורת דרקון. פירש רשב"א כל שיש לו ציצין בין פרקיו· מחוי רב אסי בין פירקי צואר· אמר רבי חמא בר חנינא הלכה כרשב"ג: **ד אמר** רבה בר בר חנה אריב"ל פעם אחת הייתי מהלך בדרך אחר רבי אלעזר הקפר ומצא טבעת ועליה צורת דרקון· מצא עובד כוכבים קטן ולא אמר לו כלום מצא עובד כוכבים גדול אמר לו בטלה ולא בטלה· סטרו ובטלה· ש"מ תלת· [ד] ש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו· וש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים בעל כרחו· וש"מ יודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה מבטל· ושאין יודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה אינו מבטל· גרסינן בפרק השוכר את הפועל (דף סד:) גר תושב מהו שיבטל עבודת כוכבים· (מסתברא) דפלח מבטל דלא פלח לא מבטל או דלמא כל דבר מיניה מבטל והאי בר מיניה הוא· ופשט רב נחמן מסתברא [ג] (דבר מיניה) מבטל דלא [ד] (בר מיניה) לא מבטל: **התנן** התם דמות צורות לבנות היו לו לר"ג בעלייתו בטבלא ובכותל שבהן מראה את ההדיוטות כזה ראית או כזה ראית· ומי שרי והכתיב לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות· [דף מג ע"ב] שאני ר"ג דאחרים עשו לו· [ה] כלומר קיבלו מן העובד כוכבים עשוי· והאמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא סמי עיניה דהין· התם בטבעת שחותמה בולט [ו] ומשום חשדא· כדתניא טבעת שחותמה בולט אסור להניחה *ומותר לחתום בה· חותמה שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה· האי חותם [ז] מיירי בחמה ולבנה כוכבים ומזלות ופרצוף אדם שאסור לעשותן· וגם לשהותן אם עשאן עובד כוכבים משום חשדא· וצורת דרקון מותר לעשותה [ח] ואסור לשהותה [ט] והאי דאסרינן צורת אדם [י] ודרקון דוקא בגולם שלם· אבל צורת הראש בלא גוף שלם מותר ט ולא תעשון אותי דרשינן· [כ] וגם חשדא ליכא אם אין כל הדמות שלם· ומי חיישינן לחשדא והא הוא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דאוקי בה עובד כוכבים אנדרטא והוו עיילי בה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בה ולא חיישי לחשדא· דרבים שאני· והא ר"ג דיחיד הוה· תימה אמאי לא משני דצורת לבנה לא היתה בולטת· וריב"א ור"ת ז"ל היו אומרים דבחמה ולבנה כוכבים ומזלות אין חילוק בהן בין בולטין לשוקעין· כי נראין בעינינו כשוקעין ברקיע. ואין חלוק בין בולטין לשוקעין [ל] אלא בצורות ובפרצופות· כיון דנשיא הוה הא שכיחי רבים גביה· ואיבעית אימא דפרקים הוה· ואין יהביר אלא דמות שלם· ואיבעית אימא להתלמד עבד דכתיב לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות: [מ] תניא אידך לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חיות ואופנים ושרפים [נ] וכרובים ומלאכי השרת· [ס] תניא (אידך) כל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם· אמר רב הונא בריה דרב יהושע מפירקיה דאביי שמיע לי לא תעשון אתי קרי ביה לא תעשון אותי. [דף מג ע"א] ת"ר לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם [חצר תבנית עזרה] שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה· אבל עושה [ע] של חמשה ושל ששה ושל שמנה· אבל לא של שבעה ואפילו של שאר מיני מתכות: [דף מג ע"ב] רשב"ג אומר על המכובדים כו'. איזו הן המכובדים ואיזו הן מבוזין· אמר רב מכובדים

הגה"ה

ואם היה טבעת שיש עליה עבודת כוכבים אפילו חותמה בולט אסור לחתום בה· מא"ז ע"כ:

הגהות הב"ח א במא כ"ב ודוקא בטרית שאינה סרופה ודאי לא [חיישינן לטמאין אע"ג] דלית בהו קשקשים כיון [דלא ראינו] אותם קודם מליחה ונפיך שסמכינן הרא"ש ושדרה ולא חיישינן לטמאין דסמכו לא שכיחא בינינו אבל אם [ראינו אותם] שאינו מלוח ואין בו קשקשים [לא סמכינן] ארא"ש ושדרה סוא"ל וריש"א לפנינו שאין בו קשקשים ולא תלינן דנשרו בעלייתו ולפיכך יש לנו לחוש שמא דג טמא הוא ודמי לטהורים ברא"ש ושדרה [והב"ח מכל] : ב נמי גבי דגים שקן : ג תיבת (עשר) נמחק : ד לא שכיח ברוב : ה והנמכר בחנוני בקטלוזא : ו עבודת כוכבים מותרין והאי : ז דאפי' מגא שברי וכו' פרש"י כ"כ עיין בפרש"י ס"פ כל הצלמים כפלוגתא דרב ושמואל : ח וקיסם כ"כ מיהו אין זה אלא כהדיוט יכול להתזיר : ט מותר דלא תעשון :

הגהות הגרי"ב [א] בגמ' סגי' ברונא : [ב] נ"ל רבה : [ג] נ"ל דפלח : [ד] פלח :

פלפולא חריפתא

סי' פ"ג השמיט עד ומ"מ היכא כו'· [ג] **הלכך** אין לסמוך כו'· נ"ל דגרסינן להא קודם ומ"מ היכא כו' כתב הב"י וז"ל והאמת שדבריו צריכין ביאור דכיון דמסיק דאין לסמוך על ראש ושדרה להתיר דג עליהם היכי קאמר דהיכי דמכיר ראש ושדרה לא חיישינן ושמא יש בהן ממין דגים טמאים וכו' ונראה דה"ק כשבא לפנינו דג שאין אנו יודעין מאיזה מין הוא כיון שמכיר ראש ושדרה שרינן ליה ותלינן ליה שטהור הוא אלא שהסירו או נשרו קשקשיו אחר עלייתו ולא חיישינן שמא מסתם סמניהם טמאים דדמו לטהורים בראש ושדרה דהנהו לא שכיחים בינינו אבל כשבא לפנינו מין דג שאנו יודעים שאין בו קשקשת לא סמכינן על ראש ושדרה להתירו דדלמא מאותן טמאים דדמו רישייהו לטהורים וגם יש להם שדרה הוא ואע"ג דלא שכיח בינינו דלמא אתרמויי אתרמי ומשתכח· וליכא למימר כי היכא דהתם חיישת דילמא הסירו או נשרו קשקשיו אחר שעלה מן הים ה"נ ניחוש שמא בעלייתן נשרו ואפשר דנשרו אחר שעלה שכיח טפי מנשרו בעלייתן מן המים ודוחק עכ"ל אבל יותר מסתברא ליישב דברי רבינו מה שכתב הטור וז"ל וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין לסמוך עליהם ומ"מ כתב עובד כוכבים שמביא חבית מלא מחתיכות דגים מלוחים כל דג שמכירין ראשו ושדרתו מותר והשתא אסורין עכ"ל נראה מזה דדוקא בחתיכות מלוחים הוא דשרי וטעמא רבא איכא דגבי חתיכות מלוחים איכא למתלי שקודם המליחה הסירו הקליפות בידים שכן דרכן של בני אדם לעשות כן כדי שהמלח יהיה לו יותר כח להבלע בחתיכות מ"מ נראה דחתיכות לאו דוקא אלא משום דלעיל מיירי נקטו חתיכות להתיר בכשהן מתאימות נקטי נמי הכא חתיכות אבל מלוחים נקט הכא בדוקא מטעמא דפרש"י אע"פ שהב"י לטעמו כתב דלאו דוקא ועיין לקמן גבי עוברי דגים: [ס] **החלב** נזירי פ"ג [ע] **דרש** נמי שקן· דגבי דגים: [פ] **מאי פריך** מציר דדג כו' וכ"כ בתוספות דבכורות ותימה דהא כבר אמרינן דמדרבנן מיהא אסיר ומה הוצרך עוד לראיות דלקמן : [צ] **ומספקא** לן אם הסיר לשיטת ב"י שכתבתי לעיל צריך לומר דהכא נמי אנו יודעים שאין בו קשקשת : [ק] **גי'** רי"ף משחא דנפישא בהו וגי' הגמרא משחא הוא דרפו : [ר] **ה"ג** ברי"ף והנמכר בקטלוזא לפני חנוני אסור : [ש] **אבל** שלוקים אסורים ודייקינן מדקתני לה גבי קפריסין וקפלוטאות דכבושין נינהו ולא שלוקין ועוד דייקי' מהא דאמר לעיל אמר רב ברונא אמר רב עובד כוכבים שהניח אור באגם כל חגבים שבו אסורין וסוינן בה אי משום בישולי עובד כוכבים כה"ג מי אסיר כלומר שהעובד כוכבים לא נתכוין לבשלם ואמאי אסירי מכלל שאם נתכוין לבשלם ודאי אסירי הרי"ף :

פרק שלישי [א] **בעומדין** על פתח כו'· וכן גי' הרי"ף וניחא טפי למסקנת הר"ן דבין לר"מ בין לרבנן קאמר משא"כ לגי' הגמרא ובעומדים א"כ קאי אדשמואל דלא אמר אלא לר"מ כדפרש"י : [ב] **אמר שמואל** אפי' שברי עבודת כוכבים· ואע"ג דפסקי' לקמן כר"י דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה כתב הר"ן משום דטעמא דשמואל דלנשברה מאליה לא היי' דמסתמא אליל אינה משתברת מאליה דודאי מנטר לה שפיר ומ"ש שברי אליל (ר"ל שעושים צורת כוכבים ומזלות מכסף או מזהב ושאר מיני מתכות וכן בב"מ שנזכר שברי עבודת כוכבים פי' כנ"ל) שרו דאע"ג דאי ודאי נשבר מאליה שבריה אסורים וכדר"י לנשברה לא חיישינן משום דלא שכיחא אלא אמרינן דעובד כוכבים רתח עלה ושברה ומ"ש שריא דבטולי בטלה כו'· אבל לפי' ר"ת בתוס' שמפ' דבאנדרטי שרי טפי ומשום היתר דרבנן קאמר דדוקא מתירין באנדרטי של מלכים גרסי' שפיר ובעומדין דכולהו קיימי אדרבנן וזו נראה שדעת רבינו והרי"ף כן היא דשמואל נמי קאי אדרבנן מדכתבו לדשמואל וא"כ י"ל דאע"פ דשמואל אדר"מ קאי וכפי' הר"ן דאע"ג דאנדרטי שרי טפי קאסר ר"מ משום דחייש למעוטי וקמייתי ליה רבינו והרי"ף משום דמעינן דאפ"ה כי יש בידו צפור או כדור כו' קאסרי רבנן ופי' זה מפ' הב"י סי' קמ"א אבל בקיצור נראה כפי' הראשון שכתבתי : [ג] **עבודת** כוכבים שנשתברה מאליה · עי' סוף פירקין : [ד] **ש"מ** עבודת כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו· אע"פ שאינה עובדה כגון זה לפעור וזה למרקולים כי הכא דהא כי מצא עובד כוכבים גדול א"ל בטלה אע"ג דלא הוה ידע אי פלח להך עבודת כוכבים והא לא שמעינן ליה ממתניתין דפרק דלקמן דה"א כי תנן דעובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו דהכי מילי בזה וזה לפעור וזה וזה למרקולים אבל זה לפעור וזה למרקולים לא דדכוותיה אמרי' בריש פרק בתרא דמכילתין בדף ס"ד ע"ב גבי הא דתניא בין אינה עובדה כו' הר"ן : [ה] **כלומר** קיבלו מן העובד כוכבים עשוי· דאלו לומר לעובד כוכבים שיעשה הוא אסור משום שבות מידי דהוה לומר לעובד כוכבים חסום פי פרתי ודוש בה דאסרי' משום שבות בב"מ פ' הפועלים ותוס' כתבו דמלוה שאני : [ו] **ומשום** חשדא· ולקמן פריך א"ה בדר"ג נמי ניחוש לחשדא הר"ן : [ז] **מיירי** בחמה ולבנה כו' דלא כר"ת וריב"א דלקמן וקשיא התימה דלקמן וגם הר"ן הקשה דמאי מייתי ראיה מהך ברייתא דמשום חשדא דהא ברייתא מצי מיירי דאסור לקיימן מן התורה אלא ודאי דמיירי בשאר צורות שלא נאסרו מן התורה לא לעשותן ולא לקיימן ואסרום חכמים משום חשדא : [ח] **ואסור** לשהותם· מסיק ב"י סי' קמ"א מדברי הטור דה"פ אם מצאם וטעמא דחיישינן שמא עבדום קודם שמצאם : [ט] **והאי** דאסרי' צורת האדם · פי' בעשייה ובהייה : [י] **ודרקון** · פי' בשהייה : [כ] **וגם** חשדא ליכא כו'· משום צורת אדם הוא דנקט אבל בדרקון ליכא למימר חשדא אפי' בגוף שלם דהי הוה חשדא לתסר לעשותו כדדייק ב"י לעיל דמש"ה כתב הטור טעמא שמא עבדום כו': [ל] **אלא** בצורות ופרצופים· לשון התוס' אלא גבי פרצופים וכיוצא בהן ולשון הטור סי' קמ"א אלא בשאר צורות ופרצופין : [מ] **תניא** אידך לא תעשו כן לשון הרי"ף : [נ] **וכרובים** ל"ג בגמרא וברי"ף· וכן נראה דהיינו כרובים הייט חיות כמפורש ביחזקאל גם בטור לא העתיק כרובים: [ס] **ה"ג** תניא כל הפרצופים וכן הוא ברי"ף : [ע] **של** חמשה ושל ששה· נ"ל דאיצטריך לאשמועינן אף

תפארת שמואל

(א) ומ"מ היכא דמכיר ראש ושדרה פי' היכא שיש כאן חבית מליאה חתיכות מנוחים מתירין כל החתיכות· שאתה מכיר ראש ושדרה· ואוקמיה אחזקיה כשהיה שלם היו בו קשקשין אלא שעכשיו נחתכו ונמלחו ונשרו קשקשיהם אבל דג שלם שהובא לפנינו ואין בו קשקשים· ואם כן הוא בחזקת איסור רק שאתה רוצה להתירו בסימן ראש ושדרה ותאמר בודאי נשרו קשקשיו כה"ג אין נתירו ודו"ק עיין בטור יו"ד סי' פ"ג:

למעלה מן המים · מבוזין למטה מן המים ושמואל אמר אלו ואלו מבוזין הן · ואלו הן מכובדין שעל הנזמין ושעל השירין ועל הטבעות · תניא כוותיה דשמואל · מכובדין שעל הסירים ועל הנזמין · ועל הטבעות · ומבוזין שעל היורות ועל הקומקמוסין ועל הסדינין [פ] ועל המטבעות* · איכא דקרי סירים פירום אלעדה · אבל בגדי סיראין וכל מלבושי יקר מבוזין מיקרו כיון שלובשים אותן והוי כסדינין · [צ] ואיכא דקרי הסירים ולבושי יקר מיקרו מכובדין : מתני' [דף מד ע"ב] שאל פרוקלוס בן פלוספוס בעכו את ר"ג כשהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתיב בתורתכם לא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי א"ל אין משיבין במרחץ כשיצא א"ל אני לא באתי בגבולה היא באה בגבולי · [ק] אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ ד"א אם נותנין לך כל ממון שבעולם אי אתה נכנס לבית עבודת כוכבים א ערום [ר] ובעל קרי ומשתין בפניה וזו עומדת על הביב וכל העם משתינין בפניה · [ש] ולא נאמר אלהיהם אלא את שהוא נוהג בו משום אלוה אסור [ת] ושאין נוהג בו משום אלוה מותר : גמ' והיכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא · וכ"ת בלשון חול א"ל והאמר אביי דברים של חול מותר לאומרן בלשון הקדש דברים של קדש אסור לאומרן בלשון חול · הנא כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ:

הגה"ה

*והאור"י מכאן יש ראיה למטבעות שלנו דשרי מעשה בקולוניא שציירו בחלונות של בית הכנסת צורות אריות ונחשים ושאלו להר"ר אליקים והשיב דאסור לעשות שום צורה שלא להתלמד וגם כיון דבעינן שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר והרואה שיעשיר יפין יהא נראה כמשתחוה לאותן צורות וכשהיה אבא מרי נער היו מצויירין בבית הכנסת צורות אילנות ועופות ודן לאיסור הסתא איתברר לן דכולהו אסור בעשייה כגון הפרצופין דהיינו אדם ובהמות וחיות וצורות כגון עופות ודגים ונחשים ותולעים וצלמים כגון כל תבנית ודבר העשוי כדמות כולהו העושה אותם עובר בלאו ובעשו לו אחרים מותר מן התורה ואסור מדרבנן עד שיפחות צורתו · מא"ז ע"כ :

ו [דף מה ע"א] מתני' העובדי כוכבים העובדים את ההרים ואת הגבעות [א] הן מותרין ושעליהן הם ריש שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך · רבי יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם · ומפני מה אשירה אסורה · מפני שיש בה תפיסת יד אדם וכל שיש בה תפיסת יד אדם אסור · אמר ר"ע אני אהיה אובין ואדון לפניך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נישאה ועץ רענן בידוע שיש בה עבודת כוכבים : [דף מז ע"א] מי שהיה כותלו סמוך לעבודת כוכבים ונפל אסור לבנותו · כיצד יעשה כונס להוך שלו ארבע אמות ובונה · היה שלו ושל עבודת כוכבים [דף מז ע"ב] נדון מחצה על מחצה · אבניו ועציו ועפריו מטמאין כשרץ שנאמר שקץ תשקצנו · ר"ע אומר כנדה שנאמר תזרם כמו דוה מה נדה מטמאה במשא אף עבודת כוכבים מטמאה במשא : גמ' והא קשביק רווחא לעבודת כוכבים · א"ר חנינא מסורא דעביד לה בית הכסא · והא בעי בצניעותא בליליא · והאמר מר איזה צנוע הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום · ואע"ג דאוקימנא כדרך · פיסא צניעותא מיהא בעי · דקגדיר ליה בהיזמי והיגי א"נ עביד לה בית הכסא לתינוקות : [ב] הבנים לתוכה עבודת כוכבים והוציאה הרי זה מותר :

ז מתני' שלשה בתים הן · בית שבנאו תחלה לעבודת כוכבים הרי זה אסור · סיידו [ג] וכיידו לעבודת כוכבים נוטל מה שחידש : גמ' אמר רב המשתחוה לבית אסרו : מתני' שלש אבנים הן · אבן שחצבו מתחלה [ד] לבימוס הרי זו אסורה · סיידה וכיידה לעבודת כוכבים [ה] וחידש נוטל מה שחידש · העמיד עליה עבודת כוכבים ושילה הרי זו מותרת : [דף מח ע"א] שלשה אשירות הן · אילן שנטעו מתחלה לשם עבודת כוכבים הרי זו אסורה · גדעו ופסלו לשם עבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף · העמיד תחתיו עבודת כוכבים ונטלה הרי זה מותר : [ו] איזהו אשירה כל שתחתיה עבודת כוכבים רבי שמעון אומר כל שעובדין אותה · מעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו והיה תחתיו גל [ז] אמר להו רבי יהושע בדקו את הגל · בדקו ומצאו בו צורה · אמר להן הואיל ולגל הן עובדין נתיר להם את האילן [דף מח ע"ב] לא ישב בצלה ואם ישב טהור · לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא · היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור : ח גמ' איבעיא להו עבר או עובר · רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה אמר עובר [ח] תנן · ורבי יוחנן אמר עבר תנן : ול"פ הא דאיכא אורחא אחריתי : והא דליכא אורחא אחריתי · א"ל רב ששת לשמעיה כי מטית התם ארהיטני · ומסיק בדליכא אורחא אחריתי ואדם חשוב שאני : מתני' זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה · והחזירין לא בימות החמה [ט] ולא בימות הגשמים · ר' יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהן והוה לזבל : גמ' וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסור והתניא רבי יוסי אומר טוחנין יתור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פירי · ואין מרכיבין בכפניות של ערלה · ואמר רב יהודה אמר רב מודה רבי יוסי [דף מט ע"א] שאם נטע והבריך והרכיב שמותר · אלמא לרבי יוסי זה וזה גורם מותר · ואסיקנא דר' יוסי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי זה וזה גורם מותר לדידכו דקאמריתו זה וזה גורם אסור אף לא ירקות בימות הגשמים · אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי · ההוא גינתא דאיזדבל בזבל של עבודת כוכבים שלחה רב עמרם לקמיה דרב יוסף כה"ג מאי · א"ל הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר* :

הגה"ה

* בין באיסור עבודת כוכבים בין בשאר איסור ואף ע"ג דאיסור יתר על ההיתר כפי' רשב"ם· מא"ז ע"כ

ט [דף מט ע"ב] מתני' נטל הימנה עצים אסורין בהנאה · הסיק בהן את התנור חדש יותץ ישן יוצן · אפה בו את הפת אסורה בהנאה · נתערבה באחרות [א] כולן אסורין בהנאה · ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח · אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים . פרש"י יוליך הנאת עצים שאפה בהן את הפת . ולפי פירושו אף הפת מותרת אפי' בלא נתערבה · ומתני' לא משמע כן דמשמע דר"א דווקא אנתערבה קאי · ופר"ח יוליך הנאת הפת לים המלח כי הפת כולו אסור · וכן מוכח בגמ' דקאמר לא שנו אלא פת אבל חבית לא דלפי' רש"י ה"ל למימר לא שנו אלא עצים אבל יין שנתערב בחבית לא · ונראה לי כפי' ר"י דלא הקילו חכמים להתיר את הפת בלא תערובת ע"י הולכת ד הנאת עצים · אבל בהא נראה לי כדפירש רש"י שאין צריך להוליך לים המלח אלא הנאת עצים · [י] וכיון שנסתלק מכאן גוף האיסור הותר הכל · והשתא ניחא ה ל"ש אלא פת שנתערב יוליך הנאת איסור לים המלח אבל חבית שנתערב לא · ה"ר זרחיה הלוי כתב דלא התיר רבי אליעזר אלא בהנאה אבל באכילה לא שמעינן ליה דאמר יש פדיון · והכי משמע בגמרא דבעי למימר ל"ש אלא פת אבל חבית לא ואמר רב חסדא אפי' חבית ומשמע פת דומיא דחבית דאינה ניתרת אלא בהנאה : וה"ר יונה ז"ל כתב בשם רבינו אפרת ז"ל דמותר אפילו באכילה · ולא דמי

הגה"ה

* ולא התירו לעשות כן לכתחילה אלא בשביל הפסד מרובה כגון נתערבו באחרות והיכא דאיכא למישרי משום זה וזה גורם כמו פת דמתניתין מותר אף באכילה ותמן בפסח דאסור במשהו במינו ושלא במינו בנותן טעם ואסור אף בהנאה כתב רשב"ם בשם רש"י דיוליך דמי הנאת איסור שבו לאיבוד ומותר ליהנות אבל באכילה אסור דסוף סוף טעם חמץ קטעים · מא"ז ע"כ :

להבית שאסור בשתיה משום מגע עובד כוכבים · אבל פת בשביל שנאפה בדבר האסור באכילה ו אינה נאסרת · כדתנן במס' תרומות (פ"י מ"ד) תנור שהסיקוהו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הפת מותרת · שאין טעם הכמון אלא ריח כמון ומשום הנאה אסרינן להאי פת וכיון שהוליך הנאה לים המלח תו לא מיתהני מעבודת כוכבים · תימה דבכל הנך איסור תערובת דמסכת ערלה לא מיתשמ' בחד מינייהו למימר יוליך הנאה לים המלח אלא רבי אליעזר הוא דאמר אהך דהכא ורשב"ם פי' דה"ה בשאר איסורין · ונראה דדוקא בעבודת כוכבים [כ] משום דתופסת דמיה וכשמוליך הנאה לים המלח נראה כמוליך גוף האיסור· וכן טבעת וכוס של עבודת כוכבים שנתערבו באחרות דבפרק התערובות (דף עד·) שרו בהולכת הנאה לים המלח · עוד י"ל דדוקא בתנור שהסיקו בעצי עבודת כוכבים [ל] ואפה את הפת · נטל הימנה כרכור וארג בו את הבגד אמרינן יוליך הנאה לים המלח · לפי שאין ממשות האיסור בעין · [מ] וההוא גברא דאיתעריב ליה חביתא כיון דאי אפשר להיות בהולכת הנאה אלא היתר הנאה למכור או ליתן לפועלים עובדי כוכבים · אבל שיהנה גופו לא דהא אסור בשתיה · ושאר הנאות שעושין מיין כגון משרה או : כבוס דבר שגופו נהנה לא שכיחא הלכך שרי ע"י הולכת הנאה ומסתברא להחמיר כשיגויא בתרא דטעמא דמיסתבר הוא : גמ' אמר רב חסדא אמר רב הלכה כרבי אליעזר דאמר אם נתערבה הפת או הבגד באחרים יוליך הנאה לים המלח ומשתרו כולהו · ההוא גברא דאיתעריב ליה חביתא דסתם יינן בחמריה · אתא לקמיה דרב חסדא א"ל זיל שקיל ארבע זוזי דחמרא ושדי בנהרא ואידך משתרי לך בהנאה · ואי הוה מצי למיזבניה בחדא זימנא בהדי הדדי הוה מוכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו : מתני' כיצד מבטלה · קרסם זירד נטל ממנה מקל ושרביט ואפילו עלה הרי זה בטלה · שפאה לצורכה אסורה שלא לצורכה מותרת : גמ' אותן שפאין מה תהא עליהן · פליגי בה רב הונא וחייא בר רב חד אמר מותרין וחד אמר אסורין תניא כמאן דאמר מותרין · עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים לצורכו היא ושפאיה מותרין·לצרכה היא אסורה ושפאיה מותרין ישראל ששיפה עבודת כוכבים בין לצורכו בין לצורכה בין היא בין שפאיה אסורין· איתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אמר רב צריכה לבטל כל קיסם וקיסם · ושמואל אמר אין עבודת כוכבים צריכה ליבטל [נ] אלא דרך גדילתה · [ס] וקיימא לן הלכתא כרב באיסורי · ודווקא כשהדיוט יכול להחזירה · אבל אין הדיוט יכול להחזירה מותרין . [ע] תנו רבנן הלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר · ואם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח : הדרן עלך כל הצלמים

פרק רביעי

א רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו בצד מרקולים אסורות שתים מותרות והכמים אומרים את שנראה עמו אסורות ואת שאין נראות עמו מותרות : גמ' [דף נא ע"א] אמר רבי אבהו אמר ר' יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום למרקולים שהוא פטור · שנאמר זובח לאלהים יחרם גו' לא אסרה תורה אלא כעין פנים · פירש רשב"ם בשם רש"י כעין זביחה דפנים והוא הדין לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קטור ונסוך · וכל העולין על המזבח כיוצא בהן מיקרו תקרובת עבודת כוכבים לענין שלא יכולים [א] ליבטל · וכן כל מיני מאכל כגון יינות שמנים וסלתות · ושמעינן מהכא דהני נרות של שעוה [ב] שמביאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניה משכבן הכומר (או) ומכרן או נתנן לישראל מותרות בהנאה ממ"נ · אי תקרובת עבודת כוכבים הן אפילו ביטול אין צריכין [ג] דלא הוו כעין פנים · וא"נ נוי חשבת להו שייך בהו ביטול כמו בעבודת כוכבים עצמה · וכיון שכיבן העובד כוכבים לצורך עצמו ומכרן או נתנן (לישראל) או משכנן [ד] אין לך ביטול גדול מזה · וחתיכות של שעוה נמי שנותנין לעבודת כוכבים מותרות · דאפי' נוי ליכא וכעין פנים ליכא · [ה] ואין הקדש לעבודת כוכבים ואפי' ביטול לא בעי · וככרות שמולחין דורון לישראל מותרין · שאין מקריבין לפני עבודת כוכבים אלא חוק לכומרים הן · אבל אם היו מקריבים אותן לעבודת כוכבים כעין פנים קרינא ביה דדמיא למנחת מאפה תנור · ואע"ג דליכא [ו] זריקה המשתברת וגם לא הקטירו ממנו כלום אלא נתנו לפני עבודת כוכבים לתקרובת מקרי זבחי מתים אפי' לא שייך בה זריקה המשתברת · כיון שכיוצא בו מקריבים בפנים כגון יינות שמנים וסלתות ומנחה ומאפה תנור ומים

הגהות הב"ח א עבודת כוכבים שלך ערום וכו' ולא נאמר אלא אלהיכם את כצ"ל: ב צניעותא דעבד ד לה ב"ה ד יצא והאמר וכו' מיהו צניעותא בעי למעבד דקג"יר וכו' לתינוקות הס"ד ותיבת (והבנים לתוכה וכו' מותר) נמחק: ג לעבודת כוכבים ותידש נוטל מה שחידש הבנים לתוכה עבודת כוכבים והוציאה הרי"ו נוהר אמר רב: ד הולכת הנאה לים המלח הכל: ה נימא דקאמר ל"ש: ו באכילה אינו נאסר באכילה כדתני וכו' שאין בו טעם:

הגהות הגרי"ב [א] נ"ב ואת ות בהמרות :

פלפולא

המשה דה"א דאע"ג שאין בו קנים כמספר של מנורה שבמקדש מ"מ הרי היא כתבנית גופה של מנורה וקנים יוצאים מזה וקנים יוצאים מזה הלכך אסור קמ"ל דלא כיון שאין כאן מספר כל הקנים : [פ] ועל המטבעות. כך הגיה ר"ת כמ"ש בתוס' וגם גי' רי"ף כן וכן מצאתיה בהדיא בתוספתא פרק בתרא. [צ] ה"ג והיא דקרי הסיראים וכן העתיק הב"י סי' קמ"א : [ק] ברי"ף גורס ועוד אין אומרים : [ר] ובעל קרי. פרשתיו בתוספת י"ט: [ש] ה"ג לא נאמר אלא אלהיכם את שהוא : [ת] ה"ג ושאינו נוהג בו משום אלוה מותר: [א] הן מותרין. עיין בפ' השותפין סי' י"ג: [ב] הבנים לתוכה עבודת כוכבים והוציאה הרי זה מותר. ל"ג הכא אלא לקמן בסוף המשנה קודם אמר רב המשתחווה וכו' : [ג] וכיירו גרסינן ברי"ם וכן בכולהו ומצאתיה הרבה בתרגום נביאים : [ד] לבימום גרסי' בגמרא ורי"ף אבל הטור בסי' קמ"ה העתיק לדימוס: [ה] ה"ג ברי"ף לעבודת כוכבים ותידש אבל בגמ' ל"ג ותידש וגרסי' נוטל מה שסייד וכייר : [ו] איזהו אשרה. דפליגי ביה ר"ש ורבנן גמרא: [ז] ה"ג אמר להן ר' שמעון : [ח] ל"ג תנן בגמרא ולא ברי"ף : [ט] ולא בימות הגשמים. ולא קתני והם זרע אסור כדקתני רישא ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא דאע"ג דאסור לכתחילה לזרוע תחתיה לא אסרו ההנאה בדיעבד כ"כ רבינו בפ"ק דחולין סי' ט': [י] ה"ג דכיון שנסתלק. מכאן הנאת גוף : [כ] משום דתופסת דמיה. ואע"ג דאינה ניתרת בכך מ"מ כשמוליך כו' נראה כו' הכ"ש שם במסכת ערלה : [ל] ה"ג ואפה בו את הפת ונטל סימנו כרכר וארג בו את הבגד : [מ] וההוא גברא כו' . דלקמן דסתם יינן וכ"כ הרי"ף וכתב הר"ן דלכך הוסיף דסתם יינן לפי שהוא סובר דביין מהוקמא מדקאמר בחמריה ולא אמר ביני דני ולפי' הולכך להעמידה אסתם יינן לפי שנראה שהוא סובר דקיימא לן כתקנתו של ר"א כדקיימא לן בתקנתו של רשב"ג (בפרק בתרא) דסתם יינן אפי' יין ביין וכי"ג דוקא חבית בחבית וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו מהל' מאכלות אסורות ע"כ : [נ] אלא דרך גדילתם. כמו נשירת עלין הנבייה דמתניתין דכיון דדרך גדילתם כדרכה נפלו העלין צריכין ביטול : [ס] וקי"ף הלכתא

חריפתא

כרב באיסורי. איכא דאמרי דכ"ע שברי שברים מותרין והכא בעבודת כוכבים של הדיוט והדיוט יכול להחזירה קא מיפלגי ודוקא כשהדיוט כו' כן הוא ברי"ף. וכתב הר"ן ולא תקשי לך אמאי והא קיימא לן (בריש פירקין) דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה דהכא בחד מתרי גווני עסקינן או בשעיקר עבודה כוכבים קיים ולפיכך מתירים מן השברים ומבטלן או משום דבשברי שברים עסקינן ע"כ ובב"י בסי' קמ"ו כתב שלמד הימנו אתה מדברי הרמב"ם בפ"ח דהא דדייקינן אבל אין הדיוט יכול להחזירה מותרים לאו לגמרא דמותרים בלא ביטול כלל אלא דכשהדיוט יכול להחזירה צריכה ביטול לכל קיסם וקיסם וכשאין הדיוט יכול להחזירה א"צ לבטל כל קיסם וקיסם ומ"מ אינה מותרת בלא ביטול כלל ומיהת כשביטל אבר אחד ממנה בטלו כל השברים ע"כ: [ע] ת"ר הלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים. לקמן הוא בפרק השוכר (דף ע"א) גרוטאות שברי כלים כספים אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר דאע"ג דמשיכה בעובד כוכבים קני הוי מקח טעות דלאו אדעתא דעובד כוכבים זבן ואי משנתן מעות משך אע"ג דמדינא נמי שרי להחזיר דמקח טעות הוא א"כ מוליך הנאה לים המלח דכי הדר ובקל זוזי מתוי כמזבן עבודת כוכבים לעובד כוכבים והכי מפרשינן לה בפרק השוכר עכ"ל הר"ן ומשום דבהשוכר מפרשינן לה מש"ה הרא"ש מקום פי' הכוא אע"ג דקדים מתנייה בפרק ר' ישמעאל :

פרק רביעי [א] ליבטל . לקמן מנין לתקרובת עבודת כוכבים טו' : [ב] שמביאין . גרס' התוס' משכבן הכומר ומכרן : [ג] דלא הוי כעין פנים . לשון הר"ן ואע"ג דהוי כדלקה במקדש מ"מ לא הוי דבר המשתבר דלהוי כעין זביחה או כעין פנים ע"כ וטעמא דשעוה לא אדליקו בפנים : [ד] אין לך בטול גדול מזה . פי' הכיבוי דמשכבן ונתנה נמי צריך כיבוי דהא לקמן מסיק כרבנן דרבי : [ה] ואין הקדש לעובד כוכבים. כדיתא בספ"ו דתוספתא איזהו מוקצה מוקצה לעבודת כוכבים אבל האומר שור זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום לפי שאין הקדש לעבודת כוכבים : [ו] זריקה המשתברת . כמו פיפי

ימלח ונתנוס לפני עבודה כוכבים לתקרובת מיתסר · כדאמר לעיל (דף כט:) בשר היוצא אסור מפני שהוא כזבחי מתים אלמא מפני שהכניסוהו ונתנוהו לפני עבודת כוכבים וחזר והוציאו נקרא זבחי מתים · דאי משום דאמרינן כיון שהכניסו שחטן מתחילה לעבודת כוכבים · [ו] א"כ גם הנכנס יהא אסור · והא דבעינן זריקה המשתברת היינו בדבר שאין מקריבין ממנו בפנים כגון שבירת מקל · ומלבושין שלובשין הכומרים הוי שלהן הוא ולא הוי עבודת כוכבים ומותרין ולא בעו ביטול : וגביע הכסף שאוחז הכומר בידו והמחתה שמקטירין בה משמשי עבודת כוכבים הן ובעו ביטול · ואם מכרן העובד כוכבים או משכנן לישראל לא בטילי · כרבנן דפליגי עליה דרבי דתנן מכרה או משכנה ר' אומר בטיל וחכ"א לא בטיל · וכן נוי ומשמשי עבודת כוכבים :

מתני' [דף נא ע"ב] מצא בראשו מעות כסות וכלים הרי אלו מותרין · פרכילי ענבים ועטרות של שבולים יינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בהן קרב לגבי מזבח אסור : הא מעות כסות וכלים מוקי לה במונחין דרך בזיון · ואם היו מונחין דרך כבוד אסורים דדבר של נוי הן · אבל פרכילי ענבים ועטרות שבולים אע"ג דמונחין דרך בזיון אסורין · דכיון דמידי דמיכל הוא וראוי לעשות ממנו שמנים וסלתות הקריבין בפנים תלינן דנעשה דורון ותקרובת הובאו שמה : **גמ'** [דף נ ע"א] אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאין לה בטול עולמית שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו ביטול לעולם אף תקרובת עבודת כוכבים אין לה ביטול לעולם · [דף נא ע"ב] אמר רב בימי בר חייא כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור · חוץ מן הקלקלין דבר של נוי אסור · שאין של נוי מותר : ב **מתני'** עבודת כוכבים שהיה לה גנה או מרחץ נהנין ממנה שלא בטובה · ואין נהנין מהן בטובה · היתה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה · פירש רש"י בטובה בשכר ולא נהירא לר"ת דא"כ בשכר ולא בשכר הוה ליה למימר · ולעיל בפרק כל הצלמים (דף מד:) פי' רש"י בטובה שמחזיק טובה לכומרים · ונראה שמותר לטחון ולאפות בתנור וריחים של כומרים שעושין בשכר ואין מחזיקין להן טובה · [ז] ועוד נראה דאפילו בשכר מותר כיון שאין התנור וריחים עומדים בחצר עבודת כוכבים · [ח] כי ההיא דמרחץ של אפרודיטי · ולא דמי ליריד של עובד כוכבים דאסור לתת מכס לעבודת כוכבים · דהתם מיירי שהמכס הוא לצורך עבודת כוכבים [ט] ונויה ותקרובתה · אבל האידנא אינו אלא חוק הכומרים והנאתן ואין עושין מהן לרכי עבודת כוכבים · כההיא דאמר בשילהי בן סורר ומורה (דף עד:) הני קוקי ודימונקי היכי יהבינן להו הלא הנאת עצמו שאני · ובירושלמי דפירקין גרסינן וכן בתוספתא חנויות של עבודת כוכבים אסור לספוד בהן חנויות של עבודת כוכבים אסור לשכור מהן · [י] ג ואם היו מעלין שכר למדינה מותר לשכור מהן אע"פ שהן עושין לצורך עבודת כוכבים · גבאין של עבודת כוכבים [כ] אסור ליתן להם : [ואם היו מעלין שכר למדינה ד אע"פ שגובין לאלילים מותר ליתן להם] : **גמ'** אמר אביי בטובה בטובת כומרים · שלא בטובה שלא בטובת כומרים · לאפוקי בטובת עובדיה דשרי : איכא דמתני לה אסיפא · היה שלה ושל אחרים נהנין ממנו בטובה ושלא בטובה · אמר אביי בטובה בטובת אחרים · שלא בטובה שלא בטובת כומרים · מאן דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא ומאן דמתני לה ארישא אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפי' בטובת כומרים שרי : **מתני'** עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה *מיד ושל ישראל עד שתיעבד · [דף נב ע"ב] עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים [ל] שלו ושל חבירו* · [מ] וישראל אין מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים · המבטל עבודת כוכבים ביטל משמשיה ביטל משמשיה הן מותרין והיא אסורה :[דף נג ע"א] כיצד מבטלה. קוטע ראש אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה · פחסה אע"פ שלא חסרה בטלה · רקק בפניה השתין בפניה גררה בטיט זרק בה את הצואה הרי זו אינה בטילה · * מכרה או משכנה רבי אומר בטל וחכ"א לא *בטל : **גמ'** וכי מאחר שלא חסרה אמאי בטלה · א"ר זירא שפחסה בפניה · מכרה או משכנה וכו' זעירי א"ר חנינא ור' ירמיה בר אבא אמר רב חד אמר מחלוקת בצורף עובד כוכבים אבל בצורף ישראל ד"ה בטל · וחד אמר אפי' בצורף ישראל מחלוקת · וקיימא לן לחומרא : **מתני'** [דף נג ע"ב] עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת · בשעת מלחמה אסורה · בימוסיאות של מלכים הרי אלו מותרין מפני שמעמידין אותה בשעה [נ] שהמלכים עוברים* : [דף נד ע"ב] שאלו את הזקנים ברומי אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה · אמר להן אם לדבר שאין לעולם צורך בו היו עובדין היה מבטלו · הרי הן עובדין לחמה ולבנה כוכבים ומזלות יאבד עולמו מפני השוטים · אמרו לו א"כ יאבד דבר שאין לעולם צורך בו · ויקיים דבר שיש לעולם צורך בו אמר להם אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן · שיאמרו תדעו שהן אלוהות שהרי לא בטלן : ג [דף נה ע"א] לוקחין גת בעוטה מן העובדי כוכבים · אע"פ שהוא נוטל בידו ונותן לתפוח · אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור ירד לבור מה שבבור אסור והשאר *מותר · [א] פי' רש"י אם נגע עובד כוכבים למה שירד בבור נאסר מה שבבור · [ב] ורשב"ם פי' אף בלא מגע עובד כוכבים נאסר היין מכח העובד כוכבים שדורך בגת ונמשך היין לבור מכחו כדאמר לקמן פרק בתרא (דף עב:) כחו של עובד כוכבים זה בכוונה הא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן : **גמ'** [דף נה ע"ב] אמר רב הונא יין כיון שהתחיל לימשך נעשה יין נסך · פי' ו רש"י שהגת עשויה במדרון ומטעה שנמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין רצונו לומר אם פינה החרצנים והזגין והבדילם מן היין והיין [ס] לבדו נמשך מצד העליון לצד התחתון ונשאר עומד היין בפני עצמו אז מקרי המשכה ונאסר במגע עובד כוכבים כל מה שבגת [ג] [ע] אף אם נגע בחרצנים וזגין · תנן לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח · וכשמאסף החרצנים והזגין ונותן לתפוח נשאר היין לבדו ונמשך לצד התחתון · ומשני בגת פקוקה ומליאה וכיון שהגת מליאה אי אפשר לפנות ולהבדיל כל החרצנים מן היין אלא מן העליונים הוא נוטל ונותן לתפוח ונשארו הרבה חרצנים וזגין עם היין ואין כאן המשכה · וכן כשדורכין בגיגית אין כאן המשכה · אבל אם פינה החרצנים וזגין לצד אחד כדי שימשך היין לצד אחר הוי המשכה · וכל שכן אם הוציא יין מן הגיגית דרך ברזא דהוי המשכה · וכן אם מלא כוסו יין מן הגיגית אפי' ישראל אם כיון לשלותו מן החרצנים ומן הזגין יש לחוש לו להמשכה · אבל אם לקח יין וחרצנים ביחד אפי' עובד כוכבים ושתה ממנו והחזיר שמותר אין כאן המשכה · וגיגיות המליאות ענבים ועומדים בבית העובד כוכבים יש לחוש שמא המשיך העובד כוכבים קלא מהם וחזר ומלאם · ואם העלים ישראל עיניו מהן אחר הבציר אסור ליקח מן היין אם לא שחתם הגיגית · וכן משמע בירושלמי דקאמר על מתני' דלוקחין גת בעוטה תני רבי יוחנן והוא שלא העלים ישראל עיניו ממנו · ותו קאמר התם דורכין עם העובד כוכבים ומסייעין אותו עד שיתעלם מעיניהן נתעלם מעיניהן נעשה יין נסך · וגם למשנה ראשונה יש לחוש [פ] שמא מחזיר גרגותני לגת · [פ] ומיהו איסור אין ללמוד משם דשמא בגת בעוטה ח יש להחמיר לפי שהיא דרוכה הרבה ועומדת לימשך · [ד] אבל בגיגית שלא נדרך היין אפשר דלא חיישינן להמשכה · [ה] ומיהו נכון להחמיר כיון דבדבר קל יכול לעשות דבר שנקרא המשכה · ואף למשנה אחרונה מותר לדרוך עם העובד כוכבים בגת פקוקה ומליאה* · [צ] ור"ת היה אוסר · כי אנו אברו לפי המשנה אחרונה כל דריכה עם העובד כוכבים אפילו בגת פקוקה ומליאה · כי יש לחוש קודם המשכה אטו לאחר המשכה · אע"ג דלא גזרינן לקמן (דף נו:) לייר לידיה אטו לא לייר לידיה · התם מינכר מילתא כיון דלייר לידיה אבל הכא [ק] כיון דבהמשכה כל דהו נעשה יין נסך א"א ליזהר · ור"ת ז"ל פי' להתחיל לימשך היינו שהתחיל לקלח היין מן הגת · אבל על הגת לא שייך המשכה ולישנא דהמשכה משמע כפי' רש"י · דלשון המשכה בכל מקום הוא משקין הנגררין ארצה ממקום מדרון · כענין ששנינו (מקוואות פ"ה מ"ג) מעין שהוא מושך כנד ורובה עליו להמשיך · וכן (תמורה יב:) שאיבה שהמשיך וכן זיתים שמשך מהן (שבת קמג:) שמן וענבים שמשך מהן יין · אבל דבר היורד מלמעלה למטה שייך ביה לשון קלוח כדאיתא לעיל בפ"ק (דף יב:) פרצופות המקלחים מים · וכן היו מקלחין בתוך המים (מקוואות פ"ד מ"ד) או ה"ל למימר ליתנא דמתני' משהתחיל לירד · ועוד פקוקה ומליאה [ר] לא משמע כפי' ר"ת · ובתוספתא משמע נמי כפי' רש"י דעל הגת שייך המשכה · דתניא בתוספתא הלוקח עביט של ענבים מן העובד כוכבים ומלא תחתיו [ש] גממיות מותר בלדן אסור . וגרסינן בירושלמי עד כאן כשהיה היין וענבים כאחת ונותן לתוך התפוח · היה נותן [ת] אלו לעצמן ואלו לעצמן [אפי' כן] א] מותר · גממיות מתחת האשכלות מותרות · שבלדיהן הן אסורות · ב] ר' יוסי בר בון בשם ר' יוחנן אמר הן עצמן נעשו יין נסך · פי' אפי' שתחת האשכלות כיון שנוטל האשכלות בידו ונותן לתפוח ונשאר היין בעצמו · ואע"פ שמעורב בו גרעינין וענבים שנשרו מן האשכלות · הלכך פי' רש"י עיקר דבכל ענין [א] דהוא פרים היין מן הזגין מיקרי המשכה · ואם נתן סל לתוך הגיגית [ב] כדי

הגה"ה

* משמשי עבודת כוכבים אפי' דעובד כוכבים אינם אסורים עד שיעבדו · מא"ז ע"כ :

הגה"ה

* ואפי' זה עובד לפעור וזה למרקולי' אבל גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים אין מבטל לקמן בפרק השוכר · מהרי"ח :

והיכא שיש לישראל שותפות בה עובד כוכבים מבטל חלקו אבל לא חלק ישראל משהובירר חלקו של עובד כוכבים מותר בהנאה דהא בטליה ואפי' למאן דלית ליה ברירה הכא יש ברירה דכל איסורי עבודת כוכבים דרבנן נינהו כך פירשב"ם בשם רש"י · מא"ז :

ההג"ה

* ובטול אשירה קורס' קיסמין יבישין שבאילן ונטל לצורכו לצרוף וזיכד זרידין לאין בטלה נטל הימנה מקל או שרביט או משיפה שלא לצורך ליפותה אסורה ואותן שפויין מותרין · מא"ז :

*אלא א"כ מכרה בפירוש לחבלה · מהרי"ת ע"כ :

הגה"ה

* ישראל שזקף לבינה להשתחות לה ולא השתחוה לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסור ואין לה ביטול אבל זקף עובד כוכבים אחרת משל ישראל והשתחוה לה אינה נאסרת דלמא לא ניחא ליה לישראל אלא באותה שזקף ולא כפי' רשב"ם פי"י בימוס שעשוי להושיב עליו עבודת כוכבים כשנפגם מותר דשקלי להאי בימוס ומייתי בימוס אחרינא מזבח שעשוי להקריב עליו עבודת כוכבים שנפגם אסור עד שינתץ רובו · ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים ואמרו לו שאם לא ישתחוה לבהמה יהרגוהו והשתחוה לה אסורה לגבוה וכל איסורין שבתורה יהרג ואל יעבור בפרהסיא בפני עשרה יהודים אבל בצנעא יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ואם רוצה להחמיר על עצמו ליהרג אפי' על מצוה קלה הרשות בידו ואין זה משום פושע בעצמו · ערלה וכלאי הכרם אין תופסין דמיהן ואם מכרן וקדש בהן את האשה מקודשת דהרי לאשה ליהנות מהן מדרבנן ודוקא לגבי אשה התירו ליהנות ממנה משום ביטול פריה ורביה · מהרי"ת :

* אבל כגון שאנו דורכין בגיגיות ואין כאן המשכה נראה לומר דאין עושה יין נסך אבל ר' תולה להחמיר ממנהג שבידינו ואין ר"ל לא איסור ולא היתר עד כאן דברי רשב"ם והאבי"ה כתב ובלבד שיתכוין להמשכת היין אבל אם כוונתו שמשכה כדי שיכנס בגיגית הרבה ולא כדי שיזוב לימשך היין לצד אחר אין נראה בזה להחמיר · מא"ז ע"כ :

הגה"ה

* אבל בגיגית פקוקה ומלאה שלא הוציא כלום מן היין וכל ענבים שנתנו בגת עדיין בתוכה אין אנו מקפידין אם העובד כוכבים מביא והיין מזלף או משבר ענבים במקל כדי שימשך ממנו אפי' רביעית או פחות מא"ז :

הגהות הב"ח א ועטרות של שבולים וכו' לעשות ממנו תקרובת ושמנים וסלתות: ב דאפי' לפרש"י בשכר: ג תיבת (ואם וכו' לצורך עבודת כוכבים) נמחק: ד למדינה מותר אע"פ שהן עושין לצורך עבודת כוכבים אמר אביי בטובה כצ"ל : ה עובד כוכבים דרבנן שהוא דנפק : ו דכיון שהגת : ז ענבים דרוכות ועומדות : ח בעוטה יפה יש וכו' שלא נדרך יפה אין בה כדי המשכה יין אפשר :

הגהות הגר"א א] נ"ב נ"ל ממותר גממיות כו': ב] ר' יוסי בר בון כו' וכתב בתורת הבית דאין הלכה כר"י מן התוספתא הנ"ל .

פלפולא חריפתא

טיפי דמים שע"י זריקה נעשים טיפים כדפירש"י : [ו] א"כ גם הנכנס יהא אסור · דשחיטה לעבודת כוכבים אסור בהנאה כדאמר בפרק קמא דחולין דף י"ג : [ז] ועוד נראה דאפי' בשכר מותר · פי' דאפי' לפי' רש"י דהכא ולשון הטור סי' קמ"ג ואפי' לרש"י כו' : [ח] כי ההיא דמרחץ כו' · בפרק דלעיל שם : [ט] ונויה ותקרובתה גרסי' וכן הלשון בטור : [י] ואם היו מעלין שכרן למדינה מותר · פי' שמעלה השכר למדינה ובני המדינה מספיקים לרכי אליל כיון שאין שכר מיוחד לאליל טור ס"ס קמ"ג : [כ] ה"ג אסור ליתן להם ואם היו מעלין שכר למדינה · אע"פ שגובין לאליל מותר ליתן להם · פי' שבני המדינה לוקחין לעצמן מה שגובים ומספיקים לרכי האליל מותר כיון שאם ירצו יקחו לעצמן כל מה שגבו ומה שנותנין לאליל כאלו נותנין מכיסן טור שם : [ל] שלו ושל חבירו · אפי' זה עובד לפעור וזה למרקולים כמ"ש בר"פ דלעיל אדר"א הקפר : [מ] וישראל כו' של עובד כוכבים · וכ"ש עבודת כוכבים שלו רש"י וברייתא הוא לקמן ריש דף נ"ג : [נ] שהמלכים עוברים גרסי'. ומפרשים בגמ' ומלכים מניחין דרך זו והולכין דרך אחרת: [ס] ה"ג לבדו נמשך מצד העליון לצד התחתון · וכן הלשון בטור סי' קכ"ג : [ע] אף אם נגע בחרצנים וזגי' · ועיין בפ' בתרא גבי הנצוק והקטפרס כו' דף ע"ב : [פ] שמא מחזיר גרגותני עי' לקמן בסמוך: [פ] כך העתיק ב"י סי' קכ"ג ומיהו אין ללמוד מהם איסור דשמא:[צ] ור"ת היה אוסר כו' · עיין לקמן גבי חזרת גרגותני: [ק] כיון דבהמשכה כל דהו כו' · אע"ג דלר"ת המשכה דוקא ירידת היין מהגת לבור הוא הוה נמי בכל דהו סגי : [ר] לא משמע כפי' ר"ת. פי' דלא הל"ל אלא פקוקה : [ש] גממיות · פי' גומות: [ת] גי' הירושלמי אלו לעצמן ואלו לעצמן אפי' מן מותר וה"ל שה"ל אפי' כן מותר . וה"פ דמסדר אמתניתי' אע"פ שהוא נוטל בידו כו' ומפרש עד כאן וכו' ובעי ליה היה נותן כו' אפי' כן מותר ופשיט גממיות מתחת כו' : [א] ה"ג בתוספתא · דהוא פרים היין מן הזגין ושתמה דירושלמי' דלא כר"י בר בון וכן לקמן מייתי דגממיות שתחת העביט מותר : [ב] כדי לשלות

קרבן נתנאל

[א] פירש"י אם נגע עובד כוכבים למה שירד לבור נאסר הבור · משמע הא לא נגע עובד כוכבים בבור . לא נאסר היין מכח עובד כוכבים שדורך בגת. דס"ל לרש"י דלא מקרי כחו דלמשנה ראשונה לא מקרי יין עד שירד לבור ומפני שדורך בגת כולי האי לא אמרינן לאסור כחו · והא דאמרינן לקמן מעצרא זיילא קאי למשנה אחרונה וכיון שהתחיל לירד מקרי יין משום הכי כיון דסמוך לגת הוא מקרי כחו · או יש לומר דודאי לדינא ס"ל לרש"י ג"כ דבלא מגע נאסר משום כחו אלא דבפי' מתני' הולך רש"י לפרש במגע דאל"כ הא דמחלק רב הונא בין החזיר גרגותני או לא החזיר וקאמר עלה בגמרא גרגותני גופא במאי מיתסר בנצוק ס"ת נצוק חיבור · ואי איירי מתני' בלא מגע הא בכח עובד כוכבים לא אמרינן נצוק חיבור כמו שפסק רש"י לקמן דף ע"ב כרב שמת · וא"ת שרב הונא אמר מלתיה לענין מגע דא"כ ה"ל לפרושי כמו שפירשו תוס' ד"ה גרגותני בשיטת ריב"ם ע"ש אע"כ פירש המתני' הוא במגע עובד כוכבים.אמנם מסידורו לשון רבינו משמע שרש"י ורשב"ם מחולקין לענין כח עובד כוכבים:[ב] ורשב"ם פי' כו' נאסר היין מכח עובד כוכבים · והא דפליגי אמוראי לקמן דף ס' במעצרא זיילא וס"ל לחד ליתנא כחו שרי לא דמי לכחו דהתם עולה ע"ג נסרים ומכבידו אבל הכא דורך בגופו ועושה בידיו וברגליו והוי כחו עוצא : [ג] אף אם נגע בחרצנים וזגין · וכן מוכח ברש"י במתניתין . וכ"כ הרשב"א בת"ה הארוך והביא ראיה לזה · דאם איתא דלרב הונא אינו נעשה יין נסך אלא מה שנמשך בלבד לא איצטרך לן לשנויי אלא בגת מלאה אבל שהיא מלאה ואין היין יכול למשוך בתוכו מתוך הענבים אפי' אינו פקוקה ויורד מן היין שהי' בתוכו לבור לוקחין אותו מן עובד כוכבים שאע"פ שמה שבבור אסור מה שבגת מותר שהרי לא נמשך · אבל הרמב"ן ס"ל דאינו נאסר אלא מה שיצא לחוץ · ונראה ליישב קושיא הנ"ל דודאי במלאה לבד הוי סגי · אלא דרב הונא צריך לאוקמיה בפקוקה דס"ל לרב הונא נצוק חיבור וא"כ מ"מ ה"ל לאסור מה שבגת מכח נצוק ולא הוי נצוק בר נצוק דמסתמא איירי מתני' בכל גוונא אפילו בלא גרגותני ומ"ה מוקי רב הונא בפקוקה : [ד] אבל בגיגית שלא נדרך היין אפשר דלא חיישינן להמשכה · כלומר שלא נדרך היין בטוב כמו בגת דרוכה הרבה ועומדת לימשך · אבל בענבים שאינו דרוכות כלל מותר דלמה ניחוש שמא המשיך עובד כוכבים קלא מהם וחזר ומלאם יותר מגיגית הכתף שנושאים בהם הענבים ודרוכות דבאלו ליכא מאן דפליג לאיסורא ודלא כמו שפס"ק סכ"ך : [ה] ומיהו נכון להחמיר כיון דבדבר קל יכול לעשות דבר שנקרא המשכה · ר"ל כגון שהסי' פרוס היין מן הזגין ועומד לבד בגת · או נתן סל לשלות היין לכ"ש אם יש לגיגית ברזא · אתמהה בקצת מקומות נוהגים קולא ליקח גיגית דרוכות מעובד כוכבים יש להם על מי לסמוך ויצא להם מנהג זה מסיעת ר"ת דס"ל דעל הגת עצמה לא שייך המשכה אלא כיון שהתחיל לקלח היין מן הגת. ולצרוף לזה

לגלות ממנו יין לגול הוי המשכה [ג] לכל הענבים שבגיגית: ת"ש ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר · אמר רב הונא לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה · דתניא בראשונה היו אומרים דורכין עם העובד כוכבים בגת ולא חיישינן לדרב הונא · חזרו לומר אין דורכין עם העובד כוכבים בגת משום דרב הונא · וכן הלכתא: [דף נו ע"ב] ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר א"ר הונא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת · אבל החזיר גרגותני לגת אסור · ואע"ג דרב הונא קאמר כיון שהתחיל לימשך נעשה יין · וה"ה אפי' בלא החזיר גרגותני הגת שהעובד כוכבים דורך בה אסורה · רב הונא דהכא אמשנה ראשונה אמר למילתיה ואשמעינן אע"ג דאין על מה שבגת תורת יין ליאסר במגע עובד כוכבים מ"מ נאסר הוא בתערובת · [ד] וכ"מ למשנה אחרונה בגת פקוקה ומליאה ועוד נראה דרב הונא דהכא קאי שפיר אמשנה אחרונה [ו] ולא נאסר יין שבגת בהמשכה שנמשכו ענבים ויין ביחד לגרגותני ומשם היין לבדו לבור · כי הדבר דומה ללוקח ענבים ויין ביחד מן הגת ונתנו למקום אחד ומשם נמשך היין מן הענבים · דדבר ברור הוא שאין מה שבגת נקרא יין בשביל שנמשך יין מאותו מקום · והשתא הויא מילתיה דרב הונא כפשטא [ה] דיין גשבגיגית ושבגרגותני נאסר במגע עובד כוכבים כי התחילו לימשך אז משום כח העובד כוכבים לפי' רשב"ם · וסבר רב הונא דנצוק אינו חבור · ובשביל שנאמרו דברי רב הונא בבית המדרש אחר שלמדו אותה משנה דירד לבור טעה השומע בדבריו דאמשנה ראשונה אמרה · וקאמר ש"מ דנצוק חבור ולפי דבריו השיבו לו.

[ז] וניחא השתא [ו] לפסק ר"ת דרב הונא חזר בו וסובר דנצוק אינו חבור:

ד **גרגותני** [גופא] במאי מיתסרא בנצוק ש"מ נצוק חבור *כדתני רבי חייא שפחסתו לצוחיתו הכא נמי שפחסתו בורו · וא"ת למאי דסליק אדעתיה דמשום דנצוק מיתסרא גרגותני א"כ מה שבגת יאסר משום נצוק[א] וכתבו רשב"ם וריב"ן בשם רש"י דיש ללמוד מכאן דאף לדברי האומר נצוק חבור · נצוק בר נצוק לא הוי חבור והכא הוה נצוק בר נצוק כי ניקבי הגרגותני דקין [ז] ועומדין מן הגד ומגת לגרגותני איכא חד נצוק · ומגרגותני לבור איכא נצוק שני · ואם כן אם הריק עובד כוכבים יין מקנקן לכוס נאסר יין שבכוס משום כחו של עובד כוכבים · דמאי דנפק לבראי גזרו ביה רבנן (לקמן דף עב:) [ח] והיין שבקנקן נאסר משום נצוק · ואם אח"כ משך ישראל יין מן החבית לקנקן היין *שבחבית מותר דהוה ליה נצוק בר נצוק · וה"ר יצחק בר"מ דחה ראיה זה · דהאפשר דנצוק בר נצוק חבור ומה היין שבגת מותר לפי שאין תורת יין עליו · וכמו שאינו נאסר במגע עובד כוכבים כך אינו נאסר על ידי נצוק · [ט] ומיהו טיפת הגרגותני אוסרתו · דטעם אחד להן ומין במינו הוי · וא"ת א"כ גם מה שבגרגותני לא הוי יין לפי משנה ראשונה דאין יין עד שירד לבור · כי היין והחרצנים יורדין בתערובת לגרגותני ולמה נאסר · ויש לומר דהיין שבשולי הגרגותני הוי בכלל מה שבבור ונאסר מטעם נצוק ודוחק הוא דהוי כמו גממיות שתחת העביט · ולפי מה שכתבתי בשם רש"י ז"ל דאע"ג [י] דיין שבגת ושבגרגותני לא חשיב יין ליאסר במגע העובד כוכבים · מיהו ע"י נצוק מיתסר דהוי כאילו נתערב יין שבבור ליין שבגת ושבגרגותני ולפרשב"ם שפי' המשנה כפשטה דלא איירי במגע עובד כוכבים אלא היין שבבור נאסר משום כח העובד כוכבים הדורך בגת · צריכין אנו לומר דיין שבשולי הגרגותני אינו חשוב יין · דאי חשוב יין הוה נאסר משום כח העובד כוכבים כמו היין שבבור · ולא הוה צריכא לטעמא דנצוק [ב] נמצא שאנו צריכין לומר דנצוק בר נצוק לא הוי חבור:

הגה"ה
*רש"י ורבינו שמואל פסקו דנצוק הוי חבור ובנצוק ההולך לאיבוד לא הוי חבור כגון שמקלח על הקרקע ונגע עובד כוכבים בקלוח לא הוי חיבור ליאסר מה שבכלי וכבר היה מעשה בחבית שנסדקה ובא עובד כוכבים ולקח כנף בגדו וסתם את הנקב עד שהפכו את החבית אבל לא נגע ביין מבפנים והתיר רבינו שמואל ומעשה נמי בא לפני הר' משה כהן והתיר גם הוא כתב ראבי"ה אם נתערב יין של איסור בשל היתר וכל שכן על ידי נצוק אם ידוע שהודתו במים הגיגית והחבית בטעם שמו בכן היין של ישראל מותר וכן בחרצנים וזגין מיין של היתר אם יש ששים כנגד היין האסור מתבטל היין בחרצנים וזגים האסורין מתבטלין ביין היתר דכל חד וחד אמר סלק את מינו כמי שאינו ושאין מינו רבה עליו ומבטלו. ניסוך דרגל שמים ניסוך · מא"ז ע"כ:

הגה"ה
*וכן היה מעשה והתיר רש"י היין שבחבית · מא"ז ע"כ:

ה [דף נז ע"א] [ל] **ההוא** עובדא דהוה בבירס דהוי סליק עובדי כוכבים בדיקולי לאיתויי לוליבא · בהדי דקנחית נגע ברישא דלוליבא בחמרא בלא כוונה שרייה רב לזבוני לעובדי כוכבים · א"ל רב כהנא ורב אשי והא מר הוא דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך · אמר להו אימור דאמר אנא בשתיה בהנאה מי אמרינן · ה"ג רש"י ונגע ברישא דלוליבא בחמרא והוה ליה מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר שלא בכוונה · ומסקינן דאסור בשתיה · וקשה לר"ת היכי מדמי מגע של גוף התינוק למגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר ומיהו הא לא קשה כולי האי דרש"י חשיב הא מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר כמו מגע עובד כוכבים קטן בגופו · אבל הא קשה היכי סלקא דעתייהו דרב כהנא ורב אסי דרב יאסור בהנאה מגע עובד כוכבים ע"י ד"א שלא בכוונה · מי עדיף ממדדו בקנה דקתני במתני' ימכר אע"פ שכוון העובד כוכבים ליגע אלא שלצורך המדידה נגע וכל שכן היכא שלא כוון כלל ליגע · ואפי' ר' נתן לא אסר בהנאה אלא במדדו ביד דכוון ליגע אבל נגע בו בלוליבא לא עדיף ממדדו ברגל · או דריסת העובד כוכבים ברגל דאמר דלר' נתן שרי בהנאה ועוד קשה מדאמר לקמן (דף ס:) איתיביה רבינא לרב אשי נטל את החבית וזרקו בחמתו לבור זה היה מעשה בבית שאן והתירו · בחמתו אין שלא בחמתו לא · התם דקאזיל מיניה ומיניה פי' שנגע עובד כוכבים עד שנפל לבור ושלא בחמתו חיישינן שמא נגע ביין ונסכו · אבל בחמתו לא חיישינן שמא נגע ביין · ואע"פ שנוגע ביין ע"י החבית הוי מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י ד"א ושרי בשתיה · אי נמי שלא בחמתו הוי מגע עובד כוכבים בכוונה ע"י ד"א ואסור בהנאה · דלא שרו רבנן מדדו בקנה אלא משום דכוון למדידה · אבל אם לא כוון למדידה אסור להושיט בו ידו · ועוד קשה דלקמן גרסינן בכל הספרים אמר רב [מ] הלכה כרבן שמעון אלמא בכוונת ניסוך על ידי דבר אחר מתיר רב בשתיה והכא קאסר שלא בכוונת מגע · לכך נראה לר"ת גירסת רבינו חננאל [נ] וה"ג רב אלפס דלא גרסינן ברישא דלוליבא · אלא נגע בחמרא דה"ל מגע עובדי כוכבים בגופו שלא בכוונה · *אבל מגע על ידי דבר אחר שלא בכוונה שרי אפילו בשתיה . והא דאמר לקמן בעובדא דר' יוחנן בן ארזא והא קנגע ביה בנטלא וה"ל מגע עובד כוכבים שלא בכוונה · ה"פ *והא קנגע ביה בחמרא כשהוא שואב בנטלא שהמוזג כלי מלא [ס] ומושיטו לחבית נוגע ביין שבכלי ·

הגה"ה
*וכגון דידעינן בודאי שנגע בידיו ביין דליכא למיחש דילמא נגע בידיה · מא"ז ע"כ:
*מיהא היכא דמתכוין למגע אפילו אין מתכוין לניסוך כגון מודדו בקנה אסור ואפילו נפל לבור ומת שם פסק לקמן דלא כר"ש דשרי בשתיה והיינו משום שיודע שנגע ביין · מהרי"ח:

מיהו קשה למה הוצרך הספר להזכיר לצורך מה עלה לדקל אם לא שאירע המעשה כך שנגע בלוליבא בחמרא · אמנם בראיות גדולות יש לקיים גירסת הגדולים ואפשר מי ששאל השאלה בבית המדרש סיפר המעשה כמו שהיה · וכן נכתב בספר · ומחמת שראו כתוב לאיתויי לוליבא דדיקלא חשבו לומר בודאי בלוליבא נגע בחמרא ולכך נכתב והגיהו ונגע בלוליבא בחמרא:

ז **אמר** ר' נחמן אמר שמואל הלוקח עבדים מן השוק אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך עד שישתקע שם עבודת כוכבים מפיהם. ועד כמה אמר ריב"ל עד שנים עשר חדש · איתיביה רבה הלוקח עבדים מן השוק [ע] ומלו ולא טבלו וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו רוקן ומדרסן [דף נז ע"ב] בשוק טמא ואמרי לה טהור · יינן גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך (מלו וטבלו אין עושין יין נסך) קתני מיהא מלו ולא טבלו עושין יין נסך · הא מלו וטבלו אין עושין יין נסך תרגמא אבני שפחות · והא וכן קתני · כי קתני וכן ארוקן ומדרסן · הניחא למ"ד רוקן ומדרסן טמא · אלא למ"ד טהור מאי איכא למימר · הכי קאמר וכן עבדים כבני השפחות מה בני השפחות גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך אף עבדים גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך · לאפוקי מדרב דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך קמ"ל דלא · [פ] והשתא פליגי רב ושמואל בתרתי · ושמואל דאמר הלוקח עבדים מן השוק אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך עד שישתקע שם עבודת כוכבים מפיהם סבר דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך איצטריך דמאן דתני רוקן ומדרסן טהור · דא"א לו לתרץ הברייתא אלא לאפוקי מדרב · וכן רב א"א לו לתרץ הברייתא אלא לאפוקי מדשמואל · ופר"ח ז"ל דהלכה כשמואל משום דקאי ריב"ל כוותיה והלכה כריב"ל בכ"מ אף כנגד רבי יוחנן · כמו שפסק ר"ת מההיא דמגילה (דף כג.) ור"ת ז"ל פסק הלכה כרב דקי"ל הלכה כרב באיסורי וכן נהגו כל גדולי הסכנז שאין נזהרין ממגע עבדים אחר שמלו וטבלו לאלתר* ומה שהביא רבינו חננאל ראיה דקאי ריב"ל כוותיה דשמואל אינו ראיה · דריב"ל לא אמרה למילתיה אדשמואל דאיהו הוה קשיש מיניה טובא ולא בא לפרש דבריו אלא אמילתא אחריתי אמרה בפרק החולץ (דף מח:) גבי הלוקח עבדים מן השוק ואינם רוצים למול שמגלגל עמהם י"ב חדש · ותלמודא קבעה הכא לפרש מילתיה דשמואל: ז **ועוד** היה אר"ת אפילו יהיה הלכה כשמואל בההיא דהלוקח עבדים אפי' הכי הלכה כרב דתינוק בן יומו עושה יין נסך · דשמואל לא פליג עליה דרב אלא להך לישנא דרוקן ומדרסן טהור · ואפשר דלא שמיע ליה לשמואל הך ברייתא או סבירא ליה כמאן דתני טמא · וכן פסק בה"ג דתינוק בן יומו עושה יין נסך · וכן כתב רשב"ם וריב"ן בשם רש"י שכתוב בתשובות הגאונים דבזמן הזה אין איסור הנאה במגע עובד כוכבים ביין של ישראל דעובדי כוכבים עכשיו אין רגילין לנסך יין לעבודת כוכבים וחשיבי לענין ניסוך כאין יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה · והוו להו כתינוק בן יומו שעושה יין נסך לאסור בשתיה ולא בהנאה · ועל זה סומכין בהרבה מקומות [צ] ליקח יין נסך מן העובדי כוכבים בחובותיהן · *וגם אם נוגע עובד כוכבים ביינו של ישראל נוכרו לעובד כוכבים · ואין נראה לר"י דהא דתינוק בן יומו אין עושה יין נסך לאסור בהנאה לרב [ק] לא הוי טעמא משום דאין יודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה · דא"כ היה לו להתירו אפילו בשתיה · כדשרי בברייתא בני השפחות · אלא טעמו משום

הגה"ה
*ואפילו לפי' רבינו חננאל דוקא עבדים שמלין מחמת אימת רבם אבל גר בעלמא אינו עושה יין נסך לקמן באידך פירקין פסק אפילו מל ולא טבל שאר גרים שאינן עבדים · מהרי"ח:

הגה"ה
*ולא שישהו אלו בחביות לייסנו ואפילו בבית עובד כוכבים אסור להשהותו ואע"פ שאנו מתירין אותו בהנאה משום הפסדו של ישראל נקל בו אבל כמה דאיפשר להרחיק ירחיק ונכון · מא"ז ע"כ:

הגהות הב"ח א כאן למשנה ראשונה כאן למשנה אחרונה: ב יין נסך וא"כ וכו' גרגותני לגת שהעובד כוכבים: ג תיבת (שבגיגית) נמחק ד והלכות גדולות ורב אלפס וכו' מגע עובד כוכבים ע"י: ה רבה לרב נחמן הלוקח:

קרבן נתנאל

שיטת הרמב"ן דמה שנשאר בגת שלא נמשך אינו נאסר במגע וכ"כ הכל בו בשם רש"י · אף שלכאורה סותרים דברי רש"י שלפנינו במתניתין: [ו] ולא נאסר היין שבגת בהמשכה שנמשכו ענבים ויין ביחד לגרגותני · ויש לדקדק לפי זה הא דפריך לרב הונא דאמר יין כיון שהתחיל למשוך נעשה יין נסך מהא דתנן לוקחין גת בעוטה ומשני דאיירי בפקוקה ומלאה · ולפי' רבינו קשה למה ליה לאוקמיה בפקוקה דאפילו בגת פתוחה אם יש לגת גרגותני שנמשכו מגת ענבים ויין ביחד לגרגותני וליכא למימר דמסתמא איירי מתני' בכל גוונא בגת דלית ליה גרגותני והיין נמשך ע"י סינון בגת גופא כמו שנעשה גיתות שלנו · א"כ קשה דה"ל לאקשות בלא"ה על מ"ד דס"ל נצוק איבור ה"ל לאסור מה שבגת מכח נצוק חיבור לבור · ויש ליישב בדוחק דהמקשן ג"כ ידע דאיירי מתני' בפקוקה אלא דס"ל לדוחק לאוקמי' מתני' בפקוקה ומלאה וצ"ע: [ז] וניחא השתא לפסק רבינו תם דרב הונא חזר בו וסובר דניצוק אינו חיבור · נראה כוונתו דר"ת פסק נצוק אינו חיבור והביא ראיה מדקאמר על מלתיה דר"ס דהחזיר גרגותני ש"מ נצוק חיבור ומאי בעי הא ודאי רב הונא אית ליה הכי אלא ש"מ דקים ליה לתלמודא דרב הונא חזר בו וכן הביא רבינו עיקר ראיה של ר"ת אהוכחה זו לקמן פרק השוכר סימן כ"ו · ולכאורה אין מקום להוכחה זו די"ל דסתמא דש"ס כולה לברר דהך דינא דרב הונא ג"כ אליבא דמ"ד נצוק אינו חיבור דליכא מאן דפליג אהך דרב הונא · אמנם לפי מה שפירש רבינו דרב הונא דהכא קאי שפיר אמשנה אחרונה אלא דהשומע בדבריו טעה וסבר שקאי אמשנה ראשונה ולפי דבריו השיבו וא"כ נשמע שפיר דחזר בו רב הונא · ויש רוצים לפרש דברי אלו ע"פ מה שקשה לפי' זה דרב הונא קאי אמשנה אחרונה · א"כ קשה למה אין דורכין עם עובד כוכבים בגת דהא לא משתכר באיסורי הנאה כיון דענבים ויין נמשך ביחד לגרגותני ולא נאסר עד שירד לבור וצ"ל דאיירי בגת שאין לו גרגותני ונמשך תיכף מן הגת יין לגול כגתות שלנו · וא"כ קשה על משנה ראשונה דס"ל דדורכין דלא מקרי יין עד שירד לבור · מ"מ הל"ל לאסור משום נצוק דמחבר הגת לבור אלא ודאי דרב הונא חזר בו וס"ל נצוק אינו חיבור ולאחר חזרה אמר הך דינא אבל למ"ד ניצוק חיבור לית' להך דינא דרב הונא · אמנם פי' זה רחוק בכוונת רבינו · ועוד דהל"ל משום הכי אין דורכין עם עובד כוכבים בגת דיין כיון שהתחיל למשוך נעשה יין נסך וכיון שנמשך מגד עליון לגד התחתון בגת ונשאר היין עומד בפני עצמו אז נקרא המשכה ונאסר במגע עובד כוכבים כל מה שבגת. ומשנה ראשונה ס"ל דלא מקרי המשכה: [ה] וכתבו רשב"ם וריב"ן בשם רש"י דיש ללמוד מכאן כו' נצוק בר נצוק לא הוי חיבור · צריכין לומר דהעתיק לשון מעשה דרש"י · ונפקא מיניה לנצוק בר נצוק כגון שהריק מקנקן לכוס של יין נסך וחזר הריק מחבית לקנקן · דלפנינו מעשה דרש"י לא נפקא מידי דהא

פלפולא חריפתא

ממנו יין לגול · פי' מן הסל לפי שהיין נמשך להוכו לגול ושואבין ע"י כלי ממנו: [ג] **לכל הענבים** שבגיגית · שהכל חבור א' עיין פי' דלקמן דף ע"ב גבי הנצוק והקטפרס: [ד] וכ"מ למשנה אחרונה בגת פקוקה ומלאה · שלא נמשך בגת כלל אע"פ שאין עליו תורת יין ליאסר במגע עובד כוכבים מ"מ בתערובות יין של איסור הוא נאסר ובתוספות כתבו דהך ליתא למאי דקי"ל (בפרק בתרא בסוגיא דמערה יין נסך לבור כו') דסלק את מינו כמי שאינו ושאין מינו רבה עליו ומבטלו דה"נ חרצנים וזגין שאינן ממין היין רבין עליו ומבטלין אותו היין שהוחזק וכן מסיק בטור ס"ס קכ"ג: [ה] דיין שבגיגית ושבגרגותני · הב"י בהעתקתו לדברי רבינו השמיט תיבת שבגיגית ולי נראה שאין למחקו לגמרי אבל צ"ל שבגת ואו הא או הא קאמר וכמו שאפרש לקמן בס"ד: [ו] **לפסק** ר"ת · בפרק בתרא אדתנן התם הנצוק והקטפרס כו': [ז] ועומדין מן הגד · דאי עומדין נמי בשוליה הוה חד נצוק מהגת לבור כי אין שולים של הגרגותני מעכבת שהרי היא נקובה וז"ל התוס' דכיון דנקבי הגרגותני אינם עשוים ביושר אלא מן הצדדים א"כ לאו חד נצוק הוא ע"כ: [ח] והיין שבקנקן נאסר משום נצוק · תמיהא לי דבפרק בתרא שם כתב רבינו בהדיא דמשום נצוק לא נאסר מאי דבגוה וכ"ל דהיינו טעמיה דהטור שבסימן קכ"ו כי אסברה לנצוק בר נצוק אסברה לה כגון שילך הישראל מהקנקן לצלוחית של עובד כוכבים שנאסר מה שבקנקן משום נצוק וכו' ודברי רבינו מועתקים מהתוספות שכתבו בעובד כוכבים המערה וכו' וגם עליהם קשיא לי שכתבו בפרק בתרא שם כד"ש כחו של עובד כוכבים וכו' דמה שבתוך הכלי מותר ושוב מצאתי בב"י ר"ס קכ"ה שהקשה קושי' זו אך לא הרגיש במה שהרגשתי בדברי הטור שבסימן קכ"ו: [ט] **ומיהו** טפת הגרגותני · כשמחזירים הגרגותני לגת: [י] **דיין** שבגת · פי' כי נמשך בלא גרגותני והיינו רב הונא קמאי: ושבגרגותני והיינו רב הונא תניין והתם לא נאסר מה שבגת: [כ] **נמצא** שאנו צריכין וכו' · מסדר אדלעיל ולא קאי אדסמיך ליה אלא קא פסק במאי דפתח יש ללמוד מכאן וכו': [ל] **ההוא** עובדא וכו' · גם הרי"ף לא העתיק לעובדא דינוקא ועי' לקמן אמתני' דמדדו בקנה: [מ] **הלכה** כר"ש · ור"ש שרי אפילו כי איכא כוונת מגע כיון דהוי ע"י ד"א וכ"ש הכא דליכא כוונת מגע דנשתרי תוס': [נ] **וה"ג** רב אלפס · וכ"כ הר"ן ובס' הרי"ף שבידינו גורס כגירסת רש"י ובתוספות כתוב והלכות גדולות ובקצור כתב והלכות גדולות ורב אלפס: [ס] **ומושיטו** לחבית כלומר שממזגין וממלאו מהחבית שנמלא כשמשיטו להבית וממלא שנוגע ביין שבכלי ולשון התוספות והא קא נגע ביה ביין שבנטלא שהוא מלא על כל גדותיו: [ע] **ומלו** ולא טבלו · ע' בפ' דלקמן גבי איזהו גר תושב: [פ] **והשתא** פליגי רב ושמואל בתרתי · דל"ג בהדיא בגמרא והרי"ף גרס בהדיא ועיין לקמן: [צ] **ליקח** יין נסך · פירוש סתם יינן ואל תתמה שהרי גם במשנה לא דקדקו בכך כמו שכתב רבינו בפרק בתרא אמתניתין די"נ אוסר בכ"ש: [ק] **לא** הוי טעמא משום דאין יודע וכו' · עיין בפרק בתרא גבי ההיא רביתא דאשתכח ביני דני דהא

אין מתכוין למגע · דהא נדמי לה לעיל לנוגע בחמרא שלא בכוונה · וא"כ עובדי כוכבים בזמן הזה יאסרו בהנאה דהא מכווני למגע [ר] וקיימא לן לפי האמת דחמור כוונת מגע בלא כוונת ניסוך מהיכא דליכא כוונה כלל · דנגע בלוליבא או בקנה שלא בכוונה מותר בשתיה · [ש] ואילו מדדו בקנה או התיז את הצירעה שמתכוין למגע ולא לנסך אסיר בשתיה · וה"ה לענין היתר הנאה יש לחלק בין מתכוין למגע בלא ניסוך ובין לא כיון למגע ואין נראה לחלק ונומר דודאי יש לאסור במדדו בקנה אע"פ שלא נתכוין לנסך הואיל ויכול לבא לידי ניסוך · אבל עובדי כוכבים בזמן הזה [ת] אין יכול לבוא לידי ניסוך כלל · דאשיטיי דחיקי לא נסמוך להתיר מגע עובד כוכבים בהנאה · ומתוך הלכה לא מצינו היתר הנאה במגע עובד כוכבים אלא כמו רב אשי לקמן דשרי למישקל דמי מההוא עובד כוכבים דנסכיה · [א] או ימכרנו אותו העובד כוכבים לעובד כוכבים אחר כאילו היה היין שלו ומוכרו לצורך עצמו · ואפשר אותם שנהגו היתר הנאה במגע עובד כוכבים סמכו על זה דקי"ל כרבנן דרבי נתן דאמרי מדדו בין ביד בין ברגל ימכר · ועובדי כוכבים בזמן הזה כל נגיעתן הויא [ב] כנגיעת מדידה · ועוד דנגיעתן אינה יכולה לבוא לידי ניסוך · מיהו לכאורה משמע דהלכה כרבי נתן דהא לקמן גבי אתרוגא דנפל לחביתא דחמרא דקאמר נקטו לידיה דחיים שמא ישכשך בהוצאת ידו אע"פ שלא היה מכוין אלא להוצאת האתרוג · וי"ל דאתיא [ג] אפי' כרבנן דמודד טרוד יותר במדידה ממה שטרוד להוצאת האתרוג ועי"ל דאע"ג דאסרה בהוצאת האתרוג אי לא נקטוה לידיה. מ"מ יש להתיר בעובדי כוכבים בזמן הזה כיון שאינם מכוונין לנסכך כלל ועוד כיון דאין עובדי כוכבים מנסכים בזמן הזה כלל יש להתיר · מידי דהוה אגילוי שאין אנו מקפידין עליו כיון שאין נחשים מצוין בינינו · ואע"ג דלאו ראיה גמורה היא דניסוך הוי דבר שבמנין וצריך מנין אחר להתירו אע"פ שבטל הטעם · ולא דמי לגילוי שלא נאסר אלא מחמת סכנה ובמקום דליכא סכנה לא גזור · ובכמה דברים אין אנו נזהרין [ד] משום שנאמר שומר פתאים ה' · מ"מ יש להביא ראיה להתיר מהא דאמר פ"ב (דף ס"ה.) רב יהודה שדר קרבנא לאבודרינא ביום אידם · וכן רבא לבר שישך משום דקים להו בגווייהו דלא פלחו לעבודת כוכבים ולא אזלו ונודו זאמאי והא לא מפלגינן לעיל בריש מכילתין בשום עובדי כוכבים והוי דבר שבמנין · אלא ש"מ דמתחילה לא גזרו אלא על אותן דפלחי לעבודת כוכבים · וכן נמי י"ל ביין נסך שלא גזרו אלא על אותן המנסכין · ומיהו טעמים הללו מספיקין למגע עובד כוכבים ביינו של ישראל · אבל סתם יינן שאסרו בהנאה משום בנותיהן אין שום טעם להתירו · ומיהו י"ל שמתחילה לא היו אוסרין סתם יינן אלא בשתיה · מידי דהוה אשמן ופת ושלקות · אלא משום שהיו רגילין לנסך אסרוהו בהנאה כיון שנתנסך לעבודת כוכבים והאידנא שאין מנסכין דין הוא שנעשה יין כשמן ושלקות · [ה] ומ"מ ראיה ברורה אין לנו להתירו בהנאה · והנח להן לישראל שהוא שוגגין ואל יהו מזידין : ח ההוא עובדא דהוה במחוזא · על עובד כוכבים לחנותא אמר להן אית לכו חמרא לזבוני אמרו ליה לא · הוה יתיב חמרא בדוולא שדא ביה ידיה ושכשך ביה אמר האי לאו חמרא הוא · שקליה מריה ברתחיה ושדיוה לדנא · שרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים · אף יין המשוכשך משום דשכשוך גרוע הוא דלא נתכוין אלא לידע אם הוא יין והוי כמו מדדו ביד דימכר · איפליג עליה רב הונא בר חיננא ורב הונא בריה דרב נחמן [ו] ואסרי : [דף נח ע"א] [ז] איקלע רב נחמן למחוזא על רבא לגביה א"ל כהאי גוונא מאי · אמר ליה אסור ואפילו בהנאה · א"ל והא ג את הוא דאמרת וכי שיכשך עושה יין נסך · א"ל אימור דאמרי אנא לבר מדמי דההוא חמרא · אבל דמי דההוא חמרא מי אמרי · וקיימא לן כרב נחמן דתניא כוותיה דתניא לגרדמים עובד כוכבים שקדה במניקת והעלה יין לפיו או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית זה היה מעשה ואסרו · וממאי דהאי אסרוד הנאה הוא · מדלא קתני ימכר כדקתני סיפא · דקתני סיפא [ח] חרם עובד כוכבים שהושיט ידו לחבית של יין וסבור של שמן הוא ונמצא של יין זה היה מעשה ואמרו ימכר · והשתא איתותב רבא מהך דאגרדמים דהוי נמי שכשוך גרוע שלא כיון אלא לטעום יין ואסרו בהנאה · ותרווייהו עדיפי ממדדו ביד דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שלא כיון אלא למדידה להנאתו של בעל יין ולא לאוסרו עליו · אבל בהאי עובדא ניכר מתוך מעשיו שכעס העובדי כוכבים לפי שכחדו ממנו היין ונתכוין לאוסרו כדי שימכרנו לו · וכן באגרדמים דרכן לנסך מה שהן שותין ואין בעל היין מפסיד בכך אם ניסך מה ששתה · ור"י פירש דשרייה רבא לזבוני יין המשוכשך לעבודת כוכבים לפי שנתערב בדנא ונתבטל שם · ולא דמי לסתם יינן שאסר רשב"ג לכל הפחות דמי היין המעורב (לקמן דף עד.) דסתם יינן חמיר טפי ואינו בטל בתערובתו · והחולקין עליו דימו אותו לסתם יינן ואיתותב מהסיא דאגרדמים שחזרת הטיפה אוסרת כל החבית · כדתניא בתוספתא אגרדמים עובד כוכבים שטעם מן הכוס והחזיר לחבית או קדח במניקת ונפלה ממנו טיפה כל דהו אסור · שטיפת היין אסורה · [ט] ואוסרת בכל שהוא · והשתא לא דמי להוא דמדדו ביד כלל · דהכא לא איירי אלא בתערובת ומחמת שהאיסור קל רצה לבטלו : ירושלמי עובד כוכבים מהו שיעשה בפיו יין נסך · רבי אדא בשם ר' זעירא אין העובד כוכבים עושה בפיו יין נסך · רבי נחמיה בשם ר' אבהו העובד כוכבים עושה בפיו יין נסך · וכן תניא גרדמים שטעם מן הכוס או מן המניקית והחזיר לחבית אסור · על דעתיה דרבי אדא בשם רבי זירא והוא שהחזירה העובד כוכבים · ועל דעתיה דר' ירמיה בשם ר' אבהו ואפי' החזיר ישראל ולפי התוספתא דקתני במניקית ונפלה ממנו טיפה כל שהוא אסור שטיפת היין אסורה ואוסרת בכל שהוא · משמע שהעובד כוכבים עושה בפיו יין נסך · וכן עמא דבר : רבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בר נהוראי הוי יתבי וקא שתו חמרא · אתא ההוא גברא א"ל תא ואשקיין · לבתר דרמא לכסא איגלאי מילתא דעובד כוכבים הוה · חד אסר אפילו בהנאה · וחד שרי אפי' בשתיה · אמר רבי יהושע בן לוי מאן דאסר שפיר אסר ומאן דשרי שפיר שרי · מאן דאסר אמר לך [דף נח ע"ב] מימר אמר האי עובד כוכבים ס"ד דרבנן כי הני שיכרא קא שתו וידע שיין היה ונגע ביה ונסכיה · ואע"ג דאוקימנא באוריק ארוקי ולא נגע ביין מ"מ כיון שהיו סבורין שהוא ישראל לא נזהרו בנגיעתו והוא ייוך לנסך ונגע בו · ומאן דשרי אמר לך מימר אמר האי עובדי כוכבים ס"ד דרבנן כי הני חמרא קא שתו ואמרו לדידי אשקיין אלא ודאי שיכרא שתו · והא קחזי ליה · בליליא · והא קא מורח ליה · בחדתא · [י] והא קנגע בנטלא · לא צריכא דקמוריק אורוקי וכחו שלא בכוונה לא גזרו רבנן*: אמר רבי יוסי אמר רבי יוחנן יין שמזגו עובד כוכבים [כ] אסור משום לך לך אמרי נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב* · [דף נט ע"א] בעו מיניה מרב הונא* עובד כוכבים מהו שיוליך ענבים לגת · לזורקו בגת בעוטה שהתחיל היין לימשך · ומבעיא ליה אי אסור · זידי דהוה היין שמזגו עובדי כוכבים שזורק מים ליין אסור דלמא נגע וכן הכא נמי · או דלמא לא דמי דהתם מדקדק העובדי כוכבים למוזגו כראוי בשמאלוס וחיישינן אגב טירדא דלמא נגע · א"ל אסור · ואף על גב דשרינן זריקה (לקמן דף ס:) הכא דמי קצת למזיגה הלכך אסור לכתחילה ובדיעבד שרי והוא הדין נמי אם שפך עובד כוכבים מים לתוך יין ולא כיון למזיגה שרי · דדוקא במזיגה אסרו משום לך לך דקרוב ליגע · אבל בשאר זריקות לא אסרו חכמים · ואף אם קלוח של מים יורד מיד העובד כוכבים לתוך היין מותר · דאפילו למאן דאמר נצוק חיבור · ה"מ חיבור יין ביין · אבל חיבור מים ביין לא אמרו · והביא הרמב"ן ז"ל סעד לזה מן הירושלמי רבי ירמיה בשם רבי חייא בר אבא יין שמזוג בחמין אסור בצונן מותר · יבא עלי שלא עשיתי מימי · ר' יוסי אזל לצור חמא שהון חמר וחמין וארמאי מוזג · אמר לון מאן שרי לכון · והיינו טעמא לפי שלא היו רגילין למזוג אלא בחמין לכך היו מתירין במזיגת צונן לפי שאין זה דרך מזיגה וכ"ש אם זרק מים ליין שלא לשם מזיגה · [ל] ולפי מנהגינו אין חילוק בין חמין לצונן : ט [דף נח ע"ב] ריש לקיש איקלע לבצרה חזא ישראל דאכלי פירות דלא מיעשרן ואסיר להו · חזא מיא דסגדי להו עובדי כוכבים ושתו ישראל מיניה ואסיר להו · אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל אדמקטורך עלך זיל הדר · בצר לאו היינו בצרה ומים של רבים [מ] אינן נאסרין · משמע הכא דחוצה לארץ פטורה מן המעשר · וכן בפ"ק דחולין (דף ו:) גבי ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי כל בית שאן על ידו · ובכמה מקומות בתלמוד מוכיח דבחו"ל חייבין בתרומות ובמעשרות בפ' עד כמה בבכורות (דף כז.) ובפ"ק די"ט (דף ט.) דקאמר תרומת חו"ל אוכל והולך ואחר כך מפריש · וכן רבה מבטל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו ובפרק בנות כותים (דף לב.) עובדא הוה והטבילוה קודם לאמה לסוכה שמן של תרומה · ואפילו מעשר פירות וירק היו נוהגין בחו"ל · דבפרק כיצד מברכין (דף לו.) קאמר דלולב חייב במעשר חו"ל וכן במסכת י"ט (דף יב:) אושפיזכני [נ] דרב אדא ס"ל איסורייתא דחרדלא דלא מיעשרן · ותירץ ר"ת דהכא ובחולין איירי בדמאי כדתנן במס' דמאי (פ"א מ"ג) מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי · וניחא נמי בהכי הא דקאמר בחולין ודלמא ר"מ נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר ולא משני בדלא בירך על הפסח · אלא שמע מינה דמאי הוה ואמר בפרק במה מדליקין (דף כג.) דספק דבריהם כגון דמאי לא בעי ברכה · ומה שאין אנו מפרישין האידנא תרומות ומעשרות · אומר בשם ר"ת כי הקרקעות עכשיו משועבדים לשרים לטסקא ודינא דמלכותא הוא שאם לא יתנו הטסקא שיהו מופקעות לשרים · ואם כן אינה כשלנו ואנו כמו אריסין בעלמא · ותנן בפ' בתרא דחלה ישראל שהיו אריסין לעובדי כוכבים בסוריא ר"א מחייב פירותיהם במעשר ובשביעית [ס] ור"ג פוטר · ולא נהירא כי גם בימי חכמי התלמוד היה להן קרקעות לטסקא · כדאמר (ב"ב דף נד:) מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא אעפ"כ היו מעשרין [וכי תימא שהיו מעשרין] מאותן שאין בהן טסקא · גם האידנא יש קרקעות שאין בהן טסקא · ובירושלמי (פ"ד דחלה) קאמר רבותינו היו מפרישין בחו"ל תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלום · מאן רובים · תרגמניא · יש מפרשים [ע] גדולים חכמי ישראל באו שמה ודרשו להם שאין צריכין להפריש וי"מ הכותים שהעמידו הכותים [פ] לדרוש להם ולהחזיק דתן התקנו [צ] לתת להם מעשרות שדותיהן · ואם היו ישראל מפרישין מעשרות היו צריכין ליתן להם · ואפשר שעל זה אנו סומכין · וכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג · ועוד נראה שלא נתחייבו מעולם אלא הסמוכים לארץ כגון עמון ומואב ובבל ומצרים כדמוכח במסכת ידים (פ"ד) ולפי שהיו שיירות מצויות מא"י לכך חייבים במעשר שלא יבואו להקל בפירות א"י · כמו שמצינו לענין חלה שחלקו בין מקום הסמוך לא"י ובין הרחוק כדתנן בפרק בתרא דחלה שלש ארצות לחלה וכו' חלקו כמו כן במעשר · [ק] והרחוקים כמו אלו הארצות לא נתחייבו במעשר מעולם : י [דף נט ע"ב] ההוא אתרוגא דנפל לחביתא דחמרא שדא ההוא עובדי כוכבים ידיה ושקליה · אמר להו רב אשי נקטוה לידיה כי היכי דלא לישכשך *ובידלוה עד דשפיה · אבל אי לא נקטוה לידיה היה אוסר היין בהנאה בהוצאת ידו אע"פ שטרוד בהוצאת האתרוג ואתיא כרבי נתן דאמר מדדו ביד אסור בהנאה א"כ אפילו כרבנן ואינו טרוד בהוצאת האתרוג כמו במדידה שהוא טרוד אף בהוצאת היד לכוין המדידה · ומה שלא אסר היין בהנאה בהכנסת היד · לפי שהיה נבהל וטרוד בהוצאת האתרוג · ור"ת פי' דבהכנסה היה סבור שהיה שמן ולא בהוצאה · כדאמרינן לעיל גבי חרם . והיא דהרם מיירי שלא הרגיש

הגה"ה

*ושרי בשתייה אפי' מאי דנפיק לברא אבל מגע עובד כוכבים בידו שלא בכוונה אסור. אבל מגע עובד כוכבים שלא בכוונה על ידי דבר אחר כגון שאחז בנטלא וסבור שבר הוא מותר בשתיה לר"ת אבל רש"י אוסר אפילו מאן דשרי מגע תינוק עובד כוכבים בשתיה אוסר במגע עובד כוכבים שלא בכוונה כיון שיוכל לבא לידי כוונה פר"י לדברי ר"ת שמתיר מגע עובד כוכבים על ידי דבר אחר כסבור שבר הוא א"כ עובד כוכבים בזמן הזה נמי לאו בני ניסוך נינהו דלא ידעי בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה והשיבי כתינוק בן יומו היה מותר מגע עובד כוכבים על ידי דבר אחר אע"פ שהוא יודע שהוא יין כיון דאינו בר ניסוך ולא אתי לכלל כוונת ניסוך · מהרי"ח :

*אע"ג דלא נגע גזרו רבנן בכהו לאוסרו בשתיה אבל בהנאה לא מיתסר משום דלא עדיף מנגיעה ע"י דבר אחר פירש רש"י ור"י פירש כיון שבא לתקנו שיהא ראוי לשתייה חיישינן טפי פן יגע · מהרי"ח :

*ומיירי כשהכיר בו שהוא יין ודעתו לנסכו ואע"ג דחזו ליה ישראל שלא נגע בו אסור בשתיה אבל אם לא הכיר בו שהוא יין מותר בשתיה ולא חיישינן שמא נגע וכשבוצרין הענבים ונותנין אותן לסלים ומתמעכין ונדרכין הענבים זה על זה והיין מזלף חשוב הוא יין ליעשות יין נסך במגע עובד כוכבים · מא"ז ע"כ :

הגה"ה

*מיהו בזמן הזה עובד כוכבים שישכשך ביינו של ישראל מותר למכרו לעובדי כוכבים דלא בקיאים בשכשוך כדפרישית לעיל אבל בשתיה אסור ודוקא בשלא נתכוין העובד כוכבים ליגע כדי להכעיס לישראל ולהפסידו אבל נתכוין להכעיס לישראל ולהפסידו ההוא שרי אפילו בשתיה דכהאי גוונא לא גזור רבנן ופעם אחת היה בידו של ישראל כוס מלא יין ובא אנס אחד והושיט ידו להכעיס והיה שם זקן אחד ירא שמים שסופו נהרג על קידוש השם ושמענו שלקח מן היין ושתה לפני האנס כדי שלא יהא רגיל לעשות כן לבר ישראל אחר כך כתב בתשובות מא"ז ע"כ :

הגהות הב"ח א לישראל שיהו שוגגין : ב במחוזא אתא עובדי כוכבים על לחנותא וכו' אמר לנו שאי לאו : ג והא מר הוא דאמר שרי לזבינייה לעובדי כוכבים וכו' : ד אסרו דקתני בהנאה הוא :

פלפולא חריפתא

דל"ע : [ר] וקי"ל לפי האמת · כלומר לאפוקי גי' רש"י גבי נגע בלולבא : [ש] ואילו מדדו בקנה וכו' אסור בשתיה · וקשיא לי דא"כ לרבנן דמסיק רבינו כותייהו דמדדו ביד נמי ימכר לדידהו כי ליכא כוונה כלל דנגע בחמרא בהדי דקנחית מדיקלא אמאי אסור בשתיה דמ"ש ממדדו בקנה דימכר ונגע בלוליבא בהדי דקנחי' מותר בשתיה וצריך לומר דאע"ג דחמיר כוונת מגע וכו' מהיכא דליכא כוונה כלל לא משום כך מוכרח לומר דהיכא דליכא כוונה כלל להקל בו ושצריך שיהא קיל מכוונת מגע ולא אמרינן אלא להחמיר שכשמצאנו ליכא כוונה כלל דקיל לא מפני זה מקילין גם בכוונת מגע דהא חמיר : [ת] אין יכול לבא לידי ניסוך כלל · ולכן אין לחלק בין כוונת מגע וכו' לשלא כוונה כלל : [א] או ימכרנו אותו עובד כוכבים וכו' · כך כתבו התוספות : [ב] בנגיעת מדידה ועוד · כלומר ויותר מזה לפי שנגיעתן וכו' : [ג] אפי' כרבנן · וכן לקמן במתניתין דמדדו בקנה מסיק הלכה כרבנן : [ד] משום שנאמר שומר פתאים ה' · בפ"ק דיבמות פרשתי הטעם בעס"י : [ה] ומ"מ ראיה ברורה אין לנו להתירו וכו' · משמע דקאי גם אמגע עובד כוכבים ביין שלנו ומשום כך לא אשהמיטו בשום דוכתא לחלק בזה"ז וכן לא הזכיר החילוק דבזה"ז בסוף פירקין בכללא דמלתא וכן מוכח בהדיא בקצור דאתרווייהו קאי ועיין בפרק דלקמן גבי ההיא רביתא דאשתכח ביני דני : [ו] ואסרי · עיין בפרק קמא גבי נשאל לחכם וטימא : [ז] איקלע רב נחמן למחוזא זו היא גירסת הרי"ף וקיימוה בעלי התוספות : [ח] חרם עובד כוכבים · עיין לקמן פלוגתא דר"ת והרא"ד בזה גבי ההוא ההרוגא : [ט] ואוסרת בכל שהוא · והיינו כרבנן דאסרי כל התערובות ומדרבנן נשמע לרשב"ג דאסר מיהא דמי דההוא חמרא וקשיא לרבא שהתיר אף דמי דחמרא תוספות ומיהו בסמוך פסק רבינו כהך ברייתא והיינו דלא כרבן שמעון בן גמליאל : [י] והא קא נגע בנטלא · פירש רבינו לעיל גבי ההוא דסליק בדיקלא : [כ] אסור · פירש"י בשתיה וע"ל גבי עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא : [ל] ולפי מנהגנו · דנהיגי למזוג אף בצונן כל מזיגה שמוזג עובד כוכבים אסור : [מ] אין נאסרים · ואפשר טעמא דכיון שאין הכל שלו אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואע"פ שיש לו ג"כ בו שותפות הלך אחר הרוב : [נ] דרב אדא · בגמ' גרסי' דרבא בר רב חנן : [ס] ה"ג ור"ג פוטר · והלכה כמותו דר"ה שמותי הוא : [ע] גדולים חכמי ישראל גרסי' · וכלומר שמתרגמי' ומפרשים תורתנו הקדושה : [פ] לדרוש להם · פרידוגי"ר בלשון אשכנז : [צ] להת להם מעשרות · וצריך לומר דתקנתם שכל המעשרות שמפרישים ינתנו להם : [ק] והרחוקים כו' לא נתחייבו במעשר מעולם · דאע"ג דמפרישין תלה התם במעשר ניתר עיין בהלכות קטנות סוף הל' חלה : לבטל

קרבן נתנאל

דהא רבינו פסק לקמן פרק השוכר סי' כ"ה על מתני' דהמטהר דלא החמירו כולי האי דבא עובד כוכבים לאסור המחובר לו ע"י נצוק אמנם לכאורה קשה דהא רש"י ג"כ פסק הך דרב ששת. וכתב ז"ל והלכה כרב ששת דאין אדם [illegible] ואם שפך עובד כוכבים הכלי מותר מה שנשאר בכלי עכ"ל נשמע מזה דלא החמירו לומר נצוק חיבור בכה עובד כוכבים. דהא רש"י פסק כמ"ד נצוק חיבור ולק"מ די"ל דנפקא מיניה למ"ד נצוק חיבור אם שפך עובד כוכבים מכלי לכוס וקיטף שפסק ראש העליון קודם שיגיע ראש התחתון לכלי:

שהיה יין · והראב"ד ז"ל כתב שאם אפילו נודע לו שהוא יין אחר שהכניס ידו ולכשידע משך ידו והוציא מותר בהנאה · ומגע שלא בכוונה קרינא ביה כיון שבתחילת נגיעתו לא היה יודע שהוא יין ומיד שידע הוציא ידו משם מחשבתו ניכרת שלא נתכוין לנסך:

יא אמר רב אשי האי עובד כוכבים דנסכיה לחמריה דישראל שרי [ר] למישקל דמי מהשוא עובד כוכבים · מ"ט · מיקלא קלייה: **יב ההוא** חביתא דאסתקל ברזא מיניה · אידרי עובד כוכבים ואנח ידיה עלה · אמר רב פפא כל דבהדי ברזא אסור [דף ס ע"א] ואידך שרי · איכא דאמרי אמר רב פפא דעד ברזא אסור ואידך שרי · כתב רשב"ם בשם רש"י דוקא הניח ידו על הברזא ומגע יציאת היין · אבל הכניס אצבעו בנקב החבית הוה ליה [ש] כמו מפיה ומשוליה דטמאה כל החבית · דמה שלמעלה מאצבעו הוי משוליה ומה שלמטה הוה מפיה · וכן אם נטל הברזא מן החבית אסור כל החבית · שאי אפשר לו [ת] שלא יסכסך ואפילו בהפסד מרובה אסור כל היין בהנאה · פירש רש"י ואידך שרי בשתיה · ודבר תימה הוא דהיתר ואיסור שהם בכלי אחד דבר לא שיתערב יחד שיפרד ההיתר מן האיסור להתירו בשתיה · הלכך נראה לפרש דבהנאה קאמר אבל בשתיה ודאי אסור · והיין דעלויה ברזא אסור בהנאה דכל מאי דעלויה ברזא שסופו לצאת הוי כאילו נגע בכולו · ואם תאמר ואמאי אסרינן ליה בהנאה והלא כיון להגלת היין דטרוד ולא מנסך · מידי דהוה [א] אמדדו ביד · ותירץ הראב"ד ז"ל שהיו שם יהודים עומדים ואי לאו דכיון לנסך אמאי קדים איהו · הרבה מלילין היו ליין חוץ ממנו · ולא נהירא לי דאימר למצוה קא אי להשתכר נתכוין · וכיון דאיכא למיתלי טעמא להיתרא אמאי אסרינן ליה מספק · ולסברתו [ב] התזת צרעה וכיוצא בו [ג] צריך לומר דמיירי שאין שם ישראל · ונראה לי דמעיקרא לאו פירכא היא דאין לנו לדמות הטרדות זה לזה אלא מה שמצינו בתלמוד שזה נקרא טרדא · כי אגרדמים הטועם יין היה ראוי לקרותו טרוד כמו מדדו ביד ואף על פי כן אסור בהנאה · [ד] וכן הגלת היין דהכא אין כאן טירדא כולי האי ולא דמי למדידה · פסק רש"י דלית הלכתא כרב פפא משום דקים ליה כיחידאה *ולאו ראיה דבכמה מקומות בתלמוד פוסקים האמוראים הלכה כיחיד במקום רבים · ור"ת פסק דלית הלכתא כרב פפא כי רב פפא לא היה אוסר בבת גישתא דלקמן (דף עב:) אלא עד מקום שמגיע ראש הקנה בפי חבית · ולרבא דאסר לקמן כל היין שבחבית משום דכוליה אגישתא ובת גישתא גריר הכא נמי היה אוסר כל היין שבחבית אפילו למטה מן הברזא · *שכולו מתנענע לעלות ולצאת · והא נמי ליתא דאי פליג רב פפא אדרבא הלכתא כרב פפא דהוא בתרא · וכן פסק בה"ג דהלכתא כאביי דאמר ידו כידה בפרק החולץ (דף לט.) משום דקאמר רב פפא דייקא מתניתא כוותיה דאביי אף על גב דקשיה מהא ואע"ג דאינה מיע"ל קג"ס: ורב אלפס פסק דהלכה כרב פפא [ה] וכלישנא בתרא:

הגה"ה
*אלא הלכה כרבנן דכל היין שבחבית אסור אפי' מברזא ולמטה וכ"ש עובד כוכבים שתחב את הברזא בחבית שכל היין אסור וכן אם נטל מן החבית הברזא וראבי"ה כתב ברזא קצרה שאין נכנסת תוך החבית חוץ מעובי החור אם הוציאה עובד כוכבים או החזירה שמותר היין שבחבית וכן מצא בתשובה ורבינו שמואל בר נטרונאי כתב שאין לסמוך על הוראה זו :

הגה"ה
*עובדת כוכבים שהסירה ברזא ולא יצא טיפת יין לחוץ זה היה מעשה והתיר ר"ת עובדת כוכבים שנתנה ידה על הברזא והניעתו קצת בחבית השיב רשב"א דאפילו היין יוצא ומטפטף שרי כיון שהיתה הברזא תקועה בחבית כל כך שלא היה קופצת מן החבית מותרת · מא"ז ע"כ :

יג אמר רב פפא עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא חמרא אסור · בפירש"י כתוב אסור בהנאה דהיינו יין שמזגו עובד כוכבים וכחו הוא ואסרינן ליה משום לך לך ולעיל פירש בעובדא דרבי יוחנן בן ארזא ודאי חמרא ונסכיה ואע"ג דמוקי לה במוריק אורוקי חיישינן דלמא נגע וניסך והכא לא רמינן אדעתיה דבישראל הוה מחזקינן ליה אלמא דבהורקה לא אסרינן בהנאה · וכן פירש בסוף הפ' במסקנא דמילתא דכחו של עובד כוכבים דמוריק אורוקי בחבורין והכיר בו שהוא יין אסור בשתיה ומותר בהנאה · וכן משמע לקמן בפרק בתרא דבהרקה לא מיתסר בהנאה דאמר לקמן (דף עב:) גבי [ו] עובד כוכבים המערה [ההוא דנפק לברא גזרו ביה רבנן ההוא] דגואי לא גזרו ביה רבנן *[ז] אלמא מן התורה אינו אסור בהנאה כי מוריק אורוקי כיון דלא נגע ביין ואפילו א"ת דיין שמזגו עובד כוכבים אסור בהנאה לא דמי למוריק אורוקי דהתם הוא שופך המים לתוך היין ומה שהוא אסור בהנאה היינו טעמא דלפי שהוא צריך לגמור מזיגתו כראוי לשתיה חיישינן דילמא נגע ומשום לך לך אסרוהו בהנאה · אבל רבינו תם פירש דלך לך ומוריק אורוקי חד טעמא הוא ולא אסרינן ליה בהנאה וכן ראיתי במגילת פרש"י שכתוב בהן אסור בשתיה דהיינו יין שמזגו עובד כוכבים ואע"ג דקאמר לעיל (דף נט.) לא והכרז על ייהם משום יין נסך ולא תני טעמא לפי שאין בני תורה ומשמע שאסור בהנאה · יש לומר דמשום קנסא שהיו רגילין בכך החמיר עליהם · מיהו תימה הוא לומר דבהורקה לא הוי יין נסך ממש להסור בהנאה כמו בשכשוך כי עיקר ניסוך בפנים היה דרך הורקה · וכן בניסוך דעבודת כוכבים אמר בגיטין פרק הניזקין (דף נב:) גבי מנסך מדאגבהיה קנייה מתחייב בנפשו לא הוי (בה) עד שעת ניסוך אלמא עיקר ניסוך הוי בהגבהה והורקה · ושמא איכא למימר דהיינו דוקא בפני עבודת כוכבים אבל שלא בפני עבודת כוכבים אין דרך לשפוך אלא לשכשך. עובד כוכבים אכובא וישראל אדנא ומריק הישראל היין בכובא שביד העובד כוכבים שרי דעובד כוכבים לאו מידי קעביד ואי מגדד לגודי פירוש שמקרב העובדי כוכבים הכובא נגד הקלוח אסור · פירש רש"י בכובא מליאה דלמא נגע · לישנא אחרינא אפי' חסירה כיון דמקרקש בכוונה הוה ליה כחו בכוונה · ורבי יצחק ברבי מאיר ז"ל פירש דאסור לפי דכשמטין הכובא על לידה בשעת שיין מקלח בתוכה הוה ליה כנוגע בקנה דמה לי נוגע בקנה ומה לי נוגע בשולי הכובא ולפי זה אסור אפי' בהנאה כי נוגע בקנה בכוונה אסור אפילו בהנאה: **יד אמר** רב פפא עובד כוכבים דדרי זיקא וקאזיל ישראל [ח] לאחוריה א] מליא אסור חסירה שרי בי כובא [ט] בין מליא בין חסירה שרי לפי שאין דרך ניסוך בכך · ומכאן יש ללמוד דנוד של עור שיש בו יין שקרקש בו העובד כוכבים ואפילו הגיעו דופנותיו זה לזה אין בו חשש דאין דרך ניסוך בכך · ומכאן התיר ר"ת ברזא שהיתה רפויה בחבית ומנופה שהיתה רפויה ע"פ הבית ובא עובד כוכבים והדקה לפנים וגם בחבית שלא היו השולים מהודקים והיין יוצא ובא ישראל ונתן שם נעורת ותפסה כנגד הנקב ומנע קלת היין מלצאת ובא עובד כוכבים אומן [י] והדקו בסכין עד שסתם הנקב · * כל זה התיר שהיה מדמה כל אלו המעשים לנוד של עור דאין דרך ניסוך בכך: כובא מליאה אסירא דוקא כשנושא בידו [כ] או על כתיפו אבל כשנושא במוט בשנים מותר לפי שרחוק מן הכובא: **טו מן מעצרא** זוירא רב פפא שרי רב אשי והיתימא רב שימי בר אשי אוסר · בכח כחו כ"ע לא פליגי דאסור כי פליגי בכח כחו · איכא דאמרי בכח כחו כ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי בכחו והוה עובדא בכח כחו * ואסר רב יעקב מנהר פקוד פסק רבינו חננאל ז"ל דהכי הלכתא דמעשה רב ובגמ' שלנו [ל] פסק רשב"ם בשם רש"י שיש ארבע כחות הדפין והקורה והגלגל והמקל אך לא ידע רש"י אם יש חילוק בין שתי כוחות [מ] לשלשה כחות · ונראה דהאי דאסרינן לכח כחו דהיינו דוקא בשתייה: **טז** [דף ס ע"ב] **ההוא** חבית דפקעיה לאורכה אתא ההוא עובדי כוכבים חבקה שרי רב פפא לזבוני לעובד כוכבים וה"מ דפקע לאורכה אבל לפותיה אפילו בשתייה שרי מ"ט מעשה לבינה קא עביד · * מכאן היה נראה לרשב"ם שאם החבית מטפטף יין דרך השולים שיכול העובד כוכבים להדק נעורת בסכין * דהוי כמו לפותיה דהכא וכמעשה לבינה מיהו אם היין שותת הרבה יש ליזהר כי אז נוגע עובדי כוכבים ביין ואם אין נוגע בידו ביין [נ] אלא בסכין כיון שאין מתכוין רק לסתום הכלי ולא ליגע ביין נראה דהוי מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י דבר אחר כמו נגע ברישא דלוליבא לפי' ר"ת: **יז ההוא** עובד כוכבים דאסכח בי מעצרתא אמר רב אשי אי איכא טופח להטפיח בעיא הדחה ובעי ניגוב ואי לא בהדחה בעלמא סגי *: **יח מתני'** עובד כוכבים שנמצא עומד בצד בור של יין ויש לו עליו מלוה אסור אין לו עליו מלוה מותר *: **גמ'** אמר שמואל והוא שיש לו (עליו) מלוה על אותו היין: **מתני'** נפל לבור ועלה או מדדו בקנה והתיז את הצרעה בקנה או שהיה מטפח על פי החבית מרותחת * כל אלו היה המעשים ואמרו ימכר ר' שמעון מתיר בשתיה · * נטל חבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה בבית שאן והתירו והא דנקט מדדו בקנה שמעשה כך היה או בשביל ר"ש המתיר בשתייה וה"ה נמי מדדו ביד דשרי בהנאה והיינו דתניא בגמ' (דף נז.) מדדו בין ביד בין ברגל ימכר ר' נתן אומר ביד אסור ברגל מותר וכן נמי עובד כוכבים שדרך יין ברגליו כיון שטרוד בדריכה שרי בהנאה אבל נגע [ס] ברגלו (או) בכוונת מגע אסור בהנאה: **גמ'** נפל לבור ועלה אמר רב פפא ל"ש אלא שעלה מת אבל אם עלה עובד כוכבים חי אסור מ"ט אמר רב פפא משום דמודי דדמי עליה כיום אידו ולכך מנסיך ליה · נטל את החבית וזרקה לבור אמר רב אשי כל שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יין נסך כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך · האי כללא לא אתא למעוטי אלא זריקה שטהור בזב ועובד כוכבים אינו עושה יין נסך · שהרי היסיטו של זב טמא ובעובד כוכבים אינו עושה יין נסך · כדאמר לעיל האי עובד כוכבים דדרי זיקא · וכן אם נגע הזב בכלי או באדם בקנה טהור דאין הזב מטמא אלא במה שנגע בגופו דכתיב והנוגע בבשר הזב ובעובד כוכבים עושה יין נסך אם נגע בקנה · וכה"ג איכא בפ"ב דב"ק (דף יז:) כל שבזב טמא במזיקין משלם נזק שלם · כל שבזב טהור במזיקין משלם חצי נזק כ"מ לעגלה המושכת בקרון · [ע] והתם אי הסיט בקנה חייב ולא אתיא לאורויי אלא חצי נזק לצרורות דומיא דזריקה דהכא:

יט [דף סא ע"א] **מתני'** המטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו בבית שהוא פתוח לרה"ר · בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראל מותר · בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור עד שיהא ישראל יושב ומשמר · ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אף על פי שיוצא ונכנס מותר · רבי שמעון בן אלעזר אומר [ג] כל רשות עובד כוכבים אחת היא · המטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר. אבל אם רצה ישראל להוציאו אין מניחו עד שיתן לו מעותיו *זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים · פרש"י הך דמטהר יינו דרישא בלא מפתח וחותם ובדכתב ליה

הגה"ה
* וכשהחבית מונחת על העגלה ומקלח ממנה לכובא ובא העובד כוכבים והגביה כדי שיקלח יותר מותר דהוה ליה מסייע שאין בו ממש מיהו אם יש מעט יין בחבית שצריך להגביה מצד אחד אסור אע"פ שהתינוק מסייעו כיון שאין בו ממש ותו באידך פירקין א"ל רבא כי שפכיתו חמרא לעובד כוכבים לא ליתי עובד כוכבים ולסייע בהדייכו דלמא משתליתו ושדיתו עילויהו והוה ליה כח עובד כוכבים והסור · מהרי"ח :

הגה"ה
* רק שהישראל מסייע להכניס המוט לנקב אוזן הכובא ואם היתה חסירה הכובא ומגדד לא אגודי מותר ואם ע"י שגדדה נתז מן היין ע"י עובד כוכבים וחזר ונותן ביין מותר דאין כאן ניסוך עכ"ל ראבי"ה · מא"ז : ולכך הגלגל המפיל את הקורה צריך שישראל יגלגל עם עובד כוכבים ואם גלגל העובד כוכבים לבדו ואיכא הפסד מרובה שרינן וסמכינן אשינויי' בתרא דשרי ועובד כוכבים שהיה מהלך ונגע בכנף בגדו ביין שלא בכוונה זה היה מעשה והתיר ר"ת בשתיה ואמר דכח העובד כוכבים שלא בכוונה הוא לא מקרי מגע עובד כוכבים אלא בידיו או בפיו או ברגלו או בקנה שבידו' מא"ז ע"כ : יש בני אדם שמניחין נער קטן על הקור' להכביד על הענבים ואין נראה דהוה ליה מסייע שאין בו ממש · פר"י מהרי"ח :

* וכתב רשב"ם עובד כוכבים המהדק מגרופות גיגית מליאה יין כדי שיתחברו סדקים שבארכה מלמעלה למטה וכן שכר בחבית עץ שלנו שפיר דמי והוי כלרחבה מא"ז :

* וכתב ראבי"ה נראה בעיני שאם היין יוצא דרך הסדק או סביב שולי החבית ישים ישראל בגד כדי שיפסק הקלוח ושוב יהדק העובד כוכבים כדי שלא יגע העובד כוכבים ביין ואם לא שם ישראל את הבגד ובדיעבד יש שמתירין מה שבתוך החבית ובספר התרומה כתב אמר מורי דמותר לעובד כוכבים לתחוב הנעורת סביב השולים במקום שמתהדק אל דופני החבית ומשם היין זב ויוצא שהנעורת שתוחב אינו נוגע ביין שבפנים לפי שראשי השולים מפסיקים כשתוחבים בתריצים שבדופני החבית סביב סביב ובאמצע השולים אם נתן ישראל הנעורת בסדק ולא הדקן ועדיין היין זב ויוצא מותר לעובד כוכבים לתוחבן יפה אם העובד כוכבים תחב הנעורת בסדק אם אין בו חלל שאין נסרי השולים מחוברים זה לזה ואין מכניסין בחלל החבית יכול להיות שמותר וצריך להתיישב בדבר · עכ"ל מא"ז : והרוצה לעשות מן המובחר יהדקנו מתחלה בחבלים ויפסק שתיתת היין ואחר כך יכול לתקנו · פר"י מהרי"ח :

* ופרשב"ם דאנו לא עבדינן ניגוב אלא הדחה בעלמא וסמכינן אראיות בפרק בתרא · מא"ז :

* א וכן שעמד כל כך בקרוב שיכול ליגע בו בתוך פשוט ידיו ואע"ג דאיכא מפתח או חותם אסור ואם אין לו מלוה עליו שרי אע"ג דליכא מפתח או חותם אבל אם אינו יכול ליגע בתוך פשוט ידיו ורגליו אע"ג ב דאין לו מלוה עליו ולא מירתת ואין נתפס עליו כגנב שרי כדמוכח בירושלמי · מא"ז ע"כ :

* חבית שהיתה מתמלאת ומעלה רתיחות אותה רתיחות הוה הבור ליין ואם נגע עובד כוכבים ברתיחה של יין חמרא אסור והא דנקט מטפח ולא נקט נגע בנחת לאודיעך שאין דרך ניסוך בכך ושרי בהנאה והוא הדין דבנגיעה נמי אסור בשתיה · מא"ז ע"כ :

* עובד כוכבים שנטל חבית בחמתו וזרקה לבור ואינו מסלק את ידיו ממנו עד שרואה שנגעה ביין אם הבור מלא ובשפת הבור כשהיה העובד כוכבים מגלגלה נגע ביין חמרא שרי אף בשתיה ושלא בחמתו אסור דלמא נגע ואף אם הבור עמוק כיון דקאזיל מיניה על שפת הבור הוי יין נסך דגזרינן אטו בור מלא ואם העובד כוכבים זרק אבן או צרור ליין אפילו בכוונה לא הוה ניסך ומותר בשתיה וה"מ שאינו עומד על שפת הגיגית של יין , זורק מרחוק ונופל לתוכו אבל עומד אצל הגיגית והפיל אבן או צרור מלמעלה לגיגית בתוך הגיגית הרי זה יין נסך · מא"ז :

הגה"ה
*שאם רצה להוציאו יכול להוציאו אבל בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור או אם אין פתח פתוח לרה"ר אסור אבל על ידי מפתח וחותם מותר אפילו לא כתב לו שהתקבלתי כך פי' מהרי"ח וכן כתב בא"ז ואפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים וישראלים רגילים לבא לשם

הגהות הב"ח א צריך להתחיל וכיון שעמד : ב אע"ג דיש לו וכו' ולא מירתת דאין נתפס: ג תיבת (כל) נמחק :

הגהות הגר"א א] מליא אסור חסירה שרי בי כובא כל זה נמחק . וכ"ה פ"ס ועי' בגמרא:

פלפלא חריפתא

[ר] לשקול דמיה וכו'. עיין לעיל בשיטה דהלוקח עבדים וכו' שכתב או ימכרנה וכו': [ש] כמו מפיה ומשוליה בגמ': [ת] שלא יסכסך כראש הברזא שבתוך החבית: [א] אמדדו ביד · דלקמן: [ב] התזת צרעה. דלקמן: [ג] וצ"ל דמיירי וכו'· כלומר וזה דוחק: [ד] וכן הגלת יין דהכא אין כאן טירדא כולי האי. וטרדא מיהת איכא וכ"מ לפסק דלעיל לענין עבודת כוכבים בזמן הזה דכתב התם דהוצאת אתרוג דאינה טרדא כמדידה ואף רבנן דר"נ קאסרי ואפ"ה כתב שם בהגה"ה דעובד כוכבים בזמן הזה וכו' וה"נ דכוותה ודו"ק: [ה] וכלישנא בתרא גרסינן · וכתב ב"י סימן קכ"ד וז"ל ובנוסחי הרי"ף דידן לא פסק בהדיא הכי ואפ"ה איכא לאוכוחי שפיר דפסק כרב פפא וכלישנא בתרא דמדלא אייתי רב יימר דאמר כתנאי משמע דקי"ל הלכה כרב פפא ובתרי ליבני דידיה מסתמא קי"ל כלישנא בתרא ע"כ ועיין לעיל בפרק קמא: [ו] ה"ג עובד כוכבים המערה ההוא דנפיק לברא גזרו ביה רבנן ההוא דגואי: [ז] אלמא דמן התורה וכו' · תמיהא לי דרש"י נמי לא מן התורה קאמר: [ח] ה"ג לאחורי' מליא שרי חסירה אסיר כובא מליא אסירא חסרה שרי רב אשי אמר זיקא בין מליא: [ט] בין מליא וכו' שרי · רש"י כתב דזיקא היינו נוד קשור וכן צריך לומר להריב"ש דלעיל וכ"כ בקצור ומכאן קשה על דבריו שבטור סימן קכ"ד כתב דרבינו ס"ל דאף בכלי פתוח אין הנדנוד עושהו י"נ ובסימן קכ"ה כתב בהדיא בדין דהכא דמיירי אפילו בפתוח וכבר הקשה הב"י בסימן קכ"ד דמגליה להטור ועיין בפ' בתרא אמתני' דהמערה מכלי אל כלי: [י] והדקו בסכין · עיין לקמן בסמוך גבי חבית דפקעה לפותיא בשם הרשב"ם: [כ] או על כתיפו עי' פ' דלקמן גבי עובד כוכבים המעביר עם ישראל כדי יין וכו': [ל] נ"ל דה"ג כתב הרשב"ם: [מ] לשלשה כחות · כ"כ בתוס' ומיירי בלא דפי': [נ] אלא בסכין· עיין לעיל בסמוך בשם ר"ת: עובד כוכבים שדרך כו'. שם ע"ב: [ס] ברגלו בכוונת מגע · כך העתיק הב"י סימן קכ"ז וכתב שלמד מדין אגרדמים דלעיל דכפיו הוי ניסוך ה"ה ברגל: [ע] והתם אם הסיט בקנה חייב כדעת התוס' ודלא כהרי"ף שכתב

התקבלתי כדקתני סיפא · והיא מפרשי ליה לרישא · והקשה ר"ת מהא דפריך עלה בגמרא והאיכא רוכלין המחזירין בעיירות · וכיון שאין שם מפתח וחותם. איך ידעי הרוכלין שהיין של ישראל הוא · ומאי מירתת העובדי כוכבים מליכנס שם ולנסכך · בשלמא אם מיירי במפתח וחותם מירתת עובד כוכבים

ולימא למיקם עלה דמלתא מהי נכנס בה ישראל מותר אפילו אין מפתח וחותם ביד ישראל אם כתב לו התקבלתי והיכא שנתנו לרשות העובד כוכבים באחד מחדריו שיכול לפתוח העובד כוכבים וינעול שלא יראוהו שם אדם אלא אגבי ביתו בהא קתני סיפא דמתניתין דמטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו: והוא כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר וכגון שהמפתח או חותם ביד ישראל דאיכא תרתי · מא"ז ע"כ :

שמא יראו הרוכלין דטורח ומזייף ויבינו שהיין של ישראל הוא · וכן דיקלא דלא פסיק רישיה וכי מירתת עובד כוכבים דבשעה מועטת שהוא נוגע ביין יעלה בראש הדקל ויראה · בשלמא לזיוף החותם צריך שהות זמן מרובה מירתת שמא בתוך כך יעלה ויראהו · ועוד דהיכי בעי למימר [פ] הנא קמא או רבי שמעון בן אלעזר דברשות אחר מותר בלא מפתח וחותם דומיא דברשות העובד כוכבים אסור דהיינו בלא מפתח וחותם לפרש"י · וכיון דליכא מפתח וחותם ברשות עובדי כוכבים אחר אמאי שרו אמאי לא חיישינן שמא ינסכנו הנפקד · הלכך נראה לר"ת [צ] דמיירי במפתח וחותם ובדלא כתב ליה התקבלתי · ולפי שהיין של עובד כוכבים ויש לו מלוה עליו לא מירתת · הלכך בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור אפילו ע"י מפתח וחותם · כדתניא בברייתא בגמרא [ק] גבי יינו של עובד כוכבים ברשותו וישראל דר בחצר אחרת [ר] אסור אפילו מפתח וחותם בידו · וסיפא בדכתב ליה התקבלתי ומותר [ש] במפתח וחותם ואפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים · מתוך שפירש ר"ת מתניתין *במפתחות ואפ"ה בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור כיון דלא כתב ליה התקבלתי היה נמנע מלשתות היין שקונין עובדי כוכבים מישראל וחותמין אותה חותם בתוך חותם ומוליכין אותה בספינה למרחקים · כיון שהיין של עובדי כוכבים ועובר מהלך כמה ימים בלא ישראל זה אין להתירו משום שיש בו חותם בתוך חותם · דהא כיון [ת] דקי"ל כרבי אלעזר דשרי בחותם אחד אין לנו חילוק בין חותם אחד לחותם בתוך חותם לענין טרח ומזייף · כיון דאסרינן חותם אחד ה"ה חותם בתוך חותם · ושוב נהג בו היתר · דדוקא במטהר יינו של עובד כוכבים הגדל בכרמים שלו שלא טרח בו העובדי כוכבים כל כך ולא הוציא עליו יציאות אינו חושש כל כך אם ירגישו הישראל שיזייף · [א] אבל המוליכין יין למרחקים בטורח גדול וביציאה מרובה וגם קונהו חם לטורחו ולהוצאתו ולא מזייף : גמ' [ב] בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור · ואי איכא רוכלין המחזירין בעיירות בעיר שאין בה דלתים ובריחים שרי · אמר רב יוסף ואספה כרה"ר דמיא · *וחלון כרה"ר דמי ודיקלא כרה"ר דמי · פסיק רישיה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי · [ג] והלכתא כרבינא לקולא : ת"ר אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומלאהו יין וישראל דר בחוצה חצר מותר ·

הגה"ה

*אם אינו פתוח לרה"ר אך יש חלון לישראל בגגו מרחוק שיכול לראות משם מותר כי ירא לזייף לא מיבעיא אם בית היין סגור דליכא למיחש שמא יכנס שם עובד כוכבים אלא אפילו אם הוא פתוח אין לחוש במתיירא מישראל שכנגדו ודוקא ביום אבל בלילה אסור · פר"י מהרי"ח :

*אף על גב שאין מפתח וחותם בידו [דף סא ע"ב] בחצר אחרת מותר והוא שמפתח וחותם בידו · וחכמים אומרים לעולם אסור עד שיהא יושב ומשמר או שיהא ממונה שאין בא לקילין: [ד] [ב]יין עובד כוכבים ברשותו וישראל דר בחוצה חצר מותר ואף על פי שאין מפתח וחותם בידו · בחצר אחרת אסור אע"פ שמפתח וחותם בידו · וקי"ל כת"ק דקאי [ה] כר' אלעזר דלא חיים לזיופא · הלכך המטהר יינו של עובד כוכבים ונותנו ברשותו · בבית שהוא פתוח לרה"ר או לאספה או יש חלון בחצר אחרת הפתוח לרה"ר והבית שהיין בתוכו פתוח לחצר כנגד חלון או דיקלא ולא כתב לו התקבלתי · בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה מותר במפתח וחותם · דמירתת עובד כוכבים לזיופי דילמא חזי ליה ישראל · ושרי אע"פ שיש לו עליו מלוה · ואם ישראל דר בחוצה חצר [ו] מותר בלא מפתח וחותם · ואם אין הבית פתוח לרה"ר אפי' בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה ומפתח וחותם בידו אסור · כדקתני בברייתא יינו של עובד כוכבים ברשותו וישראל דר בחצר אחרת אע"פ שהמפתח וחותם בידו אסור לפי שאין הבית פתוח לרה"ר · ואם מניחו להוציא היין בלא מעות הרי הוא כיינו של ישראל ברשות העובד כוכבים ומותר [ז] במפתח או חותם · ואפי' בעיר שכולה עובדי כוכבים דלא חיישינן לזיופא : [ח] רשב"א אומר רשות עובד כוכבים אחת היא · איבעיא להו רשב"א להקל או להחמיר · רב יהודה אמר זעירי להקל · רב נחמן אמר זעירי להחמיר · תניא כוותיה דרב נחמן אמר זעירי ארשב"א רשות עובדי כוכבים אחת הן מפני הרמאין · והלכתא כרב נחמן דתניא כוותיה וכת"ק דרשות עובדי כוכבים אחר מותר אם אינו משועבד לבעל היין · כההוא [ט] דפרזיק רופילא: **ב ההוא** ברכא דהוה יתיב בה [י] חמרא דישראל ואשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני · אמר רבא אם נתפס עליו כגנב חמרא שרי · ואי לא אסור : **מסקנא** דמילתא דיין נסך דסלקא לן מהאי פירקין · הלכתא כרב הונא וכמשנה אחרונה דכיון דהתחיל לימשך נעשה יין נסך · והמשכה הוי כפירוש רש"י מיד כשנפרד היין מן החרצנים והזגין לצד אחד אפי' בגת · וכן בגיגיות אם פנה החרצנים והזגין לצד אחד ועשה מקום להתקבץ שם היין או אם לקח מן היין בכלי שלו לשתות ונתכוין בלקיחתו לשלות מן החרצנים והזגין כל שישנו בגיגית קרינא ביה התחיל לימשך : והלוקח יין מן העובד כוכבים צריך שלא יעלים עינו מן הגיגית אחר הבצירה · פן ימסך העובד כוכבים ממנה : ור"ת אסר לדרוך עם העובד כוכבים לפי משנה אחרונה אפילו לגת פקוקה ומליאה · [כ] כיון דבהמשכה כל דהו נעשה יין אי אפשר ליזהר ממגען של עובד כוכבים אחר המשכה · ומגעו של עובד כוכבים שלא בכוונה [ע"י דבר אחר] כגון ברישא דלוליבא אף על גב דרש"י אסרו בשתיה הדבר מוברר ומוכרע כגירסת רבינו תם בראיות ברורות דמותר בשתייה · וכן דעת הגאונים · ומגע עובד כוכבים בגופו [ל] שלא בכוונה כגון תינוק בן יומו [מ] ונפל לבור [נ] ועלה · או מגע עובד כוכבים בכוונה שלא בכוונת ניסוך כגון שהוא טרוד במדידה או בהתזת נירעה או כגון ההיא דאתרוגא · בין ע"י ד"א [ס] שמדדו בקנה בין שמדדו ביד · או בכוונת מגע גופו אלא שלא ידע שהוא יין כגון [ע] ההיא דחרס כולהו שריין בהנאה · ומגע עובד כוכבים בכוונה בין בגופו בין ע"י ד"א בחבורין שיכסך אע"פ שלא ניסך אסור בהנאה · כגון ההיא דאגרדמים וההיא דשדא ידיה בחמרא בדוולא[פ] או הוליא הברזא מן החבית או הכנים אצבעו בנקב [א]החבית לחלל החבית· אבל הניח ידו על נקב הברזא ומנע את היין מלצאת · היין שלמעלה מן הנקב אסור בהנאה ושלמטה מן הנקב מותר בהנאה · כחו של עובד כוכבים בחבורין כגון דמוריק אורוקי הכיר בו שהוא יין אסור בשתיה ומותר בהנאה לא הכיר בו שהוא יין מותר. אפי' בשתייה · ויין שמזגו עובדי כוכבים אסור בשתיה ומותר בהנאה· ושלא בחבורין כגון זריקה [צ] אפילו בכוונה מותר בשתיה : הדרן עלך רבי ישמעאל

א [דף סב ע"א] **השוכר** את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור· [ג]לעשות עמו מלאכה אחרת אע"פ שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר · השוכר את החמור להביא עליה יין נסך שכרה אסור · שכרה לרכוב עליה אע"פ שהניח עליה לגינו שכרה מותר* : **גמ'** [דף סב ע"ב] איבעיא להו [א] שכרו לסתם יינו מהו · כיון דאיסורא חמיר כיין נסך שכרו נמי אסור · או דלמא הואיל וטומאתו קילא שכרו נמי קילא · ת"ש דההוא גברא דאגר ארבא לסתם יינן ויהבו ליה חטי באגריה · אתא לקמיה דרב חסדא א"ל זיל קלנהו וקברינהו בי קברי:

הגה"ה

*השוכר את החמור שוכר מניח עליו כסת הייגו מה שקורין כר אבל כסות שלובש בו אפילו כסות שניה כיון שרגיל ללובשו פשיטא שיוליך עמו ומזונותיו כל אותו הדרך אע"ג דשכיח למטרה ולמזבן מאוונא לאוונא מיהו אי שכיח למיזבן לפי דרכו מאי אמר מעכב · פר"י מהרי"ח :

ב דבי רבי ינאי יזפי פירי מעניים בשביעית [ב] ופרעי להו בשמינית · אתו וא"ל לרבי יוחנן · ואמר להם יאות הן עבדין · וכנגדו באתנן מותר · דתניא בא עליה ואח"כ נתן לה אתנן מותר דכיון דבשעת ביאה לא היה קנוי לה מה שנתן לה מתנה בעלמא יהיב לה ואין אתנן אל עליו ודבי ר' ינאי נמי כיון דלא יהבי פירי אחריני עד שמינית אין נתפסין בדמי שביעית מכאן דקדק הר"ר אלחנן שאם יש ביד ישראל יין נסך ועבודת כוכבים ומשמשיה האסורין בהנאה ותופסין דמיהן אם עבר ומכרן לעובד כוכבים בהקפה שאחר שימכרם העובד כוכבים ליתן לישראל המעות דמיהן מותרות · דכיון דבשעה שפורע לישראל · אין העבודת כוכבים ביד העובד כוכבים לא הוי דמי עבודת כוכבים כמו פירות שמינית דמותרין · ולית בהו משום חליפי פירות שביעית · לפי שבשעה שהיו פורעין דבי רבי ינאי לעניים לא היו פירות שביעית בעין · ואע"פ שיש לחלק דהאי פירות שביעית שלא היו בעולם אבל העבודת כוכבים מיהא ישנה בעולם · [ג] ודקדק הרמב"ן ז"ל מדלא מוקי הך (לקמן דף סג:) דלאו ואכלו ואני פורע חושש משום שביעית כשפרעו קודם אכילה אלמא דמותר בכל ענייניס · ואין זה כל כך ראיה · דלאו ואכלו ואני פורע משמע לאחר אכילה כשיעשה חשבון עם החנוני לידע כמה אכלו · ומיהו נראה דאפילו לא מכרו העובד כוכבים לעולם וישנה עדיין בידו הדמים מותרין כיון דאחר [ד] שקנאה העובד כוכבים במשיכה נתן המעות לישראל לא היו הדמים דמי עבודת כוכבים · כיון שלא היו המעות ביד ישראל בשעת משיכה · והוי כמו בא עליה ואח"כ נתן לה דכיון דשלא היה ברשותה בשעת ביאה אין אתנן חל עליו · ואפילו אם מעות מותרין ה"מ לישראל אחר אבל לדידיה אסירים דקא מטיא ליה הנאה מעבודת כוכבים· [ה] כדאמרינן לעיל גבי מכרן וקדש בדמיהן מקודשת : [דף סג ע"א] בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר · ורמינהו בא עליה ואח"כ נתן לה אסור [ו] ואפי' מכאן ועד ג' שנים · אמר רב חסדא לא קשיא הא דאמר לה הבעלי לי בטלה זה · והא דאמר לה הבעלי בטלה סתם · טלה זה הא קמחסרא *משיכה · קשה לן הא שכר פעולה לא בעי קנין · דפועל העושה עם בעל הבית קנה שכרו · וביאה דבר שנותנין עליו שכר הוא ואמאי לא נקנה לה הטלה בביאה · מכאן נ"ל לדקדק דהאומר לפועל עשה עמי מלאכה זו ואתן לך חפץ זה בשכרך · יכול ליתן לו דמי החפץ בשכרו ודאי נתחייב לו החפץ או הדמים · אבל בגוף החפץ א"א לו לקנות אלא במשיכה או שיהיה ברשות הפועל בשעת עשיית מלאכה · וכיון שיכול ליתן לה דמי הטלה הוי כמו טלה סתם :

הגה"ה

*ומסקנא דמשיכה בעובד כוכבים קונה ולא מעות אך יש פוסקין דמעות דוקא קונות וצריך ליזהר כשמוכר מקלת בהמה המבכרת לעובד כוכבים לפוטרה מן הבכורה צריך שימשכנה העובד כוכבים בביתו וגם יתן מעות אז יצא ידי כל הספקות פר"י לקמן · מהרי"ח ע"כ :

ג [דף סג ע"ב] **איבעיא** להו שכרו לשבור חבית של יין נסך שכרו מהו · כיון דרוצה בקיומו אסור · **או** דילמא כל למעוטי תיפלה שפיר דמי · אמר רב נחמן ישבור ותבא עליו ברכה* :

הגה"ה

*אין עודרין עם העובד כוכבים בכלאי הכרם ואפילו בחוצה לארץ כי נוהגים כלאים אפילו בזמן הזה בחוצה לארץ וכן ערלה וכלאי הכרם ואיסור חדש פר"י · אבל יכול להשכיר עצמו לעקור כלאים אע"פ שרוצה בקיומו שלא יעקר עד שהוא יעקור ואפילו לר"ע דאמר המקיים בכלאים לוקה הכא דממעט תיפלה שרי · מהרי"ח :

ד [דף סד ע"א] **איבעיא** להו דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים תפסה דמיה או לא תא שמע דתניא ישראל שהיה נושה בעובד כוכבים מנה · מכר עבודת כוכבים והביא לו יין נסך והביא לו מותר · ואם אמר המתן עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך יין נסך ואביא לך אסור · והא דאמר לעיל (דף יב.) לא חשו חכמים לדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אלמא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסור · [ז] היה אומר רבינו תם ז"ל דודאי עובד כוכבים שמכר עבודת כוכבים ופרע המעות לישראל מותרין · והא דדרשינן (לעיל דף נד:) והיית חרם כמוהו כל שאתה מהוה ממנו הרי הוא כמוהו היינו דוקא בישראל שהחליף עבודת כוכבים אבל אם החליפה עובד כוכבים החליפין מותרין · *והא דאמר לעיל דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסורין · היינו היכא שמכרה לקנות בדמים **טרכי** עבודת כוכבים ונשארו המעות באיסורא · מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא · סיפא משום דהוה לה כרוצה בקיומו* · ותימה דמשום דאמר לו המתן הוי טפי רוצה בקיומו אפילו לא אמר המתן רוצה הוא בקיומו של עבודת כוכבים עד שתמכר ויתנו לו הדמים · וי"ל דהלשון משמע שאין לו ערב מדקאמר ליה

הגה"ה

*מיהו אם העובד כוכבים רוצה למכור עבודת כוכבים ורוצה לקנות באותם דמים תשיבי דמי עבודת כוכבים פר"י מהרי"ח:

הגה"ה

*גר ועובד כוכבים שירשו אביהם עכו"ם גר יכול לומר לעובד כוכבים טול אתה עבודת כוכבים ומשיכה לידו אסור במה דברים אמורים שירשו אבל נשתתפו אסור · מהרי"ח :

הגהות הב"ח א מתניתין במפתח וחותם ואפ"ה . ב לקילין : המטהר יין : ג אסור שכרו לעשות :

הגהות הגרי"ב א] נ"א הברזא :

פלפולא חריפתא

שכתב רבינו בפ"ק דב"ק : [פ] ת"ק או רשב"א · דבעיא היא לקמן אי רשב"א להקל או להחמיר : [צ] דמיירי במפתח והותם · מפורש לקמן דבחד סגי : [ק] גבי יינו של עובד כוכבים · פי' המטהר וע"ש : [ר] אסור אפילו כו' · לרבנן : [ש] במפתח וחותם ואפ"ה גרסינן · ועיין בפרק אין מעמידין בשטה דהכל משתמר בחותם אחד : [ת] קי"ל כר' אלעזר גרסינן · ועיין לעיל שם : [א] אבל המוליכין יין למרחקים וכו' · נראה דאף בחותם אחד סגי ואע"ג דהתוספות כתבו וגם מתתימו חותם בתוך חותם נ"ל דלאו דוקא נקטו וכן צריך לומר ג"כ בטור ס"ס קל"א : [ב] בעיר שכולה עובדי כוכבים · פיסקא : [ג] והלכתא כרבינא לקולא · דלעולם רב אחא ורבינא הוה רבינא לקולא בפרק גיד הנשה דף נ"ג : [ד] יין עובד כוכבים וכו' · כן גירסת רי"ף וכן העתיק רבינו לעיל ובגמרא גרסינן המטהר יין וכו' : [ה] כר' אלעזר גרסינן · והוא בפרק אין מעמידין כמ"ש ג"כ לעיל : [ו] מותר בלא מפתח וחותם · כדתני בברייתא וסתמא קתני ולא קתני דדוקא כשכתב התקבלתי : [ז] במפתח או חותם · כדלעיל פרק אין מעמידין : [ח] רשב"א אומר כו' · פיסקא : [ט] דפרזיק רופילא · בגמ' : [י] חמרא דישראל · וגי' רי"ף דישראל ועובד כוכבים ועיין בתוס' שהוכיחו דהכי מיירי שגם יין של עובד כוכבים שם שעתה אין העובד כוכבים נתפס כגנב על שכיאה רק על הנגיעה וגם כתבו שהיה היין מונח ברחוב דלא תקשה אדפ' דלקמן גבי ההיא אושפיזא וכו' וע"ש : [כ] כיון דבהמשכה וכו' · עיקר טעמא דגזרינן קודם המשכה אטו לאחר המשכה ומשום דבלייר לידיה לא גזרינן צריכין לומר דבהמשכה כל דהו וכו' כדאיתא כל זה לעיל במקומו ולא דק הב"י במ"ש בסי' קכ"ג דהך דהכא טעמיה אחרינא מטעמא דלעיל : [ל] ה"ג שלא בכוונה ע"י דבר אחר כגון : [מ] ונפל לבור · כלומר וההוא דמתני' דנפל לבור וכגדול מיירי ולשון הטור סימן קכ"ד או גדול שנפל וכו' : [נ] ועלה · מפרש רב פפא שעלה מת כגון ההיא דאתרוגא ונקטוה לידיה דבהכנסה טרוד כמ"ש שם : [ס] שמדדו בקנה · ליתנא דמתניתין דבמדידה נקט קנה וגם בהתזת נרעה קתני קנה : [ע] ההוא דחרס גרסי' : [פ] או הוציא הברזא מן החבית · והברזא נכנס לחללו ונגע ביין : [צ] אפילו בכוונה מותר בשתיה · עיין לעיל בשטה דהלוקח עבדים וכו' בשם רש"י שכתב תשובת הגאונים על עובדי כוכבים שבזמן הזה וע"ש : [א] שכרו לסתם יינו · ואע"ג דתנן יין נסך לא קשיא כמ"ש רבינו לקמן אמתני' י"ג בכ"ש : [ב] ופרעי להו בשמינית נהגו בהן קדושת שביעית עיין בתוספות : [ג] ודקדק הרמב"ן · לתרץ החילוק : [ד] שקנאה העובד כוכבים במשיכה · כדמסיק רבינו בריש הזהב : [ה] כדאמרי' לעיל · בריש פירקין וע"ש בתוס' : [ו] אפילו מכאן עד שלש שנים · נ"ל דנקט ג' שנים שהוא זמן השכיר כדכתיב בישעיה ט"ז כשלש שנים כשני שכיר ואין שכירות משתלמת אלא לבסוף ויש לבעל הדין הוא הפועל שיעכב שכרו עד משנים שלש שנין אלין שהם שני שכיר דעלמא אע"ג דשכירתה זמנה לאחר הבעילה לאו כ"ע גמירי וסבירי ושמא יעכב כל כך להכי ניחא ליה למנקט שלש שנים : [ז] היה אומר ר"ת ז"ל וכו' · בפרק אין מעמידין גבי עובד כוכבים ההולך

המתן · אבל אם היה לו ערב אז מותר דאז אינו חושש בקיומו כי יוכל ליפרע מן הערב · [ח] כדאמר בעבודת כוכבים המתחלקת לפי שבריה לא השיב רולה בקיומה · הלכך ברישא מיירי דיש לו ערב ולהכי מותר : ה [דף סד ע"ב] ת"ר איזהו גר תושב כל שקבל עליו בפני שלשה שאין עובד עבודת כוכבים דברי ר' מאיר · וחכמים אומרים כל שקבל עליו שבע מצות וכו'* · ומייחדין אצלו יין אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים · ואפי' הודיעו שהוא מפליג · כי מגעו מותר בשתיה · [ט] ולחלופי בשעה מועטת לא חיישינן · ואין מפקידין אצלו דחיישינן לחלופי ואינו נזהר במגע עובד כוכבים · ומעשה היה בעובד כוכבים שמל ולא טבל טבילה כראוי ועמד בביתו של ישראל ימים [*רבים] ונגע ביינו והתירוהו בשתיה · דהא גר תושב אינו אוסר במגעו כל שכן זה שמל וקבל עליו כל המצות · ואע"ג דאמר לעיל (דף נז.) עבדים ובני השפחות שמלו ולא טבלו עושים יין נסך שאני הכי שאין לבם לשמים אלא מאימת רבן מתיהדים ואמר נמי (דף נט.) גרים שמלו ולא טבלו לא והכרז על בניהם שהן ממזרים ואע"ג דמסתמא היו נוגעים ביין ועל זה לא הקפיד [י] כמו שהקפיד במזגו עובד כוכבים ושתו ישראל : [דף סה ע"א] שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת וכו' · אוקמא רבא כגון דאמר העבד חבית חבית בפרוטה · דתניא השוכר את הפועל ואמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות ונמלאת חבית של יין נסך ביניהם שכרו אסור · חבית חבית בפרוטה ונמלא חבית של יין נסך ביניהן [כ] שכרו מותר* :

הגה"ה

*גר תושב שאין עובד כוכבים אינו יכול לבטל עבודת כוכבים וכן נמי אע"פ שהיה עובר על שבע מצות והוכרתו זו היא מיתתו וא"ל עדים ועדים והתראה מ"מ כל זמן שלא דנוהו ב"ד אין חייבין מיתה ואסור להרגו ואם קבל עליו לקיים שבע מצות בפני ג' חייב להחיותו · מהרי"ח ע"כ :

הגה"ה

*אבל אם היה יתירה על ק' מותר כל השכירות של ק' · פר"י :

*ואותה פרוטה של עבודת כוכבים או יוליך ליה המלח או לא יקבלנה מתחלה · מהרי"ח :

*כגון שעדיין הם במחובר כאשכול אבל אם נטלו מן העוקץ הרי הן כמבוקעות ואסורי מפני הנקב שנשאר בזגגות · פר"י מהרי"ח ע"כ :

[דף סה ע"ב] מתני' יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחם* והן מותרות · ואם היו מבוקעות אסורות · ומעשה בביתוס בן זונן שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברו חביות של יין נסך על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירו : גמ' מעשה לסתור · חסורי מיחסרי והכי קתני ואם נותן טעם לפגם *מותר ומעשה בביתוס בן זונן וכו' : [ל] ההוא ביתא דחטי דנפל עליה חביתא דחמרא יין נסך · שרא רבא למיטחינהו ולאפויה [מ] ולזבונה לעובד כוכבים שלא בפני ישראל כי היכי דלא ליתיה ישראל וליזבין מיניה* · ואקשינן עליה דרבא ממתני' דתנן יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחם והן מותרות ואם היו מבוקעות אסורות · ותירץ רב פפא שאני חטי דאגב ליריהו כמבוקעות דמו* : ו [דף סו ע"א] חמרא עתיקא בענבי ד"ה בנותן טעם · חמרא חדתא בענבי אביי אמר במשהו · ורבא אמר בנותן טעם · אביי אמר במשהו בתר טעמא אזלינן אידי ואידי חד טעמא הוא · הוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו · ורבא אמר בנותן טעם בתר שמא אזלינן והאי שמא לחוד והאי שמא לחוד · והוה ליה מין בשאין מינו ומין בשאין מינו בנותן טעם · א) תנן יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחם ואם היו מבוקעות אסורות · קס"ד בחמרא חדתא מאי לאו בנותן טעם · לא במשהו · והא מדקתני סיפא זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם לשבח אסור וכל שאין בהנאתו בנותן טעם לשבח אלא לפגם כגון [נ] חומץ שנפל לתוך הגריסין שנותן טעם לפגם מותר · מכלל דבנותן טעם עסקינן : י"א דכל איסורין שהן במשהו לא אמר בהן דנותן טעם לפגם מותר ב) · דהא אין לך בטול טעם יותר ממשהו בא"ף אפ"ה אסרו רחמנא וה"ה נמי נותן טעם לפגם · ומביאים סעד לדבריהם מכאן ומפרשין כך מכלל דבנותן טעם עסקינן מדשרי שלא כדרך הנאתו. דאי איירי באיסור משהו אפילו שלא כדרך הנאתו נמי אסור · ולא נהירא דהני דהחמירה בהן תורה לאוסרם במשהו מ"מ יש שם איסור עליהן · אבל כשהוא פגום פקע איסורו כדילפינן מנבילה (לקמן דף סז:) · ועוד עיקר טעמא פריכא הוא דהיכן אסרה תורה במשהו במין במינו התם אפילו אחד באלף אין טעמו נפגם ולא נתבטל דמינו אינו פוגמו ואין מבטלו אבל נותן טעם לפגם מעיקרא שרי כי לא היה בו טעם · ובשמעתין פריך מדסיפא בנתינת טעם מכלל דרישא נמי בנתינת טעם וסיפא הוי פירושא דרישא : [ס] הלא דחמרא והלא דשיכרא חמירא דחיטי וחמירי דשערי אביי אמר בנותן טעם · בתר טעמא אזלינן והאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד והוה ליה מין בשאין מינו ומין בשאין מינו בנותן טעם · ורבא אמר במשהו בתר שמא אזלינן והאי חלא מיקרי והאי חלא מיקרי והאי חמירא מיקרי והאי חמירא מיקרי · הוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו* : ז חלא לגו חמרא דברי הכל בנותן טעם · חמרא לגו חלא אביי אמר במשהו ורבא אמר בנותן טעם · אביי אמר במשהו [דף סו ע"ב] ריחיה חלא וטעמא חמרא חלא · הוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו ·

הגה"ה

*מיהו על גבי תאנים לאין או תמרים לפי גירסת ספרים יש לאסור דחשיב לשבח · פר"י מהרי"ח :

הגה"ה

*והשתא לדידן דשרי' פת עובד כוכבים אסור למוכרו לעובד כוכבים אפילו שלא בפני ישראל העתק מן התוספות · מא"ז :

הגה"ה

* בגד שאבד בו כלאים אסור ולא שייך ביה ביטול דעיקר איסורו משום תערובת ואפילו בגד יהיה אלף אמה וחוט של כלאים מגד אחד אסור אף על גב דשער כגור ובער גזיר שאינו בבגד בטל בבגד אי לא הוי (נסדא) שהוא דבר חשוב · ולא ימכרנו לעובד כוכבים ולא יעשנו מרדעת לחמור כיון דאינו ניכר אתי לזבוני לישראל וכן מרדעת שמא יקרע בגדו ויתפרנו עליו אבל אם ניכרים הכלאים שרי ומרדעת וכרים וכסתות אין בהם משום כלאים ודוקא להציען תחתיו וכגון שלא יגעו בבשרו אבל העלאה אסור כדתנן לא יעלנו על כתיפו אפילו להביא עליה את הזבל דהעלאה אף על פי שאין בשרו נוגעת הוי דאורייתא וכן הלעה שבשרו נוגעת הוי דאורייתא אבל הלעה שאין בשרו נוגעת הוי דרבנן הלכך כרים וכסתות לא גזרו בהו רבנן פר"י אבל עושין אותו תכריכין למת דהוא חפשי מן המצות ואפילו כלאים בעין שרי ואע"ג דגבי ציצית אמר שמואל כאי טעמא רמינא לה ציצית ומיהו מנהג לספור ציצית מטלית מתים · פר"י מהרי"ח :

א) רש"י פסק דמין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם איסור שבתורה ור"ת פסק דכל מין במינו בס' חוץ מטבל ויין נסך וכן פסק בס"ג וכן בהלכות וכן סוברים כל רבותיו של רש"י וגם רש"י קודם שחזר בו ואפי' חמץ בפסח היה אומר מין במינו בס' אך מטעם לא עשה בחמץ בפסח כבתם ייעות · פר"י מהרי"ח :

ב) כין בחמץ בפסח בין ביין נסך · פר"י מהרי"ח וכן פסק א"ז :

הגה"ה

*הגלין לטעמא פגיד וטעמא לא בטיל היינו למעלה מס' או למטלה מן מאה אבל ודאי יש לו בטול · פר"י מהרי"ח :

ורבא אמר בנותן טעם ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא הוה ליה מין בשאינו מינו ומין בשאינו מינו בנותן טעם : ח ההוא בת תיהא עובד כוכבים בדישראל שפיר דמי ישראל בעובד כוכבים אביי אמר אסור · ורבא אמר מותר · אביי אמר אסור · ריחא מילתא הוא · ורבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא* : בפסחים (דף עו.) פליגי רב ולוי בבשר נבילה שצלאה בתנור אצל בשר שחוטה רב אסר דריחא מילתא היא · ולוי שרי דריחא לאו מילתא היא · ופסק רשב"ם בשם רש"י דהלכה כלוי דאמר ריחא לאו מילתא היא דקס ליה בשיטתיה דרבא הכא דהלכתא כוותיה לגביה אביי לבר מיע"ל קג"ם · וכן פסק ה"ג ור"ת פסק הלכה כרב דבפרק כיצד צולין תניא רב כהנא כוותיה דרב ועוד דאיכא התם עובדא כוותיה דרב ומר בר רב אשי ס"ל כרב וקי"ל הלכתא כוותיה בכוליה תלמודא [ע] בר ממיפך שבועה אדאורייתא · ורבא דהכא ס"ל דריחא מילתא היא בריח פטם נבילה · *וגוונא טובא איכא בריח מעלות זו למעלה מזו · פת חמה וחבית פתוחה [פ] אסור לכ"ע כריש לקיש · למטה ממנו ריח פטום נבילה שנחלקו בו רב ולוי · [צ] למטה ממנו בת היהא · והמותר לכ"ע פת צוננת וחבית מגופה · ולהכי לא מייתי [ק] התלמודא הכיא [ר] דריח כמון משום דלא דמי לריח פטום · ודוקא בתנורים קטנים שלהם שהיו מכסים פיהם כדמוכח פ"ק דשבת (דף יח:) ולכך נכנס ריח של זה בזה · אבל [ש] בתנורים שלנו ופיהם פתוח אין לחוש · [ת] והלכתא בכל הני כרבא · דקיימא לן כל היכא דפליגי אביי ורבא הלכתא כרבא בר מיע"ל קג"ם : ט [דף סז ע"א] זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם אסור כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר כגון חומץ שנפל על גבי גריסין · אמר רב יהודה אמר שמואל הכי הלכתא : ואמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין אבל נפל לתוך גריסין צוננין והרתיחן נעשה [א] כשמשבית ולבסוף פגם ואסור · אמר ריש לקיש *נותן טעם לפגם שאמרו לא שיאמרו קדירה זו חסירה מלח יתירה מלח חסירה תבלין יתירה תבלין · אלא כל שאין חסירה כלום ואינה נאכלת מפני זה · [ב] איכא דאמר אמר ריש לקיש נותן טעם [ג] לפגם אין אומרים קדירה זו חסירה מלח יתירה מלח חסירה תבלין יתירה תבלין אלא השתא מיהא פגמה : י א"ר יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס · [דף סז ע"ב] טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו · ואם ריבה טעם לפגם מותר · ולימא נותן טעם לפגם מותר · הא קמ"ל דאע"ג דאיכא מילי אחריני דפגמה בהדיה · [ד] והלכתא כליסנא בתרא דריש לקיש :

הגה"ה

* מיהו לגוף על גבי אישים ולהריח היה אסור דחשיבא כנאה · אבל לא חשיב כשותה אם כן משמע דיין של עובד כוכבים השתא דנהגינן ביה היתר הנאה הויא שרי לגוף · מהרי"ח :

הגה"ה

*וקי"ל דריחא מילתא היא לכתחלה הלכך פת שאפאה עם הגלי אסור לאוכלה בכותח כיון דאפשר לאוכלה בלא כותח הוי לכתחלה ובדיעבד שרי אע"ג דריחא מילתא היא שרי לן לכתחלה לאפות פשטיד"ד שלנו שהם מכוסות למעלה בתנור עם הפת בהתנורים שלנו גדולים הם ומיהו אם זב שומן הבשר חוץ לפשטי"ד ונבלע בתנור אע"פ שהפת רחוקה מן הפשטי"ד אסור לאוכלה אפילו במלח הואיל וכן טוב ליזהר שלא לאפות שום טפילות עם הפת בתנור דילמא זב השומן ולאו אדעתא אלא יאפה הפשטיד"א ויסיק התנור ויאפה הפת · מא"ז ע"כ :

הגה"ה

* ונותן טעם לפגם מותרת ואם אינו נותן טעם לא לפגם ולא לשבח אסור · כל קדירה שאינה בת יומו לפגם הוא ואם בשל בה בדיעבד שרי המאכל ואינו היא קדירה שאין בת יומא רשב"ם פי' דהיינו קדירה ששהתה מעת לעת ורש"י פירש דאותה בליעה ששהתה ברופנו של כלי לילה אחד הופג טעמו ונתקלקל ותו לא משבחת למאכל שנפלטת בו וכן פסק ר"ת ומשמע מלשונו שאפילו בשלו בה מים בלילה אסורה וכן פסק בספר התרומה קדירה אסורה שאין בת יומא שנתבשל בה היתר וחזר ובשל בה היתר אח"כ בו ביום מותר דטומאה שבטלה אין חוזרת וניעור ושתה כלי עובד כוכבים לאו בני יומן ניהגו · מא"ז ע"כ : וטעם מין בשאינו מינו הוי כעיקר דאורייתא ובמינו דרבנן כפי' ר"ת ודלא כפירוש רש"י דפירש דאפילו מין בשאין מינו הוי דרבנן · מהרי"ח :

יא [דף סח ע"ב] ההוא עכברא דנפל לגו חביתא דשיכרא אסריה רב לההוא שיכרא אמרו רבנן קמיה דרב ששת לימא קסבר רב נותן טעם לפגם אסור · אמר להן רב ששת בעלמא סבר רב נותן טעם לפגם מותר והאי חידוש הוא דהא מימאיס [מאיס] ובדילי אינשי מיניה ואפ"ה אסריה רחמנא הילכך בטעם לפגם נמי אסור · תימה [ה] דהאי שיכרא ותלא דלקמן לוקן הן למה נאסרו בנפילת עכבר · וכי אם נפל זבוב ביין לוקן אסור [ו] והלא העיד הרשע (מג לה יג:) שכך נהגו וזרקו ושותה ויש לומר ששהה בו זמן מרובה והוה ליה כמין כבוש ונפלט טעמו בשכר ובחומץ · [ז] ולא פירש התורה כמה יעמוד בחומץ ובשכר דניחשביה כבוש כמבושל א"(*ובמעה) בשם ריצב"א דאם שהה בתוכו יום שלם מעת לעת נקרא כבוש ובולע ופולט כמבושל וראייה מדאמר בחולין (דף קח.) בשר בחלב דחדוש הוא · ג) דאי הדרי ליה כולא יומא בחלב שרי אי בשיל ליה אסור · ומה חדוש הוא כל איסורין שבתורה נמי דינו כך דלוגן בלונן לא מיתסר ולא בלע · אלא ודאי זהו חדושו דכל איסורין שבתורה אע"ג דלוגן לא בלע אם שראו יום שלם נאסרו מטעם כבוש ובבשר בחלב חדוש הוא דאינו נאסר אלא דרך בישול · אמר רבא הלכתא נותן טעם לפגם מותר · ועכברא בשיכרא לא ידענא מ"ט דרב · אי משום דקסבר נותן טעם לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה · אי משום דקסבר עכברא בשיכרא אשבוחי משבח: איבעיא להו [דף סט ע"א] נפל לגו חלא מאי · א"ל רב הלל לרב אשי הוה עובדא בי רב כהנא ואסר · א"ל ההוא אימרטוטי אימרטוט · תימה היאך אנו אוכלין הדבש והלא [ח] רגלי הזבוב מעורבין בו והיינו אימרטוטי אימרטוט · ואפילו יפנום הדבש הסרך מיהא אסור · והיה אר"ת [ט] אף ישאר בו רגלי הזבוב או כנפים [י] אינו חשוב כסרך אלא עפר בעלמא · [כ] והתנן (ידים פ"ד מ"ו) עצמות החמור מותרין · רב אחי שיער בחלא בחמשין · [ל] רב שמואל בריה דרבי חייא שיער בשיכרא בס' · והלכתא אידי ואידי *בששים דחיישינן דלמא אשבוחי משבח בחלא ובשיכרא : יב מתני' עובד כוכבים שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אם היה בחזקת משתמר מותר · ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב · רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ויגוב · [מ] ואפילו בחבית פתוחה מיירי

הגה"ה

*וכן לשאר משקין אבל נפל ליין וכן חלב ובשר נבילה שנפל ליין א"ל ס' דהוי נותן טעם לפגם דביין והאי פגמי ואע"ג דקי"ל דברי' לא בטלה לאכול גוף הבריה כשנתערבה ואין ניכרת ס"מ בששים כשאר איסורים אבל בנו' מאות ובס' בטלה כדמשמע בירושלמי ואין ללמוד מכאן לחמץ בפסח ולנתם יינן שהן במשהו · מא"ז :

פי' בס"ג דברך לא בטיל כי אם באלף והכי איתמר בירושלמי ואין לסמוך על זה כיון שחולק תלמוד שלנו

הגהות הב"ח א שנוטה ואודיתא ורבא ·

הגר"ב א) נ"ל ושמעתי וכן בעמיק סג"י סימן ק"ס : ב] בחולין קח. ליתא רק בפסחים מד: ובנזיר לז. מבואר הכי :

פלפולא חריפתא

הסולך גליד ומי' כתב רבינו עוד תירוץ אחר בשם הרי"ף ז"ל : [ח] כדקאמר בפ"ז המתחלקת · לקמן בגמרא : [ט] ולחלופי בשעה מועטת לא חיישינן · וכן לשמא יגע בו עובד כוכבים נמי לא חיישינן בשעה מועטת תוס' : [י] כמו שהקפיד שם במזגו עובד כוכבים · ואלו בגרים לא הקפיד אמגען ביין : [כ] שכרו מותר · ושרי אחדא פרוטה לנהרא א"נ לא שקיל מיד עובד כוכבים רש"י : [ל] ההוא ביתא · כן גירי' הרי"ף וכגמ' גרס כרי : [מ] ולזבוני לעובד כוכבים · במקום שפתן של עובד כוכבים אסור : [נ] חומץ שנפל גרסי' · וכיא מהכי' לקמן : [ס] חלא דחמרא וכו' חמירא דחיטי וכו' · עיין לקמן בפסק דמין במינו : [ע] בר ממיפך שבועה דאורייתא · דס"ל למר בר רב אשי בפרק שבועת הדיינים דאף בדאורייתא מפכינן ומיהו יש עוד דבר אחד דלית הלכתא כמר בר רב אשי לרש"י וסדר תנאים ואמוראים אודיתא ולרי"ף ורב האי גאון חיורי כמ"ש רבינו בפרק זה בנודר גבי אודיתא וממן כתביק וכו' וכן בפרק במה בהמה כמקשה גבי מומת סנידין : [פ] אסור לכ"ע כריש לקיש · ואביי ורבא פליגי בבת תיהא אי דמי להא : [צ] ה"ג בת תיהא למטה ממנו פת צוננת וחבית מגופה או פת חמה וחבית פתוחה והמותר לכ"ע : [ק] ה"ג התלמודא בשבועים הכיא : [ר] דריח כמון · דבגמרא הכא : [ש] ה"ג בתוספות בתנורים גדולים שלנו : [ת] והלכתא בכל הני דפליגי בהו אביי ורבא : [א] ברי"ף גרסינן כשמשבית ובגמרא גרסי' כמו שמשבית : [ב] ה"ג איכא דאמרי אמר ריש לקיש : [ג] ה"ג לפגם שאמרו אין אומרים קדירה : [ד] והלכתא גרסינן בגמרא וברי"ף · וכן נראה דודאי דר' יוחנן לא סמיך אדריש לקיש : [ה] דהאי שיכרא · פי' דהכא ותלא דלקמן דאיבעיא להו נפל לגו חלא וכו' : [ו] והלא העיד הרשע · גמרא פ"ק דמגילה הביאו רבינו לעיל פ"ב על שם מדרש : [ז] נ"ל דה"ג ולא פירשו התוספות כמה (ומ"מ בתוס' שלנו כתב יום או יומים) ינס שלם מעל"ע וכן שהם בפ"ב גבי נודות העובד כוכבים : [ח] ה"ג בתוספות רגלי הדבורים וכן לקמן : [ט] ה"ג אף אם נשאר : [י] אינו חשוב כסרך אלא עפר בעלמא וכו' · ועיין בפרק כיצד מברכין סימן ל"ס דמשם למדתי תירוץ אחר מדברי הר"ר יונה דהתם : [כ] ה"ג בתוספות דתנן במסכת טהרות עצמות החמור ורגלי הדבורים כעצמות החמור וכ"ל דס"ם יש שמ"ש במס' נ"ל בסדר טהרי זו משנה היא בסוף מסכת ידים וא"ת ומאי שמעי' מטהרות לענין אכילה לא קשיא טומאה באכילה תליא דאי הוה עליה תורת אכילה היה מיטמא מיהא טומאת אוכלין ובוז מצאתי בב"י טור י"ד סימן פ"א שכתב שמנה כתוב דה"פ כמו רגלי המור שאין להם טעם ומבאישים ופוגמין .כל דבר אבל איתא בבדיא בגמרא שרגלי החמור אסורים עכ"ל ובפ"ד מהלכות מאכלות אסורות להרמב"ם כתב גם כן שאין אסורות גם בקלור נראה כן ועיין בפ"ק דבכורות לענין דבש גזין ודעי' : [ל] ה"ג רב שמואל בריה דר' איקא שיער בשיכרא : [מ] ואפי' בחבית

דומיא דברייתא [ג] דחמרין ופועלין דמייתי עלה בגמרא דמיירי בחבית פתוחה · וכן בלגין שעל הדולבקי דמיירי בפתוח דומיא דעל השולחן · וכן עובד כוכבים שנמצא בצד הבור דשלהי פרק ר' ישמעאל (דף ס:) · וכן מעשים בכל יום דאפילו חביות פתוחות שנמצא העובד כוכבים עומד אצלם לא חיישינן שמא נגע · ותימה אמאי לא חיישינן והלא בקל יכול ליגע · וי"ל כיון שיודע העובד כוכבים שישראל ייחו אם יגע בו מרתת עובדי כוכבים · וכל היכא דסבר דלמא חזי לי ישראל לא נגע · ואין לו שנאי לנסך דכל שעתא ושעתא אמר השתא אתי ישראל וחזי לי · והכי נמי תניא בתוספתא (פ"ח) [ס] פרוצה שישראל ועובד כוכבים כונסין לתוכו יין אף על פי שחביות פתוחות והעובד כוכבים יושב מותר מפני שחזקתו משתמר · והרמב"ן ז"ל כתב דמסתבר ליה דמיירי בחביות סתומות בפקק של עץ וכיוצא בו · אע"ג דהעובד כוכבים יכול לסלקו וליגע בלא זיוף כלל · כיון דבחזקת משתמר מותר · אבל בפתוחה לגמרי לא דכיון שהם על כתיפו ויוכל ליגע בהן בהדיא חיישינן דלמא נגע ולא מירתת כלל · דמישתמיט למימר להחזיק בחביות נתכוונתי שלא תפול · ואע"ג דמתניתין סתמא קתני ומשמע דאיירי בפתוחות דומיא דאחריני · [ע] סתמא דמעביר חבית של יין ממקום למקום היינו סתום בפקק של עץ וכיוצא בו שלא יצא היין בטלטול החבית · והרשב"א ז"ל כתב דהא דשרינן חביות פתוחות כשהוא בחזקת משתמר היינו דוקא בספינה וחנות שאין לו רשות ליגע בחבית עצמו · [פ] אבל במעביר חבית לא · לפי שאפשר לפשוט ידו וליגע בתוכה אם היא מגולה והיינו דאמר בפרק רבי ישמעאל (דף ס.) עובד כוכבים דדרי כובא וישראל אזיל בהדיה מגולה אסור דלמא נגע · הלכך אם מגולה היא אסורה ואפילו לא הניחו כלל · ואם חסירה היא אם העלים עיניו אסור חיישינן שמא הורידה מעל כתיפו ונגע בו ונשמט לומר [צ] לגות מעט הורדתיה · ואין נראה להרמב"ן לחלק בין הני בבות דמתניתין אלא כולם בפתוחות איירי · וגבי מעביר סתומות בפקק של עץ היינו כפתוחות כיון שיכול לפתוח בלא זיוף · ואמר נמי בירושלמי אמר ר' שמואל מעשה בעובד כוכבים אחד שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אתא עובדא קמיה דרבי אבהו ואסר אמרינן בפתוחות הוה עובדא · אמר ר' זריקא לא סוף דבר מגולות אלא אפי' חסירות דערף ונגע בידיה וחזרי פירש שטרף הכד בכתיפתו · עד [ק] שהחזירן והרכינן [ר] שיכול לחזור בו · [ש] והודיעו שהוא מפליג · פי' שאמר לו שדעתו להפליג בשתם או שא"ל המקום ויש בחותה הפלגה כדי שישתום ויסתום ויגוב · אבל אם אין בחותה הפלגה כדי שישתום ויגוב אפילו שהה זמן מרובה מותר דבכל ענין מירתת עובד כוכבים דילמא אתי השתא וחזי ליה: גמ' היכי דמי בחזקת המשתמר · כדתנן הרי שהיו חמריו ופועליו טוענין טהרות אפילו הפליגו כדי מיל טהרותיו טהורות · ואם אמר להם לכו ואני אבא אחריכם כיון שנתעלמו עיניו מהם טהרותיו טמאות · ומוקי רישא בבא להן [ת] דרך עקלתון דמירתתי השתא אתי וחזי לן: מתני' המניח יין בקרון או בספינה והלך לו בקפנדריא ונכנס למדינה ורחץ מותר · ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב · רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ויגוב · ודוקא בקפנדריא שהעובד כוכבים סבור שיכול לבא בקל ומירתת תמיד דלמא אתי · אבל ראוהו נכנס למדינה וסבר הוא שלא ישוב מהרה אסיר: המניח עובדי כוכבים בחנותו אף על גב שהוא יוצא ונכנס מותר · ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב · רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח ויגוף ויגוב: יג היה אוכל עמו על השלחן והניח לפניו לגין על השולחן ולגין על הדולבקי והניחו ויצא מה [א] שעל השלחן אסור ומה שעל הדולבקי * מותר · וכגון שלא הודיעו שהוא מפליג* · ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף מה שעל הדולבקי אסיר:

הגה"ה

* וכן אם אמר להם לכו ואני אבא דסמכו אדעתייהו ומגבלו אם שהה כדי שיפתח את כל המגופה ויסתום ויגוב מיהו אם לא שהה כדי שיגביה את כל המגופה ויסתום כברא[ש]ונה ואע"פ ששהה כדי שינקוב נקב קטן במגופה ויסתום אותו ויגיב שלא יהא ניכר מלמעלה מותר דמלמטה איתא ניכר כשיגביה את כל המגופה ויחסך לא ויראה שאין זה מירתת והאידנא קי"ל כר' אליעזר דלא חיים לזיופא וזה הים חושב זיוף שהיה מסיר כל המגופה ועושה מגופה חדשה היה מותר להניח חבית סתומה בין העובד כוכבים אם אין בה שום יקב ומיהו היינו דווקא בחבית שאין שהן של חרס אבל בלט של עץ וקל להוציא דרך סדק דופני החבית וגם להגביה המגופה ולהחזירה כבתחילה אסור · פר"י מהרי"ח:

* אע"פ שלא הודיעו שהוא מפליג כיון שהחזיק ידיו כל כך לא מירתת · מהרי"ח:

* וכל חביות שבבית אפי' פתוחות מותרות אם יכול לבא דרך עקלתון ואפי' שוהה יותר מיום אחד כיון דעובדי כוכבים בזמן הזה לא תקיף יצרייהו לעבודת כוכבים אי ליכא למיחש לשמא נגע ושותה למגע עובד כוכבים משום רצא לא חיישינן ובירושלמי משמע דאף מה שעל השולחן אין לפשוט ידים [א] מותר והוך פשוט ידים אף שעל הדולבקי אסור: ירושלמי מצא בספינה בקרון אגב שהפליג יותר מדי שלין אתא שבדא קנסא דרבנן ואסברוה מת"ו ע"ב:

* חביות פתוחות אסורות · סתומות מותרות כדי שיפתח ויגוף ויגוב: [דף סט ע"ב] גמ' אמר רב הלכה כרשב"ג והוא"ל ותנן נמי כותים חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות כדי שיפתח ויגוף ויגוב · וכי נמי אמר דקי"ל כרשב"ג דלא חיים לסתימה וקי"ל כר"א דלא חיים לזיופא האידנא מ"מ לא מהדרינן אמרה בי עובד כוכבים · חיישינן לשייכא [ב] פירוש מינקת: יד אמר רבא זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין חמרא שרי · דנהי דתקיף להו יצרא דעבירה [דף ע ע"א] [ג] יצרא דעבודת כוכבים ויין נסך לא תקיף להו · זונה ישראלית [ד] ועובדי כוכבים מסובין חמרא אסור · דכיון דזילא בהפקייהו בתרייהו גרירא · ההוא ביתא דהוה יתיב [ה] חמרא דישראל ועל עובד כוכבים ואחדיה לדשא באפיה · והוה ביה ביזע בדשא · אמר רבא כל דלהדי ביזע שרי דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור: טו ההוא ביתא דהוה ביה חמרא דישראל וישראל דר בעלייתא ועובד כוכבים בתתייתא והיתה ארובה בעליה שרואין בה לבית · שמעו קל תיגרא ונפקו קיים והאי עובד כוכבים ואחדיה לדשא באפיה · אמר רבא חמרא שרי מימר אמר כי היכי דקיימו אנא ואתי קיים נמי ישראל ואתא בעליה

וחזי לי: טז ההוא אושפיזא דהוה ביה חמרא [ו] ז) דישראל ועובד כוכבים · אשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני · אמר רבא אם נתפס עליו כגנב חמרא שרי ואי לא אסור א · פירש"י ואי לא שאין נתפס כגנב על הכניסה דאית ליה לאישתמוטי [ז] אע"ג דלית ליה לאישתמוטי על הנגיעה חמרא אסור · דאם לא בא לנסך למה בא · ולא דמי למניח עובד כוכבים בחנותו שמותר בנכנס ויוצא דשאני התם שיודע הישראל שהעובד כוכבים שם ומירתת העובד כוכבים דלמא אתי ישראל וחזי לי · אבל הכא שאין הישראל יודע שהוא שם לא מירתת ודאי לנסך נכנס · ואע"ג דלא קאמר הכא ואחדיה לדשא כמו בעובדא דלעיל אפ"ה מיירי שנעל הדלת כדמוכח מדפריך מננעל הפונדק · וכיון שהדלת סגור ואין ישראל יכול לראות מבחוץ אם נגע ביין לא מירתת · אבל אם הדלת פתוח מירתת ואע"פ שאין הישראל יודע שהוא שם · דהא אפילו נמצא בצד הבור (לעיל דף ס:) לא חיישינן לנגיעה אע"פ שאין הישראל יודע שהוא שם משום דמירתת כיון שלא ננעל הדלת · ועוד בהך עובדא דלעיל דהוה ביזע בדשא דאית ליה לאשתמוטי כיון שיש לו שם יין והדלת נעול ואפ"ה שרינן כל דלהדי ביזעא · דהואיל ויכולין לראותו מירתת עובד כוכבים · הלכך כל היכא דמירתת דלמא חזי ליה כגון שהדלת פתוח או דלהדי ביזעא ואפילו אית ליה לאישתמוטי *שרי · ואי לית ליה לאישתמוטי אפילו ננעל הפונדק שרי · ופרש"י כל שרי דהכא שרי אפילו בשתיה דהא לא נגע · וכל אסור דהכא אסור אפי' בהנאה · והראב"ד ז"ל כתב דכל אסור דהכא היינו בשתיה ואין אסור בהנאה אא"כ הפקידו אצל העובד כוכבים לשומרו בלא חותם · [ח] כההוא דתנן (דמאי פ"ג מ"ד) המפקיד אצל העובד כוכבים לשומרו הרי הוא כפירותיו ומסתברא כפרש"י דכיון דחיישינן דילמא נגע הוי כההוא דהמפקיד ואסור בהנאה · ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו יתבי ושתי חמרא שמע ישראל קל צלויי בבי כנישתא · קם ונפק אמר רבא חמרא שרי מימר אמר השתא מדכר ליה לחמרא [ט] והדר אתא והיין שעל הדולבקי מותר כדתנא במתני' · וקמ"ל רבא דלא הוי כהודיעו שהוא מפליג · א"כ משמע שהתיר אפילו שעל השולחן מדלא מפליג · והכא מיירי שכל אחד שותה מיינו ובמתניתין מיירי שהעובד כוכבים שותה מיינו של ישראל: יז ההוא ישראל ועובדי כוכבים [י] דהוו יתבי באבראי וקשתו חמרא שמע ישראל קל ספורי דבי שימשי · קם סליק אמר רבא [כ] חמרא שרי מימר אמר השתא מדכר לחמריה ואתי ואי משום שבתא הא אמר ליה איסור גיורא כדהויא בארמייתא אמרין יהודאין לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי משתכחן בשוקא · ואינהו לא ידעי דעבדינן כרבי יצחק דאמר מוליכו פחות פחות מד' אמות: יח ההוא ארייא דנהים במעצרתא אשכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני · אמר רבא חמרא שרי · מ"ט מימר אמר כי היכי דטמאי אנא סי' נתחבא · ה"נ טשא ישראל וחזי לי: יט הנהו גנבי דהוו בפומבדיתא סליקו ופתחו חביתא אמר רבא חמרא שרי רוב גנבי ישראל נינהו דבפומבדיתא שכיחי גנבי ורמאי טובא כדאמר (חולין דף קכז.) פומבדיתא לוייך שני אושפיזך · גרסא נסקיך מני ככיך · וכן במקומות שיש ליהודים מגרש בפני עצמו ננעל בלילה תלינן בגנבי ישראל: הנהו גנבי דאתו לנהרדעא פתחו חביתא אמר שמואל חמרא שרי כיון דאיכא דפתחי *אמגומגא ה"ל ספק ספיקא · אין דין זה מצוי ביניהו דאין רגילות להגיע מגמגן בחביות: [דף ע ע"ב] ההוא רביתא דאישתכח ביני דני דהוה נקיטא אופיה בידה אמר רבא חמרא שרי · אימור מגבא דחביתא שקלתיה ואף על גב דליכא השתא אופיה · אימור איתגלויי איתגלי לה · פרש"י [ל] דקטנה היתה ולא ידעה בטיב ניסוך ולהכי תלינן לקולא · ומסתבר דהאידנא דאין עובד כוכבים בקיאין בטיב ניסוך בכולהו תלינן לקולא · כ ההוא מסוביתא דמסרה [מ] מפתחא לעובדת כוכבים אמר רבי יצחק בן אלעזר פי אתא רב דימי אמר עובדא הוה בי מדרשא ואמרי לא מסרה לה אלא שמירת המפתח בלבד ונתפס כגנב על הכניסה · וחמרא שרי ומכאן התיר ר"ת ז"ל לישראל שהניח יין * במרתפו והלך לעיר אחרת להיות שם בי"ט * ונתן המפתח לשפחה · ואי משום די"ט הוא [נ] הא אמרי עובד כוכבים יהודאי לא מינטרו שבתא · ולא דמי [ס] להיות דמנית י"ט בעיר של עובד כוכבים בלא מפתח וחותם · דהכא עובד כוכבים אחריני מירתתי מן השפחה ואיהי מירתתא מעובד כוכבים אחריני שמא יאמרו לישראל שנכנסה: מתני' כא עיר שנכבשה בכרקום כל חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות · בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי *לנסך: כב [דף עא ע"א] אומנין ששלח לאן עובד כוכבים חבית של [ע] יין נסך בשכרן מותרות שיאמרו תן לנו את דמיה · ואם משנכנסה [פ] לרשותו אסור · פירש [צ] שקבלו בשכרו אבל בהכנסה לרשותו לא נאסר שאין איסורו של אדם קונה לו בעל כרחו: כג המוכר יינו לעובד כוכבים פסק עד

הגה"ה

*על הכניסה חמרא שרי כיון דלית ליה לאישתמוטי על הנגיעה אבל אי ליכא שום ביזעא דלא מצי חזי ליה אסור אע"ג דלית ליה לאישתמוטי על הנגיעה · מהרי"ח:

הגה"ה

* ופיכא דמוכחא דעל דעת שתיה עשו כגונגבי פולמוסין דדרך חיל לאכול ולשתות וכל כיוצא בו אסור דאין כאן אלא ספק עובד כוכבים ספק ישראל מיהו אם פתוחים חביות טובא יותר מכדי שתייה מוכחת מילתא דאדעתא דממונא פתחו והוי ספק ספיקא ושרי פר"י מהרי"ח ע"כ:

הגה"ה

* ופיכא דעל עובד כוכבים למרתף של ישראל אפי' אחדיה לדשא ואית ליה לאישתמוטי אין לאסור היין בזמן הזה שאין העובדי כוכבים מנסכין אלא א"כ יש לחוש לנגיעה שנו לגוף הנאה שלו · עמ"ז וכן כתב מהרי"ח ע"ב:

* הודיע לו שהפליג: מהרי"ם:

הגה"ה

* אע"פ שפתוחים טובא דכולהו מתפסין כל העיר לאכול ולשתות לכך אסירין כי לא באו לצורך ממון כמו פולמוסא שבאו לגבות ארנונא והמכס פר"י מהרי"ח אבל (נחוץ) [בהעת] כולן אסורות אפי' קודם גמר מלחמה דיש פנאי לנסך פר"י מהרי"ח וכה"ג מילת כי בכרכום של אותה מלכות בבית סבה פסולות וחביות פתוחות אסורות אבל (כבקום) [בכרכום] של מלכות אחרת כשירות והיינו כביאת גזרה (כתובות כז):

הגהות הב"ח א אסור הוה"א ביתא דהוה יתיב ביה חמרא איתכח עובד כוכבים דהוה קאים בי דני אמר רבא אי אית ליה לאישתמוטי חמרא אסור ואי לא חמרא שרי פרש"י ואם לא שאין נתפס כגנב:

הגהות הגר"א א] כג"ה ז"ה וכל מצוה פי' מון לפשוט ידים מותר. ב"כ אבל גירסא שלנו אסור וכ"כ הר"ן והרשב"א ובאר פוקס: ב] עובדא ועובד כוכבים. ע"ש ונהלך עם סי' י"ד (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' קכ"ט סוף [illegible]):

פלפולא חריפתא

בחבית פתוחה מיירי · לשון הר"ן בפתוחות וחסרות הרבה על פתוחות ומגולות אסור וראיה לגמר מדאמרי' בפרק ר' ישמעאל דעובד כוכבים דדרי אכובא וכו' וכתב עוד דקתני ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום וכו' לאו משום דחלק בין רישא בין סיפא בסתומות דווקא אלא ה"ק ואם הודיעו שהוא מפליג פתוחות אסורות לאלתר וסתומות נמי אסורות בכדי שישתום וכו': [ג] דחמרין ופועלין · לקמן בתוכה ומיירי בטהרות ולא שייך בה פתוחות דלף כדבר היכא שאינו בכלי מיירי וגם קתני בה כיון שנתעלמו עיניו מהן: [ס] פרוצה עגלתי כתיב טיבור כתב כמוך לעיל פגרם ערים ת"א רוח קוויית ותרגום ירושלמי פרוצה דמהא וכן יקרא בל"א פרצוי"ק: [ע] סתמא דמעביר וכו' · כלומר לא צריכא מתניתין לפרש דהך דהכא לא בפתוחות לגמרי קאמר כנות דמשתמא כל המעביר וכו': [פ] אבל במעביר חבית לא · אלא איירי דוקא בסתומות לגמרי הר"ן: [צ] לגות מעט הורדתיה ויכול להוציא הפקק ולנסך אבל להרמב"ן לא חיישינן שהורידו אלא אדרבה והטייה הוא דחיישינן וכי נמי הרכין והטה קנה לא יוכל להוציא הפקק ולנסך ולהחזירו וכיוצא דמן ירושלמי דהיה להרמב"ן ולא להראב"ד: [ק] ה"ג שהחזירו והרכינו: [ר] שיכול לחזור בו כלומר ביטול ולהחזירו למקומו בקלות והוא פירוש דוחק. עד כ"ל לפרש דוחזר הייט ענין הסמוך והייט דקאמר שיכול נחאל בו ולסבך כלומר לשכב ידו בו ולסבך [ש] והודיעו שהוא מפליג · פיסקא: [ת] דרך עקלתון נמרתתי · מהא"ב כביסא שאמר להם לכו וכו': [א] ושעל השלחן אסור · עיין לקמן גבי שמע קל צלויי וכו': [ב] פי' מינקת · כ"פ הרי"ף ומפורש בדברי רבינו פרק אין מעמידין גבי הכל נאמנים אחד: [ג] ה"ג גמ' יצרא דיין נסך והוא דף ע ע"א: [ד] ועובד כוכבים מסובין · האגור כתב דדוקא בשמונה כוכבים רבים מסובין ותדע דבריתא נקט זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין והיינו לרבותא שהואה עובדת כוכבים וישראל אחד מסובין ואפ"ה שרי ואילו הכא לא נקט דבעי דוקא עובדי כוכבים רבים כ"ל למנקט ועובד כוכבים כמו ברישא דנקט וישראל והוא רבותא נמי דאפילו בעובד כוכבים א' אסור: [ה] חמרא דישראל · פירש"י וכשאין נתפס על כניסתו כגנב מתקינן שהיה לו חלק ביין וכו' ועיין לקמן בסמוך ולשון רבינו לקמן ארכבא דאית ליה לאשתמוטי כיון שיש לו שם יין נראה מלשונו דגורס הכא כגי' הרי"ף חמרא דישראל ועובד כוכבים על עובד כוכבים וכו' וכן בקצור כתב ועל עובד כוכבים ועל ישראל וכתב ב"י פי' קה"ה שכן גורס גם הרשב"א: [ו] דישראל ועובד כוכבים וכן גי' הרי"ף ולפי זה צריך לפרש דנתפס כגנב הייט גם אגיעה דהא כשיש לו יין שם אפי' להשתמוטי כדכתב רבינו לקמן אבל לפי דבכ"ג רבינו ארכבא פירוש על

בפרש"י שפירש נתפס כגנב על הכניסה לא ניחא גי' זו וגם כתבתי לעיל בסמוך דכשיש לו חלק ביין אינו נתפס על הכניסה וכודאי לא כפי שאומר דיש לו חלק בחבית יין של ישראל דומה דאי לעולם דכי נמי אין לו חלק בחבית עצמו אלא יש לו שם יין פשיטא דאינו נתפס על הכניסה וכן מצאתי לג"ג ועובד כוכבים: (ז) אע"ג דלית ליה לאישתמוטי על הנגיעה חמרא אסור · ולא דמי לההוא דלעיל דהתם [illegible] מותר משום דבית [illegible] משום דכנית מיכול לנעים עם איש יראה כל כך ומנסך כמ"ש התוס' לעיל וכן בטור סימן קכ"ח כתב לדיעה דלעיל לפי פירש"י דהכא ועי' בסבר זה שכתב הטור דלדברי רש"י דיעה דלעיל ביין שבקרקע דאלי נתפס על הנגיעה וכתב גלמון וכן פדין משום כך עשו המעתיקים והגיעה בריבה וזהם עיונה במקום נגיעה וכניסה במקום נגיעה כי היכי דליהוו ריבה וסיפא בתרה מהתה ולימא אלא דנסכי דמיין דים הלוק בהוויות אם נתפס אתרא או אכניסה או אנגיעה ומש"ה קייך לאיתקנו נגיעה וכן הדין ומיבת הא בדאיתא ואם בדאיתא אך גם בקצור כתוב שאותה הנגיעה אסור ול"ע גם שם כמ"ש בס"ד: (ח) כההוא דתנן גרסינן · ומתני' היא בפ"ג מגמי דמאי ושייתי לה נגמי לעיל פ"ב דף ל"א: (ט) והדר אתי וכגון שיש דרך עקלתון שיוכל לבא עליו בפתאום עוד פי' קה"ס: (י) ה"ג דהוו יתבי: (כ) חמרא שרי. ובמ"ש וכן עקלתון כולהו כמוך: (ל) דקטנה היתה ולא ידעה בטיב ניסוך · קשיי לי מהס"פ דלעיל גבי תינוק בן יומו הוא שהוא רבינו דלא הוי עוצה משום דאין יודע בטיב כך וכן קשיא לי על התוספות דבע"ב רבינו התם סן דברי התוספות ובמאן כתוב לפרש"י והגה"ס שכולם עליו נמה במהלך רש"י דבגדול לא מפליג ע"ם שבנו דלרש"י עובד כוכבים בזמן הזה כו' כדמשיק רבינו ואולי לעיל מש"ה כתבו דלא הוי עושה מיעוט משום דאינו יודע בטיב וכו' כדי לחלק בין תינוק לעובד כוכבים בזמן הזה ושיטה ללשון רש"י שבקטן שכתב דאינו יודעת בטיב טיסוך ולא מסרה · נמצא למגמע היכא למימר דלא מהניא אונס יודעת בטיב ניסוך אלא לעוין זה לענין שלא עשה אבל כי עשה בודאי לא מהניא לא ואינה יודעת בטיב ניסוך אלא משום שאין כלן כוונת מגע בדברי התוספות דלעיל והגבי מהנלים פתוחי והכא לפי שהמתיק לגשון רש"י כמו שיגמאשי וכן יש [illegible] דברי רבינו דלא מקשה אפרדי והגה"ס אלא כתב אלא תחלת דברי רש"י ז"ל שסוף על קטנוין כדברי רש"י עצמו : (מ) ה"ג מפתחה לעובדת כוכבים : (נ) הא אמרינן עובדי כוכבים לעיל : (ס) להראב"ד דמשוי ימא נב"פ דלעיל וע"ש : (ע) ה"ג יין נסך בשכרן מותר אלמלי : (פ) ה"ג לרשותו : (צ) ה"ג שקבלו בשכרן אסור

שלא מדד דמיו מותרין· דכי משכיה עובד כוכבים אכתי לא הוי יין נסך· והמודד לתוך כליו של ישראל· או לתוך כליו של עובד כוכבים שהדיחו דלית ביה עכבת יין· ואפי' לא הדיחו בדיעבד שרי· כרשב"ג דאמר ימכר לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו [ק] מדד עד שלא פסק דמיו אסורין: **כג** [דף עב ע"א] **גמ'** ההוא גברא דאמר ליה לחבריה אי מזבנינא להאי ארעא לדידך מזבנינא לך· וקנה ממנו· אזל זבנה לאינים אחרינא· אמר רב יוסף קמא קנה· אמר ליה אביי והא לא פסיק ולא סמכא דעתיה כסהיא דתניא משך תמרין ופועלין והכניסן לתוך ביתו בין פסק עד שלא מדד בין מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור· פירקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולין לחזור בהן: מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור בהן·

*ההוא גברא דא"ל לחבריה אי מזבנינא לה להאי ארעא לדידך מזבנינא לך במאה זוזי· אזל זבנה לאינים אחריני במאה ועשרים אמר רב כהנא קמא קני· מתקיף לה רב יעקב

הגה"ה
*לקח גרוטאות מן העובד כוכבים ונמצא בהן עבודת כוכבים משנתן מעות ומשך אין יכול לחזור דכיון דצריך שיחזור לו המעות נראה כאילו חוזר ומוכרה לו אע"ג דלא קנה מעולם דלא ידע דהוה ביה עבודת כוכבים והוי מקח טעות· כפרש"י מהרי"ח:

מנהר פקוד ודלמא [ר] זוזי אנסוהו· והלכתא כרב יעקב מנהר פקוד· ואפילו אי בעי קמא למיתב מאה ועשרים קנה השני· כיון דבשעת המכר קנה השני לא יתבטל המקח בשביל תוספת דמים של זה· ואם ידע הראשון קודם המכירה שרצו ליתן לו בשדה מאה וכו' ואמר לו תנם לי במאה וכו' ומכרה לשני אפילו בזה קנה השני דהתנאי לא היה אלא אי מזבנינא לאחר בשוויין דהיינו מאה זוזי וכיון [ש] שנתנו להם בה מאה וכו' אין כאן תנאי· א"ל כדשיימי בי תלתא אפי' תרי מגו תלתא· וכדאמרי בי תלתא עד דאמרי כולהו· כדשיימי בי ד' עד דשיימין בי ד' וכ"ש אם אמר כדאמרי בי ד'· כדשיימוה בי תלתא ואתו תלתא ושיימוה ואמר ליתי בי תלתא אחריתי ולשיימוה דקים להו טפי אמר רב פפא דינא הוא דמעכב· מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע ממאי דהנהו קים להו טפי· דלמא הני קים להו טפי והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע:

כד מתני' נטל * את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים ונטלו ומדד לתוך צלוחית של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור [ת] ואם לאו מותר: **כה המערה** מכלי אל כלי המערה ממנו מותר· את שעירה לתוכו אסור· [א] ומוקי לה בעובד כוכבים המערה וההוא דנפק לבראי גזרי ביה רבנן ואסרוה משום כח עובד כוכבים ודלא נפק לבראי לא גזרו ביה רבנן· ומשום נצוק לא מיתסרא [ב] דלא החמירו כולי האי בכח עובד כוכבים לאסור המחובר לו על ידי נצוק: **כו גמ'** תנן התם הנצוק והקטפרס ומשקה טופח עליהם אין חיבור לא לטומאה ולא לטהרה· והאשבורן חבור לטומאה ולטהרה· אמר רב הונא נצוק לענין טומאה וטהרה לא הוי חבור· לענין יין נסך הוי חבור· אמר ליה רב נחמן מנא לך הא· אילימא מדתנן הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה א)· לטומאה וטהרה הוא דלא הוי חבור הא לענין יין נסך הוי חבור· אימא סיפא האשבורן חבור לטומאה ולטהרה· לטומאה ולטהרה הוא דהוי חבור הא לענין יין נסך לא הוי חבור· אלא מהא ליכא למישמע מינה· היה אר"ת דל"ג אמר רב הונא נצוק וכו' אלא ה"ג אמר רב הונא לטומאה ולטהרה לא הוי חבור וכו' ואכולהו קאי רב הונא נצוק וקטפרס ומשקה טופח· ומשום דכולה שמעתין איירי בנצוק הגיהו בספרים נצוק· ופר"ת דמכולה שמעתין יש להוכיח דנצוק לא הוי חבור· כי רב הונא לא אמר מסברא ומגמרא דנצוק הוי חבור· אלא דרך משא ומתן רצה להוכיח מן המשנה מדקתני לטומאה ולטהרה· והוכיח לו רב נחמן דהא דיוקא ליתא וחזר בו רב הונא· והדע דחזר בו מדאמר לעיל פ' ר' ישמעאל (דף נו:) על מילתיה דרב הונא דהחזיר גרגותני ש"מ נצוק חבור· ומאי בעי הא ודאי רב הונא אית ליה הכי· אלא ש"מ דקים ליה לתלמודא דרב הונא חזר בו· א [ג] דע"כ הדקדוק אין אמת על כל המשנה לומר דמשקה טופח הוי חבור לענין יין נסך· דהא במתני' בעינן עכבת יין [ד] דהיינו טופח ב להטפיח וכן לעיל בפ' ר' ישמעאל (דף ס:) גבי מעצרתא בעינן טופח להטפיח· ומדליתיה לדיוק גבי

הגה"ה
* משפך אפילו של עץ אם של ישראל ונגע בו עובד כוכבים כשהיה בו יין לא בעי ניגוב אבל משפך של עובד כוכבים שמשפכין בו תדיר בעי ניגוב ודבר שמכניסו לקיום אין חילוק בין של ישראל בין של עובדי כוכבים דאפילו לפי שעה גזרו בה רבנן וכן גת של אבן ושל עץ של ישראל אפילו דרך בה עובד כוכבים אין צריך ניגוב אבל בהדחה בעלמא כגי אבל של עובד כוכבים בעי ניגוב פר"ת פירש אחרון פר"י מיהו היכא דמזופפין ויש בהן פילי אין חילוק בין של ישראל לשל עובדי כוכבים· פר"י מהרי"ח: אבר שאלתי על דבר היין שבאו עליהם גנבים ונכנסו דרך המרתף ולקחו להם כל מה שהיה בו ובמעט שנכנסו ממרתף להדרך אם כן קודם שהלכת ליבן שלא נתעסקו בגניבה היה להם שהות לשתות ולנסך אעפ"כ נ"ל שהיין שלך מותר כיון דלאו פתוח חבית וליכא ריעותא אפילו בחד ספיקא שרי דסתם יינות וספיקא דרבנן לקולא ועוד ק"ל כר' במסכת טהרות פ' ר' ישמעאל דגנבי לא מתעסקי אלא במילי דמעיקרא אתי אדעתייהו ומרתף חביות של יין ומאחת היו מוליאין ורואו עובד כוכבים יוצא מן המרתף עם כוס מלא יין אי אתי לידי מעשה מתיר הני ואפי' לוחה חבית שמוליאין ממנה דהא תלינן לעיל בגנבא דתביתא לקולא ובוב מעשה ביהודי ששכח מרתפו פתוח בליל שבת למחר מצא כד מלא יין בתיבת בפתחו שעובדת כוכבים ושוא לא ידע מאין בא וגם מצא סביב הברזא משקה טופח והתיר רבינו יהודה ממגינ"צא היין ובלא לשפירא ולה"ר אליעזר מביהם וסודה לו: שאלת על מרתף של יין שלפנים מן החדר והטמינה הגברת את המפתח בחדר ומפתח החדר הטמינה מבחוץ ובשובה מבית הכנסת בשבת לא מצאה מפתח החדר במקומו ומיד בקשה ומצאה ברפת כד מלא יין ומפתח החדר מצאו בתבן ומפתח האוצר מצאו במקומן ובריכם עם השפחה כי לגנוב בגדים נתכוונה השיבה כי לא נתכוונה כ"א ליין· השיב רשב"א שהיין מותר ואפילו מצאה העובד כוכבים את היין אם יש בחבית ברזא התחוב בקנה והברזא קצרה ואינה עוברת חוץ לקנה לא נאסר אלא היין דלהדי ברזא להך ליסנא דרב פפא ואין השאר נאסר מכח קטפרס ור"ת פוסק דאין חבור דאפי' אם הברזא יוצאה חוץ לקנה אם אין העובד כוכבים יודע הוה ליה כחו של עובד כוכבים שלא בכוונה לפר"ת שחושב כמו כחו כשנוגע בדבר שבידו עד כאן רשב"א:
תלר שנתחלקה במחילה קטנה נמוכה לסימן שלא יכנס הבירו לשם בעבודת כוכבים אינו עושה יין נסך מא"ז ע"כ:
א) פרש"י לענין עירוב מקואות .ומשמע דטופח להטפיה הוי חיבור ואר"ת דליתא אלא בעינן כשפופרת הנוד דהיינו ב' אצבעות הוזרים למקומן ומים נפין ומגיעין לכל הפתות עד תאי שנקב ועיפת על מנת להטפיח לא מהני רק לענין השקה אבל לצרוף מקואות לא מהני מידי אע"פ שאין כותל ביניהם רק קרקע שוה ואף לר' יהודה לא מהני גוד אחית כגון רגליו של ראשון נוגעת במים אבל בקרקע שוה לא מהני מידי כשהא משקה טופח ע"מ להטפיח הוי חבור לענין השקה אבל לענין מקוה צריך מים נפין ונצוק וקטפרס לענין השקה לא הוי חבור לטבול בתחתון· פר"י מהרי"ח ע"כ:

משקה טופח· ליתיה נמי לענין נצוק· ועוד [ה] מדתני רבי חייא פחסתה לצלוחיתו משמע דסבר דנצוק אינו חבור· ואע"ג דדחי ליה תלמודא· דימוי בעלמא הוא· דלכאורה משמע שהיה שונה דברו אמתני' [ו] ומסיים בברייתא שלו· ועוד [ז] דבכמה דוכתיה מתמה תלמודא ש"מ נצוק חבור משמע שהיה תמיה איך יהיה נצוק חבור· ולעיל (דף סה.) גבי עובדא דאבוה דרב אחא דהוה שפוך חמרא לעובדי כוכבים ה"מ לאקשויי ש"מ נצוק אין חיבור ולא חש להקשות דלאו מילתא דתמיה הוא אי אמר דנצוק לא הוי חבור· ועוד דהא תרגמא רב ששת *בעובדי כוכבים המערה והאי שינויא דסמכא הוא דשריק כחו של עובד כוכבים ג דלא נפיק לבראי· ולמ"ד נצוק חבור [ח] לא צריכין להאי שינויא· ועוד ראיה מהנהו אמוראי בתראי דמתמהי אמילתיה דרבא [ט] בעובדא דגישתא ובת גישתא ש"מ דנצוק חבור· ועוד דמר זוטרא בריה דרב נחמן דבתרא הוא אמר קניסקנין שרי ורבה בריה דרב הונא גופיה שתי בקניסקנין ואין לחלק דהאי נצוק חבור דהיינו

הגה"ה
*ולר"ת שפירש דבנצוק אין חבור מיירי שנתמלאה צלוחיתו עד שפחת היין בכולי המשפך· ישראל תפוס בפי המשפך והעובד כוכבים מערה ד"ה אסור· עובד כוכבים תפס בפי המשפך וישראל מערה ר' יוסי אמר אסור ור' אמי אמר מותר ישראל תפוס בפי הנוד והעובד כוכבים מערה אסור שפעמים שישראל מרפה את ידיו ונמצא שכל העירוי מחמת עובד כוכבים והסיא דמגדל זיקה מן לעיל מן לרע אין בו משום מערה מכלי אל כלי· מא"ז:
והמערה מכלי לכלי· ובתחתון יין נסך את שמערה ממנו מותר את שעירה לתוכו אסור למ"ד נצוק הוי חבור מוקי לה דמיפסיק פסיקי· מא"ז:

בקלוח שיורד למטה שסופו להתערב אבל לא בנצוק העולה ע"י מזילה דהא נצוק דבת גישתא גם ד ע"י מזילה עולה והא דאמר רב חסדא להנהו סביותא קטפי קטיפי או נפולי נפולו לא משום נצוק מדלא מסיק עלה ש"מ נצוק חבור ועוד מדאפסיק במילתיה דרב חסדא בין כחו של עובד כוכבים דלעיל מיניה ובין הנהו ספוכאי דהוי נמי משום כחו של עובד כוכבים אלמא מילתיה דרב חסדא מיירי נמי בכחו של עובד כוכבים ולא בנצוק· והיו מוכרין יין לעובד כוכבים [י] ומודדין ונותנין לכליו של ישראל ואח"כ נותנין לתוך נוד של עובד כוכבים· ופעמים העובד כוכבים מסייעו ואמר להם [כ] שיהיו מקטפין· כי פעמים יסמוך על העובד כוכבים [ל] והוי כח עובד כוכבים והוא לא יהיה שבור שסמך על העובד כוכבים ונאסר היין ולא יזהר אם בא מן היין לתוך כליו· ואין להוכיח מההיא דאגרדמים (לעיל דף נח.) דקתני (בתוספ' פ"ח) מפני שטיפת יין החוזרת אוסרת כל היין ואי נצוק הוה חבור למה לי טיפת היין כיון שקדח במניקת ומצץ ביין עד שנגע בפיו [מ] נאסר כל היין משום נצוק· דאיכא למימר דהסיא סיומא לא קאי אלא אטעם מן הכוס והחזירו לחבית· וגם אין להוכיח [נ] מר' יוחנן דאית ליה נצוק אין חבור מדקאמר המערה יין נסך מחבית לבור ראשון ראשון בטל ולמה לא נאסר התחתון המחובר לעליון ע"י נצוק· [ס] דאפילו הוי נצוק חבור בעלמא הכא לא הוי חבור כיון דאפילו שותת כל היום כולו בזה הענין ונתערב כל אותו חבית בבור הוי ראשון ראשון בטל אין סברא להחמיר בנצוק יותר ממעורב· וראיות אילו נכוחות וברורות אלא שהגאונים ורש"י פסקו דנצוק חבור· וכן דעת רב אלפס· ור"מ היה נוהג ע"פ גדולי צרפת דבהפסד מרובה היה מתיר נצוק כגון אם משך מן החבית לכלי שיש בו יין נסך אבל לא בהפסד מועט: **כז** [דף עב ע"ב] **אמר** להו רבא להנהו ספוכאי [ע] כי שפכיתו חמרא לעובד כוכבים לא ליסייע בהדייכו דלמא משתליתו ושדיתו להו עילויה וקאתי מכחו *ואסור· ההוא גברא דאסיק חמרא בגישתא ובת גישתא ואתא עובד כוכבים ואנח ידיה אגישתא ואסר רבא לכולי חמרא· ש"מ נצוק חבור· שאני התם דכולי חמרא אגישתא ובת גישתא גריר· אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן קניסקנין שרי· וה"מ דקדים ופסק ישראל אבל קדים ופסק עובד כוכבים לא· רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא שרא להו למישתי בקניסקנין [דף עג ע"א] איכא דאמרי איהו גופיה [פ] שתי בקניסקנין:

הגה"ה
*רשב"ם כתב ואי כחו הוי שלא בכוונה אפילו דנפק שרי ופועלים עובד כוכבים הנושאין יין במוטות אם נשפך שלא מדעת אף סיולא שרי· מא"ז ע"כ: נראה לי דלא כהר"י דהא אסור בשתיה דלא כרש"י· ע"כ:

כח מתני' יין נסך אסיר ואוסר בכל שהוא· יין ביין [צ] ומים במים בכל שהוא· יין במים ומים ביין בנותן טעם· זה הכלל מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם ור"ת היה אומר דוקא ביין נסך שנתנסך לפני עבודת כוכבים אוסר במשהו דומיא דמים במים· אבל בסתם יינן [ק] ונגע עובד כוכבים בטל בס' אפי' יין ביין כשאר איסורין שבתורה *וכן נמצא בתשובת הגאונים בכתב יד רבינו יוסף טוב עלם· ומלשון יין נסך אין לדקדק דהא בריש פירקין קתני השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך ומסיק בגמרא דאפי' בסתם יינות· והא דמספקא ליה משום דלא מסתברא ליה

הגה"ה
*ומ"מ שנהיג בעירו לערב קיתון של מים או ב' או ג' בכל חבית שאם יפול בה מעט יין נסך כדאמר סלק את מינו כמי שאינו וכו' כי לא רצה לסמוך על מה שפסק לבטל בס' אם לא בהפסד מרובה דהתורה חסה על ממונן של ישראל ודברי ראבי"ה כתב בשם רשב"ם דלדידן בטל בס'· מא"ז:

להחמיר בסתם יינן לאסור השכר ופשט ליה ממתניתין דמיירי אפילו בסתם יינן· וכן יין נסך שנפל לבור דקאמר רשב"ג (לקמן עד.) ימכר לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו מיירי אפי' בסתם יינן כדאמר לעיל (דף עא:) מידי הוא טעמא [ר] אלא לרב האמר הלכה כרשב"ג· וקשה לי לפירושו ההוא דאגרדמים (דף נח.) דקתני (בתוספתא פ"ח) שטיפה של יין אסורה ואוסרת בכל שהוא אלמא אפילו סתם יינן אוסר בכל שהוא· וי"ל דאתיא [ש] כר' יהודה דאית ליה בכל איסורים שבתורה מין במינו במשהו· ועוד קשה [ת] מההיא דמשפך אם יש בו עכבת יין אסור ולמה לא יבטל היין שבמשפך לאותו עכבת יין· וי"ל דאיירי כשאין במשפך כדי לבטל העכבה בששים· ואין לפרש דמתני' אתיא כרבי יהודה· דאם כן בגמרא דפריך לרבי יוחנן דאמר ראשון ראשון בטל ממתניתין ליסני מתני' אתיא כר' יהודה: **גמ'** כי אתא רב דימי א"ר יוחנן המערה יין נסך מחבית לבור אפי' כל היום כולו ראשון ראשון בטל· פרש"י ומותר בהנאה· ולכאורה נראה דכיון דטעמא משום דראשון ראשון בטל דמותר אף בשתיה· דהיכן מצינו בטול לחצאין וכן משמע דומיא [א] דההוא דסלק את מינו כמי שאינו (מיט) דשרי אפי' בשתיה· [ב] ראשון ראשון בטל:

הגהות הב"ח א כו ושד דע"כ: ב טופח ע"מ להטפיח: ג עובדי כוכבים במאי: ד גם כן ע"י:

פלפולא חריפתא

כשכנסתה לרשותו לא: [ק] מדד עד שלא פסק דמיו אסורין ואע"ג שאין כאן אלא תערובות של סתם יינן קרוב הדבר שיגע אחר שימשכנה ועדיין לא נקנה לו כיון שלא פסק וכיון שלא נזהר שישראל יש לחוש שמא נגע טור סימן קל"ב: [ר] ה"ג כאי זוזא אנסו': [ש] ה"ג שנתנו לו בה: [ת] ואם לאו מותר· פי' בקלור כשאינו מזופפת וכ"ל דהיינו טעמיה דהא לקמן מייתי ברייתא דמשפך מזופפת אסורה אך קשה מרישא דהתם דבשאינה מזופף מצריך ניגוב מסקי' בתוס' דהתם במיוחד לתשמישו של עובד כוכבים וכו' אבל תירוץ הראשון שכתבו דהתם בשל חרס והכא בשל עץ אתמהה טובא דבהדיא קתני התם של עץ דצריך ניגוב: [א] ומוקי לה בעובד כוכבים המערה ולא שכשך או נדנד כנ"ם רבינו בפרק רבי ישמעאל גבי עובד כוכבים אדנא ועיין נמי במה שכתבתי שם אח"כ גבי זיקא בין מליא: [ב] דלא החמירו כולי האי· עיין מה שהקשתי על זה בפרק ר' ישמעאל בסוגיא דהחזיר לגרגותני: [ג] דע"ב הדקדוק אין אמת· כלומר דאע"ג דקושית רב נחמן איכא לתרוצי' דסיפא דנקט טומאה וטהרה דהוי חבור לרבותא נקט וכ"ש ליין נסך דהוי חבור אפ"ה ע"כ הדקדוק אין אמת וכו': [ד] דהיינו טופח להטפיח· דליכא דעכבת יין הכי משמע: [ה] מדתני רבי חייא בפירקין דידן דף ע"ב: [ו] ומסיים בברייתא שלו דכי לא הוי אלא סיומי דברייתא אמתני' א"כ מתני' לא מיירי אלא בהכי דפחסתו לצלוחיתו ולא הוה נצוק חבור אבל כא דדחי בגמרא דנצוק תכפי לך היינו כי מצינן למימר דברייתא מילתא באפי נפשה תני לה ולא קאי אמתני' איכא למימר דבאפי נפשיה קתני דפחסתו אבל מתני' תיבעי לך דילמא משום נצוק חבור [ז] ה"ג דבכמה דוכתי: [ח] לא צריכין להאי שינויא דבברייתא לא מכר רק קלוח שהוא אסור. [ט] בעובדא דגישתא· לקמן גם על ידי מזילה ופריך ש"מ דנצוק חבור: [י] ומודדין ונותנים לתוך כליו של ישראל· דאי כמדידה לכליו של עובד כוכבים א"א לומר שיהיו מקטפי' דהיאך ימדוד על ידי קיטוף: [כ] ה"ג שיהו מקטפין: [ל] והוי כח העובד כוכבים· תמיהא לי טובא דכי נמי מקטף מאי מהני דדילמא כשהעובד כוכבים מסייעו יסמוך על העובד כוכבים לבדו וכי נמי העובד כוכבים מקטף הוי כחו דמתסר מאי דנפיק אבראי ולא יזהר אם בא מן היין לתוך כליו ול"ע ובתוס' וכן במרדכי לא כתב זה הפי' כלל והניחו לרב חסדא בטעמא דנצוק וכתבו דאפ"ה דס"ל לרב חסדא דנצוק חבור מ"מ אין הלכה כמותו דרב ששת דבתראה עפי ס"ל דאינו חבור וכן מר זוטרא דבתראה הוא וכו'· אך קשה לי אדכתבו דרב ששת בתראה דזו לא מכרעם כלל דהא הלכה כבתראי דווקא מאביי ורבא והילך הוא כדאיתא בכמה דוכתי ועיין בפרק המדיר ובפרק עושין פסין: [מ] נאסר כל היין ע"י נצוק· כדלעיל בקניסקנין: [נ] בר' יוחנן· לקמן: [ס] דאפי' הוי נצוק חבור בעלמא· כי נפל סיפירא לגו איסורא חמרא לעובד כוכבים· כן גיר' הרי"ף ונראה דלאו בדוקא נקט לעובד כוכבים דכי נמי שופך לישראל לא לסייע עובד כוכבים בהדיה דדלמא ישכח וכו' אלא מש"ה נקט עובד כוכבים לפי שאם שופך לישראל לא ביתא שיבא עובד כוכבים ויסייע ובגמרא ל"ג לעובד כוכבים ובקלור השמיט ג"כ לעובד כוכבים: [פ] שתי בקניסקנין· פי' עם העובד כוכבים עצמו שהרי רבינו כתב לראיה לעיל בפסק דנצוק דס"ל דאינו חבור ודלא כהתוספות שכתבו דעם עובד כוכבים לא היה שותה שהיה לו לחוש שמא קדים עובד כוכבים ופסיק אלא עם ישראל וקמ"ל שלא היה חושש משום שמתה בזמן הזה דאיכא מאן דאסר בפרק במה אשה: [צ] ומים· שנתנסכו לפני עבודת כוכבים רש"י וכדלקמן: [ק] ונגע עובד כוכבים· פי' או נגע עובד כוכבים: [ר] אלא לרב· ובמגע עובד כוכבים אי ני: [ש] כר' יהודה· לקמן מייתי ליה: [ת] מההיא דמשפך· דלעיל: [א] דההוא דסלק לקמן: [ב] ראשון כתבו;

וא"ת מאי שנא מהא דאמר בפרק במה אשה (דף סה:) ובפרק בתרא דבכורות (דף נה:) שאין טובלין בנהרות ביומי ניסן דחיישינן שמא רבו נוטפין על הזוחלין ואין מטהרין בזחילה ולא אמר קמא קמא בטילי שנוטפין בזוחלין · וכן בפרק הנודר מן הירק (דף נז:) בצל שעקרו בשביעית ושתלו בשמינית ורבו גידולים על עיקרו מותר · וכן כלאים שהוסיפו מאתים (כלאים פ"ה מ"ו) ולא אמר בכל הני קמא קמא בטל · והיכן ר"ת דהא דקא"ר יוחנן ראשון ראשון בטל לא שיבטל לעולם אלא הוא בטל עד שיפול מן היין כל כך שלא יהא בהיתר ס' לבטל יין האסור · והשתא הוי דומיא דהיכא דבטלין מתחילה עד שיתרבה · וקאי ר' יוחנן אמתניתין דקתני יין נסך אוסר בכל שהוא [ב] קאמר דה"מ דנפל היתירא לגו איסורא אבל נפל איסורא לגו היתירא ראשון ראשון בטל עד שיתרבה האיסור שלא יוכל לבטל בס' · וא"ת למה הזכיר שם בטול כיון שאין בטול אלא שאין אסיר מחמת מיעוטו · הכי הוה ליה למימר לא שנו אלא שנפל היתר לתוך איסור אבל נפל איסור לתוך היתר אין אסור אלא עד כדי נתינת טעם כמו יין במים · י"ל דנקט האי לישנא דהמערה מחבית ראשון ראשון בטל לאשמועינן דוקא חבית דלא נפיש עמודיה כולי האי · שפי החבית צר ואע"ג דנפיש מצרור אבל מניקת דנפיש עמודיה טפי לא אמר קמא קמא בטיל אפילו יש בהיתר ס' לבטל הקלוח · והיינו חומרא דיין נסך יותר משאר איסורין · דבשאר איסורים לעולם מותר עד שיהא באיסור כדי ליתן טעם בהיתר · אבל ביין נסך המערה מניקת אוסר בכל שהוא · וגם בהיתירא לגו איסורא חמיר יין נסך משאר איסורין דביין נסך קמא קמא בטיל ואפילו נתרבה ההיתר ויש בו ס' לבטל האיסור · ואלו בשאר איסורין אם נתרבה ההיתר ויש בו ס' ניעור מאיסורו ומבטל האיסור · דאמרינן בירושלמי דתרומות פ"ה אמר רבי אבהו א"ר יוחנן כל איסורין שריבה עליהם בשוגג מותר ובמזיד אסור · פסק רש"י דאין הלכה כרב דימי שהרי בא רב יצחק והחמיר רבין והחמיר · [ג] ואין דבריו מובנים דבעיקר דינא דרב דימי דאשמועינן ראשון ראשון בטל לא פליג עליה רב יצחק · אלא שמחמיר לאסור המערה מחבית · ורבין איכא למימר דלא פליג עליה כלל · דהא דמצריך קיתון של מים לבטל היין · ולא קאמר קמא קמא בטל היינו במערה מניקת או שנפל [א]לתוך כלי גדול מלא יין בלא עירוי והתירו דרואין את ההיתר כאילו אינו אתא לאשמועינן · כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן המערה יין נסך לבור מצרור קטן אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל · ודוקא צרור קטן דלא נפיש עמודיה · אבל חבית דנפיש עמודיה לא · וכיון דפליגי רב דימי ורב יצחק בחבית אליבא דרבי יוחנן מסתברא דבשל סופרים הלך אחר המיקל : כי אתא רבין א"ר יוחנן יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו · כי אתא רב שמואל ברבי יהודה א"ר יוחנן ל"ש אלא שנפל קיתון של מים תחילה · אבל אם לא נפל קיתון של מים תחילה מלא מין את מינו וניעור · איכא דמתני לה אמתניתין יין ביין בכל שהוא כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר ר' יוחנן ל"ש אלא שלא נפל שם קיתון של מים · אבל אם נפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו *והשאר קיתון של מים רבין עליו ומבטלין אותו · מאי איכא בין דמתני לה אמתניתין למאן דמתני לה ארבין · איכא בינייהו תחילה: מאן דמתני לה אמתניתין לא בעי תחילה · ומאן דמתני לה ארבין בעי תחילה · [ד] והלכתא *כלישנא בתרא דבשל סופרים הוא · והא דלא אמר התיכה עצמה נעשית נבילה ואוסרת

הגה"ה

*רשב"ם כתב וכן הלכה בכל איסורין בכל מין ומין ודבר אחר המעורבין זה בזה כגון בדבר לח שאין האיסור בעין סלק את מינו כמי שאינו ושאין מינו רבה עליו ומבטלו ואפילו אותו דבר אחר בטל לגבי מינו דהיתר אפ"ה סלקינהו במינו דהיתר כמי שאינו ואפילו למים דאיסור המעורבין ביין נסך מצטרפין עם מים המעורבין ביין כשר לבטל את היין נסך דמלא מין את מינו וניעור לבטל את האיסור · מא"ז ע"כ:

*ובא"ז כלישנא קמא :

כל החתיכות ויצטרף מים לבטל היין דהיתר ויין דאסור · היינו לפי שלא נפל מן היין האסור כדי נתינת טעם בהיתר אלא במשהו נאסר · וכל דבר שנאסר במשהו לא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה · דרב דקאמר התם פרק גיד הנשה (דף ק.) על הויא משנה וכן חתיכה של נבילה וחתיכה של דג טמא שנתבשלו עם החתיכות אפילו לא נתנו טעם אלא בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה · ופריך (הספר) [רב ספרא] התם מכדי רב כמאן אמר לשמעתיה כרבי יהודה דאמר מין במינו לא בטל למ"ל נתינת טעם אפי' לא נתנה טעם נמי · הכא במאי עסקינן כשקדם וסלקו · רבא אמר אפילו תימא [ה] כשלא קדם וסלקו (וסבר רבי יהודה) [הוי] מין במינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו ושאין מינו רבה עליו ומבטלו · והשתא מאי איצטריך רב למימר אפי' לא נתנה טעם אלא בחתיכה אפילו בלא נתינת טעם נמי [ו] אסרה חתיכה נבילה לשאר חתיכות לר' יהודה דאמר מין במינו במשהו · אלא ודאי אע"ג דמין במינו נאסר במשהו מן התורה לא אמר שתעשה חתיכה נבילה להצריך ס' לבטל את כולה אם לא שנאסרה בנתינת טעם וכ"ש יין נסך לרבי יוחנן דאינו אוסר במשהו אלא מדרבנן לא מצריכין לבטל גם ההיתר · ומאן דבעי הכא תחילה מחמיר הוא ביין נסך אע"ג דבשאר איסורים לא בעיא ולית הלכתא כוותיה : איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים אמר חזקיה אם הגדילו באיסור אסיר · ואם הגדילו בהיתר מותר · ור' יוחנן אמר אפילו הגדילו באיסור נמי מותר · הגדילו באיסור פרש"י שנפל יין נסך בסוף · והגדילו בהיתר שנפל יין של היתר בסוף · ורבי יוחנן אמר אפי' הגדיל באיסור הואיל והמים נפלו תחילה לא אמר מלא מין את מינו וניעור · וקשה מה שפי' הגדיל בהיתר שנפל יין של היתר בסוף דהא משמע דקאי איין נסך שנפל לבור דמיירי בדאיכא יין דהיתירא בבור · ועוד שפירש דר' יוחנן בעי שנפלו מים תחילה אם כן יקשה לרבין ורב שמואל ברבי יהודה [ז] למאן דמתני לה אמתניתין דלא בעי תחילה · ונראה לפרש דהגדילו באיסור שנגדלו המים ע"י איסור כגון שנפל באחרונה ונתגדלו באיסור שמלאו בבור · ולא אמרינן רואין · הגדילו בהיתר כגון שנתגדלו המים על ידי יין של היתר שהיה בבור קודם שנפל ואח"כ נפל יין נסך · כיון שהפסיק בנפילת מים בין שתי הייות [ח] ולא יצטרפו עוד יחד · ורבי יוחנן מתיר הכל בין נפלו מים תחילה ובין לא נפלו מים תחילה · ורבי ירמיה היה סבור דפליגי בפלוגתא דר' אליעזר ורבנן · והלכתא כרבי יוחנן [ט] דקי"ל דאמר רואין : **כמ** [דף עג ע"ב] **זה** הכלל מין במינו במשהו רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינו במשהו · שלא במינו בנותן טעם · רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו כל איסורים שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך דבמינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם · רש"י כתב בפ' כל הבשר (דף קט.) דקי"ל כר' יהודה דאמר מין במינו לא בטיל דהא קים ליה רבי בשיטתיה דאמר כהאין דברי ר' יהודה · ורב ושמואל נמי סברי הכי ותניא כוותייהו · ואע"ג דפליגי עלייהו רבי יוחנן ור"ל ותניא נמי כוותייהו · שמעינן להו לאביי ורבא דאינון אמוראי בתראי דקיימי כרב ושמואל בפלוגתא דחלא לגו חמרא (לעיל דף סו.) ובפרק כל שעה (דף ל.) נמי פוסק רבא הלכתא כרב דאמר חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו במשהו · ומפרש התם רב לטעמיה דאמר כל איסורים שבתורה במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם · וגזר רב נחמן שלא במינו אטו במינו משום דלא בדילי אינשי מיניה · וקשה לר"ת דאם כן יקשה דרבא אדרבא דבפרק גיד הנשה (דף צז:) קאמר רבא מין במינו דליכא למיקם אטעמא בס' · והאי דפליגי אביי ורבא לעיל בחמרא חדתא ועכבי חמירא דחיטי וחמירא דשערי · מיירי בטבל ויין נסך · תדע מדלא נקט אלא הני · והא דפסיק רבא בחמץ בין במינו ובין שלא במינו במשהו כרב · איכא למימר כרב ולאו לגמרי מטעמיה דרב סבר כל איסורין שבתורה במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם וגזר חמץ שלא במינו אטו במינו · אבל רבא סבר כל איסורים שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם · ובחמץ דלא בדילי מיניה החמירו חכמים לאוסרו במשהו · ורבינו תם פוסק הלכה דכל איסורים שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם* · והביא ראיה מפיסקא דרבא דפרק גיד הנשה · ועוד כי דברי ר' יוחנן עיקר בכולא תלמודא כנגד רב ושמואל כדאמר בריש י"ט [דף ד:] רב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן · ובפרק מי שהוציאוהו (דף מז:) מוכח דר' יוחנן ושמואל הלכה כרבי יוחנן ועוד ראיה מריב"ל דאמר (חולין דף צח.) כל איסורין שבתורה בששים ויליף מזרוע בשלה דהוה ליה מין במינו · וריב"ל בר סמכא הוא · דבסדר תנאים ואמוראים פסק הלכה כמותו בכל מקום ועוד ראיה מר' אליעזר בן יעקב דסבר מין במינו בטל בשמעתא דחרסן של זב וזבה בזבחים פרק התערובת (דף עט:) [י] ומשנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי · ועוד ראיה מסתמא דתלמודא בביצה י"ט (דף לח:) דאמר מי שנתערב לו קב חיטין בעשרה קבין חיטין וכו' קאמר שפיר עבוד דאחיכו עליה דמ"ש חיטין בשעורין דלא דמין בשאינו מינו בטל וכו' לרבנן מיבטל בטל ושפיר עבוד דאחיכו עליה · מכלל דהלכתא כרבנן · ובמנחות פרק הקומץ רבה (דף כג.) [כ] קאמר רבא קסבר ר' יהודה כל מין במינו ודבר אחר וכו' מכלל דאיהו לית ליה · ואף רבינו יהודאי גאון פסק כן · דשאלו מקמיה כל איסורים שבתורה במשהו כרב ושמואל או בנותן טעם כרבי יוחנן ור"ל · והשיב מדאיצטריך ליה לרבא למימר הלכתא בחמץ בין במינו בין שלא במינו במשהו כרב · בהא נימא הלכתא כרב · הא בשאר איסורים כרבי יוחנן ור"ל · ולא הבנתי ראיה זו דמשום שלא במינו הוצרך לפסוק כרב לאפוקי ממאן דפליג עליה התם · ואדרבה מן זו הביא רש"י ראיה דהלכה כרב אלא שדחינו אותו · והכי הלכתא דכל איסורים שבתורה* בס' חוץ מחמץ בפסח · והא דלא קאמר חוץ מטבל ויין נסך [וחמץ בפסח] בהך ברייתא דתניא כוותיה דר' יוחנן · משום דחמץ בפסח אפי' שלא במינו במשהו · וכן עמא דבר : ורב אלפס ז"ל פסק כרב ושמואל והעידו תלמידיו עליו שאחר כך מחק והגיה עליו הלכה כרבי יוחנן · וכן פסק[ל] במסכת חולין :

הגה"ה

*דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ודוקא מין במינו אבל בשאין מינו בטיל ודוקא שיש ממשות איסור אבל אין ממשות האיסור שנימוח בטל ואפי' מין במינו ויש לו מתירין · מהרי"ח :

הגה"ה

* מיהו בדבר שטעמו ניכר ביותר מס' כגון שאור ותבלין ס"ל דאסור כל זמן שנותן טעם · חטין או שעורין או שיפון שנפלו לבור בין רב בין מעט מימיו מותרין בפסח וכבר לאס חמץ שנפל לבור אם בא מעשה לידי הייתי מתירו דקי"ל דהיתירא בהיתירא בטל הלכך חמץ שנתערב קודם הפסח כדבר שאין חמץ בטל בס' והא דבעי ס' דוקא שנתבשל האיסור עם ההיתר או לא בלא בלא בשול ונתערב הכל זה בזה אבל יבש ביבש כגון שנתערבה חתיכה של איסור שאין ראויה להתכבד בה לפני האורחים או דבר שאין בריה בחתיכה של היתר אפילו חד בתרי בטל ומותר ואפי' מדרבנן דדוקא מין במינו שאין מכיר חתיכת האיסור שאם מכירו יזרקנה ואם הוא דבר יבש לא אסור אלא מדרבנן אם נתערבה אפי' חד בתרי מותרין באכילה לשני בני אדם · אין מבטלין איסור לכתחלה ואם ריבה עליו בדיעבד בשוגג מותר במזיד אסור ודבר שהוא מדרבנן ל"ש יבש ול"ש לח מבטלו לכתחילה ברוב בעלמא (וכמו) דליכא למיגזר בהאי דבר אטו דאורייתא וכן הורה רבינו שמחה הלכה למעשה *כמו חלב לבטלה לכתחילה · מא"ז · והמעתיק יעתיק מא"ז עד כל איסורין שבתורה :

* וה"ה דכל שאר איסור אי הוי דבר חשוב אפי' באלף לא בטיל אבל טעם דבשר בחלב אם הוציא החתיכה בטלה בס' פר"י מהרי"ח : וחתיכת בשר בחלב שנאסרה בנותן טעם וחזר ונתערבה באלף חתיכות אוסרות את כולן אומר ר"ת בשר ששהה תוך חלב צונן יותר מיום א' שהוא אסור מדרבנן משום דהוי כבוש והוי כמבושל ומפליט ובולע וריב"א אוסר אפילו ביום א' וכן כל איסור צונן בצונן בולע ביום א' ואיסור בשר בחלב אסור בהנאה הלכך קדירה שבשלו בה בשר בחלב אם שוב בשלו בה היתר אסור באכילה אע"ג שאין בת יומא דבאיסורי הנאה אין לחלק בין בת יומא לשאין בת יומא ואם בת יומא היא כל המאכל אסור ולית ליה תקנתא ואם אין בת יומא ישליך דמי הקדירה לנהר והאוכל מותר יש להסתפק בשר בחלב שאסרו חכמים כגון ששהה בצונן יותר מיום אחד או ע"י מליחה אסרוהו בהנאה או לאו והמתיר בהנאה אין מוחין בידו כל כמה דלא אשכחן ראיה לאיסור · כל דבר שבמנין אפי' באלף לא בטיל ואם אותו דבר אסור בהנאה ימכור הכל לעובד כוכבים חוץ מדמי אותו דבר ואם נתחתכה לחתיכות דקות בקדירה בטילה דהשתא לא הוי דבר שבמנין ואע"ג דכי נפלה הוי דבר שבמנין בטל ברוב ויזרוק חתיכה אחת לחוץ דהשתא לא איתהני מחתיכת איסור הנאה ואם היא חתיכת נבילה שמותרת בהנאה א"צ לזרוק כלום לחוץ אך אם של ישראל אחר הוא יפרע לו דמים · מא"ז ע"כ

ל [דף עד ע"א] **מתני'** ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן · יין נסך ועורות לבובין ועבודת כוכבים ושור הנסקל ועגלה ערופה וצפורי מצורע ושיער נזיר ופטר חמור ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה הרי אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא · כל הני מילי בדבר יבש ומשום חשיבותייהו לא בטילי * כדקתני בגמרא דהוי דבר שבמנין : **גמ'** תנא מאי קחשיב · אי דבר שבמנין קחשיב ליתני חתיכת נבילה· ואי איסורי הנאה קחשיב ליתני חמץ בפסח · א"ר חייא בר אבא ואי תימא ר' יצחק נפחא האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסור הנאה · פרש"י [מ] וחמץ בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטל ומשליך אחד מהם לנהר והשאר נותן לכלבו · וחתיכת נבילה אע"ג דדבר שבמנין הוא כיון דלא אסירא בהנאה בטלה ברובא · וחדא שדי לכלבא ואידך שרו באכילה · ולא ידענא למה לא יהא תערובת חמץ מותר אף באכילה · דהא דאמר חמץ במשהו היינו דבר לח המתערב דבמקום דהוה שאר איסורי בנותן טעם הוי חמץ במשהו אבל דבר יבש דבשאר איסורים חד בתרי בטל ה"ה בחמץ בפסח · וכן מוכח שמעתא כמו שאפרש · ולמאי דבעי רש"י להחמיר לאוסרו באכילה [נ] ה"ה נמי אסור בהנאה · ומה שפירש ומשליך אחד לא ידענא למה דתנן במסכת ערלה (פ"ב מ"א) הערלה וכלאי הכרם עולין באחד ומאתים

הגהות הב"ח א שנפל לתוכו כלי :

פלפולא חריפתא

ראשון בטל פסקא : [ב] קאמר דה"מ וכו' דאל"כ מה חידוש אתא לאשמעינן תוס' : [ג] ה"ג ואין דבריו מובנים דבעיקר דינא דרב דימי · וכך העתיק הב"י סימן קל"ד וגרים לקמן כלי קטן מלא : [ד] והלכתא כלישנא בתרא דבשל סופרים הוא · ועיין בריש מכילתין חלוקי דעות בפסק הלכה בתרי לישני : [ה] ה"ג בגמרא כשלא קדם וסלקו הוי מין במינו וכן נראה ממאי דאיצטריך ליה לרבינו לקמן להביא ראיה דס"ל לר' יהודה סלק את מינו כו' מפרק הקומץ ואי איתא דהכא גר' וסבר ר' יהודה לא היה צריך לראיה אחרת וכן גירסת התוס' פרק הקומץ דף כ"ג ובפרק כל הבשר דף ק"ח : [ו] אסרה חתיכה נבילה · פי' אותה החתיכה שנעשית נבילה אפי' כשנאסרה במשהו ולא בנתינת טעם וכל זה לפירוש ר"ת ובפרק גיד הנשה כתב רבינו פירוש אחר לרבינו אפרים ובסוף פירקין גבי קדירה בת יומא סתם גם כן רבינו כר"ת עיין מ"ש בפרק גיד הנשה ולקמן בסוף פירקין : [ז] למאן דמתני לה אמתני' · תימה מאי קושיא היא הואיל ואיכא אמוראי אליבא דר' יוחנן וגם למאי דמפרש אחר כך תקשה איפכא למאן דמתני ארבין והתוספות לא כתבו לזו הקושיא : [ח] ה"ג לא יצטרפו עוד: [ט] דקי"ל דאמרינן רואין גרסינן · ומש"ה פסק כר' יוחנן אע"ג דחזקי' רביה ואין הלכה כתלמיד במקום הרב כמ"ש רבינו בפ"ב גבי כבשין שדרכן לתת לתוכן יין אבל קשה לי דהר"ן כתב לעיל דרב הונא בהחזרת הגרגותני בשם רבותינו הצרפתים דבפרק השוכר (היינו פירקין דהכא) קי"ל דאמרינן רואין א"כ הכא דוכתא דפסק דרואין וצריך א"כ שנגיה בלשון רבינו וקי"ל דאמרינן רואין ותקשה לפי זה אמאי פסקינן כר"י לגבי חזקיה רבו וי"ל כיון דרבי יהודה דהוא תנא קשיא מחזקי' הכי קי"ל ועיין לקמן אכתוב עוד מזה בס"ע : [י] ומשנת ראב"י קב ונקי · עיין מ"ש רבינו בשם רבינו חננאל בר"פ מי שהוציאוהו: [כ] קאמר רבא קסבר ר"י וכו' · ומפרק גיד הנשה דלעיל לא נייתי ראיה דהתם אין הגירסא קא סבר ר"י כמ"ש שם וא"ת וא"כ מוכח מינה דס"ל כוותיה ליתא דהא מ"מ אליביה קאמר למילתיה ודילמא ליה לא סבירא ליה כדמוכח מהקומץ אבל הא קשיא דמהקומץ נמי לא מוכח דלא סבירא ליה כר"י אלא בהא דסלק את מינו וכו' ומנ"ל דלא ס"ל כוותיה במין במינו דלא בטיל וי"ל דאית לן למימר דברואין ס"ל כוותיה כדקי"ל דאמרינן רואין כמו שכתב רבינו לעיל ואם כן הא דקאמר קסבר ר"י דמשמע וליה לא סבירא ליה קאי אמין במינו דלא בטיל ומיהו לעיל כתבתי דהא דקי"ל דאמרינן רואין דוכתיה מסוגיא דגמרין דלעיל היא ועיקר פיסקא קא סמיך אדר' יהודה דהכי סבירא ליה וא"כ כי קאמר הכא רבא קסבר ר"י כו' אמאי סמכינן אדר"י לפסוק כמותו הואיל ורבא קאמר קסבר ר"י דמשמע וליה לא ס"ל וכל שכן דחזקיה פליג בהדיא אדר' יוחנן דאמר רואין והוא רבו של ר' יוחנן דהלכה כמותו כנגדו כמו שכתבתי שם וקשיא תרתי הא דלעיל דפסקי' דאמרינן רואין כן הך דהכא דבעי למידק דרבא לא ס"ל כר"י בדין מין במינו דלא בטיל דאימר דבדין רואין הוא דלא ס"ל כוותיה וצריך לי עיון : [ל] במס' חולין . פרק גיד הנשה : [מ] וחמץ בפסח . בפי' רש"י כתב וחמץ פרוסה בפסח והטור א"ח סי' תמ"ז כתב כלשון רבינו וכ' עליו הב"י שלכך השמיט פרוסה די"ל דרש"י לא כתב פרוסה אלא משום דלא נפלוג האי תנא אדר"ע אבל לדידן דלא קי"ל כר"ע לא שני לן בין ככרות של ב"א לפרוסות עכ"ל ובקטור כתב בפרוסה שאינה ראויה להתכבד : [נ] ה"ה נמי אסור בהנאה · וכי נותן לכלבו

איס

וא"ל להריס · והא דלריך להריס בתרומה היינו משום גזל השבט · ולפרש"י פליג האי תנא אתנא דפרק גיד הנשה (דף צז:) דתנן גיד הנשה שנתבשל עם הגידין וכן חתיכה של נבילה ושל דג טמא שנתבשלה עם החתיכות בזמן שמכירה בנותן טעם ואם לאו כולן אסורין ומפרש בגמ' משום דהוית חתיכה הראויה להתכבד לפני האורחים ואפי' באלף לא בטיל · [ס] וי"ל דלא פליג אלא דלא חשיב האי תנא אלא מידי דאית ביה תרתי והא דקאמר למעוטי ה"ק למעוטי דלא חשיב להו · וכה"ג קאמר בריש פ"ק דב"ק (דף ה. ע"ש) דקאמר מניינא דמתני' למעוטי דר' חייא ור' חייא למעוטי דרבי הושעיא ולאו משום דפליג · ובשגנון זה פירש הראב"ד ז"ל והביא ראיה דלא פליגי אהדדי מנאי דתמורה פרק כל האסורין (דף כח.) [ע] דפריך התם מ"ש לענין תערובת קדשים דתנא איסורי אכילה ואיסורי הנאה בהדי הדדי דהתם קתני רובע ונרבע [פ] דלאו איסורין נינהו ואיסורין בכל שהוא· אלמא כל איסורין שבמנין עושין תערובתן כיוצא בהן · ותערובת דחולין פסיק ותני איסורי אכילה לחוד ואיסורי הנאה לחוד · פי' דמתני' דהכא מתניי' בחולין ולא קתני אלא איסורי הנאה · ותירץ כי קאי בעבודת כוכבים משום דבעי לפרושי איסור יין נסך פריש נמי כל איסור הנאה דדמיין לה · כי קאי הכא משום דבעי פי' אתנן ומחיר מוקצה ונעבד פריש נמי כל האסורין למזבח דדמי להן · אלמא כי קתני הכא איסורי הנאה ה"ה איסור אכילה שדינן כן לעשות תערובתן כיוצא בהן בדבר שבמנין · וגרס נמי בירושלמי למה לא תנינן נבלה עמהן: א"ר אסי [צ]לא אתינן מתני' אלא שאסור בהנאה · התיבון הרי חמץ בפסח חמץ יש בו כרת ואלו אין בהן כרת · הרי אלו למעוטי מאי וכו' כתב רב אלפס ז"ל וליתיה להאי [כללא] דקי"ל חמץ בפסח אסור ואוסר בכל שהוא · ותימה דלא הזכיר נמי חתיכת נבילה ולמאי (*דפריך) דהאי למעוטי לאו דס"ל חתיכת נבילה וחמץ בפסח אין אסור בכל שהוא· אלא למעוטי דלא תני להו ניחא · והראב"ד ז"ל תמה על רב אלפס דמנין לו דחמץ בפסח אוסר את התערובת בהנאה במשהו וזה לא נזכר בשום מקום אי משום הנך דאילו עוברין (דף מב·) כותח הבבלי וחביריו השנויין שם לאו משום משהו מיתסרי אלא משום נותן טעם הרבה שיש בהן · וכבר פירש בגמרא אחד מהן זיתום המצרי הלתא חיטי והוא מעיד גם על השאר שיש בהן חמץ הרבה · ועוד דהנהו שאני שאין גופי המאכל נעשה זולתי החמץ שיש בהן · וכיון שהחמץ שיש בהן הוא מכשיר המאכל הרי הן חשובין כאילו הכל חמץ · וכיון שכן מנין לנו לדחות סוגיא שבכאן שיאמרו אין כל דבר אוסר את תערובתו בהנאה אא"כ הוא דבר שבמנין והיאך נדחה אותה בלא ראיה · ול"נ דהכלל אמר [ק] גם לענין חמץ בפסח ובתערובת חמץ דפסח שנתערב עם מינו מותר אפי' באכילה · דלענין תערובת דיבש ביבש אין חילוק בין חמץ בפסח לשאר איסורין דלא החמירו חכמים לאוסרו במשהו אלא היכא דשאר איסורים בנ"ט וחמץ דמשום דלא בדילי אינשי מיניה אסור במשהו בלא נ"ט [ר] כשאר איסור · אבל יבש ביבש אם אין דבר שבמנין כי היכי דבשאר איסור חד בתרי בטל ה"ה חמץ בפסח · וכן מוכחא כל הסוגיא דפריך אי איסור הנאה קחשיב ליתני נמי חמץ בפסח ומשני האי תנא תרתי אית ליה · ואע"ג דחמץ בפסח אסור בהנאה [ש] כיון שאין דבר שבמנין בטל ברוב · אלמא אין חילוק בין חמץ בפסח לשאר איסור יבש ביבש ולא בלח היכא דשייך ביה נתינת טעם · כי היכי דבשאר איסור הנאה שנהנו טעם בהיתר נאסר אף בהנאה דטעם כעיקר דאורייתא בין לאכילה בין להנאה וה"ה חמץ בפסח אפילו במשהו אסור בהנאה : **מתני'** יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה · רבי שמעון בן גמליאל אומר ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו : **גמ'** אמר רב הלכה כר' שמעון בן גמליאל חבית בחבית אבל לא יין ביין · ושמואל אמר אפילו יין ביין · אמר רב נחמן הלכה למעשה יין נסך ביין אסור וחבית בחבית מותר · [ת] סתם יינו יין ביין נמי מותר :

לא [דף עד ע"ב] **מתני'** גת של אבן שזיפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה · ושל עץ רבי אומר ינגב וחכמים אומרים יקלוף את הזפת ואחר כך *ינגב · אבל אם ירצה לעשות עירוי שלשה ימים א"צ לקלוף את הזפת · שעל ידי עירוי פולט את הבלוע בגת · כדאמר לעיל (דף לג.) בקנקנים זפותים אף ע"ג דמכניסן לקיום · ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה ואינה ניתרת בניגוב אלא בעירוי · דניגוב אינו מפליט בכלי חרס · וכיון דלריך עירוי אין לריך קליפה דעירוי מפליט אף בלא קליפה כל זמן שלא דרך בה · דלא גרע מקנקנים שמכניסן לקיום· אבל אם דרך בה אין עירוי מועיל בעוד הזפת עליו · משום דעל ידי דריכה בלע טפי אלא יקלוף ואח"כ יעשה עירוי · ולהכי אמר רבה נעוה ארתחיה · [ת] והרוצה להכשירו בלא קליפה אין לו תקנה כי אם ע"י הגעלה* : **גמ'** גת של אבן שזפתה עובד כוכבים וכו' אמר רבא דוקא שזפתה אבל דרך בה עובד כוכבים אחר שזפתה לא סגי לה בניגוב משום דאית לה פילי ונכנס בהן היין ונבלע בגת הילכך בעי קליפה ואחר כך ניגוב : ת"ר הגת והמחץ והמשפך של עובד כוכבים רבי מתיר בניגוב· וחכמים אוסרין· ומודה רבי בקנקנים של עובד כוכבים שהוא אסור · ומה הפרש בין זה לזה · זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום · של עץ ושל אבן ינגב [א] ואם היו מזופפים אסורין · והא אנן תנן גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה · מתני' דלא דרך בה ברייתא דדרך בה · ומשום דדרך בה בעי ניגוב של עץ ושל אבן · אע"פ שאין זפותין לפי שע"י דריכה נבלע בהן יין קלת אבל שאר כלים של עץ ושל אבן שנשתמש בהן העובד כוכבים סגי בהדחה בעלמא :

הגה"ה

*גת שלא היה בה שום יין איסור י"ב חדש מותרות בלא שום ניגוב דשמא קי"ל כרבנן אפילו לר' שמעון בן גמליאל ושמא בעי מתחילת הגת לתחילת הגת או מסוף הגת לסוף הגת אע"ג דלא הוי י"ב חדש שלימים אבל מסוף הגת לא פר"י והיה מצריך ניגוב וה"ר אלחנן פירש דלרבנן לא בעי י"ב חדש בלא איסור רק שיהיה י"ב חדש מתחילת הגת לתחילת הגת דריכתו ואע"ג שאשתקד הוה איסור כל ימות הגת אעפ"כ מתחילת הגת מנינן י"ב חדש ולרשב"ג לא סגי אע"פ שאין י"ב חדש עם שהיות היין בגת עד תחילת הגת צ"ע כמאן הלכתא דבמתני' דוקא קי"ל כרשב"ג וגם בדבר המקיל אין שייך כפר"י דהלכה כרבים כדאמר לעיל דהלך אחר מי שהוא גדול בחכמה ובמנין מהרי"ח :

הגה"ה

*והרוצה לטהרו מיד מגעילו ברותחין או חולטו במי זיתים רשב"ג אומר משום ר' יוסי מניחו תחת הצינור שמימיו מקלחין או במעיין שמימיו רדופים עונה דהיינו חצי יום וחצי לילה בשאין יום ולילה שוין · מהרי"ח : ופירש ה"ר פטר בספר הישר דדוקא כשעושין הזפת כדי לתקן היין שעושה את הכלי שיהא מכניסו לקיום אבל אם מנוקב הכלי וזפתה כדי לסתום הנקב אין בו הומרא אלא כמו לכלי עצמו אם הדחה הדחה אם ניגוב ניגוב · מהרי"ח : והור"ת דעירוי שמערה מכלי ראשון חשיב כלי ראשון ויוכל להגעיל כלים ע"י עירו ואם עירוי מכלי ראשון על התרנגולת ומלגוה אסורה דהא דקי"ל תתאה גבר היינו בשני דברים יבשים כשהן נוגעים זה בזה או אפי' דבר לח כגון נטף מרוטבו על החרס שאותו עירוי ראשון אין נוגע כל שעה ברותחין שהן בכלי ראשון אבל עירוי שאין כח כלי הראשון נפסק מבשל לגמרי אבל רשב"ם אומר דעירוי לא הוי אלא כלי שני ותרנגולת שנמלגו יחד בכ"ש ממש ונמצאת אחת מהן טריפה הור"י שמעשים בכל יום שמתירים כל האחרות שנמלגה עמה ומפרש דכלי שני אין מבשל ואין מפליט ולא מבליע ומייתי ראיה מירושלמי אבל ה"ר חיים אומר דלא פלט פתות מבית השחיטה למ"ד בית השחיטה רותח דסכין ששחט בה בעי הגעלה אלמא אע"ג דלא מבשל מ"מ מבליע ולפי דבריו היו נאסרין כל הכלים שמולגין בהן את התרנגולת מחמת הדם שפלט מן התרנגולת ונבלע בכלי מיהו שאר תרנגולות לא היו נאסרין אף על פי שבולעות דם שנפלט מאחרות שסוף יולא ע"י מליחה ואין נראה לר"י אלא הכל הוא מותר ואפי' לא רחצו נואר התרנגולת ומלגו אותה כך מלוכלך בדם הכל מותר ומה שנהגו לרחוץ זהו לפי שרגילין להרתיח אותו מים על האש שנמלג בהן וחוזרים ומולגין בהן אחרת או שופכין אותם על הכלי להדיחו פר"י מהרי"ח :

לב גיגיות גדולות שדורכין בהן יין דינן כגת ובעו ניגוב · כי בימיהם לא היו רגילין לעשות בגת גלגל וקורה · אלא רק דורכה ברגל כדתניא (לעיל דף נה.) לוקחין גת בעוטה וכן (לעיל דף נו:) מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת · הלכך גיגיות שדורכין בהן היין דינן כגת ובעו ניגוב אם אינו יודע [ב] שעבר עליהם י"ב חדש משעה שדרך בהם העובד כוכבים · רבא שדר גולפי *אלהרפני חתים לה אבירלייהו · פי' משדרן בקרון או בספינה כפויין על פיהן וחותמו בשולים שלא יוכל העובד כוכבים להופכן ולעשות בהן יין · קסבר כל דבר שמכניסו לקיום אפי' לפי שעה גזרו ביה רבנן · והרמב"ם ז"ל כתב דדוקא בכלי חרס אותה דבר שמכניסו לקיום לריך עירוי · אבל כלי עץ וכלי אבן וכלי מתכות אפי' מכניסו לקיום סגי להו בשכשוך · ור"ת ור"י ז"ל לא ס"ל הכי כי הלריכו הגעלה או עירוי לחביות של עץ אפילו גרודים · וכן מסתבר דכיון שהיין משתהא בתוכו זמן מרובה נבלע בתוכו · וכן אמרינן (לעיל דף לג.) גבי נודות של עור דאין לחלק [ג] במכניסו לקיום : במה מנגבן· [דף עה ע"א] רב אמר במים ואפר · רבה בר בר חנה אמר באפר ובמים · ול"פ הא ברטיבתא הא ביבישתא : איתמר בי רב משמיה דרב אמרי תרתי תלתא · שמואל אמר תלתא ארבע · בסורא מתני הכי בנהרדעא מתני הכי · בי רב אמרי משמיה דרב תלת ארבע · ושמואל אמר ארבע וחמשה · מר חשיב מיא בתראי ומר לא חשיב מיא בתראי · ולקולא עבדינן וסגי [ד] במים ואפר (ואפר) ומים* :

הגה"ה

*והמחמיר תבא עליו ברכה פר"י דדוקא אפר שהוא חזק אבל עפר או דבר אחר לא · מהרי"ח :

לג בעו מיניה מר' אבהו הני [ה] גורגאי דארמאי מאי · אמר להו תניתוה הרי שהיו גיתו ובית בדיו טמאים ובקש לעשותן בטהרה כילד הוא עושה · הדפין והעדשים והלולבין של עובד כוכבים מדיחן העקלים של נלרים ושל [ו] בלבוץ מנגבן · ושל שיפא ושל גמי מייסנן י"ב חדש · פרש"י עדשים היינו עיקר הגת · ומדמייתי אמוראי מהך ברייתא ראיה ש"מ דסמכא הוא · ופליגא אתנאי דלעיל דהוו מלרכי בגת ניגוב · ואין זו ראיה משום דמייתי מינה ראיה לגורגאי דארמאי דלא אשכחן ביה פלוגתא לא יהיה בשביל זה הלכה כמותה במאי דאשכחן פלוגתא · ולדבריו היה לו לומר משום דבשל סיפרים הולך אחר המיקל · והאי דנעוה ארתחיה [ז] יעמיד בשל חרס אבל של עץ ושל אבן סגי להו בהדחה · [ח] ורשב"ם גרס מנגבם והכי איתא בתוספתא · ור"ת גרס מדיחם ועדשה אין זה עיקר הגת עלמה תדע מדחשיב ליה בתר דפין · אלא עיגול של טיט כמין ריחיים עגול וכבד והומה לעדשה ומכביד על הדפים שעל הענבים והוא הנקרא בפרק המוכר את (*הספינה) (דף סז:) ים ומפרש בגמרא מאי ים [ט] טלפחא · ומוליא שפע המשקין [י] כמים לים מכסים · אבל גת עלמה בעיא ניגוב · והא דלא פירש הכא טהרת גת · לפי שכבידה היא ואינה רגילה לטלטל ונשמרת מטומאה יותר מכל כלי הגת · ועוי"ל דאפי' נפרש שהיא גת עלמה לא תקשה · משום דלעיל מיירי בשל עובד כוכבים והכא מיירי בשל ישראל · כדקתני גיתו ובית בדיו · ואע"ג דמייתי לגורגאי דארמאי מעקלים של ישראל · יש הרבה כלים שלא חלקו חכמים בין של ישראל לשל עובד כוכבים [כ] כמו קנקנים (לעיל דף לג.) וכיולא בהן · אמר רב יהודה הני [ל] רווקי דארמאי דמזיא מדיחן · דעמרא מנגבן · דכיתנא מייסנן · ואי אית בהו קיטרי שרי להו · הנהו [מ] דיקולי וחלתא דארמאי לייזי בחבלי מדיחן · [דף עה ע"ב] [נ] דלבתא מנגבן · דכיתנא מייסנן · ואי אית בהו קיטרי שרי להו · היה הר"ת המפות והסדינים שלט שנסרו ביין נסך אין לריך ליסנן · ודוקא בהני כלים שמנו כאן חכמים רווקי וחלתא · ולא אמרו כל כלי פשתן בשהמא · אלא לפי שהיו בקיאין בכלים הבולעים · והשמיענו מה הן · אמנם תימה על המפות שלפעמים שנופל עליהן איסור רותח ומתירין אותן ע"י כבוס של כלי שני · ונהי דר"ת כתב לקולא אם נאסרו ע"י לונן דיין נסך אין להקל באיסור רותח · וי"ל לפי שרגילין לכבסן בכמה כבוסין באפר וכבוס *בחמין ובלונן [ס]ומבית עליהן קיס להו שמפליטים כל מה שבלעו כאילו הרתיחם בכלי ראשון :

הגה"ה

*וגם אפילו בלא כיבוס המין ואפר אפשר שיועיל אפילו נפל ביין רותח או בשאר איסור רותח וכיון שבליעת לונן מתכבסות אפשר דה"ה רותח וצ"ע אם יש לחלק באיסור בין דבר שנדבק לדבר שלא נדבק כל כך כמו שמחלק פרק התערובת גבי פשתן שתי דק דקדיר · פר"י מהרי"ח :

*הלוקח כלי תשמיש סעודה מן העובד כוכבים והן של מתכת אפילו חדשים לריכין טבילה במ' סאה ולא סגי להו במקוה ברביעית · מא"ז ע"כ :

לד מתני' *הלוקח כלי תשמיש מן העובד כוכבים את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבן באור ילבן השפוד והאסכלה מלבנן באור והסכין שפה והיא טהורה בתוספתא קתני סכינין בהדי שפודים והאסכלאות וכן בפרק קמא דחולין (דף ח.) גבי סכין של עובד כוכבים דפריך תיפוק ליה משום שמנונית דאיסורא ומשני בשליבנה באור ותימה דבפרק כל שעה (דף ל.) משמע דסגי להו בהגעלה דגרס התם אמר ליה רבינא לרב אשי הני סכיני דפיסחא היכי עבדינן להו א"ל מעלינן לקתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא ומסיק והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון ויש מפרשים אידי ואידי ברותחין אחר הליבון לפי שאין יכול ללבן הברזל היטב אלא הקתא והכי קתני בתוספתא פעמים שאדם חם על סכינו ללבנו ור"ת פי' דחמץ שאני משום דהיתירא קבלע וכי קפליט ליתיה לאיסוריה בעיניה והכי משני רב אשי [פ] לקמן בשמעתין (עו.) ואע"פ דרב אשי גופיה הוא דקאמר התם קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא שמא מחמיר על עלמו היה ולא רלה לסמוך אשינויא דידיה וכן משמע הלשון לדידי כעין חדתא עבדי ליה ואנן סמכינן אמאי דפסיק תלמודא והילכתא אידי ואידי ברותחין ומסתברא הא דמסיק והלכתא אידי ואידי ברותחין כל זה מדברי רב אשי כלומר אע"פ שאני עושה ליבון אין הלכה כך כי אני מחמיר על עלמי אלא כך הלכה דברותחין סגי · ובירושלמי גרס סכין תוחבו ג' פעמים בקרקע ודיו רבי בון בשם רבי יהודה הדא דתימא בסכין קטנה אבל בסכין גדולה לריכה ליבון והליבון שאמרו והוא שיהיו ניצוצות ניתזין הימנו · מתוך הירושלמי רלה ר"ת לחלק דסכין עובד כוכבים דחולין וסוגיא דבתוספתא מיירי בסכינים גדולים שפעמים לולין בו בשר להכי בעי ליבון דיקא נמי דבתוספתא קחשיב לה בהדי שפודין ואסכלאות ובפסחים מיירי בסכינים קטנים ולא נהירא דהאי דירושלמי לחתוך בלונן איירי כיון דקאי אהותבה ג"פ בקרקע ולענין לונן לא שייך לחלק בין השמישו על ידי האור להשמישו על ידי רותחין לכך נראה דסכינין גדולים דרך לעשות

הגהות הב"ח א להרפניא סחיף לשו אפומייהו וחתם לה :

פלפולא חריפתא

אית ליה הנאה: [ס] ור"ל דלא פליגא וכו'. וכך כ' בפ' גיד הנשה וע"ש: [ע] דפריך התם מ"ש לענין תערובות וכו' · לא נמצא גי' זו בגמ' דידן אבל רש"י דלהתם פירשה וגם הר"ן דהכא כך העתיקה : [פ] ה"ג הר"ן דלא איסורי הנאה נינהו: [צ] ה"ג לא מיתני אלא: [ק] גם לענין חמץ בפסח. אבל לא לענין חתיכת נבילה דבהדיא מתניא בפ' גיד הנשה: [ר] ה"ג כשאר איסור בנותן טעם שאבל : [ש] כיון שאין דבר שבמנין בטל ברוב · וצ"ע דלענין חתיכת נבילה אי אפשר לפרש כן דדוקא תרתי ס"ל כדלעיל וא"ל דאה"נ דהכא מסיק רבינו דלא כי"ל דלעיל וס"ל דתנא דהכא פליג אתנא דבפ' גיד הנשה דהתם פסק כי"ל דלעיל : [ת] ה"ג סתם יינן : [ת] נ"ל דה"ג דהרוצה להכשירו : [א] ואם היו מזופפין · עיין מה שכתבתי לעיל אמתני' דנטל את שמשפך : [ב] ה"ג שעבר עליהם י"ב חדשים · כדלקמן הרי שהיו גתיו ובית בדיו וכו' : [ג] במכניסו לקיום · שכך כתב לעיל שם בשם רבינו אליבו דכתב דנודות של עור וקנקנים של חרס שניהם מכניסן לקיום ודינן שוה וכו' ודפליגי עליה טעמייהו משום דסבירא להו דנודות לאו מכניסן לקיום הוו אבל הוו מכניסן לקיום בהא לא פליגי עליה ומודו דאין לחלק בין של חרס לשל עור : [ד] ה"ג במים ואפר במים · וכן העתיק ב"י סוף סימן קל"ה וכן הוא בקצור ולשון הטור ושני ביבש במים ואפר ומים ובלא אפר ומים : [ה] גורגאי עקלים וכו' בפירש"י : [ו] בצבוע · פירש"י קנבוס : [ז] יעמיד בשל חרס · דהשתא דבלא דרך בה סגי בהדחה כי נמי דרך ליסגי בניגוב דהא דלעיל דמוקמינן בדרך משום דבלא דרך נמי צריך ניגוב ולכך לא צריך לעיל להעמידה בשל חרס : [ח] ורשב"ם גרס · במתני' דהרי שהיו גתיו : [ט] טלופחא · תרגומו של עדשה: [י] כמים ליס מכסיסין לשון המקרא והשאילו בלשון ב"ה לקרות ים למכביר ומוציא שפע וריבוי המשקה:[כ]כמו קנקנים בפ' ב' בעובדא דעדי טייעא : [ל] רווקי · פירש"י משמרת כעין שקים: [מ] דיקולי · סלים הר"ן ותלת' פירש"י כוורת של שבטים שמסננין בהן יין : [נ] דצבתי · פירש"י מין גמי : [ס] ה"ג ומכים עליהן : [פ] לקמן בשמעתיו

בהן גומות ובגמרא אמר דסיפא לא מהני בסכין שיש בה גומות ואפילו לחתוך בה צונן הלכך בעי ליבון דהגעלה לא מהני כי אינו יכול לנקר הגומות ואינו פולט במקום הגומות אפילו סכין קטן אם יש בו גומות בעי ליבון וסכינין ישנים הנקחים מן עובדי כוכבים היה אומר ה"ר יצחק בר"מ דבעי ליבון שדרך עובדי כוכבים לתקן בהן הפתילה בפי הנר של חלב בשעה שדולק והופכין בהן בשר על גבי גחלים ואמר ר"ת כיון דאין תשמישו לכך לא חיישי דלמא מיתרמי ועביד הכי ואפילו איתרמי דעביד כל מה דאין הישראל משתמש בו על ידי האור סגי ליה בהגעלה ברותחין דכל מה שסופו לפלוט ברותחין פולט בהגעלה ראשונה ולא נהירא כיון דתשמישו על ידי האור אין יוצא מידי דופיו בהגעלה [צ] בלא ליבון ופולט תמיד בכל הגעלותיו מידי דהוי אכלי חרס דלא סגי ליה בהגעלה ולא אמרינן דכל מה דעתיד לפלוט דפולט בהגעלה ראשונה אלא אינו יוצא מידי דופיו ופולט תמיד מעט מעט ואין לחלק ולומר [ב] ממה שבלע ע"י האור לא יפלוט לעולם כי אם באור דהא אמר השפוד והאסכלה של קדשים מגעילן ברותחין אלמא בליעה על ידי האור נפלטת ע"י רותחין [ק] ויראה שיספיק אם ילבן חודו של סכין לפי שרגילין העובדי כוכבים להשתמש בו באור אע"ג דחם מקצתו חם כולו ונתפשט האיסור בכולו מ"מ [ר] כיון שאין הישראל משתמש בסכין ע"י האור סגי בהכי: **לה גמ'** תניא וכולן צריכין טבילה במ' סאה · מה"מ · אמר רבא אמר קרא תעבירו במים וטהר הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת · אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אפילו כלים חדשים · דהא ישנים כי לבנן באור כחדשים דמו ואפ"ה בעו טבילה · מתקיף לה רב ששת א"ה אפילו זוזא דסרבלא נמי · אמר רבא כלי סעודה אמורים בפרשה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ל"ש אלא בלקוחין וכמעשה שהיה · אבל בשאולין לא · פרשב"ם דישראל ששאל כלי מישראל חבירו שקנה מהעובד כוכבים ולא הטבילה צריך טבילה כיון שבא לידי חיוב טבילה ביד ישראל ראשון · *ר' יצחק בר יוסף זבן [ש] מאני דמרדה חדתי מעובד כוכבים · סבר לאטבולי א"ל ההוא מרבנן ור' יעקב שמיה לדידי מיפרשי לי מיניה דרבי יוחנן כלי מתכות אמורים בפרשה · א"ר אסי והני כלי זכוכית הואיל וכי נשברו יש להן תקנה ככלי מתכות דמו [ת] קוניא פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר כתחילתן וח"א כסופן [א] והלכתא כסופן · יש שהיו רוצין לומר שכלים שיש להם חשוקים של ברזל · כגון דלי שמעמידין אותו שצריך טבילה לפי שהכל הולך אחר המעמיד · ולא נהירא דמג"ל דהלכה כרבנן דר' נחמיה בפרק במה אשה (דף ס.) דאמר הכל הולך אחר המעמיד דילמא כר' נחמיה קי"ל דלא אזיל בתר מעמיד · דהתם משנה דבמה אשה מוקי התם כר' נחמיה · ועוד אפילו יהיה הלכה כרבנן דאזלי בתר מעמיד לא בעי טבילה כיון דאין משתמש במקום הברזל לא הויא דומיא דכלי סעודה דמדין ומהאי טעמא נמי כלי חרס המחופה באבר מבחוץ א"צ טבילה*: משכנתא בעיא היא ולא איפשיטא ועבדינן לחומרא ומטבילן ליה בלא ברכה · או יקנה כלי אחר ויטבול שניהם ביחד ויברך · והנותן כסף לאומן עובד כוכבים לתקן לו כלי יש שרוצים לומר למ"ד אומן קונה בשבח כלי טעון טבילה ופליגי ביה אמוראי בפ' הגוזל קמא (דף צט.) ובעל הלכות פסק כרב אסי דאמר אומן קונה בשבח כלי ורב אלפס פסק כרבא דדחי התם דכו"ע אין אומן קונה בשבח כלי [ב] וא"צ טבילה כיון דלא נקרא שם העובד כוכבים עליו ולא דמי לכלי מדין · וישראל שמכר כלי לעובד כוכבים וחזר ולקחו ממנו צריך טבילה כיון שנקרא שם העובד כוכבים עליו · אבל ישראל שמשכן כלי לעובד כוכבים וחזר ופדאו ממנו אין צריך טבילה · אע"ג דמספקא ליה לתלמודא אי משכנתא כזביני לענין הא ודאי פשיטא לן דלאו כזביני[ב]: **לן ת"ר** הלוקח כלי תשמיש מן העובד כוכבים דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר מטבילן והן טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסות ולגותיות וקתוניות מדיחן ומטבילן והן טהורין · ודברים שנשתמש בהן ע"י חמין כגון יורות וקומקמוסים ומחמי חמין מגעילן ומטבילן והן טהורין · דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון השפודין והאסכלאות מלבנן ומטבילן והן טהורין · פי' רשב"ם דוקא מגעילן או מלבנן תחלה אבל הטביל תחלה הוי כטובל ושרץ בידו · ולא נהירא דהך טבילה לא משום טומאה דאפילו חדשים צריכים טבילה · אלא גזירת הכתוב הוא אם ירצה יטבילנה וישתמש בה צונן · וכשירצה להשתמש בו חמין יגעילנה · ויש הכשר לתלאין כדאמר במתניתין הסכין שפה והיא טהורה · ואע"פ שצריך עדיין להגעיל [ג] לחתוך בה צונן ולא יצא מטומאה לגמרי · ועוד ראיה מדאמר בזבחים פרק דם חטאת (דף לג.) נדה מזין עליה והיא טהורה וכי היכי דהזאה מועילה בימי נידות ה"נ מהניא טבילה מקמי הגעלה · והאי דנקט הגעלה תחילה משום דהוא עיקר הכשר פליטת האיסור ועוד משום דגבי צונן איצטריך למתני מדיחן מקמי טבילה משום חלילה: וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ועד שלא יגעיל ועד שלא ילבין תני חדא אסור ותניא חדא מותר לא קשיא הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר והא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור · לכאורה משמע שעל כל מה שנזכר בברייתא טבילה והגעלה וליבון קתני שאם נשתמש בלאו הכי אסור · ובברייתא בתרייתא נמי לא פליג עליה אלא בהגעלה וליבון דאית ליה נותן טעם לפגם מותר · אבל בטבילה אין להתיר מטעם זה ולא מיסתבר כלל לומר שאם נשתמש בכלי קודם טבילה שיהא אסור כל מה שבתוכו · הלכך נראה לומר האי דנקט בברייתא עד שלא הטבילה משום שריותא דתנא חדא מותר נקטיה · ולא משום רבותא דאיסורא · והכי איתמר בירושלמי וכולן שנשתמש בהן עד [ד] שלא הטביל והגעיל ושף וליבן הרי אילו טהורין · *אי נמי למאן דהכי אסור איצטריך למתני עד שלא יטביל · דכיון דטבילה מתיקון הכלי כמו הגעלה וליבון איכא למימר דגזרינן

הגה"ה
*אבל אם לקחו חבירו להתוך קלפין ולא לצרכי סעודה אין צריך להטבילו שהרי שאול הוא בידו · שכן צריך להעביר תלודה ואם הטביל בו כשהיא תלודה לא עלתה לו טבילה ואותם דליים שמגרופיהם שלהן של ברזל אין צריך טבילה · נפת ישראל שעשה כלי מתכות לעצמו אין צריך טבילה · מא"ז ע"כ:

הגה"ה
*כלי ברזל שכופין על הלחם לאפותו וכן שמשימין עליה הקדירה אין צריך טבילה אבל כיסוי ברזל שמכסין בהן יורה או קדירה צריך טבילה ופעם אחת במים סגי וקודם הטבילה מברך על טבילת כלי מתכות ולא יאמר כלי סתם · מא"ז ע"כ:

הגה"ה
*וכן כתב מהרי"ח אבל בא"ז כתב דאין ראיה להתיר שמוכל לבמוך עליה אפילו בדיעבד · מא"ז ע"כ

למ"ד נ"ט לפגם אסור אטו הגעלה וליבון · אבל לדידן דקי"ל נ"ט לפגם מותר שרי · ולמ"ד נותן טעם לפגם מותר גיעולי עובד כוכבים דאסר רחמנא היכי משכחת לה · אמר רב חייא בריה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדירה [דף עו ע"א] בת יומא · פרש"י שבשל בה העובד כוכבים בו ביום · אבל אם בשל בה אתמול (בלילה) כבר הורע טעמו בלינת הלילה · מתוך לשונו משמע שלינת הלילה פוגמת הטעם ולא בעי מעת לעת · וגם ר"ת נשאל על זה אם צריך מעת לעת · או אם נאמר שאם בשל בה איסור סמוך לחשיכה כיון שחשיכה נפגם הטעם שהרי אינה בת יומו ונאמר שתחילת הלילה היא שפוגמה יותר משעה אחרת · והשיב שכל רבותינו פירשו שלינת הלילה היא פוגמת · ונראים דבריהם כי לא היה דרך לבשל בימים קדמונים בלילה · כדמשמע בזמן שקבעו לק"ש בשעת שכיבה בכהנים ובעניים ובכל אדם בשמעתא קמייתא דברכות · ומתוך שאין מבשלין בלילה נפגם הטעם הנבלע בקדירה · ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר תבשיל שעוברה צורתו (והוי) כמו תעובר צורתו ויצאו לבית השריפה (זבחים דף עז.) והדברים ק"ו ומה האוכל שהוא בעין נפגם בלינת הלילה · כ"ש איסור המובלע בדופני הקדירה · ועוד מדקאמר קדירה בת יומא ולא קאמר לא אסרה תורה אלא קדירה בתוך מעת לעת א"כ משמע דלא בעיא מעת לעת · והוקא כשעמדה כל הלילה בלא בישול יש להתיר ולא בענין אחר · דכיון שאין ידוע לנו מי גורם הפגם יש להסתפק אם תחילת הלילה או סופה או כולה גורם · אבל אם עמדה כל הלילה מותר ולא בעי מעת לעת · ועל דא אנא סמיך והמחמיר תבא עליו ברכה [ה] ויש לחוש מפני החסרון · ולפי דבריו שהביא זכר לדבר מעיבור צורה דקדשים א"כ הפסוק דעמוד השחר גורם · [ו] והכי אמר בקדשים בפ"ב דזבחים (דף יט:) גבי קדוש ידים במי כיור דעמוד השחר פסילה ליגה · וכן בפרק המזבח מקדש (דף פז.) משמע שאם חשב להוריד מן המזבח סמוך לעמוד השחר ולהעלות אחר עמוד השחר חשיב חוץ לזמנו · דעמוד השחר עושה ליגה · ומשום דלאו ראיה גמורה אלא זכר לדבר אין לפסוק מזה · ומיהו קצת נראה מזה שסוף הלילה לבדו אין מועיל אלא כולו · שאם סוף הלילה לבדו גורם למה הצריך הכתוב בכלי חרס שבירה ומריקה ושטיפה בכלי נחשת אחר בשול חטאת למ"ד נ"ט לפגם מותר · כי מיד שנעשה נותר נפגם טעמו ומותר מן התורה לבשל בו · בשלמא אי אמרת כל הלילה גורם ניחא · דאיצטריך קרא לכלים שבשלו בהן בלילה דכדי שלא יבאו קדשים לידי נותר [ז] היו מבשלין גם בלילה · ואותו טעם לא נפגם בבקר ונעשה נותר · והלא עליו תורת שבירה בכלי חרס ומריקה ושטיפה בכלי נחשת · הלכך אפי' הניח הכל עד אחר שנפגם טעמו והותר מן התורה אפי' הכי כיון שחל עליו חיוב שבירה מריקה ושטיפה שעה אחת שוב לא פקע · ומשום הכי היו שוברין כל הכלים במקדש אפילו אותם שבשלו בהן אתמול · כי לכתחילה לא היו מבשלין בהן גזירה אטו בת יומא · [ח] כי ברוב הבישול שהיה בעזרה אתי לאיחלף · וכיון שכן הוא היו שוברין אותן במקום קדוש כמו הטעונין שבירה מדאורייתא וכן מריקה ושטיפה כי היכי דלא אתי למיטעי אף באותן שהן בני יומן לשוברן שלא במקום קדוש ולהכשירן בלא מריקה ושטיפה · מיהו י"ל דאע"פ שכשנפגם הותר מן התורה אם נעשה נותר מכל מקום גזירת הכתוב הוא שבירה בכלי חרס מריקה ושטיפה בכלי נחשת · מידי דהוה אמריקה ושטיפה שהיא גזירת הכתוב אפילו כשהיא בת יומא · שהרי אחר הגעלה שכבר נפלט כל האיסור טעון מריקה ושטיפה לרבי בצונן ולרבנן שטיפה יתירתא (זבחים דף צז.) וה"נ אע"פ שאין בכלי אלא בליעת טעם פגום גזירת הכתוב הוא · ואם תאמר א"כ מנלן דכלי חרס אין יוצא מידי דופיו במה שטעון שבירה · כיון שהשבירה אינה מחמת איסור אלא גזירת הכתוב · וי"ל מכל מקום מדכתב מריקה ושטיפה בכלי נחשת ושבירה בכלי חרס זהו משום שזה יוצא מידי דופיו וזה אין יוצא מידי דופיו [ט] הלילה · וה"ה ביום שעבר כדפרישית · וכל דחוקים הללו צריכין אנו לומר לפי רבותינו שאינן מצריכין מעת לעת · אבל אם באנו להצריך מעת לעת אתי שפיר טפי מה שהצריך שבירה ומריקה ושטיפה אחר בישול החטאת · כי כל שעה שיבשלו אפילו שחרית בתחילת היום [י] בעמוד השחר דלמחר יהיו בלועים הכלים מאיסור נותר · וכיון שחל עליהם חיוב מריקה ושטיפה תו לא פקע · ואתי נמי שפיר האי דשמעינן מהכא דכלי חרס אין יוצא מידי דופיו במריקה ושטיפה בכלי נחושת · [כ] דמריקה ושטיפה ודאי לנקות הכלי מן האיסור באה · אע"פ שבאיסור אחר אין צריך נקיון גדול כזה [כ] ואידך קדירה בת יומא אי אפשר שלא נפגמה פורתא · אי הכי מכאן ואילך ליסתרי גזירה שאין בת יומא אטו בת יומא · ואם בשל בדיעבד בכלי שאין בת יומא הקדירה אסורה והתבשיל מותר כי הקדירה היה בו איסור קודם שנפגם · אבל התבשיל לא היה בו איסור מעולם · ועוד בתבשיל ליכא למיגזר דילמא אכיל בנתבשלה בבת יומא דהא לא שכיח לבשל בבת יומא הואיל והאסור לכתחילה אפילו בשאין בת יומא *ואין חשוב נ"ט לפגם עד שתשהא הקדירה לילה לפר"ת [ל] או מעת לעת לפר"י · ושלא נתבשל בה כלום · [מ] אבל אם נתבשל בה צריך מעת לעת מבשול אחרון · ואין להגעיל כלי בן יומו אם לא שיהיה במים ס' [נ] כנגד כל הכלי · דמה שנפלט ממנו חוזר ונבלע בתוכו · ושומן בחמין הוי טעם לפגם · דלא שרינן לעיל בפ"ב (דף לח:) חמין של עובד כוכבים אלא משום דסתם כלים של עובד כוכבים [ס] אינן בני יומן · ולא גזרינן גבי הגעלה כלי שאין בן יומו אטו בן יומו כדגזרינן הכא [ע] כיון דאין צריך נמי הגעלה לא גזרינן אלא בשביל התבשיל · ואע"ג שטעם הפגום הנבלע ממנו חוזר ונבלע בתוכו והוה ליה כקודם הגעלה · אין לחוש דהוה ליה [פ] נותן טעם בר נ"ט · מהכלי למים ומן המים חוזרין ונבלעים בהכלי וכולו היתר [צ] כיון שנפגם הטעם · ויש שרוצים להתיר להגעיל אפילו כלי בן יומו אף על פי שאין ששים במים ובלבד שישים הכלי למים בשעה שהן רותחין · ומביאין ראיה מפרק כל הבשר (דף קח.) כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב רותח בשר אסור וחלב מותר · משום דמיבלע בלע מיפלט לא פליט בשר את החלב שבלע עד דנח מרתיחתו · א"כ

הגה"ה
*אבל קדירה אי שרית בה לבשולי באינה בת יומא אתי לבשל בבת יומא · אבל אין לומר הטעם דאין להתיר לבשל בקדירה לפי שזה היה לכתחילה ונ"ט לפגם לכתחילה אסור דהא כיון שטעונין שבירה הוה ליה כדיעבד · פר"י מהרי"ח

הגהות הב"ח א ואפילו אי איתרמי דעביד הכי כל כמה וכו': ב וגומר דמה שבלע:

פלפולא
נ"מ...גרסינן לענין קדשים: [צ] **בלא** ליבון · בש"ע א"ח סי' תנ"א כתב דהיינו בריק"ס הגומות: [ק] וי"א שיספיק אם ילבן וכו' · כלומר ובזה יצא מידי איסורו שבלע ידי האור בחודו אבל מאיסור כולו בע"י כלי ראשון ודאי דהכתי צריך הגעלה וכך כתב בהדיא בקצור בצריך הגעלה ג"כ: [ר] **כיון** שאין הישראל משתמש בסכין על ידי האור · דאי משתמש על ידי האור לא סגי בלבון חודו דלא אמרינן חם מקצתו חם כולו אלא לאיסור אבל לא לענין הכשר כ"י סימן קכ"א וכך כתב בטור בשם סרשב"א ותמיהני בסטור הולך עליו וס"ל דכי נאסר על ידי חם מקצתו כך כשרו ג"כ דכבולעו כך פולטו והרי דברי רבינו אביו בהדיא אינן כן · [ש] **מאני** דמרדא כך · גירי' רש"י ופי' אדמה ונפיטי בקר מטייבין ועושין מהן כלי והרי"ף גורס מרמרא: [ת] **קוניא** כלי חרס ואח"כ מחופה באבר כדפי' רש"י: [א] **הלכתא** כסופן · גמרא · [ב] **ואין** צריך טבילה כו' · בתוס' כתוב ואפילו למ"ד אומן קונה בשבח כלי כיון דאין שמו עליו דלא הוי כמעשה שהיה בכלים של מדין · [ב] **דלאו** כזביני · כיון שחזר ופדאו: [ג] **להתוך** בה רותח גרסינן בתוספות: [ד] **ה"ג** שלא הטביל והגעיל ושף: [ה] **ויש** לחוש מפני החסרון כלו' · אע"ג דאמרינן דהמחמיר תע"ב מ"מ יש להוש להיכא שיש בו חסרון כיס. דהא אין להחמיר בהוראה כקפידא על ממון של ישראל: [ו] **ה"ג** דהכי אמר: [ז] **היו** מבשלין גם בלילה · אע"ג דבימיהם לא היו רגילין לבשל בלילה כדלעיל: [ח] **ה"ג** אפילו אותם שבשלו כו' ברוב הבישול וכו' · הוצרך לטעם לפי שאין כל שנות שגזרו במדינה גזרו במקדש כדאיתא בסוף עירובין: [ט] **הלילה** וה"ה ביום שעבר כלומר הדופי יש בו כל הלילה ואף גם ביום שעבר כי לא נפגם כל מה שנתבשל בו הלילה וה"ה יום שעבר עד שהעבור כל הלילה ומש"ה אמרה התורה הואיל ואלו מרק ושטף מטה שנתבשל בלילה ויום שעבר לא היה יוצא מידי דפיו הלכך אף לאחר שנפגם גזירת הכתוב להצריכו שבירה: [י] **בעמוד** השחר דלמחר יהיו בלועים מנותר · שכן נעשה נותר בעמוד השחר ולענין שיהא נעשה פגום צריך שיהא עד מעת לעת דהיינו בתחלת היום דלמחר: [כ] **דמריקה** ושטיפה ודאי לנקות הכלי מן האיסור הוא בא · לא ידעתי למה לפי מה דאמרינן השתא דאין נפגם עד מעת לעת אמרינן טפי' דלנקות הוא בא ובמעינן

חריפתא
פוגם דכלי חרס אינו מיגל הוא הנקיון וכי אמרי נמי כל הלילה לבדו מי לא מצי לומר דלנקוה מן האיסור הוא בא: [כ] **ואידך** קדירה כו' עד פורתא לי"ג לה: [ל] **או** מעל"ע לפי' ר"י · דמסקנא דלעיל דברי ר"י כן: [מ] **אבל** אם נתבשל בה צריך מעל"ע מבשול האחרון · כ"כ בטור בסי' ק"ג ומסיים בה לפי שמשערי' בכל הקדירה (כדלקמן) וכשהתמו בה המים בתוך מעל"ע לא היו במים ששים נגעלה חזרו המים כולן איסור וכתב ב"י שכ"כ בעל התרומה וכיינו למ"ד דאמרינן היכא עלמה כיצד נגילה בכל האיסורין ע"כ ומכאן בדעת רבינו כדעת כאומר כן והוא ר"ת בסוף פרק גיד הנשה וכך שם רבינו עוד לעיל גבי י"ג שנהג לגזר ומיהו התם היכא למימר דלתרוצי לאוהו מ"ד הוא דהתא דלמ"ד לא אמרינן בכל איסורין אלא בבשר בחלב מעיקרא לאו קושיא אבל בכ"ן ודאי דסתם כך וא"כ קשיא על הטור שכתב בסימן צ"ב שדעת רבינו דלא כר"ת ובש"י כתב שם לא די"ל שנפל לבור ותירץ כמו שכתבתי אבל מכך דהכא לא הזכיר כלום ואין ספק דאמטמיה דהא ודאי דליה מר וכר נגר דלפרקוני: [נ] **בנגד** כל הכלי · בפ"ב בפרק כל שעה גבי יורה גדולה דבכולה משערינן: [ס] **אינן** בני יומן גרסינן · וזה הטעם כתב גם כן בפרק כל שעה בדיני הגעלה אבל לעיל בפ"ב שם כתב משום דאפילו בעין פוגם ומנהגי לבתי הסברות בס' התרומה סי' נ"ד וסברה זו דהכא ודכפ' כל שעה כתב בשם רבינו יעקב: [ע] **כיון** דא"צ נמי הגעלה וכו' · דכלי שאין בן יומו שטעמו פגום לא היה צריך הגעלה מצד עצמו דלא גזרי' להגעילו אלא בשביל התבשיל שמא אם יבשל בשאינו ב"י בלא הגעלה יבא לבשל אף בבן יומו הלכך אין לגזור שלא יגעיל אפילו שאין בן יומו עוד יש לפרש דס"ק כיון דא"צ הגעלה כלומר כלי בת יומא אם שנגעילו דיו בדיעבד וא"צ להגעילו שנית לפי שאף אם יחזור ויבלע מעט מן שנפלט דבר מועט הוא ונותן טעם בר נותן טעם הוא וכזה כתב רבינו בפרק כל שעה ועוד כתב שם טעם אחר דבישול שאין בני הבית וכל יטעו מאח"כ הבא להכשיר כלי אינו רגיל לטעות ועיין לקמן: [פ] **נותן** טעם בר נותן טעם וס"ל כמו דגים וכו' כדלקמן: [צ] **כיון** שנפגם · מכאן משמע כפי' הראשון שכתבתי בסמוך דאילו נפי'

הכא נמי מיבלע בליעי המים את פליטת הכלי מיפלט לא פלטי לתוך הכלי מה שבלע ממנו · ולאו כלום הוא דלא שייך לומר כך בשמנונית המתערב עם המים · דודאי בכל מקום שהמים נבלעים השמנונית נבלע עמהם דדבר לח המתערב אינו נפרד זה מזה · ועוד אחר שיוחו המים מלבלוע כל פליטת הכלי שנגמר הכלי [ק] כל פליטתן הדר בלעי · וגם אין סברא לומר דכי היכי דאמר מיבלע בלע מיפלט לא פליט מה שבלע הכי נמי מיפלט פליט מיבלע לא בלע מה שפלט · [ר] כי הכל מתערב עם המים ונבלע וגם אחר שנח בלע · אבל בערב הפסח קודם [ש] ארבע שעות היתר הוא מותר להגעיל אפילו [ת] בן יומו והוי נ"ט בר נ"ט הכלי במים וחוזר ונבלע בכלי וכולן היתר · והוי כמו דגים שעלו בקערה שמותר לאוכלן בכותח (חולין דף קיא:) ואפי' לדברי המפרשים עלו אין נתבשלו לא · הכא שרי דהתם הבשר הנבלע בדגים חשוב טעם כי נבלע אוכל באוכל שהדגים ראוין לאכילה והבשר נ"ט בהן לשבח הלכך אסור לאוכלו בכותח אם נתבשלו בקדירה אבל הכא טעם החמץ הנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בדופני הכלי אין חשיב טעם שיחזור ויפלט בפסח בתוך התבשיל · ונהגו העולם לשפוך מים צוננין על הכלי *תימה מה תועלת יש בזה אי משום להדיח מי הפליטה מן הכלי שלא יחזור ויבלע בו · בזה אין תקנה כי מיד כשהוציאוהו מן המים הרותחין עם עלייתו הוא בולע · כי אי אפשר לנמהר כל כך למהר ולשפוך עליו · ועוד כי אפילו בתוך המים הוא חוזר ובולע את פליטתו כדפרישית לעיל [א] ולהכי בעינן שיהיו המים ס' ואז אין לחוש אם חוזר ובולע וסמך לדברי מצינו בזבחים פרק דם חטאת (דף צו:) דקאמר התם גבי מריקה ושטיפה דקדשים לא נצרכה אלא לשטיפה יתירתא ולשון יתירתא משמע שטיפה אחת יתירתא בקדשים · [ב] דבתרומה לא בעיא אלא שטיפה אחת ובקדשים אחת יתירתא · ושטיפה דהתם צונן הוא:

הגה"ה
*וכן הורה שהגעילו בה נותנים בה מים צוננין מיד · מא"ז ע"כ :

הגה"ה
*ירושלמי והליבון שאמר והוא שיהו נצוצות ניתזין ממנו מא"ז ע"כ :

**כלי גלגלים וכלי אדמה כלי אבנים צריך הגעלה כלי *עצים אין צריך הגעלה ולא בלעי ולא פלטי בית שאור דהיינו כלי ששורה בה ומוחה בה את השאור ונותנה בעיסה ופעמים שהוא שוהה שם בלילה ובית חרוסת ועריבות שלשין בהן תדיר נראה לר"י דשרי בהגעלה וריחים של חרדל של עובד כוכבים מתיר ר"ת ור"י בהגעלה אבל בפסח אינם מתירין להשתמש כ"א במדוכה שידוע שלא נשתמש בו חמץ מעולם הואיל ונפק מפומיה דרש"י דאין הגעלה מועיל למדוכה ולבית שאור ורבינו יהודה בר קלונימוס ברבי מאיר כתב בשם רבינו שמריה ובשם רבינו אברהם כתב דאפי' בהגעלה אסור ללוש מצה בבית שאור ואגנים שאין מחמיצין בהן אלא פעם אחת בשבוע כמו שאנו עושים יכול להשתמש בהן מצה צונן קדירה הבלוע איסור דרבנן לא אתי לאיתלופי בהיסור דאורייתא כגון תרומת חוצה לארץ בזמן הזה מגעילו שלשה פעמים בחמין ודיין אבל שאר איסור דרבנן .אתו לאיתלופי בדאורייתא לא כתב רשב"ם אנו רגילין ליתן אבן לתוך היורה והמים נשפכין על שפת היורה לכל צדדין והכי שפיר ואח"כ מדיחים אותה בצונן כדי שלא תחזיר ותבלע מה שפלטה עכ"ל : ומדברי ריב"א ז"ל משמע שאין מגעילן ביורה עד שיגעילו תחילה וכתב ה"ר אליעזר מוורמש"א שכן היה נוהג רבינו אברהם וכן הנהיג אביו של הר"ר אליעזר במגנצ"א וכן נוהגין בכל מלכות לותור ורבינו שמואל התיר להגעיל אפי' ביורה שלא הגעילוה · הורה רבינו שמחה דמחבת ויורה שהיה תחילה האמיהם כשרה וניקבן ותקנום ואח"כ בשלו בהם שאע"פ כן יכולין להגעילן וגם מעשים בכל יום ברינו"ס בניצוצין ביורות גדולות של עובדי כוכבים אע"פ שעשויין מכמה חתיכות מגעילין אותן · עכ"ל רבינו במהר מא"ז :

[ג] עד כמה *מלבנן · א"ר מני [ד] עד שתסיר קליפתן · וכילד מגעילן · **אמר רב הונא יורה קטנה בתוך יורה גדולה [ה] [יורה גדולה] מהדר לה [דף עו ע"ב] ליצה תאומה וממלא לה מיא ומרתח לה · קסבר שבולעו כך פולטו מה בולעו בגלוח אף פולטו בגלוות · וסכין שפה והיא טהורה אמר רב הונא נועצה י' פעמים בקרקע · לאו דוקא עשר [ו] דהא בירושלמי קאמר שלשה פעמים · רש"י פירש דפיפה ונעילה בנ"ת. [ז] ולא נהירא דלמה לא פירש המשנה כל דין הכשרות · [ח] ועוד דעובדא דשבור מלכא תקשה דאיהו לא עבד אלא נעילה · אלא ודאי או הא בעי או הא בעי · אמר רבא [ט] ובמקום קשה · אמר רב כהנא ובסכין שאין בה גומות · תניא נמי הכי סכין יפה שאין בה גומות נועצה עשר פעמים בקרקע · אמר רב הונא בריה דרב יהושע לאכול בה צונן :

פלפולא חריפתא

כפי' השני לא היה צריך בכאן לומר כיון שנפגם דתיפוק ליה משום שהוא דבר מועט:[ק] ה"ג כל פליטתו הדר פלטו וגם : [ר] כי הכל מתערב עם המים · ואינו נפרד ונבלע עם המים לכלי : [ש] ה"ג ד' שעות היתר · וכן לשונו כפרק כל שעה : [ת] ה"ג בן יומו משום דהוי · וכן לשונו שם : [א] ה"ג ולהכי בעינן שיהיו המים וכן העתיק סג"י בא"ח סימן תנ"ב : [ב] דבתרומה' וכ"ה בהולין : [ג] עד כמה מלבנן גרסינן · והיא פיסקא : [ד] עד שתסיר קליפתן · ולעיל כתב ירושלמי שיהיה נצוצות ניתזין סימנו וכן פסק בטור סימן קכ"א וכן בתשובה להרא"ש כלל י"ד ולא פירשו טעם למה כתבו כהירושלמי ולא כגמ' דידן : [ה] וכ"ה בר"ף : [ו] דהא בירושלמי קאמר ג"פ · דאלמא דהאי דאמרינן בגמ' דילן י"פ אינו אלא לומר שצריך שינעצנה בקרקע כדי להעביר שיהא האיסור שעל פניה יפה יפה הר"ן אבל התוספות כתבו דדוקא עשר כדאמר בגמרא נועצה עשר פעמים בקרקע : [ז] ולא נראה · ול"נ דתליא בחלוף הגרסאות דרש"י העתיק ונועצה בוי"ו וכן הוא בגמ' אבל בר"ף כתב נועצה בלא וי"ו והיא גירסת רבינו : [ח] ועוד דעובדא וכו' · אבל מברייתא דלא קתני אלא נעילה ליכא למשמע דדילמא ברייתא מפרש מאי דלא פירשה המשנה : [ט] ובמקום קשה · כך גירסת הרי"ף ובגמרא (אר"ש בריה דר"י) במקום שאין עבודה :

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

לוח הסימנים למצוא הדינים בהרא"ש

לפני אידיהן פרק א

א ג' ימים לפני אידיהן של עובדי כוכבים אסור לשאת ולתת כו' . האידנא :
ב הנדור מאחד מן המינין אסור להושיטו לו. שלא להושיט איסור למומר לעבודת כוכבים ולישראל מותר בסתם:
ג הכם בטימא או אבר או טיבר ובתר . אם הלכה כאיכא דאמרי או להומרא כו' :
ד פושע ישראל :
ה איד הקבוע .
ו תופת עובדי כוכבים :
ז שמיטת כספים מתי שנת השמיטה . שער שדילג לבריאת עולם כו' :
ח שורפים על המלכים . עיר שבתוכה יריד . ישראל ועובד כוכבים ששפתו קדירה אצל האש . תבשיל בידי השפחות :
ט עיר שיש בה יום איד
י ישב לו קוץ לפני עבודת כוכבים כו'
יא עיר שיש בה יריד . והאידנא :
יב טומאת חו"ל. לדון עם העובד כוכבים . ולישא אשה וללמוד תורה :
יג אין מקדישין כו' בזמן הזה . בכור בזמן הזה :
יד לפני דלפני דישראל :
טו טז איסור מכירה לכומר לעבודת כוכבים :
יז אין מעמידין בהמה בפונדקאות כו' . האידנא :
יח אין מוכרין דוביה כו' היה גסה שאחטה ופרכסה . איסור קירוב לד' אמות דעבודת כוכבים וזונה . איסור לשחוק ולהתלוצץ . תלמיד שהגיע להוראה ושלא הגיע :
יט שכר בנין עבודת כוכבים . זמן פרעון שכירות . מכירה ונתינה לעובד כוכבים . לפרנס ענייהם . לומר כמה נאה עובד כוכבים זה :
כ אסור להסתכל באשה כו' ולא בבהמה כו' . הרהור העבירה :
כא כב מכירה ושכירת עובדי כוכבים :
כג דין קיבולת :
כד ישראל ועובד כוכבים שיש להם שדה כו'. שלוקח תנור מן העובד כוכבים במשכון :
כה להשכיר תנור וריחים לעובד כוכבים . ישראל ועובד כוכבים שיש להם שדה :

אין מעמידין פרק ב

א להעמיד בהמה בין העובדי כוכבים :
ב אשת ישראל ואשת כהן שנשבית :
ג אשה לא תתיחד עם העובד כוכבים :
ד אסור לומר עובד כוכבים הוא :
ה נטפל לו עובד כוכבים בדרך . עובדת כוכבים מילדת בת ישראל וישראלית מילדת העובדת כוכבים:
ו עובדת כוכבים מניקה ישראלית וישראלית אינה מניקה לעובד כוכבים . תינוק יונק מעובדת כוכבים ומבהמה טמאה כו' :
ז למי מעלין ולמי מורידין . דין ריבית במומר לעבודת כוכבים :
ח להתרפאות מהם גופו או בהמתו . איזה חולה שמחללים עליו השבת :
ט אומן ורופא עובד כוכבים . על איזו עבירו' יהרג :
י מתי מחללין שבת בשביל חסרון אבר :
יא להסתפר מעובד כוכבים או לעובד כוכבים . ולגלוח במראה :
יב שפם ייבש . שיש

יג חומץ שלנו כו' . כוסר . תבשיל של יין . יין מזוג . יין שהרתיחו . שכו דבש :
יד שמפקיד יינו ביד עובד כוכבים . ביד ישראל חשוד . השולח בידו יין שריקה וחתימה . דיקולא אפומא דחביתא . נוד בדיסקיא :
טו לשתות שכר של שעורים בבית עובד כוכבים :
טז משקה של תותים ודבש :
יז הרס הדרייני . עור לבוב
יח בשר שנכנס לעבודת כוכבים .
יט עובד כוכבים או ישראל ההולך לתרפות וההולך ליריד :
כ נודות של עובד כוכבים
כא כלים מזופות או נודות העובד כוכבים ישנים : כלי עובד כוכבים בשכוך . מלא :
כב דין עירוי :
כג מתי מותר לתת יין או מים ושכר לכלי עובד כוכבים . חרס ששתה בו עובד כוכבים :
כד ותיקון כלי המזופפה באבר כו' :
כה הזגים והחרצנים ושמרי יין של עובד כוכבים :
כו מוריים או גבינה של עובד כוכבים . חלב שחלבו עובד כוכבים :
כז פת של עובד כוכבים . שמן של עובד כוכבים :
כח דין בישולי עובד כוכבים . מי שאינו נזהר מפת עובד כוכבים :
כט דגים מלוחים :
ל עובד כוכבים שהצית את האגם :
לא עובד כוכבים דשדא סיכתא לאתונא :
לב תבשיל שבישל ישראל כמאכל בן דרוסאי או בשלו עובד כוכבים כשיעור הזה :
לג אם יש בפת משום בישולי עובד כוכבים :
לד דג שמלחו עובד כוכבים. כו'. הקפריסין כו'. טחן טעם לפגם :
לה וסתם כליהם שתיתא דטלופחי :
לו לז כבשים ותילוק של עובד כוכבים כו'
לח נמון שחתכו בסכין של עובד כוכבים :
לט עבדו ואמתו ובניו של חבר . חתיכה דג כו' :
מ סימן ימ"ח מה"ג . חלבו עובד כוכבים וישראל יכול לראות :
מא משקה מדבש וענבים מנטפות וכבשים וטרים . ציר שיש בה כלבית . עלה של חלתית :
מב ציר דג טמא קרבי דגים ועוברים :
מג סימני קרבי דגים וביצים :
מד זיתי גלוסקא של עובד כוכבים. חגבי' וקפריסי' כו':

כל הצלמים פרק ג

א כל הצלמים וצורת מלכים . המוצא שברים
ב אפרוחים שקננו באשירה :
ג צורת חמה ולבנה ודרקון :
ד עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים . וגר ותושב :
ה צורת חמה ולבנה וכוכבים והדומה . וצורת אדם וצורת דרקון . דמות מלאכים . תבנית היכל ואולם וכלי הקדש ושעל בגדי משי : מרחץ שעבודת כוכבים בחצירה . דברים של קדש במרחץ :
ו העובד לדבר מחובר כותלו שסמך לעבודת כוכבים ונפל :
ז ג' בתי עבודת כוכבים כו' כג' אבנים ג' אשירות :
ח לעבור דרך אשירה וליהנות מצלה . או שם יין עבודת כוכבים שלפניה . ונוטע תחת אשירה

ט נטל עצי אשירה אסורה בהנאה וכל דיניו . וכן חבית יין נסך . נטל עובד כוכבים מהאשירה מקל וקיסם כו' . עבודת כוכבים שנשתברה . הלוקח גרוטאות ומצא בהן עבודת כוכבים :

ר' ישמעאל פרק ד

א תקרובת לעבודת כוכבים כגון ייטות שמנים וסלתות מיי עבודת כוכבים . הנרות שמדליקין לפני עבודת כוכבים . ככרות שאלת הכומר לישראל . בגדים וגביע . ונויי עבודת כוכבים :
ב עבודת כוכבים שיש לו גינה או מרחץ . חנויות של עבודת כוכבים . גבאי של עבודת כוכבים . עבודת כוכבים של עובד כוכבים ושל ישראל . וביטולה קטע ראש אזנה כו' גררה בטיט כו' מכרה או משכנה.עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה.בימוסיאות:
ג יין שהתחיל למשך לר"ת ולרש"י.או אם דרכו העובד כוכבים . לקח בכלי יין והרצנים . הדורך עם העובד כוכבים . גת שירד ממנו יין ותרצנים :
ד נצוק וכר נצוק :
ה מגע עובד כוכבים :
ו עבדים שמלו וטבלו . עובד כוכבים שנתגייר :
ז תינוק בן יומו עובד כוכבים . מגע עובד כוכבים ביין שלנו :
ח עובד כוכבים שנכנס לחנות ישראל . המצין יין מן המינקת. הכניס ידו לחבית של יין . כחו של עובד כוכבים . יין שמזגו עובד כוכבים . לא יוליך עובד כוכבים ענבים בגת :
ט תרומות ומעשרות בזמן הזה .
י הושיט עובד כוכבים ידו ליטול חפץ מן היין :
יא עובד כוכבים שניסך יין של ישראל לעבודת כוכבים:
יב הכניס עובד כוכבים ידו בנקב הברזא . או שם ידו על הנקב או הוציא הברזא :
יג עובד כוכבים שמריק מחבית לקנקן שביד ישראל או להפך :
יד עובד כוכבים שנושא נוד קשור או כובא מלאה ועובד כוכבים שנגע בנוד של יין . וכן ברזא שסיתה רפויה והדקה העובד כוכבים . וכן חבית :
טו כח כחו של עובד כוכבים :
טז חבית שנסדקה והבקה עובד כוכבים.חבית שמטיף יין:
יז עובד כוכבים הנמצא בצד הגת :
יח או עומד אצל היין . עובד כוכבים שנפל לבור או הק דבר לבור . מגע עובד כוכבים בכוונה ע"י ד"א . מדדו בקנה כו' דרך יין ברגלו :
יט המטהר יינו של עובד כוכבים . ואם ישראל ועובד כוכבים דרים בעיר כו' . עובד כוכבים שקנה יין מישראל :
כ עובד כוכבים שנמצא בין החביות :

השוכר פרק ה

א כלל ליין נסך . השוכר ישראל לעשות עמו יין כו' והשוכר חמור מישראל כו' :
ב ישראל שהיה לו עבודת כוכבים או יין נסך. האומר אתן לך חפץ זה בשכרך :
ג להשכיר עצמו לשבור חבית של יין נסך :
ד עובד כוכבים שמכר עבודת כוכבים . דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים :
ה גר תושב . גר שמת ולא הניח כו' . יין נסך של עובד כוכבים ענבים או תבואה כו' בגת . ג"כ .
ו המצא מדמה . תמרה מדמה שעשאה בגת כו' . מלא דהמדמה

בהלא דשיכרא חמירא דחיטי בחמירא דשערי . נותן טעם לפגם :
ריחה חלא וטעמא חמרא :
ח בת תיהא ופת חמה וחבית מגופה כו' מפי ריחא מלתא . בשר נבילה עם בשר שחוטה :
ט נותן טעם לפגם :
י כל בטעמו וממשו .
יא עכבר שנפל לשכר ותומן . כבוש כמבושל . צרעה שנמוחה בדבש :
יב עובד כוכבים המעביר הבית של ישראל ממקום למקום . המניח עובד כוכבים בחנותו :
יג אוכל עמו ולגין על השלחן :
יד זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין ולהפך . בית שיש בה יין של ישראל ונכנס העובד כוכבים לבדו :
טו יין המונח בבית עובד כוכבים וישראל דר בעליה :
טז עובד כוכבים עומד בצד אוצר של ישראל . ישראל ועובד כוכבים ששתו :
יז ישראל ועובד כוכבים מוליכין יין בספינה ·
יח עובד כוכבים שברח ונכנס לגת :
יט גנבים שפתחו חבית של ישראל . עובד כוכבים קטן בין החביות :
כ המוסר מפתח לעובד כוכבים . חיל שנכנס לעיר :
כא אומני ישראל ששלח להם עובד כוכבים חבית של יין בשכרן :
כב המוכר יין לעובד כוכבים פסק עד שלא מדד או איפכא וכל דיניו . האומר אם אמכור שדה זו לך אמכרנה :
כג נתרצה למכור חפץ לחבירו ואמר כפי אשר ישום בו שלשה וכו' :
כד משפך של ישראל :
כה עובד כוכבים המערה :
כו נצוק . עובד כוכבים דאנח ידיה אגיגתא . לשתות בקניקנין עם העובד כוכבים
כז וישראל המערה :
כח יין נסך שנתנסך לעבודת כוכבים או מים . פסק ר"ת דהתם ייכן בששים . מערה מחבית או מצלצול פלוגתא . כשנתרבה ההיתר על האיסור . יין נסך וכשר ומים שנתערבו :
כט רש"י פוסק כל איסורין במינן במשהו . ור"ת ורי"ף פסקו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך . חמץ בפסח במשהו אף שלא במינו :
ל כל דבר שבמנין . יבש ביבש . דבר שאינו במנין יין נסך שנתערב ביין או חבית בחבית :
לא גת של אבן שזפתה עובד כוכבים . ושל עץ ושל חרס ואם דלך בכן . מהן ומשפך כו' :
לב גיגית גדולה . כלי שמכניסין לקיום ביד עובד כוכבים . ניגוב :
לג הדפין והלולבים והעדשין העקלים רוקא דארמאי כו' . מפות שנשרו ביין נסך :
לד דיני כלי עובדי כוכבים חדשים וישנים וכן סכינא דפסחא :
לה כלי מתכות וזכוכית וכלים המחופים באבר . דיני טבילת כלים של סעודה הנקנים מהעובד כוכבים או משכן לו העובד כוכבים ואם נתן כסף לאומן עובד כוכבים לתקן לו כלי או משכן כלי לעובד כוכבים :
לו ודיני הגעלה . אם נשתמש בו קודם שהגעיל . אימתי הוי סתם כלים . אין להגעיל כלי בן יומו . ונעבר פסח כו' . לשפוך מים צוננין על הכלי :

סליק

קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת עבודה זרה

פרק א א מדין התלמוד אסור לשאת ולתת עם העובד כוכבים שלשה ימים לפני אידיהן בא"י בגולה ביום האיד ופרש"י אסור למכור להם דבר המתקיים ולקנות מהן דבר שאינו מתקיים. ולר"ת אינו אסור למכור להם אלא דבר הראוי לתקרובת עבודת כוכבים ולקנות מהם דבר שאין מתקיים ולקבל מהן דורון ואם נשא ונתן ביום האיד לכ"ע אסור. לפני האיד לרב אלפס מותר ולר"י אסור. ואסור להשאיל ולשאול מהם ולהלוותן דוקא בלא רבית וללוות מהן: ואסור לפרוע מהן מלוה בשטר והאידנא הכל מותר אע"פ שנותן העובד כוכבים המעות שקיבל מישראל לכומרים: **ב** הנודר מן אחד מן המינים אסור להושיט לו אם הוא בענין שלא היה יכול ליקח אותו ואפילו הוא שלו ואפילו הוא של שם שלא אמר שרוצה לאכול שמא ישכח ויאכלנו ואסור להושיט דבר איסור לפוקר אי קאי בתרי עברי נהרא ולישראל מותר אם לא שאמר שרוצה לאוכלו: **ג** הם שטימא או שאסר אין חבירו יכול לחלוק עליו מכח סברא אם לא מכח משנה או ברייתא א או אמורא אבל אם טיהר או התיר יכול לחלוק עליו. ולפי הירושלמי אף בזה נמי אינו יכול לחלוק עליו ב רב אלפס פסק בכל מקום [הלכה כאיכא דאמרי ור"ת פוסק דבכל מקום] בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המיקל ג ורש"י פוסק דבכל מקום בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר האחרון וריב"א פסק בכל מקום אין הלכה כאיכא דאמרי ומקצת הגאונים פוסקים בממונא כאיכא דאמרי ובאיסורא לחומרא: **ד** ד פושעי ישראל מקבלים אותם בתשובה אף אם עברו עבירה במזיד ובפרהסיא ובכמה פעמים לא שנא חזרו לאיסורן בצנעא או בפרהסיא: **ה** כל איד קבוע שעובדים אותו כולם בכל יום שנה ושנה אסור לפניו ואם אינו קבוע לכולם אינו אסור לכולם אלא אותו יום להעובדין אבל האחרים מותרים אפילו משועבדין לו: **ו** אסור לאכול בחופת עובד כוכבים אפילו אוכל משלו לפני החופה משעה שמכין צרכי החופה ולאחריהם אם אמר מחמת הגולה אסור עד י"ב חודש ה ואם אדם חשוב הוא אפילו אחר י"ב ירחי שתא אם מחמת הגולה אסור: **ז** שמיטת כספים נוהג בזמן הזה דרבנן. והשמיטה היא לר"י שנת (ע"ז) [ע"ד] ולרש"י שנת ע"ג והוא עיקר. שטר שכתוב בו כל החשבון הכלל והפרט רק שדילג לבריאת עולם כשר וכן נמי אם דילג כל הכלל ולא כתב כל הכלל: **ח** שורפים על המלכים והנשיאים מטתו וכלי תשמישתו: **ט** עיר שבתוכה יריד לעבודת כוכבים ו חוצה לה מותר לשאת ולתת עמהם אע"פ שקרוב הרבה ז ובלבד שידוע שאין אלו המעות משל בני העיר: ישראל ועובד כוכבים ששפתו קדירה אצל האש זה אצל זה בנכנס ויוצא מותר אפילו אם שהה הרבה לא חיישינן שיתן העובד כוכבים איסור בקדירה להכשיל ישראל אם לא להחליף טוב ברע. ומ"מ אין להניח התבשיל ביד השפחות (בידו) וילך לבית הכנסת או למקום רחוק: עיר שיש בה ח יום איד אסור לילך לתוכה אם לא שיהיה אותו מקום מעבר לילך משם אל מקום אחר ואם הוא דר שם מותר ובשיירא מותר ויש מתירים אם דר שם יהודי ולה"ר יונה אין איסור אא"כ יריד של עבודת כוכבים שמתקבצים כל הסביבות: **י** ישב לו קוץ בפני עבודת כוכבים או נתפזרו מעותיו לא ישחה ויטלם וכן מעין שמושך מים לפני עבודת כוכבים לא ישחה לשתות ממנו ואם אין נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים מותר וכן פרצופי' ט המקלחים מים [בכרכים] לא יניח פיו על פיו שנראה ט כמשתחוה לעבודת כוכבים ולא יניח פיו על גבי סילון וישתה מפני הסכנה [ואין שותין מים מן הנהרות בלילה]: **יא** מדין התלמוד עיר שיש בה יריד של עבודת כוכבים אסור לילך לשם אם לא ליקח מהם בהמה ועבדים ושפחות ולא שאר דברים והוא שלא יתן מכס לעבודת כוכבים ואם נתן אסור בהנאה כל מה שקנה. י ואם היריד ביום איד אסור לרש"י כדאית ליה כ ולר"י כדאית ליה וי"מ דאף ביריד שביום האיד מותר למכור להם ולקנות מהם סחורה המוכרת להם והאידנא הכל מותר: **יב** הכהנים מיטמאים לחו"ל ובבית הפרס דרבנן לדין ולערער עם העובד כוכבים ולישא אשה וללמוד אף אם יש לו עם מי שילמוד תורה בא"י: **יג** אין מקדישין אין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה ואם עבר ועשאו הקרקעות יפדו וישחק הפדיון וישליכו לנהר ומטלטלין אסורים בהנאה ולרב אלפס יש להן פדיון. בדיור בזוי בזה אין הכהן רשאי לעוקרו אלא מפסל בו עד שיפול בו מום ויאכלנו: **יד** גבי ישראל מפקדינן אלפני דלפני עור לא תתן מכשול ואלו דברים האסורים למכור לעובד כוכבים וכו': **טו** האידנא אין איסור למכור אלא לבונה לכומר לעולם ושעוה לכל עוב"כ ביום אידם וספריהם ל והגביע שמנסכים ממנו אף אם בטלו העובד כוכבים ופגמו: **טז** במקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובד כוכבים מוכרים לעובדי כוכבים וכ"מ מ אין מוכרין להם בהמה גסה ולא לישראל החשוד למוכרו לעובד כוכבים וע"י הסרסור שקונה הבהמה למוכרה מיד מותר. נ וכל בהמה שבורה מותר למכור להם לרש"י ולרמב"ן דוקא לשבח ולרב האי גאון ז"ל לכל אדם אם נראה בדעתו לבוחנו והאידנא נהגו היתר בכל: **יז** אין מעמידין בהמה בפונדקאות ואין מוסרין אותה לרועה שלהם ואין מתייחדין עמהן ואין מתלוין עמהן בדרך ואין מוכרין להם כלי זיין ולא לישראל החשוד למוכרו להם ולא לישראל ליסטי' ס אפי' אינו חשוד להרוג ע והאידנ' נהגי' היתר בכל: **יח** אין מוכרים לעובד כוכבים דובים ואריות כל דבר שיש בו היזק לרבים. וחיה גסה כבהמה דקה לפרכוס ולא למכירה. ואסור לקרב לתוך ארבע אמות של עבודת כוכבים וזונה ואין לילך לכל מיני שחוק שלהם ואסור להלוותן ואסור לתלמיד להורות עד שיגיע למ' שנים אלא אם כן אין גדול כמוהו ואין למנוע עצמו מן ההוראה מי שהגיע להוראה: **יט** שכר בנין של עבודת כוכבים מותר ואין שכירות משתלמת אלא לבסוף. אין מוכרין לעובד כוכבים בא"י במחובר לקרקע ואסור ליתן להם מתנת חנם ובשכינו ומכירו מותר. פ וכן מותר לפרנס ענייהם ואסור לומר כמה נאה עובד כוכבים זה צ אם לא להודות להקב"ה: **כ** ק אסור להסתכל אפי' באשה פנויה ולא בבגדי צבע של אשה אם הוא מכירה ששם שלה אפילו אינן עליה ולא בבהמה חיה ועוף בשעה שנזקקים זה לזה ואסור להרהר בדבר עבירה: **כא** מוכרים לעובד כוכבים אילן ומתנה עליה על מנת לקוץ ר ופרה ומתנה עליה על מנת שישחטנה ורב אלפס פוסק לאיסור **כב** משכירים בא"י אבל לא שדות ובחו"ל הכל מותר למכור ולהשכיר ובלבד שלא ימכור וישכור לג' ביחד ולא לבית דירה שמכניסין לתוכו עבודת כוכבים אלא לעליה ולשאר השמים והאידנא הכל מותר: **כג** אין משכירין מרחץ לעובד כוכבים ש אבל לכותי מותר ושדה אף לעובד כוכבים מותר. ואסור לבנות בשבת בקיבולת ע"י פועלים ואפי' שיכתו אבנים אסור: **כד** ישראל ועובד כוכבים שיש להן שדה ומרחץ או המור בשותפות לא יאמר לעוב"כ טול אתה בשבת ואני באחד בשבת ואם התנו בתחילה מותר ואם לא התנו כלל אלא כשבאו לחשבון אמרו שיטול הישראל יום ראשון כנגד השבת אסור: ת וסתמו שלא דברו כלל יש אוסרים וא"א הרא"ש ז"ל מתיר: והלוקח תנור מן העובד כוכבים במשכון א ונוטל ממנו ברבית אין צריך להתנות: **כה** מותר להשכיר תנור וריחיים לשנה או לחודש לא"א הרא"ש ז"ל והרמב"ן אוסר בתנור ומתיר בריחיים. ישראל ועובד כוכבים שיש להם שדה בשותפות מותר לומר לעובד כוכבים טול אתה שני הערלה ואקח אני ג' שנים כנגדן ואפילו לא התנו תחילה:

פרק ב א מותר האידנא להעמיד בהמה בין עובדי כוכבים: **ב** ב אשת ישראל שנשבית מותרת לבעלה ואם ע"י נפשות ג אסורה ואשת כהן או פנויה שנשבית אפילו לא ע"י נפשות כיון שהיתה ברשות העובד כוכבים אסורה אבל ע"י ממון או שנתייחדה ואינה מסורה תחת ידו ד מותרת לכהן: **ג** אשה שאינה קרובה למלכות לא תתייחד עם עובד כוכבים אפילו אשתו עמו. אבל הקרובה למלכות או אינה קרובה ולהתייחד עם עובדת כוכבים מותרת: **ד** אסור לומר שעובד כוכבים הוא כדי שלא יהרגנהו ואם אומר כן כופר בעיקר: **ה** ישראל שנטפל לו עובד כוכבים בדרך. ה טופלו לימינו וירחיב לו הדרך. עלו בעלייה או ירדו בירידה לעולם יהיה הישראל למעלה ואל ישוח לפניו בכל מקום: **ו** ו עובדת כוכבים מיילדת בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל בינה לבינה לא וכן מניקה בת ישראל ברשות זו שאחרות עומדות על גבה או יוצא ונכנס ישראלית מיילדת העובדת כוכבים בחול בשכר אבל לא בחנם. ובשבת אפילו בשכר לא. ואין מניקה לעובדת כוכבים אפי' בחול וכ"ש בשבת ותינוק יונק מעובדת כוכבים ומבהמה טמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואין חוששין לא משום סרך ולא משום בהמה טמאה: **ז** העובדי כוכבים והרועי בהמה דקה לא מעלין אפי' בשכר ולא מורידין. המינים והמוסרים לאנסים והכופרים להכעיס והאפיקורוס מורידין ומעכבם לעלות אם יכול למנוע עילה ז ומומר שכופר בעיקר מותר להלוותם ברבית ואסור ליתן לו רבית. כל מכה וחולי שיש בה סכנה שמחללין עליה השבת אין מתרפאין מהן אפי' ספק חי ספק מת ואם אמר לו סם פלוני יפה לו סם פלוני רע מותר לסמוך עליו: **ח** חולי שאין בו סכנה וריפוי בממון מתרפאין מהן. וריבדא דכוסילתא לר"ת אסור ולרב אלפס מותר להתרפאות מהם כל מכה שצריכה ח אומד או שהיא מן השפה ולפנים מחללין עליה השבת וכן על כל כאב השיניים ופדעתא ואישתא דליגרתא אומן עובד כוכבים מקיזין ממנו: **ט** ורופא עובד כוכבים שהוא מומחה לרבים מתרפאין מהן ואפי' חולי שיש בו סכנה ומותר להתרפאות מעובד כוכבים על ידי לחש סתם כל זמן שהוא יודע שאינו מזכיר שם עבודת כוכבים אבל אם יודע שהוא מזכיר שם עבודת כוכבים אסור. וממין אפילו בסתם נמי אסור ועל ידי סם מותר להתרפאות ממנו. ואם יאמר לו העובד כוכבים שאין לו רפואה אלא בעצי אשירה אסור לקבל ממנו אבל אם אמר אין לך אלא כאותו אילן ט ולא הזכיר אשירה מותר: על כל עבירות שבתורה י שלא בשעת הגזירה בצינעא יעבור ולא יהרג ואם רוצה להחמיר על עצמו וליהרג רשאי ובפרהסיא יהרג ואל יעבור ובעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים אפי' בצינעא יהרג ואל יעבור: כ מעלין אזנים בשבת: **י** עין שמרד' נגלת מותר לכחול בשבת. אין מחללין שבת באיסור דאורייתא בשביל חסרון אבר ל ובאיסור דרבנן מחללין וכל צרכי חולה נעשי' ע"י עובד כוכבים בשבת אפילו שבות דאית ביה מעשה: **יא** אין מסתפרין מן העובד כוכבים אם לא ברשות הרבים או ברשות היחיד ורואה במראה. ואסור לראות במראה ם אם לא לצורך כגון שחושש בעיניו או שמסתפר לעצמו או מסתפר במראה: וישראל המסתפר לעובד כוכבים כיון שהגיע שלש אצבעות סמוך לבלוריתו שומט את ידיו: **יב** סתם יינות והחומץ שהיה תחילתו יין של עובד כוכבים וחרס אדרייני ועורות לבובין אסורים בהנאה: **יג** נ חומץ שלנו ובוסר יש בהן משום מגע עובד כוכבים ודי להם בחותם אחד תבשיל שיש בו יין ונגע בו עובד כוכבים אפילו קודם שהרתיח מותר וכן אלונתית. יין מזוג כל זמן שיש בו טעם יש בו משום יין נסך ס והרמב"ם התירו:

דין גילוי יד המפקיד יין ביד עובד כוכבים מותר בחותם אחד וביד ישראל חשוד צריך שני חותמות. והשולח יין ביד עובד כוכבים בחבית של חרס צריך שני חותמות ושיודיע לישראל צורת החותם וגם שיודיע לעובד כוכבים שיודיע לישראל. והביות של עץ ונודות אין להם תקנה לשלחה ביד עובד כוכבים אא"כ יכנים כולו לתוך השק שאין בו תפירה מבחוץ ויחתום פי השק ולרב אלפס ונה"ג אין היתר להפקיד יין ביד עוב"כ אלא במפתח וחותם פי השק ונהגו בב' חתימות אחד אגנא אפומי' לחתימו סריקא וחתמו וכן דיקולא אפומי' דחביתא ומהדק הוי חותם בתוך חותם וכן נוד בדיסקיא וצייר וחתים ופיה למטה או כייף פומא לגוואי: **טו** שכר של שעורין אין בו משום בישולי עובד כוכבים ומותר לשתות בבית העוב"כ בדרך ערא' או אם לן בבית העובד כוכבים מותר לקבוע עליו ולשהותו וכן הדין במשקה שעושין מדבש: **טז** משקה של תותים ושל דבש מותר לקנותו מן העוב"כ אפילו הוא יותר ביוקר מן היין ובלבד כשירא' כשיוצא אותו מן החביות: **יז** חרס אדרייני אסור לסמוך עליו כרעי המטה ורוצה בקיומו של נכך ע"י דבר אחר אסור: עור לבוב שיש לו קרע עגול כנגד הלב ויש עליו קורט דם אסור בהנאה אין עליו קורט דם מותר בהנאה ואם העור מלוח אפילו אין עליו קורט דם אסור: **יח** בשר הנכנס לעבודת כוכבים מותר והיוצא (והאידנא) אסור: **יט** עוב"כ ההולך לתרפות (מלשון תרפים) בהליכה אסור לשאת ולתת עמו ובחזרה מותר וישראל בהליכה מותר ובחזרה אסור. ואי ישראל מומר לעבודת כוכבים הוא ע אפי' בהליכה נמי אסור. ועובד כוכבים ההולך ביריד פ מקום שמוכרים בו צרכי עבודת כוכבים צ בין בהליכה ובין בחזרה מותר וישראל ההולך שם בהליכה מותר ובחזרה אסור: **כ** נודות של עובד כוכבים שיין של ישראל כנוס בהן יום ולילה אסור פחות מכן מותר בהנאה לרש"י: **כא** כל כלי עץ מזופפות ששם עובד כוכבים יין בתוכו או שהיה בו יין של ישראל ונגע בו העובד כוכבים או נודות העובד כוכבים ישנים אפילו גרודים צריכין עירוי וכן מזופפות אפילו חדשים אבל חדשים גרודים שרי בשכשוך ור"ת מתיר בשכשוך כלי העובד כוכבים שאין מכניסן לקיום אפי' היה מזופף ונקלף כ"ש אם אינו מזופף אפי' ישנים וכשמכניסן לקיום ישן צריך עירוי אפי' אינו מזופף ומזופף אפי' חדש ק וחרס שאין מזופף סגיא בשכשוך ונודות חשוב אין מכניסן לקיום ומתיר בשכשוך דאי עביד כלי [עץ] מזופף של ישראל שנגע בו העובד כוכבים בעוד יין

פלפולא חריפתא

פרק א א אף האמורה. ועיין בפ' דיני ממונות תניין דפסק שכן בכל חכמי דור ודור: **ב רב** אלפס פוסק כו'. בפנים כתב זה בשם הרי"ן גאות אבל בב"ק פ"ק ובשאר דוכתי כתב כן בשם הרי"ף: **ג נ"ל** דה"ג ורש"י פוסק דבכל מקום הולך אחר המחמיר וכ"כ בפנים והוא ע"ס כמו שכתבתי שם וז"ל דבשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר האחרון: **ד פושעי ישראל**. כ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' תשובה: **ה ואם** אדם חשוב הוא כו' אם אמר מחמת הגולה בגמרא מקשה ולבתר תריסר ירחי שתא שרי והא רב יצחק בריה דרב משרשיא אקלע לבי ההוא עובד כוכבים לבתר תריסר ירחי שתא ושמעיה דאודי ופירש ולא אכל שאני רב יצחק בריה דרב משרשיא דאדם חשוב הוא הא קמן דאף ע"ג דההוא עובדא בשמעיה דאודי הוא דהוה מ"מ מקשה מיניה אלא א"ל מחמת הגולה דלא אסרי' אלא עד י"ב חדש ומ"מ כ"ל ג"כ לפרש דה"ה בסתם וכי שמעיה דאודי דהא בכי הוה עובדא וכן קשה בטוי"ד סימן קנ"ב שכ"ל לפי כן וכבר כתבתי בפנים אהא דכתב ב"י טעם למה הרי"ף והרא"ש לא כתבו להך עובדא: **ו הוצה** לה מותר. וגם בטוי"ד סי' קמ"ט לא כתב אלא בבא קמא אבל ב"כ איפכא כדתנן בהדיא: **ז ובלבד** שידוע כו'. לא ידעתי א מניין לו ואדרבה משמע מפשטא דמתני' ובפנים סימן דלקמן דמסתמא לא חיישינן וא"ל שיהי' יודע וכן נראה דברי התוספות ובטוי"ד שם לא כתב כלום מזה אבל בסי' קמ"ד פסק דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מסתמא יש לחוש שמכרה לקנות בדמים עבודת כוכבים אחרת ואסורין ע"כ וזה דוקא בודאי דמי עבודת כוכבים משא"כ הכא ופסק ההוא ינא לו מפי' דלקמן וגם נ"כ מבואר דמסתמא אין לחוש עיין בפ' דלקמן סי' י"ט מה שכתבתי שם בס"ד **ח יום איד**. כן פי' רש"י: **ט נ"ל** דה"ג המקלחים מים בכרכים. וכן הלשון בטור סי' ק"ן: **ט במשתחוה**. נ"ל שצ"ל כמנשק וכן הל' בטור שם: **י ואם** היריד ביום איד אסור פי' אפי' בלא מכס: **כ ולר"י**. נ"ל שצ"ל לר"ת וכן הוא לעיל סי' א': **ל והגביע** כו'. שקנאו ישראל אחר שפגמו העובד כוכבים ובטלו כ"כ בטור סי' קנ"א: **מ אין** מוכרין להן כו' עי' בפ' השולח סימן מ"ח: **נ וכל** בהמה שבורה כו'. מלבד עגלים קטנים דמסתמא לגדלם קונה אותם וכ"כ בטור שם: **ס אפי'** אינו חשוד להרוג. גמ': **ע והאידנא** נהגו היתר בכל. תמיהא לי דמשמע אפי' ללסטים ישראל ובגמרא לא אמרו אלא לפרסאי דמגנו עלן וה"ה ודאי לשאר האומות כיון דמגנו עלן וכמ"ש התוס' אבל לסטים ישראל לית ביה טעמא להיתרא ובטור סי' קנ"א כתב והאידנא נהגו למכור כל כלי זיין לעובד כוכבים וכו' **פ וכן** מותר לפרנס ענייהם. תוס' בד"ה די"ה דברים כדתנן **צ אם** לא להודות להקב"ה. גמ' **ק אסור** להסתכל אפילו באשה פנויה. לשון הברייתא באשה נאה ואפי' פנויה בא"ה ואפי' מכוערת ובטא"ה סי' כ"א כתב להסתכל ביופיה וע"ש ואשר מהכל נזהר יזהיר כזוהר הרקיע: **ר ופרה**, ומתנה כו'. דברי תימה הן דבפנים סי' י"ז בין לרבינו הם פרה מסתמא לשחיטה ובנא ובטוי"ד סי' קנ"א השמיט לדין זה וגם הוא תימה וצ"ע: **ש אבל** לכותי מותר. גמ'. **ת וסתמא** כו'.

בפנים סוף פירקין להתיר אבל דעת יש אוסרים ליתא בפנים ובטא"ח סימן רמ"ד כתב כן על שם הרמב"ם וכתב ב"י בשם הר"ן שכן דעת הרי"ף ג"כ: **א ונוטל** ממנו רבית. פי' שכר התנור נוטל ברבית:

פרק ב ב אשת ישראל כו'. עיין בפ"ב דכתובות סי' כ"ט: **ג אסורה**. פי' לכהונה: **ד מותרת** לכהן. בפנים מחלק בין יד ישראל תקיפה כו' וכתבו בכתובות שם: **ה טופלו** לימינו. כת"ק ולכאורה דברי ר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה הם דברים של טעם דמקל טופלו לשמאלו ואפשר לומר דלפרושי לת"ק קא אתי ומשום כך פסק כמותו בטוי"ד סימן קנ"ג אבל הב"י כתב שהרמב"ם פי"ב מהל' רוצח פסק כת"ק: **ו עובדת** כוכבים מילדת כו'. ומסתמא ברשותה היא כשכורעת לילד ולכך לא קתני לה נמי במתני' אבל בפנים מפורש דדוקא ברשותה וכן מבואר בי"ד סימן קנ"ד: **ז ומומר** לעבודת כוכבים שכופר בעיקר. כ"כ בפנים ובטוי"ד סי' קנ"ט וכבר כתבתי שם דלאו דוקא וה"ה מומר לעבודת כוכבים אוכל נבילות להכעיס: **ח נ"ל** דה"ג אומד אם היא ובקצור כ"י כתוב אומד או שהיא: **ט ולא** הזכיר אשרה. ואין מתוהן המים או מאותו האילן מגוי אלא אלו מותר כן הלשון בטוי"ד סי' קנ"ה: **י שלא** בשעת הגזירה כדאיתא בפ' בן סורר סימן ג' וע"ש: **כ מעלין** אזנים בשבת. תימה דלא חילק בין יד לסם דבגמרא איכא תרי ליסני הדא דביד ולא בסם והגה איפכא ובטא"ח סימן שכ"ח כתב דמותר להעלות אזנים בין ביד ובין בכלי ובכ"י שכך כתב הרמב"ם וסל"ל דגירסתו בגמ' היתה בין ביד בין בכלי ואכתי קשיא לי הא דנמשך הטור אחר דברי הרמב"ם ולא אחר גיר' אביו רבינו ז"ל: **ל ובאיסור** דרבנן מחללין. אע"ג דעביד מעשה אבל בחולה שאין בו סכנה אבל נסתפק א"א הרא"ש ז"ל אם מותר לחלל עליו בשבות דאית ביה מעשה כ"כ בטא"ח שם: **ם אם** לא לצורך כגון כו'. ל' טי"ד סי' קנ"ו אלא למי שמסתפר מן העובד כוכבים וכיוצא בו כגון וכו'. **נ וגילוי** לא כתבו אלא הגב שהרי השמיט כל דיני גלוי וטעמא כמ"ש בטי"ד סימן קט"ז וס"ל דהאידנא נהגו להקל אפילו בודאין שאין הנחשים מצויין עתה ואין בזה משום דבר שנאסר במנין שלא גזרו אלא משום הנחשים וכיון שאין נחשים ליתא לגזירה עכ"ל ובקצור כ"י כתוב בסוף זה הסימן דין גלוי ולא פי' יותר והוא הדבר באמרתי דלא בא לפרש הדינין משום דלא נהיגי אלא לסימן בעלמא נקטי' למאן דבעי למדע כדי לדרוש ולקבל שכר: **ס והרמב"ם** התירו תמיהא לי דהוא"ל ובפנים נדחה לא ה"ל לכתבו כלל ובטוי"ד סימן קכ"ג דהא כמו שכתבתי בפנים: **ע נ"ל** דה"ג אפילו בהליכה אסור וכן הלשון בטור סימן קמ"ח: **פ מקום** שמוכרין צרכי עבודת כוכבים. ל' הטור סי' קמ"ט שמוכרין בו עבודת כוכבים וצרכיה: **צ בין** בהליכה בין בחזרה מותר. מסיים בטור שאין אנו תולין שמכר בו עבודת כוכבים וזה לשטת ר"ת דאי ודאי עבודת כוכבים זבין הוי אסור ודלא כהרי"ף וכמ"ש בפ"ק סימן ח' ועיין בפרק בתרא סימן ד': **ק וחרס**. היינו קנקנים שמכניסן לקיום אבל בתנאי שצריך ביסיס חדש גם קשה לי שינוי לשון דחרס ועוד צ"ע

קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת עבודה זרה

בתוכו אבל לכתחילה לא ולרבינו אליבו מותר אפי' לכתחילה ע"י שכשוך וכלי שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בו רבנן ור"י מתיר לקנות כלי מזופף חדש מן העובד כוכבים ובלבד שיהא פניו לחוצין שניכר שלא נתן בו יין : מלח הנעשה ע"י בישול אע"פ שא"א לעשותו בלא דם מותר :

דין עירוי כב צריך למלאותן מים ולהניח מעת לעת וכן יעשה שלשה ימים ומועיל לכל הכלים אפילו לשל עובד כוכבים בין נודות בין קנקנים ואם נתן בתוכו ציר או מורייס ר מעת לעת מועיל כמו עירוי ש אבל מים ומלח בעלמא לא אם לא שיהיו עזים מאד וכן אם החזירו לכבשן עד שנתרכך הזפת והגעלה ברותחין מועיל כמו עירוי ור"ת מתיר לשפוך לתוכו מים חמין ולגלגלו ואין נראה לר"י אלא יכניס כלי ליורה רותחת וישפוך ממנו על כל דף ודף : **כג** כל כלי מותר לתת לתוכו יין אחר י"ב חדשים ומים ושכר מותר מיד בלא שום תיקון כל כלי שצריך שכשוך צריך שישכשכו ת הישראל ג' פעמים ולרש"י כל כלי חרס חדש ששתה בו העובד כוכבים צריך עירוי (פי') ג' ימים שלימים במים ובכל מעת לעת צריך להחליף וליתן בו מים אחרים אא"כ שתה בו ישראל (גס) תחילה ומיהו א"א הרא"ש ז"ל כתב דוקא אם הוא ממין האדמה שהיא בולעת הרבה או שלא שרף בכבשן יפה אבל סתם כלי חרס לא : **כד** כלים המחופין באבר או בזכוכית בין ירוק בין אוכמי בין חיורא אסורין לענין חמץ בפסח ולענין יין נסך אין אסורין אלא ירוקא יאי אית ביה קרטופני כולהו אסירי : **כה** הזגים והחרצנים של עובד כוכבים תוך י"ב חדש אסורים [אפי'] בהנאה ולאחר י"ב חדש מותרים אפי' באכילה. שמרי יין של עובדי כוכבים שנתייבש בתנור ר"ת אוסר להחמיץ בהן העיסה ורבינו אפרים התיר וכן דעת א"א הרא"ש ז"ל. המחמיץ בשמרים אסורה כל העיסה א ואפילו באלף לא בטיל : מורייס של עובד כוכבים אומן פעם ראשונה ושניה מותר ושלישית אסור אף אם היין ביוקר ואם היין בזול מן המורייס הכל אסור ומכל אדם אסור אפי' פעם ראשונה ושניה אפי' היין יותר ביוקר : **כו** גבינות העובדי כוכבים אסור באכילה : חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו. אף ב כשהוא עומד אסור באכילה : **כז** פת של עובדי כוכבים של בעלי בתים אסור באכילה ג אפילו הגיע ליד הפלטר ואפילו אב שלחו לזה אסור לישראל אחר ושל פלטר מקום שנהגו איסור אסור ומקום שנהגו היתר מותר ובלבד שלא יהא שם פלטר ישראל : שמן של עובד כוכבים מותר באכילה : **כח** אין אסור משום בישולי עובד כוכבים אלא דבר שאין נאכל כמו שהוא חי וגם עולה על שולחן מלכים : מי שאין נזהר מפת של עובד כוכבים יכול לאכול פת שנילושה בביצים : **כט** ד ודגים מלוחים שנאכלים מחמת מלחן וא"כ בישלן עובד כוכבים אין בהן משום בישולי עובד כוכבים ומכל מקום ד יכול לערב בהן עירוב תבשילין. ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא אסור : **ל** עובד כוכבים שהצית את האגם באור כל החגבים הטהורים שבו מותרים בין חיין בין שחוטין שאינה טעון שחיטה ואין בהן משום בישולי עובד כוכבים כיון שלא כוון לבשלם אבל אם בא לבשלם אסורים : **לא** עובד כוכבים שנתן סיכתא להיתוכא וקבר בה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי : **לב** תבשיל שבישל עובד כוכבים כמאכל בן דרוסאי אפילו סילקו מן האש ובא ישראל (והחזירו) וגמרו מותר : **לג** פת יש בו משום בישולי עובד כוכבים אם לא יקרב בישולו ע"י היתוי או יהפך בו ומה שנהגו ע"י קיסם הנח להם לישראל ויהיו שוגגין : **לד** ה דג שמלחו עובד כוכבים עד שראוי לאכילה מותר וצלה שצלאו עובד כוכבים אסורה הקפריסין והקפלוטות והמטליא (וההומץ) [והחמין] והקליות שלהן וכוספין של עובד כוכבים ומשחא שליקן שלהן מותר. ו נ"ט לפגם מותר : **לה** סתם כליהן אינן בני יומן ז שתיתא בטלפוחא בין דחלא ז ובין דמיא אסירה והיטי ושערי שרי : **לו** כבשים של עובדי כוכבים שדרכן לתת לתוכו יין או חומץ אסור באכילה ואם ידוע שנתן העובד כוכבים בתוכו אסור בהנאה : **לז** [חילק של עובדי כוכבים ואין לו עכביו כו' כתבו בפ' אלו טריפות סימן ס"ו] : [וטרית טרופה במשנה דלעיל סי' כ"ו] : **לח** לגין שהתכו בסכין של עובד כוכבים שאין בן יומו דעת הר"מ להתיר מ"מ לא היה מורה כן ולא מיחה ביד המתיר : **לט** עבדו ואמתו ובניו של חבר הרי הן בחזקת חבר אף אחרי מותו. חתיכות דג שאין בו סימן ובשר יין ותכלת אסור ח ביד ישראל החשוד בחותם אחד ט. **מ** ואין לוקחים בסוריא ימ"ח מח"ג אלא מן המומחה אבל לאכול ט בבית כל אדם מותר ימ"ח יין מורייס וחתיכת דג שאין בו סימן מח"ג מלח סלקונדרית חלב גבינה חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל יכול לראותו אם יעמוד אפי' יושב ואינו רואה בשעה שחולב מותר אפילו יש לו דבר טמא ואם ידוע שאין דבר טמא בעדרו בכל ענין י מותר : **מא** כ משקה העשוי מדבש ענבים מנטפית וכבשים שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית שאין טרופה ל והוא שיכיר ראשו ושדרו של כל דג ודג וציר שיש בו כלבית אחת בחבית סתומה ועלה של חלתית מותרים באכילה : **מב** ציר דג טמא אינו אלא מדרבנן לכך מותר לקנות מן עובדי כוכבים דגים מלוחים טהורים אע"פ שמונחים עם טמאים בכלי אחד : **מג** קרבי דגים ועוברים שנימוחו אין ניקחים אלא מן המומחה וסימני קרבי דגים לאו דאורייתא ור"ת פירש שהן דאורייתא וסומכים עליה להתיר אע"פ שאין סנפיר וקשקשת וסימנייהו כל שכודר' ועגולגולת וראשו אחד חד וראשו אחד כד הן סימני ביצים : **מד** זיתי גלוסקמא של עובדי כוכבים המגולגלין אע"פ דרפי טובא וכן חגבים כבושים מ וקפריסין ויין א] בנפוחה הבא מן האוצר והספינה והפתק מותרים והנמכרים לפני החנוני בכלים אסורים :

פרק ג א צלמים של כפרים ושל כרכים ועומדים על פתח מדינה נ כגון אותן שהן בדמות של אנשים ובידו מקל או צפור או כדור אסורין והשאר מותרים המוצא שברים בין של צלמים ובין של עבודת כוכבים מותרים מלא תבנית יד או תבנית רגל ועומדים על בסיסן אסורין אבל ס עבודת כוכבים שנשברה מאיליה אסורה : **ב** האפרוחים שקננו באשירה ואין צריכין לאמן מותרין ובלבד שלא יעלה באשירה ויקחם אלא יתיז בקנה הקן ואם ביצים או אפרוחים הצריכין לאמן אסורים : **ג** המוצא כלים מכובדים ועליהם צורת חמה ולבנה וצורת דרקון שיש לו צלצין בין פרקי צואר אסורים : **ד** עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים [ואפי' שאינו עובד לאותו עבודת כוכבים] אפי' ע של חבירו בע"כ ואם הוא קטן ואינו יודע בטיב עבודת כוכבים אינו יכול לבטלו. פ וגר תושב אינו מבטל עבודת כוכבים : **ה** אסור לעשות צורות לבנה וחמה וכוכבים ומזלות בין בצורה בולטת ובין בצורה שוקעת. ואסור לומר לעובד כוכבים לעשותו צ או להשהותו וה"מ ביחיד אבל ברבים דליכא חשד מותר להשהותו. ואם הם של פרקים מותר אפי' ליחיד. וצורת אדם שלימה הבולטת אסור בין לעשותו ובין להשהותו ק ומותר במוגלא. וצורת דרקון ר מותר בשוקע ואסור בבולט. ואסור להשהותו וכל צורה מותר לעשות כדי להתלמד. ואסור לעשות דמות חיות ואופנים ושרפים ש (וכרובים) ומלאכי השרת ואסור לעשות בית תבנית היכל ואכסדר' ת תבנית אולם ושולחן. וצורת תבנית מנורה עושה א של ששה ושל שמונה ושל שבעה לא יעשה אפי' של שאר מיני מתכות. פירוש מכובדים דלעיל שעל השירים ונזמים (ומטבעות) [וטבעות] ושל יורות וקומקמסין ומחמי חמין ב וספלים וסדינין ומגבעת מבוזים ג הם ומותרים. ושל בגדי משי יש מתירין ויש אוסרין. מרחץ שעבודת כוכבים עומדת בתוכו מותר לרחוץ בה מפני שהיא עשוי לנוי למרחץ. ודברים של חול מותר לאומרם במרחץ ובבית הכסא בלשון הקודש ודברים של קודש אסורים ד לומר בהן בלשון חול אף להרהר בהן אסור : **ו** עובד לדבר מחובר לא נאסר וליפויו נאסר. מי שהיה כותלו סמוך לעבודת כוכבים ונפל אסור לבנותו אלא כונס לתוך שלו ד' אמות ה ובונה ועושה ממקום הכנוי בית הכסא ה או ממלא קוצים : **ז** ג' בתים הן בית שעשוי לעבודת כוכבים או שהיה בנוי ועומד והשתחוה לו אסור שיידו אסור ג' בתים הן וג' אבנים וג' אשירות : **ח** אשירה הנוטלת רבים אם יש דרך אחרת לעבור לא יעבור תחתיה ואם אין דרך אחרת לעבור מותר ומיהו אדם חשוב יחמיר על עצמו אפי' בשאין דרך אחרת וצריך כשיעבור שיעבור במרוצה ואסור לישב בכל אורך צילה ו וצל בית של עבודת כוכבים וזורעין תחת אשירה בין בימות החמה ובין בימות הגשמים : **ט** נטל עצים מאשירה אסורים בהנאה הסיק בה את התנור ג] יותץ ישן אינו אופה בהן את הפת מוליך דמי עצים לים המלח והפת מותר אפי' בעינא לרש"י ולר"י אין הפת מותר אלא ע"י התערובות והולכת כל דמי הפת וא"א הרא"ש פסק כר"י שאינו מותר אלא ע"י תערובות וכרש"י להתיר בהולכת דמי עצים. לא התיר ע"י הולכה אלא בהנאה ז וה"ר יונה התיר אף הפת באכילה ח וכן מסתברא ואין להתיר ע"י הולכת הנאה לים המלח באכילה אלא כעין אפה בו את הפת וגמל כרכר בידיו וארג בו את הבגד שאין ממשות של האיסור בעין וכן חביות של יין נסך שנתערב בחביות של יין כשר ואין ניתר בשתיה. י"מ דה"ה בשאר איסורים ניתרים בהולכה לים המלח אם רוצה למוכרו לעובד כוכבים כולו חוץ מדמי איסור שבו שרי. נטל עובד כוכבים מאשירה מקל או קיסם או עלה הרי זו בישלה. עובד כוכבים שסיפה עבודת כוכבים לצורכו היא ושפאיה מותרים לצורכה היא אסורה ושפאיה מותרים ט ישראל שסיפה עבודת כוכבים של עובדי כוכבים בין לצורכו בין לצורכה היא ושפאיה אסורים. עבודת כוכבים שנשתברה מאיליה צריך לבטל כל קיסם וקיסם ואם נשתברו בענין שאין הדיוט יכול להחזירה מותרים : הלוקח גרוטיאות מן העובד כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן המעות משך הרי זה יחזיר ואם משנתן המעות משך יוליך הנאה לים המלח :

פרק ד א כל דבר שמקריבים לפנים כגון יינות ושמנים וסלתות אפי' אם לא עשה ממנה ג] המשתברת אין לו ביטול אבל לנוי עבודת כוכבים יש להן ביטול. והנרות שמדליקין לפני עבודת כוכבים אם כיבם העובד כוכבים ומכרם או נתנן לישראל מותרים י וכ"ש התיכות של שעוה. והככרות שנתן הכומר לעבודת כוכבים דורון כ לישראל מותרים ואם הכניסם הכומרים לעבודת כוכבים לפני עבודת כוכבים אסורים והבגדים שלבשו הכומרים לעבודת כוכבים מותרים והכלים שמנסכים בה וכלי שמקטירים בה אסורים וצריכי ביטול ואם מכרם או משכנם לישראל לא ביטלו. ונויי העבודת כוכבים האסורים דוקא שמונחים דרך נוי ל אבל מונחים דרך בזיון מותרים : **ב** עבודת כוכבים שיש להן גינה או מרחץ או תנור נהנין מהן ע"י שכר ובלבד שלא יחזיק להן טובה לכומרים לעבודת כוכבים עצמן מ אלא לעובדי כוכבים העובדים לה. החנויות של עבודת כוכבים אסור לשכור מהן ואם היה מעלה שכר למדינה מותר גבאי של עבודת כוכבים נ אסור ליתן. עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסור מיד ושל ישראל משתעבד. ס עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים ע וכ"ש עבודת כוכבים שלו שאין לה בטול והמבטל עבודת כוכבים ביטל משמשיה משמשיה לא ביטל עבודת כוכבים. קטע ראש אזנה או אצבעה או חוטמה או שפחסה בפניה (או) [בטילה] גררה בטיט או שורק בה צואה לא ביטלה. מכרה או משכנה בין *לצורך העובד כוכבים בין *לצורך ישראל אינה בטילה : עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום [מותרת] בשעת מלחמה [אסורה] בימוסיאות של מלכים מותרין : **ג** יין משהתחיל להמשך נעשה יין נסך לר"ת דוקא משנמשך חוץ לגת ולא נכירא אלא כרש"י דמשנמשך דוקא בגת עצמה מן העליון לצד התחתון ופינה החרצנים והזגים והבדיל מן היין ושאר היין בפני עצמו חשוב כל מה שבגת יין לאסור במגע עובד כוכבים אבל אם דרכן עובד כוכבים נאסר משום כחו אע"פ שלא נגע בו וכשדורכו בגיגית אם הוציא ממנו דרך ברזא או לקח ממנו בכלי יין וכוון לשלותו מן החרצנים חשיב המשכה לשוייה יין כל מה שבגיגית. וכן אם נתן כלי לתוך הגיגית כדי לשלות ממנו יין צלול הוי המשכה אבל אם לקח בכלי יין וחרצנים ביחד לא הוי המשכה פ ואפי' אם לקח מותר להחזיר המותר וגיגית מליאה ענבים שעומד בבית עובד כוכבים אסורה או אפי' של ישראל אם העלים עיניו ממנה דשמא לקח ממנו עובד כוכבים וכיון להשלות. ולכאורה נראה דמותר לדרוך עם העובד כוכבים בגת פקוקה ור"ת אוסר. גת שירד ממנה יין וחרצנים ביחד לגרגותני ומהגרגותני יורד היין לבדו לבור היין שבגת לא השיב יין לאסור במגע עובד כוכבים אלא שבגרגותני ואם החזיר הגרגותני לגת אסור כל מה שבגת משום תערובות : **ד** אפי' למ"ד נצוק חבור נצוק בר נצוק אינו חבור הילכך אם נצוק עובד כוכבים יין מקנקן לכוס צ שנאסר היין וא"כ מן שחבית לקנקן היין שבחביות

הגהות הגר"פ א] נ"ל תפוחים : ב] חדש יותן ישן יותן אשה יו' : ג] פי' המשתברת ינפל טיפים טיפים כמו זריקת דם שהיה בפנים :

פלפולא

שנ"ל לכתוב וכלי חרס לכן הקרוב אלי שיש כאן טעות סופר בפנים חדא שנ"ל והדש ועוד שצריך להרוסי ולכתוב והדש שאינו מזופת שאי בשכשוך קודם ונאדות תשיב אין מכניסו לקיום ועוד עיין לקמן סימן כ"ג : **ר בתוך** מעת לעת. בפרש"י כתוב ונותן וכו' מיד אולי מזה יצא לו אבל אין זה מוכרח דרש"י לענין רטותא כתב כן דאפילו גיד נותן ציר ומורייס ולדברי רבינו משמע דדוקא קאמר ובטור סי' קל"ה לא כתב מיד ולא מעל"ע : **ש אבל** מים ומלח כו'. כ"כ בטור בשם הרמ"ה : **ת נ"ל** דה"ג הישראל שני פעמים : **א** ה"ג ואפי' באלף. לפי' ר"י בתוס' ובטי"ד סי' ק"ד לא כתב אלא לפי' ר"י בלבד : **ב כשהוא** עומד. עיין לקמן סי' מ' : **ג אפי'** הגיע כו' ואפי' אם שלחו כו' כ"כ ג"כ בטור סי' קי"ב וכתב כ"י שכן הוא בתשובת הרא"ש כלל י"ט ושכ"כ הרשב"א והר"ן בשם הרא"בד : **ד ודגים** מלוחים וכו' וא"כ בשלן עובד כוכבים. זהו פי' התוספ' וא"כ אם צלאן עובד כוכבים כדברי רב יוסף דהא רב כבר אשמועינן דבשול שאחר מליחה לא הוי משום בשולי עובד כוכבים אבל בפנים דאיתא אם צלאן עובד כוכבים נראה לפרש דדברי רב דדגים מלוחין היינו שמלחן עובד כוכבים וקמ"ל דמליחה לא הוי כבישול דלא-אמרו אלא שליקה דע"י האור ואתא רב יוסף לומר שאם צלאן עובד כוכבים אחר כך נמי לא הוי בו משום בשולי עובד כוכבים כיון שכבר ראוין לאכול חיין מחמת מליחה וכ"כ בטור סי' קי"ג ועיין לקמן סימן ל"ד : **ד** ה"ג יכולין לערב בהן : **ה דג** שמלחו כו' כלומר ולא הוי כמליחה משום בישול וזה לשטת התוספות שכתבתי בסי' כ"ט ושם כתבתי דלהפנים וכמ"ש בטור סימן קי"ג כך דינא איתמע מהתם ומה דהדר כתבי' בפנים משום דהכא ר' יוחנן פליג עם חזקיה ובר קפרא בבילה לגויה ודג מליח וסובר דאסירי והפסקא כוותיה בגמרא בבילה לכך הוצרך לכתבו ולבאר דהפ"ה לית הלכתא כוותיה בדג מליח וה"נ יש לפרש דהכא מיירי בדג גדול דהא לא אמרו דגים קטנים כדלעיל ובבשלו לאחר מליחה ובדג גדול לא הוי מליח דידהו כדי להכשירן לאכילה וכ"כ הטור בשם הרשב"א ולא הזכיר פירוש אחר וקשה לי דמסיק בשם הרשב"א להיסור ולא זכר כלל לדעת אביו שכתב להיתר **ו נותן** טעם כו'. עיין בפרק בתרא סי' ו' סי' ט' : **ז שתיתא** תמיהא לי שהשמיט אסיני שליקי ובטי"ד סימן קי"ג כתבו **ז** ה"ג בין דמיא אסירי : **ח ביד** ישראל החשוד עיין בסימן י"ד : **ט בסופו** תמיהא לי שלא כתב לסיפא דברייתא וכן חגר שמוכרים בה תכלת : **ט** ה"ג בקצור כ"י בבית כל אדם מותר ימ"ח יין מורייס חתיכת דג שאין בה סימן מח"ג מלח סלקונדרית חלב וגבינה ואין הגיר' כן בפנים אלא גרס חלתית במקום חלב ובגמ' גרס חלב במקום חתיכת דג וכבר כתבתי בזה בפנים : **י מותר**. בכל ענין לכאורה אפי' אין הישראל יכול לראות בשעה שהוא חולב ומיהו יושב מבחוץ בעי דאל"כ הא היכא ימיתם שמא יערב בו חלב טמא ממקום אחר וכן נראין דברי הטור סימן קט"ו וכן מסיק שם הב"י : **כ משקה** העשוי מדבש. עיין סי' ע"ו : **ל והוא** שיכיר ראש ושדר' גרסי'. ועיין בפנים ס"ס דלקמן : **מ וקפריסין**. וקפלוטות נמי בכבושין וכ"כ בטור סימן קי"ד :

פרק ג נ כגון אלו שעושין בדמות צורת מלכים. מדקתב כגון אלו משמע דדוקא בכי הא הוא דמתירין אם אין בידו צפור כו' דאי ס"ל כפי' הב"י סימן קמ"א בדברי הטור דלרבותא נקט כדמות צורת מלכים שאעפ"כ כי יש בידו צפור אסור א"כ ה"ל לכתוב אפילו העשויין כדמות וכו' ובאמת דברי הטור שהשמיט לשה דעשויין כדמות כו' ודאי שבוגין דוקא פי' הב"י וצריך לומר דהטור תוג ט ממ"ש

חריפתא

בכאן : **ם עבודת** כוכבים שנשברה כו'. עיין סוף פירקין : **ע נ"ל** דה"ג ואפילו של חבירו. וכן הלשון בטור סימן קמ"ו : **פ נ"ל** דה"ג וגר תושב. וכן הלשון בטור שם : **צ או** להשהותו. פי' אם עשאם לו העובד כוכבים וכל שכן אם הוא או ישראל עשאם : **ק ומותר** במוגלא. בגמ' לעיל אדמקיט רב בשת תומרי מתנייתא : **ר מותר** בשוקע לשון הטור סימן קמ"א מותר לעשותה : **ש וכרובים**. בפנים כתבתי דל"ג וכן לא העתיקו בטור שם : **ת תבנית**. אולם הטור העתיק ג"כ חצר תבנית עזרה : **א של** ששה. ובטור העתיק של חמשה ושל ששה וכדאיתא נמי בגמרא ובר"יף ובפנים כהגהתי דלריכה : **ב וספלין** ל"ג בשום דוכתא אבל בר"יף ובתוספתא פ"ו איתא וספלין ומכל מקום לא העתיקו בטור : **ב וטבעות**. נ"ל שנ"ל ומטבעות והמהכי שלא העתיקו בטור : **ג** ה"ג הם ומותרין במגרס. רש"י : **ד** ה"ג לאומרן בהם בלשון חול : **ה ובונה**. תמיהא לי שהשמיט היכ שלו ושל עבודת כוכבים כו' אבניו ועציו וכו' ובטור סי' קמ"ג העתיקם : **ה לנערים**. כלומר לקטנים דלא בעו צניעות ובטור לא כתב כלל. ונראה דסמך על מ"ש בטוא"ח סי' ג' מענין צניעות של בה"כ : **ו וצל** הבית של עבודת כוכבים. יש אוסרים ויש מתירין בתוס' כתבו דלא דמי לצל של היכל דלתוכו עשוי אבל אשירה עשויה לצל א"נ תומרא דעבודת כוכבים שאני ע"כ הא קמן שתי סברות חדא להיתר וחדא לאיסור ובטור סימן קמ"ב לא כתב אלא דעת הראב"ד דאוסר רק נגד פתחו ד' אמות וקשיא לי דבשלמא שלא אסר כל צילו משום דיליף מהיכל דבפרק כל שעה כמ"ש הר"ן אבל לאסור ד' אמות זו מנא ליה דלא שמעינן התם בהיכל מידי ונ"ל דס"ל להראב"ד כואיל וכל בית קונה לו לפתחו ד' אמות כמאמר כדאיתא בפ"ק דב"ב סימן ל"ז הילכך אסורין כל אותן-ד' אמות ואפשר דגבי היכל נמי ס"ל הכי ואע"ג דבגמ' דכל שעה לא אתפרש סבירא ליה דלא צריכא דממילא משמע מהא דבבא בתרא : **ז והר"י** התיר. בפנים כתוב והר"ר זרחיה הלוי וכ"כ בטור סי' קמ"ב **ח וכן** נמי מסתבר. ר"ל לאביו רבינו הרא"ש ז"ל דכל דבריו מיוסדים על דעת ולא רבינו ז"ל וכ"כ בטור שם בהדיא אבל באמת שאין הכרע בדבריו אלא מדבריה ר"י בהתרוכה והא לא מכרעא כמ"ש הב"י : **ט ישראל** שסיפה עבודת כוכבים של עובדי כוכבים. שאין ישראל יכול לבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים וכ"ש של ישראל שאין לה ביטול עולמית כדאיתא בפרק-דלקמן סי' ב' :

פרק ד ,ב"ש התיכות של שעוה. לא דייק בלישניה שפיר דמשמע דביטול מיהת בעיא כמו נרות אלא דמכ"ש ביטול מהניא להו ואינו כן דהתיכות שעוה אפילו ביטול אינן צריכין :

כ ה"ג לישראל דורון מותרין ואם הכניסם לפני עבודת כוכבים אסורין והבגדים שלובשים הכומרים לעבודת כוכבים של עובד כוכבים מותרין והכלים: **ל אבל** מונחין דרך בזיון כו'. ופרכילי ענבים ועטרות של שבולים אפי' דרך בזיון נמי לפי שכן כמו יינות שמנים וכו' וגם בטור סי' קל"ט לא כתבם : **מ אפי'** לעובדי כוכבים העובדים לה גרסי'. ופירוש עם הכומרים לעבודת כוכבים וכן הוא בהדיא בטור סימן קנ"ג : **נ אסור** ליתן להם. גם בזה מסיים בטור ואם היה מעלה כו' וכן הגהתי בפנים שכן הוא בירושלמי גם הר"ן כך העתיקו : **ס עובד** כוכבים מבטל כו'. עי' פ' דלעיל סימן ד' : **ע וכ"ש** עבודת כוכבים שלו כו'. ברייתא בגמ' ריש דף נ"ג : **פ ואפי'** אם לקח עובד כוכבים גרסינן. ובפנים כתוב ושתה ממנו אך גם בטור סימן קכ"ג השמיטו ונראה משום דמה לי שתה ולא איצטריך לפרש : **צ שנאסר** יין. בקנקן

מבוס

מותר: ה מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י דבר אחר אסור בשתיה לרש"י וה"ג ור"ת ור"ח ורב אלפס מתירין אותו בשתיה אבל מגע עובד כוכבים בגופו שלא בכוונה מותר בהנאה ואסור בשתיה: ו ורבינו חננאל פסק שהלוקח עבדים מן השוק. אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך עד י"ב חדשים ודוקא עבדים ק אבל עובד כוכבים שנתגייר מיד אינו עושה יין נסך ויש פוסקים גם בעבדים מיד אינו עושה יין נסך ז תינוק בן יומו עושה יין נסך ליאסר בשתיה. וסתם יין ומגע עובד כוכבים ביין שלנו יש אוסרים ויש מתירים בהנאה ואין ראייה ברורה אלא הנח לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין: ח עובד כוכבים שנכנס לחנות של ישראל ושאל יש כאן יין ואמרו לו לא וראה כלי של יין והכניס ידו לתוכו בכעס ונתערב ביין אחר כולו נאסר בשתיה ודמי היין שהכניס העובד כוכבים בו ידו ק יין אסור בהנאה. ואנורדמי עובד כוכבי' שמוצץ יין מן המינקת שבחבית והעלוהו אל פיו או שטעם מן הכוס והחזיר לחבית שלו נאסר בהנאה אבל הכניס ידו לחבית של יין וסבור שהוא שמן מותר בהנאה ר להראב"ד אפי' נודע לו שהוא יין קודם שהוציא ידו ולר"ת דוקא שלא נודע ועובד כוכבים עושה יין נסך בפיו. כחו של עובד כוכבים שלא בכוונה כגון שהורק מן הכלי ולא ידע שהוא יין מותר בשתיה. יין שמזגו עובד כוכבים אסור בשתיה אבל אם זרק מים תוך יין שלא כדרך מזיגה (ולא ידע שהוא יין) מותר בשתיה. ובמחובר מים ליין לא אמרינן נצוק ולא יזרוק עובד כוכבים ענבים לגת שהתחיל לימשך ובדיעבד מותר: ט בזמן הזה אין צריך להפריש תרומה ומעשר: י חפץ שנפל לתוך כלי ויש בו יין והושיט העובד כוכבים ידו לימלו ר לא נאסר בהנאה בהכנסתו ובהוצאתו נאסר בהנאה כיצד יעשה שלא יאסר אוחז ביד עובד כוכבים שלא יכול לנענע עד שיוציא היין ש שמידו ולמעלה: יא עובד כוכבים שנסך יין של ישראל לעבודת כוכבים מותר ליטול ממנו דמיו ת או שאותו עובד כוכבים ימכרנו לאחר: יב הבית שניטל ממנו הברזא והכניס עובד כוכבים ידו בנקב או שהוציא הברזא שהגיע עד היין כולו אסור בהנאה א לא הגיע הברזא לפנים והוציאו אסור בשתיה. שם ידו על נקב לרש"י כולו אסור בשתיה ולר"ת כולו אסור בהנאה ולרב אלפס היין שמהנקב ולמעלה אסור בהנאה ושלמטה מותר בהנאה ואסור בשתיה יג עובד כוכבים שמריק מחבית לקנקן שביד ישראל אסור בשתיה וישראל המריק לקנקן שביד העובד כוכבים מותר בשתיה ואם קירב העובד כוכבים הקנקן נגד הקילוח של החבית אסור בשתיה לרש"י ולה"ר יצחק בר מאיר אסור בהנאה: יד עובד כוכבים שגובה נוד ב קשור וישראל רואהו בין מלא בין חסר מותר ואם נשא כובא מליאה אסור השירה מותר. ואם גבהו במום ענבים מליאה נמי שרי. ועובד כוכבים שנגע בנוד של יין עד שהגיע לשמותיו זה אצל זה מותר וכן ברזא שהיתה רפויה והידקו עובד כוכבים וכן מגופה רפויה שהדקה עובד כוכבים וכן הבית של עץ שאין שוליו מהודקים מותר לישראל להשים נעורת כנגד הנקב ואח"כ יחזיקנו עובד כוכבים ג בנקב בסכין: טו כח כחו של עובד כוכבים כגון שנתגלגל הגלגל של הקורה אסור בשתיה ורש"י הוי מסופק בג' כחות אם הוא אסור אם לאו: טז חבית שנסדק לארכו והדיק עובד כוכבים שלא יצא היין אסור בשתיה וכן חבית המטפטף יכול העובד כוכבים להדק נעורת פשתן בסדקין ובלבד שלא יצא היין שותה הרבה שאז יצא לידי מגע עובד כוכבים ואם אינו נוגע בו אלא בסכין מותר: יז עובד כוכבים הנמצא בגת אם הוא סופח ע"מ להספית בעי הדחה וניגוב ואם לאו בעי הדחה: יח עובד כוכבים הנמצא אצל היין אם יש לו מלוה על היין אסור בהנאה ואם לאו מותר בשתיה. עובד כוכבים שנפל לבור ועלה חי או שנגע ביין בכוונה בין בידו בין ברגלו או דקיה אסור בהנאה עלה מן הבור מת או שמדדו ביד ובקיה או שפתיו הגירעה דקיה או שהיה מטפח החבית המרותחת או שדרך היין ברגלו מותר בהנאה ואם זרק שום דבר ליין מותר אף בשתיה: יט המפקיד יינו של עובד כוכבים ונתנו בביתו של עובד כוכבים ולא כתב לו התקבלתי אם ישראל ועובדי כוכבים דרים בעיר אחת והבית פתוחה לרה"ר או לאשפה או כנגד פתח הבית חלון הפתוחה או שהפתח פתוח לדקל שנחתך ונשאר מקלתו עומד מותר במפתח או בחותם ואם ישראל דר באותו חצר אין צריך מפתח או חותם ואם אין הבית פתוח לרה"ר ואפי' בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה ומפתח וחותם בידו אסור בלא שומר שאין בה לקיין וכן בעיר שכולו עובדי כוכבים אסור בלא שומר אם אין רוכלי ישראל מחזירין בהן והוא שלא תהא אותה העיר ננעלת אבל אם נתן יין בבית עובד כוכבים אחד מותר במפתח או חותם ובלבד שלא יהא עובד כוכבים כפוף לבעל היין ואם מניחו ליקח היין בלא מעות אז הוי כיינו של ישראל ברשות עובד כוכבים שמותר במפתח או חותם אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים. עובד כוכבים שקנה יין מישראל והחתים אותו בשני חותמות ומוליכו למרחקים לבדו ר"ת נהג בו איסור תחלה ד ושוב התירו: כ עובד כוכבים שנמצא בין החביות ה ברחובה אם נמצא כגנב על הנגיעה מותר ו אע"פ שאין נתפס כגנב על הכניסה:

פרק ה

א כלל ליין נסך השוכר פועל ישראל לעשות עמו בסתם יינן או השוכר חמור מישראל להביא עליו סתם יינן שכרו אסור אבל המשכיר חמור לעובד כוכבים לרכוב עליו והניח עליו לגין של יין נסך וכן השוכר את הפועל למלאכה אחרת אע"פ שהעביר הבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר ז חוץ מפרוטה אחת ח וכגון שא"ל העביר לי מאה חביות כל חבית וחבית בפרוטה אחת אבל א"ל הבא לי מאה חביות בק' פרוטות כל שכרו אסור: ב ישראל שהיה לו עבודת כוכבים או יין נסך התופסים דמיהם ועבר ומכרם לעובד כוכבים בהקפה וחזר העובד כוכבים ומכרם לאחר ונתן הדמים לישראל מותר לישראל אחר ולמוכר אסורים לעולם ויש מתירים אפילו פרעו העובד כוכבים ועדיין העבודת כוכבים בידו שלא מכרה. האומר לפועל עשה עמי מלאכה ואתן לך חפץ זה בשכרך יכול ליתן לו דמיו אא"כ משך החפץ או עומד בחצרו של פועל: ג מותר להשכיר עצמו לשבור הבית של יין נסך וכיוצא בזה שמפסידו: ד עובד כוכבים שמכר עבודת כוכבים ופרע דמים לישראל מותרים והא דאמר דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים *מותרים היינו דוקא כשמכרה לקנות בדמים צורך עבודת כוכבים שאין ישראל רוצה בקיומו כגון שיש לו ערב שיכול ליפרע ממנו אבל אם ישראל רוצה בקיומה דמיה אסורים: ה גר ותושב אין מגעו פוסל ביין שלנו אבל יינו אסור בשתיה ומייחדים אצלו יין לזמן מועט אפי' הודיעו שהפליג אבל אין מפקידין אצלו לזמן מרובה וגר שמל ואינו טבל כראוי מגעו אינו עושה יין נסך: יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחם והם מותרים אם היו מבוקעות ט או שהיו גרגרים נפרדים או ע"ג התפין אסורים. ואם נפל ע"ג גרוגרות שפוגמים או כיוצא בזה מותר: ו הלכתא בתר שמא אזלינן הילכך חמרי חדתא בעינבי בנותן טעם וכ"ש חמרא עתיקא בעינבי. חלא וחמרא דאיסורא בחלא דשיכרא וכן חמירא דשערי עם י חמירא דחטי במשהו י ונותן טעם לפגם מותרים בכל האיסורים אפילו האוסרים במשהו: ז הלכתא ריחא חלא וטעמא חמרא חמרא ל"ש חלא לגו חמרא ל"ש חמרא לגו חלא בנותן טעם: ח בת תיכא ופת חמה וחבית מגופה או חבית פתוחה ופת צוננת קי"ל ריחא לאו מילתא היא וכ"ש פת צוננת וחבית סתומה ופת חמה וחבית פתוחה כ"ע ריחא מילתא היא. בשר נבילה עם בשר שחוטה רש"י מתיר ור"ת אוסר וה"מ בתנור קטן וסתום אבל בתנורים גדולים שלנו ופתוחות שרי: ט הלכתא כ נותן טעם לפגם מותר אפי' נפגמה מצד אחר כגון חסירה מלח או יתירה מלח ואפשר אם היה נתקנה לא היה פגומה אפ"ה מותר ואם השביח כשנתערב ואח"כ פגם אסור: י כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס. טעמו ואין ממשו אסור ואין לוקין עליו. יא עכבר שנפל לתוך שכר או חומץ ושהה יום שלם שזהו כבוש שחשוב בכל מקום כמבושל צריך ס' לבטלו ואם נימוח בתוכו כולו אסור והדבש ל אפילו נימוח מ הגירעה בתוכו מותר: יב עובד כוכבים המעביר חבית של ישראל ממקום למקום אפי' אם הלך הישראל ושהה זמן רב ביד העובד כוכבים לבדו כיון שלא הודיעו שדעתו להשהות מותר אפילו אם החבית נ פתוחה לגמרי ולהרמב"ן צריך שיהא סתום בפקק של עץ. וכן המניח יין בקרון או בספינה אצל העובד כוכבים והלך לו בקפנדריא ונכנס במדינה ורחץ מותר וכן המניח עובד כוכבים בחנותו או במלאכ עובד כוכבים שומר אצל יינו בכל אלו מותרים ואם הודיעו שרוצה להפליג הפתוחות אסורין והסתומות אפי' שהה בכדי שיסיר המגופה ויעשה אחרת ותגוב א]באתריה ס דקי"ל כר' אלעזר דלא חיישינן לזיופא בחותם ולא חיישינן נמי כרשב"ג אא"כ יש מינקת שיכול למגוף בו משם אז הוא אסור: יג ע היה אוכל עמו על השולחן והיה לגין על השולחן ולגין על הדולבקי והניחו ויצא שעל הדולבקי מותר אם לא הודיעו שהפליג ושעל השולחן אסור ואם אמר ליה הוי מזוג ושותה אף שעל הדולבקי אסור אפי' לא הודיעו וכן פ כל החביות הפתוחות שבבית: יד זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין חמרא שרי. זונה ישראלית ועובדת כוכבים מסובין חמרא אסור בית שיש בו יין של עובד כוכבים ויין של ישראל ונכנס העובד כוכבים לבדו וסגר הדלת אחריו אם יש חור בדלת שיין שכנגד החור מותר בשתיה והשאר אסור בהנאה: טו ויין המונח בבית העובד כוכבים וישראל דר בעלייה על הבית והרוצה ביניהם ושמע עובד כוכבים קול קטטה בעיר וקדם ונכנס לביתו וסגר הדלת אחריו היין מותר: טז צ אוצר של יין של ישראל שנמצא עובד כוכבים עומד על גביו ק אם נתפס כגנב על הנגיעה מותר אפילו בשתיה אם אינו נתפס על הנגיעה אסור בהנאה אפי' שנתפס כגנב על הכניסה ר לרש"י אם הדלת פתוח בידים נראותו אפי' אינו נתפס עליו כגנב מותר. ישראל ועובד כוכבים ששתו כל אחד מיינו והלך הישראל לבית הכנסת ר וחזר היין מותר: יז ישראל ועובד כוכבים שהיו מוליכין היין בספינה ושמע הישראל קול השופר בע"ש והלך ושבת בביתו היין מותר: יח גנבים שפתחו הבית של ישראל ש במקום שיש להם עדי מגרש בגנבות בגלות מותר אפי' הוא דר בין העובדי כוכבים במקום ברגילין ש להחביא ממון בחבית של יין היין מותר. עובד כוכבים שברח משאת אחרי' ונכנס לגת בין חביות של יין היין מותר: יט ת עובד כוכבים קטן שנמצא בין החביות יקנף בידו היין מותר אפילו אין קנף על החביות והאידנא כל העובדי כוכבים דינם כקטן: כ המוסר מפתח חנותו לעובד כוכבים לשומרו היין שבתוכו מותר וכן מי שהלך לבנות או לדון בעיר אחרת והניח מפתח של מרתף ביד שפחתו עובדת כוכבים אפי' לא נשאר ישראל בעיר מותר היין: הי"ל שנכנס לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות וסתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות: כא אומני ישראל שלא להם עובד כוכבים חבית של יין בשכרן מותרים לומר להם תן לנו דמיהם ואם קבלוהו כבר אסור אבל אם שלחו לביתם ולא קבלוה מותר שאין חצרם קונה להם שלא לדעתם: כב המוכר יין לעובד כוכבים פסק עד שלא מדד דמיו מותרים וה"מ שמדד לתוך כליו של ישראל ומשכו העובד כוכבים לתוך כליו של עובד כוכבים והודה א ונקט העובד כוכבים כליו בידיה או מנח על גב ארעא ברשות המוכר וא"ל ישראל ליקני לך כליך אבל אם לא הודה או אפי' הודה והוא ברשות המוכר ולא א"ל ליקני לך כליך לכתחילה אסור ובדיעבד מותר מדד עד שלא פסק דמיו אסורים אא"כ הקדים לו מעות ב ונתנם לו במתנה אף אם לא יתן היין דאז שרי בכל ענין: כג האומר לחבירו אם אמכור שדה זו לך אמכרנה וקנה מידו על זה ומכרה לאחר השני קנה מפני שלא קבל דמים ואם קבל קנה הראשון וה"מ שמכרה לשני בדמים שקבל מראשון אבל אם הוסיף לו השני קנה אפי' אם ירצה הראשון ליתן לו כמו השני יכול למוכרה לשני. הרוצה למכור חפץ לחבירו ואמר אתננו לך כפי שישומו אותו בי תלתא אפילו בי תרתי מנו תלתא כדאמר בי תלתא עד דאמרי כולהו ודאמרי בי ארבע או כדשיימי בי ארבע עד דאמרי כולהו כדשיימי בי תלתא ואתו תלתא ושיימוה לא נגמר ליתו תלתא אחרינא דקים להו טפי: כד נטל משפך ג שאינו מזופף ומדד בו ליתן לצלוחיתו של עובד כוכבים אם יש בו עכבת יין ונגע המשפך למטה ביין שבצלוחית של עובד כוכבים אסור ואם לאו מותר ולרש"י נאסר המשפך אפי' לא נגע משום נצוק ואם הוא מזופף אסור בלא עכבת יין: כה המערה יין מן הכלי ד הנשאר בכלי שעירה ממנו מותר מה שיצא לחוץ אסור משום כחו: כו נצוק פרש"י ורב אלפס דהוי חיבור ורבינו תם פסק דלא הוי חיבור וה"ר מאיר היה פוסק כרבינו תם בהפסד מרובה וכדברי רש"י בהפסד מועט. ועובד כוכבים דאנח ידו אגישתא (וכה) [ובת] גישתא גריר חמרא אסור. ומותר לשתות בקנקנים עם העובד כוכבים והוא דקדים ופסק הישראל: כז המערה יין מכליו לא יניח לעובד כוכבים לסייעו שמא יעמוד כולו על העובד כוכבים והוי ליה כח כחו: כח יין שנתנסך לעבודת כוכבים או מים שנתנסכו אוסרים במינם במשהו ושלא במינם בנ"ט ורבינו תם פסק סתם יינן בס' ה ואין דעת המפרשים כן ו וה"מ במערה מגיגית לבור אז אוסר כל מה שבבור אפי' אין בו כדי נתינת טעם אבל מערה מחבית או מנרגור הוסר במשהו ואפי' בהנאה. והמערה מיין של היתר לתוך של איסור אפ' נתן בו כל כך עד שיהא בהיתר ס' כנגד האיסור אסור ובשאר איסורים אינו כן שאם נפל (מעט) היתר לתוך איסור ושוב נפל בו יותר עד שהיה ס' מן האיסור מותר ויין נסך וכשר שנתערב ונפל שם קיתון של מים רואין את היין של היתר כאילו אינו ואם יש במים ס' לבטל היין נסך מותר ולא אמרינן כבר חזר היין של היתר איסור ויצטרך ששים לבטל שני היינות ז וכ"ש כשנתערב היין של היתר עם המים תחלה ואח"כ נפל איסור היין לתוכו: כט רש"י פוסק דכל איסורים

הגהות הגר"א א] באתריה נ"ל מותר. *נ"ל אסורים וכ"ה לנכון בדפוס פפד"מ

פלפולא חריפתא

משום נצוק תימה אדבפ' דלקמן סי' כ"ה וכן בפירקין סי' י"ב בקצור זה וכבר כתבתי בפנים שהטור סי' קכ"ו גמר מזה: ק אבל עובד כוכבים וכו' בתד"ה עד שיתקע כו' ובפנים פ' דלקמן סי' ה' וע"ש דאפי' לא טבל כראוי. ק ה"ג כולו נאסר בהנאה: ר להראב"ד. בפנים סי' י"ר לא נאסר בהנאה כו'. עי' לעיל סי' ח' דפלוגתת ר"ת והראב"ד הכא איתא בפנים ובטור סי' קכ"ד סתם כאן כדברי הראב"ד ונראה דהיינו טעמיה דסתם הכא וגם הכא דלעיל סי' ח' כתב שהכרעת אביו רבינו ז"ל כהראב"ד וכבר כתב הב"י דלא ידע מניין לו: ש שמידו ולמעלה. דאז לא ישכשך ביין כשיוציא: ת או שאותו העובד כוכבים כו'. בפנים סי' ז': א לא הגיע הברזא לפנים וכו' כ"כ בטור סי' קכ"ד ומסיים בה כשמוציאה הוי כמו כחו ומה שנשאר בחבית מותר אפי' בשתיה ומה שיצא אסור בשתיה ופי' הב"י דאע"פ שיש מעט יין בנקב השולים שהיא קבועה בו כיון שהנקב צר אין זה שכשוך ואע"פ שהיוצא לחוץ אסור מפני שהוא יוצא מכחו מ"מ מה שנשאר בחבית לא נאסר משום נצוק ומותר אפי' בשתיה דכיון דאינו נסך גמור דלא שכשך לא אחמור בנצוק וקטפרס וכ"כ המרדכי בשם אבי העזרי ע"כ ועיין מה שכתבתי לעיל בזה בסי' ד': ב קשור בש"י ולא כתב כן בטור סי' קכ"ה כמו שכתבתי בפנים: ג בנקב בסכין. עיין סימן ט"ז: ד ושוב התירו. נ"ל שבשהתירו אף בחותם א' התירו וכמו שכתבתי כבר בפנים: ה ברחוב. תוס' ועיין פרק דלקמן סי' ט"ז: ו אע"פ כו'. תוס'.

פרק ה ז חוץ מפרוטה אחת. שם רש"י: ח וכגון שאמר לו כו'. בפנים סי' ה': ט או שהיו גרגרים נפרדים זה מזה. ובטור סי' קל"ד או שניטל עוקצן וכ' ב"י שכן הוא בירושלמי נדלדלו חותמן כמבוקעות הן: י חמירא דחטי גר"י: י ונותן טעם כו'. עי' סי' ט': כ נותן טעם לפגם מותר. עיין לעיל סי"ו: ל אפי' אם נמוח כו'. אך מה שנשאר קיים ואפי' הרגלים או הכנפים אסור לאכלן ואע"ג דבפנים כתוב שהן כעפר כבר כתבתי שם בפנים דמ"מ אסורין: מ הגירעה. תמיהא לי דבפנים בדבורים איירינן ואילו גרעם דבש דידהו קאסר רבינו בפ"ק דבכורות: נ פתוחה לגמרי. כבר כתבתי בפנים שהר"ן מצריך שיהא אסר הרבה וגם הב"י פי' כן בטור סי' קכ"ט: ס דקיימא לן כו'. עד גמירה בפנים סימן דלקמן ע היה אוכל עמו. עיין סימן ט"ז: פ ה"ג בקצור כ"י ובכל החביות. ולי נראה דה"ג וכן כל החביות כו' ובטור סימן קכ"ט מסיים בה והסתומות מותרות אם לא שיהא כדי שיסיר המגופה ויחזירנה והגגב: צ אוצר. לאפוקי כרהוב דס"פ דלעיל: ק אם נתפס כגנב על הנגיעה וכו'. וכ"כ ג"כ בטור סי' קכ"ח וכבר תמה עליו הב"י שם דבבית הכל תלוי בנתפס כגנב על הכניסה וכבר הארכתי בזה בפנים: ר לרש"י אפילו הדלת פתוח כו'. לרש"י מכלל דאיכא דפליג ולא נזכר כלום בפנים ובטור סימן קכ"ה כתב דלרש"י אפי' אם הפתח פתוח אסור כשאינו נתפס כגנב (וכתב ב"י שכ"כ רבינו ירוחם שכן הדין לפרש"י) ור"י פי' כל היכא שהדלת פתוח אפילו אינו נתפס כגנב מותר ולפי זה יש להגיה בכאן לר"י אפי' הדלת כו' ומ"מ לא היה צריך לכתוב כן כיון דבפנים מסתם סתים ולא הזכיר דלר"י דוקא ואדרבה משמע דאף לרש"י כן הוא דהא כתב לפרש"י מתחלה ועליו כתב דין דלת פתוח בלא רמז מחלוקת כלל: ר וחזר לא ידעתי למה הוצרך לכתוב דפשיטא שחזר ואלא מי יבקש להתיר היין ואפשר שכתב כן לומר שחזר מיד אחר שיעור התפלה שאם עיכב הרבה כבר סמך העובד כוכבים שאינו חוזר מיד ששכח את יינו אבל בטור לא כתב וחזר אך כתב והלך שם להתפלל ואפשר שבזה הורה לומר דמיירי שלא שהה אלא שיעור תפלה וחזר: ש במקום שיש ליהודים עדי מגרש כו'. וכן בכל מקום שיש רוב גנבי העיר ישראל וזהו עיקר הדין בגמרא ומיניה נלמד דין המגרש וכן בטור סימן קכ"ט כתב לתרווייהו: ש להחביא ממון בחבית של יין. פירושו שכדי להציל ממונם שלא ירגישו בו הגנבים ממלאים חבית ממון ומניחין אותו אצל חביות של יין כדי שיחשבו שגם חבית זו היא של יין ולפעמים יודעים הגנבים שבני אדם עושים תחבולה זו ולכן באים ופותחים החביות לראות אם ימצאו חבית שיש בו ממון ב"י סימן קכ"ט: ת תמיהא לי שלא כתב לדינא דנקיטא אופיא בידא וכתבו בטור סימן קכ"ח וראיתיו בקצור כ"י אך הוא מטושטש שלא יכולתי לעמוד עליו ולהעתיקו כלשונו: א ונקט עובד כוכבים לכליו בידיה. גמ' וכי נמי הוי עכבת יין בשוליו אלא שהודה מפיו מיירי וכן הוא בטו"ד סימן קל"ב ושם פי' בב"י דלא תקשה ממאי דמשמע בגמ' דדוקא למ"ד נצוק אינו חבור או מנח ע"ג ארעא ברשות המוכר הלא אם כן הקדים כו'. גמ': ב ונתנם לו כו'. תוס': ג שאינו מזופף. מדנפשיה כתב כן כי היכי דלא תקשה אדלקמן סי' ל': ד הנשאר בכלי כו' מותר. קשיא אפ' דלעיל סימן ד' כמ"ש שם: ה ואין דעת המפרשים כן. תמיהא לי דלא כתב בפנים אלא קושיות על ר"ת וכלהו מיתרצין אע"ג דשינויי דחוקי הן מכל מקום לא כתב דלית הלכתא כוותיה או שאין דעת המפרשים כן ובטור סימן קל"ד כתב גם כן שאין דעת המפרשים כן וכתוב בב"י שהרמב"ם והרשב"א והר"ן ס"ל כן ואכתי קשיא בסימן ל': ו וה"מ כו'. הרישא קאי יין נסך כו' במשהו וכ"כ בב"י: ז נ"ל דה"ג וכ"ש אם היה. וכן הוא בטור שם בפרוטה

שבתורה במינו במשהו ושלא במינו בנ"ט ור"ת פוסק דאף במינו בנ"ט חוץ מטבל ויין נסך דבמינו במשהו וכן פסק רב אלפס. וחמץ בפסח אף שלא במינו במשהו: ל כל דבר שמונין כגון החתיכה הראויה להתכבד וביוצא בו אפילו באלף לא בטיל. דבר יבש ביבש אם הוא אסור באכילה אוסר תערובתו באכילה ואם הוא אסור בהנאה אוסר תערובתו ח בהנאה ודבר שאין במנין ביבש חד בתרי בטיל ופסק רש"י דישליך אחד לנהר וא"א הרא"ש ז"ל אמר שאינו צריך. וחמץ בפסח יבש ביבש ח בפרוסה שאין ראויה להתכבד פסק רש"י שישליך א' לנהר והשאר יתן לכלבו ורב אלפס אוסר בהנאה בכל שהוא והראב"ד מתיר בהנאה וא"א הרא"ש ז"ל פסק דחד בתרי בטל אף בחמץ בפסח ומותר באכילה אבל לח בלח אסור בהנאה אפילו במשהו ט ויין נסך גמור שנתערב ביין כולו אסור בהנאה. חבית בחבית אפי' יין נסך וסתם יינן אפי' יין ביין ימכרנו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו: לא נח של אבן שזפתה ולא דרך בה י מגגבה ובדי ואם דרך בה בזפת בעי ניגוב ושל עץ בין דרך בה ולא בזפתה בין דרך בזפתה בעי קליפה וניגוב או עירוי בלא קליפה ושל חרס שזפתה ולא דרך בה לא סגי ליה בקליפה וניגוב אלא בעי עירוי ועירוי בלא קליפה ואם דרך בה בעי קליפה ועירוי או הגעלה בלא קליפה וכולן שלא היו זפותין ודרך הכשירן (במי) [כמו] זפותין אחר שהסיר קליפתו: ב ומחץ ומשפך וקנקנים של עובד כוכבים צריכין עירוי ושאר כלי עץ ואבן שנשתמש בהן עובד כוכבים סגי לה בהדחה: לב גיגית גדולה שדורכין בה היין דינה כגת וצריכה ניגוב אם אין ידוע שעיכב עליה י"ב חדש משעה שדרך בה העובד כוכבים וכלים שמכניסם לקיום אפילו לא שהו (בבית) *[ברבות] העובד כוכבים אלא כל שהו צריכין הכשר כאילו ידע שנתן בהן העובד כוכבים יין. והרמב"ן כתב דזהו דוקא בכלי חרס ואין דעת התוספות וא"א הרא"ש ז"ל כן והניגוב הוא מים ועפר יחים ל ורש"י פסק בנאת של עץ ואבן סגי לה בהדחה ואין דעת תוספות כן: לג הדפין

והלולבין מ והעדשין של נכרים מדיחן נ העקלים של (נכרים) [נצרים] ושל קנבוס מנגבן של סיפון וגמי מייבשן י"ב חדש דוקא דארמאי (למדיא) *[דמזיא] ודיקולי וחלתא דארמאי ס דציירי בצורי דקל מדיחן ע דעמרא מנגבן דכיתנא מייבשן ואי אית בהו קיטרא שרי להו. ומפות וסדינין שלנו שנשרו ביין נסך או שנפל עליהם איסור רותח די בכיבוס יפה. לד הלוקח כלי שנשתמש בצונן מדיחו ומטבילו ושנשתמש בחמין פ מגעילו ומטבילו ושנשתמש בהן ע"י האור כגון שפודים ואסכלאות מלבנן פ עד שתסיר קליפתה ומטבילן וטבילה זו צ בת' סאה וסכין שיש בו גומות מלבנו אפילו לחתוך בו צונן ואם אין בו גומות ק די לו בהגעלה ובלבד שילבן תודו וכן נמי בסכינא שדעתו לחתוך בו צונן נועצה בקרקע קשה שלש פעמים ר או שיפה ורש"י מצרין שיפה ונעיצה: לה וכלי מתכות וזכוכית וכלים המחופים באבר או בזכוכית הנלקחים מן העובד כוכבים והן כלי סעודה צריכי טבילה בת' סאה. השאילו העובד כוכבים אינו צריך טבילה. קנאן הישראל מן העובד כוכבים והשאילו לחבירו קודם טבילה לא ישתמש בהן עד שיטביל. כלי שיש בו חשוקים של ברזל אין צריך טבילה. משכן לו העובד כוכבים כלים משבינן בלא ברכה או עם כלי אחר הטעון טבילה ש והנותן כסף לאומן עובד כוכבים לתקן לו כלי או שמשכן כלי כסף לעובד כוכבים ופדאו אין צריך טבילה. מכרו לו וחזר ולקחו ממנו צריכה טבילה: לו כלי שצריך הגעלה יכול להטבילו ת קודם הגעלה כ"ז שירצה להשתמש בו בצונן אין צריך הגעלה ואם נשתמש בחמין קודם עירוי או קודם ליבון אם הוא בן יומו אסור אם אין בן יומו התבשיל מותר וקדירה אסיר א (ולכתחילה) [דלכתחילה] אסור להשתמש בו ופר"ת מיד כשעבר עליו הלילה הוי פגום אפי' בשלו בו מאתמול סמוך לחשיכה ור"י מצריך מעת לעת ואין להגעיל כלי בן יומו אא"כ יש ס' במים כנגד הכלי ובערב פסח קודם ארבע שעות אפילו אין במים ס' והוא בן יומו ב וצריך לשפוך מים צוננים על הכלי מיד אחר הגעלה ג: סליק

פלפולא חריפתא

וא הי"ג והראב"ד מתיר בהנאה: ח בפרוסה כו'. רש"י: ט ויין נסך גמור. כלומר לאפוקי סתם יינם דבטל בששים וכ"כ בהדיא בטור ר"ס קל"ד אבל שם מסיים שאין דעת המפרשים כן כמ"ש ג"כ בקצור זה לעיל סי' כ"ז והלכך קשיא דסתם הכא ולא פירש: י מגגבה. מפורש בסי' דלקמן: ב ומחץ ומשפך וקנקנים בשל חרס כדפרש"י ומש"ה צריכין עירוי דברייתא קתני גת ומחץ כו' ומוקמינן לה בדרך בה: ל הי"ג ורש"י פסק כו'. והוא בפנים סי' דלקמן: מ והעדשים של נכרים. ובפנים של נצרים ובגמ' ל"ג לא הא ולא הא: נ העקלים של נכרים. ובפנים ובגמ' של נצרים וכן מפורש בטור סי' קל"ח: ס דציירי בצורי דקל. לשון הטור שבוי מחבלים משל צורי משל דקל ולשון הרמב"ם בפי"א מהל' מאכלות אסורות תפורין בחבלים: ע דעמרא. בגמ' ובפנים גר' ליה גבי רווקא וגבי דיקולי וחלתא גרס דצבתא ופרש"י מין גמי וכ"כ בטור: פ מגעילן ומטבילן. בפנים סי' דלקמן: פ עד שתסיר קליפתן. לקמן בסוף פירקין אבל בסימן זה בפנים בשם ירושלמי שתהא ניצוצות נתזין הימנו וכ"כ בטור סי' קכ"א וכתב ב"י שכ"כ הרא"ש ז"ל בתשובה כלל י"ד ואיפי שגם שם לא כתב שום טעם למה פסק כן: צ בת' סאה. אכולהו קאי וכו'[וכוא]בפנים סי' דלקמן: ק די לו

בהגעלה ובלבד כו'. אע"פ שבפנים לא הזכיר אלא ליבון הייט להכשיר ממה שבלע ע"י האור ומ"מ ודאי על השאר דהיינו שלא בהודו עדיין לא הוכשר ממה שבלע ע"י כלי ראשון וצריך הגעלה: ר או שיפה כו'. בפנים בסוף פירקין: ש ודהנותן כסף לאומן עובד כוכבים כו' א"צ טבילה. בי"ד סי' ק"כ כתב דאפי' למ"ד אומן קונה כו' וכן דברי התוספות ועי' מה שכתבתי בפ' הגוזל קמא סי' י"ד: ת נ"ל דה"ג קודם הגעלה. ול"ג קודם עירוי דהא בפרק כירה סימן ט"ז פוסק דעירוי אינו מכשיר כהגעלה: א ולכתחילה כו'. כלומר דלכא אסורא דלכתחילה כו' וכמגיה דלכתחילה לא הפסיד: ב וצריך לשפוך כו'. בפנים מסיק שאין תועלת בזה כלל ובטור סי' קכ"א כתב על זה רש"י שצריך לשפוך כו' ודר"י כתב שאפילו לא שטפו מיד אינו נאסר כי אינו חוזר ובולע ומכל מקום נוהגין לשטפו מיד וכן ראוי לעשות עד כאן לשונו: ג דיני הכין לעיל סימן ל"ד ובקצור כתב יד כתוב בכאן כל הלשון שבפנים שבסוף פרק רבי ישמעאל מן הסוה הכהא כו' עד גמירא ולא ראיתי שיהיה מן הצורך להעתיקו הנה:

שדה צופים

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס ממסכת ע"ז המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן.

מאת הרב הגאון כו' מו"ה בצלאל רנשבורג זצ"ל

פרק ראשון

פרק שני

פרק שלישי

פרק רביעי

פרק חמישי

סליק בס"ד

הגהות ארץ צבי למסכת עבודה זרה

על הגהות אשר"י. מאת הג"מ יהודה צבי ז"ל בעה"מ שו"ת מנחת יהודה.

פרק א בר"ה נאמר אדם כו'. (והוא מהסוגיא ומה שחילק בין חבירו וכו'. עי' במג"א סי' ש"ז בשם הד"מ טעמו) : בר"ה משמע כו' מכאן פסק כו' והר"ר ברוך מתיר כו'. (היינו הר"ר ברוך פוסק כרבה. ע"ש בתוס' והק"ר) : בר"ה רבב"ס כו' ור"ת פי' כו'. (ביאור דבריהם עי' בתוס' בסוגיא): בר"ה שהיו ריגב"א כו' שדות ושוורים כו'.(ביאור דבריו דהעובד כוכבים עושה מלאכה בשדות ושוורים של ישראל בשבת באריסות וע"ז כייר דבשדות מותר כו' אבל בבהמות אסור אם לא שימכרם הישראל כו' ויחזור את"כ העובד כוכבים בסוף הזמן וימכרם לישראל ומ"ש ואפי' יהרהבה אלו כו' היינו שימכרם להעובד כוכבים ויזקיף המעות בהלואה ואם לא יסלק לו לזמנו יקח המוכר הבהמות דבלא מעכשיו ב"ח מכאן ולהכא גובה ובה"ג שרי ואפי' יהיו השוורים ת"י ישראל במשכון מיהא במעכשיו למפרע גובה כמו בתמן ואין להאריך) : (ונא"ד) [בד"ה ואם כו'] אם יפוי' הישראל שקה שכיר את הכותי כו' ואסור ליהנות כו'. (עי' במג"א סי' רמ"ד שהאריך בביאור דברי הג"א):

פרק ב בד"ה מסרה בירושלמי כו' א"ר אסי כו'. (והיינו דכמו דלא תניק כו' ג"כ ש"מ וכו') : בד"ה הורס כו' ונא"ד אם יש במגובל כ"כ הרבה כו' (והוא גם לשיטת הרא"ב"ד והרמב"ן מובא בהרא"ש עי' בש"ך סי' קכ"ג) : בד"ה תרם שהוא נוע כו' ונא"ד ויין בנקרם כו'. (ועי' בש"ך סימן קכ"ג ס"ק י"ב די"נ בהג"א ויין בנקרם כו'. והש"ך דחה גירס' דידן מהא דכתב בהג"א את"כ ואם כו'. אחר שנמתח ויין שהקרים לא שייך זה יעוי"ש. ואין מזה השגה די"ל דברי הג"א קאי אמ"ש לפני זה מידי דהוי אין שהגליד דל"א מבקה כו' והיינו יין שהקרים. ואדרבה לגירסת הש"ך יש לעיין מ"ש ויין שהקרים דהוא מיותר אבל לגי' דיין שהקרים דהוא דין אחר ניחא) : בד"ה כתבאישי תמן הבידם כו' (וקאי אהא דקאמרי בסוגיא דהתורם שעידם על כ"ת כו' והיינו כהשמישו בתמן) : ובא"ד ורבינו אפרים מתיר משום דהוי נ"ט בר נ"ט כו'. (אמנם לפי המבואר בהפוסקים בסימן צ"ה דלא"ע נ"ט בר נ"ט אלא כשהטעם הראשון בכלי וטעם ב' באוכל וכ"ש נ"ט בר נ"ט בהשבר גם דנאמר דהשבר ...ת אלא נ"ט ובמ"א וביו"ד האלרכתי) : בא"ד תבית ש. שכר כו' ונותן לתוכו יין ודבש קודם פסח ובותהו ... משום דקי"ל דהיתר בהיתר בטיל (ויש קצת לפלפל היין מוערם לכתחלה הא אין מבטלין לכתחלה איסור הגם לסברת הט"ז בא"ח דקודם פסח מותר להוסיף ולבטלו אבל לא בעיני'. מיהו י"ל הוא"ל דאין כוונתו לבטלו ולשיטת הט"ז בסימן קל"ז אין מתירין מטעם זה אלא בלאו הכי אפשר בענין אחר מיהו י"ל בהיתר בהיתר מתירין בכה"ג ולפ"ז לכאורה צריך (לערות) [לערות] קודם הפסח ויש לעיין לפ"ז כדברי מג"א בסימן תמ"ז ס"ק מ"ד וכש מן תנא ס"ק מ"ס [ובסי' תמ"ז ס"ק מ"ה] בנוה שמפלפל שם בדברי הש"ך ודו"ק) : בא"ד ומשקה הנבלע בכלי ולן בו לילה שלימה ונפלט פוגם (היינו בתבשיל ועיין סימן ק"ד מזה) : בר"ה ומש"ה כ"ל כו' [משום שמגרים שוב שהיר] כו'. (היינו אפי' בשמרים שלא תמגן משום דהוי כו'. אמנם רבינו בשמרי' כו' נתלקו עליו יפי' בתשובה היינו אחר י"ב חודש בשלא תמדן. ועי' בזה דיש כמה שיטות בתוס' וברא"ש) : בר"ה פרש"י שלקות כו' ורשב"ם כתב בשם רבותיו כו'. הלכך דבר שמשתנה מבריתו כו' (והוא מדברי רשב"ם דלטעמי' (דרש"י) [דרבותיו] משום שמא יאכילנו דבר טמא יש לחלק בין דבר המשתנה כו'. והנה מדברי ד"מ שכתב דלא קי"ל לחלק בין דבר המשתנה כו' ומ"ש מותר לאכול ספודלי' אע"ג דמשתנה הוא"ל ונאכל כמות שהוא חי כו' ומשמע דהרשב"ם באוסר בנשתנה מברייתו על ידי האור היינו אפילו נאכל כמות שהוא חי וכן משמע מדברי הג"א הא"כ שכתב ומ"ה מותר הקומפיט"ש כו' הוא"ל ולא נשתנה כו' הא בלא"ה מותר שנאכל כמות שהוא חי כמ"ש הרמ"א בסימן נ"ו יעוי"ש אבל הר"ן בסוגיא כתב וז"ל דמ"מ כיון דאסמכוהו אקרא וכו'. וכל שלא נשתנה מברייתו כו' ע"ב ונ"ע בפוסקים) : בא"ד דלא בשיל או שלא נשתנה כנ"ל : בד"ה ורשב"ם פסק כרש"י הואיל ונאכל כמות שהוא חי (היינו דנאכל ע"י המלוחה הי) : בד"ה ישראל שהלך לשפר לקנות גבינות הואיל ואנו יודעין בדעת ישראל להקפיד כנ"ל. (והיינו דמ"ס אינו מערב בו דבר טמא וכ"ה בגירסת בב"י סימן קט"ו יעוי"ש אמנם בהגהות מהרש"ל גרם בהג"א לעשות גבינות וכו' יעוי"ש) :

פרק ג בד"ה והא דאמר שמואל ובשה"ד דקי"ל כרב (והוא לקמן פלוגתא דרב ושמואל) : בד"ה ואורי' כו' דאסור לעשות כו' (עי' בתוס' ביומא כ"ד מזה) : ובא"ד דבעינן שלא יהא דבר הוגן כו' הרוצה להעביר יאסין כו'. (והיינו דמטעם זה שלא יהא שום ציור בכותל גם בצפון ודרום) : בד"ה בין באיסור עבודת כוכבים ובין בשאר איסורים ואע"ג דהאיסור יתר על ההיתר כו' (והיינו דהתוס' הביא בשם הרשב"ם דס"ס בשאר איסורין ואין כן שיטת התוס' והרא"ש יעוי"ש ובש"ך ריש סי' ק"י מזה. אמנם מ"ש הג"א אע"ג דהאיסור יתר כו' היינו בשיטת רש"י בסוגיא וכפי שביארו התוס' שיטתו דאפי' בעיני' מהני הולכת בנהר ליס המלח אבל לשיטת הרא"ש והתוס' דל"מ הולכת לים כו' אלא כשהוא ע"י תערובות א"כ כשהאיסור הוא הרוב ויתר על ההיתר בכ"מ נהפך ההיתר להיות איסור וכעין מ"ש הרא"ש בפג"ה לענין היתר הוא הרוב וביאר הש"ת דה"ה להיפך וגם אם נאמר כן עפי הוי ליה לאשמעינן דאפילו בעיני' מהני הולכת הנהר לים המלח וגם לשון הג"א הא"ז דלא התירו לעשות כן לכתחלה אלא בבציל ה"מ כגון נתערבו באהרות משמע דנתערבו בין המרובים דוקא ואפשר דכאן כתב לשיטת רש"י ורשב"ם דוקא אבל לדינא פסק כשיטת הנ"ל ונ"ע) [ובמכ"ת בהגם שרת כזה כי דברי הג"א כאן קאי על א"ז גורם וכמו שמצויין לפנינו בפנים] : ד"ה ולא כו' ונא"ד והיכא דאיכא למיגזר משום ז"ז"ג כו' (עי' בפסחים כ"ז וביו"ד קנ"ב מזה) : בא"ד והמן בפסח כו' (והיינו דוקא לשיטת (רש"י) [רשב"ם] הנ"ל) :

פרק ד בד"ה משמשי כו' (והוא בסוגיא דכלים שנשתמשו כו' יעוי"ש): בד"ה ואפי' זה עובד כו' (והוא מהסוגיא דף ס"ד) : בא"ד והיכא שיש כו' חלקו של עובד כוכבים מותר בהנאה דרבנן ניהו כו' (ומזה נראה דחלקו של ישראל אסור דלא כסברת הש"ת בתשובה דבתמן דרבנן שניהם מותרין ואב"כ ניהו ל"מ ברש"י דאינו אלא דרבנן ובכל הסוגיות והפוסקים מבואר דאיסורו דאורייתא אלא לטומאה כו' וגם נאמר שהובררו שניהם אסורין ועי' בט"ז סי' קמ"ב ס"ק ב' וז"ל ואם איתא דנהלת כו' עלינו כו' דגזרו בה אלא ברוב דאיסור דאורייתא יש משום לא ידבק כפרש"י כו' ונ"ע) : בר"ה וביטול אברה קיסם כו' נטל מקל או שרבים הן שביכם שלא לצורך אסורה. (והוא ממתניתין דף מ"ט אמנם לשון המתני' הוא כיצד מבטלה קירסם וזירד נטל מקל או שרביט ה"ז בטילה שיפה לצרכה אסורה וכן הוא לדינא ולפי לשון הג"א הנ"ל נראה דבנטל מקל אפי' לצרכו ג"כ אסורה כמו שיפה לצרכם וט"ס הוא כלשונו וצ"ל כמו שלשון המתני') : בד"ה ישראל שוקף לבינם כו' (כל דברי הג"א הוא מהסוגיות דף נ"ג ונ"ד ובתוס' שם) :

פרק ה בר"ה השוכר כו'. (ועי' בתוס' שם בדף ס"ה בד"ה ס"ג ר"ת כו') : בר"ה אין עודרין כו' (וכל שאר דברי הג"א שהא"ז הכל הוא בסוגיא ובתוס' ע"כ קצרתי): בר"ה מיהו אם כו' באותן הדמים עבודת כוכבים כו' כנ"ל : בר"ה אבל אם הי' יתנה על ק' מותר כל השכירות של ק' פר"י עכ"ל (ובתוס' נ"מ כעת ולכאורה יש לומר דכוונתו שבכר יותר ממאה הביות בעד ק' פרוטות דבה"ג מותר השכירות הואיל ואינה מגיע פרוטה להתביות של איסור וכמבואר בב"י ובש"ע בשם הרשב"א אמנם לשון הג"א שכתב אבל אם היה יתירה כו' נ"מ שכוון לזה וגם בשיום לשונו שכתב דמותר כל השכירות של ק' משמע דכל דמי השכירות הוא רק על מאה ואפשר שכיון דלא שכרו אלא למאה אלא שהוא העביר תביות איסור שהוא יותר ממאה וזו הוא בתנם דבה"ג שכירתו מותר וכעין הא דינא דסוגי' והוא ג"כ בב"י בלעתותי ערב וכו' יעוי"ש אמנם לפ"ז הוי ליה לאיפלוגי' דדוקא שהעביר התביות של איסור אחר שהעביר ככר המאה הביות דהיתר וכעין דמבואר שם בב"י בשם הרשב"א) : בר"ה מיהו ע"ג תא"מ לתנן כו' (ועי' בתוס' בסוגיא בד"ה ה"ג נסדר המשנה) : בר"ה בין בתמן בפסח כו' (קאי אהא דקאמרי בסוגיא הוי ליה מין במינו ובמשהו וע"ז ביאר הג"א היינו בין בתמן בפסח כו' ועי' בתוס' מ"ז) : בר"ה נגד שהכד ומרדעת וכרים ובסתות (ועי' בתוס' בסוגי' ובמתני' דפ"ט דכלאים הכרים כו' והמרדעת כו') : בר"ה וג"ע לפגם כו'. ונא"ד קדירה אסורה שאבי' שנתבשל בה היתר ותזר ובישל בה היתר את"כ מותר דטומאה שבטלה אינו חוזר וניעור [נ"ע] (דמה ענין טומאה לכאן ועוד בטומאה קי"ל [בכורות כ"ג וע"ש בתוס'] דחוזר וניעור אבל לא הבנתי כוונתו בזה דמה"כ תיתי יאסור התבשיל האחרון יותר מהראשון ודוחק לומר דכוונתו הוא דאפילו הוא לשבח בבישול השני' כגון שהוא דבר חריף דגם לאינו ב"י משוי ליה להבלוע לשבח אפ"ה מותרת הואיל וכבר בישל בה היתר הוי בישול זה כמו שנטלה ואינו חוזר וניעור ונ"ע כוונתו ועי' ביו"ד קכ"ג בט"ה) [ונראה פשוט דמ"ש בהג"א שנתבשל בה היתר ר"ל בעודה ב"י רק בבישול היתר נ פעם שני' אב"י בביטול האיסור והא"ז פליג על ספ"ת הנ"ל בהג"ה וכמבואר בפוסקים חלוקי דעות בזה ומ"ש בהג"ה דטומאה צ"ל דטעם האיסור]: בר"ה וכן לשאר משקים כו' ונא"ד ואע"ג דבריי' נושא לא בטיל בפי' מ"מ בהתק"ס בטילה כמבואר בירושלמי אמנם לדינא קי"ל דאפי' בחלף לא בטיל אבל הר"ן ביאר ומוכח בב"י דבירושלמי יש לומר דבפליטת טעמו איירי דנ"ט עד תתק"ס ולא קי"ל גם כן כן מהא דסוגיא דעכברא בטילה בשיכרא כו' ולפ"ז יש לעיין דבהג"א שהא"ז הביא בשם ה"ג דברן לא בטיל כי אם בחלף והכי איתמר בירושלמי ואין לסמוך אזה כיון דסוגיא דידן סברי דעכברא בטילה כו' ומזה נראה דדעת ה"ג דילפינן מירושלמי דאפי' לטעמו בעינן תתק"ס והר"ן הנ"ל שהבין כן בירושלמי א"כ לא מוכח מידי מהירושלמי שסובר דגופו בטילה בה"ג ונ"ע בפוסקים) [אמנם הג"ה דאשונה נעתקה מא"ז ושניה מהתוס' וכבר נחלקו הראשונים בפי' הירושלמי] : בא"ד פי' בה"ג דברן לא בטיל כ"א בחלף והכי איתמר בירושלמי (ולהירושלמי בטלה ג"כ בהתק"ס) : בר"ה פרש"י לענין עירוב נקיאות כו' (והכונה לעמוד על דברי הג"א אלו יעיין בתוס' גיטין ע"ז מזה ובתבורי הלכות נקיאות יתבאר ע"כ קצרתי) : בא"ה ואף לר"י ל"מ אלא גוד אחית כו' (כנ"ל וע"ש בתוס' ומ"ש בהג"א ומים נוגין ומגיעין לכל הפתות עד חצי הנקב נ"ע ובלשון התוס' בזה ואב"מ) : בר"ה רשב"ם כתב וכן כו' ונא"ד והאי אותו ד"א בטיל לגבי מינו דהיתר כו' (והיינו אפי' היה אינו מינו דהיתר רק מעוט נגד מינו דהיתר אפ"ה אמרינן סלק את מינו כו'. ועי' בהג"א שלפני זה) : בא"ד ואפי' למים דאיסור המעורבין כו' (היינו שלא היה בהמים בכדי לבטלו וכבר נאסרו כו' אפ"ה מהני בגיגוף המים שאח"כ וכו' ויש לעיין מדוע לא נעשה כבר נבילה בה"ג ול"ש תירוץ של הרא"ש משום משהו כו' עי' ש"ך סימן קל"ד מזה ובמקום אחר האלרכתי) : בר"ה מיהו כדבר כו' ונא"ד חטין או שעורין כו' כנ"ל (והוא דין אחר דהיינו דתמן קודם הפסח בטיל בס' משום דהיתר בהיתר בטיל אמנם במ"ת פלוגתי דהא בלא"ה אחז"ת בטיל בס' בפרט בלא"מ דאז הוא היבור בהיתר) : בא"ד ודוקא מין במינו והוא מכיר ואם מכירו יזרקנה כו' (אבל בלא"מ גם ביבש ביבש בעינן ס' כמבואר בפוסקים משום שאם יבשלם יתן טעם) : בא"ד ואם הוא דבר יבש ולא אסרו אלא מדרבנן (כנ"ל) אם נתערבה אפי' חד בחד מותרין באכילה לבי ב"א כו' ומותר לבטלה ברוב כו' (נראה דמדמי לי' הג"א כל איסורי דרבנן דליכא למיגזר כו' לאלת הוא"ל המבואר בסי' קכ"ג בשיטת הרמב"ם והמתבר דרשאי לאכול עם הזר על שולחן אחד הפי' יתערב שוה בשוה כו' ומותר לבטלה ברוב כו' ולשיטתו ה"ה בכל איסורי דרבנן אלא היכא דליכא למיגזר אטו דאורייתא כגון כלי שאב"י וכמ"ש לקמן בד"ה (אבל קדירה) [כלי גללים] כו' המגס בה"ג נקביתי דהא חלב שחוטה הוא ג"כ דרבנן כמו מי חלב ומדוע כהן בס' בעינן והב"מ מיהו בב"י בסימן ק"ט כתב דכל הפוסקים חולקין עליו יעוי"ש ובש"ך שם) : בר"ה וה"ס יכל כו' (היינו דבה"ג שגם דגופו לא בטיל מ"מ טעמו בטיל) : בא"ד בשר בחלב אסור בהנאה הלכך וכו' (והוא דין אחר ועי' בסימן צ"ד בש"ך ס"ק י"א אי צריך להשליך דמיו כו' בקדירה שאב"י) : בא"ד יש להסתפק בב"ה דרבנן כגון ששהה כו' הסרוהו בהנאה או לא וכו' (מיהו בביטול ודאי אסור מכח דנבלע בה חלב וע"י ביטולו יהא איסור דאורייתא ובמקום אחר באלרתי בארוכות) : ובשה"ד אך אם של ישראל אחר הוא יפרע לו דמים (עי' בבילה [דף לח] בסוגיא דמים ומלח הכי שנתערב וכו' יאכל כלה והדי) : בר"ה ואורי"ת דעירוי כו' ונא"ד מיהו שאר תרנגולות לא היו נאסרין וכו' (היינו מחמת איסור דם מבא"כ אם הי' אחת מהן טריפה כולן נאסרים) : בר"ה וגם אפי' בלא כיבוס כו' ונא"ד אם יש לחלק באיסור בין דבר שנדבק כו' וכמו שמחלק בפ' התערובות גבי ספקן שאני רוק דקריר (וכן הוא שם בדף ע"ט לענין רוקו של נדה כו' דקריר ופרש"י נכנס בספקן בחזקה כו' וה"ה דיש להסתפק לענין כיבוס) : בר"ה וכלי ברזל כו' ובא"ד וקודם טבילה מברך על טבילת כלי מתכות (ועי' בפוסקים) : בר"ת וכ"ב מהרי"ת אבל בא"ז כתב דאין ראוי כו' (היינו בלא טבילה ובברכות י"א בהרא"ש דלכאורה מבמע וכו') : בר"ה כלי גללים כו' וכלי עצם א"צ הגעלה (אמנם בסימן תנ"ה קי"ל דכלי עצם בעי הגעלה ועיין ביו"ד סי' נ"ט מזה): בא"ד קדירה הבלוע בה איסור (כמו תרומות הו"ל וה"ס שאר איסורי דרבנן כמו בכ"ת דרבנן לשיטתו דבטיל ברוב כמו תרומה והלה דרבנן ומ"ב ולא אתי לאיחלופי בדאורייתא הייתו מבא"ב כלי שאב"י דגזרינן אטו ב"י בה"ג נ"מ הגעלה זו בכ"ח ונדעת בט"ס ביו"ד סי' קכ"א גם בזה מהני הגעלה ג"פ אמנם לדינא קי"ל שם בטור דל"מ הגעלה בכ"ח אלא בדבר שאין לו עיקר בתורה כתרומה והלת הו"ל יעוי"ש) : בא"ד דמתכת ויורה שהיה התלה תמציבים כבירה ונוקבן ותיקנם ואח"כ בישלו בהם כו' (היינו שהואיל שלא נבלע בה האיסור עד אחר מעשה שלאי מהני הגעלה ואמריע ביה כבולעו כ"ם כהגעלתו) : סליק

פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל ממסכת עבודה זרה

הוגה ונתקן ע"י הנדפס בפעם הראשונה בנאפולי שנת רנ"ב

פרק ראשון

שלשה ימים לפני אידיהן של עובדי כוכבים וכו (דף ב)

אידיהם הבליהם כמו למועדיהם ואסור לקרותם מועדים לפי שהם הבל על האמת ואלה שלשה ימים מלבד יום האיד עצמו ואסרנו שישאל מהם או ילוה מהם לפי שהם משבחים לעבודת כוכבים עליהם על זה ויהיה הוא סבה לשבח לעבודת כוכבים ואם הוא מלוה על פה מותר לקבל מהם לפי שהוא מציל מידם ואין הלכה כר' יהודה :

רבי ישמעאל אומר וכו' (דף ז ע"ב)

פסק ההלכה בגולה אין אסור אלא יום אידיהן בלבד וכל מה שלוקחין ומוכרין עמהם ביום אידיהן אסור כלומר שאסור ליהנות ממנו ואין הלכה כר' ישמעאל :

ואילו אידיהן של עובדי כוכבים וכו' (דף ח)

אלו הזמנים הנזכרים היו מפורסמים באותו הזמן אצל העובדי כוכבים והגלויה אליהם וכן כל מועד אומה בכל מקומות העולם כשהן עובדין עבודת כוכבים חייב לנהוג בהן כמו שזכר : מיתה שיש בה שריפה שהיה בה קטורת או שריפת בגדי המת וכלים וגנוסיא של מלכים הוא יום שמתקבצין בו להקים מלך ואין הלכה כר"מ : גלורית הוא שער המניחין באמצע ומגלחין מה שסביבותיו מכל הצדדין ותספורת כזה אסור לנו מן התורה. כדי שלא נתדמה להם אבל אין חייב עליו מלקות אלא אם שתת הפאות כמו שבארנו במכות :

עיר שיש בה עבודת כוכבים כו' : (דף יא ע"ב)

אמרו מהו לילך לשם שישים אותה דרך לילך משם לזולתה לפי שאסור ליכנס לעיר שיש בה עבודת כוכבים כל שכן לדור בה וכל שכן לסחור בה והנויות מעוטרות חנויות העיר שמייפין אותם בהיזה מין ממיני הנוי שיעשה הכל הוא לעבודת כוכבים ולפיכך כל מה שיש בה אסור בהנאה ולפיכך יודע לך שכל עיר של אומה שיהיה להם בה בית תיפלה שהוא בית עבודת כוכבים בלא ספק אותה העיר אסור לעבור בה בכוונה וכל שכן לדור בה אבל אנחנו תחת ידיהם בעונותינו ובוכנים בארצם אנוסים ונתקיים בנו מה שנא' (דברים ד) ועבדתם שם אלהים (אחרים) מעשה ידי אדם עץ ואבן ואם העיר דינה כן קל וחומר דין בית עבודת כוכבים עצמו שהוא אסור לנו כמעט לראותו וכל שכן ליכנס בו :

אלו דברים אסור למכור וכו' : (דף יג ע"ב)

אצטרובלין הן הנקראים בערבי קנ"ס קדיס"י והם הקטנים מן הצנוב' : ובנות שוח מין ממיני השקמה : ובטוטרותיהן הענפים שנתלין בהן הפירות : ומה שאמר רבי מאיר דקל טב רצונו לומר פירות דקל טב לפי שהפירות הטובים יקרבום לעבודת כוכבים : וחלב קנים בעוסין מהם הסוכר"א. ונקליבס מין ממיני העשבים המעולים ומה שאמר ר' יהודה אין מקריבין חלב לעבודת כוכבים ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור ר' מאיר אומר אף דקל טב וחצב ונקליבס אסור למכור לעובדי כוכבים והלכה כר"מ באוסר למכור דברים אלו גזירה שמא יקריב מהם לעבודת כוכבים :

מקום שנהגו (שלא) למכור בהמה וכו' : (דף יד ע"ב)

בהמה גסה אסור למכרה לעובד כוכבים לפי שהוא מצווה על שביתת בהמתו ואסרו למכרה לו על דרך גזירה שמא ישאיל אותה לו או ישכיר אותה לו ויאמר כמו שמותר למכרה כמו כן הוא מותר להשכירה ולהשאילה ויעבוד בה עבודת כוכבים[בשבת]והיא של ישראל ולפיכך מותר לו למכרה על ידי סרסור כמו שבארנו ברביעי מפסחים: והשבורה ג"כ משמשת לטחון וכן בתירה אומר הסוסים שמביאין עליהם הציידין העופות שצדין בהם מותר למכרם להם לפי שסבר החי נושא את עצמו ואפילו בהמה ועוף כמו שבארנו בעשירי מפסחים : וחכמים אומרים כי האדם בלבד הוא שאמרו בו החי נושא את עצמו כמו שנתבאר בפרק עשירי משבת ואין הלכה כבן בתירה א) ואין הלכה כר' יהודה אבל שאר בהמות מותר למכור לעובד כוכבים שהם ידועות לרכוב בהם בלבד :

אין מוכרין להם דובים וכו' : (דף טז)

כל דבר שיש בו נזק לרבים כגון כלי מלחמה כולן וכלי יסורין כגון שלשלאות וכבלי ברזל וניצוקי' וכמו כן אין מתקנין להם כלי מלחמה ואין מלטשין להם החרבות והרמחים וכיוצא בהם שלא לעזור שמשחיתין בארץ להשחית : בסילקי וגרדינין ואצטדיא וביאה כלן תארי כהאות והאצטבאות שעושין לכבוד עבודת כוכבים ובשבילה : ובימוסות ברניות והרמונות וכפה בגין שפוי כמין קשת :

ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים וכו' : (דף יט ע"ב)

עיקר איסור דברים אלו מה שאמרה תורה לא תחנם לא תתן להם חניה בקרקע לפי שזה בכלל לא תחנם : ואמר ואין צריך לומר שדות לפי ששדות יש בהם שני דברים אחד מטעם לא תחנם והשני שמבטל מהן הפרשת תרומה ומעשרות והלכה כרבי יוסי ובלבד שישכיר כל אחד ב' אבל ב' או יותר לא ישכיר להם שלא יעשה שכונת עובדי כוכבים :

אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית וכו' : (דף כא)

הם אמרו אף במקום שאמרו להשכיר הוא דברי ר' מאיר שאומר שלא ישכיר להם אלא בסוריא בלבד אבל לא בארץ ישראל אבל לדעת רבי יוסי יהיה סוגית הדברים כן כשאמרו לא לבית דירה אמרו ואין בזה מחלוקת שהוא ישכיר לו בית לעשות ממנו אוצר או ליהנות בו הנאה מועטת על דרך ישוב הארץ ולהעביר הטעה ואמרו על שמו כלומר על ישראל בעל המרחץ ועובד כוכבים הדר בו יחמם אותו בשבת ויכנסו בו העובדי כוכבים ואומרים רחצנו במרחץ פלוני היום ובזה יש חילול השם למי שישמע זה ואינו יודע שהוא שכור אצלו לזמן קבוע בדמים ידועים וזה היה בימיהם שהיה מנהגם כמו שזכרנו אריסות למרחץ לא עבדי אינשי אבל בזמננו זה דין המרחץ ודין העבדים ושאר הקרקעות אחד הוא ונוהגי לבעל קרקע נהשכירו וזה מפורסם לכל בני אדם :

הגהות הגרי"פ א) עי' תוי"ט פ"ד מ"ג בפסחים ד"ה בו בעירא :

פרק שני

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים וכו׳ : (דף כב)
ואפי׳ בהמה נקבה אין מניחין אצל עובדת כוכבים שמא יבא עובד כוכבים אצל אותה עובדת כוכבים וירבע הבהמה הם אמרו לא תייחד אשה עמהם ואפי׳ ביחוד שהוא מותר לה יחוד כמותו להתיחד עם ישראל כגון שתהיה אשת העובד כוכבים עמו וכיוצא בזה ממה שבארנו במקומו ובסוף קידושין : ובת ישראל לא תילד את העובדת כוכבים לפי שמגדלת בן לעבודת כוכבים ואם הוא בשכר מותר מפני איבה ומטעם זה לא תניק בנה של עובדת כוכבים . ואמרה ברשותה שלא תתייחד עמו לפי שהם חשודים על שפיכת דמים :

מתרפאין מהן ריפוי ממון וכו׳ : (דף כז)
ריפוי ממון שירפא לו העובד כוכבים בהמתו או עבדו וריפוי נפשות שירפאהו לו עצמו וזה דוקא כשנתן לו הרפואה משלו אבל כשיאמר במה שיתרפא מותר ולפיכך מותר לנו לקחת נסחאות הרפואות מהן ואסור לקחת מהן פירוש עניניו ואין הלכה כרבי מאיר :

אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין וכו׳ : (דף כט ע"ב)
אנדריינוס קיסר היה עושה טיט ידוע וגובל אותו ביין ימים הרבה ואחר כך עשה ממנו כלי חרס בלתי מבושל והיה מוליך אותו עמו וכל שעה שהיה צריך יין היה שורה חתיכה מאותן הכלים במים והוא נמוח ויפקע הטיט וישאר המים מזוג ביין והיה שותה ואותו מעשה היו עושין בני אדם בזמן חבור המשנה והוא נקרא חרס אנדריני מיוחס לאנדריינוס : ולבובין גזור מלב לפי שהיו נוקבין על לבן ומוציאין אותו והוא מין מעבודת הבעלים : ותרפות הגרעון הבזוי ומקום התורפה קורין למקום הנבזה והנקלה והוא כינוי לדרך בזיון לבתי עבודת כוכבים שהולכין להם ולפיכך נקראו התועים שהולכים בתרפות : והבאים מותר כשבאו יחידים אבל שיירא אסורין שמא דעתן לחזור והלכה כרשב"ג וכר"ע :

גודות של עובדי כוכבים וקנקניהן וכו׳ : (שם)
גודות העובדי כוכבים וקנקניהם כמו שאומר לך והוא שאם הם חדשים ולא נשתמש בהן העובד כוכבים מותר לנו לתת לתוכו יין מיד ואם הם ישנים שכבר נשתמש בהן העובד כוכבים ימלא אותן במים שלשה ימים מעת לעת ויחליף מהם המים בכל כ"ד שעות ואחר כך יתן בהן יין ואם נתן בהם ציר או מוריים וכיוצא בהן בתחלה ואף על פי שלא נתן בהם מים שלשה ימים מעת לעת מותר לתת בו יין אחר כן ומותר לתת בהם שכר לכתחילה וכמו כן אם החם אותם באש מותר שיתן בהן יין ואם לא עשה בהם אחד משלשה דברים אלו ונשתהה אצלו שנה תמימה מותר לתת בהן יין : כבר זכרנו פעמים שהחרצנים הם גרעיני הענבים והזגין הקליפה שעל הענב : ולחים נקראים כל שנתן ייבשים אחר השנה ומה שאמרו חכמים מותרין רצונו לומר מותר באכילה והיה מנהגם לתת יין בקצת מיני המוריים ולפיכך אסרוהו באכילה ונתבאר בתלמוד שכשנתברר ממראה אותן מוריים בתכונתו שלא היה בו יין שהוא מותר באכילה ובית אונייקי מקום שרוב העגלים הנמצאים שם היו קרובים לעבודת כוכבים והיה רוב אותם העגלים לעומת שאר כל הבהמות מיעוט · ור׳ מאיר חייש למיעוט לפיכך אמר גבינת אותה העיר אסורה בהנאה בשביל קיבת עגלי עבודת כוכבים ורבנן לא חיישי למיעוט ולפיכך אומרים אסור באכילה בלבד ואין הלכה כר"מ בכל דבריו :

אמר רבי יהודה שאל ר"י וכו׳ : (שם)
מה שהשיא׳ שלא יודיעו בטעם אסורו לקירוב אותה גזירה דלמא אתי לזלזולי בה ולפיכך היה מנהגם כשהיו אוסרים שום דבר בגזרה לא היו מודיעים טעם אותה גזירה כל אותה שנה עד שיתפרסם איסור אותו הדבר ונודע אצל הנשים ועמי הארץ באותה שעה מודיעים הטעם וסיבת איסור גבינת העובד כוכבים שמא יעמידנה בעור קיבת נבילה לפי שהוא מעמיד ג"כ וכבר נודע שחיטת עובד כוכבים נבילה וכשהעמיד בעור הקיבה נאסרה אותה גבינה לא מטעם בשר בחלב לפי שבשר בחלב אינו אסור אלא בנותן טעם כמו שנתבאר בחולין אבל הוא אסור בשביל שחיטת עובד כוכבים ולא נאמר בזה אחד משישים לפי שהוא מעמיד ומעשה הנבלה הוא נראה וכאילו הגבינה כולה נבלה לפי שהדבר שאסור כשנתערב עם המותר והיה מעשה אותה הדבר האסור נראה ונגלה אינו בטל במיעוטו ואפ׳ הוא נעלם הנה הוא אוסר הכל ואפי׳ היה אותו הדבר האסור כל שהוא ולא נאמר עליו לא אחד משישים ולא אחד ממאה כמו שבארנו בשני מערלה באמרם כל המחמץ וכל המתבל וכו׳ והמעמיד גדול ממחמץ וממתבל וכן אמרו הכל הולך אחר המעמיד ואמנם קיבת הנבלה עצמה היא מותרה לפי שהיא פירשא בעלמא רצוני לומר כעין צואה והלחות שאינה כגוף הבהמה ולפיכך מותר לנו ליקח קיבות העובד כוכבים ונעמיד בהן הגבינה וכמו כן כשאנו רואין העובד כוכבים שהעמיד החלב בקיבה ע"מ מותר לנו לאכול אותה גבינה ולא תועיל בזה הפרסום ולא מה שהדעת נותן על הרוב אלא ראיית העין ואשר הביא שלא תאסר הגבינה משום חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו לפי שטעם איסור זה כדי שלא יתערב חלב בהמה טמאה עם אותו החלב ועיקר הוא בידינו שחלב בהמה טמאה אינו מעמיד הנה שלא נשאר איסור אלא איסור נבלה בלבד כמו שזכרנו :

אלו דברים של עובד כוכבים וכו׳ : (דף לה ע"ב)
רוב דברים אלו כגון הפת והשלקות וכיוצא בהן כולם נאסרו כדי שנתרחק מהם ולא נתערב עמהם כדי שלא נמשך בהתערבנו עמהם לשליח יד במה שהוא אסור וזה ענין אמרם משום חתנות ואלה הדברים הם מכלל שמונה עשר דבר שגזרו כמו שבארנו בראשון משבת וזה שאתה רואה שאנו אוסרין שלוקיהן אינן הדברים ששולקין בכליהם לפי שזה נקרא גיעולי עובד כוכבים אבל הם הדברים שאין בהם גיעולי עובד כוכבים ולא כיוצא בהם אבל הם אסורים בשביל שנגמרה מלאכתן על ידי עובד כוכבים לפי שהחכמים אסרו בשביל להתרחק מהם גם כן כל מה שיבשל העובד כוכבים ואפי׳ בישל שום דבר ברשותנו אלא אם היה אותו דבר נאכל כמו שהוא חי או אינו עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת באותו מקום כי בזה לא יאסר כשבשלן עובד כוכבים משום בשולי עובד כוכבים ולא יתערב לך איסור בשולי עובד כוכבים באיסור גיעולי עובד כוכבים וכבר בארתי זה אבל השמן פסק ההלכה ששמן העובד כוכבים מותר ופתם יראה מתלמודנו הבבלי שהוא אסור אבל פת השוק שמוכרין הנחתומין אסורו מעט וקרוב להיתר מפת בעלי בתים · והולכי דרכים ובשעת הצורך הדבר מותר לדעתי והוא חוזר למנהג המדינה כמו שבארתי בפסחים ואין הכבשין שנותנין בהן יין אסורים בהנאה לפי שאין נראה בהם טעם היין אבל הוא נמס ומתבטל טעמו ולפיכך אינו באיסור הנאה לפי שלא נראה בם מעשה היין . וטרית מין ממיני הדגה והוא דג טהור שכותשין אותו עד שהוא שב כמו עיסה וכשהוא נדוק וככתש אסרנוהו שמא נכתש עמו דג טמא ואין שם צורה שיורה עליו וציר הוא מרק הדג המלוח שמתמלא ממנו וכשאין בו דג אין אנו יודעים אם הוא תמצית דג טמא או מדג טהור הוא ולפיכך אסור וחילק מין מן הדגים והוא טהור אבל כשהוא קטן לא תמצא בו קשקשת ולא סנפיר עד שיגדל ונדלים בו ואסרנוהו לפי שיעלה מן הים עם מין אחר אסור ויתערב בו עירוב גמור עד שלא יכירו אותו אלא יחידים מבני אדם : וקורט של חלתית חתיכת חלתית ואסרו אותה לפי שהעובדי כוכבים חותכין אותה בסכיניהם כשמוכרים אותה ובהן שומן הנבלה וחורפת החלתית יתפשט אותו השומן בגוף החלתית ומחסר חורפתו ואותו שומן הוא נותן בו . טעם לשבח וזה אסור כמו שיתבאר בסוף מסכת זו : ומלח סלקונדית מלח ממקום ידוע היו מעלין אותו גדולי העובדי כוכבים על שלחנם והיו מגבלין אותו בחלבי החזירים ושומן הדגים וכיוצא בהן ממה שממתק אותו ומשביחו ולפיכך הוא אסור ומה שכפל ואמר הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה למעוטי מוריים וגבינה בית אניאקי שהן אסורין בהנאה לדעת רבי מאיר שמשנה זו שלו :

ואלו מותרין באבילה וכו׳ : (דף לט ע"ב)
ואפילו ישראל רחוק מן העובד כוכבים והיה ישראל יושב אבל כשהוא עומד רואה את העובד כוכבים ולפי שכשהוא עומד רואהו מאיזו בהמה הוא חולב אותו החלב מותר ואף על פי שהוא יושב ולא ראהו כשהוא חולב לפי שהעובד כוכבים מתיירא שיעמוד ויראהו כשהוא חולב מן הטמאה וכאילו רצונו לומר באמרו בכאן רואהו שהוא מצוי עמו שהוא יכול לראותו בשעה שהוא חולב והדבדבניות אותן החתיכות שרודין מן הכוורת שבהן הדבש ואע"פ שהן נוטפות לחות לא נאמר שמא הזיל עליהן יין וגם אותה לחות לא תכשיר ואף על פי שהדבש מכשיר מכלל השבעה משקין כמו שזכרנו וכמו שנבאר במקומו במסכת מכשירין לפי שהוא באותה שעה כעין אוכל לא משקה עד שמתיכין אותו ומוציאין דבשו ובתוספתא מסכת טהרות דבש הזב מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין חישב עליהם לאוכלן מטמא טומאת אוכלין וזה לפי שלא יתייחד המשקה בעצמו עד שמתיכין אותו בכונה ומסלקין אותו מן הדונג ודע זה : וטרית שאינה טרופה אינו רוצה לומר שהדג נשאר כמו שהוא שזה מבואר הוא אבל רצונו בו ואפי׳ שהיא כתושה כשאינה טרופה בתכלית היא מותרת וזה הוא שישאר ראש הדג ושדרתו נראים עד שיודע מאותה צורה שהוא דג טהור ואמרו עלה של חלתית ואפילו שנדבק בו קורט חלתית ר׳ יוסי אומר השלוחין אסורים אומר כשהיו הזיתים השרויין במים נתרכך עד שכשתקח זית אחד מהם תקח אותו מבלי הגרעין שלו ויפול (הנויה) [הנה] הוא אסור וזה הוא פירוש השלוחין כאילו אמר השולחין כמו רוכב ורכוב וטעם זו לדעתו לפי שהוא אומר שהיין השליכו עליהן ולפיכך נתרכך בשרם ונאסרו החגבים מן הכד כשהמוכר משים אותם לפניו לפי שהיה מנהגם לזרוק עליהם יין פעם אחר פעם כדי שלא יתייבשו ויכסום אבק ואם הוא מוכר מן האוצר או ממקום כנוסם מותר לפי שאין צד להסרם ואמרו וכן בתרומה רצה לומר וכן בכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין כל מה שהוא בסל שלפניו שהוציאו למכרו הוא אסור ואין ראוי לקחתו ממנו ואשר יהיה אצלו באוצר מותר לפי שהוא מתיירא שידעו זה בני אדם ויאמרו שהכל הוא תרומה שמכר לשם חולין והוא מסכן במעט ואומר שהוא חולין ולא יסכן המרובה שירא שמא יודע רמאותו ויפסיד הכל ואין הלכה כרבי יוסי :

פרק שלישי

כל הצלמים אסורים וכו׳ : (דף מ ע"ב)
חושבין בעלי זה המעשה כי כשתהיה השמש במעלה ממעלות הגלגל איזו מעלה שתהיה יעשה צלם לאותה המעלה על דמות הצורה המיוחסת לאותה המעלה ונראים ממנו כחות במציאות בעניני אותה צורה והפועלים המיוחסים לה והם מקטרים לאותו צלם ומתפללים לו ומגדלין אותו בשעה שתהיה השמש באותה מעלה וזה מין ממיני הצלמים ונקרא בערבי טלאס"ם ובמקום ר׳ מאיר היה הצלם מין זה מן הצלמים וכבר ידעת שרבי מאיר חייש למיעוט ולפיכך גזר על כל הצורות שהן אסורות לפי שקצתן עשוין לעבדן פעם בשנה כשהשמש [חלה] (ס"א עלה) באותה מעלה וחכמים לא חיישי למיעוט ואומרין שעושין אותו לנוי בלבד· ואם היה בצד הצורה שום דבר ממה שזכר ת"ק מקל או ממה שהוסיפו בברייתא והוא חרב ועטרה וטבעת אותה שעה נודע בבירור שנעשית בעיון ובקטרת ובתפלה ובקרבן כמו שהוא מפורסם אצל בעלי המלאכה זו ובלבד שתהא צורה זו על פתח המדינה ואין מחלוקת ביניהם שכל הצורות שבעיירות ובארמונים אסורות לפי שנעשו לשם בבירור לעבודה לפי שאין אותם מקומות מקום לנוי שנאמר לנוי נעשו ואפילו שאין בידו מאומה והלכה כחכמים :

המוציא שברי צלמים וכו׳ : (דף מא)
תבנית יד ורגל אינו יד צלם שנשבר לפי שזה הוא שברי צלמים אבל מתחלת עשייתו נעשה צורת יד בלבד או צורת רגל וכן צורת איזה אבר שיעשה וממעשהו יתבאר אם מתחלת עשייתו נעשה נפרד או אם נשבר מצורה שלימה :

המוצא כלים וכו׳ : (דף מב ע"ב)
צורת חמה ולבנה אין ענינו שימצא עגול ויאמר זה הוא שמש או קשת עגול ויאמר זה לבנה אלא שבעלי הצלמים הנקראים טלאס"ם מיחסים לכוכבים צורות עד שאומרין צורת שבתי צורת זקן שחור וצורת נוגה צורת נערה יפה בחלי זהב וצורת השמש צורת המלך מעוטר יושב על עגלה וכן מייחסים לכל המזלות וכוכבים צורות הרבה והם באותן הצורות חולקין מחלוקות הרבה לפי שהם מאמרים כוזבים והכזב על הדבר מן הדברים יגדל וירחב בלי ספק : ואמרו צורת חמה ולבנה ר"ל שימצא הצורה המיוחסת אל השמש והצורה המיוחסת אל הלבנה על איזה דעת שיהיה . והדרקון צורת גוף שיש בו ציצין קשקשין הרבה כבין סנפירין כקשקשי הדג וזו הצורה היתה אצלם מהודרת לפי שהן מיחסין אותן לחלק מחלקי גלגל והגיד לי איש אחד מבעלי מלאכה זו שזו הצורה הוא הצורה לתלי הלבנה ונקרא בערבי א"ל גוזה"ר ושהיא נעשית על תבנית כך בשעה כך וכך ושאלתיו באיזה ספר זכרו זה לפי שאני לא ראיתי מעולם צורה זו ואמר כי מלמדו בדה מלבו צורה זו עם הרבה דברים שמסר לו בסוד: וכלים מכובדים הם חלי זהב וכסף ובגד משי ומה שזולתו הם כלים מבוזים והלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכרבי יוסי :

שאל פרקלוס וכו׳ : (דף מד ע"ב)
אפרודיטי שם הכוכב הנקרא נוגה וכן כתוב שם נוגה הנקרא בערבי א"ל זהר"א בספרי הצלמים הנקראים בערבי טלאסי׳ אפרודיטי והיה באותו המרחץ צורת נוגה : וזה שאמר לו אין משיבין במרחץ אמנם אמר לו זה אחר צאתו מן המרחץ והתנצל לו לפי ששתק ולא השיב לו על שאלתו ואמר לו מה שמנעני מלהשיבך דבר לפי שאין משיבין בבית המרחץ :

העובדי כוכבים העובדים וכו׳ : (דף מה)
רבי יוסי סבר שאילן שנטעו לשם אילן ולבסוף עבדו אסור לפי שיש בו תפיסת יד אדם וחכמים אומרים כי כיון שנטעו והוא לא נתכוין בו לעבדו בשעת נטיעתו הוא כמו הר וגבעה ועבודתו אחר כן אינו אוסר אותו ור׳ עקיבא הודיענו בעיקר שנחקר בו בשביל מקומות עבודת כוכבים ואינו חולק עם אדם ואין הלכה כרבי יוסי :

מי שהיה ביתו וכו׳ : (דף מז)
אע"פ שהוא כונס לתוך שלו אסור לבנות אותו המקום הפנוי לעבודת כוכבים לפי שהיה מהנה אותם אבל ממלא אותו בדברים מאוסים ויתן שם קוצים וכיוצא בהם ודע שטומאת עבודת כוכבים דרבנן ולפיכך היו מקילין בה מכל צד ואומרים שהוא נדמה כשרץ לטמא במגע לא במשא כשרץ ונדמה למת שאינה מטמאה אלא בכזית לא בפחות מזה ואין הלכה כר"ע ואפילו בעבודת כוכבים עצמה וכל שכן תשמישיה :

שלשה בתים וכו׳ : (שם ע"ב)

איזו אשרה וכו׳ : (דף מח)
סיוד הליבון שמלבנין בסיד וכיור הפתוח והציור : ואמרו וחדש הראוי בו או שחדש : וחלפין נקראין הענפין שנמצאו במקום אותן שחתכו והוא מה שאמר והחליף . ואמרו איזה היא אשרה הוא רוצה לומר איזו היא אשירה שנחלקו בה חכמים ור"ש לפי שאמר שהאשרות שלשה מינין ב׳ מינין אין בדין מחלוקת והשלישית והיא אותה שתחתיה עבודת כוכבים אומרים חכמים שהיא אסורה בהנאה כל זמן שעבודת כוכבים תחתיה וכשמסירין אותה מתחתיה היא מותרת כמו שקדם מדבריהם העמיד תחתיו עבודת כוכבים ובטלה הרי זה מותר ור׳ שמעון אומר אפי׳ לא בטלה ואע"פ שהיא תחתיו הואיל ולצורה עובד מותר ואין הלכה כר׳ שמעון :

לא ישב בצלה וכו׳ : (דף מח ע"ב)
לא ישב בצלה בצל גוף האילן אבל בצל ענפיה ועליה מותר לו לשבת שם וזה שאמרנו אם עבר טמא לפי שיש לומר אי אפשר שאין שם מתקרובת עבודת כוכבים וזה הוא דעת רבי יהודה בן בתירא שאומר מניין לתקרובת עבודת כוכבים שהיא מטמאה באהל שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל ואין הלכה כר"י בן בתירא לפי שלא נמשלה עבודת כוכבים למת אלא לפי שאינה מטמאה לפחות מכזית כמת כמו שבארנו אבל מטמאה תקרובת עבודת כוכבים במגע ובמשא כנבלה : וגוזלת את הרבים שיהיו ענפיה נמשכות על אויר רשות הרבים : וחזרין רבוי הנקרא חזרת והוא הנקרא בערבי חסא ומי גשמים מזיקין לו ולפיכך לא יזרע תחתיה ואפילו בימות הגשמים לפי שתועיל להם : וכבר קדם לך דעת רבי יוסי בזה הפרק שאין לחוש שתחזיר עבודת כוכבים ומשמשיה זבל לפי שאין אותו הזבל לבדו הוא סבת הצמח אלא הזבל והקרקע והמים והאויר והשמש והוא סבר זה וזה גורם מותר כלומר שיעשה דבר מן הדברים ויהיו סבות עשייתו מהם שנים או יותר מהם מותר ומהם אסור אותו הדבר הנעשה מותר וכן פסק ההלכה בכל הדברים ואמנם אמר בכאן זה הדבר כחולק על החכמים לפי שאמר להם על דעתכם שאתן חוששין בשוב עבודת כוכבים זבל (אבל) אף לא ירקוס בימות הגשמים וכבר בארנו שהלכה כרבי יוסי ועל תכרתו נעשה :

גת שמנו עצים וכו' : (דף מט ע"ב)

ההסק הראשון שמסיקין התנור הוא משליט בשול חרסו ואז הוא ראוי לאפות בו אחר כך ולפיכך יותך שאפילו כשיוצן שבח אותו ההיסק נשאר בו וזה הוא לדעת האומר זה וזה גורם אסור ופסק ההלכה בין חדש בין ישן יוצן כלומר שיניח אותו עד שיצטנן ויסיקו אותו שנית בעצים של היתר ויאפו בו וזהו מותר : ודברי ר"א יוליך הנייה לים המלח שיקח מדמיהן דמי הככר שנתערב בכל הפת וישליך אותו בים המלח עמוקים שלא ימצא לעולם : וזכר מחלוקתם בפת להודיע דר"א כי היכי דשרי בפת דעצים דאסורה ככר כליה ונשרפו כמו כן מיקל בדבר שהאיסור קיים כגון ככר שארג בו הבגד דאיתיה לאיסורא בעיניה ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח ואפי' בפת שכלה העצים וליתיה לאיסוריה בעיניה וחכמים אומרים כולן אסורות והלכה כר' אליעזר בכל ואפי' חבית של יין נסך כשנתערבה בין חביות יוליך הנייה לים המלח ומותר לו למכור הכל וליהנות בו :

ביצד מבטלה קרסם וכו' : (שם)

קרסום הוא כריתת ראשי הענפים וזירוד' כריתת הענפים שפייה גרירתם וכל זה כשיעשה אותו העובד כוכבים לפי שהעיקר אצלנו שלא יבטל עבודת כוכבים אלא עובד כוכבים שיודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה וכך אמרו דפלח מבטל ודלא פלח לא מבטל לפיכך אמרו בטיב עבודת כוכבים שלא יהיה נער קטן או מקולקל הדעת :

פרק רביעי

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים וכו' : (שם)

ר' ישמעאל אומר שלש ואפילו היו ברחוק ממנו ד' אמות אסורות לפי שאמרי' כנוסים מרקולים קטן מנגד מרקולים גדול' כיון שהיו שתי אבנים או ג' נראין עמו אסורות והלכה כחכמים :

מצא בראשו מעות וכו' : (דף נא ע"ב)

אמנו מותרין ובלבד שימצאם על דרך בזיון המעות כשיהיו בכים תלוי בצואר אותו הצלם וכסות שתהיה בגדיו מכופלין נתונים על ראשו וכלים שיהיו תלויין על ראשו שנכנס ראשו ממושבו :

עבודת כוכבים שהיה לה גינה וכו' : (שם)

אמרו בטובה ושלא בטובה רוצה לומר בטובת כומרים :

עבודת כוכבים של עובד כוכבים וכו' : (שם)

אמר רחמנא בעבודת כוכבים דעובד כוכבים פסילי אלהיהם תשרפון באש משעה שפסלו נעשה לו אלוה ואמר בעבודת כוכבים דישראל ושם בסתר עד שיעשה לה הדברים שבסתר כגון שיקטר לה אז ישתחוה וזולת זה כמו שנתבאר בסנהדרין :

ביצד מבטלה וכו' (דף נג)

פחסה הניקה ואמרו כשפחסה בפניה פירוש כשהחליק פניה עד שהסיר צורת הפנים באותה שעה תבטל אבל כשהחליק שאר גופה בשלא חסר ממנה כלום אינה מבוטלת ומחלוקת רבי וחכמים הוא כשמכרה לעובד כוכבים אבל כשמכרה לצורף ישראל דברי הכל בטלה והלכה כחכמים :

עבודת כוכבים שהניחוה וכו' : (שם ע"ב)

בימוס היא אבן גדולה מניחין אותה להקריב עליה והוא מין מן המזבחות וכשמולך מלך מקים בימוס ואם הוסר ממלך או מת ומלך אחר יניח הבימוס הראשון ויעשה שני לעצמו ואז הוא מותר ליהנות מן הראשון וזה פירוש אמרו מפני שמעמידים אותן בשעה שהמלכים עוברין כלומר שהסבה שהבימוסים הרבה שבזמן שמעבירין המלך בטל אותו הבימוס ויעשה אחר לעצמו המולך ואז כל הראשונים מותרין :

שאלו את הזקנים ברומי וכו' : (דף נד ע"ב)

ממה שאתה צריך לידע כי הפילוסופים על השלימות אינן מאמינין הצלמים דצוני לומר הטלמסאות אבל מלעיגין מהן ומאותן שחושבין שיש להם פעולה ובאור זה יאריך ואמנם אני אומר זה לפי שאני יודע שרוב בני אדם כלם נפתים בזה פתוי גדול מאד ובדברים דומה להם ומחשבים שיש להם עניינים אמתיים ואין הדבר כן עד כי הטובים החסידים מבני דתנו חושבים שהם דברים אמתיים אלא שהם אסורין מצד התורה בלבד ואינם יודעים שהם דברים בטלים כוזבים ונצטוינו בתורה שלא לעשותם כמו שהזהירה על הכזב והם דברים נתבררה להם פרסום גדול אצל העובדי כוכבים ועיקר זה באומה הנקראת נאבים והם האומה שיצא אברהם אבינו ע"ה מביניהם וחלק על טעותם וסברתם המקולקלת במה שנתן האלהים בלבו מן החכמה והיו מגדלין ומכבדין הכוכבים ומיחסין להם פעולות שאינן להם והם שכתבו ספרים בדיני הכוכבים והכשוף והשבעות והמזלות הרוחניות ודבר הכוכבים והשדים והגדת העתידות ומעונן ומנחש על רוב מיניהם ושאלת המתים והרבה מכיוצא בזה שצפה התורה האמיתית חרבה עליהם והכריתה אותה והם עיקר עבודת כוכבים וענפיה וזה שהכזב הראשון גזרת הכוכבים שנתברר במופת בחכמת הטבע בטול הקדמותיו הראשונה באמרם הכוכב הפלוני רע ונקבה וכוכב פלוני טוב ומגלית והחלק הפלוני מן הגלגל יאות הכוכב הפלוני והוא הפך הכוכב הפלוני עם היות הגלגל כולו גוף אחד מתדמת החלקים אין בו שינוי ולא כזב ושתי הקדמות אלו הם עמודי גזרת הכוכבים אשר בהתברר בטולם כמו שנתברר בטלו חלקים עד סופם אחר כן הרכיבו כזב שני על הכזב הראשון והוא הצלמים הנקראים הטלאסמס ואמר שכשיהיה כוכב פלוני המצליח במקום הגאות לו תעשה צורה על תואר כך וכך ותביא מן התועלת כך וכך וכשיהיה הכוכב הפלוני הנקשה במקום פלוני שהוא הפכו תעשה לו צורה בתואר כך וכך ותדחה בו מן הרעה כדוכך ונתרחב זה השער כפי רוחב גזרת הכוכבים ומה שייחסו לה מן הפרטים: אחר כן הרכיבו כזב שלישי על אלו השנים והוא עבודת כוכבים ואמרו שצורה זו הנעשית במזל לומה כך ועל המצב הפלוני כשיקושר בדבר פלוני ויתפללו לו בדברים כך וכך וישתחוו לו הוא יסיר רעת דבר פלוני ודברים אלו עושים לפי שבימים הראשונים קבלו בני המדינות ופתו המון עמי הארץ ואמרו להם כי הצלחת ארצותיכם ועניניכם כשתעשו אלה הצורות וכשמתקבצים לבתיהם מכבדים אלה הזקנים שיודעים סודותיהם ובזה קמה המלכות וחשבו שאותו הדבר אמת והיו מאמינין בו כמו שאנו מאמינין בנביאים עליהם השלום מן השלמות והחסידות הלא תראה היאך קראם הכתוב נביאי הבעל ונביאי האשרה אחר כן באו הלוקשי הדעת ומצאו אותם הדברים ואותם הספרים וחשבו שהן אמת ושיש בהם תועלת ולא ידעו שהם כזבים שנעשו בזמן מן הזמנים לתועלת שעה אמר הנביא אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטב אין אתם וכבר בארו החכמים שכל מה שיהיה מהם מהפעולות אלה הצלמים הוא בדרך מקרה ומייחסים אותן להם וזה ענין פילוסופים ברור וכמו כן מצאתי להחכמים שעוררו על גזרת הכוכבים שהן נוהגין דרך המעונן והמנחש לא שהם סבה כמו שחושבין האצטגנינין אמרו לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים וזהו דעת הפילוסופים בהם ואלו הדברים כלם שבדאו הנאבים אין מהם בפילוסופי יון דבר קטן או גדול וכבר הארכתי אני בכאן אבל יש בו מקום תועלת ותקון אמונה לפי שנטעון בני האדם בכוכבים והצלמים ר"ל הטלאסמס אינו דבר מועט וכבר יצאו מן התורה פעם אחת בשביל מה שהיו מאמינין אותם מאמתתם :

לוקחין גת בעוטה וכו' : (דף נה)

כשיהיה מרזב הגת סתום עד שלא יהיה נגר ממנו כלום אלא שנדרכים הענבים קאתם עם קאתם אינו מתנסך לדעת משנה הראשונה : ותפוח שם פסולת הענבים שעושין צבור באמצע הגת : ואמרו מכאן השאר מותר הוא משנה ראשונה שהיא מתרת שידרוך העובד כוכבים ואינה הלכה :

דורכין עם העובד כוכבים וכו' : (שם)

דורכין עם העובד כוכבים בגת אבל לא בוצרין עמו היא משנה ראשונה וזה הטעם לאסור שיבצור העובד כוכבים עמו לפי שעיקר בידינו שבוצר לגת הוכשר וכשנוגע בו העובד כוכבי' הנה טמאו ויהי' הוא עוזר לטמאו כשהוא בוצר עמו והלכות משנה זו כולם בנויות על עיקר אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י וכבר זכרנו זה פעמים הרבה אבל מה שהתיר לבעט עמו לפי שסבת הטומאה כבר עברה לפי שכבר נטמא במגע עובד כוכבי' והוא מוכשר כמו שהוא עיקרנו. וטעם אינו עושה יין נסך עד שירד לבור וכל זה אינו הלכה אבל פסק ההלכה מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ויין כיון שהתחיל לימשך נעשה יין נסך ולפיכך בוצרין עמו ואין דורכין עמו ודע שאסור לישראל שישתמש לו עובד כוכבים בבציר לכתחלה בשום פנים ואפי' להביא לו הענבים לגת כ"ש זולתו וכך באו התלמוד משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב אמנם ישראל שהוא עושה בטומאה הוא עובר עבירה לפי שהוא מטמא מה שיש בו זכות לשם כלומר התרומות והמעשרות וכן הפת תטמא התרומה ומעיקרנו אין מחזיקין ידי עוברי עבירה וכשדרכו הענבים ונאפה הפת נשלמה העבירה ולפיכך מותר לשאת עמו אחר כן :

עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור וכו' : (דף ס ע"ב)

יש לו עליו מלוה כלומר על אותו יין אבל על האיש לא נעשה יין נסך לפי שכשיש על אותו היין מלוה הוא חושב אותו ממונו ואפשר שימשך ידו לחפש ולראות היאך הוא כיון שזה הוא ממונו ואיתר נפל לבור ועלה כשעלה והוא מת אבל כשעלה חי אסור בהנאה לפי שהוא משבח לעבודת כוכבים על שניצול והוא כאילו מאידיהם של עובדי כוכבים ור' שמעון מתיר בשתיה ואין הלכה כר' שמעון :

המטהר יינו של עובד כוכבים וכו' : (דף סא)

מטהר יינו של עובד כוכבים הוא שישתמש ישראל בו מתחלת עשייתו עד שיהיה טהור ויניח אותו ברשות בעל יין ולפיכך צריך שיהיה הבית פתוח לרשות הרבים ויהיה במדינת ישראל לפי שהוא ירא ליכנס לבית שמא יראה אותו ישראל ויגיד לבעל היין שכבר נאסר אבל אם הניח אותו ביד עובד כוכבים אחר הוא מותר לפי שלא יארע כזה על מה שאין לו שררות בו ואפילו היתה המדינה כולה עובדי כוכבים ור"ש בן אלעזר חולק עליו על זה ואמר כל רשות עובדי כוכבים אחת היא ואפילו ברשות אחר אסור והלכה כר' שמעון בן אלעזר ודע כי כשיהיה מפתח וחותם ביד ישראל מותר לדברי הכל ואף על פי שהוא ברשות עובד כוכבים :

המטהר יינו של עובד כוכבים וכו' : (שם)

ואף על פי שמפתח וחותם ביד ישראל כיון שאין הרשות כולו שלו אסרו חכמים לפי שישתמש בו ויעשה אותו יין נסך :

פרק חמישי

השוכר את הפועל וכו' : (דף סב)

[אמרו קנס הוא שקנסו חכמים ביין נסך] ומן הידוע ברוב שהשוכר בהמה לרכוב בו יתן עליה לדה לדרכו וס"ד שהוא כאילו שכר ממנו לרכוב בו ולשאת יין נסך ויהיה שכרו אסור הודיענו שאין הדבר כן אבל שכרה מותר כיון שלא נתבאר בו לשאת יין נסך :

יין נסך שנפל על גבי ענבים וכו' : (דף סה ע"ב)

הראוי להשלים לשון משנה כך ואם היו מבוקעות והיה בהנייתו בנותן טעם אסורות ואם לא היה בהנייתו בנותן טעם מותרות ומעשה בביתוס בן זונין ואמרו שנפל לתוך הגריסין כשהיו הגריסין רותחין הוא שהוא פוגם מתחילה ועד סוף : וזה כי זה שקורא המשנה יש בהנייתו בנותן טעם הוא הענין שקורא התלמוד נותן טעם לשבח ר"ל שאותו הטעם משביחו וממתיקו והוא הענין בעצמו רוצה לומר בהנאתו בנותן טעם כאילו אמר יש בטעמו הנייה וזאת המשנה קוראהו שאין בהנייתו בנותן טעם כלומר שאין הנאה בו כשמצא אותו הטעם וזה שקורא התלמוד נותן טעם לפגם ומן המבואר שזה יארע בין שני מינין כלומר מין בשאינו מינו ויש בזה ד' חלוקין החלוק האחד שיתערב דבר בדבר ויפסידו אם בטעמו אם בריחו בשעתו ולאחר זמן כלומר שאינו סר קלקולו ממנו מתחילה ועד סוף והוא כגון שמנונית הבשר או הדג שנתערב עם הדבש שהוא מפסידו תמיד והחלק השני שיהיה הדבר שנתערב משביח הדבר שנתערב בו בשעתו ואח"כ כעירוב היין בתבשיל הבשר או בתבשיל הדג והוא הנקרא משביח מתחילה ועד סוף והחלק השלישי שישביח טעמו לשעתו ולאחר זמן מפסידו כעירוב שמנונית הבשר והחלב עם החמאה לפי שהוא מטיב טעמו וריחו ובאושו ואחר כך מפסידו וזה הנקרא משביח ולבסוף פוגם והחלק הרביעי שמפסידו לפי שעה וברוב הימים משביחו כגון עירוב הדבש ביין שהוא מקלקלו מיד ולבסוף יתחזק עליו האויר וכח היין ואז יהיה הדבש ממה שיוסף עליו לו ריח טוב וזכות ענין והדוד וכל זה לשבח היין וזה נקרא פוגם מעיקרו אמנם פוגם מתחילה ועד סוף אין צ"ל שהוא מותר בכל האיסורין ושני חלקים הנשארים לו נתבאר בתלמוד אי זה מהן אסור ואיזה מהן מותר ולפיכך שניהם אסורין ואל זה התנו בגריסין רותחין לפי שאם הם קרים הוא מתקן טעמו לשעתו ואחר כן כשמערב אותן ומרתיחן בחדוד החומץ יפסיד טעמם :

עובד כוכבים שהיה מעביר עם ישראל וכו' : (דף סט)

בחזקת משתמר הוא שיאמר לעובד כוכבים העבר ואני אבא עמך כי אף על פי שנתעכב הרבה ירא לשלוח ידו אל החבית ואם הודיע לעובד כוכבים שיתאחר ממנו זמן שיוכל לנקוב הכסוי שעל פי החבית ויוצא ממנו היין ויסתום אותו הנקב וייבש מקום הסתום הוא יין נסך ורשב"ג לא חיים לשיתומא ויש' הזמן כדי שיפתח פי החבית כולו ויוצא היין ממנה ויסתום פי החבית וייבש כל הכסוי כולו וזה הזמן ארוך מן הזמן שאמר ת"ק לפי שרשב"ג אומר לו יכול לנקוב הכסוי ולסתום אותו הנקב לפי שירא ממנו או מכל הכסוי שעל פי החבית וחכמים אין חולקין על רשב"ג שכשיהיה כיסוי החבית בטיט שהוא כדי שיפתח ויגוף ותינגב לפי שלא יכול לחפור בטיט ולסתום בטיט הלח לפי שהוא ניכר בשנוי נבעי העפרים אבל מחלוקת' שכשיהיה פי החבית סתום בסיד שאפשר לחפור בו ומין הסיד כולו אחד והוא ממהר ליבש ג"כ ויסתום הוא גזור מסתום הטין שהוא ענין פתיחה והלכה כרשב"ג ·

המניח יינו בקרון של וכו' : (שם)

קפנדריא הוא שיכנס משער זה ויצא מן השער שכנגדו כמו שבארנו פעמים רבים וכאילו אמר כשנכנס מפתח העיר לעשות צרכיו לשם במהירות והם ממתינין אותו שיחזור והוא יצא משער אחר ונכנס לעיר ועשה מה שזכר והתמהמה והשמיעו מחלוקתם בג' הלכות בשיעור זמן ההפלגה לפי שאפשר בכל אחת מהן קולא וחומרא לפי כשהדרך ביבשה נאמר שיכול לבא לו לדרך עקלתון ולפיכך ירא ולא ינסך ואע"פ שהתמהמה אבל בים לא כיון שהפליג יתנסך או נאמר בהפך שביבשה כיון שנסתר ממנו ולא רואהו יתנסך ובים שאינו יודע מי ראהו יאמר שמא חבירו ירצנו ואפי' יתמהמה ממנו יותר מזה הזמן לא יתנסך וכמו כן כשהיה בחנותו ואמר יכול הוא לסגור פתחו ויעשה מה שהוא רוצה ולפיכך יתנסך בפחות מזה הזמן או בהפך נאמר בים שאפשר שנכנס בתוך הים ויסתר מן העין הוא שנאמר שיהיה מנסך בזה הזמן אבל בחנות אפי' היה נסתר יותר לא יתנסך לפי שהוא ירא שיבאו הבעלים ואי אפשר לו להעביר החנות ממקומו לפיכך הודיעך ששיעור הזמן אחד לדעת חכמים בכל ולדעת רשב"ג ג"כ והלכה כרשב"ג בכל :

היה אוכל עמו על השולחן וכו' : (שם)

דולפקי היא כלי זולתי השולחן שיהיו עליה כלים באוכלים ומשקין ומהן לוקחין ומניחין על השולחן ואין העובד כוכבים יכול לשלוח ידו לדבר שהוא על הדולפקי עד שיתן אותן בעל הבית על השולחן. ואמרו חביות פתוחות אסורות רוצה לומר החביות שיש בבית שהניחו שם וזה סתם על דעת רשב"ג :

בלשת שנכנסה לעיר וכו' : (דף ע ע"ב)

בלשת נקרא החיל הנכנס לעיר לשלול אותה ושולחין יד בממון בני אדם ותרגום ויחפש ובלש ולפיכך נקראו בלשת לפי שהם מחפשין ממון בני אדם וחוקרין אותו :

אומנין ישראל וכו' : (דף עא)

כבר ידעת שהעיקר ביין נסך אסור בהנאה ואסור למכרו ומעקרנו שמשיכה בעובד כוכבים קונה כמו ישראל וכבר קדמו הפנים שבהם יתנסך בהם היין ביד עובד כוכבים וכבר בארנו ג"כ בראשון מקדושין ובחמישי מבתרא דיני המשיכה ונקוט עיקר זה כשיהיה היין ברשות העובד כוכבים וקנאו והוא לא יתנסך ואח"כ נעשה יין נסך דמיו מותרין וכן כשיהיה הגעתו ברשותו עם היותו יין נסך בשעה אחת כגון שימדוד לו הישראל בידיו דמיו אסורין וכ"ש כשנעשה נסך קודם שיקנהו ואם פסק עמו דמים סמכה דעתו וכשמדד לו הישראל בכלי ישראל ובא הכלי ברשות העובד כוכבים קנה במשיכה וזכה ישראל בדמים ולא ישוב יין נסך עד שיגע בו אחר כן וכשמדד לו עד שלא פסק ואפילו שנתן לו קודם קנית הדמים לא סמכה דעתו ולא יתקיים קניינו עד שיפסיק עמו ויפרע לו מה שנשאר מן הדמים וכבר נתנסך קודם לכן כשנגע בו וכאילו הוא הודיענו בכאן זה הענין בלבד כלומר ואם משך הואיל ולא פסק עמו לא סמכה דעתו ולא נגמר קנין עד שיפרע הדמים וכבר קדם הנסוך וכשיפסוק הדמים וקבל הדמים אפי' שנמדד [לו] בידיו[כל]דמיו מותרין וכשלא יהיה אצל העובד כוכבים מעות מצויין ונתן לו ישראל המוכר על דרך הלואה וחזר העובד כוכבים ונתן המעות בעינם לא על דרך לקנות ממנו בהם זהו מותר : ועכבת יין שישאר במשפך לחות היין נראית :

והמערה מכלי לכלי הוא שיצוק ישראל מכליו לתוך הכלי שביד העובד כוכבים וה"ה בכלי העובד כוכבים עצמו כשיש בו יין נסך ואפילו הוא בארץ: והסלון המחבר בין השני כלים בעת יציקתו והוא הנקרא נצוק אסור ועל זה ההיקש תאסר היין אשר בכלי העליון מצד הנצוק כיון שנמשה חבור לענין יין נסך וכן הוא ולפיכך צוו שיהיה ענין היניקה כמו שאבאר והוא שיצוק ויגביה ידו קודם שיגע הדבר שהוא יוצק אל הכלי התחתון אחרי כן יצוק פעם שנית כמו בראשונה או יהיה יוצק כמו שזורקין במזרק והוא אמרם למודד היין קטופי קטופי או נפולי נפולי ועל זה הדרך יהיה המערה ממנו מותר:

יין נסך אסור וכו': (דף עג)

לא יהיה רחוק בעיניך היות המים אסור וזה כשהם קרבים לעבודת כוכבי' או שיהיו נעבדו אותן המים. ופסק הלכה ביין נסך בלבד כלומר שנתנסך לעבודת כוכבים שהוא מטמא טומאה חמורה כמת והוא אוסר במינו בכל שהוא לא שנא איסורא לגו התירא ולא שנא התירא לגו איסורא ובלבד שיערה מכלי רחב הפה יהיה הדבר היוצא ממנו יש לו שיעור גדול אבל אם עירה יין נסך ספה ספה ביין הרבה מן היין המותר הנה זה אינו אוסר אותו אבל אם היה ערוי היין מותר על מעט מן היין נסך הכל אסור ואפילו עירה על משקל שיעורו ממנו מלא ספינה מיין נאסר הכל בהנאה: ופסק ההלכה ג"כ שאין בו ספק ולא פקפוק והוא עיקר נוהג תמיד שכל איסורים שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך אמנם יין נסך כמו שזכרנו שהוא במינו בכל שהוא לגודל איסור עבודת כוכבים שנאמר בו ולא ידבק בידך מאומה מן החרם והטבל כמו שהתירו כך איסורו כמו שחטה אחת פוטרת את הכרי כן חטה אחת תשים את הכרי כולו טבל וכשנתערב משאר איסורין מין בשאינו מינו ואפשר לנו לטעום אותו כגון ערוב תרומה בחולין כנסה אותו אם נתן טעם והוא אינו פוגם כמו שבארנו הוא אסור הכל ואם הוא דבר אסור נאכיל אותו לעובד כוכבים ונסמך על דברו ואם לא היה עובד כוכבים מצוי או היה דבר מתערב מין במינו שא"א להכיר טעמו כמו ערוב יין תרומה או ערלה או כלאים ביין חולין הנה הוא ישוער בשיעורים הנזכרים תרומה ומעשר וחלה ובכורים במאה וערלה וכלאי הכרם במאתים ושאר איסורין כגון חלב ודם נבלות ושקצים ורמשים וטרפות וזולתם בששים וכמו שנבאר בפרק גיד הנשה במס' חולין באמרם במין במינו דליכא למיקם אטעמא כגון שמנונית דגיד הנשה א"נ בשאינו מינו היכא דליכא קפילא ארמאה דטעים בששים וכמו שישוער בששים מין במינו בדברים ששיעורן בששים כמו כן ישוער במאה מה ששיעורו במאה ובמאתים במה ששיעורו במאתים ואמרנו בשביעית שדינו אוסרת כל שהוא במינה כמו שנתבאר בפ' שביעי משביעית אינו חולק על אלה העקרים לפי שאינו אוסר באכילה אבל היינ לאכלו בקדושת שביעית בלבד ולפיכך החמיר בשביעית בזה הענין לפי שאין שם איסור אכילה אבל הוא אוכל בזמן שביעית כמו שנבאר לשם ואינו אומר עליו אוסרת אלא על דרך הויתור והדמיון ג"כ בדבר האוסר ושמור זה הענין והתבונן בפירושו לפי שעמדו בזה העיקר רבים מגאוני עולם ולא ידעו אם הכל חוזר לעיקר אחד או אם חולק קצתם לקצתם ועל אי זה עיקר הוא הראוי לעשות והכל הולך על עיקר אחד כמו שבארתי לך:

אלו אסורין ואוסרין וכו': (דף עד)

כבר נתבאר לך בפ"ג ממסכת ערלה דעת ר"מ שהוא סבר את שדרכו למנות מקדש ולשם בארנו זה הענין תכלית הביאור וזה התנא סבר שכשיהיו בדבר האסור שני ענינים האחד שיהיה דרכו לימנות והשני שיהיה אסור בהנאה שהוא אוסר בכל שהוא ואמרו יין נסך ר"ל חבית של יין נסך כשנתערב באיזה ענין שתתערב מן החביות נאסר הכל בהנאה לפי ששני ענינים הנזכרים נתקבצו בו וכמו כן דינר עבודת כוכבים על דרך משל בדינרים רבים וצפור מצורע בצפרים הרבה ואגודה משער נזיר באגודות שער הרבה ופטר חמור בחמורים הרבה וחתיכת בשר מבשר שנתבשל בחלב או מן חולין שנשחטו בעזרה בחתיכות בשר הרבה ואפילו יהיה הרבוי כמה שיהיה הכל אסור בהנאה ובשור הנסקל ובעגלה ערופה ופטר חמור יהרג הכל וכבר בארנו בשני מקדושין שאלו כולן אסורין בהנאה וראיית כל אחד מהן והיות כל אחד מהן דבר שדרכו למנות מבואר ונשלם לשון המשנה: אלו אסורין ואוסרין בכל שהן למעוטי דבר שבמנין ואינו אוסר בהנאה כגון חתיכות נבלה עם חתיכות בשר או אסור בהנאה ואינו במנין כגון ערוב קמח כלאים או יין כלאים עם קמח חולין או יין חולין וזה העיקר אינו נוהג בכל לפי שהדין בחבית של יין נסך שנתברר לנו שנתנסכה לעבודת כוכבים כשנתערבה בחביות הרבה ימכר הכל לעובדי כוכבים ויטול שיעור דמי אותה החבית וישליכו לים המלח וזהו פירוש יוליך הנייה לים המלח שקדם לנו דברו בפרק שלישי מזו המסכת ואין ג"כ כל מה שזכרנו שדרכן למ:ות והוא אסור בהנאה מקדש כלומר אסור בכל שהוא לפי שהערלה וכלאי הכרם הם מאיסורי הנאה ואין מקדש בהן זולתי שבעה דברים בלבד רלוני לומר שהם אוסרים בכל שהוא כמו שבארנו בסוף ערלה ודע כי מה שזכרנו בזו המשנה כי הם אוסרים בכל שהוא הוא נכון וברור מלבד יין נסך שהוא אוסר בכל שהוא לשתיה בלבד אבל כשנתערבה חבית בחבית אינו אוסר הכל בהנאה כמו שבארנו וחמץ בפסח בלבד בין במינו בין שלא במינו במשהו ואמנם יצא מכלל דין איסורין שבתורה לפי שהוא בזמן קצוב ואין איסורו חוזר לעצמו בלבד כשאר כל איסורין שבתורה שקדם הדבור בו אבל [איסורו] הוא תלוי בזמן וכשעבר הזמן סר איסורו ולפיכך לא התנה בו התלמוד כמו שהתנה ביין נסך וטבל כמו שהקדמנו והבן אלו העניינים כולן ותפריש ביניהם ותדע קו היושר בכולן:

יין נסך שנפל לבור כולה אסור וכו': (שם)

כבר נתבאר לך שיין נסך שנתנסך לעבודת כוכבים אוסר כל שהוא במינו וחבית בין החביות יוליך הנייה לים המלח וזה הבור שנזכר בכאן הוא בור של יין ואם הוא יין של עובדי כוכבים הנקרא סתם יינן שאין אנו יודעים אם נתנסך או לא נתנסך הוא שנתערב בבור של יין פסק ההלכה בו כרבן שמעון בן גמליאל ואע"פ שהוא אסור בהנאה ג"כ רלוני לומר סתם יינן כמו שאמרו שלשה יינות הן יין נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית סתם יינן אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית והמפקיד יינו אצל העובד כוכבים אסור בשתיה ומותר בהנאה וטומאה חמורה הוא שיטמא אדם וכלים במגע ובמשא כמו נבלה וטומאת משקין היא טומאה קלה תטמא אוכלין ומשקין בלבד וכשישתה אדם מהן רביעית נפסלה גויתו ולא יטמא ועוד יתבארו עקרי אלה הטומאות במקומותיהן:

גת של אבן שזפתה עובד כוכבים וכו': (שם ע"ב)

שדרך בו העובד כוכבים אי אפשר לה שלא יקלוף אע"פ שהיא של אבן ואין הלכה כרבי:

הלוקח כלי תשמיש מן העובד כוכבים וכו': (דף עה ע"ב)

כלי תשמיש רוצה לומר תשמיש אכילה ובלבד שיהיו אלה הכלים מן המתכות כגון הברזל והזכוכית וכמו כן כלי חרס השועי' באבר כולן צריכין טבילה ואפילו הם חדשים: ואמרו להגעיל ר"ל גיעולי עובדי כוכבים וזה שירתיח אותם במים רתיחה גדולה ואם היא יורה גדולה יקיף לה על שפתה טיט או עיסה כדי שיעלו המים על שפתה וירתיחו עליה המים רתיחה גדולה: וכלים שדרכן להגעיל כגון קדרות נחשת והמחתות ודומיהן: ללבן כגון השפודים והאסכלאות שצולין עליהם וכיוצא בהן יסור מהן איסור ניעולי עובדי כוכבים אחר ההגעלה למה שצריך הגעלה והליבון באש למה שצריך ליבון וכשיטבלו אחר כן בארבעים סאה הם טהורים לענין האסור והמותר גם כן מוסף על ענין טומאה וטהרה: והסכין שפה ובלבד שתהיה הסכין שוה וחלקה שאין בה גומות ואם נועצה בקרקע קשה עשר פעמים יתמעט בה וזהו מה שנתכוון בשפה ואם השחיז אותה באבן כעין אבן של רחים או ליבן אותה באור זהו תכלית ההכשר אבל לענין טומאה וטהרה אי אפשר בלא טבילה במי מקוה ובזה תסור מהם טומאת עבודת כוכבים ודע זה:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל ממסכת עבודה זרה

הגהות וחדושים על מסכת עבודה זרה

מהגאון ברוך פרענקעל תאומים זצ"ל (בעהמ"ס ברוך טעם וכו')

דף ו ע"א גמ' אי אמרת משום הרווחה. נ"ב יעוין תו' דף ב' ע"א ד"ה אסור: רש"י ד"ה ולפני עור. בחילול שבת משום. נ"ב יעוין רש"י דף ט"ו ע"א ד"ה (נכי) [כיון]: **ע"ב** גמ' דקאי בתרי עברי. נ"ב יעויין בתוס' קדושין דף כ"ו ע"א ד"ה אבל:

דף יב ע"ב תו' ד"ה אלא. והוי כמו קטורת. נ"ב יעוין פסחים דף כ"ו ע"א: שם נהי שאין מועלין בו. נ"ב יעוין תוס' תמורה דף ל"ג ע"ב ד"ה הנשרפין:

דף יג ע"א גמ' ומטמא ללמוד תורה. נ"ב יעוין תוס' בכורות דף כ"ט ע"א ד"ה היכי: **ע"ב** תוס' ד"ה נוטל. אין לתמוה. נ"ב יעוין תוס' בכורות דף כה ע"א ד"ה עד ובמרדכי כאן ובפיסקי הרא"ש כאן ובסוף מסכת בכורות:

דף טו ע"א גמ' אמאי לא יאכילנה פרה. נ"ב יעוין תוס' יבמות ס"ו ע"א ד"ה אלמנה:

דף יז ע"א רש"י ד"ה לא ישובון. וזו גזירת. נ"ב בעין יעקב הגירסא או גזירת:

דף כב ע"א תוס' ד"ה תיפוק. א"ה יש לו עיקר מה"ת. נ"ב יעוין תוס' ביצה ד' ע"ב ד"ה ותנן:

דף כז ע"א תוס' ד"ה וכי. וכן משמע. נ"ב יעוין מנחות דף מ"ב ע"א תוס' ד"ה ואל:

דף כט ע"ב גמ' זבח גופיה מנלן. נ"ב יעוין תוס' לקמן ל"ב ע"ב ד"ה והיוצא ובתוס' חולין דף י"ג ע"ב:

דף ל ע"ב תוס' ד"ה ומטמא טומאת משקין לא בעינן רביעית. נ"ב יעוין פסחים דף ל"ג ע"ב ברש"י ד"ה קסבר:

דף לד ע"ב גמ' קיסתא דמוריים. נ"ב יעוין לעיל דף י"ב ע"א בתוס' ד"ה ושדי: תוס' ד"ה וכי. בזביחה עצמה. נ"ב יעוין בתוס' ב"ק דף ע"א ע"ב ד"ה כיון כו' וברש"י שם וכאן ובבדק הבית לי רא"ה ובמה"ב בית א' שער א':

דף לה ע"א תו' סד"ה משום. נ"ב יעוין לקמן דף לט ע"ב בתוס' ד"ה אי: שם ד"ה תדא. אלא במקום שהנחשים מצוין. נ"ב יעוין תוס' ביצה ו' ע"א ד"ה והאידנא:

דף לז ע"ב תוס' ד"ה דיקרב. כוה דאורייתא. נ"ב יעוין שבת י"ז ע"א תוס' ד"ה שמע ויעוין תוס' נזיר ד"ה בחיבורי אדם:

דף לח ע"ב תוס' ד"ה אי. משמע דהכי. נ"ב יעוין בתוס' פסחים דף ל' ע"א ד"ה אמר רב:

דף לט ע"א גמ' סוף עמוד. חבית אסור. נ"ב יעוין לעיל דף ל"ח ע"א תוס' ד"ה דאמר: **ע"ב** תד"ה אי. כדפרישית לעיל. נ"ב ד' ל"ה ע"א בתוס' ד"ה משום:

דף מה ע"א גמ' ליפוי הר כהר. נ"ב יעוין תוס' חולין מ' ע"א ד"ה הא: תוס' סד"ה אלהיהם. ולא דמי לפעור. נ"ב יעוין תוס' לקמן דף נ"ב ע"א ד"ה תנהו:

דף מו ע"א גמ' ישראל שזקף. נ"ב יעוין תוס' לקמן דף מ"ז ע"ב ד"ה אכן:

דף מח ע"ב תוס' ד"ה ואין. אמאי ערלה. נ"ב יעוין תוס' חולין דף קט"ו ע"ב ד"ה כלאי הכרם ובתוס' תמורה י"ג ע"ב ד"ה אלו הן ובתוס' סוכה ל"ה ע"א ד"ה לפי:

דף נב ע"א גמ' סוף עמוד. תקרובות עבודת כוכבים. נ"ב יעוין חולין דף קכ"ט ע"א ותוס' פסחים ע"ג ע"א ד"ה תיקן: תוס' ד"ה תנהו ולא דמי. נ"ב יעוין תוס' חולין דף מ' ע"א ד"ה הא:

דף נג ע"ב גמ' ואין אדם אוסר. נ"ב יעוין בירושלמי פ"ב דכלאים אמר ר' יונה אתיא דרב כר"ש כמה דר"ש אומר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כו':

דף נד ע"א גמ' המשתחוה לבהמת חבירו. נ"ב יעוין תוס' לעיל דף מ"ו ע"א ד"ה בהמה: בעין משפט ג' ד' מיי' פ"ח. נ"ב ברמב"ם שם איתא שאין אוסר כיון שאינו שלו: **ע"ב** רש"י ד"ה איתסרו להו ולא אמרינן ליפרקו. נ"ב יעוין בתוס' מעילה דף י"ט ע"ב ד"ה מ"ט ובספר המאור ומלחמות על סוגיא דלעיל דף כ"ב ע"ב ודכאן וברמב"ם פ"א מהלכות בית הבחירה דין ט"ו ובמל"מ וברמב"ם פ"ו מהלכות אסורי מזבח דין ד' ובמנחות דף ק"א ע"א: תוס' ד"ה מכרן. נ"ב יעוין בתוס' חולין ד' ע"ב ד"ה מותר ולקמן דף ס"ב בתוס' שם ובנדרים דף מ"ז ובתוס' שם:

דף נה ע"ב גמ' בראשונה היו. נ"ב יעוין גיטין דף כ"ג ע"א:

דף נז ע"א רש"י ד"ה אי משכתא. אלא ע"י שכשוך. נ"ב יעוין ברש"י לקמן דף נ"ט ע"ב ד"ה כי היכא וסד"ה כל ובדף ס' ע"ב ד"ה לזכנא לעובדי כוכבים:

דף ס ע"א תוס' ד"ה עובד כוכבים. דכתו הוא. נ"ב יעוין לעיל דף כ"ח ע"ב בתוס' ד"ה אלא:

דף סב ע"א תוס' ד"ה כדמיהן. וקשה. נ"ב יעוין תוס' קדושין דף נו ע"ב ד"ה המקדש:

דף סד ע"ב תוס' ד"ה איזהו שלא דנוהו. נ"ב יעוין תוס' מכות דף ה' ע"א ד"ה וכן לענין: שם דהא אמרי'. נ"ב לעיל דף כ"ו ויעוי"ש בתוס' ד"ה ולא מורידין:

דף סה ע"ב גמ' וליזבנהו לעובדי כוכבים. נ"ב יעוין בחידושי הרשב"א והריטב"א לחולין דף ל"ד:

דף סו ע"א גמ' ורבא אמר בנ"ט. נ"ב יעוין תוס' לעיל דף כ"ו ע"ב ד"ה אבל: **ע"ב** גמ' האי בת תיהא. נ"ב יעוין תוס' לעיל דף י"ב ע"ב ד"ה אלא:

דף סז ע"ב תוס' ד"ה אמר ר"י. וקשה לר"ת דמ"מ נימא. נ"ב יעוין תוס' ביצה דף י"ב ע"א ד"ה השוחט:

דף סח ע"א תוס' ד"ה ואידך אבל לא ע"י תערובות כדמוכח. נ"ב יעוין במס' שבועות כ"א ע"ב:

דף ע ע"א גמ' הנהו גנבי דסלקי. נ"ב ברא"ש מוכח בזה"ל דהוי כפומבדיתא סליקו ופתחו:

דף עא ע"א תוס' ד"ה פרדשני. ואור"י. נ"ב יעוין אס"ז לב"מ דף מ"ז ע"ב ד"ה וקשה לי לר' יוחנן ובתוס' גיטין דף ל"ח ע"א ד"ה אבל: **ע"ב** רש"י ד"ה מדמטי. בהגבהה. נ"ב יעוין תוס' גיטין דף ע"ט ע"ב ד"ה דהא: תוס' ד"ה ב"נ. ורש"י פי'. נ"ב כן משמעות דברי רש"י בעירובין וביבמות במקומות המצוין כאן במסורת הש"ס:

דף עב ע"ב גמ' אבל קודם פסק. נ"ב יעוין תוס' חולין דף ל"ז ע"א סד"ה אמר רבא: תוס' ד"ה א"ל ר"ה. אבל ר"ת פסק. נ"ב יעוין תוס' לעיל דף ס"ה ע"ב ד"ה כי:

דף עג ע"ב גמ' שני כוסות. נ"ב יעוין חולין דף ק' ע"ב ודף ק"ח ע"א ומנחות דף כ"ג ע"א. רואין את מינו כו': שם לאתויי טבל. נ"ב יעוין פ"ג דחלה משנה יו"ד: שם ותניא נמי הכי. נ"ב יעוין ר"ש על המשנה במס' חלה הנ"ל שכתב שתנ"ה דהכא הכוונה על המשנה הנ"ל: תוס' ד"ה טבל. ובירושלמי. נ"ב בפ"ו דשביעית:

דף עד ע"א גמ' אפי' אין ביין. נ"ב יעוין לעיל דף כ"ו ע"ב תוס' ד"ה מהו ובדף ס"ה ע"ב ד"ה כי: תוס' ד"ה אלו. רבותיו של רש"י. נ"ב יעוין במרדכי פ' כל הבשר דין תרל"א ובתמים דעים סי' קל"ח:

דף עו ע"א גמ' סדר מבשל בה. נ"ב יעוין זבחים דף ל"ו ע"א תוס' ד"ה ואם: תוס' ד"ה מכאן. נ"ב יעוין תוס' פסחים דף ל' ע"א בתוס' ד"ה אמר רב בד"ה וגיעהינהו:

בהרא"ש פ"א דין י"ג בבכורות בזה"ז לסכניסם לכיפה. נ"ב יעוין ברא"ש בסוף מסכת בכורות בהלכות פדיון בכור דין ב':

בהגהות אשר"י פ"א דין כ"ד סד"ה ואם אסור דשליתותיה קעביד. נ"ב יעוין בב"י או"ח סימן רמ"ה ד"ה כתב בהגהות אשר"י שמג"ה כאן:

בהרא"ש פ"ה דין ו'. אבל כשהוא פנוס פקע איסורו. נ"ב יעוין תשובות המיוחסות רים סי' קנ"א: סליק

מסכת שמחות פ"ז מותר לו ליטא אשה אחרת בתוך ל' יום. נ"ב יעוין תוס' כתובות דף ד' ע"א ד"ה אבל: [בתוס' יבמות מ"ג ב' מ"ד א']: סליק

מסכת עבודה זרה

דף ב תוס' צד"ה אסור לשאת כו' פ"ה משום דאזל כו' ומתוך לשונו משמע שר"ל אף ממקח כו' עכ"ל הא ליתא גופיה איתא בגמרא דקאמר וצריכי דאי תנא לשאת ולתת עמהן משום דקא חשיבא להו מילתא ואזיל ומודה כו' וע"כ ר"ת לשטתו מפרש ליה במידי דתקרובת דוקא ומשום דאית ליה בהמות רבות בהרווחה אזיל ומודה לעבודת כוכבים אבל ברא"ש מפירש דמתוך רש"י בגמרא משמע כן שר"ל אף מקח וממכר שהוא פי' משום הרווחה דרווח ואזיל ומודה לעבודת כוכבים ועבר ישראל משום ולא ישמע על פיך עכ"ל (א) דהאי טעמא משום ולא ישמע על פיך שייך בכל מקח וממכר ודו"ק: **בא"ד** למכור ולקנות וכן לשאול ללוות ולפרוע כו' כצ"ל: **בא"ד** ולפי פי' ר"ת אין לתמוה על מנהגנו כו' עכ"ל היינו מה שהקשו על מה סמכו לשאת ולתת עמהם כו' אבל מה שנהגו גם העולם עכשיו להשאילן ולשאול מהן ולהלוותן כו' דשייך בהו אזיל ומודה לעבודת כוכבים אף במידי דלאו תקרובת עבודת כוכבים ע"כ גם לפירוש ר"ת אין לנו אלא כמו שכתבו התוס' לעיל דקים לן בגוייהו דלא פלחו לעבודת כוכבים וק"ל: **בד"ה** מ"ט לא תני כו' ומשני תברא עדיף פי' לשון שבר כו' עכ"ל היינו לפי' זה אפשר דלא ידע כלל דאידיהן לשון שבר אבל לפירוש ראשון דהוה מסתבר למקשה לשון עדות לשברם ע"כ דהוה ידע דאידיהן לשון שבר וק"ל:

ח"א דף ב ע"א דכתיב כי קרוב יום אידם וכו' · פרש"י היינו עבודת כוכבים דכתיב בהאי פרשה יקומו ויעזרכם עכ"ל וה"מ לאתויי טפי לעיל מיניה בהאי ואמר אי אלהימו וגו' והיינו למ"ד דאי אלהימו קאי אעבודת כוכבים אבל למ"ד דאי אלהימו קאי אהקב"ה לא מצי לאתויי מיניה כפי' רש"י בחומש דאיכא פלוגתא בהכי בספרי ע"ש: **יתנו** עדיהן וגו' פרש"י ס"ד השתא דאתמוהי מתמה וכו' עכ"ל ואין צורך אלא דכולה מלתא הקב"ה א"ל לעובדי כוכבים מי בכם יגיד זאת התורה והראשונות ישמיענו שהן שבע מצות כדלקמן ואמר להם ג"כ שיתנו על כל זה עדיהן ויצדקו בדין ולמאי דמסיק דיתנו עדיהן בישראל כתיב היינו שישראל יתנו את נביאי עובדי כוכבים שיהיו עדיהן ויצדקו וישמעו אותן נביאי עובדי כוכבים ויאמרו אמת הוא ולפי דרשא דריב"ל בסמוך הא דאמר בישראל כתיב היינו נמי שהמצות מעידות עליהן קאמר וישמעו נביאי עובדי כוכבים עדותן ויאמרו אמת וכדלקמן בסוף שמעתין ודו"ק: **באות** ומעידות וכו' · הענין כמ"ש המקובלים כי בכל מעשה ידי אדם נברא דבר רוחני לפי המעשה כמ"ש שעושה המצוה עושה כח בפמליא של מעלה וכן בהפך עושה העבירה מתיש כח פמליא של מעלה ונותן כח לצד הטומאה והם עדים המעידים עליו כמ"ש יוצרי פסל וגו' ועדיהן וגו' והוא העד המעיד שאמרו בפרקי אבות הקב"ה הוא העד הוא הדיין היינו הוא העד הכולל שהוא נעשה דיין וק"ל: **עדיהן** מהכא יוצרי פסל כולם · פרש"י בספר ישעיה סיפא דקרא בל יראו כו' · פסילי עבודת כוכבים יהו עדים על בושתם של עובדיהם שהרי אנו רואין שאינם לא רואים ולא יודעים והם עובדים להם עכ"ל. וק"ק דזה העדות אנו רואים גם בעוה"ז ומפרש"י הכא משמע דמשמע יעידו הפסילים בהם דה"ק קרא דבל יראו ובל ידעו וגו' דגם שעד שלהם אין רואים ולא יודעים בעוה"ז שם ביום הדין קאמר דבגם יהיו יודעים להגיד עדות על עובדיהם למען יבושו וק"ל: **מביא** הקב"ה ספר תורה בחיקו וכו' · שבתחלה לא ידעו כי ספר תורת משה הוא בחיקו אבל כל אומה סבורה כי דתה הוא ולכך מתקבלים כולם כי לפי דעת כל אומה דתה הוא אמת עד אשר יפרש להם הקב"ה יש בכם מגיד זאת תורת משה שנא' וזאת התורה אשר שם משה וגו': **בערבוביא** וכו' · מלכתיב בריתא נקבצו יחדו ובסיפיה יאספו לאומים ולא כתיב יחדו דרשו כן וק"ל: **ע"ב מלכות** רומי תחלה וכו' · כתבו התוס' משום דכו' כי במעשה ר' חנינא בן תרדיון נגזר על רומי מורבן גדול עכ"ל ואע"ג דבשאר הרוגי מלכות כגון ר' עקיבא וחבריו נעשו בהם ג"כ מיתות משונות אפשר משום ס"ת שנשרף עמו קאמר וק"ל: **שטבעה** יוצא בכל העולם . יש לפרש כמשמעה שמטבע שלה יוצאה בכל העולם שכן דרך המלכים שמטבע שלהם יוצאת עד מקום ממשלתם ופוסל סיפנות כדלקמן בפרק ר"י (נב:) גבי דינר הדרייני טראייני כפרש"י שם ועל דרך זה נראה לפרש על מה שאמר כסף וזהב הרבינו אמר הקב"ה כסף וזהב שלי הוא וכו' כי הכסף וזהב שהרבו מלכי רומי שהם אנדרייטום וטראייטום משל קודש היה שהוא של הקב"ה כמ"ש שם בקשו לגנוז דנרי אנדרייטום וטראייטום מפני מטבע של ירושלים שרובה קודש ועיין בפ"ק דשבועות בחדושינו ודו"ק: **מקמי** דליפוש חרון אף וכו' · לכאורה בפרש"י הכא ובמסכת ר"ה דלא ליפוש חרון אף דלצור שהוא גדול מפני שהם רבים ויפרע אח"כ מן המלך אין זה דומה הא דרומי חייבת הם ג"כ רבים וליפוש חרון אף על שאר העובדי כוכבים וצ"ל דבחשיבותא תליא מלתא דבין רבים ובין יחיד אם הקב"ה על חרון אף דליפוש על החשוב טפי ודו"ק: **מלמד** שכפה עליהם וכו' · ואין זה סותר הא דקאמר לקמן דיחזור כל העולם לתוהו ובוהו דה"כ קאמר הכא שיחזור כל העולם לתוהו ובוהו דהיינו לפי טבע הבריאה שהיה העולם כולו מים במים וחסד אלהים היה בשביל האדם שיקוו המים למקום אחד ואם לא תקבלו התורה יחזור לטבעו תוהו ובוהו ושם תהא קבורתכם ולהכי אמר משמים השמעת דין על הארץ שתחזור לדינה ולטבעה ואז הארץ יראה שתחזור לטבעה שיעלו המים עליה ובפענח רזי כתב שהוכרח לכפות ההר עליהם דבלאו הכי היו משה ואהרן ובניהם מקבלים התורה ולא היה העולם חוזר לתוהו ובוהו עכ"ל וק"ל: **אתגורי** אתגור כו' · אבל ליכא למפרך דמאי בעי לדיינם כיון דהתיקן די"ל הראשונות ישמיענו היינו על מה שכבר עברו קודם שהתיקן וק"ל: **בתוס'** ד"ה וארו חיוה וכו' · אלימנא דקאמר דהיא חשובה בתרה קשיא להו הכי אבל הא ודאי דבבל לא עייל בתר רומי כיון דגם הם אשתעבדו ושתרי בית המקדש ועיין עוד בזה לקמן וק"ל: **בד"ה** מאי שנא הני דלא וכו' פירוש בבל ויון כו' שנשתעבדו והשובים וכו' עכ"ל · יש לדקדק דהדרא קושיין לדוכתא כיון דבבל ויון נמי אשתעבדו בישראל ובבל נמי סתרו בהמ"ק כמו רומי מאי טעמא איעיילו ומאי פריך מ"ש הני דלא חשיב להו דהיאך חשיב (להו) כיון דלא עיילו ויש לפרש דמיון הכי פריך מ"ש הני דחשיבי ועיילי ומ"ש יון דלא חשיב לעיילי לפני פרס דיון נמשל לנשר שהוא מלך בעופות ומבבל נמי יש לפרש דהכי פריך מאי שנא רומי דחשיב ועייל ברישא ומאי שנא בבל דלא חשיב לעיולי ברישא דאיהו נמשל לארי שהוא מלך בחיות כמ"ש התוספות לעיל ומשני משום דהני משכי במלכיות לאו לעיולי ברישא וכיון דחזו דלא מהני להני מידי שוב לא עיילו בבל ויון ודו"ק: **בד"ה** מאי בעי בשעיר וכו' מיהו קשה לגרסת רש"י וכו' עכ"ל · דליכא למימר דבקרא דבואת הברכה נמי סמיך אסיפא דקרא דכתיב פארן דא"כ לא ה"ל לאתויי קרא דחבקוק כלל דה"ל כמו יהודה ועוד לקרא וק"ל:

ח"א דף ג ע"א שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה כו' · כמ"ש התוס' דאיירי בשבע מצות הכי איתא בהדיא בפרק ד' מיתות מיהו לאו דוקא שבע מצות דלא חשיב אלא לא תעשה אבל בקום עשה יש עוד מצות אחרות שהעובד כוכבים חייב בהן כדאיתא התם ובזה נראה לפרש הא דאמר שהוא ככ"ג וע"פ מאמרם (סוף מנחות) זאת תורת האשם תורת חטאת וכו' מלמד שכל העוסק בפרשיות הקרבנות כאילו הקריבן והכי קאמר עובד כוכבים העוסק בתורה דהיינו בתורת קרבנות שבן נח מצווה עליהן הרי הוא ככהן גדול שמקריבן דלמעלה מהאי קרא כתיבי פרשת קרבנות ועבודת יוה"כ שהוא בכהן גדול ובתוס' לקמן כתבו טעם אחר למה נקט ככ"ג ודו"ק: **שמים** וארץ נוגעין בעדותן וכו' · לפום הך דרשא שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית וכו' ניחא דנקט שמים וארץ אבל לדרשא דארץ יראה ושקטה וכו' לא ה"ל למנקט שמים דנוגע בעדות וי"ל דמ"מ לא הוו שמים רק כעד אחד וק"ל: **יום** הששי מלמד שהתנה וכו' · בפרק ר' עקיבא הששי ה"א יתירה משמע הששי המיוחד וכו' ועוד נראה בזה כי בה' יצר הקב"ה מעשה בראשית כמ"ש בהבראם ולכך ה"א יתירה בסוף מעשה בראשית לרמוז על פעולת הה"א שהיתה על תנאי אותו ששי של קבלת התורה ור"ת שם של ד' "יום "הששי "ויכלו "השמים לרמוז בסוף מעשה בראשית כי הם אותיות שם הוי"ה היו כלים של הקב"ה לצור בהן עולמות כמ"ש ביה ה' צור עולמים ולכך אמרו די לעולם שישתמש בשתי אותיות אבל אלו השם השני נרמז מתחלת "ויכלו "השמים שהוא התחלת פרשת שבת לרמוז שלא יתמלא השם עד לעולם שכולו שבת ודו"ק: **יבא** נ"נ ויעיד בחנניה וכו' · דזה נוסף על אברהם שלא עבד עבודת כוכבים שנצטוה גם בן נח בו אבל להשתחוות לצלם שהוא אנדרטי לא נאסר בן נח ולא נאסר בו אברהם שהיה עדיין בן נח אלא מחמירין היו חנניה וכו' כיון דישראלים הוו ועיין בתוס' ודו"ק: **יבא** בלדד השוחי וכו' · חברי דאיוב ואיוב גופיה לא נקט הכא משום דאיכא למאן דאמר בפ"ק דב"ב דאיוב ישראל היה · ומיהו ק"ק אמאי לא נקט הכא נמי בלעם ואביו שהיו ג"כ נביאי עובדי כוכבים כדאמרינן התם ומהיכא קא נפקא ליה טפי בהני דנקט שהם יעידו בישראל דהא אמרינן התם בהו דנביאותייהו לעובדי כוכבים ודו"ק: **ומי** מלית אמרת הכי והאמר ריב"ל מאי דכתיב וכו' היום לעשותם · ויש להקשות דמהאי גופיה תקשי ליה דקאמר הקב"ה שוטים שבעולם מי שטרח בערב שבת כו' אלא דאעפ"כ קאמר הקב"ה שיעשה עמהם לפנים משורת הדין ויאמר להם עשו סוכה ואפשר דלאו מהיום לעשותם ולא למחר לעשותם פריך אלא מהיום לעשותם ולא היום ליטול שכרם וכיון שכבר קבלו העובדי כוכבים שכר מצותן בעוה"ז כדכתיב ומשלם לשונאיו על פניו א"כ לא יקבלו עוד שכר בעוה"ב דא"כ לקתה מדת הדין שישראל לא יקבלו רק שכר עוה"ב והכונה שרמז להם בגלות סוכה שהיה להם לקיים המצות בעוה"ז שדומה לסוכה ודירת עראי וק"ל: **מקדיר** עליהם חמה וכו' · כל סוכה עשויה לצל ולהגין מפני החמה ויכול לעשותה מעובה הרבה וכשרה היא ומקדיר עליהן חמה עד שייבשו עליה והיינו מקדיר שהסכך נעשה בו נקבים ומצערתן משם החמה וק"ל: **שנאמר** ננתקה את מוסרותימו וגו' · פירוש הפסוק לפי זה ננתקה את מוסרותימו היינו דפנות הסוכה שדרכן לקשור במוסרות ונשליכה ממנו היינו מן הסוכה את עבותימו דהיינו עץ עבות שדרכן לסכך בהם כדכתיב בספר עזרא*) ועלי עץ עבות לעשות סוכה ככתוב וק"ל: **בתוס'** בד"ה כהנים לוים וכו' מקרו בני אדם שר"ל בני אדם הראשון וכו' עכ"ל · ולעיל גבי ואתה בן אדם וגו' אפשר שלא רצה לפרש כן דלא שייך לומר בן אדם הראשון כמו בני אדם הראשון וק"ל: **בד"ה** נוגעים בעדותן וכו' ועוד י"ל שהם קיימים ממה שקבלו וכו' עכ"ל . ואעפ"כ מקרו נוגעים בעדותם מצד הנאתם שהגיע להם כבר על ידי קבלתם של ישראל ודו"ק: **בד"ה** יום הששי תימה למאן דאמר בששה בחדש נתנו עשרת הדברות מאי יום הששי וי"ל וכו' עכ"ל · ושנויי דחיקי ניהו · והנראה בזה אחרי שיש לדקדק בסוגיא בפרק ר' עקיבא דפליגי רבנן ור' יוסי דרבנן סברי בששה לחדש נתנה תורה ור' יוסי אמר בז' בו ולכ"ע בשבת נתנה תורה וכו' ע"ש ויש לספק בזה דלכ"ע נתנה תורה ביום נ"א מן הספירה למה קבע הש"י חג השבועות לדורות ביום חמשים מן הספירה והכוונה בזה לפי שלא היו ישראל אז ראוים לחכמת התורה עד שיטהרו ויקדשו עצמם מכל טומאת מצרים שיצאו משם כמ"ש כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' וע"כ היתה הטהרה במספר שבעה שבועות ויום חמשים שהם מספרים קדושים כענין שבת שמיטים ויובלות ולפי שביום נ' נגמרה הטהרה שזכינו אחר כך ביום נ"א לקבל התורה קבע הש"י אותו יום חמשים לחג שבועות כי יראת חטא קודם לחכמה במעלה ובזמן . ובזה יתורץ קושיית התוס' דלמאן דאמר נמי בז' בו נתנה תורה הזכיר כאן יום הששי מר"ח לפי שהוא עיקר כי בו נקבע חג השבועות לדורות וק"ל: **ע"ב גמרא יושב** ומשחק עליהם וכו' · אף שאין ישיבה למעלה קאמר הקב"ה יושב לשבר את האוזן אבל בפעולת השחוק בכולה שמעתין לא קאמר שוחק אלא משחק לשלול גשמות פעולת השחוק המגונה מאתו ית' שהוא משחק אחרים דהיינו ישראל עליהם וק"ל וכן דקדק לומר אין שחוק לפני הקב"ה וכו': **והתניא** אין מקבלים גרים וכו' · השתא דאכתי לא אסיק אדעתיה דיש לומר גרים גרורים אסך ברייתא גופה ה"מ לאקשויי דכתיב בדוד ויאמר דוד לכנוס את הגרים אשר בארץ וגו' ובשלמה כתיב ויספר שלמה את כל האנשים הגרים וגו' ואפשר דאיכא לאוקמי מקראות הללו בנתגיירו כבר ועיין ביבמות פרק הערל בחדושינו: **שניות** יושב ודן כו' · במסקנא קאמר ג' דאשעות יושב

*) עי' סוכה יב ע"א.

קרני ראם (א) נ"ב איני מבין דכיון דלשיטת ר"ת במו"מ לא שייך אזיל ומודה וכמ"ש התוס' וא"כ לא שייך כלל איסור דלא ישמע על פיך:

מהר"ם

דף ב ע"א רש"י ד"ה לפני הגיהם של עובדי עבודת כוכבים. ונראה שכ' רש"י כן כדי לתרץ קושית התוס' שנוהגים העולם עכשיו לשאת ולתת עמהם ביום חגם לכך כתב עובדי עבודת כוכבים לאפוקי נכרים שבזמן הזה דידעינן בהו דלא פלחי לעבודת כוכבים בשביל זה ביום חגם ואפשר נמי שהוצרך רש"י לכתוב כן משום דשם נכרים כולל כל האומות אפי' אינם עובדים עבודת כוכבים לכן כ' דוקא עובדי כוכבים העובדים עבודת כוכבים: **ד"ה** שמח לאחר זמן למחר. נראה דלאו דוקא למחר קאמר אלא כלומר לאחר שעת הפרעון מיד הוא שמח אפילו בו ביום דאל"כ ביום החג בעצמו יהא מותר ולא כתב רש"י כן אלא כדי שלא תאמר לאחר זמן מרובה דהיינו לאחר שעובר יום החג וק"ל אבל התוס' אין מפרשין כן ועיין לקמן דף ו' ע"ב בתוס' ד"ה אמר אביי: **תוס'** ד"ה לפני הגיהן ומיהו מכות ושבועות דשייכי בסנהדרין וכו' ר"ל מכות ושבועות שייכי טפי בסנהדרין מע"ז משום דמכות ושבועות שייכי בדיני דסנהדרין גופייהו אבל ע"ז לא תני להו בסדר נזיקין אלא איידי דתני בסנהדרין בעבודת כוכבים לכן הקדים מכות ושבועות לע"ז: **ד"ה** אסור לשאת ולתת עמהן וכו' משמע שר"ל אף ממקח וממכר. ר"ל כל מקח וממכר בעולם אפי' אינו תקרובת עבודת כוכבים ולפי ריהטא נראה דהתוס' דייקי הכי מדפרש"י בכולהו משום דאזיל ומודה ואי סבירא ליה דדוקא בתקרובת עבודת כוכבים איירי הוי טעמא משום לפני עור לא תתן מכשול אבל הרא"ש כתב כך ומוכיח מתוך פירושו שפירש לקמן בפרקין משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים. ואסור משום לא ישמע על פיך וכו' כן פרש"י לקמן דף ו' משמע דהרא"ש ס"ל דממאי דפרש"י וכולהו משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ליכא להוכיח דדלמא ר"ל שיקריב לעבודת כוכבים אבל ממה שפירש לקמן ואסור משום לא ישמע על פיך מוכח שפיר דר"ל דאיירי בכל מיני מקח וממכר ולא בתקרובת עבודת כוכבים דוקא דהא בתקרובת אסור נמי משום דגורם להקריב לעבודת כוכבים ולא משום לא ישמע על פיך לבד: **בא"ד** מ"מ בכל שבוע יום אחד יש להם דלר' ישמעאל לעולם אסור וכו'. נראה הא דהוצרך להביא זה דר"י משום דלא תימא יום חגם שיש להם בכל שבוע לא נקרא יום חגם כי אם אותן המפורשים לקמן במתני' קלנדא וקספרוני' לכך מביא דקאמר בגמ' דלר"י דס"ל דג' ימים לפני הגיהן וג' ימים לאחריהן אסור יום חגם לעולם אסור א"כ ש"מ דהוה יום חגם ועיין בהר"ן ובאשר"י ותמצא דעות שונות בסברת רש"י: **בא"ד** לכך נראה דטעם ההיתר משום דעכו"ם שבינינו קים לן בגווייהו דלא פלחי לעבודת כוכבים וכו'. פי' דאין דרכן דאזיל ומודה לעבודת כוכבים בשביל איזה הנאת משא ומתן וכיוצא: **בא"ד** מפני שהוא כמחניף וכו'. פי' דאפי' יקבל איזה הנאה מהיהודי ע"י אותו משא ומתן יודע הוא שהיהודי עשה זה מדעתו ורצונו הטוב מפני שמחניף לו ולא שייך ליזיל לאודי לעבודת כוכבים בשביל כך: **בא"ד** ור"ת היה מפרש וכו' דוקא במידי דתקרובת. פי' שאסור למכור בהמה לתקרובת וכיוצא כל מידי דדרך להקריב: **בא"ד** אבל לקנות מהם ודאי שרי בין ללישנא דאזיל ומודה וכו'. ר"ל דלקמן בגמ' בעי טעמא דמתני' משום הרווחה או משום לפני עור לא תתן מכשול ופרש"י הרווחה דרווח ואזיל ומודה אבל ר"ת מפרש בענין אחר כדבסמוך לפנינו לכך נראה לי לגרוס בין ללישנא דהרווחה בין ללישנא דלפני עור לא תתן וכו' וק"ל וכן מה שכתבו התוס' אח"כ ומביא ראיה מדבעיא בגמרא וכו' פי' משום שמרויח ומשתכר זהו פרש"י אבל לפי האמת מפרש ר"ת בענין אחר כמו שמבאר והולך ולפי פי' ר"ת טעם דאזיל ומודה לא אתמר על איסור דמו"מ אלא על איסור להלוותן ולהשאילן כדאיתא בגמ' דף ו': **בא"ד** ולפי פירוש ר"ת אין לתמוה על מנהגנו וכו'. יש לדקדק הא אף לפירוש ר"ת מ"מ טעמא דלהשאילן וכו' ולהלוותן וכו' הוא מטעם דאזיל ומודה א"כ אף לפי' ר"ת יש לתמוה על מנהגנו שאנו מלוים להם ואפילו אינו אומר הלויני מעות לשקרי וכו' יאסר משום דאזיל ומודה וא"כ לר"ת נמי נצטרך לומר דטעם ההיתר הוא משום דעכו"ם שבינינו קים לן בגווייהו דלא פלחי לעבודת כוכבים כמו לרש"י כדלעיל ושמא דלר"ת אין תמיה כ"כ משום דאינו רגיל הוא להלוותן בחנם אלא בריוח ובריוח הוא שרי כמו שכתבו התוס' בשם ר"ת בדיבור שאח"ז: **ע"ב תוס'** ד"ה רומי חייבת וכו' ונמצא במעשה מרכבה וכו'. נראה דזה הוה כמו טעם אחר ור"ל ועוד טעם אחר דנקרא חייב משום דחייבת חוב דהוא החורבן שנגזר עליה ולפי טעם זה לא הוי חייבת לישנא דתרגום דרשע אלא הוי לשון חוב וחיובא ופי' הראשון הוא ע"ד שפרש"י וק"ל: **ד"ה** אמר להן הקדוש ברוך הוא וכו' פי' שואל להם במה זכו בכל דור ודור . נראה דפירשו כן משום דקשה להם וכי אפשר שלא עסקו העובדי כוכבים בשום מעשה טוב בשום זמן יותר ממה שאמרו שתקנו שווקים או גשרים וכיוצא וכן פרס הלא בנו בית המקדש לכך פירשו דודאי אשכחן שאר ענינים שעסקו בהן אבל לא היה אלא באותו דור אחד והוא שאל מהן עסק שעסקו בכל הדורות כמו שכתבו התוס' לקמן עמוד זה ד"ה ואנן בגינן וכו': **ד"ה** מ"ש הני דלא קא חשיב פי' בבל ויון וכו' . נראה דפירשו כן משום דקשה להם דמאי פריך בגמ' מ"ש הני דקא חשיב וכו' פירוש דחשיב בהדיא ובפירוש הב' אומות דהיינו רומי ופרס ושאר האומות לא פרט אותן בפירוש הא כבר מפורש לעיל מיניה דמלכות רומי היא החשובה על כל האומות ופרס חשיב בתרה לכך פירשו דלא פריך אלא מבבל ויון דגם הם היו חשובין ביותר וכמו שהקשו התוס' לעיל בד"ה וארו חיוא אחרי וכו' ומשני גמרא ממש כמו שתירץ ר"י לעיל בתוס' בדיבור הנזכר שאע"ג שבבל היתה חשובה וקראה הכתוב אריה לא היתה חשובה אלא בזמנה אבל לא משכה מלכותה וכן יון אבל הני רומי ופרס משכי במלכותייהו וכו' ולכך לא חשיב ר' שמלאי בפירוש ובפרטות כי אם השתי אומות הנזכרים דהיינו רומי ופרס אבל בבל ויון כללם בסתם בכלל שאר האומות ואמר וכן לכל אומה ואומה וכו' ולפי זה יש ליישב ג"כ הגירסא שלפנינו שכתוב בה מ"ש הני דחשיבי ומ"ש הני דלא חשיבי ופריך ממש הקושיא שהקשו התוס' לעיל ור"ל מ"ש הני פי' רומי ופרס דחשיבי משום דקראם הכתוב דוב ומ"ש בבל ויון דלא חשיבי הא בבל נמי קרי לה קרא אריה ומשני ממש כדמשני לעיל ר"י בתוספות הני משכי במלכותייהו עד וכו' אבל בבל לא נקראת אריה אלא בזמן שהיתה מושלת בכל העולם אבל עתה היא ממלכה שפלה וק"ל:

דף ג ע"א תוס' ד"ה נוגעין בעדותן הן וכו' וי"ל דאין חוששין בזה הראיה דאין אב מעיד על בני וכו' . ר"ל דמי הוא המקיים העולם הלא הקב"ה שהוא אביהן של ישראל ולכך

הוא

ודן וכו' וכן הדין בבני אדם דאמרינן בפ"ק דשבת עד מתי יושבים בדין עד זמן סעודה והיינו עד שעה רביעית*) דאז מאכל ושותה כל אדם כדמסיק התם וכן הא דקאמר שלישית יושב וזן וכו' והיינו מתחלת שעה שביעית כי עד אותה שעה הוא סוף זמן הסעודה הנקבע לכל אדם (מאהמול) כדאמר התם שעת מאכל ת"ח מכאן ואילך כזורק אבן לחמת ודקאמר יושב ודן וכו' ועומד מכסא דין וכו' כן היה תחלת הבריאה שעלה במחשבה לברוא עולם במדת הדין שנאמר בראשית ברא אלהים ואח"כ שתף עמו מדת הרחמים שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ וגו' והאי ליסנא דיושב ודן את כל העולם כולו משמע דאדם נמי בכלל והיינו כמאן דאמר פ"ק דר"ה דאדם נדון בכל יום וק"ל: **אם** אשכחך ירושלים וכו' כתבו התוס' פשיטא דקרא כך אם אשכחך ירושלים שנזכיר וכו' עכ"ל והדרש דהכא ימאן זה משום דכל המזמור בלשון רבים ישבנו גם בכינו וגו' איך נשיר וגו' ואם אשכחך וגו' לשון יחיד משמע להו דאם אשכחך וגו' אינו מחובר לאיך נשיר וגו' אלא דאם אשכחך הם דברי הש"י ועיין בזה בחדושינו בפרק ח"ה ודו"ק: **ברביעיות** מאי עביד פירוש לבעיא דרב נחמן בר יצחק דקאמר עם בריותיו משחק פריך מיום שחרב בית המקדש דעם בריותיו נמי אינו משחק דעל בריותיו לא איצטריך דקודם שחרב נמי לא היה משחק וא"כ ברביעית מאי עביד וקאמר מלמד תינוקות וכו' ופריך דמעיקרא קודם חורבן הבית דהוה משחק ברביעית עם בריותיו מאן הוה גמר לתינוקות ומשני איבעית אימא מטטרון וכו' דאמרינן בסנהדרין ששמו כשם רבו ועיין בחדושינו בפרק אלו טרפות: **ושומע** שירה מפי חיות כו' שנאמר ובלילה שירה עמי · רש"י פירש כאן כינוי דעמי אדוד שהיה מסורר ג"כ בלילה אבל בפרק אין דורשין פרש"י בענין אחר אהא דקאמר מ"ה אומרים שירה בלילה ושות ביום מפני כבודן של ישראל שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ופרש"י יצוה למלאכים לשתוק כו' ובלילה שירה עמי ברקיע עם שיר שלי שקלסתי ביום ע"ש: **מאבילין** לו גחלי רתמים כו' · אמר גחלי רתמים במקום שורש רתמים דבקרא ע"ש השוקק בדברי שיחה מביאו ללשון הרע שנמשל לגחלי רתמים דכתיב חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים וק"ל: **כל** העוסק בתורה בלילה כו' · לפי שמדרך המגדל שינה בלילה שיהו פניו זועפות ביום אמר בעוסק בתורה ומגדל שנתו בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד שהוא אהירת פנים ביום כי היא מדת החסד כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו והכי אמרינן בפ"ק דמגילה אסתר ירקרקת היתה אלא שהקב"ה משך עליה חוט של חסד שהיא אהירת פנים שתהא נראית יפה כפרש"י וקרא התורה שירה דכתיב כתבו לכם את השירה וגו': **למה** נמשלו בני אדם כדגי הים כו' כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצות מיד מתים · הוא המשל עצמו בברכות שאמר ליה ר"ע לפפוס בן יהודה שאמרו הדגים לשועל מה במקום חיותן כו' וכן יתפרש הכתוב ותעשה אדם כדגי הים שרמש האדמה שהוא השועל לא מושל במקום חיותן ואעפ"כ אמר בתר האי קרא בתכה העלה במקום שאין חיותן עאכ"ו שמיד מתים ומושל בהם שרמש האדמה כן האדם כשפורש ממקום חיותו שהיא התורה שנמשלה למים שמיד מתים ומושלים בהם למש האדמה שהם מושלי עובדי כוכבים כהך עובדא דר"ע וק"ל: **מוציא** חמה כו' רשעים נידונים בה וצדיקים מתרפאין כו' · אמרו בזה הדמיון כי החמה בטבעה חמה אבל לפי טבע המקבל המשתנה תשתנה פעולתה כי המלח נקרש והשעוה נמס כן הוא מפי עליון לא תצא הרעות והטוב ולא תשתנה פעולתו ית' כ"א לפי המקבל רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה והביא מקרא הנה היום בא בוער כתנור וגו' התנור הזה עיקר פעולתו לטובת האדם לאפות בו הלחם אבל לפי טבע המקבל שהקש מתלהט בו במהרה כן הענין בזדים וכל עושי רשעה שילהט אותן יום הבא שעיקרו לטובת הצדיקים שמתרפאין בו:

דף ד ע"ב בפרש"י בד"ה מוספי כל השנה הן שבח כו' מלכיות זכרונות שופרות כו' עכ"ל נראה מפירושו דבתפלות ר"ה מלכיות זכרונות ושופרות תליא מלתא וק"ק לפי זה מאי פריך מתפלת שחרית דר"ה כיון דלית ביה מלכיות זכרונות ושופרות ויש ליישב ודו"ק:

ח"א דף ד ע"א **לא** שורש בעוה"ז ולא ענף בעוה"ב כו' · יש לדקדק כיון דבעונש לרשעים בעוה"ב קמשתעי מאי קאמר דלא יעזוב להם שורש בעוה"ז שכבר עבר ויש לפרש מהידוע כי יש לעתיד לצדיקים שכר גופני ושכר נפשי קאמר לא שורש בעוה"ז דהיינו תענוג גופני כמו בעוה"ז ולא ענף בעוה"ב דהיינו שכר ותענוג נפשי בלמוד כמו בעוה"ב ועי"ל לא שורש בעוה"ז דאינו מניח בן ליורשו ואין גזעו מחליף כמ"ש וזרע רשעים נכרת וק"ל: **מה** דגים כל הגדול כו' אף בני אדם אלמלא כו' · ולפי זה הדרש יהיה פירוש הכתוב ותעש אדם כדגי הים וכרמש המים אין מושל דהיינו מלכות אין בו וק"ל: **וכתיב** גדול וגו' ורב כח וכתיב שגיא כח כו' · האי קרא דכתיב באורייתא ה"ל לאתויי מקמיה אלא דהאי קרא ורב כח מפורש טפי היפך דלא מלאכוהו שגיא כח ובגירסת עין יעקב לא מייתי קרא דורב כח כלל וניחא טפי וק"ל: **חימה** אין לי שכבר נשבעתי כו' · עיין פרש"י בספר ישעיה וכתבו התוס' ואין להקשות מפ"ד נדרים דמוכח דמשה הרגו לחימה דאיכא למטויי תרי כו' עכ"ל וק"ק לדבריהם מאי תקנו בזה דהא אהאי קרא גופיה דחימה אין לי קמפרש התם דהרגו לחימה ועוד קשה דלעיל משני כאן בישראל כו' אמאי לא מוקי ליה בהאי חימה דהרגו משה כדקאמרינן התם ודו"ק: **אבקש** אם יש להם זכות אפדם כו' · עיין פרש"י ותוספות ול"נ לפרש אבקש אם יש להם זכות כדקאמר להם הש"י במאי עסקתם אפדם בממונם כמ"ש כסף וזהב הרבינו בשביל ישראל ואם לאו כדקאמר להו הכל לצורך עלמכם עשיתם כו' אעמידם מקדיר עליהם חמה והסוגיא דלעיל קאי אלא שהפסיק קצת לפי ענינו וק"ל: **איני** דן אותם כעובדי כוכבים דכתיב עוה עוה עוה אשימנו וגו' · עיין פי' רש"י וכ"ה בגירסת ע"י אבל לפי ענין כתוב זה בספר יחזקאל בישראל הוא מדבר ונראה לפי גרסתנו לפרש דכל הני ליסני מתפרשים מלשון שם עון ומייתי מהאי קרא דבישראל אינו דן כעובדי כוכבים דכתיב בישראל עוה עוה וגו' דמחלק עונם ואינו נפרע מהם בפעם א' וק"ל: **אני** נפרע מהם כפיד של תרנגולת כו' · הכא לענין פרעון אמר האי ליסנא ולענין ליכוף מצוה דרש ליה בלשון אחר כפיד של תרנגולין שמנקרים באשפה ויש לפרש דהכא ה"ק כפיד של תרנגולת שמנקרת לקרוא אפרוחים לאכול ממנו והיא אינה אוכלת ממנו כ"א מעט כן נפרע מישראל בוהיו לאכול ולענין מצוה קאמר שאף אם אין עושין לפני כ"א מצוה מועטת וקלה שאדם דש בעקביו כתרנגולין שמנקרין ברגליהן באשפה שאין מוצאין שם רק מאכל שפל וקל אעפ"כ הקב"ה מצרפה לחשבון גדול למצות גדולות להיות חשבון גדול כמ"ש תרי"ג מצות אף שאין המצות שוין וע"ז אמר למען צדקו יגדיל תורה וגו' וק"ל: **אני** אמרתי אפדם וגו' אני אמרתי איסרכם כו' · הני תרי קראי ואנכי אפדם וגו' ואנכי יסרתי אתכם וגו' סמוכים הם בספר הושע ודרשו אותם ע"פ מ"ש (ברכות סא: וש"נ) יש לך אדם שחביב לו נפשו ויש לך אדם שחביב לו ממונו ולזה אמר בחד קרא אני אמרתי אפדם מהם במעט בוסיו לאכול רק בממונם בעולם הזה כדי שיזכו לעולם הבא והם דברו עלי כזבים כי חביב עליהם ממונם ביותר וכן בהיפך אני אמרתי ליפרע מהם רק ביסורין בעוה"ז כדי לזכותם בעוה"ב והם יחשבו עלי רע שחביב להם גופם ביותר ודו"ק: **מאן** דאית ליה סיסיא ברחמיה משיק כו' · כנראה מפירוש רש"י דמאן דאית ליה זעם בעלמא וכי ברחמי מעלהו יש להקשות דהא לא דמיא דהכא הזעם על אוהביו גופייהו בעבור עונותיהם ונראה לפרש דהוה קשיא להו למיני מלת עליכם דה"ל למכתב על כן אפקוד לכם כל וגו' וקאמרי מאן דאית ליה זעם ברחמיה שפשע נגדו וכי משיק ליה להעלותו עליו דמשמע לגלות כדכתיב אפקוד עליכם וגו' דאדרבה מכסהו תמיד בשביל אהבתו שהיה תמיד אתו וע"ז השיב ר' אבהו דאילו הוה כתיב אפקוד לכם הוה משמע שנפרע מהם אבל אפקוד עליכם לא משמע שנפרע מהם אלא שתמיד חק עליהם שאינו נפרע מהם אלא מעט דפורעת פרוטה פרוטה אין הפרעון ניכר כלל וכאילו לא הוה נפרע כלל וק"ל: **מ"ד** חלילה לך כו' חולין הוא מעשות כו' והכתיב והכרתי ממך צדיק ורשע וכו' · איכא למידק בלאו האי פירכא דקאמר

*) הרי"ף והרא"ש וכל הפוסקים פי' שם זמן סעודה דת"ח.

חולין הוא מנופיה דקרא חלילה וגו' להמית צדיק עם רשע ה"א למיפרך והכתיב והכרתי ממך צדיק ורשע ונראה לפרש דודאי ידע המקשה לפלוגי כדאמר בעלמא שמניחין רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע והכא לפי ענינו עדיין לא ניתן רשות למשחית לחבל דהא נטלו נוגע ובטותיו כמ"ש לא אוכל לעשות דבר וגו' שזהו טוכחן של מלאכים שאמרו כי משחיתים אנחנו כפרש"י שם דהיינו שאמרו כי ניתן להם רשות לחבל אבל למאי דמפרש חולין הוא כו' כלומר שזהו מדת ב"ו שלא ידע להבחין בין צדיק לרשע אבל כלפי שמיא ודיוו חולין הוא מעשות כדבר הזה לא הוא ולא כיולא בו דהיינו שלא ידע להבחין וא"כ אין לחלק בין ניתן רשות למשחית ובין לא ניתן ופריך והכתיב והכרתי ממך צדיק וגו' ומשני בצדיק שאינו גמור ודאי ניתן רשות למשחית לחבל דאין זה חולין כלפי שמיא ודו"ק · ודע דתומה פרש"י חולין הוא לך יאמרו כך היא אומנתו שוטף הכל צדיקים ורשעים כך עשה לדור המבול כו' עכ"ל וכתב הרא"ם פירוש העולם יאמרו זה לא שהאמת כן הוא כו' והלא בדור המבול לא שטף את נח ובניו וכו' וחלילה לך אדלעיל קאי חלילה לך מעשות זאת שלא תשא למקום בזכות הצדיקים כו' וכדי לתקן מאמר להמית צדיק הם' עכ"ל ומתוך סוגיא דהכא אין נראה כן למימר דחלילה אקרא אחרינא אדלעיל קאי אלא אהאי קרא דלהמית צדיק עם רשע קאי ואהא פריך והכתיב והכרתי ממך וגו' וה"ק חולין אתה עושה בענין מעשה סדום עצמו להמית צדיק עם רשע שמתוך כך יאמרו כך עשית לדור המבול שהיו בהן צדיקים ולא הצלתם ומה שהקשה שהרי ניצול נח ובניו לאו קושיא היא דלא יתויב מהצלתו שצדיקים ניצולים מבין הרשעים דפשיטא ע"י תחבולה ישמרם מהמשחית בטווי הש"י כמו שעשה נח התיבה אפשר להציל אף משניתן רשות למשחית לחבל דהא באמירת ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו וגו' ניצולו אף משניתן רשות למשחית לחבל ולא להבחין בין צדיק לרשע ודו"ק: **שקיימו** תורה מאל"ף עד תי"ו · עש"ה והתוית תי"ו ועיין פרש"י פרק במה בהמה: **ע"ב דעת** בהמתו לא הוה ידע כו' · כדמסיק שהיה נלחתו בדבריה ולא בעי למימר בפשיטות דעת בהמתו לא הוה ידע שהיה רואה המלאך והוא לא ראה כמ"ש חטאתי כי לא ידעתי וגו' וכפרש"י בתומה שאפשר שזה הוא לטובת האדם שאינו רואה כמו הבהמה והכי אמרינן בעלמא וק"ל: **בעידנא** דתזו דהוה רכיב חמרה א"ל כו' · גם שמלינו בחשובים וגדולים שרכבו על חמורים כמו אברהם ובכמה מקומות בתלמוד אלא מאי טעמא לא רכבת אסוסיא למסר דרכך והליכתך למלאת רצון בלק למסר לבא שם והשיב ברעיבא שדאי כי לא היה מוכן לי אתמול שלא היה דעתי לילך עמכם עד היום בבוקר שהותר לי בלילה לילך עמכם כמפורש בקרא אבל החמור היה מוכן בביתי למעינה לצרכי בית והשיב לו דאינו כך אלא אני מוכן לך לרכיבה מעודך ועד היום הזה ומטעם דמסיק משום אישות דלילה: **למען** דעת צדקות ה' וגו' כמה צדקות עשה כו' · לפי שהוא אמר ויודע דעת עליון שעת זעמו קאמר דאין יודע אבל הוא דעת צדקת ה' ולא עת כעסו וק"ל: **כי** רגע באפו כו' · כי אפו וכעסו אינו רק רגע ובזאת הרגע גופה אם רוצה הקב"ה לא תועיל קללה בו רק חיים לישראל כמ"ש שלא כעסתי עליכם כו' ומשמע ליה רגע כמימריה מדלא כתיב כמו רגע וכן באידך קרא דכתיב חבי כמעט רגע ולא כתיב חבי מעט כרגע וק"ל: **וכמה** רגע כו' · כבר מפורש שיעור רגע כמה שהיא אחד מה' מאות רבוא כו' אלא דה"ק וכמה יוכל לדבר באותו רגע ולקלל וקאמר רגע כמימריה דהיינו שהיה יכול לדבר כל"ם והקב"ה הפכו למלך כמ"ש התוס' וע"ז נאמר ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה וגו' ויש לדקדק בהך עובדא דריב"ל מה היה יכול לומר ולקללו דמלת כלהו ספי מרגע כמימריה בין באותיותיו בין בנקודותיו· ובזה יש לומר דהוה מצי למימר ימות וע"ק היאך היה רוצה לכוין אותה שעה והאמרינן דאין כל בריה יכולה לכוין חוץ מבלעם ועוד היכי רוצה לכוין שעת זעם על המינא דהוה יחיד והוא זעמו דבכל יום הא מוקמינן לה בליבורא אבל איחיד אינו זועם הקב"ה בכל יום דלפני זעמו מי יעמוד וי"ל דה"ק אליבורא זועם בכל יום ואפ"ה קיימין וכיון דאינו יוצא לפועל קאמר דלא הוי אלא כרגע אבל איחיד לאו בכל יום רתח אלא פ"א בבא זמן קצו ומיהו בכל יום איכא עידן ריתחא ליחיד אהסוא דבא זמן קיצו שלא יוכל לעמוד והסוא שיוצא אפשר הוי טפי מרגע כמימריה כיון דיוצא הסוא ריתחא לפועל וריב"ל רצה לכוין הסוא עידנא שיהא גם הסוא מינא באותו היום בהסוא ריתחא דליחיד ויבא זמן קיצו אז דרצון יראיו יעשה ותגזר אומר ויקם לך וגו' ושוב אמר טוב לצדיק וגו' שיענש הרשעים טרם יבא זמן קיצם לא טוב לפני האלהים כדאמרינן בעלמא מאריך לרשעים בעוה"ז כדי לטרדם מעוה"ב וק"ל: **לא** ניצלי איניש תוסף בתלת שעי קמייתא ביומא קמא דריש שתא כו' · ומסיק איפוך דאז בג' קמייתא הקב"ה יושב ודן ועד"ז נראה לפרש מ"ש בירושלמי (פ"ד דר"ה) שמעה ה' צדק זו ק"ש הקשיבה רנתי זו ריטון תורה האזינה תפלתי זו תפלה בלא שפתי מרמה זו מוסף מה כתיב בתריה מלפניך משפטי יצא דה"פ ע"פ מ"ש לגבי תפילין וצילית שאם אינן עליו בשעת ק"ש ה"ז מעיד עדות שקר בעלמו ה"נ הכא בשחרית שאומר יום תרועה ואינו תוקע בה הוי שפתי מרמה אבל מוסף שתוקעין בה הוא בלא שפתי מרמה ואמר מה טעם שהתקיעה במוסף ולא בשחרית ואמר מלפניך משפטי יצא בתקיעות וברכות כדאמרינן (ר"ה טז: לד:) אמרו לפני מלכיות שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לטובה ובמה בשופר שאז במוסף אף תפלת היחיד מקובלת שתהא משפטי יצא לזכות שתחזינה מישרים משא"כ בשחרית בג' קמייתא דמפקיד דינא ודלמא מעייני בעובדיה דיחיד ודחפי ליה וק"ל: **תורה** דכתיב בה אמת כו' אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין כו' · ונראה דהייט טעמא דאמרינן פ"ק דסנהדרין משתמע דברי בעלי דינין ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לעשות לפנים משורת הדין כיון דיודע היכן הדין נוטה שהוא אמת הדין אי אתה רשאי לעשות לפנים משורת הדין וק"ל: **אלא** לעיני העמים מלמד שבאות ועורפות לעובדי כוכבים כו' · הענין כמו שכתבתי בר"פ כי בעשיית המצוה נברא מושכל רוחני והם באות ועורפות לעובדי כוכבים וז"ש כי היא המצוה היא חכמתכם שממנה נברא מושכל מלאך רוחני לערוף עובדי כוכבים על פניהם וק"ל: **לא** היו ישראל ראוים לאותה מעשה כו' · עיין במפרשים ול"נ לפרש דה"פ דהיו ישראל ראוים שהקב"ה יצילם מחטא גדול כזה דאמ"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו ועוד אמרינן (בסוטה כא:) דהתורה מצלת מן החטא וכן בדוד מטעם זה היה ראוי להיות ניצול מחטא ולזה מייתי מקרא והיה לבבם זה כל הימים וגו' שהוא רצונם ולבבם ליראה את ה' וכן בדוד לבי חלל בקרבי לעשות רצון אבי שבשמים והיו ראוים להצילם מן חטא גדול כזה אלא למה עשו ולא ניצלו מעשיית החטא לומר לך כו' וק"ל:

דף ה ע"ב תוס' בד"ה וכדברי רבי יוסי אף ט' וי"ל דשפיר פריך אליבא דרבנן כו' עכ"ל ודאי דלרבי יוסי נמי איכא למימר דהיו מרבים טפי בעופות בעיו"כ אלא לרבנן ניחא להו שפיר טפי דכיון דלא היו מרבים אז בבהמות ודאי דהיו מרבים בעופות משום סעודת עיו"כ כדאמרינן בב"ר ודו"ק:

ח"א דף ה ע"א **שהקים** עולה של תשובה כו' · יש לפרש דנקט עולה של תשובה ע"ש כי העולה באה על המחשבה והנה דוד לא חטא במעשה בת שבע כדאמרינן פרק במה בהמה דגט כריתות היה כותב לאשתו והוה גט למפרע אבל לפי העולה על המחשבה חטא מיהת ונענש עליו דאי הוה בא אוריה ולא נהרג הות א"א גמורה ודו"ק: **עושה** מצוה אחת מקדמתו והולכת לפניו כו' וכל העובר עבירה אחת מלפפתו כו' וקשורה בו ככלב כו' · כבר הקדמנו בזה כי לפי המעשה נברא לו מלאך רוחני אם סניגור ואם קטיגור ושינה לשונו במצוה מקדמתו והולכת לפניו ובעבירה מלפפתו ומוליכתו ע"ד משל כי למוליכין למקום שמחה וטובה א"ל המוליכו לאחוז בידו דודאי ילך אחר המוליכו ולא ישמט ממנו כן הוא במצוה אבל ההולך לנרדוס צריך המוליכו ללפפתו ולאחזו שלא ישמט מלילך אחריו כן הוא בעבירה ור"א הוסיף לומר בעבירה קשורה בו ככלב כמו שהכלב נקשר לגנותו בחשמים כן הבועל כנענית ערלתו מנשקר ליה

מהר"ם

הוא מקיים העולם כדי שנאמר שישראל קיימו התורה ואין אב מעיד על בנו וק"ל: **ד"ה** יום הששי וכו' וי"ל דיומא קמא לא אמר להו מידי וכו'. ר"ל ולכך לא חשיב יומא קמא והששה ימים מתחילין מיום השני משעה שהתחיל לדבר עמהם: **ע"ב ד"ה** שניות יושב ודן וכו' ואין נראה דלמאי דמסקינן בסמוך וכו'. ר"ל לקמן דף ד' ע"ב:

דף ה ע"א ד"ה וצריכא פי' לכתוב וכו'. נראה דמדברי התוס' מבואר בהדיא דאינהו לא מפרשים כפרש"י שפירש לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה ולא היה דוד ראוי לאותו מעשה לומר שגזרת מלך היתה וכו' אלא שהתוס' מפרשים לא היה דוד ראוי שיכתב הקב"ת המעשה על שמו וכן לא היו ישראל ראוים שיכתב המעשה על שמם כי לא לכבוד הוא להם ולמה נכתב לומר שאם חטא יחיד וכו' וע"ז נמשך ג"כ וצריכא לכתוב חטאם ותשובתם של שניהם דאי אשמועינן יחיד וכו' וההכרח שהביא להתוס' לפרש כן ולא פירשו כפרש"י משום דלפרש"י צריכין אנו ע"כ לפרש וצריכא דבתר הכי דהות פירושו שהקב"ת היה צריך שתהיה גזרתו לשלום היצה"ר בשניהם בישראל ובדוד משום דאי אשמועינן וכו' ואין זה סוגיית הגמ' וגם הלשון בעצמו דחוק לפרש כן ועוד מימות ישראל שעשו העגל עד ימות דוד שהוא כמעט שמנה מאות שנה היאך ידע היחיד לשוב בתשובה והיה ליחיד פתחון פה כל אותן השנים והיה לו להקב"ה להיות גזרתו על הרבים ועל היחיד בזמן אחד אבל לפי הפירוש שכתבנו לפי דעת התוס' עולה הכל כהוגן: **ע"ב** רש"י ד"ה ומי בעינן תולי האי וכו' דהיישינן דזבין לה עובד כוכבים להאי בהמה וכו'.

צ"ע לפי ספרי רש"י שלפנינו שהרי פי' זה הוא לפי דעת התוס' דריש מכילתא שכתבו בשם ר"ת והפירוש שלפי פירוש רש"י דמשמע מדבריו בריש מכילתין דכל מיני מקח וממכר אסורים כתבו התוס' כאן ד"ה ומי בעינן בשם רש"י ואולי נתחלפו הפירושים: **ד"ה** בהני ד' פרקים וכו' ואלו הימים אי אפשר בלא בשר וכו'. ר"ל בימים טובים בעצמן כגון י"ט אחרון של חג וי"ט ראשון של פסח והשאר דבימים עצמן מרבין בשמחה לא בערב י"ט אלא שבערב י"ט קונים ושוחטים לצורך מחר מלבד ערב יום הכפורים שבאותו יום בעצמו מרבים בסעודה: **תוס'** ד"ה יצרם מסור בידם דריש ליה ממשלחי רגל וכו'. מקשין העולם מה מוסיפין התוס' על דברי רש"י ונראה לי דהתוס' קשה להם דלפירוש רש"י לא משתמע מהאי קרא אלא שהם אינם מסורים ביד היצר הרע אבל מ"מ מנלן לדרוש שיצרם מסור בידם לכך כתבו התוס' דריש ליה ממשלחי רגל וכו' ר"ל מדכתיב לשון משלחי משמע שהם משלחים אותו לחפשי ממה שהיה תפוש ומסור בידם ומשמעות הקרא כן הוא הם משלחים לחפשי הנקרא רגל שהוא אורח כדכתיב ויבא הלך וגו' א"כ ש"מ שפיר שהוא מסיר בידם וק"ל נראה לי: **ד"ה** ערב יום טוב האחרון וכו' כדאמרינן בפרק אלו דברים הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם כצ"ל: **ד"ה** וכדברי ר' יוסי אף ערב יום הכפורים וכו' אמאי שביק כל הני פרקים וכו'. ר"ל לפרוך יום טוב אחרון של חג שחל להיות באחד בשבת או יו"ט ראשון של פסח שחל באחד בשבת וכן שאר הפרקים ניחוש שמא ישחט בשבת בו עוף לצורך היו"ט שלמחר ועיקר קושית התוס' הוא משום דסלקא אדעתן דרבנן ור"י בהא

להיות עתה בעוה"ב דהכנסה אינו מכניסו לג"ע כדאמרינן במדרשות (ועירובין יט:) וק"ל: שנאמר אני אמרתי וגו': דרשוהו במעשה עגל אבל האי קרא אינו שייך בזה המזמור שמדבר כולו בדיינים רשעים אלא במזמור דלעיל מיניה שמדבר בהכי שמע עמי וגו' לא יהיה בך אל זר וגו' ולא שמע עמי לקולי וגו' ולמאי דבעי למימר השתא לא באתו לעולם היינו אלהים ובני עליון ממש כמלאכים כפרש"י בספר תהלים ולמאי דמסיק כמי שלא באתו כו' לא הוה מדמה להו למלאכים אלא לענין שלא היו מתים כאדם הראשון ודו"ק: שהראה הקב"ה לאדם כו' · יראה כל הענין נדרש מזה המזמור שהתחיל גלמי ראו עיניך וגו' ואמרו בב"ר עד שאדם הראשון מוטל גולם כו' הראהו דור דור ודורשיו כו' וז"ש ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד בהם וגו' ר"ל כל שיוצרו בימים העתידים לא יחסר אחד מהם שלא הראהו והיה נכתב כ"א על ספר כדאמרינן פ' הפועלים לדידי חזי לי ספרא דאדם הראשון וכתוב ביה שמואל כו' רבי ור' נתן סוף משנה כו' ע"ש ואמר ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם שהיה משמח בתורתם של ראשי ומנהיגי כל דור אספרם מחול וגו' אם תקטול אלוה רשע ולא הצדיק היינו שנתעצב במיתתם ועיין פירוש מאמר זה בפרק הספינה ובפרק אד"מ ודו"ק: אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות כו' · עיין בחידושינו בנדה פרק כל היד: והא כתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות · דאינו דומה שנכתבו פרשות אלו לאחר שחטאו דא"כ התורה חסרה נתנה דהא כל תרי"ג מצות מסיני נתנו וק"ל: אבן כאדם תמותון מאי מיתה עניות כו' ד' חשובים כמתים אלו כו' · משמע ליה זו המיתה עניות ולא כל אינך דחשיב ליה נמי כמיתה דהכי משמע קרא אכן כאדם הראשון שחטא ונגזר עליו מדת עניות כדכתיב ארורה האדמה וגו' ואכלת עשב השדה בזעת אפיך וגו' כן אתם חבלתם מעשיכם נגזר עליכם עניות בוסיו לאכול היפך מה"ל למען ייטב וגו' וד' חשובים כמתים מפורש במסכת נדרים וע"ש בתוספות וכאן וק"ל: ת"ר אם בחקותי תלכו אין אם אלא לשון תחנונים וכה"א לו כו' · נראה דה"פ לפי שמלת אם בכל התורה כולה נאמר בלשון ספק ותלוי ויצאו מן הכלל כגון אם כופר יושת עליו ואם כסף תלוה כפרש"י בחומש ומלינו קרוב ללשון זה במבקש כמו אם יהיה אלהים עמדי וע"כ אמר דאם בחקותי תלכו אל תפרשהו בלשון ספק ותלוי כחבכו בפרשה זו ואם לא תשמעו וגו' אך תפרשנו בלשון מבקש ותחנונים דכן מלינו דהקב"ה מבקש דבר זה מהם שנאמר לו עמי שומע לי וגו' וק"ל: מי יתן והיה לבבם וגו' ה"ל לומר תן כו' · גם שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ פשיטא דביד הקב"ה להטות לב בני אדם לטובה דכמה כתובים מורים ע"ז וכמ"ש לעיל וקאמר דמשה לא רמזה כו' דכתיב ולא נתן לכם לב לדעת וכו' דהיינו שרמזה להם שיש ביד הקב"ה לתת ולהטות לבם לטובה והם כפויי טובה ולא שאלו לו על כך אז כמא"ל מי יתן והיה וגו' וכפרש"י פירש לקמן בע"א בדוחק ע"ש ועניין כפויי טובה כתבו התוספות שלא רצו לומר תן אתה לפי שלא רצו להחזיק לו טובה עכ"ל והוא דחוק ונראה לפרש דהיינו כפויי טובה שלא חשבו להם זה לטובה שיתן להם הקב"ה ויטה לבבם לטובה כלל והוי השתא דומיא שפיר דבני כפויי טובה שאדם הראשון לא חשב לו נתינת אשה לטובה כמ"ש זה פ' אד"מ וכן כפויי טובה דלחם הקלוקל כפירוש רש"י ודו"ק: ע"ב אשריכם ישראל בזמן שעוסקין בתורה ובגמ"ח כו' ואין זריעה אלא לצדקה. יש לדקדק אהא דקאמר בגמ"ח במקום לצדקה דהא זריעה לא משמע אלא לצדקה ונראה לפרש כלפי שאמרו בפרק לולב וערבה גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה כו' אדם זורע ספק אוכל קוצר ודאי אוכל ועוד אמרו אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד דהיינו שהנתינה היא לצדקה והטורח הוא החסד כגון מוליכה לביתו כו' כפרש"י שם והשתא קאמר הכא אשריכם זורעי על כל מים דודאי יצמח ובא לידי קצירה דהיינו הצדקה הבאה לידי חסד והכי משמע קרא דזורע ונותן צדקה על כל מים דהיינו ע"פ התורה הוא עושה אותה שתבא לידי חסד וקצירה ויהיה משלחי רגל כמשמעו דהיינו שטורח בהולכה דהיינו גמ"ח. ולפי שהילך הרגל מרחיק דבר זה ליתן ממונו צדקה לעני ולטרוח עוד עמו להביאו לביתו ובשאר טרחות כפרש"י ע"כ אמר כי העושה הצדקה באופן זה הנה ילכו משור בידו כו' ועיין קרוב לדרש זה בסוף פ"ק דב"ק ובחידושינו שם:

דף ו בפרש"י בד"ה ולפני עור כו' והני קעבר ישראל משום לפני וגו' ובחילול שבת כו' עכ"ל ר"ל בז' מצות שייך בעובד כוכבים לפני עור כו' אבל בחילול שבת דאין העובד כוכבים מצווה לא שייך משום לפני עור וגו' אלא משום ממצוא חפצך וגו' ועי' בפרש"י לקמן בפרקין: תום' בד"ה אלא למ"ד טרפה יולדת מא"ל פי' ולדידיה אצטריך מכל החי למעט טריפה וא"ת כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרושי דמכל החי לא אמעיט טרפה למ"ד טרפה יולדת אלא דפריך למ"ד טרפה יולדת מהיכא נפקא ליה לאסור כיון דלא אימעיט מכל החי ולא מלאחיות זרע דא"כ לא שייכא קושיא זו הכא ועוד דאימא דקושטא הוא דטרפה מותרת היא [לבני] נח ודו"ק: בד"ה אתך בדומין לך ומ"מ ליכא למעט מהכא מחוסר אבר ובעל מום כו' עכ"ל דבריהם אינם מובנים לי דהא איכא למימר מה"ט איצטריך מכל החי לאסור מחוסר אבר כי היכי דלא נימעיט גם בעל מום מאתך דמדאצטריך מכל החי לאסור מחוסר אבר א"כ ע"כ דבעל מום מותר ולא נפקא לאוסרו מאתך ול"ע: בא"ד א"כ משמע דמסתבר טפי למעוטי טרפה היינו ממיעוט דכל החי כו' עכ"ל ואין להקשות אמאי מוקי קרא בכה"ג אדרבה לוקי קרא במסתבר דהיינו למעט מכל החי טרפה ומאתך נמעט מחוסר אבר ונמעט גם בעל מום די"ל למאי דמסיק אי מאתך ה"א לוותא כו' כתב רחמנא זרע דהשתא אם נפרש דקיימא הך סברא דלוותא ליכא למעט כלל מחוסר אבר דהא לא בטיל בו הלוותא ואם נאמר דלא קיימא הך סברא דלוותא ושפיר נמעיט ע"כ מאתך מחוסר אבר א"כ לא הוה אצטריך למכתב זרע למעט זקן וסרים דנמעטו שפיר מאתך בדומין לך כמו דנמעיט מאתך מחוסר אבר אלא ע"כ דקראי מוקמי להו בדלא מסתבר ומאתך לא נמעט רק טריפה דלא הוי לוותא והשתא שפיר אצטריך זרע למעט זקן וסרים ודו"ק: תום' בד"ה תמים כתיב ביה כו' סברא הוא למדרש תמים ולא בעל מום כו' עכ"ל והכא ליכא למדרש תמים ולא בעל מום דא"כ לא הוה אצטריך למכתב מכל החי לאסור מחוסר אבר אך קשה דאימא דלא אתא מכל החי לאסור מחוסר אבר אלא טרפה דהכי מסתבר טפי ומתמים נמעט בעל מום ומכ"ש מחוסר אבר וי"ל דה"מ דחי ליה הכי אלא דבלאו הכי דחי שפיר דאימא תמים בדרכיו ודו"ק: בד"ה אלא ש"מ הן כו' מדלא הוה תני לפני אידיהן כו' עכ"ל כצ"ל: ע"ב בד"ה לא אסרו אלא כו' ואפ"ה קרי ליה בסיפא נשא ונתן כו' עכ"ל אבל מרישא כשאמרו לשאת ולתת עמהן לא אסרו כו' לא מוכח מידי דשגירת לישנא דמתני' נקט דעלה קאי ומינה לא איירי הברייתא אלא בלתת דהיינו מכירה אבל מסיפא דקתני נשא ונתן דהוא לישנא דברייתא מוכח שפיר כפר"ת דנשא ונתן הוא במכר וק"ל: בד"ה אלא ללוות מהן כו' מכאן ראיה לפר"ת דמיירי בלא רבית כו' עכ"ל ומרישא בלהלוותם דקאמר משום דקא מרווח להו איכא למימר דגם ברבית חשיב ליה רווחא כיון שצריך למעות וכ"ה ברא"ש ע"ש ודו"ק:

דף ז בד"ה ר' מאיר אומר נותן כו' תימה קשיא דר"מ אדר"מ דהכא כו' וי"ל דשאני התם דקנסא כו' עכ"ל אולי נעלם מהם הסוגיא דפרק הגוזל דקושיא זו ותירוצא גמרא ערוכה שם ולאו מפיהם אנו חיין ע"ש: בד"ה פשיטא דמחלוקת כו' מ"מ חשיב כרבים לגבי יחיד עכ"ל פי' דהיכא דלא סתרינן האי כללא הלכה כרבים ה"כ במחלוקת ואח"כ סתם ליכא מאן דפליג דהיכא דלא סתרינן ליה דהלכתא כסתם משא"כ בהאי כללא דר"מ ור"י הלכה כר"י דאיכא מ"ד דלית ליה האי כללא כלל וכן בהאי כללא דלשון הלכה פסוקה כפירוש התום' לקמן אע"ג דאין הלכה בההיא דכל החוזר כו' הכא בכל המשנה כו' דלא סתרינן ליה לכ"ע הלכה כלשון הלכה פסוקה וק"ל: בפרש"י בד"ה ואיבעית אימא כו' בשינוי אלא בחזרה כו' עכ"ל כצ"ל: ע"ב בד"ה לא קא מפליג בין זכר לנקבה ובין זקן לבחור איהו כו' עכ"ל כצ"ל והר"ת מפירושו נראה דגרסי' בגמ' ובין זקן לבחור ועיקר ההוכחה מדאוסר בבחור ע"כ כרבנן ס"ל דאסרי משום תורת כלי זיין וכן נראה מפירושו לקמן בפרקין אבל התום' דחו פירושו שם וכתבו דלא אסרי רבנן אלא בסוס המיוחד לעופות אך יש לדקדק לפירושו דבנקבה אוסר אפילו בזקנה ומאיזו טעם נאסור בה יותר מזכר זקן ואפשר דאוסר משום רביעה כיון דזקנה היא לא חיים העובד כוכבים עליה שלא תעקר ודו"ק: תום' בד"ה סוס זכר כו' דזקן נקט לרבותא דאע"פ שעושה כו' וזכר במלחמה נמי נקט לרבותא עכ"ל ול"ל

מהר"ם

בהא פליגי דרבנן ס"ל שבערב יוה"כ לא היו מרבים בסעודה ור' יוסי סבירא ליה שבערב יוה"כ בגליל היו מרבים בסעודה וא"כ ע"כ התם בכתובות לא שייכא קושיית המקשה דפריך מערב יוה"כ כי אם לר' יוסי דאילו לרבנן לא שייך למפרך מיניה כלל דהא אינהו סבירא להו שלא היו מרבים בסעודה כלל בערב יוה"כ ולכך הקשו התוס' אמאי שביק הני ד' פרקים שהיה לו להמקשה להקשות מהם אליבא דכ"ע ותירצו התוס' דלעולם קושית המקשה דהתם אליבא דרבנן הוא דשפיר מקשה אליבייהו משום דרבנן נמי סבירא להו שבערב יום הכפורים מרבים בסעודה אלא שסבירא להו שאין מרבים אלא בעופות ודגים ור"י סבירא ליה שהיו מרבים ג"כ בבהמות וכי תימא מכל מקום תקשה דעדיפא הוה ליה למפרך מהד' פרקים שאין בהם שום פלוגתא דכ"ע מודו בהו שהיו מרבים בהן בסעודה ולכך כתבו דעיקר פירכיה מבן עוף דוקא וכו' ובפרקים אלו אינם רגילין רק בבהמות ולכך לא היה שייך למפרך מהד' פרקים: ד"ה מנין למחוסר אבר וכו' דאילו בבית המקדש וכו' אלא להקריב בבמה איירי ומייתי ליה וכו'. ר"ל וכן הראיה שמביא לא איירי אלא להקריב בבמה שהרי נח לא הקריב אלא בבמה:

דף ו ע"א תוס' ד"ה אתך בדומין לך וכו' ושמא י"ל דמכל החי איצטריך למעוטי מחוסר אבר וכו'. והא דלא תירצו התוס' דאי לא כתיב אלא אתך הוה מוקמינן ליה לטרפה לחודיה כמשמעות סוגיא דשמעתתא דטרפה מסתבר טפי למעוטי משום דמסתבר להו דכיון דהשתא אליביה דמ"ד דטרפה חיה קיימינן אין סברא שתהא טרפה אסורה לקרבן יותר ממחוסר אבר לכך פי' איפכא דמחוסר אבר מסתבר טפי לאסור משום דמאים הלכך אי לא כתיב אלא אתך בלחודיה הוי מוקמינן ליה אמחוסר אבר אבל מ"מ יש לדקדק דהיה יכול למצוא סברא דטרפה הוי מסתברא טפי לאסור מטעם משום דטרפה אע"ג שהיא חיה מ"מ אינה בריאה אלא חולה כדלעיל ועוד יש לדקדק כיון דלפי סברת התוס' שפירשו דמכל החי מסתבר טפי למעוטי טרפה ומאתך הוי מסתבר טפי למעוטי מחוסר אבר א"כ טעמא מאי הפך הלימודים ויליף ר"א דלעיל מקרא דמכל החי לאסור מחוסר אבר וכי פריך גמרא מטרפה ממעט ליה מאתך ואע"ג שקושיא זו יש לתרץ דלמ"ד טרפה יולדת אין ה"נ דמחוסר אבר יליף מאתך וטרפה יליף מכל החי ור"א דממעט לעיל טרפה מכל החי היינו משום דאיהו ס"ל כמ"ד טרפה אינה יולדת וא"כ טרפה מלהחיות זרע נפקא ואתך דריש שיהיו מפלין לך כמו שכתבו התוס' לקמן בעמוד זה ד"ה והשתא דנפקא לן וכו' מ"מ כדי לישב הכל בדרך אחד נראה לומר דטעמא הוא משום דמעוטא דמכל החי הוא כתוב בתורה ברישא ובתרי' כתיב מעוטא דאתך ולכך מאי דמסתבר טפי לאסור דהיינו מחוסר אבר ממעטינן ממעוטא קמא וממעוטא דבתריה ממעטינן טרפה דלא מסתבר כל כך לאיסורא ולכך אמרינן נמי אי לא כתיב אלא מעוטא דאתך הוה מוקמינן ליה למחוסר אבר לחודיה משום דמסתבר טפי אלא דלעיל קודם דידעינן ממעוטא דאתך פריך הא מיבעי לטרפה וכו' ר"ל דאע"ג דמחוסר אבר מסתבר טפי לאסור מ"מ מעוטא דמכל החי משמעותיה טפי למעט טרפה דמשמע בריאה ולא טרפה אבל מצד האיסור מסתבר טפי למעט מחוסר אבר דהיינו נמי טעמייהו דהתוס' דמפרשי דמחוסר אבר מסתבר טפי לאיסורא משום דאי הוה מפרשינן דטרפה מסתבר טפי לאיסורא ממחוסר אבר א"כ תקשה למה ממעט גמרא ממיעוטא קמא דהיינו כל החי מחוסר אבר וממיעוטא בתרא דהיינו אתך ממעט טרפה איפכא הוה לן לאוקמי ומיעוטא קמא הוי לן למעוטי טרפה אי הוי מסתבר טפי וק"ל אלא שעדיין יש לדקדק דהיה להם להתוס' לתרץ קושיא זו דאי לא כתיב אלא אתך ה"א לצוותא בעלמא ולא משום פסול קרבן ולכך לא הוה ממעטין אלא טריפה דאינה ראויה משום דלמא תמות ולמ"ד טרפה חיה מ"מ חולה היא אבל מחוסר אבר דראוי לצוותא ה"א תעייל. וצ"ל דאין ה"נ לפי המסקנא דמשני אי מאתך ה"א לצוותא וכו' לא קשה מידי אלא שהתוס' רצו לתרץ לפי מה דס"ד השתא דלא אסיק עדיין שנויא דה"א לצוותא בעלמא: ד"ה ואי ס"ד וצ"ל שיש הפסק בין קלנדא לסטרוניא לכל הפחות ב' ימים כצ"ל: ד"ה אלא ש"מ הן בלא אידיהן ש"מ תימה לי אמאי לא קאמר וכו' וכ"ת אכתי מ בעי ליה אי הוה אידיהן בכלל פשיטא דלא מדלא הוי תנא לפני אידיהן יום אחד וכו' כן צריך להגיה: ע"ב תום' ד"ה תניא כוותיה דרשב"ל וכו' ועוד דלקמן מסיק וכו' וקא מפרש דחכמים דמתני' אית להו וכו' כרבי יוחנן וכו'. אע"ג דלפי מה דמפרש שם משמע דת"ק דמתני' ס"ל נשא ונתן מותר וא"כ מאי קאמרי התוס' ומתני' עדיפא מברייתא הא איכא נמי ת"ק דמתני' דס"ל נשא ונתן מותר נ"ל לתרץ דאע"ג דקאמר גמרא לקמן נשא ונתן איכא בינייהו ר"ל בין ת"ק דמתני' ובין חכמים בתראי יש לפרש דאין ר"ל דחכמים בתראי פליגי את"ק אלא דאתו לאוסופי את"ק שלא גילה דעתו אי אמרינן נשא ונתן מותר או אסור ואתו חכמים בתראי לומר שאף אם נשא ונתן אסור אבל לעולם איכא למימר דאה"נ דת"ק דמתני' נמי ס"ל הכי דנשא ונתן אסור וק"ל: ד"ה אמר אביי גזרה לפרוע מהן וכו' וי"ל דמשום ה"ם וכו' כיון שאינו שמח ביום דינו וכו'. ר"ל דלאחר זמן מפרשי התוס' דר"ל לאחר יום החג: בא"ד ומיהו אי לאו דאיכא שום שמחה וכו' · ר"ל וכ"ת ל"ל טעמא דשמחה דמתני' כלל לכך קאמר ומיהו אי לאו טעמא דאיכא שום שמחה לא הוי שייך נמי למיגזר ור"ל דלא הוי שייך לומר גזירה לפרוע מהן אטו לפרען דמה ענין זה לזה בזה איכא שמחה ובזה אין שמחה כלל אבל השתא דאיכא גם בזה קצת שמחה שייך שפיר למגזר והשתא צ"ל דבהא פליגי רבנן ור' יהודה במתני' אליבא דאביי דרבנן ס"ל כיון דשמח הוא לאחר זמן שייך למגזר לפרוע מהן אטו לפרען ור"י סבר דמה שהוא שמח לאחר זמן לא נחשב שמחה כלל ולכך לא שייך למגזר: בא"ד והשתא ניחא דאצטריכו כולהו לאביי וכו'. ר"ל דבשמעתין קשה דעביד צריכותא אליבא דרבא דאצטריכו במתניתין כולהו ואיך מתורץ לאביי אמאי איצטריכו לכולהו לתני בחדא דגזרינן הא אטו הא ולא בעי לאירך אבל השתא דגם לאביי דטעמא דמתני' משום גזירה לא גזרינן בכולהו אלא מטעם דאיכא בכל אחד שמחה קצת א"כ יתורץ ג"כ לאביי בהאי צריכותא דעביד גמרא אליבא דרבא משום דאי אשמועינן חדא ה"א בהא איכא שמחה קצת משום דמרויח להו אבל בהא לא וכו' וכן בכולהו:

דף ז ע"א ד"ה ר' מאיר אומר וכו' ואומר ר"ת דהתם מתכוין הוא לקנות וכו'. ולפי זה הוי סברת ר' יהודה הפוכה מדרבי מאיר: ד"ה פשיטא דמחלוקת ואח"כ סתם וכו' לכך נראה לפרש דלאו מכח סתם בעי למפשט וכו'. ר"ל לאו מכח הכלל דקי"ל דמחלוקת ואח"כ סתם מוכרח הוא שהלכה כסתם עכ"פ זה אינו דהשתא לא בעי למפשט משום כלל אלא השתא ר"ל דאפי' בלא שום כללא מ"מ כשיש מחלוקת ואח"כ סתם חשיב הסתם כמו רבים נגד יחיד וכל היכי דהוי יחיד ורבים מסתמא הוי הלכה כרבים אם לא דמשתמיט איזה אמורא ואשמועינן דבדין זה הוי הלכה כיחיד כמו בשמעתין דאמר רב הונא דהלכתא כר' יהושע בן קרחה אע"ג דהוי יחיד ורבים פליגי עליה והיינו דפריך רב יוסף הכא בשלמא הלכה כר' יהושע אצטריך דאי שתיק מיניה ולא אמר מידי ס"ד אמינא יחיד ורבים הלכה כרבים קמ"ל אלא הלכה כרבי יהודה ל"ל פשיטא מחלוקת ואח"כ סתם הוא והוי לכל הפחות כמו רבים לגבי יחיד א"כ אפילו הוי שתיק רב הונא ולא אמר מידי מסתמא ה"א דהלכה כרבי יהודה משום דהוי כמו רבים לגבי יחיד כיון דהוי מחלוקת ואח"כ סתם וא"כ ל"ל למימר הלכה כר' יהודה ובדרך זה יתורצו כל הדקדוקים השייכים לדקדק בדבור זה וק"ל: ד"ה משום דקתני לה כי הלכתא פסיקתא וכו' דהא איכא מ"ד התם דאין הלכה כההיא דכל החוזר בו כו'. מקשין העולם א"כ מאי קאמר נמי הכא ואב"א משום דקתני לה כי הלכתא פסיקתא ר"ל משום הכי הוי פשיטא דהוי הלכה כר' יהודה הא ההיא דכל החוזר בו נמי קתני לה בלשון הלכתא פסיקתא ואפ"ה איכא מ"ד דאין הלכה כן ול"נ דהוי פירושו ע"ד שפירשתי בדבור שלפני זה דכל מקום דקתני בלשון הלכתא פסיקתא מסתמא הוי הלכתא כן אם לא דאשמועינן שום אמורא בהדיא דאין הלכה כן כמו בההיא דכל החוזר ולכך קאמר הכא דלא אצטריך ליה לרב הונא לאשמועינן ולומר דהלכה כר' יהודה דאפי' הוי שתיק ולא הוה אמר מידי הוה אמרינן מסתמא דהלכתא כמותו משום כיון דקתני לה בלשון הלכתא פסיקתא וק"ל: ע"ב גמרא אמר רב תחליפא בר אבדימי וכו' לדברי ר' ישמעאל יום חגם לעולם אסור כצ"ל: רש"י ד"ה כרבנן ס"ל דאסרינן משום תורת כלי זיין וכו'. עי' לקמן דף ט"ז וצ"ל דלרש"י הא דקאמר כרבנן ס"ל לאו דוקא אלא ר"ל רבי דלקמן בברייתא דף הנזכר אבל טעמא דרבנן דמתני' דהתם הוי משום דאיירי בסוס המיוחד לעופות דלא אמרינן ביה חי נושא את עצמו ואסור משום שאלה ושכירות כשאר בהמה גסה כדאיתא שם אבל בסוס המיוחד לרכיבה מודו רבנן לבן בתירא ורבי ס"ל דאפילו בסוס המיוחד לרכיבה אסור מטעם תורת כלי זיין וג' מחלוקות בדבר כמו שכתבו שם התוס' אם לא נאמר שרש"י לא ס"ל כדעת התוס' אלא ס"ל דרבנן דמתני' היינו רבי וטעמייהו נמי משום תורת כלי זיין ונחום המדי מדאסר סוס נקבה ובחור ש"מ דאיהו ס"ל נמי כרבי דאפי' סוס המיוחד לרכיבה אסור מטעם תורת כלי זיין ומתיר בזכר ובזקן במלחמה משום דאדרבה שאינו אלא לקלקל שהוא הורג את אדוניו כמו שכתבו התוס' הכא בעמוד זה: תוס' ד"ה סוס זכר וכו' ומילי מילי קתני. ר"ל דשני דברים הן דמתיר סוס זכר במלחמה וכן סוס זקן במלחמה דקתני קאי אתרוייהו אזכר וגם אזקן ומ"מ הירושלמי אינו כשיטת הגמרא דילן בשמעתין משמע דבן בתירא מתיר בכל ענין אלא שנחום המדי מחלק בין סוס זכר לנקבה ובירושלמי מפרש דבן בתירא נמי אינו מתיר אלא בסוס זכר: בא"ד ור' אליעזר מביה"ם היה מפרש דזקן נקט לרבותא וכו'. רבים משתוממים על פירושו זה של ר' אליעזר מביה"ם שהוא נגד סוגיא דשמעתא דקאמר איהו מדקא מפליג בין זכרים לנקבות ש"מ דכרבנן ס"ל דלפירושו לא יתיישב זה כלל דלפירושו מתיר נחום המדי אפילו בסוס זכר דאית ביה רבוהא דאית ביה תורת כלי זיין וכ"ש בנקבה דהא איהו מפרש דלרבותא נקטי' ויש לפרש דלפירושו של ר"א נמי מפליג נחום המדי בין סוס זכר לנקבה ובנקבה אוסר נחום המדי אלא שאינו מחלק בין זקן לבחור דזקן לרבותיה נקטיה דאפי' בזקן דשייך ביה מלאכה קצת מתיר וכ"ש בבחור ואתי ליה שפיר הא דקאמר בגמ' איהו מפליג בין זכרים לנקבות וכו' ולא קאמר דמפליג נמי בין זקן לבחור אלא ודאי הא דנקט נחום המדי זקן לרבותא נקטיה וכ"ש דמתיר בבחור ודוקא בזכר אבל בנקבה אוסר נחום והא דקאמר ר"א וזכר במלחמה נמי נקט לרבותא תיבת לרבותא לא קאי אזכר דיהא משמע דכ"ש נקבה דמתיר אלא אמלחמה קאי ר"ל דבמלחמה נקט לרבותא דאע"ג דבמלחמה שייך לאסור מטעם כלי זיין אפ"ה מתיר וכ"ש בלא מלחמה ופי' זה דחוק בעיני מחמת כמה טעמים חדא דדוחק לומר דהא דנקט סוס זכר הוי דוקא ור"ל דדוקא בזכר מתיר אבל בנקבה אוסר והא דנקט זקן נקט לרבותא

לפירושם דתלמודא הכי מתפרש בן בתירא לא מפליג כו' דלא נחית לפלוגי דשייך כלל לאסור טפי בזקן משום מלאכה ובזכר משום תורת כלי זיין איהו מדקא מפליג כו' דנחית לפלוגי דשייך בזקן טפי לאסור משום מלאכה ובזכר משום תורת כלי זיין ע"כ כסברת רבנן ס"ל ולפי סברא זו נשתקע הדבר ולא נאמר ודו"ק :

ח"א דף ז ע"ב דרש ר' שמלאי לעולם יסדר אדם כו' דכתיב אתה החלות וגו' · הזכיר כאן בשבחו של מקום ג' דברים שנזכר בפרשת עקב הגדול הגבור והנורא וגו' לפי שהיה משה מתאוה ליכנס לא"י כדי להוסיף שם בשבחו של מקום מעין ברכותיו וז"ש החלות להראות את גדלך זה הגדולה ואת ידך החזקה זו הגבורה אשר מי אל וגו' יעשה כמעשיך וגו' זה הנורא כמפורש בפרשה זו שנתקיימה כבר במצרים וע"כ אעברה נא ואראה וגו' שאוכל להוסיף עוד בשבחיך בנסים שתעשה שם בל"א מלכים והשיב לו רב לך מלהוסיף בשבחי כמ"ש לך דומיה תהלה וכמ"ש בברכות סיימתינהו לכולהו שבחא דמרא הני תלת אי לאו דאמרן משה וכו' ולמ"ד דאין להקדים בשבח ומשה שאני דרב גובריה ה"ק רב לך חכמתך רבה ונאה לך לשבח כו' כפרש"י ומ"מ גם אתה אל תוסף בשבחי כדלעיל ודו"ק :

דף ח ע"ב בד"ה קרטסים אומר כו' דר"ל תפיסה שניה וניחא הא כו' עכ"ל אבל אי הוה פירושו כמשמעו תפיסות שתים הרי נכלל בו תפיסה ראשונה ושניה ומאי קאמר טוב ויום שתפסה כו' וק"ל : **בד"ה** מלמד כו' וי"ל דדרשינן כל זמן כו' אצל מזבח אף שופטים תתן וגו' עכ"ל ותלמודא דלא מייתי הך דרשא משום דאי לאו האי קרא דזקן ממרא דמפורש ביה דהמקום גורם לא הוי דרשינן הך סמיכות דשופטים תתן וגו' אצל המזבח להך מלתא ודו"ק :

ח"א דף ח ע"א וסימנך אחור וקדם צרתני וכו' · מה שהקדים במתני' המאוחר משום דהמאוחר שהם ח' ימים שאחר התקופה נעשה לו י"ט בשנה ראשונה וח' ימים שקודם לא נעשו לו י"ט עד שנה שניה ונקט לסימן מהאי קרא אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך שנדרש על ברייתו של אדם הראשון בב"ר שאין דורשין אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע כו' כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו שנאמר ותשת עלי כפך ובקרא נמי הקדים האחור לקדם לפי המדרשות שיצר לו ב' עולמות העולם הזה ועולם הבא ולפי שעוה"ב הוא התכלית והעיקר הקדימו וק"ל : **עולם** חשך בעדי ואזר כו' · גם זה נדרש מקרא דהוא מזמור שנדרש כולו על אדם הראשון שאמר בו אדם הראשון כשראיתי שהיום מתמעט והולך ואומר אך חושך ישופני ולילה אור בעדני דהיינו שיחשיך והולך היום עד שלא יהיה רק לילה עד שראיתי גם חושך וגו' ולילה כיום יאיר דהיינו מתחלת תקופה שהיום מאריך אז ראיתי כי כשיטה כאורה שהעולם כמנהגו נוהג וכן י"ל לקמן כשמקשה ממה אמר כו' וק"ל : זוטי ואריכי וכו' פרש"י יומי אריכי בתקופת תמוז והיה לו לידע כו' עכ"ל · יש לדקדק דמהא ודאי מעני שפיר גם שראה בתקופת תמוז שהיום מתמעט והולך לא הרגיש בו עד סוף תקופת תשרי דזוטי כולי האי אבל מ"מ היה לו לידע בתקופת ניסן שהיום מאריך והולך בו וכמו זה הלילה מאריך בתקופת תשרי והעולם כמנהגו ועוד אם מפני חטאו מתמעט היום למה לא היה מתמעט מיד אחר חטאו בניסן ואדרבה שהיה מאריך אז היום ויש ליישב שהוא חטא מתחלת ניסן שהיום מאריך והולך שכן היתה הבריאה שתהיה היום מאריך והולך לעולם וכשראה שהיום מתמעט והולך כולי האי בתקופת תשרי אמר שבשביל חטאו הוא מתמעט מתקופת תמוז עד סוף תקופת תשרי ויהיה כן מתמעט והולך לעולם הפך הבריאה וחשב דלא היה מאריך לו בתקופת ניסן אלא להראות לו שתחלת בריאה כך הוא להיות מאריך והולך לעולם ובשביל חטאו מתמעט והולך כולי האי לעולם ודו"ק : **ע"ב אמר** תלתין ותרין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכילו להו עד דשתפינהו לישראל וכו' · ביאור ענין זה דמלכות רומי אין לה ממשלה כ"א לפי זכות וחובת ישראל כמ"ש והיה כאשר תריד וגו' ולאום מלאום יאמץ וגו' אמלאה החרבה וגו' ולזה שתפו עם ישראל ואתנו בהדייהו אי מינן מלכי מינייכו אפרכי ואי מינייכו מלכי כו' לפי זכות וחובת ישראל שמתיהן שוין במעלה אחת א"א ולזה כשבא זמן ממשלת היה הרביעית שראה דניאל ולא היו יכולין הרומיים לנצח היונים במלחמה כי לא היה להם ממשלה אלא לפי זכות וחובת ישראל ולזה דימו ג' מלכיות הקודמים לפי מעלתם למרגלית ואבן טוב ואיך שכ"א נעשה בשים וכפוף לחברו ואמרו שהאיך שהוא הג' יהיה כפוף להם ע"י הס"ת דאית בהדייהו שיהו מינייהו מלכי ומינייא אפרכי לפי הזכות והחובה וע"פ שאמרו כי מעשה אבות סימן לבנים וז"ש עשו ואלכה לנגדך דהיינו בשוה לך ולא להשתעבד בך וכמו שהתנו הרומיים בתחלה אך יעקב ראה שאפילו שוים קצת א"א שיהו אלא דלפי מעשים של ישראל ישתעבד אחד בחבירו שיעבוד גמור כדכתיב ורב יעבוד צעיר שהכתוב אין לו הכרע כמ"ש מכאן ואילך נשתעבדו בהו וע"כ אמר לעשו יעבר נא אדני לפני עבדו וגו' לשון לפני הוא קודם בזמן כמו לפני בוא יום ה' וגו' שעשו יהיה האדון קודם וישראל העבד ואח"כ יהיה ישראל האדון ועשו העבד וכ"ה בב"ר מי תופש מלכות אחרינו א"ל ואחר כן יצא אחיו ע"ש ודו"ק : **הלך** ויבא לו בין ב' הרים גדולים כו' מפורש בסנהדרין פ"ק ע"ש :

דף ט בפרש"י בד"ה ה"ג דכי מעיינת בהו כו' ולא גרסינן ועוד דכי מעיינת כו' עכ"ל יש לדקדק אמאי לא גרים ליה דהא שפיר איכא לפרושי ב' קושיות דממתן תורה עד השתא ליכא שני אלפים דחסרה להו תמ"ח ועוד דכי מעיינת בשני דתוהו טפי להו דהוו ב' אלפים ותמ"ח ואפשר לומר דא"כ הקדים המאוחר דמעיקרא ה"ל למפרך ארישא דב' אלפים תוהו ובתר הכי אב' אלפים תורה אלא ע"כ דחדא קושיא הוא דאותן שנין דטפי בתוהו בצרי בתורה מיהו ק"ק אמאי לא נקט המקשה מלתיה ארישא ב' אלפים תוהו עד מתן תורה הא טפי להו תמ"ח שנין ודו"ק : **בד"ה** אלא מן ואת הנפש ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא דרשו כן מלשון עשו וכ"ה באגדות חלק ע"ש : **תום'** בד"ה וגמירי דאברהם כו' ואע"ג דכתיב ואברהם בן ה' כו' עכ"ל לכאורה הוא מגומגם הנה שהיה אז בן ע"ה אמר הכתוב שפיר שלקח עמו אז הנפש אשר עשו כבר בחרן בהיותו בר נ"ב שנין כמו שהזכיר הכתוב שלקח עמו שרי ולוט ואת רכושם וגו' שרכשו כבר בחרן ואפשר לפרש כוונתם משום דלכאורה הדיבור שבפרשת לך לך מארצך וגו' היה הדבור הראשון שבא לאברהם מפי הש"י לצאת מחרן ואז היה בר ע"ה שנה וא"כ היאך נאמר שכבר בהיותו בר נ"ב שנה שיעבד הנפשות לאורייתא מאין היה לו התורה כיון דעדיין לא בא אליו דיבורו של הש"י ואהא תירצו דע"כ ב' יציאות היו ונדבר אתו כבר בין הבתרים כשהיה בן שבעים וע"כ אין מוקדם ומאוחר בזה בתורה והשתא איכא למימר נמי דכבר בהיותו בן נ"ב היה אתו דבור הש"י וק"ל : **ע"ב גמ'** כמה שני בשבוע הוא עומד כו' כצ"ל : **תום'** בד"ה האי מאן כו' שחזר בו רש"י ממה שפירש כאן כו' עכ"ל ר"ל דהתם פירש"י כדברי התום' דרב אשי לא מסיק התם הכי אלא לרבנן אבל לר' יהודה בלאו הכי ניחא ולכ"ע בשנת תכ"א היה החורבן והכא חזר מההוא פירושא ופי' דלרבי יהודה מסיק רב אשי התם הכי ובשנת ת"ך חרב הבית וכ"כ הרא"ש ע"ש : **בא"ד** ועוד דכל סוגית ההלכה לעיל נטפי מ"ח כו' עכ"ל וכן הא דקאמר לעיל דתנא בעי למטפי עשרין שנין כו' אם שנת תכ"א נחשבת בכלל שנות הבית לא הל"ל נטפי אלא י"ט שנין וכ"ה ברא"ש וק"ל :

דף י ע"ב גמ' והכתיב שמה אדום מלכיה וכל נשיאיה כו' כצ"ל : **תום'** בד"ה חד קטיל כו' איכא כדפריך בפ"ק כו' ובד"ה כל נשיאיה כו' ישים אחד ולו שלם כו' כצ"ל :

ח"א דף י ע"א ומי מוקמי מלכא כו' הנה קטן בגוים וגו' האי קרא גבי אדום כתיב ומייתי ליה אמלכות רומי שמצינו בספרים שתחילת מלכותן היה צפו בן אליפז והיינו קטן בגוים דלא מוקמי להו מלכא מתוכן ואין בניהם יורשין מלכותן וק"ל : **ע"ב** דכתיב כי עוף השמים יוליך כו' בר"פ השותפין מפורש : **דיהבי** לבתראי כו' ודאתו מינייהו ניפוק עליה · לפרש"י נ"ל דה"פ דאתה תניחם לבניך למאן דבתרך והמה יתנו לבניהם בתראי ועוד דאתי בתרך ודאתי עוד מבניך יוציאו כו' והענין נראה כפל גם שינוי לשון מאמר גבי בניו להוו למאן דבתרך ושוב קאמר בלשון נתינה דיהבי לבתראי ונראה לפרש שא"ל דלהוו שתניחם לבניך דבתרך והמה יהבו שוחד לבתראי דהיינו שיעמדו למלכי רומי אחר אנטונינוס כדדרשינן מדהבה מדוד והבא אמר דאתו בתרך משום שכל זמן שהיה רבי קיים לא היו צריכין לתת שוחד למלכי רומי ושוב קאמר שיחזרו מלכי רומי להוציא לאותו ממון לדאתו מינייהו ניפוק עלייהו דהיינו למלך המשיח שיבא מבניהם דאליו יוציאו כל אותו הממון כדאיתא במדרש וק"ל : **חד** קטליה אבבא דבי רבי וחד וכו' · ירצה שהקדים להשוא דקטליה אבבא דבי רבי להשוא דקטליה אבבא דביתיה לפי הענין כי כשהלך מביתו לקח ב' עבדים עמו כי כן דרך החשובים ליטול ב' נערים עמהם כמ"ש גבי אברהם וגבי בלעם והוא לא רצה להמית אחד בפני חבירו כדאמר לעיל קטל חד חד ואל תתגרה בכולהו אלא שהניח האחד ליישב אבבא דביתיה עד שיחזור ואת השני הניח ליישב אבבא דבי רבי ואפשר שא"ל שישבו שם לשמור הפתחים והשתא שפיר בחזרתו קטל ההוא אבבא דבי רבי קודם שבא לקטל ההוא דיתיב אבבא דביתיה ודו"ק : **כי** כארבע רוחות השמים כו' · נראה לפי פשוטו נמי שפיר קאמר דלא יכלת לכלם כיון דכ"כ מפוזרים בד' רוחות עולם מסוף עולם ועד סופו והוא ודאי לא יאמין הדרש אלא שבא הדרש ליתן טעם על דלכך הם מפוזרים כדי שלא יכול לכלם לפי שהם המה קיומו של עולם כמו הרוחות ופרש"י בפ"ק דתענית כי בלא רוחות לא יתקיים העולם מרוב הבל וחמימות עכ"ל אבל לפי הדמיון נראה כי הרוחות הם קיומו של עולם היבשה שהוא מיבש הארץ ולולא הרוח היה העולם כולו מים במים לפי הטבע וכמ"ש בעבור מי המבול דכתיב ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים כן הם ישראל שאלולי הם היה העולם מוחזר לתוהו ובוהו שישובו המים על הארץ כמ"ש לעיל וע"י שפירש ופיזר אותם בד' רוחות העולם אמונתו ותורתו והוא קיום של עולם וק"ל : **בלא** מכסא כו' · הדמיון כי כמו העובר המכס במקום שהיה לו ליתן אין שומר המדינה מניח אותו ליכנס שם במחוזתו כן הענין מי שלא נתן מכס ערלתו בעולם הזה אין מניחין אותו ליכנס לגן עדן כדאיתא במדרשות (ועירובין יט') שאברהם שומר שם על הפתח ואין מניח שם ליכנס משוך ערלה וק"ל : **קונה** עולמו וכו' · ירצה בזה שדקדק לומר בכ"א עולמו שקונה עולמו לפי מדריגתו כדאמרינן שיש לכל צדיק מחיצה בפני עצמו אבל בכה רבי אההוא דלא קנה עולמו רק בשעה א' שנהרג ויצא מן העולם ולא זכה למדרגה היותר גדולה לקנות עולמו בכמה שנים וק"ל :

דף יא תד"ה לנון ומזרת כו' י"ל דאיירי הכא בעת כו' ועוד יש ספרים דגרסי התם כאן בעלין כו' עכ"ל תירוציהם מגומגמים וקשים להולמם לפי הגרסאות שהביאו אבל בפ' כיצד מעברין כתבו גם כן תירוצים אלו ומתיישבים נכון לפי הגרסאות שכתבו שם דהיינו לתירוצם ראשון גרסינן כאן בעלין כאן באמהות כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים כלומר עלין ואמהות חד מעלי בימות החמה וחד מעלי בימות הגשמים והיינו שכתבו כאן דמיירי הכא בעת שהוא שם חיים בכל אחד ולתירוצם שני גרסינן ואיבעית אימא הא והא בעלין כאן בימות החמה כו' אבל אמהות לעולם מעלי והכא מיירי באמהות וכן נראה להגיה הכא בתום' הגירסות בדרך זה ודו"ק : **ע"ב** בפרש"י בד"ה דתניא תרוייהו כו' ותרתי מתניתא נינהו ולאו גבי הדדי כו' עכ"ל לפי שיטתו שפירש דליכא תגלחת זקנו ביום העברת בלוריתו אלא ביום הנחת בלוריתו ע"כ דלא הוי חדא מתניתא דאם כן תרתי זימני תגלחת זקנו ל"ל כיון דגבי העברת בלוריתו לא היה תגלחת זקן כלל אבל לפי' התום' שכתבו שבשתיהן היו רגילין לגלח שפיר מצינן למימר דחדא מתניתא היא וק"ל :

מהר"ם

לרבותא ועוד א"כ למה ליה לר"א כלל לפרש דהא דנקט זכר במלחמה נמי נקט לרבותא וירצה לומר דבמלחמה הוי לרבותא אבל זכר הוי דוקא יפרש ג"כ דבמלחמה נקט נמי דוקא ולומר דדוקא זקן במלחמה מותר אבל בחור במלחמה אסור ועוד דכיון דפירש דזכר במלחמה נקט נמי לרבותא ורבותיה הוא דאע"פ שיש לאסור מטעם תורת כלי זיין ואפ"ה מתיר וא"כ מ"ש דאוסר בנקבה וכ"ת משום דס"ל ג"כ סברא דלעיל דזכר הורג אדוניו במלחמה א"כ אין כאן שום רבותא וק"ל וע"כ נ"ל דלעולם לפירוש ר"א דפירש דנחום המדי נקט סוס זכר וזקן הכל לרבותא א"כ כ"ש דמתיר בבחור ונקבה דנקבה לא שייך בה טעמא דתורת כלי זיין כל כך דדוקא זכר קטיל בסיחופי' וגירסת הגמרא כך היתה והאיכא בן בתירא דקאי כוותיה וכו' ומשני בן בתירא לא מפליג איהו מפליג ותו לא ופירש ר"א דר"ל דיש חילוק בין סברת ב"ב לסברת נחום המדי דב"ב סתמא קאמר מתיר בסוס וי"ל דר"ל בסוס בחור דלא שייך ביה מלאכה או בנקבה דלא שייך בה תורת כלי זיין דלא קטלא בסיחופי' כ"כ אבל בזכר או בזקן למטחינו בריחיים אפשר דאוסר אבל נחום המדי מפליג ונקט כל דבריו לרבותא כדלעיל א"כ הוא מתיר בכל הענינים ולכך אמרו ליה נשתקע הדבר וכו' ולפירוש' מפליג הוא לשון הפלגה ר"ל שמפליג בדבריו ומתיר בכל הדברים וכן ראיתי בקצת ספרים שנרשם בחצי עגולים כזה () סביב תיבות בין זכרים לנקבות לומר שאינו מלשון גוף הגמרא אלא שניתוסף ע"פ פירוש רש"י שפירש איהו לא מפליג ר"ל אינו מחלק בין זכרים לנקבות וכו' וכן הא דאיתא בספרים שלנו כרבנן ס"ל ניתוסף בגמ' על פי פירוש רש"י וק"ל דו"ק נ"ל :

דף ח ע"א כתני' אבל יום תגלחת זקנו וכו' עיין ברי"ף ובר"אש דלא גרסי אבל וכן מוכרח הוא מפירוש הראב"ד שכתב הרא"ש שלא היה בספרים אבל ע"ש : **גמרא** רב מתנא רומי שעשתה קלנדא וכו' כצ"ל : **תום'** ד"ה ה"ג ר"ת מקרן כתיב כי אין נראה לו דמקרן נראה קרן אחת יותר ממקרין . על דברי התום' הקצרים הללו נאמרו דברים רבים ופירושים שונים והעיקר נראה לי שגירסת הספרים היתה בספרים הקדמונים קודם לר"ת הכי מקרין תרתי משמע מקרן קרי וע"כ היינו צריכין לפרש דהמקשה פריך מקרן בחיריק הרי"ש תרתי משמע ומשני מקרן קרינן הרי"ש בפתח כי לא היה אפשר לפרש שהתרצן השיב לו מקרן קרי המ"ם בחירק והקוף והרי"ש בסגול שהוא שם קרן אחת שלא יתיישב לשון המקרא שיאמר מקרן מפרים כאשר מובן מעצמו וע"כ היינו צריכין לפרש שהתרצן השיב מקרן קרי הרי"ש בפתח ולכך הוקשה לר"ת על גירסא זו דמאי משני מקרן קרי הרי"ש בפתח מה לי מקרין הרי"ש בחיריק ומה לי הרי"ש בפתח שאין במשמעות הרי"ש בפתח נראה קרן אחת יותר כשקרינן הרי"ש בחיריק והיינו מה שכתב אח"כ כי אין נראה לו דמקרן ר"ל הרי"ש בפתח נראה קרן אחת יותר ממקרין ועל כן גרים ר"ת שהתרצן השיב מקרן כתיב ור"ל שהקרי הוא מקרין בחיריק כאילו כתיב יו"ד בין הרי"ש והנו"ן פשוטה והכתיב הוא חסר יו"ד להורות שהוא קרן אחת כאילו יכולין לקרותו מקרן בסגול וק"ל וזה הפירוש בכוונת התום' בדבור קצר זה נ"ל ברור בלתי ספק כלל ודו"ק:

דף ט ע"ב ד"ה האי מאן וכו' ועוד קשה כי לפי זה יהיה שקר מה שנהוג בפי העולם וכו' ועוד דכל הסוגיא ההלכה לעיל ניטפי ארבעים ותמני הכל לפי אותו דרך שבתחלת המנין לא נמנה כ"א ת"כ וכו'. יש לדקדק מאי מקשי התום' הא אפי' אם נמנה בתחלת המנין תכ"א שנים שעמד הבית נמצא שאז היה שפ"א שנים למלכות יון ומנין התנא מתחיל קע"א שנים לאחר החורבן דכיון דעמד הבית תכ"א מכלל שקע"א שנים לאחר החורבן שלמו ד' אלפים שאז שלמו שני אלפים תורה א"כ השתא נמי מנין הסופר קודם לתנא תקנ"ב שנים דמה לי ש"פ וקע"ב או שפ"א וקע"א וא"כ צריך נמי להוסיף על מנין הסופר ארבעים ותמני' כמו לפי פי' הראשונים שעמד הבית ת"כ וא"כ אין כאן קושיא כלל ונראה דטעות נפל בספרים וכך צריך להגיה ועוד דכל סוגיית ההלכה לעיל ונטפי עלייהו עשרין שנין הכל לפי אותו דרך וכו' ור"ל האי אי טעי תנא בתחלת הסוגיא וכן היא זאת הקושיא באשר"י וק"ל : **בא"ד** הרי בשנת שנים עשרה לאלף הששי התחילה שמיטה הוא סוף הדבור ואח"כ מתחיל ד"א לאחר ד' אלפים ורל"א וכו' והא דקאמר וד' אלפים ומאתים הם פ"ד יובלות אינו מדוקדק לפי סברת ר"י דאמר שנת החמשים עולה לכאן ולכאן דהא לדידיה שקלינן מכל מאה תרי וק"ל :

דף יא ע"א ד"ה ואי חוקה היא וכו' וכיון דכתיב באורייתא לא גמרינן מינייהו . פי' דאפילו אם עושין אנו כמו שהן עושין כיון דאותו ענין כתוב בתורה לא מקרי שאנו לומדין מהם ועושין כמעשיהם אלא מדאורייתא הוא דגמרינן לעשות כן : **בא"ד** ומיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דרבנן דמתני' היינו רבי יהודה דהתם וכו' . ר"ל דהמקשה ס"ל דכיון דר"י אסר התם הריגה בסייף אע"ג דכתיב באורייתא אלמא דלא חייש לכתיבה דאורייתא וא"כ תקשה לדידיה הקושיא שהקשו אותה החכמים והביאו ראיה משורפין על המלכים אלא ע"כ צ"ל דאיהו ס"ל דטעמא דשורפין על המלכים אינו אלא משום דס"ל דלאו חוק לעבודת כוכבים הוא ולכך פריך המקשה לדידיה למאי דס"ל דרבנן דהכא היינו ר"י ואי חוקה היא אנן היכי שרפינן וכו' ר"ל הא ע"כ לר"י הא דשורפין על המלכים הוי מטעם דס"ל דלאו חוקה היא כדכתבינן וכ"ת מנ"ל להמקשה להקשות דלמא רבנן דהכא אינן ר"י דהתם י"ל דס"ל דכיון דרבנן דהכא ר"מ פליג עלייהו מסתמא רבי יהודה דבר פלוגתא דר"מ הוא רבי יהודה אלא שמה שכתבו התום' אח"כ אכן קשה דהכא מסקינן וכו' והתם משמע דחוקה היא לכ"ע וכו' לא מתיישב דהא למאי דכתיבנא ס"ל השתא דטעמא דר"י דהתם הוי מטעם דס"ל דשרפה לאו חוקה וי"ל הא דכתבינן הכי היינו לפי סברת המקשה דהוה סלקא אדעתיה דפליגי הכא בהא אי הוה חוקה לעבודת כוכבים או לא ולכך הוה מסתבר ליה נמי למימר דהתם בפ' ד' מיתות נמי פליגי בה וס"ל לר"י דהתם דלאו חוקה הוא ולכך הוה פריך מאי דפריך אבל לפי המסקנא דלא פליגי הכא בהא התם נמי לא מסתבר לן למימר דפליגי בהא אלא כ"ע ס"ל דהוי חוקה אי לאו טעמא דכתיבא באורייתא ולכך הקשו התום' שפיר מה שהקשו : **בא"ד** בסופו ורבנן סברי דאיכא טעמא התם דקופיץ מיתה מנוולת וכו' י"ל על דברי התום' הללו דהא אמר התם בהדיא דטעמא דרבנן משום דכתיבא הריגה באורייתא אנן לא גמרינן מינייהו וי"ל דיש לפרש דברי התום' דה"ק ורבנן סברי אע"ג דא"ל דקופיץ הוא בכלל חרב כיון דקופיץ הוי מיתה מנוולת מ"ה אמרינן ודאי הריגה דכתיבא באורייתא לא איירי בקופיץ שהתורה דרכיה דרכי נועם ומסתמא ר"ל סייף ואם כן כתיבא סייף באורייתא לכך אע"ג דהוי חוקה לא גמרינן מינייהו אלא מדאורייתא : **ע"ב רש"י** ד"ה דתניא תרוייהו וכו' ותרתי מתניתין נינהו וכו' . נ"ל דכתב כן משום דקשיא הא דקתני יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו תרתי זימני בחד ברייתא למה לי לכך פי' תרתי מתניתין נינהו : **תום'** ד"ה תגלחת זקנו וכו' נראה דלהכי קתני תגלחת זקנו וכו' . ר"ל ולעולם חדא ברייתא היא ודלא כפירוש רש"י : ד"ה סך קירי פלסתר וכו' ואע"ג שגם הוא אמר והיה כאשר תריד וגו' מ"מ אינו נוטל עכשיו הברכות . פשוטו מבואר שר"ל מ"מ עכשיו שבני יעקב מקיימין התורה ואפ"ה אינם נוטלין הברכות אם כן הברכות שנתן לו יצחק פלסתר הן ויש לפרש

ח"א דף יא ע"א ניפורא נקט נורא כו'. ילאה בזה לפי עניינו שהם מיני שררה לפי מעלותם לעבודת כוכבים הקומה הוא הגדול לפי חשיבותו ואמר דכל אחד מהם נקט נורא להתחשב וגדול ממנו עד שהקומה לפי גודלו וחשיבותו לא נקט נורא מקמי שום בר אינש אלא בפני עבודת כוכבים כי במחתך כל מעשיהם והם צריכין לאור אדם אבל הקב"ה אינו כן כי נהוגא עמיה שרי ואדרבה הוא נקט נורא מקמי ישראל כי הוא אינו צריך לאורם אבל הם צריכין לאורו כדאמרינן פרק ב"מ ועיין בענין זה פרק החובל וק"ל: [עבדיו מנפנים והוא מממכן תנכוון. מפורש פ' הקומץ רבה]: **לא** לנון כו'. כתבו התוספות אין זה רבותא כו' ועוד נראה לפרש דרבותא הוא דשכיח הוא בשלהם אפילו בימות הגשמים דאין דרך אלו לגדל ולצמוח בגנות בימות הגשמים בשביל הקור ואולי שהיו מגדלים אותן במערות ובמקומות שאין הקור שולט בהם כ"כ וכן הוא דרך בחצרות המלכים ושרים עוד היום הזה ודרשו כן מדכתיב גיים ביו"ד אחת וי"ו כפרש"י והוא ודאי דבשאר מלכים הקודמים מיעקב ועשו גם המה לא היו חסרים משלחנם כל הדברים אבל נקט רבי ואנטונינוס שהיו בזמן אחד במקום אחד דהכי משמע קרא שני גוים בבטנך כמו יעקב ועשו שהיו בזמן אחד במקום אחד בבטן כמפורש מתוך הסוגיא ודו"ק: **ע"ב** מרנא גופיה זייפנא. ונראה דכולה מלתא הכי מתפרש לפי מכשול פיהם דמרנא גופיה שהוא עשו זייפנא הוא דתני כבודן בעוה"ז תמי דלא תמי בעוה"ז לא יתמי לעוה"ב דמאי אהני ליה לעשו רמאה וזייפנא שהיה צד ורמה את אביו בפיו שלא עלה לו רמאותיו וזייפנותיה שיקבל עיקר הברכות והבכורה פי שנים שהוא שכר עוה"ז ועוה"ב ומסיימין ווי לדין כו' דהיינו לעתיד שיקום יעקב וכפרש"י והוא מתפרש כן לפי מכשול פיהם אבל לפי כונת הרומיים האומרים נראה שהוא מתפרש להם בהפך שאין לו הכרע כמ"ש כשזה קם זה נופל ורב יעבוד לצעיר וק"ל:

דף יב גמרא ואי תנא מעות דממונא כו' נראה מזה דלא ניחא ליה לתלמודא למימר הכא דלא זו אף זו קתני וא"כ הוא קשה למאי דתני מעין לא אילטריכו הני תרתי משום איסורא דידהו אלא משום היתרא דאם אינו נראה דידהו ולהכי אילטריך תלמודא לנימר סברא בכל חד מהני תרתי ואין להקשות דא"כ היתרא דאינו נראה במעין נ"ל דאפשר לומר דאיידי דקתני לעיל היתרא דאינו נראה תני לה נמי בסיפא וה"נ נ"ל איידי דקתני איסורא בסיפא תני לה נמי בהני דרישא (א) ובהני ניחא נמי משום היתרא דאינו נראה אילטריך למיתני מעין ולא סגי ליה בהא דקתני פרצופות ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה ה"ג לא. חשו לאיסור חולה לה לפני אידיהן ואע"פ כו' עכ"ל כ"ה לשון רש"י בר"ן: **תום'** בד"ה דלמא כו' הכא מיירי בתבשיל אכסנאים כו' עכ"ל כל"ל: **בד"ה** דכוותה כו' הא לבני תוכה אסור כו' ויהיה מותר אף לידועים שהם בני תוכה כו' עכ"ל ר"ל אף בדמים הידועים שאין מבני תוכה מטעם דחמרא זבין אבל אם אין הדמים ידועים שהם מבני תוכה קושטא דאין חילוק חולה לה בין בני חולה לה בין בני תוכה כמ"ש לעיל בתום' בד"ה עטלוזא כו' לפר"י ודו"ק: **בד"ה** כ"מ שאסרו כו' דהלכתא כרב מדפריך הכא והא אמר רב יהודה כו' דפליגא הך ברייתא כו' עכ"ל כל"ל ועיין בשמעתין בר"ן וברא"ש בפרק חבית וק"ל: **ע"ב** בד"ה עיר שיש בה עבודת כוכבים כו' משמע שחזר בו רש"י ממה שהיה מפרש לעיל דלשאת ולתת היינו מקח וממכר כו' עכ"ל נ"ע ממה חזר בו רש"י דכפירושו לעיל דמתני' איירי בכל ענין בין בממכר בין במקח דהיינו בממכר אוסר בדבר המתקיים ובדבר שאין מתקיים מותר כדתניא לעיל בברייתא ובמקח אסור בדבר שאין מתקיים דמתאוה למוכרו כפרש"י לעיל אבל דבר המתקיים מותר לקנות ממנו כך פרש"י גם בשמעתין וכ"כ הרא"ש והר"ן דכפירושו לעיל כך פירושו כאן ואם נאמר שהתום' הבינו מלשון רש"י הכא שכתב דהתם מוכר עלב הוא שלא היה כתוב בפרש"י כמו שהוא לפנינו דדבר המתקיים שרי אלא דדבר שאינו מתקיים נמי שרי מה"ט דהתם מוכר עלב הוא דהשתא ע"כ מתני' דאסיר לשאת ולתת בממכר לחוד מיירי וא"כ הך ברייתא דאין לוקחין מהן דבר שאין מתקיים מתפרש נמי לפרש"י היינו קבלת דורון כמו שפירש ר"ת לעיל וא"כ מאי קשיא להו ומיהו קשיא אי ביום אידו כו' היאך לוקחין מהן כו' ונראה לומר שהם הבינו לעיל מפרש"י דמקח אסור בין בדבר שאין מתקיים ובין בדבר המתקיים ולא נקט בברייתא לעיל אין לוקחין דבר שאין מתקיים אלא משום התירא דמוכרין דבר שאין מתקיים והשתא שפיר איירי מתני' בין בממכר ובין במקח ובדבר המתקיים אבל בשמעתין שפירש רש"י דדבר המתקיים שרי במקח וא"כ כיון דמתני' דאסור לשאת ולתת איירי בממכר ובדבר המתקיים כדקתני לעיל בברייתא כשאמרו אסור לשאת ולתת לא אסרו אלא בדבר המתקיים כו' ע"כ דמתניתין לא איירי במקח דשרי בדבר המתקיים דלא ניחא להו למימר דמתני' לאדדין קתני בממכר בדבר המתקיים דוקא ובמקח דוקא בדבר שאין מתקיים ודו"ק היטב: **בא"ד** חד פיתא ועלה כו' אמרינן בירושלמי כו' גלוסקין מימיך כו' עכ"ל משום דר"ח גרס פרתא וי"ג [ביתא] כמ"ש הרא"ש דהוי דבר המתקיים הוצרכו להביא מן הירושלמי דגרס' שלנו פיתא נכונה היא והוי דבר שאין מתקיים וק"ל:

דף יג בד"ה אבל מהנה שרי וא"ת כו' ופריך והא קא שביק כו' עכ"ל ומהא דקתני ונפל אסור לבנותו ליכא לאוכוחי דמהנה אסור דאיכא לאוקמי שהבית עצמו נעבד וכפרש"י ע"ש וק"ל: **בד"ה** מעות וכלי כו' דקנסינן ליה משום דנשא ונתן ביום איד עבודת כוכבים כו' עכ"ל נ"ע דהכא לאו משום איסורא דלשאת ולתת ביום אידיהן דאזיל ומודה נגעו בה אלא משום איסורא דנהנה ומהנה קאמר ואי משום איסורא דלשאת ולתת א"כ בשאינו מעוטרות ואינו נותן מכס נמי ליתסר כמו שהקשו התום' לעיל ועוד אי משום איסורא דאזיל ומודה ה"ל למשרי בהמה וכל דבר המתקיים ולמאי קתני בהמה תעקר כו' ויש ליישב קלת לפי מה שכתבנו לעיל שהתום' הבינו מפרש"י לעיל קודם הזרה דמקח אסור אפי' בדבר המתקיים והכי קאמר בהך ברייתא דמשום איסורא דנהנה ומהנה דהוי איסורא דאורייתא גזרו בכל נושא ונותן ביום איד שלהם אף בלא מכס כיון דעבד מיהת איסורא דרבנן דאזיל העובד כוכבים ומודה דבהמה תעקר פירות כו' וכרבי יוחנן דסבר נשא ונתן אסור בדיעבד ומתני' דקתני שאינן מעוטרות דמותר וכן ההוא דזבין פיתא כו' איירי שלא ביום אידם כמו שפי' הר"מ לעיל ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה בית הפרס כו' קבר וחשו חכמים כו' כל"ל: **ע"ב** בד"ה העובדי כוכבים כו' ישראל והן גזלנים כו' עכ"ל כל"ל: **בד"ה** קתני לרבנן דפליגי כו' עכ"ל אפשר דמשמע ליה לר"י דמוקי ליה דלא פליגי ובלוקח מבעה"ב דלא שקלי מכסי ודאי דליכא מאן דפליג דעבד פי' לעבד עובד כוכבים קאמר וק"ל: **תום'** בד"ה ונשחט' כו' לכך פי' ר"י דבקדשי מזבח איירי כו' עכ"ל יש לדקדק כיון דחרמין קתני דאינו קדשי בדק הבית כמ"ש התום' לעיל אם כן לרבא דלא מפני אלא בקדשי מזבח הדרא קושיין לדוכתין בקדשי בדק הבית ולא ניחא לן למימר נמי להאי פירושא גזירה קדשי בדק הבית אטו קדשי מזבח ואפשר לומר להאי פירושא דאיזהו עיקור נועל דלת כו' דקתני לא קאי אלא לקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית קושטא הוא דמצי למיעבד העיקור בענין אחר ודו"ק: **בד"ה** רבי ירמיה זבן פיתא כו' וא"ת והלא פת דבר שאינו מתקיים כו' אין לוקחין כו' וי"ל דפת דבר חשוב כו' עכ"ל לפי' רש"י במתני' דשמעתין איירי ביום אידם הוצרכו לתרץ כן ולעיל כתבו לפרש בשם ר"מ דלא איירי ביום איד כלל וק"ל:

דף יד תד"ה בנות שוח כו' וי"ל דג' מינים תאנים הם כו' עכ"ל פי' ג' שמות האחד נקרא סתם תאנים והם שחורות ולבנות והב' נקרא בנות שוח והוא לבן והג' נקרא בנות שבע לא שחור ולא לבן וק"ל: **ע"ב** גמרא ויהבו ליה שחור ושקל ויהבו ליה אדום ושקל כו' וכיון דיהבו ליה שחור ושקל אדום ושקל לאו לעבודת כוכבים כו' כל"ל וכ"ה ברא"ש: **תום'** בד"ה חלב קשבא כו' אמאי נקט דקל טב כיון דדיקלי כולהו אסירי כו' עכ"ל ר"ל כיון דפירות קשבא דהיינו סתם כל דקל משמע אסירי נ"ל דנקט פירות דקל טב מיהו לפי מה שפרש"י דקשבא הוא מין אחד ממיני התמרים לא קשיא מידי וכן כתבו התום' בפרק הכונס ע"ש: **בד"ה** אמר רב ובמקום כו' אלמא תלי רב טעמא דמכר בחשד דרביעה וקשיא לר"י כו' והתם ליכא חשד דרביעה כו' עכ"ל קושיהם אינה מבוררת לן דכיון דמפרש לקמן טעמא דאין מוכרין לכותים משום דאתי לזבוני לעובד כוכבים א"כ שפיר איכא למימר דאסור למכור לכותי משום חשד רביעה דעובד כוכבים דזבנה מיניה ולפי מה שכתבו התום' לקמן להך תירוצא דמשום חשש איסור דרביעה לא הוי אלא לפני דלפני אלא לטעמא שלא יחטא ישראל החשוד או הכותי בשאלה ושכירות ונסיוני הוה חד לפני ניחא קצת ודו"ק:

דף טו גמרא והמחמר אחר בהמתו בשבת חייב חטאת מפרש"י נראה דל"ג ליה וכן נראה מדברי הר"ן: **בפרש"י** בד"ה יאכילנה כו' לפיכך מחיל שיודע שנותן כו' יותר משאילו היה כו' עכ"ל כל"ל: **תום'** בד"ה ישראל ששכר כו' לידוק מרישא וניחא נמי שיכול להאכילה כו' עכ"ל פירוש אבל השתא דמיירי באין מזונותיה עליו לא ניחא להו למימר דמתני' לאדדין קתני בממכר בדבר המתקיים דוקא ובמקח דוקא בדבר שאין מתקיים ודו"ק היטב:

קרני ראם (א) כ"ב ועדיין נ"ע דהיתרא דאינו נראה שמעינן מקוץ ומעות ואיסורא שמעינן מפרצופות ומעיין נ"ל למתני:

מהר"ם

ג"כ שר"ל שאע"ג שאמר יצחק והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך היינו שלא יצטרך עשו להיות עבד ליעקב אבל מ"מ יעקב ג"כ יהיו לו ברכות ועכשיו בני יעקב אינן נוטלין הברכות כלל וכלל: **ד"ה** עטלוזא של עזא וכו' לכך פי' ר"י דמיירי הכא וכו'. נראה שזה הוא פירושו שכתבו התום' בדף שאחר זה ד"ה דכוותה הכא וכו':

דף יב ע"א ד"ה דכוותה הכא וכו' ורבא פליג ואמר אי הוה לן למיחש וכו'. ר"ל וכ"ת כיון דאיירי ביריד הקבוע לחגם ואפ"ה מתיר ר' חנינא חוצה לה היאך פליג רבא אאביי דאיירי כגון דאין כאן חשש איסור דאורייתא והיינו דמי עבודת כוכבים אלא חשש איסור דרבנן דהיינו חשש יום הגם הא ודאי כיון דאיירי ביריד הקבוע לחגם פשיטא שיש כאן חשש דמי עבודת כוכבים לכך כתב ורבא אמר וכו' דרבא סבר דהכא איירי דאין היריד עשוי לחגם ור"ל דהשתא אין צריכין לדחוק למאי שפי' רש"י וזה לשינו וה"נ היכי דפשיטא דדמים הללו מתוך תיבתו לקחם וכו' אלא שרבא סבר דלא איירי הכא ביריד הקבוע לעבודת כוכבים וק"ל: **גמ'** וצריכא דאי תנא קוץ משום דאפשר וכו' אבל מעיין דאיכא סכנה וכו'. מקשין העולם א"כ ליתני מעיין דאיכא סכנה ואפי' הכי אסור ולא בעי הני תרתי דכ"ש דלא ישתה בהן וי"ל דאצטריך למתני לכולהו דאי תנא מעיין לחודיה הוה אמינא מעיין הוא דכי אינו נראה מותר אבל הני תרתי אפי' באם אינו נראה נמי אסורי לכך אצטריכו למתני וכ"ת ליתני מעיין וחדא מהנך דלעיל וממעיין נשמע דאפילו דהיכא דאיכא סכנה אסור לשתות היכא דנראה כמשתחוה ומההוא חדא דלעיל נשמע דאפי' היכא דליכא סכנה אם אינו נראה מותר זה אינו משום דהי מינייהו ליתני ליתני קוץ הוה אמינא דוקא קוץ הוא דמותר באם אינו נראה משום דהוי צערא דגופיה אבל מעות לא ואי תנא מעות הוה אמינא דוקא מעות מותר באם אינו נראה משום דלא אפשר למיזל קמיה ומשקליה אבל קוץ לא לכך אצטריך למתני לכולהו: **תוד"ה** כל מקום שאסרו חכמים וכו' ועוד תנן בשבת וכו' וכתב רבינו יהודה מצאתי נראה לר"י דהלכה כרב כדפריך בשבת וכו'. עיין שם בשבת ותמצא שאין זה שם כלל רק המימרא דרב כפשוטה ופריך שם עליה דרב ממתניתין דהתם דתנן ולא בזוג אע"פ שפקוק והתני עלה פוקק לה זוג וכו' ומטייל עמה בחצר ומשני תנאי היא דתניא שוטחן בחמה וכו' ור"א אוסר וע"כ צריך לומר שטעות נפל בספרי התום' שלפנינו וכן צריך להגיה נראה לר"י דהלכתא כרב כדפרישית בשבת פ' במה אשה והוא סוף הדבור ואח"כ מתחיל דבור אחר והאמר ר"י אמר רב וכו' ואע"ג דפליגי תנאי וכו' ובזה יתישב שפיר הכל ועיין שם בשבת דף ס"ה אמר רב וכו' ומה שכתוב בתום' לעיל מזה ועוד דתנן בשבת שוטחן בחמה וכו' מתני' היא בשבת פרק חבית דף קמ"ו: **ע"ב תום'** ד"ה הבולע נימא וכו' בערוך גרי' ערק' וכו' וכשאדם בלעה וכו' ומתגדלת במעיו וכו' כצ"ל: **ד"ה** עיר שיש בה עבודת כוכבים וכו' ואילו בגמרא דהכא וכו' זבין חד פיתא ועלה דההוא עובדא אמרינן בירושלמי וכו' ואת לא לקחת גלוסקי' וכו'. הוצרך להביא הירושלמי משום דיש גורסין זבין חד פרתא פי' פרה ויש גורסין ביתא לכך הביא הירושלמי דשם כתוב גלוסקי' וכו' ופת וגלוסקי' דבר שאינו מתקיים הוא ועיין לקמן בסמוך דף י"ג בתום' ד"ה רבי ירמיה זבין פיתא דפירשו שם התום' בסגנון אחר: **ד"ה** אלא בורד והדס וכו' ואפי' לא הוי עיקרייהו לריחא שמא יש לאסור. נ"ל דדברי התום' הם כמו שני תירוצים האחד דשאני ורד והדס דעיקרייהו לריחא קיימא אבל בת תיוהא אע"ג דמתהני מריחא כיון דעיקרייהו לא לריחא קיימא שרי והתירוץ הב' הוא דורד והדס אפילו אי אמרינן דלא הוי עיקרייהו לריחא אסור כיון דמתהני מהן אפילו שלא כדרך הנאתן אבל בת תיוהא התם ליכא הנאה כלל וק"ל: **ד"ה** אבל מעוטרות בפירות וכו' ואמאי הוי לן למתלי בההיא דחנויות שאינם מעוטרות לדבר איסור וכו'. רוצה לומר ונימא דלעולם הדמים הנמצאים בידו אימר גלימא זבין ולא דמי עבודת כוכבים מאי אמרת הכא הוי ליה לזבוני כיון דלא נמצא שם להתעסק בדבר היתר נימא דלעולם דהלך לשם כדי לקנות ולהתעסק גם כן בדבר היתר היינו בחנויות שאינם מעוטרות וק"ל: **בא"ד** א"נ הך ברייתא דלקמן מיירי ביריד שלוקחין מכס וכו'. ר"ל ואין שם חנויות מעוטרות אלא כל החנויות שלוקחין מהם כל מי שאינו רוצה להנית עטרה בראשו לוקחין ממנו מכס:

דף יג ע"א ד"ה יניח נמצא נהנה פי' הקונטרס וכו' ואע"פ שמניחין לו את המכס וכו'. ר"ל וא"כ למה הוצרך רש"י לפרש שנהנה מן הריוח והא נהנה הוא מה שמניחין לו את המכס מ"מ זה אינו נקרא נהנה וכו' לכך הוצרך רש"י לפרש שנהנה מן הריוח: **ד"ה** מעות וכלי מתכות וכו' אבל הכא לא מיירי אלא בנמצא שם וכו'. ר"ל שכבר היה נמצא שם קודם היריד ולא הלך עתה לשם בשביל היריד: **ד"ה** אין מקדישין וכו' ורבי יוחנן בן זכאי שהיה נשיא קודם ר"ג משכה נשיאותו עד לאחר חורבן וכו'. ר"ל כמה שנים אחר החורבן באופן שקודם החורבן לא היה רבי אלעזר בן עזריה בר מצוה וק"ל: **ע"ב ד"ה** ונשחטיה משחט וכו' עוד י"ל דלעולם בקדשי בדק הבית איירי וכו' ודאי כי פריך ונשחטינהו משחט מקדשי בדק הבית פריך וכו'. נראה דבתירוץ זה ס"ל התום' דגמרא מסתבר ליה דהברייתא איירי בין בקדשי מזבח בין בקדשי בדק הבית וכי משני אביי התם משום בזיון קדשים אתרוייהו משני וכי פריך ונשחטיה משחט לא פריך אלא אקדשי בדק הבית ורבא משני כיון דבקדשי מזבח א"א לעקור פרסותיהן משום דנראה כמטיל מום בקדשים גזרו גם כן קדשי בדק הבית שלא לעקור פרסותיהן אטו קדשי מזבח הלכך א"א התם לעשות בענין אחר כ"א בנעילת דלת ובזה יתיישבו כל מה שיש לדקדק בדבור זה וק"ל:

דף יד ע"א ד"ה תורניתא וכו' ועוד קשה אי תורניתא אילן הוא תורניתא הוא דלא מזבנינן הא שאר אילנות מזבנינן והא תנן אין מוכרין להם במחובר וכו'. וצ"ע מאי מקשו התום' הא יש לפרש דתורניתא דהכא איירי שמוכרין להם כשהוא נקצץ ולא במחובר הלכך שאר אילנות מזבנינן דבקצוץ אין כאן איסור דבמחובר כ"א המחובר עדיין בקרקע והאיסור הוא משום דכתיב לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע ועיין לקמן דף כ': **ד"ה** בנות שוח וכו' וי"ל דשלשה מיני תאנים הן וכו' וברעות מיירי הכא וכו'. ר"ל והרעות הן לבנות כדקאמר הכא תאיני היורתי אבל הטובות דאיירי בהן בשבועות ובנדרים אותן הן לא שחורות ולא לבנות: **ע"ב ד"ה** חצב קשבא וכו' וקשיא אמאי נקט דקל טב כיון דדקלי כולהו אסור וכו'. צ"ל דהתום' סברי דחצב שהוא קשבא הוא דקל תמרים א"כ דקל טב נמי תמרים דלישנא דדקל חד הוא שהן תמרים: **ד"ה** מקום שנהגו שלא למכור וכו' וא"ת במקום שנהגו שלא למכור נימא נמי לשחיטה זבנה כדאמרינן לקמן גבי רב הונא וכו'. אף על גב דלקמן איירי בבהמה גסה ואיסור מכירת בהמה גסה הוא משום מלאכה הוא כדלקמן ופרה אינה ראויה כ"כ למלאכה כמו שמפרש הרשב"ם בדבור שאחר זה גם לקמן מ"מ מייתי ראיה כמו שאנו תולין גבי פרה דלשחיטה זבנה ולא אתי לשהויי לה למלאכה ה"נ היה לנו לתלות גבי בהמה דקה דלשחיטה זבנה ולא אתי לשהויי לה לרביעה דהא יותר ראוי לתלות דלשחיטה זבנה מלרביעה וק"ל: **ד"ה** אמר רב ומקום שאסרו ליחד אסרו למכור וכו' וקשה לר"י אמאי לא פריך אמתניתין דלקמן וכו' ולמאי דהדר ביה ניחא. צ"ע בדברי התוספות הללו דמאי קשה להו הא קאמר לקמן דהא דבמקום שנוהגים שלא למכור לכותים אין מוכרין אף על גב דכותים לא חשידי ארביעה היינו משום דאתי לזבוני לעובד כוכבים ואם כן אתי נמי שפיר לרב דאין מוכרים לכותים משום דאתי לזבוני לעובדי כוכבים במקום שאסור לייחד דהיינו במקום דחשודין שם ארביעה ואי לא ס"ל הכי א"כ גם למאי דהדר ביה רב לא א"ש דמפני מה אין מוכרין לכותים כיון דאין חשודין ארביעה וצ"ל בדוחק דסבירא ליה השתא כיון דתלי השתא איסור המכירה באיסור יחוד אין סברא לאסור מכירה דכותים משום דאתי לזבוני לעובדי כוכבים כיון דייחוד גופיה אינו אסור בכותים למאי דהדר ביה רב אתי ליה שפיר משום דהשתא לא תלי איסור מכירה באיסור ייחוד איכא למימר דבכותים אע"ג דשרי לייחודי עמהם אפ"ה החמירו שפיר במקום שנהגו שלא למכור לכותים משום החשש דאתי לזבוני לעובדי כוכבים אע"ג דמכירה דעובדי כוכבים גופייהו אינו אלא חומרא דהא ס"ל השתא דעובד כוכבים חס על בהמתו ודוחק וק"ל:

דף טו ע"א ד"ה שרא ליה למזבן אידא דספסירא וכו' והר"ר שמעיה פי' דהוי גזרה לגזרה וכו'. אי קאי פירושו של הר"ר שמעיה לתרץ קושיית התום' דלעיל מיניה הוי פירושו תמוה דמאי מתרץ דמ"ש משבורה לרבנן דלא הוי גזרה לגזרות משום דאמרינן דהרואה

הויא שבורה גמורה והוי בהמתו של כהן דמותרת בתרומה ניחא כמי דלא הוה ישראל כגזלן על התרומה דהא מזונותיה על הכהן ואין אנו צריכין לדחוק כפרש"י ודו"ק : בד"ה שרא ליה כו' גזירה לגזירה גזירה ספסירא כו' עכ"ל אבל בשבורה ושלימה כיון דגוף א' הוא אינו מקרי גזירה לגזירה אלא חדא גזירה היא משא"כ בספסירא וב"ה דהוי ב' גופות וק"ל : ע"ב בד"ה מי דמי התם כו' לא שייך בה שאלה ונסיוני תדע כו' עכ"ל לכאורה נראה מדבריהם דשכירות ודאי שייך בשדה אלא משום גזירה דשכירות לחוד לא אסרינן מכירת שדה לעובד כוכבים אך ממה שכתבו לעיל בבהמות שלנו דאין רגילין להשאילן ולהשכירם מיהו מאותן שרגיל לשכור קשיא כו' משמע דמשום שכירות לחוד נמי אסרינן שכירות לעובד כוכבים ונראה לומר דודאי שייך שכירות בשדה אלא דליכא לגזור מכירת שדה לעובד כוכבים [משום] שכירות שדה לעובד כוכבים כיון דהשכירות שדה לעובד כוכבים אסורה אף בחול כדלקמן בפירקין ודו"ק : בד"ה והדקר פ"ה כו' ואין דרך מרא להניחו נעוץ כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה לעובד כוכבים מזבין כו' על ידיהו הר"ר אלחנן ועוד דחד לפני הוא כו' עכ"ל הד"א כצ"ל :

דף טז גמרא ויולדת אתו לשהויה כו' כצ"ל : בפרש"י בד"ה חיסר ד' כו' שלא יקרבוהו ביום כו' עכ"ל כצ"ל : תום' בד"ה אבל האי כו' כי היכי דגזרי רבנן בשבורה כו' עכ"ל ומרבנן נשמע לר"י דהא לא שרי ר"י בשבורה אלא משום דסתמא לשחיטה זבנה ולא אתא לשהויי וק"ל : **ע"ב** בד"ה רב אשי דייק כו' דארי חיה גסה הוא כו' א"כ הל"ל סתם כל חיה עכ"ל הא ודאי דא"כ דארי חיה דקה הוא שפיר הוה דייק רב אשי טעמא דארי חיה דקה הוא דלית ביה מלאכה אבל מידי אחרינא דהיינו בהמה גסה דעביד מלאכה לא אלא דנראה לר"י האי דיוקא בתוך דיוקא דקאמר רב אשי הא לית ביה נזק מוכרין וטעמא ארי כו' היינו ע"כ דאם לא כן ה"ל למיתני סתם כל חיה שיש בה נזק כו' ומינה אור"י דאיכא למידק מיניה אבל דעביד מלאכה אסור אפי' בלא נזק ודנקט ארי ע"כ דארי חיה גסה הוא ושבור אצל מלאכה אבל לפי זה דברי התוס' שכתבו דאיכא למידק דארי חיה גסה הוא כו' א"כ הל"ל סתם כל חיה כו' אינו מדוקדק דהא ודאי לא מצי למתני סתם כל חיה דא"כ לא הוה ידעינן האי דיוקא דרב אשי שאר בהמה גסה דעביד מלאכה דאסור ול"ע :

דף יז גר"ה ופליגא דידיה אדידיה ומה שהיה מיקל לעצמו כו' עכ"ל והספר לא חש לפרש כו' לשון התוס' פ"ק דשבת ע"ש וק"ל : **ע"ב** גמ' של צדקה וחלקתים לעניים כו' כצ"ל ול"ג ופרעתיה כנראה מפרש"י בלשון שני וכנראה מדברי התוס' וק"ל : תום' בד"ה ניזיל אפיתחא כו' דכתיב אל תקרב אל פתח ביתה כו' עכ"ל לאו מהאי קרא יליף ליה לעיל אלא מרישה דהאי קרא הרחק מעליה דרכך זו מינות ושגירות ליסנא דפתחא נקטו וק"ל : בד"ה מעות של פורים כו' ולשון נתחלפו כמו איוב באויב כו' כצ"ל :

ח"א דף יז ע"א זו היא מינות כו' · הזהיר הכתוב להרחיק כדי שלא יהנה וימשך אחריה כדקאמר והנאני הדבר ועי"ז נתפסתי למינות ועברתי כו' דכשבאל ממנו ולא השיב לו כלום הי"ל להרחיק ולא ה"ל ליהנות ממנו תשובתו וק"ל : הכי קאמר ואם ישובון לא ישיגו וכו' · ודקאמר בקלא כל באיה לא ישובון היינו דלא ישובון בקל דקשה לפרוש ממינות וכפרש"י בספר משלי משא"כ בשאר עבירות דאינו קשה כ"כ לפרוש ועכין ואם ישובון לא ישיגו וגו' פרש"י וזו גזירת מלך עליהם כו' עכ"ל ויש לפרש דרחמי שמיא הוא אחר שחזר שפיר בלב שלם כדמסיק ופן יחזור לסורו ח"ו אם לא ימות כי קרוב לאדם למשוך אחר המינות ולחזור לסורו ח"ו ומהאי טעמא מסיק נמי בעבירה באביק בה טובא כמינות דמיא דקרוב לו גם כן לחזור לסורו וק"ל : למימרא דכל הפורש כו' · יש לדקדק למאי דס"ד דלא מיית אמאי לא תקשי ליה בגופיה דהאי עובדא מאי קאמר רב חסדא ערהו לה בזוודתא וי"ל דרב חסדא ודאי נמי אהאי קרא קסמיך ולהכי פריך אקרא וק"ל : הרים וגבעות בקשו וכו' · שהיה מלטער שימות ע"י תשובה זו וע"כ אמר שיבקשו עליו רחמים שלא יפסד ויהיה קיים כמותם בעולם הזה והשיבו לו שלא יהיה חושש ודואג על הפסדו בעולם הזה כי העולם כולו בכלל הוא עולם הזה והפסד כי ההרים ימושו וגו' וק"ל : [אלא שקורין אותו רבי ' . היינו הב"ק שאמרה רבי אליעזר כו' וק"ל] : בתום' בד"ה ופליגא דר' פדת ואם תאמר כו' דלר' פדת אין לשון קריבה בין בדברי תורה כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר בפשיטות דרב חסדא אסר מן התורה דד"ת מדברי קבלה לא ילפינן כדאמרינן בכים ב"ק ועוד דהכי משמע דמאן דאוסר אינו אלא מדרבנן כדקאמר עולא קריבה בעלמא אסור משום לך לך כו' ודו"ק : בד"ה ופליגא דידיה אדידיה ומה שהיה מיקל לעצמו כו' עכ"ל · ור"ל דתלמודא דמעתין קילר במקום שה"ל להאריך דמעטם זה שהיה מיקל לעצמו כו' נ"פ דידיה אדידיה וק"ל : **ע"ב** א"ל מזמה תשמור וגו' ה"ק מדבר זמה תשמור עליך כו' . אין זה סותר מ"ש פ' החליל דאביי הוה מלטער ואמר על עצמו אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקמי נפשיה עד דתני ליה ההוא סבא כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו דהכא איירי בשעה שעוסק בתורה כפרש"י מזמה תשמור עליך מכל דבר רע והרהור חטא ואנו הולכין הלוך ודבר בדברי תורה ועוד דהתם יחיד הוה וק"ל : אשריך שנתפסת על דבר אחד כו' ה' דברים כו' · יש לפרש כפרש"י ה' דברים היינו דקחשיב לקמן דתבעו לר"א בן פרטא א' מאי טעמא גנבת ב' ומ"ט תנית ג' ומ"ט קרו לך רבי כו' והוא טענה אחרת ממה שאמרו לו מ"ט תנית כפי' רש"י שזו עלילה שלימית והוא לפי שהוא בכלל שגזרו כל הסומך והנסמך יהרג כדאמרינן פ"ק דסנהדרין ד' ומ"ט לא אתית לבי אבידן כו' ה' ומ"ט קא שבקת עבדך לחירות כו' הרי ה' דברים וק"ל : כמי שאין לו אלוה כו' · ר"ל כאילו אין לו אלוה להצילו שאין לו אלהים אמת ח"ו דמדותיו הם גמ"ח ויש לאדם לילך אחר מדותיו וק"ל : מאי ללא אלהי אמת כו' · יש לעיין דמשמע שהיה שם מיתת עסק התורה ובסופיה דהאי קרא כתיב וללא תורה ויש ליישב דלגלדין קאמר קרא דאותן ימים רבים חלוקים היו דיש מימים ההם ללא אלהי אמת דהיינו שהיו עוסקין בתורה אבל לא היו עוסקין בגמילות חסדים ויש מאותן ימים שגם תורה לא היה להם כדכתיב בסיפא דקרא וללא תורה וק"ל : אי סייפא לא ספרא כו' · בערוך בערך סייף וז"ל ספר וסייף ירדו כרוכין מן השמים כו' והיכן פירושו של דבר דכתיב אם תאבו ושמעתם וגו' ואם תמאנו ומריתם חרב וגו' והיינו דאמרינן פ"ק דע"ז אי ספרא לאו סייפא כו' עכ"ל נראה מפירושו לפרש דה"ק הכא אי ספרא כמו שאתם אומרים תנית לאו סייפא שאתם אומרים גנבת ואני חייב הריגה בסייף ואי סייפא כמ"ש גנבת נתחייבתי הריגה בסייף לאו ספרא אנא שאתם אומרים תנית ומדאחד מהם ליתא אידך נמי ליתא ויותר נראה לפרש הכא דסייפא נאמר על העוסק בסייפא דומיא דעוסק שבספלא והיינו הגנב העוסק בגניבה וסייף בידו שיודע שאין אדם עומד על ממונו ובא בסייף שאם יעמוד בעל הממון נגדו יהרגנו וז"ש אי ספלא לאו כו' כי העוסק בתורה לאו סייפא אין לו זמן לעסוק בעסק הגניבה כמ"ש בפ' הפועלים שאיל עילויה אי לורבא מרבנן הוא נייס אקדומי קדים לגירסי' ואי לא גנבא הוא כו' ודו"ק : א"ל כאשר גוני כו' · גבי ר"א בן פרטא לא א"ל רק תנית שלא היה עוסק בתורה בפרהסיא ברבים ולכך היה יכול להכחישם כדקאמר מדהא ליתא כו' ולשון תנית שהיה שונה בעל פה אבל רבי חנינא בן תרדיון שהיה מקהיל קהלות ברבים וס"ת בחיקו לא היה לו מקום להכחישם ולכך א"ל אמאי קא עסקת באורייתא מה היה לך עסק בתורה שהיתה מונחת בחיקך שזה יורה על לימודך בה שלכך שרפו אותה עמו וק"ל :

דף יח תד"ה הוגה השם פ"ה כו' העולם מפרשים שהיה כו' שאר התיבות וזה כו' שאין להזכיר אף אותיות י"ה כו' גם אין להזכיר א"ד כו' עכ"ל אין זה דומה דהא דאין להזכיר אותיות י"ה וא"ד היינו האותיות זה אחר זה אבל בקריאת התיבה ודאי דמותר כדאמרינן בעירובין דיו לעולם שיסתמם בשם י"ה ומההיא דפסחים מוכח דתיבת א"ד נקרא משא"כ בשם בן ד' דאסור אפילו בקריאת התיבה כמו שהביאו מההיא דפסחים לא כשאני נכתב כו' ודו"ק : בא"ד נמצא כתוב בספרים י"ל כו' עכ"ל היינו ההוא דפסחים ונקרא בא"ד לא נתכוונו להזכיר השם כך אלא שכתבוהו הספרים כן לקצר הלשון אבל א"ד מאדני שאינו נמחק ר"י לא גרים ליה וק"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה נשא ונתן לר"מ נשא ונתן (לעבודת כוכבים) אסור כו' דהא מפני שמזבלין לעבודת כוכבים סתמא כו' עכ"ל כצ"ל : תום' בד"ה מאי בינייהו כו' אף במקום שמזבלין פליגי כו' עכ"ל ונראה לפירוש זה מקילין החכמים דלא קאמרי אלא מפני חשד עבודת כוכבים ובנשא ונתן בדיעבד לא חיישינן לדמי עבודת כוכבים וק"ל :

ח"א דף יח ע"א שלשתן צדקו עליהן את הדין · ג' מקראות הללו שנזדמנו להם כ"א הוא מעניינו שהוא אמר הצור תמים וגו' באותיות של שמו שפעל ועשה בסן העולם שנאמר כי ביה ה' צור עולמים פעלו תמים אבל אני שפעלתי והגיתי באותיות של שמו כפרש"י לעיל ועושה בו מה שהוא חפץ אין פעולתו תמים כמ"ש בעוסקין בספר יצירה שבראו להם עגלים והיה חסר מהם כח הדבור והיא אשתו אמרה אל אמונה על שנתאלמנה מאישה ואין עול על הריגת עצמה אף שלא חטאה בשום דבר לצדקה הדין עליה דאין עול במשפטה דהוה לה למחות כו' ובתו אמרה גדול העלה על שריפת אביה שנגזר עליו מעלה העמוקה שנגזר מן השמים על עשרה הרוגי מלכות א"כ בעלה עמוקה של י' בני יעקב במכירת יוסף נהרגו י' הרוגי מלכות כדאיתא במדרשות ועל אמה אמרה ורב העליליה מל' עלילה דכתוב עלילה נגזר עליה הריגה ועל עצמה לצדקה הדין עיניך פקוחות על כל דרכי וגו' כפרש"י וק"ל : אומה זו מן השמים כו' · כל העניין בנבואת דניאל על חיה הרביעית ומילין לצד עילאה ימלל ולקדישי עליונין יבלא ויסבר להשני' זמנין ודת וגו' ומפורש על מעשה דר"ח בן תרדיון שאמר ומשכילי עם יבינו לרבים ונכשלו בחרב ובלהבה וגו' ושא"ל אני אומר לך דברים של טעם שגזירת שמים להמליך אותה ואת אמרת לי מן השמים ירחמו לסמוך על הנס לעסוק בתורה ברבים וס"ת בחיקך שאף אם יעשו לך נס מנכין לך מזכיותיך כדאמרינן בעלמא וש"אל מה אני לחיי עולם הבא כו' אף שהיה בו תורה היה מסתפק בעצמו כדקאמר לעיל כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה וז"ש כלום בא מעשה לידך כו' כי המעשה הוא עיקר וא"ל מעות של פורים כו' וא"ל א"כ מחלקך בתורה יהא חלקי ומגורלך במעשים יהא גורלי דאין מעשה גדול מזה וא"ל באו אהך בכך במיתת שרפה כמאן דאמר בהיא מיתה החמורה שבמיתות ועי"ז ליערה עצמה בתו והשיב לה שלא תצטער על כך כי אלמלא נשרפתי לבדי כו' אבל אני נשרף וס"ת עמי ועיקר גזרת השרפה היה בשביל ס"ת שא"א לכלותה כליון גמור רק בשרפה ועל ידה בהיותה בחיקי גם אני נשרף עמה וזאת היא נחמתי מי שיתבע עלבונה כו' וא"ל תלמידיו מה אתה רואה כו' שהם ודאי ג"כ ראו כן אבל שאלו על כך כדי לתת לו דמיון שלא יצטער כל כך וימות מהר וזה שאמר לו כי כמו שראית גליון נשרף שהן גוף הס"ת והרוחני שהם האותיות פורחות למעלה אף אתה עשה כן פתח פיך ויכנס האש ויהיה גופך נשרף אף בפנים ונשמתך והרוח שבך יהיה עולה ופורח למעלה ואמר להם מוטב כו' והענין הקלסטונרי ודאי דעובד כוכבים היה ושהיה מבקש ממנו להביאו לחיי עולם הבא אפשר שראה גם הוא שום דבר תמוה האותיות פורחות או מלאכים כמ"ש התוספות וק"ל : **ע"ב** אלהא דמאיר ענני וכו' · ומיהו כל כמה דס"ת לאצולי בממון לא הוה בעי לאצולי ע"י נס באלהא דמאיר ענני ולכך א"ל שקול תרקבא דדינרי פלגא פלח כו' וכי שלמי כו' ומזה בהנהו כלבי וכו' שקל קלא שדא בהו כו' נתן לו דמיון בכה"ג דדרך הכלבים כשבאו על האדם לנושכו הוא מציל עצמו ומשליך פיסת רגבים ביניהם והכלבים הולכים ממנו ורצים אחר פיסת רגב ומושבים לאוכלו והאדם הולך וכן לדרכו והציל עצמו וכשרואים הכלבים שאינו דבר אכילה חוזרים לרדוף אחריו ולזה לפי שהיה יראה ר"מ שהשומר לא ירצה להציל עצמו בממון שנתן לו ולכתחלה ירצה להציל עצמו בנס באלהא דמאיר כו' ויחזיק הממון כולו לעצמו ולכך נתן לו הדמיון בהנהו כלבי דבכה"ג תנצל שתשליך מתחלה ביניהם ממון להציל עצמך כל מה שתוכל ואח"כ כשלא תוכל עוד להנצל עוד בזה וירדפו אחריך אז תראה להנצל בנס באלהא דמאיר כו' ויש לדקדק היאך ייחד ר"מ שמו של הקב"ה על עצמו בחייו שהרי אמרו אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם שנאמר אלהי אברהם ופחד יצחק וגו' וי"ל דלא אמר אלהא דמאיר כו' רק לסימן בעלמא על שמו ולא נתכוין כל עיקר על שמו רק נתכוין אלהא דמאיר לארץ ולדרים עליה הוא יעננו או שאמר אלהא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת בנס הנרות של חנוכה כמו שייסד הפייט ומי יאיר לך מאיר כו' הוא יעננו להציל אותנו בנס מידיהם וק"ל : ה"ז מושב לצים כו' · לפי שיש לבעל דין לחלוק שעניני ליצנות אלו שזכר יש בהם דברי חכמה במשלים ומליצות וכמו שקרא את מושב הלצים לקמן תחבולות כמו בתחבולות תעשה מלחמה גם משמחים לבבות ונפשות הדואגים ע"כ אמר ממה שהזהיר דוד על מושב לצים ועליהם אמר כי אם בתורת ה' חפצו הא למדת דאדרבה שאלו מביאין לידי ביטול תורה המשמחת הלבבות ונפשות וק"ל : דרש ר' שמעון בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו' וכי מאחר שלא הלך וכו' · הא דקאמר מאחר שלא הלך היכן עמד ומאחר שלא עמד היכן ישב ניחא לפרש דהכי קאמר כיון דקאמר אשרי שלא הלך למקום פלעון שלהם אשר שם עצתם ושחוק שלהם כדלקמן א"כ היכן עמד שם ולא איצטריך למכתב ובדרך חטאים לא עמד שכל עמידה שם צריך הליכה קודם לה וכן מאחר שכתב אשרי האיש שלא עמד שם לא איצטריך למכתב ובמושב לצים לא ישב דכל ישיבה בעי עמידה קודם לה אבל מ"ש מאחר שלא ישב היכן לך הוא מגומגם דמאי קושיא אימא דקושטא הכי הוא אם לא ישב אינו לך גם בגרסת הילקוט איתו ויש לקיים גרסת ספרים שלנו וה"ק וכי מאחר שלא הלך כו' כיון דכמה מדרגות וגדרים יש עד שיבא לידי ליצנות לא ה"ל למימר אשרי האיש אשר לא הלך וגו' ובדרך חטאים לא עמד וגו' דלא הל"ל רק ובמושב לצים לא ישב אבל הליכה והעמידה לא תאסר כיון דלא ישב שם סגי ליה בגדר דלא יבא לידי ליצנות וקאמר לפי שאלו דברים מושכים הלב וילך הכתוב

מהר"ם

איתה בבית יסבור דשלימה זבנה ושלימה עצמה אסורה משום שאלה ושכירות וזה לא מקרי גזרה לגזירה דהיינו שבורה אטו שלימה ושלימה אטו שאלה ושכירות א"כ גבי אירא דספסירא נמי לא מקרי בכהאי גוונא גזרה לגזירה ע"כ צריך לומר דפירושו של הר"ר שמעיה לא קאי אקושיית התוס' אלא פי' בפני עצמו הוא לתרץ דלמה לא אסרו למכור אירא דספסירא משום דאתי בעל הבית למכור בעצמו ופי' הר"ר שמעיה משום דהוי גזרה לגזירה וק"ל : **ע"ב ד"ה** והרי כלים וכו' ושמא י"ל דהוה ס"ד דמקשה דהכא נמי יש צד לתלות וכו' . דברי התוס' הללו צריכין עיון משום דלפי זה לא משני רב אשי מידי דקאמר אלא אמר רב אשי כל מקום שיש לתלות וכו' הא לפי מה שכתבו גבי כלים נמי יש לתלות וק"ל וכבר הארכתי בזה בחידושי בדרכי הישיבה :

דף טז ע"א תום' ד"ה אלא תורת בהמה גסה וכו' וג' מחלוקת בדבר . פי' דבן בתירא מתיר אפילו בסוס המיוחד לעופות ורבי אוסר אפילו בסוס המיוחד לרכיבה ורבנן אוסרין בסוס המיוחד לעופות ומתירין בסוס המיוחד לרכיבה : **ד"ה** אבל האי דאי משהי ליה וכו' תימה ל"ל האי טעמא תיפוק ליה כו' לפיטום אתי למימר כחוש מכרו לו וכו' . ע"כ צ"ל דקושיא זו אינה לפי פי' ר"ת שכתבו התוס' לעיל בדף שלפני זה משום דהא איהו ס"ל דבכל השורים מותר למכור דבין פרות ובין שורים תלינן דלשחיטה זבני וא"כ מה בכך אי אתי למימר כחוש מכרו לו גם הלשון אינו מדוקדק דממאי דמקשה ת"ל משום דאי משהי ליה לפיטום משמע דאיהו מפרש דשור של פיטום הוי פירושו דעומד להתפטם כפירוש ר"ת לעיל ומאי דמסיק הקושיא אתי למימר כחוש מכרו לו משמע דמפרש דשור של פיטום היינו שכבר הוא מפוטם אם לא שנפרש בדוחק דהא דקאמר אתי למימר כחוש מכרו לו ר"ל לישאר כחוש ולא לפטמו וק"ל : **גמ'** מ"ט לאו משום דלמא אתי לשהויי וכו' וליטעמך שאין מקריבין אותו היום אלא למחר מ"ט וכו' . צ"ל מאי טעמא חסר ד' ריבבן בשביל זה כי מה לי שמקריבים אותו היום או למחר : **תום'** ד"ה אבל האי דלשחיטה קאי לאו דוקא וכו' . דבור זה קאי לפי פירוש ר"ת אע"ג שהדיבור שלפני זה ע"כ א"א לפרשו אלא לפירוש הרשב"ם :

ע"ב ד"ה רב אשי דייק ממתניתין אומר ר"י דדייק נמי מן המשנה דארי חיה גסה וכו' . ר"ל דקשה לו לר"י דמנא ליה לרב אשי למידק דמשום הכי נקט התנא ארי משום דס"ל ארי חיה גסה ואתי למידק טעמא דארי שבור אצל מלאכה הוא דאמרינן דוקא כשיש בו נזק וכו' אבל שאר חיה גסה דעביד מלאכה אפי' לית בה נזק אין מוכרין דלמא אימא לך דכל חיה גסה כשאין בה נזק מוכרין והא דנקט ארי משום דארי חיה דקה הוא ואתי לאשמועינן דכשיש בה נזק אפילו חיה דקה אין מוכרין לכך קאמר אומר ר"י דדייק נמי מן המשנה דע"כ ארי חיה גסה ונקט ארי לאשמועינן דדוקא ארי שהוא שבור אצל מלאכה וכו' דאי ס"ד דחיה דקה ונקט ארי לאשמועינן דאפילו חיה דקה כשיש בה נזק נמי אסירה א"כ משום זה לא היה צריך למתני ארי אלא הוי למתני סתם כל חית שיש בה נזק לרבים אין מוכרין :

דף יז ע"ב ד"ה ניזיל אפתחא דבי זונות מכאן יש ללמוד וכו' . ואע"ג דקא מקבל אגרא מ"מ פשיטא הוא דלא בשביל קבלת שכר הוה אזיל אפיתחא דבי זונות ואי לאו דהוי איסורא למיזל אפתחא דעבודת כוכבים פשיטא דהוי להו טפי למיזל אפתחא דעבודת כוכבים דלא הוי צריכין למכפיית ליצרייהו מלמיזל אפתחא דבי זונות אלא ודאי יש ללמוד מכאן דדרך לתרחיק מפתח עבודת כוכבים מה שיכול ומה שמביאים התוס' לראיה הפסוק אל תקרב אל פתח ביתה נראה דלא דק דהא לתרי לישני דלעיל לא ילפינן מיני' מאל תקרב אל פתח ביתה אלא מרישא דקרא דהרחק מעליה דרכך ודו"ק :

דף יח ע"א ד"ה הוגה השם וכו' דהא א"ד מאדני י"ה מהשם אין נמחקים ש"ד משד"י צ"ב מצבאות נמחקים וכן הגירסא בפירוש ר"ח . ר"ל דבפ' שבועת העדות דף ל"ה איתא בספרים שלנו ת"ר א"ל מאלהים וכו' אינו נמחק שי"ן דלי"ת משדי א"ד מאדנ"י צ"ב מצבאות הרי זה נמחק כך הגירסא לפנינו אבל ר"ח גרים א"ל מאלהים י"ה מהשם א"ד מאדנ"י אינו נמחק ש"ד משדי צ"ב מצבאות הרי זה נמחק : **ע"ב ד"ה** מאי בינייהו וכו' דאי לא פליגי במקום שמזבלין לא היה להם להזכיר וכו' . ולפי זה דחכמים לאוסופי אתו צריך לפרש דברי המתרץ דמשני נשא ונתן איכא

לסוף דעתו שאם הלך כופו לעמוד וכו' סופו ללוץ ולכך אמר לך גם ההליכה והעמידה שם ומקיים אם לץ עליו הכתוב אומר אם חכמת חכמת לך וגו' יש לפרש כולה מלתא אליצנות ולפי שיש מן הטועים שחושבים ליצן שם שיש בדברים אלו שום דבר חכמה או משל ומליצה כמ"ש לעיל ועל זה אמר אם חכמת חכמת לך איננו רק לדעתך כי באמת אין שם רק בטול תורה וחכמה כדאמרינן לעיל ואם לצת לבדך תשא הענש של יסורין והא דמייתי כל המתלוצץ יסורין כו' וכל המתלוצץ מזונותיו כו' יש לפרש בזה כי דרך עושי ליצנות ושחוק שעושין עצמם חגרים ובעלי מומין ושואלין על הפתחים בדרך ליצנות ולעגה על אחרים שהם באמת בעלי מומין ועניים ואמר כל המתלוצץ בענין זה הוא בא לידי כך לבסוף שיבואו עליו יסורין ונעשה כאחד מבעלי מומין ושואלין על הפתחים שמזונותיו מתמעטים כדרך שאמרו בסוף מסכת פאה כל מי שאינו חגר ולא סומא ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מהזקנה עד שיבא לידי כך ולאו דוקא אמרו כן שם שעושה עצמו כן שיהיה נראה כעני ויתנו לו צדקה דה"ה נמי כי הכא שעושה כן דרך ליצנות · ובזה יש לפרש קרא דמייתי לעיל ואם לצת לבדך תשא שאם לצת על אחרים במום שבו והסרונו לבדך תשא אותו מום והחסרון וק"ל : כל המתלוצץ נופל וכו' וא"ר אושעיא כו' · נראה דשניהם לדבר אחד נתכוונו מחד קרא דדרך כל המתגאה ומתייהר שאין כמותו להתלוצץ על אחרים וענין אין יום עברה אלא גיהנם שנאמר יום עברה וגו' מבואר בפרק יש נוחלין ע"ש : גורם כליה לעולם שנאמר וכו' · כבר אמר שגורם יסורים לעצמו מדכתיב יחזקו מוסריכם בכינוי לנוכח רבים המתלוצצים שא"ל אל תתלוצצו ואמר עוד שגורם כליה לעולם דכתיב כלה ונחרצה שלא לנוכח והיינו אותם ששומעים ממנו הליצנות ונהנים ממנו דהיינו מושב לצים אי נמי שלא מיחו בהם במתלוצצים ומפרש נמי ר"א דקשה היא למתלוצץ שתחלתו יסורים לו וסופו כליה על מי שהיה יכול למחות ולא מיחה בו א"נ ששומע ממנו דהיינו מושב לצים שנהנים ומשמחים וק"ל : לטרטיאות וכו' ולא עמד בקניגיון וכו' ולא ישב בתחבולות וכו' · מפרש"י נראה דכולן מיני ליצנות ושחוק הם אבל לפי הענין ושינוי הלשונות יש לחלק ביניהם וטרטיאות הוא השחוק שעושין בפלטין של מלכים כפרש"י בפ"ק דכתובות וקרקסיאות שעושין בבתי משתאות כפי' הערוך וקניגיון צידת חיות ע"י כלבים ביערות ותחבולות הם תחבולות חכמה שלהם והם מיני ליצנות בוקיון וכו' שזכר לעיל במושב לצים וק"ל : א"ר שמואל בר נחמן אמר ר' יוחנן מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה אברהם ובילקוט האיש זה אברהם שנאמר ועתה השב אשת האיש וגו' · ושינוי הלשונות לפי הדרש הזה נראה שבדור הפלגה אמר שלא הלך כי באמת בתחלה עמד וישב עמהם כי היה כל הארץ שפה אחת אמנם כאשר הלכו ונסעו מקדם למצוא להם בקעה וגו' ויאמרו הבה נבנה לנו עיר וגו' להמריד על הקב"ה אברהם לא הלך עמהם ובעצתם רק נשאר במקומו ובילקוט ביאר אין הבה אלא עצה שנאמר הבו לכם עצה וגו' ואמר באנשי סדום שלא עמד עמהם שאף במקום שהיה ראוי לעמוד עמהם דהיינו במעמד המלחמה של מלכי סדום עם הארבעה מלכים כדי להציל את לוט אחיו לא עמד עמהם לפי שחטאים היו ועי"כ נפלו במלחמה עד שהולך אח"כ אברהם לרדוף אחרי הארבעה מלכים להציל את לוט ובעצת אנשי פלשתים אמר שלא ישב כי באמת מצינו שהלך לגור שם דכתיב ויסע משם אברהם וגו' ויגר בגרר שלא היו רשעים כל כך בראשונה מ"מ לא רצה להתיישב עמהם כאחד מאנשי העיר אלא דרך גרות דכתיב ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים לפי שליצנים היו לא היה דר אצלם רק דרך גרות ומייתי הכא דפלשתים ליצנים היו מדכתיב בשמשון קראו לשמשון וישחק וגו' אבל בילקוט מייתי מאבימלך שאמר לאברהם הנה ארצי לפניך ולא קיבל עכ"ל ונראה דה"פ ממה שאמר לאברהם הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב ואברהם לא קבל לישב שם בגרר והלך לבאר שבע כנראה מן הכתובים והיינו משום שלצנים היו כדמוכחי קראי דשמשון דמייתי תלמודא וק"ל :

דף יט ע"ב בד"ה הגיע לכיפה כו' דא"כ היינו ר"א האמורא דגמרא כו' עכ"ל ל"ע דהא ר"א אמורא דגמרא בעבודת כוכבים עצמה איירי כדמסיק ור"א דמתני' לא איירי אלא בתכשיטי עבודת כוכבים דלא הוי אלא משמשי עבודת כוכבים ואפשר דהכי קאמרי דהיינו רבי אלעזר אמורא דגמרא כדבעי למימר מעיקרא דמיירי במשמשי עבודת כוכבים ופשיטא דשרי וליכא מאן דפליג ודו"ק : בד"ה אלמא קסבר כו' אבל אם פועל בא לחזור מודו כו' עכ"ל ר"ל דאפילו מאן דאית ליה אינה לשכירות אלא לבסוף מודה דפועל יכול לחזור ועיין בתוס' דפ' איזהו נשך וק"ל :

ח"א דף יט ע"א [אשרי שעושה תשובה כשהוא איש כו'. עיין בזה בספר אורחות צדיקים שבשביל ז' דברים יקדים אדם לשוב בבחרותו כשהוא בגודל כח כו' ע"ש באורך]: ריב"ל אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש כמו ששנינו איזהו גבור הכובש את יצרו והיינו דנקט איש ע"פ מ"ש ובכמה הסר כתיב איש דרכו לכבוש ואין אשה וכו' וק"ל : אל תהיו כעבדים כו' · כבר האריכו במאמר הזה המפרשים ואענה חלקי גם אני במה שהקשה בזה ר"י אברבנאל בספר נחלת אבות כי הנה ייעודי התורה וכו' נאמר בעשרת הדברים למען ייטב וגו' למען יאריכון ימיך ושמרת חקיו וגו' למען ייטב לך ולבניך אחריך וגו' וכן בכמה מקומות וכו' עכ"ל ועוד האריך בענין ע"ש ונראה לפי הפשט ליישב זה דאין מלת למען במקומות הללו מפורש שיעשה האדם מצות הש"י למען שיתן לו הש"י אריכת ימים טובים אבל הכי מתפרש דלמען שתעשה כן יתן לך הש"י בחסדו אריכת ימים וטובים אבל האדם לא יעשה אותם על מנת כן רק מאהבה ויש לדקדק בדברים אלו ממ"ש אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ואיזהו עבד הוא שאינו מקבל פרס מרבו שהרי אף עבד כנעני מקבל פרס מרבו דהיינו מזונות ונראה שאמר אל תהיו כעבדים וכו' על מנת לקבל פרס דהיינו עבד עברי שאינו משמש לרבו רק לקבל פרס ושכר עבודתו מרבו והוא שלו אלא היו כעבדים וכו' שלא על מנת לקבל פרס דהיינו עבד כנעני שאינו משמש לרבו לקבל שום פרס מרבו שיהיה שלו דכל מה שקנה עבד קנה רבו וגם המזונות שנותן לו רבו אינו שלו רק של רבו כמ"ש שיכול לומר לעבדו עשה עמי ואיני זנך ומצד החסד נותן לו רבו מזונות משלו כן הוא הענין שלא יעבוד להש"י על מנת לקבל פרס ושכר שהוא שלו כעבד עברי רק שהפרס והשכר הוא של הקב"ה כי כל העולם ומלואו שלו הוא ומצד החסד הוא ב"ה נותן לאדם גם מזונותיו ושאר ייעודי התורה בטוב ובאריכות ימים וק"ל : סליק ספרא לוי אמר לייתי משלי ר' שמעון ברבי אמר לייתי תהלים כפייה ללוי וכו' · מדנקט לה בכי האי גוונא דסליק ספרא נראה דאשמעינן שבשעה שמסיימין ספר אחד יש להתחיל ספר אחר כמו שאנו עושים בשמחת תורה ע"פ המדרש מפני קטרוג השטן ודקאמר דכפייה ללוי וכו' סתם מאיזה טעם כפייה ללוי ויש לפרש משום דסדרן של כתובים כך הוא תהלים ואח"כ משלי כדאמרינן בפ"ק דב"ב ועי"ל לפי שספר תהלים כולו יראת שמים וספר משלי כולו דברי חכמה ומשל ואמרינן כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו' : אמר לוי רבי נתת רשות וכו' · כצ"ל וכן הוא בילקוט : עושה לו חפציו שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו · בסיפא דהאי ענינא מפורש ביה וכל אשר יעשה יצליח כדלקמן דבר זה כתוב וכו' ומשולש בכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין וכו' היינו ע"י מעשה שלו אבל הכא בדרש הזה הוסיף לומר דברצונו וחפצו של עוסק בתורה בעלמא בזולת מעשה כלל הקב"ה עושה לו חפצו ומשמע ליה לפי דרש זה דכינוי חפצו לא קאי אתורה דלהכי לא איצטריך דסגי ליה למימר כי אם בתורת ה' דמשמע כי אם בתורת ה' יהא הולך ועומד ויושב אבל מיירי ברצונו וחפציו של לומדי תורה וק"ל : במקום שלבו חפץ כו' · כבר אמר רבי לעיל ממקום שלבו חפץ דהיינו מאיזה מסכת וספר כדמסיק אבל הכא אמר במקום בבי"ת היינו אבל איזה רב שלבו חפץ וכן הוא בילקוט בדברי רבא מתי שלבו חפץ ויהיה המכוון דתפלו לרבי של המקום ולרבא של הרב וק"ל : בתחלה נקראת ע"ש הקב"ה וכו' · מפורש בפ"ק דקידושין דת"ח תורתו דיליה היא דכתיב ובתורתו יהגה וגו' כפרש"י שם דבתחלת הלמוד נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה נקראת תורתו והוא ע"פ מ"ש במסכת נדרים (לח·) בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה עד שנתנה לו במתנה שנאמר ויתן אל משה ככלותו וגו' דפירושו דבתחלת למודו היה לומד ומשכחה עד שלמדה תרבו כ"כ עד שנעשית קנין בנפשו והיינו במתנה דקאמר דמקריא תורתו של ת"ח והוא הענין שהוסיף רבא לומר לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ יהגה וכו' שילמוד התורה תרבו ועד שתהא שגורה לו בפיו איכה תורתו עד שאחר כך יהגה בה לעיין בה הוא עצמו שהיא נעשית תורתו במתנה וק"ל : לעולם ילמוד אדם תורה וכו' · עיין פרש"י ויותר מדוקדק פרש"י בסוף פרק הרואה בהך דהס ואח"כ כתת וכו' הס וכו' עד שתהא שגורה בפיך ואע"פ שאינה מיושבת לך ואח"כ וכו' עכ"ל · ולפי זה יש לפרש הא דסמוך [לו] כס"ג קאמר לעולם ליגרס איניש וכו' ואע"ג דלא ידע מאי קאמר היינו שלומד מבלי עיון רק שתהא שגורה בפיו ואף שרבו יודע לפרש לו כל צורך הענין כדלעיל ורש"י לא פירש כן במתניתין : ודקאמר ליגרוס איניש ואע"ג דמשכח אע"ג דלא ידע וכו' · נראה הא דאע"ג דמשכח יליף ליה מסיפיה דהאי קרא גופיה גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת ר"ל בכל עת לפי אותה שעה אע"ג דמשכח לעתיד וכן הוא בילקוט דמשכח לעתיד ודקאמר ואע"ג דלא ידע מאי קאמר יליף ליה מדכתיב גרסה ולא כתיב טחנה כפרש"י ובילקוט מדכתיב גרסה ולא כתיב טחנה וק"ל : כתיב על גפי וכתיב על כסא וכו' · עיין פרש"י ולכל הפירושים כסא עדיף מגפי אבל בפרק אחד דיני ממונות לגבי אדם הראשון דריש ליה בהפך לפי פרש"י שם וע"ש בתוס' ועוד נראה לפרש הכא לענין קושי הלמוד והעיון דבתחלת הלמוד הוא קשה כאילו התורה על גפי מרומי קרת שקשה הוא להגיע שם ולבסוף על כסא דהיינו קרוב לו במקום שהוא יושב ולומד וכענין זה אמר ג"כ בתחלת הלמוד בראש מרומים להגיע שם ולבסוף עלי דרך קרוב להגיע למקומו שהיא עלי דרך שילך האדם בה וכענין זה בתחלה שתה מים מבורך ר"ל שהלמוד קשה לך ואתה בעצמך צריך ללמוד דהיינו שתה מים מבורך ולבסוף כשבא אדם לכלל העיון זוכה גם ללמד לאחרים דכתיב ונוזלים מתוך בארך דהיינו ונוזלים מתוך בארך לאחרים וק"ל : מ"ד הון מהבל ימעט כו'. ה"א של הבל מתחלפת בחי"ת באותיות אחה"ע וכה"ג דרשו כבד ה' מהונך ממחוננך ודקאמר אנא עבידתא כתבו התוספות עבידתא בדלי"ת פירוש עשיתיה וכו' ויש גורסין ברי"ש עברתיה ולא נהירא דא"כ לא לסתור וכו' עכ"ל . אבל אכתי קשה לי דקאמר דידעי רבנן להא מלתא ועברי עלה כיון דידעי אמאי קעברי עלה גם מאי רבותיה נמי דרב נחמן ב"י שהתפאר שעשיתיה וע"כ נראה דהנך דרשות דלעיל לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ יהגה כו' ולעולם ליגרוס איניש ואע"ג דמשכח כו' כמ"ש לעיל וכפרש"י בפרק הרואה סותר כל זה הא דקאמר הכא אם אדם עושה תורתו חבילות מתמעט ולז"א רבנן ידעי הך דרשא דאם אדם עושה תורתו חבילות מתמעט ועברי עליה ועבדי כהנך דרשות דלעיל דיש ללמוד לאדם הרבה ואע"ג דלא (יתן) [ידע] וכו' ואח"כ יהגה ויעיין בה ולפ"ז יש לקיים הגירסא עברתיה ברי"ש דעברתיה להך דרשא דהון מהבל וכו' ולמדתי כעין חבילות וקיים בידי כהנך דרשות דלעיל וק"ל : לא יחיה ולא יאריך ימים · לפי שנאמר בלומדי תורה למה כי היא חייך ואורך וגו' אמר ליד הרמאי שלומדה שלא לשמה רק להראות כמה אני חכם וכו' כפרש"י ועי"כ לא יחיה וכו' : ודקאמר משל לאדם שצד צפרים אם משבר כנפיה של ראשונה וכו' · יותר נכון בזה גרסת פרק כיצד מעברין אם ראשון ראשון משבר גפיה משתמרים וכו' והוא מבואר לפי הנמשל אם ראשון ראשון שלמד משבר ועושה בו רושם נעשה [הדבר] קנין בנפשו ומתקיים כו' וכענין שאמרו שם בשמוך אין התורה נקנית אלא בסימנים כו' שהוא דבר שם העושה קנין בנפשו וק"ל : והיה כעץ שתול ולא כעץ נטוע כל הלומד מרב אחד אינו רואה וכו' · ועל זה רמז הכתוב בניך כשתילי זיתים ולא כנטועים סביב לשלחנך של ת"ח כי כן יבורך גבר שרואה סימן ברכה וק"ל : ע"ב לעולם ישלש אדם כו' שליש במקרא וכו' · על פלגי מים לשון רבים משמע ליה ג' פלגי מים שהם מקרא משנה תלמוד ומוקי ליה ליומי לפרש"י ב' ימים מקרא וב' ימים משנה וכו' קשה ממה ששנינו בן חמש למקרא בן עשר למשנה ובן חמשה עשר לתלמוד שיהיה למודו לפי הזמנים הללו וכשיגיע לט"ו יבלה ימיו בתלמוד וכמ"ש בס"פ אלו מציאות ע"ש ולפירוש התוספות ליומי היינו בכל יום ניחא שאף שעיקר למודו מט"ו שנים ואילך יהיה בתלמוד מ"מ ילמוד גם בכל יום קצת מקרא ומשנה כמ"ש פסוקי הקרבנות ומשנת איזהו מקומן : ודקאמר אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול ואם לאו וכו' · עיין פרש"י ותוספות ועוד י"ל ע"פ אותה ששנינו בן חמש למקרא וכו' שילמוד הרב עם התלמיד לפי זמן שנותיו ואז ועלהו לא יבול ואם לאו על הלומד כו' לפי שלא הגיע התלמיד עדיין למעלה זו על זה סמך לו רבים חללים וגו' תלמיד שלא הגיע להוראה והוא מפורש בפ"ג דסוטה : שאפילו שיחת חולין וכו' · פרש"י כדי להתלמד לדבר בלשונם וכו' · אבל בפרק הישן נראה לפרש דצריכה תלמוד דמתוך שיחתן תבין דבר מה מדברי תורה וק"ל : כל העוסק בתורה כו' · ושמרתם וגו' שמירה הנאמר כאן היא לתורה (לימודה) דהיינו לשמור את הדברים של תורה ומתוך שימורה ולימודה תבא לידי ועשיתם וגו' וק"ל : אתגרה בשינה ת"ל וכו' · ר"ל שמא יאמר אדם אגרה בשינה מעט דקאמר כדי שלא אבא לידי לשון הרע ושפתי מרמה ת"ל ועשה טוב כי עסקך בתורה תשמור אותך שלא תבא לידי לה"ר כמ"ש מרפא לשון עץ חיים וז"ש אין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם לעסוק בה ועי"ז אל תעזובו תורתי ולא תבא לידי לה"ר ואי אתה צריך להתגרות בשינה :

דף כ בפרש"י בד"ה להקדים נתינה כו' ולהכי אתא או למשמע כו' כצ"ל : תוס' בד"ה אחד גר כו' אם אפס מוסב לארור ט' ואם אפס מוסב על כי עז כו' עכ"ל מדבריהם נראה דמלת אפס אין לו הכרע ולא משמע הכי דמלת ארור נקט התלמוד במלתיה ככל איך דנקיט וכפרש"י והתוס' בפרק הוציאו לו דמלת ארור אין [לו] הכרע אי קאי אשור דלקמיה שור של ארור דהיינו שכם שהוא מארור כנען או קאי אאפס כי עז שקלל אפס ע"ש ודברי התוס' דהכא צ"ע וק"ל : בד"ה ר"י אומר כו' והאי דהכא נמי איצטריך לעשה כו' עכ"ל דהיינו מכירה ולא נתינה ולאו הבא מכלל עשה [עשה] הוא וק"ל : ע"ב גמרא טהרה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי חסידות חסידות מביאה לידי רוח הקודש כו' כצ"ל וכ"ה בסוף מסכת סוטה וכן מוכח מהא דקאמר חסידות גדולה מכולן כו' גם ברי"ף וברא"ש הביאו חסידות בבתרייתא אך מה שהביאו הרי"ף והרא"ש דיראת חטא מביא לידי ענוה כו' הוא כדברי הירושלמי שכתבו התוס' אלא לדברי התוס' צ"ל לירושלמי דענוה הוא בתרייתא דענוה גדולה מכולן כריב"ל ודו"ק : בפרש"י בד"ה בגדי צבעונין אינון של נשים כו' עכ"ל כצ"ל : תוס' בד"ה ענוה מביא כו' גרים איפכא יראת חטא כו' הד"א כצ"ל · בד"ה חסידים כו' הא כתיב נמי אז דברת בחזון כו' וי"ל כו' עכ"ל ולמ"ד דחסידות גדולה ל"ק אקרא דלבשר ענוים ומאז דברת בחזון גו' בשום הוכחה אחרת יליף דחסידות גדולה ודו"ק : בד"ה בהמה ע"מ כו' זבנה ולפרשב"ס דלא איירי לעיל כו' עכ"ל כצ"ל והא דלא ניחא להו דמיירי הכא בבהמה טמאה דהתמא לאו לשחיטה קאי מיהו בע"מ לישחוט שייך בה שחיטה דע"כ שבורה דמתיר רבי יהודה דלשחיטה

מהר"ם

איכא בינייהו דר"ל דלרבי מאיר נשא ונתן מותר והחכמים אתו לאוסופי עליה ולומר דבמקום שמובלין נשא ונתן אסור :

דף יט ע"ב תד"ה הגיע לכיפה וכו' דא"כ היינו רבי אלעזר האמורא דגמרא וכו' ר"ל וא"כ מה אתי לאשמועינן האמורא כיון דכבר שמעי' זה מדברי ר"א התנא ויש לדקדק הא כבר מוקמינן לה דר' אלעזר אמר ר' יוחנן דלעיל לא אתי לאשמועינן אלא בעבודת כוכבים עצמה וזה לא שמעינן מר"א התנא דמתניתין דלא איירי אלא בתכשיטי עבודת כוכבים וצ"ל דהתוס' ס"ל דתכשיטי עבודת כוכבים דינן כדין עבודת כוכבים בעצמה וכיון דאשמועינן ר"א דמתני' דבתכשיטי עבודת כוכבים שכרן מותר ה"ה בעבודת כוכבים עצמה : ד"ה אלמא קסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וכו' אבל אם פועל בא לחזור מודו בהא דיכול לחזור וישתלם שכרו וזהו פי' ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף דכל שעה שרוצה לחזור משתלם לשכרו לפי מה שעשה ושם גבי מרבין על השכר אותו דין תלוי במה שאין השכירות משתלם אלא בסוף כשאינו חוזר ואע"ג דישנה מתחלה ועד סוף ברצה לחזור ולכך לא שייך אגר נטר כשאומר אם תשלם לי לאחר י"ב חדש תתן לי י"ב דינרין ואם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשרה דינרין דאדרבה מה שישלם י"ב לאחר י"ב חדש כך הוא שוה ולא בשביל שממתין לו השכירות דהא בלא"ה אינה משתלמת אלא לבסוף אלא מה שאומר אם מעכשיו הרי הוא לך הוא מוזיל גביה בשביל שנותן השכירות עכשיו ודין ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ואין משתלמת אלא לבסוף תרי מילי אינון ולא סתרי אהדדי ולכך לא קשו ההיא דהכא להיא דפרק איזהו נשך כלל כי טעם דהכא תלי בישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ואע"ג דאינה משתלמת כ"א בסוף וטעמא דהתם תלי בשכירות שאינה משתלמת אלא לבסוף אע"ג דישנה מתחלה ועד סוף וק"ל :

דף כ ע"א גמ' ואכתי מבעי ליה דהכי אמר רחמנא לא תתן להם מתנת חנם א"כ לימא קרא לא תחינם וכו' מקשין העולם ואכתי מנא לן למדרש מהאי כל הני תלתא דרשות לא תתן להם חן וחנייה בקרקע ומתנה של חנם דלמא אימא לך דלא אתי אלא לתרתי דהיינו חן ומתנת חנם דאי לחן לחודי' לכתוב לא תחונם מלא בוי"ו ואי למתנת חנם לחוד לכתוב לא תחינם מלא ביו"ד ומדכתב חסר ש"מ תרוייהו חן ומתנת חנם אבל חנייה בקרקע מנא לן ונראה ליישב קצת דדייק לה מדקרינן תחנם דאי לא אתי אלא לתרתי א"כ לקרי' לא תחונם בחולם לשון חן מאי אמרת דהא לא אתא אלא לחן א"כ לכתוב מלא בוי"ו אלא ודאי אתי נמי למדרש מיניה לשון חינם ולחינם לא מצית למימר דא"כ נכתוב מלא ביו"ד אלא ש"מ תרתי או נקרא ליה תחנם בחירק לשון חנם מאי אמרת דהא דלא אתי אלא לחנם לחוד וא"כ לכתוב לא תחינם מלא בי"ד אלא ודאי מדקרינן ליה תחנם ש"מ למדרש מיניה לכולהו אתי ודו"ק : תוס' ד"ה דאמר קרא לא תחנם וכו' דלא תחיה כל נשמה ליכא לאוקמי בשאר עובדי כוכבים וכצ"ל וכן כי יסיר לרבנן דלא דרשי טעמא דקרא וכו' ר"ל דלר"ש דדריש טעמא דקרא א"כ האי כי יסיר קרא יתירה הוא דהא אפי' אי לא כתיב קרא הות דרשינן טעמיה הכי ול"ל דכתבי' אלא לרבות כל המסירים דהיינו שאר עובדי כוכבים אבל לרבנן דלא דרשי טעמא דקרא ואיצטריך קרא למכתב טעמא ולאו קרא יתירה הוא א"כ סברא הוא לאוקמיה (לשאר)[לשבעה] אומות דוקא דמסירי טפי וכו' : ד"ה אחד גר ואחד עובד כוכבים וכו' וכן ארור אפס כי עז אם אפס מוסב לארור וכו' דברי התוס' תמוהים דהא לא קאמר דאפס אין לו הכרע אלא ארור אין לו הכרע ואינהו מפרשי ההכרע על תיבת אפס אבל ביומא דף נ"ב שם בתוס' ד"ה שאת משוקדים כתבו בלשון אחר וזה לשונם שם וכן ארור אי קאי אשור או קאי אשכם שהיה כנען ואי קאי אאפס אז קילל אפס וכו' ור"ל דאפשר דקאי אלעיל מיניה וה"ק וברצונם עקרו שור ארור : ע"ב גמ' חסידות מביא

לידי

זבנה הייני ע"כ בבהמה טמאה לפר"ת דבפרה ובשוורים סתמא נמי לשחיטה זבנה ולא משהבר דשבורה לא קאי אלא אעגלים לחוד י"ל דלישנא דקתני הכא רמ"א אין מוכרין ט אלא שחוטה משמע דלא מיירי אלא בטהורה דשייך בה שחיטה בישראל מיהו מ"מ די"ל לפ"ה דהכא מיירי בעגלים וסייחים כו' סייחים שגירת לישנא דבסייחים לא מצי איירי דלא שייך בה שחיטה בישראל ודו"ק :

ח"א דף ב ע"ב תנו רבנן ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר וכו' תורה מביאה וכו' · וקשה מה ענין מדרגות הללו שיבואו בהדרגה זו בזה אחר זה · גם קשה מקרא דמייתי שלא יהרהר וכו' מונשמרת מכל דבר רע וגו' דדיבור איתו משמע הרהור כמ"ש התוס' בפרק המפקיד גבי על כל דבר פשע שאמרו שהחושב לשלוח יד חייב הייני דבור גם למה אמר שלא יהרהר אדם ביום וכו' שהרי אפשר שיהרהר בלילה ויבא לידי כך הוא מבואר דאמרינן בסוף לולב ומרבה כל העושה משפט ולדקה כאילו הוא מלא העולם כלו חסד שנאמר אוהב לדקה ומשפט חסד ה' מלאה וגו' שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל מה יקר חסדך וגו' יכול אף ירא שמים כן ת"ל וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וגו' ועיין פירוש רש"י שם שהוא דחוק והנראה דמעלות שמדות לא יבואו כ"א בהדרגה ממעלה למעלה כדאמרינן בכמה דוכתין ולא ע"ה חסיד ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול ולזה אמר כל העושה משפט ולדקה שאינו גוזל מאחרים ואדרבה הוא נותן משלו לאחרים שהוא ממדת החסידים שאמרו בו שלי שלך ושלך שלך חסיד וע"ש שמלא כל העולם במדת חסד נקרא חסיד ואם תאמר כל הבא לקפוץ וכו' ר"ל שמבלתי המדרגה ממעלה למעלה יוכל אדם לקפוץ על המדרגות ויבא לידי מדת חסידות ת"ל מה יקר חסדך וגו' כי מה יקר וקשה לבא לידי מדת חסידות כ"א בהדרגה ממעלה למעלה וכמה מעלות ומדרגות הם טרם שיבא לידי מדה א ואמר יכול אף ירא שמים כן שלא יבא לידי מדת חסידות כ"א בהדרגה שיש שום מעלה ומדה אחרת בין יראת שמים בין מדת חסידות דהכי איכא לפי נוסחא שמעתין ודסוף סוטה דאיכא מעלות ומדות בין יראת שמים ובין חסידות ואמר דאינו כן אלא דליכא שום מדה מפסיק ביניהם ובנוסחא אמיתית דשקלים דיראת חטא מביא לידי חסידות ומביא ראיה מדכתיב וחסד ה' מעולם על יראיו דמשמע ממדת יראה יבא לידי מדת חסידות ובשקלים מייתי ליה נמי מהאי קרא דיראת חטא מביא לידי חסידות ולזה נתכוין ר' פנחס שחשב כאן י' מדרגות במעלות המדות כי כן הוא מדותיו ית' ב"ה כמאמר ספר יצירה עשר ולא תשע כו' ועשרה מדרגות יש במלאכיו רוחות ולז"א כי התורה היא ראשית דרכי ה' ומדותיו יתברך ב"ה לבא ממנה בהדרגה ממעלה למעלה עד מעלה העשירית העליונה ולז"א תורה מביאה לידי זהירות שהן אזהרות שבה וסיפר המדרגות ממעלה למעלה מתחלת קומו בבקר וכל מעשה היום עד שכבו בלילה ומתוך אזהרות שאדם נזהר באזהרות ומצות התורה מביא לידי זריזות בתחלת היום בעמדו בבקר שיקום בזריזות ולא יהיה עצל בקומו ואמר כי זריזות מביאה לידי נקיות שהוא נקיות הגוף ונטילת ידים שחרית כי המאחר לקום בשחרית מתוך שהוא נמהר אחר כך לקום ולילך לבהכ"נ אינו יכול לנקות גופו ולא ליטול ידיו יפה וע"ז אמר שלמה הדלת תסוב על צירה ועצל על מטתו טמן עצל ידו בצלחת נלאה להשיבה אל פיו ר"ל הדלת תסוב על צירה בבית על ידי בני הבית המהלכים משם לבהכ"נ והוא עדיין על מטתו והנה בקומו ממהר ליטול ידו בצלחת שהוא כלי גדול שיש בו מים חמין ואינו יוצא ידי נטילה ונלאה להשיב ידו אל פיו לרחוץ פיו מן הריר מפני שהוא ממהר כ"כ או שהוא על דרך יד לפה תקנן שעל ידי שלא נטל יפה נלאה ואסור לו להשיבה אל פיו ואפשר שעל זה רמז ג"כ ולחם עצלות לא תאכל ר"ל שודאי לא נזהר ליטול יפה כדין נטילה ושיבתא שורה בפת שנגע בו בלא נטילה : ואמר נקיות מביא לידי פרישות · היא התפלה ע"ש וכפיו פרושות השמים כמו שפרש"י שיהיה האדם פרוש מכל עסקיו בשעת תפלה כמ"ש בחסידים הראשונים שהיו שוהין שעה אחת ובלשון הזה מליצו במסכת סוטה (כב:) אשה פרושה בתולה צליינית · ואמרו אל תתיראו מן הפרושים אלא וכו' ומבקשים שכר כפנחס ר"ל שמבקשים לקבל שכר בתפלתן כפנחס שנאמר בו ויעמוד פנחס ויפלל וגו' וז"ש נקיות מביאה לידי פרישות שהיא התפלה הרצויה לפניו יתברך ב"ה וכמו שאמר ברכות (טו:) כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל כאילו בנה מזבח והקריב וכו' שנאמר ארחץ בנקיון כפי ואסובבה מזבחך וגו' ויש לעיין מהיכן קאתיא ליה התפלה מהאי קרא דלא כתיב ביה רק קרבן והניח ודאי בעי נטילה ורחילה כדכתיב בתורה ויש לפרש שסמך עצמו במה שיש במסורות שנים ארחץ בנקיון כפי האחד הא דאמרן השני אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי והשוא איירי בתפלה ר"ל זכיתי לבבי לתפלה ולק"ש כמ"ש (ריש תענית) איזהו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה וכן תפילין מצוה עיונית וצריך כוונת הלב שלא יסיח דעתו מהם משום דבעי למילף רחילה ונטילה קודם תפלה וק"ש ותפילין ובהאי קרא לא כתיב וארחץ רק בתר זכיתי לבבי הולרך למדרש המסורות דכמו דהשוא ארחץ דגבי מזבח הוא קודם הקרבה הכי נמי לגבי תפלה וארחץ קודם תפלה והכי קאמר קרא וארחץ בנקיון כבר קודם ·אלו בנקיון כפי ואמר · פרישות מביאה לידי טהרה הוא עיון התורה שצריך האדם לטהר עצמו ללמוד תורה כמ"ש יראת ה' היא טהורה ואמרו (יומא עב:) זה הנושא אשה ואח"כ לומד תורה שהוא טהור ממקרה לילה שהוא טומאת רוחין ושדין ואמרו אסור ללמוד במבואות המטונפות אפילו ע"י הרהור וכו' ועי"ז אחר פרישות שהיא התפלה מביאו לידי למוד תורה בטהרה וכמ"ש (סוף ברכות) כל היוצא מבהכ"נ ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל גו' וזהו שדקדק לומר ועוסק בתורה אחר שנכנס לבית המדרש דבהליכתו לא יעסוק לעיין בתורה משום הליכתו במבואות מטונפות ובזה יתיישב מ"ש בפ"ק דברכות א"ר הונא היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה ואמר אביי לא שנו אלא למיפק אבל למיעל מצוה למרהט שנאמר ונדעה נרדפה וגו' ומקשינן מאי קאמר אביי לא אמרן הא רב הונא נמי לא אמר אלא היוצא מבהכ"נ ויש לומר לפי דרכינו דהכי קאמר לא אמרן אלא למיפק מבהכ"נ לרה"ר ולשוק אבל למיעל לבהמ"ד אף כשיוצא מבהכ"נ מצוה למרהט שנאמר ונדעה וגו' שהיא ידיעת התורה : ואמר טהרה מביאה לידי קדושה והיא הסעודה שצריך האדם לקדש באכילתו וכן כתיב באסורי מאכלות והתקדשתם והייתם קדושים וגו' וכ"פ אלו דברים דרשינן ליה בקדושת הסעודה והתקדשתם אלו מים הראשונים שצריך האדם לאכול חוליו בקדושה על טהרת תרומה ורמזו בזה קדש עלמך במותר לך ולא אמרו במותר סתם שכוונו בו קדש עלמך במותר לך ואסור לאחרים כגון לכהנים אבל המותר לכל אין לאדם לאסור על עלמו וז"ש טהרה שהוא לימוד תורה בטהרה כמ"ש מביאה לידי קדושה דסעודת ת"ח הוא אחר לימוד תורה בשעה חמישית : ואמר קדושה מביאה לידי ענוה · שיהא אדם נוח לבריות · לאחר סעודתו בעת שיעסוק עמהם בדרך ארץ כי ע"י אכילה אפשר שיתגאה האדם כמ"ש פן תשבע ורם לבבך וגו' כמרעיתם וישבעו וירם לבם וגו' והמקדש עלמו מן המותרות יהיה נכנע ולא יתגאה כמ"ש ואותי השלכת אחרי גוך אחר שנתגאה זה וכו' : ואמר ענוה מביאה לידי יראת חטא · הוא הענין בכל היום במשאו ומתנו עם חבריו וכן בשאר מעשיו בינו לשמים שהוא ירא מלחטוא שזה מביאה לו הענוה שקודמת שהוא נכנע לפני בוראו ומביאה לידי יראת חטא כי הגאוה אמרו גם בפ"ק דסוטה כאילו כפר בעיקר שאין כאן יראת שמים ואחר כל המעשים שביום ממדרגה למדרגה שזכר אמר שמיראת חטא בא לידי חסידות שהיא המעלה העליונה המביאה לידי רוח הקודש וכמ"ש במעשה הירא' והחסידים כמו רבינו הקדוש ודומו והחסידות הוא שאחר כל המעשים שזכר מחשב עם נפשו בלילה על כל מעשיו שעשה ביום הן לזכות הן לחובה גם שהוא מוחל לכל מי שפשע נגדו ביום כמו שנזכר בן בחסידים ואחר כל זה מקבל עליו עול יחוד ומלכות שמים בק"ש של לילה והוא מכלל חסידות כמ"ש בברכות יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם וחרב פיפיות בידם וגו' זו קריאת שמע של לילה : ואמר חסידות מביאה לידי רוח הקודש· כי על ידי הק"ש שהוא החרב פיפיות שאין מקום לרוח הטומאה לשלוט בהם בשום לד רק רוח הקודש בא עליהם בלילה ואמרו שם שמרה נפשי כי חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד ג' שעות ואני חלות לילה וכו' הרי שזה מכלל החסידות והא מייתי שם שנאמר אז דברת בחזון לחסידיך : ואמר רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים · שהקב"ה מחזיר לו נשמתו בבקר וה"ל כאילו הוא תחיית המתים וממנו לאליהו שהיא המעלה העליונה בעיוני וסמך כל מדרגות אלו על פסוק ונשמרת מכל דבר רע לפי

שאמר מתוך שעוסק בתורה שהוא דבור הטוב ואינו [עוסק] בדברים בטלים ונבול פה הוא בא בהדרגה מלמוד התורה ממעלה למעלה עד רוח הקדש בלילה בשינה אמר הכתוב בהפך זה שאם אינו עוסק בדברי תורה רק בדברים בטלים ונבול פה עם חבירו ביום שהוא הדבור הרע יבא לידי הרהור בלילה ומביא עליו רוח הטומאה וקרי הפך שמביא עליו דבור התורה את רוח הקודש וק"ל :

דף כא בפרש"י בד"ה וה"ל דמרחק וליכא למיגזר כו' עכ"ל האי טעמא דמרחק לא קאמרינן לקמן אלא לר' יוסי אבל לר' מאיר ניחא בלאו הכי אלא לפי סברת המקשה דהוה סבר דמכירת סוריא אינה אסורה אלא משום גזירה דמכירת א"י הולרך לפרש כן הא דשרי מכירת בתים בח"ל משום דמרחק וק"ל : בד"ה שמיה כיבוש כו' הלכך שכירת בתים בסוריא כו' משום שכירת דא"י אלא כו' אטו מכירה אבל כו' ומיהו לא אחמור כו' עכ"ל כל"ל הד"א דאע"ג דס"ל דסוריא א"י היא לא אחמור בה לגזור בחדא כמו בא"י גופה דאין משכירין בתים דלא הוי אלא חדא וק"ל : תוס' בד"ה הא אמר רב משרשיא כו' מאי קאמר בסמוך לר"י שדה כו' עכ"ל וה"ה דה"מ לאוכוחי הכי מדברי ר"א בסוריא אלא דניחא ליה לאתויי מא"י גופה אא"י ועוד דהלכה כר"י כדמסיק וק"ל : בא"ד חייבת מיד מ"מ אין חיוב זה מן התורה כו' עכ"ל ומה"ל נשמע נמי דבא"י אין חיובו מן התורה דבמלות מזוזה מן התורה ודאי דאין חילוק בין א"י לח"ל ודו"ק : בד"ה קסבר כו' ובמכירת בתים ושכירות שדות שוות לח"ל דהא כו' עכ"ל כל"ל ובד"ה אלפני כו' קרי ליה מכשול כו' כל"ל : בד"ה אף במקום כו' בני אדם למכור ולהשכיר כו' עכ"ל למכור בכדי נסבא דהיכא דמותר למכור ודאי דמותר למכור אף לבית דירה דלא שייך תועבה אל ביתך אלא בשכירות דלא קניא כדלעיל ודו"ק : ע"ב בא"ד תוספתא שהבאתי לעיל דקתני רישא משכירין להם בתים ולא שדות כו' עכ"ל כל"ל דהשתא כולה הך תוספתא ר' יוסי היא אבל לפי הנוסח שלפנינו אין משכירין להם בתים כו' א"כ תקשי רישא ר' מאיר וסיפא ר"י ועוד ממה שכתבו דכאן וכאן קאי אא"י הוא מוכח כן דאי הוה קתני בה אין משכירין להם בתים כו' מאי קאמר דכאן וכאן לא ישכיר מפני עבודת כוכבים כו' הא בלאו הכי אסור בא"י להשכיר משום חניה וק"ל : בא"ד דכאן וכאן קאי אא"י וסוריא כו' סבר הכי דאסור כו' דשכירות בית דירה אינו אסור כו' עכ"ל כל"ל ויש לדקדק אהכי בתוס' דאתיא כר"י ומותר למכור בסוריא היכי קתני בה דאסור להשכיר הא קאמר בירושלמי דבמקום שנהגו למכור מותר נמי להשכיר אף לבית דירה ומהאי טעמא גופיה שפירש הרר"א לקמן דמותר להשכיר בח"ל יש להתיר נמי לר"י בסוריא והר"ן כתב יישוב קצת לזה דסוריא מפני סמיכותה לא"י החמירו להשכיר לבית דירה ע"ש ודו"ק : בד"ה מ"ט אריסא כו' לית ליה לרשב"ג קבלנא קבלנותיה עביד כו' עכ"ל קושיא זו לשיטת ר"ת לקמן אבל לפר"י ור"מ לקמן לק"מ דאינו דומה קבלנות לאריסות וק"ל : בא"ד ר"ג דיבנה הוא אביו של ר"ג כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה אריסא כו' בני העיר מלאכתו בשילכו כו' כמו שמפורש דתניא כו' כל"ל בשבת ובאבל ובעבודת כוכבים הלכה כו' עכ"ל באשר"י מלות ובעבודת כוכבים ליתא וק"ל ע"ש . בא"ד כרשב"א בקיבולת מ"מ באריסות שדה כו' דהא סתם לן תנא דמתני' כוותיה והטעם מפרש דאריסא כו' עכ"ל דליכא למימר דמתניתין שרי שדה בעובד כוכבים משום דלייט כרשב"א דא"כ מרחץ נמי לישרי מהאי טעמא דעובד כוכבים לייט ודו"ק : בד"ה אבל לעובד כוכבים כו' לאשמעינן עובד כוכבים דלית ביה אלא חדא כו' וכ"ש כותי כו' עכ"ל ק"ק לפי זה א"כ מאי קא דייק לעיל גבי מרחץ אבל כותי שרי דאימא דנקיט עובד כוכבים דאית ביה חדא וכ"ש כותי כו' ויש ליישב ודו"ק : בא"ד עוד פי' הרר"א דדייק ממתני' דשרי שדהו לעובד כוכבים וליכא מאן דפליג כו' עכ"ל ל"ע לפירושו דמסיק אלא לעובד כוכבים מותר דאמרינן ליה לייט וא"כ ע"כ דפליג אמתני' במרחץ דאסור במתניתין ולרשב"א דסבר עובד כוכבים לייט מהאי טעמא לישרי נמי מרחץ ואפשר דהרר"א סבר דלא [שייך] לייט אלא בשדה דמלי למיעבד אותה מלאכה בימים אחרים משא"כ במרחץ דמפסיד בשכירתו של אותו יום ודו"ק : גמ' אבל שדהו לעכו"ם מאי שרי כו' אמתניתין גופיה הוי מלי לדקדק הכי מ"ש שדה ממרחץ ואפשר דטעמא דמתניתין הוה אפשר לפרש איסור מרחץ משום עבודת כוכבים שהיו מעמידין בכיפה כדקתני לעיל וק"ל :

דף כב בפרש"י בד"ה אע"ג דקבלוה יחד לכתחלה וא"ל כו' עכ"ל פי' דקבלוה יחד לכתחלה בסתם ואח"כ א"ל כו' וק"ל. תוס' בד"ה ת"ש אם התנו כו' וא"ת לידוק מרישא וי"ל כו' משום דבעי כו' עכ"ל ופי' דמרישא איכא למידק דסתמא להיתירא דקתני לא יאמר כו' הא בסתמא דלא א"ל שרי והא תירלו די"ל דמרישא ליכא למידק דסתמא להיתרא משום דאיכא למימר דלא קתני האי לישנא דלא יאמר כו' אלא משום סיפא דואם התנו כו' שאע"פ שהתנה לו בפי' טול שבת נגד חול שרי דאי לא הוה קתני אלא ואם התנו כו' בלחוד לא הוה שרינן אלא בשלא התנה לו בפירוש טול שבת נגד חול אלא שא"ל מתחלה טול ימים נגד ימים ומבליע לעובד כוכבים השבת בחלקו וליכא לאקשויי מאי קא דייק אם התנו מותר הא סתמא אסור אימא דקתני אם התנו דאפילו בפירוש שרי די"ל דמ"מ הוה ליה למתני סתמא דשרי ומכ"ש אם התנו אפילו בפירוש וכל"ל לקמן שכתבו דודאי אם התנו מותר אפילו בבאו לחשבון וסתמא דשרי הוה רבותא טפי מאם התנו בכל ענין וק"ל :

אין מעמידין פרק שני

תוס' בד"ה אין מעמידין כו' דהא לא קם האי כו' ובתרי מסכתי לכ"ע אין סדר עכ"ל ק"ק לל"ל דכ"ע אין סדר א"כ דיש סדר הא הוי סתם ואח"כ מחלוקת סתמא הכא בסדר נזיקין במסכת ע"ז ומחלוקת אח"כ בסדר טהרות במסכת פרה ודו"ק : ע"ב בד"ה ורמינהי כו' דהכא נמי ניחא לשנויי כו' עכ"ל כל"ל : בא"ד וניחא נמי לרבינא ולר' פדת כו' עכ"ל ר"ל דמההיא רומיא דמתניתין דאין מיחדין ומקום שנהגו למכור כו' לא מלו לתרולי כדהכא אלא דאית לן למימר דהתם אית להו שיטיא דעובד כוכבים חס על בהמתו אבל הכא כיון שבא למוכרה איכא למיחש לרביעה כפי סברת המקשה ולקמן כתבו עוד דרך אחרת בזה והיינו לתירולם קמא ויש להקשות לכאורה ר' פדת אמאי לא יתרץ נמי לעיל הכי דהסוא דמקום שנהגו למכור אתיא כרבנן והיא

מהר"ם

לידי ענוה וכו' . לפי מאי דקאמר בתר הכי וחסידות גדולה מכולן היה צריך לגרום חסידות אחרונה לכולן ולומר חסידות מביאה לידי רוח הקדש וק"ל ועיין בתוס' :

דף כא ע"א תוס' ד"ה קסבר כיבוש יחיד וכו' אמאי לא חשיב הא מילתא דהכא דבמכירת בתים ושכירות שדות שוות לארץ ישראל וכו' כצ"ל : ע"ב ד"ה אף במקום שאמרו להשכיר כו' ועוד קשיא לר"י על הירושלמי מאותה תוספתא שהבאתי לעיל דקתני רישא אין משכירין וכו' בד"א בא"י ובסוריא משכירין בתים אבל לא שדות וכו' דברי ר"מ ר' יוסי אומר אף בא"י משכירים בתים ובסוריא מוכרין [בתים] ומשכירין שדות וכו' כצ"ל וכן הוא בתוספתא והדברים ניכרים שהספרים שלפנינו חסרים שהרי מתחיל בסברת ר"מ ומסיים בסברת רבי יוסי דמתני' וק"ל :

דף כב ע"א ד"ה אי הכי ת"ל וכו' ופירש הר"ר אלחנן בשלמא א"א דכותי נקט לרבותא וה"ה עובד כוכבים וכו' פירושו תמוה דאי הוה סלקא אדעתיה דאע"ג דקתני כותי הוה ה"ה עובד כוכבים א"כ מה פריך לעיל אבל עובד כוכבים מאי שרי וכו' הא אמרת דה"ה עובד כוכבים וכבר הארכתי בזה בישיבה ותירצתי הכל באופן נאות יותר מפי' זה : ד"ה ת"ש וכו' וא"ת לידוק מרישא וכו' ר"ל מרישא דקתני לא יאמר טול אתה וכו' דמשמע הא סתמא מותר : בא"ד אלא משום דבעי וכו' אע"פ שהתנה לו כך בפירוש נ"ל שהספר חסר וצ"ל וי"ל דאיכא למימר דה"ה סתמא אלא משום דבעי למתני סיפא וכו' אע"פ שאמר לו כך בפי' וק"ל :

אין מעמידין פרק שני

ע"ב גמרא בשלמא מוקצה ונעבד וכו' איצטריך להאריך בזה כדי שלא תאמר מאי פריך הא בלא מתניתין דהכא תקשי ליה האי דלוקחין בהמה משום דאפילו למאי דהוה ס"ד בלא מתניתין דהכא דלא חשידי ארביעה מ"מ הא פשיטא דחשידי ודאי אנעבד ואמוקצה וא"כ אמאי לוקחין מהם בהמה לקרבן לכך קאמר בשלמא מוקצה ונעבד וכו' : תוס' ד"ה ורמינהו לוקחין מהם בהמה וכו' תימה

אדמותיב

דאין מיחדין אתיא כר"א וי"ל כיון דלרבנן אפילו מיחדין בהמות דידן ולא חיישינן לרביעה כלל (א) למה נהגו בשום מקום שלא למכור אבל לר"א ניחא כיון דאין מיחדין משום חשש רביעה נהגו נמי שלא למכור אע"ג דמדינא שיטרא הוא דעובד כוכבים חס על בהמתו ובהכי ניחא שדקדקו בסמוך לומר כיון דמה שאין אנו מיחדין משום רביעה הוא בקרבן איך התירו עכ"ל ולכאורה מאי קושיא הא תלמודא מפליג בינייהו משום דעובד כוכבים חס על בהמתו אבל שיעור דבריהם כך כיון דמקום שנהגו שלא למכור אינו איסורא אלא משום דאין אנו מיחדין משום רביעה ה"נ יש לנו לנהוג באותו מקום איסור בקרבן משום דאין מיחדין והדברים ברורים ודו"ק: בד"ה רגלא כו' דשמעתא ולית להו רבה וכו' פי' מדגילין לשון דגל כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה עובדי כוכבים שלא כו' ונראה דגרים נמי דפסקה כו' עכ"ל כ"כ כאילו מפיהן אנו חיין אבל גמרא ערוכה הוא בפרק חבית א"ל רב אחא כו' לרב אשי גריס מאי א"ל אע"ג כו' ע"ש :

ח"א דף כב ע"ב [בשעה שבא נחש על חוה כו'. מפרש"י פרק חבית כשנתן לה עלה לאכול מן העץ בא עליה דכתיב הנחש השיאני לשון נשואין עכ"ל' ובנזיר הוסיף ביאור והיינו דקאמר לנחש כי עשית זאת איזה מעשה עשה אלא שבא על חוה כו' עכ"ל ע"ש והכי אמרינן בפ"ק דסוטה נחש הקדמוני נתן עיניו במי שאין ראוי לו כו' ע"ש ועיין המלת זוהמא עיין במורה ח"ב פ"ל וכלנו פי' הגדות] :

דף כג בד"ה רבינא אמר כו' אם כן מה יתרצו מב' המשניות כו' ואין לומר שיתרצו כשינויא קמא דרב כו' דאף רב הדר ביה כו' עכ"ל ולעיל כתבו בזה דרך אחרת ותירוצם צ"ע דודאי רב כיון דלא יכול להעמיד שינויא קמא הכא כמ"ש לעיל והוכרח לתרץ הכא דעובד כוכבים חס על בהמתו ומותר ליקח לקרבן ע"כ דליתא ההוא תירוצא דלעיל במקום שאסור לייחד אסור למכור דאינו דומה יחוד למכירה משום דבמכירה עובד כוכבים חס על בהמתו כמו דשרי ליקח אבל אינהו אע"ג דלא יכלו להעמידו הסיא שינויא הכא כמ"ש לעיל מ"מ לדידהו לעיל מצי קאי ההוא תירוצא במקום דאסור (ליקח) [לייחד] אסור למכור אלא דהכא שרי ליקח למר כדאית ליה משום דדיעבד ולמר כדאית ליה דאתיא כרבנן דאין זה סותר תירוצא דלעיל דלפי דברי התוספות נמי רבינא ור' פדת יתרצו הכא תירוצא אחרינא מדלעיל ויש ליישב בדוחק דאי קאי האי שנויא לעיל לרבינא ולר' פדת ה"ל לתלמודא למימר התם הכי דקאי אליבייהו כיון דלרב לא קאי ודו"ק: בא"ד ואם תאמר ור' יוחנן כו' משמע כל בהמות אפילו יתירות על שלש ועוד כו' עכ"ל משמע להו הכי משום דודאי במקום שנהגו למכור ולא נהגו למכור בגוונא חדא קמיירי וא"כ ע"כ בכל מילי קמיירי בין בפחות מג' בין ביתירות על ג' ודו"ק: בד"ה ע"י ממון מותרת כו' מתוך המשנה יש להוכיח דמיירי באשת כהן כו' עכ"ל פירוש מתוך המשנה יש להוכיח כן למסקנא דמסיק תלמודא תדע כו' ודיוקא דרישא הוי דיוקא ולא דיוקא דסיפא וכמ"ש התוספות לקמן וק"ל: בד"ה תדע דקתני כו' אמאי נקיט רישא הפסד ממון ליתני שלא ע"י נפשות כו' עכ"ל ותלמודא דנקט במלתיה תדע דקתני סיפא על ידי נפשות כו' לכאורה רישא דעל ידי ממון מותרת ה"ל למנקט דמדיוקא הא שלא על ידי ממון אסור אפילו שלא על ידי נפשות וי"ל דה"ק תדע דע"כ ליכא לפלוגי בין לכתחלה לדיעבד (ב) דא"כ בע"י נפשות אמאי אסורה אלא ע"כ דשלא ע"י נפשות נמי אסורה כדיוקא דרישא וברישא נמי לא שרי אלא משום טעמא דמתיירא משום הפסד ממונו אבל אדיוקא דסיפא איכא למימר דנקיט הכי להשמיענו דאף לישראל אסורה והר"ש כהן בשאלות ותשובותיו האריך בכל זה לאין ערך כי הדברים ברורים הם וק"ל: בד"ה התם יצרו תקפו כו' תימה לעיל דאמר רב עובד כוכבים כו' יש לומר שאני הכא כיון דדמיה יקרים כו' עכ"ל מההיא דלעיל דמקום שנהגו למכור קשיא להו אפרה דקאמר בה יצרו תקפו דאל"ה לא הוי מפסיד טובא אבל משאר קרבנות לא קשיא להו דאין אנו צריכין לטעמא דיצרו תקפו דאסרם ר"א משום דבקרבן יש לנו להחמיר כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק: ע"ב בד"ה אלא מעתה כו' בקלפי ובתמורה פרק המזבח כו' כפי' ראשון שפירשתי עכ"ל כצ"ל :

דף כד בד"ה ואבני מלואים כו' וכתיב ואבני שהם ואבני מלואים כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה וניחוש כו' הא דלא פריך כו' והיא ואמה נשאו עול כו' שלא עלה עול על אמה כו' עכ"ל פתחו והיא ואמה נשאו עול וסיימו בעול על אמה ואמאי תיאסר נמי הפרה משום דעלה עול על אמה בלחוד דאסר לא עלה עליה עול כתיב ובהרבעה נמי לא אסר ר"א ברבעוה לאמה מעיקרא אלא משום דבזיא מלתא והא לא שייך בעול על אמה ונראה לפרש דה"ק דהשתא דאכתי לא אסיק אדעתיה הא דמהרך משמרין היו אותה משעה שנולדה אדפריך אמלתיה דר"א דחייש לרביעה דלמא רבעה לאמה כי הוה מעברה תקשי ליה נמי לרבנן ניחוש דעלה על אמה עול כד הוה מעברה והיא ואמה נשאו עול ואהא תירצו דע"כ לענין עול בכה"ג לא אסרה תורה כשהיתה בבטן אמה דא"כ לא אשכחת פרה שלא עלה עול על אמה משעה שנולדה הפרה והיינו בשעה שעולה עליה זכר על אמה כדלקמן וא"כ אז היא ואמה נשאו עול דהא אז נולדה הפרה בבטן והר"ש כהן האריך גם בזה בשאלות ותשובותיו לאין ערך כי הדברים ברורים למבין וק"ל: ע"ב גמ' ואת בניהם כלו בבית פחותה מבת ג' מי קא ילדה כו' כצ"ל: בפרש"י בד"ה טלה חלב רחל ומניקה את בנה עכ"ל מלשונו נראה דטלה חלב היא האם המניקה חלב לבנה ולא ידעתי מי הכריחו לזה דע"כ כדבעי למימר ויעלהו זכר משמע מתפרש טלה חלב על הולד היונק חלב וק"ל: תוס' בד"ה ר"י אמר גבול כו' לשנויי רומיא דמתניתין דאין כו' עכ"ל [כצ"ל] :

ח"א דף כד ע"א והא ואבני מלואים דהדר ערביה כו'. ע"ש בתוס' לפירושם דלאבן ישפה סיו צריכין לחושן כדאיתא בירושלמי ולשנא דתלמודיהו דקאמר אבנים לאפוד בלשון רבים לא משמע כן ועוד כיון דפסיקא ליה לתלמודא דאבן ישפה הוה עובדא מאי קס"ד לשנויי אבני שוהם הפסיק הענין ונראה לשטת תלמוד שלנו דלאבני שוהם בין דאפוד בין דחושן סיו צריכין הייט שני אבני שוהם דאפוד ואחד אבן שוהם דחושן והשתא משני מעיקרא אבני שוהם דכתיב בלא וי"ו הפסיק הענין דכל אבני שוהם בין דאפוד בין דחשן לא קאי אויקחו ופריך כיון דכתיב ואבני מלואים בוי"ו הדר ערביה מיהא לאבני שוהם דחשן דקאי אויקחו ודו"ק : לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה וכו'. לפי שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה בעולם הזה וביסראל המצוה על כבוד אב ואם נאמר למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך בעוה"ז ולמען ייטב לך בעולם הבא אבל עובד כוכבים שאינו מצווה נותן לו הקב"ה שכרו משלם בעוה"ז כדי לטורדו בעוה"ב ועובד כוכבים זה מחסידי עובדי כוכבים היה ולא היה חפץ לקבל שכרו משלם בעוה"ז וע"כ אמר יודע אני וכו' כל ממון שבעולם אתם נותנין לי אבל אני איני רוצה בכך לקבל שכר מצות כבוד אב בעוה"ז וע"כ אמר איני מבקש עכשיו דהיינו בעוה"ז רק אותו ממון שהפסדתי אבל שכר המצוה גופה שקיימתיה איני מבקש עכשיו בעוה"ז : ועוד נראה לדקדק מלשון שאמר אותו ממון שהפסדתי שהעובד כוכבים קנה את אבני השוהם יותר משויה לצורך ד"א

קרני ראם (א) כ"כ ומדברי התוס' לעיל ד"ה אמר רב משמע דהא דנהגו שלא למכור אין הטעם משום רביעה אלא דגזרו בהמה דקה אטו בהמה גסה וכמו שהוכיחו ממה שנהגו שלא למכור לכותי דליכא חשש דרביעה וצ"ע : (ב) כ"כ לכאורה אין לדברי רבינו ביאור דהרי התוס' כתבו דמהך דע"י נפשות אסורה אין ראיה משום דאיכא למימר דמחמת סכנות נפשות נתרצית . ונראה דסובר רבינו דהך סברא שכתבו התוס' די"ל דע"י ס"נ נתרצית היינו רק בקושיא שהוכיחו זה מדיוק שדוקא ע"י נפשות אסורה ושלא ע"י נפשות מותרת וע"כ צריך לומר בטעם דע"י נפשות נתרצית . אבל לאחר שחידשו התוס' בתירוצם דע"י נפשות אסורה לישראל ושלא ע"י נפשות אסורה לכהן ממילא כיון דאין הכרח מדיוק ע"י נפשות תו לא אמרינן כלל הך סברא דע"י נפשות יש לומר יותר דנתרצית וגם הך דע"י נפשות אסורה משמע דבדיעבד מותרת וחזר הך דיוקא מרישא דע"י ממון אסורה . כן נ"ל מלשון ודקדוק רבינו שכוון לזה :

מהר"ם

אדמותיב מברייתא וכו' ולישני נמי כדמשני הכא וכו' וי"ל דהאי רומיא דמתני' כבר סרמה וכו' נראה דהשתא ס"ל להתוס' דהמקשה שפריך ורמינהו ידע שפיר הני שנויי דשנינן לעיל ארומיא דמתני' אהדדי וידע נמי שפיר דההוא ברייתא דלוקחין מהן בהמה לקרבן מיתרצה נמי בהנהו שינויי ולא למיפרך קא בעי הכא כדרך המקשה והתרצן דהא ההוא דעובד כוכבים חס על בהמתו אתמר נמי לעיל כבר אלא שבעל הגמ' סידר אמתני' דהכא כל מה דאתמר לעיל אמתני' דמקום שנהגו למכור וכו' לכך הקשו לירמי מתני' אהדדי ולישני כדמשני לעיל ולישני רב דלעיל כדלעיל ואע"ג דאף רב הדר ביה מ"מ ליסדר נמי האי שינויא דשני רב לעיל ולימא נמי בתר הכי והדר מיניה רב כדלעיל ותירצו דהאי דלא סידר רומיא דלעיל משום דההיא רומיא כבר רמה לעיל וידע שפיר כל מה דאתמר עלה לעיל ואע"ג דידע נמי דמתרצה נמי האי רומיא דהכא בההיא שינויא דלעיל דעובד כוכבים חס על בהמתו נחת נמי הסדרן לסדר הקושיא והשינויא ארומיא דההיא ברייתא דלוקחין מהם בהמה לקרבן ואע"ג דנחית נמי הכא לשנויי כדלעיל מ"מ ההוא שינויא קמא דרב מקום שנהגו למכור לא בעי לשנויי הכא משום דלא שייך הכא משום דהוה דייקינן מינה הא במקום שאסרו למכור כגון במקום דחשידי ארביעה אסרו ליקח וזה אינו דבכל מקום לוקחין מהם בהמה לקרבן כדמסיים ואזיל אבל בתירוץ השני של התוס' ס"ל דהמקשה למפרך קא בעי הכא והא דלא רמי מתניתין אהדדי משום דכבר ידע השינויא דלעיל ומ"מ פריך מההיא דלוקחין משום דלא מיתרצה כלל אפי' בההוא שינויא דלעיל דעובד כוכבים חס על בהמתו משום דהוה ס"ל דהכא לא שייך לומר חס כיון שבא למוכרה כדמסיים ואזיל : בא"ד ותקשה א"כ כל הני קראי דקא מותבי מינייהו רבנן ואע"ג דשני להו ר"א לקמן ונימא דלעולם הך מתניתין איירי במקום שלא נחשדו ארביעה ואתיא כר"א נראה לו לרב דוחק לאוקמא כר"א אלא נראה יותר לאוקמא כרבנן דמתירין ליקח אפי' באתרא דחשידין ארביעה ומעמייהו דרבנן משום דעובד כוכבים חס על בהמתו אבל במקום דלא שייך חס על כגון שהבהמה של ישראל אפי' דרבנן חיישי לרביעה ואתי ההוא דאין מעמידין נמי כרבנן כנ"ל ובלאו הכי ע"כ האי שינויא דעובד כוכבים חס לא אתי אלא לרבנן דהא לר"א לא ס"ל עובד כוכבים חס דהא בכל ענין אוסר ליקח מן העובדי כוכבים ועיין לקמן דף כ"ד ע"ב ד"ה ר' יוחנן אמר גבול יש להיוניחא נמי השתא לרבינא ולר' פדת וכו' ר"ל דלכאורה משמע דרבינא ור' פדת לא ס"ל ההיא שינויא דעובד כוכבים חס על בהמתו מדמהדרי אשינויי אחריני וא"כ מה יתרצו בההיא רומיא דלעיל דרמי מתני' אהדדי אבל השתא אתי שפיר דאינהו נמי אית להו לעיל ההוא שינויא דעובד כוכבים חס על בהמתו אלא אההיא דלוקחין בהמה לקרבן לית להו האי שינויא : בא"ד תקשה לן מ"מ כיון דמה שאין אנו מוכרין משום חשש רביעה הוא כצ"ל וק"ל : ד"ה רגלא בחבריה ידע וכו' ולית להו רבה וכו' כצ"ל ובמ' נמי משמע ורגלו לשון מעילתו כצ"ל אבל רש"י פי' מרגילין לשון דגל וכו' כצ"ל : ד"ה עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני ונראה דגרים נמי דפסקא זוהמתן היינו משום דאע"ג דאינהו לא הוו מזלייהו הוו כך נראה לגרוס לכאורה וכוונת התוס' הוא לומר דנראה להם דגרים נמי פסקה זוהמתן אע"ג דלא עמדו על הר סיני משום דאע"ג דאינהו לא הוו מזליהו הוו אלא שיש לתמוה על דברי התוס' מה חדשו הם הלא גמרא ערוכה היא בשבת פרק חבית דף קמ"ו דקאמר שם ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן וכו' א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי גרים מאי א"ל אע"ג דאינהו לא הוו מזליהו הוו דכתיב את אשר ישנו פה וכו' ע"ש ודוחק לומר שבספרי התוס' לא היה הגירסא כך שם בשבת ונ"ל שהספרים חסרים כאן בדבור וכן צריך לגרוס בדברי התוס' ונראה דגרסינן נמי גרים נמי דפסקה זוהמתן משום דאע"ג דאינהו לא הוו מזלייהו הוו וכוונת התוס' שגרים כאן בגמרא גרים נמי וכו' כדאיתא שם בפרק חבית דאל"כ מפני מה לא הקשה המקשה הכא עוד אי הכי גרים נמי כמו שהקשה א"ה ישראל נמי ודו"ק נ"ל :

דף כג ע"א גמרא ממאי דלמא דכ"ע לא חיישי לרביעה וכו' פי' למר דהיינו לדברי רבינא בדיעבד ולתירוצא דלעיל דרשב"א משום חס על בהמתו ורומיא דרמינן לעיל מיתרצה בשינויי דלעיל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה : ודלמא ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא בפרה וכו' אבל בשאר קרבנות מודו וכו' לר' פדת פריך דמוקי ליה פלוגתייהו דר"א ורבנן באי חיישינן ברביעה אבל לשינויי דלעיל ל"ק מידי דאינהו ס"ל דבין ר"א ובין רבנן לא חיישי לרביעה או משום דעובד כוכבים חס על בהמתו או משום דבדיעבד לא חיישינן ולא פליגי אלא או בדרב יהודה אמר רב בהניח עליה עודה של שקין או כדתני שילא דבר אל בני ישראל ויקחו אלא לרבי פדת קשה וק"ל : תוס' ד"ה רבינא אמר הא לכתחלה וכו' ותימה א"כ מה יתרצו משני המשניות וכו' ר"ל דבשינויא דרבינא לא מתרצו בשני משניות דלעיל משום דתרווייהו איירי בלכתחלה וגם בשינויא דרבי פדת לא מתרצו דדוחק לומר דההיא מקום שנהגו למכור וכו' אתי כרבנן וההיא דאין מעמידין אתי כר"א דא"כ רישא רבנן וסיפא ר"א וק"ל : בא"ד וא"ל שיתרצו כשינויא קמא דרב וכו' כיון דלא קם דאף רב הדר ביה משום טעמא דפרישית מקשין התלמידים דדלמא לעולם אימא לך דרבינא ורבי פדת מתרצי משניות דלעיל כשינויא קמא דמאי טעמא הדר ביה רב משום דלא מצי לאוקמי כאן הא אינהו מתרצו הך קושיא דלוקחים בהנהו שינוייא דקאמרי השתא כל חד למר כדאית ליה וי"ל

דזה נראה דוחק דנימא דאינהו ס"ל כשינויא דרב כיון דרב גופיה הדר מיניה ולא רצה לתרץ ההיא דלוקחין בתירוצים דידהו ולעמוד בשינויא קמא דשני לעיל גופיה וכי תימא הא עכ"פ אפי' לפי מסקנת התוס' אינהו ס"ל דלא כרב דהא רב פכח קושיא דהכא הדר משינויא דלעיל ושני דעובד כוכבים חס על בהמתו מכלל דרב מתרץ ההיא דלוקחין דמשום הכי שרי לזובני מנייהו מטעם דעובד כוכבים חס על בהמתו ואינהו מהדרי אשנויא אחריני דנראה להם דלענין קרבן יש לנו להחמיר ולא נסמוך אהאי טעמא דעובד כוכבים חס על בהמתו אין זה נראה דוחק כ"כ דאע"ג דמתרצה גם כן רומיא דהכא בהאי שינויא דעובד כוכבים חס על בהמתו וכדשני לה רב אעפ"כ מהדרי אינהו אשינוייא דעדיפי מיניה משום דנראה להם דיש להחמיר בקרבן ורב נמי אפשר דס"ל ג"כ שינוייא דידהו אלא דחד מתרי שינויא נקט ונקט האי שינויא דעובד כוכבים חס דמתרצי' ביה גם האי רומיא דלעיל משא"כ בהאי שינויא דרבינא ודר' פדת וק"ל : בא"ד מיהו מסתברא להו דלענין קרבן יש לנו להחמיר וכו' והא דלא קאמרי התוס' דמשום הכי לא מסתבר להו ההוא שינויא הכא דכיון שבא למוכרה אינו חס ואיכא למיחש לרביעה כמו שכתבו התוס' לעיל בסברת המקשה דפריך ורמינהו וכו' י"ל משום דהא כבר שני לה התרצן לעיל דהכא נמי חייש שמא שלפעמים אינו יכול למוכרה כדלעיל והא דלא תירצו התוס' לעיל בסברת המקשה דס"ד דבקרבן יש להחמיר כמו שתירצו הכא משום דא"כ מה מתרץ התרצן וק"ל : ד"ה ע"י ממון לכך נראה לפרש דודאי מיירי באשת כהן וכו' ויש לדקדק דתקשה לך הכל דמנא ליה לרבינא דהא מתני' איירי באשת כהן ולמידק מינה דבדיעבד לא חיישינן דנבעלה דלעולם אימא לך דבדיעבד נמי חיישינן לבעילה אלא דמתני' איירי באשת ישראל אע"ג דנבעלה באונס אינה נאסרת ואין לומר דדייק לה כמו שכתבו התוס' בתר הכי ועוד דמתוך המשנה יש להוכיח דמיירי באשת כהן דקתני' ע"י ממון מותרת לבעלה טעמא דע"י ממון דמרתת אהפסד ממונו וכו' דהא על כרחך האי דיוק דכתבו התוס' לא אתי אלא למאי דדחי דהכא היינו טעמא דמתיירא משום הפסד ממוני אבל לפי מה דס"ד דרבינא ליכא למידק הכי דאי רבינא נמי ידע דטעמא דע"י ממון מותרת הוא מטעם הפסד ממון א"כ בעי להוכיח מכאן דבדיעבד לא חיישינן לבעילה וצ"ל דרבינא ס"ל דכיון דמתני' סתמא קתני האשה שנחבשה וכו' מיירי בכל ענין בין באשת ישראל בין באשת כהן מותרת ע"י ממון והסיפא דע"י נפשות אסורה בכל ענין בין באשת כהן בין באשת ישראל דאל"כ היה לו לתנא לחלק ברישא מיניה וביה בין אשת ישראל לאשת כהן וק"ל : בא"ד וא"ת מאי סלקא אדעתיה דרבינא וכו' וי"ל דסבר רבינא וכו' ה"ה אף היכי דליכא הפסד ממון לפי תירוץ זה של התוס' הדרא קושיא לדוכתה דא"כ ל"ל לתנא למתני ע"י ממון מותרת ה"ל למתנא סתמא האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים מותרת ולי נראה לתרץ דס"ד דרבינא דהא דקתני ע"י ממון לרבותא קתני לא מבעיא היכא דנחבשה בחנם פשיטא דמותרת לבעלה אלא אפי' היכא דנחבשה בשביל ממון דס"ד למימר כיון דמשועבדת לו בשביל ממון ליחוש דנבעלה קמ"ל ורבינא לא סלקא אדעתיה כלל טעמא דמתיירא משום הפסד ממון דו"ק נ"ל : ד"ה תדע דקתני סיפא וכו' דודאי שלא ע"י ממון אסורה דאי ס"ד מותרת אמאי נקט רישא וכו' תירוץ זה של התוס' תמוה הוא דגמרא קאמר תדע דקתני סיפא והתוס' מפרשים דדייק מרישא מדלא קתני רישא שלא ע"י נפשות וכו' ויש ליישב הגמ' בדוחק תדע מדקתני רישא ע"י ממון מותרת לבעלה ש"מ דוקא ע"י ממון דאל"כ לתני סתמא האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים מותרת לבעלה וכי תימא דנקט ע"י ממון לדיוקי מיניה הא ע"י נפשות אסורה זה אינו דהא קתני סיפא בהדיא דע"י נפשות אסורה אבל לפי לשון התוס' דקאמר ליתני רישא שלא מחמת נפשות לא יתישב וק"ל : ד"ה התם יצרו תקפו וכו' יש לומר שאני הכא כיון דדמיה יקרים וכו' יש לדקדק על תירוץ זה הא ר"א פוסל ג"כ בכל שאר הקרבנות דאין דמיהן יקרים אפ"ה לא אמרינן עובד כוכבים חס על בהמתו ועוד מאי מקשו כלל מהא דלעיל הא כבר כתבו התוס' לעיל בעמוד זה דרבינא ורבי פדת ס"ל דאע"ג דאמרינן עובד כוכבים חס על בהמתו לענין למכור להם בהמה מ"מ בקרבנות יש להחמיר יותר דלא נסמוך על הא דעובד כוכבים חס על בהמתו וא"כ מאי מקשו התוס' וי"ל דהיא הנותנת דמשאר הקרבנות לא קשה מידי אדלעיל דבקרבנות יש להחמיר יותר ולא מקשו התוס' אלא מפרה שדמיה יקרים והיה מסתבר לומר ולסמוך אפי' היא קרבן לומר דעובד כוכבים חס על בהמתו ואפ"ה אמרי' יצרו תקפו ולא חס א"כ כ"ש לעיל דנימא הכי ותירצו דלאו ק"ו הוא דנוכל לומר דאדרבה משום דדמיה יקרים עומדת למכור וכו' : ע"ב תוס' ד"ה אלא וכו' ול"ג אלא ובספרים לא היה כתוב אלא וכו' משום דלפי פי' התוס' לא שייך אלא משום דפרכת המקשה לא קאי אשינויי דחטאת קרייה רחמנא אלא אפלוגתא דר"א ורבנן קא פריך כדלעיל ולא שייך לומר בדברי התרצן אלא אפי' נימא דלר' שמעון הדר משינויא דחטאת קרייה רחמנא ולא לרבנן וק"ל : ד"ה בקשו וכו' וי"ל דע"י שמיר אינו נעשה חלק וכו' דאם תקשה א"כ היאך בנו המזבח מתחלה הא אבנים שלמות אמר רחמנא ר"ל שלא יהיו בהם פגימות כבר תירצו התוס' בפ"ק דחולין דף י"ח ד"ה כפגימות המזבח שבנו אותו מאבנים חלקים קטנים אבני נחל ע"ש :

דף כד ע"ב ד"ה יתרו לאחר מתן תורה בא וקא חשיב פירש מן האשה וכו' ר"ל ויליף לה התם מדכתיב לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי וזה נאמר למשה

בשעת

חוץ מלצורך האפוד והחשן דמעיקרא לא קנה אותם ביותר חשוים רק כדי להרויח בהם למוכרם לצורך האפוד והחשן וע"י שלא רצה למכור אביו קנו הם אבנים במקום אחר ולא נצרכו שוב לאותן אבנים של עובד כוכבים והולרך להפסיד ממה שקנה אותן שלא היו שוים כ"כ לצורך דבר אחר כפי מה שקנאן וע"כ אמר איני תובע מכם בפרט ע הריות שאתם היו טוענים לי לצורך האפוד והחשן רק אבקש ממון שלי בעצמו שהפסדתי בשביל אבא וק"ל : לעבדו שכם אחד כתיב · עיין פרש"י ומיהו לשון שכם אחד משמע חלק אחד מן המצות ונראה לפרש כיון שלא יקבלו את הגרים לעתיד א"א להם לעובדו בכל מצותיו כישראל אבל הגרים יעבדוהו חלק אחד מן התורה שאפשר להם לקיים ויאסור רביעה בכלל החלק ההוא שכבר נצטוו עליה בני נח ויהיה פירוש הכתוב כי אז אהפוך וגו' לפי שבתחלת ישובו של עולם במעשה דור הפלגה שהיה להם שפה אחת בלשון הקודש ובאו למרוד על ה' בלבל להם אותו לשון הקודש אמר בכאן כי אז שיחזרו העובדי כוכבים למוטב לעבוד ה' יהפך להם שפה ברורה שהוא לשון הקודש כי כל הלשונות אינם שפה ברורה נקראו לעז לגבי לשון הקדש: ואמר לקרוא בשם ה' שהוא שם של ד' שם של י"ה במלואו שאסור לקרוא בו בעוה"ז רק בעוה"ב כדאמרינן (פסחים נ') זה שמי לעלם וגו' לא כשאני נכתב בעוה"ז אני נקרא בעוה"ב וגו' וסיים לעבדו שכם אחד וחלק א' מן התורה כמ"ש וק"ל : [הניחא למ"ד יתרו קודם מ"ת הוה אלא למ"ד לאחר מ"ת כו' · מה שיש לדקדק בזה נבאר בפ"ב דזבחים פ"ח] : ע"ב וישרנה הפרות בדרך וגו' מאי וישרנה · מפרש"י בס' שמואל וישרנה הרי תיבה זו אנדרוגינוס מלמד שאף הולדות אמרו שירה רני רני השטה עכ"ל · ונראה לפרש דבריו שהתיבה זו אנדרוגינוס מלשון זכר ונקבה שהיו"ד בתחלת התיבה הוא יו"ד הזכר דכיון דפרות נקבות מדבר הל"ל והשרנה ונו"ן ה"א בסופה היא נקבה וע"כ דרשו בו שרמז שגם על ולדותיהם הזכרים נאמר קרא שאמרו שירה ולא נצטערו על שכלו בבית שעל הולדות א"א לפרש כפשוטו שהלכו בדרך ישר שהרי נתעכבו שם בבית ומזה נראה לפרש גם למאן דאמר נמי שישרו פניהם כנגד הארון לכבוד שרמז שגם על ולדותיהם נאמר קרא שישרו פניהם בעמדם בבית כנגד הארון לכבוד דישר כפשוטו א"א לפרש גבי ולדות וק"ל : ומאי שירה אמרו אז ישיר כו' · עי' פרש"י ועוד יש לפרש דשירת אז ישיר רמז על מעשה זה שנאמר בו שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת ובמדרש ילקוט מפורש ר"מ אומר שירת הים אמרו נאמר כאן הלוך וגעה ונאמר להלן כי גאה גאה כו' : הודו לה' קראו בשמו וגו' · סיפיה דקרא הודיעו בעמים עלילותיו שע"י מעשה זה של פלשתים נתודעו לעמים עלילותיו שבמצרים כמפורש בענין שאמרו הכהנים וקוסמים לפלשתים ולמה תכבדו לבבכם כאשר כבדו מצרים כו' הלא כאשר התעולל בהם וגו' : ומ"ד מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וגו' שאמר שנפלו ישראל במלחמה הסיה נפלאות עשה הש"י והושיעה לו ימינו וגו' להוציא הארון מיד פלשתים ובזה הודיע ה' ישועתו לעיני הגוים וגו' ומסיים ביה יחד הרים ירננו לפני ה' כי בא וגו' ר"ל כי בא ארון ה' מארץ פלשתים : ומ"ד ה' מלך ירגזו עמים יושב כרובים וגו' · ע"י הארון שעליו היה יושב הכרובים תנום ארץ פלשתים · ואמר בו יודו שמך גדול ונורא וגו' שע"י מעשה זה יודו שמך וגו' כמ"ש בענין מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה המכה מצרים בכל מכה במדבר : ומ"ד ה' מלך גאות לבש וגו' · רחוק בעיני ליישב שירה זו לענין זה ויותר נכון גרסת הילקוט דגרס ה' מלך תגל הארץ שבו מקיים ענין דגון והנה דגון נופל לפניו ארצה לפני ארון ה' וגו' שאמר בו וראו כל העמים יבשו כל עובדי פסל המתהללים באלילים השתחוו לו כל אלהים וגו' מאד נעלית על כל אלהים ולמאן דאמר רני רני השטה המתופפי וכו' כל כנוי השבחות שבענין זה על השטה נאמר כי עצי השטים שבו הם היו עיקר הארון שהשטה נתקדשה מתחלת נטיעתה במצרים לשם משכן כמפורש במדרשות אבל הזהב בא בנדבה ולא היה רק לפוי לו בפנים ובחוץ : ועוד נראה לפרש ע"פ מ"ש התוס' בפרק בא לו אהא דאמרינן עצי שטים עומדים שמעמידין לפויין נ"ל דאפילו לפוי זהב שע"ג בטל לגבי דידהו דבכל דוכתא העץ בטל לגבי המתכות וכו' ובעצי שטים אינו כן שהרי שלחן של עצי שטים היה ומצופה זהב ואפ"ה תורת כלי עליו שהצפוי בטל לגבי העץ כדאיתא בשלהי חגיגה ויליף ליה התם מקרא · וז"ש רני השטה שילאת מיד אויב בעבור קדושתך המתופפי ברוב הדרך התרוממי ברוב הדרך שנתהדרת על מעשה הזה המתוקקה ברקמי זהב ע' פרש"י · ועי"ל לפי ענינו ע"ש ה' עכברי ועפולי זהב שהתנדבו ממשת סרני פלשתים המהוללה בדביר ארמון פירוש בספר תורה שבהיכל שהיה מונח בה מפוארה בעדי עדים ר"ל בכתר רוחני שהיה לה שהיא כתר השכינה שהיה שורה בין בדי הארון כענין ועתה הורד את עדיך וגו' שהוא כתר רוחני שהיה להם מלמעלה : לנדה דשתא מהכא כי דרך נשים · לפי שהנו"ן נשים טפל בלשון יחיד אשה לקחו לנוטריקון השי"ן מנשים שהיא עיקר היסוד וכה"ג בפרק הבונה יר"ע ירא הטא נטתה שהנו"ן נופל מנטתה כמו אשה יפה ועיקר היסוד השי"ן מנטתה מיהו קלת דחוק נוטריקון כה"ג שהדלי"ת והשי"ן מדשתא לנוטריקון ורוב התיבה שהיא תנ"א לא דריש ביה כלום ולולי פרש"י היה נראה לומר לאו בדרך נוטריקון קאמר אלא דמלת דשתנא מלה מושאלת במגילה בלשון פרסי על הנדה כמו דרך נשים לי דלה"ק וה"ק רב אשי כמאן קרו פרסאי לנדה דשתנא במלה מושאלת ולא קראו לה במלה מיוחדת כמו בשאר (מקומות) [לשונות] וקאמר מהכא דרך נשים לי שגם הכתוב לא קראה במלה מיוחדת לנדה מפני הגנאי וק"ל :

דף כה ע"ב בפרש"י בד"ה באשה חשובה כו' איכא דיפה היא ואיצטריך לאשמועינן דלא תתיחד חיישינן שמא תתפתה אבל אשה שאינה כו' מותרת להתיחד עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד אשה כלי זיינה כו' כצ"ל : תוס' בד"ה איכא בינייהו כו' ור' בון אמר ואפילו באשה יכולה כו' עכ"ל פירוש אפילו אשה אינה בכלל שפיכות דמים מיהו מתניתין לא איירי אלא דוקא באשה דדלמא מאנסה לה דבבריאה אין לחוש לא לאונס ולא לש"ד כמו שכתבו התוספות לקמן לרב אידי מהאי טעמא דיכולה להטמין ודו"ק :

ח"א דף כה ע"א וידום השמש וגו' · כפרש"י וכ"ה בתנחומא ז"ש ממזרח שמש עד מבואו מהולל וגו' מעשה שהשמש זורח עד שהוא שוקע הוא מקלס להקב"ה וכן אתה מוצא בשעה שעמד יהושע בגבעון ובקש להשתיק את החמה לא אמר שמש בגבעון עמוד אלא דום כל שעה שהוא מהלך הוא מקלס כו' ר"ל דעמידתו היא שתיקתו מדכתיב דום במקום עמוד דכתיב במעשה ויעמוד השמש וק"ל : זה ספר אברהם כו' שנקראו כו' · כפרש"י ואע"ג דישמעאל נמי מת במיתת גויעה של צדיקים כדמסיק בסוף פ"ק דב"ב קאמר הכא דעל אברהם יצחק ויעקב אמר כן בהאי קרא דבכן מדבר כל הענין כי מראש צורים אראנו כפרש"י בחומש ע"ש : וזרעו יהיה מלא הגוים וגו' · בב"ר פ' בראשית וזרעו יהיה מלא הגוים ואפשר כן אלא זה יהושע שעומד והוא מעמיד גלגל חמה ולבנה שהם שולטים מסוף עולם ועד סופו ופרש"י וכי אפשר כן שהעמיד אפרים בנים כ"כ אלא כו' ור"ל דבכ"מ שנמנו השבטים בא מספר שבט אפרים פחות משבט מנשה ועיין עוד בזה ברא"ם וק"ל : זה ספר אברהם כו' פרש"י ספר משנה תורה כו' נ"ג הכא ובב"ר פרשת בראשית גרסינן הכא ספר משנה תורה ומיניה בסיפרא דאורייתא בכור שורו הדר לו וגו' ינגח יחדיו אפסי ארץ ופרש"י בחומש דקאי על יהושע ע"ש : ובמה אמר ריב"ל כ"ד כו' · בפרקי ר' אליעזר אמרינן מופת ששי וכו' עד שבא יהושע ועשה מלחמתם של ישראל והגיע ע"ש וראה

בגרתן של ישראל שלא יחללו השבת וכו' מה עשה וכו' הזכיר עליהם השם ועמד כל אחד במקומו ל"ו שעות עד מוצאי שבת וכו' ע"ש וזה כדברי רש"י בלשון ראשון או כדברי ר"א נלפין מני דבמעתין שהיה העמידה ל"ו שעות מיהו ק"ק דודאי אותה עמידה כ"ד שעות שהיה סמוך לשקיעה ניחא שהיה צריך לה מפני חלול שבת אבל העמידה י"ב שעות שהיה בחצי היום למה היה צריך כיון שעדיין לא הגיע הכנסת שבת ויש לומר בזה דאפשר שהיה צריך להעמדת ל"ו שעות ולא היה בידו להעמידה בפעם אחת יותר מכ"ד שעות שהוא שיעור יום שלם ולכך הקדים להעמיד י"ב שעות ולכלהו אמוראי צריך ליתן טעם למה לא העמידה בפעם א' כשיעור העמדה של ב"פ ואין להקשות מה חלול שבת היה שם כיון דהיה מלחמת רשות כמו שהותר להם מלחמה בשבת כיריחו די"ל שלא היה מלחמה זו מתחלה מלחמת רשות שלא באו במלחמה זו לכבוש א"י אלא להציל יושבי גבעון כמפורש בקרא ועי"ל דאיתא בירושלמי דיריחו נמי הוראת שעה היה והכי אמרינן שם אם יאמר לך אדם למה חלל יהושע את השבת אמר הקב"ה אני אמרתי לו וסבותם את העיר שבעה פעמים כה תעשון שבעה ימים ואין שבעה ימים בלא שבת והא דדרשינן עד רדתה ואפילו בשבת היינו בהתחילו במלחמה שלשה ימים קודם שבת כדקאמר בפ"ק דשבת ודו"ק : אשר ישמעון שמעך (וגו') ורגזו וחלו מפניך אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שעמדה לו חמה וכו' · בקריעת ים סוף נמי כתיב כה"ג שמעו עמים ירגזון חיל אחז וגו' ואפשר שדרשו כן הכא מתלת מפניך דכיון דקאמר שישמעון שמעך רגזו וחלו דהיינו מתוך השמועה היאך קאמר שוב מפניך דמשמע לנוכח שירגזו וחלו בראות את פניו וע"כ דרשו בו שעמדה לו חמה והם ראו בכל עולם גם זה שנעשה על ידו וכאילו רגזו וחלו מפניו · ועוד דאמרינן פני משה כפני חמה והוי ממש כשראה גם העמדת חמה הוא ראות פני משה וק"ל : יד כנגד העורף וכו' · פרש"י יד כנגד העורף המושך בקשת נותן ידיו כנגד עיניו דהיינו מול עורף כו' עכ"ל וכה"ג פרש"י בספר שמואל נראה מפירושו לכאורה דעורף קאי של יהודה דכתיב בקרא ור"ל שכל מושך בקשת מכוין עצמו לאמן ידיו ונותנו כנגד עיניו שהוא מול עורף שלו ודבריו דחוקים דנראה לפי פשוטו דעורף קאי על אויביך וע"ק דעורף כתיב ולא מול עורף וע"ק דמול עורף נמי איתו הפנים שכנגדו אלא כל העורף דהיינו כל אורך העורף כדאמרינן בפ"ק דחולין לענין מליקה מדכתיב כי פנו אלי עורף ולא פנים ואולי דר"ל דיהודה נותן הקשת כנגד עיניו מול עורף של אויב שהוא בורח ופונה ערפו נגד פניו ולולי פירושו היה נראה לפרש דהא דקאמר איזה מלחמה וכו' דמלחמת חרב הוא בקרוב לאדם כשאין אויבו בורח דאז כשהוא בורח אי אפשר ללוחמו בחרב רק בקשת שאפשר לירות אויבו מרחוק כשהוא בורח ואז פונה עורף כנגד פני חבירו והיינו שצריכה יד כנגד עורף וכן ואויבי תתה לי עורף שהאויב פונה ערפו למול שכנגדו כשהוא בורח וכן נ"ל לפרש הא דקאמר בפ"ק דמגילה גבי המן דקרי ליה חכמיו בא"ל אם מיהודה קאתי נפול תפול לפניו דלא יכלית ליה דכתיב ידך בעורף אויביך והיינו למאי דאמרינן דתחלת נפילה ניסה וידך בעורף אויביך להפילם נפילה גמורה שכבר ברח וגם מפניך לפנות לך עורף שהיא תחלת הנפילה וק"ל : זה ספר משנה תורה · יש לדקדק דודאי ניחא בספר בראשית שנקרא ישר לפי שהוא כלו מספר במעשה ישרים וכן ספר שופטים שנקרא ישר לפי שנעשה כל הספר בזמן שכל איש הישר בעיניו יעשה אבל ספר משנה תורה שנקרא ישר אין לו טעם לכאורה וכי משום דכתיב ביה מלת ישר נקרא כל הספר ישר הלא בספר שמות נמי כתיב והישר בעיניו תעשה וגו' ונ"ל דבכל דוכתי דמייתינן האי קרא ועשית הישר והטוב וגו' מייתינן ליה לענין לפנים משורת הדין בפ"ק דב"מ (דף ע"ז) לענין שומא דהדרא דמדינא לא בעי לאהדורי אלא משום ועשית הישר והטוב וכן בפרק המקבל לענין בר מצרא וכן פרש"י בחומש ועשית הישר והטוב זו פשרה לפנים משורת הדין והיינו משום דבקרא דלעיל מיניה כלל כל חלקי המצות דכתיב שמור תשמרון את מצות ה' וגו' ועדותיו וחקיו אשר צוך והוסיף בהאי קרא דבתריה לומר ועשית הישר וגו' שאינו בכלל המצות אבל תעשה הישר לפנים משורת הדין כי הוא טוב בעיני ה' אע"פ שלא צוך ע"ז וע"ש זה קרא ספר משנה תורה ספר הישר לפי שהוא נוסף על התורה בכמה מצות הישרים והטובים בעיני ה' וק"ל : איזה מלחמה שצריכה ב' ידים וכו' · ונראה דלפי זה יהיה רב לו כמו ברקים רב ויהמם מלשון רובה קשת : והיכא רמיזא למען דעת דורות בני ישראל ללמדם וגו' · ובא זה בקינה זו משל שאול מפני שכל המלחמות שעשה יהושע לא היו צריכין למוד מלחמה כי ה' נלחם להם כמו שהבטיח ליהושע כאשר הייתי עם משה כן אהיה עמך ובעבור זה אחר מות יהושע אמר שאלו בני ישראל לה' מי יעלה לנו בתחלה להלחם אחר שלא נדע בטכסיסי מלחמה והשיב יהודה יעלה הנה נתתי וגו' וע"ז נמשך דברי הכתוב שאמר ואלה הגוים אשר הניח ה' וגו' ר"ל שאף שנתן הארץ ביד יהודה הניח אלה הגוים לנסות בהן את ישראל וגו' למען דעת דורות הבאים שאם יחטאו בני ישראל יהיו ככל הגוים להצטרך ללמוד טכסיסי מלחמה שלא היו צריכים לזה כבר קודם שחטאו כי ה' נלחם להם אז וזכר הגוים אשר הניח ה' וגו' סרני פלשתים וגו' ולזה במלחמות שאול עם פלשתים שנפל הוא ובניו ועם ה' בחרב כי לא היה ה' עמם התחיל דוד בקינה עד"ז כי בזאת המלחמה נתקיים דברי הישר שהוא ספר שופטים שילטרכו בני ישראל ללמוד מלחמה בדבר שלא היו צריכין קודם שחטאו שהיה ה' עמהם כמו שכתוב נתתי הארץ בידו וק"ל : ע"ב ירחיב לו הדרך כדרך שעשה יעקב כו' · ובב"ר אמרו חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שהלך יעקב אצל עשו לשעיר מימיו אפשר שהיה יעקב מרמה באחיו אלא אימתי הוא בא אצלו לעתיד לבא הה"ד ועלו מושיעים וגו' ולכאורה שמאמר הזה סותר כך דמעתין שאמר שלא היה בדעתו לילך רק עד סוכות וא"ל שקר עד אשר אבא אל אדוני שעירה כדי להרחיב לו הדרך אולי בזאת שיש לו מחשבה רעה עליו להכותו שימתין לו עד לשם כפרש"י לית ליה האי דרשה דב"ר דרמז לו לעתיד שיבא לפי האמת לשם אבל רש"י בחומש הרכיב את ב' המאמרים כנראה שאינם סותרים שכתב שהרחיב לו הדרך וכו' אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין וכו' ואימתי ילך בימות המשיח עכ"ל ונראה לומר דודאי לפי המובן דבריו עם עשו א"ל שיבא לשעיר בהליכה זו ולא לעתיד ולא הלך אלא עד סוכות עשה כן כדי להרחיב לו הדרך ומפני כי יעקב זרע אמת תתן אמת ליעקב והוא שאמר בב"ר אפשר היה יעקב מרמה וכו' וע"כ בב"ר אמרו שרמז לו לעתיד שאז יתאמתו דבריו שיבא יעקב לשעיר :

דף כו תד"ה עובדת כוכבים מניקה כו' יחיד בבית ביד מינקת עובדת כוכבים כו' עכ"ל ופירוש בבית ישראל ביד מינקת כו' אבל בדפוס חדש הגיה בבית מינקת עובדת כוכבים ואינו כן דברשות ישראל ודאי דנמי בעי כדקתני במתני' ודו"ק : בא"ד ואפילו הם גדולים קלת כו' עכ"ל נראה מדבריהם דבגדולים לא שייך ש"ד ואכן הכן לא יתיחד אדם עמהן מפני ש"ד ובגדולים נמי משמע כדמוכחא כל הסוגיא ואפשר דלא שייך ש"ד בגדולים אלא ביחוד עצמו שלא בידיעת שאר בני אדם משא"כ הכא שנתנו לו התינוק בידו דלא שייך שיהרגו בידים אלא על ידי סם שלא ירגישו בו וזה לא שייך בגדולים אלא בקטנים כדאמר דשייפא ליה סמא לדד כו' ועיין קרוב לזה בתוספות לקמן דף כ"ט בד"ה אבל לא ביתו כו' וק"ל : ע"ב בד"ה אני שונה לכל כו' ושמא מאן דאית ליה ממון מסור כו' אית ליה נמי דמשיבין אבידתו כו' עכ"ל ולפי זה

מהר"ם

בשעת מתן תורה ומאי קאמר הא לא היתה צפורה עמו אז למ"ד יתרו לאחר מתן תורה בא והיאך יכול להיות שפירש או ממנה שנאמר שהסכים הקב"ה על ידו : בא"ד וי"ל שהקב"ה נתן לב וכו' הלשון מגומגם וא"א לישבו ונ"ל שהספר חסר וכן צ"ל שהקב"ה הסכים על ידו על שנתן לב לפרוש מן האשה ור"ל לא שפירש מן האשה בפועל שהרי לא היתה אז עמו אלא שנתן אל לבו לפרוש ממנה כשתבא אליו ועל זה הסכים הקב"ה על ידו וע"ש ביבמות כי צ"ע ליישב תירוץ זה של התוס' עם מה שתירצו התוס' שם קושיא אחרת ע"ש : בד"ה רבי יוחנן אמר גבול יש לה וכו' וקאי לשנויי רומיא דמתני' וכו' ר"ל דרבי יוחנן נמי ס"ל שינוייא דלעיל דטעמא דההיא דלוקחין מהן בהמה לקרבן הוי משום דעובד כוכבים חס על בהמתו אלא שהוסיף לומר ולחלק דלאו בכל בהמות איירי דמותר ליקח מהן אלא דוקא בפחותות מבת ג' וההיא דאין מעמידין איירי אפי' בפחותות מבת ג' דכיון דאין הבהמה שלו לא שייך לומר דחס עליה ואליבא דרבנן קאמר וכו' וא"כ הוי טעמא דרבנן דלא חיישי בקרבן לרביעה משום דס"ל דעובד כוכבים חס על בהמתו אבל היכי דלא שייך לומר עובד כוכבים חס אינהו נמי חיישי לרביעה וא"כ ההיא דאין מעמידין אתיא נמי כרבנן אבל לר' פדת דשני לעיל הא ר"א הא רבנן ס"ל דלרבנן לעולם לא חיישי לרביעה כלל :

דף כה ע"א ד"ה למשה וליהושע וכו' והר"ר אלחנן אומר דההיא מעשה דחזקיה לא היה אלא אות בעלמא וכו' צ"ל דרבי אלחנן מחלק וס"ל דכשהשמש עומד במקומו הוא נס ופלא גדול שהרי העולם אינו מתקיים כ"א ע"י תנועות השמש אבל כשהלך לאחוריו אינו נס ופלא כ"כ כי זה אפשר להיות וגבי חזקיה לא ביקש הקב"ה לעשות לו נס אלא שנתן לו בזה אות וסימן שיעמוד מחליו וכן הוא הענין גבי קין והא דקאמר שהעמיד לו גלגל חמה הוי פירושו העמידה לאחוריו לא שעמד במקום אחד וק"ל : ע"ב ד"ה איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים וכו' פ"ה אשה חשובה וכו' אלמא איכא אשה דקטלא לה וכו' דברי התוס' תמוהים כאשר מובן מעצמו גם כתב פ"ה מה שלא נמצא כן בפי' רש"י ונראה דהתוס' רצונם לומר ג"כ ככוונת פרש"י דס"ל לגמרא דאשה חשובה ר"ל קרובה למלכות וגם יפה ומחמת זה דייק הא אינה יפה משום עריות נמי ליכא אלא שקשה להתוס' דמנא ליה לגמרא לדייק כן דלמא הא דקאמר ר' ירמיה באשה חשובה אינו ר"ל אלא שקרובה למלכות וכ"ש שהיא יפה ולעולם אפילו באינה יפה יש בה משום עריות להכי

כתבו התוס' דדייק לה הכי דא"כ הוא דס"ל לר' ירמיה דבכל אשה שייך בה משום עריות וגם משום שפיכות דמים כשאינה קרובה למלכות א"כ מתני' דקתני משום עריות איירי בכל הנשים ואתא לאשמועינן אפילו היכי דליכא משום שפיכות דמים כגון בקרובה למלכות אפ"ה אסורה להתייחד משום עריות דשייך בכל הנשים א"כ (לא) הוי ליה לרבי ירמיה למימר לא צריכה אלא באשה חשובה כמו שאמר לעיל לא צריכה באשתו עמו דהוי תשובה לדברי המקשה שהקשה ותיפוק ליה משום שפיכות דמים דשייך אפי' באיש וק"ו באשה ומה אצטריך כלל מתני' למתני דאסורה אשה להתייחד עמם משום עריות והיה לו להשיב לא צריכא מתני' לאשמועינן אלא אפי' באשה חשובה ר"ל קרובה למלכות דלא שייך בה טעמא דשפיכות דמים דאפ"ה אסורה משום עריות וכ"ש באשה שאינה חשובה דגם כן אסורה משום עריות ויש בה גם כן טעמא דחששא דשפיכות דמים וא"כ מתניתין איירי בכל הנשים ומדקאמר ר' ירמיה באשה חשובה עסקינן משמע דמתניתין איירי דוקא באשה חשובה אלא דודאי ר"ל נמי באשה חשובה שהיא יפה ור"ל דמתניתין איירי דווקא באשה חשובה שהיא קרובה למלכות וגם יפה אז שייך בה משום עריות ולא משום שפיכות דמים הא באינה חשובה כלל לא למלכות וגם אינה יפה הוי איפכא דיש בה משום שפיכות דמים ואין בה משום עריות ומכלל אם קרובה למלכות ואינה יפה אין בה לא משום שפיכות דמים ולא משום עריות והיינו מה שכתבו התוס' ודקדקו בלשונם ואמרו לר' ירמיה דמוקי לה בקרובה למלכות וכו' אלמא איכא אשה דקטלי לה לא יהיב עובד כוכבים דעתיה עליה לביאה ר"ל ולכך אין בה משום עריות אלא משום שפיכות דמים כשאינה קרובה למלכות והכא שהיא חשובה וכו' ר"ל וא"כ מכלל זה שמעינן דהיכי שהיא חשובה למלכות ואינה יפה ליכא למיחש לא משום ש"ד ולא משום עריות ושריא :

דף כו ע"ב תוס' ד"ה אני שונה לכל אבדת אחיך וכו' עד אבל מסור לעובדי כוכבים אנסין מיגרע גרע וכו' סיומא דתרוצא דהתוס' הוא והשתא ס"ל להתוס' דאפילו למ"ד דממון מסור לאנסין אסור לאבדו בידים היינו דוקא לאבדו בידים אסור אבל מ"מ אינו מחויב בהשבת אבדתו ובתר ה"ק ושמא מאן דאית ליה וכו' אית ליה נמי דמשיבין אבדתו אבל אינו מטעם דאיתרבי להשבת אבדה אלא מטעם דיכין רשע וילבש צדיק אבל בהשבת גופו אינו מחויב כלל ולכך היו מורידין וכו' אבל עדיין יש לדקדק דה"ל להתוס' לתרץ בקיצור דאינו דומה מסור למומר דמגרע גרע מיניה דמסור לא איתרבאי להשבת אבדה

מהלי טעמא נמי במומר משיבין אבידתו ולא איצטריך לכל אבידת אחיך לרבות מומר אלא משום השבת גופו ודו"ק : בד"ה וא"א להכעיס כו' לא איירי בשנשחטה בסכין כו' עכ"ל פי' בסכין פגומה או עובד כוכבים ששחט דהוי נבילה וקלרו דבריהם במקום שהיה להם להאריך ויותר נראה להגיה בשנשחטה בלא סכין ודו"ק : בד"ה איזהו מין זה כו' י"ל דהא דאמר שחיטת מין לעבודת כוכבים היינו בכומר כו' אבל ישראל העובד עבודת כוכבים כו' עכ"ל לכאורה דלא הוו לריכי לכל זה בתירולם . אלא מין דעובד כוכבים דהוי כומר הוא אדוק ביותר מישראל וכ"ה בתוספות פ"ק דחולין ואפשר דניחא להו למימר דמין דישראל ומין דעובד כוכבים דהתם בגוונא חדא איירי דהיינו כומר וע"ז הביאו ראיה דמין ישראל דקאמר התם ע"כ לאו בעובד עבודת כוכבים בעלמא אלא דהוי כומר דא"כ לא הוה פליג רשב"ל אברייתא למימר דשחיטתו מותרת וק"ל :

ח"א דף כו ע"א אזיל פגוד גניכתא כ"ב מנין כו' . שמיפור כ"ב מנין נקראו ימים אחדים גבי רבקה שאמרה ליעקב וישבת עמו ימים אחדים והוא נתעכב שם כ"ב שנים ועל דרך זה נקראו כ"ב מנין ימים מועטין בההוא עובדא דבנימין הלדיק בפ"ק דב"ב כמ"ש שם וע"כ סני גנבי נמי כשלא אכלתו בשנים כאלו אתו תכבו שמתייהו :

דף כז גמרא קונס שאיני נהנה ממולין כו' ואהך דמייתי לעיל קונס שאיני נהנה מן הערלים מותר בערלי ישראל כו' לא הוה מלי לאקשויי נמי הכי דדלמא ערל לא מקרי משום דישראל הוא מיהו מהול נמי לא מיקרי כיון דאינו מהול ודו"ק : תום' בד"ה ברופא מומחה ואפילו אינו מומחה למילה כו' עכ"ל דליכא לפרושי דוקא בנעשה מומחה למילה דא"כ לא משכחת ליה דהיאך נתחזק להעשות מומחה למילה דב' פעמים הראשונים הרי הוא אסור למול וק"ל : בד"ה אלמא אע"ג דמהילי כמאן דלא מהילי כו' וכ"מ לנודר א"כ שפיר פריך כו' עכ"ל כל"ל והוא תירוץ אחד וטעות נפל בספרים במקום א"כ א"נ וק"ל : ע"ב בד"ה שאני מינות כו' וכן אם אמר הרופא אפילו אינו מין כו' עכ"ל ויש לדקדק דא"כ מ"ש רופא מין ומ"ש רופא שאינו מין והר"ן תירץ וחילק דבמין חוששין לכל הלחשים אבל מין העובד כוכבים אין חוששין ללחש סתם ע"ש :

ח"א דף כז ע"ב אשריך בן דמא וכו' . בהך עובדא דרבה בפרק הפועלים קאמר כה"ג על רבה שגופו טהור ויצאת נשמתך בטהור ניחא מתה שאמר רבה כי קא ניחא נפשיה טהור אבל הכא לא הוזכר על מה שאמר מלת טהור וי"ל דה"ק דכי קא ניחא נפשיה הביא מקרא מן התורה שנקראה יראת ה' טהורה קאמר שיצאה נשמתו בטהרה וק"ל :

דף כח תד"ה בטיליא פ"ה חזק כו' חריפא דמלרי זיקי ומיהו כו' עכ"ל כל"ל : ע"ב גמרא פקעא להדי פקעא וה"מ כו' וליקלי וליבדר פילויה כו' טולייתא דברחא כו' שב פתילתא בירקא וסייף כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה אפילו משחק כו' כדאמרינן לקמן סוריינא כו' עכ"ל הד"א כל"ל : תום' בד"ה חמימי לעקרבא כו' הרבה לרות ולפירושו קשה כו' כל"ל :

דף כט בד"ה המסתפר מעובד כוכבים כו' ש"ד התירו של בית ר"ג כו' עכ"ל כל"ל וכ"ה ברא"ש : ע"ב בפרש"י בד"ה אסור להאת ולתת כו' דזבני מידי דאיצטריך ס' כל"ל : בד"ה ולא הודו לו לא אמרו כן כו' כל"ל : תום' בד"ה יין מגלן כו' דאין

כ"ל הזביח כו' ובד"ה יבתו יין כו' דדריש ליה בניטין גבי טיפוס כו' ובד"ה אתיא שם כו' תימה אדיליף תקרובת כו' כל"ל ולא מלאתיו שם בניטין :

דף ל ע"ב גמרא אפילו לבתר תלתא יומי אין בו משום יין נסך משום גילוי חיישי' כו' כל"ל וכ"ה ברי"ף וברא"ש : שם והוא דעביד טיף טיף להדי כו' אמר ר' ירמיה זהו שוקע כל"ל :

דף לא תוספות בד"ה המפקיד ייכו כו' מאי קסבר ריב"ב אי לא חייש לזיוף כר"א כו' בשלו שיאסר גם בהנאה כו' עכ"ל הלשון מגומגם שכ"כ כמסתפק אי סבר ריב"ב כר"א או כרבנן ואנן מוקמינן בהדיא מילתא דריב"ב כרבנן ובפשיטות ה"ל להקשות כיון דסבר כרבנן דחיישי לזיופא אפילו בהנאה ליתסר כו' ויש ליישב בדוחק ודו"ק : בד"ה דאמר רב כו' ורבא נמי כו' ופיו למטה ואיהו גופיה אמר בפרק בתרא כי הוה משדר כו' עכ"ל פי' דרבא נמי דבסמוך דנקיט במלתיה חותם בתוך חותם לגבי נוד בדיסקי' ופיו כו' הא מוכח עליה איפך דרבא דפ' בתרא כי הוה משדר גולפיה כו' דאיירי נמי בשולח לאחר והוא לא חזר לראות חותמו וק"ל : ע"ב גמרא לא לריכא באתרא דמגלו מיא כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה ושל ליר כו' הכרת חותם ליר אע"ג כו' ובד"ה דמייתא בעוד שהשכר בגיגית כו' עכ"ל כל"ל : תום' בד"ה השולח חבית כו' חמפ"נ חלתית מוריים כו' בענין שפירשתי ויש כו' אבל אם לא הכיר כשהלך כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה רב נחמן אמר כו' בגבינות אי סבר הכא טעמא דגילוי וי"ל כו' והיכא נמי דמשוו כו' עכ"ל ר"ל למ"ד בגבינות משום גילוי יסבור נמי הכא טעמא משום גילוי ואמאי לא תני ליה במתניתין עם גבינות וק"ל : בד"ה דאכלי שקלים כו' ומבטל ארס של נחש עכ"ל כל"ל :

דף לב גמרא וליטעמך קנקנים של כו' מדברי התום' נראה דל"ג ליה וכן נראה מדברי הר"ן ודו"ק : תום' בד"ה ומאלר שרי כו' בלומא קיסתא דחמרא כו' עכ"ל : בד"ה והא הכא דרולה כו' ואין לומר דס"ל כרבנן כו' עכ"ל ופי' דאין לומר דס"ל כרבנן ותיקשי לך נמי מאי מותיב ליה מברייתא כיון דרבנן ס"ל כוותיה וק"ל : בא"ד עוד י"ל דלעולם דר"מ אסר קנקנים כו' ולפי זה אין לגרום ולמאן דאסר מ"ם קנקנים דשרי כו' וא"כ ה"ל להקשות אפילו למאן דשרי כו' עכ"ל ל"ע מכ"ש לפירוש ראשון תקשי להו הכי לכ"ע דמשמע לפירוש ראשון דאפילו לר"מ מותרין הקנקנים בהנאה למוכרן לעובד כוכבים וא"כ אין לגרום כו' דא"כ ה"ל להקשות אפילו למאן דשרי ברולה כו' כמו שהקשו לפירוש זה ויש ליישב בדוחק לפירוש ראשון אפשר לומר לכ"ע שרי בקנקנים שאר הנאות כמו לסמוך כרעי המטה אבל למכור לעובד כוכבים להשתמש ביין יאסור בהנאה לכתחלה לכ"ע ולא פליגי רבנן עליה דר"מ אלא בדיעבד ביין הכנוס של ישראל דמותר בדיעבד דאינו נפלט בזמן מועט אבל לפירוש שני עיקר פלוגתייהו דר"מ ורבנן אי שרו הקנקנים בהנאה למוכרן לעובד כוכבים ואהא קשיא להו שפיר דאין לגרום כו' ודו"ק : בא"ד לפי פירוש זה משמע דמאן דאסר אסר כל רולה בקיומו לכל שום כו' עכ"ל (א) הייט לפי מה שכתבו לפי פירוש אחרון דאין לגרום

קרני ראם (א) נ"ב אין לדבריו ביאור דאפילו לפי גירסא מ"מ ממ"ד דאסור בקיומו ע"כ מוכרח לחלק בין ניתא לאיסורא בעיניה ועיין :

מהר"ם

אבדה ואין משיבין אבדתו ואפי' אם נאמר דמאן דאית ליה פמון מסור לאנסים אסור לאבדו בידים אית ליה נמי דמשיבין אבדתו היינו מטעם דיכין רשע וכו' אבל מומר לעבודת כוכבים דאתרבאי להשבת אבידתו כ"ש דאין מורידין גופו ונראה דהמשך דברי התום' כך הם דבקושיא הוי ס"ד דמסור לאנסים נמי אתרבי מלכל אבידת אחיך ומשיבין ג"כ אבדתו ולא מייתי גבי מסור לאנסים קרא דיכין רשע וילבש צדיק אלא לתת טעם דהכל טעמא מאי דמפני מה יהא אסור לאבד ממונו ויהא מותר לאבד את גופו ולכך הקשו שפיר דדלמא גבי מומר נמי הכי הוא ותירצו וי"ל דשאני הכא דהאי קרא דמרבינן השבת אבדתו ילפינן השבת גוף בישראל וכו' ר"ל וא"כ על כרחך ליכא למימר דהא דאסור לאבד ממונו של מסור לאנסים מטעם דאתרבי מלכל אבידת אחיך דא"כ היה לנו לומר דאתרבי נמי להשבת גופו אלא ודאי מסור לאנסים מגרע גרע ממומר ולא אתרבי להשבת אבדה ואין חייבין בהשבת אבדתו ואפילו את"ל דמשיבין אבדתו אינו מטעם דאתרבי מלכל אבדת אחיך אלא מטעם דיכין רשע וילבש צדיק לחוד ולכך ליכא לאקשויי מיניה למומר וק"ל : בא"ד לו לרבות גופו וכו' והא דאיצטריך גבי ישראל לרבות השבת גופו והא ק"ו הוא מהשבת ממונו וי"ל דבהשבת גופו חייב אפילו להוציא משלו לפדותו וק"ל : ד"ה סמי מכאן מומר נראה דדוקא לגבי הורדה וכו' ובפרק השולח ס"ת שכתבו מין ומומר וכו' פסולה ר"ל ואליבא דר' יוחנן צ"ל דהמומר דהתם הוי לתיאבון ולכך אצטריך ליה למתני בהדיא מין אבל הכא גבי הורדה א"א למתני ליה גבי מין דמש"נ דאי הוי מומר לעבודת כוכבים להכעים היינו מין לר' יוחנן ואי הוי מומר לתיאבון לית ליה דינא דמורידין כיון דאתרבי לדין השבת אבדה וק"ל : ד"ה איזהו מין וכו' ותניא פ"ק דחולין שחיטת מין לעבודת כוכבים וכו' . ר"ל וכיון דשמעינן הכא דישראל העובד עבודת כוכבים הוי מין לכ"ע א"כ הוי שחיטתו אסורה וקשה דבפ"ק דחולין וכו' ומאי קושיא הא אשכחנא ישראל עובד עבודת כוכבים וכו' ר"ל וא"כ נוכל לומר הא דקתני אין מינין בעובדי כוכבים הוי פירושו בסתם עובדי כוכבים אע"פ שעובדים עבודת כוכבים אין שחיטתן אסורה משא"כ בישראל דכשהוא עובד עבודת כוכבים המיר יותר ונקרא מין ושחיטתו אסורה ותי' דהא דקאמר שחיטת מין לעבודת כוכבים היינו דוקא הכומר לעבודת כוכבים וכיון דישראל הכומר הוי מין לענין זה כ"ש כומר עובד כוכבים דפשיטא ליה לגמרא דכומר עובד כוכבים ארוק יותר לעבודת כוכבים מכומר ישראל וק"ל :

דף כז ע"א ד"ה ברופא מומחה אפי' אינו מומחה למילה וכו' . נראה דכתבו כן משום דס"ל דא"א לפרש דאיירי במומחה למילה דכיון (דלר') [דר"מ] אוסר מילה בעובד כוכבים אפי' באחרים עומדים ע"ג א"כ היאך מצינו שנעשה מומחה וק"ל : ד"ה וכי היכן מצינו וכו' וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה וכו' ואע"ג דהאי קרא בתפילין כתיב צ"ל דילפינן ס"ת מתפילין דהא כל התורה אתקש לתפילין דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך : ד"ה אלמא אע"ג דלא מהילי וכו' ונפקא מינה לנודר א"כ שפיר פריך קראי אהדדי וכו' כצ"ל : ע"ב גמרא ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצאת נשמתו במותר כצ"ל וכן משמע בפרש"י : תום' ד"ה חויא סרקיה וכו' . וי"ל דמעיקרא הכי פריך וכו' מקשין התלמידים מה להתום' להתחיל בפי' המקשה היה להם לתרץ קושייתם שהקשו הא השתא דלא הניח ליה להתרפאות ממנו נמי לא הוי ליה אסותא שהרי מת זהו כוונת הקושיא של התום' והיה להם לתרץ בקצרה דמוטב שימות זכאי בלא פרצת גדר וכו' ונ"ל דהוכרחו התום' להאריך בפי' המקשה משום דיש לפרש המקשה כפשוטו דפריך איהו נמי חויא סרקיה ומה לי אם היה עובר על דברי חביריו ומה לי שלא עבר ומה היה מפסיד בכך אם היה עובר ומשני חויא דרבנן היא גרוע ורעה יותר דלית לה אסותא ולפי פירוש זה תשאר קושיית התום' בדוכתא דמה זיה מפסיד בכך הא השתא נמי לא הוי אסותא ומה תירץ המתרץ במה שאמר חויא דרבנן לית לה אסותא וליכא לתרץ דמוטב שימות זכאי דא"כ הוי עימרו חסר מן הספר בדברי התרצן מאחר שהמקשן לא ידע סברא זו שהרי הקשה מתחלה איהו נמי חויא סרקיה ומה יפסיד בכך ועוד קשה דהיה להתרצן לתרץ בקצרה דשפיר דיפסיד משום דמוטב שימות זכאי וכו' ולמה ליה הא דקאמר חויא דרבנן לית לה אסותא לכך האריכו התום' בפירוש המקשה דמעיקרא פריך הכי וכו' ור"ל דשפיר ידע המקשה סברא זו דמוטב שימות זכאי וכו' אם לא ירויח דבר במה שיעבור על דברי חביריו אלא דהכי פריך דהיה לו להתרפאות ויחיה ואם יחזור וינשכנו נחש פעם אחרת יתרפא גם ממנה וירויח שיחיה ולא ימות ומשני חויא דרבנן לית לה אסותא וא"כ לא ירויח דבר אם יעבור על דברי חביריו ולא הוצרך המתרץ להאריך ולומר ומוטב שימות זכאי בלא פרצת גדר וכו' דסברא זו ידע שפיר גם המקשה אלא שעדיין יש לדקדק למה האריכו התום' לפרש דברי המקשה כיון דכבר פירש רש"י דברי המקשה כן בהדיא וזה היה אפשר לתרץ דהמשך דברי התום' כך הם י"ל דהא פשוט הוא דמעיקרא פריך הכי וכו' כמו שפרש"י ולפיכך מסיק שפיר המתרץ חויא דרבנן לית לה אסותא וכו' אבל עדיין יש לדקדק למה התחילו התום' דבריהם פ"ה שכל העובר על דברי חכמים וכו' בלא פ"ה היו יכולין להקשות קושייתם ולתרץ כמו שתירצו ונראה דהתחלת הדבור צריך להיות כך איהו נמי חויא סרקיה חויא דרבנן דלית לה אסותא פ"ה והיה יכול להתרפאות וכו' וא"ת איהו נמי לא הוה ליה אסותא י"ל דמעיקרא הכי פריך וכו' והוי כאילו הקשו התום' על פרש"י מפני מה מפרש רש"י דברי המקשה כך ולא פירשו כפשוטו כדלעיל וכאילו השיבו התום' דאילו פי' רש"י כפשוטו הוה קשה וא"ת איהו נמי לא הוה ליה אסותא אבל השתא י"ל דמעיקרא הכי פריך וכו' יתיישב שפיר וק"ל : ד"ה יכול אפי' בפרהסיא כו' ולר' ישמעאל אין שום חילוק דבצינעה בכולן יעבור ואל יהרג ובפרהסיא בכולן יהרג ואל יעבור כצ"ל : בא"ד ולפי זה נוכל לומר דהא דעבד ליה יעקב מינאה וכו'. יש לדקדק מאי קאמר ולפי זה הא בלא זה בשמעתין גופא מחלק בין צינעה ובפרהסיא ומה שייך לומר ולפי זה וכו' ונתשה דר"ל בשמעתין לפום ריהטא משמע דהאי דהכא כיון דמשום חשש

(דאתו) [דלמא אתי] לאמשוכי בתרייהו דמינים אסרו להתרפאות דהוי מעין עבודת כוכבים מדקאמר ורבי ישמעאל ה"מ בצינעה וכו' דתניא היה רבי ישמעאל אומר וכו' משמע דהאי דהכא הוי נמי מעין עבודת כוכבים ומכלל דלרבנן דפליגי עליה דרבי ישמעאל אסור להתרפאות מהן אפילו בצנעה כיון דזה הוי מעין עבודת כוכבים ואינהו ס"ל דבעבודת כוכבים אפילו בצנעה יהרג ואל יעבור א"כ לא הוה מצי לאוקמי דההוא דרבי אבא היה מותר מטעם דהוה בצנעה דא"כ לא אתי כרבנן אבל השתא דכתיבנא דהאי דהכא לא הוי עבודת כוכבים אלא משום דרבי ישמעאל ס"ל דבפרהסיא בכולן יהרג ואל יעבור אפי' במצוה קלה לפיכך לא הניחו רבי ישמעאל אבל אי הוי בצנעה הוי שרי אפילו לרבנן לכך קאמר ולפי זה נוכל לומר וכו' וק"ל : בא"ד דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש וכו' כצ"ל : ד"ה כל מכה שמחללין וכו' וכל מה שאמרנו וכו' הוצרך לכתוב זה כאן דמשום דהשתא קאמרינן דבברי' לכ"ע אפילו לרבי יוחנן דקי"ל הלכה כוותיה בכל דוכתין ס"ל אסור להתרפאות מהן אפי' בדבר שאין בו סכנה וא"כ קשה על מה סומכין עתה להקיז דם מהן לכך קאמר וכל מה שאמרנו וכו' ועל זה אנו סומכין וכו' וק"ל :

דף כח ע"א תום' ד"ה מכה של חלל פ"ה שכנגד חלל הגוף ובירושלמי מפרש כל שהוא מן החלל ולפנים ר"ל שכנגד החלל משמע אפילו היכי שהמכה מבחוץ אלא שהיא כנגד החלל מחללין עליה השבת אבל מלשון הירושלמי משמע דוקא היכא שהמכה היא בחלל הגוף ולפנים ממש : ע"ב ד"ה שוריינ' דעינא בליבא תלו וכו' לשון התום' מגומגם ונ"ל שהספר חסר ובאובנתא דלבא הוא פירוש אחר שפירשו התום' דלא כרש"י וכצ"ל פ"ה מאור עינים תלוי בפרפשי הלב ולי נראה באובנתא דלבא וכו' :

דף כט ע"א ד"ה המסתפר מעובד כוכבים וכו' תימה של בית ר"ג שהיו רואין במראה וכו' הלשון מגומגם ול"נ דכן צ"ל תניא בתוספתא [כו'] לפי שאינן חשודין על שפיכות דמים של בית ר"ג התירו שיהיו רואין במראה מפני שהיו קרובין למלכות פי' אף מן העובד כוכבים וכו' תימה דמשמע שאסור לאיש לראות במראה והתימה הוא דמשום מאי יהא אסור ואם אסור הוא א"כ מפני מה התירו להסתפר מן עובד כוכבים ולראות במראה ומתרץ ונראה שהטעם הוא וכו' עד ומיהו אינו אסור כ"א להתנאות וכו' ובזה מתורץ הכל : ע"ב ד"ה אתיא שם שם מעגלה ערופה וכו' דרבא יליף דלא מיתסר בהזמנה וכו' כצ"ל וי"ל דהתם משמשים ממשמשים וכו' . ר"ל דלעולם מת גופיה מסתבר טפי למילף מעגלה ערופה ולא מעבודת כוכבים אליבא דכ"ע כדאמר התם לאביי דמידי דאורחיה ממידי דאורחיה ילפינן לאפוקי עבודת כוכבים דלאו אורחא הוא לישראל אלא דהתם הוי משמשי מסתבר ליה לרבא למילף מעבודת כוכבים דהוי נמי משמשי דמשמשי ממשמשי עדיף טפי למילף אבל הכא דאיירי במת גופיה אפילו רבא מודה דילפינן מעגלה ערופה :

דף לא ע"א ד"ה דאמר רב הלכה כרבי אליעזר וכו' והיא דרבה בר רב הונא דחתך לה לבשרא אתלת קרנתא וכו' . לשון התום' מגומגם ועיין בפ' ג"ה דף צ"ה דפריך לרב דאמר בשר שנתעלם מן העין אסור ורב היכי אכיל בישרא וכו' ומשני בציירי והתיפי אי נמי בסימנא כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא : בא"ד וקשה קצת לפירוש ר"ת וכו' ורב אשי לעיל הזכיר חומץ ביד עובד כוכבים וכו' . גם היה יכול להקשות דאי רב אשי לעיל איירי בישראל חשוד מה שייך לחלק בין חומץ ליין דמנ"מ בחומץ שאינו ראוי לנסך כיון דישראל הוא דדוחק לומר דישראל חשוד לנסך לעבודת כוכבים דההוא מומר לעבודת כוכבים מקרי : ד"ה ותרוייהו כרבנן וא"ת אימא דר' יוחנן סבר כר"א וכו' . יש לתמוה אי ר"א מצריך חותם בתוך חותם א"כ איך יתורץ הא דפריך לעיל והא תנן המפקיד פירותיו וכו' ומשני כגון שייחד קרן זוית וכו' עד הא ר"א הא רבנן וצריך ליישב בדוחק דנימא דהא דמשני כגון שייחד לו קרן זוית ר"ל והוי מפתח וחותם ופריך א"כ בשתיה נמי לשתרי וכו' ומשני הא ר"א דמתיר בחותם בתוך חותם בשתיה והא רבנן דאפילו בחותם בתוך חותם אינו מותר בשתיה וק"ל : ע"ב ד"ה רב נחמן אמר משום גילוי וא"ת למ"ד משום גילוי מ"מ לא תני לה במתני' וכו' . וליכא למימר דבימי התנא עדיין לא גזרו על השכר דתקשה לך דהכל טעמא מאי כיון דגבי שכר שייכא גזירה דגילוי כמו גבי גבינות שגזרו על הגבינות משום גילוי ה"ל אז נמי לגזור על השכר :

דף לב ע"א גמ' מיתיבי הדרדורים של עובדי כוכבים וכו' עד משום ר' יהושע בן קופסאי אסור לעשות מהן שמיחין לחמור והא הכא דרוצה בקיומו ע"י ד"א וקתני דאסור וכו'. מקשין העולם מאי פריך דלמא איהו ס"ל כת"ק דמתיר לגמרי בהנאה אפילו היין וכ"ש לפירוש התום' דרשב"ג משום ר' יהושע קאמר ליה וליה לא ס"ל אלא ס"ל כעדותו של שמעון בן גודא א"כ מאי פריך המקשה ועוד דלסתייע מר' מאיר ורבנן דמתניתין דלתרוייהו לא אסרי קנקנים לפי' קמא דהתום' דשמעתין אבל לדידי לא קשיא מידי (דר"מ) [דר"א] ור' יוחנן הכי פליגי דמאן דאוסר רוצה בקיומו ע"י ד"א ה"ק דכל דבר שאסור בהנאה לכל (מ"ד דאית ליה דאסור) הוא אסור בכל אופן אפילו ברוצה בקיומו ע"י ד"א ומאן דשרי ס"ל דכל מקום שאסרו לא אסרו רוצה בקיומו ע"י ד"א והשתא פריך שפיר מרשב"ג דאמר משום רבי יהושע בן קופסאי דאסור לעשות מהן שמיחין ש"מ דכל מקום שאסרי בהנאה אסור אפילו ברוצה בקיומו ע"י ד"א ולא קשיא מת"ק דלא אסרו הקנקנים והנודות כלל בהנאה דהא אפילו היין הכנוס בהן לא אסרו בהנאה וכ"ש לעדותו דשמעון בן גודא דמותר אפילו בשתיה ולא קשיא נמי מר' מאיר ורבנן דמתניתין דאינהו לא אסרי כלל הנודות בהנאה אבל מאן דאסר אסר אפילו רוצה בקיומו ע"י ד"א אלא שלפי זה צריך ליישב קצת הא דקאמר ולטעמיך קנקנים של עובדי כוכבים ליתסרו וכו' דאם ס"ל כרבנן דמתניתין (פריך) דשרו קנקנים לא פריך מידי לפי

ולמאן דאסר מ"ש כו' אבל לפי מה שכתבו ליישב הגירסא ודאי אפילו מאן דאוסר אינו אוסר בכל רוצה בקיומו וכמ"ש בשר"ת מדקאמר התם ניחא כו' והו"ק: בד"ה אבל בנו מודי ליה כו' ר"ג דיבנה שהוא זקינו של רבי כנ"ל: **ע"ב** גמרא בשליכה אסור דאזיל ומודה כו' בחדה אסור כיון דאביק בה כו' כנ"ל: **תום'** בד"ה דלא כר"א כו' שאין לבובין אין נשחטין כו' ונחיר' לא והכא גבי כו' עכ"ל כנ"ל: **בד"ה** כך היא גירסת כו' דאילו במכניסן אפילו בפעם אחד גזרו כו' ומה בין זה לזה אלו קנקנים מכניסן כו' עכ"ל אע"ג דר"ש מפליג בין נודות לקנקנים הביאו התוספות ראיה מקנקנים אגודות דלענין מכניסן לקיום דגזרו בה רבנן לפי שעה אטו זמן מרובה אין סברא לפלוגי בין נודות לקנקנים וק"ל:

דף לג באה"ד ושותין נמי אסורין ואפילו נראין הדסים כי שמא נתן כו' עכ"ל ומתסר תרי טעמי חדא משום שהיין נבלע בזפת ועוד דכל שמכניסו כו' עיין ברא"ש: **באה"ד** מנא ליה לתלמודא בסמוך דציר שורף ליין שמותר כו' עכ"ל כנ"ל: **ע"ב** בד"ה כלי נתר כו' וזה אינו אותו דפ"ק דשבת כו' עכ"ל לא ידענא מהיכא משמע להו דזה אינו אותו דפ"ק דשבת כו' דהא שפיר איכא למימר דנהי דהכא לענין איסורא אינן שוין דכלי חרס מותר ע"י עירוי וכלי נתר לא מהני בו עירוי משום דמצריף ובולע טובא מ"מ לענין טומאה ודאי דזה וזה שוין דכלי חרס נמי אין לו טהרה במקוה ויש לפרש בדוחק דמשמע להו דכלי נתר דהכא דמפרש ליה כלי מחופרת של צריף שהוא ממיני מתכות כמו מצרף נחושת דפרק המדיר וא"כ יועיל בו טהרה במקוה כשאר כלי מתכות (כו') ובפ"ק דשבת קאמר דטומאתן שוה דמשמע דלא יועיל בו טהרה במקוה וע"כ אינו ממיני מתכות אלא מקרקע כפירוש רש"י שם ודו"ק: **בד"ה** קוניא כו' וע"ק מי גרע חיפוי וכו' הכא כיון שאין בו אלא חיפוי על החרס בלע כו' עכ"ל ובחיפוי אבר לא ניחא להו למימר הכי אלא כיון דהחרס לא בלע ע"י חיפוי נמי לא בלע מה שאין כן בחיפוי זכוכית על החרס כיון שהוא מינו שתחלת ברייתו מן החול בלע שפיר ודו"ק:

דף לד בד"ה מתענין לשעות כו' והא דפריך בפ"ק דתענית כו' עד שאבא לביתי ולא קתני כו' עכ"ל הרא"ש כתב דהירושלמי חולק על הבבלי אבל מדבריהם אלו נראה שבאו להשוות הירושלמי והבבלי וא"כ הוא הו"ל ליישב ג"כ הא דמייתי התום' לעיל דקאמרינן הא דאמרת מתענין לשעות הוא שלא טעם כלום כל אותו יום דזה נראה כסותר הירושלמי ואפשר שהתום' לא באו ליישב אלא דלא תיקשי ר' יוחנן דבבלי אדר' יוחנן דירושלמי והרא"ש כתב בשם אבי העזרי שהוא מדחק מאד להשוות הירושלמי והבבלי ע"ש: **ע"ב** גמרא א"ל הרמינך שעתך באומר כו' כנ"ל: **תום'** בד"ה אכטא דטייעי כך כו' ואינו נראה כי לא מצינו שום כלי שלא יהא ניתר בעירוי כו' עכ"ל צ"ע מהיכא משמע להו דהך אכטא דטייעי אינו ניתר בעירוי אי משום דנקט הך שריותא דבתר י"ב ירחי שתא דמשמע להו דוקא א"כ אמאי לא תקשי להו לעיל מיניה הכי גבי גולפי ועוד דבקנקנים נקט נמי הך שריותא דבתר י"ב ירחי שתא ובהדיא קתני לה לעיל דניתר נמי בעירוי ויש ליישב בדוחק ודו"ק: **בד"ה** מורייס אומן כו' והוא מורייס דלקמן דאתא בארבא של אומן הוי כו' עכ"ל לפי מה שפרש"י דמורייס אומן שרי פ"א וב' משום דמקלקל ליה חמרא לכאורה דבריהם תמוהים דהיאך מלאו ידיהו ורגליהו לאוקמא שהוא מורייס בשל אומן בפעם אחד וב' דא"כ למה עבד השתא נטירה בהדה הא ודאי דאומן לא רמי חמרא בפעם ראשון וב' משום דמקלקל ליה [ועד האידנא נמי ל"ל טעמא דקאמר משום שהיין ביוקר בעטו הא בלאו הכי נמי לא רמי ביה חמרא משום קלקול ומאי הוה ניחא לן לאוקמא במורייס של ב"ב דהשתא היין בזול עביד נטירה דרמי חמרא ולא חש לקלקול ועד האידנא ליכא למיחש כיון דהיין ביוקר וכן מלינן לאוקמא בשל אומן ובפעם שלישי ונראה שהתוספות אינן מפרשים כפרש"י דבפעם ראשון וב' מקלקל ליה חמרא אלא דלא בעי חמרא שהוא טוב בלא חמרא כמו בחמרא וכן משמע ליסנא דהתלמודא לא צריך למירמי בהו חמרא מכאן ואילך דהיינו בפעם שלישי רמו בהו חמרא דיותר טוב הוא בחמרא והשתא ניחא דארבא של אומן הוי מפעם ראשון וב' ואפילו הכי אותיב נטירה בהדה כיון דהיין יותר בזול בעטו הוי רמי ביה חמרא ועד האידנא כיון דלא צריך למירמי ביה חמרא ודאי דלא רמי ביה כיון דהיין ביוקר אבל בפעם ג' רמי ביה חמרא אע"ג דהוא ביוקר כיון דיותר טוב הוא ביין וכן במורייס של בעלי בתים נמי לא מצי איירי שהוא פועה דבפעם ראשון ושני נמי צריך לחמרא שהוא יותר טוב בודאי דאית חמרא אפילו הוא ביוקר והדברים ברורים למבין ליישב דברי התוספות וק"ל: **בד"ה** לא אמרת רוב כו' וי"ל דשאני הכא דלאחר שחיטה איתרע ליה חזקה דהנך כו' עכ"ל כנ"ל ומשום דמייתי מהתם כגון שילתא מגילה משום דאיכא רישותא שילתא מעוברת כו' היינו נמי דהכא איתרע ליה חזקה דלשוק וכ"ה בהדיא שם בתוספות ע"ש וק"ל: **באה"ד** אבל כאן כיון שמיעוט הקיבות אסורות כו' עכ"ל ופירוש מיעוט הקיבות אסורות היינו רוב העגלים השחוטים לעבודת כוכבים שהוא מיעוט לגבי רוב בהמות שאין נשחטין לעבודת כוכבים ובהא אפשר דמודי ר' יהושע דאיתרע ליה חזקה ולגבי נבילות דשאר מקומות שכתבו התוספות לקמן בפשיטות דר' יהושע לא חייש למיעוט היינו [משום] דליכא שם רוב עגלים נשחטים לעבודת כוכבים והוי מיעוטא דמיעוטא ולא איתרע ליה חזקה והו"ק היטב:

דף לה גמרא דליתא לאיסורא בעיניה אמרי כו' רב נחמן בר יצחק אמר כו' כנ"ל: תום' ד"ה משום ניקור וכו' יותר ממים ושכר למאן דאית כו' דשייך בהו כו' עכ"ל דבריהם תמוהים דבמים ליכא פלוגתא התם כלל אלא דלכ"ע יש בו משום גילוי ובשכר לא הוזכר שם פלוגתא כלל אבל לעיל בפרקין פליגי אמוראי בשכר אי גזרו בו משום גילוי וכבר תירצו התוספות שם למאן דאית ליה נמי הכא בנבילות משום גילוי לא פסיקא ליה בשכר למיתני משום איסור גילוי ע"ש וע"כ נ"ל להגיה בתוספות דכנ"ל יותר ממים ודבש למאן כו' דשייך ביה גילוי כו' והשתא ממים קשיא להו לכ"ע למה לא אסרו לשתות מים מעובד כוכבים משום גילוי ומדבש קשיא להו למאן דאית ליה התם בהאי שרפית דשייך ביה גילוי וק"ל: **בד"ה** לפי שאי אפשר בלא כו' ויעמיד אר"ש בר רב יצחק מפני ארס הנתון בין הנקבים ופי' ויעמיד ויבשנה ומשני כו' כפירוש הר"א דקאי אחלב עובד כוכבים והכי פריך כו' עכ"ל כנ"ל ופי' לדבריהם קושיא ראשונה היא חלב העובד כוכבים למה כו' וקושיא שניה היא ויעמיד אר"ש כו' ור"ל ויעמיד ויבשנה וקאי אגבינה דהשתרי דנסקול מיניה קלי ונקוס וארס אינו מניח בו להעמיד והכא קשיא להו דליתא דלא מצינו כו' וק"ל: **בד"ה** הדא קתני כו' כדפריך לעיל שלא כפרש"י שהרי כו' עכ"ל כנ"ל: **ע"ב** גמרא לא השתעו מגיה דאיתו כו' כנ"ל ועיין הפירוש בפירוש הר"ן: **תום'** ד"ה לגבינה איכא כו' לטעמו ליכא למיחש כו' עכ"ל כנ"ל:

ח"א דף לה ע"א מאי דודיך וגו' כי אתא: דימי וכו' י"ל בזה למאי דמסיק בגמרא דמריפיה דהאי קרא קאמר ליה ישקני מנשיקות פיהו וגו' נמה שהשיאו לדבר אחר ושייליה נמי בסיפיה דקרא היאך את קורא כי טובים דודיך וגו' גם י"ל למאי דמסיק בגמרא פירושא דהאי קרא ערבים עלי דברי דודיך דהיינו דברי סופרים יותר מיינה ועיקר של תורה הרי שפיר השיב לו מהאי קרא דיש להחזיק בהאי גזירת גבינה שגזרו רבנן שלה יותר מיינה ועיקר התורה ויש ליישב בזה דודאי השיב לו כן מהאי קרא כמ"ש ודקאמר שהשיאו לדבר אחר היינו שלא השיב לו טעם גזרה א ודקאמר מ"מ האי קרא דשייליה וכו' ומסיק משום רישיה דקרא ר"ל מ"מ מהאי קרא דכמה קראי איכא דיותר מפורשים בזה כההיא דפ' עושין פסין דדריש רבא מאי דכתיב ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים וגו' בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה כו' ומשני דלהכי שייליה מהאי קרא משום רישיה דהאי קרא ישמעאל אחי מתוק שפתותיך כו' שלא יבקש ממנו פה טעם הגזרה אך שי"ל עוד בזה לפי גרסת הילקוט בגמרא ונשייליה להאי קרא דשייליה פשטיה דקרא במאי כתיב כי אתא רב דימי וכו' דמשמע דר' יהושע דריש ליה להאי קרא כי טובים דודיך מיין וגו' בדרך דרשה אחרת גם פרש"י דחוק בזה שאלו דודיך לשון זכר או לשון נקבה דהא לענין זכר ונקבה שוים הם גם דמייתי לריח שמניך טובים סיפיה דקרא עלמות אהבוך ה"ל לאתויי לפרש"י ונראה שרמז לו בהאי קרא על שלשה איסורים שמוזכרים במתניתין דהכא והוא איסור יין דאיסורו מדאורייתא ואיסור בהנאה ואיסור חלב וגבינה דאינו אלא גזרה דרבנן ומותר בהנאה ואיסור שמן נמי אינו רק מדרבנן ומותר בהנאה וזה שהשיאו לדבר אחר ולא גלה לו טעם הגזרה אך רמז לו שיש להחזיק בגזרה ולפי שדרך חסר כתיב שאלו היאך אתה קורא דודיך מלשון דודים כפי המקרא או דדיך מלשון דד כפי המסורת וא"ל פשטיה דקרא דודיך לשון דודים וא"ל אין הדבר כן שהרי חבירו בגזרה דרבנן מלמד עליו לריח שמניך וגו' דאיירי בגזרת שמן ש"מ קרי ביה דדיך כפי המסורת והוא גזרת חלב וגבינה הבאים מן הדד וקאמר קרא כי טובים דדיך שהוא יותר מיין שהוא אסור מן התורה וכן לריח שמניך שהיא גזרת שמן טובים וערבים יותר כו' והשתא שפיר קאמר תלמודא פשטיה דקרא כפירוש המקרא דהיינו מלשון דודים כמו שהבין ר' ישמעאל במאי כתיב כו': **ע"ב** למה ת"ח דומה וכו' · לכאורה לפי הדמיון הת"ח דומה

מהר"ם

מה שכתבתי אלא שיש ליישב דה"ק ולמעמיד קנקנים של עובדי כוכבים וכו' ר"ל דמדנקט רשב"ג משום רבי יהושע קיפסאי נודות משמע אבל בקנקנים מודה דמותר למיזבנן דלא אסור אלא נודות דראוין לעשות מהן שטיחין דאל"כ למה נקט נודות ושטיחין וק"ל ולפירוש התוס' משמע דלא גרים ליה כלל ולפי שיטה זו יתיישב הרבה קושיות בתוס' שבעמוד כאשר מבואר מעצמו: **תום'** ד"ה ומאוצר וכו' דהא אמרינן לקמן דשרי למרמי חמרא וכו' נ"ל דתיבת חמרא הוא ט"ס וצריך למוחקה: ד"ה והא הכא דרוצה בקיומו ע"י ד"א וכו' ומיהו יש ליישב הגירסא וה"פ למאן דאסר כ"כ בחרס הדרייני וכו' ר"ל דלא פריך מה דלא אסרו בקנקנים רוצה בקיומו ע"י ד"א דזה לא קשיא כלל דמאן דאסר ה"ק כל מקום שאסרו בהנאה אסור אפילו ברוצה בקיומו ע"י ד"א אבל בקנקנים לא אסרו כלל בהנאה דהא אפילו היין שהכנים בתוכו אינו אסור בהנאה לרבנן אלא הכי פריך דהכל טעמא מאי דמ"ש דבחרס הדרייני החמירו כל כך ואסרו אפילו ברוצה בקיומו ע"י ד"א ובקנקנים לא אסרו כלל בהנאה ומפני מה רחקו החכמים מדתם כל כך ומשני מפני שהרבים עצמן ג"כ רחוקין זה מזה דהתם איתיה לאסוריה בעיניה וכו' והכא גבי קנקנים ליתיה לאיסוריה בעיניה ולכך לא החמירו לאסור הקנקנים בהנאה כלל אבל לעולם בשאר הדברים כגון קרירות חמץ בפסח וכיוצא בכל מקום שאסרו בהנאה אסור אפילו ברוצה בקיומו ע"י ד"א וק"ל כן נ"ל: **ע"ב** ד"ה עובד כוכבים ההולך לתרפות תנינא במתניתין והפסיק באמצע הדברים האסורים בהנאה וכו' כצ"ל ור"ל דיש דלא גרסי במתניתין עובד כוכבים ההולך לתרפות משום דאינו מענין דמתניתין דאיירי בדברים האסורים בהנאה לכך קאמרי התוס' דשפיר גרסינן ליה במתניתין והא דהפסיק ותנא ליה בין הדברים האסורים בהנאה משום דדמי לבשר הנכנס דהוי נמי בדוגמא זה: **ד"ה** דלא כרבי אליעזר וכו' דמשמע הא שאין לבובין אין נשחטין לעבודת כוכבים וכו' כצ"ל:

דף לג ע"א סוף ד"ה כך היא גירסת הספרים וכו' ועוד קשה מנא ליה לגמרא בסמוך דציר שורף לענין שמותר לכנוס בו יין אחריו כצ"ל: **ע"ב גמ'** אמר רב פפי הני כלי פתותא דבי מיכסי וכו' כצ"ל והא דכ' בשכשוך כתב הרא"ש משום דקים להו דלא בלעי טובא דאי אין מכניסי לקיום פשיטא דהכשרו בשכשוך ואמאי איצטריך למימר כיון דלא בלעי טובא ע"ש: **תום'** ד"ה כמו פרש"י כוסות וכו' שלישי מותר פירוש דאז ודאי בהדחה שלישית נפלט הכל וכו' נפלט לאו דוקא אלא ר"ל הזוהמא שמבחוץ הוסר הכל: **ד"ה** קוני' וכו' ועוד קשה מי גרע חפוי אבר מאם היה כולו ממנו וכו' ר"ל דמסוגיא דשמעתין משמע דמאני קוני' לא בלעי כל כך כמו שאר כלים ועל זה מקשה וכי גרע וכו' ר"ל דאם היה הכלי כולו אבר פשיטא לן שהיה בולע ונאסר ובשביל שהאבר מחופה על חרס נימא דגרע ולא בלע לכך פיר"ת דהוה היתוך וזכוכית והשתא א"ש דאם היה כולו זכוכית לא הוי בלע והשתא שהוי' מחופה חרס בלע מפי:

דף לד ע"א ד"ה שאינו מוציא מידי דופנו וכו' וא"ת כיון דחשיב כלי אחר א"כ תנור וכירים יותץ דאמר רחמנא ל"ל וכו'. פירוש כשנטמא אפילו תנור וכירים של חולין בכל מקום אמרה תורה יותץ לפי שאין לו טהרה במקוה ליטהר ע"י חורת כבשן כיון דחשוב ככלי אחר א"כ נתבטלה ממנו הטומאה: **ד"ה** מתענין לשעות וכו' ואין לפרש דשמואל אמר למילתיה לענין תפלת תענית אבל לענין תענית אפילו קבל וכו' ר"ל וכ"ש אפילו לא קבליה דעלתה לו תענית: ד"ה במה שמש משה וכו' דמצינן למימר דהוראת שעה היתה וכו' ואין להקשות נימא נמי דמשה שמש בשמנה בגדי כהונה והיתה נ"כ הוראת שעה דלא שייך לומר כן משום שהרי לא מצינו שהורה לו השי"ת שישתמש בשמנה בגדי כהונה וק"ל: **ע"ב גמ'** פעם ראשון ושני מותר רש"י פירש דפעם ראשון ושני מקלקל ליה חמרא ולדידיה אין מערבין בו היין כדי לתקנו אלא כדי להוסיף על המדה דומיא דחילק דקתני בהדיא אלא שהאומן כיון שהוא בקי ויודע שבפעם ראשון ושני היין הוא מקלקלו לא עריב ביה ולפי זה בין בשל בעל בית דאסור אפילו בפעם ראשון ובין בשל אומן דאסור בפעם שלישי אינו אסור אלא במקום שהיין בזול אבל במקום שהיין ביוקר אינו אסור בשום אופן אבל לישנא דגמרא דקאמר מ"מ פעם ראשון ושני דנפיש שומניה לא צריך למרמי ביה חמרא וכו' הוא דחוק לפירוש רש"י: **אבל** בדברי פי"ד סימן קי"ד מבואר בדבריו שנותנין היין לתוכו כדי לתקנו ובפעם הג' לא מיתקן וזולת יין ולכך אסור בכל ענין אפילו בשל אומן ואפילו במקום שהיין ביוקר ובפעם ראשון ושני לא צריך לתקנו דנפיש שומנייהו הלכך בשל אומן מותר ודוקא במקום שהיין ביוקר אבל במקום שהיין בזול אף בשל אומן אסור ובשל בעלי בתים אפילו בפעם ראשון ושני ואפילו במקום היוקר אסור ולפי זה צ"ל דההיא עובדא דלקמן בסמוך בההוא עובדא דאתא המורייס בארבא והתיר מטעם דאמר קיסטא דמורייס בלומי קיסטא דחמרא בד' לומי צריך לומר דאיירי דווקא בשל אומן והיה ניכר שהיה מפעם ראשון ושני' ע"ש בטור י"ד: **תום'** ד"ה אכטא דטייעי וכו' ור"ת גרים אבטא לשון אבטיח כצ"ל ואינו נראה כי לא מצינו שום כלי שלא יהא ניתר בעירוי וכו' נראה דהתום' ס"ל דלפירושו של ר"ת מ"ש דנקיט גמרא דהנודות עשויות מאבטיח ע"כ לאשמועינן דכיון דעשויה מדבר אוכל אין לו שום הכשר שהוא ניתר בו אלא שיהוי י"ב חודש דוקא כמו הני דורדיא של עובדי כוכבים או התרצנים והזגים לכן כתבו התוס' על זה ואינו נראה כי לא מצינו וכו' ודו"ק: **ד"ה** מורייס אומן וכו' והא דפליגי רבי מאיר ורבנן וכו' מדברי התום' נראה שהם מפרשים סוגיא דשמעתין כפרש"י ודלא כפירושו של הטור י"ד מדמוקי מתני' אחר פעם ראשון ושני אי איירי בשל אומן דאילו לפי סברת הטי"ד שכתבתי הוה ליה לאוקמיה מתניתין אפילו בשל אומן ואפילו בפעם ראשון ושני ובמקום שהיין בזול דאסור בכל ענין וא"כ הא דמסיימי התום' וההוא מורייס דלקמן וכו' צריך להגיה כן של אומן הוה והיה ניכר שלא היה מפעם ראשון ושני והא דפליגי ר"מ ורבנן במתניתין וכו' א"כ מיירי אחר פעם ראשון ושני וכו' פי' ואיירי בשל אומן והוא ניכר וכו' משום דאי לא היה ניכר שהוא לאחר פעם ראשון ושני לא הוה מסתבר לאסור מספק כיון דבשל אומן איירי וההוא מורייס דלקמן וכו' של אומן היה וכו' ר"ל אם נעמידו בשל אומן צריך לומר שהיה ניכר שלא היה הפעם ראשון ושני לכך כשבא למקום שהיין בזול העמיד עליו שומרים שלא יערבו בו יין וה"ת דמצי לאוקמי אפילו בשל פעם ראשון ושני ובשל בעלי בתים דו"ק נ"ל: **ד"ה** מפני שמעמידין אותן בקיבת עגלי עבודת כוכבים ונראה דר' יהושע לא היה מכוין כי אם לדחותו דהא רבי יהושע לא חייש למיעוטא וכו' ואע"ג דלעיל כתבו התוס' דאפילו לרבי יהושע דלא חייש התם אסר לרווחא דמילתא כתבו כן דאפילו איכא מאן דס"ל בהך דהתם כרבי יהושע אבל קושטא דמילתא דרבי יהושע לא חייש למיעוטא כלל:

דף לה ע"א ד"ה מאי שנא וכו' מה הפנימה הזאת וכו' בירושלמי שלנו גורס שם מה הסימא הזאת וכו': **ד"ה** משום ניקור וכו' וא"ת מפני מה אסרו משום גילוי יותר ממים ודבש וכו' כצ"ל ועי' פרק אלו טריפות דף מ"ם: **ד"ה** לפי שא"א וכו' ויעמיד א"ר שמואל בר יצחק מפני ארס הניתן בין הנקבים פי' ויעמיד ויבשנה וכו' כצ"ל וקושיא שניה וכו'. ר"ל הא דפריך ויעמיד ויבשנה לא קאי אחלב אלא אגבינות אבל אין לפרש כפירוש הר"ר אלחנן דקאי אחלב והכי פריך וכו' כצ"ל: **ד"ה** הרא קתני וכו' תימה לפי מה שפירש ר"ת וכו' שאותו שהוא קרוש לא נאסר מעולם וכו' צ"ע כדברי התוס' הללו דשם פ' כל הבשר דף קט"ז בתוס' ד"ה הכי גרסינן ברוב ספרים משמע שם דאפילו למשנה אחרונה אסור חלב הצלול מכלל דלמשנה ראשונה דהיינו קודם חזרה אסור אפילו הקרוש וע"ש: **באה"ד** וליכא למיחש נמי משום עירוב חלב טמא כדפרישית לעיל וכו' הלשון מגומגם וכוונתו כדפרישית לעיל בפירוש רש"י דכיון דאינו עומד ליכא למיחש לעובד כוכבים שיפה לערב בו חלב טמא: **ע"ב** ד"ה מכלל דאיכא למ"ד דשרי וכו' וכהאי גונא במנא דעובד כוכבים וכו' פירוש אם אוכל ישראל בכלי דעובד כוכבים שנבלע בהן טעם פיתו: **ד"ה** וליפתן פ"ה פליפתן ונראה שאותה פליטה באה מכח השמן שהוריקו וכו' כדאמרינן לקמן. מהראיה שהביאו התוס' מהא דבפרק בתרא נראה דר"ל שהשמן כשמריקין אותו תוך איזה כלי אותו העירוי מפליט מה שנבלע בו ואם כן ה"נ לשמואל שאוסר השמן מטעם פליטת הכלי ר"ל נמי שמתוך שעירו והוריקו השמן לתוך הכלי האסור נפלט ממנו האיסור לתוך השמן וא"כ לשון התוספות שלפנינו שכתוב שהוריקו מכלי האיסור אינו מיושב לפ"ז והיה נראה להגיה שהוריקו לכלי האיסור ודו"ק ומה שהכריחו התוס' לפרש כן משום דתקשה לשמואל דמפני מה אסרו השמן יותר מכל יתר הדברים ועוד

קשה

לשמן הטוב שבצלוחית ולא ה"ל דומה לצלוחית וי"ל שדימה גוף הת"ח לצלוחית והשכל שבו שהוא כח הנשמה לשמן הטוב הדולק בו כמ"ש נר אלהים נשמת אדם וקאמר שאל תחשוב להחזיק תורתך בעצמך שלא ללמדה לאחרים ושתהא אתה נקרא ת"ח ולא אחר דאדרבה קח לך המשל מהצלוחית של פלייטון כשהוא מריק שמנו לכלי אחר אף הוא ריחו נודף שהוא נתבשם בשמן שהיה בו כבר הכי אם הוא אינו מריק שמנו נשאר הוא מכוסה ואין ריחו של צלוחית נודף כך הוא ת"ח אם הוא מריק תורתו ומלמדה לאחרים ריחו נודף ומוסיף בחכמה וכשהוא מכסה תורתו ומחזיק תורתו לעצמו אין מוסיף בחכמה והיא קאמר . ולא עוד אלא דברים שמכוסים ממנו מתגלים לו . ע"י שמלמדה לאחרים כדאמרינן (תענית ז' מכות י') הרבה למדתי מרבותי ויותר מחברי ויותר מתלמידי והתוספות פירשו בענין אחר ע"ש. וקאמר ולא עוד אלא וכו' · ע"פ מ"ש בפרק ר"ע אריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה וכו' עד מיד כל אחד ואחד נעשה אוהבו ומסר לו דבר שנאמר לקחת מתנות וגו' ואף המלאך המות מסר לו דבר שנאמר ויתן את הקטרת וגו' הוא שאמר הכא שמי שזכה וזיכה את הרבים כמדתו של משה רבינו ע"ה זוכה גם הוא שאף דברים המכוסין מתגלין לו על ידי מלאכי השרת כמו שנתגלו למשה ואף מלאך המות נעשה אוהבו כמו למרע"ה כמ"ש · וקאמר ולא עוד אלא שנוחל שני וכו' · שמצינו בענין זה בסמוך לו בפרקי אבות באברהם שזכה וזיכה את הרבים כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן ועל ידי כך נוחל הוא ותלמידיו שני עולמות גם זה מתלמודו שמריק תורתו וזיכה אותה לאחרים ראוי לנחול שני עולמות ודריש מעלמות ג' דרשות דמדלא כתיב על מות בשתי תיבות ע"כ דיש למדרש ביה עוד דרשה אחרינא ומדלא כתיב עולמות בוי"ו אחר העי"ן ע"כ דיש למדרש ביה עוד דרשה אחרינא ומדלא כתיב עלומות בוי"ו אחר הלמ"ד ע"כ דיש למדרש ביה עוד דרשה אחרינא וק"ל :

דף לז גמרא לבטל דברי ב"ד חבירו כו' כצ"ל : תוס' בד"ה בשלמא למאן דאמר כו' תלמידי שמאי והלל כו' בעלמא נותן טעם לפגם מותר וכן ט' וכן בכל התלמוד היכא דכתיב שמאי והלל צ"ל תלמידי שמאי והלל וק"ל : בד"ה והא תנן אין ב"ד יכול כו' תימה כו' והיכי דמי אי פשטה תקנת פרוזבול אפילו היה גדול כו' עכ"ל לפום מה שהבינו התוס' השתא דאמר רב משרשיא מה טעם כו' הכל מדברי המקשה והתירוץ מתחיל משמן לא פשט כו' משמע להו הא דקאמר בכל יכול לבטל כו' חוץ מי"ח דבר כו' לאו דוקא דאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ דלפי הטעם דקאמר רב משרשיא הואיל ופשט איסורן ה"ה בכל דבר דפשט איסורו אפילו היה גדול אינו יכול לבטלו כדקאמר אפילו יבא אליה כו' ויש לדקדק בדבריהם למה להו לאתויי הך דפרוזבול אהך מתניתין גופה דמייתינן הכא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול הימנו כו' יש לתמוה כך דהיכי דמי אי איירי בדבר דפשט איסורו אפילו היה גדול אינו יכול לבטלו ואי לא פשט צ"ל אלא א"כ גדול הימנו כו' אפילו קטן נמי יכול לבטלו כמו ר' יהודה נשיאה ויש ליישב משום דאסיק להו אדעתייהו לתרץ תמיהתם דמעיקרא כמ"ש וי"ל דהכי נמי מטעם דלא פשט גזירה כו' מש"ה שמטו תמיהתם אפרוזבול דהשתא תיקשי להו אתירוצם כמו שהקשו מ"מ קשה דדבר הימנה הוא היאך לא פשט מאחר כו' ודו"ק: **ע"ב** בד"ה אי איכא הגוי כולו אין אי לא לא פירוש כו' עכ"ל כצ"ל : **בד"ה** כי יסיר כו' ולר"ש דאסר פירוש כו' עכ"ל כן הוא בנוסחות התוספות הישנות ופירוש לדבריהם דאילו שאר עובדי כוכבים והאי לכ"ע שרי בגירותן ואי הוה קאי כי יסיר גו' אלא תתחתן א"כ לר"ש דאסר מכי יסיר לרבות שאר עובדי כוכבים בגירותן דלא תתחתן בגירות איירי כמ"ש לעיל ור"ל פירוש רשב"ם דכל זה מפרשב"ם ואחר כך כתבו מלתא באנפי נפשיה הך דר"ש לית כו' והיא גמרא ערוכה ס"פ האומר ובנוסח חדש בתוספות הגיהו ולר"ש דאמר פירש רשב"ם הך כו' לפי הג"ה זו יהיה ולר"ש דאמר פירוש כו' מילתא באנפי נפשיה ר"ל דפי' רשב"ם הך דר"ש לית כו' אבל הוא דחוק מה להם לפרשב"ם כיון דגמרא ערוכה היא ס"פ האומר ודו"ק : **בד"ה** משום נשג"ז כו' על העובדת כוכבים אינו לוקה ורבא כו' דמסתמא עובדת כוכבים זונה כו' שנבעלה מספיקא לא לקי כו' לרבא ומיהו לרבין גזרו כו' זונה ולרב דימי נשייהו לא כו' עכ"ל כצ"ל : **בא"ד** ואמר בפרק י' יוחסין דפליגי ראב"י ור"י ור"ש בגיורת לכהן כו' אבל בעובדת כוכבים כו' עכ"ל ק"ק מאי רגלמא להו להקשות מהך דפרק י' יוחסין טפי דהא איכא לדחויי נמי כמו שתירצו לעיל אהך דיבמות דבגיורת שאני דהשתא בת קיחה היא אבל בעובדת כוכבים דלית בה קיחה לית בה משום זונה ויש ליישב דמשמע להו כיון דלכל הני אסורי בגיורת אפילו פחותה מבת ג' דלא שייך בה זנות דאינה ראויה לביאה וע"כ הטעם לפי שבאה מן העובדי כוכבים דבטופים בזימה וא"כ אין סברא לומר דלא שייך זנות בעובדת כוכבים וכן נראה מדברי התוספות דפ' הבע"י ודו"ק :

דף לז גמרא העיד ר' יוסי בן יועזר איש צרידה על איל כו' כצ"ל: תוס' בד"ה ורבנן לית להו דר' יוסי פי' בני דורו שהיו חלוקין כו' עכ"ל ר"ל דלאו היינו רבנן דפליגי אדר' יוסי בפרק מי שמת דודאי בהנהו לא איצטריך ליה למימר דלית להו דר"י אבל הני רבנן דנקט היינו בני דורו של ר' יהודה הנשיא והיו חולקין עליו לית להו דר"י והא דכתבו דמ"מ ליכא למיפסק מדמשמע הכא דלית הלכתא כר' יהודה הנשיא דלא הודו לו כל סייעתו דה"נ דלית הלכה כר' יוסי דאיכא למימר דכי לית להו הכא היינו בע"פ כו' וק"ל: **ע"ב** בד"ה דיקרב בדיקרב כו' והא דאמר רבא לא תתלו כו' לאו משום דאית ליה טומאה כו' עכ"ל לדבריהם צ"ע דמהיכי תיסק אדעתין למימר דמש"ה קאמר רבא לא תתלו ביה בוקי סריקי ברב נחמן דמוקי לה בהכי משום דאית ליה טומאת חיבורין לאו דאורייתא הוא דמכ"ש הוא דאיכא לאוקמי הך דיוסי בן יועזר כדלעיל ולא איצטריך ליה לאוקמא בספק טומאה ברה"ר כו' ויש ליישב בדוחק ודו"ק :

דף לח בד"ה איכא בינייהו כו' ז"ל הדר דכל שאינו עולה על כו' עכ"ל כצ"ל וכל הך מלתא דאסר רשב"ל וא"ל ר"י אדמקטורך כו' ליתא בהך עובדא ע"ש : **בד"ה** דגים קטנים כו' ואם צלאן סומך כו' ול"ג עובד כוכבים כו' עכ"ל פירוש לדבריהם כיון דעד השתא נמי בצלאן עובד כוכבים ומליחת ישראל קמיירי מאי ואם צלאן עובד כוכבים ועוד כיון דרב אסי אשמועינן כבר דאין בו משום בישולי עובדי כוכבים ושרי לאכול אמאי לא מערבין ביה ואי משום דסד"א דבעי תבשיל וזה אינו קרוי בישול כיון דנאכל כבר מחמת מלחן ואשמועינן רב יוסף דאפ"ה מיקרי תבשיל הך רבותא ליכא נפקותא מידי בין צלאן עובד כוכבים בין צלאן ישראל אבל גבי כסא דהרסנא דמשום איסור בישול עובדי כוכבים נגעו ביה שפיר גרסינן ואי עבדינהו עובד כוכבים כו' וק"ל: **ע"ב** בד"ה אי משום גיעולי כו' מיהא מדבש כו' אין ראיה כו' עכ"ל ולעיל דף ל"ה בתוספות בד"ה בשלמא למ"ד זליפתן כו' הביאו ראיה מדבש ע"ש ולא אסקן אדעתייהו הך סברא דשאני דבש דפוגם אפילו בעין וק"ל :

דף לט בד"ה אמר רב חביב כו' דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל חמפ"ג אינו אלא תערובת כו' עכ"ל איסור חלב אינו ג"כ אלא משום תערובת מיהו הא דחי ליה תלמודא ומפיק חלב ועי"ל התיכות אך קשה בפת מאי איסור תערובת איכא הא איסורא הוא משום חתנות ויש ליישב דהכי איסורא בעיניה דקחשיב חביב הוי איסורא דאורייתא אבל איסורא דפת דאינו אלא איסור דרבנן משום חתנות לא הוה אלא כמו איסור תערובת וק"ל: **ע"ב** בד"ה התם קא בעי כו' לרבותא דהלל דאפילו כו' עכ"ל כצ"ל :

דף מ גמרא כסימני בילים כך סימני עוברי כו' כצ"ל : תוס' בד"ה כאן בפתוחות כו' ועוד קשה אי חיישינן כו' ובד"ה נמלאת כלבית פי' הכשר כלבית כו' ובד"ה אמר רבא כו' תמי ליה הוא קליפתיה כו' כצ"ל : **סליק פרק אין מעמידין**

כל הצלמים פרק שלישי

ע"ב בד"ה ובאנדרטי של כו' דכי דייק לה במלתיה (דר"י) [דר"ל] הא צלמין כו' מסיפא דתבנית כו' דההיא אתיא אפילו כרבנן כו' עכ"ל כצ"ל פירוש דמיירי בכפרים מיהו הך דיוקא דרישא הא צלמין עצמן אסורין קאמר וסתמא כר"מ ולא ניחא ליה לאוקמא בכפרים ואפילו כרבנן משום דגופא דמתניתין סברי צלמין מותרין ע"כ איירי בכ"מ אית לן למימר דהדיוקא מיניה הא צלמין עצמן אסורין איירי בכל מקום אך קשה ליישובו של רבי אלחנן דהכי [תקשי] לפרש"י דקתני מלא סברי צלמין מותרין ומלא אפילו בשוק משמע וא"כ מדיוקא דקאמר הא מלא צלמין עצמן אסורין אפילו בשוק ומיירי בלא כפרים דסתמא כר"מ קאמר ואפשר דר"ל דלקמן דמוקי לה סתמא כר"מ פליג אדר"י דהכא דמוקי לה דוקא בעומדין על פתח כו' ודו"ק :

ח"א דף מ ע"ב ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים וכו' · נראה לפרש לפי שהיה יין הזה שבא לרפואה שמור כ"כ ביד העובדי כוכבים שבעים שנה נתן למקום ברכה בלשון הזה ועי"ל לפי שבתחלה כשברא הקב"ה את האדם והניחו בג"ע לא השליט אותו בפירות ג"ע רק שיהיה שומר בג"ע כמ"ש ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה אבל כשנטרד מג"ע השליט את האדם

מהר"ם

קשה לישנא דזליפתן ולא קאמר פליטתן אי גיעולן כמרגלא תמיד בגמרא דקאמר גיעולי עובדי כוכבים לכך כתבו דאותה פליטה באה מכח עירוי לכך קרי לה זליפה ואע"פ כן מסיימי התוס' ולשון זילוף קצת קשה משום דלא מצינו בגמרא דעירוי מקרי זליפה וק"ל :

דף לו ע"א ד"ה בשלמא למאן דאמר וכו' והיינו דקאמר שמואל לרב בשלמא לדידי וכו' התוס' האריכו בזה משום דלפי תירוצו של ר"י לא יתיישב קצת לישנא דגמרא דקאמר בשלמא לדידי וכו' קסבר נותן טעם לפגם מותר וכו' לכך האריכו לפרש לישנא דגמרא והוצרכו להוסיף ולגרוע בלשון הגמרא כמבואר מעצמו : **ד"ה** ורבי יהודה הנשיא היכי אלים וכו' פרשב"ם דפריך בין לרב בין לשמואל וכו' נראה דהעיקר שבא לפרש דקושיית הגמ' פריך לשמואל משום דלרב לא הוה פריך כ"כ משום דהא אין הכי נמי דרב קאמר דלא לסמוך אדברי ר' שמלאי דקאמר שמלאי לודאה קאמרת וכו' לכך פרשב"ם דעיקר קושית הגמ' קאי אשמואל וק"ל: **ד"ה** והא תנן אין ב"ד יכול לבטל וכו' תימה דבפ' השולח גבי פרוזבול וכו' בלא פרוזבול היו התוס' יכולין להקשות אהא מתניתין גופא דקתני אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול הימנו וכו' סמ"ג אי איירי בדבר שלא נתפשט אפילו קטן ממנו יכול לבטל ואי איירי בדבר שנתפשט אפילו גדול ממנו אינו יכול לבטל אלא שהיו יכולין לתרץ כפשוטו כתירוצא קמא דקאמר וי"ל דה"נ מטעם דלא פשט גזירה לא התיר וכו' לכך מייתי מפרוזבול כדי להקשות על זה התירוץ מה שמקשה בתר הכי מ"מ קצת דבר תימה הוא היאך לא פשט וכו' וק"ל : **ע"ב גמ'** בצנעא נמי בית דינו של חשמונאי גזרו דכי אתא רב דימי אמר ב"ד של חשמונאי גזרו הבא על העובדת כוכבים חייב משום נשג"א כי אתא רבין וכו' כצ"ל ועיין בפרק הנשרפין דף פ"ב : **הג"ה ד"ה** משום נשג"ז וכו' אכן קשה דאמרינן פ' כל האסורין אמר אביי כהן הבא על העובדת כוכבים אפילו אשת איש אינו לוקה ורבא אמר לוקה אלמא מדאורייתא הוא מלקי עלה וכו' פירוש לרבא דקי"ל כותיה לגבי אביי : **בא"ד** ואמרינן בפ' עשרה יוחסין דפליגי ר"א בר יעקב ור"י וכו' ואפילו ר"ש לא שרי וכו' ואע"ג דלעיל מזה כתבו התוס' בסמוך ויש לדחות דהתם בגיורת שאני וכו' התם בפ' עשרה יוחסין משמע בהדיא דבעובדת כוכבים אפילו רבי שמעון מודה ע"ש :

דף לז ע"א רש"י ד"ה הואיל וראוי לביאה וכו' דטעמא דגזירת זיבה משום ביאה הואי וכו' כצ"ל : **ע"ב תוס'** ד"ה דיקרב בדיקרב וכו' והא דאמר רבא לא תתלו ביה בוקי סריקי בר"נ לאו משום דאית ליה טומאה בחבורין לאו דאורייתא וכו' יש לתמוה על דברי התוס' הללו דהיכי הוה ס"ד לומר דמשום הכי קאמר רבא הכי משום דאית ליה טומאה בחבורים לאו דאורייתא אדרבה א"כ כ"ש דלא הוי להדורי משינויא קמא אלא ה"ל למימר דטומאה בחבורים התיר להם דמדאורייתא דיקרב טמא דיקרב בדיקרב טהור ואתו אינהו וגזור אפי' דיקרב בדיקרב ואתא איהו ואוקמא אדאורייתא וטפי הוי לן למימר דמשום הכי קאמר רבא הכי והדר משינויא קמא משום דס"ל דאפי' טומאה שלא בחיבורין הויא דאורייתא ויש ליישב בדוחק דהוי ס"ד למימר כן משום דלישנא דלא תתלו ביה בוקי סריקי וכו' משמע שבא להקל ולומר שאין כאן שום טומאה ודברים של ריק הן וה"א דמשום הכי הדר משינויא קמא דכיון דאין שום טומאה בחיבורים דאורייתא לא שייך כלל שום גזירה דליכא למימר דאתו אינהו וגזור אפילו דיקרב בדיקרב משום דאי לא טמא דיקרב בדיקרב אתו למימר דיקרב נמי טהור דאין זה סברא דלא אתו לטעוי בזה ואם כן למה הוצרך יוסף בן יועזר להתיר להם דבשלמא אי הוי טומאה בחיבורים דאורייתא ואתו אינהו וגזור אפילו שלא בחיבורים שייך שפיר גזירה דאי ספהרי שלא בחיבורים אתו לטהר אפי' בחיבורים דאתו למיטעי בזה אבל אי אפילו בחיבורים לאו דאורייתא לא שייך למגזר ולכך הוה ס"ד למימר דרבא ס"ל דטומאה בחיבורים לאו דאורייתא ולכך הדר משינויא קמא והוצרכו התוס' לומר דלאו משום הכי הדר ביה משינויא קמא אלא משום דקסבר דיוסף בן יועזר לא איירי בהכי ודו"ק נ"ל :

דף לח ע"א ד"ה איכא בינייהו דגים קטנים וכו' ואמר ליה ר"י ארמקטורך עלך זיל הדר דכל שאינו עולה על שלחן מלכים וכו' כצ"ל : **ע"ב** ד"ה אי משום גיעולי עובדי כוכבים וכו' אבל שמן כשהוא בעין הוי ליה לשבח ואפ"ה לפגם מותר וגם מרבא דאמר פרק בתרא הלכתא נותן טעם לפגם מותר אין ראיה וכו' כצ"ל :

דף לט ע"ב ד"ה ימ"ח מח"ג וכו' שיהו לרבי ירמיה וכו' לפרש"י קשה לר"י למה הוצרך וכו' ר"ל ר"י הקשה קושיא זו דלפרש"י שפירש לעיל דף ל"ה דהא דקאמר לפי שא"א בלא צחצוחי חלב הוי פירושו משום חלב טמא קשה למה הוצרך לשנות כאן גבינה :

דף מ ע"א ד"ה אמר רבא כשנימוחו וכו' תימה אמאי לא משני קסבר סימני עוברי דגים לאו דאורייתא וכו' וכ"ת למאי נפקא מינה בסימנים כיון שאינן דאורייתא דנפקא מינה להיכי דאמר של דג פלוני טהור הם דמהני כדלקמן דבור זה גבי ביצים :

כל הצלמים פרק שלישי

ע"ב ד"ה ובאנדרטי של מלכים וכו' ואדרבה בפרק כלל גדול משמע שאין סתמן לעבודה וכו' לכך פירש ר"ת וכו' הא דשרו רבנן וכו' ר"ל דבאנדרטי פליגי אבל בשאר צורות אפילו רבנן מודו דאסירי ולפי זה צ"ל האי דקאמרי רבנן במתני' אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל וכו' היינו דוקא באנדרטי אבל בשאר צורות אפילו אין בידו כלום אסירי מקשין התלמידים מאי תירץ ר"ת הא גם לדידיה על כל פנים ר"מ אוסר באנדרטי אפילו בסתמא ואם כן הדרא קושית התוס' לדוכתא דלמה ליה למימר בפרק כלל גדול דקבליה עליה וכו' הא בסתמא נמי נעבדין אלא ע"כ צ"ל דההוא דפרק כלל גדול כרבנן אתיא א"כ גם לפרש"י נוכל לתרץ הכי אבל לדידי לא קשיא כלל דכוונת קושית התוס' לאו הכי היא אלא הכי היא דלפרש"י דפליגי באנדרטי ודוקא באנדרטי אסר ר"מ ובשאר צורות הוא מודה לרבנן אם כן ע"כ דנהוג הוא ושכיחי טפי למפלח לאנדרטי יותר משאר צורות וא"כ קשיא דבפרק כלל גדול קאמר דבעובר עבודת כוכבים אפילו בלא מתכוון חייב ופריך ה"ד אי דחזי אנדרטי וסגיד לה אי דקביל עליה לאלוה עובד במתכוון הוא ואי דלא קביל וכו' אינו עובדה כלל דאין נקראת עבודת כוכבים כלל משמע דגמרא מהדר לאשכוחי צורה שאינה עבודת כוכבים ואם כן למה נקט אנדרטי אדרבה הו"ל למנקט סתם צורה אפי' אי אתיא כרבנן דהא לפרש"י שכיחי טפי למפלח לאנדרטי יותר משאר צורות דהא שמעינן דבשאר צורות אפי' ר"מ מודה והו"ל למנקט שאר צורות דלכ"ע אין נעבדין אבל לפי' ר"ת אתי שפיר דאנדרטא אין נעבדת כ"כ כמו שאר צורות דהא בשאר צורות אפי' רבנן מודו דאסירי וא"כ שאר צורות שכיחי טפי דפלחי להו לכך אתי שפיר דנקיט אנדרטי בפרק כלל גדול דלא הוי ליה למנקט שאר צורות דאדרבה שאר צורות פלחי להו טפי אלא שלפ"ז צריך ליישב לפירושו של ר' אלחנן דמה מתרץ דאע"ג דאוקי ההיא דפרק כלל גדול באנדרטי של שולטנית מ"מ תקשה ליה דלמא נקט אנדרטי ולמה לא נקט התם שאר צורות דאין נעבדין אפילו לר"מ אלא שיש ליישב דאנדרטי של שולטנית גרע טפי משאר צורות דודאי נעשית לכבוד השלטון ולא שכיח כלל דפלחי לה וק"ל : **בא"ד** ובכך ניחא דכי דייק לה במילתיה דר"י וכו' לא מצי למימר סתמא כר"מ מסיפא וכו' ולפי פירוש ר"ת קשה קצת דהכי קאמר לקמן סתמא כר"מ הוי ליה למימר סתמא אפי' כרבנן וכו' יש להקשות הא לפי' רבי אלחנן נמי קשה כן דהוה מצי למימר סתמא אפי' כרבנן שהרי בכפרים מודו דאסור מאי אמרת כפרים מסיפא שמעינן דקתני מצא תבנית יד ותבנית רגל וכו' דאיירי בכפרים לרבי אלחנן וכ"ש דמות שלם א"כ לפי' ר"ת נמי לא קשה מידי דלדידיה ע"כ צריך לפרש דהסיפא איירי בשאר דמותים דמודו בה רבנן א"כ לא מצי נמי למימר דהרישא אתא לאשמועינן הא דמותים עצמן אסורים בשאר דמותים וכרבנן דהא נמי מסיפא שמעינן לה וכן יש לדקדק אמאי דקאמרי התוס' לעיל מזה ובכך ניחא דכי דייק לה במילתיה דר"י וכו' לא מצי למימר סתמא כר"מ וכו' דמשמע דלפירוש דר"ת לא ניחא הא לפירוש דר"ת נמי ניחא בכך דמסיפא לא מצי למימר סתמא כר"מ דכרבנן נמי אתי ובשאר דמותים ויש ליישב קצת דלפירושו של ר"ת קשה טפי דאי תרצה לאוקמי הסיפא דלא איירי בדמותים נ' דפליגי ביה לעיל [illegible]

בגל ומקל בלל בידו ופ"ז נתן ברכה שמסר עולמו שמתוך לגן עדן לאותן שהיו רק בוטחים בנ"ע להיות להם כל העולם הזה לכל צרכיהן :

דף מא בד"ה אמר רבה כו' פלוגתייהו דר"מ ורבנן כו' לכך נראה כו' דר"מ אסר בכ"מ כו' ורבנן שרו בכל מקום כו' עכ"ל כל"ל וה"מ למיפרך כדפריך מעיקרא כפרש"י ותוספות דה"ל למיתני והכ"א אינו נעבד ואפשר דהיינו הך דפריך זכפרים ודאי למפלחינהו עבדי דאל"כ ה"ל לרבנן למפלג בהא ודו"ק : בד"ה אמר שמואל כו' ואסורין לר"מ משום שאינס כו' עכ"ל יש לדקדק על דבריהם דהא בין לפרש"י בין לפר"ת הך סיפא דתבנית יד כו' אתיא אפילו כרבנן כמ"ש התוספות לעיל ויש ליישב דנקטי הכי ואסורין לר"מ משום דהך סברא דקאמר שמואל ואם נקט שברי עבודת כוכבים ברישא ה"א דוקא תבנית כו' אבל צלמים שאין נעבדין כו' כמ"ש התוס' ליכא אלא לר"מ ובכרכים אבל לרבנן בכפרים צלמים נמי עבודת כוכבים הן דודאי למיפלחינהו עבדי להו ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה ומקשינן ולר' יוחנן דמותיב מודה דלר' מאיר כו' עכ"ל כל"ל פי' אע"ג דר' יוחנן לא מוקי סתמא כר"מ מ"מ מודה דכר"מ כמי אתיא הא דשברי צלמין מותרין וק"ל : תום' בד"ה מדר"מ נשמע לרבנן לפר"ת דפירש כו' כל"ל :

דף מב בד"ה לידע אם זכר כו' בור שמטילין בו נפלים טהור כו' עכ"ל ומהך רישא לא בעי לאקשויי אמאי טהור הא ודאי מטילין בו נפלים וספק גררוהו די"ל דהכא ידע ודאי לתרץ כיון דעכשיו לא היו מטילין אלא שהיו רגילין כבר להטיל אית לן למימר דודאי גררוהו בזמן הזה וק"ל : בד"ה מפני שחולדה כו' דמיירי בבור קלר כו' ולמאי דמוקי לה דהטילה כמין נפל נ"ל גררוהו מפני נפלים שהיו מטילין בו כבר ואע"ג דאיירי בנבדק הבור כמ"ש התוס' לקמן היינו משום דתלינן בגרירות חולדה

ודו"ק : בא"ד ואין לתמוה כו' דסתם חור שרלים אין בהן פותח כו' עכ"ל ויש לתמוה לדבריהם דאדרבה מהאי טעמא דסתם חור שרלים אין בהן פותח טפח טומאה בוקעת ועולה והיה נ"ל להגיה דסתם חור שרלים יש בהן פותח טפח ואין הטומאה בוקעת ועולה אבל בתוספות דפרק קמא דפסחים ובפרק כל היד הוכיחו דהאי חור ע"כ אין בה פותח טפח דא"כ היה מביא הטומאה לבור ע"ש וע"כ נ"ל דכל זה מלשון הקושיא והתירוץ חסר בהוספות וכל"ל דיש לומר דגררוהו ואכלוהו קאמר א"כ י"ל דמיירי כו' כל"ל והאי תירולא איתא נמי שם בתוס' ע"ש : בד"ה עובד כוכבים שסיפה כו' וצריך לומר מדלא משני כו' עכ"ל נ"ע למאי דמוקי לקמן הא סיפוין דעיקר עבודת כוכבים קיימת וקתני לצורכה כו' ולא מדייק הכי מרישא דקתני לצורכו היא וסיפויה מותרין ע"כ דאית לן למימר כיון דהיא וסיפויה מותרין לא מקרי עיקר עבודת כוכבים קיימת והכי נמי הכא איכא למימר דמלצורכו פרכינן לר"ל תהוי כעבודת כוכבים שנשברה מאליה ויהיה היא וסיפויה מותרין כמו בעובד כוכבים וכן דקדק רש"י לפרש דמלצורכו פרכינן הכא והשתא אין מקום לקושיית התוס' דלא מצי לשנויי שאני התם דעיקר עבודת כוכבים קיימת דהא מלצורכו פרכינן ודו"ק : ע"ב גמרא השוחט לשם הרים לשם גבעות לשם ימים כו' הני תלתא דחשיבי להו כו' כל"ל :

דף מג גמ' המוצא כלים ועליהם צורת חמה כו' כל"ל : תום' בד"ה ש"מ עובד כוכבים כו' אבל עובד כוכבים מבטל אע"ג כו' וקמ"ל דישראל אדעתיה דעובד כוכבים פלח כו' עכ"ל אולי כך היה הגירסא שלהם שם אבל בנוסחא שלפנינו שם אבל עובד כוכבים דנפשיה מבטל משמע דחלק ישראל אינו מבטל וא"כ ע"כ דלא אמרינן ישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח ע"ש : ע"ב גמרא אמר רב הונא בריה דרב יהושע

מהר"ם

ר' מאיר אלא איירי בשאר דמותים ואתי נמי כרבנן הוי מצי נמי לומר דהרישא נמי הוי סתמא כרבנן ולאשמועינן הא דמותים אסורים בשאר דמותים וליכא למימר הא מסיפא שמעינן לה דאי לאו הרישא הוי מוקמינן הסיפא דוקא בכפרים לכך אצטריך רישא דאפי' בכרכים בשאר דמותים שאינן אנדרטי דמותים אסורין אבל לפי' ר' אלחנן לא שייך לומר כן דו"ק נ"ל : גמ' ור"מ דחייש למיעוט גזר שאר מקומות אטו אותו מקום וכו' עיין ברבינו נסים ותמצא מבואר היטב :

דף מא ע"א גמרא מקל שרודה וכו' במקל וכו' אין לפרש דר"ל שהוא רודה במקל את העולם דהא גבי צפור וכדור לא שייך לומר כן אלא גבי כדור וצפור ע"כ צריך לפרש שהוא תופס כל העולם בידו כמו שהוא תופס כדור זה או צפור זה וכן גבי מקל ע"כ צריך לומר דתרווייהו איתנהו דרוצה לומר שתופס העולם בידו כמו שהוא תופס מקל זה והיה באפשר שיתנו לתפוס בידו דבר אחר אלא שרמז ג"כ על הרדיה והממשלה שמקל רומז לממשלה וכן בצפור רמז גם כן בו שהוא מתנשא על העולם כצפור הזה שהוא פורח ושם למעלה על כל העולם ובכדור רומז ג"כ העולם שהוא ככדור ולכך נתנו כדור ולא ד"א זולתו : רש"י ד"ה גדיל כלילי וכו' נראה דכך צ"ל גדיל שם אומן כלילי עטרת ורוצה לומר דהאומן נקרא גדיל על שם שהוא גודל ועושה העטרות והעטרה נקראה כלילי : תום' ד"ה אמר רבה מחלוקת בשל כפרים וכו' לכך נראה מחלוקת בשל כפרים דר"מ אסר להו בכל מקום דלמפלחינהו עבדי להו ורבנן שרו בכל מקום דסברי דלנוי עבדי להו מקשין העולם והיאך אפשר לפרש כן דא"כ הדרא קושיית הגמרא לדוכתה אי דנעבדין פעם אחת וכו' מ"מ דרבנן דא"ל דפליגי בהא דרבי מאיר סבר נעבדין ורבנן סברי אין נעבדין מדלא קתני וחכמים אומרים אין נעבדין אלא מי שיש בידו מקל וכו' כמו שכתבו התוס' לעיל ויש לפרש שזהו נמי מאי דפריך המקשה ודכפרים מי איכא למ"ד וכו' דהכל נכלל בקושייתו אבל אין הלשון משמע כן וי"ל דלפי זה דר"ל השתא דלא איירי ר' מאיר אלא בכפרים אבל בכרכים מודה איכא למימר שפיר דפליגי בה הכי דרבי מאיר סבר דנעבדין ורבנן סברי דאין נעבדין מאי אמרת דהוה ליה למתני וחכמים אומרים אין נעבדין אלא מי שיש בידו וכו' אי תנא הכי הוה משמע דמי שיש בידו מקל וכו' נמי אין נעבדין אלא בכפרים דומיא דאיירי בית ר"מ וז"א דמי שיש בידו מקל וכו' אף בכרכים הן נעבדים ולכך לא שייך למתני הכי וק"ל : ד"ה אמר שמואל וכו' ופריך ליה בגמ' והאנן שברי דמות תנן וכו' ומסיק ה"ה דאף שברי עבודת כוכבים מותרין וכו' נראה דלא הוכרחו התוס' להאריך בפי' קושית המקשה שכפשוטו אתי כן אלא שכוונתן לפרש דברי המתרץ משום דלפי מה שפירשו דטעמו של שמואל דאמר אף שברי עבודת כוכבים הוי מטעם דגם בשברי עבודת כוכבים איכא נמי כמה ספיקות להתיר כמו גבי שברי דמות א"כ מאי משני ה"ה וכו' משום דקא בעי למתני סיפא וכו' ר"ל ואי הוי תני ברישא שברי עבודת כוכבים ה"א דתבנית יד דעבודת כוכבים אסור דוקא ולא דדמות ומ"ש תבנית יד דדמות מתבנית יד דעבודת כוכבים כיון דהוה מיתני ברישא דגם שברי עבודת כוכבים מותרים מטעם כמה ספיקות כמו שברי דמות לכך מפרש דאפילו הכי ה"א דוקא תבנית יד דעבודת כוכבים אסירים מפני שכשהיתה שלמה היתה נעבדת תדיר והרבה הן שהיו משתחוים ליד או לרגל וכו' וק"ל : ד"ה ה"ה וכו' הא דלא משני הכא כמו שתירץ בסמוך וכו' כלל דברי התוס' דמדברי שמואל משמע דהתנא אתא לאשמועינן חידושא היתרא דשברים א"כ לא שייך לתרץ דאתי למידק הא דמות עצמן אסורים דלא איירי השתא בדמות עצמן אלא היתר דשברים אתא לאשמועינן אבל בסמוך בדברי ר' יוחנן דהוה סבירא ליה דאתיא כרבנן כדבסמוך בתוס' לקמן ולא אתא לאשמועינן שום חידוש בשברי דמות שייך שפיר לתרץ דאתא למידק מיניה הא דמות עצמן אסורים וק"ל : ע"ב תום' ד"ה איתיבי' המוצא שברי דמות וכו' נראה לפרש דהכי פריך וכו' נראה דהוקשה להתוס' מאי סלקא דעתיה דר' יוחנן שהקשה לעיל ממתניתין הא ודאי לא נעלם ממנו שיש לתרץ ה"ה דשברי עבודת כוכבים נמי מותרין והא דקתני שברי צלמים משום דבעי למתני סיפא כדשני לעיל אליבא דשמואל או איכא לשנויי דאתא למידק הא דמות עצמן אסורים כדמשני הכא לכך כתבו דהכי פריך וכו' דהוה סלקא אדעתיה ברבנן נמי אתי וא"כ ליכא לשנויי דאתא למידק הא דמות עצמן אסירי דהא לרבנן דמות מותרים וגם ליכא לשנויי ה"ה שברי עבודת כוכבים מותרים והא דקתני שברי דמות משום דקא בעי למתני סיפא וכו' ר"ל לאשמועינן דתבנית יד אפילו דדמות אסורים דהא אפילו דמות שלמים מותרים לרבנן ולכך לא שייך שינויא זה אליבייהו דרבנן וק"ל : בא"ד ואין להקשות מאחר דמוקי לה כר"מ לימא משום דבעי למתני סיפא וכו' כי נראה לו קצת דוחק וכו' כללא דמילתא דלעיל לשמואל דמשמע מדבריו דמתני' היתרא דשברים אתא לאשמועינן לא הוה שייך לשנויי שינויא דהכא דאתי למידק הא דמות עצמן אסורין דזה היה נראה דוחק כיון דהשתא אתא לאשמועינן דיני דשברים ולכך הוצרך לשנויי משום דבעי למתני סיפא ואתא גם כן לאשמועינן איסור דתבנית יד ורגל דרמיא לשברים כדלעיל בתוס' אבל השתא דס"ל דהמתניתין לא אתי לאשמועינן היתרא דשברים איפכא ס"ל דאי הוה משני משום דבעי למתני סיפא היה נראה קצת דוחק בהיות כי בא לאשמועינן חדוש בשברים ומניח שברי עבודת כוכבים משום סיפא לכך שינויא דהכא דמשני דבא לאשמועינן למידק הא דמות עצמן אסורים מסתבר ליה טפי כיון דהשתא אמרינן דלא אתא לאשמועינן שום חדוש בשברים כלל וק"ל : ד"ה ואין ספק מוציא מידי ודאי וכו' דאי בשאינו רגיל אפילו ספק איסור אינו מוציא מידי ודאי היתר וכו'. ר"ל דהתם אמרינן לרב חסדא היכי דשחט וקודם שבדק הסכין שיבר בה עצמות ואחר כך נמצא הסכין פגום הבהמה מותרת ולא אמרי' שמא בעור נפגם קודם גמר השחיטה משום דעצם ודאי פוגם ועור ספק פוגם ואין ספק מוציא מידי ודאי והשתא הא התם דהוה מסתבר למימר לחומרא דספק האיסור יוציא מידי ודאי ההיתר ואפילו הכי לא אמרינן וכ"ש דלא נימא בספק לקולא שספק יוציא מידי ודאי איסור ואיך פריך המקשה ואין ספק מוציא מידי ודאי בתמיה וכו' אלא ודאי התם בחולין הוי ספק שאינו רגיל אבל הכא פריך דבספק הרגיל אפילו לקולא אמרינן דמוציא מידי ודאי כדאשכחן בההוא דחבר שמת דספק עשרינהו כיון דהוי ספק הרגיל מוציא מידי ודאי טבל [ועיין שם בתוס' פ"ק דחולין] :

דף מב ע"א ד"ה ובא כהן והציץ וכו' דאפי' לקרובים אינו מיטמא לנפלים דבעינן דומיא דאביו ואמו ר"ל שהם בני קיימא וכתבו כן משום דיש מפרשים שם דהנפל לא היה של השפחה אלא של גבירתה והיה וכהן זה קרוב היה ולכך רצה ליטמא ולכך כתבו התוס' דע"כ כהן זה שוטה היה דאפילו לקרובים וכו' : ד"ה לידע וכו' רישא דברייתא וכו' משום דלא שייך למתני אמר רבי יהודה מעשה וכו' אם לא מיתני ברישא דין כיוצא בו שעלה קאי אמר רבי יהודה וכו' : ד"ה מפני שחולדה וברדלס וכו' הוקשה להם לתוס' ממ"נ אי בור זה היה רשות הרבים בלא טעם זה שחולדה וברדלס גררוהו היה טהור משום דלא דבר ברור ודאי הוא שהאהיל עליו דשמא היה הנפל מונח בצד האחר מן הבור ולא האהיל עליו והוי ספק טומאה בר"ה דטהור ואי איירי שהיה הבור רשות היחיד מאי אהני טעמא דחולדה וברדלס וכו' הא עכ"פ איכא למיחש דשמא גררוהו תחת רגלי הכהן וטומאה בוקעת ועולה וספק טומאה ברה"י טמא לכך כתבו אי בעית אימא הבור רשות הרבים וכו' ואי בעית אימא הבור רשות היחיד וכו' ואפ"ה ליכא למיחש שמא גררוהו תחת רגלי הכהן משום דסתם חור שרצים יש בו פותח טפח ואינה בוקעת ועולה ועיין בפסחים דף ט' דכתבו התוס' שם איפכא דסתם חור אין בו פותח טפח ע"ש והשתא דברי התוס' מבוארים אבל יש להקשות כיון דיש לפרש דבור זה היה רשות הרבים א"כ מאי פריך בגמרא ואין ספק מוציא מידי ודאי מהאי עובדא דכהן דנימא דשאני התם דהוה ברשות הרבים וספק טומאה ברשות הרבים טהור ולכך אע"ג דספק הוא אם גררוהו ולא האהיל עליו וספק שמא לא גררוהו והאהיל על הטומאה הוי ספק טומאה ברה"ר וטהור אבל בעלמא לעולם אימא לך דאין ספק מוציא מידי ודאי ויש לתרץ בדוחק דס"ל לגמרא דאם איתא דאין ספק מוציא מידי וודאי לא הוי מקרי ספק טומאה ברה"ר אלא ודאי טומאת ברה"ר אלא ודאי משום דקי"ל לחכמים דספק מוציא מידי ודאי טהרוהו וק"ל : ד"ה ספק עובד כוכבים התכו וכו' וא"ת בספק נעבד נמי תקשה סיפא וכו' ומאי שנא משברי צלמים וכו' וי"ל דיש להתיר יותר וכו' לא ידעתי מי דחקו להתוס' לתרץ קושיא זו דמאן מכריח לן לומר דלרבי יוחנן בנשתברה מאליה או נתתכה ודאי [ע"י] ישראל דהוי שום ספק ביטול למה לא נאמר דלר"י לא הוי שום ביטול כלל וא"כ לא דמי כלל למצא שברי צלמים דשם הוי ספק ביטול דשמא נשברו ע"י עובד כוכבים שבטלם וא"כ הוי ספק ספיקא ולכך מודה ר"י דמותרים וק"ל : ע"ב רש"י ד"ה צורת חמה כו' מזל חמה. ר"ל שהחוזים וחכמי המזלות מציירים החמה בצורת מלך ועטרה בראשו יושב על עגלה וכן הלבנה מציירים בצורה אחרת כיוצא בזה ועיין בפירוש המשניות להרמב"ם ואין ר"ל עיגול החמה או עיגול הלבנה : בא"ד ורבנן היא דאמרי כל שאר הדמותים מותרים וכו' ויש לדקדק הא רבנן קאמרו לעיל דאין נעבדין אלא מי שיש בידו מקל וצפור וכו' ודוחק לומר שרש"י רוצה לומר דמתניתין דהכא בצורת חמה ולבנה נמי איירי שיש בידם מקל וצפור וכדור אלא נראה דמתניתין דלעיל איירי בצלמים וסתם צלם הוי דוגמת אנדרטי של מלכים או שלטונים וכיוצא ובהם קאמרי רבנן דאין נעבדין אלא כשיש בידן וכו' ומתניתין דהכא איירי בצורת מזלות אלא שרש"י סבירא ליה דמתניתין דהכא דלא אסרה אלא בהנהו ג' צורות דמזלות משום דחשיבי כדמפרש בגמרא על כרחך אתי' כרבנן דלעיל דמחלקי נמי בצלמים בין חשובים שיש בידם וכו' ובין שאין בידם דאילו רבי מאיר דלא מחלק לעיל אלא אוסר בכל הצלמים הוא הדין נמי דלא מחלק הכא (בין) גבי צורת המזלות בין צורה לצורה ובזה יתורץ גם כן מה שיש להקשות אהא דפריך גמרא אמתניתין דהכא למימרא דלהני הוא דפלחי למידי אחרינ' לא פלחי ורמינהי השוחט לשם הרים וכו' ולמה לא מי המקשה רומיא זאת אמתניתין דלעיל אדברי חכמים דקאמרי אין נעבדים אלא מי שיש בידו וכו' אבל לפי מה שכתבתי א"ש דלעיל לא איירי אלא בדמות ולא בצורת מזלות : תום' ד"ה ור' אבהו אמר וכו' ויפה פי' לפי שיטת הספר וכו' ומיהו במעילה וכו'. לפי מה שכתבו התוס' הכא נראה דשם במעילה גרסי התוס' בגמ' כשיטה דהכא אלא בתר דקאמר מידי איריא הכא בגידולים הבאים לאחר מכאן וכו' גרסי שם ה"נ מסתברא מדקתני יתיז בקנה ואי ס"ד דאתיא מעלמא אמאי יתיז בקנה לישקלה מישקל אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן לעולם דאייתי מעלמא ומאי יתיז יתיז באפרוחים והשתא לפי גירסא זו לא אתי ר' אבהו לשנויי הקושיא ראשונה דר"ל דזה כבר שני לעיל כגון דאייתי עצים מעלמא וגבי אשרה מותר וגבי הקדש לא נהנין לכתחלה מדרבנן משום דלמא אתי לאתהנויי מעצי אילן דהקדש גופיה כמו שפרש"י הכא אלא שר' אבהו אתי לשנויי דמשום הכי יתיז בקנה ולא לשקלה בידו ממש משום דגם האפרוחים יתיז וגבי אפרוחים לא שרינן ליה למשקלם בידו משום גזירה שמא יעלה על האילן ליטלם אבל לפי שיטת דשמעתין משמע דבא ר' אבהו לשנויי קושיות דר"ל בשנויא אחרינא דעדיף טפי הלכך צ"ל דמוקים לה בשובר' עצים מגופה ובגדולים הבאים לאחר מכאן ועיין שם במעילה דשם יש גירסא אחרת בגמ' וגם התוס' פירשו שם פירוש אחר ארוך ע"ש : ד"ה יוליכם לים המלח וכו' ולפי' ר"ת דאוקי אנדרטי אשריותא דרבנן וכו' ולהכי פריך בסמוך פרצוף וכו' מי אסורים וכו' על הכלים וכו' ואין להקשות מאי פריך נימא דאיירי שלא על הכלי אלא בלחודייהו דלכ"ע אסור זה אינו דא"כ כל הפרצופין נמי ליתסרי דהא השתא סבירא לן דשאר צלמים חוץ מאנדרטי לכ"ע אסירי :

דף מג ע"א רש"י ד"ה סר אפס שסר ונעשה שר וכו' נ"ל שתיבת שסר הוא דבור בפני עצמו והוי"ו של ונעשה היא יתירה וכן צ"ל שסר נעשה שר והפים כל העולם וכו' ור"ל מה שאמר בגמרא שסר הוי פירושו נעשה שר ומה שאמר והפים כל העולם הוי פירושו בשני רעבון וכו' וסר אפס דנקט רש"י בתחלת הדבור הוא גמרא בלא פירוש ולא פירש בו רש"י מידי אלא שר"ל כך הגירסא בגמרא סר אפס ואח"כ מתחיל דבור אחר שסר וכו' וק"ל : בתום' רשב"ם גרים סר אפס כלומר אמרו לו עיין וכו' ר"ל סר הוי פירושו עיין כלומר שאמרו לו המצרים ליוסף עיין ותדקדק כי אפס וכלה התבואה ואין לנו לחם לאכול אלא שלפי פירוש זה לא יתיישב הא דקאמר בגמרא שסר והפים את כל העולם דמשמע שפירושו של אפס הוי לשון פיוס כמו שפירש רש"י ואפשר שרשב"ם לא גרים לה בגמרא רק אותה הגירסא הוא ע"פ פרש"י ולא גרים בגמרא אלא סר אפס ע"ש יוסף והוא דנקיט גריו' וכו' ואפשר שגם בספרי רש"י לא היה כתוב אלא שהוגה בספרים ע"פ פי' רש"י ולפי זה צריך לפרש שמה שכתב רש"י סר אפס שסר ונעשה שר והפים וכו' הכל הוא מדברי רש"י ותיבת סר אפים בא לפרש ואמר כי פירושו של סר הוי נעשה שר ופירושו של אפים הוי והפים את כל העולם בשני רעבון וק"ל : ד"ה הלכה כר' שמעון בן אלעזר פי' רשב"ם ואפילו אי משכחת וכו' משום דקשה לו הלכה מכלל דפליגי והא ליכא מ"ד דפליג עליה ומה אצטריך לפסוק הלכה כמותו לכך כתב שמשום הכי קאמר הלכה אפילו אי משכחת שום תנא דפליג אפ"ה הלכה כמותו : ד"ה ש"מ עובד כוכבים מבטל וכו' ואפ"ת אין כאן רבותא אלא מן הדיוק ישראל הוא דאינו מבטל וכו' וקמ"ל דישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח וכו' עיין לקמן בפרק רבי ישמעאל שבספרים שלנו אינו כן בגמרא שם גם בפרש"י שם אינו כן אלא שבא להשמיענו שהעובד כוכבים יכול לבטל דנפשיה אע"ג דחלקו של ישראל אינו בטל : ד"ה ולית ליה מציל וכו' וא"ת תקשי ליה אמתניתין דקתני מצא תבנית יד וכו' הא דלא קאמר תקשי ליה אמתניתין דהכא דקתני המוצא כלים ועליהם צורת חמה וכו' י"ל משום דבכלים אינו מייאש כ"כ משום דסתם כלי יש לו בו סימנים : ד"ה לא תעשון אתי תימה כיון דפרצוף אדם לחודיה אסור וכו'. נראה דדבור זה שייך אמאי דקאמר מפרקי' דר' יהושע שמיע לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי והא דמקשו אראי אצטריך לאסור דמות שמשי משום דהוה ס"ד דמלאך יש לו צורת פרצוף ואם כן בכלל איסור צורת פרצוף אדם הוא אלא מה שמקשין התוס' בתר הכי וא"ת כיון דפרצוף אדם לחודיה אסור אמאי אצטריך לאסור דמות ארבע פנים וכו' לפי האמת אינה קושיא כלל משום דאי לאו דאשמועינן דדרשינן מאתי דמות שמשי דהיינו ארבע פנים הוה סלקא דעתין דד' פנים הוה גרע מפרצוף אדם לחודיה כי אינו דומה לפרצוף אדם הנעשה בצלם אלהים כפרצוף אחד דדרשינן ליה מאתי אותי וק"ל ועיין גם כן ברבינו נסים : בא"ד ויש לדקדק מדלא קאמר אלא ש"מ דדרשא דלא תעשון אתי אתיא אליבא דכ"ע. ר"ל הא דדרשינן לא תעשון אתי לא תעשון אותי דהיינו פרצוף אדם וא"כ אפילו לרבא דאוקי מתניתין דלעיל כולה במוצא אפ"ת צ"ל דמ"מ מודה הוא דפרצוף אדם אסור בעשיה אלא שדברי התוס' תמוהים הם דע"כ מה דקאמרו מדלא קאמר אלא היינו ר"ל מדלא קאמר אלא אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשים שבמדור העליון דהוה משמע דהדר ממה דשני לעיל לא אסרה תורה אלא בדמות ד' פנים בהדי הדדי וממה דשני אקושיא דפריך אלא מעתה הרי פרצוף אדם וכו' לא תעשון אתי לא תעשון אותי וא"כ משמע מדברי התוס' דאי הות הדר משנויא דלעיל הוה משמע דלא אסר פרצוף וכו' לחודיה ואינו כן לפי שיטת הסוגיא אלא אי הוה הדר משנויא דלעיל הוה אסרינן דמות הארבע פנים דהיינו אדם שור אריה נשר אפילו כל חד וחד לחודיה ולא הוה צריך לן לדרשה דלא תעשון אתי לא תעשון אותי שהרי כל הד' פנים בחיות הקודש שבמדור העליון הן והכי הוי להו להתוס' לומר מדלא קאמר אלא ש"מ דהא דקאמר לא אסרה תורה אלא בדמות ד' פנים בהדדי וכו' ואצטריך לדרשה דלא תעשון אתי אותי אליבא דכ"ע ור"ל דשאר פרצופים אינן אסורים אלא כשכל הד' פנים מחוברים יחד חוץ מפרצוף אדם דאסור אפילו בלחודיה לאפוקי אי הוה קאמר אלא דהות הדר משנויא דלא אסרה תורה אלא ד' פנים בהדי הדדי הות משמע דשאר פרצופים נמי אסורים אפילו אין כל הד' פנים מחוברים יחד ודו"ק : ע"ב גמרא אלא מעתה פרצוף אדם לחודית תשתרי וכו' יש לדקדק מאי פריך אלא מאי (אלא) תימה דכל דמות שבמשמשי מרום יהיו אסורים א"כ תקשה לית ג"כ אלא מעתה כל הפרצופים יהיו אסורים אלמה תניא כל הפרצופים מותרים וכו' וא"כ גם לפי מאי דהוה סלקא דעתין מעיקרא בלא הך שנויא לא אתיא לן הך ברייתא שפיר וי"ל דבלא הך שנויא היינו יכולין לומר דהברייתא ס"ל דאע"ג דכל דמות שמשי שבמרום אסורים מ"מ דמות שאר פרצופים כגון פרצוף שור ואריה ונשר אינם אסורים משום דלא חשיבי כ"כ שמשים שבמרום שהרי כל העולם התחתון מלא מבהמות וחיות

מפרקיה דאביי שמיע כו' כל"ל: תום' בד"ה לא אסרה כו' דכל אלו תירוצים של אביי כו' אלא מתחלה היה דורש כו' עכ"ל דבריהם מגומגמים דאין זה תירוצים של אביי אלא מדברי הברייתות דפריך מינייהו לאביי ובתום' מס' ר"ה דבריהם מבוררים בזה ע"ש ועיין בר"ן: בד"ה שוחק וזורה כו' אלא לרב יוסף היכי ליעבד דע"כ לרבנן כו' עכ"ל דבריהם תמוהים לרבה נמי תקשי להו דעל כרחך שחיקה בשאר מימות אינו מועיל מדאיצטריך בברייתא לטעמא דלא נתכוין משה כו' ואפשר שהם מפרשים שאין זה לישנא דברייתא אלא לשון גמרא ואליבא דרב יוסף קאמר תלמודא הכי וזהו שדקדקו בדבריהם מדאיצטריכו רבנן בגמרא כו' והוא דוחק ובתוספות דפרק כל שעה הקשו זה בסתמא לכ"ע בין לרבה ובין לרב יוסף מתוך ברייתא זו ונראה לי להגיה כאן בתוספות היכי ליעביד ועוד דע"כ לרבנן כו' ופי' שהקשו מתחלה אמעתין דהתם לרב יוסף דלרבה איכא למימר לר' יוסי דקתני ים המלח אפילו בעיניה הא בשאר מימות בעי שחיקה ורבנן לא פליגי עליה דר' יוסי אלא בזורה לרוח אבל לרב יוסף ע"כ הא דנקט ר' יוסי ים המלח משום דבשאר מימות לא סגי אפילו בשחיקה וכן הוא בתוספות שם ואם כן לרבנן נמי שחיקה בשאר מימות לא סגי דרבנן מחמירי טפי מר"י וא"כ היכי ליעבד ועוד הקשו לרבה נמי דע"כ לרבנן אף שחיקה כו' מיהו ק"ק לי בין אתוספות דפרק כל שעה ובין אתוספות דהכא וכי יגרע שחיקה בשאר מימות לר"י מזורה לרוח ויש ליישב ודו"ק:

דף מד בפרש"י בד"ה היכי מלי מנח כו' על ראש דוד הס"ד ובד"ה ששוה ככר זהב כו' כל"ל: **תום'** בד"ה אבן שואבת כו' ואבן שואבת קבועה למעלה כו' כ"ה בס"א: **ע"ב** גמ' והיכי עביד הכי והא אמר רבה כו' ומהא מלתא גופיה דאמר ליה אין משיבין במרחץ לא בעי למפרך משום דאפשר לפרש דלאו משום איסור דברי תורה נגעו בה אלא משום דאין פנאי לאדם להשיב במרחץ וק"ל: **תום'** בד"ה תנא כשיצא א"ל כו' וי"ס דגרסינן בברייתא וכשיצא א"ל אין משיבין כו' משמע כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דאי גרסינן כשיצא א"ל בלא וי"ו משמע דבא תנא דברייתא לפרש המתני' דהא דקתני בה א"ל אין משיבין כו' לא א"ל אלא כשיצא אבל אי גרסינן וכשיצא בוי"ו משמע דהאי תנא דברייתא מלתא דנפשיה קאמר וכיון דלא קתני בה שהשיב לו אלא אין משיבין כו' משמע דלא השיב לו יותר וקשה להר"א והר"ן מחלק בין בוי"ו ובין בלא וי"ו אוכשיצא דמתניתין ולא שייך לדברי התוס' ודו"ק: **בד"ה** תשובה נגובה כו' שאפילו לא היה כדברי ר' גמליאל לא כו' עכ"ל כל"ל:

ח"א **דף מד ע"א** ומי שרי איסורי הנאה ניגהו וכו' כפי המקרא מלכם המ"ם בפת"ח והכ"ף בקמ"ץ משמעו מלכם ממש אבל דרשוהו כפי המסורת שם עבודת כוכבים של בני עמון שהמ"ם בחיר"ק והכ"ף בחול"ם והיינו משום קושיא דלקמן דאי מלך ממש היכי מלי מנח לה דהכא ליכא לפרושי דאויה לנוח כדאמר לקמן לגבי דוד דאויה לנוח על ראשו ולאידך אמוראי יש לפרש דדרשו מלכם ע"ש עבודת כוכבים משום דאי מלך ממש הוה ליה להזכיר שהרגו אותו המלך ומה עשו בו כדרך הכתוב בכל המלכים בספר יהושע שנכבשו תחת ידם וק"ל: **אבן** יקרה היתה בה ששוה כו' ר"ל הא דכתיב בקרא ומשקלה ככר זהב ואבן יקרה וגו' לאו דבר נוסף קאמר אלא דהכי פירושו דלכך משקלה ככר זהב משום דאבן יקרה היה בה שהיה שוה כ"כ וק"ל: **בשכר** שפקודיך נצרתי זאת היתה לי לעדות וכו' י"ל היכן הוזכר עדות הכא שיהיה מלת זאת מוסב עליה ונראה לומר דהאי קרא מוסב אקרא דלעיל מיניה דכתיב זכרתי בשמך ה' בלילה ואשמרה עדותיך ועפ"י מ"ש (במנחות לו:) דאסור להניח תפילין בלילה מדכתיב ושמרת את החקה מימים ימימה ולא בלילות והנחתן ביום הוא אות ועדות כדכתיב והיה לאות על ידך וגו' ועפ"י נזכר שם ה' כדאמרינן (שם לה:) כי שם ה' נקרא עליך זו ש"ין של תפילין וקאמר קרא זכרתי בשמך ה' בלילה בלא הנחתן ואשמרה עדותיך מלהניחן כדכתיב ושמרת את החקה אבל אמר דוד זאת היתה לי שאף שהתפילין בעצמן אסור לי להניחן בלילה מקום הנחתן של תפילין זאת היתה לי שאניח העטרה במקומן ממש בלילה והולמתו שם וביום שאניח תפילין מ"מ העטרה מונחת במקום הראוי להניחן כדמסיק דמקום יש בראש וכו' ונמצא שיש לי ב' כתרים ביום דהיינו תפילין שהוא כתר תורה ועטרה שהוא כתר מלכות כמפורש בחידושינו בפרק האומר ע"ש וזכיתי לזה לפי שפקודיך שהם שאר מצות נצרתי אף בלילה וק"ל: **שמתנשא** להולמו וכו' דלא הל"ל רק ואדוניהו אמר אני אמלוך וגו' וע"כ דרשוהו על העטרה כפרש"י בפרק כ"ג שהיה בה שרביט של זהב וכו' ואינו מתיישבת אלא למי שיש לו חריץ בראשו וכו' עכ"ל ואדוניהו לא היה לו חריץ בראשו והיה מתנשאת ראשו ודתקו בה להולמו להיות מכוונת לו ולא הולמתו ודו"ק: **בטולי** מחול וכו' עיין פרש"י הכא ובפרק כ"ג ועוד נראה לפרש דמלת לפניו דייק דמאי רבותיה דחמשים איש רצים לפניו ולא לאחריו טפי מרכב ופרשים דבריטיה דקרא וקאמר דכולם נטולי טחול וכו' והיו קלים לרוץ לפניו טפי מכל הרכב ופרשים וק"ל:

דף מה בפרש"י בד"ה ומה שעליהם כו' הכתוב היא דתלום שעליהם כתלום כו' עכ"ל כל"ל: **תום'** בד"ה ת"ק סבר ליפוי כו' דליפוי דתמורה כו' אלא לנוי כו' עכ"ל וכ"ל לפי' זה דנוי דהר שרי ועיקר קרא דלא תחמוד כסף וגו' דאוסר נוי לאו

מהר"ם

חוץ מפרצוף אדם דחשוב הוא אבל השתא דקאמר דלא אסרה תורה אלא בדמות ד' פנים בהדי הדדי פריך שפיר אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה תשתרי וכו' וק"ל: **תום'** ד"ה שאני ר"ג וכו' ויש שהיו רוצין להחמיר וכו'. ר"ל שלא לצוות לעובד כוכבים לחתום בחותם צורת אדם משום דאמירה לעובד כוכבים שבות וכן שלא לחנור אותם רצועות וכו' משום חשדא כדקאמר הכא בטבעת של רב יהודה וכמו בטבעת שחותמו בולט דברייתא אמנם יש לסמוך וכו' שמעמיד אותה דר"י בצורת דרקון דשם שייך חשדא אע"ג דגם בצורת חמה ולבנה גם כן שייך חשדא כדפריך הכא אר"ג והא ר"ג דיחיד הוה אלא משום דלאו אורחא הוא לחתום בטבעת צורת חמה או לבנה לכך מעמיד הלכות גדולות ההיא טבעת דר"י בצורת דרקון וכן כתב מהרר"א שטיין בביאורו על הסמ"ג: **בא"ד** ואנדרטי דחיישי לחשדא וכו'. ר"ל מדפריך הכא והא בי כנישתא וכו' דמוקמי ביה אנדרטי וכו' משמע דבצורת אדם נמי שייך חשדא היינו משום שהיה דמות שלם וכו'. ר"ל אבל בטבעת אינו רגיל להיות חותמו צורת אדם שלם לכך מעמיד לה בצורת דרקון ומשמע מדברי התוס' דבצורת דרקון אסור אפילו אינו גוף שלם שהרי זהו החילוק שבין צורת דרקון ואדם אבל עיין בדברי הרא"ש שמשוה צורת דרקון לצורת אדם ויש להקשות לפי מה שפירש רש"י לעיל במתניתין צורת חמה היינו מזל חמה וכמו שכתבנו למע"ה דמשמע דעיגול חמה או עיגול לבנה אינו דרך לעובדם ופשיטא הא דר"ג לא היה לו אלא דמות עיגולי לבנה שהיה צריך לחקור בהם את העדים וא"כ מאי פריך הכא והא ר"ג יחיד הוה ר"ל והוי ליה למיחש משום חשדא דעבודת כוכבים והא אין דרך לעבוד לצורה כזו ומאי פריך ובשלמא מעיקרא דהוי ס"ד דאיסורא הוי משום דלא תעשון אתי ל"ק דנוכל לומר דאיסור עשיה שייך שפיר אפילו בעשיית עיגול אבל השתא דמסיק דאחרים עשו לו וליכא למיחש אלא משום חשד דעבודת כוכבים קשיא ודו"ק: **ד"ה** שוחק וזורה לרוח כו' בשלמא לרבה יעשה שחיקה בשאר מימות כו' אלא לרב יוסף קשיא דע"כ לרבנן אפילו שחיקה בשאר מימות אינו מועיל וכו'. דברי התוס' סותרים זה את זה דמתחלה קאמר בשלמא לרבה יעשה שחיקה בשאר מימות וכו' הדר קאמר דע"כ לרבנן אף שחיקה בשאר מימות אינו מועיל וכו' ויש שרוצין לפרש ולתרץ דברי התוס' ולומר דדוקא אליבא דר"י אנו צריכין לומר דע"כ לרבנן דאף שחיקה בשאר מימות אינו מועיל כמו דדייקי התוס' בדבור שאחר זה מדאיצטריכו רבנן בגמרא לטעמא דלא נתכוין משה אלא לבודקן כסוטות דאילו לרבה אתי לן שפיר הא דאצטריך לטעמא דלא נתכוין משה וכו' משום דכיון שהשיבו רבנן משם ראיה הרי הוא אומר ויזר על פני המים דליכא למיחש לזבל קשיא ליה א"כ היה לו להשליכו שלם לים המלח משום דהא לרבה בים המלח א"צ שחיקה לכך השיבו הא דלא השליכו לים המלח שלם לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות וע"ד שפירש רש"י אבל לר"י דס"ל דאף בים המלח בעי שחיקה ובשאר נהרות אינו מועיל שחיקה אפילו לר' יוסי קשיא דא"א לפרש כן וע"כ צריך לפרש לר"י כמו שפירשו התוס' בסמוך בדבור שאחר זה דמדאצטריכו רבנן לטעמא דלא נתכוין אלא לבודקן כסוטות ש"מ דלרבנן אף שחיקה בשאר מימות אינו מועיל ע"ד שפירשו התוס' בדבור שאחר זה אבל תירוץ זה אינו משום דע"כ דגם לרבה צריך לפרש דמדאצטריכו לטעמא דלא נתכוין אלא לבודקן כסוטות ש"מ דלרבנן אף שחיקה בשאר מימות אינו מועיל דליכא למימר דאצטריכו להאי טעמא משום דהוה קשה להו למה שהשליכו אותו אל הנחל היורד וכו' והיה העגל צריך שחיקה היה להם להוליכו ולהשליכו לים המלח שלם דא"כ גם לר"י שהיה ס"ד דשחקוהו וזרוהו לרוח תקשה כן דמפני מה היה צריך שחיקה כדי לזרות לרוח היה להם להוליכו לים המלח ולהשליכו שם שלם אלא ע"כ אין זו קושיא דלא רצו להטריח' ולהוליכו למרחוק לים המלח א"כ לרבנן נמי נימא הכי ורש"י שפירש כן משום דלא אסיק אדעתיה פלוגתא דרבה ורב יוסף דפסחים וסבר דלא צריך שחיקה אלא כשהוא זורה לרוח אבל כשהוא מטיל לים או אפי' לנהר אין צריך שחיקה לכך פי' בדברי רבנן שהשיבו הרי הוא אומר ויזר על פני המים וכו' והאי דלא השליכו לים שלם לא נתכוין וכו' ואינו ר"ל ים המלח אלא כלומר למים אותו נחל היורד מן ההר כדכתיב ויזר על פני המים כלומר דכיון דהשליכו אותו למים למה היה צריך שחיקה היה להם להשליכו לשם שלם לא נתכוין אלא לבודקן וכו' אבל לפי סברת התוס' אליבא דרבה א"א לפרש כן ועוד דע"כ התוס' צריכין לפרש כפירושן שפירשו בדבור שאחר זה ודלא כפרש"י גם אליבא דרבה משום הקושיא הראשונה שהקשו על פירוש רש"י דמשמע שרבי יוסי היה אומר להם ששחקו העגל לזרות לרוח וכי היה ר' יוסי טועה בזה שלא היה זרקו למים וכו' ועוד אדרבה פירוש התוס' שפירשו בדבור שאחר זה לא יתיישב כלל אליבא דרב יוסף למאי דסבירא ליה להתוס' השתא אליבא דרב יוסף דבשאר מימות שחיקה אינו מועיל גם לרבי יוסי כ"א דוקא בים המלח משום דא"כ מה הקשה ר' יוסי לרבנן הא לדידיה נמי קשיא ועיין שם בתוס' בפסחים דמשום קושיא זו חזרו שם התוס' ממה שפירשו דרב יוסף מצריך שחיקה בים המלח ובשאר נהרות אינו מועיל שחיקה ופירשו דגבי עבודת כוכבים גם רב יוסף כרבה ס"ל ולא פליגי אלא גבי חמץ עיין שם לכן נראה שהספרים חסרים לפנינו וצריך להגיה בדברי התוס' ועוד ע"כ לרבנן אף שחיקה בשאר מימות אינו מועיל וכו' ור"ל ועוד אפילו בלא הא דרבה ורב יוסף אלא אפילו אליבא דכ"ע קשה לרבנן היאך יבערו עבודת כוכבים משום דע"כ לרבנן אף שחיקה בשאר מימות אינו מועיל וכו' כן נראה לי ושמעתי שגם בתשובת בן לב הגיה כן אבל לא ראיתי כי אין לי אותן תשובות: **ד"ה** אמר להם ר"י וכו' לכן נראה לפרש דר"י אסיפא דואשליך את עפרו אל הנחל סמיך. מדברי התוס' משמע שלא היה כתוב בגמרא בדברי רבי יוסי קרא דואשליך וגו' כמו שהוא בספרים שלנו: **דף מד ע"א** תום' ד"ה נחל קדרון וכו' משמע אבל בשאר מקומות שחיקת כלי מתכות מגדל צמחים. מקשין התלמידים מפני מה הקשו התוס' קושיא זו בכאן אגופה דמתניתין הו"ל להקשות דקתני אף היא נעשת זבל וכו' א"כ ש"מ דמגדל צמחים וי"ל דמתניתין היה באפשר דנוכל לומר דה"ק אף היא נעשת זבל ועפר ויסתפקו ממנו לשאר צרכים במקום עפר לא לצורך גידול צמחים אבל השתא קשה שפיר וק"ל: **ד"ה** והלא כבר נאמר וכתת וכו' וא"ת לרבנן בסמוך דמייתי מוישרפם באש מאי קושיא היה לרבי יוסי כיון שלא הזכיר להשליכו לים. ר"ל מאי קושיא לר' יוסי שהיה לו לכתיב וישרפם וישאם הא לרבנן קשיא טפי שהיה להם להזכיר להשליכו לים אבל לר"י ל"ק כ"כ לכך כתבו וי"ל דהתם לא בא לספר וכו' לכך לרבנן ל"ק מידי מה שלא הזכיר כלום אבל לרבי יוסי דאיהו מפרש וישאם היינו שזרו לרוח א"כ היה לו לכתוב קרא בהדי הדדי וישרפם וישאם וק"ל: **ד"ה** כאן קודם שבא אתי הגיתי וכו' ועוד לאביי וכו' אבל בשבירה אפילו ישראל מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים למה לא שברוה לעיל בעובדא דר"א הקפר שמצא טבעת שהמתין עד שבא עובד כוכבים וסתרו עד שביטלה בע"כ לא קשה לאביי למה לא בטלה בעצמו ע"י שבירה די"ל משום דלא רצה לשוברה אלא רצה להניחה לו שלימה לכן המתין עד שבא עובד כוכבים ובטלה ע"י פחיתת צורה לבד ונשארה בשלימותה: **ע"ב** גמרא והיכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה וכו' בכל מקום מותר להרהר וכו'. מקשין העולם מה היה לה לגמרא להביא הא דרבה בר בר חנה הא מדברי ר"ג גופיה שאמר אין משיבין במרחץ נשמע בהדיא שאסור לדבר בדברי תורה במרחץ וא"כ היאך השיב לו אין משיבין דזה גופיה הוא דברי תורה ועוד מקשין אהא דקאמר וכ"ת בלשון חול א"ל וכו' וקשה א"כ היה לו להשיב כל התשובה שהשיב לו אח"כ בלשון חול ולמה לא השיב עד לאחר שיצא ונראה דאם לא הביא הא דרבה בר בר חנה לא היה קשה מידי משום דה"א דהא דאסור בד"ת במרחץ היינו דוקא כשאומר הדין בטעמו באריכות אבל להשיב בקצרה בלי טעם דבר זה מותר או אסור מותר אף במרחץ דאינו אלא כמו הרהור בדברי תורה ולכך היה מותר לר"ג להשיב אין משיבין במרחץ ולכך פריך מרבה בר בר חנה דאמר אפילו הרהור אסור ועל זה נמשך ג"כ וכ"ת בלשון חול א"ל וכו' וה"ק וכ"ת דבלשון חול א"ל וא"כ הוי תרתי לטיבותא חדא דהוי כמו הרהור ועוד דהיה לשון חול ובלשון חול מותר להשיב בקצרה בלי טעם כיון שאינו אלא כמו הרהור והאמר אביי דברים של חול מותר לאומרן בלשון הקודש וכו' וא"כ ש"מ דאין נפקותא כלל בין אומר בלשון חול או קודש אלא הכל תלוי בדבר העסק אם דבר קדושה או דבר של חול וק"ל ועיין בר"ן שהוא ג"כ מדמה כשמשיב בקיצור דבר זה אסור או מותר להרהור: **תום'** ד"ה תנא כשיצא וכו' וי"ס דגרסי בברייתא וכשיצא כו'. משמע שהתוס' מחלקין בין אי גרס כשיצא ובין אי גרס וכשיצא בוי"ו דוכשיצא בוי"ו משמע דלא השיב ליה אלא דבר זה אבל אי גרס כשיצא בלא וי"ו משמע דהברייתא לא בא אלא לתרץ הא דקתני מתני' א"ל אין משיבין במרחץ ש"א אמר לו זה אלא כשיצא וכפירוש הרשב"ם וק"ל: **ד"ה** תשובה נגובה וכו' כלומר עלובה ומכוסה ממנו. נראה דר"ל שהיא מכוסה מאתנו שאין אנו מבינים אותה ולפי פירוש זה יתישב ג"כ לשנויא קמא ולרב שימי בר חייא וק"ל: **ד"ה** וכי נעשה מרחץ נוי לעבודת כוכבים וכו' ואינו נראה לר"י שהרי לא היה מקשה אותו הגמון אלא מפני שהיה נהנה מן וכו'. יש לדקדק למה לא הקשה ר"י קושיא זו אשנויא דאביי דלעיל דקאמר ואני אומר אינה גנובה שלא בטובת רבן גמליאל כבטובת אחרים דמי והלא לא היה מקשה אותו הגמון אלא מפני שהיה נהנה וכו' וי"ל דלעיל כשהוא מחזיק טובה להכומרים אם כן הוא מודה שהיה הוא נהנה מן וכו' דאם לא כן במה מחזיק להם טובה ולכך מקרי שפיר נהנה מן וכו' וק"ל: **דף מה ע"א** מתני' א"ר עקיבא אני אובין ואדון וכו'. ר"ל ואע"ג דכבר יהיב רבי יוסי הגלילי טעמא דמפני זה אשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת ידי אדם ומפני כך אמרה תורה ואשיריהם תשרפון באש וא"כ לא נוכל לדרוש תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם מ"מ תקשה לך א"כ תחת כל עץ רענן למאי אתא אלא ע"כ צריך למדרשית ולא עץ רענן אלהיהם כדדרשינן באלהיהם על ההרים וכו' דמ"ש ובמקום אחר אמרה תורה ואשיריהם תשרפון באש וא"כ דברי תורה סתרי אהדדי לכך אמר ר"ע אני אובין ואדון כו' ור"ל דכל המקרא דאלהיהם על ההרים לא דרשינן למעוטא אלא לסימנא אלא דהרים וגבעות מתמעטו ממשמעותא כמו שפירש רש"י וק"ל: **תום'** ד"ה אלהיהם על ההרים וכו' לכך נראה לר"ת דודאי עבודת כוכבים מקרי וכו' והא דאמרינן בהשוחט דכיון דאמר להר לא מקרי זבחי מתים ולא אסור היינו כששוחט רחוק מן ההר וכו'. ויש לדקדק אם כן בהשוחט למה אצטריך לשנויי התם הא דאמר להר לגדא דהר ה"ל לשנויי דתרווייהו איירי דאמר להר אלא הא בשחט רחוק מן ההר והא דשחט על ההר או קרוב להר וי"ל דמשמע ליה לגמרא דכל מקום דקתני לשם הרים לא משמע דשחט על ההר או בסמוך ליה אלא ששחט בביתו או רחוק ממנו לשם הרים דהכי משמע לישנא דלשם הרים וכיון דבתרווייהו תני התם לשם הרים לא ניחא ליה לשנויי הכי וק"ל וע"ש בפ' השוחט דף מ' וגם עיין שם בתוס' דכתבו קצת שם בענין אחר ממה שפירשו כאן בשמעתין: **בא"ד** וקרוב לזה מצאתי בפי' אחרים דרש"י וכו' ובתמורה מוקי לה להאי לא תחמוד אבעלי חיים וכו'. ר"ל דבעלי חיים נמי הוי דינן כמו הרים דאע"ג דבעלי חיים עצמן לא מיתסרי להדיוט דמרבינן קרא דלגבוה אסירי מכלל דלהדיוט משתרי כדאיתא לקמן דף מ"ו אפ"ה צפויהן שעליהם אסור זהו כוונת רש"י בזה אבל לא ידעתי למה הוצרך רש"י לכתוב זה הכא דאין ענין זה למה שפירש השתא כד מעיינת שפיר שם בפ"ק כל האסורין בתמורה לא נמצא שם אוקימתא זו ושיטה אחרת שם ובחולין פ' השוחט הביאו התוס' שיטה דפרק כל האסורין דתמורה באופן אחר ועיין שם במה שכתבתי וגם הכא בשמעתי' הביאו התוס' בסמוך בד"ה ת"ק סבר ציפוי הר וכו' מפ' כל האסורין דציפוי ב"ה מותר להדיוט: **בא"ד** ולפי זה קשה לר"י מדאמרינן לקמן בפירקין אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע וכו'. והא דהקשה ר"י מדיחויא דר"ת בריה דרב יהושע ולא הקשה מדברי הבעיין גופיה דבעי המשתחוה להר וכו' יש נעבד במחובר אצל גבוה או אין נעבד וכו' ואי ס"ד דעבודת כוכבים מקרי היכי ס"ד דשרי לגבוה משום דאיכא למימר דעיקר בעייתו היה אי מכשירי קרבן הוי כקרבן או לא וק"ל ועיין לקמן בדף מ"ו: **בא"ד** לכן נראה לר"י כלשון ראשון של רש"י וכו' ולא דמי לפעור וכו'. דברי ר"י הללו אינם מדוקדקים לי משום דמאי הוצרך השתא לזה דהא השתא ל"ק לן מידי מפעור דשאני פעור דהוי עבודת כוכבים לכך תקרובתו אסור אבל מחובר ס"ל השתא דלאו עבודת כוכבים מקרי ולכך תקרובתו מותר דאדרבה דלפי חילוק זה נוכל לומר דלעולם מחובר מקרי עבודת כוכבים ואפילו הכי תקרובתו מותר משום דלא דמי לפעור דילפינן מיניה דתקרובת עבודת כוכבים אסור דההוא תלוש הוי וק"ל: **ד"ה** ת"ק סבר ציפוי הר אינו כהר וכו' וא"ת אמאי מייתי ת"ק קרא דלא תחמוד וכו'. ר"ל כיון דהשתא פי' דטעמא דת"ק דאסור ציפוי הר לא אסרו מטעם דהוי נוי עבודת כוכבים [אלא] משום דהוא עצמו נעבד מאי מייתי קרא דלא תחמוד הא קרא דלא תחמוד לא איירי אלא בנוי עבודת כוכבים ולא בציפוי הנעבד ומתרץ דהכי קא מייתי וכו' אבל קשה לי לפירוש זה מאי מייתי דהר עצמו יוכיח דאיכא חדא לריעותא דנעבד ואפי' הכי אינו נאסר כיון דאיכא ביה חדא לטיבותא דהוי מחובר ואפשר דמשום קושיא זו כתבו א"נ דקרא אסמכתא בעלמא וחזרו משנויא קמא: **בא"ד** ונראה לר"י דלרמי בר חמא וכו' ריה"ג כדאמרינן לקמן. ר"ל דדייק בסמוך דמדקתני ר"י מפני מה אשירה וכו' וכל שיש בו תפיסת ידי אדם אסור בא לאתויי אילן שנטעו ולבסוף עבדו: **ד"ה** ורבי יוסי הגלילי סבר ציפוי הר מותר וכו' וי"ל דשאני הכא דקרא דאייתי ת"ק דלא תחמוד משתמע שפיר לאסור ציפוי הר. דברי התוס' פשוטים דכוונתן לומר דהא דאמרינן בכל דוכתא תנא בתרא לטפויי אתא היינו בכל מקום דפליגינן היינו ת"ק ומצטריך לשנויי דהא איכא בינייהו ואינו מפורש בשום אחד מהם אז אמרינן מסתמא דתנא בתרא לטפויי אתא אבל הכא מפורש בדברי הת"ק דס"ל דציפוי הר אסור דמדמייתי לדבריו קרא דלא תחמוד דאיירי בציפוי עבודת כוכבים מכלל דמייתי מיניה ראיה לציפוי הר דנמי אסור א"כ ר"י הגלילי דאתי לאפלוגי עליה לפי שנייא זה בציפוי הר ע"כ צריכין אנו לומר דס"ל דציפוי הר מותר אלא שיש לדקדק למה אצטריכו התוס' לומר דשאני הכא דקרא דאייתי וכו' הא מבואר בהדיא בדברי ת"ק דס"ל דציפוי הר אסור דהא קתני בהדיא ומה שעליהן אסור וי"ל משום דהא דקתני ומה שעליהם אסור היה אפשר לפרש בשום ענין אחר כגון בצלם או פסל העומד על ההר או בשום ענין אחר אבל לא בציפוי אע"ג דפשוטו הוא דאיירי בציפוי הר מ"מ היה אפשר לפרש בדוחק בשום ענין אחר ואינו משתמע מיניה שפיר כולי האי אבל מדמייתי קרא דלא תחמוד כסף וזהב עליהם משתמע שפיר דת"ק ס"ל דציפוי הר אסור והיינו מה שכתבו התוס' דקרא דאייתי וכו'

משתמע

בהר קמשתעי דאל"כ הדרן קושיין לדוכתין מאי האי דכי דהר אסור ותקרובת שרי ובב"ת הוי איפכא וק"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה אילן שנטעו כו' וגבעות שהו ה"ה כל כיוצא כו' כל"ל ובד"ה האי סברא כו' ואתשרפון קא סמיך דאי מוכחא כו' עכ"ל כל"ל : תוס' בד"ה והכא באילן כו' לוקמיה בנטעו אילן וד"ה כו' עכ"ל פי' ולא הוה אצטריך ליה לדחוקי בנטעו מתחלה לכך ולשון וד"ה שנקטו בדבריהם בכדי הוא דהשתא נמי בנטעו מתחלה לכך היינו נמי לד"ה ודקאמר ורבנן היינו אף כרבנן וק"ל :

דף מו בפרש"י בד"ה הלך השוה כו' וזהו טעם עצמו כו' ובד"ה לעולם אימא כו' בדבר תלוש ולאו בעלי חיים כו' עכ"ל כל"ל : ע"ב גמרא יש נעבד במחובר אלא נבוה מכשירי כו' כל"ל : גמ' ואתמר עלה ואמר רבא אמר רב נחמן מחלוקת כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה דתנן השיב כו' משום דרישא דמלתא כו' עכ"ל פי' דבר"פ אלו דברים לא תנן הכי אלא השיב רבי עקיבא הואיל תוכיח כו' ובסיפא תנן א"ל ר"ע או חילוף כו' והאי קאמר משום דהשיב רבי עקיבא רישא דמלתא הוא נקט ליה הכא מיהו כיון דעיקר אתקפתיה דרב פפא מאו חילוף לא חש לאתויי כולה מלתא דרישא וק"ל :

דף מז בפרש"י בד"ה עיקר שירה כו' בפ' החליל הס"ד ואחר כך מ"ה אפילו הכי כו' ובד"ה מי שהיה כו' והבית עצמו נעבד עכ"ל כל"ל : תוס' בד"ה מי מאיס כו' אבל הכא מיירי אחר ביטול כו' עכ"ל לאו דוקא אחר ביטול אלא דהוה כמו אחר ביטול דהא לרבנן שרי בנטעו ולסוף עבדו בלא ביטול ואפשר דנקטו האי לישנא אחר ביטול משום דרב דימי דמוקי לה באשרה אסורה וביטלה וק"ל : ע"ב במתניתין ג' בתים כו' וכיירו לעבודת כוכבים נוטל מה שחידש הכנים לתוכה עבודת כוכבים ו[illegible] ה"ז מותר כל"ל : בפרש"י בד"ה שקן לשון שרץ כל"ל :

דף מח תוס' בד"ה גידעו ופסלו כו' והא דלא משני גדעו כו' דשויא דחיקא הוא וניחא כו' עכ"ל פי' דהוי שויא דחיקא ומתניתין ושמואל כר"י בר' יהודה מיהו רב אשי ניחא ליה לאוקמא בהך שויא דחיקא ושמואל ככ"ע ומתני' כרבנן ודו"ק : ע"ב גמרא היכי דמי אי דאיכא דירכא כו' כל"ל : תוס' בד"ה ונוטעין יחור כו' אטו אגוז דביחור לא כו' כל"ל :

דף מט בפרש"י בד"ה אלא לעולם כו' דקאמריתו זה וזה גורם אסור דקאמרי אבל לא בימות החמה כו' עכ"ל ל"ע דהא מהך דאבל בימות החמה אינו מוכח לאסור זה וזה גורם כמו שדקדקו התוספות לעיל בשם רש"י וצ"ל לדברי התוספות הא דקאמר רבי יוסי לרבנן לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור היינו מהך דא"ל [illegible] נעשית זבל כו' ואסרו שוחק וזורה לרוח ודו"ק : תוס' בד"ה שאם נטע כו' אבל אגוז וקרקע שני כו' עכ"ל ובהא נמי הוי מצי לדחויי פי' ראשון של פרש"י וק"ל : בא"ד וכן משמע לשון בטלה ואם תאמר מ"ש גידולי כו' עכ"ל הד"א כל"ל : בד"ה הא רבנן והא

מהר"ם

משתמע שפיר לאסור צפוי הר ר"ל מרמייתי ת"ק האי קרא משתמע שפיר דס"ל לת"ק דציפוי הר אסור ואיתי ליה לקרא לאסור ציפוי הר וק"ל : ע"ב גמרא אילו לא נאמר קאמר וכו' הייתי אומר אשיריהן תגדעון לאילן שנטעו מתחלה לכך וכו' . נראה דר"ל דאי לא הוי כתיב ואשיריהן תשרפון דהוה מוקמינן קרא דאשיריהן תגדעון לאילן שנטעו מתחלה לכך ה"א דאפילו אילן שנטעו מתחלה לכך אינו צריך אלא גידוע והכי הוה מפרשינן גידוע דקרא אבל עיקרו המושרש בארץ היה מותר אבל השתא דכתיב ואשיריהן תשרפון באש דמוקמינן ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך ילפינן מיניה דכולו אסור וצריך שריפה אפילו עיקרו וקרא דתגדעון מוקמינן לאילן שנטעו ולבסוף עבדו ומפרשינן תגדעון דאינו אסור אלא מה שמחליף אחר שעבדו ובזה יתורץ ג"כ דאצטריך לשנויי אילו לא נאמר קאמר ולא תירץ כפשוטו דלעולם אילן שנטעו ולבסוף עבדו יליף ליה רבי יוסי בר"י מקרא דואשיריהן תשרפון באש וכדנסיב ליה גמרא בברייתא מואשיריהן תשרפון באש מאי אמרת והא מיבעי ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך ההוא ילפינן מקרא דאשיריהן תגדעון דכתיב בתורה בפרשת ואתחנן מקמי קרא דאשיריהן תשרפון באש דכתיב בפ' ראה וא"כ אייתר קרא דואשיריהן תשרפון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו אבל לפי מה שכתבנו א"ש משום דלא מסתבר לומר כן דא"כ הוה משמע דאילן שנטעו מתחלה לכך לא היה צריך אלא גידוע ועיקרו היה מותר ואילן שנטעו ולבסוף עבדו היה כולו אסור ואין זה סברא ולכך ע"כ נצטרך לומר דאילו לא נאמר קאמר וק"ל : רש"י ד"ה האי ואשיריהם תגדעון שעיקרו מונח בארץ במאי מוקמי ליה אי באילן שנטעו מתחלה לכך כולו אסור . יש לדקדק למה היה צריך רש"י לזה היה לו לפרש כפשוטו אי באילן שנטעו מתחילה לכך הא כבר ילפינן ליה מקרא דאשיריהן תשרפון באש וא"כ קרא דאשיריהן תגדעון למה לי וי"ל דאפשר דרש"י דייק לה מלישנא דגמרא דקאמר ורבנן האי ואשריהם תגדעון מאי עבדי ליה ולא קאמר למה לי כי כן הוא לישנא דגמרא כל מקום דפריך על קרא יתירא וכדקאמר לעיל אלא תחת כל עץ רענן למה לי ר"ל דאי לא דרשינן ביה ולא עץ רענן אלהיהם ל"ל דכתביה קרא ומדקאמר גמרא לישנא דמאי עבדי ליה משמע בלא קושיא דקרא יתירא הוא א"א להם לאוקמי כלל באילן שנטעו מתחלה לכך משום דההוא כולו אסור וקרא דתגדעון משמע דאינו אסור אלא גידועו וכן נמי לעיל דקאמר ורבנן האי ואשיריהם תשרפון באש מאי עבדי ליה יש לפרש ג"כ באופן זה דלמאי דס"ל השתא דאין לנו לאוקמי קרא דואשיריהם תשרפון אלא לאילן שנטעו ולבסוף עבדו לכך פריך ורבנן דס"ל דאילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר ודרשי תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם א"כ קרא דואשיריהם תשרפון באש מאי עבדי ליה דהא א"א להם לאוקמי לאילן שנטעו ולבסוף עבדו דהא לדידהו מותר הוא לגמרי ומשני מבעי ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך ולכך דקדק ג"כ רש"י בשנויא דמשני לכדר' יהושע בן לוי בידועי עבודת כוכבים קודמין וכתב רש"י מיבעי ליה לכדר' יהושע וכו' גידוע זה לא להתיר עיקרו וכו' ולמה אצטריך רש"י להאריך בזה אלא אי לא היה קושית המקשה אלא דהאי ואשיריהן תגדעון ל"ל דקרא יתירא הוא ולמאי אתא אז הוה מתיישב שנויא דמשני כפשיטו דלאו קרא יתירא הוא דמבעי ליה לכדריב"ל ולא היה צריך פירוש כלל אבל השתא דפריך מאי עבדי ליה משום דמשמע מיניה דאינו אסור אלא גידועו אבל עיקרו מותר וא"כ מאי משני מבעי ליה לכדריב"ל וכו' לכך פי' רש"י דמשני שפיר דגידוע זה לא להתיר עיקרו אלא שיגדעו מיד בכניסתם וכו' וק"ל : תוס' ד"ה והכא באילן שנטעו ולבסוף עבדו וכו' ועוד קשה דאמרינן גבי העובדי כוכבים הזורעים וכו' ואמאי לא פריך לוקמי בנטעו אילן ודברי הכל . ר"ל דגם במסקנא אינו מתורץ דמשני לא ס"ד דקתני דומיא דהר מה הר שלא נטעו מתחלה וכו' מ"מ תקשה לוקמי בנטעו אילן דהוי דומיא דהר כמו השתא דמוקי ליה בנטעו גרעינין ובזה יתיישב שפיר מה שמקשין העולם דמאי מקשו התוס' הא השתא נמי פריך המקש' דלוקמי כדברי הכל ועדיפא מיניה פריך דלוקמא בנטעו מתחלה לכך דלכל הפירושים כ"ע מודו ביה אבל לפי מה שכתבתי א"ש וק"ל :

דף מו ע"א גמרא ישראל שוקף לבינה וכו' ובא עובד כוכבים וכו' בשמעתי' משמע דאפי' עובד כוכבים אינו אוסר דבר שאינו שלו וצ"ל דהיינו דוקא בשלא עשה בו מעשה אלא שהשתחוה אבל בעשה מעשה אוסר אפי' שאינו שלו אבל ישראל אפי' בעושה מעשה אינו אוסר דאמרינן לצעורי חבריה קא מתכוון ועיין בחולין דף מ"א : תוס' ד"ה אמר ליה ר"ע וכו' וי"ל דודאי ר"ע דמתניתין אליביה דרבי יוסי הגלילי קאמר וכו' יש לדקדק לפי מה שכתבו התוס' לעיל בדף מ"ה בסוף ד"ה ת"ק סבר ציפוי הר אינו כהר וכו' וז"ל ונראה דלרמי בר חמא כולהו תנאי דמתניתין אית להו אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור וכו' וא"כ לרמי בר חמא אליבא דכ"ע אתי קרא דואשיריהן תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו ואצטריך קרא דאבד תאבדון לאבד ואח"כ תאבדון ודוחק לומר דאע"ג דת"ק ורבי יוסי הגלילי ס"ל דנטעו ולבסוף עבדו אסור אפ"ה ר"ע לדידיה קאמר וליה לא ס"ל דאם כן איך יתורץ לדידיה הא דקאמר ר"ע והלא כבר נאמר אבד תאבדון וכו' ונראה לי דלרמי בר חמא דכולהו תנאי מודו ואית להו אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור ולא פליגי ביה כלל ס"ל דאין שום חילוק בין אילן שנטעו מתחלה לכך ובין אילן שנטעו ולבסוף עבדו ובתרוייהו כל אילן זה אסור ותרוייהו אתו מקרא דואשיריהן תשרפון באש ולא אצטריך לטילף ליה מקרא דואשיריהן תגדעון וא"כ לכולהו תנאי דמתניתין אתא קרא דואשיריהן תגדעון לכדריב"ל דגידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש ארץ ישראל ואבד תאבדון אתי לעוקר עבודת כוכבים שצריך לשרש אחריה וא"כ שפיר אתי הא דקאמר ר"ע והלא כבר נאמר אבד תאבדון וכו' וק"ל : ד"ה בהמה תוכיח פירוש דאפילו בהמה של עצמו אינה נאסרת וכו' כן נראה להגיה : ד"ה מבהמה תמה וכו' ומיהו פירושו א"א כדפרישית לעיל · ר"ל דבנטעו גרעינין כ"ע מודו דמותר והשתא לא נצטרך לומר דלרבי יוסי בר' יהודה אתי ק"ו מאילן שעלה מאליו אלא מאילן שנטעו גרעינין : ע"ב ד"ה יש נעבד במחובר וכו' נ"ל דהמדקדק בלשון בעי' זו וכו' . נראה דכתבו כן התוס' משום דאפשר לעלות על הדעת לומר דמדנקט רמי בר חמא בעייתו המשתחוה להר אבניו מהו למזבח ר"ל לבנין מזבח דהוי מכשירי קרבן ש"מ דקרבן גופיה פשיטא ליה דאסור דאל"כ ליבעי ליה בקרבן גופיה [אלא] ודאי קרבן גופיה פשיטא ליה משום דהוי ליה כמו ב"ח דאע"ג דלהדיוט שרי אסירי לגבוה וה"ה למחובר ואע"ג דנקיט בתר הכי את"ל יש נעבד במחובר דרך פשיטותא נקט ליה ור"ל אע"ג דפשיטא לן דיש נעבד במחובר בקרבן עצמו מ"מ במכשירי קרבן קא מבעי לן לכך קאמרו התוס' דהמדקדק בלשון הבעיא אומר דאינו כן דמדנקט בלשון הבעיא יש נעבד במחובר וכו' את"ל וכו' ש"מ דאעיקר הקרבן נמי קא מיבעי אי יש נעבד או לא וס"ל דיש להלק בין בעלי היים למחובר והא דקתני בעייתו באבנים מהו למזבח דהיינו מכשירים לא משום דאעיקר קרבן לא קא מיבעיא ליה אלא שקיצר לשונו בסוף הבעיא ונקט בתלתיה דרך את"ל את"ל דקרבן גופיה יש נעבד עדיין קא מבעיא לן המשתחוה להר אבניו מהו למזבח דהיינו מכשירי' והדר מפרש דבריו דהכי קא מיבעי ליה יש נעבד וכו' את"ל יש נעבד וכו' מכשירי קרבן כקרבן וכו' וק"ל : ד"ה כשנרבעו ולבסוף עיברו וגבול יש לה וכו' . משום דקשה להו והא רביעה מעקר לה לבהמה וא"כ איך שייך לומר ולבסוף עיברו לכך קאמר וגבול יש לה פחותה מבת ג' נעקרת אבל לאחר ג' אינה נעקרת ועיין לעיל דף כ"ד :

דף מז ע"א גמרא לא צריכא דקא נבעי מארעא נ"ל דיש לגרום מארעיה . ר"ל מקרקע שלו ואין לרבים חלק בו וכגון שאינו יוצא חוץ לשדה שלו כמו שפירשו התוס' ודו"ק : תוס' ד"ה ואליבא דרבי יוסי בר' יהודה וכו' א"נ באילן שנטעו ולבסוף עבדו נמי הוי מצינו למבעיא וכו' . נ"ל להגיה דהא נמי באילן שנטעו ולבסוף עבדו נמי הוי מצי למבעיא וכו' ובא להוכיח דע"כ צריך אתה לומר דניחא ליה למבעי אליבא דרבנן או באילנות דשכיחי משום דהא נמי בנטעו ולבסוף עבדו גופיה הוה מצי למבעי אליביה דרבי יוסי בר' יהודה אלא ודאי ניחא למבעי אליבא דרבנן או באילנות דשכיחי : ד"ה מי מאיס או לא וכו' אבל הכא מיירי אחר ביטול וכו' . נראה דבלישנא קמא לא הוי צריך לאוקמי הך דהכא בלאחר ביטול דהא בלא"ה ל"ק מידי דמצי לתרץ דהכא איירי באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דרבנן דשרי להדיוט ומשום הכי קא מיבעיא ליה והתם איירי באילן שנטעו מתחלה לכך ולכך לכתחלה לא יטול וכ"ת פשיטא דלכתחלה לא יטול ה"א כיון דמצות לאו ליהנות נתנו מותר ליטול אפילו לכתחלה ועוד דאתי לאשמועינן דאפ"ה בדיעבד יצא ועוד דלישנא דגמ' בלישנא דאבעי' לא יתיישב שפיר אי איירי הכא בלאחר ביטול דקאמר באילן שנטעו מתחלה לא תיבעי לך דאפילו להדיוט נמי אסור וכו' ואי איירי בלאחר ביטול הא שרי להדיוט ודוחק לומר דר"ל דכיון דקודם ביטול אסור אפילו להדיוט ולכך גם לאחר ביטולו לא תיבעי לך דפשיטא דאסירי למצוה אלא נראה משום לישנא דכי אתא רב דימי דמיבעיא ליה באילן שנטעו מתחלה לכך ולאחר ביטול ומיבעיא ליה אי יש דיחוי למצוה ועל זה קאמרו התוס' דהכא איירי לאחר ביטול כך היה נראה בעיני לפרש דעת התוס' אלא שסיום דבריהם לא משמע הכי דכתבו אלא הכא מיירי לאחר ביטול ובעי מי מאיס לכתחלה או לא משמע מדבריהם דאלישנא קמא דר"ל אתו לפרושי על כן על כרחינו צריכים לפרש כמו שכתבתי מתחלה ולפרש בדוחק דהכא אפי' בלישנא קמא מיירי בלאחר ביטול ואפ"ה באילן דאסור להדיוט קודם ביטול אף לאחר ביטול לא תיבעי לך דאסור למצוה משום דמאיס אלא באילן שמותר להדיוט אף קודם ביטול קא מיבעיא ליה אי אסור למצוה לאחר ביטול אי אמרינן דמאיס למצוה או לא ודו"ק : ד"ה היינו בעיא דריש לקיש וכו' שהרי נשתנה ע"י טויה . המיימוני פסק פרק א' מהלכות ציצית דהמשתחוה לבהמה צמרה פסול לציצית אבל המשתחוה לפשתן כשר לציצית ויהיב טעמא משום דנשתנה וכן פסק הטור א"ח בהלכות ציצית ואם כן צריך לומר דס"ל דגבי צמר לא מקרי הטוייה שינוי אבל פשתן דנשתנה קודם הטוייה ממה שהיה במחובר לכך פסק דכשר לציצית משום דאיהו פסק כאיכא דאמרי דלעיל גבי המשתחוה לקמה דמסיק הכי השתא התם מעיקרא בהמה וכו' הכא מעיקרא חיטי והשתא קמחא : רש"י ד"ה מי שהיה כותלו סמוך לעבודת כוכבים שהיה אחד מכותלי עבודת כוכבים והבית עצמו נעבד . נ"ל דהכריחו לפרש כן משום דקתני במתני' בתר הכי שהאבנים והעצים מטמאים ואי לאו שהבית עצמו נעבד והוי גופיה עבודת כוכבים לא היה מטמא וק"ל : ע"ב ד"ה נופל מה שחדש וכו' ובגמרא מוקי לה כגון שלא נעבד הבית מעולם אבל אם השתחוה לו וכו' . צ"ל דר"ל הא דמשני בנאו אע"פ שלא השתחוה השתחוה אע"פ שלא בנאו דלא אשכחן בגמרא אוקימתא אחריתי : תוס' ד"ה אבניו ועציו וכו' ואפי' למ"ד אין עובדין לשברים וכו' . ר"ל וא"כ ניטא דכיון דנשתברה ונפל הכותל נתבטלה העבודת כוכבים ומותר אפי' בהנאה לכך תירץ כגון שהיתה עבודת כוכבים של ישראל וכו' דאין לה ביטול ובירושלמי מוקי לה כגון שהשתחוה לכל אבן ואבן פי' קודם שנפל דכל אבן ואבן בפני עצמו נעשת עבודת כוכבים : ד"ה בית שבנאו מתחלה וכו' דאי להיות משמשי עבודת כוכבים וכו' . נראה דהיינו נמי היתה דיוקו של המקשה דפריך והאנן בנאו תנן דע"כ מתני' ר"ל דהבית נאסר משום עבודת כוכבים עצמו דאי משום משמשי עבודת כוכבים ע"כ אינו נאסר עד שיעבדו בו לעבודת כוכבים וא"כ ל"ל בנאו מתחלה לכך אלא ודאי בעבודת כוכבים עצמה איירי וכן גבי אבן אי איירי במשמשי עבודת כוכבים ע"כ איירי שלא עבד בה דאי עבד בה למה לי חצבה אלא בלא עבדה איירי א"כ תקשה לך הא משמשי עבודת כוכבים אינן נאסרים עד שיעבדו אלא ע"כ לא איירי במשמשי עבודת כוכבים אלא שהוא עצמו עבודת כוכבים : ד"ה אבן שחצבה מתחלה וכו' ומיהו לפי מה שפירש הקונטרס בגמרא וכו' ודאי הוי רבותא טפי וכו' . הלשון אינו מדוקדק אלא שר"ל דלמ"ד אסורות מיד משמע לעיל גבי זקף ביצה להשתחוות לה דנאסר מיד בזקיפה ולא מצריך ובא עובד כוכבים והשתחוה אלא למ"ד דאין נאסר עד שתיעבד וא"כ הכא דמוקי לה כמ"ד דנאסר מיד היה לו למתני זקפה לבימוס דהוי רבותא טפי וכו' וק"ל :

דף מח ע"א מתני' ג' אשרות וכו' העמיד תחתיה עבודת כוכבים ונטלה וכו' כך היא הגירסא בספרים שלנו אבל בתוס' ובר"ן גורס וביטלה ור"ל כיון שביטל עבודת כוכבים גם משמשיה דהיינו האשרה בטלה : ע"ב גמרא אמר רב מודה ר"י שאם נטע והבריך והרכיב וכו' . לפירוש רש"י הם ב' דברים שאם נטע ר"ל שאם נטע אגוז מותר בדיעבד וכן אם הבריך או הרכיב יחור של ערלה באילן זקן מותרים פירותיהן מיד אבל אם נטע יחור של ערלה בפני עצמו אע"ג דמותר לנטוע יחור כדתניא נוטעים יחור של ערלה מ"מ לא עדיף מהיכי דנטע יחור של חולין דאסורין הפירות עכ"פ עד לאחר ג' שנים אבל כשמרכיב יחור של ערלה באילן זקן מותרים הפירות מיד וק"ל אבל לפי' התוס' הכל דבור אחד ור"ל שאם נטע אגוז ואח"כ נטל אותה נטיעה והרכיב באילן של היתר מותר משום דזה וזה גורם מותר אבל פירות הנטיעה של אגוז בעצמו אסור דאגוז וקרקע לא מקרי זה וזה גורם ואסורים לר"י אפי' בדיעבד מפני שהוא פרי ורבנן פליגי עליה דר"י ומתירין אף בנוטע אגוז ולא מטעם דס"ל דזה וזה גורם מותר אלא משום דס"ל דאפי' אילן היוצא מהאגוז עצמו אין בו איסור דלא אסרה תורה אלא פרי ולא אילן הנטוע ממנו ומייתי גמרא דמדרבי יוסי אוסר בנוטע אגוז עצמו ומתיר כשמרכיב אותה נטיעה באילן של היתר ש"מ דס"ל דזה וזה גורם מותר אבל רבנן מצי ס"ל שפיר דזה וזה גורם אסור והא דמתירין היינו מטעם דלא מקרי פרי דהא מתירין אפי' בנוטע אגוז דלא שייך ביה זה וזה גורם :

דף מט ע"א גמרא ומי שני ליה והתניא וכו' מאי לאו הא ר"י הא רבנן . פי' ר"י מתיר ורבנן אוסרים דמדשמעינן ליה לר"י דס"ל גבי ערלה זה וזה גורם מותר וגבי עבודת כוכבים אמר ג"כ שוחק וזורה לרוח מוקמינן נמי האי ברייתא דאיירי בעבודת כוכבים וס"ל דזה וזה גורם מותר כוותיה ואמרינן דלשני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין כדפי' רש"י בסוף שמעתין ד"ה אלא לעולם וכו' : תוס' ד"ה שאם נטע וא"ת מ"ש גידולי אגוז וכו' . נראה דהאי וא"ת קאי אדברי ר"י גופיה דקאמר ואין נוטעים אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ואסור אפי' בדיעבד כמו שפרשו התוס' לעיל לכך מקשו דמ"ש מגידולי טבל ומעשר שני שאם זרע אותן טבל ומעשר שני גידוליהן מותרין ודו"ק : ד"ה הא רבנן והא דשרו לעיל נטע והבריך וכו' . ר"ל דמדקאמר מודה רבי יוסי למאן מודה ע"כ לרבנן א"כ ש"מ דרבנן נמי מתירין בנטע והבריך לאו משום דאית להו זה וזה גורם מותר אלא משום דמה שגדל מן האילן עצמו . ר"ל אפילו בלא גורם אחר הוא מותר דהא מתירין אפילו בנוטע אגוז דלא שייך ביה זו"ג כמו שכתבתי למעלה לפירוש התוס' ש"מ דלא מטעם זה וזה גורם מתירים ושפיר ס"ל בעבודת כוכבים זו"ג אסור וה"ה בשאר איסורים : ד"ה עד שיהא באיסור כדי להחמץ. פי' ואז אסור אפי' יש בהיתר נמי כדי להחמץ דאי אין בהיתר כדי להחמץ ובאיסור לבדו יש בו כדי לחמץ פשיטא דאסור : בא"ד וא"ת היכא מייתי מרבנן וכו' דלמא שני להו וכו' . ואין להקשות נימא מדשמעינן לרבנן גבי שאור דס"ל דזה וזה גורם מותר מוקמינן נמי האי ברייתא דתני בעבודת כוכבים דזה וזה גורם מותר כוותייהו כדאמרינן לר"י דהא לרבי יוסי נמי לא שמעינן ליה בהדיא דס"ל זה וזה גורם מותר כ"א ערלה ומאי חזית דמוקמת לה כר"י טפי מרבנן דר"א די"ל דשאני דר' יוסי דשמעינן ליה נמי דאמר גבי עבודת כוכבים שוחק וזורה לרוח כמו שכתבתי למעלה וק"ל : בא"ד י"ל דהכי מייתי מדר"א נשמע לרבנן וכו' . והא דפריך לקמן בסמוך אלא רבנן דשאור איסור דשמעת להו לרבנן דמקילי בשאור וכו' היינו משום דלעיל הוי ס"ל דלגבי שאור נמי ס"ל לר"א זה וזה גורם אסור לכך הוה אמרי' מדר"א נשמע לרבנן אבל בסוף דלא שמעינן ליה לר"א דאוסר זה וזה גורם כ"א גבי עבודת כוכבים ולרבנן לא שמעינן להו דמתירין כ"א גבי שאור לא שייך לומר מדר' אליעזר נשמע לרבנן ולכך פריך שפיר איסור דשמעת להו לרבנן דמקילי בשאור בעבודת כוכבים מי שמעת להו דמקילי וק"ל : ד"ה אלא ר"א ורבנן דעצים וכו' דלפי זה הדיחוי הברייתות מתורצות וכו' . אין כוונת התוס' דלפי האמת הברייתות מתורצות כך דהא ליתא דאיכא למיפרך איסור דשמעת לרבנן ולר"א דמקילי בשאר איסורים בעבודת כוכבים מי שמעת להו דהא אפי' לפי הדיחוי דקאמר ממאי דמטעמא דר"א כדאביי דלמא מטעמא דר"א דאחרון אחרון אני בא ר"ל אבל היכי דנפלו בבת אחת לעולם איכא לך דזה וזה גורם מותר ס"ל מ"מ לא נשמע מניה כ"א גבי שאור אבל בעבודת כוכבים לא שמעינן ליה ועוד אם איתא דאפשר לתרוצי הברייתות כן א"כ למה הדר מיניה במסקנא ואמר אלא לעולם הא רבי יוסי והא רבנן וכו' אלא נראה דכוונתם אינו אלא לומר דלא מרויח מידי במאי דמייתי דר"א אוסר דהא תנאי דאסרי לא צריך למיהדר אבתרייהו דהא אית לן ר' יוסי ורבנן דאסרי לפי הדיחוי דהשתא ולא צריך למיהדר אלא אתר תנאי דמתירין ולפי הדיחוי דדחה השתא דגם ר"א מתיר זה וזה גורם וקודם שבא הדיחוי דאיסור שמעת ליה דמיקל בשאור וכו' מיתרצות הברייתות כפי טבמאי שמביא דאוסר בעבודת כוכבים אלא הוי ליה למימר אלא הא רבי יוסי ורבנן והא ר"א ורבנן והיה לו לדחות אח"כ איסור דשמעת להו דמקילי בשאור בעבודת כוכבים מי שמעת להו וק"ל :

דס"ה לעיל נסע כו' עכ"ל פירוש לפום סברא דהשתא דלא שאני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין דהא מוקמינן הך דקתני בעבודת כוכבים שדה תזרע ופרה תישחט כר' יוסי משום דמתיר בערלה ובדבור התוספות שאחרי זה שכתבו התוספות וא"ת היכי מייתי מדרבנן כו' דלמא שאני להו בין עבודת כוכבים כו' עכ"ל היינו לפי אותה סברא דקיימינן התם דשאני להו דמש"ה לא מוקמינן כר' יוסי ושוב כתבו התוס' בד"ה אלא ר"א ורבנן כו' דלפ"ז הברייתות מתורצות כו' והא ר"א ורבנן עכ"ל היינו לפי הסברא דקיימינן שם שוב דלא שאני ליה דהא ליכא מאן דשרי אלא ההיא דאסור אלא דדחי ליה תלמודא אימר דשמעת להו לרבנן דמקילי באסור כו' (א) אך ק"ק על הך דחייה הא ע"כ מההיא דעצים מוכח דר"א אוסר זה וזה גורם וא"כ על כרחך בההיא דאסור אית לן למימר כאביי ומדר"א דאינו מחלק ואסר אף בשאר איסורים נשמע לרבנן דשרו ולא יחלוקו כמ"ש התוס' לעיל ויש ליישב ודו"ק : בא"ד אלא משום דמה שגדל מן האגוז עצמו יהא מותר כו' עכ"ל כנ"ל וכשיטתם לעיל דפליגי ר' יוסי ורבנן בנטיעת אגוז של ערלה דשרי לרבנן בדיעבד והיינו שיהא מותר לאחר ג' שנים ואם כן לא יגרע הברכת נטיעת אגוז ז מהברכת יחור אחר של ערלה בזקנה דבטלה אע"ג דאי לא הבריכה לא הוי שרי פירות היחור עד לאחר ג' שנים ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה ונשתרי לך כו' דהתם תרוייהו ס"ל כרבנן דהכא כו' עכ"ל ול"ע דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא דהכא פסקינן כר"א ושרי למכרן אפילו כ"א בפני עצמו כדעבד רב חסדא עובדא ולקמן בפרק בתרא פסקינן הלכתא כרשב"ג ודו"ק : בא"ד לא מתהני מיין נסך מידי משום דאיתיה לאיסור בעיניה עכ"ל הוא מגומגם ובדפוסים חדשים הגיהו משום דליתיה לאיסורא כו' ואפשר שהמגיה הבין דאיירי ביין דנתערב האיסור ואינו בעין ממש ואין זה מספיק דאדרבה הא אמרינן התם בהדיא דטפי אית לן למישרי למכור חוץ מדמי יין נסך שבו בחבית דאיתיה לאיסורא בעיניה מביין ביין ודו"ק : בד"ה ה"ג ואיבעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברים כו' עכ"ל ממה שדחק רש"י לפרש עבודת כוכבים של חוליות הרי הן כשברי שברים כו' ובנבייה דמתני' דשברי שברים הן כו' נ"ל להגיה הכא בפרש"י דכ"ע אין עובדין לשברי שברים כו' והיינו כנירסא דמתניתין וק"ל :

סליק פרק כל הצלמים

רבי ישמעאל פרק רביעי

דף נ בפרש"י בד"ה דאיכא גובהה כו' גדול הס"ד ואח"כ מ"ה כה"ג ז כו' כנ"ל : תום' בד"ה במקורבות כו' שכיון שעברו הגובהה כו' כנ"ל : **ע"ב** גמרא רב שמא בריה דרב אשי לרבינא רבה בר ירמיה כו' כנ"ל : **בפרש"י** בד"ה עד ר"ה כו' הכא שרי שלא ימותו כו' עכ"ל בכדי נקט טעמא דשלא ימותו דהא מוקמי' לה בלאברויי אילנא ואפ"ה שרי עד ר"ה ודו"ק : **בד"ה** שיבר מקל בפניה חייב כדאמרן בפ' ד' מיתות כו' בין שאין דרכה חייב דכתיב זובח וגו' עכ"ל ומדלקמן בשמעתין ה"מ לאתויי דאר"א מנין לשוחט בהמה למרקולים כו' שנאמר ולא יזבחו עוד וגו' ובתוס' בפ' ד' מיתות מפורש תרי קראי לשלא כדרכה למה לי ע"ש : **תום'** בד"ה ומשקין אותן כו' בזמן הזה דרבנן ורבי היא כו' ולרבא השקאה כו' עכ"ל אע"ג דהתם מהני טעמא לאביי ורבא בשביעית גופיה משקין בית השלחין הכא דלאברויי אילנא הוא בשביעית אסור ודו"ק : **בא"ד** עוד י"ל דדוקא מלאכות של ט' עכ"ל כנ"ל ופירוש בתוספות שביעית וק"ל :

דף נא בפרש"י בד"ה אלא מעתה דבעינן כעין פנים כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דהא רב לא בעי כעין פנים נדמחייב בשיבר מקל בפניה אלא הכי הנ"ל אלא מעתה דבעינן כעין זריקה משתברת וק"ל : **בד"ה** אי מאתך כו' וסרים מחמת חולי כו' עכ"ל אבל סרים אדם בלאו הכי אימעיט דהוי מחוסר אבר וק"ל : **ע"ב** במשנה כו' נהנין מהן בטובה ושלא בטובה כו' כנ"ל וכ"ה ברא"ש :

דף נב תום' בד"ה הנהו ענין כו' דדברי קבלה הן כו' עכ"ל ר"ל האי קרא ויאכלו מזבחי מתים בספר תהלים הוא : **ע"ב** גמ' מאי לאו היכנו דאטבלינהו כו' ס"א וכן ברש"י :

דף נג שם לעובדה ממש מאי טעמא דמ"ד ביטל ומאי טעמא דמ"ד לא ביטל כו' כנ"ל : בפרש"י בד"ה ומ"ט דמ"ד לא ביטל בלחבלה כו' כנ"ל : **תום'** בד"ה או דלמא כו' דברי לי במוכרה לחבלה ודברי חבירי במוכרה לעובדה כו' עכ"ל פי' שאני איני חולק במוכרה לעובדה וק"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה הכי קאמר כו' נאסרו עבודות כוכבים

קרני ראם (א) נ"ב איני מבין קושיתו דהרי להך דחיה אימר דשמעת לרבנן דמקילין באסור כו' תו הדרינן לסברא לחלק בין עבודת כוכבים לשאר אסורים וא"כ בהאי דאסור אית לן למימר דלא כאביי משום דהם גם ר"א מתיר בזו"ז גורם ובעלים מחמיר משום דהוי עבודת כוכבים וצ"ע :

מהר"ם

ד"ה נתערבת באחרות וכו' דשמואל דוקא בעבודת כוכבים אופר דקאמר התם הנח לעבודת כוכבים שספיקה אסורה וכו' כצ"ל : **ע"ב** רש"י ד"ה ונשתרי לך כו' ולא דמיא הך מלתא וכו' ומיהו כי מובין ליה חוץ מדמי יין נסך שבו לא מתהני מיין נסך מידי כצ"ל . ומה שכתוב בספרים אח"כ משום דליתא לאיסורא בעיניה נ"ל דלא גרסינן ליה דאין לו שום קישור עם מה שלמעלה ממנו ועוד דלעיל מיניה כתב רש"י דחבית בחבית איסורא בעיניה מקרי וכ"ת דכוונתו של רש"י בזה לומר דדוקא נתערב חבית בחבית דכל חבית וחבית בספק איסור הוא לכך מותר למכור כולם ביחד חוץ מדמי יין נסך שבהם אבל אם נתערב יין ביין דיש בו ודאי תערובות איסור אינו מותר למכור חוץ מדמי יין נסך שבו וכדמסיק לקמן בפ' בתרא דף ע"ד א"כ לא הוי ליה לרש"י למנקט האי לישנא משום דליתא לאיסורא בעיניה גם לא היה לו לרש"י לקצר כ"כ לשונו וגם רבינו נסים שהעתיק דברי רש"י לא הביא זה וע"ש ודו"ק : **ד"ה** ה"ג ואבע"א דכ"ע אין עובדים לשברי שברים והכא בעבודת כוכבים שהיתה של חוליות דקין וכו' כן נ"ל להגיה ודו"ק : **תום'** ד"ה שקול ד' זוזי וכו' ולמוכרן כל אחד בפני עצמו אמר לו כן . ר"ל דאילו למוכרן כולן ביחד חוץ מדמי יין נסך שבהן בלא השלכת ד' זוזי לנהרא היה מותר : **ד"ה** לא דכ"ע עובדין לשברים וכו' וקשה דא"כ מאי מקשה לעיל לרשב"ל וכו'. יש לתמוה על דברי התוס' הללו דמשמע דר"ל דמאי מקשה ר"י לר"ל הא ריש לקיש לא התיר. אלא בלא ראינו שנשתברה מאליה דנוכל לומר עובד כוכבים שברה אבל בראש דגון שאני התם דלא שברה עובד כוכבים וזה אינו דבהאי מימרא דר"י ור"ל דלעיל אתמר בה בהדיא עבודת כוכבים שנשתברה מאליה ונצטרך לומר ולפרש לפי זה דר"ל שנמצא שנשתברה ואפשר שנשתברה מאליה וזה דחוק ועריפא מיניה היה להם להתוס' להקשות על דברי רש"י בזה הלשון דלפי' רש"י דלא שרי שמואל אלא במצא שברי עבודת כוכבים דלא חזינן שנשתברה מאליה דאמרינן עובד כוכבים שבר וקשה הא ר"ל קא שרי בהדיא אפילו בעבודת כוכבים שנשתברה מאליה ושמואל ור"ל קמו בחד שיטה בשברי עבודת כוכבים וק"ל אבל לפי האמת לא קשה מידי לפי' רש"י משום דאע"ג דמותיב ר"י לר"ל ממתניתין דקתני המוצא שברי דמות הרי אלו מותרים הא שברי עבודת כוכבים אסורים כדלעיל ריש פרקין דנשמע מיניה דר"י אוסר גם במצא שברי עבודת כוכבים ור"ל מתיר גם בשברי עבודת כוכבים דמוזה דקדקו התוס' בריש פרקין דשמואל כר"ל ס"ל בר"ה אמר שמואל מ"מ אינו מוכרח דלעולם לא קמו ר"ל ושמואל בחד שיטה דפשיטא דר"ל דמה [illegible] מאליה כ"ש דמתיר במצא שברי עבודת כוכבים דיש לתלות ולומר שמא עובד [illegible] שמואל דאמר מצא שברי עבודת כוכבים מותרים אפשר דבנשתברה מאליה ס"ל כר"י [illegible] מותיב לר"ל משברי עבודת כוכבים משום דרבי יוחנן אוסר גם בשברי עבודת כוכבים [illegible] ודייק ממתניתין מצא שברי דמות וכו' הא שברי עבודת כוכבים אסורים וכ"ש שנשתברה מאליה דאסורה ושני ליה ר"ל דליכא למידק ממתניתין הא שברי עבודת כוכבים [illegible] השתא לפי זה לא קשה מידי לפירוש רש"י והיינו נמי טעמא דהרי"ף והרא"ש דפסקו במצא שברי עבודת כוכבים כשמואל ובעבודת כוכבים שנשתברה מאליה פסקו כר"י משום דשמואל מצי שפיר סבר בנשתברה מאליה דאסור דלא כר"ל אע"ג דמתיר במצא שברי עבודת כוכבים הלכך בשברי עבודת כוכבים דמתיר שמואל ופליג בזה אר' יוחנן פסקו דלא כר"י דהוו שמואל ור"ל תרי לגבי דר"י אבל בנשתברה מאליה דלא פליג שמואל אר' יוחנן פסקו כר"י נגד ר"ל ודו"ק נראה לי : **בא"ד** ומ"ט לפי זה קשיא מאי פריך לעיל וכו' אבל התם לא היה דרכה לישבר וכו' . הלשון אינו מדוקדק ור"ל אבל לפי מה דפרישית דהכא מיירי שדרכה לנשר קסטין ושמואל ור"ל איירי באין דרכה להשתבר ולכך מתירין פריך שפיר ר"י לר"ל מראש דגון דהא התם לא היה דרכה לישבר והיה ראוי להיות מותר לר"ל וק"ל :

בי ישמעאל פרק רביעי

דף נ ע"א תום' ד"ה במקורבות וכו' ודבר תימה הוא דכיון שהן מקורבות כ"כ וכו' מה מזיק להם הגובה מכאן ואילך מיהו הא לא קשה כולי האי וכו' כן נראה להגיה : **בא"ד** דאיכא למימר דה"ק במקורבות תוך ד' וכו'. ר"ל דלפי המסקנא הא דקאמר לעיל במקורבות וכו' ד"ה אסורות לא הוי פירושו באמה וחצי אמה אלא אפי' תוך ד' אמות כשאין גובה מפסיק מקורבות קרי ליה והוי כאילו אמר בדליכא גובה ד"ה אסורות אפילו תוך ד' ובדאיכא גובה דהיינו מרוחקות פליגי א"נ כי איכא גובה ואבני המרקולים אינם גבוהים כי אם מעט וכו' כשהם נופלות אינם יכולים להתרחק ר"ל כשיש כאן גובה מפסיק כשהאבנים נופלין מן המרקולים למעלה מן הגובה דרך הגובה אין דרך להתרחק משום שאינם יכולים להתרחק מפני הגובה ואם נמצא אבנים מרוחקים בודאי אינם מהמרקולים הגדולה ולכך נקט לעיל במקורבות ד"ה אסורות דאילו במרוחקות פליגי בודאי דא"א שיפלו מן המרקולים ויהיו כל כך מרוחקות וק"ל : **בא"ד** ומסיק בצד ד' אמות וכו' דמוכחא מלתא דהוה מרקולים דעושין קטן וכו' כצ"ל : **ד"ה** וסבר ר' ישמעאל וכו' ונראה לי דה"ה דהוי מצי לאקשויי וסבר ר' ישמעאל ג' חוץ לד' אמות מותרות. ר"ל דה"מ לאקשויי והא תניא שלש אפילו מרוחקות וע"כ הוי פירושו חוץ לד' אמות דאי תוך ד' אמות קתני רישא דברייתא דאפילו שתים בתפוסה לו מותרות דהיינו תוך ד'. ולפי המסקנא ניחא ר"ל דלפי המסקנא הא דקתני ברייתא שלש אפילו מרוחקות אסורות אינו ר"ל חוץ לד' אלא ר"ל תוך ד' ובדאיכא גובה וקרי ליה מרוחקות משום דאינן נראות עמו בשביל הגובה כמו שכתבו התוס' בסוף דבור שלפני זה : **ד"ה** אבני בית קילים וכו' וזהו מרקולים חילוף קילופ . ויש לדקדק דלפי זה היה ראוי לקרותה מרקילום דהוי משמע ספי חילוף קילום ממרקולים וק"ל וכבר הארכתי בזה בביאורי לסמ"ג : **ע"ב** רש"י ד"ה עד ר"ה של ערב שביעית אע"פ שעבודת האילן אסור ל' יום לפני ר"ה הכא שרי שלא ימותו הנטיעות וכו'. יש לדקדק לפרש"י איך יתורץ לפי מאי דמסיק בשנויא דהכא מיירי לאברויי אילנא וא"כ מפני מה יהא מותר בשלשים יום שקודם ר"ה וי"ל דאפילו לפי מאי דמסיק דאיירי לאברויי אילנא אפ"ה התירו לתקן מלאכות הללו בל' יום שקודם ר"ה דהנך מלאכות אפי' כשהן לאברויי אילנא מקרו שלא ימותו נגד שאר מלאכות שהם עיקרן להוסיף תיקון אבל הנך מלאכות אפי' כשהן לאברויי מקרי שלא ימותו דבלא זה יתקלקלו האילנות וק"ל : **תום'** ד"ה ומשקין אותן עד ר"ה וכו' אלא יש לפרש בשביעית דרבנן וכו'. ר"ל דשם ריש מ"ק דקתני מתניתין משקין בית השלחין במועד ובשביעית ופריך התם והא השקה תולדה דזריעה או חרישה היא כדאיתא התם וא"כ היאך יהא מותר בשביעית אפילו בדבר האבוד דהיינו בית השלחין ומשני אביי דמתניתין איירי בשביעית בזמן הזה ואתי כרבי דאית ליה דשביעית בזמן הזה הוה דרבנן לכך התירו בדבר האבוד וא"כ האי מתניתין דמייתי הכא איכא נמי לאוקמי בשביעית בזמן הזה וכיון דלא הוי אלא מדרבנן לא החמירו לאסור הנך מלאכות בתוס' שביעית שהוא הל' יום שקודם ר"ה ורבא משני התם השקאה תולדה דזריעה היא ואבות דוקא אסרה תורה בשביעית ולא תולדות אלא מדרבנן אסרו גם התולדות ובדבר האבוד כגון בבית השלחין לא גזרי רבנן להחמיר וא"כ ה"נ הכא דכל הנך מלאכות תולדות נינהו ולכך לא החמירו לאסור אותן ל' יום קודם ר"ה שהוא תוספת שביעית : **בא"ד** עי"ל דדוקא מלאכות של חרישה וזריעה הוי דאורייתא וכו'. ר"ל דאע"ג דלרבי עקיבא הוי תוס' שביעית דאורייתא אינו אסור מדאורייתא אלא חרישה וזריעה כדכתיב בחריש ובקציר תשבות דמיניה יליף רבי עקיבא תוס' שביעית אבל שאר מלאכות אפי' אבות לא הוו דאורייתא ולכך לא החמירו לאסור הנך מלאכות דהכא בתוס' שביעית וק"ל :

דף נא ע"א גמ' א"ר אלעזר מנין לשוחט בהמה למרקולים שהוא חייב שנאמר ולא יזבחו עוד וכו'. ואע"ג דזביחתה כעין פנים היא וכבר ילפינן ליה מקרא דזובח לאלהים יחרם מ"מ אשכחן עונש אזהרה מנין לחייב מלקות וכן משמע מפרש"י לקמן ע"ב ד"ה ואין אחרת להם דפירש אלמא לאזהרת שחוטי חוץ וכו' אתא ואזהרת מרקולים מנלן : **תום'** ד"ה חייב פי' בקונט' וכו' דהא רב יהודה לא מחייב בשבירת מקל וכו' רק באותה שרגילה במקל וכו' כצ"ל : **ע"ב** גמ' מאן דמתני אסיפא כ"ש ארישא נראה דלהאי לישנא ע"כ צ"ל דאפילו בטובת אחרים אסור דאי בטובת כומרים דוקא אסור אבל בטובת אחרים מותר א"כ מה בין רישא לסיפא וק"ל : **רש"י** ד"ה א"כ לא יאמר עליהם וכו' לשון אחר כל שעמהן דאשר ריבויא הוא . נראה דבין ללישנא קמא דרש"י דמעץ ואבן יליף ליה ובין ללישנא אחרינא דאשר ריבויא הוא אין להקשות דלכתוב קרא דעליהם לחוד דא"כ ה"א דעמהם כלל וכלל לא וגם אין להקשות דלכתוב קרא דעמהם לחוד דאסור וכ"ש דעליהם ולשתוק ולא לכתוב בקרא דעמהם עץ ואבן וללשון אחר לשתוק ולא לכתוב אשר דמשמע ריבויא וממילא לא משתמע מיניה אלא דבר של נוי דא"כ ה"א דשל עץ ואבן אפי' היכי דהוי של נוי לא יהא אסור לכך אצטריך למכתב הקרא דעמהם ללשון ראשון עץ ואבן וללשון אחר אשר ריבויא לרבות דהיכי דהוה של נוי אפי' של עץ ואבן אסור ואי לאו קרא דעליהם ה"א דמרבה אפילו שאינו של נוי אבל השתא דכתיב נ"כ קרא דעליהם דרשינן דעמהם דומיא דעליהם וא"כ לא מרבינן מריבויא דכתיב בקרא דעמהם דשל עץ ואבן נמי יאסור אלא היכי דהוה דבר של נוי וכ"ת א"כ כיון דגם ללשון אחר דאשר ריבויא הוא לא מרבינן מיניה לפי המסקנא אלא היכי דהוי מידי של נוי אפי' משל עץ ואבן אסור א"כ ל"ל ריבויא דאשר הא בלא ריבויא דאשר כתיב בקרא דעמהם בהדיא עץ ואבן י"ל דלשון אחר ס"ל דהא דכתיב בקרא עץ ואבן לא נמשך אעמהם ובא לומר דהדברים שעמהם אפי' הוי של עץ ואבן אסורים אלא נמשך אלעיל מיניה דהיינו גילולים ושיעור הכתוב כך הוא ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן פי' הגילולים שהן העבודת כוכבים בעצמם הוו של עץ ואבן ותראו גם כסף וזהב אשר עמהם ולפי זה אם נמצא עמהם דברים שהן של עץ ואבן לא נשמע מהכתוב דאסור לכך אצטריך אשר דריבויא הוא דבא לרבות כל מה שעמהם וק"ל : **תום'** ד"ה אפילו מים ומלח אסור וכו' ודלא כפירוש הקונטרס וכו' דא"כ גבי פעור וכו'. נראה דהמדקדק בדברי רש"י יראה שרש"י הרגיש בקושיא זו ופירש באופן שאין מקום לקושית התוס' שהרי רש"י כתב אפילו חוץ כפנים וכו' שהרי כל עבודתו דרך בזיון וכו' הלכך לא שייכא ביה ולא מפסיקי ר"ל ושייך ביה תקרובת חוץ לקלקלין כמו לפנים מן הקלקלין ואפילו אינו של יופי דלא שייך גביה יופי ומה שכתב רש"י לעיל חוץ מן הקלקלין לאו משום תקרובות איתיה הלכך של נוי אסור דנפקא מאשר עמהם וכו' היינו בשאר עבודת כוכבים דקלקלין הוי הפסק וק"ל :

דף נב ע"א רש"י ד"ה חזרו לטומאתן ישנה וכו' שברן כדי לטהרן וחזר וריתכן לעבודת כוכבים וכו'. הא דכתב רש"י וחזר וריתכן לעבודת כוכבים ולא כתב וחזר וריתכן סתמא משום דלשון הבעיא הוא ריתך כלי לעבודת כוכבים וכ"ת והכל טעמא מאי למה אצטריך ריתוך לשם עבודת כוכבים ולא אמרינן מסתמא כשחזר הכלי להיות שלם חוזר לטומאתו הישנה כמו בשאר טומאות דכשחוזר ועשאו כלי חוזרת הטומאה ממילא מעצמה דשאני התם דבשבירת הכלי מעצמו נתבטל ממנו הטומאה לכך חוזרת הטומאה ממילא כשחוזר ועשאו כלי אבל הכא לא מתבטל טומאת העבודת כוכבים מן הכלי אלא כששוברו כדי לבטלו מעבודת כוכבים ולטהרו וא"כ במה תחזור טומאת עבודת כוכבים על הכלי כשחזר וריתכו דהא כבר נתבטל איסור העבודת כוכבים מהכלי לכך אצטריך לומר שחזר וריתכו לעבודת כוכבים אלא שעדיין לא עבדו דאל"כ מאי קא מבעי ליה ת"ל דהשתא כשחזר ועבדו נטמא בלא טומאה ישנה וק"ל : **תום'** ד"ה מה מזבח טעון גניזה כמו כלי שרת דאמרינן שנגנזום . נראה דר"ל דאמרינן בעלמא שכלי שרת גנזום אבל לא ידעתי היכן אמרינן הכי . אף אשירה טעונה גניזה פי' ביעור פי' ולא גניזה ממש כמו מזבח אלא ביעור שיבערם מן העולם באופן שלא יהנו ממנו כמו שמצינו גבי עגל וכו' : **ע"ב** גמ' ברוך אתה לשמים שההזרת לי אבדתי וכו' היכננום שגנזום וכו'. ויש לדקדק דיהא כך דיכול לשנויי ולפרש קרא הכי שלא יקשה עליו מ"מ אינו מוכרח שלא יתפרש כפשוטו כמו הס"ד דהמקשה דהכננום היינו דאטבלינהו וא"כ אין מן המקרא הזה ראיה מוכרחת לאיסור שאומר עליו ומקרא היה בידינו ושכחנוהו ואמר שעתה החזיר לו אבידתו וצ"ל דלשון הכננום לא משמע ליה לשון טבילה אלא לשון גניזה וק"ל : **תום'** ד"ה דינרי הדריינא וכו' ונראה לר"ת לפרש וכו' שייפא שנשוף ואין האותיות ניכרות וכו'. לפי' ר"ת הדרייני וטורייני ושיפא הכל דבר אחד ור"ל הדינרים העגולים הגדולים כתריסה ונישופי' שאין האותיות ניכרות בקשו לאוסרן משום דשמא מטבע של ירושלים הן ואין הכתב ניכר שהיה כתוב עליו דוד ושלמה וק"ל :

דף נג ע"א ד"ה או דלמא וכו' דלגירסת הריב"ן נמי יש להקשות וכו' ולא קשיא דקאמר תיקו ופשיט בתר הכי וכו'. יש להתיישב בדברי התוס' הללו דאמאי קאי אי אפירוש התוס' הא לא גרסי תיקו כלל ואי קאי אפירושו של הריב"ן הא איהו גרים מיתיבי ולא פשיטותא וי"ל אע"ג דגרים מיתיבי הוי ממילא פשיטותא ולא גרים מיתיבי אלא משום דהדחייה דדחי המתרץ לא מתיישבת אי גרסי' ת"ש ולכך גרים מיתיבי אבל באמת ממילא נפשטה הבעיא והא דאצטריך למגרס תיקו משום דלא מתיישב לישנא דמיתיבי אלישנא דאיבעיא להו אי לא גרסינן תיקו ביני ביני וק"ל וא"כ לפי זה צריך לפרש דהמשך דברי התוס' כך הן דבתחלה קאמרי דלגירסת הריב"ן נמי יש להקשות אמאי קאמר תיקו וכו' והדר קאמר ולא קשיא דקאמר תיקו וכו' כלומר אבל אין זה קושיא כ"כ ול"ק מידי לגירסת הריב"ן אמנם משמעות שיטת התוס' לא משמע הכי לכך יש לפרש דה"ק וכ"ת משום הכי גרים הריב"ן מיתיבי משום דמצא בספרים שקדמו לו שהיה כתוב בהן תיקו והדר קאמר תא שמע לכך גרים איהו במקום ת"ש מיתיבי ועל זה קאמרי התוס' ולא קשיא דאמר תיקו ונשים בתר הכי וכו' כלומר דבשביל זה לא היה הריב"ן צריך לשנות גי' הספרים וק"ל :

שלהם כו' כצ"ל: תוס' בד"ה דאי הנא לוה כו' דאי לרבנן אפילו זבנה לא בטלה כו' עכ"ל ולמ"ד לעיל דבלורף עובד כוכבים דוקא פליגי וכדמסיק לעיל אתיא שפיר כרבנן דהכא בלוה מישראל איירי ואי הוה זבנה ליה מודו רבנן דבטלה וכן נראה ממה שדקדק רש"י לפרש לוה עליה עובד כוכבים אפילו מלורף ישראל ודו"ק:

דף נד בד"ה מתקיף לה כו' אדרבה מיניה ילפינן דחייב למסור כו' אפילו במצוה קלה כו' עכ"ל טעות קחזינא הכא דילפינן מיניה ולא מייתי ליה התם אלא אג' עבירות דיהרג ואל יעבור וע"ש ונראה להגיה חוץ ממצוה קלה כו' וה"ק התם בכל עבירות כו' יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וג"ע וש"ד כו' ודו"ק: **בד"ה** הא בצינעא הא כו' לתרולי הברייתא אפילו אליבא דר"י כו' עכ"ל דלרבנן ניחא לאוקמא אפילו בצינעא אע"פ דפטור בדיעבד הואיל וחייב למסור עצמו עבודת כוכבים קרינא ביה וק"ל: **בד"ה** היתה בהמת חבירו כו' אע"ג דרב הונא מיירי לאוסרה להדיוט ונעבד שלו אסיר מיירי לאוסרה לגבוה דכי היכי דמעשה בגופו כגון שה"ט מהני לאוסרה להדיוט ה"ה נמי כו' כצ"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה [למעוטי ערלה וכו'] ואם מכרן וקידש כו' לאתהנויי מינייהו מיהו הויא הנאה מטיא (לה) [ליה] ע"י כו' קא מטיא (ליה) [לה] ודוקא כו' כצ"ל:

ח"א דף נד ע"ב במשנה א"ל א"כ יאבד דבר שאין צורך לעולם בו וכו' א"ל אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן וכו' שהרי אלו לא בטלו • יש לדקדק למה יהיו מחזיקין ידי עובדי חמה ולבנה משום דלא מבטלן הרי כבר אמרו בזה יאבד עולמו מפני השוטים ונראה לומר דר"ל אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן כו' שא"כ לא היה בידינו להכחיש אותם שעובדים לחמה וללבנה כו' שהם לא יודו בדבר דאינו מבטלן מפני שיש צורך לעולם בחמה ולבנה וכו' דאדרבה יאמרו כיון שיש בהן צורך ולא בטלן לאוי לעובדן אבל השתא דאינו מבטל אף דבר שאין צורך לעולם בו ויש שעובדים אותן הרי אף לאותן העובדים לחמה וכו' מפני שיש בהן צורך ולא בטלן אין להם ראיה שהן אלהות שהרי אותן שאין בהן צורך גם כן לא בטלן וק"ל: **אלא** עולם כמנהגו נוהג והולך ושוטים וכו' • לכאי לישנא משמע דטעמא דהעולם כמנהגו נוהג איננו מספיק רק לדבר שהעולם צריך לו כגון חמה וכו' ודבר שאין העולם צריך לו צ"ל כמ"ש במתנית' דא"כ אף אנו מחזיקין וכו' מיהו לאידך לישנא הרי בגזל סאה וכו' אלא לעולם עולם כמנהגו נוהג כו' משמע דהאי טעמא מספיק גם לדבר שאין העולם צריך דלסאה של חטין שגזל אין כל עולם צריך לו כמו חמה ולבנה וכו' וק"ל: **אלא** שמטריחין ומחתימין וכו' • כי דרך כל מלך שעושה סלע ומטבע שלו בצלמו ובצורתו והאדם הוא סלע ומטבע של מלך מלכי המלכים שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם וזה הנואף מזלזל בצלם זה שעושה אותו הפקר ולא עוד אלא שמטריחין וכו' ע"פ המדרש קשה ח' הנואף שהוא מרמז כח השכינה כילד הטובר מתעבר מן האיש והקב"ה צר צורתו למ' יום ואחר כך הנואף בא עליה והקב"ה עומד ותוהה של מי אצור צורת האיש או צורת הנואף כביכו"ל צור ילדך תשי יו"ד זעירא תש ידי הצייר ע"כ וזהו שאמר שמטריחין ומחתימין צורה אחרת וק"ל: **א"ל** כלב אתה קורא אותה וכו' א"כ כו' • לכאורה קשה מאי א"כ יאבדנה מן כו' דאדרבה כיון דמת הרי כבר אמר שאין עושה מלחמה עם המתים ונראה לומר דהפילוסוף זה היה מודה למה שאמרו הזקנים במתני' בדבר הצורך לעולם יאבד עולמו מפני השוטים והשתא קאמר כיון דאתה קורא אותה כלב מת אף שאינו עושה מלחמה עם המתים מ"מ יאבדנה כדי שלא יטעו אחריה כיון שאינו צורך לעולם כלל ככלב מת והשיב אילו דברים שאין בהם צורך ככלב המת שזה לבד היו עובדים היה מבטלה הרי הן עובדין לחמה וכו' ואי אפשר לבטל וא"כ אין לבטל גם אלו כדמסיק במתניתין דאף אנו מחזיקים וכו' כדלעיל ודו"ק:

דף נה תוספות בד"ה ירד לבור כו' ור"י פירש דודאי מיירי מתניתין בנילוק נמי כו' מטעם נלוק בר נלוק כו' עכ"ל מפירושו נראה דה"ה דמיירי בנגע בו עובד כוכבים ואע"ג דלא חשיב יין ליאסר במגע עובד כוכבים מיהו ע"י נלוק הוי מיתסר דהוה כאילו נתערב יין שבבור ליין שבגת וכן כתב הרא"ש לקמן גבי החזרת גרגותני לפי מה שכתב שם בשם רש"י וכך סברא ל"ל נמי בתוספות לקמן ע"ש: **בד"ה** והשאר מותר כו' גת של אבן שזיפתה עובד כוכבים ינגב ושל עץ רבי אומר כו' מתניתין בלא דרך בה ברייתא בדרך בה ולאוקמי כו' עכ"ל כצ"ל: **בא"ד** כאן למשנה ראשונה כו' • פירוש ומלי איירי מתני' נמי בדרך בה דלמשנה ראשונה כל מה שבגת שרי והא דבעי ניגוב היינו משום הזפת דאורחא למרמי ביה פורתא חמרא כדלקמן ודו"ק: **בד"ה** דורכין עם כו' נראה כפרש"י דבסוף דריכה קאמר כו' עכ"ל ולפירושו ליכא לאקשויי נמי אמאי בישראל לא דורכין עמו כיון שכבר נטמא הכל בתחלת דריכה די"ל כיון דדריכתן בעבירה אסור לסייע לו בדריכה כדי שלא ירגיל בכך ויפרוש כפרש"י ושוב מלאתי כן בר"ן ע"ש: **ע"ב** בד"ה אמר רב הונא כו' ור' יהודה פירש דהירושלמי קאי אמשנה אחרונה וכגון שהמשיכו כו' עכ"ל ר"ל הא דלוקחין עכשיו יין בגיגיות משום דאין לנו לחוש כלל להמשכה אלא דהירושלמי איירי כשראינו שהמשיכו ע"י ישראל לפרש"י כדאית ליה ולפר"ת כדאית ליה למשנה אחרונה ולכך יש לחוש בקל בהעלמת עין להחזרת הגרגותני וכלי הבור לגת וכן מלתא דר' חנין דקאי אסיפא דמתניתין בראינו שירד היין לבור לכן יש לחוש בקל לחזרת גרגותני וכלי הבור לגת אבל אם לא ראינו הורדה והמשכה לבור ליכא למיחש למידי ודו"ק:

ח"א דף נה ע"א כלום מתקנא אלא חכם בחכם וכו' משל למה"ד וכו' • הקושיא מה השיב לו בזה המשל דתקשי נמי למשלו שהביא פחותה ממנה למה מתקנא בה • כלום מתקנא אלא חכם בחכם וכו' מבואר שהקנאה היא על שני פנים הא' היא המדה הרעה באדם הנזכרת בכל מקום שמתקנא ומומד למעלה וכבוד או טובה של חברו ועיין מה שכתבנו בזה בחידושינו בפרק הספינה • והקנאה השנית היא הנאמרת בכל מקום לגבי הש"י ב"ה יקניאוהו בזרים קנאוני בלא אל והנה הפילוסוף דלעיל שאל ר"ג מפני מה מתקנא בעובדיה ואין מתקנא בה ידע שהקנאה אלו יתברך ב"ה בפנים השנית אבל אגריפס שר הצבא הבין שהקנאה הנאמרת בו היא בענינם הקנאה הנאמרת באדם שהוא מתקנא על כבוד גדול שיש לחבירו כן הש"י ב"ה מתקנא כביכו"ל בעבודת כוכבים על כבודה וע"כ אמר כלום מתקנא וכו' והשיב לו ר"ג משל למה"ד וכו' דבפחותה יש לה קנאה ובנאה על בעלה ולא שיהיה לה קנאה על האשה הפחותה ממנה דכלום מתקנא וכו' כך קנאת הש"י ב"ה אינו על העבודת כוכבים הפחותה רק יש לו קנאה ונקמה על עובדיה כדאמרינן לעיל דאין מתקנא אלא בעובדיה לפי המשל דלעיל ועל ענין זה נאמר בפנחס בקנאו את קנאתי וגו' לפי המשל והנמשל שנלמדו שם לבעל פעור הבזויה גם לבנות מואב הפחותים מבנות ישראל ופנחס קנא מין הקנאה שהיא להש"י על העובד עבודת כוכבים ומכבדה וזנו עם בנות מואב הפחותים אף שאין כאן קנאה על הנתכבד שהיא מין קנאת אדם וזה שדקדק לומר בו קנאין פוגעין בו דהיינו הבועל ארמית בת עובד כוכבים שהוא המכבד שהיא מין קנאת הש"י וק"ל: **אמר** ליה זינן לר"ע וכו' פרש"י זונן ישראל היה עכ"ל • אם קבלה נקבל ואי משום דקאמר לבי ולבך יודע דעבודת כוכבים לית בה משמא כו' אין זה מוכרח דאדרבה מדקאמר האי לישנא לבי ולבך וכו' משמע דעובד כוכבים היה בפרהסיא אלא דלבו בסתר ובמופת בלב ידע דעבודת כוכבים לית וכו' וק"ל: **כי** מתברי כו' כך יסורין בשעה שמשגרין אותם על האדם משביעין אותם שלא תלכו וכו' ולא תלאו וכו' • הקושיות בדברי המאמר נראה לקצר בהם ומתוך הביאור יבין אותם המעיין והביאור שמשביעין שר הממונה על היסורים ליסר האדם ושלא ילכו להתחיל ליסרו כי אם ביום פלוני ולא קודם לו והשניה שלא יצאו היסורין עד יום פלוני ושעה וכו' כפי חטאו לפי אותו זמן ונקבע יום ושעה בסוף היסורין לפי שאדם מרגיש אף באיזהו שעה בסוף היסורין משא"כ בתחלתן דאין אדם מרגיש באיזהו שעה ממש באו בתחלתן רק ביום • וכן על ידי פלוני הרופא וסם פלוני לא שייך למנקט בתחלת היסורין כשבאו על האדם רק בשופן שיפסקו על ידו. ואמר ביון שזמנן הגיע לצאת וכו' • ר"ל דודאי תשובה תפלה ולדקה מעבירין את רוע הגזרה שמתבטל אף בתוך זמן לבטל אף השבועה שנשבע שר היסורין אבל זה האיש שלא עשה כן ובאו היסורין עליו עד זמן שבועתן כיון שהגיע זמנן לצאת ולא חזר בתשובה הולך זה לבית עבודת כוכבים וכו' סמך בזה אהא דקאמר לקמן בא לטמא פותחין לו וכו' דהא דמייתי לקמן והיינו דקאמר ר"ל מ"ד אם ללצים וכו' קאי אהני תרתי עובדא דמייתי לקמן ואהך דהכא ר"ל כיון שלא חזר בתשובה בתוך זמן זה כפי חטאו שישובו ממנו היסורין פותחין לו ליטמא ומזדמנין לו להלוך אז לבית עבודת כוכבים ושיטעה בהם שבהליכתו שם נתרפא ע"י עבודת כוכבים ומפני שלפי ענין ולשון השבועה שלא תלכו אלא ביום פלוני לא בא רק למעט שלא ילכו ליסרו מקודם זמן ויום פלוני אבל שלא יתחילו ולא ילכו ליסרו לאחר זמן זה לא נתמעט דשמא יחזור בתשובה בזמן האיחור וכן שלא תצאו אלא ביום פלוני וכו' לא משמע להתמעט אלא שלא יפסקו ממנו עד יום פלוני כפי חטאו אז אבל שלא יבואו עליו היסורים עוד יותר מיום פלוני לא נתמעט באם לא ישוב וע"כ אמר שאמרו היסורין כיון שזה לא שב והלך לבית עבודת כוכבים דין הוא שלא נצא שלא בא לנו שבועה על זאת אבל מוזכין ומומרין וכי מפני שטועה זה עשה שלא כהוגן נאבד שבועתנו שאנו נייסרו עוד ונאבד שבועתנו שלא יאמרו שלא משום קיום שבועתנו יסרנו אותו עד יום פלוני שהרי גם לאחר שבועה נייסרו וע"ז קאמר רעים בשליחותם שלפי לשון השבועה בתחלת היסורין לא נתמעט אלא שלא יתחילו מקודם כפי החטא אבל שלא יתאחרו היינו בלשון השבועה דשמא יחזור בתשובה בזמן האיחור אבל הם רעים בשליחותם ומתחילין מאותו יום פלוני ולא מתאחרין וגם נאמנין בשבועתן דלפי השבועה לא נתמעט אם לא ישוב שייסרו אותו אף לאחר זמן כמ"ש לעיל והם נאמנין בשבועתן שיאמרו מגד קיום שבועתן נייסרו עד אותו זמן ולא יותר כמ"ש לעיל ודו"ק: **מלמד** שהחליקן בדברים וכו' • דלפי פשוטו מלשון חלוקה לא יתכן לומר שהש"י ב"ה חלק אותם להם לאלוהות דא"כ ניתן רשות לבני נח לעבוד עבודת כוכבים גם כפרש"י בחומש אשר חלק אותם נמי להאיר להם עכ"ל ימאן הדרש דהכא דא"כ מאי לכל העמים דמשמע ולא לישראל ולהאי ישראל ודאי חלק להם וע"כ דרשו מיניה מלשון החלקה דכיון שבא לטמא ולעבוד עבודת כוכבים נתן להם פתח ולא מנען מלטעות אחריהם אלא החליקם בדברים לטרדם וכו' וכה"א כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא וכ"ה לשון רש"י בחומש לפי הדרש דהכא וק"ל:

דף נו גמרא ת"ש דתנן יין משיקפה אע"פ כו' וכן בתוספות בד"ה תרין נמי להך קנייתא ומתניתין דאע"פ כו' ובד"ה לימא תלתא כו' וא"ת מתני' דמעשר כו' כצ"ל דמתני' היא בפ"ק דמעשרות ע"ש: **תוס'** בד"ה ואין בוצרין כו' למתני כ"ש הכא טפי מבמשנה ראשונה כו' עכ"ל הא ודאי האי לישנא אין בוצרין עם ישראל כו' וכ"ש שאין דורכין כדקתני הכא לא איצטריך למתני לעיל כיון דקתני אין בוצרין עם העובד כוכבים כ"ש דאין בוצרין עם ישראל דאיכא תרתי כמ"ש התוספות לעיל אבל ה"מ למתני בהאי לישנא אין בוצרין עם העובד כוכבים וכו' וכ"ש שאין דורכין עם הישראל דאיכא סיוע לטומאה דאורייתא כדקתני הכא והא תירלו דתני הכא כ"ש ללמד דטעמא דאין בוצרין עם הישראל נמי אינו משום גורם טומאה אלא משום סיוע כמו באין דורכין מה שאין כן לעיל דקושטא הוא דטעמא דאין בוצרין עם העובד כוכבים משום גורם טומאה ואין דורכין טעמא אחרינא משום סיוע בסוף דריכה הוא כמ"ש לעיל ונראה מדבריהם דטעמא דאין בוצרין משום סיוע הוא שהסכימו כפי' רבי יהודה שמלא כן בפרש"י כמ"ש התוספות

מהר"ם

דף נד ע"א ד"ה הא בצנעא הא בפרהסיא וכו'. ומורי דודי וכו' רבא דפ' ר' ישמעאל לא פליג עליה דר' יוחנן וכו' ומיהו מ"מ משמעות דורשין איכא בינייהו דר' יוחנן דריש מלא תחללו אונס בפרהסיא דשאר עבירות ורבא מפיק לא תחללו לאזהרה ולמיתה דאונס בפרהסיא דעבודת כוכבים וק"ל: **ד"ה** אילימא מכהנים וכו' אע"פ שאין זה ראיה גמורה דשמא עשו מעשה בשלהם וכו'. מדברי התוס' משמע דמפרש דמביא ראיה מכהנים שהקריבו לעבודת כוכבים בהמות שאינם שלהם וע"י זה נאסרו מכלל דבהמה שהקריבו מקרי נעבד אע"פ שלא היתה שלהם וע"ז כתבו אע"פ שאין זה ראיה גמורה דשמא עשו מעשה והקריבו בהמות שלהם לעבודת כוכבים אבל מדברי רש"י לא משמע הכי אלא דרש"י מפרש דמביא ראיה מכהנים שאנסום המלכים ליעשות כומרים לעבודת כוכבים ונאסרו הכהנים ע"י זה ואע"פ שהכהנים לא מקרי שלהם אע"פ כן נאסרו כיון שעשו מעשה וק"ל: **ע"ב** רש"י ד"ה למעוטי ערלה וכו' ואם מכרם וקידש בדמיהן מקודשת וכו' וממונא הוא אע"ג דאיהו אסור לאתהנויי מינייהו מיהו ההיא הנאה מטיא ליה ע"י ערלה אבל איהי לא מערלה קא מטיא לה וכו' כצ"ל. ור"ל כיון שאין הדמים נתפסים באיסור א"כ הדמים לא מקרי איסורי הנאה אלא ממונא הן ולכך האשה מקודשת שהרי היא מותרת ליהנות מהדמים שקדשה בהם ואף על גב דאיהו ר"ל המוכר בעצמו אילו היו הדמים נשארו בידו היה אסור ליהנות מהן מדרבנן אף על גב שאין נתפסות מן התורה היינו משום כיון דההיא מטיא ליה מכל מקום על ידי ערלה ולכך אסור ליהנות מהן מדרבנן אבל איהי לא מערלה מטיא לה ולכך היא מותרת ליהנות מהדמים וכיון שהיא מותרת ליהנות מהן ממונא הן לה ומיקדשא שפיר בהן וכ"ת כיון דאיהו אסור ליהנות מהדמים א"כ היאך היא מקודשת והא הוא מקבל הנאה בזה מהדמים שהרי הוא קונה בהם האשה ובקידושין עצמן הוא נהנה מהדמים לכך קאמר רש"י ודוקא קידושי אשה וכו' ר"ל אע"ג דשאר הנאות אסור איהו ליהנות מהדמים קידושי אשה התירו לו משום פריה ורביה או משום דאין האשה דומה כ"כ לחליפי הדמים כמו שכתבו התוס' בעמוד זה ועיין לקמן בתוס' ריש פרק השוכר: **תוס'** ד"ה משום דהוו עבודת כוכבים ושביעית וכו' תימה הא אין שניהם שוים דעבודת כוכבים חליפי חליפין אסורים וכו'. ר"ל כי לא מוקמינן הוא אעבודת כוכבים א"כ ממילא הוה עבודת כוכבים חליפי חליפין אסורין עד סוף כל העולם משום דכתיב והיית חרם כמוהו כל מה שאתה מהוה ממנו מה שאין כן גבי שביעית א"כ לא הוו שני כתובים ושפיר אצטריך הוא למעוטי ערלה ומ"מ דמ"ד דערלה וכלאי הכרם לא צריכי קרא ומוקי הוא למעוטי חליפי חליפין דעבודת כוכבים וק"ל:

דף נה ע"א כתני' ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור מה שבבור אסור וכו' כצ"ל: תוס' ד"ה לוקחין גת בעוטה וכו' והוי סיפא פי' דרישא וכו'. ר"ל לשתי הגירסות בין אי גרסי' אינו או גרסי' שאינו לשניהם הוי הסיפא פירוש דרישא: **בא"ד** א"נ תנא סיפא לגלויי רישא וכו'. נ"ל דהאי א"נ אלעיל קא מהדר ור"ל דאפילו אי גרסינן ואינו בוי"ו להשמיענו דין אחר לומר שאפילו אי נגע בקילוח וכו' אלא בא לגלויי ארישא דלא תימא דהא דקתני רישא ונותן לתפוח היינו בעוד שאין הכל נאסף אל התפוח אבל אחר שהכל נאסף אל התפוח נעשה יין נסך משום דהוי כאילו ירד לבור להכי תנא סיפא ואינו נעשה יין נסך עד שירד לבור דוקא ודו"ק: **ד"ה** ירד לבור וכו' אבל אין לפרש דר"ל והשאר מותר כו' דשפיר הוי קרוי יין כיון שנתן הכל אל התפוח וכו'. פירוש ולא גרסינן ואינו נעשה יין נסך וכו' דאילו לגירסא דגרים ואינו בוי"ו לא יתכן פירוש זה כלל כדלעיל בדבור שלפני זה וק"ל: **ע"ב** ד"ה אמר רב הונא וכו' וכן פירש רשב"ם בשם רש"י וכו' ואם מפנין גרעינין שבגיגיות וכו' נראה לר"י אין לך המשכה גדולה מזו וכו' נ"ל דיש למחוק לר"י דהא בשם רש"י כתב זה וק"ל: **בא"ד** אלמא משמע מתוך הירושלמי שיש לחוש למשנה ראשונה שמא יחזיר וכו'. ר"ל דהירושלמי דאוסר ליקח גת בעוטה כשהעלים עיניו את' בין למשנה ראשונה ובין למשנה אחרונה דלמשנה ראשונה אע"ג דאפילו אחר ההמשכה לא מקרי יין אלא מה שבבור אבל מה שבגת לא מקרי [יין] ולא נאסר במגע עובד כוכבים כדלעיל מ"מ יש לחוש דשמא החזיר העובד כוכבים הגרגותני לבור ונאסר גם היין שבגת מהטיפות יין שנטפו מהגרגותני לתוך הגת כדלקמן בגמרא ולמשנה אחרונה דלאחר שהתחיל לימשך נעשה יין נסך אסיר ליקח מגת בעוטה כשהעלים עיניו ממנו מטעם דיש לחוש דשמא המשיך קצת ממנו ולמשנה אחרונה אחר שהתחיל לימשך גם כל מה שבגת נקרא יין ויש לחוש שמא נגע העובד כוכבים בענבים שבגת לאחר שמשך ממנה קצת: **בא"ד** ורבינו יהודה פירש דהירושלמי קאי אמשנה אחרונה וכו'. לשון התוס' מגומגם וכלל פירושו דר"ל דהירושלמי איירי בגת שיודעין שכבר ירד ממנה קצת יין לבור והתחיל כבר לימשך ולמשנה אחרונה מקרי יין כל מה שבגת ולכך יש לחוש שמא נגע העובד כוכבים במה שבגת ונאסר כשהעלים ממנו עיניו ולמשנה ראשונה אע"ג שאפילו אחר שירד ממנו קצת יין לבור לא מקרי יין אלא מה שבבור אבל מה שבגת לא מקרי יין ואינו נאסר במגע עובד כוכבים מ"מ יש לחוש שנגע באותו יין שירד ושבגרגותני ואח"כ החזיר הגרגותני לגת ונאסר גם כן מה שבגת ור' חנין דבירושלמי קאי אמתני' דירד לבור דאיירי דכבר התחיל לימשך ועל זה קאי ואסור ליקח כשהעלים ממנה עיניו אבל כשאין יודעים שהמשיכו ממנו כבר אין לאסור מטעם חששא דשמא המשיכו ממנו קצת או לחזרת הגרגותני בין למשנה ראשונה בין למשנה אחרונה: **בא"ד** וכן נראה דברזא שעושין העובדי כוכבים וכו' והקונה יין מגיגיות העובד כוכבים צריך ליזהר וכו'. ר"ל אפי' למאן דמיקל ליקח לאחר שהעלים עיניו ואינו חושש לשמא משך ממנו מ"מ כשיש ברזא בגיגית יש להחמיר לכ"ע: **ד"ה** אין בוצרין וכו' אבל קשה למה צריך למתני אין דורכין וכו'. והא דלא הקשו התוס' קושיא זו במתני' דקתני ישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו משום די"ל דסיפא אצטריכא ליה דקתני אבל מוליכין עמו וכו' וק"ל:

דף נו ע"א ד"ה ר"ע אומר משיקפה וכו' וי"ל דשאני התם דאיכא למטעי וכו'. מקשין התלמידים מאי בעי בגמרא קיפוי דבור או קיפוי דחביות פשיטא דהוי קיפוי דבור דאם איתא דהוי קיפוי דחביות הול"ל עד שיקפה דבשלמא קיפוי דבור לא אצטריך למתני עד משום דליכא למטעי דקודם זה ליכא שום קיפוי ול"נ דלא קשה מידי דכוונת התוס' הכי הוא דבשלמא התם גבי משיפקסו דמדלא קתני עד משמע מיד שיפקסו אפילו קודם שהכניסם לבית חייבים במעשר דאם איתא דבעינן גם כניסת הבית הל"ל עד שיפקסו דהוי משמע אפילו הכניסן לבית אינן חייבין במעשר עד שיפקסו והיינו דקא מתרצי התוס' דשאני התם דאיכא למטעי וכו' אבל הכא ליכא למטעי ר"ל דלא שייך למימר דה"נ ליתני עד שיקפה דיהא משמע אפי' אחר שירד לבור שאינו חייב במעשר עד שיקפה אבל השתא דלא תנא עד משמע מיד שיקפה אפילו קודם שירד לבור חייב במעשר דזה אינו דקודם שירד לבור לא שייך שום קיפוי והשתא לפי זה ל"ק מידי דאפילו אי הוי הבא קיפוי דחבית לא קשה דליתני עד שיקפה דהא אפילו אי תנא עד לא הוי נשמע שבא למעט קיפוי דבור דאין במשמעו אלא שבא

למעט

לקנין: **ע"ב** בד"ה רבא מוקי כו' רביעי לפי משנה אחרונה דלמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך קבעו למעשר וי"ל דתנא כו' חד חשיב ליה עכ"ל הס"ד וכל"ל ופירוש דתנא דמתניתין ראשונה ודאחרונה חד תנא גמר להו אלא דמעיקרא הוה ס"ל הכי ושוב חזר בו וק"ל: **בד"ה** אבל אם החזיר כו' וי"ל דס"ל כאביי כו' ולית ליה נמי סלק כו' עכ"ל לא הוי צריכי למימר דלית ליה נמי סלק כו' ואפשר שהוא תירוץ אחר דא"נ לא ס"ל כאביי לית ליה נמי סלק כו' וק"ל: **בא"ד** דמסתמא יש ס' בחרצנים כו' עכ"ל לאו דוקא בחרצנים דיין שבגת נמי יועיל לבטל לפום סברא דהשתא דאפילו מין במינו בטל בס' בסתם יינס וק"ל: **בד"ה** גרגותני גופה כו' מן החבית לקנקן ונתנו ליין שבחבית כו' עכ"ל האי לישנא ונהנו ליין שבחבית ברא"ש ובמרדכי ובר"ן איתו וכן נראה כי טעות הוא דאם לא כן ליתסר יין שבחבית מכח תערובת יין שבקנקן שנאסר כבר מכח חד נצוק ויש להגיה ונשאו ונתנו ביין שבחבית והתירו כו' וק"ל: **בא"ד** אבל לפירשב"ם כו' אלא לאו ש"מ נצוק בר נצוק איתו חיבור כו' עכ"ל ולא מסתבר להו לפלוגי דהכא לעשות יין לא הוי נצוק בר נצוק חיבור אבל לעיל במעשה שבא לפני רש"י לאסרו לחוד הוי חיבור דהא בחד נצוק לא מפלגינן ביה והוי חיבור לגרגותני בין לעשותו יין ובין לאוסרו והו"ק: **בא"ד** מעשה בא לפני ר' מנחם כו' אלא מכח עובד כוכבים לא נאסר ההוא דלא נפיק לבראי מטעם נצוק כו' עכ"ל האי מעשה לסתור פירשב"ם דלעיל דלפירושו נאסר מה שבגרגותני בנצוק במה שבבור שלא נאסר אלא מחמת כחו ומה שבגת נמי הוה נאסר אי לאו דהוה נצוק בר נצוק וק"ל: **בד"ה** מהו לדרוך כו' שהגת של עובד כוכבים ולא להתיר בשתיה כו' עכ"ל ירא' שסתמו דבריהם למאן דאית ליה דסתם יינן איתו בטל בס' ומיהו בהנאה שרי כרשב"ג למוכרו חוץ מדמי יי"נ שבו אבל לפיר"ת דאית ליה דסתם יינן בטל בס' כשאר איסורין שבתורה א"כ דהוי הגת של עובד כוכבים מותר בשתיה דקליפת הגת בטל בס' במה שבתוך הגת כמ"ש הפוסקים ואפשר שסמכו עצמם לאוסרו בשתיה אמה שכתבו בסוף הדיבור למ"ד נצוק בר נצוק חיבור דיש לאוסרו למשנה אחרונה מיהא בשתיה אלא להיתר הנאה שאלו אם מותר לכתחלה להשתכר בדצייר לידיה דעובד כוכבים ועיין בתוספות ר"פ השוכר: **בא"ד** דאי לפסוק הלכה שאלו היה לו להשיב אין דורכין כו' עכ"ל פי' כמ"ש כיון דלהיתר שתיה לא שאלו למשנה אחרונה משום נצוק בר נצוק ולהיתר הנאה נמי כיון דסתם קמבעיא ליה ולא מפרש לה בדצייר לידיה היה לו להשיב אין דורכין כמשנה אחרונה ומה שיש לדקדק בזה אדבריהם בר"פ השוכר בד"ה שכרו לסתם יינן כו' ע"ש באורך: **בא"ד** וא"ת כיון שהגת התחיל לימשך א"כ הוי יין (נסך) גמור לפי כו' למ"ד נצוק בר כו' עכ"ל כל"ל אבל למשנה ראשונה לא הוי נצוק בר נצוק חיבור לעשותו יין כן הוא דעת ריב"ם לעיל שאומר נצוק בר נצוק לאיסורא בלחוד הוי חיבור אך ק"ל במאי דפסיקא להו דהיין שירד לבור של עובד כוכבים נאסר בהנאה אי משום כחו של עובד כוכבים כפירשב"ם לעיל הא כיון דצייר[נא] ליה לידיה מדמה ליה תלמודא לשלא בכוונה וה"ל כחו שלא בכוונה ושרי ואפשר דסתם בורו של עובד כוכבים יש בו יין של עובד כוכבים הרבה ודוחק: **בד"ה** הוה עובדא כו' כי הבור היה של עובד כוכבים ולא שרי אלא בהנאה כו' עכ"ל הא ודאי מה שבבור אסור נמי בהנאה כמ"ש התוס' לעיל אלא ה"פ ע"י שהבור של עובד כוכבים לא שרי מה שבגת אלא בהנאה משום דנאסר בשתיה ע"י נצוק בר נצוק לפי דרכם לעיל ודו"ק:

דף נז בד"ה דאי משכחנא כו' משום ר"ש דשרי בשתיה ולא שרי אלא בקנה עכ"ל מיהו למאי דמסיק דשרי ר"ש נמי ברגל ע"כ הא דקתני בקנה משום ת"ק הוא דכיד אסור בהנאה וקושטא הוא דאשכחנא תנא דאסר כר' נתן ודו"ק: **בד"ה** ה"ג ברוב ספרים כו' וכן לקמן דפריך והא קנגע בנטלא פירוש שאב כו' ואע"פ שע"י זריקה הוא כו' דאין לחלק לר' נתן בין שלא כוון לנגוע ובין בלא כוונת ניסוך כו' כל"ל: **בא"ד** וכל ההלכות מוכיחות לקמן דשרי כו' והוי ליה כחו שלא בכוונה ולא גזור כו' עכ"ל מייתי ראיה מכחו שלא בכוונה אמגע ע"י ד"א שלא בכוונה דר"ת מדמה להו להדדי כמ"ש הר"ן דקורא כחו ע"ש: **בא"ד** וחשבי נמי מדידה דקנה או נגיעה דקנה כמו מדידה או נגיעה דידו כו' עכ"ל וקשה וכי עדיף מדידה בקנה ממדידה דרגל דשרי ר' נתן בהדיא וכ"ה ברא"ש ועיין בזה בר"ן: **ע"ב** בפרש"י בד"ה הא קמ"ל כו' ולאפוקי (מדר"כ) [מדרב] אלא לענין כו' מלו וטבלו ולאפוקי כו' עכ"ל כל"ל: **תוס'** בד"ה והא וכן קתני דמשמע דהכי יש לאסור כו' עכ"ל משום דכל וכן שבתלמוד הוא דמדמה מלתא דבתריה למלתא דלעיל מיניה כמ"ש נ"כ לקמן מש"ה הוכרחו התוספות לפרש דהכי פריך והא וכן קתני דהכי יש לאסור בבני השפחות קטנים כמו עבדים קטנים לפי דבריך דאסרת בעבדים קטנים ודו"ק: **בד"ה** הא קמ"ל כו' המ"ל האי וכן כשאר וכן דעלמא מה עבדים גדולים כו' עכ"ל פירוש דלפום האי לישנא דהושוו נ"כ בקטנים לא הוה איצטריך לדחוק להוציא מלת וכן ממשמעו דעבדים דומיא דבני כו' אלא דהוי ככל וכן דעלמא דהכי הוה סברת המקשה בלישנא קמא והא וכן קתני דמשמע אבל אי שרי קטנים בעבדים ניחא ליה וכן ככל וכן דעלמא כיון דהושוו גם בקטנים מיהו בלישנא קמא לא הקשי להו אמאי קאמר עבדים דומיא כו' ולא קאמר מה עבדים מלו ולא טבלו עושין יי"נ אף בני השפחות עושין יי"נ ככל וכן דעלמא דלהא לא איצטריך למימר וכן דבהדיא קתני בכל חד מלו ולא טבלו ולהכי איצטריך למימר דקאי אהני את דמלו וטבלו ועבדים דומיא כו' ודו"ק:

דף נח בד"ה איקלע רב הונא כו' ליסני ליה שאני התם דהחזירו עובד כוכבים ואילו רבא שרא בהחזירו ישראל כו' עכ"ל לפי סברת התוס' ודאי דלא ה"נ לשנויי הכי דהא כמו דאסרינן באגרדמים כולו משום מגע עובד כוכבים לכל הפחות הכא תיאסר שהוא יין המשוכסך ואילו רבא כוליה שרא ליה אלא לפי סברת רש"י שכתב דהמ"ל אנא דאמרי כרשב"ג קשיא להו דהשתא נמי ליסני ליה כו' ודו"ק: **בא"ד** לכך פר"י כו' וכיון שנתערב נתבטל כו' עכ"ל מפירושו נראה דאילו היה יין המשוכסך בעין לא היה שרא ליה אפילו בשכסוך זה הגרוע אלא דעל ידי תערובת שרא ליה ע"י שהאיסור קל לבטלו וכן מפורש ברא"ש ואפשר שהכריח אותו לפרש כן דכיון דאינהו ר"י ושמואל נמי לא הוו אסרי אלא היין המשוכסך דהא כרשב"ג ס"ל כמ"ש התוס' א"כ למה הוזכר סיף המעשה כלל דשקליה ישראל בריתחא ושדייה לדנא אלא דרבא נמי לא הוה שרא ליה ליין המשוכסך אלא על ידי תערובת וק"ל: **בא"ד** דמדמו ליה כו' דרשב"ג ורבנן דאגרדמים כו' עכ"ל הך דאגרדמים נמי הוה שכסוך גרוע כמ"ש הרא"ש ונהי דליכא פלוגתא דרשב"ג ורבנן מפורשת בהך דאגרדמים מ"מ הא רבנן אסרי כולו אפילו בהך דאגרדמים ורשב"ג כיון דשרי השאר חוץ מדמי יי"נ שבו בסתם יינס מכ"ש הכא וק"ל:

ע"ב בד"ה אלא ודאי כו' דמוריק אורוקי והכיר בו כו' כל"ל: **בא"ד** ור"י פי' ונסיה שהוריקו בכוונת ניסוך עכ"ל ר"ל דהשתא אפילו בגוואי דמנא אסיר דלא אמרו בגוואי דמנא לא גזרו אלא היכא דלא הוי כוונת ניסוך אלא כוונת מגע והיכא דלא הוי אפילו בכוונת מגע אף דבראי שרי כדמסיק הכא דכל כחו כו' מיהו מדברי התוס' לקמן משמע דאף בכוונת ניסוך לא גזור במאי דלגוואי ע"ש: **בד"ה** והא נגע כו' אבל ודאי מגע גדול חמור כו' עכ"ל היינו מגע גדול שיכול לבא לידי ניסוך אבל מגע גדול שלא יכול לבא לידי ניסוך כגון עובדי כוכבים בזמן הזה הא מדמי להו רש"י לעיל שפיר לתינוק בן יומו וק"ל: **בד"ה** שמכסו שמזגו כו' משום יין נסך אלמא קנס כו' עכ"ל מלישנא דלא והכרז ודאי דאין כאן הוכחה דקנס הוא דהא קאמר נמי לא והכרז על בניהם ממזרים ומדינא קאמר לה כדמסיק ואפשר דלישנא דיין נסך משמע להו לאסור בהנאה ומשום קנס ויש לחלק בין משום יין נסך ובין לישנא דעושה יין נסך דלעיל המשמע נמי לאסור רק בשתיה כמ"ש התוספות לעיל וברא"ש דקדק לאסור בהנאה משום קנסא

מהר"ם

למעט קודם שום קיפוי וק"ל. ועוד נוכל לומר דהכי קא מיבעי ליה קיפוי דבור או קיפוי דחבית אבל קיפוי דבור לא מקרי כלל קיפוי וליכא למעטי ביה כלל ולכך לא שייך גם כן למתני עד שיקפה דליכא למעטי בקיפוי אחר כלל וק"ל: **ע"ב תוס'** ד"ה רבא מוקי לה כתלתא תנאי וכו' דלמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך קבעו למעשר. נ"ל דלשון זה לאו סיומא דתירוצא הוא משום דאי הוה אמרינן דלמשנה אחרונה לא תלי קביעות מעשר בהתחיל לימשך אלא בירידה לבור כ"ש דהוי מתורץ שפי דלא הוי אלא תלתא תנאי וא"כ מאי האי דמסיים דלמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך קבעו למעשר אלא ע"כ ה"ק וכ"ת מאי אצטריך לן לתרץ דתנא דמשנה ראשונה ודמשנה אחרונה חד חשיב ליה הא בלא"ה ל"ק מידי דנימא דמשנה אחרונה לא איירי לענין קביעת מעשר אלא לענין יין נסך ולעולם לענין קביעת מעשר לא הוו אלא תלתא תנאי זה אינו דסברא הוא דלמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך קבעו למעשר דכמו דחשיב ליה יין לענין יין נסך ה"נ חשיב ליה יין לענין קביעת מעשר ולכך ע"כ ליכא לתרוצי בענין זה והוכרחנו לומר דתנא דמשנה ראשונה ודמשנה אחרונה חד חשיב ליה ומשום הכי קאמר תלתא תנאי וק"ל: **ד"ה** אבל אם החזיר גרגותני לגת וכו' וי"ל דס"ל כאביי דאמר המרא חדתא בענבי במשהו ולית ליה נמי סלק את מינו וכו'. ר"ל או הא או הא דאי ס"ל המרא חדתא במשהו לא אצטריך תו למימר דלית ליה סלק מינו וכו' דהא לאביי הכל מינו הוא: **ד"ה** גרגותני גופה במאי מתסרא וכו' ומעשה בא לפני רש"י כו' ואח"כ משך ישראל יין מן החבית לקנקן כו' והתירו רש"י וכו' כצ"ל ומ"ש בספרים ונתנו ליין שבחבית נראה שצריך למחקו דהא משמע מתוך דברי התוס' שלא היה שום חשש איסור ביין שבחבית אלא מטעם ניצוק שנתחבר ליין שבתוך הקנקן ולא שנתערב בו יין שבקנקן: **בא"ד** והיין שבקנקן נאסר נמי מטעם ניצוק וכו' והא דאמר דבמאי דנפיק לבראי גזרו ביה רבנן ובמאי דבגוואי לא גזרו היינו למ"ד ניצוק אינו חבור כמו שכתבו התוס' אחר זה בסמוך בדבור זה: **בא"ד** מעשה בא לפני ר' מנחם זצ"ל וכו' אבל הכא שהיין שבתוך הכלי אין בו איסור יין נסך גמור אלא מכח עובד כוכבים לא נאסר ההוא דלא נפיק לבראי מטעם ניצוק וכו'. נראה דהאי מעשה פליגא אמעשה דרש"י לעיל וגם אפירוש שכתבו התוס' לעיל מזה אליבא דפי' הרשב"ם משום דהא לעיל כתב במעשה דרש"י דהיין שבקנקן נאסר מטעם ניצוק אע"ג דהיין שנשפך לכוס לא נאסר אלא מטעם כח העובד כוכבים וגם בפירושו של הרשב"ם כתבו התוס' דהיין שבגרגותני נאסר מטעם ניצוק אע"ג דהיין שבבור לא נאסר אלא מחמת כח העובד כוכבים וק"ל: **ד"ה** מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת וכו' ומיירי נמי בדצייר לידית כמ"ש וכו'. לפירוש התוס' משמע שתחלת הבעיא היתה [ב]ציירו לידית וא"כ צריך לפרש דהא דפריך והא קא מנסך בידיה וכו' והא קא מנסך ברגלים לאו הנהו דבעו מיניה קא פרכו ליה ולחדודי ההוא ינוקא קא בעו כדמשמע פשטא דשמעתין אלא על מעשה שאירע כך שדרכו עם עובד כוכבים שציירו לידיה קא בעו מיניה דינא אי ניסוך יגל שמיה ניסוך או לא וגמרא הוא דקא הדר ומפרש בעייתם ותשובת ההוא ינוקא באיזה ענין היה המעשה שהשיב להם כך להיתירא לכך פריך גמרא והא קא מנסך בידי' והא קא מנסך ברגלים וכו' והיינו דקא מסיימו התוס' וצ"ל שע"י מעשה שאלו וכו' ר"ל וע"כ צ"ל כדפירשנו שתחלת הבעי' היתה בדציירו לידית ושאלו אותו ע"י מעשה שאירע כך ולא לפסק הלכה לידע אם התינוק יודע פסק ההלכה דא"כ מסתמא הם שאלו בסתם מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת כלומר אם פסק ההלכה כמשנה ראשונה או לא והוא השיב להם דורכים והם חזרו והקשו לו והא קא מנסך בידי' והשיב להם דציירנא לידיה וכו' כפשטא דשמעתין א"כ היה לו להשיב אין דורכין כדין הפשוט לפי משנת אחרונה ולמה היה לו להשיב דורכין להפוך מהפסק ההלכה לפי משנה האחרונה עד שהוצרך אח"כ לתרץ דבריו דציירנא לידיה שהוא דבר שאינו מצוי וק"ל: **בא"ד** וא"ת כיון שהגת התחיל לימשך וכו' יאסר יין הגת בהנאה וכו' ע"י יין הבור שהוא אסור בהנאה ע"כ. צ"ל דיין שבבור לא נאסר בהנאה אלא מחמת כח העו[בד] כוכבים. משום דהא אדורך עם עובד כוכבים דציירנא לידיה קאי ולא משכחת שום איסור שאסור יין שבבור כ"א ע"י כח העובד כוכבים וא"כ יש לדקדק אמאי דתירצו התוס' וי"ל דניצוק כי האי שאין העובד כוכבים נוגע עתה בבור וכו' לא אסרו בהנאה וכו' למאן קאי האי תירוצא אי לסברת מעשה דרש"י והתוס' דלעיל שבדבור שלפני זה הא ס"ל דאפי' ביין שנאסר ע"י כח עובד כוכבים שייך ביה דין ניצוק לאסור היין שבכלי העליון שמערה ממנו ואי לסברת מעשה דר' מנחם דלעיל היה להם לתרץ בקצרה דיין שנאסר מחמת כח העובד כוכבים אינו אוסר יין שבכלי עליון מטעם ניצוק כלשון ר' מנחם דלעיל ולמה להו להתוס' להאריך בהאי לישנא ולומר דניצוק כי האי דאין העובד כוכבים נוגע וכו' ונראה דיש לפרש דר"ל דמה שבבור נאסר מכח העובד כוכבים ולמ"ד ניצוק אוסר בכח עובד כוכבים וגם יש לפרש דהתוס' ר"ל דכיון שהגת והבור הוא של עובד כוכבים מסתמא יש בבור כבר קצת יין נסך וא"כ יאסר גם מה שבגת מטעם ניצוק כמו המערה לתוך כלי עובד כוכבים דאמר רב חסדא כי כייליתו חמרא קטופו קטופא כי היכי דלא יאסר מה שבחבית ע"י ניצוק כדלעיל ואפ"ה אתי שפיר תירוצא דתוס' דס"ל לתוס' דניצוק כזה אינו אסור אלא בשתיה לא בהנאה משום דניצוק כזה אינו אסור אלא מטעם דרואין כאילו אותו יין הנאסר שבתוך הכלי למטה מעורב ביין שבכלי העליון ולכך [אינו] אוסר העליון בהנאה משום דהא אפילו נתערב ממש יין נסך ביין קי"ל ימכר חוץ מדמי יי"נ שבו ולכך אתי שפיר הכא שהיין שדרך עם העובד כוכבים בדצייר לידיה אינו נאסר בהנאה מטעם ניצוק ולכך מותר לדרוך עם העובד כוכבים בענין זה ולא מקרי משתכר באיסורי הנאה אבל כשהעובד כוכבים נוגע בסוף הקילוח למטה שאז נאסר גם היין שבכלי למעלה מטעם ניצוק אותו ניצוק הוא אסור אפילו בהנאה משום שאותו ניצוק אוסר מטעם שאנו רואין כאילו העובד כוכבים נוגע בעליון ולכך גם העליון אסור בהנאה ודו"ק:

דף נז ע"א ד"ה ה"ג ברוב ספרים כהדי דקא נחית וכו' ולפי זה"ל הכא שלא בכוונה שרי בהנאה כצ"ל ובהכי ניחא דמדמי ליה רב כהנא וכו'. ר"ל דלגירסא זו קשיא מה שמדמה ליה לתינוק והא תינוק היה נוגע בגופו והכא הוי מגע ע"י ד"א אמנם בהכי ר"ל במ"ש דלפי גירסא זו חשבינן מגע עובד כוכבים ע"י ד"א כמו מגע עובד כוכבים בגופו אתי נמי שפיר מה שמדמה ליה לתינוק כיון דס"ל דמגע ע"י ד"א חשבינן ליה כמגע בגופו: **בא"ד** וכן פי' שנאב היין מן הגיגית בנטלא. נ"ל שהספר חסר וצ"ל וכן הא דפריך לקמן והא קא נגע בנטלא פירוש שנאב היין מן הגיגית וכו': **בא"ד** מדמתרץ לקמן גבי ההיא פירכא דנטלא וכו' לא צריכא דמוריק אורוקי פי' וה"ל כחו שלא בכוונה ולא גזור אף בשתיה. ר"ל וכשהוא מערה הרי כאילו נוגע ביין ע"י הכלי ואפ"ה לא גזור אפילו בשתיה כשהוא שלא בכוונה ש"מ דמגע ע"י ד"א שלא בכוונה מותר אפילו בשתיה ועיין לקמן בדף ס' בד"ה ואי מצדד צדודי וכו' בתוס' דמבואר שם כשהוא מצדד הכלי הוי כאילו נוגע ביין ע"י הכלי אלא דשם איירי בכוונה ולכך אוסר שם: **בא"ד** ועוד קשיא מההיא דלקמן דקאמר דקאויל מיניה ומיניה וכו'. ויש תמיה דהשתא מביאין התוס' ראיה מזה דמגע ע"י ד"א שלא בכוונה מותר בשתיה ולעיל מזה לפי גירסת הספרים הביאו מזה ראיה דמגע ע"י ד"א אסור מדדייקא להא שלא בחמתו לא וצ"ל דלעיל אייתי ראיה לפי מה שפירש רש"י לקמן בהא דקאויל מיניה ומיניה שהוא שלא בכוונה ואפ"ה שלא בחמתו אסור ולכך הביאו מזה ראיה לעיל דמגע ע"י ד"א שלא בכוונה אסור בשתיה אבל השתא לא ס"ל להתוס' בהאי דקאויל מיניה ומיניה כפירוש רש"י דלקמן אלא שמפרשים דקאויל מיניה וכו' היינו שנגע ודוחף החבית עד שנופל לבור ונוגע ביין מש"ה הוי שפיר דאסור שלא בחמתו דהוי נגיעה ע"י ד"א בכוונה ואפ"ה הכשירוהו בחמתו משום דבחמתו מקרי נוגע ע"י ד"א שלא בכוונה: **ע"ב תוס'** ד"ה תרגמא אבני השפחות וכו' וא"ת אמאי לא נקיט וכו' ולא קאי מידי איין נסך וכו'. ר"ל הא דקתני ברייתא מלו ולא טבלו לא קתני לה אלא משום רוקן ומדרסן אבל לענין יין נסך אפי' מלו וטבלו עושין יין נסך: **ד"ה** הא קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות נראה דהכי הוה מצי למימר האי וכן כשאר וכן דעלמא וכו'. ר"ל דבשלמא בלישנא ושיטה ראשונה דמשני דוכן קאי לענין מלו וטבלו ולאשמועינן דכשמלו וטבלו אין עושין יין נסך לקולא הוכרח לומר עבדים דומין לבני השפחות דלא היה יכול לומר שפחות דומיא דעבדים דכ"ש הוא דאם עבדים שמלו וטבלו אין עושין יין נסך כ"ש בני השפחות שמלו וטבלו לכך קאמר רבא לאשמועינן וכן להיפוך דמדמינן עבדים לבני השפחות אבל בשיטה זו דקאי לענין גדולים עושים יין וכו' הוי מצי למימר האי וכן כשאר וכן דעלמא ומדמה שפחות לעבדים כמשמעות לישנא וכן בכל מקום דמדמה הסיפא לרישא: **ד"ה** לאפוקי מדרב וכו' דלהאי לישנא דאמרי לה טהור לית ליה דרב דאמר תינוק בן יומו וכו' דאל"כ לא אתי האי מתני' כוותיה. צ"ע מנ"ל הא נימא דלעולם שמואל אית ליה הא דרב והא מתניתין מתרץ דהא דקתני מלו ולא טבלו קאי ארוקן ומדרסן ולא קאי מידי איין נסך כמו שהקשו התוס' לעיל ונ"ל דלהאי לישנא ליכא לתרץ דהא דקתני מלו ולא טבלו ארוקן ומדרסן משום דאם מלו ולא טבלו רוקן ומדרסן טהור כ"ש במלו וטבלו ולישנא דברייתא משמע דוקא מלו ולא טבלו אבל מלו וטבלו לא מדלא נקט אע"פ שלא טבלו וא"כ א"א לתרץ אלא דאבני שפחות קאי והא דקתני וכן הא קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות וכו' לאפוקי מדרב וכו' וק"ל:

דף נח ע"א ד"ה איקלע רב הונא וכו' לכך פירש ר"י וכו' ואיפלוג עליה וכו' ואסרי דמידמו ליה וכו' לפלוגתא דרשב"ג ורבנן ולמתני' דאגרדומי וכו' וה"ג בספרים ישנים איקלע רב נחמן למחוזא וכו' כצ"ל: **ע"ב רש"י** ד"ה שמסכו שמזגו וכו' אסור אע"ג דלא נגע גזור רבנן בכחו וכו'. פי' בכחו שנגע ביין ע"י המים שיצאו בכחו מהכלי והיינו שכחו נגע ביין: דלא עדיף מנגיעה ע"י ד"א כצ"ל: **תוס'** ד"ה כתב הר"י א"ז בזמן הזה עובד כוכבים ששכשך ביינו של ישראל מותר וכו' אבל אי חזינן לדעתיה דעובד כוכבים שנוגע ביינו של ישראל כדי להכעיסו וכו'. צ"ל דהאי שכשוך ונוגע דקאמר הר"י א"ז בתחלת דבריו אינו ר"ל בידו ממש אלא ע"י ד"א דוקא דו"ק העובד כוכבים חפץ לבור דקאמר בתר הכי משום דהא בסוף דבריו כתב וקרוב הדבר בעיני ובפי'

מדלא תלי טעמא לפי שאינן בני תורה ע"ש ודו"ק: בד"ה בצר לאו כו' בשמעתין ובפ"ק דחולין מיירי במעשר ירק כו' עכ"ל לאו דוקא ירק דהא פירי נקט הכא אלא לפי סברתם דהשתא שויא הא כיון דלא מיחייבי אלא מדרבנן ועיין עוד לקמן בזה :

דף נט בא"ד פי' למה (לא) שלח לו בטבל ויחתוך כו' בטבלו מן המתניתין ומתרץ אית לך כו' כצ"ל : בא"ד ושמא ירק דוקא משום דאין לו אסמכתא כו' עכ"ל ולפי זה לא קשיא מהך דר"מ דאכל עלה של ירק והך דשמעתין בפירות שהורמה מהן תרומה גדולה ולא מעשר ובברכות ל"ג ירק ולא מעשר כו' מתוס' פ"ק דחולין ע"ש : בד"ה הא דיחיד כו' ואומר ר"י דמיירי במעין שיוצא מעצמו כו' עכ"ל ולעיל בפרק כל הצלמים כתבו תירוץ אחר בזה ע"ש : בד"ה כל שנאכל כו' וכלישנא דכל שנאכל כמות שהוא חי כו' כצ"ל : ע"ב גמרא אע"ג דלזבוניה כו' מנא אמינא לה כו' כצ"ל : בפרש"י בד"ה אידרי עובד כוכבים כו' שלא השתקע עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה כי היכי דלא לנסך וליאסר בהנאה שאין מנסכין כו' לתוך כלי אחר שימשוך היין מיד העובד כוכבים כו' וכ"ה בר"ן : תוס' בד"ה מהו שיוליך ענבים כו' אע"ג דלקמן שרינן בזריקה כו' זאת דומה קצת למזיגה ולכך יש לאסור לכתחלה כו' עכ"ל משמע מדבריהם דזריקה שרי לקמן אפילו לכתחלה ולא ידענא היכא דהא דכל שבזב טהור אינו עושה יי"נ בדיעבד קמיירי ונראה דשיעור דבריהם כך הוא אע"ג דלקמן שרינן זריקה כו' וא"כ היכי ס"ד לבעיין למימר או דלמא ל"ש לאסור הכא זריקה אפילו בדיעבד ותירצו דזאת דומה קצת למזיגה ושוב כתבו מלתא באנפי נפשיה למאי דאמר ליה אסור ולכך יש לאסור לכתחלה כו' אבל בדיעבד כו' ודו"ק : בד"ה אמר ר' פפא כו' לפי שמה שנכנס אצבעו טמא כו' עכ"ל לאו ממש נכנס אצבעו בחבית דהא בכה"ג ר' יהודה לא פליג כמו שכתבו התוס' לקמן דר' יהודה לא איירי אלא בלא תחב אצבעו ורב פפא נמי מודה בהכי כמ"ש התוס' לעיל אלא דר"ל דכל מה שנכנס מן היין בחבית נגד אצבעו שמלדדים הוה טמא וכן מוכיחין דבריהם שכתבו וא"כ מה שלמעלה ולמטה בחבית ממה שכנגד אצבעו ה"ל מפיה כו' דמשמע מאותו יין שכנגד אצבעו ויותר נראה להגיה כן לפי מה שנכנס נגד אצבעו טמא כו' ודו"ק :

דף ס בא"ד ואם תאמר לפי מה שפי' לעיל שהגיסתא כו' אבל לגיסנא דעד ברזא אסור כו' עכ"ל ולא ניחא להו לתרץ דהכא לבתר דשמעה מרבא קבלה כמ"ש לעיל וק"ל : בא"ד וי"ל דבין רב פפא ורבא דלא אסרי בהנאה השאר כו' עכ"ל היינו לפירוש הר"ס מקולי דרבא לא אסר הכל אלא בשהגיסתא מגעת עד שולי החבית וק"ק דלפירושו נמי אדרבה אית לן למימר דרבא בהך דהכא נמי אוסר הכל כדקי"ל כרבנן ולא נקט בכה"ג שהגיסתא מגעת עד שולי חבית אלא משום דכך נעשה להריק כל החבית ועוד דעובדא הכי הוה ויש ליישב ודו"ק : בפרש"י בד"ה המרא אסור משום דמקרקש ליה כו' עכ"ל לכאורה להאי פירושא דאיסורא הוא משום דלמא נגע לא הוה איצטריך ליה למימר משום דמקרקש ליה וכ"ה ברא"ש ובר"ן ונראה לקיימו דעל ידי הקרקוש במלרד אלדודי אית לן למיחש דלמא נגע דמה"ט עובד כוכבים אכובא בלא מלדיד לדודי שרי כיון דליכא קרקוש לית לן למיחש נמי לנגיעה ודו"ק : ע"ב בד"ה כל שבזב טמא כו' או אדם מטמא בזב אף היין נעשה כו' אף היין שנגע בו העובד כוכבים בין בידו כו' כצ"ל : תוס' בד"ה אי איכא טופח כו' לקמן טופח שלא ע"מ להטפיח כו' כצ"ל : בד"ה דיקא נמי כו' פ"ה כאן אם יש שם מפתח כו' עכ"ל ר"ל דכאן פי' כן כפירושים הראשונים של רש"י אבל לקמן במתניתין פרש"י כמהדורא בתרא דאיירי באין מפתח וחותם וק"ל :

דף סא בד"ה המטהר יינו כו' בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור ואף בפתח פתוח כיון שאין כאן מפתח כו' עכ"ל אבל במפתח וחותם אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים ואפילו אין פתח פתוח מותר ודקתני בחצר אחרת מותר לאו דוקא אלא דחצר אחרת הוי כעיר שכולה עובדי כוכבים כיון שאין פתוח לרה"ר כמ"ש התוספות לקמן ודו"ק : בא"ד שכולה עובדי כוכבים אי הפקידו כו' ממקום הזול למקום כו' כצ"ל : בא"ד דה"פ בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור אף ביש מפתח וחותם ועלה מפרש אין השומר כו' עכ"ל נראה לפרש דבריהם דר"ל דהשתא דאין השומר צריך כו' אינו פירושא דרישא בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראלים מותר דהשתא איירי דוקא במפתח וחותם אלא אהא דקתני בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור אף במפתח וחותם ומיהו איירי נמי מכל שכן דאסור בלא מפתח וחותם ועלה מפרש בכל הנך גווני דקתני אסור ביושב ומשמר מותר ואין השומר כו' דהשתא האי היתרא איירי אף בלא מפתח וחותם ויותר נראה להגיה בדבריהם אף ביש מפתח וחותם עד שישב ומשמר ועלה מפרש אין השומר וכו' ורצה לומר דעד שישב ומשמר ודאי דהיינו שומר גמור אף בלא מפתח וחותם ומשמע שבא לפרש דיוצא ונכנס חשיב כשומר גמור והיינו שומר דרישא כפירוש. זה מוכיחין דברי התוספות בפרק קמא דחולין אקושיא אחרת שם וע"ש : ע"ב בפירוש רש"י בד"ה ארישא דשיפא יין של עובד כוכבים ברשותו וישראל דר כו' ובד"ה מסקנא דמלתא כו' ממתניתין דהגרדמים עובד כוכבים כו' כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יי"נ כך כו' כצ"ל : תוס' בד"ה עד שיהא שומר יושב ומשמר תימה היינו רישא דישראל ועובדי כוכבים דרין בה ואין לומר דאיצטריך ליוצא ונכנס כו' עכ"ל תמיהתם לפירוש רש"י במהדורא בתרא אבל לפר"ת אין [כאן] מקום תמיה דהשתא דישראל ועובדי כוכבים דרין בה לא שרי אלא במפתח וחותם וביוצא ונכנס שרי אף בלא מפתח וחותם כדמוכח מפ"ק דחולין כמ"ש התוס' לעיל : סליק פרק רבי ישמעאל

השוכר את הפועל פרק חמישי

דף סב בד"ה והתנן מכרן כו' והכי נמי גבי שביעית המעות אינם אסורין לאחרים כדאמר לעיל בפר"י כו' עכ"ל לא מצאתיו בפרק רבי ישמעאל והוא דבר תמוה דודאי דמיהן נתפסין בקדושת שביעית מן התורה מדכתיב קודש תהיה וגו' ואין חילוק בין לו בין לאחרים ושכרן ודאי מותר לגמרי אף לו כדמסיק בשמעתין חוץ מבחמרין משום קנסא וצ"ע : בא"ד טעמא דאין מוסרין דמי פירות כו' דומה יותר שמשתכר כו' כצ"ל : ע"ב בד"ה שכרו לשתם יינן מהו לכתחלה כו' דלא שרי לדרוך עם העובד כוכבים כו' עכ"ל לכאורה נראה ממה שפירשו התוספות לעיל בפר"י דעל ידי מעשה שאלו מהו לדרוך כו' דהיינו בדיעבד וא"כ הוא סותר מה שפירשו כאן ויש ליישב דבריהם דהתם לפי דבריהם דהכא דר"ל על ידי מעשה שאלו דהיינו שבא ישראל עם העובד כוכבים דהוה לייר לידיה ושאל הישראל אם מותר לו לכתחלה לדרוך עם עובד כוכבים זה ולקבל שכרו ממנו והשיב מותר כיון דלייר לידיה דעובד כוכבים אבל אי הוה שאל לפסיק הלכה כיון דסתם שאל לו ולא פירש בדלייר לידיה ה"ל להשיב אין דורכין כמשנה אחרונה דהיין אסור בהנאה ואסור לכתחלה להשתכר בסתם יינן ודו"ק : בד"ה לקלינהו ולבדרינהו פירוש בלא בי קברי ומשני אתי לזבולי והא דלא כו' עכ"ל כצ"ל פירוש דהשתא דלא אסיק אדעתיה אתי לזבולי אף בלא בי קברי פריך ובתר דמשני אתי לזבולי הא דלא הדר פריך כו' י"ל דהשתא כו' אבל הכא בי קברי קרקע עולם כו' דהשתא בהך שינויא אתי לזבולי איתרלא נמי הך וקושטא הוא דמעיקרא דפריך לקלינהו ולבדרינהו בבי קברי נמי הוה פריך ליה ודו"ק : בד"ה אתי לזבולי וא"ת כו' פסקינן לעיל כר"י דאמר זה וזה גורם מותר בנביה כו' עכ"ל אדרבה בנביה קאמר ר"י לאיסורא אלא תלמודא קאמר לדבריהם דרבנן קאמר לה ובפשיטות הל"ל דפסקינן כר"י בהך דשוחק וזורה לרוח ובהך מלתא גופיה הוא שכתבו שחולקין רבנן עליו דאמרי אף הוא נעשה זבל אבל בנביה לא פליגי רבנן וקרוב בעיני דמלת בנביה ט"ס הוא בתוס' ודו"ק : בד"ה ולקברינהו בעינייהו כו' וכן דרך עתה לקבור בכורות ונראה שצריך כו' ולאחר שנעשו עפרא כו' עכ"ל דמה"ט דבשר ושער מוכח מלתא דרך עתה לקבור בכורות בלא בי קברי בעינייהו לחומרא בעלמא כתבו דנראה שצריך לקוברן מעט בעומק כו' ואפשר משום חפישת הכלב ור"ל לאחר שנעשה עפרא כו' בין הכא דאמר לקלינהו ולקברינהו ובין התם דקברינהו בעינייהו ונעשו עפרא אין לחוש שמא יקחום לזבל כו' מיהו ק"ק לפי זה אכתי מ"ש הכא דבעי בי קברי ומ"ש התם דסגי בלא בי קברי ודו"ק : בד"ה יזפי פירות כו' עושים מהם מלוגמא או סחורה ולפיכך הקפידו כו' עכ"ל ק"ק לפ"ז אמאי קאמר ופרעי להם בשמינית דאם כן בשביעית היה להם להקפיד דמלוגמא וסחורה אסור בה ודו"ק

מהר"ם

אם נגע העובד כוכבים בידו להכעיס מותר בשתיה וכו' מכלל דעד השתא לא איירי בנגע בידו ממש וק"ל : ד"ה בצר לאו היינו בצרה וכו' אז הודה כי גם בטעות זה יטעה שר של רומי. ר"ל אבל קודם ששמע זה מר"י הוה סבר ר"ל שלא יטעה שר של רומי כ"א בב' טעיות אבל האי דיגלה לבצרה לא הוה חשיב ליה לטעות משום דר"ל נמי הוי ס"ל דבצרה היא בצר בארץ מישור הכתובה בתורה שהיא אחת מערי המקלט : בא"ד ומשמע מהכא דח"ל לא מיחייב במעשר וכו' מעשה היה בפומבדיתא והטבילוה קודם לאמה וכו' כצ"ל. ור"ל דמסיים שם וסכוה שמן של תרומה משמע שבפומבדיתא שהיא בבבל שהוא ח"ל היו נוהגין להפריש תרומה: בא"ד ולאשמועינן כל המיקל בארץ וכו'. ע"ש בפרק כיצד מברכין שאין לשון זה שכתבו התוס' לשון הגמרא שם ממש וכן עיין בפ"ק דביצה : בא"ד אלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום וכו'. משום דבאים מא"י כמבואר לקמן בדבור זה :

דף נט ע"א בא"ד שפירות קסרין ודאי פי' ודאי טבל שהיו אז כולן ע"ה. ר"ל ולא היו מעשרין כלל או כולם חברים אלא שהיה ידוע שלא עשרו צ"ל דר"ל שאע"פ שהיו חברים היה ידוע שכל הפירות שהיו מוכרים למשולחים להביא משם למקומות אחרים לא היו מעשרין שהיו סוברים כר' יוסי דמתיר לשלוח טבל ודאי כשמודיעו אבל מה שהיו אוכלין בעצמן היו מפרישין שהרי חבירים היו : כיון שהיה סוכות. פירוש וצריך לצאת בו ואתרוג חסר הוא פסול ומתרץ בחולו של מועד דיוצאים בחסר : בא"ד ופריך בירושלמי ויעשר ממנו עליו פי' למה שלח לו בטבל וכו' כצ"ל : בא"ד הא מותר לשלוח אתרוג בטבלו מן הברייי'. לשון זה שכתבו מן הברייתא א"א לי ליישבו וצריך למוחקו : בא"ד תרגומי' ולא נודע פירושו. ר"ל של תרגומי' ועיין באשר"י שכתב בו שני פירושים : בא"ד ובמקומות הקרובים נמי מפרש בירושלמי מנהג שהיו עושים וכו' ר"ל ואפי' במקומות הקרובים ואפילו שבשלום הרובים לא מפרישין כל ההפרשות אלא מפרש בירושלמי המנהג איך היו עושין דהיינו רב יהודה בשם שמואל מפרש שאוכל והולך ואח"כ מפריש ור' בא אמר דוקא תרומת דגן תירוש ויצהר ור' אילא אמר שלא היו מפרישין כ"א תרומה גדולה ולא מעשר ובירקות לא היו מפרישין כלל אפילו תרומה ועיין במס' חולין דף ה' בתוס' ושם כתוב דבור זה כולו וכאן מחלק שם מחלוקי ירק ושאר פירות ודגן ותירוש ויצהר ובזה מתורץ כל הקושיות שהקשו התוס' בתחלת הדבור ע"ש : ד"ה דא"ר יוחנן וכו' ואי רבו היה היה לו למחות וכו' כצ"ל דאי הוי רביה של ר"י רשב"ל היה תלמיד. נ"ל דב' קושיות הן הא' דר"י היה לו למחות בריש לקיש לכבוד רבו ועוד רשב"ל גופיה היאך היה מותר לו להקל בכבודו של ר' שמעון הא כיון שהיה רבו של ר' יוחנן שהוא רבו של ר"ל א"כ גם ר"ל היה תלמיד של ר' שמעון בן יהוצדק וק"ל : בד"ה מהו שיוליך ענבים לגת רשב"ם פי' וכו' לא מבעיא ליה אם יכול ליתן הענבים בתוך הגת דאם יש יין נמשך וכו'. ר"ל דאין לפרש דמבעיא ליה אם יכול ליתן הענבים לתוך הגת משום דא"כ תקשה לך ממ"נ אי איירי שיש יין נמשך בגת פשיטא דאסור לעובד כוכבים ליתן ענבים לתוכו דאם נותן נאסר כל היין שבגת ואם אין יין נמשך בגת פשיטא דשרי אלא ודאי לא מבעיא ליה אלא אי חשיב יין ההוא שמזולף ע"ג הענבים ונאסר בנגיעת עובד כוכבים או לא : ע"ב בא"ד דההוא דקאזיל מיניה ומיניה דלקמן פירוש שבשעה שהחבית נופל לבור עדיין הוא נוגע בו כצ"ל : ד"ה ה"ג אתא עובד כוכבים אידרי וכו' וכן כתב רשב"ם בשם רש"י שאם תחב עובד כוכבים ברזא וכו'. ר"ל וכיון שרשב"ם אוסר אפילו בהכנסת ברזא כ"ש בתחיבת אצבע וק"ל : בד"ה אר"פ כו' ומצידיה נמי טמאה צ"ל דאין זה מטעם ניצוק וכו' אלא הטעם לפי שמה שכנגד אצבעו טמא וא"כ וכו' ממה שכנגד אצבעו ה"ל כמפיה ומשוליה וכו' כצ"ל : בא"ד וקשה להך לישנא דקאמר עד הברזא אסור היאך יהיה זה שהיין כולו מעורב וכו'. ונראה דלהך לישנא דאמר כל דלהדי ברזא ל"ק דאיכא למימר דלא אסר אלא היין שבעובי הנקב כמו שפירשו התוס' לקמן ד"ה מצידיה ומיד שהסיר העובד כוכבים ידו יצא דלא מתערב כל כך עם שאר היין שבחבית דעובי החבית גופיה מפסיק וק"ל :

דף ס ע"א תוס' ד"ה זיקא בין מליא בין חסירא וכו' והעמידו בהידוק כנגד הסדק בסכין עד שסתם הנקב כצ"ל : ע"ב ד"ה אי איכא טופח ע"מ להטפיח וכו' דהכי אמרינן לקמן טופח שלא ע"מ להטפיח ליכא למיחש וכו' כצ"ל :

דף סא ע"א ד"ה המטהר יינו של עובד כוכבים וכו' וא"ת היאך נוכיח ממתניתין וכו' וי"ל דה"פ בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור עד שישב ומשמר ועלה מפרש אין השומר צריך וכו' אע"פ שיוצא ונכנס כצ"ל ור"ל דמדקתני עד שישב ומשמר שזהו שומר גמור ופשיט' היכא שיש כאן שומר ורואה שלא נגע בו עובד כוכבים מותר לכתחלה אפילו בלי שום מפתח וחותם ועלה קא מפרש אין השומר וכו' אלא אע"פ שיוצא ונכנס. ר"ל שיוצא ונכנס הוי כמו שומר גמור מכלל דביוצא ונכנס נמי מותר אפילו לכתחלה [אפילו] בלא מפתח וחותם ודו"ק : ע"ב ד"ה עד שיהא יושב ומשמר תימה היינו רישא וכו'. ע"כ דיבור זה שייך במתני' דלעיל וא"כ מאי מקשין התוס' ליתרץ דלהכי קתני עד שיהא השומר יושב ומשמר כדי ליתני עלה ואין השומר וכו' אלא אפילו יוצא ונכנס לאשמועינן דיוצא ונכנס מותר אפי' לכתחלה אפי' בלא מפתח וחותם כמו שכתבו התוס' לעיל בדבור המטהר יינו ויש ליישב דהתוס' רוצים ג"כ לתרץ לפי סברת התנא דתני קמיה דר' יוחנן ישראל דר באותה חצר והוא שמפתח וחותם בידו וא"כ היה סבר ג"כ דביוצא ונכנס צריך ג"כ מפתח וחותם וא"כ לפי מה דס"ל היאך היה מתרץ מתניתין דקתני עד שישב ומשמר היינו רישא דישראל ועובד כוכבים דרים דמ"ל דרים ומ"ל יושב ומשמר אבל אה"נ לפי מה דקאמר ליה רבי יוחנן אע"פ שאין מפתח וחותם בידו מותר אין אנו צריכין לתירוץ של התוס' אלא כמו שפירשו התוס' לעיל דאתא לאשמועינן דביוצא ונכנס סגי אפילו בלא מפתח וחותם כמו בשומר גמור וק"ל :

השוכר פרק חמישי

דף סב ע"א גמ' אמר אביי לעולם יהבינן שכר מפירות שביעית. אביי לא שייך דליפלוג אר"י דאמר קנס קנסו חכמים בחמרין אלא דאמר דמהא ליכא למשמע מינה דאיכא לשנויי דיהבינן ליה שכר מפירות שביעית וכו' : רש"י ד"ה שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת וכו' אע"ג דאגרא דיהיב לא משום מלאכה אחרת. ע"כ דר"ל דכל האגרא אינו משום מלאכה אחרת שהרי יש בו משום יי"נ ועי' בגמרא : תוס' ד"ה והתנן מכרן וקידש בדמיהן וכו' ה"נ גבי שביעית וכו' כדאמר לעיל וכו'. דברי התוס' הללו א"א לישב דע"כ דאסורים גבי שביעית הוי פירושו שהן בקדושת שביעית ומ"ל הוא ומ"ל אחרים דכיון שהדמים נתפסים בשביעית גם צריכין לנהוג בהן קדושת שביעית כדמשמע בהדיא לקמן בעובדא דר' ינאי דיזפי פירות שביעית וכו' ופשוט הוא גם לא נזכר מזה לעיל בפרק ר' ישמעאל וק"ל וצ"ע : ע"ב גמ' א"ל זיל קלינהו וקברינהו בי קברי וכו'. יש להקשות דאף לפי המסקנא אינו מתורץ דלימא דלקלינהו ולקברינהו בלא בי קברי בכל מקום שהוא דהא על כרחך צריך לומר דעפר דהאי בי קברי מותר ליהנות דאל"כ לקלינהו ולבדרינהו בי קברי כמו שכתבו התוס' ולכך צריך דלקברינהו דהשתא לא אתו לזבולי דאין דרך להטט אחר הקברים משום זבל כמו שכתבו התוס' ד"ה ולקברינהו וע"כ ר"ל בכל מקום אין דרך לחטט אחר הקברים משום זבל אפילו שלא בבית קברות שהרי שור הנסקל ועגלה ערופה וכו' ובכור קוברין אפילו בלא בי קברי ולא חיישינן פן יבאו לחטט אחריהם לזבל אחר שנעשו עפר וא"כ ה"נ הל"ל דלקלינהו ולקברינהו בלא בי קברי ויש לישב דכדי לפרסומי מלתא דשכר סתם יינם אסור בהנאה עביד הכי דכה"ג איתא בפ' אלו טרפות דף נ"ג גבי ההוא שרקפא דספק דרוסות דאתא לקמיה דרב חנקינהו ושדינהו בנהר ופריך וליחנקינהו ולישדינהו לאשפה ולטעמיך לידחנקינהו ולישדינהו לכלבים אלא לפרסומי מלתא דאסורה ופרש"י וכדאזיל לנהרא אוושא מלתא טפי ע"ש אלא שיש לתמוה שהתוס' לא נתעוררו לזה : תוס' ד"ה וליקברינהו וכו' וכן דרך עתה לקבור בכורות ונראה שצריך לקבור מעט בעומק פן יבא להטט אחריהם וכו'. צ"ל ע"כ אין ר"ל פן יבוא בני

דף סג בד"ה אלא דאמר לה כו' ומשום אתנן נמי ליכא כו' עכ"ל פירוש כיון דלא מצי מקרבה דלאו ברשותה הוא ליחול איסור אתנן וק"ל: **בד"ה** כגון דקאי בהגרה וא"ת ליתני תרווייהו בטלה זה כו' עכ"ל ולעיל דקאמר בזונה עובדת כוכבים לא תקשי להו ליתני תרווייהו בטלה זה והא בעובדת כוכבים והא בישראלית דניחא ליה לאוקמא כולה בחד גופא בעובדת כוכבים דאפילו בעובדת כוכבים שרי בסתם אבל הכא טפי ה"ל לאוקמא כולה בטלה זה מלאוקמא כולה בהגרה דלא הוי שום רבותא בסתם בהגרה ותירצו דודאי הוה שום רבותא נמי בסתם בהגרה וק"ל: **בד"ה** ואינו חושש כו' מי הזקיקו לשנות פירות שביעית כו' ה"ל היה לו לפרש כו' וטעמא משום שפורע חובו כו' ולא דמי כלל לדבי ר' ינאי כו' עכ"ל לכאורה דבריהם נראין כסותרים דכיון דלסברת רש"י הוה טעמא משום שפורע חובו לא הוה דמי כלל לדבי ר' ינאי א"כ שפיר הוזקק רש"י לפרש ולשנות פירושו של שביעית ממעשר וי"ל דאל"כ לא הוה רב ששת מקשה מידי לדבי ר' ינאי דמה"ט לא תקשי להו טפי דהיה לו לפרש ממש דומיא דמעשר וי"ל דמיירי לאחר הביעור דנראה כמאכילן איסורא ויש ליישב דה"ק מי הזקיקו לפרש כו' דה"ל היה לו לפרש דומיא דמעשר וי"ל ושפיר פריך לדבי ר' ינאי בפשיטות כמו שפירש ר"י לקמן דאי לא הוה חשיב דמי פירות שביעית לאחר שאכלום לא היו פירות שביעית שלו ואינו פורע חובו מפירות שביעית מיהו לא קשיא להו דהיה לו לפרש דומיא ממש דמעשר וי"ל דמאכילן איסורא ומיירי בלאחר הביעור כמו שפירש ג"כ ר"י לקמן דאיכא למימר דרש"י סובר דא"כ לא הוה מקשה רב ששת מידי לדבי ר' ינאי דא"כ לא הוה חשיב דמי פירות לאחר שאכלום מ"מ עכשיו כשמאכילן נראה כאילו הוא מאכילן איסורא ושוב כתבו ועוד תקשי לרב ששת כו' לפי סברת רש"י דלא משמע ליה קושיא לדבי ר' ינאי אלא אם נפרש טעם הברייתא משום דמי פירות שביעית תקשי ליה לרב ששת דמי יימר לן דטעם הברייתא משום דמי פירות שביעית ותקשי לדבי ר' ינאי דלמא אחר הביעור כו' א"כ אפילו קודם כו' ומשום שפורע חובו כו' ולא תקשי לר' ינאי דלא דמי כלל לדבי ר' ינאי לפי סברת רש"י ודו"ק: **בא"ד** וקשיא דמדמי לעיל ההיא דבי ר' ינאי לאתנן כו' ואוקימנא אפילו עשאו לה אפותיקי כו' עכ"ל פירוש בטלה סתם שרי אפילו באפותיקי וקאי בהגרה כמו שכתבו התוס' לעיל אך קשה לי דנראה שהניחו דבר זה בקושיא לפרש"י ואמאי לא ניחא ליה למימר דהיה יכול להקשות כן אף לפי טעותו אלא דניחא להו להקשות מדרבה על מעשה דר' ינאי גופיה יותר מעל הראיה דאתנן כמו שכתבו התוספות כיוצא בזה לקמן גם כן לפי שיטת ר"י ודו"ק: **ע"ב** בא"ד מכל מקום למה לא יחשב באתנן כו' כל"ל: **בד"ה** אין עודרין כו' ואין לומר דלהכי שרי לפי שאין תופסין דמיהן דאם כן היכי מייתי ראיה מתחלה כו' אלא ודאי בכלאי זרעים כו' עכ"ל לכאורה אין דבריהם מובנים חדא דהא קושטא מהאי טעמא דאין כלאים וערלה תופס דמיו כל שכן דשכרו מותר כדאמרינן בהדיא בר"פ ועוד קשה כיון דהראיה מתחלה מכלאים ליין נסך לא ניחא להו משום דאיסור הנאה דידהו אינו שוה ליין נסך דביי"נ שכרו אסור ובכלאים שרי אם כן מכל שכן היכי מצי לאתויי ראיה מכלאי זרעים דשרי בהנאה לגמרי ליין נסך דאסור בהנאה אלא דאית לן למימר דלא מייתי ראיה אלא דאיסורו של קיום שרי כדי למעוטי תיפלה ואם כן הכי נמי איכא למימר בכלאי הכרם ונראה לפרש דבריהם דהכי קאמר דאין לפרש דדוקא מכלאי כרם מייתי ראיה ליין נסך דשרי קיומו כדי למעט התיפלה דאיסור הנאה דידהו שוה אבל מכלאי זרעים לא הוה ראיה כיון דאינו אסור בהנאה כמו יין נסך דאם כן כי מוקי כרבנן כו' דא"כ היכי מייתי ראיה מתחלה מכלאים ליין נסך כיון דאינם שוין אלא ע"כ דלא מייתי ראיה כלל מן הדומה לדומה ולא נחית הכא לאתויי ראיה אלא אהיתרא דרוצה בקיומו כדי למעוטי תיפלה ומייתי שפיר ראיה מכלאי זרעים ליין נסך איהו לא ניחא להו למימר דמכלאי כרם מייתי ראיה ליין נסך אף שאין שוין משום הך קושיא דבעי למימר לרבנן דאפילו לקיים שרי לכתחלה והלא משתכר הוא באיסורי הנאה לכתחלה דדמיו נמי לא שרינן אלא בדיעבד כמ"ש התוס' בר"פ וסגי לן למשרי שכרן נמי בדיעבד דוקא ודו"ק:

דף סד בפרש"י בד"ה ת"ל לא כלאים כו' ולא תזרע שדך כלאים שמע מיניה כו' ובד"ה ותו כו' מידי כל"ל: **תוס'** בד"ה ר' עקיבא כו' שפירש מקיים בהנאה דכלאים כו' כל"ל: **בד"ה** זבינו כל מאי כו' והא דאמרינן לעיל פרק ר"י מכרה לעובדיה לא בטלה שאני הכא כו' עכ"ל הוצרכו לזה לדברי המקשה דבעי למתני טעם דהיתר משום ביטול אבל לפום סברא דהשתא משום היתר דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים נגעי בה כמו ביין נסך דלא שייך ביטול וק"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה הרי הוא כעובד כוכבים כיון דלא מל חשוד כו' עכ"ל כל"ל: **תוס'** בד"ה אין מפקידין כו' היו לנו לאסור דע"כ בהודיעו כו' דלא פלח ולא נגע ולא מנסך ולגנוב כו' אע"פ שרוב עובדי כוכבים מלויין שם כיון שאין מניחו כו' כדפירש בקונטרס בהג"ה עכ"ל כל"ל ויש לדקדק בפירושו דמזכה שטרי לבי תרי דממה שכתב אע"פ שרוב עובדי כוכבים מלויין שם כיון שאינו מניחו אלא לפי שעה משמע דאם היה מניחו לזמן מרובה ניחוש למגע עובד כוכבים שאינו מקפיד על מגע עובד כוכבים כפירוש הראשון של רש"י וממה שכתבו שוב אין מפקידין הטעם כדפירש בקונטרס בהג"ה דהיינו משום אחלופי אבל למגע עובד כוכבים לא יחוש אפילו לזמן מרובה דמקפיד על מגע עובד כוכבים ויש ליישב דס"ל דודאי ברוב עובדי כוכבים ניחוש למגעו לזמן מרובה דאינו מקפיד על מגעו אבל גבי אין מפקידין דאפילו ברוב ישראל לא היה לנו למיחש למגע עובד כוכבים אפילו לזמן מרובה אי לאו משום איחלופי והוא דחוק דאין זה אלא דברי נביאות לפירושו לפלוגי בהכי ויותר נראה לי דהאי כיון שאין מניחו אלא לפי שעה אינו טעם דלא ניחוש למגע עובד כוכבים אלא דמה"ט לא ניחוש לאחלופי וכפירוש הקונטרס בהגה"ה ודו"ק:

דף סה בד"ה טעמא דא"ל לעתותי כו' אי נמי שכרו מותר משמע כל שכרו עכ"ל וקשה לתירוץ זה לרבא דאוקמא מתני' דאמר ליה חבית חבית בפרוטה אמאי קתני שכרו מותר דמשמע כל שכרו הא שכר אותה חבית של יין נסך ודאי אסור כפירוש רש"י ויש ליישב קצת דודאי למאי דאוקמא דא"ל חבית חבית בפרוטה דכל חדא אגרא באנפי נפשיה שפיר קאמר שכרו של כל אחד דהיתרא מותר מה שאין כן למאי דסלקא דעתך השתא דאיירי מתניתין נמי בדא"ל מאה חבית במאה פרוטות דכולי אגרא חדא הוא ושכרו מותר אכולה שכרו קאי ודו"ק: **בד"ה** ה"ג ר"ת שוכר כו' וחור כרפס אותו כר כו' עכ"ל ר"ל בפ"ק דמגילה מפרש לה כרפס כרים של פסים וק"ל: **בד"ה** מאונא לאונא כו' והא דאמרינן בפרק חלק עשר כו' והא דכתיב גבע מלון כו' עכ"ל כל"ל ורצה לומר דבאותן עשר מסעות חשיב בקרא גבע מלון לנו דמשמע שלנו לילה אחד ולא הלכו הכל באותו יום ותירצו דשמא מקצת כו' וק"ל: **ע"ב** בד"ה למיפינהו כו' כ"א מפתו כדכתבינן בפרק אין מעמידין דלא חמירא כו' עכ"ל כל"ל וע"ש בתוספות:

מהר"ם

בא"ד לחטט אחריהם ויהנו מהן שהרי כבר כתבו לעיל מזה כיון שאין דרך לקבור בשר ושער מוכחא מלתא אלא ר"ל פן יבאו הכלבים וכיוצא לחטט אחריהם ויתגלו וק"ל:

דף סג ע"א ד"ה והא מחסרא משיכה פירוש ואפילו לר"י דאמר מעות קונות וכו'. ר"ל מאי פריך המקשה הא סוגיא זו אליביה דר"י קא שקיל וטרי ואזיל ור"י אית ליה דבישראל דבר תורה מעות קונות אלא שרבנן תקנו משיכה משום שלא יאמר נשרפו חטיך בעלייה כדאיתא בפרק הזהב וה"נ הביאה היא במקום מעות וכיון שבא עליה נקנה לה הטלה מן התורה וחל עליה איסור אתנן אע"ג דלא משכה עדיין ומתרץ דלא קנתה הטלה משום שהפקיעו חכמים בכל לוקחים שלא יקנו החפץ כי אם במשיכה גם ממנה הפקיעו כחה שלא תקנה ולא דמי לההיא דפרק הזהב נתנה לסיטון מעל פי' נתן סלע של הקדש לסיטון שהוא חנוני גדול המוכר פירות מעל הלוקח לר"י אע"ג דלא משך הפירות משום דאית ליה מעות קונות דבר תורה דשאני התם דלא הפקיעו חכמים שלא יקנה המוכר המעות אלא שלא יקנה הלוקח החפץ וכיון שנתן המעות של הקדש לסיטון נקנו לו המעות ויצאו לחולין מיד מעל מן התורה ובמה יפקע המעילה ואע"ג דנהי דלענין מקח וממכר אמרינן דהואיל דהלוקח לא קנה החפץ ממילא ג"כ לא קנה המוכר המעות וצריך להחזירם לו היינו גבי ממון אבל לענין מעילה מי יפקיע המעילה כיון שלא הפקיעו חכמים כח המוכר כ"א כח הקונה וק"ל אבל הכא האתנן אינו נאסר אלא מעת שנקנה להאשה שהיא הלוקח וכיון שהפקיעו חכמים כל כח הלוקחים גם ממנה הפקיעו שלא נקנה לה הטלה וא"כ אין כאן אתנן כלל וק"ל: **ד"ה** ואינו חושש לא משום שביעית וכו' וקשה מי הזקיקו לשנות וכו' ועוד תקשה לרב ששת וכו'. ר"ל מי הזקיקו לרש"י לפרש כן וכ"ת דרש"י היה מוכרח לפרש כן משום דתיובתא דרב ששת לא שייכא אלא א"כ מפרש טעם הברייתא הכי עדיין יש להקשות לרב ששת גופיה מנא ליה לפרושי הכי ולמותיב בתיובתא דלמא טעמא דברייתא לא משום דמוסר דמי שביעית לעם הארץ אלא לאחר הביעור איירי ומשום דנהנה מפירות שביעית וכו': **בא"ד** לפירושו לשון קנה ליה דינר גבי' וכו' כצ"ל: **בא"ד** והשתא אפילו איירי הברייתא אחר הביעור פריך שפיר וכו' דאם איתא דבעלמא וכו' כצ"ל: **בא"ד** והיינו קני ליה דינר גבי' דקאמר וכו' ומעת שקונה הדינר בנכסי בעל הבית וכו' כצ"ל: **ע"ב ד"ה** אין עודרין וכו' כדקיימא לן במנחות ואין עודרין וכו' אין לפרש וכו' כצ"ל והכל דבור אחד. אין לפרש האי כלאים היינו כלאי הכרם וכו' דא"כ כי פריך לרבנן וכו' ואין לומר דלהכי שרי וכו' אלא ודאי בכלאי זרעים מיירי. יש לדקדק בדברי התוס' הללו דהא מכ"ש השתא דמיירי בכלאי זרעים דאינן איסורי הנאה יש להקשות מה מייתי ראיה מכלאים הא שאני כלאי זרעים דאין תופסין דמיהן ולכך שכרו מותר משא"כ ביין נסך ונראה דלפי האמת אין זו קושיא כלל משום דאף במקום שאין תופסין דמיהן מ"מ אסור לעשות כן לכתחלה וכדקתני רישא דברייתא אין עודרין עם העובד כוכבים אע"ג שאין תופסת דמיו מ"מ המלאכה אסורה לעשות ומדקתני אבל עודרין וכו' ש"מ דלמעוטי תיפלות מותר אפילו לכתחלה דאין שום איסור במלאכה זו וכיון דבמקום דממעט תיפלות אין בו שום איסור מלאכה ממילא שכרו נמי מותר אפילו ביין נסך אע"ג דתופס דמיו דהא אין כאן שום איסור שיהיו הדמים נתפסים בו אלא שיש מפרשים היו רוצים להביא מכאן ראיה דכלאי הכרם נוהגים בשל עובד כוכבים והיו רוצים להכריח דע"כ צ"ל דהכא איירי בכלאי הכרם דאסורים בהנאה דהשתא מייתי שפיר ראיה מאיסורי הנאה ליין נסך דלמעוטי תיפלות שכרו מותר ואע"ג דלא דמו ממש דבכלאי הכרם אין תופס דמיו וביין נסך תופס דמיו מ"מ גם בכלאי הכרם כיון דאיסורי הנאה הן היה לן לכתחלה לאסור להשתכר באיסורי הנאה ומדמותר בכלאים להשתכר בו לכתחלה משום כדי למעוטי תיפלות א"כ ביין נסך ג"כ מותר ואין שכרו נתפס באיסור אבל אי לא איירי בכלאי הכרם אלא בכלאי זרעים דאינן איסורי הנאה לא הוה מייתי מיניה שום ראיה ליין נסך משום דשאני כלאי זרעים דאינן איסורי הנאה ולכך מותר להשתכר בו כדי למעט תיפלות משא"כ יין נסך דאיסורי הנאה הוא ולפי סברא זו הקשו התוס' דא"כ היכי מייתי ראיה מתחלה. ר"ל לפי טעמיהם דמפרשי הכי והמשך דברי התוס' כך הן אין לפרש האי כלאים היינו כלאי הכרם ר"ל בהכרח משום דהשתא מייתי ראיה שפיר מכלאי הכרם דאסורים בהנאה ליין נסך וכו' כמו שכתבנו דא"כ כי מוקי לה כרבנן מאי פריך מאי אריא וכו' הא מ"מ לא היה יכול למתני דשפיר דמי לקיים לעובד כוכבים בשכר משום דהוה משתכר באיסורי הנאה ואין לומר דכיון דאין תופסין דמיהן מותר להשתכר בו אפילו לכתחלה דא"כ היכי מייתי ראיה מתחלה וכו'. ר"ל הא בעלי סברא זו כל עצמן לא הכריחו דאיירי בכלאי הכרם אלא מדמייתי ראיה מיניה ליין נסך דבשלמא אי איירי בכלאי הכרם מייתי שפיר דאם היה למעוטי תיפלות שכרו אסור ביין נסך גם בכלאי הכרם היה לן לאסור להשתכר לכתחלה כדלעיל אבל השתא דאמרת דכיון דאין תופס דמיו מותר להשתכר בו לכתחלה לרבנן דלקיומי אינו אסור א"כ היכי מייתי ראיה מתחלה וכו' אלא ודאי בכלאי זרעים איירי ואין הפי' כן כמו שהיו הן מפרשין דלא אייתי מידי מטעם משתכר באיסור הנאה אלא מטעם דכיון דהא מעשה גופה מותר לעשות לכתחלה משום כדי למעוטי תיפלות א"כ ה"ה גבי יין נסך המעשה מותר וכיון שהמעשה מותר ממילא שכרו ג"כ מותר דלא החמירו לאסור שכרו אלא במקום שהמעשה אסור כדלעיל והלכך אין להביא ראיה מכאן דכלאים נוהגים בשל עובד כוכבים וכו' ודו"ק נ"ל:

דף סד ע"א ד"ה מדרבי יהודה נשמע לר"ע ה"ה דמדר"י היה יכול להוכיח וכו'. ר"ל היה יכול להוכיח ולפשוט הבעיא דמותר להשתכר ביין נסך מדרבי יהודה טפי' בלא ר"ע אלא הכי הל"ל לאו אר"י אסור ליתן להם מתנת חנם אבל למעוטי תיפלות שפיר דמי ה"נ גבי יין נסך למעוטי תיפלות שפיר דמי אלא הואיל ומתחלת הסוגיא התחיל לפשוט מר"ע בעי לאסוקי למלתיה על ר"ע: **ד"ה** זבינו כל מה דאית לכו וכו' והא דאמרינן פרק ר' ישמעאל וכו' לא בטלה. ר"ל וא"כ מאי משני בגמרא שאני התם וכו' ודאי בטלה הא כיון דלעובדיה היו מוכרים א"כ לא הוי ביטול ותירץ שאני הכא וכו' והוי ביטול אפילו כשמוכרה לעובדיה ולכך משני בגמרא שפיר וק"ל:

ע"ב ד"ה תניא נמי הכי וכו' ומש"ה בפ"ק דקידושין וכו'. ע"ש דשם הסוגיא קצת מה בענין אחר וז"ל הגמרא שם אמר רבא דבר תורה עובד כוכבים יורש אביו וכו' גר את העובד כוכבים אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים דתניא גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים גר יכול לומר לעובד כוכבים טול עבודת כוכבים ואי ס"ד דאורייתא כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל דמי עבודת כוכבים קא שקיל אלא מדרבנן גזירה הוא דעבוד רבנן שמא יחזור לסורו תניא נמי הכי בד"א שירשו אבל נשתתפו אסור: **ד"ה** אין מפקידין וכו' ונראה שרש"י חזר בו מטעם ראשון משום דמדתלי איסור יינו בשמנו וכו'. מקשין העולם דל"ל לתוס' לזה הטעם נימא דרש"י חזר בו מפירושו הראשון מחמת שהיה קשה לו קושיות ר"ת דלעיל מזה שהקשה על פרש"י הראשון ונראה לי לתרץ דס"ל לתוס' דאם איתא דבשביל קושית ר"ת חזר בו רש"י הוה קשה ארש"י מתחלה מאי סבר ולבסוף מאי סבר דלא שייך למימר שמתחלה לא הרגיש בקושית ר"ת דהא דין דמייחדין אצלן מבואר בהדיא בברייתא ואי טעם דאין מפקידין הוה מטעם דאין מקפידין על מגע עובד כוכבים מ"ש דמייחדין וע"כ גם בתחלת פירושו היה צריך לחלק בין מפקידין למייחדין באיזה סברא ואפשר שהיה מחלק כמו שמחלקין התוס' בתר הכי דבזמן מועט לא חיישינן למגע עובד כוכבים דאין רגילין כ"כ בביתו וא"כ למה חזר רש"י מפירושו שדוחק הוא לומר שלבסוף חזר בו מסברא זו לכך כתבו התוס' שחזר בו מטעם אחר משום דר"ל דתלי יינו בשמנו וכו': **בא"ד** אבל רבינו יצחק כתב וכו' רבותא קמ"ל דלא חיישינן שמא יגע וכו' כיון שאין מניחו אלא לפי שעה. נ"ל שלא לגרוס זה אלא בכל ענין ס"ל דלא חיישינן למגע עובד כוכבים דאל"כ אלא דוקא לפי שעה לא חיישינן אבל לזמן מרובה חיישינן א"כ גבי אין מפקידין למה הוצרך לפרש הטעם כדפרש"י בהג"ה כמו שכתב בתר הכי דהיינו משום דחיישינן לאחלופי ה"ל לפרש משום דחיישינן למגע עובד כוכבים ודו"ק:

דף סה ע"א ד"ה טעמא דא"ל לעתותי ערב וכו' א"נ שכרו מותר משמע כל שכרו וכו'. ואין להקשות א"כ מאי משני רבא דאמר העבר לי חבית בפרוטה דע"כ אותה פרוטה דחבית יין נסך לא שקיל והא שכרו מותר משמע כל שכרו די"ל דכיון דכל חבית וחבית שכירות בפני עצמו הוא זה מקרי שפיר כל שכרו: **ד"ה** מאונא לאונא כו' כמו נטל ועבר וכו'. הוא תרגום בישעיה י' בפסוק עוד היום בנוב לעמוד: והא דאמרינן בסוף חלק כצ"ל: בתרגום אינו חושב כ"א ערים גדולות. פירש שם בפסוק מונה עשר מקומות שנסע באותו יום ועלה קאמר בגמרא שם עשר מסעות וכו' אבל התרגום אינו מונה כ"א הג' מקומות הגדולים שהיו סמוך לירושלים שנסע באותו היום אבל הז' מקומות שהיו קודם להן לא חשיב להו אע"ג שגם אותן נסע באותו היום וק"ל: **ע"ב ד"ה** כי קא טרח בהיתירא קא טרח פרש"י דיין נסך לא הוי עד דמטיא לקרקעותיה דזיקי וכו'. משום דרש"י מפרש כגון שיש יין נסך למטה בקרקעות דזיקי שנשאר ממה שהיה כבר בזיקי: **בא"ד** אי נמי מיירי הכא שהריקו כליהם יפה שאינו יין נסך עד שיגע ר"ל עד שיגע העובד כוכבים ביין שלקח מהישראל: **ד"ה** ה"ג בסדר המשנה יין נסך שנפל על גבי ענבים וכו' ופריך בגמרא בפשיטות מעשה לסתור וכו' ומשני דיין על גבי גרוגרות נ"ט לפגם כצ"ל: **בא"ד** וקשה שהיה לו לומר חסורי מחסרא וכו' בד"א בתמרים ותאנים לחים וכו' עד ובספר ר"ת לא הוי גרים ליה. משמע דאי ל"ג במתניתין נפל ע"ג תאנים וכו' ופריך מעשה לסתור מענבים מבוקעות אגרוגרות ל"ק דהוי ליה למימר חסורי מחסרא בד"א בענבים אבל בגרוגרות נ"ט לפגם כמו שהקשו לפי גירסא דגרסינן במתני' נפל על גבי תאנים וכו'. ויש לדקדק דמ"ש וצ"ל דכי פריך מענבים לגרוגרות אצ"ל בד"א בענבים דהא חזינן דזה איירי בענבים וכו' אלא עיקר החסורי מחסרא הוא דמחלק בין נותן טעם לשבח ובין נ"ט לפגם אבל לפי הגירסא דפריך מתאנים אגרוגרות והיה ס"ד דמקשה דתאנים וגרוגרת חדא מילתא היא לכך הקשו דהל"ל חסורי מחסרא בד"א בתאנים לחים וכו' דהחדוש הוא דמחלקין בין תאנים לחים ליבשים וק"ל: **ד"ה** הבגד שאבד בו כלאים וכו' כדאמרינן התם דרך בישול אסרה תורה. ר"ל מדלא אסרו אלא דרך בישול ש"מ דוקא אטעמא קפיד רחמנא: **ד"ה** הרי זה לא ימכרנה לעובד כוכבים וכו' ודוקא הצעה וכו' וטעמא לפי שהוא דרבנן וכו'. ר"ל דאפילו כל בגד של כלאים אינו אסור להציע תחתיו אלא מדרבנן גזירה שמא תכרוך נימא על בשרו כדבסמוך או גזירה משום העלאה אבל במרדעת החמור דלא שכיחא שיעלנו עליו וגם לא שייך בו כריכות נימא מותר אפילו מדרבנן וע"ש בתוס' ביצה: **ד"ה** אבל עושין אותו תכריכין למת וכו' ורבי יהודה אומר ההיא דמנחות אליביה דשמואל וכו' והא דתלי טעמא בלועג לרש לפי שבא ליתן טעם שהעומדים יש להם והוא אינו יכול לעשותו וא"כ הן לועגים וכו' כצ"ל ונראה דר"ל דלהכי תלי טעמא בלועג ולא קאמר משום דמצות אינן בטלות משום דא"כ לא יטילו ציצית אלא בשעה שמניחין אותו בקבר ולא בשעה שמתעסקין בו ועומדים אצלו ונושאים אותו לכך תלי טעמא בלועג דקודם שיקברוהו דהיינו בשעה שמעמידין ונושאין אותו נמי צריך ציצית משום לועג לרש אבל למ"ד דמצות בטלות לעתיד לא שייך לועג לרש משום דכבר בטלו ממנו המצות ולא שייך לועג לרש

אלא

דף סו בפרש"י בד"ה וכל מין במינו במשהו לקמן פסקינן דלאו הלכתא הכי כו' עכ"ל לא ידענא היכא אי משום דלקמן בפרקין תניא כוותיה דרבי יוחנן ור"ל דאמרי כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנתינת טעם חוץ מטבל ויין נסך הכי נמי ת"כ דרב ושמואל דמין במינו במשהו ובפרק כל שעה ובפרק כ"ה פסק רש"י כרב ושמואל דמין במינו במשהו וע"ש בתוס' ודו"ק: **בד"ה** תבלין שנים כו' פלפל שחור פלפל ארוך או כו' ובד"ה חלא דאיסור לגו כו' ריח החומץ עד שנתערבה להוכו כו' עכ"ל כנ"ל: **תוס'** בד"ה מכלל כו' דגרסינן במשהו כרב כו' היינו בפרק כל שעה וע"ש בתוס': **בד"ה** תבלין של ב' כו' על תערובת דמאי א"ה כו' ובד"ה ורבא כו' שהעבתי לך כו' ה"מ כשהאיסורים כו' לחייב אפילו אינם שוים במתיקה כו' כנ"ל: **ע"ב** בד"ה אביי אמר אסור כו' וטעמא דרבא דלא חשיב ליה כשותה לפי שהריח נכנס בגופו ומזיקו כו' עכ"ל משמע מדבריהם דאי לאו משום דמזיקו רבא נמי הוה חשיב ליה כשותה וקשה דאם כן מאי פריך ליה רבא לאביי מהך דכמון של תרומה תקשי ליה לנפשיה דליחשב כשותה כיון דלא מזיקו ומאי פריך ליה רב מרי לרבא מההיא דפת חמה כיון דלאו מזיקו מודה ביה רבא דחשיב כשותה ואסור וליכא לדחוקי ולמימר דיש גם שם היזק לגוף דאם כן מאי קא פריך בפרק כילד צולין לרב מי נימא תנאי מהך דפת חמה כיון דאיכא למימר דמודה רב היכא דמזיקו דשרי ויש לומר דמה שכתבו דלא חשיב ליה כשותה מטעם דמזיקו היינו לפי הסברא שכתבו לקמן דמאי רבא סבר כרב דאית ליה ריחא מלתא מיהו רבא הכא דפריך לאביי מכמון ורב מרי דפריך ליה לרבא מפת חמה בעו לאסוקי מלתייהו אפילו ללוי דלא מפליג בכך ושרי התם אף בלא מזיקו וכה"ג צ"ל לפי מה שכתבו התוספות לקמן דאביי א"ל אנא דאמרי כלוי ושאני הכא דנהנה מגוף האיסור אבל התם אינו אלא ריח האיסור נכנס בתוך היתר כו' וא"כ מאי פריך ליה רבא מכמון ורב מרי מפת חמה [כיון] דאיכא למימר דמודה אביי בכל הני דשרי שאינו אלא ריח האיסור נכנס בתוך היתר אלא ע"כ דמסקי מלתיה דאביי אפילו לרב דלא מפליג בכך ואסר התם אף בנכנס ריח האיסור בתוך ההיתר ודו"ק: **בד"ה** רבא אמר כו' טובא גווני דריחא כו' פת חמה וחבית פתוחה אסור לכולי עלמא וריח בשר פלוגתייהו כו' עכ"ל נראה מדבריהם דלמעלה מכולם פת חמה וחבית פתוחה ואפילו לוי ורבא מלי סברי ביה דאסור וכן מפורש ברא"ש ודקאמר בהך דריח בשר ובבת תיהא כפת חמה וחבית פתוחה דמי היינו דרב ואביי מלי לשנויי הכי וכן מ"ש דריח בשר ובת תיהא הם למעלה מפת לוננת וחבית פתוחה כו' היינו נמי לסברת רב ואביי דמדמו מלתייהו לפת חמה וחבית פתוחה ודו"ק: **בא"ד** וא"ת אמאי לא הביא כו' ולכך אמר רב דריחא מלתא היא דאזיל האי ומפטם להאי אבל גבי כמון כו' עכ"ל ולפ"ז בת תיהא ע"כ לא דמיא לפיטום דהא מייתי עלה הך דכמון וליכא לאקשויי כיון דהך דפת חמה כו' מייתי לה התם ע"כ מדמי לה לפיטום וא"כ מאי מקשה לרבא ודאי תנאי היא כיון דאיכא למימר דרבא מודה בהך מלתא דדמי לפיטום די"ל כמ"ש לעיל דבעי לאסוקי הכא מלתא דרבא אפילו ללוי דלא מפליג בכך ושרי התם אפילו בפיטום אך ק"ל לדבריהם למה להו הך סברא לעיל דרבא מלי סבר כרב ושאני הכא דמזיקו הא בלאו הכי איכא למימר דרבא מלי סבר כרב ושאני התם דאזיל האי ומפטם האי משא"כ הכא בבת תיהא ודו"ק: **בד"ה** אמר רבא כו' דלא שייך לאסור משום שבח כו' ודאי כדפי' דלא אסרינן משום שבח כו' להתיר פת חמה שאפאה עובד כוכבים בי"ע כו' ובד"ה וכן חומץ כו' שמעינן ליה וי"ל דקמ"ל דאע"ג כו' כנ"ל:

דף סז בד"ה אמר רב יהודה כו' ומסתמא רבה בב"ח ורב דימי נמי כו' עכ"ל כנ"ל מילתיה דרבה בב"ח בלאו הכי ניחא דמשמיה דר"י קאמר לה דס"ל נט"ל מותר וכן נראה מדבריהם לקמן בד"ה אלא דרשב"ל כו' ע"ש: **בד"ה** אמר ר"י כל שטעמו כו' דטפת חלב כו' בפרק כ"ה מדקאמר אביי ש"מ טעמו כו' בשר בחלב הוי דאורייתא ועוד דהאוכל בשר בחלב כו' וטעם לאו דאורייתא והכי הלכתא כר"י כו' דבפרק התערובת קאמר רבא אמור רבנן ברובא ובטעמא כו' כנ"ל: **בא"ד** והכי מוכח דטעם כעיקר שרי גבי איל כו' ומקלת ירך עמו ושאר האיל חוץ לרוטב כו' עכ"ל ר"ל לגירסא דגרסינן לא נצרכה אלא לטעם כעיקר כו' דהכא שרי היכי מוכח מיניה דהכא שרי כיון דהאיל הוי ס' נגד הזרוע כדקאמר התם ותירצו דפעמים שאינו כולו ברוטב ולא הוי ס' מן האיל ברוטב נגד הזרוע וכן מפורש שם בתוספות ודקדקו הכא לפרש דהאיל מקלתו עם הזרוע ברוטב דהשתא שייך ביה טעם כעיקר דרוטב מוליך הטעם בכולו אבל אי הוה האיל מקלתו עם הזרוע חוץ לרוטב לא שייך ביה טעם כעיקר דאין הולך בכולו בלא רוטב אבל לעיל לפום גירסא דלא נצרכה אלא להיתר מצטרף כו' פירשו בהיפך דאיירי שהזרוע עם הכתף חוץ לרוטב וכן פירשוהו שם שיש חצי זית משמנונית של זרוע על חתיכת האיל חוץ לרוטב מיהו שם בתוספות פירשו לגירסא דלעיל נמי בחוץ לרוטב והו"ק: **ע"ב** בא"ד ועוד אמר ה"ר אליהו ט' טעמו ולא ממשו כגון שאין כו' כל זה מפורש ברא"ש פ' ג"ה: **בד"ה** מכלל דאיכא מ"ד כו' ולקמן בס"פ כו' דמוקי חד ברייתא כמ"ד כו' עכ"ל ק"ק מאי אולמא להו הך ברייתא מברייתא דמייתינן דהא בעיין ע"כ לא ידע לה: **בד"ה** ואידך קדירה ט' ילפינן מיהא דכיולא בו דהיינו פגם שאם היה האיסור בעין היה לשבח כו' כנ"ל:

דף סח בא"ד ולעולם כעיקר כו' היינו כשאוכל כזית מטעם איסור הנבלע בהיתר אבל חצי זית דאיסור עם חצי זית דהיתר לא מצטרפו ומש"ה שפיר איצטריך להיתר מצטרף לאיסור דהא שמעינן כו' לר"ש וכל שהוא פר"ת כו' לא תמצא איסור כלל בטל לר"ש לא ברוב כו' משרת והיתר מצטרף לאיסור כו' כדקאמר התם נזיר ששרה פתו כו' דלהיתר מצטרף לאיסור כלל לא כו' ואם כן הקשה לו משרת כו' כנ"ל: **בד"ה** אמר עולא כו' דלא פליגי ר"מ ור"ש בקרא כו' דא"כ לא הוה מסתבר לחלק כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דלפום מאי דפליגי בקרא ודאי משמע דר"מ אוסר אפילו בפגם מעיקרו דלא אימעיט ליה אלא סרוח מעיקרא דלא חל עליה שם איסור מעולם אבל היכא דחל איסור מעולם תו לא פקע איסורא ע"י פגם אפילו בפגם מעיקרו כשנפל לתוך היתר ומיהו ודאי דמשמע להו דפליגי נמי בהשביח ולבסוף פגם ור"ש שרי נמי ביה כמו שהקשו בדיבור שאחר זה מדמוקי ליה ר"ש אפילו לא הסריחה מעיקרא כו' אלמא פליגי בהשביח ולבסוף פגם ודו"ק: **בד"ה** אבל השביח כו' מוקי לה אפילו לא הסריחה כו' מכל מקום בעודה נבילה נפגמת ושריא עכ"ל כנ"ל ור"ל דהכא לא היה מעולם הפגם כשהיה איסורו בגוין מה שאין כן בנבילה שנפגם האיסור כשהיה עדיין בעין ולכך שרי טפי ודו"ק: **ע"ב** גמרא אי משום דקסבר עכברא בשכרא אשבוחי משבח כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה ת"ש מסיפא מהך דנפל של תרומה תחלה היה יכול לפשוט כו' עכ"ל אע"ג דמהך לחוד לא היה יכול לאוכחי דבפגם מעיקרא פליגי דהך דשל חולין תחלה איכא לאוקמא כדר' זירא מ"מ כיון דמהך דשל תרומה תחלה מוכח דבהשביח ולבסוף פגם מודה ר"ש דאסור ע"כ הא דפליגי לעיל ר"מ ור"ש בנט"ל בפגם מעיקרא הוא וק"ל: **בד"ה** ר"ש לטעמיה כו' אבל היכא דלא שייך ביטול כו' כנ"ל: **בד"ה** דהא כו' ואפ"ה אסריה רחמנא אף כל נט"ל דשרצים אסור כו' כנ"ל: **בד"ה** אמר רבא כו' ועכברא כו' אי משום נט"ל דקסבר אסור אף בשאר שרצים ולית הלכתא כוותיה פירוש דפגם מותר כו' עכ"ל כנ"ל ופירוש אף בשאר שרצים דלא בדילי אינשי מיניה ולא הוה איסור אסור משום דכל נט"ל בעלמא אסור וק"ל:

דף סט בפרש"י בד"ה ה"ג וכן כו' בשאינו מינו בס' אבל מין במינו במשהו חוץ מחמץ דאפילו בשאינו מינו מוקמינן כו' שבתורה מין במינו במשהו ובחמץ כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה איבעיא להו כו' וא"ת מ"ש משאר איסורים וכמו בשיכרא וי"ל כו' עכ"ל פירוש דתרתי קשיא להו דמאי שנא עכברא בחלא משאר איסורים בחלא ומאי שנא עכברא בשיכרא מבחלא ותירצו דיש לומר דהך איבעיא אזלא לפום הסברא דעכברא נט"ל בשיכרא ומבעיא ליה בחלא שמא אגב חורפיה נתינת טעם לשבח הוא ולקמן שכתבו התוספות דקסבר דבחלא לא אשבח כמו בשיכרא היינו לפום הסברא דאשבוחי אשבח ומפירוש רש"י שפירש נפל לגו חלא כו' טעמו קשה כו' לתת בו טעם נראה דהך אבעיא אזלא לפום סברא דעכברא בשיכרא אשבוחי אשבח ואם כן קשה מ"ש דקמבעי ליה טפי בעכבר מבשאר איסורים וק"ל: **בד"ה** היכי דמי כו' ואי ר"ל כגון שלא הודיעו כו' עכ"ל כנ"ל: **בד"ה** מ"ש רישא ומאי שנא כו' כדהניא אם הניחו בחזקת משתמר מותר והיינו כשלא כו' עכ"ל פי' דהא אמתניתין לא קשיא ליה מ"ש רישא ומ"ש סיפא דודאי רישא איירי בלא הודיעו אלא אליבא טפויי בחזקת המשתמר דקתני במתניתין קשיא ליה ה"ד והכא בברייתא כיון דלא קתני בה האי ליתנא טפי שפיר מלי איירי בפשיטות הרישא בלא הודיעו ולא תקשה רישא לסיפא וק"ל: **ע"ב** בד"ה היה אוכל על כו' וכן על השלחן מה"ט אסור כו' כדי שישתום ויסתום כו' עכ"ל כנ"ל פי' דעל השלחן אף בלא א"ל הוי מוזג ושותה מה"ט אסור דה"ל כמי שהחזיק ידו למזוג ולשתות דמימר אמר כו' כפרש"י במתני' וק"ל: **בד"ה** והאידנא כו' שזהו קל יותר

מהר"ם

[illegible]

לעשות מסתימה שאין בו סורח כו' עכ"ל ר"ל דקל יותר לזייף דלא מינכר משא"כ סתימה דמינכר כפרש"י וק"ל: בד"ה מ"ט לא מותבינן כו' חמרא ביד עובדי כוכבים ס"מ דהוי כו' דרך שם ולתפוס הכוס כו' כנ"ל:

דף ע בד"ה שמע ישראל כו' כלא הודיעו שמפליג דמי ובדלא א"ל הוי מוזג ושותה (א"נ) [א"נ] שאפילו על השלחן מותר ומיירי הכא שכ"א שותה מיינו עכ"ל כנראה מפסקי הרא"ש ודו"ק: בד"ה פתחו חביתא טובא הכא לאו דוקא טובא כו' עכ"ל דאפי' בודאי פתוח לשם שתיה שרי בפומבדיתא דהוי שם רוב גנבי ישראל אבל משום עובדא דשמואל דלא הוי התם רוב גנבי ישראל נקט טובא דמש"ה יש לתלות בממון והוי ס"ס ועיין בתוס' פ' ח"ה ודו"ק: **ע"ב** בד"ה ההוא פלמוסא כו' קך פ"ה לפי שטתו דלעיל כו' עכ"ל היינו לפי שטתו דלעיל שפירש דפליגי רבנן ור"א בשדה דמליא טומאה ואפילו בחד ספיקא מטהר ר"א אבל שיטת ר"ת הוא דר"א לא מטהר אלא בס"ס ורבנן מטמאין אפילו בכמה ספיקות ול"נ לעיל שאני התם כו' עיין ע"ז באורך בתוספות פרק ח"ה ודו"ק: בד"ה פתוחות אסורות משמע אפילו טובא ולא אמרינן אדעתא דממונא כו' עכ"ל אע"ג דלא אמרי' הכי אלא לר"א דאמר ספק ביאה טהור לא ניחא להו למימר דמתני' לא אתיא כוותיה וק"ל: **בפרש"י** בד"ה אמגורי דנג כו' מהמוינג אני כו' וגרסי' אימגורי קא מגרגא עכ"ל הס"ד ועיין בערוך ערך מגר פי' כדכתיב ויגורו הילד והוא פיוט עלמות והם הנגנות משות ~~ש~~ לנו יכול למימר הכי כו' עכ"ל ומפירושו נראה דהוה גרס בהנך בריית בהיפוך ודו"ק:

דף עא תוספות בד"ה הא לא דמיא כו' קא עביד ומ"ה שרי כו' שהשיאל היינ למלך יין מ"מ שרי כו' כנ"ל: בד"ה רב אשי כו' א"נ לעובד כוכבים במשיכה כדפי' כו' כנ"ל: בד"ה שקולי זוזי כו' מיד שנגע בו כו' ומיד שנגע בו העובד כוכבים נעשה יי"נ ברשות ישראל כו' עכ"ל אין זה מדוקדק למאי דס"ל השתא דמשיכה קונה דודאי אין כאן בית מיחוש שיגע בו העובד כוכבים קודם המשיכה דא"כ במגא דישראל נמי ליתסר אבל במגא דעובד כוכבים אסור היינו משום דיין שבכלי אוסרו קודם משיכה ול"ע: **ע"ב** בד"ה הכ"ע דאיכא כו' דלא בטיל הס"ד ואח"כ מ"ה ואי ס"ד משיכה כו' כנ"ל: בד"ה בן נח נהרג כו' ולא ניתן להשבון ודוקא ישראל כו' ורש"י פי' כו' משום דקם ליה כו' עכ"ל כך נראה מפירושו בפרק החולץ ועיין בתוס' בפרק הדר בזה וק"ל:

דף עב בד"ה ומאי לא ניתן כו' אמאי הוצרך לומר ולא ניתן להשבון פשיטא דליכא מ"ד כו' עכ"ל פי' מלתא דפשיטא היא דה"ל להשיב כיון דלא שייכא השבה ומשני דס"ל קאמר דלא שייך ביה השבה והא לאו מלתא דפשיטא היא וק"ל: **בפרש"י** בד"ה עד שלא פסק כלומר כל זמן שלא פסק עכ"ל לכאורה מפירושו הא פסק אח"כ אף כל זמן שכן עלייהו אינו יכול לחזור וכן נראה מפירושו שכתב בסמוך אבל מדד ופסק או פסק ומדד קניא ליה ביתו כו' אבל קשה מה שייך קניית ביתו על ידי מדידה כל זמן שלא פרקן וכ"כ בהדיא התוס' ברק הספינה דאפילו מדד ופסק נמי שניהם יכולין לחזור כיון דעדיין לא פרקן כו' עיין שם ונראה לפירושו דלא שייך מדידה כל זמן שכן עלייהו אלא בהנחה לרשותו וכן נראה מפרשב"ם שם והשתא ה"ק בין פסק עד שלא מדד שלא הונחו מעולם לרשותו ובין מדד שהונחו ואחר כך פסק או פסק ואחר כך מדד והונחו לרשותו קניא ליה ביתו בלא מביכה ובפרקן והכניסן לביתו דבלאו מדידה הונחו לרשותו בפסיקה לחוד אין שניהם יכולין לחזור: בד"ה הנזוק קלוח לטר כו' ובד"ה ולא לטהרה כו' ונזוק או קטפרס או משקה כו' כנ"ל: **ע"ב** תוספות בד"ה פחסתו לגוהיתו כו' דאע"פ שאין היין נשאר כלל במשפך כו' עכ"ל והקתני אם יש בו עכבת יין כו' היינו מקום שיוכל היין להתעכב שם כפרש"י במתני' מיהו איירי דלא נשאר כלל שם ודו"ק:

דף עג בפרש"י בד"ה ה"נ לא חמרא כו' וכגון דנפל כולה כחדא דלא אפשר למיא דאיסורא לבטיל עכ"ל דאל"כ בלא נ"ט נמי יאסר היין משום קמא קמא דיין דהיתירא בטיל במיא דאיסורא מיהו לא מצי למימר כסברת המקשה דאיירי בחמרא דאיסורא לגו מיא דהיתרא וכגון דנפיל בב"א (א) דכיון דלא נפיל בב"א רק כדי נתינת טעם בהיתרא הל"ל שפיר קמא קמא בטיל כמו במשהו במין במינו משא"כ בהיתרא לגו איסורא דאיכא למימר דנפל מהיתרא בב"א הרבה יותר מכדי נתינת טעם באיסורא כן נראה לי לשיטת רש"י והו"ק: תוס' בד"ה הא שמע יין במים כו' ומדהא סיפא איירי באיסורא לגו היתרא רישא נמי דקתני יין ביין כו' עכ"ל והפריך בתר הכי מדרישא במיא דאיסורא סיפא נמי במיא דאיסורא ה"נ הכי פריך ומדהך סיפא באיסורא לגו היתרא ה"ה רישא דיין ביין בכל שהוא ומשני דכולה כו' וכ"כ התוס' פרק כיסוי הדם לשיטתם ונראה דאין לגרוס לשיטתם הכא בגמרא וקתני כיפא מים ביין בנתינת טעם ומה שיש לדקדק לשיטתם עיין בחידושי שם: **ע"ב** פרש"י בד"ה ורבי יוחנן אמר אפילו הגדילו באיסור כו' כנ"ל: בד"ה כל נותן טעם במינו בס' משערינן כו' עכ"ל ר"ל כיון דליכא למיקם אטעמא במינו משערינן בס' משא"כ בשאינו מינו דאיכא למיקם אטעמא בקפילא הכי אמרינן פ' ג"ה וק"ל: תוס' בד"ה חזקיה אמר כו' רבין עליו בהיותו לבדו ונתבטל כו' כנ"ל:

דף עד בד"ה הא תנא ליה כו' אמאי תנייה הכא הא כבר כו' ובד"ה אי נמי למעוטי כו' דבר שבמנין כדפי' וקשה הבהא כו' במשהו כלל כדפריסית ומאי יש כו' כנ"ל: **ע"ב** פרש"י בד"ה והאבן הגן בשל אבן אפילו זיפתה כו' ובד"ה סיפא דמתניתין כו' כי לא דרך בה כו' אלמא מזופפת יקליף יש־יא עכ"ל כנ"ל ומייתי ראיה מברייתא אמתניתין דשני בקליפה לרבי אבל הא דמוכח מברייתא דבעי קליפה ולא שני בניגוב כדקתני ואפילו בשל עץ ואבן מזופפין השורין לכולי עלמא בלא קליפה ליכא ראיה אמתניתין דאיירי בלא דרך בה ואימא דשני בניגוב ואפשר שסמך עלמו בפירושו דליכא למימר הכי דאדתני במתניתין לרבי בשל עץ ינגב ליתני רבותא טפי דאף בשל חרס שני בניגוב וק"ל: תוס' בד"ה דהיה שיעא כו' ולכך רצה רב להתיר גת של אבן כו' ולא חש לבליעת זפת כו' עכ"ל יש לדקדק מאי אולמא ליה לאתויי מרב הא הך מלתא משנה שלימה היא גת של אבן זפותה מנגבה ושני ויש לפרש דה"ר פטר רוצה להביא ראיה דבכלי שניקב ונסתם בזפת אף כשנפתחם ביד עובד כוכבים שני בניגוב ואין לחוש לבליעת זפת דהך מלתא ליכא לאתויי ראיה ממתניתין דאדרבה רבא מוקי לה דוקא בלא דרך אבל עובדא דרב מבמע דמיירי בנסתמם ביד עובד כוכבים כדקאמר דדכי לי מעגלרתאי ואפ"ה היה רוצה להתיר בניגוב משום דליכא למיחש לבליעה ולא אסרה אלא משום דחזא ביה פילי דלא מהני בהו ניגוב ורבא דאסר נמי בדרך בה משום פילי ולא משום בליעת זפת ואה"כ בניקב הכלי ונסתם בזפת דלא שייך ביה פילי שרי ושיים בדבריו מיהו בכלים שכולם מזופפים יש להחמיר מפני סרגילים ומטייס בהם פילי ואין לחלק בין דריכה הנה לשימוש של שאר כלים כיון דאיכא למיחש לפילי אסור ודו"ק: בד"ה דרש רבא כו' דגת שני ליה בעירוי שאני יי"נ דתשמישו ע"י לונן כו' עכ"ל כנ"ל ועי' בתוס' פ' כירה: **באו"ד** כדי קליפה ולא יותר והני קערות ששם כו' שיסד ר' יוסף ט"ע פתר קדירות כו' כנ"ל:

דף עה בד"ה אתמר בי רב כו' ברטיבתא תרתי אפר ומים תלת ביבשתא מים אפר ומים ושמואל כו' תלת ברטיבתא אפר מים ואפר ושמואל כו' שהרי רב מיקל ביבשתא יותר מרטיבתא ושמואל מיקל ברטיבתא יותר מביבשתא לכך נראה לר"י כו' ברטיבתא תלת אפר מים אפר ושמואל כו' שבקוני' תלת ברטיבתא אפר מים אפר ביבשתא כו' כנ"ל ק"ק לפי' ר"י נמי הוית סברת סוריא הפוכה מסברת פומבדיתא וק"ל: **ע"ב** נמרא דברים שלא נשתמש בהן מטבילן כו' מהכא ס"מ לסייע לרב נחמן דאמר אפילו חדשים ורב ששת דמתקיף ליה ע"כ דהך ברייתא לא הוה ידיע ליה ודו"ק: תוס' בד"ה אי משום דקסבר כו' לענין הא פשיטא ודאי דלא הוי כוביוי עכ"ל (ב) ויש לחלק דעובד כוכבים שמשכן כל זמן שמשכון ביד ישראל מחזי כבלו דשמא ישקענו אגלו משא"כ בישראל שמשכן כיון שפדאו כבר שוב לא מחזי כוביוי כשהיה ביד עובד כוכבים ודו"ק:

קרני ראם (א) נ"ב הירוצו דחוק דנסי לשיטת רש"י היכא דנפל מתחלה פחות מנו"ט נתבטל אף שנתרבה אח"ז בנו"ט מ"מ היכא דמעיקרא נפל בנו"ט הס"ד דמ"ד שיתבטל וכל האיסורים בנו"ט אסרו וכוונת רש"י נראה בסברת המקשה אם קמא קמא בטיל בנפל מעיקרא בפחות מנו"ט א"כ היכי פסיק ותני בנו"ט כיון דמשכחת שיהיה נו"ט ולא יהיה אסור וכגון שנפל מעיקרא בפחות מנו"ט משא"כ באיסורא שנפל לגו היתרא שפיר נקט ליה מילתא פסיקא דבנו"ט ודאי אסור עכ"פ ואפילו בנפל בב"א וז"ב ונראה כוונת מהרש"א לרש"י דדוקא בהנאה מותר ועיין בהרא"ש ובזה יש מקום לתי' והבן: (ב) נ"ב ועוד י"ל דישראל מנכרי כיון דקונה משכון מיחזי כוביוי משא"כ עובד כוכבים מישראל דאינו קונה עיין פסחים דף ל"ב:

מהר"ם

דף ע ע"א ד"ה שמע ישראל קל צילויי וכו' א"נ שאפילו על השלחן מותר וכו'. התוס' קצרו לשונם הכא במקום שהיה להם להאריך דכתבו דהכא שאפילו על השלחן מותר וא"כ תקשה ליה מתניתין דקתני שעל השלחן אסור. וזה לשון הרא"ש א"כ משמע שהתיר אפילו על השלחן מדלא פליג והכא איירי שכל א' שותה מיינו ובמתניתין מיירי שהעובד כוכבים שותה מיינו של ישראל עכ"ל ועי' בי"ד סימן קכ"ם וגם בב"י שם: ד"ה פתחו חביתא טובא הכא לאי דוקא וכו'. ר"ל בעובדא דפומבדיתא דשרי ליה רבא מטעם דרוב גנבי דהוו התם ישראל הוו א"כ לא צריך לטעמא דפתחו טובא אבל בסמוך בעובדא דשמואל בנהרדעא דלא היה שם רוב גנבי ישראל צריך לטעמא דפתחו טובא: **ע"ב** התוס' ד"ה אימר מגבה דחביתא קלסתה וכו'. מפרש"י משמע דמפרש מגבה דחביתא היינו מדופן החבית ולפירושו יתיישב שפיר הא דמסיים אע"ג דליכא פי' שלא נמצא שום אופיא עוד ע"ג החבית מבחוץ בדופן ואיכא למימר דודאי מתוך החבית מגוואי נטל האופיא שצף ע"ג היין והוי כאילו נגעה ביין וליתסר אפ"ה תלינן אימר אתרמויי וכו' אבל לגירסא דגרסי התוס' קלסתה פירוש מן האויר נראה שאינו מפרש מגבה דופן החבית אלא מפרש מגבה ר"ל מגובה שלמעלה ע"ג החבית קודם שירד האופיא מהכלי שהיו שופכין לתוך החבית קלטתו מן האויר קודם שהגיע לרדת על גבי היין או ר"ל שנפל קצת אופיא מעל גבי היין ליפול לארץ וקלטתו מן האויר קודם שנפל לארץ וגם לפי גירסא זו נוכל ליישב הא דמסיים בתר הכי ואע"ג דליכא תו וכו' ר"ל אין עוד אופיא באויר אימור איתרמויי וכו' אבל לפי הגירסא דגרים שקלתה וע"כ ר"ל דמפרש ליה ששקלתיה בתוך החבית מעל גבי היין משום דהא משמע מדברי התוס' דהוה ס"ד לאסרי ליה מטעם ניצוק ואי ר"ל אגב החבית לא שייך ניצוק ואע"ג דיש לדחוק דאיירי שהאופיא נמשך מע"ג היין על גב החבית מבחוץ רחוק מן היין וכשיגיע במה שמגב החבית נקרא ניצוק ביין שהכל מחובר ונמשך עד היין מ"מ אין לשון התוס' משמע כן ואפ"ה שרי דאמרי' דשקלה מע"ג היין אבל לא נגעה ביין א"כ צריך ליישב מ"ש אח"כ ואע"ג דליכא תו כו' יש לפרש דהכי קאמר ואע"ג דליכא תו אופיא שצף ע"ג היין באופן שיהיה באפשר ליטלו מעל גבו ולא יגע ביין אלא אם בא ליטלו א"א שלא יגע ביין אפ"ה שרי איסור אתרמויי לה שהיה אופיא הרבה צבור ע"ג היין ושקלתו משם ולא נגעה ביין דוק נ"ל: ד"ה ההוא פלמוסא וכו' ופריך ספק ביאה ספק מגע הוא דודאי עובדי כוכבים נינהו וכו'. יש לדקדק לפי זה מאי קאמר ספק מגע ודאי מגע הוא דהא ודאי פתחו ונגעו דהא חזינן דקא פתחו ועוד דלא יתיישב הא דקאמר בתר הכי אי משום דסבר רובא דאזלי בהדי פולמוסא ישראל נינהו דהא השתא ס"ל דסתם פולמוסא עובדי כוכבים נינהו ואם כן מאי האי דקאמר אי משום דסבר רובא דאזלי בהדי פולמוסא ישראל נינהו אם כן גם לפי המסקנא המשני לא יתיישב. וי"ל דלפי השנויא ה"ק לא ידענא אי משום דסבר כר"א וכו' ואיירי בסתם ואע"ג דבסתם פולמוסא עובדי כוכבים נינהו מדלא נודע,הכא דפתחו טובא הוי האי ספק מגע כספק ביאה ושרי לר"א אי משום דסבר רוב דאזלי בהדי פולמוסא ישראל נינהו ואין ה"נ שהיו ידעין וניכרין והמקשה דפריך ספק מגע הוא ולא קאמר דודאי מגע הוא משום דהא לשיטת רש"י אזלינן השתא ורש"י גרים לעיל איכא דפתחי משום ממונא ואם כן אפילו בודאי עובדי כוכבים הוי ספק מגע משום דשמא לא פתחו אלא משום ממונא ולא נגעו ביין ובתר הכי דקאמר אי משום דסבר רובא דאזלי בהדי פולמוסא ישראל נינהו לא הוי צריך לומר רובא דאפילו לא הוו אלא מחצה על מחצה הוי שרי אפילו לרבנן משום ספק ספיקא ספק עובד כוכבים ספק ישראל ואת"ל עובד כוכבים איכא משום ממון פתחי לה ולא נגעו דהא איכא דפתחו משום ממונא וכ"ש לפי מאי דמשני דכיון דפתחי טובא דאפילו לפי גירסת התוס' דלעיל דגרסי פתחו טובא יש כאן ספק ספיקא אלא דעדיפא מינה נקט דאיכא למימר נמי דהוו רובא ישראל דשרי בכל ענין לכ"ע אפילו בלא טעמא דפתחו טובא:

דף עא ע"א ד"ה הא לא דמיא אלא לסיפא וכו' וא"כ כי מפי יהיב ליה עובד כוכבים יין לאוצר לאו שליחות דישראל קא עביד ומש"ה שרי וכו' כצ"ל: ד"ה רב אשי אמר וכו' אלא ודאי סבר כר"י דמעות קונות בישראל א"כ לעובד כוכבים במשיכה כדפרישית כצ"ל: **ע"ב** ד"ה הכא במאי עסקינן דאיכא עכבת יין וכו'. ר"ל דמין במינו הוא וקסבר דלא בטל הוא סוף הדבור ואה"כ מתחיל ד"א ואי ס"ד משיכה בעובד כוכבים קונה וכו': **באו"ד** וה"ק הכא ואי ס"ד משיכה להוד קינה בלא מעות אמאי יחזיר והתם נמי ה"ק אי ס"ד מעות לחודייהו קונה ל"ל משך כצ"ל ודו"ק: ד"ה בן נח נהרג וכו' ורש"י פירש משום דקים ליה בדרבה מיניה וכו' בעירובין דף ס"ב וביבמות דף ...ו משמע מדברי רש"י כן אבל בשמעתא אתו כן בפירוש רש"י שלפנינו:

דף עב ע"ב ד"ה פחסתו צלוחיתו וכו' וי"ל דאשמועינן חידוש דאע"פ שאין היין נשאר כלל במשפך אפילו הכי אסור. דברי התוס' הללו תמוהים דהא קתני במתניתין אם יש בו עכבת יין והתוס' כתבו דאשמועינן אע"פ שלא נשאר יין כלל אסור ויש לפרש בדוחק דהתוס' מפרשים אם יש בו עכבת יין היינו שיש בו מקום שיוכל להתעכב שם טיפת יין אבל איירי שאנו רואים שלא נשאר שום יין במשפך ולא ניכר ולא נראה שום טיפת יין באותו מקום שיוכל להתעכב אפ"ה אסור דכיון דיש בו מקום שמתעכבת שם טיפת יין א"א שלא נשאר שם איזה טיפה ואע"פ שאינו ניכר וזהו חידושו ודו"ק: ד"ה אמר להו רב חסדא וכו' בסוף הדבור וניצוק דמתסר ה"ד וכו' ובא עובד כוכבים ונגע וכו'. ר"ל דאז הוי כאילו נגע בכל היין גם במה שבתוך החבית מטעם ניצוק וא"כ לא שייך ביטול דכולו אסור דהוי כאילו נגע גם באותו יין שבתוך החבית וק"ל:

דף עג ע"א ד"ה יין ביין וכו' אבל סתם יינם בששים וכן מים במים איירי במים שידוע שנתנסכו וכו' כצ"ל: ד"ה כי אתא רב דימי וכו' בסיפ' וא"ת ולפירוש רש"י וכו' הא אמרינן במתניתין יין נסך שנפל לבור וכו'. ר"ל דלקמן תנן יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה והתם נפל איסורא לגו היתרא ולרש"י היכא משכחת דאסור לרב דימי כיון דאמרינן קמא קמא בטל אפילו ליכא ששים דבשלמא לפי' התוס' איכא לפרש דלקמן איירי דליכא ששים: **ע"ב** ד"ה חוץ מטבל וכו' וי"ל דצריכי תרוויהו וכו'. לאו צריכותא ממש היא כדבעלמא אלא ר"ל דדין דטבל הוא שני ענינים וכל חד צריך לטעם בפני עצמו אלא שיש לדקדק מאי פריך המקשה בשלמא יין נסך וכו' אלא טבל מאי טעמא וכי לא ידע דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ומה ס"ד דפריך וי"ל דמשום הכי פריך דסתמא קאמר חוץ מטבל דמשמע בין שהבעלים בעיר בין שאינם בעיר דלא שייך טעמא דיש לו מתירין ולכך פריך מאי טעמא וכו':

דף עד ע"א ד"ה הא תני ליה התם וכו' וי"ל דודאי גבי חתיכת נבילה ליכא לשנויי הכי וכו' מדקתני בשר בחלב וכו'. ויש להקשות דהכל טעמא מאי דכיון דחזינן דהאי תנא לא תני מאי דתני לה התם מדלא קתני אגוזי פרך ודומיהם לא לתני נמי לא נבילה ולא בשר בחלב וי"ל דמשום הכי תנא בשר בחלב כהי שתקשה לן ליתני נמי חתיכת נבילה ונצטרך לשנויי האי תנא תרתי אית ליה וכו' ונשמע מינה דאין איסור כל שהוא אלא בדבר שיש בו תרתי דהיינו דבר שבמנין וגם הוא איסורי הנאה אלא שלפי מה שכתבו התוס' בדבור שאחר זה דלמעוטי דהכא אינו ר"ל דלמעוט ממש שאינו במשהו אלא דלא חשיב ליה א"כ הדרא קושיא לדוכתא וי"ל מ"מ אתא למעוטי שאר איסורי הנאה שאינן דבר חשוב שאינו במשהו חוץ מחמץ בפסח כדמשמע בתוס' בדבור שאחריו:

דף עה ע"ב גמ' אצטריך למכתב וטהר ואצטריך למכתב במי נדה וכו' כתב רחמנא וטהר לאלתר. יש להקשות וא"כ לא לכתוב אך מאי אמרת דבעי הזאת שלישי ושביעי הא כתיב יטהר דמיניה ילפינן לאלתר וי"ל דאי לא אך ה"א דוטהר דמשמע לאלתר לא בא אלא למעט דלא בעי

דף עה פרש"י בד"ה מקמי דלהוי נותר כו' בליעה ביום אתמול כל"ל ובד"ה בהדי הדדי כו' כדאמרינן דכל פעם מבטל שלמים כו' כל"ל: **תום'** בד"ה בת יומא כו' נתבשלו לא הכא היכא ג' כו' ובד"ה מכאן ואילך כו' הנפלט בחמין טעם לסבת כו' בפ"ב המין של עובדי כוכבים כו' כל"ל: **ע"ב** פרש"י בד"ה טעלה אע"פ שספה וי"א מספספה בבגד כו' עכ"ל נראה דמשמע ליה הכא לפרש ספה דמתני' כי"א דנראה לו דחוק שאחר שספה באבן כפירושו במתניתין דבעי עוד טעלה י"פ ועוד בכך עובדא דסבור מלכא משמע דלא עבד שיפה באבן אבל לפי' י"א ניחא דמספספה בבגד איגו' אלא להעביר השמנונית ולכך בעי שפיר טעלה אחר כך ולא הוזכר נמי שיפת בגד בעובדא דסבור מלכא דעל ידי שפסק אתרוגא כבר והכל הוא העביר ממנו השמנונית ועוד דכיון דהדבר קל הוא לעשות לא חש להזכירו והרא"ש כתב דלא בעי רק שיפה או טעלה והו לא מידי ודו"ק:

סליק חדושי הלכות ממסכת עבודה זרה

מהר"ם

הואת שלישי ושביעי אבל הערב שמש ה"א דצריך לכך כתב אך למעם הואה ואתא ומהר דלא צריך הערב שמש וק"ל: **תום'** ד"ה מים שהנדה טיבלה ויו' אבל טבילת כלי מדין חדוש הוא וכו'. ר"ל חדוש הוא דלאו מטעם טומאה הוא אלא גזירת הכתוב הוא הלכך אע"ג דבעינן בטבילה ז' מ' סאה מ"מ לטבילת טומאה לא בעינן מ' סאה למחטין וצינוריות:

דף עו ע"א ד"ה בת יומא וכו' ושמא לכך אומר ר"ת דאינה ראיה גמורה אלא זכר לדבר כדי שלא לפשוט זה משם וכו' כצ"ל: **בא"ד** ויש לדקדק דסוף לילה לבד אינו גורם אלא מדהצריך הכתוב שבירה בכלי חרס וכו' ואמאי הלא מותר לבשל וכו', התוס' בכאן קצרו דבריהם במקום שהיה להם להאריך וכלל הענין הוא דבשלמא אי אמרינן דאין סוף הלילה לבד גורם הפגם אלא כולה אי חציה אז הוי שפיר דהצריכה התורה יזדירה משום דאע"ג שלא היה דרך בישים קדמונים לבשל בלילה מ"מ במקדש היו מבשלים הקדשים גם בלילה כדי שלא יבואו לאחר לידי נותר וכיון שבשלו בקדירה בלילה לא נעשה פגום בעמוד השחר אלא נעשה נותר בעמוד הש"חר והל עליו מיד תורת שבירה וכיון דחל עליו תורת שבירה שעה אחת לא פקע מיניה לעולם אפילו אם רוצה להמתין עד שתפגם ולכך הוצרך שבירה אבל אי אמרת דסוף הלילה לחוד גורם הפגם אפילו אם בשלו בה כל הלילה א"כ לא חל על הקדרה שום תורת נותר דאימתי לחול עליה שום נותר בעמוד השחר ואז כבר נפגם טעמו וא"כ למה הצריך הכתוב שבירה הלא מותר לבשל בה לכתחלה וק"ל ועיין בדברי הרא"ש ותמצא הכל מבואר: ד"ה מכאן ואילך לשתרי וכו' והגעלת כלי בן יומא אין להגעיל אלא בס' דשמנונית הנפלט בחמין וכו' דלא שרינן לעיל בפ"ב המין של עובד כוכבים וכו' כצ"ל: **ע"ב** ד"ה אמר רב הונא וכו' ולאכול בה צונן וכו' ואומר ר"ת הא דקי"ל דסכין בעי ליבון היכי דאיסורא בלע וכו'. הכא משמע בתוס' דר"ת תרתי בעי דאיסורא בלע וגם שיהא הסכין גדול ואז בעי ליבון אבל היכא דהיתרא בלע אפילו הוי הסכין גדול לא בעי ליבון אבל בחולין דף ח' בתוס' ד"ה שליבנה באור משמע דתרתי שנייא של התוס' תרוייהו מר"ת הן וב' שנויים הן ובשנויי' חדא חילק בין היתרא בלע לאיסורא בלע ובאידך שנויי' חילק בין סכין גדול לקטן ע"ש: **בא"ד** וכו בירושלמי וכו' חוזר אדלעיל אדברי ר"ת דלעיל דמחלק בין סכין גדול לקטן:

סליק חדושי מהר"ם ממסכת עבודה זרה

חדושים והגהות על מסכת עבודה זרה

מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים.

דף ב ע"א תוס' ד"ה אסור כו' שלא יהיה לו איבה. נ"ב עי' לקמן ס"ז א' אי אפשר שפירש"י אי אפשר בלא איבה מבואר דמשום איבה שרינן איסורא אך עי' תוס' ס"ו א' ד"ה אימור דמפרשי [דלא כפרש"י] (חסר כאן מכ"י): **ע"ב** תד"ה מ"ש הני פי' בבל ויון. נ"ב דקשה להו מאי דמשני לא נמשכו במלכותייהו הכי שבעים אומות לא נמשכו מלכותן אלא ע"כ דלא מקשה אלא על בבל ויון והם לא נמשכו ומהר"ם פי' בע"א בדוחק:

דף ג ע"א תד"ה כהנים כו' מה יעשה לי אדם. נ"ב וא"ל דקאי על ישראל כגון שאול וכיוצא בו שרדפו אחריו משום דכתיב בסיפא כל גוים סבבוני:

דף ד ע"א בגמ' לא שורש בעוה"ז כו'. נ"ב עפמ"ש[קדושין מ:] למה רשעים דומין לאילן שנטעו אותו במקום טומאה ונופו נוטה למקום טהרה ועפ"ז אמר שורש בעוה"ז וענף לעוה"ב: **תום'** סד"ה שהיה כו'. נ"ב ולפמ"ש בעל העטור הביאו הרא"ש בפ"ד דביצה דדבר המפורש בתורה לא אמרינן הכי אלא מחינן בהו עד דיפרשו לק"מ דהכא הוי בידם למחות על דבר המפורש בתירה. אך דקושטא דמילתא הכין כדאיתא בשבת דנ"ה שטען הקב"ה עבורם גלוי וידוע לפני כו' והשיב מה"ד אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי: **ע"ב גמ'** אמר אמימר. נ"ב בברכות הגירסא ר' אבין: **שם** כרבלתא דתרנגולא. נ"ב בברכות הגירסא וקאי אחד כרעא: **רש"י** ד"ה סורייקי כו' ולשון כו'. נ"ב בסנהדרין שם פירש"י שורות שורות אדומות: **תד"ה** ש"מ כו' ול"ד להורדה לבור. נ"ב עי' לקמן י"ג ב' עבד נכרי מאי כו' ולא מורידין מבואר דאפי' היזק בעלמא אסור דהתם מנשר פרסותיהן מן הארכובה ולמטה שאינו עושה אותו טריפה וצ"ל דהתם אעפ"כ מת הוא ע"י כך רק שאינו מת מהר כדמשמע שם מדברי רש"י לעי' עי"ש: ד"ה כיון דמשמע הכא כו'. נ"ב גם בברכות מבואר להדיא דהיא עת רצון בשעה שהצבור מתפללין אף שאינו מתפלל עמהם ומשמע שם קצת דנ"כ נשמעת מדמייתי ע"ז קרא דפדה בשלום נפשי וכן בעת רצון עניתיך עי"ש ד"ה א':

דף ה ע"א תד"ה כי כו' משיח. נ"ב ההוא קרא קאי על יאשיהו ועדיפא הו"ל לאתויי ממ"ש בב"ר ורוה וגו' מרחפת זהו משיח: **ע"ב תד"ה** ומי כו' ואזיל ומודי. נ"ב משמע דאזיל ומודה תיכף אף לפני האיד דשם ע"ז שגור בפיו וקשה דלפ"ז אף דבר שאינו מתקיים עד יום האיד ליתסר דמודה תיכף ועי' לקמן י"ב דמפרש רש"י דאינו מתקיים עד יום האיד ולא חזי ליה קמיה ביום האיד דליזול ולודי משא"כ לפי' התוס' צ"ל דדבר שאינו מתקיים אינו חשוב אצלו כלל ולא מחשיב ליה שמחה דליזול ולודי:

דף ז ע"ב רש"י ד"ה בגולה כו' לאו ע"ז נינהו. נ"ב זהו לפי סברת התוס' לעיל ה' ב' ד"ה ומי דשם ע"ז שגיר בפיו ואזיל ומודה גם לפני האיד אבל בחו"ל אין אדוק כ"כ להיות שם ע"ז שגור בפיו לפני האיד דלודי אבל לטעם רש"י דאסור לפני האיד דחזי הדבר ביום אידו אזיל ומודה א"כ כי היכי דאסרת לשאת ולתת עמו ביום אידו דאזיל ומודה א"כ ה"ה לפני אידו דמודה ביום אידו כשיראה הדבר שקנה או המעות מן המכר [אינו מוכרח ועי' ריטב"א ריש מכלתין ודו"ק] ע"כ פירש"י ט"א דמסתפינן מינייהו כאשר יראו שאנו פורשין מהן ד' ימים ירגישו בדבר אבל כשאנו לא נפרש מהם רק יום איד לבד לא ירגישו ובלא"ה ביום אידם טרודים בעבודתם ושמחתם ואין נושאין ונותנין: ד"ה רבנן כו'. וסתמא דמילתא כו' נ"ב גם יש הוכחה לזה מדאוסר להפרע מהן דבידם תקיפה מותר להפרע מהן כמ"ש התוס' לעיל [דף ב' ד"ה ולפרוע]:

דף ח ע"א מתני' אותו היום. נ"ב יש להסתפק אי נשא ונתן אסור דבאיד הכולל לכל קי"ל דנו"נ אסור. וי"ל שאני התם דחמיר דאסרינן גם לפניהם משא"כ הכא דקיל דלפניו מותר. אך קשה דדייק לקמן דמשעבדין אין אסיר מהך מתני' ומאי הוכחה דילמא ש"ה דקיל ש"מ דלא נחית להלק בהכי וי"ל דמוכיח כיון דכאן באיד גופא משעבדין מותר א"כ עכ"פ באיד כולל לפני האיד משעבדין מותר. אך פשט הסוגיא משמע דמוכיח גם אאיד גופא בכולל. וה"ה לענין נו"נ וכן משמעות הפוסקים שלא חילקו: **ע"ב תד"ה** אלא כו' ודנין שם. נ"ב אך משום רציחה לא היו הוזרין. עי' תוס' סנהדרין ל"ז ב' ד"ה מיום: **בא"ד** וה"ק כו'. נ"ב דמשמיענו רבותא דלא מבעי' בזמן שביהמ"ק קיים כיון דמן הדין נוהג ד' מיתות שיש מקדש וסנהדרין אף שהם מבחירתם בטלו שעלו מלשכת הגזית אעפ"כ אם אין דין למטה יש דין למעלה אבל משחרב ביהמ"ק מן הדין ראוי להתבטל לגמרי ולא מצד בחירתם רק דא"א כלל למידייניה הואיל דאין מקדש ואין סנהדרין והו"א כיון דא"א כלל א"כ לא נתחייב כלל מיתה אף מן השמים לא ידיינוהו דהוי כלא נתחייב משא"כ באלו מ' שנה יכולין היו לדון אם רצו וכל הראוי לבילה כו' א"כ נתחייב מיתה ואם העלם יעלימו כו' ונתתי אני את פני משא"כ לאחר החורבן ודו"ק:

דף יב ע"א רש"י ד"ה ע"ג סילון. צינור מחובר בקרקע. נ"ב אבל פרצופות לאו מחוברין הן לקרקע וחשוב ככלים דל"ש בהו עלוקה: **ע"ב תום'** סד"ה עיר כו' שעשוי להניח בו מכס. נ"ב ולא קאמרי בפשיטות שנוטלין ממנו מכס משום דהתוס' כ' לקמן דהכא לא קאמר רק במהנה שיש בה בזיון לע"ז עי' לקמן ד"ה אבל מהנה ודו"ק:

דף טו ע"א רש"י ד"ה גזרה משום שאלה וקא עבר בלאו כו' ומצווה הוא על שביתתה. נ"ב משמע דס"ל דעל שביתת בהמתו מוזהר בלאו ועי' בשעה"מ פ"ה מהל' יו"ט הלכה ב' שהאריך בזה וכתב שבמחלוקת שנויה:

דף טז ע"ב תד"ה רב אשי. דדייק כו' נ"ב עי' מהר"ם וקשה דהאיך נאמר דנקים ארי לאשמועינן בחי' דקה נ"כ אסור דהא זה נשמע מסיפא דנקים וכל דבר שיש בו נזק לרבים:

דף יז ע"א גמ' והא הכא בעבירה הוה ומית. נ"ב צ"ע דמאי מקשה דהא הכא מחמת גודל בכייתו ומרירותו נרבק נפשו ונרתק מתוך הגוף אבל מי שלא הגיע לבכיה זו לא ימות:

דף כא ע"א רש"י ד"ה שמיה כיבוש ובמכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות. נ"ב קשה דלפי זה הדר ביה ממ"ש מעיקרא משום מכירה דא"י הו"ל למימר אלא [והשאר חסר.] ובאמת לק"מ כיון שלא נזכר שם אמורא תחלה וכמ"ש התוס' בכ"מ]:

דף כד ע"ב גמ' מי קא ילדה כו'. נ"ב תימה מאי קושיא מדורות הראשונים דהא גם אשה יולדת לח' כדאיתא בסנהדרין דס"ט א' ובימי חכמי המשנה לא הילידו כך [והשאר חסר]:

דף כז ע"א תד"ה דברה כו' וראיה דר"ש כו'. נ"ב תימה דהו"ל לאתויי ראיה מר' יהודה גופא דס"ל בכתובות גבי העבט תעביטנו דלא ד"ת כלשון ב"א וכן בנדה ל"ב ב' ועי' תוס' סוטה כ"ד א' ד"ה ור' יונתן שהוכיח כן מר' יהודה גופיה:

דף כח ע"א גמ' ונירדא דאסנא. נ"ב בערוך [ערך נרד] גרס דמסנא מה שנוררין מן המנעל: רש"י ד"ה סימטא קלו"ג בלע"ז כו'. נ"ב עי' שבת [דף ס"ז ע"א] שפירש"י קרו"ג בלע"ז מין שחין: **תום'** ד"ה ככי. לכך נראה לפרש כו'. נ"ב וכן פירש"י גופיה בברכות נ"ו א' ועי' רש"י מ"ק כ"ה ב' שפי' לחיים ועיי"ש דלמושב השן קרי לחי:

דף כט ע"א רש"י סד"ה חספניתא כו'. נ"ב ובשבת קל"ד א' פי' עוד דהוא מין שחין: **ד"ה** מוניני דגים קטנים. נ"ב עי' רש"י כתובות ס' ע"ב ובסנהדרין מ"ט א' שפי' נ"כ דגים קטנים וברש"י שבת קי"ה ב' פירש"י מוניני ציר דגים וכן פי' בערוך:

דף מב ע"א תד"ה ור' אבהו כו' מאי יתיז לאפרוחים וכל הקן מותר. נ"ב ועי' תוס' מעילה שם דכ' דהקן אסור ודבריהם דהכא עיקר וכמ"ש בגליון:

דף מה ע"א מתני' אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם. נ"ב ק' דילמא משום דאין אדם אוסר שאינו שלו דא"י ירושה להם מאבותיהם כדאמרינן לקמן דנ"ג ב' וי"ל דלפ"ז גם אשירה לא תיאסר וע"כ צ"ל כדאמרי' לקמן כיון דישראל פלחו לע"ז גלו דעתייהו דניחא להו אך קשה דש"ס מקשו שם מכאן ואילך נישתרי ותי' מאן מוכח הילכך מספיקא אסור בשלמא באילן ליכא הזקת היתר דאימא נטע מתחילה לשם ע"ז אבל קרקע עולם לוקמא אחזקת היתר דידה בתחלת הבריאה שלא נעבדה עדיין והיא מותרת כך לא נעבדה בעת שעשו העגל וא"ל כיון דאיתרע לה חזקה דמעיקרא שהרי עכשיו ידעינן בודאי שעובדין אותה וניזול בתר חזקה דהשתא דו"א מתרי טעמי דכיון דעבודה דהשתא אינה אוסרת אינו מיגרע כלל חזקה דמעיקרא דסוף סוף חזקת היתר שלה לא איתרע דהרי גם עכשיו לא נעשה בה מעשה איסור ועודנה בהיתרה ועוד דא"ל חזקה דהשתא רק כשאין אנו צריכין לחדש מעשה כגון במצאו מת ובהרי בוגרת לפנינו הרי חסר לפניך שאין אנו מחדשין מעשה רק שאנו אומרים שזהו מעשה המיתה או הבגרות או החסרון נעשה מקודם אבל כאן לא נאמר חזקה דהשתא כי היכי דהשתא נעבד מעיקרא ג"כ נעבד א"כ אתה מחדש מעשה שעשו אותה מעיקרא ג"כ ומנ"ל לחדש מעשה זו ודו"ק אך י"ל דאי ס"ד מטעם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו לא יתסר מחובר א"כ עדיין יש לחוש לאותן הרים שנעבדו מעיקרא [והשאר חסר]:

דף מו ע"ב גמ' יש נעבד במחובר אצל גבוה. נ"ב ק' דאי ס"ד יש נעבד היכי לקחו אבנים למקדש אימר פלחו להו עכו"ם ועי' לקמן דנ"ג ב' דישראל משעשו העגל גלו דעתייהו דניחא להו ובל"ז ישראל גופייהו עע"ז על כל גבעה כמ"ש [סנהדרין קב:] אין לך תלם בא"י ומסתמא גם אף הרים עבדו ואיך בנה הורדוס וגם בית השני שבנו אנשי כנה"ג וא"ל דאזלינן בתר רובא הא הוה קבוע ואף דכשבא לפנינו כבר הוא פירש מ"מ כשראינו שלקחו ממקום קבוע אסור והרי כמה פועלים ישראלים היה שם וראו שלקחו ממקום קבוע וגם הם עצמו מסתמא לקחו אותן ממקים קבוע ואיך שקעו אותן אח"כ במזבח. וי"ל דכל שאין האיסור ניכר במקומו ל"ה קבוע כמ"ש התוס' פ"ק דפסחים ואפשר עוד לומר כי היכי דרובא דתלי במעשה ל"א ה"ה הכא כיון דתלי במעשה אך ע"ז דנתי בספרי מ"ה ערך רובא דתלי במעשה דהיכא דהרוב היא על המעשה גופא אמרי' וה"ה היכא דהספק על המעשה גופא:

דף מז ע"ב רש"י ד"ה בית שתחלת בניינו לע"ז והיו עובדין כו'. נ"ב ר"ל שמנהגם הי' לעבוד הבית עצמו ולשם כך בנאוהו לזה לעבידה איתו אבל עדיין לא עבדוהו דאם עבדוהו לזה מאי אריא שבנאוהו מתחלה לעבודת כוכבים אפי' לא בנאוהו כלל לעבודת כוכבים והשתחוו לו אסרוהו כדאיתא בגמ' בסמוך:

דף מט ע"ב תום' ד"ה אפי' כו' אפי' חדא נמי ליתסר. נ"ב יש ליישב עפמ"ש לקמן דף נ"א ע"א א"ה בתרייתא לישתרי א"ל אי ידעת לה זיל שקלה וא"כ י"ל ר' ישמעאל לשיטתו דס"ל דע"ז של נכרי אינה אסורה עד שתיעבד ולכך בתרייתא שלא נעבדה עדיין מותרת ולכך מתיר באחת דנראה שהיא האחרונה ולכך היא מרחוק ואף אי ספיקא הוא מותר מטעם ס"ס שמא אינה מן העבודת כוכבים ואת"ל שהיא מן העבודת כוכבים שמא היא דאמרינן דעדיין לא נעבד [והשאר חסר]:

דף נג ע"ב גמ' מכאן ואילך נישתרי מאן מוכח. נ"ב לדעת הר"מ דס"ל ספה"ת לקולא י"ל דבאתחזיק מודה הר"מ כמו באשם תלוי והכא נ"כ איתחזיק דא"א דליכא חד דפלח לאשירה בעת שעשו ישראל העגל אך ק' דמיעוטא היא וצ"ל מטעם דכל קבוע כמע"מ אך קשה דבכתובות פ"ק יליף קבוע מוארב לו ואמאי לא יליף מהכא ועוד דהא אין איסור ניכר במקומו ולא חשוב קבוע וצ"ע ועי' בספרי מ"ה ע' קבוע מ"ש בזה:

דף נד ע"א תד"ה אילימא מכהנים שעשו מעשה ונאסרו. נ"ב עי' מהר"ם ולא ידענא מאי ראי' מהתם דהתם הם עצמן הבעלים הקריבו הבהמות ועשו שליחותם שצוו עליהם להקריבם לעבודת כוכבים וכדאמרי' לעיל דף נג ע"ב בישראל שזקף לבינה ובא עוכד כוכבים והשתחוה לה דשליחותי' קעביד אבל לאסור דבר שאינו שלו היכא דלא ניחא למרייהו מנ"ל דמצי אסר: **ע"ב רש"י** ד"ה איתסרו כו' אף להדיוט. נ"ב ע' תוס' חולין דמ"א א' ד"ה ת"ש דמסקי דדוקא לגבוה אסור הכלים שהוניחם אחז [וכ"ה בתוס' לעיל נ"ב ב' ד"ה ברוך]:

דף נו ע"ב גמ' ש"מ ניצוק חבור. נ"ב וקשה למה לי' הוכחה הא ר"ה בהדיא ס"ל לקמן דף עב ע"א דניצוק חבור וכאן מרא דשמעתא הוא ר"ה וצ"ל דרצה להוכיח דניצוק חבור אף בזה שאינו יין גמור שאינו נאסר מחמת מגע עובד כוכבים ולא מחמת כחו אעפ"כ אמרי' גביה ניצוק ולפ"ז א"כ א"צ למ"ש התוס' דד"ה חזר בו ודו"ק:

דף סז ע"ב (בראשו) בתוס' ושאר האיל חוץ לרוטב והשתא כו'. נ"ב עי' רש"א מ"ש בזה ועי' תוס' חולין דף צח ע"ב שכ' בענין אחר ובאמת דבריהם בכאן תמיהים דהא הכא מב"מ הוא ומב"מ בכל הקדשים במיל ברובא כמ"ש בזבחים ע"ה וא"כ צ"ל דכאן חידוש הוא בזרוע דאף רוב אין כאן מן האיל וא"כ צ"ל משום דהאיל חוץ לרוטב רק א' [מטאה שבו בריטב] דבאיל יש מאה פעמים כמו בזרוע ובודאי אין דרך בישול בכך דאיך יתבשל כל האיל בלא רוטב וזהו ל"ה בישול רק צלי קדר ועכ"פ צריך לומר שרוב האיל הוא ברוטב ובהכי קרי לי' בשלה וא"כ מתבטל הזרוע ברוב עכ"פ ובכה"ג בכל הקדשים מותר ומאי חידוש דזרוע בשלה אבל לפי פי' התוס' בחולין שם א"ש ועמש"ל בגליון:

דף סט ע"א גמ' מ"ש רישא ומ"ש סיפא. נ"ב עי' פירש"י ועי' תום' מה שמקשים עליו וגם רש"י בעצמו בחגיגה סותר דבריו שבכאן ומוקי בחבית ומ"מ תי' תום' שבכאן הוא דחוק ולולא דבריהם הי' נ"ל דסוגיא שבכאן פי' על סוגיא דחגיגה דהתם דאסיק דאין אדם משמר מה שביד חבירו שהוא טמא ולכך מקשה מ"ש רישא דמטהר דס"ד דחמריו ופועליו ושמירה דידי' לא מהני דאין אדם משמר מה שביד חבירו:

הגהות על הרא"ש

פ"א סי' א' מתוך פירושו שפי' לקמן משום דאזיל ומודי. נ"ב רש"י פי' כן על הא דאבעי' לן משום הרוחה ופרש"י משום דרווח ואזיל כו' ובאמת גם לר"ת דפי' משום הריחה שיש לו בהמות בריות ואזיל ומודה כמ"ש רבינו לקמן וע"כ דדייק מדכ' רש"י סתם דרווח ולא פי' שיש לו בהמות בריות לתקרובתו משמע דפי' הרוחה כפשוטו שמרווח במקחו ומודה והאי טעמא שייך בכל מקח אף דאינו תקרובת: **שם** והרמב"ם ז"ל כתב דאסור ליקח מהן כל דבר. נ"ב אין ענינו לכאן רק לקמן שכ' דרש"י מחלק בין ליקח דבר המתקיים לבין דבר שאינו מתקיים וע"ז כתב דהר"מ לא חילק: **שם** מ"מ לא הו"ל אלא ללוות מהן מעוטי קא ממעט להו כיון כו'. נ"ב ויש לדחות דה"פ בשלמא להלוותן דמרווח דאף ברבית יש להן ריוח כיון שצריך למעות אלא ללוות מהן כיון דמיירי בכל גוונא דומי' דלהלוותן דמיירי בלא רבית ג"כ מכ"ש הוא דאסור א"כ ה"ה ללוות מהן מיירי אף בלא רבית דמעוטי קא ממעיט להו: **סוף סי' י"ג** אסור לבזות קדשים. נ"ב וכן אסור משום צער בכור ודווקא בהקדיש [מחמת] קנס יש בו כח לעקור עי' תום' בסוגיין ד"ה אמר אביי:

פ"ב סי' כ"א ואלו אין מכניסין לקיום. נ"ב ל"נ דלק"מ דהתם אליבא דרבי קאמר הכי אבל רבנן ס"ל דאפי' בנת שאין מכנים לקיום אסיר אלמא דבשל חרס אפי' אין מכניסו לקיום אסור ואדרבה מכאן קשה להסוברים דבשל חרס מותר באין מכניסו לקיום כי אין מזופפים קשה דהא כאן מיירי באין מזופפים מדתני סיפא ואם היו מזופפים ועוד דתני סיפא ואפי' קלף הזפת אסור אלמא דבשל חרס אף באין מכניסו לקיום ובלא זפת אסור וצ"ע [בבר כ' הראשונים דאף רבנן ל"פ על ר' אלא בבלי גת מפני שתשמישן בשפע ועי' ר"ן]:

פ"ד סי' ב אע"פ שהן עושין. נ"ב ר"ל שבני המדינה עושין צרכי ע"ז מ"מ כיון שבלא"ז היו מוכרחין לעשות צורכי ע"ז נמצא שאין אנו מהנים לע"ז רק להם כ"כ במל"מ: ס[illegible]

הגהות על מסכת עבודה זרה מהגאון בעל הלבוש ז"ל

עם הגהות ותיקונים מאת הגאונים בעהמ"ח ספר מפרשי הים .

דף ב ע"א במשנה לפני אידיהן (יומא כ א') תד"ה שבעת : לשאת ולתת עמהן (ע"ז יב ב') תוס' ד"ה עיר : גמ' מאן דתנא עידיהן (יבמות ז) (נ"ל יז ב') תוס' ד"ה מאן : **ע"ב** כלום כפית עלינו (סוטה לה ב') תוס' ד"ה על :

דף ג ע"א אלא האדם (יבמות סא א') תוס' ד"ה ואין : היום לעשותם ולא כו' (ב"ק ט ב') רש"י ד"ה עד :

דף ד ע"א כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים (שבת נה א') תוס' ד"ה קנס : **ע"ב** בתלת שעי קמייתא דיומא ביו"ק (ברכות ז) (נ"ל כו א) תד"ה הפלהו : [א"ה באו"ח סי' תקנ"א בגליון הש"ע כתבנו דהרב הב"י והר"ת ובמג"א שם ס"ק ע' במחילה מעצמותיהם הקדושים הביאו דברי התוס' כאן ד"ה תלת והבינו ממנו דקאי על הא דלא נגלי כו' ע"ש . ובאמת דברי התוס' כאן קאי אדלעיל מיניה אהא דאימת רתח דאמר אביי באלה ב"ק ובזה אין מקום לדברי המ"א שם ותדע דברי התוס' גיינו אח"כ ב"מ לאו אורח ארעא בהוא מוקדם לזה . והרב בעל ב"ח סי' ה' נסתבך ג"כ בכוונת התוס' האלה והרבה להקשות עליהם ע"ש ובאמת התוס' לא קאי ע"ז ולע"ג] :

דף ה ע"א קשורה בו בכלב (עירובין לז א') תוס' ד"ה אביי . (חולין ט א') תוס' ד"ה והידך : **ע"ב** לא קאי אינש אדעתיה דרבו (סוטה כב ב') תוס' ד"ה ועד : דאסור לב"נ (קידושין כד ב') תוס' ד"ה ת"ל : הניחא למ"ד טריפה א"י (זבחים סח ב') תוס' ד"ה כשניסמת . (חולין קמ א') תוס' ד"ה טריפות :

דף ו ע"ב דקאי בתרי עד"נ (שבת ג א') תוס' ד"ה בבא. (חגיגה יג א') תוס' ד"ה אין. (קידושין נו א') תוס' ד"ה אבל : [א"ה עי' במ"ל פ"ד ממלוה ולוה הלכה ב' ועי' שו"ת חוות יאיר סי' קפה ודוק] :

דף ו ע"ב בגמ' תניא כוותיה דריש לקיש (יבמות ס"ב) (נ"ל ל"ו א' תוס' ד"ה הלכתא) : לא אשקליה הוה ליה איבה (ע"ז ב א') תד"ה אסור : מפני שהוא כמציל מידם (סנהדרין סג ב') תוס' ד"ה אסור : [א"ה עיין שו"ת זקיני הגאון בעל שער אפרים סי' כ"ד ועי' בחבורינו על א"ח סי' קנו] :

דף ז ע"א בתרי מסכת אמרינן (שבת פא ב') תד"ה והאמר . (יבמות מב ב') תוס' ד"ה סתם : יכולין שחזרו בהם (בכורות לא א) תוס' ד"ה וכולן :

דף ח ע"א שואל אדם צרכיו בש"ת (ברכות כט א) תד"ה מפני : אם יש לו חולה בתוך ביתו (תענית יד ב') רש"י ד"ה בש"ת :

דף ט ע"א מלכות חשמונאי בפני הבית (ב"ק פב ב') תוס' ד"ה ועל . (מנחות סד ב') תוס' ד"ה אסור : **ע"ב** האי מאן דלא ידע כמה שנים בשבוע (ר"ה ט א') תוס' ד"ה לאפוקי :

דף י ע"א אין מונין אלא למלכי יונים בלבד (יבמות לא ב') תוס' ד"ה מלכות : ותתעביד טבריא קלוניא (מגילה ה ב') תד"ה וכא :

דף יא ע"א עוקרין על המלכים (ב"מ לב ב') תוס' ד"ה מדברי : **ע"ב** סך קירי פלסתר (ב"ב קסו ב') תוס' ד"ה אסוכי :

דף יב ע"א משום דמי (ע"ז מד נ"ל סד א') תוס' ד"ה מסתברא :

יג ע"א אבל מהנה שרי (שבת פב א') תוס' ד"ה אסור . (ע"ז מד ב') תוס' ד"ה נהנין : הולכין וכו' ומעלה בערכאות שלהם (גיטין מד א') תוס' ד"ה וכותב : וממשאין ללמוד תורה (עירובין כו ב') תוס' ד"ה ולכהן. (פסחים לג ב') תוס' ד"ה בודקין : בהמה תעקר (זבחים כט ב') תוס' ד"ה עד : **ע"ב** לדמי חזי (מנחות נו ב') תוס' ד"ה הכל : ר"י זבין פיתא (ע"ז יב ב) תוס' ד"ה עיר :

דף יד ע"א פירא דארזא (ב"ב פ ב') תוס' ד"ה מה. אלפני דלפני לא מפקרינן (ע"ז טו ב') תוס' ד"ה נכרי : **ע"ב** חצב קשבא (ב"ק נח ב') ד"ה קשבא : מקום שהתירו למכור וכו' (ע"ז כב א') ד"ה אין :

דף טו ע"א משום שאלה ומשום שכירות וכו' (גיטין מד א') רש"י ד"ה אין · ששכר פרה מישראל וכו' (פסחים לד א') תוס' ד"ה מתמין : **ע"ב** אבל מעמידין בהמה בפונדקאות (עירובין סא ב') תד"ה הדר :

דף טז ע"א אחד משום תורת כלי זיין (ע"ז ז ב') תד"ה סוס : שור של פטם מאי (ע"ז טו א') תוס' ד"ה אימור :

דף יז ע"א קול. שתי בנות שצועקות וכו' (עירובין יט א') תוס' ד"ה והאיכא : **ע"ב** מעות של פורים נתחלפו לי וכו' (ב"ב י ב') תוס' ד"ה הלה : ומ"ם קרי לך רבי וכו' (ב"מ פד א') תוס' ד"ה אי : הי דשתיה והי דערבא (שבת כז ב') תו' ד"ה אוכין . (סוכה יב ב') תוס' ד"ה והגיגי : עליו לשריפה (סנהדרין יא א') רש"י ד"ה לקטלא :

דף יט ע"א כל הלומד תורה מרב אחד (עירובין נג א') תוס' ד"ה דגמרו :

דף כ ע"א ת"ל תתננה או מכור (מנחות יט א) תוס' ד"ה במקרא : בין בנתינה בין במכירה (ע"ז כו א') תוס' ד"ה לא : **ע"ב** בזמן שנזקקין זה לזה (ב"מ לא א') תוס' ד"ה מין :

דף כא ע"א אמר רב משרשיא מזוזה וכו' (ב"ב סא א') תוס' ד"ה הא : אמר ר"י אמר שמואל הלכה כר"י (יבמות מב ב') תוס' ד"ה סתם : **ע"ב** אריסא אריסותיה עביד (מ"ק יב א') תוס' ד"ה אמר :

דף כב ע"ב חביבה עליהם בהמתן וכו' (ע"ז כה ב') תוס' ד"ה א"כ : רבעה חנקה וכו' (ע"ז כ"ט) (נ"ל טו א') תוס' ד"ה אימור. (ברכות ב') : [א"ה לא מצאתי דבר ואולי נתחלף לו בין ברכות לבכורות ושם (בכורות ב ב') בתוס' ד"ה אסור ושייך להא דאמרו כאן ע"א ישראל ונכרי שקבלו שדה בשותפות] :

דף כג ע"א שאני לן בין לכתחילה וכו' (כתובות כו ב') תוס' ד"ה על : **ע"ב** ש"מ דפרה קדשי מזבח הוא (ב"ק עז ב) תוס' ד"ה אומר : אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים (ב"ק מ ב') תוס' ד"ה מן : בקשו ממנו אבנים לאפוד (סוכה מט א') ד"ה הכל. (זבחים נד ב') תוס' ד"ה אבנים :

דף כד ע"ב גבול יש לה פחותה מבת ג' (ע"ז כג א') תו' ד"ה רבינא :

דף כה ע"א אתיא אחל אחל (ב"ב קל"ד א') רשב"ם ד"ה שהעמוד :

דף כו ע"א אבל לא בינו לבינה (ע"ז כט א') תוס' ד"ה אבל : משום איבה (ע"ז כח) (נ"ל יט ב') תוס' ד"ה הגיע) : **ע"ב** לכל אבידת אחיך לרבות וכו' (ב"ק כ"ד א') תוס' ד"ה שה : אלא איזו מין וכו' (ר"ה יג) (נ"ל יז א' תוס' ד"ה המינין)

דף כז ע"א דכתיב לד' המול (זבחים ב ב') תוס' ד"ה סתם : דברה תורה כלשון בני אדם (סוטה כד א') תוס' ד"ה ור"י . (מנחות יז ב') תוס' ד"ה מאי . (לג א') תוס' ד"ה מיבעיא : **ע"ב** פורץ גדר ישכנו נחש (שבת קי א') תוס' ד"ה חויא :

דף כח ע"א אשתא צמירתא (פסחים נה ב') רש"י ד"ה דאכתי : ורמי ליה יעקב מינאה סמא (פסחים כה א') תוס' ד"ה חוץ :

דף כט ע"ב במשנה ועורות לבובין (ע"ז לב ב') תוס' ד"ה דלא : יבשים מותרין (סוטה כט ב') תוס' ד"ה לולב : בגמ' אף זבח נמי אסיר בהנאה (ע"ז יב ב') תוס' ד"ה אלא . (חולין יג ב') תוס' ד"ה תקרובת : אתיא שם שם מע"ע (ב"ק י א') תוס' ד"ה שהסור : [א"ה עיין במשנה למלך פי"ד ממאכ' הלכה כה ועיין בנמת נדק סי' יג ובהגהות בנו הגאון שם ובקו"א מגנו ז"ל וכפי הנראה לא ראהו המל"מ ועיין בשו"ת רדב"ז חלק ג סי' הקמ"ת שחקר כל הפרטי דיני מומייא"א בחקר הרב המל"מ ועיין בהו' (זבחים עא ב') ד"ה ובטריפה ודו"ק] . בגמרא א"צ חותם בתוך חותם (ע"ז לא א') תוס' ד"ה דאמר . (מ"ק יו) : [א"ה חפשנו ולא מצאנו אף שום רמז לכאן ואולי הוא שוכב הולך על ציון (חולין יג) הקדוש ועירוב אותיות יש פה ונ"ל מ' קי"ו ודף מ' הוא בחולין שם א' ברש"י ד"ה זכתי ושייך על הא דילפינן כאן ב' שם שם מע"ע ודף קי"ו הוא ב' ברש"י ד"ה הכי ושייך על מתניתין ב' כהן שדעתו יפה שורפו חיה] :

דף ל ע"א שלש ינות הן (ר"ה כ א') תוס' ד"ה ארבעה : פילא חיפא (ע"ז כ"ח א') תוס' ד"ה בטילה : דמצרי זיקי (חולין קכג ע"ב) ברש"י ד"ה דקא : **ע"ב** השהלים אין בהם משום גילוי (שבת קי א') תוס' ד"ה וליתי :

דף לא ע"א ומטמא טומאת משקין ברביעית (פסחים יד א') תוס' ד"ה והאיכא : **ע"ב** הנהו ארמאי זוקאני. (חולין קט ב') תוד"ה זוקי :

דף לב ע"א אנדרינוס קיסר (בכורות כ א') תוס' ד"ה דינרי : אסור לעשות מהם שטיחין לחמורו וכו' (יומא סט א') תו' ד"ה קנין :

דף לג ע"א עבודת כוכבים זבין (ע"ז יג א') תוס' ד"ה מעות : חמרא זבין (ע"ז יב א') תוס' ד"ה דכותים :

דף לד ע"א במה שימש משה וכו' (חגיגה ו ב') תוס' ד"ה מאי (סנהדרין טו ב') תוס' ד"ה בור : [א"ה עיין בשו"ת חות יאיר סי' קכ"ד ויש ליישב ודוק] : **ע"ב** הני פורצני וכו' (נזיר לט א') תוס' ד"ה מהרלנים : קיסטא דמוריים בלומי (ע"ז יב א') תוס' ד"ה ובדי (ל"ב א') תוס' ד"ה ומאולר : [א"ה עיין במהרי"ט בהגהות סי' יב ובבניות סי' ג' ועיין בשו"ת זקינו הגאון הח"צ ז"ל סי' ל"ט ובשו"ת פרח מטה אהרן ח"ב סי' יג ומדברי התוספות בדף ל"ב הנ"ל יגדל התימה על דברי התוספות (בדף יב) דאי אפשר להעמיס בדבריהם כוונת הרא"ש ול"ע בלא זכרו כולם דברי התוספות ובתשובה הלכתנו] : מפני שרוב עגלים וכו' (ע"ז מ ב') תוס' ד"ה ר"מ : דהא ר"מ חייש למיעוטי . (בכורות כ א) תוס' ד"ה והב"א (חולין פו ב') תוס' ד"ה יאמרו :

דף לה ע"ב מפני שמעמידין אותו בשרף ערלה (קידושין לו ב') תוס' ד"ה מכניס : במשנה והשמן (ע"ז סז ב') תוס' ד"ה מכלל : וכבשן (שבת לג) (נ"ל כ"ג א') תוס' ד"ה אילימא : וציר שאין בו דגה (חולין יב) (נ"ל קיג א') תוס' ד"ה מאי : בגמ' לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל (ע"ז יג ב') תוס' ד"ה ר"י :

דף לו ע"א זליפתן של כלים אסורין וכו' (חולין ה ב') תוס' ד"ה השוחט : שמן ר"י וב"ד נימנו עליה (ר"ה כ' א') תוס' ד"ה שלה : הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל (יומא פ ב') תוס' ד"ה ותני : שמן לא פשט איסורו בכל ישראל (ב"ק פב ב') תוס' ד"ה אתא : **ע"ב** בועל ארמית קנאין פוגעין בו (סוטה לו א') תוס' ד"ה כמאן : יחוד דבת ישראל דאורייתא היא (סוטה כח) (נ"ל יא) תוס' ד"ה נדה :

דף לז ע"א הואיל וראוי לביאה (מנחות סז א') תוס' ד"ה ר"י : בימינו תתיר אף את הפת (ע"ז לה ב') תוס' ד"ה מכלל : **ע"ב** דיקרב בדיקרב וכו' (שבת יז א') תוס' ד"ה שמע : בחבורין טומאת ז' (סוטה כ ב') תוס' ד"ה לא (ב"מ קה ב') תוס' ד"ה על : אמר קרא אכל בכסף וכו' (חולין סד א') תוס' ד"ה סימנין : וכ"ת ה"נ והתניא וכו' אלא כמים (סוטה טו ב') תוס' ד"ה ומה :

דף לח ע"א א"ב דגים קטנים (ביצה טז ב') תוס' ד"ה דגים : שהצית את האור באגם (חולין סו א') תוס' ד"ה כמאי : **ע"ב** אי משום ביעולי עבודת כוכבים (ע"ז לו א') תוס' ד"ה בשלמא :

דף לט ע"א תורפיה דחילתיתא מחליא ליה (חולין קיב א') תוס' ד"ה אגב : הבי"ת אסור בחותם א' (ב"מ סג) (נ"ל כג ב') תוס' ד"ה התלהא : **ע"ב** למעוטי מוריים (יבמות קיט א') תוס' ד"ה מהוורתא : במשנה וזיתי גלוסקאות המגולגלין (מנחות פו א') תוס' ד"ה שלשה : בגמרא אי משום בישולי עובדי כוכבים (ע"ז נט א') תוספות ד"ה כל :

דף מ ע"א אבל בגופן ד"ה אסור (בכורות ו ב') תוס' ד"ה לאסור : זה משריץ מבחוץ וכו' (בכורות ז ב') תוס' ד"ה דג : כל שכודרת (חולין סד א') תוס' ד"ה כודרת : **ע"ב** במשנה רשב"ג אומר אף כל שיש בידו (יבמות קיט א') תוס' ד"ה מהוורתא :

דף מא ע"א מצא תבנית יד וכו' (ע"ז מ ב') תוס' ד"ה ובאנדרטי : **ע"ב** רשב"ל אמר מותרת (שבת פב ב') תוס' ד"ה אבניו : איתיביה ר"י לריש לקיש וראש דגון (ע"ז מט ב') תוס' ד"ה לא :

דף מב ע"א דלמא מגבה לה וכו' (יבמות קד א') תוס' ד"ה סנדל . (חולין פט א') תוס' ד"ה והתניא . (סוטה לא) : [א"ה בדקנו בסוטה ולא מצאנו דבר ואולי צ"ל (סוכה לא) ושם הוא בתוספות ע"ב ד"ה באשירה ושייך להא דאמרו דלמא מגבה לה וכו'] :

דף מג ע"ב שאני ר"ג דאחרים עשו לו (יומא נג א') תוס' ד"ה כרובים :

דף מד ע"א אלא לבודקן כסוטות (ע"ז מג ב') תוס' ד"ה שותק : האומר בית זה לעבודת כוכבים (ב"ב קכט ב') תוס' ד"ה חוץ :

דף מה ע"א במשנה אלהיהם על ההרים וכו' (ע"ז נג א') תוס' ד"ה תנהו : בגמרא ציפוי הר כהר א"ב (חולין ח) (נ"ל מ א') תוס' ד"ה הא :

דף מו ע"ב וחכ"א לרבות את הריקועים (ע"ז יז א') תוס' ד"ה מאי : מחלוקת בשנרבעו ולבסוף עברו (ב"ק מז א') תוס' ד"ה מ"ט . (סנהדרין כז א') (נ"ל פ ב') תוס' ד"ה עיבר :

דף מז ע"א לולבו מאי למצוה (יבמות קג ב') תוס' ד"ה סנדל : כי תיבעי לך אליבא דרבנן (סוכה לג א') תוס' ד"ה באשרה (חולין ע) (נ"ל טז א') תוס' ד"ה לענין : קרניה מהו לאנוזרות . (מנחות כח א') תוס' ד"ה אנוזרות : דקא נבעו מארעא . (ב"ק פא א') תוס' ד"ה ומעיין . במשנה מי שהיה ביתו סמוך לעבודת כוכבים (חולין טז א') תוס' ד"ה לענין : **ע"ב** שלש אבנים הן (ר"ה כ א') תוס' ד"ה ארבעה : אבן שחצבו תחלה (ע"ז טז ב) תוס' ד"ה בימוסיאות :

דף מח ע"ב לא ישב בצלה (פסחים כו א') תוס' ד"ה שאני :

דף מט ע"ב ר"א אומר יוליך הנאה וכו' (פסחים כח) (נ"ל כח א') תוס' ד"ה ע"ז . (יבמות פא ב') תוס' ד"ה כולן : ארג בו את הבגד (ע"ז סה א') תוס' ד"ה טעמא : שקיל ארבע זוזי (יומא נה ב') תוס' ד"ה ונכרוך :

דף נ ע"א כאן בתפיסה אחת (חולין קז ב') תוס' ד"ה כעין : אוקמי אילנא ושרי (ב"ב פ ב') תוס' ד"ה לא :

דף נא ע"א זרק מקל לפניה חייב (ע"ז יב א) תוס' ד"ה דכותיה : **ע"ב** בכלים שנשתמשו בהם לעבודת כוכבים (חולין מ א') תוס' ד"ה הא

דף נב ע"א מנין לעבודת כוכבים של ישראל וכו' (יבמות קב ב') תוס' ד"ה סנדל : **ע"ב** טומאה דרבנן בטל (פסחים עג א') תוס' ד"ה תיקן . (חולין יג ב') תוס' ד"ה תקרובות : ננסרינ' לא תניף עליהם וכו' (גיטין סח א') תוס' ד"ה איכא . (זבחים נד ב') תוס' ד"ה אבנים :

דף נג ע"א במשנה וחכ"א לא ביטל (ע"ז נ ב') תוס' ד"ה כעין : בגמ' אבל בצירוף ישראל (ע"ז מג א') תוס' ד"ה איידי : שמוכרה לעובדה (ע"ז סד א') תוס' ד"ה זביני : **ע"ב** מכדי ירושה הוא וכו' (ר"ה יג א') תוס' ולא :

דף נד ע"א אונס רחמנא פטריה (יומא פב ב') תוס' ד"ה מה . (יבמות נד א') תוס' ד"ה אין : הא בצנעה הא בפרהסיא (שבת עב ב') תוס' ד"ה רבא : המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה (ע"ז מס) (נ"ל מו א) תוס' ד"ה בהמה : **ע"ב** הכנו שגנזנום והקדשנו (חולין פא ב') תוס' ד"ה ת"ש : למעוטי ערלה וכה"ב (חולין ד ב') תוס' ד"ה מותר : ופירי עצמה אסור . (ב"ק קא ב') תוס' ד"ה ולדמיכן :

דף נה ע"א במשנה ונותן לתפוח (חולין ל ב') רש"י ד"ה כשלם : **ע"ב** אבל לא בוצרין עמו (נדה ו ב') תוס' ד"ה נולד :

דף נו ע"ב ש"מ ניצוק חיבור (ע"ז עב ב') תוס' ד"ה תמר : דציירוני' ליה לידיה . (ע"ז סב ב') תוספות ד"ה שוכרו :

דף נז ע"ב תינוק בן יומו עושה יין נסך (ע"ז מה א') תוס' ד"ה והבאר :

דף נח ע"א אסר אפילו בהנאה (חולין מ ב) תוס' ד"ה רב נחמן : **ע"ב** בצר לאו היינו בצירה (חולין ו ב) תוס' ד"ה והתירם .

דף נט ע"ב ס"ם מיקלא קלייה (חולין פו) (נ"ל מה א) תוס' ד"ה לאו : אחד שאין מנסכין וכו' (ע"ז לא א) תוס' ד"ה המפקיד :

דף ס ע"א עובדי כוכבים ארנא וישראל אכובא (ע"ז נח ב') תוס' ד"ה הלא : **ע"ב** כל שבוב טמא בעובדי כוכבים וכו' (ע"ז נ"ז א) תוס' ד"ה ה"ג :

דף סב ע"א הרי ערלה וכה"ב וכו' (חולין ח) (נ"ל ד ע"ב) תוס' ד"ה מותר : האומר לפועל הילך וכו' (פסחים נא ב') תוס' ד"ה כל : שכרו מותר (פסחים כב ב) תוס' ד"ה ואבד : לאכלה ולא לסחורה (ר"ה כב א) תוס' ד"ה אלו :

דף סד ע"א המקיים בכלאים לוקה (ב"ק פא א') תוס' ד"ה אין : **ע"ב** כל שקיבל עליו שבע מצות (יבמות מח ב') ד"ה זה :

דף סה ע"א ידענא ביה דלא פלח (ע"ז ב א') תוס' ד"ה אסור . (נז ב') תוס' ד"ה לאפוקי :

דף סו ע"א בגמ' בתר שמא אזלינן (יבמות פב א') תוס' ד"ה ר"י . (ע"ז נו ב') תוס' ד"ה הכל : אסורין ומצטרפין (שבת עא א') תוס' ד"ה מפני. (ע"ז סט א) תוס' ד"ה כתבלין : **ע"ב** ריחא מילתא היא (ב"ק קטז ב') תוס' ד"ה הכרעה : לאו מלתא הוא (ע"ז יב ב') תוס' ד"ה אלא :

דף סז ע"א וקוראין אותן שחלים (שבת קי א') תוס' ד"ה וליתי : **ע"ב** כל הראויה לגר וכו' (נזיר לו. (נ"ל לז) ב') תוס' ד"ה נו"ט :

דף סח ע"א סרוחה מעיקרא וכו' (בכורות כג ב') תוס' ד"ה והידך : נפיק דק ואשכח (ע"ז נג א') תוס' ד"ה או : ור"ש מתיר (פסחים כז א') תוס' ד"ה עד : **ע"ב** רש"א אין מצטרפין (בכורות כ ב') תוס' ד"ה וכי : אי משום דקסבר נטל"פ וכו' (פסחים ל א') תוס' ד"ה אמר :

דף סט ע"א במשנה כדי שישתום ויסתום (נדה ל ב') תוס' ד"ה שתום : המניח עובד כוכבים וכו' (סוטה ב א') תוס' ד"ה המקנא :

דף ע ע"א אם נתפס עליו כגנב (ע"ז סט ב') תוס' ד"ה היה : מ"ם רובא גנבי וכו' (ב"ב כד א') תוס' ד"ה ואנגועי :

דף עא ע"א משיכה בעובד כוכבים קונה (קדושין יד ב') תו' ד"ה הואיל . (ב"ב נד ב') תוס' ד"ה עובדי כוכבים : **ע"ב** כי מטא לאוירא וכו' (גיטין עט ב) תוס' ד"ה דסה :

דף עב ע"א הנצוק והקטפרס (חגיגה כא ב') תוס' ד"ה כשוכים : אינו חיבור לא לטומאת (חגיגה י"ט ב') תוס' ד"ה בתחתונה :

דף עג ע"א המערה יי"נ מחבית לבור (יומא נז ב') תוס' ד"ה עירה . (יבמות פב ב') תוס' ד"ה אמר . (ב"ק ק ב') תוס' ד"ה אומר : **ע"ב** ב' כוסות וכו' (זבחים עג א') תד"ה ר"י (מנחות כב א) תד"ה הדבר ושם ע"ב ד"ה ור"י : שלא במינו בנותן טעם (נדרים עג א') בתו' ד"ה כל : כהתירו כך איסורו . (מנחות ס א') תוס' ד"ה מי :

דף עד ע"א במשנה ושור הנסקל (סנהדרין עט ב') תוס' ד"ה בשור . (זבחים ע ב') תוס' ד"ה ואפילו . (עב א') תוס' ד"ה אלא : חוץ מדמי יי"נ שבו (ע"ז מ ב') תוס' ד"ה מאי (נ"ת א') תוס' ד"ה הקלע . (סה ב') תוס' ד"ה כי : **ע"ב** גת של אבן וכו' (ע"ז נ"ה א') תוס' ד"ה והשאר : בגמ' הגת והמחץ והמשפך (ע"ז לב ב') תוס' ד"ה כך . (עב ב') תוס' ד"ה אם : נעוה ארתחו . (זבחים לה ב') תו' ד"ה עירה : כי הוה משדר גולפי וכו' (ע"ז לא א') תוס' ד"ה דאמר :

דף עה ע"א הדפין והעדשין (ב"ב סז ב') תוס' ד"ה יש : א"ב חורפי ואפלי (ב"ב לו ע"ב) תוס' ד"ה מ"ב : חלמין במי זתים (ע"ז לג ב') תוס' קינסא : **ע"ב** ע"ה שהושיט ידו לגת וכו' (ע"ז ס א') תוס' ד"ה זיקא : אפי' כלים חדשים וכו' (שבת טו ב') תוס' ד"ה אלמא : הואיל וכי נשתברו וכו' (שבת טז ב') תוס' ד"ה ר"א :

דף עו ע"א אלא קדירה בת יומא (נזיר לז א) תוס' ד"ה דלית : הכא היתרא בלע (חולין ח א') תוס' ד"ה שלבנה : מי דמי מריקה ושטיפה בצונן וכו' (זבחים לז א) תוס' ד"ה הכפור : נעשה גיעול לחברו (חולין קיב א') תוס' ד"ה הלכתא . [א"ה עיין בשו"ת עבודת הגרשוני סי' קט"ז מה שהשיב להגאון הש"ך ז"ל] : **ע"ב** מה בלעו בנצוצות (שבת סב ב') תוס' ד"ה אבל . (פסחים מ ב) תוס' ד"ה אילפס : הדר דצה עשרה זמני (ב"מ קיט ע"א) תד"ה שבור : אדכר מאי עבדת (נדה מז א') תוס' ד"ה מסר . [א"ה עיין מה שהערנו לעיל בקדושין (דף ע)] : **סליק**

גליון מהרש"א ממסכת עבודה זרה להגאון וכו' מהור"ר שלמה איגר זצ"ל

דף ב ע"א רש"י ד"ה לפני . משום דאזיל ומודה . ברכה לקמן ו' ע"ב : תד"ה אסור ולשאת ולתת הכי פי' . עי' דף ו' ע"ב תוד"ה לא ודף י"ב ע"ב תוד"ה עיר : בא"ד בסופו. יקריב מן המותר. ועי' באשרי שהוסיף עוד ומשבח לעבודת כוכבים כו' עמ"ש בגליון הר"ן סוף פ' זה : תד"ה להלוותם . עי' תוס' דף ו' ד"ה הלא :

דף ג ע"א תד"ה כהנים . משום דכתיב אדם . עי' כריתות ו' ב' ת"ר הסך בשמן המשחה :

דף ה ע"א גמ' מלמד שהתנה הקב"ה . עי' עקידה בראשית שער כ' עלה י"ב ע"ג ד"ה הך אמנה : **ע"ב** גמ' ואין הם מסורים ביד ילדם . ספר בינה לעתים חלק עת משפט עלה ו' ד"א ע"ב שם הבא בהמה שאין באבי. עי' תוס' זבחים ס"א ריש ע"ב : תד"ה מנין כו' פשיטא דמי איכא מידי. גם בתוס' נזיר ס"א סוף ע"ב הקשו על עשה דעובד כוכבים מי איכא מידי :

דף ו ע"א גמרא הלא למ"ד טריפה יולדת . מכאן ראה להוכיח בפעב"מ הלכות שחיטה ריש פ' י"א דה"ה זכר טריפה דאינו מוליד (דאל"כ גם למ"ד אינה יולדת קשה דאצטריך לזכר טריפה) : שם למאי נ"מ דאית ליה בהמה . עי' לקמן י"ד ע"ב תד"ה מקום עי' תוס' ריש פרקין ד"ה אסור : רש"י ד"ה משום הרואה. משום לא ישמע. עי' בהר"ן סוף פ' בשם הרמב"ן ובגליון שם : תד"ה ודילמא . מ"מ באותה שעה לא היה יודע . עי' חולין י"א ע"א תוד"ה אתיא : תוד"ה או דילמא יש מקשין מכאן לפ"ה דמתני' . ועי' תוס' ר"פ סד"ה אסור : **ע"ב** גמ' ת"ל ולפני עור . ובאיסור דרבנן עי' לקמן כ"ב ע"א תוד"ה תיפוק : שם דקאי בתרי עברי . ב"ע יו"ד סי' קנ"א ס"ה ועי' ש"ך שם סק"ו ועי' מ"ש בגליון הר"ן כאן ועי' בהר"ן סוף פרק זה בשם הרמב"ן : שם בתרי עברי נהרא . עי' בהרא"ש ריש מסכת שבת עי' במל"מ פ"ד ממלוה ולוה ה"ב עי' במג"א סי' שמ"ז סק"ד עי' חידושי רשב"א נדרים ט"ו ע"א ד"ה רבינא אמר : שם כש"ב דהוויא ליה איבה ע' בתוס' ריש פרקין ד"ה אסור : רש"י ד"ה אבל לא. דמרווח ליה ממתוך. עי' רש"י י"ב ע"ב בסוף דבריו במתני' : תוד"ה מנין. מדקאמר אי לא יהיב ליה . ועי' תוס' פסחים כ"ב ע"ב ד"ה ואבר דהגמרא דייק זה מדקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן ולע"ק בב"ק קי"ז ע"א אמר לו הנח הושיט לי פקיע זה כו' : תוד"ה הניא. אע"ג דתניא כוותיה. לתיי א' בכ"מ פ"ה מיסה"ת הלכה ה' ד"ה וכן ס' הרמב"ם כן דהיכא דתניא כוותיה דר"ל הלכה כמותו ואף דל"א בגמ' תני' כוותיה וע"ש בס' סדר המשנה : בא"ר ולא איצטריך

גליון מהרש"א ממסכת עבודה זרה

הוצריך למחשבה. עי' בהר"ן כאן דתה רא"ה זו: תד"ה אבל דלא אסור שום קנים. עי' תוס' סד"ג:

דף ז ע"ב גמרא בן בתירא מתיר בסוס. עי' שעה"מ פכ"א משבת ה"ט:

דף יא ע"א רש"י ד"ה עיקור. ואף על פי שאין סופו ליהנות ממנה. עי' רש"י ריש דף י"ג ד"ה מן הרכובה: תד"ה עיקור. דאסור לגרום טריפות. לקמן י"ג ריש ע"ב: בא"ד ותימא וכי קדשים הם. עי' ט"ז יו"ד סי' קי"ז סק"ד ועי' ב"ח א"ח סי' תקנ"א וכס' בית הלל יו"ד סי' נ"ז סי"ח בהגהת ש"ע רשמתים בגליון ש"ע שם:

דף יב ע"א גמ' ששפתו שתי קדירות וכל אחד מאמר את שלו או יוצא ונכנס ועי' בהר"ן וכ"מ מדקאמר דלמא מהדר אפי': שם אפילו בחדרי חדרים אסור. עי' כתובות פ' אע"פ דף ס' ע"א רש"י ד"ה מוללו ועי' שעה"מ פ"ה מיו"ט ה"ד עלה מ"ו ד"א ע"ב: תד"ה ושדי. אבל בחנם כדי להכשיל. עי' בבדק הבית יו"ד סי' קי"א המתחיל כ' הרשב"א בתשו': בא"ד פירי' בארבע זוזי. עי' מהרי"ט בראשונות סי' ב' ובבניות סי"ג ובת' הכ"ל סי' ל"ט עלה ל"ו ע"ג ד"ה איברא ובדבורים באה"ז: בא"ד ומהאי טעמא שבקינן. עי' לקמן דל"ח סוף ע"א: תד"ה דכוותה. ומייתי ראיה ממתני'. הר"ן כאן האריך בזה: **ע"ב** תוד"ה אלא. דעיקרייהו לריאה קיימי. נ"ע דברי הש"ג פרק בתרא דמסכתין ריש עלה שס"ג דק"ס דגם באסור רק באכילה אסור להריח בו ועי' ש"ך יו"ד סס"י ק"ח ריש ס"ק כ"ז ועי' ת' אמונת שמואל סימן מ"ה: בא"ד אבל בת תיהא. לקמן ס"ו ע"ב וע"ש בתוס': בא"ד דשתיה גסה מותרת. עי' מל"מ פ"ה מיסה"ת ה"ח עלה ז' ע"ד סוף דבור ומ"ש שם בגליון:

דף יג ע"א גמרא אבל מהנה שרי. עי' לקמן מ"ד ע"ב תוד"ה נהנין: שם והאיכא צער בעלי חיים. עי' הגה ש"ע אה"ע ס"ס ה' ות' בית יעקב סי' מ"ב ועי' ת' שב"י סי' י"ג דוקא בחיים אבל להמיתה במיתה יותר קשה ליכא משום צעב"ח והביא ראיה מחולין ז' ע"ב וק"ז ע"א: תד"ה ינית. אינו נקרא נהנה. נע"ק בתוס' ישנים נדרים דל"ג ע"ב ד"ה דמהני ליה ועי' בחדושי אנשי שם על הר"ן כאן: **ע"ב** גמ' בשתא דלא חזי להקרבה לית לן בה. להרמב"ם פ"א מהל' א"מ ה"ז ר"ל דלי"ל בה למלקות אבל אסור תורה יש ותמה בלח"מ עליו: מתני' לפי שאין מקריבים חסר. עי' רש"י דף ה' סוף ע"ב ד"ה דאסור לבני נח: רש"י ד"ה וניכוו. משום לא יהיה בו מום. ע"ש בגמרא למעוטי בעל מום מעיקרו:

דף יד ע"א גמרא אלפני מפקדינן. עי' בפלפולא חריפתא שעל הרא"ש סוף פ' איזהו נשך עי' חדושי רשב"א פרק ג"ה הנשה על מתני' שולח אדם ירך לעובד כוכבים: שם אלפני דלפני לא מפקדינן. עי' תוס' לקמן ט"ו ע"ב ד"ה לעובד כוכבים:

דף טו ע"א גמרא ישראל שמכר פרה. עי' מרדכי פרק אלמנה לכהן גדול: שם וגזירה משום נסיוני. הרמב"ם השמיט נסיוני כיון דאנן קי"ל דמחמר פטור. הר"ן: רש"י ד"ה גזירה משום שאלה. וקא עבר בלאו. ולרמב"ם דוקא מחמר הוא בלאו אבל שביתת בהמתו אינו אלא בעשה ודעת הר"ן בזה נראה כדעת רש"י ממ"ש דמחמר תמיד דעביד אסורא בגופא שעה"מ פ"ה מהל' יו"ט הלכה ב': תד"ה והשתא. וי"ל דמאי דממכר קרינא. עי' תשו' מקום שמואל סי' א' עלה ג' ע"א ד"ה ולפענ"ד ואין לפירושו טעם וריח דהאנו סברי התוס' בקושי' דמאי דשכירות קניא הוא מדרבנן לא הוי התחלה לקושיא: **ע"ב** רש"י ד"ה ואין ועוד משום משכב זכור והן מוזהרין. עי' סוף פ"ט דשבת רש"י ד"ה דלמא אכיל ועי' ש"ע א"ח סימן שמ"ג ואף לאו"ה שבמג"א שם ס"ק ב' הכא ברא"י ללמדו ספר ואומנות ודאי בר הכנה הוא:

דף יט ע"ב גמ' מכום אחרון ליה ביה שוה פרוטה. עי' בס' שעה"מ פ"ה מאישות הלכה כ' עלה כ"ג ע"ד ד"ה ולדעת הראב"ד:

דף כ ע"ב תוד"ה אריסא והר"ם היה נותן טעם. ואין זה דרך הרמב"ם ושאר פוסקים ב"י סוף סימן רמ"ג:

דף כב ע"א גמ' ועוד מפני שנקראת על שמו. עי' מ"ש בגליון הר"ן עלה של"א ע"א: תד"ה תיפוק. אף במידי דלית ביה איסורא. עי' ש"ע א"ח ס"ס קס"ג עי' פ"ג מ"ב דדמאי בכרע"ב ד"ה לא ישליך וגליון לקמן ס"ג ב':

דף כד ע"ב גמ' ופתוה מבת ג' שנים מי קא ילדה. עי' בתוס' דבכורות דף י"ט ריש ע"ב ועדיין ק"ק מנ"ל לר"ה להקשות.

דף כו ע"א תוד"ה עובד כוכבים ומבהמה טמאה. עי' יו"ד סי' פ"א ס"ז בהג"ה ועי' בהר"ן ריש פרק זה:

דף כז ע"א גמ' מילה מן התורה לשמה. עי' עירובין י"ג א' התם דמנתקה כו': **ע"ב** תוד"ה כל. כי לא מרע נפשיה אם ימיתנו ולא יתלו בחסרון ידיעתו שהרי רפואה קלה כזו הכל בקיאים בה הר"ן. ועמ"ש התוס' שיאמרו במזיד הזיקו הוסיף שיאמרו הגיע זמנו למות:

דף כט ע"ב מתני' ועורות לבובין. דסתמא הקריב גם העור דלולי כן לא נאסר העור עי' רמב"ם פ"ז ה"ג מעבודת כוכבים וי"ל דינא לו דלקמן בסמוך סוף דינא משום דכפרה כתיב בה בקדשים והא בקדשים עורותיהן מותרין וכן עור אדם המת מותר בתוס' נדה נ"ה ע"א (ועי' בגליון שם): רש"י ד"ה שסיה. דאסור בהנאה משום דדינא נסכיה. והר"ן כ' דמשום בנות הן הצריכו לאסור גם בהנאה דאלו היו אוסרים רק בשתיה יבואו להתיר אף יי"נ ממש בהנאה אבל שמא נסכו ל"א דהוי מיעוטא ועי' רש"י ריש דף נ"א ועי' ר"נ עלה של"ט ב': תד"ה אתיא תימי' אדיליף תקרובת. עי' תשו' יד אלי' סי' ס"ח: תד"ה אי וכ"ת הקפיד עליו. קודם י"ב חודש מהר"ן:

דף ל ע"ב תוד"ה ומטמא ראשון. מטמא בכזית כמו זבת. ודם דהוי כמו בשר לתוס' סנהדרין דף ד' ע"א ד"ה מנין מ"מ דם נבילה בעי רביעית ע"ש: תד"ה ומטמא שני. וקשה דמה חדוש הוא זה. עי' חולין קכ"ט סוף ע"א דס' ר"ש דאוכל שאסור בהנאה אינו מטמא טומאת אוכל דכתיב (ויקרא י"א מכל אוכל אשר יאכל כו' וכל משקה אשר ישתה) אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים כו' ועי' בב"ק ע"ו ריש ע"ב בתוס' כיון דמדרבנן כו' חשיב אוכל שאתה יכול ועי' גליון שם ועי' לקמן דף ל"ז ריש ע"ב רב אמר דכן ממש:

דף לא ע"א רש"י ד"ה ששם יינם. משום גזירת יין נסך. ועי' גליון רש"י כ"ט ריש ע"ב: **ע"ב** גמ' חביל גופייהו. חם גופייהו רש"י שבת פ"ו ע"ב: תד"ה דאכלי. דדייגי במלות חביל גופייהו. שנאמר חם לבי בקרבי:

דף לג ע"א גמ' דמי ע"ז היכא בהדי'. עיין בהר"ן בפ"ק דמסכתין במתני' שבגמ' די"א ע"ב: שם אי איתא דה"ל הכא היה מזבין. עי' בתוס' לעיל סוף דף י"ב ובהר"ן שם על מתני' שבדף י"א ע"ב בשס"ד:

דף לד ע"ב גמ' ארשב"ל מפני מה אסרו. עי' דף ל"ה ע"ב תד"ה לגבינה: שם דהא ר"מ חייש למיעוטא. עי' בהר"ן ר"פ כל הצלמים: שם תרמינך שעתך באומר. עי' בסה"א מובא בש"ך יו"ד סי' ד' סק"ד: תד"ה אי. אמר בפרק ב' דיבמות. וע"ש תוד"ה סיפא:

דף לה ע"ב רש"י ד"ה והשלקות. וכולהו משום כו'. עי' רש"י ריש דף ל"ח ובתוס' שם: תד"ה זליפתן. מכח השמן שבריקו. דשמן זית חריף ומפליט גם בצונן. ועי' פסקי תוס' סי' ע"ד ונ"ע בפסחים ע"ה ע"ב שכו בשמן של תרומה כו' ידיחנו:

דף לו ע"א גמ' אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו. עי' תוס' מגילה דף ה' ע"ב ד"ה וקשה ובגליון שם: **ע"ב** גמ' זונות נמי בב"ד של שם גזרו. עי' בהר"ן ר"פ כל שעה ד"ה תוך אם זה בכלל עריות דיהרג ואל יעבור:

דף לז ע"א תוד"ה לאלתר. אי גזרינן מת אטו לא מת. ולרמב"ם הוא מדינא כיון דלא נתקיים התנאי בפועל אלא בכח: **ע"ב** תוד"ה והשלקות. וכן פי' בה"ג אכן ר"י אומר. עי' באשר"י פ"ב דבילה סימן י"א:

דף לח ע"א גמ' כל הנאכל כמות שהוא חי. עי' בס' או"ה למהר"י גרונדא הל' בשולי עובדי כוכבים ס"ד מ"ש גבי אגסים הקשים כו' כיון שרוב שבמינו עיקר אכילתו חי: שם קרובי בשולא מילתא היא קמ"ל. עי' עמוד ב' קו"ה גמרו ביד עובד כוכבים מותר כו' ובהר"ן שם עלה שמ"ה ע"א: שם וכא עובד כוכבים ומהפך בו. עי' לעיל י"ב ע"א תוד"ה ושדי: **ע"ב** גמ' התם לעבורי זוהמא. עי' הגהת ש"ע יו"ד סוף סי' קל"ז:

דף מ ע"א גמ' השתא כילבית אחת. עי' שבת דף ס' ע"ב תוד"ה השתא תמה ועי' מל"מ הל' לולב פ"ח ה"ל: תד"ה מחלוקת. וא"ת והא צירן נמי אסור. עי' בתוס' בכורות דף ו' ע"ב ד"ה לאסור צירן ועי' הגהת ש"ע יו"ד סי' פ"ג סוף ס"ה ובש"ך שם סס"ק ט"ו: בא"ד דכריס לא בטלה. ש"ע יו"ד סי' ק"ט א' ועי' בב"מ דף ו' ע"ב תוד"ה קפן: **ע"ב** תוד"ה ובאנדרוטי. פ"ה ובההוא קאסר. עי' לקמן דף מ"ב ע"ב תוד"ה יוליכם:

דף מא ע"א רש"י ד"ה הרי אלו. ואת"ל עבדום. עי' בהר"ן עלה שמ"ה סוף ע"ב: תד"ה אמר שמואל. ליד או לרגל בפני עצמן. עי' חולין י"ח ע"א רש"י ד"ה מחוברת: **ע"ב** גמרא הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא עי' בסמוך מ"ב ע"א תוד"ה ספק ובמהר"ם לובלין שם ומ"ש בגליון ש"ך יו"ד סימן ק"י ריש כללי ס"ס בקצרה:

דף מב ע"א גמרא וישראל אינו מבטל. עי' לקמן מ"ד ע"א תד"ה כאן: תד"ה ספק. ומ"ש מסברי צורת חמה עי' מהרמ"ל וגליון לעיל בסמוך מ"א ע"ב: **ע"ב** רש"י ד"ה צורת חמה מזל חמה. עי' בפירוש המשניות ובש"ך סי' קמ"א סק"ח:

דף מג ע"א גמ' שפודין של ברזל היו. משמע דס"ל לא כריב"י דשרי בשל עץ וקשה על הב"י או"ח סי' תט"ר ועי' תשו' שער אפרים סי' מ"ח: תד"ה לא. כיון דפרצוף אדם לתוריס. עי' מהרי"ט חלק יו"ד סוף סל"ה עלה כ"ה ע"ג ועי' בט"ז יו"ד סי' קמ"א סק"ו: **ע"ב** גמרא והלא כבר נאמר. עי' בשעה"מ פ"ה מיסודי תורה עלה כ' דף א' ריש ע"ב:

דף מז ע"א גמ' גולנו מהו עי' רש"י לקמן מ"ח ע"ב ד"ה הכא לא אזיל לאיביד: רש"י מתני' מי שהיה. ובבית עצמו נעבד. עי' בהר"ן ריש עלה שכ"א: **ע"ב** מתני' נוטל מה שחידש עי' סנהדרין דף מ"ח ע"א: שם רש"י ד"ה אע"פ. עבודת כוכבים אסורה מיד עי' נ"א סוף ב' ולהלן נ"ב ע"א דלמ"ד עד שיעבדו גם בעשאן נמי עבודת כוכבים לא נאסר עד שיעבדו:

דף מח ע"א מתני' ונטלה הרי זו מותרת. וכן גרס הרמב"ם וכ"ה ברי"ף שלפנינו והר"ן גורס ובטלה ועי' מ"ש בגליון הר"ן (והוא עלה שכ"א ע"א): **ע"ב** גמ' לא ישב בצילה פשיטא. עי' בהר"ן עלה שכ"א ע"א: תד"ה לא. א"נ תומרה דעבודת כוכבים שני. נע"ק על הב"י יו"ד סי' רי"א עלה קנ"ו ריש ע"ד: תד"ה ורבנן היתר ושל עבודת כוכבים ביחד. עי' רש"י מ"ט ע"א ד"ה מאי לאו ובהגה"ה בכ"מ הל' מאכלות אסורות פט"ז הל' כ"ד:

דף מט ע"א גמ' וכן פרה שנתפטמה. ש"ע יו"ד סי' ס' ס"א בהגה"ה: שם לא כזה כדי לתמן. עי' ע"ז וש"ך יו"ד סוף סימן פ"ג: רש"י ד"ה מאי לאו ע"י שאר אכילות. עי' תוס' מ"ח ע"ב סד"ה ורבנן: תד"ה שאם. אבל אגוז וקרקע שני ענינים הם. עי' ב"י יו"ד הנ"ל בגליון דף מ"ח ע"ב ובגליון שם: **ע"ב** רש"י ד"ה עובדין. והשתא לא חשיב להו תקרובת. עי' לקמן נ"א ע"א א"ל אף לדידי קשיא לי כו': תד"ה ארוג. דרך ליקח פת מן כו'. עי' תוי"ט כאן: תד"ה שקול. ולמוכרן כ"א בפני עצמו. וכתב הר"ן עלה שכ"ב ע"ד על רש"י ובודאי ה"נ שרי למוכרן כולן ביחד ובלבד שלא יערבם ועי' לקמן דע"ד סוף ע"א בתוס':

דף נ ע"א גמרא מנין לתקרובת עבודת כוכבים. עי' תוי"ט פ"ג מ"ה ד"ה ואם עבר עמה:

דף נא ע"ב מתני' נהנין מהן שלא בטובה עי' שביעית פ"ד מ"א:

דף נב ע"ב גמ' איסור דאורייתא לא בטיל. עיין תוס' פ' מרובה דף ע"ב ע"ב ד"ה דאי. ובשעה"מ פ"ה מאישות ה"א עלה י"ד דף א' ע"ב: שם הכא כיון דאשתמש בהו לגבוה. עי' בכ"מ פ"א מהל' בית הבחירה הט"ז ד"ה ומ"ש רבינו:

דף נד ע"א גמרא דכתיב ולנערה לא תעשה דבר. עי' רמב"ם פ"ה מיסה"ת ה"ד ונע"ק: רש"י ד"ה מאבני מזבח. אסרינהו רבנן. עי' כו"פ סי' ד': תד"ה פיתה. ה"ה נמי דמעשיו דידיה עי' לעיל מ"ו ע"א תוד"ה בהמה: **ע"ב** גמרא כיון דעבד בהו מעשה איתסרו. עי' לעיל כ"ב ע"ב תד"ה ברוך וחולין מ"א ע"א תוד"ה ת"ש ב' אוחזין ופלתי סי' ד' סק"ג ד"ה ונראה: תד"ה מכרן אבל איתהנויי אסור. עי' בשעה"מ הל' חמץ ומצה פ"א עלה כ' ע"ד ד"ה ודע:

דף ס ע"ב גמ' דדמי עלי' כיום אידם. אבל לא איד ממש כיום שעלה בו מן הים. עי' בהר"ן לעיל ריש פ"א במתני' ואלו אידיהן:

דף סב ע"א במתני' שאמר לו העבר לי. עי' בב"י א"ח סי' ת"נ סוף ד"ה ומה שכתבו: גמ' דיהביה ניהליה בגד היתר. עי' תשו' בית יעקב סי' מ"ב עלה ל"ו ד"א ריש ע"ב שהעיר ממ"ש הב"י יו"ד סי' קי"ז ומובא בש"ך שם סק"ג בטעם הגמרא דמתנה הוי כמכר: תד"ה נדמיהן. משמע הא בגוף הערלה אסור. עי' קדושין, נ"ו ע"ב במתני' ועי' בתוס' בכורות י"ב ריש ע"ב ובמתני' פ"ח דשביעית מ"ח: בא"ד כמו כן אסור לקדש בו אשה י"ל דרצונה שעל כן אסריה אעלמ' ועי' תשו' אבא מארי ז"ל בפסקי' ח"א סי' קכ"ט עלה קכה ד"א ע"א ד"ה וביותר ובדבור שאח"ז. ועי' תשו' כ"ב מ"ת סס"י קכ"ט ד"ה ואמרתי: תד"ה לקוט. גבי מילאן ונותן לחבירו ע"ש רש"י ד"ה בהגביה כו' (קרוב לסוף עמוד) ועי' רש"י בב"מ ט' ע"ב במתני': **ע"ב** גמ' תמרים דנפיש אגרייהו. וכן הגבע במתני' פ"ז דשביעית מ"ז כדאי' טעמא בתוי"ט שם פ"ח מ"ד: שם אתו בהו לידי תקלה. עי' לעיל כ"ב ע"א תוד"ה תיפוק: תד"ה יאות. ומכאן דקדק. עי' תשו' פנים מאירות ח"ב סמ"ג ד"ה איברא נראה: בא"ד ועוד הוסיף רבי יצחק. עי' לקמן בגמ' דע"א ריש ע"ב ובש"ע יו"ד סי' קמ"ד סוף ס"ב מותרים בדיעבד ועי' לקמן דף ס"ד משתכרא כו' מדהני כו' זילו זבינו כו':

דף סג ע"א גמ' התנעלי בטלה ססם. עי' בב"מ ק"ג ע"א אי דא"ל בית ססם: שם הא מחסר משיכה. עי' מהרי"ט ח"א סכ"ב ד"ה ואיכא למידק ועי' בהר"ן קדושין בדף כ"ו ע"ב ד"ה גרסינן בגמ' ועי' בנמוק"י ב"ב בדף כ"ו סמוך לסוף עמוד א'. עי' מג"א סי' קנ"ג ס"ק מ"ו ועי' ש"ך חו"מ ספ"ז ס"ק כ"ה ועי' בס' קצות סכ"ח סק"א ובתוס' בב"ק דף ע' ע"ב ד"ה כאומר וד"ה ואלו: שם וכגון דקאי בתגירה. עי' בב"מ מ"ט ב' כגון שהיה עלייתו כו': תד"ה או - שאין אתנן אל על המוקדשין. תמורה דף ל' ע"ב במתני' ופסחים נ' ע"א: תד"ה בזוגה. אית לי' לעובד כוכבים במשיכה. מיהו הרמב"ם (פ"ד מהלכות אסורי מזבח) מפרש בזונה דל"ק במשיכה לחוד אלא גם בכסף: תד"ה כגון. על המכורר בשעת ביאה. עי' בכורות ריש דף כ"ז וגיטין כ"ד ע"ב תוד"ה לאיזו:

דף סד ע"א גמרא דמי עובד כוכבים ביד עובד כוכבים מהו. עי' לעיל דף י"ב ע"א תוד"ה דכוותה הכא ובהר"ן שם: שם מדהנהו דאתו. עי' לעיל ס"ב ע"ב תוד"ה יאות ועי' ש"ע חו"מ סימן קנ"ד א':

דף סה ע"א גמרא שקיבל עליו למול. עי' ביו"ד סי' קי"ט ס"ג: שם אמר ידענא ביה דלא פלח. עי' בתוס' ריש מכלתין ד"ה אסור: **ע"ב** גמ' ולמפינהו ולזבוניהו. עי' תוס' לעיל מ"ט ריש ע"ב ובגליון שם:

דף סו ע"א גמרא חמרא חדתי בענבי. עי' ש"ע חו"מ סי' רע"ת סוף ס"ט: שם אלא אי אמרת בתר שמא אזלינן נ"מ מש"ך יו"ד סימן נ"ת סק"ו ועי' פלתי שם סק"ד ד"ה מיהו אפשר: **ע"ב** תוד"ה אביי. אבל אין לומר דהשבינא. עי' הר"ן חולין עלה רכ"ח ע"א ועי' לעיל י"ב ע"ב תוד"ה אלא וגליון שם:

דף סז ע"א תד"ה אמר ר"י. ולא נראה לר"ת. עי' יומא פ"ב ע"א וקש' אי טכע"ד מה לי רוטב מה לי שומן. כפות תמרים:

דף סט ע"א רש"י ד"ה אמרטוטי. לחתיכות דקות. עי' ט"ז יו"ד סי' ק"ד ס"ק א' וע"ש פ"ת ועי' תשו' חות יאיר סס"י ק"ב (עלה ק"א א') למאי כ"מ אמרו ז"ל דבריה לא בטלה ת"ל דחיישי' שמא יבא רוזם באיסור:

דף עא ע"א תד"ה פרדשני. אלמא קנהו במשיכה נע"ק ברש"י בכורות פ"ב די"ג ע"א ד"ה כלל וכלל לא עד שתבא לרשותו: תד"ה רב אשי. וא"כ ימשך העובד כוכבים הבהמה. משמע דחצר אינו קונה לעובד כוכבים ועי' יו"ד סי' ש"כ ס"ו והמקום יקנה לו חלק באם וכ"מ מקושי' הש"ס בסמוך ע"ב: בא"ד מן הבהמה או מן העובר. עי' יו"ד סי' ש"כ ס"ו בהגה"ה ועמ"ש שם בגליון ש"ך סק"ד: בא"ד אין לחוש משום ביטול מקח שאנן סהדי. עי' חו"מ סי' ר"ך ס"ח בכדי שאין הדעת טועה ועי' בס' מחנה אפרים דיני אונאה סי"ג ובגליון ש"ע שלי סי' רכ"ז ס"כ: **ע"ב** גמ' יין נסך לא הוי עד דנגע ביה. עי' לעיל דף ס"ב ע"ב תד"ה יאות ועוד הוסיף ר"י כו': שם סוף סוף כי מטא לאוירא. עי' זבחים כ"ה ע"ב עי' קצות סי' קנ"ד ג': שם שמעת מינה כליו של לוקח. עי' בשו"ע יו"ד סי' קל"ב ס"ב בהגהת ש"ע או כו' ואמר לו המוכר יקנה לך כליך ונ"ע: רש"י ד"ה אלא בחבית. דשקיל חד מינייהו. עמ"ש בגליון הר"ן עלה שנ"ב ע"ד: תד"ה ואי אינה קונה. ואפ"ה קנייה להתחייב באונסין. עי' פרק מרובה ע"ט ע"א במתני' ובתוי"ט שם. וכ"מ לי' הש"ע חו"מ סי' שמ"ת ס"ד:

דף עב ע"א תד"ה ומאי. ותימה הרי ישראל נמי. עי' בס' קצות סי' שנ"א סק"ג:

דף עג ע"ב גמרא אבל לא קדם וסילק. עי' פ"מ בפתיחה להל' תערובות ח"ג ס"ד ד"ה והנה מכל אלה:

דף עד ע"א גמרא דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה עי' תוס' יבמות דף פ"א סוף ע"א: רש"י ד"ה תרתי. והשאר נותן לכלבו. עי' באשרי מ"ש דלאכילה לא בטיל ועי' מ"ש ע"ז בגלי"ת פסחים דף ט' ע"ב ד"ה וע"פ מ"ש: תד"ה הא מדקתני בשר בחלב. עי' חולין ק ע"א תוד"ה שאני חתיכה דהא חתי' בב"ת כו' אע"ג דאסור בהנאה:

דף עו ע"א גמ' כל יום ויום נעשה גיעול. פירושו בב"י יו"ד סי' ל"ג בשם רשב"א ועי' בתוס' חולין ריש דף ק"ב ומ"ש על דבריהם בב"י שם קרוב לסוף הסימן נ"ע: תד"ה מכאן. ויש לתת טעם מה ראו עי' תוס' פסחים ל' ע"א ד"ה אמר רב ועי' שעה"מ פ"ח מחמץ עלה ס"ו ע"ג:

גליון מהרש"א על הרא"ש

פרק ג סי' ט' משום דתוספת דמיה. עי' בשו"ע א"ח ריש סי' תמ"ז בהגה"ה ומ"ש בס' חק יעקב שם:

פרק ה סי' ב' ודאי נתחייב לו החפץ. במהרי"ט ח"א סכ"ב ד"ה ואיכא למידק נסתפק בזה כיון דקנין אין כאן י"ל דגם חיוב ושעבוד אין כאן: בא"ד א"א לו לקנות אלא במשיכה. י"ל דהנאת הפעולה הוי כמו ממון וכ"כ מהרי"ט שם וא"כ כשאמר עשה עמי ואתן לך קרקע קנה וניחא דהה"מ סוף פ"ג ממכירה יודה להרא"ש במטלטלין ועי' תוס' ב"ב ריש דף פ"ז ועי' בש"ע אה"ע סי' קע"ז בב"ש סק"א ובס' בית מאיר שם ועי' מג"א הל' פסח סי' ת"נ סק"ד: סי' י"א דאם שהה בתוכו יום שלם מעת לעת. מהכפל יום שלם מעל"ע וכ"ה לעיל בפ"ב סי' כ'. אפשר לסמוך מ"ש בס' מנחת יעקב כלל כ"ד דאם היה הפסק תוך כ"ד שעה אף דבצירוף שהה כ"ד שעה שרי [והפמ"ג סי' כ"ה סק"א בשפתי כ' לסמוך עליו בה"מ]: סי' י"ב שהם על כתיפו ויוכל ליגע בהן. קשה תיפוק ליה משום נדנוד דע"כ לא שרי הרמב"ם משום נדנוד אלא בכלי סתום דאין דרך ניסוך בכך תוי"ט פ"ה מ"ז: סי' ל"ו גזירת הכתוב הוא שבירה בכלי חרס. עי' בס' שעה"מ פ"ח מחמץ ומצה הכ"ס עלה ס"ו ד"ד ע"א. עי' ט"ז יו"ד סי' נ"ג סק"א: סליק

גליון מהרש"א על מס' הוריות

דף ב ע"א גמ' ששב מידיעתו מביא קרבן. עי' חולין דף ה' ריש ע"ב תד"ה מעם הארץ:

דף ו ע"א רש"י ד"ה ראויה. דאע"ג דמתו מתכפרין עי' בתוס' תמורה דף ט"ו ד"ה הא: **ע"ב** גמ' וכי דנין אפשר. עי' יבמות דף מ"ו סוף ע"א ובגליון שם:

דף ז ע"ב רש"י ד"ה הוא בחלב. בין בכזית לפחות מכזית. עי' בסמוך ד"ת ע"א מתניתין אין ב"ד חייבין עד כו' ונ"ע:

דף ח ע"א רש"י יחיד נמי אינו מביא חטאת. וספרה תרופה דלית בה כרת ומביאה קרבן קבוע. מ"מ חטאת אינה מביאה כ"א אשם תוס' שבועות ריש דף ז': **ע"ב** רש"י ד"ה למן היום אנכי ולא יהיה לך. מה שפרש"י אנכי עי' מגילת אסתר בעשין מצוה א' ובס' באר שבע מפרש דנצטוה בה אדם הראשון וכמ"ד בסנהדרין דף נ"ו ע"ב ויצו זו עבודת כוכבים. ועי' ספר סדר המשנה שעל רמב"ם פ"א מיסה"ת אות ג': שם מתני' הנשיא חייב בכולן. עי' בס' כפות תמרים ביומא דף ע"ד ריש ע"א:

דף יב ע"ב גמ' הון מה' דברים האמורים. במל"מ הל' כלי מקדש פ"ה ה"ו תמה למה השמיט הרמב"ם ה' דברים אלה:

דף יד ע"ב גמ' תמרא וריחני פקתי. עקידה פ' שמיני עלה ס"ג ד"א ע"ב:

מסכת דרך ארץ פ"ו והיו נודרין בתורה שלא יאכלו. עי' נדרים דף י"ד ריש ע"ב וכש"ע יו"ד סי' רי"ב:

אבות פ"ג ומנין אפי' חמשה שנאמר. עי' סוכה דף י"ג ע"א תד"ה בשלש בשיש אגד:

סי"ק בס"ד

הגהות וחדושים על מסכת עבודה זרה

מהגאון המובהק הר"ר גדליה ליפשיץ זצ"ל ומבנו הגאון וכו' הר"ר ישראל ליפשיץ זצ"ל (בעהמ"ס תפארת ישראל על המשניות).

דף ג ע"א גמ' אשר יעשה אותם האדם כו'. נ"ב עתוס' ולענ"ד דנהי דאינם אדם נגד ישראל עכ"פ נגד בהמה נקראו אדם. ואדם כי ימות בודאי כמובאר שבאדם מיירי שלא לאפוקי טומאה מספק: תד"ה טנעים. שהם קיימים ממה שקבלו. נ"ב תמוה דא"כ דקיימו הקבלה ולא הקיום א"כ היאך נגעו בעדותן כ"כ כ"י הלוי את וכנו דהט"ז ז"ל ולענ"ד דקבלה מהני כ"ז שלא נאמר הנוסים היינו כשבת פר"ע דפ"ח אבל כשיעידו עלינו דע"כ צריכין אנחנו להתגלל לומר הנוסים היינו אז יבטל הקבלה ודו"ק:

דף ד ע"ב גמ' וכמה רגע. נ"ב תמוה הרי כבר פירש לעיל ע"א כמה וי"ל דר"ל כקושית התוס' מה יש בשעה מועטת כזו ומשני רגע כמימרי' דהיינו כלם דהי"ל ג' אותיות כרגע. מ"כ:

דף ה ע"א גמ' והכתיב פ' יבמות ופ' נחלות. נ"ב מקשים דלמא במתו ע"י רציחה ועוד למה הקשו משניהם יחד מנחלה ויבום ולענ"ד דה"פ למה נכתב פ' יבום דיבם קם על שם אחיו לנחלה ובפ' נחלות מפורש דאב קודם לכל יונאי יריכו אם אביו חי ודוחק לומר שנהרגו ת"ו שניהם. אמנם זהו דוחק דמשמע דיקום ע"ש אחיו לנחלה גם אם אביו חי וכהא"ע סק"ם ס"ב בהג"ה וצ"ע כעת: **ע"ב** יגרם מסור בידם כו' לכו למים. נ"ב נ"ל דדרשו רגל על יגה"ר מלשון מרגיל ומלשון דיורד ומסטין ועולה ומקטרג:

דף ו ע"א לטותא. נ"ב ר"ל לתכרותא בעלמא ולטייל כמאן דמגוה זה לזה טעמו:

דף ז ע"א בעל סופרים הלך אחר המקל. נ"ב דהו"ל כספיקא דרבנן וקי"ל ספיקא דרבנן לקולא: תוס' סד"ה סנשאל. שניהם היו בבה"מ כשנשאלה השאלה. נ"ב וה"נ איכא למימר דהיירי נמי לקמן ד"מ ע"א בינפקי שפורי דרבא כו' ומיהו מאי נימא לקמן דכ"ז ע"ב בהאי עובדא דקא מייתי התם ועיין רש"י שם ד"ה איפליג עליה כו' וכ"מ מדקאמר פרוק טרוק גלי כו' ודו"ק ואפשר לומר דהתם דהתיר מתחלה ואח"כ שמע דתבירו אוסר מיהו האוסר לא שמע דברי המתיר עד אחר שאסר ודו"ק [ישראל ליפשיץ]:

דף ח ע"א גמ' והקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו. נ"ב לאאמ"ו זצוק"ל ה"ט דבעינן קרבן דומיא דידים להיות מנכראים מארץ דיונא קרנותיו תחלה ולא מן הנולדים:

דף ט ע"א אי נימא ממתן תורה עד השתא. נ"ב דגמ' בבלי נסדר אחר ד' אלפים מבריאת עולם לכן פריך דכי מעיינת בהו לא תשכח ב' אלפים ממתן תורה א"כ תצרף עמהם פרטי מהאי אלף המיני להא"כ וכפרש"י: **ע"ב** איכא בינייהו תלת שנין. נ"ב ובאמת היה אז עת רצון ועבר בעו"ה דכמה עתים יש בזמנים חלוקים עד עת אהרון הנודע לה':

דף י ע"ב א"ר נתפרדה חבילה. מכאן סמך למנהג עולם דכשמת אחד מחברים לומר למת דמעתה נסתלק חברותה שלהם ממנו:

דף יא ע"א א"ת גוים אלא גיים. נ"ב מלשון גאים שמתנהגו בשררות ותשיכות:

דף יב ע"א רבא אמר מאי ל"ת לפם תכמים משום ב"כ. נ"ב דהו"ל מדרבנן וכ"כ יוס אידם מדרבנן דאינו רק גרמא בעלמא דמשכת עובד כוכבים לע"ז וליכא קמא אין הוששין אפי' לספק דאורייתא וקי"ל סרי בספיקא דאורייתא אחזוקי איסור מחזקינן וכהט"ז בי"ד ססע"ב סקי"י ובפרט לתוס' דהכא במרוית עובד כוכבים נמי מיירי ליטול שמינה נגד כהוסה וכ"ל דהכא באי דמהוסר מעשה שפיר אוקמינן בחזקה דמעיקרא וכעין שכתב מור"ס בת"מ סרמ"א ס"ד להלק מה"ט בין תנאי דקום ועשה או תנאי דשב ואל תעשה ע"ש. ולדידן במרוית הוששין לאחלופי אף דמהוסר מעשה כי"ד סקי"ח וכרבא ומה"ט נייד רבא הכא מפירוש קמא: **ע"ב** תוס' סד"ה הבולע. ונמצא כריסו נבה. נ"ב וכ"כ אירע בזה"ז בתלמיד אחד דבתוך למודו באמצע לילה תמיד נצטער ונתעלף ולא ביום ואמרו רופאים שתהא עלוקה במים בלא בדיקה וביום שבעה מאכילתו ובלילה דכבר נתעכל אכילתו נושך ושותת בלבו וכדומה. והשקהו רופא שם ידוע עד שהקיאו התיכות ד"ז תתיכות וחיה. סוד ה' ליראיו. המקום יצילנו. לכן יהדק שיניו בשתייתו בלילה ואי משום סכנת שברירי ת"ו יאמר ככהא. ופעמים נפותים שתתו גילוי כפרש"י דל"א ע"ב עמ"ש הני ארמאי זוקאני ולפ"ת בה' ר"ת ה"ס השותים מדבר שנפל בו התקופה דלא כהט"ז בי"ד סקט"ז דנסתפק להקל:

דף טו ע"ב תוס' ד"ה רהט. לא תלינן כו'. נ"ב ר"ל כיון דחשוב ועוד מסתמא מוכר למי שנותן יותר להרויח טפי:

דף טז ע"א גמ' בפרזלא הינדואה. נ"ב נקרא שטאהל בל"א:

דף יז ע"א אמרינן נזירא סחור כו'. נ"ב תרגום סביב סחור סחור משום דסביב נ"כ מלה כפולה כמו סב סב ור"ל דלנזיר אומרים זיל זיל מרחוק אף סביב לכרם לא תקרב: שם דלא הדרא בה שפיר. נ"ב דלא תורה בתשובה שפיר ולכך לא מתה מהר דלא תהוי לה כפרה:

דף יח ע"ב גמ' ותכ"א מקום שמזבלין כו' מאי בינייהו. נ"ב נ"ל דר"ל ממ"ש ר"מ מפני שמזבלין ולא אמר במקום שמזבלין משמע דסתמא נמי אסור ומ"ש חכמים נמי ע"כ בסתמא מיירי דאי אין מזבלין ודאי מנא ידעי: רש"י ד"ה וא"ד כו' ולוה לא' מתלמידיו כו'. נ"ב שהיה יודע שהוא ירא שמים ולא יעשה עמה איסור אף כשתרצה וכן הוי דה"ז דר"מ יכשילנה כנלפע"ד [ישראל ליפשיץ]:

דף יט ע"א גמ' אנא עבידתיה וקיים בידי. נ"ב כהרז"ל [מגילה ו:] דלאוקמי גירסא סייעתא דשמיא: **ע"ב** מי ידע אינש כמה היי. נ"ב אינו ר"ל שמא ימות דהא שמא ימות תנאי היא כרפ"ג דגיטין אלא ס"ק שמא תי עפי מע' שנה הנקצב בתהלים כדכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ולזה משני שפיר ליומי דבכה"ג אם תי עפי יכול לחזור ומתורץ קושית תוס' מרש"י: במשנה ר"א אומר בשכר מותר. נ"ב נ"ל דה"ט דר"א דנוי ע"ז כהשמישי ע"ז דלא נאסר עד שיעבוד כגמ' לעיל בסמוך כ"כ נוי ע"ז עד שילבשנו:

דף כב ע"ב ומ"ש מיטב. נ"ב דבשלמא לזנות הם עצמם שפיר הקפידו במיטב לקרבן משא"כ בדמיהן:

דף כו ע"א כי הכיא איתתא כו'. נ"ב עובדת כוכבים היתה מכנה להכרתה שהיא מילדת לישראלים וכ"כ אמם והיתה כוונתה לבזותה בכך ובזיבה נ"כ רעות תבא עליך כמה הרגתי מהם כאומ"א דהיינו שוה"ס בנ"א בל נכר ולרבנן אמרה שקר בכך כדי להצדיק נפשה ולא הרגה באמת:

דף כז ע"א עד שתגא נשמתו. נ"ב ליבנא בעלמא נקט ומלשון קללה: **ע"ב** איהו נמי הויא טרקים. נ"ב לכאורה נ"ל דה"פ מנ"ל לר"י לומר ולא עברת ע"ד הכריך הרי איהו נמי הויא סרקים ודלמא על איסור דרבנן נמיה ולזה משני דהתם ליכא רפואה והכי הכא רצה לרפאותו וע"ז הקשו תוס' הכא ד"ה הויא וכו' הרי איהו נמי לא הו"ל אסותא דלא התירו ר"י וגם מיסר למות ודלמא נעשה מבמים על שעבר על היסור כהויא דרבנן ולא משני הגמ' מידי ולזה פי' התוס' בע"א וראיתי לרבותינו הגדולים שהקשו בתוס' זה מאד וה"ל דעכ"פ באמת נמי קשיא על ר"י דלמא נעשה על שעבר באיסור דרבנן דנל"פ דכל ישראל בחזקת כשרות הם:

דף כח ע"א רמי מידי בי ככי כו'. נ"ב וכ"כ מצוי בזה"ז דבשר דתחת שיניו נמצא בהם דם וזהו סימן שבתחיל לרקוב וסופו לרקוב מאד ורפואתו לשפשף בו בבגד צמר לבוע אדום שרוי בהומן איזה פעמים ביום עד שיכאב טפי דזהו סימן שעבר הרקבון ונתגלה הבשר חי דאין בשר בלוי שמת מרגיש כלל. ואח"כ ימשח שם במי וורדא לרפאוהו מהר והיינו (רוזין וואסר) והולי זה נעשה ע"י חימוס הגוף ביותר ונקרא הכא צפדינא: שם האי עקבתא. נ"ב נ"ל דהיינו בועא בשר מת שנתגדל מעט מעט באדם עד מאד והמנהג לילן כמו שמעתי: **ע"ב** מעלין אזנים. נ"ב ערש"י וכוונתו דכשהאדם מפסק פוהה פיו ביותר ופעמים אינו יכול לחזור לסתום ונעשה ע"י שנתפרקו לחייו ורפואתו להגביהו מארץ ע"י שיאחזו באזניו להגביה כל גופו ע"י הגבהת אזניו וכ"כ שמעתי:

דף כט ע"א שני לדם דג. נ"ב לפיסקא תוס' אינו רפואה לאכול דג ביום שני להקזה אלא שלא יזיק ביום שני ולא מעלה ולא מוריד:

דף לא ע"ב משום שימלא. נ"ב מלשון שמן פסול דריש פסחים:

דף לב ע"א וגודע להוד. נ"ב אפשר כ"ט דהו"ל בר סמכא טפי:

דף לג ע"ב רמא ביה חמרא. נ"ב בשוגג ואפ"ה לא תם לגזור להבא כה"ג: שם דשיפי. נ"ב תרגום והנכי איש חלק גבר דשיעי:

דף לד ע"א יי"ב דרבנן. נ"ב ר"ל בסתם יינם שלא נודע אם נסך לעבודת כוכבים:

דף לה ע"א כיון דאוקמיה קא מוקים כו'. נ"ב ר"ל דכיון דמוקי לה הו"ל דבר המעמיד דבאלף לא בטל כי"ד ס"ס פ"ז: שם משום ניקור. נ"ב ר"ל משום גילוי ונשיכת נחש כדלעיל ד"ל ע"ב ורש"י שם:

דף מ ע"א שהביא עריבה. נ"ב נ"ל דנ"ל אריבה ור"ל ספינה מלאה חביות: **ע"ב** תם ר' במעיו. נ"ב נ"ל דהיינו חולי קאליג"י ת"ו דרפואתו ביין תפוחים ישן ולהנצל מזה אמרו בברכות [דף מ:] המקפה אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעים:

דף מג ע"א גריוא וקא כייל. נ"ב היינו סאה ומדה ומודד כתרגום וימודו בעומר וכלו בעומרא:

דף מו ע"א דשא. נ"ב תרגום לשבור הדלת כלוט למתבר דשא [ועי' שבת ע"ז ב' כתובות יו"ד]: **שם** לדברונה דמיא. נ"ב תרגום קח את אהרן דבר ית אהרן. ור"ל לסילוק מים:

דף מט ע"א פרזא. נ"ב מלשון סממנה היא אם רזה:

דף נ"ב ע"ב ושם בסתר כתיב. נ"ב משמע דבעי גניזה כדלעיל ע"א:

דף נג ע"א או שנפלה עליה מפולת כו'. נ"ב ואפי' לרשב"ל לעיל דמ"א ב' לא אמר עובד כוכבים איסי נפשה לא אגלה כו' כיון דהכא נשארת שלימה לא אמר הכי כנלפע"ד [ישראל ליפשיץ]: **ע"ב** דכי בדריגסו. נ"ב תרגום ויפן ובדר: **שם** מאן יהיב לן מעפרא כו'. נ"ב כאומר כבודם במקומם מונח כמתילת כבודם אין הלכה כמותם:

דף נז ע"א קתני מיהת גדולים ט'. נ"ב מה שהקשו תוס' דלמא קטנים לא לענין הנאה נ"ל דעוד ק' דה"ל להקשות בקיצור קתני מיהת קטנים לא לכן נ"ל דבכה"ג אפשר לתרץ כרבותינו בעלי תוס' לזה פריך משניהם מדתני גדולים עושין ולא קטנים דקשה נ"ל למיתני שניהם ניתני גדולים עושין וממילא שמעינן קטנים לא אע"כ אי תני גדולים נהי דשמעינן דקטנים לא עכ"פ ה"א דוקא בהנאה לזה נקט בהדיא קטנים לא לומר דלגמרי לא אפי' בשתים: שם הלא למ"ד טהור כו'. נ"ב ר"ל א"כ איך שייך לומר וכן בני שפחות שנולדו בבית ישראל טהור רוקן כעבדים שנולדו בבית עובד כוכבים הרי אדרבה בני שפחות קיל לעולם מעבדים ופשיטא דאינו תמיר מעבדים: **ע"ב** לאפוקי מדרב כו' קמ"ל דלא. נ"ב וה"ס די"ל להיפך כדלעיל ע"א לאפוקי משמואל ולפ"ז לא נידק מברייתא מידי ולפ"ז אפשר דרב ושמואל לא פליגי דכל אחד מתמיר משום דיש לפרש הברייתא הומרא בזה או בזה וצ"ע בתוס':

דף נח ע"ב והא קנגע בי' בנטלא. נ"ב ערש"י וכ"ל דר"ל כשו"ת ריב"ש דאם נגע בכלי שיש בו יין אינו כמגע על ידי דבר אחר כיון שנגע הכלי ביין קודם שנגע עובד כוכבים בכלי אא"כ נגע בכלי קודם שנגע הכלי ביין וכי"ד סי' קכ"ד סכ"א וסכ"ד וש"ך סי' קכ"ה ס"ק ב' וסי' קכ"ד ס"ק מ"ז כ"ז ע"א ע"ז: **שם** דסגדי. נ"ב דהשתחוו דתרגום וישתחו וסגיד:

דף נט ע"א דתלשינהו גלא. נ"ב דנעשה כעין בועא ע"פ מים דאינו מחובר לגמרי:

דף ס ע"א רש"י ד"ה וקאתי ישראל אתוריה והזי דלא נגע כו'. נ"ב שלא יפתח הקשר ליגע משא"כ כובא פתוח אף בהלך ישראל שמא ימכר ליגע ולא ירגיש: **ע"ב** גמ' יגוחו לו לר"ש ברכות. נ"ב אפשר דנקט הכי דהמוכיר נדיק יברכו כמ"ש זכר צדיק לברכה וכה"ג בסוכה ל"ג א' ל"ס ב' ובכורות מ"ס א' ונדה מ"ט ב' דבר זה רה"ג אמרו המקום יהיה בעזרו:

דף סא ע"ב אסור והיישינן. נ"ל דחיישינן: **שם** רופילא. נ"ב הוא נוטריקון רו פילא ריש בסר פילא פי' סר כמ"ש רש"י בתענית י"ת ב' דיופלין שני פנים ע"ש [ישראל ליפשיץ]:

דף סד ע"א ת"ל לא כלאים. ערש"י וכ"כ בפ"ב דפסחים [ולעיל ד"כ] גבי לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מ"ל דדרשינן תתננה ומכור למטה ולמעלה וכ"כ בב"מ [ריש] פ"ה בכספך לא תתן בנשך ובמרבית לא תתן אכלך לאסור נשך ומרבית בכסף ובמאכל דדרשינן למטה ולמעלה: **שם** בחרם הדרייני. נ"ב מפורש בפ"ב דנ"ב דהזיין לשרון במים לקלוט טעם יין:

דף סה ע"ב במשנה גרוגרות. נ"ב ענבים כשנתייבשו נקראו צמוקים וסימנך עץ ותאנים אחר שנתייבשו נקראו גרוגרת וכשנדרסו בעגול להדקם יחד נקראו דבלה וסימנך תג"ד ותמרים שנתייבשו נקראו כותבת וסימנך ת"ך על ראש יונה:

דף סז ע"ב גמ' והלכתא. נ"ב דהלכתא כנ"ל לע"ד [ועי' בהגהות פורת יוסף ודו"ק]:

דף סח ע"ב מ"ט דרב אי משום דקסבר נטל"פ אסור. נ"ב תמוה הרי לא שמעינן נטל"פ אסור אלא מגיעולי מדין כדלעיל דס"ז ע"ב ואילו רב דס"ל [לקמן ע"ג ב' וש"מ] כר"י דמין במינו במשהו וכל היכא דמשהו אוסר אף דליכא טעם ה"ה נטל"פ כא"ה סי' תמ"ז בפסח [ועי' תוס' לעיל ס"ו א' ד"ה מכלל] וא"כ לא שמעינן מגעולי מדין מידי דשמא התם מה שישתמש בה א"כ הם ממין ראשון ואף דיש תקנה להשתמש בה ב' מינים בבת אחת עכ"פ דלמא קרא מיירי ברצה להשתמש בה מין א' וכמדומה לי שמצאתי כתוב לעין קושיא זו:

דף סט ע"א אימרטט. נ"ב ערש"י ואינו ר"ל דשכן תמיר משאר איסורים דהא גם כזית משאר איסורים דלוקין עליו כמו בכעדשה מפרך ואפ"ה בטל ברוב ביבש אלא ה"פ דא"ה לצרף לבטל האיסור אלא מה שנכנס בכלל הספק כדתנן בפ"ד דתרומות בנפל שחורה אין מצרף לבנה לבטל ולכן ה"נ א"א לצרף הרוטב דהו"ל לא לבטל הפרורין שהם ביבש רק לבטל פליטת פרורין מצטרפין הלא דנכנס בזה בכלל הספק אבל לבטל ממשות פרורין בעינן רוב כפרורי היתר בש"ע דגם פרורין דקין כיבש ביבש ומה שנתשבלו דבלעו זה מזה בעינן תרתי ס' נגד פלטתן ורוב נגד ממשות ות"ל כוונתי לרבינו פרי חדש דלא כרבינו הש"ך בי"ד סי' ק"ד [וע"ש בהגר"א ס"ק ו'] ומ"ש בפ"ד דמעילה דט"ז ע"ב דשמנה שרצים דפ' שמיני איסורם כטומאתן היינו ללקות עליהם בכעדשה כמו בכזית בשאר איסורים ולא להחמיר מכזית דשאר איסורים שלא יתבטל: **ע"ב** דחלים. נ"ב ר"ל נתרפא להיות כמעיקרא ממש:

דף עב ע"א סנלוק. נ"ב קלות בחויר שלא נשען על שום דבר אבל בנשען הקלות על שום דבר נקרא קמפרס:

דף עג ע"ב חוץ מטבל ויי"נ. נ"ב וכ"כ שביעית אחר זמן איסורו כספ"ז דשביעית וכפיר"ב שם וג"ל דמה"ט השמיטו דאינו מצד איסור כהנהו:

דף עה ע"א (בסופו) דתיטי. נ"ב ר"ל תפורים דתרגום ויתפרו עלה תאנה בפ' בראשית וחטיטו: **רש"י ד"ה** העקלים של נצרים שבטים. נ"ב ר"ל שרביט: **ע"ב** גמ' כלי זכוכית הואיל וכי נשתברו יש להם תקנה. נ"ב משא"כ לשבירת כלי חרס ליכא תקנה ומה"ט נוהגין לשבר כ"ח בשעת כתיבת התנאים לומר דאין תקנה לבטל עוד ומה"ט שוברין כלי זכוכית בשעת נשואין ממ"ש [ברכות ל"א א] אייתי זוגיתא חיוורתא ותבר קמייהו וא"ח סי' תק"ס ס"ב לזכור חורבן ירושלים תוב"כ כדכתיב תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ונ"ל דמה"ט נזכרת ירושלים עפי בכלי זכוכית לרמז מ"ש סוף סוטה דמ"ח ע"ב משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה:

דף עו ע"א גזירה קדירה כו'. נ"ב משמע דאם תחלת בליעתו לפגם כהנהו דבי"ד סי' ק"ג וסי' ק"ד דליכא גזירה זו כמו דמהכל שרי כ"כ הכלי שרי לכתחלה. וכ"כ איסור דרבנן שאין לו עיקר בדאורייתא כמו דמהני הגעלה גם לכלי ת"ס בכה"ג וכי"ד ס"ס קי"ג כ"כ נ"ל דאחר מעל"ע א"צ להגעיל כלל דהו"ל גזירה לגזרה אא"כ בדם שמלחו דעיקרו דאורייתא כהאי פינכא שמלחו בו ותבר בחולין פ"ח דקי"א ע"ב: **שם** ר"א אמר כו' ליתא לאיסורא בעיני'. נ"ב והכי קי"ל ומה"ט מקילין במחבת שמטגנים בה להגעיל לפסח דהתירא בלע ולשאר איסורים דאיסורא בלע צריך ליבון וכי"ד סי' קכ"א ס"ד וגם בפסח סגי בכלים שתשמישם באור בליבון קל ובשאר איסורים ליבון מאד שיהי' נצוצין נתזין כא"ח בהל' פסח [סי' תנ"א ס"ד בהג"ה בשם יש מקילין אבל כתב שם ונוהגין כו' וע"ש בהגר"א ס"ק י"ג ור"ס תנ"ב]. (וגבי) [וכמו] דלאדם ד' מיני סכסר כמ"ש [נגעים פי"ד וש"מ] טבל ועלה אוכל במעשר הערב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים ועוד טהרת הזייה כ"כ הכשר כלים בארבעה כדתנן לעיל טבילה והגעלה וליבון וסכין בשיפה להסתלק ד' אבות נזיקין כידוע ונוסף על זה רחילת ידים וט' קבין דהו"ל כשה נגד ששה סדרי משנה וכ"כ נוסף בכלים הדחה ומילוי ועירוי ג' ימים כדתניא בפרקין: **ע"ב** גדנפא כו'. נ"ב נל"פ דמיירי במגעילה אחר מעל"ע דאין שום כלי מחזיק ס' נגד בליעתו כש"ך בי"ד סנ"ג א"כ לא נאסר רק כדי קליפתו אז הכלי מחזיק ס' נגד קליפתו וכש"ך בי"ד סי' קל"ז ס"ק י"ז ד"ה וכן כו' והיינו שלא בלע רק ע"י עירוי כי"ד סי' ס"ח או ע"י רתיחת מליחה כש"ך סנ"ת ס"ד וסי' ס"ט ס"ק ס"ס וא"כ בבת יומא מה מהני טגעלה הרי חוזר ובולע ממי הגעלה שנאסר וגדנפא דליכא לא הועיל להחזיק ס' נגד בליעתו רק להכשיר גם השפה א"כ במגעיל אחר ב"י מיירי דלא נאסר ממה שחזר ובלע דהו"ל התחלת בליעתו בפעם שנית לפגם וכפ"כ דפסחים בהרא"ש סי' ז' דמס"ט אחר ב"י א"צ ס' נגד מי הגעלה. ומה שהקשה הרא"ש שם דא"כ לא תגעיל כלל ותירץ דאחר סגעלה הו"ל תרתי נ"ט בנ"ט וגם נטל"פ ור"ל דנכי (דנטל"פ) [דנ"ט בנ"ט] אינו מועיל אא"כ נ"ט בנ"ט דהתירא וכש"ך בי"ד סנ"ד ס"ק כ"ב עכ"פ עדיף תרתי מחדא. ולענ"ד אחר נשיקת עפרות קדשו דרבינו הרא"ש בלא"ה לק"מ דבליעה דמעיקרא דהו"ל בתחלת בליעתו לשבח שפיר יש לגזור שאינו ב"י אטו ב"י כדלעיל ע"א משא"כ מה שבלע שנית ע"י הגעלה דתחלת בליעתו לפגם [והוי כמו שמאכל בכלי שאב"י דשרי כדלעיל ע"א בתוס' ד"ה מכאן]:

בהרא"ש פ"ב סימן יא לפום גמ' דידן משמע שאין איסור כנ"ל:

פ"ד סימן ו כמו שפסק ר"ת מההיא דמגילה. נ"ב עי' תוס' פג"ה דנ"ז א' ד"ה אמר: סליק

הגהות וחדושים על מסכת ע"ז

מאת הגאון הר"ר יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל (בעהמ"ס תפארת יוסף).

דף מ ע"ב בסוף ד"ה כל. כדאמרינן גבי הרואהו ונופל למים שאל"ש. נ"ב עיין תוס' בכורות דף כ' ע"ב ד"ה הלב פוטר ד"כ להיפוך דמשאל"ש הוי מיעוטא דל"ש וכ"כ סותרין דברי הרא"ש יבמות מדף קי"ט דכ' דבמשאל"ש גם ר"מ מודה דבדיעבד ל"ת אף דבכ"מ חייש למיעוטא משום דהוי מיעוטא דל"ש ובדף ל"ו כ' להיפוך דמש"ה לדידן לא תנשא לכתחלה משום דהוי מיעוטא דשכיח. וכ"ש בזה המרה"ש והניח בצ"ע. ולענ"ד די"ל דבאמת מסגמ' נ"כ מורה דהוי מיעוטא דשכיח כמו שהביא הגמ' שני מעשיות בר"ע ור"מ שאירע להם כן. ועכ"ז מבואר דבדיעבד לא מפקינ' וצ"ל מטעמא דלאחר שניסת וחזינן דלא בא והרי נשואין קלא אית ליה ואם היה ניצל בודאי היה בא ע"כ אז נעשה מזה מיעוטא דל"ש וא"כ ניתא שפיר דכאן דהקשו ע"מ דאסור לכתחלה בזה תי' שפיר דהוי מיעוטא דשכיח ושם בבכורות. וכ"כ הרא"ש ביבמות דף קי"ט דשם הרגישו ע"מ דבדיעבד ל"ת בזה כ' שפיר דהוי מיעוטא דל"ש דלאחר נשואין כשרואין שלא בא נעשה שפיר מיעוטא דל"ש:

דף סב ע"א תוס' ד"ה בדמיהם. נ"ב דבריהם ל"ע להבין ועיין במשל"מ פ"ט מהל' דכ' בזה"ל דבריהם מתחלתם ועד סופם נעלמו ממני ולא ידעתי כוונתם עכ"ל. וכוונתו דהתחלת דברי התוס' אינו מובן דכתבו משמע הא בגוף הערלה אסור לקדש וטעמא משום דלית ביה ש"פ והרי אמאי איצטרכו למידק מדיוקא דהא בהדיא תנן דבגופן אינה מקודשת וגם מאי תי' על קושייתם דיכולה לכנות שלכדה"נ וגם אפרן מותר וקי' כיון דכ"ז שהוא בעין אסור למכור כו'. והרי נכי דאסור לסנות לכתחלה מ"מ לאחר שמכר קודשם מדוע אינה מקודשת כיון דלדידה חזי בש"פ כיון דאפרן מותר ועי' בס' אבני מילואים בק"א שאלה כ"א שהאריך לפרש פי' רחוק בכוונת התוס'. אולם לפענ"ד הפשוטה נראה בכוונת התוס' עדס"פ. דדיוק התוס' היה רק על הטעם דמדתני קידש בדמיהן מקודשת והרי גם חילופי איסורי הנאה אסורין להנות מדבריהם ונעשה הקידושין באיסור ועכ"ז מקודשת. וע"כ משום דשם האשה מותרת להנות מחליפי אס"כ דלא מיתפסי באיסורא וממונא הוא וכפרש"י בדף נ"ד. משא"כ בגוף הה"נ דאסור גם להאשה ולית בי' שו"פ. וע"כ דייקי התוס' משמע הא בגוף הערלה אסור לקדש וטעמא משום דלית ביה שו"פ. הרי דהדיוק היה רק על הטעם דכ"ז לא מוכח מגוף הדין די"ל משום דנעשה הקידושין באיסור רק מדאמרי' דבדמיהן מקודשת מוכח שפיר דע"כ החילוק משום דגוף אה"נ גם להאשה אסורה להנות וע"ז הקשו שפיר דעכ"פ יכולה להנות שלכדה"נ וגם מאפרן וע"ז תי' שפיר כיון שכ"ז שהוא בעין אסור למוכרו מה"ת כמו כן אסור לקדש בו אשה דהוי כמו מכירה וגמרינ' קיחה קיחה כו' וזה לא דמי לקיחה דשדה אפרון. והיינו דתי' דלעולם דסך דבגופן אינה מקודשת הוא משום שנעשה באיסור והחילוק הוא רק דבגופן אסור למוכרו מה"ת וכיון דקידושי כסף גמרינן קיחה קיחה משדה עפרון ובעינ' שיהיה ראוי בכסף זה שמקדש לקנות בו אינה הת"ן וכיון דגופו אינו ראוי לקנות בו התפן ע"כ שפיר אינה מקודשת. משא"כ דמיהן דרק מדרבנן אסור ומה"ת ראוי למוכרו וגם היא יכולה לקנות תפן בעד דמיהן ע"כ שפיר מקודשת ומיושב בזה דברי הרא"ד בפ"ה מהל' נדרים עי"ש וזו"ר ואמת בכוונת התוס': סליק

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות ממסכת ע"ז

דף ב ע"א תד"ה אסור לשאת ולתת עמהם כו' כי נס באותם אופרי"ר (ראַרברינגען,אפּפּערען) הקריב, הוביל שי:

דף ג ע"ב ביצי כינים כו' ובלע"ז לינטרי"ש: (ניססע) כדורי זיעה הדבוקים בשערות, ועי' תענית כב ע"ב רש"י ד"ה איניבי' ובנזיר ל"ט ע"א ד"ה ת"ש מהאי איגבי' וחולין פ"ה ע"ב ד"ה יאניבא ולפי' שם הוא שם, עש:

דף ד ע"א כפיד ניקור ביקורא בלע"ז כו' (דאס פיקקען מיט דעם שנאבעל), נעק הוא חרטום ופי' לנקב בהרטומו: ע"ב שורייקי מקיי' לשון לע"ז כו', כאן הבלע"ז משובש ועי' חולין מ"ז ע"ב רש"י ד"ה שורייקי חיורי, ובברכות דף ז ושם הוא כראוי ופי' (פלעקקען) נהרות, נקודים טלואים:

דף ה ע"ב בדוקין טיילא בלע"ז (פעלל אים אויגע) עור או קרום המכסה את העין ועי' רש"י ויקרא כ"א פסוק כ':

דף ז ע"ב השבת, רק כו' שקורין אוי"ר ובל' רומי אניט"ו (דילל, גורקענדילל) ועי' המתרגם ברכות לט ע"א ד"ה דשיבתא: **שם** מתעשר זרע וירק וזירין כו' דולדיילש"א בלע"ז, עי' ב"ק פ"א ע"א ד"ה כאן שזרעה כו' ושם בא הבלע"ז כהוגן וכאן הוא משובש (האַלם, שטענגעל) קנה, גבעול:

דף ח ע"ב אינך הוא טופך קרבונקלא (קארפּונקעל, דער בלוט ראָטהע רובין) אבן יקרה וידועה הנקראת ג"כ אקדח (כ"ב ע"ס ע"א אודם:

דף י ע"ב שדר ליה כו' עשב ששמו גרנירא רוק"א בלע"ז (רויקא, וויסער זענף) חרדל לבן: **שם** שדר ליה כוסברתא בלע"ז אליונארא, נ"ל אליינדרא (קאריאנדר) זרע גד: **שם** הדר שדר ליה כרתי פוריי"ש בלע"ז (לויך) חציר, שום: **שם** חסא ליטוג"א בלע"ז (לאַטטיך) צמח מר, ובדף יא ע"א תרגם רש"י כן על חזרת ע"ש:

דף יא ע"א ד"ה צנון רפנ"א בלע"ז (מעער רעטיג) צמח מר וידוע: **שם** עוקרין בהמה אפוגרימ"ט בלע"ז נ"ל אפאגטוורטמאן (דאס צערגלידערן דער זעהנען), לנתח את העורקים והמיתרים: **ע"ב** יום תגלחת כו' בלורית אפודלי"ן נ"ל אפולע (צו זאמּמען געוואלקט אין פאָרעם איינעם צאָפּפעס) לקלוע את השערות לצמה: **שם** בחגתי' דטייעי כו' וכאן קורין קופאנדריא (קאמפאניע, פערזאממלונג) מקהלה, אספה:

דף יב ע"א מפני סכנה שלא יבלע עלוקה שקורין סנשו"א בלע"ז (בלוט-איגעל) תולעת ידועה המוצצת דם: **ע"ב** חלא שמגז הומץ חזק איגר"ר בלע"ז (זויער):

דף יד ע"א פרי דארזא גלנ"ט (אייכעלן) פרי אלה ואלון: **שם** בטוזיג האי משתה כו' וקורין קמפרשוויי"א, קאמפארם (אויפצוג, אויפטריטט פאן טאנצען) קימה, הכנה למחול:

דף טו ע"ב המזרה פל"א כו' (שויפעל) רחת. מגרפה, יעה: **שם** והדקר מרא פיסו"ר (האַרקע) כלי שמגרדין וחופרין בו את העפר: **שם** סדן לשום בו רגלי אדם ובלשון אשכנז שטוק (שטאָק) ניזוק, מהפכת: **שם** כבלים בווי"ש (באַאזע פאַן ראַלץ) ים כבלים של ברזל, וכאן הוא מעץ וצמח: **שם** שלשלאות פרוויי"ש נ"ל פּער (פעססעלן) כבלי ברזל:

דף טז ע"א עששיות כו' שקורין מס"ש (מעהרערע צוזאממען גע-זעצטע שטיקקע) חתיכות עבות המחוברות יחד, ועי' במתרגם שבת דף קנ"ד ע"ב: **שם** אפי' מרי פוסיור, עי' לעיל טו ע"ב ד"ה והדקר: **שם** וחליני דולדוריא (שניידמעסער, האבעלאייזען) סכין פיפיות, מעלד: **שם** דקטיל בסיתופיה, מלמדהו וכו' אדנטייר בלע"ז (שטאָם, היעב) דחוף, נעץ, הכות, ועי' חולין נ"ג ע"ב ד"ה בסיתופיה: **שם** בימה נמי כעין מגדל קלר כו' ואנו קורין אותה אלמברא (אלמברא) ובלשונינו אלמיימר, מקום גבוה וגשא: בימוסיאות בנין שאינו כו' וקורין לו אלט"ר (אלטאר) מזבח: כיפה אריוולד"י (געוועלבע, באַגענפּערמיג געמויערטע דעקקע) תקרת בנין העשויה חלל מתחת:

דף יז ע"ב קיבורי פקעיות לימשיל"ש (קנויל) חוטין מקופלין ככדור, גלוס

פתילים, וע"ע חגיגה י"ב ע"א ד"ה פקעיות:

דף יח ע"ב להליה זקיפא פורקא בלע"ז (שטאַנגע) מוט, עץ גבוה לתלות: **שם** מזבלין לשון יזבלני אישי כו' אמייסנ"ר בלע"ז (אנהייפען) לצבור, לאספות לקבץ, ועי' בבראשית ל' פסוק כ' שם הבלע"ז משובש והעיקר כמו שלועז כאן:

דף כ ע"ב שחת תבואה חטין כו' ובלע"ז פירוינא נ"ל פאָען, (היי, פוטטער) חציר, חשש, מספוא:

פ"ב דף כב ע"ב מכתבא וכו' שקורין גרפי"א (גריפפעל) עט ברזל, חרט:

דף כד ע"א אקילעא פורקא לפני טרקלין (זיילען האַללע) אולם, תא בנוי מן עמודים לפני הבית:

דף כו ע"א כי אופיא וכו' אשקומא, עקימע (שוים) קצף, הלאה:

דף כז ע"א ריבדא דכוסילתא כו' ובלע"ז פיינדרא (שנעפּפער, אדער-לאַסס ווערקצייג) כלי הרופאים להקיז דם, ועי' במתרגם שבת דף קח ע"ב ד"ה לחסודה:

דף כח ע"א אשתא למירתא חולי חמה בלע"ז מלווי"ד, נ"ל מאל דע פיי (היטצקראנקהייט) דלקת, חרב, קדחת: בבי זיגליב"ס (צאהנפליש) הבשר אשר בו תשבנה השינים: נשדינה חולי השינים ובלע"ז מיסנ"א (געשוואולסט) נכה, נפוח: וקלנהי' אמרא הדתא כו' פוסייר בלע"ז, עי' לעיל טו ע"ב ד"ה והדקר: תחלי בחלי קרישו"ן בלע"ז (קרעססע) וזה שחליס בלשון המשנה, ועיין בר"ש פ"ט בשביעית משנה א': עינבתי' אבעבועה הדומה לענבה מלג"ט בלע"ז (דריזע) שאת, ספחת, ועי' במתרגם ברכות דף מ ע"א ד"ה אסכרה: טינגא בדופשא עשב הנקרא רול"א בלע"ז (ראטהע קרויט, מעלאנע) אבטיח: כרפסא אפי"א בלע"ז (עפפיך, פעטערזיילע) מין ירק ידוע: סימטא קלוג, נ"ל קלונ, נפח העומד באדם (בלאַזע, בלאַטטער) ועי' במתרגם שבת דף סז ע"א ד"ה לסימטא: **ע"ב** בפיקעא, פי' טבעת של בית רעי ובלע"ז פיג"א (פייגווארצען, פייגעל) טחורים בלשון עברי: נירא ברקא לינ"א כו' (פאדען) חוט השזור משערות בהמה: משקדי הלזוני לימע"ז בלע"ז כו' (שנעקקע) חומט, שבלול: חיפושתא אשקרבו"ט, עשהרבהם (קעפער) שרץ אשר לו כנפים והוא שורץ על הארץ:

דף כח ע"ב ברקא כמו נירא ברקא שער של לייג"א, עי' לעיל ע"א ד"ה נירא ברקא: אידרא דכדא מוכין הגבוטין בגבע שקורין פויילי"ד (פיאַלעט, פיילכען בלוי) נבע תכלת כמראה הדודאים: מלחא גללניתא מלח של אבן כו' בלע"ז שליימ"ה (שטיינזאַלץ, זאַלצשטיין): דקדחא אשלפיר, עשאפפע (ערהיטצען) התחמם הבמר, רוב: רירא נוטפת עינו בלע"ז קג'יר"א (אויגענטריפען) דלף העין: דיצא היספונ"ש כו', פאָען (שטעבען, שטיך) דקירה, מדקרה: זיבורו וכו' סימטא קלו"ג, ר"י לעיל כ"ח ע"א ד"ה סימטא:

דף כט ע"א איסתומכא דליבא כו' שקורין ניבלא (אטהעם צינגליין) כעין לשון והיא ממעל לגרון וכירידתה מעכבת את הנשימה: וניגא מינט"א (בעוועגען) נענע: אגדנא עשב מר והוא מרובי"א לבן (לונגען-קרויט) והוא צמח ממיני הקוצים: ציתרי שדריא"ה (צוויבל איזאפ) מין בצל או שום: ומי סיסין פולי"ו יבש (פאליי) מין עשב: ויותרת הכבד, טרפשא דכבדא שקורין אייברי"ש, אברים, (דעקקע, נעטץ) וזהו קרום עב: במראה מירדוי"ר, מיראור (שפיגעל) ראי: **ע"ב** שורפה הומי"ר בלע"ז (שלירפען) גמא, הגיה לעלע:

דף ל ע"א אלונטית פוסו"ן (געטרענק, ארצנייטראנק) משקה לרפואה, לרי: בכובא בלע"ז קוב"א (קופא, ביערפאס) חבית, גיגית, קנקן: אפסינתין אולייסנ"א בלע"ז (ווערמוטה, אבסינט) ועי' המתרגם שבת ק"י ע"ב ד"ה אהלא: השחליים קרשו"ן עי' לעיל כ"ח ע"א ד"ה תחלי בחלי: בורגת הבבלי חזק הוא כו' מהג"א בלע"ז (מאָלקען)

שנותר מהחלב: אבטיח מלפפון מעלאן (מעלאנע) עי' בביאור להרמב"ן במדבר י"א ה': רומני דאפי פומיל"א כו' פאמעלל (וואנגע, באַקע) לחי:

דף לא ע"א תד"ה השולח וכו' שקורין ניֵרקל"א (רייף) חישור:

דף לב ע"א האי הלא בשכר דבש שקורין מי"ם (מעטה) משקה המבושל מדבש: **שם רש"י** שטיחין דשיל"ש, דע סעלל (זאטטעל) מרדעת, מרכב: יש עליו קורע דם גלדי בלע"ז קרוש"ט (קרוסטע,רינדע) עור, קליפה: **ע"ב** תד"ה כך וכו' וגם ישפ"ש וקנא"ש (קאַננען) קנקנים, כדים:

דף לג ע"ב רש"י מחפורת של גריף קרקע כו' ובלע"ז אלו"ש (אלוין) מין מלח אשר יחפרו בקרקע ונקרא בלשון גמרא גריף ובל"א בייצע: שחימי מקרקע שחומתית רוסא בלע"ז (ראָטהה) אדום: קוניא כלי חרס כו' וקורין פלומי"ר כל"ל (בליי) והוא עופרת נתוכה אשר בה ימשחו ויחפו את הכלי חרס:

דף לד ע"ב אבטא חמת מעור עב וקורין אותו בוטיין (לעדערנעם וויינגעפעס) נוד מעור, אשר בו יעצרו את היין: נמילא פור"ם בלע"ז (פאָרט, האַפען) חוף ספת הים אשר בו יעמדו האניות:

דף לה ע"א ואין מפקפקין בה כו' ובלע"ז פוריי"ד, פארע (באָהרען) נקיב, רצוע, חדור: **שם** שא"א לגבינה כו' שקורין מיסנ"א, עי' לעיל ל' ע"ב ד"ה כותח: **ע"ב** חלתית מין פרי שקורין לזר"א בלע"ז לאזע, (טייפעלסקאָטה; לאזערקרויט) מין עשב הוא ורש"י ז"ל קוראהו פרי: נסיובא מישנא עי' בעמוד שלפני זה ד"ה לפי:

דף לו ע"א תד"ה אשר לא יתגאל בפת בג פרשב"ם דהאי פת כו' ריפוס"א בלע"ז (מאהלצייט) מאכל מבושל, ארוחה, ועי' רש"י דניאל א' ה': **ע"ב** מעריסתן מקטנותן כו' שקורין ברייץ בערסא (וויעגע) עריסה:

דף לח ע"א אדרי בולי"ן (פילץ, פליץ) פטריות, כמהין: דשדרי סיכתא קייבליי"א בלע"ז שטולי (נאַגעל) יתד: קא משמע לן כו' קונטם ואובליא"ם (צוקער-בעקקעריי) מאפה מתק: **רש"י** שבלילהא פנגריי"א (באַקסהארען) חרובין: גרגישהא ארזיל"א (טהאָן ערדע) טיט אדום:

דף לט ע"א דרדיפי בכה מקלחין דבד"ש בלע"ז, משובש ונ"ל ראיפדעם (רייסענד, שנעלל) ממהרים לרוץ דחופים ומבוהלים: לצליפחא, דג ושמו אנגיליא (אַאל) דג ארוך דק ועגול כדמות נחש: וזיתי זיתים כו' ובלע"ז מול"ם מאָל (ווייך) רך:

דף מ ע"א ראשה אחד כל רחב פלטר"א בלע"ז פלאם (פלאַך, פלאַב סוה, שטוח, ישר: חלבון אלבוס"ל ושם ד"ה חלמון מויז"ל פה הוא משובש ובחולין ס"ד הוא מתוקן וזה (אייער ווייס, אייער געלב) הלובן והירקון או האדמדום אשר בביצה: ביצת הסרץ גב כו' כוכורי"ל הוא משובש ונ"ל גרענואיל (פראָש) צפרדע: תד"ה אמר רבא וכו' ולכך יש להתיר הבורבוט"ש נ"ל בארבאַט (דיא שמערלע, קוואפע) מין דג אשר בנהרים: **ע"ב** רש"י בשלפוחא משיא"ה של דג, נ"ל וועסיא (בלאַזע) חיתה, מפוח: דרפי טובא כו' ובלע"ז מול"ם (ווייך) רך: מן ההפתק מקום כו' ובלע"ז: היל"א פיל (הויפען, שטאָם) גל, ערימה, חמר:

פ"ג דף מ ע"ב כדור פילוט"א, פעלאטאן (באלל):

דף מז ע"א חלילין נאיל"ש נ"ל פעגלעם (בלאזראָהרע, פפייפל) קנה חלול להריע: לפארות נימין של כנור קורד"ש בלע"ז קארד (זאיטען) קו, יתר, מיתרים:

דף מח ע"ב וחוזרין לסוג"א בלע"ז (לאטטיך) חזרת:

דף מט ע"ב כרכר דיול"ו בלע"ז (איינע ראָהרע) קנה להחליק ובשבת ע"ה ע"ב ד"ה שובט תרגם רש"י רוי"ל וזה רולא (איין ראַללשטאַב) קנה ליַשר ולהחליק:

פ"ד דף נא ע"א דוקין טייל"א, טע (פעלל אים אויגע) או טאאל

(פאַרהאַנג) עור היריעה המכסה את העין. מקופלת מכופלת פלייד"א בלע"ז, פליע (צו-זאממענגעלעגט) כרוך יחד, גלוס: דסחיפא ליה מסכילתא וכו' אקדו"ן (בעכער) כוס, גביע, אשישה:

דף נד ע"א גיר וכפור גרוסל"א, גרעזיל (גרויפענהאגעל) ברד כגרש וכריפות: **ע"ב** שעושין סלע כו' ובלע"ז קוי"ן קאָען (שטעמפעל) חותם:

דף נה ע"א גת בעוטה כו' שקורין מיי"ש (דאס קעלטער בעט) ועי' במתרגם טהרות פ"י מ"ה: ונותן לתפוח אסיפת גל כו' ובלע"ז ש"ק (זאק), שק, אמתחת:

דף נו ע"א מדדו נכרי כו' שקורין פייל"א פעלל (ראָהר), קנה, גומא, סוף:

דף נט ע"ב דודורין גיגיות קטנות ובלע"ז טוליכ"ן, משובש ונ"ל זערלאן (בוטטען) סל, כלוב: ברזא רוזייל נ"ל טוראסיאל (שפונד, צאפּפען) מגופה, מגרופה, ועי' ברש"י שבת קי"ב ע"ב מלת שלאכא, ברלו"ן ונ"ל ברזא:

דף ס ע"א בח כחו כגון שמגלגל הגלגל שקורין ווי"ץ נ"ל וויס (שרויבע): **שם** והיא מפלת הקורה בלע"ז איספלני"ל נראה שנ"ל ע"ש (ברעט) קרש:

פ"ה דף סו ע"ב תד"ה אמר רבא וכו' וה"ה תחת מחבת שלנו שקורין תרפי"ד טרעפיטי (דרייפוס) כלי בשלש רגלים להושיב עליו הקדרה וכן יש קדרה בת שלש רגלים: **שם** בא"ד אם אפו בטיד"א (פאַשטעטע) מין מאפה ידוע: **שם** סריט"א כו' (צערריבענעם, צערהאקטעם) הדיק, כתות, פרור:

דף סב ע"ב רש"י עכבר אשקור"ל בלע"ז סוריתא (מייזכען, פעלד-מייזכען):

דף סט ע"א דולבקי משמנאיי"ר, עי' חגיגה כ"ו ב' שם פירש"י מבואר כי זה הוא כסא שמתקפל ומכוסה עור, והבלע"ז כאן קשה להבין: **ע"ב** דחלים כו' חלים סלדי"ר בלע"ז, עי' ברכות ו' ע"ב ד"ה לגוות, וכן כאן פירושו לחבר ולרכוס: תד"ה כאי וכו' להריח ריח היין דרך שם וקורין לו סיתא"ל זהו משובש ולקמן בא"ד כתב הנקב קטן שקורין סוספריאל בלע"ז סופיראי"ל (לופטלאך): **שם** ולתת הסוק שקורין גרקל"א וכו' עי' לעיל ל"א ב' תד"ה השולח כו':

דף ע ע"ב רש"י אופיא אשקומא, עקים (שוים) קצף, הלאה: אמצרי דנג כו' אשנגלינ"ר בלע"ז עטאנדר (אויס-ברייטען) להרחיב, לפשט:

דף עב ע"א משפך טרייטו"ר כו' (טריכ-טער) ועי' רש"י שבת ע"ח ע"ב רש"י ד"ה ע"פ משפך: **ע"ב** קנישקנין כלי רחב כו' וכאן קורין קרוגל"א (קרוג):

דף עה ע"א גורגי עקלים ובלע"ז ריבוס"י הבלע"ז מקולקל ונ"ל רעמארטע (ווינדע) עקל, ועי' נדה ס"ה ע"ב ד"ה העקלים: הלולבין שאטיתא אשקופ"א (בעזען) מטאטא, מכבדה: והעדשים כו' שקורין מוי"ס עי' לעיל כ"ה ע"א ד"ה גת: ושל סיפה פיוו"ר נ"ל פאי"ל (שטראה) תבן, קש, ועי' סוכה כ' א' ד"ה סיפה: ה"ג חולטין אשקליי"ר בלע"ז (בריהען) רַתֵחַ, מְלוֹג, סָלוֹד: רודפין ריבד"ש ראפידעס, עי' לעיל ל"ט א' ד"ה דרדיפי: **ע"ב** רצבתה מין גמי ליסק"א זה הוא מין עשב, ועי' רש"י חולין ס"ז ע"ב ד"ה בסגונא דאגמא ובמתרגם שם: השפוד והאסכלא כו' אסכלא גירדלא (ראָסט) כלי ברזל שצולין עליו בשר: שפה לוטשה כו' מיל"א מיי"ל (שלייפשטיין) משחזת של אבן: **שם** לימ"ע (פיילען): קוניא פלומר"י עי' לעיל ל"ג ב' ד"ה קוניא:

דף עו ע"א רב פפא וכו' ומדבקת בו בכונו טרשטרי"ש נ"ל טראנסידע (אויסשוויטצען, דורך דרינגען) להפליט ולבלוע:

הוריות

דף יג ע"א רש"י סניפין שמוסיפין כו' סניף בלע"ז ענינו חבור ודבוק ועי' במוסף הערוך ערך סנף:

שבועות שתים שהן ארבע. בשבועות ביטוי (כ) הכתוב (מדבר) בויקרא אצל קרבן עולה ויורד כדמפרש בפ"ג [דף יט:]: שתים. כתיבי בקרא דכתיב להרע או להיטיב (ל) כדמפרש במשנה פ"ג אוכל להיטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו וה"ה לכל דבר שהוא הן ולאו ולהבא דלהרע או להיטיב [להבא] משמע ובפ"ג [דף כו.] מרבינן מן המקרא אף דברים שאין בהן הרעה והטבה ומיהו ב' ניהו ותו לא: שהן ד'. יש (מ) לפרש מריבוי הכתוב כדמפרש בפ"ג אף דבר וחלופו לשעבר כמו אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל: ידיעות הטומאה. חיוב קרבן עולה ויורד מחמת טומאת מקדש וקדשיו הכתוב אצל שבועות ביטוי או נפש אשר תגע וילפינן בפירקין בגמרא [דף ו:] שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו שנכנס למקדש בשוגג אחר הטומאה או אכל בשר קדש: שתים שהן ארבע. שתים כתיבי בקרא דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנעלמה ממנו הטומאה וע"י אותו העלם אכל קדש הרי אחת או נכנס למקדש הרי ב' ולפי שאינו חייב עליה אא"כ ידע בתחלה שנטמא ואא"כ נעלם ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא קרי להו ידיעות: שהן ארבע. יש לרבות מהמקרא עוד ב' חיובים העלם קדש והעלם מקדש וזוכר את הטומאה: יציאות השבת שתים שהן ארבע. מפ' לרה"ר והן שתים אחת לעומד בחוץ והושיט ידו לפנים ונטל חפץ והוציאו (נ) ברה"ר ואחת לעומד בפנים ונטל חפץ ממקומו והוציא בידו והניחו (ס) ולמדנו להוצאה שחייב בה מה"ת בפ' הזורק (דף צו:) מן ויצו משה ויעבירו קול במחנה לא תפיקו מרה"י לרה"ר: שהן ד'. יש ללמוד מאלה הדברים דכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה כך הקפידה בהכנסה והרי הם שתים אחת לעומד בפנים והוציא ידו ונטל חפץ והכניסו ואחת לעומד בחוץ ונטל חפץ ממקומו (ע) והושיט לפנים והניחו: מראות נגעים שהמצורע מביא עליהן קרבן לטהרתו: שנים. כתיבי בקרא שאת ובהרת והן חלוקין במראיהן: שהן ארבע. יש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו כדמפרש בגמרא: **וכל** שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף. אידיעות הטומאה קאי דכל שלא ידע בטומאה לא כשטמא ולא קודם אכילת קדש ולא לאחר אכילה: שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים. דהיינו שעירי חטאות הקרבים בהן מכפרים. בגמ' מפרש מנא לן: על טהור שאכל את הטמא. אדם טהור שאכל את הטמא ובגמרא יליף לה: כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי המוספין בין הנעשה בחוץ ביוה"כ בין של רגלים בין של ראשי חדשים: כפרתן שוה. שכולן מכפרים על הכל בין על שאין בה ידיעה בתחלה ובסוף בין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בין על שאכל את הטמא ונפקא מיניה לטומאה שאירעה בין זה לזה [...] בשל ראש חדש כתיב: חטא שאין מכיר בו אלא ה'. שאין בו ידיעה כלל ובגמרא יליף לה [...] כדמפרש ואזיל: את שני המאורות הגדולים. דמשמע שניהם גדולים וכתיב הקטן:

תורה אור

שבועות

א שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה ב' שהן ד' יציאות השבת ב' שהן ד' מראות נגעים ב' שהן ד' (את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתיים הרי זה בעולה ויורד יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר (א)) וכל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרים דברי ר' יהודה ר"ש אומר שעירי רגלים מכפרין אבל לא שעירי ראשי חדשים ועל מה שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל טמא ר"מ אומר כל השעירין כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב מאי טעמא דר' יהודה דכתיב ושעיר עזים אחד לחטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' יהא שעיר זה מכפר והאי מיבעי ליה לכדר"ש בן לקיש דאמר (ג) מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנא' בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה עלי שמעטתי את הירח א"כ לימא קרא על ה' מאי לה' ש"מ תרתי. עיקר הא מילתא בפ' אלו טריפות* דאמרינן התם ר"ש בן פזי רמי כתיב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הקטן אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע (ג) אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד אמר לה הקב"ה (ד) לך ומעט עצמך אמרה לפניו רבון של עולם מפני שאמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי אמר לה (ה) ולמשול ביום

רש"י

שבועות שתים שהן ארבע. שבועת ביטוי שפתים האמורה בתורה בויקרא אצל קרבן עולה ויורד שתים כתיבי בקרא דכתיב להרע או להיטיב כגון אוכל להיטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו (ו) הוא הדין לכל דבר בכה"ג שהוא הן ולאו ולהבא דלהרע או להיטי' להבא משמע ובפ' ג' מרבה מן הפסוק אף דברים שאין בהן לא הרעה ולא הטבה כגון אזרוק ולא אזרוק ומיהו שתים ניהו ותו לא דבר וחילופו: שהן ארבע. יש לרבות מרבוי המקראות אף דבר והילופו לשעבר כגון אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל: ידיעות הטומאה. חיוב קרבן עולה ויורד מחמת טומאת מקדש וקדשיו: ב'. כגון אם נתעלמה ממנו טומאה וע"י אותה העלמה אכל קדש הרי אחד או נכנס למקדש הרי ב' דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא ומשמע שנתעלמה ממנו טומאה וזוכר למקדש ולקדש: שהן ארבע. יש לרבות מן המקרא עוד שני חיובין העלם קדש והעלם מקדש וזוכר את הטומאה: יציאות שבת ב'. (א) היינו הוצאה לעני שעומד בחוץ ונטל חפץ בפנים והוציאו ואחד לבעל הבית העומד בפנים ונטל חפץ ממקומו והניחו בחוץ שהם כתובים כדנפקא לן מויצו משה ויעבירו קול במחנה לא תפיקו מרה"י לרה"ר: שהן ד'. דהיינו תולדה שכנסה לעני והכנסה לבעל הבית מרה"ר לרה"י דנפקא לן מכח סברא: [...]

המאור הגדול

מלחמת ה'

ביום ובלילה. נחמה היא: דשרגא בטיהרא וכו'. נר בצהרים אינו מאיר: לדידיה נמי. לחמה נמי נמנין התקופות ועל התקופה מעברין את השנה כדאיתא בסנהדרין (דף יג:): יעקב הקטן. דכתיב מי יקום יעקב כי קטן הוא: דוד הוא הקטן. מקרא הוא בדברי הימים: בכולהו רגלים כתיב ושעיר חטאת אחד ולא כתיב בהו לה': זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. דכשאומר את יום הזכרון הזה סליק נמי לר"ח דבר"ח אשכחן נמי זכרון דכתיב ובראשי חדשכם ונזכרתם לפני ה' אלהיכם והארכתי עוד בסוף הלכות ראש השנה: יבא זכאי ויכפר על החייב. בסוף פירקין מייתי לה לומר שלפיכך מתודה כ"ג שני פעמים על פרו כדי שיתודה וידוי ראשון עליו ועל ביתו ולאחר שנעשה זכאי בוידוי מתודה עליו ועל אחיו הכהנים:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה שתים שהן ד'. פרשתי בפ"ק במשנה: נטמא וידע. שנטמא או בשעת הטומאה או אחר כך: הרי זה בעולה ויורד. המפורש בויקרא לעשיר חטאת בהמה ולעני חטאת העוף ולדל שבדלים עשירית האיפה והיא מנחת חוטא האמורה בכל מקום וזה הוא לשון עולה ויורד לעשיר עולה ולדל יורד: **היה** משמש עם הטהורה. ותני לה הכא משום דהוי דומיא דמאי דתנן לעיל מינה נטמא בעזרה שאירע לו טומאה משנכנס בהיתר: ואמרה לו נטמאתי. עכשיו: ופירש מיד. בקושי האבר חייב אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי: **גמ'** נועץ צפרניו. כלומר יעמיד עצמו בלא דישה עד שימות האבר ולפינן בגמ' (דף יח:) שאסור לפרוש מיד מדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ומפרשים דהאי לא תקרב לא תפרוש הוא כדכתיב האומרים קרב אליך אל תגע בי כי קדשתיך כלומר ליצני הדור היו אומרים לנביא עמוד בעצמך אל תגע בי כדי שלא אטמאך שאתה קדוש ואני טמא: קדשתיך. טמאתיך כמו הן ישא איש בשר קדש היקדש:

הלכות נדה: והזרתם. כמו והפרשתם כמו ויזורו: אזהרה לישראל. דסמיך ליה והדוה בנדתה בההוא ענינא: או יום או לילה. אם וסתה ביום יפרוש ביום ואם וסתה בלילה יפרוש כל הלילה והכי מפרש לה במסכת נדה בפרק האשה (דף סג:) והאי והזרתם אסמכתא בעלמא היא דהא קי"ל דוסתות דרבנן וכדמוכח בפ' כל היד (דף טז.) ועוד שהם התירו ליוצא לדרך לפקוד את אשתו סמוך לוסתה כדאיתא בפ' הבא על יבמתו (דף סב:) ואי מדאורייתא היכי שרינן אלא ודאי כדכתבינן: ולהבדיל. המבדיל בין טומאה לטהרה תלד אשתו זכר: להבדיל ולהורות. בענינא דשתויי יין כתוב ולהבדיל בין הקדש ובין החול בין הטמא ובין הטהור ולהורות את בני ישראל: המקדש עצמו. דרך צניעות: לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה. כדי שלא ישמע נשים ההולכות בשוק ויתן דעתו עליהן: וכשהוא מספר עמי. כשהוא משמש מטתו: מגלה טפח ומכסה טפח. בפרק מי שמתו (דף כג:) אמרינן דהתירו לו לגלות טפחיים לקטנים והוא היה מגלה טפח ומכסה טפח מאותן טפחיים כלומר דטפח שני היה נשאר מכוסה: ודומה כמי שכפאו שד. כ"כ היה ממהר ביאתו דומה כאדם שנטרד מחמת שד שכופהו:

גרסינן

ביום ובלילה אמרה ליה מאי רבותא °דשרגא בטיהרא מאי מהניא א"ל לך וימנו בך ישראל ימים ושנים לדידיה נמי לא סגיא דלא מנו ביה דכתיב °והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים א"ל צדיקים יקראו על שמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן לא הוה מיתבה דעתה אמר הקדוש ברוך הוא הביאו כפרה (א) לפני שמיעטתי את הירח והיינו דאמר ריש לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה עלי שמיעטתי את הירח כלומר כיון שאמר לה הקב"ה ולמשול ביום ובלילה ולא נתישבה דעתה אמר לה (ב) עוד לך וימנו בך ישראל ימים ושנים ולא נתישבה דעתה אמר לה לך צדיקים יקראו על שמך ועוד לא נתישבה דעתה אמר לה הקב"ה הנני עושה לך כבוד שמישב דעתך תחת שמיעטתיך ומאי ניהו שיהו ישראל בכל ר"ח מקריבין קרבן (א) לפני לכפר עונותיהם לפיכך אמר הקב"ה (ג) הביאו כפרה לפני בר"ח לכפר עליכם כדי שתשלימו עלי בקרבן כפרה זה את הכבוד שאמרתי לעשות לירח בשביל שמיעטתיו וזה הוא פירוש הביאו כפרה עלי שמיעטתי וכו': ירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם רבי יוסי העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה אין צריך להזכיר של ר"ח בר אביי עבר קומי דף מ: תבותא ולא אידכר דירחא וקלסוניה וה"נ אסיקנא בגמרא דילן בעירובין* אלפס נ שאומר *זכרון אחד עולה לכאן ולכאן תנא דבי ר' ישמעאל כך היא מדת הדין נוהגת יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא (ג) חייב ויכפר על החייב:

הדרן עלך שבועות שתים

דף יד. *ידיעות ׳הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור לקדש נעלם ממנו הקדש וזכור לטומאה נעלמו ממנו זה וזה ואכל את הקדש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד *היה משמש עם הטהורה א ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב שיציאתו הנייה לו דף יח. כביאתו: **גמ'** אלא *היכי עביד אמר רב הונא משמיה דרב נועץ (ד) צפרניו דף יח: בארץ עד שימות הגיד *ת"ר °והזרתם את בני ישראל מטומאתם מיכן א"ר אלפס פד יאשיה אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן ׳סמוך לוסתן וכמה אמר רבא עונה וכמה עונה או יום או לילה א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי כל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה אפילו הויין לו בנים כבני אהרן מתים שנאמר והזרתם את בני ישראל מטומאתם וגו' וכתיב °והדוה בנדתה וגו' וסמיך ליה אחרי מות א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה הויין לו בנים זכרים שנאמר °ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור וסמיך ליה אשה כי תזריע וילדה זכר ר' יהושע בן לוי אמר הויין לו בנים שראוים להוראה שנאמר ולהבדיל ולהורות א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר כל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים שנאמר °והתקדשתם והייתם קדושים וכתיב בתריה אשה כי תזריע וגו' פירוש (ה) יקדש עצמו בשעת תשמיש כגון הא דאמרינן* נדרים כ: שאלו את אימא שלום אשתו של רבי אליעזר מפני מה בניך יפיפין ביותר אמרה להן אינו מספר עמי לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצי הלילה וכשהוא מספר עמי מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד אמרתי לו מה טעם אמר לי מפני שלא אתן עיני באשה אחרת ונמצאו בני באין לידי ממזרות וכגון

רש"י

ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף בין על הטהור שאכל את הטמא ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה: (ו) אין צריך להזכיר של ר"ח. דזכרון ראש השנה עולה כראשי"גם לר"ח: יבא זכאי ויכפר על החייב. לכך כ"ג הוא מתודה ביום הכפורים וידוי ולאחר שנעשה זכאי בוידוי מתודה עליו ועל אחיו:

א ואלפס אשר כתב ימים לאחר לידתה במשנה מטמאה נהוקת טהור' ומיד לאחר כתשמיש מלאה דם בנא מן המקור בודאי והלכה אחר המקורים ומלאה כי כתלוק בבטירה מעליה קודם תשמיש היה מלא דם שאין ספק בודאי במשנה נדה כ"ל מאחר בסוי הון כ"ד תדש ללידת הולד שאינה צריכה בדיקה דדמיה מסולקין ממנה אפי' מת הולד או נמלתו כדאיתא פ"ק דנדה והכי פסקו פסקי הלכות מיי' פ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב ועיין בטור י"ד סימן קפ"ד וסימן קפ"ט שהארין בזה לבאר דכל כ"ד חדש אינה צריכה בדיקה א"כ ס"ל כימים הרחוקים מן הוסת דקי"ל דבכה"ג כל שמשמש בלא בימי וסתה שאינה צריכה בדיקה אפי' אירע בכשוגג במשכב נדה כה"ג כמו בדין דידן פטורים היא ואינה צריכה כפרה כמו שכתב המרדכי בשבועות בר"נו בשם מהר"ם ובהגהות ר"י מד רה הוסיף לומר בשם מהר"ם ז"ל דאסור לומר שהיא צריכה דא"כ יבא לבו נוקפו ולא דמי להכיא שכתב המרדכי פ' ידיעות הטומאה בשם מהר"ם ז"ל שכ' כיון שהאשה הודיעתו בשעת תשמיש שהדם יצא מן המקור ולא פירש כאבר מת שנג באיסור כרת והוא חייב כפרה ולא האשה כי אניסה היתה אבל בנדון דידן והכא בכה"ג בלא הרגישה כלל בטומאתה עד אחר תשמיש ולא היתה צריכה בדיקה שניהם פטורין דאונסים הוו והכי כתב מיי' בהדיא פרק ב' מהלכות שגגות (ז) פטורין בכה"ג אולם מה שאמרת אם צריכה להמתין ג' חדשים להבחין בין זרע לזרע לדעת אם נתעברה והולד יש בו הכא פגם אם נתעברה שהוא בן נדה או לא נ"ל דאע"ג דמצינו שחשו חכמים לתקנה זו כדאיתא פ' החולץ ופרק אף על פי בגרושה להצריכה שלשה חדשים להבחנת הזרע וכן גבי גר וגיורת אם והאבו שנתגיירו הצריכום ג' חדשים להבחנת הזרע להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה והכי נמי היה קנת הסבר לומר דצריכה להמתין ג' חדשים להבחין בין זרע שנזרע בטומאה לזרע שנזרע בטהרה מ"מ נ"ל דלא דמי דהתם בכל דוכתא דמצריכי' להו להמתין ג' חדשים היינו משום דבודאי אם היתה הכשה מעוברת היתה מעוברת מאותו הזרע הראשון או מבעלה הראשון או בעוד שהיתה בכותית' אבל הכא אפי' את"ל שנתעברה אפשר לומר שלא נתעברה מביאה זו שטמאה דכמה ביאות בטהרה קדמו לה ואין לחוש שמא גם היתה טמאה קודם ביאה זו דהא בחזקת טהורה היא למפרע כדאי' פ"ק דנדה דמינקת אע"פ שמת כעובר או נהנו למניקה כל כ"ד חדשים דייך שעתה ואינה טמאה למפרע וכן פסק מיי' פ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב וטור י"ד

א מיי' פ"ב מהל' תפלה סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' תקפב:
ב מיי' פרק ד מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיא טוי"ד סי' קפה:
ג מיי' [פ"ד] (פכ"ב) מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קיא טוי"ד סי' קפד טור א"ה סי' כד

הגהות הב"ח
(א) נ"ל עלי והיכת לפני נמחק: (ב) תיבת עוד נמחק: (ג) נ"ב לישראל: (ד) נ"ב עשר: (ה) נ"ל מקדש: (ו) כאן נ"ל הגיה גמ': (ז) דפטורין כצ"ל: (ח) במשמשין כצ"ל:

אלף פג
דף יד:
ויקרא טו

חדושי אנשי השם
מהר"ם(א)פי' שנתפיים עליה הקב"ה שסרי קבועה לזמן כפרה על עונותיהם של ישראל לדורות על דרך מ"ג לגין וכות ע"י זכאי (ב) נ"ק דכולהו כחדא מחתא מתניתו וחד טעמא דאין צריך להזכיר של ר"ח שלא להזכיר קטרוגם ועונותיהם של ישראל שמשלו בה ונקראו על שמה וזהו ולא יבא חייב ויכפר על החייב וקבע לו הש"י זכרון כפני עצמו זכרון תרועה יהיה לכם. זכרון השופר

מלחמת ה'

זמיהו לפי הסוגיא משמע שאינן שוין אף במעלתן אפילו לרבנן דאמרי' לקמן משל דרבנן למה הדבר דומה למלכא ואלקפטא ורופילא וריש גלותא ואקשי' זו למעלה מזו היא כלומר דאלקפטא שוה יותר מרופילא דאילו הוו שוין היינו משל דרבנן ולמה ליה לאפוכינהו ולמחשבינהו איפכא דכיון דשוין הן. אלא ודאי אלקפטא למעלה מרופילא ממש הוא וכן מפורש בספר הערו' וכיון דהזרו ומשלו אלא כגון מלכא ורופילא אלקפטא וריש גלותא נמצינו למדין שהשאת עז יתר מן הסיד ואפילו לרבנן ואילו היו שוין למה כל אלו המשלים היה להם לומר שהסיד והשאת שוין ומאי דגרים לקמן ומלכו של זה כהספרכי' דאידך איתו בעיקר הנוסחאות ומגיהי ספרים הם שהגיהו בזה כך והגן לא גרסי' ליה כלל ולא אשכחן ליה בנוסחי עתיקי וכשת"ל ה"ג ומלכו של זה מהספרכיא דאידך כלומר למעלה ממנו והרוצה לעמוד על עיקר השמועה צריך הוא לפי' אחר ואל יסמוך על דברי בעל המאור ז"ל שהשם עיקרי השמועה השבית בדברים ופגם בפירוש:

כתוב בספר המאור אי דלא ידע אי שרץ מטמא אי לצפרדע מטמא האי ז"ל קרי בי רב הוא ולא הויא ידיעה ואפילו לרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה:

אמר הכותב כל היכא דאמרינן ז"ל קרי בי רב הוא פירושו דבר ידוע לכל הוא כי היכא דאמרי' בפרק אמרו לו ילא שרץ מטמא ולפרדע אינו מטמא שתויי יין מורים בהם וכו' עד שני התם משום דזיל קרי בי רב הוא כלומר הכל יודעין כן ואינה הוראה אף כאן הכל יודעין כן ואינה העלמה או ידיעה היא דודאי מפני שהיא ידיעה לכל אינה יותר העלמה לזה אע"פ שהוא אינו ידוע ולמה ליה למימר ידוע הוא וכי מפני שהוא ידוע לכל יותר נעלם לזה אלא ודאי לא אינה העלמה או היא ידיעה גמורה ולא כדברי בעל המאור ז"ל:

המאור הגדול

כדתניא בסיפרא והיה במקום השחין שאת לבנה או בהרת והיה מלמד שמצטרפין זה עם זה וסתם ספרא ר' יהודה אליבא דר"ע והיינו דאמרי' בגמרא לקמן דשמיע ליה לר' יהושע מיניה דאבוה דכולהו בהדי שאת מצטרפי ואם תשאל לתנא דמתני' דס"ל דהסיד והשאת שוין במראה לבן שבהן א"כ במת הן חלוקין זה מזה ומה ראה שעשה הסיד טפלה לבהרת והרחיק אותו מן השאת שהיא שוה לו במראה יש להשיב אף על פי שמראה לבן של הסיד והשאת שוין זה לזה לתנא דמתני' הן חלוקין זה מזה (ח) בממשן כי משמש הסיד חלוק ממשמש הצמר אע"פ שמראיהן שוין ותנא דידן גמיר גזירה שוה דרבי זירא נאמרה לבנה בשאת ונאמרה לבנה בבהרת כשם שטפלה לזו כך טפלה לזו לכך עשה הסיד תולדה לבהרת שהיא שניה לה במראה שלא נשאר לנו לתת לה תולדה אחרת אבל רבי עקיבא לא גמי' גזירה שוה דר' זירא והיכא שמעת ליה לר"ע זו למעלה מזו אי נימא מדתניא וכו' עד ואילו מסי' ההיכל למעלה ומקרום ביצה ולמעלה לא קאמר ליה אלמא שמיע ליה מיניה דאבוה שכל התולדות מצטרפות לשאת כדאמרי' ואין אחד מהן מצטרפות לבהרת כדסבירא ליה לתנא דמתני' שהסיד ובהרת מצטרפות זו לזו דילמא שאת ותולדתה כבהרת ותולדתה כלומר דלמא ה"נ קאמר ליה ויאמר קרום ביצה לאביה וסיד ההיכל לאביה ולשון קצר הוא אלא שהתחיל מלמטה שבמראות ולא חשש לפרש למעלה וכאילו אמר מצטרפין כל אחד ואחד מן התולדות לאביה דהיינו שאת ותולדתה ובהרת ותולדתה ופשטנה מר' חנינא דאמר משל דר"ע וכו' וזה המשל אינו לרבנן דהא איכא סיד ההיכל ושאת שהם שוין במראה לבן שבהן לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה ומפתוך נשמע בחלוק לרבנן כדאית להו לר"ע כדאית ליה א"ר חנינא משל דרבנן למה"ד לתרי מלכי ותרי הפרכי מלכו של זה למעלה ממלכו של זה והיינו בהרת למעלה משאת ומלכו של זה למעלה מהפרכי דנפשיה שאת למעלה מתולדתה ובהרת למעלה מתולדתה ומלכו של זה כהפרכי דאידך היינו דאמרי' שהסיד והשאת שוין לרבנן במראה לבן שבהן וכן רופילא שהוא אפרכא דמלכא רבה שוה לאלקפטא דהוא מלכא תנינא ואלקפטא למעלה מריש גלותא וה"ה נמי מפרש טימרא דרבא דאמר כגון שבור מלכא וקיסר אלא שרבא קיצר דבריו מפחד מלכותו שהיה תחת יד שבור מלכא כמו שמפורש בפירוש רש"י ז"ל אבל ידוע היה שהפרכי של קיסר היה שוה כמו שבור מלכא וכן שחקיה דגלימא דעמרא לגלימא דכיתנא ואע"פ שאמרו גלימא דעמרא לא על השאת שהוא כצמר לבן רמזו בו אלא על בהרת העזה לפיכך לקחו בו למשל העזה שבלובן הבגדים כי דרך משל לרבנן הביאוהו לא על העיקר:

אי דלא ידע אי שרץ מטמא אי צפרדע מטמא האי זיל קרי בי רב הוא ולא הויא ידיעה אפילו לר' דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה הרי זה מחוסר ידיעת בית רבו: **אמר** רבא תרוייהו תנהי פרישה תנינא וכו' כניסה תנינא נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן פירוש וכיון שבדקה עצמה בעד שלפני תשמיש והוא עדן של צנועות כמו שמפורש שם במקומו ואחר תשמיש נמצא דם בעד שלו בידוע שבתוך

גרסינן בנדה בסוף פרק קמא (דף יב:) כל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש. שמא תראה בשעת תשמיש: ולא פירות. שאינו חייב להחזיר לה פירות נכסי מלוג שאכל ולא אמרינן כיון דאין לה כתובה ממנו אשתכח דלאו אשתו היא וליהדר לה פירי דאכל מינה וטעמא דמילתא (א) דמחילה בטעות [כי האי] הויא מחילה כדאי' בפרק איזהו נשך (דף סז.) ע"ש(א): ולא מזונות. אם הלך בעלה למדינת הים קודם שיגרשנה אין ב"ד פוסקין לה מזונות מנכסיו: ולא בלאות. בגדים שהכניסה בנדוניתה וכתבן בכתובתה שאינן קיימין אינו חייב לפרוע לה דכיון שהוא מקבלן באחריות על עצמו וכתבן בכתובתה ה"ל תנאי כתובה דדמי לכתובה אבל בלאות קיימין ודאי אית לה דלא גרעה [ממזונה] דאמרינן עלה בפ' אלמנה ניזונת (דף קא:) אם היא זינתה כליה מינו וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב כאן שאע"פ שעדיין קלא הבלאות קיימין אין מחזירין לה ונראה שהזקיקו לומר כן מדקתני ולא בלאות ואי בשאין קיימין מאי בלאות איכא ומהא לא איריא דהכי קאמר שאינו חייב לשלם לה מה שבלה מבגדיה: ויוציא ולא יחזיר עולמית. בגמרא פרכינן פשיטא דלא יחזיר ומהדרינן לא צריכא דהדר איתקן כלומר שקבעה וסת מהו דתימא ליהדרה קמ"ל דזימנין דאזלה ומינסבא ומתקנה ואמר אילו הייתי יודע שכן אפי' היו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גיטו בטל ובניה ממזרים [הילכך] אמרינן ליה (ב) הוי יודע שהמגרש את אשתו משום וסת לא יחזיר ואפי' היא חוזרת וקובעת וסת ותו לא מצי לומר אילו הייתי יודע שכן שהרי התרו בו וגמר בדעתו וגרשה וה"נ אמרינן גבי מוציא אשתו משום נדר או משום שם רע בפ' השולח (דף מו.) (ג): **ומיהו** כי אמרינן דלא יחזיר עולמית דוקא בדאמר לה הוי יודעת דמשום דאין לך וסת אני מגרשך ואי לא לא הייתי מגרשך ובכה"ג אי שרית ליה לאהדורה מצי לקלקולה הא לא אמר הכי לא מצי לקלקולה לר"מ דבעי תנאי כפול דתנן התם בפרק השולח (דף מה:) המוציא אשתו משום איילונית ר"י אומר לא יחזיר וחכ"א יחזיר ואמרינן עלה בגמרא מאן חכמים ר"מ וטעמא משום דכיון דלא כפליה לתנאיה לא מצי לקלקולה ולרבנן נמי דלא בעו תנאי כפול הכא דוקא בשאמר לה משום כך אני מוציאך אבל גירש סתם יכול הוא להחזיר דהא לא מצי לקלקולה וכענין שאמר שם גבי איילונית ואחרים אומרים דהכא אפילו לא אמר לה מצי לקלקולה לפי שהדבר ידוע שאין אדם משהה אשה שהיא אסורה לשמש הילכך סתמו כפירושו אבל התם כל שלא פירש אין הדבר מוכיח שמפני כך גרשה ותמהני הכא היכי מצי לקלקלה דכיון דמדינא אמרינן יוציא הא לא מצי אמר לה אילו הייתי יודע שכן לא הייתי מגרשך שהרי מחוייב הוא לגרשה וניחא לי דמאי דאמרינן יוציא לא שיכפוהו ב"ד בכך אלא שכיון שאינו יכול לשמש עמה מוטל עליו להוציא הלכך מצי לקלקולה ולומר אילו הייתי יודע שתהא לה תקנה הייתי שוהה מלגרש ומחזר שתהא מתוקנת והארכתי בזה אע"ג דלא קי"ל כר"מ משום דנפקא מיניה לר' חנינא בן אנטיגנוס לפי שיטתו של הרב ז"ל שהוא סובר דלר' חנינא נמי היכא שנבדקה ג' פעמים ומלאה טמא יוציא כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: **משמשת** בשני עדים. אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש: עדים. סדינין: עוותיה. אי חזיא: תיקוניה. אי לא חזיא: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס: אמרינן עלה בגמרא [נדה דף יב:] ובמאי אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא אי בשאינה עסוקה [א] הא אמר כל לבעלה לא בעיא בדיקה דאמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואוקימנא בעסוקה בטהרות מאן דמתני הא לא מתני הא. ופרש"י ז"ל אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא כדקא מותיב ואזל מדר"ז אמר רבה בר ירמיה דמינה שמעינן דס"ל לשמואל דבעסוקה בטהרות מגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה לבעלה ושאינה עסוקה בטהרות לא[ב] בעיא בדיקה ומפרקינן מאן דמתני הא לא מתני הא כלומר לעולם בעסוקה בטהרות ודקא

קשיא

קשיא לך תרתי למה לי רב יהודה דמתני הא דשמואל לא מתני הא דר' זירא אמר רבה בר ירמיה ור' זירא לא מתני הא דרב יהודה ולעולם כל לבעלה לא בעיא בדיקה. ותמיהני היאך אפשר לומר דר' חנינא בן אנטיגנוס בעסוקה בטהרות היא דהא ודאי ר"מ דאמר אסורה לשמש ואין לה כתובה ויוציא ולא יחזיר עולמית מדינא קאמר ולא מפני מעלת הטהרות שאינו בדין להחמיר בשבילן כ"כ וכיון דר"מ מדינא קאמר רבי חנינא בן אנטיגנוס נמי דפליג ומיקל טפי מיניה מדינא קאמר דצריכה לשמש בשני עדים לבעלה דאי לא הוה ליה לפרושי ועוד שאינו במשמע דנפלוג כולי האי ר"ח בן אנטיגנוס עליה דר"מ דלר"מ לא תהא לה תקנה לעולם לבעלה ולר' חנינא בן אנטיגנוס לא תהא צריך כלום וכיון שכן היכי מוקמינן הא דרבי חנינא בעסוקה בטהרות בלבד ונראה דאין ודאי ר' חנינא בן אנטיגנוס לבעלה קאמר ואכן הכי קאמרינן ובמאי אי בעסוקה בטהרות כלומר אי בעסוקה בטהרות לבד הוא דפסיק כוותיה ולא בכולה מילתא הא אמרה שמואל חדא זימנא ואי בכוליה מילתיה קא פסיק כוותיה קשיא דידיה אדידיה ומסקינן דלא בכוליה מילתיה פסיק כוותיה אלא בעסוקה בטהרות לבד וכ"ת הא אמרה חדא זימנא מאן דמתני הא לא מתני הא וכ"ת כיון דר"מ ור' חנינא בן אנטיגנוס תרווייהו מודו דאסורה לשמש בלא בדיקה היכי פסיק שמואל דלא כחד ואמר דלבעלה לא בעי בדיקה איכא למימר דסמיך אמתניתין דתנן בפרק כל היד [דף טו.] כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן ומשמע ליה סתמא אפילו אין לה [וסת] זה נ"ל על דעת רש"י ז"ל והארכתי יותר בחידושי ונמצא[ג] פסקן של דברים דכל שאינה עסוקה בטהרות אפילו אין לה וסת [לא] בעיא בדיקה לבעלה: אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מהל' איסורי ביאה אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק לפיכך היא משמשת בשני עדים אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש ונראה שהוא מפרש הא דאמרינן מאן דמתני הא לא מתני הא לעולם בשאינה עסוקה בטהרות ואפ"ה בשאין לה וסת צריכה בדיקה ואמוראי נינהו ואליבא דשמואל ואע"ג דרב יהודה גופיה אמרה לעיל דאין צריכה (ד) אמוראי נינהו אליבא דרב יהודה ופסק הרב ז"ל להחמיר כמאן דמתני דשמואל אמר הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס ולפיכך כתב שכל אשה שאין לה וסת משמשת לעולם בשני עדים אחד לפני תשמיש ואחד לאחר התשמיש ובודאי דפשטה דברייתא מוכח דלבעלה עסקינן ולא משום טהרות מדאמר ר"מ יוציא ור' חנינא בן אנטיגנוס נמי עלה קאי וכמו שכתבתי למעלה ואע"ג דתלמודא שקיל וטרי ואמר ובמאי אי בעסוקות בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא היינו משום דכי פרכינן אכולהו גווני מהדרינן ומיהו פשטא דברייתא לבעלה היא וכדברי הרמב"ם ז"ל ואף באשה שיש לה וסת החמיר הרב ז"ל שכך כתב שם אבל אשה שיש לה וסת אינה צריכה עד לפני התשמיש אלא משום צניעות אבל לאחר תשמיש כולן צריכות שני עדים אחד לו ואחד לה ואפילו מעוברת ומניקה וזקנה [וקטנה] ע"כ. לפי שהוא מפרש זו ששנינו בפרק כל היד [דף יז.] דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה והצנועות מתקנות להן שלישי אחד לתקן את הבית בשאינה עסוקה בטהרות שאפי' משום בעלה בלבד צריך לשמש בשני עדים לאחר תשמיש והצנועות בודקות אף לפני תשמיש לבעליהן וכי אמרינן בפ"ק דנדה [דף יא:] דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה לבעלה דאלמא מדין בעלה אינה צריכה היינו לומר דכשאינה עסוקה בטהרות אין צריכה בדיקה לפני תשמיש מן הדין אלא משום צניעות בלבד והארכתי יותר בזה בחדושי: ונמצא פסקן של דברים לדעתו ז"ל שאשה שאין לה וסת צריכה לשמש בב' עדים אחד קודם תשמיש ואחד לאחר תשמיש ושיש לה וסת הצנועות בודקות לפני תשמיש אבל לאחר תשמיש הכל צריכות שני עדים והראב"ד ז"ל השיג עליו [ואמר] כמה יגיעות יגע חנם שאף רב יהודה שהיה צדיק כמותו מנע את רבי זירא [דף יג.] שלא לבדוק אחר התשמיש שלא יהא לבו נוקפו ופירש שלא אמרו בדיקות הללו אלא באשה עסוקה בטהרות ע"כ. וכבר כתבתי בחדושי דהא

דרב

נר מצוה תורה אור

ההיא דאמרינן °*הנה נחלת ה' בנים וגו' א"ר חמא בר חנינא בשכר שמשהין עצמן על הבטן בשעת ביאה כדי שיזרעו נשותיהן תחלה הקב"ה נותן להן בשכרן בנים וכגון הא דאמר רב חמא *ישראל קדושים הן ואין משמשין מטותיהם ביום וכו' וכגון הא דתנו רבנן *הבא מבית הכסא אל ישמש מטתו עד שישהא שיעור חצי מיל מפני ששד של בית הכסא מלוהו ואם שמש הויין לו בנים נכפין וכגון הא דאמרינן הכא *והזרתם את בני ישראל מטומאתם אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן: **גרסינן בנדה*** ת"ר כל *אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה כתובה ולא פירות °ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא יחזיר עולמית דברי רבי מאיר רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן עיוותיה ותיקוניה וכבר פירשנוה בכתובות שילהי פרק אלמנה ניזונית אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס:

ת"ר

הרא"ש כמאן דאמר דסגי להרחיק עונה ראשונה וכן כתב הטור י"ד סי' קפ"ד דלא דמי דהתם לא פליגי אלא כשהוסת נמשך ב' ימים או שלשה שבופעת או מזלפת תמיד אם כל יום ויום חשיב כוסת בפני עצמו או לא

המאור הגדול

שבתוך התשמיש נטמאה קמ"ל שאפי' פירש כשהוא מת שאין לחייבו על דפרישה הרי הוא חייב על הכניסה אע"פ שהיתה טהורה לפני התשמיש וכגון שבעל בסמוך לוסתה ושגג בפשיעתו דקסבר יכולני לבעול דאי בשלא סמוך לוסתה ה"ל אנוס:

אמר ליה רב אדא בר מתנא לרבא לעולם בשלא סמוך לוסתה ואפרישה כלומר היכא דנטמאת בתוך התשמיש לא מחייב לעולם אכניסה אפילו בסמוך לוסתה דכה"ג נמי אנוס הוא כיון דקסבר יכולני לבעול בעוד שהיא טהורה ואזהרת דוהזהרתם את בני ישראל אסמכתא בעלמא היא אלא כי מיחייב אפרישה מיחייב כגון שאמרה לו בתוך התשמיש נטמאתי ופירש מיד בקושי ומש"ה חייבין בקרבן אפרישה הילכך אפילו שלא בסמוך לוסתה וכ"ש בסמוך לוסתה וכ"ת אפרישה תרתי למה לי וכו' ודחייה רבינא להאי סברא מדקתני נמצא על שלו ונמצא בתר הכי הוא אבל בתוך התשמיש לא הוה ידע ואי אנוס הוא אכניסה אפרישה נמי אנוס הוא דהא לא הוה ידע ולא מיחייב ולא חדא אלא ודאי פושע הוא הילכך חייב נמי אכניסה והוו להו כניסה ופרישה לגביה שני זיתי חלב בהעלם אחת שהרי

מלחמת ה'

ועוד אמר רבא תרוייהו תננהו וכו' כניסה תנינא נמצא על שלו טמאין וכו' פי' כגון שבדקה עצמה בעד שלפני תשמיש והוא עדן של צנועות כמו שמפורש שם במקומו:

אמר הכותב א"ל לפירוש זה ואפי' לא בדקה קודם תשמיש נמצא על שלו הייבין בקרבן שעל כרחך עם טמאה שמש ובתוך תשמיש ראתה שאילו משום שמא קודם תשמיש נמי היתה טמאה א"א לחייבן חטאת מספק אין לך בהן אלא שתאמר בתוך תשמיש מיהא נטמאת ולמר מחייב הכניסה בסמוך לוסתה ולמר פטור אכניסה ותיובי בשהרגישה ופי' מיד ואפרישה ואין בין נגועות לשאינן נגועות חיוב ופטור לענין קרבן וכי קתני מתני' נמצא על שלו לאו אעדן של נגועות קאי אלא הרישא:

ומה שכתב עוד א"ל רב אדא בר מתנה לעולם דילמא בשלא סמוך לוסתה ואפרישה כלומר היכא דנטמאה בתוך

ת"ר נשאת וראתה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית מכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש *ותנשא לאחר [נשאת לאחר והיתה רואה דם בשעת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית מכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש ותנשא לאחר] עד כמה מותרת לינשא עד שלשה יתר מכן לא תנשא עד שתבדוק עצמה כיצד בודקת עצמה מביאה שפופרת ובתוכה מכחול ומוך מונח לו על ראשו נמצא דם על ראשו בידוע שהוא מן המקור ואם לאו בידוע שהוא מן הצדדין ואם יש לה וסת תולה בוסתה ואם יש לה מכה תולה במכתה ואם היתה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי בתוך המקור שממנה הדם יוצא שפופרת אבגורי מבגר לה אמר שמואל שפופרת של אבר ופיה רצוף לתוכה אמר [ליה] ר"ש [ב"ל לר' יוחנן] ותבדוק עצמה בביאה שלישית של בעל ראשון [א"ל] לפי שאין כל אצבעות שוות(א) ותבדוק עצמה בביאה ראשונה של בעל שלישי (א) לפי שאין

דרב יהודה לא קשיא עליה. והרב אלפס ז"ל נראה שהוא סובר כדברי רש"י ז"ל באשה שיש לה וסת שאינה צריכה בדיקה שלא הזכיר עדים אלא באשה שאין לה וסת דכתב לקמן (סי' אלף נא) הא (דתנן) [דתניא] החמרים והפועלים והבאים מבית האבל ומבית המשתה נשיהם להם בחזקת טהרה ובאין ושוהין נר מצוה עמהן בין ערות בין ישנות אבל בזו אלף של רבי חנינא בן אנטיגנוס יש לו דרך אחרת שכתב בכתובות פ' אלמנה ניזונת ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן הן עוותיה ותקוניה שאם תשמש פעם ראשונה ושניה ושלישית בעדים ומצא דם על עד שלו או שלה בכל פעם ופעם הן הן עוותיה שהוחזקה נדה בכל ימיה ויוצאה בלא כתובה ואין לה פירות וכו' ואם שמשה בשני עדים אחד לו ואחד לה ג' פעמים ולא נמצא דם באחת מהן הן הן תקוניה והרי היא ככל הנשים ע"כ. ונראה שהרב ז"ל סובר דאע"ג דקי"ל דאשה שאין לה וסת לא בעיא בדיקה לבעלה הייט לאחר שתהא מוחזקת ג' פעמים שלא תהא רואה דם מחמת תשמיש אבל בתחלה חוששין לה שכיון שאין לה וסת נראה מטעינה שראיותיה באות לה כפי המקרים שקורין לה מקפילות או אכילות וכיוצא בהן ולפיכך יש לחוש לה שמא אף מחמת תשמיש תראה מש"ה בעיא בדיקה ג' פעמים ואם מצאה טהור יצאה מחשש זה ומשמשת בלא בדיקה אע"פ שאין לה וסת אין חוששין לה שמא תראה בשעת תשמיש משום דקי"ל דלבעלה אינה צריכה בדיקה כל שיצאה מחשש רואה מחמת תשמיש שיש לחוש לכך באשה שאין לה וסת מן הטעם שכתבתי עד שתבדוק ג' פעמים. ועשאה הרב ז"ל כההיא דתניא בפ' תינוקת (דף סה:) הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה שנייה ושלישית והביאה הרב בסמוך ולפי שטתו פי' הרמב"ן ז"ל דהאי דאקשי הכא ובמאי אי בעסוקה בטהרות ה"ק אי בעסוקה בטהרות וקאמר דלעולם משמשת בשני עדים הא אמרה שמואל חדא זימנא דאמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק אלמא בבדיקה מיהא מותרת לשמש כר' חנינא ולא חיישינן דילמא מקלקל לה כר"מ ואי בשאינה עסוקה בטהרות ואפ"ה קאמר דצריכה ב' עדים ג' פעמים הראשונים הא אמר כל לבעלה [לא] בעי בדיקה כלל דא"ר זירא א"ר *ירמיה בר אבא [א] ואוקימנא בעסוקה בטהרות ומדלא אוקמא לבעלה ובג' פעמים ראשונים ש"מ דכל לבעלה לא בעיא בדיקה כלל ומפרקינן לעולם בשאינה עסוקה בטהרות ואמוראי נינהו ואליבא דשמואל ר' זירא לית ליה הא דרב יהודה דלר' זירא לא בעי בדיקה אפילו בתחלה ולרב יהודה בעיא דהא פסיק משמיה דשמואל כר' חנינא בן אנטיגנוס ואע"פ דרב יהודה גופיה אמר משמיה דשמואל התם בפ"ק דנדה (דף יא:) לא שנו אלא לטהרות אבל לבעלה מותרת הייט [לומר] דמכיון שהוחזקה ג' פעמים שוב אינה צריכה בדיקה. ותמיהני דהתם בפרק קמא דנדה (שם) אמרינן דהא דרבי זירא והא דאמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו וכו' (ב) חדא מכלל חברתה אתמר ולפי שטה זו אדרבה פליגי. ולשון אחר כתב בספר המלחמות ואי בשאינה עסוקה בטהרות פשיטא דלא תנא דהא אמר שמואל כל לבעלה לא בעיא בדיקה וכיון שכן ליתא לדר"מ ומדליתא לדר"מ ודאי הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס דמותרת לבעלה ומשמשת בעדים משום עוות ותקון בלבד ואמאי איצטריך למפסק הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס. ומפרקינן מאן דמתני הא לא מתני הא ולא פליגי ע"כ ואין זה פשט הסוגיא ועוד [לדברי הרי"ף] דר' חנינא בן אנטיגנוס דאמר משמשת בעדים ה"ל לפרושי כמה פעמים ולא ה"ל למתניה בלישנא קיטא כוליה האי אלא [דלישנא] דהן הן עוותיה ותיקוניה מוכח כדברי הרב אלפסי ז"ל דאי לאו הכי פשיטא דהן הן עוותיה ותיקוניה. ומ"מ אפי' בדקה ג' פעמים ומצאה טמאה יש לה תקנה בבדיקה המוזכרת בגמרא בברייתא שהביא הרב אלפסי ז"ל בסמוך לידע אם הדם בא מן המקור או מן הצדדין: **תנו** רבנן וכו'. בפרק בתרא דנדה (דף סה:) משמשת פעם ראשונה שניה ושלישית. רשב"ג היא דאמר בתלתא זמני הוית חזקה ואע"ג דבהך ברייתא קתני בגמרא דברי ר' לאו אכולה ברייתא קאי אלא אסיפא דנאמנת אשה לומר מכה

מכה יש לי במקור בלחוד קאי וכך פרש"י ז"ל: ותנשא לאחר. כדמפרש לקמיה שאין כל האצבעות שוות: ותנשא לאחר. דתלת' זמני בעינן לחזקה כרשב"ג ובכולהו גרסינן ושלישית: מכחול. קיסם ארוך ומוך על ראשו של מכחול מן הצדדין וטהור: ואם יש לה וסת. לקלקול הזה שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים: תולה בוסתה. ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת כך פירש רש"י ז"ל ואחרים פירשו שאם סמוך לוסתה [גי' ד"ת שמשה] אע"פ שלא הגיע (א) עדיין [שעת] וסת עצמה תולה בוסתה לומר שמחמת התשמיש הקדים הדם לבא קודם זמנו ולא מחזיקין לה ברואה מחמת תשמיש וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות איסורי ביאה: שפופרת אבגורי מבגר לה. שהעץ איטו חלק ומסרטה ומוציא דם: רצוף. כפול: **ותבדוק** בביאה שלישית של בעל ראשון. כלומר מביאה שלישית של בעל ראשון ואילך תשמש ע"י בדיקה ולמה תתגרש: לפי שאין כל האצבעות שוות. ושמא בבעל אחר לא תצטרך בדיקה ומוטב שתתגרש ותתקן ולא (ג) תהא בספק כרת הילכך מתגרשת עד שתתחזק בג' אצבעות כך כתב רש"י ז"ל ואחרים פירשו דכי אמרינן לא תשמש לאו למימרא שאינה יכולה לשמש עם הראשון בבדיקה דודאי כיון דלשלישי מותרת בבדיקה ואע"פ שהוחזקה לכל האצבעות ולכל הכחות כ"ש לראשון אלא כי אמרינן לא תשמש להקל עליה אמרינן שאילו בדקה עצמה לראשון ומצאה טמא אסורה לכל שאע"פ שאין כל האצבעות שוות כל שידוע שהדם בא מן המקור אין ראוי שתשמש ושתכנים עצמה לספק כרת ומש"ה אמרינן לא תשמש כלומר לא תבדוק עצמה כדי שתשמש לראשון שאע"פ שאם מצאה טהור מותרת לו אם מצאה טמא הרי היא מקולקלת ואסורה לכל ולפיכך תתגרש ותנשא לאחר ותהא מותרת בלא בדיקה דכיון שעדיין לא נבדקה ואין דרכה של אשה לראות דם מחמת תשמיש אינה אסורה אלא לזה שהוחזקה לו אבל לאחר שריא ודאקשינן ותבדוק בביאה שלישית של בעל ראשון ה"ק כיון שהוחזקה לראות מחמת תשמיש היאך מתירין אותה לשני בלא בדיקה תבדוק לראשון ואם מצאה טהור לא תתגרש ואם לאו תהא אסורה לכל ומפרקינן לפי שאין כל האצבעות שוות כלומר ואע"פ שהוחזקה לזה אין מחזיקין אותה לאחר ולפיכך אמרו שתתגרש ותנשא לשני בלא בדיקה ולהקל עליה אמרו כן אבל אין ה"נ שאם רצתה להכניס עצמה בספק ולבדוק בבעל ראשון הרשות בידה וכתב הרמב"ן ז"ל דעכשיו אין תולין במכה שהרי אין לך מכה גדולה ממכת בתולים וכדתנן [דף סד:] נותנין לה זמן עד שתחיה המכה ואעפ"כ חזרו [וגמנו] [דף סה:] שיהא בועל בעילת מצוה ופורש ועוד דאם היא תולה במכה הרי היא צריכה לבדוק אם נשתנה דם מכתה מדם ראיתה וכדקתני ואם היתה דם מכתה משונה מדם ראיתה אינה תולה ועכשיו אין אנו בקיאין במראות הדמים לידע אם נשתנה אם לאו והרשב"א ז"ל חלק עליו (ד) דמאי דאמרינן חזרו וגמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש *(ברואה) ולא תולין במכה לאו ראיה היא דהתם הוא בבועל הבתולה שעשויה מכתה להתרפאות לאלתר*[ועוד[ב] שאין אותה פרישה אלא לשעה] אבל ברואה דם מחמת תשמיש שהיא מתקלקלת בכך על בעלה לא אמרו וראיה לדבר דהא רבי יוחנן ור"ל ושמואל כולהו סבירא להו דבועל בעילת מצוה ופורש וברואה מחמת תשמיש שקלי וטרי טובא דהא שמואל הוא דאמר שפופרת של אבר ופיה רצוף לתוכה ור"ל בעא מיניה מר' יוחנן ותבדוק בביאה שלישית אלמא לא דמי אהדדי ומה שאמר דצריכה לבדוק אם נשתנה ועכשיו אין אנו בקיאין במראות הדמים אי מהא לא אריא דהכן לא אמרינן אלא שאם היתה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה כלומר אם ידוע שהיא משונה אבל כל שאינו ידוע מסתמא תולה במכתה דאי לא לתני הכי אם יש לה מכה רואין אם דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ואם לאו תולה אלא ש"מ דמסתמא תולה: **ותבדוק** בביאה ראשונה של בעל ג'. משבא עליה פעם אחת לא תשמש שניה בלא בדיקה שהרי הוחזקה בג' אצבעות ומשני דאין חזקת ביאה אחת חזקה דאין כל הכחות שוין ושמא בעילה זו היתה בכח מרובה הילכך אינה צריכה בדיקה

אבל הכא בנדון דידן שהוסת דילג בכל פעם מיום ליום אחר נראה דכל אותן הימים שהוא דולג בו הוי וסת בפני עצמו אליבא דכ"ע וצריכה לפרוש בכולם וראיה יש מתשובת ריצב"א שהביא מיי' פ"ז מהל' איסורי ביאה עש"ב ואולם שאלתי גם בזה את פי מהר"ן ז"ל דרך משא ומתן א"ל שיש להקל:

א ואשה אחר טבלה ושני ימים אחר טבילתה מצאה כתם על החלוקה כנגד הטבור ונסתפקה האשה בכתם זה יען כי היא מהנשים אשר יש להן וסת קבוע ותמיד אורח בזמנו בא וגם דרכה להרגיש בביאת העונה תמיד והאידנא לא הרגישה גם נסתפקה שמא אותו הכתם הוא יציאה של צפור דרור כי כן מצאה כמה פעמים בחדר שלה על בגדיה יציאת צפור דרור שעושין שקן בחדרה שדומות לדם וכמו כך רגילה למצוא על הבגדים שאחר הכבוס משטיחין אותם לשמש בחצר וזה החלוק שמצאו עליו הכתם ביום שלפני לבישתה אותו בלילה היה שטוח בחצר ודומה כתם זה שבחלוק לכתם אחד מיציאות מצפור דרור ונמצא מכוון גם כשרקקה על הכתם הלך והלך לו מיד גם לא היה לובן שביבו כנהוג בכתמים האסורים. נראה בעיני דהאשה הזאת מותרת לבעלה דפשיטא הוא דהאשה שהיא בחזקת טהורה וזה דיכולה היא לתלות הכתם בדבר אחר כדאמרינן פרק הרואה בנדה וכן פסקו פוסקי הלכות ואפי' בימי לבונה אם ראתה כתם יכולה לתלות אם ספרה ג' ימים מלובנים כמ"ש מהרי"ף ז"ל בהגה"ת הסב"ן וכ"ש את האשה דיכולה לתלות וידוע שהאשה נאמנת לומר בגדי מלוכלכים ממקום אחר דהתורה האמינה כדמוכח התם בנדה ובפ' המדיר דף עב אמר להדיא גבי דמשמשתו נדה דהיא נאמנת וסומכים עליה כל שלא הוחזקה נדה בשכנותיה וע"ש בתוס' וכן ידוע שהכתמים דרבנן הם ואזלינן בהו לקולא כל שלא מצאה דם ממש על בשרה כמו שפסקו כל פוסקי הלכות ותולין להקל אפילו בספק גבי כתמים אע"ג דהיכא דמצאה דם אינה נאמנת לומר מכה היתה לי באותו מקום שממנה יוצאה דם אא"כ יודעת בודאי שיצא דם מן המכה אבל מספק אינה תולה כמ"ש המרדכי בהלכות נדה היינו דוקא גבי דם אבל גבי כתם אפי' מספק תלינן להקל שכתמים דרבנן כדאיתא במרדכי ומיהו משום שמצאה כנגד הטבור אין נראה להקל דהא למטה מן התגורת הוא ותנן התם פ' הרואה דלמטה מן התגורת כנגד בית התורפה היא ור"ל שכל למטה מן התגורת הוי בכלל כנגד בית התורפה אבל אינו ר"ל שפירוש למטה מן התגורת היא בית התורפה ולמידק מינה הא למעלה מיד מבית התורפה שרי דא"כ דלמטה מן התגורת ר"ל ממש כנגד בית התורפה הא תני ליה רישא ועוד דליכא שום פוסק דמפרש לה הכי אלא ודאי מהוורתא דכל שלמטה מן התגורת הוי בכלל בית התורפה ועוד כי שני חלוקי דידן הן פתוחים לאחריהן ועבידו דתוזרות למעלה ולמטה ואפילו הן מלובשות לפעמים תהיה מקום שסמוך לאחר כנגד בית התורפה הילכך אין

הגהות הב"ח

חדושי אנשי שם

הגהות מא"י

מלחמת ה'

בתוך התשמיש לא מחייב לעולם אכניסה אפי' סמוך לוסתה דהא"ג נמי אנוס הוא וכו' ואזכרה דוהזכרתם אסמכתא בעלמא היא. אף כאן איך חוזר דבריו אלא יש לפרש דאע"ג דלא אסמכתא היא לרב אדא פטור משום דאנוס הוא אבעילת נדה ואע"ג דאזכר ליה רחמנא איהו ודאי לא מייתי קרבן אההוא עשה אלאו הוא דמייתי קרבן דהוא בעילת נדה דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ולא משוי אההוא עשה שגגה כלאו

המאור הגדול

שהרי לא היתה לו ידיעה בנתיים: (ה) היינו דקאמר אלא ציית לך מאי דקאמר לך רבך דאמר תרוייהו תנגהו מי' אצטריכא לי' לרבא לאשמועינן חייב שתים ואפי' במעשה א' אמר ליה מאי איצית דתנינא זו היא מצות עשה וכו' ואם איתא דמחייב אתרתי חדא אכניסה וחדא אפרישה מצות לא תעשה ועשה היא וא"ת אף לדידיה נמי ולטעמיה דמוקים להו כולהו אפרישה תקשי ליה דהא אפי' בפרישה לחודה איכא עשה ולא תעשה עשה דכתיב ותהי נדתה עליו לא תעשה דכתיב לא תקרב דהוה לא

תפרש דאי לאו הכי לא הוו מחייבי עלה ב"ד שאין ב"ד חייבים בהוראה אלא על מצות לא תעשה דכתיב אשר לא תעשינה י"ל לרב אחא דמוקי' להו כולהו אפרישה לא קשיא אע"ג דאיכא בפרישה עשה ולא תעשה לא איצטריכא ליה לתנא לאשמועינן אלא מצות עשה שאין כן בכל התורה שיתחייבו ב"ד על מצות עשה אפ"ה הכא מיחייבי משום דאיכא מצות לא תעשה בהדיא בחדא עבירה אלא לרבא דאמר

א מיי' פ"ו ופי"א מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קיא טור י"ד סי' קפג וקצד :

הגהות הרי"ו
א) נ"ב נדה דף יט:

בנדה כתיב בפרשת מצורע בתרא ואשה כי יזוב זוב דמה בזבה משתעי ובפרק בנות כותים בתחלתו מביאם מהר"ם

תורת כהנים פרשה מצורע פרק ד' מזבים

*) מפורש בתוס' ירקרק ירוק שבירקות כשעוה אלמא דגע"ל הוא עיקר ירוק וכ"ה במרדכי. מהר"ם

תורה אור

ויקרא טו שאין כל הכחות שוות. *ת"ר °ואשה כי תהיה זבה אין לי אלא אשה גמורה מנין לרבות את הקטנה ת"ל ואשה מכאן אמרו בת יום אחד לנדה בת עשרה ימים לזיבה פי' כיון דלא הויא זבה אלא עד שתראה י' ימים אחר ז' ימי נדה לא משכחת לה למהוי זבה פחות מבת עשרה ימים כי תהיה זבה יכול אפילו זבה מ"מ תהא טמאה ת"ל והיא גלתה את מקור דמיה לימד על הדמים שאינן אלא מן המקור יכול כל מראה זוב תהא טמאה ת"ל דם אי דם יכול אין לי אלא מראה אחד כשהוא אומר דמיה מלמד שדמים הרבה טמאים בה (א) האדום והשחור וכקרן כרכום [א] וכמימי אדמה וכמזוג בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי וב"ה מטהרין °פירוש ב"ה דרשי והיא גלתה את מקור דמיה הרי כאן שנים וטהרה ממקור דמיה הרי כאן שנים הרי ארבעה והא אנן חמשה תנן אמר ר' חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה וב"ש סברי הני תרתי אחריני נמי מילקי לקו *ומנא לן דאיכא דם טהור באשה דילמא כל דם דאתי מינה טמא (נדה יט.) א"ר חמא בר יוסף א"ר הושעיא דאמר קרא (דברים יז) °כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם וגו' בין דם טמא לדם טהור : *בבשרה מלמד שהיא מיטמאה מבפנים כבחוץ והלא דין הוא ומה אם הזב שהוא טעון ביאת מים חיים אין מטמא בפנים כבחוץ נדה שאינה טעונה ביאת מים חיים אינו דין שלא תטמא בפנים כבחוץ ת"ל בבשרה מלמד שהיא מטמאה בפנים כבחוץ אין לי אלא נדה זבה מנין ת"ל זובה שבעת ימים תהיה בנדתה ולא בזיבתה כל שבעה יכול עד שתהא רואה דם כל שבעה ת"ל תהיה אע"פ שאינה רואה ומנין שאינה טובלת מבעוד יום ת"ל שבעת ימים תהיה בנדתה תהיה בנדתה כל ז' : ואשה כי יזוב זוב דמה בין גיורת בין שפחה בין משוחררת בין בת ישראל ימים שנים יכול ימים הרבה אר"ע כל ששמועו מרובה ושמועו מועט תפשת מרובה לא תפשת מועט תפשת [כולה]* (מדפוס י') א"ר נחמיה וכי מה בא הכתוב לפתוח או לנעול והלא לא בא לנעול אלא לפתוח אם אתה אומר ימים י' אינן אלא מאה אלא מאתים

אלא

בדיקה עד שתתחזק בשלשה ביאות לכל אחד ואח' והדר תבעי בדיקה לביאה רביעית של שלישי וכתב הראב"ד ז"ל שעכשיו אין אנו בקיאין בבדיקה זו ואין סומכין עליה ועוד שאפילו בידוע שהוא מן הצדדין הרי גזרו בנות ישראל בכל רואה דם טפה כחרדל שתהא יושבת שבעה נקיים בין מן המקור בין מן העליה בין מן הצדדין ותמהני דלא משמע שיהא בכלל חומרא דר' זירא אם רואה טפת דם טהורה אלא שכל שרואה דם טמא אפילו בראיה אחת שתהא צריכה ז' נקיים ומ"מ הורה הרב ז"ל שאם בדקה ומצאה טהור שאין מוציאין אותה מבעלה והרב אלפסי ז"ל שכתבה בהלכות נראה שכתבה להנהיג בה הלכה למעשה :

ת"ר ואשה כי תהיה זבה. * ברייתא היא בת"כ מכאן אמרו בת יום א' לנדה בת עשרה ימים לזיבה פירוש כיון דלא הויא זבה וכו' ומיהו בפ' בנות כותים [דף לב.] לא יליף מואשה דנדה אלא בת יום א' לנדה בלבד אבל בת עשרה ימים לזיבה מייתי לה מואשה דזבה : יכול כל מראה זוב תהא טמאה ת"ל דם. כלומר אדום דדם אדום הוא כדמפרש בפ' כל היד [דף יט.] מדכתיב ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם · שהוא אומר דמיה. תרי דמיה כתיבי בפרשה כדמפרש ואזיל ומינייהו דרשינן ד' מיני דמים הן האדום והשחור דשחור נמי אדום הוא אלא שלקה וד' אחריני כולהו אית בהו מראה אדמימות. וב"ש נמי דאמרי אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי אית להו נמי ד' מיני דמים טמאים בלחוד אלא דסבירא להו דכי היכי דאמרינן דשחור אדום הוא אלא שלקה הני נמי מלקא לקו והכי מפרש בפ' כל היד (דף יט.) והכי מיתניא מתני' התם חמשה דמים הם טמאים באשה האדום והשחור וקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג ב"ש אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי וב"ה מטהרין הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין א"ר מאיר אם אינו מטמא משום כתם יטמא משום משקה ר' יוסי אומר לא כך ולא כך ושיילינן התם בגמרא ב"ה מטהרין היינו ת"ק [כלומר] דאמר חמשה דמים טמאים באשה ומשמע ותו לא ומהדרינן איכא בינייהו לתלות כלומר דלת"ק חמשה דמים טמאים ודאי אבל כמימי תלתן וכמימי בשר צלי תולין וב"ה מטהרין לגמרי ושיילינן תו[יט:]חכמים דמטהרין בירוק היינו ת"ק ומהדרינן כמי דאיכא בינייהו לתלות דת"ק תולה בירוק ורבנן מטהרין ליה לגמרי ושיילינן תו [שם] ר"י היינו ת"ק ומהדרינן מאן ת"ק ר' יוסי וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם כלומר דר' יוסי היינו חכמים דמטהרין והכי מוכח התם : ולענין הלכה כתב הרמב"ן ז"ל דבכמימי תלתן וכמימי בשר צלי קיימא לן כת"ק דהוא סתם מתניתין הלכך תולין ומיהו בירוק נקטינן כר' יוסי שהרי הוא שנוי בלשון חכמים במשנתנו ותנינן בבחירתא [עדיות פ"ה מ"ו] דם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין וכיון ששנו שם ר' יוסי בלשון חכמים אלמא הלכתא כוותיה כדאמרינן ברים תפלת השחר (דף כז.) הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כותיה ועוד דאף עקביא בן מהללאל חזר בו דתנן התם ובשעת

מיתתו

מיתתו א"ל לבנו חזור בך בד' דברים שהייתי אומר וחדא מינייהו הא' דדם ירוק וסתמא דמילתא לגבי ר' יוסי חזר בו ולא לתלות כת"ק דמתני' דהא לא קתני התם בפלוגתא אלא חכמים דהיינו ר' יוסי ומסתמא לגבי מאן דפליג עליה התם הדר ביה ועוד דסוגיין נר מצוה ברים המפלת (דף כא.) הכי מוכחא דכולהו כר' יוסי סבירא להו דלא מטמא אלא חתיכה של ארבע מיני דמים אבל חתיכה ירוקה ולבנה מטהרין וכן דעת הרמב"ם ז"ל ולא עוד אלא שפסק כדברי בית הלל דכמימי תלתן וכמימי בשר צלי מטהרין שכך כתב בפ"ה מהלכות איסורי ביאה שחמשה דמים טמאים בלבד: **ומראית** דמים הללו מפורשות בפרק כל היד היאך הן וכולן נוטין למראה אדמימות ולא הוצרכתי לפרשן לפי שאין אנו עכשיו בקיאין במראה אדמימות (א) דמים וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך ולפיכך אפילו (ב) היה כמראה בשר צלי כל שיש בו מראה אדמימות כלל יושבת עליו ז' נקיים. וכן בכל מראה שחור ואפי' כזית אע"פ שטהרו אותו בפרק כל היד [דף כ.] וכן אפי' דיהה ממנו ואפי' כיהה מן הדיהה ואע"ג דתנן התם דיהה מכאן טהור כלומר שאינו שחור כ"כ אבל בדם הירוק ואין צריך לומר הלבן ושאר מראות אינה יושבת (ג) כלומר שלא גזרו כלל אלא על דם ותולדותיו אבל אלו אינן בכלל [כיון] דקי"ל כר"י בירוק וכתבו בתוספות דירוק היינו גאלני ולא ויר"ט שהוא ככרתי דההוא אינו נוטה לאדמימות כלל וטהור אפילו לעקביא בן מהללאל דלא אסרה תורה אלא דם שהוא אדום והכי מוכח בב"ר דירוק סתם [גאלני] כדאמרן דאמרינן התם וירק את חניכיו שהוריקן בזהב וכן הוא אומר ואברותיה בירקרק חרוץ אלמא דירוק היינו מראה הזהב שהוא גאלנ"י וירוק ככרתי טהור ובמס' נגעים נמי תנן ירקרק כשעוה*) ובפ' לולב הגזול (ד' לה:) נמי תנן ירוק ככרתי אלמא דסתם ירוק לאו כה"ג הוא: **בבשרה** מלמד שמטמאה בפנים כבחוץ · דמשמע אע"ג דהוי הדם בבשרה דהיינו [בפרוזדור] בפנים ולא יצא לחוץ לפרוזדור טמאה נדה: *הזב שהוא טעון ביאת מים חיים . דכתיב ביה ורחץ בשרו במים חיים · זב אינו מטמא בפנים כבחוץ. כדתניא התם מבשרו עד שתצא טומאתו לחוץ: ת"ל זובה בבשרה. משמע דזובה מטמא בבשרה דהיינו בפנים ואע"ג דלא יצא לחוץ : ז' ימים תהיה בנדתה ולא בזיבתה כל ז'. כלומר אפילו היתה כל ז' ימים בנדתה טבולת לערב והיא טהורה : ולא בזיבתה כל שבעה. דאי הויא זבה כל ז' לא תהא טובלת לערב ותהא טהורה אלא צריכה ז' נקיים לאחר שהדם נפסק : יכול כיון דכתיב שבעת ימים תהא בנדתה עד שתהא רואה דם כל ז' לא תהא טמאה נדה ת"ל תהיה דהוה מצי למכתב ז' ימים בנדתה והשתא דכתב תהיה אשמעינן שאע"פ שאין רואה כל שבעה היא טמאה נדה : כל ששמועו מרובה ושמועו ממועט. כל מידי דמשמע מועט כי הא ימים דמשמע מיעוט ימים ב' ומשמע ימים רבים : תפשת מרובה לא תפשת. ואם אתה אומר י' ימים אימא אלף ויותר מהמה אבל פחות מב' א"א :

מרובים

לסמוך על זה ואולם הסימנים שמסורין ביד הנשים לבדוק הכתמים ומצאו שפני בדיקה אינן מן הכתמין שאסורין על זה ודאי יש לסמוך ולהתיר ואם הכתם היה פחות מכגרים שהוא ז' שעורות לפי קצת הפוסקים כמו שהביאם המרדכי בהלכות נידם או ט' עדשות לפי דברי הטור י"ד סימן ק"ל ומיי' וסמ"ג אפי' אין לה במה לתלות אין חוששין לו כדאיתא התם פרק הרואה כתם וכן פסק סמ"ג סימן רפ"ו והכי מוכח בסמ"ג לאוין קי"א דאפי' הכתם גדול אם יש לתלות תולין ואם הוא פחות מכגרים אין חוששין לו אפילו אין לו לתלות ודלא כספר התרומה שאומר שאין תולין הכתם אלא בפחות מכגרים וכן משמע מדברי ספר ת"ה סי' רמ"ט דשיעור כגרים ועוד צריך לתלותו ותולין אם יש לתלות ופחות מכגרים אין צורך לתלותו בשום דבר דאנו תולין אותו במאכולת בשתם · ומיהו במה שיצא הקול שהיתה נדה אם הוחזקה כך בשכנותיה נראה דאין לה תקנה דקי"ל בפרק המדיר ובפרק י' יוחסין הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה ופרש"י ז"ל כגון שלבשה בגדי נדות והכי פסק מיי' בהל' איסורי ביאה ופירש הר"ן ז"ל פ"ב דכתובות דאם הוחזקה נדה אפילו נתנה אמתלא אח"כ לדבריה אינה נאמנת וכן כתב בשם הרמב"ן ז"ל ומגיד משנה נתי פ"ד מהלכות איסורי ביאה פסק הכי בשם הרמב"ן ובשם הרשב"א ז"ל וכתב שכן הוא דעת מיי' א"כ משמע להדיא ואע"ג דטור י"ד סימן קפ"ה הביא דעת הרמב"ן ז"ל והפליא על דבריו מ"מ אין נראה שמלא לבו לחלוק עליו אלא שכתב כן עליו דרך תימה ועוד כיון דרבים ס"ל הכי דהיינו הרמב"ן והרשב"א ומגיד משנה והר"ן ז"ל נראה דאין דוחין דברים אלו מפני התימה של הטור :

עיקר של הלכה זו בפ' יוצא דופן

הגהות הב"ח
(א) נ"ל טמאים : (ב) לא היה כמראה מימי בשר כנ"ל : (ג) נ"ל כלום : (ד) נ"ב אבל אם: (ה) דא"ת תוספות וכו' כנ"ל : (ו) נ"ב נמי איכא תוס' הגהה : (ז) נ"ב גם התוס' הקשו על פירש רש"י מהסיא דהזורק ופי' כפי' הראשון שלו :

המאור הגדול

דאמר חייב ב' וב' עבירות נינהו כניסה ופרישה הוה ליה לתנא למיחשבינהו הכא ולמימר זו היא מצות לא תעשה כניסה וזו היא מצות עשה פרישה כדקא השיב להו במסכת הוריות אי זו היא מצות עשה שבנדה פרוש מן הנדה כלומר פרוש בהנאה מועטת דומיא דמצות עשה שבמקדש כשנטמא בעזרה שאני אומרים לו צא בקצרה משום דכתיב וישלחו מן המחנה אף זו מצות עשה פרוש מן הנדה בארוכה דהיא הנאה מועטת ומצות לא תעשה אל תבא על הנדה כלומר אזהרה למשמש עם הטמאה ויש לך להביא אפילו משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי כל זמן שהוא מתחייב על כניסתו ואסיקנא תני זו היא מצות לא תעשה ועשה ויש לרש"י ז"ל בפירוש דרך אחרת בשמועה זו ובמשנתנו שבמסכת הוריות שלא כדרך הפירוש הזה שכתבנו :

ומי אמר אביי אנוס הוא וכו' עד כי אתמר דאביי בעלמא איתמר פירוש לעולם מתניתא שלא בסמוך לוסתה ולא מיחייב אלא חדא אפרישה בהנאה מרובה (ד) ואם פירש בהנאה מועטת לא מיחייב ולא חדא דאנוס הוא דאף ע"ג דס"ל בעלמא משמש את חייב הכא פטור דאנוס הוא וכי אתמר דאביי חייב שתים בעלמא אתמר בסמוך לוסתה בין שפירש בהנאה מרובה בין שפירש בהנאה מועטת לעולם חייב שתים וכגון שהיתה לו ידיעה בינתים לפי שהוא ת"ח ואפי' בת"ח לשתיהן לא אמרינן דמזיד הוא כפרישתו בהנאה מרובה שהרי המרובה והמועטת שוות הן אצלו לחיוב מאחר שפשע בתחלתו וסבר יכולני לבעול וס"ל ששמש את חייב נמצא זה מתחייב בין בארוכה בין בקצרה שבנדה ואע"פ שיש לו ידיעה כפרישתו שהוא טומא שגגת פרישתו תלויה לו בשעת כניסתו לפי שבאותה שעה פשע ונעשה שוגג בשתיהם שהרי א"א לו בלא פרישה והא מחייב על המועטת כמו שמתחייב על המרובה שלא נתנה אפי'

מלחמת ה'

כלאו דמים אלא לאו אנוס הוא כיון שאינו של מידיעתו וסבור יכול אני לבעול וי"א יכולני לבעול לגרב אהדא קרוב למזיד הוא ואינו מביא קרבן ויש לו פנים :

ידי ומי אמר אביי אנוס הוא וכו' עד וכי אתמר דאביי בעלמא אתמר פירוש לעולם מתני' בשלא סמוך לוסתה ולא מחייב אלא הדא אפרישה וכו' וכי אתמר דאביי חייב ב' בעלמא אתמר בסמוך לוסתה בין שפירש בהנאה מרובה בין שפירש בהנאה מועטת וכגון שהיתה לו ידיעה בינתיים ולפיכך חכם לשתיהן וכו' :

אמר הכותב זו טעות גדול לפי דעתי שכיון שהוא ת"ח ופירש בהנאה מרובה מזיד גמור הוא ומזיד לבעול נדה הוא ואינו מביא קרבן עליה(ה) דהא תלמוד תוספ' בגלה שבמרובה דבר שבמחייב אותו חטאת היא אפי' באנוס על המועטת כגון שלא סמוך לוסתה (ו) ובפירש בהנאה מועטת נמי מחייב ב' כשהוא והיתה לו ידיעה בינתים גם כם דברי הבאי דכיון שלא פשע אלא בכניסתו ואין אתה יכול לחייבו על הכניסה על כרחך שני זיתי חלב בהעלם אחד הוא ועוד ידיעה באמצע מאי מהניא לו והלא א"א לו לפרוש בלא הכניסה שהרי המשמש את בעריות חייב והכי אמרו הכא מידיעתו מביא קרבן על שגגתו וזה אינו בכ מידיעתו דהא א"א הלכך לאו ידיעה היא וה"ל שני זיתי חלב בהעלם אחד וה"נ אמרי' במסכת שבת (:) בבילוי פ' בורק נשבק כר"ה דידיעה שבינתים לאו ידיעה היא מפני שאין בידו והפי' הנכון כך הוא דמעיקרא הוי מזיד בכי אקפיק

ומי

אפי' המועטת לדחות אצ"ו כל זמן שאינו אנים בכניסתו הלכך דא ודא אחת היא ושגגת הסוף תלויה בשגגת התחלה ואף על פי כן מתחייב שתים הואיל והיתה לא ידיעה בינתים דת"ח לזו ולזו עסקינן ואין לנו כיוצא בזה בכל האיסורין והא דאוקימנא לעיל בת"ח לזו ואין ת"ח לזו לרווחא דמילתא קא משנינן דאע"ג דסבירא לן בעלמא משמש מת פטור איכא לאוקמא בת"ח לזו ואין ת"ח לזו משום דאכתי לא קאמר לן הא דאביי דמשמש מת בעלמא חייב א"נ י"ל רבא הוא דאוקמא הכי לטעמי' דס"ל משמש מת בעריות פטור אבל לאביי איכא לאוקמא אפילו בתלמיד חכם לשתיהן והוצרכתי לכתוב פירוש שמועה זו מפני שראיתי בעלי הפירושים שהעמידוה אפילו במסקנא דשמעתא לאביי בת"ח לזו ואין תלמיד חכם לזו כדמעיקרא ולי לא נראה הדבר כן: הרי"ף ז"ל הביא הלכות נדה בפרק זה וכתב ברייתא דיכול הרואה שלשה בתחלה תהא זבה וכו'. ומכלל ברייתא זו מרבה אני את אחד עשר שהוא ראוי לספירה או כי תזוב ופי' זה כתוב בהלכות ואינו מתוקן והגבו' השיב עליו ה"ר יוסף הלוי ז"ל תלמידו במגילת סתרים שלו ובספר סלע המחלקות יש לנו דברים דבורים על אופניהם בהל' נדה:

זהו פירש"י ורב אלפס גם הוא פירש כן אלא שקיצר בלשון ובמרדכי כתוב דפירוש רי"ף חולק לפרש"י. מהר"ס

מרובים הם והלא כבר נאמר רבים. וא"ה הייתו ימים הייתו רבים אלא ודאי לא דבר הכתוב אלא בימים מועטים: יכול הרואה כו'. בת"כ היא ומייתינן לה בסוף נדה [דף עג.]: יכול הרואה ג' ימים בתחלת נדה רצופים תהא זבה. לספירת ז' נקיים ולקרבן כדכתיב ימים רבים וקא מצריך לה ספירה וקרבן: ומה אני מקיים ואשה כי תהיה זבה. האמור בפרשה ראשונה שלא הצריכה ספירת נקיים וקרבן: ברואה יום אחד אבל ראתה ג' תהא זבה: ת"ל בפרשה שניה: על נדתה אני אומר לך אלא ברואה ג' ימים אחר ימי נדות: סמוך לנדתה. דעל משמע סמוך: ואין לי אלא שראתה יום ראשון אחר שבעת ימי נדתה וראתה שמיני תשיעי עשירי [תשיעי ועשירי ואחד עשר מנין] ת"ל או כי תזוב אין לי אלא מופלג מנדתה יום א' כגון שראתה תשיעי עשירי ואחד עשר: מנין לרבות שנים וג' וכו'. שכולן דין א' להם לזיבה: מה מלינו ברביעי לימים שאחר הנדה: שהוא ראוי לספירת נקיים אם ראתה ראשון ב' וג' ופסקה: וראוי לזיבה. להצטרף עם שני ושלישי אם לא ראתה בראשון דהא אתרבי מופלג יום אחד מקרא דאו כי [ב] יזוב דהיינו ב' ג' וד': אף אני ארבה לכל אלו. עד עשירי ועשירי בכלל: שהם ראוים לספירה. שאם ראתה ג' ראשונים מטהי ז' נקיים עד עשירי שיהו נמי ראויים לזיבה באי זה מהן שתראה שלשה רצופים: ומנין לרבות את אחד עשר. שיצטרף עם ראשונים לזיבה לשלשה רצופים ואע"ג שאינו ראוי לספירת נקיים של זיבת שלשה ראשונים: יכול שאני מרבה את שנים עשר. דבלא עת נדתה אפילו מופלג ימים רבים משמע: מרבה אני י"א שראוי לספירת זיבה כלומר *דכיון דזיבת רביעי איתרבי מאו כי [ב] יזוב לאותה זיבה משכה ימי ספירה עד י"א ותו לא ולפיכך מוציא אני את י"ב ת"ל ימי כל ימי זוב טומאתה: ומנין ששומרת יום כנגד יום. כלומר מנין דאי

דאי ראתה ב' ימים או יום אחד שתהא שומרת יום אחד בלבד ואח"כ תטהר: ת"ל טמאה היא. כלומר דכיון דכבר כתב בימי נדתה תהיה משמע דהויא טמאה כנדה ומה תלמוד לומר טמאה היא למעוטי שאינה משמרת אלא יום אחד בלבד: ומה אם הזב שאינו

תורה אור

אלא אלף אלא ריבוא וכשאתה אומר ימים שנים פתחת א"ר מונא משום ר' יהודה ימים שנים יכול ימים הרבה אם מרובים הם והלא כבר נאמר (ימים) רבים הא לא דבר הכתוב אלא בימים מועטים וכמה הן הוי אומר שנים רבים שלשה יכול רבים עשרה אמר ימים ואמר רבים מה ימים מיעוט ימים שנים אף רבים מיעוט רבים שלשה יכול שנים ושלשה הרי חמשה וכי נאמר ימים ורבים והלא לא נאמר אלא ימים רבים הא כיצד הרבים הללו יהו מרובים על השנים וכמה הן הוי אומר שלשה: *יכול הרואה שלשה [ימים רצופים] בתחלת [נדה] תהא זבה ומה אני מקיים ואשה כי תהיה זבה ברואה יום אחד אבל ברואה שלשה (א) בתחלה תהא זבה ת"ל על נדתה אחר נדתה היא מיטמא ואינה מיטמא בתחלה אין לי אלא סמוך לנדתה מופלג מנדתה מנין ת"ל °או כי תזוב על נדתה אין לי אלא מופלג מנדתה יום אחד מנין שנים וג' וד' חמשה ששה שבעה שמונה תשעה עשרה [אמרת] מה מצינו ברביעי שהוא ראוי לספירה וראוי לזיבה אף אני אביא אלו שהן ראוין לספירה שיהו ראוין לזיבה פי' מה מצינו ברביעי שהוא ראוי לספירה וראוי לזיבה שאם ראתה ג' ימים אחר נדתה הוחזקה זבה ומתחלת לספור מיום רביעי ואם לא ראתה ביום ראשון הסמוך לנדתה אלא שראתה דם ביום שני ובשלישי וברביעי נעשית זבה וסופרת מיום חמישי הנה הרביעי ראוי לספירה וראוי לזיבה אף אני אביא את הששה שהן תשלום י' שיהו ראוין לזיבה ומנין לרבות את י"א ת"ל בלא עת נדתה או יכול שאני מרבה את י"ב אמרת לאו מאי ראית לרבות את אחד עשר ולהוציא את שנים עשר מרבה אני את אחד עשר שראוי לספירת

ויקרא טו

זרע יצא ממנו שכבת זרע ילפי' [בספרא סוף פרשה מצורע] דזב שראה ראייה אחת אינו אלא כבעל קרי וטובל ואוכל פסחו לערב: סופר שבעה לשתים. דהכי תניא התם: אינו דין שתספור שנים לב'. ובסוף נדה [דף עג.] גרסינן שבעה לב': ת"ל כל ימי זוב (ד) טומאתה כמשכב נדתה יהיה לה. דלכתוב כל ימי זוב [טומאתה] כמשכב נדתה יהיה לה למה אלא להכי כתב יהיה לה דמשמע מיעוטא דאין לה אלא יום אחד: יכול בין סמוכים בין מפוזרים. דאע"ג דראתה בינתים (ה) מני משלמת שבעת נקיים אע"ג שהם מבחון: אחר אחד לכולן. כלומר שלא יהא לנקיים שלה אלא אחר אחד בלבד ואילו ראתה בינתים ומשלמה בתר הכי שבעה נקיים הוו להו תרי אחר (אחד) הלכך ילפינן דאי ראתה בינתים סותרת מנינה ואחר כך מונה שבעה רצופים כדי שלא תהיה להן אלא אחר אחד: אחר מעשה תטהר. אחר שטבלה ביום שביעי היא טהורה לאוכל לטהרות ולביאה דכל חייבי טבילות טבילתן ביום חוץ מנדה ויולדת: שלא תבא לידי ספק. שמא תראה לאחר תשמיש ואיגלי מילתא למפרע שלא נטהרה ונמצא ששמש עם הזבה: לאו דברי הכל היא דקי"ל כו'. הכי מסקינן בסוף נדה דקרא לרבי עקיבא והלכתא כר' אלעזר בן עזריה:

כללא דנקטינן כו'. ולא שנא דלא חזיא אלא חד יומא כדילפינן לעיל: טבלה ליל שמיני. דנדה טבילתה בלילה לבד מיום אחד עשר דלא בעי שמור הכי מסקינן בסוף נדה · התקין

או כי תזוב ומוציא אני שנים עשר שאין ראוי לספירת או כי תזוב (א) פירוש אם ראתה תשיעי ועשירי ואחד עשר הרי היא זבה גמורה וצריכה ספירת שבעה כענין שנאמר או כי תזוב וגו' אבל אם לא ראתה אלא עשירי ואחד עשר ושנים עשר אינה זבה גמורה ואינה צריכה ספירת שבעה ששנים עשר אינו מצטרף לאחד עשר לפי שאינו מימי זיבה אלא תחלת נדה הוא ולפיכך אינו מצטרף עמהן להיותן שלשה אין לי אלא הרואה שלשה שהיא זבה גדולה מנין לרואה שנים שתהא זבה קטנה ת"ל ימי ומנין אפי' יום אחד ת"ל כל (ב) ומנין ששומרת יום כנגד יום תלמוד לומר טמאה היא יכול כשם ששומרת אחד לאחד כך תשמור שנים לשנים ודין הוא ומה הזב שאינו סופר אחד לאחד סופר שבעה לשני ראיות זבה שהיא סופרת אחד לאחד אינו דין שתספור שנים לשנים ת"ל יהיה לה אין לה אלא יום אחד ואם טהרה מזובה כשתפסוק מזובה וספרה לה לעצמה שבעת ימים יכול בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל ואחר תטהר [א] אחר אחר לכולן ר"ש אומר אחר תטהר אחר המעשה תטהר כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבא לידי ספק*: והאי דמרבינן להני י"א יום שבין דם נדה לדם נדה מקראי לאו דברי הכל הוא דקי"ל י"א יום שבין דם נדה לדם נדה הלכה למשה מסיני כללא דנקטינן מהני מתניאתא דנדה דאורייתא היכא דאתחילא וחזיא דמא חד יומא ההוא יומא קמא דחזיא ביה תחלת נדה ומשלמת עליה שבעה יומי לא שנא חזיא דם בכולהו שבעה ול"ש לא חזיא אלא חד יומא וכד נפקן שבעה יומי טבלה ליל שמיני ומשתריא לבעלה ואי חזיא דם יום ח' הרי עיילא לה בתוך י"א יום שבין דם נדה לדם נדה שהן ימי זיבות וכיון דחזיא בהו חד יומא הויא לה זבה קטנה וחיישינן דלמא אתיא למיחזי למחר הלכך בעיא שימור יום תשיעי ואי לא חזיא יום ט' טבלה לערב [ליל י'] ומשתריא ואי חזיא [גם] ביום ט' בעיא שימור יום עשירי ועדיין זבה קטנה היא ואי לא חזיא ביום י' טבלה לאורתא ומשתריא ואי חזיא גם ביום י' הויא לה זבה גמורה דהא חזיא תלתא יומין רצופין ובעיא למיתב ז' נקיים הכין דינא בהלין יומי זיבות אי חזיא דם חד יומא [משמרת כנגדו חד יומא] ואי חזיא תרי יומי משמרת להו [נמי] חד יומא לבר מיומא דחד עשר דלא בעי שימור(ב) הואיל ונפקן יומי זיבות וה"ל יום י"ב תחלת נדה ואי חזיא ביה מידי הויא לה נדה כל הדין הוא דינא דאורייתא דהוו עבדן בנות ישראל כל זמן דהוו רבנן בקיאי בחזותא דדמא וכיון דאימעוט רבנן דהוו בקיאי בהכי וקלשא (ג) לה דעתייהו ולא הוו יכלי לאפרושי בין דם טמא לדם טהור כדאמרי' *א"ר יוחנן חוכמתיה דר' חנינא גרמא לי דלא אחזי דמא [דכי] מטמאנא מטהר מטהרנא מטמא: וא"ר זירא טיבעא דבבל גרם לי דלא אחזי דמא ומה רבא דידע בטיבעא לא חזי אנא אחזי וחזו נמי דלא ידעי נשי תיקון וסתות חשו רבנן דלמא משלמי

מלחמת ה'

אני אמר אביי אנוס הוא וכא בסמוך לוסתה עסקינן וכיון שכן לאו אנוס הוא ואע"ג דלא מיחייב אלא הדא בין תלמיד חכם לזו ולא לזו בין ת"ח לשתיהן בהרי א"א לפרוש ואין כאן ידיעה שתהא ראויה גיהלק מ"מ איכא תרי איסורי והוו ליה שני זיתי חלב ולא אנוס הוא ומפרקי' כי אתמר דאביי חייב שתים בעלמא אתמר ולאו אמתני' וכגון בפירש בהנאה מרובה ובתלמיד חכם לזו ולא לזו דהוי ליה לאפרושי מידיעתו בהנאה מועטת ומשום שנגתו פי' בהנאה מרובה הלכך חייב שתים אבל (ו) אמתני' בשלא סמוך לוסתה וכי פירש בהנאה מועטת פטור לגמרי זהו הפירוש הנכון שלא כדברי רבי' שלמה ז"ל או חילוף כי אתמר דאביי דאמר אנוס הוא בעלמא אתמר כלומר לאו אדוקיא דמתני' אוקמתא דידיה דאוקמא בסמוך לוסתה אלא שמעיה לרבא דקאמר (ז) בא על האשה שלא סמוך לוסתה ופירש מיד פטור וקא מוכח מינה זאת אומרת משמש מת בעריות פטור דאי ס"ד חייב והכא משום דאנוס הוא פטור ה"ה פירש מיד נמי ליפטר ואפשר דרבא סבר דהיינו מתני' ואהדר ליה אביי לטעמיה וא"ל לעולם משמש מת חייב ואפ"ה הכא בפריסה דקושי חייב ובפריסה דמת פטור משום דאנוס הוא ומיהו (מאי דמוקי) אביי למתני' בסמוך לוסתה הכי קתני פירש מיד חייב שתים אבל פירש מת אינו חייב אלא אחת ולאו משום דפטור אפרי ג' אם הוא לנו ב' זיתי חלב בהעלם אחת דכניסה ופריסה דמת בגנה אחת דיבולני לבעול כן כדפירשנו והיינו דלא קתני לא פירש מיד פטור (ח) וכניסה ופירושים לדבר אחד מתכוונים אלא שבראשון יש לו פנים
דרכו של רבינו הגדול ז"ל בשמועה זו והוא הדרך שיבחרו האמ"ס שטעו בה רבים:

תגהות הב"ח
(א) נ"ב ימים: (ב) נ"ב ימי: (ג) לאו כצ"ל: (ד) זובה כמשכב כצ"ל וכן בסמוך ותיבת טומאתה נמחק: (ה) אינה סותרת מנינה ומשלמה ז"נ כצ"ל: (ו) מתני' כצ"ל: (ז) הבא כצ"ל: (ח) ושני כצ"ל:

הגהות מא"י
[א] אחר אחד וכ"ה בר"ן: [ב] תזוב כצ"ל:

הגהות הר"י
(א) נ"ב לא התבאר כוונתו כי עיקר פירושו שאחד עשר ראוי לספירה או כי תא"נ ר"ל שכבר איתרבה מיניה אם הפסיק יום אחד אחר נדתה וראתה יום ב' ג' ד' וספרה אחריהם ז' נקיים ויום י"א הוא האחרון שבהם. ומ"ם רבינו פירוש אינו פירוש רק דינא ומיירי ביום ט' י' וי"א שבי"א יום שבין נדה לנדה. ועי' בגמ' בר"ן: (ב) נ"ב פי' דלא שייך שומרת יום כנגד יום אפי' לא ראתה רק פ"ים א' ביום י"א ש"פ יום י"ב וי"ם:

ע"כ בפ"ח מצורע זבים בפרק ו' ובפרק ס

נדה דף ס

משלמי דם טמא לדם טהור וטבלין ואתו לידי איסורא דכרת דהא אפשר למהוי כל דם דחזיא בשיתא יומי טהור וליכא טמא אלא הך דחזיא בשביעי בלחוד דצריכא (א)דמישלם עליה ז' יומי וכיון דסבירא להו דדם דכולהו ז' טמא הוא אמרי [כד] שלימו לן ז' יומי יטבלן לאורתא ואתו לידי איסורא הלכך חשו רבנן למילתא ועבדו הרחקה יתירה לסלוקי כל ספיקי ואצריכו למיתב שבעה נקיים על כל דם דלא ליגעו(ב)לאיסורא דאורייתא והיינו דאמרינן [בריש פרק התינוקות] *אמר רב יהודה אמר שמואל התקין רבי (א)בסודית ראתה יום אחד תשב ששה ימים והוא שנים תשב *חמשה והן שלשה תשב שבעה נקיים אמר רבי זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליה שבעה נקיים ואע"ג דהאי תקנתא [דרבי] בסודית ליכא למיחש בה למילתא דאיסורא כלל עבדו רבנן הרחקה יתירה והנהגו בנות ישראל למיעבד כרבי זירא דהא אמרינן דהא דרבי זירא הלכה פסוקה היא כדאמרינן התם *אין עומדין (ברכות דף לא.) להתפלל מתוך דין או הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה היכי דמי הלכה פסוקה אמר אביי כי הא דאמר רבי זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליה שבעה נקיים °והכין נמי [דף ר"ע פ"א] עבדינן בימי טוהר דיולדת ואע"ג דקי"ל כרב דאמר *מעין אחד הוא והתורה טימאתו והתורה טיהרתו כיון דאיכא יולדת בזוב דצריכה שבעה נקיים בימי טוהר עבדינן נמי הרחקה יתירה כר' זירא (א) וכל דם דחזיא בימי טוהר יתבה עליה שבעה נקיים ובתר הכי טבלה במי מקוה ומשתריא לבעלה ואע"ג דלא נפקן ימי טוהר כיון דיתבה שבעה נקיים ותו לא חזיא שריא: מתני' **תינוקת (הלף פט) שלא הגיע זמנה לראות ונישאת ב"ש אומרי' נותנין לה ד' לילות וב"ה אומרים עד שתחיה המכה הגיע זמנה לראות ונישאת ב"ש אומרים נותנין לה לילה הראשון וב"ה אומרים עד מוצאי שבת ד' לילות ראתה ועודה בבית אביה בית שמאי אומרים נותנין לה בעילת מצוה ובית הלל אומרים כל הלילה *שלה: (נ"א כולה) גמ' עד שתחיה המכה אמר ר"נ בר יצחק ואפילו ראתה *ממאי מדקתני סיפא ראתה ועודה בבית אביה ופליג בין ראתה ולא ראתה מכלל דרישא בין ראתה בין לא ראתה תניא נמי הכי בית הלל אומרים עד שתחיה המכה בין ראתה בין לא ראתה עד שתחיה המכה עד כמה אמר רב שמואל בר יצחק לדידי מיפרשא ליה מיניה דרב עומדת ורואה יושבת ואינה רואה ע"ג קרקע ורואה ע"ג כרים וכסתות ואינה רואה בידוע שלא חיתה המכה ע"ג כולם ורואה ע"ג כולם ואינה רואה בידוע שחיתה המכה וזה דם נדה הוא משמשת וראתה דם מחמת תשמיש הוא אינה משמשת וראתה דם מחמת נדה הוא ואמרינן על הדין פיסקא דמתני' בפירקא

(דף יא.) קמא *א"ר גידל אמר שמואל לא שנו אלא שלא פסק דם מחמת תשמיש וראתה דם(ב)שלא מחמת תשמיש אבל פסק דם מחמת תשמיש וראתה דם שלא(ב)מחמת תשמיש טמאה עבר עליה לילה אחת בלא תשמיש וראתה טמאה נשתנו מראה דמים שלה טמאה: הגיע זמנה לראות ונישאת וכו' *איתמר שימשה בימים רב אמר לא (יד.) הפסידה לילות ולוי אמר הפסידה לילות רב אמר שימשה בימים לא הפסידה לילות עד מוצ"ש תנן ולוי אמר שימשה בימים הפסידה לילות מאי ד' לילות דקתני ד' עונות ולרב ל"ל למיתנא ד' לילות ולוי נמי ניתני ד' עונות אורח ארעא קמ"ל *בלילא [ולוי נמי] ניתני ד' לילות ותו לא עד מוצ"ש ל"ל הא קמ"ל דשרי למיבעל בתחלה בשבת (ודרכה רביעאה) כדשמואל

התקון רבי בסודית. מקום שאין בני תורה ואין יודעות למנות פתח נדותן מתי הן בימי נדה ומתי הן בימי זיבה ואינן מכירות בין דם טמא לדם טהור: ראתה יום אחד תשב ששה והוא. כדין תורה שמא בימי נדתה היא: שנים תשב ששה והן. זו עיקר הגרסא ומש"ה יושבת ששה והן משום דחיישינן שמא נר מצוה יום ראשון ראתה דם טהור ושני דם טמא והוי תחלת נדה א"נ דיום ראשון שראתה הוי סוף זיבה ויום שני תחלת נדה וששה דקאמרינן נקיים בעינן דכיון דטועות משוינן להו אי זה יום שראתה מספקינן ליה בתחלת נדה. ונקיים דקאמרינן לבסוף אצולי יומא קאי אלא דיש ליסן [פי' הרגל לשון כמו היה דם בעירו] היא ז' ימים נקיים: ואע"ג דהאי תקנתא דרבי בסודית וכו' (ג) (דרבי) מוציאה לכל ספק. תמיה למה הנהיגו חכמים[א] מילתא [יתירה] כיון דתקנתא [דרבי סגי] חומר בנות ישראל [למה לי] יש שתראו כדי שלא יטעו בדבר שלפעמים תהא זבה גדולה ותהא סבורה שלא ראתה אלא שנים כגון שראתה שתי ראיות ואחת מהן בין השמשות ולא תספור אלא ששה והן וכדי שלא יבא לטעות בכיוצא בזה השוו מדותם שאפילו בדם טפה כחרדל יהו יושבות ז' נקיים ועדיין אין זה מספיק אלא י"ל שכיון שלפעמים בטפה כחרדל יושבת ז' נקיים דהיינו בזיבה הסותרת החמירו בנות ישראל על עצמן לעשות כל דם שתראה כאילו היא סותרת ורבותא דטפת דם כחרדל היינו משום דהוה מצי למימר דבדם מרובה דוקא הוא שראוי להחמיר בו דשמא יצא מן המקור בשלשה ימים זה אחר זה ושהה בפרוזדור שהוא כמו שילא לחוץ כדדרשינן לעיל וצריכה מה"ת שבעת ימים נקיים אם הוא בימי זיבה ולהכי נקט טפה כחרדל אע"ג דודאי אינה אלא ראיה אחת.

והכי נמי עבדינן בימי טוהר דיולדת. זהו דעת הרב אלפס ז"ל [שאפילו] בימי טוהר צריכה לישב שבעה נקיים כיון דאיכא יולדת בזוב שצריכה שבעה נקיים ועוד דעכשיו כל הנשים הרי הן כיולדות בזוב דהא קי"ל דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ובנות ישראל הן החמירו על עצמן שיהו סופרות שבעה לדם טיפה כחרדל ובפרק בנות כותים (דף לז.) איפליגו אביי ורבא בימי לידה שאינה רואה בהן דם אם עולין לה לספירת זיבתה ופסקו הגאונים ז"ל כרבא דאמר עולין לה לספירת זיבתה אבל ר' יעקב ז"ל פסק כאביי דאמר [דמ"מ] אין עולין משום דס"ל [דהאי] שמעתא היא למ"ד דיע"ל קג"ס ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו שהוא לחי העומד מאליו דבסוף פ"ק דעירובין (דף טו.) וכן עיקר תדא דהא איתותב רבא התם דאמאי לית הלכתא כותיה ועוד דימי לידה אמרינן (ד)היכי נקיטינן בסימנא למ"ד ועוד דבפרק בא סימן (דף נד:) אסיקנא בהדיא דימי לידה שאינה רואה בהן עולין: ולענין דם טוהר הגאונים ז"ל החמירו שלא לנהוג בו היתר אפילו ספרה שבעה נקיים אחר לידתה וכתב הרמב"ן ז"ל שהדברים נראין כן אף לדין

לדין הגמרא שכשם שחששו לטעות בפתחיהן כך יש לחוש אם ינהגו בימי טוהר שמא יבואו לטעות באותן ספק יולדות שיושבות עליהם לזכר ולנקבה ולנדה שמא ינהגו בהם קולא שיהו סבורות שכל שיש לה טומאת לידה יש לה ימי טוהר אבל בעל הלכות ורב אחא משבחא ז"ל כתבו שאף עכשיו אנו נוהגין בדם טוהר של תורה והרמב"ם ז"ל כתב בפרק א' מהלכות איסורי ביאה שהדבר תלוי במנהג: **מתני'** בראש פרק בתרא דנדה תינוקת שלא הגיע זמנה (ה) נותנין לה ארבע לילות. לשמש דאפי' רואה אמרינן דם בתולין הוא: עד שתחיה המכה. מפרש בגמ' דהלא ליכא הפרש ב (?) ראתה ללא ראתה מדקא מר"י בסיפא בין ראתה ללא ראתה וברישא לא מפליג: והגיע זמנה לראות. דהיינו ימי הנעורים והביאה שתי שערות אבל לא ראתה: עד מוצאי שבת. והיא נשאת בד' ותו לא משום דכיון שהגיע ימי הנעורים אין פתחה נר כל כך ומסתמא בארבעה לילות חיתה המכה: ובית הלל אומרים כל הלילה [כולה]. שכיון שדמים מצויין בה אין נותנין לה אלא אותה לילה בלבד: **גמ'** אמר ר"נ בר יצחק ואפילו ראתה. אפילו ראתה בבית אביה אמרי ב"ה דכיון שלא הגיע זמנה נותנין לה עד שתחיה המכה מדמפליג בסיפא בהגיע זמנה בין ראתה ללא ראתה [וברישא לא מפליג (ברכות דף לא.) מכלל דרישא בין ראתה בין לא ראתה]: בידוע שלא חיתה המכה. ולפיכך כשעומדת או יושבת ע"ג קרקע קשה למכה ורואה: מחמת תשמיש היא. (ו) ותליא בדם בתולים: ל"ש אלא שלא פסק דם מחמת תשמיש וראתה שלא מחמת תשמיש. דכל היכא שבכל פעם שמשמשת ראתה מוכחא מילתא שלא חיתה המכה ולפיכך אע"פ שראתה שלא מחמת תשמיש תלינן דדם בתולים הוא ומיהו לא מחזקינן לה בטהורה אלא בעומדת ורואה יושבת ואינה רואה וזה נראה דעת הרב אלפס ז"ל שהביאן לשתיהן בהלכות וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות איסורי ביאה: אבל פסקה מחמת תשמיש וראתה אח"כ [אפילו באותו יום] טמאה: עבר עליה לילה אחת בלא תשמיש. [ואע"פ שלא פסקה: וראתה. שלא מחמת תשמיש]: טמאה. דמסתמא כיון שעמדה לילה אחת בלא תשמיש אותה ראיה שראתה אחר כך בדם נדה מחזקינן לה ומיהו כל שמשמשה אח"כ וראתה מתוך תשמיש [ואפי' שמשה בהפלגות] תולין בבתולים כל ראיה שתראה באותו יום (ז) והיינו דאמרינן בפרק תינוקת (דף סה:) מעשה ונתן לה רבי ארבע לילות מתוך י"ב חדש: נשתנו מראה דמים שלה. שאין מראה לילה זו דומה למראה לילה אחרת [אע"פ שלא פסקה מחמת תשמיש ולא עבר עליה לילה אחת]: טמאה. שזה מוכיח שאינו דם מכה דא"כ הוה כולה מראה א': **עד** מוצאי שבת תנן. ביום ובלילה: דשרי למבעל בשבת. אע"פ שלא בעל עדיין כי אם שתי בעילות ופתחה דחוק *ומיהו בלאו הכי מסקינן בפ"ק (כן כתב) דכתובות

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לבין מרדכי ואני הייתי סבור דרי"ף בא לאסור עלינו דם טוהר ואמר לי הר"ם דמעולם לא פנה על דעת הרי"ף לאסור דם טוהר אלא דס"ל דביומי וטבילה תליא רחמנא כדאמרינן פרק בנות כותים וכל זמן שלא טבלה אפי' ספרה שבעה נקיים ושוב ראתה צריכה לחזור ולספור ז' ובתר הכי טבלה אבל בתר הטבילה הוי הדם טהור ואינו סותר עכ"ל הלכך מה שכתב הרי"ף כל דם דחזיא כו' כולה מילתא הויא כשלא הפסיקה בטבילה ובתר הכי גרס ואע"ג דלא נפסקה ימי טוהר כיון דיתבי שבעה נקיים ותו לא חזיא בריא ופירוש בריא לדין הגמ' אי לאו דחביבינן להו יולדות בזוב משום חומרא דר' זירא הו"ב בריא לאחר שטבלה כ"ל: (ב) ל"ג ליה בגמ' לא במימריה דרב גידל ולא בברייתא אלא בין מחמת תשמיש בין שלא מחמת תשמיש טמאה דודאי היתה מכה וכלו להו בתולים מביאה ראשונה רש"י ותוס' בפ"ק סמוך לסופו ומיהו במרדכי גרס ליה:

הגהות הב"ח
(א) למשלם כצ"ל: (ב) לאיסורא כצ"ל: (ג) נ"ב תמיה מלתא כיון דתקנתא דרבי מוציאה מכל ספק למה הנהיגו חכמים כחומר בנות ישראל כצ"ל ותיבות תמיה מלתא כיון דתקנתא נמחק: (ד) והיכי כצ"ל: (ה) נ"ב לראות וניסאת ב"ש אומרים: (ו) נ"ל ותלינן: (ז) נ"ב תלינן בב:

הגהות חו"י
(א) נ"ב בגמרא גרסי' בסודית ראתה יום אחד תשב ששה ימים והוא שנים תשב ששה והן וע"ש בפרש"י: (ב) נ"ב פירש"י אפילו ראתה שלא מחמת תשמיש:

עין משפט

א מיי' פי"א מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיא טור י"ד סי' קצג:

פ"א עיישה [וכ"כ סכ"ח]

דף לה

דף סד:

י"א ב"א אפליג בסיפא בין ראתה ללא ראתה מכלל וכו' ד"ה

הגהות בא"י
[א] נ"ל ולמה הנהיגו חכמי בתלמוד מלתא וכו':

כדשמואל דאמר שמואל פרצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת ואע"פ שמשיר צרורות: איתמר בעל ולא מצא דם [וחזר] ובעל ומצא דם ר' חנינא אמר טמאה ורב אסי אמר טהורה ר' חנינא אמר טמאה אם איתא דהוה דם בתולים מעיקרא הוה אתי רב אסי אמר טהורה דלמא איתרמי ליה כדשמואל דאמר שמואל יכול אני לבעול כמה בעילות בלא דם ואידך שאני שמואל דרב גובריה והלכתא כר' חנינא דספק איסור לחומרא אמר רב בוגרת נותנין לה לילה הראשון וה"מ דלא ראתה אבל ראתה אין נותנין לה אלא בעילת מצוה ותו לא: ראתה ועודה בבית אביה ב"ש אומרים נותנין לה בעילת מצוה וב"ה אומרים כל הלילה שלה *רב ושמואל דאמרי (דף סה:) תרווייהו °הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש דתניא רבותינו חזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש: אמר עולא כי הוו בה ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש בתינוקות לא הוו מסקי מינה [אלא] כדמסיק תעלא מבי כרבא ומסיימו (א) הכי בועל בעילת מצוה ופורש ירושלמי שמואל אמר כל ההיא הלכתא דרישא דפירקא אחרינא דנדה להלכה אבל לא למעשה ר' ינאי ערק אפי' מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת בעון קומי רבי יוחנן מהו לתלות בדם (א) המכה ולא (ב) הורה מהו לבעול בעילה שניה אמרין לתלות בדם המכה (ג) ולא הורה לבעול (ד) בעילה שניה הוא מורי וכו': אמר רבא *תבעוה להנשא ונתפייסה צריכה (דף סו.) לישב ז' נקיים ל"ש גדולה דשכיחי בה דמים ול"ש קטנה גדולה מ"ט משום דמחמדא קטנה נמי מחמדא: תנו רבנן °החמרין והפועלין והבאין מבית האבל ומבית המשתה נשיהן להן בחזקת טהרה ובאין ושוהין עמהן

בין

דכתובות (דף ז.) דמותר לבעול בתחלה בשבת: ובפלוגתייהו דרב ולוי פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מאיסורי ביאה כרב ובסמוך אכתוב אי נפקא לן מידי בכל הני דיני אי לא: בעל ולא מצא דם. פעם ראשונה: וחזר ובעל ומצא דם. פעם שניה: אם איתא דהוה דם בתולים מעיקרא הוה אתי. הלכך נר מצוה אמרינן דדם נדות הוא זה ואי דלא אשתכח דם בתולים אפשר שהיה מועט ונסתר בשכבת זרע או שנבעלה קודם לכן: יכולני לבעול כמה בעילות בלא דם. ע"י הטיה וזה גם כן אפשר שבפעם ראשונה הטה ולאו אדעתיה: שאני שמואל דרב גובריה. אבל להטיה לא חיישינן: בוגרת נותנין לה לילה ראשון. ותו לא אפילו לבית הלל לפי שהבוגרת נתמעטו בתוליה הלכך ודאי בלילה אחת כלו כולם: אבל ראתה. כיון דשכיחי בה דם טפי (ס) (מנע"ה) אין נותנין לה אלא בעילת מצוה:

הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש. בין שהגיע זמנה בין שלא הגיע זמנה: רבותינו חזרו ונמנו. ואע"ג דשורת הדין הוי כמתני' החמירו עליה בחומרא זו: כי הוו ר' יוחנן ור"ל בתינוקות. בפרק בתרא דנדה שנמו תינוקות: תעלא. שועל: מבי כרבא. מן החרישה שאינו מוציא משם אלא אבק רגליו ה"נ לא ילפינן מפרקין דמתני' מידי אלא כרבותינו שחזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש: ערק. ברח כלומר פירש ממנה מביאה ראשונה ואילך: **ומסתברא** שאע"פ שבעל הגמרא סידר מימרא דרב ושמואל בפסקא דראתה ועודה בבית אביה הה"נ דאפי' בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות אינו בועל אלא בעילת מצוה בלבד וראיה לדבר מדאותיב רב חסדא עלייהו בגמרא מדתניא מעשה ונתן לה ר' ד' לילות מתוך י"ב חדש והיא ודאי בלא ראתה דאי ראתה אין לה אלא כל הלילה אלמא דרב ושמואל לא אמרו למילתייהו דוקא בתינוקת שהגיע זמנה לראות וראתה ואע"פ שבעל הגמרא סידרה בהך פיסקא (ו) אלא ה"ה בלא ראתה וכיון שכן ה"ה נמי בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה והיינו דאמרינן דר' יוחנן ור"ל לא הוו מסקי מהאי פירקא אלא בועל בעילת מצוה ופורש [משמע מכל מילי דתינוקות] וכן מוכיח הירושלמי אשר הביא הרב אלפסי דאמר שמואל כל ההיא הלכתא דרישא דפרקא אחרינא דנדה להלכה אבל לא למעשה (ז) ואין דעת הרמב"ם כן שכתב בפרק [ה' מהל'] איסורי ביאה גבי נשאת כשהיא נערה וראתה דם בבית אביה שאין לו לבא עליה אלא בעילה ראשונה ופורש ובלא ראתה כתב הדינים כמו שכתב במשנה ובגמרא אלמא ס"ל דרבותינו לא חזרו ונמנו אלא אהגיע זמנה לראות וראתה: והראב"ד ז"ל השיב עליו אמר אברהם כבית שמאי הוא זה ע"כ. ולא מן השם הוא זה אלא כדכתיבנא ודאמרינן בועל בעילת מצוה ופורש אע"פ שלא מצא דם קא אמרינן דכיון שרוב נשים יש להם בתולים חוששין שמא ראתה טפת דם כחרדל ונאבד או שחפתו שכבת זרע ולא תלינן במילתא דלא שכיחא ולומר דבעל בהטיה[א] ולא נבעלה קודם לכן דכיון דבחזקת בתולה היתה אין מוציאין אותה מחזקתה וכן דעת הגאונים ז"ל וכ' הראב"ד ז"ל דפורש דקאמרינן לא שיהא פורש לאלתר אלא ממתין עד שימות האבר ופורש וכדאמרינן בפ' ידיעות הטומאה (דף יח.) במשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי[ב] כדי שלא יהא יציאתו הנאה לו כביאתו אבל נועץ צפרניו בקרקע כדאמרינן התם לא צריך שהרי התירו לו לגמור ביאתו כדאיתא בגמ' (דף סה:) דאי לא לבו נוקפו ופורש ולא מסתברא שהם אמרו כן בנדה דאורייתא אין ללמוד ממנה לדם בתולים שהוא טהור אלא ודאי יכול לפרוש ממנה קודם שימות האבר דכל זה בכלל ביאה היא ואם אי אתה אומר כן אף הוא לבו נוקפו ופורש וכן כתב (הרא"ש) [הרשב"א ז"ל בת"ה]:

תבעוה ליכנס כו'. דמשום דמחמדא ומחמת חמוד יש לחוש שמא ראתה דם ואפי' בדקה ולא מצאה מתוך שהוא דם מועט ביותר חוששין שמא נאבד וגרסינן עלה בגמרא רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חביבא אמר להו ליום פלוני נכתוב כתובה איעכב שבעה יומי [בתר] ההוא יומא א"ל מ"ט עבד מר הכי א"ל לא סבר לה מר להא דרבא דאמר רבא תבעוה ליכנס ונתפייסה צריכה שתשב ז' ימים נקיים א"ל אימר דאמר רבא בגדולה דשכיחי בה דמים בקטנה מי אמר א"ל בפי' אמר רבא לא שנא גדולה ולא שנא קטנה גדולה מ"ט משום דמחמדא קטנה נמי (ח) דמחמדא. והני ז' ימים נקיים איכא מ"ד שצריכה הפסק טהרה ובדיקה בימי ספירה כאשה הרואה דם אבל הראב"ד והרמב"ן ז"ל כתבו דאינה צריכה הפסק טהרה משום דרואה מחמת חמוד מועטת היא ובודאי שהפסיקה בטהרה ומיהו כיון דנקיים בעינן צריכה בדיקה *בתחלתן ובסופן והכי מוכח ההוא עובדא דרבינא דאיעסק לבריה בי רב חביבא ואיעכב שבעה יומא ובודאי דכיון שלא היתה היא סבורה דמשום ההיא (ט) איעכב לא הפסיקה בטהרה ואפ"ה לא אשכחן ליה לרבינא דאצרכה ז' ימים אחרים אלא בדקה בסופן ואע"פ שלא הפסיקה בטהרה שני ואין זה ראיה דאפשר דז' אחריני אצרכה אלא תלמודא לא חש לפרושי וז' ימים הללו מונין (י) אותו משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה אע"פ שלא נתקדשה עדיין והכי משמע ביבמות בפ' החולץ (דף לז:) דאמרינן התם רב כי אקלע לדרדשיר אמר מאן הויא ליומא ורב נחמן כי אקלע לשכנציב אמר מאן הויא ליומא ואקשינן והא אמר רבא תבעוה ליכנס ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים ופרקינן שאני רבנן דאודועי מודעי להו אלמא משעה שהיא סומכת שתנשא נותנת דעתה ומחמדה: ת"ר החמרים והפועלים וכו' בסוף פרקא קמא דנדה (דף יב.) ומוקמינן לה התם בשיש לה וסת משום דס"ל דבעסוקין בטהרות היא ומגו דבעי [בדיקה לטהרות בעיא] נמי בדיקה לבעלה ואפ"ה [הכא] שריא בלא בדיקה דאמרינן התם דכיון שתבעה אין לך בדיקה גדולה מזו כלומר דסתם הבא מן הדרך דרכו לפייס ולרצות ולבי מרלה קמה ותבע רמיא אנפשא ואי הויא חזיא [מרגשא] ונמי אמרינן דבעיא בדיקה ביושב ושוהא עמה שאינו צריך לרצויי כ"כ הלכך אצרכוה בדיקה דילמא השתא חזיא מגו דבעיא בדיקה לטהרות ושינה אע"ג דליכא למימר רמיא אנפשה הא אמרינן התם דיש לה וסת [הלכך] ערה דחזיא לאיעסוקי בטהרות בעינן בדיקה ואפי' לבעלה אבל ישינה דלא חזיא אפי' רגילה לעסוק בטהרות לא בעי בדיקה ומש"ה לא מצינו לאוקמא באין לה וסת משום דאמרינן התם דאין לה וסת בין ערה בין ישינה בעיא בדיקה וישינה ליכא תביעה ופיוס דליהוי כבדיקה:

וגרסינן בפרק כל היד (דף טו.) עלה דמתני' דתנן כל הנשים בחזקת טהרה הן לבעליהן והבאין מן הדרך נשותיהן להם בחזקת טהרה אמר ר"ל לקיש והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה. ופרש"י ז"ל דהיינו תוך שלשים יום לראיה אבל לאחר זמן עונתה בעיא בדיקה הואיל וסתם נשים חזיין בסוף עונה *(ובסוף* פ"ק דנדה אמרי') דנדה בינונית [עונתה] ל' יום ואמרו שכך נמצא במסכת נדה ירושלמי אמר רב הונא ל"ש אלא שלא הגיע עת וסתה אבל הגיע עת וסתה אסורה וסתות דאורייתא רבה בר בר חנה אמר אפי' הגיע עת וסתה מותרת וסתות דרבנן ופרש"י ז"ל דרב הונא קאי אבא ומצאה תוך ימי עונתה וקאמר דלא שאנו דכי מצאה תוך עונתה מותרת אלא כשלא הגיע עת וסתה בתוך אותם ימים שהיה בדרך אבל הגיע עת וסתה קודם בואו מן הדרך לא דאורח בזמנו בא ווסתות הלכה למשה מסיני ומחזקינן לה כטמאה ורבה בר בר חנה אמר מותרת וסתות מדרבנן והם הצריכוה לבדוק ביום וסתה שמא תראה מיהו היכא דבעלה לא היה בעיר ולא ידעי אי בדקה אי לא [לא] מחזקינן לה כטמאה ע"כ. ולפי פירושו אפילו באשה שיש לה וסת צריך לחוש לעונתה ולא נהירא שכל מי שיש לה וסת דמיה מסולקין עד זמן וסתה ולמה נחוש לעונה שקודם הוסת לפיכך נראה דמ"ד והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה קאי באשה שאין לה וסת שחוששת בה לעונתה דמתני' סתמא תנן כל הנשים ומשמע בין יש להן וסת בין אין להן ורב הונא דאמר לא שאנו אלא שלא הגיע עת וסתה קאי באשה שיש לה וסת שחוששת לה לוסתה ולא לעונתה כלל ורבה בר בר חנה פליג ואמר [אפי'] יש לה וסת אינו חושש לוסתה דוסתות דרבנן ומיהו כתב הרמב"ן ז"ל [לרבה בר בר חנה] דחוששת לעונה שאחר הוסת שא"א נומר שלא

חידושי אנשי שם

פרש"י (דף) ס"ד מהו. נתנות לאייתם כל בתולה מביאה ראשונה בדם המכה אם יש לה מכה מהו לבעול בעילה שנייה דהוי נמי בכלל בעילת מצוה דאמר רבא הרוצה שיהיו בניו זכרים יבעול וישנה[ג]: [גם זה ל"ש כיון דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה א"כ בשניה תהיה ביאה כראשונה לענין הריון]:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כו: (ב) נ"ל הורי: (ג) לא כצ"ל: (ד) נ"ב כלומר בתמיה היאך יעלה על הדעת לסקל שיבעול בעילה שניה שהרי אין מורין להקל לתלות בדם המכה כ"ש בדם בתולים אלא אינו בועל אלא בעילה אחת היא בעילת מצוה ופורש וזה על פי סברת הרשב"א שכתב הר"ן למעלה עיין שם במ"ש: (ס) נ"ל מלא ראתה: (ו) נ"ב לא דוקי: (ז) נ"ב איתמיטתים למר מאי דכתב הרמב"ם בפי"א שכתב בפירוש דבזמן שהם נהגו להחמיר אף בתינוקת אפילו לא הגיע זמנה לראות והיינו כר' ינאי ור' יוחנן דבירושלמי שלא רצו להקל למעשה ומה שכתב הרמב"ם בפ"ה זהו דין גמור על פי תלמודא דידן לפי שבתו דהך סידרא בהך פיסקא דוקא הוא. ורב חסדא קא מותיב הכא דמאחר דחזינן דמקיל רבי בלא ראתה כ"כ טובא דנותנין לה ד' לילות מתוך י"ב חדש א"כ אין סברא להחמיר בראתה כל כך שבועל בעילת מצוה ופורש ופריק איהו דעביד כרבותינו אע"פ שהוא נגד הסברא ונגד המשנה וק"ל. שוב מצאתי שגם הרי"ו קארו ז"ל הארך על זה בי"ד בסי' קצ"ג וכתב כדברי ע"ש: (ח) מחמדא כצ"ל: (ט) נ"ב דרבא: (י) אפי' כצ"ל:

פרש"י

הגהות מא"י

[א] או לא נבעלה כצ"ל: [ב] נ"ב וכו': [ג] נ"ב אינו צריך לזה:

עין משפט

א מיי' פי"א מהל' איסורי ביאה הלכה י"א סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סי' קצב:

ב מיי' שם סמג שם טור י"ד סי' קפד:

בסי' קצג העתיק בב"י דברי הר"ן בתחלתן ובסופן.

מבואר בנדה (דף ט:) א"ל משום ר"י באשה עונה בינונית ל' יום כו' פ"ב (נ"א).

בין ערות בין ישנות במה דברים אמורים כשהניחה בחזקת טהרה אבל הניחה בחזקת טמאה לעולם היא בחזקת טמאה עד שתאמר לו טהורה אני: °גרסינן בכתובות* אמר רב יהודה *הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה: והיכא דלא הוחזקה נדה ותבעה בעלה *ואמרה לו טמאה אני וחזרה ואמרה (א) טהורה אני אינה נאמנת ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת: *ת"ר והדוה בנדתה זקנים הראשונים אמרו תהא בנדתה לא תכחול ולא תפרכס עד שתבא במים עד שבא ר"ע ולימד א"כ נמצאת מתגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה הא מה אני מקיים והדוה בנדתה תהא בנדתה עד שתבא ב[במים] וקי"ל דנדה וזבה אינן צריכות מים חיים דתניא *אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון ביאת מים חיים וזבה אינה טעונה ביאת מים חיים אלא מי מקוה בלבד שכל הגוף עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה מ' סאה: ת"ר אילו נאמר ומקוה מים יהיה טהור יכול א אפילו מילא על כתפו ועשה מקוה לכתחלה יהיה טהור ת"ל

שלא תראה לעולם ומיהו אם הגיע עונתה ולא הגיע וסתה אינה אסורה דאפי' למ"ד וסתות *דרבנן מסולקת דמים היא עד הוסת ואע"פ שהגיע עונתה בינתים שאין העונה קובעת לה זמן ראיה אלא הוסת תדע שהרי אמרו דיה שעתה בוסתות ולא אמרו כן בעונות ומשמע דהלכתא כרבה בר בר חנה דהא מסקינן התם בפ' כל היד דוסתות דרבנן וא"ת והתניא התם דאפי' למאן דאמר וסתות דרבנן צריכה בדיקה [דף טז.] דתניא רמ"א טמאה נדה וחכ"א תבדק כלומר אשה שהגיע שעת וסתה ולא בדקה וכיון דבעיא בדיקה משמע דבטמאה מחזקינן לה עד שתבדק וכיון שכן היכי אמר רבב"ח דאפי' הגיע עת וסתה מותרת והא אמרי' התם דבעיא בדיקה י"ל בבא מן הדרך הקילו דכיון דאיכא תביעה אין לך בדיקה גדולה מזו ומהניא לתששא דוסתות כדמהני' לבדיקה דטהרות כדאי' בסוף פ' קמא דנדה [דף יב.] וכמו שכתבתי דתרוייהו הן דרבנן: וגרסי' תו התם [דף טו:] א"ר יוחנן אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה כלומר שאם [שהה] בדרך ז' ימים אחר וסתה שעכשיו יכולה ליטהר אפי' הגיע זמן וסתה בינתים אמרינן דטבלה ואין צריך לשאול לה משום דס"ס היא ספק ראתה ספק לא ראתה וא"ת ל ראתה אימא טבלה והא דר' יוחנן אפשר דלא פליגא אדרבה בב"ח אלא ר' יוחנן איירי בשוהה בעיר דליכא תביעה ומש"ה בעי מחשב א"נ דהא דר' יוחנן בבא מן הדרך נמי היא [וחושש משום עונה שאחר הוסת וכפי' הרמב"ן ז"ל] וה"ה שלפעמים תולה להקל שראתה בשעת וסתה ולא בעונה שאחר הוסת כגון שזמן וסתה רחוק דאפשר שטבלה לאחר מכאן וזמן עונתה קרוב עד שא"א שטבל' בינתים ואמר שבענה מחשב ימי וסתה כלומר שתולה להקל שראתה בוסתה וטבלה לאחר מכאן ולא ראתה בעונתה דמאי דתלי. רבה בר בר חנה בעונה שאחר הוסת הייני לקולא וכל היכא דאיכא קולא לתלות בוסת תולין אבל הראב"ד ז"ל כתב דהא דרבה פליגי אדר' יוחנן דלרבי יוחנן אע"ג דוסתות דרבנן בעי חשוב ימים לטבילה ואפי' לבא מן הדרך שאין הוסת יולא מחזקת טומאה עד שתבדוק וכדאמרי' לקמן תבדק ופסק הלכה כר' יוחנן וגמלא שחושש לוסת בשיש לה וסת וחושש נמי לעונה בשאין לה וסת אבל לחוש לשניהם כאחת אין לנו והרב אלפסי ז"ל כתב זו ששנינו בסוף פרקין (דף יב.) החמרים והפועלים כניהם להם בחזקת טהרה ולא חלק בין הגיעו ימי עונתה ושעת וסתה ללא הגיעו ואף הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מהלכות איסורי ביאה שאשה שיש לה וסת שהלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה כשיבא אין צריך לשאול לה אפילו מצאה ישנה מותר לבא עליה שלא בעונת וסתה ואינו חושש שמא נדה היא נראה מדבריו שא"ל לחוש אלא לעונת הוסת עצמה ולא לאחר מכאן כלל ונראה שהם ז"ל מפרשים דתוך ימי עונתה דקאמרי' היינו עונת הוסת ולאפוקי יום העונה עצמו שלא תאמר דבבא מן הדרך הקילו שלא לחוש אף לעונת הוסת עצמה קמ"ל דבעינן שיחשב שלא תהא עומדת עכשיו בתוך עונת הוסת וסבורים הם ז"ל דר' יוחנן דאמר מחשב קסבר וסתות דאורייתא ופליג אדרבה בר בר חנה ואנן קי"ל כרבה דהא סוגיא סלקא דוסתות דרבנן ודאמרינן לקמן תבדק בשוהה בעיר עסקינן אבל בבא מן הדרך לא דכיון דתבעה אין לך בדיקה גדולה מזו וכמו שכתבתי למעלה ותמהני דתינח ערה אבל ישנה מאי איכא למימר דהא בישנה ליכא תביעה ולא מלית אמרת דאפילו בישנה איכא [תביעה] דאי הכי הך ברייתא דהחמרין הוה מצי לאוקמא התם בסוף פ"ק דנדה אפילו באין לה וסת אלא ודאי ליכא *) ומש"ה אוקמוה דוקא בשיש לה וסת כמו שכתבתי למעלה וכיון שכן קשיא ישנה לפיכך נ"ל דאינהו ז"ל סברי דחכמים ור' יהושע דאמרי תבדק *לאפלוגי את"ק דידהו (ג) [הוא דאתו] דאמר כל שלא בדקה בשעת וסתה טמאה נדה משום דוסתות דאורייתא ואמרי ליה לא אלא תבדק כלומר שאין לך חומר אחר בוסתות אלא שצריך בדיקה בשעת הוסת והוא חומר של דבריהם אבל כל שעבר הוסת למה תהא צריך לבדוק והרי כל אשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה מסולקת דמים היא דמש"ה אמרו דיה שעתה ולמה נחוש שיהו דמים מצויים בה שלא בשעת הוסת מפני שלא בדקה בשעת הוסת אלא התם ודאי כי אמרינן תבדק בשעת הוסת אמרו וכדכתיבנא ואע"ג דאמרי' התם איתמר אשה שיש לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה אמר רב בדקה ומצאה טמא טמא טהור טהור כלומר מבום דוסתות הם דרבנן לאו למימרא שצריכה לבדוק אחר הוסת אלא

*) בד"ס הגי' ומשום דאינהו הכי אוקמוה וכו'.

אלא משום דשואל בעי למימר אפילו בדקה זו ומצא טהור טמא נקט רב מצא טהור טהור ולא שתהא צריכה לבדוק אחר הוסת ובזה עלו דברי רב אלפס והרמב"ם ז"ל יפה אלא (ג) שזו קולא יתירה שלא לחוש לא לוסת ולא לעונה כלל אפילו לימים הרבה ואפי' בישנה:

נר מצוה **הוחזקה** נדה בשכנותיה שהיתה לובשת בגדי נדות: ואם נתנה אמתלא לדבריה. שאמרה לו מה שאמרתי שהייתי טמאה מפני שקשה עלי התשמיש ועכשיו איני חוששת: **תנו** רבנן והדוה בנדתה. בפ' במה אשה (ד' סד:) תניא אין בין זב לזבה שנויה היא בתוס' [בפ"ק דמגילה]: שהזב טעון ביאת מים חיים דכתיב ורחץ בשרו במים חיים וטהר. אבל בזבה לא כתיב אלא וספרה לה ז' ימים ואחר תטהר כלומר בטבילת מים ובנין אב לכל הטמאים ורחצו במים [דכתיב בשכבת זרע] ואין כתיב באחד מהם במים חיים אלא בזב ומצורע: שכל הגוף עולה בהם. מכל בשרו ילפינן ליה: **תנו** רבנן אילו נאמר מקוה מים יהיה טהור. בת"כ היא שנויה בפרשת ויהי ביום השמיני: יכול אפילו מלא על כתפו וכו' אף מקוה מים בידי שמים. איכא מ"ד דהא אסמכתא בעלמא היא שאפילו מלא כל המקוה בכתף כשר מדאורייתא והיינו דתמיה בפרק המוכר את הבית (דף סה:) עלה דההוא דתנו רבנן נגור שחקק ולבסוף קבעו מכלל דשאובה דאורייתא בתמיה [א] אלמא ליכא שאובה אלא מדרבנן אלא דהך ברייתא אסמכתא אקרא דומיא דמדומע דאמרינן במס' נדה (דף מז.) בהדיא דמדרבנן היא והתם מפיק ליה מקראי ומביאין ראיה לדבר מדתנן במס' טהרות [פ"ד מ"ז] אלו ספקות שטהרו חכמים ספק מים שאובין למקוה ותניא בתוספתא דמקואות בפ"ב מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה ומדקתני ריקן ומצאו מלא ולא קתני חסר ומצאו שלם משמע דריקן היה לגמרי מתחלה ואפ"ה ספקו טהור אלמא אפילו כולו שאוב הוא מדרבנן דאי מדאורייתא ה"ל ספקו דאורייתא ולחומרא. ועוד הביאו ראיה מדאמר בפירקא קמא דפסחים (דף יז.) גבי משקה בית המטבחיים בכלים טמאים בקרקע טהורים משום דחזו לטבול בהו מחטין וצנורות הא בתם משקה בית מטבחיא שאובים הן וה"ל כולו שאוב ואמרינן דחזיין למטבל בהו מחטין וצנורות אלמא מדאורייתא כשר וכ"ת ואי ליכא פסול שאובה מדאורייתא כלל למה גזרו בה חכמים י"ל דגזרו אטו טובל בכלי שהוא פסול מדאורייתא דטבילה בקרקע בעינן דומיא דמעיין ובור וכן דעת רבי' יצחק ז"ל וכן נראה מדברי הרב בן מגש ז"ל ומדברי הרמב"ם תלמידו בפרק ד' מהלכות מקואות וכן דעת הגאונים ז"ל אבל הראב"ד ז"ל כתב דפי מתמהינן בפ' המוכר את הבית מכלל דשאובה דאורייתא דאלמא אינה אלא מדרבנן ה"מ בשאובה על ידי כלים מאליהן כגון נגור שחקקו ולבסוף קבעו דקתני התם שאין בהם תפיסת ידי אדם אלא מאליהן באו ולא נשאבו אבל מלא בכתף פסול מדאורייתא והיינו דתניא *בתוספתא יכול אפילו מילא בכתף וכו' ור"ת ז"ל סובר דאיכא שאובה דאורייתא ואיכא שאובה דרבנן דכולה שאובה [או רובה או רביעית מתחלה מדאורייתא אבל] ג' לוגין על פני המים הוי מדרבנן (א) וכי מתמהי בפ' המוכר מכלל דשאובה דאורייתא היינו משום דקתני פוסל את המקוה מכלל דכבר יש שם מים קודם שתפסל והביא ראיה מדאמרינן פ"ב דמקואות ר"א אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה וג' לוגין על פני המים וחכ"א בין בתחלה בין בסוף שיעורו ג' לוגין ומשמע דהא דקא מפליג ר"א בין בתחלה לבסוף משום דלכתחלה פוסל מדאורייתא ובסוף כלומר על פני המים פסול מדרבנן ולאו ראיה היא דלעולם אפי' בתחלה מדרבנן היא והיינו טעמא דמחמיר ר"א לכתחלה טפי מעל פני המים משום דלכתחלה רביעית מקוה גמור הוא דחזי למחטין וצנורות ומ"ה לא בטיל אבל על פני המים לאו מקוה הוא ובטל עד דאיכא ג' לוגין שהוא דבר חשוב שראוי להדיח ראשו ורובו כדאיתא בפ"ק דשבת (דף יד.) ורבי' שמשון ז"ל כתב דודאי איכא שאובה דאורייתא כגון שנשאב בדבר המקבל טומאה דבכה"ג כולו שאוב דאורייתא והביא ראיה מדתנן במסכת פרה [פ"ו] ומייתי לה בפ"ב דזבחים (דף כה:) נתן ידו או רגלו כדי שיעברו מים להבית פסולים עלי קנים ועלי אגוזים כשרים זה הכלל דבר המקבל טומאה פסולים דבר שאינו מקבל טומאה כשרים ואמרינן התם מה"מ א"ר יוחנן משום רבי יוסי בר חנא אמר קרא אך מעין ובור

ובור

א בדין אם מים שאובין שפוסלין את המקוה אי הוי דאורייתא או דרבנן דאיתא פרק מרובה דף סז איכא פלוגתא דר"י פירש דשאיבה הוי דרבנן ואפילו כולו שאוב אינו פוסל מן התורה שלכך כל ספק שאירע בו אפי' ספק אם הוא כילו שאוב אם לאו כשר והאריך הרא"ש שם בראיות ור"י והרמב"ם ז"ל פי' דכולו שאוב פסול מן התורה וכן פי' הר"ר שמשון ז"ל שכולו שאוב פסול מה"ת עד שיהיה רובו בכשר אבל לאחר שיהיה רובו בכשר משם ואילך אין שאיבה פוסלת בו אלא מדרבנן שלכך כל ספיקא שיארע בו קודם שהיה רובו בלא שאיבה אזלי' בה לחומרא אבל משידוע שהיה רובו בכשר מקילין בספיקה שאירע בו והאריך שם הרא"ש בראיותיו ועוד כתב הטור י"ד סי' רא בשם אביו ז"ל על מקוה העומד בבית העובד כוכבים ומשכירו לישראל שיתן לו כל הטובל בו דבר ידוע בכל פעם שאין להאמין לעובד כוכבים דהיישינן שמא יחסר וימלאנו: ועל אודות המקוה אשר במקום שיש נהר מים חיים הנובעים ומרוב המים אשר בנהר יראום הנשים לטבול שם ועשו קרוב לשפת הנהר כמו אמתיי' כיפה תחת של אבן כדי הקף הנהר אשר על הכיפה היא עומדות הנשים לטבול ולמען יוכלו המים מהנהר שם מתחת הכיפה לנכוע למעלה מהכיפה ויפי' הכל אחד עשו נקבים רבים בכיפה שהיא כשפופרת הנוד ועתה מחמת היובש נתיבשו המים שלמעלה מן הכיפה ברגש ולא נשאר למעלה מן הכיפה שיעור כ'סאים או כ"א שאין מן המים ושאלת אם יש דרך להכשיר שם מים ולהכשירו דבר ידוע כי נהר מים חיים יש לו דין מעין גמור ואין צורך להאריך בזה כי בספר סמ"ג ... נהרות ... תלוק ... ידוע כי מעין מטהר בכל שהוא כדאיתא במרדכי ובמס' מקואות בכמה מקומות דאיכא פלוגתא גבי מעין בטהרת אדם דאיכא למ"ד דאע"ג דמעין מטהר בכל שהוא היינו דוקא לטבילת כלים אבל לאדם אפי' אם הוא קטן ביותר בעינן שיהיו מ' סאה גם במעין וזהו דעת תוספות והרא"ש ז"ל כדאיתא בהל' מקואות להרא"ש וטור י"ד סי' ר"א ואיכא למ"ד מעין מטהר בכל שהוא אף לאדם וזהו דעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל ונראה דעת התוספות יותר דגם האחרונים ... נראה לי דרוב הפוסקים הסכימו לזה דמעין כל שהוא יכול לשאוב בו כל מים שירצה כמו שיכול לשאוב במקוה שיש בו מ' סאה ואין שאיבה פוסלת בהם כלל אפי' לכתחלה ולא נמצא בכל הפוסקים מי שיחוש לשאיבה במי מעין כי אם אותם בעלי דעות שהביא המרדכי בהלכות נדה ובמי אותם דעות מקמי כמה דעות אשר שם ר' שמחה ומהר"ם והרשב"א והרא"ש והטור ומהרי"ק ... והאחרונים. בודאי כלהו פליגי עם אותם בעלי דעות והו דבריהם והסכימו דאין שאיבה פוסלת במעין וכיון שכן ... [ויש] כתב הרא"ש בתשובותיו ... נובעין ומרוב המים יראות ... ז"ל אם מתפירה בעצו סביב למערה

א מיי' פ"ד מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיא טוי"ד סי' קפה: ב מיי' פ"ק ופ"ד ופ"ט מהל' מקואות סמג עשין סי' רמח טוי"ד סי' קנו קלא ורא:

... פ"ק דמגילה

תגהות הב"ח

(א) נ"ב לו: (ג) דידהו אלא באו דאמרי כצ"ל (ג) ... לא מיתורא בלא לחוש כצ"ל. ובד"ק ליתא הך תיבות אלא שזו קולא יתירה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) הא בכה"ג נוגין בתחלה לא הוי דרבנן לדברי ר"ת אלא הלכה למשה מסיני ... כתב בספר ... וכתבו ... בשמו בהל' מקואות עלו ובפרק מרובה:

הגהות מא"י

(א) נ"ב ובא קי"ל דרבנן:

בד"ס הגי' לא פליגי וכן הוא בכל ספרי האלפסי ...

רי"ג בנדון דידן כיון שהמים שהם מעל הכיפה באין ונובעין מן הנהר דהפי' מעין נשאר שם מים כדי השיעור כל שיש למעלה מן הכיפה מים כל שהוא מאותם המים שלמטה מן המעין והדיא כתב הרא"ש בתשובותיו ככל ... סי' ג' דמעין והמחובר לו אינו נפסל בשאיבה והביא ראיה לדבריו ועוד ביאר הרא"ש ז"ל להדיא כלל ל"א סי' ו' בתשובה שנשאל לו בנדון כדומה לזה על מערה עמוקה ומים נובעין ומרוב המים יראות הנשים לטבול שם ועשו מחיצות בשפת המים והפרו שם חפירה ומן המים המרובים שבפנים יצאו מקלתן לחוץ לתוך החפירה ולא היה בה שיעור לטבילה והוסיפו עליהם מים והשיב ז"ל אם מתפירה בעצו סביב למערה

ת"ל מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בבידי שמים אי מה מעין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא ת"ל אך מעין המעין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר זוחלין ת"ל אך המעין מטהר בזוחלין והמקוה מטהר באשבורן ותנן נמי *במתני' הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה העיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן א כשרין: *הלל אומר מלא ב הין מים שאובין פוסלין את המקוה שאדם חייב לומר בלשון רבו שמאי אומר תשעה קבין וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון ששלשה לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה וקיימו (א) את דבריהם. הא דתנן ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה ה"מ דלית ביה שיעורא ב אבל אית ביה שיעורא לא מיפסל דתנן *היה בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכי' מאבראי שפיר דמי דכי *אתא רב דימי אמר שאובה שהמשיכוה טהורה (ג): ת"ר ג צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה

ובור מקוה יהיה טהור הוייתן ע"י טהרה תהא פירוש האי קרא גבי מקוה כתיב ומייתי מיניה ראיה למים חיים אל כלי דכתיב גבי פרה משום דמיניה משמע דכל הויות יהו ע"י טהרה ולא ע"י דבר המקבל טומאה אלמא דלכל הפחות טולה שאובה בדבר המקבל [טומאה] דאורייתא אבל שאובה על ידי כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה דפסולה כדמוכח בפ"ק דשבת (דף טז:) משמע שאפי' כולו שאוב אינו דאורייתא אלא מדרבנן דהא הוייתן על ידי טהרה הוו דאין מקבלין טומאה ועוד הביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא בפ"ב דמקואות ב' מקואות של ארבעים סאה אחד שאוב ואחד כשר וטבל באחד מהם מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות ואי כולו שאוב מדרבנן אמאי תלויות אדרבה הוה לן למימר טהורות וכדתנן ספק מים שאובין למקוה אלא ודאי כדאמרן והתם כגון שהאחר שאוב על ידי דבר המקבל טומאה. וא"ת א"כ קשיא הא דמקוה שהניחו ריקן דאייתי לעיל דקתני כשר י"ל דהתם היינו טעמא משום דחזקה מאן קא ממלא למקוה אדם טמא שצריך טבילה וכיון שכן בידוע שבכשרות מלא אותו ולפיכך כשר והיינו דתניא התם כשר מפני שכשרותו מוכחת עליו הא לאו הכי פסול מספק דהוה ליה ספק דאורייתא ולחומרא והיינו נמי דקתני סיפא דהזיא לנור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בלדו ספק מן הלנור למקוה ספק מן המכתשת למקוה פסול מפני שהפסול מוכיח כלומר מפני שיש לתלות בזה כבזה ואם יש בו רוב מקוה כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה אלמא שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים למקוה אלא דוקא דאיכא רוב מקוה כשר דכיון דמדאורי' ברובא בטל ומכאן ואילך דרבנן ספקו כשר וכי תנן [טהרות פ"ד] אלו ספקות שטהרו חכמים ספק מים שאובים למקוה היינו מרובו ואילך דכיון דתנן למקוה משמע שכבר יש בו מים וא"ת א"כ מאי מתמהינן בפרק המוכר את הבית (דף סו.) מכלל דשאובה דאורייתא לוקמא כגון דליכא רובא דכשרים אירך הרב ז"ל משום דכיון דסתמא קתני צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה משמע דפוסל את המקוה בסוף בג' לוגין כדקי"ל דג' לוגין מים פוסלין את המקוה והיא דמשקה בית מטבחייא (פסחים דף יז:) דאמרי' דבקרקע טהורין היינו טעמא משום דכי נפלו נויא ארעא ממשכי ואילך ואילך וה"ל כשאובה שהמשיכוה כולה דטהורה אלו דבריו ז"ל (א):
אי מה מעין מטהר בכל שהוא. לאו דוקא כל שהוא אלא לאפוקי ארבעים סאה [קאמר] ואמר שאינו צריך [מ' סאה] כמקוה אלא מיהו צריך שיהא כל גופו עולה בהן בבת אחת ולא בחלאין אלא דכיון דכל גופו עולה בהן הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו סגי דבמעיין ליכא יתורא לאפוקי מהכי משא"כ במקוה דאפילו גוץ שכל גופו עולה בעשרים סאה לא עלתה לו טבילה עד שיטבול במקוה של מ' סאה מדכתיב ורחץ כל בשרו במים דדרשינן מים שכל גופו עולה בהן דהיינו ארבעים סאה: המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן. כלומר שהמקוה אינו מטהר אלא באשבורן אבל המעין מטהר בין בזוחלין בין באשבורן דאי אמרת דאין מעין מטהר אלא בזוחלין היכי עביד להו אבוה דשמואל [שבת דף סה.] לבנתיה מקוואות ביומי ניסן והיה ממשיך לתוכן מי פרת וכמו שפירשו כל המפרשים ה"ל למיחש שמא ירבו זוחלין על הנוטפין ואין מטהרין אלא בזוחלין אלא ודאי כדאמרן ועוד דתנן [מקואות פ"ה מ"ד] כל הימים כמקוה ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ובודאי ר' יוסי אף בזוחלין קאמר דאי לא ה"ל למימר אין מטהרין אלא בזוחלין אלא ודאי משום דס"ל דימים דינייהו כמעין אמר דמטהרין בכל ענין ועוד דתנן במסכת פרה בפרק ששי המפנה מעיין לתוך הגת או לתוך הגבים פסולין לזבים ולמצורעים ולמי חטאת אלמא לטהר כל אדם כשר ואע"פ שהיא אשבורן ועוד ראיה מדתנן בפ"ק דמקואות למעלה מהן מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן [לא בזוחלין] ולמעיין להטביל בו בכל שהן. למעלה מהן מים מוכין [שהן] מטהרין בזוחלין ומים מוכין היינו [מי] מעין שהן מלוחין או פושרין והכי תנן התם בפ"ח דפרה אלו הן המוכין המלוחין והפושרין (ג:) בודאי דכי קתני שהן מטהרין בזוחלין אף בזוחלין קאמר דאי לא מאי למעלה מהן הכא בחד גוונא מטהרין [והכא בחד גוונא מטהרין] אלא ודאי כדאמרן (ב): ותנן נמי במתני' במס' עדיות [פ"ז מ"ג] הזוחלין כגון נהרות שהן זוחלין כמעין כן לטהר בכל שהוא ובזחילה והנוטפין
כמו

כמו מי גשמים כמקוה כן לטהר באשבורן דוקא ולהצריך מ' סאה והיינו טעמא דאבוה דשמואל דעביד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ואין הנוטפין מטהרין בזחילה: שהן כשרין. כלומר בזחילה הואיל ונוטפין מועטין ואיצטריך לאשמועינן אפילו במקום שאין בו כדי טבילה בזוחלין אא"כ נוטפין משלימין להן דאי לא תימא הכי מאי קמ"ל פשיטא דא"כ יפסלו כל הנהרות אפי' למ"ד נהרא מכיפיה מבריך: מלא הין. דהיינו שנים עשר לוגין פוסלין את המקוה אם נפלו לתוכו קודם שנשלם ואפי' המשיך לתוכו אחריהן אלף סאה: שחייב אדם לומר בלשון רבו. כלומר הין אינו לשון משנה אלא לשון תורה אלא כך שמע מרבותיו שמעיה ואבטליון והרמב"ם ז"ל גורס אין באלף. ופי' שרבותיו שהיו גרים מפני שלא הורגלו להוציא ההי"ן מפיהם היו מחליפין אותם באל"ף ואף הלל היה אומר אין בלשון רבותיו: שני גרדיים משער האשפות. במסכת עדיות מפרש לה למה הוזכר שם אומנותם ושם מקומם לומר שלא יעכב אדם עצמו מבהמ"ד שאין לך אומנות פחותה מן הגרדיים שאין מעמידין ממנה לא מלך ולא כה"ג כדאמרינן בקידושין [דף פב.] ואין שער בירושלים פחות משער האשפות והכריעו בעדותם כל חכמי ישראל ופי' הראב"ד ז"ל דטעמא דהלל מפני שהיא [המדה] הגדולה שנאמרה בתורה [בלח] כדכתיב ושמן זית הין ואע"פ שנאמרה בתורה מדות קטנות [מזאת] כיון דמים שאובין לפסול את המקו' מדרבנן אזלינן לקולא ולא מיפסל אלא בשיעורא רבה ולפיכך שנה לו רבו הין לגלות לו שמפני (ד) שנאמרה בתורה הוא פוסל המקוה ושמאי סבר ט' קבין לפי שהן ראוין לשטיפת כל הגוף ועזרא תקנס לבעלי קריין הלכך חשיב להו כמקוה פסול ופוסלין וחכ"א ג' לוגין מפני שהם חשובים שנתנה תורה [שיעור נסכי] קרבן לנזיר שהוא רביעית ההין ואזלינן בתר שיעורא זוטא אע"ג דאשכחן [נמי] כה לוג שמן. בליבור מיהא לא אשכחן פחות מג' לוגין ועוד לא אשכחן לוג אלא לשמן אבל יין אין פחות מרביעית ההין דהוא ג' לוגין. [והיכא] דלית ביה מ' סאה מדברי הרב אלפס ז"ל נראה (ה) דשאובה שהמשיכוה אפילו נתמלא כל המקוה ממנה כשרה ואחרים חולקין ומחלוקתן תלויה במאי דתנן בפרק שני דמקואות המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ר"א אמר אם עונת גשמים הוא אם יש בו (ו) מעט מים ישבור ואם לאו לא ישבור ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבור או יכפה אבל לא יערה והכי פירושו אם עונת גשמים הוא נידונין משום שאובין כל עוד שהניחן בעת קשור עבים כדאיתא בפ"ק דשבת (דף טז:) וכ"ש בשעה שהגשמים יורדים ומ"ה לר"א אם יש במקוה כמעט מים כלומר שיש קצת מים כשרים ישבור וכמעט דקאמר לאו דוקא אלא רוב המקוה בעינן דהיינו כ"א סאין וכר"א בן יעקב דאמר [בתמורה יב.] מקוה שיש בו עשרים ואחד סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאין (ז) ופותקן במקוה כלומר ממשיכן והן טהורין שהשאובה מטהרת ברביה והמשכה ומש"ה נמי א"ר אליעזר דאם יש בו מעט מים כלומר כ"א סאין ישבור וימשכו המים מן הקנקנים השבורים למקוה וכיון שאין בו מ' סאה קרי ליה מעט מפני שאין בו שיעור מקוה דקסבר ר"א דשאובה שהמשיכוה כולה או רובה פסולה ור' יהושע אמר בין כך ובין כך כלומר אפילו אין במקוה מים ישבור או יכפה ובלבד שלא יערה למקוה בלא המשכה דקסבר ר' יהושע דשאובה שהמשיכוה כולה כשרה וקי"ל דר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע דר"א שמותי הוא. וכדאסיקנא בפ"ק דנדה (דף ז:) דלית הלכתא כר"א אלא בארבע בין בסדר טהרות בין בשאר סדרים ובפ"ק דתמורה (דף יב:) נמי אמרינן כי אתא רב דימי א"ר יוחנן שאובה שהמשיכוה טהורה ומדלא יהיב שיעורא ש"מ דאפי' כולה ואיכא נוסחי נמי דגרסי התם בהדיא שהמשיכוה כולה וכן נראה דעת הרב אלפס ז"ל וכן דעת רבינו שמשון ז"ל אבל רב אחא משבחא פסק כר"א בן יעקב דמשנתו קב ונקי וכן פסקו הראב"ד ז"ל והר"ז הלוי ז"ל וראוי להחמיר: ת"ר צנור שחקקו וכו'. בפרק המוכר את הבית (דף סה:) הוא: צנור. של עץ או של אבן ועשוי כעין סילון ויורדין ממנו מים למקוה: חקקו. בתלוש ואחר כן קבעו בקרקע: פוסל את המקוה. דמים שאובין פוסלין אותו דכיון שהיה שם כלי עליו קודם שקבעו לא מבטל הו שם כלי מיניה ומבוי להו שאובים למים שבתוכו אבל קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל דהרי הוא כעושה הדין בקרקע והאי צנור מיירי כגון שהוא
חקוק

שלטי הגבורים

שמערה פיו מחוברים למים שבתוך שמערה דרך נקבים בשעה ששפכו שמים לתוך החפירה והנקב שבכותל המכוסה שיה רחב שתי אצבעות אפי' אם לא היה בהפירה כי אם מעט מים ואפי' אם ששפכו מן הכלים לתוך החפירה בלא המשכה מותר לטבול בתוך החפירה דמקוה שכולו שאוב שמחובר למעין או למקוה שיש בו מ' סאה והמים כשרים באין דרך הנקב שהוא רחב ב' אצבעות כגודל מותר לטבול בו כדתנן פ"ו דמקואות כזה יש לי סאה וכזה וכו' כרי לפנינו לסדיא דספיר הרא"ש ז"ל בתשובה בנדון כיוצא בזה:
א בדין אם מותר לטבול בשלג שאינו מפושר רבי' שמריה משפירא הסיר לאדם שאם אשתו להטביל בשלג שאינו מפושר ואמר דעלתה לה טבילה והר"ר אליעזר מפיה"ם אסר אם לא פושר השלג ורבי' שמחה השכים גם כן לאסור ובדין נדה שנאנסה וטבלה דאיתא פ"ב דחולין איכא פלוגתא מיי' פ"א מהל' מקואות וסמג עשין רמ"ח פסקו דאין הטובל לחולין צריך כוונה ולכך עלתה לה טבילה וכן פוסק ר"ח והר"ן והרשב"א והגהת אשר"י בשם מהרי"ח פסקו דלא עלתה לה טבילה מיהו אם אנסה חברתה והטבילה כוונת חברתה כוונה מעליתא הוא וכבר זכרנו החלוקים שיש במצות צריכות כוונה והקושי' שיש על מיימ' מדבריו אלו לדבריו שבפ"ב מהלכות ק"ש ובהלכות מגילה ובהלכות חמץ ומצה וכן לשאר ספוקים והחילוק שיש במצות שצריכות מעשה למצות שתלוין באמירה בלבד ואין כאן מקום להאריך: ובדין אם מותר לטבול בנהרות ר"ת מתיר לטבול בכל הנהרות כל השנה כולה דנהרא מכיפיה מתברך ולא חיישי' שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ומהר"ם אוסר לטבול בנהרות והר"ן האריך בזה בפרק במה אשה עכ"ל:
ב והדרך אשר עליו אסבר לדעת מדידם במקום הוא כמה האופן

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) בפרק ב' דמקואות והקשה מיהו בר"ש מרוב"ה וכתב עליו בסיום דבריו וכן כתב ר"ח בספר היסר דג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה הלכה למשה מסיני ול"ש דרבינו שמשון לא מיירי אלא בכולו שאוב אלא דר"ת הוה סבי אית ליה ועדיף מיניה דאפי' בג' לוגין מתחלתו סובר דפוסלין הלכה למשה מסיני:
(ב) ומיהו אין זה דיוק ב"כ כיון דאיכא חומרא חדא דליתא במעיין שמימיו מועטין שאין מטהר בזוחלין כדפירשו תוספות בשילהי פרקן תנדה בד"ה מערה אין טובלת בה.

הגהות הב"ח

(א) נ"ב חכמים: (ב) נ"ב אע"ג דלית ביה ארבעים סאה: (ג) ובודאי כצ"ל: (ד) נ"ב ששכן שיא המדה הגדולה: (ה) נ"ב אבל במרדכי כתב וז"ל ונראה לדעת אלפסי כך דבעינן שמכבה ורבים כו' ובאמת שכן נראה מלשונו בכתב והיכא דלית ביה מ' סאה כו' דמשמע שאינו שלמים והיינו דאית ביה רובו אלא מפני שסברין ז"ל שיש גורס בדברי הרי"ף בסוף דבריו אע"ג דלית ביה י' סא... ברא לאשוויי אתא לומר שאפי' לא היה בו כלום מארבעים סאה אלא כשהמשיכו כולה וזהו שא"ר אע"ג אבל המרדכי (ג) היה גורס בו ויפול : (ו) כמעט כצ"ל : (ז) פותקן כצ"ל

עין משפט

א מיי' פ"ט מהלכות מקואות סמג לאוין ק"א ועשין רמח טור י"ד סימן רא:
ב מיי' פ"ד מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' רא:
ג מיי' פרק ו מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' רא:
מקואות פ"ה
מקואות מ"ה פ"ה
תמורה יב.

א מיי' פ"ק מהלכות מקואות סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' קנז: ב מיי' פ"ב מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' קלז: ג מיי' פ"ב מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' קלז: ד מיי' פ"ב מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' קלח:

המקוה °כל *חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה: אמר רב נדה בזמנה לא תטבול אלא בלילה ושלא בזמנה תטבול בין ביום בין בלילה ור' יוחנן אמר נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה (א) אתקין רב אידי בר אבין בנרש למיטבל ביממא דתמניא משום אריואתא רב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי ורב יהודה בפומבדיתא משום צנה רבא במחוזא משום אבולאי פי' פתחי מבואות שנסגרין בלילה אמר ליה רב *פפי לרבא מכדי כולהו נשי דהאידנא ספק זבות משוינן להו ליטבלן ביממא דשבעה משום דרבי שמעון דתניא (א) אחר תטהר אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן ר"ש אומר אחר תטהר אחר מעשה תטהר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן *שמא תבא לידי ספק: (ב) אמר רבא אשה לא תחוף לא בנתר ולא באהל נתר מקטיף מזיא באהל מסריך מזיא אמר אמימר משמיה דרבא וא"ד דריש מרימר משמיה דרבא אשה לא תחוף אלא בחמין ואפי' בחמי חמה דחמין (ג) משרו מזיא (ד) ואמר רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה קמטיה בשעת טבילה ואע"ג דתנן בית הקמטין ובית הסתרים אין צריכין שיבואו בהן המים נהי דביאת המים לא בעינן מקום הראוי לבא בו מים בעינן כדר' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מעשה בשפחתה של ר' שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת ותנן במתני' *נדה שנתנה מעות בפיה וירדה וטבלה טהורה מטומאתה אבל טמאה היא על גב רוקה נתנה שערה בפיה קפצה ידה קרצה שפתותיה כאילו לא טבלה האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאים [ואם] הדיח את ידיו במים טהורים ר"ש אומר ירפה

כדי

חקוק לקבל בו צרורות שכל שאינו עשוי לקבל אינו פוסל דתנן בפרק רביעי דמקואות סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה. כלומר אע"פ שהוא צר מכאן ומכאן בשני ראשיו ורחב באמצע אפי' הכי לא חשיב לקבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צרורו והאי צנור נר מצוה דהכא נמי בכה"ג הוא שאין היה דרכן לעשות לו בית קיבול באמצע כד שיתקבלו [בו] הצרורות וכיון שיש בו בית קיבול צרורות פוסל את המקוה דהכי תנן התם [בפרק מ"ג] החוטט בצנור לקבל בו צרורות בשל עץ בכל שהוא ובשל חרס ברביעית רבי יוסי אומר אף בשל חרס בכל שהוא ירד לתוכו עפר ונכבש כשר כלומר אפילו נכבש מאליו ונדחק שם עד שאין המים יכולין לשטוף העפר כשר דשוב אינו כר קבלה ובספר הירושלמי מפרש שכבשו ברגל:

כל חייבי טבילות טבילתן ביום בדוכתי טובא הוא וכפ' הקורא את המגילה למפרע (דף כ.) ילפינן דטבילתן ביום: נדה ויולדת טבילתן בלילה דתניא [פסחים צ:] מנין לנדה שאינה טובלת אלא בלילה [תלמוד לומר] שבעת ימים תהיה בנדתה שהא בנדתה כל ז' ויולדת נמי הוקשה לנדה דכתיב כימי נדת דותה:

אמר רב נדה בזמנה בפ' בתרא דנדה [דף סז:] היא: נדה בזמנה. בשביעי ובנדה דאורייתא קא מיירי שלא ספרה נקיים: לא תטבול אלא בלילה. כמו שמפורש למעלה: שלא בזמנה. בח': משום סרך בתה. כלומר שנוהגת אחריה לטבול ביום ואפי' בזמנה בז' ואתיא לידי כרת ולא ידעה דאמה בשמיני היא דטבלה ביום וקי"ל כרבי יוחנן: א"ל רב פפי* לרבא מכדי כולהו נשי דהאידנא ספק זבות משוינן להו. שאפילו נדה סופרת ז' ימים נקיים דהחמירו עלמן כר' זירא:לטבלו ביומא דשבעה. ממה נפשך דאי נדה היא הרי יום טבילתה יותר משבעה (ג)*ללידתה ואי זבה היא טבילת זבה ביום וה"ק ליה רב (ד)פפי לרבא בשלמא רב ור' יוחנן מיירו קודם חומרא דר' זירא דמקמי הכי הוו אבל אנן דקיימינן בתר תקנה (ה)לית לן טעמא דלא נטבלן בשביעי ויסמכו דהא ליכא למיחש למידי לא לה ולא לבתה ומהדרינן משום דר"ש דתניא אחר תטהר אחר לכולן. כלומר דבעינן שיהו ז' נקיים רצופים אבל ראתה בינתיים סותרת וכבר פירשתיה למעלה ר"ש אומר אחר תטהר אחר מעשה תטהר כלומר כיון שספרה מקצת יום של ז' תטבול ותשמש: אבל אמרו חכמים אסור לשמש כדי שלא תבא לידי ספק. שאם תשמש [בו] ביום ותראה מיד אחר תשמיש נמצאת סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה וכיון דתשמיש אסור בשביעי מחמירינן נמי שלא תטבול כדי שלא יבואו לשמש וכיון דטבילה אסורה בשביעי אפילו בשמיני נמי אסורה משום סרך בתה שאם תראה הבת שאמה טובלת בשמיני ומשמשת תטבול היא בשביעי ותשמש ואע"ג דגזרה לגזרה היא משום חומר כרת תקנו ומש"ה אפילו לבתר חומרא דר' זירא אפילו בשמיני לא תטבול אלא היכא דאיכא למיחש לאבולאי ודכותיה ואע"ג דר' שמעון אתשמיש בלחוד קאי ולא אטבילה דהא אמרינן בפרק המפלת (דף כט:) בשמעתא דטועה בעשרים ואחד תשמש ופרקינן משום דר"ש ואפ"ה היו טובלות [ביום] כדמוכח התם דאלמא אסור לעשות כן אתשמיש לחוד קאי ובתורת כהנים נמי תניא ואחר תטהר כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שלא תבא לידי ספק דאלמא אסור לעשות כן *אטהרות או אבעילה קאי ולא אטבילה אפ"ה קא אמרינן דכיון דר"ש אסר תשמיש [אכן] נמי אסרינן טבילה משום לתא דתשמיש אבל ר' שמעון ודאי תשמיש בלחוד אסור ולפי זה לא גרסינן שמא תבא לידי ספק דודאי כל שהיא משמשת באה לידי ספק אלא הכי גרסינן שלא (ו) יבא לידי ספק וכן הגרסא בהלכות הרב אלפסי ובברייתא שבתורת כהנים אבל *הר"ז ז"ל סובר דהאידנא ליכא סרך בתה כלל אלא שאם טבלה בשביעי אסורה לשמש מדר"ש ולא נהירא ויש מי שאומרים שאם טבלה בשביעי לא עלתה לה טבילה שאם תאמר [עלתה לה טבילה] איכא למיחש שמא תבא לשמש ולפיכך צריכה לחזור ולטבול ומיהו בשמיני כיון דלא מיתסר אלא משום סרך בתה עלתה לה טבילה

וזה

וזה הוא דעת הראב"ד ז"ל אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו דאפי' בשביעי עלתה לה טבילה בדיעבד: (ז) אמר רבא אשה לא תחוף. מקטיף מזיא. ניתק השער ומתבלבל וחוצץ: מסריך. מתדבק השער וחוצץ. והך חפיפה פי' *רש"י ז"ל חפיפת שערה כלומר שער [ראש] האשה ושאר מקומות שבגוף בבית השחי והכי מוכח דחפיפה בשער היא דתנן (שבת דף נ:) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק וה"נ מוכח בפ' מרובה (דף פב.) דאמרינן התם דאחד מעשר תקנות שתקן עזרא שתהא אשה חופפת וטובלת ואקשינן הא דאוריי' היא דכתיב את כל בשרו זו הטפל לבשרו ומאי ניהו שערות מדפרכינן הכי אלמא חפיפה בשער היא ופרקינן התם מדאורייתא בעיוני בעלמא סגי דלמא מיקטר א"נ משום מידי משום תלילה אתא איהו ותקן חפיפה ומדאמרינן הכי משמע דבעינן עיוני בכוליה גופה דלגבי חלילה מקום שער ושאר הגוף שוין הן אלא [דאתא] עזרא ותקן דלא ליסגי במקום שער עיוני משום דשכיחי בה קטרין והצריך חפיפה ומשום דחפיפה דרבנן בעלמא היא מקילין בה כדאמרינן לקמן [דף סח.] האשה חופפת בע"ש וטובלת מוצ"ש ואפילו למוצאי י"ט שאחר השבת כמו שאכתוב בס"ד אבל בעיוני דמדאורייתא הוא לא מקילינן וראיה לדבר מדאמר בסמוך [דף סז.] נתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה טבילה ובודאי אי אפשר שלא נתנה תבשיל לבנה וכיוצא בו מע"ש עד מוצאי י"ט שאחר השבת והיאך עלתה לה טבילה אלא ודאי כי מקילין בחפיפה דוקא כשחזרה ועיינה בשעת טבילתה הלכך במקום שער בעי חפיפה ומקילינן בה כדכתבינן ובכוליה גופיה בעיא עיוני סמוך לטבילה ומדאמרינן לקמן [ ] טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול ועליה כל גופה משמע לאו למימרא דחפיפה בכוליה גופה אלא משום דמסתמא עיינה בעלמה בשעת חפיפה וכ"ת אי בעיא עיוני סמוך לטבילה אפי' לא חפפה סמוך לטבילה אמאי צריכה [לחזור] לחוף ולטבול והרי עיינה בכל גופה סמוך לטבילה איכא למימר שמא לא עיינה יפה יפה אבל בחפיפה ליכא למיחש להכי והך עיוני דמדאוריי' משמע דבלא מים הוא דלא אשכחן אלא לגבי חפיפה ומיהו הני נשי דיקנהוג למסתכל גופייהו בשעת טבילה בחמימי ושפיר דמי ואף בזמן התלמוד נראה שהיו נוהגות כן מדאמרי' בגמ' [ד' סח.] דולא הסרת עבדי הסרת *)מסרקא חסרת ומדאצרכה כולי האי משמע שדרכן לשטוף בחמין וכך נ"ל מדאמרי' אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם אית' דלא הוו עבדי חפיפה אלא במקום שער אמאי לא הייתינן שמא לא עיינה יפה בשאר מקומות הגוף כי היכי דחיישינן בשלא היתה חפיפה סמוך לטבילה (ח) [לענין] כל שאר מקומות שבגוף דא ודא אחת היא אלא ודאי דרכן היה לשטוף כל גופן בחמין ומש"ה בסמוך לטבילה ליכא למיחש למידי ומעתה האי ונמצא עליה אתי כפשטיה דנהי דחפיפה מדינא אינה אלא במקום שער הנהיגוה בכל הגוף: ואפי' בחמי חמה. די לה בחמין שהוחמו בשמש: משרו מזיא. מתירין את השער שלא יסתר זה בזה: קמטיה. בית השחי ובית הסתרים שלה: כל הראוי לבילה. במס' מנחות [ד' נה:] ס' עשרונים בכלי אחד ראויה לבלול ואין בילה מעכבת בהן שאם לא בלל כשר ושאין ראוי לבילה כגון ס' וא' עשרון בכלי א' מעכב בו ופסולה הואיל ואי בעי לבלול לא מצי מבלל: ותנן במתני' בפ"ח דמקואות [משנה ה]: טהורה מטומאתה· מטומאת נדה: אבל טמאה ע"ג רוקה. שנתלש על המעות קודם שטבלה וטמאה מתורת מגע דרוקה מטמא במגע ומשא ואפי' בעודן בפיה טמאה (ט) היא מידי דהוה אנבילה בקומטו דטמאה בפ' יוצא דופן: נתנה שערה בפיה. ולא באו המים בשערה: קפצה ידה. הוי חצילה:קרצה שפתותיה. מלשון כדי לקרוץ בצפורן פ' בא סימן [דף נב:] שהדביקה שפתותיה ולא נכנסו המים בפיה ונהי דביאת מים לא בעינן בבית הסתרים ראוי לביאת מים בעינן וקלת היה נראה דקרילה הוא לשון דוחק שדוחקת שפתותיה ביותר כמו פתחה עיניה ביותר עצמה עיניה ביותר דלקמן: ומטבילן טמאין. כאילו לא הוטבלו דלא באו מים למקום אחיזתו: ואם הדיח ידיו במים. קודם

*) נדפו"י הגי' משתקי ועי' בתוס' ס"ו ע"ב בשם רב כשד"י. זהיזתו

כי שיעור המקוה שהוא אמה על אמה ברום ג' והם תרמ"ח טפחים שהם אלפים וחמש מאות ותשעים ושנים גודלין. ובזה האופן כי כשתצייר מקוה שהיא אמה על אמה יהיה ו' טפחים לכל צד כי האמה כאן היא מו' טפחים ולכשתחלק אותה לו' רצועות טפח לכל רצועה יעלה בידך ל"ו טפחים כל טפח מהם גובהו י"ח טפחים שהם תרמ"ח טפחים שלמים וטפח הוא ד' גודלי' נמצא בתרמ"ח טפחים הם שני אלפים (י) הקנ"ב גודלין א"כ כשיהיה בידך בשעת מדידה תרמ"ח טפחים או שני אלפים תקנ"ב גודלין הרי זה שיעור מקוה שלם ממ' סאה הלכך כשתבוא למדוד מקוה קח מדת גובה המים ומדת רוחב המים לכל צד ותעשה מהם רצועות כאשר אמרתי ותראה אם יש שם תרמ"ח טפחים והמשל אם הוא רחב תלי אמה דהיינו ג' טפחים וארכו ב' אמות וגובהו ג' אמות גם בזה יש שיעור מקוה כי כשתחלקהו לשלש רצועות לארכו טפח לכל רצועה וכן לרחבו טפח לכל רצועה בדמות הזה יעלה בידך ל"ו טפחים כל טפח מהם גובהו ג' אמות דהיינו י"ח טפחים שהם תרמ"ח טפחים ועל דרך הטפחים שאמרתי תדע אימתי הוא שיש במקוה כ"א שאין מים שמותר להרגיל בתוכו מים: א ופשוט פ"ק דחולין דף י' דאם האשה טבלה ולאחר שעלתה מהטבילה מצא עליה שום דבר חוצץ אם לא אמרה ברי לי שלא היתה עלי קודם לכן וגם לא חפפה סמוך לטבילתה אז אפי' אם נתעסקה באותו המין שמצאה על בשרה כל היום כולו אחר הטבילה לא עלתה לה טבילה דאמרי' העמד טמאה על חזקתו מיהו אם חפפה קודם הטבילה בזה פליגי אי צריכה לחזור ולטבול או לאו מיי' פ"ב מהלכות מקואות כתב דאפילו אם חפפה קודם הטבילה ומצא עליה

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ס"א ואף רב הדר ביה דאמר רב חייא בראשי אמר רב נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה לא תטבול אלא בלילה משום ס"ד בתה: (ב) נ"ב קירי מסרכי מזיא: (ג) לנדתה כצ"ל: (ד) נ"ל פפא: (ה) בדפוס שביונישה שהיה לפני הב"ח הגירסא נמה לן טעמא בלאו הכי נטבלין בשביעי. ונ"ב פירוש טעמא דאבולאי ודכותי': (ו) תבא כצ"ל: (ז) נ"ב בפרק בתרא דנדה היא: (ח) לטבילה דכל שאר כצ"ל: (ט) נ"ב פירוש טמאה משום משא דנהי דטומאת בית הסתרים אינו מטמא במגע במשא מיהא מטמאה מידי דהוה אנבלה בקומטו בפ' יוצא דופן סוף דף מ"ב ע"ב: (י) נ"ב דהיינו הורך הרצועה הוא כך ורוחב הרצועה הוא טפח וגם גובה הרצועה הוא טפח עולה הכל מ"א אלף תע"ב גודלין. עי' ב"י סימן ר"א בי"ד:

הגהות חו"י

(א) נ"ב דף סו ע"ב: (ב) נ"ב דף סו ע"ב: (ג) פי' מפריד לשון שרו ליה תגרא ובגמ' גרס לשון מ"ט לא משום דקרירי ומסרי מזיא פירש"י מקשין את השער

בדי שיבואו בהן המים בית הסתרים ובית
הקמטין אינן צריכין שיבואו בהן המים: *אלו
חוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן
והרצועות °שבראשי הבנות קילקי הלב והזקן
ובית הסתרים באשה לפלוף שחוץ לעין
(א)וגלד שחוץ לעין וגלד שחוץ למכה והרטיה
שעליה ושרף היבש וגלדי צואה שעל בשרו
ובצק שתחת הצפורן והמלמולין וטיט היון
וטיט היוצרין וגץ יוני אי זה הוא טיט היון זה
טיט הבורות שנאמר °ויעלני מבור שאון
מטיט היון: ואלו שאינן חוצצין קילקי הראש
ובית השחי ובית הסתרים באיש לפלוף
שבעין וגלד שעל המכה ושרף הלח ולכלוכי
צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן
וצפורן המדולדלת: *אמר רבא טבלה ועלתה
ונמצא עליה דבר חוצץ על בשרה אם אותו
היום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף
ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול איכא
דאמרי אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה
לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול
מאי בינייהו איכא בינייהו סמוך לחפיפה
טבילה אמר רב שמואל בר' יצחק אשה לא
תטבול *בנמל פי' מפני שמתביישת מבני
אדם ואינה טובלת כהוגן אמר רב גידל
אמר רב נתנה תבשיל לבנה וטבלה לא
עלתה לה טבילה אמר רמי בר אבא האי
ריבדא דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצי
מכאן ואילך חייצי אמר מר עוקבא לפלוף
שבעין לח אינו חוצץ יבש חוצץ ואימתי נקרא
יבש משעה שמתחיל ליירק אמר שמואל
כחול שבתוך העין אינו חוצץ שעל גב העין
חוצץ ואם היו עיניה פורחות (ב) על גב העין
נמי אינו חוצץ ורבי יוחנן אמר פתחה עיניה
ביותר או שעיצמה עיניה ביותר לא עלתה לה
טבילה (א) ולית הלכתא ככל הני שמעתתא
אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר
אבל לבעלה שפיר דמי כי הא דאמר ר"ל
אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה כדתנן
האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים אשה
נראית כאורגת וכמניקה את בנה °אמר רבה
בר

אחיזתו טהורין לפי שמשקה שעל ידו מתחבר למי המקוה ואין כאן
חציצה: אין צריכין שיבואו בהן מים. מיהו צריכה אשה להדיח
קמטיה במים כדי שיהא ראוי לביאת מים כדאמרינן לעיל ותניא
בתוספתא ר"ש שזורי אומר בית הסתרים בנשואה חוצץ בפנויה אינו
חוצץ פי' נשואה מקפדת שלא יהא דבר
חוצץ במקום תשמיש א"נ אפי' בשאר
בית הסתרים מקפדת שלא תתגנה
על בעלה ושפחתו של רבי שנמצא
עצם בין שיניה שמא נשואה היתה
א"נ אעצם בין שיניה כ"ע קפדי:
אלו חוצצין באדם. משום דבשפא
קתני אלו חוצצין בכלים תנא נמי גבי
טבילת אדם אלו חוצצין באדם:
שבראשי הבנות. בריש פרק במה
אשה (דף נז.) אמרינן דכולהו קאי
דבראש חוצצין אבל בצואר אין חוצצין
לפי שאין אשה חונקת עצמה: קלקי
הלב ובית הסתרים באשה. שנתלכלך
השער של מקומות הסתרים בזיעה עד
שנעשו עבה כעין נמר מסובך: לפלוף.
צואת העין: גליד שחוץ למכה. ריר
היוצא מן המכה מתיבש ונעשה גליד:
שרף היבש. כגון שרף היוצא מפרי
האילן: גלדי צואה שעל בשרו. כשיש
זיעה מרובה בבשרו מתייבשת ונעשית
גליד: והמלמולין. פירש בערוך באדם
שידיו מלוכלכות בטיט או בבצק או
בזיעה ומולל ידו אחת על חברתה
נעשה על ידו כמין גרגרים של שעורי'
והעיקר מן וקטפת מלילות: טיט
היון וטיט היוצרים וגץ יוני. מיני
טיט הם אלא שזה חזק מזה: קילקי
הראש ובית השחי ובית הסתרים
באיש. ובית השחי בכלל תנייה דה"ל
בכלל בית הסתרים [ובית הסתרים]
באיש. דאיש אינו מקפיד אבל אשה
מקפדת ודוקא נשואה כדי שלא תתגנה
על בעלה כדמפרש לעיל כל זה פירוש
רבינו שמשון ז"ל. ואמרינן בתוספתא
לג"ה בתחת הצפורן שלא כנגד הבשר
והטיט והבצק שתחת הצפורן אפילו
כנגד הבשר הרי אלו חוצצין ומש"ה
נהגו נשי דילן לגזוז צפרניהם בשעת
טבילה ולהסיר הלכלוך משם כדי
שלא תבאנה [לידי ספק] מה הוא
כנגד הבשר ומה הוא אינו כנגד
הבשר ומה היא צואה ומה טיט ובצק:
ואם [סמוך כו'] אינה צריכה לחוף
ולטבול. דודאי לאחר שטבלה בא
עליה: איכא בינייהו סמוך לחפיפה
טבילה. זו היא גרסת הרב אלפסי
דללישנא קמא לא בעינן וללישנא בתרא בעינן וקי"ל כלישנא בתרא
כדאסיקנא הלכתא בסמוך דצריך לחוף בלילה כלומר סמוך לטבילה
ומ"מ שמעינן מהכא דאע"ג דלא חפפה סמוך לטבילה [כגון שחפפה
ביום וטבלה בלילה] דוקא נמצא עליה דבר חוצץ הוא דלא עלתה
לה טבילה הא לא נמצא עליה עלתה לה דכיון דדיעבד הוא ה"ל
כלא אפשר דפסקינן לקמן דחופפת ביום וטובלת בלילה אלא דמיירי
כשעייה סמוך לטבילה דאי לא לא הייתו מקילין בדיעבד דעיון דבר
תורה הוא כך כתבו וכבר כתבתי למעלה מה שנ"ל דחפיפה דהכא
בכולי גופה הוא ואיכא דגרסי איכא בינייהו מיחף ביממא ומטביל
בליליא כלומר [ודוקא] ללישנא [קמא] דאמרינן אם באותו יום שחפפה
טבלה אם חפפה ביום וטבלה בלילה [כשלא נמצא עליה דבר חוצץ]
אינה צריכה לחוף ולטבול דהא אמרינן ואם לאו צריך לחוף ולטבול
כלומר מפני שנמצא עליה דבר חוצץ משמע דהא לאו הכי אינה
צריכה לחוף ולטבול אע"פ שחפפה ביום וטבלה בלילה *ולפי גירסא
זו למדנו דללישנא בתרא אשה שחפפה ביום וטבלה בלילה (ג) צריך
לחזור ולטבול אע"ג דבלא אפשר שרינן לקמן: והרמב"ם ז"ל כתב
בפ"ב מהלכות מקואות אם ביום שחפפה טבלה וכו' משום דלמקצת
נוסחי לישנא בתרא הוא ומיהו לאו למימר דלההוא לישנא כל שחפפה
באותו יום אע"פ שלא היה סמוך לטבילה דלא חיישינן ואע"פ שנמצא
עליה דבר חוצץ דהיכי אפשר דאף על גב דאתיליד ריעותא לא ניחוש
אע"פ שהרחיקה טבילתה מחפיפתה אלא להכי נקט יום לאשמועינן
דטעמא דנמצא עליה דבר חוצץ הא לאו הכי אינה צריכה לחוף ולטבול
אע"פ שלא חפפה ביום שטבלה וזו לא נתבאר יפה בדברי הרמב"ם
ז"ל וכבר השיגו הראב"ד ז"ל: גרסינן בגמרא (דף סו:) אשה לא תעמוד
על גבי כלי חרס ותטבול ולא על גבי סילתא דהיינו בקעת עבה
משום

משום דבעיתא שלא תפול ולא טבלה שפיר וכתב הראב"ד ז"ל
דבדיעבד אם טבלה עלתה לה טבילה ומיהו כתב ז"ל דדוקא בכלי
חרס דכיון שאינו מקבל טומאה מגבו ולא חזי למדרס ליכא משום גזירת
מרחצאות וסילתא נמי לאו בת קבולי טומאה הוא אבל בכלי עץ ואפי'
נר מצוה דיעבד לא עלתה לה טבילה *ודייק
לה מדתנן במס' מקואות [פ"ה מ"ג]
מעיין שהעבירו על גבי כלים או על
גבי ספסל הרי הוא כמו שהיה דברי
ר' יהודה רבי יוסי אומר הרי הוא
כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל
אלמא כל שהוא ראוי למדרס כספסל
וכן נמי שאר כלים שמקבלים טומאה
לא מהניא בהו טבילה משום גזירת
מרחצאות דליכא למימר דטעמא
משום דבעיתא דהא לאו באדם
עסקינן אלא בכלים ולפ"ז הא דעבד
(ד)מפלי אבוה דשמואל [לבנתיה] [שבת
סה.] למחיצות עבדינהו משום צניעותא
דליכא למימר משום טיט עבדינהו
וכמו שפי' רש"י ז"ל שהרי מקבלות
טומאה וכדתנן בפ"ק דסוכה (דף יט:)
עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואיכא
גזירת מרחצאות: גרסינן בגמ' [דף סו.]
אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקואות
ביומי ניסן ומפלי ביומי תשרי פירשתיה
בפ' במה אשה יוצאה (דף סה:) בס"ד:
האי ריבדא דכוסילתא. גלד שנעשה
במקום הקזת דם עד תלתא יומי הגלד
הוא רך ומחובר והוי כגוף הבשר
ולא חייץ: פורחות. *פוקחות ועוצמות
תדיר: אינו חוצץ. דפריחתה מעבירתה
ואינו עב על גבי עין: פתחה עיניה
ביותר. הוי חציצה למעלה: עצמה
עיניה ביותר. הוי חציצה למטה:
ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא
כי הא דאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא
דרך גדילתה. כלומר לא תדחוק
זרועותיה על בשרה ולא רגליה ושוקיה
זה בזה אלא כדרך הלוכה ושמושה
תמיד והכי פירושא ולית הלכתא כי הני
דריבדא דכוסילתא ולפלוף שבעין
וכחול שבעין ופקחה עיניה ביותר או
עצמה עיניה דבכולהו עלתה לה
טבילה אלא כי הא דר"ל דאמר לא
תטבול אלא דרך גדילתה ואע"ג דהא
דר"ל לא פליגא עליהו ואפשר דכולהו
איתנהו תלמודא הוא דקאמר דלא
מחמרינן בטבילה כל הני חומרי
אלא חומרא דר"ל בלחוד וכיוצא בה
בסוף פרק נערה שנתפתתה (ד' נד')
דאמרינן זינתה וכחלה ופקסה
ותבעוה ליגשא ונתפייסה דאבדה מזונותיה ובתר הכי אמרינן ולית
הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב יהודה תובעת
כתובה בבית דין אין לה מזונות והתם נמי הא אפשר דאיתנהו
לכולהו [וא"ת] היכי אמרינן בעצמה עיניה ביותר דעלתה לה
טבילה (ה) מאי שנא מהא דתנן במס' מקואות (סוף פרק ח) (ו)קרצה
שפתותיה כאילו לא טבלה יש לומר דכי עצמה עיניה לא מהדקי
קמטין כולי האי שיהו מעכבין מלבא בהו מים אבל הרב אלפסי
ז"ל גורס ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי איתמר
הכי לענין טהרות איתמר אבל לבעלה שפיר דמי כי הא
דאמר ריש לקיש ולהך גירסא משמע דמדריש לקיש מייתינן
ראיה דלבעלה מותרת ואיכא למידק והיכי מייתי מיניה ראיה
והא אפשר דכולהו איתנהו ואפשר דלא מייתי ראיה מדריש
לקיש אלא לפתחה עיניה ביותר ולעצמה עיניה ביותר דלא
מעכב בטבילה דדרך גדילתה נמי הוא לפי שאין אדם נמנע
מלפתוח ולעצם את עיניו כדתנן גבי ראיית נגעים [נגעים פ"ב
משנה ד'] שטהר בהן הכתוב בית הסתרים דכתיב לכל מראה
עיני הכהן ותנן האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים והאשה
כעורכת ומניקה את בנה וכאורגת בעומדת לשחי ליד הימנית
ומפרש בתורת כהנים דעודר היינו לענין בית הסתרים לפי
שהעודר מפסיק רגליו קצת ומוסק לענין בית השחי לפי שדרך
המוסק להגביה זרועותיו קצת כדי לנער האילן והאשה כעורכת
(ז) לבית הסתרים שדרכה לפסוק רגליה ומניקה את בנה היינו
לענין תחת הדד שמה שנראה באותה שעה ממנה שהוא תחת הדד
אין לו דין בית הסתרים וכאורגת בעומדין לענין בית השחי כלומר
שכשאורגת מעומד מגבהת יד הימנית לארוג ולא פירש"י ז"ל כך:
ימא

שלטי הגבורים

אחר הטבילה דבר חוצץ
אם אינה יודעת בבירור
שתאמר ברי לי שלא היה
עלי דבר זה החוצץ קודם
הטבילה לא עלתה לה
טבילה וצריכה היא לחזור
ולטבול עוד פעם אלא
שאינה צריכה עוד חפיפה
וסמ"ג לאוין קי"א כתב
דהא דבעינן שתאמר ברי
לי שלא היה עלי דבר זה
החוצץ קודם הטבילה
מיירי שלא טבלה סמוך
לחפיפה אבל טבלה סמוך
לחפיפה לא צריך דתלינן
להקל. ולתוספות בשם
ר"ת דוקא שמצא הדבר
החוצץ על גופו דאין שם
חפיפה לדידיה אז צריך
שיאמר ברי לי שלא היה
עלי קודם לכן אבל בראש
אם מצאה שם דבר חוצץ
כיון דאיכא בראש חפיפה
תלינן להקל ויש חולקים
עליו והטור י"ד סי'
קנ"ט מפליג בזה ג'
חלוקין והוא שאם סמוך
לחפיפה טובה אחת טבלה
אפי' מצאה אח"כ דבר
חוצץ עליה אינה צריכה
טבילה עוד דתלינן להקל
אפילו לא אמרה ברי
לי שלא היתה עלי קודם
טבילה ואם לא טבלה
סמוך לחפיפה צריכה
טבילה במה ד"א שלא
נתעסקה באותו המין
אחר טבילה אבל נתעסקה
באותו המין לאחר טבילה
אינה צריכה טבילה אחרת
ונראה דמיירי דוקא בשלא
אמרה ברי לי שלא
היתה עלי קודם לכן:

הגהות וחו"י

(א) כ"כ עי' דף סז פרש"י ותוס' ד"ה פתחה עיניה וכר"ן והגהת מהר"ם:

הגהות הב"ח

(א) הי' וגלד שחוץ לעין נמחק: (ב) שעל כצ"ל: (ג) צריכה כצ"ל: (ד) דעבד אבוה דשמואל מפלי כצ"ל: (ה) ומאי כצ"ל: (ו) קרצה כצ"ל: (ז) כעורכת לענין בית הסתרים כצ"ל:

ובעניותי לא כתבתי שינוי בגירסאות ודיוקן של דברים כלפי נ"א מהר"ם

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סימן קנח:

ואינו נראה כן מדברי הרא"ש גבי מעיין שהעבירו ע"ג ספסל מהר"ם

ב מיי' פ"ק מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' קנח:

ג מיי' פ"ב מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' קצח:

עי' רש"י

א מיי' פ"ב מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור יו"ד סי' קלט:

ב מיי' פ"ד מהלכות שבועות סמג לאוין רמח טור יו"ד סי' רלח:

נימא אחת. מיהדקא שפיר ומוללת ולאו נימא אחת קאמר אלא רוב שערו קשור נימא נימא או שנימא נימא אחת משלמת לרוב הגוף: אנו אין לנו. שיהא אלא נימא אחת קשורה בלבד: דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ. פירש"י ז"ל רוב שערו קשור אחת אחת וכן פירש בפירקא קמא דסוכה משמע דס"ל דדוקא בשערו הוא דמפלגינן בהכי אבל בבשרו אפילו מיעוט שאינו מקפיד חוצץ ונראה שהזקיקו ז"ל לפרש כן משום דהתם בפ"ק דסוכה (דף ה:) אמרינן שיעורין חלילין ומחילין הלכה למשה מסיני ופרכינן חלילין דאורייתא נינהו דכתיב וכו' ופרקינן כי אתאי

רש"י — תורה אור — נר מצוה

ושתה חייב. דשתייה בכלל אכילה היא: — מכות

בר בר חנה נימא אחת קשורה חוצצת *שלש אינן חוצצות שתים איני יודע ור' יוחנן אמר אנו אין לנו אלא אחת אמר ר' יצחק דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ ומיעוטו אע"פ שמקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד: *שלח רבין באיגרתיה "אשה לא תחוף בע"ש ותטבול[א] למוצאי שבת ותמה על עצמך היאך אשה חופפת ביום וטובלת בלילה והא בעינן סמוך לחפיפה טבילה והלכתא חופפת בלילה [וטובלת בלילה] קשיא הלכתא אהלכתא דדרש אמימר הלכתא אשה חופפת בע"ש וטובלת למוצאי שבת לא קשיא(א) הא דאפשר הא דלא אפשר (א): סליקו הלכות נדה

וזו מסכת שבועות

*שבועות [ב]שתים שהן א ארבע שבועה שאוכל ושלא אוכל שאכלתי[ב] ושלא אכלתי שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר"ע אמרו לו לר"ע היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב שזה חייב אמר להן והיכן מצינו במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: *שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים: גמ' א"ר חייא בר אבין אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב אי בעי תימא סברא ואי בעי תימא קרא אי בעי תימא סברא דאמר ליה איניש לחבריה תא ניטעום מידי ואזלי ואכלו ושתו ואי בעי תימא קרא שתיה בכלל אכילה דכתיב *ונתת הכסף בכל אשר[ג] תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת

שם

הלכתא לשערו ופרכינן שערו נמי דאורייתא היא אלא כי אתאי הלכתא לרובו ומיעוטו למקפיד ולשאינו מקפיד דא"ר יצחק דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ ונראה שהוא ז"ל לא היה גורס אלא הלכתא משמע דכי שניא כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו [א]הכיצויה קמא קיימינן דשנינן כי אתאי הלכתא לשערו אבל בבשרו בכל גוונא הויא חלילה ור"ת ז"ל הקשה עליו מדגרסי' בפ' הערל (דף עח.) כותית מעוברת שנתגיירה בנה אינו צריך טבילה ואמרינן עלה (א)מאי אילימא מדרבי יצחק הא אמר [רב כהנא] לא שאנו אלא רובו אבל [כלו לא][ד] [ואע"פ שאינו מקפיד חוצץ] ואם איתא עדיפא מינה ה"ל לאקשויי אימר דאמר ר' יצחק בשערו אבל בגופו מי אמר אלא ודאי [גרסי' אלא] כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו כלומר והדר ביה מפירוקא קמא דאמרינן כי אתאי הלכתא לשערו וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מקואות בשם הגאונים ז"ל דרוב[ה] שערו הקשור נימא נימא חוצץ אע"פ שאין רוב גופו משמע דס"ל [דכיון] דאית לן תרי קראי חד [לשערו וחד] לבשרו כל חד וחד באפי נפשיה הוא (ב) רוב בשרו [ואע"פ שאינו רוב שערו או] רוב שערו ואע"פ שאינו רוב גופו חוצץ. והוא ז"ל סובר שם דשערו ובשרו חד גופא הוא ואפי' כל שערו קשור נימא נימא אינו חוצץ אא"כ יש בגופו דבר חוצץ שהוא משלים לרוב גופו והראב"ד ז"ל מסכים בהשגות לדברי הגאונים וכתב ז"ל דמקפיד דאמרינן דחוצץ היינו כל שמקפיד בו לפעמים אע"פ שאינו מקפיד בו בשעת טבילה והיינו טעמא דטבעת מהודקת חוצצת אע"ג דבשעת טבילה מיעוטו שאינו מקפיד הוא מפני שהאשה מקפדת בה בשעת לישה וכיוצא בה: אשה לא תחוף בע"ש ותטבול במוצ"ש. דבשבת אינה יכולה לחוף משום הסרת השערות (ג) קאמר דלא תחוף בע"ש ותטבול במוצ"ש מפני שתהא החפיפה רחוקה מן הטבילה: ותמה על עצמך אשה היכי חופפת ביום וטובלת בלילה. כלומר ועוד אלא אפי' [בחול] לחוף ביום ולטבול בלילה הסמוכה לה אסור (ד) דתמה עצמך היאך אשה שנזדמנה לה טבילה בשבת שצריכה לחוף מבעוד יום היאך התירו לה שתהא חופפת ביום וטובלת בלילה כלומר שאף על היתר זה יש לתמוה ובקושי התירו משום דלא אפשר הלכך כשנזדמנה לה טבילה בחול לא תחוף ביום אלא בלילה סמוך לטבילה [וכדשלח רבין באיגרתיה תמה על עצמך וכו']: לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר. היכא דאפשר לחוף בלילה [כגון] שהטבילה היא בחול חופפת בלילה היכא דלא אפשר כגון שנזדמנה לה טבילה בשבת או ביו"ט חופפת ביום וטובלת בלילה הלכך אם נזדמנה לה טבילה בליל יו"ט שאחר השבת חופפת בע"ש וטובלת למוצאי שבת ומוכח נמי בגמרא שאם חל יו"ט של ראש השנה להיות בא' בשבת ונזדמנה לה טבילה בליל שני בשבת שחופפת בע"ש וטובלת בליל שני בשבת שהוא יו"ט שני של ראש השנה אבל לעולם כל שהטבילה היא בחול חופפת בלילה וטובלת בלילה זה הוא דרך הרב אלפסי ז"ל [והוא על דרך השאלתות] אבל רש"י ז"ל סובר דלעולם בחול לא תחוף בלילה ותטבול בלילה דחיישינן מתוך שמהומה לביתה לא תחוף יפה ולפיכך חופפת ביום וטובלת בלילה ובמוצאי שבת שאי אפשר לחוף ביום קודם ליל טבילה חופפת [א] [בליל] שבת: ואם חל יו"ט אחר השבת חופפת בערב שבת וטובלת ליל שני בשבת וכל זה כדי שלא תחוף בליל הטבילה עצמה דחיישינן שמא לא תחוף יפה ומיהו אם חלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר השבת אם נזדמנה לה טבילה במוצאי יו"ט שני חופפת וטובלת בהותה לילה עצמה כדי שלא תרחיק כ"כ חפיפה מן הטבילה וכל זה תלוי בפירוש כוגיות הגמרא ולכולהו פירושא בחפיפה שהיא תקנת עזרא בלבד הוא דמקילינן אבל בעיוני אי איכא מידי דחייץ בגופא דהוא מדאורייתא לא מקילינן:

סליקו הלכות נדה

שבועות שתים בתרא: שבועה שאוכל ושלא אוכל. הן השתים המפורשות דכתיב להרע או להיטיב ומשמע להבא לא אוכל להרע אוכל להיטיב: שאכלתי ושלא אכלתי. הן השתים הנוספות ממדרש חכמים כדיליף להו רבי עקיבא לקמן בפרקין מריבוי הכתוב: (ה) מדבר ומביא קרבן בשביל ביטול דבורו וכיון דמשום ביטול דבורו הוא אף זה ביטל דבורו שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשבועה דשתיה בכלל שבועה של אכילה כדאמרינן בגמרא אינו חייב אלא אחת דה"ל כאכל ואכל שתי פעמים בהעלם אחד: שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועות ולא הויא לה בתרייתא שבועה על שבועה [גמ' דף כג.] דכיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתיה דמעיקרא אאכילה גרידתא איכוין: גמ' ואי בעית אימא סברא. כתב בה"ג (ו) וכי מאחר דקרא סברא למה לי מהו דתימא אף על גב דמדאורייתא שתיה בכלל אכילה בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ולא קרו אינשי הכי קמ"ל גרסינן בגמרא [דף יט:] עלה דמתני' קמייתא למימרא דשאוכל דאכילנא משמע ורמינהו שבועה שאוכל לך שבועה שלא אוכל לך לשבועה לא אוכל לך אסור כלומר אמר אחד משלשה לשונות הללו אסור לו לאכול משל אותו האיש שנדר הימנו דהכי משמע שבועה שאוכל לך באיסור שבועה יהא עלי מה שאוכל משלך שבועה לא אוכל לך שבועה עלי שלא אוכל משלך לשבועה לא אוכל לך לשבועה יהא לפיכך לא אוכל לך ומתני' היא בפ"ב דנדרים (דף טז.) ושם פרשתיה בס"ד. ומפרקינן אמר אביי ל"ק כאן במסרבין בו לאכול כאן [דף כ.] בשאין מסרבין בו לאכול. כלומר מפצירין ומ"ה אמר שאוכל דאכילנא משמע ומתני' דהתם במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא לא אכילנא דכי קא משתבע ה"ק שבועה שלא אוכל רב אשי אמר תני התם שבועה שאי אוכל לך א"ה מאי למימרא מהו דתימא לשניה הוא דאתקיל ליה קמ"ל. זו היא הסוגיא האמורה כאן בגמ' ומדאמרינן מתני' דהכא בשאין מסרבין בו לאכול משמע דמסתמא שאוכל דאכילנא משמע ואין צריך הוכחה. ובפ"ב דנדרים יש סוגיא כיוצא בזה [דף טז.] והתם לא משמע הכי באוקמתא דאביי גופיה דהתם אוקי אביי מתני' דהכא במסרבין בו לאכול ואמר אכילנא ובתר הכי אמר שבועה שאוכל דבכי האי גוונא שאוכל דאכילנא משמע דאלמא דבעינן הוכחה לומר דשאוכל שלא אוכל משמע כך צריך הוכחה לשאוכל. דקא משמע שאוכל אבל בלי שום הוכחה לא ידעינן היכי משמע וזו היא מן הסוגיות המתחלפות בחלוף המסכתות ומשמע דסוגיא דהכא דייקא טפי משום דשאוכל כתמא דאכילנא משמע ואע"פ שאין לנו להכריח כך מדעתנו נ"ל הכרע בזה דכיון דרב אשי ס"ל דאפי' במסרבין בו לאכול ואמר לא אכילנא אפ"ה שאוכל דאכילנא משמע מ"ה נדי מאוקמתא דאביי כדמפרש התם בפ"ב דנדרים אין לנו להטיל כל כך מחלוקת בין אביי לרב אשי שרב אשי יאמר שאפי' במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא שאוכל דאכילנא משמע ואביי יאמר שאפי' בסתמא שאוכל לא משמע דאכילנא עד דאיכא הוכחה וכל שכן שלענין מעשה יש לסמוך על סוגיא דהכא דאביי ורב אשי בוין:

שלטי הגבורים

א פסוט פ"ק דחולין דאע"ג דאין טוב לידור אע"ג דנודר ומשלם מיהו בעת צרה שפיר דמי אפי' אמר הרי עלי וכמו שכתבו שם התוס' דמצוה לידור בעת צרה כדאיתא בב"ר גבי וידר יעקב נדר לאמר לאמר לדורות וסמ"ג לאוין רמ"ב בסופו שהוקש נדר הקדש לנדרי עת צרה. וכיון דאיכא מצוה בנדר כי האי נראה דהוי נדר אע"פ שלא התפיסו בדבר הנדור דכל שיש בו מצוה הוי נדר בפיך בעלמא כמו שכתבו התוספות והרא"ש והר"ן פ"ק דנדרים גבי הא דאמר רב גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלהי ישראל ופירשו המפרשים שם דאפי' לא הזכיר שום לשון (ז) דנדר כלל ועיקר הוי נדר גמור בדיבורא בעלמא כמו גבי צדקה דאמרי' בפ"ק דר"ה בפיך זו צדקה וכן כתב הר"ן גבי קבלת תענית פ"ק דתענית עש"ב וכן כתבו הרא"ש והטור י"ד סי'(ח)מ"ז גבי האומר אני נודר שאוכל עמך דאע"ג דבעלמא לא הוי האי לישנא אפי' יד נדר אלא שבועה גבי צדקה ודבר מצוה הוי נדר מעליא והוסיף עוד הטור לומר דמאחר דמרגלא בפומיה דאינשי לידור בכי האי לישנא מבלי התפסה כלל דאין להקל וצריך התרה ואפי' למ"ד גבי תענית דקבלה בעלמא לא הוי נדר היינו דוקא כשאומר בלשון קבלה בלבד אבל אם אמר לשון דמשתמע מיניה לשון נדר הוי שפיר נדר ואע"ג דבטור י"ד סי' ר"ו כתב בשם הרמב"ם דאם יש להשבו נדר צריך שיאמר קונם אכילת יום פלוני עלי לאו דוקא תדע דהטור עצמו בא"ח בהלכות תענית כתב בשם הרמב"ן דכשאומר בלשון הרי עלי חשיב נדר גמור ולגבי התרת נדר שנודר בעת צרה נתחבטו בו גאוני עולם ז"ל אם יש להתירו או לאו: ובדור הזה ראיתי כל החכמים נמנעים מלהזדקק להתירו ומיהו נראה דנודר עת צרה דאתמור ביה רבנן בתראי הוא משום דמצוה יש בנדר זה דומיא דנדרי הקדש וצדקה דבכולהו אין נשאלין עליהן אלא מדוחק וכמו שכתבו מיי' פי"ג מהל' נדרים וסמ"ג לאוין רמב ומייתי ראיה מקרא דכתב נדרי לה' אשלם דהכוא קרא גבי כוס ישועות דצרה משתעי ועוד תמור קלא נדר צרה משוסדדמי לנשבע להבירו לקיים דבר פלוני דאינו יכול לשאל על הנדר שהוא כלל מבלי ידיעה

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כ"כ רש"י דקדק דלפרש"י אם חל יו"ט אחר השבת תדחה טבילתה ולא תרחיק חפיפה מטבילה דחזינן דתמירא ליה הרחקה מגהומ' לביתה כשחל טבילתה במוצ"ש דחופפת במוצ"ש ולא תרחיק חפיפתה מטבילתה ודברי הר"ן בעמוד הם תמוהים שיהיה מדברי רבין ורבא נמי סבירא כותיה בגמ' דהדר אוקי אמורא עליה ודרש משמיה דר' יוחנן וכדשלח רבין וכל זה דלא כהלכתא לפי מה שפירש הוא לדעת הרי"ף ז"ל

יף סח. ע"ב

[וכן גרס בנ"ח]

דף יט:

דף כב:

דברים יד

הגהות הב"ח

(א) אמאי כצ"ל: (ב) נ"ל וברוב בשרו או רוב שערו כו': (ג) וקאמר כצ"ל: (ד) ותמה על עצמך כצ"ל: (ה) במדבר: (ו) וכי תימא מ"ל דאיכא קרא כצ"ל: (ז) נדר כצ"ל: (ח) נ"ל ר"ו:

הגהות הרי"ו

(א) נ"ב עי' דף סה פירש"י והתוס' ובר"ן ובהגהת מהר"ם:

הגהות ב"א

[א] הי' בליל מוקף י"ב בגמ"ב

*ודברי פירש דעת רי"ף הא דאפשר נתוך בליל מוצאי שבת לא תחוף בע"ש הא דלא אפשר שחל י"ט במוצ"ש וכן פירש ר"ת ורש"י. פירש אלא הא דאפשר לחוף ביום כגון בחול חופפת ביום הא דלא אפשר במוצ"ש וגם בפרש"י שלנו כתוב הא דלא אפשר כגון במוצאי י"ט לא תחוף אלא בלילה:

שוין בדבר דאוכל סתמא דאכילנא משמע שהילך נפסוק דלא כרב אשי בשאוכל סתמא משום דאביי דהתם פליג עליה כיון דאביי דהלכה כותיה ס"ל : ועוד אני אומר שאין כאן התחלפות סוגיות כלל שלא ספק אביי מעולם בשאוכל סתמא דודאי דאכילנא משמע ומתני' היא שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה וכו' לא אכלה עבר על שבועת בטוי אלמא שאוכל סתמא דאכילנא משמע דאל"כ לא הנחנו מקום ללשון והתם בנדרים מוקים להו תרוייהו אביי במסרבין לרבותא לומר שאפי' במסרבין בו לאכול שנראה שאין בדעתו כן כיון שהוצרכו לסרב ואיהו אמר אכילנא אכילנא כלומר [שמתוך] שמסרבין בו פעמים הרבה (ב)אף הוא עונה פעמים הרבה ונראה מתוך כך שהם מספקין על הודאתו שאינו מתכוין אלא לדחותם אפילו הכי לא מספקינן כי אמר בתר הכי שבועה שאוכל [לומר] שלהסירם מעליו הוא מתכוין כדי שלא יהא להם אחר כן תקוה בו ולא אכילנא משמע אלא תופסין אותו לפי פשוטו דאכילנא משמע וכל שכן אם אמר כן שלא בסירוב כלל דפשיטא דשאוכל דאכילנא משמע אלא משום דמוקי אביי התם מתני' דנדרים במסרבין מוקי הא דהכא נמי במסרבין לרבותא ולענין הלכה במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא ובתר הכי אמר שבועה שאוכל לפום אוקמתא דאביי דהכא דהתם שלא אוכל משמע וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' ד' מהל' נדרים ואע"ג דרב אשי פליג עליה וס"ל דבכולהו גווני שאוכל דאכילנא משמע

תורה אור · נר מצוה

שם יין חמרא וכתיב ואכלת שם *°תנו רבנן מבטא שבועה איסר איסור איסר אם אתה אומר איסר שבועה חייב ואם לאו פטור מאי קאמר אמר אביי הכי קאמר מבטא שבועה איסר מתפיס בשבועה איסור איסר אם אתה אומר (א) מתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי חייב ואם לאו פטור רבא אמר הכי קאמר מבטא שבועה איסר נמי שבועה איסריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה שנאמר °ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבועה °הוציאו בלשון נדר נדר בלשון שבועה

רש"י

מבטא שבועה. האומר מבטא ככר זו עלי הרי זה חשוב שבועה ואם אכלה הרי זה בטולה ויורד: איסר מתפיס בשבועה. כלומר כשאומר איסר ככר זה עלי (א) הוא כמו שנשבע על הככר וחזר ואומר על ככר אחר הרי זה כמו זה שמתפיס השני בראשון: איסור איסר. פירוש מהו איסורו של איסר זה: אם אתה אומר. פירוש את"ל שהמתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי ואם אכלו חייב קרבן אף זה האומר איסר ככר זה עלי חייב קרבן אם אכלו שאיסר הוא לשון התפסת שבועה ואם לאו שהמתפיס בשבועה ואכלו פטור אף האיסור האוכלו פטור הכי מפרש אביי לברייתא: רבא אמר. הכי קאמר מבטא שבועה איסר נמי שבועה ואיסרו של איסר זה שאמרתי לך [לא] כל הלשונות שוות בו אלא הוציאו בלשון נדר וכו'. לשון שבועה שאמר איסר שלא אוכל ככר זה כדרך כל הנשבעים שאומר שבועה שלא אוכל. בלשון נדר שאומר איסר ככר זה עלי כדרך כל נודר שאומר קונם ככר זה עלי הוי נדר ופטור מקרבן :

כדאיתא התם בהדיא בנדרים כ"ל שהוא פוסק כן משום דלאוקמתא דרב אשי נריכי לשבושי מתני' ולמימר תני שבועה שאי אוכל ומ"מ אפי' לפי שיטה זו נקטינן כרב אשי דשאי אוכל דלא אכילנא משמע ולא אמרינן לישניה הוא דאיתקל ליה דלאביי נמי לא פליג בהאי דינא אבל הרמב"ן ז"ל פסק בהלכות נדרים שלו כרב אשי דבתרא הוא דלעולם שאוכל אפילו במסרבין [ואמר לא אכילנא] דאכילנא משמע :

[דף כ.] ת"ר מבטא שבועה. כתב רש"י ז"ל אם אמר מבטא ככר זו עלי כאומר [שבועה] שלא אוכלנה ואם אכלה הרי זה בטולה ויורד ותימה הוא לנוי הזכיר עלי שזה לשון נדר הוא וה"ל למימר מבטא שלא אוכל ככר זו ונראה (ג) רבותא אשמועינן דאפילו אמר בלשון נדר הוי שבועה ולא הוי כאיסר אליבא דרבא דאמר שהוא תלוי כפי הלשונות שאמרו בהן [א] ומ"מ משמע דס"ל לרש"י ז"ל דשבועה אפילו אמרה בלשון נדר הויא שבועה שאם לא כן היכי עדיף מבטא משבועה ממש וכבר כתבתי בזה דעות ברים נדרים: איסר שבועה. מפרש לקמן : איסור איסר. אסירתו של איסר מהו אם אתה אומר וכו' : מאי קאמר. הא אמרת איסר לשון שבועה היא והדר תני אם אתה אומר : ה"ק מבטא שבועה. כדפרישית: איסר מתפיס בשבועה. אמר איסר עלי דבר זה הרי הוא כמי שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי הוא כזה שהתפיס השני בראשון : איסור איסר אם אתה אומר וכו'. כלומר כהי דפשיטא לן שאם אומר איסר שלא אוכל דבר זה הרי הוא לענין איסור אכילה כמו שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי הוא כזה ולענין איסורא פשיטא לן דתרוייהו אסורין לענין קרבן ומלקות מספקא לן שאם המתפיס בפירוש על דבר אחד שנשבע עליו חייב אם אמר נמי איסר שלא אוכל ככר זה חייב ואם התם פטור הכא פטור אלא דהכא והתם מספקא לן ומש"ה קאמר איסורו של איסר זה מהו כאיסורו של מתפיס והיינו דקאמר איסור איסר כך פרש"י ז"ל ולא מיחוור דכיון דפשיטא ליה דאיסר האמור בתורה היינו מתפיס היכי מספקא לן לענין מלקות דהא כתיב ביה לא יחל דברו ותו קשיא כיון דלתנא קמא דברייתא מספקא ליה היכי פשיטא ליה לאביי דאמר לקמן בסמוך בהדיא דכמוציא שבועה מפיו דאמו לפיכך נראה כגרסת ר"ח ז"ל שהוא גורס איסר איסר והכי פירושו איסר מתפיס בשבועה דהיינו שלא יאכל ככר זו וחזר ואמר על ככר אחר כזה איסר איסר כלומר ואם התפיס על זה השני עוד ככר שלישי מהו דינו אם אתה אומר מתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי וכו' כלומר אם על השני חייב על השלישי חייב ואם לאו פטור כלומר שאי אפשר לפטור השלישי אא"כ נפטור השני וכיון שאמרו שעל השני חייב שזה הוא איסר האמור בתורה על כרחנו אף על השלישי חייב ומסקינן בגמרא אליבא דאביי דאיסר מתפיס בשבועה מדכתיב או אסרה איסר על נפשה בשבועה: רבא אמר הכי קאמר וכו'. כלומר לא משום הכי אמר התנא אם אתה אומר דפשיטא ליה דמתפיס בשבועה לא הוה ליה כמוציא שבועה מפיו וה"ק מבטא שבועה איסר נמי לשון שבועה היא אסריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה היינו פירושא דאיסר איסור אם אתה אומר וכו' וה"ק איסר של איסר שאמרתי לך שהוא שבועה לא כל הלשונות שוות בו שהרי הטילו הכתוב בין נדר לשבועה ולפיכך אם אמרו בלשון שבועה דהיינו איסר שלא אוכל ככר זה שכן לשון הנשבעין (ד) אמרי [שבועה] שלא אוכל אף האיסר שהוציאו בלשון זה שבועה הוא וחייב עליה קרבן ואם לאו אלא שהוציא בלשון נדר שאמר איסר ככר זה עלי שהוא לשון הנודרים קונם זה עלי אף [זה] נדר [הוא] ופטור מקרבן ואם אתה אומר דקתני ברייתא היינו אם אתה הנודר אמרת בלשון שבועה איכא חיוב קרבן ואם לאו אלא בלשון נדר פטור כלומר דלא מחייב קרבן דקרבן בנדרים ליכא : ואותבינן בגמרא עלה דרבא מדתניא איזהו איסר האמור בתורה הרי עלי שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו פלוני כיום שנהרג גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלים בחורבנה אסור ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום. כלומר שקבל עליו כבר שלא לאכול בשר ביום שמת בו אביו לעולם וכן יום שמת בו פלוני וכן יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם : בשלמא לאביי מדאתפיס בנדר נדר מתפיס בשבועה נמי שבועה [דף כ:] אלא לרבא קשיא . דמהכא משמע דהמתפיס בנדר הרי הוא בלא יחל כנדר עצמו ומדאתפיס בנדר נדר (ה) בשבועה נמי שבועה ומפרקין אמר לך רבא ה"ק אי זה הוא איסר נדר האמור בתורה הרי עלי שלא לאכול בשר ולא לשתות יין כיום שמת בו אביו ואמר שמואל והוא שיהא נדור ובא מאותו היום מ"ט דאמר קרא ואיש כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור . וכתב רש"י ז"ל דה"ק האי תנא לא במתפיס בנדר איירי אלא בעיקר נדר ואשמעינן שאינו חייב משום נדר אא"כ פירשו וא"כ תלאו בדבר הנדור עליו כבר כדיליף ואזיל לה מקרא [והכי קאמר] אי זה הוא איסר נדר וכו' אבל מתפיס בנדר לא הוי נדר והיכי דמי מתפיס כגון שלא פירש הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין אלא אמר הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו כיום שראה ירושלים בחורבנה ונראה [ו] לא שלא יהא נדר אם לא תלאו בדבר הנדור אלא שבא למעט שאפי' תלאו בדבר הנדור אם לא פירשו לא הוי נדר דמתפיס הוא וכן נמי אפילו פירשו אם תלאו בדבר האסור לא הוי נדר . ולענין פסק הלכה קי"ל דהאומר מבטא שלא אעשה כך הרי זו שבועה דמבטא שבועה ליכא מאן דפליג . ובפלוגתא דאביי ורבא קי"ל כרבא הלכך איסר שהוציאו בלשון נדר נדר ובלשון שבועה שבועה אבל מתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דאמי מיהו איסורא מיהא איכא וכן כתב רב יוסף הלוי ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שבועות אבל הרמב"ן ז"ל סובר דלרבא מתפיס בשבועה אפילו איסורא ליכא דכיון דבשום דוכתא לא אשכחן מתפיס בשבועה איסור מהיכא תיתי אלא איידי דאמר אביי כמוציא שבועה מפיו דאמי אמר איהו נמי לאו כמוציא שבועה מפיו דאמי ואין ה"נ דאפילו איסורא נמי ליכא וכן נוטין דברי הרב אלפסי ז"ל שכתב אבל מתפיס בשבועה ליכא והראב"ד ז"ל מפיק איסורא מדכתיב או השבע שבועה עד שישבע בדבר המושבע והיינו מתפיס וריבה אותו לבל יחל אבל לא לקרבן וזה על דרך מה שאפרש למטה על דעת הרב אלפסי ז"ל ואין זה נכון מכיון שלא נאמר זה בגמרא ועוד מן הטעם שאכתוב בסמוך בס"ד ולדידי [ניחא] משום דאפשר דמתפיס בחבירו שנשבע מיתסר מדאורייתא כמו שאכתוב בסמוך בס"ד אף מתפיס ככר בככר שנשבע עליו מתסר מדרבנן משום דאתי לאחלופי ולענין מתפיס בנדר לפי שיטת רש"י ז"ל נראה דכי היכי דלרבא מתפיס בשבועה לאו שבועה ה"נ מתפיס בנדר לאו נדר וכמו שכתבתי למעלה אבל הרב אלפסי ז"ל כתב דלרבא אע"ג דמתפיס בשבועה לאו שבועה מתפיס בנדר מיהא נדר הוא והביא ראיה מדתנן הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני ואני הרי כולן נזירים וכ"ת והא אוקימנא להאי מתני' בגמרא דוקא תוך כדי דבור אבל

עין משפט

א מיי' פי"ב מהלכות שבועות ופ"ג מהלכות נדרים סמג לאוין רמא טוש"ד סי' רלט:

דף כ

הגהות הב"ח

(א) נ"ב הרי: (ב) ואף כצ"ל: (ג) דרבותא כצ"ל: (ד) אומרים כצ"ל: (ה) נ"ב אתפיס: (ו) כיום כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) נ"ב תמה הר"ן שהרי אביי ס"ל דכמוציא שבועה מפיו דמי ע"ש וי"ל דל"ק דמ"מ ס"ל לאביי דבעלי ברייתא נסתפקו שגם בכן י"א כן וי"א לאו:

הגהות מא"י

[א] תי' ומ"מ נמחק: [ב] מתי' לא עד בדבר הנדור נמחק וני"ב ס"א שלא היה כוונת רש"י לומר שאם פירשו ולא תלאו שלא יהא נדר אלא שבא כו'. [וכן הוא בר"ס]:

שלטי הגבורים

הסן האיש שלתועלתו נדר כמו שכתבו המפרשים בפ"ב דנדרים ותשובות בר ששת סי' קפ"ו וכי היכי דבין אדם לחברו אנן סהדי דמאן דנדר לחבירו פרעון מעות לזמן פלוני לא ניחא ליה דליתשיל על נדריה הכא נמי לא שנא: אך אמנם צריך לראות אם הנדר שנדר הוי מלאה דניחא ליה ביה להקב"ה ויש נחת רוח לפניו בקיום נדרו או לא. דאם נדר הנודר מלתא דלא ניחא ליה להקב"ה בנדרו כגון מי שהיה בצרה ונדר להקב"ה שאם ינצלהו שילך לארץ ישראל וישוב מיד להוציא לארץ לביתו נראה דבכה"ג שפיר דמי . לישאל עליו לכ"ע דומיא דנדר דיפתח דאמר בתנחומא פרשת אם בחקותי דכעס הקב"ה על יפתח על שנדר שלא כהוגן ואע"פ שהיה נדר דעת צרה והיה לו לישאל עליו וזה היה עונש יפתח ועונש פנחס כדאיתא שם באורך ופ' קמא דתענית . דכיון דאין מצוה בנדרו מאי איכפת ליה להקב"ה אם זה ישאל עליו אם לא מ"מ אפילו יקיים נדרו אין בדבר מצוה וריח ניחוח לפניו וכן תמצא גבי משה שנדר בעת צרה שלא ללכת למצרים עד שימותו האנשים המבקשים נפשו כי ב' נדרים נדר מרע"ה כמ"ש הרמב"ן ז"ל בתשובותיו סי' רנ"ה ע"ש באורך והך מנייהו הוי זה שנדר שלא ללכת למצרים מפני שאנשים רעים שם ואע"פ שבעת צרה נדר א"ל הקב"ה דליתשל על נדריה משום שבאותו נדר לא היה עסק מצוה משא"כ ביעקב שנדר בעת צרה ורצון הקב"ה לקיים נדרו משום שהיה שם עסק מצוה וכעס על איחור נדרו וא"ל בשעת צקה נדרת ובשעת רווחה שיחת וכמו שכתב התנחומא פי' וישלח אמנם הנודר ללכת לא"י ולשוב נראה דאין מצוה כלל בנדרו . ואל תשיבני היינו טעמא דנדר יפתח שהיה לו התרה אע"פ שהיה בעת צרה מפני שהיה שם צורך גדול דאם לא היו מתירין לו היה צריך לשחוט את בתו וכל כה"ג כ"ע מודו דלצורך גדול מתירין . דזה אינו דהתם נמי לא הוה צורך גדול כי כשנדר יפתח ואמר והיה היוצא הוה במשמע כל מילי שהיה בו אפשרות לעשות ממנו קרבן או פדייה . אם שור אם שה היה ראוי למזבח ואם בן או בת היה ראוי לפדיון שנאמר איש כי יפליא והיה ע"כ כדאיתא בתנחומא פרשת בחוקתי וא"כ לא היה בסברה שיפתח יאבד בתו אפי' לא התירו לו וכן במשמע פ"ק דערכין ופ' כשלא דמקדיש מידי דלא שייכא בגופיה קדושה תלינן לומר דלדמיו קאמר וא"כ לא היה שם כ"כ צורך גדול ואפ"ה היה לו היתר והיינו טעמא מפני שהיה הנדר שלא כהוגן . וכן נמי נודר ללכת לא"י ולשוב הוי שלא כהוגן ובמרדכי דגיטין פ"ה איתא נהדיא דהנשבע ע"ד מקום ואנן סהדי דדעת המקום אינו נוחה באותו שבועה דאין בשבועתו כלום והכי איתא בהגהות מרדכי יבמות עיין שם באורך ואל תשיבני הנה ההליכה מצוה אע"פ שהליכה עבירה וס"ל כנודר להתענות ימים רבים ופגע בו שבתות וימים טובים דמתירין השבתות ולא השאר כדאיתא במרדכי דשבועות

מלחמת ה'

אמר רבא וכו' ומעיקרא קס"ד שאין לחלק בין מפרש לסתם והרויחו מתפיס נינהו וכו':

אמר הכותב טוב מזה הפירוש שפירש רבינו הגדול ז"ל בהלכותיו ויותר הוא נכון ומחוור שהמתפיס בנדר אפי' בסתם אסור הוא כמוציא נדר מפיו בראיות גמורות וכבר פירשנו דברי רבינו הגדול וביררנו כל ענין יפה בתשלום ההלכות שחברנו במסכת נדרים ואין אנו מטריחים את עצמנו לחזור ולשנות הענין בכאן ולא הזכירו בעל המאור זה ז"ל :

המאור הגדול

אלא אמר אביי מבטא שבועה מהכא או מבטא שפתיה וכו' אבל איסור אינו שבועה ואף על גב דכתיב ואסרי' אשר אסרה על נפשה לאו למימרא שאסרה על עצמה באיסר אלא ההוא כמ"ד ואסריה והם האסורין שאסרה על עצמה בנדר ולא באיסר מדלא כתב ואיסוריה :

רבא אמר וכו' איזה איסר נדר האמור בתורה פירוש הנדר שפתח בו הכתוב תחלה לאיסור כשאמר לא יחל דברו והוא הרי עלי שלא אוכל בשר(ו) ביום שמת בו פלוני כגון שאמר בפירוש שלא אוכל בשר

א מיי' פ"ג מהלכות נדרים סמג לאוין רמב טור י"ד סי' רו:

אבל לאחר כדי דבור לא ואי מתפים בנדר נדר אפילו לאחר כדי דבור נמי לאו קושיא היא דאי אמר ואני כמוך ה"נ אלא התם לא אמר אלא ואני ולאחר כדי דבור לא משמע מידי וכ"ת וכיון דמתוך כדי דבור מיתוקמא מנא לן דמשום דמתפים הוא דלמא טעמא דכולן נזירים משום דכל חד מינייהו אמר ואני נזיר לאו מילתא היא דקתני סיפא הותר הראשון הותרו כולן ואילו (ג) אני נזיר קאמר אמאי הותרו כולן אלא ודאי אני כמוך וש"מ דמתפים בנדר נדר ותנן נמי [נזיר דף ד.] הריני כשמשון הריני כבעל דלילה הרי זה נזיר כ"ש היכא דאמר הריני נזיר כפלוני נזיר שהוא בימיו ומכלתין במסכת נדרים הכי מוכחא דמתפים בנדר נדר דאמרינן [נדרים דף יא:] דמחית בשר זבח שלמים קמיה ואמר זה כזה ותנן נמי [שם י:] כאימרא כדירים כעצים וכל זה סיוע לדברי הרב אלפסי ז"ל אלא דקשיא עליה דהא מבוין בגמ' מתפים בנדר למתפים בשבועה דאמרינן בשלמא לאביי מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה שבועה אבל לרבא קשיא אלמא דליכא למימר דמתפים בנדר יהא נדר ומתפים בשבועה לא להוי שבועה. ועוד שהוא סמך דבריו לומר דמתפים בנדר הוי נדר מדתניא אי זה הוא איסר האמור בתורה וכו' ואליבא דרבא הך ברייתא לאו במתפים איירי אלא בעיקר נדר וכמו שפירשה רש"י ולפי' פירשו השמועה כך לדעתו דמעיקרא הכי אקשינן הכא קתני אי זה הוא איסר וכו' אלמא איסר התפסת לשון הוא ובשלמא לאביי ניחא דתניא גבי נדר וה"ה גבי שבועה דכיון דקתני דאיסר מתפים הא ודאי עיקר התפסתו גבי שבועה היא דהתם כתיבה או אסרה איסר על נפשה בשבועה ואילו גבי נדר לא אשכחן ותנא דתני לה גבי נדר לרבותא נקטי בהכי לומר דאפי' מתפים בנדר הוי נדר וכ"ש גבי שבועה הלכך לאביי ניחא אלא לרבא קשיא דאיהו אמר איסר לאו היינו מתפים והכא קתני דאיסר היינו מתפים וקשיא נמי דכיון שהוא מתפים אף מתפים בשבועה שבועה דאי איסר מתפים הוא משבועה גמרינן ליה מדכתיב או אסרה איסר על נפשה בשבועה וכמו שכתבתי ואמר לך רבא תרין הכי איזהו איסר נדר האמור בתורה כלומר הכא לאו באיסר [דקרא] עסקינן דאיסר לאו היינו מתפים אלא ה"ק אי זה הוא דבר שהוא אסור בנדר ואיזו נדר האומר הרי עלי שלא אוכל כלומר שהוא מתפים בנדר שאע"פ שפירשו כיון (ד) (שכתב) שהתפיסו בדבר הנדור מתפים הוא לפי שיטה זו שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב למעלה ומתפים בנדר נדר דהמתפים בנדר גמרינן מאיש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור לאפוקי דבר האסור ולרבא נמי מפיק דבר המושבע שהמתפים בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי ולא זהו איסר האמור בתורה דאיסר לאו היינו מתפים אלא הוציאו בלשון נדר נדר בלשון שבועה שבועה הלכך אע"ג דקי"ל דמתפים בשבועה לאו שבועה מתפים בנדר מיהא נדר הוא כך (ה)פירש על דרך הרב אלפסי ז"ל [והוא בא"ש] ולדידי קשיא לי אי הכי (א) דמכי ידור נדר הוא דמרבינן התפסה בנדרים לא הוה למימר דמכי ידור נדר נפקא לן שמכיון שהתפיסו בדבר הנדור [א] [דוקא] הוי נדר דהא נריכן לרבוי התפסה בנדרים דשבועות דלית לן רבויא לית לן התפסה דאע"ג דמאי טעמא אדשמואל קאי אפ"ה לרבוי התפסה בנדרים נריך קרא דמסברא לית לן (ו) בדלית לן בשבועה ועוד כיון שרבתה תורה התפסה בנדרים למה לא נלמוד מהם לשבועות דהא ידות לא אתרבי בשבועות ומנדרים ילפינן להו דע"כ לא איבעיא לן התם בנדרים [דף ו:] אלא הם יש יד לפאה ולהנך אחריני כדאיתא התם אבל בשבועות לא איבעיא לן משום דאיתקש לנדרים דכתיב כי ידור נדר או השבע שבועה ואשכחן ידות בשבועה כדתנן בנדרים [דף ט.] נדר בקרבן ובשבועה וכמו שכתבתי שם בס"ד וכי היכי דילפינן ידות לשבועות מנדרים אמאי לא ילפינן מינייהו נמי התפסה ואפילו ספוקי נמי לא מספקינן בה כמו שמספקינן לקדושין [בנדרים דף ו:] ואע"ג דלא איתקש לנדרים ולאביי נמי מהתפסה דכתיב גבי שבועות גמרינן לנדרים דאמרינן בשלמא אביי וכו' וכ"ת משום מיעוטא דעד שידור בדבר הגדול ולא בדבר המושבע ה"מ לאומר בלשון נדר ומתפים בדבר המושבע

המושבע אבל [כאומר]בלשון שבועה ומתפים בלשון שבועה מנ"ל וכ"ת לרבא היינו טעמא משום דהתפסה שייכא בנדרים ולא שייכא בשבועות משום דנדרים איסור חפצא נינהו וכי מתפים ככר בדבר אחר שנדר עליו ואומר זה כזה שפיר חלה התפסה משום דאיסורא אחפצא

נר מצוה רכיבא אבל מי שנשבע שלא יאכל ככר זה וחזר ואמר זה כזה אין בדבריו כלום דאיסורא לא חייל אקמא כלל אלא אגברא אכתי לא סגי דתינח כי האי גוונא אבל מאן דשמע חבריה דאשתבע דלא ניכול הדין בשרא ואמר איהו ואנא נמי דכוותך בכה"ג שפיר מתיקמא התפסה דגברא אגברא ואפילו בכה"ג כתב הרב אלפסי דלא חיילי ואמאי לא גמרינן לה מנדרים כי היכי דגמרינן ידות מינייהו ודוחק הוא לומר דכיון דלא מקיימא התפסה בשבועות כגוונא דמקיימא בנדרים לא גמרינן מינייהו לגוונא דמקיימא בשבועות לפיכך אני אומר דהכי פירושא דמעיקרא מקשינן מדתניא [ג]אי זהו איסר דאלמא איסר היינו מתפים כמו שכתבתי למעלה ובתר הכי אמרינן אמר לך רבא תרין ואימא הכי אי זה הוא איסר נדר האמור בתורה כלומר דלא באיסר [ג] [דקרא] איירי ולומר שהוא מתפים אלא בעיקר נדר דעיקר נדר האמור בתורה היינו שתלאו בדבר הנדור וסוף דבר כאחד מנדרי הקדש דהיינו כאימרא ודירין דבלאו הכי נדר ראשון לא משכחת ליה אבל בלא התפסה א"א לו לאסור את המותר אלא מפני שקדש עושה חליפין אף הוא יכול להתפיס איסורו בדבר המותר לו או לאחרים וזה הוא עיקר נדר והיינו דאמרינן עד שידור בדבר הגדול שעיקר נדר בהתפסה הוא ואע"פ שאם לא התפיסו חייל ההוא מדין יד הוא דמהני שכשהוא אומר הרי זה אסור עלי אנו גומרין דבריו כקרבן מ"מ עיקר נדר מתפים הוא ולפיכך המתפים בנדר נדר כלומר שאמר זה כזה חייל כיון שעיקר הנדר בהתפסה הוא ואין ללמוד התפסה בשבועה מנדר שאילו היינו מוצאים נדר בלא התפסה ואח"כ רבתה בו תורה התפסה היה בדין ללמוד שבועות מנדרים כמו שכתבתי אבל כיון דלא משכחינן נדרים בלא התפסה היאך נלמד מהם לשבועות ומלותן בכך [ג] שאיסור קודשה הוא שנמסך ונתפס ולא איסור גרידא ומש"ה נמי לא דרשינן מאו השבע שבועה עד שידור בדבר המושבע לפי שאינו ענין ועוד שבועה קמייתא היכי משכחת לה בשלמא בנדרים אימרא ודירים אלא השבע שבועה (ז) בגררא דידור נדר נקטיה א"כ מדרים לדרשא אחריתי ובנזירות נמי שייכא התפסה דאיסור קודשה הוא משא"כ בשבועות דאיסור גרידא נינהו ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל דמתפים בשבועה לאו כשבועה אפי' בגוונא דשייכא ביה התפסה בשבועות כגון דשמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא [ואמר ואני כמוך] עוד אפשר לי לומר שאף התפסה דגברא אגברא אין לה ענין שהאומר זה כזה אין לו ענין אלא בדבר שהואיל חל עליו כגון קודשה או איסור אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני אין שם תואר חל עליו כדי שיוכל חבירו להתפים בו ולומר אני כמוך וכ"ת נהי דלא גמרינן התפסה מנדרים לשבועות אפי' בכי האי גוונא אפ"ה ליהני מדין יד דהא אמרינן ברים נדרים [דף ה:] דאי אמרינן יש יד לפאה אי אמר הדין אוגיא תהא לפאה ואמר על אחריתא והדין נמי מהני וה"נ ליהני מדין יד לא דמי דהתם לא אסיק דבוריה ומש"ה מסקינן ליה אנן דהכי קאמר והדין נמי ליהוי פאה אבל הכא הא אסקינן (ח) דאמר אנא נמי דכוותך ועדיין אני חוכך להחמיר ולומר דאי שמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ואמר איהו ואנא נמי דכוותך דבכי ה"ג מתפים בשבועה שבועה ושלא כדברי הרב אלפסי ז"ל ופלוגתייהו דאביי ורבא היינו כגון דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ובתר הכי אמר הרי זה הפת עלי כזה הבשר דלאביי דאמר מתפים בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי [ד] אפי' בכי ה"ג מהני דהא גמרה לה מדכתיב או אסרה אסר על נפשה בשבועה דמשמע שהוא אוסר על נפשו דבר פלוני בלשון עלי ומתפיסו באחר שנשבע עליו כבר ולדידיה מתפים בשבועה בכולהו גווני כמוציא שבועה מפיו דמי ולרבא דאמר מתפים בשבועה וכו' בכולהו גווני לא כמוציא שבועה מפיו דמי אלא איכא גוונא דמהני ואיכא

שבועה שבועה כלומר איסר יש בו לשון נדר ויש בו לשון שבועה אם (א) הוציא מפיו בלשון נדר זה הוא איסר שהוא נדר ואם הוציאו מפיו [בלשון] שבועה זה הוא איסר שהוא שבועה אבל מתפים בשבועה ליכא ואזדו לטעמייהו דאיתמר מתפים בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי וקי"ל כרבא והיכי דמי מתפים בשבועה כגון דמשתבע דלא ליכול הדין בשרא ובתר הכין אמר הרי זו הפת עלי כזה הבשר א"נ כגון דשמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ואמר איהו ואנא נמי דכוותך לאו כמוציא שבועה מפיו דמי אבל *מתפים בנדר חייל נדרא עליה כדתנן *הריני נזיר ושמע חברו ואמר ואני (ג) הרי כולן נזירין

הגהות הב"ח
(א) הוציאו: (ב) נ"ב ואני: (ג) נ"ב שאמר: (ד) פירשו: (ו) כדלית: (ז) אגב גררא דידור נדר נקטיה: (ח) נ"ב: (ט) תאנים וענבים כצ"ל: (י) ולא נמתק: דאיירי כצ"ל:

הגהות מאי"י
[א] מיי' דוקא: [ב] תי' דקרא מוקף: [ג] נ"ב באני: [ד] ואפילו כצ"ל:

שלטי הגבורים
מסוה דספר המקלועות עש"כ דזה אינו חדא דמעשה דיפתח נמי היה בו עבירה ומלוה ואעפ"כ היו מתירין לו. שנית דהסית דספר המקלועות דמרדכי היינו טעמא שלא התיר כולו מפני דיי"ל דס"ל כהרמב"ן ז"ל שהבית הר"ם פ"ב דנדרים שכתב דלא אמרי' נדר שהותר מקלתו הותר כולו אלא כשמתירין ע"י פתח ולא כשמתירין ע"י חרטה והבית דספר המקלועות אפשר דמיירי בחרטה ועוד דהא ליכא מלוה כלל דהאין מלוה ללכת לא"י ע"מ לשוב והפי' למ"ד דהאידנא מלוה ללכת לא"י היינו דוקא ע"מ לדור אבל ההליכה ע"מ לנאת אין בה מלוה דכי היכי דהיליאה ע"מ לשוב אינה עבירה כך ההליכה ע"מ לשוב אינה מלוה דעיקר ההליכה והיליאה תלוי בדירה וכן יש בספר תבב"ן בשם מהר"ם ז"ל ומלתא דמסתבר הוא דמה מלוה יכול להיות בהולך לא"י ע"מ לשוב מי בקש זאת מידו רמוס חליריו וכיון דאין כאן נחת רוח לפניו יתברך נראה דמלי שפיר מתפיל עליה והאחרונים שהמירו בנדר עת לרה הביאו ראיה מתנחומא ומס' המקלועות דלעיל משום שכתב שם מעשה באחד שנדר בעת לרה והאריכו על זה לדקדק כל הלשון ההוא. ואפשר דאין כ"כ דקדוק דלא יכד שם ספר המקלועות להודיענו טעם איסור נדר עת לרה אלא מעשה שהיה כך היה וכן נמלא בתשובות מרדכי דכתובות מעשה באחד שנדר בעת לרה לתת מעות ובגדים לעניים וכו' והשיא ודאי ליכא למידק משם מידי אלא מעשה שהיה כך היה גם מה שתמה ראבי"ה על ר"ת בההוא דספר המקלועות שהשב שדימה ר"ת נדרים לשבועות אפשר דאין זה תימה דאולי כוונת ר"ת הוא במי שאומר הריני נודר לנוס כך וכך ולא הוליא בלשון קונם אין זה נדר אלא שבועה כמו שכתבנו לעיל בשם הרא"ש ז"ל גבי האומר אני נודר שאוכל עמך פ"ק דנדרים וכן כתב הטור יו"ד סי' ר"ו וכזה האופן שפירש דימה אותו ר"ת לשבועות ואולי דהכא פליגי ראבי"ה ור"ת דלר"ת אע"פ שנדר בעת לרה לא חשיב ליה נדר כיון שלא התפיסו בדבר הנדור ולראבי"ה סבר דלגבי עת לרה שיש בו מלוה חשיב נדר כמו גבי לדקה כדלעיל:

חדושי אנשי שם
מהר"ם (א) נ"ל ק ברולם להקשות א"ס דמרדכי' לרבות התפסה בנדר מכי ידור דבלא רבוי מכי תיתי כדמסיק א"כ מ"ל לשמואל לומר והוא שנדר וכא מהוהו יוס ומנ"ל למיעוטי בדבר האסור ובדבר המושבע מכי ידור דהא לגופיה איצטריך:

המאור הגדול
בשר דהיינו נדר ולא שיאמר סתם זה היום כאותו היום דההוא מתפים הוא ומעיקרא קס"ד שאין להלן בין מפרש לסתם תרווייהו מתפים בינהו ומנא לן שבזה הנדר פתח הכתוב תחלה לאיסור דכתיב איש כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור: משכחת לה כדרבא דאמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כך קבלנו פירושה מרבותינו זכרונם לברכה משנתינו כשאמר סתם שאוכל וכי משתבע כי ה"ג חלה שבועתו אפי' אדברים האסורים ומשכחת לה בלאו והן דכי אמר נמי שבועה שאוכל סתם אפשר לקיומי שבועתיה כדרבא דהא עפר אינו ראוי לאכילה ואלו משתבע שלא אוכל ואכל עפר פטור מאחר שאינו ראוי לאכילה והיינו דתנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה פטור ואפ"ה כי אמר שבועה שאוכל סתם ואכל עפר פטור דאפשר לקיומי דשבועתיה אפי' בדבר שאינו ראוי לאכילה ה"נ אע"ג דכי אמר שבועה שלא אוכל נבילות או כל דבר האסור לא חלה עליה שבועה שאין נשבעין לבטל את המצות וליתא בלאו והן אפ"ה משכחת לה כה"ג כגון דאמר סתם שבועה שאוכל דאפשר לקיומיה לשבועתיה כדרבא דמסבר סבירא לן אפילו אוכלין שאינן ראויין לאכילה שאין השבועה חלה עליהם בשלא אוכל אפשר ליפטר מהם משביעתו בשאוכל סתם כשת"ל אם אמר שבועה שאוכל היום אע"פ שאין אנו אומרים לו קום אכול נבלות או כל דבר האסור לקיים שבועתך אע"פ כן אם עבר ועשה הוא כן מעצמו קיים שבועתו ופטור שאם לא אכל כלום היה חייב ומכאן אתה למד מאחר שיכול לפטור עצמו בדבר האסור נמצא שהשבועה חלה עליו שאלמלא לא חלה עליו אותה שבועה שהוציא מפיו כשאמר שבועה שאוכל סתם היאך היה נפטר באיתה אכילה אלא ודאי שחלה עליו השבועה וכה"ג משכחת לה בלאו והן וה"ר שלמה ז"ל גריס אלא משכחת לה כדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור ופירוק זה לדבריו חוזר לתחלת השמועה להפריש בין אוכלין שאינן ראוין לאכילה כגון עפר והדומה לו ובין נבילות וטריפות דאריי הוא דרביע עילויהו ולדברי הרב ז"ל נמצאת זאת הקושי' שהקשינו לרבי יוחנן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה קושיא הוא ולא יתחייב קרבן באיסור כולל כל זמן שיפרש בשבועתו דברים המותרים עם הדברים האסורין אא"כ נשבע סתם שבועה שלא אוכל דכי ה"ג משכחת ליה בלאו והן וקשיא לן על הדין סברא הא דאמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים ודוד ואמר שבועה שלא אוכל תאנים (ט) וענבים מינו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי אתאנים והא הכא שפירש בשבועתו המותר עם האסור והוא חייב באיסור כולל ואע"ג דלא משכחת לה בהן וכי תימא כי איתמר דרבא למלקות אבל לא לקרבן הא לא מצית אמרת דהא רמינא עלה מתניתין דיש אוכל אכילה אחת (י) ודאי לקרבן ולא למלקות אלא דרבא נמי אף לקרבן הוא לפיכך לא נראו לי דברי הרב ז"ל

ואיכא גוונא דלא מהני דאי אתפיס נמי בגברא אחרינא דאשתבע מהני או מדין יד ואי אתפיס הכא בהכא דמשתבע עליה לא מהני ולפי זה אתי שפיר לישנא דלאו כמוליא שבועה מפיו דמי ולא אמר לאו כלום הוא משום דאיכא גוונא דמהני ואפשר נמי דמשום דאיכא גוונא דמהני מדאורייתא דהיינו התפסה דגברא אגברא מיתסר מדרבנן משום לתא דידה אף בהתפסה דהכא אתפלא ולפי זה נ"כ אתי שפיר הא דתנן בפ"ב דנדרים (דף טז.) ולקמן בפרקין נמי איתא חומר בנדרים מבשבועות ולא תני נמי דמתפיס בנדר נדר ומתפיס בשבועה לאו שבועה משום דמשכחת לה התפסה בשבועה בגברא אגברא ואם לא כן נצטרך לומר דלא תני אלא הדברים שהנדרים חלים עליהם ולא השבועות אבל שאר דינין לא תני כלל או מפני שאין להתפסה ענין לשבועות שאיסור קדושה הוא שנדר שנמשך ונתפס ולא היסור גרידא וכמו שכתבתי למעלה

תורה אור

ותניא נמי אי זה הוא איסר נדר האמור בתורה אמר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלים בחורבנה אסור ואמר שמואל והוא שנדר ובא מאותו היום דכתיב °איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור: במד' ל

מתני'

רש"י

כיום שמת בו אבא. כשם שאסרתי עלי בשר ביום שמת בו אבא לעולם: והוא שנדור ובא מאותו (א) יום. שקבל עליו כבר נדר שלא יאכל בשר ביום שמת בו אביו לעולם אבל לא היה נדור בו כבר אין נדר זה נתפס באותו יום:

ואפשר נ"כ דמאי טעמא ממעטינן מתפיס בדבר האסור: ואמר שמואל והוא שנדור ובא באותו היום. פי' לשון ובא שכל אותן הימים שהם כיום שמת בו אביו נאסרו עליו שאם היה לו מאותן הימים מותרים בינתים כי אמר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו לא חייל נדרא [לומר] דבאותם ימים אסורים מתפיס אדרבה בימים מותרים הסמוכים לו מתפיס והכי מוכח פירושא דמלתא בסוף פירקא קמא דנדרים דאמרינן התם [דף יא:] בעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מהו אי דקאמר בהדין לישנא בהיתרא קא מתפיס אלא כגון דמחית בשר זבחי שלמים גביה ומחית דהיתרא גביה ואמר זה כזה בעיקרו קא מתפיס כלומר באיסור שהיה בו קודם זריקת דמים או בהיתרא מתפיס ואתי למפשטה [דף יב.] מהא דתניא אי זהו איסר האמור בתורה ואמר שמואל והוא שנדר באותו היום היכי דמי [לאו כגון] דקאי בההוא חד בשבא דמית ביה אבוה ואע"ג דאיכא חד בשבא דהיתרא טובא וקתני אסור ש"מ בעיקרו מתפיס ומפרקינן [א] דשמואל הכי איתמר והוא שנדור ובא מאותו היום ובעיין התם לא איפשיטא ולענין הלכה הרב אלפסי ז"ל כתב כאן והוא שנדור ובא משמע דס"ל דדוקא משום דנדור ובא הוא הא לאו הכי שרי דבהיתרא קא מתפיס דאע"ג דהתם לא איפשיטא כיון דבסוגיין דהכא אמרי' ובא נקיטינן לקולא והא ודאי לא מכרעת דהכא אמרי' לרווחא דמלתא הכי, לאפוקי נפשין מספקא אבל לעולם אימא לך דאפי' בלאו ובא בעיקרו קא מתפיס ואסור והרמב"ם ז"ל פסק בפרק ראשון מהל' נדרים דבעיקרו קא מתפיס ואע"ג דבעיין התם לא איפשיטא נ"ל שהכרעת הרב היתה משום דבסוגיא דהתם אתי רבינא ורבא למיפשט דבעיקרו קא מתפיס וכיון דבתראי ניהו סמכינן עליהון ואע"ג דדחי תלמודא דהתם הנהו שמעתא דידהו לא דחינן מאי דפשיטא להו בהנהו דחיאתא ועוד דבפרק (ב) שלישי דנזיר איבעיא לן בעל מעקר עקר או מיגז גייז ולמאי נפקא מינה לאשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה ואני ושמע בעלה של ראשונה הפר לה אי אמרת מעקר עקר היא נמי אשתראי ואי אמרת מיגז גייז היא אשתראי וחברתה אסורה ומייתינן עליה בגמרא [דף כב.] ת"ש מדתניא בהדיא האשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה ואני ובא בעלה של ראשונה והפר לה היא מותרת וחברתה אסורה כלומר דהגנא מיגז גייז ואמרינן עלה מר זוטרא בריה דרב מרי אמר [לאו] היינו דבעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים מהו כי מתפסי אגבי בעיקרא מיתפסי או דלמא בסופא מתפסי כלומר ותפשוט (ג) דהכא דבעיקרא דאסורא מתפיס דאם איתא דזה כזה ממש קאמר כי אשתרא קמייתא ה"ל לבתרייתא לאשתרויי דאמר ר"ש התם אם אמרה חברתה הריני כמותך שתיהן מותרות דאע"ג דאין נזירות פחות משלשים יום הכי קאמרה כשתהא מותרת אף אני אהא מותרת ויבטל הנזירות למפרע מעלי אי (א) משום דלא אפשר בלאו הכי אי נמי כמותך שאני ומעיקרא דחינן ליה התם בגמרא ובתר הכי אמרינן איכא דאמרי היינו דרמי בר חמא ובודאי נ"ל דהאשה שנדרה בנזיר ובעיא דרמי בר חמא לא שוו לגמרי אהדדי דהא בפ"ק דנדרים אמרינן דאפי' היכא דמחית גביה בשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים ואיתפיס ביה אחרינא מספקא ליה לרמי בר חמא דלמא בעיקר קא מתפיס ואשה שהתפיסה בחברתה שהפר לה בעלה של ראשונה [כבר] פשיטא דלא מיתסרא וא"ה לא קשיא דבתר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מפני שעדיין דין שלמים עליו שייך למימר שפיר בעיקרו מתפיס אבל באשה לאחר שהפר לה בעלה כבר נתבטל לגמרי כל רושם נדר שעליה ואפי' נימא דבעיקרא מתפיס אין כאן התפסה כלל. וצריכין לומר עוד דאע"ג דהתם בנדרים מדכרינן בבעיא דרמי בר חמא לאחר זריקת דמים לרבותא אמרינן הכי לומר דאי בעיקרו מתפיס אפי' היכא דמתפיס בבשר זבחים לאחר זריקת דמים מיתסר אבל אין ה"נ דמספקא ליה לרמי בר חמא אי אתפיס בבשר זבחי שלמים קודם זריקת דמים אי משתרי ההוא מידי דאתפיס ביה (ד) לאחר זריקת דמים של שלמים דעיקר ספיקיה בהא תליא אי מאן דאמר זה כזה בעיקרו בלבד קא מתפיס ולא סגלה להשוותם שיהיה השני מותר לאחר התירו של ראשון אלא ה"ל כאומר בשלמים או דלמא להשוותם נתכוון ולומר זה כזה והלכך מיפשטא שפיר בעיא מאשה שנדרה בנזיר ואתפיסה בחברתה קודם שהפר בעלה של ראשונה דאמרינן דאפי' בתר הפרה חברתה אסורה ועוד דהתם בגמרא מעיקרא הוא דמדכרינן הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מהו אבל בתר הכי לא מדכרינן ליה אלא אמרינן כגון דמחית זבחי שלמים קמיה ומחית דהיתרא גביה ולפיכך אפשר דמאי דאמרינן מעיקרא לאחר זריקת דמים מהו היינו אף לומר מהו דינו של שני לאחר זריקת דמים של ראשון (ה) דאמרינן אי בהיתרא מתפיס היינו לומר דבהיתרא נמי מתפיס או שמא תפשו זה הלשון לאשמועינן דאפי' היכא דמחית זבחי שלמים קמיה לאחר זריקת דמים אע"ג דליכא לאתפוסי אלא בהיתרא מספקא לן אי בעיקרו מתפיס ומ"מ כיון (ו) דסתמא במסכת נזיר מסקינן דהיינו דרמי בר חמא אית לן למיפשט מינה בעיא דקושטא דמלתא דבעיקרו מתפיס זה דעתי אבל הרמב"ן ז"ל כתב בהלכות נדרים דאע"ג דבעיין לא איפשיטא בדוכתא מסקינן במסכת נזיר דבסופה מתפיס ונראה שכתב כן מדאיבעיא לן התם בפרק (ג') [ד' דף כא.] דנזיר. במי שאמר הריני נזיר ושמעו חביריו זה אחר זה ואמרו ואני ואני אי כל חד בחבריה קא מתפיס או דלמא בקמא מתפיס והוינן בה טובא ובתר הכי פשטינן דכל חד בחבריה קא מתפיס ולא בקמא מדהניא הותר האמצעי הימנו ולמטה מותר ואי כולהו בקמא קא מתפסי אין ההיתר נמשך כלל לאותן של אחריו אלא ודאי אמרינן דבסופא מתפיס דהיינו בהיתרא. ונראה שדעת הרב ז"ל היינו דלא סמכינן אההיא סוגיא דרמי בר חמא מפני שהיה נראה לו ז"ל שהיא סוגיא מתחלפת עם זו שבנדרים [דף יא: ודף יב.] (ז) באותן הטעמים שכתבתי ולפיכך לא סמך עליה וסמך על סוגיא זו דאיתמר לעיל מינה דאיפשט מינה איפכא דבסופה קא מתפיס ותמהני אם כדבריו למה לא הביאו הני שמעתין דמייתי' התם למיפשט ההיא בעיא [בפ"ד דנזיר] הכא במסכת נדרים למפשט בעיא דרמי בר חמא והיאך אפשר שגם בפ"ד דנזיר דמיפשטא מהתם בעיא דרמי בר חמא להתירא ולא מדכרינן ליה לדרמי בר חמא כלל ובסוגיא הסמוכה לה מאחריה [דף כב:] מסקינן היינו דרמי בר חמא ומיפשטא לאיסורא זה ודאי אי אפשר לפיכך נראה דרמי בר חמא מיפשטא לאיסורא במסקנא דהתם ומה דמסקינן בבעיא קמייתא דכל חד דחבריה מתפיס אינו ענין לרמי בר חמא דהתם שאני דגופין מחולקים ניניהו ומשום הכי מאן דאמר ואני אההוא דסמיך ליה מתמע ואע"ג דביום שמת בו אביו איכא ימים מחולקים שאני התם דדמיונו של יום כלל את הכל ועוד שהוא מזכיר בפירושו יום שמת בו אביו ומשמע דבעיקרו מתפיס ואין דבר שמספק על פסק זה אלא מאי דמייתינן הכא דנדור ובא ואע"פ שכבר כתבתי דאיכא למימר דלרווחא דמלתא נקטינן לה הכי לאפוקי נפשיה מספיקא לא דייקא טובי האי דה"ל למימר ואמר שמואל והוא שנדור באותו היום אבל לישנא דוהו שנדור ובא משמע דבדוקא איתמר ולאפוקי כולהו גווני אחריני ואכתי לא עדיף האי דיוקא כולי האי למידחי מיניה סוגיא דאיתמרא בהדיא דהא איכא לדחויי דלישנא דוהוא לאפוקי דבר האסור אתמר א"נ נדר לחודיה בלא התפסה על הדרך שכתבתי למעלה ומש"ה מחוורתא דפיסקא דבעיקרו מתפיס וכדעת הרב רבינו משה בר מיי': גרסינן בגמרא כיום שמת בו אביו פשיטא כלומר דכיון דטעמא משום דנדור ובא הוא מיתת אביו למה הוזכרה כאן וכי משום דמת אביו מגרע גרע איסורו ומפרקינן דיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריך ליה הא נמי פשיטא מהו דתימא הואיל דכי לא נדר נמי אסור לא מתפיס בנדר הוא קמ"ל דכיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור נדר וכי מתפיס קאי בלא יחל דברו כך היא גירסת הספרים ורש"י ז"ל כתב דלא גרסינן אלא קמ"ל ותו לא מידי משום דאפי' מיתסר מדאורייתא נדרים חלים ע"ד מצוה כדבר הרשות ויש לקיים הגירסא דכי אמרינן נדרים חלין ע"ד מצוה ה"מ בביטול מצות עשה אבל בקיום מצות ל"ת לא וטעמא דמלתא דכי נדר לבטל מצוה הרי נדרו חדש עליו איסור שמתחלה היתה אותה מצות מוטלת עליו ועכשיו אסורה והנדרים יש להם כח לחול על דבר מצוה כדאיתא לקמן [נדרים דף טז.] אבל נדר לקיים מצות ל"ת אין זה איסור חדש עליו [מחמת] נדרו שיחול על דבר תורה ואע"פ שהשבועות חלות לדעת ר' יהודה בן בתירא אף בקיום מצות ל"ת כדאיתא בפרקין [דף כז:] התם היינו טעמא מפני שחדשו חיוב קרבן מה"כ בנדרים הלכך דוקא משום דכיון דמדרבנן הוא הא מדאורייתא אין הנדר חל עליו וכן דעת הרז"ה ז"ל והביא סמך לדבר דמקשינן בסוף מכות גבי הא דתנן [דף כא.] יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמנה לאוין ולחשוב נמי דאמר שבועה שלא אחרוש בין בחול בין בי"ט ומפרקינן האי תנא איסור כולל לית ליה ואם איתא דנדרים חלים בקיום מצות לא תעשה ליחשוב קונם שלא אחרוש בי"ט כענין ששנינו (בה"ש) קונם *פרה שאני חורש בה לעולם אלא ש"מ דבקיום מצות לא תעשה אין חלים ואי תימא והא תנן בפ"ב דנדרים [דף יז.] יש נדר בתוך נדר ואמאי והא כיון שנדר חדא זימנא ה"ל מושבע מהר סיני במצות לא תעשה ואפ"ה חייל עליה איסור

*נ"א אר'

ער

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) אי משום דלא אפשר בלאו הכי דכיון דאמרה הריני ולא אמרה ואני לא משמע התפסה בנדר אלא דבא בעלמא אמרה שהיא עומדת להיות מפילה לראשונה בענין שהיא עומדת ומזומנת להיות משכת אללה כמו ויאמר הנני:

הגהות הב"ח

(א) היום כצ"ל: (ב) נ"ל דביעי (דף כא ע"ב) וכן לקמן: (ג) מסכא כצ"ל: (ד) נ"ב כאלו אתפיס ביה: (ה) ודאמרינן אי דקאמר בהדין לישנא כצ"ל: (ו) נ"ל דהתם: (ז) כאותן כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] נ"ב דלמא:

נדר י"ל דלא אמרו אלא באיסור הבא מעצמו כגון נדר ושבועה דרביעהו רחמנא מדכתיב נזיר להזיר מכאן שהנזירות חלה על הנזירות כדאיתא התם אבל איסור לא תעשה של תורה אין נדר חל עליהם ועוד שכבר פירשתי שם פירוש אחר לומר דכי תנן יש נדר בתוך נדר לאו לחייבו שתים על אכילה אחת קאמר כמו שכתבתי שם בס"ד. ואחרים אומרים שכיון שהנדרים חלים על דבר מצוה [בבטול מצוה] אף בקיום איסור לא תעשה חלים ואם עבר על אותו איסור עבר נ"כ על בל יחל והכי מוכח בירושלמי בפרקא קמא דנדרים דגרסינן התם. בככר אחד דכיון שהזכיר עליו שבועה עשאו ממש כנבלה מכאן ואילך [הוי] כמו חל שבועות על האיסורין ואין שבועות חלות על האיסורין ואמר רבי יודן והוא שהזכיר נדר ואח"כ הזכיר שבועה אבל אם הזכיר שבועה ואח"כ נדר הנדרים חלים על האיסורין וההוא דמכות הכריעו דהתם תנא ושייר טובא ודמפרקינן האי תנא איסור כולל לית ליה יגדיל תורה ויאדיר הוא אבל לעולם נדרים חלים בקיום האיסור ואעפ"כ יש לקיים גירסא זו שגורסים בשמועתנו כיון דמדרבנן הוא לומר שאילו היו מדאורייתא כי מתפיס בההוא יומא בעיקר איסוריה קא מתפיס והוי מתפיס בדבר האסור ולא בדבר הנדור אע"פ שהנדר חל על אותו יום אבל כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן ודאי כי מתפיס באמור שבו הוא מתפיס דהיינו נדר והוי מתפיס בדבר הנדור וכן נראה פי'

נר מצוה

מתני' *שבועה שלא אוכל (א) ואכל פת חטין פת שעורים פת כוסמין א אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורים פת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת: גמ' (א) בגמ' גרסי' *ודלמא למפטר נפשיה משאר מינין קא מכוין (ג) היה לו לומר חטין ושעורין וכוסמין ודלמא לכוס היה לו לומר פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין *ודלמא על ידי תערובות היה לו לומר וכן של שעורין וכן של כוסמין פת פת למה לי ש"מ לחיובי נפשיה אכל חדא וחדא (ג): מתני' (ד)(*)[א]שלא אשתה יין ושמן ודבש

ה"נ פריך בגמ' ודלמא למיפטר נפשיה משאר מינין קא מכוין במונחין לפניו והיה לו לומר שלא אשתה אלו ומיניהן רב (ה) אמר הכא במסרהב בו חבירו עסקינן ואמר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש דהיה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש ל"ל ש"מ לחייבו על כל חדא וחדא (ו): מתני' *שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת

רש"י

גמ' ודלמא. הא דפריט (מתני') חיטין ושעורין וכוסמין לא לאפוסי חטאות מכוין אלא למיפטר נפשיה מדברי' אחרים דאי אמר שבועה שלא אוכל סתם היה אסור בכל מינים הנאכלים ואמאי קתני חייב על כל אחת ואחת: ודילמא לכוס. כלומר אי הוה אמר הכי היה משמע שלא יהא כוסס החיטין כמו שהן אבל פת היה אוכל: ודילמא ע"י תערובות. אי הוה אמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש כל המינים הללו בו אבל כל מין ומין בפני עצמו היה אוכל: במסרהב בו. שמפציר בו שיאכל עמו וה"ל למימר שלא אשתה עמך ולא הוה צריך לפרש דכי אישתבע [אמאי דמסרבין] בו קמישתבע:

מתני'

זה מדברי רב האי גאון ז"ל בתשובה וכן דעת הרמב"ן ז"ל. ושמעינן ממתניתין שהנודר מגבינה של כותים ושתה יינם ושמנו של גיד והתפיס בהן מתפיס בדבר הנדור מיקרי ולא בדבר האסור: גרסינן בגמרא עלה דמתני' דפליגי רבנן ור"ע בשבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא [דף כג.] אמר רבא מחלוקת בסתם אבל במפרש דברי הכל בכל שהוא. והא"ג דתנן במתני' אמרו לו לר' עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב הא אמרינן התם דבריה שאני ומפרש נמי כבריה דמי והאמרינן תו והאמר רבא מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא אטעום דברי הכל בכל שהוא פשיטא מהו דתימא כדאמרי אינשי לטעום מידי. כלומר ולשון אכילה הוא קמ"ל: אמר רב פפא מחלוקת בשבועה אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא מ"ט קונמות נמי כיון דלא מדכר שמא דאכילה (כבריה) [כמפרש] דמי. הא דאמר בקונמות דברי הכל בכל שהוא למלקות קאמר דאי לקרבן ודאי בעינן שיעורא דלמ"ד יש מעילה בקונמות מנא ליה מהקדש דיו לבא מן הדין להיות כמוהו ובהקדש הא בעיא שוה פרוטה. ולענין פסק הלכה קי"ל כרבנן דבשבועות בעינן שיעורא אבל בחצי שיעור פטור ויש מי שאומרים דאפילו איסורא נמי ליכא ומי [שנשבע] שלא יאכל מותר לו לכתחלה לאכול פחות מכשיעור דלא דמי לשאר האיסורין שבתורה דקי"ל כר' יוחנן דאמר בפ' בתרא דיומא [דף עג:] דחצי שיעור אסור מן התורה ואפי' ר"ל דפליג עליה מודה דאסור מדרבנן כדאיתא התם דה"מ איסורא דאורייתא אבל הכא איסור הבא מעצמו הוא וכיון שלא נתכוין אלא לכזית פחות מכזית היתר גמור הוא וכך הדין בקונמות היכא דהזכיר בהן אכילה כגון דאמר אכילה מזו עליו קונם שמותר לו לאכול פחות מן השיעורין מן הטעם שאמרנו אבל הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות שבועות מי שנשבע שלא יאכל ואכל פחות מכזית פטור והרי הוא כאוכל חצי שיעור מנבלות וטרפות וכיוצא בהן וכן בפרק ראשון מהלכות נדרים אמר אכילות פירות ממדינה פלונית עלי אינו לוקה עד שיאכל כזית דמשמע דאיסורא מיהא איכא וכדבריו נ"ל אע"פ שלא כתבתי כן בחדושי מדאמרינן בפרק יום הכפורים [שם] חצי שיעור רבי יוחנן אמר אסור מן התורה וריש לקיש אמר מותר רבי יוחנן אמר אסור דכיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל אלמא חצי שיעור אפילו באיסורי תורה לא מיתסר אלא משום דחזי לאיצטרופי ובשבועות נמי אע"פ שאין בכלל דבריו אלא שיעור שלם ה"מ למלקות ולקרבן אבל כיון דחזי לאצטרופי ולאשלומי לכזית איסורא מיהא איכא דהא"ג דהתם ביומא מריבויא דכל חלב מייתינן חצי שיעור הא ודאי ההוא ריבויא לא כתיב אלא גבי חלב ואפ"ה ילפינן מיניה לכל איסורין משום דפשיטא לן דלא אסריה רחמנא אלא משום דהזיא לאיצטרופי ולמה לא יהא דין שבועות כדין שאר איסורין: גרסינן תו בגמרא [דף כב:] אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור משום דלאו בר אכילה הוא בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית או דלמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי בכל שהוא תיקו: בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בכמה. כלומר את"ל עפר במה שהוא משום דלא אכלי ליה אינשי כלל אבל בחרצן איכא לספוקי דכיון דע"י תערובות אכלי ליה אינשי דעתיה אכזית או דלמא כיון דלאו בעיניה אכלי אינשי בכל שהוא תיקו. וכיון דלא איפשיטו הנך בעיין נקטינן בהו לחומרא ואיכא נסחי דגרסי מימרא דרבא הכי אמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור. כלומר דילא ידי שבועתו ואיכא למידק ביה ואמאי פטור והא תנן בפירקין שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור אלמא עפר ודכוותיה לאו בכלל אכילה הוא ה"נ כשאכל עפר לא קיים שבועתו וי"ל דלא דמי (ז) שהנשבע שלא יאכל [משמע] דדברים הראוים קאמר דדברים שאינן ראוין א"צ לישבע עליהן אבל כי נשבע שיאכל מסיק אדעתיה דכל מאי (ח) דאכל יצא ידי שבועה: מתני' שבועה שלא אוכל פת חטים פת שעורים פת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת. דכיון דפריש להו אדעתא דמיחל שבועה אכל אחת ואחת באפיה נפשיה קאמר ובגמרא פרכינן עלה דלמא למיפטר נפשיה מאחרינייתא קא מכוין כלומר אמאי קתני חייב על כל אחת ואחת דלמא האי דפריש להו לאו לאפוסי בשבועות קא מכוין אלא למיפטר נפשיה בשבועה זו מדברים אחרים דאי אמר לא אוכל סתם היה נאסר בכל האוכלין ומפרקינן היה לו לומר חטים ושעורים וכוסמין. כלומר כיון דאמר פת פת לחלק מתכוין: ופרכינן תו ודלמא לכוס. כלומר אי הוה אמר הכי הוי משמע שלא יהא כוסס חטים כמו שהם אבל הפת יאכל דהכי אמרינן בפ' הנודר מן המבושל [דף נג:] ומפרקינן היה לו לומר פת חטים ושעורים וכוסמין ופרכינן תו דלמא פת חטים לאכול ושעורין וכוסמין לכוס ומפרקינן היה לו לומר פת חטים ושל שעורים ושל כוסמין כלומר דכיון דאמר ושל אפה קאי: ופרכינן תו ודלמא על ידי תערובות. כלומר אי הוה קאמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש בה כל המינים אלו בערבוביא אבל כל מין ומין בפני עצמו יאכל ומפרקינן ה"ל למימר וכן של שעורים וכן של כוסמין פת פת למה לי ש"מ לחלק:

שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת. דכיון דפריש להו אדעתיה דמיחל שבועה על כל חד וחד באפיה נפשיהו קאמר ופרכינן עלה בגמ' בשלמא רישא אייתר ליה פת אלא הכא מאי מיותר דלמא למיפטר נפשיה ממשקין אחרים קא אתי אמר רב פפא במונחין לפניו שהיה לו לומר שבועה שלא אשתה אלו. ודלמא אלו הוה דלא שתינא הא אחריני שתינא אלא שבועה שלא אשתה כגון אלו ודלמא [כגון] אלו הוא דלא שתינא בציר מהני או טפי מהני שתינא אלא שבועה שלא אשתה מין אלו ודלמא מין אלו דלא שתינא הא אינהו גופייהו שתינא אלא שבועה שלא אשתה אלו ומיניהם רב אחא בריה דרב איקא אמר במסרהב בו חבירו עסקינן ואמר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש היה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש למה לי ש"מ לחלק. ואיכא מאן דאמר דהא דפרכינן לעיל דלמא פת חטה לאכול שעורין וכוסמין לכוס ופרכינן נמי ודלמא על יד תערובת הוא דלא אכילנא אבל כל מין ומין

ומין בפני עצמו אכילה וכן מין אלו הוא דלא שתיקה הא איכהו גופייהו שתיקה לא שהדין כך דודאי מי שאומר פת חטים ושעורים וכוסמין אסור בפת ואינו אסור אלא בו שהפת מוסף את כולן וכן מי שאמר ושל. שעורים ושל כוסמין אפי' בלא תערובות אסור ומי שאמר מין אלו אפי' בהן עצמן אסור אלא הכא הכי פרכינן דדלמא איהו טעה בהכי ומנ"ל דלחלק נתכוון והרמב"ם ז"ל אמר שאלו וכיוצא בהן סתם נדרים הן ופירושן כפי מה שקבלו לומר ושואלים אותו ואם אמר איני זכור דנין בהם להחמיר ומיהו אם לשון בני אדם ידוע ככל גדול אמרו בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכן הדין בשבועות*: **שבועה** שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוים לאכילה. כגון עפר ובגמ' מוכח דאף נבלות וטרפות בכלל: פטור. שלא נתכוון אלא לדברים הראוים לאכילה: שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב. דשבועה חלה אנבילות ואע"פ שהוא מושבע עליהם מהר סיני מגו דחלה אדברים המותרים ובגמ' פרכינן לה מרישא דקא תני דאכל אוכלין שאין ראוין לאכילה פטור ומשתמע נמי אנבלות דהא אינן ראויין ומפרקינן רישא בסתם. כלומר דאמר סתם שלא אוכל ולהכי קתני שאם אכל נבילות פטור משום דמסתמא לא נשבע אלא על דברים המותרים דדברים האסורים לא היה צריך לישבע עליהן וסיפא במפרש שלא יאכל נבילות ושחוטות וחיילא בכולל: ור"ש פוטר. ר"ש לטעמיה דלית ליה איסור כולל דתניא ר"ש אומר האוכל נבלות ביוה"כ פטור דלא אתי כרת דיוה"כ וחייל אאיסור נבלה אע"ג דיוה"כ כולל הוא דחייל נמי אכשרות: הרי אשתו אסורה. ואפי' לר"ש שהרי אכל והא דפטר בקמייתא לפי שאין שבועה חלה על דבר[א] מצוה: **גמ'** והא מושבע מהר סיני הוא כלומר היכי חיילא שבועה דשלא אוכל אנבלות דקתני חייב דהא מושבע מהר סיני הוא עליהם ואין שבועה חלה על שבועה: בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים. שנשבע שלא יאכל נבלות ושחוטות ופרכינן עלה בגמ' בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה כלומר דבפרקין מוכחינן שאינו חייב קרבן שבועה אלא במידי דאית ביה לאו והן והכא לאו משכחינן ביה בכולל אבל לא משכחינן ביה הן דאילו נשבע שאוכל נבלות וטרפות ושחוטות נשבע לבטל המצוה הוא דאע"ג דנשבע לבטל את המצוה חייב בכולל בשב ואל תעשה דהכי מוכח בירושלמי דקאמר שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח וכתבו הרב אלפסי ז"ל בפירקין [בסוף סי' אלף קי"ז] אפ"ה דוקא בשב ואל תעשה אמרינן הכי כהתם אבל לעבור על המצוה בקום ועשה ודאי לא חייל ומפרקינן משכחת לה בהן כדרבה שאמר שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כלומר הן משכחת לה בסתם [כגון שאמר שבועה] שאוכל בסתם דנבלות בכלל לענין שאם אכל נבלות פטור וכיון דמשכחת לה בהן סתם סגי אע"פ דשבועה דלאו איתו בלאו מפורש כדאוקימנא לה מתני' במפרש דוקא. וכי תימא וכי נשבע שאוכל סתם כי אוכל נבלות אמאי פטור והא כיון דאמרינן ברישא בנשבע שלא יאכל סתם שאם אכל נבלות פטור אלמא אין נבלות בכלל אכילה וכיון שכן בנשבע שאוכל ואכל נבלות הוה לן למימר חייב לפי שאין נבלות בכלל שבועתו ולא משכחת לה בהן דלפרוקי הך קושי אמר משכחת לה כדרבא *כלומר לא דמי מי שנשבע שיאכל למי שנשבע שלא יאכל שמי שנשבע שלא יאכל מסתמא אמרינן שלא נתכוון אלא על דברים הראוין דדברים שלא היו ראוין לא היה צריך לישבע עלייהו ומש"ה אמרינן ברישא דמתניתין הנשבע שלא יאכל סתם ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה שהנבילות בכלל פטור אבל כי נשבע שיאכל מסתמא מסיק אדעתיה דבכל מה שיאכל יצא ידי שבועה הלכך נבלות בכלל ומש"ה משכחת לה בהן דה"ק רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור אלמא דברים שאינן ראוין בכלל שבועה שאוכל הן ויצא ואע"פ שאינן בכלל שבועה שלא אוכל דהא תנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור:

גרס נן בגמ' אמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים מגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי שבועה אתאנים פשיטא מהו דתימא כי אמרינן איסור כולל באיסור הבא מאליו באיסור הבא מעצמו לא אמרינן קמ"ל: **מתני'** אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים כדמפרש שאתן לאיש פלוני: שאין (בו) [בהן] ממש. תרי גווני משמע שאין בהם ממש כגון שינה ומשמע [ג] שאין בהם הנאה כגון שאזרוק צרור: א"כ. דדייקת להרע או להיטיב אין לי אלא וכו': מרבוי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם: אם ריבה הכתוב לכך ריבה לכך. בגמרא פרכינן שפיר קאמר רבי עקיבא ומפרקינן דרבי ישמעאל דרש כללי ופרטי ורבי עקיבא דריש ריבוי [ומיעוטי]: **גמ'** חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה. קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל אסור: משא"כ בשבועות כדתנן בפרקין (דף כז.) ויליף לה לקמן מקראי וא"ת והא שבועות נמי חלות על דבר מצוה מדאמרינן בפרק ואלו מותרין [דף טז:] מנין שאין נשבעין לעבור על המצות ת"ל לא יחל דברו אבל מיחל הוא חפצי שמים: מ"ש נדר דכתיב איש כי ידור נדר לה' לא יחל דברו שבועה נמי הא כתיב [לה'] או השבע שבועה לה' לא יחל דברו ומפרקינן הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. ופרש"י ז"ל דה"ק אם אמר מצות סוכה עלי שבועה אסור לישב בסוכה אבל אמר שבועה שלא אשב בסוכה אין נשבעין לעבור על המצות אלמא שבועה חלה לבטל את המצוה י"ל דהתם מפני שאמרה בלשון נדר וארכבה אתרי ריכשי ומתומרא נדר שבה הוא שחלה לבטל את המצוה אבל הכא בשבועות ונדרים שאמרם בלשונם קאמר ולישנא אתי שפיר שהנדרים חלין על דבר מצוה בכל צד שהם חלין על דבר הרשות מה שא"כ בשבועות שבלשונם חלין ע"ד הרשות ולא בדבר מצוה וזה דעת הר"ז הלוי ז"ל (א) ואחרים פירשו אותה שמועה שבמסכת נדרים בענין אחר דלא תקשה אשמעתין דהכא דהתם טעמא בעלמא קאמר מאי טעמא דרשינן לה' לפניו דהיינו אכי ידור נדר לה' ולא לאחריו דהיינו או השבע שבועה וקא יהבינן טעמא משום דנדר בדין הוא שיחול על דבר מצוה לפי שהוא אוסר על עצמו ישיבת סוכה שלשון נדר כך הוא ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו אבל לשון שבועה הייט שלא אשב בסוכה ולא כל הימנו להפקיע עצמו ממצות סוכה שהוא מצווה בו ולכך אין שבועה חלה ע"ד מצוה ואפי' אמרה בלשון כדר

נר מצוה

שבועה שלא אוכל *ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה פטור שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב ר"ש פוטר אמר קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא אכל (א) שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה עליו: **גמ'** שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וכו' האי מושבע מהר סיני הוא א"ר יוחנן בכולל דברים המותרין עם דברים האסורים דמגו דחיילא שבועה על המותרין חיילא נמי על האסורין (ב) (בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה אלא הב"ע כגון שאמר שבועה שלא אוכל סתם) (ג): **מתני'** *אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים אחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש ביצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להיטיב אמר לו ר' עקיבא א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך אף ריבה הכתוב לכך: **גמ'** ת"ר א חומר בנדרים מבשבועות וחומר בשבועות מבנדרים חומר בנדרים שהנדרים חלין על דבר מצוה ב כדבר הרשות מה שאין כן בשבועות

רש"י

מתני' ואכל אוכלין שאינן ראוין. כגון עפר: **גמ'** אלא הן היכי משכחת לה. שישבע שבועה שיאכל נבילות וטריפות [מי] משכחת לה דתיחול לבטל שבועת הר סיני ואנו הן ולאו בעינן דכתיב להרע או להיטיב זהו הן ולאו: [שבועה] שלא אוכל סתם. דהשתא אם אכל נבילות חייב שהרי כולל בסתם דברים המותרים עם דברים האסורין והאסורין מתאסרים ע"י כולל. והן משכחת לה אם אומר שאוכל סתם חיילא שבועתו בדברים המותרים ואם לא אכל חייב: **מתני'** דברים של אחרים. כגון שאתן לפלוני כדמפרש: שאין בהן ממש. כגון שינה: שאין בהם הרעה והטבה. כגון אזרוק ולא אזרוק: אמר לו מריבוי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם: **גמ'** על דבר מצוה. כגון קונם שאני עושה סוכה לולב שאני אטול. נדר אינו חל על השינה כגון קונם שאני ישן דקונם לשון קודש הוא ועל מה יחול אבל קונם עיני בשינה

יגלחין הוכחה וראיה נדין זה שכתב שהיה מעשה בהרר"י מטרוי"ש שהיה אבל ותוך ג' ימים מת לו מת אחר והשלים ז' ימים למת ראשון יחזור ומנה ז' ימים אחרים לאחרון והביא המרדכי ראיה לדבריו מהא דנזיר שכתבנו ובסוף דבריו כתב דה"ה לאבלות שאם מתו לו ב' מתים ביום אחד אע"פ דבלאו מיתת השני צריך להתאבל ז' ימים על הראשון מ"מ כיון שז' ימים מובלעים כולם אבלות אחד לשניהם אבל אם לא מתו ביום אחד שז' ימי אבלות השני אינן מובלעים בז' ימי אבלות מהראשון אז צריך להשלים ימי אבלות הראשון ויחזור ומונה ז' ימי אבלות הב' ואע"ג דאיכו כשמשמע שאע"פ שאין ז' ימי אבלות השני מובלעים לגמרי בז' ימי אבלות הראשון שעולין מה שנבלעו לאבלות השני ואין למנות ז' כי הם מיום מיתת השני לאו משום דאין זה ראיה אלא מטעם אחרינא כמו שכתב שם ומ"מ יש ליטול מענין נזיר לדברים אחרים וכ"ל דכ"ש הוא שאם אפי' בדבר שקבל עליו לעשותו פעמים דאיכא למימר שאם לא היה חפץ לעשותו שתי פעמים למה קבלו עליו כך ואפ"ה מפרשינן דבריו בענין שאם הן נבלעין זה בזה שא' מועיל לשניהם כ"ש היכא שלא קבל עליו כלום דמהני ולא מבעיא למ"ד דתענית שעושה בשביל שהתענה ביום שבת צריך לעשותו ביום אחד (ד) דוקא מביסדאיתא במדרש משלי אמר רב ליתיב תעניתא בההוא בשבת דודאי כיון דע"כ צריך לעשותו בא' בשבת מועיל לו אע"ג דבלאו הכי היה מתענה אלא אפי' למ"ד דלאו דוקא בא' בשבת חייב להתענות דגם ביום אחר יכול להתענות אפ"ה אם אירע שביום אחד בשבת הוא תענית בלאו הכי נראה שמועיל לו גם בשביל תענית זה ויצא ידי חיוב דרבנן שחייבוהו למיתב תענית לתעניתא ולא אמרי' כיון שיכול להתענות ביום אחר בשביל ביטול עונג שבת לא יועיל זה התענית דאי אמרת כן גבי נזיר שקבל עליו ב' נזירות שיכול לעשותם זה אחר זה וכן גבי אבל כשמתו לו ב' מתים שיכול לעשות ז' ימי אבלות ב' פעמים למה אמרו שיועיל לו שבעת ימי לבני המתים וכן נזירות אחד לב' הקבלות אלא ודאי ל"ש אלא שיש קצת להסתפק בדבר אם הועיל לו לצאת ידי כפרה או לא. ומיהו אם לא היה זה התענית מחוייב בו ביום ראשון אלא ביום אחר וזה אינו חפץ להתענות ביום ראשון בשביל כפרת חלול שבת אלא שחפץ להמתין להתענות ביום שיבא גם התענית שמחויב בו בלאו הכי ומתכוון לצאת ידי שניהם בתענית א' היינו נ"ל שיכול לעשות כן דדוקא ביום אחד מכוי כיון דאיכא רב"ש יש לו להתענות בשביל ביטול

עונג שבת ביום אחד אם הוא חזק ובריא וכיון דכן הדין עליו [illegible]

[illegible]

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלט: ב מיי' פ"ק מהלכות שבועות טוש"ע י"ד סי' רלט:

הגהות הב"ח

(א) ג"ב נבלות וטריפות: (ב) ג"ב [illegible] (ג) ג"ב [illegible] (ד) ג"ב [illegible]

הגהות וחדושים

[illegible]

הגהות הגר"א

[illegible]

נדר כגון שאמר ישיבת סוכה עלי שבועה *דשבועה שאמרה בלשון נדר אלא הלשון שנאמרו בו אינה כלום דשבועות מיסר נפשיה [מן] חפצא נינהו כדאמרינן בריש פ"ק דנדרים (דף ב:) איידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה תנא נמי חרמים מידי דמיתסר חפצא עליה לאפוקי שבועות דקא אסר נפשיה מחפצא ואע"ג דאשכחן [שבועה] דאפילו בלשון מיסר חפצא אנפשיה מהניא כדאמרינן בפירקין *אכילה משתיהן עלי שבועה ואמרינן נמי [שבועות דף כט. ובנדרים דף כד:] יאסרו פירות עולם עלי בשבועה ודאי לא מהניא אלא מפני שהוא יד [וטפלה] ללשון גמור של שבועה דהיינו שבועה שלא אשב בסוכה הלכך [לא] מהניא טפי מיניה לחול על דבר מצוה והרמב"ן ז"ל סמך על זה הפירוש בהלכות נדרים שלו ובס' המלחמות וביזה הפי' הראשון ואמר שהוא טעות ולישנא נמי הכי דייק ליה מדקאמר הא דאמר ישיבת סוכה עלי בלחוד דמשמע דאנדר קאי דאי אשבועה קאי ה"ל למימר הא דאמר ישיבת סוכה עלי שבועה כי היכי דמסיק ואמר והא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. ולדידי מיהא לא איריא כלל [דהכי קאמרינן] אין ודאי שפיר קאמרת דלה' נדרש לפניו ולאחריו כלו' אנדר ואשבועה ולא תקשה לך הך דרשא אדרשא דלא יחל דברו דמוכחינן מיניה אבל מיחל הוא חפצי שמים דהא דכי נדרוש לפניו ולאחריו ה"מ בדאמר ישיבת סוכה עלי דבכה"ג בין בנדר בין בשבועות אפי' לה' לא יחל דברו ומשום דקאי אנדר ואשבועה אמרינן הא דאמר ישיבת סוכה עלי סתם ואדרבה ההיא לישנא דייק בהדיא כפי הפירוש הראשון מדאמרינן הא דאמר דהך לישנא לא שייך לפירוש האחרון כלל וכי תימא וכיון דשבועה לא הויא אלא מיסר נפשיה מחפצא כדמוכח ההיא דריש נדרים ואפילו אמרה בלשון נדר אי אפשר שתועיל אלא משום יד היאך יהא טפל חמור מן העיקר אני אומר לא כי אלא נדרים ודאי לא משכחת להו אלא בדמיסר חפצא עליה כאשר פירשתי למעלה דעיקר נדר משום התפסה הוא ומש"ה לא משכחינן להו אלא בדקא אסר חפצא אנפשיה ומש"ה אמרינן בריש נדרים דאיידי דתנא נדרים שאין עניינם אלא בדקא אסר חפצא עליה ואלו אמרן בלשון שבועה אינו מועיל אלא משום יד משום הכי אסמיך להו חרמים כך לאפוקי שבועה דמשכחת לה דקא אסר נפשיה מן חפצא ועוד שהלשון המורגל בהם כך הוא מיהו בדקא אסר חפצא עליה [נמי] משכחינן להו דהיינו באומר ישיבת סוכה עלי שבועה שענינו שאיסר ישיבת סוכה מקויים עלי בשבועה כלו' כמו שהשם ית' קיים שזהו ענינה של שבועה וזה שוה למיסר נפשיה מן חפצא או חפצא מנפשיה ומש"ה כי אסר חפצא מנפשיה בשבועה חייל על דבר מצוה לפי שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו כדאמרי' בנדרים [דף טז:] וכהאי גוונא לה' נדרש לפניו ולאחריו כלומר אנדר ואשבועה:

רש"י

בשינה חל על העין: מושבע מהר סיני. דכתיב נתן תתן לו: מלקין. אותו משום שבועת שוא לדבר שאי אפשר הוא ומשנשבע יוצאת מפיו לשקר אלמא לא הוי שבועת ביטוי דקתני ויישן לאלתר. ואם כן ליתיה בהן נמי: ליתיה בלהבא יזרוק פלוני או לא יזרוק אין זו שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לכופו לזרוק ושלא לזרוק: ומודה רב כו'. הכי דלא בעי רב להבא ולשעבר מכל מקום הן ולאו בעי דכתיב בהדיא להרע או להיטיב: הואיל דליתיה באיני יודע לך עדות. דאיני יודע לך עדות לאו משום ביטוי חייב אלא משום שבועת העדות ואינו אלא בב"ד ובראוי להעיד: ידעתי ולא ידעתי מחלוקת. דרב ושמואל דהא איתיה בהן ולאו וליתא בלהבא דנשבע לבטל המצוה הוא: להכי אפקיה רחמנא. ופירש בהדיא משום דמשבועת ביטוי לא הוה שמעינן דהא ליתיה בלהבא: אלא לרב. כיון דהא קרבן גופיה אית ביה: למאי הלכתא אפקיה. הלא בכלל שבועת ביטוי היא: בכולן. כל האמורים בקרבן עולה ויורד שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו

שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש מה שאין כן בנדרים כיצד אמר שבועה א שאתן לפלוני ושלא אתן מאי אתן ושלא אתן אילימא צדקה לעני מושבע מהר סיני הוא ולא חיילא עליה שבועה אלא מתנה לעשיר: שאישן ושלא אישן איני והא אמר ר' יוחנן האומר שבועה שלא אישן ב שלשה ימים מלקין אותו ויישן לאלתר התם דאמר שלשה והכא דלא אמר שלשה: שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק וכו': °איתמר שבועה שזרק איש פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא: (גרסינן בגמרא *מתיב רב המנונא לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב בשלמא לא אכלתי איתיה בלא אוכל אבל לא הנחתי מי איתא בלא אניח (א) והוא מפרק לה לצדדין קתני לא אכלתי לקרבן לא הנחתי למלקות) אמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל דליתיה באיני יודע (ב) (ידעתי ולא ידעתי העדותי ולא העדותי מחלוקת) בשלמא לשמואל דאמר [מלתא] דליתא בלהבא לא מחייב עלה בלשעבר להכי אפיק רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת ביטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקיה אמר אביי לכדתניא בכולן נאמר ונעלם וכאן לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד כשוגג

שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש משא"כ בנדרים. אע"ג דדבר שאין בו ממש במתני' כולל אישן ולא אישן ואזרוק ולא אזרוק וכמו שכתבתי כי אמרינן הכא משא"כ בנדרים ודאי לא קאי אלא אאישן ולא אישן דהא נדרים חיילי [אפי'] בזריקת צרור לים אע"פ שאין בו הנאה דהא התם פרק ואלו מותרין [דף טז:] אמרינן דבישיבת סוכה חייל נדרא אע"ג דמצות לאו ליהנות נתנו ולמדו משם בעלי התוס' שהאומר זריקת צרור לים עלי הרי זה אסור לזרוק ואע"פ שאין הנאה לו בזריקת צרור. ליכא כלל אלא דהכא משום דתנא סמיך אטעמא דמלתא נקט לה סתמא דטעמא דשבועות חלות אדבר שאין בו ממש יותר מנדרים היינו משום דשבועות מיסר נפשיה אחפצא וגופיה דבר שיש בו ממש הוא אבל נדרים דמיסר חפצא אנפשיה הוא אי חפצא לית ביה ממשא במאי חיילי וכיון דהאי טעמא לא שייך אלא באישן ולא אישן פשוט היה לו לתנא שלא נטעה לכלול בלשונו אזרוק ולא אזרוק זה נ"ל:

אלא מתנה לעשיר. ואי תימא ואמאי חייב משום בטוי הא אין בידו דשמא לא ירצה לקבל וה"ל כאומר יזרוק פלוני צרור לים דפטור משום ביטוי כדאמרי' בסמוך ליתיה בלהבא וי"ל דהכא במפרש שאתן אם ירצה לקבל אי נמי י"ל דסתם נמי כמפרש דמי דלא נשבע אלא מה שבידו לעשות כלומר שאם חבירו רוצה לקבל שיתן גדולה מזה אמרו (נדרים דף סג:) קונם שאני נהנה לך אם אי אתה בא ונוטל לבנך כור של חטים ושתי חביות של יין הרי זה יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם ואומר לו כלום אמרת אלא מפני כבודי זהו כבודי (ג) התם הוא דקא בעי למימר זהו כבודי משום דאמר אם אי אתה נוטל הא אם אמר אין אני נותן לך דבר ברור הוא שלהנאתו של מקבל אמר ואם אינו רוצה לקבל הרי זה פטור וכן אתה אומר בדיני ממונות שדי נתונה לך אם איני נותן לך מאה מנה מכאן ועד יום פלוני ורצה ליתן והלה לא רצה לקבל לא קנה שדה שלא נתכוין אלא במה שהיה בידו לעשות וכדאמרינן לענין גיטין בפרק כל הגט (דף ל.) ההוא דאמר אי לא מפייסנא ליהוי גיטא אזל פייסה ולא איפייסא ומסקנא הא פייסה ולא איפייסא כלומר ולא הוי גיטא וההיא דאמרינן בפרק מי שאחזו (דף עד:) על מנת שתתני לי שתי מאות זוז נתנה בעל כרחו איכא מגורשת גיטין שאני שאפי' אמר מחולין לך אינו גט עד שתתן ועוד דהתם מקבל הוא דאתני ועד שיהו נתונין לי ממך משמע הרמב"ן ז"ל: מלקין אותו. משום שבועת שוא דדבר שאי אפשר הוא ומשנשבע יצתה לשקר אלמא לאו שבועת ביטוי הוא דהא קאמר ויישן לאלתר: מיבעיא לי האומר שבועה שלא אטעום כלום חודש ימים מהו דינו אם נדמהו לשבועה שלא אישן ג' ימים וכיון שיאכל לאלתר שזה ג"כ א"א לו לעמוד בשבועתו או לא אלא יעמוד בשבועתו עד שיסתכן ואחר יאכל וכ"ל [דלא דמי] לשלא אישן שלשה ימים דהתם היינו טעמא דישן לאלתר מפני שהוא דבר שאי אפשר דבעל כרחו ישן בתוך ג' והלכך לא חיילא שבועה עליה כלל אבל זה יכול לעמוד בשבועתו מאי אמרת שימות לכשיסתכן תדחה שבועתו מפני סכנת נפשות מכל מקום לא יאכל אלא שיעור שיהא יכול לעמוד עליו. אלא שראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב בפרק ה' מהלכות שבועות שבועת שוא היא כגון שנשבע שלא ייסן שלשה ימים לילה ויום רצופים שלא יטעום כלום ז' ימים רצופין וכן כתב בפרק ה' שמלקין אותו משום שבועת שוא ויישן או יאכל בכל עת שירצה וזה מן התימה שאין לדמותם כמו שכתבתי אבל נ"ל שהדין דין אמת ולאו מטעמיה אלא משום דה"ל נשבע לעבור על דברי תורה שנשבע להמית את עצמו הלכך הויא לה שבועת שוא דאע"ג דהנשבע לחבל בעצמו חיילא עליה שבועה משום דלא אתי אלא מדרשא כמו שכתבתי בחדושי אפ"ה נשבע להמית את עצמו נשבע הוא לעבור על דברי תורה ממש דמקרא מלא דבר הכתוב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וכדאמרינן עלה בפרק החובל (דף צא:) ודלמא קטולא שאני א"כ מהשמר לך ושמור נפשך מאד כדאמרינן במקלל עצמו לקמן בפרק שבועת העדות (דף לו.) הילכך מלקין אותו ואוכל לאלתר: אתמר שבועה שזרק וכו' ושמואל אמר פטור: ליתיה בלהבא. דיזרוק פלוני או לא יזרוק אין זו שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לכופו ליזרוק ושלא ליזרוק: הואיל וליתיה באיני יודע פטור. דאע"ג דלא בעי' [א] להבא ולשעבר לאו והן דכתיבי בהדיא בעי [רב] והאומר שבועה שאני יודע לך עדות הן משכחת בה לאו לא משכחת בה דליתיה באיני יודע דאיני יודע לך עדות לאו משום שבועת בטוי חייביה רחמנא להתחייב בה חוץ לב"ד אלא משום שבועת העדות (א) ואינה אלא בב"ד ובראוי להעיד ואמרי' בגמ' בשלמא לשמואל משום הכי אפקיה רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת ביטוי כלומר בשלמא לשמואל דפטר כל היכא דליתיה להבא לכך הוצרך הכתוב (ד) לחיובי האי קרבן גופיה בשבועת העדות משום דאי לא כתביה בהדיא לא [שמעינן] לה משבועת ביטוי משום דליתיה בלהבא שא"א שישבע שלא ידע לו עדות שהרי אין זה בידו אלא לרב למאי הלכתא אפקיה רחמנא כלומר למאי הלכתא כתביה רחמנא בהדיא ובהאי קרבן גופיה והלא בכלל שבועת ביטוי

ואינה אלא בב"ד וכו' דע"כ ליתא לגבי שבועת ביטוי גבאיני יודע לך עדות אפי' בפסולין להעיד ובלא בב"ד כמו שפירש רש"י נעלמו לקמן בסמוך ועי' בפי' הר"ן בפירושו דלקמן מוכרח הוא:

שלטי הגבורים

יוסף ן' מגאש פי' דוקא לענין פטור מלקות וקרבן שאינו חייב על השנים אבל איסורא איכא עליו ולרי"ף אפי' איסורא ליכא וכן מסקנת הרא"ש ולפי זה אם שמע חבירו שנשבע ואמר אני כמותך הוי שבועה גמורה אבל הרמב"ם השוה מתפיס בחבירו שנשבע למתפיס בככר שנאסר בשבועה וכתב שבשניהם אינה שבועה לחיוב אלא לאסור ואם אמר אני נשבע על ככר זה כמו שנשבעתי על זה אסור ולא מטעם מתפיס בשבועה אלא שבועה אחרת הוא:

א כתב הטור עיקר לשון שבועה הוא שאומר אני נשבע שאעשה דבר זה או שלא אעשנו וי"א שאינה שבועה אא"כ נשבע בשם שאומר נשבע אני בשם או באחד מן הכנויים אבל הרמב"ן כ' דהויא שבועה אפי' בלא הזכרת שם ובלא כנוי והרא"ש כתב אפשר דלא גרע מידות שבועות שהם בשבועות והנשבע שיעשה חבירו דבר פלוני כגון שיזרוק פלוני צרור לים או לא יזרוק ויוצא בו זה הואשות אבל עבירה איכא בכל דבר שישקר בשבועתו וגם אין לו לישבע שיעשה שום דבר שאינו ברשות שיעשנו על כל פנים ואין חבירו מחויב לעשותו אא"כ יקבל שבועתו וכתב מיי' בד"א שנשבע על דבר שאינו ברשותו כגון שנשבע על שמעון שלא ילך בסחורה ויוצא בזה אבל אם משביעו על דבר שהוא שלו כגון שלא יכנס לביתו ויוצא בזה אז ודאי צריך ליזהר בשבועתו שהרי ברשותו הוא לאסור שלו על כל מי שירצה ואיני מבין דבריו שאין אדם יכול לאסור שלו על חבירו אלא בקונם לפי שהוא חל על החפץ שאוסר אותו על חבירו בקונם אבל לא בלשון שבועה לפי שהיא חלה על האדם ואינה חל עליו ליאסר בשבועה אלא א"כ יקבל עליו השבועה ואם אמר פעמים על דבר אחד אעשו או לא אעשנו הוי שבועה והוא שמכוין לשם שבועה אבל אם מבקשים אותו עליו והוא אומר לא אעשנו ובקשוהו עוד ואמר לא אעשנו לא הוי שבועה גם בזה כתב מיי' צריך שיזכיר על הלאו וההין והאיסור והמבטא השם או כינוי והרמב"ן כתב שא"צ וכך היא מסקנת הרא"ש וכתב מיי' ימין שבועה שמאל שבועה כדכתיב נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו והראב"ד כ' אם נתכוין להן הן שאמר הבורא וכן אם נתכוין לימין ושמאל הבורא וניחא לי בימין ושמאל אבל בהן הן איני מבין דבריו:

ב כתב ריא"ז ומז"ה דימה לזה ענין הנשבע שלא יאכל לעולם שאף זה נשבע על דבר שאי אפשר לקיימו והרי זו שבועת שוא. ול"נ שאין זה דומה לשינה לפי שהשינה אין אדם יכול להכריח את עצמו שלא יישן שהשינה קופצת עליו בעל כרחו אבל באכילה יכול להרעיב עצמו כל מה שירצה וחלה עליו שבועה ואין זו שבועת שוא ויש לו לעמוד בשבועתו ואסור לו לאכול אלא כדי קיום נפש שאין לך דבר שעומד בפני פקות נפש:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נראה לי דלמסקנא לא היה צריך רש"י לפרש כן

ח"ה בזו סיה דעת ר"ת שכתב בתוס'. מהר"ם *) דף כב. ע"ש דבגמ' דידן הגי' דאמר שבועה שלא אוכל מפתיקן (נ"א)

דף כה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב הוא מותיב לה: (ב) נ"ב לך עדות: (ג) והתם בא"ל: (ד) נ"ל לכתבים:

הגהות מא"י

[א] דלא בעי רב להבא ולשעבר כצ"ל:

ד"ת מ"ז

ביטוי הוא כיון דלא בעי שיהא בלהבא: אמרו רבנן קמיה דאביי לחיובי עליה תרתי. כלומר שאם ראוי להעיד וכפר בו בב"ד חייב שתים משום שבועת עדות ומשום שבועת ביטוי. אמר להו אביי תרתי לא מציתו אמריתו דתניא והיה כי יאשם לאחת מאלה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים. כלומר דהאי קרא בההוא ענינא כתיב ופרכינן לאביי למאי הלכתא כתביה רחמנא כלומר אליבא דרב ומהדרינן לכדתניא בכולן כלומר בכל הכתובין בקרבן עולה ויורד דהיינו שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו נאמר ונעלם וכאן בשבועת העדות לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד

נר מצוה | תורה אור | רש"י

כשוגג (א) (א) ומי אמר אביי הכי האמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל דליתיה באיני יודע לך עדות האי קושיא חזינא בה לרבואתא כמה פירושי ולא סליק להו חד מינייהו כהוגן ולהכי כתיבנא לה לברורה משום דקשה היא ועמומה והדין פירושה כיון דאקשו ליה רבנן לאביי ואימא במזיד מיחייב חדא בשוגג מיחייב תרתי חדא משום שבועת העדות וחדא משום שבועת ביטוי ואהדר להו לאו היינו דאמרי לכו לאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים שמעינן מיניה דס"ל לאביי דלאו דבעינן למיהוי כנגד הין בשבועת ביטוי איתיה בלאו דשבועת העדות שהיא שבועה שאיני יודע לך עדות ואשתכח דאיתיה בלאו והין והוה סליק אדעתין דמיחייב עלה תרתי חדא משום שגגת שבועת ביטוי וחדא משום שגגת שבועת העדות ולהכי איצטריך קרא למכתב לאחת למעוטי לשגגת שבועת ביטוי דלא ליחייב עלה בהדי שבועת העדות למיהוי תרתי ואקשינן עליה היכי אמרת דהוה סליק אדעתין דמחייב תרתי באיני יודע לך עדות חדא משום שבועת ביטוי וחדא משום שבועת העדות דמשתכח' לה בשבועת ביטוי דאיתה *באיני יודע לך עדות והא את הוא דאמרת מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל דליתיה באיני יודע לך עדות משום דהויא לה שבועת שקר ולהכי איפטר ליה בהין דשבועת ביטוי משום דלאו דאיני יודע לך עדות לאו לשבועת [ביטוי] הוא אלא לשבועת העדות הוא ומשום שבועת העדות הוא חייב ולא משום שבועת ביטוי והיכי הוה סליק אדעתין לחיובא תרתי חדא משום שבועת ביטוי (א) ואין לשבועות ביטוי באיני יודע לך עדות שום שבועה בעולם ולמאי איצטריך קרא למעוטי דלא תהוי תרתי עם שבועת העדות ועמדה הקושיא ופרקינן הדר ביה (ב) ואי בעי תימא חדא מינייהו רב פפא אמרה ולא מקשינן מאמורא על חבריה הדין הוא פירושא דהאי קושיא בביאור בלא ספק והרותנו בה יותר מדאי אע"פ שאין דרכנו להרויח על כך:

דף כו. *ת"ר °לכל אשר יבטא האדם בשבועה *פרט לאנוס ה"ד כדרב כהנא ורב אסי דרב כהנא ורב אסי כי הוו קיימי מקמיה דרב מר אמר שבועתא הכי אמר רב ומר אמר שבועתא הכי אמר רב כי אתו לקמיה אמר כחד מינייהו א"ל אידך ואנא בשיקרא אישתבעי א"ל אנת לבך אנסך: *אמר שמואל בגמר בלבו צריך להוציא בשפתיו א שנאמר לבטא בשפתים וכן אם גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורין אינו אסור לא בחטים ולא בשעורים אינו אסור בחטים שהרי לא הוציא בשפתיו ואינו אסור בשעורים שהרי לא נתכוון לומר

°[דף רצז ע"א]

אלף קיא | אלף קיב

וקדשיו: במזיד. דליתיה בשבועת ביטוי: ליחייב חדא. משום עדות: בשוגג. דאיכא נמי [משום שבועת ביטוי] ניחייב תרתי. ואי אתה מחייבו שתים. וע"כ כי אתי מיעוטא למעוטי שוגג קאתי דלמזיד לא אצטריך והיינו הוא דפריך לעיל מי אמר אביי הכי: ומדאצטריך קרא למעוטי. שלא יתחייב תרתי סבר איתיה לשבועת ביטוי בעולם וכ"מ היכא דאיתיה לביטוי וליתיה לעדות או בפסולין להעיד או שלא בב"ד: והאמר אביי לעיל כו'. הואיל וליתיה באינו יודע לך עדות ואם איתא הרי ישנה באיני יודע לך עדות בפסולין או שלא בבית דין [א] וכן מפרש באלפס בפנים: לבך אנסך. והיית סבור שנשבעת באמת: צריך להוציא בשפתיו. ואם לא הוציא אינו שבועה: אינו אסור בחיטין. שהרי לא הוציא בשפתיו דבר ודברים שבלב אינן דברים היכא שסותרים מה

כשוגג אמרו ליה רבנן לאביי אימא במזיד ניחייב חדא. כלומר במזיד דליתיה לשבועת ביטוי ניחייב חדא משום שבועת העדות ובשוגג דאיכא לחיובי נמי משום ביטוי ניחייב תרתי. אמר להו לאו היינו דאמרי לכו לאחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי איכא תרתי כלומר על כרחין מיעוטא לשוגג איצטריך דאי במזיד למה ליה למעוטי והלא אין חיוב ביטוי במזיד: רבא אמר משום דהוה דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר חדש ואין לך בו אלא חדושו בלבד. כלומר לא צריך למעוטי מלאחת וכי אתא לאחת למעוטי מחיוב ב' לא בעדות וביטוי אתא אלא לביטוי לחודיה שאם אמר שבועה שלא אוכל ואכל פת חטים ופת כוסמין ופת שעורים אינו חייב אלא אחת אבל לעדות וביטוי לא צריך מיעוטא דה"ל עדות דבר שהיה בכלל ביטוי ויצא בפני עצמו לידון בדבר חדש בראוין להעיד ובב"ד הלכך אין בו אלא חדושו ומשום עדות הוא חייב ולא משום ביטוי ופרכינן מכלל דאביי סבר איתא לשבועת ביטוי [בעולם] כלומר מכלל דאביי דאצטריך קרא למעוטי סבר איתא לשבועת ביטוי באיני יודע לך עדות והאי דלא מיחייב תרתי היינו משום מיעוטא דאי אתה מחייבו שתים ונפקא מינה דהיכא דאיתיה לביטוי ולא לעדות כגון בפסולין או שלא בבית דין דליכא למיפטריה [מלאחת] ומחייב משום ביטוי והא אמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע דפטור הואיל וליתיה בכלל שאיני יודע לך עדות ואם איתא הרי ישנה באיני יודע לך עדות בפסולין ושלא בפני בית דין ומהדרינן הדר ביה אביי מההיא ואי בעית אימא חדא מינייהו רב פפא אמרה כך פרש"י ז"ל ועיקר אבל דברי הרב אלפסי ז"ל בכאן אינם ברורים דמשמע דאיהו סבירא ליה דפרכינן מדאביי אמאי דסלקא דעתין מעיקרא לחוביה תרתי ומאי פירכא דלמא כי אמר אביי דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך עדות (ג) דהיינו בתר דקים לן מדרש (ד)כל אחת דאי אתה מחייבו שתים וממילא אחת שאתה מחייבו הייט עדות ולא ביטוי דכיון דבמזיד מיחייב משום עדות ממילא משמע דבשוגג שאי אתה מחייבו אלא אחת אותה אחת עדות היא ולא ביטוי דלא מסתבר לחלוקי חיובא דעדות לחלאין ואפילו אמרת דבשוגג ליכא אכרעותא דאחת חייבו הכתוב בין ביטוי ועדות אכתי לא דמי לאו לכן דבכן אי לאו ביטוי ליכא חיוב קרבן ובלאו בלא ביטוי מחייב ומאי למימר אביי שפיר למסקנא דשבועה שאני יודע לך עדות דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך עדות וכבר השיג עליו הר"ז הלוי ז"ל ובכלל דברי תראה שלא נתיישב לי מה שישבו הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות:

האדם בשבועה. שיהא לבו עליו: פרט לאנוס. כדמפרש ואזיל כגון בשבועה לשעבר וכסבור שנשבע באמת: לבך אנסך. סבור היית לישבע באמת ובגמ' בעי א"כ שגגת שבועת ביטוי לשעבר היכי משכחת לה אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אנוס הוא ומוקמינן לה באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה ואיני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו: גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו. ואם לא הוציא בשפתיו אינה שבועה ואינו אסור בשעורין שהרי לא נתכוון זה להוציא שעורים ואע"פ שהוציא בשפתיו כיון שלא גמר בלבו לא חייל נדרו דבעינן שיהו פיו ולבו שוין כדמוכח מתני' דתנן בפ"ג דתרומות המתכוין לומר עולה ואמר שלמים וכו' שהביא הרי"ף ז"ל בסמוך וה"נ מוכח ממאי דאמרינן ולא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים ולפיכך כתב הרי"ף ז"ל מאי דאמרינן גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם דאסור דהייט שהוא אסור בפת חטים אבל בפת אחר לא לפי שבפת חטים פיו ולבו שוים שיאסרו עליו אבל בשאר מיני פת אע"פ שמשמעות דבריו שהוא אסור בכולן מ"מ לא נתכוין בלבו אלא לפת חטים ומקשו הכא מדתנן בפ"ד נדרים (דף כז:) נודרין להרגין ולחרמין וכו' שהן של בית המלך אע"פ שאינן של בית המלך ומוקמינן להא התם כגון דאמר יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אינן של בית המלך ומקשינן והא איתסרו לה ומפרקינן דאמר בלבו היום ואע"ג דאמר מר דברים שבלב אינן דברים הכא אגב אונסא אי אפשר דלא עקר ליה לנדריה אלמא דדוקא משום אונסא הא לאו הכי הוו מיתסרו עליו פירות לעולם ואמאי הא לא גמר בלבו שיהא אסורין עליו אלא היום כי היכי דהכא לא גמר בלבו אלא פת חטים ואיכא דמפרש דכי אמרינן דאי לאו משום אונסא הוו מתסרו עליה לעולם ה"מ בעם הארץ דלא מהימן לומר לא גמרתי בלבי אלא היום אבל בת"ח דמהימן אפי' בלאו אונסא לא מיתסר אלא במידי שגמר בלבו וה"נ בעם הארץ אסור בכל פת ובת"ח אינו אסור אלא בפת חטים ומדמו לה להא דתנן

מלחמת ה'

ועוד ומי אמר אביי הכי והאמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות וכו' הרי"ף ז"ל פרשה בהלכות ועיקר פירושו באמר היכי סד"א לחיובי תרתי באיני יודע לך וכו': **אמר** הכותב הקשנו תכילות תשובות שאין בהם ממש דהדרכה הייט עיקר קושין דכי אמר אביי דליתיה באיני יודע לך עדות לא מלית אמרת משום דכתיב (ה) אחת דמסכוא משמע דודאי איתא לשבועות בטוי באיני יודע לך אלא שאמר שבועה שלא אינו חייב אלא אחת יול שהיכן ולעולם איתא וכ"ש היכא דלא מחייב משום שבועת.

מאיני יודע לא הוה ממעטינן לה דהכי קאמרינן - דישרא תודה

המאור הגדול

ומי אמר אביי הכי והא אמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות וכו' ז"ל פירשה בהלכות ועיקר פירושו שאמר היכי הוה ס"ד לחיובי תרתי באיני יודע לך עד[...] משום שבועת ביטוי וחדא משום שבועת העדות והא אין לשבועת בטוי שום שבועה בעול[...] יודע ולמאי איצטריך קרא למעוטי דלא תיהוי תרתי עם שבועת העדות זהו תורף פירושו ו[...] ומדוקדק כהוגן דקא מקשה ממסקנא למאי דסליק אדעתין מעיקרא ואין זה דרך קושיא ובח[...] דאיצטריך קרא למעוטא דהא אנן אי לאו דמעטיה קרא לשבועת בטוי מאיני יודע דכה"ג לא באני יודע שפטור משום דליתיה באיני יודע מדמיעטא קרא מלאחת ואנן בעי' בשבועת בטוי לאו והן הילכך פי' זה שפי' הרב נבח

עין משפט

א מיי' פ"ג מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלב:
ב מיי' פ"ב מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלט:

כ"א מאי

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כיון דאין כנ"ל: (ב) נ"ב אביי מססיא: (ג) הייט כנ"ל: (ד) מדרש דלאחת כנ"ל: (ה) לאחת כנ"ל:

במדבר ל

דף כה:

הגהות מא"י

[א] ולא ק מפרש כו' כנ"ל:

שלטי הגבורים

א נ"ח. ריא"ז וכן אם נתכוון לידור מרמונין והוציא מפיו שלא יהנה מתמעין הרי זה אין נדרו נדר ונראה בעיני שאפי' עם הארץ אין מתמיהין עליו בנדר זה הואיל ונתכוון בלבו והוציא דבריו בלא כוונה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) בגמ' פריך הו אמרו ליה רבנן לאביי אימא [במזיד מחייב חדא בשוגג] מחייב תרתי אמר להו לאו היינו דאמרי לאחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי איכא תרתי ופריך הו מכלל דאביי סבר איתא לשבועה בעולם ומי אמר אביי הכי כו':

הגהות חו"י

(א) נ"ב בגמ' א"ל רבנן לאביי ואימא במזיד וכו' א"ל לאו היינו דאמרי לכו וכו' כדמייתי הרי"ף בסמוך רבא אמר וכו' מכלל דאביי סבר איתא לשבועה בעולם ומי אמר וכו' נ"ל דמכלל וכו' נ"ב הרי"ף והר"ן הקשה על הרי"ף דהלמא הא דאמר אביי הואיל דליתא באיני יודע לך עדות היינו בתר דגלי לן קרא לאחת ודו"ק ולכאורה גם על רש"י קשה בכה"ג דהא ע"כ מיעוטא דלאחת קאי על עדות כשר ובב"ד דאז ה"א דחייב תרתי ועל בכה"ג נ"ל דאביי אמר דמודה רב דבתר דגלי קרא דלא מחייב משום שבועת ביטוי לכן אומר שבועה שאני יודע וכו' פטור דליתא בלאו וא"כ ל"ק מכלל דבגמרא רק די"ל דלמן ליתא באיני יודע ר"ל בשום אופן בעולם ולפי מיעוטיה דלאחת משמע דהא דפטור משום שבועת ביטוי היינו משום דחייב משום שבועת עדות מבא"כ חוץ לב"ד או עדות פסולין חייב משום ביטוי וא"ב יתחייב ג"כ בשבועה שאני יודע הואיל שמצינו בשום ענין חיוב בלאו בקרבים וחוץ לב"ד ע"ע במאור ובמ"ס:

א מיי' פ"ה מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלו : ב מיי' פ"ד מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלט :

ודתנן בפרק ב' דנדרים (דף כ.) סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל כיצד נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים נדר בקרבן (א) וכו' ועל כולן אין נשאלין ואם נשאלו פותחין להם פתח היתר ממקום אחר ומפרשינן לה התם בגמרא דהכי [קאמר] על כולן אין צריכין שאלה לחכם בד"א בת"ח אבל בעם הארץ שבא לישאל פותחין לו פתח ממקום אחר אלמא ת"ח דמהימן אדבוריה מהימנינן ליה כשאמר לכך נתכוונתי והלכך ת"ח [הכא] אינו אסור אלא בפת חטים והתם [נמי] אפילו בלא אונסו אינו אסור אלא אותו יום ועם הארץ הכא אסור בכל פת והתם היכא דליכא אונסא אסור לעולם ואין הנדון דומה לראיה דהתם גבי חרם דחרמו של ים וחרם גבוה שני דברים חלוקין הן ואין שניהם בבת אחת בכלל משמעות הלשון לפי שאינם ממין אחד אלא או האי או האי הלכך כי אמר לכך נתכוונתי הולכין אחר כונתו אבל באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי כיון דבמשמעות לשונו משמע לעולם אפילו בת"ח האומר להיום נתכוונתי אי לאו משום אונסא הוי להו דברים שבלב ואינם דברים וכן נמי גבי פת דכולן במשמע כי אמר לפת חטים נתכוונתי דברים שבלב נינהו והדרא קושיא לדוכתא לפיכך עיקרן של דברים דהתם בנדרים באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי דיכא הוא דאע"ג דאמר בלבו היום שיהו אסורים עליו לעולם אי לאו משום טעמא דאונסא משום דהתם גמר בלבו לומר לשון שיהא משמעותו שיהו הפירות אסורין עליו לעולם הלכך אע"ג דבלביה לא ניחא ליה אלא בהיום הוו להו דברים שבלב ואינם דברים אי לאו משום טעמא דאונסא אבל הכא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם לא גמר בלבו להוציא בשפתיו דבר שיהא משמעותו להיות אסור בשאר מיני פת הלכך כי אמר פת סתם לישניה הוא דאיתקיל ליה דבלביה לא ניחא ליה למימר הכי ובנדרים הא בעינן שיהו פיו ולבו שוין כמו שכתבתי למעלה (א): מתני' נשבע לבטל את המצוה וכו' שיהא בדין. שיהא חייב הנשבע לקיים ולא קיים כדברי ר' יהודה בן בתירא: שלא עשה בה לאו כהן. (ב) וקרא כתיב להרע או להיטיב לא מיחייב עד דאיתא בלאו והן: גמ' יכול נשבע לבטל את המצוה וכו'. ותקרא זו הרעה שמרע לעשות שמבטל את המצוה: מה הטבה רשות כמו שאפרש לפנים: יכול נשבע לקיים וכו' ותהא זו קרויה הטבה שהוא מטיב לקיים את המצוה: מה הרעה רשות. לקמן מפרש מנ"ל: אביא נשבע להרע לעצמו [ג] ולא הרע שהרשות בידו. דאע"ג דבפרק החובל (דף צא:) אמרינן דאין אדם רשאי לחבל בעצמו מדרשא אתיא לן וכל דליתא מן התורה מפורש לא מקרי מושבע ועומד לענין שלא תחול שבועה עליו כמו שפירשתי: אוציא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו. דמקרא מלא הוא ובגמ' פרכינן ממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דאמרינן מה הטבה רשות אף הרעה רשות דלמא לדבר מצוה כתיבי ומשני לא ס"ד דבעינן הרעה דומיא דהטבה מה הטבה שאינה ביטול מצוה אף הרעה שאינה ביטול מצוה והרעה גופה הטבה היא. והכי פירושא מה הטבה לעצמו דהיינו אוכל שאינה בבטול מצוה כגון אוכל חמץ בפסח דהא לא מקרי הטבה שהרי גורם רעה לעצמו אלא בקיום מצוה כגון אוכל מצה בלילי פסח אף הרעה דלא אוכל שאינה בביטול מצוה כגון לא אוכל מצה אלא בקיום מצוה דהיינו לא אוכל חמץ וא"כ למה לי דכתבה להך הרעה דהטבה היא לענין מצוה והא כתבה דקיום המצוה הוא העיקר ואפילו בלא אוכל מקריא הטבה ואמרינן נמי והטבה דומיא דהרעה מה הרעה שאינה בקיום של מצוה דהיינו לא אוכל חמץ דא"ה לא מיקרי הרעה אלא ודאי הרעה היינו לא אוכל מצה אף הטבה דאוכל (ג) שלא בקיום המצוה דהיינו אוכל מצה אלא [בביטול המצוה כגון] אוכל חמץ (ד) וכיון שכן הטבה גופה הרעה היא ול"ל למיכתביה דאפילו אוכל כל שהוא בביטול מצוה הרעה היא ומקשינן בגמ' א"ה אפילו בדבר הרשות נמי לא משכחת לה ולא רציתי להאריך ולפרשו דוק ותשכח ובתר הכי מסקינן האי מאי אי אמרת בשלמא קראי בדבר הרשות כתיבי היינו דאיצטריך או לרבות הטבת אחרים אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי הטבת הרעת אחרים איתרבי כלומר אע"ג דהוי ביטול מצוה הטבת אחרים דקיום מצוה [היא] מבעיא וכ"ל דלאו ההאי טעמא בלחוד סמכינן דא"ה עקרינן לברייתא דקתני מה הטבה רשות ומה הרעה רשות אלא ה"ק דהך דרשא דאו מוכחא (ה) דפרכא דא"ה בדבר הרשות נמי לא משכחת לה לאו פירכא היא דלא דמי דבר מצוה לדבר הרשות ואין לי להאריך בזה בכאן דוק ותשכח: מתני' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כך היא הגרסא ובגמ' מפרש למה נקט שבועה שלישי אבל בהלכות הרב אלפסי ז"ל לא מצאתיה: אינו חייב אלא אחת. שאין שבועה חלה על שבועה: קרבן עולה ויורד. לעשיר עולה ולדל יורד והוא האמור בויקרא: שבועת שוא באידך מתני' מפרש לה: גמ' למה לי למיתני שבועה [שלא אוכל שבועה] שלא אוכלנה · כלומר למנקט הני תרי ליסני ליתני שלא אוכל שלא אוכל: טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת אבל אמר שבועה שלא אוכלנה והדר אמר שבועה שלא אוכל והדר אכלה חייב שתים. דחיילא עליה שבועה

נר מצוה

רש"י

מה שמוציא מפיו: מה הטבה רשות. פירוש שאינו בביטול מצוה דמי שנשבע לבטל המצוה אין זה הטבה לנפש [א]ולמצוה אף הרעה כן לא תהא בביטול מצוה: מה הרעה רשות. שאינו בקיום מצוה דאם נשבע לקיים המצוה אין זה הרעה לנפש אף הטבה לא תהא כלל בקיום מצוה: גמ' למה ליה למתני שבועה שלא אוכל שלא אוכלנה. למנקט תרי ליסני ליתני שלא אוכל שלא אוכל: אבל אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל. ואכלה כולה חייב שתים דחיילא שבועה שניה דמקמייתא לא הוה חייב אא"כ אכלה כולה ומשניה שלא אוכל

לומר שעורים דבעינן עד שיהא פיו ולבו שוין אבל אם גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם אסור בפת חטים דפת חטים פת שמה והנה פיו ולבו שוין דתניא בשפתים ולא בלב גמר בלבו מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם ואמרינן הא גופא קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין ותירצה רבא הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם ותנן נמי במתניתין *המתכוין לומר עולה ואמר שלמים ואמר עולה וכו' שאני נכנס לבית הזה ואמר לזה שאני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שוין: מתני' *[א]נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור לקיים את המצוה ולא קיים פטור וכו': גמ' ת"ר יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב ת"ל להרע או להטיב °מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שהוא פטור יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שיהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות אוציא נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יהא פטור ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע יהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו מנין לרבות הטבת אחרים ת"ל או להטיב ואי זו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו: *מתני' [ב]שבועה שלא אוכל ככר זו [א]שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת וזו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: גמ' למה לי למיתנא שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה הא קמ"ל טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה אבל אמר שלא אוכלנה והדר

תרומות פ"ג מ"ח | דף כו. | דף כז. | אלף קיג | אלף קיד

שלטי הגבורים

א ראוכן נשבע שלא ידור במקום פלוני וחזר ונשבע שלא ידור שם וחזר ונשבע כמה פעמים ואחר כך נתחרט ובא לשאול על שבועתו נראה דבהיתר אחד סגי כל עוד שיאמר ויפרט לחכם בתחלה כל השבועות שעשה די"ל כי מה שכתבו הפוסקים מההיא דפרק אלו מותרין ופ"ב דשבועות מי שאסר עליו ככר ב' פעמים אע"פ שנשאל עליו והתירו אסור עד שישאל לו פעם שניה היינו דוקא כי לא פריט לחכם כל השבועות שעשה בתחלה אבל כשפורט לחכם כל השבועות בבת אחת בהיתר אחת סגי ולא מיבעי לדעת רבינו שהשמיט כל דברי רבא דאמר נשאל על הראשונה חיילא עלי' השניה אלמא ס"ל דדחויין הן דבריו דרבא וכיון דשבועה שניה לא הלה מעיקרא בתר זימנא כמי שנשאל על הראשונה לא חלה וא"כ אין כאן רק שבועה אחת ופשיטא דבהיתר אחד סגי וכן נראה דס"ל להרשב"א ז"ל בתשובה סי' תש"ב אלא אפי' לדברי שאר כל הפוסקים דסבירא ליה דדברי רבא עיקר וכי נשאל על הראשונה חייל עלי' השניה היינו משום דאינו נשאל רק על הראשונה אבל אם נשאל על כולם בבת אחת פשיטא דהיתר אחד נמי סגי:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) גם האשר"י לא כתב אלא תירוץ זה בשם הרמב"ן ובמרדכי פתח בסגנון זה בשם ראבי"ה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים: (ב) קרא כ"ל: (ג) נ"ל שאינה: (ד) נ"ב בפסח: (ה) נ"ל דפרכא: (ו) באיני כ"ל: (ז) לאחת כ"ל: (ח) אלא לגופה כ"ל: (ט) אינו כ"ל:

הגהות מאיר

[א] תי' ולמצוה רשות ולמצוה: [ב] לעצמו שהרשות בידו כצ"ל ותי' לא מוקף:

המאור הגדול

נכון ואני כך קבלנו פירוש' מרבותינו ז"ל לאביי דאמר לאחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו ב' חיוב' הוא דליכא דלא מחייב נמי משום שבועת בטוי הא איסורא מיהא איכא וכיון דאיכא איסורא דשבועת בטוי אף באיני יודע אלמה אמר אביי מודה רב באומר לחבירו וכו' וגם זה הפי' לא נתיישב' בו דש"י והכין איסתבר לי פירושא דכי אקשי' ומי אמר אביי הכי אעיקר שמעתא קיימין והוא דאמרוה רבנן קמיה דאביי בשלמא לשמואל דאמר מילתא דליתיה בלהבא לא מיחייב עלה לשעבר משום הכי אפקה רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת בטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקה רחמנא הא קושיא ואמרו רבנן קמיה דאביי וסברא אביי וקבלה ופרקה דלהכי אפקא רחמנא לחייבו על המזיד כשוגג דאלמא אי לאו דמחייב אמזיד היה קשיא לרב למאי הלכתא אפקא רחמנא ומי אמר אביי הכי והאמר אביי מודה רב באומר לחבירו וכו' וכיון שכן הוא הא משכחת לה אנפא אחרינא דאיצטריך קרא לאפוקה לשבועת העדות כי היכי דלא ניחייב קרבן באומר שבועה שאני יודע לך עדות משום דליתא בהן אלא בלאו ולהכי אפקה רחמנא ושנ נן הדר ביה אביי מההיא כלו' כיון דחיובי מחייב (ו) באני יודע לא איכפת לן אם הוא חייב משום שבועת העדות או משום שבועת בטוי אלא כיון דמ"מ חיובי מחייב אף באני יודע נמי מחייב בשבועת בטוי דהא מ"מ איתא בלאו והן ואי בעית אימא הכא חדא מינייהו רב פפא אמר והוי יודע דכד סלקא דעתין לחיוביה בשבועת בטוי באומר אני יודע ואשתכח דלא ידע ליה לאו בשוגג בשבועתו עם זדון העדות בעדותו אלא באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו:

לא סלקא דעתך אקיש הרעה להטבה והטבה להרעה כלומר א"נ אקיש הטבה להרעה ולפי שפתח הכתוב בלאו תחלה דכתיב להרע או להיטיב דמינייהו שמעינן לאו והן אמטו להכי נקטינן בגמרא לישנא דלאו מה הטבה שאינה בביטול מצוה אף הרעה שאינה בבטול מצוה דהוה יכיל למימר מה הטבה שהיא בקיום מצוה אף הרעה שהיא בקיום מצוה אלא לישנא דלאו עדיף לן משום שבו פתח הכתוב תחלה והבי נקיטינן פירושה מרבותינו ז"ל כל הרעה לשון לאו שהוא אפיס' הדבר וכל הטבה לשון

מלחמת ה'

שבועת העדות כגון שלא בב"ד או שלא אמר להם התובע בואו והעידוני או שלא ייחד עדיו שחייב משום ביטוי וא"כ היכי אמר דליתיה לעולם שבועת איני יודע לך בכלל שבועת ביטוי הא איתא נמי בכל מקום אלא ודאי ס"ל לאביי דליתיה כלל בכללה משום דס"ל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש שאין לך בו אלא חדושי' כדרבא משום הכי אמר דליתיה נמי בהן ולפום ה:י אקשינן למימרא דסבר אביי איתא לשבועה בעולם כלומר לשבועת ביטוי בכלל העדות אלא שאינו חייב אלא על אחת אפי' בב"ד והא אמר אביי דליתיה כלל כדפרישית ואי ליתא למאי איצטריך רחמנא למכתב (ז)אחת לעדות ובטוי לא אתא אלא (ח) לבטוי גופא והפירוש כפירש"י ז"ל ומה שפי' בעל המאור ז"ל ומי אמר אביי הכי כו' דהא משכחת לה דאיצטריך קרא לאפוקא לשבועת העדות כי היכי דלא ליחייבי קרבן באומר שבועה שאני יודע לך עדות אינו מחוור דודאי לא דייקי' עלים דאביי איצטריך רחמנא למכתבה נמי לשבועת העדות משום אנפא אחרינא דאי הכי הסתא נמי קשיא דה"ל נמי למימר איצטריך לחייבו על המושבע כנשבע מה שאין כן בשבועת ביטוי אלא ודאי אביי ה"ק להלכותיה אפקי' רחמנא ולא לחייבו שתים והדא מהלכות העדות נקט ואע"ג דאיכא תרי תלת ועוד דטפי עדיפי ליה לאביי למימר דלחיובה באיני יודע אפקה רחמנא דהיא שבועת העדות עצמה האמורה בתורה מלומר שלפטור איני יודע בא שזו לא הוזכר בתורה כלל אלא בחיוב ולא בפטור ועוד דרבנן נמי לא הקשו לו אלא מה שהוסיף בחיוב שבועת עדות שלא היה בכלל בטוי איסתיק קרא מיניה דמשמעותיה דקרא הכי הוא שלרבות בחיובו הוציאו מן הכלל מפני שיש בו אף כפירת ממון הוסיף על חיובו יותר מכפירת דברים של בטוי ואביי כך השיב להם שהוסיף המזיד וא"א לומר נמי שלפטור (ט) אני יודע לך עדות בא דמ"ם כל שבועת בטוי דעלמא דחייב

שבועה שניה דשלא אוכלנה משמע כולה אבל מקצתה לא אסר עליה וכי הדר אשתבע שלא אוכל (ב) אסר בעצמו בכזית ממנה וכי אכל כזית קמא חייב משום שבועה שניה וכי גמר ואכלה חייב [משום] שבועה הראשונה אבל האומר תחלה שבועה שלא אוכל אוסר עצמו בכזית ממנה הלכך שניה לא חיילא דבכלל ראשונה היא דכיון דאיתסר בכזית ראשון כ"ש דאיתסר בכוליה: כדרבא. דאמר דאוכלנה כולה משמע אבל לא אוכל אסר עצמו בכדי אכילה ומש"ה קאמר [א] [שלא אוכל שלא אוכלנה אינו חייב אלא אחת] דכיון שאכל ממנה כזית חייב משום דמקצתה נמי בכלל שבועה זו

(ג) היא ומיהו כולה נמי בכלל דעל כל זית וזית שבה נשבע שלא יאכל ולא אזית ראשון בלחוד [וראיה] לדבר מדאמר רבא לקמן בסמוך נשבע על ככר ואכלה אם נשתייר ממנה כזית נשאל עליה ובעינן עלה בגמ' היכי דאמי אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדי לאיסוריה ומפרקינן מגו דמהניא שאלה לכזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא אלמא דכזית בתרא נמי בכלל שבועה דשלא אוכל היא אבל שלא

והדר אמר שלא אוכל מיחייב תרתי וכדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל כזית ממנה חייב שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה אמר רבא נשבע על ככר (א) ושייר ממנה עד כזית נשאל עליה אכלה כולה אין נשאל עליה °אמימר אמר *אפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות והלכתא כאמימר ואפילו כפתוהו על העמוד ועדיין לא לקה נשאל עליה ואע"ג דאמר שמואל כפתוהו על העמוד ורץ

דף כח.

רש"י

אוכל מיחייב אכזית ממנה: נשאל עליה. מהניא ליה שאלה להאי כזית בתרא דכל הפת היה אוסר עליו ומגו דמהני להאי כזית בתרא מהני לגמרי וקי"ל דחכם עוקר הנדר מעיקרו ואשתכח דלא הוה שבועה כלל ואפי' כזית קמא לאו באיסור אכליה: כפתוהו על העמוד ללקותו. כתם

אוכלנה לא משמע אלא כולה בין שאמר שבועה שלא אוכלנה לככר זו בין שאמר שבועה שלא אוכלנה גרידא דכיון שהזכיר כנוי של ככר כולה משמע ולא מקצתה הלכך היכא דאמר שבועה שאוכל ככר זה אבל אכילה שבה נשבע(א)[ולפיכך אם נשרף מקצתה חייב לאכול את השאר (ד) אבל היכא שאמר שבועה שאוכלנה אכולה] נשבע [ולא על מקצתה כלל] ולפיכך אם נשרף מקצתה אינו חייב לאכול את השאר שהרי לא חלה שבועה אלא על כולה ואין אכילת מקצתה מוציאו מידי איסור שבועה כלל וכ"ת א"כ היכי מסקינן בגמ' [דף כח:] בשמעתא דטיפה ובימי שבועה שלא אוכל תשע ועשר ואכלן אינו חייב אלא אחת משום דכיון דמיתסר בתשע משבועה ראשונה כ"ש דמיתסר אעשר ובשבועה שלא אוכל עשר ותשע אמרינן (כלומר) אכלן חייב שתים משום דמשבועה קמייתא לא מיתסר אלא לאכול עשר ובשבועה בתרייתא איתסר ליה אפילו בתשע איפכא הוה לן למימר דבשלא אוכל תשע ועשר חייב ב' לפי שמכח שבועה ראשונה לא נאסר ככר עשירי כלל [ב] [דה"ל לא אוכלנה והדר לא אוכל] ומעכשיו אסור דהא אמרינן דמי שאמר שלא אוכל על כל אכילה ואכילה נשבע [פי' והוברר האיסור לעצמו והסיתר לעצמו] ובשבועה שלא אוכל עשר ותשע הוה לן למימר אינו חייב אלא אחת [ג] [דה"ל לא אוכל והדר לא אוכלנה] שהרי בשבועה ראשונה נאסר בכל אכילה ואכילה שבהם י"ל אי בככרות ידועות נשבע ה"נ אלא דהתם לאו בככרות ידועות איירי אלא בנשבע סתם על מנין ככרות הלכך באומר שבועה שלא אוכל תשע ועשר משבועות תשע אתסר בעשר דאי תשע לא אכיל עשר ודאי לא אכיל ומשום הכי אינו חייב אלא אחת ובאומר שלא אוכל עשר ותשע משבועת עשר לא איתסר בתשע (ב) דעשר הוא דלא אכיל הא תשע אכיל ומשום הכי חייב שתים: גרסינן בגמ' [דף כז:] הא תו למה לי הא קמ"ל חובה הוא דליכא הא שבועה איכא למאי הלכתא לכדרבא דאמר אם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה. והכי פירושא הא תו למה לי כלומר שבועה שלישית דתנן במתני' למה לי הא שמעינן לה משבועה שניה דאין שבועה חלה על שבועה: ומפרקינן הא קמ"ל דלהכי נחת למנייא לאשמועינן דחיוב' הוא דליכא אשבועות אחרונות הא שבועות הם ולא ילאו לבטלה ואם ימלאו מקום יחולו והיכי דמי כדרבא דאמר שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה לה שניה תחתיה ונאסר בככר משום שבועה שניה וכן (ה) נשאל על השניה חלה השלישית לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע שהראשונה היתה מעכבתה מלחול ואינה לראשונה הואיל ונשאל עליה: ולענין הלכה נקטינן הכי דאע"ג דבגמרא אתי לסיועיה ודחינן לה מימריה דרבא לא מדחיא בהכי דהכי קא אמרינן אי מהא לא תסייעוה והרמב"ם ז"ל פסקה בפ"ו מהלכות שבועות ולא ידענא למה השמיטה הרב אלפסי ז"ל אולי מפני שאינו גורס במשנתינו הך שבועה שלישית (ו) אף בגמרא לא היה אפשר שיגרום האי דיוקא (ג) דשבועה שניה לגופא איצטריך ליה לומר דאינו חייב אלא אחת למידק מינה נמי דשלא אוכלנה שלא אוכל מחייב תרתי: נשבע על ככר ושייר ממנה כזית נשאל עליה. ופרכינן עלה בגמ' היכי דאמי אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסוריה אי דאמר שלא אוכלנה אע"ג דליכא כזית כלומר דכיון דאמר שלא אוכלנה ומשמע כולה אפילו שייר נמי כל שהוא מעכב שלא עבר על שבועה וראוי לשאלה ומהדרינן אי בעית אימא שלא אוכל ואיבעית אימא שלא אוכלנה אב"א שלא אוכל מגו דמהניא שאלה לכזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא ואי בעית אימא שלא אוכלנה אי שייר ממנה כזית חשוב ואי לא לא חשיב ופי' הרמב"ן ז"ל לא שייר כזית לא חשיב וכבר עבר על שבועתו משום הכי אינו נשאל עליה והכי מוכח בירושלמי (דגרסינן התם) גבי פלוגתא דר' עקיבא ורבנן דריש [פירקין] בנשבע שלא אוכל ואכל כל שהוא [דגרסינן התם] מה מפקין מביניהון שבועה שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר' עקיבא פטור כלומר דהא אמר דכל שהוא שמה אכילה הלכך אכתי נשתייר בו שיעור אכילה על דעתייהו דרבנן חייב דהא (ז) אמרינן דכל שהוא לא שמיה אכילה הלכך לא שייר מידי דהוה אכילה מיהו צריך לומר דמיירי [בירושלמי] כגון שאמר שבועה שלא אוכל ככר זו כולו דאילו בסתם הא אמר רבא דכיון שאכל ממנה כזית חייב: אמימר אמר אפילו אכלה כולה נשאל עליה דאי בשוגג מחוסר קרבן . ואיכא שיור וכן מלקות למזיד . ואפילו כפתוהו ללקות על העמוד דאע"ג דאמר שמואל כפתוהו (ח) [ורץ] פטור. דאלמא הרי זה כאילו לקה כבר התם שאני משום דרץ ונתבזה במרוצה זו ומקיים ביה ונקלה אחיך לעיניך כיון שנקלה הרי הוא כאחיך: גרסינן בגמרא [דף כח.] אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור. פירוש הכיא דתנאי קרי ראשון שכך היתה סדור שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו ומ"ה קאמר שאם אכל הראשונה בשוגג כלומר שלא נזכר שהאיסור שניה נתלה בה אע"פ שאכל את השניה במזיד שהוא זכור שאכל את התנאי ושאיסור של זו תלוי באכילה הראשונה אפי' הכי פטור לפי שלא חלה שבועה עליו משום דחלות שבועה זו בשעת אכילת התנאי הוא ובאותה שעה ככר הוא שכוח ולא קרינן ביה האדם בשבועה והאי פטור דאמרי' הכא פטור ומותר הוא שכל (ט) שאוכל ראשונה בשוגג מותר לו לאכול השניה דליתיה לשבועה כלל דהא מסייעינן ליה בגמ' [מדתנן] דנדרי (טעות) [שגגות] מותרין כילד קונם שאני אוכל ושאני שותה ושכח ואכל ושתה [מותר] . כלומר קונם עלי ככר זו אם אני אוכל היום ושכח ואכל ושתה דכיון דנדרא באכילה קמייתא חייל והיא שעתא ה"ל שוגג כלומר שלא נזכר שיהא תלוי באותה אכילה שום נדר לא חייל נדרא כלל וה"נ רבא פטור ומותר קאמר אלא איידי דאמר בבבי אחריני חייב כדאיתא בגמ' אמר הכא פטור וגרסינן בתר הכי שתיהן במזיד אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה מתחייב. כלומר מלקות שהרי באכילה ראשונה זכור הוא לשבועתו וחלה שבועה עליו לאסור בשניה וכשאכל (י) השניה התרו בו התראת ודאי אי אכל

מלחמת ה'

דחייב ומ"ם האי דפטור אלא על כרחך חדוש אחד חדשה תורה בו כשהוציאו מכלל בטוי וחייבו בשבועת העדות ומילא הוא שנפטר אני יודע לך עדות מבטוי משום דליתיה בלאו כשאר כל שבועת של ביטוי דבעינן בהו לאו והן:

ועוד אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו וכו':

אמר שכותב מסתברא ודאי דלכתחלה ודאי אסור בראשונה. מדגרסינן בפרק ואלו נדרים גבי קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אמר רב יהודה לא יישן היום שמא יישן למחר וכן אמר בקונם ככר זו עלי היום אם אלך לבית פלוני למחר וכו' כדאיתא התם ואע"ג דפליג עליה רב נחמן מסתברא ודאי הלכתא כוותיה דרב יהודה ולחומרא דאפשר שדעתו של בעל המאור לומר שמן הדין מותר בה לכתחלה אלא משום חששא דשמא יאכל האחרת ובזה אני דן אותו לזכות:

ומה שכתב בפירוש השמועה דשגג בתנאי באחרונה חייב כיון שעון השבועה נגמר באחרונה עלתה לו שגגתו (מ) בזו להתחייב קרבן על איסור הראשונה אע"פ שהיתה במזיד מפני שאין עונש של ראשונה נגמר אלא באחרונה יש לדקדק בדבריו שהרי לענין מלקות אמרו אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאי פטור לפי שא"א לחייב מלקות ולא אמרינן כיון שאין עתה נגמר אלא באחרונה חייב עליה מלקות ולמה יתחייב עליה קרבן:

ועוד

המאור הגדול

לשון הן והחטבה הגמורה בדבר מצוה היא שבועה שאקיים את המצוה שהיא לשון הן והרעה הגמורה היא שבועה שלא אקיים את המצוה שהוא לשון לאו והוי דומיא דהטבה והיינו דאמרינן הרעה נמי הטבה היא שהענין אחד הוא לקיים את המצוה אע"פ שהשבועות חלוקות הן במלותיהם ואי מקשינן הטבה להרעה מה הרעה שאינה בקיום המצוה שהרי ההרעה הגמורה היא שבועה שלא אקיים את המצוה אף הטבה שאינה בקיום מצוה כגון שאמר שבועה שאבטל את המצוה שהוא לשון הן והויא דומיא דהרעה בעקרו את המצוה והיינו דאמרי הטבה גופיה הרעה היא אי הכי בדבר הרשות נמי הטבה גמורה שאוכל והרעה גמורה שלא אוכל ואי מקשינן הרעה להטבה מה הטבה שאינה בבל תאכל אף הרעה שאינה בבל תאכל כגון שאמר שבועה שלא אתענה שהוא לשון לאו והוי דומיא דהטבה והיינו דאמרינן הרעה גופה הטבה הוא ואי מקשינן הטבה להרעה מה הרעה שאינה בקום אכול אף הטבה שאינה בקום אכול כגון שאמר שבועה שאתענה שהוא לשון הן והיינו דאמרי הטבה גופה הרעה היא ואידחיה לה ואתינן לה מצד אחר האי מאי אי אמרת בשלמא קראי בדבר הרשות כתיבי וכו' לעולם לא עבדינן היקישא בהרעה והטבה ובעלי הפירושים פירשו הלכה זו בענין אחר:

אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם איכל זו וכו' פי' אתה יודע שכל שבועה שהיא כזו אין עון השבועה נגמר אלא באחרונה כלומר באכילת השניה לפי שהראשונה מותר בה לכתחלה בין שהיא איסר בין שהיא תנאי נמצא עיקר עון השבועה באכילת השניה בין שהיא איסור בין שהיא תנאי וכיון שכן הוא בא רבא ופירש לנו כי כל הנשבע שבועה כזו הרי הוא כאילו אמר בפירש לא תחול השבועה עלי בשניה שהוא מקום גמר עון השבועה עד שאוכל את הראשונה במזיד כלומר במתכוין בלא שום טעות בין שהאיסור בראשונה והתנאי באחרונה בין שהתנאי בראשונה והאיסור באחרונה שכל זמן שהראשונה בשוגג הרי היא כשבועות שגגות שהתירו חכמים שלא היתה דעתו על השבועה שתחול אלא בזמן שהראשונה במזיד משום דבעי' אדם בשבועה הילכך ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור בין מקרבן בין ממלקות ל"ש איסור בראשונה ותנאי באחרונה ול"ש תנאי בראשונה ואיסור באחרונה ובדין הוא דלכתחלה מותר בשניה אחר שאכל את הראשונה בשוגג דהא (כ) בשבועות שגגות היא וכסייעתא דרב מרי דלקמן אלא איידי דבעי למימר חייב אמר פטור ואיידי דאמר שוגג אמר זדון שאין כאן זדון אלא כונה כההיא דגרסינן בפרק הבא על יבמתו כי רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד שהוא כמו במתכוי' ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב קרבן כל דהוא ראשונה במזיד וכל דהיא שניה בשוגג לא מיבעי' שגג באיסר באחרונה שהוא חייב קרבן אלא אפילו שגג בתנאי באחרונה כיון שעון השבועה נגמ' באחרונה עלתה לו שגגתו זו להתחייב קרבן על איסור הראשונה אע"פ שהיתה במזיד מפני שאין כונה של הראשונה נגמר אלא באחרונה לפי' עלתה שגגתו זו שבאחרונה להתחייב קרבן על הראשונה שתיהן בשוגג פטור ולא איצטריכא לן דהא מכיון ששגג בראשונה פטור והוא מותר לכתחלה באכילת השניה וכסייעתא דרב מרי דלקמן אלא איידי דבעי למימר שתיהן במזיד אמר נמי שתיהן בשוגג: שתיהן במזיד עכשיו יש לחייבו מלקות כשהתרו בו ואין התראה נופלת אלא באכילת האיסור בלבד הלכך אכלית לתנאיה ותדר אכלית לאיסוריה רברי הכל חייב מלקות דהתראה ודאי היא אכלית לאיסוריה והדר אכלית לתנאיה הויא ליה התראתו באיסור התראת ספק והיא פלוגתא דר' יוחנן ור"ל לר' יוחנן חייב ולריש לקיש פטור: תלאן זו בזו (ל) ולא אוכל זו אם אוכל זו ולא אוכל זו אם אוכל זו נעשו כל אחת ואחת עלי' איסור ותנאי אבל זו בזדון עצמה שהיא האיסור ושגגת חברתה שהיא התנאי ששכח התנאי כולו ולא היה זכור שהיא תנאי לחברתה ולא שחברתה תנאי לה וכן אכל את השניה בזדון עצמה

ושגגת

מהר"ם (א) לשון אשר"י וחייב לאכול את כולה ואם נשרף מקצתה חייב לאכול את השאר כדי לקיים את שבועתו ולשון י"ד שהרי יוצא בו ידי שבועתו: (ב) והכא אי הוי אפי' ככרות ידועות לפניו הרי לא על כל אכילה ואכילה בפני עצמה נשבע אלא שלא אוכל עשר יחד וכהסוא דרבה בסמוך שלא אוכל תאנים וענבים דחשיב ענבים תאני שיעור: (ג) ומיהו לגירסת התוס' והאשר"י לא דייקי משבועה שלישית אלא מדס"ל מספי חייב אחת:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ואכלה: (ב) אוסר כצ"ל: (ג) נ"ל היתה: (ד) נ"ב כדי לקיים שבועתו: (ה) נ"ב אם: (ו) ואף כצ"ל: (ז) אמרי כצ"ל: (ח) נ"ב על העמוד ורץ מב"ד פטור: (ט) נ"ל שאכל: (י) לשניה כצ"ל: (כ) כשבועות כצ"ל: (ל) לא כצ"ל: (מ) צ כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] שלא וכו' אינו במרובעין נ"ל מוקף: [ב] נ"ב פי': [ג] נ"ב פי':

תאכל שהרי נשבעת עליו ונאסרה: אכליה לאסוריה והדר אכליה לתנאיה פלוגתא דרבי יוחנן ור"ש לקיש לר' יוחנן דאמר התראת ספק שמה התראה חייב לר"ש לקיש דאמר לא שמה התראה פטור. פי' דהא נמי התראת ספק היא דהתראה בשעת אכילת איסור בעינן ואין כאן אלא ספק אם תאכלנה שמא תאכל את השניה ונמצאת עובר עליה למפרע ואם התרו בו בשעת אכילת השניה אל תאכל שהרי אתה עובר על הראשונה למפרע אע"פ שהתראת ודאי היא [אפ"ה] אינה התראה שאין המלקות באה על אכילה זו ותמהני

רש"י

התם רץ. ונתכוון במרוצה זו וקרינא ביה ונקלה אחיך כיון שנקלה הרי הוא כאחיך: **מתני'** שבועה שלא נעידך ביטול מצוה הוא והוי שבועת שוא שאי אפשר לו לקיימו: **גמ'** באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי. בשבועה: ומסיק ליה שמא גמל. מחמת גודלו: אלא כי היכי דלא תיהוי הפרה. ולכך השביעם על דעת אחרים דנדר על דעת רבים אין לו הפרה: לא

נר מצוה

מב"ד פטור (א) אלמא כמו שלקה דאמי התם רץ הכא לא רץ: **מתני'** [דף כט.] *אי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד אם לא ראיתי גמל פורח באויר אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך זו היא שבועת שוא: **גמ'** (ב) מאי קאמר *(אמר אביי תני שראיתי רבא אמר [באומר] יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי גמל פורח) (ג): °א"ל רבינא לרב אשי ודלמא ציפורא רבא חזא ואסיק ליה שמא גמלא דכי קא משתבע אדעתא דידיה קא משתבע (ד) (וכי תימא בתר פומא ^ב^אזלינן בתר דעתא לא אזלינן והתניא כשהשביע משה את ישראל אמר להן שלא על דעתכם אני משביע אותכם אלא על דעת המקום ועל א דעתי ואמאי ולימא להן קיימו תרי"ג מצות וליטעמך ולימא להן על דעתי (ה) ועל דעת המקום למה לי אלא כי היכי דלא ב תיהוי להו הפרה כלל לשבועתייהו) (ו) וסוגיא דשמעתא (דאפי' הכי) דלא אזלינן בתר דעתיה דכיון דכולי עלמא לא קארו ליה גמלא בטלה דעתו אצל כל אדם והויא לה שבועת

אכליה לאיסורא והדר אכליה לתנאיה היכא איכא איסורא כלל דהא משמע דכל מי שאוסר עלמו בדבר פלוני אם יעשה כך אין האיסר מתחיל אלא לאחר שיעשה אותו דבר אבל קודם לכן אין האיסור חל עליו כלל אפי' נתקיים התנאי אח"כ וראיה לדבר מדאמרינן בפרק בתרא דנדרים (דף עט:) היכי קאמרה אילימא דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ למה לי הפרה לא תרחץ ולא ליתסרו פירות עולם עליה [פירוש והרי היא מותרת לאכול פירות בלא הפרה כל זמן שלא רחצה] ומאי קושיא דהא מ"מ הרי היא אסורה באכילת פירות מעתה וכדרב יהודה דאגר בפ"ב דנדרים (דף יד:) דהאומר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אל יישן היום שמא יישן למחר מבוס דבתנאי לא מוזהר וה"נ לא תאכל היום שמא תרחץ למחר ונמצאת עוברת אאכילת פירות למפרע אלא ודאי כל האומר קונם דבר פלוני עלי אם אעשה כך אינו אוסר על עלמו כלום אלא מזמן שיעבור על התנאי ואילך וכך פירשוה שם והיינו נמי דתנן בגיטין פרק מי שאחזו (דף עו:) הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש אינו גט דאלמא כל מי שתולה דבר באם אין משמעותו שיחול הדבר אלא לאחר אשר יתקיים התנאי דאי לא הוה ליה כמעכשיו אם לא באתי ומת בתוך י"ב חדש הרי זה גט וכיון שכן זה שנשבע שלא אוכל זו אם אוכל זו אינו במשמע שיהא אסור בו אח"כ יאכל התנאי ראשון אבל אכל איסור ראשון ואח"כ התנאי ואפי' שתיהן במזיד לא עשה איסור כלל כדאמרי' בההיא דנדרים דהיכא דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ ואכלה פירות ואח"כ רחצה לא עשתה איסור ודוחק הוא לומר דהכא [מיירי] באומר בפירוש שבועה שלא אוכל זו מעכשיו שא"כ לא היה לו לרבא לומר סתם שאין דרכן של אמוראין לסתום אלא לפרש וג"ל דכי אמרי' הכי [דאכילת איסור קודם לתנאי שרי] ה"מ בדבר הנמשך קודם התנאי ואחר התנאי כגון ההיא דנדרים דאמרי' דלא כוונה לאסור אלא פירות שתאכל לאחר שתרחץ לפי שאפי' היה דעתה שתהא מותרת בפירות קודם רחילה מ"מ [עדיין] יש מקום לנדרה לחול שתהא אסורה בפירות אחר שתרחץ אבל זה שלא נשבע אלא על דבר אחד אם תאמר שלא נאסר אלא לאחר שיתקיים תנאו נמצא שיהיה אפשר שיתקיים תנאו ולא יחול נדרו כלל דהיינו אם נאכל איסור ראשון הלכך אמדינן ליה לדעתיה שבשבועתו היתה שכל זמן שיתקיים תנאו ואפי' בסוף יחול נדרו וגבי גט מפני שכל מי שמגרש בקושי מגרש אמדינן ליה לדעתיה דלא רצה שיחול הגט עד שיתקיים התנאי: **מתני'** איזהו שבועת שוא אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב [אמרינן] בגמרא דדוקא בשניכר העמוד לג' ב"א הוא דהוי שוא אבל לא ניכר הויא שבועת שקר: אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד. מפרש בגמרא דלאו בעובי קאמר אלא אמר שמואל בטרוף כלומר שהוא טרוף כקורת בית הבד ופרכינן כולהו נמי מטרף טריפי ומפרקינן כשגבו טרוף. ופרש"י ז"ל דטרוף היינו מטומר כקורת בית הבד שיש בה חריצים חריצים והיינו דאמרינן כולהו נמי מטרף טריפי שכולן עשויין חברבורות ומשני שגבו טרוף ופרש"י ז"ל דטרוף היינו שאין נחש עשוי חברבורות אלא בגרונו ואחרים פי' דטרוף היינו מרובע והיינו דתריך שמואל גופיה בירושלמי במרובע ובגמרא פריך מאי קאמר כלומר כי אמר אם לא ראיתי מאי קאמר ואמר אביי תני שראיתי ורבא אמר באומר יאסרו עלי כל פירות שבעולם בשבועה אם לא ראיתי. וכ"ת א"כ יהו הפירות נאסרין ולא יהא לוקה משום שוא י"ל דהא ודאי לא נתכוין זה לאסור הפירות שאם היה מתכוין לכך היה לו לאסור בלא שום תנאי שהרי עכשיו ג"כ פירות אסורין עליו ולמה תלה נדרו בדבר שאינו אלא ודאי לא לאסור הפירות נתכוין אלא לקיים שראה אותו דבר נמנע ומ"ה לוקה משום שבועת שוא: שבועה שלא נעידך. ביטול מצוה היא והיינו דבר שאי אפשר: ומקשו הכא אמאי לא תנא נמי אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים כדתנן בפ' ארבעה נדרים (דף כה:) בנדרי הבאי דמותרין אמר קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד והתם נמי אמאי לא תנא גמל הפורח באויר כדתנא לה הכא וי"ל דהכא לא מלי למיתני אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים דבכה"ג אינו לוקה משום שוא דדלמא האי גברא איכשי טובא חזי וגזים ואמר כעולי מצרים שכן דרכן של בני אדם שמגזמין בכיולא בזה והתם תנא תרי גווני נקט חד דשייך ביה גוזמא דהיינו כעולי מצרים וחד דלא שייך ביה גוזמא דהיינו נחש כקורת בית הבד ואשמועינן דכי תלה איסור פירות בחד מהני נדרו בטל וכל חד וחד טעמיה לחוד דגוגא דשייך ביה גוזמא כעולי מצרים בדין הוא דלא ליתסרו עליה דקושטא קאמר על דרך גוזמא וכי אמר מידי דלא שייך ביה גוזמא דהיינו נחש כקורת בית הבד הפירות גם כן מותרין מטעמא דכתיבנא דאמדינן ליה לדעתיה שלא לאסור פירות נתכוין שאילו כן לא היה לו לתלות איסורן בתנאי שאי אפשר שאין בין אוסר סתם למתנה בכיולא בזה כלום אלא נתכוין לומר דברי הבאי וזה שהוא ראה נחש כקורת בית הבד ומש"ה לא הם תנא בנדרים למתני גמל הפורח באויר דתרי גווני דבעו למתני דהיינו מידי דשייך ביה גוזמא ודלא שייך ביה גוזמא הא תנגהו וג"ל שהתולה איסור פירות בדבר שיש בו גוזמא כגון דאמר יאסר פירות עולם עלי בשבועה או בקונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים ולא ראה כ"כ אנשים שיהא ראוי לומר מהם דרך גוזמא כעולי מצרים פירות אסורין עליו וכי תנן התם בנדרים דנדרי הבאי מותרין באומר אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים דוקא בשראה מנין רב של אנשים שאפשר לומר עליהם דרך גוזמא כעולי מצרים דאי לאו הכי לאו קושטא קאמר וראוי שיהו הפירות אסורין וגרסינן התם בנדרים תנא כשם שנדרי הבאי מותרין כך שבועת הבאי מותרות כלומר שהפירות מותרין מיהו משום שבועת שוא לוקה מה שאין זה ענין לנדרים*:

גמ' ודלמא לפורא רבא חזא וכו'. בגמרא מהדרינן למימר הכי מדתניא וכן מלינו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי אלמא חיים משה אי לא אמר להו הכי דליבתבעו על דעתייהו ודחינן ולטעמיך לימא להו על דעתי על דעת המקום למה לי אלא כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו ויש שדקדקו מכאן דנדר שהודר על דעת שנים על דעת רבים מקרי ואין לו הפרה כי הכא דאמרינן על דעת משה ועל דעת המקום אין לו הפרה ואין זה נכון דלא מקרי רבים בפחות משלשה כדאמרינן בעלמא ימים שנים רבים ג' ומהתם גמרינן לנדר שהודר ברבים בפ' השולח (דף לה:) ואמרינן

המאור הגדול

ושגגת חברתה הרי הוא מזיד באיסורין שזכור להן ושכח בתנאיה שנעלמו ממנו ולפיכך פטור בין מקרבן בין ממלקות לא מיבעיא ממלקות שהוא פטור שא"א לחייבו מלקות עד שיהא מזיד בכל בלא שום שגגה אלא אף מקרבן נמי פטור וא"ת בשלמא על הככר השניה הוא פטור שהרי אופן שבועתה באיסורה ותנאי' ה"ל ראשונה בשוגג ושניה במזיד והוא האופן שפטר עליו רבא במימריה קמא אלא על ככר הראשונה אמאי פטור והרי אופן שבועתה באיסורא ותנאה ה"ל ראשונה במזיד ושניה בשוגג והוא האופן שחייב עליו רבא במימריה קמא. תשובתך כיון דאכלה לראשונה בשגגת חברתה לפי שהיה סבור שבפני עצמה נשבע עליה ולא היה זכור שהיא תלוית בחברתה נמצא שלא היה זדונו בה אלא זדון במעות ואין זה מזיד שלם ולא כוונתו כוונה שלמה לפיכך אין עליו דין ראשונה במזיד שהרי לא היתה כוונתו שלמה אלא במעות ולפיכך פטור אף על הראשונה זו בשגגת עצמה וזדון חברתה שנעלמו ממנו האיסורין וזכור לתנאיה ואי אתה יכול לומר שיהא זכור לתנא של האחרונים באכילת הראשונה ולא לתנאי של הראשונה באכילת האחרונה שהרי א"א לתנאי בלא איסור והרי נעלמו ממנו האיסורין וכיון שאין איסור אין תנאי אלא זכירתו לתנאי' כך היא שבאכילת הראשונה הוא זכור שהיא תנאי לאחרונה וכן באכילת האחרונה הוא זכור שהיא תנאי לראשונה אבל האיסורין עצמן נעלמו ממנו כל אחת ואחת בשער אכילתה וכיון שכן הרי הוא חייב קרבן על השניה לפי שאופן שבועתה באיסורה ותנאה היא ראשונה במזיד ושניה בשוגג והוא האופן שחייב עליו רבא קרבן במימרא קמא אבל על הראשונה ודאי פטור שהרי אופן שבועתא באיסורא ותנאה ה"ל ראשונה בשוגג ושניה במזיד והוא האופן שפטר עליו רבא במימריה קמא שתיהן בשוגג בין באיסורין בין בתנאין פטור והא נמי לא איצטריכא ליה אלא אסוקי מילתא היא שתיהן במזיד בין באיסורין בין בתנאין אשניה ודאי מיחייב מלקות אראשונה פלוגתא דר' יוחנן ור"ל משום דהיא התראת ספק אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא נדרי שגגות וכו' קונם שאני אוכל ושאני שותה כלומר קונם ככר זו אם אני אוכל זו קונם יין זה אם אני שותה זה ושכח ואכל ושתה אי זה מהן בין שהוא איסור בין שהוא תנאי מותר אח"כ לאכול או לשתות השני שלא היתה דעתו בנדרו אלא ע"מ שיהא מתכוין בראשון וכיון ששגג בראשון לא חל עליו הנדר ומותר לכתחלה בשני ותני עלה כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות ש"מ כדרבא ש"מ ויש פירושין אחרים בשמועה זו על דרכים רבים ויש מי שפי' להא דתלאן

א שאלה שמדיר חבירו ע"ד רבים ובית הכנסת בבית המדיר ואין מנין בעיר אפילו עם המודר תשובה דבר זה מלוה להתירו אחר שקבעו שם תפלתם: **ב** ומי שנשבע שלא יצא ממקום פלוני שלא ברשותו העיקר כמו שפירש רבינו תם ז"ל שאין לו היתר כל שנשבע מחמת טובה שקדמו חבירו כמעשה גדקיה ויתרו ומיהו אם לא היה הנאה לנשבע בשעת שבועתו אע"פ שיש הנאה למשביעין בקיומו' מתירין לו שלא ברצונו ובלבד שיודיעוהו וראיה מ"ד בפ' השולח שנדר שהודר ברבים אין לו הפרה מדכתיב ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה ומאי ראיה דדלמא התם משום דאין לו להתיר אלא ברצונו הוא שהרי יש להם הנאה בקיומו' דשבועה אלא ש"מ שאפי' בשיש הנאה למשביע כיון שלא קבל הנאה הנשבע בשעת שבועתו יש לו היתר אפי' שלא ברצונו וזהו העיקר והמסכים להלכה ע"כ: האשה שנדרה בנדרים שהבעל מפר והקים לה בו ביום באחד מלשונות ההקמה ובסבור היה שאינה לשון הקמה ובו ביום ספר לה ואח"כ נודע לו שהוא לשון הקמה מי אמרינן הספרי הפרה דגזיה האי מלתא ליודע אני שיש מפירין אבל איני יודע שיש נדרים דקתני ר"מ אומר לא יפר וחכמים אומרים יפר וקי"ל כרבנן או דלמא לא הויא הפרה דהתם כמוטעה בגופו של נדר ושתק אין שתיקתו מעכבת להפרה דשב ואל תעשה היא. התשובה מסתברא שהקמה הקמה ואין זה דומה כלל לאיני יודע שיש נדרים דהתם טעמא דכיון שאין יודע שזה מן הנדרים שהבעל מפר אע"פ ששמע בנדר אין זהו שמיעה ולא קרינן ביה ביום שמעו ר' מאיר סבר דאמרי' כיון שיודע שיש נדרים שהבעל יכול להפר אע"פ שלא ידע שזה מאותן שהוא רשאי להפר ביום שמעו קרינא ביה אבל הכא הא ידע שיש נדרים ויש מפירין ויום שמעו איכא לכ"ע ואם טעה בהקמתו אין בכך כלום הנגע עלמך אם שמע ויודע שיש נדרים ויש מפירין אבל אינו יודע שצריך להפר ביום שמעו מי אמרי' שיכול להפר ביום של אחריו וכי תימא אין ס"ל אם כן ליתני האי דהוא רבותא טפי שיודע שיש נודרין ויש מפירין אלא שאינו יודע שצריך להפר ביום שמעו ואפ"ה יכול להפר אלא שכל זה בכלל שותק סתם שאמרו בשלהי נערה מאורסה וטעמא כדאמרן שהוא שומע בנדר ויודע שיש נדרים ויש מפירים אע"פ שטועה בענינים אחרים אינו יכול להפר וזה נ"ל כד"ן:

א מיי' פ"ק וס"ה מהל' שבועות סמג לאוין רלה טור י"ד סי' רלו:
ב מיי' פ"ה מהלכות שבועות סמג לאוין רלה טור י"ד סי' רלו:

י"ס מ"ז

[ד"רצח:]

הגהות הב"ח
(א) דאלמא כצ"ל: (ב) נ"ב הג"ה: (ג) נ"ב עכ"ס: (ד) נ"ב הגה"ה: (ה) נ"ל על: (ו) נ"ב עכ"ס:

ג"י מכר"ס

זאת הגירסא אינה נמצאת בספרים שלנו רק ע"י כהידושיו שם בגי' ד"ס

מהר"ם (א) הואיל ויורד לפרש כל מה שתופס פירושו במשמע בין דברים האסורים בין דברים המותרים :

ואמרינן בפרק שני נזירים (דף מ.) תרי והאי גברא דקאי ביניהון הרי תלתא הוו להו רבים תלמא לא מיקרי רבים בפחות משלשה והכא היינו טעמא דאין לו הפרה משום דעל דעת המקום שאני והאי דאמר משה על דעתי לא איצטריך אלא כך אמר להם כשם שאני אומר כך נוני השם ולפי זה קשה מה שנהגו הצבור להתיר נדרים וחרמות אע"ג שהחרימו ונדרו על דעת המקום וי"א דכי אמרינן על דעת המקום אין לו הפרה [דוקא] בתורה ובמצות לפי שאין הקדוש ברוך הוא מסכים להתיר לעולם אבל בדבר הרשות ואפילו על דעת המקום יש לו הפרה ומכל מקום עדיין קשה להם איך מתירין חרמות ונדרים שהחרימו ונדרו על דעת רבים אלא עיקר טעמו של דבר שכיון שנהגו בכך הרי הם כמתנים להיות אסורין בדבר עד שיסכימו להתיר והוו להו חרמי צבור כדאמרינן לגבי נדריהם של נשים כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת ומ"מ כל שהתנו בפירוש שלא יוכלו להתירו או שאמרו על דעת הקהלות הרחוקות וכיוצא בזו שמחשבתם ניכרת מתוך דבריהם שהם מוציאים אותם מכלל מנהגם חזר אותו חרם לדינו וכל שהודרם או שהודר על דעת רבים אין לו הפרה : **מתני'** נשבע לבטל את המצוה : לא [אכלה] עבר על שבועת ביטוי . בגמרא מפרש אף על שבועת ביטוי כמו שיתבאר בסמוך בס"ד : **גמ'** ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בליל הפסח . משום דשבועה חלה לבטל את המצות בכולל בשב ואל תעשה מגו דחיילא אכל ימות השנה חיילא נמי אלילי הפסח : שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה דאע"ג דגבי מצה מיקרי כולל כי אמר שלא אוכל מצה סתם אין הדבר כן בסוכה לפי שבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם וכל לחם שהוא מצה קרוי מצה סתם ואין סוכה סתם אלא סוכת מצוה וכן לולב (א) וזו היא ששנינו בשבועת שוא סוכה שלא לעשות לולב שלא לעשות והר"ז הלוי ז"ל דחה זה הירושלמי מדאמרינן לעיל בגמרא [גבי שלא אוכל נבילות וטרפות] בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה דאלמא נשבע שיאכל נבילות וטרפות לא חייל אע"ג דכולל הוא וכבר כתבתי למעלה דמהא לא אריא דודאי אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בידים כדי לקיים שבועתך אפי' בכולל אבל בשב ואל תעשה חיילי וכי תימא והא אמרינן לעיל בגמרא [אלא] לא הנחתי תפילין נמי איתיה בלא אניח ואמאי והא משכחת לה דגא אניח שום דבר על ראשי יש לומר דלהבא דומיא דלשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהיינו לא הנחתי תפילין אף להבא בפרט דהיינו לא אניח תפילין והוית נשבע לבטל את המצות בלא כולל ולא חייל אפילו בשב ואל תעשה : והאי פירוקא לא סגי לי דלעיל אמרינן כשאוכל סתמא מקרי הן לגבי מפרש ואומר לא אוכל נבלות וטרפות ובודאי טפי אית לן למבעי שיהא הן דומה ללאו דכתיבי בהדי הדדי דהיינו להרע או להיטיב מלהבא ולשעבר דלשעבר לא אתי אלא מרבויא דקראי והרמב"ן ז"ל תירץ שאע"פ שאיסור השבועה חייל עליו בכולל אע"פ כן אם עבר ועשה אינו חייב קרבן דכי כתיבי קראי בדבר הרשות כתיבי הלכך לענין קרבן ליתיה בלא אניח אבל מ"מ אסור הוא להניח כדעת הירושלמי וכ"ת והא תנן (דף כב:) שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין דהיינו נבלות פטור אלמא אין דעת הנשבע לעבור על המצות וה"נ הוה לן למימר שהנשבע שלא לאכול מצה אין דעתו על המצות של לילי הפסח לא דמי דהתם כיון שהוא מקיים המצוה בשבועתו [שלתענית נתכוין] ראוי לומר שלא נתכוין לאסור דברים האסורים עליו כבר שזה לא נתכוין אלא שלא יאכל כלום ולא היה צריך לישבע על מה שהוא אסור עליו כבר אבל האומר שלא אוכל מצה (א) אע"פ שלא פירש לא של מצוה ולא של רשות הכל בכלל שאם נאמר לא נדר אלא על של רשות נמצא שהוא אוכל מצה והוא אמר שלא יאכל [מצה] כלל ועדיין יש כאן מקום ספק שזה עולה יפה אילו היה הירושלמי סובר כפי הגמרא שלנו שסוברת דמי שנשבע שלא יאכל סתם אין הנבלות בכלל כמו שכתבתי למעלה שאילו הירושלמי היה סובר כן ואעפ"כ היה אוסר למי שנשבע שלא לאכול מצה שהיה אסור לאכילה בלילי הפסח היה מוכרח שהוא מן ההפרש שהפרשנו אבל שם בירושלמי מוכח שהם סוברין שהנשבע סתם שלא יאכל אם אכל נבלות חייב ולפי זה כי תנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה פטור דווקא בעפר וכיוצא בו וזה שלא כדרך גמרתנו וכיון שהם סוברים שהנשבע סתם דעתו על האיסורין אפשר שמן הטעם הזה אמרו שהנשבע שלא יאכל מצה סתם שדעתו אף בלילי הפסח אבל אנן דס"ל שהנשבע שלא אוכל אילו אכל נבלות פטור שאין האסורין בכלל שבועתו אפשר שאין לנו הפרש בין מקיים המצוה בשבועתו או אינו מקיים אלא לעולם אין דעתו (אלא) על המצות ומ"ה אף הנשבע סתם שלא יאכל מצה לא היה דעתו על לילי הפסח וחייב לאכלה כך נאמרו דברים הללו בספר המלחמות ואני [איני] רואה בזה ספק דגמרא דילן וגמרת ירושלמי בהא פליגי דגמרא דילן סברא שהאיסורין כעפר הן אצל בני ברית ומש"ה פטור כאלו אכל עפר ובירושלמי סברי שאינן כעפר כיון דראוין לאכילה ומה ענין זה לנשבע שלא יאכל מצה והא ודאי מצה בלילי פסח בת אכילה היא ולפיכך היא בכלל שבועתו אפילו (ג) בגמ' דילן וזה ברור ולפיכך ראוי לסמוך על הירושלמי : לא אכלה עבר על

נר מצוה

מתני' נשבע [א]לבטל את המצוה שלא [ל]עשות סוכה שלא לעשות לולב שלא להניח תפילין זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור שבועה שאוכל כיכר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא אכלה עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי : **גמ'** נשבע לבטל את המצוה וכו' ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאבול מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל מצה בלילי הפסח שבועה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה : אכלה [ב]עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת בטוי :

רש"י

אלף לא אכלה עובר משום שבועת ביטוי . קי"ז אשבועת שוא לא מיחייב בחמיה וכי הנשבע לבטל המצוה וקיים אינו עובר משום שבועת שוא והלא כשילתה השבועה מפיו יצתה לשקר ומאותה שעה עובר

עין משפט
א מיי' פ"ה מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלו :
ב מיי' שם סמג לאוין שם טור י"ד סי' רלט :

הגהות הב"ח
(א) זו כצ"ל :
(ב) נ"ל לגמ' :

אלף קיח

מלחמת ה'

ועוד כתב הרי"ף ז"ל בהלכות . ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח וכו' סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל בנדרים אסור בשבועות מותר וכי מה בין שבועה שלא אעשה סוכה לשבועה שלא אוכל מצה :

אמר הכותב זו טעות שא"כ אף הירושלמי עצמו יקשה עלי' שאמרו מפורש שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה וגבי מצה אמר שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח אלא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכל לחם שהוא מצה קרוי מצה ואין סוכה סתם בלשון בני אדם אלא סוכת מצוה וכן לולב והיאך עלה בדעתו להקשות על הירושלמי ממשנתנו שבמסכת נדרים וכי האמוראין של אותו תלמוד חולקין על המשניות או לא היו בקיאין בהם כמונו היום ועכשיו אני חוזר למה שהקשה תחלה ממה שאמרו למעלה בגמרא אלא בהן היכי משכחת לה דלא קשיא כלל דודאי אין אומרין לו לאדם עמוד וחטא בשביל לקיים שבועתך אפילו בכולל ולעבור בידים על מצות לא תעשה לא משכחת לה אבל לבטל עשה משכחת לה בכולל דומיא דנדרים שחלים על דבר מצוה כדבר הרשות ואינם חלים לבטל מצות לא תעשה בידים וכן שבועות בכולל אע"פ שחלים על דבר מצוה כדבר הרשות אינם חלים לבטל מצות לא תעשה וזו מתשובות ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל וא"ל לפנים אבל היה לו לבעל המאור ז"ל להקשות ממה ששנינו תאמר בשבועות מצוה שלא עשה גם לאו כאן והא משכחת לה במצות עשה בכולל וכן ממה שאמרו והא ליתא בלא אניח תפילין ואמאי משכחת לה בכולל ולדברי בעל המאור ז"ל קשה ממנו דהא משכחת לה בשבועה דומיא דנדר דאמר ישיבת סוכה עלי שבועה אבל אני אומר שאע"פ שאיסור השבועה חלה עליו בכולל אם עבר ועשאה אינו חייב קרבן דכי כתיבי קראי בדבר הרשות כתיבי ואימעוט דבר מצוה הלכך לענין חיוב קרבן ליתא בלא אניח הא מ"מ אסור הוא לו להניח כדעת הירושלמי וכדפסק רבינו הגדול זכרונו לברכה ואף ר"ח ז"ל כתב בפירושיו והוי ידע שזו ששנינו שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין דהיינו איסורין פטור דאלמא אין שבועת סתם חלה על האיסורין לא אמרו אלא במקיים את המצוה בשבועתו שזה לא נתכוין אלא שלא אוכל כלום ולעשות כוונתו דיו שאסר על עצמו בשבועה מה שלא אסרה עליו תורה אבל האומר שבועה שלא אוכל מצה אע"פ שלא פירש לא של מצוה ולא של רשות הכל בכלל שאם נאמר לא נדר אלא על של רשות נמצא שהוא אוכל מצה והוא אמר שלא יאכל כלל וזה דעתם של ראשונים שסמכו על הירושלמי ובאמת שבאותו תלמוד חולקין בזה על הגמ' שלנו שהם סבורין דבסתם חלה שבועה על האיסורין בכולל וכך אמרו על משנתנו לא סוף דבר סתם אלא אפי' פלוני לא סוף דבר כולל אלא אפי' פורט כלומר אין צריך לומר נשבע סתם שחלה שבועה על האיסורין אלא אפי' אמר שלא אוכל משחיטת פלוני ואכל טריפה חייב וא"צ לומר כולל כן אלא אפי' פורט שלא אוכל טריפות וכשרות חייב וכן תמצא שם באותו תלמוד בהלכה זו שיש אומרים שבשבועה סתם חלה על האיסורין והוא איסור כולל אבל לא במפרש ולפיכך יש לבעל הדין לחלוק ולומר שזו שאמרו שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח משום דסבירא להו שבועה בסתם חלה על האיסורים וידחה תלמוד' בזה מפני גמרתנו ואנו כבר כתבנו שזו אינו דומה למשנתנו והטעם שפירשנו וההפרש שהפרשנו נכון וברור וזו שאמר בעל המאור שבשבועות ... בביטול מצות עשה בשבועה דהיא דומיא דנדר כגון דאמר ישיבת סוכה עלי כדאיתא במסכת נדרים לא כוון יפה לפי השמועה ההוא אבל טעה בדבר שהרבים טועים בו ואם כדבריהם היאך שנו זה ... משבועות והלא אף השבועות יש להן חומר זה שחלות על דבר מצוה כשאמרן בלשון עלי בנדר ותנן נמי נשבע לבטל את המצוה וכו' וזו היא שבועת שוא ולא קא פריש דכדאמר שלא אשב בסוכה דוקא היא ו... גמרא נמי בשום דוכתא לפרושי הכי אבל פירש אותה השמועה שבפרק שני דנדרים כך הוא דאמרי מנין שאין נשבעין לעבור על המצות שנאמר לא יחל דברו אבל מיחל חפצי שמים והוינא בה מאי שנא ... נדר לה' לא יחל דברו דמשמע אפי' לה' לא יחל שבועה נמי הא כתיב לה' או השבע שבועה ופרקא רבא הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה כלומר נדרים איסור ... לשון עלי ואע"ג דמשועבד למצוה מהר סיני אין מאכילין לאדם דבר האסור לו כדאמרינן בעלמא גבי הנאת תשמיש עלי אבל שבועה איסור נפשיה מן הפלא הוא וכיון דמשועבד למ... אינם כדאמרינן נמי התם בהנאת תשמישי עליך ומשום הכי לס' נדרם לפניו אנדר ולא לאחריו אשבועה זה הוא הפירוש הנכון באותה השמועה וכך פירש רבינו ברוך בן שמואל ז"ל ודיקא ... אשב ולא קאמר ישיבת סוכה עלי שבועה לא אמר כלום ולא עוד אלא אף בדבר הרשות אינה מחוורת ובנדרים ירושלמי אשכחן בה פלוגתא דגרסינן ... שבועה וכו' רבי יוסי פתר לה כולה באסור אסור הרי עלי איסור הרי היא עלי אסור אסור שבועה אסור אמר ר' יודן בנדרים אסור בשבועות מותר אסר הרי הוא עלי אסר ... שבועה הרי היא עלי מותר הרי שבועה מותר אמר רבי מונא אסר הרי הוא מותר הרי עלי אסר אסור שבועה הרי הוא אסור הרי עלי שבועה מותר למדת שלדברי רבינו יודן ורבי מונא ... שבועה דוה ושבועה שאמרה בלשון נדר דעלי אינן חלין אפי' לר' יוסי דמתמיר בדבר הרשות הא אפי' בדבר הרשות חלין אבל לא על דבר מצוה דכיון דהזכיר נדר אסור תפלא הוא וכל די... איסור נפשיה הוא ודיני שבועות עליו וליכא דגמרין מסייעא לר' יוסי דקאמרי' בפירקין עלי בשבועה וקאמרי' נמי שבועה אכילה מסתיהם עלי אלא דאיכא למימר לאו דוקא וכן פירשה ... שכתב שאין הנדרים חלין במצוה לא תעשה כלל בביטולה אף לא בקיומה אינו אמת לפי דעתו שהנדרים חלין בביטול עשה ובקיום לא תעשה מה שאין כן בשבועות ושתיהן במשנה אחת נשנו ... שבועות כיצד קונם סוכה שאיני עושה וכו' בנדרים אסור בשבועות מותר יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה כיצד הריני נזיר הריני נזיר חייב על כל אחת ואחת שבועה שלא אוכל אוכל

המאור הגדול

דתלאן זו בזו בשאינו ת"ח כדי לפטרו באכילה הראשונה וסמך על לשון זדון עצמה כומר ב... מזיד אף במה שהוא מותר ואינו שב מידיעתו ואני ככר פירשנו כי לשון מזיד וזדון האומר ... לשון כוונה הוא כמו שכתבנו ופירשנו ישמע חכם ויוסיף לקח :

כתב הרי"ף ז"ל בהלכות ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי ה... כדכתבינא בהלכות ומסתברא שאין הלכה כירושל' במקום הזה שהוא סותר גמרא ... שאין שבועה חלה באיסור כולל לבטל את המצוה דהכין אמרינן לעיל בגמרא בשלמא לריש ל... דמשכחת לה בלאו והן אלא לר' יוחנן וכו' בשלמא לאו משכחת לה פי' מאחר שהוא מקיים ... אפשר שתחול שבועתו באיסור כולל אלא הן היכי משכחת לה כלומר מאחר שהוא לבטל ... היאך תחול שבועתו ואוקימנא כדרבא דאמר שבועה שאוכל ואכל עפר פטור וכבר פרישנא ... אנו אומרים לו לכתחלה קום ועבור את המצוה כדי שיתקיים שבועתך ותנן נמי חומר בנדרים ... כיצד אמר קונם סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל בנדרים אסור בשבועות מותר וכי מה ... שלא אעשה סוכה ושלא אטול לולב לשבועה שלא אוכל מצה מפני מה זה מותר וזה אסור ... יודע טעמו של ירושלמי הזה ואין לנו ללמוד ממנו אבל הירושלמי האחר שכתב כיצד ע... לו שיאכלנה וכו' דבר נכון וברור הוא נקיטינן מיניה ובגמרא דילן וממתני' דתנן נשבע ... המצוה שלא לעשות סוכה וכו' שאין שבועה חלה לעולם בנשבע לבטל את המצוה בין במ... בין במצות לא תעשה אלא שנתחייב מלקית משום שבועת שוא משעת שבועתו בין שקי... ועבר על המצות בין שקיים את המצוה ועבר על שבועתו אבל בשעת עבירת המצות או ... עליו מעונש השבועה מחמת אותו מעשה כלום לא קרבן ולא מלקית וכן בנשבע לקיים ... אין עליו שום עונש שבועה בין כשקיימה בין בשבטלה שאין עליו בבטול המצות מחמת השבו... ולא מלקות והיינו דאמרי' בסוף מכות ונחשוב נמי שבועה שלא אחרוש ביו"ט התם מי קא חיילא ש... מושבע ועומד מהר סיני הוא כלומר ואין איסור השבועה חל על איסור המצות לפי שאין א... איסור ובנשבע לקיים מצות עשה השבועה והנדר חלין עליו למלקות אבל לא לקרבן לפי ש... והן לא מעטה הכתוב אלא מקרבן דכתיב ביה להרע או להיטיב ושפיר דמי לכתחלה למעב... בשבועה בין בנדר ולקיומא מאי דאמר כדאמרינן התם מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנא... ואקיימה וכו' וכולה כדאיתא התם והנדרים חלים בבטול מצות עשה כגון קונם סוכה ש... לולב שאיני נוטל וה"ה לשבועה שהיא דומיא דנדר דאמר ישיבת סוכה עלי וכדאיתא ב... אבל במצות לא תעשה אין הנדר חל עליה כלל בביטולה אף לא בקיומא :

על שבועת ביטוי [ופרכינן] השתא משום שבועת ביטוי מיחייב אשבועת שוא לא מיחייב בתמיה. ופי' הנשבע לבטל את המצוה וקיים את שבועתו אינו עובר משום שבועת שוא והרי כשיצאתה שבועה מפיו יצאת לשקר כלומר על דבר שאי אפשר לו ומאותה שעה הוא עובר ואפילו קיים את שבועתו: תני אף על שבועת ביטוי וה"ק אכלה עבר על שבועת שוא לחודה לא אכלה עבר על שתיהן על שבועת ביטוי בלא קיים ועל שבועת שוא אע"פ שקיימה: ירושלמי הוא דתני מיטרא נחית שרואה שהגשם יורד ואמר קירי פירי ברכשון:

רש"י

אפי' קיים את שבועתו: תני אף משום שבועת ביטוי. והכי קאמר אכל עובר על שבועת שוא להודיה לא אכלה עובר על שתיהן על שבועת ביטוי שלא קיים ועל שבועת שוא אע"פ שקיים: מתני' מפי עצמו. שהוציא שבועה מפיו כדכתיב או שהשביעו אחר ואמר אמן כדקתני סיפא אבל לא אמר אמן כגון שאומר לו משביע אני עליך אם אכלת ואמר לו לא אכלתי פטור: שבועת שוא. שאומר על האיש שהוא אשה וכל כה"ג:

הדרן עלך שבועות שתים

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. דכתיב והוא עד הראוי להעיד הכתוב מדבר ואשה אינה ראויה כלל להעיד כדילפינן בגמ' ועמדו שני האנשים ולא נשים וכן קרובין ופסולין לעדות: פסולין. כגון גזלן דפסול דאורייתא: ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד. בגמרא מפרש למעוטי מאי: מפי עצמו: כלומר אם מפי עצמו נשבע שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות חייב בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד: אבל מפי אחרים. שאמר משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו אין אנו יודעין לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם: אין חייבים עד שיכפרו בו בב"ד דכתיב אם לא יגיד וגו' במקום שהגדתו מועלת וקרא במושבע מפי אחרים כתיב ומושבע מפי עצמו יליף בגזירה שוה מפקדון כדיליף בגמרא

תורה אור

*השתא משום שבועת ביטוי מיחייב משום שבועת שוא לא מיחייב הרי יצאת שבועה לשקר אמר רבי ירמיה תני אף על שבועת ביטוי שאם לא אכלה עבר על שבועת שוא ועל שבועת ביטוי: ירושלמי ביצד עושין אומרין לו שיאכלנה מוטב לו שיעבור על שבועת שוא ולא על שבועת שוא ושבועת ביטוי אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא אומרין לו שלא יאכלנה מוטב לו לעבור על שבועת שוא להוד ולא לעבור על שבועת שוא ושבועת ביטוי °חזקיה אמר אהן דמשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום "שבועת שוא בשם ריש לקיש אמרו אהן דחמי מיטרא נחת ואמר קירי פירי ברכשן לוקה משום שבועת שוא ועוד אמרו עשרין וארבע בוליות היו בדרום ובולן הרבו משום שבועת שוא שהיא אמת שנאמר °לשוא הכיתי את בניכם: **מתני'** "שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד ומפי עצמו וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור וזו וזו המושבע מפי אחרים חייב לא אכלתי היום ולא הנחתי תפלין היום משביעך אני ואמר אמן חייב: **גמ'** אמר שמואל "כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי דכתיב °ואמרה האשה אמן אמן:

נר מצוה

קירי. אדוני: ברכשון בזול. כלומר שהוא נשבע בשם שהארץ שהפירות יהיו בזול: לוקה משום שבועת שוא. שהדבר ידוע לכל אדם שהוא כך: **מתני'** שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים וכו'. משום דבעי למיתני בשבועת העדות באנשי' ולא בנשים (א) תנא הכא דנוהגת בכל אלו: ברחוקים ובקרובים. כגון שאתן לפלוני רחוק או קרוב: בכשרים. לעדות או בפסולים: מפי עצמו. שהוציא שבועה מפיו כדכתיב קרא וה"ה למושבע מפי אחרים ואמר אמן כדקתני סיפא וזו וזו מושבע מפי אחרים חייב אבל לא אמר אמן פטור כגון משביעני עליך אם אכלת ואם לא אכלת ואמר לא אכלתי או אכלתי: שבועת שוא נוהגת ברחוקים. אמר על איש שהוא אשה בין רחוק בין קרוב: **גמ'** כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. לכל דבר בין להתחייב משום ביטוי דבעינן שיוציא בשפתיו בין לענין שבועת העדות דמחייב ר' מאיר במושבע מפי עצמו אף שלא בבית דין כדאיתא באידך פירקין: דכתיב ואמרה האשה אמן אמן. ואי לא דמיא כמוציא שבועה אמאי מבדקה אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה דלא דמי למשביע עדים שהרי הם כופרים אחר שבועה ועונים על דבריו אין אנו יודעים לך עדות אלא ודאי כמוציא שבועה מפיו דמי ומאי דתנן במתני' זו וזו מושבע מפי אחרים חייב בכי האי גוונא עסקי' וכמו שכתבתי שם במשנתנו בסיעתא דשמיא:

הדרן עלך פרק שבועות שתים בתרא

"**שבועת** "העדות "נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרים ולא בפסולים ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו ומפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין (וכו'):

הדרן עלך שבועות שתים

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. דכתיב והוא עד בראויין להעיד דבר הכתוב ואשה פסולה להעיד כדיליף בגמ' מועמדו שני האנשים: קרובים פסולים לעדות בסנהדרין (דף כז:) ילפינלה ואי איכהו קרוב התם מפרש: ולא בפסולין כגו גזלן שהוא פסול מן התורה שנא' אל תשת וגו' להיות עד חמס: אלא בראויין להעיד. בגמ' מפרש למעוטי מלך אי נמי למעוטי משחק בקוביה. ואי תימא ולמה לי למתני כל הני ליתני אינה נוהגת אלא בראויין להעיד וממעט כולהו י"ל דלמאן דאמר בגמ' דאינו נוהגת אלא בראויין להעיד אתא למעוטי משחק בקוביא לא הוה מצי למתני הכי שאילו כן הייתי אומר דוקא פסולין דאורייתא ממעט הא בפסולין דרבנן נוהגת ונהכי פרט בתחלה כולהו פסולין דאורייתא כי היכי דנשמע מינה דאינה נוהגת [אלא] בראויין להעיד אפי' פסולין [דרבנן ואילו פסולין] דאורייתא הא תנא להו ולמאן דאמר למעוטי מלך אצטריך נמי למיתני הכי דאי תנא אינה נוהגת אלא בראויין להעיד בלחוד הוה אמינא במלך נוהגת דכל איש רחוק וכשר שבועת העדות נוהגת בו להכי פרט לכולהו פסולין והדר תני אינה נוהגת אלא בראויין להעיד לאשמועינן דאפילו במלך אינה נוהגת: ומדתנן ולא בנשים שמעינן שהנשים פסולות לדין שאילו היו דנות היאך יהו פסולות להעיד והא דתנן בפרק בא סימן (דף מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד והא דכתיב גבי דבורה והיא שופטה את ישראל לאו שופטת קאמר אלא מנהגת ואע"ג דאמרינן בסיפרא שום תשים עליך מלך ולא מלכה התם לא מנו אותה אלא נוהגין היו על פיה וא"נ שופטה והכא היתה שהיו מקבלין אותה כדרך שאדם מקבל אחד מן הקרובים: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד אם מפי עצמו. נשבע שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות: ומפי אחרים. כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם: אין חייבין עד שיכפרו בה בב"ד. שנאמר אם לא יגיד ונשא עונו במקום שאילו מגיד היה מועיל וקרא במושבע מפי אחרים כתיב אבל מפי עצמו יליף ר"מ מפקדון כדמפרש בגמ' [דף לא.] ואפי' חוץ לב"ד דס"ל דון מינה ומינה: וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בב"ד. דס"ל דנהי דמושבע מפי עצמו מפקדון ילפינן ליה אפ"ה דון מינה ואוקי באתרה מה מושבע מפי אחרים בב"ד אין שלא בב"ד לא אף מושבע מפי עצמו בב"ד אין שלא בב"ד לא: "וחייבין קרבן עולה ויורד על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בו ונעלם: ועל שגגתה עם זדון העדות. שמזידין הן בשעה שנשבעין ויודעין לו עדות אבל שוגגין הן על הקרבן כגון שסוברין שבועת ביטוי לשעבר דאוקימנא בפירקין דלעיל (דף כו:) באומר יודע אני שבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן: **ואין** חייבין על שגגתה. פרש"י ז"ל אם שוגגין הן לגמרי כסבורין הן שאין יודעין לו עדות ואח"כ [נזכרו] פטורין שהרי אנוסין הן ולא קרי בהו נשבעין לשקר והקשו עליו אי הכי פשיטא שזו שבועת אמת דעכשיו אין יודעין לו [עדות] והיכי אמרינן [בגמ'] [דף לא:] לימא תנינא לדרב כהנא ולרב אסי דחד אמר שבועה הכי אמר רב כדאיתא בפירקין דלעיל ואצטריכינן לדחויי דילמא הכא דלא כתיב ונעלם אבל התם דכתיב ונעלם אפילו שגגה כל דהו [אי כפרש"י] והיכי דמי לדרב כהנא ורב אסי דהתם חד מינייהו לשקרא אשתבע אלא דליביה אנסיה והכא בקושטא משתבעי לכך פירשו דהכא בשאמרו שבועה שלא ידענו לך עדות וזה מעולם ונזכרו אח"כ שידעו ואיני אומר כן דאי הכי שבועה זו של ביטוי נמי הוא [ואיתא בכלל ונעלם לחייב השוגג כל דהו] דהא אמרינן בפירקין דלעיל בגמרא (דף כה:) גבי פלוגתייהו

שלטי הגבורים

א כתב ריא"ז שבועת העדות אינה נוהגת לא בנשים ולא בקרובין ולא בפסולין אלא בראויים להעיד וחייבים עליה בין במזיד בין בשוגג שהרי בכל אותם הכתובים בפ' קרבן עולה ויורד כתיב ונעלם ובשבועת העדות אין כתיב ונעלם לומר שחייבה תורה קרבן בין על השוגג בין על המזיד שאם בא לשוב מרשעו צריך להתכפר בקרבן עולה ויורד ואינו לוקה על המזיד שאין יכולין להתרות בו שיכול לומר שכחתי עדותי ואיני יכול להעיד:

כתב ריא"ז

כל אלה שפטורים משום שבועת העדות חייבין משום שבועת ביטוי לדברי מה"ט וכן לדברי רבינו משה וכבר באתי בקונט' הראיות שפטורין בין משבועת העדות בין משבועת בטוי וכן היא בטת המורה: ובדין אם יכול להשביע אשה אים איכא פלוגתא דרבוותא כמוזכר במרדכי בפרק המוכל ובפ' המפקיד כתב רבינו שאין משביעין אותה אלא כותבין לתובע שנתחייבה לו שבועה ואם תתאלמנו תתגרש תשבע. שאלה להרא"ש ששאלת אשת ראובן ששאלה לאשת שמעון כלי כסף וכלי זהב ובבקר יצא קול שנגנבו הכלים ושאלה אשת ראובן חפציה והשיבה אשת שמעון אין לי ממה לשלם שהכל של בעלי ושמעון בעלה אומר לא אשלם כלום שלא נתת לי ועוד תובעין לשמעון שיודע מה שנעשה בהם. תשובה הא מלתא דפשיטא שאין שמעון חייב לשלם מה שלוותה אשתו אמנם אחרי שמודה שבאו הכלים האלו לביתו חייב לישבע שאינם ברשותו ושלא שלח בהם יד ושלא פשע במה שנגנבו וגם האשה תשבע שאינם ברשותה ויכתבו עליה פסק דין שחייבת ליתן דמי אותם הכלים לכשתתאלמן או תתגרש: ושאלת אשה שנתחייבה שבועה בשביל שטר חוב שיצא עליה בתקנת גאונים להשביע הלוה אם יש לו מטלטלין והיא מכרגא מה דינה. תשובה אשה שוה לאיש בכל עונשים שבתורה ואיש היה צריך לנדותו עד דלייט דיגא וכן ה"ה לאשה וכן יש תשובה לגאון ובשאלתא לענין הזמנת אשת איש לדון יש אומרים שאין מזמינים אותה דמאי נ"מ בהזמנתה כשם שאם היא מודה אינה משלמת כך אם כופרת אינה נשבעת כי הנשבעת במקום התשלומין לכך ימתין בעל דינה עד שתתאלמן או שתתגרש וי"א שמזמינים אותה לדין אע"פ שאם תודה שלותה או גזלה אין מחייבין אותה לשלם שמא תודה דממון שהלותה או גזלה מצוי אצלה וכשבעל מודה גם הוא ואפי' אם לא יודה שבעל לדבריה ישביעו אותו שאינו יודע שיש לזה שהתובע ביד אשתו דבר מצוי אצלו ואם ישבע בעלה ולא נמצא דרך לדון עליו שישלם כותבין זכות לתובע שיגבה הי' או יורשיו ממנה לכשתתאלמן או תתגרש ואם כפרה משביעין אותה מיד שמא תודה ויקח התובע זכותו בידו ואנו רואין דברי האומר מזמינין אותה כי השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה ומה דעייתה היא במקום ממון אינו כן אלא משביעין את הנתבע אולי יודה לכך משביעין גם אותה אולי תודה ואם מצוי אצלה תחזור לבעל ואם לאו יכתבו לתובע זכות שיש לו או ליורשיו עליה או על יורשיה ומה

עין משפט

א מיי' פ"ה מהל' שבועות הלכה ב' סמג לאוין רמב: ב מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' א סמג לאוין רמא טוש"ע חו"מ סי' כח סעיף א: ג מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' ט סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רנ: ד מיי' פ"ט מהלכות שבועות:

הגהות הב"ח

(א) ת"ה וכו':

ה מיי' פ"ט מהל' שבועות:

ו מיי' שם:

פלוגתייהו דרב ושמואל בשבועה שורק פלוני לרור ליס כלומר אי בעינן דאיתיה בלהבא או לא דידעתי לך עדות ולא ידעתי מחלוקת כלומר דתליא בפלוגתייהו משום דליתיה בלהבא והיכי *) אמרינן בגמרא דילמא הכא הוא דלא כתיב ונעלם אבל התם דכתיב ונעלם אפי' שגגה כל דהו קא משמע לן פי' דאי ממתניתין הוה אמינא דדוקא בעדות פטור על השוגג אבל בביטוי חייב דהא שבועה דמתני' שבועת ביטוי נמי היא ואפ"ה תנן דפטור וא"כ תנינא ודאי לדרב כהנא ורב אסי וכ"ת הכא משום הכי פטור אביטוי לפי ששבועת העדות בכללה וכיון דהעדות פטור אביטוי [דידה] נמי פטור דהא גלי רחמנא דבשבועות העדות לא מיחייב משום ביטוי [דף כח:] אלא לאביי כדאית ליה ולרבא כדאית ליה לא מצית אמרת הכי דהא לאביי דמפיק לה מלאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים לא פטר הכתוב משום ביטוי אלא היכא שיש לחייבו משום עדות אבל זה שפטור משום עדות אחת אתה מחייבו ומשום ביטוי דהא אקשינן לעיל ואימא במזיד ליחייב חדא בשוגג ליחייב תרתי והיינו אומרים כן אי לאו טעמא דאביי דקאמר ואי במזיד [מי איכא תרתי דאין בטוי חייב במזיד דכתיב ונעלם וע"כ מיעוטא דאחת בשוגג] דעלמא לא מפקינן שבועת ביטוי מכלל שבועת העדות לגמרי אלא מפני הכרח המיעוט שהרי אילו היינו מוצאים מקום למיעוט של אחת במזיד היינו מחייבין על השוגג שתים וכיון שכן הכא דפטור אעדות משום דלא כתיב ביה ונעלם היה לנו לחייב אבטוי [דידיה] אי לאו מדרב כהנא ורב אסי וא"כ תנינא לדרב כהנא ורב אסי וכן נמי לרבא דאמר לעיל דהוי [עדות] דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא חדושו בלבד כלומר משום עדות ולא משום ביטוי אפי' הכי במתני' אף על פי שפטור משום עדות היה לנו לחייבו משום בטוי אי(ב) לא דס"ל לרב כהנא ורב אסי דמה שיצא לידון בדבר חדש היינו שבועה דאיני יודע לך עדות אבל האומר לא ידעתי לך עדות מעולם וכיון דשבועת ביטוי נמי היא לא יצאתה לידון בדבר חדש דאדרבא אתרי רכשי אבטוי ואעדות וכיון דתנן במתני' פטור אף ע"פ שיש לחייב משום שבועת ביטוי על כרחין תנינא לה לדרב כהנא ורב אסי וכי תימא כי דחיקן בגמרא דלא תנינא לדרב כהנא ורב אסי סבירא לן דהאי פטור דתנן במתני' לא קאי אלא אעדות אבל משום בטוי חייב כיון דכתיב ביה ונעלם א"כ הדרא קושיין לדוכתא שהרי אין אתה פוטרו לפי דבריך אלא על אותו צד של שבועת עדות שבכלל דבריו דהיינו שאיני יודע לו עכשיו ובהא פשיטא שהרי נשבע באמת והיכה ענין לדרב כהנא ורב אסי כלל ועל הצד האחר שהוא נשבע לשקר דהיינו שאומר שלא ידע עדות זו מעולם הרי אתה מחייבו לפי דבריך משום ביטוי לפיכך איני מתחוור בזה כדברי הראשונים אלא על כרחנו יש לפרש לנו כדברי רש"י ז"ל ומה שהקשו עליו אי הכי פשיטא שהרי על האמת הם נשבעין שבאותה שעה אינם יודעים ומה ענין לדרב כהנא ורב אסי נראה לי שאינה קושיא שרש"י ז"ל כך הוא אומר שאילו באותה שעה שנשבעו אין אנו יודעין [יודעין] היו אלא שלא היו מתבוננים לשוב לב אבל לא היו צריכים ידיעה אחרת ונמצא שמה שנשבעו אין אנו יודעים לא נשבעו על האמת שאילו היו שמים לב באותה שעה יודעין היו שהרי מיד כשנתיישבו נזכרו בלא שום חדוש ידיעה ואפ"ה כיון שהיו סבורים לישבע על האמת פטורים משום דאנסין היו וכדרב כהנא ורב אסי: **גמ'** מנא ה"מ. בעדים הכתוב מדבר. מסיימינן בה בגמ' או אינו אלא בבעלי דינין אמרת וכי אנשים באים לדין ונשים אינן באות לדין ואם נפשך לומר נאמר כאן שני ונאמר להלן שני. כלומר על פי שנים עדים: מה להלן בעדים אף כאן בעדים: מאי ואם נפשך לומר. כלומר מה היה לך להשיב על דרך ראשונה: וכי תימא כל כבודה בת מלך פנימה נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים. וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דמדאמרינן כל כבודה בת מלך פנימה שמעינן דנשים יקרות דאית לן דינא לא מזלזלינן בהו למיתי לבי דינא אלא משדרינן להו ע"י שלוחי ב"ד ודביתהו דרב הונא דאתא לדינא קמיה דרב נחמן כדאיתא בסמוך בגמ' לא רצתה סימנו לה שליח שאילו רצתה הרשות היתה בידה ואמר שכן היה דן רבו הרב אלפסי וגם הוא נהג כן אחריו וראוי לנהוג כן אחר שהם ז"ל נהגו בכך אבל משום הא לא איריא דדילמא ה"ק דמה שכתוב אנשים לא למימרא דוקא אנשים ולא נשים אלא שדבר הכתוב בהווה שאין דרכן של נשים לבא לבית דין משום כבודן דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה: ואיפליגו קמאי ז"ל אי מצי נתבע לשוויה שליח לטעון בשבילו לב"ד דאיכא מאן דאמר דמצי משוי והביאו ראיה ממה שאמרו בירושלמי בפרק כהן גדול (דף יח) גבי הא דתנן דכהן גדול דנין אותו *וממנה שליח הגע עלמך שנתחייב שבועה ואנטלר מי נשבע פירוש בתמיהה אלמא אי לאו משום עסק שבועה מצי למטויי שליח וכן כתוב בעל הערוך ור"ח ז"ל ולפי דבריהם הא דאמרינן בסוף פירקא קמא דמכות (דף ו:) הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא מתורגמנא בינייהו ואקשינן היכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן הכיא דוקא בעדים אבל בעלי דין שומעין אפילו מפי השליח אבל הרב אלפסי ז"ל כתב בתשובה שאין הנתבע יכול למנות שליח וכן בדין שלא ישמע בית דין מפי התורגמן טענות של שקר ופעמים שהנתבע אינו מעיז פניו מפני בעל דינו שיודע האמת כמוהו והשליח מעיז וכן דעת רבינו סעדיה ז"ל וכי אמרינן בירושלמי גבי כהן גדול וימנה אנטלר משום כבודו אמרו כן דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה אבל אדם אחר אינו רשאי ואפילו בנשים יקרות הדין כן שלא התיר להן הרב אלפסי ז"ל למנות שליח אלא שב"ד שולחין לה שלוחי ב"ד כגון סופרי הדיינין ולטעון מפיהם אבל לא למסור טענותיהם לאחרים. וכתב הרמב"ן ז"ל שכן נראה בת"ח שתורתו אומנותו וזילא ביה מילתא למיזל גבי בי דינא ולערער בהדי עם הארץ דרשאין בית דין לסגר לו (ג) דב"יהם ע"י שליח ב"ד דכבוד תורה עדיף אבל כהן גדול אפילו זה גנאי הוא לו ולפיכך ממנה אנטלר וכן ראיתי לו לר"מ ז"ל שהיה סובר כן והא דתנן סוף פ"ק דמכות ע"פ שנים עדים יקום דבר שלא תהא סנהדרין שומעין מפי התורגמן גמרינן אף טענותיהן של בעלי דינין שכך כתב בפ' כ"א מהלכות סנהדרין ומשמע ליה דאע"ג דהסיא למכות מעל פי שנים עדים דרשינן ליה ס"ל ז"ל הכי מעובדא דהנהו לעוזי דאוקי רבא מתורגמנא בינייהו ואקשינן היכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן והנהו משמע דבעלי דין הוו מדאמרינן דאתו לקמיה דרבא ואמר נמי בינייהו:

תניא אידך ועמדו שני האנשים מצוה [בבעלי דינין] שיעמדו. דאע"ג דהאי קרא בעדים אוקימנא לה לעיל בבעלי דינין נמי איירי דכתיב אשר להם הריב: שלא יהא אחד יושב ואחד עומד. שלא יראה חבירו שמכבדין אותו יותר ממנו ויסתתמו טענותיו: הוי דן את חבירך לכף זכות. לא בדיין ובעלי דינין הכתוב מדבר אלא ברואה את חברו עושה דבר שאתה יכול לחשדו לדבר עבירה ולצד זכות הכריעהו לזכות ואל תחשבהו לדבר עבירה: השתדל לדונו יפה. לקמן מפרש למישרא ליה תיגרי. שאם באו שני דינין לפניך ואחד של תלמידי חכמים הוי פוסקו תחלה ופוטרם מלפניך: למאי שלח לי. האי מילתא: לחטופי ליה. שמא להחניפו בתמיה: למשרא תיגרי. שאם בא דין אחד לפני אפסוק את זה תחלה: אי נמי לשודא דדייני. שיש דין שאינו תלוי בראיית עדים ולא בשבועה אלא ביד הדיין לעשות ממנו מה שירצה כדאמרינן בשני שטרות היוצאים ביום אחד דאמרינן בפרק מי שהיה נשוי (דף צד.) שודא דדייני אף כאן שלח ליה אם הדין תלוי בשודא דדייני זה ראוי לזכותו לפי שחכם ולדיק הוא שודא לשון הלכה כדאמרינן ירה ביס שדי בימא ויש מפרשים שוחדא והחי"ת נבלעת כלומר תנו שוחד לדיין שבידו לעשות מה שירצה והוא הדין נמי דהוה מצי למימר להפוכי בזכותיה כדאמר רבא

*) נ"א דהיינן [הכא דף לא]

נר מצוה

א מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' יז:
ב מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' טו:
ג מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' יז:

תורה אור

גמ' מנא הני מילי דעדות באנשים היא ולא בנשים דת"ר ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר כו' תניא אידך ועמדו שני האנשים מצוה בנידונין שיעמדו א"ר יהודה שמעתי שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיבין אינו אסור אלא שלא יהא אחד יושב ואחד עומד אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך ת"ר בצדק תשפוט עמיתך שלא יהא אחד עומד ואחד יושב א' מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך דבר אחר בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חברך לכף זכות תני רב יוסף בצדק תשפוט עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו יפה שלח ליה רב יוסף לר"נ עולא חברינו עם שאתך בתורה ובמצות הוא. אמר. מאי שלח לי לחנופי ליה הדר אמר למישרא ליה תיגריה *א"נ לשודא דדייני (א) אמר עולא

[דף רצט ע"ב]

דברים יט / ויקרא יט — אלף קכג, אלף קכד, אלף קכה

רש"י

בגמרא: **גמ'** בעדות הכתוב מדבר. כדילפינן בגמרא בג"ש שנים שנים מעל פי שנים עדים יקום דבר: מלוה בנידונין שיעמדו. וקרא נמי בנידונין משתעי כדכתיב אשר להן הריב: ואחד יושב. שלא יראה חבירו שמכבדין זה יותר ממנו מסתתמין טענותיו: הוי דן את חבירך לכף זכות. ולא בדיין ובעלי דינין הכתוב מדבר אלא ברואה את חבירו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לכף זכות ולכף עבירה הכריעו לכף זכות: השתדל לדונו יפה. לקמן מפרש מה ר"ל: למישרי ליה תיגרא. אם שני דינין לפניו (א) ואחד מהן של ת"ח פסק את של תלמיד חכם תחלה: לחנופי ליה. בתמיה וכי להחניפו שלח לי כך: למישרי תיגרא. כדפרישית: לשודא דדייני. יש דין שאינו תולה אלא במה שלב דיינים נוטה למי שרואה הדיין

הגהות חו"י

(א) נ"ב פי' שהוא כשבאו שני דיינין בבת אחת וצ"ע בטור ושו"ע ריש סי' טו והוא מלי למימר פס להפוך בזכותו:

שלטי הגבורים

שאמרו בחומר הבעל היכך רשאי לגנות את אשתי אינה טענה ליקח בית כ! אחרים ולא יגנו את אשתו להוציאו מידם יכך ראוי לעשות מזמינין אותה ואת בעלה ושואלים אותה לבדה ואותו לבדו על אותו ממון אם הוא מצוי ואם אינו מצוי שואלין כמה הוציאו או כמה היה ואם לא מכוונים דבריהם חוזרין ומדקדקין בדרישות ובחקירות בכל מה שיוכל הדיין אם יצא מזה כלום שוטב ואם כפרה משביעין אותה ואולם בצנעה ולפי כבודה ואם תודה ואומרת שאינו מצוי בידה אז משביעין את שניהם שאין ברשותם ממנו כלום ובלא עשו קנוניא על ממונו של זה ויש מנהג כשמזמינים א"א נודקים בשכניה אם היא רגילה לצאת ולבא עם אנשים מזמינין אותה ולא כשמגיעין אותה לפי כבודה שלא תתגנה ואם אינה רגילה בכך אלא צנועה ויושבת בביתה שואלין לתובע מה תובעה ושואלים אותו איך נתן ממונך לא"א ושוקלין הדברים בלבם אם ראו רגלים לדבר מזמינים אותה ואם לא יראו פנים לדבר אין מזמינין אותה כי עולנה הוא מבקש ולא בא"א לבד עושין כן אלא גם לבתולה היושבת בבית אביה שאין דרכה לצאת ולבא עושין כן ובהנהגות מרדכי שם אפי' נמ"ד דאין משביעין א"א מ"מ יש להטיל חרם סתם על כל היודע מכל התביעות שתובע לה ואשה שיש לה בעל צריכה להודות מכאן דבשאין מטילין חרם סתם היה הבעל דין צריך להודות מכח החרם.

הגהות הב"ח

(א) נ"ב גירסת אלפס יען שמעינן מינה דהיכא דאתא ת"ח לדינא לקמן ואתא נמי מי שאינו ת"ח לקמן לדינא שרינן תיגרא דת"ח ברישא והדר שרינן תיגרא דמי שאינו ת"ח והיכא נמי דאתא גברא לקמן לדינא והאי איתתא לדינא שרינן תיגרא דאתתא ברישא והדר שרינן תיגרא דגברא דגרסינן בפרק טבאין על האוסה ועל המפותה ת"ר שעבר והאשה אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות ובמקום שחולקין נותנין חלק לאשה תחלה ופוטרין אותה מאי קאמר אמר רבא ה"ק ומעשר עני שמתחלק בתוך הבית נותנין לאשה תחלה ופוטרין אותה אמר רבא מריש כי הוה אתי גברא ואיתתא לדינא לקמן הוה שרינא תיגרא דגברא ברישא אמינא דמחויב במצות כשתא דשמענא להא שמעתתא שרינן תיגרא דאיתתא ברישא מאי טעמא משום זילותא ע"כ: (ב) לאו ־ ־ ־ : (ג) שדברים כצ"ל:

מלחמת ה'

מצוה דקדושה ואבדלתה דיין הרשות דאפשר לקיים את שתיהם עוד מצאתי שנחלק בירוש' רבי אמי בשם רבי יוסי בר חנינא האומר שריני נזיר מיין של ערלה לא אמר כלום הברייתא אמרין מחלוקת כרבי שמעון כו' פי' שלדברי ר"ש אין איסור חל על איסור אמר ר' יודן כאן בנדרים כאן בשבועות נדרים חלים על האיסורין ואין שבועות חלות על האיסורין כלומר ואפי' ר"ש מודה מכאן נלמוד ודאי שבנדרים חלים בקיום מצות לא תעשה ואף ר' אמי לא חלק אלא לדעת ר"ש דלית ליה לעולם איסור חל על איסור אפי' בכולל ומוסיף ואפילו באיסורי תורה דממילא ואעפ"כ מסקנא דנדרים עדיפי מאיסור כולל ומוסיף וחלין הם בקיום לא תעשה לדברי הכל וכן בדין אם חלין בבטול לא תעשה במקום שהוא שב ואל תעשה כמו שביארנו כ"ש בקיום לא תעשה דעלמא דהלין אבל לעבור על מצות לא תעשה בדבר שהוא עושה מעשה אין שום דבר חל עליו שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו בנדר ולא דבר האסור לו מסיני ומה שאמרו בראש הפרק קמ"ל כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור נדר וכי מתפיס קאי עליה בלא יחל לאו למימרא דאי מדאורייתא כגון ביום הכפורים לא חל נדרא

הכל כבר פירש רבינו גאון ז"ל בתשובתו דאי מדאורייתא העיקרים מתפיס דהוא עצמו של יום האיסור ולא תפיס ביה נדרא וזו שלא סקשו במסכת מכות וליתשב באומר קונם שלא אהרוג דסיפה מתני' תנא ושייר דהא שייר טובא ומאי דמתרץ בשבועת איסור כולל לית ליה יגדיל הוא וכל זה שפירשנו תומר הוא בנדרים ואינו בשבועות אינו כן שאפילו לקיים מצות עשה אינו לקרבן ולא למלקות דלא יחל דברו כתיב ותפלי שמים אינן בכלל למעוטינהו מלאו דשבועה שלא המאור ז"ל ולא אמרו נשבעין לקיים את המצוה אלא לומר דלא מיקרי מוליא שם שמים לבטלה ונשבר הוי דקא אחיל שם שמים עליה דמילתא לזרוזי בה נפשה דלא ליהוי לאו והיינו דאמרי מהר סיני הוא ולא מוקים לה לענין מלקות אלא אמר קמ"ל דשרי לזרוזי נפשיה וכן הם דברי רב בסדר וישמע יתרו וכן כתב בהלכות גדולות וזהו דעת כל הגאונים ז"ל:

רבא בפרק כל כתבי (דף קיט.) תיתי לי דכי אתי צורבא מרבנן לדינא קמאי לא מזיגנא רישאי אבי סדי עד דמהפכנא בזכותיה: מחלוקת. רבי יהודה וחכמים. בבעלי דינין: וגרסינן עלה בגמרא [דף ל:] דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן אמר היכי אעביד אקום מקמה מסתתמן טענתיה דאידך לא אקום מקמה אשת חבר הרי היא כחבר א"ל לשמעיה אפרח בר אווזא ושדי עלאי. כלומר ואעמוד ולא יבין זה שבשבילה עמדתי אלא משני אווז הפורח ובא עלאי: והא אמר מר מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה דיתיב כמאן דשרי ערקתא דמסאנא והאמר איש פלוני אתה חייב ואיש פלוני אתה זכאי: ודאמרינן לעדים דברי הכל בעמידה היכא מאן דאמר דלאו לכתחלה בלבד אלא אפילו דיעבד אם העידו בישיבה אין עדותן עדות וראיה לדבר מדאמרינן בפרק שני דזבחים (דף כג.) מה ליושב שכן פסול לעדות [מיושב ת"ח] מדקאמר פסול משמע אפי' בדיעבד ולא מיחוור דהא מוכח לקמן בעובדא דרב יימר דתלמיד חכם מעיד מיושב ובשלמא אי אמרת דבכולהו איכשר בדיעבד עדותן עדות אלא דלכתחלה מצוה בעמידה מדכתיב ועמדו היינו דתלמיד חכם אפילו לכתחלה מיושב דכבוד תורה עדיף (ח) ואי אמרת בעלמא אפילו בדיעבד עדותן בטלה תלמיד חכם היאך מושיבין אותו וכי מכשירים עדות פסול מפני כבוד תורה הוה לן למימר דלא ליסהיד כלל וכדאמרינן במלך (סנהדרין דף יח.) אלא לאו ש"מ דדיעבד כשר והרשב"א ז"ל הביא ראיה לדין זה ממאי דאמרי' בפרק מי שאחזו (דף עא.) בודקין אותו לגטין ולמתנות ולעדיות וגרסי' בירושלמי אמר ר"ל זאת אומרת מעידין מיושב אלמא בדיעבד כשר וכיון שכן. בבעלי דינין יושבין בשעת גמר דין [נמי] בדיעבד כשר דהא עדים כגמר דין דלאו כדאיתא בגמ' וכן נמי דיינין שקבלו עדותן כשהם עומדים מה שעשו עשוי והכי איתא בירושלמי פרק ד' מיתות ב"ד דתנן גבי מגדף והדיינין עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין וגרסינן עלה בירושלמי ר' שמעון בן לקיש אמר מכאן לדיינין שקבלו עדותן כשהן עומדין דיניהם דין וכיון שכן ה"ה לדיינין שגמרו דינן מעומד שדינם דין דעדות כגמר דין דמי. ואי תימא וכיון שאנו משוים עדות וגמר דין לכל דבריהם היכי אמרי' גבי דביתהו דרב הונא מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל [דיינין] בישיבה ובעלי דינין בעמידה דהא אמרי' בסמוך בעובדא דרב יימר דעד תלמיד חכם מושיבין אותו וכיון דאמרינן דעדות וגמר דין שוה בעל דין ת"ח נמי בשעת גמר דין מושיבין אותו ודביתהו דרב הונא הרי היא כחבר יש לומר דעובדא דדביתהו דרב הונא לאחר מיתה דרב הונא הוה וכן פרש"י ז"ל ולפיכך לא היה [א] צריך להושיבה שמן התורה לא היה כאן עשה דכבוד תורה אלא מדרבנן וכתב הרמב"ן ז"ל שכן ודאי נראה שאילו בת"ח לא היה צריך לבר אווזא אלא מיקם הוה קאים להדיא וליכא משום מסתם טענותא דכ"ע (ס) [ידעי] והדרת פני זקן. ולענין הלכה במחלוקת של ר' יהודה ורבנן קי"ל כר' יהודה שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיבין [ג] [דליתא לעמידת דיינין מדאורייתא אלא מדרבנן משום מסתתם טענתא] דאע"ג דר' יהודה יחיד הוא לגבי רבים הא היכא אידך ברייתא דקתני לדרבי יהודה סתמא ועובדא דדביתהו דרב הונא נמי הכי מוכחא דאמר ליה רב נחמן לשמעיה אפרח לי בר אווזא ושדי עלי כלומר ואיקום מפניה ואושיבנה ואשב כל זמן שמשבין טענותיהן של בעלי דבר ופרכינן בשעת גמר דין [היכי עביד] ומשמע דלא קשיא לן אלא בשעת גמר דין היכי עביד ומפרקינן דהויא שעתא זוטרתי היא ומאי יתיב כמאן דשרי ערקתא דמסאנא ואתיא שפיר כרבי יהודה אבל לרבנן לא מתוקמא דכיון דס"ל [דכל דין] דבעלי דין בעמידה אית להו נמי וודאי דדיינין בישיבה דבהכי רהטא כולה סוגיין דכל היכא דבעלי דין בעמידה דיינין בישיבה וא"כ רב נחמן היכי ליעביד להושיב דביתהו דרב הונא איט רשאי ולעמוד הוא נ"כ איט רשאי ובכוליה דינא נמי לא אפשר דליתיב כמאן דשרי ערקתא דמסאנא אלא ודאי כר' יהודה אזלא וכותיה נקטינן ועוד שלא דקאמר מחלוקת בבעלי דין ורב הונא דאמר מחלוקת בשעת משא ומתן בר' יהודה סבירי ונמצא עכשיו דדיינין בישיבה ובעלי דין בעמידה אבל אם רצו ב"ד להושיב את שניהם עד גמר דין מושיבין אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דין בעמידה ובירושלמי בפרק זה בורר משמע דבעלי דין בעמידה בשעת עדות וגמרן נמי מוכחא הכי דאמרי ליה לינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך כדאיתא בפרק (י) האומר [ופרק כהן גדול] (דף יט.) מיהו בעל דין ת"ח מושיבין אותו בין בשעת עדות בין בשעת גמר דין וילפינן לה מעד ת"ח מעובדא דרב יימר: עדים בעמידה בשעת עדותן מיהו עד ת"ח מושיבין אותו: דיינין בישיבה בשעת קבלת עדות ובשעת גמר דין וכל ה"מ לכתחלה אבל דיעבד דיינין שקבלו עדות מעומד או שגמרו את הדין מעומד או שישבו העדים בשעת עדותן או בעלי דין בשעת גמר דין מה שעשה עשוי זהו דין הגמרא אבל הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות סנהדרין פרק כ"א (כ) כבר נהגו בכל בתי דייני ישראל שאחר התלמוד בכל הישיבות שמושיבין בעלי דינין ומושיבים העדים לסלק המחלוקת:

תורה אור | נר מצוה

(א) מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים א דברי הכל בעמידה דכתיב ועמדו שני האנשים ובעלי דינין נמי (א) בשעת גמר דין דברי הכל דיין ב בישיבה והכל בעמידה דכתיב וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה היכי דמי גמר דין איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי כי אתו לקמן מותבינן (ג) להו לצורבא מרבנן ולעם הארץ נמי אמרינן ליה תיב ואי קאים לית לן בה ואמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי לא (ג) נקדם צורבא מרבנן וליתיב קמי רביה דבעי לידייניה דמיחזי כמאן דמסדר ליה לדיניה וה"מ דלא קביע ליה עידנא אבל קביע ליה עידנא אמרי בעידניה הוה יתיב ואמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן דידע ליה סהדותא לחבריה וזילא ביה מלתא דניזיל לגבי דיינא דבציר מיניה לא ליזיל אמר רב שישא בריה דרב אידי אף אנן נמי תנינא מצא שק או קופה אם אין דרכו ליטול הרי זה לא יטול והני מילי בממונא אבל באיסורא ליזיל (ד) ומסהיד אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב רב יימר הוה ידע ליה סהדותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר אותבינהו לתלתייהו אמר ליה רב אשי לאמימר והאמר עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים דברי הכל בעמידה אמר ליה האי עשה והאי עשה דכבוד תורה עדיף ת"ר מנין לדיין שלא יעשה סניגרון לדבריו ת"ל מדבר שקר תרחק פירוש סניגרון מליץ כמה דאת אמר אין קטיגור נעשה סניגור (ה) ומנין לדיין שלא יושיב תלמיד בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן שלא יצטרף (ב) עמו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה (ו) שלא יאמר אחתכנו ויהא *הקולר תלוי בצואר עדים ת"ל מדבר שקר תרחק (ז) ומנין לתלמיד שרואה את רבו שהוא טועה בדין שלא יאמר אמתין לו עד שיחתכנו ואסתרנו ואבננו משלי כדי שיקרא הדין על שמי ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לתלמיד שאמר לו רבו יודע אתה בי שאם נותנין לי מאה מנה איני משקר מנה יש לי אצל פלוני ואין לי עליו אלא עד אחד בוא והצטרף עמו מנין שלא יצטרף ת"ל מדבר שקר תרחק האי מלא תענה ברעך עד שקר נפקא אלא אי א"ל אנא ודאי אית לי חד [דף ש ע"ב]

רש"י

דראוי לתת לו זו המתנה כגון שאחד נתן שני ספרי מתנות ביום א' ואין ידוע למי מסר בתחלה אף כאן שלא לו אם הדין תלוי בשודא ראוי לתת לזה שהוא ת"ח: דמיחזי כמאן דמסדר ליה טענותיו. וגורם שיחשדוהו כמטעים דבריו לדיין: קביע ליה עידנא. שהדיין רבו ויש לפניו קביעות עת ללמוד: שאין דרכו ליטול. אם היה שלו: הרי זה לא יטול. ואינו עובר משום לא תוכל להתעלם: אבל באיסורא. כגון אשה הבאה לפני (ג) הרב להתירה ותלמיד זה יודע שבעלה חי אין חכמה תשובה נגד ה': האי עשה. ועמדו: והאי עשה את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח: שלא יעשה סניגורין לדבריו. אם דן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק להביא ראיות להעמיד דבריו מחמת שבוש לחזור אלא לכל לדין יחזור להצדיק דין אמת לאמתו: שלא יושיב תלמיד בור. ליסא וליתן עמו בדין שלא יטעהו: שלא יצטרף עמו. לדון כלל שנא' מדבר שקר תרחק: מרומה. שלמד מתוך דברי העדים שאין עדותן אמת: קולר. שלשלת העון: ורואה זכות לעני.

ורבו

לא ניקום צורבא מרבנן ולותיב קמי רביה. קודם שבא בעל דינו ואפי' יושב ושותק: דמחזי כמאן דמסדר ליה לדיניה. וגורם שיחשדוהו כמטעים דבריו לדיין ועובר בלא תשא שמע שוא כדלקמן: קביע ליה עידניה. שהדיין רבו ויש לפניו קביעות עת ללמוד: שאין דרכו ליטול. אם היה שלו: הרי זה לא יטול. אינו מוזהר עליו בלא תוכל להתעלם שנאמר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם. אבל באיסורא. כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי אין חכמה חשובה כנגד ה': האי עשה. ועמדו: והאי עשה. את ה' אלהיך תירא לרבות תלמיד חכם: שלא יעשה סניגוריא לדבריו. פירש רש"י ז"ל אם דן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק דבריו להביא ראיות להעמידם אלא יחזיר לו להצדיק דין אמת לאמתו: שלא יושיב תלמיד בור לפניו. לשאת ולתת עמו שלא יטעהו: שלא יצטרף עמו. ואף על פי שהעדות אמת: מדבר שקר שגורם לפסוק דין על פי שנים ואין כאן אלא עד אחד: שהוא מרומה. שלמד מתוך דברי העדים שאין עדותן אמת: קולר. שלשלת העון:

והוא

שלטי הגבורים

א ולענין עמידת עדים כתב מיי' וכבר נהגו בכל בתי דיני ישראל שלאחר התלמוד שמושיבין בעלי דינים והעדים כדי להסיר המחלוקת שאין כנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם ראה זכות לאחד ובעל דין מבקש לאומרם ואינו יודע לחבר הדברים או שראה אותו מגמגם ביד עלמו בטענת אמת ומפני כתימה וכבעס וסתלקה ממנו או נשתבש מפני הסכלות הרי זה מותר לסעדו ולהכינו תחלה הדבר משום פתח פיך לאלם וצריך להתיישב בדבר זה שרשה שלא יהיה כעורכי הדיינין ע"כ ואינו משמע כן בירושלמי דגרסי' התם רב הונא כי הוה חזי זכות לאחד בר נש והוא לא הוה ידע פתח ליה על שם פתח פיך לאלם והרא"ש הביאו בפסקיו ולענין העדות י"א שאם העידו מיושב אינו עדות ואין דנין על פיו והרא"ש כתב שהיא עדות ירושלמי רב כד הוה חמי סהדי מכוונים הוה חקר כד הוה חמי סהדי הכין והכין הוה מכוין פי' כשהיה רואה עדים שהיו אומרים עדותן מכוונת בלשון אחד הוה חקר היה חושש שמא משקרים ובעלה כוונו לשונם והיה חוקר ודורש אותם אבל אם לא היו אומרים ממש בלשון אחד אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה רק שהמא עדותן מכוונת בלא ככתבה לא היה דורש כ"כ:

ב ולענין שעמדת דיינין כתבו בתוספות תורת הדין שלא להעמיד דיינים שאינן מומחין שלא מדעת בעלי הדין אלא שהמומחין לכ"ד שבעיר יכולים לכוף בעלי הדין לדון לפניהם כל שאין גדולים מהם בחכמה בעיר והוא שבקיאין בדינין שהכל לפי הטעה וכל מעשיך יהיו לשם שמים ואם קבלום עליהם אנשי העיר מותר ואין אחד מהם יכול לפוסלן דהכי מרכאות שבסוריא זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר"מ וחכ"א אימתי יכול לפוסלן בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרים אינו יכול לפוסלן ואקשינן בגמ' זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה כל כמיניה דפסיל דייני ואוקמא ר' יוחנן בערכאות שבסוריא וה"ק אם היו כשרים נעשו כמומחין מפי ב"ד ואינו יכול לפוסלן שלא כל שימנו שפוסל דיין שהמחו רבים עליהן ומ"מ צריך לבדוק אחר אנשים כשרים יראי אלהים שונאי בצע ואנשים מביני מדע ולדיני נפשות צריך שיהיו נזהרים לעשות בהסכמת זקני עירם כדי שיעשו מה שיעשו אחר הערך הגדול ובמתון ואח"כ יעשו מה שיעשו כי מדעתם אתם יש לכם רשות מאת המלך בכך וכל שעושה בהרמנא דמלכא מותר:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בשעת משא ומתן אבל: (ב) נ"ל ליה: (ג) נ"ל ניקום: (ד) נ"ל ולפסיד: (ה) נ"ב לא ימנה דבעלי דיינין רמז לאחד מבעלי דיינין שיחזור בו מטענתו שלמד זכות: (ו) נ"ב כגון שהרגיש כי העדים אינן נאמנים כו': (ז) נ"ב אלא שיחזור וידרוש העדים ויחקרם: (ח) נ"ב ואם אמרת בעלמא: (ט) ד"ה ידעי דבעי למיקם מפני והדרת כצ"ל: (י) כבן גדול כצ"ל ותיבת האומר נמחק: (כ) נ"ב כתב

עין משפט

א מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' יז:
ב מיי' שם סמג עשין קז וקח טוח"מ סי' כח:
ג מיי' שם סמג עשין קז טור ח"מ סי' יז:
ד מיי' פכ"ב מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טוח"מ סי' טו:
ה מיי' פכ"ב מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' יז:
ו מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' כח:

הגהות הרי"ף

(א) נ"ב פכ"א דהלכות סנהדרין: (ב) נ"ב וכ"כ הרא"ש: (ג) נ"ב דבעלי דיינין גם בזה הלכה כר"י: (ד) נ"ב דבעלי סדר כו':

הגהות מא"י

[א] לא היה לו להושיבה כצ"ל: [ב] דליתא לעמידת דיינין: [ג] וכו' בשמעתא:

וקום התם. כדי שיהא סבור בעל דין שאתה בא להעיד ויודה על האמת: ואגלגל עליו שבועה. לפי [שיהא] מודה במקצת ואשביענו על ידי גלגול או שבועות קרקעות שאין נשבעין עליהם [ג]ע"י גלגול: שלא יהא אחד בעל דין ושנים מעידין. ואע"פ שהוא אמת שהוא חייב להם: מדבר שקר תרחק. שבאין בתורת עדים והן בעלי דין: לבוש כמותו. שלא תגרום לנו לשאת פנים או ישתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך שיאמר איך יאמינו לי ב"ד על אדם חשוב כזה ומתוך כך יעמיד זה את שקרו: פומקייכו. כעין אנפלאות חשובין: לא תשא. אזהרה למקבל קרי ביה לא תשיא. אזהרה לבעלי דין: שמע שוה שהמטעים את דבריו שלא בפני בעלי דין אינו בוש מדברי שקר: ואשר לא טוב עשה. פסוק הוא ביחזקאל: זה הבא בהרשאה. מתעבר על ריב לא לו שמא הראשון נוח לו וגם לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים: שיש עליה עסיקין. עוררין כמו התעסקו עמו שמעוררין על המחזיק בה וזה בא בזרוע ובוטח שהוא איש זרוע: לאפוקי מלך. דתנן (סנהדרין דף יח.) לא מעיד ולא מעידין לו: משחק בקוביא. בערבון והמראה: אבל משחק בקוביא מדאוריי' מחזא חזי. שלא פסלה תורה אלא עד חמס שנוטל בחזקה כמו ויגזול את החנית ויגזלו [את] כל אשר יעבור דבעלי שכם ורבנן גזרו ביה ועשאוהו גזלן מדבריהם ואמרו אסמכתא היא ולא קניא [וכיון] דמדאורייתא חזיא חיילא עליה שבועה ורב אחא סבר הואיל וסוף סוף הוי מסהיד לא מקבלי מיניה לא קרינן ביה והוא עד: כ"ש מלך. דמדאורייתא לא חזי דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיינין כדאמרינן לעיל ודרך בזיון הוא לו: מתני' שבועת העדות כיצד וכו' או שאמרו לו. בלא שבועה: אין אנו יודעין לך עדות ואמר (ג) משביע אני עליכם שהוא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן הרי אלו חייבין. אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבול שבועה: ובאו לב"ד והודו הרי אלו פטורין. ואפילו כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה [ושבועה] שאין כפירה חוץ לב"ד כדמפרש בגמרא: כפרו בב"ד חייבין. על כל אחת ואחת דכפירה אכולהו קיימא וילפינן מדכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת כדאיתא בגמרא: א"ר שמעון מה טעם. אין חייבין אלא אחת אפי' שתקו וכפרו לבסוף ולא אמרי' כפירה קיימא אכולהו: מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות. אילו כפרו בראשונה הואיל ובב"ד הם שוב אין ראוין להעיד שכבר העידו שאין יודעים לו עדות ושוב אינו חוזר ומגיד הלכך אע"ג דלא כפרו אלא בסוף כל השבועות לבטלה היו חוץ מן הראשונה שאם [שתיקה] בראשונה כפירה היא שוב אינן ראוין להשביען [ואם אינה כפירה] הרי מושבעין ועומדין מה זו שבועה על שבועה ועל כרחך כי כתיב לאחת לחייב על כל אחת ואחת בשבועה חוץ לב"ד וכפר בב"ד כתיב דשבועות שהיה משביען חוץ לב"ד שיבואו לב"ד ויעידו לא יצא לבטלה וראויות לחלק שהרי אפילו כפרו שם בראשונה היה ראוי לחזור ולהשביען. ואיכא למידק ארישא דמתני' כיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביען אח"כ ולא הודו מפני מה הן חייבין כפירות דברים בעלמא היא דכיון שאמרו בב"ד אין אנו יודעין לך עדות שוב אין יכולין לחזור ולהודות וכ"ת הכא במאי עסקינן בתוך כדי דיבור לא משמע הכי בגמרא דשקלינן וטרינן באידך בבא דכפרו שניהם כאחת ומוקמינן לה בתוך כדי דבור וארישא לא דייקינן מידי וי"ל דהכא שלא בב"ד עסקינן ומש"ה חייבין שיכולין לחזור ולהודות וא"ת עוד תנא דמתניתין דתני שבועת העדות כילד אמאי נקטה במושבע מפי עצמו דהיינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות א"כ משביע אני עליכם ואמרו אמן ולא נקטה במושבע מפי אחרים י"ל רבותא קמ"ל דאפילו מושבעין מפי עצמן ובאו לב"ד והודו פטורין ואע"פ שכפרו חוץ לב"ד ואפי' לר"מ דאע"ג דר"מ מחייב במושבע מפי עצמו בין שלא בפני ב"ד בין בפני ב"ד ה"מ כגון שכפר חוץ לב"ד ולא בא בפני ב"ד והודה אבל בא והודה פטור ולא אמרינן בהכי דון מפקדון משום דבעדות כה"ג כפירת דברים בעלמא הוא שהרי כפר במקום שאין העדות מועיל והודה במקום הצריך מה שאין כן בפקדון שכפירתה בכל מקום שוה ופירוקא קמא דכתיבנא דשלא בב"ד עסקינן אינו נח לי [ד] דאי הכי דלא כרבנן אתיא [וכ"ת] דלרבנן [ה][לא] מיתוקמא[ו] [אלא] כשבאו עדים לב"ד וכפרו פעם אחרת לא משמע הכי ממתני' כלל וכר"מ נמי לא אתיא דסתמא קתני חייבין ולא משמע שלא בב"ד דוקא לפיכך קרוב אני לומר דהם לא יגיד דמיניה דרשינן דאינו חוזר ומגיד בתר ושמעה קול אלה כתיב ומפני שדרך העדים להשמע שלא להעיד אע"פ שאמרו בתחלה אין אנו יודעין אם בתר שבועה אמרו יודעים אנו לא מיקרי חוזר ומגיד שלא השיאתם תורה עון באין אנו יודעים אלא בתר אלה ואע"ג דאמרינן דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואינן יכולין לחזור ולהעיד כדאמרי' בפ"ב דכתובות (דף יח:) שאני התם דלא שייכא אלא דכבר נגמר עדותן אבל בעל פה אין עדותן נגמר אלא בתר השבעת תובע (ד) עוד שקרוב הדבר דמאין אנו יודעים ליודעים אנו לא מיקרי חוזר ומגיד אלא בראשונה לא הגידו כלום ועכשיו מגידים וכי אמרינן שאין יכולין לחזור ולהודות לא מטעם חוזר ומגיד אלא משום דלא מלו משוו נפשייהו רשעים שהרי כפרו בתחלה אחר שהשביעם ובהכי מתרלה קושיא בתרייתא דלא שמעינן הך רבותא נקטה במושבע מפי עצמו ובבית דין עסקינן:

גרסינן בגמרא אמר שמואל ראוהו שרץ אחריהם אמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעים לך עדות פטורין עד שישמעו מפי התובע מאי קמשמע לן תניא שילח ביד עבדו או שאמר להם הנתבע משביע אני עליכם אם אתם יודעים לו עדות

תירה אור · נר מצוה

הד סהדא תא את וקום התם ולא תימא מידי מנין שלא יעמוד ת"ל °מדבר שקר תרחק [א]ומנין לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אטעננו במאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לנושין בו מנה וטענוהו במאתים שלא יאמר אכפרנו בב"ד ואודה לו חוץ לב"ד כדי שלא אתחייב לו שבועה ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לשלשה שנושין מנה באחד שלא יהא אחד בעל דין ושנים מעידים כדי (א) שיוציאו מנה (מנה לכל א' וא') ויחלוקו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לשנים [ב]שבאין לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלא בת מאה מנה שאומרין לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק כי אתו לקמיה דרבה בר רב הונא אמר להו שלופי פומקייכו וחותו לדינא ומנין לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לבעל דין שלא (ב) יטעין דבריו קודם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק ורב כהנא מתני לה מלא תשא ולא תשיא °ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו רב אמר [ג]זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין: ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד לאפוקי מאי רב פפא אמר לאפוקי מלך אבל משחק בקוביא מדאורייתא מיחזא חזי ורבנן הוא דפסלוהו ורב אחא בר יעקב אמר לאפוקי משחק בקוביא וכ"ש מלך: מתני' (וחייבין על [ד]זדון שבועה ועל שגגתה עם זדון העדות ואין חייבין על שגגתה ומה הן חייבין על זדונה קרבן עולה ויורד) *שבועת העדות כיצד [ב]אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעים לך עדות °או שאמרו לו אין אנו יודעים לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבין השביע עליהם חמשה פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורין כפרו חייבין על כל אחת ואחת השביע עליהם ה' פעמים בפני ב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת אר"ש מה טעם מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות:

גמ'

רש"י

ורבו מחליף: וקום התם. שיהא בעל דין סבור שבאת להעיד ויודה האמת: ואגלגל עליו שבועה. שיהא מודה לי מקצת ואשבענו ע"י נילגול שבועת הקרקעות שאין נשבעין עליה אלא על ידי גלגול: שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים. ואע"פ שהוא אמת שחייב להם: ת"ל מדבר שקר תרחק. שבאין בתורת עדים והם בעלי דינין: לבוש כמותו. שלא תגרום לנו לישא לך פנים ויסתתמו טענותיו של זה שכנגדך: ת"ל[א]. כיון שבעל ריבו דינו מסותם מעמיד זה שקר: שלופי פומקייכו. אנפילאות חשובות: לא תשא. אזהרה לנוקיי': קרי ביה לא תשיא. לבעל דין שמע שוה שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דין אינו בוש מדבר שקר: זה הבא בהרשאה שמתעבר על ריב לא לו ושמא הראשון נוח לו ונוח הוא לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים: שיש עליו עסיקין. עוררין שמעוררין על המחזיק בה וזהו קונהו בוטח על חוזקו שהוא איש זרוע: למעוטי מלך. דתנן לא מעיד ולא מעידין אותו: משחק בקוביאות. בערבון והמראה: (א)מדאורייתא חזו. שלא פסלה תורה אלא עד חמס שנוטל בחוזק כמו ויגזול את החנית מיד המצרי ורבנן גזרו ביה ועשאוה כגזלן ואמרו דאסמכתא לא קניא וכין דמדאורייתא חזיא חיילא שבועה עליה ורב אחא סבר הואיל וסוף סוף אי מסהיד לא מקבלינן ליה לא קרינא ביה והוא עד: מתני' חייבין קרבן. עולה ויורד: על זדון השבועה. הרי לא נאמר בה ונעלם. על שגגתה עם זדון העדות. שמזידין הם ויודעין לו עדות אבל שוגגין הם שאינן יודעים שחייבין קרבן עליה: ואין חייבין על שגגתה. שוגגין לגמרי בסבורין שאין יודעים לו עדות ואח"כ נזכרו [פטורים] שהרי אונסין הן ולא קרינא ביה ונשבע לשקר: או שאמרו. בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות ואמר להן משביע אני עליכם שהוא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבין אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה: ובאו לב"ד והודו פטורין. ואפי' כפרו חוץ לבית דין על השבועה שאין כפירה חוץ לב"ד כפירה כדיליף בגמ': כפרו. בבית דין חייבין על כל אחת כדילפינן מוהיה כי יאשם לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת: מה טעם. אין חייבין אלא אחת ולא אמרינן כפירה קיימת אכולהו: הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות. אם כפרו בראשונה בב"ד שוב לא היו ראוין להעיד שכבר הגידו שאין יודעין לו

שלטי הגבורים

א וכבר כתבו האחרונים דאין למורשה לטעון טענת שקר כדי לזכות בדינו ונראה בעיני מדברי התוספות פ' שור שנגח ד' וה' בדבור המתחיל שוה מערקתא. וכו' דאדם המתחייב לחבירו ממון מצי לבא עליו בעקיפין כדי שיפשר הלה עמו בדבר מועט וימחול לו דהא שואל שור וגנב שור היה השואל מצי למעריך יתיה לאגמא אע"פ שגם לניזק יש בו שותפות באותו שור כדי שמתוך דברים אלו בשוטה המזיק יתפשר עמו הניזק בדבר מועט והיה מוחל לו כמו שכתבו התוספות להדיא אמנם מצאתי בספר ת"ה סימן ש"ו שהרגיש בזה ודייק מכח ההפך ממה שדקדקתי אני והביא ראיה לאסור למצוא עלדקי להפטר מלשלם חובו וקצת יש להשיב על דבריו ולומר דדוקא היכא דמדבר שקרים כדי לזכות בדין שקר או כיוצא בזה היכא למיחש אבל הכא ברוצה לעשות מעשים שבשבילם ימחול לו הלה מרצונו הטוב ע"י עלדקי דקא עביד מאי קפידא איכא והיינו דקאמר התוס' מתוך דברים הללו שהייתי עושה היה הניזק מתפשר עמי בדבר מועט והיה מוחל לי דהכ צריך לומר והיה מוחל לי כיון שנתפשר עמו ס"י אלא ודאי ה"ק היה מוחל לי מרצונו הטוב והוי כמאן דמפייס לחבריה עד דמחיל ליה וצ"ע: ומפסיה דלא תשא ולא תשיא כתוב בפוסקים דיש ליזהר מלהשביע שום אדם ביודעים בודאי שלא ישבע שישבע לשקר כמו כן כתבו קצת מהפוסקים כשאדם טוען עם חבירו והלה אומר תשבע על טענתך והוא אינו רוצה לישבע אין לו לאיים על חבירו ולומר אנכי אשבע: ב והיודע עדות על חברו ואינו מעיד לו אם הם שנים חייבים בדיני שמים אפי' לא נשבע שאין יודע לו עדות ודוקא כשאמרו בב"ד אין אנו יודעים דשוב אין יכולים להעיד דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והיינו אם לא יגיד ונשא עונו דקרא אבל אם כפרו העדות חוץ לב"ד אינן חייבין בידי שמים דהא יכולין עוד להגיד ומיהו דוקא בידי שמים אבל בדיני אדם פטור אפי' למאן דדאין דינא דגרמי לפי שאין אדם חייב להעיד לחבירו אלא ממדת גמילות חסדים כ"כ הר"ן בשם הרא"ה ועד אחד שכובש עדותו פטור מדיני אדם וח"יב בדיני שמים ולא מצי למימר כיון דעד א' אינו מחייב אלא שבועה מי יימר דאי הוה אסיקנא מסהידנא הוה מודה דלמא הוה משתבע ושקרא דאין לכבוש עדותו בשביל כך והשוכר עדי שקר לעצמו והוציא ממון על פיהם חייב בדיני אדם להחזיר ממון שהוציא וכתב הר"ן בשם הרא"ה ז"ל דלא מחייבי בדיני אדם להחזיר ממון שהוציא ע"פ העדים האלו אלא היכא דשכר עדים על ממון שאינו מחוייב לו אבל אם הוא מחוייב לו ממון אלא שלא היו לו עדים בדבר ושכר אותן להעיד אינו חייב להחזיר לו אלא שעבר על פסוק מדבר שקר תרחק והשוכר עדי שקר לחבירו פטור מדיני אדם לשלם לו ממון שהוציא ואע"ג דחבירו אין לו במה לשלם או שהלך למ"ה וחייב בדיני שמים ודוקא שוכר חייב אבל אומר לעדים שיעידו לו לשקר פטור מן הכל דבכור הוא שלא ישמעו לו כך כתבו התוס' עדים גופייהו שהעידו שקר כבר ידוע דין עדים זוממין והבאנו לא פסקינו אלא בהיוב השוכר אותם ולפטר דכשמתחייב השוכר כעדים פטורין מתשלומין וצ"ע ולקמן נדבר בס"ד

עין משפט

א מיי' פט"ו מהלכות טוען סמג עשין קו: ב מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' י"ז: ג מיי' פ"ט מהלכות שלוחין סמג לאוין קע טור י"ד סי' קפג: מיי' פ"ט מהלכות שבועות סמג לאוין רמח

הגהות הב"ח

(א) שיוציאו מנה ממנו ויחלוקו כצ"ל והשאר נמחק: (ב) יטעים דבריו לדיין כצ"ל: (ג) נ"ב להם: (ד) ועוד כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) נ"ב מהא מלך מבוא תשים שתהא אימתו עליך רש"י:

הגהות מא"י

[א] נ"ב מדבר שקר: [ג] נ"ב אלא: [ג] פי' שתקו מוקף וג"כ ס"א כפרו וכרש"י דגמ' שתיקתן: [ד] נ"ל לומר הכי: [ה] פי' לא מוקף: [ו] פי' אלא מוקף:

א מיי' פ"ג מהלכות שבועות סמג לאוין רמא:

ב מיי' פ"ו מהלכות טוען ונטען סמג עשין צה טוח"מ סי' עה:

שתבואו ותעידו הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע וילפינן לה לקמן מאם לוא יגיד דכתיב מלא דמשמע אם ע' לא יגיד ונשא עונו הא לאחר לא יגיד פטור ומפרקינן רך [אחריהם] אצטריך ליה סד"א כיון דרך אחריהם כמאן דאמר להו דמי קמ"ל:

[דף לב.] **מנא** לן דאכפירה דב"ד הוא דמחייבין וכו' לא אמרתי וכו'. דכיון דאהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הראוי להגדה קאי:

מתני' כפרו שניהם כאחת חייבים. בגמ' פרכינן והא אי אפשר לצמצם ומפרקינן כל אחד ואחד בתוך כדי דבור של חבירו. כלומר דכשגמר זה כפירתו התחיל זה לדבר בתוך כדי דבור דהיינו שאלת שלום תלמיד לרב: בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור. שמכיון שכפר הראשון שוב לא היה מתחייב בעדותו של שני דעד אחד אינו קם לממון: הכופר חייב. בגמרא מפרש לה: כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתיהן חייבות. בגמ' [דף לב:] פרכינן עלה בשלמא שניה תתחייב דכפרה לה ראשונה כלומר ואין לו עדים עוד אלא אלו ונמצא שהפסידוהו בכפירתן אלא ראשונה אמאי [דף לג.] הא קיימא שניה כלומר ומה הפסידוהו הראשונים: ומפרקינן הכא במאי עסקינן כגון שהיתה שניה בשעת כפירת ראשונה קרובים בנשותיהם כלומר כשואים שתי אחיות ואינם כשרים בעדות אחת ונמצא שלא היה לו עדות כשכפרה הראשונה אלא הם לבדם וכי תימא למה לי למיתני זה איצטריך כגון שהיו שתי אחיות אלו גוססות דמהו דתימא כיון דקי"ל דרוב גוססות למיתה הוו להו כאילו מתו ותפטר נמי *[ראשונה] דהא קיימא שניה קמ"ל דהשתא מיהא הא לא שכיבה. ולמדנו שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ואע"פ שרובן למיתה: גרסי' עלה בגמרא [דף לג.] מתני' כלומר דקתני דבזה אחר זה השני פטור דלא כהאי תנא דתניא משביע עד אחד פטור (ב) ור"א בר"ש מחייב ואמרי' עלה דבהא קא מפלגי דמ"ס דהיינו ר"א בר"ש דבר הגורם לממון כממון דמי ועד אחד גורם הוא לממון שאילו העיד היה מחייב שבועה ורוב בני

גמ' *מנא לן דאכפירה בב"ד הוא דמחייבי ואכפירה חוץ לב"ד לא מיחייבי אמר אביי אמר קרא *אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי אלא במקום שאילו מגיד זה מתחייב זה ממון אבל שבועה בין בב"ד בין שלא בב"ד חייב אלא שאם השביע עליו חמשה פעמים חוץ לב"ד וכפר בבית דין חייב על כל אחת ואחת ואם השביע עליו חמשה פעמים בב"ד וכפר אינו חייב אלא אחת מפני שאינו יכול לחזור ולהודות: **מתני'** *כפרו שניהן כאחת שניהן חייבין בזה אחר זה הראשון חייב (א) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה שניה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן: **גמ'** כפר אחד והודה אחד הכופר חייב *°השתא בזה אחר זה תרוייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב והשני פטור כפר אחד והודה את מיבעיא לא צריכא כגון שכפרו שניהם וקדם אחד מהן והודה בתוך כדי דבורו של חבירו והא קמ"ל דתוך כדי דבור כדבור דמי וכן הלכתא דקי"ל א כל תוך כדי דבור כדבור דמי(א) חוץ ממגדף ועבודת כוכבים ומקדש ומגרש והא דאמר ר"ש מה טעם מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות לאחר תוך כדי דבור הוא אבל בתוך כדי דבור יכולין לחזור ולהודות ופי' תוך כדי דבור כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי: והיכא דמנה זוזי ב להבריה באפי סהדי ולא ידעי הנך סהדי אי הלואה יהבינן ניהליה או פרעון פרעינהו ניהליה או מתנה יהבינן ליה ואמר ליה *(להבריה) הב לי מנה דילי דיהבית לך ואמר ליה אידך לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן ומחייב לשלומי ואי אמר הנהו זוזי דהוה מסיקנא בך נינהו אי נמי מתנה יהבתינון לי אפי' עדים רואין אותו כיון דלא ידעי דהלואה יהבינן ליה פטור מלשלם אבל נשבע שבועת היסת דלית ליה גביה ולא מידי דאמרינן *יתיב רב יהודה וקא מיבעיא ליה מנה לו מנה בפני פלוני ופלוני ועדים רואין אותו

רש"י: עדות וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד הלכך אין כאן רק כפירה אחת אבל כשהשביעון חוץ לב"ד וכפרו בבית דין שהשבועות ראויות הם ליחלק שהרי אפי' כפרו במקום שהשביעום בראשונה היו ראויין לחזור [א] ולהודות ולהשביעך לכך נפקא לן מלאחת לחייב על כל אחת: **גמ'** לא אמרתי כו'. כיון דאהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הראוי להגיד קאמר: **מתני'** כפרו שניהם כאחד. בתוך כדי דיבור: הראשון חייב. אבל השני פטור כיון שכפר הראשון שוב אין עד יחידי (ב) ראוי להגיד: [**גמ'**] השתא בזה אחר זה דתרוייהו קא כפרי. דהראשון הוה ליה למימר מה מועיל לך אם העדתיך הואיל וסוף סוף כפר שני: אמרת ראשון חייב. הואיל ועדיין לא כפר השני: כפר אחד והודה אחד מיבעיא. דכופר חייב: הא קמ"ל דתוך כדי. דבור כדבור דמי ויכול לחזור ולהודות ואתא לאשמועינן דשני פטור

הגהות הגר"א: (א) עי' ב"ב דף קכט ע"ב: (ב) נ"ב אע"פ דמייתי ליה לידי שבועה עי' בגמ' וק"ל דגם אחד מחייב להגיד כמ"ש טור סי' כח:

דף לב:

הגהות מא"י: [א] תי' ולהודות רשום למחוק:

ד"ה ע"ז

דף לה.

אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם ומר דהיינו רבנן סברי דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי ואמרינן עלה [דף לג:] דהכל מודים כשכנגדו חשוד על השבועה כלומר דאפילו רבנן דסבירא להו דמשביע עד אחד פטור מודים שאם בעל דינו חשוד על השבועה וכפר לו ממון ועד אחד יודע בו והשביעו זה שיעידנו וכפר שהוא חייב שאילו העיד וחייב את החשוד שבועה כיון שאינו יכול לישבע הרי זה נוטל ואמרינן עלה דחשוד מאן אילימא דחשוד לוה דאמר ליה מלוה אי אתית ואסהדת לי הוה משתבענא ושקילנא. פירוש דהכי תנן לקמן בפרק כל הנשבעין (דף מו:) ולימא ליה מי יימר דמשתבעת כלומר ואכתי ליתיה אלא גורם לממון ולרבנן פטור אלא כגון שניהם חשודין דאמר מר לקמן בפרק כל הנשבעין [דף מז.] חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ונמצא עד אחד בכה"ג מחייב ממון ואמרינן נמי והכל מודים בעד (ג) דרבי אבא כההוא גברא דחטף נסכא מחבריה וכו' ואמר רבי אבא האי מחויב שבועה ואינו יכול לישבע וכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם הלכך לאו [גורם] ממון בלבד הוא אלא מחייב ממון ואפרש האי עובדא לקמן בפרק כל הנשבעין. וכתב הרשב"א ז"ל (ד) מהא דאמרינן גבי חשוד לוה דפטור משום דאמר ליה מי יימר דמשתבעת ושקלת דלמא לא משתבעת ואפ"ה מחייבין עד אחד בנסכא דרבי אבא [כ"ל] ראיה גמורה דכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע כגון נסכא דרבי אבא ותמסין ידענא וחמשין לא ידענא שקיל תובע בלא שבועה ולא אמרי' (ה) שכנגדו [נשבע ונוטל אלא בחשוד דאי אמרת שכנגדו] נוטל בלא שבועה לא שבקת חיי לחשוד והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי לאחד מגדולי המחברים שכתב שכנגדו נשבע ונוטל בחשוד וזו כמדומה אני שהיא שגגה דמהא יש ראיה מכרעת עד כאן: **וגרסינן** תו בגמרא [הכל מודים] בעד מיתה דפטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לב"ד דתנן (יבמות דף קיד:) האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם. כלומר עד אחד היודע באשה שמת בעלה והשביעתו שיעידוה כדי שתטול כתובתה מן היורשין שהוא פטור ואע"פ שעד אחד נאמן בעדות זה לא הפסידה ממון בכפירתו כיון דאמר לה לדידה חוץ לב"ד מת בעליך ששוב לא היתה צריכה לעדותו אלא היתה יכולה ללכת לב"ד ולומר מת בעלי ולאו למימרא שתהא נאמנת אפי' [אם חזר בו] העד שאמרה בשמו מת ואמר שלא אמר מת דודאי בכי האי גוונא לא מהימנא שכך הדין בכל עד מפי עד אם הראשון כפר אין השני האומר בשמו נאמן וראיה לדבר מדאמרינן בפרק המדיר (דף עב.) דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם ואזל ושייליה ואשכחה שיקרא [לא מהימנא] אלמא אע"ג דאי לא שייליה סמיך עלה כיון דשייליה ומשכחה שיקרא לא מהימנא וכ"ת א"כ הכא אמאי פטור היינו טעמא משום דאיהי גרמה לנפשה שהביאתו לב"ד שאילו רצתה לומר מת בעלי סתם [היתה מותרת] מאי אמרה הכי ע"פ דבריו של עד: ומסיימין בה והכל מודים בעד מיתה שהוא חייב דלא אמר לה לדידה ולא לב"ד. כלומר דהאי עד לאו גורם לבד הוא אלא מפסידה כתובתה [שאילו] היה מעיד שמת בעלה היתה גובה כתובתה: ואמרי' עלה שמע מינה משביע עידי קרקע חייב. פירוש לפי שהכתובה מן הדין אינה נגבית אלא מן הקרקע (ו) ומפרש דלמא דאתפסה מטלטלי והכי קי"ל דמשביע עדי קרקע פטור כרבי יוחנן דאמר הכי בפרק הפקדון (דף לז:) וכתב הרשב"א ז"ל בשם קצת מרבותינו הצרפתים ז"ל שמכאן יש ללמוד שיכול אדם להשביע את חבירו מן הספק אם יודע לו שום עדות אם לאו דהא הכא איהי לא ידעה דמית ולא ידעה דהאי ידע דאם איתא איהי נמי ידעה ואפי' הכי משביעתו: **השתא** בזה אחר זה דתרוייהו כפרי. דמצי למימר ראשון מה מועיל לך אם העדתיך הלא כפר השני ואפ"ה אמרת שהראשון חייב הואיל ועדיין לא כפר השני כפר אחד והודה אחד מיבעיא דהכופר חייב: לא צריכא שכפרו שניהם. כלומר דהא קמשמע לן דכיון שקדם אחד והודה בתוך כדי דבור פטור וה"ק הכופר שעמד בכפירתו בלבד הוא שחייב אבל האחר שחזר והודה פטור דאע"ג דמרישא שמעינן שיכול לחזור ולהודות תוך כדי דבור לכפירתו דהא תנן כפרו שניהם כאחת חייבין ואוקימנא לה בגמרא כגון שכפר שני תוך כדי דבור של ראשון ועל כרחך חיובו של שני מפני שיכול הראשון לחזור ולהודות עכשיו בשעת כפירת השני שאם לא כן יכול השני לפטור את עצמו ולומר מפני ששמעתי שהראשון כפר כפרתי גם אני וכפירת עד אחד כפירת דברים בעלמא היא אפ"ה איכא רבותא טפי דאילו מרישא לא שמעינן אלא תוך כדי דבור כדבור דמי בכפירה וכפירה דתרי גברי ובכפירה והודאה דחד גברא והכא קא משמע לן עפי כגון שכפרו שניהם [כאחד] בזה אחר זה וחזר הראשון והודה תוך כדי דבור של כפירת השני וקמ"ל דכפירה והודאה אפילו בשני עדים חדא מלתא היא ולזה נתכוון הרי"ף ז"ל שכתב בתוך כדי דבור של חבירו: **חוץ** ממגדף ועבודת כוכבים ומקדש ומגרש. הכי איתא בפרק בתרא דנדרים (דף פז.) ובפרק יש נוחלין (דף קכט:) לא חשיב אלא תרי בר מעבודת כוכבים וקדושין ולא פליגי דמגדף בכלל עבודת כוכבים הוא ומגרש בכלל מקדש דלאתקש הויה ליציאה: מגדף. היינו שאם גידף וחזר בו תוך כדי דבור לא הויא חזרה: ועבודת כוכבים. שאם אמר לעבודת כוכבים אלי אתה וחזר בו לא הויא חזרה. מקדש ומגרש. שאם קדש או גרש

שלטי הגבורים: כס"ד וכתב הרא"ה דהא דפטור מדיני אדם היינו כשאין העדים מודים שהעידו שקר אבל אם היו העדים מודים חייב אף בדיני אדם דהוי דינא דגרמי:

א ראובן תבע לשמעון בדין על שיתוף שהיה ביניהם ורצה שיבא עמו לחשבון כמה נשאר בידו מאותו עסק והשב שמעון ומנא לפי חשבונו שנשאר לראובן בידו מממון אותו העסק ה' מאות זהובים ובתוך כדי דבור של הודאת שמעון אמר אליו ראובן אורח ת"ק זהובים שיש לי בידך אל תתנם לי אלא בפני ב"ד ובתוך כדי דבור זה של ראובן השיב שמעון כוס כסף שיש לי בידך תנהו לי ואתן לך הת"ק זהובים השיב ראובן אתה הודית לי בת"ק זהובים ואני איני מודה לך באותו הכוס שאמרת לי ולהדר"מ הדין עם מי היוכל שמעון לחזור אחר הודאתו ולטעון שיש ביד ראובן כוס כסף כיון שהשיב כן תוך כדי דבור של ראובן ודבורו של ראובן היה תוך כדי דבורו של שמעון או נאמר דדבורו של ראובן היה מפסיק בין הודאתו לחזרתו ותוך כדי דבורו של ראובן אינו בתוך דבורו שלו ואע"פ שהיה דבורו של ראובן תוך כדי דבור להודאתו. תשובה לא אמרו בכ"מ כדי דבור [אלא] תוך כדי דבורו שלו ולא תוך כדי דבור של חבירו ואע"פ ששנינו בפ' שבועת העדות אם כפרו שניהם/שניהם חייבים ושאלו עליה והא אי אפשר לצמצם ופריקו אמר רב חסדא הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר אפשר לצמצם ור' יוחנן אמר אפי' תימא רבנן כגון שכפרו שניהם כאחת בתוך כדי דבור א"ל רב אחא מדפתי לרבינא מכדי תוך כדי דבור כמה הוה כדי שאלת שלום תלמיד לרב אית דאמרי כדי שאלת שלום הרב לתלמיד בשבועה שאין אנו יודעים לך עדות טובא הוי ופריק כל אחד ואחד תוך כדי דבור של חבירו שמע מינה לכאורה דכל תוך כדי דבור של חבירו כתוך כדי דבורו שלו דמי ולא היא דהתם היא דוקא משום דאין כפירת עדותו מחייבתו קרבן עד שיכפור לשניהם והלכך אין העדות נגמרה עד שיעיד חבירו וכיון שכן כעדות אחת היא ובדין הוא שיהא תוך כדי דבור של חבירו כדבורו שלו ומתמיהתו של רב אחא יש להוכיח כן שאילו בעלמא כל תוך כדי דבורו של חבירו כדבורו שלו דמי מאי אתמהה היא הא בעלמא נמי כן דינא ורבינא הוא דהדיק ליה הכא כן מאי טעמא דאמרן ודוגמא לזה נמי אותה שאמרו בכתובות פ' אלו נערות ר"א אומר עדים זוממים ממונא משלמי מלקא לא לקי משום דלאו בני התראה נינהו אמר רבה תדע ניתרי בהו אימת ניתרי בהו מעיקרא אמרי אשתלין ניתרי בהו בשעת מעשה פרשו ולא מסהדי ניתרי בהו לבסוף מאי דהוה הוה מתקיף לה

הגהות הב"ח
(א) נ"ב והשני פטור: (ב) ר"א בר"ש כצ"ל: (ג) נ"ב אחד: (ד) דמהא כצ"ל: (ה) דאין שכנגדו נוטל בלא שבועה אלא בחשוד משום דלא שבקת כצ"ל: (ו) נ"ל ומפרקינן

גרם

גרס וחזר בו תוך כדי דבור לא מצי הדר ביה ולא ידענא מ"ש הני ומנא להו לרבנן הכי ונראה בעיני דבשאר מילי דלא חמירי כולי האי כשאדם עושה אותם לא בגמר דעתו הוא עושה אותם אלא דעתו שיוכל לחזור בו תוך כדי דבור אבל הני כיון דחמירי כולי האי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומש"ה חזרה בהני אפי' תוך כדי דבור לא מהניא ופי' תוך כדי דבור כדי שאלת תלמיד לרב שלום עליך רבי הכי איתא בפ"ג דנזיר (דף כ:) : **תנן** בפרקין [דף לג:] משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאנס איש פלוני (א) ופתה את בתו וכתב רש"י נר מצוה ז"ל יש מי שפירש שהאב בא על בתו פטור וטעמא דפטור משום דאיכא חיוב מיתה ולא אפשר להעמידה דאפילו בלא חיוב מיתה (ב) מאי קא תבע [השתא] אם אנסה אחר קי"ל דבשתה ופגמה וקנסה לאביה אנסה אביה קנס בעי לאשלומי לה בתמיה אלא שאנס (ג) בתו [אפלוני] דלעיל קאי דתנן לעיל מניה שאיש פלוני כאן ועלה קאי או שהשביען שאנס איש פלוני את בתו של אותו פלוני דאיירינן ביה עד השתא פטורין ואיצטריך לאשמועינן משום דאוקמא להא בבא בהרשאה כדאיתא בגמרא ואפילו הכי איתו בעל דינו בזו כשאר ממון דמידי דלא מטו הנאה לידיה מעולם לא מצי למכתב הרשאה עליה ע"כ ודין זה שמענו מדבריו ז"ל שאין כותבין הרשאה בבשת ופגם וכן בנזקין ומיהו אפשר לפרש כפירוש הראשון שכתב בשם אחרים ומה שהקשה הוא ז"ל לא קושיא הוא דהא משכחת לה ביתומה בחיי האב דקנסה לעצמה וכגון [נערה] שנתארסה ונתגרשה דיש לה קנס וקנסה לעצמה כדברי ר"ע כדאיתא [בגמ'] בפרק אלו נערות ואם תאמר מפותה מדעתה עבד י"ל משכחת לה בקטנה דפתויה אונסא היא ומאי דמייתינן ע"ה בגמ' אמרי נהרדעי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי אתבנה במרובה בס"ד: **גמ'** ועדים רואין אותו מבחוץ מהו. ולא הכיר בהן הנתבע: הוחזק כפרן. שהרי ראו אלו שמנה ואע"פ שאין יודעים אם הלואה או מתנה נעשה כפרן בדבר כשאמר לא היו דברים מעולם ואינו נאמן בשבועה: כל מלתא דלא רמיא עליה דאינים. כי הכא שאין לאדם לשום אל לבו המקומות שהוא משתין מים להיות זוכר עליהם: **מתני'** משביע אני עליכם וכו'. לעיל מינה תנן משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן הרי אלו פטורין שאין חייבין אלא על תביעת ממון כפקדון ומפקינן לה בגמרא מחטאה חטאה לג"ש נאמר כאן חטאה ונאמר להלן חטאה כלומר בשבועת הפקדון חטאה מה להלן תביעת ממון ויש לו אף כאן תביעת ממון ויש לו. כלומר במי שיש לו ממון עליו: משביע אני עליכם לכשתדעו לי וכו' מפני שקדמה שבועה לעדות. בגמרא ילפינן דכה"ג לא מיחייב מדכתיב והוא עד שמשמע שה"ה עד בשעת שבועה: עמד בבית הכנסת וכו' הרי אלו פטורין. בגמרא ילפינן לה: **גמ'** אמר שמואל אפי' עדיו ביניהם פשיטא לא צריכא דקאי עלייהו. כך היא גרסת רש"י ז"ל וקא משמע לן רבותא שאע"פ שעומד אצל עדיו פטורין דמהו דתימא ודאי להנך דקיימא קמיה קאמר והרי ייחד עדיו קא משמע לן ומסייעין לשמואל מדתניא ראה סיעה של בני אדם וכו'. ועל כרחין כדקאי גבייהו קאמר מדקתני סיפא יכול אפילו אמר כל העומדין כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו דכיון דאמר כל העומדין כאן אותם העומדים אצלו קאמר וחייבין ואי לא פירש הכי בהדיא תני רישא דפטורין אף על גב דקאי עלייהו וגירסא זו מתיישבת יפה אבל גירסת הרי"ף ז"ל שהוא גורס בדשמואל ואפילו עדיו עומדים בצדו ומקשינן פשיטא ובתר הכי מהדרינן לא צריכא דמחוי עלייהו אני תמה מאי פשיטותא והיכי מוכחין מברייתא אע"ג דמחוי עלייהו ואפשר דפשיטא ליה לתלמודא (ד) דעדיו עומדים בצדו לא מעלה ולא מוריד וכל העומדין כאן מחוי עליהו ודאי הוא ואפ"ה דוקא אמר בהדיא הכי הא לאו הכי לא ועוד מיתורא דתני ברישא ועדיו ביניהם [דלא] ה"ל למימר (ה) דפשיטא דבהכי עסקינן אלא לאו הא קא משמע לן דאע"ג דמחוי עליהו ומכל מקום אני תמה שכבר כתבתי למעלה שיכול אדם להשביע את חבירו מספק אם יודע לו עדות אם לאו וכיון שכן עמד בבית הכנסת והשביע את כולן למה הם פטורין מה בין משביע מועטין למשביע מרובין והרי ייחד כולן והשביען שאם הם יודעין לו עדות שיעידוהו ונראה לי דהיינו טעמא משום דמי שעומד בבהכ"נ ואומר משביע אני עליכם אם אתם יודעין לי עדות מסתמא אינו משביע את כולם שיודע הוא שיש ביניהם שאין יודעין לו עדות כלל וגמלא שהוא כולל את המושבעים בתוך אותם שאינם מושבעים והרי לא יחד עדיו (א) וסיפא [דברייתא] הכי קתני יכול [אפילו] אמר כל העומדין כאן כלומר בבית זה תלמוד לומר והוא עד דבכה"ג כולן חייבין אפילו אותן שאין עומדין אצלו ושלא כפרש"י ז"ל והיינו טעמא משום דבין מרובין בין מועטין כל שהוא מפרש שמשביע את כולן ייחד עדיו מיקרי ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שבועות למדתיה וסייעתיה דשמואל לאו מסיפא דברייתא היא שלפי דרך זה אין לה ענין לדשמואל כלל אלא מייתורא דעדיו ביניהם דקתני ברישא מסייעין ולפי פירוש זה אף מכאן יש ללמוד שיכול אדם להשביע את חבירו מספק אם יודע לו עדות דהא אמרינן דכשאמר כל העומדים כאן ייחד עדיו מקרי מפני שהשבועה חלה על כולן: **מתני'** והם יודעין לו עדות עד מפי עד. הקשה הרמב"ן ז"ל למה לי למיתני הכי פשיטא דלאו משום קרובים או פסולין הא תנן ברישא דמתני' דאינה נוהגת בהן ואי משום עד מפי עד דקמ"ל דפסול פשיטא והא קתני לה בסנהדרין [דף כט. ודף לז.] בהדיא ותירץ דאתא לאשמועינן [שאפילו] האמין הנתבע על עצמו שאם יבאו ויעידו [יתן] אפ"ה פטורין כיון שמן הדין אינם נאמנים וכענין שאמרו בירושלמי דגרסינן התם עד אחד שאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים יכול יהא חייב ת"ל והוא עד או ראה את הכשר להעיד עדות ממון יצא אחד שאינו כשר להעיד עדות ממון: שלח ביד עבדו הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע מפקינן לה בגמרא מדכתיב אם לוא יגיד ונשא עונו דכתיב מלא דמשמע אם לו לא יגיד ונשא עונו הא לאחר לא יגיד פטור: משביע אני עליכם [מצוה אני אליכם] אוסרכם אני הרי אלו חייבים. מפרשים לה בגמ' [דהכי] קאמר משביע אני עליכם בשבועה [מצוה אני עליכם בשבועה] אוסרכם אני בשבועה. ובגמ' אמרי' דר' חייא תני נמי כובלכם אני בשבועה בהדי הנך דמתני' וכובלכם לשון אסירה מלשון בכבלי ברזל: באלף דלת. [שם הכתוב באלף דלת]: בי"ה. שם בן ארבע אותיות הכתוב בי"ה ופרש"י ז"ל (ו) דהכי אמרינן משביע אני עליכם בשבועה ואידך מיירי בשהזכיר השם בכל אחד ואחד מכל לשונות אלו ולפירוש זה נראה שהוא סובר דבכולהו שבועות בעינן שם או כנוי דליכא למימר דוקא בשבועת העדות משום דאמרינן בגמרא [דף לה:] דילפינן אלה אלה משוטה (ז) מה כאן שבועה אף להלן שבועה ומה כאן בשם אף להלן בשם כדאיתא בגמרא דהא אמרינן עלה בגמרא דהסיא רבי חנינא בר אידי קתני לה אבל רבנן לית להו גזירה שוה וכיון שכן אין שום חלוק בין שבועת העדות לשאר מיני שבועות ואפילו הכי בעינן או שם או כנוי כדתנן במתני' וכדפרש"י ז"ל הלכך בשאר שבועות נמי הדין כך וטעמא דמלתא משום דעיקר שבועה כי כתיבא בשם כתיב כדכתיב לא תשבעו בשמי לשקר אי נמי לא תשא את שם ה' אלהיך אלא דרבנן סברי דה"ה נמי לכנוי כדכתיב וחללת את שם אלהיך אבל בלא שם ובלא

כנוי

תורה אור

אותו מבחוץ מהו אמר ליה רב המנונא והלה מה טוען אי דאמר לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן ואי דאמר במתנה נתתם לי כי אתו עדים מאי הוה אלמא יכול למימר מתנה נתתם לי ההוא גברא דאמר ליה לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה והוא אומר לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם אתו סהדי ואסהידו ביה דאשתין מים בצד אותו עמוד אמר *ר"ש בן לקיש הוחזק כפרן אמר ליה רבא כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה וכן הלכתא: **מתני'** *משביע *אני עליכם לכשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין מפני שקדמה שבועה לעדות: **גמ'** ת"ר משביע אני עליכם לכשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל °והוא עד או ראה או ידע שקדמה עדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות: **מתני'** עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין עד שיהא מתכוין להם: **גמ'** אמר שמואל אפילו עדיו עומדין לו בצדו פשיטא לא צריכא (א) דמחוי עילויה מהו דתימא כמאן דיחדינהו דמי קמ"ל תניא נמי הכי ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהם אמר להם משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עדיו יכול אפילו אמר כל העומדין כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו: °**מתני'** אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני והם יודעים לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אלו פטורין שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם אם אתם יודעים לו עדות שתבואו ותעידו הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע א משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם אני הרי אלו חייבין בשמים ובארץ הרי אלו פטורין באל"ף דל"ת ביו"ד ה"א בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ורב חסד ובכל הכינויין הרי אלו חייבין

המקלל

אלף קלט — ויקרא ה

רש"י

ספור: כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש· כי הכא שאין לאדם לשום על לבו כל מקום שמשתין שם מים להיות זכור עליהן לא מדכר: ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהם· ועל כרחך בדקאי גבייהו איירי מדקתני סיפא יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד יכול אפילו אמר כל העומדים כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו וכיון דאמר כל העומדים כאן אותם שהם עומדין אצלו ייחד ולכך חייבין ואי לא פריש הכי קתני רישא דפטורין: **מתני'** משביע אני עליכם. בשבועה האמורה בתורה: מצוה אני עליכם. בשבועה האמורה בתורה: אוסרכם אני. בשבועה האמורה בתורה [ומזכיר את השם באחד מכל הלשונות הללו]: באלף דלת. שם הכתוב באלף דלת: ביו"ד ה"א. שם בן ד' אותיות הכתוב ביו"ד

א מיי' פ"ט מהל' שבועות:

הגהות תו"י

(א) נ"ב פי' בגמ' סנה' ופי' רש"י:

ל"א רב נחמן

דף לה.

שלטי הגבורים

אבל ונראה כאן תוך כדי דבור דתוך כדי דבור כדבור הוא בעלמא לכאורה משמע דאע"ג דאתיא התראה ומפסקת בין עדותן לחזרתן אפ"ה כל שחזרו בהן כל תוך כדי דבור בלא התראה כדבור דמי אלא שהטענה בזה כמו שאמרנו למעלה מפני שהתראה צריך העדות היא הלכך אנו רואין כאילו היא מכלל עדות וכאילו התראה והעדות הכל דבר אחד יא"ת מ"מ כיון שהם עומדים באותו מעמד בפני ב"ד ולא כתבו ב"ד טענותיהם יכולין הן בעלי הדין לחזור בהן וכדמשמע ההא דתנן בפ' גט פשוט אין כותבין שטרי בירורים אלא מדעת שניהם ואמרינן בגמ' מאי שטרי בירורין הכא תרגמו שטרי טענתא וג"מ דכל שלא כתבו יכולין הן לחזור בהם ולפיכך אין כותבין אלא מדעת שניהם והכין פירשו רבוותא ז"ל לא היא דהתם דוקא כדיהיב אמתלא לדבריו כאותה שאמרו בפ' ח"ה מודו נהרדעי היכא דאמר ליה של אבותי שלקחום מאבותיך שטוען וחוזר וטוען וכה"ג כל דלא איכחוש ולא נפק לברא חוזר וטוען ולעולם אבל בעלמא כל שאינו חוזר תוך כדי דבורו אינו חוזר דתוך כדי דבור של חבירו בכל מה שדבורו שלו הוי דבור גמור שא"צ לצירוף דבורו של חבירו לא כדבור דמי:

א כתב ריא"ז ומ"ה אומר שכל שבועה שנשבע בלא הזכרת ה' בין שבועת העדות בין שבועת הפקדון בין שאר כל השבועות הואיל והזכיר לשון שבועה הרי הוא כמזכיר ה' בשבועתו אבל אם נשבע בשמים ובארץ או שנשבע בכל דבר שאינו משמות הקב"ה אינה שבועה וכבר כתבתי בקונטרס הראיות שאינה שבועה אלא בהזכרת ה' וכך היא שטת המורה ושאר המפרשים וכן היא שטת אני"ע בספריו הראשונה אמנם לענין בבל יחל אין צורך הזכרת השם שאם אמר נשבע אני שלא אעשה כך וכך או שאעשה שהיא שבועה להכא דלא הזכיר ה' הרי זו בבל יחל דבריו שהרי אפי' אם אמר נודר אני או הרי עלי לעשות כך וכך הרי כל אלה בכלל ידות נדרים ושרי הוא בבל יחל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כלומר דלא מחוי להו הוי כיון שדעתו של הכלל שיודעים ושאינן יודעים וכשאמר כל העומדים כאן משמע שכולם אלו בספק יודעים וקרינן ביה בשיר מחוי להו ואפי' אינן עומדים בצדו:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב את בתו: (ב) נ"ל מאן: (ג) נ"ב איש פלוני את: (ד) נ"ל דעדיו: (ה) דהא פשיטא כצ"ל: (ו) דהא דאמרינן כצ"ל: (ז) מה להלן שבועה אף כאן שבועה ומה להלן בשם אף כאן בשם. כצ"ל:

כנוי אין לנו לא למלקות ולא לקרבן ומיהו איסורא מיהא איכא אפילו בלא שם ובלא כנוי והכי מוכח ממאי דאמרינן לקמן [דף לו.] דלאו לאו והן הן שבועה והיא ודאי בלא הזכרת השם היא דאי בשהזכיר שם ל"ל לאו לאו האמרינן בפרק ארבעה נדרים (דף כג:) מאי טלה לא אכילנא ואמרינן נמי בפרק אין מעמידין (דף כח.) לאלהי ישראל לא מגלינא אלא ודאי כל שהזכיר שבועה או לשון אחר שהוא מועיל בשבועה לא בעי לא שם ולא כנוי לענין איסורא אבל למלקות ולקרבן בעינן שם או כנוי וזה דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות שבועות ותמהני כיון דקתני בשבועות בשם או בכנוי משמע דבלא שם ובלא כנוי אפי' איסורא נמי ליכא ואפשר שמדברי קבלה למדנו ההיא דאמרינן לקמן [דף לו.] דאדור בו שבועה ומפקינן לה מדכתיב ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב אע"פ שלא אמר לא שם ולא כנוי ואם כאחר אמרינן הכי משני [שהוא] לשון שבועה כ"ש בשבועה עצמה והראב"ד ז"ל סובר דבעדות בעינן שם משום דילפינן [ד' לה:] אלה אלה מסוטה [ובפקדון] נמי משום דגמרינן [כדף לד. ודף לה.] תחטא תחטא מעדות אבל בשבועת [ביטוי] לקרבן ולכל יחא לא בעינן שם ולא כנוי אבל לפטור לענין מלקות בעינן שם כדכתיב ולא תשבעו בשמי לשקר אלו דבריו ז"ל והן תימה דג"ש דאלה ר"ח בר אידי הוא דאית ליה הכי אבל רבנן ל"ל ואחרים סוברים דלרבנן כיון דלית להו ג"ש דאלה לא בעו בשבועת [ביטוי] ולא בשאר שבועות לא שם ולא כנוי בין לאסור בין לקרבן בין למלקות ומתני' תרי גווני שבועות קתני מלוה אני עליכם בשבועה אפי' בלא הזכרת השם חייבין וכן אילו לא

נר מצוה

רש"י

ה"א: המקלל בכולן. שמברך את השם באחת מהן כגון יכה פלוני את פלוני וזהו חיובו כשמקלל שם בשם [א] וחייב מיתה: וחכמים פוטרין. כדתנן בתוספתא וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל כל הכינויים באזהרה: המקלל עצמו חייב מלקות כדכתיב השמר לך ושמור נפשך וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. וחברו נפקא לן מלא תקלל חרש ומאביו בקדושין: יכבה אלהים וכן יככה אלהים ה"ג פי' אמר לעדים אחד מן המקראות האלו יככה אלהים בשחפת ובקדחת אם לא תעידוני וכן יככה אלהים שהיה אחד קורא בתורה אלו הקללות ואמר וכן יככה אם לא תעידוני או אל יכך או יברכך אם תעידוני ומכלל הן אתה שומע לאו ולכך חייב: זו היא האלה. הכתובה בתורה דכתיב ככל אלות הברית הכתובה על ספר התורה הזאת: [גמ'] כתב אלף למ"ד מאלהים שהתחיל לכתוב אלהים וכתב אלף למ"ד אין נמחקים אע"פ שלא גמר את השם שהרי שתי אותיות הללו שם לעצמן: וגירסת רבינו חננאל אלף דלת מן השם (א) אינו נמחק אע"פ שאינה שם בפני עצמו מ"מ אחרי שהוא מן השם המיוחד יש לנו להחמיר בו טפי מבמקום

מתני' המקלל בכולן חייב דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר בלא תעשה א (א) יככה אלהים וכן יככה האלהים זו היא האלה האמורה בתורה אל יככה יברכך וייטיב לך ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** תנו רבנן יש שמות שנמחקין ויש שמות שאין נמחקין ב אלו שמות שאין נמחקין י"ה אל אלוה אלהים אלהיך אלהיכם אהיה אל"ף דל"ת יו"ד ה"א שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין אבל הגדול הגבור והנורא האדיר החזק האמיץ חנון ורחום ארך אפים ורב חסד הרי אלו נמחקין ת"ר כתב אל"ף למ"ד מאלהים יו"ד ה"א מה' הרי זה אינו נמחק שי"ן דל"ת משד"י צד"י בית מצבאות הרי זה נמחק ר' יוסי אומר צבאות כולו נמחק לפי שלא נקרא הקב"ה צבאות אלא על שם צבאות ישראל אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי ת"ר כל הטפל לשם בין מלפניו בין מלאחריו ה"ז נמחק לפניו כיצד לה' ל' נמחק בה' ב' נמחק וה' ואו נמחק לאחריו כיצד אלהינו נ"ו נמחק אלהיכם כ"ם נמחק אלהיהם ה"ם נמחק אחרים אומרים

אמר בשבועה אלא שאמר מלוה אני עליכם בשם או בכנוי חייבין וכן הדין בכל השבועות ומי תנא ובכל הכנויין הרי אלו חייבים לאו דבעינן שם או כנוי אלא לומר דמשביע בכנוי לא הוי כמשביע בשמים ובארץ ופטורין ובענין הזה כתבתיה בריש נדרים: המקלל בכולן. מברך את השם באחד מהן כגון יכה פלוני זה את פלוני שזה חיובו כשמקלל שם בשם: חייב מיתה. ובגמרא מפרש טעמייהו דר"מ ורבנן וכן במקלל אביו ואמו: המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר עליהן בלא תעשה. ובהא כולי עלמא מודו ומפקינן עצמו בגמרא [דף לו.] מדכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד וחבירו מדכתיב לא תקלל חרש: יכהו אלהים וכן יכהו אלהים זה אלה האמורה בתורה. אם אמר לעדים אחת מהמקראות שבקללות כגון יכהו אלהים בשחפת אם לא תעידוני וכן יכהו אלהים כגון [שהיה] אחד קורא לקללות שבתורה ואמר בעל דין לעדים (ב) כן יכהו אלהים אם לא תעידוני זו היא אלה דהא כתיב בהו ככל אלות הברית ובגמרא מפקינן [דף לו.] דמשביע עדים בין באלה בין בשבועה חייב מדכתיב ושמעה קול אלה דדרשינן מינה ושמעה אלה ושמעה קול:

אל יככה. אם תעידוני או יברכך אם תעידוני וכפר ר"מ מחייב דאית ליה הכא מכלל לאו אתה שומע הן אל יככה אם תעידוני הא אם לא תעידוני יככה ואע"ג דלית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן [דהא בעי תנאי כפול] [קידושין דף סא.] הא אמרינן בגמרא ה"מ בממונא אבל באיסורא אית ליה. וכ"ת והא התם בנדרים [דף יא.] גבי לא חולין לא אוכל לך אמרינן דלית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן והא התם איסורא הוא איכא למימר דהתם נמי איסורא הוא דאית ביה ממונא [הוא] דהא אסר חפצא עליה ובאיסורא דאית ביה ממונא אמרינן בגמרא דלית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן וכן נמי בגיטין וקדושין אית בהו ממונא דהיינו כתובה ותנאיה ומש"ה [גיטין דף עה:] אתקין שמואל בגיטין דשכיב מרע אם מתי אם לא מתי: וחכמים פוטרין. פירש הרמב"ן ז"ל דאע"ג דשמעינן להו לרבנן בעלמא דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן הכא מש"ה פטרינן דבעינן קרא כדכתיב ושמעה קול אלה אבל לא שמעה ברכה ונשמעת מתוכה קללה: וכתב הרי"ף ז"ל *בתשובה דכי בעינן תנאי כפול ה"מ בגיטין וקדושין אבל בדיני ממונות לא בעינן והקשו עליו דאדרבה [עיקר] תנאי בני גד ובני ראובן דמיניה יליף רבי מאיר בממונא הוא ובשמעתין נמי אמרינן דרבי מאיר באיסורא מודה ובממונא הוא דלית ליה ולאו קושיא היא שהרב ז"ל כך הוא סובר דאנן לא קי"ל כרבי מאיר כלל אפילו בממונא אלא כשמואל דאתקין אם מתי אם לא מתי חשש שמא יבא [בית דין] וידון כר"מ ולפיכך התקין תנאי כפול לרווחא דמילתא וכמו שחשש רב גם כן *) דאתקין בגיטין מיומא דנן ולעלם לאפוקי מדרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו אע"ג דאיהו כרבי יוסי סבירא ליה שהרי פסק כמותו בפ' יש נוחלין (דף קנו.) אלא שחשש ותקן למאן דלית ליה כר' יוסי וכן דעת רבינו שמואל ביש נוחלין ולבי מספקת במה שכתב רש"י ז"ל ויברכך או יברכך דבפרק האומר דקידושין (דף סא:) מוכח דאפילו מאן דאית ליה מכלל לאו אתה שומע הן בכה"ג לא משמע קללה דאמרינן התם ס"ד אמינא אם תאכו טובה ואם תמאנו לא טובה ולא קללה וה"נ יברכך אם תעיד ואם לא תעיד לא יברכך ולא יקללך ומשמע דסבירא ליה ז"ל דהכי נמי למאן דלית ליה [כמי בעלמא] מכלל לאו אתה שומע הן אבל לר"מ [דבעלמא לית ליה] הנהו קראי כפשטייהו משמע ליה דאע"ג דמשמע הא אם לא תאבו רעה צריך היה לאמרו אם תמאנו משום דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן ומינה דבאיסור דאית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן רעה משתמעה מכלל טובה ומשום הכי ויברכך דמתני' או יברכך הוא וכן עיקר דאם לא (ג) באל יככה סגי: **גמ'** יש שמות שנמחקים וכו' הרי אלו נמחקים. ואף על גב דתנן ובכל הכינויין הרי אלו חייבין התם היינו טעמא משום דמאי דמשתבע בחנון במי שהוא חנון ורחום קאמר הכי אמרינן בגמרא: כתב אל"ף למ"ד מאלהי"ם. שמתחיל לכתוב אלהי"ם וכתב אל"ף למ"ד: הרי זה אינו נמחק. שהרי ב' אותיות אלו שם בפני עצמן הן: אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי. זו היא גרסת הרי"ף ז"ל ואיצטריך שמואל למפסק דלא כרבי יוסי אף על פי דיחיד הוא לגבי רבים משום דרבי יוסי נמוקו עמו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות יסודי התורה דצבאות אינו נמחק אבל יש גורסין בגמרא הלכה כרבי יוסי: **גרסינן** בגמרא [דף לה:] כל שמות האמורים באברהם קדש חוץ מזה אדני אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' שהוא חול. דמשמע דלמלאך אמלטי' קורא אדני שכך באו לפניו מיכאל באמצע גבריאל בימינו רפאל בשמאלו: חנניה בן אחי רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה אמרו אף זה קדש פירוש דכתיב לעיל מיניה וירא אליו ה' והדר כתיב והנה שלשה אנשים נצבים עליו ואמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך. כלומר המתן לי עד שאכנים אלו האורחים ואמרינן עלה כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב גדול הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה כמאן כאותו הזוג. וקיימא לן כוותיהו וגרסי' תו כל שמות האמורין בלוט חול חוץ מזה שהוא קדש ויאמר לוט אליהם אל נא אדני הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות. פירוש וה"ק ויאמר לוט אליהם כלומר באזניהם אל נא יהיה כן וחזר כלפי הקב"ה ואמר אדני אם נא מצא עבדך חן: כל שמות האמורים בגבעת קדש. היינו ברך גבות אלהים: במיכה חול. כגון (ד) בית אלהים וכגון הקדש הקדשתי את הכסף [לה'] : כל שמות האמורים בגבעת בנימין ר' אליעזר אומר חול ר' יהושע אומר קדש. וטעמייהו מפרש בגמרא וקי"ל כרבי יהושע: כל שלמה האמור בשיר השירים קדש שיר השירים אשר לשלמה למלך שהשלום שלו חוץ מן כרמי שלי לפני האלף לך שלמה (כלומר) לדידיה: ומאתים לנוטרים את פריו רבנן. כלומר הגיחס ויעסקו בתורה אחד משסה שבהם: וי"א אף זה חול הנה מטתו שלשלמה. שהיה נכנעת מאשמדאי כדאמרינן במסכת גיטין (דף סח:) [ופרכינן] וי"א אף זה ולא מבעיא

שלטי הגבורים

א כתב ריא"ז אלמא אל יכני פי' אם אעשה כך וכך או אם לא אעשה או שאמר יברכני פי' או ייטיב לי פי' אם אעשה או אם לא אעשה אם עשיתי ואם לא עשיתי הרי זו שבועה שהרי מכלל לאו אתה שומע הן והרי זו אלה ושבועה ולאו היא אלא היא שמה שבועה שאומר לחברו משביעך אני בזה תעשה כך וכך ואם עשית תבא עליך כך קללה ועונה אחריו אמן וכן אם נשבע הוא עצמו כענין זה כמו שמבואר במסכת סוטה רא' שני, כששומע אדם שם חברו ואוי לשמוע כגון אם רואה לומר יככה יאמר יכהו ואפי' המקרא שכתוב גם אל יתנך לנצח יכנהו ויאמר יתצהו שלא יראה כמקלל חבירו אלא בשקורא בתורה בכנסת או שמלמד לתלמידו אינו ראוי לבעת: שאחד בידו ס"ת או אחד משאר שארים שיש בהם אזכרות ואמר הריני נשבע בתורה זו או שהשביעו חבירו בה ועונה אמן הרי זו שבועה אותו והיה משתר בידו ונשבע בו דעתו על השמות שבספרים בו היה הספר מונח על גבי קרקע ואמר הריני נשבע בה הרי זו אינה שבועה שאינו אלא כנשבע על הגוילין של ספר ואף ע"פ כן מחמירין בשבועה זו לעם הארץ ואומרים לו שהיא שבועה וצריך לשאול עליו כאילו היה שבועה גמורה ואם ת"ח הוא אינו צריך שאלה. ואם אמר הריני נשבע במה שכתוב בתורה דע חו על האזכרות שכתובה ואע"פ שמונח על גבי קרקע והרי זו שבועה גמורה וענין זה מבואר בפ' ב' דנדרים ואין חילוק בזה בין נשבע בתורה בין בשאר ספרים שיש בהם האזכרות

קדושים:

ב ונראה דאע"פ דמחיקת השם אסור גרם מחיקת השם שרי. כדמשמע פרק כל כתבי ואין לומר דהא דשרו לגרום ממחיקה היינו בכה"ג שהוא כתוב על בשרו דאינו מקומו וקי"ל דשם שלא במקומו לא קריש כדאיתא בפ"ק דערכין ולחד פי' פרש"י שם ר"ל לא קריש השם כלל והלכך כיון דלא קריש השם שרי לגרום מחיקתו אבל בכה"ג שנכתב על הקלף וכתוב המקרא עם השם בכתיבתו אולי אסור זה אינו חדא דהתוס' פי' שהביא רש"י שם הוא בטל כמו שכתב רש"י שם וכן הוא דעת התוספות וכל המפרשים דודאי לעולם השם עצמו הוא קדוש אפי' נכתב שלא במקומו והוא שנכתב לכונת השם ותו דהתם בפ' כל כתבי קרא קא דייק עשיה הוא דאסור גרמא שרי ומדלא מחלק תלמודא משמע דבכל ענין גרמא שרי ל"ש נכתב במקומו או שלא במקומו ודעת הגהות מיימ' פ"ו מהל' יסודי תורה נראה דס"ל ג"כ דגרמא מותר שהביאו הברייתא במסקנת התלמוד שם פ' כל כתבי אלא שמדבריו נראה דלא שרי אלא בדלא אפשר בע"א: ונראה דאפי' עושה מעשה אלא שמכוין לתקן שפיר דמי כדאיתא בהלכות סופרים וכן משמע בהגהות מיימ' פרק ו' מהלכות יסודי תורה ז"ל אבל דיו שנפל על הכתב מותר למוחקו שלא היתה כוונתו אלא לתקן ע"כ הרי דאע"פ שהוא מוחק גם השם להריא אפ"ה שרי כיון דכוונתו לתקן ואין

מחיקה שהתיר גם ההגה"ה היינו היכא שהמחק גופו הוי תיקון דא"כ תקשי לך במאי עסקינן אי בטיפת דיו שנפלה איזה בענין שמתקן האותיות אלא שדבקו זה לזה וכא להתיר להפרידן מאי מחיקה שייך הכא ... ואם מתקן שמות אחרים וא"ת אי מיירי שבדיו ... מוחק את השם שטיפת ... לנמחקו

א מיי' פ"ו מהלכות יסודי תורה סמג לאוין סג טוש"ע יו"ד סי' ער רשו:

הגהות הב"ח
(א) יככה האלהים וכן יככה האלהים כצ"ל: (ב) וכן כצ"ל: (ג) נ"ב כן: (ד) נ"ב לו:

הגהות חו"י
(א) נ"ב דברי הראב"ד במיימוני ע"ש וזכרו ר"מ אלשקר בתשובה ול"נ שדברי הרמב"ם נ"ע יותר למעיין בלשונו:

הגהות מא"י
[א] חייב. מיתה וסוא דבור אחר: [ב] עדות כצ"ל:

מבעיא האיך אלא הא דאמר שמואל כל מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא. כלומר באנגריא ועבודת המלך: לא מיענשא שנאמר האלף לך שלמה מלכותא דרקיעא ומאתים לנוטרים את פריו למלכותא דארעא שמואל כמאן דלא כתנא קמא ודלא כיש אומרים ומפקינן זה קדש וזה חול [דמטתו] ושמואל דאמר כיש אומרים זהו האמור בגמרא ולפי זה נראה לי [דקי"ל] דכל שלמה האמור בשיר השירים קודש ואף כרמי שלי לפני חוץ מהנה מטתו שלשלמה ותמהני על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ו מהלכות יסודי התורה חוץ מזה האלף לך שלמה: וגרסינן נמי כל מלכיא האמור בדניאל חול

נר מצוה · תורה אור · רש"י

אומרים אינו נמחק שבכר קידשו השם אמר רב הונא הלכה כאחרים: ובכל הבינויין הרי אלו חייבין: ת"ר אין אלה אלא שבועה וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה: א"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה דכתיב ויבא אותו באלה וכתיב וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים תניא ארור בו נידוי בו קללה בו שבועה בו נידוי דכתיב אורו מרוז אמר מלאך ה' ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז איכא דאמרי גברא רבא הוה ואיכא דאמרי כוכבא הוה דכתיב מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם בו קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ארור האיש בו שבועה דכתיב וישבע יהושע בעת ההיא לאמר וגו' ודלמא תרתי עביד בהו אשבעינהו ולייטינהו אלא מהכא ויואל שאול את העם בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' ואומר ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם וגו' (אמר רבי יוסי ברבי חנינא אמן [יש] בו שבועה כשעונה אמן אחר השבועה בו קבלת דברים אי אמר לו תקיים לי תנאי כך וכך וענה אמן קבל דבריו לחייב לקיים התנאי בו אמונת (א) דבריו שהוא לשון תפלה כמו יהי רצון בו שבועה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן בו קבלת דברים דכתיב ואמר כל העם אמן בו אמונת דברים דכתיב ויאמר ירמיה אמן כן יעשה) אמר ר"א לאו שבועה הן שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו לאו תרי זימני [הן הן תרי זימני] דכתיב ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ וכתיב ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' ומדלאו לאו שבועה הין הין נמי שבועה המקלל עצמו (ב) בכולן עובר בלא תעשה (ג) דכתיב השמר לך ושמור נפשך וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה חברו דכתיב לא תקלל חרש: ירושלמי הא דתנן עובר בלא תעשה מהו ללקות חבריא אמרי אינו לוקה אמר רבי יוסי משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וחזינן לגאון דאמר לוקה דאמרינן א"ר יוחנן משום רבי יוסי הגלילי כל מצות לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם: הדרן עלך פרק שבועת העדות

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בבית דין דברי ר"מ וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב וחייב על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה (ד) ומה הוא חייב על זדונו אשם בכסף שקלים (כו'): **גמ'** ירושלמי וכחש בעמיתו פרט למכחש

הוץ מזה אנת מלכא מלך מלכיא ומסתבר דמאי דאמרינן דשלמה האמור בשיר השירים קדש ומלך מלכיא האמור בדניאל לאו לענין מחק קאמר דלא עדיפי מכינויין אלא לענין שבועה קאמר שאם השביע עדים בשלמה שבשיר השירים או במלך מלכיא שבדניאל וכפרו חייבים אבל לענין מחק ודאי נמחקים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר:

מנין לאלה שהיא שבועה דכתיב ויבא אותו באלה. נבוכדנצר [לצדקיהו]: ארור בו קללה בו נדוי בו שבועה. כל אלו הלשונות הוא משמע אם אמר חכם לאיש אחד ארור הוא צריך לפרוש ממנו כדין מנודה והמקלל את חבירו בלשון ארור הוא לה' קללה הוא וחייב המקלל ואם אמרו אדם לחבירו בשבועה וקבלו עליו שבועה היא: **גרסינן** בגמ' אמן בו שבועה. כלומר שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו: בו קבלת דברים. כלומר האומר לחבירו ע"מ שתקיים לי תנאי כך וכך ואמר אמן קבל את דבריו וחייב לקיים תנאו: בו האמנת דברים כלומר שראוים לענות אמן על דבר תפלה (ה) ותקנה שהוא לשון אמת, הדברים שיהא [רצון שיהא] אמת. (ו) ומוכחינן בו שבועה מדכתיב ואמרה האשה אמן אמן ואי לא דמיא כמוציא שבועה מאי מיבדקה. אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרו כלום אחר שבועה ולא דמי למשביע אני עליכם שהם עונים אחר שבועה ועונין על דבריו אין אנו יודעים לך עדות ומוכחינן דבו קבלת דברים מדכתיב ואמר כל העם אמן. ובו האמנת דברים דכתיב ויאמר ירמיהו אמן כן יעשה ה': **והוא** דאמר לאו לאו תרי זמני. שמאחר שחזק דבריו לכפלם הרי הוא כשבועה וי"א דדוקא שנתכוון ללאו לאו שאמר הקב"ה וכן כתב הראב"ד בהשגות: חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם. וילפינן נשבע בפרק שבועות שתים בתרא ומימר ומקלל את חבירו בשם בפ"ק דתמורה (דף ג:):

הדרן עלך פ' שבועת העדות

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים. איידי דתנא בשבועת העדות באנשים ולא בנשים כו' תננהו לכולהו: בקרובים. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקיד אצלו: בפני בית דין ושלא בפני בית דין אם מפי עצמו. נשבע שהוציא שבועה מפיו או שענה אחר שבועה אמן ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב וכחש בעמיתו [ואפילו] כל דהו: מפי אחרים. ולא ענה אמן כגון משביע אני עליך שתחזיר לי פקדוני ואמר אין לך בידי אינו חייב עד שיכפור בב"ד. משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועת העדות גמרינן ליה וס"ל לר"מ דון מינה ומינה והתם בב"ד כתיב כדאיתא בפרקין [דף לא.] דלעיל: וחכ"א וכו'. דסבירא להו דון מינה ואוקי באתרה כלומר דבתר דגמרינן מושבע מפי אחרים בפקדון מעדות אנן משוינן אותו למושבע מפי עצמו הכתוב במקומו דהיינו בפקדון: וחייב על זדון השבועה. דלא כתיב ביה ונעלם: זדון השבועה היינו שזוכר על הפקדון ויודע שחייב על כפירתו קרבן: ועל שגגתה עם זדון הפקדון. ששגג בקרבן והזיד בפקדון: ואינו חייב על שגגתה. אם הוא סבור לישבע באמת [שאינו זוכר בפקדון] משום דאנוס הוא: בכסף שקלים הקנוי בשני סלעים דבכריתות פרק דם שחיטה (דף כב:) ילפינן לה שכל האשמות הן בכסף שקלים מאשם מעילות דכתיב בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם ואף אשם תלוי ילפינן שהוא בכסף שקלים אף על גב דודאי אינו אלא חטאת בת דנקא: **גרסי'** בגמרא [דף לז.] אלמא קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור פירוש משום דכיון שהעדים יודעין בדבר אינה אלא כפירת דברים ולפיכך פטור מקרבן וא"ל רב חנינא לרבה תניא דמסייע לך וכחש פרט למודה לאחד מן האחין [או] לאחד מן השותפין ובסמוך מפרש לה ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר ולוה בעדים וקס"ד דהיינו כופר בממון שיש עליו שטר או עדים א"ל אי משום הא לא תסייען באומר לויתי בשטר לויתי ולא לויתי בעדים. כלומר דהך מתניתין לאו בכופר ממון קאמר אלא במודה בממון וכופר שלא
כתב

רש"י

אחר: ויבא אותו באלה. נבוכדנצר את צדקיהו: ארור בו נדוי בו קללה בו שבועה. כל הלשונות משמש אם אמרו (חכמים) בלשון נידוי ה"ל נידוי וצריך לפרוש ממנו ואם אמר לחברו בלשון שבועה וקבל עליו [שבועה היא] ומקלל חבירו בלשון ארור הוא לה' קללה היא וחייב המקלל: לאו שבועה הן שבועה. כדמסיק דאמר לאו לאו תרי זימנא הרי היא כשבועה מאחר שחיזק דבריו לכופלם.

הדרן עלך פרק שבועת העדות

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים כו'. איידי דתני שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים תננהו לכולהו: בקרובים. שהמפקיד קרוב לנפקד: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד. מפי עצמו. אם הוציא בעצמו שבועה מפיו או שענה אמן אחר שבועה ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב וכחש בעמיתו אפילו כל דהו אבל מפי אחרים שאמר משביע אני עליך אשר תחזיר לי פקדוני ואמר אין לך בידי אינו חייב עד שיכפור בו בב"ד משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב אלא דילפינן משבועת העדות וסבר ר"מ דון מינה ומינה והתם בב"ד כתיב בפירוש ורבנן סברי דון מינה ואוקי באתרה: והייבים על זדון שבועה דלא כתיב ונעלם כו' כדפירש לעיל בשבועת העדות: בכסף שקלים. הקנוי בשני סלעים דכתיב ואיל אשם

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ב מהלכות שבועות ופ"ו מהלכות ת"ת סמג לאוין רמא טוי"ד סי' שלד:
ב מיי' פ"ב מהל' ע"ז ופכ"ו מהלכות סנהדרין. סמג לאוין ריב ורית טוח"מ סי' כז:
ג מיי' פ"ז ופ"ח מהל' שבועות:
ד מיי' פכ"ב מהל' מלוה ולוה סמג עשין נג טוח"מ סי' ע:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דבריו: (ב) נ"ב ובחרימו: (ג) נ"ב עצמו: (ד) נ"ב גרידתה: (ה) נ"ל ותחנה: (ו) נ"ל ומוכחינן דבו:

כתב לו שטר עליו ולא היה עדים בדבר ממאי מדקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן [האחים] או לאחד מן השותפין הא לאחד מן האחין ה"ד אילימא דאודי ליה בפלגא דידיה הא איכא כפירה דאידך אלא לאו דאתי בתרי ואמרי ליה מתרוינן יזפת ואמר להו מחד מינייהו יזפי. כלומר כל המנה דהויא ליה כפירת דברים ומדרישא כפירת דברים סיפא נמי כפירת דברים ומסקינן רבי יוחנן אמר הכופר בממון שיש עליו עדים חייב שיש עליו שטר פטור משום דהוה ליה שטר שעבוד קרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות כדילפינן בפ' שבועת הדיינין והאי דלא הוי עדים שעבוד קרקעות כיון דקיימא לן שעבודא דאורייתא אפרש לפניו בפרק שבועת הדיינין בס"ד: ובירושלמי בהאי פירקא דרשינן האי וכחש בעמיתו בגוונא אחריתי וכמו שכתב הרי"ף ז"ל וה"ג התם וכחש בעמיתו

רש"י

בפרק כסף שקלים: גמ' לאחד מן האחין. ומודה לאחד: פרט למכחש בעדים ובשטר. שלא שלוה: ערבאין ואחראין. דכיון שלוה בשטר עבדי שליחותא דהדדי [ואם] אין לאחד לבדו או ישלם שני הכל. עיין בפרק מי שהיה נשוי:

הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

לאחד מן השותפין (*) פרט למכחש בעדים ובשטר א"ר יוסי הדא אמרת שנים שלוו מאחד אע"ג דלא כתבין ערבאין ואחראין זה לזה ערבאין ואחראין זה לזה הם:

הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

לכשילא [טידוין] בשבועה פרט למכחיש באחד מן השותפין פרט למכחיש בעדים ובשטר אמר רבי יוסי הדא אמרה ב' שלוו מאחד אע"ג דלא כתיבי אחראין וערבאין זה לזה אחראין וערבאין זה לזה ולא עבדין כן שנים שהפקידו לאחד ובא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו נעשה כופר על חלקו ויהא חייב אחד שהפקיד לב' כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב הפקיד להם ש"ה פרוטה לא נמצא מביא קרבן על חצי פרוטה [ומה בא אילו נשבע ונשבע במה אין מביאין קרבן על חצי פרוטה] תמן כל שבועה אלא על פרוטה והכא שבועה אלא על חצי פרוטה. והכי פירושה וכחש בעמיתו לכשילא*) ויודה בשבועה כלומר שילא ונפטר מהודאתו באותה שבועה שאילו הודה היה חייב לשלם ובשבועה זו נפטר ממנו פרט למכחיש באחד מן השותפין וכגון שבא אחד מן השנים שהפקידו אצלו כאחד ותבעו והוא כפר בו ונשבע פטור מפני שלא היה חייב ולא רשאי ליתן לא' מהם חצי הממון עד שיבא חבירו עמו ויתן לשניהן א"ר יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"פ שלא כתבו שיהו אחראין וערבאין זה לזה אלא כתבו אנו פלוני ופלוני לוינו מפלוני מנה אפ"ה אחראין וערבאין זה לזה וחייב כל אחד לשלם הכל דכי היכי דאמרינן דשנים שהפקידו אצל אחד שאין אחד מהם יכול לומר לנפקד נתחייבת לי במחצית הממון אלא אומר לו לא נתחייבתי אלא לשניכם אף שנים שלוו מאחד אין אחד מהם יכול לומר לא נתחייבתי אלא במחצית הממון אלא המפקיד או המלוה יכול לומר לשניכם הפקדתי או הלויתי וכל אחד חייב בכל ובתר הכי קאמר ולא עבדין כן כלומר לא נהגו כן אלא כולן כותבין אחראין וערבאין זה [לזה] על דרך שופרא דשטרא והדר מפרש שנים שהפקידו לאחד בא א' ליטול את שלו אין שומעין לו אין גרסינן בחירק תחת האלף ופירושו אם שומעין לו נעשה ככופר על חלקו של זה ויהא חייב שהרי כבר יצא ידי שבועה מזה וכשיבא חבירו או יודה לו בחלקו או יכפור שהרי כל אחד שלו הוא תובע ואין לזה בחלק זה דין ודברים שהרי אתה אומר שכל אחד מכיר את שלו ונוטל אלא מדקא פטר ליה בברייתא ש"מ שאין שומעין לו: ובתר הכי אמר אחד שהפקיד לשנים [כפר בו זה חייב] כפר בו זה חייב פי' לפי שכל אחד מהם חייב על הכל הלכך כופר בממון הוא (א) ואקשינן הפקיד להם שוה פרוטה וכו' כלומר שאם אתה אומר שחייב כל אחד שבועה על הכל נמצא אומר שאם הפקיד להם פרוטה השביע את זה וחזר והשביע את זה כל אחד חייב ונמצא מחייב קרבן על פחות משוה פרוטה והתורה אמרה לאשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה כדאיתא בירושלמי בפרק שבועת הדיינין ומפרקינן תמן כל שבועה הלה על פרוטה שהרי כל אחד מהם חייב על הכל אבל במפקיד חצי פרוטה שבועה הלה על פחות משוה פרוטה בתמיה והרי"ף ז"ל פסק כרבי יוסי דאע"ג דלא כתבין אחראין וערבאין זה לזה [אחראין וערבאין זה לזה]: ואיכא למידק דהא בפ' המפקיד (דף לג:) תנן המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו ושלם הנפקד ולא רצה לישבע ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לנפקד משום דמפקיד מקני ליה כפילא בההיא הנאה דשלם ולא רצה לישבע ואיבעיא לן עלה [בדף לד:] אם שלם מחצה אי מקנו ליה פלגא דכפילא או לאו ובתר הכי איבעיא לן שותפין ששאלו ושלם אחד מהם מהו כלומר אם המלא לומר דכששלם מחצה דאיבעיא לן מקמי הך בעיא לא מקני ליה כפילא מפני שלא שלם כל הנתחייב בו הכא ששלם כל מה שהיה חייב עליו מאי ומשמע מיהא דשנים שלוו אין כל אחד חייב אלא במחצה דאם איתא דחייב בכל מאי קמיבעיא לן שלם אחד מהם מהו היינו בעיא גופא דשלם מחצה מהו איכא למימר דאע"ג דמדינא כל חד וחד מיחייב [בכוליה] אפילו הכי איכא למימר דמקני ליה כפילא הכא טפי מבשלם מחצה דאומדן דעתא הוא שהרי פרע כל מה שהוא חייב לפרוע משלו דההוא פלגא אחרינא אם פרעו משל חבירו חוזר וגובהו. ויש לתרץ עוד ולומר דשנים שלוו מאחד או שהפקיד אחד אצלם אין אחד מהם חייב לפרוע הכל אלא מדין ערב שאם אין נכסים לשותפו יגבה ממנו אבל בזמן שיש לו נכסים לא יתבע ערב תחלה אלא גבי מכל אחד פלגא דרמי עליה ומשום הכי איבעיא לן כיון דשלם כל מאי דרמי עליה כדין בעל חוב מקני ליה כפילא או דלמא כיון דאכתי פש חיובא גביה באידך פלגא מדין ערב הוי ליה כשלם מחצה ולא מקני ליה כפילא והיינו נמי דתניא בתוספתא בפרק קמא דמציעא שנים שלוו בשטר אחד ופרע אחד מהם את שלו השטר במקומו והלה כותב לו התקבלתי את שלך מדקתני את שלך משמע דלא מיחייב מדין בעל חוב אלא בפלגא וה"נ מוכח בפרק השואל (דף צו.) דגרסינן התם שותפין ששאלו ונשאל לאחד מהם מהו כוליה שואל בעינן וליכא או דלמא להוה פלגא דשייליה מיהא מפטר ואם איתא דבכל חד וחד מיחייב בכוליה מדין בעל חוב אמאי לא מיפטר ואפילו בכל דאי כוליה שואל בעינן הא איכא וכ"ר כיון דאיכא שואל אחרינא בהדיה לאו כוליה שואל הוא אם כן בההוא פלגא נמי דשייליה לאו כוליה שואל הוא דמאן פלג לך חד פלגא מאידך פלגא אלא ודאי משמע דמדין ערב בלחוד הוא דמיחייב באידך פלגא מ"ה לא מפטר אלא פלגא דידיה וה"נ מוכח בתוספתא דבבא בתרא דתניא התם המלוה את חבירו ע"י שני ערבים לא יפרע מאחד מהם ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע ממי שירצה והכי פירושא לא יפרע מאחד מהם תחלה אלא כשהוא בא לגבות מהם יפרע מזה מחצה ומזה מחצה אין לו גובה מן השני והרי [שני] ערבין אלו הרי הם לענין ערבות כשנים שלוו מאחד ואפ"ה אמרינן דלכל זמן שיש נכסים לשניהם אינו גובה אלא מזה מחצה ומזה מחצה ומינה דשנים שלוו מאחד ה"נ דיינינן אבל הרמב"ם ז"ל כתב [בפ' כ"ה מהלכות מלוה ולוה] בשני ערבים שיפרע מאחד מהם שירצה: (ב) ולמדנו גם כן מזה הירושלמי בשנים שהפקידו אצל אחד ובא אחד מהם ליטול את שלו דלא כל הימנו ומיהו כל היכא דאיתי במתא שליחותיה עביד ובכל הממון נמי מהתני דיכא בהדי כתבע והכי מוכח בפרק מי שהיה נשוי (דף נד.) דאמרינן התם הני תרי אחי או תרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד כו' ורבינו אפרים ז"ל כתב דליתיה לירושלמי משום דבגמרא דילן לא אשכחן כופר באחד מן השותפין דפטור אלא כגון דאתו תרוייהו ואמרי מתרווינן יזפת ואם איתא להאי דינא דירושלמי אמאי לא מוקי לה בכי האי גוונא שאחד מן השותפין תובע חלקו וזה כופר בו אלא משמע דליתיה לדינא דירושלמי ואפשר לומר דאי משום הא לא איריא דמשום דבגמרא דילן תנא פרט למודה דאלמא דמשום הודאתו פטור מתרץ לה כי האי גוונא ובדתבעי לה תרוייהו אבל בירושלמי דתני פרט למכחש משמע אע"פ שאינו מודה לשום אחד מהם ותרתי מתניתא איתנהו וכן הסכים הרמב"ן ז"ל שאין אחד מן השותפין רשאי לתבוע חלקו כל היכא דליתיה לחבריה במתא אבל הראב"ד ז"ל פירש הירושלמי בהפך וכן כתב הדא אמרה כלומר מדקאמר פרט למכחש באחד מהם דהוה ליה כפירת דברים שהרי חבירו יכול לתבוע כל החוב ה"נ שנים שלוו ונמצא אחד מהם פורע את הכל ואין זה מחוור שאין הירושלמי מתפרש לו יפה אבל הרשב"א ז"ל מסכים לדבריו*: הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

גלה: מדברי רש"י דאיהו גזר בחרם ונידוי כל העובר על התקנה אבל גבי קורא לחבירו עבד לא כוונו חכמים לנדות כל הקורא לחבירו עבד אלא באמרו שהעושה כך הוא בר נדוי כמו שאר דברים שחייבו חכמים נידוי עושה אותם ואעפ"כ אינו מנודה עד שינדוהו ונפקא מינה לפי זה כי בגזרות דרבנן שאמרו בהם דהעובר עליהם הוא בר ניזוי אי הוי מלתא דתלוי בכבוד של אדם ורוצה הלה למחול על כבודו משבקינן ליה מנידוי כמו שכתב טור ח"מ סי"כ"ז גבי מי שחייב נידוי מפני שהפקיר בב"ד שאם רצו ב"ד למחול על כבודם ולא לנדותו הרשות בידם כל עוד שלא היה שם הפסד בכבוד הבורא ית' ואפשר דה"ה נמי בקורא לחבירו עבד דאע"ג דהוא בר נדוי אם רוצה הלה למחול על כבודו אין לנדותו אבל גבי תקנות ר"ג אי אפשר לומר כן דהא איהו גזר ונידה לכל העושה כן ואין עוד בידי אדם למחול על הדבר וצ"ע ומה שנוהגים לכתוב על האגרות דאיכא חרם דר"ג. אלא דאם כפותח האגרת יודע שיש חרם ר"ג בזה דאז אפי' לא היה האיש פורש על האגרת חרם בר סמכא ואפי' תימא שאינו מנודה הפותח עד שינדוהו מ"מ הוי הפותח בנידוי דכיון דבר נידוי דר"ג הוא כדין נידהו אבל אדם יכול לנדות כל עוד שבדין מנדהו וכן מצינו דאמור רבנן השומע אזכרה מפי חבירו צריך לנדותו ולא חלקו בין אם השומע בר סמכא או לא בכל ענין הוי נדויו נדוי דבדין מנדהו וכן המתרה בחבירו שלא יאכל כותיו ולא שמע ונדהו נדויו נדוי ואין חילוק בין אם המנדה חכם או לא בכל ענין הוי נדויו נדוי כיון דבדין נדהו וכל זה אפי' לר"ת ואצ"ל לרש"י ז"ל כד"ן: א הא דאמרינן אחד שהלוה לשנים יכול לגבות מאי' מהם אבל כתב בעל העיטור דוקא שאינו מוצא לגבות מכניסם וכו' גובה מכל אחד ואחד חלקו אבל הרמב"ן כתב שנים שלוו בשטר א' או שלקחו מקח א' וכן שני שותפין שלוה א' מהם או שלקח בשותפות יפרע ממי שירצה ואם לא

המאור הגדול

(דף ל"ח ע"א) תן לי פקדון תשומת יד גזל ואבדה וכו' א"ר יוחנן פרוטה מכולן מצטרפת פליג בה רב אחא ורבינא וכו' כתב ה"ר יוסף הלוי ואם תשאל לכאן דמחייב אכללי ומחייב נמי אפרטי מ"מ לא מחייב נמי חד כללא לכולהו תובעי' דהא שבועה שאין לכם בידי מעיקרא קאמר מקמי' דנימא ולא לך ולא לך תשובתך דהא ליכא למימר וכולה כדכתיב בפירושי שבועות שלו ואין טעם לקושיא זו ולא לפירוקא שפירק במקום הזה דהא אנן לא תנן במתני' שבועה שאין לכם בידי ולא לך ולא לך אלא הכי תנן שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך וליכא הכא פרטי בתר כללא במתני' גבי תובעין ואלו מ"ד הכי שבועה שאין לכם בידי לא לך ולא לך דכולי עלמא מחייב אכללא ומיחייב אפרטי דע"כ לא פליגי רב אחא ורבינא אלא גבי תן לי פקדון תשומת יד גזל ואבדה שבועה שאין לכם בידי פקדון תשומת יד גזל ואבדה אי נמי גבי תן לי חטים ושעורים וכוסמין שבועה שאין לכם בידי חטים ושעורים וכוסמין דמאן דמחייב סבר כי היכי דאהני כללא לצרופיה פרוטה מכולן אהני נמי לחיובי שבועה אכללא אי היכי דמחייב אפרטי ומאן דפטר סבר נהי דאהני כללא לצרופי פרוטה מכולן אבל לחיובי שבועה דיו בחיוב הפרסים לפי שלא נתכוון בכללא להתחייב שבועה על הכלל אלא לצרף פרוטה מכולן אבל היכי דתובעין ליכא למימר שתהא פרוטה מכולן מצטרפת דכיון דליכא לחד מינייהו גביה אלא פחות משוה פרוטה אין כאן כפירת ממון כלל ולא קרינא ביה וכחש וכיון דהכי הוא למאי (וכו') כללינהו תובעין בחדא שבועה אלא ודאי לחיובי נפשיה אבל אכללי ואפרטי הלכך מחייב אכללא ומחייב נמי אפרטי וליכא מאן דפליג הכא וליכא למימר נמי בהא פרוטה מכולן מצטרפת כדפרישית והוצרכתי לכתוב זה מפני שהוא כדאי לטעות בו:

מלחמת ה'

תן לי פקדון תשומת יד גזל ואבדה וכו' אמר רבי יוחנן ופרוטה מכולם מצטרפות פליגי בה רב אחא ורבינא וכו' עד ומאן דפטר סבר נהי דאהני כללא לצרופי פרוטה מכולם אבל לחיובי שבועה דיו בחיוב הפרטים לפי שלא נתכוון בכללו להתחייב שבועה על הכלל אלא לצרף פרוטה מכולם וכו' והוצרכתי לכתוב זה מפני שהוא כדאי לטעות בו:

אמר הכותב והוא עד דודאי מאן דאמר כי מחייב אפרטי אכללא לא מחייב סבר דלא אמר רבי יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת אלא בשבועה שאין לך בידי סתם ואריכא קאי אבל אסיפא כיון דפריש לא מצטרפת פרוטה מכולם בעל כרחך אי אהני כללא לצרופי פרוטה מכולם מחייב עלה דהא לשבועה אפי' נפשה נתכוין לכך משבועה דפרטי וליכא למימר דיו בחיוב הפרטים דהואיל ושבועה הוא שבפני עצמה נשבע על כרחו יתחייב עליה ורב אחא ורבינא במהני' ובמימרא דר' יוחנן פליגי כמו שפרש"י ז"ל:

שלטי הגבורים

שם מי שנזר על זה לא פקפק בגזרתו ולא דא לכלל נידוי ולא הוי כאפקרותא למהוי בנדוי עד דידע. מאן גברא רבא דאזמניה ואפי' אם בא להחמיר אין להטיל עליו רק חרם של סתם גזרה ולא נדוי של גדול עולם כיון שלא ידע בו ואם היה המתרה מאנשי דינו של מתרף אין זה קרוי ידיעה לפי שלא היה נאמן עליו כשבר לשתקו הוא בא ועוד כתב רש"י ז"ל נ"ס יתברר שר"ג גזר בנדוי עולם שלא להזכיר נגאי זה לא לבעל תשובה ולא לדורי דוריהן והתרו למכנה בשמו או הוא מנודה לעולם ואל עליו נדויו מיד אע"פ שלא התריע בשופרות שנידה אבל כל זמן שלא נתברר שגזר ר"ג על המגנה כך יש לנו לדון ולומר שלא היה בדעתו דר"ג לנות המגנה כ"כ שלא יועיל לו היתר דיודע היה שא"א שלא יולדו פריצים שיזכירו לחבריהם גנותם ויודע היה שלא יולד אחריו גדול להתיר נדויו לבאים אחריו ובודאי אם עבר איש נדויו בחייו ולא בא להתיר נדויו אין לו היתר עולמית אבל מבר על נדויו לאחר מותו יש לו היתר ואפי' אמר כל העובר יהא בנדוי לא אמר אלא שינהגו בו חביריו נדוי כמשפט כל דור ודור עד שיפייס כאנא שא נא וילקה ואח"כ כל בי עשרה שנלכור שלוחי ר"ג הן להתירו כי י"ל שלא גזר ר"ג אלא על הדור לנהוג בו נזיפה ונדוי לפי דעתם וכו' הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי הפי' כך הוא ע"כ ונראה מדברי רש"י ז"ל שזכרנו דלדידיה ס"ל דכיון שעבר אחד דברי ר"ג וגזירתו מיד הוא בנדוי ממילא מבלי שינדוהו אנשי הדור מיהו מצינו לר"ת דס"ל גבי השומע אזכרת ה' מחבירו וכו' וגבי הקורא לחבירו עבד וכו' דהוי בנדוי עד שיסמתו אותו וכן כתב סמ"ג עשין ד' בטור י"ד סימן של"ד ומדברי הגהה נראה דאין חלוק בין מה שאמרו ז"ל הקורא לחבירו עבד וכו' שגזר נידוי עליו ובין גזרות ר"ג ואם כמאי דאמור רבנן שהעושה אותה יהא בנדוי אין בנדוי עד שיסמתו אותו גם במאי דתקון ר"ג נראה דאינו בנדוי עד שיסמתו אותו ומאחר דבהגהה משוה דין קורא חבירו עבד לתקנת ר"ג א"כ פליגי רש"י ור"ת אהדדי בכל ענין ואולם צ"ע דהא בפ"ק דקדושין משמע מדברי רש"י דמפרש להאי דהקורא לחבירו עבד כפי' ר"ת ואולי כי ההגהה במרדכי שזכרנו משום אותם היה נראה לומר דלכולי עלמא חרם ר"ג חייל מיד ממילא לכל העובר עליו וכמו

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) וכ"ם לשנים שלוו מן שאחד לר' יוסי דאחראין וערבאין זה לזה וכ"ם לתנא דלא עבדין כן שכל א' מתחייב בחלקו דס"ל כפירת ממון מעליא ואין חלוק בין מלוה לפקדון אלא שהכופר לאחד מן השותפין פטור לרבי יוסי דס"ל כפירת דברים שאין השבועה מוציאתו מידי חיוב ממון זה שהרי אף אם היה מודה לאחד פטור אבל אחד מן השותפין שכפר ונשבע יש כאן עליו כפירת ממון אע"פ שתנא מתחייב לשלם בכל בממון:

מהר"ם (ב) והאב"י כ' על זה וכן נראה הלכה למעשה אלא שכתב שהיא דעת הרמב"ם ושלפני היא דעת הראב"ד וכתב בתשובת מיימון לספר משפטים סי' ס"ג ע"ש תשובת מהר"ם שפסק כדברי הראב"ד דלא גבי מהכוה אלא כי ליכא לאישתלומי מהאי.

*) נ"י ד"ה וידויין

הגהות חי"ש

(א) נ"ב ונשבע על שבר:

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף פרש"י ז"ל שבועה שהדיינין משביעין אותה ע"י כפירה והודאה שלמדוה מאשר יאמר כי הוא זה וכתב עלה ונקרב בעל הבית אל האלהים דהיינו [א] שבועת מודה מקצת הטענה שתי כסף וכו' פי' לפי' שאע"פ ששבועת הפקדון [ב] [שבועת הדיינין] היא בטוען נאנסו או נאבדו או נגנבו וכן שבועות עד אחד שבועת הדיינין נמי היא הכא הכי קתני שבועת הדיינין של מודה מקצת צריך שתהא הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ולאו כל שבועת הדיינין קתני אי נמי דשבועת הפקדון לאו בכלל שבועת הדיינין היא דשם אחר יש לה ושבועת הפקדון מקריא לפי ששבועת הפקדון כוללת כל עסק שבועה שעל ידי פקדון ושבועת עד אחד נמי כיון דלא [כתיבא] בהדיא ליתא בכלל שבועת הדיינין:

הטענה. שהשבועה באה על ידה לא תהא פחותה משתי כסף: והודאה. שמחייבתו לישבע לא תהא פחות מפרוטה. ובגמרא פליגי רב ושמואל בפרוטה זו אם מתוך שתי כסף של טענה היא או צריך שתהא כפירת טענת שתי כסף לבד ההודאה של פרוטה. והאי שתי כסף היינו שתי מעות של כסף דהא שתי לשון נקבה היא והן שליש דינר נורי דשם מעה כסף דינר וראיה לדבר מדתנן בפ' הזהב [דף נה.] [האונאה ארבעה] כסף והטענה שתי כסף ותנן נמי [דף מט:] האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות המקח אלמא כי תנן אונאה ד' כסף במעין קאמר שיש מהן עשרים וד' בסלע ולכוותה הטענה שתי כסף שני מעין קאמר וטעמו של דבר מפורש בירושלמי שאמרו כוף מטבע כסף מעה כלומר שכיון שאמרה תורה כסף דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים ואי אתה מוצא מטבע כסף מוזכר בתורה פחות ממעה שהוא גרה כדמתרגמינן עשרים גרה עשרים מעין אין לך לחייב בפחות ממטבע זה ובתר הכי מקשה ותהא מעה כלומר מנין לך שיהו שנים ומפרק או כלים מה כלים שנים אף כסף שנים ונמצאו שני מעין הוא שליש דינר דשם מעה כסף דינר שהם ששים וארבעה פרוטות שהרי מאה ותשעים וב' פרוטות יש בדינר כדאיתא בפ"ק דקידושין (דף יב.) והפרוטה פירשו הגאונים ז"ל שהיא משקל חצי חבה של כסף כלומר שהוא משקל חצי שעורה ונמצאו שתי מעין משקל שלשים ושתים שעורות. הלכך לדידן דקי"ל כרב דאמר כפירת טענה שתי כסף כדאיתא בגמרא אינו חייב בשבועה של מודה מקצת עד שיכפור בשלשים וב' שעורות של כסף נקי ויודה בחצי שעורה דהיינו פרוטה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות טוען ונטען: אין לך בידי אלא פרוטה פטור. שאין זו הודאה ממין הטענה שזה טענו כסף וזה הודה לו נחושת וכגון שלא טענו שתי כסף של מטבע אלא משקלם שאם טענו מטבע כיון שהודה לו מטבע סגי בהכי זהו דעת רש"י ז"ל ויש חולקין ויתבאר בגמרא ה"נ משום הכי פטור דחסרה לה טענה ויתבאר בגמרא בס"ד: שתי כסף ופרוטה כו'. קסבר טענו חטין ושעורים והודה לו באחד מהם חייב: אין לך בידי פטור. שאין כאן הודאה: שהוא כמשיב אבדה. שהיה יכול להעיז פניו ולכפור הכל ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבידה דפטור: **גרסינן** בשנים אוחזין (דף ג.) תני רבי חייא מנה לי בידך וכו' [מק"ו] מסקינן לה התם הכי ומה פיו שאינו מחייבו קנס מחייבו שבועה עדים שמחייבין אותו קנס אינו דין שמחייבין אותו שבועה ואם תאמר ולמה הוא נשבע דהא קיימא לן בב"ב [דף קטה:] שעבודא דאורייתא ומלוה על פה גובה בין מן היורשין בין מן הלקוחות דבר תורה וכיון שכן חמשים הללו שמעידים בהם עדים שעבוד קרקעות נינהו וה"ל כהודה בקרקעות וכפר בכלים דפטור כדתנן בפירקין י"ל אי בדאמרי סהדי שעדיין יש בידו חמשים זוז שהלוהו ולא פרעו הכי נמי אלא הכא במאי עסקינן כגון שהעדים אינם מעידין אלא שהלוהו דמלקוחות לא גבי דטעינן להו דלמא פרעיה ומיהו מיניה גבי ומש"ה נשבע שכיון שאמר אין לך בידי כלום כל האומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי דמי ולקוחות לא מיחייבי בהכי דאינהו לית להו למסמך אטענתא דידיה אלא אמרי דדלמא לוה ופרע. ואכתי איכא למידק מודה מקצת דחיוב רחמנא היכי משכחת לה דהא הויא ליה הודה בקרקעות תרצו בתוספות בשאין לו קרקע. ומיהו ה"מ לדינא דאורייתא אבל השתא דתקון רבנן דמלוה ע"פ אינה גובה מן הלקוחות כדאיתא בפ"ק דקדושין [דף יג:] אפי' (לא) מסהדי סהדי דאוזפי ולא פרעיה ויש לו קרקע ישבע על השאר משום דלבתר תקנתא אין כאן שעבוד קרקעות וקי"ל כרבי חייא ואע"ג דהתם בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) אמרינן אם איתא לדרבי חייא קמייתא לאו למימר דמספקא להו אי איתא אי ליתא דדכוותה אשכחן במידי דקיימא לן הכי דאמרינן בכתובות בריש פרק המדיר (דף ע:) אם איתא לדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה ואפ"ה איפסיקא הלכתא כותיה בהדיא בפרק שני דייני גזירות (דף קז:) הלכך קי"ל כרבי חייא וכן פסק הרמב"ם [בפ"ד מהלכות טוען ונטען] בשם כל הגאונים: והילך פרש"י ז"ל לא הוצאתים והם שלך בכל מקום שהם משמע דאי אמר הילך מעות אחרים תחתיהם אע"ג דנקיט להו בבי דינא ובעי למיתבינהו לאו הילך הוא ולפי דברים הללו הילך לא משכחת לה אלא בפקדון לפי שהפקדון ברשות בעליו הוא בכל מקום שהן ואותן מעות בעצמן של מפקיד הן אבל במלוה לא משכחת לה שאפילו ישנן לאותן מעות שהלוה לו בעין לא מצי למימר ליה הרי הן שלך בכ"מ שהן דהא מסקינן בפרק ב' דקידושין (דף מז:) גבי ההוא דמקדש במלוה אינו מקודשת דמלוה אף על פי שהיא בעינה ברשות לוה היא ולא ברשות מלוה כלל לא לחזרה ולא לאונסים וכיון שכן היאך יאמר לו שהן שלו בכל מקום שהן אלא ודאי לפי דברי רש"י ז"ל הילך לא משכחת ליה אלא בפקדון אבל במלוה לא ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו דהילך איתיה בין במלוה בין בפקדון ובמלוה כל שהן בידו והוא מזומן לתת לתובע הוה ליה הילך ופטור בין שהן אותן מעות בעצמן שהלוה לו או אחרים דכמי שנותנם לו כבר דמי ובפקדון כל היכא דמודה ליה אע"פ שאינו מזומן בידו אלא עומד באגם הוה ליה הילך משום דכל היכא דאיתיה ברשותא דמריה איתיה וראיה לדבר מדפרכינן בפרק קמא דמציעא (דף ה:) למאן דאמר הילך פטור מדתני רמי בר חמא דארבעה שומרין צריכין הודאה במקצת ואמרינן היכי דמי לאו דא"ל הילך ואם איתא דפקדון נמי לא מיקרי הילך אלא בזמן שישנו בידו ומזומן להחזירו מאי קא מקשי היכי דמי לאו דא"ל הילך ומאן א"ל דרמי בר חמא בכה"ג קא מיירי ולמה ליה נמי לשנויי ואידך מתה לה בפשיעה ובעינא לשלומי לך דלאו הילך הוא לוקמה כפשטיה כגון דקיימא באגם דכיון שאין הפקדון בידו ואינו מזומן להחזירו לאו הילך הוא אלא ודאי ש"מ דפקדון כל היכא דקא מודה ביה בין שהוא מזומן להחזירו בין שאינו מזומן כהילך דמי דכל היכא דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה אבל במלוה לא מיקרי הילך אלא כשהמעות בידו ומזומן לפרעם: ולענין מי שמודה במקצת הלואה ורוצה ליתן משכון למלוה באותן מקצת אי מיקרי הילך או לא הרב בעל העיטור כתב דכהילך דמי אבל ה"ר יוסף

נר מצוה

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודיה שוה פרוטה ואם אין הודאה ממין הטענה פטור כיצד שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב א מנה לי בידך אין לך בידי פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא חמשים דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבידה: **גמ'** גרסינן בשנים אוחזין בטלית* תני ר' חייא ב מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש לו חמשים משלם חמשים ונשבע על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים °מק"ו וכו' וכן הלכתא ותאני *רבי חייא ג מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים ב והילך חייב ורב ששת אמר הילך פטור וסוגיין כרב ששת דאמר

רש"י

שבועת הדיינים. שבועה שהדיינים משביעין אותם ע"י הודאה מקצת הטענה שלמדנו מאשר יאמר כי הוא זה וכתב עלה ונקרב בעל הבית וגו' דהיינו שבועה: הטענה. שהשבועה באה על ידה לא תהא פחותה משתי כסף: וההודאה. אשר מחייבתו שבועה לא תהא פחותה מפרוטה ובגמרא פליגי רב ושמואל אי בעינן שתהא טענת הכפירה שתי כסף לבד מהודאת הפרוטה או לא ושתי כסף ר"ל שתי מעות כסף ולכך נקט שתי לשון נקבה והוא שליש דינר: אין לך בידי אלא פרוטה פטור. דלא הוי הודאה ממין הטענה שזה טענו כסף וזה הודה לו נחושת וכגון שלא טענו מטבע אלא משקל דאי טענו מטבע הרי הודה לו מטבע כמו שמפרש בגמ' לקמן: שתי כסף ופרוטה וכו'. דקסבר טענו חטין ושעורים והודה לו באחת מהם חייב: אין לך בידי פטור. שאין כאן כלל הודאה שהוא כמשיב אבידה שהיה יכול להעיז פניו ולכפור הכל ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבידה דלא מחייב שבועה כדאמרינן המוציא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם: **גמ'** שלא תהא הודאת פיו. גדולה לחייב שבועה כשמודה מקצת מהעדאת עדים מקל וחומר. והאי ק"ו מפורש בפ"ק דב"מ: והילך. לא הוצאתים והרי הן שלך בכ"מ שהן עיין בפ"ק

כתב בתשובה שאין אדם צריך לברר לא זמן פרעון מתי פרעו ובמה פרע ולא הלואה היאך הלוה ומתי הלוה ומיהו לפי הענין להוציא הדין לאמתו שאם יראה לדיין שבא ברמאות יש לו לחפש ולפשפש בין בטענת התובע בין בטענת הנתבע כדי להוציא הדין לאמתו: האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום או פרעתיך ואומר התובע השבע לי היסת והשיב הנתבע הלא יש לך שטר עלי ואתה רוצה להשביעני תחלה ואח"כ תוציא השטר הפרוע ותגבה בו אמרי' לו הבא השטר ואם אומר התובע לא היה לי שטר מעולם או היה לי שטר ואבד כתבו הגאונים שאומרים למלוה בטל כל שטר שיש לך עליו קודם לזמן הזה ואח"כ תשביעהו היסת או תחרים הרם סתם ואח"כ לא ובקש השטר: ב וגבי הילך כתב ה"ר יוסף ן' מגא"ש אפילו אם יתן לו משכון על מה שמודה לו לא חשיב הילך אבל בעל העיטור כתב דמשכון חשיב שפיר הילך דהא אפי' שטר חשיב הילך והכי מסתברא: תבע שני כלים והודה לו באחד מהם וא"ל הילך וטוען התובע שנשתמש בזה שהוא מודה לו ונפחת מדמיו אם יש לו עדים בזה או שהוא בעצמו מודה לו אין זה הילך אם נראה לדיין שהנתבע מערים כדי לדחות ממנו השבועה צריך לישבע שבועה דאורייתא וכ"כ מיימ' כיצד אמר לו מנה וכלי יש לי בידך אין לך בידי אלא הכלי והילך ואמר התובע אין זה הכלי שלי הרי זה נשבע היסת וכולל בשבועתו שזה כליו ואם הודה

המאור הגדול

כתב הר' יוסף הלוי שתי כסף כספים דאית מינייהו בדינר דהוא כסף. צורי שמנה נמצאו שתי כסף עשרים חבות פחות חצי חבה והפרוטה חצי חבה וזו מעות בידו דשתי כסף שתי מעין הן ושש מעה כסף דינר ותנן נמי בפרק הזהב האונאה ד' כסף והטענה שתי כסף ובמסכת חגיגה תנן הראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף והכא תני רבי חייא סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור אלמא שתי כסף שתי מעין ניניהו והדינר אית ביה קצ"ב פרוטות דהכי משערינן ליה בקידושין והפרוטה חצי הבה כדברי הרי"ף נמצאו שתי כסף ל"ב חבות שהם שליש הדינר וכן מה שכתב לשבועות עד אחד לא בעי' שתי כסף דהא אמרינן בהדיא אפילו לא כפר לו אלא בפרוטה ולא הודה לו אלא בפרוטה חייב זו הגרסא משיבשת היא והגרסא הנכונה היא אפי' לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו חייב וכן מה שכתב דלגבי שומרין לא בעינן שתי כסף אלא בפרוטה להודה מחייב לא מסתברא כותיה דהא עיקר שתי כסף בשבועות השומרין הוא כתיב וא"כ אדרהים רב נחמן אמר שמואל לאשמעינן בשבועת עד אחד לאשמועינן בשבועת השומרים דכתיב בגופה שתי כסף וכ"ש שבועת עד אחד דלא כתב בה שתי כסף:

שלטי הגבורים

היה לא' כדי החוב חוזר ותובע מן השני השאר ע"כ אלמא אע"פ שלכל א' יש כדי החוב יכול לגבות מא' מהם כל החוב אם ירצה שהרי כתב אם לא היה כל החוב לא' מהם חוזר ותובע את השני וכן היא מסקנת הרא"ש כתב הרמב"ן שותפין בלוה אחד מהם מאחד השני מתעבד ר"ל שהשני משועבד במה שלוה חברו אפילו לא היה עמו בקנין ודוקא שהוא מודה שמה שלוה שותפו הוא לצורך השותפות ואז הוא מתחייב אפילו שלא נכנס עמו בשעת הלואה בהשותפין כשלוהין זה לזה אבל אם כפר השותף וראיה שמעולם לא נכנס דבר זה בשיתוף אין הודאת שותפו מזיקו לכלום עד שיתברר הדבר שלצורך השותפות לוה מה שלוה והרא"ש ז"ל לא כתב כך: כתב הרא"ש ראובן ולוי הלוו מנה משמעון בשטר וכתב שטר חוב על שניהם ומחל שמעון לראובן כל תביעה שיש לו עליו מאותו שטר כל החוב מחול וגם מלוי אינו יכול לגבות דכיון שהיה יכול לגבות כל החוב מאי זה מהם שירצה כשמחל לו כל הדין שיש בידו מאותו שטר היינו כל החוב והרי הוא כאילו פרע כל החוב ושניהם פטורים ואין שמעון יכול לומר ללוי מחלתי שלא לגבות ממנו אבל ממך אגבה שהרי היו שותפין בחוב ומה שמחל לאחד מחל לכולם ואין הדין כן בראובן ושמעון שנעשו ערבים בשביל לוי ופטר את ראובן מהערבות יכול לגבות כל החוב משמעון כיון שלא מחל לערב ונשאר עדיין כל החוב על הלוה יכול לגבות מן הערב שלא מחל לו: שאלה ראובן נתרעם על שנים שהם חייבים לו ממון וכפר האחד והודה השני שהוא וחבירו חייבים באותו ממון וזה שכופר יש לנו מן הדין לחייבו שבועה בעדות השני שמעיד עליו שהוא חייב לו או לא וכן אם היו הנתבעים שלשה וכפר א' מהם והודו השנים עליו ועל עצמם אותו שכפר אם יתחייב ממון על פיהם או לא תשובה אם אותו ממון לקחו אותו בתורת שתוף נעשו אחראין זה לזה וזה שהודה מתחייב בכל ואין מקבלין עדותו על חבירו מפני שהוא נוגע בעדותו ואהז"ל וכחש בעמיתו פרט למכחיש לא' מן השותפין ואיתמר בירושלמי א"ר יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"ג דלא כתבין אחראין וערבאין זה לזה וה"ה אם יהיו ג' או ד' או יותר אחראין וערבאין הם: א. התובע את חבירו בב"ד וא"ל מנה לי בידך כתב מיימ' שב"ד אומרים לו פרש דבריך למה חייב לך הלוית לו או הפקדת בידו שאפשר שהוא חושב שהוא חייב לו ואינו חייב לו וכן הנתבע אם משיב אין לך בידי כלום איני חייב כלום צריך לברר דבריו דשמא טועה וסובר שאינו חייב לו והוא חייב לו והרא"ש

עין משפט

א מיי' פ"ג ופ"ד מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טור ח"מ סי' עד פח:
ב מיי' פ"ד מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טור ח"מ סי' פה פז ופט:
ג מיי' פ"ק מהל' טוען סמג עשין סם טור ח"מ סי' עב פז פח:

הגהות מא"י

[א] שבועת כצ"ל ותי' מודה במקצת מוקף [וכ"ה בר"ס]: [ב] תי' שבועת הדיינין מוקף [וכן בר"ס ליתא]:

יוסף הלוי ז"ל אומר דבכה"ג לא מיקרי הילך והביא ראיה מדאמרינן בפ"ק דקדושין [דף ח.] אמר רבא אמר רב נחמן התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת מנה אין כאן משכון אין כאן ואמרינן נמי התם [דף ח:] בני *)ר"ח זבין ההיא אמתא בפריטי אותיבו נסכא עליהו אתו לקמיה דרבי אמי א"ל פריטי אין כאן נסכא אין כאן אף כאן מנה אין כאן משכון אין כאן ואחרים דוחים ראיה זו ואומרים שאין הנדון דומה לראיה דהתם שלא נתחייב במנה אף המשכון אינו כלום דכיון דאין כאן חוב במה יהא נתפס משכון וזה

רש"י · תורה אור · נר מצוה

דאמר הילך פטור דקא מקשינן בפרק השואל *בענין היו לו שני עבדים אחד גדול ואחד קטן המוכר אומר קטן מכרתי והלוקח אומר גדול לקחתי ישבע המוכר שהקטן מכר אמאי ישבע מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ועוד הילך הוא מדקא מקשי הכי שמעינן מינה דסבירא לן הילך פטור כרב ששת וכן הלכתא . גרסינן אבפרק יש נוחלין* שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא המוציא שטר חוב על חבירו מלוה אומר לא נפרעתי כלום ולוה אומר פרעתי מחצה ועדים מעידין אותו שפרעו כולו נשבע וגובה מחצה מנכסים בני חורין אבל מנכסים משועבדין לא מ"ט אמרי לקוחות אנן אעדים סמכינן ואפילו לרבי עקיבא דאמר משיב אבדה הוי ה"מ היכא דליכא שטרא אבל היכא דאיכא שטרא אירתותי מרתת : *היכי משביעינן ליה אמר רב יהודה *) אמר רב א משביעין באותו בשבועה האמורה בתורה דכתיב °ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אמר ליה רבינא לרב אשי כמאן כרבי חנינא בר אידי דאמר בעינן שם המיוחד א"ל אפילו תימא רבנן דאמרי בכינוי חייב מאי שבועה האמורה בתורה לאתפוסיה חפצא בידיה כאליעזר עבד אברהם דכתיב °שים נא ידך תחת ירכי וכתיב °וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדוניו וישבע לו וכדרבא דאמר רבא האי דיינא °דאשבע בה' אלהי ישראל ולא אתפסיה לנשבע חפצא בידיה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ואמר רב פפא האי דיינא דאשבע בתפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר והלכתא כוותיה דרבא ולית הלכתא כוותיה דרב פפא הלכתא כוותיה דרבא דהא לא נקיט מידעם בידיה ולית הלכתא כוותיה דרב פפא דהא נקיט חפצא בידיה שבועה מעומד ותלמידי חכמים מיושב ב שבועה בספר תורה ותלמידי חכמים לכתחלה בתפילין: ת"ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה פי' בכל לשון . אומרים לו הוי יודע *שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני °לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן נפרעים ממנו וממשפחתו שנאמר °אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שנא' °ומבשרך אל תתעלם כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן נפרעין ממנו ומכל העולם כולו

*) בכל דפו"י ליתא תי' אמר רב

רש"י

דב"מ : נשבע וגובה מחצה . כדין מודה במקצת . נשבע פירוש הלוה נשבע שפרעו חציו וחציו גובה דהודאת לוה כמאה עדים דמו : אעדים סמכינן ואתם עשיתם קנוניא יחד : ואפילו לרבי עקיבא · דאמר פרק קמא דב"מ גבי שטר שכתוב בו סלעין דינרין כו' : כרבי חנינא . שילהי פרק שבועת העדות : לאתפוסיה חפצא בידיה . ס"ת או תפילין כאברהם [דאשבע את אליעזר בברית מילה] : דאשבע בה' אלהי ישראל ולא אתפסיה חפץ כו' . ואע"ג דלא תנן ליה במתני' מכל מקום כיון דשמעתא דרבא הוא הרי כדבר משנה וחוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי וישלם: שבועה בס"ת . ואע"ג דאמרינן דלית הלכתא כרב פפא מ"מ לכתחלה מיהא בעינן ס"ת ות"ח די לו בתפילין מפני כבודו : אף היא . כלומר כמו הנהו דחשיב התם פרשת סוטה ומגילה וכמה דברים שנאמרו בכל לשון : שבועה . נאמרה בכל לשון שמבין בה : את פיך . שבועת שקר:

ר"ן

אבל כאן שכבר נתחייב לה והניח משכון עליו משכון יש כאן וקנו ליה· ולפי דעתי יפה אומר ר' יוסף הלוי ז"ל ואלו שדחו ראייתו לא ירדו לסוף דעתו דכין דקי"ל דמלוה אינה קונה [במכר] כדאמרי' בפ' האיש מקדש (דף מז.) גבי ושין במכר שזה קנאו ואם מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו נמצא שמשכון זה אינו נקנה באותה מלוה דכי אמרינן בב"ח דקונה משכון ה"מ [או] בשמשכנו בשעת הלואתו משום דקני ליה [מעותיו] וכדמוכח ההיא דאמרינן בפ' השולח (דף לז.) גבי מלוה על המשכון דאינו משמט משום דקני ליה כדרבי יצחק אלמא דב"ח קונה משכון אפילו משכנו בשעת הלואתו וטעמא דמלתא מפני שמעותיו קונות לו משכון ואי נמי בשמשכנו שלא בשעת הלואתו קני ליה משום דבגוביינא דבי דינא אתו לידיה וגזרת הכתוב הוא דקני ליה כדרבי יצחק דהרי הוא כאלו הגביהו לו ב"ד ומשום הכי אמרינן בפרק המקבל (דף קד:) דאם מת אינו נעשה מטלטלין אלא בניו אבל כשנתן לוה למלוה משכון שלא בשעת הלואתו כיון שמלוה אינו קונה [א] [במכר] במה קנאו [ב] מלוה למשכון שמא תאמר [אע"פ] שהמלוה אינו קונה לה (קנאו במשיכה כדכשהקנהו לו בתורת משכון משיכה קונה לו)קנאו במשיכה לשעבודו שכשם שאלו הקנהו לוה למלוה לגמרי נקנה במשיכה כךכשהקנהו לו בתורת משכון משיכה קונה לו זו היא שלמד הרב רבי יוסף ז"ל מההיא דקדושין שאין המטלטלין נקנין במשיכה למשכון בעלמא כיון שאין כח במעות הראשונים לקנות ואפי' תאמר נקנה הוא במשיכה לשעבודו כשם שנקנה בכסף לשעבודו במשכנו בשעת הלואתו מ"מ אינו ככסף לקנות בו אמה העבריה והכא נמי משכון לאו הילך הוא : גרסי' בפרק יש נוחלין (דף קכח:) שלח ליה רבי אבא: נשבע. כדין מודה במקצת : אעדים סמכינן . דאמרי שפרעו כולו : ואפילו לר"ע דאמר משיב אבדה הוי . גבי סלעין דינרין מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש בפרק קמא דמציעא (דף ז:) : הני מילי היכא דליכא שטרא. כי התם דאדרבה סלעים שתים משמע : ואיכא למידק וכיון דאיכא עדים שמעידין שפרעו כולו הם המעידין כדבריו דיש בכלל מאתים מנה ולמה צריך לישבע וי"ל דשאני הכא שהוא פסלם שמכחיש דבריהם ואומר שלא פרע אלא מחצה ולגבי עצמו נאמן ומיהו לאו למימרא דפסלינהו לגמרי דא"כ אפילו בשבועה לא מהימן דהא איכא שטרא אלא לאו הכחשה היא לגמרי דאפשר שהוא אינו זוכר אלא מן המקצת והעדים זכורים יותר וכיון דהכחשה לאו הכחשה הוא אין סומכין על עדותן לגמרי ולא על השטר לגמרי אלא עדותן מהני לבטולי שטרא בלחוד והוה ליה תביעתו של מלוה כתביעה על פה שאין עליה עדים שכל שהנתבע מודה מקצת נשבע : כמאן כרבי חנינא בר אידי בפרק שבועת העדות (דף לה:) איתא : לאנקוטי חפצא בידיה . או ס"ת או תפילין כאברהם דאתפסיה לאליעזר ברית מילה : נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר . ואע"ג דלא תנן לה במתני' הא אמרינן בסנהדרין (דף לג·) דטועה בדבר האמוראין כטועה בדבר משנה דאמי וחוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי ומשלם מביתו : שבועה בס"ת . דאע"ג דאמרינן דלית הלכתא כרב פפא לכתחלה מיהא ס"ת בעינן ות"ח די לו לכתחלה בתפילין מפני כבודו : ודאמרינן לאנקוטי חפצא בידיה פירשו המפרשים ז"ל שלא בתורה הוא נשבע אלא [בשם או בכינוי וכ"כ הרמב"ם בפי"א מהלכות שבועות] אלא שאוחז ס"ת בזרועו כדי לאיים עליו והא דאמרינן והאי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה ה"ק דאע"ג דאשבע בה' אלהי ישראל כיון דלא אשבע בנק"ח ה"ל כטעה בדבר משנה וחוזר ודעת הגאונים ז"ל דשבועות המשנה כשל תורה היא בנקיטת חפץ וכן כתב הרי"ף ז"ל בפרק הכותב אבל שבועת היסת אינה בנקיטת חפץ וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות שבועות אלא שהוא ז"ל כתב שם שכבר נהגו הכל להיות ספר תורה ביד חזן הכנסת או שאר העם בעת שמשביעין שבועת היסת כדי לאיים עליו וכתב הרי"ף ז"ל בתשובה דמי שהיה כופר בכל והשביעוהו היסת בלא נקיטת חפץ ואח"כ בא עד אחד חוזרין ומשביעין אותו בנקיטת חפץ דכיון דאמרינן הכא דאם נשבע בלא נקיטת חפץ חוזר התם נמי חוזר ובויקרא רבה משמע דכשמשביעין האדם בס"ת מביאין לפניו נאדות נפוחים דאמרינן התם אמר ר' סימון מפני מה משביעין את האדם בס"ת ומביאין לפניו נאדות נפוחים לומר היתה הגויה הזאת מלאה גידין ועצמות ועכשיו ריקם מכלום כך המשביע את חברו סוף שילא ריקם מממונו ר' יוסי אומר על שקר ר' יונה אומר אף על אמת וכן אמרו בשם גאון שמאיימים עליו בדברים אחרים כגון מטה של מתים ונרות דולקות ושופרות ומתירין הנאדות או מבקעין ומכבין הנרות בשעת שבועה ומסתברא דלא עבדינן הכי בת"ח אלא לכתחלה בתפילין ותו לא מידי עוד נ"ל דכיון שלא הוזכר כך בתלמודנו אינו אלא שיש ביד הדיין להחמיר עליה בכיוצא בזה כפי מה שעיניו רואות וחומר הענין שנשבע עליו ובמקצת פרש"י ז"ל כתיב הכי ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שעונשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה דהא אמרו ארור בו שבועה ע"כ ולא נראה כן מדברי הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל וכמו שכתבנו :

ת"ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה מפרשינן בגמרא דקאי אמאי דתנן במסכת סוטה (דף לב.) ואלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וכו' וקאמר דשבועת הדיינין אף היא נאמרה בכל לשון וכ"פ הרי"ף ז"ל אבל הר"ר יוסף הלוי ז"ל פי' אף היא בלשונה נאמרה בלשון הקדש וקאי אמאי דתנן התם ואלו נאמרים בלשון הקדש וליתא דהא תניא בתוספתא במס' סוטה בפ"ז שבועת העדים והדיינין נאמרה בכל לשון : שבועת הדיינין כיצד אומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע. מפרש בגמרא דמשום חומרא דקא מני ואזיל כדאיתנהו בגמרא נזדעזע טפי בלא תשא משאר לאוין : אל תתן את פיך בשבועת שקר : לחטיא את בשרך . את קרובך : שנאמר

שדים לו לא יתחייב לו ממון אע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת כיצד אתה אמרת ליתן לי מנה להד"מ אין משביעין אותו לא היסת ולא חרם שאף אם הודה לו אינו חייב לו כלום אתה קללת אותי אתה הוצאת עלי שם רע וזה כופר אין מחרימין על כיוצא בזה ע"כ ומסתברא שהיו מחרימין על זה שהרי אם יתברר שהוא אמת קונסין אותו אתה חבלת בי לא היו דברים מעולם נשבע היסת אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם שבת ורפוי אתה ביישתני וזה אומר להד"ס אם הוא במקום שגובין קנס נשבע היסת שהרי אלו הודה היה חייב לו הבשת במה דברים אמורים שפטור במודה בקנס כגון חבלתי לפלוני אבל אם הוא מודה שחבל בו ועמד בדין ונתחייב ע"פ ב' עדים באותו ב"ד כך וכך חייב לשלם לפיכך אם טענו ב"ד חייבוך לשלם מאה דינרים על שחבלת בי והוא אומר לא היו דברים מעולם הרי זה נשבע היסת ונפטר : ומהר"ם כתב כדברי הטור שהביא המרדכי דבריו פרק החובל דכשאומר לחבירו ביישתני בדברים והלה כופר דאין משביעין אותו שום שבועה אבל היו מחרימין סתם שיודו האמת ונמצא דגם פליגי בזה אם חרם והשבועה אחת היא דלמיימ' כך שוה זה כמו זה דשא במקום שאין משביעין אותו אין מחרימין ולדברי מהר"ם אף במקום שאין משביעין היסת היו מחרימין דלמא אינו שוה זה כמו זה : ב כתב ריא"ז שבועה זו של תורה חמורה היא מאד ומשביעין אותו בהזכרת השם שנא' ואשביעך בה' אלהי

שלטי הגבורים

הנתבע שאין זה כלי שלו אלא שנתחלף לו אע"פ ששוה כמו כליו צריך לישבע שבועה דאורייתא ע"כ . ואפשר שהוא סובר דמשכון אינו נקרא הילך אבל לפי מה שכתבתי דמשכון נקרא הילך לא גרע זה משאר משכון אע"פ שכופר בכל והילך פטורים מן השבועה מן התורה חכמים חייבוהו שבועה וזו היא שנקרא שבועת היסת שלא שנא אמר לו מנה לי בידך ואמר לו הין למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך או שאמר לו יש לי בידך כנגדו כסות וכלים או שאמר לו אמת שהיה לך בידי אבל את מחלתו לי או נתתו לי במתנה דאיכא דררא דממונא בכל ענין נשבע היסת ובלבד שיתבענו התובע טענה ודאי כדפי' לעיל :

א כתב מיימו' אין בין שבועת היסת לשבועת הדיינים אלא נקיטת חפץ שאין המשביעין שבועת היסת אוחזין ס"ת בידן אלא משביעין אותן בשם או בכנוי בשבועה או באלה מפיו או מפי ב"ד וכבר נהגו הכל להיות ס"ת ביד חזן ב"ה או שאר העם גם בשבועת היסת כדי לאיים עליו וכל מי שיתחייב שבועת הדיינין בין שהיא ע"י טענת ודאי וכפירה בין שהיא מדבריהם מאיימין עליו ומי שיתחייב בטענת ספק בין מן התורה בין מדבריהם א"צ איום ואע"פ שאין מאיימין בשבועת טענת ספק ולא בשבועת היסת צריכין הדיינים לפטור בבעלי הדינים אולי יחזרו בהם כדי שלא ישבעו כלל וכתב רש"י בדורותינו בטלו שבועות לפי שעונשם גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה דארור בו שבועה וכן כתב הרמ"ה מכי אתו רבנן בתראי דבתר תלמודא נהוג לאישתבועי ב א ר ו ר כדאמרי' ארור בו שבועה משום דחזו דשבועה בשם אלהים טפי ענשם מיהו אידי ואידי צריך ליה לאינקוטי ס"ת בידיה וטור ח"מ סימן א' כתב בשם הרמ"ה ז"ל ס"ת נמי צריך שיהא מזומן בב"ד כדאמרינן בתקנות עזרא שיהו ב"ד קבועים בב' וה' ואומר מ"ט משום דשכיחי בהו רבים אי בעית אימא משום טירחא לאפוקי ס"ת נראה דגרסתו אינה כגרסת הספרים שלנו ונראה דה"פ דצריך להיות ס"ת בבית דין משום דמוכח בגמרא דטעמא דב"ד קבוע בב' וה' משום דאתי לבי כנישתא ומסתמא דב"ד במקום בהכ"נ יושבין ולקבועודין בב' וה' שאם יהיה שום אדם שיצטרך שבועה לא היו צריכין להוציאו חוץ לארון שקדש בעודו אלא בעודו על התיבה משביעין אותו והיינו דקאמר משום טירחא לאפוקי ס"ת כתב מיימ' הורו רבותינו כל מי שנתחייב שבועה בין של תורה בין של דבריהם אפי' היסת יש לו להחרים חרם סתם קודם שישבע על מי שיטעון עליו דבר שאינו חייב בו כגון להשביע אותו בחנם ויענה אחריו אמן . הטוען על חבירו טענות הרבה אין משביעין אותו על כל טענה וטענה אלא שבועה א' על הכל נתחייב ב' שבועות על ב' טענות קלה וחמורה משביעין אותו בחמורה ומגלגלין בה שאר הדברים כל הטוען לחבירו טענה שאפי' אם

עין משפט

א מיי' פי"ד מהל' מלוה סמג עשין צד טור ח"מ סי' פב :

*)שם איתא בני ר"ש בר אבין זבין

ב מיי' פי"ד מהלכות שבועות סמג עשין קכג טור ח"מ סי' פז :

הגהות כא"י

[א] תי' במכר צ"ל מוקף : [ב] תי' מלוה צ"ל המי"ם בחיריק ותי' למשכון צ"ל מוקף :

בראשית כד · שם · [דף שד ע"ב] · שמות כ · קהלת ה

א מיי׳ פ״א מהל׳ טוען ונטען סמג ... טוח״מ סי׳ ...

שנאמר אלה וכחש ופרכינן בגמ׳ ואימר עד דעביד לכולהו ופרקינן לא סלקא דעתך דכתיב כי מפני אלה אבלה הארץ [והוא הדין נמי] דבשאר עבירות דכתיבי בההיא קרא נפרעין מכל העולם כולו והכי מוכח בהדיא בפ״ק דקדושין ואמרינן [נמי] בגמרא דבשאר עבירות שבתורה נמי נפרעין ממשפחתו כדכתיב ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו לפי שכולן מחפים עליו ונפרעין נמי מכל העולם כולו דכתיב וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו כל שבידם למחות ולא מיחו דאיכא בין שאר עבירות לשבועה דבשאר עבירות איהו כדיניה ורשעים דמשפחתו כלומר המחפים עליו בדין חמור מיהו לא מתדני בדיניה דדרשינן מיעוטא יכול כל המשפחה כולה בהכרת ת״ל אותו אותו בהכרת ואין משפחתו בהכרת ורשעים דעלמא דהייני שיש בידם למחות בדין הקל אבל לא בדין חמור דא״כ ובמשפחתו למה לי וצדיקים דהכא ודהכא פטורים כלומר כיון שאין בידם למחות דלא אשכחן בהו בקרא עונש כלל וגבי שבועה הוא. ורשעים דמשפחה המחפים בדיניה דהכא לא כתי׳ מיעוטא ועוד דעל כרחין מסקינן להו דרגא מרשעים דעלמא ורשעים דעלמא שיש בידם למחות בדין חמור דכיון דאפי׳ צדיקי דהכא ודהכא בדין הקל כדכתיב כי מפני אלה אבלה הארץ וכל העולם משמע אפי׳ צדיקים על כרחין מסקינן דרגא לאותן שיש בידם למחות דהא איכהו מענשי בשאר עבירות וצדיקי לא מענשי בהו כלל וצדיקי דהכא ודהכא בדין הקל כדפרשינן כך

תורה אור

הושע ד

כולו שנאמר אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף וגו׳ וכתיב על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה כל עבירות שבתורה יש לו זכות תולין לו עד שנים ושלשה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר הוצאתיה נאום ה׳ וגו׳ הוצאתיה לאלתר ובאה אל בית הגנב הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שוא מכלה אותן ואם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע אותן העומדין שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתינו ועל דעת ב״ד: הטענה שתי כסף: אמר רב כפירת הטענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפי׳ לא כפר אלא בפרוטה או לא הודה אלא בפרוטה א חייב והלכתא כוותיה דרב דאמר כפירת הטענה שתי כסף דהא תני ר׳ חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור שתי

זכריה ה · במדבר טז

רש״י

ופוטרין אותו מיד. ואין משהין אותו שלא יחזור בו וע״כ ישלם כיון שקיבל עליו בבית דין: הרשעים. שאף התובע מיקרי רשע שלא נשא ונתן עם אינש מהימן וצדיק שלא ישבע בשקר ובא לידי שבועת שוא: וע״ד ב״ד. משום קניא דרבא: כפירת טענה שתי כסף. טענה דמתני׳ לאו אתחלת טענה קאי אלא אכפירה שכופר בטענת חבירו לפי הודאת הפרוטה ותחלת הטענה צריכה שתהא כסף ופרוטה: חסר מעה פטור. דכפירת שתי

נראה בעיני טעמים הללו: ומ״ה אומרי דאיתנהו בלא תשא טפי משאר עבירות נזדעזע כל העולם בשעה שנאמרה ומיהו הנהו עבירות דכתיבי דאלה וכחש שוו בהדי לא תשא לגוונא דנפרעין מכל העולם כולו ברשעים וצדיקים אבל לגוונא דרשעים דמשפחתו לא אשכחן: אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. פרש״י ז״ל ואין משהין אותו כאן שלא יחזור בו ועל כרחיה ישלם משקיבל עליו בב״ד נראה שהוא סובר דכל זמן שעסוקים באותו ענין יכול לחזור בו אבל בתר הכי לא שהמקבל עליו בב״ד איזה דבר שוב אינו יכול לחזור בו ולפי זה התם בפ׳ יש נוחלין (דף קכח.) דאמרינן שורי גנבת השבע וטול נשבע ואינו יכול לחזור בו גרסינן בלא וי״ו לומר דכיון שגמר דינו על עצמו וקבל עליו הלה שוב אינו יכול לחזור בו וכאילו גמרו את דינו בב״ד ואמרו כן ומיהו דוקא בשאמר כן בפני ב״ד אבל ר״ת ז״ל גורס ונשבע אינו יכול לחזור בו אבל קודם לכן אע״פ שקיבל עליו בב״ד יכול לחזור בו ולפי זה מש״ה אמרי׳ הכא פוטרין אותו מיד כדי שלא יחזור בו אבל רצה לחזור בו חוזר ובפרק יש נוחלין אכתוב יותר מזה בסייעתא דשמיא: העומדים שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. פרכינן עלה בגמרא בשלמא האי דקא משתבע בשקרא קאי באיסורא אלא האי דקא משבע ליה אמאי ומפרקינן כדתניא ר׳ טרפון בר׳ שמעון אומר מה תלמוד לומר שבועת ה׳ תהיה בין שניהם מלמד ששבועה חלה על שניהם כלומר אף על המשביע מפני שלא דקדק ליתן ממונו ביד איש נאמן ובאין לידי חילול השם: וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת בית דין. מסקינן בסוף שבועות שתים בתרא (דף כט.) ופרק ד׳ נדרים (דף כה.) דאע״ג דמאן דמשתבע לא אמרינן דאדעתא דנפשיה משתבע כל שאינו במשמעות הלשון אפ״ה מצרכינן למימר[ליה] על דעתנו לאפוקי מקניא דרבא והתם בפ׳ ד׳ נדרים (דף כה.) מפרשינן הך עובדא דהכי הוה דההוא גברא דאתא לקמיה דרבא א״ל ללוה פרע לי זוזי א״ל פרעתיך א״ל רבא אשתבע לי׳ דפרעת ליה אייתי קניא מליא זוזי ואסתמיך ואתא עלה א״ל למלוה נקוט הדין קניא בידך ואינסיב ספרא דאורייתא ואישתבע דיהבית לך זוזך ההוא מלוה רתח תברא לקניא ואישתפיכו הנהו זוזי לארעא ואשתכח דבקושטא אישתבע: אמר רב כפירת הטענה שתי כסף. טענה דתנן במתני׳ לאו אתחלת טענה קאי אלא אכפירה שהוא טפר בטענת חברו לבד הודאת פרוטה דבעינן שתהא תחלת הטענה שתי כסף ופרוטה: ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף. ופרכינן בגמרא עליה דשמואל ממתני׳ דתנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי לאו משום דמחסרא טענה ותיובתא לשמואל פי׳ משום דקס״ד דשוה [שתי] כסף קא טעין ליה והאי א״ל אין לך בידי אלא שוה פרוטה דהויא ליה הודאה ממין הטענה ואפ״ה פטור משום דחסרא לה כפירת טענה משתי כסף ולפי זה כי תנן במתני׳ כיצד שתי כסף יש לי בידך וכו׳ ארישא דמתני׳ קאי דקתני הטענה שתי כסף דהיינו כפירת הטענה ואליבא דרב ומפרקינן אמר לך שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו כלומר שזה טען כסף וזה הודה נחשת דליכא הודאה ממין הטענה וכיצד דקתני אמאי דסמיך ליה קאי דאם אין ההודאה ממין הטענה פטור ופרכינן תו א״ה אימא סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה קתני מש״ה חייב אלא אי אמרת דוקא קתני אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ומפרקינן מידי הוא טעמא אלא לשמואל הא אמר ר״נ אמר שמואל טענו חטין ושעורים והודה לו באחד [מהן] חייב. כלומר וה״נ כיון שטענו נחשת עם הכסף והודה לו בא׳ מהם חייב ה״נ מסתברא כלומר דמתני׳ דוקא קתני מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור אי אמרת בשלמא דוקא קתני מ״ה פטור אלא אי אמרת שוה קתני אמאי פטור הא ליטרא טובא הוי כלומר ויש בה כדי כפירה והודאה אלא מדסיפא דוקא רישא נמי דוקא לימא תהוי תיובתא דרב כלומר מרישא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וטעמא משום דדוקא תנן ומה שטענו לא הודה לו הא טענו שוה והודה לו שוה חייב אע״ג דטענה קמייתא לא הויא אלא שתי כסף ומהדרינן אמר לך רב כולה מתני׳ שוה קתני וליטרא שאני כלומר דכיון דטענו משקל ודאי דוקא קתני אבל כל מטבעות דמתני׳ שוה קאמר שדרך מטבע לעשותו דמים לכל דבר תדע דקתני סיפא דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית כלומר מעה קטנה ופונדיון [ופרוטה] חייב ואי או קתני שהכל מין מטבע א׳ ואי אמרת בשלמא שוה קתני מ״ה חייב אלא אי אמרת דוקא קתני אמאי חייב כלומר דהא מה שטענו לא הודה לו ומפרקינן א״ר אלעזר הכא במאי עסקינן בטוענו דינר מטבעות והא קמ״ל דפרוטה בכלל מטבע איתא דיקא נמי דקתני שהכל מין מטבע א׳ ופרש״י ז״ל שתבע דינר טבועה במטבע צורה ולא טענו משקל וזה הודה לו מטבע אע״פ שזה כסף וזה נחשת ממין הטענה הוא דכולהו מטבע נינהו ודיקא נמי דקתני שהכל מין מטבע אחת אלמא טעמא דחיובא משום דכל מין מטבע אחת היא ודוקא קתני אבל ר״ח ז״ל גורס בטוענו בדינר מטבעות כלומר דטעין דינר זהב נתתי לך ליתן לי בו מטבעות והוא אומר לא נתת לי אלא דינר כסף ליתן לך מטבעות ויש לך בשוויו בידי טריסית או פונדיון או פרוטה וקמ״ל דפרוטה איתא בכלל מטבעות שאמר לו ליקח ופרכינן ורב דבעי למימר שוה קתני האיך מפרש סיפא דקאמר שהכל מין מטבע אחת דדיקא כוותיה דשמואל ומהדרינן הכי קאמר שכל דין מטבע אחת היא כלומר רישא דקתני שתי כסף ואמר דשוה הוא והדר תני ליטרא זהב דדוקא הוא והדר תני דינר זהב דשוה הוא וקאמר שכל דין מטבע א׳ הוא דבכולהו שוה קאמר ושאינו מטבע כגון ליטרא לעולם דוקא בין בכסף בין בזהב כך פי׳ הרמב״ן ז״ל: ואמרי׳ תו ור׳ אלעזר נימא מדסיפא כשמואל מפרש לה רישא נמי כשמואל ס״ל. כלומר דכולה מתני׳ דוקא קתני ומ״ה תנן ברישא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום דמה שטענו לא הודה לו אבל אי הוה טעין ליה שוה הוה מחייב ואע״ג דתחלת טענות שתי כסף ותו לא ומהדרינן לא סיפא דוקא כשמואל דקתני שהכל מין מטבע א׳ כלומר וליכא דייק דבטעט בדינר מטבעות עסקינן ומ״ה מתרץ לה כשמואל אבל רישא או כרב או כשמואל ובתר הכי אמרי׳ ת״ש דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור זו היא גרסת ר״ח ז״ל ועיקר דהכי מוכח בירושלמי והייני טעמא דפטור משום דכיון דדוקא קא טעין ליה דקאמר זהב זהוב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ודייקינן טעמא דא״ל זהב זהוב הא סתמא שוה משמע וע״כ רישא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור

שלטי הגבורים

בשמים. ואפילו באחד מן השכנויים בין שנשבע הוא עצמו או שהשביעוהו אחרים ויענה אמן ואותו ס״ת בידו בשעה שנשבע ונשבע בעמידה ואם היה תלמיד חכם נשבע אפי׳ יושב ואינו אוחז ס״ת אלא אפי׳ תפילין ואם השביעוהו בית דין ולא התפיסוהו שם חפץ של מצוה לא תורה ולא תפילין ה״ז טעות בידם ומשביעין אותו פעם שנית בין אם היה ת״ח בין אם היה עם הארץ ועם הארץ שהשביעוהו והתפיסוהו תפילין הרי זו שבועה: נשבע לו חוץ לב״ד או שקפץ ונשבע בב״ד בין שקפץ ונשבע הוא בין שקפץ והשביעו חבירו שלא ע״פ ב״ד לא נפטר בשבועה זו עד שישבע בפני ב״ד ועל פי ב״ד כמבואר בק״ה. נשבע כראוי ונפטר ואח״כ באו עדים משלם על פיהם אפי׳ נשבע ע״פ עד א׳ המחייבו שבועה ונפטר בשבועתו ואח״כ בא א׳ יעיד כמו הראשון הרי זה משלם על פיהם כמו שכתב מז״ה בפ׳ הגוזל עצים: בימי הגאונים כשראו שרבו בני אדם הנשבעים לשקר ואבדה האמונה תקנו שלא להשביע שבועה המורה כזו מפני שעונשה גדול אלא מי שנתחייב שבועה בין מד״ת בין מד״ס נושא ס״ת על כתפו ואינו נשבע אלא שלית ב״ד מקלל ואומר כך וכך קללות ידבקו בפלוני אם הוא כופר בממון חבירו ואינו מודה בו והיו מגדין אותו לפניו ותוקעין לפניו בשופר וקוראין אותה בלשון ארמית גזרתן שבועה זו משביעין אפילו לכופר בכל שאינו חייב שבועה מה״ת גם המורה כתב שבטלו הגאונים שבועה של תורה לפי שענשה גדול ותקנו לגזור עליו אגור בי׳ וכן כתוב בדברי הגאונים שעושין לפניו איומים גדולים כגון להביא לפניו מטה שנושאין בה מתים ונודות נפוחים ותוקעין בשופרות ומקללין לפניו והתינוקות וכל העומדים שם עונים אמן ובמקומנו ראינו שמנהג לתפוס הנשבע ס״ת להשביע בתורה אבל לא בהזכרת השם וראינו שמנהג בימי מורנו רבי׳: א ובדין מודה במקצת הטענה ישבע. התוספות פרק הגוזל קמא בשם ריב״א כתבו דכל טענות דאיכא למימר בהו חזקה אין אדם מעיז אם כופר הכל פטור משבועה דאורייתא וחייב אם מודה במקצת וכל טענות דמצי להעיז אם כופר הכל חייב שבועה דאורייתא ולזה הסכימו קצת ממפרשים ולדברי רבינו תם בין טענות דחזקה דאינו מעיז לכפור הכל בין טענות שיכול להעיז לעולם כי יכפר בכולהו פטור מן השבועה דגזרת הכתוב הוא דלא מחייב בשבועה בכפירות הכל ולדברי רש״י כל טענות דחזקה שזה לא יעיז לכפור הכל פטור מפני שקבל ממנו טובה כגון טענות הבאים על מלוה ולוה שזה כופר הכל פטור דודאי אין אדם מעיז בפני זה שעשה לו טובה לכפור הכל אבל טענה דבין מפקיד ונפקד דאין כאן שום טובה כי בשיבת שום טובה שקבל הנפקד מן המפקיד לא ימנע מלכפור לו הכל או רמיא שבועה על הנפקד היכא שכופר הכל דליכא שום טעמא למפטריה משבועה כמו דאיכא בין לוה ומלוה וכן כתב הר״ן פרק הגוזל בתרא גבי מכיר כליו וספריו ביד אחר וקשה בעיני על דעת התוספות דאמרי דהיכא דכופר בכל מקום שאינו יכול להעיז פטור מן שבועה וטוענין טעם להעזה דכיון שכופר הכל וחבירו יודע אם הכפירה אמת או לאו אם לא היה כן לא היה כופר ומשום האי טעמא פטור למה לא נאמר ג״כ לגבי תובע דחזקה מה שתובע הוא אמת דכיון שחבירו יכול לידע בשקרו חזקה לא ביה מעיז פניו לתבוע אם לא היה לו לקבל ממנו ובשלמא לרבינו תם אתי שפיר פטור הנתבע דגזרת הכתוב היא גם לרש״י ז״ל ליכא להקשות דלדעתי משוב הכי דחק רש״י לתת טעם להזקה דמעזה מפני שקבל טובה ממנו דהשתא דוקא לגבי לוה איכא למימר כך ולא לגבי תובע אבל לפי׳ התוספות קשה וי״ל דשני מגו לכוליה ומגו לכוליה לא אמרי׳ ומה שיש להקשות על דברי התוספות דאמרי׳ כל היכא דכפר לו הכל רמינן שבועה עליה מכח דאמרינן

פטור היינו משום דחסרה ליה כפירה משתי כסף וקשיא לשמואל ומהדרינן אמר רב אשי ה"ק כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהב זהוב דמי כלומר דכי קתני דינר זהב זהוב לא שהתובעו מפרש כך אלא ה"ק הטוען דינר זהב מסתמא זהוב קאמר והלה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף פטור משום שמה שטענו לא הודה לו ואמרינן בתר הכי תני ר' חייא לסיועיה לרב סלע יש לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור כלומר משום דכפירת שתי כסף בעינן וכרב כך היא הלעה של שמועה : ושמעינן

רש"י

שתי כסף בעינן : לא שנו . דבעינן טענה שתי כסף אלא בשבועה הבאה בטענת מלוה : והודאת לוה . שמודה מקצת אבל שבועה הבאה בעדות [עד] אחד שהלוה כופר בכל ועד אחד מעיד שחייב לו ונמצא מחייבו שבועה: אפי' לא טענו אלא פרוטה וכפר בה חייב . הואיל ואם היו שנים היו מחייבין אותו ממון דהא שוה פרוטה ממונא

[רפ"שה ע"א]

תורה אור

כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אמר רב נחמן אמר שמואל לא שאנו אלא בטענת מלוה °והודאת לוה אבל טענות מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו חייב דכתיב °לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד

דברים יט

מינה דרב ושמואל בתרתי פליגי חדא דלרב צריכה שתהא הטענה שתי כסף [ופרוטה] והכפירה שתי כסף ולשמואל די לו שתהא הטענה שתי כסף ואפילו לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב ועוד דלרב הטוען את חבירו דינר יש לי בידך שוה משמע ולא דינר דוקא וכן המשיב פרוטה יש לך בידי שוה פרוטה משמע והוה ליה הודאה ממין הטענה וחייב ולשמואל כל חד וחד דוקא קאמר

ולא הויא הודאה ממין הטענה ופטור והיינו דאמרי' מי סברת שוה קתני דוקא קתני וכמו שפירשתיה וליכא לפרושי דרב נמי מודה בטוען דינר סתם דדוקא קאמר ולא נחלקו אלא אי מתניתין בטוען סתם או בטוען בפירוש שוה דהא אקשינן עליה דשמואל מדקתני דינר זהב זהוב יש לי בידך הא סתמא שוה משמע כלומר הא לרב ניחא ואם איתא לרב נמי קשיא דהא אמרת דלרב נמי סתמא דוקא קאמר ועוד מדתנן שתי כסף [ופרוטה] יש לי בידך וקא מפרש רב שוה ב' כסף ואי בטוען בפירוש שוה עסקינן הא בסתמא דוקא היכי תני במתני' סתם ב' כסף יש לי בידך שאילו אמר באותו הלשון היה הדין בהפך לרב [א] [דהיכי קתני סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך חייב דה"ל חטין ושעורין והודה לו באחד מהן דאינו חייב לרב] אלא ודאי בטוען סתם הוא דפליגי דרב סובר שוה קאמר ושמואל סבר דדוקא קאמר : ולענין הלכה בפלוגתייהו דרב ושמואל פסק הרב אלפסי ז"ל כרב דכפירת טענה שתי כסף מדתני ר' חייא לסיועיה וכי תימא אדרבה הלכתא כשמואל מדמתרץ רב אשי אליביה הך ברייתא דדינר זהב זהוב וכיון דכשמואל מתרץ לה משמע דכותיה ס"ל וכדאמרינן בדר' אלעזר ור' אלעזר לימא מדסיפא כשמואל מתרץ לה רישא נמי כשמואל ס"ל וכיון דרב אשי דבתרא הוא ס"ל כשמואל יש לנו לפסוק כמותו ליתא דאע"ג דרב אשי מתרץ כשמואל ליכא לאוכוחי דס"ל כוותיה דאמוראי מתרצי אליבא דחד אמורא כי שמעי מאי דפרכי ליה אע"ג דלדידהו לא ס"ל כוותיה ורב אשי דבתרא הוא ודאי שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל ומתרץ אליביה אע"ג דלא ס"ל כוותיה אבל בדר' אלעזר דייקינן הכי משום דתלמידיה דר' יוחנן הוה ובא"י הוה גמיר ולא שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל בבבל ואפ"ה מתרץ סיפא כשמואל אלמא דכשמואל ס"ל וכיון דבפלוגתא דכפירת טענה קי"ל כרב [מסתברא] דפלוגתא דשוה ודוקא נמי קי"ל כוותיה דבהדדי תליין וכדכתיבנא הלכך ש"מ דהטוען את חבירו כך וכך דינרין יש לי בידך הלואה והלה אומר לא כי אלא פרוטה ואפי' אמר אין לך בידי אלא כך וכך שהלויתני חייב דשוה קא טעין ליה והויא ליה הודאה ממין הטענה מיהו ה"מ בטוענו מטבע לפי שהמטבע נעשה דמים באחר הא דבר שאין דרכן של בני אדם לשום בו אפילו לרב נמי מסתמא דוקא קאמר וכדאמרי' הכא אפי' לרב בליטרא זהב ליטרא שאני כלומר שאין דרכן של בני אדם לעשות דמים באחר וכן בתבואה אין אדם שם בה [ב] ודוקא קא תבע וזו היא ששנינו כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור ומטבע נמי לא אמרן אלא במטבע היוצא באותו מקום אבל במטבע של מלכים אחרים לא שאין דרכן של בנ"א לשום באותו מטבע הלכך דוקא קאמר ומ"מ היכא שהודה לו במטבע אע"ג דכל חד דוקא קאמר מפני שאותו מטבע אינו יוצא אעפ"כ לפי דברי רש"י ז"ל חייב שהוא סובר שכל מטבע טבועה מין א' וכמ"ש למעלה בההוא דטוענו דינר מטבעות אבל לפי גירסת ר"ח ז"ל ופירושו אין הדין כן שאין לנו ראיה מכאן וכי אמרינן דשוה קאמר ה"מ באומר שתי כסף יש לי בידך הלואה לפי שההלואה להוצאה נתנה ומשתלמת בכל דבר אבל בטוענו פקדון דוקא קא תבע דפקדון לא ניתן להוצאה אלא לחזרה בעינו כך כתב הרמב"ן ז"ל ואינו נח לי דמתניתין סתמא קתני ואדרבה יש לי בידך טפי משמע פקדון והארכתי בזה בסמוך בס"ד : והיכא דטענו דוקא והלה מודה לו שוה אין ההודאה ממין הטענה ופטור ובברייתא דדינר זהב זהוב הכי מוכחא דהא התם הטוען אומר דוקא דאמר זהב זהוב והמודה משיב שוה דקאמר אין לך בידי אלא דינר כסף ולרב שוה קאמר וכדכתיבנא לעיל וקתני פטור ומיהו היכא דקא טעין מיניה שוה והלה מודה בדוקא חייב דיש בכלל תביעה הודאה וסיפא דמתניתין הכי מוכחא דקתני כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב והא טענה דפירות דומיא דשוה היא והיהו אודי בדוקא וקתני חייב . ויש לרשב"א ז"ל דרך אחרת שהוא אומר אע"ג דקי"ל כוותיה דרב בפלוגתא דכפירת טענה היינו משום דתני רבי חייא לסיועיה לרב אבל בפלוגתא דשוה ודוקא נקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני ולאו הא בהא תליא ואע"ג דקי"ל כרב בכפירת טענה אפשר לפרושי כולה מתני' בדוקא ופטור דרישא משום דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו וכי תימא כיון דקי"ל כרב אם איתא דדוקא קתני לא הוה ליה למתני שתי כסף דלא אפשר לאחוביה *[בהו ואפילו במודה במין הטענה] בהודאת מקצת דהא חסרה לה טענה אלא הוה ליה למיתני דינר יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור איכא למימר אין הכי נמי אלא משום דבעי למיתני בסיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב ולאשמועינן דטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב כשמואל נקט נמי ברישא שתי כסף והודאה בפרוטה ואע"פ שאין זה נח לי לשטה דרש"י ז"ל דיקא לי הכי שפירשה למשנתינו אליבא דשמואל וכתב עוד [הרשב"א] דאפילו לרב נמי כי אמרינן דשוה קאמר דוקא בטוען כך וכך יש לי בידך בהלואה משום דאין מלוה יכול לתבוע מטבע טבוע ממש אלא לוה פורע לו שוויו הלכך איכא למימר דתובע אינו תובע מן הסתם דוקא אלא שוה אבל בנותן לעולם דוקא הוא אומר וראיה לדבר מדתנן בפרק קמא דגיטין (דף יג.) תנן תנו [מנה] לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה ואוקמה רב שמואל בר מרתא משמיה דרב בלגבורין ומוגחין ובשכיב מרע וכאידך דרב דאמר שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי [מנה זה] נותנים מנה סתם אין נותנים שמא מנה קבור קאמר ואם איתא דשוה מנה אמר מאי קאמר דחיישינן למנה קבור הא איהו לא ייחד לו דבר מיוחד מנכסיו אלא שוה קאמר ובין שיש לו מנה קבור בין שאין לו הרי לוה ליתן לו שוה מנה ואפי' לא אמר מנכסי יתנו לו שוה מנה אלא ודאי אפילו לרב בנותן דוקא קאמר ומשום האי טעמא דאמרן הלכך שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני חזינן אי אית ליה בעין יהבינן ליה ואי לא לא יהבינן ליה מידי [דשוה מנה] דחיישינן דלמא מנה קבור קאמר ואע"ג דאפסיקא הלכתא התם בפרק קמא דגיטין דלמנה קבור לא חיישינן התם בדאיכא מנה שאינו קבור דאע"ג דלא אמר מנה זה לא חיישינן למנה אחר קבור ויהבינן ליה האי מנה מגולה הא אם ליכא אחר בעין לא יהבינן ליה מידי דמנה דוקא קאמר אלו דבריו ז"ל ולפי הטעם שהוא ז"ל אומר דדוקא בהלואה אמרינן שוה לפי שאין מלוה יכול לתבוע מטבע טבוע ממש נראה שהוא ז"ל סובר דתובע פקדון דינו כנותן דדוקא קאמר ואין זה נח לי משום דמתני' סתמא מיתניא ולא משמע דבהלואה בלחוד היא ולא פקדון וכמו שכתבתי למעלה לפיכך אני אומר דבין במלוה בין בפקדון שוה קאמר ואף על פי שאין הדין כן בנותן וטעמא דמילתא דמסתמא טוען תובע באותו ענין אשר יתחייב בו הנתבע שבועה וכבר כתבתי למעלה דתובע שוה אפילו נתבע משיב דוקא חייב שבועה [אבל] תובע דוקא אע"פ שהנתבע משיב שוה פטור ומש"ה אמרינן דתובע בין בפקדון בין במלוה לעולם שוה קאמר כדי שיתחייב נתבע באיזה דבר שיודה מה שאין לומר כן בנותן : לא שנו . דבעינן שתהא הטענה שתי כסף : אלא בשבועה הבאה בטענת מלוה והודאת מקצת הלוה אבל טענת מלוה בעדות עד אחד . שהלוה כפר את הכל ועד אחד מעידו שהוא חייב לו : אפילו לא [טענו] אלא פרוטה חייב . הואיל ואם היו שנים היו מחייבין אותו לפרוע דהא שוה פרוטה ממון הוא יחיד מחייבו שבועה : ודקדקו רבינו אפרים וה"ר יוסף הלוי בן מיג"ש ז"ל דאין שבועת עד אחד אלא בטענת ברי כגון שטענו ברי מנה יש לי בידך ועד אחד מעיד כן אבל אם אין טוענו בברי אלא בשמא ועד א' מעיד בדבר אינו נשבע והיינו דאמרינן בטענת מלוה ואמרינן נמי אפילו לא טענו דהאמא טענת ברי בעינן וכדיש בבא מציעא [דף ד.] נמי אמרינן הלד השוה שבהן כלומר דמודה מקצת ועד אחד שע"י טענה וכפירה הן באין אלמא דוקא בשטענו בברי אבל בשמא לא ואין אלו ראיות דמאי טענה תביעה כלומר שהוא תובעו וזה כופר אבל לאו דוקא שיהא תובעו בברי ועוד שהרי יש מי שפירש שם דמגלגול שבועה מייתינן ליה וכיון שכן על כרחין לאו טענת ברי קאמר דגלגול שבועה אפילו בשמא היא וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל דעד אחד קם לשבועה אפילו בטענת שמא ממה שכתב לקמן בפרק כל הנשבעין בעובדא דההוא גברא דא"ל לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתאי ופתחת ליה דלאו בהגפאי ושקלת מיניה חד טוענא דכיתנא וא"ל אין פתחית ושקלית ודידי שקלית ולא אמרת לי למשקל בחושבנא דאית לך גבאי ופסק דהו"ל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם אע"ג דטענת שמא הוא דלאו באפיה שקליה ולא ידע אלא ע"פ עד אחד *)וכן נראה עיקר דהא אמרינן כל מקום ששנים

*) עי' בתוס' בב"מ דף ג בד"ה מפני מה אמרו. ד"ח

מחייבין

גי' מהר"ס

הגהות מא"י

[א] דהיכי וכו' לרב חייב כו' כ"ז מוקף :

[ב] נ"ב דמי :

גי' ר"ח

שלטי הגבורים

דאמרינן פ"ב דכתובות גבי שדה זו של אביך היתה ולקחתי' שיהנו דאפי' טענו הבן שהיה של אביו אלא שאין לו עדים מהימן לומר לקחתיו במגו שיכול לומר לא היה של אביך משולם אע"ג דבהאי ידע ובהאי לא ידע כבר הקשו זה ותירצוהו גם כן התוספות ונמצאת למד מחלוקת דלדברי התוספות כל מודה מקצת הטענה ישבע ולא אמרינן יהא נאמן במגו דאי בעי כפר הכל דאין זה מגו דחוקה הוא שלא יעיז לכפור הכל הלכך במקום דליכא למימר שאם יכפור יהא עזות או מודה מקצת הטענה נפטר משבועה במגו דאי בעי כפר הכל והיכי דמי כגון מודה לבנו דמלוה במקצת דפטור במגו דאי בעי כפר הכל ולא היה שם עזות וכן כל כיוצא בזה כמו שכתב שם המרדכי ודוקא שהודה במקצת במידי דאי כפרה הכל היה פטור לאפוקי מודה במקצת בפקדון דודאי חייב דגם אם כפר בכל חייב כמו שכתבנו ולדברי רש"י ז"ל דרמי שבועה על כל כפירות דמצי מעיז לא תמצא לעולם שום מודה מקצת הטענה שיהא פטור דליכא לעולם שום מגו דלדברי מיימוני פרק ב' מהל' שכירות וסמג עשין נ"ה גם הם הסכימו דכופר הכל בפקדון בטענה דשייכה במלוה דהיינו בטוען להד"ם פטור משבועת התורה וכפר בכל בטענה דשייך בפקדון דהיינו בטוען נגנב או נאנס חייב שבועת התורה דהיינו כדברי התוספות ואו"ם מה שמיימ' מחייב שבועה לנפקד היכא שמודה מעצמו בפקדון במקצת ואינו פוטרו במגו דאי בעי טעין ואומר לא היו דברים מעולם אינו מטעם התוס' דהא דאינו פטור במגו הוי משום דאין כאן מגו אלא מגו דהעזה ומגו דהעזה אינו כלום ולדברי מיימ' וגם סמ"ג היינו טעמא משום דאי פטרינן ליה בהאי מגו נמצא דאמרינן מגו לפטור משבועה ואין אומרי' מגו לפטור משבועה כמו שכתבו מיימו' וסמג שם להדיא והטור ח"מ סי' פז כתב דדעת הרא"ש הוא כדעת מיימ' ובסי' רנ"ו כתב הטור בשם אביו ודאי בעלמא אמרי' שפיר מגו ליפטר משבועה והכא היינו טעמא דלא אמרי' מגו משום דהוי מגו דהעזה דאין אדם מעיז פניו לכפור ולומר להד"ם ומיהו נהי נמי דלא מהמנינן ליה בטענה אחרת בכהן מגו אבל אם טען לא הפקדת בידי מאומה ולא השכרתני ולא השאלתני או שאומר אמת השכרתני אבל החזרתי לך נשבע ונפטר אבל אם הפקיד אצלו בשטר נאמן לומר החזרתי לך במגו שהיה יכול לומר נגנב אם הוא ש"ח ונאנס אם הוא ש"ש ומת מחמת מלאכה אם הוא שואל אבל צריך לישבע שבועה דאורייתא בנקיטת חפץ כאילו היה נשבע אם היה טוען לא שו וכתב מיימ' במה דברים אמורים כשהשומר היה יכול לטעון נאנסו ולא היה צריך להביא ראיה אבל אם היה צריך להביא ראיה על טענתו כגון במקום שעדים מצוין שהוא בענין שא"א שאירעו אונס אם לא שיודע הדבר אינו נאמן לומר החזרתי אלא ישבע

מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכיון דשנים מחייבין אותו ממון אפילו בטענת שמא אחד נמי מחייבו שבועה וליכא למימר דאין למדין מן הכללות דלא אמרינן הכי אלא היכא דמוכח בגמרא דהאי כללא לאו דוקא שאם לא כן אין לדבר סוף ולא נסמוך על תלמוד ערוך אשר בידינו שרובו כללות ועוד דבירושלמי דייקא בהאי כללא דאקשו התם והרי שנים מחייבין אותו קרקע (וקנס) שניא היא [שאין נשבעין על הקרקעות והרי שנים מחייבין אותו קנס שניא היא] שאין נשבעין בקנס ומדלא פרכינן והרי שנים מחייבין אותו ממון בשמא ועד אחד אינו מחייבו שבועה בשמא ש"מ שאפי' בשמא נשבעין בהעדאת עד אחד:

ולענין שבועת השומרים איכא מ"ד דלא מחייבינן [נמי] אלא בכפירת שתי כסף דכי כתיב כסף או כלים בשבועת השומרים כתיב ובעד [אחד] אצטריך נמי קרא לחוביה אפחות משתי כסף כדאמרי' מ"ט דאמר קרא אלמא אי לא קרא דמרבה ליה הוה מפטר דגמרינן מנודה מקלא הלכך גבי שומרים דליכא קרא לחוביהו בפחות משתי כסף פטור ואיכא מאן דאמר דלא בעינן בהו שתי כסף דאע"ג דבשומרים כתיב כסף או כלים קי"ל דערוב פרשיות כתוב כאן כדאיתא בהגוזל (דף קז.) וכי היכי דשדינן כי הוא זה אמלוה ולא אפקדון הכי נמי כסף או כלים דמדרים מיניה דבעינן שתי כסף אמלוה שדינן ליה ולא אפקדון ואין זה מחוור דהא דרשינן לקמן כסף או כלים בכלל ופרט לענין שבועת השומרים כדאיתא בגמרא אלמא אשומרים נמי קאי הלכך אית לן למידרש נמי בשומרים מה כלים שנים אף כסף שנים והכי נמי מוכח בפרק כל הנשבעין (דף מה:) דאמרינן גבי שותפין ואריסין והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף והנהו דמי לשומרין ומ"ה תקינו להו רבנן שבועה כעין דאורייתא ואם איתא דבשומרין [דעלמא] איכא שבועה דאורייתא בפחות משתי כסף אמאי בעינן בשבועת השותפין ואריסין שתי כסף [טפי משומרין דאורייתא] דהא היא שבועה דומיא דשבועת השומרין שבתורה תקנוה אלא ודאי משמע דשבועת השומרין מן התורה אין בפחות משתי כסף: ולענין נשבעים ונוטלין כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות טוען ונטען שאינם גם כן בפחות משתי כסף ואין זה מחוור שאם האמינוהו חכמים בשבועה במרובה כל שכן במועט אם רוצה הוא לישבע ובנשבעין ולא משלמין הייט טעמא משום דלא רמיין עליה שבועה בפחות משתי כסף חוץ משבועת עד אחד וכדפרישנא טעמא בגמרא וכן דעת הראב"ד ז"ל בהשגות: ולענין שבועת היסת מסתברא שאין מחייבין אותו בפחות משתי כסף כיון שאין בשבועה מן התורה חיוב שבועה בפחות מב' כסף אלא בעד אחד ומשום קרא דכתיב לא יקום עד אחד באיש:

מצוה

מחייבו שבועה וכן הלכה °אר"נ אמר שמואל טענו חטים ושעורים והודה לו בא' מהן חייב א"ל רב יצחק יישר וכן א"ר יוחנן יישר וכן הלכתא דהא רב פפא דהוא בתרא קא פסק הכין ואמר *טענו כלי ופרוטה הודה לו בכלי וכפר בפרוטה פטור הודה בפרוטה וכפר בכלי חייב חדא כרב וחדא כשמואל חדא כרב דאמר כפירת הטענה שתי כסף וחדא כשמואל דאמר טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב ועוד גרסינן בפרק שנים אוחזין בטלית* ולמאן דאמר הילך פטור קרקע אמאי איצטריך קרא למעוטי משבועה הא כל קרקע הילך הוא אמר לך כי אצטריך קרא היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות א"נ היכא דטענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות אי אמרת בשלמא בעלמא כי האי גוונא חייב היינו דאיצטריך קרא למעוטי קרקע משבועה אלא אי אמרת בעלמא פטור אמאי איצטריך קרא למעוטי קרקע משבועה הא כל טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור אלא לאו מדקא משנינן הכי גבי קרקע מכלל דטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב תניא טענו חטים והודה לו בשעורים פטור ור"ג מחייב וגרסינן בפרק המניח את הכד *אמר רבה בר נתן טענו חטים והודה לו בשעורים פטור *לימא מסייעא ליה דתניא טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אי מהתם ה"א מאי פטור פטור מדמי חטים ולעולם חייב בשעורים קמ"ל דפטור לגמרי ואקשינן עליה ופריק וקמה לה הא דרבה בר נתן ולא איפריכא הלכך הלכתא כוותיה: *אמר רב ענן אמר שמואל טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים חייב ואם כמודה פטור כלומר עודנו מבקש לומר ושעורים קדם הוא והודה לו בהן אם לפי תומו עשה כן פטור משבועת התורה ואם כמערים חייב ואמר רב ענן אמר שמואל טענו שתי מחטים והודה לו באחת מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן° *מנה לי בידך אין לך בידי א פטור אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת מ"ט חזקה אין אדם תובע ממון אלא אם כן יש לו רב חביבא מתני אסיפא מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור א"ר נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת מאן דמתני לה ארישא כל שכן אסיפא *ומאן דמתני לה אסיפא הכא הוא דאיכא דררא דממונא אבל היכא דליכא דררא דממונא לא והלכתא כמאן דמתני לה ארישא

רש"י

ממונא הוא היחיד מחייבו שבועה: וכפר בפרוטה פטור. כדמפרש ואזיל דכפירה שתי כסף בעינן כרב: וכפר בכלי חייב. ואפי' כלי כל שהוא כדמפרש בגמרא יצאו כלים למה שהן כלומר לכך כתיב כי יתן איש כסף או כלים דלא ליכתוב כלים אלא לחייב אכלים כל שהוא אתא: טענו חטין וקדם והודה לו בשעורין. מי שהיה לו על חבירו לטעון חיטין ושעורים וטענו חיטין ולא הספיק לטעון שעורין עד שקדם זה ואמר אין לך בידי חיטין אלא שעורים: אם נראה לב"ד כמערים. שקפץ להודות כדי שלא יטעננו גם זה שעורים ויתחייב לו שבועה בהודאת שעורים חייב שבועה אם אמר זה שניהם יש לי בידך. ואם כמתכוין. להשיב על דבריו של היטין ולא כקופץ פטור: היסת לשון הומא שסמו חכמים שבועה עליו כדכתיב אם ה' הסיתך בי: כל שכן אסיפא. דאית ביה דררא דממונא דהא אודי ליה דהוה

טענו חטים ושעורים וכו'. טענו כלי ופרוטה והודה לו בכלי וכפר בפרוטה פטור. כרב דאמר כפירת שתי כסף בעינן: הודה בפרוטה וכפר בכלי חייב. ואפילו בכל דהו כדאמרינן לקמן יצאו כלים למה שהן ואי משום הודאה ממין הכפירה בהא ס"ל כשמואל דאמר טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב: כי אצטריך קרא היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות דלאו הילך הוא. מכאן נראה שכל תביעה שהיא באה מחמת קרקע [אע"פ שעכשיו דמים הוא תובע ולא קרקע] הרי היא כתביעת קרקע ואין נשבעין עליה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען אבל הראב"ד ז"ל כתב הא דחשבינן הכא קרקע בשחפר בה בורות שיחין ומערות דוקא כגון שתבעו למלאות החפירות אבל תבעו דמים נשבע ואין זה מחוור דכיון דמ"מ בדמים הוא נפטר תביעת דמים הוא לפי דבריו ז"ל ועוד אכתוב לפניו בזה בס"ד: טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים. אם נראה לב"ד שקפץ להודות כדי שלא יטעננו זה שעורים ויתחייב לו שבועה בהודאת שעורים: חייב. שבועה אם אמר לו זה שניהם יש לי בידך: ואם כמתכוון. להשיב לו על טענתו של חטים ולא כקופץ פטור ומיהא שמעי' דבעינן שתהא תביעה קודמת להודאה מקלא אבל כל שהודאה מקלא קודמת אע"פ שתבעו אח"כ פטור וכן דקדק מכאן הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל: טענו שתי מחטין והודה לו בא' מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן. להתחייב עליהן בכל שהן דהוה ליה למכתב כי יתן איש אל רעהו כספים לשמור ולגא אמינא מה כספים שנים ודבר חשוב אף כל שנים ודבר חשוב: ואיכא למידק דבגמרא אמרי' מה כלים שנים אף כסף שנים ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב אלמא אפילו בכלים דבר חשוב בעינן ומכח קושיא זו כתב רש"י ז"ל דלא גרסינן אף כלים דבר חשוב אלא אף כל דבר חשוב. אבל יש מקיימין את הגירסא ואומרים דמאי דאמרינן אף כלים דבר חשוב לאו חשוב תרי מעין קאמר אלא לאפוקי מאגרונקא כלי של לפיתי בקר שאינו ראוי כדאמרי' בפ' הזהב (דף מז.) דכשר למקניא ביה לאפוקי מאגרונקא א"נ דבר חשוב לאפוקי שברי כלים אתא כדאמרינן התם לענין חליפין מה נעל דבר המסוים אף כל דבר המסוים לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז דלא והרמב"ן ז"ל פי' דאף כלים דבר חשוב אתא לאפוקי כלי שאינו שוה פרוטה דאע"ג דילאו כלים למה שהן היינו דלא בעינן שיהו חשובים שני מעין אבל צריכין שיהו חשובין שתי פרוטות והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם אמר שמואל טענו שני מחטין והודה לו באחד מהן [חייב] א"ר חנינא והן שוות שתי פרוטות שתהא טענה פרוטה והודאה פרוטה והביא עוד הרב ז"ל ראיה מדאמרינן בפרק הזהב (דף נה.) דאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה ואם אתה אומר דטענו ב' מחטין והודה לו באחד מהן חייב אע"פ שאין שוין אלא פרוטה אחת נמצא ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב טענו שתי מחטין חייב אע"פ שאינן שוות פרוטה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' טוען ונטען נראה שהסכימו שלא לסמוך על הירושלמי בזה כיון דבגמרא אמרינן סתם טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב ועוד שיש שקלא וטריא בירושלמי דלא אתיא בגמ' דילן ולפי דעתם כי אמרינן דאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה דוקא בממון אבל בכלים מזקקין אע"פ שאין שוים פרוטה שלפיכך יצאו כלים למה שהן ודעת הגאונים ז"ל והסכמתם תורה היא וכן נמי הסכים הרשב"א ז"ל ולפיכך אנו צריכין לפרש (מה) [אף] כלים דבר חשוב כאחד מן הפירושים שפירשנו למעלה או כמו שפירש הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל דה"ק מה כסף כל שהוא חשוב כסף דהיינו שוה כסף האמור בתורה אף כלים כל שהוא חשוב כלי ואע"פ שאינו שוה שתי כסף דילאו כלים למה שהם: ומשביעין אותו שבועת היסת. היסת לשון הומא שסמוה חכמים עליהם שבוע כמו אם ה' הסיתך בי: מתני ליה אסיפא. להא דרב נחמן: כ"ש אסיפא. שהודה לו זה מתחלה ואיכא דררא דממונא. ולענין פסק הלכה פסק הרי"ף

א וגבי אומר מנה לי בידך אין לך בידי ונשבע היסת שתוספות פ' הגוזל בתרא והר"ן והגהות מיימ' פ"ק מהל' טוען ונטען וסמג עשין צ"ה ותשובות למיימ' סוף ספר משפטים סימן ל"ו כתבו בשם רב האי ור"ת דמן הדין אין להשביע היסת רק היכא דאיכא דררא דממונא כגון דאומר מנה לי בידך וא"ל הין למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך דהשתא איכא דררא דממונא ביניייהו אז משביעין אותו אבל אם אומר מנה לי בידך אין לך בידי או א"י אם יש לך בידי בכה"ג לא משביעין ליה כלל שבועת היסת מ"מ אומר רב האי דאע"פ דאין שם דררא דממונא שהוא כופר הכל השתא דאין משביעין היסת מיהו היו משמתינן ליה אם לא יודיע האמת שיהא בשמתא ועיין גם לעיל בסמוך ור"ת לא היה מותה ביד הדיינים אם היו משביעין היסת היכא דליכא דררא דממונא אלא שהוא לא היה רוצה לעשות מעשה להשביע וכתוב בהגהות פ"ק מהלכות טוען ונטען וז"ל שוב ראיתי בתשובות מורי רבי' ז"ל שר"ת חזר בו בסוף ימיו ובתשובות למיימ' סוף ספר משפטים סימן ל"ז כתב בשם ריצב"א דהכל תלוי לפי ראות עיני הדיינים הן לחיוב הן לפטור והאריך שם והר"ר ישעיה כתב דבשבועת היסת צריך כפירת שני מעין דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אבל רב האי כתב דמשביעין אותו אפי' על שוה פרוטה וכן כתב הטור וזה דאמרינן דהאומר לחבירו מנה לי בידך וא"ל הן למחר א"ל תנהו לי ואמר ליה נתתי לך דחייב שבועת היסת לא הוי לכ"ע רק היכא דבהודאה דאתמול היה שם עדים או שהודה אתמול שחייב והשתא טוען פרעתי ולא היה שם עדים בהודאה איכא פלוגתא בהוספות פרק הגוזל בתרא כתבו דר"י ראה ושמא לר"ת לחייב בשבועה אפי' ליכא עדים בהודאה דהוי שפיר דררא דממונא ור"י כתב מדידיה דלפי פשט ההלכה לא חשיב דררא דממונא אלא אם כן היו עדים בשעת ההודאה דאתמול דאין יכול השתא לכפור לא הלויתני מעולם וצריך שיטעון פרעתי והאומר לחבירו הלויתיך מנה והלה אומר איני יודע אם הלויתני אם לאו רש"י כתב דמשביעים אותו היסת שאינו יודע שהלוהו מעולם דלא עדיף מברי דהא אי נמי הוה טעין ברי אין לך בידי כלום הוה משביעין ליה היסת דס"ל לרש"י דמשביעין היסת אפי' כי ליכא דררא דממונא וכן כתב הרי"ף ז"ל שם ומיימ' פ"ק מהלכות טוען וסמג עשין צ"ה והרא"ש שם וטור ח"מ סי' פ"ה דמשביעין ליה היסת שהוא כדבריו שאינו יודע שהוא חייב לו והוסיף הטור לומר דאפי' אם כשתבעו תחלה טען טענת ברי ואומר אין לך בידי כלום ותייבוהו לישבע היסת ובשבא לישבע חזר בו ואמר איני יודע אם הלויתני או לאו כדי להקל בשבועתו וליפטר בשבועת איני יודע שומעין לו ונשבע שאינו יודע אם הלוהו אם לאו ונפטר ואין כאן טוען וחוזר וטוען וכן יש בהשמטות מיימ' סי' קמ"ס ועוד כתבו הרא"ש וטור ורוב המפרשים דאם בא [illegible]

א מיי' פ"ק וס"ג מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' פח:

ג"י ר"ס

[דף ששה ע"ב]

נ"א מאי קמ"ל תנינא

מכלתין ד' ע"א

אלף [illegible]

ג"י ר"י

ארישא וכבר בירדנוה בתחילת בבא מציעא מאי איכא א בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו למיפך שבועה בדאוריי' אם אמר הנתבע ישבע הוא ויטול ואמר התובע איני זז מדין תורה לא אפכינן שבועה בדרבנן אפכינן שבועה °ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא אפכינן שבועה מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא בינייהו למיחת לנכסיה בדאורייתא אי לא בעי לאשתבועי נחתינן לנכסיה בדרבנן לא נחתינן לנכסיה ואם המחויב שבועה חשוד על השבועה מדאורייתא נשבע שכנגדו ונוטל בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ולית הלכתא כמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי אפכינן שבועה: ב מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום רבי יוסי אומר גזל גמור ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם נ"מ להוציאו בדיינין דאי לא מהדר קסבר רבי יוסי דנחתינן לנכסיה ולדרבנן דסברי לא נחתינן לנכסיה מאי עבדינן ליה ג משמתינן ליה ונטרינן ליה תלתין יומין דאינון עידן ניגודיה ואי לא אתי לבתר

רש"י

דסוי ליה עליה: שבועה דאורייתא. הבאה בהודאת מקצת: לשבועה דרבנן. כך דרב נחמן: תקנתא היא. שבועת היסת עצמה היא תקנתא ותקנתא הא דלהוי תובע נשבע ונוטל לתקנתא לחשוד על השבועה שמחויב בה בתקנת חכמים לא עבדינן ויפסיד התובע בלא פוס שבועה: דאינון עידן ניגודיה. כדאמר רב מנגיד אמאן דשהא שמתא דרבנן עליה תלתין יומין:

הריף ז"ל כמאן דמתני לה ארישא דאע"ג דליכא דררא דממונא חייב והביא ראיה מדאמרי' התם בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) ההוא רעיא דהוו מפקדי ליה כל יומא בסהדי ההוא יומא אפקדוה ליה בלא סהדי אמר להו לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאכל תרתי מינייהו ופרכי' וליחייביה מדרב נחמן דתנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי פטור ואר"נ ומשביעין אותו שבועת היסת והא התם דליכא דררא דממונא דהא אמר לא היו דברים מעולם ואפ"ה פרכינן ליחייביה מדרב נחמן אלמא הלכתא כמאן דמתני לה ארישא וכן פסק ר"ח ז"ל נר מצוה אבל רבינו יעקב ז"ל דחה ראיה זו ואמר דהתם כיון דבכל יומא מפקדי גביה ועוד דאיכא סהדי דאכל תרתי מינייהו לא' גרע מדררא דממונא דהכא ולפיכך פסק כמאן דמתני לה אסיפא אבל כל היכא דליכא דררא דממונא פטור דכיון דמדינא בכל ענין פטור ובגמרא מספקא להו בדרב נחמן היכי אתקין ונקיטין לקולא ועוד דלישנא בתרא הוא ודברי הגאונים ז"ל נראין עיקר דהא בפ"ק דמציעא (שם) מייתינן לישנא קמא דרב נחמן דנקיטין רישא דמתני' מנה לי בידך אין לך בידי כלום ואע"פ שאף בזו יש לדחות ולומר דהתם לא נחית [הגמרא] לאכרועי בין הני לישני אלא דנקט רישא דמתני' וה"ה לסיפא אפ"ה כיון דלישנא קמא לישנא דגמרא ולישנא בתרא לישנא דרב חביבא דיחידאה היא הלכתא כלישנא קמא ודכוותה כתב הרי"ף ז"ל בפ' ערבי פסחים וזהו לשונו מסתברא לן דלישנא קמא לישנא דגמרא ולישנא בתרא לישנא דמר זוטרא הלכך עבדינן כלישנא קמא דהא אליבא דגמרא היא ע"כ: מאי איכא בין שבועה דאורייתא. הבאה בהודאת מקצת: לשבועה דרב נחמן. יש שלמדו מכאן דשבועת היסת בנקיטת חפץ היא דאי לא לימא איכא בינייהו למנקט חפצא דמדאורייתא מנקטינן חפצא ובדרבנן לא מנקטינן חפצא ועוד ראיה מדאמרינן בפרק ארבעה נדרים (דף כה.) בעובדא דקניא דרבא דאמר לו מלוה פרע לי זוזי ואמר ליה פרעתיך אמר לו רבא אשתבע ליה דפרעת ליה ואמר לוה למלוה נקיט הדין קניא ואנסיב ספרא דאורייתא ואישתבע דיהבית לך זוזך והא התם כופר בכל הוא ואפ"ה אמרינן דאישתבע בנקיטת חפץ ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו דשבועת התורה ושבועת המשנה במנקט חפצא ושבועת היסת בלא נקיטת חפץ וכי תימא א"כ לימא איכא בינייהו נקיטת חפץ איכא למימר דלאו בטכסיסי שבועות עסקינן אלא בדיני שבועה בעינן מאי בינייהו והיא דנדרים נמי לאו ראיה היא דהא התם לא אייתינן הסיא עובדא אלא לאשמועינן [דלאו על דעת עצמו משביעין אותו אלא] על דעת בית דין משביעין אותו ולפיכך לא הקפידו שם לומר איך היה המעשה ודלמא מודה מקצת הוא ואין לזוז מדברי הגאונים ז"ל שקבלתם תורה היא: איכא בינייהו למיפך שבועה. אי אמר נתבע לתובע השבע וטול: דבדאורייתא לא מפכינן ובדרבנן מפכינן כתב הרי"ף ז"ל בפרק הכותב דכי מפכינן דוקא מנתבע לתובע אבל בשבועת הנשבעין ונוטלין השנויות שם ובפרקא דלקמן שהם מוטלות על התובע אע"פ שהם מדבריהם לא מפכינן שבועה מתובע לנתבע וכתב הרב ז"ל שם דטעמא דמלתא משום דמנתבע לתובע מפכינן שבועה דאמר ליה אנא לית לך גבאי ולא מידי אנת אי ניחא לך אשתבע ושקול אבל מתובע עליה דנתבע יכול למימר ליה אי ניחא לך אשתבע ושקול ואי לא ניחא לך ובעית להפוכי עלי שבועה אע"ג דטבא לי לדידי לאשתבועי ומפטר אנא לא ניחא לי בהך תקנתא דומיא דמאי דאמרינן (כתובות דף פג.) האומר אי איפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו ובודאי דכי אמרינן הכא מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן בשבועת היסת דרב נחמן קא בעינן וכך פירש רש"י ז"ל דאילו לשבועת המשנה לא בעינן מאי בינייהו דהא כל הנשבעין שבתורה נשבעין ואין משלמין ואלו השנוין במשנה נשבעין ונוטלין ומעתה לא למדנו משמועה זו לשבועת המשנה היפוך כלל ובודאי שלאותן השנוין שם שהיה מן הדין שלא יטלו אפי' בשבועה כגון השכיר והנגזל והנחבל אין ללמוד משבועת היסת דמהפכינן אדרבה יש ללמוד אותה משבועת התורה שאין מהפכין דטעמא דבדאורייתא לא מהפכין ודרבנן מהפכינן היינו משום דבדאורייתא חיוב הנתבע מרובה דמכיון שהוטל עליו שבועה הוו מחויב גמור או לשלם או לישבע ומעתה לאו כל הימנו שיהפך אותה על התובע מה שאין כן בשבועה דרבנן שאין החיוב עליו כל כך דהא לא נחתינן לנכסי כדלקמן ואותן נשבעין ונוטלין שאין נוטלים אפילו בשבועה אלא מן התקנה ולא מן הדין לשבועה דאורייתא דמו שהרי כשם שבמודה מקצת הדין ברור שישלם אם לא רצה לישבע ומ"ה לא מפכינן כך באלו הדין ברור מן התורה שאין להן ליטול ואפילו בשבועה ומעתה היאך *נפרש כאן שיוכלו להפך שבועת תקנה זו על הנתבע אבל באותן השנוין שם שהיה מן הדין שיטלו אף בלא שבועה כגון עד אחד מעידו שהוא פרוע ופוגם שטרו והבא ליפרע מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים באלו הוא שאפשר לדון ולומר דכיון דמדאורייתא שקלי בלא שבועה נמצאת שבועה זו שהוטלה עליהן חומרא בעלמא כשבועת הנתבע הכופר בכל וכשם שהכופר בכל יכול להפך שבועתו מפני שאינה אלא חומרא יתירה כך היה אפשר לדון באלו וזה נראה שהוא דעת רש"י שכתב שם בפרק הכותב (דף פח. עי' רש"י שם) גבי הא דאמרינן התם ואי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא דנפקא מינה לענין מיפך שבועה דהסיא דהתם כי האי גוונא היא שמן הדין נוטלת בלא שבועה ואעפ"כ דעתו של הרי"ף ז"ל שאף באלו לא מפכינן והכי ודאי מסתברא משום דשניא אוקמי (א) ממונא מאפוקי ממונא ועוד דכיון דלאפוכי שבועה משום קולא דשבועה היא אי אמרו בשבועת היסת דקילא טפי דמפכינן אין לנו בשבועת המשנה דחמירא טפי מינה: ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן. כתב הרי"ף ז"ל בפרק זה בורר [בסי' אלף ח] דכל היכא דלא איתמר בהדיא לית הלכתא כמר בר רב אשי הלכתא כוותיה בר מהני תרי מיפך שבועה וחורי וסימניך הפך לבן ע"כ. ודבר זה קבלה הוא ביד הגאונים ז"ל ופירוש חורי דאמרינן בפרק בהמה המקשה (דף עו:) בענין צומת הגידין כיון דזיגי אף על גב דלא חורי הלכך קיימא לן דבדאורייתא לא מפכינן אבל בשם מקצת רבותינו הצרפתים ז"ל כתב *[ולית] הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה וחורי ודברי הגאונים ז"ל עיקר מדאמרינן בפ' יש נוחלין [דף קכח.] מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כמר בר רב אשי ובפרק נערה שנתפתתה (דף נב.) תני רב יוסף בביתי ולא בבי אקתי מר בר רב אשי אמר אפילו מזוני לית לה ולית הלכתא כמר בר רב אשי ובשלמא אי אמרת דבכולי תלמודא הלכתא כוותיה אצטריך בהני תרתי למפסק דלא כמר בר רב אשי אלא אי אמרת דבכוליה תלמודא לא קי"ל כוותיה בר מהני תרי למה הוצרכו שם לדחותה למר בר רב אשי ואע"פ שאפשר לי לדחות משום דס"ד [אמינא] מר בר רב אשי בהנהו פירושי קא מפרש ולאו מפלג פליג דברי הגאונים ז"ל עיקר: בדרבנן לא נחתינן לנכסיה. אלא משמתינן ליה ובתר תלתין יומין מנגדינן ליה כדמפרש לקמן: בדרבנן תקנתא היא. שבועה עצמה של היסת תקנתא היא: ותקנתא. דליהוי תובע נשבע ונוטל: לתקנתא. להפך שבועה שלא באה עליו אלא בתקנת חכמים לא עבדינן ויפסיד התובע בלא שום שבועה: ונטרינן ליה תלתין יומין. דאנון עידן ניגודיה כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (דף יב:) דרב מנגד אמאן דמקדש בביאה ואמאן דמשהא עליה שמתא דרבנן תלתין יומין

שלטי הגבורים

ש"ס דחייב לשלם ומיימ' פרק קמא מהל' טוען ונטען וסמג עשין נ"ס לא הזכירו דבר זה בביאור ותמה מאוד עליו המגיד משנה שם ותכלית דברי המגיד משנה הוא כי לא ידע טעם נכון בזה ולי נראה כי מיימ' רצה תחלה לברר אם מדיני אדם יש לחייבו או לאו ואמר כי נפטר הוא ממנו בשבועה ושיצא והולך החלוקים השייכין בדין זה בחיוב ובפטור לגבי דיני אדם ואח"כ חתם ואמר דאם בא לצאת ידי שמים חייב לשלם ופשיטא דאכולהו פטורין מדיני אדם שהזכיר קאי דהא אם רוצה לישבע אין בדעתו לצאת ידי שמים הלכך אם אינו מקפיד לצאת ידי שמים נשבע ונפטר ואסכא לצאת ידי שמים אינו נשבע אלא ישלם כדין: א שאלה על שבועה כעין דאורייתא שישנה בשבועת היסת והופכין אותה עצמה אם גלגל עליו ולא רצה לישבע ישבע כמו שמתחייב בשבועת התורה או לא תשובה שבועה דרבנן כעין דאורייתא תקנו תפלא בידיה אבל אין הופכין אותה כמו שהופכין שבועה דרבנן כדגמרינן בדרבנן מפכינן שבועה בדאורייתא לא מפכינן שבועה וזו כדרבנן היא שבועה אבל שבועה דרבנן כעין דאורייתא אינו אלא בנשבעין ונוטלין כגון הפוגם את שטרו וכגון אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה וכגון הנפרע מן הנכסים משועבדים וכגון השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה וחנוני על פנקסו אלו כולן נשבעין ונוטלין ואין הופכין שבועת הנשבעין [ונוטלין] לפי שאין הופכין שבועה בדרבנן אלא מן הנתבע לתובע אבל מתובע לנתבע לא ויש אחרים שאע"פ שהן נתבעין והם דרבנן כעין דאורייתא ואין הופכין שבועתן והם נשבעים [ס"א] בטענת ברי כגון השותפין והאריסין והאפוטרופין וה"ה הנושאת והנותנת בתוך הבית וכן הבית שמשביע אותם אין ברי לו על מה שמשביע אותן ומש"ה אין הופכין עליהם והגלגול שאמרת יש מן הדין לגלגל כל שבועה ואם לא רצה לישבע משלם וכתב ס"ר שמואל בן חפני דבדאורייתא לא מפכינן שבועה אפי' שניהם רוצים בכך ורבינו כתב בתשובה דאם שניהם רוצים מפכינן וכן כתב הטור. כתב מיימ' הורו רבותי אע"פ שאין מפכין בנשבעין ונוטלין אם יאמר התובע איני חפץ בתקנה זו שתקנו חכמים אלא הריני כשאר כל התובעים וישבע לי הנתבע היסת שומעין לו ואם לא רצה לישבע ישלם לו ונפטר הנתבע כדין כל שבועת היסת וכן תשובה לגאון שבועת הנשבעין ונוטלין שהפכה על שכנגדו אע"פ שאינה נהפכת צריך הנתבע לישבע היסת ועוד יש ביניהם דבשל תורה אם נשבע חשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל ובשל דבריהם אם הנתבע חשוד פטור בלא שבועה אבל אם רצה התובע היה מחרים סתם ואין מונעין כשהלוה טוען שהשטר פרוע. כתב הראב"ד ואם הוחזק הלוה כפרן באותו כגון שאמר להד"ס ובאו עדים שנתקיים אותו השטר ותייבוה ב"ד לפרוע שוב אינו יכול לומר השבע לי שלא פרעתיך אע"פ שאין בו נאמנות שכבר הודה שלא פרעו שכל האומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי דמי אבל ...יים סתם על מי שנטל ממנו מעות שלא כדין אין מוחין בידו. שאלה לרי"ף אם לא תבע השבע לי וגם ב"ד לא פתחו לו לישבע אם ישאל הנתבע מבית דין מה חייב לו תובע זה אם יש להם לומר חייב לך שבועה תשובה אין אומרים למלוה כלום אלא אומרים ללוה פרע לו ואם שאל דעת בית דין מה חייב לי אין אומרים לו לכתחלה חייב לך שבועה אלא אומרים לו מה אתה רוצה שיתחייב לך אם אמר רוצה אני שישבע לי ...ן אותו ואם לאו אין פותחין לו. ואם מת המלוה ויורשיו מוציאין השטר והלוה טוען שהוא פרוע י"א כיון ששבועה זו קולא שהרי אין פותחין בה אם לא שישאל הלוה לפיכך נוטלין היורשין בלא שבועה ...לום כתב כיון שאין המלוה כאן שיכול לישבע נשבע הלוה ונפטר ורב אלפס ז"ל כתב שהיורשין נשבעין שבועה שלא פקדנו אבא ושלא מצאנו בין שטרותיו ששטר זה פרוע ונוטלין וכ"כ מיימ' וכן עיקר. ...מלוה כיון שיש לי לישבע תאמרו ללוה שיביא ממונו לפניכם קודם שאשבע כדי שיהיה מוכן לכשאשבע הדין עמו ואם לאחר שבאו ב"ד להשביע למלוה שאין שטרו פרוע טען הלוה שאין לו לפרוע לישבע על זה כפי תקנת הגאונים צריך עיון מי ישבע תחלה שכל אחד יש לו טענה הלוה יאמר למה אשבע שמא לא ישבע המלוה אח"כ שאינו פרוע והמלוה יאמר למה אשבע שמא ישבע הלוה שאין לפרוע ונמצא שנשבעתי לבטלה וכתב מיימוני שהלוה ישבע מיד בתקנת הגאונים וכשתשיג ידו ויתן לבעל חוב ישבע המלוה שאין שטרו פרוע ואחר כך יתן והגאונים כתבו שאין אחד מהם נשבע ...אינו חייב כלום עד שישבע התובע והתובע אינו חייב שבועה עד שיהיה ממונו מזומן ואם רצה התובע ישבע הלוה שאין לו במה לפרוע ואם אין הלוה טוען פרוע אבל טוען טענות אחרות כגון אמנה או ...ל זה כתב מיימ' הוציא עליו שטר מקוים והלוה אומר שטר מזוייף הוא מרבית או שטר אמנה או כתבתי ללות ולא לויתי. כללו של דבר אם טוען טענה שאם הודה בה בעל השטר היה בטל והמלוה עומד ואומר שזה טוען שקר והלוה אומר ישבע ויטול יש חילוק בין הגאונים יש מי שהורה שחייב בעל השטר לישבע כעין של תורה כמו שנשבע כשטוען עליו שפרעו ורבותינו הורו שלא ישבע המלוה רק כשטוען הלוה פרוע בלבד שהרי הודה בשטר ולפרעון הוא עומד אבל כל אלו הטענות לאו כל הימנו לבטל שטר מקוים אלא ישלם אפילו אין בו נאמנות ואחר כך ישטון על המלוה כמה שירצה אם יודה יחזיר לו ואם ...בע היסת ויפטר ולזה דעתי נוטה ע"כ. ואם טוען הלוה מכרת לי השטר כתב בעל העיטור שהוא כמו טענת אמנה ורבית ואינו נאמן אבל הרמב"ן כתב דלא חשיב כמו אמנה ורבית דהנך באין לעקור ...טר לפיכך אין שומעין לו אפי' אין בו נאמנות אבל מחילה אינו עוקר השטר והשוב כמו פרעון לפיכך אם טוען שמחל לו שומעין לו אפי' אם יש נאמנות שהנאמנות אינו מועיל אלא כנגד הפרעון והמדקדקים כותבין והאמנתיו לומר לא נפרעתי ובכל עניני חוב זה ועדיין יש לפקפק:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' טוען ונטען ופ"ב סמג עשין לה טור ח"מ סי' פז:

ב מיי' פי"ז מהל' גזילה סמג עשין עד טור ח"מ סי' ער:

ג מיי' פ"ב מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ח"מ סי' פז:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) פי' דבכל שבועות בין דרבנן בין דאורייתא מי שהוא קרוב לזכות הבריה בידו הלכך בנשבעין ונוטלין או"י מודה מקצת או ע"י עד אחד התובע הוא שקרוב לזכות וכידו הבריה ואין שכנגדו יכול להפוך השבועה עליו בלא מדעתו וכופר הכל הנתבע קרוב לזכות הבריה בידו להפכו על התובע וכן בשאר שבועה דרבנן הנשבעין ונוטלין יש לו לומר הנתבע שהמעות בידו הוא שקרוב לזכות הלכך אין שכנגדו יכול להפך עליו אע"ג דאי דרבנן:

ג"א נייש: כמו

יומין: ואי אמר משתבע לי. דלא פרעתיך: וכי מה בין זה [שלא פגם שטרו] לפוגם שטרו. דתנן (כתובות דף פז.) הפוגמת כתובה לא תפרע אלא בשבועה כיצד היתה כתובתה אלף זוז הוא אומר התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה הואיל והודתה במנה פגמה שטר כתובתה ולא תפרע אלא בשבועה וליכא למסמך תו אשטרא דאיכא למימר התקבלת טפי והשתא דאמרינן דאפילו בלא פוגם משבעינן ליה מה יפה כחו משאר פוגם שטרו: התם. גבי פוגם שטרו: אע"ג דלא טעין ליה. אשתבע דלא פרעתיך: אנן טענינן ליה. ואמרינן לבעל השטר השבע: נר מצוה

וכתב הרב בן מיגא"ש ז"ל דהני מילי בטוען טענת פרעון משום דשטרא לפרעון קאי אבל אם טען שטר אמנה או שום שאר פסול משום רבית או משום דבר אחר לא משבעינן ליה: לא מזדקקינן ליה. כתב רש"י ז"ל לא להשביע דמיחזי דחשדינן ליה ולא לגבות לו דהא א"ל האי אשתבע לי דלא פרעתיך ויש מי שאומר דאי תפס [ת"ח] לא מפקינן מיניה. וא"ת ובאיכא אחריני אי תפיס מי מפקינן מיניה והא שבועה זו דרבנן היא ובדרבנן לא נחתינן לנכסיה י"ל אין הכי נמי דלא נחתינן לנכסיה אלא דמשמתינן ליה עד דמטי עידן נגודיה כדאמרינן לעיל ובצורבא מרבנן שבקינן ליה. אי נמי י"ל דכי אמרינן דף לה: דבדרבנן לא נחתינן לנכסיה ה"מ בנתבע שהוא תופס ברשות אבל תובע שתפס שלא ברשות מפקינן מיניה וזה נראה עיקר. ואנן סבירא לן כמ"ד כעין דף מא: שבועת התורה דומיא דפוגם את שטרו הכי ודאי מסתברא מדאמרינן וכי מה בין זה לפוגם את שטרו דאי לא טובא איכא בינייהו וכן כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל:

תלת"ן יומין ותבע למישריה מנגדינן ליה ושרינן ליה ושבקינן ליה אמר רב פפא האי מאן דמפיק *שטרא אחבריה ואמר ליה אלף ק"ה שטרא פריעא הוא לאו כל כמיניה אלא אמרי' ליה זיל שלים ואי אמר לישתבע לי א אמרינן ליה אישתבע ליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי וכי מה בין זה לפוגם שטרו אמר ליה התם אע"ג דלא טעין טענינן ליה הכא זיל שלים אמרינן ליה ואי אמר אשתבע לי אמרי' ליה אשתבע ליה ואי צורבא מרבנן הוא לא מזדקקינן ליה איכא מ"ד דהאי שבועה שבועת היסת היא ואיכא מ"ד כעין שבועת התורה היא ואנן סבירא לן כמ"ד כעין שבועת התורה דומיא דפוגם שטרו: *מתני' [ג]מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו אלף קט לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב מנה לי בידך א"ל הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שהוא צריך ליתנו לו בפני עדים: °גמ' *אמר רב יהודה אמר רב אסי [ב] המלוה את חבירו בעדים [דף יג: ע"א] אין צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת הים אסיקנא משמיה

רש"י

וכי מה בין זה לפוגם שטרו. דתנן הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כיצד היתה כתובתה אלף מנה ואמר לה התקבלת כתובתך והיא אומרת לא קבלתי אלא מנה הואיל והודית במנה ליכא תו למסמך אשטרא דאיכא למימר קבלה הכל ולכך לא תפרע אלא בשבועה: והשתא דאמרינן הכא משביעין. מה יפה כחה משאר פוגם שטרו: התם אע"ג דלא טעין. אישתבע לי דלא פרעתיך טענינן ליה ואמרי לבעל השטר לישבע: לא מזדקקין ליה. לא להשבע כי מיחזי דחשדינן ליה ולא לגבות לו כיון דאמר אישתבע לי דלא פרעתיך: מתני' נתתיו לך פטור. אף משבועה מיהו שבועת היסת בעו לישבע: אין לך בידי חייב. דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וככר הודה שלוה ולכך חייב

מתני' מנה לי בידך אמר לו הן. ובפני עדים אמר להם אתם עדי: נתתיו לך פטור. מלשלם ומשבועה דאורייתא: אין לך בידי. לא היו דברים מעולם: חייב לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן מפני שצריך ליתן לו בעדים כיון שאמר ליה אל תתנהו אלא בעדים. מיהא שמעינן דאפילו לאחר הלואה יכול המלוה לומר ללוה אל תפרעני אלא בעדים דהא מתני' לאחר הלואה היא וכדקתני בהדיא מנה לי בידך אמר לו הן אל תפרעני אלא בעדים וקתני דכי אמר לו נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים וכתב הרמב"ן ז"ל דכשאומר לו לאחר הלואה אם לא קבל עליו אלא אמר לו לא כי אלא אפרע אותך שלא בעדים כדי שלא אהא צריך להביא עמי עדים שהדין עמו וא"צ לפרעו בעדים אבל ממה שכתבו הרב בן מיגא"ש והרמב"ם ז"ל [פט"ו מהלכות מלוה ולוה] נראה שהם סוברים שאין הדבר תלוי בקבלתו של לוה אלא כל שהתרה בו המלוה צריך לפרעו בעדים ויש שתמהו וכי לאחר הלואה במה נשתעבד בשלמא בשעת הלואה בקבלת המעות נשתעבד אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב וי"ל שאין זו קושיא שאין הענין מטעם שעבוד אלא מפני שכל שהלוהו בעדים למאן דאמר צריך לפרעו בעדים אי נמי שאמר לו אל תפרעני אלא בעדים וכדאיתא בגמרא אין הלוה עשוי לפרעו בלא עדים ואי טעין ואמר פרעתיו בלא עדים אמרי' שקורי משקר שכיון שהמלוה יכול לברר הלואתו ע"פ עדים א"כ שהתרה בו אין הלוה עשוי לפרעו אלא בעדים כדי שלא יחזיקו המלוה בין הבריות כלוה ואינו משלם ובהכי רהטא כולה סוגיין וכמו שאכתוב לפנים בס"ד ולפיכך אין הדבר תלוי בקבלתו של לוה אלא כל שהתרה בו המלוה ואמר לו אל תפרעני אלא בעדים אם טען הלוה בלא עדים פרעתיו אנן סהדי דשקורי משקר: ותנן תו בהא מתני' ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. פי' שאין כאן הודאה ממין הטענה: דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף טריסית ופונדיון ופרוטות חייב שהכל מין מטבע אחת. אוקמא ר' אלעזר לעיל בגמרא בטענו בדינר מטבעות כלומר משום הכי איכא הודאה ממין הטענה וכבר פירשתיו למעלה: כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור. פירוש לתך היינו חצי כור ופטור דלאו ממין הטענה הוא: כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב שהקטנית בכלל פירות: טענו חטים והודה לו בשעורים פטור רבי גמליאל מחייב פירוש דלא בעי הודאה ממין הטענה: גמ' (אמר רבה) [א"ר יהודה] א"ר אסי המלוה את חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למד"ה (א) תנן אמר לו מנה לי בידך אמר לו הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים תיובתא דשמואל אמר לך שמואל תנאי היא ואדחייא לה ומסקינן דאמר רב פפא משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים [אין] צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בעדים בפני פלוני ופלוני והלכו להם למד"ה נאמן זו היא גרסת הרמב"ם ז"ל ועיקר והרב אלפסי ז"ל גורס אינו נאמן כך היא הלכה של שמועה זו בגמרא וכ"ל דהכי פירושא דהיינו טעמא דרב אסי בלישנא קמא מפני ששמו חכמים דעתם של בריות שכל הלוה בעדים אינו פורע אלא בעדים שכיון שהוא רואה דאיהו לא מהימן [א] למלוה שהרי אינו מלוהו אלא בעדים לוה נמי לא מהימן ליה ויירא שמא יתבענו פעם אחרת אע"פ שמן הדין יכול לומר לו פרעתי דהמוציא מחבירו עליו הראיה אפ"ה אין עשוי לפרעו אלא בעדים שמכיון שהמלוה יכול לברר הלואתו בעדים אף הלוה חושש שמא יוציא לעז עליו ואינו פורע אלא בעדים הלכך כי אמר פרעתי בלא עדים שקורי משקר ושמואל פליג עליה דרב אסי ואמר אע"ג דהיכא דטעין פרעתיך בלא עדים ריע טענתיה משום טעמא דרב אסי מ"מ יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים דהשתא לא ריע טענתיה דהא בעדים פרעו וכיון דיכול לומר לו כן אף באומר פרעתיך בלא עדים נאמן משום מגו ובלישנא בתרא אמר רב אסי המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים משום דס"ל שאין הלוה מתיירא שאם יפרענו שלא בעדים שיכפור לו מלוה פרעונו ויוציא לעז עליו שהכל יודעים שדרך בני אדם לפרוע בלא עדים ואע"פ שלוה בעדים אבל כשהתרה בו המלוה אל תפרעני אלא בעדים אפילו התרהו לאחר הלואה צריך לפורעו בעדים שכל כיוצא בזה אין הלוה עשוי לפרוע אלא אם כן יברר דבריו ואם אמר פרעתיך בלא עדים ריע טענתיה ולא מהימן ושמואל אמר יכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים וכי אמר הכי לא ריע טענתיה הלכך אפילו באומר פרעתיך בלא עדים נאמן משום מגו ואע"פ שאפשר שרב אסי מודה לשמואל באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן באומר פרעתיך שלא בעדים אינו נאמן משום מגו דכיון דאנן סהדי דכל כה"ג אין אדם עשוי לפרוע בלא עדים ה"ל האי מגו כמגו במקום עדים ולא אמרינן זהו פירוש של שמועתינו ולפיכך אני אומר דלא שנא פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים או באומר פרעתיך בפני עדים והלכו להם נאמן ואע"פ שראיתי לרשב"א ז"ל ולמפרשים אחרים שאומרים דדוקא במיחד עדים שהם עתידים לחזור נאמן משום דמרתת ולא משקר אבל כשאינו מיחד עדים א"נ במיחד עדים שמתו דלא מירתת אינו נאמן אין דבריהם מחוורים בעיני לפי שכל דינים הללו אינן תלויין בשעבודו של לוה כדי שנאמר על ענין כן נשתעבד אלא הכל תלוי בטענתו של לוה אי ריע או לא וכל היכא שהתרה בו מלוה לומר אל תפרעני אלא בעדים והוא טוען שלא בעדים פרעתיך אנן סהדי דמשקר [לרב אסי] אבל כל שהוא אומר בעדים פרעתיך אפילו לא ייחדן או שיחדן ומתו לא ריע טענתיה ומהימן וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מהלכות [מלוה ולוה] ופרכינן עליה דשמואל מדתנן מנה לי בידך וכו' נתתיו לך חייב מפני שצריך לפרעו בעדים תיובתא דשמואל כלומר דלשמואל אפילו אמר לא נתתיו לך בלא עדים פטור משום מגו וכמו שכתבתי למעלה ואיכא נסחא דגרסי הכי דמי אילימא דלא אמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני צריכא למימר דחייב אלא לאו דאמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני וקתני חייב תיובתא דשמואל ולפי גירסא זו כל היכא דריע טענתיה אפילו לשמואל לא מהימן משום מגו ורב אסי ושמואל באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים פליגי ואפשר שזו היא גרסתו של הרי"ף ז"ל אבל אינה בעיקר הנסחאות ואמרינן אמר לך שמואל תנאי היא ואידחיא ליה: ומסקינן שמעתין א"ר פפא משמיה דרבא הלכתא המלוה את חברו בעדים א"צ לפורעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן זו היא גרסת הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק ט"ו מהל' מלוה

שלטי הגבורים

א תשובת לרב אלפסי בתשו' אם הנתבע חושש שהסיקיפו עליו בשטרו התנאין או החליפו ורמוהו כדבר ורצה להטיל חרם על כל מי שרמה והוסיף וזייף לו בכלום יעשה ואין מונעין אותו והמונע אותו מעיד על עצמו בזיופו אבל הניחוהו להטיל חרם או יבטלו השטר מעליו וכל מי שדן אותו הוא דיין מומחה והגון ואם הוא מורד לקבל הדין ואפשר שיגמור הדין עליו בדיין עובדי כוכבים העובדי כוכבים גומרין וכזה אמרו ובעובדי כוכבים חובטים אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך: ב והמלוה את חבירו בפני עדים א"צ לפרעו בעדים אלא נאמן לומר פרעתיך טען ואמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אומרים הבא אותם ויעידו שצריך לברר דבריו ומיהו אם א"א לו לברר כגון שמתו העדים או שהלכו למדינת הים ישבע היסת ויפטר ואם באו העדים ואמרו להד"ם כתב הרמ"ה שהוחזק כפרן ואינו נאמן שוב לומר פרעתי והא דאמרי' פ' שבועת הדיינין מלתא דלא רמי עליה דאיניש לאו אדעתיה ולא הוחזק כפרן כשאמר פרעתיך בפני עדים והכחישוהו כיון שלא היה צריך לפרעו בעדים היינו דוקא כשאומר דרך תימה ולא פרעתיך בפני פלוני ופלוני שאין משמע מדבריו שאומר אותו בלשון ודאי אע"פ שאמרו העדים להד"ם לא הוחזק כפרן אבל כשהתך דבריו ואמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אז צריך לברר דבריו והוחזק כפרן אם יכחישוהו אבל כשלא הזמינם לעדות א"צ לברר דבריו ורש"י כתב שאין צריך אלא בשבועת הדיינין כל מלתא דלא רמי אאינים לאו אדעתיה וא"צ לברר דבריו וכן יראה מדעת רבי' וכן כתב מיימ' האומר מנה לי בידך והאומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אומרים לו הביאם ותפטר מתו או הלכו למדינת הים ישבע היסת שפרעו שאין אנו מצריכין להביאן אלא לברר דבריו להפטר אף משבועה שהמלוה לחבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים ע"כ: ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים פרעו שלא בעדים אינו נאמן והמלוה גובה ממנו אפי' בלא שבועה וכתב מיימ' בין שאומר לו בשעת הלואה אל תפרעני אלא בעדים בין שאמר לו כן לאחר הלואה אין חילוק וצריך לפרעו בעדים והרא"ש כתב אם כשאמר לו אל תפרעני אלא בעדים קבל דבריו אז אין חילוק

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) תנן מנה לי בידך אמר לו הן למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור והא הכא כיון דתבעיה בעדים כמאן דאוזפיה בעדים דמי וקתני פטור תיובתא דרב אסי אמר לך רב אסי אנא כי אמרי היכא דמעיקרא אוזפיה בעדים דלא לדידיה הימניה הכא הא הימניה. רב יוסף מתני הכא אמר רב יהודה אמר רב אסי המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים:

עין משפט

א מיי' פי"ד מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טוח"מ סי' פב פד:
ב מיי' פט"ו מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טור ח"מ סי' ע:

הגהות מא"י

[א] ללוה כצ"ל

מגוה וגוה שהגיע לידו במצרים מקצת תלמוד ישן כתוב על גווילים כמו שהיו כותבים קודם לזמן הזה בקרוב מחמש מאות שנה ושתי נוסחאות מן הגווילים מצאתי בהלכה זו ובשניהם כתוב ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן וכ"ל דהאי מימרא כרב אסי אתיא דלרב אסי נמי באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני נאמן אלא שהוא סובר דבאומר פרעתיך שלא בעדים אינו נאמן משום מגו וכמו שכתבתי למעלה דבההיא הוא דפליגי רב אסי ושמואל ואתא רב פפא ופסק כרב אסי וכן הדין דהא אמרינן תיובתא

רש"י

חייב לפרעו: גמ' אזל פרעיה באפי סהדי אחריני. וזה אמר עדי שקר הם (לשון רש"י): איתניסו זוזי. המלוה הפסידן בדרך באונס: ליהוו פקדון גבאי. ולא הייתי עליהם אלא שומר חנם שלא קבלתי בתורת פרעון כיון דקא מודה דקבלתינהו וזה לא מסרן לך בתורת פקדון הוו פרעון ודברים

משמיה דרבא דאינו נאמן וכן הלכתא ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי לא תפרען אלא באפי ראובן ושמעון אזיל פרעיה באפי סהדי אחריני אמר אביי באפי סהדי א"ל באפי סהדי פרע ליה רבא אמר להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה איכא מאן דמוקים לה הכי כגון דהנך סהדי ליתנהו גבן דלא נטרינן להו עד דאתו ומסהדי אלא הואיל ואמר ליה לא תפרען אלא א בפני פלוני ופלוני ופרעיה איהו באנפי אחריני אמרינן ליה זיל השתא פרעיה ואי אתו פלוני ופלוני ומסהדי דפרע לך מיחייב לאהדורי לך ואנן לא סבירא לן הכי דהאי דינא היכא דאמר ליה לחבריה אל תפרעני אלא בעדים סתם הוא דאיתמר כדכתבינן לעיל אבל האי מעשה תניינא לא אתא לאשמועינן אלא דינא אחרינא דהוא אלים מההוא דינא קמא דכי אמר ליה לא תפרען אלא באנפי ראובן ושמעון הא איפסילו להו שאר אינשי לגבי ההוא פורענא וכיון °דקביל [דף שז ע"ב]
על נפשיה הדין תנאה תנאי ממון הוא וקיים דהא בהדיא אמרינן ב דאי א"ל מהימנת לי כבי תרי ואתו בי תרי ומסהדי דלא משגחינן בהו משום דפסלי' בתנאה דקביל עליה והאי דינא נמי הכין הוא והדין הוא סברא דילן ודייקינן להא סברא מהא דאסיקנא משמא דרבא דמאן דא"ל לחבריה אל תפרעני אלא בעדים שצריך לפורעו בעדים ואם אמר לו כבר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת ג הים אינו נאמן ואי האי דינא אחרינא הכין הוא היכי אמר רבא להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה דמשמע דאי לא א"ל ראובן ושמעון מדחי ליה והא אמר רבא אע"ג דלא א"ל ראובן ושמעון לא מצי מדחי ליה אלא ש"מ האי דאמר רבא להכי אמר ליה ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה אע"ג דאיתנהו לסהדי גבן ומסהדי דפרעיה הוא דלא מקבלינן מינייהו כלל אלא אמרי' ליה זיל פרעיה דכמאן דפסיל להו דמי ועוד דייקינן נמי מההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי פרען באפי בי תרי דתנו הלכתא אזל פרעיה באפי סהדי איתניסו זוזי אתא לקמיה דר"נ א"ל אין קבולי קבלתינהו מיניה וכו' א"ל כיון דקא מודית דשקלתינהו מיניה פרעון הוי טעמא דקא מודי הא לא קא מודי אע"ג דאיכא סהדי דפרע לא מהימן דכיון דלא תנו הלכתא כמאן דפסיל להו דמי ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי פרען באפי סהדי דתנו הלכתא אזל פרעיה באנפי סהדי איתניסו זוזי אתא לקמיה דר"נ א"ל אין קבולי קבילתינהו מיניה ואנא אמינא ליהוו פקדון גבאי עד דמייתי תרי דתנו הלכתא ומקיים תנאיה א"ל כיון דקא מודית דשקלתינהו מיניה פרעון הוי מאי אמרת לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דגמרי הלכתא וסיפרא וסיפרי וכוליה תלמודא ההוא דאמר לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך א"ל לא היו דברים מעולם

דשמואל מסתם מתני' ומאי דדחינן אליביה דתנאי היא לא קים לן כדאיתא בגמרא הלכך נקטינן כרב אסי ולרב אסי מתני' דקתני [ואמר] לו נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים באומר נתתיו לך ביני ובינך הוא ומש"ה חייב ולישנא דמתני' ה"נ משמע אבל באומר פרעתיך בעדים ודאי אפילו לרב אסי פטור. אבל הרב אלפסי ז"ל גורס אינו נאמן ולפי גרסא זו אנו צריכים לפרש דרב אסי דאמר ואם א"ל אל תפרעני אלא בפני עדים צריך לפרוע לו בעדים ה"ק צריך שיתברר פרעונו על פי עדים אבל אם אין עדיו עמו אפי' אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אינו נאמן שאם לא נפרש כן מאי דאסיק רב פפא דאפי' באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני דאינו נאמן אתי דלא כרב אסי ודלא כשמואל:

ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי לא תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון אזל פרעיה באפי סהדי אחריני ומסקינן דלהכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה כתב הרב אלפסי ז"ל דאיכא מאן דמוקי לה כגון דהנך סהדי ליתנהו גבן כמו שכתוב בהלכות וזהו דעת הרמב"ם ז"ל דאי אתו סהדי ומסהדי דפרעיה ודאי נאמנין אבל להכי מהני מאי דאמר פרען בפני ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים שהוא נאמן לפי גרסתו וכמו שכתבנו למעלה וכי אמר פרען בפני ראובן ושמעון לא מצי אמר הכי משום *דריע טענתיה כי היכי דריע כדאמר ליה אל תפרעני אלא בעדים והוא אומר פרעתיך ביני לבינך אבל אין ה"נ דאי א"ל פרעתיך בפני אותן ראובן ושמעון שאמרת והלכו למדינת הים או שמתו דנאמן דלא ריע טענתיה בכה"ג אבל הרב אלפסי ז"ל סובר שאפי' באו עדים והעידו שפרעו אין נאמנין לפי שנפסלו לעדות זו כל עדים שבעולם חוץ מראובן ושמעון והביא ראיה מדאמרינן דלהכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה ואם איתא דדוקא בדלא אתו סהדי ומסהדי אפילו לא אמר ליה ראובן ושמעון אלא אל תפרען אלא באפי סהדי לא מצי דחי ליה דהא אסיק דאינו נאמן וזו אינה ראיה אלא לפי גרסתו ז"ל שגורס אינו נאמן אבל הרמב"ם ז"ל גורס נאמן וכמו שכתבתי למעלה ואפי' לפי גרסת הרי"ף ז"ל יש לדחות דאע"ג דאמרינן לעיל אינו נאמן יהבינן ליה זימנא ונטרינן ליה אי מייתו להו או לא אבל הכא לא נטרינן ליה ומש"ה א"ל ראובן ושמעון שהוא יודע בהן שקבועין עמו ואין הולכין למדינת הים כי היכי דלא לדחייה עד שיביא עדים ויתנו לו זמן ועוד הביא הרי"ף ז"ל ראיה מדאמרינן בסמוך כי פרעת לי פרען באפי תרי דתנו הלכתא אזל ופרעיה בפני סהדי איתניסו וכו' וא"ל ר"נ כיון דקא מודית דקבלתינהו מיניה פרעון הוי אלמא אף ע"ג דפרעיה באפי סהדי אי לאו דקא מודה דקבלינהו מיניה לא מהימני הנהו סהדי לפי שנפסלו לאותו עדות כל עדים שבעולם אלא תרי דתנו הלכתא ולפיכך הוצרך להודאתו ובהאי עובדא נמי נפסלו כל עדים שבעולם חוץ מראובן ושמעון וזו אינה תשובה על הרמב"ם ז"ל לפי גרסתו שהוא גורס בההיא עובדא אזל פרעיה ביניה לבין דיליה וזו היא גרסת הר"ח ז"ל ומפני שלא היו עדים בדבר הוצרך להודאתו אבל כל שהעדים מעידים שפרעו נאמנים לפי שאין בלשון כי פרעת לי פרען בפני ראובן ושמעון או בפני תרי דתנו הלכתא לפסול עדים אחרים אלא התראת המלוה בלוה שלא יפרעהו אלא בפני אלו ואם אמר פרעתי בפני אחרים אינו נאמן משום דריעא טענתיה אבל אם עדים מעידים כדבריו ודאי נאמנים ולשון כי היכי דלא לדחיה אתי שפיר לדברי הרמב"ם ז"ל שאילו לדברי הרי"ף ז"ל היכי אמר כי היכי דלא לדחיה דמשמע דלא מהני אלא להכי הא מהני טובא שאפילו העידו עדים כדבריו אינן נאמנין אלא שיש לדחות לדעתו ז"ל דה"ק מלוה ודאי לא נתכוין אלא כי היכי דלא לדחייה אבל עדים אחרים אבל פסול עדים לא עלה בדעתו דהיכי אפשר דלא מהימני ליה אלא ראובן ושמעון ואע"פ כן מכלל דבריו נפסלו כל עדים שבעולם חוץ מראובן ושמעון וכן דעת רש"י ז"ל שכתב אזל פרעיה באפי סהדי אחריני וזה אומר עדי שקר הם ובודאי דלישנא דאזל פרעיה דאמרינן נמי באפי סהדי א"ל והא פרעיה ליה משמע דפרעיה ודאי ואע"פ כן דברי הרמב"ם ז"ל וגרסתו נראה לי עיקר בהלכה זו : כי פרעת לי פרען באפי סהדי דתנו הלכתא כו' אתניסו זוזי. ביד מלוה : אמינא ליהוו פקדון גבאי ולאו עליהם אלא שומר חנם שלא קבלתים בתורת פרעון : כיון דקא מודית לו דקבלתינהו . וזה לא בתורת פקדון מסרם לך הוו פרעון ודברים שבלב אינן דברים : מאי אמרת לקיומי תנאיה [זיל] אייתינהו . יש שלמדו מכאן לדעת הרי"ף ז"ל שהוא אומר שאם באו עדים והעידו שפרעו אין נאמנים כך הדין גם כן שאם באו עדים שהודה בפניהם אינן נאמנין דהא הכא דאודי קמיה דרב נחמן ואפ"ה א"ל דליתינהו קמיה ודרב ששת דביה ואי אמרת דעדי הודאה מהימנין למה הוצרך לרב ששת לודי בפני ר"נ וחד דעמיה כל דהו אלא ודאי כי היכי דמפסלי לעדות פרעון כל בי תרי דלא תנו הלכתא ה"נ מפסלי לעדות הודאה ובדין הוא דלימא ליה אודי באפאי ובאפי רב ששת אלא לפרסומי מלתא דפרעון קא"ל אייתינהו ובההוא עובדא נמי דאמרינן לקמן דא"ל לחבריה מהימנת [לי כבי תרי] כל אימת דאמרית לא פרעת הוא הדין והוא

בין בשעת הלואה בין לאחר הלואה אבל אם לא השיב על דבריו אלא שתק שתיקתו הוי הודאה דאדעתא דהכי קבל המעות אבל שלא בשעת הלואה צריך לקבל עליו בפי' ולא הוי שתיקתו הודאה כיון דהימניה מעיקרא לא חשש השתא להשיבו אבל אם נתחייב לחבירו בב"ד והתרה בו אל תפרעני אלא בב"ד אפילו אם יאמר איני מקבל עלי תנאי זה לאו כל כמיניה כיון שהוצרך להביאו לב"ד בשביל ממון זה והתרה בו בפני ב"ד הוי התראתו התראה : א בדין האומר לחברו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ומתו או הלכו להם למדינת הים לדעת רבינו אינו נאמן ולדעת סמ"ג נאמן והר"ר ישעיה חלק שהוא נאמן לענין זה שאם הלכו למדינת הים שנמתין לו עד שיבאו אולי יאמר אמת ולא אמרי' דלפרעי' מיד ולכי מייתי עדים ואמרי דפרעיה מהדר ליה אבל אם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו שאינו יכול להתברר לעולם אינו נאמן וצריך לפורעו מיד והרמב"ם כתב שבכל ענין נאמן ונשבע היסת ונפטר וכן דעת ר"י ולזה הסכים הרא"ש וכן כתב הרמ"ה אלא שחלק דוקא שאמר פרעתי בפני פלוני ופלוני אבל אמר בפני עדים סתם אינו נאמן : כתב ה"ר יוסף אבן מגאש מי שהודה בב"ד שחייב לחבירו מנה שהלוהו ואח"כ טוען ואומר שטעה בהודאתו כי זוכר הוא שפרעו והביא עדים דפרעו אינו יכול לחזור בו כיון שהודה בב"ד ולא עוד אלא אפי' יש בהעדאת העדים דבר שיש לו זכות בו ודבר שיש לו בו חובה מקבלין ממנו חובתו ולא זכותו כמו שמקבלין עדות העדים שלוה ואין מקבלין עדותן שפרע אבל מיי' כתב מי שהודה בב"ד שחייב לפלוני מנה ואח"כ אמר נזכרתי שפרעתי לך חוב זה שהודיתי והרי אלו עדים עדות זו מועלת לו ועושין על פיהם וכו' ובעל התרומות סבירא כדברי הרמב"ם : שאלה ראובן שלוה לשמעון זהובים ותקעו ממנו וכפר וכשבא לישבע ענה שנתנם ואיני יודע אם נתנם לראובן או לאביו ואמר לו ראובן אפי' נתת אותם לאבי איני מפייס באם שאבי לא לוה ממך לתת לו ואמר לו שמעון אותם שעה שמך על שלחתו היית ונתקעתו היית שומר א"ל אעפ"כ קרן זוית הים לי לעצמי מיוחד ומשלי בליתיך ואביו של ראובן נפטר קודם לכן: תשובה אם בשעה זה כפר באותו ממון בב"ד ואח"כ הודה בחוב ועתה טוען שאין שומעין לו בפרעתיו לא לו ולא לאביו שכן אמרו חכמים ז"ל כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ואע"פ שאין שמעון רשאי לפרוע חובו של ראובן ואפי' אם היה ראובן קטן אלא אבי כיון שאמרו רבותינו ז"ל אין מקבלין פקדונות מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן התינוקות קבל מן האשה יחזיר לבעלה קבל מן העבד יחזיר לרבו קבל מן התינוק יעשה לו סגולה מת יחזיר לאחיו מת יחזיר לבניו

מיהו באפילו בכנו או שנתן לאביו הפסיד מה שנתן וחייב לפרוע לראובן : ב הגה. לוה עם המלוה שכל זמן שיאמר לא פרעתי יהא נאמן כו' עדים הרי זה פסל עליו בתנאו כל עדים שבעולם ואפי' העידו עליו שפרעו בפניהם אינם נאמנים ואם ירא הלוה שלא יכפרנו אין לו תקנה אלא אם יפרענו בפני ב"ד ותהיה לו ראיית הב"ד שאם פסל עליו עדות העדים לא פסל עליו מעשה ב"ד : וכן אם יעידו עדים שפטרו בפניהם מכל תביעות שבעולם בזו עדות אחרת היא ואין מעידין על הפרעון ואין לבטל עדותן מפני התנאי שהעידו העדים שלא פטרו בפניהם אלא מזו התביעה בלבד אינם נאמנים שהרי התנה עמו שלא יהיו עדים נאמנים על תביעה זו ואפי' העידו עדים שהודה בפניהם המלוה שלא בפני הלוה : ג כתב ריא"ז אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים או שמתו הרי זה נאמן ונשבע שבועת היסת ונפטר ומז"ה אומר שאינו נאמן עד שיביאו וכבר ביארנו בקונטרס הראיות שאחר בקיום הגאון נאמן שאינו חייב לשמור את עדיו שלא ילכו למ"ה או שלא ימותו וכן היא שטת ר"מ ויתר הגאונים : א"ל אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון וכו' אם פרעו בפניו אינן נאמנים שלא האמין אלא ראובן ובשמעון כדברי מז"ה וכבר בארתי בקונטרס הראיות שלא הזכיר ראובן ושמעון שיהיו נאמנים הם מבאר הפנים שמה נתנו הם מאלר העדים

אתו סהדי אמרי אוזפיה ופרעיה אמר אביי (א) אמאי ניסמוך אהני אינהו קאמרי אוזפיה ואינהו קאמרי פרעיה רבא אמר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וחייב לשלם וכן הלכה ההוא דא"ל לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך אמר ליה לאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני [אתו פלוני ופלוני] אמרי לא היו דברים מעולם אמר רב ששת הוחזק כפרן רבא אמר °כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה ההוא דא"ל לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל ולאו פרעתיך מאה קבי *עפצי דקיימי בשיתא א"ל בארבעה ארבעה הוו קיימי אזל אייתי סהדא דבארבעה ארבעה הוו קיימי אתא לקמיה דרבא חייביה א"ל רמי בר חמא והא את אמרת כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה א"ל רבא קיצותא דתרעא מידכר דכירי לה אינשי ההוא דא"ל *לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל ולאו פרעתיך אמר לו הנהו סיטראי נינהו אמר ר"נ איתרע שטרא רב פפא אמר לא איתרע שטרא ולרב פפא מאי שנא מההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא ואמר לו לאו אתורי יהבת לי ואתית ויתיבת אמסחתא וקבילת זוזך אמר ליה הנהו סיטראי נינהו ואמר רב פפא איתרע שטרא הכי השתא התם כיון דקא מודי ליה דאתורי יהב ומתורי שקל איתרע שטרא הכא אימור סיטראי נינהו מאי הוי עלה רב [א] פפא אמר לא איתרע שטרא רב ששת בריה דרב אידי אמר איתרע שטרא והלכתא איתרע שטרא והני מילי דפרעיה באפיה סהדי ולא אידכר ליה שטרא אבל פרעיה בין דיליה לדיליה מגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם יכול למימר סיטראי נינהו(ב)וכדר' אמי בריה דרבי אבהו דמפורש בכתובות בפ' הכותב*: האי איתרע שטרא דהכא איכא מאן דפריש ליה דלא איבטיל ליה לגמרי אלא א דאי אית ביה נאמנות איתרע הך נאמנות ולא גבי אלא בשבועה

דף פב. אלף קנח דף פח.

רש"י

ודברים שבלב אינם דברים: אוזפיה ופרעיה. אותה הלואה שזה כופר ודאי לוה אותה באותו היום אבל לאחר הזמן פרעיה: כאומר לא פרעתי דמי. וכיון דלא לוה לפי דבריו לא פרע והרי יש עליו עדים שלוה ונאמנים הן על הלואה ולא על הפריעה דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי: דמסיקנא בך פירוש שאני נושה בך: לא היו דברים מעולם. שפרע בפנינו: הוחזק כפרן. ותו לא מהימן אפי' בשבועה לומר פרעתי שלא בפניהם כיון שנמצא שקרן כבר: כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים. כגון שלא היה לו לומר פרעתיך בעדים כיון שלא אמר ליה בשעת ההלואה פרע לי בעדים לכך לא שם אל לבו אם פרעו בעדים או שלא בעדים ואמר פרעתיו בעדים ולאו אדעתיה ולא הוחזק כפרן בכך ומהימן תו בשבועה לומר פרעתיו: עפצי. גלי"ש שמעבדין בו עורות: סיטראי נינהו. מלך אחר היית מחויב לי: איתרע שטרא הואיל ומודה שקיבלם ולאו כל כמיניה דאמר סיטראי נינהו: ולאו אתורי יהבת לי. לקנות מהן שוורים למחצית שכר: אמסחתא. מקום שמקבצין עליו בשר ומוכרין: ולא אידכר ליה שטרא. שלא הזכיר

והוא הטעם שאם שבאו עדי הודאה אין נאמנין וזו דעת הר"ז הלוי ז"ל והרמב"ן ז"ל דחי דמילתא בעלמא הוא דאמר ליה או [בעית] לקיומיה ההוא תנאה דניחא לך בהכי ז"ל איתינהו בתפאי ובתפי רב ששת והוא ז"ל אומר דכל היכא דא"ל לא תפרען אלא בתפי ראובן ושמעון ובאו עדים והעידוהו שהמלוה הודה בפניהם שהלוה פרעו נאמנים שכיון שפיסול עדים הללו שלא כדין הוא אין לך בו אלא תנאו ובפרעון הוא דאין נאמנים אבל בהודאה נאמנין אבל בההיא עובדא דלקמן דאמר ליה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרעת אפי' באו עדים והעידו שהודה בפניהם אין נאמנין נר מצוה שתנאו מספיק לכל דהא אמר לא פרענא ויש אומרים שאף על פי שהעדים אין נאמנין [וכופין את] הלוה שיפרע למלוה אפ"ה אחר שפרעו חוזר וגובה ממנו על פי אותן עדים שהרי לא נפסלו אלא לעדות של אותו פרעון וכן [דעת] הרב אב"ד ז"ל שהוא כתב שזה שנהגו לכתוב בנאמנות ותהא נאמן עלי כשני עדים לעולם מטעם זה כותבין דאי לא מאי לעולם ואין דברים הללו מחוורים דא"כ הפוכי מטרתא למה לי אלא שעיקרן של דברים הם כדברי ר' יוסף הלוי ז"ל דכיון דמסהדי דבתורת פרעון דהסי' הלוה יהבינהו ניהליהו סהדותיהו לאו סהדותא הוא דלפרעון דההיא הלואה כפסולין דמו הלכך משתבע השתא המלוה שבועת היסת דליכא גביה מהנהו זוזי דקא טעין מעיקרא ולא מידי ומפטר וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' מלוה ולוה: אתו סהדי אמרי אוזפיה ופרעיה. אותה הלואה שזה כופר ודאי לוה אותה באותו היום אבל לאחר זמן פרעיה: כאומר לא פרעתי דמי. דכיון דלא לוה לפי דבריו לא פרע והרי יש עדים שלוה ונאמנים על ההלואה ולא על הפרעון דהודאת בעל דין כק' עדים דמי: דמסיקנא בך. שנושה בך: לא היו דברים מעולם. לא פרע בפנינו וזה אומר בפניהם או שלא בפניהם פרעתיך: הוחזק כפרן. ואינו נאמן אפי' בשבועה לומר פרעתי שלא בפניהם שהרי אומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ונמצא שקרן: כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים כגון זה שלא היה לו לומר פרעתיך בעדים שלא אמר לו בשעת הלואה פרע לי בעדים הלכך לא שם לבו לזכור אם שלא בעדים או בעדים ואמר בעדים פרעתי ולאו אדעתיה ואינו מוחזק כפרן בכך וא"ת הא בפרק גט פשוט (דף קע.) משמע דכל היכא שהעידו העדים שלא היו כדבריו הוחזק כפרן ואע"ג דלא רמיא עליה דאמרינן התם רב יצחק בר יוסף הוה מסיק זוזי בר' אבא אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא א"ל הב לי זוזאי א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני א"ל יבואו פלוני ופלוני ויעידו א"ל ואי לא אתו לא מהימנא לך והא קיימא לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים א"ל כההיא שמעתא דמר סבירא לי דא"ר אבא אמר רב האומר לחבירו מנה לי בידך פרעתיך בפני פלוני ופלוני יבואו [פלוני ופלוני] ויעידו והא אמר רב גידל א"ר הלכה כרשב"ג כלומר דאמר התם גבי הבא לידון בשטר ובחזקה כלומר שהוא אומר שיש לו על אותו שדה שטר וחזקה דרבי אמר דנדון בשטר ואין נדון בחזקה כלומר שאע"פ שחזקה היתה מספקת לו כיון שאמר שיש לו שטר עליו צריך להראותו ורשב"ג פליג ואמר דאף חזקה לבדה מספקת לו ואף רבי לא אמר אלא לברר וא"ל אנא לברר נמי קאמינא ופירש ר"ח ז"ל שאם באו עדים ואמרו לא היו דברים מעולם אינו נאמן ומשלם [וכ"כ רש"י] והרי"ף ז"ל לא כתבה בהלכות וכתבה לזו שבכאן נראה שהוא דוחה אותה מהלכה מפני זו והוא מן התימה דהא אמרינן התם דאתיא כרבי דאמר צריך לברר גבי פלוגתא דהבא לידון בשטר ובחזקה ובההיא קיימא לן כרבי ונאמרו בתירוץ קושיא זו סברות רבות אבל עיקר של דברים הוא מה שתירץ הרשב"א ז"ל דקושיא מעיקרא ליתא דכי אמרינן צריך לברר דוקא כגון הבא לידון בשטר או בחזקה משום דחזקה מכח שטרא קא אתיא שאם נמצא השטר פסול אף חזקתו בטלה וכדאמרינן *היה אוכל את השדה מחמת אוטו ונמצא שאינו אוטו אף חזקתו בטלה והלכך צריך שיביא שטר כיון שהוא אומר שטר יש לו אבל בטוען פרעון ואמר בפני פלוני ופלוני היה טענת הפרעון אינה באה מכח העדים אלא מלתא יתירתא היא דאמר הלכך אפילו באו עדים ואמרו לא היו דברים מעולם נאמן לדעת רבא וקי"ל כותיה ואפילו רבי מודה בהאי דינא והראיה מדאמרי' בסנהדרין בפרק זה בורר (דף כג:) מחלוקת בשתי כתי עדים כלומר שאמר בעל דין יש לי שתי כתי עדים בדבר דרבי מאיר כבר צריך לברר ורבנן סברי אין צריך לברר ואמרינן התם לימא בדרבי ור"ש בן גמליאל פליגי דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי ר' רשב"ג אומר נדון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר אלא אימא אף בחזקה וקי"ל דבצריך לברר קמיפלגי ודחינן אפילו תימא רבי ע"כ לא קאמר רבי התם אלא בחזקה דחזקה מכח שטרא קא אתיא אבל הכא דהני סהדי לאו מכח דהני סהדי קאתו אפי' רבי מודה דאין צריך לברר ושמעי' מינה דכל היכא דלאו מכח קא אתי אין צריך לברר הלכך באומר פרעתיך בעדים אפילו לרבי אינו צריך לברר דפרעון לאו מכח עדים קא אתי ורבי יצחק נפחא דא"ל לר' אבא דצריך לברר ס"ל כמאן דאמר התם בפרק זה בורר דאפי' בהכי פליגי רבי ורשב"ג ורב ששת דמעתין נמי הכי סבירא ליה אבל רבא סבר לה כמסקנא דפרק זה בורר דכל היכא דלאו מכח אתי אפי' רבי מודה דאין צריך לברר וקי"ל כותיה הלכך ההיא דר' יצחק נפחא דבפרק גט פשוט אידחיא לה וליתא כלל לפיכך לא כתבה כלל הרי"ף ז"ל: א"ל ולאו פרעתיך מאה קבי עפצי. גאלי"ש שמעבדין בהן עורות: אייתי מגוה סהדי דארבעה ארבעה קיימי. ותובע מאתים וזה אומר פרעתים מכל מקום אם לא בעפצים פרעתים במעות: דלא רמיא עליה דאינים. והאי נמי לא רמיא עליה לומר באי זה ענין פרעו אלא פרעתיך סתמא הלכך לא נזכר וסבור שכך היה השער ולא הוחזק כפרן ונשבע שפרעו מ"מ: מידכר דכירי אינשי. והוחזק כפרן ומכאן יש ללמוד שאומר להברו פרעתיך אין צריך לברר במה פרעו והיאך פרעו דהא הכא אע"ג דאכחשוה סהדי בגוגא דפרעון סבר רמי בר חמא למימר דמלתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה ורבא לא חייביה אלא משום דהוחזק כפרן: הנהו סיטראי נינהו. מלד אחר היית חייב לי: איתרע שטרא. הואיל והודה שקבלם ולאו כל כמיניה דלימא כטרלאי נינהו: לא אתורי יהבית לי. לקנות שוורים לשחיטה למחצית שכר: אמסחתא. מקום שמקבצים בו ומוכרים: ולא אידכר ליה שטרא. שיטול שטר [מידו]: וכדאבימי בריה דר' אבהו. דמטא כי האי עובדא לידיה כדאיתא במס' כתובות בפרק הכותב (דף פה.): האי איתרע דהכא איכא מאן דאמר וכו' זהו דעת רב חננאל ז"ל והרב אלפסי ז"ל מביא ראיה דאיבטיל שטרא לגמרי ומשתבע ליה שבועת היסת ומיפטר ואין ראיותיו ראיות דמאי דקא מוכח מעובדא דמסחתא דכי היכי דהתם אבטיל שטרא לגמרי הכא נמי אבטיל לאו ראיה היא כלל דמאן א"ל דהתם אבטיל דלמא הכי הוה עובדא שהלוהו מנה בשטר שיקה בו שוורים וירויח בהם ואחר שלקח אמר לו תיב אמסחתא וקבל זוזך שאני חייב לך ושמא מצד אחר היה חייב לו על פה ורגלים לדבר שהרי לא נטל שטרא ממנו והא

שלטי הגבורים

בעדים ולא הזכיר ראובן ושמעון אלא שלא יוכל לדחותו לומר שפרעו בפני עדים והניחו לפס או שמתו אלא אם יבאו עדים אחרים ויעידו שפרעו בפניהם הרי אלו נאמנים אמר לו אל תפרעני אלא בפני שנוים בלכות הרי פסל עליו שאר העדים והתנה שלא יהיו נאמנים עמי הארץ ואם באו עדים אחרים והעידו אינם נאמנים: ע כתב רבינו בתשובה דשטר שיש בו נאמנות היה חייב בעל השטר לשמוע חרם על מי שגזלו וגובה ממנו שלא כדין וטור ח"מ כתב בסי' ע"א דנאמנות אינו מועיל שלא להחרים סתם אפי' אם פירשו בפירוש וכן כתב רב האי בתשובה דחרם סתם והדרת ראש לא מניא בנאמנות ואין חבירו יכול לעכב עליו לומר הוציאנו מן הכלל שלא האמינו לגזור וכו' עיין במרדכי בארוך. והמאמין את חבירו עליו כל זמן שיאמר שלא פרע ופסל כל העדים שיאמרו שפרעו אם באו עדים ואמרו בפנינו הודה שנפרע נאמנים שלא פסלם אלא לפרעון אבל הודאה מלתא אחריתי היא ובזה לא פסלם וכן כתב מיי' פט"ו מהלכות מלוה ולוה ורבינו בתשובה וכן מחילה כתב בס' התרומות דמלתא אחריתי היא ולאי אתו סהדי ומסהדי דמחליה מלוה ללוה נאמנין אע"פ שיש בו נאמנות והמדקדקין עושין שובר מכתיבת ידו של מלוה על שטר שיש בו נאמנות ותו ליכא למיחש למידי וגם במלוה בשטר שייך בו נאמנות ואע"פ שיש לו שטר צריך לישבע ואם האמינו עליו גובה בלא שבועה אפי' לא האמינו אלא בסתם ולא פי' כב' עדים ואף אם לא פירש בהדיא שיהיה פטור מהשבועה אלא כתב מהימנת לי למימר לא נפרעתי כתב בעל התרומות מה שנהגו לכתוב בטופסי דשטרות בלא שום שבועה קלה וחמורה לעולם ומה צריך כיון שהאמינו כב' עדים ככל בכלל אלא נפקא מינה שלא יוכל להשביעו לא בתחלת הפרעון ולא בסוף הפרעון שאפי' אחר הפרעון אם אמר לו השבע שלא לקחת ממון זה שלא כדין זה יכול לומר אשבע לך מכל ממון שבעולם חוץ מממון זה ס"ל שלא אשבע לך עליו שפטרתני ממנו מכל שבועה שבעולם מה"כ [illegible] כתב לו אלא שהאמינו עלי כב' עדים אע"ס שהוא מחויב בממון ולא יועיל לו העדים שמע דין שפרע כיון שהאמינו מ"מ יכול הוא להובעו ו אחר כן ולומר כבר אתה יודע שלקחת ממני ממון שלא כדין ופרע ליה והדר מייתי ליה לידי שבועת היסת וכן כתב מיי' זה שפרעו ב' פעמים מפני שהאמנות שלוה חוזר ותובע למלוה בדין ואומר לו כך וכך אתה חייב לי מפני שפרעתיך ב' פעמים אי מודה לו ישלם ואי לא מודה וכפר ישבע לו היסת שלא נפרעתי אלא פעם א' ע"כ. לפיכך אם כתב לו שנאמנות שיהא נאמן בלא שבועה קלה וחמורה וגלגול לא בתחלת הפרעון ולא בסוף הפרעון פטור וכן כתב הראב"ד ואין פטור מועיל אלא לענין שלא נפרע או אם בשטר שותפות הוא פוטרו משבועת שותפין אבל לא לכל דבר כמו שכתב

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' נח:

[ד"ש ח ע"א]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ניסמוך אינהו כו' כצ"ל: (ב) וכדאבימי בריה כצ"ל:

הגהות בא"ח

[א] פפי כצ"ל:

גי' ר"ש

גי' מהר"ש

בתוספתא פ"ב דב"ב ועי' ירושלמי פ"ו דשבועות פ"ב (ג"ז)

א מיי' פט"ו מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טור ח"מ סי' פא:
ב מיי' פ"ג מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טור ח"מ סי' פח:

ומה שהביא ראיה עוד מדאמר והני מילי דפרעיה באפי סהדי ולא אדכר ליה שטרא דמיגו דלא יכול למימר לא היו דברים מעולם לא יכול למימר סיטראי נינהו ואמר דמהא שמעינן דאבטיל ליה שטרא לגמרי כיון דלא יכול למימר סיטראי נינהו מאן א"ל דכי היכי דליכא למיחש כלל ללא היו דברים מעולם ה"נ ליכא למיחש כלל לסיטראי נינהו דהא איכא למימר דלא משוינן להו לגמרי ועוד דלא נקט הכי אלא משום מסקנא דמימרא דסיכא דפרעיה בין דידיה לדידיה דאמרינן דמגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם מהימן נמי לגמרי למימר סיטראי נינהו אבל היכא דפרעיה באפי סהדי [לא] מהימן לגמרי מיהו מיחש מיהא חיישינן ומש"ה מחוורתא דהא דינא דהאי שטרא לא אגבויי מגבינן ביה ולא מקרע קרעינן ליה כדאמרינן בשטרא[ריעא] בפרק אלו נערות(דף לו:) ובפ' הכותב (דף פה.) נמי אמרינן כגון אבא *(בר אסי) דקים ליה בגויה קרענא שטרא אפומיה קרענא ס"ד אלא אימא מרענא ומהני משמע דכל היכא דדיינינן דשטרא ריעא הוא לא מגבינן ביה ולא קרעינן ליה וכיון דלא קרעינן לשטרא לא אמרינן ללוה דלישתבע היסת כמו שכתב הרי"ף ז"ל שאיט בדין שנשביע אותו ואכתי לנקוט מלוה שטר עליה אלא אם רצה מלוה שישבע לוה היסת (א) ויחזיר לו שטרו משבעינן ליה: וכתב[הרי"ף]וה"ר יוסף הלוי ז"ל דכי אמרינן איתרע ליה שטרא ה"מ דיהבינהו ניהליה לשם פרעון סתם אבל אי [לא] אמר לשם פרעון אלא תא שקול הני זוזי מהימן למימר סיטראי נינהו מגו דאי בעי אמר במתנה יהבינהו ניהליה דנאמן כדאמרינן בפרק שבועת העדות (דף לד:) ואין דבריו מחוורים דכי אמרי' התם דנאמן לומר במתנה יהבינהו ניהליה ה"מ כשהלה בא להוציא ממנו ממונו דמשום או קי ממונא בחזקת מאריה מהימנינן ליה דבמתנה יהבינהו ניהליה אבל בכאן שהוא בא להוציא ומש"ה לא מהימן למימרא סיטראי נינהו למהיא נאמן יותר לומר במתנה יהבינהו ניהליה:

רש"י

הוכיר לו ביטול השטר מידו: ססוא. לוה דאמר למלוה בשעת הלואה מהימנת לי כל זמן שתאמר לי לא פרעתיך תהיה נאמן ולא אוכל לומר פרעתיך: ה"מ לענין אומדנא. של טומא כדאמרינן פרק השוכר: כיון דנחית לדעות. מתחלה ירד למנין שהוא יתר מכדי עדות ודאי אדעות קפיד וכתלתא

ודייק מדאמרינן איתרע שטרא ולא אמרינן איבטיל שטרא ואיכא מאן דאמר דאיבטיל ליה שטרא לגמרי ומישתבע לוה בשבועת היסת דליכא גביה להאי מלוה ולא מידי ומיפטר והדין הוא סברא דרבינו האי ורב שרירא גאונים ז"ל ומסתייע האי סברא מהאי דאמר ליה לאו אתורי יהבת לי ומתורי שקלת ואמר רב פפא איתרע שטרא דכיון דאודי דאתורי יהב ומתורי שקל הא ודאי פרעון דשטרא נינהו וכו"ר נמחל ליה שעבודא דשטרא וליכא למימר בהא דשטרא כדקאי קאי אלא ודאי איבטיל ליה שטרא לגמרי ומדהאי איתרע שטרא דרב פפא לגמרי איתרע שטרא דרב נחמן נמי ביטול שטרא לגמרי הוא ועוד מדאמרי' וה"מ דפרעיה באנפי סהדי ולא אידכר ליה שטרא דמגו דלא יכול למימר לא היו דברים מעולם לא יכול למימר סיטראי נינהו שמעינן דאיבטיל ליה שטרא לגמרי דכיון דלא יכול למימר סיטראי נינהו ודאי איבטיל ליה שטרא לגמרי דהוה ליה שטרא פריעא הלכך משתבע לוה שבועת היסת דלית ליה למלוה גביה ולא מידי ומיפטר °ההוא דא"ל *לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי סהדי אביי ורבא דאמרי תרוייהו הא הימניה מתקיף לה רב פפא נהי דהימניה טפי מן נפשיה טפי מן סהדי מי הימניה וקי"ל כרב פפא ההוא דאמר ליה חבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע כי אזלינן בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא דכמה דנפישי בקיאי טפי אבל לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי אבל א"ל כתלתא ואזיל ופרעיה באנפי ארבעה כיון דנחית לדעות נחית וכן הלכתא: **מתני'** ב*הטוען את חברו כדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה לו ממין הטענה ישבע וחכ"א אין הודאה ממין הטענה א אמר ר"ג רואה אני את דברי

הגהות הב"ח (א) ויחזיר לו שטרו משביעין ליה:

מהימנינן ליה דבמתנה יהבינהו ניהליה אבל בכאן שהוא בא להוציא ומש"ה לא מהימן למימרא סיטראי נינהו למהיא נאמן יותר לומר במתנה יהבינהו ניהליה: ההוא דא"ל. למלוה בפני עדים בשעת הלואה נאמן אתה עלי כל זמן שתאמר לא קבלתי ולא אוכל לומר פרעתיך: אימור דאמרינן זיל בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא. [דשומא] כדאמרינן במסכת ע"ז בפרק השוכר (דף עב.) א"ל כדשיימי בתלתא אפי' תרי מנו תלתא כדאמרי בתלתא עד דאמרי בתלתא כדשיימי בארבעה עד דשיימי בארבעה וכ"ש כדאמרי בארבעה: כיון דנחית לדעות. שירד מתחלה למנין שהוא יותר מכדי עדות ודאי אדעות קפיד וכתלתא הימניה כארבעה לא הימניה: **מתני'** הטוען את חבירו כדי שמן. כדים מלאים שמן: והודה לו בקנקנים. הכדים יש לך בידי בלא שמן: הואיל והודה [לו ממין הטענה] מקצת הטענה. דהוה ליה טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם: וחכ"א אין ההודאה ממין הטענה. משום דסבירא להו טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור או משום דס"ל דאין בלשון טענת הטוען קנקנים אלא תביעת שמן שבתוכן כדאיתא בפרק שני דייני גזירות אין

שלטי הגבורים

הרא"ש בתשובה שאלת שטר שיש בו נאמנות וכתב בשט: שחייב עצמו בהוצאות וטוען הלוה שאין הנאמנות אלא בגופשטר ולא בהוצאות. תשובה כל תנאי שבממון תנאו קיים ומועיל הנאמנות אף לענין הוצאות כמו שמועיל לענין הממון שכתוב בשטר: תשובה לרבינו קלונימוס שטר שכתוב בו נאמנות וגמנא המלוה כפרן בדבר אחד וע"י עדים לא מהני ליה הנאמנות אע"ג דקי"ל הוחזק כפרן לאותו ממון לא הוחזק כפרן לממון אחר אפ"ה בהא בטל הנאמנות דסימנים הוה למלוה ולא שקיל מיניה אלא בשבועה שטר שיש בו נאמנות ואין עדי השטר לפנינו וטוען הלוה כי לא נכתב הנאמנות בצויו כי דרך הסופרים לכתוב מעצמם שופרא דשטרי אינו נאמן כיון דכתוב צו וקנינא מגיה על כל מה דכתב דלעי; אינו יכול לבטלו אבל אם העדים לפנינו ומעידים שלא כתבוהו בצוויו של לוה אלא מפני שופרא דשטרי כמו שרגילין הסופרין לכתוב בכל השטרות אע"ג דכתיב ביה וקנינא מיניה על כל מה דכתיב לעיל אין סומכין על הנאמנות ואין כאן מגיד ואחר ומגיד דאיכא למימר אחר מלוה דשטרא אתיתי כדאיתא בירושלמי נאמנים העדים לומר על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו אבל אם מפורש בו שקנו ממנו על הנאמנות וא"כ אמרו לא אמר לנו מעולם או בטעות חתמנו אינן נאמנים ועל כן כתב הרב יסודם ברצלוני שהוא מנהג טוב לכתוב בשטרות קנין על הנאמנות מפורש ושוב אי לערער ואע"פ שנהגו לכתוב וקנינא מיניה על כל הכתוב לעיל: כתב בעל התרומות ד"לפ כ"ין הנאמנות א"צ קנין ובמקום שנהג שלא לכותבו אלא בצווי הלוה כשמלוה הלוה מועיל

אשרי' גלה קנין: תשובה לרב אלפס שטרא דכתיב ביה נאמנות וקבע לו זמן אע"פ שכבר עבר אותו עדיין הנאמנות קיים וכל אימת דנפיק בשטרא בידיה נאמן בלא שבועה בד"א דמסני פטור כתס לפוטרו משבועה בעוד שהלוה חי וכא לגבות ממנו אבל אם מת וכא לגבות מיורשיו לא מסני אא"כ שפי' שפוטרו ממנו ומיורשיו וכ"ס נמי אם כתב ויסא נאמן עלי ועל כאי מכחי יורשיו בכלל ופטור גם מן היורשים וכ"כ רב אלפס בתשובה מי שהאמין בשטר הוא וכל הבאים מכחו אבל אם אמר ויורשיו לא האמין אלא יורשיו בלבד אבל לא מקבל מתנה והרמ"ה כתב אע"ג דיורשיו הן בכלל הבאים מכחו אם כתב שכלים כרשותו אין היורשין בכלל יתא רק מקבל מתנה דלקוחות ולא נראה לחלק: א בהא דבעינן שתהא ההודאה ממין הטענה ואם לאו פטור כתב רש"י דסיינו טעמא טענו בחטין והודה בשעורין חייב כאילו זה היה סודה לו שאין לו עליו תביעת שעורין כלל הלכך פטור אף על השעורין וכתב מיי' פ"ט מהל' מקי ממון מיהו (דוקא) [מדיוקא] בית לתובע עדים על השעורין אע"פ שלא תבעו לא מחל לו על תביעה זו ותייב לשלם לו דמי שעורין ולאו דוקא עדים שמעידין בבירור על הדבר אלא אפי' אי אית ליה עדים שראו הדבר ואין יודעין לברר בטוב סילוך אעפ"כ לא הפסיד תביעתו זאת כתב מגיד משנה שם באורך והרא"ש סוף פרק המניח מוכיח דאפי' היכא עדים על השעורין פטור דסודאתו כק' עדים דמי וכן כתב הטור ח"מ סי' פ"ח בשם בעל התרומות דהאפי' אם יש לו עדים על השעורין פטור ומדברי הרמ"ם ז"ל שהביאו הרא"ש ז"ל דאמר דהטעם שפטור על השעורין הוא משום דמאי אמר מעשה הייתי כך וכך מיירי דליכא עדים דמשום הכי מאי אמר מעשה הייתי כך וכך ולכך פטור משעורין הא היכא דלא מצי אמר מעשה הייתי כך יתחייב אע"פ שלא תבע ממנו ויסיה זה כדברי מיימ' ולדעת רש"י ותוספות שכתבו דפטור משום דכיון דלא תבע ליה שעורין מחל לו השעורים וא"כ לדידהו מי שיש לו כמה תביעות על חבירו ולא תבע ליה בדין אלא חד מחל לו על התביעות האחרות וכתב הרא"ש דלא נסירא ליה כאי סברא דא"כ יתחייב האדם לטעון כל הטענות שיש לו על חבירו תמיד בבת אחת ומלתא דסכיחא היא שיהיו לאדם תביעות הרבה על חבירו ולא יתבע ממנו כי אם א' ובשביל כך למה יפסיד שאר התביעות ולמה נדון אותו כמוחל הלכך כתב הרא"ש דלא הוי פטור משעורין אא"כ א"ל זה שלויתך חטין ביום פלוני בשעה פלוני וא' שלא לא כי אלא שעורים היו דאם איתא שהלויתו שניהם היה טוען שניהם כיון שבשעה א' הלויתו אלא ודאי מודה לו שלא הלוה לו שעורין. וא"כ כיון דהרא"ש ז"ל אינו פוטרו משעורין אלא מטעם דדיינינן בודאי יש לו עליו תביעה זו ממשמע הא אם יש עליו תביעה זו בודאי אע"פ שלא טענו לו לא מחל וא"כ היה לו בודאי תביעה דשעורין אע"פ שזה מודה לו בשעורין לא מצי להפטר נמי בטענה דמעשה הייתי כך ונמצא דפליג על הרמ"ה ז"ל שכתב דפטור הכא תדמי שעורין הוי משום דמצי אמר האיך מעשה הייתי כך דהע"ג דסדין דין אמת דכל שהודה מעצמו דיכול להזור בו כמו שכתב הרמ"ה דוקא היכא דליכא למימר שחבירו טוען מודה לו כגון שהודה מעצמו שחייב לפלוני מנה מצי אמר מעשה הייתי כך אבל בנדון כי האי שמודה לו בשעורין וחבירו מודה לו שאינו חייב לו שעורין לא שייך בשעה שהודה כלל אלא בטעם הודאה ומיהו נראה דאי טען ונתבע שיטעון עמה כל התביעות שיש לפם ואומר כלה שאין לו עליו רק תביעה זו דפטור משאר התביעות אף לא ידעתי אי מצי לכופו שיטעון כל טענותיו בפעם א' לדברי התוס' ממשמע דמצי כייף דהא אי לא טען מחל ומיהו אפשר דהא דאי לא טען מחל היינו דוקא כשלא פי' דאינו רוצה לטעון בפעם זו כל תביעותיו אבל היכא דאי טעין ליה ונטען שיטעון כל תביעותיו ואמר כלה שאינו רוצה לתובעה עתה הרי גילה בדעתו שיש לו לתובעו עדיין ולא מחל הלכך אכתי מספקא לי אי מצי כייף ליה שיטעון כל תביעותיו בבת אחת וצ"ע ואם תפס התובע השעורין שהודה לו זה כתבו רי"ף ומיימ' פ"ט מהל' ג"מ ופ"ג מהל' טוען ונטען דהוי תפיסתו תפיסה וכתב הרא"ש טעם לדברי הרי"ף דקאמר דמהניא תפיסה בשעורין אפי' ליכא עדים בשעורין הייט משום דזה שתופס בא עליו מכ' הלדדין ואומר לו שעורים הודית לי ואם היא אכה בהודאתך הרי הטין יש לי עליך ואתפסם לדמי חטין והלכך אפי' תפס בפני עדים הוי תפיסתו תפיסה ונראה דלאו דוקא תפס השעורין שיש לו תביעה עליהם אלא אפי' תפס מידי אחרינא מהניא תפיסה אמנם במרדכי יש בשם ר"ת דאפי' תפס שעורין לא מהני משום שאין לו תביעה על השעורין מה אית ליה תביעה עליהם הוי תפיסתו תפיסה אע"פ דאיכו לא טענו לו שעורין ומיהו נראה דס"ק משום שכי אין לו תביעה על השעורין משום שזה מודה בהם וזה לא טענו אבל רבי' ברוך כתב בשם ר"ת וכביאו דבריו הגהות מיי' פ"ג מהל' טוען דאי תפס שעורין ממש הוי תפיסתו תפיסה ומשום דיש לו תביעה עליהם אבל מידי אחרינא בשביל שעורין לא דמזיל רבי' תם לטעמו דס"ל דלעולם לא מהניא תפיסה אלא בגוף המזיק שעליו יש התביעה וה"ת לדברי ר"ב דחשיב שעורין מידי דאית ליה תביעה עלייהו והיינו כדברי הרי"ף שוכרנו ונמצא דמרדכי והגהות מיימ' פליגי ארווייהו אליבא דר"ת דהמרדכי אומר ר"ת מתשיב שעורים מידי דלית ליה תביעה עלייהו והגהות מיימ' אמרי דר"ת מחשיב שעורין מידי דאית ליה תביעה עלייהו ונראה דרבי' ברוך אזל לשיטתו כמו שכתב המרדכי בשמו דמידי דמשתלם מן הנעליה הדין עם רבי' דתפיסתו תפיסה אפי' במידי דלית ליה תביעה עלייהו והלכך חשיב שפיר שיש לו תביעה עלייהו לדברי רבי' והדבר צ"ע. והתוס' והרא"ש סבירא ליה דלא מהניא תפיסה לשעורין וזה כי בשביל דמי הטין אינו יכול לתפוש כיון שכפר לו בהן לא מהניא תו תפיסתו אם תפש בפני עדים. גם בשביל שעורין אינו יכול לתפוש שהרי כמו שודה דאינו חייב לו שעורים או שמחל לו שעורים ומיהו נראה דדוקא אם תפש בעדים אבל אם תפש שלא בעדים שקיל דמי שעורין או אפי' דמי חטין במגו כן נראה לי מדברי הרא"ש והטור ח"מ סי' פ"ח וסי' ע"ה ריב"א ות"מ סי' ת' וסי' פ"ח בשם י"א כתבו שאם תפש קודם התביעה מהניא תפיסה אפי' יש עדים שתפש שהטעם שפטור מהשעורין משום שהודה שאין בידו שעורין וכיון שתפש לא חשיב כהודאה שיכול לומר מה שלא תבעתי שעורים מפני שהייתי מוחזק בהם אבל תפש אחר שהודה לו לא מהני דכיון שכבר הודה שאין לו בידו שעורין לא מהניא תפיסה אחר כך ע"כ ונראה דה"ה אם יש לו עדים על השעורין דמ"י תפיס מטעם זה: שיאמר מה שלא תבעתי לך שעורין הייט משום שהייתי מוחזק בטענה זו בשביל שהעדים שיש לי עליה. ומדברי הרמ"ה ז"ל נראה דאם תפש קודם שחזר זה בהודאתו הוי תפיסה אבל אם חזר בו מהודאתו ואומר מה שהודה

המאור הגדול

ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי וכו' איכא מ"ד כי אמרי כבי תרי פסליה להוא סהדותא היכא דאמרי באנפנ' פרעיה אבל אי אמרי באנפנא אודי ליה דפריע הוא אודית' מילתא אחריתי היא ומהימנא עליה ואנן לא אסתבר לן הכי מדאמר לעיל בגמרא מאי אמרת לקיומי' תנאי' ויל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דגמרין הלכתא ספרא וספרי וכולה תלמודא למה ליה לרב נחמן למימר ליה להוא גברא זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת והא אודה ליה קמיה בבי דינא דפריע הוא דהא א"ל כיון דקא סודי דקבלתינהו מיניה פרעון הוי אלא לאו ש"מ כי הוכי דלענין פרעון פסילה כל סהדותא עד דהוו באנפי תרי דתנו הלכתא לענין הודאה נמי בעי' בתרי דתנו הלכתא ומ"ה מאי דאודי קמיה רב נחמן להודיה נמי הודאה לא הויא וכדין הוא דלימא ליה זיל אודי נמי באנפי רב ששת כי הוכי דאודי' באנפי אלא לפרסומי למילתא דפורענא א"ל זיל אייתינהו:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ססוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי איכא מ"ד כי אמרי כבי תרי פסלים לססיא כסדותא סיכי דאמרי באנפנא פרעי' אבל אי אמרי באנפנא אודי ליה וכו' מהימני עלה ואנן לא איסתבר לן הכי וכו' עד למה ליה לרב נחמן למימר ליה לססוא גברא זיל איתניהו דהא אנא ורב ששת והא אודי ליה קמי בבי דינא דפריע סוא:

אבר ססכותב אין זה נכון לפי שלא אמר רב נחמן ללוה שיביאם אלא למלוה אמר כן ואי משום דלא מהימן סוא למה ליה למימר למלוה הכי ומה תועלת סוא לו אם יביאם ואדרבה איפכא מסתברא מינה דאי רב נחמן וחד דעימיה לא מסימני לא סוה א"ל לססוא מלוה זיל אייתינהו אלא כדקאמר איסו עד דמייתי לוה תרי דתנו סלכתא ותו דא"ל מאי אמרת לקיומיה תנאה אלמא לאו זכותא דהבריה סוא ואיסו בעי למעבד סכי ואם אין אחרים נאמנין על הודאתו ה"ל לרב נחמן למימר ללוה זיל אה אייתי רב ששת דלודי כך באפי' א"כ לימא ליה זיל אודי באנפי רב ששת וכבר אודית באנפאי ומאי דאמר לפרסומיה למילתא למה לי פרסומא מילתא והוא יוצא מב"ד זכאי ועוד שאין כל זה אלא זכות לוה כדאמרן אלא ודאי מילתא בעלמא היא דקאמר ליה כיון דקא מודית דפרעך פרעון הוי ופטור הוא הלוה ואין לך לעולם עליו כלום ומה אתה טוען עליו ואי משום דהוא ניחא לך שיפרעך באפי תרי דתנו הלכתא אתה מתרעם עליו ומביאו לב"ד ע"י הגם זיל אייתינהו ולענין הדין נראין הדברים שהאומר לחבירו מהימנת עלי כבתרי כל אימת דתימא לא פרענא אפי' אודי ליה באפי אחריני לא מהימני דהא אמר לא פרענא ולא הודאי ליה וכיון דהאמר לא פרענא מהימן דהא כימני אבל כהומר כי פרעת לי פרעון באפי פלוני ופלוני אע"ג דאי פרעיה באפי אחריש לא מהימני משום דהאיש סבליתו לססוא פרעון אבל אי אודי ליה באפי אחריני נאמנין דהא לא איסבלו דפסילי ליה לעדות פרעון אבל לא להודאה שיהו סברי לא סהודה עליו ולא עוד אלא אפי' באו סניס ואמרו מעידין אנו שפרעו בפני פלוני ופלוני וסם סבלתו לסם למדינת הים נאמנין שאין לך בו אלא סנאו בלבד וסכי סועיל לפסלם לסרכזן דסביס ליס ולא סעלם דבר אחר על דעתי שאין עדים מצוין לסעידו אלא בפרעון שסכר לו את סשדס אלא אין לך בו אלא מגאו:

(דף קח:): אין נשבעין על טענת חרש. כגון שטענו ברמיזה דחרש שאמרו חכמים היינו מדבר ואינו שומע: אבל נשבעין לקטן ולהקדש. מפרש בגמרא: גמ' מאי טעמא אמר קרא כי יתן איש אל רעהו. ועליה כתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה כדאמרינן בבבא קמא [דף סג:] ואין נתינת קטן כלום דהא איש כתיב ביה וחרש ושוטה כקטנים הם בלא דעת ול"ש נתן לו כשהוא קטן או נתן לו כשהוא קטן ותובעו כשהוא גדול מדאמרי' בפרק הגוזל קמא (דף קו:) כי יתן איש אל רעהו ואין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דכי ממעטינן קטן דוקא משבועה הבאה מחמת טענת ברי כשבועת מודה מקצת וכן שבועת עד אחד שהיא צריכה טענת ברי לפי דברי הרב ז"ל וכמו שכתבנו למעלה אבל שבועת השומרים שישנה אפילו בטענת שמא נשבעים לקטן שכיון ששבועה זו על טענת שמא באה מה לי קטן מה לי גדול ואע"ג דמכי יתן איש אל רעהו ילפינן ובשומרים כתיב לאו לענין שומרים הוא דפטריה קרא אלא לענין כי הוא זה דכתיב בההיא ענינא דערוב פרשיות כתוב כאן [ב"ק קו.] וכן ד' הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שכירות [ופ"ה מהלכות טוען ונטען] והראב"ד ז"ל השיג עליו דכיון דאין נתינת קטן כלום ופקדון אין כאן שבועה אין כאן ואפי' כאבדה לא הוי דאבדה אתיא מכח בן דעת וכן נראה כדבריו בפרק הגוזל קמא [דף קו:] דגרסינן התם א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב באבדה משלם תשלומי כפל מ"ט דאמר קרא על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה ישלם שנים ואותביה ר' אבא בר ממל לר"ח בר אבא כי יתן איש אין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתן כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ואם איתא תהוי כאבדה ופריק רב אשי אבדה קא אתיא מכח בן דעת מכלל דמדין שומרין מעטיה רחמנא לקטן הלכך לא מחייבין שבועה בנתינתו כלל לא מחייבין בה כפל דאם איתא דמחייבינן שבועה אטענתו אמאי לא מחייבינן בה נמי כפילא וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכתב קרוב אני לומר שאינו מתחייב בדין השומרין אלא שזה צריך תלמוד. (והר"ן) [והרשב"א] ז"ל אומר שאינו מתחייב בדין השומרים ואפילו בפשיעה שכיון שפטרה אותו תורה [מדין שומרים]ואפילו מדין פשיעה פטרה אותו והביא ראיה מדאמרינן בסוף פרק החובל [דף צג.] ההוא ארנקי דאתא לפומבדיתא אפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא פשע ביה ואתו גנבי וגנבוה חייביה רב יוסף [א"ל אביי והא תניא לשמור ולא לחלק] אמר ליה עניי דפומבדיתא מיקן קייץ להו ולשמור הוא אלמא כל שפטר הכתוב מדין השומרים פטור אפי' מדין פשיעה וכן דעת הרי"ף ז"ל בתשובה שקרקעות ועבדים ושטרות שנתמעטו משבועת השומרים כדאמרינן לקמן אפילו מחיוב פשיעה מיעטן הכתוב וענין ערוב פרשיות יתבאר בסמוך בס"ד ומ"מ נשבעין היסת על טענת קטן דמאי דפטרה תורה קטן לאו משום דלא חשבינן טענתו טענת בריא אלא גזרת הכתוב כך היא הלכך אע"ג דאין נשבעין היסת אלא בטענת בריא בטענת קטן נשבעין ושמעתין נמי מוכח בסמוך דטענת קטן כטענת בריא חשבינן ליה מדחייב ר"א בן יעקב שבועה למודה מקצת ע"י קטן הבא בטענת אביו לדעת קצת המפרשים ז"ל הלכך נשבעין היסת על טענתו והוא שיגיע לעונת הפעוטות וכ"ש שנשבעין לקטן אותן שנשבעין בשמא מדרבנן כגון השותפין והאריסין ובן הבית: והא אמרת רישא אין נשבעין וכו': והאכלתיו פרס. והחזרתי לו חציו וחציו בידי: ור' אליעזר לית ליה משיב אבדה פטור. דמשמע לן שרבי אליעזר בן יעקב מחייב שבועה אף על פי שאין שום אדם טוענו ומשום הכי תמיהינן היכי אפשר דהא משיב אבדה הוא וכי לית ליה לרבי אליעזר בן יעקב משיב אבדה פטור ופרש"י ז"ל בפרק הנזקין (דף נא:) דמשיב אבדה פטור ילפינן מדתנן התם (דף מח:) המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם ולא מיחוור דמשיב אבדה לא מפני התקנה הוא פטור שהרי התורה פטרתו דהפה שאסר הוא הפה שהתיר וכדאמרינן בפרק האשה שנתארמלה (דף כב.) מנין שהפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה אלא הכי פירושא ורבי אליעזר לית ליה משיב אבדה פטור והא משיב אבדה מדאורייתא הוא וכדכתיבנא והא דתנן המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם בשטענו הלה שאינו פטור מן התורה אלא מפני תקון העולם: אלא בדרבה קא מפלגי. לעיל מיהא מפרקינן בגמרא מאי דפרכינן ור"א בן יעקב לית ליה משיב אבדה פטור ואמרינן אמר רב בטוענו קטן כלומר שהקטן טוענו אבא מסרו בידך ופרכינן לטענת קטן מידי ממשא אית ביה והא תנן אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ופריק מאי קטן גדול ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא א"ה טענת עצמו טענת אחרים היא טענת אחרים והודאת עצמו כולהו טענות נמי טענת אחרים והודאת עצמו ניהו אלא בדרבה קא מיפלגי כך היא גירסא בגמ' ותמהני על מה שכתב הרי"ף ז"ל כי לפי מה שכתב בתחלה דבטוענו גדול עסקינן ואמרינן דמתני' ר"א בן יעקב היא דמשמע ר"א בן יעקב בההוא גוונא מיירי [ואי הכי תו] לא קשיא פרכין דמשיב אבדה כמו שאתה רואה בגמרא: ודאמרינן אלא בדרבה קא מיפלגי פירש רש"י ז"ל לעולם בטוענו קטן ומשום דאין טענת קטן חשובה במקום אחר דכתיב כי יתן איש קרי ליה הכא טענת עצמו ומיהו הכא טענה היא דהא איכא נתינת איש שמכח נתינת האב הוא בא והיינו דקאמר פעמים וכ"ת רבנן אמאי פליגי עליה בדרבה קמפלגי דלר"א ב"י לא שנא בו ולא שנא בבנו ואפילו קטן אינו מעיז ולרבנן בו הוא דאינו מעיז אבל בבנו מעיז וכדמסיים ואזיל וכתב רש"י בפרק האשה שנתארמלה (דף יח.) דלרבנן אפילו בגדול מעיז וכן נראה דעת הרי"ף ז"ל שהוא פסק בסמוך כר"א בן יעקב והביא ראיה מדתני רבי חייא בפרק כל הנשבעין שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ואמרינן התם היכי דמי אילימא דאמר מנה לאבי ביד אביך מה לי הוא מה לי אבוה ואמר הרב ז"ל דכיון דהא כראב"י אתיא ולא כרבנן הלכה כראב"י אלמא ס"ל ז"ל דלרבנן אפילו בגדול מעיז שאם לא כן מנין דההוא דלקמן כראב"י אתיא דלמא כרבנן אתיא ובטוענו גדול אלא ודאי ס"ל לרב ז"ל דלרבנן אפילו בבנו גדול מעיז ור"י ז"ל הקשה על פרש"י ז"ל שעיקר התירוץ חסר מן הספר לפי פירושו ועוד קשה מההיא דתניא בפרק הגוזל קמא (דף קו:) כי יתן איש אין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ומשמע דה"ה דממעטין נתינה דגדלות כגון שנתן לו אביו התביעה כשהוא קטן דתרווייהו בגדלות בעיא לפיכך פירש דה"ק אלא לא תימא דקרי ליה טענת עצמו משום דטענת אחרים והודאת עצמו היא אלא בדרבה קמיפלגי ולרבנן טענת עצמו היא דסברי דמעיז בבנו וה"ק ראב"י אומר פעמים שאדם נשבע על מה שאחרים חושבים טענת עצמו אבל לדידי דסבירא לי דאינו מעיז טענת אחרים היא *[ולעולם בטוענו גדול כדקאמרי עד השתא] ור"ח ז"ל לא גריס אלא הכי גרים בדרבה קמיפלגי דה"ק לעולם בגדול הבא בטענת אביו וקרי ליה קטן משום דבמילי דאבוה קטן הוא ולא תקשי א"ה טענת עצמו טענת אחרים הוא בדרבה קמיפלגי וכמו שפירש רבינו יצחק ולפ"ז בקטן אפילו ר"א מודה דמעיז:

מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע. אע"ג דלא דרשו רבנן טעמיה דקרא כדמוכח בפלוגתייהו דרבנן ור"ש (ב"מ דף קטו.) באלמנה עשירה אי ממשכנין אותה או לא הכא בעיא משום דקשיא לן אמאי לא אמרינן שיהא נאמן בלא שבועה דהא משיב אבידה הוא מגו דאי בעי כפר בכולה או ניליף מהכא בעלמא דלא נימא מגו ומהא שמעינן דמשיב אבידה פטור מן התורה ושלא כדברי רש"י ז"ל שכתב שפטור מן התקנה כמו ששנינו המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם וא"ת ומנא ליה דכופר בכל פטור אדרבה הוה לן למימר דמדמודה מקצת חייב כופר בכל חייב דאי כופר בכל פטור היאך אפשר לחייב מודה מקצת דהא איכא מגו י"ל דילפינן הכי מדאיצטריך רחמנא לחייב שבועה בעד אחד דלמודה מקצת לא אצטריך דבלא עד אחד נמי חייב ואי כופר בכל נמי חייב חיוב שבועה בעד אחד למה לן אלא ודאי משום דכופר הכל פטור איצטריך לחובא בעד אחד ולא מיחוור דאכתי איכא למימר דאיצטריך למודה מקצת בשאין הטענה שתי כסף דאי משום מודה מקצת פטור ובעד אחד חייב וכדאמרינן לעיל א"נ אצטריך היכא דאין התובע טוען ברי דאי משום מודה מקצת פטור ומשום העדאת עד אחד חייב לדעת הרי"ף ז"ל וכמו שכתבתי למעלה ואחרים תירצו דכופר בכל פטור שמעינן לה מדכתב רחמנא חיובא במודה מקצת דאם איתא דכופר בכל חייב לכתוב רחמנא חיובא בכופר בכל וממילא

נר מצוה / תורה אור

אדמון וכו': כבר כתבנוה בפרק שני דייני גזלות: **מתני'** [א]אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן [א] ואין משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש: **גמ'** *מ"ט דאמר קרא °כי יתן איש אל רעהו ואין נתינת קטן כלום: אבל נשבעין לקטן ולהקדש: והא אמרת רישא אין נשבעין אמר רב בגדול הבא בטענת אביו עסקינן ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא ומתני' רבי אליעזר בן יעקב היא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד [ב]מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס חייב וזה הוא שנשבע על טענת עצמו וחכ"א אינו אלא כמשיב אבידה ופטור ור"א בן יעקב לית ליה משיב אבידה ופטור *אלא °(א) בדרבה קא מיפלגי דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע °[דף שט ע"א] חזקה

רש"י

וכתלתא סימנים כו' לא סימניה: גמ' וכי יתן איש אל רעהו. ועלה כתיב ונקרב בעל הבית לשבועה: ואין נתינת קטן כלום. דהא איש כתיב והחרש והשוטה כקטנים הם בלא דעת: בבא בטענת אביו. הא דקתני נשבעין בנתינת האיש קאמר שהקטן טוען אבי מסר לידך: והאכלתיו פרס. החזרתיו לך חציו והחצי בידי חייב לישבע על החצי: אלא בדרבה קא מיפלגי. ולעולם איירי בטוענו קטן משום דטענתו אינה חשובה במקום אחר קרי ליה טענת עצמו ומיהו הכא טענה היא דמכח נתינת איש

שלטי הגבורים

שעורין משום משטה הייתי בך תו לא מהניא תפיסה וכ"כ הר"ן פרק המניח דדוקא מהניא תפיסה כדתפיס מקמיה וכו' והאריך בראיות על דעת והסכים הרמ"ה ז"ל והוסיף לדקדק וזה לשונו והשתא דאתית להכי דמאי תפיס על הודאתו דתבע לו ה"ה אפי' אם בא להודות לב"ד בלא שום תביעת חבירו דאי תפס אידך קודם שחזר בו מה דאתו דמהניא תפיסה ואפי' תפיס בסהדי דבלא סהדי מהימן משום מגו בכל מאי דתבע ובשבועת היסת ע"כ ונראה דדעת שהביא המרדכי מסכים לדעת הרמ"ה שכתב דמשום הכי פטור משעורין דהוי כמפליג בדברים והכי נמי כתב הרמ"ה דמש"ה פטור דמאי אמר משטה הייתי בך וסיינו הך ומיהו נראה דבזה כולהו שוו שאם תפס שעורים בלא עדים דמהני תפיסתו ואפי' לתביעת חטין במגו דאי בעי אמר לא היו דברים מעולם ובשבועת היסת כדכתב הר"ן דהיינו כשזה יתבע לו מה שתפס ישבע שלא היסת שאין אצלו משלו כלום ונאמן וכן נראה דכלהו מודו דלאחר שעמד בדין ופטרוהו ב"ד מדמי שעורין דלא מהניא תו תפיסה כיון שנפטר בב"ד כמו שכתב הטור סוף סי' ת' ומ"מ נראה דלכ"ע צריך שנתבע שבועת היסת על טענת החטין וזה דפטור מדמי שעורים דוקא שטענו ודאי חטין יש לי בידך אבל אי טוען שמא כגון דטעין דאית ליה כור תבואה גביה ולא ידע אי חטין או מינא אחרינא אע"ג דהשתא לא תבע אלא חטין וזה הודה לו שעורים הודאה ממין הטענה הויא וחייב בדמי שעורים שהרי לא סלק עצמו מעולם מטענת תרווייהו: וכתב הר"ן אע"ג דהאי שעתא דקא תבע ליה חטין לאו חטין בעינייהו טעין אלא דמי חטין ונמצא דממון דאית ליה גביה בשעת תביעה הוי דמי של חטין וזה מודי לו [דמי] שעורים אעפ"כ לא הוי בכלל מודה במקצת הטענה דלא דמי לטענו[דמי] חטין והודה לו דמי שעורים דחשיב הודאה מקצת הטענה דהתם מיירי שעשאן התובע דמים קודם התביעה כגון דתבעיה דמי חטין דזבין ליה ונתחייב כבר בדמייהו והשתא תובע לו אותן הדמים דעיקר הדבר דאתיא הטענה מחמתיה הוו דמים מה שאין כן הכא שלא נעשו דמים מעולם ועיקר הדבר דאתיא הטענה מחמתיה הוו חטין גופייהו הלכך כי מודה לו זה בשעורים לא הוי הודאה ממין הטענה ועוד כתב הר"ן שם דאמן דטעין לחבריה מנה הלויתיך והלה אומר אין לך בידי רק נ' זוז שנתת אותם לי כחפץ פלוני והרי החפץ קיים או שהלויתם עליו ע"מ שלא להשתלם אלא מגופו או ה"ה איפכא היכא דטעין ליה דאית ליה גבי פלוני דשוייה אפותיקי ניסליה במנה ואידך מודה ליה בנ' זוז דאוזפיה בהודאה גרידתא דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו דפטור בין בתשלומין בין בשבועה דאורייתא אלא משתבע היסת ומפטר: א והא דאין נשבעין על טענת קטן פרש"י אבל אם היה הנתינה בגדלות כגון שנתן אבי הקטן זמת והקטן תובעו נשבעין לו אבל ר"י פי' דאפי' בכה"ג אין נשבעין לו וכן עיקר אבל גדול שבא בטענת אביו ואומר ברי לי שמנה לאבי בידך וזה מודה במקצת צריך לישבע כדפירש לעיל ואע"פ שאין נשבעין לקטן שבועה דאורייתא נשבעין לו שבועת היסת וכתב הר"ר יוסף

עין משפט

א מיי' פ"ה מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ח"מ סי' לו:
ב מיי' פ"ד מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ח"מ סי' עה:

הגהות חו"י

(א) נ"ב דברי הרי"ף פה נבוכים ומגומגמים והיה לו גירסא אחרת עי' גמ' ור"ן ולקמן קרי אפילו טענת גדול בריא מנה לאבי בידך וזה משיב ומודה מקצת קרי טענת עצמו ולחכמים ה"ל משיב אבדה וזה זר מאד:

וממילא שמעינן דה"ה למודה מקצת ודאי לא אתי לאערומי (א) וכדאמרינן בריש מציעא [דף ד:] בפלוגתא דר"ע ורשב"א גבי סלעים דיכרין מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש שר"ע פוטר ומסקינן דלר"ע אפילו בשתים נמי פטור ואמרינן ה"נ מסתברא דאי ס"ד שתים חייב בשלש היכי פטר ר"ע הא איערומי קא מערים סבר אי אמינא שתים בעינן אשתבועי אימא שלש ואהוי כמשיב אבדה ואיפטר וה"נ דכוותה הלכך מדחייב רחמנא מודה מקצת ש"מ דכופר בכל פטור ועדיין אין זה מחוור בעיני דכי היכי דלאמרת דאי כתב רחמנא כופר בכל אתי מיניה מודה מקצת ה"נ כי כתב רחמנא מודה מקצת אתי נמי כופר בכל דאי כופר בכל פטור היאך חייבה תורה מודה מקצת והא משיב אבידה הוא וכיון דכל חד וחד מתברי' גמר מאי אולמיה דהאי מהאי ואכתי מנא ליה לרבה דכופר בכל פטור ול"נ וכך ראוי לומר שאפי' נאמר דכופר בכל חייב אין לנו לחייבו בפחות משתי כסף דמנא תיתי ואלו שהרגו דאם איתא דכופר בכל חייב לכתוב רחמנ' חיובא דכופר בכל וממילא ידעינן דה"ה למודה מקצת ודאי כך רוצים לומר שאנ"כ הא איצטריך מודה מקצת שלא יתחייב בפחות משתי כסף ומעתה אם איתא דכופר בכל ומודה מקצת שוים היה ראוי לכתוב חיוב שבועה סתם כי היכי דלישתמע בין בכופר בכל בין במודה מקצת ולא היה ראוי לכתוב הודאה כלל מאחר שאינה מעלה ולא מורדת ולשון אחר כתבתי בחדושי: ומהדרינן חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. כלומר ליכא להימניה בלא שבועה משום מגו דהשתא אינו מעיז ובהאי מגו דבעי להימניה היה צריך להעיז וחזקה אין אדם מעיז ואם תאמר הא אמרינן מגו בכה"ג דבהכחשה עדי דאכלי חושלא בנהרדעא אמרינן בפרק חזקת הבתים (דף לג.) דיכול לטעון עד כדי דמיהן מגו דאי בעי אמר

תורה אור

רש"י

אים קאתי דסיינו הלב שמכתו בה: אבל לא אמר ברי לי. פירוש כגון שאמר לי אבא שמנה לו בידך והלא אמר אין לו אלא

חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכוליה בעי דנכפריה והא דלא כפר ליה משום דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ובכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה אישתמוטי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה הלכך אמר רחמנא רמו שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה ר"א בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז הלכך לאו משיב אבידה הוא ורבנן סברי בו אינו מעיז אבל בבנו מעיז ומדלא העיז משיב אבידה הוי והלכה כר' אליעזר בן יעקב כדאמרינן משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי ועוד דסוגיין כוותיה דאמרינן בפירקא דלקמן *תני ר' אמי °שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין היכי דמי אילימא דאמר לו מנה לאבא ביד אבוך ואמר ליה חמשין אית ליה וחמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה כלומר מאי שנא הוא ומאי שנא אבוה כשם שאם אמר מנה לאבא בידך וא"ל חמשין אית ליה וחמשין לית ליה חייב שבועה כך אם א"ל מנה לאבא ביד אבוך וא"ל חמשין אית ליה וחמשין לית ליה חייב והאי סברא לא מסתגי אלא אליבא דר' אליעזר בן יעקב דאמר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז וכדאוקימנא אליבא דרב בדאמר ברי לי הלכך לאו משיב אבדה הוא ושמעינן מהא דהלכתא כרבי אליעזר בן יעקב דהא סוגיין כוותיה כדאמרינן התם *היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא כחד מינייהו וסוגיין בעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו טעה בשיקול הדעת והאי פלוגתא דהבא בשיקול הדעת ניהו דכל חד מינייהו סברא דידיה קאמרי הלכך אי אמר ברי לי שיש לאבא בידך מנה וא"ל אידך חמשין אית ליה וחמשין לית ליה חייב אבל אי לא אמר ברי לי פטור והיינו דתנן מנה לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשין דינר פטור ואוקמה רב להאי מתני' בדלא אמר ברי לי ואע"ג דחזינן לקמאי דפסקו הלכתא כרבנן דאמרי משיב אבדה הוי אנן כתבינן מאי דסבירא לן בהני טעמא דפרשינן וטעמי

דף מז.

שבועות כב

סנהדרין ו. לג.

לקוחות הן בידי ואע"ג דהשתא דמטען דאכלן חושלא אע"ג דמשקר אינו מעיז דמרייהו להני עזי לא ידעי ולא מידי ואילו אמר לקוחות הן בידי היה צריך להעיז אלמא אמרי' מגו כה"ג י"ל דודאי מגו כי האי גוונא גרוע הוא ולא אמרי' לאפטורי משבועה כדאשכחן במודה מקצת שלא פטרתו תורה מן השבועה ואע"ג דאיכא למימר כי האי מגו הלכך כי אמרינן בהכא עזי דנאמן כאמן בשבועה קאמרינן וכן כתבו הגאונים ז"ל ומיהו אע"ג דמגו גרוע הוא מהני לאוקומי הני עזי ברשותא דמאן דתפיס ועוד אכתוב מזה בפ' כל הנשבעין בס"ד . והאמרי' אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו פרש"י ז"ל בפרק הגוזל (דף קז.) דהיינו טעמא מפני שגמלו חסד ולפי פירושו ז"ל בפקדון שלא גמלו חסד אפילו כופר בכל חייב וכ"כ הרב אלפס ז"ל שם : ודאמרינן התם עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה במלוה הוא דכתיב פירש הרב ז"ל פסוק מפרשה אחרת נתערב כאן שאינו מקומו דכי הוא זה באם כסף תלוה ה"ל למכתב דאילו בפקדון אפילו כופר בכל חייב ולא נהירא דלעולם לא עקרינן ליה לקרא ממקומו לגמרי דא"כ ל"ל דכתביה רחמנא בפרשת השומרים ליכתביה באם כסף תלוה ועוד דאפי' בפקדון כופר בכל פטור בטוען לא היו דברים מעולם והיא לדבר מדאמרינן לקמן בריש פרק הנשבעין (דף מה:) א"כ שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם יכול לומר נאנסו אלמא דיכול לומר בפקדון לא היו דברים מעולם ועוד מדאמרינן בריש מציעא (דף ה.) ההוא רעיא דכל יומא מסרי ליה חיותא בסהדי ההוא יומא מסרי ליה בלא סהדי לסוף אמר להו לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאכל תרי מינייהו א"ר זירא אם איתא לדר"ח קמייתא לשתבע אשארא אלמא כופר הכל בפקדון פטור דאי ליתא [לדר' חייא] אינו נשבע כיון שכפר בכל ועוד דתנן בפירקין סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתך וסלע היה שוה פטור אלמא כופר בכל בפקדון פטור דהא מלוה זה נפקד הוא ועוד איכא דכוותייהו טובא אלא ודאי הכי פירושה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח מפני שיודע האמת כמוהו וה"ה לפקדון בטוענו לך וכך מסרתי לך והלה [אומר לא מסרת אי כמי] בטוענו החזרתיו לך אבל בטוען בפקדון נאנס או נגנב או נאבד אפילו טוען כן בכוליה חייב לפי שזה מעיז ומעיז לפי שאין חבירו יודע במה שהוא טוען וטעין כמי בדדמי כסבור שהוא אונס ואינו אונס וכדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים (דף עג:) ידעת ביה בבר אהתיך דמאי לעבודי חדא חדא ודאמרינן בפרק הגוזל [דף קז.] ערוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב לאו אמלוה ולא אפקדון כלל קאמר אלא ה"ק בטענת מלוה הוא דכתיב כלומר בטענה דשייכי במלוה דהיינו לא היו דברים מעולם א"נ החזרתיו וה"ה לפקדון בטענות הללו ולא בא אלא למעט שהטוען נאנסו בפקדון ואפילו בכל חייב : ובכוליה בעו דלודי ליה. פרש"י ז"ל בפ"ק דמציעא (דף ג:) דה"ק וכ"ת מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא [ולא נירמי עליה שבועתא ומשני] אשבועתא לא חשיד דאשתמוטי קא משתמיט ולא מיחוור דהא מסקינן התם מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא לא אמרינן לפיכך נראה דהכי פירושא וכ"ת כיון דאמר דאין אדם מעיז ומש"ה לא מהימנת ליה מגו דאי בעי כפר בכוליה אף בשכפר במקצת להמניה דקושטא קאמר דאי לא לא היה יכול להעיז ומשני אשתמוטי קא מישתמיט ואין זו העזה אבל אי כפר בכוליה היתה העזה גמורה ומ"מ שמעינן מקמעתא דרבה דאמרי' מגו לפטור משבועה ואכתוב עוד בזה בפרק כל הנשבעים בס"ד : ולענין פסק הלכה הרי"ף ז"ל פסק כר"א בן יעקב דמשנתו קב ונקי ועוד מדאמרינן בפרק כל הנשבעין (דף מז.) תני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם וכמו שכתב בהלכות והא כר"א בן יעקב אזלא דאי לרבנן היכי אמרינן מה לי הוא מה לי אבוה דהא אמרינן בבנו מעיז וכיון דסוגיין בעלמא כרא"בי נקטינן כוותיה דהכי אמרי' בפ"ק דיני ממונות (דף לג.) דטועה בשקול הדעת הייט כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל הוא ועבד כאידך הייט שקול הדעת אע"פ שיש בהלכות שזה נוסחאות מתחלפות היה כן מפני שהרב ז"ל בתחלה פסק כדברי חכמים ז"ל ובזקנותו חזר בו ופסק כר"א בן יעקב ונסחא ראשונה ממקצת ההלכות לא זזה ממקומה אבל הראב"ד ז"ל דחה ראיה זו שהביא הרי"ף ז"ל מההוא דפרק כל הנשבעין ואמר דההיא בטענת ברי גמור כגון שאמר אני הייתי עמך בשעת מיתת אבי ושמעתי שהודית לו מנה והלה אומר לא הודיתי אלא חמשין דבכה"ג אפילו לרבנן נשבע ואע"ג דאוקי פלוגתא דרבנן ור"א בן יעקב בברי ואפ"ה פליגי רבנן במתניתין לאו בברי גמור עסקינן אלא כאומר כך פקדני אבא וכה"ג ברי קרי ליה ר"א והרמב"ן ז"ל דחה זה ואומר דודאי טוען מפי אחר לא ברי מקרי מדתנן בפרק יש נוחלין (דף קלה.) זה אחי אינו נאמן ויטול עמו בחלקו ואוקימנא דקא אמרי *[באחר אחין] אין אנו יודעין ואסיקנא דכמנה לאחר בידך דאמי כלומר שזה אינו יודע בשום אחיהם אלא מפי אחיו ואין טענתו טענת ברי אלמא הטוען מפי אחרים טענת שמא היא ולי אין זו תשובה על הראב"ד לפי שכדברי חכמים הוא פוסק ולרבנן הכי הוי קושטא דמילתא דבא בטענת אחרים אין טענתו טענת ברי ומ"ה אמרו דבבנו מעיז ומעיז וכן דעת ר"ח ז"ל והגאונים ז"ל לפסוק הלכה כדברי חכמים ודחו ראיית הרי"ף ז"ל בטענה אחרת באמרו דרבנן לא פליגי אלא בבט קטן אבל בבנו גדול מודו והא דתני רבי אמי בבנו גדול ודברי הכל ואע"פ שאמרו משנת ר"א בן יעקב קב ונקי ה"מ היכא דיחיד פליג עליה אבל היכא דרבים פליגי עליה יחיד ורבים הלכה כרבים והא דרבי אמי

שבועת

ד"ה

גי' ד"ה

בי' מגנ"ס

ושפיק שאם לא כן אלא מטעם דרבא וכלכך כי נמי כתיב כופר בכל חייב ליכא למידק דה"ה למודה מקצת דחייב דהא איכא לפטורי מטעם דחשיב משיב אבדה דהא על כרחין צריך למכתב למודה מקצת דחייב והוא דאיכא שתי כסף ד"ה היינא הואיל ואית ביה דרבא אפ"ה בעי כבא ליחייב ומעתה דאו"ל ליה טעם דדרבא וליכא הומרא גזה מבזה ושון הם לכתוב שבועה סתם אלא ע"כ ש"מ דוקא כתב מודה מקצת וכופר בכל חייב

או

יוסף הלוי ואפי' שבועה דאורייתא דוקא מודה מקצת ועד א' מכחישו אבל שבועת שומרים נשבעין ואפי' לקטן וכן כתב מיימ' והרמב"ן ולזה הסכים הרא"ש ושבועת השותפין וכיוצא בהם שבאו בטענת שמא נמי עיין לקטן שאם יש עדים שהיה שותפו או אפוטרופא שלו ב"ד מעמידין לו אפוטרופא ומשביעין אותו בטענת שמא וכשהקטן משביע שבועת היסת אין הנתבע יכול להפכה על הקטן שאין משביעין לקטן ואפי' חרש אינו מקבל שאינו יודע עונש השבועה וכתב ה"ר יוסף הלוי אפי' אינו חריף בענין משא ומתן נשבעין על טענתו היסת בין במודה במקצת בין בכופר הכל שלא יהא זה נוטל ממונו של קטן והולך לו וכן כתב מיי' והרמב"ן כתב שבין היסת בין שבועת הנשבעין ונוטלים אין נשבעין לו אא"כ הגיע לעונת הפעוטות וכן היא מסקנת הרא"ש כתב מיימ' אין נשבעין על טענת קטן בין מודה מקצת בין כופר הכל ועד אחד מחייבו הכל למה שכתבתי למעלה דגדול התובע ע"פ עד אחד חייב ה"נ חייב שאין החיוב בא על תביעת קטן אלא ע"פ העדאת העד והרמ"ה חולק ועיין בטור ח"מ סי' נו: שאלה טוען בטען ממון זה שכפרת לי בו מקויים בשטר שחוף שבידך הוציאו והלה אומר לא אוציא. תשובה כיון שהודה שהוא בידו כופין אותו להוציא דהו"ל כאומר ממון יש לך בידי ולא אתנם לך וכן אם כפר ואמר שאין בידי והא דאמר אין נשבעין על השטרות וזו שבועת התורה אבל שבועה דרבנן שהיא שבועת היסת נשבעין ואם אין טוען בודאי בשטר שהוא בידו יטיל חרם סתם על כל מי שהוא בידו ולא יוציאו וכן כתבו הפוסקים דכל הנך דאין נשבעין עליהם דוקא שבועה דאורייתא אבל שבועה דרבנן נשבעים וכן פ"י בלגנות שבועה נשבעין עליהם ומיימ' כתב שעל כלן נשבעין היסת חוץ מהקדש שנשבעין עליו כעין של תורה מתקנת חכמים שלא יזלזלו בהקדשות והר"ר ישעיה כתב ודאי שממונה על ההקדש אין להשביעו אפי' שבועת היסת אבל אדם אחר שגזל מן ההקדש דין הוא שישביעוהו ומה שמקדישים בזמן הזה לבית הכנסת מעות או ס"ת או המקדיש לקנות בהם קרקע לבית הקברות דינו כשאר נכסי הדיוט ואם יש תביעה לקהל עם אחד שגזל מהם

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל משום דבמודה מקצת איכא תרי טעמי לחיובא חדא משום דאיכא גביה דרבא דממונא דקא מודי ביה וחדא משום איערומי ולטעם דדרבא ליכא למידק מדכתב מודה מקצת לחיובא ש"מ דכופר בכל פטור דלעולם אימא לך חייב ומודה במקצת דחייב רבותא אשמעי' אע"ג דאיכא למימר אדרבה להוי כמשיב אבידה בהא מקצת דקא מודי אפ"ה חייב לככי איצטריך הר"ן ז"ל לאהדורי לאוקמי טעמא בתרא דמשום איערומי

שבועה ה' תהיה בין שניהם אפרש לפנינו בפ' כל הנשבעין בס"ד: ושמואל אמר לעולם מתני' רבנן היא ומאי נשבעין לקטן ליפרע מנכסי קטן יתום. ואפי' הוליא שטר עליו לריך שבועה שלא קבל חוב זה מאביו: לפרוע מנכסי הקדש. שהמקדיש נכסיו וילא עליו שט"ח ובא ליפרע מן הנכסים לריך שבועה. ובגמרא פרכינן לקטן לפרוע מנכסי קטן תניגא לא יפרע מנכסי יתומים אלא בשבועה דהכי איתא בגמרא בפרק הכותב ובפרק כל הנשבעין ומפרקינן דתרתי קמ"ל כדאביי קשישא דתני אביי קשישא יתומים שאמרו גדולים ואין צ"ל קטנים בין לשבועה בין לזיבורית

כלומר [דתנן] בהניזקין (דף מח:) אין נפרעין מנכסי' יתומים אלא מהזבורי' והיינו דתני תרתי חדא לגדולים וחדא לקטנים: ופרכינן תו להקדש ליפרע מנכסי הקדש תניגא מנכסי' משועבדים לא ''יפרע אלא בשבועה. ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים לגבוה. ומפרקינן אצטריך סד"א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט כלומר שהלוה עושה עלת רמיה עליו ואומר אני חייב לזה כדי שיטרוף קרקעות ממנו ויחלקו בדמיהן אבל הקדש אין אדם עושה קנוניא על ההקדש דאמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי הגביהו תחלה מן הנכסים שהקדשתים נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש [קמשמע לן] הני מילי שכיב מרע דאין אדם חוטא ולא לו כלומר בשביל יורשים אבל בברי ולאי חיישינן: **מתני'** אלו דברים שאין נשבעין עליהם. בגמרא מוכחינן כל הני דתנן במתניתין מקראי: קדשים שחייב באחריותן. כגון שאמר הרי עלי עולה והפריש בהמה לנדרו והפקידה לזה נשבע עליה דהקדשות מרעהו ממעטינן להו כדאיתא בגמרא והאי רעהו קרינא ביה דדבר הגורם לממון לרבי שמעון כממון דמי. ודאמרינן שומר חנם אינו נשבע איכא מ"ד דדוקא אינו נשבע אבל פשע משלם דפושע הרי הוא כמזיק ומזיק בין בקרקעות בין במטלטלין חייב וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שכירות אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו שהפושע אינו כמזיק דהא פשיעה בבעלים דפטור ומזיק בבעלים אין ספק שהוא חייב ודעת הרי"ף ז"ל כן שכתב בתשובה שאם הודה שמעון שהפקיד אצלו השטר ופשע בו ואבד אין מחייבין אותו לא לשלם ולא לישבע שהרי התורה פטרתו וכן דעת ה"ר יוסף הלוי ז"ל והכי מוכחא ההיא דבסוף פרק החובל (דף צג.) בההיא ארנקי של לדקה דפשע ביה ההוא גברא אמרינן עליה והא תניא לשמור ולא לחלק לעניים אלמא אותן שנתמעטו מדין שומרים אף מחיוב פשיעה נתמעטו וכמו שכתבתי למעלה וה"ה דהוה מצי למיתני שומר חנם אינו משלם כי היכי דתנא שומר שכר אינו משלם אלא משום דשבועה גבי שומר חנם כתיבא ותשלומים גבי שומר שכר כתיבי נקט בכל אחד מאי דמפרש ביה קרא וכל אחד מלמד על חבירו שכשם ששומר חנם אינו נשבע כך נושא שכר אינו נשבע וכשם שנושא שכר אינו משלם כך שומר חנם אם פשע אינו משלם ולא עוד אלא אפילו שומר שכר שפשע פטור דהא ההוא דאפקידו גביה ארנקי של לדקה שומר שכר הוי איליבא דרב יוסף דאמר לקמן בגמרא [דף מד:] דשומר אבדה שומר שכר הוי בההיא הנאה דלא מחייב למיתן ריפתא לעניים ואפ"ה כי חייביה פרכינן עליה מדתניא לשמור ולא לחלק לעניים וה"ה נמי דהוה מצי למתני דשואל אינו משלם דהא כתיב וכי ישאל ו' מוסיף על ענין ראשון ואיתקש לשומר שכר כדדרשינן בפרק השואל (דף נה.) אלא מש"ה לא תנא שואל משום דהקדשות לא שייכי ביה ועוד דכיון דתנא פטור שבועה בשומר חנם ופטור תשלומים בשומר שכר ממילא משמע דה"ה לכולהו. ומ"מ אע"פ שאין שבועת השומרין פחות משתי כסף וכמו שכשבנו למעלה חיוב פשיעה ישנו אפילו בפחות משתי כסף שלא תאמר כשם שעבדים וקרקעות ושטרות שנתמעטו משבועה נתמעטו אף מחיוב פשיעה כך פחות משתי כסף כיון שנתמעטו מחיוב שבועה נתמעטו נ"כ מחיוב פשיעה שאין הדבר כן וטעמא דמילתא משום דפטור שבועה ילפינן משומר חנם ובשומר חנם נתמעטו כולם עבדים וקרקעות ושטרות ופחות משתי כסף דמדכתיב כסף או כלים ממעטינן כולהו כדאיתא בגמ'[ופטור] תשלומין למדנו משומר שכר ובשומר שכר קרקעות עבדים ושטרות נתמעטו אבל פחות משתי כסף לא נתמעטו בו שאין בו כסף או כלים ולפיכך כל אחד מלמד על חברו שומר חנם למד על הכל שאין נשבעין על עבדים ועל הקרקעות ועל השטרות ועל המטלטלין כל שהן פחותות משתי כסף ושומר שכר למד על הכל שאין חייב תשלומין בעבדים וקרקעות ושטרות אבל לפטור פחות משתי כסף מתשלומין לא למדנו לא משומר שכר ולא משומר חנם ולפיכך שומר חנם חייב בו על הפשיעה ושומר שכר בגנבה ואבדה ושואל על כל האונסין: **גמ'** והני מילי בפני עצמן: זוקקין. גוררין: ועוד אין נשבעין על שעבוד קרקעות. דכתובה אינה נגבית אלא מן הקרקע ודכותה אמרינן נמי התם בפ' הכותב (דף פז:) גבי עד אחד מעידה שהיא פרועה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה אמר רבא ב' תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין וזו נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ומסקינן נמי עלה אלא אמר רבא מדרבנן ומיה' שמעינן שכשם שנתמעטו קרקעות וחביריהם משבועת השומרים ומשבועת מודה מקלת כך נתמעטו משבועה הבאה בהעדאת עד אחד וצריך טעם למה שהרי כשם שאנו (דף מ.) מחייבין שבועה בהעדאת עד אחד בפחות מב' כסף אע"פ שנתמעט משבועת השומרים ומשבועת מודה מקלת משום טעמא דכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה כך היה לנו לחייב שבועה על הקרקעות בהעדאת עד א' משום האי טעמא גופיה וכך נ"ל בטעמו של דבר דדין הוא שנתחייב שבועה בפחות מב' כסף בהעדאת עד אחד לפי שחיובו של עד אחד לשבועה גלמוד מחיובו של שנים לממון וכדאמרינן כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייב שבועה ולפיכך כשם שאין חלוק בין שתי כסף לפחות מהן לחיוב תשלומים בשני עדים שכל השומרין חייבין בפחות משתי כסף כמו שכ חייבי' בב' כסף ומן הטעם שכתבתי למעלה כך אין ראוי שנחלק בשבועה הבאה [בהעדאת] עד אחד בין ב' כסף לפחות מהן שבשנים לממון ועד אחד לשבועה שוין הם כשם שאין מחלקין בזה כך אין מחלקין בזה אבל בקרקעות ועבדים ושטרות אין הדבר כן שהרי דינו חלוק מן המטלטלין לענין תשלומים בשני עדים שאם באו עדים והעידו במטלטלין על ש"ח שפשע ועל שומר שכר שנגנבו ועל שואל שנאנסו חייבין ואם העידו בכיולא בזה בקרקעות פטורין לפיכך כשם שהורע כחן של שני עדים בהן לענין תשלומין כך ראוי שיורע כחו של עד אחד בהן לשבועה ואי אתה יכול להטיל ריעות אחר בו אלא שתאמר שעל המטלטלים יהא קם לשבועה ולא על הקרקעות ואע"פ שנמלא שהורע כחו יותר של עד אחד לשבועה מב' לממון ששנים מחייבין בהם ממון במזיק בידים ועד אחד אינו מחייבו שבועה כלל אי אפשר בלאו הכי שכיון שאין אנו יכולין להשוות הריעות בהן יש לנו להכריע המשקולת בכדי שיהא קולא לנתבע וכתב הרשב"א ז"ל בשם מקלת מרבותינו הצרפתים ז"ל דש"ח פטור אף משבועה שלא שלח בה יד ושאינה ברשותו דמכל השבועות פטרו הכתוב ואינו מודה שיהא פטור משבועה שאינה ברשותו כיון ששבועה זאת חכמים תקנוה משום שמא עיניו נתן בה ודאמרי' נמי דאין נשבעין על [ההקדשות] ה"מ שבועה דאורייתא אבל שבועה כעין של תורה משביעין אותו דבפרק הזהב (דף נח.) פרכינן מההיא דבני העיר ששקלו שקליהם ונגנבו או נאבדו אם משנתרמה תרומה נשבעין לגזברים ואם לאו נשבעין לבני העיר אמתני' דתנן דאין נשבעין על ההקדשות ומסקינן דשבועה זו תקנת חכמים הוא כדי שלא יזלזלו בהקדשות ולמדנו משם שנשבעין על הקדשות מן התקנה כעין של תורה דומיא דשבועות המשנה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען: **מתני'** יש דברים שהם בקרקע. שמחוברין לקרקע: ואינן כקרקע. ונשבעין עליהם. משום דבענבים העומדים לבצור עסקינן כדאיתא בגמרא ור"מ סבר כבצורות דמיין ורבנן לא סבירא להו הכי ולא"ת והא סילך בוא י"ל משכחת לה בשבלרן ולא"ת אמאי פטרי רבנן מטעמא דהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע שהרי אע"פ שהתחלת החיוב במחובר לקרקע היה כיון שעכשיו אינו חייב לו אלא דמיהן של ענבים אין כאן שבועת קרקעות אלא שבועת מטלטלין יש לומר דמהא שמעינן דכיון דעיקר הפקדון הוא במחובר לקרקע אע"ג [שלאחר] הפקדון בלרן הנפקד הרי הוא כתובע קרקע וה"נ מוכח בריש מליעא (דף ה.) דמקשה התם ולמ"ד סילך פטור קרקע אמאי אילטריך למעוטי הא כל קרקע סילך הוא אמר לך כי אלטריך קרא היכא דחפר בה שיתין ומערות אע"פ שאינו חייב לו אלא בדמי הזיקו דיש כתובע קרקע כיון שהיא נמשכת מחמת קרקע והיא מגוף קרקע

דבריהן אינן ולית בהו ספקא °ושמואל אמר לעולם מתני' רבנן היא ומאי נשבעין לקטן ליפרע מנכסי *קטן להקדש ליפרע מנכסי הקדש תני אביי קשישא יתומים שאמרו גדולים וא"צ לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית וכן הלכתא: **מתני'** ג'אלו דברים שאין נשבעין עלידהם העבדים והשטרות והקרקעות א וההקדשות אין להם לא תשלומי כפל ולא תשלומי ד' וה' שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן וכו': °**גמ'** והני מילי בפני עצמן אבל על ידי גלגול ב נשבעין דתנן נכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן ובפני עצמן נמי לא אמרן דאין נשבעין עליהן אלא בשבועה דאורייתא אבל בדרבנן נשבעין דגרסינן בפרק הכותב בענין הפוגמת כתובתה *לא תפרע אלא בשבועה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא אמר רבא שתי תשובות יש בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דאיק דמיפרע לא דאיק ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידק: **מתני'** ר"מ אומר יש ד'דברים שהן בקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודים לו כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר

רש"י

חמשים פטור דמשיב אבידה הוי: בין לזיבורית. דתנן בהניזקין אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מזיבורית: זוקקין. גוררין

שלטי הגבורים

או שמעכב פ"י ואינו אוסרו לקבל דין הוא להשביעו בין היסת בין דאורייתא כדין כל תביעות שהרי לורך הדיוט הם ואין כאן עסק גבוה ע"כ ואם היו שומרין עליה כתב מיי' פ"ב מהלכות שכירות דבפשיעה חייבין אפי' ש"ח וכ"כ הרמ"ה אבל רב אלפס בתשובה כתב המפקיד שטרות אצל חבירו ופשע בהן ונאבדו פטור מלשלם וכן כתב הרא"ש וכתב ה"ר יוסף הלוי פי' שמשכן כרם לחבירו או הורידו אריס לתוכה והתנה עמו לעובדו ופשע בו ולא עבדו חייב שלא פטרו אותו תורה אא"כ הוי היזק דאתי ממילא או ממילא מתמה דלא נטריה אבל זה כאן דלא עבדו כהזיקא דבידים דמי וחייבינן. אבל הרמ"ה כתב כל מאן דגרים נאפסודיה דבר שלא בא לעולם אינו חייב עד שיקבל עליו בפירוש והיינו כתב אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא יש גאונים שכתבו מה שאין נשבעין על קרקעות דוקא בארץ ישראל אבל בח"ל נשבעין עליהן מן התורה דחשיבין כמטלטלין אבל מיימ' כתב שאין חלוק:

א כתב ריא"ז ואע"פ שאין נשבעין על ההקדשות מן התורה נשבעין עליהם מדברי סופרים שבועה מעין של תורה כדי שלא יזלזלו בהקדשות כמו שמבואר בפ' הזהב בד"א באדם הנטען על הקדש שגזלו או שכפר בו אבל שגזבר הממונה על ההקדשות לא שאין מחשבין בלדקה עם גבאי לדקה ולא בהקדש עם הגזברים שנאמר אך לא יחשב אתם את הכסף וגו' כי באמונה הם עושים אך אם הם החשודים מעבירין אותן ומשביעין אותן שבועת היסת בספרי תורה של נבור או שאר תשמישי קדושה או תשמישי בית הכנסת ומה שמקדישין בזמן הזה מעות או ס"ת או יריע' או שהקדיש מעות לקנות בהם קרקע לבית הקברות הרי הן כשאר ממון הדיוט ונשבעין עליהן כמו שביאר מז"ב:

ב כתב ריא"ז כשם שאין נשבעין על העבדים והשטרות והקרקעות מן התורה על ידי הודאה במקצת וע"י שבועת השומרים כך אין נשבעין עליהם מן התורה ע"י עד אחד כמבואר בקונט' השבועות:

עין משפט

א מיי' פי"ח מהל' מלוה ולוה ופ"ז מהל' ערכין סמג עשין לד טור ח"מ סי' קח:

ב מיי' פ"ה מהלכות טוען ונטען טור ח"מ סי' צ:

ג מיי' פי"ג מהלכות טוען ונטען סמג עשין נט טוח"מ סי' צה:

[דף יג"ש ע"א]

א מיי' פ"ג ופ"ד מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טור ח"מ סי' פה :
ב מיי' פי"ג מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טור ח"מ סי' עב :

וכמו שכתבתי למעלה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען ומ"מ הורה הרב ז"ל שאם טענו שכירות קרקע כגון שאמר לו שני חדשים עמדת בחצרי והוא אומר לא עמדתי אלא חדש אחד הרי זה מודה מקצת שאין הטענה בגוף הקרקע אלא בשכרה שהוא מטלטלין אבל הרשב"א ז"ל כתב דתביעת תשלומי נזקי קרקע וכן תשלומי ענבים שבצרן איכא תביעת קרקע ונשבעין עליה וא"ת משכחת לה כגון שבצר חמש מהן וחמש אחרות טעות עדיין זה אומר עשרה גפנים אלו יש לי בידך *וענבים שבצרת מחמש מהן והלה אומר חמש בצורות אלו מסרת בידי

נר מצוה

אינן אלא חמש ר"מ מחייב וחכמים אומרים א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע : גמ' אוקימנא דבענבים העומדות ליבצר קא מיפלגי דר' מאיר סבר כבצורות דמיין ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין : מתני' אין אנשבעין אלא על דבר שבמדה שבמשקל ושבמנין כיצד בית מלא מסרתי לך כיס מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב : גמ' *אמר אביי לא שאנו אלא דאמר ליה בית סתם אבל א"ל בית זה ידיעה טענתיה ורבא אמר אפילו בית זה פטור ואינו חייב אלא עד שיטעננו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין : תניא כותיה דרבא כור תבואה לי בידך אין לך בידי פטור מנורה גדולה לי בידך אין לך בידי אלא מנורה קטנה פטור אזור גדול לי בידך אין לך בידי אלא קטן פטור כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך חייב מנורה בת עשר ליטרין לי בידך אין לך בידי אלא בת חמש ליטרין חייב כללו של דבר אינו חייב עד שיטעננו בדבר שבמדה שבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה שבמשקל ושבמנין כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי בית זה ומאי שנא מנורה גדולה ומנורה קטנה דפטור דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו בת עשר ובת חמש נמי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אמר רבי אבא בר ממל שאני מנורה הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין : מתני' המלוה באת חברו על המשכון ואבד המשכון ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וחמשה דינרין היה שוה חייב מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה

[דף שי ע"ב]

אלף קסו

רש"י

גוררין : גמ' ידיעה טענתיה . כיון שזה אומר בית זה מלא מסרתי לך וזה מחזיר לו חסר נראה הסרונה והוי כזה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון : זיז . קורה של עליה הבולטת מתוך הבית : אלא מנורה קטנה פטור. דהודאה אינה ממין הטענה ומה שטענו לא הודה : לתך . חצי כור : אין לך בידי אלא בת חמש. לקמן מפרש לה : לגוררה ולהעמידה על ה' [א] סלעים. אבל בגדולה וקטנה לא שייך למימר הכי ואזור ליכא למימר חתך ממנה שהרי ראשיה ניכרים : מתני' שקל. חצי סלע הוא : מי נשבע . כמה היה שוה : מי שהפקדון אצלו . דהיינו המלוה

ובעות היו ובצרתים ובעינא לשלומי לך וחמש טעויות אלו לא היו דברים מעולם ושלי הן כמאן דלר"מ דס"ל כבצורות דמיין הרי זה כתובע ממנו מטלטלין וקרקעות וזה כי מודה לו מקצת הקרקעות ומקצת המטלטלין אלף דהיינו הענבים שכבר בצר דלאו הילך קסו הוא וכופר במקצת קרקעות ומקצת מטלטלין דהיינו חמש אלו שאינן בצורות ומ"ה חייב ולרבנן דאמרי לאו כבצורות דמיין אין כפירתו אלא בקרקעות ודכותה נמי איכא לפרושי בההיא דפרק קמא דמציעא כגון שזה אומר שני כורי עפר גזלת ממני וחפרת באחד מהן בורות שיחין ומערות ובעית לשלומי לי והלה אומר כור עפר זה גזלתי וחפרתי בו בעינא לשלומי לך וזה שלא חפרתי שלי הוא דאי לא דפטר רחמנא את הקרקעות מן השבועה היה חייב דמודה מקצת הוא ואין כאן הילך שהרי הוא מודה שחפר בו שיחין ומערות והזיקו ובעי לשלומי ליה אבל השתא דפטר רחמנא קרקעות משבועה פטור דה"ל כמודה מקצת קרקעות וכל המטלטלין שזה תובע דהיינו דמי החפירה וכופר במקצת קרקעות ופטור ושמעי' ממתניתין דאע"ג דתנן בסמוך דאין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין והכא לא ידיע טענייהו דגפנים כמה הוי אפ"ה כיון דעשר וה' מנין הוא דבר שבמנין מיקרי לדבר שבמדה ושבמשקל [ושבמנין] מלד אחד סגי והיינו נמי דתנן בפרקין [דף נח:] כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב אמאי והרי אין טענתו טענה ברורה שאפשר דלתך קטנית שוה יותר מכור פירות אלא ש"מ דכיון שזה טוענו מדה וזה מודה במקצת חייב כיון שמצד א' יש כאן הודאת מקצת בדבר שבמדה וקי"ל כרבנן דאמרי לאו כבצורות דמיין דיחיד ורבים הלכה כרבים ומיהו דוקא בצריכין עדיין לקרקע אבל אין צריכין לקרקע כלל כבצורות דמיין דהא אמרינן בפרק נערה שנתפתתה (דף נא.) כל העומד לגדור כגדור דמי וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות טוען ונטען ולא תקשי לך ההיא דאמרינן בפרק השולח (דף נט.) עלה דהא מתני' אפילו תימא רבי מאיר עד כאן לא קאמר רבי מאיר אלא בענבים דכמה דקיימא מכחש כחשן אבל הכא שערות כמה דקאי אשבוחי משבח דאלמא רבי מאיר דוקא בשאין צריכים כלל לקרקע קאמר ואפילו הכי פליגי רבנן עליה דהתם הכי קאמרי ע"כ לא קאמר רבי מאיר אלא בענבים דאי קיימא טפי טובא מכחש כחשן ולפיכך מכיון שהגיעו ליבצר אע"פ שהן משביחין עדיין בקרקע קלת כבצורות דמיין לפי שהדבר ידוע שלא ישהו שם זמן מרובה אבל שערו של עבד כיון דכמה דקאי אשבוח משבח לא כגזוז דמי לעולם : מתני' זה אומר עד הזיז . קורה של עלייה שבולטת לתוך הבית : וזה אומר עד החלון חייב . לדידן דקי"ל הילך פטור על כרחין בשהרקיבו [בפשיעתו] מיירי ובאומר עד החלון והרקיבו בפשיעתו ובעינא לשלומי לך עסקינן ומה שהנחת אתה נוטל נמי בכגון זה הוא כלומר המדה שהנחת הרי היא במקומה אלא שנתקלקל הפירות ובעינא לשלומי לך ותמהני מה שהנחת אתה נוטל למה פטור והרי בשאנו רואים הפירות הודאתו ידועה ועדיין הוא עומד בה וכ"ל דהיינו טעמא משום שבשעה שהודאה יוצא מפיו בעינן שתהא בדבר שבמדה ואע"פ שאחר כך מודה בדבר שבמדה כיון שהודאה [ראשונה לא חייבתו שבועה שוב אינו חייב בהכי כי היכי דאמרינן שאם קדמה הודאה לתביעה שוב אינו מתחייב בה כמו שכתבתי] עלה דההיא דטענו חטים וקדם והודה לו בשעורים ובמכילתא מפיק דבר שבמדה מכסף או כלים מה כסף שדרכו להמנות אף כלים שדרכן להמנות מכאן אמרו כל טענה שאינו במדה וכו' : גמ' אבל אמר בית זה ידיעה טענתיה . כיון דאמר בית זה מלא וזה החזירה לו חסרה דכי אמר בית סתם עכשיו לא טענו התובע מדה דיש בית גדול ויש בית קטן גם הנתבע אינו משיבו מדה אבל כי אמר בית זה הרי דבר שבמדה שהרי אנו רואים הבית וגם הנתבע משיבו מדה שהרי נראה חסרה והרי הוא כזה אומר עד הגג וזה אומר עד הזיז אבל מנורה קטנה פטור דאין ההודאה ממין הכפירה ומה שטענו לא הודה לו : הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין . אבל בגדולה וקטנה ליכא למימר הכי ובאזור נמי ליכא למימר הכי שיחתוך ממנה שהרי ראשיה נכרים : מתני' המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון . ומלוה דינו כשומר שכר כדאיתא בגמ' : שקל. חצי סלע : מי נשבע מי שהפקדון אצלו . המלוה . ובגמרא מפרש דאסיפא דרישא קאי דלוה חייב שבועה שהוא מודה מקצת ומלוה הוא נשבע תחלה שאינו ברשותו שמא ישבע הלוה תחלה ויוציא המלוה הפקדון ושמא זה לא דקדק בשומא ויפסילו לעדות ולשבועה כך כתב רש"י ז"ל והרי"ף ז"ל כתב בסמוך ונמצא שם שמים מתחלל והא דתנן סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור אוקימנא לה בגמרא פרק המפקיד (דף לה.) במאמינו לוה למלוה שאינה ברשותו שאל"כ מתוך שצריך לישבע שאינה ברשותו נשבע נמי כמה היה שוה ע"י גלגול וא"ת אם במאמינו היכי תנן מי נשבע מי שהפקדון אצלו ופרשינן לה בגמרא דמלוה נשבע תחלה שאינה ברשותו וכיון דמוקמינן לה במאמינו למה נשבע מלוה י"ל אע"פ שמאמינו כיון שנתחייב לוה שבועה משביעין נמי את המלוה שמא ישבע זה ויוציא הלה הפקדון ונמצא שם שמים מתחלל והא דתנן סלע הלויתיך ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב הקשה הרמב"ן ז"ל אמאי חייב והא לאו מודה מקצת הוא דהא ולאי אם איתיה למשכון בידיה דמלוה לא מחייב לוה למלוה כלום עד דמהדר ליה משכונו וכיון שכן [הכא שאינו יודע אם אבד אם לאו אין כאן הודאה במקצת אלא] ה"ל [לוה] כאומר דינר מאותו שקל שאתה תובע ידענא דלית לך שג' דינרין היה שוה [המשכון] ודינר אחד לא ידענא כלומר אם נאבד המשכון כמו שאתה אומר ובעינא לשלומי לך או אם ישנו ברשותך ואיני חייב לך כלום עד שתחזיר לי המשכון וה"ל כאומר חמשין לית לך וחמשין לא ידענא דפטור וכ"ת הא אוקימנא פרק המפקיד במאמינו לא משום הך פירכא אוקימנא לה [בפרק המפקיד] במאמינו אלא כי היכי דלא תקשי לרב הונא דאמר משביעין אותו שבועה שאינו ברשותו כדאיתא התם אלמא אי לאו משום דרב הונא לא מתוקמא מתניתין במאמינו וי"ל דכיון שהוא מודה לו בעיקר החיוב שאפי' ישנו [ג] לפקדון בידו מ"מ הוא חייב לו אותו העודף שעל כדי דמיו ואם אבד נמי (כדבריו הוא) חייב לו בהם אע"פ שאם לא אבד אינה גובה ממנו עד שיחזיר לו וכיון שהוא נאמן בכך בשבועה מודה מקצת הוא דתרתי מילי ניהו והודאה דיליה הודאה גמורה היא ומיהו דוקא בכה"ג חייב מפני שהודה במקצת אבל בממון שחבירו נאמן עליו בשבועה ונתבע כופר בכל אין מחייבין אותו

י"א נ"א

א ענבים ופירות המחוברים בקרקע וכן צריכין לקרקע עדיין הרי אלו כקרקע ואין נשבעין עליהם : בד"ו סגי' ונראה' שבצרת חמש מהן

הגהות מא"י
[א] ליטרין כצ"ל
[ב] למשכון בצ"ל :

אותו שבועה לומר כיון שהתובע נאמן עליו בשבועה הרי הוא כאילו הודה במקצת כגון שטען עליו מנה לי בידך חמשין מחמת הלואה וחמשין מחמת חבלה שחבלת בי ונתבע כפר בכל אע"פ שהתובע נאמן בשבועה בחמשין דחבלה כדתנן בפרק כל הנשבעין (דף מד:) דנחבל נשבע ונוטל אפ"ה [נתבע] לאו מודה מקצת הוא ואינו [נשבע על החמשין דמחמת הלואה ואינו משלם דאיכה] דומה למשכנתו לפי שאין אנו מחייבין הלוה מפני שהמלוה נאמן בשבועה שאבד המשכון אלא מפני שהלוה עצמו מודה מקצת הלואה ומיהו חמשין לית לך וחמשין לויתי ואיני יודע אם פרעתיך מודה מקצת הוא שאע"פ שלא הודה כלום בבירור מ"מ מתוך תשובתו נתחייב הוא במקצת אלו דבריו ז"ל: ואינם ברורין אללי דאם איתא דבמשכון דלא שוה לוה לא מיחייב למלוה מידי עד דמהדר לי' משכוניה כשהלוה מוד' ואומ' שג' דינרין היה שוה למה חייב והרי אינו מודה בממון אלא בגורם לממון [ופטור] דהא אמרי' בפ' שבועת העדות (דף לג.)

ויוציא הלה את הפקדון: ° גמ' *אהייא אילימא אסיפא תיפוק ליה דשבועה גבי מלוה היא אלא אמר שמואל ארישא וכן אמר חייא בר רב ארישא וכן א"ר יוחנן ארישא מאי רישא סיפא דרישא דתנן א סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב דשבועה גבי לוה היא דקא מודה במקצת הטענה וכיון דלוה נשבע שג' דינרין היה שוה והמלוה נשבע שאינה ברשותו אמרינן מי נשבע תחלה

רש"י

ויוציא הלה את הפקדון. ובגמרא מפרש על מה קאי: ויוציא הלה את הפקדון. ושמא לא דקדק הלה בשומא ויפסלנו לעדות ולשבועה: גמ'

דמשביע ע"א אפי' בשכנגדו חשוד על השבועה שהלה נשבע ונוטל פטור משום דא"ל מי יימר דמשתבעת ונמצא שלא כפר עדות ממון אלא גורם לממון וה"נ כי מודה לוה באותו [תלי] שקל שהוא יתר *על ההלואה אין כאן הודאת ממון אלא גורם לממון (א) ולא עוד אלא אפי' נשבע אחר כן שאינה ברשותו לוה פטור שכבר כתבתי למעלה שכל שהוא פטור בשעה שההודאה יוצאה מפיו אין מחייבין אותו אח"כ בה ואע"פ שהוא עומד בהודאתו דהא כי אמר מה שהנחת אתה נוטל כי חזינן פירות שבבית שהן מגיעין עד החלון והוא עומד בהודאתו ההודאה שמודה הרי היא כדבר שבמדה ואפ"ה כיון כשיצאה הודאתו מפיו לא הודה לו בדבר שבמדה פטור וה"נ דכותיה ועוד שלפי דבריו שהוא אומר שאין הלוה חייב כלום למלוה עד דמהדר ליה משכוניה כי מקשה התם בפרק המפקיד (דף לה.) עליה דרב הונא דאמר משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ולא הוה ס"ד דמתני' במאמינו תקשי לן לוה אמאי חייב שהרי אין למלוה לישבע שאינה ברשותו אי ליתיה לדרב הונא ונמצא לוה אומר איני יודע אם חייב לך אני כלום וא"ל איתא לדרב הונא אמאי מחייב ליה דודאי שבועה זו לא נתקנה ליפות כחו של מלוה אלא מפני חשש שמא עיניו נתן בה ונמצא לוה לפי הודאתו פטור מן הדין כל כמה דלא מהדר ליה משכוניה ולמה נאמן המלוה בשבועה כדי לחייב הלוה שהוא פטור מן הדין אם איתא דהכי הוא ואע"ג דבאבדת המשכון מלוה ברי ולוה שמא ה"ל כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דקי"ל כרב נחמן ורבי יוחנן דפטרי כדאיתא בפרק קמא דכתובות (דף יב:) לפיכך אני אומר דבמשכון דלא שוה אפי' ידעינן בודאי דאיכא בידו [דמלוה] אעפ"כ חייב לוה לפרוע העודף שאע"פ שהמלוה עובר בלא תחמוד אפ"ה ממונא אית ליה גביה דלוה [דהיינו] אותו עודף ואע"פ שאפשר שאין ב"ד נזקקין לכוף את הלוה כ"ז שהמלוה עובר בלא תחמוד היינו כדי לכוף את המלוה שלא יעבור עבירה זו כשם [כתובות דף פו.] שהיו מכין אותו עד שתצא נפשו באומר סוכה איני עושה אבל אין הלוה נפטר מחובו בכך וחייב בבא לצאת ידי שמים לפרעו את העודף דכיון דלא קי"ל כשמואל דאמר בסמוך בגמרא (א) דמאן דאוזפיה לחבריה זוזי ואנח ליה עלייהו משכון דלא שוה דאם אבד המשכון אבדו מעותיו אין חיוב ההלואה [תלוי] במשכון כלל אלא בכנגדו [ושוויו] ואפילו איתא למשכון נמי ה"ה והוא הטעם ואפי' למי שפוסק כשמואל וכמו שאכתוב לפנינו בס"ד הא אוקימנא מתני' בגמרא בדפריש שאמר לו אינו מקבלו עלי אלא באחריות דמיו ושיווי ומעתה במשכנתו אין חיוב ההלואה תלוי במשכון ואפי' איתיה בידא דמלוה אלא בכנגדו. ולענין תובע ואומר מנה לי בידך חמשין הלואה וחמשין מחמת חבלה שחבלת בי ועדיין לא נשבע נחבל על חבלתו ונתבע כופר בכל אע"פ שהתובע נאמן בשבועה בחמשין דחבלה וכדתנן בפרק כל הנשבעין (דף מד:) מודינא דודאי דנתבע פטור מפני הטעם שכתבתי לפי שעדיין אין לתובע אלנו ממון אלא גורם לממון דמי יימר דמשתבע אבל לאחר שנשבע על חבלתו ועדיין עומד בתביעתו בחמשין הלואה ונתבע כופר בכל מסתברא לי דחייב דהיינו דר' חייא קמייתא (ב"מ דף ג.) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו בידו חמשים וכמו שכתבתי למעלה והכא נמי אנן סהדי דחמשין דחבלה אית ליה גביה כיון שכבר נשבע אע"פ שבשעת תביעתו לא הוי כאן עדים במקצת וחזינן לעיל שכל שיצאתה הודאה מפי הנתבע בפטור אע"פ שאחר כך בא לה לד חיוב אינו מתחייב עליה נראה לי שאין למידין ממנה לנדון זה דשאני התם שעל הודאתו אתה מחייבו וכבר יצאה מפיו דפטור אבל בדר' חייא קמייתא על העדאת עדים אתה מחייבו ומה יעשה זה שבתחלה לא היו לו עדים ואח"כ באו עדים ונחבל נמי כשנשבע הרי אנו עדיו. ושמעינן ממתניתין דכל שומר שכר שאבד אותו דבר המופקד בידו והמפקיד טוען כך וכך היה שוה ונפקד מודה מקצת חייב כדין כל מודה מקצת וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דכיון שכן שמעינן ממילא דהיכא שאמר שומר אנא לא ידענא כמה היה שוה ובעל הפקדון אומר כך וכך היה שוה הוה [ליה] שומר מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם כמו שטוען התובע ואין התובע חייב שבועה כלל אבל אם רצה השומר להחרים סתם על מי שנטל ממנו מה שלא היה לו ליטול אין מונעין אותו מכך וכן דעת הר"מ במז"ל בפ"ה מהל' שאלה ופקדון והקשה ה"ר יוסף הלוי ז"ל על דבריו מדגרסינן בירושלמי בפרק הכונס לאן לדיר חד בר נש אפקיד גבי חבריה חד שק לרור אירעו[א] אונס הדין הוה אמר סיגין הוה מלא והדין אמר מטכסא הוה מלא אתא עובדא קמיה ר' אמי אמר הרי זה נשבע ונוטל ע"כ והתם ודאי בטוען שמא סיגין הוה מלא עסקינן דאי בטוען ברי סיגין הוה מלא פטור היה לגמרי דמה שהודה לו לא טענו וה"ל כטוענו חטים והודה לו בשעורין אלא על כרחין באומר שמא סיגין הוה מלא עסקינן וכיון שכן הרי הודה במקצת החיוב ואיני יודע כמה והוה ליה למפקיד ליטול בלא שבועה ותירץ הוא ז"ל דלא אמרינן מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם אלא בזמן שאם היה טוען ברי מה שהוא טוען שאינו יודע היה מתחייב שבועה כגון חמשין ידענא וחמשין לא ידענא אבל הכא [דאילו] טעין ברי סיגין הוה מלא לא הוה מחויב שבועה דמה שטוענו לא הודה לו כי אמר נמי בשמא לאו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע הוא וחזר הרב ז"ל והקשה כיון שכן למה נשבע תובע ונוטל הוה ליה כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור ותירץ דהתם בדליכא דררא דממונא אבל הכא דאיכא דררא דממונא דהא ודאי אפקיד גביה אלא דאיהו לא ידע אי סיגין אי מטכסין נשבע התובע דידע ונוטל והרמב"ן ז"ל חלק עליו בדין זה ואמר דודאי כי אמרינן מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור אפי' בדאיכא דררא דממונא אמרינן הכי והראיה מדתנן בפרק השואל (דף צז.) השואל את הפרה שאלה היום ושכרה למחר שאל אחת ושכר אחת ומשאיל אומר שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב והוינן בה מדרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור והא התם איכא דררא דממונא דהא שאלה ולא ידע אי נפק מזמן שאלה או לא ואפי' הכי פטור דכללא הוא כל איני יודע בחיוב פטור ובחזרה חייב והרשב"א ז"ל דחה קושיא זו דהתם שאני לפי שאין הנתבע מודה בשום חיוב שאם בשעה שהיתה שכורה מתה אינו חייב כלום אבל הכא ודאי איכא דררא דממונא שאפי' היה מלא סיגין כמו שהוא טוען מ"מ הרי הוא חייב לשלם דמי אותן סיגין ולפ"ז יש להעמיד הירושלמי שכתבנו על דרך רבינו יוסף הלוי ז"ל אבל עיקרן של דברים שאין לירושלמי עסק בדין זה כלל דהתם מפני תקנת נגזל באשו נגעו בה (ב) דגבי פלוגתא דר' יהודה ורבנן בטמון באש מייתו לה דר' יהודה סבר המדליק את הגדיש והיו בתוכו כלים ונדלקו משלם כל מה שבתוכן כדאיתא בפרק הכונס (דף סא:) ואמרינן התם בגמרא (דף סב.) דבעל הגדיש נשבע ונוטל דעשו תקנת נגזל באשו כלומר דמשתבע ושקיל כדתנן ואלו נשבעין ונוטלין וחד מינייהו נגזל ועל ענין זה הביאו רב אלפסי ז"ל שם בפרק הכונס והכי איתא התם גבי פלוגתא דטמון א"ר אושעיא בשאין שם עדים אבל יש שם עדים כ"ע מודו על הדא דר' יהודה ותני כן על גדיש של חטים וכו' כהדא חד בר נש פירוש דר"י סבר אפי' אין שם עדים שהיה שם אותו דבר שהוא טוען חייב והלה נשבע ונוטל כעובדא דהאי גברא דאפקיד גבי חבריה שק לרור ואירעו אונס אשו ואמר רב נשבע ונוטל משום דס"ל כר' יהודה דאמר עשו תקנת נגזל באשו כדאמר רב גופיה בגמרא דילן ואפילו בכופר ואומר לא היה שם מטכסין אלא סיגין שכך אמרת לי בשעת הפקדון או אני ראיתי או הכרתי בו אע"פ שהיה לרור בכל זה נשבע ונוטל מטעם תקנת נגזל ולא מדין שבועה ואין לדין זה עסק בשמועה זו כמו שלא הביא כאן דין תקנת נגזל וגוזל באשו ואין זה מענין שמועה זו כלל. ומ"מ יש לדקדק בדינו של ה"ר יוסף הלוי שומר שאבד מה שהופקד בידו ואמר איני יודע כמה היה שוה למה אנו דנין אותו כמחויב שבועה שאינו יכול לישבע הרי אינו מודה בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין וה"ל כאומר איני יודע אלא כל מה שהנחת אתה נוטל דפטור ועוד שאיני כופר בשתי כסף שהרי הוא אומר שאינו יודע כמה שוה ותירץ הרמב"ן ז"ל דלא דמי דכי אמר אינו יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל כיון שהודה לו בכל מה שבבית והוא דבר שאפשר *לעמוד [עליו]*(ג) לאו דבר שבמנין הוא ופטור אבל שומר שאמר אינו יודע כמה היה שוה אין לך בהודאתו אלא פחות שבממון דהיינו שוה פרוטה ועל כל השאר הרי הוא ככופר גמור [ג] [והוי מין הטענה] כיון שאי אפשר לחייבו מתוך טענתו שהרי הוא דבר שא"א לעמוד עליו וה"ל כאומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דדייניק ליה כמחויב שבועה שאינו יכול לישבע ה"נ הרי הוא כאומר פרוטה ידענא שהוא שוה ואידך לא ידענא ומ"מ דוקא באומר יודע אני שהיה שוה ממון אבל איני יודע כמה אבל באומר איני יודע אם היה שוה כלום פטור דאין כאן הודאה כלל זהו דעת הרמב"ם ז"ל שכך כתוב בפ"ה מהל' שאלה ופקדון בשם רבותיו ה"ר יוסף הלוי ז"ל ורבינו יצחק אלפס אבל הראב"ד ז"ל חלק עליהם בהשגות מן הקושיא שנתפרש למעלה: גמ' אהייא אילימא אסיפא וכו' מאי

שלטי הגבורים

א גבי משכון כתוב בתש' ג' המלוה את חבירו על משכון וטוען כך וכך יש לי עליו אם צריך לפרש כמה יש לו בידו או אם די לו שיאמר כך וכך יש לו עליו. תשובה המלוה את חבירו על משכון וטוען כך וכך יש לי עליו אמרי' כי הר"ם במז"ל כתב שצריך לפרש וכל שאינו מורה כן אינו אלא טועה וגורם לישבע שבועת שקר וכ"כ רבינו האי גאון ז"ל בתשובה הטעם כי לפעמים יש שהתופס הוא סובר שהוא חייב לו כגון שהפקיד בידו ואבד והוא סבור שחייב לשלם לו או אבד באונס או סבר מלוה ישנה יש לו עליו וזה יזכירנו שכבר פרעו או אם הוא ספק בידו ימנע וכ"כ הרמב"ן ז"ל וכן הורו רבותינו ואין לספקפק בדבר ולא סוף דבר בדבר שבועה אלא אפי' בטענה גרידתא אין לאדם לקבל טענה סתומה אלא צריך לבאר טענתו בבית דין כדאמרי' בבתרא רב יצחק בר' יוסף הוה מסיק זוזי בר' אבא אתא לקמיה דר' יצחק נפחא א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני א"ל יבואו פלוני ופלוני ויעידו א"ל ואי לא באו לא מהימנא והא קי"ל המלוה את חבירו בעדים א"ל לפרעו בעדים א"ל כאידך סבירא ליה ואסיקנא דר' לא אמר אלא לברר ואף הכא לא אמרי' אלא לברר ש"מ דס"ל מי שטוען צריך לברר טענתו כדי שיצא הדין לאמתו ואע"פ שהם לא בירר לא הפסיד כדאיתא בשבועות גבי פרעתיך בפני פלוני ופלוני והעידו שלא פרעו בפניהם ואמר פרעתיך בפני אחרים ואמר רבא נאמן ורמו להו להדדי להא דבתרא עלה דהא דשבועות ומתרצי דצריך כדי שיוצא הדין לאמתו ונפיק מיניה שאם לא יחזור ויטעון שפרעו בפני אחרים שיהא מוכחש או שאם יחרים כנגדן שיהא מוכחש ולא יהיה נאמן וזה בבירור:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) איני כדאי להכרי' אלא בעניותי אינה דומה למשביע עד אחד שלא היה עדין שום ממון בעולם אלא שבגדתו היתה ראויה להביא את זה שישבע ויטול ממון אבל כאן לוה זה שמודה שלא היה שוה אלא ג' דינרין הרי חייב עצמו בדינר ברור לפי טענתו ויש כאן ממון גמור מה תאמר שמא יפטר ממנו עד דמהדר ליה משכוניה ודלמא לא משתבע אין ספק מוציא מידי ודאי הוא הודה לו ודאי בדינר וזה אינו מודה לו במשכון כהסיא דאמרי' בירושל' דקידושין את אודית ליה בדינר והוא לא אודי לך. בהגהת מרדכי בב"מ ושמא כיון הרמב"ן לזה בתירוץ: מהר"ם (ב) ולא איירי בטוענו חפץ מבורר וגנוי אלא בטוענו טמון: מהר"ם (ג) כך הגהתי לפי ישוב הדברים והאשר"י כתב ז"ל והרמב"ן ז"ל תירץ ודבריו אינם מובנים ע"כ ותירץ הוא ז"ל שם בענין אחר:

ג"י רש

ג"א על שיור המשכון

הגהות הב"ח

(א) נ"ל במאן:

הגהות מא"י

[א] נ"ב לאו דוקא אונס אלא פשיעה: [ב] תי' והוי נמין הטענה מוקפים: [ג] תי' ואינו ממין הטענה מוקפים:

ג"י מהר"ם לעמוד בו דבר שבמנין הוא[ג] ואינו ממין הטענה ופטור: *) עי' ש"ך חו"מ סי' ע"ב ס"ק נ ביאור ע"ז. (ג"א):

מאי רישא סיפא דרישא וכו' והמלוה נשבע שאינו ברשותו. משום דאע"ג דבפרק המפקיד (דף לה.) אוקימנא מתני' במאמינו אפילו הכי כיון שנתחייב לו השבועה משביעין את המלוה תחלה שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון ונמצא שם שמים מתחלל על ידו וכמו שכתבתי למעלה: גרסינן בגמרא אמר שמואל מאן דאוזפי אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עלייהו אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי. מוכח בגמרא דה"ה נמי במשכון דנסכא דכספא כיוצא בו שהוא שוה פחות מחובו דאילו אבד נאבד חובו ומש"ה איצטריכן לאוקומא

ר' מיי' פי"ג מהל' מלוה ופ"ה ופ"י מהל' שכירות סמג עשין נד טוש"ע ח"מ סי' עב:

תורה אור | נר מצוה

רש"י

גמ' קתא. בית יד: אלפא זוזי. דסבר וקיבל אבל כל זמן שהם קיימים על כרחו יגבה חובו כשהגיע זמנו דלא מצי למימר סברת וקבלית דלשם משכון קבליה לשם פרעון לא קבליה וכיון דקבליה לשם משכון כל כמה דלא הדר משכוניה לא גבי ולא מצי מלוה למפטר נפשיה בדמי שויו אבל תרתי לא אמרי' קביל ליה כל חד וחד בחמש מאה ואי אבד חד אבד ה' מאה דהא לא פריש הדא בפלגא והדא בפלגא אלא תרוייהו בחד משכון קבלינהו ולא בפרעון ולא פטר האי [ג] [לוה] אלא בתשלומי שויו כיון דחסר רק מקצת משכוניה: ורב נחמן אמר אפילו תרתי. דסבר סתמא חד בפלגא וחד בפלגא קביל: קתא ונסכא לא. דמסתמא נסכא לפרעון קביל בדמי שויה כיון דבת פרעון היא: בדפירש. אני מקבל אלא בדמי שויה: ובדשמואל קא מיפלגי. ור' אליעזר לית ליה דשמואל דמשכון שאינו שוה כל דמי החוב אינו מקבל אלא לזכרון דברים בעלמא הלכך שומר חנם הוא וישבע שלא פשע ויטול מעותיו וגם ישבע שאינו ברשותו ורבי עקיבא כשמואל דלשם משכון קבלו אבל הלוהו בשטר אפי' רבי אליעזר מודה שהמשכון שלוקח לאחר כך לשם המשכון קבל שהרי אינו צריך לו לזכרון דברים שהשטר הוא לו לראיה: ובדרבי יצחק קמיפלגי. רבי אליעזר לית ליה דרבי יצחק והוי עליה שומר חנם אף ע"פ שהוא משכון גמור: שמשכנו שלא בשעת הלואה. ע"י שליח ב"ד: שומר אבידה. רב יוסף אומר כש"ס דמי שכר מצוה ומלוה על המשכון נמי מצוה קעביד: לימא דרב יוסף תנאי. דרבה ודאי תנאי היא דרבי עקיבא לית ליה דרבה אלא דרב יוסף מי לימא נמי תנאי היא: צריך למשכון להשתמש בו. ומנכה לו מן החוב דמי השכירות: רבי אליעזר סבר. כיון דצריך למשכון אין כאן מצוה: ור' עקיבא סבר. כיון דפותח והולך עליו מצוה הוא:

סליקא לה פרק שבועת הדיינין

[רשי"א ע"ב]

(הרי"ף)

תחלה מלוה נשבע תחלה שאינה ברשותו ואחר כך ישבע הלוה כמה היה שוה שמא ישבע הלוה תחלה ויוציא המלוה את המשכון ונמצא שם שמים מתחלל אמר שמואל האי מאן דאוזפיה אלפי זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא אבד קתא אבד אלפא זוזי אבל תרתי קתא לא ורב נחמן אומר אפילו תרתי קתא אבד חד אבד חמש מאה אבד אידך אבד חמש מאה אבל °קתא ונסכא לא נהרדעי אמרי אפילו קתא ונסכא אבד קתא אבד פלגא אבד נסכא אבד פלגא תנן סלע הלויתיך עליו ושקל כסף היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני ושלשה דינרין היה שוה חייב [א] מאי חייב לימא הא את קבלתיה מתניתין בדפירש (א)כי אמר שמואל בדלא פירש לימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול את מעותיו דברי ר' אליעזר רבי עקיבא אומר יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון אבד משכון אבד מעותיך אבל הלוהו אלף זוז בשטר והניח עליהם משכון דברי הכל אבד משכון אבדו מעותיו מאי לאו *בדלא שוה שיעור זוזי ובדשמואל קמיפלגי לא בדלא שוה כולי עלמא לית להו דשמואל והכא בדשוה וקא מיפלגי בדרבי יצחק דא"ר יצחק מנין לבעל חוב שקנה משכון ת"ל °ולך תהיה צדקה אם אינו קונה צדקה מנין לימא דר' יצחק תנאי היא ותסברא כי אמר ר' יצחק במשכון שלא בשעת הלואה מי אמר אלא במשכנו בשעת הלואה וקמיפלגי בשומר אבידה דאיתמר [ג] *רבי אבהו אמר כשומר חנם דמי *ורב יוסף אמר כשומר שכר דמי א למימרא דרב יוסף תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרב יוסף והכא במלוה צריך למשכון קא מיפלגי מר סבר מצוה קעביד ומר סבר לאו מצוה קעביד והלכתא המלוה את חבירו אעל המשכון שומר שכר הוי לא שנא במשכנו בשעת הלואתו ול"ש משכנו שלא בשעת הלואתו לא שנא הלוהו פירות ולא שנא הלוהו מעות בכולהו ש"ש הוי שאם נאבד או נגנב והיה המשכון כנגד החוב אין למלוה על הלוה כלום אלא יצא משכונו בחובו ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה היתר על המשכון ואם היה המשכון יתר על החוב משלם המלוה ללוה היתר על החוב ואם אבד באונס ששומר שכר פטור גם המלוה על המשכ' פטור וגובה חובו מן הלוה עד גמירא וצריך שבועה כשבועת השומרים:

דפמ"ד. | דפמ"ד: | דב"ק כד | הנף קסה

סליקא לה פרק שבועת הדיינין

(ר"ן)

הא דתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב דוקא בדפירש כלומר שאמר לו בפירוש שאינו מקבל עליו אלא באחריות דמיו בשויו הא לאו הכי מצי א"ל לוה למלוה אפילו לא היה שוה אלא שקל כדבריך הא קבלתו דשמואל הכי ס"ל דמלוה סבר וקיבל שאם יאבד משכונו יאבד מעותיו ומיהו כל זמן שהוא קיים ע"כ יגבה חובו אם מלוה סתם היא שהם מלוה ל' יום ואם פירש לו זמן כשיגיע זמנו יפרע ולא מצי א"ל סברת וקבלית דאי לשם משכון קבליה לשם פרעון לא קבליה כך כתב רש"י ז"ל ומתני' נמי דיקא הכי דקתני סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב ואי אמרת דכל שהמשכון קיים אינו יכול לכופו לפורעו התם בפ' המפקיד דלא הוה ס"ל מעיקרא לאוקמא מתני' במאמינו מאי הודאה איכא הא לא מודה ליה מידי בברי (א) אלא ודאי כדאמרינן ועוד ראיה מדקי"ל דמלוה על המשכן שומר שכר הוי כדאיתא בפרק האומנין (דף פא:) ואם נאנס גובה חובו וכיון שכן על כרחין כי איתי נמי בעיניה יכול לכופו לפורעו דאי לא הוה ליה כאפותיקי מפורש [גיטין מא.] שה"ס שטפה נהר אינו גובה משאר נכסי' [ד] *וכ"ש למדין אנו ממנה דמשכונות קרקע שהמלוה יכול לכופו ללוה שיפרע לו חובו אע"פ שאפשר לומר דהתם כיון דאכיל פירי או בנכייתא או בשומא הרי היא כזביני: ומשמע דליתא לדשמואל דבגמרא קאמרי כ"ע לית להו לשמואל והוה מצי למימר נמי דכ"ע אית להו דשמואל וכיון דמצי למימר הכי ולא אמרי' משמע דס"ל לתלמודא דליתא לדשמואל וכמו שכתבתי בחדושי' והרי"ף ז"ל כתבה בפרק האומנין ודחאה מהלכה ושם הוסיף ביאור בס"ד:

והלכתא המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר הוי. הכי תנן בפ' האומנין (דף פ:) הלוהו על המשכון ש"ש ומדקתני סיפא רבי יהודה אומר הלוהו מעות שומר חנם הלוהו פירות ש"ש מכלל דלתנא קמא דקי"ל כוותיה בכולהו הוי ש"ש:

לא שנא משכנו בשעת הלואתו לא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו. בשעת הלואתו פשיטא מילתא דהוי שומר שכר ותו לא ממתני' דבפרק האומנין אבל מה שכתב עוד הרב אלפסי ז"ל דשלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר ותו לא מחלוקת ישנה היא שרש"י ז"ל סובר דקי"ל כרבי יצחק דאמר בעל חוב קונה משכון ואמרינן הכא בגמרא ובפרק האומנין (דף פב.) אימר דאמר רבי יצחק משכנו שלא בשעת הלואתו משכנו בשעת הלואתו מי אמר נקיטינן דשלא בשעת הלואתו קני ליה קנין גמור אפילו להתחייב באונסין ובשעת הלואתו הוי שומר שכר וצריך עיון בדבריו אם איתא דקושטא דמלתא דהא דרבי יצחק ליתא אלא שלא בשעת הלואתו היכי אמרי' בפרק השולח (דף לז.) דמלוה על המשכון אינו משמט מדר' יצחק ובפרק כל שעה (דף לא.) נמי אמרינן דישראל שהלוה את העובד כוכבים על חמצו עובר משום דקני ליה כדר' יצחק והא מלוה על המשכון וישראל שהלוה בשעת הלואתו משמע דהא בפרק האומנין כי בעינן לאוקמי מתני' דהלוהו על המשכון שלא בשעת הלואתו פרכינן והא אידי ואידי הלוהו על המשכון קתני והרמב"ן ז"ל אמר על דרך הרי"ף ז"ל דלא שמכינן לסוגיין דהכא ודפרק האומנין דר' יצחק לא אמר אלא שלא בשעת הלואתו משום [דאמרינן] דרך דחייה איתמר דלא שמעי' ליה לר' יצחק דאמר הכי אבל קושטא דמילתא היא דהא דרבי יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו היא כדמוכחי כל הני דכתיבנא ובין דמשכנו בשעת הלואתו ובין משכנו שלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר ותו לא כדברי הרי"ף ז"ל ובפרק האומנין אכתוב עוד בזה בסייעתא דשמיא לפי שעדיין לא נתיישבה דעתי באחד מן הדעות: ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה היתר על המשכון. כתב זה הרי"ף ז"ל משום דסבירא ליה דליתא לדשמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי וכמו שכתב ז"ל בפירוש שם אבל אחרים פסקו כשמואל ויתבאר באומנין בס"ד: סליקא לה פרק שביעת הדיינין

שלטי הגבורים

א שאלת המלוה את חבירו על המשכון דקי"ל דהוי שומר שכר משום דרב יוסף אם פרעו ואבד המשכון מהו תשובה דע שאפי' בעוד שהמשכון בידו אינו פטור מליתן פרוטה לעני שאם כן מי שהלוהו או מי שהוא שומר אבדה יפטר לעולם ומי שיש לו תפילין בראשו יהיה פטור מליתן לעני ומכל המצות וע"כ אמרו בתוספתא שאינו פטור אלא בשעה שהוא מתעסק בשמירתו לגמרי וכיוצא בזה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ובכלמא כי אוקמה במאמינו הויא הודאה דינר כדי להיינו דהא אוקמא לא בדפירש שאינו מקבל המשכון אלא באחריות שוויו אבל אם כשאינו מאמינו וצריך המלוה שבועה שאינה ברשותו כמאן דלא פריש דמי שהרי אינו נפטר מן הלוה על דבר משכונו עד שישבע:

הגהות חי"ו

(א) נ"ב גם רש"י פי' כן ויו"מ איפכא ומפרשי' בדפירש שמקבלו כנגד כלו ער"ן

ג"י ד"ת יש למדים ממנו

בגמ' סגי' רבה

הגהות מא"ו

[א] אמאי כצ"ל: [ב] נ"י שומר אבדה: [ג] אינו לוה רשות למחוק: [ד] נ"י וכיון שכן:

המאור הגדול

כתב הרי"ף ז"ל והלכתא המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו ול"ש משכנו שלא בשעת הלואתו וכולי כדכתיבנה בהלכות ומשמע דמסתברא ליה לרב ז"ל דכי הוה סליק אדעתין לאוקמא לפלוגתייהו דר' אלעזר ור' עקיבא בדר' יצחק כשאבד המשכון שלא באונס ולא ה"א כיון דב"ח קונה משכון אפי' באונס נמי חיובי מחייב ליה וכדאוקימנא לפלוגתייהו בדר' יצחק כשאבד באונס וכדאוקימנא דרבה ורב יוסף כשאבד שלא באונס הלכך מחוורתא דפסקא משכנו שלא בשעת הלואתו אפי' כשאבד באונס חייב המלוה בתשלומיו' דלדידי' הוא דאתנים כיון דב"ח קונה משכון

מלחמת ה'

ועוד כתב הרי"ף ז"ל והלכתא המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו ולא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו וכו' ולא היא כיון דב"ח קונה משכון אפי' באונס נמי חיובי מחייב וכו': **אמר** הכותב איך דתם הדבר שהסכימו עליו כל הגאונים דאע"ג דקני ליה כדר' יצחק אין כל הנאה שלו והדבר יש ממנו הנאה גדולה לחבירו שהוא מחזירו אצלו ועוד שאינו משתמש בו ומעותיו של זה בטלות אצלו ולא מצינו שואל שיהא אסור בשאלתו וזה לוה משתמש בו ומלוה שמשתמש בו מעלה שכר ללוה ואע"פ שקנה אותו ומקלת דברים שאינו נעשה מטלטלין אצל בניו כיון שאין כל ההנאה שלו אינו נעשה עליו אלא שומר שכר וכם אמרו אומן קונה בשבח כלי ומקדשין בו את האשה ואינו אלא שומר שכר דתנן כל האומנין

שומרי שכר ויש ראיה להכריעם ממה שאמרו בפרק הכונס והמשה כגון שתפסו ניזק לגבות ממנו ונעשה עליו שומר שכר לנזקיו והתם משכנו שלא בשעת הלואתו הוא וקאמר דשומר שכר הוי ולא מחייב באונסין ולא תימא דהתם מילתא

(אלפס שבועות כה)

כל הנשבעין שבתורה. כל המחויבים שבועה מן התורה: נשבעין ולא משלמין. כלומר לא חייבה תורה שבועה ליסבע וליטול אלא הנתבע ישבע ולא ישלם ובגמרא יליף לה: ואלו נשבעין ונוטלין. שתקנו להם חכמים לישבע וליטול: השכיר והנגזל. שלה מפרש במתניתין: שכנגדו חשוד על השבועה. התובע שהנתבע שכנגדו חשוד ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה על ידי הודאה במקצת נשבע התובע ונוטל: והחנוני על פנקסו. על מה שכתוב בפנקסו שהוא כותב עליו הקפות שמקיף ולקמן מפרש היכי דמי: הרי זה נשבע ונוטל. ובגמרא מפרש מ"ש שכיר דתקיעו ליה רבנן: עד שתהא שם קצת הודאה. לר' יהודה לא תקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע הפכו חכמים על התובע באלו השנויים כאן. ומקשו הכא דהא נשבעין ונוטלין טפי נינהו דהא איכא פוגמת כתובתה ועד אחד מעידה שהיא פרועה ומנכסי יתומים ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו וכדקתני להו לקמן בפרקין כשם שאמרו וכו' ותנן נמי בפ' הגוזל בתרא (דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה נתן ויטול ותנן נמי בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף עט:) המוליא הוצאות על נכסי אשתו ישבע כמה הוציא ויטול ואמאי לא תנגהו לכולהו הכי יש לומר כי קחשיב הני דמדינא לא הוו להו למשקל כלל אלא שחכמים תקנו שיהו נוטלין בשבועה אבל הנהו דמדינא אית להו למשקל בלא שבועה אלא שחכמים החמירו עליהם לישבע וליטול לא קא חשיב והנך כולהו דתנן בפירקין בכשם שאמרו ולא קתני להו בסדרא דהלו נשבעין ונוטלין הכי(נמי) [נינהו] דמדינא שקלי בלא שבועה ומכיר כליו וספריו ביד אחר נמי מדינא נוטל בלא שבועה והכי איתא בירושלמי דגרסי' עלה דההיא אמר ר' אבא בר ממל בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע מפני בעלי בתים שלא יהו מטפלין עם הגנבים ואני [ג] מספק בזו אם איתא לפום גמרא דילן והפרש לפנינו בס"ד: ומוליא הוצאות על נכסי אשתו נמי מדינא שקל בלא שבועה דברי ושמא הוא ואע"ג דבעלמא אמרינן לאו ברי עדיף הכא כיון שהוציא ברשות והשביח נאמן מדינא ושקיל בלא שבועה אלא שחכמים החמירו עליו לישבע וכן תירץ לזו ר"ת ז"ל שם בפרק האשה (המוכר דף פ.) וכתב שם מהא שמעינן דכל היכא דאיהו ידע והך לא ידע נשבע איהו דידע ושקיל הג"מ בעושה ברשות ע"כ וא"ת והא קא חשיב שכנגדו חשוד על השבועה דמדינא אית ליה למשקל בלא שבועה משום דהוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם לר' אבא כדאיתא לקמן בפירקין אלא שחכמים החמירו עליו שלא ליטול אלא בשבועה יש לומר משום דרבי יוסי קתני לה להא דרבי יוסי קאמר בשניהם חשודים יחלוקו ולית ליה מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ואי לאו דתקנו רבנן שיהא נשבע ונוטל החשוד היה פטור לגמרי ואף בזו אני מסופק דלהפסר דרבי יוסי אית ליה דרבי אבא וכמו שאכתוב לפנינו בס"ד והרמב"ן ז"ל תירץ דהלו נשבעין ונוטלין אכולה מלתא קאי והפוגמת כתובתה דסיפא וחברותיה בכגון זה נשנו אלא משום דתנגהו התם בפרק הכותב (דף פז.) קתני הכא כשם שאמרו והא דלא קתני ההיא דהמכיר כליו משום דלא דמי להנך דלא שקיל אלא ממה שברשותו וכן מוליא הוצאות על נכסי אשתו ממה שהשביח בלבד הוא נוטל ושבועה זו של נשבעין ונוטלין כבר כתבתי למעלה בשם הגאונים שהיא בנק"ח כעין של תורה אבל שבועת היסת דתקנתא דבתראי היא בלא נקיטת חפץ היא אלא שהיו מחרימין אותו או משביעין בשם או בכינוי אם יש לו ואינו פורע אלא שהרמב"ם ז"ל כתב בפ"א מהל' שבועות שנהגו להיות ס"ת ביד החזן או שאר העם בעת שמשביעין אותו שבועת היסת כדי לאיים עליו וכבר כתבתי זה למעלה אבל רש"י ז"ל כתב בפ' הכותב (דף פח.) גבי ההוא דאמרי' התם אי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא דשבועת המשנה אינה בנקיטת חפץ אלא קללה בעלמא כעין שלנו וכן כתב בפירקין בגמרא (דף מו.) גבי ההיא דאמרי' בדרבנן הוי תקנתא [ותקנתא לתקנתא לא עבדינן] בלשון הזה היכא דאין שם הודאה במקצת דלא רמיא עליה דבעל הבית אלא שבועת היסת היא גופא תקנתא כדרב נחמן ונראה מדבריו שכל שבועה שאינה של תורה שבועת היסת היא קרויה כלומר שהסיתוהו חכמים לישבע שלא מן הדין וכולן טכסים אחד יש להן לענין [דלא בעי] אנקוטי חפצא בידא ובודאי שהאומר מנה לי בידך אין לך בידי ולא כלום פטור היה לגמרי עד שבא רב נחמן ותקנה דהא אמרי' בפרק האיש מקדש (דף מג.) אמר רבא א"ר נחמן אמר לשנים לאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות ומסיימינן בה והשתא דתקון רבנן שבועת היסת דהלמא דמקמי הכי לא נתקנה אפי' בזמן שנאמרה אותה מימרא וכן כתב רש"י ז"ל בשילהי פירקין כשנשנית משנה זו עדיין לא תקנו שבועת היסת כי בימי רב נחמן תקנוה ע"כ ואעפ"כ סובר הרב ז"ל דשבועת משנה זו נמי שבועת היסת היא אלא שלא תקנוה אלא באלו הנשבעין ונוטלין ולבסוף בימי רב נחמן תקנוה אף במנה יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום וכולן בטכסים אחד הם ובלא נקיטת חפץ זה דעתו ז"ל כאן אבל במסכת גיטין בפרק השולח [*דף לה.] הסכים לדברי הגאונים ז"ל דשבועת המשנה בנקיטת חפץ היא ולישנא דמתניתין נמי דייק דשבועת הנוטלין כעין כל הנשבעין שבתורה היא וכבר כתבתי למעלה שדעת הרמב"ם בפרק שלישי מהלכות טוען ונטען ששבועה זו שנשבעין ונוטלין אינה בפחות משתי כסף ואינו מחוור: **גמ'** מנא לן דאמר קרא ולקח בעליו ולא ישלם. רישיה דקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו את השבועה ולא ישלם והאי לא ישלם קרא יתירה הוא דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא משמע דלאחר שבועה לא ישלם ואם אינו ענין כאן תנהו ענין למודה מקצת ועד אחד דבמודה מקצת סלקא דעתך אמינא כיון דממונא אית ליה גביה והידך עביד לאישתמוטי אימא ישבע התובע ויטול ובעד אחד נמי סלקא דעתך אמינא שלא אמרה תורה שישבע הנתבע להכחיש העד אלא ישבע התובע ויהיה שבועתו במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים קמשמע לן: עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית. פירוש לאו למימרא דבעל הבית היה מחויב מתחלה לישבע מדקתני עקרוה דליתא דהא כיון דבעה"ב כופר בכל הוא לא מחייב אלא היסת ושבועת היסת בימי ר"נ נתקנה כמו שכתבתי במשנתנו אלא הכי קאמר שכיון ששכיר זה מסר נפשו על שכרו היה ראוי לחוש עליו לחייב בעה"ב שבועה מיהת כדי שלא ילך לו לעתותי ערב בפחי נפש כדרך שתקנוה בקלילה והטילוה על בעה"ב משום דמידכר דכיר לדעת מקלת מפרשים וכמו שאכתוב בפנינו בסיעתא דשמיא ושבועת תקנה זו שהיה להם לתקן עקרוה מבעל הבית ושדיוה אשכיר מפני שהוא טרוד בפועליו שנותן שכר לכמה פועלים וסבר שנתן גם לזה עוד נראה לי דלהכי נקט עקרוה שלא תאמר דלרבנן דוקא בכופר הכל דשכיחא מילתא דאמר נתתי ולא דייק ועוד שכיון שהוצרכו חכמים לתקן שבועה שאם לא כן היה בעל הבית פטור לגמרי שדיוה אשכיר מפני טרדת בעה"ב אבל במודה מקצת דמוכחא מילתא דדייק הוה אמינא דין לשכיר בשבועה המוטלת מן הדין על בעל הבית ולא נתקון מידי קמ"ל דבכולהו גווני שדיוה אשכיר ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום דטרוד בפועליו הוא ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר ע"כ קך הוא ר"ל משום כדי חייו דשכיר תקנו שבועה על בעל הבית וכיון שראו שעסקיו מרובין ואינו יכול לישבע תקנו שישבע השכיר ודאמרינן טרוד בפועליו לאו דוקא פועליו דאפי' אין לו אלא פועל זה נשבע ונוטל אלא טרוד בעסקיו קאמר והכי איתא בירושלמי א"ר בון בעה"ב ע"י שעסקיו מרובין תקנו לו שישבע השכיר ויטול וכתבו הרי"ף ז"ל בסמוך: וליתב ליה בלא שבועה. ליכא לפרושי דמדינא קאמר לומר דכיון דאמר דבעה"ב טרוד בפועליו הוה ליה כאומר מנה לך בידי ואיני יודע אם פרעתיך חייב דהא ודאי ליתא דהתם איהו גופיה קאמר איני יודע אם פרעתיך דכיון שהוא עצמו מודה בחיוב ומסופק בפטורו דין הוא שיתחייב אבל הכא בעל הבית ברי קא טעין והכן הוא דחיישינן ומתמרי' שלא להטיל שבועה עליו שמא מתוך טרדתו שכח אלא ודאי הכי קאמר נהי דמדינא ודאי אפילו בשבועה לא שקיל הוה לן לתקוני דליתב ליה בלא שבועה שהרי נושא נפשו על שכרו ושכרו מועט ואיכא למיחש בכדי חייו דהא איכא אינשי דפרשי משבועה ואפי' בקושטא לא בעי לאישתבועי: אי הכי אפילו [קלילה נמי כו'. כלומר אפי'] נחלקו נמי על הקלילה וה"פ דמעיקרא אמרינן בגמרא דהאי

תורה אור — נר מצוה

כל [א]הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה והחנוני על פנקסו השכיר כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי °הרי זה נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודיה כיצד אמר לו תן לי שכרי חמשים זוז שיש לי בידך והוא אומר נתקבלת מהן דינר זהב: **גמ'** כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין *מנא לן דכתיב °ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם לו השבועה: אלו נשבעין ונוטלין [ב]השכיר: מ"ש שכיר דתקינו ליה רבנן דמישתבע ושקיל א"ר נחמן אמר שמואל(א) תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבעה"ב משום דבעה"ב טרוד בפועליו ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר וליתב ליה בלא שבועה כדי להפים דעתו של בעל הבית *אי הכי אפילו קציצה נמי לישתבע שכיר דהכי קץ ליה ולישקול אלמה תניא אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא

רש"י

כל הנשבעין שבתורה. כל המחויבין שבועה מן התורה נשבעין ולא משלמין שלא חייבה תורה לישבע וליטול אלא הנתבע ישבע ולא ישלם ובגמ' יליף לה: ואלו נשבעין ונוטלין. שתקנו חכמים לישבע וליטול: השכיר והנגזל כו'. כולה מפרש לקמן במתני': ושכנגדו חשוד על השבועה. שיתחייב הנשבע שכנגדו שבועה דאורייתא ע"י הודאה במקצת והוא חשוד על השבועה אז התובע נשבע ונוטל: והחנוני על פנקסו. פנקס הוא שכתוב עליו הקפות שמקיף ולקמן מפרש: [א]הרי זה נשבע ונוטל. שהדברים מוכיחים שהרי יש עדים שנשכרו שלא ברשות: **גמ'** ולקח בעליו. רישא דקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם ולקח בעליו דהיינו התובע יקח השבועה ולא ישלם הנתבע: טרוד בפועליו. סבור שנתן גם לזה: אי הכי. דמשום דטרדא דבעל הבית שקיל שבועה מיניה: אפילו אם קצץ. שנחלקו

שלטי הגבורים

א כהלוה שמלוה את חבירו על המשכון ונחלקו כמה זה אומר כ' דינרים וזה אומר כ"ס וכעד אינו זוכר כמה אך מעיד שהלוהו מהו תשובה מסתברא לי שהדין עם המלוה ונשבע שבועת המשנה ונוטל ככל הנוטלין כדעת הגאונים ז"ל ולא דמי לקיילה דאומן בפ' א"ס דכל היכא דרהא אינו נאמן ולא לנסבא דרבי אבא ותדע דטלית שביד אומן לא בא ליד אומן מחמת שכרו והלכך אע"ג דאפשר למתפסיה אאגריה מ"מ לא על זה בא לידו ואינו קנוי לו לכך והיינו דכל שאמר גמרתיו שוב אינו ש"ש אלא ש"ח לפי שאינו משכון בידו ולא קנוי לו ולפי' כל שרהא חייב הוא להחזירו ועל הקיילה או ישבע בעה"ב ונפטר או יביא אומן ראיה ויטול שהרי הטלית עומד הוא להחזירו ודומה לאותה שאמרו פרק לא יחפור ספק זה קדם ספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים ואקשינן עלה מ"ש מבור דאמרי' לא יקוץ ואמרי' עלה כיון דודאי לאו למיקץ קאי ספקו נמי לא אמרי' ליה זיל וקוץ הכא כיון דודאי למיקץ הוי ספיקא נמי אמרי' ליה זיל קוץ לו ואי משום דמאי א"ל אייתי ראייה ושקול ואמרי' בפרק המקבל דכל דקאי למיקץ כקוץ דמי אבל למשכון קנוי הוא לו עד שיפרע לו מה שהלוהו ולא לחזרה קאי עד שיחזירנו ואפי' איתיה בידא דלוה הוא ליה בידיה כפקדון דאי כפר ביה ה"ל ככופר בפקדון לקרבן שבועה דהוי תשומת יד ולרבי יוחנן דאמר מעות קונות אפי' ייחדו לו הלוה אע"ג דלא משך קנה המשכון כ"ש כשמשך דהא קני במשיכה כדאיתא בפרק הזהב הלכך ספקו נמי אפי' איכא עדים ורהא הוא נשבע ונוטל שאין העדים מכחישין אותו אלא אדרבה מעידין דבדיבנא לידו וקיוה הוא להלואתו וה"ה לעד אחד שאינו מביאו לידי שבועה בכענין זה ואינו קרוי מחויב שבועה שאינו דומה לנסבא דר' אבא דנטל דרך תטיפה דכל שכעד מעיד שבדין בא לידו אינו כנסבא דר' אבא וכדמוכח להשמעתא דאבימי בריה דר' אבהו דהוי מסקי בי' זוזי בי הוזאי וכדאי' פ' הכותב:

המאור הגדול

משכון כר' יצחק ואם משכנו בשעת הלואתו ל"ש הלוהו פירות ולא שנא הלוהו מעות ל"ש מלוה צריך למשכון ול"ש אינו צריך בכולהו שומר שכר הוי ואם נגנב או אבד והיה המשכון כנגד חובו וכולי כדמסיק לה בהלכות ובגימין בפרק השולח הוספנו ביאור בדבר זה ועוד נוסיף לבאר בפסחים בענין עכו"ם שהלוה את ישראל על חמצו בס"ד:

מלחמת ה'

מילתא בעלמא קאמר משום דבסכי סגי ליה לחיובי לניזק בנזקין ומאי דצריך ליה קאמר דבשמירת שומר שכר מתחייב בנזקיו דאי סכי לימא שומר חנם אי נמי שומר שתם דכל ארבעה שומרין

עין משפט: א מיי' פ"ג [illegible] וסמ"ג [illegible] טוען טוש"ע ח"מ סי' פט: ב מיי' (פי"א) [פי"ח] מהל' שכירות סמג עשין [illegible] טוש"ע ח"מ סי' פט:

הגהות הרי"ד: (א) עי' רי"ף ב"מ [illegible]

הגהות מאי"ר: [א] [illegible] [ב] [illegible] [ג] [illegible]

רש"י ד"ה [illegible] לב"ד ע"ש בתוס' (ג"ס)

דהאי דשדויה אשכיר משום כדי חייו דשכיר הוא ולא מפני טרדת בעה"ב ומשום הכי פריך והאמר הי אמרת בשלמא דמשום כדי חייו הוא דשדויה אשכיר משום הכי בקיבלנות לא תקינו שישבע ויטול מפני שמחלוקתן של בעה"ב ושכיר בקיבלנות אינו אלא דבר מועט ששכרן של פועלים ידוע הוא ובמאי דכפר ליה בעה"ב ליכא למיחש לכדי חייו אלא אי אמרת דהא דעיקרו מבעה"ב ושדויה אשכיר משום טרדת פועלים הוא אפי' קבלן נמי ומפרקינן דקבלנות מידכר דכירי אינשי וליכא למיחש בה משום טרדא ומשום הכי לא שדויה לשבועה אשכיר

רש"י

...קבלנות נמי לסימניה לשכיר: ...חבירו עליו הראיה. הייתי אומר ...צריך לשכור בעדים (א) והיינו נאמן ...ואפילו תובעו אחר זמנו. אפילו תובעו שכיר אחר זמן נבייתו מפרש בגמ' ...יום גובה כל הלילה שכיר לילה ...ולישתבע שכיר [א] וליטול ...שכיר שובר בבל תגזול לקבל את שכרו ... על שעסקיו מרובין. ואפי' ...אין לו פועלים הרבה: אלא אותו יום. ...שאמר התביעה: אלא ששכרו בעדים. שיש עדים שאמר ליה עשה עמי מלאכה היום בשכר. יכול לומר. שכרתיך ונתתי לך

מחבירו עליו הראיה [א] קציצה מידכר דכירי לה אינשי אי הכי אפילו עבר זמנו נמי נשבע ונוטל אלמה תניא עבר זמנו אינו נשבע ונוטל חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין והא אמרת בעה"ב טרוד בפועליו הוא ה"מ מקמי דלימטי זמן חובתיה כי מטי זמן חובתיה רמי אנפשיה ומידכר °ירושלמי א"ר בון בעה"ב על ידי שעסקיו מרובין תקנו שבועה לשכיר ודבוותה תקנו לבעה"ב שאם עבר זמנו אינו נשבע ונוטל תני רבי חייא *לסועי אם יש עדים שתובעו בזמנו אפילו לאחר שנה ישבע ונוטל א"ר יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד וקי"ל כר' יוסי אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו שהשכיר נשבע ונוטל אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך א"ל ר' יצחק יישר וכן א"ר יוחנן איתמר נמי אמר רב מנשיא בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי

ומיהו בעה"ב נשבע אפי' הוא טוען בכל ענין שאמר לו לא קבלתי אלא אחת ונתתיו לך או נמי באומר שלך וכן דעת ה"ר יוסף הלוי ז"ל והרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' שכירות וכן עיקר אע"פ שלא נראה כן מדברי הרב אלפסי ז"ל כמו שכתוב בשמוך בס"ד: אי הכי אפי' עבר זמנו נמי. הכי פירושו אי אמרת בשלמא דהאי דשדויה אשכיר היינו משום כדי חייו ולא משום טרדא משום הכי אמרינן דעבר זמנו [אינו] נשבע ונוטל דליכא משום כדי חייו אלא שכר יום ביומו אלא לדידך דאמרת דמשום טרדת פועלים הוא אפי' עבר זמנו נמי דודאי אפילו עבר זמנו אית לן לתקוני שבועה אבעל הבית כדי שלא יצא השכיר בפחי נפש [ומשום שהשכיר] מסר עצמו על שכרו ומשום טרדת בעה"ב יש לנו לעוקרה ממנו ולהטילה על השכיר ומפרקינן חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין: ירושלמי א"ר בון בעה"ב על ידי שעסקיו הן מרובין וכו'. דטרוד בפועליו דאמרי' בגמ' דילן נהו דוקא וכמו שכתבתי למעלה א"ר יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד. ה"ל אמרי בגמ' דילן בפ' המקבל (דף קיג.) עלה דמתני' דתנן התם אם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל דלאו למימרא דלעולם נשבע ונוטל אלא דאם יש עדים שתבעו כל זמנו דליכא למיחש דפרעיה בתר הכי כלומר בזמנו לאחר שתבעו שנשבע ונוטל כנגד אותו יום של תביעה ומדברי רש"י ז"ל נראה שם דאין לו נאמנות בכך אלא יום אחד אחר זמנו אבל אחרים פירשו שלעולם יש לו נאמנות יום אחד אחר שתבעו שאם תבעו בזמנו נשבע למחרתו ונוטל וכן אם תבעו למחרתו נשבע מחרת אותו יום ונוטל וכן לעולם וטעמא דמלתא דכל שהוא מתמיד בתביעתו מידק דייק אבל בשנתרשל בדבר איכא למימר נמי דפועל טרוד בעסקיו שולך אינו נשבע ונוטל וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' שכירות אלא שהוא ז"ל לא נתן לפועל כל יום מחרתו אלא אם יום אם לילה ולשון ירושלמי מוכיח כן: לא שנו אלא ששכרו בעדים. שיש עדים שאמר לו עשה עמי מלאכה היום בשכר ועשה עמו: יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך. ונאמן בלא שבועת המשנה ומיהו היסת מיהא משתבע [וכן כתוב במרדכי] ואם תאמר והיכי אמרי' מיגו בכי האי גוונא דהא אמן לא חיישינן דבעל הבית משקר אלא דהכי קאמרי' דמתוך שהוא טרוד בפועליו סבור שפרעו ולא פרעו וכיון שכן כי איכא מגו מאי הוי וכי משום דאיכא מגו תוגלא לה טרדת פועליו י"ל הכי קאמרינן ודאי כי טעין שפרעו ודאי קושטא קאמר וברי גמור הוא דאי מסתפקא ליה ושטן בדדמי לא הוה אמר מלתא דידע דמספקי בה רבנן משום טרדא והוה טעין דלא שכרו כלל: וגרסינן עלה בגמרא אמר רמי בר חמא כמה מעלייתא הא שמעתתא אמר ליה רבא מאי מעליותא איכא ה"ל שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאנסו דלהפקיד בעדים נמי מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך יכול לומר לו נאנסו דהפקיד ליה בשטר מכלל דהגרוייהו ס"ל המפקיד אצל חבירו בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר לו [בעדים]. זו סוגיית הגמ'. והוכא למידק עלה טובא מאי קא פריך רבא עליה דרמי בר חמא וכי לית ליה [ורבא בעלמא] מיגו ואי קשיא ליה שבועת השומרים היכי משכחת לה ליפרך הכי בעלמא ולא אהדרב ושמואל דמיגו כ"פ מודי ביה תירץ ה"ר יהוסף הלוי דאין ודאי דרבא אית ליה מיגו אלא דס"ל דלא אמרי' מיגו אלא לאפטורי מממונא אבל לא לאפטורי משבועתא ומשום הכי פריך ואמר מאי מעלייתא דנהי דמשום מגו אית לן למימר שלא ישבע שכיר ויטול מ"מ ישבע בעל הבית ולא יעלם שהרי שבועה של הקונה מוטלת עליו וכדאמרי' לעיל עקרוה רבנן שבועה מבעל הבית משום דטרוד בפועליו ושדויה אשכיר והכא דאיכא מיגו לא מצינן למימר דישבע שכיר ויטול דמגו לאפטורי ממונא אמרי' בכ"מ ישבע בעל הבית דליכא לאפטוריה משום מיגו דמיגו לאפטוריה משבועה לא אמרינן דאם כן דאמרי' מיגו אפי' לאפטוריה משבועה שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה ולפי זה איכא למימר דקושטא דמילתא יהבי איתא דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה ואע"ג דמסקנא [דשמעתין] הכא דשבועת השומרים ליתא אלא בדאפקיד ניהליה בשטר משמע דדחייה בעלמא היא אבל ודאי שבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו בלא עדים ובלא שטר הוא וכן כתבו כל המחברים ז"ל דהאי גלאו הכי קשיא הכי לא אישתמיט הגאה או אמשלה לברור' בהדיא שפי מהכא דלא איתמר אלא גלאישתמוטי מפירכא דרבא וכיון דקושטא [דמילתא] הכי איתא דשבועת השומרים בכולהו גווני חייבא רחמנא ש"מ דלא אמרי' מיגו לאיפטורי משבועה ורתוי לדבר עוד דאם איתא דאמרי' מיגו לאיפטוריה משבועה שולך עד אחד קם לשבועה והא איכא מיגו דאי בעי אמר החזרתיו ועוד ראיה ממה ששנינו (ב"ק דף קז:) במפקיד כליו וסבריו ביד אחר ישבע כמה אוליה ויטול ואע"ג דאיכא מיגו דאי בעי אמר ממך לקחתים ולא היה צריך לישבע שבועת המשנה אלמא לא אמרינן מיגו לאיפטורי משבועה ואין אלו ראיות דמכיר כליו וספריו ביד אחר אין הכי נמי דמדינא היה לו ליטול בלא שבועה אלא שמן התקנה השיאו חכמים עליו שבועה כדאמרי' בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע מפני בעלי בתים שלא יהו מטפלין עם הגנבים ולי נראה דלגמרא דילן אינו אמר אתה מכרת לי לא היה נאמן כמו שכתוב לפניו בס"ד ותעד אחד נמי ליכא ראיה משום דעד אחד לשבועה כשנים לממון וכדאמרינן [שבועות דף מ.] כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכי היכי דלא אמרי' מיגו במקום עדים [לממון ה"נ] [ג] לאפטורי משבועה ושבועת השומרים נמי לא מוכחא מידי דאף דודאי קושטא דמילתא היא דשבועת השומרים דחייב רחמנא אפי' בלא עדים ובלא שטר הא ליכא לאוכחא מינה דלא אמרינן מיגו לאיפטוריה משבועה אלא טעמא דמילתא משום דלאו מגו מעליא הוא דכי טעין נאנסו אינו מעיז *[דהלא לא ידע מידי וכי טען לא היו דברים מעולם הוי מעיז] הלכך לית לן לסימוכיה במאי דלאו מעיז משום דלאי בעי מעיז דחזקה אין אדם מעיז ועוד דכי רמא רחמנא שבועה עליה כי אמר נאנסו היינו משום דחיישינן דלמא טעין בדדמי וסבור שהוא אונס ואינו אונס כדאמרי' בפ' הפועלים (דף צז:) (אי) ידעת ביה בגבר אחתיך דמלי לעבורי חדא חדא וכיון שכן כי איכא מיגו מאי הוי וכי יוליאנו מגו מידי הספק זו הלכך אע"ג דודאי קושטא דמלתא דשבועת השומרים בכל ענין חייבה אותו תורה אין ללמוד ממנה שלא נאמר מיגו לפטור משבועה דהתם היינו טעמא משום דלא הוי מיגו מעליא [ומיהו בעלמא] אפשר לומר אפי' לאפטורי משבועה והכי מוכחא הא דאמר רבה [דף מב:] מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע כלומר למה לא פטרה אותו משום מיגו דאי בעי כפר בכוליה וכן פרש"י ז"ל ואף על פי שיש לפרשה בענין אחר זה יותר נכון ומ"מ בעיקר הלכה זו יש לדקדק אם איתא דשבועת השומרים דחייב רחמנא בכל ענין היא אם כן ליתא לדרב ושמואל דהא בהא תליא וכמו שמפורש בסוגיא זו וא"כ אכן הוי מוכיחן מגרא לגבי הרי דפסקינן כרב ושמואל שכך פסקו המחברים כולם [דשבועת שכיר אינה אלא כששכרו בעדים] וקיימינן נמי דשבועת השומרים בכל ענין היא והיותר נכון בזה מה שנאמר בשמו של רבינו שרירא גאון ז"ל דרבא לא פליג אמילתייהו דרב ושמואל דהא"נ דנבי

מלחמה ה

נשבעין שלא נטלו דבר בקר מפני שלא כ"ב שאמר שכר סוס וכ"ב רבינו הגדול ז"ל ומה שאמר שהוסיף לגבר ... ויסים כפרק שנשו כיוצא בו נמי כא דתנן האומן אומר שתים והבעה"ב אומר אחת וכו'

לך שברך וכן הלכתא א"ר ירמיה *שלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר אחת מי

דגבי שכיר ליכא מיגו מעליא לפי שכשהוא אומר פרעתיך אפי' יודע שהוא משקר אינו מעיז שהוא סובר כבר יודע שכיר שאני טרוד בפועלין וידינני לכף זכות שאני סבור שפרעתי מה שאין כן אם יאמר לו לא שכרתיך מעולם שזו העזה גמורה היא ועוד דכיון דבעל הבית טרוד בפועליו אפי' איכא מיגו ליכא להימניה דכיון דחיישינן שהוא סבור לומר אמת וטועה בדבר כי איכא מיגו מאי הוי הלכך ודאי האי מיגו לאו מעליא הוא ואפי' הכי כיון ששבועתו של שכיר אינה מן הדין אלא מפני התקנה אפילו מיגו גרוע כזה דוחה אותה זהו טעמו של רב ושמואל לדעתו של רבא ואע"פ שדרך פשרה היא זו מודה רבא בה שבדאי הן רב ושמואל לסמוך עליהן אבל לרמי בר חמא דאמר כמה מעליא הא שמעתא פריך ואמר א"כ שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה משום דממאי דאיפליג רמי בר חמא לשבוחי שמעתייהו דרב ושמואל הכיר רבא שרמי בר חמא סבר דהאי מיגו מיגו גמור הוא שאם לא כן אלא שהוא דרך פשרה כמו שכתבנו ליכא למימר בה כמה מעליא הא שמעתא כאילו היה הדין מוכרח בעצמו ולהכי אתקיף ליה רבא לדידך דאמרת אמרינן מיגו אפי' היכא דאיכא למיחש דטעי בדדמי ועוד שהוא ממעיז לשאינו מעיז שבועת השומרים היכי משכחת לה בשלמא לדידי דאמינא לאו [מגו] מעליא הוא דוקא בשכיר שהיא שבועת התקנה מהני אבל בשומרין שהיא של תורה לא דהא מיגו של שומרים גרוע הוא וכמו שכתבתי למעלה אלא לדידך דחשבת ליה מיגו גמור היכי משכחת לה ורמי בר חמא דחיק נפשיה ואמר דאפקיד ניהליה בשטר אבל רבא לא ניחא ליה בהכי אלא שבועת השומרים לדידיה בכל ענין הוא דמיגו כי האי לא מהני אלא גבי שכיר דוקא: **הלכך** לענין הלכה קי"ל [כרבא] דאמר שבועת השומרים בכל ענין חייבא רחמנא דרמי בר חמא גופיה לא קבע נפשיה בשמעתין דהא נאדי מעדים לשטר ועוד דבגמ' משמע דרמי בר חמא גופיה לא מברירא ליה שפיר מאי דאמר כמה מעליא האי שמעתא דקרי עליה דרב ששת וישם דוד את הדברים האלה בלבו משום דנפק ודק ואשכח מתניתא דמשמע מינה דליתא לדרב ושמואל ואע"ג דאתא רב נחמן בר יצחק ותריץ לה רמי בר חמא מיהת לדחויה אמר הכי דכיון דחזי רמי בר חמא דאיצטריך לדחוקי נפשיה בשבועת השומרים מהדר ומייתי מתניתא לדחויי שמעתייהו דרב ושמואל דהוה מעלי לה מעיקרא הלכך נקטינן דשבועת השומרים בכולהו גווני חייבא רחמנא וקי"ל נמי כרב ושמואל משום דרבא נמי מודה בה ולא פליג אלא אסבריה דרמי בר חמא והרמב"ן ז"ל הביא סמך דשבועת השומרים בכולהו גווני חייבא רחמנא מדאמרינן בבא קמא (דף קו:) הטוען טענת גנב באבדה ונשבע משלם תשלומי כפל ומקשינן מינה ומפרקינן דאלמא הלכתא היא ורב אשי דהוא בתרא פריק לה בדוכתה ובודאי שאין כפל בשומרים אלא בנשבע שבועת הדיינין כדאיתא התם בדוכתה והתם ליכא שטר שאלמלא מלאו וכתב לו שטר או שאמר אל תחזיר לו אלא בעדים הרי זה שומר של בעלים ויצא לו מכלל שומר אבדה שהוא שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף ולי אין זו מכרעת שכבר כתבתי למעלה דכל שאמר לו אל תחזיר לו אלא בעדים א"ל שיודה בכך נפקד או לוה ומעתה אילו אמר לו בעל אבדה למוצא אל תחזיר אלא בעדים לא נעשה שומר של בעלים כדי שיצאו בכך מתורת שומר אבדה ובודאי שפשט שמועה זו מראה דאם איתא לדרב ושמואל שבועת השומרים ליתא אלא בדאפקיד ניהליה בשטר ואי חייבי רחמנא לשבועת השומרים בכולהו גווני ליתא לדרב ושמואל אלא שהדין עלינו לדחוק את עצמנו כדי להעמיד דברי הגאונים ז"ל שהסכימו דאע"ג דשבועת השומרים בכולהו גווני היא איתא לדרב ושמואל משום דאפילו מיגו גרוע כי האי מהני למעקר תקנתא דשכיר ומ"מ הבו דלא לוסיף עלה לומר דשבועת השותפין שנשבעין בטענת שמא וכמו ששנינו במשנתנו דוקא בשיש לו עדים שנשתתף עמו הא לאו
הכי

הכי מתוך שיכול לומר לו לא נשתתפתי עמך מעולם יכול לומר נשתתפתי אבל לא נהניתי משלך כלום דליכא למימר [הכי] דכיון דהאי מגו גרוע הוא וכמו שכתבתי לא מהני ליה שאע"פ שמגינו דבעל הבית מפטר מיניה דשכיר במיגו גרוע מפני שאינו מחייב לו אלא מפני התקנה ושבועת השותפין נמי אינה תורה אלא תקנה בעלמא אפ"ה אין לך אלא מה שמנו חכמים אבל בשבועת השותפין אע"פ שאינה אלא מדבריהם כעין שבועת השומרין של תורה תקנוה וכי היכי דלא מיפטר בדאורייתא משום מגו גרוע ה"נ לא מפטר בשבועת השותפין זה נ"ל ועדיין קשה לי רבא מאי פריך לרמי בר חמא אפי' ס"ל דרמי בר חמא מדינא קאמר הכי דהא אשכחן דמיגו גרוע כי האי מהני לאוקומיה ממונא ולא מהני ליה לאפטורי משבועה דהא בפ' חזקת הבתים (דף לג.) מסקינן בהנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא דנאמן לטעון עד כדי דמיהם אע"ג דהאי מיגו גרוע הוא ממעיז לאינו מעיז דכי אמר דאכלי חושלא דידיה אפי' לא אכלי מידי לא מעיז כלל דמריה לא ידע ואי אמר לקוחין הן בידי מעיז ואפ"ה מהני לאוקומי ממונא ואילו לאפטורי משבועה לא מהני כדרבה דאמר דמש"ה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע ולא פטרה אותו [משום] מיגו דאי בעי כפר בכוליה משום דאין אדם מעיז פניו אלמא מגו גרוע מהני לאוקומי ממונא ומש"ה דין הוא דלהני ליה לבעל הבית שלא ישבע שכיר ויטול ובשבועת השומרים דינא הוא דלא ליהני דמיגו גרוע לאפטוריה משבועה לא אמר וי"ל דהכי פריך היכי אמרי רב ושמואל דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך נאמן לומר שכרתיך ופרעתיך דמשמע דמהני האי מיגו לפטור בעה"ב אפילו משבועת תקנה שהיתה מוטלת עליו כמו שכתבתי בתחלת השמועה ומקלוסיה דרמי בר חמא משמע דמדינא קאמר הכי כמו שכתבתי בשם רבינו שרירא גאון ז"ל וא"כ שבועת השומרים דחייבא רחמנא היכי משכחת לה אי אפי' מגו גרוע כי האי מהני לאפטוריה משבועה והאי דלא פרכינן ממודה מקצת למה אינו נאמן מיגו דאי בעי כפר בכוליה משום דאיכא למימר דהתם רגלים לדבר כיון דמודה מקצת דאישתמוטי מישתמיט ולפיכך לא רצתה תורה שיפטר משבועה משום מגו ורמי בר חמא דחיק נפשיה לאוקומי שבועת השומרים דאפקיד ניהליה בשטר אבל רבא סבירא ליה דמיגו גרוע לא מהני לאפטוריה משבועה והאי דמהימני הכא אפי' לפטור בעל הבית משבועת התקנה היינו משום דכיון דמדרבנן בעלמא הוא וכיון שרוב פעמים יכול לברר שעשה עמו מלאכה בעדים לא ראו לתקן בזה כלום: **והא** דאסקינן במתניתין דהמפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בשטר או בעדים היינו לומר דאי לא מייתי ראיה לא מהימן לומר החזרתי בלא שבועה דהכא הכי קאמר שצריך להחזיר בעדים לאפטורי משבועה שאם אמר החזרתי שלא בעדים שבועה בעי וכיון שכן אין בנאמנו מיגו לפטור את השבועה בדאפקיד ניהליה בשטר ובהא נחתינן וסלקינן בסוגיין אבל מכל מקום אי אמר החזרתי נאמן בשבועה מגו דאי בעי אמר נאנסו דנאמן בשבועה והכי איתא בהדיא בפרק המוכר את הבית (דף ע.): אומן אומר שתים קצצת לי וכו' שלח להו בזו ישבע בעה"ב ויפסיד [אומן] דקיצה ודאי מידכר קא דכירי אינשי. הלכך ליכא למימר ישבע שכיר ויטול משום טרדת בעל הבית ויש מי שפירש דכי אמרת ישבע בעל הבית ויפסיד [אומן] דוקא במודה מקצת וישבע כדינו אבל כופר בכל כגון שפרע לו כבר אותו סלע שהוא מודה לו או שאמר לו הילך בזה לא ישבע בעל הבית לפי שלא תקנו חכמים בקציצה כלום אלא אי מודה במקצת נשבע כדינו ואי כופר בכל פטור ואם תאמר ולמה לא תקנו חכמים בקציצה [בכופר בכל] אע"ג דדכירי לה אינשי מפני תקנת השכיר שנושא נפשו על שכרו והרי למעלה בראש הסוגיא קודם שחדשו טענת טרדת פועלים היינו אומרים עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית דאלמא ראוי לחייבו שבועה מפני תקנת שכיר י"ל הני מילי היכא שהם חולקים על כל השכירות

שלחו ליה מבי רב לשמואל אומן אומר שתים קצצת לי וכו' עד ואי לא מייתי ראיה פקע דאי קס"ד דלא מחייב שבועה מודה במקצת אשכירות אלא אמלוה ופקדון דכתיב בהו כי הוא זה דכתיב כי יתן איש אל רעהו וסבירא לן עירוב פרשיות כתוב כאן בהדי פרשתא דאם כסף תלוה ואוקימנא לצדדין קתני וכו' ולעולם מחייב נמי אפי' אשכירות כדין מודה מקצת ורמינן עלה מדתניא הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר לא קצצתי אלא אחת כל זמן שהטלית ביד האומן על הבית להביא ראיה כדין מוציא מחבירו אי מייתי ראיה יהיב כדקאמר ושקיל טליתו ואי לא מייתי ראיה מהימן עלה אומן במגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי ובבבא בתרא אוקימנא בשלא מסר לו בעדים ולא ראה אבל שבועת היסת ודאי איכא עליה דאומן: **ומינה** שמעינן למאי דכתב הרי"ף ז"ל בסכינא דאשכבתא בפרק המקבל רבא אמר לא צריך למיקם עליה בדינא יכול למיטען עד כדי דמיה ונשבע ונוטל לאו שבועה חמורה היא אלא קלה כדין שבועת היסת היא שנשבע ולא משלם דאם איתא דשבועה חמורה כדין כל נשבע ונוטל לא הוה תני הכא על הבעל הבית להביא ראיה דמדקתני מציעתא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל מכלל דרישא ליכא נשבע ונוטל אלא שבועת היסת בלחוד הוא דאיכא ואינה שנויה במשנה ובברייתא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל הא אוקימנא כר' יהודה דאמר כל זמן שהשבועה נוטה אצל בעל הבית שכיר נשבע ונוטל ולית הלכתא כותיה אלא כרבנן דאמרי קציצה מידכר דכירי אינשי כדשלחו ליה מבי רב לשמואל וכדתני רבה בר שמואל ואוקימנא לצדדין קתני הלכך ישבע בעל הבית ויפסיד האומן והוא דלא אמר ליה הילך ואי אמר ליה הילך פטור עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה הא דברי הכל הוא ולצדדין קתני או יביא ראיה האומן או ישבע בעל הבית ויפסיד ששבועת התורה היא ולא איצטריכא ליה לפרושי וראיתי לרב רבי יוסף הלוי ז"ל שהאריך בפירושו בענין הזה ואוקמה לכולה שמעתא בדא"ל חילך ואין דבריו נכונים וברורים ואנו כתבנו מה שנראה לנו גם מה שכתב הרב זה בדין דברים העשוים להשאיל ולהשכיר אינם דברים מחוורים ונראין דברי הרי"ף ז"ל מדבריו והם כתובים בבבא מציעא בפרק המקבל:

מלחמת ה'

כדר' יצחק אלמא דר' יצחק נמי אפשר דאיתיה אפי' במשכנו בשעת הלואתו ומיהו לא מוכחא מדידיה ומש"ה פשטוה מדרבי יוסי בר חנינא וכן הסיא שמעתא דפסחים מוכיחא כן דאפי' במשכנו בשעת הלואתו קני ליה כדר' יצחק דקאמרי' בהדיא גבי הסיא דקתני ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו וכו' דקני ליה כדרבי יצחק והלוה על חמצו משכנו בשעת הלואתו הוא ושמעת מינה מכללא דאפי' משכנו שלא בשעת הלואתו שומר שכר הוי דהא תנן המלוה על המשכון שומר שכר והסיא שמעתא דבפרק השוכר את האומנין דיקא דכי קס"ד התם דר' יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו אמרה אפי' הכי קתני מתני' המלוה על המשכון שומר שכר ואמרי' נמי התם כאן במשכנו בשעת הלואתו כאן במשכנו שלא בשעת הלואתו פירוש מתני' דקתני שומר שכר במשכנו שלא בשעת הלואתו אבל בשעת הלואתו שומר חנם והיכי הוי שומר שכר הא קני ליה כדרבי יצחק אלא ש"מ דלרבי יצחק נמי שומר שכר הוי ומעתין נמי דיקא דקס"ד דר' עקיבא כר' יצחק וקתני אבד ואבד בשמירת שומר שכר משמע ואע"ג דאפשר לך לדחויה בטעמא ספינתו כים דחויה היא ואין שומעין לך ואי קשיא לך הא דגרסי' בפרק אלו הן הלוקין והא איכא גזל דרחמנא אמר לא תגזול והשיב את הגזילה ורחמנא אמר לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו השב תשיב לו את העבוט ומשכחת לו בקיימו ולא קיימו בטלו ולא בטלו ופריק התם כיון דמחייב תשלומין אינו לוקה ומשלם ואמאי משכחת לה קיימו ולא קיימו בנכסים באונס שאינו חייב לאו קושיא היא דכיון דלא משכחת לה בטלו ולא בטלו לא ניחא כדמקשי בהדיא גבי אונס וכולה שמעתא בתר הסיא קושיא גבירא והאי דלא מפרש בטלו ולא בטלו לא משכחת לה משום גזלה דלא משכחת לה אפילו במקיימו ולא קיימו וקצרו של דבר דלגבי דין שומרין אין עליך לדון אלא כדברי רבינו הגדול ז"ל וכן הסכים רב יהוסף תלמידו וכ"כ רבינו חננאל ואף הגאון רבי' האיי וכל הגאונים ז"ל אמנם רבינו שלמה ז"ל חלוק בדבר והאמת יורה דרכו:

כתוב בספר המאור שלחו ליה מבי רב לשמואל אומן אומר שתים קצצת לי וכו' עד ואי לא מייתי ראיה פקע דקא סלקא דעתיה דלא מחייב שבועה במודה מקצת הוא:

אמר הכותב כמה הפריז על מדותיו שהרי השכירות מלוה היא מאחר שכבר השלים זה פעולתו ואין בכסף שום הפרש וכי מפני שהי' עיקרו שכירות מיגרע גרע ואיך עלה זה על דעת חכם ועוד הרי שנינו רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה מחויב שבועה דאורייתא ומפקינן לה אשכיר וכן בגזל וכן בנחבל ואי אמרת דמודה מקצת בשכירות ככופר בכל דמי מאי קא מטפי ליה הודיה דמקצת אלא מעיקרא קס"ד דכשם שתקנו לשכיר לישבע וליטול כך תקנו לבעל הבית להיות נאמן בקציצה דכיון דמדכר דכיר חזקה אינו עובר משום בל תלין ובל תגזול וכל השמות הללו ושכיר נמי ניחא ליה כי היכי דליגריה ומהימן ליה בעל הבית נמי משום דשכיר מקיים ביה בבעל הבית תומת ישרים תנחם ומשום הכי לא ניחא ליה לאיתויי לידי שבועה דהא מ"מ איהו מפסיד א"נ אקציצה מידכר דכירי לה אינשי פרכי' קס"ד דמודה מקצת בקציצה פטור רבה בר שמואל שאין מוסרין לבעל הבית משום דטריד הוא ולא דכיר אפי' בקציצה ופועל אינו נשבע ונוטל דליכא בקציצה משום כדי חייו דהא שקיל כדי חייו דשכר אומנות מידע ידיע ולא שכיח דכפר בעל הבית בפחות מכדי חייו דשכיר וזה טעם הגון ומסקנא לצדדין קתני או יביא ראיה ויטול או ישבע בעל הבית ויפסיד כדין תורה דמודה מקצת הוא הלכך אם פרעו או שאמר הילך פטור הוא אף משבועת התורה וכן הך מתניתי' דטלי' לאומן לצדדין היא כדברי בעל המאור ז"ל וכמדומה לי שזהו דעתו של רבי' ז"ל שכתב כאן סתם ישבע בעל הבית ויפסיד ובפ' המקבל כתב המוציא מחבירו עליו הראיה ולא חשש לפרש שלא כיון לומר אלא שלא חדשו חכמים בדבר כלום אלא הרי הוא כשאר כל הטענות לדין מודה מקצת וגם זו הסברא עולה יפה אבל דברי הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל נראין ומתוקנין שכלפי שאמר שמואל בזו ישבע בעל הבית ויפסיד ולא אמר סתם המוציא מחבירו עליו הראיה א"נ קציצה מדכר דכיר משמע להו בגמרא דבהא נמי איכא תקנתא דרבנן דישבע לעולם ואפי' בשאמר לו שתים קצצת לי ופרעתני אחת והלה אומר אחת פרעתיך ואחת קצצתי לך שאין כאן מודה מקצת לדין תורה אי נמי בהילך והיינו דמסיימי' הכא הא מני רבי יהודה היא דאמר כל זמן שהשבועה נוטה אצל בעל הבית שכיר נשבע ונוטל ולא אמרי' סתם הא מני רבי יהודה היא אי נמי הא מני רבי יהודה היא דאמר כל זמן שבעל הבית מחויב שבועה שכיר נשבע ונוטל משום דהא אפשר לאוקמא לדר' יהודה בשנתחייב בעל הבית ממש שבועה והילך מדקתני עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה ש"מ רישא לאו במחויב שבועה אלא בשבועה נוטה אצלו ולהכי פירשו בגמרא דרבי יהודה לא בעי אלא שבועה נוטה אצל בעל הבית ומאי דאמרי' בדאורייתא עבדינן תקנתא דאורייתא ממש קאמר והכי קאמר תקנת חכמים היא במודה במקצת שישבע שכיר לפי שזה היה מחויב מן התורה מיהו לא הוסיף בלבד תקנו לו אלא כל מודה מקצת בעיקר הטענה תקנו לו דכולה חדא תקנתא היא ולקולא אזלינן גבי שכיר דכל היכא דשייכא בדאורייתא כי הסיא דאמרי'

בשכירות ואי מהימן בעל הבית לומר פרעתי פסקת ליה לחיותיה של שכיר לגמרי אבל כי פליגי בקיצה אי אפשר שיהו חולקים אלא בדבר מועט שהרי שכירות של פועלים ידוע הוא וליכא בההוא כפירה כדי חייו דשכיר ולפיכך לא תקנו שבועה אלא בעה"ב וא"ת א"כ דבמודה מקלת עסקינן היכי פרכינן עלה בגמרא איני והא תני רבה בר שמואל קלן המוציא מחבירו עליו הראיה ואי לא מייתי ראיה פקע אמאי ישבע בעל הבית ויפסיד אומן ומפרקינן אמר ר"נ לגדרין קתני או יביא ראיה ויטול או ישבע בעה"ב ויפסיד אומן ואם איתא דבמודה מקלת עסקינן היכי סלקא דעתין דלפקע י"ל דקסלקא דעתין דבמודה מקלת [נמי] פטר רבה בר שמואל [לפי] שאין מוסרין שבועה לבעל הבית משום דטרוד הוא ולא דכיר אפילו בקיצה ופועל אינו נשבע ונוטל דליכא בקיצה משום כדי חייו כך כתוב בספר מלחמות ואין טעם זה מחוור בעיני דאם איתא דבעה"ב אינו יכול לישבע הוה לן למימר דמתוך שאינו יכול לישבע משלם ואע"פ שאין בעל הבית כאילו אומר מנה איני יודע מכל מקום כיון שאין אנו רוצים למסור לו שבועה אין להפסיד השכיר בשביל כך שכל שאינו יכול לישבע או מן הדין או מפני חשש ראוי שישלם ויותר נכון בעיני מה שכתב בס' המאור דקא סלקא דעתין שלא חייבה תורה במודה במקלת השכירות אלא במלוה ופקדון דכתיב בהו כי הוא זה דכתיב כי יתן איש אל רעהו וגו' וסבירא לן עירוב פרשיות כתיב כאן בהדי פרשה דאם כסף תלוה ואע"פ שהרמב"ן ז"ל השיב עליו שכיון שהשלים פעולתו נעשה שכירות מלוה ואין ראוי שיורע כחו מפני שהיה עקרו שכירות אין אני רואה בזה קושיא שלא נוכל לומר כן וכ"ש למאי דקס"ד מעיקרא שהרי דעת רוב המפרשים שכל תביעה שהיא נמשכת מקרקע אע"פ שעכשיו נעשית חוב דינה כקרקע ואין נשבעין עליה ומוכחי לה מדאמר בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) דלמ"ד הילך פטור קרקע דאיצטריך קרא למעוטי משבועה היינו בשחפר בה בורות שיחין ומערות אלמא אע"פ שעכשיו דמים הוא תובעו ולא קרקע דינו כקרקע ממקום שבא וכמו שכתבתי למעלה ולמה לא נוכל לומר כן בשכירות למאי דס"ד מעיקרא

ד"ה ומאי דקשיא לי' נמי מדתנן ר"י אומר עד שתהא שם מקלת הודאה דאם איתא דמודה מקלת בשכירות ככופר בכל דמי מאי קא *[טפי] ליה

ד"ה *[הודאה] במקלת יש לתרץ בה ולומר דמ"מ דמי לשבועה דמחייב בה בעל הבית מדאורייתא וליכא דגמרא נמי [משמע] דר' יהודה לא בעי שיהא בעה"ב מחויב שבועה ממש אלא שתהא שבועה נוטה עליו דאמרינן כל זמן שהשבועה נוטה על בעה"ב שכיר נשבע ונוטל ואפשר דנפקא לן מינה לר' יהודה אפי' באמר לו הילך וכך פירשו קצת מפרשים ז"ל וכל שכן שיש לומר כן בשכירות למאי דס"ד מעיקרא ונמצינו למדין לפי שיטה זו שלא תקנו חכמים בקיצה כלום אלא אם בעה"ב מודה מקלת נשבע שבועת התורה ואי כפר בכל נשבע היסת וכן נראה דעת האלפסי ז"ל שכתב כאן [סתם] ישבע בעל הבית ויפסיד [אומן] ובפרק המקבל [סי' תקפא] (דף קכט) כתב סתם אבל אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה ולא חשש לפרש נראה שדעתו ז"ל שלא חדשו חכמים בדבר כלום אלא הרי הוא ככל הטענות לדינן של כופר בכל ומודה מקלת אבל יותר נראין דברי ה"ר יוסף הלוי ז"ל שכתב דבעיין לאו במודה מקלת הוא אלא בכופר בכל כגון שפרע לו כבר מנה שהוא מודה לו או שאמר לו הילך דמיבעיא להו מי נשבע כלומר פשיטא דשבועת תקנה יש כאן משום כדי חייו דשכיר אלא דמיבעיא לו אי שדיוה רבנן על בעל הבית או עקרוה מיניה ושדיוה אשכיר ופשט להו דלא עקרוה מבעל הבית כיון דקיצה מדכר דכירי אינשי ומ"מ [משום] כדי חייו דשכיר נשבע בעל הבית אע"פ שהוא כופר [בכל] והיינו דאקשינן והא תני רבה בר שמואל קלן המוציא מחבירו עליו הראיה ואי לא מייתי ראיה פקע משום דבעל הבית כופר בכל הוא שמה שהוא מודה שקצץ עמו כבר פרע לו או שהוא אומר לו הילך ואמאי ישבע בעל הבית ויפסיד [אומן] ואסיקנא דלגדרין קתני הלכך פועל ובעל הבית שנחלקו בקיצה אע"פ שבעל הבית כופר בכל נשבע שבועת התקנה כעין של תורה ומיהו הני מילי שסכרו בעדים ובזמנו אבל שכרו שלא בעדים או שעבר זמנו אינו נשבע כשם שאין פועל נשבע כשבעל הבית אומר נתתי ושכיר אומר לא נטלתי אלא בשסכרו בעדים ובזמנו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק אחד עשר מהלכות שכירות: **ירושלמי** היה עבד וב"ד מוסרין שבועה לעבד היה חשוד וב"ד מוסרין שבועה לחשוד ע"כ ונראה שחוזרה שבועה על בעל הבית דתחלת שבועת תקנה זו על בעל הבית הוטלה כמו שכתבנו למעלה אלא מפני תקנתו של שכיר עקרוה מבעל הבית ושדיוה אשכיר הלכך בשאין שכיר יכול לישבע נשבע בעל הבית וכן מוכח מה שאמרו שם בירושלמי בסמוך היו שניהם חשודים בפלוגתא דר"מ ורבי יוסי היו שניהם חשודים חזרה שבועה למקומה וכו' ונראין הדברים שכך הדין אם השכיר קטן שאין ב"ד מוסרין לו שבועה אלא ישבע בעל הבית ויש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק אחד עשר מהלכות שכירות שאפי' שכיר קטן נשבע מ"מ בהשגות הראב"ד ז"ל [כתב] כמו שכתבנו: תניא הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר לא קצצתי אלא אחת כל זמן שהטלית ביד האומן על בעה"ב להביא ראיה. כלומר דאי מייתי ראיה מהימן ויהיב כדקאמר ושקיל טליתו ואי לא מייתי ראיה מהימן עלה אומן במגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי ובפרק חזקת הבתים (דף מה:) אוקימנא לה בשלא מסר לו בעדים ובדליכא ראיה משמע דאי לא מייתי ראיה שקיל אומן בלא שבועה דבגמרא מסיימינן בהך ברייתא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל ואתיא כר' יהודה דסבירא ליה דכל [היכא] דאיכא הודאה במקלת אפי' בקיצה שכיר נשבע ונוטל ומשמע דדוקא בשנתנו לו הוא שצריך לישבע הא ברישא כיון שהטלית הוא בידו נוטל בלא שבועה והכי נמי משמע בירושלמי דגרסי' התם גבי שכיר הקדים לו שכרו בהא נשבע ונוטל היה בידו משכון בהא נוטל [בלא] שבועה פירוש הקדים לו שכרו אם טוען שהקדים לו שכרו [הפ"ה] נשבע שכיר ונוטל שלא תאמר כיון שטוען שהקדים לו שכרו] יהא [בעל הבית] נאמן לפי שבתחלת היום אינו טרוד בפועליו לא היה דלעולם מחמת טרדת פועליו גם בזה אינו זוכר ומיהו נשבע אומן אבל כשיש בידו משכון נוטל בלא שבועה ומכאן נראה דמי שטוען על המשכון כך וכך יש לי עליו נוטל בלא שבועה ומכאן קשה למה שכתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה בעסק חד גברא דתפיס מקרא ואמר שהיה ממושכן בידו. בלשון הזה ואם אין דרך המקום לשאול אותה וכיוצא בה יהא ראובן נאמן עד כדי דמיה ולא יותר ולאחר שישבע שבועת התורה שאין לו בה פחות משויה וכן הסכימו הגאונים ז"ל שכל המוציא ממון מתחת יד אחר אע"פ שהוא נאמן במגו נשבע שבועה חמורה מפני שאינו נשבע על גופו של משכון. וזהו שכתב הרי"ף ז"ל בפ' המקבל גבי סכינא דאשכבתא דנשבע ונוטל ולאו שבועה של היסת קאמר דההיא פשיטא ולא היה הדבר צריך לכותבו אלא שבועת המשנה כעין של תורה וכן בעובדא דהנהו עיזי דאכלן חושלא בנהרדעא דאמרי' פרק חזקת הבתים (דף לו.) שנאמן לטעון עד כדי דמיהן הסכימו שאינו נוטל אלא בשבועת [המשנה] בנקיטת חפץ דכלל גדול הוא לכל הנוטלין שאין נוטלין אלא בשבועת המשנה שהיא כעין של תורה ויש שהביאו ראיה לדין זה ממה ששנינו בפ' הגוזל ומאכיל (דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול ואע"פ שהוא נאמן לומר אתה מכרתם לי ואע"פ שאין זו ראיה אלא משום דכיון דיצא לו שם גניבה בעיר ובאו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה ואמר נגנבו כליו הכל אומרים נגנבו כליו של פלוני כדאיתא התם הוה ליה כאילו [איכא] עדים ורואה דלא מהימן למימר אתה מכרתם לי ואע"פ שאמרו בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע שלא יהו בעלי בתים מטפלין עם הגנבים נראה לי דאין זה דרך גמרתנו משום דבגמ' דילן לא סגי לן בילא לו שם גניבה בלחוד ובעיא מילי אחריני דמוכחי כדאיתא התם ובדאיתנהו להני מילי אדרבה בדין הוא שלא יטול אפי' בשבועה אלא מפני תקנת השוק הוא שנוטל ובירושלמי א"ל ר' אבא בר ממל בילא לו שם גניבה בלחוד ומש"ה אמרינן בדין הוא שלא ישבע דוק ותשכח ולפיכך איני רואה מכאן ראיה אבל מ"מ הסכמת הגאונים ז"ל כך היא ושמעתין קשיא עלייהו וכדכתיבנא והרמב"ן ז"ל תירץ לדברי הגאונים ז"ל דלא דמי משכון דשכירות לשאר הטענות ולא מיבעיא למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי דכטוען על גופו של משכון דמי אלא אפי' למ"ד אין אומן קונה בשבח כלי כיון דודאי אית ליה עליה אגרא [ואאגריה] תפיס ליה כטוען על גופו של כלי דמי דמקנה קני ליה כלי עד דיהיב ליה אגריה ושקיל ליה ואיהו גופיה הימניה הימוניה לאומן אאגריה כי מסר ליה כלי שאם לא תאמר כן לא הנחת חיים לאומנין אלו דבריו ז"ל בספר המלחמות ולא נתבררו אלא דאפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי אמאי עדיף אומן ממלוה על המשכון דאיהו נמי קני ליה בדר' יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו כמו שכתבתי במקומות אחרים ואדרבה מלוה על המשכון קני ליה טפי (דהא כל האומנין שומרי שכר בלבד כדתנן בפ' האומנין ואילו לוה על המשכון קני ליה קנין גמור) דהא כל האומנין שומרי שכר בלבד הם כדתנן בפרק האומנין (דף פ:) ואילו מלוה על המשכון קני ליה קנין גמור ואפי' להתחייב באונסין לדעת רש"י ז"ל כמו שכתבתי שם ונמצא טענתו על גוף המשכון וכי היכי דאומן תפיס לכלי על אגריה מלוה נמי תפיס ליה על מעותיו שהלוהו וכי היכי דהימניה לאומן הכי נמי הימניה למלוה כשמסר לו משכון דכל שאינו מדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אין לחוש שבא לידו אלא או במכירה או במשכון. ומה שכתב עוד שאם לא תאמר כן לא הנחת חיים לאומנין לא ידעתי למה לפי שאני סובר שאפי' הגאונים ז"ל לא אמרו כן אלא בבא לגבות חובו מן המשכון שכיון שבא ליטול צריך לישבע כשאר הנשבעין ונוטלין הא אילו רצה לשתוק ולהחזיק במשכונו עד שיתן לו מעותיו והלה תובע משכונו אינו נשבע אלא היסת לפי שאין זה נשבע ונוטל ודי לנו במה שחדשו הגאונים ז"ל בדין זה שלא בראיה והבו ליה דלא לוסיף עלה ומעתה כשירצה בעל הבית טליתו יפרע שכרו: ולענין קושיותיו אני אומר דהיינו נמי דקתני המוציא מחבירו עליו הראיה כלומר דאי לא מייתי ראיה תפיס ליה אומן לטלית אאגריה עד שיפרענו כדקאמר ואין הכי נמי שאם בא אומן לגבות מן הטלית צריך לישבע כמו שאמרו הגאונים ז"ל אבל

רש"י

לך שכרך ונאמן בלא שבועה: כל זמן שהטלית ביד האומן. על בעל הבית להביא ראיה בעדים שקצץ רק אחת: ר"נ

נשבע שלח להו בזו (א) ישבע בעל הבית קציצה ודאי דכיר תניא הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר אחת כל זמן שהטלית ביד אומן על בעל הבית להביא ראיה:

כיהגי'

מלחמת ה'

דאמרי' התם אי אמרת בשלמא הילך חייב תקינו רבנן שבועה כעין דאורייתא אלא אי אמרת הילך פטור מי תקינו רבנן שבועה בלאו כעין דאורייתא והכי רהטא כולה שמעתא דלעיל בריש פירקין: ומה שכתב עוד ומינה שמעי' למאי דכתב הרב אלפסי ז"ל בסכינא דאשכבתא בפרק המקבל וכו' נשבע ונוטל לאו שבועה חמורה היא אלא קלה כדין שבועת היסת היא שנשבע ולא משלם תמהני עליו שהרי ידוע הוא זה כי כל הגאונים ז"ל הסכימו שכל המוציא ממון מתחת יד אחר אע"פ שהוא נאמן במגו נשבע שבועה חמורה מפני שאינו נשבע על גופו של משכון וכ"כ רבינו האיי גאון ז"ל והגאונים הראשונים ורובי האחרונים ויש מהם שהביאו ראיה ממה ששנינו המכיר את כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול אע"פ שהיה נאמן לומר אתה מכרתם לי ורבינו יצחק אלפסי ז"ל כתב בתשובות שאלה בעסק חד גברא דתפיס מקרא ואמר שהיא ממושכנת בידו כלשון הזה ואם אין דרך המקום לשאול אותה וכיוצא בה יהיה ראובן נאמן עד כדי דמיה לא יותר לאחר שישבע שבועת התורה שאין לו בה פחות משוויה והדבר מפורסם וידוע לדברי הגאונים ז"ל ולא שהדין מחוור אצלנו שלא מצינו לו עיקר ולא ראינו להם עליו ראיה של כלום ועוד יש לנו תשובות על הדין הזה שלהם גם זו השמועה תשובה עליו אבל אפשר דלגדרין קתני דעל בעל הבית להביא ראיה או יביא ראיה ויטול טליתו או ישבע אומן ויטול שכרו ומפני שברשותו היא לא הוצרך לפרשה כדקתני סיפא המוציא מחבירו עליו הראיה שפי' לגדרין וזו הרחקה יתירה ותמהני אם רבותינו הגאונים ז"ל לא נשמרו מתשובה פשוטה הזאת לפיכך אני אומר דלא דמי משכון דשכירות לשאר הטענות ולא מיבעיא למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי דכטוען על גופו של משכון דמי אלא אפי' למ"ד אין אומן קונה בשבח כלי כיון דודאי אית ליה עליה אגרא ואאגריה תפיס ליה כטוען על גופו של כלי דמי דמקנה קני ליה כלי עד דיהיב ליה אגריה ושקיל ליה ואיהו גופיה הימנה הימוניה לאומן אאגריה כי מסר ליה כלי ואם לא תאמר כן לא הנחת חיים לאומנין:

ד ת מ"ז

הגהות

חו"י

(א) נ"ב ברייתא דלעיל דהמוציא מחבירו עליו הראיה הנאי היא עי' גמרא דף ט ע"א:

לא הוצרך תנא לשנות דין זה דמסתמא בעל הבית ירצה טליתו ויפרענו ואפשר עוד שאפי' בא אומן לגבות אינו צריך לישבע דהא לעיל בסמוך אמרינן וליתן ליה בלא שבועה ופרקינן כדי להפיס דעתו של בעל הבית דאלמא אי לאו הכי היה נוטל בלא שבועה ודוקא בפועל הוא שצריך להפיס דעתו של בעה"ב שבא ליטול ואינו תופס כלום אבל אומן כיון שהטלית בידו מצי לעכובי עד דיהיב ליה בעל הבית כוליה אגריה כדקאמר אע"פ שאם בא לגבות נוטל בלא שבועה אין לנו לחוש משום פיוס בעל הבית שכבר הוא מפויים ועומד כשמחזיר לו טליתו ולא עוד אלא אפילו תאמר נר מצוה שמלוה על המשכון [אפי'] בא לשתוק ולהחזיק במשכנו צריך לישבע לדעת הגאונים זכרונם לברכה אעפ"כ כן פועל שאני דכיון דחזינן בגמרא דיהבינן ליה אגריה בלא שבועה אי לאו משום פיוס בעל הבית כשתופס משכון אין בעל הבית צריך פיוס דכיון דלא מהימן ליה שהרי הן חולקין בקלילה כבר הוא מפויים כשהאומן מחזיר לו טליתו שמתירא הוא שמא יאמר החזרתי ולפיכך איני רואה קושיא מזו לדעת הגאונים ז"ל אבל ה"ר אפרים כתב דכל מי שטוען על המשכון נוטל בשבועת היסת בלבד ובודאי שכך נראין הדברים אלא שאין לחלוק על הראשונים ז"ל מפני שדבריהם דברי קבלה הם ומיהו בהנהו עיזי דאכלן חושלא בנהרדעא (ב"ב דף לו.) דאמרי' שיכול לטעון עד כדי דמיהן משום דמצי למימר לקוחין הן בידי דכולהו מודו דאינו נוטל אלא בשבועה כעין דאורייתא משום דליכא מגו גמור דאי אמר לקוחין הן בידי היה מעיז ועכשיו אינו מעיז דמרייהו דעיזי לא ידע כמה חושלי אכלי הלכך אינו נאמן אלא בשבועה כדאשכחן במודה במקצת דלא אמרי' ביה מגו דאי בעי כפר בכוליה לאפטורי' משבועה משום דהוי ממעיז לשאינו מעיז ומיהו הכא [בחושלי] אע"ג דמגו גרוע הוא כיון דתפיס הוא נאמן בשבועה:

מתני' הנגזל כיצד וכו' הרי זה נשבע ונוטל. שהדברים מוכיחים שהרי עדים מעידים דשלא ברשות משכנו: גמ' ואשתכח דגזור. כלומר שנגזר הדקל: דגזים. בו לעשות דבר גוזמא [שגזם] ואינו עושה: וליחזי מאי משכנו. אותם שהעידו שמשכנו יעידו מה משכנו ומה שבועה יש: בטוענו כלים הניטלים תחת כנפיו. בעל הבית טוען שנטל כלים קטנים תחת כנפי בגדיו ולא הכירו בו עדים: דאמר רב יהודה. כך כתוב בהלכות הרי"ף ז"ל ורש"י ז"ל כתב אמר רב יהודה גרס ולא גרס דאמר ר' יהודה ובודאי שכן עיקר בזו של רב יהודה אינו מעין מתניתין וכמו שכתב הרי"ף ז"ל בשער הרביעי ואפשר דאי גרסי' דאמר ה"ק דכי היכי דלר' יהודה הורע כחו מפני שהטמינם הכי נמי משום הכי נשבע ונוטל ואינו מחזיר: ואמר לקוחין הם בידי. ובע"ה אומר השאלתים לו כדמפרש לקמן: אינו נאמן. אפי' בשבועה: ולא אמרן אלא באיניש דלא צניע. דכיון דלא צניע אין דרכו להטמין משום הכי אינו נאמן חדא דאין זה עשוי למכור את כליו ועוד מדהטמינהו איכא למימר שבוש הוא להודיע שהוא צריך לשאול כלים משכניו דאי לקוחין היו לא היה מטמינן [אבל] באיניש דצניע היינו אורחיה להטמין ומשום הכי נאמן דליכא ריעותא בהטמנה ואע"פ שאין זה עשוי למכור את כליו זימנין דמצטרכין ליה זוזי ומזבין: ובאיניש דצניע נמי לא אמרן אלא בדברים שדרכן להטמין. דאיש צנוע כמותו אבל בדברים שאין דרכן להטמין אפילו לצנוע כיוצא בו אינו נאמן:

אחזוקי

מתני' א° הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות אמר לו תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודיה אמר לו תן לי שני כלים שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחת: גמ' למשכנו ודלמא לא משכנו מי לא א"ר נחמן האי מאן דנקיט נרגא ואמר איזיל ואגזור דיקלא דפלניא ואשתכח דגזור לא אמרינן דהאי גזריה (א) עביד איניש דגזים ולא עביד אימא ומשכנו וליחזי מאי משכנו אמר רבה בר בר חנה בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין ב כלים תחת כנפיו ויצא *ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ולא אמרן אלא בבעה"ב שאין עשוי למכור את כליו אבל בעה"ב שעשוי למכור את כליו נאמן ולא אמרן אלא באיניש דלא צניע אבל איניש דצניע היינו אורחיה ובאיניש דצניע נמי לא אמרן אלא בדברים שדרכן להטמין אבל דברים שאין דרכן להטמין אינו נאמן ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל גנובין לא אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן דשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר:

שמועה זו למדנו ממנה כמה שערים. השער הראשון הוא ששנינו הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות וכו' כגון שהעדים מעידין אותו שנכנס למשכן את חבירו ולא היה תחת כנפיו כלום ויצא וכלים מוטלין תחת כנפיו והלך לו לביתו ולא ידעו מה הן הכלים שנטל ואח"כ תבעו זה ואמר לו תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי כלום כיון שעדים מעידין עליו שנטל ואינן יודעין מה הוא והוא אומר לא נטלתי ישבע בעה"ב שכך וכך נטל מביתו ונוטל ובלבד שיטען דבר שהוא אמוד בו כדבעינן למימר קמן ומפני מה אין חבירו נשבע שלא נטל כלום מביתו של חבירו ונפטר הרא מפני שהוא גזלן ועוד לפי שאין מקבלין שבועה להכחיש את העדים שהרי העדים מעידין עליו שנטל ואילו היו העדים יודעים מה הוא שנטל היה חייב להחזיר לבעה"ב בלא שבועה אלא כיון שמעידין שנטל ואינן יודעין מה הוא והוא אומר לא נטלתי כלום הרי זה נשבע ונוטל: והשער השני אם ראוהו העדים שיצא וחפץ מוטל לו תחת כנפיו ולא ידעו מה הוא והלה אומר תן לי שני כלים שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחד אע"פ שאינו מכחיש את העדים שהרי העדים אינן יודעין כמה נטל ואפשר שלא נטל אלא אחד כמה שאמר כיון שנכנס לביתו של חבירו ונטל כלי שלא ברשותו הוי ליה גזלן וישבע הנגזל ששנים נטל מביתו ויטול ולא תימא הא אליבא דר"י בלחוד היא א"א אפי' לרבנן. דר"י דאמר עד שיהא שם מקצת הודיה אחמורי קא מחמיר ואמר אין הנגזל נשבע ונוטל עד שיהא שם מקצת הודיה ורבנן ל"ש הכי ול"ש הכי נשבע ונוטל: והשער הג' אם ראוהו שנכנס למשכן את חבירו ויצא ולא ראוהו בשעה שיצא והלה אומר תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי כלום אינו נשבע ונוטל ואע"פ שראוהו שנכנס ליטול כיון שלא ראוהו שנטל ישבע שבועת היסת שלא נטל כלום ונפטר דעביד איניש דגזים ולא עביד אלו ג' שערים בחקי הממשכן את חבירו שלא ברשות: והשער הרביעי הא דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן שאינו בעסק הממשכן את חברו שלא ברשות אלא טעם בפני עצמו הוא כיון שנכנס לביתו של חבירו בפני חבירו וראוהו עדים שיצא וכלים טמונין תחת כנפיו °ואמר לקוחין הן בידי ואמר לו חבירו לא כי אלא שאולין הן בידך ולא מכרתי לך כלום אם בעה"ב אינו

עשוי

רש"י

ה"ג דאמר ואיזיל ואיקטל דיקלא דפלניא ונמצא לאחר כך דגזור שנקצץ: דגזים. אומר לעשות גוזמא ושגעון ואינו עושה: וליחזי מאי משכנו. אותם העדים שהעידו שמשכנו יעידו מה משכנו ומה שבועה יש: בטוענו כלים שתחת כנפיו. בעל הבית טוען שנטל כלים שאדם יכול להסתיר תחת כנפי בגדיו ולא הכירו בהן העדים: הכי גרסינן אמר רב יהודה ולא גרס דאמר: ואמר לקוחין הן בידי. ובעל הבית אמר השאלתים לו כדמפרש לקמן: אינו נאמן. ואפילו בשבועה: (ב) אלא דברים שאין דרכן להטמין שאין אדם בוש ליטלו בידו בשוק בפרהסיא הלכך אינו נאמן חדא דאין זה עשוי למכור כליו ועוד מדאטמין אותם אית לן למימר בוש היה להודיע שצריך לשאול כלים משכניו דאי לקוחין הוו לא היה מטמינהו: היינו אורחייהו להטמין אפילו דברים שאר בני אדם מוציאין בפרהסיא: ולא אמרן. באדם בינוני דלא מהימן אלא שזה אומר שאולין אבל אם טוען אתה גנבת לי אותם לאו כל כמיניה וישבע זה (ג) שאולין הן: ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר. בהנהו אמרינן כי [אמר] לקוחין הן בידי דאינו נאמן בדברים שאין דרכו להטמין: ובאינים דלא צניע. כי אם בינוני אבל דברים שהבעלים חסים עליהם שלא יתקלקלו ואין דרכו להשאיל נאמן לישבע שלקוחין הן ואין נראה דבריו של זה האומר אני השאלתים לו: דשלח רב הונא בר אבין כו'. אלמא בעשוים להשאיל ולהשכיר דאינו נאמן: זוגא דסרבלא. מספרים של סורקי בגדים: מיתמי. שהביא התובע עדים שהיו שלו ואמר שהשאילם אל אביהם ומדאפקינהו רבא אלמא דסבירא ליה דאי הוה אבוהון קיים לא היה נאמן לומר לקוחין הן בידי דאי הוי נאמן הכא נמי טענינן הכי ליתמי. ודוקא ספרא דאגדתא שאין אדם רגיל ללמוד בו תדיר אבל שאר ספרים אין עשוין להשאיל ולהשכיר לפי שמתקלקלין כמו שמנינו המושאל ספרים לא יקרא בהן ויכול לומר לקוחין הן בידי כך קבלתי מר' יצחק הלוי זצ"ל (זו היא גירסת רש"י ורב אלפס גרים בענין אחר ככתוב בפנים):

שלטי הגבורים

א סמוך פרק הגוזל קמא דמכיר כליו וספריו ביד אחר והוא אינו עשוי למכור כליו ויצא לו שם גניבה בעיר כגון שבאו בני אדם ילנו בתוך ביתו ובלילה עמד וצווח כלים נגנבו ועדים ראו אותן בני אדם שחתרו בקיר ויצאו וחבילות על כתפיהן אלא שאינן יודעים מה היה בתוך אותן החבילות אז הרי זה מוציא כליו מיד הלקוחות ויתן לו כמו שאומר שהוציא עליהן אחרי שישבע שכך וכך הוציא עליהן [אע"פ שאין עדים] שהן הכלים שגנבו הגנבים אין בכך כלום כיון שאינו עשוי למכור כליו רק שיעידו שהן מכירין שאלו הן כליו של פלוני זה התובע כן נראה בעיני שמפרשים מיימ' בפ"ח מהלכות גניבה וסמ"ג עשין ע"א וטור ח"מ הכי מפרש דברי מיימ' לפי דעתי ואם הבעל הבית עשוי למכור כליו או אפי' יצא לו שם גניבה בעיר אינו נאמן לומר שאלו הן כליו שגנבו לו הגנבים עד שיעידו העדים בפירוש שהן אותם הכלים שראו שנושאין אותן הגנבים שחתרו בקיר מאים זה וזה נותן בהן סימנין ואם יש חלוק בדין זה כיון שיהיו הכלים שהכיר ביד אחר כלים העשוין להשאיל או להשכיר איכא פלוגתא לדברי מיימ' פ"ה מהל' גניבה לפי מה שהבין הטור ח"מ דבריו סי' שנ"ז נראה דאם הכלים שהכיר ביד זה אין כלים העשויין להשאיל ולהשכיר אפי' היה עשוי למכור כליו ולא יצא לו שם גניבה בעיר נאמן לומר שהוא שלו וישבע המחזיק בהם כמה הוציא ויטול ויחזור לזה כליו ואני בעניותי לא ידעתי מנא ליה לטור דבר זה לפרש דברי מיימ' כך ואדרבה נראה מדברי מיימ' דאפי' הן כלים העשוין להשאיל ולהשכיר צריך שיצא לו שם גניבה דהא כתב מיי' להאי פסקא בהדיה בבא דיצא לו שם גניבה וכן משמע מדבריו להדיא פ"ח מהל' טוען ונטען דבדברים העשויין להשאיל ולהשכיר מחזיקין ביד הלוקח אם טוען המערער שנגזל ממנו אם לא שיצא לו שם גניבה בעיר והכי פי' לדבריו מגיד משנה שם בכל המקומות וכן הוא האמת א"כ צ"ע מנא ליה האי מלתא הלכך נראה דדעת מיימ' הוא כך שאם הכלים שהכיר זה ביד אחר וטוען שנגנבו ממנו ושזה קנאה מן הגנב אם יצא לו שם גניבה בעיר נאמן אם הם דברים העשויין להשאיל ולהשכיר וסמג עשין ע"א כתב מיימ' והגהות מיי' פ"ה מהלכות גניבה ומרדכי שם כתבו פי' על דברי סמג דבדברים העשוין להשאיל ולהשכיר לא צריך כולי האי ודי לו בזה שיצא לו שם גניבה בעיר דמגו דנאמן לומר השאלתיו והשכרתיו לך נאמן נמי לומר נגנבו לי מיהו הר"ן שם כתב דבכלים העשויין להשאיל ולהשכיר נאמן אפי' לא יצא לו שם גניבה בעיר וכתב דהכי כתב מיימ' וזה נוטה לדברי הטור שזכרנו ולא ידענו מ"ל אמת כי מדברי הראב"ד ז"ל שם פ"ה מהלכות גניבה בהשגותיו נראה דס"ל דבכלים העשוין להשאיל ולהשכיר נאמן לומר נגנבו ממני ואתה קנית אותם ויכול להוציא מיד הלוקח אפי' לא יצא לו שם גניבה בעיר כמו שכתב מגיד משנה פ"ח

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' גזילה סמג עשין עג טור ח"מ סי' צ:

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' בר"ן ומ"ש ס"פ החובל פס"ג: (ב) נ"ב ובעמוד יש לו ג' אחרת ועי' בגמ' דף מ"ו ע"ב: (ג) וישבע זה שלקוחין הן כצ"ל וכ"ה בפ"י:

נר מצוה

עשוי למכור את כליו ואותן כלים אין דרך בני אדם להצניען ואותו האיש אינו צנוע אינו נאמן אלא וחייב הוא להחזיר את הכלים לבעה"ב וישבע בעה"ב שבועת היסת שלא מכר לו כלום : והשער החמישי אם בעה"ב עשוי למכור את כליו אע"פ שאין זה הלוקח צנוע ואותן כלים אין דרך בני אדם להטמינן תחת כנפיהן ואמר לקוחין הן בידי נאמן : והשער הששי אם אמר לקוחין הן בידי ולא אמר לו בעה"ב שאולין הן בידך אלא אמר לו גנובין הן בידך נאמן לומר לקוחין הן בידי ואע"פ שאין בעה"ב עשוי למכור את כליו ואותן כלים אין דרך בני אדם להצניען ואותו האיש אינו צנוע דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן : והשער השביעי *אם אותן הכלים דרך בני אדם להשאילן ולהשכירן וזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אינו נאמן ואע"פ שדרך אותו בעה"ב למכור את כליו ואותו האיש צנוע ואותן כלים דרך בני אדם להצניען דשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ורבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר : והשער השמיני אם היה מוחזק ומפורסם א בגניבה וראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אם היה בעה"ב שאינו עשוי למכור את כליו ואותן כלים אין דרך בני אדם להטמינן ואין דרך אותו האיש להצניע כלים שבידו אע"פ שזה אומר גנובין וזה אומר לקוחין אינו נאמן דדייקינן טעמא דלא מחזקינן אינשי בגנבי הא מוחזק ועומד מעיקרא מחזקינן : והשער התשיעי אם ראוהו שיצא וכלים מגולין בידו ואמר לקוחין הן בידי נאמן והוא שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר ול"ש בעה"ב עשוי למכור את כליו ולא שנא אינו עשוי למכור את כליו דאמרינן איצטרוכי איצטריך ליה וזבין דדייקינן טעמא דראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי הוא דאינו נאמן הא יצא ולא הטמינן תחת כנפיו כיון שאינן מדברים העשוים להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי נאמן ותנן נמי *אומן אין לו חזקה אומן הוא דאין לו חזקה הא אחר יש לו חזקה : והשער העשירי אם ראוהו שנטלן מרשות חבירו שלא בפניו ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ל"ש הטמינן תחת כנפיו ולא שנא לא הטמינן ולא שנא בעה"ב עשוי למכור את כליו ול"ש אינו עשוי למכור את כליו דהאי שמעתא דרב יהודה בדאיתא לבעה"ב גביה עסקינן דאי לא תימא הכי קשיא הא דרשב"ל *דאמר הגודרות אין להן חזקה דכיון דגודרות נינהו אמר האי לא מיזבן קא זבין להו אלא אשכוחי אשכח להו אבראי וקתפיס בהו ואמר לקוחין הן בידי הלכך אינו נאמן ואי ס"ד דמאן דתפיס מידי דלחבריה קמי סהדי דלאו באפי חבריה ואמר לקוח הוא בידי נאמן הגודרות אמאי אין להן חזקה השתא מידי דודאי דלא באפי מריה תפסיה ואמר לקוח הוא בידי נאמן הגודרות דספיקא נינהו דאיכא למימר דלמא באפי מריידהו תפסינהו לא כ"ש דאית להו חזקה אלא מדאמר הגודרות אין להםחזקה שמעינן דמאן דתפיס מידי מרשותא דחבריה קמי סהדי דלאו באפי חבריה ואמר לקוח הוא בידי אינו נאמן ומהוא מעשה נמי *דהנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא שמעת הכי הלכך לא קיימא האי שמעתא דרב יהודה אלא בדאיתיה לבעה"ב גביה ומסתייע נמי האי סברא מהיא שמעתא אחריתי דרב יהודה דאמר *רב יהודה האי מאן דנקיט מגלא ותובילא ואמר איגזריה לדיקלא דפלניא דזבניה ניהליה מהימן מאי טעמא דלא חציף איניש למיגזר דיקלא דלאו דיליה מדאצטריכינן לגלויי טעמא משום דלא חציף איניש למגזר דיקלא דלאו דיליה שמע מינה דמידי אחרינא דלית ביה כי האי טעמא לא מהימן והא מלתא פשיטתא היא ולית ביה ספיקתא והאי דאיצטריכנן לפרושה משום דחזינן תשובה משמא דגאון דשאילו מקמיה בעסק חד *גברא דא"ל לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתאי ופתחת ליה דלאו באנפאי ושקלת מיניה חד טעונא דכיתנא וא"ל אידך אין פתחי ושקלי ואת אמרת לי שקליה בחושבנא דאית לך גבאי °וקא מהדר להו גאון דליכא עליה אלא שבועת היסת דלא שקל אלא דידיה וקא אמר לא מיבעיא היכא דליכא אלא עד אחד אלא אפי' איכא שני עדים נמי הכין דיניה דמישתבע שבועת היסת דלא שקליה אלא במאי דאית ליה גביה ומפטר דאמרינן אמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ולא אמרן אלא בבעה"ב שאינו עשוי למכור את כליו והאי טעונא דכיתנא הואיל ולית בה כל הני אנפי מהימן ובשבועת היסת אלו דברי גאון (א)ודאי שגגה הוא וליכא למיסמך עלה דהאי שמעתא דרב יהודה בדאיתיה לבעה"ב בביתיה אמירה ואיהו קא מסר לה ניהליה כדברירנן אבל האי

אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן . וישבע זה שהם לקוחים בידו ורבינו חננאל ורש"י גורס כך . ולא אמרן אלא בבעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו אבל בעה"ב העשוי למכור כליו נאמן ובבעה"ב שאינו עשוי למכור את כליו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן ושאין דרכן להטמין לא אמרן אלא באינש דלא צניע אבל באינש דצניע הייט אורחיה ובאינש דלא צניע נמי לא אמרן אלא שזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל גנובים לא אחזוקי אינשי בגנבי [לא מחזקינן] וגירסא זו יותר מחוורת מגירסת הרי"ף ז"ל וכללא דמילתא דדברים שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר לעולם נאמן התופס לומר לקוחין הם בידי עד דאיכא כל הני תנאי [גביה לגריעותא] שהטמין ושבעל הבית אינו עשוי למכור את כליו ושהם דברים שאין דרכן להטמין ושהוא אינש דלא צניע ושבעל הבית טוען שאולין ואי איכא כל הני תנאי [א] [אין] התופס נאמן אבל אם חסר אחד מהם[ב] [נאמן] [וה"ג] ובכולהו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן . כלומר אפי' ליכא חד מהני תנאי [לגריעותא] דכתבינן ובלבד שיטעון בעל הבית שאולין אבל טוען גנובים אינו נאמן [בעל הבית] דכיון שהוא טוען גנובים אזלה לה חזקת האי דעשוין להשאיל דהני מאני שהרי בעל הבית מודה שלא באו לידו בתורת שאלה וכי תימא להימניה לבעל הבית מגו דאי בעי אמר שאולין הן איכא טענה שאם כן אף בכלים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר ואיכא כולהו תנאי [למעליותא גבי תופס] ובעה"ב טוען גנובים ליהמניה מגו דאי בעי טעין שאולין אלא כלל גדול היא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן אפי' איכא מגו ומיהו היכא דמוחזק תופס בגנב בעל הבית נאמן ואפילו טעין גנובים דלא מחזיקן קאמרי אבל במוחזק לן כבר נאמן וכן דקדק מכאן הרי"ף ז"ל וכמו שכתב בשער השמיני : ויש כאן גירסא אחרת לרש"י ז"ל

ז"ל שהוא גורס ולא אמרן אלא בדברים שעשוין להשאיל ולהשכיר כלומר דבהנהו אמרי' דכי אמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ובדברים שאין דרכן להטמין ואידך תנאי אחריני אבל דברים שאין עשויין להשאיל שהבעלים חסין עליהם לפי שמתקלקלים נאמן לישבע שלקוחים הם ואין דבריו של זה מחוורים באומר השאלתים לו ואין גירסתו ז"ל מחוורת מדאמר' עלה בגמרא כי הא דרבא אפיק זוגא דסרבלא . כלומר מספרים של סורקי בגדים וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר כלומר ומדאפקינהו רבא מיתמי ש"מ ס"ל דאי הוה אבוהון קיים ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן בשבועה דאי מהימן אנו טוענין בשביל יתמי דאבוהון לקחם ממך ולפי גירסת רש"י ז"ל נצטרך לומר דדוקא כשבאו עדים והעידו שהשאילם אביהם טמונין וכולהו תנאי אחריני ואינו במשמעו ולפיכך נראה עיקרן של דברים כגרסת הרב אלפסי ז"ל ודבריו וכל דברי שמועתינו דוקא בדאיכא ראה הא ליכא ראה מגו דאי בעי אמר החזרתי נאמן וכתב רש"י ז"ל ודוקא ספרא דאגדתא שאין אדם עשוי ללמד תדיר אבל שאר ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר לפי שמתקלקלין כמו שמצינו במוצא ספרים לא ילמוד בהם לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין הם בידי ואין צריך לכתוב עליהם שטר מכירה אלא לרווחא דמלתא שלא יצטרך לישבע כך קבלתי מרבינו יצחק הלוי ז"ל ע"כ ומסתברא דדברים העשויין להשאיל ולהשכיר הכל לפי מה שהוא כלי ומה שהוא אדם וכן השיב הרב אלפסי ז"ל בתשובה ובלשון הזה כתב הואיל אם זו המקרא בני אדם עשוין להשאיל אותה או לשאול כמותה והיה מנהג שמעון זה להשאיל אותה אין ראובן נאמן אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק [שמיני] מהלכות טוען ונטען שהם כלים עשויין לכתחלה לכך כגון חלים וזמים שתחלת עשייתן להשכירן א להשאילן [לכלות] והראשון נראה עיקר ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל בעשר שעריו הם דברים ברורים ואין

מהל' טוען דס"ל דמגו דאי בעי אמר שאולין הן בידך ושקיל ה"נ מצי אמר נגנבו ממני ואתה קנית אותם אבל מדברי המרדכי שם והגהות מיי' והר"ן משמע דרוב הפוסקין לא ס"ל האי מגו דהקשו וליהמניה כשטוען נגנבו אפי' לא יצא לו שם גניבה במגו דאי בעי אמר השאלתים לך ותירצו בשם ר"ת דמיירי באדם שאינו רגיל להשאיל לו כליו שאין לבו גס בו ואחרים תרצו דהוי מגו דהעזה דמעיז הוא זה שהרי יודע הוא שלא השאילו ומגו דהעזה כי האי לא אמרי' ומגיד משנה תירץ דאילו לא יצא לו שם גניבה לא היינו מאמינים אותו במגו דאי בעי אמר השאלתיך משום דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזיקינן והר"ן שם בשם הרא"ש דאם סברא זו שכתב וז"ל וליכא למימר אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כדאמר בסוף כל הנשבעין דהיינו דוקא כשאומר גנבת לי אבל כשאומר גנבן אחר ומכר לך הא כמה גנבי איכא בשוקא כמו שכתב פ' כל הנשבעין ויהי מה לדברי סמ"ג וסיעתו אם כשהשכיר כליו ביד אחר ויצא לו שם גניבה בעיר ואותן הכלים הן העשויין להשאיל ולהשכיר אפי' אין לו עדים שאילו הכלים נגנבו ממנו הרי הלוקח מחזירן לבעלים וכן נראה דעת מיי' ולדברי הראב"ד ז"ל והר"ן אפי' לא יצא לו שם גניבה בעיר אם הם כלים העשוין להשאיל מחזירן לבעלים וישבע כמה הוציא ויטול ואם יצא לו שם גניבה נוטלן אפי' בלא שבועה והטור ח"מ סי' שנ"ו כתב בשם אביו דאין חלוק בין עשוין להשאיל או לא ואפי' הן עשוין להשאיל ולהשכיר אם עשוי למכור כליו לא יטול מן הלוקח אא"כ העדים מעידים שידעו שהגנבים גנבו אותן הכלים עכשיו ממנו דליכא להימניה בשום מגו ואם אינו עשוי למכור כליו הרי זה לא יטול אא"כ יצא לו שם גניבה בעיר אפילו הן עשוין להשאיל ולהשכיר דלכל הכלים יש להם דין א' לענין זה שטוענין הבעלים שאילו הכלים קנאן הלוקח ממי שגנבן ממנו וליכא להימניה משום שהן עשוין להשאיל דכיון שהוא אומר נגנבו איתרע ליה חזקה דעשויין להשאיל ולהשכיר שהרי טוען שנגנבו לו ולא שיצאו מתחת ידו בשכירות :

א בדין לוקח מגנב מפורסם אם עשו בו תקנת השוק או לאו הרי"ף ומיימ' פ"ה מהל' גניבה כתבו דהלוקח מגנב לא עשו בו תקנת השוק ואם לא נתייאשו הבעלים מן הגניבה צריך הלוקח להחזיר בחנם לבעלים אלא שחוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב ומוציא ממנו דמים ששקל לו וכן הוא דעת הרא"ש לפי מה שכתב המרדכי שם בשמו והתוס' כתבו דגם בגנב מפורסם עשו תקנת השוק וצריכין הבעלים להחזיר ללוקח מה שהוציא בו אלא אם ידע הלוקח ודאי שהוא גנוב צריך להחזירו בחנם וכן הוא דעת סמג עשין ע"א ודעת הרא"ם ז"ל וטור ח"מ סי' שנ"ו ועוד כתב סמ"ג שאם אומר הלוקח מגנב מפורסם לטובתך נתכוונתי להשיב אבידה נאמן לדברי הכל ובפרק הגוזל כתבתי דלדעתי בלוקח מגזלן לכ"ע לא עשו בו תקנת השוק ע"ש דעל הרוב כל

א מיי' פי"ד מהל' גזילה סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' צ סע' לג :

הגהות הב"ח
(א) וודאי כצ"ל:

עיין בשלטי ג' כי שם האריך הרב ר"ם

הגהות מא"י
[א] תנאי הבעל הבית נאמן כצ"ל ותי' אין מוקף: [ב] אינו נאמן:

ב"ב דף מו.

ב"ב דף ט.

שם

שם

אלף קסב

[ר"שמע"א]

ואין צריך לפרשם ונסבה דר' אבא אפרש לפנינו בס"ד : אפי' שומר של בעל הבית. נאמן הוא לישבע וישלם : שכירו ולקיטו. של בעל הבית ולא מסר לו שמירת הבית : מה הוא. להיות נאמן על שבועה זאת : אמיד. עשיר : לא שנו. דצריך שבועה : תני רבי חייא במתניתיה הרי שהיו מעידים [אותו] שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול כגון שמלאתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו דנשיכת שינים לאו חסך כותל הוא :

מתני' ושכנגדו חשוד על השבועה אחד שבועת העדות. כלומר בין שנחשד על שבועת העדות בין שנחשד על שבועת הפקדון שכפר ונשבע לשקר ואפי' נחשד על שבועת שוא שהוא חייב עליה לשמים ולא לבריות אעפ"כ הוא נפסל על ידה לשבועה : משחק בקוביא. גזלן דרבנן הוא דאמור דאסמכתא לא קניא : חזרה שבועה למקומה. בגמ' מפרש לה והקשה הרשב"א ז"ל שבועת העדות מאן מוכח דעבר עליה במזיד אפי' איכא עדים קרובים ללוה או למלוה דנותרו ביה דלמא אישתלי ולא מזיד הוא ואי במודה שהזיד דידע הוא ולא העיד אין אדם נאמן לשוויה נפשיה רשיעא והעלה דצריך עיון ולדידי לא קשיא דכל שהיה עדות קרוב כל כך דאי אפשר לתלות בו שכחה לא אמרינן דלמא אישתלי דבפ' אלו נערות (דף לג.) דאמרי' גבי עדים זוממין נהרי בהו אימת נהרי בהו מעיקרא אמרין אשתלין אי בשעת מעשה פרשי ולא מסהדי [אלמא] כל שיש לתלות בו שכחה קרינא ליה מעיקרא וכל שאין לתלות בו שכחה קרי שעת מעשה ובמודה שהזיד נמי משכחת לה דאע"פ דאין אדם משים עצמו רשע הני מילי לפוסלו לעדות אחר כי ההיא דפלוני רבעו לרצונו כדאמרי' פ"ק דסנהדרין (דף ט:) ובההיא דנמה הרגתיו הרגנוהו דבפ' כיצד ביבמות (דף כה.) אבל זה שנוחייב את עצמו ממון שהרי אומר שאינו יכול לישבע מפני שהוא חשוד הויא לה הודאת בעל דין דמהניא לגבי ממון דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי : גמ' אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא קא נשתבע. דאפשר דכשהוא נשבע בדעתו לקיימה ואפילו עבר עליה שכפאו יצרו אינו חשוד בכך על השבועה כך פירש רש"י ורבינו חננאל ז"ל אבל בשם רבינו תם ז"ל אמרו דודאי חשוד דהא עבר בלאו כמלוה ברבית וסוחרי שביעית דאע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא פסול אלא הכי קאמר דמתניתין לא קתני לה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות טוען ונטען : אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר. דהא כי משתבע בשקרא קא משתבע : תנא שבועת שוא וכל דדמי לה. כל שבועה לשעבר : היכי תנן. רבי יוסי אומר יחלוקו או רבי מאיר אומר יחלוקו : חזרה שבועה לסיני. לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו אבל ב"ד אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון : למחוייב לה. על זה שהודה במקלת וכיון שאינו יכול לישבע דהא חשוד ישלם : וכן היתומים וכו'. מתני' היא בפירקין והוינן ממאן וכו' קצר בה הרי"ף ז"ל מפני שכתבה בסמוך ועכשיו הפרשה. אי נימא מלוה. אם הוליאו שטר עליו לא יפרעו אלא בשבועת היורשין המפורשת במשנתנו שלא פקדנו אבא [ופי' רב ושמואל דאמרי תרוייהו] ל"ש דבשבועה מיהו יפרעו יתמי מלוה שהוציאו שטר על יתמי לוה : אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה. שמשעה שמת לוה אין למלוה ליפרע מן היתומין אלא בשבועה. ואין אדם מוריש שבועה לבניו ממון שהוא חייב עליו שבועה אלמא הואיל והוא חייב שבועה שלא קבלתי חוב זה והיתומים אינן יכולין לישבע כך אלא שלא פקדנו אבא ואין זו שבועה המוטלת על אביהם והא יתמי לוה אין יכולין לישבע שפרעו אביהם הא אמרי רב ושמואל שלא יפרעו אלמא המחוייב שבועה ואין יכולין לישבע לא זה ולא זה ס"ל

נר מצוה

האי עובדא טעמא אחרינא הוא דהא לאו באפיה שקליה (א) ודאי כל מאי דאיתיה בביתיה דאיניש ברשותיה ובחזקתיה קאי ולא מצי איניש לאפוקי מיניה מידי אלא בראיה ומאן דשקיל *מידי קמי סהדי ולית ליה ראיה דלדידיה הוא מיחייב לאהדורי להבריה והשתא דשקליה קמיה דחד סהדא הכין דיניה כיון דאילו אתו תרי סהדי ומסהדי דבאפייהו פתח ליה לביתיה דחבריה ושקיל מיניה ההוא מידי מיחייב לאהדורי דכל מאי דאיתיה בביתיה דאיניש ברשותיה קאי כי ליכא אלא חד סהדא מחייב שבועה דאמר מר *כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכיון דאודי דשקליה מביתיה הוה ליה מחייב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם והא מלתא דמי *להההוא *דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דר' אמי הוה יתיב ר' אבא קמיה אזל אייתי חד סהדא דמיחטף חטפא מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי לידיינו דייני להאי דינא לישלם ליכא תרי סהדי ליפטריה איכא חד סהדא לישתבע דלא חטף הא מודי דאין חטפי ודידי חטפי א"ל ר' אבא הוה ליה מחייב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם *[והאי נמי כיון דלאו באפיה מרא שקלה כמאן דחטפיה דמי] : והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל : אמר רבא אפילו שומר של בעה"ב נשבע ונוטל ואפי' אשתו של שומר נשבעת ונוטלת מן הגזלן כגון שהיו שם בבית בשעה שנטלן הגזלן ולא היה שם הנגזל ולפי שאין הנגזל יכול לישבע וליטול נשבע השומר ונוטל דבמקומו הוא עומד בעי ר"פ שכירו ולקיטו של בעה"ב מאי נשבע ונוטל כמו השומר או לא תיקו א"ל רב ייבר לרב אשי טענו כסא דכספא מאי א"ל חזינן אי איניש דאמיד הוא או איניש דמהימן דמפקדי אינשי גביה מישתבע ושקיל ואי לא לא : מתני' הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול אמר לו חבלת בי א והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודיה כיצד אמר לו חבלת בי שתים והוא אומר לא חבלתי אלא אחת : גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא במקום שהוא יכול לחבל בעצמו אבל במקום שאין יכול לחבל בעצמו נוטל שלא בשבועה ודלמא בכותל נתחכך תנא ר' חייא שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו ודלמא לאחר אמר דליכא אחר : מתני' ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואפי' שבועת שוא היה אחד מהן משחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריח יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל היו שניהן חשודין על השבועה חזרה שבועה למקומה דברי ר' יוסי ר' מאיר אומר יחלוקו : גמ' וליתני נמי שבועת ביטוי כי קתני שבועה דכי קא מישתבע בשיקרא קא מישתבע אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר דבקושטא קא מישתבע דלמא מקיים ליה לא קתני הא תינח אוכל ולא אוכל אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא *וכל דדמי לה : היו שניהם חשודין א"ל רבא לר"נ °היכי תנן א"ל לא ידענא הלכתא מאי א"ל לא ידענא תני רב זביד בדבי רבי אושעיא ר' יוסי אומר יחלוקו וכן א"ר יוסף בר מניומי עבד ר"נ עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו : חזרה שבועה למקומה להיכן חזרה א"ר אמי רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני ורבותינו שבא"י אמרו חזרה שבועה למחוייב לה °רבותינו שבבבל רב ושמואל דתנן וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה והוינן בה יתומים ממאן כו'

רש"י

אפילו שומר נשבע . דמתניתין קתני ברוצה נכנס לבית חבירו למשכנו שלא ברשות אפילו שומר נאמן לישבע וישלם זה : שכירו ולקיטו . ולא מסר לו שמירת ביתו : אמיד . עשיר : לא שנו . דצריך שבועה : תני ר' חייא . לסיועיה במתני' ככי היו מעידים שילא חבול כגון שעלתה לו נשיכה בגבו והתם נוטל בלא שבועה דנשיכת שינים לא חיכוך כותל הוא : בקושטא נישתבע . שהרי יכול לקיימה ואפי' עבר עליה שכפאו יצרו אינו חשוד בכך להוציא שבועת שקר מפיו : וכל דדמי ליה . כל שבועה [א] : היכי תנן . ר' יוסי אומר יחלוקו או ר"מ אומר יחלוקו : לסיני . לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו אבל בית דין אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון : למחוייב לה . על זה שמחוייב לה על שהודה מקלת וכיון שאין יכול לישבע שהרי חשוד הוא ישלם : וכן היתומים וכו . במתני' היא נקט בפירקין ביתומים מן היתומים דאי מן הלוה כשיבא שאין צריכין שבועה כיון שהוציאו שטר עליו באפילו כמלוה עלמא אם היה בחיים לא היה צריך שבועה כשבא לגבות על ידי השטר וכגון דמיית מלוה בחיי לוה [ואח"כ מית לוה] לא נפרעים מיהת בשבועת יורשין השנויין במתני' שבועה שלא פקדנו אבא אבל מת לוה בחיי מלוה [ואח"כ מית מלוה] כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה כי משעה שמת הלוה אין לו למלוה ליפרע מן היתומין אלא בשבועה דקי"ל אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה ואין אדם מוריש ממון שהיה מחוייב עליו שבועה אלמא הואיל ומחוייב שבועה שלא התקבלתי חוב זה ויתומים אין יכולין לישבע שבועה זאת אלא שלא פקדנו אבא ואין זו שבועה המוטלת

א מיי' פ"ד מהל' טוען ונטען הל' [..] סמג עשין צה טור ח"מ סי' עה

ס"ל לרב ושמואל דחזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא פרעון: רבותינו שבא"י ר' אבא וכו'. זיל ושלם. דהא מודה הוא דחטף ולאו כל כמיניה של כל חוטף לומר שלי חטפתי: ליכא תרי סהדי. דחטף ומגו דאי בעי אמר לא חטפתי מהימן נמי למימר דידי חטפתי: ליפטריה. משום האי מגו: איכא חד סהדא. ואי אמר לא חטפי הוה בעי לאישתבועי להכחיש העד: לישתבע. שבועה שהעד מחייבו אין יכול דהא מודה דחטף והעד מחייבו לשבועה שלא חטף והא ליכא למימר דלישתבע דדידיה חטף שאין שבועה זו מוטלת עליו זהו לשון רש"י ז"ל:

רש"י

על אביהם וגם יתמי לוה אין יכולין לישבע שפרעו אביהן כדקאמר רב ושמואל חזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא תשלומין וכן מפרש לקמן בפירקין: ליכא תרי סהדי. שחטף ומגו דאי בעי אמר לא חטפתי נאמן לומר דידי חטפתי: ליפטריה. משום מגו: איכא חד סהדי. ואי הוה אמר לא חטפתי הוה בעי אישתבועי לישתבע אותו שבועה דהעד מחייבו דהיינו להכחישו ואינו יכול דהא מודה שהטף הרי הוא בשבועה זו כגזלן לכל השבועות וליכא למימר נמי לישתבע דדידיה חטף שאין זו שבועה המוטלת עליו: בין שניהם. אם שני הבעלי דינין קיימין: מה לי הוא מה לי אבוה. הואיל וטוען טענת ברי למה אינו יכול לישבע: כי האי גוונא חייב. פירוש שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם הואיל ואינו יודע היינו דאצטריך קרא למיפטר יורש בטוען טענה זו: חלה על שניהם. שגם המשביע נענש ואפילו אם הדין עמו כדפי' לעיל פרק

תורה אור | נר מצוה

רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא *דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרבי אמי ויתיב ר' אבא קמיה אייתיה חד סהדא דמיחטף חטפא מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי נידיינו דיינו להאי דינא נימא ליה זיל שלים ליכא תרין סהדי נפטריה איכא חד סהדא לימא ליה אשתבע הא אמר אין חטפי ודידי חטפי א"ל ר' אבא א"כ הוה ליה מחייב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אמר רבא כוותיה דר' אבא מסתברא דתני ר' אמי °שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ה"ד אילימא דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך וא"ל המשין איתך ליה והמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אביו אלא לאו דא"ל מנה לאבא ביד אביך וא"ל המשין ידענא והמשין לא ידענא *אי אמרת בשלמא אביו כה"ג חייב איצטריך קרא למיפטר גבי יורשים אלא אי אמרת אביו כי האי גוונא פטור אמאי איצטריך קרא למעוטי גבי יורשים ורב ושמואל האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה מיבעי ליה לכדתניא שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהן

שמות כב

דף מז:

אלף קעו **ומקשן** הכא ואמאי לא לישתבע דדידיה חטף ויהא נאמן בשבועה מגו דאי בעי אמר לא חטפי דמהימן בשבועה וכ"ת מגו בשבועה לא אמרי' ליתא דהא אמרי' בפרק המוכר את הבית (דף ע.) דהמפקיד אצל חבירו בשטר ואמר החזרתי נאמן מגו דאי בעי אמר נאנסו ופרכינן ואי אמר נאנסו לאו שבועה בעי ומפרקינן מאי נאמן בשבועה תירצו בתוספות דלא אמרי' מגו להכחושי סהדא דלא חליף איניש להכחושי וא"ת הא אמרי' בפרק הכותב (דף פה.) דאבימי בריה דר' אבוה הוו מסקי ביה זוזי בי חוזאי שדריהו בידא דרב חמא בריה דרבא לבסוף אמרי ליה דשקלי ניהו ואתו לקמיה דרבא ואמר להו דמגו דיכלי למימר לא היו דברים מעולם יכלי למימר שקלינהו והא התם דאי הוו אמרי לא היו דברים מעולם הוו מכחשי לרב חמא שהיה שליח ושליח נעשה עד וכדאמרי' בפרק האיש מקדש (דף מג.) הן הן עדיו הן הן שלוחיו י"ל דשאני דפ' הכותב לבתר דתקון רבנן שבועת היסת דאין שליח נעשה עד כדאיתא בפרק האיש מקדש [דף מג:] וה"ל בעל דבר עוד י"ל דהיינו טעמא דלא מהימן בשבועה למימר דידי חטפי מגו דאי בעי אמר לא חטפי לפי שהתורה האמינה ע"א לענין שבועה כב' עדים לענין ממון וכדתניא בפ' שבועת הדיינין [דף מ.] כל מקום שב' מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכיון שיש לו נאמנות לענין שבועה כשנים לענין ממון יש לבעל הדין לשלם או לישבע להכחיש העד אבל כל שלא הכחישו לא מצי למימר דידי חטפי לענין שבועה כי היכי דלא מצי למימר הכי בשנים לענין ממון: ה"ל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם · ואי תימא אמאי ליהמניה במגו דאי בעי אמר החזרתי יש מי שתירץ דגזלן אינו נאמן לומר החזרתי דלאו להדורי קאי ולא דמי למלוה את חבירו ומפקיד את חברו דאין צריך להחזיר לו בעדים דהתם לחזרה קאי אבל רבינו מאיר ז"ל דאפילו גזלן נאמן לומר החזרתי והביא ראיה מסוגיא דפ' האשה שנתארמלה (דף יח.) דתנן התם ומודה רבי יהושע באומר לחברו שדה זו של אביך היתה והוינן בה טובא וליתני הכי ומקשינן וליתני מודה ר' יהושע באומר לחברו מנה לויתי ממך ופרעתיו לך שהוא נאמן ומפרקינן משום דבעי למיתני סיפא ואם יש עדים שלוה ממנו והוא אומר פרעתיך אינו נאמן והא קי"ל המלוה את חברו בעדים א"צ לפרעו בעדים ואם [היתה] דגזלן צריך להחזיר לו בעדים ליתני ומודה ר' יהושע באומר לחבירו מנה גזלתיך והחזרתי לך שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שגזל והוא אומר החזרתיו לך אינו נאמן מדלא אקשי התם הכי ש"מ דאפילו גזלן האומר החזרתיו נאמן וא"ת א"כ הדרא קושיא לדוכתה י"ל דהכא כשהנסכא יוצאה עכשיו בפנינו מתחת ידו עסקינן דליכא מגו: אמר רבא כותיה דר' אבא מסתברא דתני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם. אם בעלי הדין קיימין: מה לי הוא מה לו אבוה. מאחר שטוען טענת ברי [למה] אין יכול לישבע: אי אמרת בשלמא אביו כה"ג מחויב שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע דהא קאמר אינו יודע משלם: היינו דאיצטריך קרא למיפטר יורשין. הטוענין טענה זו: מלמד שהשבועה חלה על שניהם. שניהם נענשין בה [כלומר אף המשביע] שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן. ודאמרינן הכא מה לי הוא מה לי אבוה היינו כגון שטוענו ברי מנה לאבא ביד אביך שהודה אביך לאבי כמוך למיתתו בפני ובפניך כה"ג מה לי הוא מה לי אב וה וליכא לדחויה באין [תובע] טוען ברי לי שהוא יודע ומש"ה פטרינהו רחמנא ליורשין דפשיטא דפטור דמשיב אבידה הוא וקרא ד"ה למה לי דהא מודה מקצת בעלמא שהוא חייב היינו משום שאינו מעיז פניו בפני בעל חובו שיודע בו שהוא יודע [האמת] וכי מסקינן נמי אלא לאו דא"ל מנה לאבא ביד אביך היינו נמי כשהוא טוען לו בברי שהוא יודע שהיה שם בשהודה אביך לאבי והלה אומר על הכ' אני זוכר ועל השאר איני יודע דבכה"ג יורשים פטורין דלא [עביד] למירמי אנפשייהו כולי האי וה"ת א"כ דאיני יודע פטורין והיכא דאמר בברי חמשין אית לך ותמשין לית לך חייבין להימניהו כי אמרי חמשין אית לך וחמשין לית לך מגו דאי בעו אמרי אין אנו יודעין י"ל דה"ל אמרי אין אנו יודעין שבועה בעו שאינן יודעין אלא דאבוה כה"ג משלם ואינהו פטרי בשבועה עוד י"ל דמגו דאי בעי אמרי איני יודע לאו מגו הוא וראיה לדבר מדאמרינן בריש פ' הבית והעליה (דף קטז:) גבי היה אחד מהם מכיר אבניו נוטלן כגון שיש עסה שבועה ביניהם דאמר הני חמשין ידענא דאינון דידך והני לא ידענא ואמאי להימניה במגו דלא ידענא להו כלל והכא ודאי אינו עזות דאין חברו מכיר ויודע בו אם מכיר אבנים שבכותל שבורות ושלימות וגימא לאו מחויב שבועה הוא אלא ש"מ דאיני יודע לא הוי מגו כלל. והיכא למידק טובא אשמעתין היכי מוכחינן דרבותינו שבארץ ישראל ר' אבא דהא ודאי מצי אמר [במתניתין] חזרה שבועה לסיני דאע"ג דאיהו ס"ל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ה"מ היכא דאין שכנגדו מחוייב שבועה כגון בנסכא דר' אבא א"נ בשכנגדו מחוייב שבועה ויכול לישבע כעין משנתנו בשאין התובע חשוד אבל בשהתובע חשוד שפיר מצי ר' אבא למימר דמתוך שאינו יכול לישבע מפסיד אע"ג דלדידיה ליתא אלא שבועת התקנה מהומרא בעלמא ותדע לך דאי לא תימא הכי קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל כר' אבא וכמו שפסק הרב אלפסי ז"ל בסמוך וקי"ל בההיא כרב ושמואל דאמרינן שאע"פ שלא נתחייב מלוה אלא שבועת התקנה לבני לוה כיון שאין בני מלוה יכולין לישבע הפסידו בשניהם חשודים נמי מצי למימר ר' אבא דאע"ג דמדינא נתבע חייב לשלם כיון שאינו יכול לישבע אפ"ה כיון שהתובע חייב להשבע שבועת התקנה ואינו יכול לישבע מפני חשדו מפסיד וכיון שכן היכי מוכחינן מדר' אבא דנימא במתני' חזרה שבועה למחויב בה ומהאי טעמא נמי קשיא לן מאי דאמר במתניתין ורב ושמואל האי שבועת ה' מאי דרשי ביה דאלמא רב ושמואל דאמרי חזרה שבועה לסיני לא מצו דרשי שבועת ה' תהיה בין שניהם כדר' אבא ואמאי לא הא ודאי אפשר דאית להו דר' אבא דמחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ואפ"ה אמר [במתני'] חזרה שבועה לסיני דכיון דתובע מחוייב לישבע שבועה של דבריהם ואינו יכול לישבע הפסיד כדאמר איהו גופיה במת לוה בחיי מלוה. והיכא למימר דודאי כל מאן דס"ל הא דר' אבא לא מצי למימר חזרה שבועה לסיני דכיון דמדאורייתא נתבע חייב לשלם אע"פ שהכמים הטילו שבועה על התובע לא החמירו אלא ביכול אבל בשאינו יכול אינו בדין שיפסיד את שלו כיון שאין שבועה זו אלא חומרא בעלמא וכ"ת והא מת לוה בחיי מלוה שלא נתחייב מלוה אלא שבועת התקנה ואעפ"כ בשאין בניו יכולין לישבע הפסידו כ"ל דלא דמי דהתם כבר חלה שבועה של דבריהם על המלוה וכיון שחלה בו [שוב] לא פקעה ולפיכך בניו שאין יכולין לישבע מפסידין והיינו ליסנא דאמר כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה והיינו דלקמן בגמרא שקלינן וטרינן בין עמד מלוה בדין ללא עמד בדין ואע"ג דמסקינן דאע"ג דלא עמד בדין היינו משום דאמר דמעידנא דשכיב ליה לוה נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ומ"מ נראה דהיינו טעמייהו דרב ושמואל מפני שכבר חלה [שבועה] מה שא"כ בשניהם חשודין למאן דאית ליה דרבי אבא שכיון שמן הדין נתבע חייב לשלם מפני שאינו יכול לישבע אע"פ שחכמים הטילו שבועה על התובע לא החמירו עליו אלא ביכול ולא להפסיד ממונו כשאינו יכול ונמצאת שבועה לא חלה על החשוד כלל ומש"ה מוכחינן דרבותינו שבא"י רבי אבא דכל מאן דסבר כר' אבא לא מצי אמר [במתני'] חזרה לסיני וכל מאן דס"ל חזרה לסיני על כרחך לית ליה דרבי אבא ומש"ה אמר דרב ושמואל האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה ואם תאמר א"כ דר' אבא מאי סבר דרב ושמואל כההיא דמת לוה בחיי מלוה מפני שכבר חלה שבועה על המלוה היכי מוכחינן דרבותינו שבבבל

ד"ה

שלטי הגבורים

סימן פ"ז כתב דהאומר אתה הבאת כי לא היו דברים מעולם נשבע היסת ואולי דמסתפינא הייתי אומר דמהר"ם שכתב על הודאת עובדא דאין נשבעין היסת היינו משום שהוא בשת דברים רק נדר הוא שנדרו חז"ל אבל בשאר בשת אולי גם מהר"ם מודה דנשבעין עליו ואינו קנס וה"ה לכל חבלה שצריכה תשלומין חמשה דברים דנשבעין עליה כי ליכא עדים אלא דלמיימ' ובמג וכן הטור ח"מ סי' ל' ופ"ז דנראה דס"ל דדוקא שבת ובושת ורפוי חשיבי ממון, אבל נזק וצער חשיב קנס א"כ כי טענה על חבלה דלית בה רק נזק וצער והלה כופר פטור אף בלא שבועה דאין נשבעין על הקנסות ואם טענו בחבלה שיש בהשבת ורפוי ובושת והלה כופר אז צריך שבועה דהני ממון ניהו ולא קנס ולדברי הרהב"ד ז"ל ומגיד משנה בס ויתר המפרשים דס"ל דכלהו חשיבי ממון גם נזק וצער א"כ טענו בכל אחד מהחמשה דברים דמדינא חייב בהן הרי זה נשבע היסת אם כופר ומיהו אע"פ דהני נזק וצער ורפוי ושבת ובושת איכא למ"ד דכלהו ממונא ניהו ולא קנסא היינו דוקא לענין שאם הודה חייב אבל לענין גבייתם בח"ל בדייני בבל אין גובין רק הרפוי והשבת למיימ' כמו שכתבנו בהלכות דיינין ולא הנזק והצער והבושת רק בא"י כתב הרמ"ם מסתברא דהיכא דאיכא אחר עמו דברירא להו לסהדי דלא חבל ביה הכא אחר כמאן דליכא אחר דמי ונוטל בלא שבועה וה"ה אי ברירא דלא הקריב לגבי כותל כל היכא שאינו יכול לחבול נוטל בלא שבועה והני מילי דנוטל בלא שבועה כתרי דמנצו אהדדי ונכנס אחד מהם לתוך ידו של חבירו שלם ויצא חבול דמוכח לו מלתא דאיהו חבל ביה כיון דהוה קטטה ביניהון יבל אי לא מינצו אהדדי לא משתבע ושקיל הלא אי ברירא מלתא וכי היכא דאמרי' גבי נחבל אי איברור מלתא דחביל בי' שקיל בלא שבועה ה"ה גבי נגזל אי ברור מלתא דגזליה אע"ג דלא חזו דגזילה שקיל בלא שבועה והיכי משכחת לה כגון דמסהדי סהדי דהוה ליה בביתיה כך וכך כלים והזו להאי דעייל לביתיה ונפק ולא עייל התם איניש אחרינא ומקמי דעייל להתם איניש אחרינא עייל לביתיה ומניהו להנהו כלים ומשכחת הכי ולא הוה דוכתא דליפלו הנך כלים בגויה שקיל בעל כלים מההוא דמסהדי בו סהדי דעייל להתם בלא שבועה וזו היא עדות שמתקיימת בידיעה בלי ראות ע"כ:

ומסתברא לן דהלכתא כר' אבא דאמר כל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם הלכך אם (א) היו שניהן חשודין חזרה שבועה למחייב לה ומתוך שאינו יכול °לישבע משלם והכין דיינינן בכל דוכתא כר' אבא דכל דמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם כגון הא דאמרינן בחזקת הבתים *איזו דמיא לדר' אבא להא דמיא לחד סהדא ולתרתי שני ולפירי וכדאמרינן נמי בענין ההוא גברא דחטף נסכא מחבריה וכדאמרי' נמי בעסק שבועה היכי דמי עסק שבועה כדרבא *דאמר רבא מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאין יכול לישבע משלם והיינו דאמרינן הכא אמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא אבל לענין וכן היתומים מן היתומים בלחוד עבדינן כרב ושמואל כדבעינן למימר קמן וחזינן מאן דסבר לענין היו שניהם חשודין דהלכתא כר' יוסי דאמר יחלוקו דהא רב נחמן עבד עובדא כוותיה ולאו מלתא היא חדא דהא רבא דהוא בתרא קאמר כוותיה דר' אבא מסתברא מדתני רבי אמי °שבועת ה' תהיה וכו' וקמא לה דרבא ולא איפריכא ועוד דהא אמרינן בפרק שבועת העדות *אמר אביי הכל מודים בשבנגדו חשוד על השבועה ופרשינן לה כגון שהיו שניהם חשודין דאמר מר חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ושמעינן מהא דאביי דהכין היא הלכתא בהיו שניהם חשודין שחזרה שבועה למחוייב לה ולא שחזרה שבועה לסיני הלכך ליתא לדרב נחמן דעבד עובדא יחלוקו וקמא לה דר'

דאמרי חזרה שבועה לסיני רב ושמואל ניהו משום מאי דשמעינן להו דאמרי כבר נתחייב מלוה וכו' והא אמרת דלא תליא הא בהא דהא ר' אבא סבר לה כהיא דכבר נתחייב מלוה כרב ושמואל דבמתני' סבירא ליה חזרה שבועה למחוייב לה ומשום טעמא דכתיבנא י"ל אין הכי נמי דאי מהא לא איריא אלא דאנן לא צריכין ראיה דרבותינו שבבבל רב ושמואל דמלתא פשיטא היא דכל היכי דאמרי רבותינו שבבבל רב ושמואל ניהו והכי איתא בהדיא בספ"ק דסנהדרין (דף יז:) רבותינו שבבבל רב ושמואל הלכך פשיטא לן דרב ושמואל אמרי חזרה לסיני משום דלית להו דר' אבא אלא דלהכי מייתינן אידך [דרב] ושמואל משום דשייכא בטעמייהו שלא תאמר אע"ג דרב ושמואל לא סבירא להו דרבי אבא מ"מ כיון ששניהם חייבים לישבע ישבע נתבע שבועה דאוריי' ותובע שבועה דרבנן שתקנו לו חכמים לישבע וליטול הוה לן למימר דכשאין התובע יכול לישבע שלא יפסיד לגמרי אלא נימא יחלוקו קא משמע לן כדרב ושמואל דאמרי במת לוה בחיי מלוה שכיון שאין יכולין לישבע הפסידו הכל אע"פ שהיה להם ליטול מן הדין [כ"ש הכא שאין לו ליטול מן הדין] אלא מפני התקנה כיון דלא ס"ל דרבי אבא דכשאינו יכול לישבע הפסיד וזהו על דרך הראשונים ז"ל אבל אינו מחוור בעיני משום דלא מוכח שפיר דרבותינו שבארץ ישראל רבי אבא דאכתי מצי למימר דמפני שאין התובע [...] לישבע שבועה דרבנן מפסיד (א) וחזרה שבועה לסיני ומדרב ושמואל נמי לא מוכח דלא מצי למימר למחוייב לה. ולפיכך נראה לי דלר' אבא על כרחך חזרה למקומה דמתני' היינו למחוייב לה דר' מאיר הכי קאמר כשהנתבע חשוד נסתלקה שבועה ממנו והטילוה חכמים על התובע וכשהתובע חשוד חזרה למקומה שהיה לה מן הדין אילו לא תקנו חכמים שבועה על התובע כלל ומעתה לר' אבא דאית ליה מחוייב שבועה [ואין] יכול לישבע משלם חיוב שבועה בחשוד מוטל על הנתבע *[לפיכך הוא] חייב לשלם כיון שאינו יכול לישבע אלא שהקילו חכמים עליו והטילו שבועה על התובע וכשהתובע הוא חשוד כיון דתנן חזרה שבועה למקומה ע"כ היינו למחוייב לה (ב)דהיינו נתבע ושייך שפיר למיתני דחזרה למקומה דקודם שהוטלה על התובע חיובה וחומר שלה על הנתבע הוה ועכשיו חזרה שם ואם אתה אומר חזרה שבועה לסיני שמפני שאין התובע יכול לישבע שבועת התקנה הפסיד נמצא שחזרה למקום שאין מקומה (ג) שאילו בתחלה חלה על הנתבע ועכשיו חזרה לסיני ואין זו חזרה ולא מקומה הלכך על כרחין רבי אבא אית ליה למימר דחזרה שבועה למחוייב לה ולא מצי אמר לסיני ורבותינו שבבבל דאמרי לסיני ע"כ לית להו דרבי אבא מטעמא דכתיבנא אלא רב ושמואל ניהו דאמרי כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה אלא סבירא להו שכל תובע שהוא חייב שבועה דרבנן ואינו יכול לישבע הפסיד הלכך במתני' לא מצי אמרי חזרה למחוייב לה ולדידהו חזרה שבועה למקומה דתנן היינו לסיני דכיון דלית להו מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם נמצא שכשהנתבע חשוד הלכה שבועה לסיני אלא שחכמים הוציאוה משם והטילוה על התובע וכשהתובע חשוד חזרה למקומה שהיה לה מן הדין דהיינו סיני ומש"ה בעינן לרב ושמואל האי שבועת ה' מאי עבדי ליה דהא ע"כ לית להו מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם וכדכתבינן וכי תימא אכתי קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם לדעת הרב אלפסי ז"ל שפסק כן בסמוך וקי"ל כרב ושמואל בההיא דכבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה יש לומר דודאי רב ושמואל בכל תובע שאינו יכול לישבע אמרי דמפסיד מש"ה מוכיחינן מדרב ושמואל דאית להו חזרה שבועה לסיני מיהו אנן לא נקיטינן כוותייהו בכל דוכתא אדרבה אמרינן לקמן הבו דלא לוסיף עליה ומש"ה נהי דבמת מלוה נקיטינן כוותייהו משום דנפקא משמייהו היינו משום שאין שם פשיעה לנתבע כלל אבל במתני' כיון שהנתבע אינו יכול לישבע מפני פשיעתו ומדינא משלם אינו בדין שיהא חוטא נשכר שכשאין התובע יכול לישבע שיפטר ואע"פ שהתובע גם כן מפני חשדו אינו יכול לישבע אינו דומה שבועת תקנה בעלמא לשבועת התורה שמחייבתו לשלם כיון דאנן לא סבירא לן כרב ושמואל בכל מילי אלא רפויי מרפיא בידיה כדאיתא לקמן דאפי' היכא דליכא פשיעה לנתבע כגון פוגם שטרו ומת לא נקטינן כוותייהו וכ"ש במתני' דאיכא פשיעה לנתבע

תורה אור

[...] צריכים לכל זה לדעת הרב אלפסי ז"ל שפוסק כמאן דאמר חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל לדברי ר"ת ז"ל שפסק כרב נחמן דאמר יחלוקו אתי שפיר טפי דמאן דאמר יחלוקו ורב ושמואל דאמרי כבר נתחייב מלוה לא פליגי כלל ויתבאר בסמוך כך נראה בעיני שיטה זו:

ומסתברא לן וכו' וכדאמרי' בעסק שבועה היכי דמי עסק שבועה וכו' בפ' השואל (דף צז:) ובפרק הבית והעליה (דף קטז:): וחזינן מאן דסבר לענין היו שניהם חשודים דהלכתא כרבי יוסי דאמר יחלוקו דהא רב נחמן עבד עובדא כותיה. זה הוא דעת רבינו האי גאון ז"ל בשערי השבועות שלו והוא סבור דליתא לדר' אבא אבל רבינו יעקב ז"ל פסק כר"נ דאמר יחלוקו וכר' אבא ואומר דרב נחמן גופיה כרבי אבא סבירא ליה אלא דבשניהם חשודים סבירא ליה לרב נחמן שכיון שכל אחד מהם מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע בדין הוא שיפסיד כל אחד מחצה והביא ז"ל ראיה דרב נחמן כרבי אבא סבירא ליה מדגרסינן בפרק השואל (דף צז:) עלה דמתניתין דתנן והלה אומר איני יודע חייב נימא תיהוי תיובתא דר"נ דאר"נ מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ומפרקינן הכא במאי עסקינן כגון שיש עסק שבועה ביניהם וכדר' אבא אלמא דרב נחמן סבר לה להא דרבי אבא: והרמב"ן ז"ל דוחה דרב נחמן כר' יוסי ס"ל דאמר יחלוקו דלית ליה דר' אבא ומתני' דהתם ר"מ היא דסתם מתני' ר"מ היא ואיהו אמר חזרה שבועה למקומה וס"ל לרב נחמן דמאי למקומה דקאמר ר"מ למחוייב לה משום דס"ל לר"מ הא דר' אבא ומיהו רב נחמן לא ס"ל כותיה אלא כר' יוסי דלית ליה לדר' אבא ואמרו ז"ל דודאי הכי הוא דאם איתא דמאן דאמר יחלוקו מצי סבר לה לדר' אבא אלא דהכא אין הנתבע משלם הכל שהתובע ג"כ מחויב שבועה ואינו יכול לישבע א"כ רב ושמואל נמי דאמרי חזרה שבועה לסיני מצי סברי לה כרבי אבא אלא דהכא אין הנתבע משלם [כלל שלא פשע] ומשום שהתובע ג"כ מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע אמר דהפסיד הכל דאוקי ממונא בחזקת מריה דהא לר"נ משום האי טעמא גופיה דתובע מחויב שבועה ואינו יכול לישבע מפסיד פלגא וכיון שכן היכי בעינן בגמ' דרב ושמואל האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה דלמא איניהו נמי כר' אבא סבירא להו אלא ודאי כל מאן דסבר לה לדר' אבא על כרחיה ס"ל בשניהם חשודים דנתבע משלם לגמרי ור"נ דאמר יחלוקו על כרחיך דלא כר' אבא ס"ל ולא קי"ל כותיה כיון דסוגיין דעלמא כר' אבא אלו דבריו ז"ל ומכלל מה שכתבתי למעלה תראה שאין זו קושיא דרב ושמואל דאמרי לסיני לא מצו סברי כדר' אבא שאם כן אין שבועה זו חוזרת למקומה אלא הולכת למקום שאינה מקומה אבל רב נחמן ודאי מצי סבר לה כותיה עוד הקשה הרמב"ן ז"ל על ר"ת דא"כ היכי אמר רב נחמן לקמן עלה דהא דרב ושמואל דמת לוה בחיי מלוה הבו דלא לוסיף עלה והא איהו נמי מוסיף עלה בשניהם חשודים דמתוך שאין התובע יכול לישבע שבועת התקנה מפסיד פלגא וגם זה אינה קושיא אלא דכי אמר ר"נ הבו דלא לוסיף עלה ה"מ כגון פוגם שטרו כדאיתא לקמן דמה שאין היורשים יכולין לישבע אינה בפשיעתו אבל תובע חשוד [זה] מפני פשיעתו הוא שאינו יכול לישבע וראוי שיפסיד יותר מדרב ושמואל ומפוגם שטרו ולאו מוסיף מיקרי ועוד שכיון שאין חיוב הנתבע אלא מפני שאינו יכול לישבע ואף התובע אינו יכול לישבע ראוי שיפסיד ודאמרינן לקמן בגמרא אלא אר"נ אם איתא דלרב ושמואל איתא אם ליתא ליתא ופרכינן אם איתא איתא אגמא מספקא ליה והאמר רב יוסף בר מניומי עבד עובדא רב נחמן יחלוקו וכו' הכי פרכינן היכי מספקא ליה אם איתא והא ודאי כיון דעבד רב נחמן עובדא דיחלוקו פשיטא ליה דאיתא

דאיתא

שלטי הגבורים

א יעין רש"י ומיי' והרמ"ה ורבי' העובר על החרם שהיו גוזרין הצבור אינו נקרא חשוד בשבועה אבל רבי' תם כתב שהעובר על החרם שהיו גוזרין הצבור נקרא חשוד וכן דעת הרא"ש ז"ל כתב מיימ' אין אדם נעשה חשוד עד שבאים עליו עדים שעבר עבירה שנפסל בה אבל המודה מעצמו שהוא חשוד ושעבר עבירה שנפסל בה אע"פ שחושבין לו אין ראוי לפסלו עד לכתחלה אם נתחייב שבועה משביעין אותו שהרי אומרים לו אם אתה אומר אמת השבע ולא מפני שעברת עבירה אסור לישבע לך באמת ואם שקר אתה אומר הודה לבעל דינך וכתב הרמ"ה אבל אי ניחא ליה לתובע לישבע וליטול כי אמר נתבע חשוד אני נשבע ונוטל והני מילי דלא מהימן לומר חשוד אני בשבועה שנשבע ונפטר אבל בנשבע ונוטל נאמן דהא לחיוביה נפשיה ממונא קא אתי והודאת בעל דין כמאה עדים דמי: ומיימ' כתב כרבי' דהיכא ששניהם חשודים מתוך שאינו יכול לישבע משלם ורב האי כתב שיחלוקו וכ"כ הרא"ש ולא אמרי' שמי שחשוד שכנגדו נשבע ונוטל אלא בשבועה דאוריי' אבל בשל דבריהם לא וכתב הרמב"ם שומר שהוא חשוד וטען שאבד הפקדון או נגנב אין שכנגדו יכול לישבע וליטול שהרי אינו טוענו ודאי שאכלו לפיכך אם טען בעל פקדון לפני שלא יד בפקדוני או אכלו נשבע התובע כתקנת חכמים ונוטל ורבי' ישעיה כתב נראה לפרש דכיון שהוא חייב שבועה דאורייתא ואינו יכול לישבע מפני שחשוד הוא משלם שאם היה התובע טוען ודאי שלח בו יד הוינן משביעין ליה ועכשיו שטוען ספק הוא אינו יכול לישבע ושכנגדו מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם וכן דעת הרמ"ה: שאלה ראובן שהיה מוחזק כבר שהוא חשוד על השבועה ושוב הלוהו שמעון וכפר אם שמעון ישבע ויטול או נאמר איהו דאפסיד אנפשיה שהלוהו אחרי כן: דע אם ראובן כופר בכל פטור בלא שבועה דלא רמינן עליה שבועה כיון דחשוד הוא ושמעון נמי לא ישבע ויטול דתקנתא לתקנתא לא עבדינן כדאיתא בפ"ק דב"מ גבי הוא רעיא דכל יומא הוה מכרי ליה חיותא בסהדי ואם הוא מודה במקצת או שיש לו ע"א לשמעון ישבע ויטול מה שייך כאן איהו אפסיד אנפשיה אדרבה ראובן הפסיד אנפשיה דמאחר שהוא היה חשוד שיש לו לפרוש ממנו במשא ובמתן שמא יתחייב שבועה דאוריי' ושכנגדו ישבע ויטול והמשאים ונותנים עושין טובה לנפשם. ופשוט פ' הגוזל קמא דנשבע ואח"כ באו עדים נעשה חשוד על השבועה על פי העדים מיהו דוקא כשכפר על התביעה ונשבע ובאו עדים אחר השבועה שנשבע לשקר אבל טענו שיש לו אצלו חוב בקנין או בשטר ואבד והוא אומר כן ופרעתי או איני חייב לך כלום ונשבע ואח"כ באו עדי קנין או שבא השטר ונתקיים הרי זה משלם אחר השבועה שישבע שמלוה אבל אינו נעשה חשוד על השבועה בשביל כך שהרי לא העידו שלא פרע ולא טען הנתבע לא היו דברים מעולם נמצא דאין העדים מעידין דלשקר נשבע הכי כתב מיימ' פרק ב' מהלכות טוען וכתב הטור ח"מ סי' פ"ז שאם יש נאמנות בשטר [...] המלוה בלא שבועה דחשיב כאו עדים אחר השבועה וכתבו עוד הרי"ף והרא"ש שם וטור ח"מ סי' פ"ז הנתבע שכפר בכל ועד אחד היה מכחישו ונשבע והכחיש העד ואח"כ בא התובע עד אחד מצטרף עם הראשון ומשלם לו זה הממון אע"פ שנשבע הנתבע עליו דחשיב השתא כאילו באו עדים אחר השבועה ונעשה עוד חשוד ע"פ שני העדים ובמרדכי דפרק זה כתב בשם ריב"א ז"ל פסק דנשבע להכחיש העד אע"פ שפטר עצמו משבועתו

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ם אע"פ שיש לחלק בין שבועת הנתבע שהיא דאורייתא ובדין שיפסיד החשוד כנגדה ושבועת התובע אינה אלא תקנה ואין בדין שיפסיד החשוד כנגדה כדפירשית לעיל מ"מ היכן ראה בעל התלמוד לחלק כן ואי דוחקי לאוקמא כר' אבא דמתוך שאין יכול לישבע לשלם שמא גם רבי אבא מודה שחוזרת שבועה לסיני בזה: (ב) מהר"ם כלומר לעיקר חיובא ומקום תשלומין שלהם דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם: (ג) מהר"ם כלומר שאין מוסב למקום התשלומין ומקום חיובא אלא למקום נתינתה שנצטווה שם שבועה [...] דסיני סיני

דליתא אלא דבדרב ושמואל מפני שאין שם פשיעה לנתבע מפסיד תובע הכל ובמתני' מפני שהוא פושע בחסד ואמר דיחלוקו ומש"ה נ"חוורתא דפסקא לדידי כדברי ר"ח ז"ל דר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי ועוד דרב נחמן דקי"ל כותיה בדיני עבד עובדא כותיה ומאי סבר לה כר' אבא וכדכתיבנא ורבותינו שבבבל ושבארץ ישראל בפירושה דחזרה שבועה למקומה הוא דפליגי אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ב מהלכות טוען ונטען כדברי הרב אלפסי ז"ל: **מתני'** החנוני על פנקסו לא שיאמר לו כתוב בפנקסי וכו'. אלא בזמן שיש רגלים לדבר כדמפרש ואזיל החנוני אמר פועלים לא מהימני לי בשבועה את הימנת וכו' דלא אמרת לי בסהדי הב להו וכן פועלים מאי אמרי חנוני לא מהימן לן בשבועה ומש"ה פועלים וחנוני כל א' נשבע ונוטל מבעה"ב: *) אלא הוא נוטל בשבועה לפי שאין חיובו ברור והם נוטלין בלא שבועה דה"ל כמנה הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך ות"ק סבר דכיון דמפסיד בעה"ב תקנו רבנן שבועה שישבעו פועלים והא דקתני פועלים וחנוני רבותא אשמועינן דלא תימא כי מיחייב חנוני שבועה היינו כשהמחה פועלים אצלו שהוא צריך ליתן [גם כן] לפועלים אבל היכא דאינו חייב לשלם אלא לחנוני בלבד סלקא דעתך אמינא שיטול חנוני בלא שבועה קמ"ל

נר מצוה

אבא מדאביי ומדרבא דבתראי אינון:

אלף קעז **מתני'** א החנוני על פנקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי ר' זוז אלא אמר לו תן לבני סאתים חטים ולפועלי בסלע מעות והוא אומר נתתי והן אומרין לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה: **גמ'** תניא א"ר טורח שבועה זו למה א"ל ר' חייא תנינא א שניהן נשבעין ונוטלין מבעל הבית אמר רבא ופועלין נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כי היכי דליכספי מיניה

אלף קעח **איתמר** ב שתי כתי עדים המכחישות זו את זו אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה

רש"י

שבועת הדיינין: **מתני'** לא שיאמר כתוב על פנקסי כו'. אלא בעינן שיהא רגלים לדבר כדאמרינן טעמא פרק קמא דבבא מציעא דא"ל חנוני לבעל הבית פועלים לא מהימנו לי בשבועה את הימנת להו דלא אמרת לי בסהדי הב להו ושכיר נמי אומר לבעל הבית הנא לך גבדי עבידתא מאי אית לי גבי חנוני אע"ג דמישתבע לי לא מהימן לי ובפ"ק דקדושין פוסק הלכה כת"ק ודלא כבן ננס ע"ש: **גמ'** המכחישות זו את זו. שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג: זו באה בפני עצמה. ומעידה עדות [אחרת] וזו באה בפני עצמה ומעידה עדות. אע"פ שאחת ודאי פסולה אין לך לפסול לא זו ולא זו הואיל ואיך יודע איזו פסולה אבל

עין משפט

א מיי' פ"ב מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טוש"מ סי' צא:

ב מיי' פכ"ב מהל' עדות סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' לא:

והוי יודע דכי אמר דחנוני נשבע ונוטל היינו דוקא כשמודה בעה"ב שהוא אמר לו שיתן לפועלים בסלע מעות דבכי ה"ג כיון דחנוני יודע ובעה"ב לא ידע נאמן חנוני בשבועה כיון שהוציא ברשות כדין המוציא הוצאות על נכסי אשתו דתנן בפ' האשה (דף פ.) דישבע כמה הוציא ויטול כמו שכתב עליה ר"ח ז"ל וכתבתיו בריש פירקין אבל אם אין בעה"ב מודה לו אין חנוני נשבע ונוטל וכתב הרא"ה ז"ל שאין בעה"ב נשבע אפי' שבועת היסת משום דליכא כפירת ממון דאפי' כי מודה לו שעשאו שליח אין לו אלא בשבועה וכי ה"ג לאו כפירת ממון הוא *[דמי יימר דמשתבע] וכדאמרינן לעיל בפרק שבועת העדות (דף לג:): **ושמעינן** ממתני' דהאומר לחבירו תן מנה לפלוני שאני חייב לו דלא מיחייב למיתביה ניהליה בלאפי סהדי דהא הכא דחנוני נתן לפועלים שלא בפני עדים דהא אמרינן דשניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב ואפ"ה חנוני נשבע ונוטל ולא דיינינן ליה כפושע מפני שנתן בלא עדים וכן דעת הרב אלפסי ז"ל בפ' הכותב ומוכח לה מהא וכן כתב בנוסחאות בריש מציעא (דף ג.) מלשון מר יהודאי גאון ז"ל משום דא"ל חנוני לבעה"ב אנא שליחותיך עבדי מאי אית לי גבי שכיר ואע"ג דמישתבע לי לא מהימן לי את הימנתיה דלא אמרת לי הב ליה בסהדי והא דתנן דחנוני נוטל בשבועה לאו דוקא מפני שפועלים מכחישים אותו דה"ה דאפי' ליתנהו לפועלים שבועה בעי דהא מוציא הוצאות על נכסי אשתו ליכא דמכחיש ליה ואפ"ה אינו נוטל אלא בשבועה והרמב"ם ז"ל חולק בזה בפרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה ואין דבריו נכונים וכתבתים בריש פ' האיש מקדש ומיהו שבועת פועלים משום הכחשת חנוני היא הא ליתא [להכחשה] דחנוני נוטלין בלא שבועה שהרי בעה"ב יודע שנתחייב להם ואינו יודע אם נפרעו הלכך מדינא חייב אלא דמשום דחנוני מכחיש להו וקאי במקום בעה"ב התקינו שלא יהו נוטלין אלא בשבועה אע"פ שהוא יודע שנתחייב להם ומיהא שמעינן דהא דאמרינן בפרק האיש מקדש (דף מג.) האומר לשנים תנו מנה זה לפלוני שאני חייב לו הן הן שלוחיו הן הן עדיו ואסקינן התם דהשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבעי עדים דיהבינא ליה ומשתבע מלוה דלא שקל ופרע ליה לוה למלוה ששבועת מלוה שבועה חמורה היא כשבועת המשנה דהוה ליה מלוה עם לוה כפועלים עם בעל הבית שאע"פ שיודע שנתחייב להם כיון דאיתיה לחנוני דמכחיש להו נשבעין שבועה חמורה מלוה נמי כיון דאיכא הני דאמרי דפרעו נשבע שבועת המשנה [ושקיל] וכ"כ הרי"ף ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' [ראשון] מהלכות שלוחים ושותפין שהמלוה נשבע היסת ולא ידעתי למה שהרי שבועת מלוה כשבועת הפועל וראויה להיות בנקיטת חפץ כמותה כדין שבועת המשנה: **גמ'** א"ר טורח שבועה זו למה. את"ק קא מתמה דקא סלקא דעתיה דר' דת"ק ה"ק דחנוני נשבע ונוטל מבעה"ב ופועלים נשבעים ונוטלין מן החנוני משום דכיון שהפועלים נמחו אצל החנוני ועל זאת ההמחאה נפטר הבעה"ב בכל תלין כבר נסמכו על החנוני ואין להם עוד על בעה"ב כלום ומש"ה תמה ר' ואמר טורח שבועה זו למה מאחר שהחנוני נוטל מזה ונותן לזה ובעה"ב אינו פורע אלא פעם אחת מה הנאה יש לו לחנוני בשבועתו ישבעו פועלים ויטלו מבעה"ב ולא ישבע חנוני כלל וא"ל ר' חייא לא כמו שאתה סבור אלא שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב. כלומר שלא נפטר בעה"ב מן הפועלים בהמחאתו אצל חנוני אלא פועל א"ל עבידתי גבך וחנוני א"ל את אפסדת אנפשיך דלא אמרת בסהדי הב ליה: ופועלים נשבעין לבעה"ב במעמד חנוני כי היכי דליכספי מיניה. ודוקא בדאיתיה לחנוני הא לאו הכי א"ל פועלים אייתי את וה"ה לחנוני שנשבע בפני פועלים כל היכא דאיתנהו לפועלים: **איתמר** ג' כתי עדים המכחישות זו את זו. שנים אומרים לא הרג ושנים אומרים הרג: זו באה בפני עצמה ומעידה. בעדות אחרת וכן זו ואע"פ שאחת פסולה אין לך לפסול לא זו ולא זו הואיל ואין ידוע איזו מהן פסולה

*) נראה שהוא גורס כדברי בן ננס אלא חנוני הוא נוטל בשבועה ופועלים הם נוטלים שלא בשבועה מהר"ס

שלטי הגבורים

בשבועתו מיהו לאחר נפסל מכאן ולהבא לעתיד לשבועה שהרי בעל דינו והעד אומרים דשקר שבועתו ודוקא היכא שנשבע על הפקדון ולא על המלוה ועוד שם בשם רבי' יקיר מי שתבעו' שנים לדין בין בבת אחת בין בזה אחר זה ונשבע להם יכולים להעיד לו ולפוסלו ובתשובות יש דראובן שתבע לשמעון מנה והודה לו במקצת ונשבע שבועה דאורייתא ונפטר וכן ללוי ואח"כ באו ראובן ולוי והעידו על שמעון שנשבע לשקר דאינן פוסלין אותו וכן יש בתשובת הגאונים שנשאל לפני ר"מ בר' יסידה והשיב שנראה בעיניו שאין לפוסלו והאריך הרבה שם בתשובה לבאר דבר זה: שאלה מי שנתחייב שבועת היסת ונשבע ולאחר כן יצא עליו עד אחד ונתחייב ישבע שנית או לא. תשובה ישבע שנית לפי שאנו חושבים אותו כמו שנתחייב שבועת התורה ולא תפש ס"ת בידו שחוזרים ומתפיסין אותו ספר תורה ונשבע: שאלה מי שנתחייב שבועה לחבירו ואמר לו טול שבועתך או פטור אותי משבועה זו ומתביעה זו וחבירו אומר לו איני רוצה להשביעך עכשיו ולא אפטור אותך הדין עם מי: תשובה הדין עם התובע שיכול לומר אמתין אותך ולא אשביעך שמא תחזור למוטב או שכחת ותזכור או יבאו עדים שיעידו עליך. שאלה ראובן נתחייב לו שמעון שבועה וקנה משמעון אותה שבועה ונתן לו מקצת הממון שטוען שמעון בתורת פשרה שלא ישבע והעידו ביניהםככך ואח"כ נתגלגלה לראובן ראיה באותו ממון שלו פשרה זו קיימת או לא: תשובה פשרה זו בטלה בכשמכר ראובן א השבועה שיש שמעון מחויב לו כה אבל עכשיו שנתחייב לו בממון שבועה אין כאן מכירת שבועה והמכירה בטלה אבל אלו עשו ביניהם פשרה כתקנה ולא הזכירו השבועה הפשרה קיימת דעביד איניש דזבין דיניה. כתב הרמ"ה דלא אמרי' מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אלא בשבועה דאורייתא אבל בשבועה דרבנן כגון מודה במקצת וליכא בפירת שתי כסף אי נמי ליכא דבר שבמדה ושבמשקל אי נמי ליכא הודאה ממין שטענה או דאמר ליה הילך והוא הדין נמי לכל הנך שאין נשבעין עליהם מן התורה כגון עבדים ושטרות וקרקעות לא אמרינן בהו מחוייב שבועה הוא ואינו יכול לישבע משלם והוא הדין גבי שבועה דעד אחד היכא שאין השנים מחייבין אותו ממון אלא על ידי שבועת התובע אי איכא חד סהדא נמי לא מחויב שבועה הוא יש אומרים דלא אמרינן בשבועה הבא על ידי גלגול מתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל הרמ"ה כתב שנתחייב שבועה מן התורה על הכפירה וגלגול שבועה דאורייתא הוא והוא טוען על הגלגולים איני יודע קרינן ביה שפיר מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם והא דאמרי' כשהשיב שנתבע איני יודע אם פרעתיך אם לא שחייב לשלם ה"מ בלוה גופיה אבל אם תבע ליורש ואמר איני יודע שאני חייב לך ואיני יודע אם פרעך אם לאו פטור כיון שאם היה קיים היה יכול לומר פרעתי אנן נמי טענינן ליה ליורש שאביו פרע וכתב רב אלפס שנשבע היורש היסת שאינו יודע לו אגל מורישו כלום וכ"כ הר"ר יהודה ברצלוני שאם טוען היורש איני יודע אם לוה מורישו אם לאו אע"פ שעד אחד מעיד עליו שלוה אין עליו שבועה ולא שלא פקדנו אבא אע"פ שלוה עצמו כה"ג ה"ל מתוך שאינו יכול לישבע משלם דוקא בבעל הדבר שה"ל לידע וכיון שאינו יודע משלם אבל ביורש לא ה"ל לידע ולפי מה שכתבתי למעלה בסי' ס"ט בשם הרא"ש ז"ל שאין חיוב שבועה על היתומים אלא כדי לגבות אבל ליפטר אין צריך שבועה שבכל דבר שאביהם היה נשבע ונפטר הם פטורים בלא שבועה ה"נ אין צריכין לישבע וכן כתב בעל העטור שאין צריכין לישבע לא שבועת היסת ולא שבועה שלא פקדנו אבא לפיכך התובע ליורש מלוה ע"פ לא שנא אם אומר היורש איני יודע אם לוה אם לאו ויש עדים שלוה לא שנא אם אמר איני יודע אם פרע אם לאו לא שנא אמר חמשים ידענא וחמשים לא ידענא בכל ענין פטור אפי' בלא שבועה אלא שהיה מחרים סתם על כל מי שיודע במורישו חייב לו כלום אבל אם הודה בחמשים וכפר בחמשים שאמר חמשים חייב לך ולא יותר הרי הוא כשאר מודה במקצת ונשבע שבועה דאורייתא: א כתב ה"ר יוסף הלוי דוקא חנוני המקיף לבעה"ב ופורע לו תובותיו

המאור הגדול

מתני' החנוני על פנקסו וכו' אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל בשבועה והם נוטלין שלא בשבועה וכך היא הגירסא המדוקדקת וטעמא דמילתא לפו שטענת הפועלים בריאה וחזקה יותר מטענת החנוני שהפועלים החוב שלהם ודאי והפרעון ספק אצלנו והחנוני החוב מעקרו ספק אצלנו לפיכך הוא נוטל בשבועה והם נוטלין שלא בשבועה:

תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה ש"מ מדלא קא אמר שבועות הללו למה או שבועה זו למה וקאמר טורח שבועה זו למה שמע מינה דעל בן ננס קאי והכי קאמר ליה מה לנו אצל שבועה זוהיא מטרחת לשני תשלומין והיא שבועת החנוני שמחייב בעל הבית בשני תשלומין מוטב שנשביע את הפועלים שטענתם יותר בריאה ולשקלו מבעל הבית וליפקע חנוני בשבועתם של הפועלים וליפוק בכדי שטענתו אינה בריאה כל כך נמצאו שלש מחלוקות בדין החנוני ת"ק ובן ננס ורבי אמר ליה ר' חייא תנינא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית כלומר הדבר הקשה עליך בשני התשלומין שמשלם בעל הבית כך הוא הדין לפי שבעל הבית גורם לעצמו זה ההפסד כדאמרי' התם דיכול למימר ליה חנוני לבעל הבית אנא מאי אית לי לגבי פועלים אע"ג דמשתבעי לי לא מהימני לי אנת הוא דהימנתינהו דלא אמרת לי הב להו בעדים וכיון שכן אין בדין להפקיע החנוני ולהוציאו בשבועת הפועלים וזהו הטעם שנתן ר' חייא לדבריו כשאמר שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית כלומר בעל הבית הוא שגרם לעצמו כך ולפי שפירש טעם משנתנו ונתכוונו דבריו לדברי ת"ק דמתני' זכה ר' חייא ונקראת משנתנו זו על שמו כדאמרי' בעלמא ותו הא דתני ר' חייא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית והוינן בגמרא קבלה מיניה רבי מר' חייא או לא ואתינן למפשטה מדתניא ר' אומר פועלים נשבעין לחנוני אלמא בשבועת פועלים פקע ליה חנוני כטעמיה דרבי מעיקרא ולא קבלה לדר' חייא וזה הת"ש מוכיח על מה שפירשנו למעלה ולאפוקי מבעלי הפירושין שפירשוה בענין אחר ואוקמא רבא ופירשה לו.א ברייתא ה"ק פועלים נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כי היכי דנכספו מיניה ולעולם קבלה רבי מיניה דרבי חייא והוא הדין לחנוני שנשבע במעמד פועלים אלא פועלים איצטריכא ליה לאפוקי מדבן ננס דאמר הן נוטלין שלא בשבועה:

איתמר שתי כתי עדים המכחישות זו את זו וכו' דכ"ע שני מלוין ושני לוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו מלוה אחד ולוה אחד ושני שטרות יד בעל השטר על התחתונה שני מלוין ולוה אחד היינו מתני'

מלחמת ה'

ועוד אמר רבי טורח שבועה זו למה וכו' עד סיפא וזאת התשובה מוכיח על מה שפירשנו ולאפוקי מבעלי הפירושין שפירשוה בענין אחר:

אמר הכותב ראיתי לכתוב בכאן תשובת ה"ר אברהם ברבי דוד ז"ל שהשיב עליו אמר היאך נתן דברי רבי כדעת מי שאין הלכה כמותו ואם יאמר מקשה הוא על דבריו והלא לא אמר כי אם דברי תנא קמא ומה פי' רבי חייא יותר ממה שאמר ת"ק וכי רבי לא היה יודע דעת ת"ק כרבי חייא ומה היה צריך לפירושו והוא לא נסתפק אלא בדברי בן ננס ועליו היתה הקושיא לדבריו ומי שמע כזאת הוא היה מקשה והוא פירש לו דברי תנא קמא ועוד לשון טורח שבועה זו למה איך יתכן לפירושו והלא אין התשלומים וטוב הוא שיטרח בעבור התשלומין ועוד מה זה שאמר ואם איתא לבעל הבית בירר דבריו כמאן ס"ל אי כתנא קמא או מחלוקת שלישית עתה אפרש דברי רבי כדי לפרש סברתו בזה אנחנו כך קבלנו דרבי על תנא קמא קא מתמה כי הוא סבור דחנוני נשבע ופועלים נשבעים ונוטלין מן החנוני והטעם כיון שהפועלים נמחו אצל החנוני ועל זו ההמחאה הבית מכל תלין כבר נסמכו על החנוני ואין להם עוד על בעל הבית כלום ועל זה תמה שבועה זו למה מאחר שהחנוני נוטל מזה ונותן לזה ובעל הבית אינו פורע אלא פעם אחת לחנוני בשבועתו ואמר לו ר' חייא לא כמו שאתה סבור אלא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל נפטר בעל הבית מן הפועלים בהמחאתם אצל החנוני זהו הדרך אשר דרכו הראשונים

ועוד איתמר שתי כתות המכחישות זו את זו וכו' שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' ושניהם הונא ושניהם נוטלין אפי' לרב חסדא:

אמר הכותב הא ליתא לדרב חסדא ודאי לא גבי חד מינייהו ולא כלום דכי היכי דשני מלוין מינייהו דחי ליה הכי נמי בשני מלוין ולוה אחד דחי להו כדאמרי' בערכין גבי שתי זכרים וכו' מאי שנא לשני כהנים דאזיל להאי ומדחי ליה ואזיל להאי ומדחי ליה לכהן אחד ולידחייה וליזיל האי ולדחייה ואע"ג דחד מינייהו אית ליה גביה הכא נמי אזיל להאי ומדחי ליה ובכמה דוכתי בתלמוד אתמר כי האי גוונא כי ההיא דפרק דיש נוחלין ועוד שהרי דין משנתנו תקנה היא מפני הטעם שאמר בעל זה המאור עצמו ז"ל למעלה ומן הדין לחנוני עליו כלום אבל הכא ליתיה להאי טעמא ולא להוי תקנתא וכיון שכן לרב חסדא הונא אצטריך סלקא דעתך אמינא אע"ג דהאי באה בפני עצמה ומעידה הני מילי היכא

מיפיסי כדיניה גביה אבל הכא דלוה ודאי לוקה בדין לא קא משמע לן כיון דדינא הוא לאוקמינהו אהזקתייהו לא הויינן לפסידה דלוה כעין משנתנו דבעל הבית לוקה בדין ומשלם יותר ממה שעליו לשלם ואוקמינהו אהזקתיהו והכא אוקמינהו אהזקתיהו ובקלי ולא דמי דין זה למשנתנו אלא לענין שאמרתי או לומר שאין נוטלין אלא בשבועה כמו שכתב רבינו ז"ל בהלכותיו.

פסולה אבל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין נאמנין בעדות אחת דמה נפשך אחת מהן פסול והיינו דנקט כי האי לישנא זו באה בפני עצמה ומעידה: בהדי סהדי שקרי ל"ל. הואיל והאחת פסולה אין אחת מהן נאמנת לשום עדות: מלוה ולוה ושתי שטרות. לעיל מהא אמרינן בגמרא שני מלוין ושני לוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו. כלומר היכא שאחת מב' כתות אלו חתומה על זה ושניה על זה היינו פלוגתייהו דלרב חסדא שני השטרות פסולין ולרב הונא שניהם כשרים ובתר הכי אמרינן מלוה ולוה וב' שטרות יד בעל השטר על התחתונה. ובין לרב הונא ובין לרב חסדא אין חולקין בזה שהרי זה בא עליו מכח ב' כתות אחת כשרה ואחת פסולה ואי אתה יכול לפסול את שתיהן ולא להכשיר את שתיהן הלכך שטר הקטן שבהן גובה הימנו והגדול יפסיד לפי שאמר לו זו היא הפסולה דמספקא לא מפקינן מיניה ממונא אבל ממה נפשך הקטן גובה דיש בכלל מאתים מנה. ומה שכתב הרי"ף ז"ל ונשבע זה על המאתים ונפטר נ"ל דשבועת היסת קאמר דליכא למימר דשבועת התורה היא מפני שזה תובעו [מנה] ומאתים וזה אי אפשר לכפור לו [אלא] מנה דהא כיון שיש עליו שטר שהוא שיעבוד קרקעות ה"ל כטוענו כלים וקרקעות [השטר הא' הכשר] שאנו מוחזקין ה"ל שעבוד קרקעות והפסול ה"ל מלוה על פה דהוי כפירת כלים] והודה בקרקעות וכפר בכלים דפטור ומהאי טעמא אמרינן לעיל בפרק הפקדון דכופר בממון שיש עליו שטר דפטור: שני מלוין ולוה אחד היינו מתני'. כתב רש"י ז"ל שני מלוין שהוציאו אים שטרו על לוה אחד ואחת מב' כתות אלו חתומה בזה ואחת בזה לא מיבעיא לן מאי קאמר רב הונא בה דהיינו מתני' דתני שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב ואע"פ שאחד מהן טוען שקר אין [אנו] יכולין להפסיד א' מהן וזוקקין להן ב"ד להגבותם וה"נ לרב הונא דאית ליה גבי ב' מלוין ושני לוין זו באה ומעידה וזו באה ומעידה ה"ה לשני מלוין ולוה אחד ואע"פ שממה נפשך הלוה העני הזה לוקה באחד מב' שטרות הללו ע"י עדות פסולה אין אתה יכול להפסיד אחד מן המלוין שאינו ידוע אי זה *[מהם פסול] ע"כ ולפי דבריו ז"ל לא למדנו שישבע אא"כ א"ל אשתבע לי כשאר שטרות דלא (א) אמר היינו מתני' אלא לענין שאע"פ שבידוע שלוה נפסד שלא כדין נזקקין להם כמתני' דבעה"ב נפסד שלא כדין אבל הרי"ף ז"ל פירש דהיינו מתני' לגמרי דנשבעין מלוין ונוטלין ולפי זה אפילו כתוב בשטר נאמנות אינו גובה אלא בשבועה:

ומעידה ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי (דכולי עלמא שני מלוין ושני לוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו דרב הונא אמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי) והלכתא כרב הונא חדא דרב הונא רביה דרב חסדא כדאמרינן בפרק הדר עם הנכרי *אמר רב יוסף ביעתא בכותחא בעי ליה מרב חסדא בשניה דרב הונא ולא אורי לי ועוד דגרסינן בפרק חזקת הבתים* בענין הני סהדי דאיתכחוש באבילהא *לימא ר"נ כרב הונא ורבא כרב חסדא ואמרינן אליבא דרב חסדא כולי עלמא לא פליגי השתא לעדות אחרת לא מהימני לאותה עדות מיבעיא אלמא בין לרבא בין לר"נ ליתיה לדרב חסדא מלוה ולוה ושני שטרות שטר אחד במאה ושטר ב' במאתים [וכת אחת מהן מעידה על זה וכת אחת מהן חתומה על זה] יד בעל השטר על התחתונה שכיון שכת אחת מהן שקרנית ואין אנו יודעים איזו היא ידו על התחתונה ונוטל שטר של מנה ונשבע זה על המאתים ונפטר: שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' כגון שהלוה מכחיש את שני המלוין ואומר אין לא' מהם עלי כלום ואנו יודעין שכת אחת מהן נאמנת וכת אחת שקרנית ואין ידוע איזו היא לפיכך צריך כאו"א מן המלוין לישבע שבאמת העידו עדיו ונוטל כמו שנשבעין החנוני והפועלין ונוטלין שניהם מבעה"ב שיודעין אנו בודאי שא' מהן נאמן ואחד מהן שקרן ואין ידוע איזו הוא לפיכך כל אחד מהן נשבע ונוטל שחוששין אנו שמא הוא השקרן: שני לוין ומלוה אחד בעיא ולא איפשיטא הלכך ה"ל ספק ממונא ולית ליה לתובע ולא מידי אלא מישתבע כל חד מינייהו דליכא גביה להדין מלוה מהאי שטרא ולא כלום ומיפטרו ואיכא מ"ד בהא הוה ליה ממון המוטל בספק וחולקין ואנן לא סבירא לן הכי דלא אמרינן ממון המוטל בספק וחולקין אלא היכא דליתיה לממונא בידא דחד מינייהו אבל היכא דאיתיה לממונא גבי חד מינייהו לא אמרינן ה"ל ממון המוטל בספק וחולקין אלא המוציא מחבירו עליו הראיה ומסתברא לן ה"מ היכא דאתו כולהו לבי דינא בהדי הדדי אבל היכא דאתי מלוה בהדי חד מינייהו גבי מיניה דהיינו דרב הונא דאמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ע"א מזו הכת וע"א מזו הכת אפי' לרב הונא עדותן בטלה דהא בודאי אחד מהן פסול: °מתני' אמר *לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו ואמר תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באמפלי שלך ישבע בעה"ב נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים

רש"י

אבל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין נאמנים בעדות אחת דממה נפשך אחד מהן פסול: בהדי סהדי שקרי ל"ל. הואיל והאחת פסולה ודאי אין אחת מהן נאמנת לשום עדות: ה"ג שני מלוין ושני לווין וב' שטרות היינו פלוגתייהו. ולא גרס דכולי עלמא פירוש שני מלוין ושני לווין ושני שטרות ואחת משתי הכתות חתומה על זה והשניה חתומה על השטר השני: היינו פלוגתייהו. דלרב הונא שני השטרות כשרים ולרב חסדא פסולין: בלוה ומלוה [ושני שטרות]. שיש לאדם אחד על חבירו שני שטרות שבשתי הכתות החתומות עליהן יד בעל השטר על התחתונה בין לרב הונא בין לרב חסדא דממה נפשך הוא בא מכח שטר פסול ולכך ידו על התחתונה: שני מלוין. שהוציא כל אחד שטר על לוה אחד וכל אחת מן הכתות חתומין על שטר אחד: היינו מתני'. כדמפרש ואזיל לרב הונא שני לוין ומלוה א' שהוציא א' שני שטרות בזו הכת חתומה בזה וזו בזה על שני בני אדם בעיא היא לרב הונא מי אמרינן כיון דחד גברא מייתי להו לקמן דלא מזדקקינן ליה דממה נפשך בשטר פסול בא לפנינו או דלמא כיון דעל שני לווין הוא מוציא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ולרב חסדא לא מיבעיא לן דהא אפילו בשני לוין וב' מלוין ושני שטרות פסול כ"ש בשני לוין ומלוה אחד: מתני' באמפלי. תיק העשוי למעות: ישבע בעל הבית. שבועת היסת:

אליבא דרב הונא דקי"ל כוותיה מי אמרינן כיון דחד גברא מייתי להו לקמן דלא מזדקקין ליה דמה נפשך בשטר פסול הוא בא לפניט או דלמא כיון דעל שני לוין הוא מוציאן זו באה ומעידה וזו באה ומעידה ולרב חסדא לא מיבעיא לן דהא אפי' בשני מלוין ושני לוין ושני שטרות פסול וכ"ש בשני לוין ומלוה אחד: מתני' אמר לחנוני תן לי פירות בדינר זה וכו'. לפי מה שכתב כאן הרי"ף ז"ל ובסוף המסכתא בלשון ערבי כולה מתני' מתוקמא בשהפירות מונחין ברה"ר וכדתניא בברייתא בסמוך א"ר יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברה"ר וכן נמי הידך מתני' דאמר לשולחני תן לי בדינר מעות מיתוקמא נמי בשהמעות מונח ברה"ר וישבע בעה"ב דקתני היינו שהוא נשבע ונוטל הפירות או המעות המונחין ברה"ר דכולי פירקין בנשבעין ונוטלין איירינן והיינו טעמא דשויוה רבנן לשבועה אבעה"ב ולא אמרו חנוני נשבע ונוטל משום דטענתיה דבעל הבית מעליא טפי מטענתיה דחנוני משום דחנוני גופיה מודה שמכר לו הפירות ואינו תובע ממנו אלא דמיהן ומש"ה בעל הבית נשבע ונוטל ולא חנוני דכוליה פירקין בהכי רהיט דמאן דטענתיה מעליא טפי נשבע ונוטל והיינו טעמא דנגזל משום דטענתיה מעליא טפי כיון דהידך הטמין והיינו טעמא דנחבל כיון שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול שבכ"מ אנו לוקחים

שלטי הגבורים

אא"ב שורע לו בעה"ב אבל הקדים בעל הבית משות לחנוני ואמר לו תן לפועלים סלע אם המחה אבל חנוני במעמד שלשתן והפועלים נתרצו אין לפועלים על בעה"ב כלום אבל החנוני נשבע היסת ונפטר והפועלים נשבעים לבעה"ב שלא נטלו כלום מחנוני ונוטלין מבעה"ב והרמ"ה כתב שהפועלים צריכין לישבע כעין דאורייתא כיון שהן נוטלין והרב ישעיה כתב מתני' איירי דלא אמר לפועלים הפרעו מן החנוני לפיכך יכולין לומר לא נטלנו ולא האמנו לחנוני עלינו אבל אמר להם הפרעו מן החנוני ונתרצו הם ניטיל והוא ליתן ליה בהקפה ול"ש הקדים מעות כבר נסתלקו מבעל הבית ואם יש כפירה ביניהם הוי כשאר תובע ונתבע והחנוני נשבע ונפטר מהם ונוטל מבעל הבית בלא שבועה ע"כ ולא נהירא. בתשובות הא דתניא חנוני ופועלים דשניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית והא דאמרי' דכל העולם נענו מסיני שבועת שוא כדאיתא פ' שבועת הדיינים והיך תקנו שבועה בע"י כך יענה העולם התיבה הא דאמרי' אם בכל שבועה יאמר למה נותה תורה שבועת ה' תהיה בין שניהם שאם אתה אומר שהנשבע הומר אמת אל תשביעהו ואם אתה חייב שמא לשקר אתה מביא כל העולם לידי עונשים אלא מלוה לישבע לקיים כל דבר כמו ית' וכדי לפוש בלים בין אנשים לכפים דעתן תקנו כאן שמא יודה כאחד מהם ואע"פ שאם נשבעו שניהם אלו או אלו באין לידי שבועת שוא: עוד שם עובד כוכבים שיש לו משכון ביד ישראל ואומר שהוא בי"ו זהובים ובפנקס המשכון בט"ו זהובים אמנם אינו בבירור על פה אם הוא כך אף כי דעתו שכך היה אם יכול לישבע על ספק בברק פנקסו והעתק ומתוך הכותב בדקדוק גבי חנוני על פנקסו פנקס מאן דכר שמיה ירא שכן הוא כי כתבת אע"פ שאמר החנוני אני מוליא כתוב על פנקסי שנתתי לבנך או לפועלך כך ואינו טוען ברי חשיב ברי וזה השוב כחנוני דיש רגלים לדבר ועוד ידוע הוא שרגיל לכתוב מיד בשעת שהלוהו המשכון בפנקסו והעתק במשכנו וכן הוא עושה תמיד ועובד כוכבים התובע ממנו משכון ואומר שמשכנו לו והוא אינו מודה בדבותו וגם אין כתוב בפנקסו ואינו זכור אם הלוהו אם לא אם יכול לישבע שלא משכנו לו אף כי אירע לו פעם אחת שמצא משכון בביתו ונפקד שלא היה כתוב בתוך פנקסו מ"מ לא נמצא משכון זה בביתו ולא בפנקסו או אי יש לחוש שמא הלוהו וג"כ מידו או מביתו קודם שכתבו ומתוך זה שכחו. תשובה יראה שאדם שכותב כל דבריו בפנקס בדקדוק כדי שיהא זכור מהם כי אי אפשר לאדם לזכור כל עסקיו נפש יכול לישבע על זה בשבועה תלויה בלב:

המאור הגדול

מתני' ושניהם נשבעין אפילו לרב הונא ושניהם נוטלין אפילו לרב חסדא שני לוין ומלוה אחד מאי לרב הונא מבעיא ולא לרב חסדא דלדידיה קל וחומר משני מלוין ושני לוין שהם פסולין להעיד להם אבל לא חש התלמוד לפרש משום דקיימא לן כרב הונא דרבי' דרב חסדא הוא :

מתני' אמר לחנוני תן לי בדינר פירות וכו' כלל פירושינו בזה משנתנו כעין נשבעין ולא משלמין נגעו בה תדע דהא לא קא חשיב ליה בריש פירקין בהדי הנך דנשבעין ונוטלין ואע"ג דקי"ל מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור הכא תקינו רבנן דלא מיפטר נתבע אלא בשבועה שהרי רגלים לדבר דאבי חנואתא מילי ואבי פתורא חושבנא ורבי יהודה מודה להו לרבנן בתרי בבי דסיפא דאיכא בהו תקנת שבועה בחנוני ובשולחני ופליג עליהו בתרי בבי דרישא דסבירא ליה דליכא גבי בעל הבית תקנת שבועה כלל לפי שהחנונים והשולחנים תגרים הם בקיאים באומנותם ונזהרים שלא יבא להם הפסד ור' יהודה לטעמיה דאמר אין לתגר אונאה מפני שהוא בקי וכך היא הצעה של משנה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כלומר מדדן לתוך קופתו והפשילן זה לאחוריו אמר ליה תן לי את הדינר אמר ליה נתתיו לך ונתתו באונפלי ישבע בעל הבית שהוא הנתבע והוא כנשבע ולא משלם כיון שלא הספיק להוליכן לתוך ביתו ובעודן בפתח החנות היו טענותיהן עבוד רבנן תקנתא דלישתבע בעל הבית נתן לו את הדינר א"ל תן לי את הפירות וכו' ר' יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה כלומר אין כאן תקנת שבועה אלא בזמן שהם עוררין על הפירות שהם מונחין על הקרקע ועומדים לימכר שכיון שלמכירה הן עומדין הרי הן בחזקת כל אדם אלא מפני שהן קרובין לרשות החנוני יותר מרשות כל אדם ישבע החנוני ויפטר אבל בזמן שהם עוררין על הדמים והפירות ביד בעל הבית אין כאן תקנת

שבועה אלא בעל הבית נפטר שלא בשבועה שאלמלא שהקדים לו את הדמים לא היה זה מדדם לתוך קופתו ולפי שיש פעמים שהחנוני מוכר בהקפה לא פי' כמו שפי' בשולחני לומר אין דרך חנוני להיות נותן פירות עד שנוטל את דמיהם כי רוב החנונים מקיפים אבל כשמוכר שלא בהקפה טעמו וטעם השולחני אחד הוא לפיכך כלל ואמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה וללמדך שאם לא היו פירות צבורין לפני החנוני אף כשעוררין על הפירות אין החנוני נשבע ובהא אפי' רבנן מודו והטעם שוה לשניהם בין לחנוני בין לשולחני עע"פ שהוציא ר' יהודה דבריהם לשתי לשונות פעם אחד הוא ובא זה ולמד על זה כל אחד מהם על חבירו ומכאן אתה למד פירוש הברייתא האמורה על זו המשנה תניא אמר ר' יהודה אימתי כלומר אימתי אני מודה שיש תקנת שבועה בזמן שהפירות צבורין ומונחין בקרקע ושניהם עוררין עליהם בזו ישבע החנוני אבל הפשילן בקופתו לאחוריו ועוררין על הדמים בזו אני חולק על דברי חכמים שאיני רואה כאן תקנת שבועה אלא המוציא מחבירו עליו הראיה ואין כאן שבועה כלל ודוגמת אימתי זו שבא לפרש מה שהוא מודה לדברי חכמים ומה שהוא חולק עליהם תמצא בפרק זה דתניא שכיר כל זמן שלא עבר זמנו וכו' אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאמר ליה תן לי שכרי וכו' מכאן תשובה למי שאמר שכל מקום שאמר ר' יהודה אימתי לפרש דברי חכמים בא בלא מחלוקת וצריכא דאי אשמעי' גבי חנוני בהא קא אמרי רבנן ישבע בעל הבית שדרך החנוני להקדים לו פירות משום דפירי עבידי דמרקבי אבל בשולחני אימא מודה ליה לר' יהודה שאין דרך שולחני להקדים וליתן ובולה פשוטה היא על הדרך שפירשנו וראיתי פירוש הרי"ף ז"ל ופירוש חכמי צרפת בהלכה זו ולא ישרו בעיני והפירוש שכתבתי קבלתיו מאבא מורי ואבא מורי מרב גדול ומובהק ברורו וזכר שניהם לברכה ולחיי העולם הבא אמן

לוקח הטוען היפה ומניחים הטענה הגרועה ובתר הכי אמר נתן לו את הדינר א"ל תן לי את הפירות ואמר לו נתתים לך והולכתם לתוך ביתך פי' חנוני טוען שמעשה שהיה כך היה שבא אליו בעה"ב ואין בידו דינר וא"ל תן לי בדינר פירות ועכשיו אביא לך את הדינר ונתן לו את הפירות והוליכם לתוך ביתו ואחר כך חזר אליו ופרע לו את הדינר ובעה"ב טוען לא כי אלא קודם שנתתי הדינר לא לקחתי פירות מעולם ולא נתתי לך הדינר אלא בשביל אלו הפירות שהן מונחים ברה"ר וקאמר ת"ק דישבע חנוני שלא נתן בעה"ב הדינר אלא בשביל הפירות שלקח כבר והוליכם לתוך ביתו ונוטל החנוני אלו הפירות שהם ברה"ר משום דטענתיה דחנוני מעליא בהו טפי לפי שלדבריו אין לבעה"ב שום דררא בפירות הללו ובעה"ב מודה לחנוני שהן שלו אלא שנתן לו הדינר בשבילן ומשום דטענתיה דחנוני מעליא טפי אמרו שיהא נשבע ונוטל ופליג ר' יהודה בסיפא ואמר דכי היכי דברישא נשבע בעה"ב ונוטל ה"נ בסיפא לפי שאין דרך חנוני להניח פירותיו ברה"ר עד שימכרו וכיון שמלינו אותם ברה"ר ודאי בעל הבית זה קנה אותם ומש"ה נשבע ונוטל והאי דקאמר כל שהפירות בידו אע"פ שאינן בידו ממש אפ"ה כיון שאין דרך להניחן ברה"ר אלא לאחר מכירה בידו מיקרי ודמיא טענתיה דרבי יהודה בהך מתני' לטענתיה

לך והולכתן לתוך ביתך ישבע החנוני רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על דף מ"ח העליונה: גמ' *[תניא] א"ר יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים ושניהם עוררין עליהן אבל הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה הא דאמר ר' יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים לאו אליבא דידיה בלחוד קאמר אלא בין אליבא דידיה ובין אליבא דרבנן האי דינא דאיפליגו ביה בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים הוא דאיפליגו ביה אבל אם הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה לדברי הכל בין לר"י בין לרבנן דקי"ל דכל היכא דאמר ר"י אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים וה"ה בענין השולחני ובעל הבית הדין בשתיהן אחד הוא ולפום הדין פירושא הא דאמר ר"י כל שהפירות בידו ידו על העליונה אבעל הבית [קאי] דקסבר ר"י דבתרי בבי ישבע בעה"ב כדקא סבר בשולחני וכבר פירשנו הלכו: זו פירוש מבואר בלשון *ערבי ואנו כותבין אותו בסוף מסכת זו בסייעתא דשמיא:

ואנחנו מצאנו העתקת פירושו בלשון הקודש עיין בד"ת כי שהאריך הרי"ף ז"ל מאוד בפירוש *)

רש"י

כל שהפירות בידו ידו על העליונה. ארישא פליג דקתני ישבע בעל הבית שנתן לו הדינר ואתא רבי יהודה למימר דאין צריך שבועה שאין דרך החנוני המוכר בלא הקפה ליתן הפירות עד שיקבל הדינר: גמ' אימתי. צריך בעל הבית לישבע

מתני'

דאידך מתני' דקאמר אין דרך שולחני להיות נותן איסר עד שנוטל את הדינר והאי דלא קאמר בההוא לישנא לפי שאין דרך השולחנים לעולם לתת מעות בהקפה ודרך החנוונים לפעמים להקיף ומשום הכי א"ר יהודה דכיון דהכא חנוני גופיה מודה שלא מכר בהקפה יד בעה"ב על העליונה ובין ברישא בין בסיפא נשבע ונוטל ודקתני בברייתא אבל הפשילן בקופה לאחוריו דמוציא מחבירו עליו הראייה היינו לומר שאין כאן שבועת המשנה כלל ומיהו שבועת היסת יש כאן לבתר דאתקנה ר"נ ונמצא לפירוש זה שבשבועה זו השוה כאן מן הנשבעין ונוטלין היא אבל [הרז"ה] ז"ל כתב דודאי שבועה זו כעין נשבעין ולא משלמין נגעו בה תדע דהא לא קא חשיב לה בריש פירקין בהדי הנך דנשבעין ונוטלין ולי לא קשיא לפי פירוש הרי"ף ז"ל משום דלא דמי הך נשבע ונוטל לאידך דפירקין דהנהו נשבעין ונוטלין מרשות חבריהם ואלו אינן נוטלין אלא מרה"ר ומש"ה לא ערבינהו בהדייהו אבל הוא ז"ל כתב בלשון הזה דמתני' דהכא כעין נשבעין ולא משלמין דאע"ג דקי"ל מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור הכא תקינו רבנן דלא מיפטר נתבע אלא בשבועה שהרי רגלים לדבר דאבי חנותא מילי ואבי פתורא תושבנא ור' יהודה מודה להו לרבנן בתרי בבי דסיפא דאיכא בהו תקנת שבועה בחנוני ובשולחני ופליג עלייהו בתרי בבי דרישא דס"ל דליכא גבי בעה"ב תקנת שבועה כלל לפי שהחנוונים והשולחנים תגרים הם ובקיאים באומנותם ונזהרין שלא יבואו לידי הפסד ור"י לטעמיה דאמר [ב"מ דף נא.] אין לתגר אונאה מפני שהוא בקי וכך היא הלשון של משנה אמר לו לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כלומר מדדן לתוך קופתו והפשילן זה לאחוריו אמר לו תן לי הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו *באונקלי ישבע בעה"ב שהוא הנתבע ולא משלם הואיל ולא הספיק בעה"ב להוליכם בביתו ובעודם [בפתח] החנות היו טענותיהם עבוד רבנן תקנתא דלישתבע בעה"ב נתן לו דינר ואמר לו תן לי הפירות וכו' ר' יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה כלומר אין כאן תקנת שבועה אלא בזמן שהם עוררין על הפירות שהן מונחין על גבי קרקע ועומדין לימכר כיון שהם עומדין למכירה הרי הן בחזקת כל אדם אלא מפני שהם קרובים לרשות החנוני יותר מרשות כל אדם ישבע החנוני ויפטר אבל בזמן שהם עוררין על הדמים והפירות ביד בעה"ב אין כאן תקנת שבועה כלל אלא בעה"ב נפטר שלא בשבועה שאלמלא שהקדים את הדמים לא היה זה מודדם לתוך קופתו ולפי שיש פעמים שהחנוני מוכר בהקפה לא פירש כמו שפירש בשולחני לומר אין דרך חנוני להיות נותן את פירותיו עד שנוטל דמים כי רוב החנוונים מקיפין אבל כשמוכר שלא בהקפה טעמו וטעם השולחני אחד הוא לפיכך כלל ואמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה וללמדך שאם לא היו הפירות צבורין לפני החנוני אף כשעוררין על הפירות אין החנוני נשבע ובהא אפילו רבנן מודו והטעם שוה לשניהם בין לחנוני ובין לשולחני אע"פ שהוציא ר' יהודה דברו בהם בשתי לשונות טעם אחד הוא ובא זה ולמד על זה כל אחד מהם על חבירו ומכאן אתה למד פי' הברייתא המורה על זאת המשנה תניא א"ר יהודה אימתי כלומר אימתי אני מודה שיש תקנת שבועה בזמן שהפירות הם צבורים ומונחים בקרקע ושניהם עוררים עליהם בזו ישבע החנוני אבל הפשילן בקופתו לאחוריו ועוררין על הדמים בזו אני חולק על דברי חכמים שאיני רואה כאן תקנת שבועה אלא המוציא מחבירו עליו הראיה ואין כאן שבועה כלל ודוגמת אימתי זה שבא לפרש מה שהוא מודה לדברי חכמים ומה שהוא חולק עליהם
המלא

נ"א באנפליא

המאור הגדול

[דף מ"ח ע"א] אם איתא אלמא מספקא ליה והא אמר רב יוסף בר מניומי ע"ד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו אנו רגילין לפרש מכלל דלא ס"ל לרב נחמן כרב ושמואל דהא רב ושמואל מתני' כת"ק קא מפרשי דאמרי הורה שבועה למקומה להיכן חוזרת והוא בר פלוגתיה דר' יוסי וכיון דעבד רב נחמן עובדא כר' יוסי מכלל דלא ס"ל דרב ושמואל עד שראיתי להרב ר' משה בר' יוסף ז"ל שפירש בלשון הזה והא אמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו אלמא סבירא ליה כרב ושמואל שזו
השבועה

מלחמת ה'

ועוד אם ה"נ אלמא מספקא ליה והא אמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו וכו' עד בראיתי לרב ר' משה בר יוסף שפירש בלשון הזה והא אמר ר' יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו אלמא כרב ושמואל סבירא ליה שזו השבועה יש לה עיקר ואע"פ שתקנת חכמים היא זו וכו' עד ומסתייע מעובד' דרב נחמן דאיקלע לסורא ואמר הנו דלא לוסיף עלה אלמא ס"ל דרב ושמואל:

אמר הכותב ברבי עד מתי הוא עוקף עלינו את השמועות דהא מלתא קשיא נהוא פירושא והויא תיובתא דכיון דרב נחמן אמר הנו דלא לוסיף עלה שמעי' מינה דאיהו ס"ל דשבועה דרבנן לית ליה עיקר כי היכי דנפסוד דמאן דלא מצי למשתבע האי שלקה דעתך אית ליה עיקר אמאי לא יוסיף עלה והא לדרב ושמואל ואינהו ודאי בכל מחייב שבועה דרבנן ס"ל הכי ור"נ גופיה סבירא ליה גבי חשודין הכי אלמא מוספינן עלה ואמאי לא לוסיף עלה וכי גזירה היא זו שלא נאמר כן אלא במקום זה או הלכה למשה היא ומאן דחזי סוגיא דשמעתא היכי מני אמר הכי דהא גבי ערב ואי קס"ד דלא להוסיף עלה משום מימריה דרב נחמן ואם איתא לדרב ושמואל היכי קא ס"ד למימר הכי אלא ודאי הכי קאמר דרב ושמואל ליתא הוא ונפיק מפומיהו לא לעקרי' לגמרי אלא דלא לוסיף עלה ועוד אם כן הא דרב ושמואל מתני' היא דהא רב נחמן כר' יוסי עבד וקא דיקא מינה דודאי כרב ושמואל ס"ל ורבנן נמי לא פליגי עלייהו בין לדידהו רבותינו שבארץ ישראל וא"כ היכי אכפול בגמרא לדחוייה לדרב ושמואל במתיבתי והיכי אתו אמוראי למעקרה לגמרי והיכי אסיקנא לה בהלכה רופפת והא מתני' היא ועוד דהא להאי פירושה מאן דסבר הזרה לסיני אפשר דס"ל דר' אבא בדוכתא דהא רב נחמן סבירא כתרויהו וכמו שכתב הרב בזה ז"ל דליתא לדרב נחמן ולדרב ושמואל ולדר' אבא כל חדא וחדא בדוכתא ואע"פ שחלקו רב ושמואל ור' אבא בפירוש משנתינו שבועה למקומה היכן הוא מקום עיקר השבועה מר אלימא ליה שבועתא דרבנן עם חזקה דממונא ומר אלימא ליה שבועתא דאורייתא וזה א"א דהא דאמרי' בגמ' רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא ומנא ליה הא דלמא ר' גופיה אלימא ליה שבועה דרבנן עם חזקה דממונא דהא רב ושמואל ס"ל דר' אבא ואפ"ה אמרי' דשבועה דרבנן עם חזקה דממונא עדיפא ומנא ליה שרבותינו שבארץ ישראל ר' אבא מי איכא דלית ליה דר' אבא דקא גמרא מינה בחשודים כלום ואי משום דאמרי' בפרק קמא דסנהדרין הכי מהא מלתא נפקא לן והו דאמרי' בסדיא ולרב ושמואל האי שבועת השם מאי דרים ביה ואם כדברי בעל המאור ז"ל מאי קא מבעיא לן [...] אבא סבירא ליה בעלמא וכותיה מוקמי ליה ועוד מנא ליה דרב נחמן פשיטא ליה דאיתא לדרב ושמואל דלמא לעולם מספקא ליה והיינו דעבד עובדא יחלוקו משום דחד מחייב שבועה דאורייתא בודאי ומשלם דהא הוא ליכא ספיקא ואידך פלגא הוה ליה ממון המוטל בספק והמוציא מחבירו עליו הראיה וזוזי היכא דקיימי ליקום שזה כלל גדול הוא בדין אלא ודאי מאן דסבר בעלמא מחייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם אית סבר נמי הכא משלם דהא מ"מ מחוייב הוא ושבועת שכנגדו שנעשית לתקנתו אינה כאן ועל כרחו משלם דכיון דשניהם שוין בחשדן אין ב"ד מתנין בהן לעקור אותם מדין תורה הלכך ר"נ נהמן דאמר יחלוקו לא [...] אבא בשום דוכתא ולפום הכי דייקינן בגמרא אלמא מספקא ליה והא אמר רב נחמן יחלוקו ואי ס"ד איתא לדרב ושמואל דמי שמחויב שבועת הנוטלין שאינו יכול לישבע מפסיד היכי אמר יחלוקו הא ודאי הוה [...]ימר מתוך שאינו יכול לישבע מפסיד ואינו נוטל דהא לא ס"ל כר' אבא אלא ש"מ סבר רב נחמן ליתא לדרב ושמואל אלא סבירא ליה כל שאינו יכול לישבע שבועת חכמים וליטול אוקמיה אדינא דאורייתא ובדרב נשבעין שבועת יורשין ונוטלין וגבי חשודין כיון דעיקר דיניה בדאורייתא נמי שבועה היא חולקין ולא מפטר לגמרי וזהו דרכו של רבי' הגדול ז"ל שדחה לדרב נחמן מקמי הא דר' אבא ואע"ג דאמר רב נחמן ושמואל הכא במאי עסקינן כגון ש"ש עסק שבועה ביניהם אליבא דר' מאיר אוקמא למתני' כדקיימא לן בכל דוכתא סתם מתני' ר' מאיר וכמאן דמפרש חזרה שבועה למקומה למחוייב לה ומיהו איהו כר' יוסי סבירא ליה וכמה בלבל בכאן בעל המאור ז"ל בכלל דבריו שכתב אחרי הפירוש הזה שאין לזוז ממה שפסק הרי"ף ז"ל והלא לזה הפירוש איתא לדרב נחמן דקם ליה כר' יוסי והלכתא כוותיה בדיניה אבל חזר ורצה עיקר כוונת המפרש זה הפירוש וכתב בסוף ההלכה וכבר כתבנו ראיות גמורות דרב נחמן פליג אדר' אבא הלכך ליתא לדרב נחמן כדברי רבי' הגדול ז"ל.

*) אמרו המדפיסים בני ראם. הנה המדפיסים שלפנינו אמנם הראו את מקום העתקת הפירוש הנ"ל שהוא בס' ד"ת. אבל לא הועילו בזה מאומה לרובא דרובא של הלומדים יען שהספר ד"ת אינו מצוי ביד כל אדם והוא יקר המציאות מאד. על כן הדפסנו הנחנו בזה הדף את העתקת הפירוש מספר ד"ת. להועיל בזה לכל ההוגים בהלכה זו.

העתקת פירוש הרי"ף

שנעתק מלשון ערבי כמ"ש בס' ד"ת. וכתב שם בזה"ל: פירוש מבואר בלשון ערבי ואנחנו מצאנו העתקת פירושו בלשון הקדש וזה לשונו.

מפני שראיתיה מתקשה על החכמים ונדל"ע בה סברותיהם ופירושיהם שמהם מי שנסתמה עליו בכלל ולא מצא לה דרך שיתוך עליו ומהם מי שראה ונתפתחה לו והביאה ויחדה בפרטים והעמידה בענינים לא ראיתי לזוכרם. ולא להשיב עליהם לפי שלא כוונתי בהנחת דברי אלא ליחידי סגולות כמו שאמר החכם אליכם אישים אקרא וכו' ונמנעתי מפני זה מלכתוב התשובות בכאן לפי שכשיתבאר האמת אצל בעלי בינה יתבאר להם הפסד הפכו. לפיכך אין לנו צורך מוכרח לכך: אמנם צד סתימתה והקושי בה הוא מצד שההלכה אומרת בכאן לפי הנראה ממנה שהטוען כשיטעון על חבירו שיש לו שום דבר אצלו ומענן חבירו שפרע לו אותו דבר שהוא חייב שבועה בגזרה לפי שאין לנו בשום מקום מהמשנה שבועת היסת כלל ומצאנו שדנה זה הדין בהלכה אחרת שהוא פטור. והוא אמר מנה לי בידך אמר לו הן. למחר אמר לו תנהו לי אמר לו נתתיו לך פטור שלא חייב שבועת היסת אלא הגמרא. וזאת היא הסתירה הגמורה. ועוד היאך יתכן שחולק ר' יהודה על רבנן בזה הדין. ואנו רואים רבותינו שלא הלכו בו בתוכן דבריהם אלא אחר עיקר המפורסם והוא המוציא מחבירו עליו הראיה ועוד ג"כ רישנסתכל בעצם מאמר ר' יהודה לא יורה על מחלוקת כלל על רבנן שהוא אמנם אמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ואם תכוון בזה אל השער הראשון הנה אמרו ישבע בעל הבית לא תמצאהו חולק עליו לפי שהפירות מן הדברים הנראים כבר ביד בעל הבית וכן אמרו ישבע בעל הבית והוא כוונת ידו על העליונה ואם תכוון בו אל השער האחר גם כן לא תמצאנו חולק שהפירות לפי הנראה מן הדברים הם נשארים ביד החנוני וכן אמרו ישבע החנוני א"כ בשום צד כנראה למחלוקת רבי יהודה ורבנן והנגלה מן הענין שהוא שנה דברי רבנן פעם שניה וזה מן הנמנע שלא יתכן. וכיון שראיתי שהיא כל כך לשהצד הנכון בה לא נתגלה לאחד ממי שעמדנו על דבריו בה ממי שקדמ[illegible] פירושה ולבאר הצד הנכון בה. והשם הוא העוזר. וזהו לשון המשנה אמר לחנוני תן [illegible] ויתן לו את הפירות. אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתיו באנפילי [illegible] ותן לי את הדינר ואמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם בתוך ביתך [illegible] רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה אמר לשולחני תן לי בדינ[illegible] קודם כל דבר אקדים את העיקר שעליו זאת המשנה סובבת כדי להקל על המתלמד [illegible] בלשון נמרץ: ראוי שתדע תחלה כי הפירות והמעות אינם ברשות החנוני ואף [illegible]
הבית

שלטי הגבורים

כיון שלנו לומר שהיא אמת כההיא דרב כהנא ורב אסי דאמר להו רב את לבך אנסך ופירש ר"י דאף עונש שבועה ליכא והביא ראיה מפרק ב' דנדרים דקאמר כשם שנדרי שגגות מותרים כרב כהנא וכרב אסי וכל חד והד' אדעתיה שפיר קא משתבע והיא דגיטין פרק השולח דקאמר יהנה סם המות באחד מבניה ונעשית סתם פשעה ליתן מה שהופקד לה בגד של קמח כי ידעה שסופה לישבע ובנדון זה נמי אין שום פשיעה ואין שום אונס אף אם היו כמנא א"כ כדברי העובד כוכבים כי מה יוכל אדם לעשות אם לא יסמוך על כתבו א"א לו לזכור כל עסקיו על פה וה"ט אמרי' גבי עדות בפ"ב דכתובות כותב אדם עדותו ומעיד עליו אפי' לאחר כמה שנים ורבי יוחנן אמר ע"י כתב ידו אע"פ שאינו זוכר מעצמו ע"י כתב ידו מדכר דכיר גוף העדות ה"נ אם על ידי פנקסו אומר לו לבו שהוא כן היינו ידיעה גמורה ואף אם הוא רפוי בידו ירא' שיוכל לישבע על פנקסו להחזיק מה שבידו ואין כאן עונש שבועה וכן ראיה מהאי דהנוני על פנקסו מוכח שיש לסמוך על הפנקס כמו שכתבתי ע"כ לשונו:

רבינו נסים

תמצא בפרק זה (דף מו.) דתניא שכיר כ"ז שלא עבר זמנו וכו' א"ר יהודה אימתי בזמן [שאמר לו] תן לי שכרי מכאן תשובה למי שאמר שכ"מ שאמר ר"י אימתי לפרש דברי חכמים בא בלא מחלוקת וראיתי פי' הרי"ף ז"ל ופי' חכמי צרפת ז"ל בהלכה ולא ישרו בעיני והפי' שכתבתי קבלתי מאבא מורי ואבא מורי מרבו רב גדול מובהק בדורו זכר שניהם לברכה ולחיי העוה"ב: מתני' אמר לשולחני תן לי בדינר מעות. כבר נתפרשה בסמוך: כשם שאמרו. משנה בפרק הכותב (דף פז.): הפוגמת כתובתה. מוציאה שטר כתובתה ומודה שקבלה מקצתה נמצא שאין נר מצוה לסמוך על שטר כתובתה ואם טוען הבעל קבלתה כולה לא תפרע אלא בשבועה: עד אחד מעידה ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו. כולהו אכשם קאי כשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה כך היתומי' אין נפרעין אלא בשבועה ובגמרא מוקי לה ביתומים מן היתומים: נפרעת שלא בפניו. שהלך לו גם למדינת הים: שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה ששטר זה פרוע: שלא אמר לנו. קודם לכן: שלא מצאנו בין שטריו. שובר על שטר זה: הרי זה נשבע. שלא מצא שובר ושבועה פוגמת ואיכך מדבריהם היא שהרי כל הנשבעין מה"ת נשבעין ולא משלמין וזו נשבעת ונוטלת ועוד דכתובה שעבוד קרקעות היא ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא מדרבנן היא והכי איתא בהדיא בפרק הכותב (שם) מהא שמעינן דאע"ג דאין נשבעין על הקרקעות שבועה מדאורייתא שבועת המשנה מיהא נשבעין עליהם כמו שכתב הרי"ף ז"ל בפירקין דלעיל וה"ה שנשבעין עליהם היסת: גמ' אלא שמת מלוה בחיי לוה. כלומר לא שנו דבשבועה מיהא שקלי יתומים מן היתומים אלא שמת מלוה וכו': כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה. שלא קבל כלום שהנפרע מן היתומים צריך שבועה ואפילו בשטר: ואין אדם מוריש שבועה לבניו. ממון שהוא חייב עליו שבועה לפי שאין הבנים יכולין לישבע שבועה זו שנתחייב אביהם: [מה טיבה]. להפקיע ממונם אם אין יכולין לישבע אותה שבועה ממש ישבעו שבועת היורשים דהיינו שלא פקדנו אבא: איכפלי ואתאי כל הני פרסאי. טרחתי ובאתי ממקומי לעקור לדרב ושמואל: הבו דלא לוסיף עליה. הזמינו עצמיכם שלא נלמוד ממנה במקום אחר הם אמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים שאינו מוריש אותה שבועה לבניו אם מת לוה בחיי מלוה אל תלמדו ממנה המחוייב שבועה אחרת ומפרש תלמודא כגון מאי כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו

מתני' *אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באמפלי ישבע בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והשלכתם לתוך כיסך ישבע השולחני ר' יהודה אומר אין דרך השולחני להיות נותן איסר עד שנוטל את דינרו(א): °גמ' כשם שאמרו *הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ומנכסים משועבדים (ומנכסי יתומים) והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצינו (שטר) בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע העיד ר' יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד הבן לאחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל רשב"ג אומר אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע נוטל שלא בשבועה: [גמ'] *וכן היתומים וכו': יתומים ממאן אילימא מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה אינהו מבעיא ה"ק וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו לא בשבועה ואמרינן עלה בפרק הכותב* א"ר זריקא אמר רב יהודה לא נו אלא שאמרו יתומים אמר לנו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו אבא לא לויתי נפרעין שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי: רב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו: שלחוה לקמיה דר"א אמר להו שבועה זו מה טיבה אלא יורשין נשבעין שבועת יורשין וגובין: *איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא א"ל ליתי מר נעקרה להא דרב ושמואל אמר להו איכפלי ואתאי כל הני פרסי למיעקרה להא דרב ושמואל אלא הבו דלא לוסיף עלה דאמר רב פפא הפוגם שטרו ומת

רש"י

בזמן שהפירות צבורין כו': מתני' בדינר מעות. כן פרוטות נחושת: גמ' כשם שאמרו כו'. הם כולן משנה בכתובות: הפוגמת כתובתה. הוציאה שטר כתובה ומודה שנתקבלה מקצתה נמצא שאין לסמוך על הכתובה עוד ואם טוען בעל קבלת כולה לא תפרע אלא בשבועה: ועד אחד מעידה ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו. כולהו אכשם קיימי שכשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה כך יתומים לא יפרעו וכו': שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה. ששטר זה פרוע: ושלא אמר לנו אבא. קודם לכן: שלא מצינו בין שטרותיו. שובר על שטר זה: הרי זה נשבע. שלא מצא שובר: גמ' לא שנו. דשקלי יתומים מן היתומים בשבועה אלא שמת מלוה כו': כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה. שלא נפרע לו כלום שהנפרע מן היתומים אפילו בשטר לא יפרע אלא בשבועה: ואין אדם מוריש. שום ממון לבניו שצריכים לישבע עליו כי אין יכולים לישבע שבועה דמה יודעין אם נפרע לאביהן: נשבעין שבועת יורשין. דהיינו שלא פקדנו אבא כבמתניתין ונוטלין: איכפלי ואתאי כל הני פרסאי. וכי טרחתי ובאתי ממקומי לעקור לדרב ושמואל: הבו דלא נוסיף עלה. הזמינו עצמיכם שלא נלמד ממנו במקום אחר הם אמרו

עין משפט

א מיי' פי"ד מהל' מלוה ולוה טור ח"מ סי' פד:

ב מיי' פי"ח מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טור ח"מ סימן קח:

הגהות חו"י

(א) עד שנוטל את דינרו כשם שאמרו כו' כצ"ל ותיבת גמ' כאן נמחק וצ"ל לקמן אחר שלא בשבועה:

שלטי הגבורים

א כתבו הגאונים מת המלוה והיורשים באין לגבות מיורשי הלוה מלוה על פה אם היא על אחת מאלו ג' דרכים או שהודה אביהם לפני מותו שיש לפלוני חוב זה עליו או שהיתה ההלואה לזמן ועדיין לא הגיע זמנה או שהיה נדוהו על שלא רצה לפרוע ומת בנידויו או גובין מהן בלא שבועה אע"פ שמת לוה בחיי מלוה שהרי אביהם לא היה צריך לישבע ואם אינה על אחת מג' דרכים הללו אם טענו יורשי הלוה אבינו אמר לנו לויתי ופרעתי או שאמה שמא פרע אבינו אין יורשי המלוה גובין כלל אבל אם שותקין ואינן טוענין כלל מטילין יורשי המלוה אפי' בלא שבועה לפי שאין טוענין ליורשי הלוה להוב ליורשי המלוה והרמ"ה כתב אפי' לא טענו אנן טענינן להו והכי נמי מסתברא. כתב רב אלפס בתשובה אע"פ שיורשים נשבעין שבועת היסת ונוטלין ה"מ היורשים בעצמן אבל אם מתו היורשין שהיה להם לישבע שבועת היורשין אין היורשין שלהן נשבעין ונוטלין וכ"כ הרב ר' יהודה ברצלוני וכיוצא בזה השיב הראב"ד בתשובה היכא שמת מלוה בחיי הלוה שהיה להם לישבע שבועת יורשין וליטול ומת אחד מהם קודם שנשבע אין שאחין גובין חלקו בשבועתן שמא להם לא לוה ולו לוה והם אינם יכולים לישבע שלא פקד אחיהם שמת מאביו לפי' נשבעין וגובין חלקם ומפסיד חלקו והרא"ש כתב ודבר תימה הוא נמי דאין אדם מוריש שבועה לבניו היינו שבועת ברי אבל גבי יורשין ויורשי יורשין כולה שבועת שמא היא ונשבעין שלא אמר זה מורישו ששטר זה פרוע וכ"כ בעל העיטור: ואם יש בשטר נאמנות שהאמין לוה את המלוה ואת יורשיו עליו כתב הרא"ש ז"ל גובין חוב אביהם בלא שבועה כיון שהאמין גם יורשי המלוה עליו ואינם צריכים לישבע שלא פקדנו אבא דמשבועה זו פטרם אפילו היה היורש קטן כשמת אביו או אפי' טלו אחרי מות אביו כשהגדיל ישבע שבועת יורשין ונוטל. ומיהו כשהיה קטן כשמת אביו אין צריך לישבע אלא שלא מצאתי אבל לא שלא פקדנו אבא ושלא אמר לי דלאו בר נוחה הוא: כתב הראב"ד בתשובה אם יש לקטן אפטרופא במנהו אביו ומבקש חובותיו של קטן צריך לישבע שלא נוהו אבי יתומים ושלא מצא בין שטרותיו ששטר זה הוא פרוע ואם מנוהו ב"ד אין צריך לישבע שלא פקדנו אבי היתומים אלא שלא מצא וכו' ואין חוששין לומר הם יצטרך לישבע שמא ימנע מלהיות אפטרופא שלא ימנע בשביל זה במלוה הוא עושה בשבועה זו כדי שלא יפסידו היתומים את הונם ואם יש לקטן אחים גדולים ואינן רוצין להמתין עד שיגדיל הקטן הם נשבעין שבועת יורשין וגובין את הכל שאין שבועה מוטלת על הקטן כלל כיון שיש לו אחים גדולים שהרי אין עליו מוטל לישבע שלא פקדנו אבא וכו' דלאו בר נוחה הוא וגם שלא מצא

מלחמת ה'

וכתב עוד ומכלל דבריהם אתה למד דלא ס"ל מאי דכתב הרי"ף ז"ל בכתובות על מאי דאפסיקא הלכתא כאבא שאול בן אימא מרים וכו' עד והכי מוכחא מלתא מסוגיא דשמעתא דהתם וכו':

אמר הכותב באמת נראין הדברים כן אבל יש להעמיד דברי רבינו הגדול ז"ל משום דהכיא אוקמתא דאוקמוה דפלוגתא דהכא שאול ורבנן קא מיפלגי לא קיימא אמסקנא ואביי הוא דסבר הכי דכי אמרה אבא שאול בכל לשון נאמנות אמרה אבל לדידן לא קיימא לן אמסקנא דאוקמתא דאביי דהכי אמרי' התם אלא אמר רב פפא לאפוקי מדר' אלעזר ומהלקתו וכן כתוב בכולי נסחי ספרד ושל גאונים אלא הכי מפרשי' לה רישא אלא דקתני כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה אפי' לא נעשית אפוטרופא אלא על פלכה ועל עסתה לאפוקי מדרבנן וסיפא דקתני אינו תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה לאפוקי נמי מדרבנן ומדרבי אליעזר ואם תאמר והלא בזמן שתובעת כתובתה לדברי הכל משביעין אותה היורשין ע"י גלגול איכא למימר דלרבנן אף על ידי גלגול אין משביעין אותה על פלכה ועל עסתה משום דהוא טעמא דאמרי' התם כיון דקא דיקא עלי כולי האי לא מגינא דאדור בסדך ואע"ג דבגמ' לא איתמר אלא למאי דקס"ד דר' אליעזר ע"י גלגול קאמר מעיקרא נמי ידעינן דרבנן אפילו מגלגול פטרי לה תדע מדלא קא מבעיא להו רבנן לכתחלה פטרי לה או אפי' ע"י גלגול פטרי לה אלא דקס"ד דטעמא דרבנן משום דלא מניא למידק ואתיא לידי שבועה הוא וכדאמרי' בעלמא נמנעו מלהשביעה וקס"ד נמי דר' אליעזר מחייב לכתחלה ומשום הכי אמרי ליה אין אדם דר עם נחש בכפיפה כלומר אודי לן מיהת דלכתחלה אינו משביעה ומפרקינן לעולם ר' אליעזר ע"י גלגול והכי קאמרי ליה רבנן אין אשה יכולה לדור עם בעלה המקפיד כ"כ שכן דרך בעלים מוותרין מקצת בכה"ג כדאמרי' גבאי נדקה מקבלין מהן דבר מועט אלמא בעל מחיל הרי למדת לפי דברינו דלא קיימא אוקמתא דאביי וכיון שכן י"ל דלא סבירא לן בהא נמי כאביי דקס"ד דהכא שאול בכל לשון נאמנות אמרה ואיסי גופיה מדחק הוה דהיק ליה כי היכי דתיקום מתני' כותיה כדאמרי' בעלמא אלא מתני' אמאן תרמי' ואמרי' נמי אם כן גרעו פסלו מאן קא תני לה כדמפרשי' בדוכתא הלכך כיון דאידחיא דאביי יש לנו לומר דהכא שאול לא אמרה בנאמנות מפורש שכיון שכתב נאמנות מפורש עקרא לההיא תקנתא דרבנן ואי בעי למיתן נכסים לאחריםברשות בידו והיינו דלא מסיימין התם מתני' דלא כהכא שאול אלמא הכא שאול כהתם מתני' סבירא ליה וכיוצא

המאור הגדול

השבועה יש לה עיקר ואע"פ שמתקנת חכמים היא זו ואי לא מצי משתבע יעמוד הממון בחזקתו ונפטרו היורשין מלשלם והא דאמרי' התם יחלוקו לפי שהשבועה מוטלת על שניהם שבועה דאורייתא על זה ושבועה דרבנן על זה ומתוך ששניהם חשודים ואינן יכולין לישבע יחלוקו אבל הכא שאין השבועה מוטלת אלא על פי המלוה בלבד ואינן יכולין לישבע אותה שבועה שהיה חייב אביהם שהיא שבועה שזה חייב לי כך וכך משום דברא במילי דאבא לא ידע אע"פ שהן יכולין לישבע שבועה שלא פקדנו אבא אין זה אותה השבועה שהיה חייב אביהן ומש"ה נפטרו בני הלוה מן הכל ופריקנא לדבריו דר' אמי קאמר וליה לא סבירא ליה זהו תורף פי' הרב ז"ל ופי' נאה הוא ומסתייע מעובדא דרב נחמן דאיקלע לסורא ואמר הבו דלא לוסיף עלה אלמא סבירא ליה דרב ושמואל. ולענין פסקי הלכות הללו אין לנו לזוז ממה שפסק הרי"ף ז"ל בהלכותיו אלא ששמעתי משום חכמי נרבונא ז"ל הגדולים כיון דמסקנא דגמ' דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד כרב ושמואל עבד אנן לכתחלה עבדינן כרב ושמואל בכל שטר שאין בו נאמנות אבל בשטר שיש בו נאמנות לא מקילין ביה תרי קולי קולא דאבא שאול בן אימא מרים וקולא דרב ושמואל ולכתחלה עבדינן כרבי אלעזר וזה פסק נאה והגון ומשובח וראוי לסמוך עליו: ומכלל דבריהם אתה למד דלא סבירא ליה מאי דכתב הרי"ף ז"ל בכתובות על מאי דאיפסיקא הלכתא כאבא שאול בן אימא מרים וה"מ דכתב לה נקי נדר ובלא נדר אבל אי כתב לה בפירוש נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי לא עליך ולא על יורשיך וכו' כדכתיבנא התם בהלכות הא לא מסתברא כלל כמו שכתב הרב ז"ל אלא בכל ענין אין הנאמנות מועילה לגבות מן היתומים בלא שבועה והכי מוכחא מלתא מסוגיא. דשמעתא דהתם על פסקה דמתני' רבי שמעון אומר כל זמן שתובעת כתובתה היורשין

העתקת פירוש הרי"ף

הבית אלא שהם מונחים ברשות הרבים כדאמר אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורים ומונחין ברשות הרבים ושניהם עוררים עליהם אבל אם הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה ולא יעלה על הדעת כי ר' יהודה לא דבר כי אם על דעתו בלבד כי על כולם דבר להודיע עקר הדין שחלקו בו וכדאמרינן כל מקום שאמר רבי יהודה אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים וכשתעין על זאת היטב תמצא שלא יכול להתפרש זולת על זה הדרך והוא שלא ימלט דעת רבנן מהיותו בנוי אלא על אחד משלשה פנים האחד כי הם לא דברו כי אם כשיהיה הפירות ברשות אחד מהם או שלא דברו אלא כשיהיו הפירות ברשות שניהם לא ברשות אחד מהם בלבד. ושני אלו הפנים בטלים כי אם היו הפירות ברשות אחד מהם לבד היה האחר מוציא מחבירו ועליו הראיה כמו שהוא בלשון ר' יהודה בברייתא וזהו עיקר וכלל גדול בדין אי אפשר שיחלקו רבנן עליו. ואילו היה ברשות שניהם היה הממון המוטל בספק והיה דינן כאחד הדינין שהן כיוצא בזה. ומאחר שאין דינן כזה ולא המוציא מחבירו ידענו כי אין דבריהם הולך ע"ד שתי אלו הפנים אבל הוא על דרך שלישי והוא שיהיו הפירות ברשות הרבים וכמו שידעת במה שאמרו מסירה קונה ברשות הרבים ובחצר של שניהם. והואיל וידענו העיקר שזה הדין הולך עליו ראוי לנו שנשוב לפרש אותו מתחלה כל פרק ופרק ממנו ונאמר: אמרה המשנה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתי לך ונתנו באנפילו ישבע בעל הבית כלומר ישבע בעל הבית בגזרת שנתן לחנוני את הדינר בשביל הפירות הללו ואז יהיו ראוים לו וטעם היות זאת השבועה בגזרה לפי שאין הפירות בידו של בעל הבית ואף לא ברשותו ונעשה דוגמא שבועת הנשבעים ונוטלין שהם נשבעים בגזרה ובזה הוא ראוי לפי טענתם והטעם בזה לפי שבעל הבית הוא יותר ראוי לקבל הפירות בשבועתו לפי שטענתו יותר הזקה מטענת החנוני לפי שהחנוני מודה שמכר הפירות לבעל הבית ואינו מבקש ממנו כי אם הדמים בלבד לכך יותר הוא ראוי לקבל את הפירות בשבועתו שישבע שנתן הדמים לחנוני: וכבר ידעת כי כולי פרקין הוא בנשבעין ונוטלין לפי שטענתם בריאה וחזקה יותר מאותם שכנגדן משל מה ששנינו הנגזל כיצד היו מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות ושאלו בגמרא ונחזי מאי משכנו. והשיב רב בטוענו כלים הנתנין תחת כנפיו וזה כי אחר שהעידו עליו שלקח דבר נסתר ומכוסה תחת כנפיו והם כלים אשר דרכן להיות נופלין תחת כנפיו והוא אומר לא לקח כלום ראוי שישבע בעל דינו ונוטל לפי שאין לנו לקבל שבועה בהכחשת העדים ודברי מי שהעדים מסייעים אותו הם יותר חזקים מדברי מי שמעידים עליו. ומצינו כמו כן הנחבל אמרו הנחבל כיצד היו מעידים שנכנס לתוך ידו כשהוא שלם ויצא חבול א"מ אמר לו אתה חבול א"מ אמר לו אתה חבלתה והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל וזהו לפי שהעדים מעידים שהיה שלם קודם שאבק עמו ועכשיו הוא חבול ולכך מה שהוא טוען ואומר אתה חבלת בי טענתו יתר חזקה מטענת בעל דינו שאומר אתה חבלת בעצמך לפי שיותר הוא קרוב שיחבל בו חבירו משיחבול הוא בעצמו ולכך הנחנו את הטענה החלושה ובחרנו בטענה החזקה ודננו בה עם השבועה. ועוד אמרו נתן לו את הדינר ואמר לו תן לי פירות אמר לו נתתים לך והולכתם אל תוך ביתך ר"ל החנוני שבא אליו בעל הבית והדינר איננו עמו אמר לו תן לי בדינר פירות עד שאביאנו אליך נתן לו את הפירות והוליכן

שטרו שהודה בב"ד שקבל קצת ותנן לא יפרע השאר אלא בשבועה ואם מת יורשין נשבעין שבועת היורשין ונוטלין ולא עבדינן כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו: ודיינא דעבד כר"א עבד. ונראה דה"ה דאם קדמו היתומים ותפסו אין מוציאין מהם (א) וכן כתבו קצת מרבותינו הצרפתים ז"ל אבל ה"ר יהוסף הלוי ז"ל כתב בשם רבינו האיי גאון ז"ל שמנהג ראשונים לדון כרב ושמואל והא דאמר האי דיינא דעבד כר"א עבד ליתא ולא סמכינן עלה ולא ידעתי למה והרמב"ם ז"ל כתב בפרק י"ו מהלכות מלוה ולוה מאן דעבד כר"א עבד וכדעת הרי"ף ז"ל: ההוא דשכיב ושבק ערבא. ראובן הלוה לשמעון ע"י ערב ובשטר ומת לוה בחיי מלוה ונתחייב מלוה שבועה ואח"כ מת מלוה ובאו יתומים ליפרע [מן הערב]: הא נמי הבו דלא לוסיף עלה היא שהרי אמרוה ביתומים הנפרעים מן היתומים וכאן נפרעין מן הערב: בתר יתמי אזל. וה"ל כיתומים מן היתומים: וכתב ה"ר משה ב"ר יוסף ז"ל בתשובה דה"ה נמי אי לית להו נכסי ליתמי שאין נפרעין מן הערב דכיון דמלוה על היתומים לפרוע חובת אביהם ערבא בתרייהו אזל ומיהו גבי [לקוחות] לא אמר הכי דלוקח אדעתא דארעא נחית ועבד איניש דזבין ארעא [ליומיה] הלכך לא אזיל בתר יתמי כיון דלית להו נכסי ליכא מלוה עלייהו למפרעיה וכשם שמלינו לערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה שאין למדין דין לוקח מדין ערב ודתנן תנן דלא תנן לא תנן כדאיתא בסוף ב"ב (דף קעד:) ובפרק [שום היתומים] (דף כג:) כך בזו אין למדין דין לוקח מדין ערב מן הטעם שהזכרנו הלכך הבו דלא לוסיף עלה הוא ויורשין נשבעין שבועת היורשין ונוטלין [מן הלוקח] ואלמלא היה דין הלקוחות כדין הערב וכדין היתומים לא השמיטוהו רבותינו מלפרשו כשם שהזכירו שדין האח כדין היתומים מה לי לא פקדנו אבא מה לי לא פקדנו אחא אדרבה הא עדיפא לאשמועינן כך כתב בספר המאור: ההוא דשכיב ושבק אחא. דמית לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה בלא בנים ושבק אחא ליורש ואחיו הוציא השטר על יתמי לוה: הא נמי הבו דלא לוסיף עלה היא. שהם אמרוה ביתומים מן היתומים וזה לא יתום הוא: ודאמרינן ברים שמעתין כך היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה לאו דוקא יתומים מן היתומים בלחוד דא"כ ליתני כשם שאמרו מנכסי יתומים לא יפרעו אלא בשבועה כך היתומים הבאים ליפרע מנכסי יתומים לא יפרעו אלא בשבועה ולמה לי למיתני כל הני אלא ודאי הכי קתני כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כך היתומים שפגמו שטר אביהם שאמרו אמר לנו אבא מקצת חוב זה פרוע או עד אחד מעידו שפרע לאביהם וכן אם באים ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשבועת היתומים דהיינו שלא פקדנו [אבא] והאי דנקט יתומים מן היתומים משום דקא בעי למימר עלה רב ושמואל לא שנו וא"ת בפוגם נמי מצי למימר הכי לא שנו אלא שפגמו היורשים אבל פגם אביו כבר נתחייב שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו דרב ושמואל בפוגם נמי ס"ל דאין אדם מוריש שבועה לבניו דהא אמרינן בשמעתין הבו דלא לוסיף עלה דאמר רב פפא הפוגם את שטרו ומת וכו' מכלל דרב ושמואל בפוגם נמי אין אדם מוריש תירץ הרמב"ן ז"ל דרבותא קמ"ל דלא מיבעיא בשבועת הפוגם *[דהיא משום חששא דשמא פרעו דאיכא רגלים לדבר דפרעיה [וכעין שבועה דאורייתא היא]. דאין אדם מוריש אלא אפילו בא ליפרע מן היתומים דליכא אלא משום תקנת יתומים בעלמא והוה לן נמי למיחש לתקנתא דיתמי מלוה ואפ"ה אין אדם מוריש וכתב עוד דאפי' לרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש ה"מ יתומים מן היתומים אבל מלקוחות (ב) גבו בשבועת היורשים משום דליכא למימר בהא כבר נתחייב מלוה שבועה שהרי אפשר שיפרע מנכסים בני חורין הלכך גובין היתומים מהם בשבועת היורשין וכי היכי דאמרינן דאין אדם מוריש שבועה לבניו ה"נ אין אדם מוכר שבועה לאחרים הילכך מת לוה בחיי מלוה ואחר שמת לוה מכר מלוה את חובו ואח"כ מת מלוה הפסיד לוקח משום דכבר נתחייב מלוה המוכר לבני לוה שבועה ואינו יכול למכרה לאחר אבל אם (א) מכר חובו בחיי לוה אע"פ שאח"כ מת לוה בחיי מלוה נשבע [לוקח] כעין שבועת היורשין שלא אמר לו מוכר ושלא ידע ששטר זה פרוע שכן דעת רש"י ז"ל בפרק הכותב (דף פו:) במתני' דנדר ושבועה אין לי עליך שהלוקח שבא ליפרע מנכסי יתומים נשבע כעין שבועת היורשין ונוטל ואם המוכר חי המוכר נשבע ואם מת גובה לוקח בשבועה כעין שבועת היורשין שאין לומר בזה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה *(היורשים) דכיון שמכרו אין עליו עיקר החיוב אלא שמשביעין אותו מפני שהוא נאמן לומר פרעו מגו דאי בעי מחיל: ותמוד הבא ליפרע מנכסי יתומים הסכימו הראשונים ז"ל דאין לו כלום דהיינו דרב ושמואל וטעמא דמילתא דאלמוה רבנן לתקנת יתומים והחמירו בשבועתם יותר מכל שבועת הנוטלים ומש"ה חיישינן לה ולא מוסיפין עלה אבל בכל שבא ליפרע מנכסי יתומים דיינינן הכי וצריך לי עיון בדין זה לפי שאפשר לומר דדוקא בדרב ושמואל מפני שחלה

רש"י

אמרו דהיכא דמית לוה בחיי מלוה דאין אדם מורים שבועה לבניו ואל תלמדו ממנו שמחוייב שבועה אחרת ומפי' תלמודא כגון מאי כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו שהודה בבית דין מקצת ותנן לא יפרע השאר אלא בשבועה ואם מת. יורשין הם נשבעין שבועת יורשין ולא כרב ושמואל דאמרי אין אדם מורים שבועה לבניו: ההוא גברא דשכיב ושביק ערבא. ראובן הלוה לשמעון ע"י ערב ובשטר ומת לוה בחיי מלוה ונתחייב מלוה שבועה ואח"כ מת מלוה ובאו יתומים ליפרע מן הערב: דמית. לוה בחיי מלוה ואחר כך מת מלוה בלא בנים ושביק אחיו ליורשו ואתי אח והוציא שטר על יתמי לוה: דלא דלא לוסיף עלה הוא. שאומר ביתומים מן היתומים והאי לאו יתום הוא:

מתני'

ומת יורשין נשבעין שבועת היורשין וגובים מדאמר ר"נ הבו דלא לוסיף עלה ואשכחן לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע ולרמי בר חמא ולרבא דכולהו בתראי נינהו וסברי הכין דלא לוסיף עלה שמעינן דבהא מילתא כרב ושמואל דיינינן ואע"ג דאמר רב חמא השתא דלא איתמר הלכתא לא כרב ושמואל ולא כר"א האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד כר"א עבד לא עבדינן לכתחלה אלא כרב ושמואל ודיינא דעבד כר"א עבד ולא מהדרינן לעובדא מיניה דמאי דעבד עבד אמר רב פפא האי שטרא דיתמי לא קרעינא ליה עד דגדלי יתמי דלמא משכחי דיינא דעבד כר' אלעזר ולא גבינן

[קפשיוחע ב] ביה משום דרב ושמואל °ההוא דשכיב ושבק ערבא אתו בני מלוה וקא תבעי ליה לערבא סבר רב פפא למימר האי נמי הבו דלא לוסיף עלה הוא א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אטו ערבא לאו בתר יתמי אזיל ההוא דשכיב ושבק אחא אתא ההוא אחא וקא תבע לשטרא דאחוה מיתמי סבר רמי בר חמא למימר האי נמי דלא לוסיף עלה הוא כלומר דהאי דינא אחרינא הוא ולא גמרינן ליה מדרב ושמואל משום דאתינן לאוסופי עלה דרב ושמואל א"ל רבא זה הדין בעצמו דין יתומים הוא ולא הוספנו כלום דמה לי שלא פקדנו אבא מה לי שלא פקדנו אחי כשם שאין היתומים נשבעין שלא פקדנו אבא וגובין מן היתומים כך אין האח נשבע שלא

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בשעה שמכר חובו הי' נזה. כנ"ל:

ד"ס

ד"ס מ"ז

אזל בתר יתמי או לוה וכאן מדבר שיש בידם לפרוע ללוקח מנכסי אביהם אע"ג דודאי לוקח סדר אזל בתר יתמי אפ"ה גבי יתמי מלוה מיניה דלוקח מטעמא דליכא למימר בהא כבר נתחייב מלוה שבועה וכו':

המאור הגדול

היורשין משביעין אותה אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה דאמרי' ר' שמעון אחייא ואמרי' עלה וקא מיפלגי בפלוגתא דאבא שאול בן אימא מרים ורבנן ש"מ בפירוש דלא מהניא נאמנות כלל בכל לשון שהוא לגבות מן היתומים בלא שבועה אלא עשו חכמי דורותינו תקנה שאם בא לגבות יתומים מן היתומים בשטר שיש בו נאמנות דיינינן להו לכתחלה כר' אלעזר שנשבעין שבועת יורשין ונוטלין ולא מפקעינן שטרא בשתי קולי שלא הנעול דלת בפני לווין: ראיתי לרבינו חננאל ז"ל שחלק בענין הנאמנות בין שיש בה קנין לשאין בה קנין וסמך דבריו על הירושלמי ואינן בדוקין אצלנו ונשאלה שאלה מלפני הרב רבי משה בר' יוסף ז"ל יתומין שבאו לגבות מן הערב בשטר שמת לוה בחיי המלוה היכא דלית להו ליתמי נכסי נחלה מאי מי אמרי' כיון דלית לה נכסי נחלה הא לא אזיל ערבא בתר יתמי ומחייב או דלמא לא שנא את"ל ערב פטור לוקח מאי תיבעי לך מחיים דלוה תיבעי לך לאחר מיתת לוה תיבעי לך מחיים דלוה מי אמרי' לא גרע דין לקוחות מדין יתומים ופטירי או דלמא יתומים דוקא ולא לקוחות הני מילי מחיים דלוה לאחר מיתת לוה מאי מי אמרי' מה לי ערב מה לי לוקח כי היכי דערב פטור לוקח נמי פטור דבתר יתמי אזיל או דלמא ערב דוקא והשיב הרב ז"ל ערב לא שנא אית להו נכסי ליתמי ולא שנא לית להו מיפטר פטור דקיימא לן מצוה על היתומין לפרוע חובת אביהן אפי' כי לית להו בנכסי נחלה כמעשה דקטינא דאביי וזה כיון שנעשה

מלחמת ה'

כזו במסכת זו בפירקין דלעיל לימא ר' יוסי הגלילי לית ליה דר' אחא דאי אית ליה בדיני נפשות נמי משכחת לה וכפי' אחד דיני ממונות אמרי' מאומד בדיני נפשות לא אמרי' הא בדיני ממונות אמרי כמאן כר' אחא וקשייאן אהדדי אלא דמעיקרא הוו דחקי מילתיה דרבי אחא ומוקמי ליה דוקא בדיני ממונות כי היכי דתיקוס מתני' כוותיה דאי לא מתני' מני והדר כי אתוקמא מתני' התם במילי אחרי סדרינן לפשטיה דמלתא דר' אחא אפי' בדיני נפשות אמרה וכהלכה רבות בתלמוד אבל ר"ח ז"ל אמר ואע"ג דחזינן דלא עמדה דר' שמעון כהבא שאול ורבנן כרבנן לא איפריכא והוא דהם מסנתנו מקמי דהבא שאול ואמר שאין נאמנות מועיל מן היורשין אלא בהני מילי דמתני' כגון שנעשית אפטרופא וכיוצא בה למגבה כתובתה לא מהני אלין מילי עד דפירש דהימנה למגבה ועלה קתני מה הטעם שהרי אמרו חכמים וכו' כל אלו דברי ר"ח ז"ל והוא עצמו מודה שלא חלק אבא שאול אלא מפני שאין הנאמנות מפורש לגבות מן היורשין ולא סמך רבינו ז"ל בדבריו מפני שכל עיקר הנאמנות בין ממנו בין מן היורשין משום גביאת כתובתה עשאוהו מתחלה כדאמרי' התם דמספקא אדעתא דלמא מלטריכנא זוזי ומקילנא מידי מכתובתאי וזה רמוז שם בהלכות ולפי זה אפשר עוד לפרש דאי סלקא

העתקת פירוש הרי"ף

והוליכן לביתו ואומר כן הביא לו את הדינר ונתנו לו ובעה"ב אומר שלא נתתיו לו את הדינר אלא באלו הפירות שהן מונחים ברשות הרבים ועדיין לא נטלתי ממנו כלום קודם לכן. ונחלקו בזה ר' יהודה ורבנן ואמרו הכמים שהחנוני יותר ראוי שישבע שלא קבל זה הדינר מבעל הבית אלא על מה שנתן לו. יהיו הפירות האלה ראוים לו והטעם בזה שהחנוני טוען שהפירות הם שלו ועדיין הם נשארים ולא מסר אותם ובעה"ב אף הוא מודה שהם של חנוני אבל הוא טוען שנתן לו את דמיהן בחילוף מה שהוא בדין הראשון ולכן נראה שהחנוני יותר ראוי לפירות עם שבועתו לפי שהם נראים שהם שלו יותר משיהיו משל בעל הבית. ורבי יהודה אומר אינו מן הדין שישבע החנוני ויטול לפי שאין דרך להנוני שיניח פירותיו ברה"ר אבל דרכו לו להניחם בחנות עד שימכרם וכשאנו מוצאים אותם ברשות הרבים יותר יש קרוב לומר שבעה"ב קנאם ממנו והניחם שם מאשר נאמר שהחנוני הניחם שם ועדיין לא מכרם ולכך ראוי שיהיה בעל הבית לוקח הפירות עם שבועה יותר מאשר יקחם החנוני כמוזכר בבבא ראשונה שישבע בעל הבית ויטול. ובבבא השנית שישבע החנוני ויטול להתחלפות הטענות. ויהיה דעת ר' יהודה בב' הבבות שישבע בעה"ב אם ברישא להיותו שוה עם רבנן אף בבבא הראשונה ותהיה סביר לומר דאיהו שתיק להו לרבנן עד דאסיק להו לכלהו מלתיהו והדר פליג עלייהו בכולה מלתא באומרו כל שהפירות בידו ידו על העליונה הנני מבטל לך סברא זו ונאמר כי כאשר היה אצל ר' יהודה שהפירות של בעל הבית בבבא האחרונה ושהוא יותר ראוי שיקח הפירות עם שבועתו אף שהחנוני אינו מודה לו במכירתם ק"ו שתהיה לו סברא זאת בבבא ראשונה מצד שהחנוני מודה לו במכירתם וזאת ראיה גדולה וחזקה שאין לזוז ממנה. ועוד יש לנו ראיה אחרת על זה והוא שההלכה השניה שהיה אומר לשלחני תן לי בדינר מעות וכו' הלא ידעת שהיא הולכת ע"ד הראשונה ואין שום הפרש ביניהם ולא תמצא שהית ר' יהודה חולק עם רבנן זולתי בחלק האחרון ממנה וזה תמצא שם מפירש בדברי ר' יהודה שאמר אין דרך שולחני להיות נותן את האיסרין עד שיטול את דינרו נראה מנה שדעת ר' יהודה נוטה שבעל הבית יותר ראוי שיקח עם שבועתו בשתי הבבות יחד כמו שזכרנו בבבא הראשונה. והסיבה בזה אם בבבא הראשונה ממנה להשתוותו עם רבנן במעם אשר קדם וזכרו בבבא ראשונה מתחלת

שלטי הגבורים

וכו' אין עליו שאחרים מצאו מה שמצאו ולא הוה לפיכך גובין הכל בשבועה ונותנים לקטן חלקו וכן אם מת הקטן זוכים כולם בחלקו ונשבעין היורשין ונוטלין חלקו וחלקם ואם אמר אחד מהיורשין לי נוה שהשטר פרוע ואחרים אומרים לא פקדנו רואים אם השטר יוצא מתחת יד זה שאומר שהוא פרוע הפסידו כולם שהוא נאמן במגו שאם היה רוצה היה שורפו ואם היה יוצא מתחת יד אחר הוא הפסיד חלקו והאחרים נשבעין שבועת היורשין ונוטלין חלקם שאינו נאמן להפסיד בהודאתו לאחרים והרא"ש היה אומר אפי' אם היה השטר בידו אינו נאמן להפסיד להם חלקם דכל שותפים של עסק אין כח ביד אחד להפסיד לחבירו כלום בהודאתו ולא אמרי' אי בעי קלתיה אלא גבי שליש שהשלישו שניהם בידו:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ע במרדכי פרק חזקת הבתים מביא תשובת מור"ם המתחלת באלמנה שרה בת אשר סי' תנ"א ומשמע שאין תפיסתו מועלת אלא שיש להלק דהתם ביורש הבא מכח תפיסת אמו שנשארו הנכסים בידיה אחר מות בעלה בענין זה מדבר שם והסיה ודאי לא חשיבה תפיסה משום דנכסי בחזקת יתמי קיימי כל זמן שלא נשבעה והוי זה דומה לכל אותן השנויין שם שאין להם חזקה זז על זה שאתין והשותפין וכו':

מהר"ם (ב) פי' דנימא ס"ה אם מכר לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה ללוקח שבועה כדין הבא ליפרע מנכסים משועבדים לא נפרע אלא בשבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו קמ"ל דגבו בני מלוה מלוקח בשבועת יורשין וכו' כדמסיק ומיהו איצטרכו הסיא דה"ר משה בר יוסף דלוקח הבו דלא לוסיף עלה הוה משום דלא אזיל בתר יתמי שגם מדבר שאין להם מה לשלם מעזבון אביהם וא"ת למלוה שיפרע מנכסים בני חורין אע"ג דאיכא למימר בה כבר נתחייב מלוה ללוקח שבועה אפ"ה גבו יתמי מיניה דלוקח דמ"מ לא נתחייב מלוה שבועה וכו':

שחלה בבועה על אביהם אבל בחבוד זה שלא חלה מעולם לא וכמו שכתבתי למעלה בההיא דרבותינו של א"י ר' אבא ואע"פ שהביאו ראיה על זה מדאמרינן בפרק השולח (דף לה.) דרב לא מגבי כתובה לארמלתא משום דבשניה דרב קיל"י נדרים והיתה בעיניו חשודה שבאה ליפרע מנכסי יתומים אינה מכרעת אלא דכיון שלא היתה חשודה ממש לא היתה יכולה ליטול בלא שבועה ומיהו כיון דרב הוה חייש לה היה מסתלק מדינה וכתב הרב אלברגילוני ז"ל דיתומים שחייבין לישבע שבועה שלא פקדנו אבא [כגון פוגם שטרו ומת דהבו דלא לוסיף עלה ודכוותיה] אם לא הספיקו לישבע עד שמתו אין בניהם נשבעין ויפסידו כדרב ושמואל ובודאי שאם לדין יש תשובה שאם אמרו אין אדם מוריש שבועה דברי לבניו יאמרו בשבועה דספק ויפסידו ממון משום שבועת דאיגר' יודע שנפרע ועוד דהא בני יתומים נמי הא מגו משתבעי שלא אמר להם אביהם באותו תכסים בעצמו [אלא] שהרב ז"ל כתב דהכי הסכימו כולהו רבוואתא וקבלתם תכריע ואפשר שהם היו מפרשים הא דאמרינן דאין אדם מוריש שבועה לבניו שכל ממון שאין אדם זוכה בו אלא בשבועה אינו ממון להוריש לבניו וכיון דקי"ל דאין אדם מוריש שבועה לבניו אלמנה שהיא צריכה שבועה ולא נשבעה ומתה אין יורשיה גובין כתובתה ומיהו אם יש נאמנות בשטר כתובתה אפילו לדברי האומר שאין נאמנות מועיל לגבי יתומים כתב הרז"ה ז"ל בשם חכמי נרבונ"ה הגדולים ז"ל דכיון דמסקינן בגמ' דדיינא דעבד כר"א עבד וכדרב ושמואל עבד אבל לכתחלה עבדינן כרב ושמואל בכל שטר שאין בו נאמנות אבל בשטר שיש בו נאמנות לא מקילין ביה תרי קולי קולא דאבא שאול בן אמא מרים דאמר [בכתובות דף פז.] דאין נאמנות מועיל לגבי יתומים וקולא דרב ושמואל דלכתחלה עבדינן כר' אליעזר: **מתני'** ואלו נשבעין שלא בטענה. משמע שאין אדם תובעו כלום בגמ' פריך אטו בשופטני עסקינן: השותפין והאריסין. בגמ' מפרש מ"ש הני: והאפוטרופסין. שעסקו בממון אדם להכנים ולהוציא ולשאת ולתת אבל בנכסי יתומים פלוגתא דתנאי הוא במס' גיטין פרק הנזקין (דף נב.) : והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. שהושיבה בעלה חנונית או שמינה אפוטרופסת לעסוק בנכסיו : ובן הבית. אחד מן האחין שעסק בנכסים משמת אביהם : חלקו. ולא השביען בשעת חלוקה : נתגלגלה שבועה. אא"כ מגלגלין עליו גם את זו : ושביעית משמטת השבועה. לא קאי אהך שבועה דהשותפין דאין שביעית משמטת שותפות ולא שבועתה אלא מלוה ושבועתה ואיכא למידק שבועת מודה מקצת דמלוה פשיטא דכיון דממון אין כאן שבועה אין כאן וצ"ל דהכא בשתבע קודם שביעית והודה במקצת וכפר במקצת ואותו מקצת שכפר בו אין שביעית משמטתו שכל ממון שכפר בו קודם שביעית אע"פ שעברה שביעית עליו אינו משמט והכי איתא בפירוש בירושלמי במסכת שביעית מלוה וגעשית כפרנית אינה משמטת וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' שמטה ונמצא שאותו ממון שכפר בו לא נשמט בשביעית וסד"א כיון שתבע קודם שביעית והודה במקצת וכפר במקצת ותביעת אותו מקצת במקומה עומדת שלא נשמטה בשביעית ישבע עליה לאחר שביעית קמ"ל דשביעית משמטת שבועה זו כיון דהשמיטה אותו מקצת שהודה בו נמצא שאינו אלא כופר בכל ואף השבועה שבאה מחמת אותו מקצת של הודאה נשמטה שכיון שהממון נשמט אף הדבור של שבועה שבא מכחו נשמט : **גמ'** אלא בטענת שמא. שטוענו שמא עכבת משלי : מ"ש הני. שהטילו עליהם שבועה בטענות שמא : משום דמורו היתרא. לטעמן לפי שטרחו בנכסים : והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף כרב. פרש"י ז"ל שזה טוענו שמא עכבת משלי שתי כסף ופרוטה וזה מודה לו בפרוטה דקרובה היא לשבועה דאורייתא אלא שטענת שמא היא והיינו כרב דאמר בפרק שבועת הדיינין דכפירת טענה שתי כסף לבד פרוטה של הודאה אבל ה"ר יוסף הלוי כתב דבשבועת השותפין לא בעינן הודאה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שלוחין ושותפין : לא משבעינן ליה בגזרה. דחומר שבועת המשנה : אלא היו מחרימין ליה חרם סתם. הגאונים ז"ל תקנוה : מהו לגלגל שבועת אריסין שותפין שחלקו ע"י שבועה דרבנן כגון שבועת היסת או של נשבעין ונוטלין דתקנתא דרבנן היא : לכל מגלגלין. על כל שבועה דרבנן מגלגלין חוץ מעל ידי שבועת שכיר שאין מגלגלין עליה שבועה אחרת לפי שהיא עצמה אינה מן הדין אלא להפיס דעתו של בעה"ב כדאמרינן בריש פירקין : לכל אין מקילין. אלא מגלגלין והיא היא : לפתוח. אם לא טען התובע שיגלגלו עליו יפתחו לו בית דין גלגול למ"ד מגלגלין [ולמ"ד] אין מקילין אם טענו גלגול אין מקילין

נר מצוה

שלא פקדנו אחי וגובה מן היתומים וכן הלכה : **מתני'** ואלו [א]נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפטרופסין א והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית א"ל מה אתה טועני רצוני שתשבע לי חייב חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען נתגלגלה עליו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל והשביעית משמטת את השבועה : **גמ'** ואלו נשבעין שלא בטענה אטו בשופטני עסקינן ה"ק ואלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא השותפין וכו' תנא בן הבית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא מכניס לו פועלין ומוציא לו פועלין מכנים לי פירות ומוציא לו פירות ומאי שנא הני משום דמורו התירא והוא שיש ביניהם כפירת טענה °שתי כסף כרב : חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען והוא הדין לשאר שאם חלקו אינו יכול להשביען ואי אמר הנתבע כבר חלקתי ולא אשתייר ליה גבאי ולא מידי והוא אומר עדיין לא חלקנו ועדיין אית לי גביה כך וכך לא משבעינן ליה (א)בגזירה על טענת שמא אלא משבעינן ליה על טענת ברי שבועת היסת ונשבע על טענת שמא בגלגול שבועה ואי לאחר שחלקו אתא וקתבע ליהבטענת שמא בלחוד היה מחרמינן ליה חרם סתם על מאן דגזליה מידי מההוא שותפותא או מההוא אפטרופסותא [ב]איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ואסיקנא דמגלגלין בדרבנן שמע מינה אמר רב הונא *לכל מגלגלין חוץ משכיר שאין מגלגלין ורב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר דמקילין מאי בינייהו איכא בינייהו לפתוח לו כלומר שאע"פ שלא טען

רש"י

מתני' שלא בטענה. לכאורה משמע שאין אדם תובע כלום ולכך פריך בגמ' אטו בשופטני עסיקינן : השותפין והאריסין. בגמרא מפרש מאי שנא הני : והאפטרופסין שהיו מתעסקין בממון אחרים להכנים ולהוציא לישא וליתן אבל בנכסי יתומים פלוגתא דתנאי בהניזקין : והאשה הנותנת תוך הבית. שהושיבה בעלה חנונית או שמינה אותה אפטרופסית לנשוק בנכסיו : ובן הבית. אחד מן האחים שנתעסק בנכסים משמת אביהן : חלקו. ולא השביעו בשעת חלוקה : נתגלגלה לו שבועה. עליו לאחר כך מגלגלין גם את זה עליו : והשביעית משמטת את השבועה. לאו אהך שבועת שותפין קאי דאין שביעית משמטת שותפות אלא מלוה ושביעתה : **גמ'** בטענת שמא. שטענו שמא עיכבתם משלי כלום : מאי שנא הני. שהטילו עליהן שבועה בטענת שמא : דמורו היתרא. לטעמן לפי שטרחו בנכסים והוא שיש טענה ביניהם : שתי כסף. שזה שטענו שמא עיכבת משלי שתי כסף וזה מודה לו מקצת דקרובה היא לשבועה דאורייתא אלא שטענת שמא היא: מהו לגלגל. שבועת אריסין שחלקו ע"י שבועה דרבנן כגון שבועת היסת או של נשבעין ונוטלין דתקנה בעלמא הוא : לכל מגלגלין. ע"י כל שבועה דרבנן מגלגלין חוץ מעל ידי שבועת שכיר שאין מגלגלין שבועה אחרת על ידה לפי שהיא עצמה אינה מן הדין אלא להפיס דעתו של בעה"ב כדאמרינן ר"פ כל הנשבעין : לכל אין מקילין. אלא מגלגלין והיא היא : לפתוח לו. אם לא טען התובע שיגלגלו לו יפתחו לו ב"ד גילגול למ"ד מגלגלין אבל למ"ד אין מקילין (ב) אלא מגלגלין אם טען אבל אם לא טען אין לנו לפתוח לו גלגול כלל :

הדרן עלך כל הנשבעין

וסליקה לה מסכת שבועות

שלטי הגבורים

א והאפוטרופסין פירש רש"י אפטרופא שמינה אדם בחייו להתעסק בשלו ואילו אפטרופא של יתומים קי"ל מנוהו ב"ד ישבע מ היאבי יתומים לא ישבע והרמ"ה כתב דמיירי נמי באפוטרופוס שמנהו אבי יתומים והא דאמרי' ב"ד לא ישבע הייט דוקא היכא דליכא הודאה במקצת אבל איכא הודאה במקצת ישבע אבל מנוהו ב"ד אפי' ליכא הודאה במקצת ישבע ומיהו אין נשבעין בטענת ספק עד שיתבררנו התובע בב' מעין כסף ופרש"י שטענו אני סבור שעכבת משלי ב' כסף ופרוטה והוא כופר בה בשתים ומודה בפרוטה וכן כתב הרמ"ה . וה"ר ישעיה כתב שנשבעין אפי' הכופר בכל שהוא והאבן עיקר כתב מיימוני' מכאן הורו רבותי שאם מת והשיתף האחד שאין היורש יכול להשביע שותף של אביו בטענת שמא שהרי אינו יודע שהודו אביו בב' כסף ויש מי שהורה שגם היורש משביע בטענת שמא וכזה ראוי להורות שהרי היורשין משביעין את האשה שנעשית אפוטרופ' בחיי בעלה וכל אלו אפי' אין עדים שהיה שותפו או אריסו אלא שמודה מעצמו שהיה שותפו או אריסו אלא שאומר לא גזלתי כלום אפ"ה נשבע בנקיטת חפץ שאין אומר מגו ליפטר משבועה וכן כתב ה"ר יוסף הלוי ולא נראה להרא"ש שאין חילוק בזה בין ממון לשבועה דשבועה אתיא לכלל ממון דשמא לא ישבע ונמצא ממון : המשלח ביד חברו חפץ למוכרו או שלקח בידו מעות לקנות לו סחורה אע"פ שאינו נותן לו שכר ואין לו שום שנאה בשליחות זה הואיל ונשא ונתן בממון חבירו הרי הוא כאחד מן האחין שמתעסק בנכסים ויכול להשביע מספק שלא עכב משלו כלום : השותפים שנושאים ונותנים ביחד או שהיה אחד מהם נושא ונותן ומפקיד הסחורה או מקצתה או המעות ביד השני בלא משקל ובלא מנין ובלא מדה הרי שניהם נכנסים לספק ויכול כל אחד להשביע את חבירו אבל אם היה האחד נושא ונותן והשני לא נתעסק כלל אין נשבע אלא זה שנשא ונתן: חלקו השותפין אין משביעין עוד זה את זה בטענת שמא אלא היו מחרימין סתם על כל מי שתופס משל חבירו כלום וכתב רב אלפס ס"ה נאינך אם נסתלקו כבר ולא אשתייר לגבייהו מידיאינו יכול להשביע וכן כתב מיי' חלקו השותפין והאריסין ונתגרשה האשה ונתפרדו האחים זה מזה ולא תבעו זה מזה כלום אינן יכולין עוד לתבוע והרמ"ה כתב מדנקט חלקו השותפין והאריסין ולא נקט חלקו סתמא משמע דוקא כאלו אבל באחריני אפי' חלקי נמי וטעמא משום דאלו יש לכם תשש במה שמולקים שלכך כיון שחלקו ונטל כל אחד חלקו ולא תבעו אחליה לשבועה אבל אינך כולהו ממונא דבעל הבית הוא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ט מהלכות שותפין [illegible] סמג עשין [illegible] טוש"ע ח"מ סי' [illegible]
ב מיי' פ"ק מהל' טוען ונטען [illegible]

הגהות הב"ח

(א) [illegible] בגזירה
(ב) [illegible] אין מקילין

[ר"שיטע"א]

מלחמת ה'

סלקא דעתי' דאביי דאבא שאול פליג אמתני' סבר לה דפטורה על אפטרופא היא וכיון דאידחאה אוקמתיה דאביי ואתיקס פטורא דמתני' דמשום פוגמת היא אפחכת דלא פליג עליה אבא שאול דאיהו ודאי לא קאמר אלא שאין תקנתם של יתומים נעקרת בשתה עד שיפרם ולעולם לא דמי' סתמא משום דחזי דגמרא בכסי"ג ומה שכתב ה"ר משה ז"ל שהרי מצינו מקום שחמור דין היתומין מדין הלקוחות בשטר שיש בו נאמנות וכדאבא שאול בן אימא מרים גם זה אינו נכון שהרי כמו שאמר אבא שאול אבל מה הטעם שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה כך אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה והם הנאמנות אינו מועיל לעקור תקנת היתומים היאך יועיל לעקור תקנת הלקוחות שיש להם בה לקנוניא והבא שאול והאי כי נקט יורשין רבותא קא משמע ולמתשבינהו לתרווייהו לא בעי דהאטו כי רוכלא ליתשוב וליזיל וכן מה ששנינו ר' שמעון אמר כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ה"ה ללקוחות וכל דכן הוא ולא הסכים יפה לשמועה וכמה דעתו הפך בזה מדעת הגאונים ז"ל כי דברי כל הגאונים פה אחד נתבוריהם שאינו נאמן ללקוחות אפילו כתב לו נאמנות מפורש ואני אפרש דעתם בפרק הכותב ב"ס :
ומה

המאור הגדול

ערב לחובת אביהן ועשה עמו חסד איכא למימר ערבא בתר יתמי אזיל והיינו דרב ושמואלאבל לא מכעי' בחיי לוה דמחייבי ולא גמרינן להו מדין יתומים שהרי מצינו מקום שחמור בו דין מדין הלוקח בשטר שיש בו נאמנות וכדאבא שאול בן אימא מרים אלא אפי' לאחר מיתת מחייבי ולא אמרי' בהו אטו לקוחות לאו בתר תמי אזלינן מאחר דלית להו נכסי ליתמי שא מנכסים משועבדים במקום שיש שם נכסים בני חורין ולא גמרינן לקוחות מדין ערב דאינו דארעא נחית ועבד איניש דזבין ארעא ליומיה וכשם שמצינו לערב לאשה בכתובתה והיה בעי שאין למדין דין לוקח מדין ערב ודתנן תנן דלא תנן לא תנן כך בזו אין למדין דין לוקח מד הטעם שהזכרנו הלכך הבו דלא לוסיף עלה הוא ויורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ואלמלא הלקיחות כדין ערב וכדין היתומין לא השמיטוהו רבותינו מלפרשו כשם שהזכירו שדין היתומים מה לי לא פקדנו אבא מה לי לא פקרנו אחא אדרבה הא עדיפא לאשמעי' אלו דברי ונראין הם ודעתו של הרב הזה היתה כדין היו שניהם חשודין כרבי יוסי וכרב נחמן דעבד עוב וכן תוכל להבין מתוך דבריו בפירושו שכתבנו למעלה ואיתא לדרב נחמן ולדרב ושמואל ולד

חדא וחדא בדוכתא ואע"פ שחלקו רב ושמואל ור' אבא בפי' משנתנו בחזרה שבועה למקומה היכן היא מקום עיקר השבועה מר אלימא ליה שבועתא דרבנן עם חזקה דממונא ומר אלימא ליה שבועתא

העתקת פירוש הרי"ף

מההלכה הראשונה . ובשער השני לטעמו אשר הוא נותן באמרו אין דרך שולחני ליתן איסר עד שיתנו את דינרו וכמו כן נ"כ על זה הדרך בעצמו הוא ראוי שיהיה דעתו בבא האחרונה מההלכה הראשונה לומר שאין דרך חנוני להניח פירותיו ברשות הרבים ולכך הוא מעמיד אותם ברשות בעה"ב ולפי שאינם ברשותו של בעל הבית לגמרי אך לריחוק הנותן ברשות החנוני יותר מרחוקן מבעל הבית אמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ולא אמר אין דרך החנוני להניח פירותיו ברשות הרבים לפי שהוא מנע עצמו מהזכיר יסוד יעקר הטעם וזכר מה שהוא נמשך ממנה אשר הוא הדבר המבוקש וזה לפי ענינו שיהיה החנוני מניח פירותיו ברשות הרבים הוא מן הראוי שיעמידו ברשות בעל הבית דרך כו' נמצא בזה ושמא יטעון טוען עליו ויאמר יתחייב על זה הדרך שיהיה טעמו במשפט שאין דרך חנוני להניח פירותיו ברשות הרבים ויאמר שאין ההשתוות זולתי שיאמר שאין החנוני להיותו נותן הפירות עד שיטול את דינרו . ואנהני מודיעים אותו שאינו כן כמו ש ראין

א מיי' פ"ק מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טוש"ע סי' נד:

הגהות הרי"ו
(א) נ"ב פי' שאומרים לו אל תצער עצמך השבע וטול ודלא כפירש"י ז"ל:
(ב) דפ"ה איתסר עליה כו' נ"ב נ"פ:

מקילין עליו אלא מגלגלין ואם לא טענו אנו אין לנו לפתוח לו כך פרש"י ז"ל ולא נ"ל שיהא דעת הרי"ף כן דאם איתא לא ה"ל למכתבא לדרב חסדא דכיון דפליג בהדיה רב הונא רביה לא קי"ל כוותיה ולפיכך נ"ל דאיהו סבר דלא פליגי וכל חד וחד מילתיה קאמר רב הונא אשמועינן שאין מגלגלין על השכיר מפני שחסו חכמים עליו ורב חסדא אשמועינן קולא אחריתי שפותחין לו השבע וטול ואע"ג דליכא דמאי בינייהו לא א"ש כך מצאתיה לרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהל' שכירות שכתב שכיר שבא ליטול אין מחמירין עליו ואין מגלגלין עליו [שבועה] אלא נשבע שלא נטל ויטול ולכל הנשבעין אין מקילין חוץ מן השכיר שמקילין עליו ופותחין לו תחלה אל תצער עצמך השבע וטול: מנין לגלגול שבועה מן התורה. הרי"ף ז"ל אע"פ שכתבה בפ"ק דקדושין חזר וכתבה כאן ולפיכך אע"פ שפירשתיה שם אחזור ואפרשנה כמו שכתבתי שם: אמן אמן יתירא למדרש ביה גלגול כדמסיק ואזיל: אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה. ולא אפשר לאוקמה אלא בשבועה בגלגול: כנוסה. שייך לגבי יבמה: שומרת יבם. ממתנת ומצפה ליבם כמו שמר את הדבר: אילימא וכו' דקנא לה אל תסתרי עם פלוני ומשקה לה כשהיא ארוסה ומילי מילי קתני ולא שתשבע על כולן כאחד אלא ה"ק בין כשהיא ארוסה בין כשהיא נשואה יכול להשביעה ולהשקותה: לא שותות אם נסתרו דבעינן תחת אישך. ולא נוטלות כתובה שהיא גרמה לעצמה לאסור עליו: וקא משקה לה כשהיא נשואה. על סתירת אירוסין: ונקה האיש. שלא בא עליה לאחר שנסתרה שנאסרה עליו בסתירה זו: אלא לאו ש"מ ע"י גלגול. שלא קנא לה כשהיא ארוסה אלא כשהיא נשואה ונסתרה ומגלגל עליה שבועה על אירוסיה ואע"פ שלא היו ראויין לשבועה בפני עצמן: ק"ו ומה סוטה שלא נתנה ליתבע בעד אחד. כדאמרינן התם דצריך שני עדים. שנסתרה דילפינן דבר דבר מממון: ממון שניתן ליתבע. להשביע בעד אחד. אם טענו מנה וכפר בכולו ועד אחד מעיד שהוא חייב לו נשבע שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל חטאת ולכל עון הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה. אינו דין שמגלגלין. שבועה להשביע בגלגול: אשכחן ודאי. שמגלגלין טענת ודאי בדבר (האסור) שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או שלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר: ספק מנא לן. טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן הכא בפירקין חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען נתגלגלה שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין מנ"ל אי מק"ו לא דמי דסוטה כל שבועתה ספק וגלגולה ספק אבל ממון עיקר שבועתו אינו אלא בטענת ברי דכתיב כי יתן איש ושבועת השותפים תקנתא דרבנן הוא משום דמורו התירא וכיון דעיקר שבועת ממון אינה אלא בטענת ברי נימא נמי דגלגול דידה דוקא בטענת ברי אבל

תורה אור

טענינן ליה (א) גרסינן בקידושין בפ' ראשון* דף כז: אמר עולא מנין לגלגול שבועה מה"ת שנאמר ואמרה האשה אמן אמן ותנא תונא אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה היכי דמי אילימא דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא ארוסה ומי שתיא והא תנן ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה מ"ט תחת אישך אמר רחמנא פרט לארוסה ושומרת יבם ואלא דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא נשואה מי בדקי לה מיא והא כתיב ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון מים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין מים בודקין את אשתו והכא אין איש מנוקה מעון דהא איתסרא(ב) עליה כשהיא ארוסה ונשאה ואלא דקני לה כשהיא ארוסה ונכנסה לחופה ולא נבעלה ונסתרה וקא משקי לה והא אמר רב הושעיא מבלעדי אישך מלמד שקדמה שכיבת בעל ולא שקדמה שכיבת בועל אלא שמע מינה ע"י גלגול שמע מינה אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנא לן תנא דבי רבי ישמעאל ק"ו *ומה סוטה שלא ניתנה ליתבע *בעד אחד מגלגלין ממון שניתן ליתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין אשכחן בודאי שמא מנלן תני ר"ש בן יוחאי אומר נאמרה

במדבר ה · אלף קפד · שם · שם · סוטה כח.

נר מצוה

אבל לא בטענת שמא ופשטינן לה תניא דר"ש אומר נאמרה שבועה בפנים. דהיינו שבועה דסוטה שמשביעין אותה בעזרה. ואיכא למידק אמאי איצטריכא להאי דהא אשכחן שבועה בממון שבאה על הספק דהיינו שבועת השומרים הלכך שפיר איכא למיגמר מסוטה וכ"ת התם נמי ברי הוא שהרי יודע בודאי שהפקיד אצלו ליתא דהא אין חובה של שומר חל עד שעת אונסין כדאמרינן בפרק הגוזל (דף קיב.) ובפ' אלו נערות (דף לד:) ס"ד אמינא הואיל ואמר רב פפא משעת משיכה איחייב במזונותיה בשעת משיכה איחייב באונסיה קמ"ל אלמא עיקר חיובו של שומרים ספק הוא י"ל דה"נ ודאמרינן ספק מנלן לאו בשומרים קאמר דכיון דעיקרא ספק גלגולא נמי ספק כסוטה אלא ה"ק בהנך שבועות דאין עיקרן בא אלא בברי כגון מודה מקצת ועד א' לדברי [לעיל סי' אלף קנ] מי שסובר כן מנ"ל דמגלגלין בשמא והא איכא למימר דכיון דעיקרא אינה [אלא] בברי לא יהא גלגולה חמור ממנה ומהדרינן תנא דבי ר"ש בן יוחאי נאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ ולאו ג"ש [היא] שא"כ לא הוינו צריכים לק"ו אלא במה מצינו גמרינן ואע"ג דממונא מאיסורא לא ילפינן הכא כיון דעיקר גלגול אתי בק"ו שפיר מצינן למילף ושמעינן משמעתא דכולהו שבועות מגלגלין ברי על ברי וברי על שמא ושמא על ברי ואפילו שמא על שמא דהא סוטה שמא על שמא היא ומגלגלין ואע"פ שיש חולקין ואומרים דשמא על שמא אין מגלגלין וסוטה שאני דכברי דמי שרגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה אינו מחוור שאף על פי כן שמא הוא ומשום האי טעמא פרכינן אשכחן ברי שמא מנא לן ועוד שא"כ מצינו שמא על ברי ברי על שמא מנלן וכ"ת אין מגלגלין והא אמרי' בפרק השואל (דף נח:) לישתבע לי מיהא דכדרכה מתה ומיגו דאישתבע דכדרכה מתה אישתבע נמי דשכורה מתה ועוד דאמרי' בפ' המפקיד (דף לד:) גבי הא דתנן סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור ואם איתא לדרב הונא כלומר דאמר דמשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו מיגו דאישתבע שאינה ברשותו לישתבע כמה היתה שוה אלמא מגלגלין ברי על שמא ועוד דבעיין דאיבעיא לן הכא בפירקין מהו לגלגל בדרבנן פשטינן לה מדתניא בגמרא לוה הימנו ערב שביעית ובמוצאי שביעית נעשה לו שותף או אריס אין מגלגלין טעמא דלוה ממנו ערב שביעית דאתי שביעית ואפקעתיה לשבועה הא לאו הכי שבוע מגלגלין [אלמא מגלגלין] על שבועת השותפים שהיא שמא ולמדנו שמגלגלין ברי על שמא ואי ס"ד סוטה מפני שנסתרה כבריא דמיא מנ"ל שמגלגלין על שמא [כלום] אלא ש"מ שמא היא וכיון שכן למדנו שמגלגלין שמא על שמא דומיא דסוטה וכן כתב הרי"ף ז"ל בתשובה שמגלגלין שמא על שמא כגון שבועת השותפין שחלקו על שבועת השותפין אחרת שנפלה לו לאחר מכאן וה"נ מוכח בפרק השואל (דף נח:) גבי מתני' דשכורה מתה והלה אומר איני יודע פטור דאמרינן מגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע

שלטי הגבורים

ולית לנו לדידן מנהג בגויס אע"ג דפירשו מכדדי לא בעלה שבועה מגייהו דהא לא בבקיננו בעה"ב למשקל מידי דנימא מדלא תבעי' לשבועה אתיל נכים וכרא"ש כתב כשגרא ראשונים אע"פ שחלקו אם יש עליו טענה משביעין ליה ומגלגל עליו השאר וכן אם לאחר זמן נתחייב לו שבועה בין של תורה בין של דבריהם בין של שותפות מגלגל עליו שותפות הראשוני וכתב בי"ס איכא מ"ד דוקא שחלקו סתמא אבל פטרו זה את זה משבועה אין יכולין עוד לגלגל: פשוט פרק הגוזל קמא מי שנשבע על חבירו וכפר בו ונשבע בין שבועה מן התורה בין שבועה מדרבנן בין שבועת היסת ונפטר מתשלומין בשביל השבועה ואח"כ הביא התובע עדים כדבריו והעידו שזה נשבע לשקר מוציאין מיד שנתבע ונותנין לתובע ואע"פ דשבע' הראשון משערי שבועות המיוחסות לאלפסי (לא שהן מרב אלפס כי הותי שיסד השערים הוא רבי' יצחק בן בנו של אלפסי כמוזכר בהגהות מרדכי ריש פרק מי שהיה נשוי) כתוב שם דלקיחת שבועה היא במקום תשלומין שנראה כדברי רב נראה דלא פליג על זה דהספר לומר דהתם לא בא השערים רק לסדר לפנינו דיני השבועות ולהודיענו דהשבועה באה במקום תשלומי ממון ולהדם לנו בזה דכיון דנשבע אפי' אם התובע יתפוס משלו לא מהני תפיסתו דהשבועה באה לו במקום תשלומין לאפוקי מדברי האומר דאם תפס התובע לאחר השבועה דתפיסתו תפיסה כמו שנראה בספר המחלוקת בס"ד אבל לעולם אם באו עדים אחר השבועה אכתי חייב לשלם דהא אגלאי מילתא דנשבע לשקר ודע שהרי בעל השערים שם במדה ד' כתב דאי נתברר שנשבע לשקר ע"פ עדים שלא נפטר בכך ומייתי פ"ב מהל' טוען ונטען קרי לכה"ג שנשבע לשקר ובמדה... שם שכתב השערים דלקיחת שבועה היתה במקום תשלומין לא הזכיר כלום עדים דמשמע דוקא היכא דלא באו עדים לאחר שבועה הוא דלקיחת שבועה הויא במקום תשלומין אבל אם באו עדים לא וה"נ מוכח מלשון המרדכי פ' הגוזל שכתב שם בשם ספר החכמה לית הלכתא כרב ואחר כך הביא דברי הכהן דאמר דין התפיסה ועלה איתי דברי השערים וכתב דמדברי השערים משמע דפליג עם מורי הכהן ולא הזכיר שיחלוקו עם ספר החכמה הרי דהכין גם הוא דהשערים לא פליגי רק על דין התפיסה לא על דין דבאו עדים אחר שנשבע

המאור הגדול

מר אזיל לטעמיה ומר אזיל לטעמיה דרבנן קאמרי ולעולם הלכה כר' יוסי וכי היכי דאיתיה לדרב ושמואל בדוכתא ולרבי אבא בדוכתא הה"נ איתא לרב נחמן בדוכתא ולזו הסברא דעתינו נוטה מפני שנהגו ראשונינו לסמוך על הרי"ף ז"ל אין בנו כח לזוז מדבריו:

והרי"ף מוסר לך כלל גדול בדין חשוד על השבועה כל חשוד שהוא מן הנשבעין ונוטלין אם הוא מאותן שהיה דינן מן התורה ליטול בלא שבועה ורבנן רמו עלייהו שבועה להחמיר עליהם כגון פוגם את שטרו ועד אחד מעידו שהוא פרוע והנפרע שלא בפניו ומנכסים משועבדים כיון דאיכא בידיה שטרא הם נוטל בלא שבועה והוא הדין לחנוני על פנקסו וכל מאי דדמי ליה שדינו היה מן התורה ליטול בלא שבועה ומתקנת חכמים הוא נשבע כולן נוטלין בלא שבועה כיון דלא מוסיפין על דרב ושמואל
חוץ

גבי שכיר נמי לר' מאיר חולקין ולר' יוסי דאמר חזרה שבועה למקומה פטור בעה"ב מכל מקום למדנו

מלחמת ה'

ומה שכתב עוד בעל המאור ז"ל והרי"ף מוסר לך כלל גדול בדין חשוד על השבועה עד וכ"ש לחנוני על פנקסו ולכל מאי דדמו ליה שדינו מן התורה ליטול בלא שבועה ומתקנת חכמים הוא נשבע כולן נוטלין בלא שבועה טעה בחנוני על פנקסו שדינו מן התורה שאלך לו בפני נפש שהרי דינו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע הוא וקי"ל דפטור והטעם דפריש סבורא' משום דלא אמר ליה בספדי הב ליה טעמא דהקנאה הוא ולאו דינא דמ"מ פטור דאע"ג דלא אמר ליה בספדי הב להו הוה ליה לתקוני ולא לעיותי ואם תמצא לומר נמי פשע בהא אפי' הכי פטיר ואף ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל כך השיב עליו שחנוני חשוד אינו נוטל וכן במה שכתב בשכיר חשוד שאינו נשבע ואינו נוטל כלום אינו מודה לו לפי שמצאתי בירושלמי היה ענד וב"ד מוסרין שבועה לעבד פירש בתמיה היה חשוד וב"ד מוסרין שבועה לחשוד היו שניהם חשודים כפלוגתא דרבי יוסי ור' מאיר דתנינן היו שניהם חשודין חזרה שבועה למקומה דברי ר' יוסי ר' מאיר אמר יחלוקו פירש ששכיר חשוד אינו מפסיד אלא בעה"ב נשבע ולא משלם והטעם מפני שעיקר התקנה שרצו חכמים להתקין

העתקת פירוש הרי"ף

דאין ראוי לומר בכה אע"פ שהוא אז השתוות אחר ויראה שהטעם הוא בעצמו אחד. וזה לפי שהחנוני לפעמים דרכו ליתן את הפירות אע"פ שלא נטל את דינרו לפי שהן עשוים לירקב מה שאין כן במעות אין עשוים לירקב והואיל והוא כן כמו שאמרנו ראוי הוא לו שינית אותו המשקולו ר"ל אותו טעם ויקח משקלות אחר וטעם יותר נכון ויותר מאומת כמו שהזכרנו. ויש לנו עוד ראיה שלישית על מה שאמרנו כי ר' יהודה לא נחלק על רבנן כי אם בבבא האחרונה מהשתי משניות לבד והוא מ"ש בגמרא וצריכה דאי אשמועינן קמייתא ה"א בהך קאמרי רבנן משום דפירות עבידי דרקיבי אבל מעות דלא אימא מודה ליה לר' יהודה כלומר אף לפי שתי המשניות דרכם אחד והנגלה מהם אחד אי אפשר שלא לכתבו באחד מהם כל הצורך וזה שאם לא זכרה המשנה זולתי בדין הפירות לבד לא היינו יכולים ללמד בדין המעות לפי שהיינו אומרים לא נחלקו רבנן על רבי יהודה כי אם בפירות לפי שטענת החנוני מקובלת כשיאמר לבעל הבית נתתיו לך והולכת לביתך לפי שהחנוני רוצה למכור פירותיו באשראי קודם שיבואו לידי רקבון ולכך אמרו רבנן שהוא ראוי שיטול עם שבועתו אבל המעות שאינן באין לידי רקבון לא נקבל טענתו ברם שהוא נתן קודם שיקבל דמיהן ולכך הם מודים לר' יהודה שיקבל בעל הבית עם שבועתו ולכך הוצרך לנו ללמוד דין זה כדי שנודע שרבנן חולקין עליו גם בזה. וכן גם כן אילו לא זכר לנו כי אם דין המעות לא היינו למדים ממנו היאך דין הפירות אצל ר' יהודה לפי שהיה לנו לומר שלא נחלק ר' יהודה עם רבנן כי אם במעות מפני שאינן נרקבין כשהן משתהין אצלו ולכך טענתו חלושה

כשהוא נתנם בלא לקיחת הדמים ויהיה בעל הבית יותר ראוי ממנו בנטילתן עם השבועה אבל הפירות שאם נשתיירו אצלו נפסדו טענתו עליהם שמוכרם בלא לקיחת המעות טענה מקובלת והודה ר' יהודה לרבנן שהוא ראוי ליטלם עם שביעתו ולכך הוצרך להזכיר לנו אף זה הדין של פירות כדי שלא נחשוב שר' יהודה שוה עם רבנן: הנה כבר נתבאר לך מזה ביאור שלם שר' יהודה לא נחלק עם רבנן כי אם בשתי הבבות האחרונות מהשתי משניות לבד לפי מה שאמר לפי דפירות עבידי דרקיבי ומעות לא מרקבי לא יתכן להיות כי אם בב' בבות האחרונות בלבד ואפילו אם נניח כל אלה הפנים למי שהוא חושב כי ר' יהודה חולק עם רבנן בב' הבבות לא ירוויח שום דבר ולא יתיישב לו שום פירוש למה שאמר ר' יהודה כל שהפירות בידו ידו על העליונה עד כדי שנשים אותו חולק עם רבנן בשטר הראשון ולא הוצרך לכפול הדברים בבבא השנית שהוא האומר לשולחני כמו שכפלם בהלכה הראשונה אחר שבדרך אחד הם הולכות והמעות כמו כן סדורין ומונחים ברשות הרבים כמו הפירות וכבר הקדמנו זה בתחלת דברינו אשר שמנו אותו לפתיחת הדין. ולפי שאין דרך לא לחנוני ולא לבעל הבית להשליך המעות לרשות הרבים לכן הניח ר' יהודה שלא אמר עליהם כמו שאמר בפירות ואמר שאין דרך שולחני להיות נותן את המעות עד שיטול את דמיהן. הנה במה שהבאנו מהפירוש והעמד' הראיות די לנו לידיעת כל הדברים האלה והתהלה לאל יתברך לעד ולנצח אמן:

תורה אור

נאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי: עד היכן גלגול שבועה אמר רב יהודה אמר רב דא"ל עבדי אתה ההוא שמותי משמתינן ליה דתניא *הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי °ממזר סופג את ארבעים רשע יורד עמו לחייו אמר רבא דאמר ליה השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי כו': ירושלמי חד בר נש אזל בעי למידן קומי ר' זעירא וחייבו שבועה על תרין דינרין אמר ליה לאו תרין דינרין אנא חייב לך קא (א) טרפין לך א"ל ומילת פלן ופלן א"ל רבי זעירא או הב ליה כל מה דתבע לך או אשתבע ליה על כל מה דהוא מגלגל עלך וחזינן מאן דקשי' ליה האי עובדא משום ההיא דגרסי' נמי בגמרא דבני מערבא בתחלת פרק המפקיד אמר הריני נשבע ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם (ב)א"ר יוסי לא חייבתו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו שאם רצה לשלם ישלם ואם אינו רוצה לשלם ישבע ופריק כי אמר רבי יוסי בשבועה הכתובה בתורה כגון שבועות השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא כי היכי דלא תיקשי לן הא דרבי זעירא דחייביניה לאשתבועי על כל מה דמגלגלין עליה ואנן לא סבירא לן הכי דגלגול שבועה דאורייתא הוא וכל דתקון רבנן כעין דאוריי' תקון ואי לא דמחייבינן בשבועה דאורייתא כי האי גוונא לא הוה מחייב רבי זעירא בשבועה דרבנן הכי אלא האי מילתא פלוגתא דתנא קמא ורבי יוסי היא ור' זעירא כתנא קמא ס"ל כדקיימא לן דכל פלוגתא דלא איפסיקא בה הלכתא בהדיה דהלכתא כתנא קמא: גרסינן בפרק הגוזל *אמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי ונשבע ובאו עדים פטור שנא' °ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו [הבעלים] שבועה שוב אין משלמין להן ממון ולית הלכתא הכין אלא אם באו עדים אחר שבועה חייב לשלם דקאמרינן אמר ליה רמי בר חמא לרב נחמן מכדי דרב לא סבירא לך משכוני נפשך אדרב למה לך א"ל לאפרושה לדרב בעלמא והא רב קרא קאמר קרא לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הוא דאתא:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם את הכל נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה: גמ' *הני ארבעה תלתא הוו ש"ח חד והשואל חד ונושא שכר והשוכר חד דתרוייהו חד דינא נינהו אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין הן ודיניהן שלשה וכן הלכתא: (אמר לשומר חנם וכו'):

הדרן עלך ארבעה שומרים וסליקא לה מסכת שבועות

משתבע נמי דשבורה מתה והיינו משום דסוטה שמא על שמא הוא וכדכתיבנא: עד היכן כחה של גלגול שבועה. לגלגל עליו דבר שאין נשבעין עליו: דא"ל עבדי אתה. אפילו זו מגלגלין עליו אם יתחייב לו שבועה ממקום אחר: ההוא שמותי משמתינן ליה דתניא הקורא לחבירו עבד כנעני יהא בנדוי. ב"ד היו מנדין אותו לפי שזלזל בישראל כ"כ אף הם יזלזלו אותו ומכאן למד ר"ת ז"ל דמאי דאמרינן בפ' כל היד (דף יג:) המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי דלאו למימרא שיהא מנודה מאליו בנדוי של רבותינו אלא שראוי לנדותו דהא ה"נ אמרינן הקורא לחבירו עבד כנעני יהא בנדוי ומוכחא מלתא שאינו בנדוי מאליו מדאמרינן ההוא שמותי משמתינן ליה אלמא האי לישנא הכי משמע: ממזר סופג את הארבעים. קנסא מכת מרדות וניחא ליה מנדוי ואחרים פירשו יהא בנדוי מדה כנגד מדה דאיהו מוקי לה בארור כנען מוקמינן ליה אנן בארור דאמרינן בשבועת העדות ארור בו נדוי בו קללה: ממזר סופג את הארבעים. דאיהו מוקי ליה בלא יבא ממזר ואם יבא על בת ישראל מיחייב מלקות הלכך אנן נמי מלקינן ליה: רשע יורד עמו עד לחייו. כלומר לנו אין ב"ד נזקקין לו אבל הוא מותר לשנאתו ולמעט פרנסתו ולירד באומנותו: דא"ל השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי ובגמ' מסכת קדושין (דף כח.) פרכינן עליה האי טענתא מעליתא היא ובלא גלגול נמי אי הוה מודה מקצת או היה לו עד אחד היה חייב בשבועה דטענת מטלטלין היא שתובעו פעולתו או גרעונו ומאי רבותא דהאי משאר גלגול שבועה ומפרקינן רבא לטעמיה דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי כלומר קנין הגוף יש לו עליו שמחמתו הוא מותר בשפחה כנענית ואינה טענת מטלטלין ולאו למימרא דלא שייכא שבועה בגוף אדם דהא עבד נשבעין עליו אי לאו משום דאתקש לקרקע כדאמרי' [במכילתין דף יב:] ילאו עבדים דאיתקשו לקרקעות אלא הכא היינו טעמא משום דלא שייכא שבועה אלא בתובעו ממון דשבועה דקרא בתביעת ממון היא ולא בתובעו גופו אבל עבד כנעני אין השבועה בעבד אלא לזה התופס בו וממונא קא תבע מיניה ופרכינן עלה התם בגמרא א"ה היינו קרקע ולאו למימרא דעבד עברי הוי כקרקע דהא לא איתקש לקרקע אלא עבד כנעני אלא ה"ק מאי קמ"ל רב יהודה הא ודאי פשיטא דכיון דעל קרקע נשבעין בגלגול כדתנן התם זוקקין וכו' ואע"ג דלא שייך בה שבועה כלל הוא הדין בהאי דהיכי תיסק אדעתין למגרע מיניה ופרקינן מהו דתימא קרקע הוא דעבידי אינשי דמזבני בלינעא אבל האי אם איתא דזבין קלא אית ליה קמ"ל: ירושלמי חד בר נש הא טריפין לך. מצאתי לאחד מתלמידי הרשב"א ז"ל שהוא כתב דמאי דקאמרינן הא טריפין לך הרי הוא כטריפין לך קאמר שאתנס לך או בעינן לשלומי לך דאי לא הא קי"ל הילך פטור ומיהו לאו למימרא דלאחר שטוענו דבר אחד והודה בו ואחר כך טוענו עוד וכפר בו שנגלגל בכי הא דהא אמרי'

נר מצוה

בפירקין דלעיל טענו חטים [וקדם] והודה לו בשעורים אם כמערים חייב ואם [שלא] במתכוין פטור לומר דאין זה מודה מקצת כיון שזו כתביעה אחרת וכיון שכן אף לגבי גלגול אין מגלגלין עליו ג"כ דלא עדיף גלגול מעיקר הטענה ואין ביניהם אלא שמודה מקצת בטוען הכל בברי וגלגול אפי' על המקצת שאינו טוען ברי אלא הכא מיירי בשטענו כבר אותן תרין דינרין בברי וג"כ מילת פלן ופלן בשמא א"נ בשקדם והודה כמערים ע"כ ותמיהני אם הרב ז"ל כתב כן שאין הנדון דומה לראיה כלל דבעקר שבועה כל שקדם והודה בשעורים שלא כמערים אין כאן מודה מקצת ולא חלה שבועה כלל אבל כל שחלה השבועה נתחייב מיד על כל מה שירצה לגלגל עליו:

הדרן עלך כל הנשבעין

נושא שכר. שומר בשכר: נשבע על הכל. שלא פשע: משלם את הכל. כל הנך דמתני' שבורה ושבויה ומתה וגניבה ואבדה אבל מתה מחמת מלאכה פטור דלאו לאוקמה בכילתא שאילה: נושא שכר והשוכר. כולהו מקראי ילפינן בהשואל במציעא (דף צד:) משנה זו כבר שנויה בהשוכר את הפועלים (דף צג.) כל כה"ג והאי דהדר ותניא הכא משום דבעי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו כדתני תנא דמתני' ואזיל תנא ברישא חיובי ופטורי בממון דידהו לפי שקרבן שבועה בחיובו ופטורו תלוי בכך שאם נשבע על דבר שהיה חייב עליו אם הודה ובשבועתו פטר עצמו מלשלם נמצא שכפר ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון וחומש ואשם ואם נשבע לשקר על אנס כגון שאילו הודה לא היה משלם נמצא שאין כאן כפירת ממון וכולהו גווני. מתני' בפירקין ובתר הכי תני זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה ומפטור לפטור מפטור לחובה פטור מחובה לפטור חייב ובהאי פטור דתנן איפליגו אמוראי בגמ' דרב אמר פטור משבועת השומרים כלומר משבועת הפקדון וחייב משום שבועת בטוי כלומר קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן כדין שבועת בטוי לשעבר באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו וכדאיתא בפ' שבועות שתים בתרא (דף כו:) ושמואל אמר דאף פטורין משבועת בטוי וטעמיה מפרש בגמ':

הדרן עלך ארבעה שומרים וסליקא לה מסכת שבועות

שלטי הגבורים

נדון נשבע הנתבע על טענת חבירו ואחר כך תפס התובע משל הנתבע דאיתא פרק הגוזל קמא דף ק"ו איכא פלוגתא מרדכי בשם מורי הכהן והטור ח"מ סי' פ"ז כתבו דאע"פ שנשבע הנתבע ונפטר ע"פ ב"ד אם תופס התובע את"כ משלו בלא עדים וטוען התופס אותו על אותה תביעה שנשבע לו עליה שלא נשבע לו באמת וזה אומר כבר נשבעתי ויצאתי מב"ד זכאי הדין עם התופס ונאמן במגו שלא תפסתי משלך כלום ונשבע היסת ונפטר ולדברי הפטרים שער ראשון מדה ו' שהביא המרדכי שם דבריהם מוכח דאם לא הביא עדים אחר השבועה שיאמתו תביעתו שאין תפיסתו כלום כיון שקבל השבועה ממנו:

המאור הגדול

חוץ מחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים דפקע שטרא כרב ושמואל והיא היא ולא מוסיפין עלה ולא מידי אבל אם זה החשוד הוא מאותן שלא היה דינן מן התורה ליטול כלום וחכמים הקילו עליו ליטול בשבועה אי משום כדי חייו כגון שכיר או משום שרגלים לדבר כגון הנגזל. והנחבל ומאי דדמי להו הרי זה לא נשבע ולא נוטל כלום והולך לו בפחי נפש ומי שהוא מן הנשבעין ולא משלמין ושבועתו דרבנן כגון אמר לחנוני תן לי בדינר פירות אם הוא חשוד לא נשבע ולא משלם וה"ה בשבועת היסת ולא מפכינן לה אשכנגדו והחשוד שהוא מן הנשבעין מן התורה אי בטודה מקצת ועד אחד הרי דינו מפורש במשנה ובגמרא בדין שכנגדו חשוד על השבועה ואם הוא מה' שומרין כיון שאין כנגדו יכול לישבע לפי שאינו בא עליו בטענת ברי הרי הוא בדין היו שניהם חשודים וזהו מה שנראה לנו בדין חשוד אע"פ שראינו לרי"ף ז"ל שכתב בתשובותיו שהפוגם את שטרו הוא חשוד תחזור שבועתו להיסת לכשנגדו לא נראו לנו דבריו וכתבנו מה שנראה לנו והוא הנכון:

מלחמת ה'

משום כדי חייו על בעל הבית היתה מפני שהיא כעין של תורה אבל ראו שהוא טרוד והפכוה על השכיר שהוא זכור יותר ממנו והיינו דאמרי' בריש פירקי' עקרוה רבנן שבועה מבעל הבית אלמא דינא הוא דלישתבע בעל הבית ואע"ג דלא אתקינה שבועת היסת עדיין שבימי רב נחמן הקנוה כדאמרי' בקידושין והאידנא דתקון רבנן שבועת היסת וכו' והיינו דאקשי' ומשום כדי חייו דשכיר קנסינן ליה לבעל הבית פי' לשלם דיו שתחמיר עליו שבועה ומפרקינן בעל הבית ניתא ליה וכו' ואקשי' לאדרבה שכיר ניתא ליה דלשתבע בעל הבית וכו' וש"מ דמכל מקום בעל הבית חייב לישבע ולכשתמצא לומר כולה סוגיא להכי רקמא ולשוקמא בעל הבית טרוד בפועליו הוא ומשום כדי חייו דשכיר לאוי שישבע בעל הבית וכיון שהוא טרוד שדיוה אשכיר דהכי עדיף טפי וזהו שכתב רבינו הגדול ז"ל עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום דטריד בפועליו הוא ושריוה אשכיר משום כדי חייו כלומר משום כדי חייו דשכיר תקנו לבעל הבית שישבע וכיון שראו שעסקיו מרובין הפכוה על השכיר הנה למדנו דרמיא שבועה אבעל הבית הלכך היכא דחשוד השכיר נשבע בעל הבית ונפטר ואם היו שניהן חשודין פטור כדאמרי' בגמרא דבני מערבא והשכימו גמרא דילן דכהנין ואם תאמר הילך ישבע והרי הוא טרוד לא קשיא דפרשי איגבי מכפק שבועתא וכיון דשבועה רמיא עליה ולא מצינן למירמא לה על פועל משביעינן ליה ואי מספקא ליה קים לן ביה דפרים ומשלם:

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' תלמוד תורה סמג עשין ד טור י"ד שלד:
ב מיי' פ"ג מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ח"מ לד:
ג מיי' פ"ב מהל' טוען ונטען סמג עשין לה:
ד מיי' פ"ק מהלכות שכירות סמג עשין פח פט לג:

הגהות חו"י

(א) נ"ב דברי הר"ן בזה בענין הילך צריכין נגר בר נגר לפולמן:
(ב) נ"ב אפר תוספין. פי' תוספין שמא ליפטר מן השבועה אמר

מרדכי מהלכות נדה והלכות מקואות

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז״ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש״י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחדושי דינים רבים

עם הגהות הרמ״א ז״ל. והן מסוגרות בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הרפ״ד מהגמרא שרשם הרמ״א ז״ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי :

היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב חטאת [*אלא] נועץ לפורניו כלומר יעמוד עלמו בלא דישה עד שימות האבר [*גמרא נדה סג] וכמה עונה יום או לילה אם וסתה בלילה יפרוש כל הלילה ואם וסתה ביום יפרוש כל היום הכי מפרש באדה פרק האשה* [*דף סג] ושאלתם [*נ"ל והא דאין בועלין עתה על דם טהור משום דלריך לפרוש עונה אחרונה וחיישינן שמא יטעו בה] : **תשלא** על האשה שמשמשה שלא בשעת וסתה במה תתכפר לפי שלמחרת שימושה מלאה דם על הסדין לא ידענא מאי תיבעי אליה חדא דאונס הוא ורחמנא פטריה כדמשמע פרק ידיעות הטומאה ועוד דבפ"ק דנדה אמרי' גבי בעלה לא החמירו עליה לבדוק אלא בזמן דאיכא טהרות דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא נמי בדיקה לבעלה אבל בזמן [הזה] דליכא טהרות לא בעיא בדיקה א"כ מאי כפרה שייך כאן ושלום מאיר בר"ב : [*שבועות יח] והזרתם והפרשתם כמו נזורו אחור ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור וסמיך ליה אשה כי תזריע וילדה זכר להבדיל ולהורות בענייכא דשתוי יין כתיב [ב]להורות בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור ולהורות את בני ישראל. [ג]המקדש עלמו בדרך לניעות כל המקדש עלמו בשעת תשמיש ובסוף פרק אליסי דיבמות משמע נמי **תשלב** דאסור לשמש שלא כדרכה דחשיב ליה כמעשה ער ואונן וקשה דבפרק שני דנדרים אמרי' ההיא דאתא לקמיה דרבי אמרה לו ערכתי לו שלחן והפכו אמר לה בתי מה אעשה לך שהתורה התירה לו ואומר ר"י שיש לפרש דלאו בתשמיש שלא כדרכה (היה) [מיירי] אלא היא מלמעלה והוא מלמטה ועוד אומר ר"י דאין חשוב מעשה ער ואונן אא"כ מתכוין להשחית [ד]ורגיל לעשות כן תדיר אבל באקראי בעלמא שיתאוה לאשתו שלא כדרכה שרי וכן נראה [ה]לפרש שלחן ערכתי לו והפכו שלא כדרכה [ו]דעל כרחה קבלה כי היא מלטערת והכתוב קראו עינוי אם תענה את בנותי אבל היא למעלה מאי איכפת לה ואפי' שלא כדרכה השיב לה התורה התירה לו וקאמר נמי התם דאין הלכה כר"א בן הכאי דאמר חגרין למה מפני שמהפכין שלחן אלא כל מה שאדם רולה לעשות עם אשתו עושה משל לבשר הבא מן הטבח רלה אוכלו שלוק או מבושל או ללי. מתוספתא יבמות .

כתוב בספר התרומה וז"ל הלכתא **תשלג** אשה הרגילה לראות ביום קבוע כגון מחדש לחדש או זמן אחר אם רגילה לראות בתחלת הלילה או באמלעיתה או בסופה אסורה לשמש כל הלילה אולי תראה ומותרת לשמש כל היום שלפניה אפילו בסופו וכל יום שלאחריו אפילו בתחלתו וכן אם רגילה לראות ביום אפילו בתחלתו מותרת לשמש לילה שלפניה אפילו בסופה אע"פ שסמוכה לוסת ממש שעה אחת או אם רגילה לראות בסוף היום מותרת לשמש אפילו בתחלת הלילה שלאחריה אבל כל היום אסורה לשמש מתחלתו ועד סופו והא דאמר פ' הדר ובפ' הבא על יבמתו היולא לדרך חייב לפקוד את אשתו אמר רבא לא נלרכה אלא סמוך לוסתה אמר ר"ת לאו להתיר בתשמיש קאמר כדפירש"י דהא מן התורה אסור מוהזרתם את [ז]ישראל אלא לדברי רלוי ופיוסין קאמר ולא חיישינן שמא יבא עליה אמנם רבי' שמשון איש ירושלים מפרש תשמיש ממש משום דקיימא לן כמ"ד וסתות דרבנן וכן פירש בשאלות ומדוסתות דרבנן סמוך לוסתה נמי דרבנן וביולא לדרך אוקמוה אדאורייתא סמ"ג וכן פי' ר"י וכתוב בס"י וזה דין באשה שוסתה לימים אבל אשה שוסתה לסימנים אחרים ולא לימים כדתנן בפרק האשה [דף סג] ואלו הן וסתות מפהקת מעטש' חוששת בפי כריסה ובשיפולי מעיה כגון למרמורית אוחזין אותה וכל כיולא בהן וכל שקבעוה שלש פעמים הרי זה וסת הלכך מי שוסתה בסימני גופה ולא לימים או באכילת שום או אכלה פלפלין וראתה מותר לשמש עד שיגיעו אותם הסימנים : בפ' כל היד [דף טו] אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה ואמרי' בירושלמי והדה אמרה **תשלד** שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אלא יש לטבול מיד בזמנה וכן הלריך רבי' שמשון את בתו לטבול בזמנה אפי' בחורף ואע"פ שאין בעלה בעיר : [שלהי פ"ק דנדה דף יב ע"ב] **תשלה** כל אשה [שאין] לה וסת [*אסורה לשמש ואין לה כתובה ולא פירות ולא בלאות ויוליא ולא יחזיר עולמית דברי ר"מ ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמש בב' עדים והן הן עוותה כו'] ולא פירות שאם הכניסה לו קרקע לפירות אותם פירות שאכל אינו משלם לה [*ולא אמרי' כיון דאין לה כתובה הימנו אשתכח דלאו אשתו וליהדר לה פירות דנכסי מלוג דאכל ממנה] דפירות הוי תנאי כתובה כדאמרי' בפרק נערה שנתפתתה תקנו פרקונה תחת פירות וכיון דאין לה כתובה אין לה נמי תנאי כתובה ולא בלאות שאם הכניסה לו כלים ובלאות אינו משלם לה כמו שמשלם לאשה שמתגרשת מאליה . פ"א אם נתן הוא לה בגדים ועדיין הם קיימים הפסידה בלאותיה וטוען הבעל : משמשת בב' עדים חד לאחר תשמיש וחד לפני תשמיש והן הן עוותה שמודיעו' [ח]אותה שהיא טמאה ותיקונה שאם לא נמלאת טמאה מותרת ואין לריך לגרסה עיין באלפס פ' אלמנה ניזונית : אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס ובתלמודא פריך סוף פ"ק דנדה ובמאי אי בטהרות הא אמר שמואל חדא זימנא ואי לבעלה הא אמר כל לבעלה לא בעיא בדיקה דאמר [ט]ר' אבא בר ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואוקימנא לטהרות דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה נמי לבעלה ומשני מאן דתני הא לא מתני הא ופירש"י [אית דמפרשי לעולם כשאינה עסוקה] דמתני הא דאמר שמואל הלכה כר' חנינא לא מתני הא דאמר שמואל דכי אינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה וכן פי' ר"ת ולפי דבריהם אשה שאין לה וסת לריכה בדיקה לבעלה וכ"ל דדעת האלפס כן אבל ר"י פסק דאפילו אשה שאין לה וסת לבעלה לא בעיא בדיקה כדאמר ר' אבא בר ירמיה אמר שמואל כו' ואוקימנא לטהרות ותניא בפ"ק דנדה כוותיה ועוד דרב יהודה גופיה אמר שמואל לא אמרה אלא לטהרות אבל לבעלה לא בעיא בדיקה וה"פ [לעולם בעסוקה] מאן דמתני הא כו' ולעולם [*דוקא בטהרות איירי ולא תיקשי ט' מ"י] לא תקשה [כ] דאמר שמואל חדא זימנא דרב יהודה אמר שמואל דמתני הא הלכה כר' חנינא לא מתני דרבה בר ירמיה אמר שמואל [*לא אמר אלא לטהרות כו'] ולא ידע לה וכתוב בספר התרומה דאפילו לדברי ר"ת דמוקי האי פיסקא דהלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס אף לבעלה מ"מ הרי מהיר אידך רב יהודה אמר שמואל והמורלאי אחריני טובא ובשל סופרים הלך אחר המיקל ואשה שיש לה וסת אין לה לבדוק כלל עד יום וסתה דגרס פ"ק דנדה [דף יב] בעא מיניה רבי זירא מרב [*יהודה] אשה מהו שתבדוק עלמה לבעלה א"ל לא תבדוק ותבדוק ומה בכך א"כ לבו נוקפו ופורש פירוש אם תבדוק יפרוש בעלה ממנה כי יאמר לא בדקה בחנם ואפילו א"ת טהורה אני לא יאמין לה ויבטל מפריה ורביה והא מיירי לכל הפחות באשה שיש לה וסת לפירש"י ור"ת כדפירש לעיל אבל לר"י אפילו באין לה וסת וכן פסק רשב"ם בפ"ק דנדה וז"ל שמעינן מהכא בין אשה שיש לה וסת בין אשה שאין לה וסת בזמן הזה דליכא טהרות לא בעינן בדיקה לא שחרית ולא ערבית ולא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש [ל]כדלקמן בסמוך אפילו אם [מ]רולה להחמיר על עלמה ולבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש לא שבקינן לה דא"כ לבו נוקפו ופורש עכ"ל : ואשה שיש לה וסת כ"ע מודו שיש לה לבדוק בשעת וסתה וכתב [נ]רא"ם בס"י וז"ל אשה שיש לה וסת ולא בדקה כשהגיע שעת וסתה ולבסוף בדקה אמר רב בדקה ומלאה טמא טמא טהור טהור ושמואל אמר אפילו מלאה טהור טמא דאורח בזמנו בא [ס]ולימא בהא קמפלגי [*כו' ר"נ בר יצחק אמר בהא קמפלגי] דשמואל סבר וסתות דאורייתא ורב סבר וסתות דרבנן וכותיה קי"ל *דר"נ דהוא בתראה ס"ל כותיה [*וכוותיה דר"נ ס"ל דהוא בתראה והלכתא כרב כו' מ"י] והלכתא כרב דאמר וסתות דרבנן דהלכה כרב באיסורי [א] ופירש ר' זירא דהיכא דבדקה עלמה שיעור ווסת לווסתה פי' מיד בהא קאמר רב [מלאה] טהור טהור אבל אם אחרה אחר הוסת אפילו [*מלאת] טהור טמא דוסתות דאורייתא פי' סמכו עליה כאלו הן דאורייתא דאורח בזמנו בא ואע"ג דאיכא אמוראי דפליגי אדרבי זירא ואמרי דרב אמר טהור טהורה אפילו לא בדקה עלמה כשיעור וסת [*מ"מ] לר' זירא (לא) חיישינן עכ"ל מסקנא דמלתא אשה שיש לה וסת אין לה לבדוק כלל אלא ביום וסתה ובשעת וסתה ואז היא מחויבת לבדוק ואם לא בדקה [גם בשיעור וסתה] טמאה אפילו אם אחר הוסת בדקה ומלאה טהורה טמאה ואשה שאין לה וסת לפירש"י ולר"ת [ג] לריכה לבדוק כל שחרית וערבית לבעלה אבל רשב"ם ור"י פסקו דכל לבעלה לא לריכה בדיקה וכן פסק בספר התרומה ובס' המ' ובכל יום שהלריכו רבותי' בדיקה כגון ביום וסתה או כשסופרת ז' נקיים לריך להכניס מוך באותו מקום לעומק ולהוליאו לראות בו אם ניכר בו שום אדמומי' והוא הדין בגדי פשתן לבן ישן שהוא רך ולא חדש שהוא קשה (*ואין) [*שאין] הדם (*נדבק) [*ניכר] דאמר *אביי הני שחוקי דכיתנא מעלו לבדיקה ולריכה שתכניס הבגד שבודקת בו לחורין ולסדקין כדאמרינן פ"ק דנדה [דף ה] א"ר יהודה אמר שמואל עד שלפני תשמיש אינו ממעט בפקידה מ"ט א"ר קטינא מתוך שמשומה לביתה אינו מכניסתו לחורין ולסדקין אלמא בדיקה לחורין ולסדקין היא בדיקה מעלי' ובע"א לא ס"י וספר התרומה : בס' המיי' בפ"ד דאיסורי ביאה כתב הנשואות אין משמשות עד שיבדקו עלמן תחלה קודם תשמיש ואשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק לפיכך [ע]היו משמשים בב' עדים אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש אבל כשיש לה וסת אינה לריכה בדיקה לפני תשמיש אלא משום לניעות אבל לאחר תשמיש הכל לריכין ב' עדים אחד לו ואחד לה ואפילו מעוברת [פ]עקרה וזקנה וקטנה לא תשמש אלא בב' עדים עכ"ל [ס"א ניסאת וראתה דם וכו'] וכתב ראבי"ה דבר פשוט בעיני דרואה מחמת תשמיש לא הפסיד כתובתה ולא תנאי כתובה חדא דהא הספק נולד ברשותו ונסתחפה שדהו כדאיתא פרק המדיר כאן נמלאו וכאן היו ועוד דבפסיעה דשמש הוא כדאמרינן לפי שאין כל הכחות שוות ועוד מספק לא תפסיד כתובתה דקיימא לן כב"ש דאמרי' שטר העומד ליגבות כגבוי דמי בסוטה ובחולץ ובהשולח ובסוף פרק האשה שנפלו ואפי' אשה שאין לה וסת כההיא דפ"ק דנדה דפליגי ר"מ ואבא חנן נראה לי דלא תפסיד חדא דהלכתא כאבא חנן [*די"ב] דאמר או לו לבעלה ואמר איכא דאמרי לרבי מאיר קא"ל ומשום כתובה ותו דפסקינן הלכה כרבי חנינא דמשמשת בשני עדים וכו' ועוד האריך בר"פ תינוקת : [*דס"ה] ת"ר ניסאת וראתה דם מחמת תשמיש וכו' מכאן ואילך לא תשמש דבשלש זימנין הויא חזקה אלא תתגרש דדילמא מזלא דהוא גברא גרס [דף סו ע"א] כילד בודקת מביאה שפופרת קנה חלול ובתוכה מכחול [צ]דהוא קיסם (א') [*ארוך] ומוך מונח לו על ראשו של קיסם ומכניס באותו מקום והשפופרת מגינה שלא יגע המוך בלדדיו ואם נמלאת הדם במוך (*על) [*שעל] ראשו של קיסם בידוע שהוא מן המקור וטמא ואם לא נמלא על המוך בידוע שרואה מן הלדדין ולא מן המקור וטהורה היא ואם יש לה וסת זמן קבוע שהיא רואה דם תולה בוסתה שיכולה לומר זה הדם שהיא רואה טהור [ק]שעדיין לא הגיע ווסתה ותולה במכתה שיכולה לומר מן מכתה הוא וטהורה ואם היה דם מכתה משונה מזה הדם שהיא רואה אינה תולה במכתה (*אתגורי מתגר) [*אגבורי מגבר] ליה כלומר איכא למיחש שמא ראש הקנה שאין חלק מוליא מן הבשר דם ודילמא טהור הוא וקסבר דמן המקור הוא דאתי [ר]והפסיד ליה ומשני בשפופרת של אבר שהוא חלק הרבה ופיה רלוף כלומר שפתו כפוף ורלוף לתוכו וליכא למיחש שבוגר ותבדוק עלמה לאחר ראייה ג' של בעל ראשון ואמאי אמרי' תתגרש בלא בדיקה [פי' לאלתר] לפי שאין כל האלבעות שוות וחיישינן שמא אברו של שמש של בעל זה משונה וגדול והוא גרם שהיא רואה ולפיכך תתגרש ותנשא לאחר עד לבעל שלישי ואם תו חזיא הוחזקה לראות בתשמישה ואז לריכה בדיקה [ותשמש לאחר בדיקה] ותבדוק לאחר ביאה ראשונה של בעל שלישי לאלתר לפי שאין כל כחות של אדם שוות דאיכא למיחש שמא עכשיו הטיח בכח יותר מדאי ושמא בביאה שניה ישמש בנחת או לשלישית ולא תראה אבל אם ראתה בביאה שלישית [ש]שוב (אינה) לריכה בדיקה עכ"ל פירש"י וכתב בס' התרומה אין כל האלבעות שוות פירש"י וכיון דמהאי טעמא מלי לשמש [אחת בלא] בדיקה מוטב שתתגרש ותנשא לאחר עד שתתחזק בג' אלבעות ולא תשאר לראשון בשגגת כרת משמע לפירושו דלראשון אסורה מתשמיש ג' ואילך ואפילו בבדיקת שפופרת פן תבא בשגגת כרת ואין לחלק בין אשה הנשאת עתה מחדש ובין אשה הנשאת מכמה ימים כדחילק ר"ת דאין נראה לחלק וכן משמע בתוס' אבל ר"י פסק דכן מועלת הבדיקה להתירה לראשון מביאה שלישית ואילך כמו שמועלת לבעל שלישי ומה שלא פי' התנא הבדיקה של ביאה שלישית להתירה לראשון עלה טובה קמ"ל דלא תבדוק בשפופרת דהשתא מותרת לשני מטעם ספק ספיקא שמא בא (להם) הדם מן הלדדין ולא מן המקור ואת"ל מן המקור שמא לא יבא לשני דאין כל האלבעות

הגהות הב"ח א נ"ל למר : ב נ"ל ולהבדיל : ג (המקדש עלמו בדרך לניעות) תא"מ : ד נ"ב זרע : ה נ"ב לקונטרס : ו (דעל כרחה) תא"מ ונ"ב ועל כן קבלה : ז נ"ב בני : ח תי' (אותה) מוקפת : ט נ"ל רבי' בר וכן לקמן [ובד"ק ובד"ס רב ירמיה]: י נ"ל שנו : כ נ"ב הא : ל (כדלקמן בסמוך) תא"מ : מ נ"ב היא : נ (רא"ם בסי') תא"מ ונ"ב הר"ס : ס (ולימא בהא קמפלגי כו' ופירש ר' זירא) תא"מ ונ"ב לימא בהא קמפלגי דמר סבר וכו' רב נחמן בר יצחק אמר בהא קא מפלגי שמואל סבר דאורייתא ורב סבר ווסתה דרבנן וכותיה דרב נחמן בר יצחק קיימא לן דבתראה הוא . והלכתא כרב דאמר ווסתות דרבנן דהלכה כרב באיסורי וכתב סרא"ם בספר יראים סימן קנ"ב דקיי"ל כר' זירא דהיכא דבדקה וכו' : ע היה משמשת כנ"ל : פ נ"ב ומניקה : צ נ"ל היינו : ק נ"ב הוא : ר נ"ל ומפסיד לה : ש לריכה שוב בדיקה כנ"ל :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] ול"ע כי בגמרא לא משמע כן אלא ר' זירא שינויא דנפשיה משני דאפילו ווסתות דאורייתא שרי רב במלאה טהור כשבדקה בשיעור וסתה דודאי אי הוה דם הוה משכח ורב נחמן פליג עליה ולדבריו אפילו לא בדקה בשיעור וסתה אלא לאחר שיעור ווסת ומלאה טהור טהור לרב וכיון דחיישינן לדר' זירא נ"ל מה שפסק למעלה כרב ואליבא דרב נחמן לא להלכה אמרה כן אלא שכן היתה סוגית הדין טמא אלא שאנו חוששין לדר' זירא וזה לשון ס' יראים סי' קנ"ב ואע"ג דפליגי רבינא ורב נחמן אדר' זירא ואוקי מלתא דרב אפילו לא בדקה כו' והאי ולימא בה"ק וכותיה קי"ל עד והלכתא כרב דהלכה כרב באיסורי כל זה לא כתוב שם : [ג] מה שכתב בשם רש"י להלריך בדיקה לאין לה ווסת האשר"י לא כתב כן בשמו גם בפירוש איני נמצא אלא שכבה דברי אית דמפרשי' וזהו פר"ת כדאיתא באשר"י ואע"פ שסתר אותו רש"י שיטתו מטעם

שוה אבל אם היתה בודקת לראשון ורואה דם בראש המכחול דהשתא נתברר דמן המקור בא נעשה לא תהא מותרת לשני משום האי טעמא לחוד דלאו כל האצבעות שוות ולפי פירוש זה של ר"י אם אוהבת בעלה הראשון ורוצה ליכנס בספק שתהא אסורה לכל אדם ועגונה כל ימיה אם תראה דם בראש המכחול הרשות בידה לבדוק עצמה תחת הראשון ואינה נקראת רואה מחמת תשמיש אא"כ ראתה מיד אחר תשמיש או אחר זמן כדי שתרד מן המטה ותבדוק דהוי באשם תלוי וכ"ש [*אם] נמצא הדם על שלו כשפירש ממנה דבכה"ג קרוי רואה מחמת תשמיש ואסורה לו לאחר ג"פ אבל אם שהתה [*אחר תשמיש] יותר ממה שפירשנו אינה אסורה לו בכך אפילו פעמים רבות אלא מותרת לו אחר ספירת ז' נקיים ואם יש רופא שסבור לרפאותה לעצור הדם מלבא *)ע"י רפואה טוב הדבר לנסות הרופא אחר פעם ראשונה ושניה קודם שהוחזקה אבל לאחר פעם שלישית שכבר הוחזקה ל"ע אם היא תוכל לסמוך על הרפואה אפילו הוא רופא מומחה לדבר זה ולשמש אחריו פעם רביעית. נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנה יוצא דם [*ס"א משמש] דוקא שיודעת שיצא הדם מן המכה תולה בה אבל מספק אינה תולה אבל בשעת וסתה אפילו יודעת בודאי שהדם יוצא מן המכה אינה תולה בו דאל"כ לא תהיה טמאה לעולם אמנם כתמי' שתמצא בבגדיה טהורה ותולה במכה אפילו אינה יודעת שהמכה מוציאה דם דבכתמים הלכו חכמים להקל משום דכתמים דרבנן ואשה שנמצאת כתם דם בחלוקה או בסדינה אם יודעת שיש לה גרב או חבורה שאם היתה מסירה הגלד והקליפה היתה מוציאה דם טהורה ותולה בו כתם זה או בבנה או בבעלה ששכבו עמה או אשה אחרת ויודעת שיש להם מכה וגרב ויודעת שהם יכולים להוציא דם ע"י קליפת הגלד טהורה ותולה בהן אע"פ שעתה אין מוציאין מכל מקום שמא חפפו וגרדו עצמן עד שהוציאו דם ולאו אדעתייהו או אם נתעסקה בצפור או ישבה בצד המתעסקין תולה בהן וטהורה אפילו אם הכתם גדול ואם אין כל אלו בה ואין לה במה לתלות או אם אין גדול הכתם מכגריס [*פירשו הגאונים ט' עדשים ג' אורך ג' רוחב וכל עדשה ד' שערות במסכת נגעים. אגודה] של פול ר' *יוחנן בן אנטיגנוס אומר תולה במאכולת [*והוא פרעוש וטהור מ"י] אע"פ שלא הרגה תולה בה וטהורה שאין לך כל מטה ומטה שאין בה כמה טיפי דמים וא"כ לא תמצא אשה שטהורה לבעלה לכן אם הכתם כגריס תולה במאכולת שהוא פרעוש וטהורה כל זה שנינו פרק הרואה כתם וכן הלכה ומה שאמרתי שהכתם בחלוק ובסדין דעד כגריס תולה במאכולת ל"ש אם הכתם עגול או משוך וכן פי' ר"י דהא דאר"א משוך כל שהוא טמא דוקא בעד שבדקה בו כדתנן העד שהוא נתון תחת הכר פירוש שבדקה עצמה בבגד לבן ולא ראתה מיד מה היה עליו והניחו תחת הכר ולאח"כ מצאה עליו דם אם עגול טהור שיש לתלות במאכולת ואם משוך טמא כר"א בר' צדוק אבל בכתם דחלוק או דסדין אפילו משוך טהור עד כגריס ואם סופרת ז' נקיים מסתברא משלשה ימי *נקיים והילך הכתמים טהורים ואם יש במה לתלות במכה או בחבורה או בדם צפור ואינה סוהרת אבל צריכה שתדע בודאי שפסק דם המקור לכך צריך שיהיו שלשה ימים הראשונים של ספירת נקיים לגמרי קצרתי מלשון ספר התרומה.

[*וכתוב בתה"ה הא דכתב התרומה והמרדכי ותשב"ץ והגהות מיימוני דג' ימים הראשונים של ספירת ז' נקיים צריכים שהורים לגמרי ואם מצאה כתם בהם אע"פ שיכולה לתלות אותה במכה או בחבורה אינה תולה נראה דהיינו דוקא בכתם כגריס ועוד אבל פחות מכאן אפילו תוך ג' ימים תולין במאכולת דאין לך מטה שאין עליה כמה טיפי דם מאכולת ע"כ] :

ושיעור גריס פי' המיימוני וכן פסק בספר המ' [ט' שעורות] דהוו שלשה (*שעורות) [*עדשות] על ג' (*שעורות) [*עדשות] [ג] : האשה שהיתה עושה צרכיה וראתה דם פי' שהיתה משתנת בספל אם עמדה טמאה פי' דאז יוצא השתן בדוחק ושותתת וה"ל לא לזנק השתן ודלמא חזור מי רגלים למקור ומייתי דם נדה ואם יושבת טהורה פי' משום דאז מקלחת בריוח ולא הדור מי רגלים למקור אלא יצאו כולם לחוץ והוצין אותו דם דמתחלה היה בספל ולא נבדקה יפה או שמא מכה יש במעיה ומשם בא ולא מן המקור ור"י אומר בין כך ובין כך טהורה בין עומדת בין יושבת כיון דלא ראתה קודם מי רגלים ולא שוב טהורה היא ודאי והאי דם מעלמא אתי או ממכה ולא מגופה : היא ואשה שעשו צרכיהם (*בספל) [*בתוך הספל] ולא על שפת הספל רבי יוסי מטהר דקסבר ס"ס הוא ספק מן האיש הוא וטהור ואם תמצא לומר מן האשה ספק מן המקור ספק ממנקים אחר ור' שמעון מטמא דקסבר חדא ספיקא הוא [חזקת דמים מן האשה] בגמרא פריך ור' יוסי בחד ספק מטהר כגון ברישא בספק ספיקא מיבעיא פי' מה אצטריך ר' יוסי למיתני בסיפא ומשני מהו דתימא ה"מ דיעבד פי' אם נגעה כבר בטהרות דלא מטמינן להו אבל לכתחלה לא פי' דלא מטהרינן לה ליגע בטהרות קמ"ל כיון דר' יוסי הו מטהר משנה יתירה מרבה אפי' לכתחלה ועוד דמטהר משמע אפילו לכתחלה וכ"ל דמתוך פירש"י משמע דממשנה יתירה קא מרבה דאפילו רישא דחד ספיקא שרי אפילו לכתחלה ור"ח פי' דוקא סיפא דאיכא תרי ספיקי שרי לכתחלה אבל ברישא דחד ספיקא דיעבד אין לכתחלה לא ופריך בגמרא מ"ש עומדת דאמרינן דהדור מי רגליה למקור ואתא דם [*יושבת נמי וכו'] אמר שמואל במזנקת כלומר כשהיא יושבת מזנקת ולא הדר מימי רגליה למקור אבל עומדת לא מצי למיהוי מזנקת אלא שותתת ופריך מזנקת נמי דלמא בתר דתמו מיא אתא דם מן המקור אמר ר' אבא ביושבת על שפת הספל ומזנקת בתוך הספל דאם איתא דבתר דתמו מיא אתא דם על שפת הספל איבעיא ליה לאשתכוחי א"ר יהודה הלכה כר' יוסי ופסק מורי כו' כדלעיל ופסק הר"ס דוקא בשנמצא בתוך הספל אבל יושבת על שפת הספל ונמצא על שפתו דם טמאה לכתחלה אע"ג דקי"ל כרבי יוסי דמטהר בכל ענין ומסיק אפילו לכתחלה ומיהו ר"ח פי' דה"מ בתרי ספיקא אבל בחד ספיקא דיעבד אין לכתחלה לא והיכא דישבה על שפת הספל ונמצא דם על שפתו והעומדת אפילו בתוטו ליכא אלא חד ספק ונכון להחמיר כפי' ר"ח : אשר שאלת על האשה שבשעה שהיא עושה צרכיה רואה דם על המים כמין (*קטרין קטרין) [*קרטין קרטין] כמין חול ואינן הדומים אלא דיהה חזרו על כל צדדים ולא מצאנו לה היתר אי בכל פעם [כשעושה צרכיה] בודקת עצמה ורואה דם בעד שמקנחת בו (*הע"ג) [*דאע"ג] דקי"ל כרבי יוסי דאמר בין עומדת בין יושבת טהורה כדפסיק שמואל פרק האשה ה"מ כי נמצא דם בספל שאין דרך דם לבא עם מי רגלים אלא ודאי דם מכה הוא אבל אם בדקה אח"כ וראתה דם ההוא דם אין ודאי אלא מן המקור כיון דלא אתא ממש עם מימי רגלים דילה כדפרכינן גבי האשה יושבת ומזנקת אמאי טהורה דילמא בתר דתמו מיא אתא אלמא היכא דאיכא למתלי לחומרא תלינן ולא מטהרינן אלא היכא דודאי לא בא מן המקור דאע"ג דאיכא למימר ה"מ לר"מ דמחמיר אבל לרבי יוסי דמיקל לא מחמרינן בהא דבתר דתמו מיא נראה דאפילו לרבי יוסי טמאה דע"כ לא פליג רבי יוסי אלא בנמצא דם על המים בספל דודאי לא אתו דם מקור עם זיעוק מי רגלים אבל בתר דתמו מיא מודה דטמאה ואפילו היכא דאתא עם מי רגלים ונמצא בספל דזימנין דמטמא ר' יוסי דביושבת ס"ל לרבי יוסי לגמרי כר"מ וליסא פלוגתייהו ביושבת וא"כ [כי היכי] [*כמ"י כתוב כיון דלימא] דלר"מ לא מטהרינא ביושבת [*פי' ה"ה לר' יוסי נמי טמאה כמו לר"מ] אלא [*בכה"ג ה"ל לר' יוסי לפי שיטת ר"י שפי' דכולא מתניתין בין עומדת בין יושבת במזנקת וכן לפי' ר"ח שפירש דאפילו כו' כן הוא בהג"ה מיימוני פ"ה] במזנקת (אבל) [*וא"כ] בתר דתמו מיא לגמרי ובדקה בעד ומצאה דם טמאה וכל שכן שיש לאוסרה לפי' ר"ח שפי' דאפילו בנמצא דם על המים דטהורה דא"ר יוסי לאו טהורה לגמרי קאמר אלא טהורה משום נדה וטמאה משום כתם והשתא בה סלקינן אם זאת האשה רגילה לראות דם תדיר אחר שעושה צרכיה אין לה היתר לבעלה אא"כ תעקר ממנה ג"פ [שתבדוק ג"פ] אחרי שעושה צרכיה ואם בג"פ לא תמצא תו לא חיישינן אפי' לבדוק עצמה אחר שתעשה צרכיה דכל לבעלה לא בעיא בדיקה ואם אינה רגילה לראות דם בכל פעם אלא לפרקים ואותם פרקים שוים בקביעות או בדילוג קבעה לה וסת מורי האריך ואני קצרתי : גרסי' בר"פ הרואה כתם אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליו ומצאה דם טהורה וא"ר ירמיה מדפתי מודה שמואל דטמאה מדרבנן ורב אשי אמר שמואל הוא דאמר כרבי *ירמיה דאמר כל דבר שאין מקבל טומאה לא גזרו עליו משום כתמים וכתב בסה"מ דה"ה יבשה על בית הכסא ונמצא עליו דם ת"ר אשה כי תהיה זבה יכול אפי' זבה מ"מ תהא טמאה פי' כגון דם מכה או דם עלייה [*מ"י דם עלילה] [*ת"ל והיא גלתה מקור דמיה לימד על הדם שאינו אלא המקור יכול כל מראה זוב טמאה ת"ל דם אין לי אלא מראה דם אחד כשהוא אומר דמיה מלמד הרבה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג ב"ש אומרים אף מימי תלתן וכמי בשר צלוי וב"ה מטהרין כקרן כו' מ"י [דף יט] כקרן כ"טס כמראה כרכום בקירין קירוק *האי קרן כמו כי קרן עור פניו כמימי אדמה כל בית כרם מאותו מקום שבם אדמה אדומה וניתנת בכלים ומציף עליהם מים וכמזוג ב' חלקי מים וא' יין אדום וכמימי תלתן לחלוח שבתלתן האי שחור אדום הוא אלא שלקה והוסחר הני תרי אחריני כמימי תלתן וכמי בשר צלי נמי מילקא לקו ונתחלתו [אדום] היה דם ירוק דמטהרינן כרבנן דעקביא בין מראה בל"א בין מראה נע"ל בין מראה נרי"ן כולן בכלל ירוק הן דכל ה' דמים הטמאים באשה לאו אדמומית נוטין כדאמרינן פ' כל היד מנא לן דדם אדום טמא שחור נמי אדום הוא אלא שלקה וכל ג' מראות שלנו בל"א נע"ל נרי"ן כולן בכלל ירוק בל"א [כדאמר פ' מאימתי] מכיר בין תכלת לכרתי וכרתי נקרא ירוק בפרק לולב הגזול הירוק ככרתי והכלת דומה לרקיע ולים שהוא בל"א וגע"ל כשעוה שהוא ירוק [דאיתא] בתוספתא דנגעים ירקרק ירוק שבירוקין כשעוה והדרבה הוא ירוק שבכולן והוא נע"ל וירוקה כשרה מדר' נתן פירש"י כעשבים והוא נרי"ן כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם פי' שלא תדע להבחין בין דם טהור לדם טמא שמטמאה בפנים שילא מפרוזדור ומהלי בית הרחם העמידוהו טמא כאילו יצא לחוץ זב אינו מטמא בפנים [*עד שיוצא לחוץ] דכתיב או החתים בשרו בזב כתיב ורחץ בשרו במים [חיים] וטהר אין לי אלא נדה זבה מנין לקמן אפרש מתי היא נדה מתי היא זבה תהיה בנדתה כל ז'. לפתוח או לנעול לפרש או לסתום [דף עב] יכול הרואה ג' ימים תחלה בתחלת ראייתה תהיה זבה והצטרך לספור ז' נקיים [דף עג] ת"ל או כי תזוב על נדתה כלומר סמוך לנדתה לאחר נדתה נעשית זבה וז' ימי נדה קודמין לימי זיבה ואין לי שהא זבה אלא כשהיא רואה לאחר סמוך לנדה ממש מיד לאחר שכלו ימי נדתה מופלג מנדתה יום א' מנין *שאחר ז' ימי נדה שפסקה יום אחד ואחר *ראתה ג' ימים מנין שתהא זבה ת"ל או כי הזוב מריבוי או [*אין לי אלא יום א' מנין לרבות ב ג ד ה ו ז ח ט י מנין אמרת מה מצינו ברביעי שראוי לספירת זיבה וראוי לזיבה אף אני אביא את אלו שראוין לספירה וראויה לזיבה ומנין לרבות י"א ת"ל בלא עת נדתה יכול שאני מרבה י"ב אמרת לא ומנין לרבות י"א ולטולית י"ב מרבה אני י"א שראוי לספירת או כי תזוב ומוציא אני י"ב שאין ראוי לספירת או כי תזוב כדפי' האלפסי במ"י] מרבה אני את י"א *ימים שראוי לספירת או כי תזוב כו' כדפי' הרי"ף ורש"י [*מ"י העביר קולמוס על פי' וגרס כדפי' הרי"ף ורש"י מרבה אני] (*פי') מרבה אני *י"א שראוי לספירת או כי תזוב דהוא דאורייתא כשרואה מופלג מנדתה יום א' [דהיינו תשיעי לתחלת נדתה] אז יהיה ספירת יום אחרון דז' נקיים ביום י"א (נקיים) אבל יום י"ב [דהויא מופלג שני ימים מנדתה] אין ראוי אלא לספירה מה *שמצינו אין לי אלא הרואה ג' כדדרשינן לעיל ימים שנים רבים ג' מנין לרואה ב' שהיא זבה קטנה להיות שומרת יום כנגד יום ת"ל טמא יהיה [יכול] לרבות עוד יום א' ת"ל יהיה לה מיעוטא הוא דאין לה טומאה אלא יום א' ת"ל לאחר תטהר אחר אחר לטלן שלא תהיה טומאה מפסקת ביניהן רבי שמעון אומר אחר תטהר אחר המעשה תטהר כלומר תשלו אחר טבילה אפילו ביום דגבי נדה דוקא אמרי' דטבילתה אינה אלא בלילה דכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה שלמים בעינן אבל טבילת זבה הויא אפילו בתחלת יום ז' לספירתה אבל אסור לעשות כן לטבול ביום *שלא תבא לידי ספק פירוש שמא יבא בעלה עליה ויהיה בספק כרת שאם תראה בסוף היום הרי סתרה כל מה שספרה ונמצא שבעל זבה למפרע או אם עשתה טהרות ביום שביעי נטמאו למפרע וכן משמע מתוך האלפס דאפילו טבילה אסר רבי שמעון ביום שביעי אבל אין לפרש דוקא לבעלה אסר רבי שמעון ביום פירוש לשמש עמה דא"כ מהו שמא תבא לידי ספק הלא כבר בא אל הספק [*בשעת תשמיש שמא תראה והנ"ל שמא תבא לידי ודאי היכי שרי רבנן לשמש הא אמרינן לקמן במתני' הרי זה תרבות רעה. מצאתי כן מוגה במ"י והעביר קולמוס על אולי תראה] (*אולי תראה) אבל יום אחד עשר לא בעי שימור דאורייתא ומיהו מדרבנן בעי שימור הכי מוכח פרק בא סימן [*שו] התקין רבי בשדות פירוש במקום עמי הארץ ולא היו בקיאין בתיקון וסתות ראתה יום אחד תשב (*שביעי) [*ששי] והוא דחיישינן דלמא בימי נדה היא וצריכה שבעה בין טמאים בין טהורין [אילו היתה בימי זיבה אינה צריכה לשמור רק יום כנגד יום. ג' תשב שבעה נקיים דחיישינן שמא בתוך י"א ימים הוא] [*ואילו היתה בודאי בתוך י"א יום שבין נדה לנדה דיה בשימור יום כנגד יום שלשה תשב ז' נקיים דחיישינן דלמא בתוך י"א יום היא ואלו כו'] ואילו היתה ודאי בימי נדה דיה בז' ימים בין טמאים בין טהורים ולא בעינן נקיים. תשלה א"ר זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפי' רואות טפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים (*האי) [*והאי] דנקט טפת דם כחרדל [ד] פשיטא שמטמאה בטיפה כמו ראיה גדולה דהא תנן בפרק יוצא דופן ומטמאים בכל שהיא אלא חדושא הוא דסד"א כיון דלא ראתה *רק טיפה משהמא לא ראתה גם תמול גם שלשום וליכא לספוקי בזבה גדולה ודיה בששה [*והוא] קמ"ל שתשב ז' נקיים : היכי דמי הלכה פסוקה כי הא דא"ר זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן כו' הלכך בזמן הזה אפילו אינו רואה אלא טיפת דם *ולא יותר צריכה לספור ז' נקיים שכל הנשים הרואות יש

*) גי' מהרי"ל ע"י תשמיש וכ"ג רמ"א [וב"ח] וכ"ה בד"ק.

הגהות הב"ח ת נ"ב ס"א ראתה אחר התשמיש יותר מן הזמן שפירשנו : א נ"ב אם : ב שדם כצ"ל : ב נ"ב כל : ג כתם זה או אם בניה או בעלה שכבו כצ"ל : ד הכתם גדול כצ"ל : ה נ"ב שנמצא : ו אם יש לא... במה כצ"ל : ז ולא קודם לא מי רגלים כצ"ל : ח נ"ב פי' : ט נ"ב פי' : י ובגמ' כצ"ל : כ ומאי אצטריך דר"י כצ"ל : ל דדוקא כצ"ל : מ נ"ב אמר שמואל : נ ופסק וכו' כדלעיל רשום למחוק : ס מיהו... כצ"ל : ע נ"ב נמצא דם : פ ההוא דם ודאי אינו אלא מן וכו' כצ"ל : צ נ"ב ס"א למידחי : ק נ"ל זימנין : ר על המים דאר"י טהורה לאו וכו' כצ"ל : ש בהא כצ"ל : ת נ"ב טהור : א והאי כצ"ל : ב והם כצ"ל : ג וכו' כצ"ל ותי' שמא רשום למחוק : ד נ"ב כן : ה מנין כגון שאחר וכו' פסקה כצ"ל : ו נ"ב כך : ז תי' ימים רשום למחוק : ח נ"ב את : ט מצינו כצ"ל : י נ"ל שמא : כ נ"ב אלא : ל נ"ב אחת :

חדושי אנשי שם

זה לא סתח : [ג] ג' שעורות על ג' שעורות אין לשון זה כתוב במיימון ולא בסמ"ג אלא ט' עדשים בהן ג' עדשים על ג' עדשים וכן הוא במשנה פ"ו דנגעים ובתשובות מהרי"ו סי' פ"ג מקשה והאומר דחד בשורה פי' דהשיעור שעורה הוי כשיעור עדשה. ובתשובות מהרי"ל ז"ל סי' ק"נ ושעוריה דשעורה כמדומה דהאין לא... כו' א"כ אנשים עולי ראי בין נכהמים בין בסדיון הכן וכל מילי דאיסורא אפילו היה לנו שעורים דידהו שב"ל : ורבינו יעקב בעל הטור כתב בשם מהרי"ל שטעות סופר כתוב בספר המרדכי אלא ט' עדשים על פי עדשים שהם ל"ו שערות כי שעור העדשה ב' שערות באורך וכן ברוחב הרי ד' שערות ופי' כמו שהן קבועות כרתם רהוקות זו מזו ע"כ סי' א' שמ"ז : מדר"ם [ד] ומה שמברכין על ספירת ששומר ולא על ספירת ז' נקיים ואפילו ספירה בפה לא עבדה נראה לראבי"ה שטעם דלא בקיאים במראה דמים ומתוספת כרבי זירא מחמרי

להם לספק שמא ראתה כבר שני ימים מלבד זה ושמא היא עומדת בימי זיבה: ביום שפוסקת מלראות תבדוק עצמה לערב ותלבש חלוק לבן שאם תראה עוד שיהא ניכר בחלוקה ובלילה השים סדינים לבנים במטתה או נקיים מכתמים ולמחרת הפסקתה התחיל הז' נקיים ויום שפוסקת בו אינו מן המנין שהרי תנן הכותים מטמאים משכב התחתון כעליון ומפרש טעמא דיום שפוסקת סופרתן למנין ז' וכל אותם ז' נקיים צריכה לבדוק פעמים שחרית כשעומדת ממטתה וערבית כשהולכת לבה"כ קודם לילה ומנהג כשר הוא כשאשה מפסקת בטהרה לרחוץ וללבוש לבנים אמנם אם אינה רוחצת אלא פניה של מטה דיה בכך רוקח. כבר כתבנו לעיל משם ס"י וספר התרומה כיצד הבדוק ואם מצאה שום כתם באותו מטלית שבודקה או בחלוקה או בסדינה אפילו ביום ששי סותרת כל מה שספרה וצריכה להתחיל ולספור מיום הנהרת ואם שכחה ולא בדקה עצמה כל הימים רק יום שפסקה בו לערב ולמחרת שהוא יום ראשון של ספירה בדקה עצמה שחרית וערבית [*ושוב לא בדקה עצמה עוד עד יום השביעי וביום כו' מ"י] וביום ז' בדקה ונמצאת טהורה מוהרת וטובלת בלילה וטהורה דתנן פרק בתרא הזב והזבה שבדקו עצמם יום א' ומצאו טהורה ושאר הימים לא בדקה וביום שביעי בדקה ומצאה טהור רבי אליעזר אומר הרי הן בחזקת טהרה ורבי עקיבא אומר אין להם אלא יום ז' בלבד ובפ"ק דנדה פסיק שמואל כרבי אליעזר ואם בדקו עצמה יום ראשון ולא יום ז' אלא יום ח' או אם בדקה יום ז' ולא בדקה יום ראשון לספירתה בהא פליגי פ' בתרא רב שרי היכא שבדקה בתחלתה ולא בסופה או בסופה ולא בתחלתה ור"ח אומר תחלתן וסופן בעי והואיל ולא איפסיק הלכתא כמאן עבדינן כר"ח ולחומרא הלכך לעולם אפילו בדיעבד יצטרך שלא יהא מבדיקה לבדיקה יותר מחמשה ימים מלבד יום שפסקה בו לערב כדי להפרישה בטהרה אבל אם בדקה עצמה לערב יום שפסקה כדי להפסיק בטהרה ולמחר שהיא יום ראשון לא בדקה בו וגם יום ז' לא בדקה עד יום ח' בזה מודה רב דאינו מועיל כלום דהא הכא לא התלהו ולא סופו איכא הועתק מס' התרומה וס' המצות וס"י: מה שכתבנו שלמחרת יום הפסקה תתחיל לספור ז' נקיים הני מילי כשעברו שלשה ימים שלא שמשה דהכי פירש ר"י דז' נקיים נקיים משתמא אפילו נקיים משכבת זרע קאמר דברים יוצא דופן מסקינן דפולטת שכבת זרע רואה היא וסתרה ואמר רבה התם משמשת אסורה לאכול תרומה כל ג' ימים א"א לה שלא תפלוט והכי אמרינן פרק ר"ע בשבת א"ר זירא א"ר יוחנן זו דברי ר' ישמעאל ור"ע אבל חכמים אומרים ו' עונות שלימות בעינן הלכך נראה לר"י דכל אשה ששמשה וא"כ ראתה בין ראתה ג' ימים או יום א' או מצאה כתם צריכה להמתין ג' ימים שלמים וא"כ תתחיל לספור דהיינו ביום ה' לשימושה כגון אם שמשה למוצאי שבת וראתה בו ביום אינה מתחלת לספור עד יום ה' בשבת ובערב רביעי בשבת תבדוק עצמה כדי להפסיק בטהרה ותלבש חלוק לבן או תכבס הכתם ותתחיל לספור מליל חמישי ואילך אמנם אם רצתה להתחיל לספור ממחרת הראיה יכולה לספור בענין זה שתכניס מוך או בגד רך באותו מקום ותקנח יפה יפה להסיר השכבת זרע ואם דואגת שלא תדע לקנח יפה יפה תרחץ בחמין ואם תקנח עצמה לא חיישינן שמא תפלוט אח"כ בלא הרגשה וראיה מפ"ה ממס' מקואות האשה ששמשה וירדה וטבלה ולא כבדה הבית כאלו לא טבלה משמע דקודם טבילה יכולה לכבד ולקנח [עיין פ"ק דשבת ובא"ה קל"ב] זה"כ [*לרי"ף] עבדינן בימי טוהר דיולדת כו'. תשובת הגאונים ששאלתם אשה שילדה תשלה בקושי ולא בשופי וראתה דם אם צריכה ז' נקיים או לא דבר זה מחלוקת גאונים מר רב יהודאי גאון היה אומר שאינה צריכה ז' נקיים בגמרא דבנות כותים ותלמידיו אמרו כמותו ומר רב צדק גאון וכל בני הישיבה נחלקו עליו ואמרו זה הדבר היה נוהג בדורות הראשונים שהיתה חכמה יתירה בבנות ישראל אבל השתא אין מבחינות בין שופי לקושי וספק כרת הוא ועבדינן לחומרא וכן בכל ספק איסורין חוץ מן עירובין ואבל ועוד הא א"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן כו' ומי יאמר דנדות החמירו ולא יולדות כיון דר' זירא סתמא קאמר איכא למימר דיולדות נמי החמירו וצריכות ז' נקיים ואנן וכל בני הישיבה כמר רב צדק גאון סבירא לן ע"כ וכן קבל ראבי"ה מרבותיו לחומרא וכן הן דברי האלפס אוכן מצאתי בתשובת רבינו שלמה ברבי שמשון דדם טוהר אינו נוהג עתה בדורות האחרונים וכן פסק ר"י בר יקר לאיסורא דר' זירא דהחמיר אפילו בראיית טיפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקיים סתמא קאמר אפילו ביולדות וכן (*באלפסי) [*פסק האלפסי] בפ"ק דשבועות לאיסור וז"ל עבדו רבנן הרחקה יתירה כו' וטעמא משום דהיינו [*חומרא] דרבי זירא דאפילו [הויא] בימי טוהר טיפת דם כחרדל צריכה לישב ז' נקיים דאם לא כן מאי אשמועינן רבי זירא הניחא דם מטמא בכל שהוא ויש מפרשים דהיינו רבותיה דרבי זירא דאפילו טיפת דם כחרדל דאי אפשר ליחלק לשלש ראיות למפרע אפ"ה הויא זבה העתקתי מחיבור מורי ה"ר אפרים ז"ל. קיימא לן כרב דאמר מעין אחד הוא והתורה טמאתו והתורה טיהרתו ולא כלוי דאמר שני מעיינות הם נסתם הטמא נפתח הטהור נסתם הטהור נפתח הטמא ופריך בפרק בנות כותים מאי בינייהו איכא בינייהו שופעת מתוך ז' לאחר ז' מתוך מ' לאחר מ' לזכר מתוך י"ד לאחר י"ד מתוך פ' לאחר שמונים לנקבה לרב רישא לקולא וסיפא לחומרא וללוי איפכא והשתא אע"ג דקי"ל כרב באיסורי ואיהו שרי בשופעת מתוך ימי טומאתה לימי טהרתה מ"מ אחרי שפסקנו דאיכא חומרא דרבי זירא ביולדות א"כ כל אשה הוי בספק יולדת בזוב ובעיא ז' נקיים אחר שבעה לזכר ואחר י"ד לנקבה וה"מ כגון שראתה כל ז' לזכר וכל י"ד לנקבה או שראתה בסוף ז' לזכר ובסוף י"ד לנקבה אבל אם ראתה בתחלתן או באמצען ובסופן פסקה ימי לידתה שאינה רואה בהן עולין לה לספירת זיבתה (*דתנן) [*וכן מצאתי בגמ' הגיה] פ' בנות כותים [דף לז] ר' מריינוס אמר לידה אינה סותרת כזיבה פירוש אם לא ראתה דם ואיבעיא להו מהו שתעלה. פי' כיון שלא ראתה דם אביי אמר אינו עולה ורבא אמר עולה והלכה כרבא וכן פסק המיי' פי"א דאיסורי ביאה וכן כל הגאונים חוץ מר"ת שחולק עליהן ואומר דהלכה כאביי שהיא הלמ"ד מיע"ל קג"ם [ימי] לידתה שאין רואה דם בהם ולדברי ר"ת שפוסק כאביי דאמר ימי לידתה שאין רואה בהן אין עולין א"כ היה נראה להצריך לכל היולדות ב' טבילות קודם שתהא מותרת לבעלה [אחת] לאחר ז' לזכר ולאחר י"ד לנקבה להשלים לימי לידתה שתוכל לספור אח"כ ז' נקיים בשביל חששא שמא יולדת בזוב ואחר ספירת ז' נקיים תטבול ומותרת לבעלה דאם לא טבלה קודם הספירה א"כ לרב דאמר מעין אחד הוא והלכה כמותו כל הימים קרויין

*צ"ל אם אין לה במה ליתלות וכן פסק לעיל משם ספר תרומה מבלשה ימים נקיים ואילך סתם כתמים טהורים. מהר"ס:

ימי לידה עד שתטבול שהרי לב"ה דם יולדת שלא טבלה מטמא לח ויבש כדם נדה מן התורה וטעמא נמוס דסברי ביומי וטבילה תליא רחמנא שעד הטבילה קרוין ימי לידה ואפילו לאחר שבעה לזכר [לענין] לטמא הדם מן התורה עד שתטבול למה לא יהיו קרוין ימי לידה לבעלה עד שתטבול אמנם רב סעדיה גאון ורש"י ור"ח ורשב"ט ורי"ף וה"ג ושאלתות דרב אחא כולם פסקו כרבא דימי לידה שאינה רואה בהן עולין לספירת זיבתה כתב רי"ף וז"ל וכל דם דחזיא בימי טוהר יתבא עליו שבעה ימי נקיים ובתר הכי טבלה במי מקוה ומשתריא לבעלה ואע"ג דלא נפסקו ימי טוהר כיון דיתבא בהו ז' נקיים ותו לא חזיא שריא עכ"ל ואני הייתי סבור דרי"ף בא לאסור עלינו דם טוהר ואמר לי הר"ס דמעולם לא עלה על דעת הרי"ף לאסור דם טוהר אלא ס"ל לרי"ף דביומי ובטבילה תלא רחמנא כדאמר פרק בנות כותים וכל זמן שלא טבלה אפי' ספרה שבעה נקיים ושוב ראתה צריכה לחזור ולספור ז' נקיים ובתר הכי טבלה אבל בתר הטבילה הוה הדם טהור וכן פסק הרא"ם וראבי"ה כ' דלא היא דכי אמרי ב"ה דביומי וטבילה תלא רחמנא ה"מ לענין לטמויי לח ויבש אבל ראיה לא הוי לסתור וכן פסק דאפי' לא טבלה אחר שפסקה וספרה ז' נקיים ושוב ראתה אין לחוש להווא ראיה. כתוב בספר המצות וז"ל חומרא גדולה החמירו על עצמם בבבל ובא"י ובספרד ובארץ המערב היא ממלכת מר"ק שאין נוהגין ימי טוהר ליולדת וכל דם שרואה בתוך מלאת סופרת ז' נקיים כמו אחר מלאת אבל בלונברדי"א ואשכנז ואגפיה וצרפת והארץ האי בועלין על דם טוהר כדברי התלמוד שחומרת רבי זירא אינה ביושבת על דם טוהר. כתב המיימוני בפרק י"א דאיסורי ביאה וז"ל דין הכתמים בזמן הזה כמו שביארנו ואין [הדבר] לא חידוש ולא מנהג אלא כל כתם שאמרנו שהכתם טהורה טהורה וכל שאמרנו שהיא טמאה סופרת ז' נקיים [חוץ] מיום שנמצא בו הכתם ואם היה שיעור הכתם כדי לחוש לזיבות סופרת ז' נקיים חוץ מיום שנמצא בו הכתם (שאין) שדין הרואה כתם כרואה דם וכן כל שאמרנו ביולדת (שאמרנו) [שהיא] טהורה הרי היא טהורה בזמן הזה וכן האשה שרואה לובן או דם ירוק או שהפליכה חתיכה אדומה שאין עמה דם הרי היא טהורה אף בזמן הזה שלא החמירו *פי' חומרא דרבי זירא (אינו) אלא בדם טמאה [*במ"י סגיה ואין זו ברואה דם טהור וכן אם] ואין זו דם טמאה ואם היה בה מכה והיה הדם שותת ממנו או שבא הדם עם מי רגלים הרי זו טהורה ולא נתחדש בדבר זה אלא ספירת שבעה נקיים לכל רואה דם טמא כמו שביארנו ושיהא כל מראה דמים טמאים: זה שנמצא במקצת מקומות שנדה יושבת שבעה [ימים] בנדתה ואע"פ שלא ראתה דם אלא יום א' ואחר ז' השב שבעה נקיים אין זה מנהג כלל אלא טעות מי שהורה להם כך ואין ראוי לפנות לדבר זה כלל אלא אם ראתה יום א' סופרת ז' ימים נקיים וטובלת בליל ח' שהוא ליל (*ח') [*ב'] לאחר [*פי' לאחר ז' ימי נדתה] נדתה ומוהרת לבעלה וכן זה שנמצא מקצת מקומות ותמצא תשובת מקצת הגאונים שיולדת זכר לא תשמש המטה עד סוף מ' לזכר ועד סוף פ' לנקבה ואע"פ שלא ראתה דם אלא בתוך ז' אין זה מנהג אלא טעות ומינות באותן מקומות ומהלדוקים למדו דבר זה ומלוה לכופן כדי להוליא מלבן ולהחזיק דברי חכמים שתספור ז' נקיים כמו שאמרנו [ה]: מתני' תינוקות כו' עד נותנין לה ד' לילות משנבעלה שמותרין לשמש בהן אע"פ שרואה לאחר תשמיש כל ד' לילות תולין הדם שמחמת בעילת בתולין הן וטהורה דמן הלדדין בא הדם ולא מן המקור [ובס"א] עד שתהיה המכה ואם לא נתרפאת המכה של בתולים עד זמן מרובה תולין בהן הגיע זמנה לראות כגון אם היתה נערה או בוגרת נותנין לה עד מוצאי שבת ארבע לילות לפי שבתולה נישאת ביום ד' ומשם עד מוצ"ש ד' לילות ראתה ועודה בבית אביה קודם שנשאת הואיל וכבר ראתה ב"ש אומרים נותנים לה בעילת מצוה שדם של בעילה ראשונה הוא [*טהור] ולא יותר [ובה"א כל הלילה] אמר רב נחמן אפילו אירע לה שראתה אותה תינוקת שלא הגיע זמנה לראות בבית אביה אפ"ה יהבי ב"ש ד' לילות וב"ה אומר עד שתחיה המכה עומדת ורואה מחמת שאותו מקום נדחק הוא כשהיא עומדת ונוגעין הצדדין ביחד וכשיושבת אין נדחק אין רואה או כשהיא יושבת ע"ג קרקע קשה הוא ונדחק ורואה וכשהיא יושבת ע"ג כרים אין רואה בידוע שלא חיתה המכה ודם בתולים הוא ואם היא יושבת [*על גבי כלים ורואה ע"ג כלים ואינו רואה בידוע שחיתה לספרים דגרסינן הכי ע"ג כלים ורואה ליכא לפרושי בידוע דאיכא הוכחה דהא לא מוכח ולא מידי הואיל ורואה אלא ה"פ בידוע שיש לתלות שחיתה המכה וכן נ"ל בפ' דם הנדה לעיל בידוע שלפני הכבוס כלומר שיש לתלות לפני הכבוס. תוס'] ע"ג כלים (שקשין הן) ורואה ושוב יושבת ע"ג כלים (*רכים) [במ"י העביר קולמוס על רכים] ואינה רואה בידוע שחיתה המכה והאי דראתה דם נדה הוא אמר רב גידל אמר שמואל לא שאנו דנותנין לה ימי טהרה כולי האי אלא שלא פסק דם מחמת תשמיש כו' כלומר אימת אמרי ב"ה עד שתחיה המכה כגון ששמשה בלילות וראתה מחמת תשמיש ואפילו ראתה היום שאחריו שלא מחמת תשמיש טהורה היא דאמרינן הואיל ושמשה בלילה האי דם דביום רואה מחמת [מכת] בעילה דתשמיש דלילה הוא אבל פסק דם מחמת תשמיש וכו' כיון ששמשה פעם אחת ולא ראתה ושוב ראתה בלא תשמיש *טמאה דכיון שפסק דמה כל מה שרואה מכאן ואילך דם נדות הוא עברה לילה א' בלא תשמיש וראתה [שלא מחמת תשמיש] אע"ג דלא פסקה מבעילה ראשונה טמאה הואיל ולא שמשה דכי היתה משמשת אמרינן דמפרלה דחוקה בא הדם וטהורה אבל כי לא שמשה ליכא למתלייה לדם טוהר מכאן ואילך וטמאה: נשתנו מראות דמים שלה כי דם בתולים [ו] אדום ודם נדה עכור ואע"פ שלא פסק דמים אע"ג דלא עבר לילה אחת בלא תשמיש טמאה שמשה בימים של אותם ד' לילות שנותנין לה ב"ה רב אמר לא הפסידה לילות שמשמשת נמי (*בלילות) [*דלילות] כימים דעד מ"ש תנן ל"ש לילות ול"ש ימים ולוי אמר הפסידה לילות [דמאי ד'] דקאמר ד' עונות או ד' ימים או ד' לילות וכיון ששמשה ביום הפסידה לילות ורב דקאמר לא הפסידה לילות א"כ אמאי קתני לילות דמשמע דוקא לילות ולא ימים הקמ"ל כו' ומש"ה קתני עד מוצ"ש לאשמועינן דשרי למיבעל בשבת אע"פ שאותו מקום דחוק הוא עדיין אפ"ה שרי אע"ג דשמא עביד חבורה דדבר שאין מתכוין מותר: בעל בתחלה ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם ובסתם (*בתולה) [*בעולה] א"ר חנינא טמאה דכיון דלא בא לכתחלה ודאי דם נדה הוא ולא דם בתולים [*רב אסי אמר טהורה כדשמואל דאמר יכולין לבעול כמה (בתולות) [בעילות] בלא דם] אידך רבי חנינא תשלם סבר שאני שמואל דרב גוברין הוא שהיה חכם גדול ובקי בכל דבר אמר רב בוגרת

*וכ"כ ברב אלפס ומי' רש"י פי' בין מחמת תשמיש בין שלא מחמת תשמיש. מהר"ס:

הגהות הב"ח מ תתחיל לספור הז' נקיים שיום כצ"ל. נ שפוסקות בו סופרתן כצ"ל: ס נ"ב בכל יום: ע וכבר כצ"ל: פ שבודקת עצמה כצ"ל: צ השביעי: ק בפרק כצ"ל: ר לחומרא כצ"ל: ש תי' נקיים נרשם למחוק: ת תרחוץ בחמין וגם תקנח עצמה ולא כצ"ל: א נ"ב במ"ס אינו: ב נ"ב ואפי' לאחר ז' לזכר לענין לטמא הדם מן התורה: ב לענין בעלה כצ"ל: ג נפקי כצ"ל: ד נ"ב ר"י: ד דחומר דר"ז כצ"ל: ה שהיא טהורה כצ"ל: ו נ"ב מה: ז שאמרו טהורה כצ"ל: ח פי' וכו' אינו כ"ז מוקף: ט טמא ואין זו כצ"ל והס"ד ואח"כ מס"ד רואה דם טמא אני כצ"ל: י נתחדש דבר אלא כצ"ל: כ שלאחר כצ"ל: ל נ"ב בלבד: מ שאינו נדחק אינה רואה כצ"ל: נ ע"ג כלים קשים ואינו כצ"ל: ס ראתה ביום שלאחר שלא וכו' כצ"ל: ע ושמשה כצ"ל: פ דלילות כצ"ל: צ בתחלה כצ"ל:

חדושי אנשי שם

וכיון דלא מברכינן לא ספרה ותו דפעמים סותרת מניינה ושימים הראשונים יפלו ע"כ מצאתי: [ה] וכבר נהגו הנשים שאין טובלות ליולדת עד סוף מ' לזכר ופ' לנקבה והכי איתא באגודה פרק ערבי פסחים אהא דאיתא התם היושבת על דם טוהר אסורה לשמש כדין פריצה דסמוך לווסתה מפני שעד כאן לא היתה רגילה לשמש עם ראייתה כדפרשב"ם ומפרש בגמרא שם עד כמה אמר רב עונה וז"ל אגודה שם כ"ל דמשום הכי רגילות נשים יולדות להמתין מלטבול כי יראות פן ישכחו העונה דמ' לזכר ופ' לנקבה עכ"ל ונזכר בתשובת מהר"י מולין סימן ק"מ ובליקוטי מהרי"ל כתב ורבותי' מחזיקים יום פ"א לווסת הלכך לא תטבול עד יום פ"ב ע"כ ושמא סברת' כרש"י דפי' עונה זו מע"ל יום ולילה ודלא כפרשב"ם שם. ובתשובת מהרי"ל סימן ק"מ מאריך בה הואיל והוחזק מעיין פתוח. ובתשובות מהר"י קולן שורש קמ"ד הרא"ש פנים למנהג זה אם נתירנה לבעלה כשספרה ז' נקיים יבא להתיר גם כי תראה במה תזלזל בראייתה דהא דם טוהר הוא וא"ת תזלזל ומה בכך תבא להתיר בראייתה גם כשאינה יולדת אי נמי לאחר מלאת ומכל מקום נראה לע"ד דהרחקה יתירה היא זו והוי גזירה לגזירה שלא הוזכרה בתלמוד ולא חששו לה שהרי בימי התלמוד היו בועלים על דם טוהר. אלא מאחר שפסקי אשר נקרא תגיה כתב שאפשר שהראשונים שהחמירו על כך בקעה מצאו וגדרו בה גדר ועל כיוצא בזה שמע בני וגו' ואל תטוש תורת אמך. וסוף דבריו ודאי מנהג כזה מבטל הלכה ואין לך מנהג ותיקון גדול מזה ועוד האריך ע"ש: [ו] בפרק תינוקת בתחלתו מפרש דם נדה אדום דם בתולים אינו אדום. דם נדה זיהום ודם בתולים אינו זיהום. ואי אפשר לומר שדם בתולים אינו אדום דאם כן מה ראו להסתפק בו אלא כלומר דיהא מן האודם כיון שאינו זיהום אינו עומד באדמומיתו ממש נראה דקוהו שהוא

נותנים לה לילה ראשונה רב סבר [ו] כב"ש בועל בעילת מצוה ופורש הלכך הבועל את הבתולה אע"פ שרואה דם בתחלת ביאתו לא יחוש אלא יגמור ביאתו ואח"כ יפרוש והממתין ג' ימים לאחר תשמיש פן תפלוט ואח"כ תתחיל ז' נקיים דהיינו יום ה' ואין לחלק כלל בין דם בתולים לדם נדות גמור ספר התרומה מצאתי בנערים בועל בעילת מצוה ופורש בין בוגרת בין שאינה בוגרת בין ראתה בין לא ראתה וכ"כ ראבי"ה משם רש"י וכל הגאונים אפילו לא הגיע זמנה לראות בועל בעילת מצוה ופירש מיד דה"א לחבורה בלא דם וכן מצאתי בקובץ של רבי מנחם הלוי וכדומה לי שמן הרוקח הועתק וז"ל אם בעל ולא מצא דם אעפ"כ פורש דאי אפשר לחבורה בלא דם אלא ש"ז חפהו כדאמרי' פ"ק דכתובות גבי ר"ג ושראו במים ומצא דם והא דאמרי' פ' תינוקת בעל ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם פליגי רבי חנינא כו' דוקא בדורות הראשונים שהיו בקיאים בדמים אבל בזמן הזה אין להקל כך קבלתי מאבא מורי רבינו יב"ק ברבי משה וכן רבינו יצחק בר"מ וכ"פ ס' החכמה בפ"ק דכתובות ירושל' שמואל אמר כל הסיה הלכתא דפרק אחרון דנדה להלכה ולא למעשה דאין לעשות מעשה כהלל דאמר עד שתחיה המכה ולא כרב דאמר בוגרת נותנין לה לילה הראשונה רבי ינאי ערק כו' כלומר פי' ממנה לאחר בעילת מצוה אמר לתלות בדם [*לא הורו בה לא רצו לטהר מגעה ולבעול בעילה שניה דספק כרת היה לנו להורות להתיר כתמים] [המכה] [ח] לא הורו וכו' : אמר רבא תבעוה לינשא וכו' משום דמחמדת היא ורואה דם חימוד מחמת תאות תשמיש ופי' רשב"ם וז"ל תשמ ואם טבלה קודם נישואיה ז' ימים או יותר אותה טבילה לא מהניא כלל כי מה אנו חוששין אם ראתה [*זמן רב קודם החופה דמה שראתה סמוך לחופה מהני טבילה זו שהיתה ז' ימים קודם החופה] קודם חופה אם לאו אבל ז' ימים הסמוכים לבעילת מצוה שהוא ליל החופה לחופה חוששין שמא ראתה אדם ולא מהניא טבילה דקודם לבעילת מצוה כי צריכה לספור שבעה נקיים והלכך לובשת לבנים כל ז' ימים קודם חופה ופורשת סדינים לבנים על מטתה ובודקת פעם אחת או פעמים ביום ואם לא ראתה בהם דם טובלת בלילה קודם בעילת מצוה כי שמא ראתה דם שנה או שנתים קודם נשואיה ולא טבלה ועכשיו מטהרת בטבילה זו ואם לא ישבה ז' ימים נקיים קודם ליל בעילת מצוה אסורה ליבעל לאישה בלילה הראשונה עד שתשמור ז' נקיים מליל הראשון ואילך שמא ביום שלפני חופה ראתה דם מחמת חימוד תאות בעלה עד כאן לשון רשב"ם והאידנא שהנשים שלנו טובלות ביום ד' דהיינו ג' ימים קודם בעילת מצוה משום דמתחלה הוה המנהג בתולה ניסאת ליום ד' וצריך ז' ימים נקיים קודם יום ד' והר"ם דקדק מלשון רשב"ם שאם דחו הנשואין כגון שאין יכולים להתפשר יחד אבות חתן וכלה או מחמת נדוניא או מחמת הוצאת הנשואין אע"פ שישבה ז' נקיים צריכה לחזור ולישב ז' נקיים כשיתפשרו וישלימו יחד ודעתן לעשות הנשואין דהכי איתא פ' תינוקות רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חביבא ונתפייסה בת רב חביבא לינסא לבנו של רבינא אמר להו רבינא לקרובי הכלה ליום פלוני נכתב הכתובה [*כלומר לעשות נשואין ליום הטעד כי מטא ההוא יומא שקבעו ביניהם לכתוב הכתובה אמרו . מ"י] אמרו לרבינא ליגטר (*מר) עד ד' (*אחריני) [*אחרינא] ליום ד' הבא בשבוע אחרת וכי לא סבר לה מר להא דרבא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה [ט] ז' נקיים והא לך לשון רשב"ם ובתולה זו הגמא לבנך והיא שכחה ולא שמרה שבעה נקיים [*עד יום זה ושמא ראתה אתמול לא מהניא טבילה דהשתא ליבעל לאורתא הלכך ליגטר מר עד ד' אחרינא ותתן על דעתה ותשב ז' נקיים ותיבעל ליל ראשון גלחופתה עכ"ל רשב"ם אלמא מדקאמר שכחה ולא שמרה ז' נקיים . אלמא] [הלכך לנטר מר עד ד' אחרינא ויסבא דעתה] אלמא בעינא דיסבא אדעתה אע"פ שבתוך ז' נקיים [*היה] הה"נ היכא שדחו הנשואין [*כגון תוך ימי נשואין] *אע"פ שבתוך ז' הוא היא צריכה לחזור ולישב ז' נקיים משום דלא מסקא אדעתה דהנך ז' נקיים הואיל ודחו הנשואין או אינה חוששת להנך ז' נקיים ואם ראתה ואין תשמא פנאי להמתין הנשואין יותר אסור ליתן להתייחד עם הכלה בחדר אא"כ יש אדם אחר עמהם בתוכו חדר כיון שמעולם לא בא על אשה זו אסור להתייחד עמה פן יתקפנו יצרו ויבא עליה באיסור כדאמר פ"ק דכתובות פרסה נדה היא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים וה"ה אם עדיין לא שלמו הז' נקיים משהתבעה לינשא ונתפייסה אבל לאחר שבעל בעילת מצוה ופירש מותר לישן עמה בחדר : ת"ר החמרים והפועלים (*טו') [*והבאין מבית האבל ומבית המשתה נשותיהם להם בחזקת טהרה ובאין] ושוהין עמהן ומשמשין עמהן בין עירות בין ישינות כלומר דלא בעי בדיקה ומיירי שיודע שלא הגיע זמן וסתה ולא חיישינן שמא שינה זמן וסתה והכי משמע בפ' אלו דברים בסופה [*פסחים דע"ב וע"ש בהוספ'ת] דא"ר יוחנן אסור אדם נדה בעל חייב דלאו טועה בדבר מצוה הוא פירוש דמיירי סמוך לוסתה וה"ל לישאל וע"ש : (פסק) בה"ג וכספר התרומה פסק דהפי' אשה שאין לה וסת לא בעיא בדיקה ואע"ג דמוקי לה לההיא ברייתא בשיש לה וסת משום דשמואל מוקי לה להאי ברייתא בעסוקה בטהרות ופרש"י דה"ה דהוה מצי לאוקמה באינה עסוקה בטהרות ואפי' אין לה וסת לא בעיא בדיקה אלא רבותא קמ"ל דאפי' בעסוקה בטהרות אם יש לה וסת לא בעיא בדיקה פ"ב דנדה [*דף טו] תנן תשמיש הבאים מן הדרך נשיהן להם בחזקת טהרה גרסינן בירושלמי א"ר יוחנן שונה אני אפי' לאחר ג' שנים מותר אם בא מן הדרך לבא על אשתו ומסיק בלבד באשה שיש לה וסת פירוש אין צריך לשאל אמר רבי חנינא זאת אומרת אסור לאשה להשהות בטומאה [*וכן ראיתי ר' שמעון חסיד מנהיג לבתו אף בחורף אע"פ שאין בעלה בעיר] הרי משמע דטבילה בזמנה מצוה ומשום הכי סמיך עליה וה"ל לשאל משמע אע"ג דודאי ראתה כדמוכח מינה דאסור לאשה להשהות בטומאה ועוד דבג' שנים ודאי ראתה ומיהו בהא פליגא אתלמודא דידן דבפ' כל היד מוכח דלא שרי ר' יוחנן אלא בספק ראתה אבל ראתה ודאי לא שרי דחיישינן שמא ילרע לה אונס שלא יכולה לטבול א"נ : אם נתנה אמתלא לדבריה שנתנה טעם לדבריה למה

[יכלה שנדחה נשואים יום או יומיים או יותר נ"ל דצריכה למנות מיום אותה התביעה ואף ע"פ שבדקה עצמה תמיד דכן משמע לשון המרדכי דקאמר בעינן דיסבא אדעתא וכו' וכן דלא מסקא אדעתא בהנך ז' נקיים כו' משמע בסדיא דמיירי בבודקת עצמה דאי באין בודקת עצמה לא צריך לומר דלא מסקי אדעתא בהנך ז' נקיים כו' פל"ל כיון דלא בדקה לא מהני וגם לא היה לו להזכיר דחיית הנשואין כלל אלא פל"ל דהך כלל דכל שלא בדקה כל ז' צריכה לחזור ולמנות ועוד שהרי כתב לעיל משר"ם דקדק מלשון רשב"ם שאם דחו הנשואין כו' עד צריכה לחזור ולישב ז' נקיים כשיתפשרו וישלימו יחד ודעתן לעשות נשואין ומדקאמר כשיתפשרו וישלימו כו' ולא סגי ליה בהשתא דאמר כבר צריכה לחזור ולישב ז' נקיים משמע לכל מכין דאשמועינן דלא תתחיל למנות ז' נקיים שבניים עד אחר אחר יתפשרו וישלימו מכל וכל דאז מסקי אדעתא ולא מקמי הכי ואם שהרה ובדקה לא מהני לה ושמא לפי המראה למ"ד דכיון דאתחמדא כדאמר בגמרא בכל שעתא ובעתא איכא למיחש דילמא בהזא חזיא ולאו אדעתא כיון שדחו הנשואין ול"ד לשאר סופרת ז"נ דהתם לא כוחקם להיות רואות בכל שעה ושעה אבל דאתחמדה מחמדה משהתבעו לינשא עד שתיבעל איכא למיחש טובא הילכך בעינן דיסבא אדעתא ומסקי טובא. מהרי"ק :

אמרה כן מעיקרא [כגון] שאמרה חולה הייתי ואינה יכולה לסבול תשמיש או דברים אחרים כיוצא באלו או אם אמרה סבורה הייתי להיות נדה אבל עכשיו בדקתי היטב בכי האי גוונא מוהרת לבעלה ונאמנת אבל אם אמרה תחלה הייתי משטה בך וכחשתי צריך הבעל לפרוש הימנה עד שתספור ז' נקיים ותטבול . גרסינן בירושלמי דביתהו דשמואל אמרה ליה טמאה אני ואח"כ אמרה טהורה אני אמר לה אתמול טמאה וכו' אמרה ליה אתמול לא הוה בי חילא : גרסינן בפ' אע"פ [*דף סא בכתובות] כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה ורחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה לא שנו אלא בפניו אבל שלא בפניו לית לן בה תשמג אמר ראבי"ה נדה ששתתה בכוס ונשאר בו קצת והלכה לה [*נראה דמוזגת כוס שלא בפניו שרי כדאמרינן גבי הצעת ולרבותא נקטוה בגמ' שלא בפניו גבי הצעת המטה דהוי חבה טובה ואפ"ה שרי ועוד דלא גרע שלא בפניו מע"י שינוי דשרי אפילו בפניו וכן נראה מלשון המרדכי במסכת שבועות עכ"ל ב"י י"ד סי' קצ"ה ולי הדיוט נ"ל להביא ראיה מהא דכתב במרדכי פ"ק דשבת בשם ר' שמואל מבונגבבר"ק דאם מריקן כוס ששתה כו' עד ודוקא בפניו אסור דומיא דהצעת המטה דפ' אע"פ ע"כ הרי שאינו אסור לשתות אחריה כי אם כששתהה בפניו אבל אם שתתה שלא בפניו מותר לו לבעל לשתות אחריה ואינה צריכה להגיד לו ששתהה ממנו אלא מניחתו לשתות ואין כאן חבה וכ"ש אם מוזגה הכוס שלא בפניו דשרי ודו"ק] קבלתי מרבותי להתיר דאין זה שותה עמה ממש דבאכילה ושתיה אין קרובי ביאה יותר מהצעת המטה דשרינן שלא בפניו ור"י פירש בתוס' דכתובות פ"ק [*דף ד'] דתרי גווני הצעת המטה הם [*וכן פירש"י בכתובות דף ס"א] חדא הפיכת המטה טלה ולסדרו וחדא הצעת המטה דהיינו פריסת סדין דאל"כ קשה דבפ' אע"פ אמרינן הכניסה לו שלשה שפחות אינה מצעת לו המטה ובגמרא התם קאמר דאפילו הכניסה לו ק' שפחות מוזגת לו הכוס ומצעת לו המטה אלא ש"מ כדפרישית דפריסת סדין (*הוא חיבה) [*הממשיך החיבה] כגון מזיגת הכוס עושה לו אפילו בק' שפחות ונדה נמי דאסור להציע מטה היינו דוקא פריסת סדין דשמא יבא לידי הרגל עבירה דבר שהוא קרוב לתשמיש אבל הצעה גמורה שרי : ת"ר תשמד והזוב בנדתה זקנים הראשונים אמרו כו' בנדתה היו דורשין כמשמעו בדבר המנדה ומרחיק מבעלה שלא תכחול עיני' ולא תפרכס [ולא תעבור] פרק על פי' הסא בנדתה בטומאתה עד שתבא במים לטבול ואע"ג דעברו ז' שלה ופסיק מעיינה ומכאן למדנו טבילה לנדה מן התורה ורב יהודאי גאון מוכח מק"ו ממגעה דכתיב והנוגע במשכבה יטמא ורחץ במים ור"ת פירש מדכתיב גבי כלי מדין אך במי נדה יתחטא ודרשינן שלשי ע"ז מים שהנדה טובלת בהם :

הלכות מקואות

הזב טעון מים חיים דכתיב בקרי ורחץ בשרו במים חיים מי מקוה שכל גופו עולה בהם פי' עולה בבת אחת דהכי תניא בתורת כהנים ורחץ בשרו במים יכול יהא רוחץ אבר אבר ת"ל ובא השמש וטהר מה ביאת השמש כולו כאחד אף ביאתו במים כולו כאחד [*ומה שמש בידי שמים] אף מי מקוה בידי שמים שנקוה המים מחמת הגשמים ולא מים שאובים ובת"כ פרשת ויהי ביום השמיני מסיים בה מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים או מה מעיין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם ומוציא מנית כלים וקנקנים בראש הגג ת"ל ובור פירוש דתנן פרק שני דמקואות המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים רבי יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה אבל לא יערה פירוש הואיל ולא נתמלאו הכלים בידי אדם מותר לשבר הכלים במקומו או לכפותן והמים כשר למקוה כשאר מי גשמים וה"נ אמרי' פ"ק דשבת שאם הניח כלים בחצר בשעת פיזור עבים שלא נתכוון לשאיבה דכשרין אם שבר או כפאן אבל לא יערה שאם הגביה כלים ועירה הרי נעשו כשאובין והגבהתן פוסלת ת"ל [*אך] מעיין מטהר בכל שהוא פי' בכל שהוא אך שיהא בו רביעית ובדבר שכל גופו עולה פי' גוף הדבר שהוא מטביל בעינן שיהא עולה בו כגון מחטים וצינורות ואפי' במקוה די מן התורה ברביעית כדאמרי' פ"ק דפסחים גבי משקה בי מטבחיא הא דאמרת בקרקע מטורין לא אמרן אלא דהוו רביעית דחזו להטביל מחטים וצינורות ובמסכת נזיר אמרינן דחכמים בטלו לרביעית המקוה והצריכו מ' סאה אף למחטין ולצינורות ופי' ר"י דאע"ג דבטלי לרביעית דמקוה כל שהוא דמעיין לא בטלו דהא תניא בת"כ תשמה המעיין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה וכשם שהמקוה מ' סאה מדרבנן כדפרישית כך המעיין בכל שהוא אפילו מדרבנן דבמשנה דמסכת מקואות משמע דכל שהוא ממש והרא"ש נסתפק בדבר בס"י אם נ"ל כשם שבטלו לרביעית דמקוה כך בטלו לרביעית דמעיין מהלא פריך בנזיר [*ל"ח] והא איכא רביעית דמעיין או שמא כל שהוא דמעיין פי' דפחות מרביעית אמנם לטבול אדם צריך אף במעיין מ' סאה כדאמר פ' חומר בקדש תדע דבעינן כשיעור גמוד דהא [אדעא] תלתאי מתלתא ובעיא ארבעים סאה במקוה א' ולשון תלתאי אינו אלא במעיין אבל רבי' שמחה כתב בפי' מעיין מטהר בכל שהוא הכל לפי מה שהוא אדם וכלים לפי מה שיכולין להתכסות בבת אחת כלים אפילו בפחות מרביעית ותינוק אפילו בפחות מארבעים סאה וכן כתב הרב יצחק מווינא בא"ז הלכה למעשה שאין לנו מקוה ומעיין כתוב בתורה כי אם בהאי קרא אך מעיין ובור וגו' והאי קרא מיירי באדם ותו דקתני מעיין דומיא דמקוה מה מקוה לאדם אף מעיין לאדם . ת"ל אך מעיין מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן פירוש במקום היכר יש מקום עמוק שיקוו בו המים ושם אותו מקום נקרא אשבורן ערוך פי' [באשבורן] ולא בזוחלין אבל מעיין מטהר בכל ענין שהוא נקרא מעיין בכל ענין בין בזוחלין בין באשבורן אבל מקוה אינו נקרא מקוה אלא באשבורן כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד והטובל במקוה אפילו יש בו הלף שאין יוצא שלא יצאו המים משפת המקוה בשעת טבילה דא"כ הוו להו זוחלין [*ואם הוא מעכב זחילתו בדבר המקבל טומאה כגון שנתן שם כלי או שנתן שם ידו או רגלו לעכב זחילתו אינו מועיל והכי תניא בפ' חמישי דמקואות סיפון שעשאן זוחלין פי' כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלין רבי יוסי אומר כל דבר המקבל טומאה אין מזחילין [*עי' בהגהות סי' ת"ט] פי' אין מעמידין בו מקום זחילתו וטעמא דאמר פ"ב דזבחים מקוה מים יהיה טהור הויתו ע"י טהרה תהא הזוחלין כמעיין נהרות שהן זוחלין כמעיין הן לטהר בכל שהוא ובזחילה והזוחלין והנוטפין כמו מי גשמים הן לטהר באשבורן דוקא ולהצריך מ' סאה והיינו טעמא דאבוה דשמואל בפרק במה אשה דעביד מקוה לבנתיה ביומי ניסן שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ואין מטהרין בזוחלין הואיל ונוטפין רוב . העיד רבי יצחק הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם נהרות פירוש [נהרות שהן] בזוחלין הואיל ונוטפין מועטין ולהצריך להשמועין אפילו במקוה שאין בו כדי טבילה בזוחלין אא"כ נוטפין משלימין בהן דאל"כ מאי אשמעינן פשיטא דא"כ יפסול כל

הגהות הב"ח ק בספר הפרדס כצ"ל: ר נ"ב שבעל: ר דם כצ"ל: ש פי' תופס רשום למחוק: ת דתופס כצ"ל: א נ"ב בכן: ב שהגמא לבנך היא שכחה כצ"ל: ג כמשמעו כבתולות כצ"ל: ד אדעתא אפילו כביום יושבת בתוך כצ"ל: ד נ"ל נקיים: ה נ"ב תלמודא: ו נ"ב או: ז ומשמע כצ"ל: ח מדמוכח כצ"ל: ט נ"ב בתוספתא ד"א כוה: י כמו כצ"ל: כ אפילו הכניסה לו ק' שפחות כצ"ל: ל פי' עבירה רשום למחוק: מ בכלים כצ"ל: נ ומשכבה כצ"ל: ס תי' ר"ל רשום למחוק: ע פירוש וכו' שרוך כ"ז מוקף ונ"ב כמ"ש אין זה: פ בזחלה והנוטפין כגון מי גשמים במקום כן כצ"ל ותי' והזוחלין רשום למחוק: צ ולהצריך כצ"ל: ק בזחלה כצ"ל :

חדושי אנשי שם

צ"ל. והוא שפי' כאן דם בתולים אדום ודם נדה עכור. [ו] איני יודע מי דחקו לפרש הרב כב"ש וסוגיא דשמעתין לא מוכחא הכי כלל והא ודאי מסקיא דמוהב ליה מדבעא מיניה רב הונא בר חלמיא הרב בגיע זמנה לראות התם בעל מהו מהתם מוכח בפריא דרב כב"ה וכ"פ הר"נ דרב כב"ש ויש חילוק בין בוגרת שהתמשו בתולים לנערה [ח] פי' לא רצו לספר מגעה ולבעול בעילה שניה דהיה ספק כרת לא היה להורות ולהתיר כתמים ורב אלפס מביא פירוש בענין אחר : [ט] כתב הרוקח ז"ל שמעתי מר"י משפירא ז"ל דוקא דמפתהו היה משבה דגבי רב חנינא פסק על הנשואין להשלים בתוכו שבוע בהכיא דשיא דיומא דאמר מאן הוה ליומא ומקבי תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה להמתין ומכי בלותה כוי מבדרי ומודעי לבו אבל אם קידשה ופיתה ליבא כל שפה כשמנו ז' ימים אחר קידושיה שוב אין לחוש אם לא תהלה וודאי אבל אבא מורי הר"י ז"ל היה מורה לכל כלה לישב ז' נקים וכן הורו כל רבותי בין בתולה בין אלמנה כשנתרצית לינשא ז' ימים הסמוכים לבעילת מצוה צריכה לספור ז' ימים נקיים ובודקת בכל יום ויום עכ"ל רוקח . והיכא דנדחו הנשואים יום יומיים לבד גם בזה כתב מהר"י קולון ז"ל בתשובה שורש קנ"ש דצריכה לספור מיום שנתפשרו והשלימו ז' ימים מחדש ע"ש : [י] הכר הביא כאשרי דעם זו והיא בגמ' על פי' רבי שמעון שפי' כן אותו מכנה דנוטפין בשבתן זוחלין ופי' הוא בהדיא

בגזוז

טהרוה אפילו למ"ד נהרא מכיפיה מבריך ופסק ר"ת דלא קי"ל כשמואל דאמר בפ"ק בגמ׳ אסה דחיישינן לרביית נוטפין אלא כאידך דשמואל דאמר התם ובבכורות נהרא מכיפיה מתברך פי' ממקורו ומשלשו (*דה"א) [*דהכי אמר] [ההם] סוף פ' סדר תעניות שאין לך טפה שיורד מלמעלה שאין טפחיים עולה כנגדו מלמטה ופי' הרא"ש בש"י דלנהרות קטנים יש לחוש לרביית נוטפין מסברא [*משמע שם במרדכי דהך פיסקא אפילו לפי' ר"ת קאמר לה. מהרא"י ת"ה סי' רנ"ד] וממתני' דתנן במס' פרה פ"ח המים המכזבין (*פיסלין) [*פסולין] ואלו הן המים המכזבין פעם אחת לשבוע פי' אחד לז' שנים הלכך צריך לתת לב אם הנהר כ"כ קטן שאם היה בארץ ישראל מקום שאין שם גשמים מצוין היה מכזב פעם אחת בשבוע חיישינן ביה לרביית נוטפים לבארות ולמעיינות שאין (*זחילת) [*זחילתן] נגייפת הארץ אחלת (*בהן) [*בו] לא חיישינן לרביית נוטפין: ג' לוגין מים שאובים פר"ת וכן הרא"ש בש"י דפסול (*ג') [*דג'] לוגין מדרבנן והיינו דאמר פ' המוכר את הבית [דף סו] שאני שאיבה דמדרבנן אבל מקוה שכולו שאוב פסול מדאורייתא מדרשא דת"כ מה מעין בידי שמים אף מקוה כו' ור"י פירש דכולו שאוב מדרבנן [ודרשא] דת"כ אסמכתא בעלמא ולריב"א נראה כפר"ת ובפ' הערל פי' ריב"א דמים שאובים ומי פירות פסול מדרבנן ולא נראה לר"י דודאי כולו מי פירות פס"ל מדאורייתא [*אע"ג דכולה שאוב מדרבנן כדתניא בתוספתא יקוה פרט ריקם ומלאו מלא כשר מפני ספק מלואו מים שאובים ואמרי' נמי התם בפסחים דף כ' מצאתי מוגה מ"י] [כ] [אע"ג דכולו שאוב מדרבנן] (*כדאמרי' בפסחים גבי משקה בי מטבחיא בכלים טמאים בקרקע טהורים דהיינו שאובין דומיא דכלים דקאמר התם דבקרקע חזי להטביל מחטין וצנורות מ"מ כולו מי פירות פסולין מדאורייתא כדקאמר התם בפסחים) גבי משקה בי מטבחיא בכלים טמאים בקרקע טהורין ומפרש התם דאוקמוה אדאורייתא ודוקא רביעית ודוקא מים דחזו להטביל כו' והא"נ דג' לוגין מים שאובין (*פסלין) [*פוסלין] ואילו מי פירות תנן לא מעלין ולא מורידין מ"מ חמירי מי פירות לענין זה דכולה מי פירות פסול מדאורייתא וכולו מים שאובים פסול מדרבנן וא"ת כיון דכולו שאוב מדרבנן למה גזרו ג' לוגין אשאובין פוסלין המקוה ואומר ר"י דגזרו אטו (*כלים) [*בכלים] שאינם מחוברים בקרקע דהנהו ודאי פסולין ומקבלין טומאה מן התורה דכתיב וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא ור"ת כתב בספר הישר וכן כתב ריב"ן פ' הגוזל דג' לוגין הלכה למשה מסיני ואומר ר"י דהא לא אשכחן בשום דוכתא מתוס' פרק הערל ובס' רוקח כתוב בתשובת הר"י אליעזר מורדינא על גלגל המגלגל (*במים) [*במי נהר] ובגלגל קבועים כלים קטנים נקובים כונס משקה וכשהגלגל מתגלגל מתמלאין הכלים קטנים ושופכים במרזב שאינו עשוי לקבל ומורידין המים לבנין [*לבינים] המחובר בקרקע והולכים המים (*במרזב [דרך סילונות] בתוך עובי [*חומה] המרחץ של אבנים וכלי אבן גדולה עומדת במרחץ ומקבלת אותם מים העולין ויוצאין מסילונות שתים באבן (*שהן) [*ס"א שהיו] יכולין לרחוץ ג' בני אדם שהוא כקובה גדולה [*ס"א אם יכולין לטבול באותו האבן או לא] והרב האריך מאד בתשובתו אך זאת סבירא ליה עיקר ראייתו מדאמרינן פ' כל הבשר [דף קז] האי אריתא דדלאי [ל] אין מטבילין בו את הידים דהוו להו שאובין ואין נוטלין ממנה לידים דלא אתו מכח גברא ואי מקרב לגבי דוולא דקאתי מכח אדם נוטלין ממנה לידים ואי בזיע דוולא בכונס משקה מילף לייפי ומטבילין בהם הידים [*ודוקא לידים] [משמע] אבל לא הכלים [מ] וקשה מתוס' דפ' ראשון דמקוואות כ"מ שאדם טובל ידים וכלים טובלים בהן (*בני אדם ואם אין ידים וכלים טובלים בהן אין אדם טובל בהם) [*ומקום שאין אדם טובל אין ידים וכלים טובלים] על כן נראה לי הא דאמר רבא אי בזיע דוולא בכונס משקה שמטבילין בו את הידים הוא הדין לכל הטבילה והא דקאמר מילף לייפי ליה י"ל אפי' אין באריתא שיעור מקוה מי נהר משלימין לפי שמחוברים למי הנהר אע"ג דאין נצוק חיבור [היכא] שתמיד המים עולין הוי חיבור וכן מים העולין מן הנהר ע"י הדלי ויורדין לאריתא ומילף לייפי וכיון דבזיע דוולא בכונס משקה בטיל ליה מתורת כלי לגמרי ואינו פוסל את המקוה והמים שבתוך הדלי כשרים להטביל בו כי א"נ כאן נקב גדול כשיעור עירוב מקואות דכיון שהמים צפין ע"פ הדלי מכאן ומכאן היינו חיבור כיון דבזיע דוולא עכ"ל ולגבי מהסס: כתב רבינו יואל הלוי מעשה בא לפני ונשאלתי על אמת המים אם יכלו להמשיכה דרך חריץ בקרקע למרחוק אל גיגית גדולה מחזקת יותר ממ' סאה ולשקע הגיגית בקרקע ולטבול בתוך הגיגית והייתי דן לאיסור משום מים שאובין ואפילו אם נכנסים המים מצד אחד אל תוכה ויוצאין מצד אחר אין יכולין לטבול בגיגית אע"פ דמחזקת מ' סאה בלח שהם כוריים ביבש ועתה אינו מטלטל מלא וריקן ואינו מקבל טומאה כדתניא פרק י"ד דכלים ומייתי לה סוף פ"ב דשבת כוורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריא אע"פ שיש להם שולים (*והם) [*כיון שהם] מחזיקים מ' סאה בלח שהם כוריים ביבש (*ואין) [*אין ס"א טהורים ואין] תורת כלי עליהם והייתי אומר הואיל ואין תורת כלי עליהם לקבל טומאה לא מיקרי כלי לעשות המים הנכנסים בתוכה שאובים ולא היא דשאובין נינהו דתניא בתורת כהנים מקוה מים יכול מלא בכתף ועשה מקוה בתחלה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין בידי שמים כו' או מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם כו' ת"ל ובור ובור יש בו תפיסת בני אדם או בור יכול אפילו בור ספינה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין עיקרו בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע ופי' אלו נאמר בור ולא מעין ה"א אפילו בור ספינה שיש לו שולים והמשיך לתוכו מי גשמים מ' סאה או לא המשיך אלא ירדו מי גשמים לתוכה יכול יהא כשר לטבול דפחות מארבעים סאה לא יטבול ת"ל מעין מה מעין שעקרו בקרקע שהמים נוגעים בקרקע אף בור שעקרו בקרקע לאפוקי בתוך הכלי דלא עקרו בקרקע שהרי יש לו שולים הרי משמע שבור הספינה מחזיק יותר מארבעים סאה ולא מקבל טומאה דבציר מהכי לא (*מהני) [*הוי] שיעור ואפ"ה אינו טובל משום מים שאובים ובממלא על כתיפו ליכא לפרושי דהא כבר מיעטא ברישא דברייתא ובמסכת מקואות תנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפסולו עד שתחשוב שלא נשתייר מן הראשונים שלשה לוגין אלמא אע"ג שהוא מחובר לאמת המים אינן כשרים עד שיצאו המים שאובין וכן [*ה"ה נמי הכא] אע"פ שמי הגיגית שהן שאובין מחוברין אל האמה פסולין ובמס' מקוואות פ' ה' תנן מעין שהעבירו על גבי [כלי או ע"ג] ספסל [ר' יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל] ובערוך פי' אין טובל על הספסל שבתוך המעין לפי שהוא כאלו טובל בתוך הכלי וזה סיוע לדברי וקשיא לן ים שעשה שלמה היאך היו מטבילין בו הלא כלי הוא וגרסינן בשלהי פסחים שלחן של מקדש היו מטבילין בו ואומר אני דתחתונו היה מנוקב בשוליו ובאין המים לתוכה מעין עיטם כדאמרי' במס' יומא פרק אמר להם הממונה אמר אביי ש"מ עין עיטם גובה מקרקע עזרה (*בג') [*כ"ג] אמות ובאין המים [לתוכו מעין עיטם] אל שער המים שהיה טובל והואיל והוא מנוקב בטל מתורת כלי ומצאתי *בשם ריב"ם דרגלים *ועיין עוד בהגהת קדושין דינים שייכים לכיוצא בזה:

של שוורים שהיה הים מוטל עליהם היו חלולין ובאין המים דרך שם לתוכו ועוד האריך הרב ז"ל ואני קצרתי: תנן בפ"ק דתמורה מים שאובין אין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון ומפרש בגמרא אמר רב פפא לפי חשבון כלים ויוסף בן חוני היא דתניא יוסף בן חוני אומר בב' וג' כלים פוסל המקוה בד' וה' אינו פוסל והלכתא כוותיה הואיל וסתם לן תנא כוותיה כך פסקו התוספות (*בספרי) [*והרא"ש בספר יראים] ובשאלתות מפרש [*הא] דבשלשה [*כלים] פוסלת והוא כגון שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון הלכך רגילים [נ] כשמנקים את המקוה לאחר שהוציאו כל המים שפוקקין נקבי הגביעה ואין משייר [*מאומה] ממים הראשונים כי יש לחוש לאחר שהוציא (*כל) המים ונחסר המקוה מארבעים סאה שמא חזר ונפל מן הדלי או משני [שלשה] כלים ג' לוגין ונפל לתוך ההוא מקוה והכי תנן בפ' שלישי דמס' מקוואות בור שבחצר נפלו לו שלשה לוגין לעולם הוא פוסלו עד שיצא [ממנו] מלואו [*ועוד] ופי' מלואו מים שהיו שם תחלה ועוד דבר מועט למעט שלשה לוגין היו בו מ' סאה ממלא בכתף ונותן לתוכה פי' מערה מן הכלי לתוך המקוה אפילו כמה שאין ואין צריך להמשיכן לתוכו מעל גבי קרקע: נראה לי אני הדיוט מדקאמר פוקקין את נקבי הגביעה דאפילו במעין קאמר ודלא כדברי רבינו שמחה וא"ז ותשובת הר"ם לקמן ושיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכינהו מאבראי שפיר דמי דכי אתא רב דימי אמר שאיבה שהמשיכה כולה טהורה [*ובפ"ק דתמורה איתא להא דכי אתא רב דימי אמר ר"י שאובה שהמשיכו כולה טהורה]: *כתב הרא"ש בש"י וז"ל שמעתי (מפרש) דהלכה למשה מסיני היא לא שנא המשיכה על גב קרקע או ע"ג רצפת אבנים ולא נראה דלא אמר ר' יוחנן אלא שהמשיכה על גבי מקום שהמים ראויות להבליע בקרקע (*ואז המים) [*וטעמא כיון שראוים להבליע] נתבטלו אגב קרקע וכשזוחלת לגומא (*נעשית) [*נעשו] כאלו באו מתמצית הקרקע כי נתבטל מהם שם שאובים אבל המשיכה על גבי רצפת אבנים או נסרים שאין ראויות להבליע הוו כמו שמונחין בכלי ולא מבטל שם שאובין מינייהו שהרי אינו יכול לדונם כאלו באו מתמצית [מקום] שהמשיכו עליו שהרי אינם ראויות לבלוע (*לא תמצית) [*בם להתמצית] וכן מצאתי בתשובת ה"ר אליעזר מוירדון ספר רוקח. בספר המצות כתב בשם מיימוני דאסיקנא וכן הלכה דהשאיבה שהמשיכה כולה טהורה ונראה לומר דלית הלכתא כרב דימי אמר ר' יוחנן אע"ג דרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר ב"י קיימי כוותיה ומטהרים המשכה בלא רבייה מ"מ קי"ל כר' אליעזר ב"י כדאמרי' בגיטין משנת ראב"י קב ונקי: ותנן פ"ק דתמורה ראב"י אמר [השאיבה] מטהרת ברבייה ומשיכה אלמא תרתי בעינן המשכה ורוב עכ"ל. ונראה דדעת האלפס כך דבעינן המשכה ורבייה פירוש הרוב ממי המקוה כשר דהיינו כ"א סאין ושוב ממשיך עליהם י"ט סאין וכ"פ השאלתות דבעינן תרתי רבייה והמשכה ומפרש דאף ר' יוחנן מודה בהא ופי' דהא דקאמר רב דימי אמר רבי יוחנן שאיבה שהמשיכה כולה טהורה פירוש שאם היה כל המקוה מים שאובין שהומשכו לא פסלוהו ולא מטבילין בהן עד שירדו עליהם ארבעים סאה מי גשמים אבל אם לא נמשכה אפילו שלשה לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה ואפילו באו אח"כ ארבעים סאה מי גשמים ומה שפסק הרא"ש דאם המשיכה על רצפת אבנים או נסרים דלא הויא המשכה בהא פליגי עליה השאלתות ופסקו דאם המשיכו ע"ג צינור שקבעו ולבסוף חקקו דכשרין. צינור שחקקו ולבסוף קבעו בקרקע פוסל המקוה דכלי הוא כיון שחקקו קודם שקבעו הלכך משוי המים שעוברין דרך תוכו שאובין ודוקא כשהמים נופלין מן הצינור למקוה אבל מן הצינור לקרקע ומן הקרקע למקוה הוי משיכה ואינו פוסל את המקוה אם כבר היה במקוה כ"א סאין דהיינו רבייה והמשכה ודוקא כשהצינור יש לו ארבעה דפנות או שעשה באמצעיתו בית קיבול אבל אם אין בו ארבעה הדפנות כי אם ג' דפנות או שנים וכן אם המים עוברים דרך שפופרת מכניס בזו ומוציא בזו אחרי שאין לו עכבת מים אינה פסולה כדתנן במס' מקוואות פרק רביעי סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל שאינו עשוי לקבלה ושיעור קבלתו כל שהוא אחרי שכונת החוטט [*והמתקן היתה] לקבל כדתנן החוטט בצינור לקבל צרורות בשל עץ בכל שהוא בשל חרס רביעית רבי יוסי אומר אף בשל חרס בכל שהוא. ירד לתוכו עפר [*ירד לתוכו וכבש במקום קבלתו כשר פי' סיתמו בעפר כו'] וכבשו (*כשריפים) [*כשר] וסתמו בעפר וכבש עליו ברגלו נתבטל קיבולו והאי רוחב מן האמצע דנקט לרבותא נקט דאפ"ה לא חשיב קבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צרורות דתנן בההיא פירקין המניח טבלא תחת הצינור פי' צנור שקבעו ולבסוף חקקו והניח הטבלא תחתיו (*לקבל המים) להמשיך המים למקוה אם יש לה לבזבז פוסלת את המקוה ופירש רמז"ל [*והוא] דיש לה לבזבז מארבע רוחותיה דאי משלשה רוחותיה אין זה בית קיבול ואפילו יש לבזבז מארבעה רוחותיה [ונקבה] כיון דאינה מקבלת מים כל שהוא מן הנקב ולמטה אינה פוסלת את המקוה: וכתב הרא"ש ז"ל בש"י צריך ליזהר שלא תשמור לטבול ושלא להטביל במעיינות המקלחים דרך סילונות של מתכת דרך זחילה כדין מעיין אלא באשבורן של ארבעים סאה כדין מקוה שהסילון של מתכת מקבל טומאה אע"פ שאין לו בית קיבול כדתנן כלי מתכות פשוטין טמאים והמים שעוברין דרך סילון של מתכת יצאו מתורת מים חיים ומדין מעיין דתנן במס' פרה ומייתי לה בזבחים פרק שני [כ"ה] נתן ידו או רגלו כדי שיעברו המים לחבית פסולים עלה קנים או עלה גפנים כשרה זה הכלל דבר המקבל טומאה פוסל ושאינו מקבל טומאה אינו פוסל: מנא ה"מ אמר ר' יוחנן משם ר' יוסי בר ר' חנא אמר קרא אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור הוייתו על ידי טהרה תהא ואין חילוק בין חיות מי חטאת לחיות דמעיין דהא מקרא דכתיב גבי מעיין מביא ראיה: וכתב הרב ר' שמואל בן ר"ב וז"ל אע"פ שמורי מכשיר להטביל ולטבול באשבורן שנעשה ע"י דבר המקבל טומאה מיהו רש"י פי' בזבחים וגורס הוייתם כשאתה מהוה אותם להיותא [*או קידש הוס מקוה מהוה אותם] ע"י דבר שאין מקבל טומאה מכלל דבכולהו פסול וצ"ע עכ"ל: [ס] גרסי' בפ"ב דגיטין [דף טז] ובסוף עבודת כוכבים הנצוק והקטפרס אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. פר"ת דהיינו דוקא מי גשמים דעתידין לפסוק אבל מי נהר שאין עתידין לפסוק הוי חיבור טופח על מנת להטפיח [הוי חיבור] מיהו צריך שיהא הנקב גדול כשפופרת הנוד כדאיתא פרק חומר בקדש מתוס' גיטין העתקתי: תנן בפ' שביעי דמסכת מקואות ומייתי לה בפ"ק דיבמות [דף טו] גבי שוקת יהוא [*קנה שנותנים בפי הנוד שיהא שיעור חלל החריץ כעוביה וחללה של שפופרת דהיינו כשתי אצבעות רש"י] עירוב מקואות כשפופרת הנוד בעוביה ובחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומו והקשה ר"ת והא קי"ל בפ' בתרא דעבודת כוכבים הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה אבל [משקה] טופח על מנת להטפיח הוי חיבור [*משמע] אע"ג דאינו כשפופרת הנוד ותירץ ר"ת ה"מ כשאין מפסיק דבר שהמים אלו רואין את אלו כגון ב' חריצין [*ומים צפין מזה לזה] אבל היכא דהוי הפסק או כותל או שום דבר צריך כשפופרת הנוד לחברן אי נמי הנקב צריך להיות כשפופרת הנוד אבל מן המים אין צריך להיות אלא טופח ע"מ

הגהות הב"ח ר נ"ב דלעיל: ש נ"ב הוא: ת פסול: א נ"ב מים: ב בספר כצ"ל: ג תי' בתשובה רשום למחוק: ד ויורדים כצ"ל: ה לקרקע כצ"ל: ו נ"ב ס"א להאבן גדולה: ז תי' ג' רשום למחוק: ח נ"ב מים: ט לכל טבילה לומר דאפילו אין כצ"ל והשאר רשום למחוק: י יכול כצ"ל: כ דבבציר מהכא ליכא שיעור' כצ"ל: ל שלשה לוגין: מ נ"ב דקאמר: נ נ"ב כלים או משלשה: ס (ונפל לתוך ההיא מקוה) תא"מ ונ"ב ס"א ונפסל המקוה: ע נ"ב הגה"ה: פ נ"ב ע"כ: צ נ"ב קרקע: ק תי' קרקע רשום: ר נ"ב ארבעים סאה: ש נ"ב בתחלה: ת נ"ל ותנן נמי: א נ"ב מקום

חדושי אנשי שם

ברורות שאין הדבר כן ע"ש. גם לקמן בהגהות הב"א משנה דספ"ה דמקואות ומודים שגודר בכלים וטובל בהן כו' וש"ד כתב וצ"ע להעמיד הפסק שכתוב בפנים: [כ] כדתניא בתוס' מקוה שהניחו ריקם ומלאו מלא כשר מפני שהוא ספק מים שאובין ואי' בפסחים כו': [ל] אריתא דדלאי הוא צינור המקלח ודולין ומביאין לו מים מן היאור: [מ] מתוך לשון תשובה זו מוכיח דעיקר שאלה היתה להתיר המרזב לטבול בו לא על הכלי אבן שהיא הקובה. או שמא היתה נקובה מלמטה ומותר לטבול אף בתוכה דבטיל מינה שם כלי. אבל ע"י שהוא מחובר למקוה ע"י הנצוק הוא דוחק גדול לחשבו מחובר ע"י כן ועוד שכלי המחובר למעין אינו דבר מוסכם לטבול בתוכו כמ"ש הא"ר"י בההיא מתניתא מעיין שהעבירו על גבי השוקת ע"ש: מהר"ם [נ] בתו' פ"ק דתמורה לא כתב כן וז"ל לפי' נראה כששואבין את המקוה לנקותו שנוטלין אותו מים שבתוכו וממלא במים אחרים תחתיהם אין לחוש אפי' אם נשתייר קצת מן הראשונים במקוה ואפי' נפל מן הדלי לתוכו ובמה יש בו יותר מג' לוגין אפי' הכי אין לחוש דמסתמא לא נפלו ג' לוגין בג' כלים: [ס] והא"ר"י כתב שאם בסילון של

להטפיח ור"י אומר טופח ע"מ להטפיח לא הוי חיבור דבפרק ב' דגיטין מוקי לה לההוא דעבודה כוכבים דטופח ע"מ להטפיח הוי חיבור כר' יהודה אבל חכמים פליגי עליה דאמרי התם תניא דטופח ע"מ להטפיח הוי חיבור ומפני ההיא לענין מקואות ור' יהודה היא ועוד דאפילו ר' יהודה לא קאמר דהוי חיבור אלא מטעם גוד אחית כדמוכח בחגיגה פ"ב במקוה שיש בו מ' סאה כו' עד ר' יהודה אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעת בנהר הב' טהור ומפ' התם ב[*משום] גוד אחית אבל לענין חיבור מקואות לא אמר רבי יהודה דהוי חבור אלא כעין שפופרת הנוד מיהו ודאי זה נראה לר"י דהיכא שיש ב' מקואות וכותל אחד מפסיק ביניהם אז ודאי צריך נקב כשפופרת הנוד דוכשיבאו המים [ה]במלא כל הנקב [הוי חבור] אבל אם היו ב' המקואות במקום שאין ביניהם כי אם גל של עפר א"ל כי אם [ו]משוה הקרקע כדי שילכו המים מזו לזו אפילו כקליפת השום והכי מוכח פ"ה דמסכת פרה דתנן שתי שקתות באבן [*אחת] קדש אחת מהן כו' אם היו נקובות כשפופרת הנוד מזו לזו או שהיו המים צפין על גביהן אפילו כקליפת השום וקדש את אחת מהם המים שבשניהן מקודשים ה"נ לענין מקוה נראה היכא שהם נקובות בעינן כשפופרת הנוד והיכא שהמים צפין על גביהן אפי' צפין כקליפת השום הוי חיבור: בא"ה [*סי' תתקפח] הקשה היאך טובלים בנהר והלא קטפרס דרך ירידתן הן וי"ל דהא דאמרי' קטפרס אין חיבור היינו לטבול למעלה מן הקטפרס אבל למטה שפיר דמי כדאמר פ' אין דורשין ג' גממיות בנחל התחתונה והעליונה של כ"ב סאין ואמצעית של מ' סאין וחרדלית של גשמים עוברים [ביניהם] וכו' ומשמע התם דבין ר"מ ובין ר' יהודה מודים דמטבילין בתחתונה אבל בעליונה פליגי וטעמא משום דסוף המים לרדת שם ונראה לראבי"ה דאם יש נקבים הרבה דקין מצטרפין לשפופרת הנוד דתנן התם בפ"ז במסכת מקואות הסידה והתבה שבים אין מטבילין בהן אא"כ נקובין כשפופרת הנוד וכו' עד אם היה שק או קופה מטבילין כמו שהן מפני שהמים מעורבין בהן והא דאמר רבא פ' חומר בקדש מקוה שחלקו בשל ובגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה [תדע] דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינא עד דאיכא מ' סאה במקום אחד אלמא לא מהני נקבים להיות חיבור י"ל דהתם מיירי שאין באחד מהן מקוה שלם לבדו דאז אפילו כשפופרת הנוד לא מהני [להיות חיבור] אבל כשאחד שלם [*לבדו] [והשני חסר] (*דאז) [*אז] אפילו נקבין דקין מצטרפים (*לשפופרת) [*לכשפופרת] הנוד והיא דארעא חלחולי מחלחלא ה"פ כשחופר בסמוך זה לזה שנים או ג' חפירות שכולן חסרין ואין באחד מהן מ' סאה אע"פ שניכר דארעא חלחולי מחלחלא והחלחול מפעפע מזה לזה אפ"ה לא הוי חיבור אבל אם חופר אצל הנהר או אצל המקוה שלם בכדי שאינו רואין את החלחול בכה"ג נראה דהוי החלחול חיבור וראיה משק וקופה (*כדפי') [*כדפרשתי] ר"י קלרתי: יניק וחכים דורש ומחכים מימיו נאמנים מושכים והולכים מן המקדם מפכים לעבודת השם יתעלה מעריב ומשכים אהובי חביבי הרב ר' יונתן הכרעתני לחוות דעי על המקוה ששאבוהו בכלי מנוקב בשוליו בנקב כמלא אגבע ויותר אם יכולים לטבול בו אם לאו ונסתפקת לפי שבשעה ששאבוהו עד שלא נשאר בו ארבעים סאה אי אפשר שלא נפל מן הכלי ג' לוגין ושוב אין כל מים שבעולם מכשירין אותו כדמשמע בכמה דוכתי ואין להאריך כבר נשאלתי [מזה] והיה [*נראה] לי טורח גדול להתיר דבר זה אם יש תקנה [בקל] לשואבו עד שלא ישאר בו ג' לוגין אבל אחר אשר כתבת שא"א לעשות כן כי רב מקור המקוה כדי אתה לסמוך עליו נ"ל דהא מקוה כשר כיון שהדלי ששאבו בו מנוקב בשוליו שאינה מקבל מים כל שהוא אין תורת כלי עליו לפסול המקוה במים שבתוכו תדע מדתנן במסכת מקואות בפ"ד הסוקת שבסלע כו' עד היתה כלי שניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהן כשרים וכמה יהא הנקב כשפופרת הנוד א"ר יהודה מעשה בסוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל טהרות כו'. ופי' רבינו שמשון ז"ל [ז][*אע"ג] דפשט המשנה הכי משמע (*כמה) [*דוכמה] יהא בנקב אמאי דסליק מיניה קאי משמע דאפילו ניקבה למטה משוליה או מן הצד בדופניה אצל שוליה בעיא נקב כשפופרת הנוד לבטלה מתורת הכלי אי אפשר לפרש כן מדמייתי עלה דהוא סוקת (*דיסוא) [*יהוא] דאיירי לענין עירוב מקואות כדמשמע פ"ק דיבמות ולסוגיא דיבמות מיירי באבן חלולה כדרך אותן שמשקים בהמות בהן ואין מ' סאה בהן והוא מעורב למקוה שלם ע"י נקב כשפופרת הנוד וכל הטהרות שבירושלים היו מטבילין בסוקת יהוא ובתוס' [פ"ד] איכא פלוגתא דתנאי דאיכא למאן דאמר דאפי' ניקב כמלא מחט נתבטל מתורת כלי מלפסול המקוה היכא דניקב מלמטה שאינה יכולה לקבל [ח]המים כל שהוא והכי איתא התם קסטלין המקלח מים (*בכובין) [*בכרכים] אם היה נקוב כשפופרת [*הנוד] אינו פוסל את המקוה ואם לאו פוסל את המקוה הלכה זו עלו עליה בני עסיא ג' רגלים (ביבנה) [*ליבנה] לרגל שלישי הכשירוה להם אפילו נקב כמחט א"ר אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית בד"א מן הצד כו' פירוש כל זה מדברי חביריו וכן אמרו לו יפה הורית כי (*במה) [*דבמה] דברים אמורים דבעינן כשפופרת הנוד לבטלה מתורת כלי דוקא מן הצד אבל אם היה הנקב בשולי קסטלין מלמטה אין פוסל המקוה אפילו כמלא נקב מחט ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל המקוה פי' כשנקיב מן הצד אפילו כשפופרת הנוד וגבוה מעט מן השולי' שמקבל מים בכל שהוא פוסל את המקוה [*ע"כ דברי ר' שמשון] וכ"ל דהלכה כר"א בר' יוסי דמעשה רב וחביריו הודו לו שיפה הורו אע"ג דפשט שמא דמתני' [*דוכמה [ט]בנקב] משמע אמאי דסליק מיניה קאי ומשמע דאפילו ניקבה מלמטה בשוליו בעינן כשפופרת הנוד (*מזו) כיון דסתמא דתלמודא מייתי להיא סוקת דיהוא בפ"ק דיבמות לענין עירוב מקואות אלמא סבירא ליה דההיא (*סוקת) [*דסוקת] יהוא לא (*קאמר ניקבה) [*קיימי אניקבה] מלמטה לענין לפסול את המקוה דהתם לא בעינן כשפופרת הנוד אלא כמלא מחט וכר"א ברבי יוסי וכן מצאתי בפסקי רבינו שמחה דניקבה מלמטה בשוליו שאינה יכולה לקבל מים כל שהוא לא בעינן כשפופרת הנוד ועוד יש (טיט היון) להתיר מטעמא אחרינא כי התבוננתי מתוך דבריך שהמקוה אינו מי גשמים אלא מים נובעין מן הקרקע א"כ כיון דמעין מטהר בכל שהוא [לעולם] יש עליו שם מקוה כשר ואינו נפסל במים שאובין שנפלו לתוכו (*מדתנן) [*כדתנן] בפ"ק דמסכת מקואות למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שירבו עליהם מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן (*דמעיין מטהר) [*ושוה למעיין לטהר] בכל שהוא ואפילו לכתחלה נמי יכול להרבות עליו כדמשמע לישנא דמתני' דקתני שירבו ולא קתני שרבו ורוב ספרים שלנו גרסינן שירבו ואפילו אי גרסי' שרבו דבר פשוט הוא דלכתחלה נמי שרי דאמאי לא ובתוספתא תניא מעיין שמימיו מועטין וריבה עליהן והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך מתחלתו פי' שריבו עליו והרחיבו פעשה בריכה לפניו ונתמלא מים והיו זוחלין במקום שלא היו זוחלין מתחלה אותם מקואות אינם כשרים אלא באשבורן אבל ודאי מ' סאה לא בעינן (*מדתנן) [*כדתנן מ"י] במתני' [שוה למעין לטהר בכל שהוא] ובמקוה שהיה מהלך טהור [*מ"י מטהר פי' בזוחלין כו'] אפילו בזוחלין [פי' מדמחלק במתני' בזוחלין אם יכול לטבול דרך זחילתו בין מקוה שהיה מהלך תחלה כו' ולא מחלק נמי בזה שבמקום שהיה מהלך

אינו צרוך מ' ובמקום שהרחיבו צריך מ' סאה ש"מ דבמקום שהרחיבו נמי אין צריך מ' סאה ושלום מבר"ב וכן מצאתי בתשובת רבינו שמחה בספר אבי"ה [*בסי' קכט] דבמעיין לא פסיל ג' לוגין מים שאובין וגם הוא מביא ראיה מפ"ק דמסכת מקואות למעלה מהן וכו' כדלעיל וכ"כ ה"ר יצחק בא"ז [ע]: וכבר היה מעשה בגינספור"ק שהיו מנקין את המקוה וכשנחסר ממ' סאה נשפך מן הכלי למקוה ופסלו הר' משה בר חסדאי וצוה להוציא כל המים לחוץ לנקותו ולא נודע ראיה מנין שהרי מקוה שבגינספור"ק מעיין הוא: (*כפ"ב) [*הלכות טבילה בפ' בתרא] דנדה אמר רב נדה בזמנה כלומר תשמש נדה כשהיא טובלת בזמנה לסוף ימי נדה אינה טובלת אלא בלילה ושלא בזמנה אם היא [טובלת] לאחר זמנה יכולה היא לטבול בין ביום ובין בלילה [*ר' יוחנן אומר אף שלא בזמנה] [רבי יוחנן אומר בין בזמנה בין שלא בזמנה] לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה [שאם היתה טובלת שלא בזמנה ביום הבת תהיה סבורה שהוא יום שביעי ותעשה כן היא לעצמה ותטבול ביום שביעי]: משום ארוותא פירוש אריות שהולכין בלילה משום גנבי גנבים שהולכים בלילה משום אבולאי כדפירש רב אלפס מערות וגומות היו בין [העיר ובין] בית הטבילה שמא יפלו הנשים בהם ויסתכנו ורש"י פירש עובדי כוכבים ושומרים שערי העיר בלילה ושמא יזיקום כשהולכים לנהר. האידנא בזמן הזה שעושין כר' זירא יכולה לטבול ביממא דבשביעי דאי ודאי זבה היא מותרת לטבול ביום ואי נדה היא שמיני הוא דבלא יום הראיה ספרה ז' אלא משום דר"ש [*דתניא ר"ש אומר [דאמר] אחר תשמר אחר מעשה טבילה הטהר הזבה אפילו ביום שביעי אבל אסור לעשות כן לטבול ביום השביעי משום *(*ס"ך בתה כדפרי' או) שמא תבא לידי ספק ויהיה בספק בועל נדה שאם תראה אחר כך קודם שתחשך סותרת כל מה שספרה הלכך האידנא דחשבינן להו לכולהו ספק זבות לספור ז'

[*את"כ מצאתי מסרר"ו כן כתב בכמה ספרים ומהרר"ש רשם קושיא עליו למ.זוק וכן נלע"ד בטעות הוא שהרי לא צריך כאן סרך בתה אם לא מטעם שמא תבא לידי ספק זיבה דבלאו האי טעמא לא תמנע שום מצות דמנ"מ אם טבלה ביום ז' והלא הוא יום ח' לראייתה ודו"ק עכ"ל]:

נקיים תטבול בליל ח' לילה שאחר ז' נקיים ולא ביום אפילו בשמיני אא"כ מפני הסכנה כדפרישית ורשב"ם היה מצריך ללכת לטבול לאחר חשיכה ור"ת לא היה מצריך רק כשתשוב תהיה חשכה ורבינו משולם התיר בעיר א' שהיה לחוש משום גנבי ואבולי לאשה אחת שתחוף בע"ש שהיה ז' שלה ולטבול למחרת ביום השבת שהוא יום שמיני ור"ת אסר משום תרי קולי לא אשכחן הפרי תלמודא כי הדדי חדא למיטבל ביום דהיכא למיחש משום סרך בתה וקולא אחרת [ל]דהרחקה חפיפה מטבילה כגון לחוף מע"ש ולטבול למחרת זה לא מצינו: נתר מקטף מזיא נותק את השערות ושמא נשתייר על ראשה וחוצץ אבל מסריך את השיער מדביק השיער [כ](*בנתר) זה עם זה וחוצץ אשה לא תחוף אלא בחמין ואפילו בחמי חמה [מותר] משום [*חמין] דמשרו מזייא הכי גרים רב אלפס ור"ת וצריך לפרש משרו מזיא לשון שרי' שהשער נחפף היטב על ידם אבל רש"י גרים אשה לא תחוף אלא בחמין אבל בקרירי לא דמשרו מזיא מקשין את השיער ונעשה צלים צלים לשון שריר וקים [מ]כ"פ בפסקי הרא"ם בר"י מדיחה קמטיה קודם טבילה כגון תחת אצילי ידיה ותחת שוקיה שלא יהא דבר חוצץ (*בין) [*ובית] הסתרים והיינו לפנים כגון בנקבי החוטם והאזנים ולפנים מן השפה ותנן במתני' בפ"ח דמסכת מקואות נדה שנתנה מעות בפיה [*וטבלה] טהורה מטומאת נדה אבל טמאה היא על גבי רוקה שנתלש [נ]קודם טבילה וטמאה [מתורת מגע] [ס]רוקה מטמאה במגע ובמשא *נשכה שערה בפיה ולא באו המים [ע]בשערה(או נתנה ידיה על שערה)או קפצה ידה בסגרה ידה קרצה שפתיה שהדביקתם בחוזק זו בזו מלשון לקרוץ בצפורן האוחז באדם וכלים ומטבילן טמאין כאלו לא טבלו דלא באו מים במקום אחיזתן ואם הדיח ידו [*במים] קודם אחיזתו טהורה לפי שהמשקה שעל ידו מתחבר למי מקוה ואין כאן חציצה. אלו חוצצין באדם משום דבסיפא קתני אלו חוצצין בכלים ומשום הכי קתני ברישא אלו חוצצין באדם שבראשי הבנות בריש פרק במה אשה אמר שבראשי הבנות אכולהו קאי דבראשם דוקא חוצצין ולא בצואר לפי שאין אשה חונקת עצמה. קלקלי הלב והזקן כמו קלקלי וחבק דפ' במה אשה ובערוך פירש כגון שיער בית השחי או בלב והשערות נעשית כקלקלי. ובית הסתרים של האשה פי' שער בית הסתרים שבאשה אם יש שם קלקלי שיער. לפליף שבעין צואה שחוץ לעין מתיבשת וחוללת וגלד שחוץ למכה שזב לחלוחית המכה ומתיבש חוץ למכה. שרף היבש שרף היוצא מן הפרי או מן האילן והשרף דבוק בבשרה. גלדי צואה שעל בשרו כשים [זיעה מרובה על בשרו מתיבשת ונעשה] גלד המלמולין פי' בערוך אדם שידיו מלוכלכות בטיט או בבצק או בזיעה או בצואה ומולל ידו א' אל חברתה נעשית ידיו כמין גרגרות של שעורים והעיקר מן וקטפת מגילות בידיך. טיט היון טיט הבורות שהוא עב ונדבק בחוזק [*גך יוני] טיט הדרכים (*בית) [*ובית] הסתרים באים דאיש אינו מקפיד אבל אשה מקפדת פן תתגנה על בעלה לפלוף שבעין שמחמת שהעין מדמעת תדיר אינו יכול להתיבש לכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן שיפא מיירי בלח דאי ביבש הייטו גלדי צואה ובצק שחוצצין תניא בתוספתא צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר והטיט והבצק שתחת הצפורן אפילו כנגד בשר הצפורן חוצצין *ר' יונתן בן יוסף אומר צפורן שפירשה רובה אינו חוצצת משמע דוקא רובה דרובה ככולה אבל פירשה מיעוט חוצצת כיון דעומדת לפרוש וכבר התחילה לפרוש אבל צפורן גדולה יותר מדאי אע"פ שעתיד לקצצה אינו חוצצת כל כמה שלא

[* פי' ר"י בתשובה שמדבר בטיט הדומה לבצק שנדבק מאוד כגון טיט של יוצרים אבל לא בטיט אחר וצואה ותדע שכן דתנן במסכת מקואות אלו שאין חוצצין לכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן: עוד אמר ר"ת דאפילו בטיט ובצק אם יש ממנו כ"כ מעט שאינו מקפיד אינו מזיק דמיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ ר' יונתן כו' מ"י]:

פירשה כלל תניא בתוס' הנזמים השירים והטבעות אולין חוצצין רפין אינן חוצצין אולין פי' דבוקים בחוזק כמו אוצלא שבתלמוד ונהגו הנשים לחתוך הצפרנים קודם טבילה מפני חששא של טיט ובצק שתחת הצפורן: וכשאירע טבילה בחול המועד החתוך הצפרניים בשיניה או דרך שינוי דבמועד קטן אמרינן דאין אסור לגלח הצפרנים אלא בגנוסטרי פי' במספרים וה"ה בשכין הלכך נכון הדבר שפחתה כותית תגלחה ואמירה לכותית מותר במקום מצוה אין לה כותי תנקר בטוב הטיט שתחת הצפורן ודיה תנן בסוף מקואות את שהוא חוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ ואם אינו נראה אינו חוצץ וטובל ואוכל בתרומה ותניא בתוספתא [פ] אם קרם עליו העור דברי הכל אינו חוצץ בד"א בשל מתכת אבל בשל עץ חוצץ וטעמא משום דבשל מתכת עיילי ביה מיא טפי מבשל עץ דשל עץ נדבק עם הבשר וחייץ ואם קרם עליו העור אינו חוצץ לדברי הכל פר"י דדוקא בנראה חוצץ אם [לא] קרם עליו העור אבל אם כל כך בעומק שאינו נראה אינו חוצץ אפילו בלא קרימת עור כדמשמע בסוף המשנה וכן פסק הרב רבי שמואל בר אברהם הלוי ועל אשה שהיה לה נפח על מקום הצפורן ולא היתה יכולה לא לחתוך ולא לחטטה אם נפוחה כל כך שאין הטיט נראה שתחת הצפורן אינו חוצץ ואם לאו חוצץ איכא בינייהו [אם]סמוך תשמש לחפיפה טבלה והא דאמר בפ"ק דחולין טבלה ונמצא עליה דבר שחוצץ לא עלתה לה טבילה עד שתאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן י"ל דבשלא טבלה סמוך לחפיפה ור"ת (*פי') [*תירץ] דבחולין מיירי בנמצא בגוף שאין שם חפיפה ולכן צ"ל ברי לי והכא מיירי בראש

הגהות הב"ח ב נ"ב טעמא: ג בעינן כשפופרת: ד נ"ב ס"א ובעצמו: ה צ"ל ממלא: ו צ"ל שיעור: ו דלא כצ"ל: ז צ"ל דנהי דפשט המשנה משמע: ח צ"ל מים: ט צ"ל יהא הנקב: י נ"ב מ"מ: כ צ"ל ברחקת:
ל צ"ל כבשר: מ נ"ב כך פירש הרא"ם בספר יראים כצ"ל: נ נ"ב על המעות: ס דרוקה כצ"ל: ע צ"ל על שערה:

חדושי אנשי שם

של מתכת מביא את המים מן המעיין או ממקוה אחר למקוה זה אע"ג דכווייהו ע"י טומאה אומר אני שהוא כשר דמקוה שכולו שאוב נטהר בהשקה. עוד האריך ע"ש: [ע] וכן כתב האבר"י בהל' מקואות שלו. ומיהו בספר אגודה במסכת מקואות כתב לא ראיתי רבותי מהגין כן: מהר"ם [פ] תוספתא זו בלשון זה מ.ילא רבינו שמשון בפ"ט דמקואות הנכנס לו חץ בידיכו רבי אומר אינו חוצץ וח"א הרי זה חוצץ. בד"א בשל מתכת אבל

דחפיפה אינה בגוף כי אם בראש כדאמרי' לעיל לא תחוף אלא בחמים וכו' דאמרו מזיא
ובפרק חלק גבי אביפי בן גרויה שהיה חופף את ראשו וכן במסכת שבת גבי הלל שהיה
חופף לראשו והרב ר' שמחה פירש במחזור ויטרי בשם רש"י כי חפיפה שייך גם בכל
הגוף מדקאמרי' פרק בתרא דנדה [דף ס"ז וס"ח] גבי דביתהו דריש גלותא דהוה לה
מלתא עם בעלה פי' כעס ואזל רב נחמן לפייסה ואמרה ליה זיל השתא ותא למחר
ואמר לה עבדי חסרת דודי חסרת טסטקי [*כי היתה רוצה לדחות הטבילה עד למחר מ"י]:
חסרת בתמיה ופירש רש"י טסטקי חסרי [כסא] ליסב עליו בבית המרחץ דודי יורות
לחום חמין ואם לא היתה צריכה אלא לחוף ראשה לא היתה צריכה כל כך אמנם פי' רבי'
חננאל דודי חסרת להחם חמין ולהשליך במי הטבילה מפני הצנה ואף לפרש"י שפירש לרחוץ
י"ש לפרש שלאחר שתעלה מבית הטבילה תכנס בחמין להחם גופה וטסטקי פי' (*במסרק
פן) [*מסריקה מ"מ נכון להחמיר לעשות חפיפה בכל הגוף ולסרוק את שערה לעיוני דלמא]
[פ]נתקשו השערות עיין בתוס' פרק מרובה בסיפו: הגה"ה מפרק [שביעי] דב"ק ושתהא
אשה חופפת וטובלת. אומר ר"ת דלא תקן חפיפה אלא בראש וכן משמע [מדפריך] בסמוך
[חפיפה] מדאורייתא [היא ומשני מדאורייתא לעיוני בעלמא דלמא מקטיר ונהיר וליפנא
דאתר לא שייך אלא בשער] והפיפה [*נמי] לא שייכא אלא בראש מדתנן בנזיר חופף ומפספס
אבל לא סורק אבל בשאר הגוף שייך לשון הדחה כדאמר רבא פרק בתרא דנדה לעולם
ילמד אדם בתוך ביתו שתהא האשה מדיחה קמטיה במים ומהתם נמי משמע דבשאר הגוף
אין צריך הדחה אלא דוקא בבית הקמטין ואע"ג דהיכא למימר [דבית] הקמטים נקט
לרבותא דאע"פ דביאת מים לא בעינן ראוי לביאת מים בעינן מ"מ מדלא קאמר אפילו
קמטיה משמע דקמטיה דוקא ולא שאר הגוף והאי דדודי חסרת כו' אע"פ שאין חובה
רגילה היתה לרחוץ במים כמו שנוהגין גם עכשיו לרחוץ כל גופה במים חמין ע"כ לשון
הגה"ה: אשה לא תטבול בנמל כו' כדפי' האלפס וכן פי' רבי' חננאל וכן הרא"ש ולא גרסינן
ביה אע"ג דהשתא ליכא (*אימור בדדנאי) [*אימור בדריוני] נפל ורש"י פי' בנמל יש
[צ]מקומות בשפת הים כעין חפירות שבהם מבריחין את הספינות מפני רוח סערה שבים
והטעם מפני שבכל מקום שהוא חנייה לספינות [ק]מפספסות לקרקע ובכל חפירה יש בהן טיט
ונכנס בין אצבעות רגליה וחוצץ ואע"ג דהשתא בשעת עלייתה מן המים ליכא טיט בין
רגליה אפ"ה לא עלתה לה טבילה שמא [ר]מדריוני נפל גלי הים שטפוהו מרגליה וכן פירש
רש"י גבי שמואל דעבד לבנתיה מקואות ביומי ניסן ומפלי ביומי תשרי מפני שהארץ לחה
היא כמו טיט והיו פורסות המחצלאות תחת רגליהם בנהר כדי שלא יכנס הטיט בין אצבעותיהן
והוי חציצה הלכך כל מקום שהטיט מעורב במים כל כך שאין פרה שוחה ושותה מהן אין עליהן
תורת מים וה"נ אמרי' בפ"ב דזבחים למעוטי מאי אי לימא למעוטי טיט הנרוק היכי דמי
אי פרה שוחה ושותה הימנו אפילו (למקוה) [ש]*לרביעית] [לרביע] נמי (לא) ואי אין פרה
שותה הימנו אפילו (לרביעית) למקוה נמי [לא] ואע"פ שיש מים מרובים שיעור טבילה לבד
הטיט כיון שהטיט עבה שאין פרה שותה הימנו א"כ הוה ליה הוא מקוה יבשה גמורה
טיט הנרוק שהוא ראוי להריק מכלי אל כלי כפירש"י בפ"ק דסוכה: נתנה תבשיל לבנה
וטבלה פירוש שלא עיינה בידיה קודם טבילה. ריבדא דכוסילתא פירוש קיבוץ דם שעל
נקבי ההקז והוא כעין חטטין עד תלתא יומי שהקיז לא חייץ דלא הוא הדם שעל גבו ונכנס
בו מים כדאמרי' התם הדם הדיו והחלב יבשים חוצצין לחין אין חוצצין מכאן ואילך חייצי שנעשה
יבש ונדבק בדוחק על הבשר ואפילו אם יצטער אם יסיר הגלד מעל גבי המכה או אצבעות
שחין דאין דעתו להסיר עתה וקרוי אינו מקפיד מ"מ רגילות הוא להסיר הכל או שתמתין
[ש]שתתרפא ותוכל להסיר כל זה פירש *רש"י בתשובה. לפלוף שבעין אע"ג דבמסכת [מקואות
תנן] לפלוף שבעין אינו חוצץ ואין מפליג בין לח ויבש מ"מ בלח מיירי ולא חש לפרש
דסתמו לח הוי שהדמעה מלחלחו אבל לפלוף שחוץ לעין סתמו יבש וחוצץ [ושיעור יבשותו]
משהתחיל לרוק להיות ירקרק: כוחל שבתוך העין מחמת שהדמעה מצויה בעין הוי כוחל שבעין
לח ואינו חוצץ עצמה סגרה עיניה ביותר שנפנפי התחתון[ת] על גב הבשר פתחה עיניה
ביותר [שנכפף] עפעף העליון למעלה ע"ג הבשר ואין המים יכולין לבא דרך שם כי איתמר
כל הני במועות חומרות דפתחה לו עצמה וליפליף שבעין לטהרות אבל לא לבעלה דלא
החמירו אלא כי הא דריש לקיש מצריכה שתטבול דרך גדילתה פירוש דרך רגילתה להיות
גדילה שרגילה לגדל מכאן ואילך בית הסתרים הוא ואין קפידא אם אין מים באים שם רק
שיהא ראוי לביאת מים כדתנן גבי כהן הרואה את הנגעים האיש עומד ערום לפני הכהן
ומחזר פניו לכהן ומגביה זרועותיו [א]כדרך שמגביה העודר בשדה כדי שיראה בית השחי
שלו ובטנו שלפניו וכשיש [ב]נגע לאחריו בבית סתריו שופך גבו לכהן וכופף קומתו כדרך
שכופף בשעה שמוסק זיתיו כשמפילן מן הזית ולוקט בארץ מה שיכול לראות כך בבית הסתרים
רואה יותר ע"כ אין צריך. [אשה נראית] כאורגת שפושטת זרועותיה מניקה בנה צריכה
להגביה דדיה וכן לענין טבילה וכתב הרא"ש בספרו הא דמסקינן ה"מ לטהרות אבל לבעלה
לא הני מילי דיעבד אבל לכתחלה אפילו לבעלה צריכה כל הני חומרות פתחה עיניה ביותר כו'
לא עלתה לה טבילה. כתוב בספרים אחר כך ולית הלכתא ככל הני שמעתתא כי אתמר ה"מ
לטהרות אבל לבעלה לא כדאמר ר"ל כו' *פי' רש"י דלא גרסי' ליה דמה שייך ריש לקיש
*נ"א וכתב רש"י בתשובה אחת דל"ג וכו' ג"מ. [וכ"כ סכ"ח]:
להני דלעיל והו דכל [ג]דלעיל בבבל היו ושם לא היו עסוקים בטהרות ותו אי לטהרות איירי
שמעתין אמאי נקט (בכולה שמעתא) בכולהו לשון נקבה דנקט אשה לא תעמוד על כלי חרס
[ולא תטבול] בנמל ונתנה תבשיל לבנה ופתחה עיניה ותו דאמרי' בחוצץ כל דבר החוצץ
בטבילה חוצץ בגר ועבד משוחרר ובנדה משמע דטבילה לטהרות וכדה שוין ור"ת גריס לה
וכן פי' רבינו חננאל ושאלתות וה"ג ובהלכות נדה שפי' רב סעדיה גאון כתב [ומכלי חרס]
ואילך קאי לטהרות וגם אומר ר"ת דעל כרחך גבי דין טבילה איכא חילוק בין טהרות
לבעלה דלעיל אמרי' דבית הסתרים אין צריכין שיבואו בהם מים ובמסכת מקואות פ'
תשיעי תנן ומייתי לה (*ואשמעינן דלעיל) [*לעיל] בשמעתין באלפס בית הסתרים באשה
חוצצין [*אלמא בעינן ביאת מים] אלא התם לטהרות והכא לבעלה: א"ר יצחק דבר
תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ דכתיב ורחץ את [*כל] בשרו במים את לרבות את הטפל
לבשרו דהיינו השיער אם רובו של שיער נקשר כל נימא ונימא בפני עצמה דרובו ככולו
אם מקפיד עליו [ד]חוצץ היכא דאמרי אם רוב שערו נתלכלך בטיט או בשאר דבר [ה]חוצץ
וגזרו על מיעוטו המקפיד כו' כתב הרא"ש בספרו הא דתנן הדם והדיו והחלב יבשים
חוצצין לחין אין חוצצין מטעם הקפדה הוא שעל יבש דרך בני אדם להקפיד ועל לחין
אין מקפידין אבל אי מקפיד אפי' לח חוצץ (*ואם) [*וכן אם] היא טובלת בטיט גלול
שפרה שוחה ושותה אע"פ שהטיט דבוק בבשרה [במיעוטה] והיא אינה מקפדת אינו חוצץ
[אבל] אם היא מקפדת חוצץ אף במיעוט וכן מצאתי בתשובת ה"ר אליעזר מורדון והוא

ברוקה והמפרש טעמא דברייתא משום שהמים נכנסין בלא טועה שאין לך לא יותר מיין
ואמרינן סוף פ"ק דחולין [*כ"ו] מיא יקירי ישכני תתאי ופירי קפי מלעיל ולא קא סלקא
להו הסקת מים ואין לתת חילוק בין הסקה לטבילה דתנן בזבחים פרק התערובות דלי
מלא רוקין והטבילו כאילו לא טבל ורוק לא הוא. רובו ומקפיד עליו חוצץ [ו]פרק קמא
דעירובין וסוכה פרש"י [ז]בשערו אבל בגופו חוצץ אפי' מיעוטו שאינו מקפיד ורבינו תם
פירש רובו של אדם ואפי' בבשרו מיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ ור"י מדקדק מסוף
פ' דם חטאת דם בעל בגדו חוצץ ואם טבח הוא אינו חוצץ וכו' ותליא דכלים כבשרו
ותליא מילתא בקפידה ועוד ראיה מפ' הערל ביבמות [*פ"ח] ועיין שם בתוס': שלח רבי
אבין באיגרתיה כו' [*עד והלכתא אשה חופפת וטובלת בלילה והלכתא אשה לא תחוף
אלא בלילה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא וכו' מ"י] תשמט והלכתא אשה חופפת בלילה
וכו' אבל לא תחוף ביום דבעינן סמוך לחפיפה טבילה לא קשיא הא דאפשר לחוף במוצאי
שבת תחוף בלילה ולא [תרחק לחוף [ח]מעט וה"ה בחול דלא תרחיק] תרחיק לחוף ביום הא
דלא אפשר לחוף ליל טבילתה כגון שהוא יו"ט במוצאי שבת אז חופפת בע"ש אע"פ
שטבילתה במוצאי שבת או בליל שני כגון שחלו שני ימים טובים אחר השבת וכ"ש אם
חל ליל טבילתה בליל שבת או ביו"ט דחופפת ביום וטובלת בלילה [ג] כן יש לפרש לשיטת
האלפס וכן פי' בשאלתות דרב אחאי פרשת אחרי מות אבל רש"י פסק דעדיף טפי לחוף
ביום ולטבול בלילה והכי פירושו ותמה על עצמך היאך אשה חופפת כו' פי' בקושי התירו
להרחיק טבילתה מחפיפתה אלא משום דהכי עדיף טפי לחוף ביום דאי חייפה בלילה
מתוך שמהומה לביתה לא חייפה שפיר והכי גרסי' והלכתא אשה חופפת ביום וטובלת
בלילה והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא הא דאפשר
הא דלא אפשר ופרש"י הא דאפשר לחוף ביום כגון בימות החול חופפת [ט]הא דלא אפשר
אלא בלילה כגון שחל ליל טבילתה במוצ"ש מיהו היכא שאינה יכולה לחוף בלילה כגון שליל
טבילתה אירע במוצ"ש והוא י"ט שריא לחוף בע"ש דבפ"ב דנדה פסקינן כרב חסדא דאשה
חופפת בע"ש וטובלת [ק] אפי' בליל [י]ד' כי אירעו ב' ימים טובים אחר השבת וכן כתב
הרא"ש בספרו כרש"י דיותר טוב לחוף ביום מבלילה. ופסק בספר התרומה הלכך טוב
ונכון שתכנס בחמין ביום בעוד היום גדול ותחוף עצמה בנחת ולא בחפזון ולא תלא עד
לערב דאף שאלתות דרב אחאי דאסרו לחוף ביום היינו כי יוצאה בעוד היום גדול אבל
אם היתה שם עד הערב מודה הוא דשרי והיכא שחל טבילתה במוצ"ש (*וי"ט) [או [כ]י"ט]
לכל הפירושים חופפת בליל טבילתה ולא תרחיק לחוף מע"ש אך טוב ונכון שתרחוץ בחמין
מע"ש כל גופה וראשה ובמ"ש תחמם קומקמוס חמין או קדרה גדולה [*ותחוף שם] ותספסף
כל הגוף בידיה וגם תסרוק ראשה במסרק ואם הוא יום טוב במוצאי שבת וחל טבילתה
במ"ש או (*בשני) [*ליל שני] בשבת ושני יום טוב אחר השבת ועתה אי אפשר לה לא
לחוף ראשה ולא לסרוק אז תרחץ בחמין היטב מע"ש ותחוף ראשה ותשמור עצמה בימים
שבינתיים מכל טינוף ובליל טבילתה תנקר ותחוף שיניה היטב מן המאכל והבשר שאכלה
בימים שבינתיים דראוי לביאת מים בעינן כתב ראבי"ה תשנ שמעתי קורא תגר ומליזין
על בנות ישראל הטובלות אם נכנסו אחר הטבילה במרחץ וכן כתב נמי רבינו שב"ט דלא
עלתה לה טבילה וראייתם מי"ח דברים שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים לאחר
טבילה משום שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין ורש"י ז"ל פי' התם הבא
ראשו ורובו במים שאובים בו ביום של טבילה ובעניותי נראה לי דלא נפסלה הטבילה
וקרוב הדבר בעיני דאפי' לכתחלה יכולה לרחוץ בתר טבילה לאלתר דההיא גזירה ליתא
אלא דגזרו טומאה על המים שפוסלים (*אדם) [*האדם] שטבל כבר ונטהר וכן פי' רש"י
ז"ל משמע מכאן [שהאדם] דעלתה לו טבילה דכי גזרו על אדם שקבל טומאה אע"פ שאין
משקה מטמא אדם והני מילי לענין לפסול התרומה [*כדתנן ואלו פוסלין את התרומה
כו' אבל לחולין לא גזרו ובעלה כו' מ"י] ובעלה חולין הוא כדאמרינן פ' שני דשחיטת
חולין גבי נדה שנאנסה וטבלה ע"כ לשון הרב והוא האריך וכן שמעתי ממהר"ם להתיר
ולי הדיוט נראה דבמרחצאות שלנו של זיעה ליכא מאן דפליג דשרי אפי' לכתחלה ואפילו
לתרומה לא גזור וזאת אשר השיב רבינו שמשון משנץ לר"י אחיו וז"ל אמרו לי שהיית רוצה
להתיר למלא מקוה מים חמים ולחברו אל הנהר בשפופרת הנוד ודבר זה ראוי לאסור יותר
משום גזירת מרחצאות דאמרינן פ"ב דנדה אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי
חרס ותטבול סבר רב הונא למימר טעמא משום גזירת מרחצאות הא ע"ג סילתא [*פי'
רש"י בקעת עץ] שפיר דמי וכ"ש שראוי כאן לגזור ולאסור ואני שמעתי ואיני יודע אם
ממורי ר"ת עצמו או ממורי רבינו הקדוש שהיה מקוה אחד שהיו מחממות הנשים יורה
מלאה מים ומשליכות למקוה לחממו בימות החורף ואסר להן רבינו תם והטעם
*לא כאמר ושמא מטעם זה אסור ואל השיבני מחמי טבריא שיש הפרש וספ"ק
*עיין בהגהות שם כתב להתיר ומביא ראיה מהר"ח גבי דודי חסרת מהר"ם:
דתעניות נמי אמרי' במאי אילימא בחמין מי איכא והא שאובין נינהו פירוש דכשאובין
חשיבי וכן בברכות פ' מי שמתו א"ל רבי אבא וכי יש טבילה במים חמין ואע"ג דתנן
פרק אמר להם הממונה אי היה כ"ג אסטניס מחממין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי
שתפיג צינתן י"ל כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן כדאשכחן גבי עששית
בגמרא לפי הספרים דגרסי' אבל הכא צירוף דרבנן ואין שבות במקדש וכל הנך דתנן פרק
המוצא תפלין דשרו במקדש אבל לא במדינה כ"ש בעבודת יום כפורים דתקיפי טובא והא
דתניא בתוספתא דמסכת מקואות פרק בתרא קומקמוס שהוא מלא פירורין והטבילו טמא
ספספו או שהטבילו בחמין טהור איכא לאוקמי בחמי טבריא עכ"ל ואני מצאתי שהרב ר'
יצחק מוינא התיר לטבול בחמי טבריא וראיה מפ"ק דתענית בסופו לא נצרכא אלא לחמי
טבריא ועוד דבפ' כל הבשר איתא בהדיא כל גופו טובל בהן ידיו ורגליו לא כ"ש עם"פ
*וכן כתב בהגהות ועוד שם:
בהמה המקשה: *תנן ס"פ בתרא דמסכת
מקואות כל ידות הכלים שהן ארוכין ועתיד לקוצן מטבילן עד מקום המדה רבי יהודה אומר
עד שיטבילו כולן ותניא בתוספתא רבי יהודה אומר צריך להטבילו כולו מפני שהחתך אינו
נגלה ודוגמתו פרק בהמה המקשה לא נצרכא אלא למקום חתך ובבהמה המקשה [דף עג]
מייתי לה וגרס במילתיה דת"ק (*דר"מ) [*דברי רבי מאיר] רבי יהודה אומר עד שיטבול
כולו ובהא פליגי דר"מ סבר כל שעומד ליחתך כחתוך דמי כמו שסובר בשערו כל העומד
ליגזז כגזוז דמי ור' יהודה פליג והלכתא כר' יהודה ודוקא פליגי ר"מ ור"י היכא [שהיה
כתיקונה ולא נשברה אלא שארוכה כו' מ"י] שארוכה שיד ביותר אבל אם הכנים היד בכלי
שלא כדרכן (*ואין) [*ואינו] מגוף הכלי או שנשבר דהשתא לא הוי מגופו לכ"ע חוצץ
[ר] [אך] (*יש לפסוק) [*ונראה] היכא שהכנים כדרכה או ארוכה היד ביותר לא חייץ
דהיכא דארוכה ביותר הוי [ל]כמובלע ובית הסתרים דלא מטמו ולא חיילי והיכא דהכניסה

הגהות הב"ח ע נ"ב בחמין: פ נ"ל נתקשרו: צ נ"ל מקואות: ק נ"ב שם יש חפירות מחמת הספינות: ר נ"ל בדריוני: ש נ"ב עד: ת נ"ב נכסף: א נ"ב למעלה: ב נ"ב לו: ג נ"ב הני: ד תיבת חוצץ נמחק:
ה נ"ל כחוצץ: ו בפ' כנ"ל: ז נ"ב דוקא: ח נ"ל ביום: ט נ"ל ביום: י נ"ל שלישי: כ נ"ב במוצאי: ל נ"ב ס"א כמו בלוע:

חדושי אנשי שם

אבל בשל עץ הרי זה חוצץ ואם קרם עליו העור מלמטה הכל מודים שאינו חוצץ: [ת] אבל לעולם היכא דאפשר
חופפת וטובלת בלילה. גם הסמ"ג כתב כן בשם ר"ת שלא חששו להרחקה היכא דלא אפשר ולא פליג על
השאלתות אלא בימות החול כי לדעת השאלתות טוב יותר לחוף בלילה היכא דאפשר כגון בימות החול והסמ"ג
כתב דסוגיא דתלמודא משמע כפרש"י דיותר טוב לחוף ביום מטעמא דמהומה לביתה הלכך פר"ת הא דאפשר
לחוף במ"ש תחוף בלילה הא דלא אפשר כו' כפי' השאלתות ולא איירי השתא בדין חפיפה אם הוא ביום או
בלילה ומה שכתב המרדכי ומיהו היכא שאינה כו' ר"ל ומיהו אפי' לפרש"י או למאי דסבירא לן כרש"י בחול
מטעמא דמהומה לביתה אבל במאי דלא שרי הרחק כולי האי בהא לא סבירא לן כוותיה אלא כדפסק פ"ב
דנדה כרב חסדא כו' דאשה חופפת בע"ש וטובלת בליל שלישי כו': [ק] נ"ע בדעת רבינו שמרדכי אם מדעת
עצמו הוא פוסק כן לפי משמעות ההלכה ומדברי רש"י אינו משמע שהרי פי' בקושי התירו לחוף ביום ולטבול
בלילה אפי' בהרחקה מועטת וכמו שכתב הרא"ש או שמא ר"ל דרש"י מודה בזה ודלא כהרא"ש: [ר] נ"ל אך יש
לפסוק כת"ק דרבי יהודה וכן פסק הסמ"ג דמטבילין עד מקום המדה כת"ק ובספר ישן אחד מן המרדכי מצאתי
או יש לפסוק היכא דהכניסה שלא כדרכה ולא ארוכה שיד ביותר כו' כך ראיתי מוגה מבחוץ:
מצאתי

כדרכה תניא [בתוספתא] בפ"ז דמס' מקואות כל ידות הכלים שהכניסם כדרכן הרי אלו (*אין) [*אינן] חוצצין פירוש אע"ג שתקועים *כך מביא רבינו שמשון בפ' עשירי דמקואות. מהר"ס:
אתוש כדרך שמכניס יד בקורדום או במחבת כל זה דקדקתי בראבי"ה בכי' התק"ן מיהו עכ"פ נראה לי ידות הכלים דאין עתידין לקוצן הוי כגוף הכלי לכ"ע וצריך להטביל כולו כללא דמלתא היכא דאין עתיד לקוצו מטביל כולו ואם עתיד לקוצו הוי כבלוע וכבית הסתר דלא מטמא ולא חייץ ואם הכניס היד כדרכו בכלי כיון דאין עתיד להסירו מולהטבילו לא חייץ כדאיתא בתוספתא אבל אם הכניסן שלא כדרכן כגון שהפכן ועתיד להסירו ואינו בגוף הכלי או נשבר חוצץ לכ"ע וכן פסק ראבי"ה דאותן **תשנא** נשים שיש להם וולקשטר"ש במשתת שנעשה להם כיניות מחמת שד וסכנת נפשות נגנתו דלא חייצי דכיון דמהדקי שיבא זה בזה הוי כבלוע ובית הסתרים דלא מטמא וכיון דלא מטמא לא חייצי ועוד דקיימא לן שלשה נימין קשורות אינן חוצצות נאפי' לא חשבת להו כבלוע ובית הסתרים ולא הוי כחתיכה אחת כיון דשלשה נימין אין חוצצין משום דלא מהדקי ועיילי בהו מיא כ"ש שערות טובא [ועוד] שכיון דלא מצי לגלחן מפני הסכנה הוי רביתיה ולא חייצי כדאמרי' פ' הערל העובר היינו רביתיה אע"ג דלאו ירך אמו הוא גם כתב משם הגאונים דוקא בלק שתחת הצפורן חוצץ אבל הצפורן עצמו אין חוצץ ואפי' אם היתה גדולה ועומדת ליחתך ופורחת ועובר מכנגד הבשר אינה חוצצת וטעמא משום דהצפורן הוי מגוף האדם **תשנב** פסק ר"ת דטבילה בזמנה אינה מצוה *והדע שהרי כל נשים שלנו אין טובלות למוצאי שבעה *מההיא דרבי יוסי בר' יהודה בפרק המפלת דייק לטבילה באחרונה. מהר"ס:
לראייתן גםסגי להו בטבילה שטובלת למוצאי שבעה לספירתה שהוא מוצאי שמנה לראיתה והא דמסיק בהלכה דטועה ש"מ טבילה בזמנה מצוה ההיא לאו ראיה היא דהכי נמי מסיק התם ש"מ ר"ע היא דבעינן ספורים לפנינו ולא קיימא לן הכי אלא כר"א דלא בעינן ספורים לפנינו ומתוך כך אוסר לטבול בשבת וביום כפורים והא דתניא ומייתי לה פ"ק דבילה ופ"ק דיומא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום כפורים היינו לבית שמאי דסברי טבילה בזמנה מצוה ור"ח ורבינו אליהו פסקו דטבילה בזמנה מצוה וכן נראה לר"י א"ז וכן נמצא בה"ג דמותר לטבול בשבת משום דטבילה בזמנה מצוה וכן בתשובת הגאונים וכן פסק בספר התרומה שמותר לטבול בשבת וכן ההיא דנדה מערמת וטובלת בבגדיה מיירי בין ביו"ט בין בשבת בין ביום הכפורים וכן עמא דבר דנשים טובלות בשבת והא דלא טבלי במוצאי שבעה לראייתה משום דחיישינן שמא יבא עליה והיא אסורה מדרבנן עד מוצאי שבעה לספירתה וכן פר"י בא"ז [*כפול בברכות סי' ל"ו] השיב ר"ת **תשנג** דאסור לטבול ביום כיפור כדי להתפלל בנקיות דהא דאמר רבי יוסי בסוף יומא דטובל כל היום היינו למ"ד טבילה בזמנה מצוה אבל [הכא] אפשר מאתמול דהא (*ר') [*מ"ק דר'] יוסי סבר מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול הואיל ואין צורך סטבילה משהינן ליה עד למחר ועד המנחה נמי לא שרי אלא לבעל קרי ואנן דנהגינן כל השנה בין בתפלה בין בדברי תורה כרב יהודה בן בתירה לדידן אינו מצוה ותו דקיימא לן טבילה בזמנה אינה מצוה: **סליק מסכת נדה**

מסכת שבועות

היה **תשנד** משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופי' כו' נשאל לר"ת על אודות אשה שהיתה מעוברת ח' שבועות וכל סימני מעוברת היו בה ולסוף שמנה שבועות שימש מטתו ובשעת תשמיש היתה נדה קודם שפירש ממנה בעלה ומיד כשאמרה לבעלה נדה אני פירש ממנה בלי דיחוי והשיב נראה לי אחרי שבשעת תשמיש הרגישה שראתה [ופירש] באבר חי חייב כמו משמש עם הנדה כדתנן פרק ב' דשבועות היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו אלא כיצד יעשה נועץ צפרניו עד שימות אברו ואז יפרוש באבר מת וזה האיש שגג בשגגת כרת שבעל נדה בשוגג שלא ידע שאסור לפרוש באבר חי ואחר ששוגג היה די לו לבעל שיתענה וזה הדבר אירע בי' לחדש אייר ויש לו להתענות בכל שבוע יום א' עד ראש השנה ולאכול בשר ולשתות יין *אם ירצה ואם לא יכול להתענות יתן י"ב פשיטים לצדקה אבל אשתו אינה צריכה כפרה:

סליק פרק שני

שבועות שתים **תשנה** אף לבך אנסך כו' גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין פירש ר' אבי העזרי והוציא פת סתם וכסבור פת חטין אמר מנין שחלה שבועה על [פת] חטין ולא נאמר דלא חלה שבועה על פת סתם (אלא) [ולא] על פת חטין תלמוד לומר לכל אשר יבטא ואי לאו קרא ה"א דלא חיילא שבועה שהרי פת סתם הוציא בשפתיו בשוגג ולא כוון לפת סתם וגם פת חטין לא הוציא בשפתיו ולא תחול השבועה לא על פת חטין ולא על פת סתם ת"ל לכל אשר יבטא וגו' אין לפרש והוציא פת סתם כגון שיודע שפת סתם אמר ומתכוין שלא להוציא פת חטין בשפתיו אלא לחשוב בלבו דא"כ תחול על פת סתם דדברים שבלב אינם דברים* אלא ש"מ כדפרישית ויש טוענין ומועלים *כדמוכח פ"ד דנדרים בהא דנודרין להרמין ולהרגין זה כתב הר"ן והאשר"י בשם הרמב"ן. מהר"ס:
בשבועות ובחרמות וסמכין אההיא דפרק רביעי דנדרים [דף כז] נודרין להרגין ולחרמין דהתם אונסא שאני והוא מעשה [*דתניא ר' אליעזר אומר ממזר ר' יהושע אומר בן הנדה ר' עקיבא אומר ממזר ובן הנדה פעם אחת היו זקנים יושבים בשער ועברו לפניהם שני תינוקות א' כיסה את ראשו וא' גילה את ראשו זה שגילה את ראשו ר' אליעזר אומר ממזר ר' יהושע אומר בן הנדה ר"ע אומר ממזר ובן הנדה אמרו ליה לר"ע היאך מלאך לבך לעבור על דברי חבירך אמר להן זה אקיימנו הלך אצל אמו של תינוק וראה שהיתה יושבת ומוכרת קטניות בשוק אמר לה בתי אם אתה אומרת לי דבר שאני שואלך אני מביאך לחיי העוה"ב אמרה לו השבע לי היה ר"ע נשבע בשפתיו ומבטל בלבו ואמר לה בנך זה מה טיבו אמרה לו כשנכנסתי לחופה נדה הייתי ופירש ממני בעלי ובא עלי שושביני והיה לי בן זה נמצא התינוק ממזר ובן הנדה אמרו גדול היה ר"ע כשהכחיש את רבותיו באותה שעה אמרו ברוך אלהי ישראל אשר גילה סודו לר' עקיבא בן יוסף עכ"ל הגמרא במסכת כלה] ור"ע שהיה נשבע בשפתיו ומבטל בלבו התם אין לך אונס גדול מזה שהיה צריך להוציא הדבר לאור וי"מ בלחש דיבר ולא שמעה ולא נשבע על דעתה אלא על דעתו פהשביעתו אלא השביעתו על דעת המקום ועל דעתה ויש מעמיקין לסתור עלה ולסתור את הדת ואומרים שצריך לפרש הכל בחרם (*טוענין) [*וטוענין] דהא מסקינן בנדרים והכא בפירקין דלהכי אמרי' ע"ד ב"ד להפיקי קניא דרבא אלמא אפי' היכא שנותן מעות גמורים לידו לא מהניא הערמה ויש מתמיהין שאור ונשבעין תחלה שלא יזהרו בחרמות וכשמחרימין שב אומר דאין שבועה חלה על שבועה וכל שכן שנגנתן עולה זדון שכן קמלינו בפירקין שבועה שאוכלנה שבועה שלא אוכלנה הכלה עובר משום שבועת ביטוי ומסקינן דאף משום שבועת שוא עובר והשיב רש"י עבריין שעבר על גזירת הצבור ולא נידהו הקהל

נמנה למנין י' וחייב בכל המצות רשעכן שחטא דאע"פ שחטא ישראל הוא ובקדושתו הוא ולא נפיק מכלל ישראל אלא שנחשד על השבועה אבל אם שנידהו הקהל שיבדל מקהל הגולה אם יצרפוהו עמהם היכן היא קללתן ומה הועילו בתקנתם ואינו ראוי לצירוף כיון שהבדילו אותו מאגודתם ועל אותו ששמע שצבור ממשמשים עליו לגזור גזירתם ונשבע שלא לקיים גזירתם ואחר כך גזרו עליו אם צריך לקיים [*גזירתם] אם לאו כך ראיתי שהנשבע לעבור דרך צבור נשבע לשוא הוא ואלו התרו בו חייב במלקות דאורייתא וצלל במים אדירים והעלה בידו חרם ולא נפטר מתקנת הקהל אע"פ שקדמה שבועתו לגזירתם שהרי נשבע לבטל המצוה היא לסור תמחוקי המצוה ומדבר זה מושבע ועומד מהר סיני והרי הוא בכלל ארור אשר לא יקים ואין לך כל מצוה שבתורה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות אושבועת הראשונים קדמה לשבועתו הלכך לוקה והתלמוד מוכח כן דהגיא נשבע לבטל המצות פטור [*פי' קרבן שבועה] וטועה בדבר [משנה] (*הרי) [*שהרי] שנינו זו היא שבועת שוא שחייבים על זדונה מלקות וטועה אף במקרא הוא דכתיב כי לא ינקה וגו' השם הוא דלא ינקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו ואם לא התרו בו ולא ניתן למלקות ב"ד הרי הוא בכלל לא ינקה וראוי להלקות על שהזיד לישבע לשוא עכ"ל רש"י מצאתי בסדר התשובה אשר יסד ר"א מגרמיזא וז"ל אל יאמר אדם לא שמעתי החרם ולא כללתי בה עצמי לא ולמד מיהונתן בן שאול כי לא ידע יהונתן בהשבע אביו ואפ"ה רצה שאול להרוג יהונתן על השבועה ועל החרם בלא ידיעתו: באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי פר"ת דאדם הנודר בקונם כל פירות שבעולם עליו אם נדר בנדר שעבר כגון דאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי נהם בקורת בית הבד אין זה נדר כלל כיון שלא הוציא חוץ ממין אחד דפירות דדבר שאי אפשר לעמוד עליו הוא כי היאך יחיה והרי כמו האומר שבועה שלא אישן ג' ימים דמלקין אותו וישן לאלתר דגלוי לכל שאי אפשר לעמוד בשבועתו ה"נ ל"ש וצריך להוציא מין חטה או שאר מיני פירות שיוכל להחיות נפשו זולתן אבל אם אסר כל פירות שבעולם עליו ותלה בלהבא מסופקין אנו אם יחול הנדר: גם פסק רבינו תם **תשנו** דאדם הנודר שלא לשתות יין עד זמן פלוני ועבר על נדרו ובא לישאל עליו אין זוקקין לו להתיר נדרו עד שינהג איסור כימים שנהג היתר ומיהו אם אינו יכול לעמוד עליו מוטב שיתירו לו חכמים ולא יבא לעבור איסור דאורייתא גם פסק ר"ת דאין (א) להתיר נדר של משחק בקוביא ראיה מירושלמי [*הגה"ה סוף סימן תשי"ד] דהשוא דאתא לפני חכם להתיר נדר של שחוק א"ל היכי נדרת אמר ליה נדרתי דלא מרווחנא א"ל מי עבדין כדין א"ל בקוביא קאמינא אמר ברוך שבחר בדברי חכמים שאמרו צריך לפרוץ הנדר ולא רצה להתיר לו: ירושל' שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בליל פסח פי' הואיל ואסר עליו מצה בכל פעם דמגו דחיילא שבועה על מצה של רשות חלה נמי אמצה דמצוה כדאמרי' גבי נזיר מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות מצאתי בס' המקצועות שיסד ר"ח בנודר בעת צרתו להתענות כל ב' וה' ולא נזכר בעת נדרו בחוץ מיו"ט שיבא בהן הויא ליה שמחת יו"ט מ"ע ומצות הנדר לא תעשה [*דלא יחל דברו] וכיון שאינו יכול לקיים שניהם יבא העשה וידחה הלאו ותניא פ"ק דתענית [דף יג] בספו יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' וב' אם נדרו קודם לגזירתנו ט' ותנן אין נשבעין לעבור על המצוה הלכך ילך אצל בית דין של מקומו וילקה בפניהם על שנשבע לעבור המצוה והם יתירו לו כל ב' וה' שיבא בהם יו"ט ויעשה שמחת יו"ט ואם אינו עושה כן עומד באיסור עכ"ל וכתב ר' אבי העזרי אין נראה לי מה שדימה שבועות לנדרים דמשנה רווחת הוא שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות משא"כ בשבועות הלכך אם נשבע לעבור את המצוה אין צריך התרת חכם לישאל על שבועתו אך לוקה משום שבועת שוא ואם בלשון נדר נדר צריך התרת חכם ואינו לוקה כך מצאתי בס' ר' אבי העזרי במסכת תענית אבל במקומות אחרים מצאתי משם ר' אבי העזרי שצוה להלקות את ר' ישראל שנדר שלא יחזור ההלכה לאחיו למחר פתח בחרטה וצוה להלקותו לאחר שהותר לו נדרו ירושלמי חזקיה אמר הדין דמשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא והקשה רבינו שב"ט דמתני' [משמע] דוקא כשנשבע על דבר שאינו אמת אבל נשבע על דבר אמת אין כאן שבועת שוא ותירץ דהיכא **תשנז** דהוו קלא גוזמא [ונשבע] להחזיק דבריו אין זה שבועת שוא אבל נשבע על תרין דאינון תרין שמאמת מה שאינו צריך הרי זו שבועת שוא מעשה בא לפני ר"י על א' שתקע כפו ליד חבירו על דבר א' שלא יעשהו לעולם ואח"כ בקש עוד ממנו עשה לי קיום שלא תפטרני לעולם ופירש כפיו לשמים אותו שקיבל אמונת חבירו ואמר לצורי אבי אני תוקע שתי כפי שלא אפטור אותך לעולם כל ימי חיי ועתה חוזר בו הנודר ושאל עם שיפטור אותו ורוצה לתת לו משלו* *פי' וגם לתת משלו לצדקה מהר"ל מפרא"ג: [*וגם לתת משלו לצדקה מ"י] זוהשיב ר"י נראה לי בתקיעת כף היה אומר ר"ת שהיא ככריתות ברית והיה נראה לו להחמיר בה יותר מבנדר ומבשבועה והיה דורש מן הפסוק ובזה אלה להפר ברית והנה (*נותן) [*נתן] ידו וכל עושה אלה לא ימלט ביחזקאל [*יז] כתיב אע"פ שלא מצינו בתלמוד שתקע לצדקיהו כף ברית לנבוכדנצר כי אם שבועה שמצינו שנשבע לו בנדרים פרק ר"א וגם נתינת יד האמורה שם [אפשר] שזו היא שבועה דוגמת שימת יד תחת ירך אברהם סשבועה בתפיסת מצוה מילה במקום אנקוטי ס"ת לדידן וכן לצדקיה אפשר שנתינת ידו ההיא נתינת יד לישבע בס"ת וכך היה נראה מדאמרי' בפסיקתא שמביא בסמוך והוכיח דשתי שבועות היו אחת שלא ימרוד בו ואחת שלא יגלהו מן הארנבת מידי והשבועה דמרידה היתה בס"ת ואותה דארנבת היתה באלהי השמים לבד בלא נקיטת חפץ כמו שאפרש ואפ"ה היתה אותה נתינת יד כתקיעת כף דידן ולהכי כתיב תרתי בקרא אלה וברית ולא כתיב אלה ושבועה פי' קללה ושבועה אלא אלה וברית דהיינו שבועה ותקיעת כף מ"מ לא מצינו שם בהדיא שתיחשב נתינת יד ברית אלא בהדי שבועה ולא משמע נמי בנדרים שמענים לצדקיהו על הברית אלא על השבועה ואם לא שנשבע לו לנבוכדנצר בפניו ולדעתו (על) שהיה מסור בידו משמע שהיה יכול להתיר שלא בפניו לכתחילה ואעפ"כ לא (*אמרינן) [*תורה] להקל בה"כ לבדה אלא כברית אחשבנה כדברי ר"ת כי אפי' בלא שום פסוק אפילו לא היתה נחשבת כברית בימי הנביאים ואף לא בימי חכמי התלמוד (*לכל) [*לנו] נחשבת כברית כיון שקבעוהו הדורות לברית ורגילין לעשות במקום ברית יותר מעברת בין הבתרים ועוד י"ל כי מה שלא הזכיר עונש הברית בנדרים לפי שלא הובא בהלכה לפרש כל דבר ודבר שנענש עליו אלא לפרש שלא היה לו להתיר השבועה שלא בפניו גם אם לא היה שם (*כרית) [*ברית] וגם מה שתקע שתי כפיך לשמים או לשם ברית נתכוונת (*תוכל להתיר) ט[*בתקיעת כף לאדם צריך אתה להחמיר בדבר שלא להתיר ואם בכוונת שבועה נתכוונת תוכל להתיר. הגה"ה מ"י נושן] ע"פ חכם ובין כך ובין כך אם יש מכשול רב והפסד מרובה בדבר ויבא בכך לעבור ימותר לאכול בשר תמותות שחוטות (*ולהתיר על פי חכם ולא לאכול בשר) [*מבשר תמותות] נבילות כי קלת הדעת מכרעת דלא חמירא משבועה ולא נהגו בה הדורות להחמיר בה יותר

הגהות הב"ח מ נ"ל והטבילו: נ (אפילו לא חשבת להו כבלוע כו' אין חוצצין) תא"מ ונ"ב במ"ס אין זה: ס נ"ל תפלה: ע נ"ב ס"א ומבטלין בלבם: פ נ"ל על דעתו שלא השביעתו צ נ"ב כן: ק נ"ל שניט: ר נ"ל שכן מצינו בעכן: ש נ"ב ס"א גזרו: ת (מחוקי המצות) תא"מ ונ"ב מאחרי ישראל: א (ושבועת הראשונים) תא"מ ונ"ב ס"א ושבועתו הראשונה: ב נ"ב לומר: ג והשיב ר"י תקיעת כף כנ"ל. ד נ"ב שטה: ה נ"ב ש: ו (כך היה נראה כו' בלא נקיטת חפץ כמו שאפרש) תא"מ ונ"ב במ"ס אין זה: ז נ"ל ואפילו היתה: ח נ"ב נ"ל על השבועה ותקיעת כף לכתחלה על שניהם: ט נ"ב ס"א צריך אתה להחמיר בדבר שלא להתיר אלא ע"פ חכם: י נ"ב ס"א מושב:

שלטי הגבורים

(א) מצאתי בתוספות פרק השולח ח"ל אמנם נהג מורי הרי"ף להתיר כאנשים קלים פן יכשלו לעבור על שבועתם כי יצר של קוביא גדול מאד נרגילים בו וכן היה אומר רבינו ... כי כל השוגים בו אין יכולין להתאפק ולמשול ברוחם עכ"ל.

אבשבועה אלא להקל עליהם שלא רצו להקל עליהם שבועה אלא תקיעת כף כי הם יראים עונש שבועה דומיא דתקנת אלמנה שנודרת ליתומים וגזירות בעשרה שתקנו במקום שבועה ושלך היא כעין שבועה שתקיעת כף לשמים ראויה להתירה ע"פ חכם (*אחד יותר (*משלא) [*משלו כי] נראה [מ"מ] לפי הענין [נראה] שתלה בדעתך שתתירנו לו אם תרצה שלכך חזר לבקש ממך לעשות לו קיום שלא תתירנו לו ואם לא היה תולה הבטחתו בדעתך הלא היה תוקע לך כף ליסבע לקבל עליו בינו לבין עצמו כתוקע הוא כפיו לשמים א"כ היתה גם שלו כעין שבועה כעין אותה שלך ושלום יצחק בר' שמואל: [דף כט ע"א] ע"ד המקום ועל דעתי פירש"י דהיינו על דעת רבים משמע דעל דעת רבים לא בעינן אלא שנים ולא כר"נ דאמר פרק השולח רבים שלשה ולפי טעם רש"י קשיא איך יש להתיר לחרמות שגוזרים על דעת המקום וע"ד הקהל ונראה דלא אמר משה כן אלא [*בשביל] שלא יערימו [*כדאמרינן שם] משום קניא דרבא ותק' ר"י הא דאמר בשבת פרק ר"ע ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר רב אחא בר' יעקב על דא מודעא רבא לאורייתא פי' שאם יתבע הקב"ה ממנו למה לא קיימתם את התורה יש לנו להשיבו אנוסים היינו לקבלה אמר רבא הדר קבלוה בימי אחשורוש והשתא אמאי לא קאמר הדר קבלוה בערבות מואב ותירץ ר"י דהתם נמי יראים מהקב"ה שמא לא יביאם לארץ ישראל שהיה להם ליכנס [ב]לאלתר ומכאן היה דן רבינו מאיר קל וחומר דהכא אי לאו דהדר קבלוה בימי אחשורוש מחמת שמחת הנס לא מיענשי אשבועתא דערבות מואב אע"ג דאמר להו על דעת המקום ועל דעתי כי היכי דלא ליהוי הפרה אשבועתייהו כלל אפ"ה כיון דאנוסים היו על פי הדבור מפחד שלא יביאם לארץ ישראל ושמא יניעם במדבר *קרי ליה אונס ולא מענשי עלה ואע"ג דבעשיית רצונו יש קבול שכר מה שאין הפה יכול לדבר כ"ש וכ"ש בשר ודם המאנס את חבירו ומייסרו ומשביעו [ל]לדעתו דבעשית רצונו אין [*כאן קבול] שכר כלל רק שיפטור אותו ולא ייסרנו (כלל) עוד שאין באותה שבועה או באותו חרם ממשות כלל וא"ת הא קאמר פרק ד' דנדרים נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהיא תרומה אע"פ שאינה תרומה שהיא של בית המלך אע"פ שאינה של בית המלך ואמר בגמרא היכי נדר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא של בית המלך הם ופריך כיון דאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי איתסרו עליה ומשני באומר בלבו היום ואע"ג דדברים שבלב אינם דברים אונסא שאני אלמא טעמא דאמר [*בלבו] היום הא לאו הכי לא הוה שרינן וא"כ היכא דלא חשיב בלבו שום ערמה ליתסר אע"ג דאנים לא היה דדוקא התם שחרם והורג אינם מכין ומייסרין אותו אלא רוצה לחטוף מידו הפירות או כבר חטף ומבקש שיחזירו לו כי אומר לו שהם של תרומה או של בית המלך אבל הכא יסורים והכאות שאין להם קצבה בטל הנדר והשבועה לגמרי דאמרי' האדם בשבועה פרט לאנוס היכא דליביה אנסיה כ"ש אונס דיסורין דפטור לגמרי מקרבן ומלקות דיסורין גדולים ממיתה כדאמרינן אלמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחי לצלמא עיין בניזקין בהל' דסקריקין [*בסי' תקמ"ח]: כי היכי דלא ליהוי הפרה לשבועתייהו כלל מיהו כשאנו גוזרין חרמות אע"פ שאנו אומרים ע"ד המקום וע"ד הקהל כיון שאומרים (*וע"ד הקהל) [*כדעתינו יש] [הן] שיתירו אותו כשירצו שיש צורך שעה השיב ר"מ אשר שאלת תשנח על הנשבע בי' הדברות על אשתו שאם לא תטבול אשתו באותו לילה שלא יהא עמה לעולם שיגרשנה הי לך לשון ר' האי גאון ושאלתם מי שנוטל ספר תפלות וסליחות ושאר כתבי הקדש ונשבע שבועה באותו ספר אותה שבועה כשבועת ס"ה היא וכיון שמתחרט ורוצה לחזור בו יש לו התרה או לא. כך ראינו ששבועה זו כשבועת ס"ת מה ס"ת יש בה שמותיו של הקב"ה אף ספר תפלות והתחנונים ושאר כתבי הקדש יש בהם שמותיו של הקב"ה ויש בהן פסוקים של מקרא ולא עוד אלא כיון שכתוב בתוכן כל אותיות שבאל"ף בי"ת הרי אל"ף בי"ת מצטרפים אותיות שלו לכמה שמות והן גופן של תורה ואין היתר לשבועה זו ומי שילרו מתגבר עליו וקפץ ונשבע בתורה כשהספר בידו שאשה פלונית לא תהא אשתו מהיום ולעולם ואחרי כן מתחרט על שבועתו ומקבץ בעלי תורה ומוסר להם טענותיו ושבועתו יש להם להפר ולהתיר שבועתו כדי לעשות שלום בין איש לאשתו או לא. כך ראינו שבדורות הללו אין כח לאדם להפר ולהתיר שבועתו כלל לא בא"י ולא בח"ל ושאמרתם שכתוב בה"ג קלובות הנשבע [*על אשתו] ילקה על שבועתו ויקיים את אשתו לא סבירא לן הכי כלל ודברים בטלים הם ואין לחוש עליהם אלא חייב לגרש את אשתו ולקיים שבועתו ולא יחלל שם שמים בפרהסיא אלא יגרשנה לאלתר ויתן כתובתה ואין בדבר זה לשום שלום בין איש לאשתו ואי קשיא הא דאמרי' גבי סוטה וכתב ומחה וק"ו לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים הא לא קשיא דהתם מוליא מידי ספק ומידי איסורא אבל הכא[מ] (*מילתא) דאמר רחמנא לא השתא ואמר כי לא ינקה וכתיב נשבע להרע ולא ימיר הלכך יוליא ויתן כתובה ואין בדבר משום לעשות שלום בין איש לאשתו ושאלתם מי שקפץ ונשבע בכעסו על פה בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון יש רשות לחכם להתיר שבועתו אם לא לפי שנשבע על פה כך ראינו מאחר שהזכיר השם או התורה אין רשות לשום אדם בין חכם בין סופר בין גדול להתיר שבועתו של אדם כל עיקר לא שבועה שנשבעין בס"ת המונחת בארון או בשם הבורא אין רשות לשום אדם לבטלה ולהתירה ולהפר אותה וכן הלכה עד כאן לשון רב האי הרי שכתב שאין להתיר שבועה הנשבע בשם או בתורה אפילו לא נקיט ליה בידיה ונראה לי דחומרא בעלמא הוא מה שפירש דאין להתיר [אפילו] לא נקיט ליה בידיה [*דחומרא הוא מ"י] שהחמירו הגאונים בדורות האחרונים דקיל נדרים ושבועות וכן משמע מתוך דבריו שכתב אין כח בדורות הללו להתיר אבל בדיעבד אם התירוהו לצורך שעה וצורך מלוה מותר וע"כ צריך לומר כך דהא אמרינן [ס]פ"ד נדרים דהמודר בתורה לא אמר כלום היכא דלא נקיט ליה בידיה (*ונשבע בתורה לא אמר כלום) [*במ"י איתו וכן מתקן הב"ח] וקי"ל נמי הלכתא נזקקין באלהי ישראל אלמא דיש התרה לנשבע בשם מיהו יש לדחות דה"מ בלשון נדר אבל בלשון שבועה דחמירא איכא למימר דאין להתיר מיהו יש להביא ראיה מדלא תני ליה בהדי חומר בשבועות מבנדרים אלמא דבימי חכמי התלמוד היה הכל מותר אך עתה בדורות האחרונים החמירו כדפריסית ואין להקשות כיון דהיתר הוא אלא שבדורות האחרונים החמירו כדפריסית היכי קשיא ליה מסוטה והא הסיא דאורייתא הוא י"ל דהכי הא קא קשיא ליה כיון דאשכחן גבי סוטה כל כך דבר גדול שהתירה תורה למחוק שם הקדש היכי תקנו דורות האחרונים לגרש אשתו כיון שהיא מצוה גדולה לעשות שלום בין איש לאשתו שמותר למחוק את השם כ"ש להזכיר שם שמים לבטלה ועל זה תירץ מה שתירץ וי"ל דדוקא בשבועה החמירו שעונשה מרובה כדאשכחן נמי פ' השולח נמנעו מלהשביעה לכך תקנו הגאונים שלא להתיר שבועה בשם או בס"ת ועונשין אותו ומחמירין עליהם שלא יהו נוהגין קלות ראש בנדרים ובשבועות ודבר זה כתוב בתורה ובתלמוד בתורה נשבע להרע ולא ימיר משמע דמצוה הוא שלא לישאל על השבועה וכן יש גבי ריב"ל כשרימה המלאך ז"ל חזי אי אתשיל אשבועתיה משמע דבימי חכמי התלמוד [ע][לא] הוה ליה היתר [*רק מצוה שלא לשאול עליו] ומזה תקינו הגאונים דאפילו בדיעבד אם נשאל על השבועה בשם או בי' הדברות שלא יהא מותר ולפי מה שפירשנו שאסור לישאל על השבועה אפילו בימיהם הא דאמרי' הנודר כאלו בנה במה והמקיימו כו' הני מילי בנדר אבל בשבועה לא ואין להקשות נחשוב זה בהדי חומר בשבועה מבנדרים שאסרו לישאל עליהם הא לא קשיא דהא בהא [תליא] מילתא [דהכי] נמי איכא חומר בנדרים שמלוה לישאל עליהם כי היכי דלא חשיב [*בבבא בתרא דף לב] בהדי שדה ענין ומחלה ההיא דהלכתא כרב יוסף בזוזי משום דההיא מלתא גופה הלכתא כוותיה דרבה בארעא ונראה דמה שכתב כי הנשבע בשם אין לו התרה הני מילי בשם המיוחד ובכינויו שאין נמחקין אבל ברחום וחנון כו' או בלשון לע"ז או באחד מכל הלשונות לבד מלשון הקדש מותר ומעשה שהיה באחד בימי ריב"א שנשבע בשם דיא"ו והתיר וכבר בא מעשה לידי והתרתי דבנדר לא שייך האי חומרא אלא בשבועה כדפריסית ואין להביא ראיה מההיא דאמרי' פרק השולח נשאת אין מדירין לה משום דמיפר לה בעל אלמא דבימיהם אפילו בשם או בי' (א) הדברות (*הא ודאי ליתא) יש להתיר דאי אין התרה ישביעוה בשם או בי' הדברות הא ודאי לאו ראיה היא כלל דהא נמנעו מלהשביעה ואין להקשות ידירוה בשם או בי' הדברות שהרי פי' דבנדר בשם או בי' הדברות יש לה התרה ומיהו על כרחך בימיהם אפילו בשם יש לה התרה מדאשכחן גבי לדקיה [פ]וגם במלך נבוכדנלר מרד אשר השביעו באלהים וקאמר התלמודא פ' ר' אליעזר בנדרים דבפניו היו יכולין להתיר אע"ג דנשבע בשם אלא פשיטא דחומרא בעלמא הוא שתקנו הגאונים וכהנה רבות שהחמירו האחרונים בשבועות ובנדרים דהא מאן דאמר אין נזקקין בה' (*אלהים) [*אלהי] ישראל על כרחך חומרא בעלמא מדרבנן הוא ובפ' שני דנדרים כעלים כקרבן [*כו'] (*קאמר) [*וקאמר] עונשים ומחמירים עליהם כו' חומרא (*מדרבנן) [*בעלמא הוא מ"י] וכן נמנעו מלהשביעה וכן תקנו הגאונים שלא לישבע בס"ת אלא חזן נוטל ס"ת ומחרים באזור וכהנה רבות ואין לי לפרש ושלום מב"ג: כתוב בספר המלות [*סי' ר"מ] מי שנשבע תשנט בשבועת ביטוי ונתחרט ונהפכה דעתו לדעת אחרת או שנולד דבר שלא היה בדעתו בשעת השבועה ונתחרט על ידי כן הרי זהו נשאל לחכם או לשלשה הדיוטות במקום שאין *חכם שם ומתירין לו שבועתו ודבר זה אין לו עיקר בתורה שכתב לפיכך אמרו חכמים היתר נדרים פורחים באויר אלא כך אמרו רבותינו רב מפי רב עד משה שזה שאמר הכתוב לא יחל דברו כלומר לא יחלל דברו דרך קלות ראש כענין שנאמר וחללת את שם ה' אלהיך אני ה' אבל אחרים יש להם להתיר שבועתו כדאיתא במסכת חגיגה ואין אדם רשאי להתיר נדר או שבועה במקום שיש גדול ממנו בחכמה [*ובמנין] ובמקום רבו אסור להתיר שלא מדעת רבו כדאיתא פרק רביעי דנדרים כילד מתירין יבא הנשבע לחכם מומחה או שלשה הדיוטות במקום שאין [צ]מומחה ואומר אני נשבעתי על כך ונחמתי ואילו הייתי יודע שהייתי מלטער בדבר עד כה או שאירע לי כך וכך לא הייתי נשבע [*ואילו היתה דעתי בשעת השבועה כמו עתה לא הייתי נשבע מ"י] והחכם או ג' הדיוטות אומר [ק]וכדו נחמת ואומר הן ולשון התלמוד אומר וכדו תהית או לבך עלך ואח"כ אומר שרי לך או מחול לך או מותר לך וכל כיולא בזה בכל לשון אבל אם אמר מופר לך או נעקרה שבועתך לא אמר כלום שאין מיפר אלא האב או הבעל ורשב"ם פי' הטעם בבבא בתרא כי הפרה היא בלא שום טעם כמו את בריתי הפר אבל היתר צריך טעם: הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות ובפרק נערה המאורסה פוסק ר"נ הלכה נשאלים נדרים מעומד ובלילה וגם נשאלין בשבת לצורך השבת: ראובן שהשביעו לשמעון וענה אמן או קבל השבועה וניחם שמעון על שבועתו ונשאל עליה אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשביעו כדאמרי' בנדרים (*פ"ב) [*פ' ר"א] [*דף סה] במודין נדרת (*לך למדין) [*במדין לך] להתיר נדרך ואומר ר"י כי דוקא לכתחלה בעי בפניו אבל דיעבד מוכח פ' השולח דמהני וגם

[*ואלו הדיוטות גמורות אלא דאסברו ליה וסבר כדאי' בבכורות בפרק פסולי המוקדשין. הגה"ה מיימוני]:

[*ראובן שנשבע לאביו שלא ישא אשה שלא ברשותו ובטרם שבועתו כבר מסר מודעה בפני עדים לבטל שבועתו באמרו שהיה ירא פן לא ירצה אביו ללכת בעבורו למקום פ' וכי אם יאמין לישבע לו על דבר זה נלע"ד אין כח במודעי לבטל שבועתו שנשבע אח"כ ואע"פ שפסק ר"מ על אודות יהודים שזקקו חביריהם ביסורים והשביעום לתת להם כך וכך שאין באותה שבועה ממש כיון שבאונס היתה כמ"ש המרדכי נלע"ד דהכא לא חשיב אונס כלל שהרי אביו לא היה כופה כלל להכן להשביעו דלא קרינן אונס אלא כההיא שדחקו חביריהם כו' וכן ההוא דתלוהו ויהיב ואפי' תלוהו וזבין אלא דאנס אונסי לזוזי וגמר ומקני ה"ה הוא דחשיב אונס משום שאין המוכר הזה חפץ לא במכירה ולא בכספא של זה אלא בזה אנסו למכור ולקבל המעות אבל בנדון זה שראובן חפץ שיהי' אביו הולך בעבורו ולא מחמת אביו הוכרח לבלתי שם אלא מדעתו ומרצונו בולה שם פשיטא דלא חשיב אונס כלל וגדולה מזו כתבו התוס' יש בשם ר"ת וז"ל אר"ת שהם קדש אדם אשה כדת משה וישראל ולבסוף אין האשה חפיצה אין לכופו לא כדין ישראל ולא כדין עכו"ם אך אם נתנם בדיני עכו"ם בשביל מס או דבר אחר יכולין לומר לו לא נעזר לך להתירך אם לא תתגרש פלונית ב"ע כבר ואין זו כפיה כיון שאין עושין לו דבר רע כי אם למנוע מלעזור לו ע"כ וראה שהדבר ק"ו ותימר מה התם דמצוה קא עבדי ולהוציאו מאיסורין אפ"ה לא חשיב אונס כיון שאין עושין לו דבר רע אלא נמנעים מלעזור לו כ"ש הכא דאין על האב מוטל ללכת בשליחות הבן לא משום מצוה ולא משום רשות דאין קרוי אונס אפילו הי' אומר לו אפי' שלא רצה ללכת בשליחות אם לא ישבע וכ"ש הכא שלא אמר האב אלא שהבן ירא פן ימעול האב אם לא ישבע לו ועוד תדע דהא לא חשיב אונס שהרי כתב הסמ"ג גבי ההוא דהמדיר את חבירו דאין מתירים לו אלא בפניו דוקא והיכא דעשה לו טובה כו' כי ההיא דצדקי' שהוציאו ממאסר ע"י שבועתו ועתה יש לדקדק אם איתא דבכה"ג חשיב אונס למה נענש צדקיה על כי שאל על שבועתו ואמאי מגנהו הכתוב באמרו ובזה אלה להפר בריתי והלא היתה השבועה באונס שהיה ירא אם לא היה נשבע שלא היה מוציאו ממאסר אלא ודאי בכה"ג לא חשיב אונס כיון שאין עושה עמו רע רק נמנע מלהטיב לו ואין להקשות על דברי ממה שתירץ ר"מ דהא לא קאמר הדר קבלוהו בערבות מואב דהתם נמי היו יראים מהקב"ה שלא יכניסם לארץ שהיה להם לכנוס לאלתר ומתוך כך הוכיח ר"מ בתשובה דשבועה באונס לאו כלום היא דאלמא דקרי אונס מניעת הטובה כי התם שהיו יראים פן ימנע הקב"ה מלהכניסם לארץ הזאת דאפי' את"ל דפליג ההיא בסתא דר"י לדברי ר"ת והסמ"ג שכתבתי לעיל דלא חשיב להו אונס בכה"ג הא איכא פיטוא אחרינא בתוס' שיטה בשבת פ' ר"ע שהרי כתבי שם וז"ל הדר קבלוה בימי מרדכי כו' עד וי"ל דאותו הי' ע"פ הדיבור והוי מודעה שהרי ראו שכבר כפה עליהם את ההר כגיגית עכ"ל הרי לך שלא יוכרח לומר תירוצו של ר"י אליבא דר"ע מתוך הקושיא דהדר קבלוה בימי משה וכו'. וא"כ נוכל למר דס"ל לר"ת והסמ"ג כאותו תירוץ שתירצו התוס' אפי' את"ל דפליג עלי תירוצ' של ר"י ולפי הנראה ע"ד דבר ברור ונכון הוא אצל כל מבין משום קושיא זו שהקשיתי על דברי מתוך תירוצו של ר"י כנה כ"מ דברי ר"י שהרי בכל ספרי מרדכי כשמביא דברי ר"י אין כתב כי אם שהיו יראים שמא לא יביאום לארץ כו' וא"כ כשלמד ממנו ר"מ ק"ו כו' כ' וז"ל אפ"ה כיון דאנוסין היו ע"פ הדבור מפחד שלא יביאום לארץ ושלא יניעם במדבר עכ"ל ויש לדקדק למה הוסיף על דברי ר"י להזכיר פחד דשמא יניעם במדבר שלא הזכיר ר"י כלל והלא חייב אדם לומר בלשון רבו אלא ודאי מש"כ הוסיף ר"מ פחד דשמא יניעם במדבר משום דאם לא היו יראים אלא שמא לא יכניסם לא"י לא הוי חשיב אונס כיון דלא היה אלא מניעת הטוב כלומר שיהיה הקב"ה נמנע מלהיטיב להם אם לא היו ממלאים אחריו ליסבע על קבלת התורה ומשום כך כתב הפחד דשמא יניעם במדבר שזה הוא אונס מפחד הטורח שהיה מטיל עליהם טורח הדרך ויניעם בהניעם במדבר ולפי דרכנו למדנו שגם ר"מ מוסיף לומר דבכה"ג לא חשיב אונס וכדברי ר"ת והסמ"ג שכתבתי למעלה וא"כ אפי' את"ל דר"י חולק מכח תירוצו מ"מ פשיטא שיש לילך אחר דברי ר"ת מאחר שהסמ"ג ור"מ שהיו אחרי ר"ת ור"י וידעו דבריהם טפי מינן הם הכריעו כדברי ר"ת כאשר בארתי ועוד נלע"ד דבר פשוט דאפי' ר"י בעצמו מודה דלא חשיב אונס בכיולא בנדון שאנו עומדין עליו וחלילה לומר כן ואע"ג שתירוץ דהא דלא קאמר הדר קבלוה בימי משה דהיינו משום דהתם נמי יראים היו שלא יכניסם לארץ ישראל באותי התם שכבר נתנה להם מורשה ועליהם נאמר וטפכם אשר אמרתם לבז יהיו והבאתי אותם וגו' ואם לא היה מכניסם היה חשיב אונס דפשיטא דמי שהוא עושה דבר מפני יראתו שלא יטלו את שלו דחשיב אונס כדמוכח מההיא מעשה דפרדיסא בפ' חזקת הבתים דף מ' וא"כ כאלו היה נוטל הקב"ה מהם מה שזכו בו כבר והיינו דקאמר שהיה להם לכנוס לה לאלתר כלומר והוה כאלו זכו בהם כבר ומש"ה חשיב אונס אבל מי שהוא עושה איזה דבר מפני יראתו שמא ימנע אביו מלעשות עמו טובה שה"ה לא זכה עדיין באותה טובה כלל כי לא בנדון דידן נע"ד נראה שאין כאן שום אונס וזה פשוט לכל מבין. מהרי"ק שורש קס"ו. וכתב עוד שם שאין כח ביד האב למחות לבנו לישא אשה ההוגנת]:

הגהות הב"ח כ נ"ב בה: ל נ"ל על דעתו: מ (מלתא דאמר) תא"מ ונ"ב ס"א מי לא אמר רחמנא: נ תיבות של אדם נמחק: ס נ"ל פ"ב דנדרים: ע לא היה להם היתר ומזה כנ"ל: פ נ"ב דכתיב: צ נ"ב שם: ק נ"ל וכנר:

שלטי הגבורים

(א) בתשובת הגאונים יש כי הנשבע בי' הדברות אין לו התרה ונראה דה"מ לדבר הרשות אבל לדבר מצוה אף נשבע בשלשה או על דעת שלשה יש לו התרה בכל ענין מדפריך ר' יוחנן בפרק אלו הן הלוקין והא איכא אונס שגרשה והדירה ע"ד רבים שעכשיו בטל עשה דאין לו הפרה ואם היה שום נדר או שבועה בלא הפרה לימא ליה שתא הגה"ס:

ראיה מצדקיהו שהיה צדיק גמור ונשאל שלא בפני נבוכדנצר ולכתחלה נמי לא אמרו אלא באדם שעשה לו טובה כגון במשה שנתן לו יתרו בתו ע"י שבועתו וכן נבוכדנצר שהוציא לצדקיהו ממאסר ע"י כך אבל אדם אחר אפילו לכתחלה כדמוכח פרק אלו נאמרין דקא"ל פרעה ליוסף זיל אתשיל אשבועתך שהשביעך אביך ובירושלמי משמע שצריך להודיעו שהתירו לו מפני החסד. גרסי' (*פ"ק דנדרים) [*פ' ד' נדרים] א"ר (*יוחנן) [*נחמן] הלכה פותחין בחרטה ומזקקין להתיר שבועה שנשבע באלהי ישראל ופי' פותחין בחרטה שאומר החכם כדו תהית כלומר מתחרט אתה או לבך עלך כלומר אם היה דעתך כמו שהוא עתה בשעת השבועה היית נשבע כאשר פירשתי לעיל. גרסי' בפרק אלו הן הנזקין אמר אמימר הלכתא מדר שהודר ברבים יש לו הפרה על דעת רבים אין לו הפרה מי שנשבע ולא ניחם על שבועתו וראו ב"ד שהיתר שבועה זו גורם לדבר מצוה או לשלום בין איש לאשתו או בין אדם לחבירו ושקיום שבועה זו גורם לקטטה ולעבירה פותחין לו פתח ונושאין ונותנין בדבר עמו ומודיעין לו דברים שגורמה שבועתו עד שינחם ואם ניחם בדבריהם מתירין לו ואם לא ניחם ועמד במרדו ה"ז מקיים שבועתו : אין פותחין בנולד כדאיתא (*בנדרים) [*פ' ט' נדרים דף ס"ד] [פרק רבי אליעזר] כיצד נשבע שלא יהנה מפלוני ונעשה סופר עיר הואיל ולא ניחם אין פותחין לו בדבר זה ואפילו הוא עצמו אומר אלו הייתי יודע כן לא הייתי נשבע אין מתירין לו *הואיל ועדיין לא ניחם אלא שאומר רצונו שלא יהנה לו ושלא יעשה סופר אבל אם ניחם הוא בעצמו מפני הנולד מתירין לו וכן כל כיוצא בזה ודוקא בנולד שאינו מצוי ותדיר אבל בנולד המצוי תדיר מסיק פרק רביעי דנדרים דפותחין כמו שכתבתי : פסק רבינו אליעזר ממיץ דהיכא דאין פותחין בנולד זהו כשאינו מתחרט אלא מנולד ואילך אבל כשמתחרט מעיקרו אפילו בנולד דלא אסיק אדעתיה יבטל הנדר וראיה מההיא דכדו תהית ולבך עלך שלא חקר בו אם חזר בו מחמת הנולד שאינו מצוי ומטעם זה לא פריך פ"ד דנדרים בכמה מקומות הא אין פותחין (*בחרטה) [*נ"א בנולד וכן הוא בסמ"ג סי' רמ"א] [וכ"כ הב"ח] :

[*אמר שנעלה ר' מנחם לעיין בדרך גדרת לעלות לא"י יש לך הפרה אחר שאלתך הרב דאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש ויש סכנה להוליכה עוברה וגם נולד עד שיתגבר ויכנסו ימות הקיץ אע"פ שאין פותחין בנולד מילתא דשכיחי היא דרוב נשים מתעברות ויולדות ובמילתא דשכיח מודו רבנן כי הכא דירדו מנכסיהון כפ' ר' אליעזר ואל תשיבני דאין זה פיקוח נפש לפי שיכול לילך בלא אשתך זה הכל כי לא לענן ואתה משועבד לה ומצוה רבה ויש לה הפרה במקום הדחק שמשון בר אברהם. הגה"ה מיימוני] :

גרסינן בנזיר [דף לב:] אמר רב הונא דאין פותחין בנולד אבל פותחין בתנאי נולד ואימר שם כגון נזירים שנזרו קודם שחרב בית המקדש ואח"כ חרב שאין אומרים להם אלו הייתם יודעים שיחרב בית המקדש כלום הייתם נודרים אבל פותחין בתנאי נולד כלומר אומרים להם אלו בא לכם אדם בשעת הנדר שהיה מבשר לכם ואומר שמאתה שעה שנדרתם היה חרב בית המקדש כלום הייתם נודרים וכל כיוצא בזה ומי שנשבע על דבר ונשבע שלא יתיר שבועתו וניחם הרי זה נשאל על השבועה האחרונה תחלה ואח"כ יתיר הראשונה נשבע שלא ידבר עם פלוני ונשבע לאחרי כן שאם ישאל על השבועה יהא אסור לשתות יין לעולם וניחם הרי זה נשאל על הראשונה ומתירה ואח"כ ישאל על השניה שאין מתירין נדר או שבועה שעדיין לא חלו לפיכך אם היה עומד בניסן ונשבע שלא יאכל בשר מאייר ואילך עד סוף השנה אינו נשאל עד שיכנס אייר. תנא בפרק בתרא דנדרים קונם שאינו נהנה מפלוני והריני נזיר לכשאשאל עליו נשאל על נדרו תחלה ואח"כ נשאל על נזרו עד כאן מספר המצות : *פרק הדר כתב רבינו מאיר וז"ל פ"ד דנדרים מסקי' הלכתא פותחים תחלה בחרטה ומוכחת כולה שמעתתא התם דהיינו בחרטה בעלמא כלומר כדו תהית או לבך עלך ואין צריך למצוא לו פתח כדי שיתחרט ולא כמו שפי' רש"י פרק הדר שצריך למצוא פתח לשואל שיהיה פתחו שיאמר ע"ד כן לא נדרתי ואלו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר ונמצא נדר נעקר מעיקרו וכן מוכח בסוף פרק ואלו (*נאמרין ופותחין) [*מוגה"ן ד"כ דפותחין] בחרטה קולא היא דאמרינן התם בעלמא מחמירין עליהם דלא פתחי' להו בחרטה ורבינו יוסף בכור שור פי' בפי' חומש וז"ל שלש חרטות הן אחד שנולד דבר שלא היה *בעולם ואף לא מסיק אדעתיה דאינש שיבא לפי שאין דבר זה מצוי ורגיל וכיון דאינו מצוי אנן סהדי דאפילו הזכירו לו בשעת הנדר היה עומד *על שהיה סבור שלא יבא דבר זה לעולם ולפיכך אין פותחין בנולד זה דאפילו אמר אלו הייתי יודע לא הייתי נודר אין בכך כלום דאנן סהדי דמתוך שסבור שלא יבא גמר בלבו (*הנדר) [*בנדר] ונדר ויש חרטה שהדבר היה בא בעולם בשעת הנדר אבל לא היה יודע שהיה בעולם וכשידע אמר אלו הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר ומתירים לו שלא היה יודע בשעת הנדר ואדעתא דהכי לא נדר אבל הוא יכול לומר שמאמר אמת שאם היה יודע שכן *הוא לא היה נודר שאם ישקר ומתיר לו אין ההיתר היתר ועובר על בל יחל ולכך היו אומרין לו חכמים כדו תהית כלומר שברור הוא שאתה תוהא על הנדר תוהא מתחרט כמו תוהה על הראשונות והשלישי דבר שאינו בעולם אבל רגיל לבא בעולם ויכול לאסוקי אדעתיה כי רגילות הוא לבא ובהא פליגי אמוראי איכא מ"ד אין פותחין בחרטה *כזאת החרטה דחשיב ליה נולד כיון דאינו בעולם ואיכא למ"ד דפותחין בחרטה (*ומתירים בזאת החרטה) [*ואין מתירין בחרטה] דכיון דה"ל לאסוקי אדעתיה כמאן דאיתיה בעולם דמי ולא הוי נולד. ראיתי גדולים שאומרים שאין צ"ל אלא מתחרט אתה והוא אומר כן ומתירין לו משום דאמרינן ההוא דאתא לקמיה דרב הונא א"ל לבך עלך [א"ל לא ושרייה] קסבר פותחין בחרטה ואומרים שלא אמר לו יותר (*ולי נראה) [*ול"נ הלא כ"ל] שלאחר שמצא פתח החרטה א"ל לבך עלך כלומר עדיין אתה עומד כמו שהיה בלבך בשעת הנדר כלומר הזהר שלא תשקר וא"ל לא ושרייה ודייק תלמודא מן הלשון דמשמע נהפך לבך לאחר שעת הנדר [ממה] שאירע הדבר אחר הנדר (אלמא) שהיה לו לאסוקי אדעתיה ומשום הכי דייק קסבר פותחין בחרטה תדע דא"ר יהודה א"ר אסי אין חכם מתיר אלא כעין ד' נדרים הללו נדרי הבאי נדרי זירוזין נדרי שגגות נדרי אונסין שהתירו חכמים *ואומר קסבר אין פותחין בחרטה ואמרי' ההוא דאתא לקמיה דרב אסי א"ל כדו תהית א"ל אין ושרייה ואי אמרת לא א"ל יותר והא אמרת אין פותחין בחרטה אלא ודאי מצא חרטה בדבר שהיה כבר בשעת הנדר ובהא מודה רב אסי דפותחין דהוה כמו ד' נדרים שהפתח בהם כבר בעולם דמאי א"ל כלום נתכוונת אלא לזרז בנדרי זרוזין ובנדרי הבאי כלום נתכוונת אלא לגוזמא בעלמא וכן כולם וא"ל תוהה אתה על הנדר ע"י דבר זה ואמר ליה אין ותרוייהו מצרכי דבר חרטה אלא על חרטה שאינו בעולם בשעת הנדר שייך לומר לבך עלך וכל חרטה שהיא בעולם שייך לומר כדו תהית כלומר תוהה אתה על הראשונות ואמרינן נמי אר"נ הלכה פותחין בחרטה והדר אמר [*פ"ד דנדרים דכ"ב] משתבח ליה רבא לר"נ בדרב שחורה דאדם גדול הוא א"ל לכשיבא לידך הביאהו לי אתא לקמיה הוה ליה נדרא למישרי א"ל אדעתא דהכי מי נדרת א"ל אין כו' עד דאיקפד ר"נ אלמא מאן דאית ליה פותחין בחרטה מחזר למצוא את החרטה ומשום הכי האריכתי בדברים שראיתי הרבה בני אדם נכשלין עכ"ל ואע"פ ששיטת התוס' וסוגיא דעלמא להתיר נדרים בלא פתח אלא בחרטה בעלמא לומר כדו תהית והוא לא גם ראיתי רבותי נוהגין כן ונהגתי אחריהן עד עתה חוזרני כדברי רבינו יוסף שלא להתיר שום נדר בלא פתח וחרטה והרבה גמגומין מתיישבין לפי דבריו והמחמיר תע"ב הועתק מפליטת רבינו מאיר מפרק הדר ושאר דיני נדרים ושבועות פירש במיימוני : **סליק פירקא**

[דף ל ע"א] **שבועת** העדות נוהגת ברחוקים ולא בקרובים כתב רמב"ן **תשם** יש טועים ואומרים כשגוזרים חרם סתם על כל בר ישראל להעיד שהחרם אינו חל על מי שאינו ראוי להעיד כדתנן הכא ברחוקים ולא בקרובים ולא היא דלא פטר להו הכא אלא מקרבן שבועת העדות כדכתיב והוא עד דמשמע *ראוי להעיד אבל שבועה חייל עליהו ואם הזיד לוקה כדאמר גבי נשבע לבטל המצות דאע"ג דפטור מקרבן* על שגגתו חייב מלקות על זדונו ועוד לדבריהם פטורים כל העולם להעיד על גזירת החרם ואפי' ראוין להעיד כשהשביען כדתנן במתני' עמד בבה"כ ואומר משביעני עליכן פטורין והנה כל החרמות שלנו כך הם ועוד דתנן במתניתן שלח ביד עבדו כו' פטור עד שישמעו מפי התובע ולא מפי שלוחו והכן שליח צבור משבע להו לכתחלה ואפ"ה חיילא שבועה עלייהו אלא ודאי כל פטורי דמתני' לענין קרבן אבל שבועה חיילא ואם לא יגיד עובר על לא תשבעו בשמי לשקר ונקרא עבריין דלב ב"ד מתנה כך כדי לחקור האמת ולהרחיק מעונש שבועת שקר ונהי דממון לא מפקינן בפסולין אלא בכשרים מ"מ הם מחמילין את הדין [*וימנעו פעמים הבע"ד מלישבע אחרי עדותן ויצא הדין לאמיתו אגודה] וכן מצאתי משם ריב"א הלוי :

[*לקמן בפ' שבועת הדיינין בסי' אלף קנ"ז מביא תשובת מהר"ם ובאותה תשובה פסק מהר"ם דמדרבנן צריך לישבע להכחיש ב' עדים קרובים ועי"ש א"כ נפקותא גדולה במה שיעידו קרובים] :

*למישרי ליה **תשמא** תגרי ואם באו ב' דינין לפניך ואחד מהם ת"ח הוי פוסק אותו תחלה ופטור אותו מלפניך וצ"ל כגון שבאו שניהם בבת אחת דאם בא דין אחר תחלה חייב להקדימו כדאמר פ"ק דסנהדרין *א"נ עשה דכבוד תורה עדיף כדאמר בריש פרק בתרא דכתובות מיהו קשה מכקטן כגדול תשמעון : מחלוקת בבעלי דינין פסק רבינו מאיר והוכיח מירושלמי דפ"ד מיתות דישיבת הדיינין אינה מעכבת דקאמר הדיינים עומדין על רגליהם בשעה שהעדים מעידין על מברך השם וכתבתיו ר"פ שני דזבחים וכן פסק ריב"א דס"ה עדים שהעידו מיושב עדותן עדות דמחד קרא נפקא העדים בעמידה והדיינים בישיבה וה"נ עמידת הבעלי דינין אינה מעכבת דכל הני ליתנהו אלא למצוה בעלמא וכתב רבינו אליעזר ברבי שמשון דעמידה דוקא במומחין הוא דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' וגו' והאידנא ליכא מומחין ומשו"ה נהגו בישיבה בין בעדים בין בבעלי דינין אפי' בגמר דין *(והא דקאמר בזבחים כת פ"ב מה ליושב שכן פסול לעדות היינו דוקא לכתחלה אבל דיעבד כשר) אי נמי לסודא דדייני פי' יש דין שאינו תלוי בראיית עדים ולא בשבועה אלא כמו שלב הדיין [נוטה] לזכות ולחיוב כגון ההיא דכתובות ההוא דאמר נכסי לטוביה ואתו שני טוביה ואמר התם שודא דדייני לפי מה שיראה לדיין *שראוי לתת המתנה אי נמי לשני שטרות של מכר שנכתבו ביום א' ואין ידוע למי מכר תחלה ואמרינן התם שודא דדייני אף כאן שלח ליה אם הדין תלוי בשודא דדייני *דין זה ראוי לזכותו שחכם וצדיק הוא ושודא לשון השלכה :

[*וכתב הב"י ח"מ סי' כ"ח וכמ"י מצאתי כתוב עוד ונראה דהא דאמרי' מצוה בבעלי דינין שיעמדו פי' כשיעמדו אין רשאין לישב אבל ישבו קודם אין צריכין לעמוד דלא כתיב ויעמוד כדאמרי' בפרק אלו מגלחין וההיא דשמעון בן שטח דאמר לינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך פי' אל תשב והיינו דקאמר עמוד על רגליך ולא אמר עמוד סתם ע"כ וס"ה לעדים סתם דעדים כגמר דין דמי כדאמרי' בגמ'] :

[דף לא ע"א] אחד לבוש איצטלא כו' נשאל לרבינו מאיר אם שמעון הנתבע אומר אני חפץ שישבו אוהבי וקרובי אצלי כשאני טוען עמכם כדי שלא יסתתמו טענותי כי אתם הרבים או דלמא מצו השותפין לומר לא נגלה טענותינו בפני קרוביך דלמא מרמזו לך רמוזי בקריצותיהו לטעון והשיב דאף השותפים אין *לישב שמה אלא' אותו שטוען דוקא דודאי טענתיה [דשמעון] טענה שמסתתמים טענותיו כי שניים או ג' יודעים להערים ולמצוא טענות יותר מן האחד ואיכא למיחש דלמא מרמזי ליה רמוזי ואסתתמי טענתיה כדפרישית דדמיא עליה כי אריא ארבא וכי מותר לו לאדם להרבין אריה בב"ד כדי שיראהו הנתבע ויירא מפניו ויסתתמו טענותיו ולא גרע מאחד לבוש איצטלא וא' לבוש סמרטוט שאומרים לו לבוש כמותו או הלבישו כמותך וכן שליפו פוזמקייכי ותו לדינא ואחכמי התלמוד לא יכלו לכתוב כל הדברים שגורמים לסתום הטענות של בעלי דינין אלא כתבו קצת ותן לחכם ויחכם עוד ועוד שאומר שחדיא שמסתתמין טענותיו בכך הלכך השותפין יבררו להם א' מהם לטעון בשביל כולם או יטעון כל אחד לעצמו זה אחר זה וגם שמעון לא יקח אוהביו אצלו מהאי טעמא דפרישית ואין להקשות מפ' שבועת העדות [דף ל"א] דקאמר וכן שנים באים לדין ג' אין באים לדין כו' דלא קשה כלל וקל להבין ושלום מב"ב : **תשמב** ואשר לא טוב עשה בעמיו זה הבא בהרשאה והיינו דוקא כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות אבל כשטורח להביא מעותיו לחבירו שאין חבירו יכול לטרוח מצוה קא עביד כל דיני הרשאה כתבתי פרק מרובה : **תשמג** השביע עליהן ה' פעמים כו' נשאלתי על מעשה שאירע שהקהל נהגו חרם בביהכ"נ על כל מי שיודע עדות שיעיד קודם שיצאו מחצר ביהכ"נ ויצאו ולא העידו ולאחר זמן באו עדים שהיו בביהכ"נ ואמרו לא שמנו לבנו אז להעיד ועתה זכרנו ובאנו להעיד *והשיב נ"ל דמקבלין עדותן דהא א' בפ"ב דכתובות רב אסי הוה ידע ליה סהדותא לרב כהנא א"ל לאו הכי והכי (*הוא) [*הוי] א"ל לא ידענא לסוף אידכר ליה רב אסי אזל אסהד ליה כו' ולא דמי להא דתנן השביע עליו ה"פ בב"ד וכפר אינו חייב אלא אחת ואמר ר"ש מה טעם הואיל ואינו יכול לחזור ולהודות די"ל דשאני התם דכפר לגמרי וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ספר החכמה* :

הגה"ה נ"ע בא"ז ובסה"ס באשר"י ובנימוקי הר"ן ז"ל כאן ובר"פ הכונס גבי היודע עדות לחבירו ואין מעיד לו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. מהר"ם : **סליק פירקא**

[דף לה ע"ב] **שבועת** הדיינים **תשמד** כל דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל ולא התפישו חפץ נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר כדאמרי' בסנהדרין דטועה (*בדברים [האמורים במשנה] ואפילו בדברים האמורים במשנה) [*בדברי האמוראים כטועה בדבר משנה] וחוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי וישלם מביתו. שבועה בס"ת פרש"י ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שעונשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור ובעשרה וארור בו שבועה נשאל לרבינו מאיר על עסק ראובן ושמעון **תשמה** שעשו עסקא זה עם זה וא"ל ראובן לשמעון תן לי אמונת שמים שלך שתחלוק עמי כל הממון שהרויח מזה לימים באו לחלוק הריוח ואמר ראובן השבע[לי] שלא הרוחת יותר ושמעון משיב כבר נתתי לך אמונתי שהיא כמו שבועה ולא אשבע עוד והשיב נ"ל דצריך לישבע עוד דשבועת השותפין והאפוטרופסין נשבעין שלא בטענה ואע"ג דהאמונה הרי זו שבועה מ"מ בעיא שבועה בנקיטת חפץ כדאיתא פרק שבועת הדיינים האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל ולא התפישו חפץ נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר דהא לא נקיט חפצא בידיה ואע"ג דאמרינן פרק זה בורר היה חייב לחבירו שבועה וא"ל דור לי בחיי ראשך והפטר מן השבועה שאתה חייב לי [*פטור] התם בשעה שנדר היה חייב לו שבועה אבל הכא בשעה שתקע לו כף עדיין לא היה חייב לו שבועה וגם לא א"ל תן לי אמונתך והפטר מן השבועה *שאתה חייב לי לאחר זמן אלא משל לצייד השולה דגים מן הים מצוה זוטרי שקיל מצוה רברבי שקיל והשטה בו שנתן לו אמונתו ועתה תפש שישבע לו כמו כן ונראה לי שישבע בנקיטת חפץ כמנהג עתה שהחזן נוטל ס"ת כו' דקי"ל אפילו בשבועה דרבנן צריך נקיטת חפץ כדמשמע פ' השולח ופרק שבועת הדיינים ודלא כפי' רש"י דפ' הכותב וגם הוא *חזר בו פרק השולח ואין לומר כיון דשבועת השותפין והאפוטרופסין משום דמורו התירא *וכאן תקע כפו לא מורה היתר הא ליתא דאין לך אלא מה שאחז"ל ולא האמינהו אלא בשבועה ובנקיטת חפץ (*שדין כל השבועה) [*כדין כל השבועות מ"י] אפילו עם נשבע בלא נקיטת חפץ לא מהימן ליה ושלום מאיר

הגהות הב"ח ר נ"ב מעיקרו : ש (פרק סדר) תא"מ ונ"ב במ"ס אין זה : ת נ"ב בא : א נ"ל היה : ב נ"ב ואין מתירין : ג נ"ל ואמרי' : ד נ"ב דראוי : ה נ"ב שבועה : ו נ"ב כקטן כגדול תשמעו : ז (מיהו קשה מכקטן כגדול תשמעון) תא"מ : ח (והא דקאמר בזבחים כו' אבל דיעבד כשר) תא"מ ונ"ב במ"ס אין זה : ט נ"ב למי : י תיבת דין נמחק : כ נ"ב לכם : ל נ"ב אחד מהם : מ תיבת והשיב נמחק ונ"ל ונ"ב : נ אפילו כדברי האמוראים חוזר כנ"ל : ס (התם בשעה שנדר היה חייב לו שבועה) תא"מ ונ"ב במ"ס כתוב שאני התם דא"ל להפטר מן השבועה שאתה חייב לי. ומקצתם כתוב שאני התם שבשכר היה חייב לו שבועה וא"ל דור וכו' ותפטר מן השבועה : ע (שאתה חייב לי) תא"מ ונ"ב במ"ס אין זה : פ נ"ב בעצמו : צ הוא כאן כיון דתקע כנ"ל :

בר"ב:[דף לט ע"א]אנא על דעתו ועל דעת ב"ד משום קניא דרבא. כתב רב האי גאון תשסו דאם יאמר הנשבע לתקוע בשופר ולהביא מטה של מתים בפני הנשבע כדי לאיים עליו שומעים לו ועל כל השבועות יש להחרים סתם על כל הטוען שקר כדי להשביע חנם ויענה המשביע אמן: [דף מ ע"ב] הדא כרב דאמר כפירת ממון שתי כסף בעינן והודה בפרוטה וכפר בכלים חייב אפילו כל דהו כדאמרי' לפיכך יצאו כלים למה שהן *והדא כשמואל דאמר דלא בעינן ממין *כפירה פסק ר"ח והאלפסי כשמואל דאמר טענו חטין ושעורים והודה באחד מהם חייב [*אע"ג דקי"ל כר"י גבי שמואל הדא דלר"י

[*וכתב בפי' למה שהן להתחייב עליהן בכל שהן דס"ל למכתב כי יתן איש אל רעהו כספים לשמור ואנא אמינא מה כספים שתים ודבר חשוב אף כל שנים שנים ודבר חשוב אלא כתב כך לומר דהא דבר חשוב ולא שוויהן שתי כסף] :

נמי חייב הליכא חד אמורא ועוד דהא רב נחמן כו'] דהא רב נחמן קאי כותיה והלכתא כותיה בדיני ועוד רב פפא דהוא אמורא בתרא קאי כוותיה [תניא טענו חטין והודה לו בשעורים פטור] [*ור"נ] מחייב שבועה דלא בעינן הודאה ממין הטענה (*טענו חטין והודה לו שעורים פטור) [*ופטור מ"מ]אף מדמי השעורים כדמשמע ס"פ המניח:[דף מא ע"א]הכא הוא דאיכא דררא דממונא שהרי מודה הוא שהיה חייב לו והלכתא כמאן דמתני אריסא וכן פסק האלפסי אבל (*ר"ח) [*ר"ת] פסק כלישנא בתרא דמאחר דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר הלך אחר המיקל והמוציא מחבירו עליו הראיה ואין לנו לחייבו שבועה ואע"ג דאמרי' פ"ק דבבא מציעא השתא נמי ניחייביה (*שבועה מדרבנן) [*שבועת היסת מדרב נחמן מ"י] דתנן מנה לי בידך ואמר אין לך בידי כלום ואמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת ולא מייתי סיפא דמתני' איכא למימר דלא חש להביא כל המשנה ונראה לר"ת לפרש דההיא דבבא מציעא [מיירי] דאמר להד"מ פירוש החזרתי לכם ורב האי גאון פי' דלא משביעינן ליה אלא היו משמתינן ליה על תנאי שיהא בשמתא אם הוא חייב ואינו משלם ונשאל לרבינו מאיר תשסז על שני זקוקים שתובע שמעון מראובן שנתנם לו להרויח בהם ולתת מהם כך וכך בשנה להזכיר נשמת זוגתו ותובעו עתה שיחזירם לו וראובן משיב שנתנם לו לחלקו גם קרן גם פרי כאשר יכשר בעיניו ואינו רוצה להחזיר והשיב נראה לי אם שמעון אומר שנדר לצדקה אך אינו רוצה שיהיו עוד תחת ראובן והוא בעצמו רוצה לחלקם אז אין צריך ראובן להחזירם לו ולא ישבע על ככה שהוא כדבריו דלכאורה נראה דהלכה טובת הנאה אינו ממון כעולא וכרב אסי דבפרק שני דקדושין ולא כרב הונא דהתם דאין דבריו של אחד במקום שנים וכיון דאינה ממון מצי למימר לאו בעל דברים דידי את וכיון דאין לשמעון בו אלא טובת הנאה אינו ממון ואין צריך לישבע עליהן ראובן ואע"ג דרבא בתרא הוא דמוקי מתניתין בפרק (*שני) [*בתרא] דנדרים דטובת הנאה ממון [א] היינו (דלא) בעי לאוקמי כחד תנא משום דקשיא לה רישא לסיפא ומיהו רבא איהו גופיה [*נל"ה דילמא] סביר טובת הנאה אינה ממון וכן משמע בב"מ בפ"ק בשמעתין דרבן גמליאל ורבנן שהיו באים בספינה כו' מיהו יש לדחות דשמא הליבא דעולא קאמר מיהו לכאורה נראה בנדון זה דאפי' למ"ד טובת הנאה ממון מ"מ לא נתקנה שבועת היסת עליה ואפי' ללישנא קמא דפ' שבועת הדיינין דנתקנה שבועת היסת אפי' היכא דליכא דררא דממונא *גבי תובע אבל הכא שאין לו *כ"א מ"מ איכא דררא דממונא גבי תובע ג"מ.[וכ"ה ב"ח]: תביעה אלא טובת הנאה היה נראה לי שאין להשביעו אלא בראייה ברורה וכ"ש אי סבירא לן דטובת הנאה אינה ממון דאין להשביעו ושלום מבר"ב : **מתני'** [דף לח] טענו כלים וקרקעות כו' כתב בספר המצות הגדול וז"ל פסק רב האי גאון תשסח שאע"פ שלמדנו מתוך מתני' דפ' שבועת הדיינין גבי טענו כלים וקרקעות שאין כפירת קרקעות ולא הודאתו מביאה לידי שבועה מן התורה מ"מ שבועת היסת נשבעין על הקרקעות שאע"פ שמוכח שם שעיקר שבועת היסת ניתקן בדבר דשייך ביה אישתמוטי מ"מ הואיל והתחילה התקנה תקנו בכל דבר ואפילו בחפץ שהוא בעין ואמר חברו שלי הוא חפץ זה שבידך ולפיכך כי פריך פ"ק דב"מ [*דף ה] עליה דרב נחמן דאמר משביעין אותו שבועת היסת נימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא לא משני התם אישתמוטי קא משתמיט כדמשני על שאר פירכי לעיל עכ"ל וראיה מפ' הכותב [*דף פ"ז] גבי הפוגמת כתובתה כו' דמסיק רבא מדרבנן ורבינו שמשון בר' שמשון הביא ראיה מפרק יש נוחלין [*דף קכ"ח] [*גבי] עבדי גנבת דלוקך השבע וטול וריב"ם פירש דתקנתא הוא דקאמר ליה מחזיק למערער דאע"ג דהוא פטור מכל שבועה מ"מ לא מצי למימר ליה המחזיק משטה אני בך והוא דהכותב דחה ריב"א משום דפרע דייק דמפרע לא דייק גבי עד מעיד משום דמסייע ליה [*עד] תקון שבועה כדי להפיס דעתו ורשב"ט הביא ראיה דאין נשבעין מרבה בר שרשום דנפק עליה קלא דארעא דיתמי הוא כו' דאי הוה בעי הוה אמר לקוחה בידי ואי מדרבנן נשבעין הא בעי אישתבועי השתא נמי לישתבע וכן פירש רשב"ם ויש לדחות דכיון דחזקה במקום [שטר] מכירה קאי לא דמי לשטר הלואה דהתם זימנין(*דזייר) [*דשייר]ליה אפסיטי דספרא אבל מכירה לא שכיחא דהדר זבני מיניה: טענו (*לשמ"ג) כלים וקרקעות והודה לו במקצת כלים וכפר (*במקצתן) [*במקצת כלים] עם כל הקרקעות מתוך שנשבע על מקצת כלים שכפר בהן שבועה דאורייתא נשבע אף על הקרקעות דתנן פ"ק דקדושין זוקקין נכסים שיש להם אחריות עם הנכסים שאין להם אחריות לישבע עליהן וכן הדין בטענו כלים "ושטרות שהכל משפט אחד וגם מסקינן דטענו ענבים העומדים ליבצר ותבואה העומדת ליקצר והודה במקצת וכפר במקצתה אם היו צריכין לקרקע הרי הן כקרקע לכל דבר ואין נשבעין עליהן אלא היסת אבל אם אינם צריכין לקרקע נשבעין עליהן שבועה דאורייתא כשאר כל (*הטענות) [*השבועות] של "שאר מטלטלים שכל העומד ליבצר כבצור דמי לענין כפירה והודאה שהלכה כר' מאיר שאומר כן שם אע"ג דרבנן פליגי עליה משום דקאמר רב יוסף פרק נערה שנו לי מתמרי דעל בודיא א"ל [*אביי] אלו [*בעל] חוב הוה כי ה"ג מי יהיב ליה מר א"ל דחזו לבודיא קאמינא סוף סוף כל העומד ליגזז כגזוז דמי ופי' שם ר"ח דפשיטא ליה התם כר"מ משום דמסקי' פ' הכונס כר"ש דאמר אכלה פירות גמורים משלם פירות גמורים ואין שמין אותו אגב קרקע דכתלושין דמי: הטוען על חבירו ואמר לו שני חדשים שכנת בחצרי ואתה חייב לי שכירות שני חדשים והוא אומר לא שכנתי אלא חדש אחד הרי זה מודה במקצת ואם היה שכר החדש שכפר בו שתי כסף הרי זה נשבע שאין הטענה בגוף הקרקע אלא בשכירות שהן מטלטלין עכ"ל ספר המצות: **הגה"ה** עוד כתב כל הטוען על חבירו טענה שאם הודה בה אינו חייב לשלם ממון אע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת ולא חרם סתם כיצד אתה אמרת ליתן לי מנה והלה אומר להד"ס אין(מחייבים) [מחרימין] "אותו על זה וכיוצא בדברים אלו אתה חבלת בי והלה אומר ליה להד"ס הרי זה נשבע היסת אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם ריפוי ושבת ע"פ עצמו אתה ביישתני והלה אומר להד"ס אם היו במקום שגובין קנסיה [ג] הרי זה נשבע היסת שאילו היה מודה היה משלם בושת בד"א שהמודה בקנס פטור כשהודה בדבר שהוא היה חייב עליו קנס כגון שאמר חבלתי בזה אבל אם הודה שאמר חבלתי בזה והביא עלי שני עדים בב"ד וחייבוני כך וכך ליתן לו בנזקו הרי זה חייב לשלם כדמשמע פרק נערה לפיכך אם טען הטוען שב"ד חייבו אותו ליתן לו ק' דינרים מפני שחבלת בי והוא אומר ליה להד"ס הרי זה נשבע היסת וכן כל כיוצא בזה עכ"ל סמ"ג:[דף מא ע"א]**תשסט** מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן פי' האלפס בשערי שבועות בשער א' ובשער ע"ז דלא מיבעיא לתלמודא אלא שבועה דרבנן דנשבעין ונוטלין דהוי כעין של תורה אבל לא שבועת היסת *בסדר הגאונים והמוראים כתוב דהלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא פי' מיפך שבועה שנים שהיו דנים והיה אחד חשוד וחייבו אותו החשוד שבועה אמר מר בר רב אשי מהפכין השבועה מאותו חשוד על בעל דינו שאינו חשוד.[*ופי' אודיתא כתב הודאה מ"י] (אודיתא) [ומיי' כתב] הודאה כגון הוא דאטמין ליה סהדי בכילתא כו' וכתב ר"י ומה שפי' דמר בר רב אשי איירי בחשוד אינו אלא כדפירש"י וכ"כ האלפס אם אמר הנתבע לתובע השבע וטול דבחשוד לא איירי ביה השתא אלא בסיף שמעתין דאמרי' איכא בינייהו שכנגדו חשוד ורגמ"ה פירש דבדאורייתא מהפכינן [ג] וכתב בספר החכמה דעמא דבר כרבינו גרשון דהלכתא כמר בר רב אשי במיפך שבועה ואודיתא וריב"א אמר אי לא דנהיג עלמא כר"ג דהלכתא כמר בר רב אשי כו' היה נ"ל כשאר הגאונים דבר ממיפך שבועה מיהו לכ"ע בי דינא לא מפכי שבועה כשכנגדו חשוד אלא בדאורייתא ולא בדרבנן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן דשבועת היסת תקנה היא ותקנה דלהוי תובע נשבע ונוטל לא אמרי' ויפסיד התובע בלא שום שבועה: פסק ראב"ן וכן המיי' דאם אמר התובע לחשוד אישתבע לי לא משביעינן ליה מפני חילול השם וכן נראה לרבינו אבי העזרי ולרבי' ברוך אבל רשב"ט פליג וראיה מחנוני על פנקסו דהלכתא כת"ק דבן ננס אע"ג דאיכא שבועת שוא ודאי והאריך וריב"ן פירש בשם רש"י דהלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא [*שייך לעיל] וכן פסק ר"ת דהלכה כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ותיורי *וסימן כולו הפך לבן והכי איתא בה"ג וכן פסק רב האי גאון [וכ"פ רי"ף]: אישתבע לי שלא פרעתיך נשאל לר"מ **תשע** אדם שקנה קרקע מחבירו ויש לו שטר ובתוך ג' שנים טען המוכר חזרת ומכרת לי ולוקח מוחזק בקרקע והשיב נ"ל דא"צ לישבע אפילו שבועה דרבנן דאם איתא דחזר ומכר היה מחזיר לו השטר ולא דמי לנקיט שטרא דמלוה דמישתבע אע"פ שיש שטר בידו דהתם להוציא והכא להעמיד דהתם נמי אם תפס אינו נשבע ואפילו אין לו שטר אלא שטוען. אחד על חבירו מכרת לי קרקע ואין מחזיק בו ואין לו שטר ובלבד שישיב לו להד"ס נ"ל שאינו יכול להשביע ומה שתיקן רב נחמן שבועת היסת *דוקא במלוה דלא שכיח לכתוב שטר עליה אבל בקרקע דכל הקונה כותב שטר וזה אין לו פשיטא שאינו יכול להשביעו מפסקי הר' יחזקיהו : **תשעא** והלכתא המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פלוני ובפני פלוני והלכו למדינת הים נאמן כך הגירסא בכל הספרים ובדברי הגאונים וכן המיי' פ' ט"ו מהלכות מלוה אך האלפסי כתב הלכו להם למדה"י אינו נאמן (*ורב האי גאון כתב בשער י"ג נאמן) [*אבל בשערים בשער י"ג פסק דנאמן]: להכי א"ל באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחיה איכא דמאן דמוקי לה "להכי כגון דהנך סהדי ליתנהו כו' וכן מצאתי (*בשטת איירא כמו שפי' ר"ת) [*כתוב שיטה מאיוור' וכן פי' ר"ח] ולא כמו שפי' האלפסי ורש"י פי' כרב אלפסי דפי' זה אומר עדי שקר הם וי"מ לעולם בדאיתנהו לסהדי כגון דאמר התובע סיטראי נינהו וקאמר רבא דנראה טענתו דלהכי אמר ראובן ושמעון כו': ההוא דאמר לחבריה כי פרעת לי פרע "באפי ראובן ושמעון אזל פרע באפי סהדי אחריני "כתב רשב"ט דבקנין נעשה הדבר דאם לא כן היו דברים בעלמא ואינו מקוים כדא"ר יוחנן פרק הזהב הלכה נושא שכר אינו משלם ורבינו יואל פליג ואמר שזהו דבר יתר ובההיא הנאה דנפק עליה קלא דאינים מהימנא הוא גמר ומשעבד נפשיה דהכי א"ר יוחנן ס"פ הפועלים וההיא דפ' הזהב אינו כל כך דבר יתר ור"ח פי' דמיירי הכא בדטעין פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים וליתנהו קמן וכן נראה לר' אבי העזרי עיקר ולא כהאלפסי (*אבל רב האי גאון כתב בשער י"ג כפי' ר"ח) [*אבל בשערים בשער י"ג פסק הרב כפר"ח מ"י] ובירושל' גרסינן מנה לי בידך וא"ל הן א"ל אל תתנהו לי אלא בפני פלוני ופלוני למחר א"ל תנהו לי א"ל נתתיו לך בפני פלוני ופלוני אתא עובדא קומי רב אסי אמר יבאו פלוני ופלוני ויעידו וכן נמי האי דאמר את מהימן לי כבי תרי גם זה פי' רשב"ט הכל בקנין ולא נראה לרבי' אבי העזרי שהרי מחילת ממון אינה צריכה קנין ובפ"ק דקדושין אמר נימא ליה באפי תרי זיל משמע "אין צריך קנין: אזל פרעיה באפי תרי (*סהדי) אחריני כו'. פירוש וזה אומר עדי שקר הם:[דף מב] סטראי נינהו פי' מצד אחר הייתי חייב לי אתרע שטרא הואיל שמודה שקבלו ולאו כל כמיניה "דאמר סיטראי נינהו פר"ח דאיתרע שטרא לאו דוקא לענין דלא גבינן מיניה כלל אלא לענין שלא יטול אלא בשבועה וכן מפרש ר"ת כל ריעותא שבתלמוד בענין זה ודלא כדברי האלפסי והגאונים (*ומסקינן בכתובות מגבה לא מגבינן בהאי דהלו נערות דף לב) [*במ"ס אינו]: אין נשבעין על טענת חש"ו כגון שטענו ברמיזה דחרש שאמרו חכמים בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר: אין נתינת קטן כלום ואינו יכול להשביע אפילו כשהוא גדול על טענת נתינה שנתן בעת קטנותו ואפילו היה אותו חפץ שטוען עליו עדיין קיים (הוא) מיהו אי איכא עד אחד ודאי חייב שבועה מן התורה כי העד מחייב ולא הקטן מפסקי ה"ר יחזקיהו ופסק בסה"ג שאע"פ שאין נשבעין על טענת קטן שבועה של תורה שבועת היסת דרבנן נשבעין שלא יהא כל אחד ואחד הולך ונוטל ממונו של קטן והולך לו: אלא בדרבה קא מפלגי פרש"י לעולם בטוענו קטן ודקא קשיא לך אין נשבעין על טענת חש"ו הני מילי בבא מכח עצמו אבל בבא מכח אביו נשבעין ור"י פירש לעולם בטוענו גדול ובדרבה קא מיפלגי וה"ק רבי אליעזר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו פירוש "שהוא דומה לטענת עצמו דהיינו כשהבן טוען מנה לאבא בידך דהדעת נוטה דבו אינו מעיז אבל בבנו מעיז והא קאמר ר' אליעזר דל"ש בו ול"ש בבנו אינו מעיז ונראה דכן דעת האלפסי כתב ר"מ אין להקשות על פירש"י הא קי"ל משנת ר' אליעזר ב"י קב ונקי וסובר דבבנו קטן נמי אינו מעיז ובפ' זה בורר אמר רב נחמן דינוקא במילי דאבוה לא ידע [*אלמא דמעיז] דיש לחלק דלגבי שבועה בקל יכול להיות דרמיא שבועה עליה ולא חשבינן ליה משיב אבדה כיון דלא חליף כולי האי להעיז אפי' בבנו קטן והכי צריכא למימר בהא דאמר בגיטין פ' הניזקין ולמא הני מילי לענין שבועה דגדול במילי דאבוה [*לא ידעי. מצאתי מוגה] כקטן דמי אבל לענין זיבורית לא וטעמא הוי דבקל רמו רבנן שבועה עליה כדאשכחן טובא נשבעין ונוטלין וטובא שבועת היסת דרבנן:אבל לא אמר (כדי לפטור) [ברי

[*פשיטא דאיכא בינייהו נקיטת חפץ וכן מצאתי במיי' פ"א דהל' טוען ונטען ועי' פ' השולח מ"י. וכ"כ הב"ח] :

[*בפ' בהמה המקשה דע"ו גבי זומת סגידין דקאמר זייגי אע"ג דלא תיורי] :

[*בת"ה סימן ק"מ הביא הב"י דברי המרדכי שכתב בשם הר"מ דאם טען על קרקע שאינו מוחזק בו שפטור אפילו מהיסת וכתב הוא עליו ואיני יודע למה פטרו משבועת היסת ואפשר דס"ל כלישנא דפטורה משבועת היסת היכא דליכא דררא דממונא ע"כ. ואני הדיוט תמהני מאד אם יצאו דבריו אלו מפיו הקדוש דאיך יעלה על דעת דר"מ פוטר משבועת היסת היכא דליכא דררא דממונא הרי כתב ר"מ בדבריו דבמלוה כה"ג חייב לישבע אע"ג דליכא דררא דממונא וגם מה שתמה הגאון על ר"מ למה פטרו כאן משבועה תשובתו בצדו כמו שכתב מהר"ם בדבריו דכיון דכל הקונה קרקע כותב שטר וזה אין לו נאמן משא"כ במלוה דרגילין להלוות בלא שטר] :

הגהות הב"ח ק נ"ב יד : ר (לו הביעה) תא"מ ונ"ב ס"א לתובע כו : ש נ"ב ועבדים או כלים : ת תיבת באר נמחק : א תיבת הגס"ה נמחק : ב אין מחרימין על זה וכן כל כיוצא בזה כצ"ל : ג נ"ל הכי : ב נ"ב לי · ה נ"ב כו' : ד דאין כצ"ל : ד נ"ל לומר · ה נ"ב על טענה :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] האשר"י שלהי פרק האיש מקדש פוסק בשם רבינו חננאל הלכה טובת הנאה הוי ממון וכן פסק בשאלתות פרשת קרח : [ב] הכופר עדותו מצאתי בשם ר"י א"ז בהגה"ה אלפס ר"פ הכונס שיכול להשביעו היסת שהרי אם מודה שכפר חייב ממון הוה ליה כשאר תביעות ממון ע"כ מצאתי . והוכיח שם בפרק הכונס דכופר עדות הוי ממון שאין יכול להוציאו בדיינים ואפילו בשני עדים פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים וכתב שם הר"ן בשם הרא"ה ואפילו למאן דדאין דינא דגרמי לפי שאין חיוב להעיד לחבירו אלא ממדת גמילות חסדים ע"כ ולפי זה אין ללמוד מכאן שאר פטורי בדיני אדם וצ"ע : [ג] ומהרא"י בכתביו סימן ל"א [וסי' ל"ה

לי פטור] פירוש כגון שאמר אמר לי אבא שיש לו בידך מנה או לוה לי אבא שיש לו בידך מנה והלה אמר אין לו אלא נ' דפטור דמשיב אבידה הוי וכן פסק המיימוני [*פ"ד דטוען] והאלפסי פסק [*כאן מ"י] כר' אלעזר בן יעקב אבל (*רב האי גאון) [*בשערים] פסק בשער ט"ו כחכמים גבי מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס וכגון שלא קפץ והערים: ליפרע מנכסי קטן [*כו'] מנכסי יתום ואפילו הוציא שטר עליו צריך שבועה שלא קבל חוב זה מאביו: ליפרע מנכסי הקדש המקדיש נכסיו ויצא עליו שטר חוב ובא ליפרע מן הנכסים צריך שבועה: בין לעידית ובין לזיבורית דתנן אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית: שאל רבינו שמחה את רבינו ברוך אם יכול התובע להשביע תשעב הנתבע בטענה שאומר לו הוגד לי בבירור מפי נאמנין אך לא כשרין להעיד לי שבאת גזלתי לידך בעוד שהייתי מרדף אחריה והלה אמר ליה להד"ם וזהו קלת טענת שמא [*הואיל] ובא להשביעו מפי אחרים והא דאמרי' בפרק שני דכתובות ופ' שבועת הדיינין פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו ומסיק בטוענו גדול ואמאי קרי ליה קטן דבמילי דאבוה קטן הוא לא [שאמר] [ס"א שיבא בטענת] שמא היית חייב לאבי אלא יודע אני שחייב היית לו אבל איני יודע שפרעת לו והא דאמר רב *נחמן שלשה שבועות משביעין אותו וחד מינייהו שמא עיניו נתן בה משום דודאי בא הפקדון בידו ואין לו עדים שנאבד אבל להשביעו שמא בא לידך לאו כל כמיניה אם לא שיברר מי המגידים שיעידו בפנינו אפילו אם אינם כשרים ישבע להכחישן מידי דהוי אעד אחד ואפילו אם תמצא לומר שאין שבועה מדאורייתא להכחיש כ"א העד כשר נראה לחייבו שבועה מדרבנן אבל להשביע חבירו על שחושדו ואומר שחושדו מפי האחרים אין הדעת סובלתו ואפילו ע"י גלגול מספקא לי אם יכול לגלגל עליו טענת שמא כשנתחייב לו שבועה ומגלגול דסוטה אינה ראיה דהתם עשתה התורה ספק כודאי וכנסים [שים] להם אחריות או דברים אחרים שלא טען וגלגל עליו בטענת בריא וגם חפץ פלוני בריא לי שאתה חייב לי אבל לא בלשון שמא וכן פסק המיימוני פ"א דטוען ונטען: [*הגה"ה] *ונראה לה"ר מרדכי ז"ל ראיה מפרק שני דכתובות באומרת בריא לי ופירש רש"י באמרה בריא לי אין נבי נוקפי שאילו היה קיים בבירור היה בא [*ע"כ]: והשיב רבינו ברוך אע"ג דתנן פרק כל הנשבעין אלו נשבעין שלא בטענה ומפרש לה בגמרא שלא בטענת בריא אלא בשמא השותפין והאריסין כו' משום דמורו בה היתרא ה"ה נמי בכל דבר העשוי להסתפק כגון אם היה שמעון עמו בבית ומלא [ראובן] תיבתו פרוצה ושבורה ונוטל מה שבתוכו וראובן חשד את שמעון איך יפטר מראובן בלא שבועת היסת דכל הני נשבעין דמתניתין איירי במודה מקלת אבל שבועת היסת לא נתקנה כי אם בימי רב נחמן ולא בימי התנאים ומכל מקום הני דמתני' שבועת השותפין והאריסין דרבנן ואפילו אם מודה מקלת דהתורה לא חייבה לישבע עליו כי אם ע"י טענת בריא ואע"ג דתנן ואלו נשבעין שלא בטענה ואמרי' בפ"ק דקדושין תנא תני אלו ולא אמרת תנא ושייר *הא לא קשיא לי דהא תנן אלו הן הנזקין ואיכא טפי וכן אלו מגלחין במועד ואשכחן טפי וראיה לדברי מפ' שבועת הדיינין אמר רבא בבא מחמת טענת אביו ור"א ב"י היא כו' עד מי מצי מוקמת ליה כראב"י והא תנא לי' רישא מנה לאבא בידך כו' התם דאמר בריא לי הכא דלא אמר בריא לי וא"כ מאי איריא מפני שמשיב אבידה תיפוק לי' שאין נשבעין על טענת שמא אלא אותן שמנו חכמים אלא ש"מ שיש לדקדק משם דכל היכא דאיכא שמא ועביד למיהוי שמא דנשבעין כי הכא דעביד אינש להסתפק במילי דאבוה והוו כשותפין ואריסין ואפוטרופסים (*עתה) [*ואתה] מפרש כגון דאמר יודע אני שחייב אתה לו אבל איני יודע שפרעת לו שלא פקדני אבא שפרעת לו ואגב חורפיה דמר לא עיין בה שפיר דהא מודים בטוען כן אני יודע שפרעת לו שחייב שבועה וא"כ ע"כ רישא שפטרו משום משיב אבידה זהו כשטוען שמא היית חייב לאבי ואפ"ה טעמא דמשיב אבידה הא לאו הכי חייב ודו"ק שמא הוכלו לומר לפי שהוא טענת שמא הוא משיב אבידה והא בהא תליא. ספר החכמה: תשעג שומר חנם אינו נשבע נראה דה"ה אם פשע אינו משלם דכל היכא דשומר שכר פטור מגניבה (*ואבידה) שומר חנם פטור אפילו מפשיעה וכן מוכח ס"פ החובל (דף לג) בההיא ארנקי דאתא לפומבדיתא [*כו'] פשע בה כו' ובעי (*לפטורי) [*לפטרו] משום דכתיב לשמור ולא לחלק לעניים אלמא הנהו דממעטי קרא אפילו מפשיעה ממעט וכן פסק ר"י פרק הזהב וכן פסק רבינו יואל *אבל המיימון פליג בפרק שני דהלכות שכירות והא דנקט שבועה משום דקרא וכי יתן איירי בשבועה והוא הדין לשואל דאינו משלם לא בגניבה ולא באונסין דהא שואל איתקיש לש"ש דכתיב וכי ישאל וי"ו מוסיף על ענין ראשון ואיכא למימר דמשום הכי לא קתני שואל [ח]משלם דלא שייך שאלה בהקדש אבל אה"נ ודאי שואל אינו משלם אם נאנסה ומכאן יש להוכיח שהשואל בית מחבירו ונשרפה שהוא פטור ומצאתי שחכמים תקנו שנשבעין על ההקדשות שבועת שומרין כעין של תורה כדי שלא יזלזלו בהקדשות דומיא דבני העיר ששלחו שקליהם פרק הזהב וכן פסק המיי' פרק שני דהלכו' שכירות:

[*וכ"פ הרא"ש בשם רב אלפס והר"ן בשם הראב"ד.

[*וק"ק דלתא בא למעוטי אחרינא משבועה דרבנן ולכן תנא אלו אבל בשבועת היסת לא איירי מתניתין כי שבועת היסת תקנו האמוראין וי"ל דה"פ כי היכי דנשבעין על טענת שמא שבועה דרבנן היכי דאודי מקלת כמו שפי' המרדכי ה"נ היכא דכפר כולו נשבעין שבועת היסת בטענת שמא וע"ז קאמר תנא תני אלו וממעט אחרינא וא"כ אינו דומה שמא זה לשמא דמתני' וא"כ היכא יכולין ללמוד ממתני' ממה שתקנו היסת מיירי נמי בשמא ותדע דמביא ראיה ממתני' דאל"כ לא היה לו להביא רק הא דתקן ר"נ דנשבעין שבועת היסת אלא משום דיש לדחות דר"נ מיירי בבריא ולא בשמא ולכן מביא ראיה ממתני' דר"נ נמי בשמא מיירי ודחה סברא זו מדתני אלו]:

[דף מד ע"א]והלכתא תשעד המלוה חבירו על המשכון שומר שכר כו' ואם החוב יותר על המשכון משלם הלוה היותר על המשכון כדמתני' וכן פסק האלפסי פרק האומנין דלא כשמואל דאמר האי מאן דאוזיף לחבריה אלפא זוזי ואנח ליה עליה קתא דמגלא אבד קתא אבד אלפא זוזי והכא תלמודא [דף מ"ג] פריך לשמואל ממתני' ומשני מתני' בדפרים ושמואל בדלא פרים ה"ג רש"י אבל ר"ח גרס מתני' בדלא פרים ושמואל בדפרים שא"ל אם יאבד הקתא יאבד האלפא זוזי וכן נראה לר"י דדבר תימה הוא לומר דשמואל אמר בדלא פרים אם יאבד הקתא יאבד אלפא זוזי: ואם באונס נאבד המשכון אין על המלוה כלום לשלם וגובה כל חובו ונשבע כדין שבועת שומרים שהרי שומר שכר הוא וכן נמצא בשערי רב האי וגם בפי' ר"ח והאלפסי וכן דן אבי העזרי הלכה למעשה (והא דפסקינן הלכתא מלוה על המשכון שומר שכר הוי) ל"ש משכנו בשעת הלואתו ל"ש משכנו שלא בשעת הלואתו כך פסק האלפסי אבל בשער תשיעי פסק דבשעת הלואתו הוא שומר חנם [ד] ושלא בשעת הלואתו שומר שכר וכן כתב נמי משם הלכות גדולות וכאשר פסקו עתה היכא דנאבד באונס דישבע המלוה ויטול מעותיו כמו כן נמי היכא דמשכנו בשעת הלואתו [ונאבד] בכל גניבה ואבידה בלא פשיעה כיון דשומר חנם הוא ישבע ויטול: נשאל לר' מאיר הא דקי"ל הלוהו על המשכון ש"ש הוי אם דוקא כנגד מעותיו אשר הלוה עליו או בכל שוויו של משכון אפילו מה שהוא שוה יותר מכנגד מעותיו והשיב למאי דפסק ר"י דהלכתא כרבה לגבי רב יוסף לגבי שומר אבידה דשומר חנם [ט]לא הוי אלא שומר [ח]שכר דנהי דבכדי מעותיו חייב ואם אבד המשכון אבד מעותיו מטעם דשמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי אפילו לפר"ח והלכות גדולות דמוקי מלתא דשמואל דוקא בדפירש בכדי מעותיו כמפורש דמו ואבדו מעותיו אע"ג דלא פי' ה"מ כנגד מעותיו אבל ביתר מכדי מעותיו דלא שייכא דשמואל לא הוי אלא ש"ח דהלכה כרבה דשומר חנם הוי *ואע"ג דיש גאונים שפסקו כרב יוסף כיון דפלוגתא דרבוותא היא מספיקא לא מפקי ממונא ועוד כי נראה (*כר"י) [*דברי ר"י] שפסק כרבה כי הביא ראיה לדבריו והיתה השבועה שלא הלויתני עליו ושתים היה שוה דמשמע דהמלוה חייב באבידת המשכון אפילו ביתר בכדי מעותיו פי' ר"י דרבה מוקי לה באבד בפשיעה ומשכנו שלא בשעת הלואה נמי לא הוי שומר שכר אלא בכדי מעותיו וכן משמע מדברי ר"י (*שפירש) [*שפריך] מאי זה טעם הוי עליה שומר שכר איזו אגרא קא שקיל ותירץ דמצי לקדם בו האשה ואע"ג דבמעותיו נמי שיש לו על המשכון היה יכול לקדם בו את האשה מ"מ בשעה שנטלו לא היו מעותיו בידו אלמא כשיעור מעותיו דוקא הוי שומר שכר ועוד דמאי חילוק איכא בין בשעת הלואה לשלא בשעת הלואה אלא דבשעת הלואה הוא לזכרון דברים ושלא בשעת הלואה לגוביינא לא שייך אלא בכדי מעותיו ושלום מבר"ב:

*וכן פסק האשר"י כאן ובפ' האומנין והיא שיטת התוס':

מצאתי תשובת רש"י תשעה ראובן משכן חפץ לשמעון ושמעון משכנו ללוי וכן א"ל שמעון ללוי שקיבל אותו משכון מראובן עד אותו זמן [ואם] [ט]עבר הזמן שוב לא יפדנו והלך לוי ונתנו במתנה ליהודה ועתה בא ראובן ותובע משכונו משמעון כך דעתי נוטה שראובן ושמעון מוציאין המשכון מיהודה ויחזרו ליהודה שיעור הלואה שהלוה לוי לשמעון [י]דכל זכות שיש לו בה נתן לו לוי ואין יהודה יכול לומר לראובן ושמעון לאו בעל דברים דידי אתון דאמר רב יהודה גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלה רצה מזה גובה כו' והא דאמר רבי יצחק בעל חוב קונה משכון היינו במשכנו שלא בשעת הלואתו ומה שטוען שמעון שמשכון זה (*נתן) [*נתון לו] לזמן לאו טענה היא דכל דאי אסמכתא היא ולא קניא אי לא אתפסיה וקנו מיניה בב"ד חשוב כדאמרי' [בנדרים] והלכך אם טען יהודה שאין משכון בידו ישבע שאין ברשותו כדאמרינן בפרק המפקיד ועוד ישבע כמה היה הוא שוה [ה] ואע"ג דקי"ל כרב [אסי] דאמר [גבי] המלוה את חבירו על המשכון ואמר המלוה סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והוא אומר שלשה דינר היה שוה דשבועה גבי לוה הוא דמודה מקלת וקאמר רב אסי זה נשבע שאינו ברשותו וזה נשבע כמה היה שוה דלא קים ליה למלוה כמה היה שוה לפי שלא היה שלו מ"מ כיון דיהודה היה סבור שיש בו מתנה גמורה קים ליה בגויה כמה הוא שוה ונשבע כדין כל הנשבעין שבתורה דנשבעין ולא משלמין: הדרן עלך שבועת הדיינין

כל הנשבעין [דף מה] תשעו בעל הבית טרוד בפועליו בירושלמי גרסינן שעסקיו וטיפול ביתו מרובין ונפקא מינה דאפי' אין לו שום פועל כי אם זה ולא שייך לומר טרוד בפועליו אפ"ה ישבע ויטול: על אודות השכיר שנשבע ונוטל אם יכול להפך את השבועה על הבעל בית לומר השבע והפטר פלוגתא דרבוותא היא רבי יוסף אבן מיגא"ש אומר שיכול להפכה ולכאורה נראה טעמו דכל האומר אי אפשי בתקנת חכמים שומעין לו כגון זה דלטובתו נתקנה והאלפסי והמיימון כתבו דלא מהפכינן ונראה לר"מ כדבריהם דהכא לאו לטובתו של שכיר נתקנה אלא משום טובתו של בעל הבית דטרוד בפועליו ואינו זכור המנה אם השכיר אומר לבעה"ב השבע לי שאינך יודע בבירור שלא פרעתני והפטר אז צריך בעה"ב לישבע דלא גרע מהאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דצריך לישבע שאינו יודע: [דף מו ע"א]אמר רב נחמן האי מאן דנקט נרגא כו' תשעז עביד איניש דגזים ולא עביד כתב ה"ר אלעזר משם הרוקח דוקא בסתם בני אדם אמרי' עביד דגזים ולא עביד[*עיין בהגוזל] אבל במוחזק לכך לא וכן נראה: תשעח דברים העשוין להשאיל ולהשכיר כתב המיימוני ז"ל כל המטלטלין בחזקת זה שהן תחת ידו אע"פ שהביא התובע עדים שהמטלטלין אלו ידועים לו כילד וכו' וכמו שפירש המיימוני לעיל כך פירש רש"י ז"ל דוקא סיפרא דאגדתא שאין עשוי ללמוד בו תדיר אבל שאר ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר שמתקלקלין כמו ששנינו במוצא ספרים לא ילמוד בהן לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין הן בידי [*עיין לעיל] ואין צריך לכתוב עליהן שטר מכירה אלא לרוחא דמילתא שלא יצטרך לישבע וכן קבלתי מר"י הלוי עכ"ל וכן המנהג בכל אשכנז וכן פסק רבינו מאיר הלכה למעשה ור"ת פירש דכל הספרים עשוים להשאיל ולהשכיר [*כדאמר בכתובות ולדקתו עומדת לעד זה הכותב ס"ת ומשאילן לאחרים וא"ת לפי' ר"ח הא אמרי' פ' הגוזל קמא המשכיר כליו וספריו לאביהן וכו' ע"ש ועוד פר"ת דכל דבר עשוי להשאיל ולהשכיר] לפי ראות הדיינים ואהבת איש את רעהו כדאמרינן גבי סכינא דאשכבתא לאביי עשוי להשאיל ולהשכיר כפי סברתו ולרבא אינו עשוי להשאיל ולהשכיר לפי סברתו כיון דמפגמא וגבי סיפרא דאגדתא היה יודע שהיה רגיל זה להשאיל (*לבעליהן) [*לאביהן] של אלו: ונשאל לרבינו מאיר על ראובן שהיו בידו ספרים של שמעון והלך ראובן ומשכן אותן ספרים ללוי אם יכול שמעון להוציא ספריו מיד לוי אחר שנודע [*לו] שהם שלו והשיב נ"ל כי אין שמעון יכול להוציאם מיד לוי משום דמשכנתא עשו בו תקנת השוק כדמשמע פרק הגוזל בתרא כי לוי היה סבור שמעון השאילם לו למשכנם וגם ראובן אינו גנב מפורסם אבל כשיתן לו הדמים שהלוה לו עליהם יחזיר לו [כ]ואם ראובן טוען לקוחין הן בידי נאמן [ל]לדידן דנהגינן כרש"י דסתם ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר בר מספרא דאגדתא ואם ראובן אינו בעיר לא [יחזיר] אותן עד שיבא ראובן דלא גרע מאשה דקי"ל קבל מן האשה יחזיר לאשה ושלום מאיר בר ברוך: גם פסק ר"מ על ראובן שלומד בן שמעון ושמעון נתן סופר אחד של הקדש לראובן עבור שכרו יכול לעכב הספר למשכנו או למוכרו עבור שכרו והקהל יתבעו משמעון לפטור הספר מיד ראובן:[דף מז ע"א]אין אדם מוריש שבועה לבניו מכאן פסק בסה"מ תשעט דאם מתה האלמנה קודם שתשבע אין יורשיה יורשין מכתובתה כלום שאין לה כתובה עד שתשבע ואינה יכולה להוריש שבועה [מ]לבניה ליורשין ויש מחלקין ואומרים דהיינו דוקא שלא להוציא כלום מיורשי הבעל אם הם מוחזקין אבל אם האלמנה מוחזקת בנכסי הבעל ומתה טרם תשבע בהא ודאי אמרי' מורים שבועה לבניו כדי שיחזקו בממון יורשי האלמנה וראיה מהא דאמרי' פרק המוכר הבית שטר כיס היוצא על היתומים נשבע וגובה מחלה דעיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון פי' ואותו פלגא פקדון הרויחו היתומים משום דטענינן להו מידי דטעין להון אבוהון דטענינן להו שהחזיר אבוהון אע"ג שהוא לא היה נאמן לומר החזרתי במגו דנאנסו אלא בשבועה הרי לך אדם מוריש שבועה לבניו כדי שיחזיקו בממון שהוא מוחזק [נ]בידם: הג"ה *שבו דלא נוסיף עליה נשאל לרבינו מאיר על ראובן תשפ שמת והניח אלמנה ושתי בנות ואחת מן הבנות נשואה ומתה אחר אביה ושוב מתה האלמנה קודם שנשבעה על כתובתה והבת הנשארת מוחזקת בכל הנכסים והבעל של הבת שמתה תובע כל חלי הנכסים לפי שכשמתת אביה ירשוהו אשתו ואחותה והוא יורש חלק אשתו והשיב לא ידענא מאי מספקא לך דהא ממה נפשך זכה בעל בחלי הנכסים *אי הלכתא כרב ושמואל דאמר אין אדם מוריש שבועה לבניו [ו] אם כן שקיל פלגא מחמת ירושתו

[*ומה שהקשית במרדכי סוף שבועת הדיינים בתשובת מהר"ם דקאמר דהא ממ"נ זכה בעל בחלי הנכסים כו' עד והא הלכתא כר"א כו' דאמר יורשין נשבעין כו'

הגהות הב"ח ו תיבת שמא מוקף וכ"ב במ"ס אינו: ז נ"ב מהאי: ח נ"ב אינו: ח נ"ב הוי: ח ש"ח כנ"ל: ט נ"ב יעבור: י נ"ב במ"ס כתוב דכל זכות שיש ללוי בה נתן ליהודה ובקנתם כתוב דכל זכות שיש לו בה נתן ללוי: כ נ"ב אם ראובן מודה שהם של שמעון. ל נ"ב על סתם ספרים: מ תיבת לבני' נמחק: נ תיבות בידם הגה נמחק:

חדושי אנשי שם

ל"ס. ב"ח] כתב דאנן לא נהגינן להפך שבועה דאורייתא. ועיין בפרק כל הנשבעין סי' אלף קס"ח וקס"ט יתר דיני מיפך שבועה ושם כתב אין לך שתהפך אלא שבועת היסת לבד וכן בשער שני משערי שבועות ע"ש ובהגהות כתב דכל כה"ג יש לעשות פשרה ביניהם. שאומר הר"י מקורביי"ל שכן קבלה בידו. וכן מנהג ע"כ: [ד] והני מילי דכתב עליה שטרא דלא סמיך אמשכון אבל לא כתב עליה שטרא ושקיל מיניה משכון אף בשעת הלואה קני והוי עליה שומר שכר מל' ה"ג בהל' שבועות ומביאו בהגה"ה אשר"י פרק האומנין: [ה] ואותו מותר ישלם לוי שפשע בו לתת במתנה חפץ שאינו שלו. ויש להסתפק אם גם שמעון מסייע ללוי בהשלומין ותשיב פושע במה שמסר משכונו של ראובן ביד לוי כדין שומר שמסר לשומר דקי"ל חייב בפרק המפקיד ועוד הרי פשע להכשיל את לוי שקצב על זמן ואם עבר הזמן שוב לא יפדנו ומלשון תשובת הגאון שהשיב כך דעתי נוטה שראובן ושמעון מוציאים המשכון מיהודה משמע שהתשלומין בין שניהם: [ו] וצריכה הכא שבועה מכח אמה

שאשתו ואחותה ירשו את אביהן כשמת ושקיל איהו מנתא דיליה מכח שהוא יורש את אשתו ואין לומר כיון דבחיי אשתו היה משועבד לכתובת אלמנה ולמזונותיה הוה ליה ראוי [באותה שעה] ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק דהא ליתא דכל כי האי גוונא לא מיקרי ראוי [ז] דא"כ בטלת ירושת בנו הבכור דאין לך אדם אחד מני אלף שאין לו עליו שעבוד כתובה ומזונות האשה ושעבוד בעלי חובין אלא ודאי כל כה"ג לא מיקרי ראוי כיון דהני מחסרי גוביינא [ח] ואי נמי הלכתא כר"א דאמר יורשין נשבעין ונוטלים איהו נמי שקיל פלגא דהא לר"א דאמר יורשין נשבעין שבועת יורשין [ט] ונוטלין על כרחיך לאו דוקא יורשין אלא כל הבאים ברשותה כגון ברשות לקוחות או כגון זה כדמשמע בהדיא ס"פ כל הנשבעים ועוד איהו נמי בכלל יורשיה הוי דמה לי יורשין ומה לי יורשי יורשין והא קי"ל דבן הבן או בן בן הבן עד ק' דורות הרי הוא כבן דא"כ אם באת הבת החיה ליטול בשבועת יורשים מכח אמה איהו נמי ליתבע שבועת יורשים ויטול מכח אשתו ירושתה ומכח אמה כיון דהכי הוא דממ"נ הרי הוא כיוצא בה של הבת החיה לשקול כל חד וחד מנייהו פלגא בנכסים בלא שבועה דשבועה זו מה טיבה כיון דליכא מאן דטעין אלא איהו והבת וטענת זכות של שניהם שוה. ובהדיא אמרי' פרק נערה שנתפתתה וס"פ יש נוחלין מי שמת והניח אלמנה ובת אלמנתו ניזונית מנכסי' נישאת הבת אלמנה ניזונית מנכסיו מתה הבת אלמנתו ניזונית מנכסיו כו' אלמא דנכסי בחזקתיהו קיימי אף לאחר שמתה בתו אלא שצריך לזון את האלמנה ולא קיימי נכסי בחזקת יורשי הבעל וא"כ כי מתה האלמנה אחר כך פקע חיוב מזונותיהן וקיימי נכסי בחזקת בעל הבית לגמרי ושלום מאיר ב"ב: הדרן עלך כל הנשבעין

והקשית דאם נאמר שיורשין נשבעין א"כ הבעל יורש מכח הבת שירשה אמה א"כ ה"נ ראוי לגבי בעל דהא *)באלמנה מתה ואחר מיתת הבת ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק זהו תירץ שאלתך ואינה דודאי גם לר"א נשארה אותה סברא דלא מיקרי ראוי מאחר דמחוסר גויינא גם לר"א לא יטול הבכור פי שנים אם מתה האם אח"כ ואינו אלא דקאמר א"כ אליבא דר"א דאמר דיורשין נשבעין א"כ הבעל לא יטול מכחה דלא יוכל לישבע ועל זה משיב כו' אבל פשיטא דאינו ראוי מכח סברא הראשונה נ"ל בשאלתך והיה זה שלותך]: נאום משה איסרלש מקראקא

*) נ"ל דהא האלמנה מתה אחר מות הבת

נוסחא אחרת מפרק כל הנשבעין

[דף מד ע"ב] **ואלו** נשבעין ונוטלין שתקנו להם חכמים לישבע וליטול השכיר והנגזל כולהו מפרש בגמ' ושכנגדו חשוד על השבועה אם הנתבע דהוא כנגד התובע הוא חשוד על השבועה ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה ע"י הודאה מקצת נשבע התובע ונוטל עד שתהא שם הודאה במקצת לר' יהודה לא תקנו שבועה אלא במקום שיש שבועה דאורייתא על הנתבע והפטה חכמים על התובע:[דף מה ע"א]וליתיב לי' בלא שבועה וא"ת נהי נמי דשכיר טוען ברי ובעה"ב טוען שמא משום דטרוד בפועליו מ"מ היאך יטול בלא שבועה הניחא לרב יהודה [*השואל דף נ"ו] דאמר ברי ושמא ברי עדיף אלא לרב נחמן דאמר אוקי ממונא בחזקת מריה למה יטול בלא שבועה ויש לומר דמאחר שהבעה"ב מודה (*שהוא) [*שהיה] חייב לו והוא טוען שפרעם ודבריו ספק הוי כמו אם אמר איני יודע אם החזרתי לך [*הפקדון כדאמר פרק הגוזל בתרא הפקדת אצלי אבל איני יודע אם החזרתי לך חייב כו'] חייב כיון דמודה שהיה חייב והשתא דאוקי ממונא בחזקת מריה בכתובות פ"ב מיירי באומר איני יודע אם הייתי חייב לך כלל: להפיס דעתו של בעל הבית וא"ת אמאי לא תקינו בההוא דהגוזל בתרא [*ק"ח] כשהוא אומר איני יודע אם החזרתי ישבע התובע כדי להפיס דעתו של בעה"ב וי"ל דהבעל עומד וצווח ברי לי שפרעתי ומש"ה עביד שבועה כדי להפיס דעתו אבל התם הוא מודה שאינו יודע ע"ש פ"ק דכתובות [*דף י"ב] בש"י: א"ה דבעה"ב שקליה לשבועה מיני' משום דטרוד בפועליו ושמא שכח אפילו תבעו שכיר לאחר שעבר זמן גבייתו המפורשת פ' המקבל שכיר יום גובה כל הלילה ושכיר לילה גובה כל היום ליתבע נמי שכיר וליסקיל ירושלמי ע"י שעסקיו מרובין כו' ונפקא מינה דאפילו אין לו שום פועל כי אם זה ולא שייך למימר טרוד בפועליו אפ"ה נשבע ונוטל אם יש עדים שתבעו בזמנו ואמר לו מאז שפרע*: [*אין לו אלא אותו היום בלבד פי' יום דאחר התביעה והיינו כרב חמא בפ' המקבל דאמר כנגד יום של תביעה]: על אודות השכיר שנשבע ונוטל אם יכול להפך את השבועה על בעה"ב לומר לו השבע והפטר פלוגתא דרבוותא היא רבינו יוסף בן מיגא"ש ז"ל כתב שיכול להפכה ולכאורה נראה שטעמו משום דכל האומר אי אפשי בתקנת חכמים שומעין לו כגון זה דלטובתו נתקנה ורבינו אלפסי ורמב"ם כתבו דלא מפכינן ונראה למור"ם כדבריהם דהכא לאו לטובתו של שכיר נתקנה אלא לטובתו של בעה"ב נתקנה דטרוד בפועליו ואינו זכור אמנם אם השכיר אומר לבעה"ב השבע לי שאינך יודע בבירור שלא פרעתני והפטר אז צריך בעה"ב לישבע דלא גרע מהאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור וצריך לישבע שאינו יודע וכדברי רבינו יוסף בן מגא"ש כן כתב בשער ט"ז דאלפס עי' פ' המקבל (*בס"י) [*בסי' תקמ"ט]: *יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך פירש"י ונאמן בלא שבועה נ"ל אני הדיוט משום דאמתני' קאי דעדיין לא נתקנה שבועת היסת ואע"ג דרבנן דמתניתין סבירא להו דשכיר נשבע ונוטל אפילו כשאין שם הודאה במקצת [*וא"כ משמע דכבר נתקנה שבועת היסה] דוקא שכיר תקנו כך אבל בעה"ב לא ישבע בכופר בכל:[דף מו ע"א]כל זמן שהטלית ביד אומן נראה לי אני הדיוט דלפי' רשב"ם בפ' חזקת הבתים במשמעתא דאומן [*פסק דאומן] יש לו חזקה אם לא ראה (בסוף) בעדים לפי זה צריך לפרש הכא והוא דלא ראה ואי לא מייתי ראיה משתבע אומן אבל לפירוש האלפס ולפר"ת דפי' דאומן אין לו חזקה אע"ג דאין לו עדים ולא ראה לדבריהם אמאי יש לו חזקה וצ"ע והמיימוני כתב בפרק י"ח דשכירות דמיירי באותו ענין שיש לו לאומן חזקה לטעון לקוחה היא בידי וכן כתב בפ"ט דטוען ונטען. הכא בתלמודא מפרש בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן דמתני' דרבי יהודה סבר תקנתא לתקנתא לא עבדינן פי' כיון דאין שם הודאה מקצת דלא רמיא על בעל הבית אלא שבועת היסת דרבנן והיא גופה תקנתא היא תקנתא לעוקרה מבעה"ב ומשדי אשכיר לא עביד רבנן וק"ק דהא בימי התנאים לא נתקנה שבועת היסה כדפרישית לעיל אלא ה"פ בדרבנן הוי תקנתא לחייב מתחלה על בעה"ב כדי ליטלה ממנו וליתנה על השכיר ותקנתא לתקנתא לא עבדינן לשום מתחלה על בעל הבית ולעוקרה ממנו אחרי כן ולהשליכה על השכיר דהיינו שתי תקנות כאחת ליתנה על בעה"ב ולעוקרה מיד בעה"ב וליתנה על השכיר ורבנן סברי דבדרבנן נמי עבדינן תקנתא לתקנתא ולא דמי להיא דלעיל פרק שבועת הדיינין איכא בינייהו שכנגדו חשוד על השבועה דבדרבנן לא עבדינן תקנתא לתקנתא לפי שלפעמים הוא נשבע כגון שאינו חשוד לפיכך כשהוא חשוד אין לנו להפכה בדרבנן אבל הכא שלעולם לא יעשה בעה"ב שבועה אלא שאנו מסימים השבועה עליו כדי לחזור ולהפכה על השכיר אין זה אלא שתי תקנות בבת אחת ושתי תקנות בבת אחת עבדינן [*סמ"ג עשין לה] מי שנתחייב שבועה מדבריהם

כתב רבינו משה שאם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להפך השבועה וה"ר *משה הדרשן מביא ראיה מפרק קמא דבבא מציעא תקנתא לתקנתא לא עבדינן ועתה ק' והלא מהפכינן [*פי' אם מחויב הנתבע לישבע מהפכה על התובע] שבועה דרבנן אלא רבינו שמואל מפ' כך תקנתא לתקנתא לא עבדינן כלומר ב' תקנות בעל כרחן של הנתבע לא עבדינן: אבל היפוך ברצון הנתבע הוא ולא תקנתא לתקנתא היא לפיכך אין לך שתהפך אלא שבועת היסת בלבד וכ"כ רב האי גאון ורבינו שמואל שמהפכין שבועת היסת (*וכן) [*וכ"ם] הנשבעין בטענת ספק שאין יכולין להפך על התובע בספק ורב אלפס כתב בשערים שלו שאין מהפכין שבועת היסת ואין מודים לו: הורו רבינו יוסף ורבותיו שאם אמר התובע אי אפשי בתקנת חכמים כגון זאת שתקנו חכמים לישבע וליטול *אלא הריני כשאר התובעין הרי זה משביע את הנתבע שבועת היסת ואם רצה להפכה על התובע לישבע היסת ישבע ויטול או ילך לו. היה מחויב שבועה מדבריהם מן הנשבעים ונפטרים כגון הנשבעין על טענת ספק או

[*פי' אי אפשי לישבע שבועה דרבנן וליטול כי אי אפשי בתקנת חכמים אלא הריני כשאר התובעים משביעו את הנתבע שבועת היסת ולא שבועה דרבנן ואם רצה להפכה על התובע ישבע התובע היסת ולא שבועה דרבנן]:

*וכ"כ רב אלפס לעיל בפרק שבועת הדיינים עיין ברבינו נסים ורב אלפס בפרק הכותב. מהר"ס:

היסת ולא רצה לישבע היה משמתינן ליה שמתא דרבנן ל' יום לא בא ולא תבע נדויו היה מלקין אותו מכות מרדות דרבנן כי כן משפט כל דחיילא עליה שמתא דרבנן ל' יום ולא תבע שמתיה ואח"כ מתירין לו נדויו ואין יורדין לנכסיו כדאיתא פרק שבועת הדיינים לפי שאינו מחויב מן התורה ספר המצות סימן (*ע"ד) [*ל"ה] עשה: אמר רב נחמן האי מאן דנקיט נרגא כו' עביד איניש דגזים ולא עביד. וא"ת בלאו הכי מהימן מגו דאי בעי אמר דזבניה מיניה דמהימן כדאמרי' פרק חזקת הבתים [*דף ל"ו] האי מאן דנקיט מגלא ותובילא ואמר איזיל ואגזייה לדיקלא דפלניא מהימן כו' ויש לומר דהתם מיירי בלקיטת פירות שדה דדרך למכור אבל הכא מיירי בקציצת האילן דאין דרך למכור אילן העושה פירות לקציצה ותדע דהתם נקט מגלא ותובילא והכא נקט נרגא וכן מוכח בהחובל דאקציצה לא מהימן גבי נטיעותי קצצת אתה אמרתי לי לקוצצן פטור ומוקי לה דוקא באילן העומד לקציצה וכן כתב רבינו יואל הלוי משם ריצב"א כתב ה"ר אליעזר משם הרוקח דוקא בסתם בני אדם אמרינן עביד איניש דגזים ולא עביד אבל במוחזק לכך לא וכן נראה: וליחזי מאי משכנו (אותם שהעידו שמשכנו יעידו מה שמשכנו) ומה שבועה יש (בטוענו כלים המיטלין תחת כנפיו בעה"ב טוען ליה שנטל כלים קטנים שאדם יכול ליטול תחת כנפי בגדו ולא הכירו בהם עדים: אמר רב גרסי' ולא גרסי' דאמר רב יהודה: ואמר לקוחין הן בידי ובעה"ב אומר השאלתים לו כדמפרש לקמן אין נאמן אפילו בשבועה): אלא דברים שאין דרכן להטמין שאין בום ליטלן בידו בשוק בפרהסיא הלכך אינו נאמן חדא דאין זה עשוי למכור כליו ועוד מדאטמינהו איכא למימר בוש הוא להודיע שהוא צריך לשאול כלים משכניו דאי לקוחין הוו לא היה טומנן. הכי גרסי' ולא אמרן אלא בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ובהנהו הוא דאמרינן דכי אמר לקוחין אינו נאמן בדברים שאין דרכן להטמין ואדם בינוני דלא צניע אבל דברים שאין עשויין להשאיל שהבעלים חסים עליהם לפי שמתקלקלין נאמן לישבע שלקוחין הן ואין נראין דבריו של זה האומר השאלתים לו דשלח רב הונא בר אבין כו' אלמא בעשויין להשאיל ולהשכיר הוא דאינו נאמן עכ"ל רש"י ולפי זה כל ולא אמרן דהכא אאינו נאמן קאי ומשמע דרב יהודה איירי היכא דאיכא כולהו שהכלים עשויין להשאיל ולהשכיר ואין דרכן להטמין (*ולהצניע) [*ולא צניע] ואין שיטת האלפסי כן ולא נראה לר"ת [פי' רש"י אלא כרב אלפס] דהא לפום ריהטא משמע דמדברים העשויין להשאיל ולהשכיר גרידא סגי לומר דאינו נאמן וכן פי' המיימוני בפ"ט דטוען ונטען ונראה לר"ת כגירסת ר"ח וכשערי רב האי [*תוס' מ"ו] וכגירסת האלפס דגרסי' דאמר רב יהודה וקאי לומר דהטמנה מוכחא מלתא היא וגרסי' ולא אמרן אלא בדברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר ואז אמינא [*דנאמן] היכא שהבעה"ב עשוי למכור את כליו ואיכא (*הני) [*ה"מ] דלעיל [דנאמן] אפילו בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפילו בבעה"ב העשוי למכור ודרכו להטמין ואינים לנוע והשתא ניחא הא דשלח רב הונא שהכל תלוי בדברים העשויין להשאיל וכן הא דהכא בתלמוד ובפרק המקבל דרבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ולא תלה בלא לנוע ואין דרכו להטמין פי' רש"י הכא וז"ל ודוקא ספרא דאגדתא שאין אדם עשוי ללמוד בו תמיד אבל שאר ספרים אינן עשויין להשאיל ולהשכיר שמתקלקלין כגון שמלינו במוצא ספרים לא ילמד בהן לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין בידי וא"צ לכתוב עליהן שטר מכירה אלא לרווחא דמלתא שלא יצטרך לישבע וכן קבלתי מר"י הלוי ז"ל עכ"ל וכן המנהג בכל אשכנז (*מהר"ס) [*וכן הנהיג מהר"ס ז"ל] ור"ת אומר דכל ספרים עשויין להשאיל ולהשכיר כדאמרי' בכתובות ולדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן לאחרים וא"ת לפר"ת הא דאמר פרק הגוזל קמא המכיר כליו [וספריו דנאמן לומר לקוחים] כו' ע"ש [*בתוס' הנ"ל] ועוד פסק ר"ת דכל דבר העשוי להשאיל ולהשכיר לפי ראות הדיינים ולפי אהבת איש את רעהו כדאמרי' גבי סכינא דאשכבתא לאביי עשוי להשאיל ולהשכיר לפי סברתו ולרבא אינו עשוי להשאיל לפי סברתו כיון דמיפגמא וגבי ספרא דאגדתא היה יודע שהיה רגיל זה להשאיל לאביהן של אלו והמכיר כליו וספריו דאמר דידועין הן שאין דרכן לשאול זה מזה: איך אבא בלא הושטת שרביט בעד כוכבא דשביט אך אל זה תביט לגבי קדש המלכות התעטה ובכליל הברכות מורי ה"ר אהרן יורנו מורינו על דברים העשויין להשאיל ולהשכיר אי אית בהו חזקה ודמו לגודרות או לא וזאת השיב אלוף המסובל בעדי עדיים בכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב ע"ג גדול הדור הרב רבי אביגדור מה ידעתי ולא תדע אך ענותך תרבני נראה בעיני דברים העשויין (*להשכיר) [*להשאיל ולהשכיר] אין שייך בהו חזקה כלל ולא דמי לגודרות דהתם היינו טעמא משום דניידי עד ג' שנים אין אדם מקפיד מכאן ואילך מקפיד אבל בשאלה דמרצון נפש משאיל כשם שמשאיל לו שלשה שנים כך משאיל לו ד' וה' שנים לכך אין שייך חזקה בהו ושלום אהרן: וליחזי מאי משכנו בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו כו' (*ופי') [*ומפי'] רש"י משמע שראו עדים שמשכנו אבל לא ראו עדים מה שתחת כנפיו וכן משמע באלפס בשער ט"ז דעדים מעידים שנטל קלת ובהדיא במתני' כן כיצד היו מעידין כו' אימא ומשכנו ותימה כיון שראו העדים שנטל מקלת א"כ הרי הוא כמודה במקלת כדאמרינן פ"ק דב"מ שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו והכי אמרי' לעיל בפ' שבועת הדיינים וא"כ אמאי פליג רבי יהודה הכא ואמר דאינו נשבע ונוטל ע"כ נראה דהכא מיירי כגון שראו עדים שמשכנו כך וכך ומיד שלם לו ושאר היה כופר דהשתא אינו כופר ממה שהעידים מעידים שער שביעי דאלפסי דלא כרש"י: כתב המיימוני בפ' ד' דגזילה היה עד אחד מעידו שנטל כלים תחת כנפיו ואינו יודע מה הן והוא אומר לא גזלתי אי שאומר בחובי נטלתי הואיל ואין העד יודע מה היה תחת כנפיו הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל שאינו מוחזק בגזלן אלא בשני עדים עיין סוף שער י' באלפס [*שער י"ד]: מה שפסק רב אלפס כאן בשער ח' דאם היה מוחזק

הגהות הב"ח צ נ"ב את.

חדושי אנשי שם

אמה שמתה ולא נשבעה על כתובה והשתא מפסדת הבת החיה חלקה: [ז] בתשובות מהרי"ל סי' ב' הקשה מהר"ס אמהר"ס ר"פ נערה גבי אלמנה שמת חמיה קודם בעלה סי' רל"ג ונראה שיש לחלק דהכא כי מתה האלמנה פקע חיוב מזונותיה כו' כדמסיק הכא: [ח] וקשה דבכתובות פרק נערה כתוב תשובת הר"ם וכתוב דמיקרי' ראוי מחמת שיעבוד הכתובה על הנכסים וי"ל דהתם פרק נערה מיירי בהאלמנה נשבעה על כתובתה ולכן הנכסים שלה להגבותם ולכן הם רק רהויה ליורשים אבל בכאן מיירי דלא נשבעה על הכתובה ולכן הנכסים ברשות היורשים ולא מקרי ראוי לגבם ולכן כתוב בכאן ולא נשבעה ומתה לכן לא היו ראוים אלא מוחזקים. וגם הראיה מוכית קצת שכתב דא"כ בטלת ירושת בכור כלומר באם האלמנה אפילו קודם בנשבעה על כתובתה היה מקרי ראוי ליורשים אז בטלת כי זה הוא בכל אשה ובטל בכורה אבל כשנשבעה לא בטל הבכור כי הבכורה תלה תיכף כשמת האב וק"ל: ג"מ [ט] יש מקשים דאם נאמר דיורשין נשבעין א"כ הבעל יורש מכח הבת שירשה אמה א"כ הוי ליה ראוי לגבי בעל דהא האלמנה מתה אחר מיתת הבת ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק

ומפורסם בגניבה (*אינו) [*דאינו] נאמן לומר לקוחין הן בידי אם בעל הבית אינו עשוי למכור את כליו כו' משמע דאם היה עשוי למכור את כליו או אם דרכן של בני אדם להטמין אז נאמן הגנב נראה לי אני הדיוט דנאמן בלא שבועה דאין להשביעו כיון דאתחזק רשע דאנ"ס (מפום) [ואפילו] הכי אין שכנגדו נשבע ונוטל כיון דאין שם הודאה במקצת דרבנן לא עבדינן תקנתא לתקנתא עיין בהביאסף: בעי רב פפא שכירו ולקיטו מאי מי נשבע ונוטל כמו השומר או לא תיקו [*בס"א אינו] והיכן דאין שם לא שומר ולא בעל (חוב) [*הבית] כתב המיימוני בפ"ד דגזילה דאין שכירו ולקיטו נשבעין ונוטלין ואין הנגזל יכול לישבע שהרי לא היה בביתו בשעה שנגזל ואין העדים יודעים מה נטל תחת כנפיו כדי לחייב הגזלן להחזיר ואין מחייבין את הגזלן [*שבועה] מפני שהוא חשוד על השבועה כיצד עושין בדין זה היו מחרים בעל הבית חרם סתם על מי שנטל מביתו כלום ואינו מודה בב"ד ואפילו הודה הגזלן שגזל מקצת מחזיר המקצת שהודה בה בלבד שהרי אין בעה"ב טוענו טענת ודאי. הטוען את חבירו ואמר גזלתני מנה אם אמר לא גזלתי נשבע היסת כדין כל נתבע *ואם הודה שגזלו חמשים משלם חמשים ונשבע שבועת התורה על השאר כדין כל מודה במקצת שהרי לא הוחזק גזלן בעדים וכן הטוען את חבירו שנכנס לביתו וגזלו כלים והוא אומר לקחתים דרך משכון בחוב שיש לי אצלך ובעה"ב אומר אין לך בידי כלום אע"פ שהודה שמשכנו שלא ברשות הואיל ואין שם עדים שמעידין הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון שהפה שאסר הוא הפה שהתיר והואיל ונשבע ונוטל הרי הוא נשבע בנקיטת חפץ ראוהו עדים שנכנס לתוך ביתו של חבירו שלא בפני בעה"ב ונטל משם כלים אע"פ שהוציאם מגולין ואע"פ שבעה"ב עשוי למכור את כליו אם טען ואמר דרך גזל לקחן והלה אומר ברשותך באתי ואתה מכרתם לי או נתתים לי במתנה או בחוב שיש לי אצלך הפשתים אינו נאמן שכל הנכנס לתוך ביתו של חבירו שלא בפניו ונטל משם כלים והוציאם בפני עדים הרי זה בחזקת גזלן לפיכך מחזיר הכלים לבעה"ב ואין כאן שבועה שהרי העדים ראו מה שנגזל ואחר שיחזיר חוזר ותובע בעה"ב מה שיטעון והדין ביניהם וכן אם היה שם עד אחד בלבד ובעה"ב טוען שגזול הוא כלי זה בידו והלה אומר לקוח הוא בידי או בחוב גביתיו או שלי היה ופקדון הוא אצלך הרי זה חייב להחזיר לבעלים בלא שבועה שאילו היה שם שני עדים היה חייב לשלם ועכשיו שאין שם אלא עד אחד חייב שבועה ואינו יכול לישבע [שהרי אינו מכחיש את העד] ומשלם לפיכך אם כפר ואמר לא נכנסתי לביתך ולא נטלתי כלום הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא מכחישו נשבע שבועה של תורה שלא לקח מביתו כלום ונפטר חטף מביתו זהובים בפני עד אחד והוא אומר שלי חטפתי ועשרים היו אע"פ שאין העד יודע כמה חטף משלם העשרים שהרי יודע בודאי שזהובים חטף ואלו היו שנים חייב לשלם ונמצא בעד אחד מחויב שבועה ואינו יכול לישבע אמר החוטף עשרים חטפתי ועשרים שלי הם והנגזל אומר מאה חטף הואיל ואין העד יודע מנייני' הרי זה משלם עשרים שהודה בהן שחטפם ונשבע שבועת התורה על השאר שהרי נתחייב במקצת ודעתי נוטה בזה שישבע היסת שהרי לא הודה כלום אלא אמר שלי חטפתי נכנס לביתו של חבירו ונטל משם כלים בפני עד אחד ואין העד יודע כמה נטל הרי בעה"ב אמר עשרים כלים היו בביתי והנגזל אומר לא נטלתי אלא עשרה והם שלי חייב להחזיר העשרה מפני שמחויב שבועה ואינו יכול לישבע ואינו נשבע על השאר אפילו היסת מפני שאינו יכול לטעון על הגזלן טענת ודאי*:

[דף מז ע"א] נסכה דר' אבא פירשתי פ' חזקת הבתים [*בסימן תשי"ב]: [דף מו] אפילו אשתו של (*שואל) [*שומר] נשבעת מהכא קשיא למה שפי' רב האי גאון דאין משביעין אשת איש והרב ר' נויים כהן אומר דודאי משביעין אשת איש וכן פסק רבינו קלונימוס בתשובתו להרב ר' משה מארל"ד ודוקא שהיא עסוקה בדבר השמירה אבל אם אינה נושאת ונותנת בו (כו') לא וכ"ש שאין להשביעם בטענת שמא על השותפות אא"כ מתעסקת בו עיין פ' החובל בס"י: חזינן אי איכא אמוד עיין פ' הכותב [דף פ"ה] (*בס"י) [*בסי' שי"ב]: אחד שבועת שוא הקשה רבינו חננאל בסנהדרין פ' זה בורר [דף כ"ז] למאן דאמר דרשע דחמס בעינן דהכא פסול שבועת שוא וי"ל דלא דמי דהתם מיירי לפסול לעדות (*השבועה וכבר כפר הממון פי' וא"כ הוי חמס) (בעיקן) [דבעינן] רע לשמים ולבריות אבל הכא כיון שנשבע לשוא נעשה חשוד על הממון ומצאתי שפירש האלפס בשערים [*שער כ' חלק ד' דף ה' ע"ד] דהכופר במלוה כשר לעדות ואפילו נשבע מדלא קתני הכא אחד שבועת שוא ואחד מלוה אבל בתוספות דהגוזל [*דף ק"ה] פירש משום דשבועת מלוה לא כתיבה אלא בפקדון אתיא ולהכי לא קתני מלוה: [דף מז] חזרה שבועה למקומה לקמן אפרש בעזרת האל [דף מו] שבועת ביטוי דלבבא קא משתבע היכא למימר בקושטא אישתבע שבדעתו לקיימה ואפילו עבר עליה שכפאו יצרו אינו בכך חשוד על השבועה לשעבר להוציא שבועת שקר מפיו ומכאן היה מכשיר ר"י לשבועת בני אדם שעברו על גזירת חרם משום דבשעת החרם היה דעתו לקיים ויש לדחות דהכי קאמר שבועת ביטוי דקושטא משתבע לא קתני ולא איירי מתני' בהן אבל לעולם פסול הוא ורבינו תם פוסלו ומביא ראיה מהלכות גדולות שמביאין ההיא דהכותב [דף פ"ה] ההיא איתתא דאיחייבא שבועה אמר לה בת רב חסדא ידענא בה בההיא איתתא דחשידא אשבועתא דמפקת שם שמים לבטלה ומפרש דעבדא שבועה ובטלה כגון שבועה שלא אוכל ואכל ראבי"ה פסק כר"י וכן מלא משום ריב"א וכן דן מור"ם ובסוף פרק הגוזל בתרא כתוב בתוספתא דחשוד על השבועה פסול מדרבנן ורב האי גאון כתב בסוף שערי שבועות וזה לשונו אין בין מי שישבע שבועה על שעבר בין יאמר עשיתי בין יאמר לא עשיתי והוא שקר או אם ישבע אעשה או לא אעשה וישקר כולן דין אחד להם וכלם פסולין וראיה דאמרי' בתלמוד (*תנן) [*היכא] אוכל ולא אוכל וליתני אכלתי ולא אכלתי תנא שבועת שוא וכל דדמי ליה ושוב מצאתי בתוספות מור"ם דפסק כר"ת וכדברי ר"ת כתוב בספר המצות סי' (*ע"ד) [*ל"ה] עשה בשם ר"י עיין פרק זה בורר (*בס"י) [*בסי' תתקל"ו] [שם פסק כר"ם]:

[דף מז] היכי תנן רבי יוסי אומר יחלוקו ר"מ אומר יחזרו לסיני לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו אבל ב"ד אינו נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון למחויב לה על זה שהודה במקצת וכיון דאינו יכול לישבע שהרי חשוד הוא ישלם: תהיה בין שניהם אם בעלי הדין קיימים מה לי הוא מה לי אבוה מאחר שהוא טוען טענת ברי' למה אינו יכול לישבע. אא"ב אביו כה"ג מחויב שבועה מתוך שאינו יכול לישבע דהא אינו יודע קאמר משום הכי משלם והיינו דאצטריך קרא למיפטר יורש בטוען טענה זו. [כוותיה דרבי אבא מסתברא] גם ר"ת פסק הלכה כר' אבא היו שניהם חשודים כו' עבד רב נחמן עובדא כרבי יוסי דאמר יחלוקו וא"ת הכא לית ליה לרב נחמן חזרה שבועה למחויב לה כטעמא דר' אבא דאמר מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ובפרק השואל [דף ל"ז] אית ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם וי"ל דרב נחמן מוקי למתני' דפ' השואל כר"מ דאמר חזרה שבועה למקומה ויפרש למחויב לה כרבי אבא אבל רב נחמן גופיה לא סביר כר' מאיר אלא כר' יוסי דאמר יחלוקו וקשה דהא הלכה כרב נחמן בדיני א"כ יחלוקו ובכל התלמוד משמע דהלכה כרבי אבא דכל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ואמרי' לעיל (*לקמן) [*ולקמן] בשמעתין דעבד כרב ושמואל עבד והלא שלשתן (*חלוקין) [*חולקים] זה על זה ופר"ת דהלכה כשלשתן וגם לא קשה מידי מדרב נחמן דהכא לדרב נחמן דהתם דגבי כ' ידענא וכ' לא ידענא אפילו לרב נחמן מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם וגבי שניהם חשודין יחלוקו אפילו לרבי אבא משום דתרוייהו מיקרו מחויבין שבועה ואינן יכולין לישבע ומשלם (*וגבי חשודין יחלוקו אפילו לרבי אבא משום דתרווייהו משלמין) דאע"ג דהתובע אינו מחויב שבועה אלא מדרבנן והא דאמר מחויב שבועה ואינו יכול לישבע [*משלם] דוקא בשבועה דאורייתא כדמשמע בפ"ק דבבא מציעא גבי ההוא רעיא מ"מ הכא כיון דשבועת התובע באה לו מחמת הנתבע שהיתה עליו שבועה דאורייתא לכך חשיבא גם בתובע כמו דאורייתא ור' אבא מפרש דר"מ דאמר חזרה למקומה דסבר ר"מ דלא מיקרי מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אלא הנתבע שמוטלת עליו שבועה דאורייתא והלכה כרב ושמואל גבי שבועה דרבנן שמוטלת עליו להוציא. מת בניו מפסידין חובו ודוקא דמת [*לוה בחיי מלוה אבל מת] מלוה בחיי לוה יורשין נשבעין ונוטלין וז"ל ר"ת כללא בשבועת חשודין ובאינו יכול לישבע וביורשין נראה בעיני כן מחויב שבועה דאורייתא כגון נסכא דרבי אבא דפ' כל הנשבעין ודרבא דהשואל דמנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע פסקינן מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ואע"ג דיקא דרבי אבא כר"מ [בשניהם חשודים] ולית הלכתא כוותיה מ"מ דרבי אבא לאו כר"מ היא אלא דמיניה שמעינן פירוש דחזרה שבועה דר"מ וה"פ כיון דאמר ר"מ דחשבינן האי כמחויב שבועה ושמעינן ליה לרבי אבא [בנסכא וחמשים לא ידענא] מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אם כן חזרה שבועה דר' מאיר מסתברא דלמחויב לה וקא משלם אבל ר' אבא סבר ליה [בשניהם חשודין] כרבי יוסי דאמר יחלוקו ושבועה דרבנן כגון פוגם את שטרו ופוגמת את כתובתה אם נפל קמי יתמי נשבעין שבועת יורשין ונוטלין כדאמר רב פפא הפוגם את שטרו כו' בפרק כל הנשבעין וכי אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו דוקא יתומים מן היתומים וכגון דמית לוה בחיי מלוה [ולא בפוגם] כדאמרינן הבו דלא נוסיף עלה ושמא הטעם הוא שבעלילה מועטת להקל על היתומים שלא להוציא מהן [ממון] בהא נמי אמרינן דעבד כרבי אליעזר עבד. ושכנגדו חשוד על השבועה היכא דשניהן חשודין יחלוקו דהלכה כרבי יוסי דאמר יחלוקו ולא אמר רבי יוסי אלא בחשוד המחויב שבועה [דאורייתא] אבל בפוגם שטרו וכל הנך דמתני' גובה הכל חוץ מיתומים מן היתומים כדפירש דהא רב פפא בפוגם שטרו [אמר] נשבע שבועת יורשין ונוטל ולא קאמר יחלוקו ע"כ לשון ר"ת ער"פ השואל: [דף מח] החנוני על פנקסו לא שיאמר כתוב לי על פנקסו כו' אלא בזמן שיש רגלים לדבריו דא"ל חנוני לבעל הבית פועלים לא מהימני לי בשבועה את הימנת להו דלא אמרת לי בסהדי הב להו וכן פועלין אמרו ליה לבעל הבית לא מהימן לן חנוני בשבועה פ"ב דקדושין כתבתי דלית הלכתא כבן ננס אלא כתנא קמא:

[דף מז] בהדי סהדי שקרי למה לי הואיל והאחת פסולה אין אחת מהן נאמנה לשום עדות בפ' חזקת הבתים גבי הנהו סהדי דאיתכחוש באכילתה גבי זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתיה היא ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה אמר רב נחמן אוקי אכילתא לבהדי אכילתא ואוקי ארעא בחזקת אבהתה א"ל רבא והא עדות מוכחשת היא שהרי מכחישות זו את זו באכילתה השתא לעדות אחרת לא מהימני כמו שני מלוין ושני לווין ושני שטרות לאותה עדות דהא איתכחוש בעדות קרקע זו מיבעיא יד בעל השטר על התחתונה ואם היה אחד גדול ואחד קטן יפסיד הגדול והקטן יגבה ואע"ג דאי כבים ליה לשטר הקטן והיה מראה הגדול היה גובה הגדול השתא דחזינן שיש לו ברשותו פסול שני לוין ומלוה אחד בעיא ולא איפשיטא והכי מיבעיא ליה מי אמרי' כיון דחד גברא מייתי להו קמן לא מזדקיקן דממה נפשך בשטר פסול בא לפנינו או דלמא כיון דעל שני לוין הוא מוציאו זו באה ומעידה וזו באה ומעידה בעיא זו אליבא דרב הונא דלרב חסדא לא מיבעיא לן דהא אפילו בשני מלוין ושני לוין ושני שטרות פסול כ"ש בשני לוין ומלוה אחד וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה אבל מלוה שמת ובא היורש לתבוע את הלוה עצמו בשטר שעליו ואמר פרעתי לאביך והיורש אומר איני יודע אומרים לו עמוד ושלם אמר ישבע לי נשבע בנקיטת חפץ שלא פקדני אבא כו' בפרק י"ז דהלכות מלוה פסק רבינו משה כרב ושמואל דאין אדם מוריש שבועה לבניו ואם עבר הדיין והשביע יורשי מלוה וגבה חובו אין מוציאין מידו אבי"ה סי' תתק"נ: כל האומר לא לויתי כו' ע"ם פרק הכותב בסי"י [*ם"ל]: [דף מח] לא שנו דבשבועה מיהא יפרעו יתמי מלוה שהוציאו שטר על יתמי לוה כו' כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה משעה שמת לוה אין לו למלוה ליפרע מן היתומים אלא בשבועה דקי"ל אין נפרעין מן היתומים אלא בשבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו ממון שהוא מחויב עליו שבועה ופטורין משום דהואיל והמלוה מחויב שבועה שלא התקבלתי חוב זה ויתומים אין יכולין לישבע אלא שלא פקדנו אבא והין זו שבועה המוטלת על אביהן וגם יתמי לוה אין יכולין לישבע שכבר פרע אביהן וקאמרי רב ושמואל שלא יפרעו והיינו דאמרי' לעיל רבותינו שבבבל רב ושמואל דהמחוייב שבועה והינן יכולין לישבע לא זה ולא זה סבירא להו לרב ושמואל חזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא פרעון: אין אדם מוריש שבועה לבניו ע"פ חזקת הבתים אחר נסכא דר' אבא שם פי' אין אדם מש"ל [*בסי' תשי"ח] אפי' היכא דתפסי [י] על האי ומודה לי אבא דאם מת על האחין להביא ראיה: תשובה מור"ם עיין פרק הניזקין ופרק התקבל דין שבועה שלא פקדנו אבא [שבועה זו מה טיבה] אלא יורשין נשבעין שבועת יורשין שלא פקדנו וגובין דממון גמור הוי להורישו לבניו הבו דלא לוסיף עלה הזמינו עצמכם שלא נלמוד ממנה במקום אחר הם אמרו בדין שבועה הבא ליפרע מנכסי יתומים שאינו מוריש אותה שבועה לבניו אם מת לוה בחיי מלוה אל תלמדו ממנה למחויב שבועה אחרת ומפרש תלמודא כגון מאי כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו שהודה בב"ד שנתקבל קצת ותנן לא יפרע את השאר אלא בשבועה ואם מת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ולא עבדינן [*בה] כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו ביתומים הנפרעין מן [*היתומים] [הלוה]. האי שטרא דיתמי דמת לוה בחיי מלוה מיקרע לא קרעינן ליה שמא יבא לפני דיין שידון (*כו') כר"א דאמר יורשין נשבעין ונוטלין: ההוא דשכיב ושבק ערבא ראובן הלוה לשמעון ע"י ערב [*ושטר] ומת לוה בחיי מלוה [*ונתחייב מלוה שבועה ואח"כ מת הלוה] ואחר כן באו יתומים ליפרע מן הערב הבו דלא נוסיף עלה שהם אמרו ביתומים הנפרעים מן היתומים וכאן נפרע מן הערב בתר יתמי אזיל וה"ל כיתומים מן היתומים ההוא דמית לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה בלא בנים ושבק אחא ליורשו ואחא הוציא שטר על [*יתמי] הלוה (*דלא נוסיף עלה שהם אמרוה ביתומים מן היתומים וזה לא יתום הוא: שלא בטענה) כו' תשובות ר"ת [*גם בתוס' כתבו כן בשם ר"ת] על מה שחייבתם שמעון שבועה שלא עכב מן הריוח מן העסקא כלום מכח שבועת השותפין הנשבעין שלא בטענה זו פליאה היא בעיני דבעסקא לא ינהג מנהג השותפין שהרי חציו מלוה וחציו פקדון הוא ופירוש דמתני' דשבועות הכי איתא אלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא השותפין שניהם עוסקין בדבר מורו היתרא דסמכין אהדדי והאריסין דמשתעבדי למרי ארעא לאתויי ליה רעיא בלא שכר ידוע ומורי היתר [הורא] מדידיה קא אכיל והאפוטרופא והאשה הנותנת ונושאת בתוך ביתו ובן הבית דמוציא פועלין ומכניס פועלין ומוציא פירות ומכנים פירות ואין נוטלין שכר ידוע על אלו דברים דמורו היתרא והא דאמרי' פ' חזקת

חדושי אנשי שם

במוחזק ומצאתי בשם הגאון מהרמ"א ז"ל שתירץ דגם לפי האי נמי ע"כ נשאר אותה סברא דלא מקרי ראוי מאחר דמחוסר גוביינא דאל"כ גם לר"א לא יטול הבכור פי שנים אם מתה האם אח"כ והיינו אלא דקאמר א"כ אליבא דר"ל דאמר דיורשין נשבעין א"כ הבעל לא יטול מכחה דלא יוכל לישבע ועל זה משיב כו' אבל פשיטא דאינן ראוי מכח סברא כראובנה. [י] הר"ן ז"ל כתב שאם תפסו יורשי המלוה מבני הלוה נשבעין שבועות יורשים ואין מוציאים מהם דלא גרע מדיינא דעבד כר' אלעזר עבד ומפסק מור"ם שזכר כאן במרדכי נ"ל שאין קשה לדבריו כי עיקר פיסקא דמהר"ם הכתובה במרדכי פ' חזקת הבתים ושם מדבר ביורש הבא מכח תפיסת אמו שנשארו הנכסים בידיה אחר מות בעלה והיא ודאי לא חשיבה תפיסה משום דנכנסים בחזקת יתמי קיימי כל זמן שלא נשבעה והויא כאחין ושותפין שאין לכם חזקה זה על זה כמו ששנינו שם:

[*פי' מדאיצטריך לאשמועינן דשומרי שכר זה לזה משמע לאו ש"ש גמור נינהו] :

שבתים דשותפין נעשו ש"ש זה לזה *מינייה שמעינן למילף דלאו שכר גמור דאטו את מייתת קבא דכילתא לי' אבל עסקא דפקדון שכר גמור הוא וצריך שכר ידוע הוי כשכיר יום או כשכיר חדש או שכיר שנה כמו אומן ומקבלי קבולת ואע"ג דהקילו בשכרן כגון טובל ליר מה בכך דרבית דרבנן הוא ואקילו ביה רבנן אבל שכר ידוע הוא והם שומר שכר עליו והוה ליה לשנות במשנה ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והשומרי שכר והאריסין ובלשון משנה מושיב למחלה קרי ליה כדמוכח באיזהו נשך . ואפוטרופס לא הוי דאפוטרופס לדיקנני לא מוקמי' וכל גומל חסדים לא ישבע שא"כ אין לך אדם שמעביר חבית לחבירו ממקום למקום דלא תקינו רבנן שבועת ספק אלא למלתא דשכיחא וליכא שכר קבוע וידוע דמתוך כך מורו היתר ע"כ דברי ר"ת וקלרתים וכן נמלא בספר המלות בסי' פ"א עשה ופי' הטעם כיון שטוטל כל שכר טרחו לא מורו היתרא : השיבת מור"ם ומה שטען ראובן שהלוה לשמעון ממעות השותפין מ' ליטרא ולא פרען עדיין ושמעון משיבו שפרעו ישבע שפרעו ויפטר וישבע ראובן שלא פרעו כרבנן דבן ננס גם יעל אותן ט"ו לטרין שראובן תובע את שמעון ישבעו שניהם סוף דבר כל אחד ישבע שלא עיכב כלום לעצמו מחלק חבירו דשותפין נשבעין אפילו שלא בטענת ברי כדתנן' כל הנשבעין אלו נשבעין שלא בטענה השותפין כו' טעמא משום דמורו היתר כ"ש הכא בנדון זה שכל אחד טוען טענת בריא ע"כ:[דף מט ע"א]השביעית משמטת את השבועה דכתיב וזה דבר השמטה אפילו דבור משמטת הקשה רא"ס למאי אצטריך קרא כיון דאילו היה מודה ליה הוה פטור מכח השמטה והשתא דכפר ליה יתחייב שבועה ומוקי לה בהקפת החנות דתניא בפ"ב דשביעית הקפת החנות אינה משמטת וקשה מדתנן בסוף שביעית ומייתי לה בפ' שואל בשבת השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה של מוצאי שמטה אם היה החדש מעובר משמט ואם לאו אינו משמט פירוש דשביעית משמטת בסופה כדאיתא במס' ערכין והתם בהקפה מיירי מדפריך ליה התם בשבת ואי אמרת הלואה יו"ט לא ניתנה ליתבע כו' אלמא דהקפה משמט וי"ל דהתם מיירי בכותב מעות פי' שזקף בפנקסו וכתב שוה הפירות והוי כמו חוב והכא מיירי שלא כתב מעות ולא זקף לכתוב רק כמה מדות :

[דף מח ע"ב] בטענת שמא [*שמא] עיכבת משלי מ"ש הני שהטילו עליהן שבועה בטענת שמא משום דמורו בה היתר לעצמןלפי שטרחו בנכסים:[דף מט ע"א]לכל מגלגלין חוץמשכיר *פריב"א ח"ך משכיר וה"פ לכל הנשבעין ונוטלין דמתני' אלא דקתא נקט וטעמא משום דהשבועות הן לטובתם ומש"ה אין מגלגלין [*אלא פיגמו וכיולא בהם][ואינו נראה לר"י]*לפי שהשבועה אינה לטובתה אלא לטובת הבעל כי מן הדין היתה נוטלת בלא שבועה ולר"י נראה דדוקא נקט דשבועה [שכיר] אינה אלא כדי להפיס דעתו של בעל הבית לפי שלווח שפרעו ולא חייבוהו כל כך לגלגל עליו שבועה ואע"ג דפוגמת ועד אחד מעיד שהוא פרוע אמרינן בפרק הכותב דשבועה כדי להפיס דעתו של בעל מ"מ שייך התם גלגול טפי משום דאינה פטורה אלא משום דגזירת הכתוב דכל הנשבעין ולא משלמין ועוד דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות מנין לגלגול שבועה עיין פ"ק דקדושין בס"י ובפרק השואל(*בס"י) [*בסי' תקט"ו]:

האלפס מייתי ירושלמי חד ב"נ אזל אידון קומי רבי זעירא כו' [או אשתבע ליה עליה על כל דמגלגל עלך כו'] ואיכא דמקשה עלה מדאמרינן עלה ריש פרק המפקיד ירושלמי אמר הריני נשבע וכו' לא חייבה תורה שבועה להחמיר וכו' וכתב ראבי"ה וז"ל ואני המחבר ל"כ לי פירוקיהן דלא מליתו שנגלגל טפי בשבועה דרבנן מבשבועה דאורייתא שהרי הוצרך התלמוד לשאול אי מגלגלין בדרבנן אי לאו אע"ג דבדאורייתא פשיטא לן דמגלגלין ולהעמיד דר' זעירא כתנאי ל"כ לי שא"כ היה מביא פלוגתייהו עלה להכי נראה לי דלכולי עלמא הוא ופלוגתיהו לא מיירי אלא לענין חיוב כפל שתגא קמא אומר חוששין להערמה שיאמר הריני משלם למיפטר נפשיה מכפל הלכך מגלגלין שבועה שאם לא (*מלא) [*ימלא מ"י] כמה שטען ישלם שנים ור"י אומר ישלם אם (*ימלא) [*ירלה] ויפטר מכפל ופי מעיינת בגמ' דידן פרק המפקיד משמע כדפרישית : בספר אלפס בסוף שבועות מוקי לה כתנאי אבל בשער י"ז פסק לגלגל טפי בדרבנן מבדאורייתא : [בפרק עשרים משערי שבועות] שלשים הן נשבעין ונוטלין ט"ז במתני' בפרק כל הנשבעין והשאר מפוזרין בתלמוד י"ז המוליא הולאות על נכסי אשתו י"ח המכיר כליו וספריו ביד אחר . י"ט מי שהוליא משכנו מתחת ידו . כ' שנים אוחזין בטלית . כ"א מאן דמתרע שטרא . כ"ב מי שהוחזק כפרן . כ"ג מי שיש לו שטר מקוים והלוה אומר שפרעו . כ"ד מלוה שהוליא שטר חוב והזמין העדים . כ"ה הנמסר מן המסור והנגרס מן הגורס . כ"ו מי שאיבד לו חבירו ממונו בידו : כ"ז [הנדלק מן המדליק והנבער מן המבעיר] . כ"ח מי שחבירו נשא ונתן ביד ממונו לאנס . כ"ט מי שמוליא על חבירו שטרי ספק כגון ב' כיתי עדים המכחישות זו את זו פלוגתא דרב הונא ורב חסדא . שלשים הטוען על גנב וגזלן . נחזור לפרש המפורשין בפרק כל הנשבעין דוק התם ותשכח המחהו אצל חנוני וכו' ודוקא שלא טעו בחשבון אבל אם טעו בחשבון קנין בטעות חוזר כדאמרי' בפ"ק דגיטין גבי השוא גינאי וכל שכן בלא קנין ואם הלך לו הממחה יכול הנמחה להשביעו שלא היה חייב לו שהיה קנין בטעות כדבריו ויפטר כך פסק רב אלפס ונראה לי דחיישינן להערמה ולדחייה בעלמא הלכך לא נאמר שימתין עד שיבא ויחשב עמו והך דהמחהו לא מיירי במעמד שלשתן [ולכך] אם המחה ראובן לשמעון פועל שלו אצל לוי החנוני ונתן לו לשמעון לא נפטר ראובן כיון דבשליחותו נתן לו שלוחו של אדם כמותו אפילו שלא במעמד שלשתן : הפוגמת כתובתה או שטר חובו והחוב הקנוי לו בקנין בלא שטר אינו נפרע השאר אלא בשבועה ומפרש פרק הכותב שהיא שבועה דרבנן : ואני אבי"ה רפיא בידי שיהא הקנין כמו שטר לישבע וליטול אע"ג דשם קנין לכתיבה עומד ואין נראה לי* ופוגמת כתובתה בעדים איבעיא לן בפרק הכותב אי נשבעת ונוטלת וה"ה פוגם שטרו ולא איפשיטא : מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ל"ש מכר ול"ש משכן או נתן או הקדיש או יורשין ששיעבדו הוו להו משועבדין כדאמרי' בכתובות תלא ליה רב לרבי ביני חיטי האחין ששיעבדו מהו וכו' מכרו או משכנו כו' אלמא משועבדין קרי ליה ואמרי' דאיקני קנה ומכר דאיקני קנה והורים משתעבד בפ' מי שמת : ועל הנתון ועל המוקדש אמרינן בפרק שבועת הדיינין מה לי משועבד להדיוט מה לי משועבד לגבוה ואם יש שטר או קנין והוא מוקדם להן גובה מהן : אמר שמואל לפרנסה שמין באב ומסקנא דאם מכרו האחין גובה מן הלקוחות כדאמרי' תלא ליה רב לר' ביני חיטי כו' וכן אם גזל את הקרקע ומכרה הנגזל מוליא מיד הלקוחות והלוקח חוזר על הלוקחין אחריו כדאמרי' בפ"ק דבבא מליעא ושטרי פסיקתא [*עי' בשערים דף ח' ע"א שכתב שם שהם בקנין] בין כתובין בין אין כתובין נגבין ממשעבדי כדאמרינן פרק הנושא וערב היולא (*אחר) [*קודם] חיתום שטרות וכתיב בו ופלוני ערב גבי ממשעבדי של הערב דהלכתא כר' יוחנן בס"פ גט פשוט ובמלוה על פה שתבעו עליה לדין ועמד בדין על הקרן קלא אית ליה וטרפא ממשעבדי כדאמרינן בהגוזל קמא בין לרבה בין לרב הונא מלוה על פה היא [ומהרן] בשעמד בדין ובשערים פסק האלפסי דה"ה אם הודה בפני בית דין בעל חובו דבע"ח טריף מן הלקוחות אחרי כך בשערי רב האי גאון בפרק כ"ה כתב דהמלוה בקנין הסיב כשטר לטרוף ממשעבדי וכן בשער שלישי פסק לענין הילך *וקיימא לן דלוה ואח"כ קנה ומכר דיחלוקו בפ' מי שמת מסקינן הכי אפילו שטר אחד מוקדם מחבירו יחלוקו כדאמרי' *שני שטרות היולאים ביום אחד וכל שכן אם זמנו ביום אחד אם חיב

[*לקמן בשערים מביא ראיות דעדות בקנין חשוב כשטר ע"ש ועיין בפ"ק דכתובות . מהר"ס :

[*פי' דקנין הזוב הילך כמו בשטר ועיין בעמוד בלאחר זה שכתב כן משערי רב אלפס שער ד' שבועה דאורייתא ד' הן כו' :

[*פי' וכי היכא דבשני שטרות היולאים ביום אחד חולקים במה שהיה לו ככר ה"ה דאי כתב לא' דאקני

והזר וכ' לשני דאקני ואח"כ קנה חולקים וכ"ש אם זמנן ביום א' פי' ואח"כ קנה דחולקים]:

הא' מרובה וזמן השטר [שניהם] ביום אחד יטול כל אחד לפי חובו ואם הזמן של שטרות האחד מוקדם מחבירו ומכר קרקע שהיה ללוה בעת ההלואה של המוקדם קודם ליטול ואם יותר דבר יטול השני כדתנן פ' מי שהיה נשוי ד' נשים וכו' דוק והשכח : וקי"ל איסתדוף בני חרי טריף ממשעבדי כיון דאינו מולא ביד הלוה בני חרי ואין יכול לומר הנחתי לך מקום לגבות והא איסתדוף . י"ד הבא ליפרע מנכסי יתומים ויש שטר או ראיה דין הוא שישבע על עיקר החוב שלא נפרע ויגבה מן היתומים מקרקעי ומטלטלים מתקנת גאונים ואילך וחמשה עניני משעבדי פירשנו למעלה והן הנמכרין והניתנין והממושכנין והנירשין ליורשין והמוקדשין ואין הירושה פחותה מהן בכח וחזקה כדאמרי' שילהי בבא בתרא דבר תורה מלוה על פה גובה כו' ופלוגתא התם ולמ"ד [גובה מן היורשין ואינו] גובה מן הלקוחות היינו תקנת השוק כדמפרש התם ויש לשאול מה הולרך לשנות בפירקין בשתי בבות הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה והלא כבר שנה מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה והירושה אינה פחותה מהן בכח ודכותה פריך גבי אבל נשבעין לקטן ולהקדש דפריך תינא מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ומשני אצטריך וכו' ונראה לתרץ דאיצטריך לפי שיש ביתומים שאינו נוהג במשעבדי בששה פנים ואלו הן . א' שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי נאמנין בפרק גט פשוט ובפרק שבועת הדיינין . ב' דאמר ר' זריקא בפרק הכותב לא שאנו אלא שאמרו אמר לנו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו לא לויתי נפרעין שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי . ג' שבועות מיתת המורים לא הגיע זמן הפרעון דאמרינן בפרק השותפין שמנו הלכתא כריש לקיש ואפילו מיתמי ואע"ג דאמר מר הבא ליפרע כו' . ד' שיש בשטר כתב נאמנות למלוה על הלוה ועל יורשין דין הוא שיגבה מן היתומים בלא שבועה וכל אלו אין גובין מן הלוקח ומן בעל מתנה ומשכונא בלא שבועה ולא יועיל נאמנות לפוטרן משבועה דחיישינן לקנוניא וגם גבי הקדש אמרינן כן אמר רב הונא שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש וה"מ שכ"מ דאין אדם חוטא ולא לו אבל בריא חיישינן . ה' מלוה על פה אין נגבית מן המשועבדים [*עי' בשער כ"ד] [ונגבית] מן היורשין כדפסק רב פפא פרק בתרא דב"ב וה"ה שאינה נגבית ממשכון אבל במתנה והקדש שאין פסידא *[גובה מהן אבל מן התורה] מלוה על פה נגבית ממשעבדי כדברי עולא שאמר שעבודא דאורייתא וכשם שניתן דין מוקדם ומאוחר במלוה בשטר כך ניתן במלוה על פה ועוד שאפילו מאוחר בשטר ומוקדם בעל פה גובה המוקדם תחלה . ו' מתקנת הגאונים גובה בע"ח בשטר או בע"פ במטלטלין של יתומים וכן בעלת כתובה משא"כ בנכסים הניתנין או המוקדשין והממושכנין אם הן מטלטלין אין לבע"ח שעבוד עליהם . ט"ו הנפרעת שלא בפניו בפרק הכותב . ט"ז יתומים מן היתומים במהניתין ואם יזדמנו ארבע עניינים אלו נוטל בלא שבועה . אחד אם הודה הלוה בחוב זה בעת חוליו שברור לנו שלא פרעו שוב . שני שכפר בחוב זה בחייו אחרי שהודה בו . שלישי כשמת הלוה בתוך זמן פרעון . רביעי כשכתב הלוה נאמנות למלוה וליורשיו אחריו . י"ז המוליא הולאות על נכסי אשתו . י"ח המכיר כליו כו' . י"ט שנים אוחזין בטלית . כ' מי שהלוה על המשכון נאמן לישבע וליטול כדי שוויו מפני שהוחזק במשכון . כ"א דאיתרע שטרא שאמר [לוה] פרעתי מקלת אפילו כתוב בו נאמנות (*או) [*וזה] אמר [מלוה] שיטראי נינהו ישבע ויטול כעובדא דאבימי בפרק הכותב ובמכילתין וה"מ שראו עדים שפרע לו אבל לא ידע אי זה חוב פרע לו אבל אם לא ראו עדים שפרע לו נאמן לומר שיטראי נינהו בלא שבועה ובלבד שיכתוב בשטר נאמנות ואם אין כתוב נאמנות יכול הלוה להשביעו שלא נתן לו הפרעון . כ"ב מי שחשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל . כ"ג האי מאן דאפיק שטרא וקאמר אישתבע לי דלא פרעתיך . כ"ד בפ' האיש מקדש לאו וקדשי לי את האשה כו' והשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבע מלוה וכו' ואל יטעה אדם לומר שאותה שבועה שהמלוה נשבע היא שבועת היסת שאין זו אלא שבועה דרבנן כעין דאורייתא דנשבע ונוטל כמו כל הנשבעין ונוטלין והא דאמרת והשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבע מלוה כו' ומשתבעי עדים כו' אשבועת עדים קאי שהיא שבועת היסת . כ"ה מסור מפורש בהגוזל בתרא . כ"ו האיש (*הבוטש) [*דבטש] בכוספא בהכינס . כ"ז המדליק את הגדיש בהכונס : כ"ח אנס נשא ונתן ביד בהגוזל בתרא ודינו כמסור . כ"ט שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו והסקינן בפרק כל הנשבעין שני מלוין ולוה אחד כו' ע"ש . שלשים הכופר בכל הפקדון והביא התובע עדים על מקלת הפקדון הוחזק כפרן ונשבע ונוטל משא"כ במלוה דאישתמוטי קא מישתמיט . משערי רב אלפס שער רביעי שבועית דאורייתא ארבע הן מודה מקלת עד א' עדות במקלת כהודאה במקלת . מק"ו כדאיתא בפ"ק דב"מ ודוקא בעדות בעל פה ובלא קנין אבל בשטר או בקנין היינו הילך ארבע שומרין דאורייתא שער ה' במודה במקלת ט' דברים . א' כדתנן פרק שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וכו' ע"ש פלוגתא דרב ושמואל . ב' כדתנן התם אין נשבעין אלא על דבר שבמנין ושבמדה ושבמשקל ובעינן שתהא כך ההודאה והכפירה בית מלא מסרתי לך כו' ע"ש . ג' פרק הניזקין המולא מליאה לא ישבע כו' . ד' דוקא בטענת עצמו אבל לא בטענת אביו וע"ש בפרק שבועת הדיינין פלוגתא דר' אלעזר ב"י ורבנן . ה' טענת בריא ואפיקי ב' ידענא וב' לא ידענא מתוך שאינו יכול לישבע משלם . ו' מין הטענה . ז' לאפיקי הילך . ח' כפר והוכחש בעדים ושוב אמר פרעתי אחר העדאת עדים הוחזק כפרן וישבע ויטול וזה הדין בין במודה במקלת בין בכופר הכל כדאיתא בפ"ק דב"מ . ט' אם שטר דקא מודה או בקנין עדים הוי הילך וכל אותם ט' דברים שייכי גם באומר פרעתי מקלת*. בשער י' בדין שני ב' אופנים אחד כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי ונוטל בלא שבועה שני כשאמר אמת כדברי העדים שלויתי אבל פרעתי שאלו אמר כן קודם העדות היה נאמן בשבועה אבל כיון שהעידו העדים הוחזק כפרן וישבע [המלוה] ויטול ובסה"מ [*כתב] כ"מ שתמלא הוחזק כפרן שכנגדו נוטל בלא שבועה דין ג' בדבור ט' דלעיל שער ו' ג' מיני עדיות אחד במקים שיכול הנתבע לומר משטה אני בך או אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ואת בניו כדאיתא פרק זה בורר הואיל ואם היה מודה לדברי העדים בכך אינו חייב גם כן אם יכפור ויכחישוהו עדים לא הוחזק כפרן כדאיתא התם כל מילי דכדי לא דכירי אינשי . ב' אהם עדי ל"ש אמר מלוה ושתיק לוה כו' הרי זו עדות גמורה לענין [כפרן] כדכתיב לעיל בדבור א' ט' ואחריו באופן א' ב' ולענין עדות במקלת לחייבו שבועה דאורייתא מק"ו כדילפינן בשער ד' וכן בעד אחד . ג' שטר או עדות קנין גם זה עדות גמורה לענין (*כפרן) [*הודאה] כדכתיב לעיל בדבור ט' ואחריו בהופן א' ב' אבל לענין עדות במקלת לא דהילך הוא ובשבועה דעד א' אפילו בפרוטה כדאיתא בשבועת הדיינין שער ז' ד' שומרין ודיניהם המפורש בפרק השואל ושער ח' הגאי שותפים מתקיים בכל דבר חוץ מאשמכתא ורבית ואם הטילו זה מנה וזה מאתים בהא אמר שמואל פ' מי שהיה נשוי השכר לאמלע דוקא שור להרישה ועומד לחרישה כדפסק רבה והתם באלפס פסק כרב המנונא וע"ש גרסינן בפ' חזקת הבתים השותפין [אין] מחזיקין זה על זה ונעשו שומרי שכר זה לזה אחד מן השותפין שאמר נגנב או אמר עסקתי בענין אחר ועלי לשלם אפ"ה משביעין אותו על הריוח גרסינן בפרק המקבל האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ומשלם פלגא אם נאנס אבל אם נגנב או נאבד משלם הכל וכל זה אם קבל שכירות קולן או שהמתעסק יקח תרי תילתי באגר דהיינו חלק שלים הפקדון תם כל הלק

[*פי' בשערים באומר פרעתי מקלת דינו כאלו שהודה שלוה מקלת וע"ש בשער ה' דלעיל כתב בדין שני ב' אופנים שהביא המרדכי שבשער ה' נחלק לג' דינין והדין א' נחלק לט' אופנים דלעיל והדין הב' נחלק לב' אופנים והדין הג' אופן אחד] :

חלק המלוה ונ"ל אני הדיוט מתוך דברי האלפס דהיכא דלא נאנס ולא נגנב ולא שינה אך שלא עלתה העסקא יפה ונפסדה בהאי איתי דרב עילים בפרק המקבל אי פלגא באגר הרי תילתא בהפסד ואי תילתא באגר פלגא בהפסד ול"ע אבל בספר המצות בסי' פ"ח עשה כתב דבסתמא [*פי' בין בגניבה בין באבידה] כך ה"ה כדאמרי נהרדעי האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון והנותן יטול שלים והמתעסק יטול ב' שלישי' בפרק המוכר את הבית גרסי' שטר כיס היוצא על היתומים נשבע וגובה כו' וזהו אם נשתני' הפרקמטיא ונתחלפת באחרת אבל אם אותו ממון העסקא בעין או קנה פרקמטיא ראשונה בהא קי"ל כרבא פרק המקבל דלא נעשית מטלטלין אלא בניו ושטר כיס היוצא על האדם וטוען החזרתי הכל הרי זה נשבע [ונפטר מחלק הפקדון] וזה נשבע וגובה מחצה דפלגא מלוה (*מלוה פקדון) [*ופלגא פקדון] (*צ"ע באלפס) [*ול"ע דכתב רב אלפס] פרק המקבל והלכתא כרבא הלכך אי איכא סהדי דהני מטלטלי מחמת ההוא עסקא שקיל להו מלוה בלא שבועה ואפי' מיתמי: בפרק כל הנשבעין המפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בשטר מיהו המסקנא בפרק המוכר את הבית דאין צריך להחזיר לו בשטר וכן פסק בסה"מ סי' ע"ה עשה: שער ט' ירושל' נאמן המלוה לומר עד כדי המשכונות הלויתיך (לומר) ואם שוה פחות זה נשבע עד כדי המשכון והלוה הכופר נשבע במותר. בש"פ שבועת הדיינין אבד המשכון ישבע הלוה ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר והלכה כמותו אם משכנו בשעת הלואתו אבל שלא בשעת הלואתו שומר שכר וע"ש באלפס דפליג ושם מפורש חילוקין המלוה את חבירו על המשכון והן ד' ענינין (*ודוקא) [*ודוק] אם המלוה אומר פחות מן ההלואה היה שוה תן לי המותר והלוה אומר יתר היה שוה זה נשבע וזה נשבע ואם הלוה אומר איני יודע המלוה נשבע ונוטל דברי עדיף כההוא דש"פ הגוזל בתרא גזלתיך הלויתני ואיני יודע אם החזרתיך ובר"פ כל הנשבעין [בתוס'] משמע דנוטל בלא שבועה ואם המלוה אומר איני יודע יכלול בשבועה שאינו יודע שהמשכון שוה יתר על כך ופטור. שער י' [בטענת פרעתיך] אחד המלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים. ב' ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ג' עדים בקנין חשיב כשטר וצריך לפורעו בשטר וראיה מדברי רב האי גאון על כותב אדם עדותו על השטר ונ"ל אני הדיוט ראיה ברורה מפ' הניזקין מתו [*בניכן] (*בנותיהן) ניזונין מבני חורין *ובנותיהם מנכסים משועבדים הב"ע בשקנו מידו פירוש דאז הן ככתובין וראיה יש מפרש"י וכל שכן מפר"י דפירש דקנין אלים טפי מכתיבה וע"ש רביעי עד אחד בקנין נתחייב הנתבע שבועה דאורייתא פירוש אבל עד אחד בלא קנין וטוען פרעתי נשבע שבועה דרבנן שהרי אינו מכחיש העד: שער אחד עשר בפ' שבועת הדיינין אמר שמואל טענו חטין והודה לו בשעורין אם כמערים חייב אם כמודה פטור ובש"פ המניח משמע דפטור גם מדמי שעורין אא"כ תפס בפירוש מיירי מדבר שיש לו משלו בפקדון או בנאמנות אם כמודה פטור משבועת התורה: כתבו הגאונים אם יאמר [התובע] ודאי כדבריך שיש לי כור שעורים בידך אבל איני שואל עתה כי אם כור חטין (כי) [*או] איני רוצה לתבוע כל תביעות שיש לי עלך בפעם אחת הרי זה חייב לשלם לו השעורים כור חטין יש לי עלך אמר ליה הן וכור שעורים אמר ליה אין לך בידי שעורים הרי זה פטור משבועת התורה ואין מודה מקצת עד שאמר בבת אחת כור חטין וכור שעורין יש לי בידך ויאמר הנטען אין לך בידי אלא כור שעורים וכן כל כיוצא בזה ספר המצות סי' ע"ד עשה: שער י"ב בהגוזל בתרא ובפ' השואל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע קי"ל כר"נ דפטור ובשבועה ואם יש עד אחד בעיקר התביעה חייב שבועה דאורייתא והיכא שיש עדים והוא אומר איני יודע פי' שאמר איני יודע אם לויתי או אם פרעתי אז ישבע ויטול חזר ואמר נזכרתי ופרעתי נאמן בשבועת [היסת] ואם אומר במקצת איני יודע מחויב שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם גזלתיך ואיני יודע אם החזרתי ישבע ויטול. שער י"ג בשטר ה' ענינים אחד [הכופר] בשטר מקוים נוטל בלא שבועה טען פרעתי צריך שבועה אם הגיע זמן ואין בשטר נאמנות: ב' גרסי' פרק שבועת הדיינין סיטראי אינון אמר ר"כ איתרע שטרא פירוש כאילו אין נאמנות וכגון דאיכא סהדי דפרע ולא ידע על מה פרע אבל בלא סהדי איכא מיגו וכן בפרק הכותב ההיא דאבימי ג' שטר שאינו מקוים [דמי] כחספא ד' מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו וישבע ויטול: [ואם אין יכול לקיימו ישבע הנתבע היסת ויפטר לשון השערים] ה' בפרק הנושא האומר לחבירו חייב אני לך מנה בשטר פי' שאומר יש לך שטר עלי בממון כך וכך ר' יוחנן אמר חייב ואותה הודאה כשאר הודאות דאמר מנה לי בידך אמר הן [ואם אחר שהודה הלוה א"ל המלוה] תנהו לי נתתיו לך פטור וישבע היסת אא"כ א"ל אל תתנהו לי אלא בעדים כדאיתא פרק (*שבועת הדיינין) [*הנושא] ואם יאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן ואם א"ל אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה ואם יש עדים אחרים שפרעו פטור ובזה השטר יש ג' ענינין דפליג על ספר האלפס וע"ש: שער י"ד כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי [ואפילו] העידו העדים שפרעו משלם בלא שבועה כדאיתא פרק שבועת הדיינין אבל אם השיב איני חייב לך כלום או שקר אתה טוען וכן כל כיוצא בזה ואח"כ באו עדים שלוה יכול לטעון פרעתי ב' ההוא דא"ל הב לי זוזי דאוזיפתך אמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני ואמרו להד"מ אמר רב ששת הוחזק כפרן רבא אמר כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה. גרסינן פרק יש נוחלין שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא המוציא שטר על חבירו לוה אומר פרעתיך מחצה והעדים אומרים פרע כולו ישבע לוה ויפרע מחצה מבני חרי דאמרי לקוחות אעדים קא סמכי: שער ט"ו [*אחד] אמר מנה לאבא בידך אין לו בידי פטור ונשבע היסת ב' אם אמר פרעתיו [מקצת] נשבע דאורייתא ג' ואם אמר לא הלוה לי כ"א ג' פטור מפני שהוא כמשיב אבידה ד' מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס נשבע על טענת עצמו דברי רבי אליעזר ב"י וחכמים אומרים משיב אבידה הוא ופטור ודוקא שאינו כמערים על מה שקפץ והלכה כחכמים ובפרק שבועת הדיינין פסק האלפס כרבי אליעזר ב"י וכן פסקו ר"ת ורבינו משה: שער ט"ז שבועת האשה י"א אופנים אחד בפרק הכותב המושיב אשתו חנונית או אפוטרופא הרי זה משביעה כל זמן שירצה ר' אליעזר אומר אפילו על פילכה ועל עיסתה וקאמר בגמרא ר' שמעון אומר כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ומסיק אלא אמר רב פפא ר' שמעון לאפוקי מדרבי אלעזר ומחלוקתו פירוש [לאפוקי] בטענת שמא ב' גרושה שתבעה כתובה מבעלה ואמר פרעתיך נשבעת ונוטלת כדלעיל ברים שער י"ג שלישי פוגמת כתובתה ד' בפרק הכותב נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביע וקאמר בגמרא שבועה מאי עבידתיה אמר רב יהודה אמר רב על אפיטרופא שנעשית בחיי בעלה ורב נחמן אמר רבה בר אבוה על הפוגמת ורב נחמן עיקר דפטר ליה אפילו מטענת ברי דאי מטענת שמא בלאו הכי פטור כדלעיל ועוד שתלמודא מוכח כן דקאמר בשלמא למ"ד על הפוגמת כתובתה מסקא אדעתה כו' ה' יורשין משביעין אותה ו' כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך ולא ליורשי אין היורשין משביעין לשעבר ז' אם נתעסקה בממון אחר מיתת בעלה והיורשין משביעין אותה בטענת שמא [ח'] כי האי דפרק כל הנשבעין האשה הנושאת ונותנת בתוך הבית *אמר אבא שאול בן אימא מרים בין דלא נדר בין נקי נדר בין מנכסי אלין בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה ונ"ל אני הדיוט מתוך דברי הרב אלפסי דה"פ בין בנכסי בין נכסין אלין בין בטענת ברי או שמא בין על אפוטרופא דאחר מיתת בעלה או אם נתעסקה כמו שאמרו חכמים משמשת במדור כדרך שמשמשת בחיי בעלה כו' [ט'] טענת בריא ממנו או מן היורשין הרי הן כשאר בני אדם מחייב שבועה [י' התובעת כתובתה מן היורשין דין הוא] שתשבע על כתובתה ואע"פ שפטרה בשבועה ממנו ומיורשיו ומשום דיד בעל השטר על התחתונה ולא קאי הפטור אלא על האפוטרופסות דהוי ליה מחול לך וכן שטר נאמנות דאתן לך או מחול לך אין דנין מזה על זה ואם שם בשטר ידו על התחתונה וראיה מדאבא שאול בן אימא מרים דהיכא דפטור בסתם לא מהני לאתן לך כתובה י"א שפטרוה באתן לך ובמחול לך. שער י"ז מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן וכל הנשבעין ונוטלין כעין שבועה דאורייתא ועליה אמר (שמואל) בפרק שבועת הדיינין מאי איכא בין שבועה דאורייתא כו' אבל לא על שבועת היסת דפשיטא דאיכא בינייהו נטילת חפץ ומסיק בדאורייתא לא מפכינן ומדרבנן מפכינן פירוש שזה הנשבע ונוטל אם ירצה יאמר לכשנגדו השבע אתה והיפטר אינו יכול לסרב לו על השבועה ואע"פ שאין הלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה מיהו במיתת לנכסיה הלכה כמותו בסוף שבועות באלפסי איתי ירושלמי חד בר נש אזל למידן קומי רבי זעירא כו' ובירושלמי דפרק המפקיד אמר הריני משלם תוספין א"ר יוסי לא חייבתו תורה שבועה להחמיר עליו כו' ותירץ דר' יוסי בשבועת שומרין דאורייתא ואלפסי פליג בהא על השערים [*עיין בהגה"ה אשר"י ריש ב"מ פליג בהא על שערי אלפסי] וראבי"ה מוקי פלוגתא דר' יוסי ות"ק לענין כפל שת"ק אומר תוספין להערמה שאמר הני משלם למפטר נפשיה מכפל הלכך מגלגלין שבועה שאם לא ימצא כמה שטען ישלם שנים ולר' יוסי ישלם אם ירצה ויפטר מכפל וכי מעיינת בגמרא דידן בפרק המפקיד משמע כדפי' אבל תירוץ ראשון לא נראה לראבי"ה דלא מצינו שנגלגל טפי בשבועה דרבנן משבועה דאורייתא שהרי הוצרך התלמוד לישאל אי מגלגלין בדרבנן או לא ואע"ג דבדאורייתא פשיטא ליה דמגלגלין: שער י"ח הם הנשבעין בטענת שמא: שער י"ט האומר שאין לו מה לפרוע ובסוף ב"מ כתבתי שער כל נשבעין ונוטלין וכתובין לעיל:

[*אמר אבא שאול בן אימא מרים בין דלא נדר בין נקי נדר בין מנכסי בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה וקשה שהרי אמרי' פרק הכותב אמר רב נחמן אמר שמואל משום אבא שאול בן אימא מרים בין דלא נדר בין נקי נדר בין דלא שבועה בין נקי שבועה בין מנכסי בין מנכסיא אלין בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כאבא שאול בן אימא מרים ע"כ. הרי שאבא שאול עצמו לא פסק כן שהרי היורשים משביעין אותה כיון שאמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים כו' אך אבא שאול אומר שמדת הדין נותן דלהוי פטור ממנה ומיורשיו כשאומר נקי נדר ונקי שבועה וכו' אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים כו' לכן אין עוקרין תקנת חכמים ומשביעין אותה אע"ג דכתב לה דלא נדר או נקי נדר בין מנכסי בין מנכסיא אלין ונל"ה כמו שפי' הרי"ף פרק הכותב וז"ל אמר ר"נ אמר שמואל הלכה כאבא שאול בן אימא מרים וה"מ דלא כתב לה בלא נדר ובלא שבועה א"נ נקי נדר נקי שבועה בלחוד ולא כתב לה בין ממני בין מיורשי אחרי גובה בלא שבועה ואפילו היא פוגמת כתובתה בין ממנו בין מיורשיו אחריו כשהם מתני' דקתני נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי ולא לבאין ברשותי עליך ועל יורשך ועל הבאים ברשותך אינו יכול להשביעה לא הוא ולא יורשיו כו' ואמרי' שבועה מאי עבידתיה ואר"נ אמר רבה בר אבוה אפוגמת כתובתה עכ"ל הרי"ף והביא אבא שאול ב"א מרים מיירי כשפי' הבעל ואמר דלא נדר או נקי נדר בין מנכסי אלין ממנו ומיורשי בין שכתב בפירוש ממני מודים חכמים שפטרה משבועה אפילו מיורשיו כדעת הרי"ף בפ' הכותב ע"ש בפי' הר"ן ואע"ג שכתב כאן בסתם א"ש בן א"מ בין דלא נדר ובין נקי נדר כו' עד אין משביעין כו' דלא פי' דבריו דמיירי שכ' ממני ומיורשי מ"מ כיון שכל הדברים עיקר הדברים ושרשיהם הם השערי רב אלפס ושם כתוב להדיא שכתב לה בעל הפטור שבועה ממנו ומיורשיו עד א"ש בן א"מ תכין משם שקצרם כאן ולא סיים למילתיה דוק ותשכח ועיין בא"ה סי' צ"ח ובב"י שהביא דברי הרי"ף. א"נ י"ל כמו שפי' ר"ת פ' הכותב וז"ל ר"ת קבלה בידינו דלא מיירי אבא שאול אלא בכתובה שהוא כמו אמירה דאוקמינן מאי כותב אומר אבל אם קנו ממנו שפטרה מן השבועה גובה בלא שבועה ואפילו מן היתומים וגם סוגיא דשמעתי' כו' ע"ש א"כ ה"נ מיירי השערים שקנו מן הבעל שפטרה מן השבועה גובה בלא שבועה אפילו מן היורשים כאבא שאול ודו"ק. ולי הדיוט נראה תירוץ הראשון עיקר כי המעיין בשערים יראה שדקדק בלשונו ואמר שכתב לה בעלה פטרן שבועה ממנו ומיורשיו כו' הרי שפי' דבריו שפירש הבעל בהדיא ממנו ומיורשיו ע"ש] :

הדרן עלך כל הנשבעין וסליקא לה מסכת שבועות

הגהות ממסכת נדה פירקא קמא

[בפנים ריש הלכות נדה] בסוף פ"ג דיבמות בדבור ולא כמעשה ער ואונן (*אומר) [*אמרו התוספות] דויעבה הוו ממש שלא כדרכה ולא היא למעלה ואפילו הכי שרי לישראל והביאו ראיה ז"ל וכן בפרק ד' מיתות אמרינן עובד כוכבים הבא על אשתו שלא כדרכה חייב מיתה לשמים ופריך מי איכא מידי דישראל לא מיחייב ועובד כוכבים מיחייב וא"כ על כרחיך לישראל מותר גמור דאי איכא לישראל איסורא הוה ליה גבי עובד כוכבים חיוב מיתה לשמים דאזהרתן זו היא מיתתן כמו גזל ושאר דברים ואומר ר"י דהתם מיירי בלא הוצאת זרע דאז שרי אי נמי באקראי בעלמא שמתאוה לכך כדאמרי' בנדרים משל לטבח כו'. [*בכורות דף ח] ת"ר תרנגולת לכ"א יום וכנגדם באילן לוז כלב לנ' יום וכנגדו באילן תאנה. חתול לנ"ב יום וכנגדו באילן תות חזיר לס' יום וכנגדו באילן תפוח וכל מיני הפוח. שועל וכל מיני שרצים לששה חדשים וכנגדם באילן תבואה. בהמה דקה טהורה לחמשה חדשים וכנגדו באילן גפן. בהמה גסה טהורה לט' חדשים וכנגדו באילן זית. טמאה שנים עשר חדש וכנגדו באילן בנות שוח. האפעה לע' שנה וכנגדו באילן חרוב. חרוב זה משעת נטיעתו עד שנת גמר פירותיו ע' שנה וימי עיבורו של נחש שבעה שנים ולאותו רשע לא מצינו לו חבר ויש אומרים מוכסוסין (*ובנות) [*דבנות] שוח עכ"ל הברייתא פ"ק דבכורות ושם מסיק תלמודא איך מוכח מקרא דמכל החיה ומכל הבהמה דימי עיבורו של נחש ז' שנים: בשילהי (*ב"ב) [*מרובה] גרסי' עשרה תקנות תקן עזרא ואחד מהם שתהא אשה חופפת ושם פירשתי דין חפיפה וע"ש בחיבורי: פרש"י פ"ק דמגילה אמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן אפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים דמדאורייתא אינה צריכה שבעה נקיים אלא הרואה שלשה תוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה אבל בתחלת נדה אפילו ראתה כל שבעה ופסקה לערב טובלת בלילה והם החמירו על עצמן לפי שאין הכל בקיאין בפתח נדותן לדעת אימתי הם עומדות בי"א יום שבין נדה לנדה וא"ת א"כ לא יחמירו אה"כ אא"כ רואות שלשה ימים רצופים פעמים שטפת דם כחרדל מזקיקתה לז' נקיים כגון שראתה שלשה רצופין והתחילה לספור ז' נקיים וכשספרה ששה וביום השביעי ראתה וסתרה הכל וצריכה לספור ז' נקיים אחרים עכ"ל מצאתי. איתמר ראתה ט"ו בחדש זה וט"ז בחדש זה וי"ז בחדש זה רב אמר קבעה לה וסת לדילוג ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג ע"פ ארבעה וחמשה בחיבורי בעמוד שני עיין לעיל [*בסי' תנ"ז] בסוף במה טומנין שם כתבתי משם רבינו שמריה שמותר לטבול בשלג וברד ור"י מביה"ס אסר וע"ש בסוף דבור (*אי מעיין) [*אמעיין] קאי: (*בפנים) [*עיין בפנים סי' א' נ"ב] מיהו לשם פ"ה דמקואות קתני בס"פ ומודו ב"ה וב"ש (*שגודר בכלי) [*שמגדר בכלים] וטובלות משמע דיכול לעכב הזחילה ולעשות אשבורן אפילו בכלים טמאים ומדקתני וכלים לא הוטבלו ונהי דר' יהודה ור' יוסי הלכה כרבי יוסי מכל מקום סתם מתני' ר' יהודה ומחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם ול"ע לפירוש זה ליישב פסק שבפנים ע"כ מצאתי [*נדה דף ס"ז] *שמואל עביד לבנתיה מקואות ביומי דניסן ומפלי ביומי דתשרי ומפרש טעמא שמא ירבו הנוטפים שהם מי גשמים על הזוחלין שהם מי מעיין ואין מי מקוה מטהרת בזוחלין כ"א באשבורן ודוקא מי מעיין מטהר בין בזוחלין בין באשבורן ולא מקוה וי"מ דטעמא משום דבנותיו הוי ספק זבות וזב טעון מים חיים ושמא ירבה הנוטפין וה"ל מים מכונסין ולא נהירא חדא דא"כ אמאי עביד להו מקוה ביומי ניסן הא בעי מים חיים ועוד הא תניא בת"כ אומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים משא"כ בזבה וא"ת ולמה לנו למיחש שמא ירבו הנוטפין נימא קמא קמא בטיל כדאמר פרק בתרא דע"ז המטהר יי"נ מחבית לבור אפילו כל היום כולו כשר דקמא קמא בטיל וי"ל היכא שהאיסור רבה מכשיעור אינו מועיל

*גם האשר"י כ"כ גם ראבי"ה האריך בדבר באופני הראות סותרו של פסק זה ע"ש. מהר"ם :

והוא

והיא דיין נסך דקמא קמא בטיל היינו קודם שרבה האיסור ע"י נתינת טעם בהיתר עכ"ל תוס' פרק במה אשה ועיין לעיל במה שכתבתי. גרסי' פ"ק דזבחים אמר ר"ל כל המשלים למי המקוה משלים למי כיור לרביעית אינו משלים למעוטי מאי למעוטי טיט הנרוק פ"ה טיט הנרוק משלים למי מקוה ואין מטבילין בו כדאמרי' פ"ק דסוכה גבי אויר מצטרף ואין ישכים תחתיו ופריך ר"י מי איכא מידי דאיהו לא חזי ומצטרף וקאמרי' טיט הנרוק יוכיח ופ"ה אע"ג דמשלים דתנן אלו מעלין ולא פוסלין מי השלג והברד וטיט הנרוק מ"מ אם עשה מקוה שלם מטיט הנרוק לא עלתה לו טבילה ולפירושו אין זה יוכיח דטיט הנרוק בשעה שהוא משלים חזי לטבילה משא"כ באויר לכ"ג דאפילו בשעה שמצטרף אין מטבילין בו והכי תנן פרק שני דמסכת מקואות מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט רבי אליעזר אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ר' יהושע אומר בטיט ובמים באיזה טיט אמרו בטיט שהמים צפין עליו ואם היו המים מצד אחד מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט רבי מאיר אומר באיזה טיט אמרו בטיט שהקנה יורד בתוכו מאליו ר' יהודה אומר שאין קנה המדה עומד ר' אלעאי אומר מקום שהמשקולת יורדת ר' אלעזר אומר היורדת בפי חבית ר"ש אומר היורדת בשפופרת הנוד ר"א בר צדוק אומר הנמדד בלוג והיינו טיט הנרוק דסוכה דקאמר יוכיח עכ"ל תוספות שאנץ: תו גרסי' שם תנן מקוה שיש לו מ' סאה מכוונת נטל סאה ונתן סאה כשר א"ר אסי א"ר יוחנן עד רובא ובמי פירות איירי כדפירשנו בהערל אבל מים שאובין אפילו כל היום כולו בטל עכ"ל תוס' שאנץ שוב מצאתי פרק כיסוי הדם גבי אבל נפל דם לתוך מים קמא קמא בטיל שבתוס' שאנץ הקשה אמאי לא אמרי' גבי נטל סאה [קמא בטיל] וגבי המערה מחבית לבור אמרי' קמא קמא בטיל והביא הרבה מקומות דלא אמרה וחילק בשם ר"ת היכא שהפסיק והיא דהמערה מחבית לבור איירי שהפסיק וכשעירה קילוח אחד שהה ואחר כן חזר ועירה וכן עשה כל היום והיא דשמא ירבה הנוטפין ר"ל בלא הפסק ושוב סתר תירוץ זה והאריך ועי' בתוס' פרק כיסוי הדם: ויש שעשה שלמה ע"פ ע"פ: שאלו אם מותר לטבול בחמי טבריא הנובעין מן הקרקע והורה להיתר מדאמרי' פ"ק דתענית כל שהוא משום אבל כו' עד לא נצרכה אלא לחמי טבריא ופרש"י ז"ל דלאו שאובין נינהו הא למדת שכל חייבי טבילות טובלין בחמי טבריא ולא גזרינן בהו גזרה מרחצאות הואיל ונובעת מן הקרקע גם מכאן משמע שמותר לשום חמין למקוה צונן דתניא בתוס' דבפרק בתרא דמקואות היו רגליו מלוכלכות אבק וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה ספסף או טבל במי חמין כו' ושמא יש לדחות ולאוקמי בחמי טבריא אך יש להביא ראיה מפ"ק בתרא דנדה גבי דביתהו דרב נחמן דקאמר לה דודי חסרת עבדי חסרת כו' ופר"ח וכי את חסרת יורות להחם חמין ולהטיל לתוך האוגנים וא"כ משמע שמותר להטיל חמין לצונן ולטבול וכן הורה ראבי"ה וריב"א: [ובפנים כתיב לאיסור בשם ר"ת]:

שייך לפרק שבועת בטוי

שאלו להר"ם תשפא איש ואשה שקבלו חרם קהלות לישא זה את זה והמיר דתו האיש ושב לאח"כ בתשובה אם צריך להתיר לה החרם של הקהלות שקבלה עליה לכאורה צריכה התרה שהרי ביבמה שנפלה לפני מומר כתב רש"י פרק החולץ דבעיא חליצה והשיב הר"ם דלא בעיא התרה לחכם לאחר ששב דהא אי אתיא קמן כל זמן שהיה מומר לא שבקי' לה לאינסובי דאין זה דעת המקים והקהלות להיות יחדיו ולא דמי למומר דבעינן חליצה לפירש"י ז"ל דהתם כבר חלו הקדושין אבל הכא אפילו כשחזר בתשובה אינו צריך התרה דכיון שהותר נדרה בימי המרתו ה"ל נדר שהותר מקצתו והותר כולו דאדעתא ליכנסא למומר לא קבלה חרם עליה והואיל והותרה שעה אחת הותרה עולמית ומיהו [דוקא] היכא שבאת לב"ד כשהמיר והתירוה ליכנסא קודם ששב אע"ג דלא הספיקה להנשא עד ששב לא תלא מהיתירא הראשון ואין צריכה היתר כדאמרי' גבי עד אחד אומר מת אבל אם לא הותרה ליכנסא עד ששב צריכה שאלה *לחכם כדתנן פ' קונם בית זה שאני נכנס ונעשה בית הכנסת וטובא כה"ג דחשיב התם צריך שאלה לחכם ואין יכולין להתיר לה החרם כ"א בפניו או שלא בפניו ומדעתו כדאיתא בההוא פרק המדיר כו' אין מתירין לו אלא בפניו ואפילו לר"ת שפי' דוקא כשעשה לו טובה דומיא דנבוכדנצר ולדקיה וה"נ עשה לו טובה שקיבל עליו בחרם לקחתה עכ"ל הר"ם: תשובה לרב האי גאון תשפב הבא להטיל חרם על הקהל בשביל גניבה אין אחד יכול לומר הוציאני מן הכלל שאתה יודע שלא גנבתי שאם לא גנב אין החרם חל עליו וכי מחרים שתמא לא לימא כל מאן דגזלי אלא כל מאן דאית ליה גזל בידו כך וכך ליהוי ליה ולא לכל הבא ואומר תנו לי פיתקא דלטותא יש ליתן לו ולהחרים בצבור אלא י"ל אם אתה חושד אדם הרי הדין ביניכם ואם לאו קלל בגו ביתך אבל יתומים או אפוטרופוס שאומרים לא ידענא אלא מי הוא כותבין להם פיתקא דלטותא עכ"ל: שאלה תשפג ראובן נשבע לשמעון לפרוע לו לר"ח הגיע הזמן ולא היה לו לפרוע לו יש לדבר תקנה ע"י שיאריך לו שמעון הזמן או לא נראה דיש תקנה אפילו בלא התרת חכם שיאמר שמעון התקבלתי כדאמרי' בנדרים פ' ח' קונם אתה נהנה לי עד שתתן לבני כור חטים ושני חביות יין ר"מ אוסר עד שיתן וחכ"א הרי זה יכול [להתיר] שלא ע"פ חכם יאמר הריני כאלו נתקבלתי ה"נ ל"ש: וכי תימא שבועה חמורה מנדר משום דכתיב כי לא ינקה כדאמרי' פ"ב דנדרים הא ליתא דהא דאמרי' בפ' מי שאחזו מותיב מינה על הויא דא"ר יוחנן האומר לאשה ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז וחזר ואמר מחולין איננה מגורשת ומתרץ התם לנעורה קא מכוין והא לא ליערה ומדמדמה להו הדדי ולא משני בנדרים הקלו אלמא בהא מילתא כי הדדי נינהו וגמרינן מינה: כתוב בתשובות הגאונים דכל נדר וכל שבועה בכל ענין לדבר מצוה יש לה היתרא מדפריך לרבי יוחנן פרק אלו הלוקין והאיכא אונס שגירשה והדירה על דעת רבים שעכשיו בטל עשה שבה דאין לה היתרא ואם איתא שום נדר או שבועה בלא הפרה [*פי' שאין לו הפרה] לימא ליה שתם: יש לדקדק דב' אנשים שנשבעו זה לזה ועבר האחד על שבועתו השני נפטר מאותה שבועה כדאמר פ"ק דסוטה גבי שמשון שהרג פלשתים אמר ר' חייא בר אבא הותלה שבועתו של אבימלך דכתיב אם תשקור לי ולניני ולנכדי ופי' רש"י ז"ל הותלה בטלה כמו לא יחל דברו לפי שעברו פלשתים על השבועה תחלה ועי' בתוס' פ"ק דסוטה: תשובה הרב משאנץ וז"ל אמנם כן היתה קבלה בידי ענין שדוכי אשה ואיש שקבלו עליהם חרם תקנת קהלות ליכנסא לאחר זמן דמי שיעכב והעביר המועד אסור ליכנסא לאחר *ומי שאין מעכב מותר ואין צריך התרת חכם וגם המעכב עצמו מותר בלא התרה לאחר שנשא שכנגדו יגד שמא לי זקן אחד ואמר לי כי שניהם אסורים ולא הרויח מי שלא עיכב אלא בתשומת יד וכמתי לו יביט דצריך כשקיבלו עליהם חרם סתם אבל במפרש שהמעכב יאסר אין לאחר תנאי כלום ובין כך ובין כך כיון שנשא האחד אפילו נשא באיסור שכנגדו מותר לאלתר ואין צריך התרה ושלום שמשון ברבי אברהם: פסק רבינו יצחק מפורייש שהמשכיר יכול לאסור ביתו על השוכר דומיא דהקדש דאמרי' בערכין פרק משקלי עלי המשכיר שהקדיש ביתו השוכר מעלה שכר להקדש ופריך היכי דייר ביה הא במעילה קאי. הרב משאנץ פסק דאין יכול לאוסרה מדאמרי' פרק אין בין המודר הנאה מחבירו יש לי בית הבד כו'. פסק הר"י בר פרץ מי שנשבע או קבל בחרם שלא יתן תשפד דבר או לא ימכור או ימחול חובו או שאר דברים ועבר שבועה או מכר או נתן אין במעשיו כלום כדאמרי' בכתובות כיון דאמר רבנן לא לזבין אי זבין לא הוי זביני ומסתמא אין אמירה דרבנן גדולה משבועתו וא"כ אין במעשיו כלום דעל ידי עצמו איבד כחו וזכותו בנדר ובפ"ק דתמורה אמר אביי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ורבא אמר לא מהני והתם מייתי פירכי טובא בין לאביי בין לרבא ומשני כולהו ומ"מ הלכה כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם: סליק פרק שלישי

[*ואני אומר אם לדין יש תשובה דכיון שהמיר אע"פ ששב פגם משפחה היא ואדעתא דהכי לא נשבעה לו כ"י י"ד סוף סי' רכ"ח ולי הדיוט נראה להביא ראיה לדברי ב"י מתשובת הרא"ש ומביאו בטור א"ה סי' נ' שכתב באחד שהמירה אחות המשודכת לו קודם זמן החופה ופטר הרא"ש המשודך מן הקנס אע"פ שלא פי' שום תנאי בעשיית הקנס כיון שאירע אונס בזה אנן סהדי שאם היה יודע שדבר זה עתיד ליעשות לא היה משדך עמה להשחית נחלתו ולפגום משפחתו והוי כאילו פירש מעיקרא שאם יארע דבר זה שיתבטל המעשה ע"כ. ואע"פ שיש לדון ולומר דהתם לענין קנס דהיינו ממון אנן סהדי שאם היה יודע כו' אבל אם קיבל עליו חרם או שבועה אינו כן ולא אזלינן בתר אומדנא זה אינו דהא מטעם זה שפטר מקנס משום דאנן סהדי שלא רצה לפגום משפחתו והוי כאילו פירש שייך נמי לומר גבי חרם ושבועה שלא קיבל עליו מתחלה החרם כ"א בתנאי זה וכן מביאו הב"י דברי רשב"א שם דאזלינן בתר אומדנא אפילו גבי חרם ושבועה ועדים לכן כתב מהרי"ק שורש כ"א על מי שנשתעבד בקנס לישא אשה פיקחת ואח"כ נשטתי' פטור מן הקנס אפילו כשהיתה שם שבועה]:

(הסר התחלה) בין שכבר נשא האחר מיהו באיסורא היא ודאי זהו טעמו אף כי כבר עבר הזמן ומעכב וממאן לקיים אשר נתקשר מ"מ שכנגדו באיסורו קיים כי רצון שמא יחזור בתשובה. והשני (ה"ת) משא"כ בשכבר נשא וק"ל וכתב עוד דדוקא בכה"ג שנתקשרו זה לזה וכרתו ברית יחד בשבועות אברהם עם אבימלך להיות שלום ביניהם או איש ואשה שנתקשרו להנשא אז שייך לומר אם עבר אחד מהם בטלה השבועה דודאי ע"מ כן נשבעו (חסר ב' תיבות) בני אדם נתקשרו יחד שלא לדבר על פלוני ושלא לעשות דבר פלוני שאינו שייך בין לבינם רק חוץ מהם לית דין ולית דיין לומר שאם יעבור אחד מהם שגם האחרים יהיו מותרים חלילה כי (ה"ת) דהא"כ יתבטל כל התקנות והרמות אשר יקבלו עליהם קהל ועדה אשר יעבור אחד מהם חלילה וע"ש]:

שבועת העדות פנים זה בא בהרשאה כו': הגה מה ששמעון אומר תשפה שבן ראובן הבא בהרשאתו מחל לו אם ההרשאה כתובה כדין שאר הרשאות באותה מחילה אין בה ממש דהמורשה אין לו כח לפשר ולמחול אלא לדין שכך כתב בהרשאה ויטעי דין וכן כל מה דמהעני מדינא קבילית עלי בין לזכות בין לחובה אבל לבצוע לא נתן לו כח אא"כ יש עדים שכך כתוב בהרשאה שנתן לו רשות לפשר סוף דבר בסתם הרשאה שליח שויה דמצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ובאפוטרופוס דיתמי כמי אמרי' פ' הניזקין דאין האפוטרופסים רשאין לחוב אפילו ע"מ לזכות. שאלו להק' מדורוי"ש על המרשה חבירו לילך למדינת הים והרשאתו בידו וטוען הנתבע שטרא פריעא הוא אישתבע לי דלא פרעתיך מהו שיצטרך לשוב אל יעקב ותיבטל ההרשאה והשיב דלא בטלה ההרשאה דאין לו עליו רק שיצטרך שישבע שלא אמר ליה המרשה ששטר זה פרוע הוא דומיא דשבועת היורשין ובמה במורשה אף לזאת אין צריך שהרי יש כאן עדים שכך אמר ליה המרשה שאין פרוע [שהרי] הרשאתו בידו ואפילו [כי מת] מלוה בחיי לוה אמרינן יורשין שקלי בלא שבועה דדוקא למלוה הוא דאמר רב פפא הכי דכי טעין אישתבע לי דלא פרעתיך משבעי' ליה אבל ליורשי המלוה לאו כל כמיניה לאישתבועי שבועת היורשין: בתיקון שטר הרשאה כתוב זמן וכתב רבינו שמחה דא"ל דמ"ל אם מוקדם או מאוחר וגם מה שכותבין ברעות נפשאי בדלא אניסנא א"ל הואיל ואין שייך בו מסירת מודעא ועוד דשליח בעלמא הוא ומה שייך לומר בנפש חפצה והא יכול לבטל השליחות כמו שפירש רב יהודאי גאון: ויסא לו (*רשות) [*רשאי] [*עי' בארוכה סי' ל"ט שהביא עוד דין זה] וכו' עד ויטול לעצמו פירוש ולא יכול לומר לאו בעל דברים דידי את: לקבוע זמן [כדאמרי'] פרק הגוזל בתרא קובעין זמן שני וחמישי ושני: ולבטל זמן אם יבטל הנתבע זמן הראשון יכול לקבוע זמן אחר: לאחוואה אחוואתא פי' להביא עדות להגיד זכותו: למחאה מחאתא פירוש למחות באותם המחזיקים בקרקעות של זה ויהיה מחאה: לקיומא חזותא פירוש לקיים ראיותיו ולבטל חזותא לבטל ראיותיו של בעל דינו וכל מה דמתעני מן דינא פירוש הרי הוא שלוחו על כל מה שהדיינין יפסקו עלי בין לזכות בין לחובה לפי שהוא במקומו ויועיל לשון זה שלא יוכל המורשה לעכב לעצמו: תשפו על עסק ראובן אשר הרשה את שמעון (*והביא) [*להביא] ספרים מיד לוי ולוי מסרם ליד שמעון מיד אמר ליה שמעון ללוי שמור לי הספרים אלו ולאחר זמן תבע ראובן ללוי ספריו ואמר לוי אותם ספרים מסרתי ליד שמעון בהרשאתך ואני מסולק ממך וקבלתי מיד שמעון בפקדון ולאו בעל דברים דידי את ואני מעכבם בשביל מעות שחייב לי שמעון. והשיב הרב נראין הדברים שאין ללוי לעכבם חדא שאין לו לעכב פקדון בשביל חוב שהמפקיד חייב לו שזו גזירת קדמונים להזכיר גזירת העיקול ואפילו תאמר שזו היא לכתחלה דאסור לעכב אבל אם רצה לעבור ולעכב הרשות בידו ואין מוציאין מידו כדפרישית ס"פ המקבל וראיה מגברא דחבל סכינא דאושכפי וקאמר דאין מוציאין אותו מידו ואע"ג דעבר אלאו דלא תחבול רחים שהוא דאורייתא מ"מ כאן אין הפיסתו כלום דהא אסיקנא הבא בהרשאה שליח שויה וזה (לא) היה יודע שאילו הספרים לא היה לשמעון כ"א לראובן והיאך היה יכול לעכבם והא גבי מוכר ולוקח עשו תקנת השוק פ' הגוזל בתרא משום דאדעתא דהכי יהב ליה זוזי אבל פרע בחובו ובהקיפו לא דאדעתא דהכי לא יהב ליה זוזי וה"נ הלוהו קודם שהפקיד אלו הספרים ואפילו הלוהו [אחר] שהפקיד הספרים מ"מ לאו אדעתא דהכי הספרים אוזפיה אבל אי אוזפיה על אלו הספרים דהוי משכנתא ממש וא"פ הגוזל בתרא דמשכנתא עשו בו תקנת השוק ויחזיר הדמים כדפרישית הלכך בכולהו עשו תקנת השוק לבד מגנב ופרע בחובו והקיפו בהא מספקא לי אך דעתי נוטה שאין יכול לעכבו שהרי יודע היה שלא היו לשמעון כי אם לראובן שהרי באותה שעה מסרם לו בתורת שליח והוה ליה כלוקח מגנב מפורסם דלא עשו בו תקנת השוק הואיל וידע שלא היו שלו אין עושין לו תקנה וגם אין לעכבו בשום מינו שכולן אנו יכולין לדחותן יצחק ברבי פרץ: [*פנים] גרסי' בירושלמי חד ב"נ אשבע דלא מרווח אתא לקמיה דרבי בון אמר מאן יהיב לי היתר למאי דאישתבענא אמר ליה מאי שאי אמר ליה דלא מרווחנא וא"ל וכי [*חד] [בר נש] אתעביד כדין אמר ליה קוביא קאמינא א"ל ברוך שבחר בהם ובדבריהם שאמרו צריך לפרט הנדר: ואומר ריב"א תשפז מכאן ראיה דאין להתיר נדר של קוביא ורבינו טוביה אומר דעתה בזמן הזה יש להתיר נדר של קוביא כי כמו שנגה הוא כי אינס יכולין להתאפק ולמשול ברוחם עכ"ל שיטת רי"ף פרק השולח ואותם הריקים שטוחקים על גוותא אין בתשובה.

פרק השולח אם יש לפדותם: סליק פרק רביעי

עיין פרק בתרא דמגילה מה דינו של אחד שנדר שכל פעם שישחוק שיתן מנה לצדקה ועבר נדרו וע"ש: הן הן שבועה לאו לאו שבועה לאו דוקא שבועה אלא יש ליזהר קצת: גרסי' בגמרא מפני מה אמרה תורה מודה מקצת כו' עיין ריש מסכת ב"מ בקטן ותמצא דברים נאים ויפים: הכא הוא דאיכא דררא דממונא עיין בקטן פ"ק דבבא מציעא גבי ההוא רעיא: בתוס' שאנץ כתב וז"ל [לא] היה ר"ת מוחה בדיינין מלהשביע [*אפילו] בדליכא דררא דממונא ולסוף כתב רבינו שמשון וז"ל ומתוך כן נראה לי להקל שלא לנדות אפילו על תנאי ולא להשביעו אם יראו הדיינין ומתוך דבריו של תובע שמכוין להשביעו: פני"ס מהני' טענו כלים כו' פ"ק דבבא מציעא גבי היה חייב לחבירו שבועה בב"ד ולאחר זמן א"ל נשבעתי שם פירוש אם חייב לעשות שבועה שנשבע דשמא לא תקנו שבועה על שבועה וע"ש בקצר ופי' באורך: פנים אבל מכירה לא שכיח כו': הגה"ה השיב רבי גרשון מ"ה הואיל ואין נשבעין על הקרקעות כ"א דרבנן אותה שבועה לא מהפכינן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן עכ"ל: פנים מאי איכא כו': הגה"ה מאי איכא בין שבועה דאורייתא כו' פרק הכותב גבי אי פקח שמעון מייתי ליה לידי שבועה דאורייתא פ"ה דנ"מ לאינקוטי חפצא ובערוך פירש נ"מ לכינוי נכות ועל שניהם קשה לימא הכא דהא איכא בינייהו ועוד כי הוא עצמו פירש פרק הלוקח גבי משביעין אותה חוץ לב"ד דב"ד בעינן אנקוטי חפצא ולא לחוץ לב"ד מתוס': פנים והלכתא המלוה כו': הגה"ה פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למ"ה דוקא בפני פלוני ופלוני שניכר וידוע שהלכו שיכול הדבר להתברר על ידיהם

דהם

דאם לא כן יזכיר שמותם כמו שירלה ועוד מדנקט הלכו ולא נקט מתו עכ"ל : שאלו למהר"ם **תשפח** מי שנשבע בשלחן הקדש או באחד מכלי הקדש או בשולחן סתם אם היא שבועה וחייב נקיים והשיב אם אמר ככר זה עלי כשולחן של מקדש או כאחד מכלי המקדש זו היא נדר גמור דנדר בדבר הנדור כדאיתא פ"ק דנדרים כאימרא כטלים כו' אם נדר באחד ממשמשי המזבח אע"פ שלא הזכיר קרבן הוי נדר כקרבן אבל ה"נ שנדר בשולחן לא אמר כלום דבפ"ב דנדרים אמרינן אפילו הנודר בתורה לא אמר כלום כי מנחה אארעא אבל כי נקט לה בידיה דעתיה אאזכרות שבה אלמא אע"פ שזה קלף שהתורה כתובה עליו קדש הס אפ"ה לא אמר כלום אלא היכא דדעתיה אאזכרות דהוה ליה נדר בשם ובשלחן ליכא אזכרות הלכך לא אמר כלום ומ"מ בעם הארץ ראוי לקונסו שלא יהא רגיל כדאיתא פרק שני דנדרים גבי נדר בחרם דתלמיד חכם אין נשאל וע"ה עונשין אותו ושלום מאיר בר ברוך. פ"ק דנדרים קאמר תלמודא ואי אשמעינן נדר דלית ביה קיותא מכאן משמע דהנודר סתם ולא קאמר זמן אסור לעולם ואם תאמר מ"ש מנזירות דאמרי סתם נזירות שלשים יום יש לומר דגבי נזיר איתסר מן חפלא הלכך סברא הוא שלא שיעבד עצמו אלא הפחות שיוכל אבל נדרים אסר חפלא עליה הלכך לא גמרינן מנזירות : **תשפט** מעשה באחד שאמר לאשתו הפשיטי חלוקך ואם לאו לא אשכב עמך עד פסח והיא נשבעת שלא תפשוט חלוקה מי יכול להפר כמו דברים שבינו לבינה נראה לי דאין יכול להפר דהא קיים לה וקיימא לן המקיים בלבו מקוים והמיפר בלבו אין מופר וצריכה התירה מחכם או ג' הדיוטות בלשון התירה והבעל א' מהם אם ירצה ושלום : פנים שומר חנם כו' עד וכ"פ ר"י בפרק הזהב : **הגה"ה** ע"פ הזהב נושא שכר אין משלם בקלר. פנים מצאתי תשובה כו' עד וקנו מיניה בבית דין חשוב עיין פרק איזהו נשך בדיני אסמכתא בקלר : **סליק פרק ששי**

פנים על אודות השכיר שנשבע כו' : **הגה"ה** גרסי' בגמרא שכיר לאחר זמנו אין נשבע ונוטל עיין ריש מסכת ב"מ גבי בין לרבנן בין לרבי יוסי וכו' : פנים דברים העשוין להשאיל כו' : **הגה"ה** ע"פ חזקת הבתים על המשנה דאומנין אין להם [*חזקה] שם בגמ' פירש רשב"ם כל הדינין באורך וכן בתוס' וע"ש : גרסי' בגמ' החשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל עיין בקלר פ"ק דב"מ גבי מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא לא אמרינן סמ"ג במצות לדון בדין תובע ונתבע אין אדם מורים שבועה לבניו להחזיק ודאי מורים עד"פ המפקיד גבי אמר הריני משלם ומת ואמרו בניו אין אנו משלמין וע"ש בקלר ופירש כל הדעות באורך : אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא משתבע לא פי' הקונטרס לא אין חשוד בהכי ואין שכנגדו נשבע ונוטל ויש מוכיחין מכאן דמי שעבר על חרם מותר להשביעו פעם שנית דלא הוה חשוד כיון שדעתו לקיים ולא עבר עליו עד לאחר זמן ואומר ר"ת דלאו מלתא היא דהא לא קאמר הכא אלא דלא איירי ביה הגא דמהני' אבל חשוד על השבועה מיקרי דתמורה היא כשאר שבועות והכי מוכח בכה"ג גבי ההיא דפרק הכותב ידענא בהדיא איתתא דחשידא אשבועתא וגרמי איגהו דמפקי שם שמים לבטלה ומפרשי כגון דאמרה שבועה שלא אוכל ואכלה אלמא משום דחשידא אשבועת ביטוי הויא חשודה ואפכינן שבועה אשכנגדו ועוד אף כי לדבריהם לענין חרם מיהא הוי חשוד דכמו שהראשונה קלה בעיניהן גם האחרונה קלה בעיניהם דסתם חרם הוי להבא דאפילו שבועת ממון כגון כופר הכל או מקלה שמשביעין אותו שיודה מ"מ בשעת שבועה לא עבר אם אינו מודה אח"כ ואפילו ישביעוהו שיודה מיד מ"מ לא הוי שבועה כמו אכלתי ולא אכלתי שעבר בשעת שמוציא שבועה מפיו עכ"ל תוס' שאנך עי' לעיל פ"ק דב"מ אם מזכיר שם לבטלה נקרא חשוד אם חייבו ב"ד לאחד שישבע אין רשאי ליפטר בחרם אך נהגו העולם לשון חרם במקום שבועה . גם תקנו הגאונים דאם לאחר שנשבע שבועה דאורייתא באו עדים שחשוד אין שבועתו כלום וישלם ויש גאונים שר"ל כשחייבו ב"ד לאדם שבועה דאורייתא ולא רצה לישבע חייב לשלם ואין יכול לומר השבע וטול והר"י מקורבייל אומר שקבלה בידו כה"ג יש לעשות פשרה [*וטעם הר"י מקורבייל פי' הב"י בח"מ סי' פ"ז משום דמספקא ליה אי הלכה כמר בר רב אשי או לא] וכן מנהג ועוד כתב רב האי גאון דאין משביעין אשת איש דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם וגו' ולא האשה ואפילו במקום פקדון אבל כותבין פסק לתובע וכשתתאלמן או תתגרש תשבע ועוד תקנו הגאונים כשהלוה אומר שאין לו כלום שישבע שאין לו כלום ואם אח"כ נמצא בידו ממון ואומר של אחרים הוא אין שומעין לו עד שיביא ראיה ותקנת הגאונים ששבועה אחת כוללת כל הבעלי חובים ואם גלוי וידוע לרוב האנשים או לדיינין שאין לו כלום אין ראוי להשביע וכן מי שהוא רמאי ואמוד אין להשביע אלא רודפין ורודין עד שיפרע מתוספות אויר"א :

סליקו הגהות ממסכת שבועות

עשרים שערי שבועות של הגאון רבי יצחק בן הרב רבי ראובן

נמצא בקבלה בתשובת מיימון להלכות טוען ונטען שהיה בן בנו של רבינו יצחק אלפס כי רבינו האלפס היה שמו רבינו יצחק ברבי יעקב והרי חולק עליו בענין מיפך שבועת היסת בשער ב' ומפני גדולתו נקראו על שמו שערים דרב אלפס . וי"א כי המחבר ספר האלפס הוא שעשה את השערים האלה בילדותו . וספר החבור עשאו בזקנותו הלכך היכא שהם חלוקים בתר חיבורו אזלינן :

ויסד בם ארבע טורי חרוזות בעבור תהיה לו לעדה : ואלו הן

עוֹרֶה בֶּן אָדָם וְלֹא תִהְיֶה נִרְדָּם עֲמוֹד נָא עַל סוֹדָם פְּתַח לֵב הָאֶבֶן :
לְךָ חִבּוּר נִבְאָר מְתֻקָּן וּמְפֹאָר רְאֵה כִּי לֹא נִשְׁאָר בְּתוֹךְ הַבַּר תֶּבֶן :
וְהוּסַר הֶעָקוֹב בְּחִבּוּר זֶה לִנְקוֹב מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב וְשָׁם רוֹעֶה אֶבֶן :
דְּרוֹשׁ בְּכָל יוֹם לַהֲגוֹת וְלֹא תוֹסִיף לִשְׁגוֹת וְתֵרֵד לִפְלַגּוֹת יִצְחָק בֶּן רְאוּבֵן :

אמר המחבר שערי השבועות שהן עשרים . כי טוב הוא לדיין לחקור ולהבין בעלי דינין בדבריהם כדי שידון דין אמת לאמתו באחד משלשה פנים המיוחדין : **הא'** ע"פ עדים כשרים לעשות פסק דין ע"פ עדותן הן לזכות הן לחיוב כמו שכתוב על פי שנים עדים וגו' : **הב'** הוא במקום שאין שם עדות ברורה שצריך הדיין להבחין בטענות בעלי דינין שמתוך דבריהם והודאת פיהם יכול לגמור דינם בלא צורך עדות ובלא שבועה . פעמים שיטעון התובע טענה שמתוכה יפטר הנתבע . פעמים שיטעון הנתבע טענה שמתוכה יתחייב לשלם בלא עדות ובלא שבועה . ואמשול לך דבר בקלת דיני הערבות כגון ראובן שתבע שמעון לדין בטענת ערבות ושאל הדיין לראובן גוף המעשה וטען ואמר מחזיק הייתי בבעל חובי שיפרע לי ממוני ועבר זה שמעון ואמר הניחהו ואני אתן לך מה שיש לך אצלו וע"י ערבות זה הנחתי בעל חובי ועכשיו אני תובע לשמעון חובי במה שערב לי . וא"כ הוא כמו שטוען ראובן עצמו מתוך דבריו יפטר שמעון מערבות זה בין שיטעון לא היו דברים מעולם בין שיודה לו הטענה . כמו שאמרו בעלי התלמוד (א) הרי שהיה חונק את חבירו בשוק מצאו חבירו ואמר הנח לו ואני אתן לך פטור שלא על אמונתו הלוהו אבל אם קנו מידו חייב כדאמרי' חנוק וקנו מידו משתעבד ועוד אם שאל הדיין לשמעון תחלה גוף המעשה וטען ואמר בודאי עברתי על ראובן ולוי והיה מבקש לו ממנו הלואה והוא מסרב אמרתי לו הלוהו ואני ערב ושמע לדברי והלווהו וכל עיקר לא קניתי לו בקנין על אותו ערבות . א"כ הוא [כמו] שטוען שמעון עצמו מתוך דבריו נתחייב על הערבות כמו שאמרו רבותינו ערב דבשעת מתן מעות לא בעי קנין . והרי שיתלמד הדיין מתוך דבריהם להוציא הדין לאמיתו בלא עדות ובלא שבועה וכאלה רבות בכל דיני ממונות ותן לחכם ויחכם עוד : **הג'** במקום שאין שם עדות ברורה ושבעלי דינין כופרים בטענותיהן זה לזה ואינו יכול הדיין ללמוד מתוך דבריהם אמיתת הדין . הטיל הכתוב דין שבועה ביניהם לחלוק בין בעלי דינין ולגמור דינם כמו שכתוב שבועת ה' תהיה בין שניהם . ועוד דרשו רבותינו מפסוק זה מלמד שהשבועה חלה על שניהם כלומר עונש השבועה הטיל המקום על אחד מביניהם או על הנשבע לשקר או על המשביע לשקר שלא יאמר אדם אלך ואתבע מפלוני מה שאין חייב לי ואשביענו לשוא שכל עונש השבועה לשוא עליו . ואין על הנתבע נשיאות חטא : ועתה נתתי לבי לחבר ספר זה ולפרש בו ענין השבועות שהן נעלמין ונסתרים מבני אדם לפי שמיני השבועות נפרדים בדמיון ובשם וכל מין ומין הווה במקום המיוחד לו זה בכה וזה בכה : ועל דבר זה נפלה ספיקא בעיקרי דיני השבועות ונעלמו מרבים : ואומר שהשבועות הן ג' ואלו הן . שבועת התורה . ושבועה דרבנן כעין דאורייתא . ושבועת היסת דרבנן . ויש בשבועת התורה שאין בשתיהן לפי שהיא על הנתבע שישבע ויפטר מלשלם . וצריך שיתפוש חפץ ביד הנשבע . משא"כ בשבועות אחרות . לפי שבשבועת היסת אין בה נטילת חפץ ובשבועה דרבנן שהיא כעין דאורייתא יש נטילת חפץ כעין שבועת התורה אבל היא על התובע לישבע וליטול . ודעתי לבאר בספר חיבור זה כל הענין לדעת מיני השבועות ומקומות המיוחדין להן וראיה להן מדברי המשנה והתלמוד דבר דבור על אופניו מאין להגות כדין שלא להוציא ממון ממחויב שבועה ולא לחייב שבועה במקום חיוב ממון רק דין אמת בדת וכהלכה . ואני שואל מאל המאיץ כח ואומלה להכין ולסעדה באשר נהאזרתי חיל .

ואחלקה פרשי הדין על הספר במחלוקותיו לעשרים שערים :

השער הראשון אדבר על עיקר שבועה ומתכונתה . ואומר כי שש מדות נמצאו בשבועת התורה ואלו הן . שבועת הדיינין . ומדין תורה . ובמקום שאין שם עדים . ושתהא שבועת אמת ומקויימת . ושבועת הנתבע . ושיקבל התובע לקיחת השבועה במקום גביית ממון . ועתה אשוב לבאר שם המדות האלה כהלכה : **הא'** שאמרתי שהיא שבועת הדיינין לאפוקי משבועת ביטוי שפתים שהוא שבועת הרשות שעושה מעצמו בלא חיוב דיינין והיא מפורשת במסכת שבועות לענין הבאת קרבן עולה ויורד וכל הענין כמו שהיא ואין שבועת הדיינין דומה לזו לפי שבשבועת הדיינין היא ע"י תובע ונתבע : **הב'** שאמרתי שהיא שבועת הדיינין מדין תורה לאפוקי משבועות אחרות שהן מדרבנן כגון שבועת היסת ושבועה דרבנן כעין דאורייתא כאשר נפרש בספר הזה : **הג'** שאמרתי במקום שאין שם עדים כדכתב קרא או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם איסא (ב) בן יהודה אומר אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם הא יש רואה יביא עדים ויפטר : **הד'** שאמרתי שתהא שבועת אמת ומקוימת זו באה ללמדינו שאם ידחה בעל דינו בטענה הנפטר בה ונשבע עליה לשקר ואח"כ נתברר ע"פ עדים שלשקר נשבע לא נפטר מבעל חובו ואין דיחוי מעליו וחוזר ונובה הימנו . ואמשול לך דבר זה בקלת דיני הפקדון כגון שומר חנם שפטר עצמו בטענת נגנב או נאבד ונשבע ואח"כ נודע שפשע בשמירתו . וכן שומר שכר שפטר עצמו בשבורה ומתה ונשבע שכך היה ואח"כ נודע שנגנבה או נאבדה וש"ש חייב בגניבה ואבידה שאילו טען טענת אמת חייבוהו ב"ד לשלם . ומתוך שקר שנשבע פטרוהו אעפ"כ הואיל ונתברר גוף המעשה מחייבין אותו ב"ד לשלם ואח"כ היו חוזרין ונפרעין ממנו חילול השבועה במלקות ובנידוי הכל לפי הסכמת ב"ד . מלמד הכתוב על דבר זה שנאמר בש"ש או נשבר או נשבה אין רואה וכתיב בתריה שבועת ה' תהיה בין שניהם וגו' וכתיב בתריה אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו שאפילו לאחר שנשבע ש"ש על שבורה ומתה ונודע שלא היה כך אלא שנגנב חייב לשלם . שלא תעלה על דעתך לומר כבר נפטר מבעל דינו ודחהו מעליו בתורת שבועה מה לי אם נשבע לשקר או באמונה יהא פטור מתשלומין ויהא קולר השבועה תלוי בצוארו ולכך אמרנו מדה זו בשבועה שבועת אמת ומקויימת שאינו נפטר בשבועת שקר מלשלם וכדמוכח קרא אם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו ופסוק זה לאחר שבועה נאמר : **הה'** שאמרתי שבועת הנתבע שאין שבועה מן התורה אלא על הנתבע שישבע ולא ישלם . וכן שנו חכמים (ג) במשנה כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואמרי' בגמרא מנא לן אמר קרא ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע : **הו'** שאמרתי שיקבל התובע לקיחת השבועה במקום גביית ממון כדכתב קרא שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם הרי לקיחת השבועה במקום התשלומין : (עיין במרדכי פרק הגוזל קמא ובאשר"י שם ובאלפסי) :

השער השני אדבר על חשבון מיני שבועות וזכרון שמותם כל אחת למינה . ושלש שבועות הן שמחייבין דיינין לבעלי דינין . הראשונה היא שבועת התורה על הנשבעין ולא משלמים כדכתב קרא ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע ועל אותה שבועה שנו חכמים (ד) במשנה חייב ופטור כמו ששנינו שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב וזה הוא חיוב שבועה . ועוד מנה לי בידך אין לך בידי פטור מתשלומין ומשבועה אבל יש עליו שבועת היסת . והשבועה השנית היא הנקראת שבועה דרבנן ושורש חיובה מדרבנן להשביע התובע בלבד ויטול . ושבועה זו תקנו חכמים באלו הנזכרים (ה) במשנה הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה [מנכסים משועבדים] מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ועוד (ו) שנינו שנים אוחזים בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו כל אלו נשבעים ונוטלין ורבים הדומין להם כמו שאפרש בספר זה . ואין לומר אלו הנשבעים שחיוב שבועה מן התורה היא שהרי מוכח (ז) התלמוד על המשנה זו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ואמרינן בגמ' סבר רמי בר חמא למימר

מראה מקומות (א) פרק גט פשוט : (ב) שלהי פרק האומנין : (ג) ריש פרק כל הנשבעין : (ד) ריש פרק שבועת הדיינים : (ה) בפרק הכותב : (ו) ריש פרק שנים אוחזין : (ז) בפרק הכותב :

שבועה דאורייתא כגון דטען לה שנפרעה כו' ז"ו וקא מודית במאה דהויא לה הודאה מקלת הטענה וכל המודה מקלת הטענה ישבע אמר רבא ג' תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן היא השבועה וטעמא מאי דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן עלה שבועה כי היכי דתידוק. ועוד אמר עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ואמרי' בגמ' סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון א' מחייבו שבועה אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעים שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא אמר רבא כדי להפיס דעתו של בעל. והרי נתברר ששבועה זו שעל התובע שבועה דרבנן היא. וכן כל [הנשבעין ונוטלין]: והשבועה השלישית היא שבועת היסת ופירוש לשון היסת הטלה והשלכה כמי שמטיל על אדם דבר המכביד עליו. והזכיר רבינו האי ז"ל בספרו פי' זה בשלש לשונות עברית ושל משנה ושל תלמוד. כי תיבת היסת נגרסה מן הסית. ושבועה זו מיוחדת להשביע הנתבע בלבד שיהא נשבע ולא ישלם ומי שעליו שבועה זו פטור מכולם הוא כדין תורה וכן שנינו מנה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב פי' חייב שבועה. מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור ואמרינן [בפרק שבועת הדיינים] בתלמוד אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת וגם שבועה זו לא הזכירוה תנאים בעלי משנה אלא אמוראין בעלי התלמוד התקינו אותה במקום שהמשנה אמרה פטור ולפי שתקנה זו שרשה על הנתבע [שהוא] פטור משבועת התורה לא ראו חכמים להפכה על התובע [א] ורב האיי זכר לדיק לברכה פי' כי שבועת היסת מהפכין ונראין לי דבריו לפי שיש לדונו בקל וחומר שדן רבינו גרשון ז"ל בהיפך שבועה. וראיית האלפסי ז"ל לא הבנתי איך התכן כי מה שאנו אומרים דרב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן בב"מ אמרינן לה פרק ראשון ולענין דין שכנגדו חשוד על השבועה אמרינן לה שאם הנתבע המחויב שבועת היסת חשוד על השבועה לא מפכי' לה אשכנגדו לישבע וליטול שלא ברצון הנתבע. לפי שעיקרה אינה אלא תקנת תובע כדי שיודה לו הנתבע האמת ואין עושין לו להובע תקנה אחרת בזאת לישבע היכא דנתבע חשוד על השבועה דא"כ הויא תקנתא לתקנתא. פי' תקנתא בת תקנתא שכל עיקרה אינה אלא תקנת תובע ולא מתקנינן שתי תקנות שתהא האחת בת חברתה היינו תקנתא לתקנתא לא עבדינן. אבל אם יאמר הנתבע רצוני שישבע התובע ויטול מהפכי' אתובע ואין זה תקנתא לתקנתא וה"נ מוכח בשבועות פרק שבועת הדיינין דהיפוך שבועה ברצות הנתבע לא קרי תקנתא לתקנתא דאמר התם מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן בדרבנן מהפכי' בדאורייתא לא מהפכי' כו' עד איכא בינייהו שכנגדו חשוד על השבועה כו' בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן הנה נתברר מסוגיא זה שהיפוך אשכנגדו חשוד על השבועה בדרבנן תקנתא לתקנתא אבל היפוך ברצון הנתבע לא קרי תקנתא לתקנתא כדאמר לעיל בדרבנן מהפכינן ולא חשיב לה תקנתא לתקנתא כדגרסי' דרב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן:

השער השלישי אדבר על מיני השבועה ודמיונן ומקומות המיוחדין להן. ואומר כי מלינו מן התורה ומן התלמוד שאם יזכור שם המיוחד או אחד

מן הכינויין זו היא שבועה האמורה בתורה ואין בין זה לזה כלום. וכדאמר בתלמוד ולא תשבעו בשמי לשקר מה ת"ל לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול אין חייבים אלא על שם המיוחד מנין לרבות כל הכינויים ת"ל בשמי כל שם שיש לי. ועוד מלינו כי השבועה בין שיזכיר הנשבע בלשון שבועה ובין בלשון אלה כגון חרם ושמתא זה וזה שוין לשבועה וכדאמר בתלמוד (בפ' שבועת העדות) א"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנא' ויקח מזרע הארץ ויכרת אתו ברית ויבא אתו באלה וכתב וגם בנבוכדנצר (מלך אשור) [מרד אשר] השביעו באלהים: ועוד מלינו שהשומע שבועה מפי המשביע כיון שקיבל המושבע ואומר אמן דומה כאלו מזכיר הוא בעצמו שבועה ואלה עליו ואין בין זה לזה כלום כדאמר בתלמוד א"ר יוסי בר חנינא אמן בו שבועה שנא' והשביע הכהן את האשה ואמרה האשה אמן אמן ורבותינו ז"ל לפי שראו חומר הזכרת שם המיוחד והפורענית שבא לעולם מן עונש הנשבעין לשקר לכך עקרו שם המיוחד מן השבועות והעמידו שבועת הדיינין מיוחדת של דרך קללה ועל שורש נהוג חוק ולא יעבור שלא יזכיר הנשבע שבועה מפיו אלא שומע אלה מפי משביע ועונה אחריו אמן. וגם התקינו נטילת חפץ ביד הנשבע במקום הזכרת שם המיוחד ואין ב"ד רשאי לשנות ואם שינה להחמיר והזכיר שם המיוחד או שינה להקל ולא נטל חפץ ביד מחזירין אותו עד שישבע כדרך תקנת חכמים בנטילת חפץ ובשמיעת אלה מפי המשביע ושיענה אמן ולא יזכיר מפיו שם שבועה אלא בתקנת חכמים. וכדגרסינן (פ' שבועת הדיינין) בתלמוד היכי משביעין ליה אמר רב יהודה משביעין אותו שבועה האמורה בתורה דכתיב ואשביעך בה' אלהי השמים. א"ל רבינא לרב אשי כמאן כר' חנינא דאמר בעינן שם המיוחד א"ל אפילו תימא רבנן להתפוסי חפץ בידיה. ומכאן אתה למד מה שאמר רב יהודה משביעין אותו שבועה האמורה בתורה דלאו אשם המיוחד קאמר אלא לאתפוסי חפץ כמו שהשביע אברהם אבינו אליעזר עבדו שנאמר שים נא ידך תחת ירכי דכתיב שם וישם העבד את ידו וגו'. לכך כל המשנה בין להקל בין להחמיר חוזר ונשבע בתקנת חכמים. וכדרבא דאמר רבא האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר. ועל תקנה גדולה עקרו חכמים הזכרת שם המיוחד מבעלי שבועות כדי שלא יהיה העולם משתומם בעונש שבועת שקר כדגרסינן בתלמוד ת"ר שבועת הדיינין אף בלשונה נאמרה אומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה למשה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמרה בהן ונקה כאן נאמרה לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו [וכאן ממנו] וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו כדכתיב ומבשרך אל תתעלם. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל [העולם] שנאמר אלה וכחש רצח וגו' ואלף פרצו דמים בדמים נגעו וכתוב כי מפני אלה אבלה הארץ וגו' על כן תאבל הארץ אומלל כל יושבי בה וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין שנים או ג' דורות וכאן נפרעין לאלתר שנא' הוצאתיה נאם ה' ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו. ועוד אמרו חכמים אין מקיפין בחלול השם ופרים מר זוטרא שאין עושין לו כחנווני המקיפו כלומר אין ממתינין לו מן השמים כענין החנוני שנותן מקחו להאשראי וממתין מעותיו אלא לאלתר נפרעין ממנו עונש שבועת שקר. ועוד שהנשבע לשקר בין באונס בין ברצון נפרעין ממנו כמו שאמרו חכמים אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם ושבועת שקר חלול השם הוא כדכתיב לא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם ה' אלהיך. ואולם מה שפירשתי משבועה דרבנן המיוחדת על התובעין שנשבעין ונוטלין לא. מצאתי אדם שאמר בה דבר נכון ורבו דעות המפרשין בכמה פנים יש מהן שהורה שהיא שבועת התורה ויש מהן שהורה שהיא שבועת היסת ומיום שהטיתי לבי לאופן הדינין תרתי בלבי לדעת שורש שבועה זו והארכתי לעיין ולחפש סתריה ולעמוד על סדרה כשיטת בעלי התלמוד ולא יכולתי לעמוד על העיקר כי [אם]

אחרי חיפוש רב וטורח גדול ולער. העיר [הש"י] רוחי בדבר מה שלא מצאתי לזולתי תהלה לו. וגם ידעתי שהשועה שהורה על הנשבעין ונוטלין שהיא שבועת התורה חשב לדקדק ממה שאמרה המשנה כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין. דומה בלבבו שאלו נשבעין ונוטלין יהא מוסיף על הנשבעין ולא משלמין שיהו מן התורה כמותן וחשב לשון המשנה כאילו נשנית כך כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין חוץ מאלו שנשבעין ונוטלין וכולן מן התורה וכענין הזה נהג ללמוד שיטת המשנה בשיבוש ולא הבין למה שאמרו בעלי התלמוד על הפוגמת כתובתה וע"א מעידה שהיא פרועה שדחה רבא דברי רמי בר חמא בתשובותיו והעמיד אותה שבועה כתקנת חכמים וקבע בה משמר ויתד שלא תמוט שאין נשבע ונוטל מן התורה כמו שהזכרתי למעלה בשער ב'. וראיה מוכחת וברורה היא זו שאין עליה טענה ותשובה אלא שנעלם מן המורים שלא הגיעו לפלגות עמקי דינין ומאשר חנני השם דעה ביעותי ובארתי שהנשבע ונוטל שבועה דרבנן כעין דאורייתא היא בשם הנשבע ובנטילת חפץ ואין בין זו לזו אלא שזו עיקרה מן התורה וזו עיקרה מתקנת חכמים ועל מקומות המיוחדין להם ביניהם הפרש כמו שאזכיר בשער מיוחד בספר זה. ומלינו בספר הירושלמי על המשנה של פוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ועל חמשה דינין המדוברים נאמר בכולן א"ר זירא כעין שבועת התורה ירדו להם. ועוד מלינו בתלמודנו בתחלת פרק שנים אוחזין בטלית א"ר חייא מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים זוז והילך חייב פי' חייב שבועה מ"ט מודה מקלת הטענה הוא ותנא תונא שנים אוחזים בטלית זה אומר אני מצאתיה כו' והא הכא כיון דתפיס אנן סהדי דמה דתפיס הילך הוא וקתני ישבע ורב ששת אומר הילך פטור מאי טעמא כיון דא"ל הילך הני חמשים כמאן דנקיט להו מלוה דמי ובחמשין אחריני הא לא מודי ליה הלכך ליכא הודאה מקלת הטענה וגרסינן בתלמוד ולרב ששת קשיא מתני' פירוש כלומר והרי משנתנו של שנים אוחזין בטלית שהוא כעין הילך במאי דנקיט בידיה ואפ"ה נשבע על השאר ופריק לדעת רב ששת אמר לך רב ששת מתני' תקנת חכמים היא וכדרבי יוחנן דא"ר יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי היא ור' חייא אמר לך אין תקנת חכמים היא מיהו אי אמרת בשלמא הילך מדאורייתא חייב תקינו רבנן שבועה כעין דאורייתא אלא אי אמרת הילך מדאורייתא פטור מתקני רבנן שבועה דלאו דאורייתא סוף סוף מדברי שניהם נתברר ששבועת המשנה הזו תקנת חכמים היא וגזירה כעין שבועה דאורייתא וכיוצא בה לכל הנשבעין ונוטלין. ואין שבועת היסת דומה להן שהיא על הנשבע ולא משלם שלא בנטילת חפץ ובשם הנשבע ועונה אמן והזכיר רבינו סעדיה ז"ל דמות שבועת היסת שיטול ספר תורה ויהא מונח על התיבה ויקום שליח ב"ד ויאמר ראובן טוען כך וכך ושמעון טוען כך וכך מי שעליו כלום מתביעה זו ואינו מודה יהא באלה ויגמור החרם על המנהג וזה קרוב ממה שאנו עושים ואנו מזכירים חרם סתם ולא קללות לפי שהן נכנסות בשבועת היסת:

השער הרביעי אדבר על מנין השרשים היוצאין על שניהם חיוב שבועת התורה וזכר ראייתן מן הכתוב ואומר כי ארבעה שרשין הן: הא' הוא מודה

מקלת הטענה שחייב לישבע מן התורה כדגרסינן בתלמוד (פ"ק דב"מ) אמר קרא אשר יאמר כי הוא זה כלומר זה יש לך בידי ממה שאתה תובע ולא יותר. ועל זה חייבה תורה שבועה בענין דיני השומרין. ועוד אמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקלת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כו': הב' הוא עדות עד אחד שיעיד אותו עד כדברי תובע שאילו היו ב' נתחייב הנתבע לשלם ולפי שאינו אלא עד אחד מחייב הנתבע לישבע כדאמרינן לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת ודרשו רבותינו (ריש פרק שבועת הדיינים) לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה: הג' הוא עדות שני עדים שיעידו במקלת מה שכפר התובע ויהא חייב לשלם כפי העדאתן וישבע על השאר כדגרסי' בתלמוד (פ"ק דב"מ) תני רבי חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש בידו חמשים משביעין אותו על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקל וחומר והואיל שזה נידון ממודה מקלת הטענה דיו לבא מן הדין להיות כנדון והרי הוא כמוהו לכל דבריו. ובענין זה פסקו חכמים דין אחר שאם תהיה עדות העדים המעידין במקלת התביעה כתובה בשטר או מקוימת בקנין לא נתחייב שבועת התורה על השאר לפי שעל מה שכתוב בשטר או מקוים מקנין הילך הוא והילך כבר חלקו בו (א) ר' חייא ורב ששת והלכה כרב ששת דפטר הילך משבועה דאורייתא ואין על הנתבע אלא שבועת היסת כאילו לא הודה לו בכלום והוא מה שאמרנו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום פטור ואמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת וכן בהילך ובדומה לו אין בהן שבועת התורה אלא שבועת היסת שאינו דומה למודה מקלת הטענה אלא לכופר בכל: הד' הן ד' שומרין שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר והאומנין והשותפין והאריסין והאפוטרופסין וכל הדומין לאלו שעשו אותן חכמים כשומרי שכר כל אלו יש בהן שבועה דאורייתא לנתבעין במקום שיש מחלוקת בטענותיהם ישבע כל אחד מהן בטענה הנפטר בה ויפטר מלשלם. ודעתי לבאר דינים אלו בספר חיבור זה בשער מיוחד כל אחד ואחד בדין הראוי לו:

השער החמישי אדבר על הדינין המתחלקין במודה מקלת הטענה - והן ג': הא' הוא במקום שאין לתובע עדים באותו קלת התביעה שכפר

לו שישבע שבועת התורה ויפטר [ויש בו ט' תנאים]: הא' הוא שתהא הכפירה כסף ראוי כשיעור שנתנו בו חכמים כדתנן שבועת הדיינין הטענה שתי כסף והודאה בשוה פרוטה. וגרסי' בגמרא אמר רב כפירת טענה שתי כסף ושמואל אמר טענת שתי כסף ואפילו לא כפר אלא בפרוטה חייב. והלכה כותיה דרב מדאמרינן התם תני ר' חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור. ושיעור שתי כסף משקל ששה עשר (רי"ף פ"ק דקדושין והמיימון בדין תובע ונתבע כתבו שמעה כסף הויא ט"ז שעורין ושתי כסף הם ל"ב גרגרים והפרוטה היא חצי שעורה הנקראת חכה. וכן כתב האשר"י פרק יש בכור ופרק שבועת הדיינין גם הר"ן כתב שם) גרגרים שעורים. ופרוטה רביע גרגיר א'. ואם כפר בפחות או הודה בפחות מכשיעור אין עליו שבועת התורה אבל אם הן כלים אפילו הודה וכפר בפחות משוה פרוטה [ג] יש עליו שבועת התורה כדגרסי' אמר רב ענן אמר שמואל טענו שני מחטין והודה לו באחד מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן: הב' הוא [שתהא] התביעה והכפירה וההודאה בדבר קצוב וקלוץ כגון מדה ומשקל וחשבון. וכדתנן (ב) אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ועוד אמרו בית מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור. זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון [חייב] סוף סוף כל אלו הנתבעין שפטורין משבועת התורה יש עליהן שבועת היסת: הג' הוא שתהא ההודאה במקלת הטענה במשא ומתן שביניהן. אבל אם היא באבידה שמלא ויודה לו במקלת נאמן בלא שבועה שכך אמרו חכמים (ג) המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם: הד' הוא בתהא הטענה של בעלי דינין מחמת עצמן. אבל הבא בטענת אביו אין עליו שבועת התורה כגון יורש שטוען מחמת

מראה מקומות (א) פ"ק דב"מ: (ב) בפרק שבועת הדיינים: (ג) פרק הנזקין.

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] כן פסק רב אלפס דתקנתא לתקנתא לא עבדינן בפרק שבועת הדיינים והמיימון פ"א מהל' טוען ונטען וספר המצות סי' ל"ב וסמ"ג סי' פ"ז כולם פוסקים דאין לך שבועה המתהפכת אלא היסת ע"ש. וכן כתב במרדכי פרק כל הנשבעין: [ב] התוס' פרק שבועת הדיינין והאשר"י שם כתבו דבכלים נמי נשיק היסת בכל אחד ע"ש:

מורישו והודה לו בב' זוז פטור משבועה מפני שהוא כמשיב אבידה. וכן אם קפץ מעצמו בלא טענת יורש ואמר היה לו לפלוני שמת בידי כך וכך ונתתי לו כך וכך נאמן בלא שבועה ובלבד (שלא) יהא ברור שאינו מערים. וכן שנינו (א) מנה לאביך בידך אין לו בידי אלא נ' פטור מפני שהוא כמשיב אבידה. ועוד אמרו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אינו אלא כמשיב אבידה ופטור והלכה כחכמים. (נ"ע ברב אלפס) אבל טענו יורש במנה והודה הנתבע וחזר ואמר פרעתי לו מהן כך וכך נתחייב שבועת התורה הואיל שהודה בכל מה שתבע. וכן אמרו מנה לאבא בידך אין לו אלא נ' פטור. אבל אם אמר נתתי לו מהם נ' זוז חייב ודעתי לפרש עיקר זה הדין בספר זה: הה' הוא שתהא הכפירה בטענת בריא שיאמר בודאי ברור לי שאין לך אצלי אלא כך וכך וישבע על השאר. אבל אם בא בטענת שמא אינו נפטר בשבועה וחייב לשלם. כמו שאמרו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם: הו' הוא שתהא ההודאה ממין הטענה שכך שנינו אם אין ההודאה ממין הטענה פטור. אבל אם טענו ב' מינין והודה לו באחד מהן חייב שבועה שממין הטענה קרינא ביה. וכדגרסי' אמר רב נחמן אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב והלכה כשמואל: הז' הוא שלא תהא מזומנות בידו מקצת הטענה שהודה וחייב לישבע על מה שכפר. אבל אם אותו קצת ההודאה מזומן בידו ליתן להתובע אינו נשבע על מה שכפר וכן מצינו בתלמוד (ב) א"ר חייא מנה לי בידך אין לך בידי אלא נ' זוז והילך חייב ורב ששת אמר פטור והלכה כרב ששת: הח' הוא שלא יהא להתובע עדות במה שכפר הנתבע כבר מן התביעה. אבל אם יש לתובע עדות במה שכפר הנתבע כבר נעקר חיוב שבועה מן הנתבע כי חזר ואמר פרעתי ונתחייב התובע שבועה דרבנן ויטול את הכל. ואע"פ שיטעון ד"א (אחר) העדאת עדים אין ממש בטענתו שכבר הוחזק כפרן וכמו כן מפורש בזה השער: הט' הוא שתהא הודאת הנתבע על פיו ואין בו לתובע על אותו קצת הודאה לא שטר ולא עדות בקנין. אבל אם אותו קצת הודאה כתוב בשטר או שהוא מקוים בקנין ע"פ עדים יצא דינו מדין מודה מקצת הטענה ונכנס בדין הילך ואין עליו שבועת התורה אלא שבועת היסת. הרי אלו ט' דברים שפירשתי במודה מקצת הטענה שיהו צריכות שם וישבע שבועת התורה וכולן במקום שאין שם עדות: הב' שפסקו חכמים במודה מקצת הוא במקום שיש שם עדות לתובע בכל מה שכפר לו [בין שכפר לו] הכל בין שכפר לו במקצת ודינו בשני פנים: הא' הוא שיטעון התובע ויאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' [א] והעדים מעידין אותו שיש לו מנה [ופרעו] יטול הכל בלא שבועה שכך אמרו חכמים כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי דהואיל שכפר אותן נ' ואמר שלא לוה אותן מעולם אין לומר שפרע שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי הלכך נוטל התובע בלא שבועה: הב' היא שיטעון התובע ויאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' ובאו עדים והעידו על מנה שלם וחזר וטען שלוה מנה ופרע נ' ואין עליו אלא נ' שאילו טען כך קודם שיצאה העדות היה נאמן בשבועה ועכשיו שכפר והוחזק כפרן ע"פ עדים יטול התובע מנה ע"פ עדיו. וסוף סוף צריך שבועה דרבנן כעין דאורייתא כדין כל הנשבעין ונוטלין: וכן אמר (ג) רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו וחזר ואמר פרעתי הוחזק כפרן: הג' שהוא במודה מקצת הטענה הוא במקום שעל מה שיודה כתוב בשטר או קנו בקנין. ואין עליו שבועת התורה על מה שכפר מפני שדינו כדין הילך והילך פטור משבועת התורה אלא שיש עליו שבועת היסת כמו שהזכרנו וכך שנו חכמים (ד) על שטרי סלעין דינרין מלוה אומר ה' ולוה אומר ג' ר"ש [ב"א] אומר הואיל והודה מקצת הטענה ישבע רבי עקיבא אומר אינו אלא כמשיב אבידה ופטור פי' לפי שסלעין סתם או דינרין סתם יש לומר חמשה ויש לומר שלשה או שנים וכשטוען הלוה שלשה יכול היה לומר שתים והרי הוא כמשיב אבידה והלכה כרבי עקיבא ואמרי' בתלמוד כי אמר שתים נמי פטור וטעמא מאי דכל מאי דכתב בשטר הילך הוא והילך פטור משבועת התורה:

השער הששי אדבר על השבועות שמתחייב על פי עד אחד או ע"פ שני עדים.

ואומר שמיני העדות שלשה: הא' הוא העדות שאין דן בה הדיין לא ממון ולא שבועה ואע"פ שהנתבע מודה בה: הב' הוא עדות שדיין דן בה בשעה שהנתבע כופר בה ואם הנתבע מודה בה דחיה הדין מעליו ובלא תשלום ובלא שבועה: הג' הוא עדות שדן בה הדיין ממון או שבועה ואע"פ שהנתבע כופר בה. ועתה אשוב לבאר שלש מיני העדיות כהלכתן. העדות הראשונה שאמרתי שאין דן בה הדיין ואע"פ שהנתבע מודה בה הוא במקום שהנתבע יכול לדחות דברי העדות בענין שאפשר שלא יתחייב בה. כמו ששנינו במס' סנהדרין כיצד (ה) בודקים את העדים מכניסין אותן ומאיימין עליהן ומוציאין כל אדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומר לו היאך אתה יודע שזה חייב לזה אם אומר הוא עצמו אמר לי או איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום. [והוא] שיודה הנתבע ויאמר בודאי אמרתי לו שאני חייב לפלוני אבל משטה בו הייתי או שאמרתי דבר זה כדי שלא להשביע את עצמי ודוחה העדות מעליו שאע"פ שיודה בה אינו חייב לא ממון ולא שבועה. ועוד גרסינן בתלמוד ההוא דאכמין ליה לחבריה סהדי בכילתא וא"ל מנה לי בידך א"ל הן עירי ושכבי להוי סהדי עלך א"ל לא אמר רב (ה"נ) [כהנא] הא א"ל דלא. ועוד ההוא דאכמין ליה סהדי בי קברי א"ל מנה לי בידך א"ל הן מיתי וחיי ליהוו סהדי עלך א"ל לא אמר ר"ל הא א"ל דלא. ועוד א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר לו תניהו לי משטה אני בך. ולא עוד אלא אפילו הכמין לו עדים אחורי הגדר וא"ל הודה לי בפני עדים מתיירא אני שמא תכפיני בב"ד למחר אמר לו תניהו לי משטה אני בך פטור. ועוד גרסי' ההוא דהוו קרי ליה קב רשו אמר מאן מסיק בי אלא פלוני ופלוני למחר תבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן אמר אדם עשוי שלא להשביע את עצמו. ועוד אמרי' ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קשכיב אמר פלוני ופלוני מסקו בי מאה זוזי אתו תבעינהו ליורשים אתו לקמיה דרבי ישמעאל ברבי יוסי אמר להו כי אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו בחיים אבל לאחר מיתה לא. פרעו פלג. אתו לקמיה דרבי חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו. אמרי ליה ניזל ניהדר אמר להו כבר הורה זקן: והרי כל העדיות האלו שהזכרנו אע"פ שמודה בהן הנתבע אין מחייבין אותו שום חיוב. וכן אם כופר בהן אין לומר עליו הוחזק כפרן דיכול למימר דברים שאינן של עיקר ואין ממש בהן אינו זכור עליהן ואם שמא אמרתי שכחתי. וכן מצינו בתלמוד אמר אביי לא שנו אלא דא"ל משטה אני בך אבל אמר להד"ם הוחזק כפרן. ואמר רב פפא בריה דרבה בר אהבה הכי אמרי' משמיה דרבא כל מילי דכדי לא דכירי אינשי כלומר אע"פ שאמר להד"ם לא הוחזק כפרן והלכה כמותו. כל אלו עדיות שהזכרנו למעלה בין שיודה הנתבע בהן בין שיכפור בהן אין להחזיקו בכפרן ואין להשביעו שבועת התורה אלא שבועת היסת בלבד. והעדות השנית שאמרתי שהדיין דן בשעת שכופר בה הנתבע. ובשעה שמודה בה יכול לדחותה מעליו בלא חיוב. כגון אחד מן הפנים הכתובים למעלה בעדות הראשונה והוסיף עליו לומר אתם עדיי בין שאמר התובע בין שאמר הנתבע כמו שאמרו חכמים אמר רב יהודה צריך שיאמר אתם עדיי ולא שנא כי אמר לוה ושתיק מלוה לא שנא כי אמר מלוה ושתיק לוה. ויהביה טעמא ממאי דאמרי' עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי א"ל לא כלומר אין בעדותן ממש ומהכא נמי דייקינן טעמא דא"ל לא אבל אי הוה שתיק הוה ליה קבלת עדות והעדות מקוים. ובכגון זה אם יודה הנתבע תחלה בטענת העדות ואמר בודאי כך היה אלא שפרעתי הרי הוא נאמן על כך. אבל אם כפר בה מחייבין אותו על אחד מחמשה פנים: הא' הוא שהיה כופר הנתבע בתורת העדות ואמר לא היו דברים מעולם ובאו עדים והעידו בו חייב לשלם כל מה שיעידו עליו ואין להובע חיוב שבועה לברר עדותו וכבר נפסק זה הדין על טעם כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי ובארתי למעלה: הב' הוא במקום שיכפור על התביעה ובאו עדים והעידו בו והחזיקו בכפרן ואח"כ חזר וטען פרעתי שאילו טען כך תחלה קודם (שהכחישום) [שהכחישוהו] היה נאמן בשבועה ונפטר ועכשיו שהוחזק כפרן אינו נאמן במה שטוען פרעתי אפילו בשבועה וגובה המלוה כל חובו. ובלבד שישבע שבועה דרבנן כעין דאורייתא שהדין הזה נפסק לכל המלוין ואפילו בשטר במקום שהלוה טוען פרעתי. וכדאמר רב פפא (ו) האי מאן דמפיק שטרא אחבריה ואמר פרוע הוא לאו כל כמיניה. ואי א"ל אישתבע לי מישתבע ליה. ואי צורבא מרבנן הוא לא משבעינן ליה: הג' הוא במקום שיכפור על התביעה כולה ובאו עדים והעידו בו על מקצתה נותן מקצתה שהעידו בו עדים ועל השאר שאין בו עדים נשבע שבועת התורה ודינו כדין מודה מקצת הטענה. וכדגרסינן (ז) א"ר חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש לו חמשים משביעין אותו על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקל וחומר: הד' הוא במקום שיכפור בכל הטענה ועד אחד מעיד בו על כולה נתחייב הנתבע שבועת התורה כמו שאמרנו (ח) כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה: הה' הוא במקום שיכפור בכל הטענה ועד אחד מעיד על מקצתה נתחייב הנתבע שבועת התורה על כל הטענה וזה יוצא מטעם גלגול שבועה: והעדות שלישית שאמרתי שדן בה הדיין בין שהנתבע מודה בה בין שהנתבע כופר בה הוא שתצא עליו עדות בשטר או מקוים בקנין ויש בזה ד' דינין: הא' במקום שהוא כיפר בשורש הטענה כפירת בריא יטול התובע כל מה שטוען ואין עליו לישבע כלום כמו שפסקנו למעלה על טעם כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי: הב' הוא שאומר לויתי ופרעתי ישבע בעל השטר שבועה דרבנן שלא נפרע. וכדאמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא וכו': הג' הוא במקום שיצא בו עד אחד בקנין נתחייב הנתבע שבועת התורה ונפטר כדאמרינן כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון וכו': הד' הוא במקום שמחבר עליו התובע תביעות אחרות עם אותו תביעה שיש לו עליה שטר או עדים אינו חייב על אותו [השאר] שבועה דאורייתא לפי שאותה שיש לו עליה שטר או עדות מקיים הרי היא כמי שאומר הילך והשאר הן כפירה בלי הודאת מקצת ואין עליה אלא שבועה היסת כמו שפירשנו למעלה. והשבועה המחייבת לנתבע על פי שני עדים או על פי עד אחד אין בזו שיעור כפירה שתי כסף שאפילו לא הא כל התביעה אלא פרוטה ובא עד אחד והעיד עליה נתחייב הנתבע שבועת התורה וכדגרסינן אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה אבל בטענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר אותה חייב דאמר קרא לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה. ותניא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה:

השער השביעי אדבר בדיני שבועות השומרים הנפרדים זה מזה. ופעמים שהן שוין בדין לחיוב ולפטור.

ואומר שהשומרים הנזכרים בתורה ד': הא' שומר חנם ועליו נאמר הפסוק כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור: הב' הוא השואל ועליו נאמר הפסוק כי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת: הג' הן נושא שכר והשוכר ועליו נאמר אם שכיר הוא בא בשכרו. הרי אלו ד' ודיניהן שלשה. דינו של שומר חנם שיפטר מתשלומין על כל מאורע שאירע בפקדון חוץ מפשיעה. דינו של שואל שיתחייב בכל מאורע שאירע בו חוץ ממתה מחמת מלאכה. דינו של שומר שכר שיפטר במקצת ושיתחייב במקצת. בגניבה ואבידה חייב. ובשבורה ומתה שהן אונסין פטור. והשוכר כמוהו: וכן שנינו (ט) ד' שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר. שומר חנם נשבע על הכל. והשואל משלם את הכל. נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה ועל המתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה. ופעמים שכולם שוין בין לחיוב בין לפטור שאם יטענו טענה שהן חייבין בה תשלומין כגון שומר חנם שטוען אחד מעניני פשיעה ושומר שכר שטען בגניבה ואבידה ושואל שטען באונסין שלא מחמת מלאכה בכל אלו חייבין לשלם. וחייבין שבועה. נשבעין תחלה שכך אירע באותו פקדון ואינו ברשותו. שמא עיניו נתן בה ורוצה ליתן דמים ולאחר שבועה משלם דמיו. ואם יביא ראיה על מה שטען פטור משבועה וחייב לשלם: ובמקום שיטענו טענה הפוטרת אותם מתשלומין כגון שומר חנם שטען גניבה ואבידה ושומר שכר שטען באונסין והשואל שטען במתה מחמת מלאכה. או שיטען בו שנתעסקו עמו בתנאי שהתנו עמו לבעל הממון בשעת שקבל ממנו הפקדון או השאילה באותן ענינים שאמרו בעלי התלמוד שיפטרו מן המאורעין שיקרה בהן מלשלם חייבין לישבע שבועת התורה שכך היה כשטוענין ופטורין מלשלם. ושלש שבועות משביעין אותו כדגרסינן (י) בתלמוד אמר רב שלש שבועות משביעין אותו שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא שלחתי בה יד שבועה שאינה ברשותי. ושואל שפטרו חכמים במתה מחמת מלאכה הוא במקום שלא שינה במלאכה אחרת אלא אותה ששאל בה אבל שינה במלאכה חייב. וכדאמר בתלמוד (כ) ההוא גברא דשאיל נרגא מחבריה איתבר אתא לקמיה דרבא אמר ליה זיל אייתי סהדי שלא שנית בה ואיפטר. ועוד אמרינן בתלמוד איבעיא להו כחש בשר מחמת מלאכה מהו א"ל ההוא מרבנן ורב חלקיה בריה דרב אדא שמיה מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא א"ל רבא מכלל דכי מתה מחמת מלאכה מיחייב ולימא ליה לאו לאוקמה בכילתא שאילתא אלא אמר רבא לא מיבעיא כחש מחמת מלאכה דפטור אלא אפילו מתה מחמת מלאכה פטור דאמר ליה לאו לאוקמה בכילתא שאילתא:

השער השמיני אדבר בשבועה שמתחייב שותפין זה לזה במה שיקרה בממון השיתוף.

ואומר כי שני שותפין הן ודיניהן מחולקין. הא' הוא שיתוף ממון בממון. והשני שיתוף ממון ומלאכה והוא הנזכר בתלמוד לקרותו עסקא. כגון אדם שנותן לחבירו ממון להתעסק בו במלאכה או בסחורה לעשות בה ריוח ואין לזה קרן באותו עסק אלא שחולקין הריוח זה נוטל בזכיית ממונו וזה נוטל בזכיית עסקו: הא' שהוא חיבור ממון בממון הוא שמתקיים דבריהם בחיבור הממונות ובתנאי שיתנו ביניהן בשעת החיבור. שאם התנו ביניהם על הריוח וההפסד שיהיו שניהם שוין או יותר על זה ראוי להם שישלימו תנאם לפי מה שהתנו. בין שהטילו ממון לכיס זה מנה וזה מנה בין שהטילו זה מנה וזה מאתים. בין שיתעסקו שניהם בממון בין שיתעסק האחד לבדו על הכל יעשו זה לזה כפי התנאי חוץ ממה שאסרה תורה שאין מתקיים בה שום תנאי אפילו בקנין כגון רבית ואסמכתא והדומה להן. שהרי אמרו חכמים קנין ברבית לא מהני וכמוהו אסמכתא. ואע"פ שאמרו (ל) והלכתא אסמכתא קניא והוא דלא אניס והוא דקנו

מראה מקומות (א) פרק שבועת הדיינים: (ב) פ"ק דב"מ: (ג) בפ"ק דב"מ: (ד) מציאה בפ"ק דב"מ במשנתין דהילך: (ה) בפרק זה בורר: (ו) בפרק שבועת הדיינים. (ז) בפ"ק דב"מ: (ח) בפרק שבועות הדיינים: (ט) בפרק השוכר את הפועלים בב"מ ובפ' אחרון ממסכת שבועות: (י) בפ' הגוזל קמא ובפ"ק דב"מ: (כ) פרק השואל: (ל) בפ' ארבעה נדרים ובפ' איזהו נשך:

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] פרק שבועות הדיינין וסי' אין לך בידי אלא חמשים לא היו דברים מעולם לא לויתי ממך אלא חמשים:

מיניה בב"ד חשוב כי זו מיושבת בענין שאינו מתקיים ומתחייב בזולתו ואין זה מקום פירושה. זבמקום שקיימו דבריהם תחלה בחיבור הממונות סתם שלא פירשו דבר על הריוח ועל ההפסד אם יהו שוין או יתר זה על זה יש עליהן משני דרכים: הא' הוא במקום שהטילו ממון שוה בשוה ראוי להם לחלוק שוה בשוה: הב' הוא במקום שיוסיף זה ממון על חבירו והתנו לעסוק בדבר מיוחד אם עשו מה שהתנו והתעסקו באותו עסק מיוחד הדין להיותם שוין בריוח ובהפסד ואע"פ שלא פירשו בשעת התנאי ואע"פ שהאחד מוסיף בקרן וכדאמר שמואל (א) שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר לאמצע אבל אם לא עשו מה שהתנו ושינו לעסוק בדבר אחר שלא התנו תחלה הדין שיטול כל האחד מן הריוח ומן ההפסד כנגד מעותיו וכדאמר בתלמוד אמר רבה מסתברא מלתא דשמואל בשור לחרישה ועומד לחרישה אבל שור לחרישה ועומד לטביחה זה נוטל לפי מעותיו [כו']: ואם יטען השותף מאורע שאירע בממון השיתוף יש בהן שני דינין: הא' אם טען מאותן מאורעין ששומר שכר חייב לשלם לפי שהשותפין עשו חכמים דינם כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה ואין נפטרין אלא בשבועה ומתה דאמר שמואל (ב) השותפין מחזיקין זה על זה ונעשין שומרי שכר זה לזה וכן אם אירע בו המאורע בעסק אחר שנתעסק בממון חוץ מאותו עסק שהתנו זה עם זה חייב לשלם. ואע"פ שמשלמים השותפין נשבעין שאין ברשותן כדאמרי' לעיל שמא עיניו נתן בה: הב' אם טען אחד מן השותפין מאורע *שפסד בו שומר שכר ושלא נתעסק בממון השיתוף אלא בעסק שהתנו שניהם תחלה ועל אותו עסק נפסד הן כולו הן מקצתו מתחייב שבועה על מה שטוען ונפטר מלשלם ויהא ההפסד בין שניהם הכל לפי תנאם או אפילו שדבר סתם כמו כן הואיל שלא שינו עסק תנאם: והב' שהוא ממון עם מלאכה שקראו אותו בעלי התלמוד עיסקא. הוא שמתקיים תחלה בליווי בעל הממון שילוה לשני להתעסק בו ואמרינן בתלמוד (ג) האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון שעשו חכמים תקנה לבעל הממון ולמי שמתעסק בו מלתא דניחא ליה ללוה [ולמלוה]. ונתנו למחצית ממון תורת מלוה ולמחצית האחרת תורת פקדון. שאילו היה כולו בדין מלוה היה הריוח וההפסד ללוה כענין כל הלואות. ואילו היה כולו בדין פקדון היה הריוח וההפסד לבעל הפקדון כשאר כל הפקדונות. לכך מילעו חכמים בדבר ודנו מחצה בדין מלוה ומחצה בדין פקדון כדי שיחלקו שניהם בריוח ובהפסד. סוף סוף אינו מתקיים שיתוף זה עד שיקבל בעל הממון עליו תחלה אחד מג' תנאין הללו. או שיתן שכירות קוץ על שעושה לו מלאכה בממונו ומתעסק בו. או שיעשהו [חולק] יתר על ריוח ממון ונותן לו מריוח חלקו המגיעו שלים שהוא שתות מריוח כל הממון כגון שימצא ל' דינר ריוח באותו-עסקא נוטל המתעסק חמשה עשר מחלק ריוח המחצה שהוא בתורת מלוה וראוי ליטול [כמותו] בעל הפקדון בדין פקדון ומאותן חמשה עשר שמגיעין לחלקו וראוי ליטול אותן נוטל שלים למתעסק והן חמשה שהות שלשים דינרין שהיה כל הריוח ונמצא *אותה מונה מן הריוח ביד המתעסק שני שלישין שהן עשרים דינר ושלים ביד [בעל] הממון שהן עשרה דינרים. ואם יקרה הפסד באותו עסק כגון למר שהקדחתו יורה או בענין הדומה לזה יהא הפסד כל הממון ביניהן שוה בשוה. או שיקבל עליו בעל הממון שיהא חולק בחלק ההפסד שיגיע למתעסק השלים כגון שימצא הפסד באותו עסק מל' דינר ובעל הממון נפסד ט"ו שהוא בתורת פקדון וראוי להפסיד אותם והחמשה עשר שראוי למתעסק להפסיד בדין מלוה יהא נפסד בעל הממון שלים מאותן ט"ו שהן ה' דינר. ונמצא *אותה מנה ביד בעל הממון שני שלישי הפסד שהן כ' דינר והשלים ביד המתעסק שהן י' דינר והואיל שעשה עצמו יתר על ההפסד יהא חולק הריוח לכשימצא מחצה על מחצה וכן אמרו בעלי התלמוד (ד) אי מלוה שקיל פלגא באגר דרי תרי תילתי בהפסד אי מלוה שקיל תילתא באגר דרי פלגי בהפסד. הרי שאין השיתוף של עסקא מתקיים אלא באחד מג' תנאין הללו או שיקבל עליו בעל הממון ליטול שני שלישים בהפסד ומחצה על מחצה בשכר. או שיקבל עליו שלא יטול בשכר אלא שלים ויהא חולקין ההפסד שוה בשוה. או שיתן לו שכירות שכר טורח עיסקו ויהא חולקין שוה בשוה בין בשכר בין בהפסד. ובמקום שקיימו שיתוף עסקא כגון שפירשנו ואחר כך אירע מאורע בשני ממונות האלו שהן מלוה ופקדון יש בזה ג' דינין מוחלקין: הדין הא' הוא שיטעון המתעסק שנאבד כל הממון. באחד מב' דרכים הן על דרך ששומר שכר חייב בו כגון גניבה ואבידה הן על דרך שנתעסק מן הממון בעסק אחר שלא התנה עמו. באלו שני דרכים מתחייב עצמו בטענתו וחייב לשלם כל הממון משלו כמו שאמרנו בשיתוף ממון עם ממון שהשותף דינו כשומר שכר. ואין ראשון נשבע שבועת התורה שכך היה כמו שטוען שאם שמא נתעסק מאותו ממון בדבר שיש בו ריוח ונותן עיניו. ולאחר שבועה משלם את הקרן משלם: והדין הב' הוא שיטעון שאירע בו דבר שאין מתחייב בו שומר שכר כגון אונסין ישבע שבועת התורה שכך היה ומשלם מחצית הממון שהוא בתורת מלוה שאין הלוה פוטר עצמו בשום אונס ויפטר ממחצית אחד שהוא בתורת פקדון הואיל שנשבע שאירע בו אונס ואם יטעון אותו מאורע האונס במחצית הממון ישבע שבועת התורה שכך היה ויחשב לו אותו מחצית הנאנס מחצה מלוה ומחצה פקדון וישלם מחצית מלוה שהוא רובע הממון והרובע האחד שהוא בתורת פקדון נפטר מלשלם בטענת אונסין ומחצית הממון שנשאר אם הגיע זמן השיתוף והעסקא יחזירו לבעליו ואם עדיין לא הגיע יתעסק בו בדין שהוא עוסק בכולו מחצית בתורת מלוה ומחצית בתורת פקדון. והורו מקצת המורים כי מחצית הממון שנשאר יחשב כמלוה. והנאנס יחשב כפקדון ואין על הלוה לשלם כלום וזה לא יתכן לומר לפי שמה שאמרו חכמים פלגא מלוה ופלגא פקדון אינו דבר ניכר ומסוים לומר זהו מלוה וזהו פקדון אלא כל פרוטה שבממון מחציתה מלוה ומחציתה פקדון וכשם שאין לבעל הממון לומר מה שנאבד הוא המלוה והנשאר הוא הפקדון כדי שיתחייב בכל התשלומין כך אין למתעסק לומר שהנשאר הוא המלוה והנאבד הוא הפקדון כדי שיפטר מלשלם כלום וכל דבר שיש בו טענות ומחלוקת כגון זה שהמלוה אומר מה שאבדה הוא המלוה והלוה אומר מה שאבדתי הוא הפקדון השוו חכמים ומילעו את הדבר בדין השוה וזהו מה שפירשנו: הדין הג' הוא במקום שיטעון זה המתעסק הפסד כל הממון או מקצתו ולא שנגנב או אבד אלא שנתעסק בו באותה מלאכה שהתנו ביניהן בלא שינוי ולא עלתה יפה ונפסדה נתחייב שבועה על מה שטוען [א] וישלם כל המלוה. ומה שהיא בתורת פקדון דינו על ב' ענייניס: הענין הא' אם נטל הלוה שכירות מן המלוה על שנתעסק בממונו או שהתנה עמו ליטול שני שלישי הריוח דינם להיות בהפסד הפקדון שוה בשוה כי כן אמרו אי מלוה שקיל תילתא באגר דרי פלגא בהפסד: הענין הב' אם המלוה נוטל מן הריוח מחצה על מחצה ולא נתן שכירות העסק ללוה דין הוא שיפסיד המלוה בהפסד הפקדון שני שלישית והלוה יפסיד שלים כי כן אמרו אי מלוה שקיל פלגא באגר דרי תרי תילתי בהפסד. ואם נפש אדם לומר ולהשיב על דין עסקא שפסקו חכמים הואיל שמחצית בתורת פקדון היאך רשאי הנפקד להשתמש ולהתעסק בו שהרי אמרו חכמים המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורין לא ישתמש בהן מותרין ישתמש בהן אבל בעל הבית בין צרורין בין מותרים לא ישתמש בהן הא תשובתו לא נאסר הפקדון להשתמש בו אלא בלא רשות המפקיד אבל כאן ברשות בעל הממון משתמש ואם ישוב ויאמר עוד היאך נוטל בעל העסקא שכר בחלק הפקדון שהרי אמרו חכמים מותרים ישתמש בהן לפיכך אבדו חייב באחריותן וכל הריוח וכל ההפסד לנפקד ולא למפקיד זו היא תשובתו שאר הנפקדים לא נשתמשו בפקדון לצורך בעליו אבל זה של עסקא שנשתמש לצורך בעליו מותר הבעל העסקא בריוח וכן הדין בהפסד: ואומר עוד כי ממון של עסקא מתחלק לשני חלקים על אחד שאם יטעון המתעסק ויאמר החזרתי לך ממונך נאמן הוא בשבועה על המחצית שהוא בתורת פקדון ואע"פ שביד בעל העסקא שטר מקוים הנקרא שטר כיס לפי שאמרו חכמים (ה) המפקיד אצל חבירו בשטר אין צריך להחזירו בשטר אבל אינו נאמן על המחצית האחר שהוא בתורת מלוה דקי"ל (ו) המלוה את חבירו בשטר צריך להחזירו בשטר אבל ישבע בעל הממון שהשטר בידו ויטול מחצית הלואה. ובמקום שמת הלוה ותבע המלוה ממונו מן היורשין ושטר כיס מקוים בידו יש בזה שני דינין: הדין הא' הוא במקום שהממון בעין ועדיין לא נשתמש בו או שקנה בו פרקמטיא ראשונה ועדיין הוא בעין ולא החליפה באחרת דין הוא שיטול אותה בעל העסקא ויגבה כדגרסינן בתלמוד (ז) אמר רב אידי בר אבא אם מת נעשה מטלטלין אלא בניו אמר רבא להכי קרי ליה עסקא דאם מת [אינה] נעשית מטלטלין אלא בניו והלכתא כרבא: והדין הב' אם נשתנית הפרקמטיא הראשונה ונתחלפה באחרת אין לו לבעל הממון לגבות מן היתומים כי אם המחצית שהוא בתורת מלוה אבל מחצית אחר שהוא בתורת פקדון אינו גובה ודבר זה מולא משורש דין הנזכר המפקיד אצל חבירו בשטר אין צריך להחזיר לו בשטר ואלו היה אביהן קיים יכול היה ליפטר ולומר החזרתי לך ואע"פ שהשטר ביד המפקיד היה נאמן הנפקד בשבועה ונפטר מלשלם. או שהיה טוען שנאבד באותן מאורעים שאינו חייב לשלם ועל כן [אין] אנו רשאין לחייב [ג] שטר כיס היוצא על היתומין נשבע וגובה מחלה:

השער התשיעי

אדבר בשבועה המחויבת בדיני המשכון ואומר כי דיני המשכון מתחלקין לב' חלקים: **החלק הא'** בשכחשה שתפול בין המלוה והלוה בממון שהלואה עצמה ודינו של ג' ענינין: **הענין הא'** הוא במקום שטוען המלוה על המשכון דינר הלויתיך עליו והלוה אומר לא כי אם חצי דינר רואין כמה שהיה שוה המשכון אם הוא שוה הדינר ישבע המלוה שבועה דרבנן שהלוהו דינר ויגבה הדינר הן מן המשכון הן מבעליו וכן מצינו בתלמוד ירושלמי נאמן המלוה לומר עד כדי המשכון הלויתיך עליו: **הענין הב'** הוא שיהא טענותיהן בענין דרך הא' אבל אין שוה המשכון כנגד טענת המלוה דין הוא שישבע המלוה כנגד מה ששוה המשכון ויגבה כל המשכון ובלשון הזה נשבע שבועה שלא הלויתיך על משכון זה פחות ממה ששוה והנשאר מתביעת המלוה ישבע הלוה שבועת היסת שלא לוה ממנו על זה המשכון יותר ממה שהוא [שוה] ויפטר: **הענין הג'** הוא שיטעון המלוה שהלוהו על זה המשכון דינר והמשכון אינו שוה אלא דינר פחות רביע ובעל המשכון טוען לא כי אלא מכרתיו לך בדינר ורביע וקבלתי ממך הדינר והרביע נשאר לי עליך ותן לי. בכגון זה ישבע המלוה שהחפץ בידו שלא נטלו מידו בתורת מכירה ויפטר מן הרביע שתובעו ובעל החפץ נשבע שמכרו ולא משכנו ויפטר מן הרביע שתובעו: **והחלק הב'** הוא במקום שאין מכחישין זה את [זה] בהלואה עצמה אלא שנאבד המשכון וחולקין עליו לומר כמה היה שוה ודין זה על שני ענינים: **הענין הא'** הוא במקום שמסר לוה משכון בשעת הלואה וטוען המלוה שנגנב או נאבד ודין הוא שישבע שבועת התורה שכך היה ויפטר מן המשכון ויגבה מעותיו מן הלוה לפי שעשו אותו חכמים [ג] כשומר חנם וכן אמרו המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר והלכה כמותו במקום שמשכנו בשעת הלואתו לפי שאין לקיחות המשכון אלא לזכרון אצל המלוה ולא במקום גביית ממון: **והענין הב'** הוא במקום שמשכנו שלא בשעת הלואה ועשו אותו חכמים כשומר שכר ואם נאבד המשכון או נגנב חייב מלוה לשלם מה ששוה יותר על מה שהלוהו ונשבע שאינו ברשותו ואם טוען שנאנס נשבע שבועת התורה ופטור כשומר שכר וגובה ממנו מה שהלוהו וילמד דין זה ממה שהזכרנו ממה שאמרו על המשנה הלוהו על המשכון שומר שכר והעמידו בעלי תלמוד אותה משנה כשמשכנו שלא בשעת הלואתו והמשנה אחרת ששנינו המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו העמידוה כשמשכנו בשעת הלואתו וכן אומר בעל ההלכות. ועוד כי יש שבעה ענינים כשמשכנו [ד] שלא בשעת הלואתו שבמחלוקת בין המלוה והלוה על המשכון שנאבד לומר כמה היה שוה: **הענין הא'** הוא במקום שהלוה על המשכון דינר וטען ואומר נאבד המשכון ולא היה שוה אלא חצי דינר [ובא] והמשכון שאבדתי ונחשב עלי כחלי דינר והוסף משלך חלי דינר כשהשלים מה שהלויתיך והלה טוען ואומר לא כי אלא דינר היה שוה כנגד מעותיך ישבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון וישבע הלוה שבועת היסת שהמשכון שוה כנגד ההלואה ויפטר: **הענין הב'** הוא במקום שיטען ויאמר המלוה דינר הלויתיך וחלי דינר היה שוה והלוה אומר לא כי אלא דינר חסר רובע ישבע המלוה שבועת התורה [ה] שלא היה שוה פחות ממה שטען ומשלם לו רביע שמודה לו ומהרביע אחר נפטר בשבועת התורה כעין מודה מקצת הטענה. וכן שנינו המלוה את חבירו על המשכון ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור. סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב ומכאן אתה למד הדין שפסקנו בשני ענינים: **הענין הג'** שיטעון הלוה ויאמר דינר הלויתני ושנים היו שוה תן לי דינר משלך ששוה המשכון יותר מהלואתך ומלוה טוען לא כי אלא ההלואה כנגד המשכון ואינו שוה אלא דינר דין הוא שישבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגלגל באותה שבועה שלא היה שוה יותר מן ההלואה ויפטר: **הענין הד'** הוא שיטעון הלוה ויאמר דינר הלויתני עליו ושנים היה שוה והמלוה אומר לא כי אלא דינר ורביע הרי שהמלוה מודה מקצת הטענה ישבע שבועת התורה שנאבד המשכון ושלא היה שוה אלא דינר ורביע וישלם אותו רביע ללוה כדין שומר שכר. וכן אמרו סלע הלויתני עליו ושנים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וה' דינרין היה שוה חייב: **הענין הה'** הוא שיטעון המלוה ויאמר דינר הלויתיך עליו וחלי דינר היה שוה תן לי החלי דינר והחלי דינר אחד אבדתי באבידת המשכון מדין שומר שכר והלוה טוען ואומר לא כי אלא שנים היה שוה ותן לי דינר דין הוא שישבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגלגל בשבועתו שלא היה שוה יותר ממה שהלויתיך וישבע הלוה שאין שוה משכונו פחות מן ההלואה וילמד דבר זה משורש המוליא מחבירו עליו הראיה: **הענין הו'** הוא במקום שיטעון המלוה ויאמר דינר הלויתיך עליו ואינו שוה אלא חצי דינר והלוה טוען איני יודע כמה היה שוה דין הוא שישבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגלגל בשבועתו שלא היה שוה אלא חלי דינר ויגבה חלי דינר מן הלוה וילמד דבר זה ממה ששנינו (ח) גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי

מו"אה מקומות (א) בפרק מי שהיה נשוי: (ב) בפרק חזקת הבתים: (ג) בפ' המקבל: (ד) בפ' איזהו נשך: (ה) בפ' המוכר את הבית: (ו) בפ' שבועת הדיינין: (ז) בפרק המקבל: (ח) בפרק הגוזל בתרא:

חדושי אנשי שם

[א] כתוב בס' המצות עשין פ"ב וז"ל אני ראיתי שהשיב רבינו יעקב בתשובה אחת שהמלוה לחבירו למחצית שכר אין יכול להשביעו במה שאינו מורה היתר לעצמו שהרי נוטל כל שכר טרחו. ומביאה במרדכי פ' כל הנשבעין ומסיק נם עוד ואע"פ שהקילו בשכרו כגון טיבול ליר מה בכך דרבית דרבנן הוא ואקילו בזה רבנן אבל שכר ידוע הוא ונם שומר שכר עליו וע"ש וס"ד מסיק ע"כ דברי ר"ת וקיימתיה: [ב] היתומים במה שאביהם היה יכול להפטר ואפילו שבועת יורשין לא יעשו שלא' מצינו שבועת יורשין כי אם לגבות ולא ליפטר אבל במחצית המלוה לא היה אביהם יכול להפטר לא בטענת אונס ולא בטענת החזרתי לך דקי"ל בפרק שבועת הדיינין המלוה את חבירו בשטר צריך כו' אלא ישבע לו בעל הממון שהשטר בידו שאין לו בתביעה זו פחות מחליה ויטול מחלית המלוה ומטעם זה אמר רבא בפרק המוכר את הבית שטר כיס היוצא על היתומים נשבע וגובה מחלה כך כתוב בספר מצות גדול עשין פ"ב שמביא שם ל' הבערים: [ג] נם האומנין ובפרק שבועת הדיינים ורב אלפס פסק שלעולם הוא שומר שכר בין משכנו בשעת הלואתו בין שלא בשעת הלואתו: [ד] צ"ע בס"ג במסכת שבועות שהעמידוה שם בדכתב עליה שטרא דלא סמיך. המשכון וכן נמצא בהגהות אשר"י שלהי פ' האומנין שכתב כן ע"כ הגה"ה: [ה] תחלה שאינה ברשותו ואח"כ ישבע הלוה:

לך אם לאו חייב לשלם וכאן נמי הואיל שמודה לו על הלואה דינר שלם ואין ברור לו אם הוא דינר (וחצי דינר) [או חצי דינר] חייב לשלם ברי ושמא ברי עדיף: **הענין הז'** הוא שיטעון הלוה ואומר דינר הלויתני עליו ושניים היה שוה והמלוה טוען איני יודע מה שוה המשכון דין הוא שישבע המלוה שנאבד ויגלגל בשבועתו שאינו יודע שהיה [א] המשכון שוה [יותר] מדינר:

השער העשירי אדבר על המודה בטענת התובע שלוה הימנו אלא שפרע ואומר כי דינו על חמשה ענינין:

הענין הא' הוא במקום שיש לתובע עדים שהיו בשעת מתן מעות ועדות מקיים בקנין ולא בשטר דין הוא שישבע הלוה שבועת היסת ויפטר ודין זה יוצא משורש דבר הנזכר (א) המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים: **הענין הב'** הוא שאמר לו המלוה בשעת הלואה בפני עדים לא תפרע לי הממון אלא בעדים דין הוא שלא יהא נאמן שפרע עד שיביא עדים שפרע וכן אמרו המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים [ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים] ועוד שנינו מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתי לך פטור מנה לי בידך אמר לו הן אל תתניהו [לי אלא בעדים למחר אמר תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך לפורעו בעדים]: **הענין הג'** הוא במקום שיש לתובע עדות בשטר או עדות מקיים בקנין דין הוא שישבע התובע שבועה מדרבנן שלא נפרע ויטול ממנו והלוה אינו נאמן בשבועה שהמלוה את חבירו בשטר צריך לפירעו בשטר ובעל השטר [הוא] שנשבע ונוטל ממאי (ב) דאמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא *אם ברי וא"ל אידך שטרא פריעא הוא לאו כל כמיניה ואי אמר ליה אשתבע לי משתבע ליה ואי נורבא מרבנן הוא לא משבעי' ליה: **הענין הד'** הוא במקום שיש לתובע עד אחד בקנין נתחייב הנתבע שבועת התורה שהרי אמרו (ג) כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה: **הענין הה'** הוא שיודע הנתבע בקצת התביעה שעדיין חייב בה ומקצתה טוען שפרע ואין עליו עדות לא בשטר ולא בקנין דין הוא שישבע שבועת התורה על קצת הפירעון כעין מודה מקצת הטענה ודינו כיוצא בו שיש בה השעה דברים שהזכרנו למעלה בשער החמישי:

השער אחד עשר אדבר במי שמשנה טענת התובע ואין טוען לו ממה שהוא טוענו והדין הזה על ג' ענינים:

הענין הא' הוא במקום שטוענו *זוזים ויודה לו בכספים או שטוענו חטין והודה לו בשעורים הדין על שני פנים: **האופן הא'** הוא במקום שתהא הודאת הנתבע בערמה שהתובע היה בדעתו לתובעו חטים ושעורים או זהובים וכספים עמם ואלו הספיק להשלים טענתו וטען שני המינין והודה לו הנתבע באחד מהן היה חייב שבועת התורה כמו שפסקנו למעלה הלכה כשמואל דאמר (ד) טענו חטים ושעורין והודה לו באחד מהן חייב שממין הטענה הוא ועכשיו היה הנתבע ערום ולא המתין לתובע להשלים כל טענתו וכששמע שטען חטין קפץ הוא קודם שיאמר שעורים והודה לו בשעורים ונתכוון שתהא ההודאה שלא ממין הטענה ויפטר מן השבועה ואם יתברר לדיין לתת ראיות שטענותיו ודבריו שבערמה עשה כן לא יהא מועיל לו כלום ויחייבנו שבועת התורה על מה שכפר ובענין הזה אמרו בעלי התלמוד אמר רב ענן אמר שמואל טענו חטין וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים חייב חיוב שבועת [התורה]: **האופן הב'** היא שנתברר לדיין שאותה קפיצה שקפץ לא עשה כמערים אלא כמתכוין לטעון כפי תומו שכשגור הוא שגמר התובע טענתו בטענת חטין ולא יטענו בדבר אחר כגון זה פטור משבועת התורה ואין עליו אלא שבועת היסת כמו בהודאה שאינה ממין הטענה וכן אמרו אם כמערים חייב אם כמתכוין פטור: **הענין הב'** הוא במקום שיטעון חטין בלבד והודה לו הנתבע בשעורין או יטעון לו זהב ויודה לו בכספים פטור משבועת התורה שאין ממין הטענה ואף השעורים שהודה אינו משלם לו שהרי התובע עצמו טוען חטים ומדטעין חטים היאך יאמר לו תן לי שעורים מה שלא הלוהו ואין לחייבו במה שהוא לא תובעו וכדגרסי' בס"פ המניח אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן טענו חטין והודה לו בשעורים פטור ופריך מאי קמ"ל ופריק אי מהתם הוה אמינא פטורין מדמי חטין וחייב בדמי שעורין קמ"ל דפטור מכלום: **הענין הג'** הוא שיהא המעשה [כמו שאמרנו שמודה לו מה שלא טענו] ויש ביד (הנתבע) [התובע] כנגד מה שהודה לו ואע"פ שלא טענו התובע חייב לגבות הימנו מה שהודה לו ממה שיש אצלו בפקדון או בנאמנות כי כן אמרו והניחא (ה) כשהוא משתלם אין משתלם אלא לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן לא צריכא דהפס:

השער שנים עשר אדבר בשבועות המתחייבות על ספק טענה ואומר שהספק הנופל בטענה הוא על שני פנים:

האופן הא' שיהא הספק בשורש הטענה כגון שיטעון ויאמר התובע מנין או דבר מצוין והנתבע אומר איני יודע מה אתה אומר. ויש בזה ד' ענינים: **הענין הא'** הוא שאין לתובע עדות דין הוא שישבע הנתבע שבועת היסת שאינו יודע מה טוענו ויפטר ובזה אמרו (ו) מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמר חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמר פטור אוקי ממונא בחזקת מריה והמוציא מחבירו עליו הראיה והלכה כרב נחמן ורבי יוחנן ועוד אמרו איני יודע אם גזלתיך אם הלויתני אם הפקדת אצלי פטור מלשלם: **הענין הב'** הוא במקום שיש לתובע עד אחד בעיקר התביעה דין הוא (ז) שישבע הנתבע שבועת התורה שהרי אמרו כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה: **הענין הג'** הוא שיש שני עדים לתובע והוא אומר איני יודע ישבע התובע ויגבה חובו מן הנתבע. ודין זה במקום שהנתבע עומד בספיקו אבל אם הוא נזכר עליו יש בו דין אחר כגון שיחזור ויאמר נזכרתי על מה שנסתפק לי מעצמי או על הזכרת עדים ובודאי לויתי ממנו אבל פרעתי לו לאחר זמן נאמן הוא לומר כך ואין עליו אלא שבועת היסת שאין יוצא מדין המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ונאמן הוא לומר לויתי ופרעתי ואין לומר בזה הוחזק כפרן שאין [הכפרנות] אלא באומר אין לך בידי כלום טענת בריא אבל באיני יודע אפשר ששכח ונזכר כמאן דמדכרו ליה ומדכר: **והענין הד'** הוא שרוצה הנתבע להנצל מספק ולצאת ידי שמים יתן לתובע מה שהוא תובעו. וכן איתמר נמי אמר ר' יוחנן מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב ואוקימנא בבא לצאת ידי שמים: אלו ארבעה ענינים שפירשנו באומר איני יודע על מה שטען התובע אבל אם הודה מקצת ואמקצת אומר איני יודע דין הוא שישלם לפי שהוא מודה במקצת הטענה ואינו יכול לישבע מפני שספק הוא לו וכן אמר רבא (ח) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם: **והאופן הב'** הוא שיטעון ויאמר יודע אני עיקר מה שתובע לי. אבל איני יודע אם החזרתי לו אם לאו ויש בזה שני דינין: **הדין הא'** אם עמד בספיקו נתחייב לשלם [אלא] שאם ירצה להשביע התובע שבועה דרבנן כעין שבועה דאורייתא עושה כי כן אמרו (ט) האומר גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא חייב לשלם: **והדין הב'** אם יחזור ויטעון נזכרתי מעצמי שהחזרתי לך בודאי מה שאתה תובעני ולא נשאר לך אצלי כלום יהא נאמן בשבועה ובלבד שלא יהא לתובע עדות בקנין או כתוב בשטר:

השער השלשה עשר אדבר בשבועת המתחייבים [על] טענות בעלי דינין ויש ביד התובע שטר ואומר שהדין על חמשה ענינין:

הענין הא' הוא במקום שכפר הנתבע כל הכתוב בשטר או מקצתו והשטר הוא מקוים בבית דין יהא נאמן בעל השטר בדבורו בלא שבועה ואם לא כפר בתביעה אלא שטען ואמר פרעתי כל הכתוב בשטר ישבע בעל השטר שבועה דרבנן ויטול את הכל אבל אם יש נאמנות כתוב בשטר אינו צריך לישבע. וכן אם היתה התביעה קודם זמן אינו צריך לישבע שאין אדם עשוי שיפרע תוך זמנו: **והענין הב'** הוא שיטעון הנתבע ויאמר פרעתי ושטר ביד התובע וכתוב בו נאמנות והמלוה אומר מה שפרעת לי זכיתי בו מצד אחר שאתה חייב לי מלבד אותו חוב שבשטר נתחייב התובע שבועה על שטרו שלא נפרע בו ואין מועיל לו נאמנות הכתוב בו לפי שהורע כח השטר ובזה אמרו (י) ההוא גברא דא"ל לחבריה הב לי ק' זוזי דאוזיפתך והא שטרא א"ל ולא פרעתיך א"ל הני סיטראי נינהו אמר רב נחמן איתרע שטרא ודין [זה] הוא מיוחד במקום שיש עדים לנתבע מאותו הפרעון ואע"פ שאין יודעין מאיזה חוב נפרע אבל אם [אין] עדים לא אמרי' איתרע שטרא ונאמן לגבות כל מה שבשטר בלא שבועה שכך אמרו על מאי דאמר רב נחמן איתרע שטרא הני מילי דפרע באנפי סהדי ולא אדכר ליה שטרא דלא אמרינן מיגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם וכדאבימי בריה דרבי אבהו (יא) דאבימי בריה דר' אבהו הוו מסקו ביה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי שדרינהו ביד חמא בריה דרבה בר אבוה אזל פרעינהו א"ל הבו לי שטרא אמרו ליה סיטראי נינהו אתא לקמיה דר' אבהו א"ל אית לך סהדי דפרעתינהו ניהלייהו אמר ליה לא אמר ליה מגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם יכול למימר סיטראי נינהו: **הענין הג'** הוא שילא השטר ואינו מקוים בעדיו והנתבע כופר בו ושטר זה חספא בעלמא הוא ואין על הנתבע אלא שבועת היסת כאילו היה הדבר בלא שטר: **הענין הד'** הוא שיודה הנתבע בשטר אלא שיאמר פרעתי ואין כתוב בו נאמנות דין על בעל השטר לקיימו בעדיו וישבע שבועה דרבנן ויגבה את חובו ואם אינו יכול לקיים את השטר ישבע הנתבע שבועת היסת ויפטר כי כן (יב) אמרו מודה [בשטר] שכתבו צריך לקיימו: **הענין הה'** הוא שיאמר אדם לחבירו יש לך [עלי] שטר חוב בממון כך וכך נתחייב האומר במה שהודה לי ואע"פ שלא הגיע העדות לומר אתם עדים ובזה (יג) אמרו האומר לחבירו חייב אני לך ר' יוחנן אמר חייב ריש לקיש אמר פטור ופריך היכי דמי אי דאמר להו אתם עדיי מאי טעמא דריש לקיש אי דלא אמר להו אתם עדיי מאי טעמא דר' יוחנן ותריץ הכא במאי עסקי' דאמר ליה חייב אני לך בשטר והלכה כר' יוחנן בכל מקום שחולק עם ריש לקיש חוץ משלשה מקומות ואין זה אחד מהן ואם יטעון ויאמר פרעתי לך חוב זה אחר שהודיתי לך בו נתחייב בכך שבועת היסת וכדאמרינן מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו *נתתיו לך פטור פי' פטור משבועת התורה ויש עליו שבועת היסת ודין זה מיוחד בשלא התנה עמו בשעת הודאת החוב שלא יפרעהו אלא בעדים אבל בשהתנה עמו בכך יש הדין עליו בשלשה פנים:

האופן הא' הוא שהתנה עמו שלא יפרעהו אלא בעדים והנתבע טוען שפרעו שלא בעדים דין הוא שישבע המלוה שבועה מדרבנן ויטול את חובו שכך (יד) אמרו מנה לי בידך והלה אומר הן אל תתניהו לי אלא בעדים למחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו בעדים: **והאופן הב'** הוא שיטעון ויאמר הלוה פרעתיך בפני עדים שאין מצויים ישבע שבועת היסת ויפטר שכך אמרו (טו) ואם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן: **והאופן הג'** הוא שיפסוק עמו המלוה ואומר אל תפרע לי אלא בפני פלוני ופלוני הם עצמם ולא אחרים והלך ופרעו בפני עדים אחרים הדין על שני ענינין: **הענין הא'** אם יעידו עדים נאמנים שפרע בפניהם אע"פ שאין אותם עדים שפסק עמו פטור מלשלם: **והענין הב'** אם טוען הלוה שפרעו בפני עדים שאין מצויין חייב לשלם שבעל מנת כן אמר בפני פלוני ופלוני שלא יוכל לדחותו ולומר הלכו להם למדינת הים ואם (יוצא) (טז) [נ"ל ירצה] יכול להשביע המלוה שבועה דרבנן ויתן לו את שלו וילמד דבר זה ממה שאמרו (יז) ההוא דאמר ליה כי פרעת לא תפרען אלא באנפי ראובן ושמעון אזל ופרעיה באפי סהדי אחריני *אמר ליה באפי סהדי פרעי' רבא אמר לנכי אמר ליה ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה ומסקנא דהלכתא אסיקו בהראי לפרושי מסתברה מלתא דרבא בדטעין באנפי סהדי אחריני והלכו להם למדינת הים אבל אם איתנהו ומסהדו לא אמר רבא ובתלמוד ירושלמי מנה לי בידך והלא אומר הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים פלוני ופלוני [למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך בפני פלוני ופלוני] אתא עובדא קמיה דרבי אמי ואמר יבואו פלוני ופלוני שיעידו [ב]:

השער הארבעה עשר אדבר בשבועות המתחייבות במקום שהעדים מחליפים דברי בעל דינין על פנים מיוחדים ואומר כי הדין הזה על שלשה פנים:

האופן הא' הוא שיש ביניהם תביעות בלא שטר כגון ראובן שתובע שמעון בממון וכפר לו שמעון בשורש תביעה והעדים מעידים אותו על ההלואה אלא שפרע דין הוא שיפרע שמעון מה שכפר ואין חוששין למה שהעדים אומרים בלוה ופרע דהואיל שהוא אומר שלא לוה וודאי לא פרעו וכן (יח) אמרי אמר ליה לחבריה הב לי ק' זוזי דאוזיפתך אמר ליה לא היו דברים מעולם אייתי סהדי ואסהידו ביה דאוזפיה ופרעיה אמר אביי מאי נעביד ליה הינהו קאמרי פרעיה רבא אומר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי. והלכתא כרבא: **והאופן הב'** הוא שיטעון הלוה ויאמר לו לויתי ופרעתי ויש לי עדים על הפרעון וכשהזמין עדים אמרו לא ראינו מעולם כגון זה אין חוששין למה שאמרו עדים וכמי שלא הזמין אותם דמי ונשבע שבועת היסת ופטור כי ההיא (יט) דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזפתא אמר ליה לא פרעתך בפני פלוני יפלוני אתו פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם אמר רב ששת הוחזק כפרן רבא אמר כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה: **האופן הג'** הוא שיוציא המלוה שטר חוב ותבע כל מה שבשטרו והלוה טוען פרעתי לך מחצה והזמין עדים והעידו שכולו פרוע נתחייב שמעון לשלם המחצית שהודה בו וישבע על המחצית שבועת התורה לפי שכח השטר הורע על העדאת עדים ודין הדבר כאילו הוא מלוה על פה ובלא שטר מודה מקצת הטענה ישבע וכן אמרו שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הוציא שטר חוב על חבירו מלוה אמר לא נפרעתי ולוה אמר פרעתי לך מחצה והעדים מעידין אותו שפרע את כולו נשבע לוה על מחצה וגובה מלוה מחצה. והיכא מחצה אינו גובה מנכסים משועבדים כמלוה בשטר אלא מנכסים בני חורין לפי שיכולין הלקוחות לומר אנן אעדים סמכינן והיינו קא מסהדי דשטרא פריעא הוא:

השער חמשה עשר אדבר במיני טענות הנופל בין בעלי דינין מצד המורים ומהו השבועה שבהן ואומר כי דינם מתחלק לארבעה ענינים:

הענין הא' הוא במקום שיטעון היורש טענה מחמת מורישו והנתבע כופר בעיקר הטענה אין על הנתבע אלא שבועת היסת וכן אמרו מנה לאבא בידך אין לו בידי פטור: **הענין הב'** הוא שיטעון הלוה ויאמר פרעתי לאביך מקצת נתחייב שבועת התורה לפי שהוא מודה מקצת הטענה ובזה אמרו מנה לאבא בידך אין *לך בידי [פטור] אבל אם [אמר] נתתי לו מהם חמשים זוז חייב: **הענין הג'** היא שיטעון התובע סך ממון מחמת מוריש ויודה לו הנתבע במקצת (כ) נאמן בלא שבועה ובזה אמרו מנה לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשים פטור מפני שהוא כמשיב אבידה: **הענין הד'** הוא שקפץ ואומר ליורש מנה היה

מראה מקומות (א) בפרק גט פשוט: (ב) בפרק כל הנשבעין: (ג) שם: (ד) שם: (ה) ס"פ המניח: (ו) פרק הגוזל בתרא: (ז) עיין במרדכי שלהי פ"ק דכתובות: (ח) בפרק כל הנשבעין: (ט) פרק הגוזל בתרא: (י) פרק כל הנשבעין: (יא) בפרק הכותב: (יב) פ"ק דב"מ וכפ"ב דכתובות: (יג) כתובות פ' המצא: (יד) בפ' שבועת הדיינים והמחבר' והטור סי' ע' כתב שאין צריך שבועה: (טו) שם: (טז) וזו היא גירסת ר"י והר"ה והמיימון: (יז) בפרק כל הנשבעין: (יח) בפרק שבועת הדיינין: : (יט) שם: (כ) עי' בשו"ע חו"מ סי' פה סעיף לא ובש"ע שם.

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] לי סמ"ג עבין ל"ד אבל אם אמר המלוה אני יודע שהיה שוה יותר מן החוב אבל איני יודע כמה הרי זה משלם כל זה בטען הלוה ולא בשבועה כמי שאמר חמשים יש לך בידי והחמשים איני יודע שהוא מחויב בשבועה ואינו יכול לישבע ויש לו להחרים על מי שטוען שקר וכן כתב הטהרי"ו בפ' שבועת הדיינים בשם הר"ר יוסף בן מיג"ש בלוי והרמב"ם והרמ"ה פ"ב: [ב] זו שיטת ר"י ור"ח והרמב"ם פ' ס"ו מהל' מלוה ולוה והרמב"ן

לאביך בידי ופרעתי לו מקלת אף זה נאמן בלא שבועה כמשיב אבידה. ובזה אמרו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אינו אלא כמשיב אבידה ופטור והלכה כחכמים ודין זה שנפטר [שלא] בשבועה במקום שיתברר שאינו כמערים על מה שקפץ אבל אם הוא כמערים שאילו לא היה והודה היה שם עדים או שלא היה יכול לכפור בפני האיש או מפני טענותיו כמו זה אין דנין אותו כמשיב אבידה וחייב לישבע כשאר מודים מקלת הטענה [א] :

השער ששה עשר אדבר בשבועות המתחייבות בין בעל ואשתו או בינה ובין יורשי הבעל ואומר כי שני הדינין שבהן מתחלקין לי"א פנים :

האופן הא' הוא שהפקיד הבעל לאשתו ממונו ומינה אפיטרופוס על כל מה שבביתו ואם טוען עליה בטענת חשד גניבה במה שנשאה ונתנה ורוצה להשביעה בטענת שמא אינו רשאי לעשות . ובזה אמרו (בפ' הכותב) המושיב את אשתו חנונית או שמינה אפוטרופוס הרי זה משביעה כל זמן שירצה רבי אליעזר אומר אפילו על פילכה ועל עיסתה ובאה מימרא בתלמוד לבטל שתי דעות [ג] אלו דעת רבי אליעזר ודעת תנא קמא וזהו שאמר רבי שמעון במשנה (א) כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה אינה תובעת כתובתה אין יורשין משביעין אותה ושאלו בעלי התלמוד ר"ש אהייא והשיבו תשובה ברורה אלא אמר רב פפא לאפוקי מדרבי אליעזר ובעל מחלוקתו : **והאופן הב'** הוא במקום שתובעת כתובתה לבעלה בשעת *אירוסין והבעל טוען שפרע וכבר לקחה הכל אם הוא רוצה משביעה. וגובה כתובתה (ב) וכדאמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא אחבריה אמר ליה שטרא פריע הוא אמרינן ליה זיל שלים ואי אמר ליה אשתבע לי משתבע ליה : **והאופן הג'** היא שתהא מודה במקצת פרעון הכתובה והבעל טוען שפרע את כולה כגון זה חייבת שבועה ובזה אמרו (פ' הכותב) הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה : **האופן הד'** הוא במקום שפטר אותה הבעל משבועה כמו שאמרה המשנה (ג) כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביעה ואמרינן בתלמוד שבועה זו מאי עבידתיה אמר רב יהודה אמר רב על אפוטרופיא שנעשת בחיי בעלה ורב נחמן אמר רבה בר אבוה על הפוגמת כתובתה ואנו דקדקנו בשני תירוצים אלו ומצינו שתירץ רב נחמן העיקר שאין לחוש על מה שאמר רב יהודה על אפוטרופיא שנעשת בחיי בעלה דא"כ מאי אהני לה פטרון שבועה שכתב לה נדר ושבועה אין לי עליך בלאו הכי נמי לא היה יכול להשביעה כמו שהזכרנו למעלה באופן הראשון אלא ודאי מסתבר טעמא דרב נחמן על הפוגמת כתובתה והיינו דמהניא לה כח כתובת הפטרון שאילו לא כתב לה נפטרה מתורת חשד ושמא ולא מטענת בריא ואלים לה בכתיבתה זו לפוטרה אפילו מטענת בריא כגון זו הפוגמת שהיתה חייבת שבועה . ועוד הסכימו בעלי התלמוד על אותו תירץ דרב נחמן שהוא עיקר וכדגרסי' אזל רב מרדכי אמרה לשמעתי' קמיה דרב אסי בשלמא למאן דאמר על הפוגמת כתובתה דמסקה אדעתא דלמא מצרכיה זוזי ושקלה מכתובתה ואמרה ליה כתוב לי דלא משבעת לי אלא למאן דאמר על אפוטרופיא שנעשת בחיי בעלה איהי מאי הוה ידעה דמותיב לה אפטרופיא : **האופן הה' והו'** הוא שכתב לה הבעל פטרון שבועת שמא במה שנתעסקה עמו בחייו שלא יהא לו שבועת חשד עליה ולא ליורשיו אחריו והואיל שיכתב לה כך אין ליורשין עליה שבועה ממה שעסקה בחיי בעלה . ובזה אמרו (ד) כתב לה נדר ושבועה אין לי וליורשי ולא לבאים ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך אינו יכול להשביעה לא הוא ולא הבאים ברשותו לא היא ולא יורשיה ולא הבאים ברשותה . הלכה מקבר בעלה לבית אביה או שחזרה לבית חמיה ולא נעשית אפוטרופיא יורשיו משביעין אותה על העתיד ואין משביעין אותה לשעבר ואמרינן בתלמוד לשעבר מאי עבידתיה אמר רב *מתני' בין מיתה לקבורה אין משביעין אותה דאמרי נהרדעי לכרגא לקבורה ולמזוני מזבנינן בלא אכרזתא והרי נתברר שנפטרה מן היורשין על מה שנשאה ונתנה בחיי בעלה במקום שכתב לה הבעל פטרון שבועת יורשיו שאלמלא שכתב לה יכולין היו היורשין להשביעה בטענת שמא על אפיטרופיא שנעשת בחיי הבעל ואע"פ שלא היה [הוא] יכול לעשות כך והאי דאמרי' הכא אין משביעין אותה לשעבר ארישא דמתני' קאי שכתב לה נדר ושבועה אין לי וליורשי וכו' אבל במקום שלא כתב לה אע"פ שנפטרה מיד הבעל לא נפטרה מיד היורשין : **האופן הז'** הוא במקום שנתעסקה אחר מיתת הבעל בממון הנשאר שהיורשין משביעין אותה בטענת שמא ובזה אמרו (ה) ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין האריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ובן בית וכבר הזכרתי באופן הראשון שאין לבעל להשביע אשתו בטענת שמא והא דתנן הכא והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית בבית של יתומין עסקינן : **האופן הח'** הוא במקום שכתב לה בעלה פטרון שבועה ממנו ומיורשיו אחריו [בין] במה שיטענו עליה על טענת בריא . ובין ממה שנתעסקה ליורשים *שמא להם לאחר מיתת הבעל להשביעה בטענת שמא ובמה שמתעסקת עוד בממון הבעל במה יש לה להתעסק מראיית דבריהם (ו) משתמשת במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה כו' דין הוא שיפטר מן הכל בכח הפטרון שעשה לה בעלה וכדגרסינן (ז) אבא שאול בן אימא מרים אומר בין דלא נדר בין נקי נדר בין מנכסי בין בנכסים אלו בין הוא בין יורשין אין משביעין אותו : **האופן הט'** הוא במקום שיטעון הבעל על אשתו בטענת בריא או היורשין דינא כשאר בני אדם הן מחויב שבועה : **האופן הי'** הוא במקום שהאשה תובעת כתובתה מן היורשין בדין הוא שתשבע אם לא התפיס אותה הבעל זוזי כתובתה ואם היא לא נטלה ולא גבתה כתובתה ממנו הן בחייו הן לאחר מותו ואע"פ שכתב לה הבעל שטר נאמנות ממנו ומיורשיו לא הועיל לה כלום להיות נאמנות במקום שתובעת כתובתה להוציא מן היורשין בלא שבועה דאמרינן להכי פטרך משבועת היורשין שהם דלא צריכה לאשתבועי אמאי דתבעי מינך אבל למאי דתבעת מנהון לא הימנך ולא פטרך משבועה דהואיל שכתב לה שתם דיינינן לך בדין יד בעל השטר על התחתונה . ועוד אצריך לפרש טעם זה מפנים הנראים והנכרים כי דרך הנאמנות שאדם כותב לחבירו הוא על שני ענינים : **הענין הא'** הוא מחול לך והשני אתן לך . ופירוש מחול לך הוא שיאמר כל התביעות שתבעתי ממך אני מוחל לך . או נאותו עסק שיש לי אצלך אני עושה [אותך] נאמן בדבורך מכל מה שתטעון לי היום או מחר במה שאהיה תובעך ומחלתי לך הכל בלא סדר שבועה וזהו מחול לך על מה שתובעו על מה שישביעו . ופי' אתן לך הוא שיאמר האמנתיך בכל מה שתטעון עלי ותתבעני מעסק כך וכך שתהא נאמן בדיבורך בלא שבועה [ולא] אכזיבך אלא שאתן לך : **והענין הב'** חמור מהראשון שהראשון מאמינה ופוטרה מהביעות שיש לו ואפוקי ממונא לית ליה ביה אבל השני מאמינו במה שיתבעו ואית ביה אפוקי ממונא ושני ענינים האלו אין דינם שוה להיות כא' שאם יכתוב אדם נאמנות *האומר כשהוא אתן לך אין דנין ממנו על הקל שהוא מחול לך ואין פוטרו משבועה וכל שכן אם כתב לו הקל שאינו פוטר את החמור לפי שהתנאים מוחלקין ואין מועיל זה על זה דאמרינן בהני ניחא ליה דלהמני' ובהני לא ניחא ליה . ואם יכתוב הנאמנות סתם שלא פי' מחול לך ואני אתן לך אלא שאומר לו אני פוטרך משבועה על עסק כך וכך דנין אותו על נאמנות הקל שהוא מחול לך . ואם יתבע ממנו זה הכותב ממון מאותו עסק יהא הנתבע נאמן בדבורו ונפטר בלא שבועה דהואיל שהנאמנות כתוב בסתם אומר יד בעל השטר על התחתונה ודנין אותו על הקל ולא על החמור ומדאבא שאול בן אימא מרים אתה למד מי שכ' לאשה נאמנות סתם בשבועה היורשין ופטר אותה ממה שיטענו עליה היורשים שהוא דין מחול לך הקל ולא פטר אותה משבועה שתובעת כתובתה ליורשין שהוא אתן לך החמור ואינה נפרעת אלא בשבועה : **והאופן הי"א** הוא שכתב הבעל לאשה פטרון שבועה בתביעת כתובתה מן היורשין שהוא אתן לך החמור ובמה שיתבעוה היורשין בטענת שמא ובמה שיתבעוה הבעל בטענת ברי שזה הוא מחול לך הקל והואיל שכתב לה נאמנות על שני עניינים האלו אין על היורשין להשביעה בשום פנים בין במה שתובעת אותם בין במה שיתבעוה וכבר רישם רבינו האי ז"ל שני רישומים באלו שני הפנים של נאמנות והיך כתובתה בשאילה שנשאל בה והוא חרוז בקלת שאלותיו ולא ראיתי לפרש הנה הכל שלא להאריך אחר שכתבתי כיוצא בה :

השער שבעה עשר אדבר על ההפרש שיש בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן ואומר כי שתיהן בדמות אחד . ופירודן בשם ובמקום

ובשורש : בשם שזו נקראת שבועה דאורייתא וזו נקראת שבועה דרבנן : בשורש זו שרשה מצוי מן התורה וזו שרשה מדרבנן : במקום שזו לנשבעין ולא משלמין וזו לנשבעין ונוטלין אבל בתוכן עשייתן אין בהם שום פירוד לא בקבלת אמן ולא בנטילת חפץ לפי שהן בדמות אחד : שאלו בעלי התלמוד (ח) ואמרו מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן . וחשבו חושבין ששבועה דרבנן שאלו עליה היא שבועת היסת וטעו על זאת כי אותה שאילה [היה לו לסמוך] אותה לתקנתא דרב נחמן שהיא שבועת היסת ובעלי התלמוד ששאלו מאי איכא בין שבועה כו' על אותן שבמשנה שנשבעין ונוטלין בגזירת דרבנן שאלו ולא על תקנת רב נחמן שאילו שאלו עליה היה להן להשיב תחלה נטילת חפץ שאין בשבועת היסת שאין לך חילוק גדול מזה . ועוד מכמה פנים נתברר שאין אותה שאילה אלא על הנשבעין ונוטלין שהן שבועה דרבנן כעין דאורייתא ששאלו מאד על חילוק הדינין מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא ביניהו מיפך שבועה בדאורייתא לא מפכינן ובדרבנן מפכינן שזה הנשבע ונוטל אם ירצה ויאמר לכשנגדו להשבע אתה ותיפטר אינו יכול לסרב על השבועה . אבל בדאורייתא אומר לו הוי יודע ששורש שבועה זו מן התורה ואי אתה רשאי להזיז אותה ממקומה ואין שומעין לו אבל בשבועה דרבנן אומר לזה שרוצה לסרב בהפוכה הוי יודע ששורש שבועה זו תקנו חכמים לבעל דינך מפני תקנתו שיהא נשבע ונוטל וכן תקנו שאם ירצה להפכה עליך רשאי ואין אתה יכול למנוע וכן פירשו ראשי ישיבות האחרונות טעם מיפך שבועה : והשיבו עוד בעלי התלמוד למר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן מאי איכא בין שבועה וכו' איכא ביניהו מיתת לנכסיה בדאורייתא נחתינן בדרבנן לא נחתינן . מאי עבדינן ליה משמתינן ליה . אמר ליה רבינא לרב אשי האי נקטיה בכובסיה דנשבקי' לגלימיה הוא א"ל היו משמתינן ליה עד דמטי זמן ניגודיה והיו מנגדינן ליה ושבקינן ליה ואע"פ שאין הלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה דאורייתא הלכה כמותו במיסק לנכסיה : ועוד השיבו ולר' יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה מאי איכא בין שבועה דאורייתא וכו' איכא ביניהו שכנגדו חשוד על השבועה בדאורייתא אפכינן לה אהיך בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן כלומר שבועה זו של נשבעין ונוטלין תקנתא דרבנן ואם זה הנשבע ונוטל חשוד אין עושין לו תקנה אחרת להפכה על שכנגדו . הרי אלו שלשה דינין הזכירו בעלי התלמוד בחילוק שבועה דאורייתא ורבנן . ועוד מצינו בתלמוד ארץ ישראל חילוק רביעי שביניהם שהמחויב לישבע שבועת התורה ושילם ולא רצה לישבע ויש להודע תביעות אחרות עליו שאינו יכול לחייבו שבועה עליה ורוצה להשביעו בגלגול אותה שבועה שהיה חייב מן התורה אינו יכול לגלגל עליו דהואיל ששילם ולא מדין שבועה אע"פ שחייבו הדיין שישבע לו ויפטר והוא אומר איני רוצה לישבע ואשלם לו ושילם כמי שלא היה עליו שבועה דמי ואינו בתורת גלגול . אבל בשבועה דרבנן אינו כן שהכל מגלגלין עליו למחוייב שבועה דרבנן וכן אמרו חד (מן) בר נש אזל למידן קמיה ר' זעירא וחייבו שבועה על תרין [דינרין] א"ל לאו הרין דינרין אנא חייב לך הא טרפין לך א"ל מלת פלן ופלן א"ל ר' זעירא או הב ליה כל מידי דתבע לך או אישתבע ליה על מאי דהוה הוא מגלגל עלך . ופריך נמאי דאמרי' בפ' המפקיד בתלמוד ירושלמי אמר הריני משלם חושפין אמר ר' יוסי לא חייבתו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו שאם רוצה לשלם ישלם ואם לא רצה לשלם ישבע ותריץ כי אמר רב יוסף בשבועה הכתובה בתורה כגון שבועת השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא ולא תיקשי לן הא דרבי זעירא דחייבו לאשבועי על מה דמגלגלין עליה : [ומיהו רב אלפס לא פסק כן בסוף פ' כל הנשבעין אלא אף בדאורייתא מגלגלין] :

השער שמנה עשר אדבר בשבועה המתחייב על תביעות של חשד ושל שמא . ואומר כי המשנה והתלמוד חייבו שבועה על אנשים שלא

בטענה אלא בחשד אונאה וגניבה . והוא ששנינו (ט) ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופסין והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית פי' בממון יתומין ובן בית א"ל מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב ולפי שפרק כל הנשבעין מיוחד למנות השבועות המוחלקות כגון שבועה דאורייתא ושבועה דרבנן מנה שבועה שלישית זאת היא שבועת חשד וחיבר כל השבועות והזכירם בפ"א : ושבועת השותפין שהזכרנו לא שחלקו זה על זה על חלקיהם שכבר נפסק דינם ביתר ובחסר ובריוח והפסד שכבר פסקנו אותו הדין המיוחד להם בשער המיוחד להם מזה הספר . והאריסין נמי לא שיכחישו זה את זה על חלקיהם שכבר נפסק דינם בתלמוד (י) וכדגרסי' אריס אומר למחצה ירדתי ובעל הבית אומר לשליש הורדתיו מי נאמן רב יהודה אמר בעל הבית נאמן רב נחמן אמר הכל כמנהג המדינה והלכתא כרב נחמן אלא השותפין והאריסין הנזכרין לא היה אלא שבועת חשד . ועל האפוטרופסין פירשו בעלי התלמוד כדתנן (יא) אפוטרופוס שמינוהו ב"ד לא ישבע מינהו אבי יתומים ישבע אבא שאול אומר חילוף הדברים מ"ט מימנע ולא עבדי והלכתא כאבא שאול . והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית לא לבעל אלא ליתומים כמו שפירשתי למעלה . ובן בית המשתדל בצרכי ביתו של בעל הבית שכך אמרו (יב) בן בית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא שמכניס לו פועלים ומוציא לו פועלים מכנים לו פירות ומוציא לו פירות . ושבועת חשד שחייבו חכמים על אילו כל זמן שלא חלקו זה מזה במה שהן מחוברים אבל אחרי הפרדם איש מעל אחיו נפטרו מאותה שבועה שכך אמרו במשנה חלקו השותפין והאריסין [כו'] ואם אחר הפירוד נתחייב הנתבע שבועת התורה מחמת טענה מלבד השיתוף מגלגלין עמה שבועת החשד על מה שעבר שכך אמרו נתגלגלה עליו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל . ולפי שהשבועה הזו יש בה תמה ופליאה שלא מצינו זולתה שנתחייבה במקום אחר ותפטר לאחר זמן ותחזור עוד לחובה אחר הפטורתה לכן על כן מחשים בה המורים לדעת שורשה ומפרשין בה שני טעמים . יש שמפרשין כי שורש שבועה זו פירש שבועה מן התורה . ויש שמפרשין כי שרשה מדרבנן כעין שבועה דאורייתא וראיה לדבריהם על טעם הנזכר בתלמוד כדגרסינן מאי שנא כלומר למה חייבו לאילו חמשה לישבע בטענת שמא ופריק משום דמורו כלומר כל חד וחד מהני אומר איסקול מפירות ריוח זה דהנא עסיקנא וטרחנא ותורא מדישא קאכיל ולכך רמו רבנן עליה שבועה כי היכי דלודו ולהסיר מלב התובע זה החשד . ומכאן נראין הדברים שתקנת חכמים היא שתקנוה

חדושי אנשי שם

והרמב"ן וכן תוספין האחרי והטור ודלא כרב אלפס והא"ז בפי שבועת הדיינים : [א] והאלפס פסק בפרק שבועות הדיינין כר' אליעזר בן יעקב גם האחרי לא הביא אלא דברי האלפס כלשונו . וכתב במרדכי שכן פסקו גם ר"ת ור"ח : [ג] ומיהו רב אלפס פסק בפרק הכותב כת"ק ור"ת פסק כר"ש וכן ר"ת עשה כן למעשה וכן כתב הלבר"י שנראים לו דבריהם . וכן פסק בס"ג :

(אלפס שבועות יב)

אולי צ"ל גירושין

על מצב האמור. ואומרים כי כן עיקר כטעם השני וגזירה מדרבנן היא. והטעם שחייבו גלגול שבועת החשד ע"י שבועות התורה ולא ע"י שבועה דרבנן לפי ששבועה דרבנן היא מיוחדת על התובע לישבע וליטול ואין בזה גלגול שבועת החשד שאין היא אלא על הנתבע החשוד ולכך לא רצו להטיל אלא בנתבע שחייב שבועה כדי שיתכוונו שרשיהן ופניהם אים אל אחיו: וגם אם יתחייב שבועת היסת הואיל שהיא על הנתבע מגלגלין על ידה שבועת החשד שכן אמ"ו (א) נעשה לו שותף ערב שביעית לוה הימנו מגלגלין:

השער תשעה עשר אדבר בשבועות הנתבע הטוען שאין לו מה שיפרע.

ואומר כי דין שבועה זו מוצא משאר מיני שבועות שאינה מן הנשבעין ונוטלין ולא מן הנשבעין ולא משלמין שאין השבועה פוטרת אותו לגמרי. ולכך לא מצינו אותה שבועה נאמרת בתלמוד. ואומר שהיא שבועה [של] חשד שאם שמא יש לו ממון ואינו רוצה לפרוע לבעל חובו וחייבו עליו רבותינו שבועה זו כדי שלא יבריח ממון מבעל חובו. ושיסתלק הימנו התובע לאחר שישבע עד שיהיה לו מה שיפרע ויפרע. סוף סוף אין מחייבין שבועה זו אלא אחרי חיפוש ודקדוק לידע אם יש לו כלום. אם יוציא כלום ויאמר זה כל ממוני וכל מה שיש לי אין אומרין שיטול הכל בעל חובו ויצא מתפרנס מן הצדקה אלא שמין לו תחלה מלבוש ומכסה וכלי ביתו מכל מין לפי צרכו והוצאת בניו ובני ביתו. כי כן אמרו (ב) נותנין לו מטה ומצע לעני. ואם הוא בעל אומנות נותנין לו ממין כל כלי וכלי שנים. ואם הוסיף על כך יטול בעל חובו. אם הגיע לחובו מוטב. ואם לאו משביעין אותו שבועה דרבנן כעין שבועת התורה אם לא הסתיר כלום ופוסקין לו על הנשאר זמנים ראוים כדי שיוכל להרויח ולפרוע. ומוציאין לו מן הריוח תחלה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו שכך אמרו (ג) מנין שמסדרין לבעל חוב גמר מיכה מיכה מערכין כתיב כי ימוך אחיך ומכר וגו' וכתיב התם ומך הוא מערכך מה להלן מסדרין אף כאן מסדרין: והזכיר רבינו האיי ז"ל בספר הכלל והשרשים לשבועות כי השבועה המוטלת על מי שאין לו אין מחייבין אותה תחלה אלא עד שהיו משמתינן ל' יום. והביא ראיה על זה מן אדרכתא שכך דינה כמו שאמרנו אם לא אתא כתבינן פתיחא עילויה והיו משמתינן ליה תשעין יומין תלתין יומין קמאי לא נחתינן לנכסיה כו'. וכשאמרו כך למי שדוחה בעל דינו שלא מעניות אלא מסירוב וכ"ש למי שעושה מחמת עניות שנאחרנו כמו אותן זמן שימכור נכסיו או ילדד מכל צד. ולאחר זמן אם אינו יכול ליפרע משביעין אותו. ואומר כי השבועה הזו אין מחייבין אותה על הנתבע אלא פעם אחת. ולא כאשר דימו החושבים וקלת הדיינין להשביעו בכל שלשים יום. רק כשמשביעין אותו תחלה אם יש לו ממון ליפרע יזכור באותה שבועה שכל זמן שיספיק לפרעון שיתן כל מותר פרנסתו לבעל חובו ומכאן והילך אין צריך לישבע. וראיה על זה מה שאמרו בתלמוד אטרוחו בי דינא לא מטרחינן:

השער העשרים הכולל מנין הנשבעין והנוטלין והדינין המיוחדין להם. ואמנהם

בחשבון שלשים: מהן ששה עשר המיוחדין כאחד בפרק כל הנשבעין שבתורה. ושאריתם נמצאין במשנה ובתלמוד מפוזרין. הששה עשר המיוחדין. הראשון מהן שכיר. והשני נגזל. והשלישי נחבל. הרביעי שכנגדו חשוד על השבועה. החמישי והששי חנוני על פנקסו ופועלים. השביעי והשמיני חנוני ובעל הבית. תשיעי ועשירי שלחני ובעל הבית. והאחד עשר הפוגמת כתובתה הפוגם את שטרו. והשנים עשר עד אחד מעידה שהיא פרוע. והשלשה עשר הבא ליפרע מנכסים משועבדין. והארבעה עשר הבא ליפרע מנכסי יתומים: והחמשה עשר הנפרעת שלא בפניו. הששה עשר היתומים מן היתומין.

אלו המסודרין על אופן מיוחד במשנת כל הנשבעין. והמפוזרין במשניות ובתלמוד:

[א] והשבעה עשר	המוציא הוצאות על נכסי אשתו
והשמונה עשר	המכיר כליו וספריו ביד אחר
והתשעה עשר	מי שהוציא משכון מתחת ידו:
והעשרים	שנים אוחזים בטלית:
האחד ועשרים	מאן דמיתרע שטריה:
השנים ועשרים	מי שהוחזק כפרן:
השלשה ועשרים	מי שיש לו שטר מקויים והלוה אומר שפרעו:
הארבעה ועשרים	מלוה שהוציא שטר חוב *והזמין העדים:
החמשה ועשרים	הנמסר מן המסור והנגרס מן הגורס:
הששה ועשרים	מי שאיבד לו חבירו ממונו בידים:
השבעה ועשרים	הנדלק מן המדליק והנבער מן המבעיר:
השמנה ועשרים	מי שחבירו נשא ונתן ממונו לאנס:
התשעה ועשרים	מלוה שעידי שטרו ספק:
והשלשים	הטוען על גנב ועל גזלן:

ועתה אשוב לבאר כל אלו השלשים שנשבעין ונוטלין ע"פ התלמוד.

הראשון מהם הוא שכיר ודינו שישבע ויטול מבעל הבית. והוא שתפול המחלוקת בינו ובין בעל הבית בשכירתו אם נתן אם לא נתן כמו שאמרה המשנה (ד) שכיר כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך והוא אומר נתתי והלה אומר [לא] נטלתי הרי זה נשבע ונוטל. אבל אם נפלה מחלוקת בסך השכירות זה אומר כך וכך פסקת לי וזה אומר לא פסקתי אלא כך בכגון זה שבועה על בעל הבית ולא על השכיר וכדגרסינן אמר לו שנים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי אלא אחד המע"ה. ואם אין לו ראיה ישבע בעל הבית שבועת [ב] היסת ויפטור: **התנאי הב'** הוא שיהא השכירות בפני עדים שאין יכול בעל הבית לכפור בעיקר השכירות ובכך אמרו שנשבע השכיר ונוטל. אבל אם אין שם עדות על השכירות מתוך שיכול לומר להד"ס נאמן בעל הבית ולא השכיר וכדגרסינן אמר רב נחמן לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר להד"ס יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך אמר ליה ר' יצחק יישר וכן אמר ר' יוחנן יישר: **והתנאי הג'** הוא שיתבע השכיר שכירתו בתוך זמנו או בזמנו ונתחייבה שבועה על השכיר שישבע ויטול. אבל אם לא תבעוה עד לאחר זמנו השבועה על בעל הבית וכדגרסי' א"ר אבא בעל הבית ע"י שעסקיו מרובין תקנו ליה שבועה לשכיר. ודכוותה תקינו לבעה"ב שאם עבר זמנו אין השכיר נשבע ונוטל. וזמנו המיוחד לשכיר *לשבועתו הוא שאם ישכרנו לפעולת יום יהא זמן גבייתו כל הלילה וכן אם ישכרנו לפעולת לילה יהא זמן גבייתו למחר כל היום. ואם תבעו בזמן כמו שפירשנו שכיר נשבע ונוטל. עבר זמן זה ותבעו אין השכיר נשבע ונוטל. ולמדו זמן זה מן המשנה דתנן שכיר יום גובה כל הלילה שכיר לילה גובה כל היום (ה). שכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה. היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום.. ואע"פ שאמרו תבעו לאחר זמנו אינו נשבע ונוטל אם יש לו עדים שתבעו כל אותו הזמן הרשום עד שעבר יש לשכיר לתובעו כל זמן שירצה וישבע ויטול מבעה"ב ואע"פ שהוא שלא בזמנו. וכדאמרינן בתלמוד (ו) ואם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל ופריך והא תבע ליה קמן כלומר אנו רואין שתבעו שלא בזמנו אמר רב אסי בשתבעוה בזמנו ודלמא בתר הכי פרעיה אמר אביי כשתבעו כל זמנו ולעולם אמר רבי חמא שתבעו כנגד אותו היום של תביעה: עוד אמר רבי חייא אם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל:

והשני הוא הנגזל על אופן אחר כגון שהזמין עדים שנכנס אדם בביתו על דרך למשכנו והוציא משם חפצים מכוסים תחת בגדיו ואין ברור לעדים מה שהוציא דין הוא שישבע בעל הבית על החפצים ויטלם מן הנכנס לביתו שכך אמרה המשנה בנגזל כיצד היו מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות ואומר לו תן לי כליי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל. והשיבו בעלי התלמוד למשכנו ודלמא לא משכנו מי לא אמר רב נחמן האי מאן דנקיט מגלא ותובילא בידיה ואמר איזול איגזריה לדיקלא דפלניא ואשתכח דגייז ושדו לא אמרי דהוא גזייה מ"ט עביד אינים דגזים ולא עביד ותריץ אימא ומשכנו. ופריך וניחזי מאי משכנו אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן בטוענו כלים הנטלים תחת כנפיו: ושבועת שומר הבית או אשתו של שומר הבית תקנו חכמים (ז) במקום שבועת בעל הבית כדאמר רב פפא אפילו שומר נשבע ואפילו אשתו של שומר נשבעת וכ"ש אשתו של בעל הבית. וגם בדין זה של משכנו שלא ברשות בכלל מי שהועד עליו שהוציא חפצים מכוסים מבית חברו וטוען שקנאן ובעל החפצים טוען שהשאילו או השכירן אצלו ויש בדבר ד' דינין [ג]: **הדין הא'** הוא שאותו בעל הבית אינו רגיל למכור חפציו וגם אותן חפצים ידועין שאין ראויין להטמין אותן הקונה וגם שאין הקונה צנוע שלא יהא נושא חפצים בגלוי אם שלש אלה נתייחדו בדבר דין הוא שישבע בעל הבית [ד] שלא מכרם אלא השאילם ויטול את חפציו. וכדאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ולא אמרן אלא בבע"ה שאינו עשוי למכור את כליו אבל בבעה"ב העשוי למכור את כליו נאמן ובע"ה שאינו עשוי למכור את כליו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין ושאין דרכן להטמין לא אמרן אלא אינים דלא צניע אבל אינים דצניע הייני אורחיה. **הדין הב'** הוא שיטעון בע"ה על המוציא כלים טמונים שנגנבם זה לא ישבע ב"ה להחזיקו בגנב אלא ישבע מי שהכלים בידו שקנאן ויפטור: **הדין הג'** (הוא חסר כאן): **הדין הד'** הוא שיהא בדבר אחד מג' אלה שהזכרנו בדין א' אבל החפצין ידועין שעשויין להשאיל ולהשכיר דין הוא שישבע [ה] ואינו נאמן כי הא דרבא אפיק זוזא דסרבלא וסיפרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר: **והג'** הוא הנחבל שהוזק בגופו ונשבע וגובה מן החובל בו: ואחרי שבא לידי לפרש שבועת הנחבל הסכימה דעתי לבאר עניין הניזקין ומיני החבלות לצורך ידיעות מקומות השבועות שיפלו בין הניזק והמזיק ובין הנחבל והחובל ואומר כי סיבת הניזקין והמזיקין שבאים לפני הדיינים שנים. אדם וממונו הם הם המזיקין הם הם הניזקין. ובלשון (ח) המשנה מכונה אדם המזיק מבעה כדגרסינן בתלמוד [ו] אחד השור ואחד כל הבהמה לנפילת הבור ולהפרשת הר סיני לתשלומי כפל ולהשבת אבדה לפריקה ולחסימה ולכלאים ולשבת וכן חיה ועוף כיוצא בהן אם כן למה נאמר שור לפי שדיבר הכתוב בהווה כלומר הרבה הוא מצוי עסק שור והכל מתעסקין בו הרי למדנו שהתורה הזכירה שור כנוי לכל החיות ביתות ומדברות תם ומועד. ועוד אמרו אבנו סכינו ומשאו כולם משורו למדנו שכל ממונו המזיק נידון כשורו. כל הדינין המיוחדין לכל מיני היזק והניזקין המדוברין במשנה ובתלמוד הן עשרים וששה. תחילתן ארבעה הנזכרין במשנה ארבע אבות ניזקין השור והבור והמבעה וההבער. ותני רבי אושעיא (ט) שלשה עשר אבות נזיקין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר נזק וצער וריפוי ושבת ובושת. וד' דאמר הרי תריסר. ותני רבי חייא כ"ד אבות נזיקין הם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה גנב וגזלן ועדים זוממין האונס המפתה ומוציא שם רע המטמא המדמע והמנסך. והנך תליסר הא עשרין וארבעה והוסיפו בעלי התלמוד (י) המסור לאנסין והמפגל הרי עשרים וששה שכל אלו נזקי ממון באדם והרי הבור וההבער הנזכרין בתורה שהן ממונו של אדם והיזק שיצא מהן נחשב על האדם לשלם ובתלמוד (כ) איתמר אשו רבי יוחנן אומר משום חציו ר"ל אמר אשו משום ממונו ר"ל מאי טעמא לא אמר כר' יוחנן חציו מכח דידיה קאזלי האי לאו מכח דידיה קאזלי רבי יוחנן מ"ט לא אמר כר"ל ממונו אית ביה ממשא [האי לית ביה ממשא]. ואמרו אחרי דקדוק גדול מאן דאית ליה משום חציו אית ליה משום ממונו. והמיוחדין ממיני ההיזקין של אדם באדם כגון חבורה בלחי וכויה בגופו והכאת הלחי ושבירת העין וחתיכת הרגל והיד והדומה להן. והשלומי נזקם קצוב במשנה (ל) דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע רבי יוסי הגלילי אומר מנה. סטרו נותן לו מאתים זוז. לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז צרם באזנו תלש בשערו רקק והגיע בו הרוק העביר טליתו מעליו ופרע ראש האשה נותן ארבע מאות זוז [זה הכלל] הכל לפי כבודו: ומיני ההיזק שבאין ע"י ממונו כגון נגיחה נגיפה נשיכה רבילה ובעיטה. שכך אמרו שלשה אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל (מ) וגרסי' תולדה דקרן מאי היא נגיפה נשיכה רבילה ובעיטה. ועוד תולדה דשן מאי ניהו נתחככה בכותל להנאתה טינפה פירות להנאתה. ועוד תולדה דרגל מאי ניהו הזיקה בגופה דרך הילוכה בשערה דרך הילוכה בשליף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה וחמור במשאו משלמים נזק שלם: ולפי שמיני החבלות ותולדותיהן אין להן סוף לא ניתנו כולן ליכתב. ולכך נסתפק לבעלי התלמוד אותן מיני חבלות שלא נכתב קצבה שלהן בתשלומין. (נ) וכדגרסינן שלח ליה רב חסדא לרב נחמן הרי אמרו לרכובה שלש לבעיטה חמש לסנוקרית שלש עשרה לפנדא דמרא לקופינא דמרא מאי שלח ליה חסדא חסדא קנסי קמגבית בבבל. סוף דבר העמידו בעלי התלמוד מינים שלא נכתבו על שיטת הנכתבין והנכרים להשוות כל מין ומין אל הדומה לו. ודקדקו בהן לדבר כלל דמיונם בלשון קצרה. והזכירו כל מיני ההיזק בארבעה חלקים ומהם יתברר למבינים כל מה שיולד במיני הנזק והחבלות. וכן (ס) אמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותן בבבל. נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותן בבבל. הרי למדנו שכל הנזקין בכלל ארבעה חלקין ועתה אפרש מקצת דבריהם: **החלק האחד** הוא אדם באדם. אדם שהוזק מחבירו כגון שנטל אחד מאיבריו או שעשה בו חבורה או כוייה דין הוא שיענש על מה שהזיקו והוא הנזק. ועוד נוספים על הנזק ד' דברים לשלם הנזק כדתנן (ע) החובל בחבירו חייב בחמשה דברים נזק וצער ריפוי שבת ובושת. אותן ה' דברים הוזכרו סומת דמיהן בתלמוד. כמו שאמר בנזק כיצד קיטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאלו הוא

מראה מקומות (א) פרק כל הנשבעין: (ב) בפרק המקבל: (ג) שם: (ד) פרק כל הנשבעין: (ה) פרק המקבל: (ו) שם: (ז) בפרק כל הנשבעין: (ח) ריש פ"ק דב"ר: (ט) שם: (י) שם: (כ) פרק כיצד הרגל: (ל) פרק החובל: (מ) פ"ק דב"ק ופרק כיצד: (נ) בפרק המניח: (ס) בפרק החובל: (ע) שם:

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] דין יתומים מן היתומים מפורש ברב אלפס פרק כל הנשבעים ודין המוציא הוצאות על נכסי אשתו מפורש בפ' האשה שנפלו: [ב] ודוקא שאין עדים גם בתוך זמנו ומימרא דשמואל היא דשלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת מי נשבע אמר להן בזו ישבע בעה"ב כו' עד לנרדים קתני או יביא ראיה ויטול או ישבע כעה"ב ויפסיד אומן ובימי שמואל עדיין לא נתקנה שבועת היסת והכי איתא בסמ"ג עשין סי' צ' וז"ל ואם לא הביא ראיה אע"פ שכבר נתן לו האחד או שאמר לי הילך הרי בעה"ב נשבע בנקיטת חפץ ודבר זה תקנת חכמים בימי חכמי המשנה כדי שלא ילך השכיר בפחי נפש וזו השבועה נתקנה קודם שנתקנה שבועת היסת בד"א כששכרו בעדים ולא ידעו כמה פסק לו ותבעו בזמנו אבל אם שכרו שלא בעדים או שתבעו אחר זמנו ישבע בעה"ב היסת שלא קצץ לו אלא מה שכבר נתן לו או שלא נשאר אצלו אלא זה שאמר לו הילך כדין כל הטענות עכ"ל ולשון המיימוני פי"א מהל' שכירות. וכן מוכח בהאשר"י בהדיא בפרק כל הנשבעין והכי איתא בהדיא בח"מ סי' פ"ט: [ג] עיין באלפסי פרק הנשבעין שם מוכח בדין זה שבעה דינים ע"ש: [ד] ל' רב אלפס וישבע בעל הבית שבועת היסת שלא מכר לו כלום. ומפני שכתב למעלה בשער ב' בשבועת היסת כי שבוע זו מיוחדת להשביע הנתבע לבד וצ"ע בדבר: [ה] בעה"ב שכן באולין או שכורין ויטול את הפליו. ובזה אמרו ל"ש אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו כו': [ו] בתלמוד מאי מבעה זה אדם. וממונו של אדם המזיק

מכונה

שבח הנמכר בשוק כמה היה יפה וכמה הוא יפה. צער כיצד כואו בשפוד או במסמר אפילו על ציפרנו מקום שאין עושין חבורה אומדין כמה אדם רוצה ליטול להיות מצטער בכך. ושומא זו במקום שהצער מיוחד בלא נזק. אבל צער במקום נזק יש לו שומא אחרת כדגרסינן בתלמוד צער במקום נזק היכי שיימינן אמר אבוה דשמואל אומדין כמה אדם רוצה ליתן על ידו המוכתבת בין סם לסייף. רפוי כדתנן הכהו חייב לרפאותו עלו בו צמחין מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור. חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צרכה אינו חייב לרפאותו. שבת כיצד רואין אותו כאלו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בושת כמו שאמרו הכל לפי המבייש והמתבייש. והתשלומין שעל החובל אין להן מתון. כמו (א) שאמרו אומדין אותו ונותנין לו מיד. ואם אחרי האומד יצטרך עוד לרפאותו אין מוסיף לו דבר וכו'. ואם יקל מחליו ולא יצטרך כל האומד אין פוחתים לו. כדגרסינן אמדוהו והיה מתנונה והולך אין נותנין לו אלא מה שאמדוהו. אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו מן שמיא הוא דרחימו עליה. ובנזקי אדם עשו שוגג כמזיד ושאינו מתכוין כמתכוין כמו שאמרו (ב) אדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין ער בין ישן. ובתשלומי בושת אמרו שאינו חייב אלא בכוונה כדאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו מגיד לך הכתוב שאינו חייב על הבושת עד שיתכוין נתכוין להזיקו אע"פ שלא נתכוין לביישו חייב אף על הבושת כדאמר (ג) ממשמע שנאמר ושלחה ידה איני יודע שהחזיקה מה ת"ל והחזיקה לומר לך כיון שנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לביישו. ועל הנחבל אמרו (ד) שאם הוא עבד או אמה וחבל בו רבו חייב בכל התשלומין חוץ משבת שכן אמרו החובל בעבדו עברי חייב בכולן חוץ [מן] השבת מפני שהוא שלו. ואם החובל אינו רבו זכה הנחבל בכל ה' דברים כמו שאמרו הקוטע יד עבד עברי של חבירו אמר אביי נותן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרבו רבא אמר הכל לעבד וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. פשיטא פחת אצל עצמו ואצל רבו לא פחת לעצמו. וה"ד פסקי' לריש אוניה או לריש נחיריה. פחת אצל רבו פלוגתא דאביי ורבא והלכתא כרבא. והארכנו בדבר לדעת חשבון הקצוב ויגבה הנחבל מן החובל בשבועתו שישבע שחבל בו במקום שאין שם עדים על החבלה. ושיש סוף צריך לו עדים שיראו אותו כשהוא נכנס בתוך ביתו וידו שלם ויצא שבור כמו שאמרו (ה) נחבל כיצד היו מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו וידו שלם ויצא חבול אמר לו חבלת בי והוא אומר לא חבלתי ולא עשיתי הרי זה נשבע ונוטל. ואם אותה החבלה במקום שאי אפשר שיעשנה הוא בעצמו כגון על גבו ובין אצילי ידיו נוטל הנחבל בלא שבועה וכדאמר (ו) רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שיכול לחבל בעצמו אבל במקום שאין יכול לחבל בעצמו נוטל בלא שבועה ופריך ודלמא בכותל נתחכך תני רבי חייא כגון שעלתה לו נשיכה על גבו או בין אצילי ידיו. ודלמא *לאחר אימא דליכא אחר: ומצינו ממין החלק הזה האונס והמפתה כי שוה הוא לנחבל בתשלומין שהאונס חייב בד' דברים ומפתה בג' שאונס משלם קנס צער בושת ופגם. והמפתה אין בו תשלומי צער. ופגם עומד במקום נזק של נחבל. וצער של אונס כמו צער של חובל. וריפוי ושבת אין צריכין כאן. ועוד אמרו (ז) מה בין אונס למפתה אונס נותן את הצער מפתה אינו נותן אונס נותן מיד מפתה לכשיוציא ופריך לכשיוציא מי מצי מפיק לה אימא לכשלא יכנוס וכדכתב קרא במפתה מהר ימהרנה לו לאשה ואם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקול וגו' אבל באונס כתיב ונתן לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו תחת וגו'. ומפתה שפטור כשיכנוס לא מבושת ופגם אלא מקנס תניא נמי הכי אע"פ שאמרו מפתה נותן לכשלא יכנוס בושת ופגם נותן מיד. ואע"פ שאונס ומפתה שווים לחובל בתשלומין וממין אדם באדם הן דינם מפורד לענין שבועה שהנחבל נשבע ונוטל והאונס והמפתה נשבעין ולא משלמין לפי שתלה הכתוב בירור האונס בעידי מעשה דכתיב ונמצאו ופירשו רבותינו ונמצאו בעדים ואם אין שם עידי מעשה נשבעין ולא משלמין וכדתנן אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי משביעך אני ואמר אמן חייב ופי' חייב האמור כאן הוא קרבן שבועה במקום שאותה שבועה עשה אותה לשקר שכל הנשבע לשקר על טענה שאילו מודה בה חייב לשלם נתחייב קרבן שבועה אבל אם הטענה שכפר בה אינה בתשלומין אפילו אם מודה בה אין מביא קרבן על כפירתה שנשבע לשקר ור"ש היה חולק על ת"ק כדאמרי' ר"ש פוטר לפי שאינו משלם קנס ע"פ עצמו פי' שפטר ר"ש האונס או המפתה שנשבע לשקר על טעם זה מקרבן שבועה שאפילו היה מודה בטענת אונסה ומפותה לא היה חייב בתשלומין לפי שיש בו קנס שאין אדם משלם קנס ע"פ עצמו. אמרו לו אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם בושת ופגם ע"פ עצמו. פירוש ועל בושת ופגם שכפר ונשבע לשקר יש עליו קרבן שבועה שאילו היה מודה לבעל דינו היה חייב בהן לשלם ונפטר עצמו בשבועה ונתברר שעל שקר נשבע חייב קרבן על אותה שבועה ופירשו בעלי התלמוד [ח] במאי קמיפלגי ר"ש ורבנן ר' שמעון סבר לא שביק אינים מידי דקיץ ותבע מידי דלא קיץ ורבנן סברי לא שביק אינים מידי דכי מודי ביה לא מיפטר ותבע מידי דכי מודי ביה מיפטר והרי נתברר שהאונס והמפתה נפטרין *בשבועתו מלשלם לתובע שאילו כן לא נתחייבו קרבן על אותה שבועה כשהיא על השקר. ועוד למדנו מדברי שניהם ר"ש ורבנן שהבושת ופגם משלם ע"פ עצמו ולפי שהמשנה נשנית על אונס ומפתה כדתנן אנסת ופיתית את בתי ולא הזכירו דבר שאין שוה בשניהם כגון צער כל עיקר [ולעולם] צער כדין בשת ופגם לשלם ע"פ עצמו שתשלומיהם ממון [ט] וכדגרסי' בתלמוד שהקשו האונס והמפתה דממונא הוא ליתני ותריץ אי צער תנא ליה אי נזק תני ליה אי בשת תני ליה אי פגם היינו נזק מאי איכא קנס אקנסא לא קמיירי: החלק הב' הוא אדם בשור אדם שהוזק גופו משור חבירו או ממונו דין הוא שיטול הנחבל [הנזק] בלבד מבעל השור ולא אותן ארבע דברים הנוספים בחובל בחבירו כגון צער רפוי שבת ובושת וכדאמר בתלמוד האי מאי בשלמא אדם דאזיק [שור] משלם נזק כד אזיק אדם ד' דברים אלא שור מה לי שור דאזיק שור מה לי שור דאזיק אדם אידי ואידי נזק הוא דמשלם. והג' חלקים שהזכרנו מיוחדין להתחייב בארץ ישראל בלבד וכדאמר רבא נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל אבל מה שהגיע ליד הנחבל מממון החובל אין מוציאין אותו מידו וכדאמרי' בתלמוד [י] ההוא תורא דאכל ידא דינוקא א"ל רבא זיל שיימוה כעבדא והבו ליה אמרו ליה רבנן והא מר הוא דאמר כל שמשמין אותו כעבד אין גובין אותו בבבל אמר להו כיון דתפס אבוה דינוקא לא מפקינן מיניה. ועוד אמרו הילכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון כיס כיון דלא שכיחא לא עבדי שליחותייהו בשת אף על גב דשכיחא כיון דלית בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו: החלק הג' הוא שור בשור כגון שור אדם בשור של חבירו וכן ממון אדם בממון חבירו ובהיזק נגיחה יש שני דינין אחד בתם ואחד במועד שאם נגח שור תם אחר ומת דין הוא על בעל השור החי שישלם חצי דמי המת מדמי החי (ואפילו) [ואם] אינו שוה דמי החי מחצית דמי המת אין לבעלים מממון אחר שאין תשלומין של שור תם אלא מגופו. ואם הוא שור המועד משלם כל דמי המת ממיטב ממונו. ה' דברים בין תם למועד מועד צריך עדים ותם אין צריך עדים*). מועד משלם מן העלייה ותם משלם מגופו. מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק. מועד משלם את הכופר ותם אינו משלם את הכופר. וזה היזק נגיחה אין גובין אותו בבבל בין בתם בין במועד. בתם כדאמרינן פלגא ניזקא קנסא (כ) השתא דאמרת פלגא ניזקא קנסא האי כלבא דאכיל אימרי ושונרא דאכיל תרנגולי רברבי משונה הוא ולא מגבינן ליה בבבל. וה"מ ברברבא אבל זוטרי אורחיה הוא. ואי תפס לא מפקינן מיניה ואי אמר אזמנוהו לדינא לא"י מזמנינן ליה ואי לא אזל היה משמתינן ליה. בין כך ובין כך היו משמתינן ליה. דאמרינן ליה סליק היזקך דתניא רבי נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו שנאמר לא תשים דמים בביתך וכן לא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ובשור המועד אמרו (ל) אמר רבא שור שהזיק אין גובין אותו בבבל והוא שור המועד ואע"ג דאמרינן התם והאמר רבא אין מועד בבבל ופריקו דאייעד התם ואייתוה להכא הא אמרי דהוי מלתא דלא שכיחא ובמילתא דלא שכיחי לא עבדי שליחותייהו. והא דאמר רבא שור בשור גובין בבבל נתברר הדבר בשן ורגל דמועדין מתחלתן הן ואין סותרין דבריו זה את זה: ובהיזק זה פירשו בעלי התלמוד מה שראוי לשלם. שאם הלכה בהמתו ורעתה שדה ישלם או הפירות כמותן או הדמים ואם מה שאכלה אינו פירות גמורין שעדיין פגין או בוסר שלא נתבשל הפירי כל צרכו וי"ל שמא עדיין היה הפירי נישל וניתר קודם שיגמר וי"ל שמא יבא לידי בישול בלא קללה על כן משערים חכמים בדבר שיהא נשום בששים אחרי שנפחת מן הכל מה שאפשר לישול וליפול בזה המין מכמות פירות אלו ויטול הניזק דמיו כי כן אמרה (מ) המשנה אכלה פגה או בוסר רואין אותו כאלו הן פירות גמורין ואמרי' בתלמוד היכי שיימינן ר' יוסי בר חנינא אמר סאה בס' סאה חזקיה אמר קלח בס' קלחים ר' ינאי אומר תרקב בס' תרקבין. ואמרי' התם ההוא גברא דקץ קשבא מחבריה ואיכא דאמר תלאתא אתא לקמיה דריש גלותא אמר להו לדידי חזו לי ותלתא בקינא הוו יתבי והוו שוו מאה זיל הב ליה תלתין ותלתא ותילתא אמר גבי ריש גלותא דדאין דינא דפרסאי למה לי אתא לקמיה דרב נחמן אמר להו בס'. וממין זה החלק שהוא ממון בממון מי שחפר בור ושיח ומערה ויש בעומקה י' טפחים והוא ברה"ר ולא מסרו לרה"ר על הענין הראוי להקוטן להו כדי להפטר בנזקין ושלא כיסהו כראוי ונפלה שמה בהמה או חיה או עוף חייב בעל הבור לשלם נזק שלם. נפל שם אדם או כלים אינו חייב לשלם וכדאמרי' בתלמוד (נ) ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים: ומה שפטר בבור שהוא פחות מי' טפחים הני מילי לענין מיתה שמתה באותה נפילה הבהמה והואיל שאין בו כדי להמית פטור אבל נשבר אחד מאיבריה או שום היזק חייב לשלם אותן נזקין שאפילו בפחות מי' יש בו כדי להזיק: וכל מיני רוח [חיים] שוין לדין הבור שכן אמרו (ס) אחד השור ואחד הבהמה לנפילת הבור וכו' עד וכן חיה ועוף כיוצא בהן: ודין של נזקי הבור שהן ראוין לשלם היא שנפלה הבהמה בלילה ולא ביום. או שהבהמה חרשת או שוטה או סומא אפילו ביום. אבל פיקחת ביום פטור וכדאמר בתלמוד (ע) נפל לתוכו שור שהוא חרש שור שהוא שוטה שהוא סומא או מהלך בלילה חייב. פיקח ביום פטור מאי טעמא דאמר ליה איבעי ליה עיוני ומיזל: וכמה שיפול מחלוקת בין ניזק למזיק בכל אלו נזקי ממון בממון שהזכרנו המע"ה ואם אין שם ראיה ישבע הנתבע ויפטר שאין זה מן הנשבעין ונוטלין. ומה שאמר הכתוב והמת יהיה לו בבור ובשור נגח. הוא ששמים המת על בעליו כמה הוא שוה ויהא בעל השור [הניזק] מיטפל בנבילה בכדי שוויה (פ) והשאר מוסיף המזיק ומשלם וכן אמרו (צ) למד הכתוב שמשמין לו דמי נבלתו ומנכה לו דמי נזקיו. והארכנו לפרש זה חלק שלישי ואע"פ שיצאנו מדרכי מיני שבועות עסינו כדי להודיע דיני החבלות: החלק הד' הוא שור באדם כגון שהזיק ממון אדם באדם שישבר כלים או שאיבד ממון חבירו: וממין זה החלק המשילו לאבד ממון חבירו והוא המסיר או המסבב עליו לאבדו הוא הגורם וגם ממין זה החלק ד' שומרים וכבר ייחדנו שער שלהן מיוחד בספר זה. ואלים דיני השבועות באלו בכל אחד ואחד במקומו המיוחד בו בדקדוק בזה השער שאנחנו בו שהוא שער הנשבעין ונוטלין בעזרת הא-ל:

והרביעי מי שכנגדו חשוד על השבועה

הוא שיהא חשוד הנתבע שעליו השבועה ויתברר לנו שלשקר נשבע בכך אמרו חכמים להעביר השבועה מזה החשוד ולא יפטר משבועתו אלא ישבע התובע ויטול. כדתנן (ק) ואלו נשבעין ונוטלין וכו' עד וכשכנגדו חשוד על השבועה. ושנים הן החשודין שאין נאמנין בשבועתן: האחד הוא שיתברר עליו שעשה שבועת שקר באחת מד' שבועות המיוחדות: השבועה הא' שהיה יודע לחבירו עדות ונשבע ואמר שאינו יודע בעדותו ואח"כ נתברר שלשקר נשבע: השבועה הב' הוא שכפר בפקדון ונשבע ואחר כך נתברר שלשקר נשבע. והן על פנים מיוחדין כמו שהזכרנום בספר שער העדיות: השבועה הג' היא שבועת שוא שנשבע לשנות דבר ידוע שאי אפשר כדתנן (ר) איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב על האיש שהוא אשה ועל אשה שהיא איש. ועוד נשבע על דבר שא"א אם לא ראיתי גמל פורח באויר ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד. ועוד נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפלין הרי זו שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: השבועה הד' הוא שבועת ביטוי שנשבע להרע או להטיב כדתנן שבועות שתים שהן ד' שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי. ונראה שעל אלו ד' שבועות נקרא חשוד מדתנן (ש) חשוד על השבועה כיצד אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא. ואמרינן בתלמוד מאי אפילו לא מיבעיא קאמר לא מבעיא כך דאית בה כפירת ממון אלא אפילו הא נמי דכפירת דברים בעלמא הוא לא מהימן [א] וליתני נמי שבועת ביטוי כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשיקרא קא משתבע אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא קא משתבע לא קתני הא תינח אוכל ולא אוכל אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא וכל דדמי לה: ומכאן תשובה למורים שזה הנאמר בתלמוד הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות בכפירה בלא שבועה נאמר אבל במקום שבועה זה וזה פסולין ואם הוא כדברי המורים ליתני נמי במשנתינו אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון ואחת שבועת מלוה מ"ש דתני פקדון ולא תני מלוה ש"מ שהכופר במלוה כשר לעדות ואפילו בשבועה וכבר פירשנו הכל בספרינו של שער העדיות. והשני מן החשודין שאין נאמן בשבועה הוא מפסולי עדות כגון מלוה ברבית או לוה ברבית ומשחק בקוביא ומפריחי יונים וסוחרי שביעית וכולם שכנגדו נשבע ונוטל. ונראה שהיפך שבועה בחשוד אינו אלא בשבועה דאורייתא וכדגרסינן (ת) שכנגדו חשוד על השבועה איכא בינייהו בדאורייתא מפכינן לה אאידך בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ועוד (א) ההוא רעיא דכל יומא מסרי ליה חיותא בסהדי ההוא יומא מסרי ליה בלא סהדי וכו' עד וא"ל רב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן:

החמישי והששי חנווני על פנקסו ופועלים

כמו שאמרו (ב) חנווני על פנקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאתה חייב לי ר' זוז אלא שאומר לו תן [לבני] סאתים חטים ולפועלי סלע מעות הוא אומר נתתי והוא אומר

*) אולי צ"ל מועד אין צריך עדים (כי משלם ע"פ עצמו) ותם צריך עדים (כי אינו משלם ע"פ עצמו):

מראה מקומות (א) בפרק החובל: (ב) בפרק כיצד הרגל: (ג) שם: (ד) בפ' החובל: (ה) פרק כל הנשבעין: (ו) שם: (ז) בפרק אלו נערות: (ח) פרק נערה שנתפתתה: (ט) פ"ק דב"ק: (י) פרק החובל: (כ) פ"ק דב"ק: (ל) פרק החובל: (מ) פרק הכונס: (נ) פרק שור שנגח את הפרה: (ס) שם: (ע) שם: (פ) שם: (צ) פ"ק דב"ק: (ק) פרק כל הנשבעין: (ר) פ"ק שבועת ביטוי: (ש) בפרק כל הנשבעין: (ת) בפרק שבועת הדיינין: (א) בפ"ק דב"מ: (ב) בפרק כל הנשבעין:

חדושי אנשי שם

מכונה בשור כדאמר בתלמוד שלהי פרק שור שנגח את הפרה א' השור כו' [א] במרדכי פרק כל הנשבעין כתב ע"ש רש"י שעוברי הרמות אינן פסולים לעדות ולשבועה והביא ראיה מהך דפ' כל הנשבעים כי קתני שבועה דכי קמשתבע בשקרא משתבע אבל שבועת בטוי דאוכל ולא אוכל י"ל בשעה שנשבע היה בדעתו לקיים ואחרי כן שכח ואנוס הוא ואין זה חשוד וכן כתב ריב"א משום דבההיא שעתא איכא למימר בקושטא משתבע ומצי למימר אישתלויי אישתליין כדאמר גבי עדים זוממין בפ' אלו נערות ע"כ מצאתי. הגהות מרדכי במס' ב"מ וז"ל גרסי' בפרק הכותב ההוא אתתא דאיחייבא שבועה בבי דינא דרבא ואמרה ליה בת רב חסדא ידענא בה דחשידא אשבועתא אפכה רבא אשכנגדה עכ"ל הגמרא. ופי' בה"ג דחשידא אשבועתא דשמעה דאפקא ש"ש לבטלה ועברה אלא תנא והוי כאלו עשתה שבועת שוא. ובמה פ"ג מרביה גמיר ליה וקבלה מידו עכ"ל רבינו

לא נטלתי הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין וראוי להם שישבעו זה בפני זה כדי שיכלם הכופר ולא יהא מעיז פניו וכדגרסינן פועלין נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כי היכי דליכספו מיניה ודין זה על שולחני ופועליו הוא אחד משמונה דינים שיש בתורת המחאה:
הדין הא' הוא שיאמר הנמחה עליו נתתי למוחה בי והנמחה בו יאמר לא נטלתי כעין מעשה זה של חנוני ופועלים ודין הוא שישבע הנמחה עליו שנתן וישבע הנמחה בו שלא נטל והמוחה יפרע לשניהם: הדין הב' הוא שאם נטל הנמחה בו מיד הנמחה עליו נפטר המוחה והנמחה עליו במה שהגיע ליד הנמחה בו: הדין הג' היא שכל זמן שלא יבא ליד הנמחה בו אותו ממון יכול לחזור בו כל אחד משלשתן: הדין הד' הוא שאם הלך הנמחה עליו או שאין לו מה שיפרע או שכפר הדבר לנמחה בו יחזיר הנמחה בו על המוחה וכדתנן (א) הממחהו אצל חנוני או אצל שולחני אינו עובר עליו משום לא תבא עליו השמש ושאלו בעלי התלמוד חוזר או אינו חוזר רבה אמר חוזר ורב ששת אמר אינו חוזר [רבה אמר חוזר מדקתני אינו עובר] מיעבר הוא דלא עבר הא מיהדר הדר ביה רב ששת אמר אינו בתורת לעבור [והלכתא כרבה דדיקא מתני' כוותיה לשון רי"ף]: הדין הה' הוא שאם נעשת המחאה [בקנין] או במעמד שלשתן [אפילו לא קנו מידו] על הענינים שהזכרנו קנה הנמחה בו מן הנמחה עליו בלא צורך קנין ונפטר המוחה מן הנמחה בו והנמחה עליו נפטר מן המוחה [א] ונתחייב לנמחה בו ואין אחד מהן יכול לחזור בו בין קודם שיתן בין לאחר שיתן וכדגרסי' מנה לי בידך תניהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. ובתלמוד ארץ ישראל נאמר על המשנה של חנוני ופועלים הכי מילי בשלא העמידו אצלו אבל אם העמיד הפועלים אצל חנוני אין בעה"ב חייב לפועלים כלום ונתברר מכאן שבמעמד שלשתן לא נשאר ביניהן מחלוקת. ועוד אמרי' על מה שאמר רבה בשכיר שחוזר על בעה"ב בשלא המחהו במעמד שלשתן: הדין הו' הוא במקום שנעשית המחאה זו בטעות אין חוששין לאותה המחאה כגון שהמחה במעמד שלשתן וקידש זה הנמחה עליו ונזכר בחשבון שהיה בינו לבין המוחה ומצא בחשבונו שאין לזה המוחה שום ממון אצלו אלא שטעה שסבר שיש לזה ממון אצלו וכגון זה יכול לחזור הנמחה מאותה המחאה והנמחה בו יגבה חובו מן המוחה ודין הוא שאפילו היה בקנין אין מועיל כלום וכדאמרי' בתלמוד (ב) הנהו גינאי דעבדי חושבנא בהדי הדדי פשו חמש אסתירי גבי חד מינייהו אמר ליה הבי ניהו למרי דארעא בעסקא ובאנפי' מריה דארעא וקנו מיניה אזל ועבד חושבנא בין דידיה לנפשיה ולא הוה גביה ולא מידי אתא וקא הדר ביה אתא לקמיה דרב נחמן א"ל מאי איעביד לך הדא דאמר רב הונא מנה לי בידך תניהו לפלוני במעמד שלשתן קנה ועוד הא קנו מינך א"ל רבא האי דקא הדר ביה מי קאמר לא יהיבנא לך ולא מידי אלא דליכא גבאי קאמר א"ל א"כ הוה ליה קנין בטעות וחוזר. סוף סוף אם רצה הנמחה בו להשביע הנמחה עליו במה שיטען שאין למוחה עליו כלום יכול להשביעו שכך היה כמו שטוען במקום שאין המוחה מצוי [או] שאין לו מה שיפרע:

השביעי והשמיני חנוני ובעל הבית. [אם] מכחישין זה את זה בנטילת הפירות

או בנתינת הדמים והפירות מזומנין בין ידיהן. ויש בזה שני דרכים: הדרך הא' כגון שיקנה בעה"ב פירות מחנוני בדמים ידועים וטוען בעה"ב ואומר נתתי לך דמי פירות תחלה ושמתו אצלך והחנוני כופר דין הוא שישבע בעל הבית על טענתו וזכה בפירותיו וכדתנן (ג) אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כו': הדרך הב' הוא שיכחישו זה את זה בנתינה את הפירות שיטעון חנוני ויאמר כבר נתתי לך את הפירות [ישבע חנוני] ויטול מעותיו וכדתנן אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם לביתך ישבע חנוני ואמרינן בתלמוד תניא אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים ושניהם עוררין עליהן. אבל הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה. ודברי רבי יהודה כאן פירוש למשנה שכן אמרו כל מקום שאמר ר' יהודה אימתי ובמה לא בא אלא לפרש דברי חכמים. אבל מה שאמר רבי יהודה במשנה כל שהפירות בידו ידו על העליונה הוא מחלוקת לת"ק לומר [החנוני] אינו נשבע ונוטל כרבנן אלא [כיון] שאין לו הפירות צבורין [ברשותו הוא] בדין המע"ה ואם אין לו ראיה יפטר חבירו ואין לו עליו אלא שבועת היסת אבל לא שבועה דרבנן כעין דאורייתא כמו כל הנשבעין ונוטלין. (עיין בפי' הר"ן לאלפס בהלכה תמצא דעתו מפורש יפה):

התשיעי והעשירי שולחני ובעל הבית. כשיטת חנוני ובעה"ב שהזכרנו וכן דין

על אלו בשני דרכים: הדרך הא' הוא שיחליף בעה"ב דינר א' במעות ידועים ובאו המעות ליד בעה"ב והכחישו זה את זה בהאתו דינר בעה"ב אומר נתתי לך דמי המעות ושמתו במקום נכון והשולחני כופר בכך דין הוא שישבע בעה"ב שנתן לו ויפטר וכדתנן (ד) אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי ישבע בעה"ב שנתן לו את הדינר: והדרך הב' הוא חילוף הדברים שהקדים בעל הבית ליתן דינר לשולחני והכחישו זה את זה בנטילת המעות והשולחני טוען ואומר כבר נתתיו לך ושמתם בכיסך ובעה"ב כופר דין הוא שישבע השולחני שנתן לו המעות ויפטר וכדתנן נתן לו את הדינר ואמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך ונתתם בכיסך ישבע החנוני ואע"פ שרבי יהודה חלק בדבר שאמר אין דרך השולחני ליתן מעות עד שיטול את הדינר אין הלכה כרבי יהודה:

והאחד עשר היא הפוגמת כתובתה וכמותו הפוגם את שטרו כמו מלוה שהוציא

שטר והוא עצמו הודה שנטל קצת חובו. וכן אם פוגם חוב הקנוי לו בקנין שלא נכתב עדיין אינו נפרע על הנשאר אלא בשבועה. דתנן (ה) הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ופירשו בעלי התלמוד הפוגמת כתובתה כיצד היתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה לא תפרע אלא בשבועה ואמרי' בתלמוד על שבועה זו סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא קא טעין לה באלף וקא מודה במאה דהויא לה כמודה מקצת הטענה אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין וזו נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן עלה שבועה כי היכי דתידוק. ופגימה זו בין שהתה שלא בעדים בין שהתה בעדים וכדגרסינן (ו) איבעיא להו פוגמת כתובתה בעדים מהו מי אמרינן אם איתא דפרעא בעדים הוה פרע או דלמא איתרמויי איתרמי ליה תא שמע כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל וכשכנגדו חשוד על השבועה וחנוני על פנקסו והפוגם שטרו שלא בעדים והפוגמת כתובתה שלא בעדים שלא בעדים אין בעדים לא לא מיבעיא קאמר לא מבעיא בעדים דודאי צריכה שבועה אלא שלא בעדים אימא תיהוי כמשיב אבידה ותשקול ותיפטר משבועה קא משמע לן:

והשנים עשר הוא המוציא שטר חוב על חבירו והלה טוען שפרעו והעיד עד אחד

כדברי הלוה דין הוא שישבע המלוה על שטרו שלא נפרע ויגבה כל מה שבשטר כדתנן (ז) בענין כתובה עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. ופירשו בעלי התלמוד כיצד היתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע ג׳ בשבועה. סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה אמר ליה רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה וכו' אלא אמר רבא מדרבנן כדי להפיס דעתו של בעל. ואמרי' אמר רב פפא ואי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא היכי עביד יהיב לה כתובה באפי חד סהדא ושמיך סהדא קמא אסהדא בתרא ומוקי לך בהנך קמאי בהלואה. מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי היכי סמיך סהדא קמא אסהדא בתרא אלא אמר רב שישא בריה דרב אידי יהיב לה כתובה באפי סהדא קמא וסהדא אחרינא ומוקי להנך קמאי בהלואה מתקיף לה רב אשי יכולה למימר שתי כתובות הוו אלא אמר רב אשי הוא דמודע להו:

והשלשה עשר הוא שבא ליפרע מנכסים משועבדים. ופי' נכסים משועבדים

הנזכרים בכל מקום כגון מי שהלוה את חבירו וכתב לו שטר. לאחר נשתעבדו לו כל נכסי הלוה ואם מכר אחר כן כל נכסיו והמלוה בא לגבות חובו ולא מצא נכסים בני חורין ללוה גובה מן הלוקח. וזהו מנכסי' משועבדים שיאמר לו המלוה ללוקח כבר היה משועבד לי אותו קרקע שמכר לך וכן שנינו. (ח) לענין כתובה מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה ופירשו מנכסים משועבדים כיצד מכר כל נכסיו לאחרים והיא נפרעת מן הלקוחות לא תפרע אלא בשבועה. ואע"פ שפירשו בנכסין מכורין לאו דוקא אלא אף על הממושכנים ועל הנתונים ועל המוקדשין ועל הנירשין שכל חמשה מינין אלו נקראין נכסים משועבדים וראיה על דבר זה כדאמר בתלמוד (ט) תלא ליה רב *ביני חפי האחין ששיעבדו מהו והוה יתיב רבי חייא קמיה ואמר ליה מכרו או מישכנו [וכו'] מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות. ועוד אמרו (י) אם תימצי לומר דאיקני קנה ומכר דאיקני קנה והורים משתעבד. ועוד אמרו (כ) על הכהן ועל המוקדש מה לי משעבדי להדיוט מה לי משעבדי לגבוה כבר נתברר שכולן בדין נכסים משועבדים ויכול בעל דין ראשון להוציא מבעל דין שני ולגבות מהן כנגד חובו במקום שאין זולתם. והכוחות שמוציאין בהם נכסים משועבדין הן במנין שמנה: הכח הא' היא כתובת אשה כמו שהזכרנו: הכח הב' בעל חוב שיש בידו שטר או קנין וכדאמרי' (ל) המלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדין ואמרו חכמים סתם קנין לכתיבה עומד: הכח הג' בת הראויה להנשא מנכסי אביה. והיא עישור נכסים במקום שהנכסים מועטים. ובמקום שהנכסים מרובין אומדין דעת האב אילו היה חי כמה היה רוצה ליתן לבתו לזה הבעל הנושא אותה וכדאמר שמואל (מ) לפרנסה שמין באב. ואם מכרו אחי הבת קרקע של אביהן דין הוא שתחזור ותגבה מן הלקוחות מה שראוי לה לנישואי בעלה הן בנכסין מרובין הן בנכסין מועטין הכל כמו שתקנו חכמים להן זה לעישור נכסים וזה לשומת דעת אביה. סוף סוף בשאין שם לגבות מבני חורין. וראיה על דבר זה שמוציאין נשואי הבת ממשעבדי כדאמר בתלמוד תלא ליה רב *ביני חטי האחין ששיעבדו מהו והוה ר' חייא יתיב קמיה וא"ל מכרו או מישכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות: הכח הד' הוא שגזל קרקע ומכרה ובא הנגזל ונטלה מיד הלוקח דין הוא שיחזור הלוקח על לוקחין אחרים שקנו מן קרקעותיו לאחר שקנה הוא קרקע זו הנגזלת ויגבה כנגד מעותיו מאותן לוקחין וכדאמר (נ) הרי שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה את הקרן מנכסים משועבדים: הכח הה' מי שקנה קרקע ובא אחר והוציאוה מתחת ידו באחד מן הדינין יש ללוקח לגבות מנכסים שמכר המוכר אחרי שמכר לו אותה הנגבית ממנו כנגד שומת מה שלקח ממנו וכדאמר (ס) המוכר שדה לחבירו והרי היא יוצאה מתחת ידו וכו': הכח הו' שטר פסיקתא שהן בקנין בין כתובין בין שאין כתובין כגון הבעל שקיים עצמו לאשתו והתנה לזון את בניה שהיו לה מבעל אחר וקנו מידו וכדתנן (ע) הנושא את האשה ופסק עמה על מנת שיזון את בתה חמש שנים מת בתו נזונת מנכסים בני חורין ובתה ניזונת מנכסים משועבדין מפני שהיא כבעלת חוב וגמרי בעלי התלמודא ואמרו הכא במאי עסקינן בשקנו מידו. וגאון אמר שהדין הזה כן הוא *כמו שפסק לתתו דבר מיוחד וקנה בקנין הכח הז' בעל חוב שגובה מן הערב במקום שלא מצא לגבות מבעל חובו. ודין [זה] הוא מיוחד במקום שהחוב כתוב בשטר והערב כתוב אחר התופס קודם חתימת ידי העדים וכתוב בלשון מוסף על ענין ראשון דכתב ביה ופלוני ערב וי"ו מוסף על ענין ראשון על אותו שעבוד [הכתוב] בשטר כולו והרי הוא כבעל חוב לכל דבריו וכדתנן (פ) ערב היוצא לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין וגרסינן בתלמוד זימנין אמר רב קודם חיתום שטרות גובה מנכסים משועבדים לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין וזימנין אמר רב אפילו קודם חיתום שטרות אינו גובה אלא מנכסים בני חורין ואמרי' דרב אדרב לא קשיא הא דכתבי' בה פלוני ערב הא דכתבי ופלוני ערב דשייך ערב בשעבודא דשטרא ומסקנא דהלכתא וכן א"ר יוחנן: והכח הח' הודאת בעל דין בפני ב"ד במה שחייב לבעל דינו דין הוא שיגבה בעל חובו מן הלקוחות שלקחו ממנו אחרי הודאתו בב"ד וכדאמרינן (צ) בין לרבה בין לרבה בר רב הונא מלוה על פה היא ומלוה ע"פ אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות ואמרינן הכא במאי עסקינן כשעמד בדין על הקרן ולא עמד בדין על הפירות מאי פסקא סתמא דמלתא כי תבע איניש קרנא תבע ברישא. ובמקום שיש שם שנים או שלשה בעלי חובין ובאין לגבות מן הלקוחות דינם על שני דרכים: הדרך הא' הוא שזמני החובות שוין מזמן אחד לזמן חיובם הקבוע להם א'. ובזה כל בעלי חובין גובין מן הלקוחות שוה בשוה כל אחד לפי חובו שאין זה מוקדם לזה במקום שלא יספיק הקרקע כנגד החובות וחולקין אותו. ואין כאן הפרש בין שיהיה אותו קרקע ביד המחוייב קודם שיתקיימו עליו החובות ובין שקנה אותו לאחר קיום החובות בין בזה ובין בזה גובים אותו הבעלי חובין מיד הלוקח וחולקין אותו שוה בשוה הואיל שזמנם שוה: והדרך הב' הוא במקום שזמן א' מוקדם על חבירו ויש בזה שני דינין: הדין הא' הוא במקום שאותו קרקע שביד הלוקח לא בא ליד המוכר אותה שעה שנתקיימו עליו החובות ואחר שלוה אותן חובות והתקיימה עליו בקנין בב"ד או בעדים קנה אותו קרקע או במכר או במתנה או בשום זכייה בעולם ואח"כ מכרו דין הוא שיהו שוים כל המלוים על אותו קרקע ולהוציאו מיד הלוקח ואין אחד מוקדם על חבירו. דהואיל שאחר קיום חובותיהן קנאו זה הלוה ואין בידו לזמן מלוה ראשונה כולן שוין בו ואין בזה תורת הקדמה. וראיה על זה ממה שאמרו בתלמוד (ק) ואם ת"ל דאיקני קנה ומכר או קנה והורים משתעבד לוה וחזר ולוה ואח"כ קנה מהו לקמא משתעבד או לבתרא משתעבד אמר רב נחמן הא מילתא איבעיא לן ושלחו מתם ראשון קנה רב הונא אמר יחלוקו [כו' עד וכן הלכתא יחלוקו] נתברר מכאן שחולקין שוה בשוה: הדין הב' הוא במקום שזמן כל אחד מוקדם על חבירו והקרקע שביד הלוקח היה ביד הלוה שמכרו קודם שלוה אותן החובות דין הוא שיהא המלוה המוקדם מוקדם לגביית השני וכן השני לשלישי עד סוף כולם וראיה על זה מדתנן (ר) מי שהיה נשוי ד' נשים ומת הראשונה קודמת לשניה והשניה לשלישית ושלישית לרביעית ואם יש שם שנים או ג' לקוחות כולן הולכין וגובין תחלה מלוקח אחרון ואם לא יספיק גובים משלפניו [לא הספיק גובין משלפני] פניו לפי שלוקח ראשון יכול לומר לו הנחתי לך מקום לגבות ממנו וכן הב' על של אחריו גובה בעל חוב ראשון

מראה מקומות (א) בפרק המקבל: (ב) שלהי פ"ק דגיטין: (ג) בפרק כל הנשבעין: (ד) שם: (ה) בפ' הכותב: (ו) שם: (ז) שם: (ח) שם: (ט) פרק מציאת האשה: (י) בפ' מי שמת: (כ) בפרק שבועת הדיינין:
(ל) פ' גט פשוט: (מ) פ' מציאת האשה: (נ) פ"ק דב"מ: (ס) שם: (ע) פרק הנושא: (פ) פרק גט פשוט: (צ) שם: (ק) שם: (ר) פרק מי שהיה נשוי:

חדושי אנשי שם

רבינו יהודה. ומכאן יש ללמוד שאותן ריקים המזכירים ש"ש לבטלה פסולים לשבועה ואם יש לאדם דין עמהם יש להפך השבועה כמו שדן רבה. וצ"ל דאפילו שבועת היסת עכ"ל הגהות מרדכי בבבא מציעא. וכן כתבו הרמ"ה ורב אלפס. והסמ"ג עשין נ"ה כתב מכה הכיה דה"ג שפי' על ידענא בה דהעידא לשבועתא שנשבעת ואינה מקיימת לפיכך אדם שעבר על הרמות שלהם הוא חשוד על השבועה וכן פסק ר"י וכן פסק הסר"י משמו של ר"ת. ובהגהות מיימון פ' שני מהלכות טוען ונטען כתב שרהב"י הלוי בספר אביאסף פסק כסמ"ג ובמרדכי פ' כל הנשבעים כתב שמצא בתוס' מור"ם שפסק כר"ת. ובפ' זה בורר פסק כרש"י: [א] דין הממחה בקנין תמצא בתוס', והשר"י פ' המקבל ודין מעמד שלשתן שלו כהשר"י ורב אלפס ע"ש כי חולקים שם בזה. ורב אלפס כתב דפלוגתא דרב ששת אף במעמד שלשתן והלכה כרבה:

אותו מלוקח אחרון ואין בו מותר [חוזר] בעל חוב שני על לוקח שלפני אחרון ואינו יכול לדחות מעליו ולומר כבר הנחתי לך מקום בלוקח אחרון שאותו קרקע זכה בו בעל חוב ראשון והוא [מעכב] עלי לגבות עד שיגבה הוא ואותו מקום שהנחת לי כבר נפסד ונטרף ביד בעל חוב ואי אתה יכול לדחותי ממה שאני מוצא בידך וראיה על דבר זה מן הלוה עצמו שאם היה לו ב' או ג' קרקעות ומכר הא' ואירע שום מאורע באותן קרקעות שהניח ביד הלוה ונפסדו ובא המלוה לגבות חובו ואין מוצא מה שיגבה [גובה] מן הלוקח ואינו יכול לומר לו הלוקח כבר הנחתי לך קרקעות ביד הלוה בשעה שלקחתי ממנו קרקע זה שאין לומר הנחתי מקום במה שנפסד אא"כ מצוי לפניו לגבות. וכדאמרי' בתלמוד והלכתא איסתדוף בני חרי טריף ממשעבדי ובשיטת הדין הזה הולכין כל המלוין אצל הלקוחות וגובין זה אחר זה וכדתנן כולן גובין מן האחרון אין לו גובין משלפניו: **ואחרי** שבא לידי דין מוקדם ומאוחר של בעלי חובין אתנה [לבי] לפרש שורש דבר מה שלא הקדימני אדם לפרש לפי שדבר גדול הוא וצריך לפרש מפני הספיקא שנמצאת בין בעלי המשנה לבעלי התלמוד. ואומר כי שורש בעל חוב מוקדם ומאוחר יוצא מדין כתובה מראיית המשנה של פ' מי שהיה נשוי כדתנן מי שהיה נשוי ב' נשים ומכר את שדהו וכתבה הראשונה ללוקח דין ודברים אין לי על שדה זו השנייה מוציאה מיד הלוקח והראשונה מוציאה מיד השנייה והלוקח מיד הראשונה וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה ביניהן וכן בעל חוב. והרי נתברר מכאן שבעל חוב מוקדם מוציא מיד בעל חוב מאוחר מה שתפס וגבה מן הלקוחות שהרי אמרו הראשונה מוציאה מיד השנייה ועל שיטת הדרך הזה אנו אומרין לבעלי חובין ואחרי שזה הטעם ברור בבעלי המשנה איך נפלה מחלוקת בין בעלי התלמוד על בעל חוב מאוחר שגבה שיש מהן שאומרים מה שקדם וגבה גבה ויש מהן שאומרים מה שגבה לא גבה ובמה יתכן להיות הדבר אחר שלא יוציאו אמוראין עצמן מדעת המשנה שאין בה מחלוקת. ואבין בדבר ואחקור עד אמצא שורש דבר מבעלי התלמוד על מה שחלקו במוקדם ומאוחר כי אין בכך מחלוקת שהמוקדם מוציא מיד המאוחר ואע"פ שגבה אין מועיל לו כמו שהזכרנו במשנה מי שהיה נשוי שתי נשים ברם מה שחלקו הוא במקום שזמן פרעונו של בעל חוב [המאוחר הוא] מוקדם כגון ראובן שהלוה את שמעון לזמן ב' שנים ובא לוי והלוה אח"כ לשמעון לזמן שנה וכשהגיע זמנו של לוי תבע חובו משמעון ולא היה בידו מה שיפרע והלך אצל לוקח שלקח קרקע משמעון וטרפו מידו ולכשיגיע זמנו של ראובן מבקש ראובן להוציא אותו קרקע מיד לוי בדין הקדמת הלואתו ובכגון זה חלקו בעלי התלמוד זה עם זה יש אומרין מה שגבה לא גבה ומוציא הראשון מידו וי"א מה שגבה גבה לפי שבזמן שגבה הוא מיד הלוקח לא הגיע זמן פרעונו של ראשון וזה האחרון שהגיע זמן פרעונו ברשות ב"ד עשה שאין רשות לבעל חוב ראשון אותה שעה ואין לו עדיין שעבוד על אותו קרקע לכך מה שגבה גבה לעצמו אבל במקום שאין זמן פרעונו של מאוחר מוקדם לזמן פרעונו של מוקדם אין בכך מחלוקת שדברי הכל מה שגבה המאוחר לא גבה ומוציא המוקדם מידו כמו שהזכרנו למעלה במשנת מי שהיה נשוי ועוד יש ראיה ברורה שהמוקדם מוציא מיד המאוחר לא ורצה ממקום שאין שם בעל חוב אלא אחד ונתנו דינו לגבות מן הלוקח במקום שלא מצא ללוה לגבות ממנו וזה הלוקח אין לך בעל חוב יותר ממנו שבשעה שנתן לזה מנה על הקרקע הרי הוא אצלו כבעל חוב וכשהחזיק בקרקע דומה כמי שגובה קרקע בחובו והורתו עם בעל חוב ראשון כבע"ח מאוחר ואע"פ שקדם וגבה אין מועיל לו כלום שבע"ח בא וטורף מה שלקח ואין בזה מחלוקת שאין מי שיאמר בכך מה שגבה גבה ולכך נראין דברי שפירשתי מחלוקת בעלי התלמוד בשזמן פרעונו של מאוחר הגיע קודם לזמן פרעונו של מוקדם: ואם נפש אדם לומר ולהשיב על דברי היאך יתכן להיות מחלוקתן כשהגיעו זמן פרעונו של זה ולא של זה שהרי חלקו גבי כתובת נשים וגבי ערכין שאין זמן קבוע לפרעון. דגבי כתובת נשים תנן (א) מי שהיה נשוי שתי נשים ומת הראשונה קודמת לשנייה יורשי הראשונה קודמין ליורשי שניה ואמרי' בתלמוד מדקתני הראשונה קודמת לשניה ולא קתני הראשונה יש לה והשניה אין לה מכלל דאי קדמה שנייה ותפסה לא מפקינן מינה שמע מינה בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה לעולם אימא לך מה שגבה לא גבה ומאי קודמת לגמרי קתני וכדתנן בן קודם לבת איכא דאמר מדקתני הראשונה קודמת לשנייה ולא קתני אם קדמה שנייה ותפסה אין מוציאין מידה מכלל דאי קדמה שנייה ותפסה מוציאין מידה ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה לעולם אימא לך מה שגבה גבה ואיידי דבעי למיתני סיפא נשא הא' ומתה שניה ומת הוא שניה ויורשיה קודמין ליורשי ראשונה תנא נמי הראשונה קודמת לשניה. והרי שחלקו כאן בבע"ח מאוחר ואין בכתובתה זמן כתוב לפרעונה והדבר תלוי לפרעונה במיתת הבעל או בגירושין וכשהבעל כתב לה כתובה לא כתב לה זמן שאין ראוי לכתוב זמן אליה והיאך יתכן לומר בזה זמן פרעון. ועוד גבי ערכין גרסי' (ב) אמר רב אדא בר אהבה אמר רב ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי ונתן ד' לשנייה ואחת לראשונה יצא ידי שתיהן מ"ט בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה בעידנא דיהיב לשניה הך משתעבדא לראשונה בעידנא דיהיב לראשונה תו לא אית ליה נתן ד' לראשונה וא' לשניה ידי שניה יצא ידי ראשונה לא יצא כולה משתעבדי לראשונה ובזה נמי אין זמן קצוב שיתכן לומר זמן פרעון של אחרון קודם הראשון. זו היא תשובתו של אותו מקשה כי אף בענין כתובה ובערכין אתה מוצא זמן פרעון קצוב שיגיע זמן פרעון לזה קודם לזה כי כתובה יש בה ג' פנים המיוחדין לה לגבייתה. הא' כשמגרש הבעל את אשתו. הב' כשימות הבעל בחייה. הג' כשתמות היא אחרי מות בעלה והניח לה יורש וכל אחד מג' פנים אלו אתה מוצא קדימת זמן פריעתה ואיחורה כמו שאפרש: האופן הא' שהוא גירשה כגון שיגרש את אשתו אחרונה ותגבה כתובתה שהרי הגיע זמן פירעונה ואח"כ גירש את הראשונה ובאה לגבות כתובתה שעד עכשיו לא הגיע זמן פרעונה והרי היא עם האחרונה כדין בע"ח מאוחר שקדם וגבה ובכגון זה חלקו בעלי התלמוד י"א מה שגבה גבה וי"א מה שגבה לא גבה. ובאופן הב' שמת בעלה בחייה כגון שתהא האחרונה תובעת כתובתה תחלה וגבתה והראשונה שותקת מלתבוע שכל זמן שאינה תובעת לא הגיע זמן פרעון ולכך מה שקדמה אחרונה וגבתה מה שעשתה עשוי לדברי האומר בבע"ח מה שגבה [גבה]. ובאופן הג' שהניחה יורש כגון שתמות האחרונה ויזכה היורש בכתובתה וממונה הרשות על בעלה ויגבה הכל אחר כן תמות הראשונה והרי יורש האחרונה עם יורש הראשונה כדין בע"ח מאוחר שקדם וגבה ואף גבי ערכין יכול אתה למצוא זמן פרעון [קודם] זה לזה שכשאמר ערכי עלי וכפל אמירה אחרת ואמר ערכי עלי וקדם לפרוע האמירה האחרונה תחלה [הרי] הגיע זמן פרעונה וזמן פרעון הא' לא הגיע. שאין הזמן תלוי אלא במעריך שכשאמר ערכי עלי לא קבע זמן וכשגמר בדעתו זו יהיה לאמירה זו באותה [הפרשה] נתן זמנה וזמן האחרת אינה עדיין עד שיאמר הוא. והרי האחרונה עם הראשונה בתורת בע"ח מאוחר שקדם וגבה. וכשנתן ארבעה לשניה מה שנשאר זכתה בו הראשונה ונפטר בו המעריך הואיל שאין לו יותר זולתו. ואם קדם ופרע הקלא לאמירה הראשונה נתחייב להשלים הואיל ושהגיע זמן פרעונה והואיל שהתחיל לא יפטר עד שישלים חמש סלעים שהן כל ממונו ולפי שנתן מקצתה לראשונה והנשאר לשניה יצא ידי שניה וידי ראשונה לא יצא דכולהו משעבדי לראשונה הואיל שהקריב זמן פרעונה: ואומר עוד על מה שחלקו בבע"ח מאוחר שקדם וגבה שהלכה רווחת היא כמי שאומר מה שגבה לא גבה ואע"פ שנאמר בתלמוד (ג) ערכין מה שגבה גבה בלא מחלוקת וגם בתלמוד כתובות (ד) ב' מימרות מימרא [האחרונה] פוסקת מה שגבה גבה ויש לחוש ולומר שהלכה כמימרא האחרונה שאנו אומרים בכל ב' מימרות שבתלמוד שאחרונה עיקר אעפ"כ אין לנו לחוש לקבוע הלכה אלא כמי שאומר מה שגבה לא גבה ומוציא המוקדם מיד המאוחר ואע"ג דזמן פרעון של מאוחר קודם. וראיה לזה מדתנן (ה) מי שהיה נשוי ד' נשים ומת הראשונה קודמת לשניה והשניה לשלישית והשלישית לרביעית ורביעית נפרעת שלא בשבועה אמר בן ננס וכי מפני שהיא אחרונה נשכרה אף היא לא תפרע אלא בשבועה ואמרינן בתלמוד במאי קא מפלגי אמר שמואל כגון שנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו ובבע"ח מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי ת"ק סבר מה שגבה [לא] גבה (ו) ובן ננס סבר מה שגבה גבה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה דכ"ע מה שגבה לא גבה וכו' וזהו עיקר מסורת בידינו שכל מקום שאמר בתלמוד דכ"ע הלכה היא אלא אם אחריה דבר שסותר אותה. ואני ראיתי למקצת רבותא שהורו בכתובה דין בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה במה שגבתה במטלטלי ונתן הפרש בין נכסים לנכסין שהנכסים שנשתמשת בהן בחיי בעלה כגון מלבוש ומכסה ועדיה ותרוזיה מה שגבתה גבתה ואין בע"ח מוקדם מוציא מידה והנכסין שלא נשתמשה בהן בחיי בעלה כגון עסקא ופרקמטיא מה שגבתה לא גבתה במקום שיש שם בע"ח מוקדם וראיתי מדעתי שהמטלטלין [אין] להן בדין כל הקודם בשטר זכה וזה שחשבו ודימו מחשבת ספק הוא שהרי מן המשנה ומן התלמוד לא ראינו חיוב גביית כתובתה ממטלטלי לא מחיים דבעל ולא לאחר מותו אלא ר"מ שאין הלכה כמותו וכדתנן (ז) שנים שבאין ממדינת הים ואשה עמהן וחבילה עמהן זה אומר [זה] עבדי וזו אשתי וזו חבילתי וזה אומר כמוהו והיא אומרת אלו שני עבדיי וחבילה שלי וקאמרינן בין כך ובין כך היא גובה כתובתה מן החבילה ומקשי' חבילה מטלטלי הוא ותרצינן הא מני רבי מאיר היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה וגרסינן בתלמוד (ח) אמר רבא הלכתא מקרקעי ולא ממטלטלי בין לכתובה בין למזונות בין לפרנסה אעפ"י שיש לבעל חובות מן המטלטלין ה"מ מחיים דבעל חובו ואפילו מגלימא דעל כתפיה אבל לאחר מיתה לא וכדגרסי' בכמה מקומות בתלמוד דמטלטלי לבעל חוב לא מישתעבדו אא"כ נתברר שתפסו מחיים כדאמר בתלמוד (ט) יימר בר חשו הוה מסיק ביה זוזי בההוא גברא שכיב ושבק ארבא א"ל לשלוחיה זיל תפסה ניהלי אזל תפסה ניהליה פגעו ביה רב הונא ורב פפא אמרו ליה את תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ולא קנה תפסוה אינהו רב פפא מימלא מלוחי רב הונא בריה דרב יהושע מתחי לה בחבלי מר אמר אנא קנינא לה כולה ומר אמר אנא קנינא לה כולה פגע בהו רב פנחס בר אמי אמר להו והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו והוא שצבורין ומונחין ברה"ר אמרו ליה אנן נמי מחריפי דנהרא תפסי' לה אתו לקמיה דרבא אמר להו קאקי חורי משלחי גלימי דאינשי הכי אמר רב נחמן והוא שתפס מחיים והרי נתברר מכאן שאין לבע"ח לגבות מטלטלין לאחר מיתה אא"כ תפסום מחיים דלוה וכ"ש בעלת כתובה שלא ניתנה כתובה לגבות ממטלטלין אפילו מחיים דבעל כ"ש לאחר מיתה דלא והא דגרסי' (י) גבי כתובה מטלטלי ואיתנהו בעינייהו בלא שבועה דמשמע דגביא מטלטלי ההוא כגון שייחד לה הבעל מטלטלי בחייו לגבות מהן כתובה ועדיין המטלטלין [בעינם] הן בעצמן כמו שייחדו לה ועוד אם התנה הבעל אותן מטלטלין שאם יאבדו תגבה כתובתה ממטלטלין גביא ממטלטלי דהכי גרסינן ליתנהו בעינייהו פומבדיתאי אמרי בשבועה בני מתא מחסיא אמרי בלא שבועה והלכתא בלא שבועה. וכתב בעל ההלכות אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה מה שתפסה תפסה ולא מצו יתמי לאפוקי מינה. וה"מ הוא דתפסה מחיים דבעל אבל לאחר מיתה לאו כל כמינה. וכי קאמרי דאי תפסה מטלטלי מחיים מאי דתפסה תפסה ולא מפקינן מינה דוקא למזוני אבל לכתובה אפילו תפסה מחיים לאו כלום היא מ"ט דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים דתימא דאתפסה גברא מחיים. ואי איכא תכשיטיה דכתב ליה איהו בכתובתה כגון קטלאות וזממים וטבעות וכל דכוותייהו ואיתנהו בעינייהו מגבינן לה מינייהו וזה למדנו ממה שהזכירו בעלי התלמוד מטלטלי ואיתנהו בעינייהו מגבינן לה מינייהו בלא שבועה והוא בשייחד אותם לכתובה: ומה דגרסינן בתלמוד (כ) ההיא איתתא דתפסה כסא דכספא בכתובתה אתיא וקא תבעה מזוני אתו לקמיה דרבא אמר להו ליתמי הבו לה מזוני לית דחש לה להא דר"ש דאמר [לא אמרינן] מקלת כסף ככל כסף אבל רבנן אמרי כיון דפש מקלת כתובה ככל כתובה דמי ואית לה מזוני דמשמע דמהניא תפיסת מטלטלי לבעלת כתובה מחיים פי' בעל ההלכות כגון שייחדם הבעל לגבות מהן כתובתה ואיתנהו בעינייהו ומאי דאמר דתפסה כסא דכספא דאתפסה גברא קאמר. ומאחר שבעלי המשנה אמרו כל הקודם בשטר זכה וכולן אין דינן לגבות ממטלטלין [כתובה] בין מחיים דבעל בין לאחר מיתה ולא לבעל חוב לאחר מיתה איך יתכן לומר דין מוקדם ומאוחר במטלטלין שהרי אין להן אחריות ואין נכנסין בשעבוד בעלי חובין. ועל כך הן נקראין נכסין שאין להן אחריות שאין אחריות בעלי חובין עליהן הלכך אין בהן מוקדם ומאוחר. ומה שאנו דנין היום בכל מקום לגביית כתובה ובעל חוב ממטלטלין הן מחיים הן לאחר מיתה הוא מזמן הגאונים אחרונים ראשי ישיבות שהתקינו תקנה זו על צורך גדול והסכימו כולן לקבוע מנהג הזה בתורת קבועה. עיקר תקנה זו נקבעה שנת אלף ול"ח למנין שטרות בימי הגאונים האחרונים: לפי הדברים שהזכרנו אם יזדמנו כתובה ובע"ח במקום אחד ובאין לגבות את הנמצא בין מחיים בין לאחר מיתה אז יהיה הדין על שני דרכים: **הדרך הא'** הוא במקום שנמצא ביד המחויב קרקע ומעות ויש בהן סיפק לגבות כתובת האשה והמלוה דין הוא שיגבה בעל חובו לחובו המעות ובעלת כתובה הקרקע כדגרסינן (ל) אמר אמימר משמיה דרב המא האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה ובע"ח אית ליה זוזי ואית ליה ארעא לבע"ח מסלקי' ליה בזוזי לאשה מסלקי' לה בארעא האי כי דיניה והך כדיניה. ואם אין לו אלא קרקע גובין שניהן מן הקרקע ששניהן יש להן אחריות על קרקע בין מחיים בין לאחר מיתה כמו שהזכרנו. ואם אין לו אלא מטלטלין בלבד שניהן גובין מהן הואיל שיספק להן לפי ששניהן ראוי ליטול מטלטלין זה מן התלמוד וזה מתקנת גאונים. שבעל חוב דינו לגבות מחיים במטלטלין מדברי התלמוד ולאחר מיתה מתקנת גאונים. ובעלת כתובה אין לה לגבות ממטלטלין בין מחיים בין לאחר מיתה אלא מתקנת גאונים אבל לא מן התלמוד כדאמר (ס) רבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין לכתובה בין למזוני בין לפרנסה: **הדרך הב'** הוא במקום שלא ימצא ביד המחויב אלא כנגד האחד או לכתובה או לבע"ח ויש בזה שני דינין: **הדין הא'** הוא במקום שזמנו של זה קודם לזה ונמצא ביד המחויב קרקע דין הוא שיטול ויגבה מי שזמנו מוקדם. והמאוחר יוצא ריקן לפי שנדון בו כל הקודם בשטר זכה בין מחיים בין לאחר מיתה. ואם קדם המאוחר וגבה מוציאין מידו וכדתנן מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר את שדהו וכתבה ראשונה ללוקח דין ודברים אין לי על שדה זו השניה מוציאה מיד הלוקח והראשונה מיד השניה והלוקח מיד הראשונה וחוזרות חלילה עד שיעשו פשרה ביניהן וכן בעל חוב וכן אשה בעלת חוב וכן בעל חוב ושני לקוחות: **הדין הב'** הוא במקום שזמנן שוה דין הוא שיטול בע"ח את חוב כלו משלם והמותר נתן לבעלת כתובה ואם אין שם מותר יוצאת ריקנית. וכדגרסינן (נ) אי ליכא אלא חדא ארעא ולית בה אלא דחזי לחד לבע"ח יהבינן ליה לאיתתא לא יהבינן ליה יותר משאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא. וזה הדרך השני פסקנו במקום שימצא ביד המחויב קרקע ואין בו אלא כדי פרעון לאחד. אבל אם ימצא בידו מטלטלין ולא יספיק אלא לאחד יש בזה ב' דינין: **הדין הא'** הוא במקום שהמחויב חי דין הוא שיגבה הבע"ח את חובו ואין לבעלת כתובה שום חלק באותן מטלטלין בין שתהא מאוחרת בין שתהא מוקדמת לפי שדין בע"ח

מראה מקומות (א) פרק מי שהיה נשוי: (ב) ר"פ אין בערכין: (ג) שם: (ד) פ' מי שהיה נשוי: (ה) שם: (ו) כך הוא הגי' בגמ' ופירש"י ורי"ף: (ז) בפ' האומר בקדושין מכילתו: (ח) בפרק נערה שנתפתתה: (ט) בפ' הכותב: (י) פרק אע"פ: (כ) פרק אלמנה ניזונת: (ל) פרק הכותב: (ס) פרק אע"פ: (נ) פ' הכותב:

לגבות מטלטלין מחיים מדברי התלמוד וכדאמר ואפילו מגלימא דעל כתפיה וכתובה אין דינה במטלטלין אלא מתקנת גאונים ואין הדין להעביר מבע"ח שזכה בהן מסורש התלמוד וליתן לכתובה שאין שורש זכייתה אפילו מחיים אלא מתקנת גאונים האחרונים : **והדין הב׳** הוא שהמחויב מת ובאין שניהם לגבות ממטלטלין שאין בהן אלא כדי סיפק האחד דין הוא שיחלקו שניהם כל אחד לפי חובו שדין כתובה ובע"ח במטלטלין לאחר מיתה מתקנת גאונים ובדין הרי הן שוין לכך זוכין בהן [חלק] כחלק הכל כנגד החוב זה נוטל לפי חובו [וזה נוטל לפי חובו] ואין בזה תורת מוקדם ומאוחר כמו שהזכרנו למעלה שאין דין מוקדם ומאוחר במטלטלי . ובכל אלו שהזכרנו שהאחד קודם לחבירו בגבייה אינו גובה אלא בשבועה . וכדתנן מי שהיה נשוי ארבע נשים הראשונה קודמת לשניה ושניה לשלישית ושלישית לרביעית ורביעית נפרעת שלא בשבועה כו׳ . וכמה הארכנו בזה השער לפי שיש שם קושיות וסוגיות סתומות ופירשנו בו דברים גדולים לפי מה שידענו וירדנו להדרי הדין ודקדוקיו :

והארבעה עשר הוא הבא ליפרע מנכסי יתומים ויש בידו שטר או ראייה דין הוא שישבע על עיקר החוב ושלא נפרע ואח"כ גובה מן היורש ממה שהניח מורישו [לא לבד] מקרקע אלא אפילו ממטלטלי מתקנת גאונים ואילך וכן שנינו הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה : ואחרי שפסקנו בספרינו זה מיני נכסים משועבדים שהן חמשה והן הנמכרין הניתנין והממושכנין והנירשין והמוקדשין ומלינו שאין לדעת בעלי התלמוד הפרש ופירוד בכל אלו חמשה בתורת נכסים משועבדים ואין מין ירושה פחותה מהן בכח ובחזקה אף כי היא יתירה ומוחזקת משאר מינין שהיא [מלוה] מן התורה ושאר מינין רשות ואמר עולא דבר תורה אחד מלוה בשטר [א] ואחד מלוה על פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין משום פסידא דלקוחות א"ה מלוה בשטר נמי התם אינהו הוא דאפסידו אנפשייהו ואזדו לטעמייהו רבי יוחנן וריש לקיש וכדאמר ר׳ יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו מלוה על פה גובה בין מן היורשין בין מן הלקוחות ורבה אמר דבר תורה אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין מ"ט שעבודא לאו דאורייתא מה טעם אמרו מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדין שלא תנעול דלת בפני לוין ואזדו לטעמי׳ רב ושמואל דאמרי תרוייהו מלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות והרי נתברר מכאן כי דין יורשין ולקוחות שוין ברשות ובזכייה וכן כל חמשת המינין מיוחדים ושוין בתורת נכסים משועבדין על כן יש לנו להקשות ולשאול על מה שאמרה המשנה (בפ׳ הכותב) הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכבר אמרה המשנה מנכסי משועבדין לא תפרע אלא בשבועה למה הוצרך לכפול ולשנות מנכסי יתומים והלא הירושה בכלל נכסים משועבדים היתה למה יצאת . ומענין [זה] הקשו בעלי התלמוד גבי קטן והקדש כדגרסי׳ (א) אבל נשבעין לקטן ולהקדש ופריך לקטן הייגא מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ותירץ הא קמ"ל כדאביי קשיא דתני אביי קשיא יתומים שאמרו גדולים ואין צ"ל קטנים . ועוד פריך(ב) להקדש נמי הייגא מנכסים משועבדין לא תיפרע אלא בשבועה מה לי משעבדי להדיוט מה לי משעבדי לגבוה ותירץ אצטריך סד"א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על ההדיוט אבל אין אדם עושה קנוניא על ההקדש קמ"ל אחרי שבעלי התלמוד דקדקו על קטן והקדש למה הוצרכו לכפול ולמה יצאו ותירצו מה שתירצו אף אנו נאמר בשיטתן על זו המשנה מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה שלא לחנם הוצרכו נכסי יתומין לשנות שהרי היו בכלל נכסים משועבדים . ולפי דעתי מצאתי תירוץ נכון וברור על זה כי לכך יצאו יתומים מפני שיש בהן ששה דינים שאין בשאר מיני נכסים משועבדים . החמשה דינין מדברי תלמוד והדין הששי מתקנת גאונים : **הדין הא׳** הוא הודאת בעל דין שיודה ויאמר קודם מיתה החוב ויאמר בלשון *תגאי. בכאן ובכגון זה גובה בע"ח מן היורשים בלא שבועה וכדגרסינן בתלמוד(ג) ש"מ שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו פרעתי נאמנים תנו מנה לפלוני ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי אין נאמנים דאי לאו דהוה דכיר שפיר לא הוה אמר הבו ליה : **הדין הב׳** הוא שכפר המורים עיקר החוב אחר שהודה בו ויכול לברר הבע"ח את דבריו גובה חובו בלא שבועה מן היורשים כדגרסי׳ (ד) א"ר זריקא א"ר יהודה לא שנו אלא שאמרו יתומים אמר לנו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו אבא לא לויתי נפרעין שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי : **הדין הג׳** הוא שלא הגיע זמן הפרעון בשעת מיתת המורים גובה [מיורשין] שלא בשבועה דאמר (ה) ר"ל הקובע זמן לחבירו ואמר לו פרעתיך בתוך זמנו אינו נאמן ולואי שיפרע בזמנו ואמרינן הלכתא כר"ל אפילו מיתמי . ואע"ג דאמר מר הבא ליפרע לא יפרע אלא בשבועה ה"מ לאחר זמנו אבל בתוך זמנו חזקה לא עביד איניש דפרע בגו זמניה : **והדין הד׳** הוא שיש נאמנות כתוב בשטר למלוה על הלוה עליו ועל יורשין דין הוא שיגבה מן היתומין בלא שבועה משא"כ בשטר *המגין בלוקח או בבעל מתנה או בבעל משכונא שאין מועיל נאמנות לבע"ה לפוטרו משבועה עליהן דחיישינן לקנוניא : וגם גבי הקדש אמרו שאם הקדיש נכסיו ואח"כ היה ש"מ והודה חוב לאדם אחר גובה חובו בלא שבועה ואין חוששין לקנוניא וכדגרסי׳ (ו) אמר רב הונא ש"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש וה"מ בשכיב מרע דאין אדם חוטא ולא לו אבל בריא ודאי חיישינן · **הדין הה׳** הוא מלוה על פה שגובה מן היורשין ואינו גובה משאר נכסין משועבדים וכדגרסי׳ (ז) אמר רב פפא והלכתא מלוה על פה גובה מן היורשים ואינה גובה מן הלקוחות גובה מן היורשין שלא תנעול דלת בפני לוין ואינה גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא · וגם ראינו מן הדין שבע"ח גובה מן הנתון והמוקדש דמה טעם אמרו שאינו גובה מן הלקוחות משום פסידא דלקוחות והוא הדין לממושכן אבל במתנה והקדש דלית להו פסידא מלוה על פה גובה מהן : ואין תימה בדבר על מלוה אם כחה יפה לגבות מן המשועבדים שהרי נתברר לנו מדברי [רבי יוחנן וריש לקיש] שהיא שיעבודא דאורייתא כמו שהזכרנו למעלה : וכשם שנתן דין מוקדם ומאוחר במלוה בשטר כך ניתן במלוה על פה . ועוד שאפילו מאוחר בשטר ומוקדם על פה גובה המוקדם תחלה : **הדין הו׳** מתקנת גאוני חכמה שגובה בע"ח בשטר או בעל פה מטלטלין של יתומים . וכן בעלת כתובה . משא"כ בנכסים הניתנין או הנמכרים או הנקדשין או הממושכנין שאם הן מטלטלין אין לבע"ח שעבוד עליהן :

והחמשה עשר הוא המוליא שטר או ראייה על מי שהלך למדינת הים או שהלך בדרך רחוקה דין הוא שישבע על החוב שהוא עיקר ושלא נפרע ויגבה מנכסי הלוה . וכן שנינו הנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה . ואיתמר בגמרא (ח) אמר רב אחא שר הבירה מעשה בא לפני רבי יצחק נפחא בהנטוכיא ואמר לא שנו אלא בכתובת אשה משום חינא אבל בע"ח לא ורבא אמר רב נחמן אפילו בע"ח שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו והולך לו למדינת הים ונמצא נועל דלת בפני לוין :

והששה עשר הוא המכיר כליו וספריו ביד אחר כגון שאבד כלים או ספרים והכירם ביד אחר וטוען זה שנמלאו הכלים בידו שקנאם מאדם אחד ואינו יודע מי הוא ובעל החפצים טוען שנגנבו ממנו דין הוא שאם יש לתובע ראיות וסימנין על דבריו כגון שיצא לו שם גניבה בעיר והוא עומד וצווח ובני אדם שיצאו טוענין מביתו ישבע הלוקח כמה נתן בהן ויטול מן הבעלים ויחזיר את כליו כמו ששנינו (פ) המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גניבה בעיר ישבע כמה הוציא ויטול ואם לאו לא כל הימנו שאני אומר מכרו לאחר ולקח זה הימנו ואיתמר בגמרא וכי יצא לו שם גניבה בעיר מאי הוי אמר רב יהודה אמר רב כגון שבאו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד והעגין בלילה ואמר נגנבו לי ורב הונא מסיים בה כגון שהיתה לו מחתרת חתורה לו בתוך ביתו ואותן בני אדם שלנו בתוך ביתו יצאו ואגבוקראות של כלים על כתפיהן והכל מסיחין ואומרים נגנבו כליו של פלוני ואמר רבי אבהו דאמרי הללו כליו של פלוני והללו ספריו של פלוני והוקא באדם העשוי למכור כליו ולכך צריך לכל הראיות והסימנין אבל בעל הבית שאין [עשוי] למכור כליו כיון שיצא לו קול בעיר מגניבה ואבידה טוען ללוקח מה שישבע שנתן בהו ומחזיר כל חפציו וכדגרסינן אמר רבא לא שנו כו׳ ודלמא אצטריכו ליה זוזי וזבין אמר רב אשי הרי יצא לו שם גניבה בעיר ועוד בזה ג׳ ענינין : **הענין הא׳** הוא שיקנה חפץ מגנב שאינו מפורסם לגניבה עד היום והרי הוא עכשיו ידוע וניכר מי הוא שגנב שאין לחוש ולומר מכרן לאחר דין הוא שישבע הלוקח כמה נתן ויטול מבעל הבית ואין דוחין אותו על מעותיו אחר הגנב אלא שיטול אותו מבעה"ב קודם שיוליא החפץ מידו . וכדגרסי׳ בתלמוד (י) גנב ומכר ואח"כ הוכר הגנב *)ריש לקיש משום ר׳ חייא אמר הדין עם הראשון ור׳ יוחנן משום ר׳ חייא הדין עם השני ובתר דשקלי וטרו בה אמר רב פפא בגלימא דכולי עלמא לא פליגי דהדרה למרה ונעשו בו תקנת השוק ואזיל לוקח ושקיל זוזי מגנב שהוא הראשון ולרבי יוחנן עשו בה תקנת השוק ואזיל לוקח ושקיל זוזי מבעל הבית שהוא השני ופי׳ תקנת השוק שאם מחזיר הלוקח החפץ לבעלים בלא דמים נמנעים בני אדם מלקנות דבר בשוק יאמרו שמא נגנב הוא והנחנו מעותינו על קרן הצבי . ופריך וסבר רב לא עשו בו תקנת השוק והא רב הונא תלמידיה דרב הוה והנן בישא גנב גלימא ואתא לקמיה דרב הונא וא"ל להוא גברא זיל פרי עביטך אמרי שאני חנן בישא כיון דאיכא לאישתלומי מיניה כלא הוכר הגנב דמי כלומר לא מצי למימר ליה זיל גבי גנבא ושקול זוזך והלכה כרבי יוחנן : **הענין הב׳** הוא שיהיה הגנב מפורסם וידוע לכל שהוא גנב והואיל שלקח חפץ מאדם כמותו הניח מעותיו על קרן הצבי ונוטלו בעל הבית בלא דמים וכדגרסי׳ אמר רב אם גנב מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק [ב] והא חנן בישא גנב מפורסם הוא ועשו בו תקנת השוק אמרי נהי דמפורסם לבישותא לגניבותא לא איפרסם : **הענין הג׳** הוא שלא נתן זה הלוקח הדמים בשעה שבא לידו החפץ מיד הגנב אלא כבר האמינו קודם לכן מעותיו או שום מסחר והלך וגנב ופרע בחובו וכגון זה נוטל בעה"ב את החפץ מיד הלוקח בלא דמים שאין לעשות בזה תקנת השוק ויכול לומר לו בעה"ב כשהוצאת הדמים לא הוצאת על ידי זה החפץ ועל סמיכת המוכר הנחת מעותיך זיל גביה וכדגרסינן גנב ופרע בחובו גנב ופרע בהקיפו לא עשו בו תקנת השוק מאי טעמא אמרינן ליה לאו אדעתא דהאי מידי דיהיב לך יהבת ניהליה . ובמקום שעשו בו תקנת השוק לא שנא מכר ולא שנא משכונה ולא שנא אם שוה בשוה הוא ולא שנא אם הוציא יותר ממה שהוא שוה הכל נוטל הלוקח מיד הבעלים קודם שיחזיר לו החפץ וכדגרסינן משכנתא שוי מאתן במאה וכו׳ זביני שוה בשוה וכו׳ מסקנא דהלכתא (כ) אמרינן והלכתא בכולהו עשו בו תקנת השוק בר מגנב ופרע בחובו גנב ופרע בהיקיפו דלא עשו בו תקנת השוק :

והתשעה עשר הוא שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה שיחזיקו בבגד או בשום דבר וטוענין זה על זה בטענת מציאה או בטענת מקח וממכר לומר אני מצאתיה כולה אני קניתי כולה ובזה יש שני דרכים : **הדרך הא׳** הוא במקום שאוחז כל אחד בראשי הטלית באותן חוטין שהן חוץ לאריגה שכל גוף הבגד באמצע בין שניהן . דין הוא שנשבעין שניהן כמו ששנינו (ל) שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שבועת הדיינין שאין לו בה פחות מחלייה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחלייה ויחלוקו . ופירש בגמרא רישא במציאה וסיפא במקח וממכר וצריכא : ודמות השבועה שנשבעין כך היא שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחלייה כדגרסינן על דאית ליה משתבע או על דלית ליה מישתבע אמר רב הונא דאמר הכי שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחלייה . ולא שבועה שכולה שלי דמי יהבינן ליה כולה : ולימא שבועה שחליה שלי מרע ליה לדיבוריה . השתא נמי מרע ליה לדיבוריה דאמר כולה שלי ולדבריכם שבועה שאין לי בה פחות מחלייה : **והדרך הב׳** הוא שיהא כל אחד תופש בגוף הטלית עלמו והן שוין בתפישה או שתופש זה יותר מזה . דין הוא שיטול כל אחד כדי תפיסתו ונשבעין על השאר וחולקין . וכדגרסינן תני רב החליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו שנים אדוקין בטלית זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקים מחוי רבי אבהו ובשבועה.
אלא מתני׳ דקתני דפלגי כי הדדי היכי משכחת לה אמר רב פפא דתפסי בכרכשתא :

והעשרים הוא שטוען על המשכון שהלוה עליו והלה טוען לא כי אלא פקדון ואין עדות בדבר . דין הוא שישבע מי שהחפץ בידו שבתורת משכון הוא אצלו וכמה הלוהו . ויכול בעל החפץ לטעון עליו עד כדי דמיו ולא יותר . וכן אם יש ביניהן מחלוקת בסך החוב שהלוהו שזה אומר כך וכך הלויתיך וזה אומר לא כי אלא כך ישבע ויטול עד כדי דמיו וכדגרסינן בתלמוד ויכול לטעון עד כדי דמיהן וכבר הזכרנו דין המשכון בשער מיוחד בספרינו זה [בשער ט׳] :

והאחד ועשרים הוא מאן דאיתרע שטריה כגון שיוליא שטר שכתוב בה נאמנות והלה טוען שפרע והמלוה אומר ודאי נטלתי מידך כך וכך אבל לא באו לידי בשביל אותו חוב שבשטר אלא בחוב אחר ויש ללוה עדים שראו שפרע לו ממון אלא שאין יודעין באיזה חוב נתן לו שלא פי׳ בשעת מתן מעות . דין הוא שישבע על מה שבשטר שלא נפרע ויטול ואין מועיל לו נאמנות הכתוב בשטר לפוטרו משבועה [ג] שכבר הורע כחו של שטר . אבל אם אין ללוה עדים על מה שפרע נאמן המלוה לומר מה שפרעת לי חוב אחר הוא ולא פרעת כלום ממה שבשטר ונוטל בלא שבועה בתורת נאמנות הכתוב לו דמתוך שהיה יכול לטעון לא פרעת לי כלום וטען ואמר חוב אחר נאמן . וכדגרסינן (מ) אבימי בריה דרבי אבהו הוו מסקי ביה זוזי בי הוזאי שדרינהו ניהלייהו בידא דחמא בריה דרבה בר אבוה בתר דפרעינהו אמר להו הבו לי שטרא אמרי ליה האי סיטראי ניגהו [ומסיק] דמהימני [במיגו] והו (נ) גרסינן ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל ולאו פרעתי א"ל הני סיטראי ניגהו אמר רב נחמן איתרע שטרא . ורב פפא אמר לא איתרע שטרא והלכתא איתרע שטרא . וה"מ דפרעי׳ באנפי סהדי אבל בין דידיה לדידיה לא מינו דיכול למימר להד"מ יכול למימר סיטראי ניגהו ופי׳ איתרע ניתן כדמתרגמי׳ ונתלתם ותתרעון :

והשנים ועשרים הוא מי שכנגדו חשוד על השבועה וכבר פירשנוהו בספר זה :

והשלשה ועשרים הוא שהוליא שטר חוב על חבירו בלא נאמנות והלה טוען שפרעו דין הוא שישבע ויטול (ס) מדאמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא וכו׳ :

והארבע ועשרים הוא שמוליא שטר חוב על חבירו והלה טוען שפרעו והביא עדים ששלח לו על ידיהן והן אמרו נתנו לו דין הוא שישבעו שבועת היסת אותן העדים על שליחותו שקיימו ונתנו לו . והמלוה נשבע שבועה דרבנן

*) רב מסמי׳ דר׳ חייא וכו׳ ר׳ יוחנן מסמיה דר׳ ינאי .

מראה מקומות (א) בפ׳ שבועת הדיינין : (ב) שם : (ג) שילהי פרק ג"פ : (ד) פרק הכותב : (ה) ב"ב פ"א : (ו) פ׳ גט פשוט : (ז) שם : (ח) פ׳ הכותב : (ט) פ׳ הגוזל בתרא : (י) שם : (כ) פ׳ הגוזל בתרא : (ל) פ"ק דב"מ : (מ) פ׳ הכותב . (נ) פ׳ שבועת הדיינין : (ס) שם :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] ואחד מלוה על פה גובה מנכסים משועבדים כלי טעמא שיעבודא דאורייתא ואלא מאי טעם אמרו מלוה ע"פ כו׳ : [ב] וכתב הסמ"ג שכן מוכיח ברב אלפס שגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק אבל הוא כתב בשם רבינו יהודה שמצא בשם ר"ת שעשו בו תקנת השוק וכן כתב האשר"י ות"מ סי׳ שנ"ו וכן איתא במרדכי שגם גנב מפורסם עשו בו תקנת השוק : [ג] עיין ברב אלפס פ׳ שבועת הדיינין שכתב שהוא סותר שם דעת זה ומפרש מהרע לגמרי ומשתבע לוה היסת ומפטר :

כעין דאורייתא שלא נפרע כלום ויטול מה שבשטרו. וכן שנינו אמר לשנים צאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות ואיתמר בגמרא בתר שיקלא וטיריא השתא דתקון רבנן שבועה היסת מישתבע מלוה דלא יהבו ליה ומישתבעי אינהו דיהבו ליה למלוה ולא יטעה אדם ויעלה על לבו שאותה שבועה שהמלוה נשבע היא משום שבועת היסת שאין זו אלא שבועה דרבנן כעין דאורייתא כמו כל הנשבעין ונוטלין והא דאמרינן הכא והשתא דתקון רבנן שבועת היסת לאו אשבועת מלוה קאי אלא אשבועת העדים דמשתבעי שבועת היסת ללוה ומפטרי כדרך כל האומר לא היו דברים מעולם או לויתי ופרעתי שיש עליהם שבועת היסת:

והחמשה ועשרים הוא שנמסר ממונו לכותי ע"י מסור או על ידי מלשין כגון שהראה ממון חבירו לכותי או לאנס והוא לא נאנס בדבר זה אלא שהלך מעצמו והראה וגרם לאבד ממון חבירו חייב המסור לשלם ואע"פ שלא נשא ונתן ביד הואיל שהראה בלא אונסו כמי שנשא ונתן ביד דמי. וכן שנינו (א) הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך. אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה ואוקימנא כגון דאנסוה כותים ואמרו ליה אחוי ארעתך ואחוי ליה ארעא דנגזל בהדייהו בדלא אניס. וגרסינן (ב) תו ההוא גברא דאחוי אמיטכסא דחבריה יתיב רבי אבהו ורבי חנינא בר פפי ור' יצחק נפחא ויתיב רבי עילאה גבייהו חייבוה לשלומי מהא דתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר להו רבי אלעא [הכי אמר רב] והוא שנשא ונתן ביד זיל לגביה דר"ש בן אליקים ורבי אלעזר בן פדת דדייני דינא דגרמי אזל לגביה חייביה מהא דתנן הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין וכו' ואוקימנא דאחוי אחויי. וגרסינן תו אמר רבא ואם הראה מעצמו כנשא ונתן ביד דמי. ואם ידוע כמה הוא הממון שאבד משלם את כולו. ואם אינו ידוע ישבע בעל הממון על מה שטוען ויטול המחצית מן המסור וכדגרסי' (ג) בעי אמימר עשו תקנת נגזל במסור לאנסים דמשתבע ושקיל או לא ואמרי' תיקו וכל שנאמר בתלמוד תיקו לענין ממון פירש רבינו האיי שנדין בו דין ממון המוטל בספק חולקין. ויש גאונים אחרים שפירשו בתיקו לענין ממון לחומרא לתובע ולקולא לנתבע ואין מוציאין מידו ממון בספק. (וכן פסק האלפס ומיימון):

והששה ועשרים הוא שיאבד ממון ע"י חבירו שיאבדו בידים כגון שחטף כיס מלא מעות או דינרי זהב או מרגליות והטיל לים או לתוך האור ובעל הממון טוען שהיה בו דבר גדול ומשובח רואין אם האיש היה אמוד למה שטוען או שאינו אמוד לכך אלא אדם נאמן שעשוי להפקיד בידו ממון כזה דין הוא שישבע על כל מה שטוען ויטול מן המאבד. וכדגרסינן (ד) ההוא גברא דבטש בכספתא דחבריה ושדיוה בנהרא אתא מריה וקא טעין טובא אמר הכי והכי הוה בגויה יתיב רב אשי וקא מבעיא ליה כה"ג מאי א"ל רב הונא לאו היינו מתני' דתנן מודים חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שהיה בתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים: והא דאמרינן שנשבע על הכל ונוטל הוא במקום שהכלי עשוי שיניחו בני אדם בכמותו ממון כזה שהוא טוען ואם ספק הוא מאותו כלי אם עשוי לממון כזה אם לאו נשבע וגובה מחצה וכדגרסינן א"ל אי דקא טעין זוזי ה"נ לא צריכא דקא טעין מרגניתא מאי עבדי אינשי דמנחי מרגניתא בכספא או לא תיקו וכבר פסק רבינו האי על תיקו שהוא ממון המוטל בספק וחולקין. ובמקום שאין האיש אמוד לממון כזה וגם שאינו נאמן שיפקידו בני אדם אצלו ממון כזה שטוען אע"פ שיהיה הכלי עשוי להניח בו זהב ומרגליות כמו שהוא טוען אינו נאמן בשבועתו. וכדגרסי' (ה) אמר ליה רב יימר לרב אשי טענו כסא דכספא בבירה מאי א"ל חזינן אי איניש אמיד הוא או איניש דמהימן דמפקידין גביה כסא דכספא מהימן ומשתבע ושקיל ואי לא לא:

השבעה ועשרים הוא שהדליקו לו את הדליקה שאמרה תורה שלם ישלם המבעיר את הבערה ויש בזה ג' דינין: **הדין הא'** שאם הבעיר את האש והדליק את הגדיש או גורן על כל מה שבתוכו והיו בה כלי הבקר ותשמישי הגורן והשדה ונודע הדבר על בירור שהיו בה הכלים שאין דרכם להטמינם בגורן כמו כיס מלא מעות אינו חייב לשלם המדליק אלא גדיש וחפצים שדרכו להיות בשדה. וכדתנן (ו) המדליק את הגדיש והיו בו כלים רבי יהודה אומר משלם כל מה שבתוכו וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חיטין או גדיש של שעורים ואיתמר בגמרא רבי יהודה סבר משלם כל מה שבתוכו ואפילו ארנקי ורבנן סברי כלים שדרכו להטמין בגדיש כמו מוריגין וכלי בקר הוא דמשלם כלים שאין דרכן להטמין לא משלם: **הדין הב'** הוא שהדליק בית או אוצר והיה שם ממון גדול ויתברר הדבר בעדים שהיה אותו ממון שטוען בתוך הבית שנשרף חייב המדליק לשלם כל מה שבתוכו (ז) [כדתנן] ומודים חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים: **הדין הג'** הוא שאין הדבר ידוע בב"ד מה הוא. שישבע התובע מה היה בו ונוטל מן המבעיר וכדגרסינן א"ר (יהודה) שמעית מילתא בי ר' חייא ולא ידענא מאי ניהו אמר שמואל ולא ידע אבא מאי ניהו לר' יהודה דמחייב על נזקי טמון בהא עשו תקנת נגזל באשו:

והשמנה ועשרים הוא מי שנשא ונתן חבירו ממונו בידו ומסרו לאנס כגון ישראל שאנסוהו כותים להראות ממון חבירו והלך והביא להם חייב לשלם. אבל אם אנסו להראות הממון והלך והראה להם פטור מלשלם אם לא נשא ונתן ביד. ואם נאנס להראות ממון חבירו והלך והראה ואחר כך נאנס להביא ביד פטור וכדגרסינן (ח) ישראל שאנסוהו כותים והראה ממון חבירו פטור ואם נשא ונתן ביד חייב. וגרסינן תו ההוא גברא דאחוי אחמריה דרב דימי ורב מרי ורב פנחס בריה דרב חסדא אמרי ליה דרו ואמטו בההן דרא ואמטא בהדייהו אתא לקמיה דרב אשי פטריה אמרי ליה רבנן לרב אשי והתניא אם נשא ונתן ביד חייב א"ל ה"מ היכא דלא אוקמינהו עלויה אבל אוקמינהו עלויה מעיקרא מיקלא קלייה. איתיביה רבי אבהו לרב אשי אמר לו אנס הושיט לי פקיע עמיר זה או אשכול ענבים זה והושיט לו חייב ש"מ כיון שנשא ונתן ביד חייב ואע"ג דאוקמינהו עלויה מעיקרא הכא במאי עסקינן דקאי בתרי עברי נהרא כלומר שלא היה ברשות האנס דיקא נמי דקתני הושיט לי ולא קתני הב לי ש"מ. נקיטינן מהא שמעתא אם נשא ונתן ביד מה שלא היה ברשות האנס חייב אע"פ שהיה יודע ורואה האנס כדקאמר כגון דקאי בתרי עברי נהרא ואע"ג דאנים. ואם היה ברשות האנס אפילו נשא ונתן ביד פטור כדאמרינן אבל אוקמינהו עלויה מעיקרא מיקלא קליא: מי שנאנס ונתן שהוא חייב אם יש עדות על ההפסד נתחייב לשלם הכל. ואם אין שם עדות ישבע התובע על הכל וגובה מחצה וכדגרסי' בעי אמימר עשו תקנת נגזל במסור לאנסים או לא תיקו וכבר פסקנו דדין תיקו לחלוק. והארכנו בזה הדין לפי שהדברים סתומין:

והתשעה ועשרים הוא שהוציא שטר על חבירו והעדים החתומין בו מוכחשין במקום אחר מעדים אחרים כגון שתי כיתות עדים המכחישות זו את זו ונתבטלה עדות של זו בעדות של זו ושל זו בזו כדין עדות מוכחשת והרי שהאחת משתי כיתות הללו פסולה ואין אנו יודעין איזה מהן כשרה ואיזה מהן פסולה והיום או מחר יהיו אותן שתי כיתות חתומות בשתי שטרות לשני מלוין ולוה אחד: דין הוא בכגון זה ישבע כל אחד מן המלוין שבאמת העידו עדיו וחתמו ויטלו מה שבשטרותיהן וכדגרסינן שני מלוין ולוה אחד ושני שטרות היינו מתני' דתנן שניהן נשבעין ונוטלין מבעל הבית ואע"פ שאנו יודעין בודאי שאחד מהן נאמן וחבירו שקרן ואין הדבר ידוע איזה מהן הנאמן ואיזה מהן שקרן הטילו על כל אחד שבועה לישבע וליטול חוששין זהו השקרן ובשני מלוין ושני שטרות במי שאנו יודעין שהכת האחת שקרנית ואינו ידוע איזו היא נשבעין כל אחד מן המלוין שבאמת העידו עדיו ונוטלין מן המלוה:

והשלשים הוא התובע גנב וגזלן. כגון ראובן שתבע שמעון בטענת פקדון ושמעון כופר בכל והביא ראובן ראיה על קצת הממון. דין הוא שישלם שמעון מה שהעידו עדים ועל השאר נשבע ראובן ויטול. ואין לומר שישבע שמעון על השאר ויפטר שהרי הוא פסול לשבועה כדאמרינן הכופר בפקדון פסול לעדות ולשבועה ולכך נשבע שכנגדו ונוטל. ואם כעין זה אירע המעשה במלוה משלם כל מה שהועד בו והשאר נשבע עליו ופטור. לפי שהכופר במלוה אינו פסול וכדאמרינן טעמא בתלמוד אישתמוטי הוא דקמישתמיט סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה. ולענין מלוה אמרו (ט) תני רבי חייא מנה לי בידך אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש בידו חמשים משביעין אותו על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקל וחומר. ולענין פקדון גרסינן ההוא רעיא דהוו מסרי ליה כל יומי חיותא בסהדי ההוא יומא מסרי ליה בלא סהדא אמר להן לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאכל תרי מינייהו אמר רבי זירא אם איתא לדרבי חייא קמייתא מישתבע אשארא אמר ליה אם איתא משתבע גזלן הוא אמר ליה לשכנגדו קאמינא שיהא נשבע ונוטל: **סליק שערי שבועות בס"ד**

מראה מקומות (א) פרק הגוזל בתרא: (ב) שם: (ג) פרק הכונס: (ד) שם: (ה) שם: (ו) שם: (ז) שם: (ח) פרק הגוזל בתרא: (ט) פ"ק דבבא מציעא:

מפתחות שערי שבועות

ב) אם טוען מקצת ומקצת אומר איני יודע ישלם : כאוקי' כר' שמעון ויאמר *)(איני יודע עיקר הטענה ולא אמר איני יודע מקצתה):

א) אם אמר בשטר ואיש תובע כלל :

ב) אם יכפור ומודה מכחישי שבשטרי לך מה שאתה תובע אותי ואיני חייב לך כלום :

השער יב אם יש ביד התובע שטר והנתבע טוען כנגד השטר :

א) אם כפר הנתבע על הכתוב בשטר או מקצתו או טוען ואומר פרעתי כל הכתוב בשטר :

ב) כתוב בשטר נאמנות והנתבע אומר פרעתי ומלוה אמר מה שפרעת לי במחילה לי מלך אחר מלבד כתוב שבשטר וצריך עדים :

ג) אם השטר אינו מקוים בעדים והנתבע מודה בו :

ד) אם אין כתוב בשטר נאמנות והלוה אמר פרעתי :

ה) כשאמר להביא יש לך שטר חוב עלי גבך ורק מייצתי לך. ואם אמר בשהיה אמר פרעתי לך חוב זה ואם אמר שלא יפרע אלא בעדים ויש בו ג' אופנים :

ו) אם כתב שמו שלא יפרענו רק בעדים וכלוה יאמר נפרע לו שלא בעדים :

ב) אם אמר מלוה פרעתיך בפני עדים שאינם מצוין :

ג) אם פסק המלוה ואמר אל תפרע לי אלא בפני פלוני ופלוני. וכלך ופרש בפני עדים אחרים :

השער יד אם העדים מכחישים דברי בעלי דינין :

א) אם יש כיתים סותרות כלא כפר מלוה אמר לא לויתי. ועדים מעידים מלוה ופרע :

ב) אם אמר לויתי ופרעתי ויש לי עדים והביאו עדים ואמרו לא ראינו מעולם :

ג) כשיש המלוה שטר חוב ותבע כל מה שבשטרו ולוה טען פרעתי לך מהם והביא עדים ואמרו העדים שכולו פרע :

השער טו אם בא לעשות מתחת מורישו ושמו כתובה שבין ומה פתהלך לר' עמרים :

א) אם טען היורש שמגיע מתחת מורישו והנתבע מודה שטר עיקר המשכנתא :

ב) אם טען כלוה ואמר פרעתי לאביך מקצת חייב שבועת היורש :

ג) אם טען המלוה לך וקי מטען מתחת מורישו וכודה לו הנתבע במקצת :

ד) אם קטן מתבע ואמר ליורש מנה היה לאביך בידי ופרעתי לו מקצת :

השער טז דינים בין בעל ואשתו ובין יורשי הבעל ויש בו י"א דינין :

*) נ"ל איני יודע עיקר מה שתובע לי אבל אינו יודע אם כפרתי לו אם לאו.

א) הפקיד הבעל לאשתו ממונו ותובע על כל מה שבידה וטען עליה בשבועת השד גוינה ולהם לשבועה בשבועת שמא :

ב) אם תובעת כתובתה מבעלה בעשה גירושין והבעל טען שפרע וכבר לקחה הכל :

ג) אם היה מודה במקצת ופרטן הכתובה. והבעל טען שפרע את הכל :

ד) אם כתב לה הבעל שלא יהא לו עליה לא נדר ולא שבועה :

ה) על מה היורשים יכולים להשביע אותה :

ו) אם נתאלמנה אחר מיתת הבעל בממון הבעל והיורשין רוצים להשביע אותה בשבועת שמא :

ז) אם פטרה הבעל מכל שבועה כן ממנו כן מיורשיו :

ח) אם טען הבעל עליה בשבועת ברי וכן היורשין :

ט) אם היא תובעת כתובתה מן היורשין :

י) ואם כתב לה הבעל נאמנות נגד היורשין :

יא) שכתב לה פטרון שבועה מן היורשין :

השער יז שפרש מה בין שבועה דאורייתא ושבועה דרבנן ואיזהו עיקר תלוקין הם :

השער יח בשבועה שמחייבים על תביעת כל אחד וכל שמא וכן הרבה. כשותפין. והאריסין. והאפוטרופין. והאשה הנושאה ונותנת בתוך הבית :

השער יט בשבועת מי שבא לטור לבעל חובו ואמר שאין לו מה שיפרע לו חובו. וכיוצא מבדרין :

השער כ נכלל בו שלשים בכנסין ומפלין

שער א שביר

א) מחלוקת ר"מ ורבנן בעל הבית על מכח אם נתן ואם לא נתן. או על פיסוק השכירות :

ב) שיכה השכירות בפני עדים שאין בעל הבית יכול לכפור בעיקר השכירות :

ג) שיבעה השכר ביומו וזמנו ואיזה זמנו :

שער ב הנגזל ואיזה נקרא גזלן :

א) היה עדים שנכנס אדם בביתו למשכנו והוציא משם הפנים מכוסים תחת בגדיו ואין בכור לעדים מה הוציא :

ב) שומר ואשתו על שומר כנכסין :

ג) מי שהוצא עליו שהוציא הכלים מכוסים מבית חבירו וטוען שקנאן ובעל הכלים טוען שהשאיל או שהשכיר אצלו :

ד) אם טען בעל הבית שנגנב ממנו הכלים ודין אם הכלים עשוין להשאיל ולהשכיר :

שער ג הנחבל

א) איזה נקרא נזק ונזק נכסיו אינו נוגח וחובט :

ב) תבלותי נזק אדם מק לאו ריפוי בנה ובושת :

ג) המזלזלין יכן מיד ואם שמו וצריך יוסר או יקל מהלוה ולא יעריך כל כך :

ד) אם נכנס לבית חבירו שלא ויצא נחבל. ואם יש החבלה במקום שאי אפשר לבשות הוא עלמו כגון על גבו ובין אצילי ידיו :

ה) דין האונס והמפתה :

ו) אדם שניזוק משור של חבירו ונחבל כיצד מגבן לניזק מקו :

ז) נזקי שור בשור חבירו. וכן אם שמור :

ח) כלב או שונרא שהזיקו נתרגלה :

ט) אם אכלה בהמתו פירות. או את הפירות עדיין לא נתבלו כל צרכם :

י) ניזוק ממון במשון כגון שור נרפא ונפל שמה בהמת חבירו ומתה או נכנרם :

יא) אם ישול מחלוקת בין מזיק לניזק :

יב) אדם המזיק ממון חבירו והמכור להגביה

שער ד מי שבננדו חשוד על השבועה :

א) איזה נקרא חשוד על השבועה וכן חומש :

שער ה ו המטני על פקדו ופוסלים :

א) איזה נקרא חמס שנשבע על פקדו :

ב) המטני אמר נחתי והפוסלים אומרים לא נקטו.

ג) אם בעל המחהה בו מיד ממתהה עליו :

ד) כל זמן שלא בא המחון ליד כמחהה יכולין למזור :

ה) אם טלך המחהה עליו או אין לו מה שיפרע או שכפר הדבר לנמחה בו ואם הוא במעמד שלשתן :

ו) אם נשבע המחאה בשבועת הבמן :

שער ז ח המטוי ובעל הבית :

א) אם אמר בעל הבית נתתי לך דמי פירות והתחתי הפירות אצלך והמטוי כפר :

ב) אם אמר המטוי כבר נתתי לך הפירות :

שער ט י שולחני ובעל הבית :

א) בעל הבית אמר נתתי לך דינר ותן לי פלוסא. או המפתה להישך שבעל הבית טוער :

שער יא השוגנים כתובתה או השוגנם שמה :

שער יב השולה שטר חוב על חבירו. וכלה טוען שפרעו ועד אחר מעידו כדבריו :

שער יג בנה לפרוע מנכסים המשועבדים וכיה כתובת אשה. ובע"ח. ובת התחתה. ובמזון ובע"ח שגבה מן השרה. ושרנה דינים :

א) איזו נקראים נכסים משועבדים וכתובת אשה :

ב) נשא חוב :

ג) בת הראוי לחבה מנכסי אביה והוא עישור נכסים :

ד) כנתל קרקע :

ה) הלוקח יגבה מן המוכר :

ו) בעל חרגל עליו לתת בני אשתו. וכן לאחות :

ז) בעל חוב שגבה מן השדה :

ח) אם מודה הלוה בפני ב"ד שחייב למלוה כך וכך :

ט) אם יש ב' או ג' בעלי חובות ואין לגבות מלקוחות :

י) אם הקרקע היה ביד הלוקח קודם שהלוה בו :

יא) ממה נגבה הכתובה ואם קדמה וגבה :

יב) אם יחד לה מטלטלין בכתובתה או אלמנה שתפסה מטלטלין למזונותיה :

יג) איזה נקראו נכסים שאין להן אחריות ומה שאין דנין שכבו גביית כתובה ובע"ח ממטלטלין :

יד) אם יודעים כתובת אשה ובע"ח אי זה קודם ובמטלטלין לכו.ואם אין ביד המחויב רק לגבות לא' :

שער יד בנה ליפרע מנכסי יתומים :

א) איזהו נקראו נכסים משועבדין :

ב) כשאומר בשעת מיתה כך וכך אני חייב לפלוני ומה על שמה דינין :

שער טו בשלוה בע"ח על מי שהלך בדרך התוקף :

שער טז המכיר כליו וספריו ביד אחר :

א) זה טוען שנגנבו ממנו וזה טוען שקנאם :

ב) אם קנה מגנב מפורסם :

ג) אם לקח הגניבה כשנתו או נתן לו כמעות קודם לכן :

שער יז וי"ח לא נתפרש כאן :

שער יט שנים אוחזין בטלית או במציאה :

שער כ בדיני מסכן. זה אמר הלויתי עליו ואלו טוען פקדון :

שער כא מלך דאורייתא ליה שמרה או מעין בשרות ניכסו :

שער כב מי שנעשה חשוד על השבועה :

שער כג הוליה שמ"ח ואין בו נאמנות :

שער כד אם טוען שפרעו והביא עדים וביד המלוה שט"ח :

שער כה מי שנתפר ממנו ע"י מסור לגוי :

שער כו מי שאיבד ממון חבירו בידים :

שער כז חלוק חלוקה ויש בו ג' דינין :

שער כח האנסוס שנטבו נוכנים לגרשות ממון חבירו וכדה או כזה :

שער כט אם העדים החתומים על השטר עדים מוכחשים :

שער ל השונה נגב וגזלן ויש עדות על החקקם :

סליק בס"ד

לוח הדינים שבמרדכי ממסכת שבועות

הלכות נדה ומקואות

(א) מגן דצריכין כו' יעמיד עצמו בלא דיבור עד ביאת הסהר :

(ב) אשה שנמשה שלא בשעת וסתה ולמחרת מלאה דם על סדין אינה טמאה וחתמה מפרים :

(ג) אסור לבעול כלה בדרכה ורש"י מולך :

(ד) אשה שהרגילה לראות ביום קבוע [כגון מחודש לחודש] או זמן אחר אם רגילה לראות במכתב נרגלה או בשלשתיהם או בשופה אסורה לבעול על טלולו וכן אם רגילה לראות ביום :

(ה) שיגנה לרבך חייב לפקוד אם אשתו ר"ם אומר חייב דברי לוי ופיוסין ור"ת אומר שטהרה שמם :

(ו) אסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אלא יש לטבול מיד כשמה :

(ז) כל אשה שאין לה וסת אין לה לא פירוש פי' :

(ח) אשה שאין לה וסת אסורה לבעל עד שתבדוק :

(ט) ואשה שיש לה וסת אין לה לבדוק כלל עד יום וסתה :

(י) ובשעת וסתה אם היא תחויבת לבדוק ואם לא בדקה טמאה :

(יא) צריך להכניס מוך באותו מקום לטומק :

(יב) ק"ד נשואה ורואה דם מחמת תשמיש כו' מכלן ואילך לא תשמש דגב' זימנין הוי חזקה :

(יג) איזה נקראת רואה מחמת תשמיש תה"כ ראתה עד אחר תשמיש או בכדי שתרד מן המטה ותיש נטלה כרם על עלו בבגדים ואמה תבל אם שהתה יותר אינה אסורה לו :

(יד) צ"ע אם היה חוכל לסמוך על הרופא אפי' אם הוא רופא מומחה לבמם המבריא טמא רבוציים :

(טו) יכולה אשה להלות בכתם דבריה ומתי תולה ומתי אינה תולה :

(טז) כיצד תבדוק בכלל ונמצא דם :

(יז) היא ואשה ששתי דכרתם בכלל ולא על מה בכלל ונמצא דם תולכין בו :

(יח) אשה שבמתה בהיא שהיה צריכה רואה דם על המים כמין קורין כמו חול ואיך מרומים אלא דיבה לא מצאו לה סיבה :

(יט) מפרש כל מיני מראה דם :

(כ) נדה דוקא שגילתה אינה אלא גלילה אבל זכה אפי' בתחלת ביום אבל אסור לבעות כן אלא סבה לידי ספק :

(כא) נשים ישראל החמירו על עצמן אפי' רואות דם כטיפת חרדל כו' :

(כב) בו' נקיים אם אינה רואה אלא פניה צלמשה דיה בכך :

(כג) כיצד תבדוק ואם (ספרה) [ספרה] וספרים :

(כד) למחרת יום הטבילה תתחיל לספור ז' נקיים כו' מילי כשמבו ג' ימים שלא שמשה :

(כה) אשה שילדה נקבה ולא נשוכי וראתה דם אם צריכה ז' נקיים אם לא מחלוקת גאונים שוב :

(כו) ככל ספק איסורין מבדיק לטמיאה מון מן ספקו ואבל :

(כז) סמ"ג טומאה גדולה החמירו על עצמן כבבל ונה"י וכספרד ואכן החבירו שיה ממלכת מכדיק שאין טובלין ימי טוהר ליולדת וכל דם שרואה בתוך מלאת טוהרה ז' נקיים כמו אחר מלאת אבל עכשיו החבם ולאבים ורופא ואין שאי טובלין על דם טוהר :

(כח) אין דין כרואה כתם כדין כרואה דם :

(כט) כל הרבה ליולד תולין הדם שמחמת בתולים בתולין כן ומטרם וכם נארוכם :

(ל) בתולה הכתולה אף על גב שראה דם בתולים יתמר בילתו ואחר כך יטרוב :

(לא) לא תטבול אשה קודם לטבילה מלום כי צריכה לספור ז' נקיים ולטבול לבנים :

(לב) ואם דמו כבתולין אף על פי שיטבה ז' נקיים צריכה לחזור ולהיבב כשיפסקו :

(לג) ואם רואה ואין אבל לחמפין הבתולין יותר לסור לסתירה עם הכלה נחזר הבא"ל אחרם אחר שמתם באותו הגר :

(לד) כמפרי' וכשפלי' כו' וטוען שמן ומתעבן שמן בין עבוה בין ישיבה :

(לה) הבלים מן הדרך הביכן לכן נמוקת טבלה :

(לו) אם נמנה המעלה לדברים מוהרת לטבלה :

(לז) כל מלאכות בהלכה טובה לטבלה מה ששבה לטבלה הוך ממוינת הטוה ולבלת המפה והלוא בין ידיו ורגליו ולבנת המטה שלא בפניו לים לך בה :

(לח) נדה שנמטה בטוה ונבלה בו קנה ולכנה לה אין זה מקרי טוהה מפה מפה פבי"ש :

(לט) כהיה במכה שלא מכתול ולא מפרכה פרק על פניו ומכתן טבילה לנדה מן הטורה :

(מ) מפסיק מפסר בכל ביאה ומקוס נמי אלא ובכה במקום מ' סאה מדרבנן כן מפסיק בכל ביאה וכם באורך :

(מא) גלגל שמגלגל במים וגלגל קטעים כלים קטנים נקובים כטוכם מקקה ובשגלגל מהגלגל המתמלאין שכלי והם קטנים ושבכין במרוב שאים עפר לקבל ומורידין במים לבנין שמחובר בקרקע ומתם שלין לכלי אבן אם יש בם שליו של מים באורך :

(מב) אמת המים המתפיכה דרך מרין בקרקע למרחוק אל גיגים גדולה המוקת יותר מה' סאה ובוקה כגיגים בקרקע אסור לטבול בטוט :

(מג) קנה יש על גומא שאף משלין בו סלה כלי כוה :

(מד) מים שאובין אין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון שם באורך :

(מה) נער במקק ולכסף קבעו בקרקע פוסל את המקוה :

(מו) צריך ליזהר שלא לטבול ושלא להטביל במטייטות המקלחים דרך סילוני של מהבת דרך וגלגל :

(מז) כבוק והקמפרס אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה :

(מח) פירוש מקואות בטפסרם בגוד בעונים והבלה כלבי הלוגבות :

(מט) דין מקוה שבאמצעו כלי משקע בשלוש נקב כמלא אצבע ויותר אם יכולים לטבול בו גם אם שאמצעו עד שלא כבתר בו מ' סאה שם באורך :

(נ) מטכה בתגבבר"ק בתוו מקו' את המקוה וכשמר מה' סאה כבך מן הכלי למקוה וכבלו סרי מכה בר תביה :

(נא) נדה לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה :

(נב) ר"ש היה מצריך ללכת אחר הטבילה ור"ם לא היה מצריך רק בבשעת טבילה הטבילה :

(נג) רבי מעלם הביר נתיר את פו' הוא לטוס משום גנבי ואבולי (לכה את במוף בפרק בבנה שבה בטובה שלא ולבטול למחרת ביום השבת בבית יום שבה ורבים בם אסר :

(נד) נתר מקפק מאלו נוסק את הפסיבות אבל מפריך את כשער מהדיק הכשר ומוך :

(נה) אשה לא תסוף אלא בחמין :

(נו) אשה מדיא קמצים קודם טבילה :

(נז) נשבה מפרם נפים או קפצה ידה קולה שפסים כאילו לא טבלה :

(נח) טלמו בדים וכלים ומסכין ממלא כאילו לא בלה ולא בים ידו קודם לטיפתו מסורס :

(נט) אלו חוצצין באדם :

(ס) נהגו הנשים לחפוף הצפרניים קודם טבילה מפני הבחה על פיס ובלק :

(סא) ובשאירע טבילה בחול במוצאי התפוך לפרכים בשיים או דרך כיפור וכגון כרבר בבשחמה נכרים הגלהם ואם אין לס נכרים הנקר במוב ספים שהתה מלפורן ודיה :

(סב) במוך להטבילה טבילה :

(סג) מטכין גב שבביו לתוך כל גוזן במים חיים אפי' שאין טוהה :

(סד) אשה לא תטבול בנהל :

(סה) כי איבעמר כל מי טשמשות המורות לפסרות אבל לא לטבילה ויש שולך :

(סו) בית הסתרים אין קפידה אם אין מים באים בם רק בית הלה ראוי לביאת מים :

(סז) כלכתה אשה מופפת גלילה כו' שם באורך :

(סח) אם היא לא טבילה במ"ב או במוצאי י"ש תכהון במנין מפ"ם ותחוף ראשה ותכחול עלמה בימים ביניים מכל סיוף :

(סט) מותר לאשה לנתון במר טבילתה :

(ע) מקום אחד שבין מתמונות הכנים יורד מלאה מים ומבליאים למקום לטבון בימות החורף ואמר לכן ר"ם :

(עא) כמה דברים סבית במקרם ואסרו בנטלין :

(עב) טרב רבי יצחק מולא סביר לטבול בתמי טבריא :

(עג) יהוה הכלים דינם לענין טבילה :

(עד) כבים שיש לכם טלוקת מתוך בכבורות מבוסס לכם בלילות מחמת בר ובכונת נפשות לגלגן לא מיזלי כיון דמבדקי :

(עה) דוקא בלק בחמת הלפורן חוצץ אבל הלפורן עלמו אינו חוצץ אפילו הוא גדולה ועומדת ליחתך :

(עו) פסק ר"ם דטבילה בזמנה אינה מצוה והרכה מכאלוהים חולקים :

(עז) וכן שמא דבר דבנים טובלים בשבת :

(עח) ר"י אסור לטבול בי"כ כדי להסתפק בנקיים :

שבועות

(עט) אשה שהיתה משודכת בחוט בשאת כי ובשעת הכמים רואה חיה קודם השירה בשלה ממנה ושינה ממנה שלא דמי שבג ויש לו להתפתם :

שבועות שתים

(פ) אם לבך אנסך כו' :

(פא) גמר בלבו להוציא פת חטין והוליא פת סעם מבין שהלה שבועה על החטין ולא כאמר על פת סעם ק"ל לכל אבר יבמא :

(פב) יש מוטין ומולטים בשבועות ובחרמות ובוטבין מסכיה דמדרין לבדרין כו' :

(פג) יש מתמיכין שאיר וכבבין שהלה שלא יובכו בחרמות ובמחכריפין שוב אומר אין בשבועה הלה על השבועה וכ"ש בהנגבן שלוה זדון :

(פד) רבי'. סבריק שבשר על גזירת סקל ולא כדוכו סקל כמוה למנין ענבר וחייב בכל כמשות אבל אם כדוכו סקל פיס נמנה :

(פה) סכנבה לפטור גזירת לנזר בשבת לשוא ואילו סבכו בו סיס חייב מלקות :

(פו) לא יאמר אדם לא אמבאי סכרם ולא כללתי בו עצמו ואליס מיאונקן :

(פז) פר"ם אדם סנודר בקונם כל פירות שבעולם עליו אם מר נבדר שבגר אין זה מר כלל אבל אם כלה בלכה מסופקים אם יהול סנדר :

(פח) ר"ם. אדם סנודר שלא לשתות יין עד זמן פלוני ועבר על נדרו ובא לישאל אין מקקין לו לפתיחת עד שיגוב היבור כימים שנגב סיתר מיתו אם אינו יכול לעמוד עליו מוסב ביתרו לו :

(פט) ר"ם. אין להתיר נדר על מסתק בקנים :

(צ) שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי פסח :

(צא) כשנדר בשם נדרו להבמפשם כל ב' וכו' ולא ספר בשם נדרו מון מ"ם יכה שנה כל י"ם וידחה לאו כל נדר :

(צב) סיבה דסוי קנה ניחה לסמויק דבריו אין זה שבועה שוב :

(צג) אמר מקום כמו ליד חבירו על דבר אחר שלא יעבכו לעולם ואח"כ בקש שוד ממנו עשה לי קיום שלא תבכרני לעולם ופירש כפיו לשמים שלא לשופרו ושבה חוזר בו כמדר ובקל לו ביספור אותו וגוזה לתת לו מבלו אומר ר"ם שהיה כבריתות בריה ולא רנה לסקל בו ר"י :

(צד) הקיפה כך פלניא נתבר נכרים כיון שקנשום להורות לנכרים :

(צה) כמשכם את הבירו ומייסריו ומשביעים לדעת אין באותם שבועה או באותו הרם מפשום כלל :

(צו) כבבית נוהרים חרמות לכ"ם שבית אומרים עיר שסקום ופיד סקל כיון שאמרים וע"ד סקל יש שיפרו אותם כשירם אין צורך שם :

(צז) אמר בשבע בי' דברים על אבשי אלא לא סמבול אבשו בפוטו גילה שלא יכה עמה לשולם וביורשם חייב לגרשה :

(צח) מי שקבן ובמבע כבטם על פה בטורת בבה או בשרם בטובה נאמן אין רכות לבית הדים לסתירה ובה באורך :

(צט) וכ"ם בבה בפיוחד ובכותו שאין נוהקין אבל ברמוס וזמון כו' או בלבון לחו או בה' מבל בלגשות לבד מלבין קדם מוסר :

(ק) שפ"ע מי שבבבה בשבופה בכוי ונתחרט ובבבה דעתו לדעת המרם או בטלו דבר שלא היה נדעתו בשעת השבועה ונתחרט על ידו כן כרי זה כאבל לתכם או לג' הדיוטות ומתירין לו והכר זה אין לו עיקר בטורה שכתבנו :

(קא) אין אדם רשאי לסתיר נדר או שבועה במקום שיש גדול ממנו בחכמה. במקום רבו אסור להתיר שלא מדעת רבו :

(קב) כיצד מתירין :

(קג) סקרתנים שבכים לסתיר חרים ושבועות :

(קד) בהלים חרים משומד ונולים וגם בשבת לצורך השבת :

(קה) ראובן שבביה לשמעון ושוב אמר או יקל השבועה ויחם שמעון על שבועתו ובשאל עליה אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהבבישו :

(קו) בירושלמי אמשם שבריך לחודישו שבקירו לו מפני שבה :

(קז) פותחין בחרטה ומקנין לסיתר שבועה :

(קח) מלכה מר סודר בבדר ברביה ים לו כפרה על דבה רבים אין לו כפרה :

(קט) מי שנשבע ולא ניחם על שבועתו ורוצה ביד שביתר שבוטה של גורם לגבר מטה או לבטלם בין אדם לאשתו בין אדם לחבירו ובקיום שבועה זו גורם לקטטה ולמבירה פותחין לו פתח ושואלין ומסבין עמו בדבר ואם ניחם מתירין לו ואם לא ניחם ועמד בנדרו הרי זה מקיים שבועתו :

(קי) אין פותחין בנולד דוקא בנולד שאינו מצוי שהיה אבל נולד המצוי הריו פותחין :

הש"ס

לוח הדינים שבמרדכי ממסכת שבועות

(קי) אע"ג דאין פותחין בנולד פותחין בתנאי נולד :
(קיא) מי שנשבע על דבר ונשבע שלא יתיר שבועתו וניחם הרי זה נשאל על השבועה האחרונה תחלה ואח"כ יתיר הראשונה :
(קיב) נשבע שלא ידבר עם פלו' ונשבע לאחר כן שאם ישאל על השבועה יהא אסור לשתות יין לעולם וניחם הרי זה נשאל על הראשונה ומתירה ואח"כ ישאל על השניה שאין מתירין נדר או שבועה שלא הלו :
(קיג) מסקינן הלכתא פותחים תחלה בחרטה :
(קיד) די נדרים הפתח שלהם כבר בעולם נדרי זרוזין כו' :
(קטו) לא להתיר שום נדר בלא פתח וחרטה :

שבועת העדות

(קטז) כתב ראב"ן יש טוענין ואומרים כשהיו גוזרים חרם סתם על כל בר ישראל להעיד שהחרם אינו חל על מי שאינו ראוי להעיד ולא היה :
(קיז) ישיבת הדיינין אינה מעכבת :
(קיח) וה"נ עמידת בעלי דינין אינה מעכבת :
(קיט) האידנא ליכא מומחין ומשום הכי נהגו בישיבה בין בעדים בין בבעלי דינין :
(קכ) אם שמעון הנתבע אומר אני חפץ שישבו אושבי וקרובי אצלי כשאני טוען שמא ישתתמו טענותי לאו כל כמיניה :
(קכא) הלכך השותפים יבררו להם אחד מהם לטעון בשביל כולם או יטעון כל אחד לעצמו זה אחר זה :
(קכב) ואשר לא טוב עשה בעמיו זה בא בהרשאה היינו דוקא כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות אבל כשטורח להביא מעותיו לחבירו שאין חבירו יכול לטרוח מצוה קא עביד :
(קכג) מעשה שאירע הקהל נתנו חרם בבהכ"נ על כל שיודע עדות שיעיד קודם צאתו מחצר בית הכנסת ויצאו ולא העידו ולאחר זמן באו עדים ואמרו לא שמנו לבנו או להעיד וקבלו עדותן ר"מ :

שבועות הדיינים

(קכד) דייני דאשבע בה' אלהי ישראל ולא תפיס חפץ נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר :
(קכה) ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שענשה גדול ותקנו אותה לגזור בו בעברה וארור בו שבועה :
(קכו) ראובן ושמעון עשו עיסקא זה עם זה ואמר לו ראובן לשמעון תן לי אמונת שמים שלך שתחלוק עמי כל הממון שתרויח מזה לימים באו לחלוק כריות ואמר לראובן השבע שלא הרוחת יותר ושמעון משיב כבר נתתי לך אמונתי שהוא כמו שבועה ולא אשבע עוד חייב לשבע לו עוד שבועת השותפין
(קכז) אם יאמר התובע לתקוע בשופר ולהביא מטה של מתים בפני הנתבע כדי לאיים עליו שומעין לו :
(קכח) על כל השבועות היו מחרימין סתם על כל הטוען שקר כדי להשביע הנה ויענה המשביע אמן :
(קכט) רב האי גאון פירש דלא היו משביעין ליה אלא היו מחמירין ליה על תנאי שיהא במחאה אם הוא חייב ואינו משלם · אם טענו מנה לך בידי ואמר להד"ס :
(קל) בני זקוקים שהושבע שמעון מאשת ראובן שנתנה לו להרויח בהם ולתת מהם כך וכך בשנה להזכיר נשמת זוגתו ותובעו עתה שיחזור לו וראובן משיב שנתנו לו לחלקו ואינו רוצה להחזיר אם שמעון אומר שנדר לצדקה אך אינו רוצה שיהיו עוד תחת יד ראובן והוא בעצמו רוצה לחלקם אז אין צריך ראובן להחזירם לו :
(קלא) שבועת היסת נשבעין על הקרקעות שם באורך:
(קלב) הטוען על חבירו ואמר לו שני חדשים שכנת בחצרי וחייב אתה לי שכירת שני חדשים והוא אומר לא שכנתי אלא חדש אחד הרי זה מודה מקצת ואם היה שכר החדש שכפר בו שני כסף הרי זה נשבע :
(קלג) סמ"ג· כל הטוען על חבירו טענה שאם הודה בה אינו חייב לשלם ממון אף ע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת ולא חרם סתם וכיוצא כו' :
(קלד) מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן:
(קלה) הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה דאורייתא ופירושו :
(קלו) אדם שקונה קרקע מחבירו ויש לו שטר ובתוך ג' שנים טען המוכר תזרת ומכרת לי ולוקח מוחזק בקרקע אין צריך לישבע אפילו שבועה דרבנן :
(קלז) והלכתא המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר ליה אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן כך הגירסא בכל הספרים ובדברי המיימוני ובדברי הגאונים אך האלפסי כתב הלכו למדינת הים אינו נאמן :
(קלח) אין נשבעין על טענת חש"ו כגון שטענו ברמיזה:
(קלט) שאל רבינו שמחה את ר' ברוך אם יכול התובע להשביע הנתבע בטענה שאומר לו הוגד לי בבירור מפי נאמנין אך לא כשרין להעיד לי שבאת גזילתי לידך בעוד שהייתי מרדף אחריך והלה אומר להד"ס :
(קמ) שומר חנם אינו נשבע :
(קמא) השואל בית מחבירו ונשרפה פטור :
(קמב) חכמים תקנו שנשבעין על ההקדשות שבועת שומרין כעין של תורה שלא יזלזו בהקדשות :
(קמג) והלכתא המלוה חבירו על המשכון שומר שכר ואם החוב יותר על המשכון משלם שלוה היותר על המשכון :
(קמד) ראובן משכן חפץ לשמעון ושמעון משכנו ללוי ואמר ליה שמעון ללוי שקבל אותו משכון מראובן עד אותו הזמן ועבר הזמן ושוב לא יפדנו והלך לוי ונתנו במתנה ליהודה ועתה בא ראובן ותובע משכונו משמעון ראובן ושמעון מוציאין המשכון מיהודה ויחזירו ליהודה שיעור הלואה שהלוה לוי לשמעון ואין יכול לומר לראובן ושמעון לאו בעל דברים דידי את :

כל הנשבעין

(קמה) השכיר שנשבע ונוטל אם יכול לספק השבועה על הבעל בית פלוגתא דרבוותא :
(קמו) עבד אינים דגזים ולא עבד דוקא נשתם בני אדם אבל במוחזק לכך לא :
(קמז) מיימוני· כל המטלטלין בחזקת זה שהן תחת ידו:
(קמח) דוקא סיפרא דאגדתא שאין עשוי ללמוד בו תדיר אבל שאר ספרים אינן עשויין להשאיל ולהשכיר שמתקלקלין ויכול לומר לקוחין הן בידי ואין צריך לכתוב עליהם שטר מכירה אלא לרווחא דמילתא שלא יצטרך לישבע ור"ת פי' דכל הספרים עשויין להשאיל ולהשכיר לפי ראות הדיינין ואהבת איש את רעהו :
(קמט) ראובן שהיו בידו ספרים של שמעון והלך ראובן ומשכן אותם ספרים ללוי אין שמעון יכול להוציאם מיד לוי דמשכנתא עשו בו תקנת השוק:
(קנ) ראובן שלומד בן שמעון ושמעון נתן לו ספר אחד של הקדש לראובן עבור שכרו יכול לעכב הספר למשכון או למוכרו עבור שכרו והקהל יתבע משמעון לפדות הספר מידי ראובן :
(קנא) אם מתה האלמנה קודם שתשבע אין יורשים מכתובתה כלום שאין לה כתובה עד שתשבע ויש חולק :
(קנב) ראובן מת והניח אלמנה ושתי בנות ואחת מן הבנות נשואה ומתה אחר אביה ושוב מתה האלמנה קודם שנשבעה והבת הנשארת מוחזקה בכל הנכסים והבעל של הבת שמתה תובע כל חצי הנכסים לפי שכשמת אביה ירשוהו אשתו ואחותה והוא יורש הלק אשתו הדין עמו :

כל הנשבעין נוסחא אחרת

(קנג) והלו נשבעין ונוטלין שתקנו להם חכמים לישבע וליטול :
(קנד) אם השכיר אומר לבעל הבית השבע לי שאינך יודע בבירור שלא פרעתני והשטר צריך בעל הבית לישבע :
(קנה) מי שנתחייב שבועה מדבריהם כתב רבי מאיר שאם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להפך השבועה :
(קנו) אם אמר שהתובע אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שתקנו לישבע וליטול אלא הריני כשאר התובעין הרי זה משביע את הנתבע שבועת היסת ואם רצה להפכה על התובע לישבע היסת ישבע ויטול או ילך לו :
(קנז) דברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר שהבעלים חסים עליהם לפי שמתקלקלין נאמן לישבע שלקוחין הן :
(קנח) דין דברים שעשויין להשאיל ולהשכיר בארוכה:
(קנט) היה עד אחד מעידו שנטל כלים תחת כנפיו ואינו יודע מה הן והוא אומר לא גזלתי או נטלתי בחובי הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל ושם בארוכה :
(קס) וכן הטוען חבירו שנכנס לביתו וגזלו כליו והוא אומר לקחתים דרך משכון בחוב שיש לי עליך הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון :
(קסא) ר"י היה מכשיר להשביע בני אדם שעברו על גזירת חרם משום דשעת החרם היה בדעתו לקיים :
(קסב) דין אם היו שניהם תפוסין שם באורך :
(קסג) אין אדם מוריש שבועה לבניו :
(קסד) ואם עבר הדיין והשביע יורשי מלוה וגבה חובו אין מוציאין מידו :
(קסה) וכל גומל חסדים לא ישבע :
(קסו) השביעית משמטת את השבועות :
(קסז) לכל מגלגלין חוץ לשכיר וה"ה לכל הנשבעין ונוטלין :
(קסח) שלשים הם הנשבעים ונוטלין
(קסט) קנין בטעות חוזר :
(קע) ששה דברים יש ביתומים שאינו מסג במשעבדי :
(קעא) יתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ואם יזדמנו ד' ענינים נוטל בלא שבועה :
(קעב) במודה במקצת תשעה דברים :
(קעג) קנין אלים טפי מכתיבה :
(קעד) בשטר יש עשרה דברים :
(קעה) בשבועת האשה יש י"א אופנים :

לוח הדינים שבהגהות מרדכי ממסכת שבועות

הלכות נדה

(א) תרנגולת לכ"א יום וכנגדה באילן לוז כלב לנ' יום וכנגדו באילן תאנה כו' :
(ב) א"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן אפי' רואות טיפת דם כחרדל כו' :
(ג) איתמר ראתה ט"ו בחדש זה וט"ז בחדש זה וי"ז דהדש זה רב אמר קבעה לה וסת לדילוג ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג :
(ד) אמר ר"ל כל המטלים למי המקוה מטלים למי כיור לרביעית אינו מטלים :
(ה) רבי אליעזר אמר מטבילין במים ולא בטיט ור' יהושע אומר בטיט ובמים :
(ו) שאלו אם מותר לטבול בחמי טבריא הנובעין מן הקרקע והורה להיתר :
(ז) גם משמע שמותר לשום חמין למקוה וכו' :

שבועות

(ח) שאלו לר"ם איש ואשה שקבלו חרם קהלות לישא זה את זה והתימר האיש ושב לאח"כ בתשובה אם צריך להתיר להם החרם והשיב דלא בעיא התרה:
(ט) שבא להטיל חרם על הקהל בשביל גניבה אין אחד יכול לומר הוציאני מן הכלל שאתה יודע שלא גנבתי שאם לא גנב אין החרם חל עליו :
(י) ולא לכל הבא ואומר תנו לי פיתקא דלטותא יש ליתן לו ולהחרים בצבור אלא יש לומר אם אתה חושד אדם הרי הדין ביניכם ואם לאו קלל בני ביתך וליתומים נותנים :
(יא) ראובן נשבע לשמעון לפרע לו לר"ח הגיע הזמן ולא היה לו לפרוע יש תקנה אפילו בלא התרת חכם שיאמר שמעון התקבלתי :
(יב) יש לדקדק דב' אנשים שנשבעו זה לזה ועבר האי על שבועתו השני נפטר מאותה שבועה :
(יג) המשכיר יכול לאסור ביתו על השוכר דומיא דהקדש :
(יד) ר"י בר פרץ · מי שנשבע או קבל בחרם שלא יתן דבר או לא ימכור או ימחול חובו או שאר דברים ועבר על שבועתו או מכר או נתן אין במעשיו כלום :

שבועת העדות

(טו) מה ששמעון או ר שבן ראובן הבא בהרשאתו מחל לו אם ההרשאה כתובה כדין שאר ההרשאות באותה מחילה אין בה ממש דהמורשה אין לו בה אלא לדין אלא א"כ יש עדים שכך כתוב בהרשאה שנתן לו רשות לפשר :
(טז) על המרשה חבירו לילך למדינת הים והרשאתו בידו וטוען הנתבע שטרא פריעה היא אשתבע לי דלא פרעתיך לא בטלה ההרשאה דאין לו עליו רק שישבע שלא א"ל כמרשה בשטר זה פרוע הוא :
(יז) ראובן הרשה את שמעון והביא ספרים מיד לוי ולוי מסרם ליד שמעון מיד אמר ליה שמעון ללוי שמור לי הספרים אלו ולאחר זמן תבע ראובן ספריו ולוי או' שמחזיקם בשביל מעות שחייב לו שמעון אין ללוי לעכבם שם באורך :
(יח) ריב"א· אין להתיר נדר של קוביא ורבינו טוביה אמר דעתה בזמן הזה יש להתיר של קוביא כי כמו שגגה היא כי אינם יכולין להתאפק ולמשול ברוחם :
(יט) כן הן שבועה לאו לאו שבועה לאו דוקא שבועה אלא יש ליזהר קצת
(כ) מי שנשבע בשולחן הקדש או באחד מכלי הקדש או בשולחן סתם אם היא שבועה שם באורך :
(כא) אחד שאמר לאשתו שפיטי חלוקך ואם לאי לא אשכב עמך עד פסח והיא נשבעת שלא תפשוט חלוקה מאה דאין יכול לספר דהא קיים לה :
(כב) יש מוכיחין דמי שעבר על חרם מותר להשביעו פעם שנית ור"ת חולק :
(כג) תקנו גאונים אם לאחר שנשבע שבועה דאורייתא באו עדים שחשוד אין שבועתו כלום וישלם :
(כד) ויש שר"ל כשחייבו ב"ד לאדם שבועה דאורייתא ולא רצה לשבע חייב לשלם ואין יכול לומר השבע וטול והר"י מקורבייל אמר שבהכ"ג יש לעשות פשרה וכן המנהג :
(כה) אין משביעין אשת איש אפילו במקום פקדון אבל כותבים פסק לתובע וכשתתאלמן או תתגרש תשבע :
(כו) כשהלוה אומר שאין לו כלום ישבע שאין לו כלום ושבועה א' כוללת כל בעלי חובות ואם גלוי וידוע לרוב האנשים או לדיינים שאין לו כלום אין ראוי להשביעו :

מרדכי ממסכת מכות

כיצד העדים נעשין זוממין · **תשבח** בתלמודא מפרש לה דקאי אדלעיל פרק אלו הנחנקין דקאמר כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה ויש זוממין אחרים שאין בהם מיתה כלל ואף לא תשלומין. כיצד כגון מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד הרי הוא חלל ופסול אין אומרים אם הוזמו והם כהנים יעשו בן גרושה לקיים בם כאשר זמם אלא סופגין ובגמרא מפרש טעמא : שהוא חייב גלות. שהרג את הנפש בשוגג : שגירש את אשתו בפנינו ביום פלוני וזה אומר לא גירשתיה ואיני חייב ליתן לה כתובה והוזמו העדים· [לשון רי"ף]. חזינא לגאון דאמר ה"מ לעדות על פה אבל בשטר כו' וכן פר"ת דאם יש להסתפק שום דבר בשטר כגון שחתם קרוב בתחילה אין לומר דלעדות חתם ופסול אלא אמר למלוי חתם וכשר כיון שהעדים כשרים נחתמו הרי כבר הגידו דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין והפסולין למלוי חתמו . ע"פ גט פשוט. ובספר חפץ נמצא דלא מכשרינן אלא היכא דאיכא עדים דלמלוי חתמו. וגרסי' בירוש' שטר שחתמו בו עדים ונמצאו ראשונים פסולין כשר ויתקיים העדות בשאר ומקשה ויעשה כהרחקת העדים ויפסל ולית יכיל דא"ר אבא בשם רבי ירמיה עדים פסולין אין נעשים כהרחקת עדים שהרי לא באו להכשיר השטר אלא על מלוי כן התומים והוא שכתוב בשטר במילוי חתמו פי' שכך חתמו כל אחד אני פלוני חתמתי במלוי וכן פסק הראב"ן מחיבור מורי רבינו אפרים וכן מצאתי בדברי רבינו יואל הלוי וכן פירש רשב"ם בס"פ גט פשוט **תשבח** על שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי וכן משמע פ"ק דעבודת כוכבים האי ספרא דוקנא הוא והקדו' שנים דמלכו בעילם לא חשיב. ער"פ אחד דיני ממונות בס"י :

הדרן עלך כיצד העדים

ואלו הן הגולין. היה מעגל במעגילה [פירש"י] טחין היו גגותיהם בטיט והגגות לא היו משופעין אבל הטיט משפעין מעט כדי שיזובו המים וטחי' אותו בחתיכת עץ עבה ובה בית יד ודוחפה לכאן סיפוע וחוזר ומושכה אליו וחוזר ודוחפה וטיט מתמרח ומחליק ובדחיפתו קורהו מעגל ובמשיכתו קורהו מושך ושם העץ מעגילה: היה משלשל החבית מן הגג היה יורד ההורג בסולם ונפל מן הסולם והרג בגופו את חברו הרי זה גולה דכל הני דרך ירידה נינהו ונבי גלות דרך ירידה בעינן דכתיב ויפל עליו : **תשל** נידוי לפנים ואפילו על תנאי אפי' מעצמו צריך הפרה פירש ר"ת דוקא שהתנה בדבר שאין בידו לקיים כמו תנאי דיהודה שהתנה על אריא וגנבי שהן בידי שמים אבל התנה בדבר שבידו לקיים וקיים א"צ הפרה שהרי מעשים בכל יום שצבור היו מנדין ומחרימין על תנאי ואין מפירין מאחר שנתקיים התנאי ונדוי וחרם לפנים שניתן עד זמן כיון שעבר הזמן הרי מעצמו מופר ומותר וכן משמע הכיא דפרק מציאת האשה בשמתא ליטוי מאן דלא אמר ענן ענן ולא אשכחן שחזר והתיר לאחר שאמר :

הדרן עלך אלו הן הגולין וסליקא לה מרדכי ממסכת מכות

לוח הדינים שבמרדכי ממסכת מכות

פרק א (א) אם יש להסתפק **שום דבר** בשטר כגון שחתם **קרוב** בתחלה אין לומר דלעדות חתם ופסול אלא למלוי חתם וכשר :
פרק ב (ב) פי' היה מעגל במעגילה : (ג) נדוי לפנים ואפילו על תנאי ואפילו מעצמו צריך הפרה ופר"ת דוקא שהתנה בדבר שאין בידו לקיים אבל התנה בדבר שבידו לקיים וקיים אין צריך הפרה : **סליק**

פרק שבועות שתים כו'. כתב הרב אלפס ז"ל [דף ז' ע"ב] ת"ר מבטא שבועה כו' עד וקי"ל כרבא:
כתב הראב"ד ז"ל הא פיסקא לאו דסמכא דאביי ורבא לא פליגי אלא לענין קרבן דלאביי דאמר מתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי ומתחייב עליה קרבן דהו"ל כשובר על שבועת בטוי ולרבא לא מחייב קרבן אבל לענין איסורא מודו דמתפיס בשבועה איסור בל יחל אית ביה. דהא מודה רבא במתפיס בנדר דאית ביה איסור בל יחל מ"ט דכתיב כי ידור נדר משמע ידור כדבר הנדור דהיינו התפיסה בנדר גבי שבועה נמי דכתיב או השבע שבועה דמשמע נמי התפסה בשבועה וכתיב בה לא יחל אתרווייהו הלכך מיבעי לן למימר דלא פליג רבא אלא לענין קרבן בלחוד. והכי נמי מסתברא מדקאמרינן אביי אמר כמוציא שבועה מפיו ורבא אמר לאו כמוציא וכו' ולא קאמרינן אביי אמר חייב ורבא אמר פטור אלמא לענין איסורא לא פליג רבא ותו לא מידי:

כתב הרב אלפס ז"ל [דף י' ע"א] בפסקא איתמר שבועה שורק א"ב ז"ור וכו' עד סוף עם שבועת העדות ועמדה הקושיא: כתב הראב"ד ז"ל פירושא דסמכא דהיכי מקשינן ממאי דסליק אדעתייהו אינהו דסברי למימר קמיה דאביי לאיתויבי עליה תרתי אמלתיה דאביי דאמר דאין לשבועת בטוי בשבועת העדות שום עסק והא אביי דהוא מריה דשמעתא אהדר להו לרבנן לאיתויבי תרתי לא מציתו למימר וכיון דאביי אדאביי לא קשיא מידי וקא אזיל לטעמיה דלא מחייב א' א' הדא מאי נפקא לן מדרבנן דסברי למימר קמיה דחייב תרתי אטו גברא אגברא קא רמינן הלכך לאו דסמכא הוא. אלא עיקר קושיא ממלתא דאביי גופיה דאהדר להו ואי במזיד מי איתא לשבועת בטוי כלל משמע במזיד הוא דליתא הא בשוגג איתא מיהו לא מחייב אלא חדא מכח אחת והכא מקשינן מדאביי אדאביי והיכי אמר דהיתה בשוגג והא אמרינן לעיל מודה רב בלומר שבועה שאני יודע לך עדות וכו':

כתב הרב אלפס ז"ל [שם ע"ב] אמר שמואל גמר בלבו צריך וכו' עד והוציא פת סתם אסור בפת חטים:
כתב הראב"ד ז"ל אסור הוא בכל פת שבעולם דהכי אמרינן בנדרים בענין נדרי אונסין דאמר בלבו היום ואע"ג דקי"ל דברים שבלב אינם דברים הכא אגב אונסי קאמר ולא מבטל ליה במפת מינה דבעלמא היכא דמחשבתו איתא בכלל פיו אע"ג דפיו איטו בכלל מחשבתו בתר פיו אזלינן:

כתב הרב אלפס ז"ל [דף י"א ע"ב] אמר רבא נשבע על ככר ובטייר וכו' עד והלכתא כאמימר.
כתב הראב"ד ז"ל שמעינן מדאמימר נשבע על ככר ואכלה כולה במזיד ולא התרו בו אינו נשאל עליה לפי שאין זה מתיסר לא מלקות ולא קרבן הלכך אית עליה שום שבועה ולית ליה תקנתא בשאלה:

בסוף פרק שבועת העדות. כתב רב אלפס ז"ל [דף ט"ז ע"ב] לאו שבועה הין שבועה: כתב הראב"ד ז"ל מסתברא דלא אתמר הכי אלא לגבי הקב"ה דלאו דידיה שבועה הוא אבל לגבי הדיוט לא איתמר ואי איתמר לגבי הדיוט דוקא כדאמר להו בכוונת שבועה. וכן נמי בהרור כי אית ביה שבועה דוקא היכא דאמר ליה לכוונת שבועה:

כתב הרב אלפס ז"ל [שם] ומזיין לגאון דאמר לוקה וכו' עד ומקלל את חבירו בשם: כתב הראב"ד ז"ל הני אקיים דברי שניהם דהא אמרינן חוץ מנשבע וממר ומקלל חבירו בשם דוקא בשם המיוחד בלבד דכתיב קרא והפלא ה' את מכותך וכו' אם לא תשמור לעשות ליראה את השם הנכבד והנורא את ה' אלהיך. דמהאי קרא נפקא לן מלקות למקלל חבירו בשם וכתיב ביה את ה' אלהיך. אבל בכנויין אע"ג דעובר בלא תעשה לא לקי וכן הלכתא:

פרק שבועת הדיינין כתב הרב אלפס ז"ל [דף כ' ע"ב] אמר רב יהודה אמר רב אסי המלוה את חבירו בעדים וכו' עד אסיקנא משמיה דרבא דאינו נאמן וכן הלכתא:
כתב הראב"ד יש ספרים שכתב בהם נאמן. ואפשר לקיים דברי שניהם שאם אמר לו בפני עדים אל תפרעני אלא בעדים וטוען הלה פרעתיך בפני פלוני ופלוני וכו' אינו נאמן אבל אם לא הלוהו בפני עדים אלא שהוא מודה לו בתנאי זה וא"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן מגו דאי בעי אמר ליה לא התנית עמי מיהו אם אמר פרעתיך סתם שלא בפני עדים לאו כלום הוא משום דהוה ליה תנאי ממון והא אתני בהדיא שלא יפרעהו אלא בעדים. ואי אמר אתולי אחלת לי תנאך וקבלתינהו מנאי. לגוס פרעון גמור נאמן משום מגו הואיל וליכא עדים בתנאי:

כתב הרב אלפס ז"ל [דף כ"א ע"א] ההוא דאמר ליה לחבריה וכו' עד כי היכי דלא לידחיה: כתב הראב"ד ז"ל פי' דלא לימא ליה פרעתי' בפני עדים והלכו למדינת הים ואע"ג דאסיקנא אינו נאמן מיהו מעיינינן ביה דינא לטענה דיליה ויהבי ליה זימנא עד דמייתי להו לסהדי ובתר דחליף זימנא נמי אמרינן ליה להאיך אהוי ליה אחריות דילמא אתי הנהו סהדי וליסהדו בפרעון ואי אכלת זוזי דהאיך דילמא לא אפשר לאפוקינהו מינך והמתנו ליה ולא מהוי קא משתמיט מיניה ולא פרע ליה זוזי ומשום הכי אמר ליה ראובן לשמעון דכי אתו נמי סהדי אחריני ומסהדי בפרעון דיליה לא מהימניה הלכך לא מצי מדחי ליה:

כתב הרב אלפס ז"ל [שם ע"ב] ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי הנך מאה זוזי דמסיקנא וכו' עד דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה: כתב הראב"ד ז"ל הלכך הנך סהדי כיון דלאו עלייהו רמיא מלתא לאסהודי אימא הכנייה לפרעון ולא הוחזק כפרן. נפקא מיניה דאי נפיק מבי דינא וטעין דבתר הכי פרעיה מהימן מיהו אגן כבתא ז"ל פרעיה אמרינן ליה משום דקיימא לן נריך לגבר. ולרב ששת דאמר הוחזק כפרן לאותו פרעון תו לא מהימן למימר בתר הכי פרעתינהו וקמ"ל כרבה: כתב הראב"ד ז"ל מדלא קאמר הוחזק כפרן אלמא חייביה במאתן בלחוד קאמר. ותניא נמי הכי מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי והעדים מעידים אותו שיש לו חמשים ישבע על השאר. אלמא אין מחזקין אותו כפרן אלא על מה שהעדים מכחישים אותו ואם תאמר ולחייביה רבה שבועה על הרבע מאה כי הכיא דר' חייא. לא דמי דהתם בגוף ההלואה הם מעידים שיש לו מקצת ומשום הכי לא תהא הודאה גדולה מהעדאת עדים אבל הכא אין העדים יודעים כלום לא בהלואה ולא בפרעון אלא שהכחישוהו באחר ההלואה:

כתב הרב אלפס ז"ל [דף כ"ג ע"א] ושמעינן מינה דהלכה כר' אליעזר בן יעקב דהא סוגיין כוותיה:
כתב הראב"ד ז"ל האי סוגיא דקא מייתי הרב ז"ל ראיה מינה למפסק הלכתא כר' אליעזר בן יעקב וקא דחי לפסקא דקמאי דפסקו והלכתא כרבנן לאו ראיה היא כלל דהך בריתא דהכא לא דמי להך בריתא דפליגי ביה ר' אליעזר בן יעקב ורבנן דהתם גבי דפליגי ביה כדאתי בטענת ברי דאבוה כגון דאמר ליה אבא הפקדתי בידך מנה ואמר לו איני תובעך אלא ליה והתובע לוה ליה דר' אליעזר בן יעקב סבר כיון דבטענת ברי דאבוה אתי ליה מעין הלכך משיב אבידה הוא. אבל היכא דאתי ליה בטענת ברי דנפשיה כי הכא דאמר ליה ברי לי דמנה לאבא ביד אבוך דקמאי דידי הודפיה אודי ליה במנה והכ"ע ודאי מודו רבנן דהיכן הוא בין אביו נשבעים כמודה מקצת ועל האי גוונא בלחוד הוא דקא מתמה רבה ואמר מה לי הוא ומה לי אבוה מ"מ בין בניהם ולא בין היורשים. יורשים דומיא דידהו מה אינהו דאתו בטענת בריא דנפשייהו אף יורשים נמי דאתו בטענת ברי דנפשייהו ולאפוקי פלוגתא דר' אליעזר בן יעקב ורבנן דאינהו אתו בברי דנפשייהו ויורשים דידהו אתו בברי דאבוהון ובכה"ג לא איצטריך קרא למעוטי יורשים ותו לא מידי:

כתב הרב אלפס ז"ל [דף כ"ט ע"א] והלכתא כמלוה את חבירו על המשכון וכו' עד ולא שנא לא משכנו וכו':
כתב הראב"ד ז"ל אנן לא סבירא לן הכי דסוגיא דשמעתא שלא בשעת הלואתו כיון דקי"ל כר' יצחק דאמר קונה משכון קונה לגמרי משמע ואפי' באונסין נמי מחייב עליה אבל אם משכנו בשעת הלואתו הוי עליה שומר שכר לאתחויבי עליה בגניבה ואבידה אבל מאונסין פטור:

פרק כל הנשבעין וכו'. כתב הרב אלפס ז"ל [דף כח ע"א] והאי שבועה דכיתנא הוא ולית ביה כל הני אנפי מהימן ובשבועת היסת אלו דברי גאון. וכולהי שבועה היא וליכא וכו': כתב הראב"ד ז"ל דברי גאון אמת ונכון הם ולא כן הרב ז"ל שהביא מדרב יהודה דאמר ראוהו שמשמש וכו' הא מאידך דרב יהודה האי מאן דנקיט מגלא ותובליא וכו' אלמא לא חציף איניש דשייל לביתא דחבריה ושקיל מטלטלי דחבריה אלא מכרמי דידיה שהרי הוא נתפס עליו כגנב מיהו הוא היכא דשייל לביתא בגיותא ובפרהסיא ואיקום מריה דביתא בקרתא אבל אי שייל בתורת גנב דהך גנות וקרפיפות יו במאלו גשול ושבר את הספתה או את הדלת דבתורת גזלן ומתגל נכנס הכא"ג ודאי לא אמרינן משום דהמי לתשובת גנבה דרי אבא. ולא תימא דכך דר' יהודה בדיקא נמי לחוד הוא דהא ילפינן מינה כגנבא בירה פרק חזקת הבתים באכילת פירות של שדה חבירו דאמר רב זביד אם טען ואמר לפירות ירדתי נאמן ומי לא אמר רב יהודה האי מאן דנקיט מגלא כו' הלכך הא מלתא דכיתנא נמי לאו דמיא בבירור ועדיפא נמי מינה דכל כניסת אדם לבית חבירו שלא בפני חבירו חוצפא יתירא היא ונתפס עליו כגנב ואע"ג דלא שקיל מידי וכ"ש כדשייל ושקיל מידי ונפק ותו לא מידי. וכן נמי מלתא דגודרות דקא מייתי הרב ז"ל ראיה מינה לאו ראיה היא כלל מ"ם דאמרי אינהו מנפשייהו הוו לארעי'. אי נמי דאשכחינהו בדברי ושקלינהו דליכא למימר התם לא חציף איניש אבל הכא ודאי ברור סייעו דרב יהודה כדפרישנא. ועוד ראיה לדברי גאון ז"ל מדאמרינן לעיל אבל זה אומר לקוחים וזה אומר גנובים אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן הלכך האי גברא האי דקא טעין על חבריה דפתח לגנובה דיליה בלא הרמנא ושקיל מיניה כיתנא אין לך מחזיקו כגנב גדול מזה ומשום הכי לא מהימן:

כתב הרב אלפס ז"ל [דף לא ע"א] ולפום הדין פירושו הא דאמר רב יהודה כל שהפירות בידו הי' עד דקסבר ר' יהודה דנותני בני ישבע בעל הבית כו': כתב הראב"ד ז"ל תימה לן האי פירושא פותא גבא כתנא דחנוני והכא כתנא דשלחני אמאי קאמר ר' יהודה ישבע בעל הבית ויטול ואמאי קרי ליה לבעל הבית כל שהפירות בידו ולא שניהם טוין בכם בטענתא זה אומר שלי הם ואני משכתים והנותנים הם והמני אומר אני הנותים הם ושלך כבר הולכתי' לתוך ביתך ולא שי' אלא בטענת החנוני והשלחני בכה יותר מוקם בתרי בני בתראי דבעל הבית קא מודה להו מיהא דאינהו הוו מרי קמאי ואינהו מודה דידהו הכה בהו ואינהו לא קא מודו ליה מידי בגווייהו. ואמר אי קאמר ר' יהודה בהך תרי בני ישבע בעל הבית ויטול. הלכך מיבעי ליה לפרושי דבתרי בני בתראי דחנוני ושלחני לא פליג ר' יהודה דודאי ישבע החנוני והשלחני. אלא כי פליג ר' יהודה בתרי בני דחנוני ושלחני דת"ק סבר ישבע בעל הבית ויטול ור' יהודה סבר שקיל בעל הבית בלא שבועה מ"ט מפני שהפירות והמעות ביד בעל הבית הם ואע"פ שהם צרורים ומונחים ברשות הרבים כיון דחנוני מודה לבעל הבית דאינהו משכינהו מיניה ואנחינהו התם והחנוני לא קא טעין עלייהו מידי בגופייהו אלא אהרוכי קא מסרך בהו בתורת משכון ולא שבק להו לבעל הבית עד דיהיב ליה מעות משום הכי בעל הבית מוחזק בפירות ובמעות דשלחני ונוטל אותם בלא שבועה וזהו טעמו של ר' יהודה בפירות של חנוני וכן טעמם למעות. ובמעות דשלחני פי"ם ר' יהודה עוד טעם אחר ואמר דין הוא שיטול אותם בעל הבית בלא שבועה לפי שאין דרך שלחני לכיות מקבל את המעות עד שיטול דינרו וכידוע מכיון שנתן לו את המעות שכבר קבל דינרו. והיינו דאיצטריך למתנא בחנוני ובשלחני תנא לאודיעך כחו דר' יהודה ותנא לאודיעך כחן דרבנן:

כתב הרב אלפס ז"ל [דף לב ע"ב] תלתא בשותפין ואריסין אינו יכול כו' עד ועדיין אית לי גביה כך וכך לא משבעינן וכו': כתב הראב"ד ז"ל איכא מאן דאמר למדנו מדברי הרב דכפינן בשבועת שמא דהמתפיסין בפירות והודאה כי היכי דקיבוי לן כעין דאורייתא אלא שהוא בטענת שמא. ומשום הכי כי אמר נתבע כבר חלקתי ולא אפטרי' לך גבאי ולא מידי ואע"ג דהאי קאמר לא חלקנו וכמה אית לי גבך שתי כסף לא משבעינן ליה בגזרה בטענת שמא מ"ט משום דהאי כאן הודאה כלל וכי אמרינן במתניתין כבלא חלוק נשבעין בגזרה בטענת שמא דוקא בשניהם מודים שלא חלקו דהא איכא הודאה במה שמעידים לחלוק. ולא מהוד דלאידך גיסא משמע עפ"י דהא חלקו דאמריק בלא לתבעין קאמר וגמרו דבריהם כמה יש בידך לא אמר ואמר ובכאתר הכי נשבע כבר נאתי לתבוע עמו ולא אפטריך גבאי ולא מידי אע"ג דאמר כתובה לא באתי לתבוע עמו ואת לי גבין כך וכך או נשבע בגזרה על שמא אלא א"כ מיטבי ברי דאיכא שבועת היסת ואגב מגלגל שמא מכלל הכי מודו תרווייהו דלא באו לתבוע אע"ג דקאמר האיך לא אפטיר ליה גבאי מידי משתבע בגזרה על טענת שמא אלמא לא בעי הודאה:

כתב הרב אלפס ז"ל [דף לג ע"ב] ואנן לא סבירא לן הכי בגלגול שבועה דאורייתא הוא עד הכל פלוגתא דלא איפסיקא הלכתא כחדא דהלי' כת"ק: כתב הראב"ד ז"ל לא כדברי זה ולא כדברי הראשון להחמיר בשבועה שהיתה תקנת חכמי' יותר משבועת התורה כשם שהשבועה קלה מכל תורה כך הגלגול שלה קל מכל תורה. ועוד מנא ליה דהך שבועה דתנן דמגין שבועה דרבנן היא דלמא שבועה דאורייתא היא ולא כדברי השני דמוקי למלתא כחנכלי. ור' זעירא קאי כת"ק דעקרא דמלתא כהי מ"ה בירושלמי אמר פריני מכלה תובעין שמא כלה בה יד ואמר אני שמא עיניו נתן בה קא בעי למימר הכי הינה בגמרא דילן. אמר נשבע אני לה הותן מגלגלין עליו תוך ואמר מלה אני תובעין אמר ר' יוסי לא חייבתו התורה שבועה להחמיר וכו' שמעינן הכא דאע"ג דמשתבע שבועה שאינה ברשותו. וכיון דאיכא עליה שבועה היכי מצי פטר נפשיה מן הגלגולים. מעתה היאך יכול לפרש הרב דת"ק ור' יוסי בגלגולין פליגי ומאי תובעין דגלגולים קאמר כלומר או ישלם הכל או ישבע על הכל והלא אי אפשר שלא ישבע ולא ישלם אלא מסתברא דהאי תובעין דקאמר מנה שמא עיניו נתן בה קאמר בריתא דלא תימא כיון דמעיקרא הוה בעי אשתבועי באונסין כי מנו ואמר פריני מכלה הו ליכא למיחש שמא עיניו נתן בה קמ"ל תובעים ומשביעים אותו שאינה ברשותו ומגלגל עליו כל מה שירצה. ואתא ר' יוסי למימר בין אריסא בין אפיטא כיון דאמר פריני מכלה שוב אין משביעין אותו שאינה ברשותו ולא חייבתו התורה שבועה להחמיר וכו' והשתא להאי פירושא לא קשיא ולא מידי דר' יוסי בעסק הגלגול לא קא מיירי ולא מידי ואפשר שמחייבין אותו או שישבע או שישלם אלא ר' יוסי קאמר אם ישלם לשלם הקרן והגלגול שוב אין משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו: סליק

מאה שערים

לרבינו יצחק בר אבא מרי ז"ל ממארשילא (בעל העיטור)

[נ] דף ט ע"ב שאזיק לזור ליה ומי אמר אביי הכי והא אמר אביי ומודי רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע דפטור הואיל וליתיה בלאיני יודע הדר ביה קושיא זאת וכו' כדכתב בהלכות. ופירוש' דרבנן מדקאמר אביי תרתי לא מציתו אמריתי משום דכתיב אחת הא לא כתיב אחת מחייב תרתי. חייב משום שבועת העדות ומשום שבועת ביטוי. ואם אמר שבועה שאני יודע לך עדות חייב דהא איתיה בלאו בלאיני יודע והאמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע דפטור משום דליתיה בלאיני יודע ש"מ דשבועת ביטוי ליתיה בלאיני יודע ואמאי איצטריך אחת למעוטי דאינו חייב משום שבועת ביטוי: ד"ת מאי קושיא טעמא דאביי דאמר דליתיה לשבועת ביטוי בלאיני יודע משום דכתיב אחת הוא דאי לא כתיב אחת הו"א חייב שתים ומש"ה אמר שבועה שאיני יודע פטור אלא הכי פירושא ואביי דקאמר להכי אפקה רחמנא לחייבו על השוגג כמזיד קא פריך מדאיצטריך לשנויי הכי ש"מ דסבירא ליה דשבועה שאני יודע לך עדות חייב משום שבועת הביטוי דאי ליתיה לשני ליה להכי אפקיה לפטור איני יודע לך עדות משום שבועת ביטוי דאי לא אפקה חייב הדר ביה רבה דשבועה שאיני יודע חייב דאיתיה בלאו וכן ורחמנא פטריה לאיני יודע משום שבועת ביטוי משום דכתיב אחת:

[נא] דף כא ע"א ההוא דאמר לחבריה כי פרעת לי פרעון לי באפי ראובן ושמעון אזל פרעיה באפי סהדי אחריני אמר אביי באפי סהדי אמר ליה והא פרעיה רבא אמר להכי אמר ליה באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה איכא מאן דמוקי לה וכו' כדכתיב עד דהנו הלכתא: ד"ת כפי' קמא והא דקשיא ליה לרבא דמשמע מההוא עובדא דאי לא א"ל ראובן ושמעון מאי מדחי אגן הא דרבה ס"ג בנוסחא דילן אם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן ובנוסחא דבעל מתיבות נאמן בשבועה ובתשובת הגאון נאמן אלא דמשתבע וקי"ל ובנוסחא דילן מוגה אינו וסברא דקמאי נאמן סבירא להו דאי אינו נאמן קשיא דאביי דאמר באפי סהדי אמר והא פרעיה הא כיון דלהנהו קמן לא וקשיא נמי דרבא אלא נאמן סבירא להו והליתנהו קמן אבל אי איתנהו מהימני דלא מצי למיפטל כולי עלמא ולאחזוקי בשקרא ולא דמי להכוא דאמר מהימנת לי דהכא לא קאמר אלא כי היכי דלא לדחיי' אבל בתם הא סימניה. והכא מהרי הרב ז"ל הכין פי' אזל פרעיה באפי סהדי אחריני והלכו להן וליכא דלא לדחייה הכי מסתבר כלומר דלא לדחיי' למימר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים:

[נב] דף כב ע"ב אבל נשבעין לקטן והא אמר רישא אמר רב [אין נשבעין] בגדול בטענת אביו עסקינן וכו' כדכתיב בהגהותיו והלכתא כר' אלעזר בן יעקב דמשנת ראב"י קב ונקי וכו': ד"ת הסברא דרבוותא דקמאי דהלכתא כרבנן ואע"ג דראב"י ורביתו נמי הוא גופיה פסק בעלמא כרבנן לגבי ראב"י דגרסי' כמאן אזלא הא דתניא לכל השרץ השורץ על הארץ לרבות אפרוחים שלא נתפתחו עיניהם כמאן כראב"י ופסק הלכתא כרבנן ולא בכלהו הלכה כראב"י דהא קי"ל ר' יוסי נימוקו עמו ולית הלכתא כוותייהו בכלהו וכר' אליעזר נמי לית הלכתא אלא היכא דפסיק ושוכא אשכחן דאפסיק הלכתא כוותיה בגמ' ואי בכל דוכתא הלכתא כוותיה לא איצטריך דהא בהלו קשרים אמר רב יוסף אמר רב יהודה הלכה כראב"י ואמר ליה הלכה מכלל דפליגי ובנדרים בבשותפים אמר רב הונא הלכה כראב"י ובד' נדרים גרסי' אכפיא להו פליגי רבנן עליה דראב"י או לא ואת"ל פליגי הלכה כמותו או לא ואיצטריך למפסק הלכה כראב"י וכפ' הדר א"ר יהודה הלכה כר' אליעזר ורב הונא דאמר הלכה כר"א פליג עליה התם ואמר מנהג כר"א וכפ' רבה על יבמתו הלכה כר"א ובאפוטרופוס שמינהו אבי יתומים פסקינן הלכתא כאבא שאול וליתא לראב"י דפליג עליה ושוכא אשכחן דאיצטריך לאפסוקי ובערכין גבי המקדש פסקו רבוותא דאין הלכה כראב"י ובהא נמי הלכתא כרבנן והא דגרסינן בפ' המקנין א"ר יצחק ב' כיסין קשורין מאלמי' מוקמינן לה כראב"י דטענה במה הוא בטענת קטן ובגוי מקשינן אפקוה לה דר' יצחק מהלכתא דלית הלכתא כראב"י ופי' דקאמר ר"ת דר' יצחק לאו כראב"י סבירא ליה לא בריר לן והא דקאמרו רבנן דסוגיין כראב"י מיהא דשבועות לאו סייעתא הוא דמדקא מתמה רבה וקאמר מה לי הוא ומה לי אבוה ש"מ מלתא פסיקתא הוא וליכא פלוגתא ובגדול הוא דקאמר שבא בטענת אביו וא"ל ברי לי דמנה לאבא ביד אביך או בידך והכ"ע חייב שבועה דאורייתא ופי' פליגי ראב"י ורבנן בטענתו קטן הוא דפליגי כדאמרינן מעיקרא ובדרבה קא מיפלגי דראב"י סבר ליה בו וליה בבנו אפילו קטן אינו מעין וקרי ליה טענ' עצמו משום דבעלמא לית ביה משמ' ולאו משיב אבידה הוא. ורבנן סברי בו אינו מעין אבל בבנו מעין והלכתא טענת קטן טענת עצמו הוא ואין אדם נשבע על טענת עצמו ופטור אפי' בטענת ברי. אבל בנו גדול טענת אחרים הוא וחייב אפי' לרבנן בטענת ברי שבועה דאורייתא ושבועה דרבנן בטענת שמא והיינו דפסיקא ליה מלתא בשבועה מה לי הוא ומה לי אבוה וקטן הוא דפליגי ומסתמא כרבנן וכדאמרי' דהלכתא כוותיה בדיני מוקי לה למתני' כרבנן דאמרי אין נשבעין לקטן ליפרע מנכסי קטן. והלכתא כוותיה דקטן הבא בטענת אביו אפילו בטענת ברי פטור ודין הוא הכי סברא דידן אבל רבינו סבירא להו דפלוגתייהו בגדול ורבינו אבן מיגש הכי ס"ל. ורש"י ז"ל פי' בכתובות בין בקטן בין בגדול ובשבועות מצאתי פירוש' דפלוגתא בקטן כסברא דילן:

[נג] דף כו ע"ב הגוזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו ודלמא לא משכנו מי לא אמר רב נחמן האי מאן דנקיט מגלא ואמר איזיל ואקטל לדקלא דפלוני וכו' עד דאלא רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחים הן בידי אינו נאמן ובמשנה זו למדנו שבר שפרים כדכתב בהלכות ובער עפירי אם ראוהו שנטלן מכות תחת כנפיו ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן לא שנא כטמינן תחת כנפיו ולא שנא לא כטמינן ולא שנא בעה"ב עשוי [למכור כלין] ולא שנא אין עשוי וכפי משמעתא דרב יהודה כדאיתא לגמ' כגון עסקינן וכו' כדכתיב בהלכות עד פסקא: ד"ת לא דמי האי דינא לגודרות הגודרות עבידי דאזלי מנפשייהו ולדברים העשוים להשאיל ולהשכיר דמו ומשום הכי אינו נאמן אבל מאן דתפיס מידי מרשותא דחבריה וליתא למעריה גביה נאמן ודמי לאידך דרב יהודה דאמר עשה משום דלא חציף איניש דגזר דיקלא דלאו דיליה דכוותה נמי לא חציף איניש למיעל ברשותא דחבריה ולמשקל מידי מיניה אי לאו דיליה הוא אי נמי לא נקיט רשותא מיניה וכדאמר בהאי שמעתא למשכנו דלמא לא משכנו מי לא אמר רב יהודה האי מאן דנקיט מגלא ותובילא ש"מ כי הדדי נינהו וחד טעמא הוא. וכהוא עובדא דביתא רבינו אפרים חולק עליו. והאי דלא דמי לנסכא דהתם חד סהדא קאמר דתפסה מיניה בעל כרחיה אבל חד סהדא דהכא לא אסהיד אלא דשייל לביתיה דברשות דמאריה שקיל כתמיה ואפילו הכי כי האי גוונא אין מחייבין אותו ממון אי לא אסהידו דלאו ברשותא שקל וליכא למימר מתוך שאינו יכול לישבע משלם דשביק איניש דהא"ל לחבריה שקול מנו ביתא. וליכא עליה אלא שבועת היסת ודברי הגאון לאו בגנה כוו. אבל רבינו אפרים דאמר דלית ליה אלא פתקא דלוטא לא דייק לן דהא משון מני דהכתנא בכרי דלאו ברשות שקל אלא שבועת היסת הוא כדכתיב ויש לנו להוסיף שני שערים נמשכן את חבירו שלא ברשות. כאחד אם העדים מעידין שמשכן את חבירו בשוק או שנכנס לתוכו וראוהו שנטל משכונו ולא ידעו כמה אע"פ שראוהו שנטל אינו נשבע ונוטל אלא חבירו נשבע ופטור. והשני אם נכנס לביתו לדבר אחר ולא למשכנו וראוהו שנטל. וכ"ש בגמ' דבני מערבא לתוך ביתו ולא לתוך חצרו למשכנו ולא לדבר אחר והכא דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים ויצא כנפיו זה אומר גנובין וזה אומר לקוחין נאמן דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן משמע דסבירא ליה לגבי' שתפי' כן דברים העשוים להשאיל ולהשכיר נאמן וקשיא לי גודרות דברים העשוין להשאיל ולהשכיר דמו אי עפון גנובין כן היכי דמי דהויא ליה הוקם. ועוד דהוה ליה למימר בסיפא דמשנה לא אמרן אלא שזה אומר שאולין וזה אומר

אמר

אומר לקוחין הן גנובין לא ומדנקטיה ביה מגעיה וכתר הכי אמר לא אמרן אלא בדברים העשוים להשאיל ש"מ דאפילו זה אומר גנובים וזה אומר לקוחין בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר אינו נאמן. והא דאמר המשכיר כליו וספריו אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה הוציא וכו' והא לאו לאו כל הימנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה הימנו אפי' בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר קאמר וטעמא משום דקי"ל טוענין ללוקח ודינא דהכיא מתני' לא דמי להני שכל הבעלים שאמרנו יש ביניהם טענות ומחלוקת כגון זה אומר שאולין או גנובין וזה אומר לקוחין אבל התם בעה"ב מודה ללוקח שלקוחין הן ויודע שלא גנבם אלא שאומר מגנב לקחת. וזה אומר איני יודע והפרכסיא קניתי ויש בו ג' עניים אחרים. הא' שהוא בדמים והוא שבגינו אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה הוציא ויטול. ירושלמי בדין הוא שלא ישבע תקנה תקנו שלא יהיו בעלי בתים נופלים עם הגנבים והוא על ג' ענינים. הא' בעה"ב שאין עשוי למכור את כליו כגון שיצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה הוציא ויטול וכגון זה אין טוענין ללוקח. הב' בעה"ב העשוי למכור צריך עדים שבאו בני אדם ולנו בתוך ביתו כדגרסינן התם לא שנו אלא בעה"ב שעשוי למכור את כליו אבל אין עשוי למכור את כליו לא צריך לאהדורי כולי האי. הג' שלקח לפני יאוש כיון שלקח בזול בין שלקח ביוקר ואפילו הוכר הגנב כדגרסי' כללו שעשו בו תקנת השוק בין לקח מגנב בין מלוקח ונוטל בעה"ב שלא בשבועה. שער שני שאינו מפורסם אלא שקבלו כתובו או בהיקיפו ולא עשו בו תקנת השוק. שלישי אפילו בדמים אינו נוטל והוא על ג' ענינים. הא' בעה"ב שאינו עשוי למכור ולא יצא לו שם גנבה כגון זו טוענין ללוקח ואמר דלמא אצטריכו ליה זוזי וזבין. הב' בעה"ב העשוי למכור את כליו שיצא לו שם גנבה ואין לו עדים בכל הדרכים שאמרנו דאמר איהו הוא דמפיק הלי שמא וכדתנן ואם לאו לא כל הימנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה הימנו. השלישי כגון שלקח לאחר יאוש דקי"ל יאוש קונה בשנוי רשות: בפרק הגוזל ומאכיל ירושלמי אם טען ואמר משלוני לקחתים נאמן אהא עובדא קומי ר' אבהו ולא קביל מה ופליג. בר נש דעקא כוה גנין כן לא קביל וצ"ע משום דלא סבירא ליה ללוקח מלוקח עשו בו תקנת השוק:

[נד] **דף כט ע"ב** הורה שבועה למקומה להיכן חוזרת אמר ר' אמי רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני. רבותינו שבא"י אמרו חזרה שבועה למחויב לה ומסתם לן דהלכתא כר' אבא דהתם כל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. הלכך אם היו שניהם החשודים וכו' כדכת' בהלכות עד וקמה ליה דר' אבא מדאביי ומדרבא דבתריהו נינהו: **ד"ת** סיכי דהיינו עובדא דרב נחמן מספקא דמתני' לפסקא אחרינא דליכא התם מאן דפליג ורבינו דחה לכא דרב נחמן משום טעמא דקי"ל כרבא. והא ר"נ גופיה ס"ל כרבא מהכיה גופא דאית בענין עסק שבועה דאמר בכשולא לימא תהוי תיובתא דר"נ דאמר מנה לי בידך והלה אומר אי"י פטור ואמר התם אמר לך ר"נ כדאמר רבא בשיש עסק שבועה ביניהם ה"נ שיש עסק שבועה ביניהם אלמא איתא לר"נ ואיתא לר' אבא אלא כך דעתי נוטה דר"מ ור' יוסי כר' אבא ס"ל אלא דר"מ אזיל בתר מעיקרא דהויא שבועה דאורייתא ואע"פ שהוא חשוד ואינו יכול לשבע מחויב שבועה הוא ושמכינן ליה לר' אבא מחויב שבועה ואי"ל משלם והלכך חזרה שבועה למקומה. ור' יוסי סבר כ"מ היכא דהויא שבועה לגבי הד אבל גבי שניהם חשודין דהא אזלינן בתר מעיקרא מחויב שבועה מן התורה ומשלם כוליה ואי אזלינן בשנגדו כתקנה דרבנן מפסיד דהי סיכי דאינו יכול לשבע שבועה דאורייתא משלם ה"נ אינו יכול לישבע שבועה דרבנן מפסיד כגון נשבעין ונוטלין הלכך כשהן חשודין יחלוקו והלכתא כר' יוסי בשניהם חשודין והלכתא כר' אבא וכל חשוד על שבועה דאורייי' משלם הכל ובשבועה דרבנן מפסיד הכל ובאינו חשוד כגון פוגם שטרו ומת וכל הנשבעין ונוטלין דמתני' דנקיטי שטרא ונפלי קמי יתמי כיון דליכא שבועה לגבי יורשים נשבעים שבועת יורשים ונוטלין. ומ"ש הוא הדין למאן דמפיק בשטרא אתבריה ומית וא"ל השבע לי דלא אמרי' אין אדם מוריש שבועה לבניו אלא בדינא דרב ושמואל ביתומים כדא' שבו דלא לוסיף עלה ואמרי' האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד כר"א עבד אבל בעלמא כשאין יתומים מן היתומים נשבעין שבועת היורשין ונוטלין ויתמי דיתמי שבאו לפרע מנכסי יתומים בשבועה שלא פקדנו אבא היכא דדייק מדקאמר לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה ולא פליג בדידה לא שנו הוא יתומים אבל יתומים של יתום אין נשבעין ש"מ כל כהכיא גוונא אדם מוריש שבועה לבניו דטעמא אין אדם מוריש שבועה לבניו לפי שאינו יכול לשבע שבועת אביהן אבל שבועה שלא פקדנו לא אבא ולא אבי אבא שיכולין לשבע נשבעין ולא היא דעדיפא מינה נקט והרב המחבר ז"ל אמר דהשתא דרכיתו דיתמי דיתמי אין אדם מוריש שבועה לבניו וטעמא דאין אדם מוריש שבועה מסתברא דכיון דקי"ל שטר שעומד לגבות לאו כגבוי דמי דהשתא אביו לא ישבע הוא ליה שבועה דבר שאין בו ממש ואינו ממון להורישו לבניו דקי"ל אין אדם מוריש דברים שאין בהם ממש כדמוכח בפרק מי שמת:

[נה] **דף לא ע"ב** שתי כתי עדים שמכחישות זו את זו רב הונא אמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה וכו' כדכתיב בהלכות שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' ופי' רבינו שניהם נשבעין ונוטלין וכן פירש אבא מארי ז"ל ור"ש פי' שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' לרב הונא דאמר זו באה בפני עצמה ומעידה קאמר וכי היכי דשני מלוין ושני לוין גבו אע"ג דחד שטרא מינייהו פסול הכי נמי בשני מלוין ולוה אחד ופרכתי בעטור סופרים והכם קשיא לי אמאי לא פריך ממתני' לרב חסדא שני לווין ומלוה אחד לא אפשים ומסתמא ה"מ היכא דאתי כלהו לבי דינא בהדי הדדי וכו' ובעטור סופרים כתבנו מה שכתב רבינו אפרים: **ד"ת** כיון דלוה ידע דשטרא אחרינא גביה וחד מנייהו פסול לידתי ליה אפי' בשטרא קמא דמפיק עליה וא"כ אפילו במלוה אחד ושני לווין מצי לאפלוגי דהא מצי למימר כיון דחד שטרא דידך היפגום כלהו אפגימו:

[נו] **דף לב ע"א** אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו. א"ל תן לי את הדינר א"ל נתתי לך ונתתי באונקלי ישבע בעה"ב וכו' תניא אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורים ומונחים ברה"ר אבל הפסילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה. הא דאר"י אימתי לאו אליבא דידיה בלחוד קאמר אלא בין אליבא דידיה בין אליבא דרבנן כדכתב בהלכות עד דקסבר ר' יהודה בתרי בבי ישבע בעה"ב: **ד"ת** אימתי שאמר ר"י לפרש דבריו חולק על חכמים ולא אימתי לפרש דברי חכמים אלא במקום שאינו חולק אבל במקום שחולק בפירוש על דברי חכמים לא בא אלא לפרש דברי עצמו שאמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה והיכא למימר אין למדין מן הכללות דהא בבהמה המקשה משמע דאימתי לחלוק דגרסי' התם אימתי בזמן שאין ריוח אבל יש ריוח אין צריך להודיע ומדקתני מודה ר"י במוכר את הפרה להכן ש"מ דאימתי לחלוק וכן בשבועות בריש גמ' דפ' כל הנשבעין והאי דינא דאפליגו לא בזמן שהפירות צבורים ומונחין ברה"ר הוא וזהו שאמר ר"י אימתי ישבע בעה"ב על הדינר ונוטל הפירות בזמן שצבורין ומונחין ברה"ר אבל הפסילן בקופתו לאחוריו אע"פ שלא הכניסן לתוך ביתו המוציא מחבירו עליו הראיה וזהו שאמר ר"י כל שהפירות בידו [ידו] על העליונה וכיון שהפסילן לאחוריו כאילו הכניסן לתוך ביתו ובעה"ב נאמן בלא שבועה אבל חכמים אומרים אפילו הפסילן לאחוריו כיון שלא הכניסן לתוך ביתו הרי הן כאילו עומדים ברה"ר ולעולם אין בעה"ב נאמן בלא שבועה ונשבע שבועה חמורה ופטור דמן הנשבעין ולא משלמין הוא מדלא חשבה בהנך דנשבעין ונוטלין ונקט חנוני על פנקסו ולא נקט חנוני דפירות ואיידי דאיירי בחנוני על פנקסו אסיק מילי דחנוני ורישא דמתני' הוא דפליג ר' יהודה וסיפא דברי הכל הוא ובבא דשלחני נמי דפליג ר"י אין דרך שלחני לתת את האיסר עד שיטול דינרו ארישא פליג והכין פי' דהלכת' ופי' דרבינו שאמר כל שהפירות בידו בין צבורין בין מונחים לא דייק. והכי מוכח בירושלמי אמר לחנוני תן לי בדינר וכו' ר' חנינא אמר במחלוקת אמר ר"י כד"א בזמן שהיתה הקופה מונחת בין שניהם אבל אם היתה הקופה יוצאה מתחת יד אחד מהם ועוד היא במחלוקת. ומסתי' פי' דירושלמי הכי באימתי דר"י גרסינן אבל הפסיל קופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה כלומר הפסיל קופתו לאחוריו לקבל הפירות ולא הספיק להכניסם בקופה עד שאמר לו תן לי הדינר ובזה הוא המחלוקת ואמר ר"ח אפילו הכניסן לתוך קופתו והיתה מתחת ידו של אחד מהן עוד היא במחלוקת שתכ"א נאמן בעה"ב בשבועה ולר"י נאמן בלא שבועה ובגמ' דילן גרסינן הפסילן בקופתו לאחוריו וזהו כד"א דר"י דגרים בירושל':

[נז] **דף מא ע"א** נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל וכו'. ירושל' חד בר נש אזל בעא למדון קומי ר' זעירא ותייבו שבועה על תרין דינרים וכו' בבלי' והשבעהו עד הלכה כת"ק: **ד"ת** כי שלם נמי מצי לגלגל עליה דהא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ומגו דמשתבע שאינה ברשותו משתבע נמי על כל מאי דתבע ליה אלא מגלגלין קאמר לאו גלגול קביעות הוא הוא ליה למתניא ולא דהם אותן מגלגלין שבועות אלא האי דקאמר דהם אותן מגלגלין שבועות אחרות אכ"ד קאי שמגלגלין עליו ג' שבועות שבועה שאינה ברשותו שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא שלחתי בה יד ובשראה שמגלגלין עליו שבועות אמר הריני משלם ואמר רבי יוסי לא חייבתו תורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו שלא תאמר שבועה להחמיר הוא במה שלא בו יד או גנב ומכר ומשלם תשלומי כפל אלא אם רצה לשלם ישלם ואינו נשבע. ומה שאמר רבינו דת"ק פליג עליה דר' יוסי ליתא בנוסח בירושלמי דילן הוספין ולאו כנוסחא דיליה. ואני בנערותי הגהתי הוספין בירושלמי ור' יוסי הוא דקאמר לה כלה מלתא וליכא פלוגתא. ונראין דברי תלמיד:

נשלמי דעות וסברות נשים ונזקים והן מאה שלש וארבעים מנשים ושבע וחמשים מנזיקין וסמניך ויזרע יצחק בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'. ואמר מה ה' אלהיך שואל מעמך. שנת **תתקנ"ג** לפרט. האל יכריע לזכות כל המזכה אותי ויצדיקהו בזה ובבא ויאריך ימינו לטובה אמן:

לוח הדינים אשר נמצאו בדר"ן ממסכת שבועות

מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה

פרק ידיעות הטומאה

א ווסתות דרבנן ולהכי התירו ליוצא לדרך לפקוד אשתו סמוך לווסתה: דף ה' ע"ב ד"ה או יום

ב שאין לה ווסת אין לה פירות דמחילה בטעות הוי מחילה: דף ג' ע"א ד"ה ולא פירות

ג יוציא כיון דאינה ראויה לתשמיש ולא שיכפיהו ב"ד: שם ד"ה ומיהו

ד כל שאינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה לבעלה: שם ד"ה אמרי'

ה שאיבה שהמשיכו טלה או רובה פסולה: דף ה' ע"ב ד"ה שני גרדין

ו אי טבלה ביום שביעי מחלוקת אי עלתה לה טבילה אבל טבלה בשמיני לכ"ע עלתה לה טבילה: דף ו' ע"א ד"ה אבל אמרו

ז הא דבקילין להרחיק הפיפה מע"ש בהפיפה אבל בעיון' דהוי דאורייתא בעיא בשעת טבילה: שם ד"ה מכריך

ח לא העמוד על כלי הראוי לקבל טומאה בשעת טבילה: דף ו' ד"ה גרסי'

פרק שבועות שתים בתרא

ט מתפיס בשבועה אסור מדרבנן כיון דמתפיס בחבירו הוי דאורייתא: דף ז ע"א ד"ה ולענין פסק

י נדר חל על דבר מצוה לבטל מצות עשה אבל להתיר לו מצות לא תעשה לא: דף ה ע"ב ד"ה גרסי' בגמ'

יא הנודר מגבינת העובד כוכבים וסתם יינם ושמנו של גיד ומתפיס בהו אסיר דשפיר מיקרי דבר הנדור ולא דבר האסור: דף ט ע"א ד"ה ובמעינן

יב אע"ג דבשבועה לא משמע אלא שיעור שלם מ"מ אסור בכשהו משום דחזי לאיצטרופי: שם ד"ה ולענין פסק

יג אי אמר שדי נתונה לך אם איני נותן לך מנה היום ורצה ליתן לו ולא רצה לקחתה לא קנה השדה דלא נתכוין אלא במה שבידו לעשות כן בנדרים: דף י ע"א ד"ה אלא מתנה

יד כל דלא כתיב בתורה בהדיא לא מקרי מושבע ועומד לענין שלא תחול שבועה עליו: שם ד"ה איבעיא לי

טו נדרי הבאי מותרים אם לא ראיתי כעולי מצרים ודווקא שראה מנין רב דשייך לומר בהו דרך גוזמא דאי לאו הכי לאו קושטא קאמר ופירות איסורי: דף יב ע"א ד"ה ומקשו הכא

טז כשם שנדרי הבאי מותרים כן שבועת הבאי מותרים מיהו היה לוקה משום שבועת שוא מה שאין כן בנדר: שם

יז דלא מיקרי דעת רבים פחות משלשה: שם ד"ה נמי' דלמא

פרק שבועת העדות

יח נשים יקרות דאית להו דינא לא מזלזלין בהו דליתו לבי דינא אלא משדרין להו ע"י שלוחי דבי דינא: דף יג ע"ב ד"ה וכתב

יט נתבע לא מצי למעבד שליח ואפילו נשים יקרות דווקא מסרי טענתייהו לשלוחי דבי דינא: שם ד"ה ואיפליגו

כ וכן ת"ח דזילא מילתא למטען בהדי ע"ה רשאי' ב"ד לשגר לו: שם ד"ה וכתב הרמב"ן

כא אם קודם שבועה אמרי עדים לא ידענו לא חשיב חוזר ומגיד עד אחר שבועה: דף יד ע"ב ד"ה מפני שאין

כב בכל מקום שאמרו מתוך שאינו יכול לישבע משלם שקיל תובע בלא שבועה: דף טו ע"א ד"ה גרסי' עלה

כג יכול אדם להשביע את חבירו מספק אם יודע לו עדות אם לאו: שם ד"ה ואמרי' עלה

כד אין כותבין הרשאה בבושת ופגם ונזקי': דף טו ע"ב ד"ה תנן

כה לאו לאו שבועה וי"א דוקא שמתכוין ללאו לאו שאמר הקב"ה: דף טז ע"ב ד"ה ואלא

פרק שבועת הפקדון

כו שנים שהפקידו ובא אחד ליטול את שלו לאו כל הימנו שאין אחד מהשותפין רשאי לתבוע חלקו היכא דלית חבירו במתא: דף יז ע"א ד"ה וכתב הכי

פרק שבועת הדיינין

כז מודה בפקדון כל היכא דאיתיה הילך הוא: דף יז ע"ב ד"ה גרסי' בשניה

כח כשמשביעין מאיימין ומביאין נודות נפוחים ומטה של מתים ומכבים הנרות וכו' ומתחבר בת"ח לא עבדינן הכי: דף יח ע"א ד"ה ודאמרי'

כט תובע שוה ונתבע מודה דוקא הוי ממין הטענה וחייב. עד אחד מחייב שבועה אפי' בטענת שמא: דף יח ע"א ד"ה אמר רבה ודף יט ע"א ד"ה ודקדקו

ל אין משביעין היסת בפחות משתי כסף אבל נשבעין ונוטלים בפחות משתי כסף: דף יט ע"ב ד"ה ולענין נשבעין

לא דבדרבנן לא נחתינן לנכסי היינו דנתבע אבל לתובע דתפים בלא רשות מפקינן: דף כ ע"ב ד"ה וכתב הרב

לב פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למ"ה ה"ח מתו אי הלכו להם: שם ד"ה אמר רבה

לג אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני אם הביא עדים שהורה שנפרע פטיר דלא פסלינהו אלא לעדות פרעון: דף כא ע"א ד"ה ההוא דה"ל

לד נשבעין היסת על טענת קטן אף על גב דאין נשבעין היסת בטענת שמא: ד' כב ע"ב ד"ה גמ' מ"ט

לה נשבעין אהקדש משום תקנה: דף כג ע"ב ד"ה ועוד אין

פרק כל הנשבעין

לו שבועת השותפין דווקא שיש עדים שנשתתף דאי לאו הכי נאמן במגו: דף כו ע"ב ד"ה הלכך לענין

לז כל תביעה הנמשכת מקרקע אע"ג שעכשיו נעשה דמי' אין נשבעין עליו: שם ד"ה והא דאסקינן

לח כשאין השכיר יכול לישבע או שהוא קטן נשבע ב"ה: דף כז ע"א ד"ה ירושלמי

לט אנשי בנגבי לא מחזקינן אבל אי כבר הוחזק לגנב נאמן ב"ה: דף כח ע"א ד"ה אחזוקי

מ ספרים אינן עשויין להשאיל ואין צריך לכתוב שטר מכירה עליהן רק להפטר משבועה: שם ד"ה ויש כאן

מא אין אדם משים עצמו רשע להפסל אבל להתחייב ממון ושלא יוכל לישבע נאמן: דף כח ע"ב ד"ה משחק בקוביא

מב האומר לחבירו תן מנה לפלוני שאני חייב לו לא בעי למיהב לי באפי סהדי: דף ל ע"א ד"ה ושמעינן

מג אי לית נכסי ליתמי אין נפרעין מן הערב וצ"ע: דף לב ע"א ד"ה וכתב

מד אין אדם מוכר שבועה כשם שאינו מוריש שבועה: שם ד"ה הא נמי

מה מגלגלין טענת קרקעות ועבדים: דף לג ע"ב ד"ה דא"ל השבע

מסכת מכות

א אם הוזמו שנים גם השלישי נעשה זומם: דף ב ע"ב כ"י ד"ה מתני' לא בא

ב כתב נכסיו לשני בני אדם והעדים קרובים לאחד כשר להעיד לרחוק אבל עדים קרובים זה לזה או פסולים הוי מזויף מתוכו: דף ג ע"א ד"ה בירושלמי שכתבנו

ג איש אסור להקיף קטן דאתי לכלל חיוב אבל נכרי דלא אתי לכלל חיוב לא: דף ד ע"א ד"ה והלכה כר"ה

ד במקום שדרך האנשים להעביר השער אין מכין אותו ומותר להעביר האברים במספרים בכל מקום: שם ד"ה ונמצא כתור

הגהות מעשה אלפס

להגאונים המפורסמים בעלי מפרשי הים מלבוב. ובהן נכללו חדושים מס' **מחנה אפרים**.

דף ב ע"ב בשה"ג ד"ה ואהא כשרקקה על הכהם. נ"ב פי' בשו"ת דבר שמואל סי' רכ"ו דאין לסמוך על זה וכיוצא בזה בכל דברים שא"א לגלות במכה ע"ש ועי' בש"ע סי' קי"ל וסי' קנ"ו ובאחרונים:

דף י ע"א בר"ן ד"ה אלא וכו' גיטין שאני. נ"ב דברים אלו צ"ע דבפ' מי שאחזו משמע דגיטין וממון שוים הם והכי קאמר התם בליכא בהרא מתקנתא של הלל משמע ע"מ שתתני לי מאתים זוז נתנה בע"כ מגורשת ועי"ש בר"ן (מה"א) ובאמת בליכא בהרא שם רלה הש"ס לדמות גיטין לממון אבל אנן לא קי"ל כן דלא כשפה"ע כמ"ש הרשב"א בתשובותיו שם ועיין בש"ע סי' קמ"ג ס"ד: **שם ע"ב** בר"ן ד"ה פרט. כגון בשבועה לשעבר. נ"ב היינו לפוטרו מקרבן ודוקא בשבועה דלשעבר הוא דפטור אף באונס ממון אבל בשבועה דלהבא אין אונס ממון פוטרו אלא אונס מיפה כמ"ש התוס' פ' הגוזל שבמשביעו שבר צריך שיתשוב בלבו היוס (מה"א) ועי' בב"י סי' רל"ב ובאחרונים ובנ"ב סי' נ"א ס"ק ט"ז:

דף יא ע"א בר"ן ד"ה אביא. וכל דליתיה מה"ת מפורש. נ"ב עי' בתוס' יוה"כ דף עג שם מ"ש בזה:

דף יב ע"א בר"ן ד"ה אכליס וכו' לא עמתה היסור. נ"ב כל מעשה שתולה שאם יעשה דבר פלוני כגון זה שישבע שלא יאכל זו אם אוכל זו אין השבועה חלה שהוא כמעשה אלא אחר שיאכל השני ומ"מ מתחייב למפרע על כל מה שאכל כמו שפרש"י ז"ל (מה"א):

דף יב ע"ב בר"ן ד"ה גמרא ירושלמי כאילו אכל עפר. נ"ב עי' לעיל בר"ן גבי מתניתין שבועה שלא יאכל ואכל נבלות (מה"א):

דף טו ע"א בשה"ג אות א' ד"ה לאוכן. ולא תוך כדי דיבור של חבירו. נ"ב קשה מהא דתנן פ"ק דמכות והוא שהעידו כל א' תוך כדי דיבור של חברו ועי' במהר"י אדרבי סי' קנ"ג (מה"א) כפי שנראה חשב שהשה"ג הידם זאת ובאמת שכ"כ הרשב"א בתשובה חלק א' סי' אלף ס' והובא בד"מ סי' פ' ועי' בסמ"ע שם ס"ק ז' שכפי הנראה הרגיש בזה מעדות וכתב דבעדות שניהם נתכוונו לדבור א' ע"ש ובסי' כט סעיף א' ואפשר ה"ה לענין קאו"פ ג"כ שאני עדות דדיבור א' הוא ועי' בריב"ש סי' רס"ו שוב מצאתו כן בריטב"א בחידושיו למכות שם שהרגיש בזה וחילק בין עדות לנע"ד כמ"ש ושמחתי:

דף טז ע"א בשה"ג אות ב' ד"ה ונראה. אלא שמדבריו נראה וכו'. נ"ב ז"א דהתם משום טעם אחר כמ"ש הרמב"ם בסופו (מה"א) ועי' בכ"מ ולח"מ שם הלכה ו':

דף יט ע"א בר"ן ד"ה ויש לרשב"א. דמנה דוקא קאמר. נ"ב ניסו דמנה דוקא קאמר שיתנו ואם לא הניח במנה בעין הכי קאמר שימכרו מנכסיו ויתנו מנה (מה"א) ועי' בב"י חו"מ סי' רנ"ג:

דף כב ע"ב בר"ן סד"ה כאי. ולא מקרע קרעי ליה. נ"ב עי' בש"ס מיכר"א שפין סי' ע"ד מה שפלפל בלשון זה:

דף כז ע"א בר"ן ד"ה תניא כוותן ומשמע דאי לא מייתי ראי'. נ"ב עי' בפרשב"ס פ' חזקת דף מ"ס דאינו נראה כן וכן מוכח מן הסוגיא שם ומסתימה ברמב"ם פי"א משכירות שפסקו להאי ברייתא ובגמרא מוכח דאתיא דלא כהלכתא (מה"א) ועי' בש"ע סי' פ"ע ובאחרונים שם:

דף כט ע"ב ברי"ף ושמעינן מהא דאביי. נ"ב עי' בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ג' מ"ש בזה:

דף ל ע"ב ברי"ף והנן לא ס"ל הכי. נ"ב עי' בתשב"ן ח"ב סי' ער"ב מ"ש בזה בארוך:

במרדכי סי' תשלה אבל ר"י פסק וכו'. נ"ב עי' בשו"ת אא"ז הרמ"א ז"ל סי' ק' אות ד' שכתב פירושו: שם ופסק מורי כו' כדלעיל. נ"ב היינו שרבו פוסק כמו שפרש"י בסוגיא ולזה אמר ופסק הר"מ דהיינו דהוא פסק כר"ח (שו"ת רמ"א סי' ק' אות ה'): סי' תשל"ח ע"ג כלים רכים ואין רואה. נ"ב היינו כל שאינו רואה ע"י כלים רכים אף שרואה ע"י כלים קשים נוכל לומר שחייתה המכה כמ"ש התוס' פ' תינוקת (רמ"א סי' ק' אות ו' שם): סי' תשמז אם היה שק או קופה. נ"ב עי' בשו"ת מא"ז הגאון הח"ן ז"ל סי' מ' שכתב שמדברי רש"י לא נראה כן והולך על דין זה ובתשובה האחרונה בזה ועי' בש"ע יו"ד סי' ר"א סעיף נ"ב: שם ובמקום שהיה מהלך טהור אפי' בזוחלין. נ"ב נ"ל ובמקום שהיה מהלך כמ"ש לפני זה דאינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה מהלך מתחלתו ומשמע דבמקום שהיה מהלך מתחלה יש לו דין מעין וה"ה דמטהר במשהו כמעין (שו"ת רמ"א סי' ק' אות ז') ועי' בג"מ: סי' תשנ"ה ויש מפורשים דבלחם דיבר. נ"ב משמע אם היה נשבע על דעתו אפי' היה מבטל בלחם לא מהני והתוס' בהגוזל בתרא כתבו דאם מבטל בלחם הוי ביטול גמור ואפשר דגבי אונסין דוקא קאמר (שו"ת פרח מטה אהרן ח"א סי' י"ז) ועי' בתוס' בשבועות דף כו ע"ב ד"ה גמר ובב"י סי' רל"ב: שם שבועה שאוכלנה שבועה שלא אוכלנה. נ"ב כן הוא במשנה דף כט ועי' בשו"ת אא"ז רמ"א ז"ל סי' ק' אות ח' שהביא הגירסא שבועה שלא אכלתי שבועה שאכלתי ותמה דהגרסא הוא במשנה להיפך פ"ש ולפי נסחאותינו א"ש ועי' בג"מ שהגיה ג"כ כן כמו שהוא לפנינו ולא העיר דבר: סי' תשנו אי לשם ברית נתכוונת. נ"ב עי' בשו"ת הרמ"א סי' ק' אות ט' מ"ש בזה ומה שהוגה לפנינו ע"פ הג"מ אי לשם ברית נתכוונת כתקיעת כף לאדם וכו' (כצ"ל ולפנינו קצת ט"ס) אין צורך כמ"ש הרמ"א שם: סי' תשנח הא לא קביא וכו'. נ"ב עי' בשו"ת רמ"א שם אות י' מ"ש בזה: שם אבל בלשון שבועה דתמורה. נ"ב היינו דיש לפרש כן לרב האי דהך דנזקקין לאלהי ישראל מיירי בנדר ולא בשבועה (שו"ת רמ"א שם אות י"א): סי' תשעב והע"ג דתנן והלו נשבעין שלא בטענה. נ"ב עי' בשו"ת רמ"א אות יב שם מ"ש בזה: סי' תשעה כיון דיהודה הי' סבר שיש בו מתנה גמורה. נ"ב היינו דהאיך ישבע הא מלוה לא קים ליה בגווה ולזה אמר כיון דסבר שהוא מתנה שפיר קים ליה (שו"ת רמ"א שם אות י"ג) ועי' בש"ך סי' ע"ב ס"ק ה"י: בהגמ"ר ד"ה שאלו במותר לתת תמין למקוה. נ"ב עי' בירושלמי ביומא פ"ג הלכה ה' ובש"ק שם ד"ה שלא ועי' בתשב"ן חלק א' סי' מ"ו ובתשובה לק"ק ברלא בדבר השמוא"ר לבוש אותו למקוה האריכנו בזה. סי' תשפא היכא שבאה לב"ד כשהמיר. נ"ב עי' בשו"ת רמ"א סי' ק' אות י"ד מ"ש בזה: שם סי' תשפג הותלה שבועתו של אבימלך. נ"ב עי' ביו"ד סי' רל"ו סעיף ו' שמבואר דין זה ברמ"א שם בשם המרדכי והביא ראיה מפ"ק דסוטה והט"ז נכנס בדוחקים והכ"ש סי' כ"א ס"ק י' הביא בשם הותנו אא"ז הגאון מוהר"ל אב"ד דק"ק קראקא ז"ל שכתב מקורו מהך דסוטה דף י' והכם עדיף מגניא שכן הוא בהדיא בהגמ"ר כאן שוב ראיתי בנקה"כ שם שהביא ג"כ דברי הגהמ"ר אלו ועי' בשו"ת מוהרי"ו בסופו שכתב כן בשם אגודה: שם עי' לעיל פ"ק דב"מ. נ"ב עי' בהגהות יבמות פ"ק דב"ק סי' תמ"ד וע' בש"ע חו"מ סי' פ"ז סעיף ל"ט ועי' בשו"ת רמ"א סי' י"ב י"ג ועיין בשו"ת הגאונים שנדפסו ע"י הגאון ר"א מודעי ז"ל שער ד' סי' כח בשם רב יהודאי גאון ז"ל שכתב דפסול לשבועה מרא"ה זו ועי' בדברי אמת דף ל"ה:

מסכת מכות

דף א ע"א בשה"ג ד"ה ומזיק שעבודו וצ"ע שם ליישב דברי הטור. נ"ב עי' בשה"ג פ' מי שמת ומ"ש בהגהותינו ועי' בט"ז ביו"ד סי' ר"מ סק"ג:

דף ב ע"א ברי"ף יורה של איסטסים הוא. נ"ב עי' בתוס' במכות דף לה ועי' בשו"ת שארג' בעל כנסת יחזקאל סי' ק"ג מ"ש בזה מה דנ"מ בין פירושו ...: שם ע"ב ברי"ף והזינא לגאון וכו'. נ"ב דוקא ג' דאיכא שנים כשרים אמרינן מספיקא לא מבטלינן שטרא כיון דאיכא שנים שמקיים העדות בשטר אבל היכא דליכא אלא שנים בלבד לא (מה"א) ועי' בחו"מ סי' נ"א סעיף ג' ובש"ך שם ועי' בריטב"א בחידושיו כאן ובספר המכריע לר"י הראבון סי' כ"ה

דף ג ע"א ברי"ף והא מודה ר"א במזוייף מתוכו וכו'. נ"ב היינו משום דהוה שנים לגד אבל קשה דאפי' בג' איכא למיחש למזוייף מתוכו דשמא מתקיים העדות בהד כשר וחד פסול או גזירה שלשה אטו שנים (מה"א) ועי' בירושלמי בגטין פ"ק הלכה א' ובש"ק שם ד"ה ותורגא:

דף ד ע"א בשה"ג ד"ה גבי העברת וקשה דדבר שאינו מתכוין הוא. נ"ב עי' ביו"ד סי' ש"א ובט"ז שם סק"ו ובשו"ת חות יאיר סי' קפ"ה: שם ע"ב בר"ן ד"ה מתניתין אינו חייב יכול לומר שכחתי. נ"ב היינו כיון שאינו קרוב להתראה יכול לומר שכחתי וכמ"ש הר"ן בפ' כל הנשבעין על מתניתין דשבועת חשוד על השבועה דכל שאינו קרוב כ"כ יכולין לומר אתלויי לענין התראה. והרב דברי אמת בקונטרס חמישי דף כו כתב שדברי הר"ן סותרין אהדדי ולא ידעתי למה ובלא"ה כאן אינו רק מיותם להר"ן והוא מהנמוקי' כנודע וכמ"ש אא"ז הח"ן ז"ל סי' נ"ב: שם ד"ה לגאון ז"ל מלקות דאורייתא בלא מספר ובלא אומד. נ"ב עי' בכ"ם דף קי"א ע"ב ועי' מה שהערנו בהגהותינו בכתובות על הר"ן פרק רביעי: במרדכי סי' תשל כמו גנאי דיהודה. נ"ב עי' בשו"ת השב"ן ח"ב סי' ע"ב ובחלק ג' סי' קפ"ב מ"ש בזה

מסכת סנהדרין

דף א ע"ב בנמוק"י ד"ה ושנים ויש מהרלין דל"ד למתולה. נ"ב עי' בשו"ת מוהר"א ששון סי' ל"א ובכנה"ג סי' י"ב בהגהות ב"י:

דף ז ע"א ברי"ף והנן קשיא לן. נ"ב עי' בבעה"מ שהקשה דברי הרי"ף אהדדי ; בשו"ת עבודת הגרשוני סי' נ"ב מ"ש בזה:

דף ח ע"א בנמוק"י ד"ה דקא כו' אבל הרי"ף והרמב"ם. נ"ב עי' בשו"ת מהרי"ש ז"ל בראשונות סי' קט"ז שהאריך בפירוש זה:

דף יד ע"א ברש"י ד"ה באיזה אעפ"כ שואלין לו. נ"ב עי' בגליון מ"ש מוהרנ"ם בזה ועי' במהרש"א שם ובפסחים דף יג מ"ש בזה: שם ע"ב בנמוק"י ד"ה והכי משמע נמי וכו'. נ"ב עי' בירושלמי פי"ב מיבמות הלכה ב' ובש"ק שם ד"ה פרט ובפ"מ בסוטי' בשו"ת שארג' בעל כנסת יחזקאל סי' פ':

דף טו ע"א בנמוק"י ד"ה הזמנה אבל הזמנה דגוף הדבר. נ"ב דברי הנמוק"י אלו סותרין לכאורה מ"ש בס"ק ועי' במ"א סי' מ"ג שהעיר בזה אבל מזה איכא קושיא כל כך דכאן כתב כן משם ר"א ואפשר דהוא לא ס"ל אבל גוף דברי הנמוק"י תמוהים כמ"ש בתבורנו מגן גבורים שם והארכנו שם בישובו ע"ש ועי' בתמרא ותיו להרב כנה"ג שם בחידושיו דף מ"ז: בשה"ג ד"ה ונקבר כדעת רבינו ישעי'. נ"ב עי' בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' כ"ו מ"ש בזה: ע"ב בשה"ג ד"ה כתב ריא"ז וכו' שאינם מתכוונים אלא לאכד. נ"ב נ"ע דאמאי אצטריך לס"ע הא קי"ל הזמנה לאו מילתא הוא (מה"א) ועי' ברמב"ם פרק י"ד מהל' הלכה כ"ג ובלחם משנה שם:

במרדכי סי' תרצב אבל לא במלוה. נ"ב עי' בגליון מ"ש הג"מ בשם רמ"א והיא נדפסה בתשובותיו סי' נ"ט וע"ש שהאריך: סי' תרצז כל מה שקנתה אשה קנה בעלה. נ"ב עי' בשו"ת אא"ז הרמ"א ז"ל סי' נ"ה אות ו' מ"ש בזה: סי' תשה על עסק אלמנה אחת. נ"ב עי' בשו"ת מוהר"א ששון סי' קנ"ב מ"ש בזה: סי' תשיב כדין הכני מומחה דלא נקיט וכו'. נ"ב עי' בשו"ת אא"ז רמ"א ז"ל סי' ק' אות א' מ"ש בזה:

בהגהות מרדכי ד"ה גרסינן אם יש לומר האמע"ר וכו'. נ"ב עי' בג"מ שנדחק בפירושו ועי' בהגהת אשרי בהגוזל קמא שם גבי מעשה דפתנאי ודו"ק והכנה"ג סי' ל"ד אות ס' לא זכרו וצ"ע: סי' תשכה נ"ע אי אמרינן כה"ג וכו'. נ"ב עי' בשטה מקובצת בכתובות דף כג גבי שנים אומרים נתקדשה בשם רוב הקדמונים משמע כמסקנת העיטור ועי' בב"י סי' כט ובכנה"ג שם אות ל"ג: סליק

הגהות וחדושים על הרי"ף שבועות מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים

דף יז ע"ב ר"נ ד"ה גרסי' בגמ' כו' אינו דין שמחייבין אותו שבועה כו' עפה"ד הו"ל הודה בקרקעות תי' התוס' כו'. נ"ב ואף שכתב לעיל דלקוחות לא סמכו אטענה דידי' זה דווקא לעיל דעיקר הוראה הוא העדאת עדים ובההיא הודאה ליכא שיעבוד קרקעות דכיון דא"י אי פרעו משא"כ הכא ההודאה שמודה הוא שיעבוד קרקעות דאם האמת כדבריו אף הקרקעות משתעבדי ואף דלא מצו גבי מלקוחות משום דאין מאמינים להודאתו מ"מ אם שתופסין הודאתו לחייבו שבועה הלא בהודאה זו אז היא אמת י"ל ש"ק ודו"ק ועי' ברא"ש ס"פ שבועת הפקדון אפשר שכוון לזה ועי' באו"ת סי' ע"ה שרחק בדברי הר"ן אלו והדברים ברורים כמ"ש ודו"ק:

דף יח ע"ב ר"נ ד"ה אם אמר איני נשבע כו' עד מ"ה פוטרין אותו מיד כדי שלא יחזור בו כו'. נ"ב ר"ל שיתבייש כמ"ש התוס' בשם ר"ת או ר"ל דממהרין אותו לפרוע כ"פ הרא"ש:

דף יט ע"א ר"נ ד"ה ודקדקו רבינו אפרים וה"ר יוסף הלוי כו' עד לאו דבר שבמנין הוא ופטיר כו'. נ"ב עש"ך סי' ע"ב ס"ק נ' שפי' דברי הרמב"ן על נכון וכן פי' הראב"ש בתשובה:

דף לב ע"א בר"נ בד"ה ההוא דשכיב וכו' פי' מת מלוה הפסיד לוקח כו'. נ"ב עמ"ש בגליון הרא"ש דגם בחיי מלוה כל עוד שלא נשבע המלוה לא קנה דהוה כמוכר לו דבר שאינו ברשותו כיון דכ"ז שלא נשבע אין הממון עדיין ברשותו ואין לו זכות בו רק דבחיי המוכר כשנשבע אח"כ המוכר קנה הלוקח דהוה כמוכר דבר שלא ברשותו קנה אח"כ הלוקח כשבא ברשותו כמבואר בהג"ה בחו"מ סי' ר"ם ס"ה עיי"ש משא"כ כשמת מלוה מפסיד הלוקח לגמרי ועי' בש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק נ"ה ועיין בגליון הרא"ש בכאן שהארכתי מאד בדברים נכונים ביה: בא"ד שאין לומר בזה כו'. נ"ב עמ"ש בגליון הרא"ש כאן סי' י"ד פי' הדברים באורך:

מרדכי סי' תשפ"ד שלא יתן דבר או לא ימכיר או ימחול חובו או שאר דברים. נ"ב ע' תשו' רשב"ש מה שהקשה עליו מדברי התוס' דתמורה ועי' סמ"ע סימן ר"ח ס"ק ג' שמיישבו:

תוספתא פרק ג'. המשביע את חבירו כו' עד שמע מפי אחרים מפי עצמו מנין ת"ל כי תחטא כו' דברי ר"ש רבי יהודה בן בתירא אומר א"צ ק"ו הוא כו' אר"א נמתי לפני ריב"ב וכי יש עונשין מן הדין. נ"ב בס' כריתות לר"ש מקינון חלק ה' הנקרא לשון לימודים שער ג' אות קי"ד הביא התוספתא זו וגרים אמר ר"י נמתי לפני ריב"ב וכי יש עונשין מ"ה אמר בתחילה אין עונשין אלא במקום שתפס הכתוב מוציא' ועונשין מן הדין עכ"ל. ומשמע שם מדבריו דריב"ב השיב דהיכא דהק"ו הוא על ענין שאינו מפורש כלל במקרא אין עונשין אבל היכא שהק"ו אתי לגלויי דקרא איירי בכל ענין אע"ג דפשטי' לא משמע דאיירי בחד עניינא מ"מ בכה"ג עונשין וכהך דהכא דפשטי' דקרא משמע מושבע מפי אחרים והק"ו מגלה דקרא איירי אפילו במושבע מפי עצמו בכה"ג עונשין וז"ש היכא שתפס הכתוב ר"ל שהק"ו תופס הכתוב לדרשתו ומוציאו מפשוטו לידרוש בו אף במושבע מפ"ע בכה"ג עונשין ועיי"ש שכל דר"ש דהכא ס"ל דאף בכה"ג אין מזהירין ועי' בספרי מ"ה ח"ב ערך מזהירין מ"ה אות ז': שם שמע מפי אחרים וכו' עד אע"ג דפשטי' לא משמע דאיירי אלא בחד עניינא וכו':

סליק

רי"ף מלאכת יום טוב שבועות

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר יום טוב ליפמאן אבד"ק קאפולע (בעה"מ ס' קדושת יום טוב וס' תוספת קדושה)

דף ד ע"א בר"ן סד"ה וגרסינן בפרק כל היד וכו' והא אמרינן התם דבעיא בדיקה י"ל שנא מן הדרך סקילו דכיון דאיכא תביעה וכו'. נ"ב לפ"ז נראה לי דרבה בר בר חנא לא פליג אלא בערה אבל ביתנה לא פליג דהא ביתנה ליכא תביעה ופיוס וכמ"ש הר"ן לעיל:

דף ה ע"א שם בר"ן ד"ה ועוד הביא ראיה וכו' או רובה או רביעית מתחלה מדאורייתא וכו'. נ"ב נ"ל או שלשת לוגין מתחלה מדאורייתא וכו':

דף ו ע"ב שם בר"ן ד"ה איכא בינייהו וכו' ולפי גירסא זו למדנו וכו'. נ"ב החילוק שבין שני הגירסאות נ"ל דאי גרסינן איכא בינייהו טבילה סמוך לתפיסה היינו דלליבנא בתרא בעינן סמוך לתפיסה ממש. ולליבנא קמא לא בעינן אפילו לכתחלה סמוך לתפיסה ממש אלא כל שהיתה תפיסה באותו יום אפילו בתחלת היום מותרת לטבול אפילו בסוף היום לכתחלה אבל לענין דיעבד לא פליגי דהכי מוכח מליבנא בתרא דבדיעבד אפילו לא היתה התפיסה סמוך לטבילה עלתה לה טבילה כשלא נמצא עליה דבר חוצץ. וכיון שכן אין חילוק בין שהיתה התפיסה באותו יום שטבלה בין לא היתה באותו יום. כיון שתפסה ביום וטבלה בלילה דבדיעבד עלתה לה טבילה אם לא נמצא עליה דבר חוצץ. וה"ה לליבנא בתרא דבדיעבד לא פליגי וליכא בינייהו כלל אלא הך דסמוך לתפיסה טבילה והיינו ע"כ לכתחלה וכמ"ש ולהך גירסא משמע דהיינו מאי דאיכא בינייהו בלבד ותו לא. וכיון דהך ע"כ לכתחלה הוא דאיכא בינייהו. א"כ ממילא לענין דיעבד ליכא תו בינייהו כלל וכיון דלליבנא קמא מוכח דבדיעבד אפילו תפסה ביום וטבלה בלילה עלתה לה טבילה וכמ"ש. ממילא ה"ה לליבנא בתרא דאל"כ היכי קאמר סמוך לתפיסה וכו' דהיינו לכתחלה דמשמע והו לא הרי איכא בינייהו נמי לענין דיעבד ותפסה ביום וטבלה בלילה אלא ודאי דהא לא פליגי לענין דיעבד כלל. אבל להך גירסא איכא בינייהו מיהא ביממא וכו' היינו לענין דיעבד דלכתחלה גם לליבנא קמא מוכח דבעינן באותו יום שתפסה תטבול ולא שתהיה התפיסה ביום והטבילה בלילה. דהכי קאמר אם באותו יום שתפסה טבלה דהיינו כדינו לכתחלה אלא דבדיעבד מוכח מליבנא קמא דאפילו לא היתה התפיסה באותו יום שטבלה אלא שתפסה ביום וטבלה בלילה אפ"ה בדיעבד עלתה לה טבילה אם לא נמצא עליה דבר חוצץ וע"כ לליבנא בתרא גם בדיעבד לא עלתה לה טבילה כיון דאמרינן בהך מילתא דהפיסה ביום וטבילה בלילה הוא דאיכא בינייהו כנראה עוד מדברי הר"ן והדבר ברור בלי גמגום ודלא כמהרש"א שכתב על זה כלפי לייא:

דף ח ע"א בר"ן ד"ה ועוד שהוא סמך דבריו וכו' ולדידי קשיא לי אי הכי דמכי ידור נדר וכו' לא הוי לן נמימר וכו' בדבר הנדור דוקא וכו'. נ"ב עיין במהרש"א שם סי' א' מה שפירש דברי הר"ן. ול"נ דקושית הר"ן הוא על לשון הגמ' דקאמר כי ידור עד שידור וכו' דמשמע דלא מגרכינן האי קרא אלא למעוטי דבר שאינו נדור שהא איצטריך לגופיה ולדיכא דברייתא דאיסר והו"ל למימר כי ידור כיון שהתפיסו בדבר הנדור אסור אע"ג דממילא מפקינן דבר שאינו נדור ממיעוטא הך קרא לגופיה אתו וצריך לגרוס כך בדברי הר"ן א"ס וכו' דמרבינן התפסה בנדרים הוה לן למימר ותיבת לא הוא ט"ס וגם א"נ לגרוס תיבת דוקא. וע"כ נ"ל כן ולא כדברי מהרש"א דלדבריו קשה מה שכתב הר"ן לקמן וכ"ת משום מיעוטא דעד שידור וכו' ולא בדבר המושבע וכו'. הא איצטריך לגופא והיכי ממעטינן מיניה שבועה אלא נ"ל כמו דכתיבנא ודו"ק:

דף ט ע"ב בר"ן ד"ה בכולל וכו' ולא משכחת לה בהן דלפרוקי הך קושיא אמר משכחת לה כדרבא וכו'. נ"ב כנ"ל ור"ל כדי לתרץ הך קושיא שהקשה הר"ן הוצרך להביא ראיה מדרבא דבלא"ה לא הו"ל למימר אלא משכחת לה בנשבע נ"ל כגון שנשבע שאוכל שתים. אלא שלא יקשה מ"ש משלא יאכל דקתני ברישא. וכמ"ש הר"ן ע"ז הוצרך לומר כדרבא כלומר לא דמי וכו' דהא מצריך דס"ק רבא וכו' וכמ"ש הר"ן לקמן ואין צריך לשבש הספרים מכלומר ליש לומר וכמו שנדפס בנדו. ולפי גירסת יש לומר לא ידעתי איך יפרש דברי הר"ן במ"ש דלפרוקי הך קושיא אמר משכחת לה וכו':

דף י ע"א במהרש"א (סימן א) נ"ל דלמסקנא וכו'. נ"ב לא ידעתי מה שכתב נ"ל וכו' הרי דברי רש"י כאן הם כמו במסקנא דליתא לשבועת ביטוי כלל באיני יודע לך עדות. אלא דבב"ד הוא דמתחייב משום שבועת העדות ובראוין להעיד אבל משום שבועת ביטוי ליתא כלל לא בב"ד ולא חוץ לב"ד לא בכשרין ולא בפסולין וכמו במסקנא וזה ברור:

דף יב ע"ב בר"ן ד"ה שבועה שלא אכב וכו' אין דעתו על המצה בל ליל פסח לא דמי דהסם כיון שהוא מקיים המצוה בשבועתו וכו'. נ"ב נראה לי פירושו דר"ל דגבי שלא אוכל דשבועתו הוי קיום המצוה לענין נבילה דאי לומר שלא נתכוין לאסור על עצמו נבילות כיון שדעתו שלא לאכול ורוצה לאסור על עצמו אף אכילת היתר לא היה צריך לישבע על מה שנאסר עליו כבר אף בלא שבועתו דבודאי לא יאכל אבל גבי מצה אמרינן כיון שדעתו שלא יאכל מצה אמרינן דלכל מצה נתכוין אפילו למצת מצוה כדי שיקיים שבועתו ודעתו למה שהוא רוצה אמרינן דנתכוין גם למצת מצוה כי צריך הוא להתכוין על זה שיקויים רצונו. וזה נראה לי וא"צ להגיה בלתענית נתכוין וגם לא ידעתי פירוש אחר על הגהתו וקצרה היריעה מהכיל מה שיש לדקדק על הגהה זו:

דף טו ע"א בר"ן ד"ה השתא וכו' וככפירה והודאה דחד גברא והכא קמ"ל טפי וכו'. נ"ב ועיין בתוספות שגם דין זה מוכח מהא דכפרו בניהם:

דף כא ע"א בר"ן סד"ה הכוונה דה"ל לתבריה וכו' ואעפ"כ דברי הרמב"ם וגרסתו נ"ל עיקר בהלכה זו. נ"בונ"ל אפילו לדעת הרי"ף י"ל דדוקא היכא דהתני בשעת הלואה ולאו אחר הלואה וקיבל עליו הלוה מטעם דשיעבד נפשיה לפסול משאר עדים. וכן משמע לשון הרי"ף שכתב דקביל על נפשיה הדין תנאה וכו'. ובזה אפשר לומר בכל הסוגיא דהרי"ף והרמב"ם לא פליגי לענין הדין ויש לסאריך בזה בענין אבל אכתוב בכאן קיצור הדברים. דהרי"ף ז"ל מפרש כל הסוגיא בדאתנו עמו בשעת הלואה ולאו אחר הלואה וקיבל עליו הלוה וכדעת הרמב"ם ז"ל. לכן פסק לעיל דאינו נאמן משום דהמלוה יש לו עדים שהתנה עמו כל שאין הלוה יכול לברר ע"פ עדים שקיים התנאי אינו נאמן לומר שקיים התנאי וכן גבי ראובן ושמעון דהכא וכמ"ש הרי"ף. ועוד נ"ל דלדעת הרי"ף אי אמר פרעתיך בפני ראובן ושמעון וליתנייהו קמן נראה דהוא לא מהימן וקצת כ"ש הוא ודו"ק אבל הרמב"ם מפרש כסוגיא אפילו אמר לו אחר הלואה ולא קיבל עליו ומטעם דריע טענתיה משו"ה כל היכי דלא ריע טענתיה דלוי מהימנינן ליה. וכן גבי ראובן ושמעון וליתנייהו קמן מהימן משום דלא ריע טענתיה וכמ"ש הר"ן ודו"ק. ואפשר שיודה הרמב"ם היכא דאתני בתנאי גמור דאינו נאמן אלא שנ"ע בדברי הרמב"ם בהלכותיו וכעת אינו ת"י: ע"ב בר"ן ד"ה כאומר לא פרעתי וכו' ולא על הפרעון דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי. נ"ב נ"ע האיך יוציא המלוה ע"פ הנך סהדי הא אינו גופיה מודה דהנך סהדי שקרי נינהו. ועיין בדברי האחרונים:

דף כב ע"ב שם בר"ן סד"ה מפני מה אמרה תורה וכו' מאחר שאינה מעלה ואינה מורדת וכו'. נ"ב נ"ע קצת לרב דאית ליה כפירת טענה שתי כסף לגד מהודאה שוה פרוטה איצטריך למיכתב במודה במקצת להדיא דאי כתב שתמא הוי מוקמינן לקרא בכופר בכל והוי גמרינן מיניה מודה במקצת מסברה דאי לא אתי לאיערומי וכמ"ש והייתי אומר דבהודאה מקצת משתי כסף סגי (כאן חסר קצת מההעתק) האי סברת ודו"ק. וצ"ע לדידן דקי"ל כוותיה דרב:

דף כד ע"ב בר"ן ד"ה ושמעינן ממתניתין וכו' דאי בטוען ברי הוכין הוי מלא פטור. נ"ב לכאורה הוי ליה טענת חיטין ושעורין דהא טענו גם בשק ועיין ברמב"ד בהשגותיו ובש"ך חו"מ סימן ע"ב ס"ק נ"א: שם בר"ן ד"ה ומ"מ יש לדקדק וכו' זהו דעת הרמב"ם ז"ל וכו'. נ"ב פירוש דברי הרמב"ם עיין בש"ך חו"מ סימן ע"ב ס"ק נ"א:

דף כה ע"א בר"ן ד"ה גרסינן בגמ' וכו' ומתניתין נמי דיקא וכו'. נ"ב וצ"ע אדמייתי הר"ן ראיה ממתניתין הא אוקימנא למתניתין בדפרים ומה שתירץ מהר"ם בסימן ג' לא הבנתי דבריו דהרי הר"ן גופיה כתב לעיל כן דלמאי דאוקימנא למתניתין בדפרים אין חיוב הבלוהה תלוי כלל במשכון אפי' איתא בעינא ולא מהדר ליה וקאי אהיינו מאמינו (כאן חסר קצת מההעתק) שאינו בעינו כלל זה וכתב דכמאן דלא פריעי דמי שהרי אינו נפטר מן הלוה ע"ד משכונו עד שישבע היינו מטעם כל כמה דלא מיהדר ליה משכונו אין עליו חיוב (גם כאן חסר קצת בהעתק) וכסברת הרמב"ם דלעיל ואין זה ענין כאן כלל דהכא מיירי אפילו אם רוצה ליתן לו (דמי) משכונו אם יכול לכופו לפרעון ובזה ודאי מבני מה שפירש ונע"ג ובדוחק יש ליישב דלעיל כתבו כן לפי האמת דמסיק דאליבא דשמואל ואפי' לא פירש כל זמן שטוען לו משכונו יכול לכופו לפרעון אבל כשפירש אפי' אינו נותן לו המשכון אפי' הוא בעין יכול לתובעו דמי היתר מהמשכון אבל אי הוי אמרינן דלשמואל בדלא פירש אינו יכול לכופו לפירעון אפי' נותן לו משכונו . אית

ן למימר אפי' כדסר"ש אינו יכול לתובעו כל זמן שאינו נותן לו משכונו דלהא לא פריש ודוחק ול"ע ואפילו למה שכתבתי עדיין צ"ע דלמה משום הכי אין צריך לאוקמי מתניתין כמאמינו שלא רב הונא משום דלא קיימא לן כשמואל ואין ראיה אליבא דשמואל לדין זה שכתב רש"י ז"ל:

דף כט ע"א בר"ן ד"ב מלמד שהשבועה וכו' ומשו"ה פטרינהו רחמנא ליורשין דפשיטא דפטור וכו'. נ"ב נ"ע דעדיפא הו"ל לאקשויי דאי כשאינו טוען ברי בכה"ג אפי' היו אביהן של יורשי הלוה קיים נמי היה פטור. ולא מיבעי' לדברי הרמב"ם דלעיל דף (כט ע"ב) ע"ש אלא אפילו לדברי הראב"ד נמי קשה. דאי אליבא דרבנן ה"נ דלאו ברי מיקרי ואפילו הלוה קיים היה פטור. ואי אליבא דראב"י הדא דלפי דברי הראב"ד אין הלכה כראב"י. ועוד דלראב"י בכה"ג ברי גמור הוי ושפיר איכא לאקשויי מה לי הוא מה לי אבוה. ול"ע ועיין היטב בדברי הר"ן לעיל (שם) ויש ליישב ואין להאריך כאן. גם נ"ע בגוף הדין שכתב שהיורשין צריכין לישבע שאינן יודעין. א"כ היכי דריש לקרא שבועת ה' וגו' ולא בין היורשין הא היורשין מחוייבין לישבע אלא דאין מחויבין לשלם. וקרא בשבועה איירי ולא בתשלומין ונ"ע: **שם** בא"ד אלא דאבוה כה"ג משלם ואינהו פטרי משבועה וכו'. נ"ב נ"ע הא הוי משיב אבדה דיכלו להעיז דלא עביד איניש למירמיה אנפשיה כולי האי. ואין זה יודע בכן שהן משקרין. ועיין בש"ך חו"מ סימן מ"ס ס"ק נ"ו וס"ק ע"ד מ"ש בזה. ולכאורה דבריו סותרים זה את זה. ואין להאריך כאן ולולי דמסתפינא אמינא דט"ס יש כאן ויש למחוק הא"י עוד י"ל ונ"ל דאינהו פטירי בשבועה דמיגו דאי בעי אמרי אין אנו יודעין לאו מיגו הוא. ור"ל דליכא למיפטר להו משום דאי בעי אמרי אין אנו יודעין כלל וכה"ג לאו העזה הוא וכמ"ש דכה"ג לאו מיגו הוא וכן נראה מהרא"ה שהביא דמיירי בכה"ג ודו"ק. עוד נ"ע דהו"ל לאתויי ראיה מהך דהכא גופיה דקאמר כוותיה דר' אבא מסתברא וכו' אע"ג אביו כה"ג פטור וכו' היכי מצי למימר דאביו כה"ג פטור א"כ גבי מודה במקצת נמי הו"ל למיפטרא במיגו דאי בעי אמר איני יודע אבל לפי מ"ש ניחא דלגבי דידיה הוי מיגו דהעזה ודו"ק. ואפשר לומר דאיהו היכי טוען ברצון אינו יודע משום דהוה ליה למידע. אבל אינהו לא הוה להו למידע. והראיה שהביא אפשר דהתם נמי לא הוה ליה למידע ודו"ק.

דף כט ע"ב שם בר"ן ד"ה והרמב"ן ז"ל דוחה וכו'. אלא דהכא אין הנתבע משלם כלל דלא פשע ומשום וכו'. נ"ב נ"ל שצריך למחוק הני ג' תיבות כלל שלא פשע. וכן צ"ל אין הנתבע משלם משום שהתובעו וכו': **שם** בר"ן (ד"ה) במתני' החנוני על פנקסו וכו' והא דקתני הפועלים וחנוני. נ"ב צ"ל פועלים וכנו:

דף ל ע"א ד"ה ושמעינן וכו' וכ"כ הרי"ף ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק הטוען וכו'. נ"ב ובהרמב"ם שלנו ליתא כן לפי גירסת הכסף משנה. אלא שכן הוא דעת הר"י אבן מיגאש ור' אפרים. ואפשר דהרמב"ם מחלק משום דהכא מיירי בהמחוהו אצל חנווני ויש רגלים לדבר שנטלו. משו"ה תקינו שבועה אף בימי המשנה. אבל התם מיירי בשלא נו בלא ידיעת כולם זה בפני זה כמו הכא דהוי כמעמד שלשתן ועי' כס"מ שמקבל כתוס' שם. ובזה אפשר מהלק הרמב"ם בין הך דהכא להך דהמוציא הוצאות על נכסי אשתו ודו"ק אח"כ מצאתי גם כן בש"ך חו"מ סי' נ"א ס"ק ע"ו שמחלק כן בין הך דהכא למוציא הוצאות על נכסי אשתו:

דף לא ע"ב במהר"ם סימן א' עד סופו. נ"ב ונ"ל דהכי איירי אפילו הלוה בעצמו אלא דאין לו נכסים

מסכת מכות

דף ג ע"ב בר"נ ד"ה מאי קאמרת וכו' אפי' מתה מאליה חייב וכו'. י"ב נ"ע למה לא כתב רבותא טפי אפילו לא מתה כלל רק מיד כשהתרו בו ב"ד לקיימו ולא קיים חייב מלקות למ"ד קיימו ולא קיימו וכמ"ש בעצמו לקמן אבל לגרסת הרי"ף וכו' וכאמת הם שני פירושים בקיימו ולא קיימו והוא ארכבי' אתרי רכבי ונ"ע. [אמר נכד המחבר עיין ר"ן חולין דף ב' ע"א בד"ה וחכמים אומרים וכו' ודו"ק]: סליק

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף ממסכת שבועות

מהרב המאוה"ג המפורסם בתורתו ובחכמתו וכו' מוהר"ר ישכר בער בהגאון וכו' מוה' תנחום זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף ב ע"א ר"נ ד"ה ונמצא פסקן. שאף שהיה נדיק שאין כמוהו כנ"ל: **שם** ד"ה והנדוק בביאה שלישית (ועוד שאין אותה פרישה אלא לשעה) ת"א נ"ל מוקפים:

דף ד ע"ב ר"נ ד"ה וגרסינן. ושתם נשים חזיין בסוף עונה. דעונה בינונית ל' יום. נ"ב כנ"ל והכי איתא שם דף ט' ריש ע"ב. ומ"ש שכן נמצא במס' נדה ירושלמית ר"ל כמו שפרש"י דתוך עונתה היינו תוך שלשים יום שכן איתא בירושלמי להדיא פ"ב הלכה ד' ולאפוקי מפי' הרי"ף ורמב"ם דתוך ימי עונתה היינו עונת הוסת שהביא משמם בפסקת שאחריה:

דף ה ע"א ר"נ ד"ה יכול. והיינו דמתמהינן כנ"ל: **שם** בא"ד והתם מפיק לה. נ"ב ספרי פרשה קרח וירושלמי פ"ד דתרומות משנה ז': **ע"ב** ד"ה אי מה לאפוקי מ' סאה קאמר שאינו צריך במקוה כנ"ל: **שם** ד"ה המעיין לטהר באשבורן ולמעיין להטביל כנ"ל: **שם** ד"ה והיכא. ומחלוקתן תלויה כנ"ל:

דף ו ע"א נ"י ד"ה אבל אמרו. דהאידנא ליכא סרך בתה כלל. נ"ב עי' בהשגת הרז"ה ז"ל להראב"ד והוכא בב"י סי' קצ"ז שר"ל דהאידנא טובלת ביום שביעי לספירתה שהוא שמיני לראיתה: **שם** ד"ה אבל טמאה מתורת מגע. נ"ב עי' תי"ט מ"ש בזה: **שם** בפ' יולא דופן. נ"ב דף מב ע"ב: **ע"ב** רי"ף וגלד שתוך לעין. נ"ב במשנה שלפנינו ליתא וגלד שתוך לעין. [עי' הגהות הב"ח]: **שם** ר"נ ד"ה איכא בינייהו. ולפי גירסא זו כו'. [עי' בהגהות מהר"ם] נ"ב נ"ל דר"ל דלגירסא קמייתא לית לן לפרושי האי א"ב הלא לענין לכתחילה דלל"ב לא סגי חפיפה ביום טבילה לחוד ואפי' מרוחקים זה מזה אלא סמוך בעינן שלא יהא ביניהם אלא זמן מועט כמ"ש הטור וב"י ודייקינן לה מדקאמר וא"ל צריכה לחוף ולטבול דנהי דטבילה בעי משום דנמצא עליה דבר חוצץ אכתי אמאי מפסלה חפיפה קמייתא אטו נמצא עליה ד"ה בין חפיפה לטבילה תהוור ותחוף זו לא שמענו ובציוני בעלמא סגי אלא ע"כ משום דמצרכינן לה טבילה אחרת מדינא קא נדמה להצריכה חפיפה אחרת לכתחילה שיהא סמוך לטבילתה דחפיפה ראשונה מרוחקת היא מטבילתה וטעמא דמילתא דבעינן לכתחלה שיהיו סמוכים זל"ז משום דשמא תמצא עליה דבר חוצץ שלא תצטרך טבילה אחרת. וללי"ק דהם לא וקאי על לא הי' טבילה ביום חפיפה ליתן לן הוכחה לענין לכתחילה הלא שתהא הפיפה ביום טבילה ומאותו טעם שכתבנו לל"ב אבל שתהא סמוך אפי' באותו יום אין לנו. וליכא לפרושי האי א"ב סמוך כו' לענין דיעבד דהרי לל"ק אפי' חפיפה ביום וטבילה בלילה א"צ לחזור ולחוף ולטבול אלא כשנמצא עליה ד"ת הא לאו הכי לא וכ"ש טבלה ביום חפיפה אלא שהרחיקה. ולל"ב עכ"פ חפפה ביום טבילה והע"פ שאינו סמוך א"צ לחוף ולטבול אלא משום שנמצא עליה דבר חוצץ דוקא הא לאו הכי לא. והע"ג דלל"ב איכא למימר דבחפפה ביום וטבלה בלילה דאפי' שלא נמצא עליה דבר חוצץ אפי' בדיעבד צריכה לחוף ולטבול. מ"מ מדלא קאמר הש"ס א"ב מיחף ביממא כו' אלא א"ב סמוך כו' מוכח דסברת הגמ' להך גירסא דאפי' לל"ב בדיעבד שפיר דמי דה"ל כלא אפשר. וליכא ביניהו אלא לענין לכתחילה אי בעינן סמיך. אבל לגירסא מיחף ביממא כו' א"א לפרש לענין לכתחילה אי רצאה למיחף ביממא ומטבל בלילא דהא אפי' לל"ק קאמר דבחפיפה ביום וטבלה בלילה צריכה לחוף ולטבול ולמה לא עלה לה הפיפה ראשונה וריעותה דנמצא עליה דבר חוצץ אין מצריכה חפיפה אלא עיוני בעלמא אלא משום שלא הפפה ביום טבילה לכתחילה לא. מכ"ש לל"ב דאפי' באותו יום בעינן לכתחילה סמוך ופשיטא מיום ליום לא. הע"כ לענין דיעבד קאמר דא"ב מיחף כו' דלל"ק חפפה ביום וטבלה א"צ להוף כו' אלא כשנמצא עליה דבר חוצץ הא לאו הכי לא ולל"ב לא מיירי הא דקאמר ואם לאו צריכה כו' אלא כשאינו סמוך באותו יום דוקא דהא הוא דא"צ לטבילה אלא כשנמצא עליה ד"ת הא הרחיקה מיום ליום אפי' לא נמצא עליה ד"ת צריכה להוף ולטבול והרי למדנו לפי גירסא זו כמ"ש הר"ן ז"ל:

דף ז ע"א ר"נ סד"ה ותמה על עצמך. (וכדשלה רבין בהיגרתיה תמה על עצמך וכו') תא"מ: **שם** סד"ה לא קשיא. הופפה בליל שבת. נ"ב בע"ש ועובלת למ"ש כנ"ל. ד"ת: **ע"ב** ר"נ ד"ה אסור. כיון דלתנא קמא דברייתא. תיבת קמא מוקף וכ"ב דברייתא קמא נ"ל דאידך ברייתא דאותיב מינה לרבא מסייע לאביי:

דף ח ע"א ר"נ ד"ה ולענין. היכא דאמר הריני כפלוני נזיר כנ"ל: **שם** אלמא איסר לשון התפסה הוא. כנ"ל: **שם** בסוף העמוד. לא בכולהו גווני כמוניא כנ"ל: **ע"ב** ר"נ ד"ה ואמר שמואל לבתרייתא לאשהרויי מסה דהר"ש נ"ל וכ"ב וע"ש תד"ה ת"ש דתניא כו': **שם** בסוף העמוד. כאותה ששנינו. נ"ב נדרים דף מג וע"ש:

דף ט ע"ב ר"נ ד"ה בכולל. אינו אלא בלאו. כנ"ל:

דף י ע"א ר"נ ד"ה ולדידי. אסמיך להו תרמים. נ"ב שענינם. ד"ת:

דף יא ע"ב ר"נ ד"ה כדרבא. [הה"ל לא אוכלנה והדר לא אוכל] נ"ב נ"ל שהגה"ה זה מקומה אחר תשע ועשר חייב ב' וכאן נ"ל הגה"ה דלקמן פי' והוברר כו'. כ"ה לפ"ד בעל הגהות אלו אבל באמת כל הגהות אלו אין להם שחר וענין כלל ואמיתת כוונת הר"ן הלא סברת הר"ן בקושיתו היא שכשם שהנשבע על ככר א' שלא יאכל ככר זה לאו דוקא כולו אלא על כל כזית שיאכל מאותו ככר ובהעלמת הרבה חייב על כל כזית וזית שיאכל ממנו ה"ה על ככרות הרבה ידועות ומסוימות כשנשבע שלא יאכל מהם תשע ועשר לא מיבעי כשיאדן ואמר אלו חייב על כל כזית מתשע וכשאוזר ואומר ועשר נתוסף חיוב גם על העשירי כשאוכל כזית ממנו אלא אפילו לא יחדן ואמר תשע מאלו ועשר מאלו שכשאמר תשע אינו אל החיוב אלא על תשע ראשונות שאוכל בכזית מכ"א וכשאומר ועשר נתוסף חיוב גם על הככר שאוכל אחרי התשע באכילת כזית וא"כ כשנשבע על תשע ועשר הל"ל חייב ג' ומשני דבככרות ידועות אה"נ דדינא הכי אלא דהתם לאו בכה"ג מיירי אלא שנשבע סתם על מנין ככרות שאינם ידועות שלא יאכל מנין תשע ודאי כוונתו שלא יאכל כולם בלי שיור ולא על כל כזית מכ"א בין בתשע בין בעשר וא"כ בשבועות תשע ככר מתסר בעשר ושבועה שני' אינו מוסיף שום חיוב כלל והינו חייב אלא לאחד שוב מצאתי בפרישה שכ"כ בי"ד סי' רל"ח אות י"ג בסופו ע"ש:

דף יג ע"ב ר"נ ד"ה ואיפלגו. דמדהנן סוף פ"ק דמכות. כנ"ל:

דף יד ע"א ר"נ ד"ה והאמרינן. דגרסינן בירושלמי. נ"ב ע"ש הגירסא ריש פרק מי שאחזו סוף הלכה א':

ע"ב ד"ה וקום. לפי [ביהא] נ"ל [שאינו]: **שם** סוף העמוד. ובהכי מתרצא קושיא כו'. נ"ב עי' תויו"ט מ"ש בביאור דברי הר"ן ז"ל:

דף טו ע"א ר"נ סד"ה גרסינן עלה בגמ'. ונוטל כחשוד. כנ"ל: **ע"ב** ד"ה תנן התם עד השתא פטורין נ"ב דבעינן שישמעו מפי התובע: **שם** ד"ה כאל"ף דל"ת. ואיך מיירי. כנ"ל:

דף יז ע"ב ר"נ ד"ה והכתי איכא למידק. נ"ב עי' תומים סי' ע"ה ס"ק א':

דף יח ע"א ר"נ ד"ה ולפי דעתי. ואי אמרת מלוה להוצאה ניתנה. כנ"ל: **שם** בא"ד דאם מת. נ"ב כוונתו למה שנאמר שם סוף ע"א משכנו ומת שומטו מע"ג בניו וע"ש רש"י: **שם** ד"ה שבועה בס"ת. ובויקרא רבה. נ"ב פרשה ו': **ע"ב** ד"ה ומשום הכי. דכתיבי בקרא דאלה וכחש. כנ"ל:

דף כב ע"ב ר"נ ד"ה גמ' מ"ע. וכ"ד הרמב"ן ז"ל וכתב כו' כנ"ל:

דף כג ע"ב ר"נ סד"ה לפרוע מנכסים וכו'. אבל הקדש וכו' על ההקדש קמ"ל ר"ה ש"מ כו' על ההקדש ה"מ כנ"ל ותי' קמ"ל אשר במרובעין נ"ל מוקף:

דף כד ע"א ר"נ במתני' ד"ה זה אומר וכו' תי' כפשיעתו נ"ל מוקף: **שם** ד"ה גמ' אבל וכו' אבל מטורה נ"ב נ"ל אלא. ד"ת: **ע"ב** ר"נ ד"ה ומ"מ יש לדקדק וכו' והוא דבר שאפשר לעמוד עליו. נ"ב ר"ל כיון שאפשר לעמוד עליו אין לך לומר שאין בהודאתו אלא פחות שבממון שהוא ש"פ אלא שבכלל בהודאתו יותר כפי שיתברר וכיון שעדיין אינו מבורר לא הוי דבר שבמדה אבל בא"י כמה היה שוה א"א לעמוד עליו כלל ולברר ספיקו אין בכלל הודאתו אלא פחות שבממון שהוא ש"פ ולא יותר ומקרי דבר שבמדה. ועי' ש"ך סי' ע"ב ס"ק נ': בא"ד אבל שומר שאמר איני יודע כמה היה שוה אין לך בהודאתו כנ"ל: **שם** בא"ד תי' והוי ממין הטענה אשר במרובעין נ"ל מוקף: **שם** ד"ה גמ' אהייא וכו' כיון שנתחייב לוה שבועה כנ"ל:

דף כה ע"א ר"נ ד"ה גרסי' בגמ' אמר שמואל וכו' שאם יאבד משכונו יאבד מעותיו ומיהו וכו'. נ"ב אע"פ שרש"י ז"ל לא כתב זה אלא על הא דשמואל דמיירי בלא פריש שבשהמשכון קיים אינהלוה יכול לומר שברית וקבלית לקבלו באלפא זוזי. מ"מ הר"ן ז"ל מיסתם קא סתים ומשמע דבכל גווני קאי דלענין זה פריש ולא פריש שוין דלא מצי לוה לומר לכל חד כדיני' שברית וקבלית לדלא פריש לקבלו באלפי זוזי ולדפריש לקבלו כדמי שויו שלא יוכל המלוה לכוף את הלוה לשלם אף כנגד שויו של משכון וקא דייק לה ממתני' דמיירי בפריש דאי א"כ דכל שהמשכון קיים יכול לכוף לוה לפרעו אף נגד שיווי המשכון משום דחיוב הלואה אינו תלוי במשכון כלל אלא אם נאבד פטור מלוה נגד שיווי המשכון משום דנתחייב באחריותם אתא מתני' שפיר דכשטוען ג' דינרין היה שוה מקרי מודה במקצת אף בשאינו מאמינו שממ"נ אם הוא קיים הרי הוא חייב בכל דמי החוב ואף שיכול לעכב הפרעון עד שיוחזר לו משכונו אינו אלא משום כפי' למלוה להחזיר לו משכונו. ואם נאבד המשכון הרי לוה מודה שחייב לו דינר א' יתר על שיווי המשכון. אלא אי אמרת דכשהמשכון בידו דמלוה הרי הוא כנפרע מחובו נגד שיוויו דהזכיני בידיו דמי ואינו יכול לכוף את הלוה לפרוע א"כ הודאתו של לוה באינו מאמינו אינו כלום שהף שלפי דמיונו שוה ג' דנרין ומודה בדינר מ"מ אינו מודה בברית דכשיוציא הלה המשכון ויתברר שהוא שוה סלע מיפטר לגמרי ומאי דאודי לאו כלום הוא דהודאה בטעות הוא:

דף כו ע"ב ר"נ ד"ה הלכך וכו' מדאמרינן בבבא קמא דף נו כנ"ל:

דף כח ע"א ר"נ ד"ה ולא אמרן אלא בבעל הבית וכו' ואיכא הנאי ובעה"ב כנ"ל ותי' למעליותא גבי תופס המרובעין נ"ל מוקפין: **ע"ב** ר"נ ד"ה משחק בקוביא גזלן דרבנן הוא דאמרן דאסמכתא כנ"ל:

דף כט ע"ב ר"נ ד"ה ולפיכך נראה לי וכו' לבני לוה שבועה אלמא ס"ל שכל תובע וכו' כנ"ל: **שם** בא"ד משום דנפקא מפומייהו היינו משום כנ"ל:

דף ל ע"א במלחמת ה' ד"ה אמר הכותב הא ליתא וכו' כדאמרינן בבכורות דף מח ע"ב גבי שתי נשים כנ"ל: **ע"ב** בר"נ ד"ה מלוה ולוה וכו' תי' אלא אשר במרובעין נ"ל מוקף:

דף לב ע"א בר"נ ד"ה ותשוד הכא ליפרע וכו' כגון פוגם שטרו ומת וכו' ודכוותי' נדפס הגה"ה זו בשם מהר"ם נ"ב הגה"ה זו אין לה שחר ועי' בבעה"ת שער י"ד ובטור סי' ק"ח דאשבועה דהכא ליפרע מנכסי יתומים קאי ובמת מלוה בחיי לוה ומשום דהחמירו בשבועה זו משום תקנת יתמי לוה שמי שנתחייב בה אין מורישה לבניו דומה לשבועת שלא פקדנו אין מורישה לבניו משום תקנת יתמי מלוה:

דף לג ע"א ברי"ף ואלא דקני לה. נ"ב כ"ה גי' הרי"ף. ועי' רש"י ותוס': **שם** כשהיא ארוסה ונסתרה ונכנסה לחופה ולא נבעלה כנ"ל: **ע"ב** בר"נ ד"ה דא"ל השבע וכו' אין השבועה לעבד אלא לזה התופס כנ"ל: **שם** ד"ה ירושלמי חד בר נש כו' תי' בשלא אשר במרובעין נ"ל מוקף:

מסכת מכות

דף א ע"ב בנ"י ד"ה גמ' שתי רשעיות וכו' כדאיתא בכתובות דף לב. נ"ב ע"ש: **שם** במתני' ד"ה עמנו הייתם וכו' בגוף העדים ולא בענין המעשה כנ"ל:

דף ב ע"ב בנ"י ד"ה זה לשון הסלכות וכו' שלא מדעת חבירו ירושלמי נ"ל אחר ד"ה פי' ההלכה וכו' פסק כוותי': **שם** בד"ה פי' ההלכה היכי אמרי' וכו'. נ"ב כאן היה כתוב הירושלמי שהביא הרי"ף לקמן דף ג' ע"א ירושלמי כתב כל נכסיו ואח"ז חוזר לפרש ההלכה שבש"ס:

דף ג ע"א ברי"ף בפ' א' דיני ממונות נ"ל בפ' זה בורר: בנ"י בד"ה ורבינו אפרים וכו' ד"ה ברייתא. תי' ברייתא. מוקף: **שם** ד"ה לאו בתר ערבא אזיל וכו' והראב"ד ז"ל כתב. נ"ב עי' חידושי הרשב"א ז"ל:

דף ד ע"ב בנ"י ד"ה בי פירקי וכו' וכן כתב אבי העזרי נראה דעל כל פסה וכו'. נ"ב עי' ב"י וד"מ וב"ח סי' קפ"א מ"ש בזה: סליק

הגהות בן אריה על הרי"ף מסכת שבועות מהגאון כו' מוהר"ר זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף יג ע"ב ר"ן ד"ה ואיפליגו קמאי כו' אבל רב אלפס כתב בתשובה בסי' רמ"ט: **שם** באותו דיבור וכן דעת ר' סעדיה ז"ל כו'. נ"ב בעיטור אות ה' הרשאה ומה שכתב שם [ושם הביא ג"כ תשובת ר' סעדיה ע"ש]:

דף טו ע"א סוף ד"ה גרסינן עלה בגמ' מהני' כו' לאחד מגדולי המחברים שכתב שכוון שכנגדו נשבע ונוטל בחשוד. נ"ב נ"ל כחשוד:

דף יז ע"א ר"ן ד"ה ובירושלמי דהאי פירקא [הלכה א'] דרשינן האי וכחש כו'. ומה בא אלו נשבע ונשבע שמא אין מביאין קרבן על אוי פרוטה. נ"ב כן הוא בירושלמי ע"ש. אכן מפירושו של הר"ן כאן נראה שלא היה כל זה בגירסתם וכן ברא"ש לא העתיק כל זה [וע"ש בפלפולא חריפתא]: **ע"ב** ר"ן ד"ה ולענין מי שמודה במקצת הלואה ורוצה ליתן משכון כו' הרב בעל העיטור כתב דכהילך דמי. נ"ב באות ת' תוב חלק שני. ועי' בש"ך חו"מ סי' פ"ז סק"ה. על מ"ש הרמ"א שם דמשכון חשוב הילך דהא אפי' שטר חשוב הילך עכ"ל. וכתב הש"ך ע"ז וז"ל כ"כ הטור בשם העיטור ועיינתי בעיטור כו' ולא מצאתי ראיה זו עכ"ל הש"ך. והוא נמצא לפנינו בספרי העיטור באות ת' תוב חלק שני איתא כן לסדי' ע"ש: ומ"ש הר"ן כאן אבל הר' יוסף הלוי ז"ל אומר דבכה"ג לא חשיב הילך כו'. עי' בהרב המגיד פ"ד מה' טוען הלכה ו' שכתב שכן כתב הר"י מג"ש [הוא הר"י הלוי הנ"ל] בשם הרב אלפסי ז"ל דמשכון לאו הילך הוא עכ"ל אבל בתשובת הרי"ף הנדפסות סי' פ"ח איתא בזה"ל אם אמר לו אין לך בידי אלא כך וכך והרי משכון זה טול אותו בדמים או המתן עד שאפדה אותו הרי הוא כהילך ואינו נשבע שבועת התורה עכ"ל. וזה לכאורה סותר למ"ש הה"מ שם בשם רב אלפס הנ"ל. וכ"כ בפתחי תשובות שבש"ס תשובת הרי"ף שם שדברי התשובה סותר למ"ש הה"מ בשם רב אלפס. אבל נראה דאין כאן סתירה דבתשובה כנ"ל כתב אם אמר לו כו' והרי משכון זה טול אותו בדמים כלומר אם תרצה טול אותו מיד לחלוטין דיין בהודאה אך אם תרצה המתן עד שאפדה אותו ובהא ס"ל דהוה הילך שהרי רוצה לסלק לו מיד בשוה כסף. אבל אם אמר לו שנותן לו רק בתורת משכון עד שיפדנו ולא לחלוטין בהא ס"ל להרי"ף דלא הוי הילך ומשום דמנה אין כאן משכון אין כאן. ועד"ז מבואר בריטב"א ובריב"ש המובא בבית יוסף סי' פ"ז סעיף ד' וע"ש בסמ"ע ובש"ך ס"ק ד':

דף יח ע"א בר"ן ד"ה ולפי דעתי יפה כו' דמלוה אינו קונה במכר. נ"ב נ"ל דמלוה אינו קונה במכר: **שם** ד"ה ואיכא למידק וכיון דאיכא עדים כו' אין סומכין על עדותן לגמרי אלא על השטר לגמרי כו'. נ"ב נ"ל אין סומכין על עדותן לגמרי ולא על השטר לגמרי כו':

דף כג ע"א ר"ן במתני' ד"ה אלו דברים שאין נשבעין כו' ודעת הרי"ף ז"ל כן שכתב בתשובה סי'. נ"ב סי' נ"ז ע"ש:

דף ל ע"א ר"ן במתני' ד"ה החנוני כו' והא דקתני פועלים וחנוני רבותא אשמעינן דלא תימא כו'. נ"ב נ"ל. והא דקתני פועלים ובניס רבותא אשמעינן כו'. [וכונתו למה דקתני שני אופנים תנו לבני סלעים כו'. ולפועלים בסלע כו']: **ע"ב** ר"ן ד"ה מלוה ולוה כו' וזה אי אפשר לכפור לו אלא מנה כו' תיבת אלא מוקף. ונ"ל. א"א לכפור לו מנה:

דף לב ע"ב רי"ף איכא ביניהו לפתוח לו כלומר שאף על פי שלא טען טוענין לו. נ"ב עי' בתשובת הרי"ף סי' ע"ז בשם רב האי. וז"ל הרי"ף בתשובה שם ומה שאמר רב הונא לכל מגלגלין חוץ משכיר וכו' הוא כמו שכתב רב האי בסדר שבועות והוא שאמר כבר התירו רבותינו ז"ל להקל בדיינים בשבועת שמא על השכיר וכיוצא בו ללמדם הטענות כדי לפוטרם ממנה עכ"ל. ולפ"ז מה שאמר כאן לפתוח לו היינו כלומר ללמדו הטענות (וכן הוא לשון הגמ' עד"ז בעלמא. (כתובות ל"ו ב' וש"מ) כגון זה פתח פיך לאלם כו'). ויש לומר שכן הוא ג"כ כוונת הרי"ף כאן במה שכתב כלומר שאע"פ שלא טען טוענין לו ר"ל שאם אנו יודעין לו איזה טענה שבזה יפטור אף משבועה פותחין לו וטוענין לו כלומר מלמדין אותו לטעון וכמ"ש שם בשם רב האי. [וברא"ש כתב ג"כ כלשון הרי"ף ומוכח מדבריו שמפרש כפרש"י ע"ש] ומ"ש שם בתשובה בשבועות שמא על השכיר. אע"ג דשבועות שכיר דמתני' בטענת ברי' איירי מ"מ י"ל כיון דבעה"ב טרוד בפועליו חשבינן ליה לטענת שמא ועי' תוס' שבועות דף מ"ה מתוך שיכול כו'. כן הוא בפירש הר"י מג"ש על שבועות כאן בזה הלשון חוץ משכיר שמקילין ופותחין לו בטענה כדי לפוטרו מאותה שבועה שתקנו לו חכמים ויטול בלא שבועה:

דף לג ע"ב רי"ף בגמ' דבני מערבא כו' ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם א"ר יוסי לא חייבתו תורה שבועה כו'. נ"ב חזר ואמר הריני משלם תופסין א"ר יוסי לא חייבתו כו'. כן הוא בירושלמי והיינו דכתב הרי"ף בסמוך פלוגתא דת"ק ור' יוסי כו' ועי' רא"ש. [ומפרש הרי"ף דת"ק אמר שאם חזר ואמר הריני משלם תופסין שלפטור מן השבועה אמר הריני משלם וצריך לשלם הכל או לשבע על הכל ור' יוסי פליג עליו ואמר לא חייבתו התורה כו'. ור' זירא ס"ל כת"ק. וכן מבואר ברא"ש לפי פירש הרי"ף. וגם גירסת הרא"ש חזר ואמר הריני משלם תופסין. וע"ש מה שכתבו בזה]: סליק מס' שבועות

דף ב ע"ב רי"ף והוינן לגאון כו' אם לא נודע בעדות ברורה שיש בו שלשתן להעיד כו'. נ"ב נ"ל שישנו שלשתן כו'. ועי' נימוקי יוסף סנהדרין פרק אליהו (דף רס"ג ע"ב) ד"ה במזויף מתוכו כו' אבל בתשובה לרי"ף ז"ל[סי' קס"ז]חילק כו' ומסתברא היכא דליתנייהו לסהדי קמן מכשרינן ליה דאמרי' דלמא לא הוה ידע ביה ואפי' נודע שיש בו שלשתן להעיד עכ"ל וכתב על זה בבית יוסף סי' נ"א סעיף ה' ואע"פ שמדברי הרי"ף עצמו בפ"ק דמכות (הם דברי הרי"ף כאן) משמע שאם נודע שיש בו שלשתן להעיד שפסול י"ל כו' עכ"ל. ויש לתרץ ע"פ מ"ש הרמב"ן בחידושיו למכות לפי דברי הרי"ף ז"ל שאם ליתנהו לסהדי קמן ונמצא א' מהן קרוב או פסול למלוה או ללוה לא מבטלינן שטרא מספק דאמרינן לא הוה ידע בקרבותיו דהאי כו' אבל בקרובין העדים זה לזה אם ידוע שחתמו זה בפני זה פסול שבוודאי יודע קורבה עצמו עכ"ל ועפ"ז מיושב בפשיטות דהכא מפורש ושנים מהן קרובים זה לזה כו' לכן משמע דהיינו לחתום כאחד פסול ושם בדברי הנ"י הנ"ל מפורש דאיירי בנמצא א' מהן קרוב או פסול לכן כתב שם דמספיקא תלינן שלא ידעו ע"ש. (ומה שמסיים שם בנ"י ומסתברא היכא דליתנהו כו' אינם דברי הרי"ף בתשובה רק דברי בעל העיטור שם באות ק' קרובים). ובהנ"ל מתורץ יפה קושית הלחם משנה פרק ה' מהלכות עדות ה"ו על הרא"ש כאן שהקשה על דברי הרי"ף בתשובה הנ"ל מדברי הש"ג ולא הקשה מדברי הרי"ף הללו בעצמו ע"ש. [דמדברי הרי"ף שבכאן דמפורש דאיירי בקרובין זה לזה י"ל דבהש"ג פסול כנ"ל לכן הקשה מהש"ג שמפורש בו דאיירי בנמצא א' מהן קרוב או פסול וכנ"ל]. [ועי' בתומים סי' ל"ו סוף ס"ק ט]:

דף ג ע"א ברי"ף ירושלמי כתב כל נכסיו כו'. נ"ב כאן ובפרק קמא דגיטין הלכה א':

דף ד ע"א נ"י ד"ה כתב הרמב"ם ז"ל כו' פחות מארבע שערות כו'. נ"ב לפנינו ברמב"ם פרק י"ב מהלכות ע"ז ה"ו. איתא פחות מארבעים שערות וע"ש בכסף משנה ועי' בבית יוסף יו"ד סי' קפ"א [ובשו"ע שם סעיף ט]:

מרדכי פ"א וגרסינן בירושלמי בשטר שחתמו עדים כו'. נ"ב פרק קמא דגיטין הלכה ד' ע"ש. ועי' ש"ך חו"מ סי' מ"ה ס"ק כ"ג (בד"ה עוד מצאתי בו) שהעתיק הירושלמי הזה ומהפך הגירסא ע"ש ועי' מה שהקשה בקרבן עדה על הירושלמי שם (ועי' בתומים שם) ומדברי המרדכי כאן וכן מדברי בעל העיטור אות ק' קרובים שהעתיק הירושלמי הזה מבואר להדיא מהעתקת המרדכי ובעל העיטור שנוסחתם בירושלמי היה קושית ויעשה כהרחקת עדים. היפך אחר הברייתא (ודלא כמו שהוא לפנינו שמפסיק במאמר ר' אילא בשם ר' ייסא) ומאמר האמוראים היא קודם הברייתא. וכמו שכתב שם בשירי קרבן עדה שיש להגיה כן. וביאור הירושלמי הוא פשוט לפי גירסא זו. דהא דאמר ר' אבין על מתני' תפתר שחתם ישראל לבסוף פליגי אמוראי ר' יוסי ור' אילא בשם ר' יסא דר' יוסי (הוא אמורא בירושלמי כידוע) ס"ל דאתי כמ"ד עדים חותמים זה שלא בפני זה הלכך דוקא כשחתם ישראל לבסוף דאי לאו דידע שהכותי חבר לא היה חותם אחריו. ולא חייש ר' יוסי לדלמא רווחא שבק אלא מסתמא חתמו כסדר אבל למ"ד אין עדים חותמין זה שלא בפני זה א"כ ראה הישראל כשחתם הכותי בודאי למדו שיחתום לשמה ואפילו חתם הכותי לבסוף כשר (וע"ש בק"ע). ור' אילא בשם ר' יסא ס"ל כגמרא דילן (גיטין י ב') דאדרבה למ"ד עדים חותמים זה שלא בפני זה אפי' אי חתים ישראל לבסוף נמי פסול דאמרינן רווחא שבק כו' אבל למ"ד אין עדים חותמין זה שלא בפני זה כשר כשהישראל חתם לבסוף דאי לאו דכותי חבר כו'. אבל שהישראל חתם בתחלה אף שהישראל ראה כשחתם מ"מ אינו יודע אם חתם לשמה דלא ס"ל האי סברא דהישראל מלמדו להתום לשמה. ואח"כ מביא בירושלמי הברייתא דשטר שחתמו כו' ומקשה עלה ויעשה כהרחקת עדים כו' ומתרץ עלה וזהו הנכון בביאור הירושלמי בזה בס"ד [וע"ע בנתיבות המשפט שם סק"ג שכתב ג"כ בתירוץ א' להגיה כנ"ל ע"ש בביאורו. וכ"כ בפני משה שם. ובדפוס זיטאמיר הדפיסו כן בפנים כהגהת הפני משה וכנ"ל]: **סליק**

מסכת סנהדרין

דף ה ע"ב בשלטי הגבורים וכתב ריא"ז ונראה כו' מן התורה אינו פסול אלא כדבר שהוא חשוד בו והמקדש אשה בפני שני גזלנים כו'. נ"ב עי' כנסת הגדולה על חושן משפט סי' ל"ד אות כ"ח בהגהת הטור [מ"ש על דברי ריא"ז אלה] ועי' ירושלמי גיטין פרק א' הלכה ד'. [שאמר שם על המתני' דעד עובד כוכבים פסול בשטרי ממון וכשר בגיטין משום דעל הממון נחשדו ועל הממון נפסלו ולא נחשדו על העריות ובשירי קרבן שם הביא בש"ע הא קי"ל דרשע דחמס פסול לכל עדות שבתורה] ולכאורה קצת ראיה משם לריא"ז כאן [דלדבריו ניחא דכיון דאינו בשאר דברים רק מדרבנן לכן לא גזרו בעובד כוכבים שאינו רק חשוד] ויש לדחות דחשוד שאני. אבל אם נפסל ע"י עדים בממון פסול מן התורה לכל עדיות [וע"ע בפני יהושע על הגמרא דגיטין דף י"ו ע"א על פירש"י במתני' שם מ"ש בזה]:

דף ז ע"א נ"י ד"ה במזויף מתוכו כו' לשון הרב כו' אבל בתשובה לרי"ף ז"ל חילק כו'. נ"ב תשובת הרי"ף סי' קס"ז. ומ"ש אח"ז ומסתברא היכא דליתנייהו כו' אינו שם רק הוא לשון בעל העיטור שם באות ק' קרובים ע"ש. ועי' ברי"ף פ"ק דמכות [ומ"ש בהגהותיו שם]:

דף י ע"ב ברי"ף תוספתא כו' אין רשאין לעבור עליו כו' וכתב בחידושי אנשי שם וזהו שכתב הראב"ד כו' אין חביריו רשאין לדרוס עליו אבל כו'. נ"ב וכן הוא בהדיא בירושלמי בבא קמא פ"ג הלכה ה' מהו רשאין לעבור עליו דרסין עליה ועברין ע"ש [וע"ש במראה הפנים]:

דף יב ע"ב ברי"ף דהאי דאמר ר' אלעא אמר רבא מתני' דתנן כו'. נ"ב נ"ל דאמר ר' אלעא אמר רב מתני' כו' [וכן הוא בבכורות כ"ח ב']:

דף כ ע"א ברי"ף ואם ע"ה הן יעסקו בהלכות פסח כו'. נ"ב עי' בגמ' [דף ק"א ע"א. שם הגי' באופן אחר. וכן ברי"ף ריש פ' אין עומדין העתיק הגירסא כמו שהוא בגמ' וכן הוא ברא"ש כאן]:

במרדכי סי' תרע"ח. פסקו הה"ג כרבי אבוה כו'. נ"ב זה תמוה דהלכות גדולות פסק להדיא [בהלכות דיינים] כשמואל וכמו שכתבו התוס' בשמו [בדף ג' ע"א ד"ה ורבה. וכ"כ הרא"ש בשמו בסימן ו] ובהלכות שבועות מחלק הבה"ג דלא תקשי דר"נ אדר"נ מהא דאיסור ורב ספרא [בבא מציעא דף ל"ב ע"א] וז"ל הבה"ג שם איסור ורב ספרא כו' אמר רב נחמן כו' אבל צריכה ב"ד הדיוטות קשיא דר"נ אדר"נ התם אמר הלכתא כשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין הכא קאמר צריכה ב"ד הדיוטות אלמא בעינן שלשה לא קשי' כי קאמר רב נחמן הכא בעינן שלשה לשומא קאמר עכ"ל הבה"ג שם ע"ש. שוב מצאתי בש' שונה הלכות שהקשה כן. ומ"ש הבה"ג התם אמר ר"נ הלכתא כשמואל עי' בבה"ג הל' דיינים [שכתב שם בזה"ל בפני כמה מבטלו כו' (גיטין דף לג.) ר"נ אמר בפני שנים תרי נמי ב"ד מיקרי וקיימא לן (בגיטין דף לד) הלכתא כר"נ אלמא תרי נמי ב"ד מיקרי למימרא כשמואל עכ"ל הבה"ג שם. ועי' בתוס' דף ג ע"א ד"ה ורבה]:

שם סי' תרפא. כדאמרי' פ"ק דקדושין דאי לאו דעבד עברי כו'. נ"ב עי' בעיטור אות מ' מחילה:

סי' תרצ"ה. אבל בעל העיטור כתב כל הני פסולי דרבנן כו'. נ"ב ע"ש אות ק' שכתב זה בשם תשובות. אבל דעתו שם דצריכה גט מספק:

בהגהת מרדכי פ"ג סי' תשכ"א וע"ה דפסחים שעוסק בתורה כו'. נ"ב נ"ל וע"ה דתניא בעוסק בתורה כו' [וכן הוא בבעל העיטור שם אות ק' קבלת עדות ע"ש]: **שם** סי' תשכ"ה וכתב העיטור היכא דאיכא סהדי כו'. נ"ב באות ק' קרובים ע"ש: **שם** באותו דיבור. כגון דלא דיירי בחצר א' כו' תיבת דלא המוסגר במרובע הוא מוקף. ונ"ב נ"ל כגון דדיירי בחצר א' כו' וכן הוא בבעל העיטור שם ועי' כתובות דף כ"ג ע"א [שמפורש שם דהיכי דדיירי בחצר א' לא ראינו אינו ראיה ע"ש] ומה שהגיהו המדפיסים כגון דלא דיירי בחצר אחד שגו בזה מאוד כי הוא נגד סוגי' דכתובות ולא עיינו בבעל העיטור שהביא שם סוגי' דכתובות הנ"ל וכתב ע"ז דבריו. ונ"ל כאן כגון דדיירי כו' וכמו שהוא בבעל העיטור שם: (ומ"ש כאן. היכא דתרויהו כהדדי ניניהו כו' בבעל העיטור שם הלשון היכא דתרווייהו כהדדי קיימי ע"ש):

שם באותו דיבור וע"א אומר לא ראיתי ותנן גבי עגלה ערופה כו'. נ"ב כן הוא במשנה שבירושלמי [בסוטה פ"ט ה"ח] ע"ש. שלפי נוסחת במשנה שלפנינו בבבלי [בגמ' סוטה דף מז ע"א] ובמשניות שם לא ראית בלשון נוכח וכן בכל המשנה שם לא ראיתם (וכן הוא ברמב"ם פ"ט מהל' רוצח הלכה ג') לכאורה אין מקום לראיה זו כי יש לפרש לא ראית כלומר שהסירג שאתה אומר היה עמי במקום אחר א"כ בודאי לא ראית [או כאופן אחר הדומה לזה] ועי' בתוספות יו"ט שם פ"ג מ"ד ד"ה ושנים. אלא נראה שנוסחת הבעל העיטור היה במשנה כהנוסחה שבמתני' שבסדר ירושלמי וע"א אומר לא ראיתי (בלשון מדבר בעדו) וכן בכל המשנה הגירסא לא ראינו ע"ב בירושלמי וע"פ נוסחה זו הראיה כמין חומר: **שם** סי' תשכ"ו. דלבינא ברעות נפשי בשליחותא דא וכל מה דעבד בהון. נ"ב נ"ל דלבינא ברעות נפשי ואשליטית ואשליטית לפלוני על ידיה כך וכך זוזי דליתן יתהון לפלוני בר פלוני או דליזבון בהון ארעא וליתהימן בשליחית דא וכל מה דעבד בהון דאדעתא כו' כנ"ל. [וכן הוא בבעל העיטור אות ש' שליחית ממון בסופו]: **שם** ומסתברא כו' אין לו ליתן כ"א בפני שנים שבא בפני ב"ד כו'. נ"ב נ"ל כ"א בפני שניהם שבא בפני ב"ד ויפרש ענין השליחות בפניהם כו'. וכ"ה בבעל העיטור אות ש' שליחית ממון ובטור סי' ק"כ סעיף ו' העתיק דברי בעל העיטור אלה ולא העתיק תיבת בפני שניהם. אבל בעל התרומות שער כ"ח איתא כן בפני שניהם כמ"ש בבעל העיטור שם ועמס"ש: **סליק**

חדושים והגהות על הרי"ף שבועות מהג"מ שמואל מרובזעוויץ ז"ל מו"ץ דמאהליב (והרד"ל ז"ל העתיקם בבי"ק מגליון האלפס שלו).

דף ב ע"א בר"ן סד"ה ומיהו כו' שיטתו של הרב ז"ל כו' שנבדקה ג"פ ומצאה טמאה יוצאה. נ"ע דלהרמב"ה כיון שראתה ג"פ מ"מ מאי קלקול איכא. אף כי לא תראה מ"ת בבעל השני אפ"ה אסורה לראשון לפי שאין כל האצבעות שוות כדלקמן. ודוחק לומר דאם הקבע לה ווסת מותרת לחזור לו כ"ז שלא ניסת לבעל שני דזה פשוט דליתא דכל שראתה תחתיו ג"פ מ"מ אף כאין לה ווסתאות כו' קבעה לה ווסת ואפ"ה אסורה לו. ואיפשר שתעשה רפואה וס"ל להר"ן כי תעשה רפואה מותרה אף לראשון: **ע"ב** ר"נ סד"ה ועכשיו הרב ז"ל כי הסיא דפ' תינוקות כו' לדר' זירא לא בעי בדיקה כו'. ולפ"ז קשה ר"ז כמאן ס"ל דלדידי' ליכא לתרץ כמ"ש לעיל דסמיך אמתני' התמרין והפיצלין כו' דאיירי לאחר שהוחזקה ג"פ: **שם** ומ"מ אפי' בדקה ג"פ ומצאה טמאה יש לה תקנה בבדיקה כו'. לדעתי י"ל בזה דהתם לקמן מיירי ביש לה ווסת לראייתה אלא שאירע שרואה מ"מ מש"ה מהני בדיקה דדם שרואה מ"ת הוא מהצדדין אבל באשה שאין לה ווסת הרי בע"כ תראה פ"א דם מן המקור ומאי מהני שבדיקה שבא מן הצדדין אף שעכשיו הוא מן הצדדין שמא פ"א תראה בעת תשמיש מן המקור דהא שאין לה ווסת אסורה לשמש מתחלה בלא עדים. הא"כ תאמר שתבדוק ג"פ אם בא מן הצדדין אזי מותרת וצ"ע נ"ע: **שם** ד"ה אם יש לה ווסת כו' לפרקים תולה בווסתה ומשמשת כו'. בלא"ה מותרת. דהא הויספסק תשמיש היתיר בינתיים:

דף ג ע"ב ברי"ף ואי חזיא ב' יומי כו' לבר מיומא די"א דלא בעי כו'. בסוף נדה איתא שמד"ס צריך שימור עכ"ס:

דף ד ע"ב בר"ן ד"ה והרא"ד מן השם כו' בתולה שיתה אין מוציאין אותה מחזקתה. אבל לבעל לא תלינן שתיפסה ש"ז. ומש"ה באשת כהן אסורה ע"י אם לא מצא בתולים: **שם** ד"ה וגרסי' פ' כל היד כו' דכיון דאיכא תביעה אין לך כו'. ומיירי בערה לפ"ז:

דף ה ע"א בר"ן ד"ה ת"ר אלו נאי מקוה כו' או רובא או רביעי' בתחלה מדאורייתא. א"נ בהך דליגר הומ"ע לאוקמי ברוב שאוב דפסול מה"ת. גם מ"ש רביעית בתחלה הוא מדאורייתא וצ"ע ונ"ל כמ"ש לקמן בדר"ז ומהר"נ משמע דלר"ת ל"נ לומר הכי:

דף ו ע"ב בר"ן ד"ה איכא בינייהו לסמוך להפיפה כו' לחזור ולטבול אע"ג דבלא איפשר שיין לקמן. עי' הגהת מסר"ם טיקטין וה נ"ע דמ"מ ניחא לגי' האלפס לנ"ק אף דלא תפסה סמוך לטבילה ומצא עליו ד"ת א"ל טבילה ומיירי דעיינה סמוך לטבילה כמ"ש לעיל ומ"ט לא ניחא לי' דברי הר"ן: **שם** ד"ה גרסי' בגמ' וכו' ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל כו' לא מהניא בהו טבילה כו'. לא ידעתי מנ"ל דאף בדיעבד לא מהני טבילה שמא אינו רק לכתחילה לא הטבול ע"ג ספסל: **שם** ד"ה ולית הלכתא כו' שפחותי' כאילו לא טבלה וי"ל כו'. איפשר לומר שהוא לטהרות. והולי מליבנא דכאילו לא טבלה מ' כלא טבלה כלל אפי' לבעלה:

דף ז ע"א בר"ן ד"ה רובו כו' ואי איתא עדיפא הו"ל לאקשויי עכ"ל. יש לומר דרש"י ס"ל בגוף אף מיעוט המקפיד חוצץ ד"ת משום דכתיב ורחץ כל בשרו במים אבל שאינו מקפיד הרי הוא כגוף עצמו ואף בבשר מותר מה"ת ומש"ה פריך מדר"פ: **בא"ד** ובמוצ"ש שא"א לחוף כו' תופפת בליל שבת. היינו בליל מ"ש אבל הוא תימה דמה היכא דחל יו"ט אחר השבת חופפת בע"ש וטובלת לי"ל שני בשבת כדי שלא תחוף בלילה כדלקמן כ"ש היכא דטבלה במ"ש תחוף בע"ש ותטבול במ"ש וצ"ע. ולכן נ"ל להגיה חופפת בע"ש והא דלא איפשר דחופפת בלילה היינו בשני יו"ט של ר"ה כדלקמן: **שם** ד"ה גרסי' בגמ' וכו' וכפ"ב דנדרים יש סוגיא כו' מדעתנו נ"ל הכרע כזה כו'. ול"נ דכשאמר סתם שבועה שאוכל מני אח"כ לפרש דבריו איך כיון מש"ה במסרבין בו אינו נאמן שוב לפרש דבריו ובזה לא יסתרו הסוגיות: **בש"ג** ד"ה שבוט וכו' וה"ט מפני שהנדר שלא כהוגן. לא ידעתי מ"ט הוא שלא כהוגן לפמש"ל דמאי לפדוחה: **ע"ב** ד"ה ובפלוגתא דאביי כו' וכ"ז ועי' לדברי הרי"ף כו'. בהאמת שהסוגיא מוכח כדברי הרי"ף ולא כרש"י ויפלא הדבר על רש"י איך העלים עין ז"ל מסוגיות רבות הללו וממשניות הרבה כאימרא כו'. ונ"ל לייבש לשיטת רש"י דהיכא שמתפיס תפס בחפץ דהיינו כאימרא דבר זה יהיה כאימרא או בשר זבחי שלמים ודכוותי' הרי יש ממש בדבר הנתפס וחייל האיסור אף אמתפיס אבל היכי שאין מתפיס בשום חפץ רק מתפיס בנדר כמו הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו דלא תפיס בשום חפץ רק ביום שאין בו ממש זה מקרי שהתפיס בנדר ודמי שפיר למתפיס בשבועה דאין מתפיס בדבר שיש בו ממש רק מתפיס באיסור שבועה ומש"ה קאמר שפיר בגמ' מהך דאיזהו איסור האמור בתורה הרי עלי כיום שמת בו אביו דאין מתפיס בדבר רק באומר נדר ואפ"ה הוי התפסה וא"כ ה"נ במתפיס בשבועה וזה אמת וברור. ולרבא בשניהם לא הוי התפסה והנה הך דנאמר ואמר ואני י"ל דהתם נזירות חל ג"כ על גוף האדם והוי ממש בממש. ויש בזה להאריך ואכ"מ:

דף ח ע"ב בר"ן ד"ה ואמר שמואל וכו' אינו ענין לרמב"ת דהתם שאני דגופין נחלקין נינהו כו' בלא"ה יש לחלק בכמה גווני ותמהני על הרמב"ן במדמי להו:

דף ט ע"א בר"ן ד"ה ואחרים אומרים שכיון כל הנדרים חלים על האיסורין וסיפא דמכות כו'. ול"נ לקיים שתיהן דוודאי נדרים אין חלין על קיום ל"ת וכללא הוא אין אהע"ת מי' באיסורי אכילה וודאי נדרים חלים עליהן דהא אמר ר"פ כאן בקונמות דלא מדכר שמא דאכילה ז"ס בכל שהוא וכל איסורי אכילה מה"ת בכזית ומש"ה חלה נדר על כל האיסורין משא"כ בהך דקונם שלא אחרוש ביו"ט אין הנדר חל דחרישה אסורה ביו"ט בכ"ש. ומ"מ שיטת רש"י נכונה דבהך דגדלי' אף כי סי' אסור מה"ת כי' קונם חל עליו דהוי מאיסורי אכילה וכמ"ש: **שם** בד"ה בעי רבא שבועה שלא אוכל תרלן כו' נקטי' בהו לחומרא. לא ידעתי מאי נ"מ לקרבן או למלקות וודאי מספק אין לחייב קרבן ומלקות. ולענין איסור בלא"ה בכ"ד אסור כ"ש כמ"ש הוא לעיל וזהו טעמו של הרי"ף שהשמיט כל הדברים אלו: **בא"ד** מסיק אדעתי' דכל מאי דאכל כו' בלא"ה התם לא אתשבינהו אבל הכא כא אתשבינהו ע"ש בגמ': **ע"ב** בסד"ה מ"ש וכו' ומ"מ לא משכחינן נהו אלא בדאסר חפצא אנפשי' כו'. לפ"ז הרי מצינו לאשכוחי אף בשבועות התפסה הה"נ כמו בנדרים וא"כ ניחא דלעולם איכא בשבועות איסורא במתפיס בשבועה ועיין בר"ן בר"פ ותבין: **שם** ד"ה מיבעיא לי' וכו' שלא אטעום כלום חדש כו' דאילו שלא אוכל יכול לאכול פחות מכשיעור. ובזה יתורץ קושי' תוס' ע"ש. ובלא"ה איפשר דלא הוי ש"ש אלא בהזכיר הזמן אבל אמר סתמא אף דהוי לעולם אפ"ה איפשר לא הוי ש"ש דשמא ימות קודם שיסתכן בשינה ובאכילה דקי"ל שמא ימות חיישינן ובש"ג משמע דאף בשלא יאכל לעולם הוי ש"ש. ואולי מחלקותם תלוי אם בשבועה אסור ג"כ חצי שיעור אבל אין ענין לזה ד' הר"ן נ"ע: **בא"ד** דבר שא"א שבע"כ ישן בתוך ג' כו' בפ' המגרש אמרי' איפשר דברו נפשי' בבילוי ולא גלים ע"ש: **בא"ד** משום דהו"ל נשבע לפטור עד"ת כו' זה נ"ע דהא מש"ה ליחול עליו בכולל כמו דחל על יום א' וכ' שאין בו סכנה ובכולל שוא"ת כש"ג וודאי דחל אף לבטל את המצוה כמ"ש לעיל והוי כמו שלא אוכל מצה כל השנה ויתבאר במ"א באריכות בס"ד:

דף י ע"ב במאור ד"ה ומי אמר אביי כו' שאני יודע לך עדות משום דליתא בכן אלא בלהו. נ"ל בלאו אלא בכן (ומ"מ אינו מחוור דה"נ י"ל הא דאמר אביי לעיל באיני יודע פטור משום דלמסקנא בשבועת העדות אינו חייב אלא א') וכדרבא שילא לידון בדבר החדש וכייתו דבר חדש שחייב מזיד וע"ש במלחמת ה':

דף יב ע"א בר"ן ד"ה אבל' לאסוריה וכו' וכדרב יהודה דאמר בפ"ב דנדרים (יד:). הו"ל לאקשויי כו' אדר"י גופי' מ"ט קאמר אל יחן היום ול"ל באריכות הזה ויש בזה דברים והכמ"ל: **ע"ב** שם ד"ה שבועה שלא אשב כו' דהיינו לא אנית תפלין והוי כנשבע לבטל כו' אף זה הוי כלל מגו דחייל על שויו"מ ולילה. ודוחק לומר דבעי ג"כ שאמר לא אנית היום שאין זה במשמע. גם מ' הרמב"ן תמוה מ"ש דאפ"ה אינו חייב קרבן דקרא בדבר רשות כתי' א"כ מ"מ שלא אוכל נבילות ושחוטות חייב קרבן ואי משום דהוי לקיים את המצוה והכא הוי לבטל כיון דקראי בדבר הרשות כתיב ובעי הרעה דומיא דהטבה ואיפשר משום ק"ו דריב"ב והכא ליכא למפרך שכן עשה בה לאו כהן דש"נ משכחת לה בהן ולאו והדברים ארוכים ואכ"מ:

דף יג ע"א בר"ן ד"ה ואין חייבין על שגגתה כו' וכ"ת הכא מש"ה פטור אביטוי לפי כו'. נ"ל כל האריכות כיון דאמרי' שם ידעתי ולא ידעתי מחלוקת וס"מ דלרבי הוי שבועת ביטוי ומה שי"ל דאיפשר שאני סוגיא היא כשמואל גם איפשר לומר הא דאמר לעיל ידעתי ולא ידעתי מחלוקת היינו היכי שא"ל עכשיו לאותם עדות אבל כל שצריך גם עכשיו לאותה עדות הוי נמי בכלל שבועת העדות ומש"ה פטור אביטוי דילא רק בדבר חדש לרבא ובזה מתורץ קושי' הר"נ: **ע"ב** ד"ה וכ' הר"י הלוי כו' אבל בע"ד שומעין כו'. בלא"ה י"ל שאני שהוא כמותו מש"ה תורגמן:

דף יד ע"ב בר"ן סד"ה מפני לא מטעם חוזר ומגיד אלא משום דלא מצו מסוו נפשייהו רשעים. לפ"ז אף כ כפרו חוץ לב"ד נמי הוו כי הודו אח"כ משוו נפשייהו רשעים אף דנאמר אין בו משום שבועת ביטוי אבל לאו היכא כדאיתא במרדכי א"ו בזה לא משוו נפשייהו רשיעי דמצי אמרי הזרנו ונזכרנו:

דף טו ע"א בר"ן סד"ה וכ' הרשב"א כו' שגגה דמהא יש ראיה מכרעת. איפשר דהכא בתר תקנת ר"נ מהבע היסת ונוטל ובגמ' איירי קודם תקנות ר"נ: **שם** ד"ה וגרסי' ותו בגמ' כו' ורהיה לדבר מדאמרי' בפ' המדיר כו'. איפשר לחלק דהתם מיירי שראה הבעל הכתם ובע"כ צריכה לומר תכם טהר לי וא"כ כיון דהכס כופר והיא בעצמה א"י לומר הכתם טהור. אבל הכא היא בעצמה נאמנת לומר מת בעלי גם יש לה מיגו דאי בעי אמרה בלי שבועה ודו"ק: **ע"ב** ד"ה נמ' אמר שמואל מה בין משביע מועטין למשביע מרובין. איפשר לחלק דהואיל ומשביע כולן והשבועה בטלה לגבי אותן שא"י בטלה נמי לגבי היודעין. משא"כ במשביע אחד שהמשביע הוא בספק אבל הנשבע אין ספק לגבי' ולא בטלה אגלו השבועה כלל ופשוט: **שם** סד"ה בהא"פ דלי"ת כו' וכי תני ובכל הכינויין הרי אלו חייבין כו'. זהו תוגה תכ"ד דמה קשה לו מכל הכינויין דחייב אף כי לא הזכיר שבועה כמ"ש לעיל:

דף יז ע"ב בר"ן ד"ה גרסינן. ולקוחות לא מחייבי בהכי כו'. ולגבי לקוחות לא הוי כאילו אם פרעתיך דאיפשר כלקוחות לא נתחייבו דפרע קודם דקנו הני ניכסי או איפשר דנכסים היו כערב ומערב לא מצי לגבות כיון דהלוה גופי' יכול לטעון פרעתי:

דף יח ע"א בר"ן ד"ה ולפ"ד יפה אמר הרי הלוו כו' וטעמא דמילתא מפני שמעותיו קונות לו משכון כו'. ולמ"ד מעות אינן קונות במטלטלין מאי איכא למימר. אלא ע"כ במשיכה קונה ואיכא למימר מלוה קונה במשיכה לשעבוד דעכשיו משעבד לי' על החוב ול"ד לסך דזבין אמהתא דהתם ל"ל לשיעבוד דהרי לא נתחייב מעולם שיהא משעבד לי' עכשיו משכון זה. ואף שם איכא דיעות הי א"ל קני לשעבוד אבל הכא בוודאי קונה לשיעבוד:

דף יט ע"א בר"ן ד"ה ויש לרשב"א. ורא"י לדבר מדתנן פ"ק דגיטין כו'. ראי' זו איני מבין דהא למ"ד שם דחיישי' למנה קבור אף שיש מעות הרבה מזומן אינו נותן לו כדמשמע שם דלמ"ק נתכוין והט אי' שאיו מקים קבור ה"נ אם נאמר שוה קא"ל חיישינן שמא שוה מנה קבור כיון ליתן לו אף אם המנה שקבור נמי בכלל דהאומר שוה אף דווקא הוי בכלל שוה כמ"ש לעיל אבל לדידן דלא חיישי' לקבורה אף שאין לו מנה כלל נותני' לו שוה מנה מנכסיו: **שם** ד"ה אפי' לא. הע"ג דטענת שמא הוא דלאו בהפי' סקלי' כו'. אין זו ראי' דע"כ התם איירי דראה עכשיו ג"כ בידו הך כיתנא דאל"ה אית לי' מיגו דהחזרתי וא"כ הרי הוא טוענו ברי שהוא שלי אלא דאי לאו העד הי' מסימן לומר לקוה הוא בידי ועכשיו אינו נאמן:

דף כב ע"ב בר"ן ד"ה איסור דאמרי' ז"ל ב"ר דעות כו' בפ' השוכר א"ל כדשיימו בתלתא כו'. אין זה ענין כלל לרוב דיעות באומדנא:

דף כג ע"א בר"ן ד"ה דאמרינן. ורא"י לדבר מדאמרי' לקמן ר"ש כל הנשבעין כו'. הי' איפשר לחלק בין ש"ת לש"ש ולא הי' קשה כל הני קושי' על רש"י. אלא שצ"ע בפ' הגוזל א"כ מאי פריך שם בשומרים מיגו דיכול לומר להד"ם יכול לומר נאנסו הא בדדמי לא אמרי מיגו כמבואר. ואיפשר בזה לייבש דברי הר"ן וצ"ע: **ע"ב** במתני' סד"ה ואנן. ודכוותא נמי איכא לפרושי בסוף דפ"ק דמציעא כגון שו"א ב' כורי עשר כו' התם ליכא לפרש הכי דזהו שינויא בתרא א"נ טענו כלים וקרקעות והיינו כאי גוונא שכ' הר"ן. ש"ס דלשינויא קמא איירי דהודאה הי' בקרקע:

דף כד ע"ב בר"ן ד"ה ולענין תובע. וס"ל אנן סהדי דתמשים דתבלה אית לי' גבי' כו'. ולי לא נראה דליהוי כהעדאת עדים הואיל דמס"ת לא הי' נאמן בשבועה לא אלימא תקנת חכמים שיהא כעדים לחייבו שבועת תורה וניחא נמי במשנה חייב הואיל והוי מודה במקצת דמס"ת א"ל המלוה ליבעי שאינה ברשותו והו"ל כלוה כאומר אי אם פרעתיך ולא הוי כנגרס לממון דהא מה"ת אין מחויב שבועה כלל המלוה. ולא עוד אלא שאני הוכן גם באומר א"י אם פרעתיך אם לחייבו שד"א כמודה במקצת משום דאינו מודה בבירור רק אנו מחייבין לי' והכא שאני הואיל ובעיקר חיוב מודה בברי כדברי הרמב"ן ונ"ע והכמ"ל:

דף כה ע"א בר"ן ד"ה גרסי' בגמ' אמר שמואל כו' כך כ' רש"י ז"ל ומתני' נמי דיקא הכי דתני ס"ט כו'. אין זה ראיה לשמואל. דאיפשר אף כי איתי' למשכון א"י לכופו ומתני' שאני משום דפירש. וגם אין ראיה מדקי"ל כו' דזהו לפירקים דלא כשמואל: **ע"ב** בר"ן ד"ה א"ה ובמאי דכפר לי' בע"כ. נ"ל לכדי תיוו ט'. עי' לעיל דכ' כל עיקר דתקנו רבנן שבועה בכופר הכל משום כדי היין ובקיונה ליכא כ"מ כמ"ש לעיל:

(יתר ההגהות יבואו אי"ה בכרך שאחריו)

תוספתא

שבועות פרק ראשון

פרק א א (א) אין בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי הדשים מכפרין דברי ר"מ ר' יהודה ור"ש חולקין [א]בשעיר על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף וטהור שאכל טמא שעירי רגלים ושעירי ראשי הדשים מכפרין דברי ר' יהודה ר"ש אומר שעירי רגלים מכפרין אבל לא שעירי ר"ח (ב) ומודה ר"ש [ב]בשעיר שלא קרב ברגל שיקרב בר"ח לא קרב בר"ח יקרב ביוה"כ לא קרב ביוה"כ יקרב לרגל הבא שמתחלה לא הוקדשו קרבנות הצבור אלא ע"מ שיקרב על מזבח החיצון. היה ר"ש אומר (ג) ל"ב שעירים קריבין לצבור בכל שנה ושנה שלשים ואחד בחוץ ונאכלין ואחד בפנים ואינו נאכל ושעיר המשתלח. שנים עשר בי"ב הדשים השנה שבעה בפסח ושמונה בחג ב' ביוה"כ א' בר"ה ושנים (ד) בעצרת אחד בגלל [ג]לחם הפנים ואחד בגלל היום. (ה) ואם כפר הראשון על מה שני מכפר (ו) על הטומאה שאירעה בין זה לזה ואמרינן (ז) כך ישראל צריכין להביא שני שעירין בכל יום אלא שחס הקב"ה על נכסין של ישראל: ב היה ר"ש אומר קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה שכל עבירות שבתורה מתכפרות בשעיר אחת וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בל"ב שעירין. כל עבירות שבתורה (מתוכו) מתכפרות פעם אחת בשנה וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת (ח) בכל חדש וחדש שנאמר (יחזקאל ה) לכן חי אני נאום ה' אלהים אם לא יען את מקדשי טמאת וגו' קשין הן שקוצין ותועבות שעשית וטומאת מקדש וקדשיו קשה מכולן: ג (ט) מעשה בשני אחים כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהם את חבירו לתוך ארבע אמות נטל אחד מהן את הסכין ותקע בלבו בא ר' צדוק ועמד על מעלות האולם בהר הבית ואמר שמעוני אחינו בית ישראל הרי הוא אומר (דברים כא) כי ימצא חלל באדמה וגו' אנו מהיכן נמוד מן ההיכל או מן העזרות געו כל ישראל בבכיה אחריו ואח"כ בא אביו של תינוק אמר להם[א]אני כפרתכם מפרפר הוא בני וסכין לא נטמא מלמד שטומאת סכין היתה קשה עליהן משפיכות דמים וכן הוא אומר (מ"ב כא) וגם דם נקי שפך מנשה מכאן אמרו בעון שפיכות דמים שכינה נעלית ובית המקדש מיטמא: ד (י) כל המטמאין שבתורה בין שנטמאו טומאה קלה ובין שנטמאו טומאה חמורה חייבין על טומאת מקדש וקדשיו שנאמר (ויקרא ה) בכל דבר טמא לרבות כל המטמאין שבתורה או נפש למה נאמר לפי ששלש מצות אמורות בפרשה ב' מפורשות (כ) ואחת סתומה תלמוד סתומה מן המפורשה מה מפורשה שבע אף סתומה שבע אפילו אמר לעדים בואו והעידוני שלא נטמאתי ואמרו לו ש... זה שאין אנו יודעין לך עדות יכול יהו חייבין ת"ל או נפש (ל) דהסיען הכתוב מכלל הטומאות ובא לו לכלל שבועות. או נפש לרבות כל הנפשות אף (מ) נפש נשיא ומשיח ר' ירמיה אומר דבר למד מענינו שנא' (ויקרא ה) ואם לא תגיע ידו די שה ואומר ואם לא תשיג ידו לשתי [ב]וגו' במי שבא לכלל עוני[ג] הכתוב מדבר(נ)יצא נשיא ומשיח שאין באין לכלל עוני שקרושתן עולמית. (ס) בכל [דבר] טמא מה ת"ל בכל דבר ר"ע אומר להביא את הנגע שאין טומאה יורדת להן (ע) אלא בדבר שר"ע לא היה דורש כלל ופרט [ג]והיה דורש רבויין ומעוטין שכך למד מנחום איש גם זו ר' נתן אומר להביא את הכלים שאין טומאה יורדת להן (פ) אלא במחשבה אמר ליה מה ראו כלים למחשבה [ה]שר"ש לא היה דורש רבויין ומעוטין והיה דורש כלל ופרט וכלל או נפש אשר תגע בכל דבר טמא כלל או בנבלת חיה טמאה וגו' פרט או כי יגע בטומאת אדם וגו' כלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כשהוא אומר לכל טומאתו אשר יטמא בה חזר וכלל אם כלל הראשון אמרינן לאו אלא כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט לומר לך מה הפרט מפורש טמאות המפורשות מן התורה (צ) יצא עדר גמלין ועדר רחילין ומבונות חיה ועוף ששכנו טמאות דאין מפורש מן התורה (ק) ר' נתן אומר טומאת [ו]גאיות ולא טומאת קדושה יצא השורף את הפרה ופרים המשלח את השעיר שהן טומאות קדושות. אין לי אלא בהמה חיה ועוף (ר) טהורין בהמה חיה ועוף טמאין מנין ת"ל או בנבלת שרץ טמא אמר ר' יאשיה וכי יש בשרץ טמא וטהור אלא כשם [ז]שחלקתה בין שרץ טמא לטהור כך בין בהמה וחיה לא תחלוק בין טמאין לטהורין אין לי אלא בכולן בכזית מנין ת"ל בנבלת חיה טמאה מה ת"ל טמאה להביא את כזית. א"ר שמעון מה ראו לומר בבהמה חיה בכזית טמא ובשרץ בכעדשה אלא בהמה וחיה תחלת ברייתן כזית. (ש) שרץ תחלת ברייתן כעדשה: ה נטמא [ד] ונעלמה ממנו טומאה זכר את המקדש (ת) ונעלם ממנו [ה] זה וזה והשתחוה או ששהה כדי השתחויה או [ו] שנדבק עם חבירו כדי השתחויה או שנכנס (א) לתוספת העזרה ושהה כדי השתחויה חייב על כל אחת ואחת דברי ר' ישמעאל שהיה ר' ישמעאל אומר ונעלם ממנו ונעלם ממנו שתי פעמים לחייב על העלם דבר טומאה ועל העלם מקדש (ב) ר' אליעזר ור"ע אומרים אינו חייב אלא על העלם טומאה בלבד:

פרק ב א (א) שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין אסורים פגול ונותר וטומאה.. שבועה שלא אשתה ושתה משקין אסורין יין של ערלה

אור הגנוז

פרק א [א] אחינו: [ב] תורים: [ג] וכלל: [ד] בעזרת: [ה] מקדש וזכור את הטומאה ונעלם ממנו זה וזה כו': [ו] שנדבר:

נוסחאות כ"י

א)בשעירים: ב)לר' יהודה: ג)הלחם וא' כו': ד)הכתוב מדבר יצא נשיא ומשיח שבנשיא הוא אומר אשר נשיא יחטא ובמשיח הוא אומר כי נזר שמן משחת וגו' הא במי שבא לכלל עוני: ה) שר' ישמעאל: ו) גויות: ז) שלא חלקתה:

חסדי דוד

פרק א אין בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בסוף בין שאין בה ידיעה בסוף ועל הטהור שאכל את הטמא שעיר הנעשה בחוץ ושעירי הרגלים ושעירי ר"ח מכפרין כצ"ל ומשום דתנן במתני' רמ"א כל השעירים כפרתן שוה והיכא למשמע מהך ליתנא שגם שעיר הנעשה בפנים דיום הכפורים גם הוא כפרתו שוה לכלהו אידך לכן אשמועינן בתוספתא דליתא ומודה ר"מ בו דהוא אינו מכפר כפרתן והם אינם מכפרים כפרתו משום דכתיב ביה אחת בשנה כפרה אחת הוא מכפר וזה על שיש בה ידיעה בתחלה דאתי לכלל חטאת דכתיב ביה לכל חטאתם ואינו מכפר ב' כפרות. ואינך לא מכפרו כפרתו דכתיב ביה אחת בשנה דרשינן כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. אבל כל השאר בין דיוהכ"פ בין דרגלים בין דר"ח הוקשו זה לזה מדכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם. ובזה יתבארו דברי ר"מ ודברי ר"י ור"ש דליתנייהו בברייתא בגמ' יש לפרש דה"ק ר"י ור"ש חולקין בשעיר ההיצון דיוהכ"פ דלדידהו אין כפרתו שוה לשאר המוספין דשעירי הרגלים ובר"ח מכפרין על אין בה ואין בה וכן על טהור וכו' ושעיר החיצון מכפר על שאין בה ויש בה. ואשמועינן הך תנא דתוספתא מה דלא שמעינן מפורש במשנה: כל המטמאין שבתורה כו' או נפש למה נאמר כו'. לא נמצאה בשום מקום ונראה דה"פ או דכתב רחמנא בטומאת מקדש ל"ל ומשני לפי שג' מצות אמורות בפ' כלומר הלתא קראי זה את"ז דכתיב בהו נפש. ברישא כתיב ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה ואין אלה אלא שבועה וסיא מפורשת דהיינו בשבועת העדים ובפרשה השלישית או נפש כי תשבע לבטא וגו' היא ג"כ מפורשת דהיינו שבועת בטוי אך הפ' האמצעית נפש אשר תגע בכל דבר וגו' והוא טמא ואשם וכתיב בתריה או כי יגע וגו' והוא ידע ואשם ולהך קרא תניין דאמצע קרי ליה סתימאה דאי בטומאה איירי כמו בקרא שלפ"ז הל"ל והוא טמא ואשם והדר כתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה וגו' והביא את אשמו וגו' וס"ד דמ"ש בפ' האמצעי והוא ידע ואשם יתפרש והוא ידע עדות לו בעינן טומאה והשביעו שיעיד שלא נטמא ת"ל או לחלק ולהוציא כל ענייני שבועה מפרשה שבטומאה ולא שייכי כלל שבועת העדות ושבועת בטוי בעניני טומאה ושייכי רק בענייני תביעת ממון. ועי' בגמ' דף ל"ג ובתוס' דף ד' בד"ה ונעלם ונעלם כו': נטמא ונעלמה ממנו כו'. חסרון לשון יש כאן וכצ"ל נטמא ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש נעלם ממנו מקדש וזכור את הטומאה נעלם ממנו זה וזה וכו' וזה לישנא דמתני' בפ"ב ובא להוסיף כאן אמתני' או שנדבק עם חבירו כדי השתחויה כו' ופירושו או שנדבק מעט שיעור עם מעט שיעור חבירו כשים בשניהם כדי השתחויה חייב וקמ"ל דשהיות מצטרפות. ואע"ג דבגמ' היא בעיא דלא איפשטא ולא פשט מהך תוספתא משום דאינה מפורשת פירושה כל כך. וגם אולי לא מתניא בי ר"ח ור"כ:

פרק ב שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים אסורים כו'. לר"י מיירי בנשבע ע"י כולל עם דברים המותרים לכן היילא שבועה ולר"ל מיירי דנשבע גם על חצי שיעור ואכל ה"ש וסיפא שבועה שאוכל כו' מבואר ממלתי' דרבא שם וכפי ג' סרי"ף ומוהר"י בן מיגש והרמב"ם שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כלומר

מצפה שמואל (א) אין בה ידיעה. עי' פ"א מ"ב דשבועות ושם יח: (ב) ומודה ר"ש. יב: ירושלמי פ"א הל"ד ומיי' פ"א מהל' שגגות ועי' תוס' שם: (ג) ל"ב שעירים. ירושלמי פ"א הל"ה ועי' תוס' ר"ה תנ: ד"ה שהחדש ועי' רי"ף ורא"ש סוף ר"ה ומכאן מדקדקין דמקריבין מוסף של ר"ח בר"ה: (ד) בעצרת. עי' זבחים ז: ועי' תוס' יומא ג. ד"ה אלא: (ה) ואם כפר הראשון. זבחים ו: ובשעילי עזרת קאי וכן בירושלמי פ"א ה"ה ועי' ירושלמי קדושין פ"ב סוף הל"ו מוכח זה אבל של ר"ה חולקין כי של ר"ח בא על טהור שאכל טמא וש"ר ר"ה על אין בה ואין בה: (ו) על הטומאה. עי' ירושלמי פ"א הל"ד מה שמקשה אילו לא אירע טומאה: (ז) כך ישראל צריכין. מנחות יד:: (ח) בכל חודש. היינו טומאת מקדש וקדשיו בשגגה אבל בזדון שעיר הנעשה בפנים מכפר ועי' תוס' יב: ד"ה על זדון ועי' ירושלמי יומא פ"ח הל"ו: (ט) מעשה בשני אחים. יומא כג. ומסיק שם דש"ד הוא דקיל וטהרת כלים היה חמור להם אף נגד ש"ד התמורה ועי' ירושלמי שם פ"ב הל"א מוכח כל זה ומסיים מלמד שהיתה טומאה קשה להן מש"ד נגלאי והיינו כדאמרי' בש"ס דש"ד קיל וטהרת כלים כדקיימא קיימא: (י) כל המטמאין. עי' תו"כ פ' אמור בקרא ומתו בו ועי' מיי' פ"ג מהל' כ"מ מהל"ג ועד הל"ה ודעת הרמב"ם שם דאם הכניס כלי ראשון לטומאה למקדש שהוא פטור וע"ש בהשגות ועי' תו"כ פ' ויקרא: (כ) וא' סתומה. ז. יד:: (ל) הסיען הכתוב. עי' בפנים והה"ב פירש עוד דה"ק הסיען הכתוב מכלל טומאות ובא לכלל שבועות דאו נפש כי תשבע כתיב ולא קאי על נפש דכי תגע: (מ) נפש נשיא ומשיח. מיי' פ"י מה"ש הל"ז וע"ש בהשגות ובלח"מ ומכאן ראיה להרמב"ם ע"ש: (נ) יצא נשיא ומשיח. הוריות ט. ושם בירושלמי פ"ב הל"ו וז': (ס) בכל דבר טמא. עי' תו"כ ויקרא פ"א פי"ב ובק"א שם ועי' מיי' פ"ג מהל' כ"מ הל"ב: (ע) אלא בדבר. ר"נ אומר להביא את הכלים. כדלקמן דר"נ פליג על ר"ע במשמעות דורשין (ת"ב) עי' בפנים: (פ) אלא במחשבה. עי' כלים פכ"ה ועי' ספרי פ' נשא פיסקא א' וכ' ועי' ירושלמי נזיר ספ"ז מדין כלים למקדש ועי' נזיר פ"ג הל"ג: (צ) יצא עדר. עי' אהלות פ"א: (ק) ר"נ אומר. תו"כ פ' ויקרא: (ר) טהורין. עי' ז:: (ש) שרץ תחלת בריתו. תו"כ פ' שמיני בקרא דכל הנוגע ודלא כר"י בר"י דאמר כזנב הלטאה ועי' נזיר נב. ועי' חולין קב: בקלניתא דלית בה כזית בשר אבל בין כולה כזית ועי' ירושלמי ריש פאה דכל השיעורין נתנו חכמים כזית מן המת כזית מן הנבלה כעדשה מן השרץ וכן בירושלמי חגיגה פ"א הל"ב ועי' ירושלמי נזיר פ"ז הל"ב ומקשה שם דהמת יטמא בפחות מכזית דהר"י להביא הנפל שאין בו כזית: (ת) ונעלם ממנו זה וזה. גרסינן כאן כמו במשנה וחייב על העלם טומאה ג"כ דר"י הוא דמחייב בהעלם טומאה ועי' יד. וטז: ועי' רמב"ם פ"ב מהלכות כ"מ הכ"ב דינים אלו וקאמר כאן או שנדבק שעמד במקום א' דאילו יצא בארוכה לא בעינן שהה ואם יצא בקצרה אף שהה שיעור שהיה פטור אלא בשהשתחויה ממש אלא כאן בעמד במקומו: (א) לתוספת העזרה. שם: (ב) ר"א ור"ע. שניהם שוין בזה ופליגי לר"ע לא בעינן ידיעה באיזה טומאה ולר"א בעינן שיודע אי בשרץ או בנבלה ועי' יח: (א) שבועה שלא אוכל. עי' כב: וכג. מבואר היטב ולא אתיא כר"ל אם נימא דל"ל כולל באיסור הבא מאיליו אבל בח"ש א"א לאוקמי שהרי איסורי הנאה נינהו ולא בעינן שיעור שלם ויש מי שכתב דלכ"ע מוקמינן בח"ש דאין איסור חל על איסור בכולל וא"א לומר כן ועי' ירושלמי נזיר פ"א הל"ב דאמר ר"ז בכולל נחלקו אבל בפרט אין שבועה חלה על איסורין ועי' כאן פ"ג הל"ג ועי' ירושל' נדרים פ"א הל"א אין שבועות חלות על איסורין:

מנחת בכורים

פרק א א] אין בה ידיעה בתחלה. כגון בטמא שאכל קודש או נכנס למקדש ולא ידע בטומאה מימיו זה לא יבוא לכלל קרבן מעולם: בין שיש בה ובין שאין בה ידיעה בסוף וטהור שאכל את הטמא. גרסינן: שעיר הנעשה בחוץ ושעירי רגלים ור"ח מכפרין. גרסינן דכן ס"ל לר"מ במשנה דכל השעירים כפרתן שוה: חולקין. מחלקין: דאין כפרתן שוה. אלא דיש חילוק בין ר"י לר"ש דר"י מחלק רק דשעיר החיצון על יש בה ידיעה בסוף לבד. ושעירי רגלים ור"ח על אין בה ידיעת בסוף ועל טהור שאכל את הטמא ובדברי ר"ש גרסינן דשעירי ר"ח מכפרין על טהור וכו' לבד. ושעירי רגלים מכפרין דקתני קאי על אין בה ידיעה בסוף (ועי' במשנה בגמרא): ומודים. אף שחלוקין בכפרתן: על מזבח החיצון. שכולן קרבין עליו לבד שעיר הפנימי דלא: בפנים. בהיכל וביוה"כ: שעיר המשתלח. אינו ממנין ל"ב: לחם הפנים. להתיר הדם: היום. מוסף: בכל יום. לכפר על הטומאה: ב בשעיר אחת. בשעיר המשתלח: מתכפרות פ"א. גרסינן ומתוכו נמחק: יען את מקדשי. שביק לכולהו ואמר טומאת מקדש וקדשיו: ג מעשה בשני אחים. נראיה דטומאה חמורה: לתוך ד"א. העליונות שהיא קודם לתרום: מן ההיכל ומן העזרות. בגמ' הגירסא מן העיר ומן העזרות והרבות בבכיה אמר כן דלא שייך הכא דין עגלה ערופה (עי' גמ' יומא דף כ"ב): וכה"א. דבשפיכת דמים נחרב המקדש: נעלית. נסתלקית: ד קלה. ראשון: חמורה. אב הטומאה: או נפש. בקרבן עולה ויורד נאמר בקרא ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה וגו' או נפש אשר תגע בכל דבר טמא ואשם וגו' או נפש כי תשבע וגו'. או נפש הראשון והשני מיותר: ב' מפורשות. עדות ושבועת ביטוי: סתומה. ואשם לא נתפרש מה עשה ולמד משלמים דמיירי בטומאת מקדש וקדשיו: תלמוד סתומה. כוונתו כמו יכול דתלמוד סתומה מן המפורשת ומיירי הכא ג"כ בשבועה: הסיען הכתוב. ולכן כתיב או נפש השני להפסיק לומר דהך או נפש אשר תגע לא מיירי בשבועה: או נפש. הראשון. ומשיח חייב בטומאת מקדש וקדשיו (ועי' גמרא הוריות ט י): קדושתן עולמית. שם נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו ומשיח דכתיב והכהן הגדול מאחיו. שיהיה גדול בחכמה ובעושר: אלא בדבר. דנגע צרעת תלוי בדבור של כהן: שר"ע לא היה דורש כלל ופרט אלא ריבוי ומיעוט כצ"ל. והוא נתינת טעם דמנהגות דהדרים ריבה ומיעט וריבה לקמן אף שורף את הפרה ולכן מרבינן ג"כ כלים דאב הטומאה מדאורייתא אף דאינן מפורשות מה"ת ולא ממעטינן רק כלי חרס ואוכלין ומשקין ונשאר ריבוי דדבר לרבות נגע: ר"נ אומר לרבות את הכלים. דר"נ דריש בכללי ופרטי ודממעט לקמן השורף את הפרה וכר"י ג"כ דממעטינן טומאות שאינן מפורשות מן התורה והיינו ממעטין אף כלים ולכן צריך ריבוי דדבר לרבות כלים דאב הטומאה מדאורייתא לחייב: במחשבה. כשחשב שלא להוסיף עוד על הכלי זהו גמר כלי אך אם לא חשב עדיין לא נגמר ואינו מקבל טומאה ודבר הוא מחשבה דכה"ג מלינו כבש"ג דמציאה על כל דבר פשע דלב"ש במחשבה הוא שולח יד: אמר ליה. גרסינן פי' דא"ל ר"ע: כלים למחשבה. אחר דכאן נאמר דבור והוא לטעמיה דר"נ אבל ר"ע מטעם אחר לא מרבי כלים דלא איצטריך כדאמר: שר' ישמעאל. גרסינן הכוונה דכן נמי ר"נ ס"ל כמו ר"י דממעטינן בכלל ופרט שאינן מפורשות מה"ת אלא דמוסיף להוציא השורף הפרה ונותן טעם לר"נ דע"כ צריך בכל דבר לרבות הכלים: חיה טמאה וגו' או כי יגע בטומאת אדם פרט. כצ"ל ומתיבת כלל ופרט וכו' עד כעין הפרט נמחק: כשהוא אומר וכו' בה חזר וכלל. כצ"ל: אם כלל הראשון אמרת לאו. פי' דאם לא נאמר כלל השני הוה כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט: כעין הפרט. ומרבינן דדמי לפרט. ודכתיבי בקרא או בנבלת חיה וגו' או כי יגע בטומאת אדם מרבי כל דדמי להו (ועי' בתו"כ פרשה ז): המפורשות מה"ת. וא"כ אלו אינן חייבין דאינן מפורשות (עי' ר"ש ור"מ במשנה באהלות בפי"ד ובתוס' בז"ז): עדר גמלים. הוא שיהיה ראש כל בהמה ברגלי שאחרת ויהיו עומדות: מבונות חיה. קבוץ חיות המדבריות וכמו שיאמר לכלל קבוץ בע"ח הבייתות עדר כמו כן יאמר לכלל החיות מבונות ובתנאי שיהיו אלו החיות עומדות דבוקות: והעוף ששכן. גרסינן פי' על הכותל והוא אף שמאהילין והוא אב הטומאה מה"ת כיון דאינן מפורשות מה"ת והוא לא דריש רבוי' ומיעוט ע"כ אינו חייב בטומאת מקדש וקדשיו: בהמה וחיה טמאין. כצ"ל ותיבת עוף נמחק דעוף טמא אינו מטמא בבית הבליעה וכ"ה לקמן דקתני בין בהמה וחיה לא תחלוק ולא הזכיר עוף: אלא כשם שלא חלקת. גרסינן: כעדשה. שכן תומע תחלתו בכעדשה (נזיר נב.): ה נטמא וידע גרסינן. דבעינן ידיעה בתחלה: את המקדש. נעלם ממנו מקדש וזכור את הטומאה נעלם ממנו כו' כצ"ל: והשתחוה או ששהה. ומיירי דנטמא בעזרה וע"כ בעי השתחויה או שהיה: ר"א ור"ע אומרים אינו חייב. ובגמ' אמרינן דר"מ שרץ ונבל דלר"ע כיון דידע דנטמא א"צ לידע אם בשרץ נטמא או בנבלה ור"א סבר דצריך לידע במה נטמא.

פרק ב א שבועה שלא אוכל וכו' פיגול ונותר וטומאה. במשנה בגמרא איתא נבילות וטריפות. ולמאן דמוקי לה בכולל כן נמי בתוספתא ואשמועינן הכא דאף בקל על החמור חל בכולל א"נ אשמועינן דשבועה נערא חמור גם גבי פיגול דחשיב פ' בתרא דיומא (פו:) חייבי כריתות ולא תשא ע"ש ונראה להרש"י

ערלה ושל כלאי הכרם חייב ור"ש פוטר שבועה שאוכל [א] אוכלין אסורין פגול נותר וטומאה. שבועה(א) שלא אשתה ושתה משקין אסורין יין של ערלה ושל כלאי הכרם פטור ור"ש מחייב (ב) מודה ר"ש באומר קונם אשתי נהנית לי אם אוכל ואם אשתה ואכל אוכלין אסורין [ב] משקין אסורין שאשתו [ג] מותרת לו(ג): ב (ג) שבועה שלא אוכל וחזר ואמר שבועה שאוכל על האחרונה לוקה מיד ועל הראשונה אם אכל חייב אם לא אכל פטור. שבועה שאוכל וחזר ואמר שבועה שלא אוכל על האחרונה לוקה מיד על הראשונה אם אכל פטור אם (ד) לא אכל חייב. שבועה (ה) שלא אוכל ושלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת שלא אמר [ד] אלא (ו) לזרז את הראשונות. שבועה שאוכל שאוכל ולא אכל אינו חייב אלא אחת שלא אמר את האחרונות אלא לזרז את הראשונות. שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי חייב על כל אחת ואחת (ז) זה חומר לשעבר מלעתיד לבא: ג המשביע (ח) את העובד כוכבים את הנשים את הקטנים (ט) את הקרובין את הפסולין פטור שנא' (ויקרא ה) והוא עד בעד שראוי להוציא ממון רבי אליעזר אומר המשביע (י) בעד אחד פטור שאינו ראוי להוציא ממון: (כ) עדות ממון מתקיימת בראיה שלא בידיעה ובידיעה שלא בראיה איזו היא ראיה שאין בה ידיעה תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי לא מניתי לך במעמד פלוני ופלוני (ל) יאמרו ואני אתן זו (מ) ראיה שאין בה ידיעה ואיזו היא (נ) ידיעה שאין בה ראיה תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי (ס) לא הודיתה לי במעמד פלוני ופלוני יאמרו ואני נותן זו היא ידיעה שאין בה ראיה: ד חייבין (ע) על זדון העדות עם זדון השבועה ועל זדון העדות עם שגגת השבועה ועל שגגת העדות שהוא פטור. ואיזהו זדון העדות עם זדון השבועה שהוא חייב היה יודע לו עדות והיה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זו היא זדון העדות עם זדון השבועה שהוא חייב. ואיזהו זדון העדות עם שגגת השבועה שהוא חייב היה יודע לו עדות (פ) ולא היה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זהו זדון עדות עם שגגת שבועה שהוא חייב ואיזו היא שגגת העדות שהוא פטור לא היה יודע לו עדות או (צ) שהיה יודע ונעלם ממנו בשעה שנשבע פטור שנאמר (ק) ונשבע על שקר: ה חייבין על זדון פקדון עם זדון השבועה ועל זדון הפקדון עם שגגת השבועה ועל שגגת הפקדון שהוא פטור איזה הוא זדון הפקדון עם זדון השבועה שהוא חייב היה יודע שיש בידו פקדון והיה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זה הוא זדון פקדון עם זדון השבועה שהוא חייב. ואיזה הוא זדון הפקדון עם שגגת השבועה שהוא חייב היה יודע שיש בידו פקדון ולא היה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זה היא (ר) זדון הפקדון עם שגגת שבועה שהוא חייב ואיזו היא שגגת שבועה שהוא פטור לא היה יודע שיש בידו פקדון או שהיה יודע ונעלם ממנו בשעה שנשבע פטור שנאמר ונשבע על שקר (ש) היה מחזר אחר עדים אמרו מפני מה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שיטענו (ת) אבל בפקדון אינו כן מפני מה אתה בא אחרינו שבועה שאין לך בידי ה"ז(ג) פטור. (א) זהו חומר בשבועת הפקדון משבועת העדות אמר לעדים בואו והעידוני שיש לי ביד פלוני מאתים זוז (ב) מעסקי שכר שכיר וממזון האשה והבנות שבועת (ג) שלא נעידך הרי אלו פטורין עד שיאמרו לו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות (ד) וכן בפקדון אמר לו הן לי מאתים זוז שיש לי בידך מעסקי שכר שכיר ומזון האשה הבנות שבועה שלא אתן לך פטור עד שיאמר לו שבועה שאין לך בידי. אמר לעדים בואו והעידוני שאמר פלוני ליתן לי ר' זוז ולא נתן לי, כסות שאמר להלבישני ולא הלבישני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות הרי אלו פטורין שאומר לו (ה) אמר לי ליתן לך וא"א ליתן לך. אמר להלבישך וא"א להלבישך וכן בפקדון אמר(ד) ליתן מאתים זוז ולא נתת לי כסות שאמר להלבישני ולא הלבשתני שבועה שאין לך בידי פטור שאומר לו אמר ליתן לך וא"א ליתן לך אמר להלבישך וא"א להלבישך: ו המשביע (ו) בפני עובד כוכבים בפני לסטים בפני מוכסין פטור שנאמר אם תחטא ולא יגיד הוא חוטא אם לא יגיד ואל יהא חוטא כשיגיד בואו והעידוני לאבא שיש לו ביד פלוני מאתים זוז מעסקי שכר שכיר וממזון האשה והבנות שבועה שאין אנו יודעין לך עדות הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע. מת אביו (ז) ירשו בני נכנס תחתיו הרי הוא כמוהו: ז האומר יכך אל יכך ייטיב לך כן ייטיב לך יריע לך אל ירע לך כן ירע לך (ח) זו היא אלה האמורה בתורה ר' יהודה אומר ייטיב פטורין וחכמים מחייבין באומר ייטיב לך אם תבואו ותעידוני(ה) ירע לך אם [ה] תבואו ותעידוני אל ירע לך אם תבואו והעידוני: ח (ט) אנסתה ופתיתה את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי משביעך אני (י) ואמר אמן חייב ור"ש פוטר שאין משלם קנס ע"פ עצמו זה הכלל כל שהוא קנס ומשלם ע"פ עצמו משביעך ואמר אמן פטור וכל שאינו קנס ואינו משלם ע"פ עצמו משביעך אני ואמר אמן חייב האומר נשבע אני (כ) [ו] בתורה ובשמים פטור:

פרק ג

א המשביע את חבירו על דבר שיש בו (א) שוה פרוטה וכפר ה"ז משלם (ב) קרן וחומש ואשם. המשביע (ג) את העדים על דבר שיש בו שוה פרוטה וכפרו הרי אלו חייבין קרבן (ד) ופטורין מן הממון שנאמר ונשא עונו(ו) קרבן ר' יהודה בן בתירה אומר נאמר כאן ונשא עונו ונאמר להלן עונו ישא מה עונו ישא האמור להלן נטילת נשמה אף עונו ישא האמור כאן נטילת נשמה ונשא עונו מלמד (ה) שבכלל נשיאת עון קרבן:

נוסחאות כ"י

א) שאשתה: ב) אם לא אוכל אם לא אשתה ואכל אוכלין אסורין ושתה משקין אסורין שאשתו אסורה לו: ג) חייב: ד) לו תן לי: ה) אל ייטיב לך אם לא תבואו ותעידוני: ו) ר' ישמעאל אומר ונשא עוני קרבן:

אור הגנוז

[א] ואכל: [ב] וישתה: [ג] אסורה לו: [ד] את האחרונות אלא לזרז את הראשונות: [ה] לא: [ו] חייב בתורה ובשמים פטור:

חסדי דוד

כלומר יצא ידי חובת שבועה דאע"ג דלא הוי אכילה כיון דהוא אתסביה לאכילתו פטור וה"ה גם באוכל דברים האסורים שהרי השבועה חלה גם עליהם ע"י כולל וע"י מעשה זה נראה דעתו שכוון גם לדברים האסורים ומשכחת לה בלאו וכן וכמ"ש בתי' הר"ן מיגו שם. וכאן צ"ל שבועה שאוכל כו' שבועה שאשתה ושתה משקין כו': המשביע בפני עובד כוכבים בפני ליסטים כו'. יגעתי ולא מצאתי זה בשום מקום והדבר קשה להולמו דמה ענין עובד כוכבים וליסטים כאן אפי' כשביע ישראל מעלייתא אינו חייב עד שישביענו בפני ב"ד וכדתנן במתני'. והאפשר דהאי מתניתא ר"מ היא דסובר במתני' דמפי עצמו אפי' שלא בב"ד וה"ה אם השביעו וענה אמן וכדמוכח מהש"ס ולדידיה הוא דאיצטריך הכא לאשמעינן דהמשביע בפני עובד כוכבים וכגון שתבע את חבירו בדין לפניהם והיה התובע בפניהם את עדיו והשביע אותם שהגיע שחייב הוא לו כדי להוציא מידו ופטור אמן אפ"ה פטורים אע"פ שיודעים לו עדות. ומאי דקתני בפני ליסטים בפני מוכסים זה נ"ע הלא כמה לאו דייני דינא והוה לומר דמיירי בקבלו עליהם. וה"ה לפרש התוספתא זו רק בדוחק וגבי בואו והעידוני לאבא צ"ל שבועה שאין אנו יודעין לו עדות:

פרק ג המשביע את חבירו על דבר שיש בו ש"פ כו'. רישא איירי בשבועת הפקדון והדברים מרולים דפחות מש"פ לא חשיב ממון בשום מקום וסיפא איירי בשבועת העדות וקמ"ל דאע"ג דבמה שכפרו עדותן גרמו לזה להפסיד ממונו אפ"ה פטורין הואיל ולא היה אלא גרמא בעלמא. ונדרני ר"ג ז"ל

מצפה שמואל

(ב) מודה ר"ש. עי' מי' פ"ה מהל' שבועות הל"ז טוש"ע יו"ד סי' רל"ח ס"ז וע"ש בש"ך ס"ק פי' ופי' ס"ג במשנה ועי' ש"ח יו"ד סי' רל"ח ס"ק כ' דנהגל עפר פטור וטובר למ"ש הרמב"ם כאן פ"ג הל"ז ועי' רמב"ם בפ"ה הל"ה במיר שנשבע שלא יאכל תרגן בלח"מ שם ועי' מ"ש בנדרים: (ג) שבועה שלא אוכל. כט. וירושלמי פ"ג הל"ט ועי' תוס' שבועות כג ד"ה במתני: (ד) לא אכל חייב. שבועות כח. דהינו חייב מלקות דהב"ת וכאן בקרבן וכ"כ בת"כ: (ה) שלא אוכל וכו' אינו חייב אלא אחת. כז: ועי' ירושלמי נדרים פ"א הל"א והיכותא איכא: (ו) לזרז. עי' נדרים ט. ופ"ה ובירושלמי הל"ג: (ז) זה חומר. וירושל' פ"ג הל"ג וה"ט ועי' ירושל' יומא פ"ח הל"ג בשבועה שלא אוכל שלא אוכל ועי' ירושל' נדרים פ"ב הל"א זה חומר ע"ש ועי' מ"ש שם פ"ג וכאן פ"ג הל"ה וכל"ז וסוף הל"ט: (ח) את העובד כוכבים. ל. במשנה ועי' לב: (ט) את הקרובין. עי' ירושלמי פ"ד הל"א וסנהדרין פ"ג הל"י ועי' ירושלמי יומא פ"ו הל"א בזה: (י) בעד א'. לב.: (כ) עדות ממון. לב.: (ל) יאמרו ואני אתן. לג: ועי' ירושלמי פ"ד הל"ה ואם אמר אותו מנה במנה הוא מתנה עי' בזה סי' פ"ט בסמ"ע סק"י ובש"ך סקי"א וכאן אי משום דהוחזק כפרן אי משום שרוצה ליתן וע"ש לג: (מ) ראיה שאין בה ידיעה. ופירש הריטב"א משום דהוחזק כפרן: (נ) ידיעה שאין בה ראיה. עי' סוף סי' ל' סע"ו ולא חשיב הכא מה דזה גם בד"ג מהניא כמ"ש התוס' לג. ד"ה דלאי דהודאה כהאי גם בד"ג מהני וכאן הנה מה דמהני בד"מ (ת"ג): (ס) לא הודיתה לי. סנהדרין כט. דיכול לומר משטה הו להשביע וכאן בגוונא דהוה הודאה גמורה: (ע) על זדון. לג. (פ) ולא היה יודע שכל הנשבע. פי' ר"ש כלל גדול דשגגת קרבן בשבועה שמה שגגה אף לרבנן ואביי אינו סובר כן וע"ש בשעה"מ וע"ש סע"ו ד"ה דידע ועי' כה: ועי' ירושלמי שבועות רפ"ג ובמה"פ שם ד"ה שבועות: (צ) שהיה יודע. עי' תוס' לה: ד"ה ואין חייבין ועי' ר"ן שבועה בפרש"י דשכחו העדות ונשבע שלא יעידו ע"ש: (ק) ונשבע על שקר. לה: ועי' תוס' ב"ק פ"י מ"ש שם ד"ה ונשבע בזה ועי' בירושל' כאן פ"ד הל"ב: (ר) זדון הפקדון. לז: (ש) היה מחזר. לה: ולג. (ת) אבל בפקדון. לג. ועי' מהרש"ל רפ"ה דמה דאמרינן תבעוה וכפרוה ל"ד:

(א) זהו חומר. עי' רמב"ם רפ"ט מהל' שבועות הל"ו וע"ש בכ"מ ובלח"מ: (ב) מעסקי שכר שכיר. ממון שלא בא לידו ומזון האשה ממון שנתחייב בעצמו ועי' ב"מ מח. לענין פקדון כיחד לו כלי: (ג) שלא נעידך. כט: וירושלמי פ"ג הל"ה ועי' מ"ש בזה בנדרים פ"א הל"י: (ד) וכן בפקדון. לפי הענין הוא נשבע לבטל המצוה אבל יותר נראה כדאמרינן כתובות ע. כיון דמשועבד לה אי מצי מדיר לה וכן בירושלמי רפ"ז דכתובות ויש אדם נודר שלא לפרוע חובו ועי' תשובת הריב"ש בחה"מ סי' קס"א בנשבע שלא לחלוץ ולא לייבם דאינו חל דס"ל כנשבע לבטל המצוה ועוד כיון דמשועבד לה ישו"ש ונראה דכעת אחרים אף שכולל אינו חל וכ"מ שם וכזה מיושב מה שהקשו בתשובת הרא"ש סי' ע"ג בנשבע שלא לפרוע ע"ש בש"ך ולמ"ש לק"מ וכמ"א באורתי: (ה) אמר לי ליתן לך. עי' ירושלמי פ"ד דמעשים במתנה יכול לחזור וכן ספ"י דשביעית ועי' ירושלמי גיטין פ"ז הל"א ובהל"ג וכן בפ"מ פ"ב הל"ב ועי' ירושלמי כאן פ"ד הל"ה והל"ז דיכול לחזור: (ו) בפני עובד כוכבים. אף לר"מ דהוא לב"ד חייב הכא גרע טפי ואפשר לומר דהתי כמ"ד דבעינן כפירה בב"ד וע"ש לב. לא אמרתי אלא במקום וכו' ועי' ר"ן פרק שבועת העדות מבואר דלר"מ בעינן בב"ד שלא יודה בפניהם דאם כפר חוץ לב"ד וחזר והודה בב"ד פטור אף לר"מ א"כ א"ש כאן דבפני עובד כוכבים לא הוי ב"ד ויכול לחזור ולהודות: (ז) ירשו בנו. בגוונא דלא הוי משיב אבידה והוי כפירת ממון עי' מ"א (ת"ג) ועי' לה. ר"ן תביעה ובתידוסים: (ח) זו היא אלה. עי' בפנים דכתיב ככל אלות הברית ועי' מהרש"א ות"ח דעדות הוי איסורא גרידא ולכ"ע אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן ועי' ירושלמי כאן פ"ז הכל מודים בלשון תורה מכלל לאו אתה שומע הן מה פליגין בלשון בני אדם וכן מוכח בהש הריטב"א ועי' ירושלמי נזיר פ"ב הל"ז לענין תנאי כפול ועי' נדרים ספ"ק וכאן ספ"ד: (ט) אנסתה ופתיתה. לו. וירושלמי שם פ"ה הל"א וירושלמי כתובות פ"ג הל"י בדין שבועת הפקדון בקנס וכאן פ"ז הל"ז ועי' הכ"מ פ"ב מהל' טוען הל"ז: (י) ואמר אמן. עי' תוס' לב: ד"ה משביע דאמן ל"ד לרבנן ועי' לח"מ פ"ט מהל' שבועות הל"א ע"ש ועי' בסמ"ע חו"מ סי' נ"ח ס"ב בהג"ה אבל לא יוכל להשביען (עדים שיגידו בשבועה) וע"ש בתומים שהקשה דלהרמב"ן דשתיקה הוי כפירה בעדות א"כ אין נ"מ בעניית אמן יעו"ש והנה נראה כי לזה כוון המבי"ט שהביא הש"ך בס"ק י"ג דלהרמב"ן אין נ"מ במ"ש הרשב"א שא"י להשביען אבל באמת נראה לפמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' שבועות ה"מ שאמרו פטור הייט מעדות וחייבין בשבועת בטוי וכלבד שיענו אמן או ישבעו עצמן הנה משמע דלענין עונש שבועה בעינן דוקא אמן אבל בעדות בתשובתן אי"ו הוה כפירה וכ"כ התומים שם ס"ק י"ע דהידום הוא שהודשה תורה בעדות א"נ הוא להרמב"ן בשתיקה ושייך שפיר דרוצה להשביען שיהיה עונש עליהן מצד בטוי אף בגוונא דליכא שבועת העדות כגון בעא"ח (ת"ג): (כ) בתורה. לה: נדרים יד: וירושלמי נדרים ועי' ר"ן שם דדייק מירושל' דמיירי בנודר וכאן מיירי בשבועה ועי' מיי' פי"ב מהל"ש הל"ה ונדרים פ"א הל"ז וע"ש בהשגות וכ"מ וביו"ד סי' רי"ב ס"ה ועי' תוס' ספ"א דנדרים ומש"ב ועי' רשב"א בנדרים כגירסא בתורה חייב בשמים פטור: (א) ש"פ. בתו"כ ויקרא מקרא דלהשמה: (ב) קרן וחומש. ב"ק קג.: (ג) את העדים. עי' ב"מ נח. וזה נ"כ בכלל אמרם אין מקדין וכו' ועי' לד. דילפינן שבועת העדות מפקדון ועי' ירושל' פ"ד דמע"ש: (ד) ופטורים מן הממון. ב"ק נו. ותו"מ סי' כ"ח: (ה) שבכלל נשיאת עון קרבן. עי' בפנים ובת"כ פירש ע"ד התוס' נו. שם דיצא עונו מבעי ליה אלא ונשא אף כלא שמע קול אלה והיינו בכפירת עדות בלא שבועה וחייב בשבועה קרבן והלשון דחוק ועי' ק"א:

מנחת בכורים

לפרש"י איירי בשתה ואעפ"כ חל על איסורין בכולל: ור"ש פוטר. לטעמיה דלית ליה כולל ולר"ל מוקמינן במפרש תלי שיעור אליבא דרבנן ובשתה אליבא דר"ע דאדם אוסר עצמו בכ"ש ור"ש דפוטר ס"ל כ"ש למכות: שבועה שלא אשתה ושתה. אף דס"ל שתיה בכלל אכילה. לא קשה למה לא תני נמי בהא גבי שבועה שלא אוכל ושתה די"ל דאליבא מאן דמוקי בכולל ומפרש. וצריך להזכיר שלא ישתה יין של ערלה וכו' ע"כ הזכיר בפ"ע שלא אשתה וא"ש ולמאן דמוקי במפרש ה"ש צ"ל דמילתא פסיקתא נקט ולא נחית לגבי כאן בתוספתא: שבועה שאוכל ואכל. גרסינן: שבועה שאשתה ושתה. גרסינן ואי מוקמינן לה בכולל משמע מתוספתא דחל בנשבע לבטל המצוה בכולל אף בקום ועשה. ואי מוקמינן לה במפרש ח"ש ואליבא דר"י דח"ש אסור מה"ת משמע מתוספתא זו דשבועה חל על ח"ש לעבור נ"כ בקום ועשה ועי' במצפה הל' ז: שאשתו אסורה גרסינן בגמרא. ומשום דאתסביה באכילתו וע"כ ממילא אשתו אסורה: ב על האחרונה לוקה מיד. דהוה שבועת שוא דנשבע לעבור על השבועה: אם אכל חייב. דעבר על שבועת ביטוי: אם לא אכל חייב. היינו בשוגג ולענין קרבן דבמזיד לא לקי דהוי לאו שאין בו מעשה: אינו חייב אלא אחת. היוצא הוא דליכא אבל איסורא איכא דאם נשאל על הראשונה חיילא שניה: חייב על כל א"א. דשבועה שנשבע הוציא שקר מפיו: ג את הפסולין פטור. קמ"ל דאף אם הנתבע קבל ע"ע פסולין או קרובין מ"מ פטורין מק"ש דלא קרינן והוא עד: בעד א' פטור. בגמרא איתא דהא"ש מחייב: שאינו ראוי להוציא ממון. ובעד א' דר"א בשכנגדו חשוד על השבועה או בשניהם חשודים חייב שהרי ראוי להוציא ממנו: עדות ממון. פי' דמזה משמעינן דמיירי קרא בעדות ממון דכתיב או ראה או ידע ודוקא גבי ממון מיחייב בראיה בלא ידיעה ובידיעה שלא בראיה כדמפרש: ואני אתן. דהודה לדברי העדים ופ"כ חייב דאם היה אומר דידי שקלי או במתנה היה נאמן: ואני נותן. ואם רצה היה יכול לטעון משטה הו שלא להשביע: ד חייבין. קרבן עולה ויורד: על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בה ונעלם: בשעה שנשבע פטור. דלא קרינן ביה האדם בשבועה: ה חייבין על זדון הפקדון. אלא בכסף שקלים: היה יודע שיש בידו פקדון והוא יודע שכל הנשבע מביא קרבן זהו זדון הפקדון עם זדון השבועה ואיזהו זדון הפקדון עם שגגת השבועה היה יודע שיש בידו פקדון ולא היה יודע שכל הנשבע מביא קרבן. כנ"ל: פטור. דלא קרינן ביה האדם בשבועה. אבל בפקדון וכו' ה"ז חייב. גרסינן דילפינן מוכחש: מעסקי שכר שכיר. קמ"ל אף דלא בא לידו: וממזון האשה והבנות. קמ"ל אף דהוא ממון שנתחייב מעצמו בתנאי ב"ד שייך בהם נ"כ ענין שבועת העדות: שבועה שלא נעידך פטור. דהוי נשבע לבטל את המצוה: שבועה שלא אתן לך פטור. משעה האמור למעלה: הרי אלו פטורין. דתחטא תחטא לג"ש מה להלן תביעת ממון ויש לו אף כאן תביעת ממון ויש לו: וכן בפקדון. א"ל תן לי מאתים זוז שאמרת ליתן לי ולא נתת לי כסות שאמרת להלבישני. כנ"ל: שאומר לו אמרתי ליתן לך וכו'. אמרתי להלבישך כו' כנ"ל: ו בפני מוכסין פטור. אפשר לומר דקמ"ל דאפילו לר"מ דס"ל דשבועת העדות נוהגת אף שלא בפני ב"ד הכא גרע דהוה חוטא כשיגיד: שנאמר כי תחטא ולא יגיד. גרסינן פי' דהתהלס במקרא כתיב כי תחטא ולבסוף כתיב ולא יגיד והעידו לאבא. קמ"ל דהן לגבי אביו הוי נמי כהאי: מת אביו. ומיירי בטוענו כרי: ז אל יכך. אם העידוני: ייטיב לך. נמי אם העידוני דמכלל לאו אתה שומע הן: כן ייטיב לך. היה קורא בתורה שברכות והומר כן ייטיב: זו היא האמורה בתורה. משמע מתוספתא זו דאלה שאין עמה שבועה היא עמה שבועה (ועי' בתוס' לו. ד"ה יכך): ר"י אומר ייטיב פטורין. הכא בתוס' אפשר לומר דכולהו ס"ל מכלל לאו אתה שומע הן והא דפליגי ס"ל כמו דאמרינן בקדושין גבי כפולים דמאם תאכו ובמשמע טובה לא משמעינן דאם תמאנו רעה דיכול לומר לא טובה ולא רעה ה"נ דקאמר ייטיב אם תעידוני אינו במשמע דאם לא תעידו יהיה רעה (ועי' בגמרא לו. ובתוס' ד"ה ס"ג) ולפ"ז באל יכך מודה ר"י דחייבין: באומר ייטב. קא מפרש ואו"ל כן דהאומר יכך איך משביע אותם: ירע לך. אם לא תבואו ותעידוני וכו' גרסינן: ח אנסת. חייב. דהי קתני בושת ופגם נמי קתני: ר"ש פוטר. דהי קתני קנס לבד קתני דמידי דקנס הוא: כל שהוא קנס ואינו משלם ע"פ עצמו. גרסינן: וכל שאינו קנס ומשלם ע"פ עצמו. גרסינן: נשבע אני בתורה. כדאיתא נדרים יד.: ובשמים פטור. דאין זה שבועה:

פרק ג א ש"פ. דכתיב לאשמה בה פרט לפחות מש"פ: המשביע את העדים. ס"ג במיק ב"פ דילפינן ג"ש מפקדון מה להלן בתביעת ממון כו': חייבין קרבן. זהו קרבן עולה ויורד: מן הממון. אף דע"י זה הפסיד ממונו: ונשא עונו קרבן. כדכתיב שם בפרשה: האמור להלן נטילת נשמה. דהא פיגול הוא בכרת: שאמור כאן נטילת נשמה. דחייב בידי שמים או שכוונה דקרבן הוא דבזה תהא נשמה ומיתת כבהמה תחוב כמו נטילת נשמה: ונשא עונו מלמד. הכוונה לומר דאף בלא שמעו קול אלה הוה חייב:

קרבן: ב ר' יהושע אומר (י) ד' אין חייבין לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין להם עד שישלמו. היודע עדות לחבירו ואינו מעיד אינו חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם. השוכר עדי שקר וגבה אינו חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו[א]. הכובש קמה לפני האור והפורץ גדר לפני בהמה[ב] אין חייבין לו מן הדין ואין השמים מוחלין להן עד שישלם: ג אין לי אלא עדות ממון עדות נפשות (י) והרציחות והנאפות והעובד כוכבים מנין ת"ל (דברים יט) נפש בנפש יכול יהו חייבין קרבן ופטורין מן הממון ת"ל (ויקרא ה) מאלה יש(י) מאלה חייב ויש מאלה פטור דבר שהוא של ממון[ג] חייב דבר שאינו של ממון[ד] פטור אמר בן א) זומא לפני ר' ישמעאל משמע ב) מי יביא עדות ממון יהא מביא עדות נפשות אמר לו ר' ישמעאל בן ג) ומה כתרתיה בני הרי הוא אומר (שם) אם לא יגיד ונשא תלה הכתוב נשיאות עון במגידין יצא עדי נפשות בין מגידין בין שאינן מגידין שאין השמים מוחלין להן: רבי אלעזר בן מתיא אומר אין אדם מתחייב ג) אא"כ חטא שנא' (שם) נפש כי תחטא ושמעה וכן היה ר' אלעזר בן מתיא אומר ד) מתחייב לראות הרואה עושי מצוה זכה לראות: ד שמע מפי אחרים (ט) מפי עצמו מנין ת"ל כי תחטא לרבות את השומע מפי עצמו כשומע מפי אחרים דברי ר"ש ר' יהודה בן בתירה אומר אינו צריך ק"ו הוא ומה אם נדרים שאין חייבין עליהן מפי אחר חייב עליהן מפי עצמו שבועה שחייב עליהן מפי אחרים אינו דין שהוא חייב עליהן מפי עצמן. אמר ר' ה) אליעזר נמתי לפני ר' יהודה בן בתירא (י) וכי יש עונשין מן הדין רבי אומר ממשמע שנאמר ושמעה בין מפי עצמו ובין מפי אחרים הא מה ת"ל כי תחטא מגיד שנקרא (כ) ע"ש סופו: ה חנניא בן חכינאי אומר (שם) וכחש בעמיתו אין אדם כופר בעמיתו עד שכופר בעיקר פעם אחת שבת ר' ראובן בטבריה מצאו פלוספוס אמר לו איזה הוא שנוי שבעולם אמר לו זה הכופר במי שבראו. ו) איזהו (שמות כ) כבד את אביך לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד דהא אין אדם כופר בדבר עד (ל) שכופר בעיקר (מ) אין אדם הולך לדבר עבירה אלא אם כפר במי שצוהו לה עליה. (ויקרא ה) קול אלה ר' יהודה אומר אלה זו קללה. קול [ה] השבועה (נ) ר"ש אומר אלה זו שבועה [ו] אלו הכנויין שבתורה אוסרכם אני כובליכם אני (ס) בצדיק בתמים בישר הרי זה חייב. (שם) והוא עד (ע) לא עד מפי עד ולא מפי בת קול ולא מקול הברה והוא עד (פ) בב' עדים הכתוב מדבר אתה אומר בב' עדים הכתוב מדבר או אינו אלא בעד אחד ת"ל (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש שאין ת"ל אחד (צ) אלא כ"מ שתפס הכתוב עד כתם הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: ו והוא עד (ק) הכשר לעדות (ויקרא ה) ושמעה להוציא את (ר) החרש. או ראה להוציא את (ש) הסומא או ידע להוציא את השוטה אם לא יגיד ונשא את עונו להוציא את (ת) האלם. אלו דברים הראשונים ר"ע אומר (דברים יג) ודרשת וחקרת וכי יש דורשין להרשיע ויש הוקרין לשוטים ת"ל (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם לכם כדיני ממונות כך בדיני נפשות (א) מה דיני נפשות בדרישה וחקירה אף דיני ממונות בדרישה ובחקירה אי מה דיני נפשות (ב) לעדיו יכול אף דיני ממונות כן ת"ל (שמות כא) עין ישלם אי מה דיני נפשות פטר את השוגג יכול אף דיני ממונות פטר ת"ל עין ישלם אי מה דיני נפשות (ג) פרט ז) משורק והרג יכול אף דיני ממונות כן ת"ל אבן יד ישלם (ד) אי מה דיני נפשות ח) בכ"ג יכול אף דיני ממונות כן ת"ל (שם כב) ונקרב בעל הבית אל האלהים ריבה לו הכתוב דיין אחד עד האלהים יבא דבר שניהם ריבה לו הכתוב שני דיינין אשר ירשיעון אלהים ריבה הכתוב ג' דיינין מכאן אמרו דיני ממונות בג' ור' [ז] יוסי אומר בחמשה כדי שיגמור הדין בג' יכול אין לי בג' אלא דיני ממונות הקלין מנין לרבות (ה) החמורים והומר בחמורים ת"ל עין וגו' כויה תחת כויה וגו':

פרק ד א חומר בשבועת העדות שאין בשבועת הפקדון והומר בשבועת הפקדון שאין בשבועת העדות שבועת העדות (א) נוהגת בעבדים ובשטרות ובקרקעות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שיש לי ביד פלוני עבדים ושטרות וקרקעות ואמרו לו שבועה שאין יודעים לך עדות הרי אלו חייבין[א] משא"כ בשבועת הפקדון. (ב) חומר בשבועת הפקדון שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים וברחוקין (ג) ובקרובין בכשרים ובפסולים א"ל תן לי פקדון שיש לי בידך אמר לו מה אתה (ד) בא אחרי שבועה שאין לך בידי הרי הוא חייב ומשלם קרן וחומש ואשם ומביא אשם (ה) בשתי סלעים מה שאין כן בשבועת העדים. חומר בשבועת העדות שאין בשבועת בטוי ובשבועת הבטוי שאין בשבועת העדות שבועת העדות נוהגת ט) בדבר מצוה וחייבין על זדונה קרבן משא"כ בשבועת הבטוי שבועת בטוי נוהגת בדבר (ו) שיש בו ממש (ז) ובדבר שאין בו ממש וחייבין (ח) על זדונה מכות מה שאין כן בשבועת העדות: ב חומר בשבועת הפקדון שאין בשבועת בטוי וחומר בשבועת בטוי שאין בשבועת הפקדון ששבועת הפקדון נוהגת (ט) ברשות ובמצוה ומשלם קרן וחומש ומביא אשם בשתי סלעים משא"כ בשבועת בטוי חומר בשבועת בטוי ששבועת בטוי נוהגת בדבר שיש בו ממש ושאין בו ממש והייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד משא"כ בשבועת הפקדון חומר בשבועת שוא שאין בשבועת בטוי בשבועת בטוי מה שאין בשבועת שוא שבועת בטוי נוהגת בדבר שיש בו ממש ובדבר שאין בו ממש והייבין על שגגתו קרבן עולה ויורד משא"כ בשבועת שוא שבועת שוא נוהגת ברשות ובמצוה וחייבין (י) על כל אחד ואחד משא"כ בשבועת בטוי:

פרק ה א (א) שבועת הדיינין (ב) הטענה שתי כסף ופרוטה (ג) וההודאה פרוטה [א] מן הטענה ואם אין הודיה ממין הטענה פטור (ד) כיצד שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי כסף ופרוטה

יש

אור הגנוז

פ"ג [א] עד שישלם : [ב] ר"ש אומר : [ג] פטור : [ד] חייב : [ה] זו שבועה : [ו] קול אלו הכנויין : [ז] ורבי אומר : פ"ד [א] וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד : פ"ה [א] מן הטענה וההודאה ממין הטענה ואם וכו' :

נוסחאות כ"י

א) זומא : ב) מוציא עדות ממון כו' : ג) לשמוע : ד) הרואה עוברי עבירה : ה) ירמיה : ו) א"ל האיך א"ל כבד כו' : ז) לשורק אבן לר"ה : ח) פרט לשהודה מפי עצמו אף ד"מ כן ת"ל רגל ישלם אי מה ד"נ בכ"נ כו' : ט) ברשות ובמצוה וחייבין כו' :

חסדי דוד

ג"ל ונאמר להלן עונו ישא וכו' אף ונשא עונו האמור כאן כו' ויליף עונו עונו מנותר ואת"ז יליף מדכתיב את עונו בו"ו ולא כתיב עונו ישא. שבכלל נשיאות עון קרבן : אין לי אלא עדות ממון כו'. לא מצאתיה בשום מקום ופירושה קשה. ונראה דכצ"ל אין לי אלא עדות ממון יכול שאני מביא עדות נפשות כו' ת"ל נפש ונפש. וה"פ יכול שאני מביא כל מיני עדות נפשות ואפי' על ג' החמורות מן הכל שאם תבעוהו להעיד ולא הגיד יהא חייב כדין האמור בפרשה ת"ל נפש ונפש. ופי' דיליף בגז"ש משבועת הפקדון דכתב ונפש מה להלן בתביעת ממון גרידא אף כאן בתביעת ממון גרידא ולא בעדי נפשות אף שיש בהם גם תביעת ממון ועי' בגמ' דף ל"ג בברייתא דיליף מג"ש תחטא תחטא דהאי קרא מדבר אלא בממון בלבד א"נ מאלה וכך תנא יליף מנפש נפש. והדר פריך כיון דבקרבן ליכא נפש אולי יהו חייבין קרבן ומהדרן דזה ממעטינן מאלה. וכן זומא מקשה הלא מצינו נפש גבי רוצח ואידך וכמו דמקשה בגמרא למאן דיליף מאלה ומשני דכתיב אם לא יגיד כו':

פרק ד חומר בשבועת העדות כו' נוהגת בעבדים כו'. הא מלתא לא נמצאת בש"ס ובעיקר הדבר מצינו בר"פ שבועת הפקדון דף ל"ז גבי משביע עדי קרקע פלוגתא דר"י ור"ל ר"י פוטר ור"ל מחייב ומוכח שם דפליגי בזה גם בשבועת העדות וגם מוכח התם דבשטרות שניהם סוברין דפטור :

סים

מצפה שמואל

(ו) ד' אין חייבין. ב"ק נה: וירושל' ב"ק פ"ו הל"א וכאן פ"ז והיכא עוד מילי טובא בתוספתא דב"ק פ"ו ובהני עבדינן לריכותא בגמ' ב"ק נו. לכן תנא להו : (ז) והרציחות. כ' הת"צ אפשר דה"ק דאם יודע זכות אין לו לשתוק כמ"ש הכ"מ בריש פ"א מה"ע הל"ב : (ח) מאלה. לד. ועי' ירושלמי פ"ד הל"ד וע"ש הל"ו : (ט) מפי עצמו. עי' לה. ועי' תו"כ פ' ויקרא פ' ז' ובק"א שם : (י) וכי יש עונשין. פי' מכות ה: וז"ל הגר"ש בס' הכריתות כלל ל"ג ס"ק י"ד עוד מצינו עונשין מהדין היכא דהק"ו אתי לגלויי דקרא אמרי בכל ענין וכן מצינו בתוס' דשבועות מפ"ע מנין ת"ל תחטא וגו' ריב"ב אומר וכו' אמר ר"א וכי יש עונשין מהדין ואמר מתחלה אין עונשין מהדין אלא כ"מ שתפס הכתוב מוצאן עונשין מהדין [וכ"ה בכ"י] י"ל דק"ו אתא לגלויי דקרא איירי בכל ענין ור"ש אית ליה דאין עונשין מהדין לעולם ע"ש ועי' מנחות קז. בדון מינה ומינה ושם לג.: (כ) על שם סופו. עי' כמ"ב ותת"ב כ' דהם תחטא סופו לעבור על קול אלה: (ל) שכופר בעיקר. כמבואר בתו"כ פ' ויקרא רע"א ומעלה מעל בה' וכו' ע"ש ועי' ספרי פ' נשא פ"ב אין לי מעקר באלו המעקר בשאר כל דבר מנין וכו' אין מעילה בכ"מ אלא שקור וע"ש בילקוט ובז"א : (מ) אין אדם הולך. עי' קדושין לא : (נ) בה"א אלה זו שבועה. עי' לה. ולו. מתוס' זו לרבות אלה שיהיה בשבועה ובתו"כ בהיפך ע"ש ובק"א בפרשת עדות משנה ערוכה הוא יככה ס' דחייב ק"ש ועי' תוס' לו. ד"ה יככה שכי מנין דאלה חייב ק"ש וכאן מבואר (ת"ב) ועי' ירושלמי ספ"ד שם הגי' מנין שאין עמה שבועה כיש עמה שבועה ועי' פ"מ שם ובמה"פ ד"ה מנין ועי' ספרי פ' נשא ובז"א שם ועי' ירושלמי סוטה פ"ה הל"א אין אלה אלא שבועה כמה דתימר והשביע הכהן גו' בשבועת האלה ועי' ירושלמי קדושין פ"א הל"ב ואין כל השבונין באלה ובשבועה : (ס) כצדיק בתמים. עי' לח"מ פ"ב מהל' שבועות הל"ב : (ע) לא עד. סנהדרין כט. ובירושלמי : (פ) בב' עדים. סנהדרין ל' : (צ) אלא כ"מ. סנהדרין ל. ובירושלמי פ"ד הל"א ובסנהדרין פ"ג הלט"ו : (ק) הכשר לעדות. ירושלמי שם ושם אפי' בקבלותו : (ר) החרש. עי' מיי' פ"ט מהל' עדות הל"א ותו"מ סי' ל"ב סי"א מכאן ודלא כהכ"מ : (ש) השוטה. שם הלי"ב וס"י נפו"ע והכ"מ כי ל"ע היכא איתא ונעלם ממנו תוס' דא ועי' נדה מט. : (ת) האלם. גיטין עא. וירושלמי שם בגיטין פ"ז הל"א ותרומות פ"א בארוכה : (א) מה ד"נ. סנהדרין לד.: (ב) לעדיו. הת"ב פירש עדה שופטת ועדה מצלת ועי' ילקוט סוף פ' אמור מנין ע"פ א' לזכות וע"פ ב' לחובה יכול אף ממון כן ת"ל עין תחת עין ריבה: (ג) פרט משורק. עי' ספרי פ' מסעי וב"ק לא. לענין אומדנא : (ד) אי מה ד"נ בכ"ג. עי' תו"כ סוף פ' אמור ובסנהדרין ב: ועי' ירושלמי סנהדרין פ"א הל"א ותוס' פ"א ומ"ב במ"כ שם ושם גרסינן רבי אומר: (ה) החמורים. כמ"ב פרשתי ותת"ב מפרש חמורין גזילות די"ל דוקא הלוואות וכמ"ד עירוב פרשיות ב"ק קז. והומר כחמורין חבלות ת"ל עין דהוא חבלות וכתיב בה"ז הפרשה אשר תשים לפניהם וקאי על כל האמור בענין כמבואר ב"ק פה: לענין מקי אדם באדם ועי' גיטין פח: ד"ה אלהים וסנהדרין ב: ד"ה ליבעי ולפי מה דילפינן מאשר תשים וכן כאן מעין והוא ג"כ מאשר תשים בעי שלשה בהלוואות אף אי ל"א ע"פ ול"ע בסנהדרין שם דמשמע דאי ל"ה ע"פ לא בעינן בהלוואה שלשה (ת"ב) ועי' תומים סי' א' ס"ק ז' ובקצה"ח שם ועי' תו"כ סוף פרשת אמור : (א) נוהגת בעבדים. עי' לג: ור"י ס"ל חייב ועי' מיי' פ"ט הל"ג מהלכות שבועות ועי' ירושלמי פ"ה הל"א ועי' ירושלמי פ"ו הל"ו דשבועת העדות נוהגת בשטרות ועבדים ולכן לא קי"ל הכי : (ב) חומר בשבועת הפקדון. ותביעה נזכר כאן בכלל מה אתה בא אחרי ות"ב כ' דבייר תביעה ושייך נמי דפקדון חייב על כל אחת ואחת ובעדות אינו חייב אלא אחת ודבריו א"נ ולקמן כ' דתנינן תביעה רק בבייר עוד דלא בעינן ב"ד כדאמר לג. וכמ"ש נראה בירושלמי פ"ה הל"ב : (ג) בקרובין. לג: לה:: (ד) בא אחרי. לג. : (ה) בשתי סלעים. לג. : (ו) שיש בו ממש. נדרים יג: : (ז) בדבר שאין בו ממש. עי' כט. : (ח) על זדונה מכות דלא כר"ש דאמר דלוקה אם התרו בו ועי' בש"ס לג. דמספקא לרבנן אי לקי וכאן מבואר דלא לקי והכא אין לפרש דלא נפטר ממלקות כמו בנזיר טמא דלענין חומר מתניא ואפשר דעל תוס' זו סמך הרמב"ם בפ"ז מה"ש הל"ה וע"ש בלח"מ (ת"ב) (ט) ברשות ובמצוה. שם עי' ירושלמי נדרים פ"ב הל"ב וע"ש פ"ג הל"ב בדין שוא ושקר ע"ש וע"ש רפ"ט היזה כבוד המקום נולב שאיני נוטל סוכה שאיני עושה : (י) על כל א'. רפ"ב : (א) שבועת הדיינים. לט : (ב) הטענה שתי כסף. הוא כרב בגמ' וכן קי"ל בתו"מ סי' פ"ח : (ג) וההודאה ב"פ מן הטענה. בג"ל : (ד) כיצד. נרב דאמר שוה הוי כיצד אריכא ולשמואל האי כיצד אסיפא דלא הוה ממין הטענה ועי' רש"י ור"ן בפי' המשנה ועי' בש"ס לט: משמע דלרב שוה קאמר דפריך אלא מדסיפא דוקא לימא רישא תיובתא דרב מבואר דלרב לא מני למימר דוקא ועי' פ"מ ולהרמב"ן בפקדון אף לרב דוקא קאמר וסיפא אתיא כרב והאי כיצד אריכא וכר"ן הסיג עליו בר"פ שבועת הדיינים ע"ש :

מנחת בכורים

נשיאת עון ונשא משמע מכבר דכובש עדותו בלא שמעו קול אלה נמי חייב בדיני שמים : ב היודע עדות. אפילו ע"א : השוכר עידי שקר וגבה. על ידיהם ואין לו מה לשלם או שהוא אומר כדין נטלתי ואי"א להחזיר אעפ"כ פטור מד"א : הכובש קמה. דשויא טמון בלא דפטור ואפסיד להיזק או איירי דמטיא גרות שאינו מצוי : הפורץ גדר. בכותל רעוע וע"כ פטור מד"א : ג אין לי. קרא דאם לא יגיד : בעדות ממון. או מג"ש מפקדון ילפינן דבממון או מתמת דבתחלת הפסוק דאו ראה או ידע דמתקיימת בראיה אי בידיעה לבד דהוא ד"מ דוקא וכדאיתא בתוס' לעיל פ"ב : עדות נפשות. ומבואר בסנהדרין (לז.) ובלא כבר נאמר אם לא יגיד וגו' והרציחות. או דגרסינן הרציחות וכו' והוא פירושו דעדות נפשות. או אפשר דה"ק שאם רואה ב"ד להורגו והוא יודע זכות או להזים העדים מחויב להעיד כדי להצילו כדי שלא תשפך דם נקי : והנאיפות. שכל הרואה דבר ערוה בחבירו מחויב להעידו : והעובד עבודת כוכבים. דכתיב ובערת הרע מקרבך : ת"ל נפש בנפש. גבי עדים זוממין כתיב דמזה להזימן אע"פ שכן נהרגין : יכול יהו חייבין קרבן. כצ"ל ופטורין מן הממון נמחק : ת"ל מאלה. וכיון כי יאשם לאחת מאלה כתיב גבי קרבן עולה ויורד : יהא מביא עדות נפשות. פי' מק"ו : יצא עדי נפשות. אף אם לא יגיד אין השמים מוחלין דמגלגלין זכות ע"י זכאי וחוב ע"י חייב כדכתיב והאלהים אנה לידו : א"כ חטא. דהחטא גורם לעבור על השבועה : מתחייב לראות. פי' דכך התחא ושמעה קול אלה הכוונה דהרואה עובר עבירה מתחייב לראות דחוב הוא לו: כרואה עושי מצוה. זכה לראות דזכות הוא לו : ד מפי אחרים. דבקרא כתיב ושמע משמע מפי אחרים מפי השומע : ת"ל כי תחטא. בעצמו : ע"ש סופו. לעבור על קול אלה : ה עד שכופר בעיקר. דכתיב ומעלה מעל בה' וכחש : שנוי שבעולם. כשנוהין למקום : איזהו כבד. פי' דאפילו בחמשה דברות האחרונות שבכד ואילך דמיירי בין אדם לחבירו הוא דומה לחמשה דברות הראשונות דכופר בעיקר וע"כ הלוחות חמשה מול חמשה דאינו כופר בדבר עד שכופר בעיקר : אלה זו קללה. פי' לומר דאלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה ואו קול יאו אלה חייב : אלה זו שבועה. דס"ל כר"ש דאין אלה אלא בשבועה : אלו הכנוים. וקאי על מתניתין דתני דשבועת העדות והפקדון נוהגות בכנוי ומפרש אלו הם : כובליכם. בגמ' מוקי דקאמר כובליכם בשבועה : בשני עדים. לאפוקי עד אחד וכמ"ד משביע ע"א פטור : ו החרש. מדבר ואינו שומע : האלם. שומע ואינו מדבר : אלו דברים הראשונים. כלומר זו משנה ראשונה : רע"א ודרשת וחקרת. כלומר דמיעט כל אלו מחמת דאין בהם דרישה וחקירה : כדיני נפשות כך ד"מ. כצ"ל : אף ד"מ בג"ח. ד"מ רק מדרבנן לא בעינן בד"מ דו"ה משום נעילת דלת : אי מה ד"נ לעדיו. פי' דגבי ד"נ כתיב ועד אחד וגו' ודרשינן מיניה נמי דע"פ אחד לזכות וע"פ ב' לחובה מכריעין (וכ"ה בילקוט) : ת"ל עין וגו' ישלם. דבד"מ ע"פ אחד בין לזכות ובין לחובה (ועי' סנהדרין לג.) : עין ישלם. לרבות השוגג. ובב"ק פצע תחת פצע לרבות שוגג : למי שזרק והרג. היינו דילתא אבן מתיר של מכה דפטור דכתיב או באבן יד ובד"מ חייב ומשמע מתוס' זו דלא בעינן אומדנא בד"מ : ת"ל עין ישלם. גרסינן : ת"ל ונקרב. בתו"כ גרסינן עין ישלם ואפשר דבתו"כ קאי למ"ד דבד"מ מדאורייתא חד נמי כשר : ור"י א' בחמשה. דקסבר שלשה בגמ"ד כתיבי : ד"מ הקלין. הודאות והלואות וכמ"ד עירוב פרשיות כתיב כאן : החמורין. דיני גזילות : והומר בחמורין. דיני חבלות : ת"ל עין וגו'. והן דיני חבלות וברים הפרשה כתיב אשר תשים לפניהם וקאי אכל מילי דכתיבי בפרשה :

פרק ד א ובשטרות. אף דעל שטרות לכ"ע אין נשבעים מ"מ אם משביע עדי שטרות ועברו חייבין קרבן שבועה (ועי' בירושלמי לענין שבועת ביטוי ובגמ' דף לז: פלוגתא דר"א ור"ג גבי משביע עדי קרקע) : משא"כ בשבועת הפקדון. ולכן אר"י במכילתין דכופר בממון שיש עליו שטר פטור : משא"כ בשבועת העדות. דאינו נוהגת בנשים ובקרובין ובפסולין ואין בו חומש ואשם. רק חטאת בת דנקא ובעולה ויורד : בדבר מצוה. כגון דאמר בואו והעידוני שיש לי ביד פלוני סוכה או לולב דהוי תביעת ממון : זדונה קרבן. כדתנן וחייבין על זדון השבועה : משא"כ בשבועת ביטוי. דנשבע לבטל המצוה פטור ובמזיד פטור מקרבן : ובדבר שאין בו ממש. כגון שינה וכגון שאזרוק צרור לים שאין בו הניה : מכות. כגון לעבר. ובלא אוכל ואכל להכא אם התרו בו : בשבועת העדות. דדוקא על ממון דהוא ממש ואינו לוקה : ב ובמצות. כמו דאיתא לעיל בתוס' : בשבועת ביטוי. כאמור לעיל וגם ליכא תשלומין : משא"כ בשבועת הפקדון. דבעינן תביעת ממון ולא לקי ומשמע מתוס' דלא כר"ש דס"ל דגם גבי פקדון לוקה : משא"כ בשבועת שוא. דדייקא בדבר שיש בו ממש ופטור מקרבן : ובמצוה. כמשנה נשבע לבטל וכו' זהו שבועת שוא : על כאו"א. דאם נשבע שתי פעמים חייב מלקות על כאו"א : משא"כ בשבועת ביטוי. דאינו חייב במצוה ובלשבת שלא אוכל ושלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת :

פרק ה א שבועת הדיינין. שהדיינין משביעין ע"י הודאה במקצת שלימדוה מאשר יאמר כי הוא זה וכתיב ונקרב וגו' דהיינו שבועה : הטענה. היינו התביעה : וההודאה. שמחייבתו לישבע : כיצד שתי כסף. לפי מה דמבואר לקמן דמהתוס' דהיה כרב דבעינן שתהא הכפירה לבד שתי כסף וההודאה לבד שוה פרוטה ובעינן שתהא הטענה שתי כסף ופרוטה נפרש התוספתא טפי אליבא דרב והך כיצד שתי כסף פטור

שוה

יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב מעה ופרוטה פטור שתי כסף יש לי בידך בין שכפר כולן בין שכפר מקצתן פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חסר שתי כסף הרי זה ישבע חסר מעה כסף (ה) א"צ לישבע: ב היה (ו) טוענו מנה ולא היה חייב לו אלא חמשים לא יאמר לו הריני כופר בו בב"ד וכשאצא להוץ הריני מודה לו שלא אזקק לו לשבועה ת"ל (שמות כג) לא תשא שמע שוא (ז) אל תשמע לדיין דבר שהוא של שוא היה טוענו מנה ע"פ עד אחד וכפר בו לא יאמר לאחר בא אני ואתה ונעידני (ח) ונוציא גזילה מתחת ידו ת"ל (שם) אל תשת ידך עם רשע וגו': ג היה (ט) טוענו מנה במעמד ב"ד וכפר בו ובאו שנים והעידוהו שחייב לו חמשים זוז ה"ז משלם ופטור מן השבועה ואם היה עד אחד מעידו ה"ז נשבע על הכל. אמר ר' יוסי ק"ו ימה אם במקום (י) שאין פיו מצטרף עם פי אחד למיתה הרי הוא נשבע ע"פ עצמו. מקום שפיו מצטרף עם פי אחד א) למיתה אינו דין שישלם על פי עצמו מה לנשבע ע"פ עצמו שכן משלם ע"פ עצמו ישבע ע"פ אחד שכן אינו משלם ע"פ עד אחד ת"ל [ב] (דברים יט) לעון [לעון] אין קם (כ) אבל קם לשבועתו. מנה לי בידך [ג] היה לך בידי (ל) ונתתיו לך (מ) או שיש ב) לך בידי במנה כסות ובמנה פירות פטור או שאמר לו אין לך בידי אלא (נ) חמשים זוז שיש לי בידך כחמשין זוז ג) ובחמשין זוז פירות פטור אבל אמר לו נתתיו לך מהן נ' זוז חייב שכן הוא נשבע (ס) על טענת עצמו. מנה לאבא בידך [ד] (ע) היה לו בידי ונתתיו לו או שיש ד) לו בידי במנה כסות במנה פירות פטור או שאמר לו אין לו בידי אלא חמשים זוז ויש לי בידו חמשים זוז כלים ובחמשים זוז פירות פטור אבל אם אמר לו נתתי לו מהן חמשים זוז חייב שכן הוא נשבע על טענת עצמו: ד (פ) דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה פטור דינר זהב [ה] לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית פונדיון ופרוטה חייב. (צ) טענו חיטין והודה בשעורין פטור ור"ג מחייב טענו פירות כסות וכלים והודה באחד מהן חייב: ה (ק) ואלו שמשביעין אותו ואין ה) משביעין להן חרש שוטה וקטן והקדש ועובד כוכבים. כיצד אמר לו גזבר מנה להקדש בידך אין לך בידי אלא חמשים זוז פטור אבל (ר) המקדיש [ו] נכסיו ויצתה עליהן כתובת אשה ובעל חוב הרי אלו נשבעין ונוטלין (ש) ר' אליעזר בן יעקב אומר פעמים אדם נשבע על טענת קטן כיצד אמר לו קטן מנה לאבא בידך אין לו [ז] אלא חמשים זוז פטור אבל אם אמר לו נתתי לו מהן חמשים חייב שכן הוא נשבע על טענת עצמו: ו (ת) עשרה דלוסקמין מלאים שטרות יש לי בידך אין לך בידי אלא דלוסקמית (א) אחד כמות שהוא ועשרה עבדים (ב) ועליהן עשר כסות כמות שהן [אין לך בידי אלא עבד אחד כמות שהוא] (ג) עשר בתין מלאין פירות לי בידך אמר ליה אין לי אלא בית אחד כמות שהוא פטור (ד) עשר דלוסקמין מלאין שטרות לי בידך אמר אין לך בידי אלא דלוסקמית אחד (ה) ובתוכו שטר אחד. (ו) עשר עבדים ועליהן עשר כסות לי בידך א"ל אין לך [בידי] אלא עבד אחד (ז) ועליו אזור קטנה. עשרה בתים מלאין פירות לי בידך אין לך בידי אלא בית א' ובתוכו כור אחד חטים חייב. עשר מנורות לי בידך אין לך בידי אלא מנורה אחת של עשר ליטרין. עשר כסות לי בידך אין לך בידי אלא אזור קטנה. פירות לי בידך אין לך בידי אלא כור אחת של חטים חייב מפני שטענו במדה. עשר מנורות של מאה ליטרין לי בידך איני יודע הרי הן לפניך. עשר כסות לי בידך איני יודע הרי הן לפניך. עשר כורין של חטין לי בידך איני יודע הרי הן לפניך פטור מפני שלא הודה לו במדה: ז (ח) בית מלא פירות לי בידך וכיס מלא מעות לי בידך אין לך בידי אלא חציין ושלישן חייב מפני שבית מדה וחציו ושליש מדה כיס מדה. וחציו ושליש מדה:

פרק ו א (א) כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין שנא' (שמות כב) ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבל הבעלים שבועה הלוה פטור מלשלם. השכיר נשבע (ב) בזמנו ונוטל עבר זמנו אינו נשבע ונוטל ואם יש עדים שתבעו בתוך זמנו (ג) אפי' לאחר שנים עשר חדש ה"ז נשבע ונוטל בד"א בזמן שאמר לו נתתי שכרך והוא אומר לא נתת לי אבל אם אמר לו שכרתני והוא אומר לא [א] סלע אמרתי לך והוא אומר שתים אמרתי לך (ד) המוציא מחבירו עליו הראיה: ב (ה) הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול אמר חבלת בי והוא אומר לא חבלתי בך ה"ז נשבע ונוטל (ו) ר"י היה קורא אותו ו) [ב] הנחבין כל זמן שהן חובבין זה את זה הרי אלו נשבעין ונוטלין. (ז) חיה נשוך מקום שאינו יכול לישך עצמו נוטל שלא בשבועה לאחר זמן זה אומר חבלת בי והוא אומר לא חבלתי בך הרי הוא כשאר כל הטענות: ג שכנגדו חשוד על השבועה כיצד זה נשבע ונוטל. היו שניהם השודין פטורין שנא' (שם) שבועת ה' תהיה בין שניהם בזמן שאחד מהן חשוד לא בזמן ששניהן חשודין. (ח) בין שניהם [ג] יוצא מבין שניהם אם הנשבע נשבע על שקר סוף שהשבועה הלה עליו (ט) ואם המשביע

נוסחאות כ"י

א) למפון אינו דין שישבע ע"פ עצמו: ב) לי בידך כו': ג) כלים: ד) לי בידו: ה) נשבעין: ו) דביבאי. כ"ו שהן חובבין זא"ז:

אור הגנוז

[ב] צ"ל לכל עון: [ג] אין לך בידי: [ד] אין לו בידי: [ה] זהב יש לו וכו': [ו] בידי: פ"ו [א] לא שכרתיך: [ב] קורא אותו הכאבין כ"ז שהן חובבין זא"ז וכו': [ג] אינה יוצא:

חסדי דוד

פרק ה היה טוענו מנה ולא היה חייב לו אלא חמשים כו' שלא אזקק לו לשבועה ת"ל לא תשא שמע שוא. ופי' לא הבין וכמו לדברים בגמ' דף ל"א כזה לענין אחר. ולא דקתני הכא שלא אזקק ולא קתני שלא אתחייב וכמו דאיתא בגמ' שם היינו לכ'ות גם מה שאמר שם ולא יגלגל כו' כי בעיקר השבועה לא הוה היכפת לי' דידע דקושטא קאמר אבל על הגלגול אפשר שהוא זוכר כל כך ולכך ירא לישבע ומבקש לו מ"מ פטור: מנה לי בידך כו' או שאמר לי' אין לך בידי אלא נ' זוז ויש לי בידך בנ' זוז כלים ובנ' זוז פירות אפי' כנ"ל ולהשמיענו בריש דכופר הכל מקרי גם אם טוען שהזרתי ולא דוקא באומר לא לויתי והאי המטעין שאם ישבע לו מנה מעות והוא מודה במנה כסות או פירות לא מקרי כופר במקצת אף דמעות עדיף טפי מפירות מ"מ פטור לפי שאין שהודאה ממין הטענה והו קמ"ל דאפי' מודה במקצת לגמרי שא"ל אמת ביש לך בידי נ' זוז אבל א"ל יש לי בידך כנגדם שוה נ' זוז כלים או פירות פטור משבועה דאורייתא: פרק ו כל הנשבעין שבתורה כו' שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם. הנה שלשה נינהו בתורה שנשבעין שבועת השומרין דהיה עיקר קרא דולקח בעליו ושבועה דמודה במקצת דילפינן מן כי הוא זה. ושבועה נהכתיה עד אחד דילפינן מן לכל עון וגו' אבל מליבנא דתוספתא זו משמע דמקרא ולקח בעליו יליף לכולהו

צפה שמואל

(ה) א"צ לישבע. כרב לט: והכא סתכינן ועי' מיי' פ"ג מהל' טוען סל"א ובוש"ע ר"ס פ"ח ע"ש ד"ה אבל ועי' רש"י ור"י ורא"ש. (ו) טוענו מנה. לא: (ז) אל תשמע לדיין. עי' מכות כג: (ח) ונוציא. ע"ל דלשתוק אסור ועי' ר"ס כח: (ט) טענו מנה. במעמד כל כפירה והודאה בב"ד ולכן תנא במעמד ב"ד דב"ד מחייבי שבועה ועי' כ"מ הל"י ודלא כר"ח: (י) שאין פיו מצטרף. ב"מ ג: וסיפא שפיו מצטרף היינו מע"א שמצטרף עם הב' עי' ב"ק עג: בתוס' שם ד"ה כי אתא ועי' ספרי וילקוט פ' שופטים: (כ) אבל קם לשבועה. מ. ועי' ירושלמי קדושין פ"ב הל"א מוזכר שבועה זו וה"נו שבועה ע"י ספק ועי' סנהדרין פ"ג הל"ג ואין ע"א זוקק לשבועה ועי' ירושלמי כאן ריש פ"ו: (ל) ונתתיו לך. בהגמ"ר פ"ק דב"מ הביא הנוסח אין לך בידי או נתתי לך ועי' ב"ב ו. מאי אין לך בידי לבד"מ ועי' רמב"ם רפ"ו מהל' טוען ועי"ש בהס"מ ועי' ב"מ יז. ועי' ירושלמי קדושין פ"ג הל"ד: (מ) או שיש לך בידי. לפי הנראה נ"ל או יש לי בידך שהנתבע משיב כן וכמו בסיפא יש לי בידך כחמשין זוז או כחמשין פירות והיינו שנ' כופר וכ' יש לו בידו כנגדו אבל הרמב"ן במלחמות פ"א דב"מ בסוגיא דמלוה ישנה הביא לגירסת התוס' כמו כאן שהבינו הובעו מנה כסות ומשיבו יש לך בידי במנה כסות שהכסות אני תופסה בשביל מנה שיש לי בידך וגם בפקדון יכול לתפוס ועי' בב"י סי' ע"ה בשם תשובת ר"ס גאון ועי' בשיטה מקובצת בשם ר"ס ועוד פי' הרמב"ן שתבעו מנה והודה במנה כסות או כלים דפטור משבועה ולהלכה עי' בשו' ע"ה וכסיפא הגירסא שיש לי בידך חמשים כתוב הוא בתוס' [illegible]

מנחת בכורים

[illegible]

בורים

[illegible]

המשביע משביע על שקר סוף שהשבועה חלה עליו שנא' (זכריה ה) ולנה בתוך ביתו וכלתו בוא וראה דברים שאין האש אוכלתן שבועת שקר אוכלתן: ד חנוני על פנקסו (ט) [ד] שלא במוקף אמר לא שיאמר לו כתבת בזו מחוק בזו אלא אומר תן לבני סאתים חטים ולפועלי בסלע מעות והוא אומר נתתי והן אומרין לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין רבי אומר אני שאין הפועלים נשבעין אלא במעמד חנוני: ה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר והוא אומר נתתיו לך ונתתו באונקלי ישבע בעל הבית או יביא ראיה שנתן לו את הדינר. נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתים לתוך ביתך ישבע החנוני או יביא ראיה שנתן אמר ר"י (י) בד"א בזמן שהיתה קופה מונחת בינתים אבל אם היתה יוצאה מתחת יד אחד מהן המוציא מחבירו עליו הראיה: ו הפוגם שטר חובו לא יפרע אלא בשבועה כיצד הוציא עליו שטר של מאתים והוא אומר התקבלתי מהן מנה לא יפרע א א בשבועה (כ) ואם אמר מתחלה לא היה אלא מנה נוטל שלא בשבועה יורש שפגמו אביו שטר חובו נוטל שלא בשבועה בזה (ל) יפה כח הבן מכח האב שהבן גובה שלא בשבועה והאב אינו גובה אלא בשבועה ובזה יפה כח האב מכח יורש נתחייב האב שבועה בב"ד פטור (מ) שאין היורשין יכולין לגבות: (נ) אמר לשומר חנם ולשואל ולנושא שכר היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכאן הודה שאכלו חייב אמר לשומר חנם היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמ' אמן ולאחר זמן הודה שנגנב או שאבד פטור משא"כ בשואל. אמר נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן ולאחר זמן הודה שאכלו חייב משא"כ בשואל:

ח אמר לשואל היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן לאחר זמן הודה שנגנב או שאבד חייב מה שאין כן בשומר חנם. נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן לאחר מכן הודה שאכלו פטור משא"כ בשומר חנם. אמר לשואל היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכן הודה שנגנב או שאבד חייב משא"כ בנושא שכר והשוכר נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן לאחר מכן הודה שמת או נשבה פטור משא"כ בנושא שכר והשוכר: ט אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי ואמר איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכן הודה שמת או נשבה פטור משא"כ בשואל. מת או נשבר או נשבה ולאחר מכן הודה שנגנב או שאבד חייב משא"כ בשואל. אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי אמר איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכאן הודה שנגנב או שאבד חייב משא"כ בשומר חנם. נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן לאחר מכאן הודה שאכל פטור משא"כ בשומר חנם. נמצא חייב בשואל פטור בשומר חנם. חייב בשומר חנם פטור בשואל. חייב בשואל פטור בנושא שכר והשוכר. פטור בשואל חייב בנושא שכר והשוכר. זה הכלל כל המשנה מפטור לפטור מחובה לחובה מפטור לחובה [פטור] ומחובה לפטור חייב. ומסורתא שנים משא"כ בשואל. והשואל. שנים משא"כ בשומר חנם. ושומר חנם שלשה נושאין ונותנין שנים מה שאין כן בשואל אחד נושא שנים מה שאין כן בשומר חנם. מסורתא חייב. פטור חייב. חייב פטור. חייב. חייב פטור:

סליק תוספתא ממסכת שבועות

אור הגנוז [ד] לא במקיף אמרו שיאמר לו כתבת בזו מחקת בזה אלא אמת וכו':

חסדי דוד

ופירושא למדנו מדכרי כר"ן והרא"ש דהך ולא ישלם קרא יתירא הוא כיון דכתיב שבועת ה' וגו' אם לא שלח ידו וגו' ש"מ דשבועה אשומר היא הלכך אם אינו ענין לדידיה תנהו ענין לשאר הנשבעין שבתורה דהיינו מודה במקצת ולהכחיש את העד. ועי' גם בחידושי הרשב"א ז"ל בזה: ומסורתא שנים משא"כ בשואל כו'. הדברים שהוא כספר החתום. ונראה כי בא לאתנוהי סימנא כמה בבי איכא במתניתא דלעיל משום דרבו מעיקרא עביד לה סימנא כעין מסורת לאוקמי גירסא. אבל הלשון פה הוא משובש ומסורס וכך נ"ל מסורתא שלשה נושאים ונותנים שנים. משא"כ שנים משא"כ בשואל והשואל שנים משא"כ בש"ח וש"ח אחד נושא שנים משא"כ בנושא שכר והשוכר. וה"פ ג' נושאים ונותנים יש כאן דבכל חד מתלתן איכא ב"פ משא"כ והדר מפרש ב' משא"כ בשואל והשואל. פי' כשהעריך השואל לגבי הש"ח תני תרי זמני משא"כ בשואל וה"נ כשהעריך השואל לגבי נ"ש והשוכר הדר תנא תרי זמני אחריני משא"כ בשואל. וכן נ"כ יש שנים משא"כ בש"ח כשהעריכו לגבי השואל ותרי אחריני כשהעריכו לגבי נ"ש והשוכר הדר תנא ב' זמני משא"כ בש"ח ומ"ש ומסורתא כו' נ"ל פטור פטור חייב חייב פטור (וכעין זה נמצא בכ"י) כי תנא נבי קמאי במשנה מפיטור לפיטור ומחובה לחובה ומפיטור לחובה בכל הני פטור אבל מחובה לפיטור חייב ופשוט: סליק

מצפה שמואל

(ט) שלא במוקף. ירושלמי פ"ז הל"ה ועי' מיי' פס"ז ממלוה ולוה הל"ו ובשו"ע סי' צ"א וע"ש בכ"י באומר אני מז: ועי' ירושלמי פ"ז הל"ה ועי' בעפ"מ ורמב"ן כאן בסוגיא ולהרמב"ן לפ"ד דרבי הפועל נוטל מהחנוני בשבועה דמיירי במעמד שלשתן ממש וחנוני מבעה"ב א"כ חנוני מפסיד ופליג ר"ת דשניהם נשבעין לבעה"ב ובעה"ב מפסיד וע"ש בזה ישוב בב"מ ה. דמקשה מר"ת ולא ממשנה ע"ש ועי' בש"ך סי' צ"א דמקשה למה לא פטינן מינה בגמ' דר' קבל דברו ע"ש: (י) בד"א בזמן שהיתה הקופה. ירושלמי פ"ז הל"ו ובפנים מבואר שיטת הרי"ף והרמב"ם והאי בד"א לפרושי מחלוקת דרבי ורבנן דבבא פליגי ואליבא בזה הש"ך בס"ס צ"א. ובהגהת הש"ך שם: (כ) ואם אמר. כתובות פז: (ל) יפה כח. ירושלמי סנהדרין פ"ח הל"ו וכתובות פ"ט הל"ח יורש שפגם אביו שט"ח ועי' כאן בבבלי ספ"ז: (מ) שאין היורשים. פי' מיי' פ"ז ממלוה הל"ג ד' ה' ושו"ע סימן פ"ב וסי' ק"ח: (נ) אמר לשומר חנם. בפ"ה מבואר כל כללא זו ונשנה כאן בתוספתא ועי' ירושלמי ספ"ח לא נהג ולא להחמיר חייב ומביא מתוספתא איני יודע והעדים מעידים שאכלו חייב והוא מחובה לחובה ועי' בפ"מ ובמס"פ ד"ה תני:

מנחת בכורים

משביעו דגורס לנתבע שבועה כחנם והוא כמו שבועת שוא: ד שלא במוקף אמרו. פי' דלא מיירי בחנוני המקיף ואומר כתוב בפנקסי שאתה חייב לי: מחוק בזו. גרסינן פי' דא"ל עתה מחוק בזה היד מהי איכפת לי: אלא במעמד חנוני. כי היכא דלכסיף מיניה וכן נמי חנוני נשבע במעמד פועלים: ה תן לי בדינר פירות. מיירי דהפירות מונחים כרה"ר: ישבע בעה"ב. דהכא טענתו עדיפא דהחנווני מודה דהפירות של בעל הבית אלא דתובע הדינר: ישבע חנוני. דאינו מודה דהפירות של בעל הבית וע"כ נשבע חנוני ונוטל הפירות: אר"י בד"א. בא לפרש דברי ת"ק ול"פ (עי' בגמרא ובמלחמות ובבעה"מ ובש"ך חו"מ סי' צ"א כל השיטות בזה ופירוש הש"ך ע"ש): ו לא היה אלא מנה. דאמנה היה לנו לניחוש: נוטל כו'. דלא מהמנינן לומר אמנה: שלא בשבועה. פי' שבועת פוגם דבו תקנו ולא בבנו אבל שבועה שלא פקדנו מחויב היורש לישבע: שאין היורשין יכולים לגבות. דאין אדם מוריש שבועה לבניו כשאביהם נתחייב שבועות דהיה מחויב אביהם לישבע הוו מפוגם כמו שנתבאר (ועי' בירושלמי סנהדרין פ"ח שמחלק כן): ז איני יודע מה אתה סח. ובגמ' מפורש כן להדיא וכפר: הודה שאכלו חייב. קרבן שבועה. דכפר ושינה מחובה לפטור: או שאבד פטור. דש"ח פטור על גניבה ואבידה ושינה מפטור לפטור: משא"כ בשואל. דחייב על גניבה ואבידה והוה שינוי מחובה לפטור דחייב וה"ה בש"ש והשוכר: הודה שאכלו חייב. דשינה מחובה לפטור: משא"כ בשואל. וה"ה נושא שכר והשוכר דפטור דשינה מחובה לחובה: ח או שאבד חייב. דשינה מחובה לפטור וה"ה בנושא שכר והשוכר: משא"כ בש"ח. דשינה מפטור לפטור ופטור: הודה שאכלו פטור. דשינה מחובה לחובה וה"ה בנושא שכר והשוכר: משא"כ בש"ח. דשינה מחובה לפטור וחייב: ולאחר מכאן הודה שמת או נשבה. גרסינן: חייב. דשינה מחובה לפטור דשואל חייב באונסין ולא נושא שכר והשוכר: משא"כ בנושא שכר והשוכר. דשינה מפטור לפטור ופטור: מת או נשבה משביעך אני. גרסינן: הודה שנגנב או אבד פטור. דשינה מחובה לחובה וה"ה שומר חנם פטור דשינה מפטור לפטור: משא"כ בנושא שכר והשוכר דשינה מחובה לפטור דחייב: שמת או נשבה פטור. דשינה לפטור וה"ה בש"ח: משא"כ בשואל. דחייב דשינה מחובה לפטור: או שאבד חייב. דשינה מחיבה לפטור: משא"כ בשואל. דשינה מחובה לחיבה ופטור וה"ה בש"ח דשינה מפטור לפטור דפטור: או שאבד חייב. דשינה מחובה לפטור וה"ה בשואל: משא"כ בש"ח. דפטור דשינה מפטור לפטור: הודה שאכלו פטור. דשינה מחובה לחובה: משא"כ בש"ח. דחייב דשינה מחובה לפטור ובזה שוה שואל לש"ש: נמצא חייב בשואל. סוף הרישא שבבא דאמר לש"ח וכו' דסיים משא"כ בשואל והרישא מבבא דאמר לשואל וכו' דסיים משא"כ בש"ת: חייב בש"ת. הוא הסיפא משני בבות הנ"ל ובבא האחרונה דאמר לנושא שכר והשוכר וכו' דסיים משא"כ בש"ת. הרישא והסיפא הוא ניהו שבבות אלו דדמיא ש"ש להשואל ובהאי כללא דנמצא חייב בשואל פטור בש"ת וכו' נכלל נ"כ נושא שכר והשוכר דחייב בנושא שכר פטור בש"ת וחייב בש"ת פטור בנושא שכר: חייב בשואל פטור בנושא שכר. הוא הרישא מבבא דאמר לשואל וכו' משא"כ בנושא והרישא מבבא דאמר לנושא וכו' דסיים משא"כ בשואל: פטור בשואל חייב בנושא וכו'. הוא הסיפאות דשתי בבות אלו ובבות אלו דמיא ש"ת לנושא שכר כדלעיל: זה הכלל כל המשנה. מבואר בבבות אלו חוץ דשינה מפטור לחובה דלא ביאר הוא משום דאינו מצוי כן שיהיה שוטה לבות מפטור לחובה אך לדינא צריך למיתני ומובן ממילא מבבות הנ"ל מפטור לחובה פטור ומחובה וכו'. גרסינן: מסורתא. בעל המסורת מסר לנו סימן שלא תטעה בסדר הברייתא: שנים משא"כ בשואל. היינו בבא דאמר לש"ת דקתני שתי פעמים משא"כ בשואל בב' טענות: והשואל. סימן דב' טענות אלו דקאמר בהך בבא משא"כ. הוא ניהו ב' טענות דאמר לשואל: שנים משא"כ בש"ת וש"ת. היינו בבא דאמר לשואל דקתני שתי פעמים משא"כ בש"ת והוא ניהו ב' טענות בבבא דאמר לש"ת האמור ויותר טוב להגיה הכא וש"ת שנים משא"כ בשואל והשואל שנים משא"כ בש"ת והיינו הך הבבא דאמר לש"ת משא"כ וכו' והבבא דאמר לשואל משא"כ בש"ת: שלשה נושאין ונותנין. נותנין היינו נושא שכר ונותנין הוא שוכר דנותן שכר. וכוונתו דשלשה בבות האחרונות מיירו בנושא שכר והשוכר ומפרש ואזיל: שנים משא"כ בשואל. לפי הגירסא הכא צריך לפרש הכא בשינוי מהאמור וה"ק שנים פי' שתי בבות מיירי דנושא שכר דין אחר משא"כ בשואל וכן שתי טענות בשתי הבבות דאמרי לשואל משא"כ בנושא שכר והשוכר ואמר לנושא וכו' משא"כ בשואל: וא' נושא. היינו בבא אחרונה דאמר לנושא: שנים. משא"כ בש"ת דקאמר שתי פעמים משא"כ בש"ת ויותר טוב להגיה שנים משא"כ בשואל והשואל היינו שני בבות אחד דאמר לשואל וכו' משא"כ בנושא. ואחד דאמר לנושא משא"כ בשואל ובכל בבא בשנים אמר לשואל שתי פעמים ומשא"כ בשואל בבבא השניה ג"כ שנים. והך שנים פירוש על הבבות וגם מוסף פי' שתי פעמים ויהיה הפירוש כמו אינך: מסורתא. פירוש עוד מסורתא על מסורתא הראשונה וכייל כאן נמי בבא הראשונה דשוה ש"ת לנושא והשואל: חייב. פטור חייב. חייב פטור. פטור חייב. חייב פטור. גרסינן. בבא ראשונה דאמר לש"ת ושוה אהדדי חייב. בבא שניה דאמר לש"ת ושנים משא"כ בשואל. פטור ואח"כ חייב. בבא שלישית דאמר לשואל חייב ואח"כ פטור. בבא רביעית דאמר לשואל וכו' משא"כ בנושא חייב ופטור: בבא חמישית דאמר לנושא וכו' משא"כ בשואל פטור חייב. בבא ששית דאמר לנושא משא"כ בש"ת חייב ואח"כ פטור.

סליק תוספתא מסכת שבועות

תוספתא

מכות פרק ראשון

פרק א א (א) עד זומם אין נמכר בזממו ר"ע אומר אף אין משלם ע"פ עצמו מפני שהוא קנס וכל דבר שהוא קנס אין משלם ע"פ עצמו (ב) העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שלוה מפלוני אלף זוז ביום פלוני במקום פלוני ובאו אחרים ואמרו להן היאך אתם מעידים שהרי המלוה או הלוה היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין אבל עדותן בטלה אבל אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי אתם הייתם עמנו [א] היום במקום פלוני הרי אלו זוממין ומשלמין על פיהם: ב (ג) היו חותמים על השטר [א]בא' בניסן בשמיטה ובאו אחרים ואמרו להם היאך אתם חותמין על השטר זה שהרי אתם הייתם עמנו [ב] היום במקום פלוני עדותן כשרה והשטר כשר שאני אומר שמא איחר זמנו של שטר וכתבו שטר שזמנו בשבת או בעשרה בתשרי ר' יהודה מכשיר ור' יוסי פוסל א"ל ר' יהודה מעשה שבא לפניך [ג] והכשרת א"ל ר' יוסי אני לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי: ג (ד) העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני[ב]שסימא את עין עבדו ואח"כ הפיל את שינו שכן הרב אומר ואח"כ נמצאו זוממין (ה) משלמין לעבד הפיל את שינו ואח"כ סימא את עינו(ו)שכן א) העבדים אומרים ( ) ונמצאו זוממין משלמין לרב סימא שתיהן כאחת והפיל ב) שינו כאחת ובאו אחרים ואמרו לא כי אלא שתיהן זו אחר זו ונמצאו זוממין משלמין לעבד סימא שתיהן זו אחר זו והפיל שתיהן זו אחר זו ובאו אחרים ואמרו לא כי אלא שתיהן כא' ונמצאו זוממין משלמין (ז) דמי עבד הסומא לרב סימא את עין עבדו והרי הוא תחתיו ומשמשו ונמצאו זוממין משלמין דמי עבד הסומא לרב: ד העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה (ט) שכן האשה אמרה ונמצאו זוממין משלמין דמי כתובתה לאיש גירש את אשתו ונתן לה כתובתה שכן האיש אומר ונמצאו זוממין משלמין דמי כתובה לאשה גירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והרי היא (י) תחתיו ומשמשתו ונמצאו זוממין (כ) אין אומרין ישלמו לה כתובתה אלא טובת הנאת כתובה וכי מה היא טובת הנאת כתובה אין אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם תמות בחיי בעלה בעלה יורשה לאחר מיתת בעלה ג) יורשת כתובתה ואין יורשין אותה (ל) לפיכך הן משלמים: ה [ג] העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שגנב (מ) חלבו של חבירו ולא אכלו גנב נבלתו של חבירו ולא אכלה ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין שעל מנת כן העידוהו ע"מ שילקה וישלם גנב חלבו של חבירו ואכלו גנב נבלתו של חבירו ואכלה הרי זה לוקה וחייב בתשלומין (נ) שבעסקי ממון הוא אומר (שמות כ) לא תענה ברעך עד שקר ושבעסקי מכות הוא אומר (דברים יט) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות דברי ר"מ וחכ"א (שם כה) כדי רשעתו מת אינו משלם לוקה אינו משלם מודים חכמים לר"מ שאם העידוהו שהוא בן גרושה או בן חלוצה נתין וממזר שהם לוקין את הארבעים: ו מאימתי זוממין חייבין לשלם(ס)משתפרש עדותן בב"ד נמצא חייב לו מן הדין לפיכך הוא משלם ד) שנים (ע) נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה[ד]ומנין(פ)אפילו מאה ת"ל עדים: מעידים[אנו]באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו אחרים והזימום הנדון פטור כת הראשונה חייבת ובאו אחרים והזימום הנדון חייב כת הראשונה פטורה וכת השניה חייבת כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה אפי' הם מאה כולן פטורין [ה] ר' יהודה אומר(צ)איצטניסית ה) היא זו (ק) ואין נהרגת אלא כת הראשונה בלבד א"ר יוסי בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים עדות בשאר [עדים] ור' ו) אומר אף בדיני ממונות כן (ר) והוא לא [ו] שיש להן קרוב או פסול תתקיים עדות בשאר עדים ור' דוסתאי בן יהודה אומר עדים זוממין שבאו אחרים (ש) והזימום זוממיהן פטורים (ת) עד זומם פסול מכל עדיות שבתורה דברי ר' יהודה אמר ר' יוסי בד"א בזמן שהוזם לעדות נפשות אבל לא הוזם אלא לעדות ממון אין פסול אלא לאותו העדות בלבד: ז)

פרק ב א (א) שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן וכשבאו לארץ הפרישו עוד ג' ואעפ"כ לא היו אלו ואלו קולטות עד שכבשו וחלקו משכבשו וחלקו נתחייבה הארץ במעשר ובשביעית והיו אלו ואלו קולטות: ב ג' ערים הפריש יהושע בארץ כנען והיו מכוונות כנגד ג' שבעבר הירדן כשתי שורות שבכרם חברון ביהודה כנגד בצר במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש (ב) בגליל כנגד גולן בבשן ואע"פ שהפריש שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפריש קרית יערים תחתיה עד שכיבשו את שכם ואע"פ שהפרישו קדש בגליל לא היתה קולטת הפריש ח) כמלא תחתיה עד שכבשו את קדש: ושלשת שיהיו משולשות שיהא מחברון לדרום כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש (ג) נפלה אחת מהן בונים אותה במקומה ומנין אף במקום אחר ת"ל שש ערים באותו השבט ומנין אף בשבט אחר ת"ל תהיינה שיהו מכוונות וקולטות כראשונות ר"א בן יעקב אומר (ד) כותבין מקלט מקלט על פרשת דרכים כדי שיהא רואה וגולה לערי מקלט

מגן אברהם [א] באחד בניסן בשמיטה. ריש פ"ד דסנהדרין: [ב] שסימא את עין עבדו. ב"ק דף עג ע"ב: [ג] העדים שאמרו וכו' שגנב חלבו של חברו ואכלו כו' חברו ואכלו כו' של חברו ולא אכלו כו' חברו ולא אכלה כצ"ל:

אור הגנוז

פרק א [א] אותו: [ב] אותי: [ג] בצפורי: [ד] אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה: [ה] רבי אומר איסטינים: [ו] לא ידע:

נוסחאות כ"י

א) העבד אומר: ב) את שתיהן: ג) תירש: ד) משלם: מה שנים וכו' אף שלשה נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה: ה) איסטיסית: ו) מאיר: ז) לפי הכ"י חסר כאן פרק שלם והפסנה בסוף המסכתא: ח) כמלא:

חסדי דוד

פרק א העדים שאמרו וכו' ואמרו להם היאך אתם מעידים וכו' אבל אמרו להם וכו' כצ"ל ובמשנה פ"ק איתא כה"ג גבי עדי נפשות וקמ"ל הכא דה"ה לעדי ממון. ולא תימא דוקא בד"נ משום והגילו אבל בד"מ בכל גוונא הוו זוממין. וכמו דאשכחן סברא זו במשנה דר"י מחלק כשנמצאו מקצתן פסולין דבטלה העדות דוקא בד"נ משום והגילו אבל בד"מ תתקיים העדות בשאר וסד"א דה"נ יש לחלק קמ"ל. ובגמ' דף ה' איתא מנה"מ א"ר אדא אמר קרא והנה עד שקר וגו' עד שתשקר גופה של עדות במתניתא תנא לענות בו סרה עד שתכלה גופה של עדות ומדברי הרמב"ם ז"ל בפי"א נראה דאפי' הזימו גופן של עדות אם נגע ג"כ בנדון כגון שא"ל ביום זה ובמקום זה היינו עמכם אין זו הזמה אלא הכחשה ולא נקראו זוממין אלא אם אמרו אתם הייתם עמנו כלומר ואין אנו יודעים אם המעשה היה אמת או שקר דוקא בכה"ג הם זוממין וע"ש בדבריו וראיתי להרל"מ שהאריך בזה וכתב דלא ידע סברא לדבריו והניח בצ"ע ולענ"ד נראה דאיכא למידק בסוגיא מאי איכא בין רב אדא למתניתא ונראה דאיכא בינייהו לרב אדא דקאמר עד שתשקר כו' א"כ אפי' אמרו אתם והם הייתם עמנו ולהד"מ אפ"ה הם זוממין אבל למתניתא כה"ג אינם זוממין כיון שא"ל שעיקר דבריהם שקר ובעינן דוקא שתסרה גופה של עדות ולא שתשקר וגזירת הכתוב הוא וכמו שמסיים שם הרמב"ם ופשיטא דנקטינן כמתניתא דאתיא דלא כרב אדא וה"ט דהגמ' קבעה באחרונה. אמנם מדברי הטור סי' ל"ז משמע דפליג על הרמב"ם וע"ש בתוי"ט: מאימתי זוממין חייבים לשלם כו' מעידים באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו כו'. במשנה איתא באו אחרים והזימום באו אחרים והזימום אפי' ק' כלם יהרגו ר"י"א אסטטית היא זו ואין נהרגת אלא כת ראשונה בלבד ופירש"י שאותן שנים שהזימו את כת הראשונה הזימו ג"כ כת האחרונה וגם הרי"ף הסכים לפירוש זה ודחה פי' הגאונים דמפרשי דכת ב' הזימה לראשונה וכת ג' הזימה לשניה וכת ד' הזימה לשלישית מדקתני כלן יהרגו ולפי' הגאונים לא יהרגו רק הכתות אשר עליהן קיימא הזמה ועוד לפירושם לא מתברר טעמא דר"י ע"ש. אמנם הרמב"ן בחדושיו למכלתין מתרץ פי' הגאונים ע"פ תוספתא דידן. ולדבריו יש ט"ס כאן וצ"ל כלן חייבין ר"א אסטטיה היא. ובכל דבריו לא תירץ רק קושית השניה של הרי"ף אבל קושיתו הראשונה קיימת דהא בהדיא קתני כלן יהרגו. אבל מדברי הרמב"ם נראה כי הכל מתוקן הוא. והמשנה והתוספ' המה שני דינים נפרדים ופסק כתרוייהו. ודברי ר"י כאן לא קאי על ריש התוספ' וקאי רק על דין דמתני' ואע"ג דדוחק קצת לפרש כן מ"מ הדבר מוכרע אבל על רישא דתוספתא זו גם ר"י לא יחלוק. ומרן ז"ל כתב דהרמב"ם למד דין השני מק"ו ונעלמה ממנו תוספתא זו. ובדין ה' פסק לדמתני' ובדין ו' פסק לדין התוספתא. ועי' היטב:

פרק ב שלש ערים הפריש משה כו' ואפ"כ לא היו אלו ואלו קולטות עד כו'. כ"ה גם בירושלמי פ"ב ומוכח להדיא דיהושע הפריש הג' ערים מיד כשנכנסו לארץ אע"פ שלא היו קולטות עד אחר כיבוש וחילוק. והנה על משה שהפריש ג' הערים בעבר הירדן אע"פ שלא קלטו אמרינן בגמ' דף י' הטעם

מצפה שמואל

(א) עד זומם. ב. וירושלמי פ"א וירושלמי סוטה ספ"ג ועי' תוס' ב. ד"ה דמתקיים הזמה במלקות וכן בח"ג וכן כאן: (ב) העדים שאמרו. ה. וירושלמי פ"א הל"ג ועי' ירושלמי שביעית פ"י: (ג) היו חותמין על השטר. ב"ב קעא. ושם. ועי' ר"פ אד"מ ברש"י ותוס' שם ועי' ירושלמי סוף ב"ב ואתיא כרש"י לקמן דמכשיר שטר מאוחר וכן משנה דשביעית פ"י כוותיה ועי' כ"י ר"פ אד"מ למה אמר בא' בניסן. ועי' ירושלמי שביעית פ"י. ועי' ירושלמי ב"ק פ"ח הל"ה: (ד) העדים שאמרו. ב"ק עג. ועי' בירושלמי פ"ז הל"ה וכפי שיטת התוס' שם דישא בשלשה כתות שהרי התני שהרב אומר כן וע"כ דניחא ליה בזה יותר ע"ש היטב: (ה) משלמים להעבד. עכ"מ פ' כ"א מהל' עדות אע"פ שהאדון אינו משלם אא"כ תפס מ"מ הלא גורם לממון דבקל יוכל [illegible] אומר כן. עי' תוס' ב"ק עג. ורמב"ן במלחמות: (ז) ונמצאו זוממים. כלומר ע"י אחרים או ע"י כת האחרת דאפכינה [illegible] ירושלמי גיטין פ"ד הל"ד זו אחר זו נותן דמי שניהן ויוצא לחירות בראשונה וע"ש דלמ"ד דצריך גט שחרור אינו משלם [illegible]

(ט) שכן האשה אמרה. דלא מצי למימר לטובת הבעל באנו להפסידה משאר וכסות לזה אמר שכן האשה אמרה שהיא תובעת רק כתובתה ובאו לטובתה ולגרע כחו והמזימים אומרים שנתן לה כתובה (ת"ב) וכל זה מבואר דף ג. ועי' ירושלמי: (י) תחתיו ומשמשתו. עי' תוס' ג. שמקשו משאר כסות ועונה ומוקי לה דאמרה גרשני וכאן לא משמע כן וכן הכ"י הלכות ב"ק (גג ע"ב) מביא תוספתא זו דתחתיו ומשמשתו אך בב"ק פ"ט מבואר כתוספתא זו וגרסינן כאן ונתן לה כתובתה כמו שתם וענין אחר הוא ממה דמבואר במשנה דכאן מיירי דהאשה תובעת ובמשנה מיירי שהבעל תובע: (כ) אין אומרים. ג. וירושלמי פ"א הל"ב כיצד אומר כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שמא תמות בחיי בעלה וירשנה בעלה או שמא ימות בעלה בחייה ויורש את כתובתה לפיכך משלם והפ"מ נדחק שם. ולדבריו לא הוסיף על מ"ש במשנה אבל הפי' ברור דהוא כשיטת רש"י בגמרא דשמין רק זכות ספיקו ובמשנה דתני כמה אדם רוצה ליתן שאם נתארמלה משמע דשמין זכות ספ"ק לכן מהפך בירושלמי דשמין שמא תמות בחיי בעלה וירשנה בעלה או שמא ימות בעלה בחייה ומה דתני במשנה שאם נתארמלה ה"ק דשמין הכתובה שתלוי בספק זה והוא כרב חסדא בגמרא ומ"ש שם במראה הפנים ד"ה אבל מגומגם מאד והפשוט כמ"ש אבל לר"נ בגמ' שמין זכות ספיקה ומנכין והמותר משלמין: (ל) לפיכך. יש בזה הרבה שיטות עי' רש"י ותוס' ועי' רא"ש ולח"מ פ' כ"א מהל' עדות ומל"מ שם: (מ) חלבו של חבירו. עי' כתובות ל"א ועי' ש"ך חו"מ סי' ש"ג ועי' ירושלמי תרומות רפ"ז בזה הדין: (נ) שבעסקי ממון. ד. ועי' ב"מ נא. וכתובות לב: דר"מ אית ליה בכ"מ לוקה ומשלם ועי' ד: תוס' ד"ה לאוסרה ועי' ירושלמי כתובות פ"ג הל"א הכל היה בכלל לא תענה וכן כאן פ"א הל"א: (ס) משתתפרש. ה: עמ"ש בפנים ובת"כ הביא דברי הכ"י דמספקא ליה אי בעינן דו"ח ועי' תוס' ב"ק עד. ד"ה ונמצאו: (ע) נמצא א'. שם וירושלמי פ"א הל"ג: (פ) אפי' מאה. ה. ועי' ירושלמי שם ובמה"פ ועי' רמב"ם פ"ט מהל' עדות הל"ב ועי' רמב"ן בחידושיו שכתב יודע אני ומכיר שהלשון של משנה זו בדברי האחרונים והסיוע להם מצאתי בתוס' וריטב"א כי דעיקר דברי התוספתא משבשתא היא: (צ) איצטניסית. עי' רש"י ורי"ף ובעה"מ פירושו: (ק) אינה נהרגת. לפי הש"ס א"ש פירושא דאם אין שם אלא אותה כת נהרגת והיינו שכת אחת מוזמת לכל הכתות. עי' רש"י ורי"ף ורמב"ן ובעה"מ אבל לפי התוס' קשה לפרש דברי ר"י והרמב"ן בחדושיו פירש כל הסוגיא כהתוס': (ר) והוא לא ידע. עי' רא"ש בשם תשובת הרי"ף ומ"ש בפנים וי"מ דהמלוה לא ידע א"כ הפסולין למאי אתו תו"מ ס"ס לו ובש"ך שם ובחידושים ועי' ירושלמי סוטה ספ"ו כענין זה ועי' ירושלמי כתובות פי"א הל"ה וגיטין פ"א הל"א ומכות פי"א הל"ב בענין פלגינן דבורים ועי' רי"ף: (ש) והזימום זוממיהן. בפנים פירשתי ע"ד התוס' לעיל וכת"ב מפרש כאן ע"ד שהזוממים הזימו שתי כתות אינם נהרגת אפי' ראשונה לר"ד: (ת) עד זומם. סנהדרין כז. וירושלמי שם פ"ג ור"ס פ"א הל"ג וירושלמי שבועות פ"ז הל"ד: (א) שלש ערים. ט: וירושלמי פ"ב הל"ו ועי' קדושין ספ"א: (ב) בגליל. בש"ס בהר נפתלי: (ג) נפלה. ירושלמי שם: (ד) כותבין מקלט. מ. וירושלמי שם:

מנחת בכורים

פרק א א עד זומם אינו נמכר בזממו. כשהעיד על אחד שגנב דנמכר בגנבתו והוזם אינו נמכר דכתיב בגנבתו ולא בזממו ובשנים קמיירי: בטלה. והוי כקרי ותרי: ומשלמין. דבעינן שתחקר גופה של עדות: ב וכתבו. מקודם על אותו הזמן ואינם זוממין ור"י פוסל כל שטר מאוחר שמא בינו לבינו יפרע הלוה ויקח שובר שנכתב מקודם זמנו של שטר: בזה הכשרתי. בזמנו בשבת דמאוחר הוא ולא חיישינן לשובר אבל מאוחר שאינו מוכח מתוכו פסול: ג הפיל את שינו. ובעי הרב ליטול העבד דמי שן וכו' מתחלה אמרה שינו ואח"כ עינו וניחא לרב כפי שהעידו כת שנים: לעבד. דמי עין שרצו להפסידו אבל יוצא לחירות ממ"נ או בעינו או בשינו: ואח"כ סימא. זאת הכת ראשונה ונגמר ע"פ עדותם ובא כת אחת ואמרה עינו ואח"כ שינו ואח"כ הוזמו הכת הראשונה משלמת דמי עין לרב אף שהתכחשו מתחלה בכת שניה שאמרה עינו ואח"כ שינו מ"מ הכחשה תחלה כזמה היא והל הזמה על כת ראשונה ואביי מוקים בסיפא בב' כתות דאפכינהו ואזמינהו ואמרו הזוממים סימא ואח"כ הפיל ונגמר דינו ואתם עמנו הייתם והעבד יוצא ממ"נ לחירות והזוממים משלמין ההבדל שבין עין לשן שרצו להפסיד לרב [עיין ב"ק עג: ותוס' שם]: כאחד. נמצא דיוצא לחירות בין שניהם ואינו משלם כלום: זוממין. הראשונים והאחרונים הזימום והאומרים שהיו שלא בב"א ונגמר הדין מקודם לכן אין משלמין הראשונים דמי כל העבד: נמצאו זוממין. כת הראשונה: זה"ז. ורצו לחייב לרב דמי עין: עבד הסומא. שהעידו על הרב שסימא עין עבד הסומא מכבר על עין אחת וכן משלמין לרב וכה"ג מפרש דמיירי שלא נגמר הדין לכן צריכין לשלם טוב שסברי עדיין נכרת לאו בר חירות להשתחרר ומ"ש נראה יותר: משלמין. כל דמי עבד הסומא לרב: ד שכן האשה אמרה. והוא אמר שנתן לה כתובה ובסיפא בסיפך ועיקר מחלוקתן על הכתובה אבל לא על שגירושין: משמשתו ועדיין לא נתגרשה ולא אמרה כלל שנתגרשה: ישלמו לו. גרסינן דהכי סוף סוף יתן יתן לה הכתובה: כתובה אומדין גרסינן: וכן יורשין אותה גרסינן. שהלקוחות יורשין ונותנין ממון מחמת זה יש לה גם עתה: לפי כך צ"ל. כפי שומא זו משלמין היינו שמנכין והמותר ישלם: ה בריתא גרסינן ואכלו ובסיפא ולא אכלו: לוקה וחייב בתשלומין. ס"ל דכל ע"ז לוקין ומשלמין דאינו בא מקרא אחד: שי"ע שבעסקי ממון אומר כאשר זמם ובעסקי מכות נאמר לא תענה: כדי רשעתו. משום רשעה אחת מחייבו ולא משום ב' וכאן משלמין ואינו לוקה: מת. בעלמא לא אמרינן מיתה ותשלומין וכן מלקות ותשלומין ובעבודת כוכבים משלמין ואינם לוקין כדילפינן מיד ביד דבר הניתן מיד ליד: וממזר. שאין כאן תשלומין וגם לא שייך כאשר זמם דלו ולא לזרעו כמבואר מכות [ב.]: ו משתתפרש. גמר דין ונמצא חייב לו מן הדין והת"כ מפרש שתתפרש בדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה ומיד כשמפרש גומרין דינו: בטלה. ופסיקא הוא דלא נשאר אלא א' ותו ילפינן מהכ: כולן חייבין. כל כמוזמין חייבין גרסינן: איצטגנינית. כמו שטים דבר עלה והתוספתא היא כפי' הראשון בתלמוד וכפי' השני שכת אחת מוזמת כל הכתות לדידהו תוספתא זו משובשת: בד"א עדותן בטלה. והוא לא ידע כצ"ל. אם לא ידע כשר שלא נתכוונו לצרף לכן לר"י דלא בעינן כוונה להעיד גם הכשרים הם לא ידעו פסולין [עמ"ש בנזיר רפ"ג]: זוממיהם פטורים. אם חוזר ונזומו כר"י דאיצטגניסית היא זו: לעדות ממון. שבוד לכל אינו שבוד לתמור:

פרק ב א שלש ערים. ערי מקלט: הפרישו. בפרשה היה מיד ובמשנה לא משמע כן [ועי' בירושלמי]: אע"פ שהפריש. כיון דעדיין לא כבשו ומשני הפרשה שיהו השאר קולטות: ב נקדש. וכן מקדש נגבון נמצא בנחלקה על ד' חלקים: באותו השבט. לכתחלה אם אפשר: לו. לכרותה דדברים שלא היה נעשם

פ"י

מקלט: מוסרין לו שני ת"ח[א] שמא יהרג בדרך וידברו אליו אל תנהוג באיש הזה מנהג שופכי דמים כי בשגגה בא מעשה לידו ר"מ אומר הוא מדבר ע"י עצמו שנא' (דברים יט) [וזה] דבר הרוצח. אמרו לו הרבה שליחות עושה ר"ש אומר (ה) משוח מלחמה אין מחזיר את הרוצח אפי' הוא (ו) נזיר אין הוא יוצא משם לעולם אלא מגלח כל שערו ומשלח תחת הדוד ר"א בן יעקב אומר מה ת"ל (במדבר לה) שמה שמה (ז) ג"פ שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו (ח) ובונים לו בית ויושב בתוכו שנא' וישב בה ולא בתחומה (ט) מצאו גואל הדם בתחומה של עיר הרי הוא כאחד מכל האדם וחייב על מכתו ועל קללתו וחייב על נזקו בין איש ובין אשה וההורגו במזיד נהרג (י) בשוגג גולה לערי מקלט (כ) ר' יוסי אומר לעולם אין נהרגים עד שיעמוד לפני הדיינין שנאמר (שם) ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' (ל) ר"ע אומר ראוהו בית דין שהרג הרי זה אינו גולה ראוהו ב"ד גדול[ב] שהרג אין ממיתים אותו מיד אלא מושיבין דיינים אחרים ומעידים בפניהם שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' (מ) [א]אומר ברוצח שיצא חוץ לתחום מחוץ לגבול עיר מקלטו הכתוב מדבר שנא' (שם) ורצח גואל הדם את הרוצח (נ) אין לו דם ככל אדם. (ס) רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני לא יאמר את הדבר וישנה שנאמר וזה דבר הרוצח אין לך אלא דבר הראשון. ההורג באותה העיר גולה משכונה לשכונה (ע) ובן לוי גולה מעיר לעיר רבי אומר אומר אני שתהא מחצית העיר לו (פ) כעיר שלימה: ג (צ) [ג]עיירות הללו אין בונין אותן אלא במקום שיש בו מים אין להם מים כורין להם מים אין בונין אותן אלא במקום שיש שוק אין להן שוק עושין להם שוק אין בונין אותן אלא במקום שיש אוכלוסין נתמעטו אוכלוסין מביאין אחרים ומושיבין תחתיהם נתמעטו דיוריהן מוסיף עליהן כהנים לוים וישראלים[ג] *עושין אותן בדין ויצירה דברי ר' נחמיה וחכמים מתירין. אין מפשילין בתוכם חבלים ואין עושין בתוכם כלי זכוכית שלא להרגיל רגל גואל הדם לשם. ג' ערים הפריש משה בעבר הירדן ומשבאו לארץ הפרישו עוד ג' אחרות (ק) ולעתיד לבא מפרישין עוד שלש על שלש [ג] שלש הרי תשע ר' נהוראי אומר ג' על ג' הרי שש עוד שלש הרי [ד] שתים עשרה האלה הרי ט"ו:

פרק ג א (א) האוכל מן הפסח[ד] כזית נא כזית (ב) שלוק כזית מבושל חייב הוציא (ג) ממנו כזית מבית לבית ומחבורה לחבורה בשעת אכילה הרי זה חייב שנא' (שמות יב) לא תוציא מן הבית אם בשלו עובר עליו משום פסול קדש (ד) המפטם את הקטורת במתכונתה הרי זה חייב בין שפיטמה כולה בין שפיטמה [א] חציה אבל אם היה מתעסק להתלמד בה או למוסרה לרבים אם חיסר אחת מכל סמניה אינו חייב אלא משום מועל בלבד המפטם (ה) שמן המשחה הרי זה חייב והסך ממנו פטור אינו חייב אלא משום מועל [בלבד] הלכה (ו) הסך שמן המשחה שעשה משה במדבר הרי זה חייב כרת סכו בראשו בגופו באחד מכל אבריו אע"פ שלא שפשף הרי זה חייב וכמה יסוך ויהא חייב [ב] כרת א' הסך וא' (ז) הניסך במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזידין אבל אם היו שניהם שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור מזיד חייב: ב האוכל (ח) את הטבל אפילו אין מחוסר אלא תרומה גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר שני ואפילו (ט) מעשר עני הרי זה חייב: ג ר"י אומר (י) כהן שהיתה בידו תאנה של טבל בשנת מעשר שני בירושלים בשנת מעשר עני בגבולין[ג] אומר תרומה בעוקצה ואכלה מעשר ראשון בדרומה ואכלה מעשר שני בצפונה ואכלה פטור ואם היה זר חייב על כל אחת ואחת שאילו מתחלה אכלה לא היה חייב אלא אחת (כ) זר שאכל בשר בכור אפילו לאחר זריקת דמיו הרי זה לוקה את הארבעים מעשר שני והבכורים מצטרפין חוץ לחומה (ל) לספוג עליהן את הארבעים דברי ר"מ וחכמים אומרים אין מצטרפין: ד (מ) המבשל בשר בחלב הרי זה חייב (נ) כמה יבשלו ויהא חייב כחצי זית בשר וכחצי זית חלב כדי שיהו זה וזה כזית וכשם שחייבין על בישולו כך חייבים (ס) על אכילתו כמה יתבשל ויהא חייב כדי שיהא נאכל משום בישול. האוכל (ע) מגיד הנשה כזית הרי זה חייב (פ) אכל כולו ואין בו כזית חייב ר' יהודה פוטר עד שיהא בו כזית אכל (צ) ב' גידים מב' בהמות סופג פ' ור' יהודה אומר אינו סופג אלא מ': ה (ק) השוחט אותו ואת בנו על הראשון פטור ועל השני חייב (ר) הבא על אחותו על אחות אביו על אחות אמו על אחות אשתו על אשת אחיו על אשת אחי אביו ועל הנדה הרי זה חייב כשם שהוא לוקה (ש) כך היא לוקה ועובר (ת) על כל שם ושם שיש שם (א) ואם היתה לכ"ג אלמנה וגרושה וחללה זונה חייב על כל אחת ואחת (ב) אלמנה מחמשה וגרושה מחמשה לא יהא חייב אלא על אחת: ו (ג) האוכל אבר מן החי מן הבהמה מן החיה מן העופות טהורים (ד) כל שהן וטמאים (ה) עד שיהא בו כזית אבל בהמה טהורה וחיה טהורה ועוף טהור בחייהן מצטרפין (ו) במיתתן אין מצטרפין (ז) וטמאים בין בחייהם בין במיתתם הרי אלו מצטרפים בהמה טמאה וחיה טמאה ועופות טמאין בחייהן מצטרפים במיתתן אין מצטרפין: ז (ח) המלביש את חבירו כלאים (ט) והמטמא את הנזיר אע"פ שהמלביש מזיד והמטמא מזיד [ד] חייב היו שניהם שוגגים פטור (י) המקיף פאת ראשו של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים שהיו שניהם מזידים אבל אם היו שניהם שוגגים פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור

נוסחאות כ"י

א) שלא יהרגנו בדרך: ב) הגדול שהרג ה"ז אינו גולה ואין ממיתים כו': ג) שלש עיירות הללו אין בונים אותן לא כרכים גדולים ולא פרים קטנים אלא עיירות בינוניות: ד) כזית חי:

אור הגנוז

פ"ב [א] ר' אלעזר אומר: [ב] אין עושין: [ג] ועוד שלש: [ד] תשע על השלש הרי שתים עשרה:
פ"ג [א] מקצתה. [ב] כזית: [ג] או תרומה וכו': [ד] פטור אבל אם היה לובש מזיד ומטמא מזיד חייב:

חסדי דוד

דאמר מצוה שבאה לידי אקיימנה הואיל והיה יודע שלא יכנס לארץ אבל על יהושע קשה למה הפריש קודם זמנו. אמנם בספרי פ' מסעי משמע להיפך דאיתא על פסוק כי אתם עוברים וגו' למה נאמרה פ' זו לפי שהוא אומר אז יבדיל משה אין לי אלא שהפריש משה בעבר הירדן מנין שצוה משה את יהושע להפריש להם ערי מקלט ת"ל והקריתם לכם ערים. אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר אתה אומר אחר ירושה וישיבה או אינו מדבר אלא בכניסתן לארץ ת"ל כי יכרית ה' אלהיך וגו' אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר ע"כ. ברם איכא למידק בדברי הספרי טובא חדא מאי מקשה מעיקרא למה נאמרה פ' זו הלא ללמד על עצמה בעינן. וכ"ת דלגופה לא צריך כיון דכתיב בפ' שופטים כי יכרית וגו' שלש ערים תבדיל לך א"כ נפלה נא בקושיא אחרת אדקאמר מנין שצוה משה וכו' ת"ל והקריתם לימא ת"ל שלש ערים תבדיל לך ונראה דה"ק למה נאמרה פ' זו הלא כתיב כי יכרית ומבני לפי שהוא אומר אז יבדיל משה אע"ג שהיו שלא לצורך כיון דלא קלטו מנין שצוה משה ליהושע להפריש שלש ערים כמותו קודם כבוש אע"ג דאינן קולטות ת"ל כי אתם עוברים וגו' והקריתם וגו' כלומר והזמנתם תיכף כשתעברו תזמינו אע"ג שלא קלטו ולהכי אצטריך פ' א דאלו איידך דשלש ערים מלמד לנו דאינן קולטות רק אחר ירושה וישיבה ולכן כתיבי תרתי פרשיות. ולכן הוצרך הקב"ה להזהיר ליהושע (כו') לתת את ערי המקלט דלכאורה הוא שלא לצורך כי יהושע בודאי לא התרשל להפריש מיד אלא ה"ק אע"פ שהפרשת ככר שלא לצורך א"ל הקב"ה אע"פ שלא נגמר הכיבוש והחילוק כולו ולא היה רק בכח ולא בפועל מ"מ מעכשיו תהיינה קולטות. ומה דאיתא במתניתא שאחר זה הפרים נמלא התחיה בירושלמי הגי' גמלא ושתי הערים האלה לא נזכרו בקרא ולא נודע לי מאי היא כי לא נזכרו בקרא ואולי ט"ס הוא. וגם נ"ל שם ושלשה שיהיו כו' כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון וכ"ה בירושלמי: שליש ערים הפריש משה כו' הפרישו עוד שלש אחרות וכו' הרי ט' אבא שאול אומר שלש שלש שלש הרי ט' ועוד הרי י"ב ר' נהוראי אומר כו' כצ"ל וכ"ה בירושלמי ופליגי בפירושא דקרא דכתיב כי יכרית וגו' שלש ערים תבדיל לך וגו' על כן אנכי מצוך לאמר שלש ערים תבדיל לך ואם ירחיב וגו' ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה ת"ק סבר כפשטי' דקרא דיוסיף עוד ג' ערים על הג' שהפריש משה והג' שהפריש יהושע ואבא שאול דריש מדכתיב ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה כי מלת עוד בא לרבות עוד שלש אשר לא נזכרו מפורש בקרא הרי י"ב ור' נהוראי דריש כי האלה בא לרבות עוד שלש על סך י"ב הרי ט"ו:

פרק ג האוכל מן הפסח כזית נא כזית שלוק כו'. במשנה לא קחשיב אלא חייבי כריתות וכמ"ש התוספ' שם ותנא תוספ' מונה גם לאוין גרידי. ואע"ג דגם הוא לא מנה כל הלאוין משום דבכל לאו דמנה איכא חדושא וכמו בפסח בקרא כתיב נא ומבושל והוא מוסיף גם שלוק ובהוצאה ממנו כזית בקרא לא כתב אלא לא תוציא מן הבית וזה מבית לבית והוא מוסיף גם מחבורה לחבורה ועי' בפסחים דף פ"ה. והא דקתני המפטם את הקטורת בא לפרש דברי המשנה וכן גבי מפטם שמן המשחה אבל נראה כי יש כאן ט"ס וחסרון וכצ"ל אבל אם היה מתעסק כו' או למוסרה לרבים או אם חסר א' מכל סמניה פטור והמריח אינו חייב אלא משום מועל בלבד. וכה"ג יש למצוא חדוש בכל הלאוין שמנו פה וכן במבשל בשר בחלב החדוש הוא דחייב גם על אכילתו דבקרא אינו מפורש רק לא תבשל וכן מחדש דחצי-זית בשר וחצי זית חלב מצטרפין

מצפה שמואל

(ה) משות מלחמה. כא: ועי' הוריות יג: וביומא ג.: (ו) נזיר. עי' תוס' נזיר מג: ד"ה אם גלח ופ"ה מהל' נזירות: (ז) ג"פ לנום שמה. אשר ינום שמה. אשר נס שמה. ונס שמה הרוצח לא חשיב ועי' יח: וירושל' שם: (ח) ובונים לו בית. יג.: (ט) מצאו ג"ה. שם במשנה: (י) בשוגג גולה. הכא בתחומה או בערי מקלט. ד: לר"ה שם ועי' יג. משמע דבריית' זו מיירי ברוצח היוצא מעיר מקלט אם יצא מזיד נהרג בשוגג גולה ועי' רמב"ם פ"ה מהל' רוצח: (כ) ר' יוסי אומר. עי' יג.: (ל) ר"ע אומר. שם ועי' ב"ק לג:: (מ) אומר ברוצח שיצא. הת"ב הגיה ר"א ופליג על ר"ע דדרש עד עמדו כר"י ועי' יב. דתניא ר"א אומר וכו' ר"ע מאי דריש ביה: (נ) אין לו דם. עי' מ"ש בפנים ולהת"ב ענין בפ"ע הוא דמצוה ביד ג"ה אין רשות ביד כל אדם כמבואר דף יב. וכ"כ הרמב"ם שם פ"י ע"כ: (ס) רוצח שגלה. ירושלמי פ"ב הל"ו ועי' ירושלמי פ"י דשביעית: (ע) ובן לוי. שם: (פ) כעיר שלימה. עי' תוס' זבחים קיז. ד"ה עיר: (צ) עיירות הללו. יב: וירושלמי פ"ג הל"ו: (ק) ולעתיד לבא. עי' מיי' פ"ח מהל' רוצח הל"ד והוא מכאן ועי' ירושלמי פ"ב הל"ו הגירסא שם ועי' גירסת הספרי פ' שופטים ר' נהוראי אומר ג' על ג' ועוד ג' הרי תשע ועוד ג' הרי י"ב האלה הרי ט"ו כך היא הגי' בספרי: (א) האוכל כזית. פסחים מח: וירושלמי שם פ"ב הל"ז: (ב) שלוק. עי' מ"ש בתוס' דתרומות פ"ט הל"ד: (ג) ממנו כזית. עי' תוס' פסחים פג. ד"ה למר וירושלמי שם ספ"ז ע"ש פלוגתא דת"ק ור"ש או אוכל בשני מקומות וכו' הת"ב עי' לס. דלא תוציא הוה ניתק לעשה ודלא נפסל באכילה ע"י הוצאה ע"ש פ"ה: (ד) והמפטם. כריתות ה.: (ה) שמן המשחה. שם ושם ג:: (ו) הסך בשמן המשחה. ו:: (ז) הניסך כמסייע. עי' מכות כ:: (ח) את הטבל. עי' יז.: (ט) מעשר עני. יבמות פו. ותוס' שם דמיתה אין בו ועי' רמב"ם פ"י מהל' מ"א הל"כ: (י) כהן שהיתה. יט: בנו"א ואולי להגיה כדרך הפ"ה ועי' ירושל' פ"ב דמע"ש כרי שהוא טבל לראשון ולשני אם התרו בו משום שני לוקה: (כ) זר שאכל. יז.: (ל) לספוג עליהן. עי' מס' ע"ז סז. ועי' ירושל' ערלה פ"ב הל"י כל הענין מדין צרוף ולר"מ כל האסורין מצטרפין ועי' ספרי פ' נשא בפ' נזיר דמבואר שם בפיסקא כ"ד דילפינן כל איסורין מק"ו מנזיר דמצטרפין וע"ש בזרע אברהם שתוספא בזה ול"נ דאתיא כר"מ ואף דאמר שם איסורי הנאה ילפינן לכל איסורי אכילה מק"ו דנזיר שיש היתר לאיסורו כמו דאמרינן בעלמא לערלה בשתים ובגמרא נפקא לן מכל שתעבתי וזה אין קפידא דידוע שכן כתב הספרי דרש לה כא"א: (מ) המבשל. חולין קח: וכלוי שם דמצטרפין לבשולו: (נ) כמה יבשלו. שם: (ס) על אכילתו. ולא על הנאה עי' מל"מ פ"ה מהל' יסודי התורה הל"א בשם הרמב"ן וכן במבשל גיד ביו"ט אינו לוקה על הנאה ולכן חשיב תמם: (ע) מגיד הנשה. חולין צז.: (פ) אכל כולו. פג.: (צ) ב' גידים. שם וע"ש נח:: (ק) השוחט או"ב. פד.: (ר) הבא על אחותו. יג.: (ש) כך הוא לוקה. כ"ק טו. וירושל' שם פ"א: (ת) על כל שם ושם. כריתות יט:: (א) ואם היתה. קדושין עד: וירושלמי קדושין פ"ד וירושלמי סנהדרין פ"ט הל"ו ועי' שעה"מ בפי"ז מהל' א"ב הל"ו בענין איסור מוסיף מה שהאריך בזה: (ב) אלמנה מחמשה. שם וקמ"ל דבעינן גופין מחולקין ולא שמות מחולקין ועי' ירושל' שבת פ"ז הל"א ופ"י הל"ד לענין חלוק חטאות: (ג) האוכל אמ"ה. חולין קא: וקב. ולר"מ אינו נוהג אלא בבהמה ע"ש ועי' במשנה ריש טהרות: (ד) כל שהוא. עי' חולין קב. ושם ושם דרב אמר בשר וגידין מצטרפין לכזית ועי' ירושל' נזיר פ"ו הל"א דין בריה ושם מביא דין אמ"ה: (ה) עד שיהא בו כזית. וכן שלימה משום בריה שם: (ו) במיתתם אין מצטרפין. עי' מעילה טו. וסותר לזה התוספתא כולו ובבא מציעא צריכין להגיה וקאי על טמאין לטהורין כדי שלא יהא מוקשה כ"כ וגרסינן אין מצטרפין: (ז) וטמאים בין בחייהם. עי' רמב"ם פ"ד מהל' מ"א הי"ז כ' דאין מצטרפין ועי' בפנים: (ח) המלביש את חבירו. עי' מיי' סוף הל' כלאים ויו"ד סי' ש"ג ס"ד והוא משום לפני עור לשיטת הרא"ש ודלא כהרמב"ם שכ' דאם היה הנלבש שוגג המלביש חייב במזיד ועי' בלח"מ פ"ג מהל' אבל הל"ה יעי' באורי הגר"א סימן ש"ג שהגיה התוס' בזמן שהמלביש והמטמא מזיד הנלבש והנטמא חייב שניהם שוגגין שניהם פטורין ועי' לקמן ד"ה המקיף: (ט) שהמטמאה את הנזיר. עי' נזיר מד: דפטור וכן הגירסא כאן ועי' רמב"ם ספ"ה מהל' נזירות: (י) המקיף. כ: וע"ש דכאן במסייע או כר"י דלאו שאב"מ לוקין: והמקיף. עי' מיי' פי"ב מהל' עבודת כוכבים דמקיף בלא מסייע לית בו איסור ולהר"א שם איסור איכא ועי' תשובת נו"ב מ"ת חאה"ע ועי' מ"ש בזה בכריתות פ"א בארוכה בע"ב וכן מבואר בתוס' ב"מ י: ד"ה אקפי דאפילו אשה המקפת ולא מסייע עובר בלאו וכן משמע בשבועות ג. ד"ה ועל הזקן בסה"ד משמע דאם מקיף הוא גדול אפילו אינו מסייע בהקפה. ועי' תוס' נזיר מ: ד"ה ורבא שבוכיחו שם דאיכא איסורא אף ע"י עובד כוכבים ממזרע דדחי לל"ת וליקף ע"י עובד כוכבים ע"ש ועי' שעה"מ פי"ב מהל' עבודת כוכבים הל"א בזה בארוכה:

מנחת בכורים

ע"י היה נעשה ע"י שלוחים הרבה: אין מחזיר. ור"י ס"ל במשנה דמחזיר ופליגי בקראי בגמרא: הדוד של שלמים. ס"ל דגם טהורין משלחין תחת הדוד עי' בנזיר בתוספתא פ"ד הל"ה: ולא בתחומה. אף שתחומה קולט מ"מ הישיבה הוא רק בה ואף לא במערות התחום דאילו על פני השדה בלא"ה אינו עושה מגרש עיר: כ"מ. דתחומה קולט: על מכתו. דאילו יוצא ליהרג בעלמא פטורין כמבואר בסנהדרין (פ"ה): נזקו. אף נזקי גופו דביוצא ליהרג פטורין כמבואר ערכין (ז.) ובספרי פרשה מסעי ולעיל מיירי מכהו לענין מלקות וכאן לתשלומין וכממונו פשיטא דחייבין: גולה לערי מקלט גרסינן. נהרגין אף ע"י גואל הדם אא"כ פסקו לו גלות: בגמרא גרסינן ר"א (יב.): עד עמדו. ומכאן דאין עד נעשה דיין: אומר בכל אדם לפי הלשון משמע דמפרש דמה דכתיב עד עמדו ברוצח שיצא לחוץ לעיר מקלטו דהוא ככל אדם ומה דכתיב ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם כלומר הרוצח והוא ככל אדם וההורגו נהרג וחסר כאן שם בתנא: וישנה. כשמכבדין אותו ואמרו לו אעפ"כ יקבל מהם: וכן לוי שדר בערי מקלט. דשלהם היא: שלמה. וגולה לחצי השני והיינו לפלגו כאמור בש"ס: ג הללו. כשנפלו ו"מ דקאי על עיירות יהושע בעת שנבחרו (פ"מ בירושלמי) ואינו נראה דכבר היו בנוין אלא בנפלו דבונים במ"א אין בונים אלא במקום מים: אין להם. שנכנסים המים שמכבר: שוק. למכור צרכי מזונות דאינו יכול לצאת משם: אוכלוסין. הרבה בני אדם שלא יבא גואל הדם ויהרגנו: ה"ג אין עושין בדין וצירות. בד שמן ובציר יין כדי שלא יהא מצוי שם ג"ה: עוד שלש. דכתיב כי ירחיב ויספת עוד שלש היינו שם דעוד מרבה ג' ושלש הרי שש א"כ בין הכל י"ב והאלה מרבה ג':

פרק ג א האוכל מן הפסח. קחשיב הלוקין דאיירי ביה במשנה פ"ג: מבית לבית. אין האוכל אוכל בב' מקומות ופלוגתא בפסחים (פה:): פסול. שהביאו לבית הפסול ואסור לפסול קדשים אבל אין לוקין: במתכונתה. במשקל הקטורת שהיו במקדש: חציו. דהקטורת אשר תעשה כתיב ותניא אפשר דמקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים: לרבים פטור. גרסינן: מועל. נהקדש וה"ג להריח בה חייב והמריח אינו חייב אלא משום מועל. כריתות (י"א): פטור. דאינו חייב על סיכה אלא בשל שמן המשחה שעשה משה: מועל בלבד. גרסינן ובמסר לגבור הוי הקדש וחייב משום מעילה: שפסול. ולא אהני מידי: חייב כרת. כזית גרסינן ולא כרת: הניסך. ובמסייע דאית ביה מעשה כמו בניקף דלקמן (ה"ג): ב תרומה גדולה. כגון שהקדימו בכרי והפריש כל המעשרות ונשאר רק חיוב תרומה גדולה כמבואר בגילה (ספ"ק): מעשר עני. ות"מ אין בו מיתה: ג בירושלים. משום סיפא מעשר שני בצפונה ואכלה פטור: זר חייב על כל אחת ואחת. דס"ל מעשר ראשון אסור לזרים ומיירי שהפריש גם תרומה גדולה וכש"ס יט. הוא בגוונא אחריתי וס"ל דמעשר ראשון מותר לזרים ע"ש: מתחלה. קודם הפרשה אינו אלא איסור א' דטבל: זריקת דמיו. דמותר לכהנים: מצטרפין. דקרא דלא תוכל לאכול: ד נאכל. נתבשל כל צרכו (רש"י חולין קמ:): ואין בו כזית. חייב משום בריה: מב' בהמות. דגיד הנשה אין אלא בימין ולכן נקט ב' בהמות: אלא מ' דלטעמא דבעינן כזית ובעינן צירוף שניהם לכזית (חולין נה): ה גם ושם. אם היתה אחותו ואחות אביו ואחות אמו בעברה כמבואר כריתות (ספ"ג): אלא אחת. דהכל גוף אחד ושם א' והא דחייב על כל אחת ואחת היינו כסדרן דס"ל איסור מוסיף (קדושין עז): ו כזית. אבר מן החי לא בעינן כזית רק אין אמ"ה בטמאה ובעינן כזית לטמאה בחייהן מצטרפין לאמ"ה לכזית כגון שאינו אבר שלם מכל אחד: אין מצטרפין. לאיסור נבלה: וטמאין לטהורים אין מצטרפין גרסינן. דבחייהם ליכא אמ"ה בטמאה: מצטרפין. לאיסור טמאה כמו באמ"ה מטהורים ובמעילה (טז.) מבואר לענין טומאה כ"ע לא פליגי דאף טמאים וטהורים מצטרפין ולענין אכילה פליגי רב ולוי בטמאים וטהורים אבל טהורים וטהורים לעצמן וטמאים לעצמן לכ"ע מצטרפין והוא דלא כתוספתא זו: ז פטור. גרסינן אם הנלבש והנטמא שוגגין דעיקרא בדידהו תלו ובמזידין חייבין: שוגגין. לאו דוקא דעיקרא בנלבש ונטמא תלוי. ודעת יחיד דאם הנלבש שוגג והמלביש מזיד המלביש חייב ושגגו

פטור א)מזיד חייב עליו שתים (נ) אחד בראש הצד ב)מכאן ואחד בראש הצד מכאן אינו חייב עד שיקיפנו בתער המקיף את האשה (ל) ואת הקטן פטור (מ) המשחית פאת זקנו של [חבירו] שניהם חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהן מזידין אבל אם היו שניהם שוגגין ג) פטור אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב וחייב עליו [ס] (נ) שנים מכאן ושנים מכאן ואחד מלמטה ר' אלעזר אומר (ס) אם נטלו כולו כאחד אינו חייב אלא אחת מגביה ונוטל ד) חייב על כל אחת ואחת ואינו חייב עד (ע) שיטלנו בתער נוטלו ברהיטני ובמספריים פטור ר' שמעון בן גמליאל אומר משום ר' אלעזר לקטו במלקט הרי זה חייב: ח (פ) הקורח קרחה בראשו של חבירו שניהם חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזידין אבל אם היו שניהן שוגגין ה) פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב הקורח קרחה ו) על ה' מתים חייב על כל מת ומת ר' יוסי אומר אינו חייב אלא אחת ה' קרחות על מת אחד חייב על כל קרחה וקרחה ואינו חייב עד שיקרח על מת (צ) וכמה יקרח ויהא חייב כדי שיראה משם קרחה. (ק) השורט שריטה בבשרו של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהן מזידין אבל אם היו שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב השורט שריטה ו) על ה' מתים חייב על כל מת ומת (ר) ר' יוסי אומר אינו חייב אלא אחת חמשה שריטות על מת אחד חייב על כל שריטה ושריטה ואינו חייב עד שישרוט על מת וכמה ישרוט ויהא חייב כדי שיראה משם שריטה: ט (ש) הכותב כתובת קעקע בבשר של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים בזמן ששניהן מזידין אבל אם היו שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב (ת) ואינו חייב עד ז)שיקעקע בדיו בכחול לעבודת כוכבים קולפו באיזמל פטור הרושם על עבדו (א) שלא יברח פטור (ב) המתגודד על המתים ביד פטור ובכלי חייב על עבודת כוכבים בין ביד בין בכלי חייב: י כהן גדול (ג) שפרע או שפרם או שנטמא לאחד מכל הקרובים הרי זה חייב (ד) זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה לוקין עליה את הארבעים וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה את הארבעים אבל בכהן הדיוט שנטמא לשאר מתים (ה) או שנכנס לבית הקברות הרי זה חייב (ו) נכנס לשדה שאבד בה קבר בתוכה אינו חייב עד שיהלך את כולה נכנס לבית הפרס או לארץ העמים (ז) או שיצא לחוץ לארץ מכין אותו (ח) מכת מרדות. מכת תורה ארבעים חסר אחת אומדין אותו אם יש לו ללקות לוקה ואם לאו אינו לוקה. מכת מרדות אינו כן אלא מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו:

פרק ד

א (א) החוסם את הפרה והמזווג את הכלאים פטור אין לך שהוא חייב אלא הנוהג והמנהיג בלבד רבי אלעזר אומר נזיר שהגיח פיו על פי חבית של יין (ב) ושתאה כולה בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת מתרין בו ושותה ח) חייב על כל אחת ואחת וכן היה ר"א אומר נוטל אשכול של ענבים אכלו כולו בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת מתרין בו ואוכל מתרין בו ואוכל חייב על כל אחת ואחת (ג) אכל ממנו ענבים לחין ויבשים אכל ממנו שני חרצנים ט)וזגין או שסחט ממנו כזית יין ושתה חייב על כל אחת ואחת: ב המעלה כזית משתי הלחם לעבודה או בחוץ הרי זה חייב שנא' (ויקרא ב) קרבן ראשית תקריבו וגו' (ד) אחד המזבח ואחד הכבש ולכך (ה) המעלה מבשר החטאת מבשר אשם מבשר קדשי קדשים מבשר קדשים קלים ממותר העומר משתי הלחם ומלחם הפנים משירי מנחות משאור ומדבש עובר בלא תעשה שנאמר (שם) כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו רבי יוסי אומר (ו) [א] חטאת עולה שלמים אינו חייב אלא אחת אבל אמר חטאת עולה ושלמים חייב על כל אחת ואחת: ג (ז) המקדיש בעל מום למזבח עובר משם חמשה לאוין משם בל תשחט בל תקדיש בל תזרוק דמו בל תקטיר חלבו בל תקטיר מקצתו שנא' (שם כב) תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו ר' יוסי בר"י אומר אף משום בל תקבל דמו הקדישו ולא שחטו אינו חייב אלא אחת הקדישו ושחטו וזרק את דמו חייב על כל אחת ואחת המקדיש (ח)רובע ונרבע ומוקצה ונעבד אתנן ומחיר עובר משום [כל] שמות הללו והרי הן כבעלי מומין שקדם הקדשן את מומן ואין יוצא לחולין אלא על מום קבוע בלבד: ד הממיר במוקדשים [ב] והנודר במקדש והעובד י) במקדש או (ט) ששחטן חוץ לזמנן או ששחטן חוץ למקומן עובר בלא תעשה יש תולש ב' שערות ועובר משם ארבעה דברים משם נזיר (י) משם מצורע (כ) משם י"ט (ל) ומשם המקיף. (מ) החובר את האדם ואת הבהמה את החיה ואת העופות בין גדולים ובין קטנים בין זכרים בין נקבות אחד חובר מרובה ואחד חובר מועט עובר בלא תעשה שנא' (דברים יח) וחובר חבר אחד חובר את הנחש ואחד חובר את העקרב (נ) המסרס את האדם ואת הבהמה (ס) ואת החיה ואת העוף בין גדולים בין קטנים בין זכרים ובין נקבות הרי זה חייב ר' יהודה אומר מסרס את הזכרים חייב ואת הנקבות פטור: ה (ע) העושה עבודת כוכבים המחתך המעמיד הסך המקנח והמגריד עובר בלא תעשה (פ) הנותץ אבן אחת מן ההיכל ומן האולם ומן המזבח עובר בלא תעשה שנא' (שם יב) ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלהיכם ר' ישמעאל אומר המוחק (צ) אות אחת מן השם עובר בלא תעשה שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' (ק) המאחר במוקדשין (ר) הממיר במוקדשים (ש) והמשייר חמץ בפסח (ת) והמקיים כלאים עובר בלא תעשה אבל אין לוקה עליהן את הארבעים לפי שאין בהם מעשה (א) זה הכלל כל שיש בו מעשה לוקה וכל שאין בו מעשה אינו לוקה חוץ מן הממיר והנשבע והמקלל את חבירו בשם: ו (ב) הנוטל אם על הבנים רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי כל עוברי לא תעשה שעברו על מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אם קיימו את מצות *לא תעשה שבה פטורין ואם לאו חייבין עבר עבירה שיש בה ב' לאוין (ג) אין אומדין אותו אומד אחד על שניהם אלא לוקה מלקות ומתרפא וחוזר ולוקה אמדוהו שאין יכול (ד) לקבל אלא ארבעים אין מוסיפין לו אפילו אחד אבל גורעין ממנו כ) אם אמדוהו שאין יכול לקבל (ה) אלא כ' אין מוסיפין אפילו א' אבל גורעין ממנו ב' אמדוהו שאין יכול לקבל אלא שלש אפילו (ו) עומד ומפריץ אין מוסיף לו אפילו אחד לפיכך אם הוסיף לו חזן רצועה אחת ומת גולה

אור הגנוז

[ס] חמשה: פ"ד [א] חטאתו חטאת ועולה עולה ושלמים שלמים אינו חייב אלא אחת הקדיש שחטו וזרק את דמו חייב על כל א' א': [ב] והגוזז:

נוסחאות כ"י

א) ומזיד חייב וחייב עליו כו': ב) הצדעה וכן לקמן: ג) שניהם פטורין: ד) מגביה ונוטל: ה) שניהם: ו) אחת: ז) שיכתוב ויקעקע: ח) מתרין בו ושותה: ט) וזגא: י) במוקדשין: כ) אחת אמדוהו וכו':

חסדי דוד

ועי' בחולין דף ק"ח וגם בהשוחט אותו ואת בנו מוכרחין לפרש דקאי על הא דתנן בפ' אותו ואת בנו שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט בתה סופג מ' סומכוס אומר סופג פ' ויתפרש כאן על הראשון זה בת בתה פטור ועל השני זה בתה חייב מ' וכת"ק דהתם. וכן מ"ש כ"ג שפרע או שפרם קמ"ל דעל גידול אע"ג דאינו עושה מעשה היה שייך בו מלקות אם נכנס למקדש פרוע ראש. אבל איסורא איכא גם אם לא נכנס למקדש. ובפרמה חייב מיד שהרי עשה מעשה:

פרק ד רבי אלעזר אומר נזיר שהגיח פיו ע"פ חבית של יין כו'. לאו דוקא חבית אחת קאמר דה"ה אפי' שתה יין מכמה חביות זו אחר זו כל שאין שם רק התראה אחת אינו חייב אלא אחת וכדתנן במתני' נזיר אינו חייב אלא א' דמשמע אפי' יינות משונים מכמה חביות דהא אין כאן אלא שם אחד דהיינו יין והא דקתני הכא שהגיח פיו ע"פ חבית לרבותא דסיפא נקט כי אם היו התראות שונות חייב על כל אחת ואחת פי' על כל רביעית ורביעית וסיפא קמ"ל דאם היו שמות מחולקין חייב על כל או"א גם בהתראה אחת: המימר במוקדשין והגוזז במוקדשין והעובד המוקדשין וכו' כצ"ל. וקמ"ל במימר דאע"ג דאין בו מעשה וכדאיתא בפ"ק דתמורה ובגוזז ועובד קמ"ל דאע"ג דבקרא לא כתיב רק בבכור לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור

מצפה שמואל

(כ) א' בראש הצד. כ.: (ל) ואת הקטן. עי' בפנים והת"ב כ' דאתי כר"א ב"א נזיר נז. כל היכא דניקף חייב מקיף נמי חייב והאי קטן כו' מקיף נמי לא חייב וכ"ש אשה דלא אתי לעולם לכלל חיוב ועי' ב"מ י: דאמרינן דאמר לאשה אקפי לקטן משמע דגדול המקיף חייב אתיא כר"ש בנזיר ומשולא בנזיר נז: דמוקי באשה וקטן משמע דגדול המקיף פטור אתי כר"א ב"א עכ"ד: (מ) המשחית. עי' תוס' שבועות ד"ה ועל הזקן ולעיל במלבים ומטמא אינו מבואר והגר"א הגיה לעיל וכן כאן הגיה בס"ס ש"ג שניהם מזידים שניהם חייבים וכלאים וטומאה שאני שלא נלטוה אלא הלובש והנטמא ע"ש בבאורי הגר"א ועי' יו"ד סי' קפ"א ושניהם חייבים היינו במסייע כמ"ש שם ועי' בבאורי הגר"א שם: (נ) ב' מכאן. כ.: (ס) אם נטלו כא'. דחד לאו והגביה דמו לנזיר במשנה אל תגלח אל תגלח: (ע) שיטלנו בתער. עי' רא"ש פ"ג וסי' קפ"א ס"ג ב' דעות וי"א אף במספרים כעין תער אסור והכי מפרשים בתוס' דהכא ועי' ב"י בזה בשם הר"י וטור שם ועי' תוס' שבועות ב: ד"ה ותייב והביא ראיה מנזיר דאמר רב מיקל כל גופו בתער והוא כעין תער ע"ש: (פ) הקורח קרחה. כ: ועי' מיי' סוף הל' ע"א ויו"ד סי' ק"פ ס"ו והוא נגד תוס' דקרחה ושריטה ועל ה' מתים חייב על כל א' וא' לת"ק וע"ש בבאורי הגר"א: (צ) וכמה יקרת ויהא חייב. כ: וירושלמי קדושין פ"א סהל"ז כ"ש או כגרים ע"ש: (ק) השורט שריטה. שם: (ר) רי"א אינו חייב. בש"ס הוא להיפך ועי' יו"ד סי' ק"פ ס"ה ועי' מיי' סוף הל' ע"ז: (ש) הכותב. שם: (ת) אינו חייב. לא קי"ל הכי כמבואר ביו"ד ר"ס ק"פ ועי' רמב"ם פי"ב הל"א ועי' ביאורי הגר"א שם ביו"ד: (א) שלא יברח. עי' יו"ד סי' ק"פ ס"ד הובא דין זה וכ' הרב הג' מוהר"ד נ"י דבזה יש ליישב קושית התוספות בגיטין כ: ד"ה בכתובת קעקע עי' ביו"ד סי' קפ"ד סק"ו שהביא כן לתרץ דאין העדים פסולים כיון שכתב לגרש: (ב) המתגודד על המתים. כא. והגירסא שם בשנוי ושלא על מת י"ל דאיסורא ליכא ועי' יו"ד סי' ק"פ ובהגר"א שם ס"ק ו': (ג) שפרע. סנהדרין פג:: (ד) זה הכלל. עי' תוס' ברכות יט: ד"ה מדלגין והג"א ב"ב פ"ב סי' י"א ועי' ב"י סי' שע"א שכ' דהא תוס' מתרלתא היא ועי' חולין קד. ד"ה ואלא וב"ב כ. והאריכו בזה הפוסקים ועי' יו"ד ס"ס שס"ט וביאורי הגר"א שם ס"ק ב' ועי' ירושלמי נזיר פ"ז הל"ג והל"ד ופ"ח הל"א בזה: (ה) או שנכנס לבה"ק. ר"ה בנזיר ס"ל דאפי' יש לו מת ונכנס לבה"ק חייב ועי' רא"ש הל' טומאה סי' ו': (ו) נכנס לשדה. תס' במחות פ"ד ועי' פי"א דאהלות דאבד קבר מה"ת הוא ונחרש הוא מדרבנן ועי' מ"ק ה: ובהגהת הגר"א שם: (ז) או לחו"ל. ומ"ש הר"ש בפ"ת ממקוואות דארץ העמים הוא אף בא"י א"ש דאמר כאן תרתי ועי' ירושלמי שבת פ"א הל"ד לענין טומאה זו ועי' ירושלמי חגיגה פ"ג הל"ד לענין רצועה המפסקת ועי' יבמות פ"ג הל"ג מדין טומאה זו ועי' תוס' פ"ו דשביעית ו ועמא מיד ועי' כתובות ספ"ח מזה: (ח) מכת מרדות. עי' נ"י סוף מכות בשם הגאונים והמ"א משם הרא"ם כ' דמ"מ הוא י"ג ועי' או"ח סי' תל"ו וכמ"א מבואר אצלי וע"ש גליון המרדכי פ' מי שמת: (א) החוסם. ב"מ צ: (ב) ושתאה כולה. כח. וכה"ג לעיל בתוספתא פ"ג: (ג) אכל ממנו ענבים. נזיר לח: ועי' ירושלמי ערלה ספ"א מתניתין דלא כר"א יכול אפילו עלין ולולבין וע"ש בס"ב בסוגיא דטעם כעיקר: (ד) א' המזבח. מנחות נז: ושם מבואר בתוס' היטב ע"ש: (ה) המעלה מבשר החטאת. מנחות נז: (ו) חטאת עולה ושלמים. מבואר בפנים וכתב הת"ב דלפ"ז צ"ל דאתיא דלא כר"י דאמר בתמורה כו. ר"מ סבר מדה"ל לומר תמורת עולה ושלמים משמע דאילו היה אומר כן אפילו ר"מ מודה דדבריו קיימין: (ז) המקדיש בע"מ. עי' ירושלמי נזיר פ"ה הל"א בהקדיש בע"מ עובר ואינו לוקה ע"ש במס"פ: (ח) רובע. תמורה כח: ועי' ירושלמי פסחים פ"ט הל"ה מן הכאן להוציא החלקים שבהן ירצה לפרש דשם גזיזה פסול ומוסיף דהיינו מה שתלקה תורה לאסור היינו רובע ונרבע ועי' ירושלמי שקלים פ"ד הל"א לענין תמורה ברובע ומבואר שם דעושין תמורה: (ט) ששחטן חוץ לזמנן. זבחים כט: מלא יחשב: (י) משום מצורע. עי' ת"כ בקרא ואת הנתק: (כ) משום יו"ט. עי' שבת לד: ועי' ירושלמי נזיר פ"ו הל"ג ונזיר מ.: (ל) ומשום המקיף. עי' ב"י יו"ד סי' קפ"א וש"ע ס"ס ולהלכה מתוס' זו דכל הרוחב לא תגע בו יד ועד"מ שהקשה מתוס' זו על הרמב"ם פי"ב הל"ו ולפי הירושלמי בנזיר ב' שערות משום יו"ט הוא א"ש וכאן משמע דהקפה אפילו תלש חייב א"כ כר"א ובמלקט ורהיטני וכמ"ש התוס' בריש שבועות אפילו עם מספרים שרי מלקט ורהיטני חייב וכ"כ הת"ב: (מ) ההובר. סנהדרין סה.: (נ) המסרס. תו"כ פ' אמור ועי' מיי' פי"ז מהל' א"ב דפסק דפטור ועי' הה"מ שם דפסק כר"י ועי' בבאורי הגר"א באה"ע סי' ה' ס"ק כ"ה שכתב דלת"ק פטור בנקבות וצ"ע מתוס' זו ועי' מ"ש ביבמות ספ"ח: (ס) ואת החיה. חגיגה יד: לענין כלב וכן העיר בת"ב וכ' דת"ק סבר כריב"ב דאשה מצווה על פ"ו ולכן חייב ומ"מ בעקרה וזקנה מותר ועי' שבת קי: ותוס' שם: (ע) העושה עבודת כוכבים. סנהדרין סה. ועי' מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים ובהשגות שם הל"ג: (פ) הנותץ אבן. עי' שבת קיט: ועי' מיי' פי"א מהל' בית הבחירה הלי"ז ופ"ט מהל' כלי המקדש הל"ג ועי' או"ח סי' קנ"ב ועי' ספרי פ' ראה: (צ) אות א' מן השם. פי' מנחות לג:: (ק) המאחר במוקדשין. עי' מיי' פי"ד מהל' מעה"ק הלי"ג דאינו לוקה לפי שאין בו מעשה: (ר) המימר. נראה דל"ג דמבואר לקמן ובת"ב גרס והמותיר דאין בו מעשה אף בבטלו דלא הוה ניתק לעשה ולמ"ד התראה ספק לא שמה התראה בלא"ה לא לקי כמבואר טז. עכ"ד אבל דוחק לומר דאתיא כר"ל בב"מ ל: דעקימת שפתיו לא הוה מעשה ולכן לא לקי דלקמן בתוס' דאמר חוץ מנשבע ס' ג"כ דקול לא הוה מעשה ומ"מ לקי במימר ועי' הה"מ ולח"מ פי"ג משכירות ופי"א מסנהדרין ותוס' תמורה ג. ד"ה והרי ועי' ירושלמי כלאים פ"ח מזה דמנהיג בקול ועי' ירושלמי פסחים פ"ז הלי"א מדין המותיר בטהור דאינו לוקה ועי' ירושל' שבועות ספ"ג פ"ם פ"ד הל"ז לענין מימר ומקלל: (ש) והמשייר חמץ בפסח. עי' רמב"ם פ"א מהל' חו"מ דאינו חייב אא"כ קנה ועי' מ"ש בזה בפ"א דכריתות ועי' מל"מ בפ"א מחו"מ הל"ג שהרמב"ם סמך על התוס' ועי' תוס' פסחים כט: ועי' הה"מ הל' חו"מ פ"א הל"ג הזכיר תוס' זו: (ת) והמקיים. עי' כח: ועי' מ"ק ב: ועי' תוס' ד: ד"ה הא ועי' מס' ע"ז סד. דרבנן ור"ע פליגי בלא עי' מעשה ועי' כ"מ פ"א מהל' כלאים הל"ג שהאריך בזה (א) זה הכלל. שבועות כא.: (ב) הנוטל אם. חולין קמא.: (ג) אין אומדין. כב.: (ד) לקבל מ'. עי' בפנים והת"ב הגיה מ"א ובשני עבירות אין מוסיפין שיהיה מ"ב ראוי להשתלש אלא גורעין ולוקה ל"ט ואין צורך להגיה ומ"ש בפנים עיקר: (ה) אלא עשרים. רמב"ם רפי"ז מס"ם ובכ"מ ובלח"מ לא הביאו מקומם (ת"ב): (ו) עומד ומפריץ. עי' כב: ועי' בפנים והת"ב פירש עוד דס"ק דאפילו עומד במכדו אין מוסיפין אפי' א' ועי' בעס"מ בזה:

מנחת בכורים

וחסיגו עליו: חייבין. הניקף ג"כ במסייע חייב מלקות וכן בנלבש ונטמא דלעיל איירי במסייע: עליו שתים. לחייב על כל פאה ופאה: בתער. ופליג בנזיר (מ') מקרא דר"א מחייב אף במלקט ורהיטני: פטור. בנזיר (מז:) אמר ר"ה קטן חייב והאשה נסתפקו בה וסקים וכאן משובש ונראה דגרסינן קטן חייב ואשה פטורה (עי' יו"ד סי' קפא): של חברו. גרסינן מלמטה דפ' פאות לזקן וחייב על כל אחת ואחת: אלא אחת. דחד לאו הוא וכן בנוטל כל אחת ואחת חייב נמי על כל אחד ואחד: במלקט. הוי לדידיה גילוח שיש בה השחתה וחייב ולתנא קמא מלקט הוי השחתה ולא גילוח:

פרק ד א החוסם. הדש והמנהג גרסינן בגמרא: שני חרצנים. בשנים כדכתיב מחרצנים ועד זג: או ששתה. והכל ג"כ ובגמרא הגירסא ושתה: על כל אחת ואחת. בכולהו מבואר בקרא להדיא (נזיר לח:): ב לעבודה. היינו בפנים: או בחוץ. ומבואר במנחות פ"ו הל"ג באורו דכל שאינו ראוי בפנים אינו חייב משום שחוטי חוץ (זבחים קטו:): אחד הכבש. אם העלה על גבי הכבש חייב משום ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח והוא משום ל"ת דכל שממנו לאשים הרי הוא בבל תקטירו: אלא אחת. נראה דקאי על מקדיש בע"מ למזבח דאם אמר בלא וא"ו תפס לשון ראשון אבל בוא"ו חלה כלן וחייב על כל הקדש וגרסינן חטאת ועולה ושלמים: לא יהיה בו. נפקא לן כולהו בתמורה (מ:): ר"י מחייב. אף קבלת הדם מבע"מ מקרא ומיד ב"כ לא הקריבו זה קבלת הדם (שם): שמות הללו. כמו בע"מ דכל שאינו ראוי למזבח לא יקדיש מקרא דשור ושה שרוע וקלוט לנדר לא ירצה כל הפסולין שבשור ושה הרי הוא בבל ירצה וכן בת"כ: ג בשקדם הקדשן. בגמרא הגירסא מום עובר להקדישו: ואינו יוצא לחולין. אם הקדישו: ד הנודר במקדש. אולי גרסינן הנודר בשם עבודת כוכבים דעובר בל"ת כמבואר סנהדרין (ס:) והעובד. זר א"נ עבודה בקדשים וגרסינן הקדש והת"ב גרס הגוזז במוקדשין והעובד במוקדשין: בל"ת. לא יחשב: מצורע. דקאי במקום בהרת ואסור לתלוש סימני טומאה: משום יו"ט. חייב בשתים כמבואר בשבת (לד:): משום נזיר בנזיר (מ.) אמרינן ללקות באחת וכן במצורע מבואר בשבת (שם) בתולש אחת משתים חייב: המקיף. אם נשאר לו מ' שערות ותלש מהם שתים א"כ לא נשאר שיעור פאה (עי' רמב"ם פי"ב מהל' עבודת כוכבים הל"ו ועי' יו"ד סי' קפ"א ובד"מ שם): חובר. מקבץ יחד והוא חובר חבר: ה והמגריד. שפטו עובר משום לא תעשה לך: מאחר. נדרו: והמימר. לא גרסינן דמבואר לעיל וכן לקמן דלוקה: ו על מצות ל"ת. כלומר שקיימו עשה כגון שלא תשלח ופליגי אי בעינן קיים אי ביטלו דוקא חייב כמבואר בש"ס (יד.): אומד אחד. דבעינן מכות הראויות להשתלש וכאן הוא רק ב' יותר מל"ט אבל אמדוהו שיכול לקבל מ"ב לוקין כפ"א: אפילו אחד. דהעיקר כמלקות ל"ט הם ולא מ' וקמ"ל טעמא דל"ט לגרוע פן יוסיף יותר אבל מ' היו מתיר דיגל

(ז) גולה על ידו: ז אין אומדין אותו יותר ממ' דברי ר' יהודה א"ר יוסי במה דברים אמורים בעדות ובהתראה א' אבל בב' עדיות ובשתי התראות אומדין אותו (ח) אפילו בנ' ואפילו במאה (ט) לפיכך אם קלקל אחת מהן מלקין אותו אמדוהו שאם לוקה יקלקל *הן מלקין אותו (י) שאם יצא מב"ד וקלקל הם מלקין אותו קלקל עד שלא לקה מלקין אותו שנאמר הכה תבה ונקלה אם משלקה קלקל אין מלקין אותו ובמה היא קלקלתן אחד האיש ואחד האשה ברעי (כ) דברי רבי א)יוסי ר' יהודה אומר האיש ברעי והאשה במים והכ"א אחד האיש ואחד האשה בין ברעי בין במים [ג]: ח מכות בג' אחד מכה ואחד מונה ואחד קורא לא יהו (ל) מתחלפין ב) עליו. רצועה לא היתה ארוכה אלא קצרה שלא תגיע [ד] לצפור נפשו ויומות אלו הן הלוקין כל עוברי לא תעשה שעברו על מצות לא תעשה שיש בה קום עשה ואף על פי שחייבין מיתה בידי שמים (מ) כרת בידי שמים [ה] מלקין אותו (נ) מיתת בית דין [ו] אין מלקין שנאמר כדי רשעתו מת אינו לוקה משלם אינו לוקה: סליק

השמטה מנוסחאות כ"י

[פרק ב א אלו הן הגולין נתכוין להכות את העץ והכה את האדם והרגו את הבקעת והכה את האדם והרגו הרי זה גולה ניתזה בקעת מן העץ המתבקע הרי זה אינו גולה דברי ר' יהודה רבי אומר בזה גולה: ב היה משלשל כלים מלמעלה למטה ונפסק החבל או שנשמט הרי זה גולה היה דולה בחבית והכה דרך ירידתה גולה שלא כדרך ירידתה אינו גולה ר' יהודה אומר בין כך ובין כך אינו גולה עד שיפול כל החבל מידו: ג היה מעגל במעגילה והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה גולה ור' שמעון אומר אינו גולה עד שיפול כל המחצלין מידו: ד טבח שהיה מקצב והכה לאחריו והרג הרי זה גולה לא היה יודע שיש תינוק בעריסה וישב עליו והרגו לא היה יודע שיש אדם בבור וזרק את האבן בבור והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה גולה: ה שליח בית דין שהכה ברשות בית דין הרי זה גולה רופא אומן שריפא ברשות בית דין הרי זה גולה המחתך את העובר במעי אשה ברשות בית דין והרג הרי זה גולה. הזורק את האבן ברה"ר והרג הרי זה גולה ר' אליעזר בן יעקב אומר אם משיצאת האבן מידו הוציא את ראשו מן החלון הלזה וקיבלה פטור שנא' (דברים יט) ומצא את רעהו ומת עד שיהא חבירו מצוי לו בשעה שהורגו: ו אלו שאינן גולין היה מכה את העץ והכה את האדם והרגו את הבקעת והכה את האדם והרגו הרי זה אינו גולה נשל הברזל מן העץ המתבקע הרי זה גולה דברי ר' יהודה רבי אומר בזה אינו גולה היה מושך ממטה למעלה ונפסק החבל או שנשמט הרי זה אינו גולה. היה מושך במעגילה והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה אינו גולה היה מקצב והכה והרג הרי זה אינו גולה. היה יודע ש ש תינוק בעריסה וישב עליו והרגו היה יודע שיש אדם בבור וזרק את האבן בבור והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה אינו גולה. שליח בית דין שהכה שלא ברשות בית דין והרג הרי זה אינו גולה: ז הכל גולין על ידי ישראל וישראל גולין על ידיהן חוץ מעל ידי גר תושב גר תושב גולה ולוקה על ידי גר תושב חבירו ישראל גולה ולוקה על ידי עבד וכותי ועבד וכותי גולה ולוקה על ידי ישראל: ח עבד שגלה לעיר מקלט אין רבו חייב במזונותיו ולא עוד אלא שמעשה ידיו לרבו האשה שגלתה לעיר מקלט בעלה חייב במזונותיה ואם אמר צאו לה מעשה ידיה במזונותיה הרשות בידו: ט הסומא אינו גולה דברי ר' יהודה פוטרו היה ר' יהודה מן המיתה ומן המכות וחכמים אומרים הרי הוא כפיקח לכל דבריו: י השונא אינו גולה ואינו נהרג אלא על פי עדים והתראה ר' יוסי בר' יהודה אומר יומת מיד וזו היא התראתו ר' שמעון אומר יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה כשתמצא לומר לדעת הרג לוקה שלא לדעת הרג אינו לוקה נפסק החבל הרי זה גולה נשמט החבל הרי זה אינו גולה: יא נשמט הברזל מקתו או מתוך ידו אפילו שלא כדרך ירידתו אינו גולה להיכן גולה לערי מקלטו והרג והרג הרי זה גולה כשתמצא לומר שני שוגגין ושני מזידין מזיד על פי עדים והתראה פטור: יב שוגג כדרך ירידתו גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה להיכן גולה לעיר מקלטו ובמדבר גולה למחנה לויה ובן לוי גולה לפלך אחר ואם גולה לפלכו הרי זה קולטו]:

נוסחאות כ"י

א) מאיר : ב) מתעלפין :

אור הגנוז

[ג] פטור : [ד] לצורפי : [ה] אין מלקין אותו : [ו] מלקין איתו :

חסדי דוד

נכור אלנך ה"ה בכל הקדשים וה"ה איפכא גיזה בשור ועבודה בצאן. ודע דהך מוקדשין דקתני הוא קדשי מזבח דאילו קדשי בדק הבית ליכא תמורה כדאיתא בפ"ק דתמורה וגם גיזה ועבודה לא אסירי רק מדרבנן וכדאי' בפ"ג דבכורות ונראה דכאן שייכי דברי ר"י דלעיל וקאי אמימר במוקדשין ואם אמר חטאת עולה שלמים אינו חייב אלא אחת כי תפוס לשון ראשון וקאי רק על חטאת ומ"ש עולה שלמים מיהדר קא הדר ולאו כלום הוא אבל אם אמר חטאת ועולה ושלמים יוכל לפרש מקצתו תהיה תמורה על חטאת ומקצתו על עולה ומקצתו על שלמים לכן חיילה קדושה על כלהו וחייב בכלהו:

מצפה שמואל (ז) גולה ע"י. שם ועי' ב"ק כאן שטעה דיין במנין דאל"כ שוגג קרוב למזיד הוא וכו' ות"ב לפי התוס' כאן קאי על עומד ומפריך ולכן טעה: (ח) אפילו בכ' אפילו במאה. הת"כ מפרש דפליגי בב' עבירות וב' התראות לת"ק אין אומדין יותר ממ' ולר"י אומדין אפי' בכ' ומאה לפי העבירות והרמב"ם פי"ז לא חילק בזה ע"כ: (ט) לפיכך אם קלקל. עי' בג' דלא כתוס' זו ועי' רמב"ם שם הל"ה דאם קלקל בין בראשונה בין בשניה סוטרין אותו: (י) שאם יצא מב"ד. לפי הס"ם צריכין להגיה ועי' מיי' פי"ז הל"ה ובלח"מ שם נראה דעתו שיצא מב"ד ללקות וקלקל חייב ופטור בקלקל רק מבלקה ולרש"י אף משהגביה ידיו וקלקל פטור: (כ) דר"י. עי' כג. דמסיק לר"י שניהם שוים ברעי: (ל) מתחלפין. פירוש שאחד גומר כל ההכאות וכן בת"כ: (מ) כרת בד"ש מלקין. עי' יג: דת"כ בכלל מלקות ארבעים וקי"ל משלם אינו לוקה ובכל תוספתא זו קי"ל וסבירא לה כחדא כר"ע ופליגא כחדא ועי' תוס' כתובות לב. ד"ה דאין דכתבו שם דאין שום תנא שיסבור לוקה ומשלם אלא ר"מ ועי' כתובות בסוגיא דעולה ס' כן אבל רש"י ס"ל דמלקא לקי וממונא לא משלם ועי' תוס' שם לב: ד"ה אלא מ"ש בזה ועי' ירושלמי רפ"ו דתרומות לענין מלקות וקרבן וב"ק פ"ז הל"ב והל"ד ועי' ירושלמי פ"ז דתרומות לענין לוקה ומשלם ועי' שבת ספי"א לענין לוקה וקרבן ועי' הסוגיא בירושלמי מגילה כ"א הל"ו ועי' ירושלמי מכות פ"א הל"א שני דברים מסורים לב"ד את תופס אחד מהן ועי' מ"ש הפ"י במכות פ"א בסוגיא זו ד"ה סבר לה כר"ע בזה: (נ) מיתת בית דין. כתובות לה. וירושלמי כתובות פ"ג הל"א וב"ק בפ"ב הל"ה ופ"ז הלי"א ותרומות פ"ז ועי' כאן ד:

מנחת בכורים

דינא רק התורה נוה לפחות אחד פן יוסיף א' (עי' רמב"ם פי"ז מהל' סנהדרין שכ"כ בטעם ל"ט מלקות א"נ ראוי מכאן): ג'. כדי שיהא ראוי להשתלש: ומפריך. שחוק אחר האומד אין מוסיפין: ז יותר ממ'. כלומר ל"ט ובעבירה אחת כמו שמסיים: בנ'. ומלקין מ"ח כדי שיהא ראוי להשתלש: קלקול ברעי או במים פטור. דכתיב ונקלה ומ"מ חייב על השניה שהרי עדיין לא התחילו עד מ': אין מלקין גרסינן. אמדוהו שאם יצא שיקלקל אחר שיצא מב"ד: ח קורא. אם לא תשמע לעשות והוא רחום וגרסינן א' אומר הכהו וכן במשנה: מתחלפין. בשמשין אלא כ"א כפי מה שהתחיל והת"כ מפרש שאין מחלפין את המונה רק א' אומר כל הכאות: לצפור נפשו. נגד הלב: קום ועשה. כלומר במעשה. ואולי שאין בה קום עשה גרסינן דלא הוי ניתק לעשה: משלם. כגון חובל בחברו ועובד כוכבים וכל חייבי מלקות לוקין ואין משלמין:

סליק תוספתא מסכת מכות

השגת הראב"ד על האלפס ממסכת מכות

פרק כיצד העדים

כתב הרב אלפס ז"ל ודייקינן לה להאי פירושא מדאמרי' הכיא איתמא דאתאי סהדי ואשתקור וכו' עד דהא לא קטלינן אסומה:

כתב הראב"ד ז"ל קשיא על הדין פירושא אמאי לא מקבלינן סהדותא דכת שניה דמסהדא על מאי דאסהידא כת ראשונה ואתזמא והיכא חזינן דמחזקה מלתא בחדא זימנא בלחוד והא ריש לקיש גופיה לא קאמר הוחזקה זו אלא בכת שלישית בתר דאיתיי' תרי כתי סהדי ואשתקור. וא"כ דר' יהודה כריש לקיש הוה ליה למימר אינה נהרגת אלא כת ראשונה. הלכך האי פירושא פריכא הוא ואורחא אחרינא אית ביה. בתר הכי עיינית בפי' דשמעתא ולא אשכחית ביה פירושא טב מיניה. ומאי דקשיא לי עלוהי דראשונה ושניה נהרגת מבעי ליה דהא מקבלינן סהדותא הכי נמי קאמר דהא מפרשי' למתני' הכי קאמר אי איכא כת אחת נהרגין טפי אין נהרגין. הלכך איכא לפרושי הכי אי איכא כת אחת מקמי האיך דאתזמה נהרגין שניהם. אבל אי איכא תרתי מקמיה האיך דאתזמו דהוו להו השתא תלת כתות מזומות לא קטלינן לשלישית משום דכבר הוחזק גואל הדם להביא עדים שקרים על הרוצח להרגו ואיחזק ליה בתרי כתי ותו לא מקבלי' סהדותא דכת שלישית. והיינו כריש לקיש:

כתב הרב אלפס ז"ל ירושלמי כתב כל נכסיו לב' בני אדם כו' עד ומנין אפילו ק' ת"ל עדים:

כתב הראב"ד ז"ל איכא מאן דדמי להאי ירושלמי מההיא מלתא דמס' גיטין דאמר רבא עצמו קנה נכסים לא קנה אלמא כיון דתרי גופי נינהו עצמו ונכסים פלגינן דבורא והכא נמי פלגינן דבורא. איכא דמוקים ליה משום דהוה ליה כמזוייף מתוכו. נפקא מינה דאי הוי עדות על פה עדותן קיימת דלאו כטעמיה דר' אלעזר:

כתב הרב אלפסי ז"ל אילעא וטוביה קריביה כו' עד לאו בתר ערבא אזלי.

כתב הראב"ד ז"ל אסתברא לי דהכי הוה עובדא דההוא ערבא מודה בערבותיה אלא דהוה ספר נפשיה בטענתא דלוה דהוה טעין פרעתי. ואתו אינהו ואסהידו דלא פרע והוה סבר רב פפא למימר מחייב לוה אפומייהו ומחייב ערב באודיתא דנפשיה דאינהו לא אסהידו עליה מידי ואמר ליה רב הונא כיון דאי לית ליה ללוה בתר ערבא אזל אשתכח דאפומייהו מחייב. אבל אי כפר ערבא בערבותיה ולוה בהלואתיה ואסהידו אינהו דיזיף והוא ערב מהימני על לוה ולא מהימני על ערב דהא ודאי תרתי עדיות נינהו וליכא הכא פליגת דבור כלל:

כתב הרב אלפס ז"ל תני תנא קמיה דרב נחמן על מת בין ביד בין בכלי כו' עד וכן הלכתא דמסקנא הוא:

כתב הראב"ד ז"ל הא מתניתא לא פליגא מידי אדשמואל דעד כאן לא אמרי' שריטה וגדידה אחת היא אלא שהמסרט בין ביד בין בכלי חייב משום משרט. אבל גדידה ודאי אינה אלא בכלי כדכתיב ויתגודדו כמשפטם כו' ולשון גדידה הוא דרך התוך כדכתיב גודו אילנא. והשריטה היא כעין עוף המסרט והיא דרך קריעת הבשר שלא בתוך. וזה צריך התראה משום משרט ואם התרה עליו משום גדידה פטור. והמתחך בכלי צריך התראה משום גדידה. ואם התרה על זה מבזה מסרט פטור. מיהו שמואל סבר לה כר' יוסי דאמר שריטה וגדידה אחת היא. והמסרט בפי הסכין כעין עוף המסרט חייב משום שריטה. וקיימא לן כר' יוסי דסתם מתני' כוותיה:

כתב הרב אלפס ז"ל היה מטמא למתים כל היום וכו' עד חייב על כל אחת ואחת:

כתב הראב"ד ז"ל הא מלתא אוקמוה במס' נזיר שלא בחבורין אבל בחבורין כגון שהיה נוגע מת אחד והושיטו לו מת אחר אינו חייב אלא אחת. ואפי' התרו בו כל היום דכתיב בכהן גדול על נפש מת לא יבא ולא יחלל מי שאינו מחולל יצא זה שהוא מחולל ועומד וגמרינן נזיר מכהן גדול. ואפילו נטמא בשני מתים בבת אחת והתרו בו אינו חייב אלא אחת. אבל על ביאה וטומאה בבת אחת והתרו בו בשניהם חייב על שניהם. והכי איתא התם. מיהו אע"פ שאינו לוקה שתים בחבורין איסורא מיהא אית ביה ואסור לאטמויי למת אחר. אבל כהן הדיוט שהוא מטמא לקרוביו עד שהוא מתעסק במתו מותר להתעסק במת אחר. פירש הרי זה בלא יטמא. והכי איתא בהלכ רבתי: סליק

א מיימוני פ"ט מהל' ע"ז סמג לאוין מה טור י"ד סימן קמח:

לפני אידיהן של עובדי כוכבים ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהן. ליקח ולמכור ובגמ' [דף ו.] איבעיא לן האי אסור לשאת ולתת עמהם אי משום הרווחה הוא דאסור או משום לפני עור לא תתן מכשול. כלומר אי משום הרווחה שמרויח בדבר ואזיל ומודה לעבודת כוכבים לפי שהוא סובר שהצליחה אותו ונמצא ישראל עובר משום לא ישמע על פיך כלומר לא ישמע בגרמא שלך או משום לפני עור לא תתן מכשול כלומר דאיכא למיחש אם נמכור להם שום דבר שהוא ראוי לתקרובת שמא יקריבו לעבודת כוכבים ונמצא ישראל עובר משום מצוה לפני עור לא תתן מכשול ולפום האי טעמא ליקח מהן לא מתסר אלא משום גזרה דלמכור ואמרינן בגמרא דנפקא מינה בין הני תרי טעמי להיכא דאית ליה בהמה לדידיה דאי אמרת משום הרווחה ואזיל ומודה אסור ואי משום תקרובת כיון דאית ליה לדידיה ואפשר ליה לקרובי בלאו דידן תו ליכא משום לפני עור כדמוכח בסמוך: **והך** בעיא ליתא אלא בלשאת ולתת אבל בלהשאילן ולהלוותן ולפרען פשיטא דמשום דאזיל ומודה הוא דהא ליכא למיחש בהו לתקרובת דשאלה הדרא בעיניה (ד) להלוותן ולפרען נמי זוזי יהבי להו דלא חזו לתקרובת הלכך הני ודאי פשיטא דמשום דאזיל ומודה נינהו ולשאול מהן וללוות מהן ולפרוע מהן נמי ס"ל לרבא בגמ' [דף ו.] דמשום דאזיל ומודה נינהו שהעובד כוכבים שמח כשישראל צריך לו וליפרע מהם נמי מפני שהוא שמח שפרע חובו אי נמי לשאול מהן (וללוות מהן וליפרע מהן אסירא משום גזרה דלהשאילן) ולהלוותן ולפרען כאביי דאמר הכי בגמרא (שם) הלכך בכל הני פשיטא לן דמשום דאזיל ומודה נינהו אבל במקח וממכר מיבעיא לן מי אמרינן דוקא בלהשאילן ולהלוותן ולפרען הוא דאיכא למיחש דאזיל ומודה

רש"י

לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהן. משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ביום אידם שאלה שייכא במידי דהדר בעין כמו בבהמה וכלים דכתיב וכי ישאל איש מעם רעהו גו' מלוה במידי דלא הדרא בעין כגון מעות דכתיב אם כסף תלוה את עמי דמלוה להוצאה ניתנה: שמח הוא לאחר זמן (ג) למחר (ב): **גמ'** הן ואידיהן. דלא הוי אלא שני ימים לפני אידיהן: או דלמא הן. ג' מלבד אידיהן: בגולה. אין אנו יכולין להעמיד את עצמנו מלישא וליתן עמהן אם אנו יושבין ביניהן ופרנסתנו מהן ועוד משום יראה: בחגא דטייעא. יום אחד בשנה מתקבלין כל סוחרי העיר לאכול ולשתות ולשחוק לשם עבודת כוכבים פלונית: נשא ונתן לפני אידיהן. עמהן מהו. בהנאה: *ליהנות מאותה סחורה: בדבי רבי אושעיא. במתני' דרבי אושעיא שסדרם ר' אושעיא: אבל לא לוקחין מהן. דמכוות

לפני

אידיהן של עובדי כוכבים *שלשה ימים אסור [א] לשאת ולתת עמהן להשאילן ולשאול מהן להלוותן וללוות מהן לפירען וליפרע מהן ר' יהודה אומר נפרעין מהן מפני שמיצר להם אמרו לו אע"פ (א) שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן: *ר' ישמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר: **גמ'** *איבעיא להו ג' ימים הן ואידיהן או דלמא הן בלא אידיהן ומסקנא הן בלא אידיהן: *אמר שמואל ובגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד (א) והא רב יהודה שרא ליה לרב [ב] כהנא לזבוני חמרא ולרב גידל לזבוני חיטי בחגא דטייעי שאני חגא דטייעי דלא קביעא: *איבעיא להו א נשא ונתן לפני אידיהן מהו ר' יוחנן אמר אם נשא ונתן אסור ורשב"ל אמר אם נשא ונתן מותר והלכתא כרבי שמעון בן לקיש דתניא כותיה כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים אבל דבר שאין מתקיים מותר ואפילו דבר המתקיים (ג) נשא ונתן מותר תני רב זביד בדבי ר' אושעיא דבר שאין מתקיים מוכרין להן אבל אין לוקחים מהן ולכולי

לפי שהן נהנין בדבר ואינן חסרים כלום אבל במקח וממכר לא לפי שכמו שבא לידו החפץ יוצאין מתחת ידו מעות א"כ איפכא הלכך לית ביה משום אזיל ומודה אלא משום לפני עור וכל היכא דאית ליה בהמה לדידיה א"נ דזבין ליה מידי דלא חזו לתקרובת שרי או דלמא כיון שבא לידו מה שהיה רוצה אזיל ומודה (ה) [ולא"נ דלא] איפשיטא בעיין סוגיא בגמ' ריהטא דמשום דאזיל ומודה הוא כמ"ש בהידוש לפיכך השמיט הרב אלפס בעיא זו וכתב משנתנו בסתם דאלמא ס"ל דכולה בחד גוונא משום דאזיל ומודה והר"ם במז"ל גם כן כתב בפרק ט' מהלכות עבודת כוכבים ג' ימים לפני אידיהן של עובדי כוכבים אסור ליקח מהם ולמכור להם דבר המתקיים הרי שאסר הכל ולא חלק בין דברים הראויין לתקרובת לשאין ראויין ובין א"ת (ו) בהמה לדידיה לנית ליה: **להשאילן** ולשאול מהן. שאלה שייכא במידי דהדר בעין כגון בהמה וכלים דכתיב וכי ישאל איש מעם רעהו מלוה במידי דלא הדר בעין כגון מעות דכתיב אם כסף תלוה את עמי דמלוה להוצאה ניתנה ומשלם [מעות] אחרים: נפרעין מהם. מפני שהוא מצר ולמ"ד דלהפרע מהם אסור משום דאזיל ומודה פליג רבי יהודה ואמר דליתא משום דמצר הוא וליכא הודאה ולמ"ד דלהפרע מהן אסור משום גזרה דגזרינן ליפרע מהן אטו לפרען פליג רבי יהודה ואמר דלא שייך למיגזר דהכא מצר והכא נהנה: אע"פ שמצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן. (ז) שמח הוא לאתר לאחר שפרע חובו [כלומר ודלא כרש"י שפירש שמח הוא לאחר זמן למחר ומשום דהכא אליבא דחכמים דר' ישמעאל קיימינן לפניהם אסור לאחריהם מותר]: וג' לאחריהם אסור. שעדיין הוא זוכר ירחאו ומודה לה: וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר. בגמ' פרכינן חכמים היינו ת"ק ומפרקינן [ג] לה: **גמ'** ג' ימים הן ואידיהן. ולא הוו אלא שני ימים לבד מאידיהן וג' דקתני בהדי אידיהן דכולי איד אע"פ שהוא נמשך ימים הרבה כקלנדא וסטרנליא שכל אחד מהם נמשך שמונה ימים כדאיתא בגמ' [דף ח.] כחד יומא חשיב להו: או דילמא הן בלא אידיהן. דג' ימים דקתני היינו בר מאידיהן ומסקנא הן בלא אידיהן: ובגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד. משום דעובדי כוכבים שבחוצה לארץ לא אדיקי בעבודת כוכבים כולי האי וליכא למיחש אלא ליום אידם בלבד ורש"י ז"ל פירש דהיינו טעמא לפי שאין אנו יכולין להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמהם שביניהם אנו יושבין ופרנסתנו מהם ועוד משום יראה: בחגא דטייעי. יום לשנה מתקבלים כל כותרי העיר לאכול ולשתות ולשחוק לשם עבודת כוכבים פלונית וקורין ליה קונפרראי"ה: דלא קביעא. אין חושבין לה כ"כ אם אין עושין אותה בכל שנה הלכך אינה חשובה להן וליכא משום תקרובת מסתמא ולא משום אזיל ומודה: **איבעיא** להו נשא ונתן לפני אידיהן עמהן מהו. בהנאה: אסור ליהנות מאותה סחורה: כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן. לפני אידיהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים עד יום אידם דחזי ליה קיים ביום אידו. אבל דבר שאינו מתקיים. כגון ירק וכיוצא בו מותר: בדבי רבי אושעיא במתני' דר' אושעיא דר' אושעיא סדרה למתני' וכן רבי חייא: אבל [אין] לוקחין מהן. וה"ה לדבר המתקיים כמו שאפרש ובריית' קמייתא ה"ק כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן דמשמע בין ליקח בין למכור לא אמרו אלא בדבר המתקיים אבל בדבר שאינו מתקיים מותר כלומר דיש בו צד היתר דהיינו למכור להם אבל לא ליקח והיינו דאסמיך תלמודא לברייתא קמייתא אידך ברייתא דתני בדבי רבי אושעיא דבר שאינו מתקיים מוכרים להם אבל אין לוקחין מהן וכי קאמר אבל [לא] ליקח מהם גבי דבר שאינו מתקיים לאו למימרא שיהא מותר בדבר המתקיים אלא לפי שהברייתא האחרת אמרה כתם אבל בדבר שאינו מתקיים מותר תני רב זביד בדבי ר' אושעיא דלאו מותר לגמרי קאמר אלא דוקא במכירה אבל ליקח אסור [ולעולם] בין בדבר המתקיים בין בדבר שאין מתקיים דלא"נ דצריכן למכור דבר [שאין] מתקיים היינו טעמא משום דביום אידו אין לו לא מעות ולא חפץ שיהא מודה עליה ולאזיל ומודה מקמי יום אידו לא חיישינן אבל ליקח מהן דבר [בין שהוא מתקיים בין] שאינו מתקיים הרי המעות בידו ביום אידו ומודה עליהן אע"פ שאין בידו החפץ. זו היא שיטת הגאונים ז"ל. אבל יש כאן דעת אחרת לרש"י ז"ל שהוא סובר דכי אמרינן אין לוקחין מהם דוקא בדבר שאינו מתקיים שמתוך שאינו מתקיים מתאוה הוא למכרו אבל דבר המתקיים מותר וכ"כ בשמועה זו וגם כ"כ בסוגיא דהגויות מעוטרות לקמן [דף יב:] ואי משום דנושא ונותן ביום אידם ה"מ לזבוני להו דילמא מזבין ליה בהמה ואזיל ומקריב לה לעבודת כוכבים א"נ דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודה אבל למזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא עד כאן ולפי זה אפשר שהוא מפרש מה ששנינו לשאת ולתת במכירה בלחוד דמכירה עצמה יש בה משא ומתן משא המעות ומתן החפץ אבל לקנות מהן לא נאסר במשנתנו אלא דילפינן ליה מתוך ברייתא דתני רב זביד בדבי ר' אושעיא דבר שאין מתקיים מוכרין להם אבל לא לוקחין מהן וזה דוחק דבכל דוכתא דאתמר לשאת ולתת במקח וממכר נאמר וכדאמרינן בעלמא [נדה דף ע.] מה יעשה אדם ויתעשר ישא ויתן באמונה לפיכך נ"ל דמתני' נמי בין בלקיחה בין במכירה מיירי ולגדדין קתני למכור בדבר המתקיים וליקח בדבר שאין מתקיים ושני ברייתות שבגמ' פירשו פירוש משנתנו קמייתא אמרה כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים כלומר כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן שיש בכללו איסור מכירה לא אמרו שיהא אסור למכור אלא בדבר המתקיים ולפי שברייתא זו סתומה היא ואפשר דהוה משמע מינה דדבר המתקיים אסור בין בלקיחה בין במכירה ודבר שאין מתקיים מותר בשניהם הביאו בעלי הגמרא אחריה הא דתני רב זביד בדבי ר' אושעיא לפרש לך שבמכירה אסורה בדבר המתקיים אבל לא לקיחה דמדקתני אין לוקחין בדבר שאין מתקיים שהמוכר שמח במכירתו מכלל דבמתקיים שרי ואשמעינן נמי דלקיחה בדבר שאין מתקיים אסורה כדתני בהדיא אבל לא לוקחין מהן ולפי שטה זו מותר ליקח מהן דבר המתקיים ודברי הגאונים נראין עיקר. והוי יודע שיש לר"ת ז"ל דעת אחרת בזה שהוא סובר שליקח מהן כל דבר בדרך מקח וממכר מותר דלא שייך במקח וממכר אזיל ומודה כלל שאע"פ שבא לידו דבר שלא היה לו הרי הוא מוליא מתחת ידו חליפיו הלכך דרך מקח וממכר לוקחין מהן אפילו דבר שאין מתקיים וכי קתני אבל לא לוקחין מהן דרך דורון אמרו דומיא [דעובדא] דההוא מינאה [דף ו:] וכן הוא סובר שלמכור להם כל דבר שאינו של תקרובת מותר [לפי] שאין במקח וממכר אזיל ומודה

שלטי הגבורים

א אם נשא ונתן ביום האיד אסור ובג' ימים שלפני האיד כא"י *) לר"מ וכולמיי' מותר ולר"י אסור וכן דעת הרא"ש והטור וכן משא ומתן פרש"י דאסור משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ועובר משום לא ישמע על פיך הלכך כל דבר שמתקיים אסור למכור להם שמא בו ואזיל ומודה לעבודת כוכבים ומותר לקנותו מהם שהוא עצב במכירתו ואינו מודה ודבר שאינו מתקיים מותר למוכרו להם ואסור לקנותו מהם והרא"ד כתב שאפי' דבר המתקיים אסור לקנותו מהם שהרי המעות מתקיים בידו ור"ת כתב שאין במכירה משום דאזיל ומודה אלא משום שקונה לצורך עבודת כוכבים הלכך כל דבר שאינו לצורך מותר למוכרו להם ומותר ליקח מהם דבר המתקיים אבל דבר שאינו מתקיים אסור ליקח מהם שמא הרבה במכירתו ואזיל ומודה:

*) אולי צ"ל לר"ת או לר"מ

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ויום אידם נמי מי אסור: (ב) נ"ב אם: (ג) נ"ל לאחר שפרעו: (ד) ולהלוותן כצ"ל: (ה) ומודה ולא איפשיטא בעיין וסוגיא כצ"ל: (ו) נ"ב ליה: (ז) נ"ב אבל לא למחר דא"כ ביום אידיהן גופיה אמאי אסור ליפרע מהם משום דשמח הוא למחר הלא ת"ק ס"ל דלאחר אידיהן מותר דליכא משום דאזיל ומודה בלאחר אידיהן וא"כ אפי' הוא שמח למחר לית לן בה. אבל התוס' מפרשים שמח הוא לאחר זמן לאחר שעבר יום האיד ועיין בדבריהם בד"ה אמר אביי גזרה כו' בדף ו'

הגהות חו"י

(א) נ"ב אע"פ דא"כ ביום אידיהן ליסתרי מ"מ גזרו להפרע משום לפרען: (ב) נ"ב נ"ע וי"ל מפני דפשטיה משמע כמה ימים קמ"ל רש"י דע"כ פה נצרך לפרשו גם למחר באם נשא ונתן יום לפני יום איד:

הגהות מא"י

[א] נ"ב וכולהו צריכי דאי תנא לשאת ולתת עמהן ה"א משום דקא חשיבא להו מילתיה ואזיל ומודה אבל לשאול מהם משום דממעטי קא ממעט לא ספיר דמי ואי תנא לשאול מהם משום דחשיבא ליה מלתא ואזיל ומודה אבל ללוות מהם נצרא בעלמא אית ליה אמר תוב לא הדרי זוזי ואי תנא ללוות מהם משום דקאמר בעל כרחי מפרענא והשתא מיהא אזיל ומודה אבל ליפרע מהם דתו לא הדרי זוזי אימא נצרא אית ליה ולא אזיל ומודה צריכי: [ב] ברונא כצ"ל: [ג] נ"ב הן בלא אידיהן איכא בינייהו ת"ק סבר הן בלא אידיהן ורבנן סברי הן ואידיהן אב"א נשא ונתן איכא בינייהו ת"ק סבר נשא ונתן מותר ורבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור ואב"א דשמואל איכא בינייהו דאמר שמואל

בגולה אינו אסור אלא יום א' ת"ק סבר דשמואל רבנן בתראי לית להו דשמואל ואב"א דנחום המדי איכא בינייהו דתניא נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד לפני אידם ת"ק ל"ל דנחום המדי ורבנן בתראי אית להו דנחום סמדי:

ומודה כלל והשמועות מתפרשות לפי שטה זו בקושי ובדוחק: **ולכולי** עלמא נשא ונתן ביום אידיהן אסור משום דלא איפלגו ר' יוחנן ור"ל אלא בלפני אידיהן אבל ביום אידיהן עצמו אפי' ר"ל מודה דאסור וברייתא היא בהדיא בגמ'[דף ו:]. וכתב בספר התרומה(ו) דקי"ל כרבי יוחנן מדלא חשיב לה בהחולץ (דף לו.) בהדי הנהו תלת דהלכה כר"ל לגבי רבי יוחנן וליכא למימר דמש"ה לא איצטריך למיחשבה התם משום [ב] דתנן כוותיה דר"ל דהא קא חשיב התם חליצת [ג] מעוברת ואע"ג דתניא כוותיה אלא ש"מ הלכה כרבי יוחנן ואע"ג דתניא כוותיה דר"ל הא אמרינן לקמן בגמרא [דף ז.] דרבנן בתראי סבירא להו נשא ונתן אסור ורבי יוחנן דאמר כוותייהו ואין זו ראיה דודאי לא איצטריך למיחשבה משום דתניא כוותיה והאי דחשיב התם חליצת מעוברת ואע"ג דתניא כוותיה לאו דהוה צריך למיחשבה אלא משום דעלה קאי וה"ק כשם שבזו הלכה כר"ל דתניא כוותיה ה"נ הלכה כוותיה בהני תרי אחרנייתא. ולפיכך פסק הרב אלפסי ז"ל כר"ל דתניא כוותיה דנשא ונתן מותר וכן דעת הר"ם במז"ל בפרק ט' מהלכות עבודת כוכבים:

דינרא קסרינאה. דינר חדש מצורה חדשה שפסל קיסר את הראשונה וגזר על זו: כלאחר יד. שלא יבין שמדעתך השלכתו וכיון שיראה שאבד ממך לא ישמח: קורבנא. תשורה: לאבודרהבן. שם העובד כוכבים: כל שקבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים. דאע"ג דבני נח מוזהרין שלא לעבוד עבודת כוכבים מפני שאינן נזהרין בכך צריכין קבלה ומכלל דכל שלא קבל חשבינן ליה כעובד עבודת כוכבים: כי תניא ההיא להחיותו. כי בעינן קבלה ה"מ לענין שנהא מצווין

תורה אור

נר מצוה

°ולכולי עלמא (א) נשא ונתן ביום אידיהן אסיר וכן הלכתא ההוא מינא דשדר ליה דינר קסרינא לר' יהודה נשיאה ביום אידו הוה יתיב ר"ש בן לקיש קמיה אמר היכי איעביד אישקליה אזיל א מודי קמי עבודת כוכבים לא אישקליה הויא ליה איבה א"ל רשב"ל טול והשליכו לבור לפניו (ה) כל שכן דהויא ליה איבה א"ל (ב) כלאחר יד: גרסינן בפ"ק השוכר את הפועל רב יהודה משדר ליה קורבנא *לאבדרבן ביום אידם אמר ידענא ביה דלא פלח לעבודת כוכבים א"ל רב יוסף והא תניא אי זה הוא גר תושב כל שקיבל עליו בפני שלשה חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים אמר ליה כי תניא ההיא להחיותו והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן גר תושב שעבר עליו שנים עשר חדש ולא מל הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים התם כגון שקיבל עליו למול ולא מל: *תניא ר' נתן אומר מנין ב שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשול ודוקא (ג) דהוה קאי בתרי עיברי נהרא דלא מצי איהו שקיל ליה [א] (ד) ודיקא נמי דקתני לא יושיט (ה) שמע מינה: ולפורען וליפרע מהן: מתניתין דלא כרבי יהושע בן קרחה דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר °מלוה בשטר אין נפרעין מהם מלוה על פה נפרעים מהם מפני שהוא כמציל מידם אמר רב הונא הלכה כר' יהושע בן קרחה: *) ת"ר הנשאל לחכם וטימא ג לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא

*)[דף שלא ע"א]

רש"י

דמרוות להו דמתוך שאינו מתקיים מתאוה הוא למוכרו: דקיסרנא. דינר חדש מצורה חדשה שפסל קיסר הראשונה וגזר על זו שתצא: כלאחר יד. שלא יבין שמדעתו השליכו וכיון שרואה שאבד סימנו לא ישמח: קורבנא. דורון: כל שקיבל עליו כו'. והאי לא קיבל עליו: להחיותו. שמצוה להחיותו כדכתיב גר ותושב וחי עמך: לא יושיט אדם כוס של יין לנזיר. אם בא לשתותו: ואבר מן החי לבני נח. לפי שנאסר להם דכתיב אך בשר בנפשו דמו וגו': בתרי עיברי נהרא. עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד זה: מלוה בשטר אין נפרעין מהם. לפני אידיהן לפי ששמח הוא אחר זמן ביום אידו כיון דנקיט ישראל שטרא עילויה כל

עליו להחיותו אבל לשאת ולתת עמהן לא בעי קבלה אלא כל היכא דקים לן דלא פלח לעבודת כוכבים שרי: הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים. אלמא כעובד עבודת כוכבים חשיב: התם שקבל עליו למול ולא מל. דכיון דקביל עליה ולא מקיים מוכח דמין הוא: ועכשיו שנהגו העם לשאת ולתת עמהן להשאילן ולשאול מהן להלוותן וללוות מהן לפרען ולפרוע מהן בשלמא בלפני יום אידם יש לסמוך אהסיא דשמואל דאמר [דף יא:] דבגולה אינו אסור אלא ביום אידם בלבד אבל ביום אידיהם ממש צריך טעם על מה הם סומכים וכתוב בספר התרומה בשם רש"י ז"ל (ז) דעכשיו מותר לשאת ולתת עמהם אפי' ביום אידם דקים לן בגווייהו דבזמן הזה לא אדיקי כולי האי ולא אזלי ומודו וכ"ת כיון שגזרו חכמים אע"פ שבטל דבר לא בטלה גזרה הא אמר שמואל בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד אלמא לפי המקומות אסרו והתירו ולפיכך כל שיש להתיר מתירין אפילו ביום אידם וכדאמרינן בפ' בתרא דמכלתין (דף סה.) דרב יהודה שדר קורבנא לאבודרהבן וכו' ואמרי' נמי התם (שם) רבא שדר קורבנא לבר ששך ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלח עבודת כוכבים ועוד כתב דאפילו איכא למיחש להכי כל היכא דאיכא למיחש משום איבה שרי כדאמרינן בעובדא דרבי יהודה נשיאה (ח) לא אישקליה הויא ליה איבה ואע"ג דא"ל טול וזורקו לבור לפניו הייט משום דכל היכא דאיכא למעבד תקנתא עבדינן אבל כל היכא דאיכא למיחש לאיבה שרי ולקמן נמי (ט) שרינן בפ' אין מעמידין (דף כו.) גבי בת ישראל לא תניק בנה של כותית אמרינן דסבר רב יוסף למימר אוניקי ואולודי בשכר שרי משום איבה ולא דחינן לה אלא משום דמצי לאישתמוטי ובירושלמי תני עבר ונשא אסור בעובד כוכבים המכירו מותר שאינו אלא כמחניף לו והאי מותר ודאי לאו בדיעבד קאמר דמאחר שנשא ונתן מאי מחניף לו איכא אי שרי או אסור אלא ודאי אפילו לכתחלה קאמר דמותר בעובד כוכבים המכירו ותני תו התם נכנס לעיר ומצאן שמחים כלומר שיש להם איד שמח עמהם שאינו אלא כמחניף להם כלומר כיון שנכנס שם בלא כוונה ובאקראי בעלמא ואעפ"כ בעל נפש ימעט וכ"כ הרמב"ן ז"ל והיינו דאמרינן בירושלמי גרדאי שאילון לרבי אמי יום משתה של עובדי כוכבים מהו וסברי משרי לן מן הדא מפני דרכי שלום א"ל רבא והא תני רבי חייא יום משתה של עובדי כוכבים אסור א"ר מונא לולי ר' בא היה מתיר לנ' עבודת כוכבים שלהם וברוך שהרחקנו מהם דכל היכא דאיכא לאישתמוטי לא שרינן כדי להחניף להם ומיהו להלוותן ברבית כתב רבינו תם ז"ל דמותר אפילו לדינא דגמרא דלעולם מגר הוא ולא אזיל ומודה כדאמרינן בקדושין (דף כ.) ליזבן איניש ברתיה ולא לוזיף ברביתא: **מניין** שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר. רבותא קא משמע לן דאפילו כוס יין לנזיר דלדידן לא אסיר היכא משום לפני עור ולא מיבעיא כוס יין לנזיר דבר ישראל הוא אלא אפילו אבר מן החי לבני נח דלאו ישראל הוא איכא משום לפני עור: ודוקא דקאי בתרי עברי נהרא. עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד אחר דכי לא יהיב ליה האי לא מצי שקיל: דיקא נמי דקתני לא יושיט. דלשון הושטה משמע שהוא אינו יכול לנטלו ומיהו משמע דהני מילי לענין איסורא דאורייתא אבל מ"מ מדרבנן (י) מיהא אסור שהרי מחויב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע ידי עוברי עבירה: **מלוה** בשטר אין נפרעין מהן. [לפני] אידיהן מפני ששמח הוא לאחר זמן ביום אידו דכיון דנקיט ישראל שטרא עילויה כל שעתא מסתפי מיניה מה שאין כן במלוה על פה. ואפשר דאף על גב דאפילו במלוה על פה איכא למיחש לאזיל ומודה אפילו הכי שרי מפני שהוא כמציל מידם: **הנשאל** לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר וכו'. כתב הראב"ד ז"ל בפירוש מס' ע"ז שלו דלא משום כבודו של ראשון נגעו בה אלא משום דכיון דאסרה ראשון שויה חתיכה דאיסורא ושוב אין לה היתר דאפילו התירה שני אינה מותרת והיינו דתניא פרק אלו טרפות (דף מד) חכם שטימא אין חברו רשאי [לטהר אסר אין חבירו רשאי] להתיר כלומר אינו רשאי להתיר דאפילו התיר אינו מותר אפילו היה גדול ממנו בחכמה ובמנין דמדקאמר אם היו [שנים] אחד אוסר ואחד מתיר אם

שלטי הגבורים

א פסק ר"ת דמותר להלוות לעובד כוכבים ברבית אפי' ביום אידו דלא אזיל ומודה דהא אמרינן ליזבון איניש ברתיה ולא לוזיף בריביתא גם פסק דמותר לקבל חוב מן הכומרים אע"פ שמכרו עבודת כוכבים כדי לגבות החוב ובעל התרומה פסק שאפי' מלוה בשטר יש להתיר לתבוע וליפרע מן העובד כוכבים ביום אידו מדאמר בירושלמי אפי' מלוה בשטר אובדה היא שלא כל שעה אדם זוכה ליפרע מהם וי"א שהירושלמי חולק על התלמוד שלנו שהרי בגמ' דילן אסקו כר' יהושע בן קרחה דאמר מלוה בשטר אין נפרעין מהן מלוה על פה נפרעין מפני שהוא כמציל מידם וכתב הטור והאידנא אפי' מלוה בשטר חשוב כמציל מידם אפי' אינו ברבית וכ"ש אם הוא ברבית אבל היכא דאיכא משכון קאמר בירושלמי שאין נפרעין מהם שאינה חשובה כאובדת וכתב הרא"ש וכל זה מיירי כשאינה ברבית אבל אם ברבית אפי' במשכון חשוב כמציל מידם ונפרעין מהם והאידנא כתבי הרשב"א בשם רש"י שהכל מותר דלאו עובדי עבודת כוכבי' הם ולא אזלי ומודו ואע"ג דמתנדבין ונותנין המעות לכומרים מותר לו להלוותו כשאין הכומרים קונים מהן לא תקרובת לעבודת כוכבים ולא נוייה אלא אוכלין ושותין אותן ועוד כיון שעיקר פרנסתנו מהם במקום עובדי כוכבי' ואנו נושאין ונותנין עמהם כל ימות השנה ואם היינו פורשים מהם ביום אידם היה לנו איבה לכך שרי והכי תניא בתוספתא בד"א בעובד כוכבים שאינו מכירו אבל אם מכירו מותר מפני שהוא כמחניף לו ותניא נכנס לעיר ומצאם שמחים שמח עמהם מפני שהוא כמחניף להם: **בתב** ה"ר אלעזר ממיץ על מ"ש דשמואל דאמר בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד האי איסורא דאזיל ומודה שרו רבנן במקום איבה מדאמר פ"ק דמס' ע"ז לא אישקליה הויא ליה איבה אלמא במקום איבה שרי ועל זה סמכו לישא וליתן עמהם ביום אידם ויראה את דבר השם יניח נשמתו בארץ החיים עכ"ל ועל זה ק"ל נסי שמותר לקבל משום איבה אך מה שקבל אסור כדאמרי' התם טלהו וזרקהו לבור כלאחר יד ובענין אחר לא הוהר ושמא ס"ל בהן דאם נשא ונתן מותר ומה שעשה ר' יהודה נשיאה שזרקו לבור. מדת חסידות עשה ונ"ע עוד כתב ויזהרו ישראל שלא ימכרו לעובד כוכבים כל דבר שצריך לה ולשמשיה או לעבודתה כגון מחתות מעילין וכפות לעבוד בהן עבודת כוכבים והנך אין עושין תכשיטין ולולאות ונזמים וטבעות לעבודת כוכבים דאין לך עושה גדול ממוכר וגם אסור למכור להם ספרים הראויין לזמר לעבודת כוכבים: לשון ריא"ז וכל דבר שקונה העובד כדי למכרו לאחרים כגון שהוא קונה חבילה מותר למכור לו ואם הוא רוצה לבטשות בו את שאין מכירין בו כגון ברזלא למכור טריפה בחזקת כשירה הרי זה אסור למכור לעובד שעל ידו נכשלים הכשרים כמו שביאר מז"ם במהדורת רביעאה וכן אסור לסייע ידי עוברי עבירה: לשון ריא"ז בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד לפי שהעובדי כוכבים שבחו"ל הן מפוזרים וכבושים תחתיהן ביותר ורוב משאם ומתנם עמהם ביום אידם אסור ליהנות במה שקבל מהם אם היה עובד כוכבים ידוע שאינו עובד עבודת כוכבים מותר לשאת ולתת עמו ביום אידם כמו שמבואר לפנים בפ' אתרון ומטעם זה אומר בספר התרומה שאין נוהרים עכשיו מלשאת ולתת עמהם ביום אידם לפי שאנו רואין שאין דרכם להודות לעבודת כוכבים על משאם ומתנם כל עיקר וביום אידם אפילו דבר שאינו מתקיים אסור בין למכור בין לקנות. ולקנות מהם דבר המתקיים מותר אפילו ביום אידם כמו שביאר מז"ם:

ב ופשוט פרק אותו ואת בנו דף פ"ג דמי שיודע בודאי שחבירו יבוא לידי עבירה אם לא יזכירנו ובידו להזכירו עליו מוטל להזכירו כדי שלא יהיה חבירו נכשל על ידו ואע"פ דלעולם חייב יותר להזהר העושה עבירה מאותו שמכשילו דהזכירות מוטל עליו שהוא בעל המעשה כי שמא ישכח המכשיל ולא יאמרו לו מ"מ אינו מוטל על בעל המעשה לשאול על דבר שיש בו חשש איסור אם יש בו האיסור ודאי או לא דכיון שהוא אינו יודע בודאי שיש בו איסור אין לחוש מספק ומכאן קצת ראיה דהמהדרת אצל יהודי ואינו יודע בודאי שאותו דבר שנוהגים לפניו יש בו איסור אלא יש לחוש עליו אין מוטל עליו לשאול ממנו אם הדבר הוא היתר או לאו אבל על בעה"ב שיודע בודאי שיש באותו דבר איסור לאותו אורח שהוא מסר ממנו עליו להודיעו כדי שלא יהא נכשל על ידו מיהו נראה דאם הספק קרוב לודאי דכן צריך שיהא מהר האורח כמו בעה"ב וכן יש להוכיח מדברי הרא"ש שם דמיירי דוקא בספק רחוק וכתב רבינו יונה וכן לא יכה אדם בנו הגדול שגורם להקלות אביו וכן לא יתן שום מכשול עון לפני ישראל וגם לפני עובד כוכבים בדבר האסור לו כגון למכור לעובד כוכבים שוה ולבונה לתקרובת עבודת כוכבים או ספר אפיקורסות ול"ע היכא דהעובד כוכבים בלא"ה מצי לקנות מעובד כוכבים אחר אי איכא איסור לישראל למכור לו אותו דבר:

ג פשוט פרק אלו טריפות דף מ"ד דחכם שטימא או אסר דבר אין חבירו רשאי לטהר ולהתיר אם הדבר תלוי בסברא ובשקול הדעת אבל אם הראשון טעה בדבר המתברר בתוך משנה או שהשני יש בו קבלה אמיתית בהסיא שהוא דאגמרים שמיך יכול הוא לטהר ולהתיר מה שאסר הראשון ובשחכם הראשון אסר מכח סברא ויש ביד שני סברא להתיר ומסכים ראשון לדברי שני איכא פלוגתא אי מצו להתירה או לא. הראב"ד והרשב"א הסכימו דאע"פ שהראשון מודה לסברתו של השני מכיון דשויה חתיכה דאיסורא אין חבירו רשאי להתיר ואם התיר אינו מותר דמה שאמרו חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר לא משום כבודו של ראשון נגעו בה אלא הטעם הוא הואיל ונפקא עליה שם דאיסורא הוא ליה חתיכה דאיסורא וי"א דמשום כבודו של ראשון נגעו בה והלכך אם הא' מסכים לדברי השני יכולין הם להתיר אפי' מכח הסברא ונמלינו למדים דלדברי הרשב"א חכם שהתיר חבירו רשאי לאסור דהכי ליכא טעמא דשוויה חתיכה דאיסורא ולדברי האחרים דאיסורא אם אין שניהם מסכימים לדעת אחת אין כבי יכול לאסור מה שהתיר הא' דאכתי איכא טעמא משום כבודו דראשון וקשה לי על פי' הרשב"א דאם מדינא חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר ואם התיר אינו מותר מאי רבותיה דיחזקאל שלא אכל מבהמה שהורה בה חכם ובשלמא לדברי שאר המפרשים דאמר שחכם שני יכול להתיר כל היכא דליכא משום כבודו של ראשון כגון שהשני מסכים לדעת אחת או שהשני גדול ממנו בחכמה ובמנין אתי שפיר דאיכא רבותא דיחזקאל דאע"פ שהשני התיר בעניין שיכול להתיר כיון שיצא לאיסור מפי הראשון לא היה אוכל ממנו אבל לפירוש הרשב"א מאי רבותיה דיחזקאל איכא וי"ל דהכי קאמר יחזקאל שלא אכל מבהמה שהיה בה ספק טריפות והורה לשאול לחכם כדפרשינן לעיל פ' השוחט אי נמי בהמה שנשאל על ספיקה בפני ב' חכמים יחד ואחד מהם דעתו לאיסור אע"פ דבכה"ג יכול השני להתיר לא היה אוכל ממנו ולפום ליבנא קמה דריש פ' אלו טריפות דף ל"ג גבי שפיה שרקפה דספק דרוסות דהאי לקמיה דרב וכו' משמע דב' ת"ח ששם בעיר אחת אבל אותה העיר אינו אלא מקום של אחד מהם שהשני אינו עומד שם יצא מעשה לפני אחד מהם בדבר שבן שוין בו באותו מעשה דלא פליגי ביה כלל יש לחכם שאינו זה מקומו להלוק כבוד להכם שהוא מקומו לגלות המעשה לפני אותו שהוא חכם המקום אבל אם הוא מתיר וחבירו אוסר לא ובלא"ו לא יורה שיתר על המעשה ולא ישלחנו לפני האחר לכבודו ממון ישראל ואפילו בהאי נמי לאו קנה גדול ממנו דכל מקום שיש נדנוד עבירה אין חולקין כבוד לרב ופירוש השני שעשה רש"י ממנו עיקר משמע שבמקום שהכם

עין משפט

* מיי' פ"ב מהל' רוצח סמג לאוין קסה:
ב מיי' פ"ט מהלכות עבודת כוכבים סמג לאוין מח טור יו"ד סימן קמח:
ג מיי' פ"ק מהל' ממרים סמג עשין סי' קיא:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב א"ל: (ב) נ"ב השליכו: (ג) נ"ב היכא: (ד) דיקא כצ"ל: (ה) נ"ב ולא קתני לא יתן: (ו) נ"ב וכ"כ התוס' בשם ר"י בדף ו': (ז) נ"ב ועיין בתוס' דף ב': (ח) נ"ב דאמר: (ט) תי' שרינן נמחק: (י) נ"ב וכ"כ התוס' רפ"ק דשבת בדף ג' בד"ה בבא דרישא כו' וכ"כ הר"ן שם:

הגהות חו"י

(א) נ"ב אפילו דבר שאינו מתקיים:

הגהות מא"י

[א] נ"ב וכמו שדייקינן בפרק הגוזל בתרא גבי מאי דקתני הושיט ולא קתני תן: [ב] דהניא כצ"ל: [ג] נ"ב דאמרינן התם החולץ למעוברת והפילה רבי יוחנן אמר אינה צריכה חליצה ור"ל אמר צריכה חליצה מן האחין:

רבינו נסים

אם היה אחד מהן גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו מכלל דהיכא דלא היו שניס בבת אחת אלא שהאחד אסור בפני עלמו אין חבירו רשאי להתיר (כלומר אינו רשאי להתיר דאפילו התיר אינו מותר ואפילו היה גדול ממנו בחכמה ובמנין מדקאמר) אפילו גדול בחכמה ובמנין והנ"מ בדבר שאין בו מחלוקת אלא משקול הדעת אבל אם טעה בדבר משנה חוזר ומטהר ומתיר כדתנן בבכורות פרק עד כמה (דף כח:) ומייתי לה בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות (דף לג.) מעשה בפרה של בית מנחם שניטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לכלבים ובא מעשה

רש"י

כל שעתא מסתפי מיניה: כל הפושעים. (ב)עובדי עבודת כוכבים במזיד: אין מקבלין אותן. להחזיקן בתורת חבירות לסמוך עליהן: חזרו בהן כו': שובבים. משמע מזידין כמו וילך שובב בדרך לבו: **מתני'** קלנדא וסטורים. כולהו מפרש בגמרא: ויום הלידה. של מלך עושין כל בני מלכותו יום חג משנה לשנה ומקריבין זבחים: שריפה. ששורפין עליו כלי תשמישו כדרך המלכים: יש בה עבודת כוכבים. כלומר אותו היום עובדין עבודת כוכבים והוא להם יום איד וכן משנה לשנה כל ימי בכייתו וכל הנך דחשבינן הכא חשובין להן ואסורין ג' ימים לפניהן. אבל יום תגלחת זקנו. וכולהו שאינו זמן קבוע לרבים אלא כל אחד כשמתגלח עושה יום איד או בלוריתו כשמסתפר מניח בלוריתו מאחריו ומגלחה משנה לשנה ועושה יום איד: ויום שעלה. עושה יום איד על שניצל ובכל הנך אין איסור אלא אותו יום ולא לפניו ולאחריו דלא חשיבי כל כך: **גמ'** אחר התקופה. (ג) תקופת טבת עושין ח' ימים רצופין יום איד: וסימנך. שלא תחליף (ג) קלנדא היא אותה שלפני התקופה: אחור וקדם צרתני. אחור כתיב ברישא ומתניתין נמי הנך דלאחר תקופה תני ברישא: רומי שעשתה קלנדא. הם התקינו אותו יום להקריב זבחים לעבודת כוכבים וכל עיירות הסמוכות לה יודעים אנו שהם משתעבדים

תורה אור

לא ישאל לחכם ויתיר היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר ר' יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל אמר רב יוסף הלכה כר' יהושע בן קרחה: תנו רבנן [א]כל הפושעים שחזרו אין מקבלין אותם עולמית דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותן בפרהסיא מקבלין אותן ר' יהושע בן קרחה ורבי שמעון אומרים בין כך ובין כך מקבלין אותם שנאמר °שובו בנים שובבים אמר ר' יצחק איש כפר עיטוש אמר רבי יוחנן הלכה כאותו הזוג:

מתני' *ואלו [ב]אידיהן של עובדי כוכבים קלנדא וסטורים [וקרטיסים] א ויום גנוסיא של מלכים ויום הלידה ויום המיתה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים כל מיתה שיש בה שריפה יש בה עבודת כוכבים ומיתה שאין בה שריפה אין בה עבודת כוכבים °יום תגלחת זקנו [ובלוריתו] ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורים [ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו] אינו אסור אלא אותו היום (א)ואותו האיש בלבד: **גמ'** א"ר חנן בר רבא קלנדא שמונה ימים אחר התקופה סטורניא שמונה ימים לפני התקופה וסימניך °אחור וקדם צרתני (א): בעי רב מתנה רומי שעשתה

אלפס קנ: | אלפס קנ"ד | ירמיה ג | דף ח. | תהלים קלט

לפני חכמים והתירוה ואמרינן התם דאילו איתא לפרה הוה הדרה כיון שטעה בדבר משנה אבל בשקול הדעת ודאי לא (א) מפני שנעשית כחתיכה דאיסורא והני מילי מטומאה לטהרה ומאיסור להיתר אבל בחיוב וזכות חברו המומחה ממנו חוזר ומזכה אלו דבריו ז"ל ולזה הסכים הרשב"א ז"ל והא דאמרינן בפרק אין מעמידין (דף מ.) [א] כפקי שפורי דרבא ואסרי דרב הונא*) ושרי לאו דוקא אלא דרב הונא כפקי תחלה דאי לאו הכי היכי שרי רב הונא בתר דאסר רבא הא תניא בפרק אלו טרפות (דף מד:) חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר ולא עוד אלא אפילו התירו אינו מותר לפי מה שכתבנו וכן כתב הרמב"ן ז"ל שם וקשה לי דבפרק אחד דיני ממונות משמע שחכם שטעה בדברים של שקול הדעת מחזירין הוראתו דהתם מקשינן אמתניתין דתנן התם דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ממתני' דבכורות דן את הדין חייב את הזכאי זיכה את החייב טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו דאלמא אין מחזירין ושני רב חסדא במסקנא דסוגיא דהתם כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד כלומר תרווייהו מתני' כגון שטעה בשקול הדעת וכי אמרינן במתני' מחזירין בשלא נטל ונתן ביד וכי תנן בבכורות דמה שעשה עשוי דאלמא אין מחזירין כשנטל ונתן ביד וכן פי' הרב אלפסי ז"ל שם בהלכות ופסקה להלכה ופירשה התם טימא את הטהור דאגע בהו שרץ דאלמא אי לא אגע בהו שרץ מחזירין מטומאה לטהרה ואם אתה אומר שבענין זה נשתנה ענין טומאה וטהרה ואיסור והיתר מדיני ממונות שבדיני ממונות חבירו המומחה חוזר ומזכה אע"פ שלא טעה הראשון אלא בשקול הדעת ובטומאה וטהרה ואיסור והיתר לא משום דשויה חתיכה דאיסורא וכמו שכתב הראב"ד אם כן [רב חסדא] לא היה צריך לאוקומי טימא את הטהור בדאגע בהו שרץ דבלאו הכי נמי מה שעשה עשוי ולא קשיא ממתניתין שהרי אתה אומר שבדבר זה חלוק ענין טומאה ואיסור מדיני ממונות ולפיכך נראה לי דאפילו טועה בשקול הדעת מחזירין הוראתו בהסכמתו וכי אמרינן בפ' אלו טרפות [שם] חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר בלא הסכמתו של ראשון קאמר מפני כבודו של ראשון ועוד כדי שלא תראה תורה כשתי תורות הללו אוסרים והללו מתירים וכעובדא דרבה בר בר חנה דהתם דאכשרה שלא בפניו של רב ומשום האי טעמא גופיה אמרינן הכא הנשאל לחכם וטימא וכו' אבל אילו שמע ראשון טעותיו של שני והודה לו שטעה בשקול הדעת אי נמי לא הודה לו אלא שהשני גדול ממנו מחזיר השני הוראתו של ראשון ומתיר מה שאסר כך נראה לי להלכה אבל למעשה אין בי כח לחלוק על אבות העולם ז"ל: **ואם** היו שנים וכו' אמרו בשם רבינו יצחק ז"ל דכל היכא דאמרי שבתלמוד *הכי דייקינן ליה כשני תלמידי חכמים שקולין בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המקל אבל ה"ר יצחק בן גיאת ז"ל כתב דלעולם קי"ל כליישנא בתרא בין בשל תורה בין בשל סופרים בין להחמיר בין להקל שלכך סדרו בעלי התלמוד הלשון ההוא אחרון לומר שהוא עיקר אבל בחידושי הרשב"א ז"ל במסכת ראש השנה ראיתי שהרב אלפסי ז"ל ומקצת הגאונים סוברים דבשל תורה הלך אחר המחמיר (ב) ובשל סופרים או בדיני ממונות הלך אחר לשון אחרון ואיני יודע מה נשתנו דיני ממונות משל תורה אבל אם קבלה היא נקבל: **תנן** רבנן כל הפושעים שחזרו וכו' מתניתא לאו הכי תניא אלא הכי תניא וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית ופרש"י דאגזלנין ועמי הארץ קאי שאין מקבלין אותן להחזיקן בתורת חברות לסמוך עליהן: חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותן. לפי שלא יתביישו מן הבריות אם יחזרו לרשעם אבל בפרהסיא מתוך שיתביישו מקבלין אותן ובגמרא גרסינן איכא דאמרי עשו דבריהם במטמוניות מקבלין אותם בפרהסיא אין מקבלין אותן כלומר עשו דבריהם דהיינו עבירות שעשו עד הנה במטמוניות מקבלין אותן אבל בפרהסיא הואיל ועשו [ופקרו] כל כך שוב אין נותנין לב לשוב בתשובה שלימה: שובבים. משמע מזידים ובפרהסיא שובב לשון מרד וגאוה כמו וילך שובב בדרך לבו כך פרש"י והקשו עליו בתוספות וכי מפני שהיו עמי הארץ בתחלה לא יוכלו עוד לעשות תשובה ועוד דעולמית משמע שקבלום פעם אחרת ועוד דבבכורות פרק עד כמה (דף ל:) תניא עם הארץ שקבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד נחשד לכל התורה כולה דברי ר"מ משמע הא לא נחשד מקבלין ולפיכך פר"ת ז"ל דהכי קתני וכולן שקבלו עליהן דברי חברות כבר ואח"כ חזרו בהן כלומר שחזרו לסורן פעם שניה אין מקבלין אותן עולמית (ד) רבי יהודה אומר חזרו בהם במטמוניות אין מקבלין אותן. כלומר אם חזרו לסורן במטמוניות אין מקבלין אותן שכיון שהן גונבי דעת הבריות חוששין שמא יטעו אותנו פעם אחרת ולא נרגיש בהם: בפרהסיא מקבלין אותן. שאם יחזרו למנהגן הרע נכיר בהם ולא נסמוך עליהם. איכא דאמרי עשו דבריהם במטמוניות מקבלין אותן כלומר נהגו דברי חבירות בסתר מקבלין אותן אבל אם [לא] ראינו שנהגו [כי אם] בפרהסיא אין מקבלין אותן דשמא כל מה שהם עושים אין עושין כי אם לפנים ומסקנא דבין כך ובין כך מקבלין אותן: **מתני'** ואלו אידיהן של עובדי כוכבים. דאסורין שלשה ימים לפניהם: קלנדא וסטרנליא. מפרש בגמרא: וקרטיסים. יום שתפסה בו רומי מלכות: ויום גנוסיא של מלכים. יום שמעמידים בו המלך: ויום הלידה. של מלך עושין כל בני מלכותו יום חג משנה לשנה ומקריבים זבחים לעבודת כוכבים: שריפה. ששורפין עליו כלי תשמישו כדרך המלכים: יש בה עבודת כוכבים. כלומר אותו היום עובדים עבודת כוכבים והוא להם יום איד וכן משנה לשנה כל ימי בכייתו וכל הנך דחשבי הכא חשיבי להו ואסורים ג' ימים לפניהם אבל יום תגלחת זקנו שאינו זמנו קבוע לרבים: או בלוריתו. מפרשינן בגמרא דבכלל בלוריתו הוי בין הנחת בלוריתו בין העברת בלוריתו שמנהגן היה שהיו מגלחין ראשן ומניחין בלורית מאחורי העורף לשם עבודת כוכבים ולסוף שנה היה מגלח אותה בלורית לבדו וכשהיה מניחה וכן כשהיה מגלחה היה עושה יום איד: ויום שעלה בו מן הים. מקריב זבחים לעבודת כוכבים על שניצל ובכל הנך תנן אין אסור אלא אותו היום בלבד ולא לפניו ולאחריו דלא חשיב ליה כולי האי: ואותו האיש בלבד. מפרש בגמ' [דף ח.] למעוטי משועבדים והוא הדין בכולהו אידים: ובעו בירושלמי אותו היום בלבד או אותו היום בכל שנה ולא פשטוהו. וכתב הראב"ד ז"ל דהא דתנן יום תגלחת זקנו ובלוריתו ואיכא דבתרייהו במלך לבדו מיירי אבל שאר עובדי כוכבים אין עושים יום איד בכל ביום תגלחת זקנם ובלוריתם ויום שעולים בו מן הים והביא ראיה מדקתני סיפא וכן עובד כוכבים שעשה משתה לבנו מכלל דעד השתא במלך עסקינן ועוד מדתנן בפרק ר' ישמעאל (דף סד:) נפל לבור ועלה ואמרינן עלה לא שנו אלא שעלה מת אבל עלה חי אסור בהדי דקסליק מנסך ליה דדמי עליה כיום אידו מדקאמר דדמי עליה ולא קאמר דהוי עליה יום אידו אלמא לא יום אידו ממש הוא ואי לאו שהיין מזומן בידו לא היה עובד בו עבודת כוכבים ואין לך בית האסורין גדול מזה והרמב"ן ז"ל חלק עליו דשאני בית האסורין מפני שרשות אחרים עליו ועלה מן הים נמי מפני שעמד בו הרבה הילכך הוי יום אידו ממש ואזיל ומודה אבל נפל לבור שלא עמד שם אלא מעט והדבר מלוי שעולה ממנו חי אינו עושה יום איד ממש אלא דדמי ליה ליום אידו שעושה כשעולה מן הים: **גמ'** קלנדא שמונה ימים אחר התקופה. אחר תקופת טבת מטעמא דמפרש בגמ': וסימניך. שלא תחליף לומר קלנדא קרי הנך דקודם התקופה: אחור וקדם צרתני. אחור כתיבא ברישא ומתני' נמי הנך דלאחר תקופה תני ברישא: רומי שעשתה קלנדא. הן תקנו יום איד להקריב זבחים וכל

*) נ"ל בר הונא וכן לקמן.

עיירות

שלטי הגבורים

שחכם אחד הורה במעשה שבא לפניו להיתר או לאיסור ואפילו לא בא לעולם מעשה כזה לפניו אלא שדעתו גלוי להורות כך אין לחכם אחר שאין זה מקומו לסתור דבריו להורות בהפך באותו מקום ואפילו היה זה החכם האחר גדול ממנו. ופשוט פ"ק דחולין דף י"ח דבמקום שיש שם גדול וחכם שהנהיג שם הוראה אחת יש ללכת אחרי ההוראה אפילו לא נהגו כן בשאר המקומות ואפי' לא קיימי כוותיה בשאר מקומות שאין פסק ההלכה כמותו מ"מ במקומו יש לעשות כהוראתו ואם אחד מאנשי מקומו הולך במקום אחר דפליגי על הוראת מקומו יש לו לנהוג בעצמו כהוראת חכם מקומו אם דעתו לחזור מיהו אם אין דעתו עוד לחזור למקומו או אפילו היה דעתו לחזור למקומו אבל מקומו בסוף לארץ ישראל אז יש לו לעשות כהוראת המקום שהוא לשם עתה ולא כהוראת מקומו ונראה דאפילו מת החכם שהנהיג באותו מקום ההוראה היא שלעולם צריך ללכת אחר הוראתו באותו מקום שהנהיג הוא ואין לבטלה באותו מקום בשום ענין ואם נעקרו משם כל אנשי המקום ההיא לגמרי ועמד כך המקום כמה שנים בלתי יהודים כלל ואח"כ באו לעמוד שם יהודים ממקום אחר שיודעים הוראת חכם ההוא שהיה עומד שם מסופקני אם עליהם להנהיג כך או לאו וצ"ע:

א כ' רבינו ישעיה כי היכי דאסרינן יום גינוסיא לפי שהוא יום שקבעו אותו ליום איד ה"ה נמי כל אומה ואומה מעובדי כוכבים כ"ז שמתחדש להם וקובעין בו יום איד דאסור:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) פירוש בשקול הדעת שאין יכולת לעמוד עליו שלא נפלה עליו הסכמה לכאן או לכאן אבל שקול הדעת וסוגיא דעלמא כי האי הוי כדבר משנה הכי איתא בתוס': (ב) לשון אסר"י באיסורא לחומרא בממונא כאיכא דאמרי ובתוס' כתבו דעת זה בשם רש"י אלא שלא הזכירו בו לחלק בדיני ממונות:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב גירסת אלפסי ישן. סטרוניא. ירושלמי שנאה טמונה סונא נוקם ונוטר הדא ויסטום עשו. א"ר יצחק ברומי נותין לה סנטוריא דעשו שמנה ימים לפני התקופה וסימנך אחור וקדם צרתני פי' אלף דסנטוריא באחור קו"ף דקלנדא בקדם: ת"ר לפי שראה אדם הראשון היום מתמעט והולך אמר אוי לי כו'. ירושלמי. רב אמר קלנדס אדם הראשון התקינו כיון דחמא ליליא ארוך אמר אוי לי שמא יבא אותו שכתוב בו ואתה תשופנו עקב ונשכני ואומר אך חושך ישופני כיון דחמא יממא אריך אמר קלנדס קלון דיאו פי' בלשון יון *טוב בוא. ע"כ: (ב) נ"ב היא: (ג) נ"ב לומר: (ד) נ"ב דברי ר"מ:

א מיי' פ"ג מה' תשובה: ד"ח מ"ז | ב מיי' פ"ט מהל' ע"ז: טור יו"ד סימן קמח:

הגהות הרי"ב

(א) נ"ב פי' לאתא ולתת עמו (ב) [illegible]

הגהות באר"י

[illegible]

עיירות הסמוכות לה לרומי יודעין אנו שהם משתעבדות לרומי ליתן להם מס ולהביא להם כל צרכיהם אותן עיירות מי הוי אסור לשאת ולתת עמהם או לא ומסקנא דאין אסורה אלא לעובדיה: ומשמע בתוספתא שאע"פ שאותן עיירות עושות עושות עמה קלנדא מותרות לפי שאין עושות אותה אלא מיראת המלך ולא אזלי ומודו דגרסינן התם עיר אחת עושה ועיר אחת אינה עושה משפחה אחת עושה ומשפחה אחת אינה עושה העושה אסורין שאינן עושין מותרין קלנדא. אע"פ שהכל עושין אותה אינה אסורה אלא לפולחין לבד כלומר לעיקר פלחיה בלבד:

ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן. כלומר בלא כונה דאין שמין על לב: וקרא לך. משעה שאתה קרוי לו מעלה אני (ז) כל אכילתך כאילו היה מזבחו: כל תלתין יומין. דבתר הלולא: בין א"ל עובד כוכבים לישראל מחמת הלולא אני עושה סעודה (ח): בין לא א"ל מסתמא להלולא קא מכוין ואסור דכל ימי הלולא מקריב לעבודת כוכבים: מעיקרא. קודם שיכנוס אשתו מאימת (ט) אסור דחיישינן להלולא אם הזמין אנשים לסעוד אצלו: מכי רמו שערי באסינתא. לעשות שכר ליום המשתה: אסינתא. עריבות ששורין בהן שעורים לעשות שכר לישנא אחרינא ותנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורים קודם לימי החופה ומביאין לפני חתן ולפני כלה כשהם צומחים ואומרים להם פרו ורבו כשעורים הללו שממהרין לצאת מכל תבואה: והכ"א כל מיתה שיש בה שריפה יש בה עבודת כוכבים. מפרשינן בגמ' דרבנן סברי דמיתה שיש בה שריפה חשיבא להו ופלחי לעבודת כוכבים אבל מיתה שאין בה שריפה לא חשיבא להו ולא פלחי בה לעבודת כוכבים: שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי. אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם לפי שלא אסרה תורה אלא חוקות של עבודת כוכבים אלו דברים של הבל ובטלה וכולן יש בהם *)צורך עבודת כוכבים אבל דברים של טעם שרו ובשריפה על המלכים טעמא איכא לשרוף לכבודן כלי תשמישן לומר שאין אדם אחר עשוי להשתמש במה שנשתמש בו הוא:

תורה אור

קלנדא וכל העיירות הסמוכות לה משתעבדות לה אותן העיירות אסורות או מותרות רבי יהושע בן לוי אומר קלנדא לכל אסורה ור' יוחנן אומר אין אסורה אלא לעובדיה בלבד והלכתא כר' יוחנן דתניא כותיה: תניא ר"ש בן אלעזר אומר ישראל א שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן הא כיצד א עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אף על פי שאוכלין משלהן ושותין משלהן [ושמש שלהן] עומד עליהם מעלה עליהן הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר °וקרא לך ואכלת מזבחו מאי וקרא לך משעת קריאה: *כל תלתין יומין בין אמר מחמת הילולא בין לא אמר מחמת הילולא אסור מכאן ואילך אי אמר משום הילולא אסור ואי לא אמר משום הילולא שרי וכי אמר משום הילולא עד אימת אסור אמר רב פפא (א) עד תריסר ירחי שתא ומעיקרא מאימת אסור אמר רב פפא (א) מכי רמי שערי באסנתיה: והחכמים אומרים כל מיתה שיש בה שריפה וכו' ת"ר *ב שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר °בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים אשר היו לפניך כן ישרפו לך וגו' וכשם ששורפין על המלכים כן שורפין על הנשיאים ומה הם שורפין עליהן מטתן וכל כלי תשמישן מעשה ומת רבן גמליאל (ג) ושרף עליו אונקלוס הגר בשבעים מנה צורי: **מתני'** *ג עיר שיש בה עבודת כוכבים חוצה לה מותר חוצה לה עבודת כוכבים °תוכה מותר מהו לילך לשם ב בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור ואם יכול לילך בה למקום אחר

שמות לד | דף יא. | ירמיה לד | אלפס קנו | דף יא:

רש"י

לה לעיר ליתן לה מס ולהביא כל צרכיהן אבל אותן עיירות אין עושין קלנדא אותן העיירות מי אסור לשאת ולתת עמהן הואיל ומשועבדות לעיר יש לחוש דמה שקונים עתה יביאו לעיר להקריב או מותרים הואיל ואין זה יום איד שלהן: לעובדיה. לבני רומי: בטהרה. כלומר בלא כוונה ואין שמים על לב: משעת קריאה. שאתה קרוי לו אני מעלה כל אכילתך כאילו היא מזבחו: כל תלתין יומין. דבתר הלולא בין אומר לו עובד כוכבים מחמת הלולא אני עושה את הסעודה: בין לא אמר. מסתמא להלולא מכוין ואסור דכל ימי הלולא מקריב לעבודת כוכבים: מעיקרא. קודם שיכנוס את אשתו מאימתי חיישינן להלולא אם הזמין בני אדם לסעוד אצלו: מכי רמי שערי באסינתיה. לעשות שכר. אסינתא עריבה ששורין בו שעורים לעשות שכר לישנא אחרינא שנותנין עפר (ב)בעריבה וזורעין בה שעורין (ג) כל ימי החופה ומביאין לפני חתן וכלה כשהן צומחין ואומרים לפניהם פרו ורבו כשעורים הללו שממהרין לצאת מכל מיני תבואה: כי בשלום וגו'. בגלדקיה כתיב בשבעים מנה צורי. כלי תשמיש שנישומין בשבעים מנה צורי: **מתני'** עיר שיש בה עבודת כוכבים. שיש יום איד לבני העיר היום לעבודת כוכבים שבעיר: חוצה לה. מותר לשאת ולתת עם היושבים מחוץ לעיר שאין נמשכין אחר אותה עבודת כוכבים שכן מנהג זה עובד שלו וזה עובד שלו ויום איד של אלו אינו יום איד לאלו: תוכה מותר. שאין בני העיר עובדין (ד) לעבודת כוכבים: מהו לילך לשם. לאותה העיר ביום עבודת כוכבים שלהן לספר עם אחד מבני העיר: בזמן שהדרך מיוחדת (ה). שאין דרך יוצא מאותה עיר לילך לעיר אחרת ודרך הכבוש (ו) מוכן לאותה עיר לבדה אסור לילך שם מפני שנראה כאילו הולך לעובדה: ואם. דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת מותר

כך שורפין על הנשיאים. גדול שבסנהדרין: בשבעים מנה צורי. כלי (י) תשמיש שוין: **מתני'** עיר שיש בה עבודת כוכבים. שיש יום איד לבני העיר (כ) לעבודת כוכבים שבעיר: חוצה לה מותר. לשאת ולתת עם היושבים חוץ לעיר שאין נמשכין אחר אותה עבודת כוכבים שכן היה מנהגן זה עובד את שלו וזה עובד את שלו ויום איד של אלו אינו (ל) ביום איד של אלו: היה חוצה לה עבודת כוכבים. שהיום עובדים ליראה שלהם: תוכה מותר. שאין בני העיר עובדים לאותה יראה: מהו לילך שם לאותה העיר. ביום עבודת כוכבים שלהם לספר עם אחד מבני העיר: בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום. שאין דרך יוצא מאותה העיר לילך לעיר אחרת ודרך הכבוש מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה [העיר] לבדה: אסור לילך שם. מפני שנראה כמהלך לשם לעובדה: ואם דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת מותר. דהרואה אומר למקום אחר הוא הולך: וגרסינן עלה בגמרא היכי דמי חוצה לה. כלומר כמה יהא רחוק אותו שוק שחוצה לה מן העיר ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביו. ומהדרינן אמר רשב"ל משום רבי חנינא כגון טעליזה של בית עזה טעליזה שוק של בהמות כמו אטליז דתנן [א] גשחטים באטליז ונמכרים באטליז: עזה עיר של פלשתים והיתה בה עבודת כוכבים והיה חוצה לה ישוב ובו שוק של בהמות והיה סמוך לעזה מאד. ובתר הכי אמרינן איכא דאמרי בעא מיניה רשב"ל מר' יוחנן טעליזה של עזה מהו כלומר כיון דסמוך כל כך מי שרי מהני' כי הא או לא וא"ל לא הלכתא לגור מינייך וראית ישראל ועובד כוכבים שהופכים שתי קדרות על גבי כירה אחת ולא חשו להם חכמים. וה"פ דלגור עיר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה והיו ישראל ועובד כוכבים מניחין קדרותיהן על גב כירה סמוכות זו לזו ואע"פ שהאיסור סמוך אל היתר לא חשו חכמים וה"נ אע"פ שבני העיר האסורין סמוכין לבני חוצה לה שאין להם עבודת כוכבים היום לא חשו. ובעי עלה מאי לא חשו להם חכמים. כלומר מאי לא חשו איכא למימר בשתי קדרות דנילף ה"נ דכוותיה. ומהדרינן אמר אביי לא חשו להם הכמים משום בשר נבלה ולא אמרינן דילמא מהדר אפיה ישראל ושדי עובד כוכבים נבלה בקדרה דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים. כלומר כי היכי דהתם אע"ג דאיכא למיחש לאיסורא דאורייתא לא חיישינן לאחזוקי איסורא בקדרת ישראל מן הספק ה"נ לא מחזקינן דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים שחוצה לה [דנימא] דשמא דמים הללו שהוא לוקח מהם של בני תוכה היו וקרבין היו לעבודת כוכבים ואסירי מדאורייתא דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם וכ"ש דהיכא דידעינן דמשל חוצה לה הן דלספק איסורא דרבנן לא חיישינן דנימא דילמא האי גברא שייך בתר בני תוכה והוי היום יום אידו וקא עבר האי ישראל אדרבנן דאסור לשאת ולתת עמהם ביום אידם ורבא אמר לא חשו להם (מ) משום בשולי עובדי כוכבים דכוותה נמי [הכא לא] חשו [להם] חכמים משום יום אידם. וה"פ דרבא פליג אדאביי ואמר דהאי לא חשו לאו לבשר נבלה קאמר דנילף מינה דכוותה לא ניחוש לדמי עבודת כוכבים דהא לא דמי דהתם לית ליה הנאה לעובד כוכבים. דלישדי נבלה דידיה בקדרה [דישראל דמסתפי] דאי חזי ליה ישראל תבע ליה בדינא אבל הכא מתכוין עובד כוכבים לעשות רצון חברו אלא ה"ק לא חשו להם הכמים משום בשולי עובדי כוכבים דילמא סמיך ישראל על העובד כוכבים לבשולי וקא אבל

*) נ"א סוך

המאור הגדול

אמר רב הונא ברי' דרב יהושע האי מאן דלא ידע שני בשבועי לישיילית להנא דסדר עולם כמה חשיב ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי ולשקול מכל מאה תרתי ונשדי אפרטי ונחשבינהו בשבועי וידע כמה שני בשבועי ה"ג לה בספרים ישנים הבאים מספרד ומישיבת גאונים מדוקדקים מוחים ולא גרסינן ונפשה חדא וכן בפי' ר"ח ז"ל והריני נותן לך טעם למי שגורס אותו ולמי שאינו גורס אותו דע כי במנהגי הראשונים שתי חשבונות מבריאת עולם שאחת מוסיף על השני שנה אחת וזה נמצא מפורש בתשובת הגאונים בהרבה מקומות כי יש מי שהושב מתשרי שמולדו וי"ד וזה הוא החשבון הנכון יותר אע"פ שלא פשט מנהגו כי הוא מתחיל ממציאת העולם ויש מי שחושב מתשרי שמולדו בהר"ד וחושב את שלא נמצא כנמצא וזה מוסיף על הראשון בחשבונו שנה אחת בערכין בכל המקומות הידועין לנו והוי יודע כי בית שני הרב במוצאי שביעית כמו שמפורש בשנת תכ"א לבנינו אלא שנת החרבן אינה נמנית בכלל שנות הבנין אלא בכלל שנות החרבן ואפשר שהיה זה מפני שנתפרסמה שמיטת החרבן מתחלת השנה והיא שנת ג' אלפים תתכ"ט לבריאת עולם לחושבין מן תשרי של וי"ד ומשנה זו ושנה זו בכלל אנו חושבין קע"ב שנה אחר חורבן הבית להשלמת ד' אלפים גם זה לחושבים מתשרי של וי"ד אבל לחשבוננו הפשוט מתשרי של בהר"ד שנת ג' אלפים תת"ל לבריאת עולם וכשתטול שתי שנים מכל מאה ותוסיף לה על שנת החרבן במוצאי שביעית שהיא ראשונה לשממה והחושבים מתשרי שמולדו וי"ד צריכין להוסיף בחשבונם שנה אחת כדי שתתכוין להם ע"ד החשבון הזה שנת החורבן במוצאי שביעית

וכל מה שתוסיף לחשוב על הדרך הזה אתה מוצא אי זו שתרצה לר' יהודה דאמר שנת וחמשים עולה לכאן ולכאן שמראין הדברים שהלכה כמותו והיה מן הראשונים שהיה גורס ולפי חדא שתא לפי שנת חושב מתשרי של וי"ד ועכשיו שפשט החשבון מתשרי של בהר"ד אין אנו צריכין לגירסא ההיא ודע כי שנת ד' אלפים תת"ק לבריאת עולם היתה שנת שממה לפי החשבון הזה ושנת חמשת אלפים תהיה שניה בשבוע ומאי דאמרינן התם בערכין בפרק אין בערכין אשתכח דשיתא בשבוע הוה לא על שנת החרבן הדברים כולן אמורים אלא על סוף החשבון שהיו מדברים בו כגון שנת ת"כ לבנין בית שני שהוא סוף הבנין אבל אינה שנת החרבן עלית אמרו אשתכח דשיתא בשבוע הוה ול"ג הוה חרב ומאי דאמר רב אשי התם שית שנין עד דסליק עזרא וקדיש לא קא השיב לטעמייהו דרבנן קאמר לטעמיה דר' יהודה אע"פ שסמך עליה ה"ר שלמה ז"ל בהשבונו בשמועה זו לא נראה לנו כדבריו ולא כחשבונו ואם תשאל כיון שהחשבון הזה שמסר לנו רב הונא בריה דרב יהושע אינו לרדעת שנת היובל אלא לדעת שנת השמטה לבדה כי שנת היובל אינה מתבררת מן החשבון הזה על מה הצריך לומר נחשב כללים ביובלים ופרטי בשבועי ונשקול מכל מאה תרתי לא היה לו לומר אלא מאי נישייליה לתנא דסדר עולם כמה חשיב ונחשבינהו בשבועי ודי היה לנו בזה תשובתך כאן הוריעך רב הונא שסדר שהיו חושבין בין היובלות ושמיטין בזמן שהיובל נוהג ללמדך שהלכה כר' יהודה ונפקא מינה למי שיודע תחלת היובלות וסופן ויודע אימתי נהגו ואימתי בטלו יכול לידע מזה החשבון למפרע שהיו יובלות בפני הבית שיבנה במהרה בימינו אמן:

שלטי הגבורים

א וגבי עובד כוכבים שהזמין ישראל כתב הרא"ש בתשובה דאם העובד כוכבים שולח לישראל בביתו עופות חיים ודגים ש"י ומשיא דאמרינן הכא ישראל ועובד כוכבים ששפתו קדירות זו אצל זו וכו' כתב הרא"ש ועל זה סומכין להניח הקדירות אצל שפחות כשהולכים לב"ה וכגון לירא במים להחמיר כי כמה פעמים אירע קלקול בדבר ועוד כדי להשבית תקלה נותנת חלב או חלב בקדירה: כתב הרשב"א האומר למי שחשוד לאכול גבינה של עובד כוכבים קנה לי גבינה כשירה מן המומחה והלך והביא לו ואמר מן השכירה קניתי מנהמומחה אינו נאמן מאיש פלוני מומחה קניתי נאמן חזקה לא כיחש לו שירא שמא ילך וישאלנו וימצא בדאי הביא לו מנחה בשם אחד מן המומחין נאמן שאינו חשוד להחליף ואם אתה חושש שמא משלו הוא נותן אין אדם עשוי ליתן מנחה משלו בשם אחר בד"א שאינו חשוד על הגזל אבל אם חשוד על הגזל כל שכן שהוא חשוד על החליפין. שאלה בענין התבשיל שעומדות עליו שפחות ויש בבית עבדים שמביאין להם בשר מהמקולין של עובדי כוכבים אם ראוי לסמוך עליהם להניח התבשיל ברשותן או לא. תשובה לסמוך התבשיל בלא ישראל בשכות השפחות ודאי אסור כיון שמביאין להם עבדים בשר מהמקולין כדאמרינן בפ"ק דמס' ע"ז לא הלכתא לגור מיניך וראיית ישראל ועובד כוכבים ששפתו שתי קדירות על כירה אחת ולא חשו לה חכמים מאי לא חשו לה חז"ל נימא הכא לא חשו להם חכמים משום בשר נבילה דלמא מהדר ישראל אפיה ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה משמע דלא יישי' שמא יחזיר פניו הא אם יצא לחוץ אסור אע"ג דבכל דוכתא שרינן יוצא ונכנס אביי אתא לאשמעינן דלא מרתתי אהדדי ורבא פליג אהדדי ואמר דמשום בשר נבילה ליכא למיחש דאפי' באשכנזים שרינן נכנס ויוצא אלא לא חשו להם חכמים משום בישול שמא לא יחתה ישראל בגחלים הלכך בנדון דידן אם ישראל נכנס ויוצא שרי ואם לאו אסור:

ב וגבי עיר שיש בה עבודת כוכבים דאסור ללכת שם ביום איד כשהדרך כבושה לשם פי' רש"י דטעמא משום אגרא שיתחדשו שהולך לשם עבודת כוכבים ומש"ס קאמר בירושלמי שלא אסרו כן אלא באשכנזי אבל בן עיר מותר וההולך בשיירא מותר שכן דרך שיירא

הגהות הב"ח
(א) נ"ב משמי' דרבא: (ב) נ"ב הזקן: (ג) נ"ל קודם ותיבת כל נמחק: (ד) נ"ב לאותו עבודת כוכבים: (ה) נ"ב לאותו מקום: (ו) נ"ל מכאן מיוחד לאותה עיר לבדה: והס"ד ואח"כ מה"ד אסור.: (ז) נ"ל על: (ח) נ"ב זו: (ט) תיבת אסור נמחק ונ"ל חיישינן: (י) תשמישיו שיו בויס כך כצ"ל: (כ) נ"ב הזאת: (ל) יום כצ"ל: (מ) נ"ב חכמים:

הגהות חו"י
(א) נ"ב כתובות ריש פ"א: (ב) נ"ב נ"ע שאם כעובדי כוכבים היה סמנגו כאם:

הגהות מא"י
[א] נ"ב בכורות דף לא ע"א תמורה דף לא ע"ב:

אבל בשולי עובדי כוכבים דרבנן וה"נ היכא דפשיטא ליה דדמים הללו מתוך תיבתו לקחן וליכא למיחש לאיסור דאורייתא לא חשו חכמים לספק איסור דרבנן משום יום אידם למיחש דילמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה ושקיל וטרי האי ישראל בהדיה ביום אידו: ורבה בר עולא אמר לא חשו להם חכמים משום נגררא דכותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום לפני אידיהן וה"פ דרבה בר עולא פליג ואמר ביום אידם של בני עזה לא שרא רבי חנינא לשאת ולתת עם בני עטלוזה ולא דמי לשתי קדרות דהתם ליכא למיחש לבשולי עובד כוכבים מכי חתה ישראל חדא זימנא בגחלים אבל הכא איכא למימר דילמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה הואיל וסמוכה לה: ומתניתין דקתני דחולה לה מותר לאו בסמוך טלי האי קאמר ורבי חנינא לפני אידיהן הוא דשרי וה"ק לא חשו להם שמא ניתזה ניצוצא מקדרת עובד כוכבים לתוך קדרת ישראל הואיל ואיסור קל הוא חדא דלא שכיח ועוד א"נ שכיח בטיל ברובא ה"נ לא חשו לאסור חולה לה לפני אידיהן ואע"פ שסמוכה לה כך פרש"י ז"ל ובודאי שאין כוונתו ז"ל לומר דאביי מייתי ראיה מדלא חיישינן דלמא שדי עובד כוכבים נבלה בקדרת ישראל מדעת דהאי מילתא דפשיטא היא דלעולם לא חיישינן שיחליף העובד כוכבים או יערב אלא כשיש לו תועלת בדבר אבל כל שאין לו תועלת לא חיישינן שמא יתכוין להעביר את ישראל וראיה לדבר מדאמרינן לקמן בפ' אין מעמידין (דף לד:) גבי ההיא ארבא דמורייסא למאי ניחוש אי דמערבי ביה חמרא קיסטא דחמרא בארבעה לומי וכי תימא חיישינן שמא יחליף כחושה בשמינה הא אסיקנא בפ"ק דחולין (דף ז.) דבין ביין נסך בין בשאר איסורין סגי ביוצא ונכנס ואפילו לאביי דאמר התם דיוצא ונכנס לכתחלה לא מ"מ בעומד על גביו סגי והכא הרי שניהם שם וכל אחד משמר את שלו אלא כך הוא ר"ל דאביי ה"ק כי היכי דהתם לא חיישינן שמא מתוך שהקדרות סמוכות כל כך יטעה העובד כוכבים שיהא סבור לתת נבלה לתוך קדרתו ונותנה לקדרת ישראל דאי חיישינן להכי ליכא למשרי מפני שישראל יוצא ונכנס או בעומד על גביו דלא שרינן כי האי גוונא אלא במידי דעובד כוכבים מירתת אבל במה שעושה שלא מדעת [ג] (א) לא [ואפ"ה לא] חיישינן דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ה"נ לא חיישינן מפני סמיכות המקומות לדמי עבודת כוכבים ורבא נאדי מטעמא דאביי דס"ל דמגבלה *[ליכא] למילף לפי שכשהעובד כוכבים רוצה לתת בשר לתוך קדרתו מכוין הוא שלא יתננו אלא לקדרה שלו שהרי יש [לו] קפידא בדבר אלא מאי לא חשו משום בשולי עובד כוכבים דניחוש דילמא קודם שנתבשל הקדרה דישראל כמאכל בן דרוסאי מסלק אותה העובד כוכבים מעל גבי כירה שסבור הוא לסלק את שלו שהרי אין לו [קפידא] בכך אפ"ה לא חיישינן משום דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ה"נ לא חשו משום יום אידם שהוא (ב) דרבנן שהוא אסור מפני סמיכות המקומות אבל לדמי עבודת כוכבים ליכא למגמר מהא דלא ניחוש להו משום דבשולי עובד כוכבים דרבנן בלחוד ודמי עבודת כוכבים דאורייתא כל זה לפי מה שפירש רש"י ז"ל דמי עבודת כוכבים דהכא שמא הקריבום לעבודת כוכבים אבל אם נפרש דמי עבודת כוכבים הכא כי ההוא דפרק השוכר (דף סד.) דאסיק רב נחמן בדמי עבודת כוכבים מותרים דהיינו כגון שמכר עובד כוכבים עבודת כוכבים ודמיה בידו אפשר [דרבא] נאדי מדאביי משום דס"ל דדמי עבודת כוכבים [ג] מותרין ומגבלה ליכא למילף למישרי משא ומתן ביום אידם מטעמא דכתיבנא [דשמא טעה עובד כוכבים לא שכיחא משום דקפיד ומתכוון] אבל עדיין לא נתבררו יפה דברי רש"י ז"ל רבה בר עולא אמאי נאדי מאוקמתא דרבא דהא שפיר איכא למימר דכי היכי דהתם לא חיישינן לבשולי עובד כוכבים שלא מדעת כדכתיבנא ה"נ לא חיישינן ליום אידם ואפשר שהרב ז"ל ס"ל דרבה בר עולא ס"ל [ד] דכי האי גוונא [נמי] מילתא דלא שכיחא היא ואפשר עוד לומר דרבה בר עולא נאדי מאוקמתא דרבא משום דס"ל דאע"ג דלא חיישינן לבשולי עובד כוכבים הכא יש לנו לחוש ליום אידם ואפילו לפני אידיהן משום דלאיסור בשולי עובדי כוכבים קיל טפי דלית ביה דררא דאיסורא דאורייתא מה שאין כן ביום אידם ואפילו בלפניו דחיישינן לאזיל ומודה אלא דילפינן מגנורא שאע"פ שיש לו עיקר בדאורייתא לא חיישינן כיון דלא שכיח ה"נ בלפני אידיהן אע"ג דאית ליה עיקר בדאורייתא כיון דלא שכיחא מילתא לא חיישינן אבל ביום אידם עצמו דשכיח טובא שבני חולה נגררין אחר תוכה חיישינן ומתני' דקתני חולה לה מותר כגון שרחוק יותר. ומדברי כולם למדנו דישראל ועובד כוכבים ששפתו קדרותיהן זו אצל זו אין חוששין לה לא משום נבלה ולא משום נגורא ומשום תערובת טעמים נמי ליכא למיסר ואפילו למאן דפסק כרב דאמר (אביי) בפ' כילד צולין [דף עו:] דבשר שחוטה [ה] שצלאו עם בשר נבלה אסור משום דריחא מילתא היא דה"מ בצלי אבל בקדרה לא וכ"ש לדעת ר"ת ז"ל שכתב דאפילו בצלי לא אסרו אלא בתנורין שלהם שהיו צרין ואין הריח יכול להתפשט אבל בתנור רחב לא. והרב אלפסי ז"ל לא הביא מכל סוגיא זו כלום וכתב משנתנו כצורתה דקתני חולה לה מותר ומשמע מסתמא אפילו סמוך ועל דרך הפירוש שכתבתי אפשר דס"ל ז"ל דכיון דלישנא קמא אמרינן דאפילו כגון עטלוז של בית עזה שרי ולאיכא דאמרי סבירא להו לאביי ורבא נמי דשרי אע"ג דלרבה בר עולא אסור ומשמע דבתרא' הוא דגמרא מסדר ליה בתרייהו אפ"ה כיון דלאיסורא דרבנן הוא נקיטינא לקולא ועוד דאביי ורבא מרי דתלמודא ניהו וכ"ל עוד שהוא סובר דרבה בר עולא ה"ק דליום אידם עצמו פשיטא דליכא למיחש שאילו היה עובד כוכבים זה נגרר עם בני תוכה היה נכנס עמהן ביום אידם ולא היה עומד עם אלו שחולה לה שאין להם איד אלא לפני אידיהן שאין בו הוכחה זו לריך תלמוד וגמר ליה מנגורא והכי משמע טפי משום דאתא לה סוגיין כולה בחד סדרא דרבא נאדי מדאביי משום דס"ל דלדמי עבודת כוכבים פשיטא דליכא למיחש ורבה בר עולא נאדי מדרבא משום דס"ל דליום אידם פשיטא דליכא למיחש: ולענין דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים סובר הר"ז הלוי ז"ל דסוגיין דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסורין וזה על דרך פירוש רש"י ז"ל ולא כדבריו (ג) בדמי עבודת כוכבים של תקרובת אלא אפילו בעובד כוכבים שמוכר עבודת כוכבים וה"נ מוכח בפ' אין מעמידין (דף נג.) דאמרינן התם עובד כוכבים ההולך [ו] ליריד בהליכה אסור ובחזרה מותר ישראל ההולך ליריד בהליכה מותר ובחזרה אסור משום דאמרינן עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא גביה א"ה עובד כוכבים נמי עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא גביה [ז] אמריקן [ח] אימר גלימא זבין חמרא זבין אלמא דאי עבודת כוכבים זבין אסורין ואיכא למידק דהא בפ' השוכר [דף סד.] בעיא לה ופשטה ר"ל להיתרא מדתני ישראל שנושה בעובד כוכבים מנה מכר עבודת כוכבים והביא לו י"ג והביא לו מותר ולפיכך דחה הרב אלפסי ז"ל ההיא דאין מעמידין מסוגיין דפרק השוכר כמו שכתב בהלכותיו בפרק אין מעמידין [סימן אלף רלג] והתם אין הכי נמי דהוה מצי למימר ליה דאפילו עבודת כוכבים זבין הדמים מותרין אלא דכיון דפלוגתא דאמוראי הוא דאביי בסוגיין סבירא ליה דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסורין מתרץ לה תלמודא (ד) התם לרווחא דמילתא דאמרינן אימר גלימא זבין אימר חמרא זבין כי היכי דלא תיפשוט מאותה ברייתא דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין ודלא כאביי ובסוגיין דהכא איכא למימר דלהכי פליג רבא עליה דאביי ומוקי לה במילתא אחריתי משום דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין [ע"כ שיטת רב אלפס] אבל הר"ז ז"ל הטיל פשרה בין שמועות הללו דלכתחלה אסור להתעסק עמן כל היכא דאיכא למיחש בדמי עבודת כוכבים והיינו סוגיין דהכא וכפי שטת רש"י ז"ל והיינו נמי סוגיא דפרק אין מעמידין אבל אם היה ישראל נושה בו ומכר עבודת כוכבים והביא לו י"ג והביא לו כיון שאינו תופס את דמיו ביד עובד כוכבים אלא ביד ישראל מותר [ט] ישראל ליפרע ממנו ולהציל מידו את חובו אבל לכתחלה ובידוע גזרו בעובד כוכבים אטו ישראל דקי"ל עבודת כוכבים תופסת את דמיה ביד ישראל והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דהתם בפרק אין מעמידין [דף נג.] אמאי דמפרקו בעובד כוכבים אימר גלימא זבין אימר חמרא זבין מקשינן אי הכי ישראל נמי ומהדרינן אם איתא דגלימא זבין בשוק דהכא הוה מזבין לה (ה) ומהא משמע דסבירא להו דדיעבד נמי אסורין דאי משום גזרה דישראל ובידוע (ואם) כדברי הר"ז הלוי ה"ל למימר גבי עובד כוכבים תלינן לקולא דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין מדינא וגבי ישראל חיישינן ועוד שאם אינו אסור אלא בידוע ומשום גזרה לא היה לריך אביי לראיית קדרה של נכר: (ו) ואין אלו קושיות אלא משום דודאי כי אמרי' דישראל ההולך ליריד בחזרה אסור משום דחיישינן לדמי עבודת כוכבים היינו משום שדרך ההולכין לשם (ז) למכור עבודת כוכבים [הולכים] ודאי לא מסתמא אמאי חיישינן אלא ודאי מפני שהדבר מוכיח (ח) הא לאו הכי אחזוקי איסורא לא מחזקינן ומשום הכי אמרינן דאי בדליכא למתלי ביד עובד כוכבים אמאי שרי ואי בדאיכא למתלי בישראל אמאי אסור דהא כי היכי דאמרינן דבהליכה שרי משום דילמא מהדר ביה בחזרה נמי הוה לן למישרי משום האי טעמא ונימא דגלימא זבין דאחזוקי איסורא לישראל [ברשיעא] לא מחזקינן ומשום הכי אילטריכי למימר דאם איתא דגלימא זבין בשוקא דהכא הוה מזבין ליה וזה שהוצרך אביי להביא ראייה מקדרה של נכר היינו להתיר אפילו דמים הנמצאים ביד טומר של חולה לה שאילו היה נגרר אחר בני תוכה היה ראוי לחוש מפני שרוב מעות הנמצאים ביד הכומרים ביום אידם הם מדמי עבודת כוכבים ותקרובת שלה וכן מאי דאמר רב נחמן בפרק השוכר (דף לד.) מותרים סתמא ולא הזכיר ליפרע מהם לא יוכח דלכתחלה קאמר אלא דמשום דאיכהו מיבעי להו דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מהו מי תפסי דמי ביד עובד כוכבים או לא ואינהו דינא איבעיא להו אי אסירי מדינא או לא אהדר להו דמדינא מותרים שאינה תופסת דמיה ביד עובדי כוכבים:

מתני' עיר שיש בה עבודת כוכבים. ודרך העובדי כוכבים להיות להם יום שוק ביום אידם: והיו בה חנויות מעוטרות. והוא סימן שאותן חנויות מעלין מכס לעבודת כוכבים ולפיכך היו מעטרין אותן בפירות תקרובת עבודת כוכבים או נוייה כגון ורד והדס או שאר פירות ועטור עלמו

רש"י

דף יב: מותר *°עיר שיש בה עבודת כוכבים והיה בה חנויות מעוטרות ושאינן מעוטרות זה

°[דף שלב ע"ב]

דהרואה אומר למקום אחר הולך: שיש בה יום איד היום לעבודת כוכבים. ודרך העובדי כוכבים להיות להם יום שוק ויום יריד ביום אידם: מעוטרות. סימן הוא להם שאותן חנויות של כומרים

עי' מהרש"ם [ובי"ן]

שלטי הגבורים

ניגך בכל מקום כתב הרא"ש יש שכתבו שאם יהודים דרים בעיר מותר דתלינן דלדבר עם היהודים הולך שם ומתוך הירושלמי אינו משמע כן דלא שרי אלא כגון עיר שהיה חוץ לעיר והלך לביתו ע"כ: וכתב הרשב"א ומשום הך טעמא דחשדא אפילו ישראל הדר בעיר שיש עבודת כוכבים בה אסור לילך לרחוב שעבודת כוכבים בתוכה אם אין אותו רחוב פתוח לשווקים אחרים דנראה כהולך שם כדי לעובדה וכל שכן שאסור ליכנס לעולם לחצר עובד כוכבים ואפי' לדבר עם אחד מהם ואפשר אפי' על עסקי רבים ואפי' על פקוח נפש אסור ליכנס שם כדאמרי' גבי מעיין המושך מים לפני עבודת כוכבים שלא ישתה אפי' אי מאית אי לא שתי ע"כ וה"ר יונה כתב ומשום עבודת כוכבים שבעיר אין לאסור לילך שם אלא מיירי שעושין יריד ביום האיד ולפי שהעובדי כוכבים מתקבצים מכמה מקומות והולכים שם אסור שלא יהא נראה כא' מהם הולך שם לסחורה ולכבד עבודת כוכבים אבל בעיר שעושין שם יום איד ואין הולכים שם מאחר מקומות לא מלינו שיהא אסור לילך לשם משום חשדא וכן הוא מסקנת הרא"ש והתיר למי שבורח ליכנס תוך בית עבודת כוכבים שלהם להנצל שם ולדברי הרשב"א לא ידענו היאך מלאנו ידינו ורגלינו להכנס תוך תי' עבודת כוכבים שלהם לעולם כיון דאפילו משום פקוח נפש לא יכנס לשם בקושי יש להתיר מטעם שאינו נראה כמשתחוה וכ"ש כשהדרך כבושה לשם והולך בתוך שהולכים גם לא ידעתי היאך נתפשט ההיתר ללכת בתוך שבאים אל היריד שלהם הקבועים ביום איד פלוני אשר כל העובדי כוכבים מתאספים שם לסחורה כדי לכבדה ולשלם נדרם ואע"ג דהאידנא כתבו הפוסקים דמותר לשאת ולתת עמהם ביום אידם מהטעמים שכתבנו לא התירו בשביל כך הדברים שנאסרו משום חשדא שלא יהא נראה כמשתחוה דאי תימא הכי א"כ דין נתפזרו לו מעות ויש לו קוץ ומעיין המושך לפני עבודת כוכבים ופרצופות בטל האידנא וזה אינו וגם לדברי הר"ן בפירקין דמתיר היכא דאיכא סכנה היינו דוקא היכא דהסכנה ברורה אבל לא בענין אחר וצ"ע:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ודאי חיישינן ואפי' הכי לא חיישינן להאי מלתא משום: (ב) נ"ב שהוא אסור מדרבנן מפני: (ג) נ"ב דמפרש לה בדוקא: (ד) להתם כצ"ל: (ה) מהא כצ"ל: (ו) נ"ב ועוד דמותרין דאמר רב נחמן בפרק השוכר משמע של דברים דמותרין לכתחלה משמע ולא הזכיר רב נחמן ליפרע מהן כו': (ז) נ"ב הוא כדי: (ח) נ"ב כך:

הגהות מא"י

[א] נ"ב פי' זה [ב] נ"ב היה ליס למיחש ואפ"ה וכו' כצ"ל:

[ג] אסורין כצ"ל: [ד] דבכי כצ"ל: [ה] נ"ב פי' שצלאו בתנור בשני שפודים זה רחוק מזה: [ו] נ"ב פי' שוק של עבודת כוכבים: [ז] נ"ב עובד כוכבים: [ח] תי' אימר נמחק: [ט] לישראל כצ"ל:

עצמו ודאי אסור בהנאה אבל לענין הנויות עצמם אנו באין לדון אם מותר ליקח מהן מפני שמהנה לעבודת כוכבים: מעוטרות אסורות. משום דכיון דנהנה משל עבודת כוכבים [אסור] כדכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל שכן למהנה לעבודת כוכבים דאסור והכי אמר רבי יוחנן בגמרא: שאין מעוטרות מותרות. דבאותן שאינן מעוטרות לא שקלי מינייהו מיכסא לעבודת כוכבים ולא מטי לעבודת כוכבים הנאה מינייהו: גמ' עיר שיש בה עבודת כוכבים אסור ליכנס לתוכה. משום חשד דאמרי איהו נמי אזיל למיפלחה: ישב לו קוץ. נתחב (ה) ברגלו: פרצופות המקלחים מים. פרצופות אדם חלול ונכנס סילון המים מאחוריו לתוכו ומקלח לתוך פיו: ובכרכין. דרך יושבי כרכים להתנהג בגדולה להכי נקט כרכים: על גבי הסילון. צנור המחובר לקרקע: מפני הסכנה. שלא יבלע עלוקה סינגוגירא בלע"ז. מפני סכנת שברירי. שד הממונה על מכת סנורים תרגום בסנורים בשברירא: וגרסינן עלה בגמ' וצריכא דאי אשמעינן קוץ משום דאפשר למיזל קמיה ולמישקליה אבל מעות דלא אפשר אימא לא ואי תנא מעות משום פסידא דממונא אבל קוץ דלצערא דגופיה הוא אימא לא ואי תנא הני תרתי משום דליכא סכנה אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מאית אימא לא צריכא פרצופות נ"ל משום דקא בעי למיתנא כיוצא בו[ג] לא יניח פיו על גבי הסילון ומדאמרינן אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מאית משמע דאפילו במקום סכנת נפש אסור להיות נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואפי' אין אדם רואהו והרי זה בכלל מה שאמרו (פסחים דף כה.) בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וכו' מיהו עיר שיש בה עבודת כוכבים דאסרי לילך שם מפני שנראה כהולך לעבוד עבודת כוכבים מסתברא דהיכא דאיכא סכנת נפש מותר שאם למדנו בנראה כעובד דאפילו במקום סכנה אסור בנראה כהולך לעבוד לא למדנו ואפשר עוד לומר דאף במעיין המושך אע"פ שנראה כעובד כיון שאינו אלא משום מראית העין שלא דאיכא סכנה ממש מותר וכי אמרי' דאי לא שתי מאית לא מאית ודאי אמרינן אלא שאפשר לבא לידי סכנה שאם לא ישתה עכשיו שמא ימות בצמא קודם שימצא מים וכן כתבו בשם ה"ר אשר ז"ל ודאמרי' אם אינו נראה מותר אמרינן עלה בגמרא אלימא דלא ניתחזי (כלל) והא אמר רב יהודה אמר רב כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור אלא אימא אם אינו נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים והרב אלפסי ז"ל פסקה לדרב יהודה א"ר בפ' חבית מדמקשי' הכא מיניה בהדיא ואחרים חלקו עליו וכמו שכתבתי בארוכה בפ"ק דבילה בס"ד: תניא ר' נתן אומר יום שעבודת כוכבים מנחת בו את המכס. מוחלין את המכס לעושי רצונה: עטרה. של ורד ושל הדס: נמלא נהנה. מן הריח א"נ במה שמניחין לו את המכס (א): לא יניח נמלא מהנה. לעבודת כוכבים שתרוית המכס: מן הארכובה ולמטה. אבל עקור שתטרף בו אסור לעשות בידים בבהמה ואע"פ שאסורה בהנאה: וכותב. שטר ומעלה בערכאות שלהם. מקום מושב גדוליהם ושופטיהם ומעלה שטרותיו לפניהם לחתום ואע"פ שכבוד ותפארת היא להם ואיכא למיחש לאזיל ומודה: מפני שהוא כמציל מידם. שמתוך כך יהיה לו עדים ומסייעין אותו להצילו מן המעוררים: בית הפרס. שדה שנחרש בו קבר ואמרו בו חכמים שעד מאה אמה מעלה מחרישה את העצמות ושמא יעבור על עצם כשעורה ויטמא: לצידן. חוצה לארץ וארץ העמים מטמאה מדרבנן כבית הפרס. **ואיכא** למידק אמתנין נהי דלא שקלי מיניה מיכסא אמאי שרי מ"מ ה"ל נושא ונותן ביום אידם תירץ רש"י ז"ל דליקח מהם דבר המתקיים מותר דסתם מוכר עצב הוא וקשיא עליה דהא אמרינן בסוגיין בגמ' דר' ירמיה זבן פיתא ובודאי כשהפלטרים מוכרין פיתן אינן עצבין אלא שמחין אלא דאפשר דלא פלוג רבנן בדברים המתקיימים דכיון דברובן המוכר עצב התירו מיעוטן אע"פ שישמח במכירתם ונצטרך לומר דפיתא [דזבן] דבר המתקיים הוה וכבר כתבנו למעלה שדברי הגאונים ז"ל עיקר דדבר המתקיים נמי אסור ליקח ביום אידם ולפי זה קשיא אמתנין לכך פירשו דמתני' הכי קתני עיר שיש בה עבודת כוכבים ויש שם יריד שמתחיל ביום העבודת כוכבים דהיינו ביום אידם ונמשך לאחר מכן חנויות שאלו מעוטרות ביום חג לעבודת כוכבים אסורות כל ימי היריד [משום] דשקלי מיניה מיכסא לעבודת כוכבים ושאינן מעוטרות שאין עליהם מכס מותרות והוא שיהא נושא ונותן עמהם שלא ביום אידם וכי תימא אי הכי פשיטא דשרי אפילו למכור ואמאי איצטריכינן [בלוקח מהן] לטעמא דמשום מיעוטינהו [ה]כדאיתא בגמ' [דף יג:] הא אפי' לזבוניהו כיון דלא שקלי מינה מיכסא ואינו נושא ונותן ביום אידם שרי יש לומר דאפי' הכי כל היכא דלא ממעט להו אסור שכיון שיריד זה התחלתו משום עבודת כוכבים ועבודת כוכבים שקלא מיניה מיכסא על שמה הוא נקרא וכשהן מתאספין ומביאין סחורה ובאים למכור ליריד של עבודת כוכבים [היא] מתעלה בכך אבל ליקח מהן כל היכא דממעט להו לא מתחשבא וגרסינן בירושלמי אמר ר' אבוה אסור לעשות [ו] חבילה ביריד ותנינן לא ישאל בשלומו מקום שהוא מתחשב וי"א דאפי' ביום האיד עצמו מותר ליקח מן היריד כל מה שהוא צריך משום דדלמא לא משכח ליה אלא ביריד והוה ליה לגבי דידיה דבר האבד וגבי דידהו ליכא רווחא דיריד זילי ביה תרעי טפי משאר יומי והיינו דאמרינן בגמ' משום מעוטינהו הוא [דהיינו כל] היכא דממעט להו כלומר דממעט להו רווחא והרא"ה

נר מצוה

זה היה מעשה בבית שאן ואמרו חכמים המעוטרות אסורות ושאינן מעוטרות מותרות: **גמ'** *ת"ר עיר שיש בה עבודת כוכבים אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת דברי ר"מ וחכ"א בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור אין הדרך מיוחדת לאותו מקום מותר *ישב לו קוץ א בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה כמשתחוה מותר נתפזרו לו מעות בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר (א) [מעיין המושך לפני עבודת כוכבים לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר] פרצופות מקלחין מים בפני עבודת כוכבים הרי זה לא יניח פיו על פיהם וישתה מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים כיוצא בו לא יניח פיו ע"ג הסילון וישתה מפני הסכנה *מאי סכנה סכנת עלוקה (ג) מסייע ליה לר' חנינא דא"ר חנינא הבולע נימא של מים מותר להחם לו מים בשבת ומעשה באחד שבלע נימא של מים והתיר לו ר' נחמיה להחם לו חמין בשבת אדהכי והכי [מאי] אמר רב הונא בריה דרב יהושע ניגמע חלא: ת"ר לא ישתה אדם מים [א]לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה סכנת שברירי: תניא *רבי נתן אומר יום שעבודת כוכבים מנחת בו את המכס ב מכריזין ואומרים כל מי שיטול עטרה ויניח בראשו ובראש חמורו יניחו לו את המכס ואם לאו אל יניחו לו יהודי שנמצא שם מה יעשה יניח נמצא נהנה לא יניח נמצא מהנה מכאן אמרו הנושא ונותן ג ביריד של עבודת כוכבים בהמה תעקר [ג] כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליך הנאה לים המלח אי זה עיקור מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה וה"מ בלוקח מן התגר דשקלי מיניה מיכסא אבל בלוקח מבעה"ב דלא שקלי מיניה מיכסא שרי דתניא הולכים ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות בתים שדות וכרמים °וכותב ומעלה בערכאות שלהן מפני שהוא כמציל מידן ואם היה כהן מיטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהן וכשם שמיטמא בחוצה לארץ כך מיטמא בבית הקברות סלקא דעתך טומאה דאורייתא היא אלא אימא בית הפרס דרבנן ומיטמא ללמוד תורה ולישא אשה א"ר [ג]יהושע אימתי בזמן שאינו מוצא ללמוד אבל בזמן שמוצא ללמוד לא יטמא ר' יוסי אומר אף בזמן שמוצא ללמוד יטמא לפי שאין מן הכל אדם זוכה ללמוד אמר ר' יוסי מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו

רש"י

הם ליטול מהם מכס: אסורות. מפני שמהנה לעבודת כוכבים: שאינם מעוטרות. לא שקלי (ג) מיכסא ולא מהנה לעבודת כוכבים: מותרות. לקנות מהם דבר המתקיים ואפילו ביום אידן כי סתם מוכר דבר המתקיים עצב הוא והכי מוקי לה בתלמודא: גמ' שיש בה עבודת כוכבים. יום איד היום לעבודת כוכבים שבה אסור ליכנס בתוכה משום חשד דאמר איהו נמי אזיל למפלח: ואם אינו נראה כמשתחוה. כגון שפונה אחוריו או צידו לעבודת כוכבים: פרצופות המקלחים מים. פרצופין של אדם חלולין ונכנס סילון המים מאחוריהן לתוכן ויוצאין דרך פיהן: על גבי סילון. צינור המחובר לקרקע: מפני הסכנה שלא יבלע עלוקה: נימא. היא עלוקה: מותר להחם לו מים לשתות בשבת. כי סכנת נפשות הוא: אדהכי והכי. תוך הזמן שמחממין לו חמין: ישקוהו חומץ כדי שלא ימהר למות: שברירי. שד הממונה על מכת סנורים: נמלא נהנה. מן הריח של העטרה: נמלא מהנה. שנותן מכס: מן הארכובה ולמטה. אבל עיקור שתטרף בו אסור לעשות בבהמה בידים אע"פ שהיא אסורה בהנאה: וכותב בשרות. ומעלה בערכאות שלהן מקום גדוליהן ושופטיהן לחותמן אע"פ שכבוד הוא להם ודלמא אזיל ומודה: שהוא כמציל מידן. דמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעין [אותם] להצילו מן המעוררין: בבית הפרס. שדה שנחרש בה קבר ואמרו בו חכמים עד ק' אמה דאזלה מחרישה (ד) ומכתת את העצמות ושמא יעבור על עצם

יום שעובדי כוכבים מנחת בו את המכס שעבודת כוכבים הוא הקובעת המכס זה לעצמה הוי כגזילה כמוכס העומד מעצמו הלכך פשיטא להו דהנחת המכס לא תשיב נהנה בהמעות הם שלו ואינם עומדים לגבות ממנו כדין :

שלטי הגבורים

א וגבי ישב לו קוץ כתב הטור ואם אינו נראה כמשתחוה לא כגון שמלדד עצמו מותר מעיין המושך מים בפני עבודת כוכבים לא ישחה וישתה ואפי' אי מאית אי לא שתי פרצוף המקלח מים בכרכים לא יניח פיו על פיו וישתה מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים: מיי' השמיט דין המעיין משום דדין הפרצופות והמעיין חד הוא כדמוכח התם בגמרא בפ"ק דמס' ע"ז דף י"ב ונקט מנשק ושביק לה משתחוה משום דאיכא רבותא טפי במנשק שאינו כל כך אסור כמו משתחוה ונ"ע בטור שהביא דין המעיין וגם דין הפרצופות ובמעיין פירש דאפי' או מיית אי לא שתי לא ישתה ובפרצופות השמיטו עוד דגבי קוץ ומעות כתב דאם אינו נראה כמשתחוה מותר וגבי מעיין השמיטו ובשלמא לגבי פרצופין בדין השמיטו דגם הברייתא השמיטה והטעם לדעתו הוא משום דבפרצופין א"א שלא יהיה נראה כמנשק אבל גבי מעיין דבברייתא שם איתא דאם אינו נראה כמשתחוה מותר לזה השמיטו הטור ומעיין המושך נ"ל דמיירי במעיין שאינו של עבודת כוכבים דאם היה מעיין של עבודת כוכבים אכתי צריך שלא

והראיה מדאמרינן בפ' קמא דמועד קטן (דף י:) [ג]רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנותא אתא לקמיה דרב אשי א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומא אחרינא לא משכחת להו כפרקמטיא האבודה דמי ושרי ותנן נמי גבי עבודת כוכבים כי האי גוונא הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהן וכו' מפני שהוא כמציל מידם אלמא טעמא דיריד משום דבר האבד הוא ושמעינן מהא שאם היתה לו פרקמטיא האבודה מוכרה ביריד וכן כתב רבינו האי ז"ל בתשובה: **ומיהו** כי שרי משום דבר האבד הייתו דוקא בדברים שהוא צריך להם לעצמו אבל להשתכר בהם לא משום דהגאת ריוח לא מקרי דבר האבד והכי מוכח בפ"ק דמו"ק (שם) והייתו דאמרינן *בגמ' [ד] פשיטא עבד ישראל דאי עבד עובד כוכבים למאי [ה] מבעי ליה אע"ג דלא סליק הכי [ו]: **תניא** אין מקדישין ואין מעריכין בזמן הזה. קסבר סתם חרמים לבדק הבית ופלוגתא היא בתמורה וכיון דהשתא ליכא בית אתי בהו לידי תקלה דמתהני מהקדש ומועל: נועל דלת. ואין לה מה תאכל ותמות ואע"ג דלעיל אמרינן דעקור היינו מנסר פרסותיה הכא משום בזיון קדשים לא שרי למעבד הכי וכן אינו רשאי לשוחטה כדי שלא יבא בה לידי תקלה שיאכלנה וכן אינו רשאי להורגה בידים דכתיב ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן לה' אלהיכם [שאסור] לעשות דבר השחתה בשל גבוה הכי מפרשין *(מזבחותם לא תעשון כן) בגמרא ומשום הכי לא סגי אלא בנועל דלת בפניה וקשיא ליה לר"ת ז"ל מדגרסינן בפרק המקדיש שדהו (דף כט) ההוא גברא דאחרמינהו לנכסיה בפומבדיתא אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה שקול ארבעה זוזי אוחיל עילויהו ושדי בנהרא ולשתרי לך כמאן כשמואל וכו' והכא נמי לפריק ולשדינהו בנהרא וניחא ליה דמעשה דפומבדיתא מקרקעי הוה ולית להו תקנתא אלא פדייה וכיון דמוקמת לה אפדיון עביד ליה כשמואל אבל הכא מטלטלי נינהו וכיון דאפשר להוליכם

רש"י

ענס כשעורה ויסיסנו לגלדין: נועל דלת. ואין לה מה תאכל ותמות אבל לא תעקר כדלעיל דאיכא מתה מהר ואיכא בזיון קדשים: אין מקדישין כו'. דהשתא ליכא בית (ב) ואתו בהו לידי תקלה דמיתהנו מהקדש ומועלין בהן: **מתני'** איצטרובלין ובנות שוח. מפרש בגמרא: אסורין למכור לעובד כוכבים. דלצורך תקרובת עבודת כוכבים קבעו להו: בין תרנגולין. לקח מישראל הרבה תרנגולין מותר למכור לעובד כוכבים תרנגול לבן ביניהן דכיון דשקיל גם מיני אחרינא לאו לעבודת כוכבים בעי להו: סתמן ופירושן. מפרש בגמרא לקמן: דקל טב ונקלבים. מיני דקלים ועשבים גדולים הם ומפרש להן בתלמודא: **גמ'** פירא דארזא. גלנ"ש בלעז אייכול באשכנז: בפטוטרות שנינו. כלומר פטוטרות אין זה מין בעצמו אלא הכי קאמר אין מוכרין להן כל אלו איצטרובלין ובנות שוח כשהן בעוקציהן שתולין אותן בפני עבודת כוכבים ודרכן לעובדם בכך: לבונה זכה. מין לבונה הוא: מג' מנין. משקל ג' מנין דהא ודאי לסחורה מכוין למהדר לזבונה: (ג) מיפקדינן. על לפני עור לא תתן מכשול אנו מצווין שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו וכל הני דאסרינן לזבוני להו משום לא תתן מכשול הוא דבן נח מוזהר על עבודת כוכבים: אלפני דלפני. כגון הכא דניחוש שמא ימכור לאחרים ומקטרו לא מיפקדי' למיסר: חיטי חיורתא. היינו (ד) (ב) פירושו וסתמייהו לעבודת כוכבים כגון תרנגול לבן למי: **מתני'** מקום שנהגו למכור בהמה דקה. כגון במקום שלא נחשדו על

רבו לצידן א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי תניא אין א *מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה ואם הקדיש או העריך או החרים בהמה ב תיעקר פירות ירקבו כסות וכלים *יקברו מעות וכלי מתכות יוליך לים המלח ואיזה הוא עיקור נועל (א) דלת בפניה והיא מתה מאיליה. ואי פריק לה בשוה פרוטה שפיר דמי דאמר שמואל *הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל: **מתני'** אלו ג דברים אסור למכור לעובדי כוכבים איסטרובילין ובנות שוח ופטוטרות ג ולבונה ותרנגול לבן רבי יהודה אומר מוכר הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולין ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו שאין מקריבין חסר לעבודת כוכבים ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור רבי מאיר אומר אף דקל טב וחצב ונקלבים אסור למכור לעובדי כוכבים: **גמ'** *מאי איסטרובילין אמר רב ספרא פירי דארזא פטוטרות אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כולן בפטוטרותיהן שנינו לבונה א"ר יצחק לבונה זכה תנא [א] וכולן מוכרין להן חבילה וכמה חבילה פירש ר' יהודה בן בתירה אין חבילה פחותה משלשת מנים וניחוש דילמא אזיל ומזבין לאחריני ומקטרי אמר אביי ולפני עור לא תתן מכשול (א) אלפני °מיפקדינן אלפני דלפני לא מיפקדינן (א) ותרנגול לבן א"ר יונה א"ר זירא תרנגול למי מותר למכור לו תרנגול לבן תרנגול לבן למי תרנגול לבן למי אסור למכור לו תרנגול לבן: ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור: סתמן חיטי חיוארתא ופירושן [ג] לעבודת כוכבים: **מתני'** ג*מקום שנהגו למכור בהמה דקה

*דף יד:

לים המלח קנסינן ליה להוליכם בעצמם אבל הרב אלפסי ז"ל כתב הכא דאי פריק להו בשוה פרוטה שפיר דמי נראה שדעתו ז"ל דהכא קתני דינא והתם בערכין אשמעינן רב יהודה תקנתא אלא שתמהני עליו במה שכתב ואי פריק להו בשוה פרוטה שפיר דמי דמשום פרסומי מילתא ארבעה זוזי בעינן וכעובדא דפומבדיתא דאמרינן [ז] התם אבל בזמן שאין בית המקדש קיים אפי' לכתחלה [ח] אי הכי אפילו פרוטה נמי לפרסומי מילתא*: **מתני'** אלו דברים אסורין למכור לעובדי כוכבים. לפי שהם דברים מיוחדים להקריב לעבודת כוכבים: איצטרובילין ובנות שוח וכו'. מפרש בגמרא: מוכר לו תרנגול לבן בין תרנגולין. אם לקח לו מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור לו ביניהן תרנגול לבן דכיון דשקיל נמי אחריני לאו לעבודת כוכבים בעי להו: סתמן ופירושן. מפרש בגמרא: דקל טב חצב ונקלבים. מפרש בגמרא: **גמ'** בפטוטרותיהן שנו. פטוטרות דמתניתין לאו מין הוא באפי נפשיה אלא הכי קאמר אין מוכרין להם אילטרובילין ובנות שוח בעוקציהן לפי שהיה דרכן לתלות אותן בהם לפני עבודת כוכבים: לבונה זכה. מין לבונה הוא: שלשה מנין. משקל שלשה מנין דהא ודאי לסחורה קא מכוין למהדר לזבוני: מיפקדינן. אלפני עור אנו מצווין שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו וכל הני דאסרינן לזבוני להו משום לפני עור לא תתן מכשול הוא דבן נח מוזהר על עבודת כוכבים: אלפני דלפני. כגון הכא דהא ודאי לאו לעבודת כוכבים קא בעי ומשום דלא לזבן איהו לאחריני דמקטרי ליה לא מיפקדינן למיסר: מותר למכור לו תרנגול לבן. דכיון דלא אדכר לבן לאו לעבודת כוכבים בעי לה: ושאר כל הדברים וכו' סתמן חיטי חיוראתא. סיפא דמתני' קא מפרש: **מתני'** מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים: מוכרין וכו'. מדינא שרי דליכא למיחש לרביעה משום דעובד כוכבים חס על בהמתו מלרבעה מאחר שקנאה שלא תעקר שנעשה עקרה ברביעה אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמן שלא למכור כדי שלא יבאו להעמיד בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים והא ודאי מדינא אסור לפי שהן חשודים על הרביעה ואיכא משום לפני עור והוא אינו חס על בהמת ישראל שלא תעקר לפיכך יש מקומות שהחמירו אף במכירה משום לאו דהעמדה ומשום הכי קאמר דמקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין:

הגהות מא"י [א] וכולן כצ"ל: [ב] נ"ב עבודת כוכבים איצטרך לאשמעינן דלא תימא האי לאו לעבודת כוכבים קא בעי לה והא דאמר הכי כי היכי דליזלי גביה וכי יהיה מותר לזבוני ליה דאי פרש ואמר לעבודת כוכבים אמרי' דודאי לעבודת כוכבים בעי להו ואסור לזבוני: [ג] נ"ב פי' מעות כבני אקרא פי' כבעל נכר א' ששמו אקרא ושם עירם שנותא: [ד] נ"ב גבי הא דאמרינן לעיל לוקחין מהן עבדים: [ה] נ"ב פי' מאי מצוה יש כאן דנשרי ניה: [ו] נ"ב מסקינן דאפי' עבד עובד כוכבים מותר מפני שמגביהו תחת כנפי השכינה ומשום דממעט לכו: [ז] נ"ב פי' הא דאמרינן דלכתחלה אין פודין את ההקדש בשווי היינו דוקא בזמן שבהמ"ק קיים: [ח] נ"ב מוהר:

ובכל מקום. אפי' באותן מקומות שלא החמירו בכך: אין מוכרין בהמה גסה. מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת ועגלים וסייחים [ב] ושבורים אע"פ שאין ראויים למלאכה גזרו בהו רבנן דילמא אתי לאיחלופי ואתי למזבן גדולים ושלמים הראויין למלאכה ואיכא משום שאלה ושכירות כדמפרש בגמ': מתיר בסוס. מפרשים טעמא בגמ': גמ' כיון דזבנא קניה. ואינה של ישראל ומשום לפני עור לא תתן מכשול לא קא עבר דבני נח לא נצטוו על השביתה: גזרה משום שכירות גזרה משום שאלה. אי שרינן לזבוני בהמה גסה ולא ניחוש למאי דעבדה מלאכה בשבת אתי לאוגורי או לאושולי בהמתו לעובד כוכבים ועביד בה מלאכה בשבת וקא עבר בלאו דכתיב לא תעשה כל מלאכה ובהמתך דהשתא בהמת ישראל היא ומצווה על שביתתה: נסיוני. מנסי לה אי אזלה שפיר (ג): ואזלא מחמתיה. מחמת קולו שהיא מכרת והולכת [ואע"ג] דמחמר לא שייך למימר אלא בבהמה הטעונה משוי פעמים שנותן עליה משוי לנסותה אם הולכת יפה והוה ליה מחמר בשבת ואיכא מאן דאמר בפרק בתרא דשבת (דף קנג.) דחייב חטאת והתם פלוגתא. כך כתב רש"י ז"ל: אגב דספסירא. ע"י סרסור ישראל והמוכר כמי ישראל: ועוד לא מגלי מומי. כיון שהוא למכרה לקחה אינו משאילה שלא יכיר הלוקח המומין שבה:

ומקשו הכא למה לן טעמא דמחמר בלאו מחמר נמי כגון דלא שמעה ליה לקליה איכא משום שביתת בהמתו וכי תימא איסורא דחמיר מיניה נקט דהיינו לאו דמחמר דעביד איסורא בגופיה אבל אין הכי נמי דבלאו מחמר איכא משום שביתת בהמתו אכתי תיקשי לן הא דאמרינן רב אחאי שרי לזבוני חמרא אגב דספסירא אי משום נסיוני הא לא ידעה ליה לקליה דתיזיל מחמתיה וכי לא ידעה ליה לקליה מאי הוי אע"ג דלאו דמחמר לא עבר אשביתת בהמתו עבר אי מנסי לה

דקה לעובדי כוכבים מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין [א] ואל ישנה אדם מפני המחלוקת בכל מקום א אין מוכרין להן בהמה גסה עגלין וסייחים שלמין ושבורין ר' יהודה מתיר בשבורה בן בתירה מתיר בסוס: **גמ'** אין מוכרין להן בהמה גסה *מ"ט נהי דלהרבעה לא חיישינן דעובד כוכבים חס על בהמתו שלא תיעקר עביד בה מלאכה בשבת ונעביד כיון דזבנה קנייה גזרה משום שכירות גזרה משום שאלה °גזרה משום נסיוני דזימנין דמזבין לה ניהלי' סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא וא"ל תא נסייה ניהלי ושמעה ליה לקליה ואזלא מחמתיה וניחא ליה דתיזיל והוה ליה כמחמר אחר בהמתו בשבת: רב אחא שרא לזבוני חמרא אגב ספסירא אמר אי משום נסיוני הא לא ידעה ליה לקליה דאזלא מחמתיה אי משום שאלה אי משום שכירות ספסירא כיון דלפי שעתיה הוא דמזבין לא מושיל ולא מוגר ועוד חייש דילמא ניגלו מומא ומשום הכין לא מושיל ולא מוגר: רב הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים

רש"י

הרביעה : מקום שלא נהגו . במקום שנחשדו על הרביעה : ואל ישנה כו'. לא גרסינן ליה הכא ובפסחים גרס לה : ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה . מפרש בגמרא טעמא : עגלין וסייחים . שבורין שאינן ראויין למלאכה גזרו בהו רבנן דלמא אתי לאיחלופי ואתי למיזבן גדולים ושלמים הראויין למלאכה ואיכא חשש דשאלה ושכירות כדמפרש בגמרא : מתיר בסוס . שאין מלאכתו אלא לרכיבה ורכיבה שבות היא ולא מלאכה שהרי נושא את עצמו ולא איכפת לן אי עשוי להשאילו או להשכירו : **גמ'** מאי טעמא . אין מוכרין בהמה (א) בכל מקום : דעובד כוכבים חס על בהמתו . [מלהרביע שלא תעקר] : כיון דזבנה . עובד כוכבים קנאה ואינה של ישראל ולא עבר משום לפני עור לא תתן מכשול דעובד כוכבים לא נצטוה על השביתה אבל גבי רביעה ליכא למימר הכי דקא עבר אלפני עור לא תתן מכשול לפי שבני נח נצטוו על הרביעה : משום שאלה אי שריתיה לזבוני בהמה גסה ולא חיישינן למה דעבדה מלאכה בשבת אתא איהו לאושולי בהמתו לעובד כוכבים ועביד עובד כוכבים מלאכה בשבת וקא עבר בלאו דלא תעשה כל מלאכה וכל בהמתך בבהמת ישראל היא ומצווה אשביתתה : נסיוני . תא נסייה. אם הולכת ואזלה בטוב : מחמתיה . מחמת קולו שמכרת והולכת : הוי מחמר . אע"פ דמחמר לא שייך אלא בבהמה הטעונה משוי מ"מ לפעמים נותנין עליה משוי לנסותה אם הולכת יפה והוי מחמר בשבת: אידא דספסירא. על ידי סרסור ישראל והמוכר נמי ישראל : ועוד דחיים דלא תיגלי מומא . כיון שלמוכרה

וראיתי בשטת הרשב"א ז"ל שכתב בתירוץ קושיא זו יש לדחוק דלא מנסו לה אלא בחצר והולכת משוי בחצר לא מיקריא מלאכה דניחוש לה אבל משום מחמר איכא בכל דהו ע"כ ואני אומר שאין הדין כן דודאי כל היכא דאי עביד איהו גופיה לא מיחייב בבהמתו (ג) לא מיחייב דאדרבה איסור בהמתו קיל מגופו ומחבירו כדאמרינן בפרק מי שהחשיך (שם דף קנג:) אמר רב פפא[ג]כל שבגופו חייב חטאת בחבירו[ד] פטור אבל אסור כל שבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחלה ועוד שהרי מפורש בפרק מי שהחשיך (שם) דלא עבר אלאו דמחמר אלא היכא דבהמתו עבדה עקירה והנחה וכדאמרינן התם [ה] אמר רב אדא בר אהבה מניחו עליה כשהיא מהלכת והא אי אפשר דלא קיימא פורתא להטיל מים ולהטיל גללים וכו' וקאתי למעבד עקירה והנחה תנא כשהיא מהלכת מניחו עליה וכשהיא עומדת נוטלה הימנה וכו' אלמא לא מיחייב אלאו דמחמר אלא כי עבדה בהמתו עקירה והנחה דומיא דידיה ממש וכיון שכן מה ענין לעקירה והנחה ברה"י לפיכך הדבר פשוט בעיני שאין זה כלום אבל ראיתי מי שתירץ (ד) כיון דאיסור נסיוני דמתרמי היכא דמזבן ליה ניהליה סמוך לשקיעת החמה חשש רחוק הוא ודבר שאינו מצוי לכן דוקא אי איכא לאו דמחמר שהוא לאו דגופיה חששו אבל שביתת בהמתו בלחוד כיון שהדבר רחוק [הוא ודבר שאינו מצוי] כל כך לא חששו ונראה לי שכוון לזה רש"י ז"ל שכתב כאן והוה ליה מחמר בשבת ואיכא מאן דאמר בפרק בתרא דשבת דחייב חטאת והתם פלוגתא עד כאן ולמה היה לו לרב ז"ל להזכיר כל זה אלא לומר שאע"פ שאין אנו חוששין בכי האי גוונא לשביתת בהמתו מפני שחשש רחוק הוא למחמר שהוא אסור חמור דחייב חטאת חיישינן ואפשר גם כן שלזה כיון הרמב"ם ז"ל בפרק עשרים מהל' שבת שכתב גבי איסור מכירה גזרת שאלה ושכירות ולא הזכיר נסיוני כלל מפני שהוא סובר שמה שאנו חוששין למחמר ולא לשביתת בהמתו בנסיוני גופיה אתי אליבא דמאן דאמר דמחמר חייב חטאת אבל לדידן דקי"ל דמחמר פטור כדאיתא בפרק מי שהחשיך (שם) [ו] כי היכי דלא חיישינן לשביתת בהמתו בנסיוני ה"נ לא חיישינן ללאו דמחמר דכיון דהאי לאו והאי לאו כי היכי דלהאי לא חיישינן מפני שהדבר רחוק ה"נ ללאו דמחמר לא חיישינן דלא שני לן בין לאו דגופיה ללאו דבהמתו כל היכא דהוי ליה לאו גרידא אבל אני אומר שאין צורך לדחקים הללו דבנסיוני ליכא משום שביתת בהמתו כלל לפי שדרכן של בני אדם שקוצלין לבהמה דמים ואח"כ מנסין אותה אם מולא לוקח טעות במקחו מחזירה ואם רוצה בה הרי היא ברשותו וכל כי האי גוונא ברשות לוקח היא דהוה ליה כי ההיא דתניא בפרק השוכר את האומנין (דף פא.) ובפרק ארבעה נדרים (דף נא.) הלוקח כלים לשגר לבית חמיו ואמר לו אם מקבלים אותם ממני אני נותן לך דמיהן ואם לאו אני נותן לך לפי [ז] [טובת הנאה] שבהן ונאנסו בהליכה חייב וטעמא דמילתא שכיון שהדבר תלוי ברשות לוקח הרי הן שלו עד שגילה בדעתו שאינו חפץ במקחו ואל תטעה לומר שמתורת שאלה נגעו בה לומר שהרי הוא כשואל בהן כל זמן שלא החזירה שהרי בפרק הספינה (דף פח.) אייתינן לה גבי ההיא דשואל [ח] דהנותן כלים לאומן ונאנס בידו חייב וה"מ דקיילי דמיו כעובדא דההוא גברא דאייתי קרי כלומר דלועים לפומבדיתא אתא כל חד וחד ושקיל קס אקדשינהו ואמרינן התם דכיון דקיילי דמיהן אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו דאלמא מתורת מקח נגעו בה שאם אינו עליהן אלא שואל הוה ליה כפקדון ואיתיה בעיניה דמאי מפקיד מקדיש כמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בפרק קמא דבבא מציעא אלא ודאי מתורת מקח נגעו בה שברשות לוקח הוא עד שיחזור מקחו הילכך בכה"ג [ט] שביתת בהמתו אין כאן [י] ספק שאין בהמה זו שלו אלא של לוקח אבל מ"מ איסור מחמר יש כאן דכיון דשמעה לקליה ואזלא מחמתיה אין הפרש בין בהמתו לבהמת חבירו שהרי איסור זה הוא עצמו עושה אותו שאם אי אתה אומר כן בטלת איסור מחמר לגמרי שכיון שאין במחמר חיוב מלקות ולא קרבן מהו איסורו אם הבהמה היא שלו אפילו שמעה ליה לקליה עובר משום שביתת בהמתו אם אינה שלו אפילו שמעה ליה לקליה אין כאן איסור כלל אלא ודאי כל היכא דשמעה ליה לקליה בין בהמתו דידיה בין שאינה שלו הוה ליה מחמר לפי שבשבילו נעשית מלאכה זו ואע"ג דבכולי תלמודא אמרינן מחמר אחר בהמתו מילתא דשכיחא נקטינן ועוד דבהמתו ידעה ליה לקליה ובהמה דחבריה לא ידעה ליה אבל ודאי כל היכא דידעה ליה חייב והיינו דהכא חיישינן למחמר ולשביתת בהמתו לא חיישינן דלאו בהמה דידיה היא. כך נראה לי : **רב** הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים וכו'

המאור הגדול

אמרינן אין מוכרין להם בהמה גסה בגברא דזבין לרדיא בלחוד ואי זבין להא ולהא כלומר אף לנכסתא שרי לזבוני ליה כמעשה דרב הונא (ס) ודאי בעיא לן שור של פטם מהו בגברא דזבין לרדיא בלחוד דאי זבין לנכסת' ודאי שרי וכדרב הונא והאידנא מזבינא להו סוסים ופרדו' לעובדי כוכבים דמגנו עילוון מידי דהוה אתריסי' וכלי זיין דמזבינינן לפרסאי דמגנו עילוון מיהו שאלה ושכירות ודאי אסירי : **ואיכא** מאן דאמר ביום ה' בסתם מותר להשכירן ולהשאילן מידי דהוה אכלים לבית שמאי שמצוות מן התורה על שביתתו לדבריהם ולא אמרו אלא בע"ש אבל בחמישי מותר ומפורש בברייתא בשבת בסוף פרק ראשון :

מלחמת ה'

ועוד ודאמרינן אין מוכרין להן בהמה גסה בגברא דזבין לרדיא בלחוד וכו' והא"ר.א מזבנינן להו סוסים ופרדים לעובדי כוכבים דמגנו עלוון מידי דהוה אתריסין וכו' : **אמר** הכותב זה שנוש דסוסים אף לעובדי כוכבים דלא מגנו עלוון מותר דהא איפסיקא הלכתא בגמ' כבן בתירא דמתיר בסוס וכן התריסין נפסקה בהם הלכה להתיר ופרדים אפי' לפרסאי אסירי שהרי עושין בהם מלאכה בשבת שחייבין עליה חטאת וגזירה משום שאלה ומשום שכירות ומשום נסיוני שלא התירו למכור לפרסאים אלא כלי זיין שהיתה גזירה בהם משום חשש הניזק והותר לפרסאי משום דמגנו עלן אבל בהמה גסה לא דהסיא גזירה כדידן היא דמשום שבת איתסר מה ענין היא להגנה שלהן ביתירוה והא רבא בימי פרסאי הוה ורהט תלתא פרסי לאהדורי הסוא חמרא וכו' מילתא מפרשא בהדיא דהכי גזירות ניכהו ואין לומר בכן זה דומה לזו וסרי(ו) שאלו בגמ' והאידנא דקא מזבינן אלא על זה בלבד : ומה שכתב עוד ואיכא מאן דאמר ביום ה' בסתם מותר להשאילן ולהשכירן מידי דהוה אכלים לבית שמאי שמלוה מן התורה על שביתתן לדבריהם ולא אסרו אלא בערב שבת גם זה הקולא לפי דבריו שמותרה לו עכשיו גזירת המכירה שאילו לפי הגמרא הדבר מפורסם שגזרו עליהם המכירה לעולם משום סרך שכירות ושאלה וכיון שהמכירה אסורה לעולם אין צריך לומר בשכירות עצמה שבשבילו נגזרה גזירה ואם תאמר אף מכירה לא אסורה אלא בערב שבת זו קשה מן הראשונים דהא תנן ובכל מקום אין מוכרים להם בהמה גסה אלמא לעולם אין מוכרין דהא סתמא קתני ודומיא דשאלה קתני ותנן נמי בריש בכורות הלוקח עובר חמורו של עובד כוכבים והמוכר לו אע"פ שאינו רשאי ואפי' בהמה לעובריה נמי איבעיא לן התם ולא איפשיטא משום דאתיא לאחלופיה ואע"ג דלא פסקה מיניה נמי מוכחא סוגיין כדרב חנן ואין בהם ספק מ"מ משמע ודאי שהשכירות אסורה לעולם מן התורה ועל כרחך הקישה הכתוב לשביתת עצמו ובירושלמי נמי אמרו כאן פעמים שהוא מוכרה לו משום נסיון והוא מחזירה לאחר שלשה ימים ונמצא עובר עבירה בבהמתו של ישראל מעתה לנסיון אסור שלא לנסיון מותר אסרו זו מפני זו וכל שכן לדברינו שגזירת המכירה נמי במקומה עומדת אלא שהללו דברי תורה והללו דברי סופרים ופשוטה היא והיא ברייתא דבבלי פירקא קמא דשבת לבית שמאי תנו לה דלמא ס"ל שאלה ושכירות קנו ומשום הכי שרו בה' בשבת ואנן לא סבירא לן הכי כדאסיקנא בגמרא בהדיא ועוד נתפרש בספרי […] דעת המעמידה ככ"ב יפה ומשם יתברר טעותו של בעל המאור ז"ל ב"ס :

א מיי' פכ"ב מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין סי' קכו טור אה"ע סימן כד:
ב מיי' פ"ט מהלכות עבודת כוכבים ופי"ב מהלכות רוצח טוי"ד סימן קנא:

וכו' אימור לשחיטה זבנה. פירש רש"י ז"ל ומתני' דקתני אין מוכרין [ב] בהמה טמאה אפי' בסתמא ובטהורה במפרש ליה עובד כוכבים דלקיומא בעי לה ולא מיחוור דהא בשור של פטם דסתמיה לשחיטה [בעיא] ולא איפשיטא בגמרא [דף טז.] ובעל מנת לשחוט נמי פלוגתא דר"מ ור' יהודה לקמן (דף כ:) וקי"ל כר"מ דאסר אלא מתני' בסתם איכסי דמסתמא זבני לרדיא ורב הונא לטבח זבן ואע"ג דטבח [ג]גופיה [לרדיא] זבין כיון דזבין נמי לשחיטה תלינן לקולא: כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובדי כוכבים. מפני שמכשיל אותו (א) לעבור על לפני עור וכי תימא וכי היכי (ג) דרב הונא תלי דאימר לשחיטה זבנה הכא אמאי לא תלינן דלישראל מזבן ליה איכא למימר כי תלינן ה"מ במידי דאפשר דבשעת המקח הוברר הדבר דלהיתירא בעי ליה ומקפיד בכך כגון הרוצה בהמה לשחיטה שמקפיד בה שלא תעשה מלאכה אבל ישראל חשוד שאין לו קפידא בין ישראל לעובד כוכבים כי האי גוונא לא תלי': ת"ר אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים זכרים אצל זכרים. בהמות זכרים אצל עובדי כוכבים זכרים דרבעי להו: ובהמות נקבות אצל עובדי כוכבים נקבות כדמפרשינן בפרק אין מעמידין דעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חביריהן וזמנין דלא משכחי לה ורבע לבהמה דישראל: ואין צריך לומר זכרים אצל נקבות. לפי שהעובדת כוכבים נרבעת לזכר: ואין מוס' בהמה לרועה שלהן. משום רביעה: ואין מתייחדין עמהן. שחשודין על שפיכת דמים: ואין מוסרין להם תינוק. משום דמשכי ליה למינות ועוד משום משכב זכור והן מוזהרין על כך דתניא (סנהדרין דף נח.) ודבק באשתו ולא בזכר: לא זיין. סייף ורומח: כלי זיין. בית יד לרומח ונדן לסייף: סדן. לשום בו רגלי איש לפי שהן חובשין בבית האסורין שלא כדין וכל כלים העשויים לענין זה [ד] אסור למכור להם: כך אסור למכור לליסטים ישראל. אע"פ שאינו רוצח ידוע כיון שהוא ליסטים עשוי הוא להרוג שלא כדין כדי שלא יתפשוהו ויעמידוהו בדין: תריסי. מגינים: דכי שלים זינייהו. כשכלים כלי

רש"י

לוקחה אינו רוצה שיודע המום שבה הלכך לא משאיל ולא מוגר: אימור לשחיטה זבנה. דלקולא תלינן: זכרים. בהמות זכרים אצל עובדי כוכבים זכרים. ונקבות אצל נקבות. דעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חביריהם וזמנין דלא משכחי לה ורבעי בהמת ישראל: ואין צריך לומר זכרים אצל נקבות. לפי שהעובדת כוכבים נרבעת לזכר: ואין מוסרין בהמות לרועה עובד כוכבים. לפי שחשודין על הרביעה: ואין מתייחדין עמהן. לפי שחשודין על שפיכות דמים: ואין מוסר להן תינוק. משום דמשכי ליה למינות ועוד משום שפיכות דמים ועוד משום משכב זכור והן מוזהרין דכתיב ודבק באשתו ולא בזכר: לא זיין. סייף ורומח: כלי זיין. בית יד לרומח ונדן לסייף: סדן. לתת בו רגלי איש שטו"ק בלשכנז: כבלין. ועש"ל. וכל הנך כי היכי דלא ליהזקן בהו ישראל: דכי שלים זיינייהו. כשכלין כלי זיינם במלחמה קטלי בתריסין: עששיות. חתיכות עבות של ברזל: הינדואה. בברזל של ארץ הינדואה שאין עושין אותו אלא לכלי זיין: דמגנו עלן. נלחמים לשמור את העיר ואת יושביה מתני' בסילקי. מקום גבוה ששם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת: גרדום. נם הוא בנין העשוי לדון דיני נפשות: איצטדין. מקום שעושין שם איצטדייאות שור מנגח והורג אנשים ושחוק הוא להן: בימה. כעין מגדל קצר וגבוה ודוחפין משם איש להמית: בימוסיאות. בימה של אבן אחת ומקריב עליה זבחים דהוי תשמיש לעבודת כוכבים ואכתי בשעת בנין לא נעבדו לעבודת כוכבים: ומרחצאות. הם עשויין בקרקע מאד עמוקין והמים נופלים מתחת ובני אדם רוחצין על הגשרים ממעל: כיפה. דרך עובדי כוכבים להעמיד עבודת כוכבים במרחצאות כן

נר מצוה

כוכבים א"ל רב חסדא מ"ט עבד מר הכי דף טו: א"ל אימור לשחיטה זבנה *אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה כדרך שאמרו אסור למכור לעובד כוכבים כך אסור למכור לישראל [א] החשוד למכור לעובד כוכבים: ת"ר אין מעמידין בהמה בפונדקיות של עובדי כוכבים זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ואין צריך לומר זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן ואין מתיחדין עמהן ואין מתלוין עמהן (א) ואין מוסרין להן תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות: ות"ר אין מוכרין להן לא זיין ולא כלי זיין ואין משחיזין להן את הזיין ואין מוכרין להן לא *(סכין) ולא קולרין ולא כבלים ולא שלשלאות של ברזל וכדרך שאמרו אסור למכור לעובד כוכבים כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים אמר רמי בר אבא כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים כך אסור למכור לליסטים ישראל ת"ר אין מוכרין להן תריסין [ויש אומרים מוכרין להם תריסין] מ"ט דתנא קמא *דכי שלים זינייהו קטלי בהו וי"א מוכרין להן תריסין דכי שלים זינייהו מיערק ערקי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכה כיש אומרים אמר רב אדא בר אהבה אין מוכרין להן עששיות של ברזל אמר רב אדא בפרזלא הינדואה והאידנא דקא מזבנינן אמר רב אשי לפרסאי דמגנו עילואן: °בן בתירא מתיר בסוס תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה (ג) מלאכה שאין חייבין עליה חטאת אמר ר' יוחנן הלכה כבן בתירא:

מתני' אין מוכרין להן דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים אין בונין עמהן בסילקי וגרדום איצטדיא ובימה אבל בונין עמהן בימוסיאות ומרחצאות הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנותה:

גמ'

זיינן במלחמה קטלי בתריסין: עששיות. חתיכות של ברזל עבות: בפרזלא הנדואה. ברזל של אותו מקום אין עושין ממנו אלא כלי זיין: דמגנו עלוון. נלחמים לשמור את העיר ואת יושביה וכתב הרב רבינו זרחיה הלוי ז"ל והאידנא דמזבינן סוסים ופרדים לעובדי כוכבים משום דמגנו עלוון מידי דהוה אתריסין וכלי זיין דמזבינן לפרסאי דמגנו עלוון מיהו שאלה ושכירות ודאי אסירי ואיכא מ"ד ביום חמישי בסתם מותר להשאילן ולהשכירן מידי דהוה אכלים לב"ש שמצווה מן התורה על שביתתן לדבריהם ולא אסרו אלא בערב שבת אבל בחמישי מותר ומפורש בברייתא סוף פרק ראשון [דשבת] [ד' יט.] ע"כ והרמב"ן ז"ל חלק עליו שאם היתה איסור מכירת פרדים משום כלי זיין היה ראוי להתיר מטעם זה שכיון שאין איסורן אלא משום היזק הרי הגנתן עולה יותר מן היזק שלהן אבל פרדים ושאר בהמה גסה שראוי למלאכה משום שביתה נאסרו ומה ענין זה להגנה שלהם וכן מה שכתב דאיכא מ"ד דאף שאלה ושכירות בחמישי מותר מידי דהוה אכלים לב"ש אינו נכון דה"כ נימא אף למכור בהמה גסה לעובד כוכבים אינו אסור אלא בע"ש כיון דכל עיקר לא אסרו אלא גזרה משום שאלה ושכירות והא לא משמע הכי דסתמא תנן בכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה ותנן נמי בריש בכורות הלוקח עובר חמורו של עובד כוכבים והמוכר לו אע"פ שאינו רשאי ואפי' בהמה לעוברה נמי איבעיא לן התם [ד' ב:] ולא איפשיטא משום דאתי לאיחלופי והא דשרינן בברייתא בסוף פ"ק דשבת להשכיר כליו לעובד כוכבים בד' ובה' איכא למימר דההיא ברייתא לאו ב"ש היא אלא ב"ה דלית להו שביתת כלים ואפ"ה בע"ש אסור אפילו שוכרן לימים הרבה ובהבלעה לפי שהוא נראה כנוטל שכר שבת ועוד הארכתי בזה בסוף פ"ק דשבת וזה שהקשה ממכירה איגה קושיא אלא משום דההיא ברייתא דקתני לא ישכור אדם כליו לעובד כוכבים בע"ש בד' ובה' מותר ב"ש קתני לה ובודאי דדוקא בסתם שרו הכי כגון שבוכרה לאיזו מלאכה דאין יודע אם יעשה בה בשבת אם לאו אבל במפרש ודאי לא ומכירה הרי היא כמפרש שכיון שתעמוד עמו זמן מרובה א"א שלא יעשה בה מלאכה בשבת ומשום הכי אסרינן מכירה משום גזרת שאלה במפרש שהיא אסורה לעולם והרב אלפסי ז"ל השמיט אותה ברייתא בפ"ק דשבת נראה שדעתו דב"ש היא: והאידנא נהוג עלמא למזבן להו בהמה גסה אפילו עומדין למלאכה כחמורים ושוורים וצריך טעם למה שכבר כתבתי שאין דברי הר"ז ז"ל *מכוונים בזה וכתבו בתוספות בשם רבינו יצחק ז"ל דבימי חכמי התלמוד היו פ"ג נכוים יהודים הרבה ביחד והיו יכולין למכור זה לזה אבל עכשיו שאין אנו ביחד כ"א מעט במקום א' איכא הפסד אם לא היו מוכרין לעובדי כוכבים וכי האי גוונא אמרינן בגמ' גבי אין מוכרין כלי זיין לעובדי כוכבים דפרכינן א"ה אפי' חיטי ושערי נמי ומשנינן אי אפשר כלומר בלא הפסד ה"נ דאסור אבל משום הפסד שרי וכתוב בספר התרומה שלפי זה הטעם אין להתיר רק בשקנאו ישראל לצורך עצמו ואחר כן נמלך למכרו דהתם יפסיד אם לא ימכרנו אפי' לעובדי כוכבים אבל מ"מ אסור לקנות בהמה כדי למכרה אבל ר"ת ז"ל התיר מפני טעמים אחרים ונראה לפי דבריו אפי' לקנות כדי למכרה מותר וסברתו כתובה בתוס' ובספר התרומה ואעפ"כ בעל נפש ימנע אבל בשאלה ושכירות שהדבר פשוט לאסור ראוי למחות למי שרוצה לעשות כך: תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה (ד) מלאכה שאין חייבים עליה חטאת. לפי שסוס אינו עומד אלא לרכיבה ולא חשיב מלאכה לפי שהחי נושא את עצמו: גרסינן בגמרא [ד' טז.] איבעיא להו שור של פטם מהו כלומר מי אמרינן כיון דסתמא לשחיטה קאי מותר למוכרו לעובד כוכבים או לא ולא איפשיטא בעיין בהדיא ואע"ג דבדרבנן היא פסק הר"ם במז"ל לחומרא בפרק [עשרים] מהלכות שבת ונראה שטעמו מדאמרינן בסוף שמעתין אין דאמר רב אשי אמר לי זבידא בר תורא משהינן ליה ועבד על חד תרין. כלומר זבידא איש פטם היה וקאמר דבר תורא דהיינו שור שפטמוהו משהינן ליה עד דכחיש ועביד מלאכה על חד תרין כשורים אחרים ואע"ג דרב אשי לאו לענין דינא אמר הכי [אפ"ה] משמע ודאי שלא נחנס אמרה אלא לומר דכיון דעביד מלאכה על חד תרין סתמיה לאו לשחיטה קאי [ה] וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהשמיטה מהלכותיו: מתני' אין מוכרין להן דובין ואריות וכו': בסילקי. לשון בירה גדולה היא כדאמרינן בסדר יומא (דף כה:) לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת: וגרדום. בנין אחד הוא לדון נפשות כמו שנים שעלו לגרדום לדון דר"ה (ד' יח.): איצטדין. מקום שעושין שם איצטדיות (ה) שור האיצטדין שהוא מנגח והורג אנשים מרחוק ושחוק הוא להם: בימה. נמי כעין מגדל הוא צר וגבוה כדאמר במסכת סוטה (דף מא.) בימה של עץ עושין בעזרה והן עושין אותו לדחות משם איש ולהמיתו ומכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש שם ישראל אסור לבנות עמהם: בימוסיאות. בימה של אבן אחת ומקריב עליה זבחים דהוי תשמיש דתשמישי עבודת כוכבים ואכתי בשעת בנין לא נעבדו לעבודת כוכבים: ומרחצאות. בקרקע הן עשויין עמוקין מאד והאנשים רוחצים ממעל על גבי גשרים והמים נופלין מתחת: הגיע לכיפה. דרך עובדי כוכבים להעמיד עבודת כוכבים בבית מרחצאותיהם:

שלטי הגבורים

א וגבי מכירת כלי זיין כתב הטור דהאידנא נהגו למכור כל כלי זיין לעובדי כוכבים כיון שעל ידם מצילין אותם מן האויבים הבאים על העיר:
לשון ריא"ז
ומותר למכור כלי זיין לעובדי כוכבים שישראל דרים ביניהם לפי שהעובדי כוכבים מגינים עליהם ונלחמים נגד האויבים ולא נאסר למכור כלי זיין לעובדי כוכבים אלא כשהיו עובדי כוכבים נלחמים עם ישראל. אין מוכרים להם דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים לפי שהיו מזיקין בהם את ישראל וכן אין בונין עמהן מיני בניינים שדנים בהם ד' נפשות לפי שעשויין להזיק בהן את ישראל ונראה בעיני שלא אמרו כל אלו אלא כשהיו סמוכין לחורבן בית שכל מחשבתם היתה להזיק לישראל ולהכניע אותם אבל היום ישראל יושבים בנחת ביניהם ואין חוששין עליהם והכל לפי השתים והמקומות:

חדושי אנשי שם
(א) ד"ת פי' ולא לפני דלפני אלא לפני ממש עיין בתוס' והדבר פשוט דמה לי להכשיל את האיש הנזיר בכוס של יין שהוא לאו דלא יפתה ומה לי להכשיל את האיש להעבירו בלאו דלפני עור ואין צורך לכל זה כיון דלא שייך טעמא דאין מוכרים משום סרבנים:

הגהות הב"ח
(א) נ"ב בדרך: (ב) נ"ב בו: (ג) דלגבי רב הונא תלינן דאימר לשחיטה זבנה הכא נמי אמאי כצ"ל: (ד) נ"ב בו: (ה) כמו שור האיצטדין שור שהוא כצ"ל:

הגהות מאי"ש
[א] וא"ת מאי שנא מלפני דלפני דאמרי' לעיל וי"ל דהתם מיירי כגון שאינו מוזהר על לפני עור לא תתן מכשול לפי' אין אנו חוששין אם העכו"ם יוי"ר לחבירו אבל הכא דמיירי בישראל החשוד אנו מוזהרים שלא יבא שום ישראל לידי תקלה על ידינו: [ב] בהמה בטמאה כצ"ל: [ג] נמי כצ"ל: [ד] כשם שהוא אסור למכור להם כך אסור ט' וסד"א: [ה] ולא כן כצ"ל:

גמ' חיה גסה הוא כבהמה דקה לפרכוס. בפרק ב' דחולין (ד' לג.) אמרינן השוחט את המסוכנת אסורה עד שתפרכס לפי שאם לא פרכסה הרי היא כמתה קודם שחיטה ואמרינן התם דבהמה דקה מסוכנת ששחטה ופשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה אסורה משום דפשוט יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש אבל לגסה בין פשטה ולא כפפה ובין כפפה ולא פשטה הוי פרכוס חשוב וכשרה וחיה גסה עני דרכה לפשוט יד בהוצאת נפש הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה בהוצאת נפש אלא פשטה ידה ולא החזירה אסורה: אבל לא למכירה. למתלייה במנהגא אלא כבהמה גסה היא ובכל מקום אין מוכרין: הרחק מעליה דרכך זו מינות. מקום שהמינין עומדין: ההולך לאיצטדינין. מקום שמנגחין את השור: ולכרכום. שבונין בנין של ליצנות כעין מגור כדמתרגמינן מגור כרכום: את הנחשים. מנחשים מכשפים: ואת החברים. לוחשי לחשים: בוקיון ומוקיון וכו'. כולם מיני ליצנות הם: הא למדת. מדסמיך ליה כי אם בתורת ה' חפצו: כל המתלוצץ יסורים באין עליו. מדה כנגד מדה שהליצנות פורק עול יראת שמים ולפיכך יסורין באין עליו להכניעו: משך ידו. הקב"ה הפותח יד לזון את הכל מושכה מן הלוצצים: שעושה תשובה כשהוא איש. כשהוא בכחו שכובש את יצרו בעוד שהוא מתגבר עליו: כי אמרינן ליומי. שמחלק ימי השבוע שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד דרבי תנחום מפרש פלגי מלשון חלוקה דהיינו פלוגתא ולאו דוקא שישלש ימותיו בשוה שהרי התלמוד צריך זמן הרבה ואף המשנה חמורה מן המקרא אלא לומר שיתן זמן לכל אחד כפי הראוי לו: אם פריו יתן בעתו. הוראותיו: על הלמד ועל המלמד. לפי שאף המלמד נענש כשהוא מלמד לתלמיד שאינו הגון וקרא הכי משמע דמעיקרא הכי כתיב אשר פריו לשון יחיד ובתר הכי נקט לשון רבים לא כן הרשעים: הפילה. לשון נפל שלא מלאו ימיו כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חלליו: ועצומים. המתעצמים ומתאפקים ומחרישים מלהורות הורגין את דורן ועצומים לשון עוצם עיניו: ועד כמה. הוי ראוי להוראה: עד ארבעין שנין. משנולד כלומר שהוא בן ארבעים שאין דעתו של אדם מיושבת עליו כראוי עד אותו זמן ובגמרא פרכינן והא רבה הוה דאורי כלומר אע"פ שכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה כדאיתא בפירקא קמא דר"ה (ד' יח.) ומפרקינן התם בשוין כלומר שאין בעירו גדול ממנו: ושמעינן מינה שאין ת"ח רשאי להורות כל זמן שיש בעיר גדול ממנו אם לא הגיע לארבעים אבל אין בעיר גדול ממנו מורה כרבה דאורי אע"פ שלא הגיע לארבעים ותמהני מהר"ם במז"ל שכתבה לזו בפרק חמישי מהלכות תלמוד תורה ולא חלק בין ארבעים לפחות מהן ובין שוין לשיש גדול ממנו וכן יש לתמוה על ה"ר אלפסי ז"ל שלא כתבו בהלכות והא רבה הוה דאורי התם בשוין: ואם בנה שכרו מותר. מסקינן בגמרא דאפילו בעבודת כוכבים עצמה אם בנה שכרו מותר ואפילו למאן דאמר עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד משום דעבודת כוכבים מאן קא גרים לה להקראות עבודת כוכבים מכוש אחרון כלומר מכת קורנס האחרון ובדידיה לית ביה שוה פרוטה הלכך שרי דשכירות שאר מכושות לא מיתסר דההוא לאו שכר עבודת כוכבים הוא וקסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף כלומר דאומן המקבל עליו לעשות כלי בשכר לא אמרינן בגמר מלאכה הוא זוכה בכל השכירות דאי אמרינן הכי מיתסר דאגריה דעבודת כוכבים שקיל ליה אלא כל פורתא ופורתא דעביד קמא קמא זכי באגריה ופלוגתא היא בקדושין (דף סג.) וקי"ל הכי דהא עסקינן בפרק האומר בקדושין גבי מתני' דע"מ שאעשה עמך כפועל דתנא דידן סבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ונמלא פסקן של דברים דעבודת כוכבים עצמה ומקומות שמעמידין אותה בהן לא יבנה ואם בנה שכרו מותר אבל במקומות שמקריבים בהם לעבודת כוכבים כגון במסיאות בונין לכתחלה: מתני' אין מוכרין להם במחובר לקרקע. בגמרא מפרש טעמא: אבל מוכר הוא משקצץ. אע"ג דהוה ליה מחובר מעיקרו ודוקא משקצץ אבל על מנת לקוץ לא ודאמרינן דאין מוכרין להם במחובר לקרקע הייט לר"מ כדאית ליה אפי' בחוצה לארץ ולרבי יוסי כדאית ליה דוקא בא"י דאי בחוצה לארץ הא אמר רבי יוסי דמוכרין אפי' שדות כדאיתא במתני' בסמוך ולא הסיר טפי מחובר לקרקע מקרקע עצמו כיון דתרוייהו מלא תתן להם חנייה בקרקע מתסרי הלכך כיון דקיימא לן כרבי יוסי דבחו"ל מוכרין [קרקע] כדפסקינן בגמרא בסמוך כל שכן שמוכרין בחו"ל מחובר לקרקע והיכא מ"ד דדוקא שדות מוכרין בחו"ל אבל מחובר לקרקע לא וטעמא דמלתא דכיון דמחובר לקרקע אפשר למכור משקצץ לא התירו במחובר ולהכי תנן סתמא אין מוכרין להם במחובר לקרקע ומשמע אפילו בחו"ל ואפילו לרבי יוסי אבל בשדות דלא אפשר בלאו הכי התיר רבי יוסי והראשון יותר נכון: גמ' מנא ה"מ. דאין מוכרין להם במחובר לקרקע ואין צ"ל קרקע עצמו: לא תתן להם חנייה בקרקע. דריש תחנם מלשון חנה כלומר

תורה אור | נר מצוה

גמ' אמר רב חנן בר רבא *חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אבל לא למכירה [דבין במקום שנהגו למכור ובין במקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין] וכן הלכתא: א *בהרחק מעליה דרכך זו מינות *)והרשות ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה וכמה אמר רב חסדא ארבע אמות: *ת"ר ההולך לאיצטדינין ולברכום וראה את הנחשים ואת החברים בוקיון ומוקיון מוליון ולוליון סגדלין וסגדליון הרי זה מושב לצים ועליהם הכתוב אומר °אשרי האיש אשר לא הלך וגו' כי אם בתורת ה' חפצו וגו' הא למדת שהדברים הללו מביאין את האדם לביטול תורה דרש ר"ש בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך וגו' וכי מאחר שלא הלך מהיכן עמד ומאחר שלא עמד מהיכן ישב ומאחר שלא ישב מהיכן לץ לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר °אם חכמת חכמת לך ואם לצת לבדך תשא אמר רבי אלעזר כל המתלוצץ יסורים באין עליו שנאמר °ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם וגו' אמר להו רבא לרבנן במטותא מנייכו לא תלוצון ולא ליתו יסורין עליכון אמר רב קטינא כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין שנאמר °משך ידו את לוצצים °*אשרי איש ירא את ה' איש ולא אשה אמר רב עמרם א"ר ואמרי לה א"ר נחמן אשרי איש שעושה תשובה כשהוא איש: על פלגי מים א"ר תנחום בר חנילאי *לעולם *ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד ומי ידע כמה חיי כי קאמרינן ליומי °אשר פריו יתן בעתו אמר רבא אם פריו יתן בעתו עלהו לא יבול ואם לאו [א] יבול על הלמד ועל המלמד הכתוב אומר °לא כן הרשעים וגו' [ב]והיינו דא"ר אבא אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב °כי רבים חללים הפילה *זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה °ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה ועד כמה *עד ארבעין שנין: הגיע *לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנותה א"ר אלעזר אם בנה שכרו מותר: מתני' *אין מוכרין להן במחובר לקרקע אבל מוכר הוא משיקוץ ר' יהודה אומר מוכר הוא ע"מ לקוץ: גמ' מנא הני מילי א"ר יוסי בר' חנינא *אמר קרא °ולא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע תנ"ה ולא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע ד"א לא תתן להם חן דבר

*) זו שררה שעומדת מאליה נגד החוק.

רש"י

גמ' לפירכוס. לענין בהמה מסוכנת כדאמרינן בחולין פשטה ידה ולא החזירה כו': (א) ולא לענין מכירה. לאו תלייה במנהגא אלא כבהמה גסה היא ובכל מקום אין מוכרין: לאיצטדינין. מקום נגיחת שוורים: לכרכום. כי מגור ועושין שם שחוק ליצנות ומשתה: את הנחשים. מנחשים ומכשפים: בוקיון מוקיון. כולן הם מיני ליצנות: משך ידו. הקדוש ב"ה [שהוא] פותח ידו לזון את הכל מושכה מן הלוצצים: כשהוא איש. בעודו בכחו בעודו בבחרותו: ליומי. שני ימים נקרא שני ימים משנה שני ימים תלמוד: אם פריו יתן בעתו. שיקבע עתים לתורה ישנה אחריה שלומד ועושה פרי כלומר שקיים מה שכתוב בתורה: על הלמד ועל המלמד. שאסור ללמוד תורה לתלמיד שאינו הגון: לא כן הרשעים. רשעים תרי משמע: הפילה. לשון נפל שלא מלאו ימיו כלומר הורגין את דורם: ועצומים. לשון עוצם (ב) את עיניו: ועד כמה. יהא ראוי להוראה: עד ארבעים שנין. משנולד: גמ' לא תתן להם חן. כדמפסיק שלא יאמר כמה נאה עובד כוכבים זה דלא ימשוך אחריו:

שלטי הגבורים

א גבי הרחק מעליה דרכך כתב ריא"ז ז"ל הקורא בספרים החיצונים אין לו חלק לעולם הבא וזהו ספרי המינים שאדם נמשך בהם למינות ואלו הן ספרי אריסטוטלית ובאר הפילוסופים שהם כופרים בתורה ובמעשה בראשית ואומרים לית דין ולית דיין כמו שכתב הרמב"ם בספרו בדעת אריסטו שהשגחת ה' תכלה והפסק בגלגל הירח ועוד שכל מה בתרהא מענייני בני אדם המתהלפים חשב אריסטו שהם במקרה גמור ואין לך מינות גדולה מזו שהוא אומר לית דין ולית דיין ועוקר כל התורה כולה ועליו אמר דוד על מה נאץ רשע אלהים אמר בלבו לא תדרוש. וכבר הזהירו חכמי תורתנו שלא לדרוש במעשה מרכבה אפילו ביחיד ולא לדרוש במעשה בראשית בב' ויש מגדולי חכמי תורתנו שלא היו רוצים ללמוד חכמה זו כל עיקר ואפילו מפי חכמים גדולים שהיו מקובלים בה קבלה הוגנת ואמרו ארבעה גדולי עולם נכנסו לפרדס ולא יצא מהם בשלום אלא ר"ע לבדו כמו שמבואר כל הענין במס' חגיגה וכ"ש דורות האחרונים שאינם מגיעי' לצפרנים של הראשונים ואין להם שום קבלה באלו החכמות ואינן יכולין ללמוד בהן אלא מן הספרים שחבר בהם אריסטו ותבריו שהן ספרי מינות ואפילו דבר טוב אסור ללמוד מן המינים שנאמר הרחק מעליה דרכך וכן מבואר במס' ע"ג בפ"א הלא תראה מה שאמר איוב הצדיק והחכמה מאין תמצא וגו' אלהים הבין דרכה וגו' ויאמר לאדם וגו' הנה באר לך שאין דעתו של אדם משגת לעמוד על עיקר החכמה ואולי יצא מדרך האמת וימשך למינות בדרך הפילוסופים ומוטב לו לפרוש מהם ולעסוק בתורה המלמדת יראת ה' וסור מרע וכן זה עלינו רבן של נביאים ע"ה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא אמר להשכיל ולהתבונן בידיעת האלהים בדרך החכמה אלא להאמין ביחוד ע"פ השמועה נע"פ הקבלה כמו שאנו מקובלין כל התורה והמצות וע"פ השמועה וע"פ הקבלה כענין שנאמר וצדיק באמונתו יחיה הוא שאמר הצדיק אז ראה ויספרה שספר לעצמו מעשה בראשית ענין היחוד וכן אמר שלמה ע"ה ראשית חכמה יראת ה' וראשית הוא עיקרו של דבר והמובחר שבו כענין ראשית דגנך ראשית תבואתו וכן אמר בספר קהלת סוף דבר הכל נשמע וגו' הלא תראה כוונת תורת אלהינו בכל מקום לשבח ולהלל המתעסקים ללכת בדרכי המצות וחקים ולהגות בהם תמיד הוא שאמר הנביא אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו וגו' וידיעה הזאת היא שמירת התורה והמצות כאשר אמר הנביא הזה במקום אחר דן דין עני ואביון וכו' הלא היא הדעת אותי ועל חכמת התורה נאמר כי טוב סחרה מסחר כסף יקרה היא וגו' וכל אותו הענין כמו שאמר המשורר ע"ה משפטי ה' וגו' וכן אמר למדו היטב וגו' ולא זה ללמוד בשאר חכמות וכן כתוב בתורה ועתה מה ה' וגו' וכיוצא בזה אמר הנביא הגיד לך אדם מה טוב וגו' הלא תראה ג' עמודי עולם נח איוב ודניאל שאמר עליהם יחזקאל הנביא המה בצדקתם ינצלו את נפשם ולא אמר בחכמתם ואע"פ שהיה דניאל חכם מכל החכמים כמו שנאמר עליו זה הנביא ההכם אתה מדניאל בעסק מאד בספרי החכמים כאשר נזה עליו המלך וביום נרתו לדק היו עמדו לו ולא חכמתו כמו שנאמר וכוין פתיחן ליה וגו' ואומר אלהא די אנת פלח ליה וכן בתחלת ספרו ויסם דניאל על לבו וגו' והיא שעמדה לו וגם על נח נאמר איש צדיק תמים וגם על איוב נאמר איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע שכל עקרן של כתובים אינו אלא לשבח דרכי היושר ותורת אלהינו ומצותיו וכן נאמר על אברהם אבינו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' וכשיתבונן אדם באלו הדברים יכיר וידע כי התועלת הגדולה המועלת לאדם היא עסק התורה והמצות וע"ז נאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך וגו' וכבר הארכתי בענין זה בקונטרס הראיות:

ב וגבי אסור מכירה להם במחובר לדעת רבינו אסור אא"כקצץ אותו תחלה וכן הוא דעת רבינו ישעיה ולדעת מיי' מותר למכור על תנאי שיקוץ וכן הוא דעת הרא"ש ורמב"ן דס"ס בחו"ל דאסור גזירה אטו א"י ולא נראה להרא"ש הגה הטור הבין דברי מיי' דהאיסור זה לא הוי אלא בא"י דוקא ופלא בעיני למה לא פירשו מיי' כדבריו ולולי הטור הגה במשמע מדבריו דס"ס ותני דהאיסור הוא אף בחו"ל דמתני' נמי פ"ק דמס' ע"ז סתמא תנן ופנים יש כמו שכתב הר"ן גם מה שכתב הטור דהרא"ש ז"ל דחה דברי הרמב"ן איני שם בחבורו. וגבי מכירת בתים כתב הטור ובחו"ל בין בתים בין שדות מותרין בין למכור בין להשכיר ובלבד שלא ימכור לג' ישכיר לשלשה עובדי כוכבים ביחד בשכונת היהודים אבל לא' או לב' יוכל למכור או להשכיר כמו שירצה ולא חיישינן שמא ימכור הוא או ישכיר לאחרים. נראה מדברי מיי' דהטור דאמרו ובלבד שלא יעשה שכונה לא קאי אלא אמשכיר בית בא"י דעלה קאי בתנורו וכן נראה שיטת ההלכה שם וכן בפירוש המשנה שנו הכי מוכח ולא בחו"ל ליכא נפקותא אפילו יעשה שכונה והמגה הטור אסר בכל ענין והאשר"י בלפנינו בדפוס כתוב בהם אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי מאיר והשבתי שהוא טעות סופר דבגמרא אמר הלכה כרבי יוסי ואולי כי בגירסתו הלכה כר"מ וקאי אמוכר בחו"ל ועלה קאמר ובלבד שלא יעשנה שכונה ומהכא נפקא ליה לטור דגם בחו"ל אסור אם יעשנה שכונה ודע. כתב הטור והאידנא נוהגין להשכיר אף לדירה כיון שאין נוהגין להכניס עבודת כוכבים בבתיהם ורבי' חיים הביא ראיה מדאמר בירושלמי הא במקום שאמרו למכור אף לבית דירה מותר למכור כגון בחו"ל והטעם כי בחו"ל מותר להשכיר משום דמן התורה אינו אסור להכניס עבודת כוכבים אלא בבית שישראל עצמו דר בה ומדברי סופרים אמרו אפילו בבית שאינו דר שם אסור וכשמוכר או משכירה לאחרים לא רצו לגזור:

עין משפט

א מיי' פ"ד מהלכות מהלכות אסורות סמג לאוין קל טור יו"ד סימן יג:
ב מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קכו:
ג מיי' פ"א מהל' ת"ת סמג עשין יב:
ד מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין פ"ה מהל' ת"ת טור חו"מ סימן י:
ה מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים טור י"ד סימן קנא:
ו מיי' פ"י מהל' עבודת כוכבים סמג לאוין מח טור י"ד סימן קנא:

תהלים קיב
דף יט.
אלף ריא
שם
שם
אלף רינ
משלי ו
אלף ריג
אלף ריד
אלף רטו
דברים טו

הגהות הב"ח
(א) אבל לא לענין כצ"ל: (ב) תיבת את נמחק:

הגהות בא"ר
[א] תי' יבול נמחק: [ב] נ"ב בגמ' ל"ג וסיינו אלא מימרא בפני עצמה הוא:

רבינו נסים

כלומר לא תתן להם שום קביעות: אסור לאדם לומר כמה נאה עובד כוכבים זה. כדי שלא ימשך אחריהם: ולא בבגדי צבע אשה. שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמייפין אותה ומהרהר אחריה: ונשמרת וגו'. וסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה דקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי (קרי) כך: תורה. ע"י שעסוק בה ועוד שרואה אזהרות שבה ונשמר: זריזות. זריז ונשמר מקודם לכן שלא תבא עבירה לידו כי הכא דאינו מהרהר לבא לידי שום טומאה: זהירות. כשהעבירה בא לידו זהיר להשמר שלא יכשל והכי אמרינן בפרק כל הבשר [ג](דף קז:) מאי לאו דזהיר ולא נגע לא דזריז ומשי ידיה מעיקרא [ומתוך כך בא לידי] פרישות שגודר עצמו אפילו במותר לו ומתוך כך בא לידי [נקיות אפילו במחשבה ומתוך כך בא לידי] ענוה מתוך שהוא מבזה עיני העולם וממנה בא לידי יראת חטא שהוא ירא ממנו כירא מן האויב ומתוך כך בא לידי חסידות שכל מעשיו לשם שמים: הא למדת שענוה גדולה מכולן. משום דרבי יהושע בן לוי משמע ליה דענוה היינו מאי דפרישנא בחסידות: ירושלמי זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב וכלה וכפר. כלומר דכתיב וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח ולשון וכלה משמע זריזות דלשון כלוי משמע מהירות דהיינו זריזות וכתיב קרא אחרינא וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח כלומר כשהוא עושה בזריזות חשיבא כפרה והיינו נקיות: חסידות לידי תחיית המתים דכתיב ונתתי רוחי בכם דהיינו חסידות ובתר הכי וחייתם. תחיית המתים לידי אליהו. כלומר דאליהו בא בשביל תחיית המתים והוא מקדים לבא דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא דהיינו תחיית המתים וכיון דבשביל אותו יום אתי אליהו נמצא שתחיית המתים גורמת לאליהו שיבא: רבי מאיר אומר אינו מוכר לו אלא קצורה. מפרשינן בגמרא דקמה אע"ג דאי משהי [ליה] [ג] פסידא אפ"ה לא שרי ר"מ בעל מנת לקצור ורבי יהודה שרי אפילו בשחת אע"פ ששבחו ניכר לעין כל זמן שהוא שוהה: דלאו ברשותיה קיימי. דשחת ואילן וקמה בקרקע ישראל נינהו ולא מצי עובד כוכבים לשהינהו דישראל מעכב עליה: אבל בהמה מכי זבין לה עובד כוכבים ברשותיה קיימא. והלכתא כרבי מאיר דסתם מתני' כוותיה. ביבמות בפרק החולץ (סוף דף מב:) משמע דכל היכא דאיכא פלוגתא במתניתין לאו סתמא מיקרי' ואפ"ה משמע דראה רבי דבריו כיון ששנאו סתם כדאמרינן בחולין (דף פה.) ראה [רבי] דבריו של רבי שמעון ושנאו בלשון חכמים ובבהמה על מנת לשחוט נמי קי"ל כר"מ דכיון דסתם לן תנא כוותיה באילן כל שכן בבהמה שהרי יותר ראוי לאסור בבהמה מבאילן דהא איבעיא לן אי מודה רבי יהודה בבהמה או לא אבל הר"ם במז"ל כתב בפרק עשירי מהלכות עבודת כוכבים או מוכר הוא על מנת לקוץ וקוצץ נראה שפסק כרבי יהודה משום דאיבעיא לן אליביה בהמה על מנת לשחוט מהו: **מתני'** אין משכירין להם בתים בארץ ישראל. גזרה משום מכירה דאיסורא דאורייתא היא שנותן להם חנייה בקרקע: וא"צ לומר שדות. דשייך למגזר בהו משום מכר משום דאית בהו תרתי לאיסורא חדא דיהיב להו לעובדי כוכבים חנייה בקרקע ואידך דמפקע להו ממעשר כדאיתא בגמרא: ובסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות. סוריא ארם צובה הסמוכה לא"י וכבשה דוד והוסיפה על א"י והויא כבוש יחיד ואע"ג דסבר ר"מ כבוש יחיד שמיה כבוש כדאמרינן בגמרא אפ"ה לא החמירו בה חכמים כל כך כארץ ישראל ומשום הכי משכירין בה בתים דלית בהו תרתי אבל לא שדות משום דאית בהו תרתי ובחו"ל דמרחק ליכא למגזר מכירה דהתם אטו מכירה דארץ ישראל: מוכרין בתים ומשכירין שדות אבל מכירה דשדות לא דכיון

גמרא

תורה אור | נר מצוה

דבר אחר א לא תתן להם מתנת חנם. לא תתן להם חן מסייע ליה לרב דאמר רבי יהודה אמר רב אסור לאדם לומר כמה נאה עובד כוכבים זה: תנו רבנן °ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג) שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש ואפילו מכוערת *ולא בבגדי (דף כ:) צבע אשה ולא בחמורה ולא בחמור ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעוף ולא בעופה בשעה שנזקקין זה לזה ולא בבגדי צבע אשה א"ר יהודה אמר שמואל אפי' שטוחין ומונחין ע"ג הכותל אמר רב פפא ובמכיר את בעליהן ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה מכאן א"ר פנחס בן יאיר [תורה מביאה לידי זהירות] זהירות מביאה לידי זריזות זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי פרישות פרישות מביאה לידי טהרה (א)טהרה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי חסידות (א) חסידות גדולה מכולן שנאמר °אז דברת בחזון לחסידך (תהלים פט) ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי ענוה גדולה מכולן שנאמר °רוח (ישעיה סא) ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים שלחני וגו' חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת שהענוה גדולה מכולן ופירשוה בירושלמי זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב °וכלה וכפר נקיות לידי טהרה שנא' (ויקרא טז) וכפר עליו הכהן וטהר טהרה לידי קדושה שנא' °וטהרו וקדשו (שם) קדושה לידי ענוה דכתיב °כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא (ישעיה נז) ושפל רוח ענוה ליראת חטא דכתיב °עקב ענוה יראת ה' (משלי כב) אמר רבי יצחק בן אלעזר מה שעשתה החכמה עטרה לראשה עשאתו ענוה עקב לסוליתה דכתיב °ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא) וכתיב עקב ענוה יראת ה' יראת חטא לידי רוח הקודש דכתיב °אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא (משלי ב) רוח הקודש לידי חסידות דכתיב אז דברת בחזון לחסידך חסידות לידי תחיית המתים דכתיב °ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל לז) (ג) תחיית המתים לידי אליהו זכור לטוב דכתיב °הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' (מלאכי ג): °ר' יהודה אומר ג מוכר הוא לו ע"מ לקוץ ת"ר מוכר הוא לו על מנת לקוץ וקוצץ דברי ר' יהודה ר"מ אומר אינו מוכר לו אלא קצוץ קמה ע"מ לקצור וקוצר דברי ר' יהודה ר"מ אומר אינו מוכר לו אלא קצורה שחת ע"מ לגזוז וגוזז דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אינו מוכר לו אלא גזוזה איבעיא להו בהמה על מנת לשחוט ושוחט מהו התם הוא דלאו ברשותיה קיימא לא מצי משהי להו אבל בהמה כיון דברשותיה קיימא משהי לה או דילמא לא שנא תא שמע [א] בהמה ע"מ לשחוט ושוחט דברי רבי יהודה ר' מאיר אומר אין מוכר אלא שחוטה והילכתא כר"מ דסתם מתני' כותיה: **מתני'** ב אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות ובסוריא משכירין *להם (דף כא.) בתים אבל לא שדות ובחוצה לארץ מוכרין (ג) בתים ומשכירין (ג) שדות דברי ר"מ ר' יוסי אומר אף בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות ובסוריא מוכרין (ג) בתים ומשכירין (ג) שדות ובחוצה לארץ מוכרין

רש"י

לא בבגדי צבע אשה. שזוכר את האשה שמלובשת בהן לפי שמייפין אותה ומהרהר אחריה: ובמכיר את בעליהן. האשה המלובשת בהן: ונשמרת. וסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה וקא מזהר ליה לישמר שלא יבא לידי כך: זהירות. הנזהר מעבירות שלא יכשל בהן: זריזות. שיהא זריז לעשות מצות: נקיות. נקי בלא חטא: פרישות. אף בדבר המותר פורש להחמיר על עצמו: טהרה. לח ומלובן ועדיף מנקי: אז דברת בחזון לחסידך. ולא אמר לירא‍יך: שחת. תבואות חטין ושעורין קודם שתעלה בזירוזו קודם שגדלה שליש: ע"מ לשחוט. מתנה עמו בפירוש: לאו ברשותיה קיימי. שחת ואילן וקמה בקרקע של ישראל ואינו מניחן להשהותו בתוכו אבל בהמה מכי זבן לה עובד כוכבים ברשותיה קיימי: **מתני'** אין משכירין בתים לעובד כוכבים בארץ ישראל. גזירה משום מכירה דאיסור דאורייתא הוא שנותנין להן חנייה: וא"צ לומר שדות. דאיכא תרתי לאיסורא שנותן לעובד כוכבים חנייה ומפקיעו מיד מעשר: סוריא. ארם צובה וסמוך לא"י וכבשה דוד וחיברה לארץ ישראל שלא ע"פ הדבור ובלא ס' רבוא וקרו ליה כיבוש יחיד: משכירין להן בתים. ולא גזרינן אטו מכירה דאי נמי אתי לידי מכירה לא עבר אדאורייתא דכי כתיב לא תתן להם חנייה בקרקע בא"י כתיב דחשיבא חנייתה ומיהו מכירה לכתחלה לא דגזרינן משום מכירה דארץ ישראל: אבל לא שדות. דאיכא תרתי גריעותא לאיסורא כדפרישית: ובחוצה לארץ. דמרחק ליכא למיגזר משום מכירה דהתם אטו מכירה דא"י לכך מוכרין להן בתים ומשכירין להן שדות אבל מכירה דשדות לא דכיון דאיכא תרתי גזרינן: רבי יוסי

שלטי הגבורים

א לשון ריא"ז בפרק ד' מיתות עובד כוכבים שעוסק בתורה יהרג שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה לנו ולא להם והרי הוא בכלל גזל שהוא גוזל ירושתנו ונראה בעיני שישראל המלמדו תורה הרי הוא עובר על ולפני עור ולא נאמר כל זה אלא בתורת משה ומצותיה שנצטוו בהן ישראל אבל נביאים וכתובים נראה בעיני שמותר ללמדו שרואה בהן נחמות האמורים לישראל ותשובות שראוי להאמין לאפיקורסין וע"י כן אפשר שישיב דרשו ולפי שראיתי מפריצי עמנו המלגלגים ובוזים דברי חכמים ומלמדים להם להלעיג על תורתנו באתי לבאר ענין המדרשים ומה היתה כוונת תורתנו בהם דע והבן כי המדרשים הן על ג' דרכים יש מהן שהן דרך גוזמא כמו שאמר בפרק גיד הנשה דברה תורה בלשון הבאי דברו נביאים בלשון הבאי דברו חכמים בלשון הבאי כענין ערים גדולות ובצורות בשמים וכן ותבקע הארץ לקולם וכיוצא בהן ויש מהן רבים כדברי רבה בר בר חנה בפרק המוכר את הספינה שהן דרך גוזמא שדרך בני אדם לדבר כן ויש מן המדרשים שהן על דרך מעשה נסים שמראה הקב"ה כחו ומראה להם מעשים נוראים ומתמיהים כמו שנאמר בדניאל וראיתי אני [לבדי] את המראה וכו' וכן יונה בן אמתי שבלעו הדג והקיאו ורבים כיוצא בהן וכאלה ימצאו רבים בדברי החכמים כמו שנאמר בפ' ח"ס על ר' בנאה שהיה מציין המערות וכל ענין האמור שם ועוד אמר שם שהיה מגושא אחד שהיה חופש מערות המתים וכו' וכל אותן הענינים מעשה נסים כמו שהיו נעשין ונגלין לנביאים שאין כן לשאר בני אדם ויש מאלה רבים כמעשים של רבה ב"ב חנה שהן דברים מתמהים שהיה מראה לחסידיו המאמינים בו בלב שלם ויש מן המדרשים שכוונת חכמים בהם לדרוש המקרא בכל ענין שיכולין לדרוש וסמכו על מה שכתוב אחת דבר אלהים שתים זו שמענו וכן מה שכתוב הלא כה דברי כאש וגו' למדו מזה שמקרא אחד יוצא לכמה טעמים כמו שמבואר בפרק אחד דיני ממונות ואל תתמה על זה שלא תראה רוב פעמים אפי' הדיוט אחד מדבר דבריו מורכבין שיש להם שתי פנים וכ"ש דברי חכמה שנאמרו ברוח הקדש ועל דרך זה דורשין חכמים המקרא בכל ענין שיכולין לדרשו ואמרו אין מקרא יוצא מידי פשוטו שהוא העיקר וכל המדרשים שנדרשים בו יש מהן שהוא עיקר קרוב לפשט ויש מהן שיש בו רמז כמעט שלא תראה מה שדרש אחד מן החכמים בפ"ק דתענית שאמר יעקב אבינו לא מת והשיב לו חכם אחד וכי בחנם ספדוהו הספדנים ותנטו החונטים וקברו הקוברים והשיב לו מקרא אני דורש כלומר גם אני יודע שמת אלא אני מתכוין לדרוש את המקרא בכל ענין שראוי לידרש

...א לסיות המדרש כמשמעו יש בו רמז שיש לומר לא מת כענין שאמרו צדיקים אפילו במיתתן הן חיים לפי ששמם וזכרם ומעשיהם קיימים לעולם וכזה תמצא בפרק במה מדליקין שהיה הדרשן דורש עתידה ... גלוסקאות וכלי מילת וכו' והודיע לו שיש לך לפרש המדרש בענין הקרוב לו ובא אותו הכתוב ללמד שעתיד הבורא לחדש טובה גדולה בעולם וכיוצא בזה אומר שם גם מדרשים אחרים ועוד אמרו בתלמוד ... דנזיר וכי המדרשות אמנה הם דרוש וקבל שכר הא לך הדבר מבואר שלא אמרו חכמים המדרשים על דרך אמונה ועיקר אלא להרבות טעמא. למקרא ולדרשו בכל פנים אולי יש בהן רמז ... עליו אמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ומתעתעים בנביאיו וכמה מקומות נענשו על שהיו מלגלגים בדברי חכמים: ב לשון ריא"ז ומשכירין להם בתים ובסוריא מוכרין להם בתים ומשכירין להם ... ובחו"ל מוכרים אלו ואלו ובלבד שלא ימכור ביתו לג' עובדי כוכבים שעושה שכונת עובדי כוכבים בדירתו ולא ישכיר אדם ביתו לעובד כוכבים אלא להשתמש בו שאר תשמישין ... מפני שמכניס עבודת כוכבים לביתו ותורה אמרה ולא תביא תועבה אל ביתך ובספר התרומה אומר שלא נאסר מן התורה אלא כשישראל עצמו דר שם אבל כשמשכירה לעובד כוכבים אסרוה מד"ס ... הקילו בזמן הזה להשכיר בתים לעובדי כוכבים בחו"ל אפילו לדירה ואע"פ שלפעמים מכנים עבודת כוכבים לתוכם.

דכיון דאיכא תרתי גזרינן . רבי יוסי סבירא ליה דבבתים כיון דליכא במכירה אלא חדא לאיסורא לא גזרינן שכירות אטו מכירה ובסוריא מוכרין בתים משום דסבירא ליה דכבוש יחיד לא שמיה כבוש : וכתב רש"י ז"ל דמשום הכי מיקריא סוריא כבוש יחיד לפי שכבשה דוד וחברה לא"י שלא ע"פ הדבור ובלא ששים רבוא ולאו למימרא דמפני שלא היו שם ששים רבוא מקריא כבוש יחיד שהרי הרבה כרכים מארץ ישראל לא כבשום כל ישראל אלא מקצתם אלא עיקרא דמילתא איתא בספרי דמקשינן קראי להדדי דבחד דוכתא כתיבי תחומי דא"י ובאידך דוכתא כתיב כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו הא כיצד בתחלה יש להם לכבוש ארץ ישראל ואח"כ אם כובשין בחו"ל דינא כארץ ישראל וכשכבש דוד סוריא עדיין היה נשאר לכבש הרבה מא"י וכדאמרינן עלה בספרי דוד סמוך לפלטרין שלך לא הורשתה ואתה הולך לארם צובה ומשום הכי קרינן ליה כבוש יחיד לפי שלא הסכימו סנהדרין בכבוש אלא דוד כבשה מדעתו: מתני' אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו וכו'. אמרינן עלה בירושלמי הא במקום[א] שנהגו למכור מוכר הוא לו ואפילו לבית דירה ומשכיר הוא לו ואפילו לבית דירה ולפי זה מתני' ה"פ אף באותן מקומות שהקלו להשכיר כעין סוריא לר"מ או א"י וסוריא לרבי יוסי לא לבית דירה הקלו אבל בחו"ל שהקלו אפילו למכור אף להשכיר לבית דירה התירו והיינו טעמא משום דהאי לא תביא תועבה אל ביתך להא מלתא אסמכתא בעלמא היא דעיקר קרא בישראל המכניס עבודת כוכבים לביתו הוא והכי מוכח בסוף מכות (דף כב.)

תורה אור · נר מצוה

אלו ואלו : גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי א"ר יוסף ובלבד שלא יעשה שכונה תנא אין שכונה פחותה משלשה בני אדם : מתני' אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס לתוכה עבודת כוכבים שנאמר °ולא תביא תועבה אל ביתך א ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שנקראת על שמו : גמ' *תניא רשב"ג א לא ישכיר אדם מרחצו לעובד כוכבים מפני שנקראת על שמו ועובד כוכבים זה עושה בה מלאכה בשבתות וימים טובים אבל שדהו לעובד כוכבים מאי שרי °דאמרי אריסותיה קא עביד מרחץ נמי אמרי אריסותיה קא עביד אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי *הנהו מוריקא דעובד כוכבים נקיט בשבתא וישראל בחד בשבתא אתו לקמיה דרבא שרא להו רבא (א) איתיביה רבינא לרבא ב ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול אתה חלקך בשבת ואני חלקי בחול ואם התנו מתחלה מותר ואם באו לחשבון אסור איכסיף לסוף איגלאי מילתא דהתנו

רש"י

יוסי אומר כו'. דלא גזר שכירות אטו מכירה: מתני' אף במקום שאמרו להשכיר . להם בתים לא לבית דירה אמרו . אלא לאשתמושי בהו בתיבנא וציבי מפני שמכנים לתוכו עבודת כוכבים : גמ' מפני שנקראת על שמו . הרואה שמחמין אותו בשבת אומר שהבלנים שלוחין של ישראל הם : גמ' דאמרי אריסותיה · שקיבל למחצה ולשלים ולרביע ועליו מוטל לעשות אריסותו : מוריקאי. גינת כרכום: דעובד כוכבים נקט בשבתא . לחרוש ולזרוע ולקצור : ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה באריסות מבעל הבית . ומשקיבלו הוטלו על שניהם לעשות בה ביחד : לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול אתה חלקך בשבת . לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו : ואם התנו מתחלה . קודם שהוטלה עליו מותר דהא לא קביל עליה ישראל עבודה בשבת ואין העובד כוכבים שלוחו : ואם באו לחשבון . לאו אסתנו מתחלה קאי אלא מילתא באפי נפשה היא ולומר אם קבלה סתם כלומר שנטל עובד כוכבים שבת וישראל חול ולא צוהו ישראל ובאו לחשבון אחר זמן ואומר כמה ימי שבתות נטלת אטול כנגדן ימות החול אסור דשכר שבת הוא נוטל דגלי דעתיה דעובד כוכבים היה

הלכך בארץ שאנו מצווין לגרש אחר עבודת כוכבים אסרו חכמים שלא להשכיר לבית דירה וכן נמי בסוריא מפני סמיכותה לא"י אבל בחו"ל שאין אנו מצווין [לגרש] אחריה משכירין אפילו לבית דירה וליסנא דמתני' נמי דיקא הכי דקתני סיפא ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שנקראת על שמו כלומר ועובד כוכבים עושה בו מלאכה בשבת וי"ט כדאיתא בגמרא ואם איתא דאיסור בית דירה בכל מקום נמי הוה [הוה] ליה למתני ולא ישכיר לו את המרחץ דרישא נמי בכל מקום היא אלא ש"מ דאיסורא דרישא ליתיה אלא בא"י וסוריא אבל בחו"ל לא ומשום הכי תנא סיפא בכל מקום ובירושלמי איפליגו אם משכירין להם שדות בא"י כל שאינו מולא להשכיר לישראל דגרסינן התם ר' סימון היו לו כרמים נטועים בהר המלך שאל לר' יוחנן א"ל יאבדו ואל תשכירם לעובד כוכבים שאל לר' יהושע מהו להשכירם לעובד כוכבים ושרא ליה ר' יהושע במקום שאין ישראל מצויין : גמ' אבל שדהו לעובד כוכבים שרי להשכיר היכא דליכא למיחש להניית קרקע כגון בחו"ל ואע"פ שנקראת על שמו לא חשדינן ליה דלהוי העובד כוכבים שלוחו אלא אמרינן אריסא הוא וקבלה עליו למחצה לשליש ולרביע ועליו מוטלת: ומהא שמעינן דכיון שיש לעובד כוכבים חלק בפירות השדה אע"פ שישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דעובד כוכבים אדעתא דנפשיה קא עביד והנאת ישראל ממילא אתיא הילכך שרי ולא דמי לישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות דלקמן דהתם עבודת השדה אישראל נמי רמיא אבל הכא כולה אעובד כוכבים רמיא ולאו אישראל כלל וכל שכן שמותר להשכיר שדהו לעובד כוכבים כגון שהעובד כוכבים שוכרו בכך ידוע דבכי האי גוונא עובד כוכבים כי קא עביד בדנפשיה קא עביד וישראל לא מתהני כלל ותלמודא דנקט טעמא דאריסותיה קא עביד לרבותא נקטיה דאפי' בכי האי גוונא שרי ועוד שאילו היה האריסות אסור אף השכירות היה אסור דארעא לאריסי קיימא ובאריסות יתלו ולא בשכירות אבל השתא דאריסות שרי כ"ש דשכירות כי האי גוונא שרי ולענין קבלנות כגון שקיבל עליו העובד כוכבים לעשות כל מלאכת שדהו של ישראל בדבר ידוע אם מותר לישראל שיניחנו לעשות מלאכה בשבתות וימים טובים איכא מאן דאמר דשרי דכיון דאמרינן באריסות דשרי בקבלנות נמי שרי דהא לא מתהני ישראל במלאכת שבת כלל ודמיא הא מילתא להכיא דאמרינן בפרק מי שהפך (דף יח:) האריסין והחכירין והקבלנין שלו הרי אלו יעשו כלומר דאע"ג דאבל אסור בעשיית מלאכה קבלנין שלו עושין דמלאכה דידהו חשיבא אבל יש מי שאומר דקבולת כי האי גוונא אסור דלא דמי לאריס דכיון דהאריס חולק בפירות לא אמרי אינשי דשכיר יום הוא אבל כי האי גוונא שהבעלים נוטלים כל הפירות מיחזי להו לאינשי כשכיר יום והיינו דאמרינן התם בפרק מי שהפך מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר ואע"פ שיש מי שפירש באבל עיקר פירושה בשבת קאי אלמא קבלנות אסור בשבת וכן דעת הר"ס במז"ל שכתב בפרק ו' מהלכות שבת לפיכך הפוסק עם העובד כוכבים לבנות לו חצרו או כותלו או לקצור את שדהו וכו' אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום אסור להניחם לעשות מלאכה בשבת והאיא דהאריסין והחכירין והקבלנין לא קשיא דהתם כיון שהקבלנין לא היה להם לחוש שיארע לו אבל משום פסידא דילהו שרי רבנן מה שאין כן בשבת אבל יש מי שדחה ואמר דכי אמרינן מקבלי קבולת בתוך התחום אסור התם בקבולת בנין לפי שדרכן של בני אדם לעשותו בשכירות יום אבל בשדה דרכן של בני אדם לעשותו בקבלנות ועוד שהרואין יתלו באריסות ודברי הר"ס במז"ל נראין לי עיקר ומיהו קבולת כלים שהיא נעשית בלנעה בתוך הבית שרי וליכא משום מראית העין והיינו דתנן גבי עורות לעבדן וכלים לכובס ונותן ב"ה מתירין עם השמש כדאיתא בפירקא קמא דשבת (דף יז:) ולענין פורני ורחים אי הוו כשדה ושרו או כמרחץ ואסירי הרב בעל מתיבות ז"ל כתב דכשדה ניכהו ובשם רבינו האי גאון ז"ל(א)מכיון שהשכירה לשנים הרבה ונתפרסם הדבר מותר וכן נהגו היתר בבבל ונראה שבכיוצא בזה הכל כמנהג המדינה וישראל ועובד כוכבים שלקחו מרחץ בשותפות ועובד כוכבים מחממו בשבת בשביל חלקו ונותן מחליה מה שמשתכר בו לישראל ובימי החול שניהן מחממין אותו נ"ל דשרי דכיון דעובד כוכבים אדעתא דמחלה שלו קא עביד אע"פ שישראל משתכר במלאכה שלו ה"ל כבעל שדה לגבי אריס דאמרינן דכיון דאריס אדעתא דנפשיה קא עביד אע"ג דמטי ליה לישראל רווחא שרי ה"נ עובד כוכבים אדעתא דנפשיה קא עביד וישראל מטיא ליה הנאה ממילא הלכך בכי האי גוונא ליכא משום שכר שבת כלל מאי אמרת מפני שנקראת על שמו ליתא דכיון שהכל יודעין שמרחץ זה יש לו לעובד כוכבים חלק בו ה"ל מרחץ זה כשדה דכיון דעביד לאריסותא אמרי לאריסותיה קא עביד ועוד שהעובד כוכבים זה לא יהא נמנע בשביל ישראל מלחמם אותו בשבת וכיון שסוף סוף מרחץ זה בשבת יחמו אותו בין שיהא נקראת על שמו בין שלא יהא נקראת על שמו אין מקום לאסור שכרו דכיון דעובד כוכבים אדעתא דמחלה [שלו קא עביד ה"ל גבי ישראל כאריס וכיון דאריסותיה] קא עביד אע"ג דממילא מתהני [ב] בעל השדה שרי ואל תקשה עלי מזו ששנינו בתוספתא דדמאי ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול אתה חלקך בשבת ואני בחול דהתם כיון שישראל נוטל כנגדו בחול נמצא שנעשה העובד כוכבים שלוחו בשבת אבל הכא שבחול שניהם מחממין את המרחץ כשהעובד כוכבים מחממו בשבת לאו שליחותא דישראל קא עביד אלא אדעתא דנפשיה קא טרח כאריס וישראל מטיא ליה הנאה ממילא ומכ"מ דוקא כשישראל זה לוקח מה שמשתכר המרחץ בשבת בהבלעת שאר ימים אבל אם בפני עצמו לוקח לא דאע"ג דבהבלעה אתי לידיה מחזי כשכר שבת כדאמרינן בפ' אע"פ (דף סד.) גבי מורד ומורדת [ג] מאי שנא איהו דיהבינן [ד]ליה שכר שבת ומאי שנא איהי דלא יהבי לה שכר שבת איהו דמפחת קא פחית לא מיתחזי ליה כשכר שבת איהי דאוסופי קא מוספא מתחזי ליה כשכר שבת והיא נמי בפרק הזהב (דף נח.) השוכר את הפועל לשמור את התינוק לשמור את הזרעים אינו נותן לו שכר שבת. כך נ"ל: הנהו מוריקאי. זורעי גנת כרכום : דעובד כוכבים נקיט בשבתא. לחרוש ולזרוע ולקצור : שקבלו שדה. באריסות מבעל הבית וכשקבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה יחד : לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול אתה חלקך בשבת. לפי (א) שיעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו : ואם התנו מתחלה. קודם שהוטלה עליו מותר דהא לא קביל ישראל עליה עבודת השבת ואין העובד כוכבים שלוחו : ואם באו לחשבון אסור. לאו

הכתנו

שלטי הגבורים

א גבי אסור להשכיר מרחץ לעובד כוכבים כתב הרמב"ן תנור יש מסתפקין בו אם דרך להשכירו כמו שדה ושרי או אם דומה למרחץ דאסור והוא הכריע לאיסור דדוקא שדה אמרינן ארעא לאריסותא קיימא אבל תנור אינו עומד לאריסות ודינו כמרחץ אפילו השכירו לשנה אסור ובריחים נהגו היתר כשעומדים לאריסות ורבינו האי ז"ל כתב אם השכירו שנים הרבה ונתפרסם הדבר מותר וכן נהגו היתר בבבל והרא"ש כתב ולפי זה נתברר ונתפרסם הדבר בכל גבולינו שכל מי שיש לו מרחץ ותנור אינו שוכר פועלים לעשות לו מלאכה בהם ולוקח הוא הריוח של הרחיצה והאפיה אלא משכירו לא' לשנה או לחדשים בדבר ידוע וביטול השוכר כל הריוח שיבא ממנו הילכך מותר בקבלנות שאין מלאכת העובד כוכבים נקרא על שם ישראל אבל אם היה משכירו לימים אסור ליקח שכר שבת וי"ט :

ב וגבי ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות ר"י היה מתיר בתנור שקבלו בשותפות אפילו לא התנו דדוקא בשדה אסור לפי שחלק הישראל מתעלה ומתרבה באותה מלאכה שעושה העובד כוכבים בשבת אבל בתנור שאין חלק ישראל מתעלה בכך מותר לחלוק ולומר יהא שלי בחול ושלך בשבת ור"ת אסר וכן יראה דעת מיי' ז"ל שכתב המשתתף עם העובד כוכבים במלאכה או בסחורה אם התנו וכו' ומלאכה דומה לתנור שאין חלק הישראל מתעלה במה שהעובד כוכבים עושה ואסור בלא התנו וכתב הרא"ש ואי הוי תנור שלקחו הישראל משכון מן העובד כוכבים נראה שאין צריך הישראל להתענות כלום כיון שהוא ברשות העובד כוכבים ושכר התנור הוא רק לישראל ברבית שלו ואין לישראל חלק בגוף התנור ואם לא התנו תחלה וגם לא בא לומר שיקח ישראל יום אחד כנגד שבת מבעיא ולא איפשיטא וכתב הרא"ש כיון דספיקא דרבנן הוא אזלינן לקולא ואינו צריך להניח לעובד כוכבים ליטול כל השבתות לבדו אבל מדברי מיי' יראה לחומרא שכתב ואם לא התנו ושכר השבת אינו ידוע יראה שהעובד כוכבים יטול שביעית השכר והשאר חולקים בשוה וכתב עוד הנותן מעות לעובד כוכבים להתעסק בהם אפילו שהעובד כוכבים נושא ונותן בהם בשבת חולק עמו כל השכר בשוה וכזה הורו כל הגאונים נ"ע מאי שנא דין זה מדין ישראל ועובד כוכבים שיש להם תנור בשותפות לגבי פסח שהביא המרדכי וטור או"ח סימן תנ"ו ויש כאן כמה שאלות אשר הקשה בני ז"ל ומכאן יש להוכיח דמותר לישראל לעמוד אצל העובד כוכבים בשבת בשעת שחולב החלב ומוסר לו קיבה כשרה להקפיא את הגבינה שאע"פ שבשביל ישראל עושה אותם לו העובד כוכבים בדידיה קא טרח ואין לומר דמשום שישראל עומד עליו שיהיה אסור ואין לומר גבי ישראל שלקח המכס והשכיר עובד כוכבים לגבותו בשבת שהביא המרדכי פ"ק דשבת בשם מהר"ם שאוסר לישראל לעמוד

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' שבת סמג לאוין סה. טור או"ח סי' רמג :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) בתוס' בהלכה חלקו בשם הר"מ לענין דמי בין היכא שמקבל קימחא דמי טפי לשותפות ושרי ובין היכא שמקבל מעות דאסור וצ"ע :

הגהות הב"ח

(א) שנעשה כצ"ל :

הגהות חו"י

(א) כ"כ שי' בשבת ס"פ כל כתבי :

הגהות מא"י

[א] תי' שנהגו רשום וכ"ב שאמרו:[ב] כ"ב נ"ל הישראל : [ג] כ"ב שפותחין מכתובתה ז' טרעפקי' בשבת דהיינו טרעפיק ליום לשבעת ימי השבוע : [ד] כ"ב דמוסיפים על כתובתה שלש טרעפיקין בשבת דהיינו חצי טרעפיק ליום לשבת ימי השבוע :

דף

א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים סמג עשין סא ולאוין נב טוש"ד סי' קמז:
ב מיי' פכ"ב מהלכות איסורי ביאה טוש"ד סימן קנג טור אה"ע סימן כב:

דהתנו מתחלה קאי אלא מילתא באפי נפשה הוא כלומר אם קבלוה סתם ועשו סתם שנטל עובד כוכבים בשבת וישראל בחול ולא לוהו ישראל ואח"כ באו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואטול אני כנגדך ימות החול אסור דשכר שבת הוא נוטל דגלי אדעתיה דעובד כוכבים שלוהו הוה כך פירש רש"י ז"ל. ובגמרא איתמר עליה לישנא אחרינא רב גביהא מבי כתיל אמר הנהו שתילי דערלה הוה דעובד כוכבים וישראל אכל שני ערלה וישראל אכל שני התירא אתא לקמיה דרבא ושרא להו והא אותביה רבינא לרבא סייעיה סייעיה והא איכסיף לא היו דברים מעולם. ופירש רש"י ז"ל דשתילי דערלה הוו ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות לנטעה ויטלו האילן בין שניהם ונתעסק עובד כוכבים בכל צרכי שני ערלה ואכלן וישראל נתעסק בה שלש שנים אחרות ואכלן ושרא להו רבא דהיתר גמור הוא דהא אע"ג (דקבלנות) דקבלוה יחד בתחלה ואמר לו ישראל הוי אתה עובדה לשלש שנים הללו ואני שלש אחריהן אין כאן איסור שליחות דהא ישראל נמי שרי לעבדה ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדו ונמצא נהנה מפירות הערלה שמכרן אין זה נהנה שכך המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל ופרכינן והא אותביה רבינא ואם כן מאי תיובתא גבי שבת איכא איסור שליחות דמלאכה מה שאין כן בערלה ומפרקינן דסיועיה סייעיה מדקתני ואם התנו מתחלה מותר דאלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי ואף על גב דמטיא הנאה לישראל והוא הדין לערלה כך פירש"י ז"ל ולפ"ז ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות יכול ישראל לומר לעובד כוכבים טול אתה שני ערלה ואני שני ההיתר ותמהני מאי סייעתא משבת לערלה דמלאכה דערלה פשיטא דשריא ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדו אי פשיטא לן שאין זה נהנה מפירות הערלה מפני שכך המשפט דשנה שזה עובד הוא אוכל לא צריכין סייעתא מברייתא ואי מספקא לן בהכי מידי היכי פשטינן ספקין מברייתא וראיתי להר"ם במז"ל שכתב בפ"י מהלכות מאכלות אסורות עובד כוכבים וישראל שהיו שותפין בנטיעה אם התנו מתחלת השותפות שיהא העובד כוכבים אוכל שני ערלה וישראל אוכל שלש שנים משני היתר כנגד שני ערלה הרי זה מותר ואם לא התנו מתחלה אסור ובלבד שלא יבאו לחשבון כיצד כגון שיחשוב כמה פירות אכל העובד כוכבים בשני ערלה עד שיאכל ישראל כנגד אותן פירות אם התנו בזה אסור שהוא כמחליף פירות ערלה ע"כ ובודאי שדבריו מחוורים שמכיון שקבלו ישראל ועובד כוכבים שדה זו בשותפות זכה ישראל בחציין של פירות הללו ואם יאמר לו להעובד כוכבים טול אתה חלקך בשני ערלה ואני בשנים של היתר נמצא שנוטל חלופי ערלה (א) אבל צריך ביאור איך תתפרש (ד) [סוגיא] זו וכ"ל שהוא ז"ל מפרש אותה כך רב גביהא מבי כתיל אמר הנהו שתלי דערלה הוו וכיון שכן ודאי רבא לא שרא אלא בהתנו מעיקרא דבשלמא (ה) בשבת כדקא סלקא דעתיך מעיקרא לרבא הך ברייתא דישראל ועובד כוכבים *לא ס"ל והוה [שמיע] ליה דעובדא דמוריקא דעובד כוכבים נקיט בשבת שרי דעובד כוכבים אדעתא דנפשיה קא עביד והוה ליה כאריס וישראל כי קא מתהני הנאה דממילא הוא אבל בשתילי דערלה אפילו לא שמיע ליה הך ברייתא יודע היה רבא שפירות ערלה אסורין בהנאה ואי אפשר להתירם להחליף אותן לכתחלה ולהכי קאמר דודאי בהתנו מתחלה שרא ולא אותביה אלא סייעיה ולא היו דברים מעולם דאיכסיף: וגרסינן תו עלה בגמ' איבעיא להו סתמא מאי. כלומר שקבלו סתם ועשו כהם עובד כוכבים בשבת וישראל באחד בשבת ולא אמר לו ישראל מעולם טול אתה בשבת ואני בחול מהו לחלוק סתם בשוה ולא יזכיר לו של שבת ואמרינן עלה ת"ש ואם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור אימא סיפא אם באו לחשבון אסור. כלומר דכיון שהזכיר לו ישראל של שבת בשעת חלוקה גלי דעתיה דשלוחיה הוא: הא סתמא. כלומר דאף בשעת חלוקה חלקו סתם שרי ומסקינן אלא מהא ליכא למישמע מינה. ותמהני כיון דלא איפשיטא בעיא דרבא אמאי איכסיף דהא משמע דההוא עובדא סתמא הוה נודקאמר דעובד כוכבים נקיט בשבתא וישראל בחד בשבתא ולא קאמר ושאמר לו טול אתה חלקך בשבת ואני בחול או שבאו לחשבון וכיון שכן הוה ליה סתמא וסתמא בעיא ולא איפשיטא וכיון דבדרבנן הוא משמע דלקולא נקיטינן ואם תדחק לומר דעובדא דהנהו מוריקאי באומר טול אתה חלקך הוא אלא שבעלי הגמ' קצרו המעשה איך היה אם כן בסתמא כיון דלא איפשיטא היה לנו לפסוק לקולא ואני רואה שיהיה זה דעת הגאונים ז"ל שהרב אלפסי השמיט בעיא זו דסתמא מאי ודברי הר"ם במז"ל מכריעין דסתמא אסור שכן כתב בפרק ששי מהלכות שבת המשתתף עם העובד כוכבים בשבת במלאכה או בסחורה בחנות אם התנו בתחלה שיהא שכר שבת לעובד כוכבים לבדו אם מעט ואם הרבה ושכר יום אחד כנגד יום שבת לישראל לבדו מותר ואם לא התנו מתחלה כשיבאו לחלוק נוטל העובד כוכבים שכר השבתות כולן לבדו והשאר חולקין ואינו [מוסיף] לו [כלום] כנגד יום השבת אלא אם כן התנו מתחלה וכן אם קבלו שדה בשותפות דין אחד הוא ואם לא התנו ובאו לחלוק השכר ולא היה שכר שבת ידוע יראה לי שהעובד כוכבים לבדו נוטל שביעית השכר והשאר חולקין עד כאן הרי שלא התיר אלא בהתנו מתחלה אבל סתמא לא ונראה לי שהם סוברים דלישני ניהו ודלאי מאן דמתני עובדא דרבא [א] [בלישנא קמא דגמרא משמע דסתמא אסור דעובדא דרבא] סתמא הוה ואפילו הכי איכסיף וכי איבעיא לן סתמא מאי אליבא דרב גביהא מבי כתיל איבעיא לן [דאמר] דהאי עובדא דרבא גבי ערלה הוה ולא היו דברים מעולם דאיכסיף הילכך בסתמא לא שמעינן מידי ומשום הכי איבעיא לן אבל למאן דמתני לישנא דרבא כפשטיה ודאי סתמא אסור וכיון דלישנא קמא לישנא דגמרא הוא ולישנא בתרא דרב גביהא מבי כתיל הוא כלישנא דגמ' נקיטינן אכן דרך הגאונים ז"ל לפסוק בכ"מ וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בפרק ערבי פסחים: ודאמרינן ואם באו לחשבון אסור רש"י ז"ל פירש דמילתא באפי נפשיה הוא כמו שכתבתי למעלה אבל הראב"ד ז"ל פירש דאהתנו מעיקרא קאי כלומר אע"פ שהתנו אם [אמרו] אחר כך שיבאו לחשבון ותהא חלוקתן בזה אסור דכיון שבאו לחשבון אשתכח דתנאי דמעיקרא הערמה בעלמא הוא ולפי זה כי דייקינן אימא סיפא ואם באו לחשבון אסור הא סתמא שרי לא אתי שפיר דמאי קושיא אין סתמא שרי משום דהתנו מעיקרא אלא שהר"ב ז"ל פירש הא סתמא בלא חשבון ובלא תנאי שרי דאי סתמא אסור לישמעינן סתמא וכל שכן באו לחשבון אפילו לאחר שהתנו דאסור: גרסינן בפרק ארבע מיתות ב"ד (דף סג:) אמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים וכו' כתבו בתוס' בשם רבינו שמואל ז"ל דכל שכן אם עבר ועשה שותפות שאסור לקבל ממנו שבועה אבל ר"ת ז"ל אומר שאם עשה שותפות עמו שמותר להביאו לידי שבועה להציל מידו כדאמרינן [דף ו:] מלוה על פה נפרעים מהן מפני שהוא כמציל מידן. ולאו ראיה היא דהתם שאני דדילמא לא אזיל ומודה אבל הכא ודאי נשבע והו דהתם ודאי מציל אבל הכא שמא אינו מציל דדילמא משתבע ומ"מ איכא למידק מדאמרינן בפרק בני העיר (דף כח.) תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי עובד כוכבים מעולם וכיון דאסור מאי רבותיה ותירצו בזה דהכי קאמר לא עבדי שותפות בהדי עובד כוכבים ואפילו הייתי פוטרו משבועה כדי שלא יהא רגיל אצלו וילמוד ממעשיו ועוד כתבו דה"ק דאפילו בזמן שאין רגילות העובד כוכבים להשבע בתרופתם לא עבדי שותפות בהדיה ומן הטעם הזה נהגו היתר בדבר לפי שאין נשבעין בעבודת כוכבים והרמב"ן כתב דמאי דאמרינן אסור לישראל לעשות שותפות עם העובד כוכבים לאו איסורא ממש קאמר דהא לא מיתסר אפילו מדרבנן דמשום לפני עור ליכא אלא במה שאי אפשר לו לעשות אלא ע"י ישראל כמושיט כוס יין לנזיר בדקאי בתרי עברי נהרא ועוד דאפשר שאין בני נח מוזהרים שלא לידור ולא לקיים בשם עבודת כוכבים וקרא דלא ישמע על פיך נמי לא אתי להכי כלל אלא לישראל גופיה מזהר רחמנא אבל כי האי גוונא אפילו מדרבנן לא מיתסר כיון שאין ישראל משביעו בעבודת כוכבים אלא העובד כוכבים הוא שנשבע מאליו על ידי שנתחייב לו שבועה לישראל ומשום דלא מיתסר אלא ממדת חסידות בעלמא אמרינן התם תיתי לי:

רש"י

סיה שלוחו: שמא יתחייב לו. העובד כוכבים שבועה:

הדרן עלך לפני אידיהן

אין מעמידין בהמה בפונדקאות. שעושין להתאכסן שם עוברי דרכים ונותנין שכר לבעלים: שחשודים על הרביעה. ובני נח נזהרו (ב) דכתיב והיו לבשר אחד יצאו בהמה חיה ועופות שבהן משום (ג) ולפני עור:
לא

נר מצוה — תורה אור

דהתנו מעיקרא הוא: גרסינן בפרק ארבע מיתות *אמר אבוה דשמואל אסור לישראל שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בעבודת כוכבים שלו והתורה אמרה °לא ישמע על פיך:

הדרן עלך לפני אידיהן

°)*אין מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים מפני שחשודין על הרביעה לא תתיחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות לא יתיחד אדם עמהן מפני שחשודין על שפיכות דמים: *בת ישראל לא תילד את הכותית *) אבל כותית מילדת בת ישראל בת ישראל לא תניק (א) בנה של כותית אבל

°) [דף שלו ע"ב] *) את בת הכותים דנו ישראל בימיהם כדין ז' עממין.

הדרן עלך לפני אידיהן

אין מעמידין בהמה בפונדקאות. שעושין להתאכסן (ו) שם עוברי דרכים ומעלין שכר לבעלים: מפני שחשודין על הרביעה. ובני נח נאסרו בה (סנהדרין דף נח.) דכתיב והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה (ז) ויש כאן משום לפני עור ומסתברא דה"מ במקומות שהעובדי כוכבים חשודין על הרביעה אי נמי בסתם עובדי כוכבים אבל כגון עובדי כוכבים שבמקומות הללו שאין חשודין בה אדרבה מכין ועונשין עליה מותר: בת ישראל לא תילד את הכותית. מפרשים בברייתא בגמ' (דף כו.) מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים: אבל כותית מילדת את בת ישראל אמרינן בברייתא בגמ' בזמן [שאחרות] עומדות על גבה: (ח) אבל כותית מניקה (ט) בנה של ישראל ברשות דישראל. אבל לא תמסרנו לה להוליכה לביתה שלא תהרגנו. ירושלמי בת ישראל לא תניק את בנה של כותית מפני שמגדלת לו חיים אמר ר' יוסי הדא אמרה שאסור ללמדם אומנות כהדא תרתין אומנין בגירו זגנייא וקוסטריא *)זגנייא לא אלפין וקמון קוסטרייא אלפין ואתעקרין:
ומדאמרינן

*) פי' זגנייא לא למדו וחיו וקוסטרייא למדו ומתו

אבל העובד כוכבים מקבל המכס דהתם היינו הטעם משום שהמכס שכר של ישראל ונקרא על שמו וכשעומד ע"ג העובד כוכבים שמקבלו בשבילו הוי כמהלך בתוך שדהו לדעת מה היא צריכה דאסור אבל הכא אין הגבינות עדיין של ישראל ואין זה שדהו וממונו של ישראל גם אפשר דאפי' הוא בפרהסיא שהישראל עומד על העובד כוכבים שעושה גבינה בשבת דאין בכך כלום ולא דמי לשוכר עובד כוכבים לשמש שיכתוב לו או יחרוג שכתבו הפוסקים מיי' פ"ו מהל' שבת דאם הדבר הוא פרהסיא אסור שיעשה העובד כוכבים בו מלאכה בשבת דהתם שפיר יש לחלק בין נעשה לפרהסיא לפי שהמלאכה היא של ישראל וידוע לכל שהיא של ישראל הלכך אם העובד כוכבים יעשה מלאכה בו בשבת איכא משום חשדא שיאמרו שישראל שכר עובד כוכבים לעשות מלאכתו אבל הכא ידוע שהבהמות הם של עובד כוכבים והמלאכה היא של עובד כוכבים שאין שם ישראל עליה והלכך אפי' הוא פרהסיא מה שהישראל עומד על העובד כוכבים בשעת עשיית הגבינה בשבת אין כאן חשדא דלמה יחשדוהו הרי המלאכה היא של העובד כוכבים ואין נ"ל אם שישראל מקבל אלה הגבינות בחובו שיש לו לקבל מן העובד כוכבים דהרי לשמור אותם בשעת עשייתם דאיכא כאן חשש פסידא דאי לא שרי ליה יפסיד חובו ומדברי מהר"ם פ"ק דשבת יש להוכיח דאפי' העובד כוכבים אינו עושה הגבינות כ"א ביום השבת כגון במקומות שכל אחד עושה הגבינה ביומו ויום שמגיע לזה העובד כוכבים לעולם הוא בשבת דוקא אפ"ה שרי לישראל לעמוד על העובד כוכבים בשעת עשיית הגבינה אם הוא מקבלם בחובו או אם הוא בענין שאם לא יקבלם יפסיד חובו שהרי התיר מהר"ם לישראל להשכיר עובד כוכבים שיקבל המכס בשבילו. אע"פ שקבע לעובד כוכבים לקבלו רק בשבת ואפי' הוא מלאכתו של ישראל בודאי וכ"ש הכא שאינו מלאכתו של ישראל. כד"ן:

א וגבי איסור העמדת בהמה בפונדקאות ר"ת פסק שמותר להעמיד

הגהות הב"ח

(א) נ"ב את: (ב) נ"ב בה: (ג) לפני כצ"ל: (ד) נ"ב לדעתו: (ה) נ"ב אי ההוא עובדא הוה: (ו) נ"ב זהו לשונו של רש"י ונראה שרש"י ז"ל נתכוין ליישב מה שקשה דאמאי נקט פונדקאות. ומיישב דלרבותא נקט פונדקאות דלא תימא דכיון דמעלין האכסנאי שכר לבעלים א"כ מתיירא משום הפסד שכרו ונטורי קא מינטר לה דלא מרבה לה שום עובד כוכבים קמ"ל דאפי' הכי חיישינן וטעמא כדאמר בגמרא הא דתניא אין מוסרין בהמה לרועה שלהן ולא אמ' דרועה שלהן מתיירא משום הפסד שכרו דדוקא איגהו דידעי בהדדי מירתתו אבל דלא ידעינן בהו לא מירתתו: (ז) נ"ב ועוף: (ח) נ"ב בת ישראל לא תניק את בנה של עובדת כוכבים מפרשים בברייתא מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים כו': (ט) את בנה של בת ישראל כצ"ל בכל הענין:

חדושי אנשי שם

(א) ומיהו האשר"י פסק כפרוש רש"י וכלשונו שכן מנהג השתילים בשנה שהוא עובד אוכל הפירות בשכר עמלו ואין לשותפו חלק בפירות עכ"ל וכן פסק בא"ז וכס"ת:

לא שמיע ליה והוה ס"ל דעובדא דמוריקא כו' כצ"ל (ג"א):

הגהות מא"י

[א] עובדא דרבא גבי שבת סתמא הוה כצ"ל:

ומדאמרינן דכותית מניקה בנה של בת ישראל משמע דחלב הכותית שרי ואיכא למידק דבפ' חרש (דף קיד.) משמע שאינו מותר אלא במקום סכנה דתניא התם תינוק יונק מן הכותית ומן הבהמה טמאה ואין חוששין משום יונק שקץ ואוקימנא התם משום סכנה כלומר דליכא מינקת ישראלית ולא בעי אומדנא דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב וכתב שם ר"ח ז"ל דמהא שמעינן דאסור להניק בנה של ישראלית מן הכותית אלא במקום סכנה כבהמה טמאה והכי נמי משמע בתוספתא דשבת דתניא התם אין יונקין מן הכותית ומן הבהמה טמאה ויש מן שאומר דודאי הכי הוא קושטא דמילתא דחלב כותית לא משתרי אלא במקום סכנה ושמעתין דהכא נמי במקום סכנה מיירי וכי תימא אם כן מה טעם דרבי מאיר דאסר בגמ' אפילו באחרות עומדות על גבה ומאי טעמייהו דרבנן נמי דלא שרו אלא באחרות עומדות על גבה איכא למימר כגון שאפשר לו להביא מינקת ממקום קרוב ר"מ סבר כיון דאיכא תקנתא חיישינן לשפיכות דמים ורבנן סברי באחרות עומדות על גבה ליכא למיחש לשפיכות דמים וכיון דהשתא ליכא מניקות וסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב [שריגן ליה חלב] כותית אבל בדאיכא מינקת ישראלית חלב כותית אסור וכן נראה מן הירושלמי דהכא משום סכנה הוא דשרי דגרסי' בירושלמי אבל כותית מניקה בנה של ישראל דכתיב והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך תני יונק תינוק מן הכותית ומן הבהמה טמאה ומביאין לו חלב מכל מקום ואין חוששין לא משום יונק שקץ ולא משום טומאה אלמא מתניתין דהכא דומיא דההיא בהמה טמאה היא ומשום סכנה כדאוקימנא התם דהא אמתניתין דהכא מייתו לה אבל הרשב"א ז"ל כתב דמדינא חלב הכותית מותר דכיון דאסיקנא בפרק אע"פ (דף ס.) דחלב מהלכי שתים מותר מנא תיתי שיהא יותר אסור חלב כותית מחלב של ישראלית אלא לפי שמדת חסידות הוא שלא להניק מחלב כותית שלפי שטבען של ישראל רחמנין וביישנין אף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן משום הכי עריבו לה כותית בהדי בהמה טמאה אבל לא שיהא דינן שוה שבהמה טמאה אסור מן הדין וכותית אינו אלא ממדת חסידות וה"נ מוכח במדרש ואלה שמות רבה דאמרינן ואקראתי לך אשה מינקת מן העבריות וכי אסור היה לו למשה לינק מחלב מצרית לא כן תנינא אבל כותית מניקה בנה של ישראל ברשותה אלא למה אמרה כן לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות להניק אותו ופסל את כולן ולמה פסלן אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עמי יינק מן מצרית והיינו דכתיב את מי יורה דעה וגו':

גמ' ארמלתא לא תרבי כלבא. שמא תתאוה ותרביעהו עליה: ולא תשרי בר בי רב באושפיזא. שמא יחשדוה עליו: אין אשתו משמרתו. דלא קפדא: טופלו לימינו. מחברו לכותי בימינו של ישראל שאם ירצה הכותי להורגו ישלח (ו) את ימינו ויאחוז בו: בסייף. אם הכותי חגור סייף טופלו ישראל לימינו כדי שתהא שמאלו של כותי שהסייף חגור בו לצד ימינו של ישראל ומזומנת ימין ישראל לאחוז בה: במקל. אם ביד כותי מקל: טופלו. ישראל: לשמאלו. שתהא יד ימין הכותי שהמקל בה סמוכה לישראל שאם ירצה הכותי להכותו במקל יחזיק ישראל במקל הסמוך לו ואי טופלו לימינו הוי המקל רחוק מידו של ישראל: במעלה. בהר או בסלע: לא יהא ישראל למטה. אלא למעלה בעלייה ילך ישראל לפני הכותי דהיינו למעלה אלא שטופלו לימינו ולא הוי אחריו ממש ובירידתו ילך הכותי לפניו: ולא ישוח לפניו אפילו במישור אל ישחה ישראל לפני הכותי ליטול כלום: שמא ירוץ. ירוצץ את גולגלתו: ירחיב לו את הדרך. אם היה צריך לילך עד פרסה יאמר שתי פרסאות אני צריך לילך שמא ימתין לו הכותי מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן: נסע סכותה. לא הלך עד שעיר לעשו: לעכו. רחוקה מכזיב:

אבל כותית א מניקה (א) בנה של בת ישראל ברשותה: ° גמ' *תני רב יוסף ארמלתא לא תרבי כלבאולא תשרי בר בי רב (א) באושפיזא משום חשרא: לא *תתייחד ב אשה עמהן מפני שהן חשודין על העריות *מאי איריא כותי אפילו ישראל נמי דהא תנן לא יתייחד איש אחד (ב) עם ב' נשים *לא צריכא שאשתו עמו ישראל אשתו משמרתו כותי אין אשתו משמרתו: לא יתייחד אדם ג עמהם מפני שהן חשודין על שפיכות דמים: ת"ר ישראל שנטפל לו כותי בדרך טופלו לימינו רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר בסייף טופלו לימינו ובמקל טופלו לשמאלו: היו עולין במעלה [א] ויורדין בירידה לא יהא ישראל למטה וכותי למעלה אלא ישראל למעלה וכותי למטה ואל ישוח לפניו שמא ירוץ את גולגלתו שאלו לאין אתה הולך ירחיב לו הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו דכתיב °עד אשר אבא אל אדוני שעירה וכתיב ויעקב נסע סכותה: מעשה בתלמידי ר' עקיבא שהיו מהלכין לכזיב ופגעו בהן ליסטים אמרו להם לאין אתם הולכין אמרו להם לעכו כיון שהגיעו לכזיב פרשו אמרו להם [ב] תלמידי מי אתם אמרו להם תלמידי ר"ע אמרו להם אשרי ר"ע ותלמידיו שלא פגע בהן אדם רע מעולם: בת ישראל ג לא תיילד את הכותית: *ת"ר בת ישראל לא תיילד את הכותית ג מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים וכותית לא תיילד את בת ישראל מפני שהן חשודין על שפיכות דמים דברי ר"מ וחכ"א כותית מילדת את בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה: בת ישראל לא תניק בנה של כותית: ת"ר [ג] בת ישראל לא תניק בנה של כותית מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים וכותית לא תניק בנה של בת ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כותית מניקה בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה ורמינהי יהודית מילדת כותית בשכר אבל לא בחנם א"ר יוסף בשכר (ג) שרי משום איבה: סבר רב יוסף למימר אולודי (ג) בשבת בשכר שרי משום איבה א"ל אביי יכולה למימר לה דידן דמינטרי שבתא מחללינן עלייהו שבתא דידכו דלא מנטרי שבתא לא מחללינן עלייהו שבתא: סבר רב יוסף למימר אונוקי בשכר שרי משום איבה א"ל אביי יכלה למימר לה אי פנויה היא בעינא לאינסובי אי אשת איש היא לא מיזדהמנא באפי גבראי: סבר רב יוסף למימר הא דתניא ד הכותים והרועים בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אסוקי בשכר שרי משום איבה א"ל אביי יכיל למימר ליה קאי ברי אאיגרא א"נ נקיטא לי זימנא לבי דואר: תני ר' אבהו קמיה דרבי יוחנן העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה לא מעלין *ולא מורידין אבל ה המינים והמומרים והמסורות והאפיקורוסין היו מורידין ד אבל לא מעלין א"ל אני שונה °לכל אבדת אחיך לרבות את המומר ואת אמרת מורידין סמי מכאן מומר ולישני ליה כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון כאן במומר אוכל נבילות להכעים

רש"י

גמ' לא תרבי כלבא. לא תגדל כלב: לא יתיחד איש אפי' עם שתי נשים. שהנשים דעתן קלות ושתיהן יתרצו לעבירה: באשתו. של כותי עמו כותי אין אשתו משמרתו דלא קפדה דאיהי בי קרי ואיהו בני בוליני אבל ישראל אשתו משמרתו: טופלו לימינו. מחברו לכותי מימינו של ישראל שאם ירצה הכותי להרגו ישלח ישראל ימינו ויאחוז [בו]: בסייף. אם הכותי חגור סייף טופלו ישראל לימינו וכדי שתהא יד שמאל של כותי שהסייף חגור בו לצד ימין של ישראל ומזומנת לישראל לאחוז בו: במקל. אם היה ביד כותי מקל טופלו ישראל לשמאלו כדי שתהא יד ימין הכותי שהמקל בה סמוכה לישראל ואם ירים כותי יד ימינו תאחוז יד שמאל (ג) ישראל במקל הסמוך לה דאי טופלו לימינו יהיה המקל רחוק מיד הישראל: לא יהא ישראל למטה. אלא לעולם למעלה בעלייה ילך ישראל לפני הכותי (ד) ובירידה ילך הכותי לפני הישראל: ולא ישוח לפניו. אפילו במישור אל ישחה ישראל לפני הכותי ליטול כלום שמא ירוצץ גולגלתו: ירחיב לו הדרך. היה צריך לילך פרסה יאמר לו שתי פרסאות אני צריך לילך אולי ימתין הכותי מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן: נסע סוכותה. ולא הלך לשעיר: (ה) בשכר שרי. בשבת כנחול משום איבה דהא איהו חזו דמיילדת לנשי דידן בשבת כנחול: לא מעלין. מן הבור ולא מורידין אותו לבור: קאי ברי אאיגרא. ואם לא אורידנו ימות ונוח לי להפסיד שכרי ולהצילו: נקיטא לי זימנא בי דואר השלטון קבע לי זמן לבית הוועד ואם לא אלך יצא שכרי בהפסדי: מינין. כומרים לעבודת כוכבים: מסורת. מלשינין לספר המוסרין ממון של חביריהן ביד עובדי כוכבים אנסים: לתיאבון. כשאין לו בשר היתר אוכל איסור אבל

ה. אם עושה
כן

 °עד אשר אבא אל אדוני שעירה — בראשית לג; °לכל אבדת אחיך — דברים כב

נר מצוה: א מיי' פכ"ב מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קא טוש"ע יו"ד סימן קנג: ב מיי' פ"ב מהל' רוצח טור יו"ד סימן קנג: ג מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים סמג לאוין סח ריד טור יו"ד סימן קנג: ד מיי' פ"י מהלכות עבודת כוכבים סמג לאוין קסד טור יו"ד סימן קנח: ה מיי' פ"ד מהל' רוצח ופ"י מהלכות עבודת כוכבים סמג לאוין קסג טור יו"ד סימן קנח:

הגהות הב"ח
(א) ג"ב את: (ב) נ"ב כותית: (ג) נ"ב של: (ד) נ"ב דהייט למעלה אלא שטופלו לימינו דלא הוי אחריו ממש: (ה) נ"ב אולודי כותית: (ו) נ"ב ישראל: (ז) כותית בשבת. בדברים וכו' כצ"ל: (ח) נ"ב דידכו: (ט) נ"ב לשון תוספות: (י) נ"ב תדא:

הגהות חו"י
(א) נ"ב פירש רש"י אגב דלגיע לה לא מרתתא: (ב) נ"ב עיין בגמ' דף כב ע"ב דאע"פ דאשה עם ב' אנשים שרי מ"מ בפרוצין אסור: (ג) נ"ב מכאן בחנם ליכא איבה דמצי למימר גם מישראל יש לה שכר:

הגהות מאי"ר
[א] או יורדין כצ"ל: [ב] פי' תלמידי רשום למתוק: [ג] נ"ב ואיך פריך למיהוא מילדת ומניקה דהי אשמועינן מילדת הוא בבסיפא קאמרי רבנן דשרי דלא אפשר משום דאחרות רואות אותם אבל מינקת אפשר דספילים שם לדד מהכראי וקטלא ליה אימא מודו ליה לר"מ ואי אשמועינן מינקת בבסיפא קאמר ר"מ דאסור משום דספי' ליה לדד שם מהכראי וקטלה ליה אבל מילדת דלא אפשר סיכא דאחרים עומדי' ע"ג אימא מודי ליה לרבנן צריכי:

שלטי הגבורים
בהמות אגלם דקי"ל שאין חשודין על הרביעה:
לשון ריא"ז
אין מעמידין הבהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים ואפילו עיפות וכן אין מוסרין בהמה לרועה שלהן מפני שהן חשודין על הרביעה ובני אדם נלטוו על הרביעה והרי יש לחוש משום ולפני עור לא תתן מכשול ויש מי שהתיר ור"ת פסק כדברי המתיר וכבר נהגו העולם היתר בדבר וראוי לסמוך על המנהג. כמב"ם:
א וגבי כותית המניקה בנה של ישראלית כתב הרשב"א דכל שברשות של הישראלית אחרים עומדים על גבה קרינן ליה. וכתקן בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור עד שיהא יושב ומשמר אע"פ שנכנס ויוצא מותר אלמא נכנס ויוצא כיושב ומשמר ע"ג דמי מאי אמרת שאני הכא דתינוק מונח בידה ואפשר דמזקת ליה ביני ביני לא היא דההיא סברה דאביי היא התם גרים פרק הכל שוחטין ופליג אדרבא בהסיא כדאמר התם אביי לא אמר כרבא התם לא נגע הכא נגע והכן קי"ל כרבא דאלמא אף במה שנידו כל שנכנס ויוצא כיושב ומשמר ע"ג דמי והתוס' כתבו דאפילו יש יוצא ונכנס מזמן הסכיבה ואילך אסור להניחו יחיד. ואיתא בירושלמי דכותית מניקה בנה של ישראלית דכתיב ושרותיהם מיניקותיך: (ט) ועל תינוק ותינוקת שמשהין בבית העובדי כוכבים יחידים לרפאותן הורה ר"י דאסור מכמה עניינים. (י) שהם חשודין על ש"ד ואפילו הם גדולים קצת שמא ימשיכום למינות:
ב וגבי איסור יחוד אשה עם העובד כוכבים פירש ר"י דוקא באשה שאינה חשובה אבל אם היא חשובה וקרובה למלכות מותר להתיחד שאין חוששין לא משום שפיכות דמים ולא משום ערוה וכל אשה מותרת להתיחד בין הכותיות וכל אשה אסורה להתיחד עם האנשים משום ערוה:
לשון ריא"ז
ואם נתיחדה עם העובד כוכבים מותרת לבעלה ואם שיתה בביתו של עובד כוכבים אסורה אם פיתה אנוסה או שהיתה שבויה אסורה לכהונה ואם הלכה ברשותו ומרצונה אסורה אפילו לבעלה ישראל כמבואר בקונטרס הראיות:
ג וכא דאמרי' דישראלית מילדת הכותית בשכר כתב הרשב"א הא דשרי בשכר דוקא במילדת ידוע שמתעסקת בכך שאז יהיה לה איבה אם לא תעשה אבל אשה שאינה רגילה בכך אפילו בשכר אסור דליכא איבה דמצי למימר איני בקיאה בכך:
ד וגבי מסור לאנסין שהיו מורידין לבור פשוט פ' הגוזל בתרא דף קיז דמסור לאנסי' האומר אלך ואמסור היה מותר בימיהם להורגו קודם שימסור דמאחר שאומר אלך ואמסור התיר עצמו למיתה והיו מתרין בו שאמר לך אל תמסור ואם העיז פניו ואמר אמסרנו התירו להורגו וכל שקדם להורגו זכה ומדברי הרא"ש והמרדכי שם משמע הטעם מפני שהוא בא להרוג את חבירו והבא להורגך השכם להרגו דאולי כן איכא להקשות מה טעם מתמירים טפי במסור ממי שמזיק בגופו ממון חבירו ומצילו בנכר או שורפו באש דהכם אינו משלם רק בנזק והכא מותר להורגו

בו: בסייף. אם הכותי חגור סייף טופלו ישראל לימינו כדי שתהא שמאלו של כותי שהסייף חגור בו לצד ימינו של ישראל ומזומנת ימין ישראל לאחוז בה: במקל. אם ביד כותי מקל: טופלו. ישראל: לשמאלו. שתהא יד ימין הכותי שהמקל בה סמוכה לישראל שאם ירצה הכותי להכותו במקל יחזיק ישראל במקל הסמוך לו ואי טופלו לימינו הוי המקל רחוק מידו של ישראל: במעלה. בהר או בסלע: לא יהא ישראל למטה. אלא למעלה בעלייה ילך ישראל לפני הכותי דהיינו למעלה אלא שטופלו לימינו ולא הוי אחריו ממש ובירידתו ילך הכותי לפניו: ולא ישוח לפניו אפילו במישור אל ישחה ישראל לפני הכותי ליטול כלום: שמא ירוץ. ירוצץ את גולגלתו: ירחיב לו את הדרך. אם היה צריך לילך עד פרסה יאמר שתי פרסאות אני צריך לילך שמא ימתין לו הכותי מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן: נסע סכותה. לא הלך עד שעיר לעשו: לעכו. רחוקה מכזיב: **כותית** מילדת את בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה. ירושלמי ותנינן מילדת מבחוץ אבל לא מבפנים שלא תמוק הטובר במעיה: בשכר שרי. משום איבה. אבל בחנם ליכא איבה ואסור: אולודי (ז) בשבת. לכותית בדברים שאין בהן חלול שבת שרי: בשכר. משום איבה דהא איהו חזו דאנן מילדינן בשבתא: (ח) דידהו דלא מינטרו שבתא לא מחללינן עלייהו שבתא. דמצי' אמרה דבכל אולודי איכא חלול שבת מיהו לדידן מחללינן שבת כדי שישמור שבתות הרבה: העובדי כוכבים. עובדי כוכבים שבאומות שאין מבחינין למי עובדין: והרועים בהמה דקה. אפילו ישראל לפי שמרעין בשדות אחרים ורגילים בעבירה זו תמיד לא מעלין אותם ולא מורידין אותם. כלומר שאין ממיתין אותן בידים ואין מצילין אותן מן הסכנה: קאי ברי אאיגרא. ואם לא אורידנו ימות ונוח לי להפסיד השכר ולהצילו: המינין. כומרים לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים: והמומרין. מומר לעבירה אחת וקא סלקא דעתך השתא דאפילו באוכל נבילות לתיאבון ולא דמו לרועה בהמה דקה דהתם אינו עושה החטא בידו ממש א"נ הכא בסתמא והכא בידוע: והאפיקורסין. מבזין תלמידי חכמים או חבירו בפני ת"ח כדאיתא בסנהדרין (דף נט:): לתיאבון. שאין לו בשר אבל אינו מופקר שאם יש לפניו איסור והיתר שיניח ההיתר ויאכל האיסור ואם עושה
כן

א מיי' פי"ב מהל' רוצח טור יו"ד סימן קנ"ד :

כן זהו להכעיס: מין הוא. והא תנא ליה רישא מינין: פליגי בה רב אחא ורבינא מלינו חלוק בין מין למומר כגון ספר תורה שכתבו מין (ט) ומיהו כי פליגי בשאר עבירות אבל מומר לחלל שבתות בפרהסיא דינו כמומר לכל התורה כולה כדמוכח בפ"ק דחולין (דף ה.) :

ולענין הלכה כיון דרב אחא ורבינא פליגי בהא מילתא וליכא לאכרועי בינייהו מידי דאע"ג דכל רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל (חולין דף מג:) בהא מילתא (י) שייכי בה קולי וחומרי וחזינן רבי יוחנן דאמר מין הוא כדאמרינן קסבר אוכל נבלות להכעיס מין הוא קיימא לן כוותיה וכן נראה דעת האלפסי ז"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות רוצח ושמירת נפש : לא נצרכה שאם היתה מעלה בבור עשויה בקרקע מגררה. והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלות קאמר : ונקיט ליה עילא. כלומר אית ליה לאישתמוטי מאיבה ולמימר ליה דלא תיחות חיותא (כ) עילויה דרך מעלה זו ותמות בבור : בעינא לעבורי חיותאי [...] אני להעביר עדר לאני למרעה דרכי על שפת הבור הזה וירא אני שלא יפלו : (ל) וכי תימא הכי קשיא אי אחותי מחתינן אע"ג דלא מצי נקיט עילא כי האי גוונא מבעיא איכא למימר דלעיל דהוה סבירא לן דלא מעלין לא צריך מעשה כלל הוה מקשינן פשיטא אבל השתא סבירא לן דה"ק מורידין כשידעו תקיפה בזמן הבית ואפי' כשלא היה ידעו תקיפה היו מסבבין מיתתו בידים בכל מה שאפשר כגון חד מהני גווני: מתני' מתרפאין מהן. מקבלין מהם רפואות : ממון ונפשות. מפרש בגמ' : ואין מסתפרין מהם בכל מקום. אפי' ברה"ר שעוברין שם תדיר שמא יחתוך צוארו בתער: גמ' רפוי ממון בהמתו. רפוי נפשות גופו ה"ג בגמ' מאי רפוי ממון ומאי רפוי נפשות אילימא רפוי ממון בשכר כלומר ומש"ה שרי דחייש לפסידא דאגריה ולא קטיל ליה רפוי נפשות בחנם כלומר שמנפשו ומעצמו הוא עושה כמו אם יש את נפשכם בדעתכם אי הכי ליתני מתרפאין מהן בשכר אבל לא בחנם אלא רפוי ממון דבר שאין בו סכנה כלומר שאין העובד כוכבים יכול לקלקלו באותה מכה להמית אבל יכול לקלקלו שתכאב לו יותר ויוליא ממון לרפואה ורפוי נפשות דבר שיש סכנה והאמר רב יהודה א"ר אפי' ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו פירוש כוסילתא הוא כלי אומן המקיז בכתפים וריבדא היינו מכת הכלי וה"ק אפילו אי כיבא ליה ריבדא דכוסילתא שהקיז לו אומן ישראל לא תמינא ליה לעובד כוכבים לאסויי דאסור למסור גופו ביד העובד כוכבים. אלא רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו כלומר ואפילו אין סכנה בדבר והיינו דרב יהודה אמר רב : סבר. העובד כוכבים: שיולי משייל. האי ישראל דמדלא בעי לאסויי מינאי לא סמיך עלאי ושיולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת :

ספק

רש"י

כשאיסור והיתר לפניו אינו כל כך מופקר להניח את ההיתר ולאכול את האיסור ואם הוא עושה כן עושה להכעיס : שאם היתה מעלה בבור. (ז) קרקע ויכול לעלות בה : מגררה. והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין אותו לעלות קאמר : ונקיט ליה עילא. כלומר מוצא עלילה : בעינא למעברי חיותא. צריך אני להעביר לאני למרעה ודרכי על שפת הבור וירא אני פן יפלו : מתני' מתרפאין מהן. מקבלין מהן רפואות: ממון ונפשות. מפרש בגמרא : ואין מסתפרין מהן בכל מקום. אפילו ברה"ר שעוברין שם תמיד שמא יחתוך צוארו בתער : גמ' סבר. העובד כוכבים האי ישראל מדלא בעי לאתסויי מינאי לא סמיך עלי (ח) ומשאיל מנסותי אם

[גמרא]

נר מצוה

להכעיס קסבר אוכל נבלות להכעיס מין הוי ושמעינן מהא דלדברי הכל מומר אוכל נבלות להכעיס לא קרינן ביה לכל אבידת אחיך °איתמר מומר פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר להכעיס מין (א) וחד אמר אפילו להכעיס (ב) מומר ואי זה הוא מין זה העובד עבודת כוכבים: אמר מר א מורידין אבל לא מעלין השתא אחותי מחתינן אסוקי מיבעיא אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת לא נצרכה אלא שאם היתה לו מעלה בבור מגררה ונקיט ליה עילא דלא תיחות חיה עילויה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו לא נצרכה אלא שאם היתה אבן על פי (ג) הבאר מכסה ונקיט ליה עילא בעינא לעבורי חיותאי (ד) רבינא אמר לא נצרכה אלא שאם היה סולם בבור מסלקו ונקיט ליה עילא בעינא לאחותי ברי מאיגרא : מתני' *) א מתרפאין מהן ריפוי ממון ב אבל לא ריפוי נפשות אין מסתפרין מהן בכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים ברה"ר מותר אבל לא בינו לבינו : גמ' ריפוי ממון בהמתו ריפוי נפשות גופו : אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אע"פ שאמרו אין מתרפאין מהן אבל (ה) אמר לו סם פלוני יפה לו סם פלוני רע לו מותר (ו) סבר שאולי משאיל כי היכי דשאיל לדידי שאיל נמי לאחריני ולא אתי לאורועי נפשיה :

*) דף כז.

אמר

שלטי הגבורים

אלא ודאי דהיינו טעמא דמסור לאנסין רודף הוא להרוג חבירו דכשזה מוסר בישראל בידו הוי כאילו מכמר שאין מרחמין עליו שכיון שנפל ליד העובדי כוכבים אנסים אין מרחמין עליו ונוטלים ממנו היום מקצתו ולמחר כולו ולבסוף מוסרין את נפשו והורגים אותו ביודה אולי יש לו יותר ממון והוה ליה רודף שניתן להצילו בנפשו מה שאין כן במזיק ממון חבירו בידו וכל זה מיירי דוקא באומר אלך ואמסור ועדיין לא מסר אבל אם מסר ועשה אחר זמם איכא פלוגתא אם מותר להרגו או לאו וכשהי' מותר להרגו א"ל לומר שהיה מותר לשכור עובד כוכבים להרגו כמו שכתב הטור ח"מ סימן שפ"ח דקיל טפי ולא חשיב מעשה ממש וכיון דחשוב המסור כמו רו' ף כתב המרדכי שם בשם מהר"ם ז"ל דאפילו בשעת רדיפתו למסור אם היה יכול להציל באחד מאבריו בחתיכת לשון או בסימוי עינו אסור להרגו והשורגו חייב מיתה והביא דרב כהנא דשמטיה לקועיה מיניה י"ל שלא היה יכול להציל בענין אחר וכל זה מיירי דוקא באיש שלא הוחזק מסור אבל מי שהוחזק מסור ומסר ג"פ או לעולם היה לו דין רודף ואפי' פעם אחר זמם היה מותר להרגו לכ"ע וכל שקדם להרגו זכה לשמים וכשהוא מוחזק למסור לאנסין היו מקבלין העדות שלא בפניו כמו שכתב שם הטור ח"מ סי' שפ"ח דידוע הוא כי מי שהוחזק מסור ומלשין האנסים מקרבין אותו בשביל הנאתן ואילו רצה לקבל עדות לפניו לדרוש ולחקור בדינו לא יעשו לו דין כי ינצל על ידי אנסים כיכשירהא גוף בסכנה ימסור ויגלה שתרי סרכים וילשין ויסכן ישראל ונראה דדוקא במוחזק מסור לאנסים היו מקבלין שלא בפניו כיון שמעיז למסור אבל מי שאינו מוחזק מסור וצוה שלא עשה מסירה מעולם אין מקבלין עדות שלא בפניו ומי שהוא מצער את היחיד במלשינות אסור למוסרו ביד עובדי כוכבים אנסים אבל המצער את הציבור במלשינות אע"פ שאינו מוסרם היו מותרים למוסרו בידי עובדי כוכבים אנסים וליסרו ולהכותו

[ומ]ל מסור אסור להכדו ביד כמו שיתבאר בס"ד ולכ"ע המסורות היו מורידין אותו לבור קודם שמסר רק שאמר אלך ואמסור והיו מתירין או בין להרגו בידים בין להורידו בענין שלא יוכל לעלות אלא ימות מאליו [ו]אחר שמסר איכא פלוגתא אם מורידין כלל בשום ענין או לא *) : א ישראל שנעשה מומר לעבודת כוכבים הרי הוא כופר ובימיהם היו מורידין אותו לבור ואם נפל לבור מאליו אם היה יכול לעשות תחבולה שלא יעלה עשה [ו]אינו עובד עבודת כוכבים אע"פ שהוא מומר לאכול נבילה להכעיס שמניח ההיתר ואוכל האיסור ה"ז אינו כמין ואין מורידין אותו לבור אלא חייבים להשיב אבידתו שנאמר לכל אבידת אחיך לרבות המומר שאינו מין : [ו]מומר שאסור להלוות ברבית לישראל שנעשה מומר לעבודת כוכבים ואע"פ שנטמע בכותיות ומותר היה לאבד גופו וממונו שהוא כמין (מ) הואיל וקדושיו קדושין וגטו גט קדושת ישראל עליו וישראל רשע הוא והמלוה לו [ב]עובר משום את כספך לא תתן לו בנשך כמו שביאר מז"ה בפסקיו ול"נ שמאחר שמותר היה לאבד ממונו הרי הוא הפקר אצלו ובכל ענין שיכול לזכות בו יכול לזכות בו ומותר להלוותו ברבית שהרי נאמר ולאחיך [לא ת]שיך וזה אין אני קורא בו אחיך אלא לענין השבת אבידה ולא לענין רבית אבל ללוות ממנו ברבית אסור כמב"ה וכן בספר התרומה ואיתא בתשובת סימן קפא דלשון מומר אינו לשון רינגאטו שקורין העובדי כוכבים רינגאטו אלא מומר הוא לשון פורץ גדר לאכול לתאוה מה שאסרה עלינו התורה וכן כל מי שתאב לאכול חזיר או לעבור עבירה וכיוצא בזה :

ב וגבי אסור לקבל רפואה מעובד כוכבים כתב הטור וכל מכה וחולי שיש בהן סכנה שמחללין עליהן שבת אין מתרפאין מהן דכיון שחשודין על שפיכות דמים ודאי יהרגנו ולא יחוש עליו שיאמרו שהוא הרגו שיש לו טענה [שא]ומר מסוכן הוא למות וכן בדבר שאין בו חולי ולא סכנה כמו רידא דכוסילתא שהקיז לו ישראל וכאב לו המקום לא יתרפא ממנו דכיון שאין ברפואה אומנות אם ימיתנו לא יתלו הדבר בחסרון ידיעתו אלא יאמרו בלא [ה]גיע זמנו למיתה ורב אלפס כתיב בזה והרא"ש כתב כסברא ראשונה : לשון ריא"ז כל מכה שיש בה סכנה שראוי לחלל עליה את השבת אין מתרפאין מן עובדי כוכבים מפני שהן חשודין על שפיכות דמים אבל מותר [...] מן העובד כוכבים איזה סם יפה לו ואיזה סם רע לו ואם ידוע ודאי שימות אם לא יתרפא מן העובד כוכבים מותר להתרפאות ממנו וכן אם היה העובד כוכבים רופא מומחה לרבים מותר לישראל להתרפאות ממנו ואע"פ

*) וכ"ז איירי בימיהם. אבל בזה"ז שיש דין ומשפט בכל הארצות אין כל הדינים הנ"ל נוהגים רק ע"פ דינא דמלכותא.

המאור הגדול

כתוב [מתני]' מתרפאין מהם רפוי ממון אבל לא רפוי נפשות. כתב הרי"ף ז"ל רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו והדין פירושה לא מסתגי אלא אליבא דרב יהודה משמיה דרב דאמר אפילו [רידב]א דכוסילתא לא מיתסי' מינייהו אבל אליבא דרבי יוחנן דאמר כל מכה שמחללין עליה את [השבת] אין מתרפאין מהם ה"ל רפוי ממון דבר שאין בו סכנה רפוי נפשות דבר שיש בו סכנה [ורבי] יוחנן עדיפא משום דחששא דרבנן היא ולקולא נקיטינן ועוד רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן [ו]אם אדם חשוב הוא החולה או שהעובד כוכבים הוא רופא מומחה מותר אפילו בדבר שיש בו [סכנה] ובלבד שלא יהא העובד כוכבים שונא כמינאי לר' אבהו : ואם יש בקיאין עומדין על גביו [מותר כ]עובד כוכבים המל את ישראל : ומן המינים אין מתרפאין לעולם משום דמינות משכא [...] דבן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל ואע"ג דעבד רבי אבהו עובדא בנפשיה ביד יעקב [מינאה] לא סלקא ליה שפיר ולא נמרי' מינה: [דף לא] האידנא ודאי קי"ל כרבי אלעזר דלא חייש לזיופא [ו]חותם אחד מותר ודאמר רב (בדף לט) בחותם אחד אסור איכא לאוקומא בעם הארץ חשוד שהחמירו [...] מעובד כוכבים וכולה שמעתה דהתם מוכח דבעם הארץ חשוד עסקינן ואיכא נמי לאוקומא [...] כוכבים כגון ישראל המסהר יינו של עובד כוכבים ברשותו וישראל דר בחצר אחרת [...]' בסוף פרק רבי ישמעאל אע"פ שמפתח או חותם בידו אסור והותם בתוך חותם בכל ענין מותר והרי הוא כשומר יושב ומשמר וכממונה שאינו בא לקיצין :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור מתני' מתרפאין מהן רפוי ממון אבל לא רפוי נפשות כתב הרב אלפסי ז"ל רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו והדין פירושה לא מסתגי אלא אליבא דרב יהודה משמיה דרב וכו' ודרבי יוחנן עדיפא וכו' :

אמר הכותב נראה לי דרב יהודה ורבי יוחנן לא פליגי דריבדא דכוסילתא במקום הקזה מכה של חלל היא אלא שהיא קטנה ורבי יוחנן הכי קאמר כל מכה שמחללין עליה לעולם את השבת כלומר שהיא במקום סכנת נפש אע"פ שהיא עכשיו מכה קטנה ורופא וחולה אומרים שאין בה סכנה ואין לחלל עליה השבת אין מתרפאין מהן ובליסנא בתרא פריש מכה של חלל ואע"פ שהיא מכה קטנה ואין בה סכנה והטעם מפני שיש לחוש דלמא עביד ליה סם דמפסיק ליה ומכביד חליו עד שימות הואיל והוא במקום סכנה אע"פ שאין בו עכשיו סכנה והיינו דאמר רב יהודה דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו שאע"פ שאין בו עכשיו סכנה שמא יכניס לתוכו סם שימיתנו מפני שהוא במקום סכנה שהדבר ידוע דשוריאני דליבא וכל גופיה בההיא דוכתא אגידי ובה תלו והיא סכנתא הלכך אין מתרפאין מהן והיא פירוקא דקס"ד רפוי ממון דבר שאין בו סכנה ליתה אפי' אליבא דרבי יוחנן דרבי יוחנן נמי מודה בריבדא דכוסילתא לרב יהודה שאע"פ שאין בו סכנה הואיל והוא במקום סכנה אין מתרפאין והא לא מיתקרי רפוי נפשות שהרי אין בו עכשיו סכנה שתהא רפואה זו רפוי נפש ומאחר שכתבה רבינו הגדול ז"ל לדרבי יוחנן לא הוצרך לדבר אחר ופירשה למתניתין לדברי הכל לפי פירושנו זה והדברים נראין כן מדקאמרינן והא אמר רב יהודה וכו' ואלו הוה בהא מילתא פלוגתא לא הוינן מדרב יהודה אפירוקא דמתניתין אלא [הכי ה]וה לן למימר נימא תיהוי תיובתיה דרב יהודה אי נמי הוו אמרו הניחא לרבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אלא לרב יהודה מאי איכא למימר מדקא מקשינן מדרב יהודה אפירוקא דמתני' שמעינן מינה [דלא] פשיטא היא גבייהו דהלכתא היא ולית בה פלוגתא ורב הנהגל נמי אסקה למתניתין כדרב יהודה ובמסכת נדרים תנן נמי ומרפאהו רפואות נפשות אבל לא רפואת ממון ופרישו לה בגמרא נמי רפואת נפשות גופו רפואת ממון בהמתו וליכא עליה פלוגתא :

[ומה ש]כתב בעל המאור ז"ל ואם יש בקיאין עומדין על גביו מותר בעובד כוכבים המל את ישראל אין הנדון דומה לראיה שהמילה אין בה סכנה ואי מגלי ליה לסכיניה מחזא חזו ליה ומירתת אבל לרפואתו [...] לא התירו (נ) העולם שהרי אפשר לו לומר סם פלוני יפה לו והוא רע לו אע"פ שהבקיאין אומרים רע לו פעמים שהרופאים חלוקין בדבר או שיאמר אין זה סם פלוני אם מעורב בדברים אחרים וכללו של דבר שלא התירו דבר זה בגמרא אבל כל מקום שאין לחוש בדבר מותר ואם אפשר לחוש חוששין בכל מקום ולפיכך לא האריך רבינו הגדול ז"ל בדברים הללו :

[ועוד] כתב ומן המינין אין מתרפאין לעולם משום דמינות משכא וכו' ואע"ג דעבד רבי אבהו עובדא בנפשיה ביד יעקב מינאי לא סלקא ליה שפיר ולא גמרי' מיניה וגם זה אינו נכון וחס ושלום שיהא רבי אבהו פורץ גדרן של חכמים והרי רבי (ס) עקיבא אומר שנות לו לבן דמא שימות ולא להתרפאות מהן ומי לא שמיע ליה לרבי אבהו ברייתא ורבי אמי ורבי אסי דהוו התם אמאי לא אמרי ליה ועוד בגמרא לא אקשיה עליה ורבי אבהו היכי עביד הכי לפיכך נראה לי דאותו מין שבא לרפאותו לבן דמא לוחש היה על מכתו לחש שהיה מזכיר בו שם עבודת כוכבים לפיכך לא הניחו רבי ישמעאל וקס"ד בגמרא [אל]א דרבי ישמעאל משום סכנה מנעו דאי משום עבודת כוכבים יכול היה להתרפאות שהרי הוא אינו עובד עבודת כוכבים ולא נהנה ממנה אלא שהוא עובר משום לא ישמע על פיך וכן דמא (ע) שאמר דמשום [...] מותר ושמתו כשמת ולא נתרפא מהם שלא לעבור גדרן של חכמים שאמרו אין מתרפאין מהן ומפרקין בגמרא שאני מינות דמשכא כלומר לאו משום סכנתא קאמר רבי ישמעאל הכי אלא מפני שיש בו [ע]בודת כוכבים הואיל והוא לוחש עליו בשם עבודת כוכבים ואלו (פ) תרפא היה חושש שמא חס ושלום יאמרו יש ממש בדבר מפני שמינות מושכת ואסור ובכה"ג נמי קתני ואין מתרפאין בהן כלומר במינות שלהן [...] לחיי שעה ואע"ג דמסוכן וליכא למיחש נמי לקלקולא דידהו כל שהוא מרפא אותו בשקריהם אסור משום דאיכא נד עבודת כוכבים דמינות משכא אבל אם בא לרפאותו אחד מן המינין בסממנין מחליו שאין כאן דרך לומר מינות משכא ואין כאן דרך משא ומתן שיהא מושכו לטעותם וכי מפני שהוא מדבר עמו מושכת אותו והלא כל חכמי ישראל מדברים עמהם אלא ודאי שרי והיינו דרבי אבהו אלא שלא וחס שיהו שונאין אותו כל כך וראיה לדבר מצאתי בירושלמי מעשה ברבי יהושע בן דמא שנשכו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו בשם עבודת כוכבים וגרסינן נמי התם בר בריה (צ) הוה ליה בלע [...] ולחש ליה אמר ליה מאי אמרת עלי אמר ליה מלת דפלן אמר ליה (ר) הוה לי דאלו מאית ולא שמע הדא מילתא והוה ליה כן כשגגה שיוצא מלפני השליט וש"מ דלא קפדי אלא משום לחישה בשמא דעבודת כוכבים [...] שאר רפואות מותר במקום שמתרפאין בשאר עובדי כוכבים וכודאי שיכול אדם לומר דרבי אבהו כרבי ישמעאל ס"ל ובצנעא עביד ולא סלקא ליה שפיר משום דקי"ל כרבי אליעזר בסנהדרין אלא כיון שהטעם בזה משום דמינות משכא מה לי צנעא מה לי פרהסיא ח"ו אם נפתה לבו ונמשך אחריהם לידי פרהסיא אתי ויהיה מודה בה והוא ככופר בכל התורה לפיכך נראה לי כמו שפירשתי הוא הפי' הנכון :

ספק חי ספק מת. חולה שאם אין לו רופא ספק יחיה ספק ימות: אין מתרפאין מהן. דאיכא למיחש דלמא עובד כוכבים קטיל ליה ומוטב שיניח אולי יחיה: ודאי מת. היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ודאי ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מהם דעובד כוכבים מה עביד ליה הא בלאו הכי ימות ושמא לא ימיתנו העובד כוכבים: חיי שעה. שהעובד כוכבים ממהר להמיתו ושמא יום או יומים יחיה: אם אמרנו נבא העיר. בארבעה אנשים מצורעים כתיב אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו ומתנו והא איכא חיי שעה. שמא ימיתוהו מיד: לא חיישינן. הואיל וסופו למות כאן: **ופרכינן** עלה בגמרא ולחיי שעה לא חיישינן מיתיבי לא ישא אדם ויתן עם המינין ואין מתרפאין מהן ואפילו לחיי שעה (ד) ומעשה בבן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו רבי ישמעאל ואמר לו ישמעאל אחי הנח לי ואביא לך מקרא מן התורה שהוא מותר ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו קרא עליו רבי ישמעאל אשריך בן דמא שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה כלומר במותר ולא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש. כלומר שהפורץ גדרן של חכמים ישכנו נחש דהיינו חויא דרבנן דלית ליה אסותא כדאמרינן (אבות פ"ב) שעקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף ולית ליה אסותא כלל ואף אם היה מתרפא מנשיכה זו סופו למות ע"י נשיכת חביריו שהעובר על דברי חכמים חייב מיתה (ה) ואמרינן עלה מאי הוה ליה לבן דמא למימר כלומר איזה מקרא היה לו להביא שהוא מותר אמר רב נחמן וחי בהם ולא שימות בהם. כלומר למאי דמסקינן השתא שמשום חשש עבודת כוכבים לא הניחו רבי ישמעאל אבל למאי דקא סלקא דעתך מעיקרא שמפני חשש של חיי שעה לא הניחו ודאי קרא דוחי בהם לא שייך כלל אלא על כרחין מקרא שהיה לו לומר (ו) הייתו מדכתיב אם אמרנו נבוא העיר דמשמע מיניה דלחיי שעה לא חיישינן: ולמאי דמסקינן הוא דאמרינן דוחי בהם הוה ליה למימר ורבי ישמעאל שלא הניחו ס"ל דה"מ בצנעא אבל בפרהסיא לא כלומר מפני שיש חלול השם בדבר שהקול יוצא ולומדים ממנו לזלזל בקדושת השם דתניא היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומר לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי והא דרבי ישמעאל ליתא וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך:

תורה אור

דף כז: *אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ספק חי ספק מת אין מתרפאין מהן ודאי מת מתרפאין מהן והא איכא חיי שעה לחיי שעה לא חיישינן ומנא תימרא דלחיי (א) שעה לא חיישינן [א] דכתיב °אם אמרנו נבוא העיר (מלכים ב ז) והרעב בעיר [ב] וגו' והא איכא חיי שעה אלא לחיי שעה לא חיישינן: °אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן איכא דאמרי אמר (דף כח.) רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל *מכה של חלל אין מתרפאין מהן מאי בינייהו איכא בינייהו גב היד וגב הרגל דאמר רב אדא בר אהבה אמר רב גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן כל מכה שצריכה אומד (א) אין מתרפאין מהן (ב) מכה של חלל אינה צריכה אומד והאי אישתא צמירתא נמי כמכה של חלל דמיא ומהיכן מכה של חלל פירש רבי אמי מן

רש"י

אם אומר לו אמות: ספק חי ספק מת. חולה שאם אין לו רופא ספק יחיה ספק ימות אין מתרפאין מהן דעובד כוכבים ודאי קטיל ליה ומוטב שיניחו כך שמא יחיה: ודאי מת. היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאות מתרפאין מהן דשמא העובד כוכבים ירפאנו: חיי שעה. שהעובד כוכבים ממהר להמיתו ושמא יחיה יום או יומים: אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר וגו'. אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו ומתנו והאיכא חיי שעה שמא ימיתום מיד לא חיישינן הואיל וסוף למות: כל מכה שמחללין עליה את השבת. דהיינו מכת סכנה: של חלל. בחלל גופו: מאי בינייהו. (ב) דהא קי"ל כל מכה של חלל מחללין עליה את השבת: גב היד מחללין עליה את השבת. (ג) ללישנא קמא אין מתרפין אבל ללישנא בתרא מתרפאין הואיל ומיתחזיא אי חזי דמקלקל בה לחייך לה לסמא ומעבירה: שצריכה אומד. שמסוכנת כל כך שצריך לאומדו אם יחיה אם ימות. ומכה של חלל ל"צ אומד לא גרסינן: אישתא צמירתא. חולי של חמימות: מן השפה

ואיכא למידק דהכא מסקינן דאין מתרפאין מן המינין ואפילו לחיי שעה ואילו בגמרא אמרינן דיעקב מינאה רמא סמא בשקיה דר' אבהו ותירצו בתוס' דהני מילי כגון שהמינין באין לרפאות ע"י לחשין דאיכא צורך דעבודת כוכבים והכי משמע בירושלמי דאמרי גבי עובדא דבן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שבא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו בשם רבו ולא הניחו רבי ישמעאל אבל רבי אבהו כי הוה מיתסי מיעקב מינאה על ידי סם הוה ומשום הכי שרי: ואם תאמר הא דתניא אין מתרפאין [מהן] אי מן המינין בלחש של עבודת כוכבים דוקא מתוקמא מאי איריא מן המינין אפילו מכל עובדי כוכבים נמי ליתסר ואיכא למימר דמן המינין חושש לכל הלחשים שלהם אבל מן העובד כוכבים מתרפאין ממנו בלחש סתם אא"כ יודע שמזכיר בו שמה של עבודת כוכבים והכי מוכח בירושלמי דאמר התם בר בריה דרבי יהושע ב"ל הוה ליה בלע אתא ההוא עובד כוכבים ולחש עליה משמא דעבודת כוכבים א"ל מאי אמרת עלוי א"ל מלת פלן א"ל ניחא ליה דלימות ולא משמע הדא מילתא אלמא דסתם לחשין של עובד כוכבים מותרין ולאו אסור אלא בידוע אא"כ הוא מין:

כל מכה שמחללין עליה את השבת. דהיינו מכת סכנה אין מתרפאין מהן אבל כשאין בה סכנה מתרפאין: של חלל. בחלל גופו: מאי בינייהו. דהא קי"ל בפ' בתרא דיומא *)דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת: גב היד. מחללין עליה את השבת אע"פ שאינה של חלל ללישנא קמא אין מתרפאין אבל ללישנא בתרא מתרפאין דהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל ליה לחיך ליה לסמא ומעבירו: אינה צריכה אומד. דמסתמא מחללין עליה את השבת: וכתב רש"י ז"ל דהא דרבי יוחנן דאמר כל מכה שמחללין עליה את השבת דהיינו מכת סכנה (ז) דמשמע הא מכה שאין בה סכנה מתרפאין פליגא אדרב יהודה אמר רב דאמר דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו וכמו שכתבתיה למעלה ולדבריו לא קי"ל כרב יהודה אמר רב דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן והרב אלפסי ז"ל נמי כתבה להא דרבי יוחנן והשמיט לדרב יהודה נראה מדבריו שדחאה לדרב יהודה אמר רב מקמיה הא דרבי יוחנן אלא שכתב בהלכות רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו והקשו עליו דהא אליבא דרב יהודה תרלינן הכי כי היכי דלא [ג] תקשי ליה אבל כיון דאנן כרבי יוחנן קי"ל ודלא כרב יהודה נקטינן פירושא דס"ד מעיקרא דרפוי ממון דבר שאין בו סכנה רפוי נפשות דבר שיש בו סכנה והרמב"ן ז"ל כתב להעמיד דברי הרב אלפסי ז"ל דהא דרב יהודה הלכתא היא ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל מאי דנקיטינן בפירושא (ח) (דרב יהודה אמר רב) דמתני' אליביה ודרבי יוחנן לא פליגא עליה דרבי יוחנן הכי קאמר כל מכה שהיא במקום סכנה שאפשר לבא לידי מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן ואע"פ שהיא עכשיו מכה קטנה שמא יכניס לו סם המות ויכבידנה הואיל והיא במקום סכנה והיינו דרב יהודה דריבדא דכוסילתא מקום סכנה הוא דשוריאני דכולו גופא בההיא דוכתא אגידי הלכך אפילו לרבי יוחנן אית לן לפרושי רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו ומפני כך כתבה הרב אלפסי ז"ל וכי תימא א"כ אמאי לא מפרשינן רפוי ממון מקום שאין בו סכנה רפוי נפשות מקום סכנה משום דאי מוקמינן רפוי ממון בגופו לא מיקרי לגביה רפוי נפשות אלא כל שיש בו סכנה עכשיו אבל כי אמרינן רפוי ממון בהמתו מיקרי שפיר רפוי נפשות כל מכה שהיא במקום סכנה אע"פ שעכשיו אין בה סכנה וזה שהשמיט הרב אלפסי מימריה דרב יהודה דריבדא דכוסילתא לא לדחותה מהלכה נתכוין אלא לפי שהיא בכלל דברי רבי יוחנן דאמר דכל מכה שהיא במקום סכנה אין מתרפאין מהן וריבדא דכוסילתא נמי במקום סכנה היא ואין זה מחוור בעיני שאין לך מקום בגוף שע"י סם המות לא יוכל לבא לידי סכנה דהא בגמרא אמרינן דיעקב מינאה רמא סמא לרבי אבהו בשקיה ואי לאו דלחכוה הוה פסקיה לשקיה ולפיכך נ"ל שהרב אלפסי ז"ל כרבי יוחנן הוא פוסק ולדחותה לדרב יהודה נתכוין שכל שאין בה סכנה עכשיו מתרפאין מהן (ט) וזו (היא) שכתב רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו ולא כתב רפוי ממון דבר שאין בו סכנה רפוי נפשות דבר שיש בו סכנה כדקס"ד מעיקרא מקמי הא דרב יהודה ללמדך שרפוי ממון דבהמתו מתרפאין מהן שלא תאמר דוקא רפוי ממון דגופו מתרפאין לפי שהוא משגיח על עצמו ורואה אם העובד כוכבים מכביד עליו ועובד כוכבים נמי מירתת אבל רפוי ממון דבהמתו כיון דלא משגח עלה זימנין דמפסיד לה עובד כוכבים מיניה וישראל לאו אדעתיה הילכך ליתסר קא משמע לן דרפוי בהמתו שרי דכיון דלרב יהודה שרי אע"ג דלא קי"ל כרב יהודה מדרב יהודה נשמע לרבי יוחנן דלא שמעינן להו דפליגי בהכי ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל רפוי ממון בהמתו ללמדך שבבהמתו מתרפאין מהן ולא הוצרך לכתוב רפוי ממון דבר שאין בו סכנה שכבר נתבאר מכלל דברי רבי יוחנן ואפשר עוד דלרבי יוחנן נמי קושטא דמילתא בפירושא דמתני' דרפוי ממון בהמתו ורפוי נפשות גופו דבפרק אין בין המודר (דף מא:) דתנן נמי ומרפאהו רפואת נפשות אבל לא רפואת ממון אסיקנא בגמרא רפוי נפשות גופו רפוי ממון בהמתו ואע"ג דבגמרא פרכינן מדרב יהודה לא מוכחא דקי"ל כוותיה דהא אשכחן טובא בתלמודא דפרכינן ממאי דלא קי"ל הכי דבפרק האיש מקדש [ד] (דף נא.) אמרינן את וחמור הוא ואת וחמור לא קנה וקי"ל דקנה מחלה ובפרק האשה שנתארמלה [ה] (דף טז.) נמי פרכינן וכיון דרוב נשים בתולות נשאות כי לא אתו עדים מאי הוי ניזל בתר רובא והא פירכא לאו כהלכתא היא

דהא

*) [לא נמצא שם רק כאן דף כח. ג"א]

ובאר"י אפי' ריבדא דכוסילתא (פי' כלי שנקרא קרנא דאומנא) ומתרצין אלא רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו כדכתב הר"ן לעיל: [ד] נ"ב גבי עובדא דהוי ס' נשים עומדות יחד וכהן שתי אחיות ואדם או לקש בלכלכה של פירות ואמר כולכן מקודשות לי בכלכלה זו ואמרו חכמים האחיות אינן מקודשות ומקשינן אחיות הוא דאינן מקודשות הא נכריות מקודשות ה"ד אי דאמר כולכן קני את ואת וחמור הוא ואת וחמור לא קנה: [ה] נ"ב במתניתא קמייתא דהיא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר אלמנה נשאתיך אם יש עדים. ומקשינן בגמ' כיון דרוב נשים בתולות נשאות כי לא אתו עדים מאי הוי ניזל בתר רובא:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מחללין עליה את השבת. ותיבות אין מתרפאין מהן נמחק: (ב) נ"ב היא היא: (ג) נ"ב אע"פ שאינה של חלל: (ד) נ"ב פי' אע"פ שאם לא ירפאנו הכותי ודאי ימות ואין לנו לחוש אלא לחיי שעה אפ"ה אין מתרפאין מהן וקס"ד דטעמא משום דלחיי שעה חיישינן: (ה) נ"ב ופרקינן שאני מינות דמשכא דאתי למימשך בתרייהו: (ו) תיבת הייתו נמחק ונ"ב וקשיא לי לפי פירושו דא"כ מאי טעמא דר' ישמעאל דלא הניחו ואפשר לומר דר"י מחלק בין קבלת רפואה מן הכותי דהוה כמו ודאי דכיון דהכותים שונאים לישראל אין ספק שימיתנו מיד ולפיכך חיישינן לחיי שעה וכההיא דיומא דמפקחין עליו את הגל בשבת לחוש לחיי שעה שהרי אם לא הפקח ודאי ימות ושבקינן הודאי למעבד הספק אבל גבי הארבעה אנשים מצורעים שלא היה להם ודאי מיתה אם יפולו עצמם למחנה ארם שהרי אמרו אם יחיונו נחיה גו' דאלמא' דספק היה להם שמא יקבלו אותם לכרות להם ברית ולא ימיתו אותם לפיכך תפסו הספק והניחו הודאי מיתה ולא חשו לחיי שעה דכאן וכאן שבקינן הודאי למעבד הספק זו היא דעתו של ר' ישמעאל למאי דקס"ד מעיקרא אבל למאי דמסקינן דמשום חשש עבודת כוכבים לא הניחו רבי ישמעאל ס' כל היכא דליכא חשש עבודת כוכבים לא חיישינן לחיי שעה ומסביר לן לר"ס דאף בקבלת רפואה מן כותי אין שם אלא ספק דאינו כודאי שימיתנו הכותי: (ז) נ"ב אין מתרפאין: (ח) דמתני' אליביה דרב יהודה אמר רב ודרבי יוחנן ל"פ עליה דרב יהודה דס"ק כצ"ל: (ט) וזה שכתב כצ"ל:

שלטי הגבורים

ואע"פ שהוא מסופק ספק יחיה ספק ימות ומז"ה אומר שבמקום שאין רופא ישראל מצוי מותר להתרפאות מן העובד כוכבים אע"פ שאינו רופא מומחה ולא יתרפא אדם מן המינים שהם אדוקים לעבודת כוכבים ביותר ואפי' שיודע ודאי שלא יחיה ואין רפואתו אלא לחיי שעה וכן לא ישא ויתן אדם עם המינין שמא ימשך אחר עבודת כוכבים שלהם וכן אין מלמדין בניהם אומנות כמו שמבואר בתוספתא כפ"ב דחולין ואם בא עובד כוכבים לרפאות לישראל בשם עבודת כוכבים שלו או בעצי אשרה שלו כסבור שיש ממשות לעבודת כוכבים שלו ה"ז ימות ואל יעבור כמב"ה: ועוד כתב ריא"ז בענין איסור ריפוי המינים מענין הלחשים ז"ל והעושה מעשה בקדושת שמות הקדושים כדרך שהיו עושין מקצת החכמים שהיו בקיאין בספר יצירה ובוראין בריה ומעשיהן קיימים כדרך שהיה עושה משה במצרים מכח הקב"ה ה"ז מותר לכתחלה אבל מעשה כשפי' אין מעשיהם אלא לפי שעה ע"י שדים או ע"י לחשים והבקיאים בהם מבטלים כשפיהם: ועוד כתב גבי חובר חבר אפי' המתחבר נחשים ועקרבים ומקבצן כולן למקום אחד שלא יזיקוהו ה"ז אסור והוא שלא יהיו רודפים אחריו אבל אם היו רודפים אחריו ה"ז מותר כמו שביאר מז"ה ונראה בעיני שהמתוק שעושין הנשים מדבש וחלב לרפואה וכן העישון שמעשנות מותר שלא חייבה תורה בבעל אוב אע"פ שמקטר לשד אלא מפני שמעלה המת וכן מעשה כשפים לא נאסרו אלא כשעושין מעשה או כשאוחזין את העינים כמו שביארנו אבל בעישון ובמיתוק אין כאן כלאה וגם אין בהם משום חובר חבר שאינן מתכוונים לחבר השדים אלא לרצותם על רפואת החולה ושלא יזיקוהו כמב"ה:

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"י: לכתשדקדק לא דמי עמ"ש בקונטרס כרך א' דף כח ע"ב: (ב) (מכה של כו' אומד) הא"מ:

ד"ס מ"ז

הגהות מא"י

[א] נ"ב התוס' דף כז ע"ב וז"ל לחיי שעה לא חיישינן והא דאמרו ביומא מפקחין עליו את הגל בשבת לחוש לחיי שעה אלמא דחיישינן לחיי שעה איכא למימר דהכא והתם עבדינן לטיבותא דהתם אם לא יחוש ימות והכא אם יחוש ולא יתרפא ימות וכאן שבקינן הודאי למעבד הספק: [ב] נ"ב ומתנו שם: [ג] נ"ב דמקשינן בגמרא דאי רפוי ממון דאמרינן במתני' הוא דבר שאין בו סכנה אלא שיכול שעובד כוכבים לקלקלו שהכאב לו יותר ויוציא ממון לרפאותו ורפוי נפשות דבר שיש בו סכנה

דהא קי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב ובדוכתי אחריני טובא כך נראה לי לדעת הרב אלפסי ז"ל וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש אבל ר"ת ז"ל כתב דכיון דמקשינן בהדיא מדרב יהודה משמע דהלכתא היא ומדאמרינן נמי כי מתגלינן מתני' אליביה והיינו דרב יהודה ולא מדכרינן לרבי יוחנן כלל ולפיכך הוא ז"ל מקיים את שתיהן ואומר דשלשה דינין הן חולה שיש בו סכנה וחולה שאין בו סכנה ומיחוש שחושש בעצמו כריבדא דכוסילתא וביוצא בה וכך הוא פוסק של דברים חולה שיש בו סכנה אין מתרפאין מהן משום דלא מירתת דלמא מגרע נפשיה שכיון שהיתה סכנה בחליו מימר אמר אמרי אינשי שמפני סכנת חליו מת ולא מפני שאינו בקי ברפואותיו אבל כשהוא חולה שאין בו סכנה מתרפאין מהן שאינו ימות יתלו הדבר בחסרון ידיעתו ויקפח פרנסתו והיינו דרבי יוחנן אבל רב יהודה איירי כגון שאינו חולה כלל אלא מיחוש בעלמא כריבדא דכוסילתא דבכי האי גוונא לא מתסינן מינייהו לפי שאפילו ימיתנו לא מרע נפשיה שלא יתלו הדבר בחסרון ידיעתו שהרי רפואה קלה כזו הכל בקיאין בה ועל כלהן יתלו הדבר שהגיע זמנו למות או שסוגאו היה והמיתו בידים וא"ת אם כן בפירושא דמתני' דמקשינן מדרב יהודה לימא ליה מתניתין בחולה ובכי האי גוונא אפי' רב יהודה מודה יש לומר דכיון דקתני נותרפאין מהן סתמא משמע ליה בין בבריא בין בחולה:

הא דתניא היה רבי ישמעאל אומר וכו' ליתא דקי"ל כרבי אליעזר דאמר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך כלומר יאמר החביב וכל שכן דאינו חביב ואילו לרבי ישמעאל דסבירא ליה שעל כולן הוא אומר וחי בהם ולא שימות בהם ואפי' בעבודת כוכבים ופרהסיא דקאמר יהרג ואל יעבור מלא תחללו את שם קדשי מפיק לה לדידיה קרא דואהבת את השם בכל נפשך לא משמע ליה שיתן נפשו באהבתו של הקב"ה אלא שיאהב אותו בכל לב ובכל נפש ובכל מאד כענין שכתוב (מלכים ב כג) אשר שב אל ה' בכל

רש"י

השפה. מן השפתים הרי הוא בא ללמד על רוצח. כלמשמע פשטא דקרא ונמצא למד [ג] נערה מאורסה מרוצח מה רוצח יהרג כדמסיק טעמא לקמן: מארי דוראי. מושל עירי: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. דמפני מה אמרה תורה יעבור ואל יהרג משום הצלת נפשות מישראל והכא ממה נפשך יאבד נפש אחת וטוב שיאבד נפש ולא תחטא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי כלומר שאתה חביב יותר: דקא סייף. משח: גוהרקי. בוסר של ערלה: הנאה לאדם בעל כרחו. שאינו מכוין לכך: אפשר. לו להתרחק שלא יהנה כגון שהנהנה מריח עבודת כוכבים ואפשר לו לילך בדרך אחרת שלא יעבור לפני העבודת כוכבים: לא אפשר. לו

השפה ולפנים. הא דתניא היה ר' ישמעאל אומר מניין שאם אומרין לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג ת"ל °וחי בהן ולא שימות בהן ליתא דקי"ל כרבי אליעזר *דאמר אם נאמר °בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך ואם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך וכבר ברירנא לה להא מילתא בפרק בן סורר ומורה °גרסינן בפסחים בפרק כל שעה *אמר ר' יעקב א"ר יוחנן *בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה היכי דמי אי דאיכא סכנה אפי' בעצי אשירה נמי ואי דליכא סכנה אפילו בכל איסורין שבתורה נמי לא לעולם דאיכא סכנה ואפילו הכי בעצי אשרה לא דתניא ר' אליעזר אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך וכו': כי אתא רבין אמר ר' יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים *עבודת כוכבים הא דאמרן. גילוי עריות ושפיכות דמים דתניא רבי אומר °כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו' וכי מה ענין רוצח אצל נערה מאורסה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד [א] מקיש נערה מאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה מאורסה [ב] יהרג ואל יעבור ורוצח גופיה מנא לן סברא הוא כי ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה מרי דוראי אמר לי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטילנא לך אמר ליה [ליקטלך ולא תקטול] מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דלמא דמא דחברך סומק טפי מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דקא שאיף לה לברתיה בגוהרקי דערלה א"ל אימור דאמרי רבנן בשעת הסכנה שלא בשעת הסכנה מי אמור א"ל האי אישתא צמירתא כשעת הסכנה דמיא ואיכא דאמרי הכי קא"ל מידי דרך הנאתן קא עבידנא איתמר (א) הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו אביי אמר מותרת רבא אמר אסורה איפשר וקא מיכוין לא אפשר וקא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסיר לא אפשר ולא

לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ומש"ה לר' ישמעאל לא קשיא ליה אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך דאורחיה דקרא הוא אבל ר"א קשיא ליה משום דמשמע ליה קרא שחייב אדם לתת נפשו ומאדו לאהבתו של מקום ומשום הכי פריך יאמר החביב וכ"ש שאינו חביב והיינו טעמא דמפקינן קרא דואהבת לעבודת כוכבים בלחוד ולא מוקמינן ליה בכל המצות שקיומן הוא אהבתו של הקב"ה (והיינו טעמא) דכיון דמקרא אחד [מיקל] דהיינו וחי בהם ולא שימות בהם ומקרא אחד מחמיר דהיינו ואהדת מסתברא לאוקומי קרא דוחי בהם בכל המצות כולן וקרא דואהבת בעבודת כוכבים בלבד שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה ובה תלוי עיקר אהבתו של הקב"ה: **בכל** מתרפאין. במקום סכנה דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם: חוץ מעצי אשרה. פירשו בתוספות דמיירי כגון שאינו יכול להתרפאות בעץ אחר ואפילו ממינו כגון ע"י שדים או על ידי דבר אחר משום דאתא למטעי בתר עבודת כוכבים אבל בירושלמי בפירקין לא משמע הכי דהתם אמרינן בהדיא שאפילו אמרו לו הבא עלין סתם והביא לו מעצי אשרה ימות ואל יתרפא מהן (א) ושמע מינה דטעמא דאיסורא לאו משום דלמא אתי לאימשוכי בתר עבודת כוכבים אלא לפי שהוא עובר על לאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם ואף על גב דליתא לאו דעבודת כוכבים ממש אפילו הכי בעבודת כוכבים וכולהו לאוי דילה אמרינן יהרג ואל יעבור וכן נמי לרבין דאמר חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים בכולהו לאוי דגלוי עריות אמרינן יהרג ואל יעבור והכי מוכח בפרק בן סורר ומורה (דף עה.) דאמרינן התם מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ואמרו הרופאים אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר ובודאי שדברים הללו אינן גלוי עריות ממש אלא שעובר בהן בלא תקרבו לגלות ערוה שהוא לאו דגלוי עריות: **כי** אתא רבין אמר בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים. שמועה זו כתבה הרב אלפס ז"ל בפ' כל שעה ושם כתבתיה בארוכה: מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דקא שייף לברתיה. מושח לרפואה: בגוהרקי דערלה. בוסר זיתים קטנים: דרך הנאתן. לאחר שיתבשלו ויצאו שמנן בבית הבד אבל הכא קא עבידנא בעוד שהפסולת מעורב עם השמן והוה ליה שלא כדרך הנאתן דלא מיתסר אלא מדרבנן כדאמרינן התם בפרק כל שעה (דף כד:) דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן בר מכלאי הכרם ובשר בחלב כדאיתא התם ומשום הכי אין מתרפאין בהם כלל אלא במקום סכנה אבל שאר איסורי כולהו כיון דלא אסירי שלא כדרך הנאתן אלא מדרבנן מתרפאין מהן אפילו בחולה שאין בו סכנה וראיתי מי שכתב דמהא שמעינן דמתרפאין באיסורי הנאות של דבריהם כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכלאי הכרם בחו"ל אפי' בחולה שאין בו סכנה [פירוש ואפי' כדרך הנאתן] ומיהו לענין אכילה אין לנו דאיפשר שעשאום כשל תורה [שלא] להתרפאות בהם שלא במקום סכנה. ואני אומר שאם באנו לחלוק אפשר שאין מתרפאין אף באיסורי הנאות של דבריהם כדרך הנאתן דאפשר דכל שהוא כדרך הנאתן השוו אותן לשל תורה ועכשיו נהגו לבשל לחולה שאין בו סכנה על ידי עובד כוכבים בשבת ואע"פ שהתבשיל עצמו אסור משום בשולי עובדי כוכבים ואע"פ שאין בדבר ראיה מכרעת דהא מדאמרינן התם בפרק מפנין (דף קכט.) לרכי חולה נעשין על ידי עובד כוכבים בשבת ההיא אפשר לאוקומי בדברים שאין בהם משום בשולי עובדי כוכבים אלא דכיון דסתמא איתמר הראשונים שהנהיגו כן לא ראו לחלק ואף על פי כן אין להביא ראיה מכאן להתיר לחולה שאין בו סכנה [ד] לדבר שאיסורו מגד עצמו כגון גבינה של עובדי כוכבים וכתם יינן דהתם כיון שהדבר מותר בעצמו לא רצו להחמיר בו יותר מפני שהוא בשולי עובד כוכבים ממעשה שבת והרא"ה ז"ל כתב דאפשר דטעמא דמילתא משום דמאי דאסרי רבנן משום חתנות לא השוו בו מדותיהן שהרי פתן לא אסרו אלא במקום שיש פלטר ישראל ומלינו ג"כ מרבותינו שהיו נוהגין בה היתר בשדה ובשכר ג"כ התירו חוץ לביתם ובשלקות התירו בסיוע ישראל כגון מחתה [ה] בגחלים והתירו ג"כ כשאין העובד כוכבים מתכוין לבשל כדאמרינן לקמן (דף לח.) דכיון דמשום חתנות אסרו כל היכא דאיכא הכירא דלא ליתי לידי חתנות שרי ואף כאן עובד כוכבים המבשל לחולה בשבת שהיא שעה שאין אנו יכולין לבשל בשולי עובדי כוכבים כי הני לא מיתסרי משום חתנות ולפי כך כתב ז"ל שמותר לבריא במוצאי שבת דליכא משום בשול עובדי כוכבים כלל כיון דלא שייך הכא חתנות ואין לסברא זו ראיה שאפילו נאמר דבכלל צרכי חולה שנעשין על ידי עובד כוכבים בשבת הוי דבר שיש בו משום בשולי עובד כוכבים וכמו שפשט המנהג אכתי אפשר דהיינו דוקא לחולה מפני שהתירו בו כל דבר הנעשה ע"י עובד כוכבים שאין איסורו מגופו אבל להתירו לבריא אין לנו: **הנאה** הבאה לאדם בעל כרחו. כגון ריח של עבודת כוכבים ובעל כרחו היינו לומר שלא בא לכאן בשבילו אלא הגאת הריח ממילא קא אתיא ובכי האי גוונא אע"פ שהוא מכוין לה בעל כרחו מקריא דהא שקלינן וטרינן במתניתין באפשר וקא מכוין: אפשר וקא מכוין. אפשר לו ליבדל. ומתכוין ליהנות מאותו הריח או אפילו א"א לו ליבדל ומיהו מתכוין הוא ליהנות כ"ע לא פליגי דאסור כיון דקא מכוין:

שלטי הגבורים

ונראה בעיני שלא נאסרו כל אלה אלא כשעושה בהן מעשה כגון שהיה מהזיק כדרכו ועל יד"י הנחש"ם האלה חוזר מדרכו אבל אינו עושה בהן מעשה אלא אומר דברים בעלמא אין בזה איסור שכל נחש שאינו כאלעזר עבד אברהם וכיהונתן בן שאול שסמכו על הסימן שלהם לעשות בו מעשה אינו נחש כמו שמבואר בפרק גיד הנשה וכמו שביארתי בקונטרס הראיות בפרק גיד הנשה וכן האומר לנבאי אל תתחיל כי למחר ראש חדש היא מוצאי שבת היא ה"ז בכלל מעשה שהרי עושה מעשה ופוסק מלעשות מעשיו ע"י הנחש ונראה בעיני שאם אינו מוציא הדברים מפיו אלא מחשב בלבו ונמנע מעסקיו ע"י הנחשים האלה ה"ז מותר שראוי לאדם לחוש על החשש שחוששין בו הבריות כמב"ה וזה יש"ס למה שכתבתי סוף סנהדרין ועיין פרק חלק. ולהתרפאות מאיסורי הנאה כתבו בתשובה ולרופאים שאמרת ראיתי שערוריה שנותנים לחולים אותן מסק"ס הנעשים בתומן ודבש שלהם או הומן ופאכ"ג ולא ידעתי מקום שיסמכו בו שאם מפני שנתערב התומן בתוך הדבש ובטל במיעוטו זה אינו שהרי עקרו כך וכל שעקרו כך אינו בטל וכ"ש באיסורי יין נסך ואפי' בסתם יינן(א)ככשין שדרכן לתת לתוכן יין שאסרו אע"פ שטעמן קפ לא ואין בהם טעם יין ולא בדברים שדרכן לתת לתוכן יין בלבד אסרו אע"פ שאין (ב) טעם האיסור מתבטל במיעוטו להתירו שאילו נתערב כן ע"י ישראל היה בטל כגבינה של עובד כוכבים למ"ד שאסרוהו מפני שמעמידין אותה בעור קיבה ואע"פ שאין בה טעם בשר ואילו מן הדין בטל כיון שאין בה טעם בשר דבשר בחלב בנותן טעם אלא כל שאסרו להתרתק בכל ענין אסרו וכן דעת הראב"ד ז"ל והוא היתר שבטעמים בדברים אלו ואע"פ שאפי' ודאי סתם יינן שנתערב בשאינו מינו בידינו תחת ידם בטל ברוב לפי שזה דרך מקרה לא החמירו בו עד שהא נותן טעם אבל כל שדרכו לעשות כן אסרו ואינו בטל במיעוטו כדרך שאסרו בכבשים שדרכן לתת לתוכן יין חומץ וגבינה וכ"ש מסקין אלו שיש בהן טעמו וממשו שכלם חומץ שלהם ורובו חומץ או מתגיתו שלא שיה בטל אפי' נעשה כן תחת ידינו במקרה ואם ראו לסמוך להתיר מחמת הסכנה ודנין כל שקפץ עליו החולי ג' ימים במסוכן וכל שיש לו קדחת מסוכן מהאיא דרבינא דשייף לברתיה בגוהרקי דערלה וכלישנא קמא דאמר האי אשתא צמירתא כשעת הסכנה דמיא גם זה טעות ובנוש גמור בידם מכמה טעמים הא' שרוב החולים בקדחת כל הרופאים דנין אותן לחיים ולא כמסוכנים ואין אנו מתירין כל האסורים לכל מי שיש לו קדחת וכל מי שנפל למשכב ואפי' ג' ימים וא"כ חולה שחלה ג' ימים נא"ילהו ביוהכ"פ ולא בעי אומדנא ואפי' חולה ובקי אומר אינו צריך שכבר אמרו חז"ל שכל מי שיש לו אשתא צמירתא מסוכן וחולה שאמר אין צריך תוכנא הוא דנקיט ליה וליהוי כרופא אומר צריך וחולה אומר אינו צריך דהא רבינא דהוא רופא בקי אמר שהוא כשעת הסכנה

עין משפט: פ"ה מהל' יסודי תורה סמג עשין ה טור יו"ד סימן קנד קנז:

[סנהדרין עד.]

[דף כה.]

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) תמוה היא שהרי התוס' הביאו הירושלמי שפרק שמונה שרצים דאיתא בהדיא עד שאמר לו הבי לי עלין של עבודת כוכבים אבל בסתם אפילו אינו מוצא דבר זה אלא מעבודת כוכבים מותר וכן פסקו האשר"י והמרדכי

הגהות הב"ח

(א) נ"ב שהרי: (ב) נ"ב בהם טעם אלא אף באיסורין נמי אם טעם כצ"ל:

ר"ת מ"ז

הגהות חו"י

(א) נ"ב עיין פסחים ריש פרק ב:

הגהות בא"י

[א] מקיש רוצח לנערה מאורסה מה נערה מאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו כצ"ל: [ב] נ"ב לפי מה שכתב הר"ן בפ' כל שעה גי' הרי"ף תיהרג ואל תעבור: [ג] ונמצא למד רוצח מה וכו' כצ"ל והשאר נמחק: [ד] דבר כצ"ל: [ה] מחתה גחלים כן כשאין וכו' כצ"ל:

לא אפשר. לו ליבדל: ולא קא מיכוין. ליהנות דאיכא תרתי להתירא כ"ע לא פליגי דשרי: הייט פלוגתא דרבי יהודה ור"ש. פלוגתייהו בפרק במה מדליקין (דף כט:) גבי גרירת מטה כסא וספסל: והלכתא כרבא הלכך בין לא אפשר בין לא אפשר אי מכוין אסור ואי לא מכוין שרי: [גרסינן בגמרא] [א] אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת וכתבה הרי"ף ז"ל בפרק שמנה שרצים ושם כתבתיה בארוכה בסייעתא דשמיא: רואה במראה. מירא"ל בלע"ז לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר הכותי דכיון דקפיד בהכי אדם חשוב הוא ומסתפי למקטליה: לבלוריתו. שהוא מגדל לעבודת כוכבים: שומט את ידו. קודם לכן שלש אצבעות לכל רוח כדלקמן כדי שלא יהא הוא מתקנה ואיכא למידק דמהכא משמע דמותר לאיש להסתכל במראה וליכא משום לא ילבש גבר שמלת אשה ובפרק שואל בשבת (דף קמט.) משמע נמי הכי דתנן התם דאין רואין במראה בשבת ואוקים לה בגמרא במראה של מתכת ומשום השרת נימין הא בחול או אפילו בשבת בשאינו של מתכת שרי ואילו בתוספתא תניא התירו לבית ר"ג לראות במראה מפני שהן זקוקין למלכות והכי איתא בירושלמי יש לומר דבכל מקום שרגילין האנשים להסתכל במראה כמו הנשים מותר וליכא משום לא ילבש גבר שמלת אשה ושמעתא דהכא ומתני' בשבת ותוספתא נמי בהכי איירי ואפ"ה הוצרכו להתיר לבית רבן גמליאל לפי שהחברים היו נמנעים בכ"מ וכי ההיא דאמרינן בפרק שני נזירים (דף נט.) ההי גברא דאיחייב נגדא בבי דינא דרבי אמי דלייה לדרעיה ואיגלי בית השחי דידיה [חזייה] דלא מעבר אמר ליה שב קי"ה מן חבריא הוא דין והיינו לפי שבאותו מקום נהגו האנשים להעביר שער של בית השחי ושל בית הערוה וזה שלא העביר הכיר שהיה מן החברים דהי לכולי עלמא אסור היכי קאמר משום דחזייה דלא מיעבר דמן חבריא הוא ומכאן הורו הגאונים ז"ל במותר להעביר שער של בית השחי ושל בית הערוה במקום שנהגו:

מתני' אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין וכו' שהיה מתחלתו יין. ביד העובד כוכבים להפוקי היכא דזבן עובד כוכבים חומץ מישראל דהו לא מיתסר כלל אע"פ שבא לידם משום דליתביה משום נסוך דחומץ לא מנסכי ליה ואיסורא דיין איניסוך אסמכוה וכמו שאפרש בגמ' בסייעתא דשמיא ולפיכך

ולא קא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי דאפשר ולא קא מיכוין איכא דאמרי אפשר ולא קא מיכוין היינו פלוגתא דרבי יהודה ור"ש לרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור אסור לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר מותר כי פליגי דלא אפשר וקא מיכוין אביי אמר מותר ורבא אמר אסור והלכתא כרבא: *ואין מסתפרין מהן בכ"מ דברי ר"מ וחכ"א וכו': ת"ר המסתפר מן הכותי רואה במראה ואינו חושש היכי דמי אי ברשות הרבים למה לי מראה ואי ברשות היחיד כי רואה במראה מאי הוי לעולם ברשות היחיד וכי רואה במראה מיחזי כאדם חשוב וכותי המסתפר מן הישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו וכמה אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אהבה שלש אצבעות לכל רוח ורוח: מתני' *ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנייה [ג]היין והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין והרס הדרייני ועורות לבובין רשב"ג אומר בזמן שהקרע שלו עגול אסור משוך מותר בשר הנכנס לבית עבודת כוכבים מותר והיוצא אסור מפני שהוא כזבחי מתים דברי ר"ע ההולכין לתרפות אסור לשאת ולתת עמהן והבאין מותרין: גמ' יין מנא לן אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה אמר קרא °אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם מה זבח אסור בהנאה אף יין [א] אסור בהנאה וזבח גופיה מנא לן דכתיב °ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מתים אסור אף זבח אסור ומת גופיה מנא לן אתיא שם שם מעגלה ערופה כתיב הכא °ותמת שם מרים וכתיב התם °וערפו שם את העגלה בנחל מה להלן אסור אף כאן אסור והתם מנא לן אמרי דבי רבי ינאי כפרה כתיב בה כקדשים: והחומץ של עובדי כוכבים וכו': אמר רב אשי [ג]חומץ [ב] שלנו ביד עובד כוכבים ויין מבושל שלנו ביד עובד כוכבים לא צריך חותם בתוך חותם אי משום נסוכי לא מינסך ואי משום חלופי (יין) כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף: *ת"ר יין מבושל [א] ואלונתית של עובדי כוכבים אסורין אלונתית כברייתה מותרת ואיזו היא אלונתית כדתנן גבי שבת עושין יינמלין ואין עושין אלונתית אלו הן יינמלין [ג] יין ודבש

לו להתרחק וגם לא קא מיכוין ליהנות: במראה. שפיג"ל בלשון אשכנז לראות אם מספר באומנות וסבר הכותי כיון דקפיד הכי חשוב הוא ומתיירא להרגו: לבלוריתו. שמגדל לעבודת כוכבים: שומט את ידו. מקודם לכן ג' אצבעות לכל רוח כדי שלא יהא מתקנה: מתני' שהיה (א) מתחלה יין. לאפוקי היכא דזבן עובד כוכבים חומץ מישראל דלא מיתסר בהנאה דטעמא דמתסר בהנאה משום דלמא מנסכי לעבודת כוכבים וחומץ לא קא מנסך לעבודת כוכבים: והרס הדרייני. מפרש בגמרא שהיו שורין חרסים חדשים ביין ומייבשין אותן וכשרוצין חוזרין ושורין אותן במים ויוצא היין הנבלע בו: ועורות לבובין.(ב) שקורעין נגד הלב דדרך לעשות כן לעבודת כוכבים ומוציא את (ג) דמה דלך הנקב ומיתסר משום זבחי מתים: בזמן שהקרע שלו עגול. ואז ניכר שנעשה לשם כך: משוך מותר. שאין עושין כן לעבודת כוכבים: והיוצא אסור בהנאה. דעשאו תקרובת: לתרפות. לטעות עבודת כוכבים למרחוק: תרפות ענין תרפים: אסור לשאת ולתת עמהם. דאזלו ומודו ועוד דזבני מידי דצריך לתקרובת עבודת כוכבים: גמ' אף יין אסור. שנתנסך לעבודת כוכבים: כפרה כתיב בה. כפר לעמך ישראל הלכך אסור בהנאה כמו קדשים: א"צ חותם בתוך חותם. אלא די בחותם א' דהואיל דאשמעינן מתניתין דלא מנסכי (ב) חומץ וליכא למיחש אלא לאחלופי לא טרח ומזייף לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם אחר מזוייף להחליף רע בטוב: אלונתית. לקמן מפרש: אסורין. כי מתחלתו היה יין: אלונתית כברייתה. שלא היה תחלה יין ביד עובד כוכבים אלא נקחה עשויה ביד ישראל מותר בהנאה דהו לא מנסך ליה: עושין אנומלין בשבת. שהוא לשתות: ואין עושין אלונתית.

כל שאין לחוש בו לניסוך לא מיתסר משום בנותיהם ומשום הכי אמרינן דיין מבושל לא מיתסר משום מגע עובד כוכבים: וחרס אדרייני. מפרש בגמרא ששורהו במים ויוצא ממנו היין הנבלע בו: ועורות לבובין. שהן קרועין כנגד הלב ודרכן לעשות כן לעבודת כוכבים שמוציא את הלב דרך אותו קרע בעוד שהיא חיה ומיתסר משום זבחי מתים: משוך מותר. שאין עושין כן לעבודת כוכבים: והיוצא אסור. בהנאה דעשאו תקרובת: ההולכין לתרפות. לטעות עבודת כוכבים למרחוק: אסור לשאת ולתת עמהן. דאזלי ומודו ועוד דזבני מידי דאיצטריך להו לעבודת כוכבים: גמ' אמר קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם וכו'. אף יין שנתנסך לפני עבודת כוכבים אסור: ויאכלו זבחי מתים. זבח עבודת כוכבים שהיא מתה ואין בה ממש: כפרה כתיב בה. כפר לעמך ישראל אשר פדית הלכך אסור בהנאה כקדשים וא"ת דהכא משמע דסתם יינם נאסר משום לתא דיין נסך ואילו לקמן בגמרא [דף לו:] אמרינן דמשום גזירת בנותיהן נאסר י"ל דאי לאו משום לתא דיין נסך מסתייא למיסריה בשתיה משום בנותיהן (ד) דומיא דפתן ושמנן אבל כיון דיין שנתנסך ודאי אסור בהנאה הוצרכו לאסור אף סתם יינם אף בהנאה אע"פ שלא נאסר אלא משום בנותיהן שאם לא היינו אוסרין אותו כי אם בשתיה הרואין סוברין לומר שמשום נסוך נאסר ויבאו להתיר אף יין נסך ודאי בהנאה ולפיכך רצו להשוות ייעות שלהן ומשום הכי אמרינן עלה דמתני' מנא ה"מ כלומר דאיכא שום חמרא ואפילו נתנסך ודאי שיהא אסור בהנאה שאילו משום בנותיהם בלחוד דיו לאוסרו בשתיה ולא בהנאה וכדכתיבנא וא"ת א"כ. גזירת בנותיהן למה לי תירץ רבינו שמואל דיין שנתנסך לעבודת כוכבים מיעוטא היא ולמיעוטא לא חיישינן והרמב"ן ז"ל מוסיף בה דברים דלשמא נתנסך לא חיישינן דאם איתא דנסכיה לא הוה מזבין ליה וכדאמרינן בריש פרקין [ג] בגמרא [דף כב:] אם איתא דאקלייה לא הוה מזבין ליה ואע"ג דמשמע בכולה מכילתין דטרחי ומזייפי לנסוכי נמי של ישראל התם משום דחשיבא להו מילתא להנות עבודת כוכבים שלהם בשל ישראל אבל מאי דמנסכי איניהו לעבודת כוכבים שלהם אין מוכרין ולא נותנין אותו לישראל להכי איצטריך למיגזר משום בנותיהם: חומץ שלנו (ה) חומץ של ישראל שהפקידו אצל עובד כוכבים אינו צריך אלא חותם א' דהואיל ואשמעינן מתני' דלא מנסכי חומץ: משום איחלופי. צריכו להחליפו ברע ממנו לא טרח ומזייף לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם אחר מזויף: ת"ר יין מבושל ואלונתית של עובדי כוכבים אסורין אלונתית כברייתה מותרת. פרש"י ז"ל דאלונתית של עובד כוכבים אסורה מפני שמערבין בה יין אבל אלונתית כברייתה שעשאה ישראל ולקחה עובד כוכבים ממנו מותרת דהו לא מנסך לה: עושין יינמלין. בשבת שהוא לשתות: ואין עושין אלונתית

אלונתית. בשבת שהיא נרפואה להצטנן כשיוצאין מבית המרחץ: ומים צלולים. שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומים להיות צלולין ושופין העליונים בנחת במסננת ומדברי רש"י ז"ל שכתב באלונתית כברייתה למדנו שתבשיל שנתערב בו יין אין חוששין בו משום מגע עובד כוכבים אבל רבינו חננאל ור"ת ז"ל פירשו דאלונתית מתחלה אין בה יין והיינו כברייתה כלומר מן האוצר ומשום הכי שרי אבל כשמכרה על יד על יד נותן לתוכה יין ומש"ה אסירא והכי מוכח בפירקא קמא דחולין (דף ו.) דבלא יין אלונתית שרי דאמרי' התם הלוקח יין לתת לתוך האלונתית ומ"מ כתב בעל התרומות ז"ל שיש ראיה להתיר תבשיל שלנו שנתערב בו יין ונגע בו עובד כוכבים מדתניא בתוספתא אלונתית של עובד כוכבים אסורה מפני שתחלתה יין אלמא מדסיים בה שתחלתה יין ש"מ שאם [לא] היתה [א] תחלתה אלונתית ביד עובד כוכבים כגון שערב בה ישראל יין ובאה לידם כשהיא מעורבת שריא וכדדייקינן בגמרא דילן גבי חומץ ויין מבושל: ולענין יינמלין אי [מותר] במגע עובד כוכבים או לא לא משמע בגמרא דידן מידי אבל בירושלמי גרסינן רבי יצחק בר נחמן בשם רבי יהושע בן לוי מתוק מר וחד אין בהם משום גילוי רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אמר המר והחד והמתוק אין בהם משום גילוי ולא משום יין נסך רבי סימון מפרש החד קונדיטון וקונדיטון הייט יינמלין האמור כאן שמצינו במדרש בפרשה בחדש השלישי נמשלה תורה לקונדיטון

תורה אור · נר מצוה · רש"י

ודבש ופלפלין אלונתית יין ישן ומים צלולין ואפרסמון °אמר [א] רבא יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו [א] משום יין נסך יין מבושל אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך (א) ומיא בין ביממא בין בליליא אית (ב) בהו משום גילוי ולא אמרינן אימת ישן עליהם רב לא שתי מיא מבי ארמאה ולא מבי ארמלתא משום דלא זהירי בגילויא: אמר רבא האי חמרא דאקרים עד תלתא יומי יש בו משום גילוי ויש בו משום יי"נ *מכאן ואילך אין בו משום גילוי ואין בו משום יי"נ נהרדעי אמרי אפי' מכאן ואילך אין בו משום יי"נ ויש בו משום גילוי מ"ט דמיקרי ושתי ת"ר יין תוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו שלשה ימים א"ר חייא בר אשי אמר שמואל מטפטף אין בו משום גילוי אמר רב פפא והוא דעביד טיף טיף כנגד טיף טיף א"ר חייא בר אשי אמר שמואל פי תאנה אין בו משום גילוי כמאן כי האי תנא דתניא ר' אליעזר אומר אוכל אדם תאנים וענבים בלילה ואינו חושש משום שנאמר °שומר פתאים ה' (תהלים קטז) אמר רב ספרא משום ר' יהושע מדרומא ג' מיני ארס הן של בחור ושל בינוני

שסתמו לרפואה להצטנן: מים צלולין. שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומים להיות צלולין ושופין העליון מן הכלי בנחת במסננת: מזוג. שני חלקים מים ואחד יין: אין בו משום גילוי. שאין נחש שותה ממנו: מבי ארמלתא ישראלית: דאקרים. שנעשה רך והחמיץ ולא חומץ גמור: מכאן ואילך. נתקלקל הרבה ואין בו משום גילוי: יין תוסס. יין חדש מגיתו כשהוא חם ומחמיץ להיות יין קרי תוסס: מטפטף. כלי שתחת החבית שמקבל הנטף: טיף טיף כנגד טיף טיף. שמטפטף תדיר והטיפין רודפות זו את זו ותכופות והנחש שומע ובורח: פי תאנה. כשתולשין אותה נעשה פה קצר במקום

מה הוא יש בו יין דבש ופלפלין אף דברי תורה כן והשתא איכא לספוקי אי אמרינן דרבי יצחק בר נחמן ור' סימון לא פליגי אלא דתרווייהו משמיה דרבי יהושע בן לוי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולפי זה יש ללמוד מן הירושלמי דאין ביינמלין משום מגע עובד כוכבים או שנאמר דפליגי איכא לר' יהושע בן לוי דר' יצחק בר נחמן אמר משמיה [דאין בהם משום גילוי אבל משום יין נסך יש בהם ור' סימון אמר משמיה] דכי היכי דאין בהם משום גילוי ה"נ אין בהם משום יין נסך ואם יהיה פירוש הירושלמי כך יש לנו לפסוק הלכה כר' יצחק בר נחמן דגמרא דילן אתיא כותיה שהרי בסמוך הביאו מימרא דר' יהושע בן לוי דאמר שלשה ייעות הם [ב] ואין בהם משום גילוי ולא הזכירו בהם יין נסך אבל מ"מ הסברא מכרעת שכל שיש בו פלפלין הרבה נשתנה טעמו וריחו ויצא מתורת יין ולפיכך נאמר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ומיהו צריך שיש בו השלים מפלפלין דהכי אשכחן בירושלמי לענין גילוי שאמרו שם בר מרנא ה"ל קונדיטון מגלי שאל לרבנן ואסרין ולא כן אמר ר' יצחק בשם ר' יהושע בן לוי המר והחד והמתוק אין בהם משום גילוי רבנן אמרין בשם ר' יודא בר טיטוס בההוא דשחיק חד לתלתא ומשמע דה"ה ליין נסך וכתב הרמב"ן ז"ל דכל שיש בו פלפלין כשיעור הזה אע"פ שאין בו דבש אין בו משום מגע עובד כוכבים שבכלל קונדיטון הוא תדע שהרי בגמרא דילן פירשו החד (ג) המר ופלפלין ומה שאמרו במדרש שיש בו דבש מפני שהטועמין אותו בדורות ההם נותנין בו דבש אבל אפילו לא נתן בו דבש קונדיטון הוא ואין בו משום יין נסך: והר"ם במז"ל כתב בפרק אחד עשר מהלכות מאכלות אסורות שהורו גאוני המערב ז"ל שאם נתערב ביין של ישראל מעט דבש או מעט שאור הואיל ואינו ראוי למזבח הרי הוא כמבושל וכשכר ואינו מתנסך ומותר לשתותו עם העובדי כוכבים והקשו עליו דאע"ג דלדידן פסול דלמא איהו מנסכי ליה מידי דהוה איין מזוג דמפסיל לדידן כדתניא בספרי ונסכו יין רביעית לכבש האחד האי אתה מנסך ואי אתה מנסך את המזוג והכי מוכח בפרק המוכר פירות (דף צז:) דאמרינן [ג] התם אלא למעוטי יין מזוג כלומר שכיון שאינו ראוי לנסך על גבי המזבח אין מקדשין עליו דאלמא דיין מזוג פסול לגבי המזבח ואפ"ה אסקינן דיש בו משום יי"נ שאין כל הפסול לגבי המזבח נפסל לתקרובות שלהם דהא איהו מקרבי פירות דקל טב שהוא דבש שאסרה תורה ועוד שאפי' תאמר שאין בו משום תשמ עבודת כוכבים אעפ"כ יש לאסרו משום בנותיהן שכל שלא נשתנה טעמו וריחו יש בו (משום יי"נ) משום אקרובי דעתא אלא שבזו י"ל שלא גזרו אלא על היין הראוי לנסך שעיקר גזרתם אחשא דנסך אסמכוה והכי מוכח הא דאמרינן עלה דמתניתין דתנן היין של עובדי כוכבים אסור [דף כט:] מנא לן אמר רבה בר אבוה אמר קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם וגו': יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך. איכא מאן דאמר דכי אמרינן דיין מזוג יש בו משום יין נסך ה"מ כגון דליכא טפי משלשה חלקים מים אבל איכא מים טפי לאו חמרא הוא ואין בו משום יין נסך והביא ראיה מדאמרינן בפ' המוכר פירות (דף צז:) שמרי יין מברכין עליהן שהכל אחרים אומרים שמרים שיש בהם טעם יין מברכין עליהן בורא פרי הגפן ואמר רבא רמא תלתא ואתא ארבעה כולי עלמא לא פליגי דחמרא מעליא הוא כי פליגי דרמא תלתא ואתא תלתא ופלגא רבנן סברי תלתא עייל תלתא נפיק ה"ל פלגא חמרא ולאו כלום הוא ואחרים סברי תלתא עייל תרי [ד] ופלגא נפיק אלמא לכולי עלמא אי תלתא נפיק לאו חמרא הוא כיון דאיכא טפי מעל חד תלתא מיא ואינו ראיה דהכי מילי בשמרים דכי איכא טפי מעל חד תלתא מיא קיוהא בעלמא הוא אבל יין גמור כל היכא דאיכא טעם יין ומראה יין יש בו משום יין נסך וכתב הרמב"ן ז"ל דאע"ג דלפום דינא דגמרא משמע דיין היוצא מן השמרים עדיף טפי מיין היוצא מן החרצנים מדאקשינן בפרק אלו עוברין (דף מב:) וסבר רבי יהודה תמד לאו בר עשורי הוא והא תנן המתמד ונתן מים במדה [ומצא כדי מדתו] רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין ומשני לא קשיא הא [ה] בדחמרא הא בדפורצני ופירש רש"י ז"ל דבשמרים מחייב רבי יהודה ובפורצני פטר וליכא למימר איפכא דהכי מוכח בהדיא בפרק המוכר פירות [דף צז.] דההיא דהמתמד בשמרים הוא ושמעינן מינה דכל דבשמרים אינו יין כל שכן בפורצני הלכך לא מיקרי יין עד דרמא תלתא ואתא ארבעה מיהו הני מילי בפורצני דידהו שהיו דורכין אותו בגת ויוצא מהן כל לחלוחית שבהן וכי האי גוונא כל היכי שאינו יוצא יותר ממדתו לאו חמרא הוא אבל בפורצני שלנו שהם נדרכים ברגלי °אדם ורמו בהו מיא והיין נמשך מאיליו אין להקל בכך שהרי ברוב הפעמים אינו מוציא כדי מדתו ואפ"ה חמרא מעליא הוא לפי שהפורצנין [עצמן בולעין] המים והיין יוצא מאיליו הלכך הכל לפי טעמו וריחו והראב"ד ז"ל כתב דביין נסך דחמור לא אזלינן בתר הני שיעורי דהא אמרינן בפרק המוכר פירות (שם) ושל הקדש לעולם אסור משום דחמיר ויין נסך הרי הוא [חמור] כשל הקדש וזו אינה ראיה אלא לשמרים של עובדי כוכבים דאף על גב דרמא בהו מיא כמה זימני אסור דהא מיערב בהו חמרא דאיסורא דומיא דהקדש אבל לשמרים שלנו שנתן עליהם מים ונגע (ד) בה במה שיצא מהן אינה ענין: יין מבושל אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך. כתב הראב"ד ז"ל בשם רבינו האי גאון ז"ל הכי דייקי[הגאונים] הראשונים דכיון שהרתיח נעשה מבושל אבל הרמב"ן ז"ל כתב שכשחסר ע"ג האור ממדתו נעשה מבושל מדגרסינן בירושל' [ו] אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעיטו ממדתו ואפשר דלא ולא אתא היא שעל ידי רתיחה הוא מתמעט: [בגמ' דף ל.] וקסטא [ז] (דחמרא) [דמיא]. שם מדת יין שבעיר: אימת ישן. אדם הישן שם: ולא מבי ארמלתא. אע"פ שהיא ישראלית דלא בקיאה בהלכות גילוי: האי חמרא דאקרים שהתחיל להחמיץ ואינו חומץ גמור: עד תלתא יומי וכו' רבא לטעמיה דאמר בפרק בתרא דמכלתין (דף סו:) ריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא אבל לאחר שלשה ימים משהתחיל להחמיץ חומץ גמור הוא וחומץ אין בו משום יין נסך כדאמרינן לעיל אבל ר"ת ז"ל היה מורה איסור לחומץ [שלנו] שנגע בו עובד כוכבים עד שנים עשר חדש משום דאיכא חלא דשתו ליה רובא דאינשי וכן דעת הרמב"ן ז"ל בכל העשוי לשתותו ע"י הדחק משום פרצה וכן היה רת"ס ז"ל מנהיג איסור במגע עובד כוכבים בבוסר לפי שאין אנו יודעין מתי קרוי בוסר ויש אנשים שקורים בוסר למה שאחרים קורין לו יין וכתב בתשובותיו וכבר היתה שנה שלא נתבשלו הענבים והיו כולן טעם בוסר ולדברי המתירין לא נהגו איסור יי"נ באותה שנה: יין תוסס. יין חדש מגתו ועל שם שהוא מבעבע כמין אבעבועות של מים רותחין נקרא תוסס: טיף טיף. כלי שתחת החבית שמקבל מה שהוא יורד טפין טפין: טיף טיף להדי טיף טיף. שמטפטף תמיד והטפין רודפות זו את זו ותכופות והנחש שומע ובורח: פי תאנה

שלטי הגבורים

א(ה) יין מזוג אפי' נתן בו מים הרבה כל זמן שיש בו טעם (ו) יש בו משום יי"נ: התמד בנותנים מים ע"ג חרצנים כתב ה"ר אברהם אב ב"ד שאין בו משום יין נסך אא"כ נותן ג' מדות של מים ומצא ד' והראב"ד כתב שאין להתיר מגע עובדי כוכבים בשום תמד והר' יונה כתב שתמרין שלנו שתמדן ולא מצא אלא כדי מדתו פעם ראשון אסור ופעם שני מותר אבל שמרים של עובדי כוכבים לעולם אסורין אפי' לא מצא אלא כדי מדתו אפי' תמדן כמה פעמים ומים שנותנים על גבי הענבים שנדרכו ברגל ולא נתעצרו בגלגל וקורה פעם אחד וב' אסור אפילו לא מצא אלא כדי מדתו שהזגין בולעים מן המים ויוצא היין שבהן הלכך לעולם יש בהם משום מגע עובדי כוכבים עד שיהיה גרוע שאין דרך בני אדם לשתותו ואם נתעצרו בגלגל אז אין בהם משום יין נסך אא"כ נתן ג' מדות של מים ומצא ד' וכן היא מסקנת הרא"ש:

לשון ריא"ז

ויין שלנו שנגע בו עובד כוכבים הרי הוא כסתם (ז) וכן היין והחומץ מבושל שלהם שהיו מתחלתן יין אסורין בהנאה אבל החומץ שלנו והיין מבושל שלנו אם נגע בהם עובד כוכבים מותרין אפי' בשתיה נראה בעיני בשיעור החומץ והמבושל הוא כל שאין שותין אותו כיין כמב"ה יין שהקרים והוא בתחלת חומצו עד ג' ימים הרי הוא כיין ואם נגע בו עובד כוכבים אסור משום יי"נ אחר ג' ימים הרי הוא כחומץ ואם נגע בו עובד כוכבים מותר: אלונתית של עובד כוכבים אסורה בהנאה אלונתית כברייתה שעשאה ישראל מיינו ונגעו בה עובדי כוכבים מותרת אפילו בשתיה ואלונתית היא שעושין מיין ישן ומים צלולין ושמן אפרסמון (ח) הרי הוא כיין ויש בו משום יי"נ כדברי מז"ה וגאוני המערב הם מתירין ואין בו משום מגע עובד כוכבים וכדבריהם נ"ל עיקר שכן הוא בתלמוד א"י כמב"ה: ויין המזוג במים יש בו משום יי"נ ונראה דיין מבושל ויין חי מעורבין זה בזה אין היין מבושל מונע ליין חי שינסך ולא מבעיא לדברי כל הפוסקים זולתי מיי' דס"ל דתערובת דבש ושאור אינו מונע ליין מלינסך דודאי גם יין מבושל אינו מונע ליין מלינסך (ט) כי היכי דיין מזוג אינו

הגהות הב"ח

(א) וקיסתא דמיא כצ"ל וכ"כ לאו דוקא דמיא דה"ה דחמרא אלא ליסנא דעובדא דשמעיה דרב חלקיה בר טובי דבגמ' נקט דקאמר דאיגלי ליה קיסתא דמיא והוה נייס גבה כו' וכר"ן גרס וקיסתא דחמרא כו' אבל באלפס ישן ראיתי דגרס וקיסתא דמיא: (ב) נ"ל ביה: (ג) נ"ל חמר: (ד) כ"ב עובד כוכבים: (ה) כ"ב טור בסימן קנ"ג: (ו) כ"ב יין: (ז) ייגס: (ח) וייגמלין היא שעושין מיין ודבש ופלפלין: (ט) כ"ב אלא אף למיימוני נמי אין היין מבושל מונע ליין מלינסך:

עין משפט

א מיי' פי"א מהל' רוצח סמג עשין ט טור יו"ד סימן קטז

גירסת ד"ה (נו"ח)

ד"ה מ"י

ד"ה

הגהות מא"י

[א] תחלה כצ"ל: [ב] וכ"ב מר מר מתוק: [ג] כ"ב אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך על המזבח ואמרי' למעוטי מאי ואסיקנא למעוטי יין מזוג: [ד] כ"ב שאין דרך לצאת כל הנכנס אלא מהמים נשארו והוציאו שיין כי המים בהם כבדים הם נבלעים למטה והיין שהוא קל צף למעלה: [ה] בדרוקא כצ"ל וכ"ב ופי' נותן מים בשמרים.[וכ"ה בכ"ח]: [ו] כ"ב מסכת פי"א דתרומות: [ז] כ"ב גבי האי עובדא דאמרינן בגמ' דהויא דאגליא ליה קסטא דמיא והוה נייס גבה אתא לגביה דרב חלקיה א"ל הכי אמרו אימת ישן עליהם ואסיקנא דלא הוה דלא אמרי' אימת ישן עליהם:

א מיי' פי"ב מהל' רוצח טור יו"ד סימן קיז: ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח: טור יו"ד סימן קכט וקל:

תאנה כשתולשין אותה נוטפת (פה קלר) [פתחה] במקום עוקצה: שוקע. לפי שהוא חזק וכבד שוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי: מפעפע. בינתים: לא ישתה ממנו עשירי. שהארס שוקע למטה וישתהו וימות: אבטיח. אלבודיק"ה בלעז וכשפותחין אותו לאכול קצת ועומדת מגולה אוכל הנחש ממנה: לא ישליכם לרה"ר. שמא יעבור עליהם אדם יחף ויעמוד הארס בין קשרי אצבעותיו וכיון שנכנס מעט ונוקב בבשר שוב אין לו רפואה: ולא ירבץ. להשכיב ולחבר האבק שלא יעלה: ולא ישקה מהם בהמתו. בראויה לאכילה לפי שהאוכל ממנו ניזוק: ולא בהמת חבירו. אפילו בשאינה ראויה לאכילה משום דמכחש לה הכי מפרשי בגמרא: אחרים אומרים מקום שאין בו סירטא מותר. שאין הארס מתעכב שם אבל במקום שיש בו סירטא מתוך שהארס מתעכב ואינו נופל מהרה נוקב בבשר: כמה ישהו. המים מגולין היכא דהוא עצמו הניחו מגולין: הרחש. הנחש רחש תרגום של שרץ: מתחת אוזן כלי. חוששין שמא שם היה: ביסתקא דדובשא. כד של דבש: תומא שחיקא סכנתא דגילוי. לפי שהנחש אוכל ממנו: בכלים כל שהן. אפי' הם מרובים אסורים שכל שהמים בכלי אין כוחן יפה והארס יש לו כח בהם: בקרקעות ארבעים סאה. שכיון שהם ארבעים סאה והם בקרקע בטל מהם כח הארס: נשוכת נחש. בהמה שנשכה נחש: ר' נחמיה מתיר שמפני שהיא מנטפת. הנחש שומע קולו ובורח: אסור ליתן פריטי גו פומא. אסור ליתן מעות לתוך פיו מפני שיד הכל ממשמשת בהם ויש מהם חולים וזוהמתם דבקה בהם ואותה זוהמא קשה לאדם שנותנה לפיו: פיתא תותי בי שחיא. וכן אסור להניח פת בבית השחי מפני שהוא מקום זוהמא וכן אסור לתת תבשיל תחת המטה מפני שרוח רעה שורה על האוכלין שתחת המטה: ממצע סכינא גו אתרוגא או גו פוגלא. וכן אסור שלא ישקע אדם סכין בתוך אתרוג וכן לתוך צנון לפי שאינו ניכר ופעמים שאדם בא ליסב עליו ונכנס בו: תנו רבנן אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים ומפתח וחותם ביד ישראל. פרש"י מפתח או חותם וכדבריו נראה מדאמרינן בגמרא בסמוך רבי יוחנן אמר אפי' יין משתמר בחותם אחד ומוקמינן לה בגמרא כרבי אליעזר אלמא דלר"א בחותם אחד בלחוד סגי והכי משמע בפרק כל כתבי (דף קכב.) דאמרינן התם התיר להם ר' חנינא לבית רבי לשתות יין הבא בקרונות של עובדי כוכבים בחותם אחד ולא ידענא אי משום דסבר ליה כר' אליעזר אי משום אימתא דבי [ה] נשיאה אלמא לרבי אליעזר בחותם אחד בלחוד סגי ואיפסיקא הלכתא במתניתין משמיה דרב כר' אליעזר ולפי זה מפקידין יין ביד כותי בחותם אחד ואיכא למידק מדאמרינן לקמן (דף נט.) אמר רב חבי"ת אסור בחותם אחד ויין מכלל חבי"ת הוא ואפילו הכי אסר ליה רב בחותם אחד ואם כן קשיא דרב אדרב ועוד דלענין הלכתא משמע דחותם בתוך חותם בעיא מדשקלינן וטרינן בסוגיין היכי דמי חותם בתוך חותם ואם איתא דלר' אליעזר בחותם אחד סגי לה לדידן דקי"ל כותיה מאי נפקא לן מינה ה"ד חותם בתוך חותם הא בחותם אחד סגי לן וי"ל דרב אדרב לא קשיא דהא חזינן בסוגיין דהא דאמר רב הלכה כרבי אליעזר אמוראי נינהו דמר אמר לה משמיה דרב ומר אמר לה משמיה דזעירי הלכך מ"ד לה הכא משמיה דרב לא אמר בההוא דלקמן [דאמר רב] דאסור בחותם אחד אלא חבי"ת אבל יין לא ומ"ד לה הכא משמיה דזעירי [הלכה] כרבי אליעזר אמר בההיא דרב (ב) [חבית ויין בכללה] דלדידיה לא ס"ל דרב פסיק הלכה כרבי אליעזר ומיהו אנן כר' אליעזר קי"ל דהכי הוה מסקנא דסוגיין ועוד מדאמרינן בפרק השוכר (דף סג:) וכי מאחר דקי"ל כר' אליעזר דלא חייש לזיופא וכו' וסוגיין דאמרינן היכי דמי חותם בתוך חותם לא קשיא דהכי קאמרינן היכי דמי חותם בתוך חותם ונפקא מינה לרבנן אפילו ליין ולדידן דקי"ל כרבי אליעזר נפקא מינה *לחלב ובשר והגלא דבעו חותם בתוך חותם כדאמרינן לקמן בפרקין ומשום דבכולה סוגיין ביין עסקינן נקיט רבא למלתיה בכליהן של יין דהיינו עוד וחביתא אף על גב דלענין הלכתא לגבי יין לא נפקא לן מידי נמצא שלפי שטה זו מפקידין יין ביד עובד כוכבים בחותם אחד: אלא מיהו קשיא טובא מדאמרינן לעיל [דף כט:] אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן חומץ שלנו ביד עובד כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם ודכותה נמי ביין מבושל מכלל דביין גמור ס"ל לרב אשי דצריך חותם בתוך חותם ואף בזו תרצו דרב אשי לתרוצי למתניתין אתא דמקשינן עלה פשיטא משום דאחמין פקע ליה איסור ואתא רב אשי לתרוצי ומשום דלא משכח לה פתרון אליבא דרבי אליעזר מוקי לה אליבא דרבנן אע"ג דלא קי"ל כוותייהו כי היכי דלא תיקשי למתני' ואמר דכי קתני שהיה תחלתו יין הא קמ"ל דחומץ שלנו ביד עובד כוכבים אינו צריך חותם בתוך חותם ואי לרבי אליעזר פשיטא דאפילו יין בחותם א' סגי ליה ואין זה מחוור בעיני דודאי אנן לא שמעינן ממתני' דחומץ שלנו ביד עובד כוכבים אינו צריך חותם בתוך חותם דתנא לאו בהכי עסיק כלל ורב אשי הכי קאמר הא אתא לאשמועינן דחומץ שלנו לא מנסכי ליה עובדי כוכבים וכיון שכן בחותם אחד סגי כיון דשמעינן ממתני' דלא מנסכי ליה ואי משום חלופי מפסע פשיטא לן דכיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף וכיון דתנא דמתני' לאשמועינן דחומץ לא מנסכי ליה קאתי הכי [ו] מני לתרוצי אליבא דר"א כדמתרצינן לה אליבא דרבנן אלא ודאי משמע דרב אשי סבירא ליה דיין צריך חותם בתוך חותם וכיון

ביניני ויש לו זקן של בחור °שוקע של בינוני מפעפע ושל זקן צף של בחור שוקע למאי הלכתא לכדתניא חבית שנתגלתה אע"פ ששתו ממנה תשעה לא ישתה ממנה עשירי מעשה היה ושתו ממנה תשעה ולא מתו ושתה עשירי ומת א"ר ירמיה זה הוא שוקע וכן אבטיח שנתגלתה אע"פ שאכלו ממנה תשעה לא יאכל ממנה עשירי מעשה היה ואכלו ממנה תשעה ולא מתו ואכל עשירי ומת א"ר ירמיה זה הוא שוקע ת"ר מים שנתגלו לא ישפכם לרשות הרבים ולא ירבץ בהן את הבית ולא יגבל בהן את הטיט ולא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו ולא ירחץ מהן פניו ידיו ורגליו אחרים אומרים מקום שיש סירטא אסור אין סירטא מותר וגרסינן בשחיטת חולין בפרק ראשון* תנן התם שלשה משקין אסורין משום גילוי המים והיין והחלב ושאר כל המשקין מותרין כמה ישהו ויהיו אסורין כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישתה וכמה מקום קרוב א"ר יצחק בריה דרב יהושע כדי שיצא מתחת אזן כלי וישתה ויחזור לחורו: וגרסינן בפרק אלו טריפות* מנימין [א] בנדוקאה איגלי ליה ביסתקאה דדובשא [ב] וכו' ומיסתבר מההוא מעשה דדבש וציר יש בהן משום גלוי: גרסינן בתחלת ביצה* א"ר יוסי בן שאול משום רבי האי תומא שחיקא סכנתא לגילויא: *שיעור המים המגולין כדי שתאבד בהן המרה ר' יוסי אומר בכלים כל שהן בקרקעות מ' סאה יש שפירשו אם המים המגולין מרובין כדי שתאבד בהן המרה שהיא הסם של רחש אין חוששין להם שהסם בטל בהן ואינו מזיק ואם אין בהם זה השיעור אסורין מפני הסכנה ויש אומרים חילוף שאם אין בהן זה השיעור והמים נראין צלולין מותרין שאילו היה בהן סם היה נראה אבל אם המים מרובין אסורים שחוששין שמא יש בהן סם ואינו ניכר *ניקורי תאנים וענבים והקשואין והדילועים והאבטיחים והמלפפונות אפילו הן בכד אחד גדול ואחד קטן אחד תלוש ואחד מחובר כל שיש בו ליחה אסור נשיכת נחש אסורה מפני סכנת נפשות משמרת של יין אסורה משום גילוי ור' נחמיה מתיר: *אמר שמואל כל השרצין יש להן ארס של נחש ממית ושל שרצין מלקה ירושלמי אמר ר' מונא צריכין אנו למיחש למאי דבריאתא חוששין אסור למיתן פריטי גו פומא פיתא תותי בי שחיא תבשילא תותי ערסא ממצע סכינא גו אתרוגא או גו פוגלא אמר ר' יוסי' בר' בון כל זיעת האדם סם המות חוץ מזיעת הפנים: *ת"ר אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים (א) ממלאהו יין ומפתח [ג] וחותם ביד ישראל רבי אליעזר מתיר בשתיה וחכמים אוסרין ר' אליעזר לא חייש לזיופא ורבנן חיישי לזיופא אמר ר' חייא בריה דרבא בר נחמני אמר רב יצחק אמר רב ואמרי לה אמר רב חסדא אמר [ד] רב זעירי הלכה כרבי אליעזר וגרסינן בפרק השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך *וכי מאחר דקיימא לן כר' שמעון ב"ג °דלא חייש לסיתומא וכותיה דרבי אליעזר דלא חייש לזיופא האידנא מאי טעמא לא מותבינן חמרא בי בותים חיישינן לשיכי ופירושו

ר"ש"י

במקום עוקצה: שוקע. לפי שחזק הוא וכבד ושוקע לתוך המשקה לקרקעיתו של כלי: מפעפע. בינתים: ולא ישתה עשירי. שהארס שוקע וישתהו וימות: אבטיח. פעראנג"ו ונשה היא וכשפותחין אותה לאכול קצת ועומדת מגולה אוכל נחש ממנה והיא רכה בתוכה כעין לובן ביצה וארס שוקע בה הלכך שמענו מדרב ספרא דראשון לא ישתה שמא נחש זקן שתה ונף הארס למעלה שתה ראשון לא ישתו אמצעיים שמא שתה נחש בינוני ומפעפע שתו תשעה לא ישתה עשירי שמא בחור היה: לא ישפכם. שמא יעבור אדם יחף והארס יעמוד בין קשרי אצבעותיו וכיון שנכנס מעט ונוקב בבשר שוב אין לו רפואה: ירבץ. להשכיב האבק שלא יעלה: סירטא. סדק שארס מתעכב שם ואינו נופל מהר ונוקב בבשר: הרחש. מין נחש קטן מאד ומקטנותו אינו ניכר ונראה: דלא חייש לסיתומא. שמא נקב וחזר וסתמה משום דמינכר אע"פ שהוא בלא פורח וגם לפתיחת כל החבית דחייש לה רשב"ג לא קי"ל כוותיה דהאי זיופא דטירחא הוא וקי"ל כרבי אליעזר דלא חייש לזיופא בחותם א': משום שיכי. נקב דק שבמגופת חבית כדפירש בעמוד:

שלטי הגבורים

במגע ליגוסי ודע דלא לא נקט מיי' רק תערובת דבש ובאור לא דבר אחר והמרדכי כתב בשם ר"י ז"ל שנשאל לו על יין מבושל שנתערב בו מעט יין חי ונגע בו העובד כוכבים ולא היה יודע אם היה במבושל ס' כנגד היין חי והשיב דאם יש מן הדבש כנגד היין חי נגי מכשירו כאילו אין שם יין מבושל אלא דבש מטעם סלק מינו במינו שאינו(מ"ב) והוסיף הגהת הרא"ש לבאר דבר זה דאם יש כ"כ רוב דבש ומעוט יין חי שאם היה היין חי מעורב בדבש בפני עצמו לא היה נאסר בו היינו מדמים לאלונתית שאינו נאסר במגע עובד כוכבים אלמא דצריך שיהא מן המבושל ששים כנגד היין חי להתירו במגע עובד כוכבים ואם יש הפסד מרובה אפשר נדוחק להתיר במגע עובד כוכבים שיש שם ששה חלקי יין מבושל כנגד היין החי שרואין אותו כאילו הוא מים כמו שכתב שם בהגהת הרא"ש וכו' ואין להקל משום שבשעת התערובת היה היתר בהיתר ועכשיו שהעובד כוכבים נוגע בו אינו הותר וניעור דעד כאן לא אמר דאין התערובת חוזר וניעור אלא היכא דנתבטל בשיעור הראוי לבטולו כההיא דחמץ שנתערב קודם הפסח דגם הוא היתר בהיתר ובעינן שיתבטל בששים קודם הפסח להתירו בקיום בפסח וכשלא נתערב בכדי ביטולו חוזר וניעור ואוסר כמו שכתב מרדכי בפ"ב דפסחים והטור או"ח סימן תמ"ז גם אין נראה לדמות יין מבושל לאלונתית כי אלונתית חשיב כמו מאכל שאין היין ניכר בשם וממנו מביאין ראיה להתיר מאכל שיש בו יין כדלעיל אבל הכא שהוא מעורב ביין עצמו אלא שהוא מבושל חשוב כעין ומעורב במינו וגם יש ראיה מפ"ב דתרומו' דתנן התם תורמין מיין שאינו מבושל על מבושל דהוי מן היפה על הרע ואי לאו דהוי מינו היאך תורמין מיין חי עליו אלא מחוורתא דהוי מינו והא דאינו ראוי לנסך ע"ג מזבח לאו משום שאינו מין יין אלא משום שנשתנה מברייתו הוא כמ"ש הרא"ש פרק המוכר פירות והביא ראיה מההיא דבכורים דאמרי' דגפן שגדלה ע"ג תאנה פסול לנסכים לפי שנשתנה

הגהות הב"ח
(א) ומילאהו כצ"ל:
(ב) חבי"ת אסור בחותם אחד כצ"ל:

הגהות מא"י
[א] בנדוקאה כצ"ל.
[ב] נ"ב אתא לקמיה דרבא אמר למאי ניחוש לה תנא דתנן ג' משקים אסורים וכו' ועוד התורה חסה על ממונם של ישראל א"ל רב נחמן ר"פ וסכנת נפשות ואת אמרת התורה חסה על ממונן של ישראל מאי ר' שמעון דתניא רבי שמעון אומר אף הציר והדבש יש בהם משום גילוי:
[ג] או חותם כצ"ל:
[ד] תיבת רב נמחק:
[ה] נ"ב פי' שהיה העובד כוכבים המביאו ירא מן הנשיא שהוא שליט ע"פ המלכות:
[ו] נ"ב טוב

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' ... ואין קמא טור יו"ד סימן קל:
ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' ... ואין קמא טור יו"ד סימן קיד:
ג מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות טור יו"ד סימן קיד וקכג:

וכיון דבת"א הוא ק"ל כותיה ועוד ראיה דחותם בתוך חותם בעינן מדאמרינן בסוף מכילתין [דף עד:] רבא כי הוה משדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אברזייהו ופירש רש"י ז"ל משום חותם בתוך חותם ואם בכליהן של יין בעינן שתי חותמות כל שכן ביין עצמו ואם כן קשיא שמעתין דמסיקנא הכא ובפרק השוכר דהלכה כרבי אליעזר ונראין דברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל שפירשו דהא דמסקינן כרבי אליעזר דשרי בחותם אחד הני מילי כגון שישראל זה שחתמו והפקידו ביד עובד כוכבים חוזר ורואה חותם שלו כשהעובד כוכבים מחזירו לו דבכי האי גוונא עובד כוכבים מירתת ולא מזייף כלל שבענין זה הוא לוקח ושוכר בית בחצרו של עובד כוכבים שנחלקו בה ר"א וחכמים אי נמי בשולח יין לחבירו ומודיע אליו מתוך כתבו ענין חותמו היאך הוא ועובד כוכבים יודע בכך ואותו ישראל שנשתלח לו מוצא החותם באותו הענין שהודיעו ישראל חברו ובכי האי גוונא שרי בחותם אחד וכי אמרינן בכולהו סוגין בעינן חותם בתוך חותם הני מילי בשולח יין לחבירו ואינו מודיע ענין חותמו היאך הוא דבכי האי גוונא בעינן שני חותמות. אבל אחרים אומרים שמחלוקת של רבי אליעזר וחכמים שר' אליעזר מיקל לעשות מפתח *)וחותם אע"פ שאין זיופו של מפתח ניכר וסגי ליה לר"א במפתח וחותם כאילו היו שני חותמות וחכמים אוסרין דסבירא להו דשני חותמות גמורים בעינן ופסקינן כרבי אליעזר דבמפתח וחותם סגי והיכא דליכא מפתח בעינן שני חותמות והיינו כולה סוגיין דבעי ביין חותם בתוך חותם ולפיכך כי אמר רבי יוחנן אפילו יין משתמר בחותם אחד בהדי מפתח קאמר

רש"י

מינקת. קנה שמוצצין בו היין: אגנא אפומא דחביתא. כפה מזרק ע"פ החבית: שריקא. טח בטיט ודיבק סביבות פה המזרק לדופני החבית. דיקולא. כפה סל על פי החבית והחבית מגופה דהיינו שתי חותמות מגופת החבית שדבוקה בחבית ונתייבשה וסל הכפוי עליה: ומיהדק. ונכנס בדוחק פי הסל לבלוע פי החבית הוי חותם בתוך חותם דלא טרח ומזייף כולי האי: לא מיהדק. נוח ליטלו והוי כמאן דליתיה: נוד. של עור מלא יין וקשור ומונח בתוך דיסקיא של עור: פיו. של נוד למטה בתוך הדיסקיא הוי חותם בתוך חותם: משום חתנות. שלא יהא רגיל לעשות אצל העובד כוכבים משתאות ויתן עיניו בבתו: משום גילויא. אדם נחש ששתה ממנו: באתרא דמצלו מיא. במקום שרגילין לשהות מים בכלי עד שיהו צלולים ומים יש בהן משום גילוי: דורדיא. שמרים: ומאוצר. אם הביאו מן האוצר מכלי שעשוי לקיום: (ב) מיסרח סרי. מסריח כשמשהין אותו: של אנדריינוס קיסר. כשיוצא בגייסות מוליכין אותן חרסין הבלועין מיין עמהן ושורין

גמרא

מינקת שמניחין במגופת החבית נקב מאחר שטחין את פיה כדי שתצא ממנו הרוח שלא ישבר הכלי וחוששין שמא יכנים משם מינקת וישתה מן היין וינסכנו: *אמר רבי יוחנן [א]הכל משתמר בחותם בתוך חותם ואפי' יין היכי דמי חותם בתוך חותם אגנא אפומא דחביתא שריקא וחתימה הוי חותם בתוך חותם ואי לא לא הוי חותם בתוך חותם דיקולא אפומא דחביתא ומיהדק הוי חותם בתוך חותם לא מיהדק לא הוי חותם בתוך חותם נוד בדיסקיא צרורה וחתומה פיו למטה הוי חותם בתוך חותם פיו למעלה לא הוי חותם בתוך חותם ואי כייף פומיה לגאו וצייר [א] הוי חותם בתוך חותם: *איתמר מפני מה [ב]אסרו שכר של עובדי כוכבים רמי בר חמא אמר רבי יצחק משום התנות רב נחמן אמר משום גילויא ודוקא °באתרא דמצלו מיא רב פפא מפקין ליה לבבא דחנותא ושתי רב אהאי מייתו ליה לביתיה ושתי ותרוייהו משום חתנות מיהו רב אחאי עבד הרחקה יתירא א"ר *יצחק *[ג]האי חלא דשיכרא דארמאי אסור משום דמערבי ביה דורדיא דיין נסך אמר רב אשי ומאוצר שרי אם איתיה דמערבי ביה (א) מיסרח סרי: (וחרס הדרייני מאי חרס הדרייני אמר רב יהודה אמר שמואל חרס של אנדריינוס קיסר): ועורות לבובין ת"ר איזה הוא עור לבוב

והיא נמי דבפרק כל כתבי (דף קכב.) דאמרינן דלרבי אליעזר יין הבא בקרונות של עובדי כוכבים מותר בחותם אחד כגון שהיה מפתח בידם של בית רבי מתוקמא נמצא שלפי שטה זו מפקיד יינו אצל עובד כוכבים לא סגי ליה לעולם אלא או במפתח וחותם או בשני חותמין וכן נראין דברי הר"ם במז"ל בפרק י"ג מהל' מאכלות אסורות ואף דברי בעל הלכות ורבינו אלפסי ז"ל מטין כן ויש אומרים שמה שהביא הרב אלפסי ז"ל הא דאמר רבי יוחנן הכל משתמר בחותם בתוך חותם ביד עובד כוכבים ואפילו יין והיכי דמי חותם בתוך חותם וכו' לאו למימרא דיין צריך חותם בתוך חותם אף על גב דרבי יוחנן סבירא ליה הכי אלא לפיכך הביאה הרב אלפסי ז"ל לפסוק הלכה כמותו שהכל משתמר בחותם בתוך חותם ולא שהכל יהא צריך חותם בתוך חותם אלא לומר דאפילו מטהר ייננו של עובד כוכבים ברשותו דאמרינן לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף סא.) שהוא צריך שומר חותם בתוך חותם כשומר דמי לפי שהכל משתמר בחותם בתוך חותם וכתבו בשם רבינו יצחק ז"ל דשתי אותיות הוו כשני חותמות: **היכי** דמי חותם בתוך חותם. כבר פירשתי למעלה למאי נפקא מינה על פי הנסחות שכתבתי: אגנא אפומא דחביתא. כפה מזרק על פי החבית: שריקא. טח בטיט ודיבק סביבות פי המזרק לדפני החבית: דיקולא. כפה סל על פי חבית והחבית מגופה (ג) היינו שני חותמות: מגופת החבית. שדבוקה בחבית ונתייבשה ושל הכפוי עליה: ומיהדק. נכנס בדוחק פי הסל לבלוע את החבית הוי חותם בתוך חותם דלא טרח עובד כוכבים לזיופיה כולי האי: לא מיהדק. דנוח ליטלו הוי כמאן דליתיה: נוד. של עור מלא יין וקשור ומונח בדיסקיא של עור ופיו של נוד למטה בתוך הדיסקיא הוי חותם בתוך חותם דטורח הוא להפוך ולהתיר קשר הדיסקא וקשר הנוד ולחזור ולקשרה וכולי האי לא טרח: ואי כייף פומיה. של נוד לגו וצייר וחותם כעין שקושרין נודות שלנו של שמן שלאחר שקושרין אותו מכניסים פי הנוד כשהוא קשור בתוכו ועוד קושרין אותו פעם אחרת אפילו אין דסקיא הוי חותם בתוך חותם: **גרסי'** בגמרא [דף לא:] השולח חבית של יין ביד כותי (ד) ציר ומורייס ביד עובד כוכבים אם מכיר חותמו וסתומו מותר ואם לאו אסור. והכי פירושו השולח חבית של יין ביד כותי וכל שכן ביד עובד כוכבים וצריך הכרת החותם דאע"ג דכותי לא מנסך מיהו לא קפיד אמגע עובד כוכבים וציר ומורייס ביד עובד כוכבים ציר אע"ג דלאו אורחיה למירמי ביה חמרא כדתנן לקמן (דף לט:) ואלו מותרין ציר שיש בה דגה דאלמא לא חשידי למירמי ביה חמרא דדמי היין יקרים הרבה מן הציר אפילו הכי חיישינן שמא מחליף ליה בציר של דגים טמאים ומורייס נמי חיישינן דאיידי דדמי המורייס יקרים מדמי יין דלמא שקיל מורייס ורמי עובד כוכבים ביה חמרא ומערב אבל כותי לא חשיד לאיחלופי וקאמר דאם מכיר חותמו וסותמו כלומר שלא נזדייפה חתימתו מותר ואם לאו אסור ולפי דברי רבותינו [בעלי תוספות] הצרפתים ז"ל שכתבו לעיל בסמוך הא דבעינן הכא מכיר דוקא בחותם אחד אבל בשני חותמות אפילו אינו מכיר כגון שולח לחבירו ואינו מודיעו ענין חתימותיו כל שהודיעו שהוא חתום בשני חותמות ומוצא אותן כן שרי אבל אחרים כתבו דאפילו בכמה חותמות בעינן שיכיר והאי מכיר פירש הראב"ד ז"ל בטביעות עינא: ולפיכך כתב שהשולח יין לחבירו ביד עובד כוכבים אין [מסירת] סימן מועיל לו שהרי לא יהיה עליו טביעות עין ולפיכך אין לו תקנה אלא דוקא בכתיבה [ב] בפירוש הכל לפי שאין אותו סימן יוצא מתחת ידי עובד כוכבים לעולם אבל אחרים אומרים דכי אמרינן מכיר לאו בטביעות עינא אלא כגון שמודיע לחברו ענין חתימותיו היאך הם וחבירו עומד עליהם ומוצא אותם כענין שהודיע לו: **מפני** מה אסרו שכר של עובדי כוכבים רמי בר חמא אמר משום חתנות. שלא יהא רגיל לעשות משתאות אצל עובד כוכבים ויתן עיניו בבתו: באתרא דמצלו מיא. במקום שרגילין להשהות המים בכלי עד שיהיו צלולין והמים יש בהן משום גלוי אבל משום שכר גופיה ליכא למיחש שאין שרגין שותין ממנו: ותרוייהו משום חתנות. דאי משום גלוי בכל ענין היה אסור אבל משום חתנות ליכא דכיון דלא שתו בביתייהו תו ליכא קרוב הדעת: וכתוב בתוספות שהשכר לא אסרוהו ראשונים ולפיכך אין איסורו לא במשנה ולא בברייתא אלא שאמוראין היו פורשין הימנו אי משום גלוי אי משום חתנות ואפשר שמפני כך הקלו עליו כדאמרינן רב פפא מפקין ליה לבבא דחנותא ושתי ואילו בפת שלא נאסר כמו כן אלא משום התנות אמרינן לקמן (דף לה:) גבי איבו דהוה אכיל נהמא דארמאי אמרא (ה) דמתא דלא (ו) ליסתפו מיניה וטעמא דמילתא דמפני שהפת הכל צריכין לו ועוד שהוא מעשה נשים אלים חתנות דידיה טפי משכר: **האי** חלא דשכרא דארמאי וכו' ומאוצר שרי. אם הביאו מן האוצר מכלי העשוי לקיום: (ז) מיסרח סרי. מסריח כשמשהין אותו ומכאן אסרו בתוספות ליקח יין רמונים מכותים אא"כ בא מן האוצר לפי שיש לחוש עליו שמא ערב בו חומץ שלהם שהרי דמיו קלין ממנו (ח) והכי מוכח הא דאמרינן בסוף פירקין [דף מ:] וכן יין תפוחים של עובד כוכבים הבאים מן ההפתק ומן האוצר מותר והנמכר (ט) [בקטליזא] לחנוני אסור מפני שמעורב בו יין נסך מכאן יש לדון ליין של רמונים אבל במקומותינו נהגו ליקח יין רמונים מן העובד כוכבים [וכך דעת הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהל' מאכלות אסורות] וכן נראה לי דשרי דכיון דיין של רמונים לרפואה מוכרים אותו ואיכא קפידא אם נתערב בו חומץ (י) אם לאו [הלכך] ללוקחו מן התגר שרי דכל היכא דאיכא למקפד טפי עלה דמלתא תגר לא מרע נפשיה ואע"ג דליכא למיקם עליה וראיה לדבר מדאמרינן בפרק התכלת (דף מג.) הלוקח טלית מצוייצת מן השוק וכו' מן העובד כוכבים מן התגר כשרה מן ההדיוט פסולה וטעמא דמילתא משום דתגר לא מרע נפשיה ואע"ג דליכא למיקם עלה דמילתא דתכלת אין לה בדיקה וכדאמרינן (כ) התם משום [ג]טעימה: (**מתני'**) חרס של הדרייטוס קיסר. כשהיה יוצא בגייסות היה מוליכו עמו ומפרש בגמרא דאדרייטוס

*) כ"ס סגי' בדפו"י וי"ג מפתח בחותם

שלטי הגבורים

דבעינן דומיא דכבש שלא נשתנה. ועובד כוכבים שהשליך מים בגיגית לעשות התמדים כתב בעל תשובות שנשאל אם נדמה אותו ליין שמזגו עובד כוכבים ויהא אסור או לאו והשיב כתב הכא שאם התמד הוא בענין דרמאה תלתא ואתי ארבעה או שיוסיף היין על מדת המים יש לו דין יין שמזגו עובד כוכבים אבל התמדים האחרונים שאפילו מדת המים אינם יוצאים מן התרצנים המקבלים בהן מותרים ומביא ראיה לדבריו והשוותי עמו על זה והריני מוסיף וגורע מה שהוא אומר מדאיצטריך ליה לתלמוד למימר יין שמזגו עובד כוכבים הרי הוא יי"נ (ל) שאם יוצא משם מדת המים אין בו משום יי"נ ולא עוד אלא (מ) שמקבל להוציא העובד כוכבים התרצנים מהכובא אע"פ שיש יין למטה מזה הטעם שכתבתי ונפשי שוללת על הדקדוקים אלו שא"כ מעתה ילך העובד כוכבים וימזוג מרוב התמדים שלנו ויוציא לנו מן הכלים ונשתה ועתה כמעט נסיה לעם אחר ואם נתנו הכמים מזיגה לענין ידיעת היין (ג) נתנו אותו לענין יי"נ והלא בהקדש לעולם אסור ויי"נ אסור וחמור יותר מן ההקדש שהוא במשהו ועוד אם אמרו גמי שהטיל מים בשמרים של יין ולא נשאר בהם יין כ"א השמרים יאמרו בתרצנים והתמדים שלנו שאנו רואין שיש בהם ענבים שלמים הרבה שלא נתבקעו כלל ושמא המים שאינן יוצאין כדי מדתן מפני העלים והלולבין והקנקנתיות והתרצנים היבשים שבולעים אותן ומה שיצא יש בו יין שיצא מהענבים השלמים שלא נתבקעו שמריקים יינם מכח שריית המים ושמא יש בו כשיעור מזיגתו ומראהו וטעמו מוכיח עליו שיש בו יין הרבה ואין לנו לומר קיוהא בעלמא הוא שהרבה יש כן בתמדין שלנו לטעם קיוהא שהרי אדם נהנה ועוד דלא פליגי ת"ק ואחרים בשמרי יין שנתן בהם מים אלא כשמראהו כמראה מים אבל במראהו יין לא פליגי שהרי אמרו התמד משהחמיץ נקח בכסף מעשר שני ואע"ג דהזותים מיא ואם טעם חומץ עושה בורא פרי הגפן ומוציאו מתורת מים אע"ג דהזותים מיא כ"ש טעם המשכירו ומעלהו לשתיה ומראה יין שיש לו שיעשה אותו יין ויוציאהו מתורת מים ולדעתיה אין העובד כוכבים יכול להוציא התרצנים מהכובא לגריקה עד שיפסלו התרצנים והיין שבהם מיהו לענין עובד כוכבים שהטיל לתמד יש לומר שהוא מותר בכל תמד שבעולם ולא מפני שמזגו שהוא לכתחלה אסור שמזגו ודאי דיעבד הוא אסור (ס)אלא שלא אסרו מזיגת עובד כוכבים אלא משום גזירת קרובות ושמא ישקהו לישראל וכו' ואסור ייננו משום יין נסך והתם הוא דאיכא למיגזר אבל הכא ליכא למגזר דכשהטיל מים לתמד אין דעתו להוציאו לאלתר מפני שמפסידו ודמי לעובד כוכבים שהביא ענבים לגת דמותר לפי שאין לנו לגזור שמא יוציאנו מן הגת עד שידרכו הענבים לדעת: לעולם אין היין משתמר **בין** ע"י פקדון בין [בשליחות] ע"י עובד כוכבים אלא ע"י חותם בתוך חותם וכן כתבו ה"ג וכן נוהגין ור"ת פירש אפילו בחותם אחד דכיון שחתם בחותם אחד לא טרח ומזייף ובלבד שלא יהא בחבית שום נקב כנקב שמריחין בו שיוצא משם הרוח [illegible] בין להפקידה בידו ובין לשלוח על ידו דודאי להפקיד בידו שרי בחותם אחד מפני שעתיד לראות חותמו ומרתת העובד כוכבים ולא מזייף אבל כששולח לחבירו שאינו מכיר החותם לא מרתת ובעו שתי חותמות [illegible] זה אם הודיע לחבירו צורת החותם וגם הודיע לעובד כוכבים שהודיע לחבירו מרתת עובד כוכבים וסגי בחותם אחד וכתב בעל התרומות דמ"מ עכשיו אין להתיר מטעם זה לשלוח יינו של ישראל ע"י עובד כוכבים [illegible] בלא סכרם שחותם שלכך נכון הדבר לחתום פי הנקביה או בנעורת או בשום דבר ולתת עור על הסתימה קבוע במסמרות ולכתוב עליו האותיות תליים על העור והליים על דופני קרשי התבויות שאם יגביה עובד כוכבים

הגהות הב"ח

גמ' סגי' יוסף (ג"ח) דף לב.

(א) צ"ל מיסרח: (ב) צ"ל מיסרח: (ג) צ"פ החבית וכו' דהיינו שני כצ"ל: (ד) ר"ב וכל: (ה) נ"ב פירוש שאכל הפת של עובד כוכבים בשדות אצל המצרים ואפילו הכי התמירו עליו וגזרו שלא יאמרו דבר שמושם משמו וע"ל בסימן אלף רמ"ג בר"ן ד"ס אינו: (ו) צ"ל תבהתעי: (ז) צ"ל מיסרח: (ח) צ"ל וכןמוכח מהא: (ט) צ"ל והנמכר בחנוני: (י) אם לאו בלוקחו מן התגר. כצ"ל: (כ) נ"ב פירוש אותו נמר שמשימין בצבע תכלת כשמבשלין הצבע לידע אם תכלת יפה הוא אותו נמר כיון שלא היו צובעין אותו אלא לשם נסיון פסול לציצית: (ל) נ"ב אלמא: (מ) שמקבל כצ"ל: (נ) נ"ב לא: (ס) תי' אלא נמחק:

הגהות מא"י

[א] נ"ב וחתים: [ב] בפי' סכלי כצ"ל: [ג] נ"ב משום הא' טעמא:

נטע כרם בקרקע בתולה שלא נעבדה והיה כל כתה קיים והוציאתו ביין זה ונעשה חזק והוא חמרא רמו ליה [א] בגולפי חדתי שהיו מוללין היין והיו שוברים אותן חביות ונושאין שבריהן וכשהיו רוצין לשתות היו שורין אותן החרסים במים והיו פולטין היין שבהם: וגרסינן עלה בגמ' [דף לג.] איבעיא להו מהו לסמוך בהם כרעי המטה רוצה בקיומו על ידי ד"א שרי או אסור כלומר ישראל שרוצה בקיומו של יין נסך ולא בשבילו אלא בשביל החרס ולסמיכה אי אסור אי לאו ואמרינן עלה תא שמע דרבי יוחנן ור"א חד אסר וחד שרי והלכתא כמאן דאסר ומותבינן למאן דשרי מדתניא נודות העובדי כוכבים רבן גמליאל אומר משום ר' יהושע בן קפואי[דף לב:] אסור לעשות מהן [ב] שטיחין ע"ג החמור והא הכא דרוצה בקיומו ע"י ד"א וקתני אסור ומפרקינן התם היינו טעמא שמא יקרע נודו ויטול ויתפרנו ע"ג נודו [ג]: ומבאן היה נראה לומר דלמ"ד רוצה בקיומו ע"י דבר אחר אסור לאו דוקא בחרס הדרייני אלא אפילו בכל כליהן של עובדי כוכבים דהא מקשינן הכא למאן דשרי בחרס הדרייני מנודות העובדי כוכבים מכלל דלמאן דאסר אתי שפיר דכי היכי דאסר בחרס הדרייני אסר נמי בכל כליהם של עובדי כוכבים ולפי זה לדידן דקי"ל[דף לג.] כמ"ד דרוצה בקיומו ע"י דבר אחר אסור אסור לתת מים בכליהן של עובדי כוכבים ולהשתמש בהן כלל ואין זה מחוור דהא שרינן לקמן לתת לתוכן שכר ולפיכך נראה דמאן דאסר דוקא בחרס הדרייני שכיון שבליעתו מרובה ה"ל כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה וכן נמצא במקצת נוסחאות ולמ"ד רוצה בקיומו ע"י דבר אחר אסור מאי שנא קנקנים דשרו בהנאה אמר לך התם ליכא איסורא בעיניה הכא איכא איסורא[דף ל:] בעיניה ולפי זה כי מקשינן מנודות העובדי כוכבים בדרך קו' ותומר [אלף] מקשינן כלומר בשלמא למאן דאסר [כלה] איכא למימר דלאו דוקא בחרס הדרייני אלא ה"ה לנודות אבל למאן דשרי ודאי קשיא א"נ ה"ה דהוה מצי למימר ליה ולטעמיך לדידך מי ניחא ודכותה טובא דמצי למימר ולטעמיך ולא אמר

נר מצוה

*לבוב כל שקרוע כנגד הלב וקדור כמין [דף לב:]ארובה יש עליו קורט דם אסור *אין עליו קורט דם מותר אמר רב הונא לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אסור אימור מלח העבירתו רבן שמעון בן גמליאל אומר בזמן שהקרע שלו עגול אסור משוך מותר א"ר יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: בשר הנכנס לבית עבודת כוכבים מותר והיוצא אסור וההולכין בתרפות אסור מלשאת ומלתת עמהן והבאין מותרין: אמר שמואל כותי ההולך לתרפות בהליכה אסור ובחזרה מותר ישראל ההולך לתרפות בהליכה [דף לג.]מותר ובחזרה אסור *והא תניא ישראל ההולך לתרפות בין בהליכה בין בחזרה אסור אמר רב אשי כי תניא ההיא בישראל מומר ת"ר (א) כותי ההולך ליריד בהליכה אסור ובחזרה מותר ישראל ההולך ליריד בהליכה מותר ובחזרה אסור בהליכה מותר דלמא הדר ביה בחזרה אסור דאמרינן עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא גביה אי הכי עובד כוכבים נמי עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא גביה עובד כוכבים אמרינן גלימא זבין חמרא זבין ישראל נמי גלימא זבין חמרא זבין אם איתא דמזבין הבא הוה מזבין האי דפרקינן הבא עובד כוכבים אמרינן גלימא זבין חמרא זבין לפרושי טעמא דהאי מתניתא בעלמא הוא ולא צריכנא ליה דהא אסיקנא בפרק השוכר את הפועל *רדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותר: והבאין מותרין אמר שמואל לא שנו אלא שאין קשורין זה בזה אבל קשורין זה בזה אסורין אימור דעתן לחזור: °)מתני' *)נודות העובדי כוכבים וקנקניהן ויין [א] ישראל כנוס בהן אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ וחכ"א אין איסורן איסור הנאה החרצנים והזגין של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ וחכ"א הלחין אסורין והיבשין מותרים המוריים וגבינת בית אונייקי (ג) אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ וחכ"א אין איסורן איסור הנאה:

°)דף שמא ע"ב] *)דף כט:

גמ'

רש"י

[אלף רגז] ושורין אותן במים ושותין אותן המים שנכנס בהן טעם יין: שקרע שלו כנגד הלב. שכך דרך (ג) עבודתו להוציא דרך אותו קרע לב (ד) השור מחיים: וקדור. קדוח נקב עגול: יש עליו קורט דם אסור דבידוע שמחיים נקרע: אין עליו קורט דם. אז אמרינן אחר הפשט אירע כך בעור ולא לשם עבודת כוכבים: בחזרה מותר. דמאי דהוה הוה: ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר. דדילמא הדר ביה ולא אזיל: בחזרה אסור דכיון דאדוק בה הדר אזיל: יריד. שוק של עבודת כוכבים מיהו עובד כוכבים דאזיל לסחורה אזיל: עבודת כוכבים זבין. מכר גלמים בשוק: אם איתא. דהוה ליה להאי ישראל גלימא או חמרא הכא לדידן הוה מזבין ליה: קשורין. שחוזרין חבורה יחד ולא כד בבד: מתני' נודות. של עור הן: קנקנים. של חרס: כנוס בהן. שכנים בהן יין לקיום: חרצנים וזגין. פסולת של ענבים והגרעינין שבתוכן: לחים. כל שנים עשר חדש: אסורין. בהנאה:

ולפי שאין דין זה נוהג אלא בחרס הדרייני השמיטו הרב אלפסי ז"ל לפי שאינו מצוי עכשיו: כל שקרוע כנגד הלב. שכן דרך (ה) עבודתן להוציא דרך אותו קרע לב השור מחיים: וקדור. קרוע בנקב עגול: יש עליו קורט דם. גלוד קרוטש"ו בלע"ז: אסור. בידוע שמחיים נקרע: אין עליו קורט דם. אחר הפשטו אירע בו כך ולא לעבודת כוכבים: אימר מלח העבירתו. לאותו קורט דם: מתני' בשר הנכנס לבית עובד כוכבים. שהעובד כוכבים רוצה להכניסו: מותר. בהנאה אם נזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקרבנו: לתרפות. לבקש טעותם למקום אחד: גמ' עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור. דכיון דלשם עבודת כוכבים אזיל הוה ליה כלפני אידיהן: בחזרה מותר. דמאי דהוה הוה: ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר. דלמא הדר ביה ולא אזיל ובחזרה אסור דכיון דישראל הוא דטעי בתר עבודת כוכבים מיבק אביק בה ואיכא למיחש דלמא הדר ואזיל: עובד כוכבים ההולך ליריד. שוק של עבודת כוכבים: בהליכה אסור. דכיון שעובדין שם עבודת כוכבים ה"ל כלפני אידיהן ובחזרה אסור דאמרינן עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא בהדיה ואע"פ שיש דברים ידועים שמותר לילך בשבילם ליריד וליקח מן העובד כוכבים כדאיתא בפ"ק (דף יג:) הכא מיירי בידעינן שלא הלך שם בשביל כך: עבודת כוכבים זבין. גלמים מכר שם: ואם איתא דה"ל להאי ישראל גלימא או חמרא הכא לדידן הוה מזבין: דהא אסיקנא בפ' השוכר את הפועל דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין. ככר הארכתי בזה בפרקא קמא: קשורין. שחוזרין חבורה יחד ולא כד בבד: מתני' נודות העובדי כוכבים. של עור. וקנקניהם. של חרס: ויין ישראל כנוס בהם. כתב רש"י ז"ל הכניס בהן יין לקיום ולא ידעתי למה כתב כך ואפשר דסבירא ליה אפילו לר"מ אין יין שבתוכן אסור בהנאה אא"כ הכניסו לתוכן לקיום ומלשון כנוס דאיק ליה: אסורין ואיסורן איסור הנאה. אסורין הנודות לענין שאיסור הבא מחמתן הוא אסור הנאה כלומר שהיין שבתוכן נאסר מחמתן בהנאה ומיהו אפילו ר"מ מודה דנודות גופייהו שרי בהנאה דלא מיתסר בהנאה אלא חרס הדרייני דאיידי דבליע טפי חשבינן ליה כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל בנודות וקנקנים לא וכמו שכתבתי למעלה: וחכ"א אין איסורן איסור הנאה. שאין איסור בלוע שבהם אוסר יין שלנו בהנאה ודיו ליאסר בשבילם בשתיה: החרצנים והזגים. פסולת של ענבים וגרעינים שבתוכם: לחים ויבשים מפרשינן בגמרא דלחים כל שנים עשר חדש ויבשים לאח"כ: המוריים. שומן של דגים: ואיסורן איסור הנאה. שמא ערב בו יין: וגבינת בית אונייקי. שם הכפר. ומפרשינן בגמרא דמ"ה מתסרא בהנאה לפי שרוב עגלים של אותה העיר נשחטין לעבודת כוכבים ומתסרי בהנאה ומעמידין בקיבתן: וחכמים אומרין אין איסורן איסור הנאה. מפרשינן בגמרא טעמייהו דמוריים משום דהמרא דיהבי ביה לאו למתוקי טעמא הוא אלא לעבורי זוהמא ומשום הכי מיסתייא למיתסר בשתיה וגבינת בית אונייקי היינו טעמא משום דאותן רוב עגלים הנשחטין לעבודת כוכבים מיעוטא הוי לגבי שאר בהמות ומיעוטא דעגלים גופייהו לא מכחשי לעבודת כוכבים ומיהו באכילה אסורה שהרי גזרו על כל גבינה של עובדי כוכבים כדאיתא לקמן. ור"מ דאסר ליה אפילו בהנאה לטעמיה דחייש למיעוטא: גרסי' בגמרא [דף לג.] ת"ר נודות העובדי כוכבים חדשים גרודים מותרין ישנים ומזופפין אסורין. זו היא גרסת רש"י ז"ל ופירש [ד] גרודין והם חדשים מותרים (ו) דהכניסת יין זמן מועט לא בלע עור ודוקא טודות אבל כלי חרס אסור לאלתר: ישנים [ה]ומזופפין. כלומר ישנים או מזופפין אסורים ישנים איידי דכנוס בהן יין זמן מרובה בלע עור ומזופפין אפי' בחדא זימנא בלע זפת ליין או דברי רש"י ז"ל ולא נתברר לנו מדבריו אם נודות הללו דבר שמכניסין בהם לקיום או לאו אבל בעל הלכות גדולות כתב שאין מכניסין לקיום ויש שדקדקו כן אף מדברי רש"י ז"ל עצמו שכתב לקמן [דף לג:] גבי אבטא דטייעי שהוא כמכניסן לקיום מפני שהולכי דרכים נושאין אותו למרחוק מלא יין הא שאר נודות אין מכניסן לקיום ואם לזה נתכוון רש"י ז"ל למדנו מפירושו שכל הכלים של עור ושל עץ שאין מכניסן לקיום שנשתמש בהן עובד כוכבים זמן מועט מותרין בהדחה בעלמא אבל כל שנתישנו ביד עובד כוכבים או שהן זפותין צריכין הכשר גדול דהיינו מלוי ועירוי דכיון דקתני סתמא אסורין משמע דצריכין מלוי ועירוי דסתם אסורין הכי משמע כדגרסינן בפרק השוכר (דף עד:) הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים רבי מתיר בנגוב וחכמים אוסרין כלומר דצריכין עירוי וה"מ בשאר כלים [כגון מדות] אבל בכלי חרס [כגון קנקנים] אפי' חדשים שלא נשתמש בהן יין אלא זמן מועט אע"פ שהן כלים שאין מכניסין לקיום דומיא דנודות צריכין עירוי שהרי כתב רש"י ז"ל ודוקא נודות אבל כלי חרס אסור לאלתר. וא"ת והא אמרינן בפרק השוכר (שם) רבא כי הוו משדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אשוליהו אלמא קסבר כ"ד שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרי ביה רבנן והא התם כלי

שלטי הגבורים

כוכבים את העור לא ידע לכוין לייחבו כבתחלה ולהא הצוק אחר שקורין גירקלי בלע"ז שביב השולים במקום שמחוברין לדופני החבית ולקבע שם במסמרות מפני שעורת שהיא התובה שם פן יוציא העובד כוכבים מכן להוציא משם יין ולתוחבן אחרי כן אל מקומן הראשון ולחתוך כל ברזות שבו ולקבוע עור עליהם במסמרות ולכסות כל השולים והברזות וצריך לשלוח לומר לחבירו שלא יגע בחבית עד שיבא הוא ויכיר מה שחתם ואם הוא כמו שחתמו בתחלה דהא צריך הכרת חותם מיהו אפי' לא ילך ישראל הוא עצמו שחתמו להכיר מה שהם נראה שמועיל אף לשלוח בכתב ידו לחבירו הישראל שהחבית הולך אצלו באיזה ענין הוא חתום והיאך וגם שיודיע לעובד כוכבים המוליכו שהוא שולח לחבירו ישראל היאך חתם את החבית ומתמת כן מרתת העובד כוכבים מלזייף ונראה שזה מועיל כמו הכרת חותם. חזר ואמר רבינו לייבש מנהג העולם שאין רגילין לשלוח בחותם אחד בלא מכיר חותמו אלא הכי פירושו אם כשהלך ישראל שחתמו והכירו שהוא כמו שעשאו מותר ואם לא הכירו כשהלך ולא הבין אם הוא כמו שעשאו או שכח היאך חתמו או אינו מבין אז גרוע טפי שעתה יש הוכחה קצת שזייפו עובד כוכבים אבל לא הלך ולא ראהו עובד כוכבים כלל אחרי שחתמו אלא שהישראל בנא מצאו חתום מותר אמנם רש"י שלא אל ר"י בר יהודה שמעתי עליך שאתה אוסר יינו של ישראל לשלחו בחותם אחד ע"י עובד כוכבים דהא קי"ל כרבי אליעזר דלא חייש לזופא והשיב לו כן הדברים בימיהם היו החביות שלהן של חרס וסגי בחותם אחד על פי החבית אבל החביות שלנו הן הנסרין של עץ מחוברים זה לזה יכול לתחוב חודו של סכין או מסמר בשולים אפילו באמצע הנסרים ולהוציא היין דרך שם ולתחוב קוץ למ[ק]ום הנקב וכל שמחמיר תבא עליו ברכה. וכתב בעל התוספות מעשה באחד שבלא יינו

עין משפט

א מיי' פי"ו ופ"ט מהל' עבודת כוכבים טוי"ד סימן קמח:

ב מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמה טוי"ד סימן קלג:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ובגמ' בספרים שבידינו גרסינן עובד כוכבים ההולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה מותר. וכן כתוב בהא"ש וכן נראה מפרש"י שכתב יריד שוק של עבודת כוכבים מיהו עובד כוכבים כי אזיל לסחורה הוא דאזיל ע"כ. הכא הכא לא מטעם שתירו בעובד כוכבים אף בהליכה ומ"ש ההולך לתרפות ופי' דכאן אע"פ שהשוק הוא של עבודת כוכבים שמוכרין שם עבודת כוכבים ולרכיה מיהו עובד כוכבים כי אזיל לסחורה הוא דאזיל ולא שייך לאסור משום דאזיל

כלי חרס הן ואפ"ה אמרינן דמשום שמכניסין לקיום (ב) דגזרו רבנן בלפי שעה הא לאו הכי משמע דלא גזרינן אפילו בשל חרס י"ל ה"מ בגולפי דידן שתחלת תשמישן בידי ישראל אבל כלי חרס שתחלת תשמישן בידי עובדי כוכבים אפי' אין מכניסן לקיום אסורין מיד וה"נ מוכחא ההיא דכסי דבסמוך וכמו שאפרש בס"ד ולפי שטה זו שפירשנו הא דאצריך (ג) רב יהודה בההוא זיקי [דף לג.] דבר עדי טייעא מלוי וערוי ואע"ג דלכאורה משמע שלא נשתמש בהן זמן מרובה משום דזפותות הוו וכל שהן מזופפות בלעי טובא בין בשעת שהן זופתין אותו בין לאחר מכאן הא אם לא היו זפותות כל שלא נשתמש בהן אלא זמן מועט בשכשוך שרי כדתניא הכא חדשות מותרין מפני שהנודות דבר שאין מכניסין לקיום הן כך נראה שטתו של רש"י ז"ל ומה שאמר בחדשים וישנים שחדשים רוצה לומר תשמיש מועט וישנים תשמיש מרובה אין מחוור דהא תניא כאלי ליסנא ממש [א]ברייתא דבסמוך גבי קנקנים

גמ' *בר עידי טייעא אנס זיקי מרב יצחק בר יוסף רמא בהו חמרא ואהדרינהו ניהליה אתא שאיל בי מדרשא א"ל ר' ירמיה כך הורה ר' אמי הלכה למעשה ממלאן מים ג' ימים א ומערן ואמר רבא צריך לערן כל מעת לעת סבור מינה ה"מ דידן אבל דידהו לא כי אתא רבין ארשב"ל אחד שלנו ואחד שלהן סבר רב אחא בריה דרבא למימר קמיה דרב אשי

רש"י

גמ' כל מעת לעת. (א) דכל שלשת הימים מערן ונותן אחרים תחתיהן: ה"מ דידן. נודות של ישראל ששהה בהן יין כשר תחלה ואחר כך נותן בהם עובד כוכבים יין נסך דלא בלעי כל כך: אבל דידהו. שנבלע בהן

שהן של חרס דחדשים מותרין וישנים אסורין ובברייתא אי אתה יכול לפרש כן דחדשים מותרין ע"כ בשלא נשתמש בהן כלל שאם נשתמש בהן אפי' שעה אחת כיון דכלי חרס הן ומכניסין לקיום כדמוכח בפ' השוכר אפי' לפי שעה גזרו ביה רבנן וכיון שכן ע"כ כל שנשתמש בהן פעם אחת ישנים קרי להו וחדשים כגון שלא נשתמש בהן כלל וא"כ חדשים דהכא ישנים דהתם וכן הדין היוצא לנו משטתו של רש"י ז"ל דכלי עור ועץ אע"פ שאין מכניסין לקיום כל שנתיישנו ביד עובדי כוכבים צריכין ערוי אינו נראה דהא אמרינן בסמוך [דף לג:] הני כובי דארמאי דבר שאין מכניסו לקיום הוא וכל דבר שאין מכניסו לקיום משכשכן במים ואינו חושש וכן נמי חלבי שחוני ופתואתא דבי מכסי משום דהוו ככלי עץ וכמו שאפרש בס"ד אמרינן בסמוך דכיון שאין מכניסן לקיום משכשכן במים ומותרין ומדקאמר סתמא ולא מפליג בין חדשים לישנים משמע דאפילו ישנים כל שאין מכניסן לקיום מותרין אפילו בשכשוך וכן מעשה בכל יום בכוסות של עץ שנתיישנו ביד עובדי כוכבים שמשכשכין אותם ושותין בהן (א) אלא הכי פירוש' דהני נודות דבר שמכניסים לקיום הן וה"ק חדשים מותרים כלומר אם נראה לו שהם חדשים גמורים שלא נשתמש בהן כלל סומך על טביעות עין שלו ומותרין ישנים כלומר שנשתמש בהן כל עיקר אסורין שכיון שמכניסין לקיום הן אפילו לפי שעה גזרו בהו רבנן וכפשטא דההיא דפרק השוכר [דף עד:] דאמרינן כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן ומדקאמר סתמא כל דבר משמע בין כלי חרס בין שאר כלים אע"ג דהתם בגולפי איירי וכן כל שהן מזופפין אפילו רואה אותם שהן חדשים גמורין אסורין שהדבר ידוע שנכנס בהן [יין] בשעת זפיתה . נמצא פסקן של דברים לפי פירוש זה שכל הכלים של עור ושל עץ שמכניסין לקיום אפילו לא נשתמש בהן אלא לפי שעה צריכין ערוי אבל כל שאין מכניסין לקיום אפילו נתיישנו ביד עובדי כוכבים מותרין בשכשוך וכדמוכח ההיא דכובא דארמאי אבל בכלי חרס אפילו אין מכניסין לקיום כל שתחלת תשמישו ביד עובד כוכבים צריכין ערוי וכדעתו של רש"י ז"ל בזה והכי מוכח ההיא דכסי דבסמוך אלא שיש חולקין בדין זה של כלי חרס שאין מכניסו לקיום וכמו שנפרש בס"ד (ב) ויש שגורסין כך נודות העובדי כוכבים גרודין מותרין מזופפין אסורין וכך פירושה נודות העובדי כוכבים שאין מכניסין לקיום גרודין הרי אלו מותרין אע"פ שהן ישנים מזופפים אסורין אע"פ שהן חדשים שבשעת זפתן מכניסין בהן יין למתקו וגירסא זו ופירושה עולה לטעם אחד עם השטה שפירשנו בסמוך שכלי עור ועץ שאין מכניסין לקיום אפילו ישנים מותרין בהדחה אלא שהוספנו ללמוד מגירסא זו שכל הזפותין אסורים אע"פ שאין מכניסין לקיום דזפת בלע טובא שאילו לפי השטה של מעלה היה אפשר לומר דכל שאין מכניסין לקיום אפילו זפותין מותרין דטעמא דברייתא דקתני מזופפין אסורין מפני שהן כלים המכניסין לקיום ואפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן אבל לא שיהא הזפת מוסיף באיסורן אבל מגירסא זו למדנו דין זה וה"נ מוכח בסוף פ' השוכר [שם] בברייתא דתניא התם ואם היו מזופפות אסורות שהזפת מוסיף באיסורן של כלים ומ"מ אם קלף זפתן מותרין בשכשוך כיון שהן כלים שאין מכניסין לקיום שאין הזפת מוסיף באיסורין של כלים אלא בזמן שזפתן עליהן דזפת בלע טובא אבל לא שנאמר שהזפת מבליע (ד) הכלי עצמו יותר ממה שהיה בולע אילו לא היה מזופף והראיה מדאקשינן בפ' השוכר [שם] גבי הגת והמחץ והמשפך רבי מתיר בנגוב ממתני' דתנן ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה כלומר דצריכה ערוי ואם איתא שהזפת מבליע את הכלי יותר ממה שהיה בולע בלא זפת מאי קושיא שאני התם שהיה מזופף כבר אלא ש"מ שאין הזפת מבליע את הכלי אלא זפת עצמו בולע ולפיכך כל שנקלף זפתו הרי הוא כאילו לא היה מזופף מעולם וא"ת היכי אמרינן הכא דכל שאין מכניסו לקיום אפילו נתיישן ביד עובד כוכבים בשכשוך בעלמא שרי והא תניא בברייתא בסוף פ' השוכר הגת המחץ והמשפך של עץ ושל אבן ינגב והנהו אין מכניסין לקיום נינהו כדתניא בההיא ברייתא ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים שהן אסורין ומה הפרש בין זה לזה זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום אלמא אע"ג דאין מכניסן לקיום לא שרו בשכשוך אלא נגוב בעי תשובתך כלי הגת ענין אחר להם שיצאו מתורת כלים שאין מכניסן לקיום ומפני שתשמישן בשפע ולכלל מכניסין לקיום לא באו ולפיכך לא התירו אותם בהיתר קל דהיינו שכשוך ככלים שאין מכניסן לקיום ולא הצריכו אותם הכשר חמור דהיינו ערוי ככלים המכניסין לקיום אלא נתנו עליהן הכשר בינונית דהיינו נגוב ועל דרך זה יש לך לתרץ לפי שטת רש"י ז"ל שכתבנו למעלה שמה שאנו מתירין בברייתא זו חדשים בשכשוך מצריכין בישנים ערוי ובאותה ברייתא שניה שהם ינגב בין בחדשים בין בישנים היינו טעמא שכיון שבכלי הגת משתמשין בהן בשפע בפעם ראשונה יצאו מכלל חדשים וכיון שאין משתמשין בהן אלא משנה לשנה לעולם אין מגיעין לתורת ישנים ולפיכך נתנו עליהם הכשר בינוני דהיינו נגוב : וסיפא דברייתא דלעיל [דף לג.] הכי כיצד עובד כוכבים ריבבן ועבדן ונתן לתוכן יין וישראל עומד על גביו אין חושש והכי פירושו כיצד לוקחין נודות מזופפין מן העובד כוכבים כגון שהעובד כוכבים ריבבן ועבדן כלומר שהתיך הזפת לתוכן ונתן לתוכן יין שכן דרכן שבעוד שהזפת חם נותנין לתוכן יין כדי ליטול מרירותו של זפת וכל שישראל עומד על גביו אינו חושש ופרכינן וכי מאחר דעובד כוכבים נותן לתוכן יין כי ישראל עומד על גביו מאי הוי ומפרקינן אמר רב פפא ה"ק עובד כוכבים ריבבן ועבדן וישראל נותן לתוכן יין וישראל אחר עומד על גביו אינו חושש ופרכינן וכי מאחר דישראל נותן לתוכן יין ישראל אחר עומד על גביו ל"ל ומפרקינן דלמא אגב דטריד מנסך ליה ולאו אדעתיה כלומר אגב טירדיה דישראל זה שעוסק בנתינת היין לתקן הנוד מנסך ליה העובד כוכבים ולאו אדעתיה דישראל להבין ורב זביד אמר לעולם כדקתני [ב] ודקא קשיא לך ישראל עומד על גביו מאי הוי השתא מיהא כי קא שדי ליה כזורק מים לתוך הטיט דמי כך נראה גי' רש"י ז"ל והכי פירושא שאותו יין ראשון הולך לאבוד לגמרי ובטל טעמו ולפיכך אע"ג דקא שדי עובד כוכבים חמרא דידיה שרי והא דבעינן עומד על גביו משום דחיישינן שמא יתן בהם יין לאחר שהזפת יצטנן ואותו יין לא ילך לאבוד וישאר טעמו וריחו בתוך הזפת ולפי זה אתי שפיר מאי דגרסינן בגמרא בתר הכי אמר רב פפי ש"מ מדרב זביד האי עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מילחא דישראל שרי כלומר מפני שהיין נבלע וכלה במלח ואמרינן עלה מתקיף לה רב אשי מי דמי התם קא אזיל לאבוד הכא לא קא אזיל לאבוד אלא שקשה על פירוש רש"י ז"ל מה שכתוב ברוב הספרים ודקא קשיא לך כי ישראל עומד על גביו מאי הוי דלמא מנסך ליה מעיקרא השתא מיהא כי קא שדי ליה כזורק מים לתוך הטיט דמי ואם כפירוש רש"י ז"ל הא לא שייך למימר ביינו של עובד כוכבים דלמא מנסך ליה מעיקרא שהרי מנוסך ועומד הוא ועוד דכיון דאזיל לאבוד כי קא מנסך ליה מאי הוי ולפיכך [לפי] הגרסא (ה) זו נראה כמו שפירש הראב"ד ז"ל שיינו של ישראל (ו) נתון בתוכו ואפ"ה כל שהעובד כוכבים שופך מכליו של ישראל אע"פ שאינו נוגע ביין אוסרו בשפיכתו וכדמוכח לקמן בפרק השוכר (דף עב:) והיינו דמקשינן כי ישראל עומד על גביו מאי הוי ומשנינן הכי בעינן ישראל עומד על גביו משום חששא דדלמא מנסך ליה מעיקרא קודם שישפכנו אבל לשפיכה זו לא חיישינן דכי קא שדי ליה כזורק מים לתוך הטיט דמי כלומר דע"כ לא קאמרינן בשופך דאסר אלא בשופך על גבי קרקע דלא מאיס אבל זה ששופך ע"ג הזפת דמאיס הרי הוא כזורק לתוך הטיט ואין דרכן לנסך על גבי דבר מאוס והכי מוכח בירושלמי דאמרי התם וחש לומר שמא ניסך אינו עשוי לנסך ע"ג דבר מאוס מעתה [אפילו] אין ישראל עומד על גביו אני אומר שמא יחליף כלומר ביין שלו והרי זה מפורש כדברי הראב"ד ז"ל אלא זה שאמרו גבי עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מלחא התם הא קא אזיל לאבוד מתיישב יותר לשטתו של רש"י ז"ל :

בר עדי טייעא וכו' מעת לעת. בכל שלשה ימים מערן מעת לעת ונותן מים אחרים היינו לומר שצריך שישהו המים בכל פעם יום אחד שלם מעת לעת ולא פחות אבל ודאי יכול הוא להוסיף ולהשהותם שם יותר: ה"מ דידן. כגון הנך זיקי דרב יצחק ברבי יוסף שנבלע בהן

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) אם מפרש בברייתא דנודות במכניסן לקיום וברייתא דקנקנים אפי' אין מכניסים לקיום ודלא כרבינו אליה שנזכר בתוס' שמפרש שניהם במכניסים לקיום : (ב) זו היא גי' של ר"ת כתובה בתוס':

הגהות הב"ח

(א) בכל כנ"ל: (ב) נ"ב הוא: (ג) צ"ל דבי ירמיה: (ד) נ"ב את: (ה) הזו:(ו) צ"ל שאין העובד כוכבים בתוכו:

הגהות מא"י

[א] נ"ב בברייתא כצ"ל: [ב] נ"ב מעיקרא:

יב שלטי הגבורים

אם נתן בהם יין אחר השכשוך בלא ערוי אבל לא לכתחלה וכן היא מסקנת הרא"ש בד"א בשל עץ ואבן אבל של עור לא שנא שלהם שאין ניכר בהן שהן חדשים לא שנא שלנו שנוגע בהן עובד כוכבים צריכין ערוי אפילו לדברי ר"ת לפי שהן רכין והזפת מבליע בהן היין וצריכין ערוי . כל דבר שצריך ערוי אם הכניס בו ציר או מורייס מותר ליתן בו יין אח"כ שהציר שורף ומבטל טעם היין וכתב הרשב"א שאין צריך להשהות בו הציר אלא קצת והרא"ש כתב שצריך להשהותו מעת לעת וכ"כ הרמ"ה וכתב הרשב"א שאין דנין מציר ומורייס לשאר משקין שאין אומרים בטבעים זה דומה לזה אולי תערובת המלח שבתוך הציר ומורייס פועלתו.והרמ"ה ז"ל כתב דמסתבר מיא דמלחא סיכא דתקף מלהייסו דומיא דציר ומורייס ב"ד ואפילו לדבריו אין להתיר אלא בריבוי מלח כי היכי דמפרש גבי שבת היכי דמי מי מלח עזי תלתא מלחא אבל לא כאותם שלוקחים מלא מלח קומץ ומערבין אותו במים ומשפשפין בו והרי כאילו לא עשו כלום ועוברים על דברי חכמים: כתב הרשב"א ז"ל הניח כלי תחת הצנור שמימיו מקלחין או במעיין שמימיו רודפים ונשתהו שתים עשרה שעות מותר שהמים הרודפין העוברים עליו מעבר לעבר מפלטין היין הבלוע בדופני הכלי: והראב"ד כתב שלא אמרו כן אלא בעקלים וכיוצא בהן שאין המים מתכנסין בהן אבל נאדות וקנקנים ושאר כלים לא סגי להו בהכי כי קלוחן ורדיפתם מאי הוי הלא כשהם בתוך הכלים אינן לא מקלחין ולא רודפין וכתבו בעלי אסופות לענין החבית אחר שהלא אם יש להם הכשר ביומם בשפיכות רותחין עליהם מכלי ראשון לא פרשת אם החביות הם של חרס או של עץ ואם הם של עץ די להם בשפיכות רותחין מכלי ראשון שהרי לענין חמץ בפסח הרי"ף ז"ל מפרש הגעלה לקדרה בענין זה מיהו צריך בהגעלה אדם בקי ומיושב להחם חמין הרבה כדי למלאות כל החבית פעם ראשונה שלא יגעיל מקצת הכלי וה"ה יפנה המים ממקום למקום דהוה ליה השתא כלי שני השפוך מן הכלי הא' על כל מקום שמא יבואו בזה לידי שגגה ועוד שצריך להשהות עליו החמין וא"א בזה הענין אלא לאחר שיפשט המים במקום אחד וסוף דבר הרבה קשה לי הגעלה זו ואם החביות של חרס אין להם הכשר ביומן שהרי להגעילן אי אפשר שלא מצינו הגעלה לכלי חרס שהרי אינו אלא מפני שנכנסים המים במקום היין ומבטלין טעם היין ונגור מים מקלחין נמי לא נאמר הוכשרו אלא לכלים הפשוטים כיון שנתמלא הכלי מה יועיל לו קלוחו ורדיפתו והלא משהן מכונסין אין להם קלוח ורדיפה :

א וגבי כלי שמכניסו לקיום כתב הטור בקבוק שמוליכים עוברי דרכים אע"פ שאין מכניסין בו יין לקיום כיון שהיין נתון בהם תמיד כשמערין אותו מלאים אותו דינו כמכניס לקיום וצריך ערוי כתב הרמב"ן ז"ל דלא מתמרינן בשביל שמכניס לקיום אלא בכלי חרס אבל כלי אבן ועץ ומתכות אפילו מכניסן לקיום סגי להו בשכשוך והרשב"א הוסיף כל כלי עץ ועור אבל לא כלי זכוכית ומתכות והרא"ש כתב שאין לחלק במכניסו לקיום והביא ראיה מכלי עץ ועור שאסורין במכניסם לקיום ואפשר שאף לדבריו מודה בכלי זכוכית אבל כלי מתכות דינו ככלי עץ : כתבו בעלי אסופות ודבר שאין מכניסו לקיום היכא חלוק בין כלי גן לכלי חרס דבלעיי סגי בשכשוך ואפילו תחלת תשמישו ביד עובד כוכבים ואגבי שחימי ופתות דבי מכסי אע"פ שהן כלי חרס דינו ככלי עץ כלי חרס פעם ראשון ושני אסור משום דבלעי טובא שלישי מותר ואם נשתמש בו ישראל שתי פעמים ואחר עובד כוכבים שרי בשכשוך ואי לא אסור ובעי מלוי וערוי ודבר שאין מכניסו לקיום כגון הני ברוקא"ש וכ"ש של עובד כוכבים וקבוק ואע"פ שמשתמשין בהם יו"כ תדיר וכן כוסות של עץ שירוש שתחלת תשמישן ביד עובד כוכבים סגי בשכשוך וכלל זה מסר ר"מ בר יהודה דכל דבר שצריך לטלטלו ולהפכו כל פעם שמוריקים ממנו כגון השמלש והקבוק וכיוצא בהן לא מכניסו לקיום מיהו אם היו כתומים ועשו להם ברזא ומוציא דרך הברזא ולא דרך הפה הרי הן כקנקנים שלנו שמכניסין בהן לקיום ובעינן הכשר

בהן יין כשר בתחלה ולא בלעי כ"כ מיין נסך אבל דידהו שנבלע בהן יין נסך מתחלתן לא סגי להו בהכי: ה"מ נודות. דהייט זיקי ושל עור הן: אבל קנקנים. של חרס דבלעי טובא לא סגי להו בהכי: **תני** רב זביד בדבי ר' אושעיא הלוקח קנקנים מן העובד כוכבים חדשים. כלומר שלא נכנס בהם יין מעולם נותן לתוכן יין: ישנים נותן לתוכן ציר ומורייס לכתחלה. אע"פ שלא מלאן מים לפי שהציר והמורייס שורפים את הנבלע ומכלין אותו: קינסא. הכניס קסמים דלוקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו [ג] ופסקו כמאן דאסר ולפי זה יש מי שאומר דלעולם אין להם הכשר אפי' בנתינת גחלים מרובין לתוכו דחיים עלייהו דלמא פקעי ולא מסיק להו שפיר אבל הרב בעל התרומות ז"ל כתב בשם רבינו יצחק ז"ל *)דאם עשה אש בפנים כ"כ שלא יוכל לנגוע בו בידו מבחוץ בדפני החבית אז חשוב כמו הגעלה ונראה שהוא ז"ל פירש דכי אסרינן בקינסא היינו היכא דרפא זיפתא בלחוד דעלה דהתיא קיימין אבל היסק גמור מבפנים כ"ש דמועיל וכן מטין דברי רש"י ז"ל שכתב והלכתא כמאן דאסר דלא דמי להחזירו בכבשן דהתם כיון שהוסק מבחוץ עד שנשרה זיפתן כבר נתלבנו אבל הכא כיון שהכניס האור מיד זיפתן נושרת ומכל מקום נתוך דברי רבינו יצחק ז"ל שכתב דחשיב כהגעלה למדנו שהוא סובר דהגעלה לכלי חרס מהניא ונראה שדעתו ז"ל שאע"פ שלא מצינו הגעלה לכלי חרס הכא מהניא מתורת שריפה דכיון דציר ומורייס שורפין כ"ש חמי האור. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דכלי חרס הצריך עירוי אינו ניתר בהגעלה. ומיהו כלי חרס המוכשר בהדחה דבר ברור הוא שניתר בהגעלה אבל כלי עץ אפילו מכניסן לקיום ניתרין בהגעלה ובכלי ראשון שאין הכשר לכלי עץ גדולה מן ההגעלה אבל לשפוך עליו מים רותחין אם הוא כלי שמכניסו לקיום דבעי עירוי [שלשה ימים] מסתברא דלא סגי ליה בהכי דכיון שתשמישו בראשון הוא צריך הגעלה בכלי ראשון.

נר מ ה

אשי ה"מ נודות אבל קנקנים לא א"ל רב אשי לא שנא נודות ולא שנא קנקנים [דף לג:] *תני רב זביד בר רבי אושעיא הלוקח קנקנים מן העובד כוכבים חדשים נותן לתוכן יין ישנים נותן לתוכן ציר ומורייס לכתחלה בעא מיניה ר' יהודה נשיאה מר' אמי החזירתן לכבשן האש ונתלבנו מהו א"ל ציר שורף אור לא כל שכן איתמר נמי א"ר אמי א"ר יוחנן קנקנים של עובדי כוכבים שהחזירן לכבשן האש כיון שנשרו זפתן מהן מותרין א"ר אשי לא תימא עד דנתרא אלא אפילו רפאי מירפא קינסא פליגי (א) רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי והלכתא כמאן דאסר איבעיא להו מהו לתת לתוכן שכר ר"נ ורב יהודה אסרי ורבא שרי רבינא שרא ליה לר' חייא בריה דרב יצחק למירמא בהו שכרא אזל רמא בהו חמרא ואפילו הכי לא חש לה למלתא אמר אקראי בעלמא הוא והלכתא כרבא ורבינא דבתראי אינון °והלכתא קנקנים של עובדי כוכבים לאחר שנים עשר חדש מותרים: דבי פרזק רופילא אנס הנהו כובי מפומבדיתא רמא בהו חמרא אהדרינהו ניהליהו אתו ושיילוה לרב יהודה אמר להו דבר שאין מכניסו לקיום משכשכן במים ומותרין [א] אמר רב יהודה הני כובי דארמאי דבר שאין מכניסו לקיום הוא משכשכן במים ומותרין כסי *רב אמי אסר ורב אשי שרי אי שתי עובד כוכבים בהו פעם ראשונה כולי עלמא לא פליגי דאסירי כי פליגי בפעם שניה ואיכא דאמרי פעם ראשון ושני כולי עלמא לא פליגי דאסיר כי פליגי בפעם שלישי והלכתא פעם ראשון ושני אסור שלישי מותר וקא פריש גאון דהני כסי דפהרא נינהו אמר רב זביד *קוניא חיוראתא ואוכמא שרי ירוקא אסיר משום דמצריף ואי אית בהו קורטופני כולהי אסירי והלכתא כוותיה

רש"י

בהן יין נסך מתחלתו לא סגי בהכי: נודות. של עור אבל קנקנים של חרס בלעי טפי ולא סגי להו בהכי: נותן לתוכו ציר ומורייס לכתחלה. אע"פ שלא נתן בהן תחלה מים לפי שהציר והמורייס שורפים את היין: קינסא. הכניס קיסמין דלוקין אל תוך הקנקן עד שנשרה זיפתו: והלכתא כמאן דאסר. דלא דמי להחזירם לכבשן. דהתם כיון דהסקן מבחוץ עד שנשרה זיפתן כבר נתלבן החרס אבל הכא כיון שמכנים האש לתוכו מיד זיפתו נושרת: לא חש למילתא. למיגזר שיכרא אטו חמרא ושרי דשיכרא מבטל ליה לטעם חמרא: פרזק. שם האיש: רופילא. שני למלך: כסי. (ג) של חרס ואין מכניסין לקיום אלא שותים בהן ואי שתי (ג) עובד כוכבים פעם ראשון כולי עלמא לא פליגי דאיידי דרכיכי בלעי ואסור עד שימלאם מים שלשה ימים: דפהרא. של חרס: קוניא. כלי חרס מחופה באבר: ירוקא אסור משום דמצריף. (ד) יש בו מחפורת קרקע של צריף בלע"ז אלים ובלשון אשכנז ביים"ו ובלעי טפי: קרטופני. בקעין וסדקין

ואף כלים שאין מכניסן לקיום לגמרי כגון גת וכליו דבעי נגוב אפשר דלא סגי להו בדרך ההגעלה אלא בהגעלת כלי ראשון ולא בכלי שני ולא בשפיכת מים רותחין עליהן וכן דעת רבינו חננאל ז"ל דגבי נטוה ארתהיה [דף עד:] פירש נטוה יקב כלומר נטוה זו אין לה היתר אלא ברתוח על גבי האור נראה מדבריו דבכלי ראשון הוא צריך להגעיל אלו דברי הרמב"ן ז"ל. אבל הרב בעל התרומות ז"ל כתב דבעירוי מים רותחין עליהם שרי ואפילו כלים המכניסין לקיום עוד התיר כלי עץ בקליפה בקרדום דעירוי לא מפליט יותר מכדי קליפה(א) והרמב"ן ז"ל חולק בדבר: **איבעיא** להו מהו לתת לתוכן שכר וכו' לא חש למילתא. למגזר שיכרא אטו חמרא ושרי דשיכרא מבטל לה לטעמא דחמרא ואחרים פירשו דשכר נמי מיקלא קלא לחמרא משום מרירתא דכשותא דאית ביה והראשון יותר נראה ומיהא שמעינן שהמים של מלוי ועירוי מותרין בשתיה והקשה הרשב"א ז"ל א"כ מצינו שמבטלין איסור לכתחלה שהרי נותנין מים או שכר בכלי זה כדי לבטל טעם היין והמים והכלים מותרים ותירץ לו הר"י ז"ל שבליעת היין איננה אלא משהו וכיון שאי אפשר לבוא לידי נתינת טעם מבטלין אותו לכתחלה ושמכאן יש להביא ראיה למה שהתירו קצת מרבני צרפת ז"ל כלי עץ שנשתמש בו יי"נ שצריך עירוי בקליפה בעלמא כדין כל איסור משהו דסגי ליה בקליפה וכדאמרינן בריש פרק [ג] כיצד צולין (דף עו.) שאני סיכה דמשהו בעלמא עבדי לה וכן כתב הראב"ד ז"ל באיסור משהו שלו דמהא שמעינן דמבטלין איסור משהו הבלוע לכתחלה ואפילו בשאר האיסורין כגון טיפת חלב או דם שנפלה לתוך הקדרה ודוקא כשהאיסור שנפל שם הוי משהו שאי אפשר לבא לידי נותן טעם או שנפל בכלי שאין מבטלין בו אלא בטול מרובה שאי אפשר לאותו איסור לתת טעם לתבשיל שרגילין לבשל בו אבל אם נפל בכלי שאפשר ליתן לתוכו תבשיל מועט כדי שיתן טעם האיסור לתוך התבשיל אסור לבטלו לכתחלה גזירה אטו תבשיל מועט שיהא בו נתינת טעם אלו דבריו זכרונו לברכה ולי נראה גברי רברבי חזינא אבל איני רואה לדינם מכאן ראיה לפי (ה) שהכשר המים של מלוי ועירוי אינו מטעם שיפליטו את הכלי מהיין [ובולעים איסורו דנימא ביה משום הכי אין מבטלין איסור לכתחלה אא"כ דהוא איסור משהו. מהר"ם] שהרי לא מצינו בשום מקום שהגוון יפליט אלא ודאי אין המים מכשירין אלא מפני שמפיגין היין הנבלע בתוך הכלי ומבטלין טעמו ולא שמערבין אותו עם ההיתר אלא הרי הן כאילו שורפין אותו במקומו ועוד שאפילו תאמר שהן מוציאין אותו משם ומערבין אותו עם ההיתר לא נאסר לבטל איסור לכתחלה אלא למי שמתכוין לבטלו כדי ליהנות ממנו הא לאו הכי לא שאם לא תאמר כן למי שסובר דמאי דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא הוא ומוכח לה מדאמרינן בפרק גיד הנשה (דף צט.) דזרוע בשלה חדוש הוא וכמו שכתבתי שם אם כן היאך הכשירה תורה כלי מדין בהגעלה דודאי בבני יומן אמרינן כן דאילו כלים שאין בני יומן אין צריכין הכשר מן התורה לדידן דקי"ל (דף סח:) דנותן טעם לפגם מותר ומעתה היאך נותה תורה להגעילן והרי הוא מבטל איסור הבלוע בהם לכתחלה במים שהוא מגעיל אותן אלא ודאי לא אמרו אין מבטלים איסור אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור שרי ולפיכך אין להביא ראיה מכאן שבליעת היין לא תהא אלא משהו ושיספיק בה קליפה:

והלכתא קנקנים של עובדי כוכבים לאחר י"ב חדש מותרין. כלומר בלא שום הכשר דישון כי האי מבטל היין שבתוך הכלי לגמרי: פרזק. שם האיש: רופילא. שני למלך: כסי. כוסות של חרס ואין מכניסין בהן יין לקיום אלא שותים בהן: אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון ושני כולי עלמא לא פליגי דאסיר. דאיידי דרכיכי בלעי ואסירי עד שימלא אותן מים שלשה ימים אבל משניה ואילך כבר שבע מלבלוע ולפיכך מותר בהדחה בעלמא ובלשון הזה כתבה רבינו חננאל ז"ל ומכאן שכלי חרס אע"פ שאין מכניסו לקיום כל שתחלת תשמישו ביד עובד כוכבים צריך הכשר גדול דהיינו עירוי וכמו שכתבנו למעלה אבל ר"ת ז"ל פירש אי שתי בהו עובד כוכבים ואח"כ הדיחו בפעם ראשונה ושניה של הדחה אסור שלישית מותר ומביא סמך לדבר מדתניא (זבחים דף עט:) (בטהרות) [ד] חרסן של זב ושל זבה בראשון ובשני טמא שלישי טהור שלא הלכו ממנו לחלוחי זיבה עד פעם שלישית של הדחה ובמגילת אסתר רבתי מצאו דתיהם שוגות מכל עם שאם נפל זבוב בכוס זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נגע בו שופכו ולא עוד אלא שמדיח אותו שלש פעמים וכן פירש הר"ס במז"ל בפרק אחד עשר מהלכות מ"א וכן נהגו: **גרסינן** בגמרא [דף לג:] אמר ר' יוסנא א"ר אמי כלי נתר אין להם טהרה עולמית מאי כלי נתר אמר ר' יוסי בר אבין כלי מחפורת של צריף. כלומר' קרקע שחופרין משם צריף ובלע"ז אלו"ם: וכתב הרמב"ן ז"ל דלאו דוקא עולמית אלא שאין להם שום הכשר מיד ואפילו בעירוי אבל בישון י"ב חדש ודאי נתרין דלא גרעי מחרצנים וזגים ודורדיא

*) מכאן ראיה שכלי מתכות שאנו מלפין אותם בדיל בפסח אין לך הגעלה גדולה מזו וכ"כ הסמ"ג בהל' י"ג גם המרדכי והתוס'. ד"ת:

שלטי הגבורים

ג' ימים וכן כתב הראב"ד ז"ל בתשובה שאלה שני נקבוקי באמרת כמדומה אני שהן שבירלש וכלל אחד אני אומר עליהם כל שמסתפקים בהטיה וקיפה אין מכניסין לקיום מפני שאין מתקיים בו יין אבל הכלים שמסתפקים ממנו דרך ברזא הוא מכניסו לקיום והני כלים שמכניסין לקיום הכשרן ברותחים ואפילו שלא בירוק המגופות כבולעו כך פולטו והוא שימלא אותו מים רותחין ואם לא ימלא אותן האבנים שרופות מה יועילו כי לא יעמדו אלא במקום גומות וצריך שילכו המים רותחין על פני כל הכלי וישהו עליו ואין עושין אבנים שרופות אלא לסגעלת כלי מתכת גדולה כדי שיגעילו בשפתותיו בגיגוות כדרך בליעתן: ואשר שאלתם על התרובת שנפל בו יי"נ כל שהוא אם הקערה צריכה הגעלה ברותחין מפני תמימות שתבלינשבו אחר שבאלתם על הקערה דומה כי החרוסת נאסר בעיניכם ואני תמה על היין כל שהוא למה נאסר ואם יש בו בנותן טעם אין זה כל שהוא ואם תאמרו שכבר נתנו בו חומץ כשר ואתם סוברים שילטרף האיסור עם ההיתר לאסור בטעם יין אין זה כלום שכבר אמרו סלק את מינו כמי שאינו ואם לא כתבתם כל שהוא בדוקא והיה בו בנותן טעם אם נשתהה החרוסת בקערה כדי לקלוט ממנו טעם צריך הגעלה ברותחין וכן כלים של עובד כוכבים שנכנס בו קונדיטון אומר אני צריך כמה הגעלות עד שלא יצא ממנו הטעם והריח ואחר כמה הגעלות נפשי חושבת ממנו שאין זו דומה ליין אחר שיספיק לו במלוי ועירוי שלשה ימים וגבי זגים והרצנים ושמרים שמותרין לאחר י"ב חדש מיהו כתב ר"ת ז"ל שלא התירו שמרים זגים וחרצנים אחר י"ב חדש אלא כשתמדן תחלה במים אבל אם לא תמדן אסורין לעולם אפילו יבשם בתנור ור' אפרים היה מתיר היכא דיבשן בתנור מיד ולזה הסכים פר"ש והמחמין בהן תוך זמן איסורו כל העיסה אסורה בהנאה כתב הרשב"א תמלית היין הנקרש על דופני החבית והקנקנים נהגו בו היתר שכיון שנתייבש כל כך כבר כלה כל לחלוחית יין שבו וכעפר בעלמא ומעשים בכל יום שמשתמשין בכלי עובד כוכבים לאחר מלוי ואין מקלפין התמלית הנקרש עליו: לשון ריא"ז ונראה בעיני שלא נאסרו עד

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) משמע עכשיו לדברי בעל סה"ת דעירוי ג' ימים ועירוי מכלי ראשון שין כם ושניהם אין מפליטין יותר מכדי קליפה ונמלאת למד לפי דרכן דעירוי של ג' ימים לא חשיב כהגעלה בכלי ראשון וצריך עיון בפרש"י גבי קינסא שכתב מהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים לפי שמכניסן לקיום לא סגי בהכשר בפנים בין לשורפן בין לתת לתוכן מים חמין מדאסיר בקינסא דהיינו באור עצמו כ"ש במה שהוחם ממנו לפיכך צריך לערן מעת לעת או להשהותן עד י"ב חדש עכ"ל רש"י ומשמע דר"ל מים חמין אפילו רותחין דכלי ראשון דע"י אור כן והיינו הגעלה דלא מהני אלא עירוי מעת לעת או ישון ואפילו תאמר דמים חמין זוכר רש"י ר"ל עירוי מכלי ראשון דהוי כהי מיא כמו כלי שני מ"מ אתה למד ממנו דעירוי מעת לעת עדיף מעירוי רותחין ודלא כסה"ת וצ"ע ומיהו גם באשר"י כתב גבי קינסא וז"ל כיון חביות של עץ בין אינן זפופות בין זפופות הכשירן ע"י ימים או להגעילן ברותחין ואותה הגעלה מפרש שם בשם ר"י אפילו מכלי שני ובלבד שהעבירו עכשיו מרותחין דכלי ראשון והתוס' מפרש שם בשם ר"י דאותה הגעלה צריכה שיזרוק מאותו כלי עצמו שהוא רותח על האור מכלי ראשון דוקא וצ"ע שדברי התוס' עולין כדברי ר"ת והרמב"ן שסבירא הר"ן ודברי האשר"י גם כדברי בעל סה"ת:

א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות ... טוש"ע י"ד סימן קלה

הגהות הב"ח

(א) ג"ב ... (ב) ... (ג) ... (ד) ... (ה) ...

הגהות כא"י

[א] ... [ב] ... [ג] ... [ד] ...

ודורדיא דלבתר תריסר ירחי שמא סרו . והקשו עליו שאין זה לשון עולמית דלהדבה טהרה עולמית יש להן אבל יומית אין להם : לפיכך נראה כדברי הראב"ד ז"ל שפירש ואפילו לאחר י"ב חדש אסורין ואיסורן איסור הנאה שהיין משתמר בהם ודמו לחרס הדרייני *)אבל חרצנים ודורדיא מכיון שנתייבשו כלה לחלוחית שבהן ולפיכך מותרין : **קוניא** . כלי חרס המצופה באבר : ירוקא אסור משום דמצריף שיש בו קרקע ממחפורת של צריף ובלע טפי : קרטופני . בקעים וסדקים : דתשמישו על ידי חמין . שנשתמשו בו כל ימות השנה חמץ על ידי חמין ובלעי טפי : והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם . דכתיב ישבר דאלמא אין לו טהרה אלא שבירה : **וירוקא** דאסרינן משום דמצריף כתב הרמב"ן ז"ל דאין לו טהרה עולמית דה"ל ככלי מחפורת של צריף דאיתמר לעיל שאין לו טהרה אבל אוכמי וחיורי שרי בשכשוך בעלמא דככלי עץ הוו משום דשיעי ואקושי ואי אית בהו קרטופני כולהו אסירי ומיהו ככלי חרס דמי ואית להו טהרה בערוי כשאר כלי חרס ולא דמי לירוקא דמצריף ע"כ . והאי קוניא דאמרינן דאוכמא וחיורא שרי מסתברא דבכלים שאין מכניסין לקיום (ח) פסקינן ומש"ה אוכמא וחיורא שרי דאין דינן אלא ככלי עץ ומשכשכן במים ומותרין וירוקא אסור משום דמצריף ואי אית בהו קרטופני כולהו אסירי שדינן ככלי חרס שכל שתחלתו תשמישן ביד עובד כוכבים אפי' אין מכניסין לקיום צריכין ערוי וכפי הסברא שכתבנו למעלה. אבל כשמכניסין לקיום אפי' אוכמא וחיורא אסירי שכל כלי שמכניסו לקיום צריך ערוי ולא שמענו חלוק בין כלים לכלים . אבל ראיתי לרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות שפירש לזו בכלים שמכניסין לקיום ולפ"ה אוכמי וחיורי שרי שאינן בולעין אבל בשאין מכניסן לקיום אפילו כלים של חרס מותרין שהוא ז"ל אין לו חלוק בין כלי חרס לשאר כלים בשאין מכניסן לקיום כאותה סברא שכתבנו ולפיכך פירש (ט) ככי כפירושו של ר"ת ז"ל ומ"מ כיון שלימדנו הרב שיש כלים שאפילו מכניסן לקיום נתרין בשכשוך מפני מיעוט בליעתן הדבר פשוט בעיני להתיר כלי זכוכית אפילו במכניסן לקיום בשכשוך דשיעי ואקושי ובליעתן מעוטה מכל הכלים :

רש"י

וסדקין : דמדייתי . דופניהם מזיען מבחוץ מחמת בליעתו : והתורה העידה על כלי חרס . דכתיב ישבר (ד) אין לו טהרה אלא שבירה : דורדיא . שמרים : המוריים . שומן של דגים : גבינות בית אוניקי . שם כפר אבל שאר גבינות מותרין בהנאה ובגמרא מפרש מפני מה אסרוה : ומוריים . אסור שמערבין בו יין : מוריים אומן . (ה)עובד כוכבים מותר דמוריים לא עבדי מדגים טמאים ומשום חמרא קא אסר ליה ואומן לא רמא ביה חמרא כדמפיק ואזיל דאיידי דנפיש שמנונית (ו) מקלקל חמרא : פעם ראשון ושני . שכן דרכן נותנים מים ומלח על שומן הדגים ומולך שומנו ובשכלות חוזר ונותן אחרים : נמילא דעכו . פור"ט בלע"ז שטר"א באשכנז מקום שהספינות שלות בו ליבשה : קיסטא . שם מדה : בלומא . שם מטבע והוא זוז כלומר במקומו של עובד כוכבים זה היין ביוקר והמוריים בזול אבל כאן היין בזול והמוריים ביוקר וחיישינן לאיערובי : אירא דצור . דרך שפת הים הסמוך לצור אתא האי ארבא : התם עקולי ופשורי איכא . ויש שם מים ההולכין עקלתון : ופשורי . מים נפשרים (ז) משלג(כי האי גוונא)על שפת המים ואין מושכי הספינה יכולין לבא אותו דרך : גבינת אונייקי אסורה בהנאה . לדברי רבי מאיר וטעמא מפרש בתלמודא מפני שמעמידין בקיבת עגלי עבודת כוכבים אע"ג דהוי מיעוט לגבי שאר בהמות שמעמידין נמי בקיבותיהן רבי מאיר לטעמיה דחייש למיעוט בפ"ב דיבמות גבי קטן וקטנה לא חולצין ולא מיבמין ורבנן לטעמייהו דלא חיישינן למעוטא : **מתני'** מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבים . לרבנן קבעי למה אסרום באכילה דהא משום הנב שמא ליכא למיחש דקיס

נר מצוה

כוותיה דבהדיא גרסינן בפרק שני דייני גזלות *והלכתא כרב זביד במאני דקוניא והני מילי לענין יין נסך דתשמישי על ידי צונן אבל לענין חמץ בפסח דתשמישו ע"י חמין בין ירוקי בין בחיוארי בין אוכמי כולהי אסירי דחזינא להו דמידייתי *ובלעי והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם : [א]החרצנים והזגין של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר"מ וחכ"א לחין אסורין ויבשין מותרין ת"ר החרצנים והזגין של עובדי כוכבים לחין אסורין ויבשין מותרין אלו הן לחין ואלו הן יבשין אמר רב יהודה אמר שמואל לחין כל י"ב חדש יבשין לאחר שנים עשר חדש אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כשהן אסורין אסורין אפילו בהנאה וכשהן מותרין מותרין אפילו באכילה ומפרש (א) בירושלמי במשלה אותן מתוך הבור דאין נעשה יין נסך עד שירד לבור אמר רב זביד האי דורדיא דחמרא דארמאי לבתר תריסר ירחי שתא°) שרי אמר ר' חביבא האי *אבטא דטייעי בתר תריסר ירחי שתא שרי . (א) [ב]המוריים תני אבימי בריה דר' אבהו מוריים אומן מותר הוא תני לה והוא אמר לה פעם ראשון ושני מותר ושלישי אסור ראשון ושני מותר כיון דשמינא לא צריך למירמא ביה חמרא שלישי קליש שומניה ורמו ביה (ב) חמרא ההוא ארבא דמורייסא דאתאי לנמילא דעכו אותיב ר' אבא דמן עכו נטורי בהדה(ב) א"ל ר' אבא לר' אבא דמן עכו עד האידנא מאן נטרה א"ל עד האידנא למאי ניחוש לה אי משום דמערבי בה חמרא קיסטא דמורייסא בלומא קיסטא דחמרא בארבעה לומי ודלמא [א] מאירא דצור אתא דנפיש חמרא התם עקולי ופשורי איכא : **מתני'** *אמר ר' יהודה שאל רבי ישמעאל את ר' יהושע כשהיו מהלכים בדרך מפני מה אסרו [ג]גבינות עובדי כוכבים אמר לו מפני שמעמידין אותה בקיבת הנבלה (ג) וכו' . וכבר בירנו קיבת הנבלה בפרק

°) [דף שמג ע"א]

כשהן אסורין . כי תנא דלחין אסורין : (י) אפילו בהנאה . ויבשין דתנן בהו דמותרין דהיינו לאחר י"ב חדש מותרין אפילו באכילה והרב אלפסי ז"ל כתב בזה פירוש אחר שאמרו בירושלמי במשלה אותן מתוך הבור שאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור כלומר דזמנין דאפילו לחין מותרין לאלתר ואפילו באכילה כגון ששלה אותן העובד כוכבים מתוך הגת שלו עד שלא דרך ולא נמשך היין שאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור : **האי** דורדיא . שמרים של יין נסך . כתב ר"ת ז"ל דורדיא היינו שמרים שנתמדו אבל אם לא נתמדו אפילו לבתר תריסר ירחי שתא אסורי דלא גרעי מחרס הדרייני והיינו דתניא בתוספתא במסכת תרומות בפרק בתרא שמרי עובדי כוכבים שיבשו אסורין בהנאה ויבשו היינו לאחר י"ב חדש כדאמרינן הכא במעתין ואפ"ה קתני דאסורין לפי שלא נתמדו דבכה"ג מיקרי שמרים אבל כי נתמדו מיקרו דורדיא ולפי זה כתב דאם חימץ בהם את העיסה כמו שרגילין במקצת המקומות שמייבשין את השמרים בתנור ומחמיצין בהן שכל העיסה אסורה דכל מידי דעביד לטעמא אפילו באלף לא בטיל וכדתנן במס' תרומות בפ' בצל תפוח של תרומה שרסקו ונתנו בעיסה כל העיסה אסורה אבל ראיתי לר"מ במז"ל שכתב בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות וכן שמרים של יין שיבשו לאחר י"ב חדש מותרין שהרי לא נשאר בהן ריח יין והרי הן כעפר ואדמה ולפי זה איכא למימר דההיא תוספתא דתרומות ר"מ היא וי"א שכך הדין אף במה שנדבק בדפני הקנקנים שקורין רוס"ה שכל שנתייבשן י"ב חדש מותר :

האי אבטא דטייעי . חמת מעור עב : דטייעי . הולכי דרכים נושאין אותו מלא יין למרחוק והוי כמכניסו לקיום ומש"ה צריך שיהיה י"ב חדש כך פירש רש"י ז"ל וי"א דמהא שמעינן שכל כלי שדרכו להשתמש בו יין תדיר אע"פ שהוא קטן חשוב מכניסו לקיום דבין שהוא מכניסו לקיום מתוך גדלו ובין שנשתמש בו תדיר מכניסו לקיום מיקרי : **מוריים** אומן . של עובד כוכבים אומן : מותר . מוריים לא עבדי ליה מדגים טמאים ומשום חמרא אסרינן ליה ואומן לא רמי ביה חמרא כדמפרש ואזיל ואיידי דנפיש שומניה פעם ראשון וב' מקלקל ליה חמרא : לנמילא דעכו . פור"ט בלעז מקום שהספינות עולות בו ליבשה : קיסטא . שם המדה : בלומא . בזוזא במדינתו של עובד כוכבים היין היה ביוקר ומוריים בזול אבל כאן המוריים ביוקר והיין בזול וחיישינן לערובי : אירא דצור אתא . דרך שפת הים הסמוכה לצור אתא האי ארבא ושם היין בזול וערבו בו מן היין : עקולי . מים שהולכין עקלתון : ופשורי . מי שלגים נפשרים על שפת הים ואין מושכי הספינה יכולין לבא באותו הדרך : ומדאמרינן קיסטא דמורייסא בלומא וכו' שמעינן דלא חיישינן לעולם שיערב העובד כוכבים שום דבר כדי להעביר הישראל אלא אם כן היה מרויח בדבר ושמעינן תו שלא השוו חכמים מדותיהן באיסור המוריים לאסור אותו בכל מקום ובכל זמן הלכך מסתברא שלא נאסר אלא בזמן שרגילין לתת לתוכו יין אבל בזמן שאין רגילין לתת לתוכו יין מותר וזה הוא מה שכתב הר"ם במז"ל בפרק [שבעה] עשר מהלכות מ"א המוריים במקום שדרכן לתת לתוכו יין אסור ואם היה היין יוקר מן המוריים מותר וכתב הראב"ד ז"ל שעל זה סמכו ליקח מוריים בכל מקום מכל אדם לפי שלא נהגו עכשיו לתת לתוכו יין כלל : **מתני'** מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבים . לרבנן קא בעי לה דאסרי לה באכילה ולא בהנאה : והלא קיבת עולה חמורה . שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה : שדעתו יפה . שאינו קץ ומואס בה : שורפה . גומעהו : ולא הודו לו . (כ) לא אמרו כן להתיר' לכתחלה אבל אמרו לא נהנין ולא מועלין וכו' היכא דתנן הכי שריא מדאורייתא אלא דרבנן גזרו בה והכי משמע לא נהנין מדרבנן ואם נהנה אין בה מעילה אלמא מדלית בה מעילה ש"מ דהאי חלב הכנוס בקיבת (הטלה) *[העולה] פרשה בעלמא הוא: בקיבת עגלי עבודת כוכבים.שנעשו לה תקרובת וגבי עבודת כוכבים אפי' פרשא אסור דניחא ליה בנפחא שתהא יפה וגדולה כדאמרינן בגמרא [דף לד:] : (ל) והשיאו לדבר אחר . לא רצה לגלות לו טעם הדבר כדאמרינן בגמ' [דף לה.] דכי גזרי גזירתא במערבא לא מגלו טעמא עד לבתר תריסר ירחי שתא דלמא איכא איניש דלא מסתבר ליה טעמא ואתו לזלזולי בה ובגמרא יהבי ביה טעמי טובא איכא מ"ד מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה ועור לאו פרשא הוא ואסור ואיכא מ"ד משום גלוי וקטינן שגבינות העובדי כוכבים אסורה בכ"מ ובכל זמן שהרי אפי' במקומות שאין חוששין לגלוי ראוי לאוסרה מפני

*) אבל האבר"י כו ומסתברא כדברי הרמב"ן. מהר"ם

שמעמידין

א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טוי"ד סימן קכג :
ב מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טוי"ד סימן קיד :

הגהות הב"ח

(א) ג"ב א"י ופירושו כלבון ערבי אל פגל אל ערבי: (ב) נ"ב אגאס יסן . פירוש שהדגים שקטנים במלח והציר יוצא מהן פעם א' וב' מותר דכיון דשמינא אין צריך למירמא ביה חמרא אבל מכאן ואילך אסור דכיון דקליש שומניה צריך למירמא ביה חמרא והכי הסור : (ג) נ"ב א"ל והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה אמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה ולא הודו לו אבל אמרו אין נהנין ולא מועלין א"ל מכנס שמעמידין אותו בקבת עגלי עבודת כוכבים א"ל א"כ למה לא אסרוה בהנאה השיאו לדבר אחר א"ל ישמעאל אחי היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודיך מיין א"ל כי טובים דודיך א"ל אין הדבר כן שהרי חברו מלמד עליו לריח שמניך טובים על כן עלמות אהבוך . (ד) דאין כצ"ל : (ה) נ"ב של עובד כוכבים אומן כצ"ל : (ו) פעם ראשונה ושני מקלקל חמרא בשובוד"א כצ"ל: (ז) נ"ל משלגים: (ח) נ"ל עסקינן: (ט) נ"ב כהני : (י) נ"ב אסורין: (כ) ת' לא אמרו מוקף ונ"ב ס"א לאומרים : (ל) השיאו כצ"ל:

הגהות ח"י

(א) נ"ב ש"ע אחר הכיכן קאי עי' נ"ב (ב) נ"ב בי"י גרס כנה :

הגהות כא"י

[א] נ"ב בגמ' רבי אירי :

ל"ט בדפו"י

י"ב חדש אלא החרצנים והזגים שהן מן הפרי עצמו אבל בירה האשכול והעוקצין התלויין בהם גרעיני הענבים הן מותרין לאחר שנתייבשו או לאחר שהדיחן ואפילו תוך י"ב חדש כמבואר בקונטרס הראיות וכן השמרים של עובד כוכבים עד י"ב חדש אסורין בהנאה לאחר י"ב חדש מותרין בהנאה ונראה דהאידנא נהגו העם כרבינו אפרים היתר בזגים שנתייבשו היטב בשמש קודם י"ב חדש ועושים בכל יום שנהנין מהמן תרצנים שנעשה תוך י"ב חדש ואין מוחה : ומה שנהגו עתה להרחיק החבית לע בד כוכבים לכתחלה נראה דכיון שהיין ההוא נפסד ונבאש מלשתותו דשפיר דמי בהעובד כוכבים ירחיקם לכתחלה וליכא השש איסור כלל וכן כתב הראב"ד ומביא דבריו ס"ר כל בו וז"ל כתב הראב"ד ז"ל אין העובד כוכבים יכול להוציא החרצנים מן הכונא להריקה עד שיפשלו החרצנים והיין מיבתות דהתם ודאי טיט מגבל הוא עכ"ל ואע"פ שנמצא בתשובות להרשב"א ז"ל שמתמיר והוסר לעובד כוכבים להוציא החרצנים והזגין מן הגיגית כשהן טופחין וכתב שכן היו נוהגין להחמיר איכא למימר דהתם מיירי [שלא] נפסדו עדיין החרצנים והיין וכן נראה שם מלשון השאלה ששאל אם מותר להוציא החרצנים והזגים מן הגתות ע"י עובד כוכבים אחר שהוציא מהן היין הראשון והשני עש"ב אבל דברי הראב"ד ז"ל דברי מיירי ביין ובזגים שהן בכלי בעמדו שם ימים רבים עד שנפסדו וכן נראה מלשונו דנקט כונא וכונא הוא כלי שמכניסים בו יין לקיום כדמשמע בהרבה מקומות פרק רבי ישמעאל ולא דמי לגיגים שאין מניחין לתוכו החרצנים והיין כלל כי תכף לאחר שעשו היין מוציאין ממנו הכל כדי שלא יפסיד הגיגית וכודאי דבשעה פורתא אינו נפסד ובהכי ודאי איכא טעם להחמיר ולאסור וכן היא דר"ת דפ' המוכר פירות דאוסר לכתחלה לעובד כוכבים להריק שמרים איכא למימר דמיירי שהשמרים הם טובים ולא נפסדו דשפיר איכא שמרים טובים ששותנים עליהם מים ועושין יין בכה"ג הוא דאסור אבל אי נפסדו לגמרי איכא למימר דגם ר"ת מודה דמותר לכתחלה לעובד כוכבים להריק אם כן בגלילות הללו דאין היינות כ"כ חשובים וידוע הוא כי כל היין הנשאר בשולי החבית הוא נפסד ונבאש ודרך כל העולם להשליכו לאיבוד כדבר המאוס לשתיה אם כן איכא צד נכון להתיר ולסמוך יהדות הנוהגין היתר בתביות בלי הכשר כלל דכיון דליכא ניסוך ביין כי האי לא צריך הכשר הכשר :

א כתבו התוספות מאן דאסר גבינות העובדי כוכבים משום גילוי החלב יש להקשות מפני מה עמד זה באיסורו משום גילוי יותר ממים ושכר דאסרי' משום גלוי פרק אלו טרפות ויש לומר דבל המשקים ויש להם דלא קפדי אגלוייה משום חרס מיהא קפדי אחלב מתוך שרגז אבל בני מתוך סרגז פעמים אינו נגלה בעין

שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה והגאונים סומכין על טעם זה שהרי הרב אלפסי ז"ל כתבו במסכת חולין וכן כתבו הר"ם במז"ל בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ועוד כתב שם שאפי' גבינה שנודע שהעמידוה העובדי כוכבים בעשבים וכיוצא בהן שהורו מקצת הגאונים ז"ל שהיא אסורה לפי שכבר גזרו על כל גבינות העובדי כוכבים בין שהעמידוה בדבר האיסור בין שהעמידוה בדבר המותר גזרה משום שהעמידוה בדבר האסור וכן הסכים הראב"ד ז"ל בהשגות שיש להורות ואפילו מן הדין וכמו שכתב הוא ז"ל וכתב עוד הרמב"ן ז"ל דאפי' למ"ד משום ניקור אסורה לעולם ואפילו במקום שאין חוששין לגלוי כפי שהגבינה נאסרה במנין ((דף לה.)) וצריך מנין אחר להתירו אבל שאר המגולין לא הושיבו ב"ד עליהם ולא נאסרו במנין אלא שהיו אוסרין אותם שסכנתן מצויה להם וכן השיב רבינו יצחק הזקן ז"ל בתשובה לחכמי פרובינצ"א ואין בדבר זה ספק כלל שהגבינה במנין נאסרה דבגמרא אמרינן [דף לה.] דא"ל רבי יהושע לרבי ישמעאל השיאו שפתותיך

נר מצוה **רש"י**

בפרק כל הבשר אסור לבשל בחלב* ((דף קטז:))

מתני' *ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו א והפת והשמן שלהן [א] והשלקות רבי ובית דינו התירו את השמן [ג] והכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית טרופה וציר שאין בה דגה והחילק וקורט של חלתית °) [דף שנע ע"ב]

לגן קטן: חלב שמא אינו נקפה ועומד: אלף מתני' הפת והשמן. מפרש בגמרא: רמב והשלקות. כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור וכולהו משום חתנות: והכבשים. שכובשין ראש ורגלים וירק ודגים: וטרית. מין דגים קטנים מלוחין: טרופה. שנטרפו ונשתברו ואין ניכרין הילכך חיישינן לטמאים: וציר. שאין בה דגה [כילבית] שדרך דג קטן הנקרא כילבית שגדל בציר דגים טהורים מאליו וכילבית עצמו טמא וכשיש ציר דג טמא עמו לא יגדל בו כילבית כלל: והחילק.

ז בזו ואל תבהל להשיב ופרש"י בגמ' משום שגזרה חדשה היא ואין מפקפקין בה והקשה הרב ר' יוסף הלוי ז"ל למה לן למימר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה אפילו כשרה נמי ליתסר משום בשר בחלב והו היכי מיתסרא בכל דהו ליטעמיה קפילא וליהוי בנותן טעם וניחא ליה (א) אי משום בשר בחלב לא מתסר אלא בנ"ט כדתנן במסכת חולין (דף קטז.) המעמיד בעור קיבה אם יש בה בנ"ט אסורה ומשום [ג]קיבת נבלה נאסרה בכל שהוא דכיון דאוקומי קא מוקים לא בטיל דומיא דהא דאמרינן לעיל בגמ' [דף לה.] אבל משום בשר בחלב ליכא למימר הכי דכל אימת דלא יהיב טעמא לאו בשר בחלב הוא אלא האי באפיה קאי והאי באפיה קאי ולזה הסכים הרמב"ם (ז"ל) תלמידו ז"ל בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות מכלל דסבירא להו ז"ל דבאיסורין הללו הולכין אחר נ"ט אלא דהכא אסור משום דאוקומי קא מוקים אבל הראב"ד ז"ל כתב דבגלאו הכי לא הולינן בה בתר נ"ט דבכל דבר של עובדי כוכבים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם ואין מטעימין אותן לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותן לעולם כדי שלא יפרצו שהרי למ"ד מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר אין הולכין בה אחר נ"ט וכן בשמן של עובד כוכבים וכן בקורט של חלתית אלמא בכל דבר של עובד כוכבים אין הולכין בהן אחר נותן טעם: מתני' ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה וכו': הפת והשמן שלהן והשלקות. מפורש בגמרא שאיסורו של פת משום חתנות ושמן ג"כ ואף שלקות פירש רש"י ז"ל שמשום חתנות נאסרו וא"ת א"כ אמאי פלגינהו תנא דמתניתין לפת ושלקות בתרתי הרי שניהן משום בשולן נאסרו ומשום חתנות י"ל שתי גזירות הוו תלמידי שמאי והלל גזרו על פתן ושמנן משום יינן כדאיתא בגמ' (דף לו.) דתרווייהו שייכי בהדי יין (א) (ג) ושמן מפני שהוא משקה כמוהו ופת משום דשכיחא מילתא דהאיל איפים ושתי אבל על השלקות לא גזרו ואתא בי דינא אחרינא וגזרו בכל השלקות משום חתנות ומשום הכי פלגינהו תנא דמתני' בתרתי ולי נראה שהפת של עובדי כוכבים אפילו שנתבשל ע"י ישראל כיון שהעובד כוכבים לשו וערכו ומן העובד כוכבים הוא לוקחו אסור משום חתנות וכי אמרינן לקמן בגמרא (דף לח:) דפת [ה] *שלש מלאכות יש בו ואי אפה ישראל שרי ה"מ בפת שלנו שהרי אין בו איסור אלא משום בשולי עובדי כוכבים ואיסור בשולו של פת התירו אותו חכמים באחת משלש מלאכות שתהא נעשית ע"י ישראל אבל פת שלהם אפילו נאפת על ידי ישראל אסורה ומשום הכי פלגינהו תנא בתרתי ותדע לך דלשמואל דאמר דשמן שאסר תנא דידן משום זליפתן של כלים אסורין אסרו כדאיתא בגמרא על כרחך הפת אפילו לא אפאו העובד כוכבים אסור משום זליפתן של כלים וכי אמרינן בגמרא מה ראו חכמים לאסור משום חתנות הייט אליבא דרבי יהודה הנשיא דסבר דנותן טעם לפגם מותר אי נמי לרב דאמר דשמן דניאל גזר עליו וכדאיתא בגמרא וכיון דלשמואל הפת כל שנלוש ביד עובד כוכבים אף על פי שלא אפאוהו עובדי כוכבים אסור אף לרב דאמר משום חתנות דנשמע דאסור דהא לא איפלגו בהכי אלא אם כן תדחוק נומר דכי היכי דאיפלגו בשמן דלשמואל כל שאין בו נחוש לזליפתן של כלים אסורין מותר ולרב אסור ה"נ (שאפילו) בפת הוי אפכא שאם לא אפאו העובד כוכבים מיתסר לשמואל משום זליפתן של כלים טמאים ולרב שרי ואין זה נראה אלא לתרווייהו מיתסר והיינו דבכל האי פיסקא דפת לא אייתינן הסיא *דרבי יוחנן דאמר שלש מלאכות יש בו לפי שהפת השטוים במשנתינו לא מתורת בשולו בלבד נאסר אבל לקמן (ג) בפסקא דשלקות *)[דאיירינן באיסור] בשוליהן של עובדי כוכבים מייתינן לה לפי שהוא ענין לפת שלנו שאין בה איסור אלא משום בשולן של עובד כוכבים כך נראה לי ואף לראב"ד ז"ל מלאתי שפירשה להא דלקמן דפת שלש מלאכות יש בו דוקא בפת שלנו אבל לא מן הטעם [חתנות] שכתבתי אלא שהוא חושש לפתן אף משום גיעולי עובדי כוכבים [ולדבריו] גם כן הפת ששנינו במשנתנו אפילו בשלה ואפאו עובד כוכבים נאסר ומפני גיעול מפני חשש קדרה בת יומא שלדבריו ב' איסורין יש בו משום גיעול ומשום בשול אלא שאין זה מתורר שהסוגיות מוכיחות דלקדרה בת יומא לא חיישינן וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד. אבל ראיתי לר"ס במז"ל שכתבה להיא דג' מלאכות דפת סתם בפרק י"ז מהל' מאכלות אסורות ולא חלק בין פת שלנו לשלהם ואפילו לפי דבריו ז"ל נראה דמשום הכי פלגינהו לתרתי לפי שאינן שוין בדינן שהפת כל היכא דשגר ישראל תנורא שרי כדאמרינן בההוא דג' מלאכות דלקמן ואילו בשאר בשוליהן כל היכא דבישל עובד כוכבים אע"ג דשגר ישראל אסור וכמו שיתבאר לפנים בס"ד ומתוך שחלוקים בהלכותיהן ולא נאסרו בענין אחד פלגינהו תנא [דמתני'] בתרתי אע"פ ששניהם משום בשול נאסרו לדברי הר"ס במז"ל: רבי ובית דינו התירו את השמן.. כתב רש"י ז"ל דלא גרסינן ליה דהא איהו לא שריא אלא רבי יהודה נשיאה בר בריה שריא כדאמרינן בגמ'[דף לז.]ובתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה [ו] וכל רבי יהודה נשיאה דגמ' היינו ר"י נשיאה בנו של ר"ג ברבי שהיה בימי האמוראים וה"נ אמרינן בגמרא רבי יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל ברבי יהודה ואילו רבי בנו של רבי שמעון היה כדאמרינן בשוכר (דף מד:) אבל כיון שכתוב כן בגרסת הרב אלפסי ז"ל אית לן למימר דרבי דהיינו רבינו הקדוש התיר את השמן ולא קבלו ממנו ואתא רבי יהודה נשיאה בר בריה וקבילו מיניה: והכבשים שדרכן וכו' ירקות כבושים במים אם דרכן לתת לתוכן יין וחומץ אסורין ובגמרא מסקינן שאם ידוע בבירור שנתנו לתוכו יין או חומץ אסורין בהנאה: וטרית. מין דגים קטנים מלוחין טרופה. שנטרפו ונשתברו ואין ניכרין הלכך חיישינן לטמאין. וציר שאין בה דגה [כילבית]. ציר דגים והיה דרכן לתת לתוך הציר דג אחד או שנים מאותו המין לראיה שממנו נעשה ציר זה ודרכן היה שלא לערב ציר דג טמא עם ציר טהור ולפיכך כל שיש בו דגה מותר משום דאי משקר הוי נתפס כגנב דומיא דמאי דאמרינן בפרק אלו טרפות (דף סג:) גבי ביצים שאם אמר לו של עוף פלוני וטהור הוא מותר דהו לא מלי משתמיט אבל בשאין בה דגה מלי משתמיט ורש"י ז"ל פירש בענין אחר כמו שאכתוב לפניו (ד) בשיטתא דגמ': והחילק. מין דגים קטנים טהורים והיא כולאתית ואין לה סנפיר וקשקשת ועתידה לגדל לאחר זמן וקי"ל דשרי ואמרינן בגמרא מפני מה אסורה מפני שעכבונין טולין עמה. כלומר דגים קטנים טמאים הדומים לה הלכך גזו שנא טרופה ולא

*) גי' ד"ה

ו"ס מסננין אותו המקיותא נמי לא קפדי ומסננתא איכה מעיל כלום לה"ס כדאמרי' פי' הגוזל דף קט"ו דלא מהניא מסננת היכא דטרקים פי' שערבבו ומאן דה"כ מפני שמעמידין בעור קיבת נבילה הקשו התוס' וה"ת מאי איריא נבילה אפי' בהוטה נמי אסירה משום בשר בחלב וי"ל דהוקא נקט נבילה דאי היכא כיה איסורא דאורייתא אבל בשחוטה משום בשר בחלב לי"ל איסור דאורייתא דטעם בלבד הוא וה"נ דנוקמוה קמוקי' ביטו אסור אלא מדרבנן משכא מכמג דאיסור בשר בחלב מדאורייתא לא טו אלא כשהוא תם כתם או הם בלוכן אבל אין בלוכן לא הוי אלא מדרבנן וה"ה לאשמועינן איסור של ואין כמעט איסור המנול ובמאי י"ל דדרך התנא לכו די"ט בו איסור דאורייתא. התלה דהוא עיקר. ממחלוקת רש"י והתוס' ורבינו ומיי' גבי חלב הנמצא בקיבה נמצא דלדברי רבינו כל המעמיד גבינה בקיבת בהוטה בשרה אפי' אלת עמה בעור לית כאן איסורא כלל דמסתמא אין נאוהו עור קיבה שמעמיד בה הגבינה כדי שיתן טעם בגבינה ולדברי ר"ה אם העמיד בקרום שבקיבה אפילו עם העור ואפילו העמיד בחלב שבקיבה בנמלח עם העור בין בקרום בין בחלב שבה אין כאן איסור דמסתמא יש בגבינה כדי לבטל טעם העור וגם טעם חלב הגלול ולדברי רש"י אם העמיד בקיבה בנמלחה עם העור בין בקרום בין בחלב שבה נאסרה כל הגבינה דאפילו יש כדי לבטל הקיבה והעור אינו מועיל לדידיה דס"ל אין כמים נמשכו שלכך האידנא ברוב עובדי כוכבים בגבינתו מולחין בעור עם הקיבה וג"ס מעמידין הקיבה בעור וקיבה כהוכין יחד ס"ל גבינותיהם אסורין משום בשר בחלב ואין להם היתר לרש"י בשום ענין ורבינו במשון כתב שי"ל שכשהעמיד הגבינה בקיבה שמלחה עם עורה דה"כ אסור דכיון שבאיסור מעמיד היינו נותן טעם המוזכר במתני' ואתיא זה כפירוש מיימון בפירוש המשניות: בפירוש מי חלב דאיתא פרק כל הבשר דף קי"ד איכא פלוגתא מדברי התוספות משמע דמי חלב היינו נסיובי חלבא ואינן אסורין רק מדרבנן וכתבו דכותא הבבלי שיש בו נסיובי דחלבא אינן אסורין רק מדרבנן לאכלו עם בשר והרא"ש ז"ל פי"ש דנסיובי דחלבא אסורין מן התורה ואינן בכלל מי חלב אלא מי חלב היינו אחר שבוליאו מן החלב כל האוכל כגון לאחר שעשו כל הגבינות מבשלים החלב והאוכל נף למעלה

א מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות טוש"ע סימן קטו:

הגהות הב"ח
(א) דאי כצ"ל:
(ב) שמן כצ"ל:
(ג) לפסקא דשלקות דנאסר משום כצ"ל:
(ד) נ"ב לקמן סי' אלף רנא בר"ן ד"ה באי:

ע"ש דליכא כלל תיבות אלו ג' מלאכות יש ט (ג"א)

כדפו"י ליתא בגמרא שלנו (דף לח:) אינו כלל תיבות אלו רק אמר רבינא הלכתא פת ריפתא כו' (ג"א):

חדושי אנשי שם
מהר"ם (א) משום דמסקינן בגמ' מדכתיב וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו בשתי משתאות הכתוב מדבר אחת משתה יין ואחת משתה שמן ופת בג פתן כמשמעו ומסיק התם בגמרא פתן ויינן ושמנן ובנותיהן מי"ח דבר הם ומסיק אליבא דרב דניאל גזר עליו בעיר ולא ליהוי וגזור אפי' בשדה דאקראי בעלמא הוא ומיהו התוספות פירשו שם בשם רשב"ם דפת בג דדניאל לאו היינו פת ממש אלא לשון ליפתן וטולאה שמלך רופפה בלע"ז שפיית באשכנזי:

ולא נאסר בו אלא מים בעלמא והוא נקרא מי חלב ונפקא מינה לענין כפק דבכותא לא נוכל לסקל בו משום דהוי ספק מדרבנן אם אירע איזה איסור שאינו יכולין לסקל בו מכפק לא נקל בו לדברי הרא"ש דהוא מדאורייתא ולדברי התוס' נקל בו שהוא מדרבנן ונפקא מינה נמי לענין מבטלין איסור לכתחלה דלדברי הרא"ש אין סכותא נקרא מדרבנן ולהוס' הוי מדרבנן ואם מי חלב גופייהו מותרים באכילה כתב הרא"ש בשם הרמב"ן שהן אסורין באכילה בעיניהו דמי חלב אינן כחלב וכיון דלחלב דאתו מן שתי הולכך קרא להתירו אותו שסותר דהיינו חלב מותר ואותו שלא הותר דהיינו מי חלב דאין לו קרא להתירו כיון שאינו בכלל חלב לא הותר ואל תתמה לומר הרי מותר מי חלב שהוא עם החלב ולמה יהא אסור כשפרשה ממנו דכותיה אשכחן בדם האברים דכהוא מובלע בבשר מותר וכשפירש ממנו אסור וכתב רבינו שמחה דמי חלב בעלמא הוי שפיר בכלל חלב וכשהתיר הכתוב חלב הכא מן שתי התיר גם מי חלב ולא הוזכר שאינו בכלל הלב רק גבי בשר בחלב דכתיב בחלב אמו דמשמע כמו שיוצא מן האם מעורב עם האוכל הא לכל שאר מילי הוי כחלב והכי מוכח שם בגמרא וכן נהגו העולם בו היתר ולדברי הרא"ש ז"ל לעולם נסיובי דחלבא הם בכלל חלב: לשון ריא"ז: גבינת העובד כוכבים אסורה באכילה מדברי סופרים שגזרו עליו מפני שהעובדי כוכבים מעמידין הגבינה בעור קיבת נבלה והרי זה עור קיבה ניכר בה וכאילו איסור הנבילה עומד שם בעינו אין לחוש בו לאיסור תורה שלא אסרה תורה בשר בחלב אלא דרך בישול ואין גזור על הספק משום אסור דברי סופרים כמו שביאר מז"ה וכן שתינייקי שלהם הסור כמו שביאר מז"ה: א איסור פת של עובדי כוכבים לא פשט בכל ישראל ומכאן שמכו עתה לאכול פת של עובד כוכבים כיון שלא פשט איסורו בכל ישראל וגם דגזירה הוא שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה ועוד דאמרי' לקמן בימיהם התיר את הפת ולא הניה להתיר אלא משום דהוו קרי ליה בי דינא שריא והריו באו בי דינא אחריגא שהתירוהו וכירושלמי בפרקין ופ"ק דשבת פת עמדו עליו והתירוהו ומי שנזהר מפת של עובדי כוכבים מותר לאכול עם מי שאינו נזהר בקערה אחת אע"פ שטעם פת עובד כוכבים מתערב בפת ישראל דאין להחמיר לאסור ע"י תערובת כי היכי דלא גזרו על תערובת דמאי ולדעת הרא"ש ז"ל אין חילוק בין פת של בעה"ב לפת של פלטר אבל קצת מן המחברים חלקו בין בעה"ב לבל פלטר דלא שייך חתנות אלא בשל בעה"ב הלכך אסרוהו בכל ענין חוץ ממקום שכמם אבל של פלטר אין כאן כל כך קירוב דעת שבאומנותו הוא עוסק וכן מחלק בירושלמי שמתיר לקנות מפלטר של עובד כוכבים במקום שאין פלטר של ישראל מצוי וכתב הרשב"א אפי' יש פלטר של ישראל אם אין הפת של פלטר ישראל כפת שפלטר של עובד כוכבים מותר כיון שערב לו יותר ואין נראה כן מן הירושלמי שלא התיר אלא במקום שאין פלטר של ישראל מצוי ואם הוא מצוי אלא דשל עובד כוכבים ערב לו יותר לא התיר ושל בעה"ב אסורה

דגהות באר [א] תי' והשלקות רשום למחוק: [ב] ג"כ והשלקות: [ג] נ"ב פי' פליטתן שפולטין ומקיאין: במשנית אחר שבלעו: [ה] נ"ב היסק התנור אפיית הפת תקוני גחלים: [ו] נ"ב אכתפיה ואי במלאי במעי' א"ל שמלאי לא היית אומר בבהמ"ד כשהתרנו את השמן:

ולא שנא שאינה טרופה אסורה אבל טרית [אין] דג טמא דומה לה ומשום הכי כל שאינה טרופה שריא: חלתית. מין פרי הוא ומחתכים את הקורטים בסכין ומתסר משום שמנונותא דסכינא: ומלח סלקונתית. מפרשינן בגמרא דאסירא מפני שקרבי דגים טמאים מעורבין בה: **גמ'** אי משום איערובי. שמא יערוב בו חלב טמא: נינסי. יכנה אותו שהרי אפשר לעמוד עליו: טהור עומד. נקפה: לכמכא. תבשיל של חלב: ונישקול מיניה קלי ונוקים. יטול ממנו מעט ויעמיד אותו ויהא ראיה על כולו: כיון דבטהור נמי איכא נסיובי.

נר מצוה

חלתית ומלח סלקונתית הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה: **גמ'** חלב למאי ניחוש ליה אי משום חילופי טהור חיור טמא ירוק ואי משום איערובי (א) נינסי דאמר מר טהור עומד טמא אינו עומד אי דקא בעי ליה לגבינה הכי נמי הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה לכמכא ונישקול מיניה קלי ונוקים כיון דבטהור נמי איכא נסיובי דחלבא דלא קיימי ליכא למיקם עלה דמלתא השתא דאתית להכי גבינה נמי (ב) אפילו תימא דקא בעי ליה לגבינה איכא דקאי ביני איטפי: והפת אמר רב כהנא אמר רבי יוחנן פת לא התירוה בבית דין מכלל דאיכא מאן דשרי אין דכי אתא רב דימי אמ' פעם אחת יצא רבי לשדה והביא עובד כוכבים אחד לפניו פת פורני מאפה סאה אמר רבי כמה נאה פת זו מה ראו חכמים לאוסרה *[מה ראו חכמים] לאוסרה משום חתנות אלא מה ראו חכמים °לאוסרה בשדה כסבורין העם לומר התיר רבי את הפת ולא היא רבי לא התיר את הפת: רב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה אמר לא כך היה מעשה אלא (אמרו) פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה מקום (ג) שהוא דחוק לתלמידין (ד) אמר אין כאן פלטר כסבורין העם לומר פלטר עובד כוכבים והוא לא אמ' אלא פלטר ישראל (ה) אמר ר' חלבו אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים הני מילי במקום דליכא [א] ישראל אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא אמר רבי יוחנן אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים הני מילי בשדה אבל בעיר לא [ג].

רש"י

מין דגים קטנים טהורים והיא סולתנית ואין להם סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל אחר זמן ודרך שדגים טמאים קטנים הדומין להן מתערבין עמהן ואין ניכר אפילו באינה טרופה אבל טרית אין הדגים טמאים דומין לה ולכך שרי באינה טרופה: חילתית. מין פרי לזר"א בלע"ז וחותכין קורטין בסכין ואסור משום שמנונית דסכין: מלח סלקונתית. מפרש בגמרא: **גמ'** נינסי. יעמידנו על ידי קיבה לעשותה גבינה: לכמכא. מאכל: קלי. מעט: נסיובי מסק"א בלע"ז מולק"ן בלשכנ"ז: ליכא למיקם עליה דמילתא. דשמא חלב טמא נתערב בו וכשמעמידו עומד הטהור שבו והטמא נשאר עם הנסיובי לכך אין להכשיר הנשאר למאכל. אבל לגבינה סלקא דעתך השתא דשרי ומסיק גבינה נמי יש לאסור דאיכא נסיובי דקיימא בגבינות: ביני איטפי. בגומות. שבכל גבינות חיישינן שמא מן החלב טמא שלא עמד נשאר עם הנסיובי בגומות שלא נקרש: פורני. הוא תנור שלנו שהוא גדול ופיו מן הצד ולא כשתם תנור שלהן שהיה קטן ופיו למעלה: לאוסרה בשדה. דליכא למיחש שם לאמשוכי

(ו) מי חלבא שאינו נקפה ליכא למיקם עלה דמלתא דשמא נתערב בו חלב טמא וכשמעמידין (ז) החלב טהור שבו עומד והטמא נשאר עם הנסיובי הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשון למאכל: השתא דאתית להכי גבינה נמי איכא דקאי ביני איטפי. כלומר דעד השתא סלקא (ח) דעתך דחלב טמא לא מיחליף בנסיובי דטהור הלכך כל היכא דבעי לגבינה שרי שכל שאינו רואה חלב טמא מתברר מתוך חלב שלקח מן העובד כוכבים כשהוא מגבנו אין בו לחוש לביני איטפי שהיאך אפשר שכל חלב טמא שבו ילך לו לביני איטפי ולא ישאר ממנו כלל לחוץ שיהא ישראל רואהו וזה ודאי אי אפשר אבל השתא דאתית להכי דאמרינן שאין אדם מכיר בין חלב טמא ונסיובי אפילו לגבינה נמי אסור לפי שכשיתברר טמא מתוך טהור יתלה אותו בנסיובי שמא תאמר אפילו היה בחלב זה שלקח תערובת חלב טמא גבינה שריא שכלה מן הטהור דטמא לא קאי ליתא דאיכא למיחש דקאי ביני איטפי והיינו דאמרינן השתא דאתית להכי:

פת פורני. הוא תנור שלנו שהוא גדול ופיו מן הצד וכל תנור שבמשנה קטן הוא מקום שפיתת שתי קדירות ופיו למעלה: לאוסרה בשדה.

(ט) ליכא למיחש לאימשוכי דאקראי בעלמא הוא וא"ת אכתי ראוי לאוסרו משום גיעולי עובדי כוכבים דסתמא דמילתא הפת בחמין לשין אותו ואיכא משום גיעול ויש לומר דנותן טעם לפגם הוא שכל הכלים שאינן בני יומן הן פגומים ולבני יומן לא חיישינן והביא ר"ת ז"ל ראיה לדבר ממאי דאמרינן לקמן [דף לח:] בכוספן של עובדי כוכבים דאפילו הוחמו [ג] חמין בירה גדולה שרי דנ"ט לפגם הוא אלמא דלא חיישינן לבת יומה וראיה עוד מדאמרינן בסוף מכלתין [דף עה:] גבי הלוקח כלי תשמיש מן העובד כוכבים וכולן שנשתמש בהם עד שלא געל ועד שלא לבן תני חדא אסור ותניא אידך מותר הא כמ"ד נ"ט לפגם אסור הא כמ"ד נותן טעם לפגם מותר אלמא לבני יומן לא חיישינן וכ"ת התם בששיהן א"כ למה לי לאוקומי ההיא דתניא אסור כמ"ד נ"ט לפגם אסור ולא כהלכתא לוקמינהו תרוייהו כמ"ד נ"ט [לפגם] מותר אלא דהא דתניא אסור בשלא שיהן והא דתניא מותר בששיהן אלא לאו ש"מ דהא דתניא נמי מותר בלא שיהן דלכלים בני יומן לא חיישינן והיינו טעמא נמי דשרא רבי יהודה הנשיא שמן של עובדי כוכבים משום דסבירא ליה נ"ט לפגם מותר ולא חשו לכלים בני יומן וכ"כ רש"י ז"ל בתשובותיו דליכא בפת משום גיעולי עובדי כוכבים והביא ראיה ממה שאמרו בפסחים (דף מ.) הקמחות והבצקות של עובדי כוכבים אדם ממלא כריסו מהם ועוד גרסינן התם (דף לא:) חנות ישראל ופועלי עובדי כוכבים נכנסין לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר באכילה ותנן נמי התם (דף כח.) חמץ של עובדי כוכבים שעבר עליו הפסח מותר בהנאה וגרסינן עלה בירושלמי הדא דתימא במקום שנהגו שלא לאכול פת של עובדי כוכבים אבל במקום שנהגו לאכול פת של עובדי כוכבים מותר אפילו באכילה ומדתלו ליה במנהגא ש"מ דלית ביה משום גיעולי עובדי כוכבים [ד] ובפסחים [דף ל.] נמי אמר רבא פוקו ואייתי לנו תמירא דבני חילא וכל הני [לא] מתוקמן בשלוש בפני ישראל ובכליו וטעמא דכלהו משום דלא חיישינן לכלים של עובדי כוכבים שיהו בני יומן ויש שדוחקים לומר דלעולם לבני יומן חיישינן אלא שאלו כולן נפגמים הן אפילו בבני יומן אבל בדברים אחרים חיישינן ואין זה מחוור שכיון שהוזכרו בגמ' [ה] הרבה פת ושמן וקפריסין וקפלטאות וחמין וכוספין ואיזהו דוחק הוא לומר שכל אלו נפגמים בבני יומן ושנחוש לכל הדברים שלא הוזכרו בגמרא אלא ודאי לכלי בן יומו לא חיישינן וטעמא דמילתא משום דהוו ספיקי טובא ספק נשתמשו בו היום ספק לא נשתמשו בו היום ואת"ל נשתמשו בו (י) שמא בהיתר ואת"ל באיסור שמא אין בזה נ"ט או שמא טעם פגום הוא מעקרו וכיון דהוי ספיקי טובא שרינן ליה כדאמרינן בתרי ספיקי בכתובות בפירקא קמא (דף ט.) וא"ת והא אמרינן בפירקא קמא דחולין (דף ח:) השוחט בסכין של עובד כוכבים רב אמר קולף *ושמואל אמר מדיח אלמא חיישינן לבן יומו שאם לא מפני כך ה"ל נותן טעם לפגם ומותר יש מי שתירץ שכיון שסכין תשמישו תדיר חיישינן לבן יומו והרמב"ן ז"ל הקשה לזה מדאמרינן לקמן [דף לט.] גבי קורט של חלתית דאסור משום דמפסקיה בסכינא דארמאי ואע"ג דאמר מר נ"ט לפגם מותר אגב חורפא דחלתיתא מחליא ליה והוי ליה נ"ט לשבח אלמא בסכין נמי לא חיישינן לבן יומו דאי חיישינן בלא חורפא דחלתיתא ה"ל נותן טעם לשבח ותירץ שאפשר שהחלתית אי לאו משום חורפא דיליה נפגם אפי' בבן יומא אלא דחורפא דיליה מחליא ליה ומהדר ליה טעמיה לשבח ואינו מחוור לי שכיון שכל הדברים או רובן אינן נפגמין בכלים בני יומן וחלתית ג"כ מכללם היאך אמרינן שתם אע"ג דאמר מר נ"ט לפגם מותר עד שהולכך לומר דחורפא דידיה מחליא ליה לפיכך נראין הדברים דסכין נמי סתמו אינו בן יומו וכי אמרינן השוחט בסכין של עובד כוכבים קולף או מדיח לדידן דקי"ל דנ"ט לפגם מותר ליתא אלא אלא בסכין בן יומו דוקא אלא שם בפרקא קמא דחולין נקטינן לה סתמא משום דפלוגתא היא בנ"ט לפגם אי אסור אי מותר ולפיכך לא פירשו אי בסכין בן יומו דוקא או אפי' בסכין שאינו בן יומו אלא סתמא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: **רבי** יוחנן אמר אפילו תימא פלטר עובד כוכבים ה"מ בשדה אבל בעיר לא. איכא מ"ד דרבי יוחנן אליבא דר' חלבו סמיך ותרתי בעי ולחומרא שדה וליכא פלטר ישראל ואיכא מ"ד דרבי יוחנן לא סמיך אדרבי חלבו כלל אלא כולה מילתא תליא בין שדה ועיר דבשדה שרי לעולם ובעיר אסור לעולם ויש להקל עוד ולומר דרבי יוחנן לא פליג אדר' חלבו ונקיטינן בתרווייהו לקולא דבשדה לעולם מותר ובעיר מותר בשאין שם פלטר ישראל וכיון שהפת מדבריהם הוא ועוד שלא פשט אסורו ברוב ישראל כמו שיתבאר בסיעתא דשמיא ראוי להקל בכך אבל מדברי הר"ם במז"ל בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות נראה דהני לישני פליגי כפירוש ראשון שכתבתי ופסק כלשון ראשון ופסק לקולא [במקום שאין פלטר ישראל מותר משמע אפי' בעיר] ולא הזכיר [ו] שדה כלל ותמהני היאך נתיר הפת אפילו של פלטר ואפילו בשדה דהא כל הני לישני ליתנהו אלא למה שהיו סבורין העם דרבי התיר את הפת ולכן הא מסקינן דלא היא דרבי לא אמר אלא פלטר ישראל וראיתי לרשב"א ז"ל שכתב דאין ה"נ הוא לפום גמרא דילן דפת אסור בכל ענין דרבי חלבו ורבי יוחנן אליבא דמ"ד התיר רבי הפת שקלו וטרו ולדידהו לא סבירא להו אלא שכיון שהפת לא פשט איסורו ברוב ישראל וכל ב"ד יכול להתיר את איסורו אע"פ שהוא קטן מן הראשונים בחכמה ובמנין כמו שיתבאר בסיעתא דשמיא ואנו סומכין על הירושלמי דאמרינן התם דפת של עובדי כוכבים עמעמו עליה והתירוה משום חיי נפש וכמו שכתבו הרב אלפסי ז"ל בהלכות ואין זה מחוור בעיני שכיון שכבר הוזכר בגמרא שלנו שהיה מי שסבור שהותר פת ואסיקנא דלא הותר אין לנו לסמוך על הירושלמי בזה דדלמא סברי לה כמ"ד הותר ומסקנא דגמרא דילן דלא הותר אלא כך ראוי לומר דלפום מסקנא דגמרא דילן נמי הותר דודאי רבי חלבו ור' יוחנן לא שקלו

אפה עובד כוכבים משום שהשמנונית בעין שהוא על העיסה ומתחלה נאסר משום בשולי עובדי כוכבים קודם שנבלע השמן בעיסה מה שאין כן בפת הנילוש בביצים שהביצים נתבטלו בעיסה מתחלתם
לם ומזה הטעם אכש"ב שאם טחו פני העיסה בביצים דהשיבי גם בעין ונאסר משום בישולי עובדי כוכבים והרסנא שעושין לדגים והוא מאיר של דגים הנאכל כמות שהוא חי ומקמח אסור שהקמח
ת הנאכלין כמות שהן חיין ובלם עם בשר שבומן של בשר נבלע בהן וכתב הרשב"א וכן כלים שבלו בהן עובדי כוכבים דברים שיש בהן משום בישולי עובדי כוכבים האסירין לפיכך צריך ליזהר
כוכבים המבשלות לעולמן בבית רבן ישראל שלא יניחוהו ע"ג האור ואם קדמו והניחוהו צריך שיהפך בו קודם שיגיע למאכל בן דרוסאי ולא נהירא להרא"ם וכתב שאין לחוש לזה כלל שלא התירו
כוכבים לאסור פליטתן. ובשום פרק כילד מברכין דמרקחת הנקרא לאטואירי שעושים אותו העובדי כוכבים מותר ולא חיישינן לבישולי עובדי כוכבים לפי שנאכל כמו שהוא חי ואפילו נחתך בסכין של עובדי

לעולם אפי' קנה פלטר ממנו ואפי' שלחה לישראל לביתו וכן אפילו שלח אותו הישראל לאחר אסורה לעולם ושל פלטר מותרת לעולם אפילו קנאה בעפ"ב ממנו שלא הלכו באיסור זה אחר מי שהפת בידו עכשיו אלא אחר מי שהיה לו בשעת האפיה ואין לנו להתיר אפי' במקום שנהגו אלא בפת של עובדי כוכבים ואותו אין לו היתר ע"י התוי ביתתה ישראל בגחלים כי אין איסורו משום בישול אלא משום הפת עצמו אבל פת של ישראל שאפאו עובד כוכבים הוא בכלל איסור שלקות ובאותו לא נהגו היתר בשום מקום ועלה קאמר שלא מלאכות בפת שיסק התנור ותחיית הגחלים והאפיה שאם ישראל עשה א' מאלו אין בו משום בשולי עובדי כוכבים וכתב הרא"ם ז"ל ותימה על מה שנוהגין להקל בהשלכת הקיסם. והלכה שבין בני א"י לבני בבל כתוב בני מזרח מכשירין קיסם ובני מערב אומרים קיסם זה אינו לא מעלה ולא מוריד אא"כ התענה ג' ימים מותר משום חיי נפש והנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין וכ"כ מיי' שאפי' לא זרק הישראל אלא עץ אחד בתוך תנור התיר כל הפת שבו שאין הדבר אלא להיות היכר שהפת של עובד כוכבים אסורה עד כאן ויראה שאינו מחלק בין של עובד כוכבים לשל ישראל שאפאה עובד כוכבים וכאשר כתבתי כן עיקר:

לשון ריא"ז

וכן גזרו חכמים על הפת שלהם כמו שגזרו על תבשיליהם אלא שנהגו העם היתר בפת ועמעמו בדבר ואף כשנהגו בו היתר לא התירו אלא בשדה שהוא רחוק מן העיר ואין פת ישראל מצויה להם אבל בעיר או במבוי העיר שיכול ליכנס וליקח פת ישראל לא התירו פת של עובד כוכבים ואם אין שם פלטר ישראל מצוי בעיר לקנות ממנו נראה בעיני שמותר לקנות פת פלטר עובד כוכבים ואע"פ שפת ישראל מצויה שם אצל בעלי בתים שאין דרכם למכור כמב"ש:
השמן של עובדי כוכבים מותר אע"פ שגזרו עליו חכמים הראשונים נמנו עליו האחרונים והתירו לפי שראו שלא פשט איסורו בכל ישראל ואין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה. אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין והוא שפשטה תקנתם ברוב ישראל אבל אם לא פשטה התקנה ברוב ישראל אפי' ב"ד קטן ממנו יכול לבטל שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה ואם פשטה התקנה בכל ישראל אפי' אליהו ובית דינו אינו יכול לבטל שכבר קבלוהו העם עליהם כאילו הוא איסור תורה כמבואר בקונטרס הראיות. ופת של עובדי כוכבים שנילוש בביצים אע"פ שיש בביצים משום בשולי עובדי כוכבים ובלקות אסורים בכל המקומות אפ"ה מותר כיון שהפת מותר הביצים טפלים לו וכתבו הגאונים שכותח של עובדי כוכבים מותר ואין חוששין לפת של עובדי כוכבים שבו ור"ת היה נוהג איסור בפת של עובד כוכבים שנילוש בביצים ולכ"ע אין להתיר
עובדי

ועוד אטעותא דטעו כל העולם דאמרי דהותר אם איתא דקושטא דמלתא דלא הותר כלל שהיאך ראוי לחלק בין עיר לשדה ומקום שיש בו פלטר ישראל לאין בו אם איתא שכל מי (ה) שאומר שהותר אינו אלא טועה אלא ודאי אמוראי נינהו דרב יוסף ס"ל דרבי לא התיר בפת כלל אלא שהעולם טעו בכך ואיכא מאן דפליג עליה ואמר דרבי התיר את הפת ורבי אלבו ורבי יוחנן שקלו וטרו אליבא דמ"ד הכי והיינו דאמרינן אפילו למ"ד מכלל דאיכא מ"ד וכיון דשקלו וטרו אליביה נקיטינן כותיה והירושלמי מוכיח כן דאיכא מ"ד הותר ולפיכך כתבו הרב אלפסי ז"ל בהלכות אבל לא שיהא סבור שיהא חלוק על גמרא שלנו וכי א"ל רבי שמלאי לרבי יהודה נשיאה בסמוך [דף לז.] בימינו התיר (ו) [את הפת התיר] לגמרי קא"ל ואפי' מבעל הבית ודאמרינן פת לא התירוה בב"ד היינו לומר שלא הושיב רבי ב"ד על כך אלא באקראי בעלמא גלה דעתו שאין ראוי לאסור את הפת ומאותו ענין ואילך הותר. כך נ"ל: ולענין מי שיש לו פת בסלו ולוקח מפלטר עובד כוכבים מפני חשיבותו של פת כמו שנוהגין עכשיו הרשב"א ז"ל התירו בשם רבו הרב ר' יונה דכיון שהותר פת של פלטר לגמרי הותרה כל היכא דליכא פלטר ישראל. שכיון שדעתו של אדם נוחה יותר בפת של פלטר מפני חשיבותו הרי זה [א] כפת דחוקה לו וכן הדין היכא שיש פלטר ישראל אלא שהפת של פלטר עובד כוכבים נאה הימנו ולענין פת של פלטר שהוא ביד בעה"ב אם מותר ללוקחו מבעה"ב אם לאו נראה מדברי הראב"ד ז"ל דשרי וראיה מדאמרינן בפרק השוכר (דף סה:) ההיא ביתא דחיטי דנפל עליה חביתא דיין נסך שרייה רבא למטחנה ולאפוייה ולזבונה לעובד כוכבים שלא בפני ישראל הא בפני ישראל אסור לפי שישראל זה שראה שמישראל היה אף הוא יקחנו מן העובד כוכבים אלמא בתר תחלתו אזלינן ואף בפת של פלטר שבא ליד בעה"ב עובד כוכבים ה"ה והוא הטעם דבתר תחלתו אזלינן ומינה לפת בעה"ב שבא לידו של פלטר שאסור ללוקחו מן הפלטר וכן הסכים הרשב"א ז"ל אע"פ שראיתי חלוקים עליו זה נ"ל עיקר ונמצא בתשובת הגאונים ז"ל שמותר לאכול פת של עובד כוכבים בשבת אם אין לו פת אחרת דבשבת אסור להתענות הלכך מותר: **איבו** מנפית. נושך: אבי מילרי. [ב] בשדות: לא תשתעו מיניה דאיבו דאכיל נהמא דארמאי. נהא שמעינן שאיסורו של פת כיון שלא פשט איסורו ברוב ישראל והיא גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה כמו שיתבאר אין מלקין ולא משמתין לעובר עליו אלא שמוכיחין אותו ואסור לומר דבר שמועה מפיו בב"ה והיינו דאמרי' לא תשתעי מיניה דאיבו כלומר לא תאמרו דבר שמועה משמו וכן נמצא בתשו' הגאונים ז"ל מאן דאכיל פת של עובדי כוכבים אין מלקין אותו אבל מוכיחין אותו ואסור לומר דבר שמועה מפיו בב"ה: פת מהלכות של עמעום הוא. שלא נמנו עליה להתירה אלא שילא הדבר בהיתר וכמו שכתבתי למעלה: **רבי** יהודה הנשיא ובית דינו אמורא היה בן בנו של רבינו הקדוש ואע"פ שהוא מי"ח דבר לא פשט איסורו ברוב ישראל שאילו פשט לא היה שום ב"ד יכול להתירו אפילו גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין דהא אמרינן בגמרא [דף לו.] אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו כשהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין חוץ מי"ח דבר שאפי' יבא אליהו ויאמר אין שומעין לו וא"ר שמעיה מה טעם הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל בר משמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל (ז) ואמר רב שמואל בר אבא אמר ר' יוחנן ישבו (ח) ובדקו על השמן וכו'. וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג כלומר נהי דלא פשט איסורו אפ"ה גדול הימנו בחכמה ובמנין בעינן ומהדרינן דאין גוזרין גזרה על הצבור וכו' ומהא שמעינן שלשה דינין הן. פשט איסורו ברוב ישראל אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו ואפילו גדול ממנו בחכמה ובמנין וזהו טעמן של י"ח דבר שאין שומעין להתירן אפילו מאליהו ובית דינו. לא פשט איסורו ברוב ישראל אבל מכ"מ היא גזרה שרוב הצבור יכולין לעמוד בה זה היא שמניע אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין הא אם הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין מיהא מתיר. לא פשט איסורו ברוב ישראל מפני שהיא גזרה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה אפילו קטן מתירה והיינו דאמרי' וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר"א ברבי צדוק וכו'. והכי פירושו כי לא פשט איסורו של שמן בכל ישראל מאי הוי מכ"מ גדול בחכמה ובמנין בעינן והיינו מתניתין ודכתיבנא להכי אמרינן דסמכו רבותינו על דברי רשב"ג כלומר כי בעינן גדול ה"מ בגזרה שרוב הצבור יכולין לעמוד בה אבל אין רוב הצבור יכולין לעמוד בה אפילו קטן מתירה ומכ"מ צריכה היתר דהא פת גזרה היא שאין רוב הצבור יכולין לעמוד [בה (ט) וצריכה היתר] מדאמרי' בגמ' [דף לז.] מסתמיך ואזיל רבי יהודה [נשיאה] אכתפא דרבי שמלאי שמעיה אמר לרבי שמלאי לא היית עמנו אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן אמר לו בימינו תתיר את הפת א"ל א"כ קרו לן בי דינא שריא אלמא צריכה היתר ושמעינן מהא שגזרת הפת לא פשטה ברוב ישראל שגזרה היא שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה וכדאיתמר בשמן שאם לא כן היאך יהא רשאי רבי יהודה הנשיא להתירו אי לאו דקרו ליה בי דינא שריא והא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אלא ודאי גזרה היא שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה דומיא דשמן ומשום הכי היה יכול כל ב"ד להתירה ולפיכך כתב הרמב"ן ז"ל שאפילו בזמן הזה אם יסכימו חכמי ישראל וגדוליהם ומתירין את הפת מותר אע"פ שהן קטנים מתלמידי שמאי והלל בחכמה ובמנין שהרי רבי יהודה הנשיא קטן מהם היה כדאמרי' בגמרא ואי לאו משום דלא ליקרו ליה בי דינא שריא הוה שרי נמי הא: והשלקות וכו' גרסי' עלה בגמרא [דף לז:] שלקות מנא לן אמר ר' חייא בר אבא דא"ק אוכל בכסף תשבירני ומים בכסף וכו' מה מים שלא נשתנו אף אוכל נמי שלא נשתנה אלא מעתה חטים ועשאן קליות ה"נ דאסורין והא תניא חטים והקליות שלהן מותרין אלא דומיא דמים מה מים שלא נשתנו מברייתן אף כל שלא נשתנו מברייתן אלא מעתה חטים וטחנן ועשאן קמח ה"נ דאסור והא תניא הקמחין והסלתות של עובדי כוכבים מותרין אלא דומיא דמים מה מים שלא נשתנו מברייתן ע"י האור אף אוכל נמי שלא נשתנה מברייתו ע"י האור מידי אור כתיב [דף לח.] אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כלומר מדרבנן משום חתנות כמו שכתב *ר"ת ז"ל במשכנתו או כדי שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא כמ"ש רש"י כאן וכ"ל דמ"מ כיון דאסמכוה בעלמא אקרא דומיא דקרא בעינן וכל שלא נשתנה מברייתו על ידי האור כגון קליות אפילו הוא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בשולי עובדי כוכבים וכי אמרינן אלא מדרבנן לא עקרי לגמרי מאי דאמרינן עד השתא דמה מים שלא נשתנו מברייתן על ידי האור אף אוכל וכו' אלא דלאו דרשא ממש היא אלא אסמכתא בעלמא ומיהו נקיטינן לה כדאמרי' עד השתא באסמכתא וזהו היתרן של קליות מפני שהן לא נשתנו מברייתן (י) [ולא] מפני שהן נאכלין כמות שהן חיין ומדברי רש"י ז"ל למדתיה שכתב לקמן [דף לח:] בברייתא דהכמון והקליות דחמין מותרין מפני שלא נשתנו מברייתן ע"י האור וקליות נמי לא נשתנו עד כאן אלמא היתרא דלא נשתנה מברייתו (כ) אמסקנא נמי קאי אף דברי הרב אלפסי ז"ל מטין כן שכתב חמין וקליות של עובד כוכבים וסלתות וקמחין שלהן כולן מותרין ואם לאו שהוא ז"ל סובר כן לא היה צריך לכתוב זה כיון שהוא כותב ליסני דסוראי ופומבדיתאי כדאיתא בסמוך ומדנקיט להו בהדי סלתות וקמחין נראה שהוא סובר דהיתרן של קליות מפני שלא נשתנו מברייתן על ידי האור אבל הר"ם במז"ל כתב בפרק שבעה עשר מהלכות מאכלות אסורות וכן קליות של עובדי כוכבים מותרין דלא גזרו עליהן שאין אדם מזמן את חברו על קליות: **כל** הנאכל כמות שהוא חי וכו'

הגהות מא"י [א] כפת כצ"ל: [ב] נ"ב פי' אבל המצרים:

איבו מנפית ואביל אבי מיצרי דמתא אמר להו רבא ואיתימא רב נחמן לא תישתעו (א) מיניה דאיבו דאביל נהמא דארמאי ירושלמי א"ר ירמיה חלב עובד כוכבים למה אסור משום תערובת (ב) בהמה טמאה °פת רבי יעקב בשם רבי יונתן אומר פת מהלכות של עמעום הוא (א) ובמקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת עובדי כוכבים אסורה ועמעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש רבנן דקיסרי בשם רבי יעקב כדברי המתיר ובלבד מן הפלטר: ושמן של עובדי כוכבים מותר *דדריש רבי שמלאי בנציבין רבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו על שמן של עובדי כוכבים והתירוהו ואע"פ שהוא משמנה עשר דבר הואיל ולא פשט איסורו ברוב ישראל (א) ואמר רב שמואל בר אבא א"ר יוחנן ישבו (ג) ובדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר"א בר' צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד בה (ג) ירושלמי אמר ליה שמואל לרב אכול מישחא ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא ואטרח עילויה ואכל: *והשלקות והכבשין שדרכן לתת בהן יין וחומץ (ד) *א"ר שמואל בר רב יצחק אמר רב כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים א בסורא מתנו הכי בפומבדיתא מתנו א"ר שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שאינו עולה על שלחן מלכים לאבול

נר מצוה

רש"י

דאקראי בעלמא הוא: איבו. שם אדם: מנפית. נושך: אבי מילרי. בשדה: לא פשט איסורו עדיין. לא החזיקו רוב ישראל באותה גזירה לנהוג בה איסור: דגים

שלטי הגבורים

עובדי כוכבים ונעשה בכלים שלהם שרי הדא דמסתמא יש להם כלים מיוחדים לכך ועוד בלאו הכי סתם כלי של עובדי כוכבים אינן בני יומן ואף כי קי"ל דדבר חריף כתבלין וקורט של חלתית מחזיר הטעם פגום לשבח ויבלעו המרקחות יש תבלין מ"מ כיון שמעורב עמהם דבש ומתיקות הרבה המתיקות מבטל את החריפות מהתבלין בענין שאינן יכולין לשוויה הכלי בן יומו וראיה יש לזה מתשובת הרשב"א סימן תמ"ט וכתב עוד הרשב"א והביא דברי הר"ן פ"ק דחולין שאסור לומר לחנווני עובד כוכבים שיעשה לו מרקחת או לפלטר לעשות לו פת דטעמא דשרי ליקח מהן היינו משום דסתם כליהם אינן ב"י והוי נותן טעם לפגם ובדיעבד שרי אבל כשאומר להם לעשות לכתחלה הרי הוא כמבטל לכתחלה ואסור וכתב שאפשר שעל זה נהגו היתר בדורות הללו בכך לפי שכיון שהכל לוקחין מהן מייחדים כלי לאומנות כדי שלא תפגם מלאכתן בחליפת כליהם ע"כ משמע מכאן דאיכא תרי טעמי להתיר המרקחות בעושין העובדי כוכבים חד משום דסתם כליהם אינן בני יומן וכה"ג אין חילוק בין אומן חנווני לאיש אחר שאינו חנווני ואומן. וחד משום שיש להן כלים מיוחדין לכך ובהאי דוקא מאומן וחנווני בסתם שרי ולא מאיש אחר דמסתמא מי שאינו אומן אינו מייחד הכלים לכך ו' האי טעמא שרי לקחת תבלין ופלפלין כתושין מן האומנים דמסתמא יש להם כלים מיוחדים לכך ונראה דאם ידוע לן שהכלי היה בן יומו ואינו כלי מיוחד לכך אם עשו בו מרקחות שכל עכמן אינן עושין אלא לחריפות שרי דאותו טעם משובח שנדבק הכלי במרקחות פוגם המרקחת מפני שמבטל חריפותו דתרי מיני נותן טעם לפגם איכא חד שטעם האיסור פגום מתחת שעמד בכלי מעת לעת שלא נשתמשו בו והאחר אע"פ שאין הטעם פגום מעצמו אלא הוא משובח מ"מ בשמתערב בדבר אחר נותן בו טעם לפגם כגון עכברא דנפל בשיכרא:

א הסכימו כל הפוסקים דכל גיעולי עובדי כוכבים שרי דסתם כליהם אינן בני יומן וכבר האריכו המפרשים לתת טעם למה הוזקו בתם כליהם שאינן בני יומן מיהו טעם זה לא שייך אלא לגבי גיעול הכלי אבל אם יש שמנונית על הכלי שאינו מקונח אינו מועיל טעם זה וסכין של עובדי כוכבים אם בסתם יש לחוש שמא יש עליו שמנונית או לאו מליבנא קמא דרש"י שאוסר פ' כל הבשר לגון שחתכו בסכין של עובדי כוכבים משום שמנונית שעל הסכין נראה דלעולם יש לחוש בסכין של עובדי כוכבים שמא יש שמנונית על הסכין וכן מצאתי בשם הר"ר יעקב וויל ז"ל דכתוב שנתחך בסכין של עובדי כוכבים צריך לפתות גרידה או חתוך במקום החתך דאסרו בשביל השמנונית ש"ג הסכין והוסיף לומר דאין העובדי כוכבים נאמנין לומר שיש להם סכינין מיוחדין לכך ומדאסרו בשביל חשש השמנונית ולא התירו משום סתם כלי עובדי כוכבים אינן ב"י שבכאן היה שפיר יכול להתיר משום שאינן ב"י דאין לחוש לחריפות שכרוב שמחזירנו לשבח שהרי אפי' לספר התרומות אין הכרוב חריף ואעפ"כ אסרוה משום שמנונית אלמא ס"ל דבסתם הכלים יש עליהם שמנונית ולגבי שמנונית שהוא גוף האיסור אין חילוק בין היה ב"י או לא וכן יראה מדברי הר"ר שמואל שכתב דדג מליח שחותכין העובדי כוכבים בסכיניהן צריך לקלוף כל מקום החתוך שלא גרע מקישות שחתכן בסכין שאינו יכול לאוכלן בלותת דחיישינן לשמנונית דסכינא כמו כן גבי סכין של עובדי כוכבים חיישינן משום שמנונית דטומאה או מנבילה וצריך קליפה כל סביביו ע"כ הרי מדאסרו משום חשש שמנונית ולא התירו מטעם דסתם כלים אינן ב"י אלמא ס"ל דיש לחוש לעולם לשמנונית גבי סכין ופשיטא שהוא כדברי הר"י וויל ז"ל שכתבו דאי לא ידעו בבירור שיש לו כלי מיוחד לכך שאינו נאמן לומר שיש לו סכין מיוחד לכך דאין נאמנות לעובד כוכבים במקום שחשבו חכמים לאיסור. וא"ת א"כ דיש לחוש לשמנונית

עין משפט

א מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות טוש"ע י"ד סימן קי"ג וקי"ב:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לישנא דירושלמי נקט הרי"ף כדמוכח נאמרי'. והאמרי' כת' בכל דברי הרי"ף כאן ובלשונו שכתב ז"ל פת מהלכות של עמעום הוא דבמקום שפת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת עובדי כוכבים אסור ועמעמו עליה והתירוה:

הגהות הב"ח

(א) צ"ל דאמר: (ב) נ"ב רבותינו: (ג) נ"ב אלפסי ישן אמר רב אדא בר אהבה מאי קרא במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו אי איכא גוי כולו וקא עבר עלה האי גברא אותי אתם קובעים והוי לא לא. פירוש אי איכא גוי כולו במארה דהיינו בגזירה מאן דעבר עלה אותי גוזל ואי ליכא גוי כולו בגזירה מאן דעבר עלה אינו אסור. עד כאן: (ד) נ"ב אלפסי ישן. חמין וקליות של עובדי כוכבים וסלתות וקמחין שלהן כולן מותרין. אמר כו'. וכן היה גורס הר"ן ז"ל כמבואר מדבריו בעמוד זה: (ה) צ"ל שאינו אומר: (ו) נ"ב אף: (ז) צ"ל דאמר: (ח) נ"ב רבותינו: (ט) צ"ל ואפ"ה ביתה צריכה: (י) נ"ב אע"פ שאינן נאכלין כמות שהן חיין ועולין על שלחן מלכים. ומדברי רש"י כצ"ל: (כ) למסקנא כצ"ל:

נ"א רש"י

הגהות חו"י

(א) נמחק מלת מיניה ונ"ב בסדים: (ב) משום תערובת חלב בהמה טמאה כצ"ל:

דגים קטנים אדרי ודייסא. אין נאכלין חיים ואין עולין על שולחן מלכים ללישנא קמא יש בהן משום בשולי עובדי כוכבים ללישנא בתרא שרו אדרי בולט"ש בלע"ז: ודגים קטנים מלוחים. (ב) ונאכלין כמות שהן חיין מחמת מלחן: כסא דהרסנא. טגנו במורייס שומן דגים (ג) על הקמח: מהו דתימא הרסנא עיקר. הרסנא מורייס ואותו מורייס נאכל כמות שהוא חי ושרי: קמ"ל קמחא עיקר. ויש בו משום בשולי עובדי כוכבים דקמח אינו נאכל כמות שהוא חי: ולענין הלכה פסק ר"ת ז"ל כלישנא דפומבדיתא דכל שאינו עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים משום דרבי יוחנן קאי כי האי לישנא לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף נט.) בגמרא גבי [ד] תורמסא וכן בפ' החולץ ביבמות (דף מו.) וכיון דר' יוחנן סבר לה הכי (ד) א"כ רב כלישנא דסוראי סבירא ליה (ה) קי"ל דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן והא דאמר רב [אסי] דגים קטנים מלוחין אין בהם משום בשולי עובדי כוכבים לא תידוק מינה הא שאין מלוחין יש בהם אע"פ שאין עולין על שולחן מלכים דאפשר דמלוחין מחמת מלחן עולין על שולחן מלכים ומש"ה איצטריך ליה ועוד דאפי' דייקת מינה הכי איהו משמיה דרב קאמר וס"ל כלישנא דסורא ומיהו אנן כרבי יוחנן קי"ל וכלישנא דפומבדיתא הלכך כל שאינו עולה על שולחן מלכים אין בו משום בשולי עובדי כוכבים ואפי' עולה על שולחן מלכים אם נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי עובדי כוכבים והכי רהטא סוגיין דכולי פירקין ולקמן [דף נט:] גבי דבש אמרינן למאי ניחוש ליה אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי הוא דפומבדיתאי לאוסופי אלישנא דסוראי קא אתי ולומר שאפילו אינו נאכל כמות שהוא חי כל שאינו עולה על שולחן מלכים מותר תדע דאמרינן מאי בינייהו איכא בינייהו דגים קטנים וכו' ואם איתא דפומבדיתאי לא מודו בלישנא דסוראי לימא נמי איכא בינייהו איפכא דברים שהן עולין על שולחן מלכים ונאכלין כמו שהן חיין דללישנא דסוראי שרו ולפומבדיתאי אסור אלא ש"מ דפומבדיתאי מודו ללישנא דסוראי ואוסופי הוא דקא מוספי עלייהו וכן דעת ר"ח ז"ל וכ"כ הר"ם במז"ל בפ' י"ז מהל' מאכלות אסורות אבל הרמב"ן ז"ל פסק כלישנא דסוראי דכל שאינו נאכל כמות שהוא חי אע"פ שאינו עולה על שולחן מלכים יש בו משום בשולי עובדי כוכבים והביא ראיה מההיא שליקי דלקמן [דף לח:] דס"ל לרב ז"ל שאין עולין על שולחן מלכים ואפ"ה מרירי ומיגעלי אסירי ואין זו ראיה דמאן לימא לן דהנהו אהיני שליקי דידהו לא היו עולין על שולחן מלכים דאפילו מרירי נמי אפשר שהן מתמתקין בשליקתן. ונמצא פסקן של דברים דכל שיש בו אחת מג' מדות הללו שהוא נאכל כמות שהוא חי או שאינו עולה על שולחן מלכים או שלא נשתנו מברייתן ע"י האור אין בו משום בישולי עובדי כוכבים אלא שלא ראיתי לראשונים מפורש דכל שלא נשתנה מברייתו ע"י האור יהא מותר והרב אלפסי ז"ל כותב ליסני דסוראי ודפומבדיתאי ואינו מכריע בהם כלום ומדאמרינן קמ"ל קימחא עיקר למדו רבותינו בעלי התוס' ז"ל דהיינו ככרות של פלטר עובד כוכבים שטחין אותם בביצים מותרות כל שאין לחוש לטמאים שאע"פ שיש בביצים משום בשולי עובדי כוכבים כדלקמן [דף לה:] קימחא עיקר ולענין כלי שבשל בהם העובד כוכבים לפניו דבר שיש בו משום בישולי עובדי כוכבים כתב הרשב"א ז"ל דלריכים הכשר שאע"פ שלא אסרו בישוליהן אלא משום גזרת בנותיהן ובבליעת הכלי לא שייך חתנות אפ"ה כיון (ו) שכשהוא בעינו נאסר משום חתנות אף פליטת בליעתו כמוהו וכן נראה מדברי בעל התרומות ז"ל שכתב דאותן פלאדים של דגים שאפה עובד כוכבים כיון שהדגים אסורין משום בישולי עובדי כוכבים כמו כן העסה שבחוץ אסורה דאע"פ דפת התירו וגם השמנונית הבלוע בה אינו בעין מכ"מ קודם שנבלע בעסה היה אסור ונמצאת העסה בלועה מאיסור דרבנן ע"כ: **כל** החגבים שבאגם. שנחרכו ונתבשלו מחמת האור: אסורין. אע"פ שחגבים אין טעונים שחיטה: אפילו מריש אוניה. שהאוזן רכה וגלגלית בתרכיותה אפ"ה שריא הואיל ועובד כוכבים לא לבשל נתכוון: דשדא סיכתא. קיוול"א בלעז ומיבשה בתנור והרי"ף ז"ל פרשה בענין אחר בפרק כלל גדול: וקבר ביה ישראל קרא מעיקרא. שהטמין ישראל בתנור דלעת חיה קודם שהוסק התנור והסיקו העובד כוכבים ונתבשל הדלעת: שפיר דמי. הואיל ועובד כוכבים לא לבשל נתכוון ואמרינן בגמרא פשיטא מהו דתימא לבשולי מנא קא מכוין כלומר לבשלא להאי סיכתא והרי"א לשום בשול הסיקו קמ"ל דלשרורי מנא קא מכוין כלומר להקשות את היתד ואין דעתו לבשולי וא"ת (ז) הא דאמרינן בפרק כלל גדול (דף עד:) האי מאן דשדא סיכתא לאתונא חייב משום מבשל [פשיטא] מהו דתימא לשרורי מנא קא מכוין קמ"ל דמרפה רפי והדר קמטי י"ל דאיהו ודאי לשרורי קא מכווין ומש"ה שרי הכא ואפ"ה גבי שבת חייב דכיון דלאי אפשר אא"כ רפי מעיקרא אע"פ שאינו מתכוין לבשול חייב דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ודאמרינן ואתא ישראל וקבר ביה קרא מעיקרא משמע דבכי הא צריכא למימר דאילו לבתר שהסיק העובד כוכבים פשיטא דשרי זה נראה לפי הגירסא הכתובה בגמרא אבל הרב אלפסי ז"ל הוסיף אבל לבסוף אסור ולפי זה משמע דמעיקרא דאכוין עובד כוכבים לשרורי סיכתא (ח) ובתר הכי [דמכוין] לבשולי [אסור] ואינו מחוור (א): **גרסינן** בגמרא [דף לח.] אמר רב יהודה אמר שמואל ישראל שהניח בשר ע"ג גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו מותר ה"ד אילימא דכי לא מהפך ביה נמי בשיל מאי קא עביד. כלומר ופשיטא דשרי: אלא דכי לא מהפך ביה לא [ה] מטי [וכי מהפך ביה מטי] אמאי מותר: לא צריכא דכי לא מהפך ביה מטי בתרתי שעי וכי מהפך ביה מטי בחדא שעתא מהו דתימא קרובי בישולא מילתא היא קמ"ל דלאו מילתא היא איני והא אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן כל שישנו כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים הא אינו כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בישולי עובדי כוכבים התם כגון דאותביה בסלתא ושקליה עובד כוכבים ואותביה בגורא. כלומר דהתם בלא מעשה העובד כוכבים לא מטיא אבל הכא דמנחא אגומרי בלא הפוך עובד כוכבים הוה בשיל לזמן מרובה ואמרינן עלה תניא נמי הכי מניח ישראל בשר על גבי וכו' כמו שכתוב בהלכות: שפיתת קדרה קרי כשנותנין אותה על האור: ומגיסה. מהפכת בכף: **גמרו** ביד עובד כוכבים מותר גמרו ביד ישראל לא כ"ש וא"ת מאי ק"ו אדרבה גמרו ביד עובד כוכבים דין הוא שיהא מותר דהא אסיקנא לעיל בסמוך דקרובי בשולא לאו מילתא היא ומשום האי טעמא גופיה ראוי לאסור כל שגמרו ביד ישראל י"ל דכי אמרינן לעיל דקרובי בשולא לאו מילתא (ט) משום קולא דבישולי עובד כוכבים אמרינן הכי דבמילי אחרינא ודאי מילתא היא וכדאמרינן בפרק ידיעות הטומאה (דף יז:) דקרובי עבודה עבודה היא [ו] ומש"ה דייקינן ק"ו דהשתא גמרו ביד עובד כוכבים דשייך למגזר ביה טפי משום חתנות לפי שהוא נהנה מיד של עובד כוכבים ואפ"ה שרינן ליה משום קולא דבישולי עובד

רש"י

דגים קטנים ואדרי ודייסא. אלו אין נאכלין חיין ואין עולין על שולחן מלכים ללישנא קמא יש בה משום בישולי עובדי כוכבים ללישנא בתרא שרו: מלוחין. נאכלין כמות שהן חיין מחמת מלחן: כסא דהרסנא. שטיגן במורייס שומן דגים עם קמחין: מהו דתימא הרסנא עיקר. ואותו מורייס נאכל כמו שהוא חי ושרי: קא משמע לן קימחא. הוא עיקר ויש בו משום בישולי עובדי כוכבים שהקמח אינו נאכל כמו שהוא חי: כל חגבים שבאגם. שנחרכו ונתבשלו מחמת האור והגבים אין טעונין שחיטה: אפילו מריש אוניה. שהאוזן רכה וגלגלית בחריכתה אפ"ה שרינן הואיל וכותי לא לבשל נתכוון: סיכתא. עץ לח ומייבשה בתנור: וקבר בה ישראל קרא (ה)בתנור דלעת חיה קודם שהוסק התנור והכותי הסיקו ונתבשל הדלעת: שפיר דמי. הואיל והכותי לא נתכוין לבשל: פשיטא. דהיינו דרבי יוחנן: מהו דתימא. האי עובד כוכבים לבשולי הסיכתא קא מכוין קמ"ל דאין בישול בכלי: לשרורי מנא מיכוין. לחזק ולהקשות את היתד ואין דעתו לבשל: לשרורי. לשון שריר וקיים: בן דרוסאי. לסטים היה ואוכל כל דבר המבושל במקצת: שופתת אשה קדרה. שפיתת קדירה קרוי כשנותנין אותה על האור: ומגיסה. מהפכת

גמרא

בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים מאי בינייהו איכא בינייהו דגים קטנים אדרי ודייסא אמר רב [אסי] [א] דגים קטנים מלוחים אין בהן משו"ם בישולי עובדי כוכבים אמר רב יוסף צלאן עובד כוכבים סומך עליהן משום עירובי תבשילין ואי עבדינהו עובד כוכבים (משום) כסא דהרסנא אסירי פשיטא מהו דתימא הרסנא עיקר קא משמע לן קימחא עיקר א"ר ברונא אמר רב עובד כוכבים שהצית אור באגם °כל החגבים שבאגם אסורין. היכי דמי אילימא דלא ידעי הי טמא והי טהור [ב] פשיטא מאי איריא עובד כוכבים אפי' ישראל נמי ואלא משום בישולי עובדי כוכבים וכי האי גוונא מי אסיר והא אמר רב חנא בר אבדימי א"ר פדת א"ר יוחנן האי עובד כוכבים דחריך רישא שרי למיכל אפילו מריש אוניה אלמא לעבורי שער קא מיכוין הכא נמי לגלויי אגם קא מיכוין לעולם דלא ידיע הי טמא והי טהור ומעשה שהיה בעובד כוכבים היה אמר רבינא הלכך האי עובד כוכבים דשדא סבתא לאתונא וקבר בה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי [ג] לבסוף אסיר (פשיטא מהו דתימא לבשולי מאני (א) קא מיכוין קא משמע לן לשרורי מאני קא מיכוין) אמר רבי אסי א"ר יוחנן כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים תניא מניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבא מבית הכנסת או מבית המדרש ואינו חושש שופתת אשה קדרה על גבי כירה ובאה כותית *ומגיסה בה עד שתצא מבית המרחץ או עד שתבא מן השוק ואינה חוששת איבעיא להו הניח עובד כוכבים והיפך ישראל מהו אמר רב נחמן בר יצחק קל וחומר גמרו ביד עובד כוכבים מותר ביד ישראל לא כ"ש

דף לח:

שלטי הגבורים

לבמנונית גבי כלים של עובדי כוכבים מה שועילו חכמים לומר סתם כלים של עובדי כוכבים אינן ב"י שרי אע"פ שאין אינן ב"י מ"מ אסורין דלגבי שמנונית שהוא גוף האיסור לא שייך חילוק בין אם הוא בן יומו או לא דלעולם השמנונית עצמו הוא באיסורו ואיהו גופיה אינו נפגם כמו שנפגם הטעם ממנו הבלוע בכלי וא"כ לעולם יש לנו להחמיר ולאסור דבר שנעשה בכלי העובדי כוכבים משום שמנונית שעליו כיון דבסתם יש להעמידו בחזקה שיש עליו שמנונית וי"ל דחלוקין הם הסכינין מכאר כלים כי הסכינין אינן דרכן לקנחם יפה כמו שדרך שאר הכלים שמשתמשים בהם ולעולם בסתם השמנונית קף על הסכין ואינו ניכר דכותה אמרינן גבי קערות של בשר שהדיחן ביורה חולבת דמשום שדרכן של קערות להיות מלוכלכות משמנונית המאכל יש לאסור הכא עד שיאמר ברי לי שלא היה שום שומן דבוק בהן כמו שכתב הרא"ש והטור י"ד סימן צ"ה וכן נראה מפרשים להדיא שכתב בהן קערה מקינחין אותה משומן הקרוש עליה משום מיאוס אבל הסכין פעמים שהשמנונית קרוש עליו ואינו ניכר וכו' הרי דחלוק סכין מכאר הכלים דאע"פ שאינו ב"י יש לאסור הדבר שחתך בו או כולו או כדי נטילה או כדי קליפה כמו שכתבנו לעיל והרשב"א כתב בתשובות סימן תנ"ז שאף שמנונית מועט שע"ג הסכין כיון שהוא מרודד ואינו אלא טיחה בעלמא ונליט בה אוירא אף היא פגומה כשאינה בת יומא משמע מדבריו דבזמן גופיה נמי איכא למימר שהוא נפגם. ואם יש לדמות כל מידי דחריף כגון בצלים וכרשים וכיוצא בזה לגנון וקורט של חלתית רבו הדעות הזכיר אותם טור או"ח סימן תמ"ז וטור י"ד סימן קי"ד וכן המרדכי עש"ב: אמנם לגנון שחתכו בסכין של בשר דאיתא פרק כל הבשר יש לרש"י ז"ל ב' פרושים הא' דמיירי שיש שמנונית על גבי סכין ולפי' חד מיירי דליכא שמנונית ע"ג סכין ואפ"ה נאסר הלגנון דמחמת חורפיה דלגנון בלע טפי מדגים שעלו בקערה כמו שהאריך שם רש"י ולפי זה כל מידי דחריף בנחתך בסכין של בשר אסור לאכלו בחלב אפי' היה הסכין מקונח היטב וכל מידי שאינו חריף לא נאסר בשביל שחתכו בסכין של בשר לאכלו בחלב וזה נראה בעיני שהוא דעת רבינו שהשמיט מהלכותיו פי' כל הבשר קלאי דלפתי וגם שלקא משום דס"ל לרבינו דלגנון אסור לאכלו בחלב אם התכו בסכין של בשר אפי' היה מקונח משום שבולע ממה שפולט הסכין מחמת חריפותו אבל קשות ואבטיח שאינן חריפין וגם לא מתוקין אינן אסורין משום דלאו חריפי גם אינן מותרין לגמרי משום דלא מתיקי והלכך גריר לבי פסקי ואכיל להו בחלב וקלא לפתן אין צורך להזכיר שאם התכן בסכין של בשר שמותרין לאכלן בחלב משום דכיון דמתוקין הן לגמרי ודאי דשרי להדיא לאכלה בחלב בלי גרידת בי פסקי כלל ועוד שהרי כתב רבינו ואי פתיך בהו לפתא שרי

עין משפט נר מצוה

[Right margin notes, partly illegible:] הר"ם (א) והאשר"י מיסכו לבסוף פי' דנתר דבדה עובדי כוכבים סיכתא לאתוגא וקודם שהסיק דכיון דקבר ישראל לעין שהעובד כוכבים אע"ג דלא כוון בהכן זה לבשל הסיכתא תיישי' שמא כוון לבשל הקרא ריוג דידע בה:

הגהות הב"ח

(א) מעיקרא דלעת חיה בתנור קודם שהוסק כצ"ל: (ב) נאכלין כצ"ל: (ג) נ"ב שם: (ד) נ"ב א"כ: (ה) וקי"ל כצ"ל: (ו) שאלו היה בעינו כצ"ל: (ז) והא אמרינן בפרק כצ"ל: (ח) נ"ב שרי: (ט) נ"ב היא:

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' בר"ן פ' שבת בפ' כלל גדול:

הגהות מא"י

[א] נ"ב אמר רב וכצ"ל בר"ן: [ב] תי' פשיטא רשום למחוק: [ג] תי' לבסוף אסור רשומים למחוק: [ד] נ"ב דאמרי' התם דר' יוחנן ס"ל כלישנא דאמר כל שאינו עולה על שלחן מלכים: [ה] לא הוי בשיל וכי מהפיך ביה בשיל אמאי מותר בשולי עובדי כוכבים מינהו כצ"ל: [ו] נ"ב דאמרינן התם זר שאחז מזלג בידו והכה הא' מהאברים שעל המערכה והפך מה שלמעלה למטה חייב מיתה משום והזר הקרב יומת ומקשינן בגמרא היכי דמי אי דלא מהפיך לא מעכיל פשיטא ואי דלא מהפך בהו נמי מעכיל מאי קא עביד לא צריכא דאי לא מהפך בהו מעכלי בתרתי שעי והשתא מעכל בחד שעה והא קמ"ל דכל קרובי עבודה עבודה היא:

כלומר שלם הקך הלפתא ולה"כ הגזון או האבטיח הכל מותר דמשמע להדיא דהלפתא מותרת היא לגמרי כשהכה בסכין של בשר הגם כי בשביל דין שלפת לא היה צריך רבינו להזכיר ואי פתך בהו לפתא דממילא שמעינן ליה מדרישא דכל דבר שהוא מתוק לגמרי אינו בולע מסכין מקונח וגם שלקא דאסירי אין צריך להזכיר דשלקא דאסירי דאמר התם נכללין הן בפסק דרישא דאי אמרת שלקא דאסירי ר"ל שהן חריפין כמו לגנון ובלעי כמו לגנון והרי נכללין בדין לגנון שזכרנו ואי אמרת דשלקא דאסירי ר"ל עד דגריר לבי פסקי כמו קישות ואבטיח שהרי אין מתוקין אם כן כבר נכללו בדין קשות ואבטיח שזכרנו וכן נראה בעיני שהוא דעת מיי' פ"ט מהל' מ"א ומעתה

רבינו נסים אין מעמידין פרק שני עבודה זרה

עובד כוכבים כ"ש גמרו ע"י ישראל: **ואינו** אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים. כתב רבינו חננאל ז"ל דסוגיא דשמעתא דכל שהניח עובד כוכבים ונתבשל על ידו עד כדי מאכל בן דרוסאי מקרי תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים ואסור ואע"פ שנגמר בשולו ע"י ישראל ואע"פ שיש חולקין עליו ואומר דכל שבא לידי ישראל בענין שאינו ראוי לרוב בני אדם ונגמר בשולו ע"י ישראל מותר דברי רבינו חננאל ז"ל עיקר (א): **פת** שלש מלאכות יש בה: דשגר עובד כוכבים. הסיק התנור: א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים שרי. מיהו דוקא בפת לפי שהגירת התנור היא מלאכה מיוחדת בו אבל בשאר תבשילין לא והכי מוכחא כולה שמעתין דאמרינן שופתת זשה קדרה ואמרינן הניח ישראל בשר ע"ג גחלים ומשמע דהדלקת האש בלחוד לא מהני וכן כתבו הראשונים ז"ל ואין בדבר ספק כלל וכבר כתבתי למעלה מה שנראה לי דהא דאמר ר' (ז) יוחנן דוקא בפת שלנו אבל בפת שלהם אינה ניתרת במלאכות הללו: **ואתא** ישראל וחתה חתויי שפיר דמי. פירש רש"י ז"ל שבחתיית הגחלים מתחמם האש וילא חומן של גחלים נראה מדבריו דבעינן קרובי בשולא ע"י ישראל אבל כגון אלו שנוהגין שישראל זורק עץ לתוך התנור כתב הרמב"ן ז"ל דלא מהני והביא ראיה מדאמרינן לעיל [דף לח.] בסמוך היכי דמי אילימא דכי לא מהפך ביה הוה בשיל מאי עביד ואלא דכי לא מהפך ביה לא בשיל אמאי מותר אלמא כל היכא דלא מנכר בישוליה לאו כלום הוא דבעינן או קרובי בישולא או בישולא ומ"מ הורה הרב ז"ל דאי מייתי ישראל גחלים ומשים בתוך התנור או בתוך הפורני ומהן מדליקין את האש דאפשר שהוא מותר דישראל שגריה להוא תנורא כיון שהוא הביא שם עיקר האש: **ואף** היתר זה אינו ברור בעיני שאם באנו לדמותה להיא דלעיל אף בענין זה אסור דה"ל כי ההיא דאמרינן לעיל ואלא דכי לא מהפך ביה לא מטי אמאי מותר דה"נ במעשיו של ישראל לא היה תנור זה ראוי לאפות בו את הפת וכיון שע"י תוספתו של עובד כוכבים נראה לכך ה"ל כאילו שגריה עובד כוכבים להוא תנורא ולא עוד אלא שקרוב אני לומר דהשלכת עץ לתנור הראוי לאפות מהני טפי מהיכא שישראל הביא עיקר האש ואינו ראוי לאפות דבען היכא קרובי בשולא מיהת וכ"ת כש"כ דבמביא עיקר האש איכא קרובי בשולא ליתא משום דמשמע דקרובי בשולא [לא] מהני אלא היכא שיש שם אש הראוי לבשל דאי לא תימא הכי היכי אמרינן לעיל ואלא דכי לא מהפך ביה לא מטי אמאי מותר דהא ודאי א"א דלא ליהוי קרובי בשולא בהנחת ישראל אלא ודאי כיון דכשעשה ישראל מעשה שלו [לא] היה ראוי להתבשל אין בקרוב בשול של ישראל כלום ולפיכך המשים מעט גחלים בתנור לא עשה ולא כלום אבל המשליך עץ בתנור שהוא ראוי לאפות קרובי בשולא איכא דה"א בלאו הכי ואע"פ שאין זמן הקרוב ככר משמע דמהני דהא פסק ר' יוחנן ואמר דכי ישראל מחתה בגחלים שרי ואע"פ שאפשר שלא יהא ככר זמן קרוב האפייה בכך והרמב"ן ז"ל כתב שהרב אלפסי ז"ל גורס וישראל מהדר הדרויי כלומר שישראל מהפך בפת דלמטי ליה בשולא מכל לדדיו דהיינו אפייה גמורה הנכרת בפת אבל לא מצאתי גירסא זו בהלכות וכן דעת הר"ש במז"ל להתיר בעץ בפרק י"ז מהל' מאכלות אסורות: **דג** מליח. פירש רש"י ז"ל דבדג שמלחו עובד כוכבים פליגי דחזקיה סבר שאינו נאסר מחמת שנמלח ביד עובד כוכבים דאין זה בשול ורבי יוחנן אסר דמליחתו זהו בשולו וכן נראה מדברי הר"ס במז"ל בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות ואינו נראה דא"כ לרבי יוחנן דאמר דמליחתו זהו בשולו תיקשי ליה מתני' דתנן בפירקין דכבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ מותרין ואמאי נימא כבוש הרי הוא כמבושל אלא ש"מ שלא גזרו משום בשולי עובדי כוכבים אלא על תולדות האור וא"כ תיקשי לרבי יוחנן לפיכך נראין הדברים דהכא בדג גדול מליח שמלחו עובד כוכבים פליגי דחזקיה סבר כיון דנאכל ע"י הדחק כמות שהוא מלוח ורבי יוחנן אסר דקסבר אכילה ע"י הדחק בכי הא לא שמה אכילה וסבר ליה כמי דעולה הוא על שולחן מלכים [וכן כתב במרדכי גם בשם רבינו שמעיה ע"ש]. ואפשר לתרץ לפי פירושו של רש"י שהכבשין ששנינו במשנתנו דוקא בשאין עולין על שולחן מלכים ולפיכך שרו אפילו לרבי יוחנן דסבר שאפילו על המתבשלין שלא ע"י האור ותולדותיו גזרו רבנן וכיון דקי"ל כחזקיה שמעינן מינה לפי פירושו ז"ל שאין במליח משום בשולי עובדי כוכבים ובירושלמי פרק הנודר מן המבושל אמרו שאין במעושן משום בישולי עובדי כוכבים וכתבו הר"ס במז"ל בפרק הנזכר: **ביצה** צלויה. שצלאה עובד כוכבים: חזקיה ובר קפרא שרו. הואיל ובלוע אוכל דידה ולא נגע עובד כוכבים באוכלא (ח) (ולא כתב כרבי יוחנן) אבל בדג מליח הלכה כחזקיה יש חולקין בזה ופוסקין כרבי יוחנן אף בדג מליח משום דהא דרב [אסי] דאמר דגים קטנים מלוחין אין בהן משום בשולי עובד כוכבים כוותיה שייכא וכן דעת הרב רבי יונה וזה על דרך מי שמפרש דג מליח שמלחו עובד כוכבים קאמר: קפריסין. הן (ט) ממין נלף ושומר לפרי הן ודרך לאכלן חיין ויש ששולקין אותן ואם בשלן עובד כוכבים מותרין: קפלוטות. כרתי נאכלות כמו שהן חיין: והמטליא. בגמרא מפרש היכי עבדי [ג] לה: והחמין. מים חמין דהא אין מסתפים מברייתן ע"י האור וקליות כמי לא נשתנו: וה"מ קפריסין וקפלטאות הבאות מן האוצר. דבלאו הכי איכא למיחש בהו לזלוף יין נסך: וכספן. פסולת של תמרים שעושין מהן שכר וחולטין אותו בחמין ואוכלין אותו: בין ביורה גדולה. אע"פ שאפשר שבשלו דבר איסור בתוכה: נותן טעם לפגם. פלוגתייהו בפרק בתרא (דף סז:) וכל גיעולי עובד כוכבים נותנין טעם לפגם שהרי נתבשל שם האיסור מאתמול וכבר הפיג טעמו ונפסל בליגר חוץ מקדרה בת יומא דנותן טעם לשבח ואסור והתם כליהם של עובדי כוכבים אינן בני יומן: אי משום ערובי. שמא נתערב בו יין: שרי. מסריח: אהיני. תמרים: מרים. אין נאכלין חיין ובשולם ממתקן: מליעי. נאכלין חיין ע"י הדחק: שתיתא. תבשיל העשוי מקמח של קליות שיבשן בתנור ויש שעושין אותו מקמח של עדשים ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותן שם חומץ ואפילו במיא אסור משום דמיחלף בטלופחי דחלא אבל בחיטי או בשערי אין דרך לתת חומץ: **מאי** שנא ממוריים. דרובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי כידוע: התם חמרא לעבורי זוהמא. דדגים והוי כמאן דאזיל לאבוד: והלכתא כותיה. מיהו לדידן דקי"ל דבסתם יינן אפילו יין בזין ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ

נר מצוה

כ"ש איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן *בין שהניח עובד כוכבים והיפך ישראל בין שהניח ישראל והיפך עובד כוכבים מותר ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ב"ד עובד כוכבים פת *(א"ר אחי ג' מלאכות יש בה) הלכך האי ריפתא דשגר עובד כוכבים ואפה ישראל א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים א"נ שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל (א) וחתה חתויי שפיר דמי: °דג מליח (ב) וביצה צלויה חזקיה ובר קפרא שרו ורבי יוחנן אסר רבי חייא פרודאה איקלע לבי ריש גלותא אמרו ליה ביצה צלויה מאי אמר להו חזקיה ובר קפרא שרו ורבי יוחנן אסר ואין דבריו של אחד במקום שנים אמר להו רב זביד לא תציתו ליה הכי אמר אביי הלכתא כוותיה דרבי יוחנן דאסר וקאמר גאון דלא איפסיקא הלכתא כר' יוחנן אלא בביצה צלויה אבל בדג מליח הלכתא כחזקיה ובר קפרא דשרו דהוו להו רבים לגבי יחיד: ת"ר הקפריסין. והקפלוטאות. והמטליא. והחמין. והקליות שלהן. מותרין. ביצה צלויה אסורה. והני מילי קפריסין וקפלוטות הבאות מן האוצר כדבעינן למימר קמן: (שמן רבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו (ג) והתירו תניא היא המטליא היא פסלה היא שעיתא) וכוספן של עובדי כוכבים שהוחמו חמין בין ביורה גדולה בין ביורה קטנה מותר דקיימא לן נותן טעם לפגם מותר אמר רב ששת האי משחא שליקא דארמאי שרי אמר רב ספרא פשיטא למאי ניחוש לה אי משום איערובי מיסרח סרי ואי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי ואי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומותר ואהיני שליקי דארמאי חליי ודאי ש"ו מרירי ודאי אסירי (ד) מציעאי איבעיא [א] לן מיניה דרב אסי ופשט (ה) דלוי אסר שתיתא דטלופחי בין בחלא בין במיא אסירא אבל דשערי ודחיטי דלא עבדי בהו חלא שריאן דהא בנהרדעא מפקי צני (ו) לשוקא ולא חיישי למאן דאסר: וכבשין שדרכן לתת בהן יין וחומץ אמר חזקיה לא שנו אלא שדרכן אבל בידוע אסור [ב] בהנאה ומאי שנא ממוריים לרבנן דשרו התם לעבורי זוהמא הכא למתוקי טעמא והלכתא כוותיה

רש"י

מהפכת בכף: דשגר עובד כוכבים. הסיק התנור: חתה חיתויי. חתיית גחלים שמחמם ומוליא חום הגחלים: דג מליח. שמלחו עובד כוכבים ובמליחתו הוא נאכל בלא בישול: חזקיה ובר קפרא שרו. דלאו בישול הוא: ורבי יוחנן אוסר. דזהו בישולו: ביצה צלויה. שצלאה עובד כוכבים: בר קפרא שרי. הואיל ואוכל שלו בלוע ולא נגע עובד כוכבים באוכל: הקפריסין. מין צלף ושומר לפירי הם ודרך הוא לאוכלן חיין ויש ששולקין אותן ואם בישלן עובד כוכבים מותר: הקפלוטות. כרתי וגם נאכלין הן כשהן חיין: והמטליא. מפרש בהלמודא: והחמין. מים חמין דאין משתנים מברייתן ע"י האור: וקליות. נמי לא נשתנו: וכוספן של עובד כוכבים. פסולת של תמרים שעושין מהן שכר וחולטין אותן בחמין ואוכלין אותם: משחא שליקא. שמן מבושל: אי משום ערובי. משום שמא נתערב בו יין: סרי. מסריח: ואי משום גיעולי עובד כוכבים. שנתבשל בכליהם כבר דבר איסור ופולט טעם בשמן נותן טעם לפגם הוא ושרי: מרירי. אינן נאכלין חיין ובישולן ממתיקן: מילעי. נאכלין חיין ע"י הדחק: ואהיני. תמרים: שתיתא. הוא תבשיל העשוי מעדשים ויש עושין אותו מקמח קליות שמייבשים בתנור ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותן שם חומץ: טלפחי. עדשים. אבל בדחיטי ושערי אין דרך לתת בו חומץ: אבל בידוע. שנתן בו: ומאי שנא ממוריים. דרובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי כידוע: התם. חמרא רק

שלטי הגבורים

ומיהו מתורלא היא הקושיא אשר הקשה הרשב"א על רבינו ועל מיי' למה השמיטו דין סלקא ודין לפת ולמה לריך לגרוד כי פסקי דקישות ואבטיח וגם לפי דרכנו למדנו תירוץ אחר על ספר בת יומה שכתב ואם חתך בסכין של בשר דבר שאינו חריף כגון עלי כרוב ועלי קפלוט לא בעי אלא הדחה והקשו עליו בהג"ה פ"ט מהל' מ"א ובהגהת שערי מדורא ז"ל ולא שניותי דהא אמר בקישות ואבטיח גריד לבי פסקי זהיאך תסגי לקלחי קפלוט וכרוב הדחה ויש לתרץ דהיינו טעמא דלריך לקישות ואבטיח גרירא כי פסקי משום דלחים הם ורכים ואם היה מדיחן הדחתן היה מבלעת בהם טפי טעם הסכין שקבלו הלכך לריך לגוררן ומ"מ אין זאת הגרירה כי אם כמו הדחה שהגרירה פתוחה מקליפה וקליפה פתוחה מכדי נטילת מקום והסדחה והגרירה א' הן אלא בבדברים שהם קשים כמו קלחי כרוב וקלחי קפלוט בהדחה סגי להו כמו שכתב ספר התרומה ובקישות ואבטיח שהן לחין שאם היה מדיחן היה הטעם נסרך בהן יותר לריך גרירה ולא סגי להו בהדחה אע"פ שהדחה והגרירה כחדא ניהו וכן הזכירו הרשב"א והר"ן חולק וסמ"ג לאוין קמ"א וטור י"ד סימן צ"ו תפשי תרי הפירושים עיקר וכן נראה שהוא דעת רבינו מיי' שהרי גלי לנו ההוראה כשהיה הסכין מקונח וכ"ש כשהשמן לף ע"ג הסכין דיש לאסור והרשב"א ס"ל דוקא כפי' ראבן דרש"י דאינו אם כ אלא כשהשמנונית לף ע"ג הכלי ולדידי' כיון דאין האיסור רק משום השומן א"כ אין חילוק בין יהיה הסכין ב"י או לא ולדברי שאר הפוסקים יש חילוק בין כשהוא ב"י או לא וספר התרומה אוסר אפי' אין הסכין ב"י דאגב חורפיה דלנון מחליא ליה לשמנונית ומשוי ליה לשבח ומהר"ס השיב על ספר התרומה דדעתו להתיר ועי' טור או"ח סימן רמ"ז:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) והאשר"י כתב דלא כרבינו חננאל דלהקל עשאוהו כמבושל ולא להחמיר כדאמרי' גבי קירובי בישולי דגבי עובדי כוכבים לאו מלתא היא בהניח ישראל והיפך עובד כוכבים וגבי ישראל מלתא היא בהניח עובד כוכבים והיפך ישראל אלמא קיל הוא שהקילו בבשולי עובדי כוכבים:

הגהות הב"ח

(א) (וחתה חתויי שפיר דמי) תא"מ ונ"ב אלפסי ישן. שדויי שדייה שפיר דמי פי' שדויי שדייה חתה והבעיר מעט ש"ד והרא"ש גורס בדברי הרי"ף הדר הדרויי ש"ד פי' שמהפך בפת לקרב בשולו עכ"ל: (ב) נ"ב אלפסי ישן. פירוש גדול שאין דרכו לסיאכל כך שבישלו העובד כוכבים דדג כיון דאימלח אי בשיל ליה והיינו כפי' הר"ן: (ג) נ"ל והתירוהו: (ד) נ"ב דאינו נאכל כמות שהוא חי: (ה) נ"ב לן: (ו) נ"ב לני דשתיתא: (ז) נ"ב אתי היינו דוקא: (ח) נ"ל והלכתא כרבי יוחנן: (ט) נ"ל מאילן:

עין משפט

א מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טור יו"ד סימן קיב:

ב מיי' פי"ז שם סמג לאוין קמח טור יו"ד סימן קיד:

תיבות אלו אינם בגמרא שלנו רק אשר רבינא הלכתא האי ריפתא דשגר כו' ע"ש (לח:) (ג"א)

הגהות מא"י

[א] ליה כל"ל: [ב] נ"ב אלפסי: [ג] נ"ב לוקחים זרע כרפס וזרע פשתן וזרע תלתן ושורין אותן במים פושרים ומניחים אותם עד שצומחים ומביאים כלים הדשים מלאים מים ושורין בהם עפר נקי ומדבקים בו הזרעונים הללו ואח"כ הולכים לבית המרחץ ושוף זמן מועט זה שעומד שם מלבלבי ועושים פרחים וכשאוכלים ממנו מלטננים מתחממות במרחץ מצער דאבפער לפרי רגלם:

ג"י מהר"ם

ד"ה מ"ו וגי' מהר"ם והלכתא כרבי יוחנן

חוץ מדמי יין נסך כדאיתא לקמן בפ' השוכר (דף עד.) ה"נ ימכרו הכבשים חוץ מדמי שבח היין והקשה הראב"ד ז"ל כיון שבידוע אסור מספיקא נמי יהא אסור בהנאה ואפילו לרבנן כיון שדרכן לתת בהן יין כדאסר ר"מ גבינת בית אונייקי בהנאה וכדתנן [דף כט:] א"כ [למה לא] אסרוה בהנאה ותירץ ז"ל דהתם שאני דכיון דכ"ע מעמידין בקיבה חיישינן לקיבת עבודת כוכבים ולר"מ חיישינן אפילו למיעוטא אבל הכא כיון דלא ידיע אי רמא ביה חמרא אי לא מספיקא לא מחמרינן ביה כולי האי לאסריה בהנאה ותנן נמי [טהרות פ"ד משנה ו] גבי טומאה כי האי גוונא היו שני רוקין אחד [ה] טמא ואחד טהור תולין על מגען ועל הסיטן ברה"י וכו' היה רוק אחד ונגעו והסיטו ברה"ר [ו] שורף עליו וא"ל לומר ברה"י ש"מ דאע"ג דב' רוקין חדא ספקא וברוק אחד חדא ספקא כיון דהכא שמא לא נגע בטמא והכא ודאי נגע ביה זה טמא וזה תולין וה"נ קיבה שהעמידו בה גבינה זו לרוק אחד ספק טמא ספק טהור דמיא דהא היא ספק של עבודת כוכבים ספק של נבלה גרידא ואין כאן קיבה שהוחזקה בהיתר הנאה כרוק טהור כי היכי דנדמיה לב' רוקין ויש שתרצו דכי אמרינן בגבינה מפני מה לא אסרוה בהנאה היינו טעמא משום דכיון דאוקומי קא מוקים כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה דמי הלכך כל שודאו אסור בהנאה ספיקו נמי אסור אבל בכבשין דליתיה לאיסורא בעיניה אע"ג דודאו אסור בהנאה דיינו לגזור איסור אכילה בספקו : **מאי** חילק אמר רב חנן בר אבא אמר רב סולתנית מפני שערבונה עולין עמה . דגים קטנים טמאים מתערבין עמה : אין לו עכשיו קשקשים : אפונס ואטונס . לשון פרסי הם : טמא טהור . טמא ביבשה טהור בים : [ז] נמתי . קשקשים דקים : מחליא ליה ממתקו : חגר שמוכרין בה תכלת . ודרך הרמאין למכור קלא אילן לשם תכלת : וגרסינן בגמרא אשת עם הארץ שנשאת לחבר וכן עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר צריכין לקבל דברי חברות אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ כולן אין צריכין לקבל דברי חברות לכתחלה : **חבי"ת** אסור בחותם אחד חמפ"ג מותר בחותם אחד . טעם מפורש

רש"י

לעבורי זוהמא להעביר זוהם הדגים והוי כמאן דאזיל לאיבוד : סולתנית . מין דגים קטנים (ב) שמשירין קשקשיהן כשעולים מן המים וטהורין הן : ערבונה . דגים קטנים טמאין הן מתערבין בהם ואין ניכרים: אין לו עכשיו . קשקשת : הסולתנית והאפונס אקונס ואטונס . כולן מיני דגים טהורין הן: קליפי . קשקשין : מחליא ליה. ממתיקן ומשוי ליה לשבח : חבי"ת סימן . כדאמרינן חתיכת דג בשר יין תכלת אסורין לשגר ביד עובד כוכבים בחותם א' דכיון דדג ובשר ותכלת דמיהן יקרין טרח ומזייף להחליפה ועל יין לנסכו : בסוריא . לפי שאותן שבסוריא חשידי ולא קפדי על לפני עור לא תתן מכשול ומזבני לישראל דברים שלקחו מן העובדי כוכבים מיהו איהו גופייהו לא אכלי איסור לכך אם נתארח אצלו מותר לאכול עמו : שיגר לו בעל הבית . במתנה : שכל סלקונדרי נחתומים שברומי אוכלים אותה מפני שהן מערבין בה קירבי [דגים טמאים*] (וקורים לה שלמוריא בלע"ז [ופי' בל"א] בל"א בלשכנז) וחתיכות גדולות [עושין ממנה] : **מתני'** והדבדבניות . [אשכולו]ת של ענבים אין בהם משום הכשר [דלא ניחא] ליה מוכשר לטומאה דסתנן [לא ניחא] ולא ניחא ליה במשקה הנוסף

(*) ברש"י שבגמ' ליתא תי' אילו .

נר מצוה

כותיה ואע"ג דפליג עליה רבי יוחנן (א) אין הלכה כתלמיד במקום הרב *והחילק מאי חילק אמר רב חנן בר רבא אמר רב סולתנית ומפני מה אסרוה מפני שערבונה עולים עמה תנו רבנן אין לו עכשיו ועתיד לגדל אחר זמן כגון הסולתנית והאפין [א] מותר יש לו עכשיו ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים כגון אקונים ואפונים וכספסיאס ואטונס מותר אמר אביי חמרא דימא שרי תורא דימא אסיר (א) וסימניך טמא טהור וטהור טמא בללא דמילתא כל דאית ליה קילפי (ב) שרי: קורט של חלתית מאי טעמא משום דמפסקי ליה בסכינא ואע"ג דאמר מר נותן טעם לפגם מותר אגב חורפיה דחלתיתא מחליא ליה שמנונית והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסיר : עבדיה דרבי לוי הוה מזבין חלתיתא בשוקא כי נח נפשיה דלוי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה מהו למיזבן מיניה אמר להו עבדו של חבר הרי הוא כחבר תנו רבנן אשת חבר הרי היא כחבר בתו של חבר הרי היא כחבר עבדו של חבר הרי הוא כחבר חבר שמת אשתו ובניו ובנותיו הרי הן בחזקתם עד שיחשדו וכן חצר שמוכרין בה תכלת הרי היא בחזקתה עד שתפסל : אמר רב חבי"ת אסור בחותם אחד חתיכת דג שאין בה סימן ובשר ויין ותכלת *אסורין בחותם אחד [ג] חחמפ"ג מותרין בחותם אחד חלתית [ג] חלב מורייס פת גבינה מותרין בחותם אחד תנו רבנן אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא אלא מן המומחה לא יין ולא מורייס (ג) ולא חתיכת דג שאין בה סימן אלא מן המומחה ולא מלח סלקונדרית אלא מן המומחה וכן חלתית וכן גבינה וכולן אם נתארח אצל בעל הבית מותר מסייע ליה לריב"ל דאמר ריב"ל שיגר לו בעל הבית לביתו מותר מ"ט בעל הבית לא שביק התירא ואכיל איסורא וכי משדר ליה ממאי דאכיל משדר ליה : מלח סלקונדרית מאי מלח סלקונדרית אמר רב יהודה אמר שמואל מלח שכל סלקונדרי רומי אוכלין אותו: **מתני'** ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו והדבש והדבדבניות אע"פ שמנטפות [ד] אין בהן משום הכשר משקה והכבשים שאין דרכן לתת בהן יין וחומץ וטרית שאינה טרופה

מתני' דגרסינן התם טעמיה דרב כל דבר שאיסורו מגופו אסור בחותם אחד משום תערובת מותר בחותם אחד.חבי"ת איסורו מגופו וחמפ"ג משום תערובת חוץ מפת שאיסורו מגופו שהרי הפת עצמו גופיה אסור וכ"ת אם כן פת ליבעי שתי חותמות י"ל דכל שאיסורו מדבריהם שאיסורו מגופו מותר בחותם א' ודאיה לדבר מדאמרינן לעיל [דף כט:] חומץ שלנו ביד עובד כוכבים אינו צריך חותם בתוך חותם אי משום נסוכי לא מנסך אי משום חלופי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף ופת נמי אסורה מדבריהם ומש"ה סגי ליה בחותם אחד ויין אע"פ שהוא מדבריהם בעי שתי חותמות דמשום חיבת נסך טרח ומזייף : **אין** לוקחין בסוריא ימ"ח מח"ג אלא מן המומחה . מוחזק בכשרות לפי שהחנונים שבסוריא היו חשודים ליקח דברים הללו מן העובדי כוכבים ומזבנו להו לישראל ולא קפדי על לפני עור לא תתן מכשול ומיהו איהו גופייהו לא אכלי איסורא הלכך אם נתארח עמו מותר לאכול וכן אם שגר לו במתנה: מלח שכל סלקונדרי רומי אוכלין אותה . החשובין שברומי [ח] לפי שהיו מערבים בה שומן דגים טמאים והיה מעביר קנת כח המלח: **מתני'** ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו . בגמרא מפרש לה: והדבש . בגמרא מפרש לה דליכא למיחש ליה: והדבדבניות . אשכולות של ענבים: אע"פ שמנטפות . יין אין חוששין שמא שראום ביין נסך ויין היוצא מהן נמי אין תורת יין עליו לאסור במגע עובד כוכבים : ואין בהם הכשר משקה . דאע"ג דהבוצר לגת הוכשר הכא כיון דלאכילה בעי להו לא ניחא ליה ביוצא מהן : והכבשים שאין דרכן לתת בהם יין וחומץ . ולא גזרינן אטו דרכן : וטרית . פירש רש"י ז"ל מין דגים מלוחין שאינן [ניכרין] שחתיכותיו נכרות וא"ת ואע"פ שחתיכות נכרות אמאי לא חיישינן שמא נמלחו עם הטמאין דליכא למימר דטמאין בטהורין [ל]א דהא אמרינן בפרק כל הבשר (דף קיב.) דטמא מליח וטהור תפל אסור ומסיקנא דאף שניהם מלוחין אסורין ואע"ג דאחזוקי [ל]א מחזקינן היכא דשכיח כי הא ודאי חיישינן י"ל דכיון דפליטת דגים איננה אלא מדרבנן כדאמרינן בפרק גיד הנשה [ט] (דף צט:) [ומר] דזיעה בעלמא הוא והכא ספיקא הוי אזלינן ביה לקולא וכן כתוב בספר העטור דדגים מלוחין של עובדי כוכבים מותרין אלא

אלא שכתב שנהגו בהן איסור ובכל מקומות הללו נהגו בהם היתר : ציר שיש בו דגה. מפרש בגמרא : ועלה של חלתית. מפרש בגמרא דלא נצרכה אלא לקורטין שבו כלומר הנדבקין בעלין וקמ"ל דלא חיישינן שמא ערבו בהן מאותן קורטין שחתכו מן האילן בסכינא דארמאי ונתנום בעלין משום דאם איתא דהכי הוה משרק הוו שרקי. כלומר נופלין היו מן העלין (א) : וזיתי גלוסקא המגולגלין שנתחממו ונרפו מחמת שמנן ונעשו רפין כמו בילה מגולגלת וקמ"ל דלא חיישינן שמא נתן לתוכן יין : רבי יוסי אומר השלחין אסורין. מפרשינן בגמרא שאוחזן בידו וגרעינתו נשמטת והיינו לשון שלחין שמשתלחין הגרעינין מעצמן וכיון דרפו כולי האי בידוע שנתן לתוכן יין : מן הסלולה. כשנותן אותן בסל למוכרן בשוק נאלתר אסורין לפי שאז (אין) מזלף עליהן יין אבל מן ההפתק דהיינו מקום כינוסן מותר לפי שאין נותן בהם יין דמקלקל להו : וכן בתרומה. מפרשינן בגמרא וכן לכהן החשוד למכור תרומה בשם חולין כלומר מפני שהתרומה אין דמיה יקרין שאינה ראוי' אלא לכהנים ולפניו הוא דאסור אבל הבא מן האוצר ומן הספינה מותר משום דאירתותי מירתת סבר שמעי ליה רבנן ומפסידו לי כלומר שיפקירו את האוצר : גמ' תנינא להא דת"ר יושב ישראל בלד עדרו של עובד כוכבים. ואע"פ שאינו רואהו : דאי משום איערובי. דבר טמא : מיסרח סרי. הלכך לא מערבי ואחרים פירשו אי משום איערובי שדרך הוא לערב בדבש דברים אחרים ונימוחו בתוכו וחוזרין דבש ליכא למיחש בהכי לפי שהמתערב בו עד שלא נמוח מסריח ומותר וכדאמרי' בתמורה בפרק כל האסורין (דף לא.) אפרוח בילה טריפה מותר דאימת קא גדיל לכי מסרח הויא שעתא עפרא בעלמא הוא :

כל שראשה ושדרה ניכר. פירש רש"י ז"ל שהדגים ניכרין בראש ובשדרה שהטהורין ראשן עגול ושל טמאין חד וטהורין יש להן חוט השדרה וטמאין אין להם : כל שכלבית אחת או שתי כלביות משוטטות בו. פירש רש"י כלבית דג טמא הוא וגדל מאליו בציר של דגים טהורין. ואם יש ציר של דג טמא עמו לא תגדל בו כלבית והיא עצמה טמאה וכן משמע בפ' גיד הנשה (דף נז.) דכלבית דג טמא הוא דאמרי' התם [ע"ש] [א] כלבית באלפס [ב] הוא ושיעורה בששים אבל ר"ח ז"ל כתב שהוא דג טהור שכיון שיש בציר דג קטן אחד טהור אף כל הציר אנו מחזיקין בטהור ולפי זה כלבית פירושו דג קטן בין טמא בין טהור והאי דפרק גיד הנשה טמא והאי דשמעתין טהור. וא"ת הא בטרית בעי' שיהא ראש ושדרה נכרת לכל אחד ואחד אלמא אין סומכין בחתיכה על סימני חברתה ואפילו לטבל בציר כמו שנכתוב לפנינו בס"ד וה"נ לא נסמוך על הציר אע"פ שיש בתוכו דג טהור י"ל דקל הוא שהקלו חכמים בציר לפי שאיסורו אינו אלא מדבריהם כדאיתא בפרק גיד הנשה (שם) דהא דתניא (חולין דף קיב:) אלה הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהם אסמכתא בעלמא הוא ולפיכך הקלו בו להתירו בדג אחד אבל טרית כיון (ב) דגאבילת גופה צריך הכרת ראש ושדרה לכל אחד ואחד אפילו על צירן גזרו משום גופן שכיון שגופן מעורב בצירן אי שרי צירן אתי נמי גופן אבל ציר זה (ג) שאין בו דג טמא כלל מותר בסימן אחד דהייטו כלבית שבו :

השתא אחת אמרת שרי תרי מיבעיא לא קשיא כאן בפתוחות כאן בסתומות. פירש רש"י ז"ל חבית פתוחה לא סגי ליה בחדא דאיכא למימר מעלמא נפל בה וצריך לומר לפי פירושו שכלבית טמאה זו חיה היא זמן מועט בציר דגים טמאים דאי לא היכי חיישינן דלמא מעלמא נפל ומיהו אינה חיה שם הרבה שא"כ אף בסתומות ניחוש שאין לך סתומה שלא היתה מתחלתה פתוחה ומדברי הר"ם במז"ל בפ"ג מהל' מאכלות אסורות נראה דהכי פירושו דבפתוחות סגי להתיר כל החביות בכלבית א' שנמצאת בחבית אחת דכמאן דמעורבן בהדי הדדי דמיין אבל בסתומות אין כל החביות מותרות עד שימצאו שם שתי חביות כל אחת בכלבית אחת דכיון דשתים מותרות מוכחא מילתא דכולן מותרות. ולפי זה הא דאמרינן לקמן בגמ' [דף מ.] עובד כוכבים שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כלבית באחת מהן פתוחות כולן מותרות דכמאן דמערבא בהדי הדדי דמיין סתומות היא מותרת וכולן אסורות הייטו דוקא בשלא נמצאת כלבית אלא באחת מהן שאילו נמצאו בשתים היו כלן מותרות [ג] ונראה שעל פירוש זה סמך הרב אלפס ז"ל שהשמיטה לו מן ההלכות (ב) :

איתמר רב הונא אמר עד שיהא ראש ושדרה ניכר. דס"ל לרב הונא דאיכא בדגים טמאים שראשן עגול או שיש להן חוט השדרה אבל אין בהן שיהא לו שני סימנין הללו ורב נחמן אמר או ראש או שדרה ס"ל שאין בטמאין לא ראש עגול ולא חוט השדרה ולפ"ז הא דאמרינן לעיל בגמרא [דף לט.] [ד] אולימא משום דרדיפי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה חוט השדרה לא מצי קאי דאלמא ליכא דג טמא דאית ליה חוט השדרה כרב נחמן אתיא דאילו לרב הונא איכא טמאין דאית להו שדרה ומש"ה בעי הכרת ראש בהדה והרמב"ן ז"ל פירש דרב הונא נמי מודה דדגים טהורין נכרין בראש או בשדרה אלא הכא בדגים חתוכים כל אחד ואחד לשנים ובאין ראש בפני עצמו וגוף בפני עצמו רב נחמן סבר אם ראש קיים וניכר שהוא טהור אוכלין את הגוף דמיניה הוא ואע"פ שהוא טרוף ואינו ניכר ורב הונא סבר דבעינן סימן בכל חתיכה וחתיכה אא"כ הן (ד) חתיכות [שוות ומתאימות] והקשה ז"ל א"כ דדגים נכרים בראש ושדרה לעיל [דף לט.] בגמרא דמייתינן מעובדא דמייתי דגים קמי רבנן והוו חיישי' להו לטמאים ובתר הכי בבדיקה יתירה אשכחו להו קלפי למה להו כולי האי לבדקינהו בראש ושדרה ואפשר דאיכא טהורין דדמי לטמאים בראש ושדרה אבל אין לך דג טמא שיהא לו ראש ושדרה כשל טהור כל זה לפי שטת רש"י ז"ל ונמצינו למדין דראש ושדרה סימני דגים טהורין הן אבל הראב"ד ז"ל פירש שזו שאמרו שיהא ראש ושדרה ניכר בטביעת עינא קאמר ויהא ניכר שהוא דג פלוני טהור ואין פירושו מתיישב בהלכה כלל דבגמרא [דף מ.] מותיב רב עוקבא בר חמא לרב הונא ולרב נחמן מדתנן ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת כלו' דמשמע דלית להו סימני טהרה אחריני ולפי' הראב"ד ז"ל [ה] מאי קושיא ולפיכך נראה עיקר כפירושו של רש"י ז"ל אלא שכתב הרמב"ן ז"ל דצריכה רבה מפני שלא מצינו בחבור הגאונים ז"ל שיהיה סימן לדגים בראש ושדרה*) : אמר רב פפא הלכתא וכו'. לעיל מינה גרסי' בגמרא אמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה נכר לכל אחד ואחד. אמר ר' זירא מרים הוה מטבלינא בצירן כיון דשמעיתא להא דאמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אפילו בצירן נמי לא מטבלינא. ובתר הכי גרסי' אמר רב פפא הלכתא עד שיהא ראש ושדרה נכר לכל אחד ואחד ומשמע דאפילו לטבל בצירן אמרי' הכי דעלה קאי וזה דעת הרב אלפסי ז"ל והר"ס במז"ל בפ"ג מהל' מאכלות אסורות. מיהו בתר הכי גרסי' בגמרא [שם דף מ.] ההיא ארבא [ו] דאתחיתא דאתאי לסורא נפק רב הונא בר חיננא חזא ביה קלפי כלומר במקלתא ושריא א"ל רבא מי איכא דשרי כי הא מילתא בדוכתא דשכיחי קילפי כלומר שמא דגים טמאים נתערבו

*) בדפו"י הגי' שכלבית וכן בר"ן וכ"ה גי' ר"ח. **) עי' בתשו' שם ישוב ע"פ פרש"י באופן נאות. מהר"ם

נר מצוה

וציר שיש בה דגה ועלה של חלתית וזיתי גלוסקא מגולגלים רבי יוסי אומר השלחין אסורין החגבים הבאין מן הסלולה אסורין מן ההפתק מותרין וכן בתרומה: °גמ' תנינא להא דת"ר יושב ישראל בצד עדרו של עובד כוכבים ועובד כוכבים חולב ומביא לו ואינו חושש היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי לעולם דאיכא דבר טמא בעדרו וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה ניחוש דלמא מייתי ומעריב ליה קמ"ל כיון דכי קאי חזי ליה אירתותי מירתת ולא קמעריב: אהדבש. דבש למאי ניחוש ליה אי משום איערובי מיסרח סרי אי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם מותר: בוטרית שאינה טרופה וציר שיש בה דגה: תנו רבנן אי זו היא טרית שאינה טרופה כל שראשה ושדרה ניכר ואי זו היא ציר שיש בה דגה כל *) שכלבית אחת או שתי כלביות *שוטטות בו השתא אחת אמרינן שרי תרי מיבעיא לא קשיא כאן בסתומות כאן (א) בפתוחות אחת בפתוחות שתים איתמר רב הונא אמר עד שיהא א ראשה ושדרה ניכר ורב נחמן אמר או ראש או שדרה אמר רב פפא הלכתא

רש"י

מהן : שאינה טרופה. שניכרים חתיכות הדגים הטהורין : עלה של חלתית. דהא לא מפסקי לה בסכינא : וזיתי גלוסקא המגולגלים. זיתים הכנוסים בכלי עגול ומתחממין ונעצרין מאליהן ונעשין כגלוסקא : מגולגלין. כמו בילה מגולגלת שנתחממו ונפשו שומנן : שלחים אסורים. אזיתים קא מהדר ובתלמודא מפרש מפני שמזלף עליהן יין : מן הסלולה. הנמכרין בסל לפני החנוני אסורין שמזלף יין עליהן : מן ההפתק. מקום כינוסן של חגבים מלוחים שאין מזלף עד שנותנו לפניו : וכן בתרומה. מפרש בגמרא בתלמודא : גמ' יושב ישראל. ואפילו אינו רואהו : ומערב בו. דבר טמא : אי משום איערובי. שמא עירב בו יין : כל שראשו ושדרה ניכר. של כל דג ודג שהדגים ניכרים בראשן בין טמא לטהור שהטמאין ראשיהן חדין ואין להן חוט השדרה : כילבית. גדילה היא מאיליה בציר דגים טהורים ואם יש שם ציר דג טמא אין כילבית גדילה בו : שוטטות. לשון שטין על פני הנהר : פתוחות. חבית פתוחה לא סגי בחדא דאיכא למימר נפל ביה מעלמא : כסימני

שלטי הגבורים

במקומות הללו שלא לאכול ריקותא של עובדי כוכבים בשום ענין ואפי' אי דמיון לה לחמאה כיון שנהגו איסור בריקותא אין להקל ונהתירה גם אין להקל להתיר הכלים שטשו ממנה התבשיל כמו שכתב תשב"ץ בספר כל בו בשם מהר"ם שהתיר הכלים שבשלו בהן החמאה אפי' במקום שנהגו איסור בחמאה וגם היינו טעמא כדפי' מהר"ם דכיון דאיכא מקומות דנהגו בו היתר לגמרי אין להחמיר במקום שנהגו בו איסור אבל הכא גבי ריקותא דליכא שום מקום שנהגו בו היתר אין להקל בכלים מטעמים אלו וגדולה מזו כתב הר"ן בפרקין בשם הרשב"א ובשם ספר התרומה דכלים שבישל בהן העובד כוכבים בפניו דבר שיש בו משום בישולי עובדי כוכבים דצריכין הכשר וכו' וכ"ש בנדון זה דודאי אין להתיר כד"נ והיכא שנהגו בריקותא חומץ נכון להקפידה אין ספק דלית ליה תקנתא בשום ענין ואפי' אם יאמר אדם הרי מערבין החומץ בתוך הכביו_י דחלבא דהייטו הסירו"ו בלע"ז ונקרש הספא ונתערב בתבשילין שאינו בעין ומש"ה שרינן זה אינו כי אפי' למאן דשרי חומץ שנתערב בתבשיל ואינו בעין היינו דוקא חומץ שלנו שנאסר במגע עובד כוכבים דלא אלים איסוריה אבל חומץ שלהם ודאי לית להו תקנתא ועוד אין אנו צריכים לכל זה שהרי החומץ מעמיד הוא וכיון דמעמיד אין לנו לחוש אם הוא בעין או לאו דבכל ענין אסור כאשר כתב מיי' ז"ל בפירוש המשנה ולא דמי למעמיד בעור קיבה של שחוטה דאמרי' דאם יש בה טעם בשר אסור ואם לאו מותרת דהוה ליה מין בשאינו מינו לכ"ע ואפי' שזה העור העמיד הגבינה אינו אוסר מפני שהמעמיד הוא דבר מותר שקיבת שחוטה היא ואין כאן אלא איסור בשר בחלב ובכה"ג דכשהבשר נופל לגבינה ולחלב אינו אוסר במשהו אפי' למ"ד דבשר בחלב במשהו היינו דוקא לאחר שנעשה בשר בחלב אבל בכה"ג שיעורו בס'. אבל המעמיד בעור קיבת נבילה וטריפה ובהמה טמאה ווי"ב הואיל והמעמיד אסור בפני עצמו נאסרה הגבינה משום נבילה לא משום בשר בחלב ונאסרה בכל שהוא דהכל הולך אחר המעמיד היכא שהמעמיד נשכבר הוא אסור בפני עצמו כמו שכתב מיי' בפי' המשניות ובפ"ט מהל' בשר בחלב :

א וגבי סימני דג טהור יש מהגדולים שכתבו שיש לסמוך על שני סימנים אלו להתיר כל דג והרא"ש כתב שאין לסמוך עליהם ומ"מ כתב עובד כוכבים שהביא חבית מלא מחתיכות דגים מלוחין כל דג שמכירין ראשו ושדרתו מותר והשאר אסורים ציר דגים טמאים אינן אלא מדרבנן לפיכך מותר לקנות מהעובד כוכבים דגים מלוחין טהורים אע"פ שמונחים עם הטמאים בכלי אחד שמא לא נמלחו יחד : כתב מיי' כל חבית שדג טהור מפוטש בו מותר שאנו יכולין לומר שכל הציר מדגים טהורים. היו החביות רבים וכולן פתוחות ודג טהור באחת מהן כולן מותרות. היו סתומות פתח אחד מהן ונמצא בהן דג טהור כולן מותרות. כתב הרשב"א הא דצריכין ע"י דג טהור משוטט בו הני מילי כשאין בו חתיכות אחרות שאין בהן קשקשים אבל אם היו בה חתיכות אחרות או דגים שיש בהן קשקשים וחתיכות אחרות שאין בם קשקשים הכל אסור אפי' צירן גזירה משום גופן :

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח וסימן קלב טור יו"ד סימן קיד :

ב מיי' פי"ג שם טור יו"ד סימן פג וסימן קיד :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) פי' ועכשיו שהן דבוקין לעלין מוכחא מלתא שלא נחתכו הקרטין ומיהו לפי' גירסת הגמ' ופי' רש"י משמע אפילו אין הקרטין דבוקין בעלין הלכך לקולא דאיכא למימר הכי איפתרוקי איפתריק מן העלין ונפלו עצמו ע"כ : (ב) גירסת ההלכות של פנינו בסתומות אחת בפתוחות שתים וכן הא גי' האשר"י ויהיה קצה להולמה בהסכים לדעת הרמב"ם ויש גי' זו מוכחת כדברי רש"י וז"ל המגיד למיי' בפ"ג להלכות מ"א ומצאתי כזה בהל' נוסחא בפתוחות אחת בסתומות שתים ולא כתב הא דרב ושמואל ורבי יוחנן וזה כדעת רבינו עכ"ל :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וכך הוא גם לשון הרא"ש בפסקיו והוא ע"ד רש"י דבפתוחות באחת חיישינן דלמא מעלמא נפל ביה אלא שיש לתמוה על מה שלא הביאו הסיא דעובד כוכבים שהביא עריבה מליאה חביות כו' בפסקיהם. ובחבורי כתבתי יישוב על זה בס"ד. והרב המגיד כתב שראה נוסחא אחת בדברי הרי"ף שכתב בפתוחות אחת בסתומות שתים דלפי נוסחא זו אתי שפיר דס"ק בפתוחות אחת כלומר כל החביות מותרות אף אותן שאינם שום כילבית בסתומות שתים כלומר לא צריכן כל החביות אא"כ שנמצא שתי כלבית בשתי חביות כ"א בחבית אחת אבל אם לא נמצא כי אם כלבית אחת בחבית אחת היא לבדה מותרת וכולן אסורות וא"כ לא היה צריך להביא הסיא דעובד כוכבים שהביא עריבה כו' וקי"ל. ומדברי הר"ן נראה שלא היה גורס אלא נ"ק כאן בפתוחות כאן בסתומות לבדו בלא שום פירוש וכ"כ הר"י קארו ז"ל בי"ד בסימן פ"ג וע"ש : (ב) דהכיל כנ"ל : (ג) נ"ב כלומר שאין בו אפי' ספק דג טמא דהייטו התיכה שאין בו קשקשים שאין כאן אלא ציר לבד : (ד) התתיכות כנ"ל :

הגהות מא"י [א] נ"ב מעשה שהיה כך היה שמצאו כלבית באלפס של בבי ושיילה לר' יוחנן ואמר לטעמי' קפילא ארמאה : [ב] הוה כנ"ל : [ג] נ"ב אין ספק שהר"ן לא היה גורס בכלבית בסתומות אחד בפתוחות שתים כמו שכתוב בנוסחאות שלנו שא"כ לא היה כותב שהרי"ף סמך על פי' הרמב"ם אדרבה הוא מפרש להיפך עי' בב"י טור יו"ד סימן פ"ג : [ד] נ"ב גבי הא דאמר אביי שהדג שהוא בנהר הנקרא דבר מותר אמרי' עלה מ"ש : [ה] נ"ב עי' בכ"מ סוף פ"ג מהלכות מאכלות אסורות שמעמיד דברי הראב"ד : [ו] נ"ב פי' דגים מלוחים :

א מיי׳ פ״ב מהל׳ מאכלות אסורות טוש״ע יו״ד סימן פג סמג לאוין קלז :

עד שיהא ראש ושדרה של כל אחד ואחד ניכר °אמר רב ברונא אמר רב א *קרבי דגים ומיעי דגים אין נלקחין אלא מן המומחה (א)

נתערבו עמה נפקי שיפורי דרבא ואסרי נפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ושרו אמר ר׳ ירמיה לדידי אמר לי רב פפא כי שרא רב הונא [א] בצירן אבל בגופן לא שרא אמר רב אשי לדידי אמר לי רב פפא כי שרא רב הונא בר חיננא אפילו בגופן ואנא לא מיסר אסרנא ולא משרא שרינא לא מיסר אסרנא נר מצוה דקאמר לי רב פפא ולא משרא שרינא דהא אמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר לכל הו״א. זו היא סוגית הגמרא. ומתוך פשטה דמלתא דרב אשי שרי צירן בבינן [אקיבה] אחר דהא איהו אדרב הונא בר חיננא סמיך ואי לאו הא דרב יהודה משמיה דעולא אפילו בגופן הוה שרי ונהי דהא דרב יהודה אפיק משריותא גופן צירן מיהא כדקאי קאי ושרי ומעתה תמה שכתבו הראשונים על רב פפא ונא התירו צירן מדרב אשי. אבל נראה לי לדעתם דאפשר דרב אשי הכי קאמר אי לאו דרב יהודה הוי שרינא אפילו גופן דסמיכנא אדרב הונא בר חיננא ודרב נחמן דאמר או ראש או שדרה דהוה אמינא דרב נחמן נמי אפילו גופן שרא אבל כיון דאמר עולא דבגופן נמי אפילו רב נחמן אסר מעתה אין דבריו של רב הונא בר חיננא שהוא מתיר אפילו גופן במקום רב הונא ורב נחמן ורבא ורבי זירא דאסרי. וכיון שכן לא משרא שרינא אפילו צירן דהא דרב הונא בר חיננא אידחיא ליה וליכא מאן דמפליג בין גופן לצירן אלא רב נחמן ולא סמיכנא עליה. ובהאי עובדא דארבא דאהניתא איכא למימר דאהניתא היינו חילק וכדמוכח ממאי דאמרי׳ לעיל בגמ׳ [דף לט:] האי אהניתא דפום נהרא שריא ומעתה היכי שריא רב הונא בר חיננא ולא חשש לערבובם. ואפשר דהיתה ארבא של חביות מלוחות היתה וסבירא ליה שאין לחוש לתערובות טמאין (ב) שטמא והטהור מקלקלין זה את זה לפיכך בשעת מליחה מפרישין הטמאים מתוכן ומשום הכי שריא כי היכי דאיכא מאן דשרי לעיל [דף לה:] חילק אומן ומשום הכי אקשי בגמרא (*לרבא) דאסר מדתניא חתיכת דג שיש בה סימן בין בכולה בין במקצתה ואפילו (ג) אחת ממאה כולן מותרות ומעשה בעובד כוכבים אחד שהביא גרב מלא חתיכות דג לנידן ובדק רשב״ג ומצא סימן באחת מהן והתיר את הגרב כולה כלומר דכיון שנמלחו בגרב אחד אין לחוש לתערובת טמאין ומפרקינן תרגמה רב פפא בשחתיכות שוות פירש רש״י ז״ל כשמחברין אותן יחד מתחברות ונכרות שהן כולן מדג אחד אי הכי מאי למימרא מהו דתימא איתרמויי איתרמי קא משמע לן ומדברי הר״ם במז״ל בפרק שלישי מהל׳ מאכלות אסורות נראה דכי אמרי׳ בשחתיכות שוות היינו לומר שמתוך [ג] התוכן נראה שהוא מין דג אחד: ואחרים פירשו האי עובדא דכולה ארבא חד מינא הוה ושוין במראה ורב הונא אשכח קילפי בדופנא של ארבא והיה תולה שמאלו נשרו וכיון שניכר לעין שכולן מין אחד שרינהו לכולהו ואמר ליה רבא מי איכא דשרי כי הא מי תא בדוכתא דשכיחי קילפי כלומר שמא מדגים אחרים טהורין נשרו קילפין הללו ונדבקו בדפני הספינה ולפי זה כי מקשינן מהא דעובד כוכבים אחד שהביא גרב מלאה חתיכות לנידן אדרב פפא מקשינן דאמר הלכתא עד שיהא ראש ושדרה ניכר לכל אחד ואחד וקא סלקא דעתיך שכיון שגרב זה מלא חתיכות מלוחות והיה סימן באחד מהן ש״מ שאין דרך למלוח טהורין וטמאין ואילו רב פפא בעי שיהא ראש ושדרה ניכר לכל אחד ואחד אבל לא קאי הך מיתיבי להוא עובדא דארבא דאהניתא דהא לא שייך ביה כלל. ודאמרי׳ נפקי שיפורי דרבא ואסרי נפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ושרי כתב הרמב״ן ז״ל דלאו דוקא אלא מעיקרא נפקי דרב הונא דשרי שהרי חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר ועוד דאילו בשקול הדעת שלהם נחלקו אפילו התיר איהו מותר אלא מקמי הכא שרי תדע דהא מעיקרא הכי קאמרינן דנפק רב הונא ושריא והדר אתא רבא בתריה עד כאן ואין צורך דהא [ודאי] רב הונא בר חיננא שריא תחלה ואע״ג דרבא אפיק שיפורי ברישא לאו שיפורא גרס דכי אמרי׳ חכם שאסר וכו׳ משמע דוקא בשאסר תחלה ולא עוד אלא לפי מה שכתבתי למעלה [דף ז.] [סימן אלף קג] כל שאחרון גדול מיניה מצי שרי ומשמע דרב הונא בר חיננא הוה עדיף טפי מדסמיך רב אשי עליה:

אמר רב ברונא אמר רב קרבי דגים ומיעי דגים אין נקחין אלא מן המומחה. נראה מדברי רש״י ז״ל דמומחה היינו בקי בהן ואחרים פירשו מאי מומחה נאמן דומיא דאלא מן המומחה דתניא לעיל [דף לט:] בברייתא דאין לוקחין מ״ה מה״ג וכן מוכיח בירושלמי דאיתמר התם תני אין לוקחין מיעי דגים וקרבין אלא ע״פ מומחה ואין לוקחין תכלת אלא ע״פ מומחה מדתניא להו בהדא משמע דמומחה דהכא [דומיא] דמומחה דתכלת ומאי מומחה נאמן וטעמא דמילתא לפי שנחשדו עמי הארץ ליקח קרבי דגים מן העובדי כוכבים בחזקת טהורים ושמא טמאין הן. ומיהו בגמרא ליכא ומיעי דגים אלא סוגיא הכי איתא קרבי דגים ועוברין כלומר ביצים אין ניקחין אלא מן המומחה רמי ליה *(רבא אריכא) לר׳ דוסתאי דמן בירי מי אמר רב קרבי דגים ועוברי דגים אין נקחין אלא מן המומחה [ג] ורמינהו דג טמא משריץ כלומר שהדג עצמו נוצר במעי האם דג טהור מטיל ביצים א״ל שמי מכאן שעברין רבי זעירי אמר לא תסמי דתרוייהו מטילין ביצים ניניהו זה משריץ מבחוץ וזה משריץ מבפנים. כלומר דג טהור לאחר שהטיל ביצתו מגדלת ומולדת גוזליה(ד) *בחוץ אבל דג טמא משריץ מבפנים במעי האם לאחר שנגמרין ביצים במעיו ופרכינן למה לי מומחה ליבדוק בסימנין דתניא כסימני ביצים כלומר של עוף כך סימני דגים סימני דגים סנפיר וקשקשת ניניהו אלא אימא כך סימני עוברי דגים ואלו הן סימני ביצים כל שכודרת ועגולגולת כלומר כודרת מגושן כדור ואי תנא כודרת בלחוד הוה אמינא כעין כדור מעוגל שוה מכל צדדין להכי תנא עגולגולת לומר שאין עגולה שוה ואי תנא עגולגולת בלחוד הוה אמינא כעין עדשה להכי תנא כודרת שתהא עשויה כמין כדור ראשה אחד כד כלומר עגול ועב ככד ראשה אחד חד כלומר מחודד טהורה שני ראשיה כדין או שני ראשיה חדין טמאה חלבון בחוץ כלומר לובן הביצה וחלמון מבפנים טהורה חלבון מבפנים וחלמון מבחוץ טמאה חלבון וחלמון מעורבין זה בזה בידוע שהיא ביצת השרץ מפרש בפרק אלו טריפות (דף סד.) דנפקא מינה שאם רקמה ואכלה לוקה עליה משום [ד] השרץ השורץ על הארץ ומפרקינן אמר רבינא בשנימוחו כלומר ומשום הכי בעינן מומחה דלא מצינן למסמך אסימנין ולרבי דוסתאי דמן בירי דאמר שמי מכאן עוברין והא קתני כך סימני עוברי דגים כלומר דאלמא יש להן עוברין ומהדרינן ולאו תרוייהו קא מתרצת תרין הכי כסימני ביצים כך סימני קרבי דגים והיכי משכחת [לה] כלומר בסימני קרבי דגים שיהא כד וחד וכי בני מעיים עשויין כך ומהדרינן בשלפוחית כלומר ויש״א של דג שמלאה רוח זו היא סוגיית הגמרא ורב אלפסי ז״ל נראה שסמך על רבי דוסתאי דאמר שמי מכאן עוברין ולפיכך כתב קרבי דגים ומיעי דגים וכתב נ״כ בברייתא כך סימני קרבי דגים ולפי זה ביצי דגים נקחין מכל אדם לפי שאין לדג [טמא] ביצים כלל והוא מן התימה למה נקל בכך ביותר ראוי לסמוך על דברי ר׳ זעירא דאמר דתרוייהו מטילי ביצים ניניהו ולא מצטריכן לשנויי עוברין ולתרוצי ליסנא דעוברי דגים דמרגלא בברייתא ועוד שהוא להחמיר להצריך אף בעוברי ביצים סימנין וכן דעת הר״ם במז״ל בפרק ג׳ מהל׳ מאכלות אסורות והרב אלפסי ז״ל כתב סתם מימרא דקרבי דגים אין נקחין אלא מן המומחה ולא אוקמה בשנימוחו כדאוקמה רבינא ונראה מדבריו דאפילו בשלא נמוחו אין נקחין אלא מן המומחה לפי שסמך לו על סוגיא דפרק אלו טרפות דאסיק ר׳ זירא [בדף סד.] התם עלה דהך ברייתא דכסימני ביצים וכו׳ דסימנין לאו דאורייתא וברייתא הכי קתני שני ראשיה כדין שני ראשיה חדין ודאי טמאין חלמון מבחוץ וחלבון מבפנים ודאי טמאה ראשו אחד כד וראשו אחד חד אי נמי חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים משכחת לה טמאה ומשכחת לה טהורה אי אמר לך של עוף פלוני טהור הוא סמוך עלויה ואי לא לא תסמוך עלויה דאיכא דעורבא דדמיא לדיונה הכי אסקה ר׳ זירא לסוגיא דהתם ולפום האי פירוקא לא צריכינן לאוקמא בשנימוחו אלא אפילו לא נימוחו בראשה אחד כד וראשה אחד חד (ה) דמשכחת לה טהורה ומשכחת לה טמאה אין נקחין אלא מן המומחה ואוקמתא דרבינא דהכא פליג אמסקנא דאסיק רבי זירא בסוגיא דהתם ואע״ג דרבינא בתרא הוא ז״ל סמך אסוגיא דהתם משום דאיתמרא בדוכתה ועוד דמוכחין לה התם משמונה ספיקות דרב אשי [ה] וכן דעת הר״ם במז״ל בפ״ג מהל׳ מאכלות אסורות ור״ת ז״ל מקיים את שתיהן ואומר דנהי דסימני ביצים לאו דאורייתא היינו דוקא בבצים משום דאיכא דעורבא דדמיא לדיונה אבל בקרבי דגים סימנין דאורייתא ניניהו דליכא טמאין דדמו לטהורין ודאמרי׳ כסימני ביצים כך סימני קרבי דגים לענין סימנין בלחוד הוא דמדמינן להו ומיהו לא דמו לגמרי דסימני [ו] דגים דאורייתא [ודביצים לאו דאורייתא] ובירושלמי במכלתין לא משמע הכי דאמרי׳ התם רבי נתן אומר קמי שמואל ידענא לאפרושי בין עוברי דגים טמאין לעוברי דגים טהורין עוברי דגים טמאין עגולין עוברי דגים טהורין ארוכין אחמי ליה חדא סלפתא כלומר הראה לו מין דג ושמו סלפתא והוא טהור (ו) ועובריו עגולין והרי הוכיח שאין סימני מובהק אמר ליה טמא אמר ליה לא ביש לי על דאמרת על טהור טמא אלא סופך לומר על טמא טהור כלומר אין ריעות כלל שלך מפני הוכחת מין דג טהור ששמו סלפתא שהוא טהור ולפי כלל זה הוא טמא שזה חומרא הוא ולא נפיק מינה חורבא אלא (ז) צריך לומר על טמא טהור כלומר כשם שהראיתי לך שטעית בכלל זה לענין חומרא ונמצא שאין כלל זה קיים כך אפשר שתטעה בו להקל שיהו עוברי מיני דגים טמאין ארוכין אלמא אפילו סימני עוברי דגים ליתנהו מדאורייתא. אבל אחרים כתבו דשמעתא לא פליגן דנהי דקי״ל דסימנין לאו דאורייתא במסקנא בפרק אלו טרפות אפ״ה איצטריך רבינא הכא לאוקמה בשנימוחו משום דמומחה דהכא לאו בקי בהם קאמר אלא מוחזק בכשרות כמו שכתבתי למעלה ומש״ה פריך למה לי שיהא מוחזק ליבדוק בסימנין דהא כל היכא דאיכא סימני טהרה אפילו עובד כוכבים דאמר של עוף פלוני וטהור הוא נאמן כדמוכח בפ׳ אלו טרפות וכל שכן עם הארץ שאינו מוחזק בכשרות ולהכי איצטריך לאוקמא בשנמוחו ומ״מ נראה [בין לפר״ת בין לפירוש רב אלפס] דעוברי דגים שלמים שראשן אחד כד וראשן אחד חד אי אמר עובד כוכבים של דג פלוני (ח) וטהורים הן נאמן כדמוכחא סוגיין דאלו טרפות [דף סג:] דסמכינן בביצים על העובד
כוכבים

שלטי הגבורים

א גבי סימני קרבי דגים כתב הטור וזהו סימנייהו שראשה האחד כד ועגול וראשו השני חד ועגול כמו הביצה וכתב ר״ת שהוא סימן מובהק להתיר כל דג ובירושלמי משמע שאינו סימן מובהק וכן הוא מסקנת הרא״ש והא דאין נקחין ממי שאינו מומחה בשנימוחו היינו דוקא בשתב אבל אם אמר משל דג פלוני הם ואנו מכירין שהוא טהור או שאומר אני מלאתי׳ או שאמר אלו הדגים שקרבין אלו באים מהם נקחין מכל אדם אבל אם אמר של דג פלוני וטהור הוא לא מהניא והרשב״א כתב דאפי׳ הן שלמים וסימן טהרה ניכר בהם אין נקחין ממי שאינו מומחה אא״כ אומר של דג פלוני הטהור הוא או אלו דגים ואלו קרביהן והרא״ש כתב כסברא ראשונה. וכתב עוד הרשב״א עוברי דגים והם מקיבלים הנמצאים בדגים מותרין לי״ה מכל אדם שודאי מדג טהור הן שכל דג טמא משריץ ואינו מטיל ביצים ואיני יודע למה כתב כן אע״פ דפריך תלמודא על מלתא דרב האומר קרבי דגים ועובריהן אין נקחין אלא מן המומחה מהא דתניא דג טמא משריץ טהור מטיל ביצים אלמא שאין עוברין לד״ט טמא ומשני שמי עוברין מדברי רב כי הם נקחין מכל אדם הא איכא שנוייא אחרינא דמשני רבי זירא אידי ואידי מטיל ביצים אלא זה משריץ נחוץ וכיון דאיכא תרי שנויי נקטי׳ לחומרא:

לשון ריא״ז

עוברי דגים בודקין אותם בסימניהם וכסימני ביצים כך סימני עוברי דגים שהביצה הטהורה היא כודרת ומגולגלת ראשה אחד כד וראשה אחד חד ואם היו שני ראשיה חדין בידוע שהוא מעוף טמא

הגהות הב״ח

[א] נ״ב אלפסי ישן. פירוש מומחה יבראל: (ב) שהטמא כצ״ל: (ג) באחת ממאה שבה כצ״ל: (ד) יש מגיהין בחוץ: (ה) נ״ב כיון: (ו) צ״ל ועובריהן: (ז) צ״ל סופך לומר: (ח) צ״ל וטהור הוא:

הגהות מא״י

[א] נ״ב בר חיננא: [ב] נ״ב פי׳ מראה מקום היתוך שוה אע״פ שאין החתיכות מתחברין יחד: [ג] נ״ב מכלל דדג טמא אית לה עובר: [ד] נ״ב והאי דנקט ביצת השרץ ולא קתני סתם משום דהאי לא אשמועינן ה״א אם רקמה משום עוף טמא הוא דאסור ובעי לאתרויי ביה משום שרץ העוף ואי אתרו ביה משום שרץ הארץ לא לקי קמ״ל. וא״ת אי הכי מאי איריא טמאה אפילו טהורה נמי דתניא כל השרץ השורץ על הארץ לרבות אפרוחים שלא נתפתחו עיניהם משום דהיא מדרבנן איירי אבל טמאה השרץ גמור הוא ולוקה: [ה] נ״ב דבפ׳ אלו טרפות אמר רב אשי שמונה ספיקות הן ופי׳ ח׳ עופות יש להן סימני טהרה אלא שאין קורקבנו נקלף ביד כ״א בסכין ומספקא לן אי קלוף כי האי הוי קלוף אי לא ואי ס״ד דסימנים הן מדאורייתא אמאי מספקא ליה לרב אשי בעי לבדוק בבניהו: [ו] נ״ב קרבי:

נר מצוה

°אין שם מומחה מאי אמר רב הונא עד שיאמר אני מלחתים תנו רבנן כסימני ביצים כך סימני קרבי דגים ואלו הן סימני ביצים כל שכודרת ועגולגולת ראשה אחד כד וראשה אחד חד טהורה שני ראשיה כדין שני ראשיה חדין טמאה חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים טהורה חלבון מבפנים וחלמון מבחוץ טמאה חלמון וחלבון מעורבין זה בזה בידוע שהיא ביצת השרץ *וזיתי גלוסקא מגולגלת *פשיטא לא צריכא דרפו טובא מהו דתימא חמרא רמא בהו קא משמע לן הני מחמת מישחא דנפיש בהו: והחגבין מן הסלוליה אסורין מן ההפתק מותרין תנו רבנן החגבין והקפריסין והקפלוטאות הבאות מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה מותרין והנמכרין בסלולה לפני חנוני אסורין מפני שמזלף עליהן יין וכן יין תפוחים הבא מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה מותר והנמכר בקטלוזא לפני חנוני אסור מפני שמערב בו את היין האי חגבים דקתני הכא כבושין נינהו ולא שלוקין ולפיכך מותרין אבל שלוקין אסורין ודייקינן מדקתני לה גבי קפריסין וקפלוטאות דכבושין נינהו ולא שלוקין ועוד דייקינן מהא דאמר לעיל* אמר רב ברונא א"ר עובד כוכבים שהצית אור באגם כל חגבין שבו אסורין והוינן בה אי משום בישולי עובד כוכבים כי האי גוונא מי אסיר כלומר שהעובד כוכבים לא נתכוון לבשלם ואמאי אסירי מכלל שאם נתכוון לבשלם ודאי אסירי:

הדרן עלך פרק אין מעמידין

°כל הצלמים אסורין מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או כדור רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שיש בידו כל דבר: גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו °אמר רבה בר

רש"י

כסימני בילים. טהורים: קרבי דגים ומיעי דגים. הן אותן שהדגים נוצרין מהן שקורין (א) רוגן בלשכנז: בילים. של עוף טהור: שכודרת. משונה שראשה אחד רחבה והולכת ונמשכת ומתקצרת: ועגולגלת. עגולה מצדיה ומתגלגלת דאין צידיה רחבין: ראשה אחד. כד רחב כמו פלוס"א בלע"ז בלא"ן בלשון אשכנז כלומר עשוי ככד שבית מושבה רחב מתחת: חלבון. (ב) אבון בלע"ז קלו"ר בלשכנז. חלמון. מוי"א בלע"ז טופא"ר בלשכנז: בילת השרץ. לב והלפאה מטילי בילים הן ונפקא מינה דאם ריקמה וניקבה מטמא במגע: קפלוטות. מבושלין הן וכובשין אותו במכבש ומתקיימין ואין בהן משום בישולי עובדי כוכבים דנאכלין חיין ולאו משום גיעולי עובדי כוכבים דטעם הגיעול פוגמו ולא משביחו: מן ההפתק. ממקום (ג) שמכניסו לקיום שהם עצורים זה עם זה: קטלוזא. שוק: שלוקין. מבושלין:

הדרן עלך פרק אין מעמידין

כל הצלמים. אסורין בהנאה: כדור. פלוס"א בלעז בלא"ן בלשכנז דהני ולאו הן נעבדין דמשום חשיבותא קא(א) שקלינהו להנהו חפצים בידיהן: גמ' באנדרטי של מלכים. כשהמלך מת עושין צורתו בפתח השער לזכרון והם (ב) אומר רבי מאיר דמשום חשיבותיה פלחי ליה:

רבינו נסים

כוכבים שאומר של עוף פלוני דטהור הן אבל יש מחלקין ואומרים דדוקא בבילי עופות אמרי' הכי לפי שבילי כל עוף ועוף ידועין ונכרין מה שאין כן עוברי דגים מיהו בבילים משמע התם בהדיא דבההיא גוונא דמשכחת לה טמאה ומשכחת לה טהורה לוקחין אותן מן העובד כוכבים באומר של עוף פלוני וטהור הוא. אבל ראיתי לר"ס במז"ל שכתבה בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות בלוקח מן הישראל אבל בלוקח מן העובד כוכבים לא ונראה לי דמשום דברייתא התם קתני לוקחין בילים בכל מקום משמע ליה להרב ז"ל דבלוקח מישראל עסקינן והיינו דקאמר בכל מקום אפילו במקומות החשודין: סוריא וכיוצא בה דאי מעובד כוכבים קאמר מאי בכל מקום ולא מיהוור דבמאי דפרכינן הבא [א] [דף מד.] וטרופות בקערה מי מזבנינן מינייהו והא תניא אין מוכרין בילה טרופה לעובד כוכבים אלא אם כן טרופה בקערה וכו' מוכח דאפילו מעובד כוכבים קתני דלוקחין ואי אפשר לתרצה אלא בדוחק וכבר פירשתי לישנא דבכל מקום בפירושי הלכות חולין בס"ד: אין שם מומחה מאי אמר רב הונא עד שיאמר אני מלחתים. אני מלחתי הדגים וראיתי שדגים טהורין הן ומהם הוצאתי קרבים הללו והאי דלא סגי לן באומר של דג פלוני וטהור הוא כדסגי לן בבילי עוף טהור בפרק אלו טרפות (דף סג:) משום דהכא אפירוקא דרבא קיימינן דאוקמא בשנמוחו או שיש לחלק ביניהן כמו שכתבתי למעלה: דרפו טובא. מגולגלין ביותר ובלעז מול"ש: קפריסין וקפלוטאות אלו כבושין הן: ההפתק. מקום כנוסן: סלולה. סל: קטליזא. שוק והא דחיישינן ביין תפוחים הנמצא בקטליזא טפי משכר דעלמא היינו מפני שיין תפוחים יקר מן היין מה שאין כן בשכר:

הדרן עלך פרק אין מעמידין

כל הצלמים אסורים. בהנאה: כדור. פלוטא ובגמ' מפרש דהני ודאי נעבדין דמשום חשיבותא אסקינהו להני חפצי בידיהו: גמ' גרסינן עלה דמתני' בגמרא אי דנעבדין פעם אחת בשנה מאי טעמייהו דרבנן. כלומר דמדלא קתני וחכ"א אינו נעבד אלא מי שיש בידו מקל מכלל דמודו דנעבדין ומפרקינן א"ר יצחק ברבי יוסי א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותן פעם אחת בשנה ור"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו [מקום]. ופירש הרמב"ן ז"ל דה"ק דלר"מ דחייש למיעוטא כל המקומות שאין מנהג שלהם ידוע אסורין מן הדין דכיון דר"מ חייש למיעוטא אית לן למיחש שמא נוהגין הן כמנהג מקומו אע"פ שאותו מקום מיעוט הוא לגבי כל המקומות הנודעין לנו שאין נעבדין בהן וכן כל הצלמים הנמצאים בדרך אסורין מדינא מהאי טעמא וכיון דרובא דעלמא מיתסר מדינא לר"מ גזר אף במקום שידוע לנו שאין עובדין אותו משום איסור הנמשך מאותו מקום דכיון דרובא דעלמא אסור לר"מ גזר מיעוטא משום רובא אבל רבנן דלא חיישי למיעוטא ואין להם שום מקום שיהא אסור מן הדין אלא מקומו של ר"מ לא אסרי [ב] דעלמא משום אותו מקום בלבד אלו דבריו ז"ל ולישנא דגזר שאר מקומות אטו אותו מקום אינו נוח לי בכך ומאי דקאמר נמי דלכל מקום שאין מנהגו ידוע אסור מדינא לר"מ אינו ברור אצלי דהכי דשמעינן ליה לר"מ דחייש למיעוטא בקטן וקטנה [יבמות דף סא:] דקאמר דלא חולצין ולא מייבמין שמא ימצאו סרים ואילונית היינו משום דהוי מיעוטא דשכיח בכ"מ אבל שנחזיק איסור ממקום למקום מפני מקומו של ר"מ אין לנו כיון שכל המקומות [ג] הנשמעין אצלנו אינן נוהגין כמותו ואפילו תמצא לומר דהאי מיעוטא דמי למיעוטא דסרים ואילונית אפ"ה לית ליה למיחש ביה לר"מ [ד] מדאמרי' בפ"ק דחולין (דף יא.) מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא ומתמהינן עלה מנא לן דכתיב אחרי רבים להטות ומהדרינן רובא דאיתיה קמן כגון תשע חנויות [ה] וסנהדרין [ו] לא מיבעיא לן כי (ג) מבעיא לן רובא דליתיה קמן כגון קטן וקטנה אלמא דברובא דאיתיה קמן אפילו ר"מ מודה ביה וטעמא דמילתא שכיון שהוא רוב וידוע לפנינו הרי הוא חשוב לבטל את המיעוט ולעשותו כמי שאינו וה"נ הרי רוב המקומות שאין נעבדין בהן ידוע אצלנו ואיתיה קמן ולפיכך ראוי שיבטל המיעוט ולא ניחוש לסתם מקומות [משום מקומו של] ר"מ ולפיכך נ"ל דהכי פירושא דודאי לר"מ כל המקומות שבעולם מותרין מן הדין ואפילו סתמן אלא דכיון דאיהו בעלמא חייש למיעוטא אלמא לא ס"ל דמיעוטא כמאן דליתיה דמי ומש"ה גזר שאר מקומות כדי שלא יבאו להכשל במקומו ואע"ג דמיעוטא הוא ראוי לחוש לקלקולו אבל רבנן דלא חיישי למיעוטא סבירא להו דמיעוטא כמאן דליתיה דמי וכי האי לישנא נמי אמרי' אליבייהו בסוף קדושין (דף פ.) [ז] ובפרק כל היד (דף יח:) ולפיכך אין לגזור על כל העולם מפני חשש קלקול המיעוט ובהכי אתי לישנא דגזר שאר מקומות משום אותו מקום שפיר ובתר הכי אמרי' אמר רב יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו כלומר כשהמלך מת עושין צורתו בפתח השער לזכרון התם קא אסר ר"מ דאגב חביבותא פלחי לה ומשמע דלאמר רב יהודה אמר שמואל לתרולי למתני' אתא דלא צריכין למימר דלא אמרי' דר"מ ורבנן פליגי אי גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום או לא אלא באותו מקום עצמו פליגי דבאנדרטי של מלכים שנינו ובשל כרכים וכדמסיק רבא ובודאי דלא למיפלחא עבדי לה אלא לנוי בעלמא אלא דר"מ חייש למיעוט אנשים שבאותו מקום דמקבלי לה באלוה והיינו דקאמר מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה כלומר כיון דחיישינא למיעוטא יש לחוש שמא טעה בה איש אחד פעם אחת בשנה ורבנן דלא חיישי למיעוטא שרו: אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בעומדין על פתח מדינה. נראה מדברי רש"י ז"ל דהכי אמרי' באנדרטי של מלכים שנינו ובעומדין על פתח המדינה אליבא דר"מ בלחוד קאמרינן אבל לרבנן בין עומדין על פתח המדינה בין אין עומדין הכל תלוי בשיש בידו מקל או צפור או כדור אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים והגמלאות במדינה אם היו עומדים על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור או כדור וכו' חזקתו שהיא לעבודת כוכבים וכו' מכלל דס"ל ז"ל דר' יוחנן דאמר בעומדין על פתח מדינה בין לר"מ בין לרבנן קאמר ולא קאי אדרב יהודה אמר שמואל

שלטי הגבורים

וכן בעוברי דגים שנמוחו ואין נכרים סימניהם וכן קרבי דגים שאינן נכרים אין נקחין אלא מן המומחה שהוא בקי ומכיר עוברי דגים וקרבי הדגים הטהורין ואם אינו מומחה אינו סומך עליו ובמקום שהן מוחזקין שאין בא"ם שם אלא מדגים טהורין מותר לקנות אותם מכל אדם וכן י"ל בטרית מקום שאין מוחזקין אותם אלא מדגים טהורין היא מותרת בלי סימן כמו שביאר מו"ס: וכל אלו של עובדי כוכבים איסורן מן התורה לפיכך הצריכו בהם חכמים סימן ואע"פ שיין העובדי כוכבים אינו אסור סואיל וראוי לינסך החמירו בו כשל תורה תמפ"ג והם חלתית מורים פת וגבינה מותרין בתוכם אחד שאפי' אם יחליפם העובד כוכבים אינם אסורין אלא מדברי סופרים ולפיכך לא הצו בהם חכמים לזיוף והרי הן דומין לחומץ ולניין מבושל שאינן ראויין לינסך והם מותרין בחותם אחד כמו שביארנו למעלה ומו"ס אומר שאין צריך חותם בתוך חותם אלא ביין בלבד וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שכל אלו חושבין בהם לאיסור תורה וצריכין חותם בתוך חותם ואפילו אין בחותם כ"כ חשיב שרי בגבינה וכן נמצא גשם ר"י ומגוה דבריו ספר הכל בו סימן ק"א וז"ל מ"מ כתב הר"י דמניחין אותה בחותם כל דהו בבית עובד כוכבים דלא טרח ומזייף וכן בסמ"ק סי' רס"ג ואם שכח החותם בבית עובד כוכבים כתב סמ"ג לאוין והיאך נמי כתובות שסביב סמיי' בספר קדושה סימן א' ובמרדכי פ' אין מעמידין ובשערי מדורא בשם ר"י שהיה מעשה שעשו הרבה גבינות בבית עובד כוכבים והניחום והתמום בדפוס של עץ והניחו הדפוס בבית העובד כוכבים וירא שמא זייף העובד כוכבים והם אחריםכמו כנגלותו דפוס והתירם ר"י מכמה טעמים והביא ראיה מעורות שמתנים לעבדן לס"ת מסמנין וכו' דעובד כוכבים מרתת פן ירגיש הישראל או מפני שיהיו לו הגניבות האחרות שעשה הוא להיס מהראשונים והרשב"א כתב גבינה שנמצאת ביד עובד כוכבים והיא חתומה בדפוס אותם או כשר מי שמכינן עלה או לא דחיישינן דלמא נפל דפוס מיד ישראל ומצאו עובד כוכבים וחתם בו דיים לאסור ואין שומעין למי שמתיר ואפי' לסמוך על מקצת בני אדם שעושין אותם והם ישראלים אנו חושבים לפי שאין נזהרין בהן כהוגן והרבה מהן באכילת גבינה של עובדי כוכבים קילא בציניהם

עין משפט

א מיי' פ"ח מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמה טור יו"ד סימן קיד:

ב מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים סמג לאוין רב טור יו"ד סימן קמא:

הגהות הב"ח

(א) אסקלינהו כצ"ל: (ב) נ"ל אוסר: (ג) נ"ב קא:

הגהות הרי"ו

(א) רגון כצ"ל: (ב) אוב"ן בלע"ז קלרו"א בלשכנז כצ"ל: (ג) נ"ב מצאתי בס' מתורגמן שכתב באוצרות תהומות תרגומו מאפותיקי דתהומיא וכו' ובלשון יון דבר שמכניסו לקיום קורין אפותיקי ע"ש:

דף לח. · אלף רש · [דף שמח ע"א]

הגהות מא"י

[א] נ"ב משום הכי מקשי' ולבדוק בסימנים ומתרצי' בתוך פי' דליכא למיקם אכודרת ועגולגולת הדר פריך ולבדוק בחלבון וחלמון ומשני בטרופות בקערה ופריך תו: [ב] כולי' עלמא כצ"ל: [ג] תי' הנשמעים רשום למחוק ונ"ב שנודעים: [ד] נ"ב דמודה דאזלינן בתר רובא דליתא קמן: [ה] נ"ב כולן מוכרות בשר שחוטה וא' מוכרת בשר נבילה ונמצא בשר בארץ אזלי' בתר רובא והיינו רובא דאיתא קמן דהא חזי' מרובא דסיתרא אבל גבי קטנים דעלמא דאינם סריסים הוי רובא דליתא קמן: [ו] נ"ב אם י"ב מהם מזכים וי"א מחייבים זכאי: [ז] נ"ב גבי ספיקא דתינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו (פי' וידוע שנטל מן העיסה) ר' מאיר מטהר וחכמים מטמאין מפני שדרכו של תינוק לטפח (פי' בבצלים ובגלות) והוינן בה מ"ט דר"מ קסבר רוב תינוקות מטפחין ומיעוט אין מטפחין ועיסה בחזקת טהרה עומדת וסמיך מעוט' לחזקה אתרע ליה רובא ורבנן מעוט' כמאן דליתא דמי וחזקה ורובא רובא עדיף:

שמואל דאוקמא באנדרטי של מלכים אלא אוקמתא באפי נפשה הוא ופסק הרב ז"ל כרבי יוחנן : אבל בשל כפרים לדברי הכל אסורין. דבני כפר לא עבדי נוי : **מתני'** המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין. אפי' לר"מ ואפילו ידוע שנשתברו מאליהן וטעמא מפרש בגמרא משום דכי הוו שלמים ספק עבדום ספק לא עבדום ואם תמצא לומר עבדום אימא בטלום להנך שברים והוי ספק ספקא ולקולא: מפני שכיולא בהן נעבד. תבנית יד לבדה הן עובדין: **גמ'** אמר שמואל אפי' שברי עבודת כוכבים. לא תימא שברי צלמים דוקא משום דשמא לא עבדום מעולם אפי' כשהיו שלמים דאפילו שברי עבודת כוכבים שראינוה שעבדוה כשהיתה שלימה שבריה מותרין ומפרשינן בגמ' דהאי דתנא שברי צלמים ולא אשמועינן רבותא טפי בשברי עבודת כוכבים היינו משום דקא בעי למתני סיפא מצא תבנית יד וכו' דאי תנא ברישא עבודת כוכבים הוה אמינא דדוקא בעבודת כוכבים הוא דמצא תבנית יד או תבנית רגל אסורין אבל צלמים אפי' תבנית יד [או תבנית רגל] ש"י להכי תנא ברישא צלמים לומר דאע"ג דשמא לא עבדום אפ"ה בשבר חשוב כגון תבנית יד חיישינן: ובעומדין על בסיסן. כלומר על מקום המתוקן להם דכיון דאותבינהו התם הרי הן כמי שעשאן מתחלה לכך ולא נשברו: עבודת כוכבים שנשברה מאליה ר' יוחנן אמר אסורה. דמשום שנשברה לא מבטל לה: ור"ל אמר מותרת. דמימר אמר אנפשה לא מצלה אהוא גברא מצלה בתמיה הלכך מבטל לה וקי"ל כר' יוחנן וצריך בירור כיון שהרב אלפסי ז"ל פוסק כר' יוחנן דעבודת כוכבים שנשברה מאליה אסורה היאך הביא בהלכותיו הא דשמואל דאמר אפילו שברי עבודת כוכבים [מותרין] דמשמע דטעמיה משום דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת והיכא למימר דלאו משום הכי אמר לה דבגמ' בסוף פירקין [דף מט:] גבי פלוגתייהו דרב ושמואל בעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אי צריכה לבטל כל קסם וקסם או לא ואמרינן דכ"ע עובדין לשברים אלמא אפשר דסבירא ליה לשמואל דעבודת כוכבים שנשברה מאליה אסורה אלא ודאי היינו טעמא דשמואל משום דלנשברה מאליה לא חיים דמסתמא עבודת כוכבים אינה משתברת מאליה דעובד כוכבים מנטר לה שפיר ומש"ה המוצא שברי עבודת כוכבים שרו ואע"ג דאי ודאי נשברה מאליה שבריה אסורין וכדרבי יוחנן לנשברה [א] לא חיישינן משום דלא שכיחא אלא אמרינן דעובד כוכבים רמא עליה ושברה משום הכי שריא דבטולי בטלה וכן כתב רש"י ז"ל בסוף פירקין עלה דההיא דפלוגתייהו דרב ושמואל וזהו טעמו של הרב אלפסי ז"ל שפסק כשמואל דאמר דמוצא שברי עבודת כוכבים מותרין וכרבי יוחנן דאמר דעבודת כוכבים שנשברה מאליה אסורה אלמא סבירא ליה ז"ל דלא פליגי אהדדי וכדכתיבנא והיינו טעמא דלא מותבי' לשמואל מהך תיובתא דמותבינן בגמ' לר"ל משום דשמואל אפשר כר' יוחנן סבירא ליה וכדכתיבנא וכי תימא והא לקמן גבי פלוגתייהו דרב ושמואל בעבודת כוכבים שנשברה מאליה אי צריכה לבטל כל קסם וקסם או לא אמרינן במסקנא ואי בעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברים דאלמא מסקנא דגמרא דעבודת כוכבים שנשברה מאליה שריא היכא למימר דלהוות ליטנא כי אמרינן אין עובדין לשברים ה"מ בשעיקר עבודת כוכבים קיים דומיא דמתני' דאייתינן עלה ההיא פלוגתא דתנן שפחה נגרכה אסורה דכיון שלא נשברה ממנה אלא מיעוטא בכי האי גוונא אין עובדין לשברים אלא לגוף העבודת כוכבים שאין עובדין לפגים לגוף העבודת כוכבים ולשבריה אבל מ"מ לגופיה של עבודת כוכבים עובדין ואע"פ שנשתבר ממנה קצתה דאע"ג דאי שברה עובד כוכבים אפילו בקטיעת ראש אגבעה בטלה כי נשתברה מאליה אסורה דכיון דקי"ל דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה אלמא לא אמרי שבדיה דאע"ג דמתברה אנפשה לא מצלה להוא גברא מצלה אלא עובדין עבודת כוכבים ושבקי לשבריה זה נראה דעתו של הרב אלפסי ז"ל אבל לפי שיטה זו יותר טוח לי לומר דמעיקרא נמי כי אמרינן דכ"ע עובדין לשברים בכי האי גוונא אמרינן דאפשר דסבירא לן דאפילו סבירא ליה לשמואל דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת בעיקר עבודת כוכבים קיים מודה דעובדין אף לשבריה ולא כפירושו של רש"י ז"ל והר"מ במז"ל סובר דשמואל ורבי יוחנן פליגי דטעמיה דשמואל דשרי בשברי עבודת כוכבים משום דסבירא ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת כר"ל ולא קי"ל כוותיה שכן כתב בפרק ח' מהלכות עבודת כוכבים עבודת כוכבים שנשתברה מאליה שבריה אסורין בהנאה עד שיבטלו לפיכך המוצא שברי עבודת כוכבים הרי אלו אסורין בהנאה שמא לא בטלו העובד כוכבים וזה יותר נכון בעיני משום דההיא סוגיא דסוף פירקין דעלה אמרי' ואיבעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברים לא משמע דמתוקמא בעיקר עבודת כוכבים קיימת דסתמא אמרי' עבודת כוכבים שנשתברה מאליה דמשמע שנשתברה כולה ולפיכך יותר נכון אני לומר דמעיקרא כי קא אמרי' בעובדין לשברים היינו משום דהוה מהדרינן למימר דשמואל דאמר דשברי עבודת כוכבים מותרין אמר הכי משום דס"ל דודאי עובד כוכבים שברה ושבריה מותרים מן הטעם שכתבנו ולאו משום דס"ל דע"י שנשתברה מאליה מותרת ולליטנא בתרא דאמרי' ואיבעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברים הדרינן לנקוט מימריה דשמואל כפשטיה דמשום הכי שרי בשברי עבודת כוכבים משום דסבירא ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת ומשום הכי מסקינן דכ"ע אין שובדין לשברים והאי דלא מותבינן לשמואל הך תיובתא דמותבינן לר"ל בגמרא היינו משום דהוה מצי לתדחינהו אליבא דשמואל ולמימר דמאי דשרי בשברי עבודת כוכבים לאו *משום דס"ל דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת אלא משום דתלינן ואמרי' דעובד כוכבים שברה דהא תלמודא גופיה בהא נחית וסליק בסוף פירקין ואמר מעיקרא דכ"ע עובדין לשברים ועוד דכיון דר' יוחנן אותביה [ג] [לר"ל] גמרא מסדר ואזיל כל מאי דאיכא למיפרך עליה דר"ל ואי שמואל בעבודת כוכבים שנשתברה מאליה כר"ל ס"ל תקשי נמי לדידיה אבל מ"מ כיון דסתמא דסוגיין דסוף פירקין אמרי' דשמואל ס"ל [ג] דאין עובדין לשברים [דלא כר' יוחנן] ממילא אודאי הא דאמר שמואל הכא אפילו שברי עבודת כוכבים [מקמי דרבי יוחנן] ולפיכך לפי אותה גירסא הכתובה בקצת הנוסחאות בההיא שמעתא דלקמן דכ"ע [ד] אין עובדים לשברים דברי הר"ם במז"ל יותר נכונים אבל יש [ה] לרש"י ז"ל גירסא אחרת שהוא גורס בההיא שמעתא דכ"ע שברי שברים מותרין ולפי אותה גירסא יש לקיים הא דשמואל דהכא [בשברי שברים] דכי אמר ר' יוחנן עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה ה"מ בשנשתברה מאליה לשברים גדולים שעדיין שמה עליה אבל כל שנשתברה לשברים קטנים בכי האי גוונא ודאי שביק לה ולא פלח לה כלל והוי לה כעבודת כוכבים שהגיעוה עובדיה בשעת שלום דמותרת כדאיתא לקמן : אפרוחים שקננו בעצי אשירה ואין צריכין לאמן מותרין. דכיון דאין צריכין לאמן ליכא למגזר דלמא אתי לאיתהנויי מאילן גופיה שהרי אין צריכין לאילן כלל אבל כל שצריכין לאמן הרי הם צריכין גם כן לאילן שהאם מקננת בו ואי שרינן לאיתהנויי מינייהו אתי לאיתהנויי מאילן גופיה : **מתני'** המוצא כלים ועליהן צורת חמה. מזל חמה וכן לבנה: צורת דרקון. מין נחש שסמו פורו וכתב רש"י ז"ל דמתני' רבנן היא דאמרי [דף מ:] כל [שאר] הצלמים מותרין הן ומשמע לי דנקיט לה לפום אוקמתא קמייתא דלעיל [דף מ:] דגזר ר"מ כל הצלמים אטו מקומו אבל לאוקמתא דרב יהודה אמר שמואל [שם] דמוקי לה באנדרטי של מלכים ובעומדין על פתח מדינה דבהנהו קא אסר ר"מ משום דחשיבי להו אלמא אע"ג דתנן כל הצלמים אסורין לר"מ לאו כללא הוא אלא דוקא באנדרטי של מלכים ובעומדין על פתח מדינה הלכך הא מתני' דמיירי בכלים אפילו לר"מ אתיא דהני הוא דאסירי בסתמא אבל שאר צלמים שרי : רשב"ג אומר על המכובדין אסורין. על כלים המכובדין שתשמישן בכבוד ובגמרא מפרש להו וגרסי' בירושלמי מה אנן קיימין אם דבר ברי שנעבדין אפילו מבוזים אסורין ואם דבר ברי שאינן נעבדין אפילו מכובדין מותרין אלא *שאינן קיימין בסתם

נר מצוה

בר בר חנה אמר רבי יוחנן בעומדין על פתח מדינה: אמר *רבה *מחלוקת בשל [דף מא.] כרכים אבל בשל כפרים דברי הכל אסירין דלפלחינהו עבדי להו: **מתני'** א המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרים מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד: **גמ'** אמר שמואל אפילו שברי עבודת כוכבים מותרין והאי דקתני מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין *בעומדין על בסיסן שהן כמי [דף מא:] שנעשו מתחלה לכך ולא כמי שנשברו: איתמר עבודת כוכבים שנשברה מאליה רבי יוחנן אמר אסורה וריש לקיש אמר מותרת וקיימא ליה כרבי יוחנן **והאפרוחין [דף מב.] שקננו בעצי אשרה ואינן צריכין לאמן מותרים אבל ביצים או אפרוחים שצריכין לאמן אסורין: °) **מתני'** ב המוצא ב כלים ועליהן צורת חמה וצורת לבנה וצורת דרקון יוליכם לים המלח רשב"ג אומר על המכובדין אסורין

°) [דף שמ"ח ע"ב]

רש"י

בעומדין על פתח מדינה. בהנך אסר ר"מ דאחשבינהו : בכפרים. דלא עבדי נוי : **מתני'** הרי אלו מותרים. וטעמא דכי הוו שלימים ספק עבדום ספק לא עבדום ואם תמצא לומר עבדום אימר בטלום ולכך שברום והוי ס"ס ולקולא : שכיוצא בהן נעבד · תבנית יד לבדה הן עובדים : **גמ'** (א) לא תימא. דוקא שברי צלמים דשמא לא עבדום מעולם אפילו כשהן שלימין. אלא. אפילו שברי עבודת כוכבים שראינוה שעבדוה כשהיתה שלימה שבריה מותרין דכיון שנשברה שוב אין עובדין אותה : על בסיסן . על כנן מקום המתוקן להן דכיון דאוקמינהו ודאי פלחי להו : שצריכין לאמן . וגזרו רבנן משום אילן עצמו : **מתני'** צורת חמה. מזל חמה וכן לבנה והך מתניתין רבנן היא דאמרי לעיל ושאר כל הצלמים מותרין אלא ואפ"ה הנך אסירי דאורחייהו למיפלחינהו : דרקון · מפרש בגמרא : שעל המכובדין. כלים

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים טור יו"ד סימן קמא :

ב מיי' שם סמג לאוין כב טור יו"ד סימן קמא :

שלטי הגבורים

כ"ם שלא לסמוך כמן על סתימות הגמ' שבגואות ביד עובדי כוכבים וכמה פעמים גונבים את הדפוסים מתחת מרגלותיהן של ישראל סיפנים בבתיהם וכמה מהם נאבדים ואנו מוצאים הנה כמה פעמים ו.ל. כולן שומר נפשו ירחק מהם מיהו נ"ע אם יש חילוק בין גניבה שנמצאת ביד עובד כוכבים ולא ידוע מעולם לנו שישראל עשה אותה בכשרות גניבת אותו עובד כוכבים לגניבה בידוע לנו שישראל חד עשה גניבותו בכשרות בבית אותו עובד כוכבים אלא שלא לקחה בידו לאותו סנה ונכבר אלא שעובד כוכבים והעובד כוכבים מוכרן :

א וגבי שברי עבודת כוכבים כתב טור המוצא שברי צלמים מושלכין או בתוך נחושת או אבני שברי עבודת כוכבים מותרין אבל מצא תבנית יד או רגל והוא עומד על בסיסו אסור שבזה ניכר שמתחלתו עשאוהו כך לעובדו וכתב מיי' המוצא יד עבודת כוכבים או רגל או אבר מאברים מושלך אסור בהנאה ולא נכירא דהא מוקי ליה בגמ' דוקא בעומד על בסיסו כדפירשית וי"ל דגם מיי' לא אסר אלא כשעומד על בסיסו ופירוש על בסיסו למיי' ר"ל שתחלת עשייתו עשאות צורת יד בלבד או צורת רגל ופירושו במשניות שם פי' כל צלמים הוי מוכח דלא אסר מיי' תבנית יד ורגל אלא היכא שמתחלת עשייתו עשאוהו כך ומשמעות פירוש בסיסו אינה כנייתו :

ב ובא דאמרי המוצא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה ובכנסים גרסא דאין עניינו במשלה עגול ויאמר זהו צורת אלא הם כעורות שמיתיהם בעלי סגולתיה"כ לצורת הכוכבים כמו שביאר מיי' בפי' המשניות פרק כל הצלמים דף מ"א : כתב טור בשם כל הצורות אפי' צורת אדם המוצא אותם מותרות אם לא יש בהם עבודת כוכבים לעבודת כוכבים כגון צורת אדם שיוחד על פתח מדינה וכידם מקל או צפור וכדור וכיוצא ובכל כפרים דבהם טעם ל"ע הכי קאי או אבל בצלמים דקא אמר ברים הכסיס לא ידעתי מאי קי"ל ואם על הצלמים שנמצאים על כלים שדבק מיניה קי"ל כ"ע דבהם מדברים דאין המוצא כלים וכו' ק"ל אלא כגירסן דנאהינו יש חילוק בין שאר צורות צורות שוכר וכין צלמים על שלמים מכובדין לבזוים על שלמים מבוזין אבל בכפרים ככל ענין אסורין וצ"ע :

הגהות הב"ח

(א) ר"ל אמר שמואל אפי' שברי עבודת כוכבים כו' :

הגהות מא"י

[א] ל"ב מאליה : [ב] ל"ב כיון דקי"ל כר' יוחנן דאמר עבודת כוכבים שנשברה מאליה אסורה : [ג] פי' דאין נותנק : [ד] פי' אין נותנק : [ה] לר"ף כנ"ל :

נ"ל אין ונד' מא"י שכן

המאור הגדול

אמר שמואל אפילו שברי עבודת כוכבים. לכאורה הא דשמואל רהטא כריש לקיש ודלא כר' יוחנן וכיון דהוזינן לרי"ף ז"ל שפסק כשמואל וכרבי יוחנן דאלמא לא פליגי אהדדי יש לנו לומר דלא סבירא ליה לשמואל דעובד כוכבים מיזהר זהיר בעבודת כוכבים דלא שביקא דמיתברא מאליה עד דרמא עלה ומבטל לה ומשום הכי מותרין אפילו שברי עבודת כוכבים דאמרינן בטולה בטליה עובד כוכבים ולנשתברה מאליה לא חיישינן ואיכא מאן דמוקי לה להא דשמואל בשברי שברים מדפסקי' בסוף פרקין דכ"ע שברים אסורין ושברי שברים מותרין ועניא דדוקא הוא להעמיד דברי הרי"ף ז"ל :

בסתם . ומהא שמעינן שכל צורה שהיא נעבדת בודאי אין בה חלוק בין מכובדין למבוזין דמתני' בסתם כלומר שרוב העובדי כוכבים היו רגילין לעבדן אבל יש מקומות שאין אנו יודעין אם נעבדין שם או לאו ומשום הכי על המכובדין אסורין על המבוזין מותרין שהכלים מודיעין אם נעבדין שם אם לאו וזהו דעת הרשב"א ז"ל ולפיכך כתב הרב ז"ל שכל הכלים שיש בהן צורת עבודת כוכבים אסורין בין כלים מכובדים בין כלים מבוזים ולי אפשר דהאי ירושלמי ה"ק אם דבר ברי שנעבדין כלומר שאותן צורות שבכלים היו נעבדין אסורין ואפילו מבוזין שלא

תורה אור · נר מצוה · רש"י

ועל המבוזין מותרים : *רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף הוא נעשה זבל וכתיב °ולא ידבק בידך מאומה מן החרם : גמ' *תנו רבנן אי זה הוא צורת דרקון פירש ר"ש בן אלעזר כל שיש לו ציצין בין פרקיו מחוי רב אסי בין פירקי צואר א"ר חמא בר חנינא הלכה כרשב"א : אמר רבה בר בר חנה א"ר יהושע בן לוי פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בדרך ומצאתי טבעת ועליה דרקון מצא עובד כוכבים קטן ולא אמר לו כלום מצא *עובד כוכבים גדול אמר לו בטלה ולא בטלה סטרו ובטלה שמע מינה תלת שמע מינה עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו ושמע מינה עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים בעל כרחו ושמע מינה היודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה מבטל ושאינו יודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה אינו מבטל גרסינן בפרק השוכר את הפועל* גר [א] ותושב מהו שיבטל עבודת כוכבים דפלח מבטל דלא פלח לא מבטל או דלמא כל דבר מיניה מבטל והאי בר מיניה הוא ופשט רב נחמן מסתברא דפלח מבטל דלא פלח לא מבטל :

*תנן התם ²דמות צורות א לבנות היו לו לרבן גמליאל בעלייתו בטבלא ובכותל שבהן מראה °) ההדיוטות ואומר להם הכזה ראיתם או כזה ומי שרי והא כתיב °לא תעשון אתי לא תעשו כדמות שמשי המשמשין לפני (א) במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות *להתלמד שאני דכתיב °לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות *תניא אידך לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי שמשמשין לפני במרום כגון חיות ואופנים שרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת *תניא כל הפרצופות מותרים חוץ מפרצוף אדם אמר רב הונא בריה דרב יהושע מפרקיה דאביי שמיע לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי *תנו רבנן לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם חצר תבנית עזרה שלחן תבנית שלחן מנורה תבנית מנורה אבל עושה של חמשה ושל ששה ושל שמנה ושל שבעה לא יעשה אפילו

°) [דף שמט ע"א]

רש"י: כלים נאים שמשמשין לנוי וכבוד ובגמרא מפרש מאי נינהו: גמ' דרקון. דומה לנחש: ציצין. תרגום של סנפיר ל"א כמין שערות: בין פרקי. חליותיו: הלכה כר"ש. שאם אין לו ציצין מותר: סטרו. הכהו על הלחי: ההדיוטות. הבאין להעיד על קידוש החדש: כזה ראית. כדי לבודקם אם תהא עדותן מכוונת: להתלמד שאני. להראות עדות לידע עדות החדש: לא תלמד לעשות. כל דבר אומנות האסור כגון מכשפות ודמות כוכבים ומזלות אבל אתה למד להבין ולהורות: כגון חיות ואופנים. דדרים אתי השרוי אצלי במדור העליון אבל חמה ולבנה במדור התחתון הם: כל הפרצופות. כגון דחיה ובהמה מותר לציירן ואע"ג דשור ואריה ונשר שמשין של מעלה הן הא לא דמו דהתם ארבעתן יחד לגוף אחד והכא חד פרצוף ותו לא: חוץ מפרצוף אדם. דאפילו לחודיה אסור: אותי. כי בצלם אלהים וגו': בית תבנית היכל. בארכו ורחבו ורומו ושיעור מדת פתחיו אבל נשתנה במקצת מותר: אבל עושה. מנורה של חמש נרות ושל שש ושל שמנה שאינן דומין לשל מקדש: ושל שבעה לא יעשה. שהיא כשל מקדש ואפילו בשל שאר מיני מתכות שאינו של זהב דאף במקדש היתה כשרה כדילפינן בהקומץ מכלל ופרט וכלל אבל של עץ שרי דאינה כשרה

תאמר כיון שהן מבוזין אין עבודתן עבודה דודאי אסורין ואם דבר ברי הוא שלא נעבדו אותן הכלים אפילו מכובדין מותרין אלא כי הוי קיימים בסתם כלומר שאין אנו יודעין אם נעבדו כלים הללו אם לאו ומשום הכי מכובדין אסורין דכיון שהצורה נעבדת בודאי חיישינן שאף בכלי זה נעבדה כיון שהוא מכובד ואם על המבוזין מותרין שאף על פי שבודאי צורה זו נעבדת בכלי זה לא נעבדה כיון שהיא מבוזה: אמרו לו אף היא נעשת זבל . אף היא אם יזרנה לרוח יש לו הנאה ממנה: גמ' ואמרי' בגמרא דהני דעובדי כוכבים לכל דמשכחי פלחי אפ"ה תלתא בלחוד דהיינו צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון דחשיבי להו נייחי להו ופלחי להו מידי אחריני לא ומיהו ה"מ בסתם מקומות אבל במקום שידוע שעובדין לצורה אחת המוצא כלים ועליהן אותה צורה אסורין ולפיכך כתב רשב"א ז"ל דבזמן הזה שחוקקין חקק בכלים ומציירין בהם עבודת כוכבים אף המוצא כלים שיש בהן דמות עבודת כוכבים אסורין ועוד שכן דרכן בברבר"י לציירן בסייף ובכלי מלחמתם ומנפפין ומנשקים בשעת מלחמה עכ"ל וצריך לי עיון שאפשר שאין עובדין היום לצורות הללו אלא לזכר בעלמא עושין אותם: ת"ר אי זו היא צורת דרקון פירש ר"ש בן אלעזר כל שיש לו ציצין . תרגום של סנפיר ל"א כמין שערות: פרקי צואר. הליות הצואר: ומצא טבעת . ולא רצה להגביהה עד שיבטלנה העובד כוכבים משום דאי הוה מגביה לה מקמי הכי הויא עבודת כוכבים דישראל שאינה בטלה לעולם והכי אמרינן בהדיא בגמרא בסוגיין דלעיל [דף מג.] ואע"ג שאסורה בהנאה ואין בה דין ממון (אסור) אפ"ה כיון שיכולה להתבטל ע"י עובד כוכבים מאי זכי בה ומכאן דחמץ בפסח של עובד כוכבים שאפשר ישראל לזכות בו הוי חמץ של ישראל ואסור לעולם : סטרו. הכהו על הלחי . שמע מינה תלת. הוה למידק מאי לא אמר ש"מ ארבע ולימא בהדייהו ש"מ ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים וכ"ת היא לא איצטריכא ליה [דהא] לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף נב:) דתנן בה ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים א"כ שלו ושל חברו נמי לא איצטריכא ליה דבהדיא מתני' מיתניא הירלו בזה דהק ש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו ואפילו בעל כרחו ותרתי נינהו בעל כרחו בשלו ובעל כרחו בשל חברו ויודע בטיב עבודת כוכבים מבטל הא תלתא וכי דשמעינן מהאי מתניתין דלקמן דעובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו הוה אמינא ה"מ לרצונו אבל בעל כרחו לא ומ"ה ילפינן מהכא דאפילו בעל כרחו . ואין זה נוח לי דמלישנא לא משמע דמנינן להו להני תלת הכי ולפיכך נראה לי דהכי קאמרי' ש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו אף על פי שאינו עובדה כגון זה לפעור וזה למרקולים כי הכא דהא כי מצא עובד כוכבים גדול אמר לו בטלה אע"ג דלא הוה ידע אי פלח לאך עבודת כוכבים והא לא שמעי' ליה ממתני' דלקמן דהוה אמינא כי תנן דעובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו הני מילי בזה וזה לפעור וזה וזה למרקולים אבל זה לפעור וזה למרקולים לא דדכותה אמרי' בריש פ' בתרא דמכילתין (דף סד:) גבי הא דתניא [ב] עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו בין עובדה בין אינו עובדה דמתמהינן אי אידי ואידי עובד כוכבים היינו שלו ושל חברו ומהדרינן לעולם אידי ואידי עובד כוכבים ודקא אמרת היינו שלו ושל חבירו [ג] התם זה וזה לפעור זה וזה למרקולים [ד] הכא זה לפעור וזה למרקולים : גר תושב היינו שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים או ז' מצות שקבלו עליהם בני נח למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכדאיתא בפרק בתרא [דף סד:] [ה] דמכילתין : או דלמא [ו] *בר מיניה מבטל . [ז] והאי בר מיניה הוא בכל שאר עבירות :

תנן התם . לא אוכל לפרש דינין הללו יפה אא"כ אכתוב כל סוגיית הגמרא וזו היא הגעתה [כדף מג.] תנן התם בר"ה בפרק אם אין מכירין (דף כד.) דמות צורות לבנות היו לרבן גמליאל בעלייתו על הטבלא בכותל שבהן מראה את ההדיוטות . כלומר העדים הבאים להעיד על קידוש החדש : ואומר להם כזה ראיתם או כזה ראיתם . כלומר כדי לבדקם אם יהיו דבריהם מכוונין ופרכינן ומי שרי והא כתיב לא תעשון אתי לא תעשון דמות שמשי ומהדרינן אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן . כלומר אבל שמשין שלמעלה שאי אפשר לעשותן כמותן ממש אלא ליור דוגמתן מותר : כדתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל . כלומר שיהא כארכו ורחבו ורומו ושעור מדות פתחיו אבל אם נשתנה במקצת מותר : אכסדרה תבנית אולם חצר תבנית עזרה שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה אבל עושה הוא של חמשה . כלומר מנורה של חמשה נרות ושל ששה ושל שמנה לפי שאין דומין לשל מקדש : ושל שבעה לא יעשה · שהוא כשל מקדש ואפילו של שאר מיני מתכות שאף היא אף על פי שאינה של זהב כשרה במקדש כדילפינן בהקומץ רבה [ח] (דף כח:) בכלל ופרט וכלל אבל של עץ שרי שאינה כשרה במקדש דהפרט מפורש מתכות . ופרכינן ושמשין שא"א לעשות כמותן מי שרי והא תניא לא תעשון אתי לא תעשון בדמות שמשי המשמשין לפני במרום דאלמא דאפילו שמשין עליונים נמי אסור . ומהדרינן אמר אביי [דף מג:] לא אסרה תורה אלא דמות ארבע פנים בהדי הדדי כלומר פני שור ואדם ואריה ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקדש כדכתיב לא תעשון אתי השרויות אצלי ופרכינן אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה לישתרי [אלמה תניא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם] ומפרקינן אמר רב הונא בריה דרב יהושע מפירקיה דאביי שמיע לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי . כלומר דמות שאני מתראה בו לנביאים ופרכינן ושאר שמשין מי שרו והתניא לא תעשון אתי לא תעשון בדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת . כלומר בדמות שהן נראין בו במראה הנבואה דהיינו אדם שיש לו כנפים ומפרקינן אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון . כלומר כדכתיב אתי אבל חמה ולבנה במדור התחתון הם ופרכינן ושבמדור התחתון מי שרי והא תניא

שלטי הגבורים

א ופשוט פרק כואל דף קמ"ט דאסור להסתכל בצלמים ודיוקנאות אם הם עשויים לשם עבודת כוכבים אבל לנוי כתבו התוס' דשרי והסידי ישראל נזהרין מלהסתכל בשום צורה כגון של קוסים וכתב הרא"ש דאם נעשה לשם עבודת כוכבים אותה הצורה דאסור להסתכל בה אפי' לא נעבדה כלל ולפי זה צ"ע היאך שרי להסתכל בצורות שעושין על המטבע אם לשם עבודת כוכבים עבידי כי אע"פ שאלו הצורות שהם על המטבעות נקראים שהם על כלים בזויין ואע"פ שהן צורות של עבודת כוכבים מותרות בהנאה כמו שכתבו התוס' והגהות אשר"י בפירקין מ"מ לא מלינו שיהא מותר להסתכל בהם כיון דלשם עבודת כוכבים עבידי מיהו נראה דכל שצורה על כלי מבוזה כגון על המטבעות וכיוצא בהן לא לשם עבודת כוכבים עבידי אלא לשם נוי דהכי כתב הטור י"ד סימן קמ"א ועדיין לא נתקררה דעתי דהיכא עדיין לומר דוקא בסתם הוא דדיינינן ליה דלנוי עבידא כיון דלא ברירא לן דלשם עבודת כוכבים נעשו אבל הצורות דעל המטבעות נראה דיש לחוש ולאסור וה"ט מאי רבותייהו דבנן של קודשים דלא הוו מסתכלים בצורתא דזוזי כיון דלכל כעולם אסורין י"ל דאותם הצורות אע"פ שבסתם לנוי עבידי ומן הדין שרי לאסתכולי בהו אעפ"כ שם לרוב חסידותם היו נזהרין מהן אבל צורות כאלו שכתוב על המטבע להדיא אם היא עשויה לשם עבודת כוכבים לא ידעתי שיהא ברור לאיסתכולי בהן : ובתוס' כתבו דאע"פ שאסור להסתכל בצורה משום שנאמר אל תפנו אל האלילים מ"מ בצורות דזוזי מותר להסתכל כיון דרגיל להסתכל בה תדיר לא שייכא ביה הפנאה ואפ"ה מאן דלא מסתכל בהו הוי חסידא וכ"ל דאע"פ שנותנים התוספות טעם בהיתר הסתכלות זוזי משום שהיא רגיל לראות אותם תדיר אין לבונים מהאי טעמא שכל הסתכלות צורות שהם בהרגל שיהיה מותר דאין כוונת התוס' להתיר אלא בכה"ג משום שזה לא הוי הפנאה לענין האלילים דוקא אלא לראות המטבע אם טוב אם לאו וכמעט אי אפשר לו לאדם שלא להסתכל אבל בהפנאות אחרות שאפשר זולתם אז נראה לי דאסור :

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"א פה במרום. רש"י בגמ' :

הגהות מא"י

[א] תושב כצ"ל: [ב] נ"ב בגמ' בעי למילף מהכי דגר תושב נמי מבטל ומש"ה קאמר מאי עובדה ומאי שאינו עובדה אילימא אידי ואידי עובד כוכבים הייט וכו' אלא לאו עובדה עובד כוכבים ושאינו עובדה גר תושב ומשנינן לא לעולם אימא אידי ואידי עובד כוכבים: [ג] ריפא כצ"ל: [ד] סיפא כצ"ל : [ה] נ"ב דמחלוקת דחכמים ור"מ דתכ"א דגר תושב כל שקיבל עליו ז' מצות בני נח ור"מ"א כל שקבל בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים אחרים אומרים כל שקיבל עליו כל מצות שאמורים בתורה חוץ מאיסור נבילות : [ו] נ"ב בל : [ז] מבטל דלאו בר מיניה לא מבטל כצ"ל : [ח] נ"ב ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תעשה המנורה חזר וכלל .

עין משפט

א מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים סמג לאוין מה טוש"ע יו"ד סימן קמא: ב מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים סמג לאוין כב טוש"ע יו"ד סימן קמא:

אלף רס · דברים יח · דף מג. · שם ע"ב · שם ע"א

גר"ס הגירסא דסאי בר מיניה לבטל והאי בר מיניה הוא בכל אבר' ס'. · גי' ד

א מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הל' ... לאוין כב טוש"ע י"ד סימן קמא:

תניא אסור בשמים לרבות חמה ולבנה וכוכבים ומזלות ממטל לרבות מלאכי השרת כי תניא ההיא לעבדם או לעבדם אפילו שלשול הקטן נמי אין ה"נ ומשופיה דקרא נפקא כדתניא אשר בארץ לרבות הרים וגבעות ימים ונהרות מתחת לרבות שלשול הקטן ופרכינן ועשייה גרידתא מי שרי והא תניא לא תעשון אתי לא תעשון דמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה וכוכבים ומזלות ומפרקינן שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו כלומר שעובדי כוכבים והא רב יהודה דאחרים עשו לו. כלומר טרה בטבעת שהיה מניח וקא"ל שמואל לרב יהודה שיננא סמי עינה דדין. כלומר פחוס את טרצו ומפרקינן התם בחותמו בולט ומשום חשדא כלומר כדי שלא יאמרו אליה הוא שעבד דתניא טבעת שחותמה בולט כלומר צורתה אסור להניחה ומותר לחתום בה לפי שכשהוא חותם שוקע בחותם

רש"י

כסרה נמקדם כדאמרי' מה הפרס מפורש של מתכת: חותמה. צורתה: ומותר לחתום. בה דכשחותם שוקע החותם בשעוה ואין צורתה נראית מבחוץ: חותמה שוקע. אסיר לחתום בה דכשחותם חותמה בולט:

נר מצוה

אפילו של שאר מיני מתכות *ת"ר טבעת א שחותמה בולט אסור להניחה ומותר לחתום בה חותמה שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה: רבן שמעון בן גמליאל אומר על *המכובדין אסורין ועל המבוזין מותרין אלו הן מכובדין ואלו הן

לעיל מג.

בשעוה ולעיל גדלה מבתוך החותמה שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה דכשהוא חותם הוי חותמה בולט ולקמן פריך או הכי בדר"ג נמי ניחוש לחשדא ומפרקינן ומי חיישינן לחשדא והא ההוא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא כלומר שף ויתיב שם מקום שהוא במדינת נהרדעא וי"א שיכניה וגלותו נטלו עמהם מאבני ירושלים ומעפרה ובנאוה שם והיינו דשף ויתיב דשף מכאן והתיישב כאן והיינו דכתיב כי רצו עבדיך את אבניה וגו' ואוקמו ביה אנדריטא כלומר צלם והוו עיילי בה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בה ולא חיישי לחשדא רבים שאני והא ר"ג שיחיד הוה כיון דנשיא הוה שכיחי רבים גביה ואיבעית אימא דפרקים הוה. כלומר של חולות ולא היה מחברה אלא בשעת בדיקת סעדים וכל יומא לא הוו לה ולהכי ליכא חשדא: ואיבעית אימא להתלמד שאני דתניא לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות. קך היא הגעה של משנה. והוצא למידק בה טובא דמעיקרא אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן וכו' ומקשינן עלה ומשני אמר אביי לא אסרה תורה אלא לארבעה הפנים בהדי הדדי ומקשינן נמי עלה ומשני אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון וקא נאדי אביי מעניין לעניין ולא קאמר אלא אמר אביי לפיכך מאה דשלוש אלא ממרי דאביי אותבו ואביי לאו אהני אמרינהו אלא דגמרא מייתי מימריה דאביי לפרוקיה מאי דקשיא ליה והכי פירושה אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן כדתניא וכו' והוה ס"ל לתלמודא הכא דאביי ס"ל דכל שאר שמשין שרו לגמרי עד דמקשי מברייתא דתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום והשתא ודאי חזינן שאביי כשאמר מימרא זו לא נתכוין למה שהיו סבורין מתחלה אלא לומר דלא אסרה תורה במדור התחתון ולהכי לקיימן אפילו כשנעשו ע"י אחרים אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן בית תבנית היכל וכו' דהני כיון דלהשתמש עבידי והוי כדרך תשמישן אסרה אותן תורה ואפי' כשאחרים עשו לו וכן דעת הרשב"א ז"ל בזה אבל שמשין שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה כיון שאין עשויין לתשמיש לא אסרה תורה אלא עשייתן אבל קיומן מותר כשאחרים עשו לו ומשום דהאי מימרא דאמר אביי נפוס האי מבמשמעה לא סגיא לתרוצי ההיא דדמות צורת לבנות [דר"ג] משום דסלקא דעתיה דאותן צורות לבנות רבן גמליאל גופא עבדינהו מהדר תלמודא אמימרא אחרינא דאמר אביי בעלמא לפרוק קושיא [א] דאמר לא אסרה תורה אלא ארבעה הפנים בהדי הדדי ומכ"מ מימרא קמייתא דאביי אכתי איתא ומש"ה לא אמרינן אלא ומקשינן עליה ושאר שמשין מי שרו כלומר דקא ס"ד השתא דאביי התיר לעשות כל המשמשין חוץ מארבעה פנים והא תניא וכו' והשתא איגלי לן שאביי לא נתכוון לכך אלא לומר דאותן ארבעה פנים אינן אסורות אלא בהדי הדדי אבל כל אחת בפני עצמה שריא חוץ מאדם ומדרשה [דרב יהודה בריה דרב יהושע] ומש"ה נקטינן מימרא אחריתי דאביי דאמר דלא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ומיהו לא מתעקרא מימרי אחריתי דידיה וכדכתיבנא וקא סלקא דעתין דקך מימרא בתרייתא דאביי אתא למשרי כולהו שמשין שבמדור התחתון ומקשינן והא תניא לא תעשון אתי וכו' כגון חמה ולבנה ומשנינן שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו ולא קאמר אלא דמימרא דאביי אכתי איתא וה"ק לא אסרה תורה לקיימן כשאחרים עשו אלא שבמדור העליון אבל שבמדור התחתון כל שאחרים עשו לו מותרים לקיימן כרבן גמליאל דאחרים עשו לו כך פירש הרב ר"מ מרוטנבורק ז"ל וה"ת והא שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון כולהו מולא תעשון אתי נפקי ומנא לן למפלג ביניהם דשבמדור התחתון שרי לקיימן כשאחרים עשו לו ושבמדור העליון אסור תירץ הרב ז"ל דלא מחד קרא נפקי דתרי לא תעשון כתיבי לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם ולא תעשון קמא אתי לשמשין שבמדור התחתון דמעיקרא כתיב כי מן השמים דברתי עמכם וכתיב בתריה לא תעשון ודרשינן סמוכין מה שבשמים דהיינו שבמדור התחתון דהתם שמים מדור התחתון [משמע] ולא תעשון משמע אתם לא תעשון אבל אחרים עושין לכם והדר דרשינן אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם כלומר שמשין שאתי במדור העליון לא תעשו לכם ומדכתיב לכם משמע אפילו ע"י אחרים דהכי דרשינן בספרי כאלהי דכתיב אלהי מסכה לא תעשו יכול אחרים עושין לכם ת"ל לכם ויפה פירש אלא שקשה על דבריו הא דמקשינן והא רב יהודה דאחרים עשו לו וקא"ל שמואל לרב יהודה וכו' ומאי קושיא דהא לכאורה צורת אדם הוה כדקאמר סמי עינה דדין וצורת אדם מאתי נפקא ובמשמשין שבמדור העליון הוא דאפילו ע"י אחרים אסור לקיימן לפי שיטה זו וצריך לידחק דלאו צורת אדם הוה אלא צורת אחד ממשמשין שבמדור התחתון דסמי עינה לאו דוקא אלא פחוס צורתו קאמר ומש"ה מקשינן ומנא פסקן של דברים דמשמשים שבמדור העליון כארבעה פנים בהדי הדדי ופרצוף אדם אסור לקיימן ואפילו כשאחרים עשו לו וכן שמשים שאפשר לעשותן כמותן בתבנית היכל ואולם והיך אבל שמשין שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה וכוכבים ומזלות מותר כשאחרים עשו לו כל היכא דליכא למיחש לחשדא וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד ומדברי הרב אלפסי ז"ל לא נתברר מזה כלל וכן הרמב"ם ז"ל לא הוציא היתר בצורת חמה ולבנה כשאחרים עשו לו ונראה לי שהם סוברים דכיון דקושטא דמלתא היא דלהבין ולהורות שרי ומעתה לית לן למימר בדרבן גמליאל דאחרים עשו לו ומדחיין הנהו אוקמתא דאחרים עשו לו ודפרקים ולפיכך לא הוציאו הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו ובודאי שזו שיטה נכונה היא אלא דלוי הכי מדקיה לגמרי ההוא דאמר אביי דלא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן ודאמרי' נמי דלא אסרה תורה אלא שבמדור העליון ולוט גדלה מדלא אמרי' בגמרא אלא ודאמרי' דפרצוף אדם לחודיה מתסר לא תקשי לך ת"כ למה לן בברייתא למתני מלאכי השרת וחיות הקדש דהיינו ארבעה פנים בהדי הדדי תיפוק לי משום צורת אדם דאית בהו לא קשיא מידי דסד"א אע"ג דצורת אדם אסירא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי שרי דלאו צורת אדם היא וכן מלאכי השרת מפני שיש להן כנפים ולהכי אצטריכא למיתני חיות הקדש ומלאכי השרת. וקך ברייתא דטבעת שחותמה בולט איכא מ"ד דלא בדמות שמשי מרום שאסרה תורה לעשותן איתניא דרחמנא לא פליג בכל מה שאסר לעשותו בין בולט לשוקע אלא באשר צורות היא שאע"פ שמותרות מן התורה בין לעשותן בין לקיימן כל שהן בולטות אסורות מדרבנן משום חשדא וכשהם שוקעות מותרות בדליכא חשדא וכן נמי צורות שבמדור התחתון שאסרה תורה לעשותן היכא שלא עשאן הוא אלא שאחרים עשו לו אם הם בולטות אסור לקיימן מדרבנן ומשום חשדא ואם שוקעות מותרות דאיסור תורה ליכא שהרי אחרים עשו לו ומשום חשדא נמי ליכא כיון שהן שוקעות וגמגא לפי לשון

גי' ד"מ

זה שכל הצורות שאסרה תורה אסור לעשותן בין בולטות בין [שוקעות ולקיימן] שבמדור העליון [אסורות] בין בולטות בין שוקעות על דרך פירושו של הרב רבינו מאיר ז"ל שכתבנו למעלה ושבמדור התחתון בולטות אסור לקיימן משום חשדא שוקעות מותרות דליכא חשדא *ושאר כל הצורות כולן בולטות אסורות בין לעשותן בין לקיימן שוקעות מותרות ולשון אחר אמרו שכל הצורות שאסרה תורה דוקא בולטות אסורות אבל שוקעות מותרות וכל שאר הצורות בין בולטות בין שוקעות מותרות והא דתניא טבעת שחותמה בולט וכו' באותן צורות שאסרה תורה מיתוקמא דבהגהו איכא לאיפלוגי בין בולט לשוקע אבל שאר כל הצורות בין בולטות בין שוקעות מותרות ולשון הראשון יש לי להכריע מדמקשינן והא רב יהודה דאחרים עשו לו וקא"ל שמואל לרב יהודה וכו' ומשמע דהאי מקשה ס"ל דאע"ג דאחרים עשו לו מיתסר מדאורייתא שלא על קיומן הקפידה תורה ומש"ה א"ל שמואל לרב יהודה דלסמיה עיניה אע"ג דאחרים עשו לו ומפרקינן דליתא דהתם משום חשדא א"ל הכי ובדרבן גמליאל דליכא למיחש לחשדא שרי דקומן מדינא מותר ומייתי ראיה דחיישינן לחשדא מדתניא טבעת שחותמה בולט כלומר דמפלגינן בין בולט לשוקע אלמא בצורות מותרות עסקינן דאילו באסורות אפילו שוקעות אסורות וכיון דבצורות מותרות חיישינן לחשדא באותן צורות ג"כ שאסרה תורה לעשותן וקיומן שרי איכא למיחש נמי לחשדא ובהכי אתיא סוגיין שפיר אבל לפי הלשון האחרון לא מיתוקמא סוגיין כלל דכיון דמקשה ס"ל דאף קיומן אסור מן התורה וכדמוכח מטובדא דרב יהודה מאן דמהרך ליה דמשום חשדא בעלמא הוה ולא מדינא מאי קא מוכח מהאי ברייתא דטבעת שחותמה בולט הא מאי דחי ליה דלעולם קיומו אסור מן התורה ולרבן גמליאל קשיא ומהך ברייתא ליכא לאוכוחי מידי דהא בדינא דאורייתא מתוקמא דלצורות שאסרה תורה בולטות אסורות בין לעשותן בין לקיימן ושוקעות מותרות הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון אא"כ תדחוק דמדקתני מותר לחתום בה מוכח דקומן משום חשדא אסור ולא מדינא שאילו היה מן הדין [אף] לחתום בה היה ראוי לאסור שבשעת שהוא חותם הרי מקיים אותה ואין זה כלום דדלמא בשל עובד כוכבים וקא משמע לן שמותר לעשות צורה שוקעת. הלכך צורות שאסרה תורה בין בולטות בין שוקעות אסורות ושאר צורות בולטות אסורות [משום חשדא] שוקעות מותרות וכתב הרמב"ן ז"ל שכל אלו שאסרו משום חשדא לא אסרו אלא על המכובדין אבל על המבוזין מותרין וכ"ל שלא חשו לחשדא אלא בצורות שהיה

מנהג

הגהות
[א] ואמר כנ"ל

פי' ומיהו אסור לעשות אבל פ"ה כל צורות שוקעות מותרות בין לעשותן בין לקיימן. מהר"ס

שלטי הגבורים

א וכתבו התוס' ויש שהיו רגילים שלא לחתום לעובד כוכבים חותם שיש בו צורת אדם בשביל חשד אע"ג שהיה לו מעשה וכן שלא לתגור אותם רשומות שיש בהן צורת אדם בולטת אבל יש סמך להתיר מתוך הלשון גדולות דמשמע דלא שייך חשדא אלא בצורת דרקון אבל בצורת אדם אין חשדא כיון שאינו אלא צורת הפנים ולכן מותר לתגור אותם הרשומות וכן מותר לומר לעובד כוכבים לחתום בחותם צורת אדם כיון שאין שם אלא צורה לא חשיב ליכא איסור אמירה לו משום שבות ואע"פ שמותר לומר לעובד כוכבים לחתום אסור ישראל לחתום בידו משום והיינו טעמא בולטת דקא אמר תלמודא לעבן חותם אבל אנדרטי שהוא גולם צלם דמות אדם כל גופו בידים ורגלים פשיטא שאסור לומר לעובד כוכבים לעשותו וכ"ש להעמידו בביתו משום חשד. ואומר ר"י וכ"ש וריצב"א כי בצורת חמה ולבנה ומזלות אין חילוק בין בולטים לשקועין דבכל ענין אסורין כי בשקועים שקועים הם ולא מפלגינן בהכי בין שוקעת לבולטת אלא גבי פרצוף. וכיוצא בזה עכ"ל התוס' ומסכת רא"ש דהתירו שפי' צורת כוכבים ומזלות מפרצוף אדם ושמעת שיש עליה צורת חמה או לבנה או מזלות אין לה תקנה בין בחותם שוקע בין בולט אסור לעשותה ואסור לחתום בה והרשב"א כתב גבי עבדות צורת אדם לרפואה דאין איסור בזה ואפי' לא עשו לו אחרים אלא שעבדו ישראל ואפי' בולט לפי שאין כמשמשי מרום צורת אריה עומד לבדו ולא נשר לבדו ולא שור לבדו אלא שפני חיות במרכבה דמות ד' פנים אלו ושופטם צורת פנים כצורת החיות שבשמים דמות ד' פנים אלו כדי זה אסור אפילו אחת מהן בלבד אלא ותדע דהא"כ למה אנו צריכין לפרוקים דר' יהושע במיסור עשיית צורת אדם מדכתב לא תעשון אתי לא תעשון אותי בא ולמוד מן בברייתא דקתני לא תעשון דמות שמשי שמשמשין לפני במרום כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת ואביי נמי הוא דה"ר עלה לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון וכיון שבשעה חיות הקדש אחד מפניהם פני אדם א"כ אין לי צורך עוד לדרשה אותי אלא דלא אסרה תורה אלא בהדי הדדי וכולם במשנה בפרקין מוכחא כן ולפיכך צורת אריה ונשר ושור כל אחד לעצמו מותר והגיה בתוספתא טבעת שיש עליה פרצוף מותר לחתום בה ר' חנינא בן גמליאל אומר של בית אבא היו חותמין בחותם של פרצוף רבי אליעזר אומר כל הפרצופים היו בירושלים חוץ מפרצוף אדם בלבד והלכך אפילו בלשון ואפי' בולט מותר וכ"ש בשוקע וכנה לרבותינו רפואה בצורות כמו שאמרו במסכת שבת ובכולם שע"ג בלימית ואמרו בגמ' אי משום שיכתא ליעבד צורתא אי משום צורתא ליעבד ליה פולסא ובמעתי ממורי הרמב"ן ז"ל שהיה עושה אותו צורת אריה כמו שאמרנו ואינו חושש לכלום: כתב ר"י נשאלתי על אותם שמציירין במחזורין צורות חיות ועופות אם יפה עושין אם לאו והשבותי נ"ל דודאי לא יפה עושין שמתוך שמסתכלין בצורות כללו אין מכוונים לבן להקיכם לאביהם שבשמים מיהו אין כאן איסור דלא

מנהג העובדי כוכבים לעבדן אבל כגון אלו מותרין לצור צורות כל שלא נודע ולא נשמע שיהיו נעבדות כלל וכן המנהג לקיים צורות בולטות מאותן שלא אסרה תורה ולא שמענו מי שמיחה בכך והרמב"ם ז"ל יש לו דעת אחרת בפ"ג מהל' עבודת כוכבים שהוא כתב שם בדמות שמשי מרום אסורין בין בולטין בין שוקעין ושאר כל הצורות חוץ מצורת אדם מותרין בין בולטות בין שוקעות וזה שחלקו בין טבעת בולט לשוקע העמידה הרב ז"ל בצורת אדם בלבד ולא ירדתי לסוף דעתו מנין לו לחלוק בין צורת אדם לשמשי מרום וכולהו מלא תעשון אתי נפקא ואף הראב"ד ז"ל השיג עליו אולי סובר הרב דמלאכי השרת נמי שאינן בעלי גוף וכן חמה ולבנה כוכבים ומזלות מפני שאינן נראין בולטין ואף בגלגלים אינן בולטין אלא משוקעות בתוכו ליכא לאיפלוגי בהו בין בולט לשוקע אבל דמות אדם מפני שהוא נראה אלא בולט לא מתסר אלא בכי האי גוונא אע"ג דמאתי מפקינן ליה אפ"ה כיון דצורת אדם הנמצאת בולטת היא לא מיתסר אלא בבולט ודעת הר"ס ז"ל בפרק הנזכר דלא מיקרי בולט אלא בשנראה עליון על החותם או על הלוח אבל צורות שאורגין על הבגד או שמציירין בסמנים על הכותל או על הטבלא לא מיקרי בולט : מכובדין למעלה מן המים. על אוגני הכלי : למטה מן המים. בשולים ובדפנות : מבוזין . הן שמשתמשים בהם במאכל ובמשתה ואין מכובדין אלא על העשוין לתכשיט : שירין . צמידים : קומקמוסין . סירות קטנות של מתכות : ועל המטבעות . כך גורס הרב אלפסי ז"ל אבל ברוב נוסחאות הגמרא אינו . ויש מי שאומר דדוקא אלו וכיוצא בהן שהם דבר המתקיים אבל בגדים שהן עשויין לבלות אפילו שיראין בכלל סדינין הם וכמבוזים דמו ובירושלמי גרסינן אמר רבי כרוספדאי והדא כסות דבר של בזיון הוא אבל הרמב"ם ז"ל מנה השיראין בכלל המכובדין בפרק הנזכר :

תורה אור · נר מצוה

מבוזין °אמר רב מכובדין למעלה מן המים מבוזין למטה מן המים ושמואל אמר אלו ואלו מבוזין אלא אלו הן מכובדים שעל השירים ועל הנזמים ושעל הטבעות תניא כוותיה דשמואל מכובדין שעל השירים ושעל הנזמים ושעל הטבעות מבוזין שעל היורות ועל הקומקמוסין ועל מחמי חמין ועל הספלין ועל הסדינין ועל המטבעות : מתני' *אשאל פרוקלוס בן פלוספוס את רבן גמליאל בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורתכם °ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה היא באה בגבולי ועוד אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ דבר אחר אם נותנין לך כל ממון שבעולם אי אתה נכנס לבית עבודת כוכבים שלך ערום ובעל קרי ומשתין בפניה וזו עומדת על הביב וכל העם משתינין לפניה לא נאמר אלא אלהיהם את שנהגו בו משום אלוה אסור ושאינו נוהג בו משום אלוה מותר : גמ' והיכי עביד הכי והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי ביוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא וכי תימא בלשון חול קאמר ליה והא אמר אביי דברים של חול מותר לאמרם בלשון קדש ודברים של קדש אסור לאמרם בלשון חול °תנא כשיצא אמר לו אין משיבין במרחץ : [דף נ"ב ע"א]

מתני' *עובדי כוכבים אגהעובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהן אסור שנאמר °לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ריה"ג

רש"י

למעלה מן המים . על אוגני כלי : למטה מן המים . בשולים ובדפנות : אלו ואלו מבוזין . כיון שמשתמשין בהן במאכל ובמשתה ואין מכובדין אלא העשוין לתכשיט : שירין . צמידין : קומקמוסין . יורות קטנות של מתכת : מתני' אפרודיטי . שם עבודת כוכבים והמרחץ בחצירה : אין משיבין דבר תורה במרחץ . לפי שהאדם עומד ערום : היא באה בגבולי . שהמרחץ קודם לה והמרחץ נעשה לכל הבא לרחוץ : ועוד . תשובה אחרת : אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי . דמרחץ לאו דבר של נוי הוא אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ שהיא משמשתו והיא טפל והוא עיקר : ביב . חריץ העשוי בקרקע להוליא שופכים לרשות הרבים : גמ' והיכי עביד הכי . דאהדר ליה [א] במרחץ והלא דבר תורה הוא הא דאמר אין משיבין בבית המרחץ ואסור לאומרו בבית המרחץ בלשון חול : מתני' הן מותרים . ההרים עצמם הן מותרין לזריעה ולחצוב

מתני' פרוקלוס . מין עובד כוכבים היה : לאפרודיטי . שם עבודת כוכבים והמרחץ עמה בחצרה : אין משיבין . דברי תורה במרחץ : היא באה בגבולי . שהמרחץ קודם לה והמרחץ נעשה לכל הבא לרחוץ ולא כל הימנה שתהא גוזלת את הרבים : ועוד תשובה אחרת אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי . דמרחץ לאו דבר של נוי הוא : אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ . נמצא שהיא משמשו והיא טפל והוא עיקר : ביב . חריץ העשוי בקרקע להוליא שופכין ברשות הרבים : לא נאמר . בתורה לאסור : אלא אלהיהם . דכתיב אבד תאבדון וגו' : גמ' והיכי עביד הכי . דאהדר ליה במרחץ והלא דברי תורה הן האי איסור דאין משיבין : אסור לאמרן בלשון חול . בבית המרחץ שאע"פ ששנה בלשונו לא נפקי [מקדושתיהו] : תנא כשילא אמר לו אין משיבין במרחץ . ואם תאמר והא מתני' לא קתני הכי דקתני אמר לו אין משיבין במרחץ כשילא אמר לו אני לא באתי בגבולה יש לומר דתרוייהו קא מתרצינן לה דהכי קתני אמר לו אין משיבין במרחץ כשילא ויש מפרשים ששלשה בתים יש במרחץ כדאיתא בפירקא קמא דשבת (דף י.) ופנימי שבני אדם עומדים ערומים *) (ולא לבושים) אפי' הרהור אסור בה ואין משיבין בה כלל אבל באמצעית שבני אדם עומדין שם ערומים ולבושים הרהור מותר בה ולהשיב בדבר אסור ומותר גם כן מותר בה (א) שכל שאינו אומר עיקר טעמו של דבר אינו אלא כהרהור ובבית זה האמצעי הוא שאמר לו אין משיבין במרחץ וכשילא מבית האמצעי לבית החיצון אמר לו עיקר טעמו של דבר דהיינו אני לא באתי בגבולה ולפי פירוש זה למדנו דכל מקום שמותר להרהר אם נשאל על דברי תורה מותר להשיב אסור או מותר ובלבד שלא ישיב עיקר הטעם : גרסי' בגמרא [דף מד:] אמר רבי חמא ברבי יוסי אמר ר' הושעיא תשובה גנובה השיבהו רבן גמליאל לאותו הגמון ואסיקנא [ב] דגנובה מהכא . כלומר שלא רצה לגלות לו כל מה שמותר לו וגנב ממנו הדבר דקאמר ליה אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ וכי אומר נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי מאי הוי והתניא האומר בית זה לעבודת כוכבים כוס זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום שאין הקדש לעבודת כוכבים . כלומר באמירה עד שיקריבנה לפניה בתקרובת ודחי ואני אומר איכא גנובה כלומר ר' חמא הוא דקאמר דנהי דאיתסורי לא מיתסרא נוי מיהא איכא . כלומר דאי הואי רחילה נוי לעבודת כוכבים אסור לנו ליפות עבודת כוכבים אע"ג דאיתסורי לא מיתסר מרחץ בהנאה : מתני' העובדי כוכבים העובדין את ההרים הן מותרין . דההרים עצמן מותרין לזריעה ולחצוב אבנים מהן דמחובר לא מיתסרא בהנאה כדנפקא לן מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם וכדדריש ליה רבי יוסי הגלילי : ומה שעליהן . כגון אם נפה כסף וזהב אסור [ג] כמי שנאמר לא תחמוד כסף וזהב [ד] עליהם אע"ג דאינהו לאו עבודת כוכבים מיקרי גזרת הכתוב הוא אבל תלוש שעליהם כתלוש שעל שאר עבודת כוכבים דלא תחמוד עליהם על כל מה שהם עובדים משמע והא דתניא בברייתא בגמרא [דף מו.] העובדי כוכבים העובדין את ההרים הם מותרין ועובדיהם בסייף היינו טעמא משום דאע"ג דלאו עבודת כוכבים נינהו עובדיהם מיהא עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מכוונים : רבי יוסי הגלילי אומר . הרי מקרא מלמדו שהמחובר אינו נאסר שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו וגו' ומה תאבדון *[אלהיהם] על ההרים

*) ד"ס מ"ז

שלטי הגבורים

העשה לך פסל וגו' דהא מסקינן בפ' כל הצלמים דאמר רבן גמליאל דאחרים עשו לו ואפילו הכי ליכא בציורים שהם מיני צבעים בעלמא ואין בהם ממשות כלל דלא חיישינן לחשדא אלא בחותם בולט ולא בחותם שוקע וכל שכן בדבר זה שאינו לא שוקע ולא בולט אלא מין צבע בעלמא ונראה לי דאפילו ישראל מותר לצור צורות במיני צבעים ואין בזה משום לא תעשה לך פסל דלא אסור אלא פרצוף גמור חקוק בחשר אבל במיני הצבעים מותר כדאמרי' בה"ס הצר צורה בנכסי הגר קנה ורב לא קנה לגינתא דבי רב אלא בצורתא והקשה שם רבינו שמואל והאמר דציור לא קנה אלא באמה כנגד הפתח ותירץ דהתם לאו היינו צורת בריה אלא ציורין בעלמא מעשה נעלועים ופרחים אבל צורת חיה או עוף היכא ולא בעינן אמה כנגד הפתח אלמא דרב צייר צורת חיה ועוף אלא ודאי במיני צבעים מותר והא דתניא במכילתין לא תעשה לך פסל יכול לא יעשה לו גלופה אבל יעשה לו אטומה ת"ל וכל תמונה וכו' עד אפי' בהמה וחיה ועוף ודגים והכנים ואפי' הבובייא ואפי' הסורזירין כו' נ"ל דהכי פי' גלופה היינו צורה בולטת אטומה צורה שוקעת אשר במים מתחת לארץ להביא את הבובייא פי' שעושה צורה וחוקק דמות בבואה שבשמים דסד"א דוקא אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת לרקיע אבל צורת דמות בבואה שבשמים לא ק"ל ואשר במים וי"א להביא הסורזירין נראה שהוא מין שר שבמים שקורין נכסא בלשון אשכנז וכל אלו אינן אסורין לעשות אלא פרצופין חקוקין אבל לא ממין הצבעים כמו שהוכחתי אמנם על כסא שלמה המלך ע"ה אני תמה שכתב ושנים אריות עומדין אצל הידות ושנים עשר אריות וגו' אין לומר דעל פי הדבור הוה כדכתיב וישב שלמה על כסא ה' למלך שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ואיכא למימר בהא מיגדרא מלתא שאני כמו אליהו בהר הכרמל ומאי בהא מלתא נמי איכא למיגדר מלתא שכשהיו עדים באים להעיד בפניו היו האריות שואגים ונוהמים כמו שיש במדרש ומתוך כך היו מתפחדים להעיד עדות שקר אי נמי יש לומר אחרים עשו לו וחשדא ליכא דרבים שכיחי גביה כדאמר גבי ר"ג ומה שעשו בכותלי היכל וקדשי קדשים ציורין חקוקין בכותל סביב פני הכפיר אל התמורה מפה ופני אריה אל התמורה מפה יש לומר ע"פ הדבור הכל בכתב אי נמי י"ל דלא שייך לא תעשה לך פסל כ"א בתלוש אבל על הכותל במחובר לא דאינו אלא נוי בעלמא ובטל לגבי הכותל ואע"ג שאני מדמה לא הייתי עושה מעשה כזה התירוץ האחרון ועוד נ"ל דלפי סוגיית פרק כל הצלמים מוכיח דכל מיני פרצופים מותר לעשות אפי' חקוקים ותותם בולט חוץ מפרצוף אדם לתודיה או דמות ארבע פרצופין בהדי הדדי שבכסא הכבוד אדם אריה שור נשר ודמות שמשין שבמדור בעליון ושבמדור בתחתון ותשמישי מקדש נעשית כמותו בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם כמדתן בארכו ורחבו שלחן תבנית שלחן מנורה תבנית מנורה אבל מידי אחריני שרי . תדע דאמר אביי התם לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן והדר אמר אביי לא אסרה תורה אלא דמות ד' פנים בהדי הדדי והדר אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור עליון ופריך ובמדור התחתון מי שרי והתניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת ומשני כי תניא ההיא לעובדם ופריך לעובדם אפי' שלשול קטן נמי ומשני אין הכי נמי ומסיפא דקרא נפקא אשר בארץ לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות מתחת לרבות שלשול קטן ופריך ועשייה גרידתא מי שרי והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני ומשני שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו וכו' והשתא מדלא קאמר אלא בכל הנך שנויי ש"מ דלא הדר ביה מכל מאי דבני מעיקרא ולא מסרו הכתוב אלא לחכמים ושמשין שבמקדש לא אסירי אלא כמותן דוקא במדת ארכו ורחבו דאי לאו הכי לא יוכל שום אדם לעשות בית ושולחן וכלים שהיו במקדש אלא ודאי לא אסרה תורה אלא לעשות כמותן ממש ועוד כיון דאפשר לעשות כמותן דוקא משתמע לא אסרי' אלא כיוצא בהן אבל שמשין שברקיע שאי אפשר לעשות כמותן אסרה תורה לעשות דוגמתו אע"פ שאינו עושה כמדת ארכו ורחבו לפי שאי אפשר : והטור כתב וכן נמי שמשין שבמקדש אסור לעשות ממש דוגמתו אם לא שינה בגובה או באורך כדתניא לא יעשה אדם תבנית היכל וכו' וצורת ימים וגבעות מותר לעשותן וכל אותן הצורות שאסורין במולא אסורין אפי' בשוקע דכיון שאינו חוששין לו שמא נעשית לעבודת כוכבים אף בשוקעת נמי איכא למיחש ואף דבולטות נמי לא אסרינן אלא ליחיד דטעמא משום חשדא שיתחשדוהו שמכוין לעבודת כוכבים הלכך בשל רבים דלא שייך בהו חשדא או אפי' של יחיד ושיא עשויה פרקין או עשאה להתלמד בה שרי ור"י אינו מתיר אלא כשעשה להתלמד בה אבל אינו להתלמד אפילו של רבים ושל פרקים אסור וכ"כ הרמ"ב והרא"ש כתב כסברא הראשונה ור"ת כתב דבצורות חמה ולבנה וכוכבים ומזלות אין חילוק בין בולטת לשוקעת דאין חילוק בין בולטת לשוקעת אלא בשאר צורות ופרצופים אבל כל אלו אסורין בכל ענין בין לעשותן בין להשהותם והרמב"ן הוסיף עוד צורת אדם וכל שמשין שבמרום שאסורין בין בבולטת בין בשוקעת ולא מפליגינן בין שוקעת לבולטת אלא בשאר צורות דטעמא משום חשדא הלכך לא אסירי אלא בבולטת דאיכא חשדא אבל בשוקעת דליכא חשדא שרי אבל הנך דאיסורא דידהו משום לא תעשון אתי אין חילוק ומסתברא שלא אסרו בשאר צורות אלא על הטבעות וכיוצא בהן שהן מכובדין אבל על המבוזין מותר לצור שאר צורות בין שוקע בין בולט דליכא למיחש בהו לחשדא והא דקתני אסור להתום בה על המכובדין קא אמר כגון שיראין וטבעות אבל על המבוזים שרי ע"כ כתב הרשב"א דמות שמשין שאסור לעשותן אין חילוק בין מכובדין למבוזים דלא שייך זה החילוק אלא בהנך דאיכא משום חשד עבודת כוכבים ובמכובדין איכא למיחש לעבודת כוכבים ולא במבוזים אבל בהנך דאיסורא דידהו משום לא תעשון אתי אין חילוק בהן ע"כ והא דאסרינן בצורת אדם ודוקא בצורה שלמה בכל איבריה אבל צורת ראשו או גוף בלא ראש אין בה שום איסור ולא במולאו ולא בעושהו : א פסוק פ"ב דחולין דישראל השוחט בבמת חבירו לעבודת כוכבים לא אסרה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולא כוון לאוסרו אלא לצערו ואי דוקא במעשה ז"ע או במעשה רבה איכא פלוגתא ר"ת כתב דדוקא במעשה זוטא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אבל במעשה רבה אוסר וכ"כ הראב"ד ורש"י כתב דבין במעשה רבה בין במעשה זוטא לעולם אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולזה הסכימו רוב הפוסקים אם כיתה לו לישראל שבחו בהמה זו שותפות בתוכה כתב מיי' פ"ב מהלכות שחיטה שאוסר גם חלק חבירו והרא"ש כתב שאפי' הוא שותפו אינו אוסר שאינו מכוון אלא לצער שותפו . ואם ישראל עובד עבודת כוכבים שוחט בהמה אחרת או שחתרו בו בישראל וקבל עליו הסתרתה אז ודאי כוון לאסור ואוסר בהמת חבירו , כשעבד כוכבים עצמו וכתב הר"ן דהשוחט בהמת חבירו לעבודת כוכבים אע"פ דלא מיתסר בהנאה מ"מ הויא אסורה באכילה דכל שיש בו סמך לעבודת כוכבים מיתסר באכילה וליכא למימר לענין איסור אכילה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דהכא לאו איהו אוסר לה אלא דלא שרי לה והוה ליה כאילו לא נשחטה

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים טור יו"ד סימן (קמה)[קמב]:

ב מיי' פ"ג מהל' ק"ש טור א"ח סימן (עד):

ג מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים טור יו"ד סימן קמה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ומיהו בתוס' לא משמע כן אלא אה"כ יש בדבר מפני דרכי שלום וז"ל וכשילא מבית הפנימי לאמצעי השיבו אין משיבין במרחץ ומשום דרכי שלום השיבו כך מפני איבת אותו הגמון דהוי כמו שאילת שלום ע"כ :

הגהות מא"י

[א] נ"ב במרחץ אין משיבין במרחץ: [ב] נ"ב משום דקשיא' וטרי' בגמ' מאי גנובתיה דאיכא מאן דאמר גנובתיה דא"ל אשומדת על פי הביב וכו' ואיכא מ"ד דגנובתיה מאי דא"ל אני לא באתי בגבולה וכו' ומסקנא דגמ' דגנובתי' מהכא דא"ל אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי וכו': [ג] פי' נמי רשום למחוק: [ד] נ"ב פי' שלא יהיו נאסרים כיון שקרקע עולם הן :

[וכ"ה הב"ח]

ההרים ומשמע גלמים ופסילים שעל ההרים קרויים אלהיהם ולא ההרים קרויים אלהיהם : ומאחר שהוא כן מפני מה אשרה אסורה והלא אילן דבר מחובר הוא ואיבעי לן למדרש נמי תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם ולמה אסר הכתוב דכתיב ואשריהם תשרפון באש : מפני שיש בה תפיסת ידי אדם . שאדם נטעו ואמרינן בגמרא דאיכא בין תנא קמא לר"י הגלילי אילן שנטעו ולבסוף עבדו דלת"ק שרי דדומיא דהר הוא כיון שלא היה בו תפיסת ידי אדם לשם עבודת כוכבים מיהו מודה [דתוספתו] אסורה כדאיתא לקמן

ר"י הגלילי (א) ולרבי יוסי הגלילי כולו אסור כיון דמ"מ יש בו תפיסת ידי אדם והיינו דקאמר דכל שיש בו תפיסת ידי אדם אסור וקיי"ל כתנא קמא מיהו אפשר דדוקא שנטעו גרעינין אבל נטעו יחור מיתסר ויתבאר לפנינו בס"ד : א"ר עקיבא אני אבין ואדון לפניך . אפרש ואדון לפניך [א] אחר שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת כל עץ רענן שלא נאמר אלא למסור להם סימני מקום שרגילין אמוריים לעבוד שם עבודת כוכבים כדי שיחפשו ישראל שם ויבערום ובמיעוט דהרים וגבעות מיהא ממעטינן דקרא נפיק שלא לוה לאבד את ההרים אבל עץ רענן שלוה לאבדו במקום אחר כדכתיב ואשריהם תשרפון באש על כרחין כי כתיב תחת כל עץ רענן לא אמר הכי אלא לסימנא : **וגרסינן** בגמרא [דף מו.] איתמר אבני הר שנתגלגלו . כלומר שנעקרו מאליהן והשתחוה עובד כוכבים להם פליגי בה [ב] רבי חייא ורבי יוחנן חד אמר אסורות וחד אמר מותרות . כלומר דפליגי אי דינייהו כהר מפני שלא היתה בהם תפיסת ידי אדם או לא כיון דתלושות נינהו וכדאיתא בגמרא וכיון דלא איתמר הילכתא כחד מינייהו נקיטינן לחומרא דבשל תורה הוא וכן כתבה ר"מ הלוי ז"ל בפסקי הלכותיו ולא ידעתי [ג] מנין לו לר"מ במז"ל שכתב בפ"ח מהל' עבודת כוכבים אבני הר שנתגלגלו ועבדן במקומן מותרות שהרי אין בהם תפיסת ידי אדם : **וגרסינן** תו בגמ' בעי חזקיה זקף בילה להשתחוות [לה מהו] . כלומר שישראל זקף בילה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה דאילו לא זקפה ישראל להשתחוות לה פשיטא לן דלא מיתסרא בהשתחואתו של עובד כוכבים דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אבל הכא מיבעיא לן כיון דישראל גלי אדעתיה בזקיפתה דניחא לה בעבודת כוכבים כי פלח לה עובד כוכבים שליחותיה קא עביד וכי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל ישראל שזקף לבינה להשתחות לה ולא השתחוה לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסורה מיהו בבילה מיבעיא לן מי אמרינן דוקא לבינה דמגכרא זקיפתה שרחבה יותר על עוביה וכשהיא זקופה נראית גבוהה ואיכא גלויי דעתא אבל בילה לא או דלמא לא שנא וסלקא בתיקו ולחומרא : **וגרסינן** תו בגמרא [דף מז.] בעי רשב"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה באילן שנטעו מתחלה לכך לא תיבעי לך דאפילו להדיוט נמי אסור כי תבעי לך באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דר' יוסי בר' יהודה לא תיבעי לך דאמר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור כי תיבעי לך אליבא דרבנן מאי לענין מצוה מי מאיס לגבוה או לא . פירוש נקיט לה בהא תמלא לומר דיש נעבד במחובר אצל גבוה לקרבן דאיבעיא לן הכי בגמרא לעיל [דף מו:] מהך בעיא ומיבעיא ליה לענין מצות לולב אם יש נעבד במחובר [ד] לגבוה דהיינו לקרבן [אבל למצוה שפיר דמי] או לא ואיכא למידק היכי מספקא ליה מחובר דשרי להדיוט אי אסור למצוה או לא דהא אפילו תלוש דאסור להדיוט ולענין מצוה ילא דאמרינן בפרק לולב הגזול (דף לא:) אמר רבא לולב של עבודת כוכבים לא יטול ואם נטל כשר ובמסכת ראש השנה בפרק ראוהו ב"ד (דף כח.) אמר רב יהודה שופר של עבודת כוכבים לא יתקע ואם תקע ילא ומשמע ודאי אע"פ שלא בטלו מדפרשינן התם טעמא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ובסוף פרק כסוי הדם (דף פט.) נמי מקשינן לרבא [ה] מצות לאו ליהנות ניתנו מדתניא לולב של עבודת כוכבים לא יטול מאי לאו אם נטל לא ילא לא אם נטל ילא וכיון דמשום מצות לא ליהנות ניתנו *[אתי בה ודאי אפילו בשלא בטל] אמרינן דילא אלמא אפילו בתלוש דאסור להדיוט גבי מצוה ילא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו וכל שכן מחובר דאפילו להדיוט שרי שילא בו ידי מצוה תירץ הראב"ד ז"ל דלכתחלה דוקא הוא דמיבעיא ליה דהני דדיעבד במקום מצוה ילא אפילו היכא שנאסר להדיוט מיבעיא ליה לר"ל לכתחלה אי אסור למצוה אפילו היכא דלהדיוט שרי אבל הרמב"ן ז"ל כתב דמדאמרינן לענין מצוה כלגבוה דמי משמע דאפילו לפסלו בדיעבד קא מיבעיא ליה דלגבוה ודאי אפילו בדיעבד פסול דהא פשטה רבא בגמרא [דף מז:] מהתם דפסול ואי עלה [ו] נמי ירד וכיון שכן על כרחין ריש לקיש דבעי ליה הכא לית ליה דרבא ורב יהודה אלא פשיטא ליה דכל היכא דלהדיוט אסור למצוה נמי פסול ומחובר דשרי להדיוט מספקא ליה אי לענין מצוה כלגבוה דמי [ומיפסל] אפילו בדיעבד או לא ולענין הלכה קיימא לן כרבא וכרב יהודה דבתרתי ניהו ועוד דה"ל ריש לקיש יחיד לגבייהו הלכך בין במחובר בין בתלוש אם נטל ילא ומיהו הני מילי ביום טוב שני דלא בעינן לכם אבל ביום טוב ראשון ודאי לא ילא דלולב זה אי של עבודת כוכבים הוא בשעה שהוא יולא בו בעינן לכם וליכא ואי שלו הוא הויא לה עבודת כוכבים דישראל ומסקינן בפרק לולב הגזול ובפרק כסוי הדם דבעבודת כוכבים דישראל אם נטל לא ילא דכתותי מיכתת שיעורה [ז] ורב אלפסי ז"ל [לא] כתב להא דר"ל ולא להא [דרבא] דלולב של עבודת כוכבים [ח] דאפשר שסמך על מה שכתב ההיא דרב יהודה בפרק ראוהו ב"ד דשופר של עבודת כוכבים לא יתקע בו ואם תקע ילא ומשמע דסבירא ליה דהוא הדין ללולב וליכא למימר קל הוא שהקלו בשופר משום דבקולו הוא יולא מה שאין כן בלולב דבגופו הוא יולא דהא [אי] אמרינן לענין מצוה כלגבוה דמי אפילו שופר היה פסול דהא לגבוה בכי האי גוונא פסול כדאמרי' בסמוך [ט] בגמרא אליבא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי ושירה מעכבת קרבן לא תיבעי לך דמכשירי קרבן ניכהו ואסירי והכא נמי גבי שופר עיקר שירה בכלי ואפ"ה כשר אלמא לענין מצוה לאו כלגבוה דמי הלכך ה"ה ודאי ללולב : **וגרסי'** תו עלה בגמרא [דף מז:] כי אתא רב דימי אמר אשרה שבטלה קא מיבעיא ליה . כלומר פשיטא לן לענין מצות לאו כלגבוה דמי אלא דקא מיבעי לן באשרה שהיא אסורה להדיוט כגון אילן שנטעו מתחלה לכך אי מהני לה בטול לענין מצוה או לא אי יש דיחוי אצל מצוה . כלומר מי שייכא תורת דיחוי במצוה דנימא הואיל ונדחה בעודו אשרה ידחה עולמית או אין דיחוי ומשתרי ואמרינן עלה ותיפשוט ליה מדתנן כסהו ונתגלה פטור מלכסות כסהו הרוח חייב לכסות ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שחזר ונתגלה כלומר לאחר שכסהו הרוח אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות והוינן בה מאי שנא דכי לא חזר ונתגלה דאמרי' הואיל ואידחי אידחי כי חזר ונתגלה נמי הואיל ואידחי אידחי כלומר כיון דאידחי בזמן שלא נתגלה אידחי נמי בתר הכי ואמר רב פפא זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות ומהדרינן דרב פפא גופיה קא מיבעיא ליה [אי] מיפשט פשיטא ליה לרב פפא דאין דיחוי אצל מצות ל"ש לקולא כגון גבי אשרה שבטלה למהדר ואשתרויי לולבו למצוה ולא שנא לחומרא כגון גבי כסוי דמחייבינן ליה למהדר ולכסות או דלמא ספוקי מספקא ליה אי יש דיחוי או אין דיחוי ולחומרא אמר דאין דיחוי הלכך גבי כסוי חייב לכסות אבל לקולא כגון הכא לא אמרי' אין דיחוי למשרייה ולא איפשיטא הכא בעיין מיהו בפרק לולב הגזול (דף לג:) מסקינן דדיחוי מעיקרא אצל מצוה לא הוי דיחוי דפשטינן לה התם ממתני' דתנן גבי הדם אם מיעטן [י] כשר אבל בנראה [כ] ונדחה וחוזר ונראה מספקא לן אם יש דיחוי אצל מצוה [או לא] ואע"ג דהא דכסהו [הרוח] ונתגלה נראה ונדחה וחוזר ונראה היא ואפ"ה אמרי' עלה דאין דיחוי אצל מצות ה"מ לחומרא אבל לקולא [דוקא] בדיחוי מעיקרו אמרי' דלא הוי דיחוי אבל בנראה ונדחה וחוזר ונראה מספקא לן אם הוי דיחוי הלכך ההיא דאמר רבה בפרק לולב הגזול דלולב של עבודת כוכבים אם נטל ילא לא משכחת לה אלא ביום טוב שני דלא בעינן לכם ואי נמי ביום טוב ראשון כגון שעבדו מערב יו"ט דהוי דיחוי מעיקרו ובטלו ביום טוב אבל אם עבדו ביום טוב אפילו לאחר שבטלו ודאי לא ילא דכיון דנראה מתחלת יום טוב ולבסוף נדחה כשעבדו שבשעה שהיה נעבד אי אפשר ללאת בו דאי של עובד כוכבים הוא בעינן לכם וליכא ואי שלו הוא הויא לה עבודת כוכבים של ישראל דכתותי מיכתת שיעוריה הלכך באותה שעה דיחוי גמור היה וכיון דנראה ונדחה כשבטלו אינו חוזר ונראה דבכי האי גונא [הוי] דיחוי אצל מצות מספיקא : **מתני'** מי שהיה כותלו סמוך לבית עבודת כוכבים . שהיה אחד מכותליו בית עבודת כוכבים והבית עלמו נעבד : אסור לבנותו . שבונה כותל לעבודת כוכבים : כונס . לתוך קרקע שלו ארבע אמות : היה שלו ושל עבודת כוכבים . שמקום עובי הכותל חליו שלו וחליו של עבודת כוכבים : נידון מחלה על מחלה . אותו חלק של עבודת כוכבים אינו עולה לו בכניסת ארבע אמות אבל חלקו עולה לו שאם היה עוביו שתי אמות מונה האמה שלו וכונס לו שלשה אמות לתוך שלו : אבניו ועליו ועפרו מטמאין כשרץ . ואפילו חלקו לפי שאין ברירה . שרץ אינו מטמא במשא . שרץ לשון שקץ :

תורה אור | נר מצוה

אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם ומפני מה האשרה אסורה מפני שיש בה תפיסת ידי אדם וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור אמר ר"ע אני אבין ואדון לפניך כ"מ שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים °*מי שהיה כותלו סמוך לבית עבודת כוכבים ונפל אסור לבנות כיצד יעשה כונס לתוך שלו ארבע אמות ובונה היה שלו ושל עבודת כוכבים *נידון מחצה על מחצה אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ שנאמר °שקץ תשקצנו רבי

רש"י

אבנים מהם דמחובר לא מיתסרי : מפני מה אשירה אסורה . כלומר כי היכי דדרשינן אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ה"ל נדרוש תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם דאילן דבר מחובר הוא ולמה אסרה תורה (א) דכתיב ואשריהם תגדעון : מפני שיש בה תפיסת ידי אדם . כשאדם נטעו : אר"ע אני אבין . אפרש ואדון לפניך אחרי שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת כל עץ רענן יש לומר שלא נאמר אלא למסור להם סימני מקום שרגילין אמוריים לעבוד שם עבודת כוכבים כדי שיחפשו ישראל שם ויבערום ומיעוטא דהרים והגבעות מיהו ממעטינן ממשמעותיה שלא לוה לנו לאבד את ההרים אבל עץ רענן לוה לנו במקום אחר שנאמר ואשריהם תשרפון באש ולא נקטיה הכא אלא לסימנא : מי שהיה כותלו סמוך לעבודת כוכבים . שהיה אחד מכותליו בית עבודת כוכבים והבית עלמו (ב) נעבד : אסור לבנותה . שבונה כותל לעבודת כוכבים : כונס . לתוך קרקע שלו ארבע אמות : היה שלו ושל עבודת כוכבים . שמקום עובי הכותל חליו שלו : נידון מחלה על מחלה . אותו חלק של עבודת כוכבים אינו עולה בכניסת ארבע אמות אבל הלכך עולה שאם עביו שתי אמות מונה אמה שלו וכונס שלש אמות עוד בתוך שלו : אבניו ועליו ועפריו . של אותו כותל : מטמאין כשרץ . אפילו חלקו לפי שאין ברירה : כשרץ . ואינו מטמא במשא

שלטי הגבורים

נשתעה אלא במתה מאליה ע"כ דברי הר"ן ול"ע כפי' דבריו דהא מ"מ איהו גורם לאיסור זה : ול"ע בדברי מיי' למה פסק סתם פ"ח מהלכות עבודת כוכבים דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו דמשמע דאין חילוק בין עובד כוכבים לישראל ולישראל שעבד עבודת כוכבים דלעולם אינו אוסר גם מיי' אינו מחלק כלל בין היכא שהתרו בו בישראל וקבל התראה או לא גם מיי' כתב פ"ח מהל' עבודת כוכבים דהעובדי כוכבים העובדין ההרים והגבעות והאילנות הנטועים מתחלתן לפירות ואת המעיינות הנובעות ואת הבהמה הרי אלו מותרין וצ"ע עיין כי בפ"ק מהלכות גזילה כתב דהמשתחוה לבהמה גזולה פסול לגזילה וי"ל דמיירי בגמר שגדל בה בזמן שהיתה גופה נעבדת דאז אסור מה שיוצא ממנה כדאמרי' גבי משתחוה לאילן דאע"פ דגוף האילן מותר כל השריגין והלולבים והפירות שיוצא כל זמן שהוא נעבד אסורין בהנאה אי נמי אפשר דמותר בהנאה מכוער דמאיס כלפי גבוה פוסל אותו דסלקא בתיקו בגמרא בפירקין דף מ"ז ופסק לחומרא ואמנם בפסחן שנשתנה כשר כמו קמה שהיא מקמה שהשתחוה לה דכשר למנחות כדאיתא בפירקין וכן פסק מיי' פ"ג ופ"ד מהל' איסורי מזבח ומהא דאמרינן המשתחוה לבהמה קרניה פסולין לשופר הוכיחו הפוסקים דאותו מעיל שלובש עובד כוכבים כשהולך לבית ההרפים וכן נרות של עבודת כוכבים אסור לעשות בהן שום דבר מלוה וכספר אגודה מוכח מההיא דהקומץ רבה דאמר מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עלים שלא נשתמש בו הדיוט דמשם ראיה שאין לעשות מדבר ישן לתשמיש מלוה כגון מעילין שלבשו בהן הדיוטות אין לעשות מהן מעילין לס"ת וכן כל כיולא בזה ולקמן גבי כלים שנשתמשו בבית חוניו נאריך בזה בס"ד :

הגהות מא"י

[א] תי' אחר רשום למחוק: [ב] נ"ב בני: [ג] נ"ב כתב כסף משנה פ"ח מהל' עבודת כוכבים שאפשר שהיה לו להרמב"ם גירסא דמסיימ' דבני רבי חייא פרו והלכ' כוותייהו לגבי ר"י : [ד] כלגבוה כצ"ל : [ה] נ"ב דאמר : [ו] נ"ב ופשיט לה בעיא אם יש נעבד במחובר לגבוה מק"ו ומה אתנן זונה שמותר בתלוש להדיוט אסור במחובר לגבוה דכתיב לא תביא אתנן זונה וכו' ל"ש תלוש ול"ש מחובר נעבד שאסור בתלוש להדיוט אינו דין שאסור במחובר לגבוה : [ז] והרב כצ"ל: [ח] ואפשר כצ"ל : [ט] נ"ב גבי הא דבעי רב פפא המשתחוה לבהמה קרניה מה הן לתצוצרות שוקיה מה הן לחלילין : [י] נ"ב דאמרי' עלה דאם עבר ולקטן ביו"ט כשר ומפרשינן בגמ' בשעגביו שחורות עסקינן אבל ירוקות לא פסלי ומיירי דנשחרו מעיו"ט ופשטינן מהא דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי : [כ] נ"ב כגון כשנשחרו ענבי ההדס ביו"ט שאז קודם שנשחרו שהיו ירוקים ההדס היה ראוי למצוה וכשנשחרו נדחה וכשחזר ירקו אח"כ חזר ונראה :

עין משפט

א מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים טור יו"ד סימן קמג :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) גבי אמר שמואל המשתחוה לאילן תוספתו אסור וכאתקפתיה דרב אשי בגמ' שם דף (מח.) :

הגהות הרי"

(א) נ"ב נ"ע דר' עקיבא לא תירץ זה והר"ק: (ב) נ"ב ר"ל שהיה בית נעבד לפני זה קנה בית הסמוך לו א"נ אפילו בלאחה עבודת כוכבים לגבולו מ"מ להגר ולבנות אסור :

רבי עקיבא אומר כנדה שנאמר תזרם כמו דוה צא תאמר לו מה נדה מטמאה במשא אף עבודת כוכבים מטמאה במשא: גמ' והא קא שביק רווחא לעבודת כוכבים דגדר ליה בהיזמי והיגי אי נמי דעבד ליה בית הכסא לתינוקות: **מתני'** ג' בתים הן בית שבנאו מתחלה לשם עבודת כוכבים הרי זה אסור סידו וכירו לעבודת כוכבים וחידש נוטל מה שחידש הכניס לתוכו עבודת כוכבים והוציאה ה"ז מותר ג' אבנים הן אבן שחצבה מתחלה לבימוס הרי זו אסורה סידה וכיירה לשם עבודת כוכבים וחידש נוטל מה שחידש העמיד עליה עבודת כוכבים וסלקה הרי זו מותרת שלש אשרות הן אילן שנטעו לעבודת כוכבים הרי זה אסור גדעו ופסלו לעבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף העמיד תחתיה עבודת כוכבים ונטלה הרי זו מותרת אי זו אשירה כל שתחתיה עבודת כוכבים רבי שמעון אומר כל שעובדים אותה מעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו והיה תחתיו גל אמר

רש"י

במשא. שרץ לשון שיקוץ: גמ' והא קא שביק רווחא לעבודת כוכבים. כשכונס לתוך שלו: בהיזמי והיגי. קוצים וברקנים אותו ריוח: לתינוקות. ולא לגדולים דבית הכסא בעי צניעותא והכא ליכא צניעותא דחזו ליה בני עובדי כוכבים: מתני' איזהו אשרה. היכא שלא הוברר לנו שהיא אשרה באיזה סימן נכיר אם ישיש אשרה

ר"ן

נדה מטמאה במשא דכתיב וכל הנוגע בכל הכלי אשר תשב עליו אלמא טמייה לכלי שנשאת אותה ואע"פ שלא נגעה שאפילו היו עשרה כלים זה ע"ג זה כולן בכלל אשר תשב עליו הן: תזרם כמו דוה. בעבודת כוכבים קא מישתעי קרא כך פירש רש"י ז"ל אבל בירושלמי פירשו דמאי דאמרי' נדון מחצה על מחצה היינו לומר שחצי הכותל מותר ונוטל מחצה בעצים ובאבנים ומיהו ה"מ במכיר האבנים שכנגדו אבל בשאינו מכירן הכל אסור דאין ברירה דאע"ג דבכותל שני שותפין רשות שניהם שוה בכל צדי הכותל וכל אחד מהן יש לו שותפות אפילו בחוקן אבנים שכן נגד חברו שותפות זו של עבודת כוכבים ושל ישראל שרי דמסתמא על דעת כן נשתתפו שכל שכנגד כל אחד יהא שלו לגמרי דתרווייהו בהכי ניחא להו ישראל ניחא ליה בהכי כדי שלא יאסר הצד שכנגדו ובני עבודת כוכבים ניחא להו בהכי כדי שלא ישתחוו אלא לחלקם ולפיכך כל שישראל מכיר אבניו נוטלן והן שלו אבל בשאינו מכיר כולן אסורות דאין ברירה • ומיהו נסתברא דמותר למכור לו חלקו בכל מקום שהוא ולי פשטה דמתני' מוגהה כפירושו של רש"י ז"ל דקתני מעיקרא נדון מחצה על מחצה ובתר הכי קתני אבניו ועציו ועפרו וכיון דלא פירשו הכי בגמרא דילן משמע דנקטינן מתני' כפשטה וכדברי רש"י ז"ל ולפיכך אני הוכך להחמיר למעשה בהתירו של הירושלמי אבל הר"ם במז"ל כתבו בפ"ח מהל' עבודת כוכבים. וכן מתני' אתיא אפילו כמאן דאמר דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת כגון שהשתחוה לכל אבן ואבן והכי אוקמוה בירושלמי והתם נמי מפרשינן מתני' בשקדם הכותל לעבודת כוכבים כשסמך ישראל בהיתר סמך: **גמ'** והא קא שביק רווחא לעבודת כוכבים. ומהני לה: דגדר לה בהיזמי והיגי. קוצים וברקנים: אי נמי דעביד לה בית הכסא לתינוקות. דלא בעי בהו צניעותא דאילו לגדולים צניעותא בעי: **מתני'** שלשה בתים הן. לענין בטול עבודת כוכבים: בית שהתחלת בנייתו לעבודת כוכבים והיו עובדין את הבית עצמו הרי זה אסור דכל הבית הוי עבודת כוכבים ואם עובד כוכבים בנאו אסור עד שיבטלנו שיתוץ ממנו מקצת ואם של ישראל הוא אסור עולמית אבניו ועציו ועפרו ואמרי' בגמרא [דף מז:] דבנה אע"פ שלא השתחוה והשתחוה נמי אע"פ שלא בנה וכרב דאמר דהמשתחוה לבית אסור דתלוש ולבסוף חברו לגבי עבודת כוכבים כתלוש דמי וכיון דאמרי' דבנה אע"פ שלא השתחוה מיתסר על כרחין בבית שהוא עצמה עבודת כוכבים עסקינן ומש"ה אסור מיד דאתי כמאן דאמר עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד ואילו לא היה הבית נעבד הוה ליה משמשי עבודת כוכבים דלדברי הכל [דף יט: ודף נג.] אינן אסורין עד שיעבדו וכן בבימוס ואשרה כתב רש"י ז"ל שהן בעצמן נעבדו: **סיידן** וכיירו לעבודת כוכבים. שהיה בית בנוי לדירת אדם והקצהו לעבודת כוכבים וטחו בסיד ועושה בו ציורין לעבודת כוכבים: נוטל מה שחדש. נוטל ישראל מה שחדש העובד כוכבים והשאר מותר בלא בטול לפי שלא נאסר ואפילו היה הבית של ישראל מומר שאין לעבודת כוכבים שלו בטלה בנוטל מה שחדש סגי לפי שלא נאסר אלא אותו חדוש ואותו חדוש שנטל אסור בהנאה לעולם ומיהו דוקא בשלא נעבד הבית מעולם אבל אם השתחוה לו אפילו לאחר שנבנה מיתסר דתלוש ולבסוף חברו לגבי עבודת כוכבים כתלוש דמי וכדכתיבנא וליכא לפרושי דהאי נוטל מה שחדש העובד כוכבים קאי דא"כ למה לי שיטול כל מה שחדש אפילו בכל דהו סגי וכדתנן לקמן [דף מט:] כיצד מבטלה וכו' נטל הימנה מקל או שרביט אפילו עלה הרי זו בטלה אלא ודאי אישראל קאי וכדכתיבנא: **הכניס** לתוכו עבודת כוכבים. ואת הבית עצמו לא נתכוון לעבוד ולא הקצהו לתשמיש עבודת כוכבים אלא לפי שעה (א) שהכניסו לתוכה והוציאה ישראל הרי בית זה מותר כך פירש רש"י ז"ל וטעמא דמלתא דכיון שלא נעשה אלא לתשמיש ערלי היט נאסר משום משמשי עבודת כוכבים ומיהו כל [א] שעבודת כוכבים בתוכו מיתסר מדרבנן והא דתניא בסיפרי לא חדש אלא הכניס לתוכו עבודת כוכבים והוציאה מותר שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום דמשמע דמדאורייתא צריך להוציאה היא אסמכתא בעלמא ומכ"מ אם הכניס שם עבודת כוכבים דרך קבע [ב] אפילו אם הוציאה ישראל אסור דנעשה בית זה משמש לעבודת כוכבים וליכא למימר דבית אינו נאסר משום משמשי עבודת כוכבים לפי שגופו אינו משמש לעבודת כוכבים אלא כקרקע עולם בעלמא דהא בפירקא קמא בגמרא (דף יט:) גבי הא דתנן הגיע לכיפה שמעמידים בה עבודת כוכבים וכו' דאמרי' עלה אם בנה שכרו מותר ומקשינן פשיטא משמשי עבודת כוכבים היא ומשמשי עבודת כוכבים אינן אסורין עד שנעבדו אלמא בית כמשמשי עבודת כוכבים הוא ואחרים פירשו דהאי הכניס לתוכו עבודת כוכבים אפילו בקבע קאמר וכי תנן והוציאה הרי זה מותר [ה"מ] כשהוציאה עובד כוכבים שכיון שסלקה משם ואין דעתו להחזירה בטל משמשיה והיינו דומיא דהידך דאילנות דקתני העמיד תחתיה עבודת כוכבים ובטלה הרי זה מותר אלמא צריכה בטול אלא שהמבטל עבודת כוכבים בטל משמשיה: **שלש** אבנים הן. לענין בטול עבודת כוכבים: אבן שחצבה מתחלה. מן ההר: לבימוס. מקום מושב לעבודת כוכבים שמעמידין הצלם עליה ועובדין הבימוס עצמו כעבודת כוכבים: הרי זו אסורה. ואפילו לא העמיד עליה ואם עובד כוכבים חצבה צריך עובד כוכבים לבטלה ולחסר ממנה מעט עד שתפגם ואם ישראל חצבה להעמיד עבודת כוכבים עליה אין לה בטלה עולמית: סידה וכיירה לעבודת כוכבים. והיא חצובה ועומדת: נוטל. ישראל: מה שחדש. העובד כוכבים ששוחק וזורה לרוח והאבן מותרת שלא נעשה עבודת כוכבים אלא חדוש ובגמרא אמרינן דאע"ג דסייד וכייר בגופה של אבן כגון שחקק בה צורה בברזל אפ"ה לא מיתסר אלא אותו חידוש בלחוד: העמיד עליה עבודת כוכבים. לפי שעה ולא הקצה האבן לבימוס: וסלקה. הרי זו מותרת: ואינה צריכה בטול: **שלש** אשרות הן. אילן שנטעו בתחלה לעבודת כוכבים ה"ז אסור. עד שיבטלנו עובד כוכבים: גדעו. עובד כוכבים או ישראל: לעבודת כוכבים. לעבוד הגדולין שיגדלו בו מעתה והוא היה כבר נטוע כשבא ישראל ליהנות ממנו: נוטל מה שהחליף. ושורפו כדין אשרה ועיקרו מותר בהנאה ואמרי' נמי בגמרא דאע"ג דהבריך והרכיב בגופו של אילן לא מיתסר עיקרו אע"פ שעשה מעשה בגופו: העמיד תחתיו עבודת כוכבים ובטלה ה"ז מותר. ומיהו כי בעינן בטלה ה"מ היכא דנטעו מתחלה כדי להעמיד עבודת כוכבים תחתיו הא לאו הכי אפילו בשלא בטל עבודת כוכבים האילן מותר דמחובר הוא דלא חמיר טפי מעבודת כוכבים עצמה דקי"ל בה כת"ק דרבי יוסי ברבי יהודה דס"ל דאילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר וכמו שכתבתי למעלה ואפילו לרב דאמר בגמרא דהמשתחוה לבית אסרו משום דקסבר דתלוש ולבסוף חברו [לענין] עבודת כוכבים כתלוש דמי איכא למימר דה"מ בית אבל אילן כיון שיש לו שרשים בקרקע דינו כמחובר מעיקרו אבל מדברי רש"י ז"ל נראה דאילן נמי כל שנטעו יחור כתלוש דמי שהרי כתב למעלה [ג] בגמרא (דף מו.) גבי בהמה תמימה ואילן יבש דאמר בהו שאין בהן תפיסת יד אדם דתפיסה [דנטיעה] דמעיקרא לרבנן לאו תפיסה היא דלאו אילן היה כשנטעו גרעין מכלל דאי נטעו יחור אסרו ליה רבנן משום תפיסת ידי אדם דמעיקרא דתלוש ולבסוף חברו אפילו גבי אילן כתלוש דמי וזהו מה שכתב בפ"ק דחולין (דף טז:) גבי תלוש ולבסוף חברו דלענין שחיטה דאמרי' התם בקנה העולה [ד] מאליו ופירש הרב ז"ל שלא נטעו אדם מכלל דאי נטעו אדם ה"ל כתלוש ולבסוף [ה] חברו: **גרסי'** בגמרא [דף מח.] אמר שמואל המשתחוה לאילן תוספתו אסורה ומסקינן דאפילו לרבנן דסבירא להו דאילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר ה"מ עקרו אבל תוספתו אסור וכי תנן במתניתין גדעו ופסלו והחליף נוטל מה שהחליף לאו למימרא דבדלא גדעו ופסלו נמי לא מיתסר תוספת אלא לרבותא נקטיה דאע"ג דגדעו ופסלו בנוטל מה שהחליף סגי: **מתני'** איזו היא אשרה וכו'. בגמרא [שם] פריך והא אנן תנן שלש אשרות הן כדאיתא במתניתין דלעיל בסמוך ולמה ליה למהדר ולמיתני איזו היא אשרה ופרקינן דה"ק שלש אשרות הן סתים דברי הכל ואתא מחלוקת רבי שמעון ורבנן כלומר דרבי שמעון סבירא ליה דלא מיקריא אשרה אלא אם היא נעבדת אבל אם עובדין את העבודת כוכבים שתחתיו האילן מותר ולפיכך אני תמה כיון דלא קיימא לן כרבי שמעון למה

שלטי הגבורים

א גבי אשרה שגדעו ופסלו לעבודת כוכבים והחליף דנוטל מה שהחליף והשאר מותר פירש ר"י דוקא שמפרש להדיא שמכוין שלא יהא עבודת כוכבים אלא מה שהחליף דומיא דסיוד וכיור שאינו מכוין לעשות כל הבית לעבודת כוכבים אבל אם מכוין לעיקר האילן נעשה כולו עבודת כוכבים בגידוע ופיסול אע"פ שלא השתחוה לו והרא"ש כתב אפי' כוון לעיקרו של אילן אפ"ה לא נאסר כולו אא"כ השתחוה לו וא"כ אז נאסר כולו ובגידוע ופיסול נאסר מה שגדל אחר כך אע"פ שלא השתחוה לו ונקרא אשרה כל שעבודת כוכבים תחתיה אפי' אינם עובדין האילן כ"ש אם עובדים האילן בעצמו וכל אילן ששומרין פירותיו לעשות ממנו שכר לכהנו ביום אידם בידוע שעובדין אותו ואילולי שרק שרגילין ליתן לפני עבודת כוכבים שלהם י"א דוקרין שאין עובדין אותם אלא לנוי נטעו לה אלא שמחוקי העבודת כוכבים הוא לעובדה באותן האילנות והוי כעין תקרובת עבודת כוכבים ונטיעתן זו היא תקרובתה ובתקרובת כזה אינו נאסר כיון שאינו כעין פנים וי"א דלא גרע מנוי עבודת כוכבים ואסור והכי מסתבר: ואסור לישב בצל האשרה ואפי' בצל צלה פי' שהאריך וערבית צלה של כל דבר ארוך מאד עד כדי קומתו נקרא צלו ומשם והילך נקרא צל צלו ואפי' לעבור תחתיה דרך העברה בעלמא אסור וה"מ שאינו נוטה על הדרך אבל אם נוטה על הדרך אם יש דרך אחרת אסור לעבור תחתיה ואם אין דרך אחרת מותר לעבור תחתיה ואפ"ה ירחיק אדם תשוב מהכיעור והדומה לו ובשעובר תחתיה ימהר לרוץ בכל מה שיוכל וכתב הרא"ד דוקא אשרה שעשויה לצל בין לתחתיה בין לחוצה לה אבל בית עבודת כוכבים תוכו ונגד פתחו תוך ארבע אמות אסור אחוריו וצלו מותר ואפי' תוכו אם גזל הרבים שקדם לו הדרך ואח"כ בנה שם בית עבודת כוכבים מותר לעבור דרך שם אבל אם קדם הבית לדרך אסור וצ"ע למה השמיט מיי' להזכיר איסור באשרה לישב בצל צלה דהא בגמ' איבעיא לאיסורא וגם מנא ליה שישב מותר לישב בצל השריגים והעלין שלה ומפי' המשניות נראה דדייק כיתר זה מלשון המשנה דקתני לא ישב בצלה דמשמע דוקא בצל גוף האילן אבל בצל ענפים ועלים מותר לו לישב שם: לשון ריא"ז אילן שנטעו מתחלה לשם עבודת כוכבים ועבדו הרי הוא אסור וזו היא אשרה שאסרה תורה נטעו מתחלה שלא לשם עבודת כוכבים ואחר כך עבדו עיקרו מותר שהרי לא נטעו מתחלה לכך ובשעה שעבדו הרי הוא מחובר והרי הוא כעובד ההרים והגבעות והגידולין אסורים שהגידולין שהגדילו אחר שעבדן הרי הן כנטועין מתחלה לכך בד"א באילן שנטעו מתחלה גרעין ונעשה אילן ואח"כ עבדו אבל אם נטע אילן או ענף והשריש בקרקע ואח"כ עבדו הרי הוא כתלוש ולבסוף חברו ואסור אפי' עקרו של אילן כדברי המורה ומנ"ה אומר שאע"פ שנטעו אילן והשריש בקרקע הרי הוא כמחובר ולא נאסר עיקרו וכדברי המורה נ"ל עיקר כמבואר בקונטרס הראיות. אילן העולה מאליו שאין בו תפיסת יד אדם ולא ניטע ע"י אדם כלל הרי זה דומה להרים וגבעות והמשתחוה לו לא נאסר כלל לא העיקר ולא הגדולים שהלים להאר מכאן כמבואר בקונטרס הראיות. אילן שהכומרים שומרין פירותיו לאכול אותם ביום אידם הרי הוא בחזקת אשרה ואסורה בהנאה לא ישב אדם תחת צל האשרה ואפי' בצל צלה שהוא מאריך יותר מכדי קומתה ואם ישב שם טהור ואם עבר תחת האי הפסר שאין שם תקרובת עבודת כוכבים ותקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל שנאמר ויאכלו זבחי מתים הקישה למת וטומאה זו מדברי סופרים כמו במבואר בפ' שלפנינו. ונראה בעיני שלא אסרו אלא צל האשרה שהאילן עשוי לנוי צלו אבל בית של עבודת כוכבים מותר לישב בצלו חוץ לבית שאין הבית עשוי אלא לצורך תוכו אבל צל שתוכה לו מותר כמבואר בקונטרס הראיות: גבי נטיעת ייחור ערלה כתב הטור אע"פ שהמנהג עובדי עבודת כוכבים להבריך הגפנים בכל שנה ושנה התיר ר"י לשתות יין מגפני הגנים משום דספק ערלה מותר:

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות עבודת כוכבים טור י"ד סימן קמח ג:

הגהות הב"ח

(א) הכניסו כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] זמן: [ב] תי' אפי' רשים למחוק: [ג] נ"ב פי' שנעבדם אינה אסורה להדיוט וכן אילן יבש אפשר שנשתנה מברייתו: [ד] נ"ב דבדיעבד שחיטתו כשרה: [ה] נ"ב פי' אם שחט בו שחיטתו פסולה:

המאור הגדול

המאור הגדול סידה וכיירה לעבודת כוכבים וחדש נוטל מה שחדש פירוש נוטל ישראל מה שחדש עובד כוכבים והשאר מותר העמיד עליה עבודת כוכבים וסלקה הרי זו מותרת פירוש שסלקה העובד כוכבים והרי ודאי בטל משמשיה יאע"פ שלא בטל העבודת כוכבים עצמה אבל אם סלקה ישראל ודאי אסורה שאין ישראל מבטל לא עבודת כוכבים ולא משמשיה:

א מיי' פ״ז מהל' עבודת כוכבים סמ״ג לאוין מד טוש״ע י״ד סי' קמב:

ב מיי' פ״י מהל' מ״א ונטע רבעי טוש״ע י״ד סי' רצד:

למה הביא הרב אלפס ז״ל משנה זו: לא ישב בצלה. משום דקא מתהני מעבודת כוכבים והאי צל לאו תחת נוף האילן הוא דא״כ לא מצי מתני ליה ואם ישב טהור דהא קתני סיפא לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא אלא האי צל דקאמר היינו מן האילן והלאה הלכך לאו אהל הוא שכשחמה במזרח או במערב יש לכל דבר צל ארוך וכשחמה עומדת בחצי הרקיע אין לכל דבר צל אלא תחתיו: לא יעבור תחתיה. תחת נוף האילן: ואם עבר טמא. מפרשינן טעמא בגמרא [דף מח:] משום דה״א דליכא תקרובת וכר״י ב״ב דס״ל דתקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל דכתיב (תהלי' קו) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל: היתה גוזלת הרבים. שהיה נופה נוטה לרה״ר ועבר תחתיה טהור דהך טומאה דרבנן היא וקרא דמייתי בגמרא אסמכתא בעלמא היא והכי אמרי' נמי בפ' ר' ישמעאל [דף נב.] דהך טומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזרו רבנן. וכתב הראב״ד ז״ל דכי תנן לא ישב בצלה דוקא באשרה דעבידא לצל בין לתחתיה בין לחוצה לה אבל בית עבודת כוכבים תוכו ונגד פתחו ארבע אמות אסור אחוריו מותר לפי שאין בית עשוי לצל שחוצה לו כדאמרי' בפרק [א] כל שעה (דף כו.) שאני היכל דלתוכו עשוי ומסתברא דלעבור בצלה שרי דמדקתני רישא לא ישב וסיפא לא יעבור משמע דבצלה ישיבה דוקא הוא דאסור אבל לעבור דרך שם שרי וטעמא דמילתא משום דמדינא אפילו ישיבה הוה לן למישרי כל היכא דלא קא מיכוין דהא קי״ל בפ' כל שעה (דף כה:) דאפשר ולא קא מכוין שרי אלא דחיישינן שמא ישהה בישיבה ואתא לכווני אבל העברה בעלמא

נר מצוה

אמר להן רבי שמעון בדקו את הגל הזה בדקו ומצאו בו צורה אמר הואיל ולצורה הן עובדין נתיר להן את האילן **לא ישב בצלה ואם ישב טהור ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה והחזרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים רבי יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנביה נושרת עליהן והוו להן לזבל: גמ' היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור איבעיא להו עבר או עובר רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה אמר עבר ורבי יוחנן אמר עובר ולא פליגי הא דאיכא דירכא אחריתי והא דליכא דירכא אחריתי אמר ליה רב ששת לשמעיה כי מטית התם ארהיטני: אף לא ירקות בימות הגשמים: וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסיר והא תניא רבי יוסי אומר נוטעין ייחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ואין מרכיבין כפניות של ערלה ואמר רב יהודה אמר רב מודה רבי יוסי *שאם נטע והבריך והרכיב מותר אלמא לרבי יוסי זה וזה גורם מותר ואסיקנא

רש״י

אשרה אם לאו: לא ישב בצילה. האי צל לאו תחת נוף האשרה קאמר דא״כ לא מצי למתני ואם ישב טהור דהא קתני סיפא ואם עבר טמא אלא מן האילן והלאה דכשהחמה במזרח או במערב יש לכל דבר צל ארוך: לא יעבור תחתיה. תחת נוף האילן שהאילן מאהיל עליו ואם עבר טמא: היתה גוזלת את הרבים. שנופה נוטה לרשות הרבים טהור דטומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזור רבנן: ירקות בימות הגשמים. שהאילן גם הוא קשה להם שמעכב החמה מלבא אבל לא בימות החמה שהצל יפה להם: והחזרין. לטוגי״א: לא בימות החמה כו' שהצל לעולם יפה להן: שהנבייה. עלין הנושרין בימות הגשמים מן האילן: גמ' עבר. דיעבד או עובר לכתחלה: כי מטית להתם. רב ששת היה סגי נהור וזה מושכו והיתה בעירו אשרה גוזלת את הרבים ואמר ליה כי מטית שתגיע לשם: ארהיטני. מושכני במרוצה: זה וזה גורם. נבייה דאיסור וקרקע עולם דהיתר גורמים לירקות שיגדלו: ערלה. לא נאסר כי אם הפרי הלכך אגוזים אסור בהנאה דמיתהני מיניה שחוזר לגדל: ייחור. נוף: שאם נטע. אגוז של ערלה (א) או הבריך והרכיב ייחור של ערלה באילן זקן מותרין פירותיו מיד אף על פי שלא מלאו

דלא שייך למיחש בה טובא ליה האי שריא ותחתיה דאסור משום טומאת עבודת כוכבים. עוד אפשר לי לומר דכי אמרינן לא ישב בצלה דוקא בדקא מיכוין הא לאו הכי שרי מדפרכינן בגמרא פשיטא ואם איתא דאע״ג דלא קא מיכוין אסור אדרבה נריכא רבה דהא מדינא שרי ולפ״ז ליכא פלוגתא בין ישיבה והעברה דאי לא מכוין תרוייהו שרי ואי מכוין משמע דתרוייהו אסירי אלא דמילתא דפסיקא ליה נקט שהמתכוין ליהנות מן הצל יושב הוא שם אא״כ תאמר דבהעברה אפילו מכוין לאיתהנויי שרי דהנאה כי הא לא חשיבא כדשרינן צל צלה לפי מה שנראה מדברי הרמב״ם ז״ל והרב אלפסי ז״ל כמו שיתבאר בסמוך ולפי דרך זו אפילו מכוין שרי אלא שאפשר לדחות דכי מקשינן פשיטא סתמא מקשינן למאן דאמר דאף על גב דלא מכוין אסור פשיטא ולמ״ד דכל היכא דלא מכוין שרי ומתני' במכוין נמי פשיטא ואין הכי נמי דהוה מצי לתרוצי אליבא דהלכתא דמתני' בדלא קא מיכוין ומדרבנן וטובא אשמועינן אלא דבעי לפרוקי מלתא דשויא לתרוייהו אבל עדיין יש להקשות כיון דאליבא דהלכתא משמע לתלמודא דמתניתין בדמכוין [ב] ומקשינן פשיטא מנא לן לחדותי איסור בדלא מכוין ודוחק הוא לומר דכי מקשינן פשיטא אליבא דחד ולאו כהלכתא מקשינן. *[פירוש הלכך מתני' כי קא מכוין הא לאו הכי שרי]: מהר״ם

גרסינן בגמרא [דף מח:] לא ישב בצלה פשיטא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לצל צלה מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא. פירוש בתמיה ואמאי והלא אין כאן אהל שהרי מן האילן והלאה הוא ולא תחת נופו ודחינן לא דאפילו צל קומתה אם ישב טהור [ג] אלא קא משמע לן דבצל צלה לכתחלה לא ישב ואיכא דמתני לה אסיפא אם ישב טהור פשיטא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לצל קומתה מכלל דבצל צלה לכתחלה ישב לא אפילו בצל צלה לכתחלה לא ישב והא קמ״ל דאפילו בצל קומתה אם ישב טהור: **וצלה** וצל צלה פירש רש״י ז״ל שכל זמן שלא עברה מדת אורך הצל את מדת גובה קומת האילן הייט צלה דהצל עב וחשוך מכאן ואילך הצל דק וקלוש והייט צל צלה וכדבריו מצאתי בירושלמי דפירקין דגרסי' התם תמן אמרי' בשם רב חסדא צלה אסור וצל צלה מותר איזהו צלה ואיזהו צל צלה תמן אמרין כל שאילו תפול והיא נוגעת בו זהו צלה כל שאילו תפול ואינה נוגעת בו זהו צל צלה ואע״פ שזה הירושלמי חולק עם גמרתנו דשרי צל צלה ואנן אסרינן ליה מ״מ למדנו ממנו פירוש צלה וצל צלה. וראיתי לרמב״ם ז״ל שכתב בפרק ז' מהלכות עבודת כוכבים האשרה וכו' אסור לישב בצל קורתה ומותר לישב בצל הענפים סבה ותמה אני עליו שאין פירושו בצלה וצל צלה מסכים עם לשון הירושלמי וראוי לסמוך על הירושלמי בזה ועוד שפסק בצל צלה דמותר ובסוגיין משמע דאסור דאפילו בלישנא בתרא מסקינן לה [הוא הדין] דאפילו בצל צלה לא ישב והא קא משמע לן דאפילו בצל קומתה אם ישב טהור ונראה שהרב ז״ל היה גורס בלישנא בתרא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לצל קומתה מכלל דבצל צלה יושב ותו לא מידי וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז״ל שלא הזכיר בהלכותיו כל האי שקלא וטריא דצל צלה משמע דס״ל דלא מיתסר אלא צלה וכן מצאתי לרבינו מאיר הלוי שכתב בפסקי הלכותיו כלשון הזה מכלל דבצל צלה שהוא הצל היוצא ממדת קומתה שחרית וערבית [לכתחלה] נמי ישב אלא שמנהגי שלא מצאתי כן באחת מהנוסחאות ואם היתה גירסתם כגירסא שלנו על כרחנו אנו צריכין לומר דבדלא מכוין עסקינן דלא מיתסר אלא מדרבנן וכיון דבלישנא בתרא מספקא לן הם פוסקים בזה לקולא ועדיין אין זה מחוור דאפילו הוי איסור דרבנן כיון דבלישנא קמא פשיטא לן לאיסורא ובלישנא בתרא מספקא לן ניס לן למהוי פשטא דלישנא קמא משום ספקא דלישנא בתרא ועוד דמשמע דאפילו בלישנא בתרא לא מספקא לן הכי אדרבה מתמהין ואמרין מכלל דבצל צלה לכתחלה ישב ודחינן דלא ולפיכך הדבר צריך עיון: **מתני'** זורעין תחתיה. תחת האשרה: ירקות בימות הגשמים. לפי שהאילן גם הוא קשה להם שמעכב החמה מלירד: אבל לא בימות החמה. שהצל יפה להם. והחזרין למוגי״ש בלעז: לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. שהצל לעולם יפה להם: שהנביה. עלין הנושרין בימות הגשמים מן האילן: **גמ'** עבר דיעבד או עובר לכתחלה: כי מטית להתם. רב ששת סגי נהור היה וזה מוסכו והיתה בעירו אשרה גוזלת הרבים וא״ל כי מטית להתם ארהיטני מושכני במרוצה ואמרי' עלה בגמרא אי דליכא דרכא אחריתי ל״ל [ד] ארהיטני מיסרא שרי ואי דאיכא דרכא אחריתי כי [ה] ארהיטני מאי הוי לעולם דליכא דרכא אחריתי ואדם חשוב שאני ולא ידעתי למה השמיטו הרב אלפסי ז״ל ואף הרמב״ם ז״ל כתב בפ״ז מה' עבודת כוכבים ואם אין שם דרך אחרת עובר תחתיה כשהוא רץ עד כאן ולמה פסק כך כיון דלא בעינן רץ אלא באדם חשוב: וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסור. נביה דאיסור וקרקע עולם דהיתר גורמין לירקות שיגדלו: והא תניא רבי יוסי אומר נוטעין ייחור של ערלה. ייחור נוף משום דבערלה לא נאסר אלא הפרי: ואין נוטעין אגוז של ערלה. משום דאגוז אסור בהנאה וקא מיתהני מיניה שחוזר ונעשה אילן: ואין מרכיבין כפניות של ערלה. תמרים קטנים: [ו] שאם נטע. אגוז של ערלה מותר אלמא כי גדל האילן וטוען הפירות הוו הנך פירות בגרמא דאגוז דאסור וקרקע דהיתר וקתני דמותר: והבריך והרכיב. אם הבריך והרכיב ייחור של ערלה באילן זקן מותרין פירותיהן מיד אע״פ שלא מלאו לה שני ערלה דזה וזה גורם מותר דה״נ אמרי' בעלמא דילדה שסבכה בזקנה בטלה כך פירש רש״י ז״ל [ז] והקשה הרמב״ן ז״ל מאי פרכינן וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסור דלימא ליה לעולם אימא לך דסבר ר״י זה וזה גורם מותר בדיעבד ומיהו לכתחלה אסור דהא איהו גופיה דס״ל שאם נטע והבריך והרכיב מותר אמר דלכתחלה אין נוטעין אגוז של ערלה ולאו קושיא היא דכי אסרינן לכתחלה ה״מ בנוטע בידים שהוא כמבטל איסור לכתחלה אבל כגון ירקות דמתגידין דהנאה ממילא אתיא לא דמי למבטל איסור כלל ואם איתא דס״ל לר״י דזה וזה גורם מותר אפילו לכתחלה הוה ליה למישרי אלא ודאי מדקאמר (אבל) [אף] לא ירקות סבירא ליה דזה וזה גורם אסור: ודאמרי' שאם הבריך והרכיב מותר וכתב רש״י ז״ל דמשום זה וזה גורם מותר הא פרכו עליה דבהברכה היכי שייך למימר זה וזה גורם והא הברכה באילן אחד בעצמו הוא ועוד הקשו עליו דילדה שסבכה בזקנה משום בטול נטעו בה כדמפרש בפרק משוח מלחמה (דף מג:) ואפילו רבנן מודו ביה ואפשר לי לומר דשריותא דהברכה משום זה וזה גורם היא שהרי ערלה

(א) ד״ה נ״ל והבריך שארי רש״י הקשה על פי' זה אפילו לא הבריך נמי ס״ל זה וזה גורם. ובלישנא קמא דרש״י י״ל דגרס או ור״ל שאם נטע האגוז או הבריך וכו' ייחור של ערלה וכל זה לשיטת רש״י ועי' בתוס':

הגהות מא״י

[א] נ״ב גבי הא דאמרו על ריב״ז שהיה יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כולו והביי מוכיח מזה דהיכא דלא אפשר וקא מיכוין שרי דריב״ז לא היה אפשר לדרוש הלכות הרבה בשום בית המדרש שלא היה מחזיק כל העם לשמוע הדרשה ומכוין ליהנות בצל הקדש ושרי והנה אמר דמשום הא לא הריה דשאני היכל וכו' פי' דאין הנאת צילם נאסרת באופן זה באינו דרך הנאתו: [ב] מדמקשינן כנ״ל: [ג] והא כנ״ל: [ד] נ״ב נמימר: [ה] נ״ב אמר: [ו] ואם כנ״ל: [ז] נ״ב דבטלה לגבי זקנה ואינה חייבת בערלה ואין זה דין דנמי:

ערלה אף בהברכה היא נוהגת כדאיתא בפ"ק דר"ה (דף ט:) דהברכה כתחלת נטיעה היא והא דתניא בסיפרא ונטעתם כל עץ מאכל פרט למבריך ההיא כגון שהיה מן האב אבל כל שאינה חיה מן האב וסימן לדבר כל שפני עליה כלפי פני עלי הזקנה חייבת בערלה וכדאמר בירושלמי מאן מוכח ואהדר ליה מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאיסתכולי ביה וכיון דהברכה כתחלת נטיעה היא אף כשהיא חיה מן האב היה ראוי לאסור אותה שאף מפרשיה היא חיה אלא דכיון שזה וזה גורם שריא וכן זו דהקשו דילדה שסבכה בזקנה דשריא לא מדין זה וזה גורם הוא אלא נר מצוה.

°ואסיקנא ר' יוסי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי זה וזה גורם מותר לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנביה נושרת עליהן והוו להן לזבל אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי ההיא גינתא דאיזדבל בזבל עבודת כוכבים שלחה רב עמרם קמיה דרב יוסף כי האי גונא מאי אמר ליה הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר: *מתני' *נטל ממנה עצים א אסורין בהנאה הסיק בהן את התנור אם חדש יותץ ואם ישן יוצן אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה ב באחרות ואחרות באחרות כולן אסורות בהנאה

רש"י

מלאו לה שני ערלה דזה וזה גורם מותר כגון האגוז וקרקע עולם וייחור ערלה ואילן זקן: מתני' נטל הימנו. מן האשרה: חדש יותץ. כי ניתקן מאיסורי הנאה: ישן. שהוסק לאפות בו: יוצן. שלא יאפו בהיסק זה נמצא שלא נהנה: אפה בו את הפת.

מתורת בטול אינה קושיא דדא ודא אחת היא שזה וזה גורם מותר מה טעם לפי שנתבטל האיסור בהיתר דכי היכי דאי איתיה לאיסורא בעיניה בטל חד בתרי כל היכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי אי כמי כשנתערב כל היכא דליכא טעמא ה"נ היתר הבא מכח גרמת איסור כל היכא שאיסור והיתר גרם לו הרי הוא כאילו נתבטל איסור זה משום הכי אמר רב אשי אמר רבי אבהו התם בפרק משוח מלחמה דילדה שסבכה בזקנה בטלה דסבירא ליה דזה וזה גורם מותר וכדאפסיקא הלכתא בסוגיין וכי תימא אי שריותא דילדה שסבכה בזקנה מטעם זה וזה גורם הוא היכי מסקינן התם בפרק משוח מלחמה דדוקא ילדה שסבכה בזקנה בטלה אבל ילדה שסבכה בילדה הנטועה לסייג ולקורות אע"פ שהראשונה היתה מותרת שניה זו אסורה דהא ה"נ זה וזה גורם הוא והוה לן למישרייה אינה קושיא דכי אמרי' דזה וזה גורם מותר הני מילי כשגורם של היתר א"א לו לשוב איסור אבל כל שאפשר לו להיות לו איסור כאותו גורם של [היתר] בטל הוא לגבי גורם של איסור כיון שאפשר להיות כמוהו ואין גורם של איסור בטל לגבי גורם של היתר כיון שאי אפשר להיות כמוהו ודמיא האי מילתא למאי דאמרינן בפרק הקומץ רבה (דף כג.) אמר רב חסדא נבלה בטלה בשחוטה שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבלה ושחוטה אינה בטלה בנבלה שאפשר לנבלה שתעשה שחוטה דלכי מסרחא פרחה לה טומאה וה"נ זו שנטעה לסייג ולקורות אילו נמלך עליה לאכילה חייבת בערלה נמצא שגורם זה של היתר אפשר לו לחזור ולהיות איסור אבל ילדה זו שסבכה שהיא גורם של איסור אי אפשר לה לחזור ולהיות היתר הלכך לא שרי משום זה וזה גורם והייט דאמרי' התם בפרק משוח מלחמה מאי שנא ילדה בזקנה דבטלה ומאי שנא ילדה בילדה דלא בטלה התם אי אמליך עלה לאו בת מהדר היא הכא בת מהדר היא זהו דעתי בדברים הללו על דרך רש"י ז"ל אבל מ"מ יש לדקדק פירושו מדאמרי' אמר רב יהודה אמר רב מודה רבי יוסי והאי לישנא משמע דרבנן דפליגי עליה שרו מאי דאסר איהו דהיינו לנטוע אגוז של ערלה ולהרכיב כפניות שלה ואע"פ דפליגי עלייהו בלכתחלה בדיעבד מודה להו דשרי הכי משמע האי לישנא הא ודאי ליתא דרבנן לא שרו לכתחלה ועוד דמשמע דאפילו דיעבד אסרי דהא רבנן דפליגי עליה סבירא להו דזה וזה גורם אסור כדאיתא בגמרא ואם כן במאי דאסרי [א] מודה להו במאי דשרי פליג עלייהו ומלישנא דמודה רבי יוסי משמע איפכא לפיכך נראין דברי הראב"ד ז"ל שפירש דכפניות היינו מתחלי דאמרי' בפסחים (דף נג.) ומפני שנעשו שומר לפרי בשעת עבודו נאסרין [לרבי יוסי] ורבי יוסי לטעמיה דאמר סמדר אסור מפני שהוא פרי ומש"ה קאמר רבי יוסי דאין מרכיבין ייחור שיש בו כפניות של ערלה לפי שכפניות הללו הן עצמן מוליאות ייחורין ואסורות הן לרבי יוסי דאמר סמדר אסור מפני שהוא פרי אבל רבנן שרו להרכיבן לכתחלה משום דסבירא להו שאין תורת פרי עליהן [דאע"ג דבעלמא סבירא להו זה וזה גורם אסור] ומש"ה קאמר דאע"ג דפליג רבי יוסי עלייהו דרבנן בלכתחלה בדיעבד מודה להו שאם הבריך או הרכיב ייחור שיש בו כפניות וכפניות הללו מוליאות ייחורין שייחורין הללו מותרין לאחר שלש ולאו מטעמיהו דרבנן דאילו לדידהו כל היתרן תלוי מפני שאין עליהן תורת פרי ומשום הכי שרו להרכיבן אפילו לכתחלה הא אילו היו פירות גמורים אפילו דיעבד אסור דאינהו אסרי זה וזה גורם ואילו רבי יוסי סבר דפירות גמורין הן ומשום הכי הוא אוסר להרכיבן לכתחלה ובדיעבד שרי דזה וזה גורם לדידיה מותר וכי קאמר שאם נטע אגב גררא דהבריך והרכיב נקט ליה ולאו דשייכא בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן כלל ולא שייך בה מודה רבי יוסי ומיהו בנטע לרבנן נמי מותר לפי שהוא כלה בארץ עד שלא יצמח והכי איתא בירושלמי: **ואסיקנא** וכו' לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור פירש רבינו שלמה יצחקי ז"ל דאמריתו אבל לא בימות החמה מפני שהצל יפה להן [אע"ג] דגידולן של ירקות ע"י שני גורמין נינהו קרקע שהם נטועים בו וצלו של אילן ואע"ג דברים סוגיין בגמרא הוה סבירא לן דרבנן סברי זה וזה גורם מותר ואפ"ה לא הוה קשיא לן מהאי דאמרי' אבל לא בימות החמה הייט טעמא משום דמעיקרא קא ס"ד דכי אמרי' זה וזה גורם מותר הנ"מ כגון ששני הגורמין מתערבין זה בזה כנביה וקרקע אבל היכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כאיסורו של אילן זה המגל והיתר של קרקע אסור ואפילו למ"ד זה וזה גורם מותר והשתא במסקנא הדרינן מהך סברא וס"ל דלמ"ד זוז"ג מותר [ב] אפילו היכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי שרי והייט דאמר לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור ומהדרי רבנן לרבי יוסי דליכא למיסר ירקות בימות הגשמים משום זה וזה גורם משום דמה שמשביח בנבייה פוגם בצל. הלכך לענין פסק הלכה [דקי"ל] כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר לא קי"ל כמתניתין דתנן זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה אלא זורעין תחתיה בין בימות החמה בין בימות הגשמים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהל' עבודת כוכבים אבל הרמב"ן ז"ל כתב דבמסקנא נמי סבירא לן כדקא ס"ד מעיקרא דכל כי האי גוונא זה וזה גורם אסור כיון דקי"ל דגורם דאיסור לחודיה קאי ובעיניה ואפילו בדיעבד חוכך הרב ז"ל להחמיר וכי קאמרינן לדבריהם דרבנן קאמר להו לאו משום מאי דאמרי' אבל לא בימות החמה דכי האי גוונא אפילו רבי יוסי מודה דאסור אלא ה"ק לדידכו דפלגיתו עלי ואמריתו אף היא נעשה זבל מכלל דסבירא לכו זה וזה גורם אסור אם כן אף לא ירקות בימות הגשמים ורבנן דאמרי לו אף היא נעשית זבל קא מהדר דאינהו גופייהו נינהו רבנן דמתניתין דירקות · ההיא גינתא דאיזדבל בזבל עבודת כוכבים שבא מדם ופרש עגלים הנשחטים לעבודת כוכבים ותקרובת עבודת כוכבים הן ואסורין בהנאה אבל אמר זבל זה לעבודת כוכבים אינו נאסר כדתניא לעיל שאין הקדש לעבודת כוכבים: **מתני'** נטל ממנה. מן האשרה. חדש יותץ. שהרי נעשה והוחזק מאיסורי הנאה. ישן. שכבר הוחזק ואין הסקו לחזקו אלא לאפות: יוצן. שלא יאפו בהיסק זה ונמצא שלא נהנה: אפו בו את הפת. בין בחדש שלנו וחזר והסיקו בעלי היתר או בישן בהיסק עלי איסור הוה ליה בתרוייהו זה וזה גורם שהפת שהנאפה בחדש בהיסק שני באה ע"י גורם דעלי איסור שנתחזק בהם התנור מראשיתו וגורם דהיתר דהאי היסק וכן בישן שלא נגנו איכא גורם תנור דהיתר וגורם היסק של איסור ומשום הכי הפת אסורה דסבירא ליה לתנא דמתני' דזה וזה גורם אסור והכי מוכח בגמרא בסוגיין דלעיל בסמוך [דף מט:] [הלכך] כיון דאיפסיקא הלכתא כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר לא קי"ל כסתם מתני' אלא בין חדש בין ישן יוצן דתנור חדש נמי כל שלנו והסיקו [בעלי היתר] ואפה בו את הפת זה וזה גורם הוא תנור דאיסורא ועצים דהיתרא הלכך שרי והכי אמרי' בפרק כל שעה (דף כו:) דלמ"ד זה וזה גורם מותר בין חדש בין ישן יוצן וכן כתב הרב אלפסי ז"ל שם ומיהו אפה בו את הפת בתנור שלא נגנו ואפילו היה תנור ישן [ועלי איסור] אסורה בהנאה דאע"ג דזה וזה גורם הוא תנור דהיתרא ועצים דאיסורא הא אמרי' בפרק כל שעה דיש שבח עצים בפת הלכך חמור מזה וזה גורם לפי שהאיסור ניכר בהיתר והנ"מ כשאדיקה כנגדו דלא קלי איסורא אבל גבי גחלים הפת מותרת דמקלי קלי איסורא והכי איתא התם ובגחלים לוחשות פליגי בה אמוראי התם אי הוה כאבוקה כנגדו או לא ונחלקו הראשונים הלכתא כמאן ואין כאן מקום להאריך: נתערבה באחרות כולן אסורות. יש מפרשים משום דדבר שבמנין היא כגון ככרות של בעל הבית

א מיי' פ"ו מהל' עבודת כוכבים טור י"ד סי' קמב:

הגהות מא"י

[א] נ"ב פי' הול"ל מודה ר' יוסי שאין נוטעין אגוז של ערלה: [ב] נ"ב דהייט ר' יוסי:

שלטי הגבורים

א וגבי נטל עצים מן האשרה הרמ"ה כתב אפי' למ"ד זה וזה גורם מותר הכא גבי עבודת כוכבים בפת שנאפה בעלי איסור והבגד שנארג בכרכר של עבודת כוכבים אסורים וכן יראה מדברי הרא"ש שהביא המשנה לפסק הלכה ועי' בפ' כל שעה שם קושיות על מיי' דבפ"ו מהלכות עבודת כוכבים פסק גבי הסיק בהן התנור כמאן דאמר זה וזה גורם אסור דהא אוסר הפת ובפט"ו מהל' מ"א כתב דתנור שהסיקו בקליפות ערלה וכלאי הכרם בין חדש בין ישן יוצן דהוי כמ"ד זה וזה גורם מותר עכ"ב. ואין לומר דמשום חומרא דעבודת כוכבים פסק כך וכמו שכתב כאן הטור סי' קמ"ב בשם הרמ"ה ובשם הרא"ש ז"ל דהא גם בפט"ו מהלכות מ"א כתבו גבי ערלה. ולפי' רש"י נקרא זוז"ג אפי' כשאין שני הדברים שוים כגון אגוז של ערלה שהוא פרי ואסור בהנאה דפרי של ערלה אסורים וייחורי דהיינו נופים של ערלה מותרין ואם נטע פרי האגוז ונעשה אילן ס"ל לרש"י דנקרא זה וזה גורם היינו פרי האסור וקרקע המותר ולהתוס' אינו נקרא זוז"ג אלא כששניהם מענין אחד כמו הרכבת איסור באילן היתר ששניהם אילן וכמו זבל נבייה וקרקע אבל אגוז וקרקע שני ענינים הם וכי האי גוונא לא מקרי זוז"ג ואולי בכה"ג יש ללכת אחר העקר ועוד יש מין אחר גבי כלאי בהמה דפליגי אי חיישינן דוקא לזרע האם או אפי' לזרע האב ונפקא מינה לענין מלקות כאשר אבאר. הר"ן פ' אותו ואת בנו כתב בשם בעל הלכות ורב אחא משבחא דמותר להרכיב פרד שבא מחמורה על מין אמו שהיא חמורה וכן פרד שאמו סוסיא מותר להרכיב על מין אמו שהיא סוסיא דאין חוששין לזרע האב כלל אלא לזרע האם ונמצא שהם כולם מין אחד ואין כאן כלאים וכן נראה דברי הרי"ף אלא שהרשב"א כתב דיש לפרש דברי הרי"ף בענין אחר ומיימ' פ"ט וסמ"ג לאוין קמ"ט והרא"ש והטור י"ד בנו סי' רצ"ז והמרדכי שם והר"ן והרמב"ן והרשב"א ורוב הפוסקים הכריעו דספוקי מספקא לן אי חוששין לזרע האב אי לא והילכך פרד שאמו חמורה אסור להרכיב על חמורה אע"פ שהוא מין אמו והאיכא דכ"ע פרד הבא מן חמורה עם פרד שאמו סוסיא או איפכא אסורין זה בזה לא מבעיא לדברי בעל הלכות ורב אחא משבחא דס"ל דאין חוששין לזרע האב כלל ועיקר דודאי הם כלאים זה בזה שהרי אמו של אחד מהם חמורה ושל אחר סוסיא או איפכא אלא אפילו למ"ד דמספקא לן אי חוששין לזרע האב או לא גם לדידהו אסורין זה בזה דכיון דמספקא לן אזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא בפרד שאמו חמורה עם מין אמו חמורה אסרינן דלמא חוששין לזרע האב ובפרד בן חמורה עם פרד בן סוסיא אסרי' דלמא אין חוששין לזרע האב ולענין חיוב מלקות פליגי סמ"ג לאוין קמ"ט והרא"ש וטור י"ד סי' רצ"ז והרמב"ן והרשב"א והר"ן ומרדכי ורוב הפוסקים דס"ל ספוקי מספקא לן אי חוששין לזרע האב או לא כלהו ס"ל דלהרכיע פרד בן חמורה על מין אמו חמורה או פרד שאמו סוסיא על מין אמו סוסיא וכן להרביע פרד בן חמורה עם פרד שאמו סוסיא או איפכא בכל הני איסורא הוא דאיכא אבל מלקות ליכא דכיון דמספיקא אסרינן לה ליכא מלקות כלל כי אם איסור ולדברי בעל הלכות ולרב אחא משבחא והרי"ף דס"ל להדיא דאין לזרע האב כלל ומטעם זה התירו להרביע פרד בן חמורה ע' מין אמו חמורה וכן פרד בן סוסיא על מין אמו סוסיא א"כ לדידהו פרד בן חמורה עם פרד בן סוסיא יהיה אסור להרכיב ודאי ולא מספיקא דלדידהו אין לזרע האב ודאי ונמצא שהם כלאים גמורים זה בזה דאמיה דהד חמורה ואמיה דאחר סוסיא ולוקין על הרבעתן ומיי' נמי פ"ט מהל' כלאים כתב שלוקין על הרבעתן אבל דבריו מאד תמוהין וצ"ע רב שהרי כתב ש פרקה שאסור להרכיב פרד שאמו חמורה על מין אמו חמורה ודבר זה אתיא כמ"ד דמספקא לן אי חוששין לזרע האב או לא ומשום האי ספיקא אסרינן פרד בן חמור עם מין אמו כמו שכתבנו לעיל דלמ"ד אין חוש פרד בן חמורה עם מין אמו שרי כדלעיל וכיון דהכי הוא היאך כ"ל למיי' שילקה על הרביעה פרד בן חמורה עם מין אמו חמורה כיון דמספיקא אסרינן לה ואין לומר דדעת מיי' הוי דאע"פ שמספיקא אסרינן ליה ד מלקות שהרי גבי אותו ואת בנו פי"ב מהל' שחיטה כתב דהשוחט האב ובנו ביום א' אינו לוקה משום דמספקא לן אי נוהג בזכרים או אינו נוהג כר' יהודה דמספקא ליה אי חוששין לזרע האב או לא וא"כ היאך ס גבי כלאים שלוקה בגס איסור דפרד זה בן חמורה עם מין אמו חמורה אינו אלא משום ספק ועוד כיון דמיי' ס"ל כמ"ד דמספקא לן אי חוששין לזרע האב או לא בזהו דעת רבי יהודה בפרדות גם צריך לומר דלפום הכ איסור הרבעה בן חמורה עם פרד בן סוסיא הוי משום שמספקא לן אי חוששין לזרע האב או לא דאזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא ואמר הכי דילמא אין חוששין לזרע האב והילכך אסור להרביעה זה עם זה וא"כ כיו איסורן הוי משום ספק היאך כתב גם בהרבעתן בהאי פירקא שלוקה עליהן דבדלמא לבעל הלכות וסיעתו שכתבו דס"ל דודאי אין חוששין לזרע האב איכא לאוקומי שפיר דלוקה על הרבעת פרד בן חמורה עם פרד ב דאיסורא הוא ודאי אבל למיי' דעל כרחין ס"ל האי סברא דאיסורא הוא בשביל ספק ומהאי טעמא אסר לשחוט אותו ואת בנו בזכרים ואסר נמי מהאי טעמא להרכיב פרד בן חמור על מין אמו חמורה דבלאו האי סברא איסור בכן היאך יתחייב מלקות על הספק אפי' בפרד בן חמורה על פרד בן סוסיא דכולהו מחמת ספק נאסרו מלבד שצ"ע גם לפירושו במשניות בפ' אותו ואת בנו פי' להדיא שאין אותו ואת בנו נוהג בזכרים לעולם וע מזה כאילו ס"ל דאין חוששין לזרע האב וכן נראה מפירושו למסכת כלאים פ"ח גבי פרדות ואילו לפירושו במשנת פ' מומין אלו בסופו פי' דנוהג אותו ואת בנו בנקבות והביא אתיא כהגיה כדאיתא שם בגמרא ולא הזכיר מפירושו שהיא אינה משנה כמו שרגיל לעשות במשניות דס"ל שאינן אליבא דהלכתא נראה להדיא דס"ל הכי שחוששין לזרע האב ובפ' י"ב מהל' שחיטה כתב שנוהג בזכרים איסור אותו ואת בנו מספק ובפ"ט מהל' כלאים כתב וצ"ע לכולהו: ב וגבי דאמרי' הכא נתערבו באחרות ואחרות באחרות כתב מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים טבעת של עבודת כוכבים שנתערבה בכמה טבעות ונפלו שנים מהם בים הגדול הותרו כולם וקשה לדבר עולם

[א] ג"ב אפי' חבית דחשיבי ולא בטלי אבל ככרות שאינן חשובות בטלי ברובא ואחרים פירשו דכיון דאיסורי עבודת כוכבים נינהו אסורין בהנאה אע"פ שאינן דבר שבמנין ופרק בתרא (דף עד.) יתבאר הדינין הללו בס"ד ואיכא נוסחי דגרסי נתערבה באחרות ואחרות באחרות ולא דייקי מדגרסי' בפרק כל הזבחים שנתערבו (דף עד.) כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי הנח לעבודת כוכבים דספק ספקא אסור ואותיבו ליה לשמואל ופריק תנא דאמרי כר"ש ואם איתא לימא שמואל מתני' היא אלא ש"מ דלא גרסי' אלא נתערבה באחרות כולן אסורות ולענין הלכה נמי הכי קי"ל דאחרות באחרות מותרות וכרב דאמר התם דאפילו ספק ספקא דעבודת כוכבים מותר גבי טבעת דעבודת כוכבים שנפלה לריבוא ומריבוא לריבוא דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי : רבי אליעזר אומר יוליך הנאה ליס המלח. פרש"י ז"ל דמי הנאת עלים שהוא

רש"י

מתני' בחדש או בישן שלא נפסק: יוליך. דמי העלים:

נר מצוה

ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים נטל ממנה כרכר אסור בהנאה ארג בו את הבגד אסור בהנאה נתערב באחרים כולן אסורין בהנאה רבי אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים : גמ' אמר רב חסדא אמר *רב הלכה כר' אליעזר דאמר אם נתערבה הפת או הבגד באחרים יוליך הנאה לים המלח ומשתרו ליה

עמ' הגי' ואירא

ז"ל סובר דר' אלעזר דפליג ואמר דיוליך הנאה ליס המלח לאו אנתערבה בלחוד פליג אלא אפילו פת ראשונה בעיניה יוליך הנאת עלים שנאפה בהם ומותרת שהרי היא עלמה אינה אלא תערובת איסור ואין כן דעת הרב אלפסי ז"ל שכתב הלכה כר"א דאמר אם נתערבה הפת או הבגד באחרים יוליך הנאה ליס המלח ומשתרו ליה כולהו וכן דעת הרב רבי משה בר מיימון ז"ל בפרק ז' מהלכות עבודת כוכבים וכתב שם שיוליך דמי אותה הפת ליס המלח וכן דעת הרב רבינו משה בר נחמן ז"ל ומכריעין כן מדתנן בפ' בתרא [דף עד.] יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו ופסקינן בגמרא כרשב"ג ואמר ר"נ התם הלכה למעשה יין נסך ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יינם אפילו יין ביין נמי מותר אלמא כל שיש [כאן] בודאי תערובת איסור של עבודת כוכבים [לא] סמכינן עליה דרשב"ג למכרו לעובדי כוכבים חוץ מדמי איסור שבו ומשום הכי אמרי' אבל לא יין ביין וכיון שכן ודאי אם הפת היא בעיניה שהדבר ידוע שיש בה תערובת איסור עבודת כוכבים לא שריא למכרה חוץ מדמי איסור שבה וכל שכן שאין לנו להתירה בתקנתו של רבי אליעזר דהיינו יוליך הנאה ליס המלח דודאי בדרבי אליעזר איכא קולא טפי מדרשב"ג דאילו בדרשב"ג אינו נהנה מן האיסור כלל וכאן נהנה ממנו לאחר שיוליך הנאתו ליס המלח ולפיכך נראין הדברים שאי אפשר להתיר בתקנתו של רבי אליעזר יותר מבתקנתו של רבן שמעון בן גמליאל אלא כי היכי דהתם ביין נסך יין ביין אסור חבית בחבית מותר הכי נמי בדרבי אליעזר ובסתם יינם כי היכי דהתם אפילו יין ביין מותר הכי נמי בדרבי אליעזר וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל מן הטעם הזה בההוא עובדא דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה והוסיף הרב ז"ל וכתב דאיתערבא ליה חביתא דסתם יינן בחמריה לפי שהוא ז"ל סובר מדאמרינן בחמריה ולא אמרינן ביני דני דיין ביין הוה ולא חבית בחבית וכיון שכן על כרחך בסתם יינן הוה דאי ביין נסך נמלא שהיינו מתירין בתקנתו של רבי אליעזר יותר מבתקנתו של רבן שמעון בן גמליאל ואי אפשר וכן נראה שדעת הרב אלפסי ז"ל ששתי תקנות האלו שוות הן שהרי למעה בפ' השוכר הביא עלה דהיא דאמר רב נחמן [דף עד.] הלכה למעשה יין נסך יין ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יינן אפילו יין ביין מותר הך עובדא דהכא דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דסתם יינם בחמריה ואין כן דעת הר"ז הלוי ז"ל שהוא סובר דאף על גב דבדברי רבי אליעזר איכא קולא טפי אפילו הכי מהניא ביין נסך אפילו ליין ביין דאף על גב דלא מהניא ביה תקנתו של רבן שמעון בן גמליאל וקא יהיב טעמא למילתיה משום דהכא כיון שמוליך הנאה ליס המלח הרי הוא כאילו נפדה איסורו של עבודת כוכבים שאף ע"פ שאין עבודת כוכבים יולאת מידי איסורא בפדיון כל שנתבטל מן התורה הקלו חכמים בכך שנראה אותו כאילו היא נפדית וכיון שכן אפילו ליין ביין סגי בהכי כיון שהאיסור נסתלק אבל בדרבן שמעון בן גמליאל כל שהאיסור בתוכו אין אנו מתירין ביין נסך שיקח דמים מיין שהוא נאסר בודאי מחמת תערובתו והיינו דלא מפלגינן בדרבי אליעזר בין יין ביין לחבית בחבית ונמלא לדבריו דבאפה בו את הפת אפילו לא נתערבה יוליך דמי העלים ליס המלח ומותר וכן ביין נסך אפילו יין ביין ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא באפה בו את הפת אפילו לא נתערבה יוליך דמי העלים ליס המלח והפת מותרת [כרש"י] וביין נסך ובסתם יינם דוקא חבית בחבית הוא דאמרי' דיוליך דמי אחת מהן ליס המלח והשאר מותרים אבל יין ביין לא ואפילו בסתם יינן דודאי ליכא דיוליך הנאה ליס המלח [דייקי] כדברי רש"י ז"ל דהיינו הנאת עלים ולא דמי הפת בשנתערבה דא"כ מאי יוליך הנאה הל"ל יוליך דמי אחד מהם ליס המלח כדאמר בגמרא שקול ד' זוזי דמי חביתא אלא ודאי משמע דאהנאות עלים קאי כדברי רש"י ז"ל ומיהו אכתי מהא לא הוי"א דאוודאה קאי ולא אנתערבה דאפילו נימא דאנתערבה קאי כדעת אותו כת של ראשונים ז"ל שפיר איכא למימר דבהולכת דמי עלים סגי שאפילו לדעתם ז"ל שהן משוין הא דרבי אליעזר לדרבן שמעון בן גמליאל לומר דכי היכי דהתם לא סגי ביין נסך ליין ביין הכי נמי הכא לא סגי לפת עלמה מנין להם להפריז על המדה ולומר שהפת בעלמה תהא נעשית איסור ויהא לריך להוליך ליס המלח כנגד כולה והלא אף על פי שאין אנו מתירין באחת מתקנות הללו גוף אחד שנתערב בו בודאי איסור תורה אף על פי כן אין להחמיר ולומר שכשנתערב באחרים שנראה אותו כאילו הוא גוף איסור שהרי אין המדומע והמחומץ ומים שאובין פוסלין אלא לפי חשבון ולפיכך איני רואה מה הזקיקם לומר שיוליך דמי הפת [ליס המלח] שאפילו לפי דעתם לסגי בדמי עלים ומן הטעם הזה גם כן אין לי הכרח מליסנא דיוליך הנאה דאודאי קאי אבל מה שמזקיקני לומר כן [דאפילו בודאי יוליך דמי הנאת עלים] היינו משום דהא דרבי אליעזר לא שייכא בדרבן שמעון בן גמליאל כלל דבגמרא [דף מט:] תנוריכן אמר רב אדא בר אהבה לא שאנו אלא פת אבל חבית לא ורב חסדא אמר אפילו חבית ובלשון הזה כתב רש"י ז"ל עלה לא שאנו דיש פדיון אלא פת משום דלא מינכרא ביה איסור ממש אבל חבית של יין נסך שנתערבה בחביות של היתר כולן אסורות בהנאה ואין לה תקנה בהולכת הנאה ליס המלח להתיר ולמכור כל חבית לבדה או להשקות מהם לחמרים עובדי כוכבים משום דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל למוכרן כולן לעובדי

ר"פ מ"ז:

כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבהם דהשתא לא מתהני מחבית דאיסורא שרי (וכתב גם כן בגמרא) וכעובדא [נמי] דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה דאתא לקמיה דרב חסדא וא"ל זיל שקול ד' זוזי דמי חביתא ושדי בנהרא ואידך תשתרי לך בהנאה כתב ז"ל ונשתרו לך בהנאה למכרם לבד לבד או לעשות מהן כחורה או להשקות מהן לעובדי כוכבים ולא דמיא הך מלתא לפלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן דפליגי בפרק בתרא [דף עד.] ביין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה דרשב"א ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו דהתם תרוייהו סבירא להו כרבנן [דהכא] דאין פדיון ליין נסך ומיהו כי מזבן לה חוץ מדמי יין נסך שבו לא מתהני מיין נסך מידי עד כאן ומעתה אין ללמוד מדלא שרינן בדרבן שמעון בן גמליאל ביין נסך יין ביין דהכי נמי לא שרינן אותה פת עלמה בהולכת דמי עלים דהא תערובת עלים בפת קיל טפי דמהאי טעמא אמר רב אדא לא שאנו אלא פת לפי שאין ממש האיסור בהיתר ואע"ג דאמרינן דיש שבח עלים בפת היינו לומר שהוא חמור יותר מזה וזה גורם לפי שתועלת האיסור ניכר בו אבל לא שיהא בתערובת ממש ובודאי שהיה ראוי לומר לו לרב אדא לא שאנו אלא פת אבל יין לא דתערובת יין ביין הוא דומה לפת ולא תערובת חבית בחבית אלא דמשום הכי נקט חבית בחבית לומר [א] חבית בחבית לא שרינן וכל שכן דלא שרינן יין ביין ורב חסדא דפליג עליה לא פליג אלא בחבית דאמר אפילו חבית ואינו יין ביין לא קאמר ומעתה מנין לו לר"ז הלוי ז"ל להקל ולומר דאפילו יין ביין שרינן בתקנתו של רבי אליעזר אף על פי שהוא מחלק ואומר שאין ללמוד חומרא בתערובת יין ביין בתקנתו של רבי אליעזר מתקנה של רבי שמעון בן גמליאל אעפ"כ כיון דרב אדא בר אהבה הוא אוסר אפילו בחבית ורב חסדא דפליג עלה לא אמר יין אלא חבית מנין לו להפריז על המדה ולהתיר אפילו יין ביין כיון דחזינן דמפלגינן לרבן שמעון בן גמליאל בין יין ביין לחבית בחבית וזה נראה שהוא דעת רש"י ז"ל שכתב ונשתרו לך בהנאה למכרן לבד לבד ובודאי דהכי כמי שרו למכרן כולן ביחד ובלבד שלא יערבם אלא רצה הרב ז"ל לאסור תערובת יין ביין משום דמשוגיין לא משמע אלא היתר חבית בחבית אלא שאף על פי שהדבר ברור דליכא לאיפרי משמעתין בתקנתו של רבי אליעזר תערובת יין ביין לאחר שנתערב היה אפשר לומר שכל שהוליך הנאה ליס המלח קודם שנתערב אף לערבו אחר כך יהא מותר אלא שהרב [רש"י] ז"ל מחמיר לאסור תערובת יין אחר הולכה כקודם הולכה אבל קודם הולכה ודאי הדבר ברור שאין להתירו משמועתנו ושלא כדברי הר"ז הלוי ז"ל וכן לא היה להם לראשונים ז"ל ללמוד איסור בפת עלמה ממאי דאסרינן ביין נסך יין ביין בתקנתו של רבי שמעון בן גמליאל דהא מוכח בגמרא דאפשר להקל יותר בפת [לפי] שלא נתערב בו ממשו של איסור ולפיכך נראים הדברים דבפת היא עלמה שריא בהולכת דמי איסור אבל ביין חבית בחבית שרי אפילו ביין נסך ויין ביין לא שרי אפילו בסתם יינם דמשום דאיכא בדרבי אליעזר קולא טפי ליהנות מתערובת האיסור בעלמו לא רלו להתיר תערובת יין ביין אפילו בסתם יינם ולפיכך לא הוזכר כאן חלוק בין יין נסך לסתם יינם ועובדא דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה חבית בין החבית הות ובין שהיתה מיין נסך ודאי או מסתם יינם דינם שוה וזהו דעתי בדברים הללו ואע"פ שלא העלתי כך בחידושי לאחר זמן נתיישבתי

תולה האיסור במה שהלך דאתיא כר' אליעזר פרק התערובות ואילו גבי אברים שנתערבו באברים בעלי מומין פ"ו מהל' פסולי המוקדשים פסק כרבנן ובפט"ו מהל' תרומות גבי חבית של תרומה פסק נמי כר' אליעזר ותלינן האיסור במה שהלך ומאי שנא דהתם גבי חבית מתיר כשנפל אחד מן התערובת והכא מצריך שיפלו שנים מהם ונראה דיש לומר שאע"פ שאין הלכה כר' אליעזר לגבי רבנן בדין האברים לאו משום שלא יהיה טעם רבי אליעזר אמת דאמרינן דכל שזוג אחת מן התערובת הלך לאיבוד דתלינן לומר שהאיסור הלך בתוכו כי ודאי אותו טעם נכון הוא ורבנן דאמרי דאפי' קרבו כולן חוץ מזוג אחד שילכו לבית השריפה ופליגי על ר' אליעזר עיקר פלוגתייהו לא על סברא זו פליגי דאינהו נמי בעלמא סברי דודאי האיסור במאי דהלך לאיבוד ואולם באברי מומין פליגי על רבי אליעזר דרבי אליעזר סבר דאברים בעלי מומין שנתחלפו באחרים יקרבו משום דדריש קרא משחתם בהם מום בם דמשמע ליה דרשת הפסוק הכי מום בם הוא דלא ירצו לכם הא ע"י תערובת ירצו ורבנן פליגי עליה בהא וסברי מדרשת הפסוק הכי משמע מום בם הוא דלא ירצו הא עבר מום ירצה דבזה תלוי פלוגתייהו כדאיתא התם פ' התערובת דף ע"ז להדיא ובהא לית הלכתא כותיה דרבי אליעזר כדמשמע נמי פרק שני בעירובין ביומא גבי פלוגתא דרב ורבי יוחנן אי בעלי חיים נדחין ורב דריש התם ספסוק דמשחתם בהם מום בם כמו שדרשו חכמים והלכתא כותיה דרב לגבי רבי יוחנן דהא איתותב שם רבי יוחנן הילכך אתי שפיר דפסק מיי' באברים כותייהו דרבנן אבל מ"מ סברתו דרבי אליעזר דס"ל דתלינן שהאיסור במאי שהלך בעלמא הוא אמת דעל זה לא פליגי רבנן עליו תדע דהכי הוא דאי רבנן פליגי עליה בעלמא בהאי סברא כשאומר רב נחמן בדף ע"ד דטבעת של עבודת כוכבים שנתערבה וכו' דהותרו כולם מטעם דאמרינן הך דאיסורא נפיל ופריך עליה הכא מהניא דתנן אפי' אחד בריבוא ימותו כולן הוה ליה להקשות עליו מדרבנן דמתני' דאמרי' אפי' קרבו כולן חוץ מראש אחד ילכו לבית השרפה ואין לומר דה"ה אבל חד מנייהו נקט דאילו כן דסברת רבנן דאמרי אפי' קרבו כולן וכו' הוא משום דלא תלינן לעולם האיסור במאי דהלך הוה אלימא הפירכא לאקשויי מינה דהוה מקשי מדבר המפורש שהוא להפך דבריו דכן דרך התלמוד לעולם כשהוא מוצא להקשות מב' או ג' מקומות מהדר להקשות ממקום דאלימא ליה הפירכא ועוד דמ"מ אי סברא דחכמים דפליגי עליה דרבי אליעזר הוא משום דלא אמרינן איסורא בהך דנפל איתא ה"ל לתלמודא להקשות וה"נ שביק סברת רבנן ועביד סברת רבי אליעזר דמותי הוא ולית הלכתא כוותיה לכן מכל אלו נ"ל דסברת ר' אליעזר נכונה ולית דפליג עלה אלא דעיקר פלוגתייהו בדרשת הפסוק היא דלרבי אליעזר משמע כיון דהפסוק לא קפיד על מומין שנתערבו יש כאן מקום לסברא דאמרי' בעלמא כשהלך לאיבוד זוג מהתערובת אמרי' דאיסורא הלך בתוכו והאחר היתר מאחר שאין כאן ספק דאורייתא ורבנן סברי כיון דקרא קפיד על תערובת מומין דכל שנתערב בתמימים מומין איכא גרעים לקרבן אין כאן מקום לסברא דתלינן בעלמא שהאיסור בזוג שהלך לאיבוד אלא בשעת התערובת נפלו ואפי' בזוג האחרון אית למימר שמא בו הוא הבעל מום ודא כאן ספק דאורייתא וכיון דסברתו נכונה גם פרין דעפיק רב ... פסק מיי' בהל' עבודת כוכבים בטבעות כוותיה דרב נחמן לסברת רבי אליעזר והאברים פסק כרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר אבל לא בסברא ש:

ליה כולהו ההוא גברא דאיערבא ליה חביתא (א) דסתם יינן בחמריה אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה זיל שקול (ב) ארבעה זוזי דמי חביתא ושדי בנהרא [א] ואידך תשתרי לך בהנאה : **מתני'** כיצד מבטלה קירסם וזירד ונטל ממנה מקל או שרביט אפי' עלה הרי זו בטילה שפייה לצרכה אסורה שלא לצרכה מותרת : **גמ'** ואותן שפיים מה תהא עליהן פליגי בה רב הונא ורב חייא בר רב חד אמר מותרין וחד אמר אסורין תניא כמ"ד מותרין עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים לצורכו היא ושפאיה מותרין לצורכה היא אסורה ושפאיה מותרין וישראל ששיפה עבודת כוכבים בין לצורכו בין לצורכה היא בין שפאיה אסורין איתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאי ליה אמר

רב

רש"י

מתני' כיצד מבטלה. העובד כוכבים לאשרה : קירסם. שנטל ממנה קסמין יבשין לצרכו לשרוף : זירד. זרדין לחין שבה : שפייה. שנטל הימנה קיסמין : לצרכה. כדי לייפות : **גמ'** ואותם שפיים. ששיפה לצרכה ולא בטלה מה תהא עליהן : וישראל ששיפה לצרכה כו'. אסורים שאין ישראל מבטל עבודת כוכבים :

צריך

נר מצוה

נתייבשתי בדבר : וגרסינן בירושלמי בפרק שלישי דערלה דתנן התם בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק נתערב באחרים כולם ידלקו וכו' אמר ר' חגי כד נחית מן הגלפה שמעית קליה דרבי יעקב מתני בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק ותנינן נטל ממנה כרכר וארג בו את הבגד אסור בהנאה ותנינן יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה ותנינן רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו אמר ר' יעקב בר אחא חגי קשיתא חגי קיימא מאי כדון תמן אין דרך בני אדם ליקח יין מן העובדי כוכבים ברם הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן העובד כוכבים כלומר וחיישינן שמא ימכרש לישראל ולפי זה הא דתנן התם תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק ולא אמרינן ימכר חוץ מדמי איסור שבו היינו דוקא בתבשיל שהאוכל כמות שהוא אי שנקח מן העובד כוכבים הא בשאר המבושלים לא ידלק אלא ימכר כרשב"ג ויש מביאין ראיה מכאן דר' אליעזר לא התיר את הפת בהולכת הנאה לים המלח כל שהיא בעיניה ולא נתערבה דאם איתא ליקשי להו התם בירושלמי בגד שצבעו בקליפי ערלה אמאי ידליק יוליך הנאה לים המלח ואמרי' נמי בפ' כל שעה (דף כז.) קטרות כוסות וגלוחיות אסירי ומדאמרינן הכי סתמא משמע דלית להו תקנתא ואמאי נסי דלא סגיא להו תקנתו של רשב"ג לפי שהן נקחין מן העובדי כוכבים נתקן לה בתקנתו של ר"א ובעלי מחלוקתם דוחים לה כי משום דתקנתו של ר"א לא שייכא אלא באיסורי עבודת כוכבים לפי שהוא תופס דמיו ואע"פ שהוא עצמו אסור מ"מ נראה כאילו האסור נטל מכאן וחל בתמורתו דסגי בדרבנן אבל בשאר איסורין כיון שאין תופסין דמיהן וכי מפני שהוא רוצה ליזוק בנכסיו והוליכן לים המלח יהא היתר לדברים האסורין ויפה אמרו אבל לפי מה שכתבתי אין צורך לכך דכיון דבפת בלבד התירו משום דאיסור עצים שבו קלים מגין לן להתיר באיסור לביעה דהוי כאילו נתערב שם גופו של איסור דהכי מוכח בפרק הגוזל קמא (דף קא.) דאמרינן התם רבא רמי תנן בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק אלמא חזותא מילתא היא ורמינהו רביעית דם שנבלעה בכסות אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה רביעית דם טמאה ואם לאו טהורה ומשני מקולי רביעית שהנו כאן בדם תבוסה דרבנן אלמא דגבי ערלה אנו רואין הצבע כאילו ממשו של איסור מעורב בבגד והוה ליה כיין ביין דמיתסר לפי מה שכתבתי למעלה והיא דקטרות כוסות וגלוחיות דאסירי דפרק כל שעה (דף כז.) לא קשיא מידי דהתם לאו בהכי עסקינן אלא לומר דיש שבח עצים בהם ולא הוי זה וזה גורם [אלא כולו איסור] וכן נמי הא דתנן התם בפ"ג דערלה תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק נתערב באחרים יעלו באחד ומאתים לא קשיא דהתם אגב גררא דהנהו מתניתין דלעיל נקטיה לומר דאע"ג דר"מ פליג אדרבנן בבגד שצבעו בקליפי ערלה ובצובע מלא הסיט בקליפי ערלה דאמר ר"מ שאין מתבטלין מודה הוא בתבשיל שבשלו בקליפי ערלה ובפת דיעלו . והרב ר' יונה ז"ל מחמיר עוד ואומר דלא אמר ר"א יוליך הנאה לים המלח אפילו בתערובות חבית בחבית כל שהוא מאיסורי תורה ומוכח לה מדאמר התם גבי בגד שצבעו בקליפי ערלה וגבי חבילי תלתן של כלאי הכרם שכולן ידלקו ואמאי יוליך הנאה לים המלח אלא ש"מ שלא התיר ר"א באיסורי תורה אפילו בתערובות חבית בחבית כל שהאיסור מן התורה ובודאי שלדברי מי שאומר שאין תקנתו של ר"א משמשת אלא בעבודת כוכבים שהיא תופסת את דמיה אין כאן ראיה כלל ואפילו למי שאינו סובר כן מהנהו לא איריא דהתם בפלוגתייהו דר"מ ורבנן איירי אם הם מתבטלים אם לאו אבל אין ה"נ שאפשר לתקן ואע"פ שדקדקו בירושלמי דמדפסיק ותני ברישא ידלק דמשמע דלית ביה תקנתא אין לדקדק מפלוגתייהו דר"מ ורבנן דעסקי ואתו אם עולין אם לאו שלא תהא להם תקנה בדרבי אליעזר כל שנתערבו ומ"מ דעתי נוטה לדברי האומר שאין מתקנין בתקנתו של ר"א אלא איסור עבודת כוכבים מפני שתופסין דמיהן אע"פ שרבינו שמואל רומרוגי ז"ל [הוא רשב"ם וסברת האשר"י כדעת הר"ן דלא כהרשב"ם] חולק ואומר דה"ה לשאר איסורי הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם לר"א נמי יוליך הנאה לים המלח דליכא למימר דשאני עבודת כוכבים שתופסת דמיה דהא מ"מ היא אסורה לעולם ואפ"ה שרי ר"א וממנה אתה דן לשאר איסורין ור"א רבותא קמ"ל דאפילו באיסורי עבודת כוכבים דחמירי יוליך הנאה לים המלח לא נתחוורו לי דבריו מפני שיש להשיב ולומר דודאי ר"א לא שרי הכי אלא במה שאין גופו אסור מה"ת או מפני שאין שם גופו של איסור כפת שנאפה בעצי אשרה או שנתבטל מן הדין כחבית בחבית דאע"ג דאכתי מתסרי מדרבנן כיון דעבודת כוכבים תופסת דמיה הקלו שיהא אותו איסור קל ניתק משם כיון דאיכא למימר שהוא חל על תמורתו מתוך שאיסור עבודת כוכבים תופסת דמיה אבל בשאר איסורין אין לנו ומ"מ הדבר ברור שתקנתו של רבן שמעון בן גמליאל דהייט ימכר כולו מהניא בשאר איסורין כי היכי דמהניא בעבודת כוכבים דליכא לאיפלוגי בינייהו והרי בגמרא ירושלמי הקשו גבי בגד שצבעו בקליפי ערלה אמאי לא אמרינן ימכר כולו אבל יש כאן מקום ספק מאחר שהעלינו בגמרא דלא סמכינן ברשב"ג ביין נסך אלא חבית בחבית אבל לא יין ביין אע"ג דבסתם יינן סמכינן עליה אפילו יין ביין יש לספק שאר איסורין שבתורה למי דומין ודעת הראשונים ז"ל דלסתם יינן מדמינן להו מפני שלא מצינו צד חמור לכל האיסורין יותר מסתם יינן אדרבה מצינו בהם צד הקל שאין אוסרין במשהו כמוהו ובפרק כל שעה נמי מדחי תלמודא דליכא לאקולי בסתם יינן יותר משאר איסורין משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון הלכך בכל האיסורין אפילו דומיא דיין ביין אמרינן דימכר חוץ מדמי איסור שבו ואוכך הייתי להחמיר ולומר דלא שרינן הכי אלא בשנתבטל כדינו מן התורה דרשב"ג אההיא גוונא קאי דת"ק אמר יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה לומר שאוסר בכל שהוא ולית ליה תקנתא בימכר ורשב"ג פליג בכי האי גוונא ואמר ימכר ולפיכך כיון שאין התירו של רשב"ג רווח דהא ת"ק פליג ביה ואנן נמי לא סמכינן עליה ביין נסך ביין קרוב היה הדבר לומר דאיהו נמי לא אמר אלא בשנתבטל כדינו מן התורה אבל כל שלא נתבטל לא אבל מכיון שהקשו בירושלמי עלה דמתני' דתנן בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק אמאי לא אמרינן ימכר כולו חוץ מדמי איסור שבו משמע דרשב"ג אפילו בשלא נתבטל הוא אומר כן ואנן נמי סמכינן עליה בסתם יינן ושאר איסורין שבתורה לפי הסברא שכתבנו אפילו בכי האי גוונא : **ההוא** גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה . כך היא הגירסא בספרים שלנו ולפי מה שהעליתי למעלה מתוקמא בחבית בחבית אפילו ביי"נ ולא ביין ביין אפילו בסתם יינן אבל הרב אלפסי ז"ל הוסיף דאיתערבא ליה חבית דסתם יינן בחמריה נראה שהוא סובר דביין מתוקמא מדקאמר בחמריה ולא אמר ביני דני לפיכך הוצרך להעמידה בסתם יינן לפי שנראה שהוא סובר דקיימא לן כתקנתו של ר"א כדקיימא לן כתקנתו של רשב"ג דסתם יינן אפילו יין ביין וביין נסך דוקא חבית בחבית וכן הם דברי הר"ם במז"ל בפ"ו מהל' מאכלות אסורות ומדאמרינן אידך תשתרי לך בהנאה מוכח בהדיא דיוליך הנאה לא מהניא אלא להתיר הנאה אבל לא להתיר אכילה ודבר פשוט הוא : **מתני'** כיצד מבטלה קרסם . קסמים יבשין שבאילן נטל לצרכו לשרוף : זרד . זרדין לחין שבה : לצרכה . ליפותה : **גמ'** אותן שפאין . כששפה לצרכה ולא בטלה מה תהא עליהן שפאין מי בטלי או לא : וישראל ששפה וכו' . לפי שאין ישראל מבטל עבודת כוכבים : **איתמר** עבודת כוכבים שנשתברה מאליה וכו' . מעיקרא אוקימנא הך פלוגתא בגמרא בשברי שברים דרב ס"ל דאע"פ שנשתברו שבריה לשברים צריכה לבטל כל קיסם [וקיסם] ושמואל ס"ל דבכי האי גוונא אין עבודת כוכבים צריכה לבטלה אלא דרך גדילתה כשהיא קיימת כגון

נבייה

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ההוא גברא דאיערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה כך היא הגי' ברוב הספרים והרי"ף ז"ל כתב חבית דסתם יינן ול"נ אפי' יין נסך ואפי' יין ביין נמי כך הוא דינו : **אבר** הכותב א"ל לומר כן מכיון שאפי' למכרו לעבודת כוכבים לא התירוהו ואע"פ שאינו נהנה ממנו כלל מפני שנאסר בכל בהנאה ועירבו כמוהו כל שכן שלא נתיר להוליך הנאתו לים המלח שהרי נאסר הכל בהנאה וא"א לומר שאין דמיו כפדיון שהרי נפדה כמו שעלה על דעת בעל המאור ז"ל שעבודת כוכבים אין לה פדיון ואפי' לדעת רבי אליעזר כדאמרי' בפ' כבי ישמעאל והא דאמרי ליה רבנן אין פדיון לעבודת כוכבים לאו למימרא דאיהו סבר יש לה פדיון אלא הכי קא אמרי ליה הולכת הנאה לים המלח כעין פדיון הוא ואין לה פדיון ורבי אליעזר סבר לאו כעין פדיון הוא והכי נמי דיקא פלוגתא דחבית דאלו יין ביין לא ועוד דמתני' נמי דייקא דמשמע דלא אמר רבי אליעזר יוליך הנאה לים המלח אלא כשנתערבה הפת באחרות אבל אריבא לא פליג דקתני הפת אסורה בהנאה דכיון דאיסור והיתר מעורבין בה הוה ליה כיין נסך ביין שאסור ואין לו היתר עולמית וכן פירשו רבינו הגדול ז"ל בערוב פת ובגד אסיפא ולזה כוון בזה דהכא יין ביין הוא מדאמרי' בחמריה ולא אמרי' ביני דני ורב חסדא כרשב"ג הוה מני לאורויי אלא דטבא ליה עבד ליה שסתירה להנאת עצמו ולפיכך החמירו ואני הוכך בזה להחמיר ולימא דהבית בחבית דוקא התי' ר"א אבל יין ביין אסור בין ביין נסך בין בסתם יינם ובזה נוסיף אור בפסחים בעזרת שמים שם האריך בעל המאור ז"ל :

המאור הגדול

ההוא גברא דאיערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה כך היא הגירסא ברוב ספרים והרי"ף ז"ל כתב חבית דסתם יינן ול"נ אפילו יין נסך ואפילו יין ביין כך הוא דינו ואף על גב דאמר רב נחמן הלכה יין נסך יין ביין אסור ל"ק כאן קודם פדיון כאן לאחר פדיון ודרבי אליעזר לחוד ודרשב"ג לחוד ולא קא נגען בהדי הדדי ולא מידי ואפשר דסבירא להו דהדדי ואפשר דפליגי בהדדי מיהו אנן קי"ל כתרוייהו כרבי אליעזר בפדיון וכרשב"ג ביין ובסתם יין דהא אפסיקא הלכתא כתרוייהו אע"ג דקי"ל דיש פדיון לאיסורי עבודת כוכבים ה"מ על ידי תערובת ובהנאה אבל בעיניהו אי נמי באכילה לא שמעי' ליה לרבי אליעזר דאמר יש פדיון ובשאר איסורי הנאה נמי לא אמרו יש פדיון ולא גמרי' מאיסורי עבודת כוכבים דאיכא למימר דלמא שאני עבודת כוכבים שתופסת את דמי' לפי' יש פדיון לאיסורי' דומיא דפירות שביעית בדרך מקח שזה יוצא וזה נכנס ופרי עצמו אסור ואע"פ שראינו לרב רבי שמואל ז"ל מרומרוג שכתב כי ה"ה לערלה וכלאי הכרם לא נראה לנו כן וליתא למתני' דתנן חדש יותץ ישן יוצן אלא בין חדש בין ישן יוצן דהא אפסיקא הלכתא כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר אבל אם אפה את הפת בהיסק עצים של אשרה הפת אסורה בהנאה עד שיוליך הנאה לים המלח דהא אפסיקא הלכה בפסחים כר' דאמר יש שבח עצים בפת ודברים הללו מבוארים כל צרכן בפרק כל שעה :

הגהות הו"י

(א) רמוז קו על תיבות דסתם יינן ול"ב ובגמ' גרס דיין נסך עמ"ש לקמן פרק ה' קודם מתני' ד"ה גת של אבן בזפתה : (ב) נ"ב כה"ג לעיל בפרק השואל קודם מתני' ד"ה המחליף פרה בחמור וילדה

הגהות מא"י

[א] נ"ב בגמ' גרסי' ונשתרי לך וכתב ב"י ולמוכרן כל אחד בפני עצמה אמר לו כן כמו שפרש"י ז"ל :

עין משפט

א מיי' פרק ט"ו מהל' מאכלות אסורות טור י"ד סי' קלד :

ב מיי' פרק ח' מהלכות עבודת כוכבים טור י"ד סי' קמו :

א מיי׳ פרק ז מהל׳ עבודת כוכבים טור י״ד קמו:

ב מיי׳ פס פרק ז סמג לאוין מס טור י״ד סי׳ קלט:

גמ׳ דמתני׳ דשברי שברים הם שהעלה טפל ומשתבר לשברים ואפ״ה אסורה משום דדרך גדילתה היא דהיינו אורחה אבל כל שאינו דרך גדילתה שברי שברים מותרין ובתר הכי מוקמינן פלוגתייהו בעבודת כוכבים של חוליות והדיוט יכול להחזירה מר סבר כיון דהדיוט יכול להחזירה לא בטלה ומר סבר אין עבודת כוכבים צריכה לבטל אלא על דרך גדילתה דהיינו אורחה אבל הא כיון דלאו דרך גדילתה היא לאו היינו אורחה וזהו מה שכתב הרב אלפס ז״ל ודוקא בשהדיוט יכול להחזירן אבל אין הדיוט יכול להחזירן

רש״י

צריך לבטל כל קיסם וקיסם. אף על פי שנשתברה שכל קיסם נעשית עבודת כוכבים בפני עצמה לכך לא סגי לחד בביטול דחבריה: אין עבודת כוכבים צריכה לבטל אלא כשהיא דרך גדילתה. אבל נשתברה מעצמה בטילה דמימר אמרי נפשה לא מצלה לאחריני מצלה: בשהדיוט כו׳. כגון שהיתה של חוליות ובנפלה נתפרקה חוליותיה והדיוט יכול להחזירן שאינה צריכה אומן: יחזיר. דמקח טעות הוא: יוליך הנאה לים המלח. אע״ג דמקח טעות הוא אם יחזירו לו המעות מיתחזי כנהנה מעבודת כוכבים: גרוטאות. שברי מתכות:

סליקא לה פרק כל הצלמים

רבי ישמעאל. זו בצד זו. וכ״ש אחת על גבי שתים שהיא עיקר מרקולים ותחלתו: בצד מרקולים. מרקולים גדול שכבר עבדוהו וזרקו עליו אבנים הרבה אסורה דעושין כי האי גוונא מרקולים קטן בצד מרקולים גדול: את שהוא נראה עמו. כלומר שניכר שנפלה משם אסורות בין ג׳ בין שתים: ושאינו נראה עמו. שאין

נר מצוה

רב צריכה לבטל כל קיסם וקיסם ושמואל אמר אין עבודת כוכבים צריכה לבטל אלא דרך גדילתה והילכתא כרב דקי״ל דהילכתא כרב באיסורי (איכא דאמרי דכ״ע שברי שברים מותרין והכא בעבודת כוכבים של חוליות והדיוט יכול להחזירה קא מפלגי) ודוקא כשהדיוט יכול להחזירה אבל אין הדיוט יכול להחזירה מותרין *ת״ר *הלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר ואם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח:

סליקא לה פרק כל הצלמים

°*רבי ישמעאל אומר שלשה אבנים זו בצד זו בצד מרקולים אסורות ושתים מותרות וחכמים אומרים את שהוא נראה עמו אסור ואת שאינו נראה עמו מותר

מותרין ולא תיקשי לך אמאי והא קי״ל [דף מא:] דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה דהכא בחד מתרי גווני עסקינן אי בשעיקר עבודת כוכבים קיים ולפיכך מתייאש מן השברים ומבטלן אי משום דבשברי שברים עסקינן וכבר כתבתי זה למעלה: **תנו** רבנן הלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים לקמן הוא בפרק השוכר (דף עא:) גרוטאות. שברי כלים של כספים: אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר. דאע״ג דמשיכה בעובד כוכבים קני הוי מקח טעות דלאו אדעתא דעבודת כוכבים זבן: ואי משנתן מעות משך. אע״ג דמדינא נמי שרי להחזיר דמקח טעות הוא אפ״ה יוליך הנאה לים המלח דכי הדר ושקיל זוזי מחזי כמזבן עבודת כוכבים לעובד כוכבים והכי מפרשינן לה בפרק השוכר:

סליקא לה פרק כל הצלמים

מצא

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו. וכל שכן אחת על גבי שתים דזהו עיקר מרקולים ותחלתו: בצד מרקולים. גדול שכבר עבדוהו וזרקו עליו אבנים הרבה: אסורות. מפרשינן טעמא בגמרא משום דס״ל לרבי ישמעאל דעובדי כוכבים עושין מרקולים קטן בצד מרקולים גדול והני דעיקר מרקולים היינו אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן אפ״ה דרך מרקולים קטן בשלש אבנים זו בצד זו והלכך כל היכא דהוו בצד מרקולים דהיינו בצד ארבע אמות דיליה כלומר אפילו בסוף ארבע אמותיו חיים להו ר׳ ישמעאל למרקולים קטן אבל שתים מותרות דליכא למיחש בהו למרקולים קטן לפי שאין שום מרקולים פחות מג׳ אבנים: וחכמים אומרים וכו׳. רבנן סבירא להו דלאו עושין מרקולים קטן בצד מרקולים גדול הלכך לא שנא שלש ולא שנא שתים נראו עמו שהן מקורבות לו וכגון אמה או חצי אמה דאיכא למימר מיניה נפל אסורות דאע״ג דאבני מרקולים אינן נאסרות משום תקרובת עבודת כוכבים לפי שאין תקרובת עבודת כוכבים נאסר אלא כעין פנים כמו שנפרש בסמוך בס״ד אפ״ה מיתסרי משום עבודת כוכבים עצמה דבגמרא [דף נא.] אמרינן דכל אבן ואבן שזורקין לו נעשית עבודת כוכבים ותקרובת ומש״ה כל שהן מקורבות כ״כ דאיכא למימר מיניה נפיל אסורות דאפילו למ״ד אין עובדין לשברים ה״נ עבודת כוכבים דלאו היינו אורחה אבל הא כיון דמעיקרא תבירי מיתבר היינו אורחה אבל אין נראות עמו כגון שהן בסוף ארבע אמותיו דליכא למימר מיניה נפיל מותרות ובגמרא [דף נ.] פרכינן וסבר ר׳ ישמעאל שתים מותרות והאתניא ר׳ ישמעאל אומר שתים בתפיסה אסורות שלש אפילו מרוחקות אמר רבא לא קשיא כאן בתפיסה אחת כאן בשתי תפיסות והיכי דמי שתי תפיסות דליכא גובהא ביני ביני ולפום פירוש רש״י ז״ל כל היכא דליכא גובהא ביני ביני אפילו הן בסוף ד׳ אמותיו של מרקולים גדול חיישינן דלמא מיניה נפל ואסורות אפילו שתים בין לרבנן בין לר׳ ישמעאל וכי בעו רבנן שיהו מקורבות מפי היינו דוקא בדאיכא גובהא דהיינו תל מפסיק בינם למרקולים ולפי פירוש התוספות כל שהן בסוף ארבע אמותיו של מרקולים גדול אע״ג דליכא גובהא לא חיישינן דמיניה נפיל אא״כ הן מקורבות יותר בכגון אמה או חצי אמה ולפי שכבר נשתקע מרקולים ואבד מן העולם לא ראיתי להאריך בזה והר״ם במז״ל כתב בפרק שביעי מהלכות עבודת כוכבים וכן אבני מרקולים כל אבן הנראית שהיא עמו אסורה בהנאה:

גרסינן בגמרא [סוף דף נא:] אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניה חייב זרק מקל לפניה פטור א״ל אביי לרבא מאי שנא שבר דה״ל כעין זביחה זרק נמי ה״ל כעין זריקה בעינא זריקה משתברת וליכא. ופירש רש״י ז״ל דעבודת כוכבים שעובדין אותה במקל היינו שמקשקשין לפניה במקל ומש״ה שבר מקל לפניה חייב דקי״ל בפרק ד׳ מיתות (דף ס:) דכל עבודה שבפנים שעובדין לפני עבודת כוכבים בין דרכה בין אין דרכה בכך חייב דכתיב זובח לאלהים יחרם אלמא מידי דחזי לשם אסור לכל עבודת כוכבים ודבר שאינו כעין פנים דרכה בכך חייב דנפקא לן מאיכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם אין דרכה בכך פטור וזו אם לא היו עובדין אותה במקל לא מיחייב בשבר מקל דלא שייכא בפנים ואם היו עובדין אותה בזריקת [מקל] לא מצי למימר זרק מקל לפניה פטור ואם בשבירת מקל פלח לה פשיטא דחייב ואפילו לא דמי לפנים אלא שהיו עובדין אותה בקשקוש מקל או בענין אחר במקל הלכך שבר מקל לפניה חייב אע״פ שאין עבודתה בכך דכיון דדמי שבירה לזביחת בהמה שלפנים ששבר מפרקתה לכן שיבר מקל לפניה חייב אבל זרק פטור הואיל ואין עבודתה בכך והא לא דמיא לעבודת פנים משום דלא הוי זריקה משתברת כזריקת דם שלפנים שאינה מחוברת אלא מתפרדת ונופל טיפין טיפין כך פירש רש״י ז״ל. ודקדקו עליו דכיון דשבירת מקל הוי כעין זביחה וכדא״רינן הכא ובפרק ארבע מיתות (דף סב.) נמי אמרינן דשבר מקל לפניה תולדה דזביחה היא אפילו אין עובדין אותה במקל כלל ליחייב דהוה ליה כזובח בהמה למרקולים דאמרינן בהדיא לקמן בגמרא דחייב וי״ל דכי אמרינן דשבר מקל לפניה הויא תולדה דזביחה ה״מ כשעובדין אותה במקל וכן פירש רש״י ז״ל דמשום דמקל לעבודת כוכבים זו כבהמה בפנים הוי שבירתו תולדה דזביחה אבל בשאין עובדין אותה במקל כלל לא וכ״ת והא תנן מלא כראשו פרכילי ענבים אסורין ואוקימנא בגמרא [דף נא.] כגון שגלגלן מתחלה לכך כלומר והוי בלירתן כזביחה אלמא דאף ע״ג דמרקולים אין דרכו בענבים אפ״ה כי משתבר הוי כעין זביחה וחייב לאו קושיא היא דמשום דענבים [באים] בפנים דהיינו בכורים הויא בלירתן תולדה דזביחה אבל מקל שאינו בא בפנים אם אין עובדין אותה במקל לא הויא שבירתו תולדה דזביחה ולפי שיטה זו מתניתא דהייתינן בגמרא [סוף דף נב:] ספת לה צואה או שנסך לפניה עביט של מי רגלים חייב משום דהוי כעין זריקה וכן שחט לה חגב [דף נא.] רבי יהודה מחייב משום דהוי כעין זביחה בעבודת כוכבים שעובדין אותה בצואה ובמימי רגלים ובחגב מתוקמן ואחרים פירשו דהא דנקט עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל לאו למימרא דאם לא היו עובדין אותה במקל דשבר מקל לפניה ליפטר דליתא אלא כיון דהויא לה כעין זביחה אע״פ שאין עבודתה במקל כלל חייב וכי נקט שעובדין אותה במקל לרבותא נקטיה שאע״פ שעובדין אותה במקל זרק מקל לפניה פטור כיון שעיקר מקשקש לזריקה:

וגרסינן תו בגמרא [דף נא.] אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניה חייב ונאסר זרק מקל לפניה חייב ואינו נאסר. פירש רש״י ז״ל כשעובדין אותה בזריקת מקל וכן עיקר ומש״ה חייב דלגבי חיובא בחדא מתרתי סגי או בכעין פנים ונפקא לן מזובח לאלהים יחרם או בדרך עבודתה ונפקא לן מאיכה יעבדו אבל גבי איסורא של תקרובת לעולם אינו נאסר אלא בכעין פנים דהאסור תקרובת מאסר חלב וזבחימו יאכלו נפקא או מדברי קבלה דכתיב ויאכלו זבחי מתים הלכך לא מיתסר אלא בכעין פנים דומיא דזביחה ומש״ה אמרינן זרק מקל לפניה חייב ואינו נאסר דאע״ג דעבודתה בזריקת מקל היא מדאמר חייב אפ״ה אינו נאסר וכדפרישנא ואחרים פירשו דהא דרב נחמן אמר רבה בר אבוה בעבודת כוכבים שעובדין אותה בקשקוש מקל היא דומיא דההיא דאמר רב יהודה אמר רב דלעיל ואמוראי נינהו אליבא דרב דרב יהודה ס״ל אליביה דמקשקש בזריקה שלא כדרכה היא ומשום הכי אמר זרק מקל לפניה פטור ורב נחמן סבירא ליה אליביה דמקשקש לזריקה כדרכה היא ומשום הכי אמר זרק מקל לפניה חייב: **וגרסינן** תו בגמרא [שם] א״ר אבהו אמר ר׳ יוחן מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שפטור שנאמר זובח לאלהים יחרם בלתי לה׳ לבדו לא אסרה תורה אלא כעין פנים. ואוקימנא בגמרא דהאי בעלת מום היינו מחוסר אבר לפי מה שפירש רש״י ז״ל בההיא דאמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל וכו׳ כמו שכתבתי למעלה אפשר דהא דא״ר אבהו אמר ר׳ יוחנן לא פליגי עליה דרב משום דההוא דוקא בשעובדים אותה במקל והא דר׳ יוחנן בעבודת כוכבים שאין עובדין אותה בבהמה כלל ואי הכי לא פליגן אבל לאותו הפירוש האחרון שכתבתי למעלה דהא דנקט שעובדין אותה במקל לאו דוקא

דוקא נ"ל דר' יוחנן פליג עלה דרב דאיהו סגי ליה בכעין זביחה ולדידיה ודאי זובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים חייב ור' יוחנן בעי כעין פנים [ממש] ומשמע דרבי יוחנן ס"ל כרבנן דפטרי בשחט לה חגב כדתניא שחט לה חגב ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין דאילו לר' יהודה דמחייב בחגב משום דצוארו ארוך כבהמה כדאיתא בגמרא [נא.] כל שכן דמחייב בבהמה בעלת מום והויא ברייתא [סוף דף נ:] דספת לה צואה ר' יהודה היא דאילו לרבנן דפטרי בחגב משום דבעי כעין [א] פנים ספת לה צואה או שנסך לה עביט של מימי רגלים פטור דכעין פנים בעינן ואפילו בבהמה מחוסרת אבר פטרי רבנן והאי דנקט חגב להודיעך כחו דרבי יהודה דאפילו בחגב מחייב ואם תאמר, ולר' יוחנן דבעי כעין פנים ממש תקשי ליה מתניתין דתנן מצא בראשו פרכילי ענבים ועטרות של שבולין ואוקימנא בגמרא [דף נא.] כגון שבצרם מתחלה לכך כלומר והויא לה כעין זביחה ואע"ג דלא הוי כעין פנים י"ל דלר' יוחנן כל שאותו דבר בא בפנים אע"פ שאין עובדין בו לגבוה באותה עבודה שהוא עובד בה לעבודת כוכבים זו כעין פנים מקרי ופרכילי ענבים באים הם בפנים בבכורים הלכך כי בצרן מתחלה לכך הויא לן שבירתן כעין זביחה וכיון שבאין בפנים הוי כעין פנים והכי משמע בגמרא לעיל בסמוך דכל שבצרן לכתחלה לכך כעין פנים הוא דמקשינן בהא דפרכילי ענבים מאי כעין פנים איכא ומאי כעין זריקה משתברת איכא כלומר ותקשי למאן דבעי מיהת כעין זביחה ולמאן דבעי כעין פנים ומפרקינן כגון שבצרן מתחלה לכך דאלמא דבהכי סליק פירוקא אפילו למאן דבעי כעין פנים והיינו נמי דאמרינן לקמן [דף נא:] כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפילו מים ומלח אסור לפי שכיון שמים ומלח קרבין לגבי המזבח אע"פ שאין עבודתן בזריקה חיישינן שמא זרקום לפני עבודת כוכבים והויא ליה זריקה המשתברת ואסור כדין תקרובת שאין לה בטלה עולמית דכל כי האי גונא כעין פנים הוא ולענין הלכה לפום מאי דכתיבנא דרב ורבי יוחנן פליגי יש שפסקו כרבי יוחנן דכעין פנים בעינן משום דרב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד דאמרינן לעיל בגמרא [ריש דף נא.] דלכולי עלמא לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים בעינן הלכך כל היכא דלא הוי כעין פנים אע"ג דהוי כעין זביחה אינו נאסר משום תקרובת עבודת כוכבים ולזה הסכים הרמב"ן ז"ל אבל ראיתי להראב"ד ז"ל בספר הגהותיו שפסק כרב וכל כעין זביחה חייב ונאסר ושחט לה חגב וספת לה צואה נמי חייב ונאסרין ואפשר שטעמו ז"ל דאע"ג דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כיון דר"כ ורבה בר אבוה ורב יהודה סבירא להו כרב ואביי ורבא נמי סקלו וטרו אליביה נקטינן כוותיה ועוד דסוגיין בפרק ארבע מיתות [דף סג.] דסבירא מקל תולדה דזביחה ומן התימה על הרמב"ם ז"ל שפסק בפרק שלישי מה' עבודת כוכבים שספת לה צואה חייב ושחט לה חגב ובהמה מחוסרת אבר פטור וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל דודאי לא גרעי חגב ובהמה מחוסרת אבר מצואה ומימי רגלים: **מתני'** מצא בראשו. פירוש של מרקולים: מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. וילפינן בגמרא דנוי עבודת כוכבים אסורין מדכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ומיהו דוקא מידי דנוי כגון כסף וזהב אבל כל שאינו של נוי אע"פ שהוא מונח על העבודת כוכבים מותר שמעות כסות וכלים דשרינן מוקמינן להו בגמרא כגון שהן מונחין שלא כדרך נוי מעות בכיס קשור ותלוי לו על צוארו וכסות במקופלת ומונחת לו על ראשו וכלים דסחיפא ליה מסיכלא על רישיה: פרכילי ענבים ועטרות של שבולין. דהני מדין תקרובת מיתסרי דבגמרא מוקמינן להו כגון שבצרן מתחלה לכך והוו כעין פנים כיון שהיו באים במקדש לבכורים וכמו שכתבתי למעלה וייאות ושמנים וסלתות נמי פשיטא דכעין פנים הוא דהא איתנהו במקדש יין לנסך שמנים וסלתות למנחות וכולהו הני חיישינן דלמא עבד בהו תקרובת כעין פנים שנסך היין והקטיר קלת מהשמן והסולת ואלו שנמלאו שירים הם כדעבדינן במקדש ומש"ה מיתסרי: **גמ'** מה מת אין לו בטלה לעולם. מת דאסור בהנאה נפקא לן מתיקשא דשם שם דכתיב גבי מרים ותמת שם מרים וכתיב גבי עגלה ערופה וערפו שם וקי"ל דאסורה בהנאה דכפרה כתיב בה כקדשים: כל שהוא לפנים מן הקלקלון. מחיצה פרוסה לפני עבודת כוכבים וקלקלון הוא כינוי של קלעים: אפילו מים ומלח אסור דחיישינן שמא הקריבום לעבודת כוכבים וכעין פנים הוא דהא מים ומלח קרבין לגבי מזבח הלכך אסור ואין לו בטלה עולמית ואע"ג דבירושלמי משמע דמים ומלח משום משמשי עבודת כוכבים נגעו בהם דאמרינן התם ואפילו מים ומלח מלח לסוף מים להדיח לפום גמרא דילן משמע דמשום תקרובת מיתסר כדאמרינן בגמרא [דף נא:] פטורי מפטרי קמיה מים ומלח לא מקרבי ליה: חוץ לקלקלון ליכא למיחש לתקרובת שאין מקריבין חוצה לו הלכך כל דבר של נוי אסור משום נוי עבודת כוכבים עד שיבטלנו דבר שאינו של נוי מותר לגמרי. ונרות של שעוה שמדליקין לפני עבודת כוכבים מסתברא דלא מיתסרי משום תקרובת אלא משום נויין דאע"ג דהואי הדלקה במקדש מ"מ לא הוו דבר המשתבר דליהוי כעין זביחה או כעין פנים הלכך בביטול סגי להו ומש"ה אם נתנום או מכרום לישראל מותרות ואע"ג דבעבודת כוכבים עצמה אמרינן לקמן [דף נג.] בפירקין אפילו מכרה או משכנה לצורף [ישראל] אסורה התם משום דמימר אמר איידי דדמיה יקרים מזבן לה לעובד כוכבים ופלח לה אבל נרות הללו אין דמיהן יקרים וכן הדין בכל משמשי עבודת כוכבים שאינן ניכרין שהן משמשין ועוד שאין חבת משמשין עליהם כחבת עבודת כוכבים עצמה שיהו נקחים ביותר מכדי דמיהם דניחוש דמימר אמר איידי דדמיה יקרים מזבין להו לעובד כוכבים והיינו דתניא בתוס' אף כלים המשתמשין בה ובגופה גנבום כומרים ומכרום הרי אלו מותרים ומעתה כל שכן לנרות הללו ועוד כתב רבינו שמואל ז"ל דאם כבו אותן כומרים להשתמש בהן לעצמן זהו ביטולן דנויין נינהו ובטילי ולבושי הכומרים התירו חכמי צרפת ז"ל שאין אלו משמשי עבודת כוכבים ולא נויין שלה וכתב בחדושי הרמב"ן ז"ל ולאם שלהם הראב"ד ז"ל התיר שבכר הכומרים הם ע"כ ואיני יודע איזה לאם התיר ועוד כתב ז"ל שחכמי הצרפתים התירו גביעי כסף שלהם שקורין קלזי"ש אבל המחתות אסורין דמשמשי עבודת כוכבים הם וכבר כתבנו אנו שמכירתן זה הוא ביטולן ע"כ ולא ירדתי לסוף טעמם ודעתם: **גרסי'** בגמרא [דף נא:] א"ר יוסי בר' חנינא נקיטינן אין קלקלון לעבודת כוכבים כלומר תורת קלקלון לא לפעור ולא למרקולים למאי כלומר למאי הלכתא אין לו תורת קלקלון: אילימא דאפי' פנים כחוץ דמי. ושרי. כלומר דדבר שאינו של נוי לא מיתסר לפנים מקלקלון דידיה כשאר עבודת כוכבים: השתא פטורי מפטרי קמיה. כלומר שמתריזין: מים ומלח לא מקרבי ליה. אלא דאפילו חוץ כפנים דמי ואסור. לפי שכל עבודתן דרך בזיון וקלקלון דרך לניטות וכבוד הלכך לא שייכי [ג] ולא מפסקי כך פירש רש"י ז"ל אבל בתוס' פי' דהא דאמרינן חוץ לקלקלון דבר של נוי אסור משום תקרובת נמי קאמר דחוץ לקלקלון נמי עבדי תקרובת מדבר של נוי ושאינו של נוי מותר משום דלא עבדי תקרובת עבודת כוכבים שעובדין אותה דרך כבוד מדבר שאינו של נוי חוץ לקלקלון אלא לפנים הימנו ומשום הכי קאמר לפעור שעבודתו דרך בזיון אפילו חוץ כפנים דמי שגם בחוץ עושין לו תקרובת מדבר שאינו של נוי כבפנים: **מתני'** עבודת כוכבים שיש לה גינה ומרחץ נהנין מהן שלא בטובה. שלא יעלה שכר לכומרים והנאת גינה ומרחץ לא מיתסרי דאין הקדש לעבודת כוכבים כדאיתא בפרק כל הצלמים (דף מד:): **גמ'** עובדיה. עובדי כוכבים העובדים לה לא איכפת לן אי יהבינן להו שכר טובת הנאה פורתא: בטובה בטובת אחרים דמותר לתת שכר לאחרים אבל לכומרים

תורה אור

(דף נא:) *מצא בראשו מעות או כסות או כלים הרי אלו מותרין פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ייינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח אסור: **גמ'** *אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאין לה בטלה עולמית דכתיב (תהלים קו) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטלה לעולם אף תקרובת עבודת כוכבים אין לה בטלה לעולם *(דף נא:) א"ר שימי בר חייא כל שהוא לפנים מן הקלקלון אפי' מים ומלח אסור חוץ מן הקלקלון דבר של נוי אסור שאינו של נוי מותר: **מתני'** עבודת כוכבים שהיה לה גינה או מרחץ נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה: **גמ'** אמר אביי בטובה בטובת כומרין ושלא בטובת כומרין לאפוקי טובת עובדיה דשרי איכא דמתנו לה אסיפא היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בין בטובה ובין שלא בטובה אמר אביי בטובת אחרים ושלא בטובת כומרין (א) מאן דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא ומאן

רש"י

שאין סמוכין לה מותרות ואפילו נ': מלא בראשו. של מרקולים: מותרים. שאינה דבר של נוי: **גמ'** אין לה בטלה עולמית. ודוקא בדבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח כדאמרינן במתניתין ושמעינן מהכא דהני נרות של שעוה שמביאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין אותן לפניהן (ב) משכינן השמש ומכרן או נתנן לישראל מותרות בהנאה ממה נפשך דאי תקרובת עבודת כוכבים הן אפילו ביטול אינן צריכין כיון שאין כיוצא בהן קרב לגבי מזבח ואם נוי של עבודת כוכבים הן שלנוי מדליקין אותן שייך בהן ביטול כמו בעבודת כוכבים עצמה וכיון שכיבן השמש אין לך ביטול גדול מזה דטוב אינו רוצה להדליקו לפני עבודת כוכבים ולצרכו ליהנות מהן נוטל. וחתיכות של שעוה שנותנין נמי לעבודת כוכבים מותרות דנוי ליכא תקרובת כעין פנים נמי ליכא ואין הקדש לעבודת כוכבים ולא צריכי ביטול וככרות של עבודת כוכבים שמביאין דורון גם הם מותרין שאין דרכן להאכיל עבודת כוכבים כמו בדורות הראשונים והנך מלבושי כומרין נוי שלהן הוא ולא של עבודת כוכבים ומותרין בלא ביטול וכן כלי אין משמשין בו לעבודת כוכבים אבל הכלי של עבודת כוכבים אסור משום משמשי עבודת כוכבים וצריך ביטול מפני שמקטרין בו לעבודת כוכבים ומכירתו לאו היינו ביטולו דקימא לן כרבנן דפליגי אדרבי לקמן במתניתין שמכרה או משכנה לעבודת כוכבים אינה בטלה וה"ה לתשמישי עבודת כוכבים וכלי נוי של עבודת כוכבים דאינה בטילה לכך ישראל אינו מבטל ואסור: קלקלון. שם כינוי של קלעים והיא פרוסה לפני עבודת כוכבים: של נוי אסור. דנפקא לן מאסר עמהן: שאינו של נוי מותר. אפילו היא כעין פנים דחוץ לקלקלון לא מהני תקרובת: **מתני'** נהנין מהן שלא בטובת הנאה. שלא יעלה שכר לכומרים דאין הקדש לעבודת כוכבים: **גמ'** עובדיה. עובדי כוכבים העובדין אותה דלא איכפת לן אם נותנין להו שכר טובת

[דף נ ע"ב] עבודת כוכבים שעובדים אותה במקל וכו'. קשיא לן דרב אדרב מדאמר רב יהודה אמר רב זרק מקל בפניה חייב ואינה נאסרת וי"ל אמוראי נינהו אליבא דרב ולי נראה קמייתא בשלא כדרכה ובתרייתא כדרכה וכולה שמעתא הכי מוכחא דאפילו בכדרכה כעין פנים להאסר ותקרובת: [דף נא ע"ב] ודאמרינן כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסירין משום דכעין פנים הוא ומים ומלח נמי קרבין לגבי מזבח וזה אין לו בטלה עולמית חוץ מן הקלקלין דבר של נוי אסיר פירוש עד שיבטלנו העובד כוכבים דהו"ל כמשמשי עבודת כוכבים דבר שאינו של נוי מותר מיד הלכך הנרות של שעוה של עבודת כוכבים מותרין דלאו כעין פנים הוא אבל הפת אסורה דהויא לה כעין פנים ואין לתקרובת עבודת כוכבים בטלה וכ"ש להמשמשין בו ספק שכל אוכליו יטמאו:

הגהות חו"י

(א) נ"ב סוגיא זו זרה וצ"ע ובקונטרס האחרון: (ב) מכבנן כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] תי' פנים נמחק: [ב] נ"ב כ"ס ג

א מיי' פרק ז' וס"ח מהלכות עבודת כוכבים סמ"ג לאוין סימן מה טור י"ד סימן קמו:

לכומרים לא: מאן דמתני אסיפא. דאסור לתת שכר לכומרים: כל שכן ארישא. דכיון דכולה לעבודת כוכבים אסור לתת להם שכר כך פירש רש"י ז"ל ואם תאמר דלמאן דאמר בסיפא דאפילו בטובת כומרים שרי היכי אפשר ליקח מהן והלא מיריד אסור [דף יג.] משום מכס עבודת כוכבים ויש לומר התם רווחא גרידא הוא ומהנה אסור אבל הכא כיון דשקיל מינייהו פירות לאו מהנה הוא כך כתוב בחדושי הרמב"ן ז"ל ותמיהני דאי הנהו פירי דגינא רמי על אפה דעבודת כוכבים היכי שרי דהא אמרינן בפרק ארבע' נדרים (דף לא.) דזבינא דרמי על אפיה דמוכר כלומר שאין ממכרו מצוי ומוכר רדוף למכרו דהנאת מוכר הוא ומש"ה אסור במודר הנאה וכל שכן בעבודת כוכבים דאסור לפיכך נראה לי דמשום הכי שרי דהאי בטובה אפילו יהא פירושו שכר ממש כדברי רש"י ז"ל אינו אלא שכר טובת הנא' פורתא וה"ל כלוקח בפחות דשרינן התם גבי מודר הנאה וזהו שכתב רש"י ז"ל דיהבינן להו שכר הנאה פורתא הלכך לא מהנה הוא אלא מעט ומשום נהנה ליכא דאין הקדש לעבודת כוכבים אלא דמשום חומר עבודת כוכבים החמירו כשאין לאחרים חלק בה אבל הראב"ד ז"ל

רש"י

טובת הנאה פורתא: כ"ש ארישא. דכיון דכולה לעבודת כוכבים שאסור לתת שכר: [מתני'] פחסה. מעכה בקורנס: גררה. בטיט סחוב והשלך: אינה בטלה. דלפום שעתא רתח עלה והדר קא פלח לה וכל שכן ביטולי בעובד כוכבים איירי:

נר מצוה

ומאן דמתני לה ארישא אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפילו בטובת כומרין נמי שפיר דמי: מתני' עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד ושל ישראל משתעבד: *העובד כוכבים מבטל' [נב:] עבודת כוכבים שלו ושל חבירו וישראל אינו א מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים המבטל עבודת כוכבים ביטל ב משמשיה משמשיה מבוטלים והיא אסורה: *כיצד מבטלה קטע ראש [דף נג.] אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה פחסה אפי' שלא חיסרה בטלה רקק בפניה השתין בפניה גררה וזרק בה את הצואה הרי זו אינה בטלה מכרה או משכנה *רבי מאיר אומר ביטל וחכמים אומרים לא ביטל: גמ' וכי מאחר שלא חיסרה היכי בטלה אמר רבי זירא שפחסה בפניה: מתני'

ל"א רבי אומר

פירש בטובה ושלא בטובה טובת דברים וטעמא דאסור בטובת דברים כדי שלא ימשך אחריהם והכי דייק לישנא דטובה ושלא בטובה דהא במסכת עדיות [פרק ה משנה א'] תנן גבי פירות שביעית אין נהנין מהן אלא בטובה והיינו בטובת דברים דאי בדמים אסור דסחורה היא וטעמא דאין נהנין אלא בטובה כדי שלא יהיו רגילין בכך ולי מההיא לא איריא דלעולם טובה דהתם כטובה דהכא דהיינו בטובת הנאה פורתא דכי האי גונא לאו סחורה מיקרי שאין זה כעין מקח אבל תמהני ממה שנמצא בירושלמי חלילין של עבודת כוכבים אסור לשוכרן ואם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שעושין שכר לעבודת כוכבים מותר. הגובה של עבודת כוכבים אסור ליתן לו ואם היה מעלה שכר למדינה אע"פ שהוא גובה לשם עבודת כוכבים מותר ליתן לו מתני' אמרה כן היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה דאלמא לאו טובת הנאה פורתא בלחוד הוא דשרי אלא אפילו שכר גמור ואמאי וצריך עיון ומ"מ לענין דינא אין לסמוך על הירושלמי דכיון דבגמרא דילן תרי לישני ניהו קי"ל כמאן דמתני לה אסיפא דלישנא בתרא הוא ואפילו שלה ושל אחרים בטובת כומרים אסור והירושלמי שכתבנו הוא על דרך לשון ראשון שבגמרתינו דשלה ושל אחרים אפילו בטובת כומרים שרינן ולפיכך הוא מתיר לשכור חלילין של עבודת כוכבים כשמעלין שכר למדינה ולדידן דקי"ל כלישנא בתרא אסירי *והרמב"ן ז"ל התיר בגובה לשם מדינה אע"פ שבני מדינה נותנין חלקם לעבודת כוכבים וצ"ע ואחרים פירשו דהאי טובת כומרים דאמרינן היינו כשהדמים נופלין לכיסן ולא לכיס של עבודת כוכבים וכל כי האי גוונא לא מיתסר אלא מפני מראית העין ומשום הכי שרינן בשלה ושל אחרים וזה דרך נכון לפי גמרתינו דמשמע דכומרים דומיא דעובדיה שהן משתכרין ולא עבודת כוכבים אלא שלפי הירושלמי נראה שאפילו עבודת כוכבים משתכרת שרי והדבר תימה במידי דרמי על אפה דעבודת כוכבים היכי שרי אלא א"כ נאמר דזימנין דרמי על אפיה דלוקח דאסרינן במודר הנאה לא מתסר אלא מדרבנן ומש"ה שרי דכל היכא דאיכא אחרים בהדה לא החמירו לפי שיטת הירושלמי והרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים נראה שהוא מפרש כדברי הראב"ד ז"ל ופוסק כלישנא קמא ונראה שטעמו דכיון [שטובה] דברים מדרבנן בעלמא הוא נקיטינן לקולא ועוד דבגמרא מסיק לישנא כמאן דמתני לה ארישא דבסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפילו בטובת כומרים שפיר דמי:

בדפו"י הרמב"ם

מתני' עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד. משעה שעשאה לשם עבודת כוכבים: ושל ישראל משתעבד. ומוקמינן בגמרא [דף נא:] מתני' כר' עקיבא דס"ל הכי ור' ישמעאל פליג עליה ואמר חילוף הדברים דעבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתעבד ושל ישראל אסורה מיד וכל חד מינייהו מוכח סברי' מקראי בגמרא מיהו כולהו מודו דמשמשי עבודת כוכבים דעובד כוכבים אינן אסורין עד שיעבדו כדילפינן בגמרא ואליבא דר' ישמעאל דאמר עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד יליף מקרא דמשמשי עבודת כוכבים דעובד כוכבים אינן אסורין עד שיעבדו מספקא לן בגמרא [דף נג.] משמשי עבודת כוכבים דישראל אי גמרינן להו ממשמשין דעובד כוכבים דמה התם עד שיעבדו הכא נמי עד שיעבדו או דלמא מינה גמר מה היא אסורה מיד אף משמשיה נמי אסורין מיד ואע"ג דלדידן דקי"ל כר' עקיבא וכסתם מתניתין לא נפקא לן מידי מהך בעיא דכיון דאיהו אמר דשל ישראל עד שתעבד ואית לן מקראי דמשמשין דעבודת כוכבים אינן אסורין עד שיעבדו ליכא לספוקי כלל במשמשיה דבין דישראל בין דעובד כוכבים אינן אסורין עד שיעבדו ואע"פ כן כתבתיה משום דאיכא למיבעי אחריתי כיוצא בה דקא מיבעיא להרמב"ן ז"ל דומיא דהך בעיא משמשי עבודת כוכבים דישראל אי יש להם ביטול או אין להם ביטול דאי אמרינן דמשמשין ממשמשין דעבודת כוכבים גמרינן מה התם יש להם ביטול הכא נמי יש להם ביטול או דלמא מינה גמרינן מה התם אין להם בטלה לעולם כדמוכחינן מקרא בגמרא הכא נמי אין להם בטלה לעולם וכתב בשם הראב"ד ז"ל דאין להם ביטול וסמך לדבר שהרי אמרה תורה ונתצתם את מזבחותם ומינה דאי אפשר ע"י ביטול עובד כוכבים ודאמרינן לקמן בגמרא [דף נג:] גבי ואשריהם תשרפון באש משום דעובדי כוכבים שליחותן דישראל עבדי דהוה ניחא להו בעבודת כוכבים כדאיתא בגמרא והרי מזבח אינו אלא משמש עבודת כוכבים שמקריבין עליו ואפילו הכי גלי לן רחמנא דלא סגי ליה בביטול ואין הדבר נראה שהיו משתחוין לגופו של מזבח ושיהא כעבודת כוכבים עצמה ... אין הכרעה זו מכרעת דבגמרא לעיל בסמוך הולך הרמב"ן ז"ל לתרץ דאיכא למימר דהיינו טעמא משום דישראל לא נשתמש במזבח זה שיבטלנו עובד כוכבים ולאסרו נעשה שליח ולא לבטלו ואכתי לית לן דישראל לא יבטל משמשי עבודת כוכבים שלו אבל במקומות אחרים שמכתי סברא זו בסוגיות הגמרא שלפנינו כמו שכתוב בחידושי ואכתוב עוד לפנינו אבל מ"מ משמשי עבודת כוכבים של עובד כוכבים שהיא ביד עובדי כוכבים ומשמשיה ביד ישראל ובטל העובד כוכבים עבודת כוכבים שבידו אע"פ שהמשמשין ביד ישראל בטלין הן אגב ביטול עובדי כוכבים דבתרה גרירי כדתנן בטל עבודת כוכבים בטל משמשיה וכן כתב הראב"ד ז"ל: עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו. בגמרא ילפינן דעובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים ואפילו זה לפעור וזה למרקולים מצי מבטל דאע"ג דמתניתין לא מוכחא כוליה האי הכי איתא בברייתא לקמן בפרק השוכר (דף סד:). וישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים. וכל שכן דישראל דאין לה בטלה ובגמרא [דף נב:] אמרינן דעובדי כוכבים שהוא שותף בעבודת כוכבים עם ישראל יכול לבטל חלקו ולא חלקו של ישראל דלא אמרינן דישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח וכיון דמבטל עובד כוכבים דנפשיה דישראל נמי מצי מבטל אלא אמרינן דישראל אדעתיה דנפשיה פלח וכי מבטל עובד כוכבים דנפשיה אבל דישראל לא מצי מבטל: המבטל עבודת כוכבים בטל משמשיה. דמשמשיה בתרה גרירי: כיצד מבטלה. עובד כוכבים: פחסה. מוקמי לה בגמרא שפחסה בפניה כלומר שמעכה בקורנס וקלקל צורת פניה: גררה. בטיט סחוב והשלך אינה בטלה דלפום שעתא רתח עלה והדר פלח לה: מכרה או משכנה רבי אומר בטל וחכמים אומרים לא בטל. גרסינן עלה בגמרא [דף נג.] זעירי א"ר חנינא ורב ירמיה בר אבא אמר רב חד אמר מחלוקת בצורף עובד כוכבים כלומר שמכרה עובד כוכבים לצורף חברו דהתם אמרי

שלטי הגבורים

א וגבי דברים שאסורים שאין להם ביטול בפירקין פסק רש"י ז"ל כל דבר שעושין אותו לפנים במקדש וכעין זה נעשה לעבודת כוכבים הוא מקרי זבחי מתים ואיסורו איסור עולם ולא מהני ליה ביטול כדכתיב זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו אלמא ממה שלפנים קרוי זבחי עבודת כוכבים ועוד האריכו בתוס' בשם רשב"א שכתב בשם רש"י ז"ל וז"ל וה"ה ולכל תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך וכל העולים לגבי מזבח מקרי תקרובת עבודת כוכבים לענין שאין יכולים ליבטל והם כל מיני מאכל וכדתנן נמי במתני' יינות ושמנים וסלתות וכו' ושמעינן מהכא דהני נרות של שעוה שמביאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניה ומשכבה אותן השמש ומכרן או נתנן לישראל מותר בהנאה ממה נפשך אי תקרובת עבודת כוכבים הוו אפי' ביטול לא צריך ומותר בלא ביטול דלא כמו בתקרובת מזבח דתקרובת שאינו כעין פנים לא בעי ביטול וה"ר יונה כתב אפי' אם כבו על דעת לחזור ולהדליקן הוי ביטול אבל כבו מעצמן לא הוי ביטול אבל אם משכנן לישראל או מכרן הוי ביטול כיון דלאו עבודת כוכבים עצמה הן ואי נוי של עבודת כוכבים היו ולנוי מדליקין אותם שייך להו ביטול כעבודת כוכבים עצמה מ"מ מכיון שכיבן השמש אין לך ביטול גדול מזה דשוב אינו רוצה להדליקן לפני עבודת כוכבים אלא ליהנות הוא מהם ולצרכו נוטלן ותתיכה של שעוה שנותנים נמי לעבודת כוכבים מותרות דאפילו נוי ליכא ותקרובת כעין פנים ליכא ואין הקדש לעבודת כוכבים ולא צריכי ביטול וככרות שמביאין דורון שהרי אין מביאים לעבודת כוכבים כי אם לשמשיה ולכומרים ותקרובת דעבודת כוכבים לא הוו שאין דרכן להאכיל לעבודת כוכבים בדורות הראשונים כך נראה לר"י והנך מלבושי כומרים נוי שלהם הוא ולא של עבודת כוכבים ומותרים בלא ביטול וכן כלי שקורין קליי"א אין משמשין בו לעבודת כוכבים אבל אותן כלי מחתה שמקטרין בו אסור משום משמשי עבודת כוכבים וצריך ביטול משום שמקטרין בו לעבודת כוכבים ומכירתו לאו היינו ביטול וקי"ל כרבנן דפליגי אדרבי מתני' במכרה או במשכנה ואמרי' לא בטול וה"ה למשמשי עבודת כוכבים שאינן בטלי בכך וכן כל כלי נוי של עבודת כוכבים כך פסק רבי' שמואל בשם רש"י אבל הרמב"ן כתב אע"ג דעבודת כוכבים גופה לא בטלה במכירה ומשכון נויה ותשמישה בטלין במכירה ובמשכון: לשון ריא"ז

ב כל דבר שנאסר משום נוי עבודת כוכבים יש להם היתר בביטול כעבודת כוכבים עצמה כמו שביאר מז"ה וכל שנאסר משום תקרובת אין לו היתר בביטול שתקרובת עבודת כוכבים אינה בטלה עולמית הפתילות של שעוה שמדליקין בבתי עבודת כוכבים ואח"כ נוטלים אותן הכומרים ביאר מז"ה שהן אסורות משום תקרובת ואין להם היתר בביטול ואנו אומרים שאין זו תקרובת כעין פנים שהרי אין מדליקין אותן אלא להאיר ואינו דומה לקיטור ואין נאסרים אלא משום נויי עבודת כוכבים ויש להן היתר בביטול שמשכרן העובד כוכבים וכן מותרים ונראה בעיני שהעובד כוכבים שמשכן עבודת כוכבים לישראל כ"ז שיש לו רשות לעובד כוכבים לגבותה הרי היא עבודת כוכבים של עובד כוכבים ויכול לבטלה בין ע"י אותו עובד כוכבים בין ע"י אחר ואם בטלה ישראל ברשות עובד כוכבים בעליה הרי הוא כמו שבטל העובד כוכבים כמבואר בקונטרס הראיות וכשיש לעובד כוכבים גינה או מרחץ כתב מיי' כשיש לאחרים חלק בטובה מותר אפי' היא הטבה לכומרים פרש"י בטובה שמעלה להם שכר אז הוא אסור שלא בטובה בחנם אז הוא מותר ולפי זה אסור לטחון ולאפות בריחים ובתנור של עבודת כוכבים. ור"ת פי' בטובה שמחזיק להם טובה מותר אע"פ שנותן להם שכר ועוד פי' ר"ת ואפילו לרש"י אם הריחים והתנור עומדים בחצר עובד כוכבים עצמו מותר ולא דמי למכס של עבודת כוכבים שאסור ליתן מכס לעבודת כוכבים דהתם מיירי שהמכס הוא לצורך עבודת כוכבים נוייה ותקרובתה אבל כשאינה אלא לחוק המשים

מלחמת ה'

כתוב בס' המאור כי קא מיבעיא ליה אליבא דמ"ד בית חוניו לאו בית עבודת כוכבים היא וכו': **אמר הכותב** אין זה נכון דאבני מזבח נמי לא נפקי לחולין דקדושת הגוף נינהו ותנן כל שאין לו פדיון יש בו מועל אחר מועל ואין לך כלי שרת גדול מאבני מזבח ושמעתין נמי מוכחא דאקשי' לרב פפא לתבריגהו וליבטלינהו וליפקו לחולין ואילו למאי דקא סלקא דעתין מעיקרא לא קשיא אמאי גנזום ליפרקינהו וליפקינהו לחולין דאלמא אין להם פדיון דקדושת הגוף נינהו ותניא נמי במס' מגילה בתוספתא אבני היכל ועזרות שנפגמו ושנגממו אין להן פדיון וטעונין גניזה מדקא תני אין להם פדיון ש"מ קדושת הגוף הן וכ"ש אבני מזבח דהיינו כלי שרת ממש ועוד שהרי בית המקדש עצמו יצא מקדושתו על ידם ונעשה חול דהא נבית דכתיב ובאו בה פריצים וחללוה והתם אין בו מעילה אלא ודאי על ידי עובדי כוכבים יצאו לחולין דקרא בעובדי כוכבים כתיב שהרי נביא מתנבא על המקדש שיחרב ואמר שיצא לחולין על ידם וגזירת הכתוב היא הכי אע"פ שאין מעילה בקרקעות ואע"פ שאינם בני מעילה והיינו דכתיב נמי ונתתיו ביד הזרים לבז ולרשעי הארץ לשלל וחללוהו וכלים דאחז לא יצאו לחולין דלא בישראל

כתיב

המאור הגדול

[דף נב ע"ב] כי קא מיבעיא ליה אליבא דמ"ד בית חוניו לאו בית עבודת כוכבים הוא דתנן הכהנים ששמשו וכו' או דלמא ל"ש פירוש דאע"ג דמותרין נינהו מאיסי לגבוה א"ל אסורין מקרא היה בידינו ושכחנוהו וכו' עד הקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהן פירוש ואע"פ שהם מותרים מן התורה דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפ"ה קנסי' וה"ה לכלים דבית חוניו ולא שנא דכיון דאתעביד בהו שחוטי חוץ מאיסי לגבוה ולא אתי האי שנויא דר' כמימרא דאמוראי דלקמן בהאי פירקא דאמרי עשה בה מעשה אסרה מנלן מכלים דאחז ונראה לנו דרבי ס"ל אפילו עשה בה מעשה לא אסרה להדיוט אבל לגבוה מאיסא לימא מסייע ליה וכו' עד אמר רב אשי ששקצם לעבודת כוכבים פירוש ואמאי והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דאע"ג דעובד כוכבים מישראל קני דכתיב וישב ממנו שבי אבל מגבוה לא דכתיב לה' הארץ ומלואה ואפילו הכי מאיסי לגבוה אמר רב פפא התם קרא אשכחו ודרשו דנפקו להו לחולין על ידי ישראל וזכו בה עובדי כוכבים מיד ישראל דכתיב ובאו בה

פר

אמרי רבנן דלא בטיל דסבר המוכר כיון דלוקחה זה עובד כוכבים הוא פלח לה ולא תבר נה אבל בטורף ישראל דברי הכל בטל דמידע ידע עובד כוכבים דישראל תבר לה והד אמר בטורף ישראל מחלוקת כלומר דאף בטורף ישראל אמרי רבנן דלא בטל ופרש"י ז"ל דטורף לאו דוקא אלא סתם לוקחי מתכת טורפין הן וכדבריו נראה לכאורה מדמקשינן בסוגיין בגמ' מברייתא דהלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים ולא איתא דטורף דוקא ליפני לה הכא במאי עסקינן בלוקח שאינו טורף אלא ממע"יגה דלאו דוקא אבל הראב"ד ז"ל פירש דדוקא טורף אבל בשאינו טורף בין בישראל בין בעובד כוכבים לא בטל בין לרבי בין לרבנן והאי דלא שני ליה בתיובתא דהלוקח גרוטאות הכא במאי עסקינן בלוקח שאינו טורף משום דסתם לוקח גרוטאות לגרפס הוא לוקח אותן שסוברים כן ולאו דאיין אלא לכך וכטורף דמי ולפי זה כי תנן במתניתין משכנה רבי אומר בטל דוקא כגון שאמר לו אם לא הבאתי לך מכאן ועד יום פלוני הרי הוא שלך והגיע זמן ולא פדאה דהויא לה כמכירה דכיון דטורף דוקא בעינן כי משכנה ולא הרסינה הג"ט מאי רבותיה דטורף והרמב"ן ז"ל הסכים נמי דטורף דוקא דאם איתא דטורף לאו דוקא היכי אמרינן הכא אבל בטורף ישראל דברי הכל בטל ולרבי נמי היכי אמרינן דאפילו מכרה לעובד כוכבים בטל והא אמרינן לקמן בגמרא בסתם גנבוה לסטים כלומר דלא בטל דאמר אי עובד כוכבים גנבה מיפלח פלח לה אי ישראל גנבה אידי דדמיה יקרים מזבן לה לעובד כוכבים ופלח לה ולעיל נמי בפרק כל הצלמים (דף מג.) אמרינן בגמרא גבי דמינס מיילא מאיסורא מי מיילא מימר אמר אי עובד כוכבים משכח לה מיפלח פלח לה ואי ישראל משכח לה אידי דדמיה יקרים מזבן לה לעובד כוכבים ופלח לה אלא ודאי טורף דוקא ושלא כפרש"י ז"ל ומיהו אכתי לא אוריה דהי אמרינן דלא מייאש בגו"מ סיכה שאין במעשיו מוכיחין שבטלה כגון גנבוה ליסטים ואבדה דמשמע דבפרק כל הצלמים אבל כל שמכרה ומשכנה [גרסינן] מעשיו מוכיחים שאין טועה בה מנהג אלוה שאלו היה עובדה לא היה מוכרה ולא ממשכנה לגרכיו וכיון שנהג בה מנהג בזיון הויא לה כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום וכ"ש כשמכרוה לישראל הטופר בה: ולענין הלכה מסתברא דכיון דפלוגתא דאמוראי היא אי בטורף ישראל ד"ה בטל או דלמא אפילו בטורף ישראל מחלוקת ולא ידעינן מאן אמר הא ומאן אמר הא נקטינן לחומרא כרבנן דאמרי לא בטל דרבים נינהו אליבא דמ"ד דאפילו בטורף ישראל מחלוקת דספקא דאורייתא הוא ולחומרא. וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהביא מתניתא כצורתה והשמיט הך שקלא וטריא דטורף טופי וטורף ישראל ולגמרא סבירא ליה דלרבנן בכל ענין לא בטיל אבל רמיתי לר"מ במז"ל שכתב בפ"ח מהלכות עבודת כוכבים שמכרה לטורף ישראל הרי ע בטלה אבל אם משכנה [או מכרה] לעובד כוכבים או לישראל שאינו טורף הרי ע אינה בטלה וז"ל שהרב ז"ל כמך אהא דאמרינן בגמרא ס"ד טה עליה או שנפלה עליה מפולת ט' אינה בטלה ואמרינן עלה [דף נג:] ואריכא דאי תנא נוה מדנא זבנה זבוני לא בטלה ובודאי משמע דסתמה דשקלא וטריא בגמרא סלקא כרבנן דלא כרבי וכיון שכן סוגיין כמ"ד בטורף ישראל דברי הכל בטל וה"ק אי תנא טה עליה הוה אמינא התם הוא דאפילו טה עליה מטורף ישראל לא בטיל דכיון דלא זבנה זבוני לא בטלה מכלל דאי זבנה בטלה אבל למ"ד דאפילו בטורף ישראל מחלוקת היכי אמרינן סתמא מדנא זבנה זבוני לא בטלה והא לרבנן אפילו זבנה זבוני לא בטלה אלא כדאמרן. ונראה שלזה כוון רש"י ז"ל שכתב נוה עליה טוטי אפילו מטורף ישראל הלכך כיון דפלוגתא דאמוראי היא אי בטורף ישראל מחלוקת או לאו סוגיין כמ"ד דבטורף ישראל דברי הכל בטל ונקטינן טפיה וכדברי הר"ם במז"ל ומ"מ הרי אתה למד מדבריו שדעתו ז"ל דבטורף דוקא ולא כדברי רש"י ז"ל: **מתני'** עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה. ואין דעתם לחזור: בשעת שלום מותרת. הואיל ויכלו לדעת ולא נטלוה עמהם: בימוסיאות של מלכים. אבני גזית שמפוקגים בדרך המלך וכשהמלך עובד כוכבים עובר מושיבין שם עבודת כוכבים ואת מניחוה לה: מפני שמעמידין אותה. מפני שצריך להעמידה בשעה שהמלכים עוברין שאינן מוכנות למושב עבודת כוכבים כל שנה אלא נוהגת שעה בלבד ובגמרא פריך מש"ה מותרין בתמיהה ופרקינן מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברין ומלכים מניחין דרך זה והולכין בדרך אחרת כלומר כיון שלפעמים עושין כן המלכים לא קביעי למתבטינהו משמשי עבודת כוכבים ולהלכך מייאשי מינייהו וה"ל כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה דשריא:

גרסינן בגמרא [דף נג:] בימוס שנפגם מותר. כלומר דאפילו בימוס קבוע מכיון שנפגם מותר דאפילו למ"ד עובדין לשברים ס"מ עבודת כוכבים דכיון דפלחה זילא ביה מלתא לבטולה אבל האי בקיל ליה נהי בימוס ומייתי אתרינא אבל מזבח שמקריבין עליו לעבודת כוכבים אע"ג שנפגם לא מבטלה עד שינתץ רובו ואמרינן עלה היכי דמי בימוס והיכי דמי מזבח כלומר מנא ידעינן אי הוא בימוס למושב ואי הוא מזבח להקרבה דנפרוס מיניה ומהדרינן א"ר יעקב בר אידי א"ר יוחנן בימוס אבן אחת מזבח אבנים הרבה:

וגרסינן נמי בגמרא [דף נד.] כי אתא עולא אמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חברו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה כלומר כיון שעשה בה מעשה [אסרה] אפילו להדיוט כמו שכתבתי בחדושי ומוכחין לה [דף נד:] מכלים דאחז דכתיב וכל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו הכנו והקדשנו ואמרינן הכנו נגנוס הקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו כלומר ואפילו תימא דלגבוה מאיסי אמאי לא פרקינהו לאשתמושי בהו הדיוט אלא כיון דעבד בהו מעשה אסרינהו לאו ה"נ כיון שעשה בה מעשה אסרה וסובר הר"מ ב"ן ז"ל דכל כי האי גוונא [בבהמת שותי] בבטולי בעלמא סגי להו דאע"ג דעבודת כוכבים של עובד כוכבים שבאה ליד ישראל אין לו בטול הכא יש לה בטול שכיון שמעבודת כוכבים זו שלא מדעת בעליה נאסרה מפני מעשה שעשה בה כי היכי דמהני ההוא מעשה שעשה נאסרת כאילו היתה של עובד כוכבים ה"נ הויא כשלו לענין בטול הלכך קודם שלקחה ישראל מן העובד כוכבים בבטול בעלמא סגי ליה. והזקיקו לומר כן מדאמרינן בגמ' [דף מז:] אמר רב יהודה אמר רב ישראל שזקף לבנה להשתחוות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה כלומר משום דשליחותיה דישראל קא עביד ואמרינן עלה מנא לן דאסורה אמר ר' אלעזר שתחלתה של ארץ ישראל דאמר רחמנא ואשיריהם תשרפון באש מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא מדפלחו ישראל לעגל גליא דעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים ועובד כוכבים שליחותיה דידהו עבד ומקשו עלה ומאי ראיה דלמא ע"י מעשה אסרום דהא אמרינן דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה ותירץ הר"מ ב"ן ז"ל דאפ"ה הוה סגי בבטול וכמו שכתבתי ועיקר קושיה ליתא דאפשר דרב יהודה סבר לה כמ"ד דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה ואף דיש של הר"מ ב"ן ז"ל נא כ"ל כן אלא אף בזו אין לה בטלה שעמית דכיון דמכלים דאחז מוכחין דאף להדיוט אסורין מדאמרינן נגנוס ולא אמרינן דלפרקינהו ולפקינהו לחולין וכמו שכתב רש"י ז"ל ע"כ לית לן למימר דהאי מזבח שמקטו מלכי עובדי כוכבים [מ..ס הכי] נגנזם ולא הכריתו עובדי כוכבים שיבטלום משום דלא סגי להו בבטול דהשתא לית לן מאי דנינן לעיל בגמרא [דף נב:] דכיון דמעיקרא אשתמשו בהן לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו להדיוט דאם איתא דס"ל הכי היכי מוכיחין מכלים דאחז דעשה בו מעשה מיתסר אפילו להדיוט דלמא מהאי טעמא הוא אלא ודאי כדאמרן ואארכתי בזה בחדושי ומכאן נ"ל ג"כ דמשמשי עבודת כוכבים של ישראל אין להם בטלה וכמו שכתבתי למעלה דמשמע דאחז לעבודת כוכבים נשתמש בכלים הללו ולא עשאן לעבודת כוכבים ימה ואי ס"ד דבבימול סגי להו למה להו גניזה ליבטלינהו ולישתמש בהו הדיוט דהשתא לא ס"ד טעמא דלאו אורח ארעא וכמו שכתבתי בסמוך אלא ש"מ שאין להם בטלה: **וגרסינן** נמי בגמרא [דף נה:] כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה כלומר הא דדרשינן אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אפ"ה חפר בו בורות שיחין ומערות אסרה כי אתא רב שמואל בר' יהודה אמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לבעלי חיים לא אסרן כלומר להדיוט ואפילו כן שע דמהאגמריך רחמנא למיסר נעבד דבעלי חיים לגבוה כדדרשינן ומן הצאן להוציא את הנעבד מכלל דלהדיוט שרי אפ"ה עשאן תליפן לעבודת כוכבים כלומר שהיתה לו עבודת כוכבים והחליפה לעובד כוכבים בבהמות אסרן ואפילו להדיוט ואפילו חליפי חליפין נמי אסורין כדדרשינן מוהיית חרם כמוהו כל שאתה מהוה ממנו הרי הוא כמוהו: **מתני'** שאלו את הזקנים ברומי. כלומר דבר זה שאלו לחכמי ישראל ברומי: אם אין רצונו. של הקב"ה: בעבודת כוכבים למה אינו מבטלה. אלא ממש ברשע של הקב"ה שיהו עובדין למשמשיו: אף אנו מחזיקין ידיהם של אלו. השובדין לחמה ולבנה אם היינו רואין באבד עבודה כוכבים

נר מצוה רש"י

מתני' אף אנו מחזיקין. ידי של אלו הם העובדים לחמה ולבנה אם היו רואין שמאבד עבודת כוכבים מרינן מעולמן ואלו

[עין משפט] **מתני'** °עבודת כוכבים *שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה בימוסיאות של מלכים הרי אלו מותרין מפני שמעמידין אותן בשעת שהמלכים עוברין: *שאלו את הזקנים ברומי אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אלו לדבר שאינו צורך לעולם בו היו עובדין היה מבטלה הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות יאבד עולמו מפני השוטים אמרו להם אם כן יאבד דבר שאין צורך לעולם ויקיים דבר שצורך לעולם בו אמרו להן אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן של אלו שאומרו

°[דף שנה ע"א] תרע

מלחמת ה'

כתיב קרא וקנן פזן מכתמס וכלי שרת ובוע שבדי מתמלה בקו נגמו בכתם חכמים של ירושלים ואינו ממלו בו פריצי ישראל בניסם שילאו נחולין על ידם ולמה היו צריכין למקרא זה וכי לא היו יודעים שממלו בו פריצי ישראל עד שטוה עליהם המקרא כן ובאמני המזבח של בית שני מה הועיל להם המקרא הזה ולא בדוהו כתיב ותתמה מנין לו לבעל המאור ז"ל שבהמתו נכן בנעמם שלעי לותר מבדום ולא נבהמתו נכן ואינו נשתמש בכן למעמם לא יצאו בכן לחולין שכרי מודין היו הפריצים ולא כני מעילה ניננו כשועדי כוכבים וקי"ל נמי בקרם ..חיד אינו מפקלל ונשה לא נמנו כל כנף והכג שבשנם: סליק פירקא

המאור הגדול

פריצים וחללוה ובי תימא אם איתא דלא מאיסי ליתבריגו שעדי כוכבים וליבטל איסורא דחזה ולישתרו אבנים שלימות אמר רחמנא וכו' ואי קשיא לך מאי שנא אבני מזבח דנפקי להו לחולין ע"י פריצי ישראל וכלים דאחז לא נפקי לחולין על ידי ישראל דבני מעילה ניננו כלי שרת שאני כי דהיא דתנן אין מועל אחר מועל בהקדשים אלא בבהמה וכלי שרת וכו' כיצד היה שותה בכוס של זהב בא חבירו ושתה בא חבירו ושתה כולן מעלו וכו' אבל שאר הקדשות כגון אבני מזבח וכספה וזהבו של ירושלים יכולין היו לצאת לחולין על ידי ישראל דבני מעילה ניננו כדאמרינן בעלמא והוא ...של יתובר יכין דמעל נפקו להו לחולין אבל ע"י עובדי כוכבים דלאו בני מעילה ניננו לא וכיש"ב תבי

...צטריכא ליה לרב פפא למנייה ולדחויי התם ק"א אשכחו ודרשו שעל ידי פריצי ישראל יצאו לחולין דכתיב ובאו בה פריצים וחללוה. כך קבלתי פירושה מרבותינו ז"ל

א מיי' פי"א מהלכות מאכלות אסורו' סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכג:

חרבות מעלמן ואלו קיימות היינו מודים לאלו: לוקחין גת בעוטה. שבעטה ודרכה עובד כוכבים: אע"פ שהוא נוטל ענבים. מתוך היין שבגת: ונותן לתוך התפוח. אסיפת גל הענבים שתחת הקורה קרוי תפוח וקסבר תנא דידן דלא הוי יי"נ עד שירד לבור: מה שבבור אסור. אם נגע בו העובד כוכבים: והשאר מותר. אע"פ שנגע בו עובד כוכבים. בור היו עושין לפני הגת והכלי נתון שם לקבל היין ויש שטחין הבור בסיד והיין משתמר בתוכו ואינו מאבד טיפה והוא בור סיד: דורכין עם העובד כוכבים בגת. ולא אמרינן משתכר באיסורי הנאה דאפילו בשתיה סבר האי תנא

נר מצוה

תרע שהן אלוהות שהרי אלו לא בטלו:

דף נה. *לוקחין גת *בעוטה מן העובד כוכבים אע"פ שהוא נוטל בידו ונותן לתוך התפוח אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר °דורכין עם העובד כוכבים בגת אבל לא דף נה: *בוצרין עמו וישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו אבל מוליכין עמו פת לפלטר:

גמ' אמר רב הונא יין כיון שהתחיל א לימשך עושה יין נסך והא תנן ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור התם בגת פקוקה ומלאה תא שמע ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר אמר רב הונא לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה דתניא בראשונה היו אומרים

רש"י

ואלו קיימות היו מודים לאלו: בעוטה. שבעטה ודרכה העובד כוכבים: אע"פ. שנוטל הענבים מן היין: ונותן לתפוח. אסיפת ענבים שתחת הקורה קרוי תפוח וקסבר תנא דידן דלא הוי יין נסך עד שירד לבור: מה שבבור אסור. אם נגע עובד כוכבים אחרי כן ובור היו עושין לפני הגת והכלי נתון שם לקבל היין ויש שטחין את הבור בסיד והיין משתמר בתוכו ואינו מאבד טיפה והוא בור סיד: הג"ה בירושלמי גרסינן אמר רבה לא שנו אלא דלא הפלים שיניה מיניה אבל הפלים עיניה מיניה לא דחיישינן לאיערובי והאידנא נוהגין שלוקחין גיגיות מליאות ענבים דרוכין מן העובד כוכבים וסומכין על המשנה ופוצין*: דורכין עם העובד כוכבים בגת. ולא אמרינן משתכר הוא באיסורי הנאה דאפילו בשתיה סבר האי תנא דשרי כל זמן שלא ירדו לבור ומשום גרם טומאה ליכא שמשעה שדרך בה העובד כוכבים נטמא ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא דעובד כוכבים לא נצטוה כל כך: אבל לא בוצרים עמו. כי נותנין לגת טמא וגורם טומאה וקסבר אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל וישראל העושה פירותיו בטומאה עובר עבירה הוא דנצטוה על כך לכך אפילו דריכה אסור דאסור לסייע ידי עוברי עבירה: אבל מוליכין עמו חביות. ריקניות לגת ומביאין עמו חביות מליאות מן הגת דאין כאן עבירה מאחר שנטמא בגת מותר לתת היין בחביות טמאות: לא לשין ולא עורכין עמו. שכל מעשה עריכה זו בעבירה: לפלטר. שאופה את הפת: גמ' שהתחיל לימשך. שהגת עשויה במדרון משעה שנמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין: התם בגת מליאה ופקוקה. שפקקו את הצינור שע"פ הבור שלא יוכל לירד והיא היתה כולה מליאה ענבים ולא נמשך היין ולא זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד: והשאר מותר. והא הכא דהתחיל לי"ד דהוי נמשך וקתני מה שבגת מותר:

[illegible]

דשרי כ"ז שלא ירד לבור ומשום גורם טומאה ליכא שמשעה שדרך בהם עובד כוכבים מעט נטמאו והכי איתא בירושלמי דמוקי לה בשהלך בהן עובד כוכבים שתי וערב ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא שהעובד כוכבים לא נצטווה על כך: אבל לא בוצרין עמו. לפי שעושין בגת טמאה וגורם טומאה הוא שנתינתן לשם דריכה היא ודריכתן תטמאם לפי שהוכשרו ע"י משקין היוצאין בשעת דריכה וקסבר האי תנא דאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: ישראל שהוא עושה בטומאה. אפילו לדרוך עמו אסור משום דעובר עבירה הוא שהרי נצטוה על כך והוא דורכן בעבירה בגת טמאה ודריכתן היא עיקר טומאתן שכשנעשה המשקה הן טמאין ע"י הגת ואסור לסייע ידי עוברי עבירה אלא פורשין מהן כדי שלא ירגיל בכך אבל עובד כוכבים לאו עובר עבירה שלא נצטווה ואף על פי שהלך ישראל כבר שתי וערב בגת ונטמאו אפ"ה אין דורכין עמו לפי שאסור לסייע ידי עובר עבירה בכל אותו מעשה שהן עוברין בו מה שאין כן באיסורא דגורם טומאה דלא מתסר אלא בשעת [הבאת] טומאה בלחוד ומש"ה דורכין עם העובד כוכבים: אבל מוליכין עמו חביות רקניות לגת ומביאין עמו. חביות מלאות מן הגת דאין כאן עבירה דמאחר שנטמאו בגת ומעשה העבירה כבר נגמר מותר לתת היין בחביות טמאות וכ"ת א"כ אף לדרוך עמו ליסתרי שהרי כבר נטמאו הפירות בשעת בצירה דהא קי"ל דהבוצר לגת הוכשר כדאי' בפ"ק דשבת (דף מי.) ניתא דההוא הכשר מדרבנן בעלמא הוא שמא יבלרנו בקופות מזופפות כדאיתא התם (דף ית.): לא לשין ולא עורכין עמו. שכל מעשה עריכה זו עבירה: לפלטר. לנחתום קטן הקונה מנחתום גדול העושה העיסה והפת בביתו וכדאמרי' בפ' הזהב (דף נו.) נחתום מחד גברא זבין ופלטר מתרי תלתי גברי זבין ומש"ה מותר להוליך פת לפלטר לפי שכבר נגמרה כל מלאכתו ולא כפירש"י ז"ל שפירש פלטר אופה שאין דרך אופה לקנות פת: גמ' יין כיון שהתחיל לימשך. פרש"י ז"ל מכיון שהתחיל לימשך בגת עצמו מעליונו לתחתונו: נעשה יין נסך. כל היין ואפילו מה שלא נמשך ממנו והיינו דמשנינן בגת פקוקה ומלאה ופירש רש"י ז"ל פקוקה שפקק הנקב שבגת שלא יוכל היין לירד בבור ומלאה כדי שלא ימשך בגת עצמו אלא במקום שנסחט שם עומד ואם איתא דלרב הונא אינו נעשה יי"נ אלא מה שנמשך בלבד לא איצטריך [לן] לשנויי אלא בגת מלאה שכל שהיא מלאה ואין היין יכול לימשך בתוכה מתוך הענבים אפילו אינה פקוקה וירד מן היין שהיה בתוכו לבור לוקחין אותה מן העובד כוכבים שאף על פי שמה שבבור אסור מה שבגת מותר שהרי לא נמשך אלא על כרחין מדאיצטריך לשנויי בפקוקה ש"מ שאילו לא היתה פקוקה אע"פ שהיא מלאה ואין היין שבתוכה ראוי לימשך מכיון שכבר נמשך קצת היין שהיה בתוכה לבור אף אותו שנשאר בה נעשה יין נסך והיינו דמקשינן מדתנן ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר פירש רש"י ז"ל והא הכא דהתחיל לירד והוי נמשך וקתני מה שבגת מותר ואם איתא דרב הונא כי אמר נעשה יי"נ לא אמר אלא באותו יין שנמשך לבד מאי קושיא דהא מתני' בגת מלאה אוקימנא ומש"ה אע"פ שירד קצת היין מתוכה לבור בדין הוא שהיין שבתוכה יהא מותר כיון שהיא מלאה וא"א ליין שבתוכה לימשך מעליונה של גת לתחתונה אלא על כרחין לרב הונא מכיון שהתחיל לימשך נעשה יי"נ אפילו מה שלא נמשך זו היא שטת רש"י ז"ל ועיקר אבל הרמב"ן ז"ל נדחק לפרש דלרב הונא אינו נעשה יי"נ אלא מה שנמשך אבל מה שלא נמשך לא והוא ז"ל צריך לידחק למה לן לאוקומה בגת פקוקה ובקושיין דירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ואין דבריו מתיישבין ומסקינן דרב הונא כמשנה אחרונה דחזרו לומר דאין דורכין עם העובד כוכבים בגת שמא ימשך היין בגת עצמו ונמצא משתכר באיסורי הנאה ואע"ג דברייתא לא מוכחא אלא דהמשכת גת שמה המשכה אמר רב הונא מסברי' שאף מה שלא נמשך נעשה יין נסך כיון שהוא מחובר ליין הנמשך שבגת אבל לתנא דמתניתין דלא מיקרי יין אלא מה שירד לבור אין מה שבגת חבור למה שבבור כדי שיהא נעשה הכל יי"נ וקי"ל כרב הונא הלכך יין משהתחיל לימשך נעשה יי"נ אפילו מה שלא נמשך ומיהו גת פקוקה ומלאה אינה נאסרת במגע עובד כוכבים דבכי האי גונא אפילו רב הונא מודה כדשנינן מתני' מעיקרא אליביה דאי אילו היתה פקוקה ולא מלאה מתסרא שהרי נמשך בגת עצמו וכן נמי מלאה וא"א פקוקה שמכיון שהתחיל קלתו לימשך נעשה יין נסך אף מה שלא נמשך אבל הרמב"ן ז"ל מחמיר עוד לומר דלמסקנא דסוגיין אפילו בגת פקוקה ומלאה אסור דמעיקרא הוא דדחקינן למימר דרב הונא בגת פקוקה ומלאה שרי כי היכי דלא תיקשי ליה מתני' אבל במסקנא דחזינן דעל כרחין מתניתין פליגא אדרב הונא ורב הונא דאמר כמשנה אחרונה לא צריכינן למימר דרב הונא בגת פקוקה ומלאה שרי אלא רב הונא ה"ק יין מכיון שהתחיל לימשך בגת שאינה מלאה נעשה יין נסך ומינה דבגת מלאה נמי נעשה יין נסך כל שהוא ראוי לימשך אילו היה בגת שאינה מליאה וכן נראה מדברי הר"מ במז"ל

שלטי הגבורים

דקאמר התם דהאי בעיא דכלים דבית חוניו אסירי אי לא בעיא אליבא דמ"ד לשם שמים דאי אליבא דמ"ד לשם עבודת כוכבים היה לא קמיבעיא ליה דודאי אסירי ואפילו להדיוט נמי אסירי ואי הני כלים דבית חוניו מיירי שנשתמשו בהם תחלה לבית המקדש היכי הוה פשיטא ליה דאי בית חוניו לשם עבודת כוכבים דודאי אסירי הא אכתי מספקא לן אי אדם אוסר דבר שאינו שלו או לא אלא ודאי דמיירי דהני כלים דבית חוניו לא נשתמשו בהם כלל תחילה בבית המקדש וגם לא נשתמשו בהם לעבודת כוכבים דאליבא דמאן דאמר בית חוניו לשם שמים קא מבעיא ליה ואפ"ה פשיטא דאסירי משום קנסא דרבנן וכ"ש הכא דמתחלה שמשו לגבוה ואח"כ שמשו לעבודת כוכבים דדמו לכלי ב"ה שסיקן אחז דודאי אסירי הן לגבוה ומעתה אין להני כלים שום צד היתר לא לגבוה ולא להדיוט לגבוה אסירי כדאמרן להדיוט נמי אסירי משום דכבר נשתמשו בהן לגבוה והכי פרש"י ז"ל גבי כל הכלים אשר הזניח המלך וכו' וז"ל איתסרו להם וגזרו עליהם הזקים וסיעתו איסור עולם אף להדיוט דקתני גנוזה ולא אמר דלפרקו ולפקו לחולין עכ"ל ואע"ג דגבי אבני מזבח משמע שאם היה דרך לעשות להם ביטול שהיו מותרין כמו שהתירו טבעת של ירושלמי' ושל כל העולם מקרא דוכתא בה פריצים וחללוה מ"מ נראה דדברי רבינו הם עיקר שהשיב על בעיא דכלי בית חוניו דאסורין ופשיטא דר' הוה ידע להאי קרא דוכתא בה פריצים אלא דהוא ס"ל דההוא קרא דרשו אינהו לפום שעתא אבל עיקר הדבר הוא לאיסור מקרא דוהכנעם וגנזום וכו' ועוד דדברי רב פפא התם לא הוי אלא לדחות דלא תסייעיה הסית דמזרחית לפונית בה גנזו בי"ח חשמונאי אבני מזבח וכו' ואין דבריו עיקר כד"ן ולעיל כתבנו דאסור להקדיש דבר שנשתמשו בו בחול וע"ע על מיי' דגבי אתרוג מכשיר אתרוג שנקבוהו עכברים ולא הייב לטעם דהקריבהו נא לפחתך וגבי שמן שנפל בו עכבר אסרו להדליק ממנו בבית הכנסת משום הקריבהו נא לפחתך ותמיה עבודת כוכבים שלא נהנה ממנו כגון שקלקל בההיא תיקון טפי ממה שמתקן ליכא ביה איסורא גם בזמנה לגבי כלי תשמישי עבודת כוכבים אינו כלום ועיין בהורך בגמ' דפ"ק דחולין דף ח' גבי סכין שמשחטין לעבודת כוכבים ומיי' בפ"ז מהל' עבודת כוכבים וטור י"ד סימן קמ"ב וסי' י':

א וגבי יין נסך דאמרינן שנאסר במגע עובד כוכבים משהתחיל לימשך פרש"י שנמשך על הגת בעצמו כי הגת הוא מדרון ואם פנה התרלנים והזגים והבדילן מהיין והיין לבדו נמשך מצד העליון לצד התחתון ונאסר היין לבדו עומד נקרא המשכה ונאסר כל מה שבגת אפילו לא נגע אלא בתרלנים וזגים אם יש בו טופח ע"מ להטפיח והרמב"ן כתב אפילו יש בו טופח ע"מ להטפיח אינו אוסר אלא מקום מגעו אבל כל זמן שלא הבדיל היין מן זגים ותרלנים לא הוי המשכה שילך אם בגת סתומה ומלאה בענין שאי אפשר ליין לבדו לימשך בו אין תורת יין ליאסר במגע עובד כוכבים ולכאורה מותר לדרוך בה עם העובד כוכבים אלא שר"ת החמיר לאסור גם כיון דבהמשכה כל דהו נעשה יין נסך א"א ליזהר ממגע של עובד כוכבים אחר ההמשכה וכשדורכים בגיגית לא שייך בה המשכה אלא אם פינה לו התרלנים לצד אחר כדי שימשך היין לצד אחר הוי המשכה וכן אם מלא ממנו כוס יין וכיון לשלותו מן הזגים והתרלנים הוי המשכה וכ"ש אם הוציא מהיין דרך ברזא דהוי המשכה אבל אם לקח התרלנים עם היין לא הוי המשכה ואפי' אם לקחן עובד כוכבים ביחד מותר להחזיר המותר הלמ' דהכל תלוי בכוונה אבל הכא שאינו מתכוין ליין לגלל והדרכה אינו רוצה שיהיה יין עמה כגון שמושך המשקה ממנו דרך הברזא משום שאז הענבים שישארו בעריבה יהיו נדרכים יותר טוב ולא מתכוין לדבר אחר דהא חוזר וטוען הוא היין הנמשך תוך גיגית גדולה עם התרלנים והזגים שיש בגיגית וגם שישארו בעריבה ומערב הכל יחד נראה דודאי אין להחשיבו המשכה ליאסר כלל לא הנמשך ולא הנשאר בעריבה וכן מוכח לסיתר מדברי הר"ך פרק שביאלו מהרי"ק ז"ל בתשובותיו סי' ל"ב דכיון שאינו מתכוין העובד כוכבים להמשיך יין לא הוי המשכה דבכוונה תליא מלתא וכן ראיה מדברי ראבי"ה ז"ל שהביא הגהת הרא"ש דבריו פ"ר ישמעאל וז"ל וראבי"ה כתב ולבלבד שיתכוין להמשכת היין אבל אם כוונתו בהמשכה כדי שיכנס בגיגית הרבה ולא כדי שיזוב רק לימשך היין לצד אחר אין נראה בזה להחמיר עכ"ל מלבד דאי אפשר לומר דבשהם יקרא המשכה דהא הברזא שעומדים בעריבה היא רחבה עד מאד שנמשכין גרעינים וזגים עם היין ואיתא בתוס' בפירקין דף נ"ס דברזא גדולה כעין פי החבית לא חשיב המשכה מאחר שהענבים נמשכים דרך שם עם היין ושם בסתם מיירי שהיין נמשך בלי כוונת הממשיך ולא ידענו אם כוונתו לכך או לא וקאמרי התוס' דאם הנקב כל כך גדול דאין לומר שכוונתו להמשיך דאילו כוונתו להמשיך אינו מועיל מה שהנקב גדול דאטו בלוקח יין בכוס מן הגת שכתבו הפוסקים דאם מתכוין להיות שולה התרלנים דחשיב המשכה אם היה מעלה עמם איזה גרעינים מי לא הוי המשכה ודאי דהוה המשכה אלא שאם נתכוין הוה המשכה אפי' בעליית איזה זגים ותרלנים דומיא דהכא דהוה שכתב ס' הניא גבי תקיעת שופר בשם ירושלמי דהעובר אחורי בה"כ ושמע קול שופר צריך שיכוין אבל בעומד חזקה מיכוון אלמא דבסתם מעשה מוכיח על הכוונה כן הכא דאם הנקב גדול בסתם לא נתכוון להמשכה. ומה שנוהגין בקצת המקומות שמוציאין הפירות מן העריבה דרך הברזא בשעת דריכת הענבים ומכניסין ישראל ועובד כוכבים יחד בעריבה לדרוך הענבים כדי שיגיל ישראל על נסוך העובד כוכבים הדורך לא ידעתי טעם דהא אפי' קודם ההמשכה לפי משנה אחרונה אסור לדרוך עם העובד כוכבים בגת אטו אחר ההמשכה כמו שכתבו התוס' וסמ"ג לאוין קמ"ח וטור י"ד סי' קכ"ג והגהות מיי' פי"א מהלכות מאכלות אסורות בשם ר"ת וכן כמעט כל הפוסקים כך הסכימו וא"כ הדין אפי' קודם המשכה כל שכן דלאחר המשכה שאם העובד כוכבים וישראל דורכין בגיגית שאוסר העובד כוכבים במגעו ואף ע"פ שישראל עמו בגיגית בשעת דריכה דלא דמי זה לישראל ועובד כוכבים במעמידין כלי מלא יין דאמרינן דשרי כיון שכח ישראל מעורב בו דהתם מיירי טעמא לפי שאין שם רק כח העובד כוכבים ולא מגעו אבל כאן שם מגע עובד כוכבים פשיטא דאין מגע של ישראל עם העובד כוכבים מציל על מגע עובד כוכבים שלא יאסר היין גם אין לומר דמשום דאינו נוגע ביין לאחר המשכה בידיו אלא ברגליו דלא אסרו חדא דאין נוסרין בכך ועוד דאפילו לא נגע אלא ברגליו ותימא נמי כמ"ד דמגע ברגליו חשיב שלא בכוונה מספי שטרוד בדריכה כמו שכתב הטור י"ד סי' קכ"ד אפ"ה אינו מותר כ"א בהנאה ולא בשתיה לכ"ע ואפילו לא היה העובד כוכבים בעריבה בשעת הוצאת הפירות דרך הברזא אם נכנס אח"כ לתוך העריבה נראה דעושהו יין נסך ואפילו פקק הברזא כיון שיש כאן יין שהתחיל לימשך דאין לומר דהא שאסרו מה שלא נמשך דהוי דוקא כשנגע העובד כוכבים במה שנמשך ועדיין הברזא פתוחה שמחובר הנמשך עם אותו שלא נמשך דזה אינו תדע דהא כשלוקח יין מן הגיגית בכוס ומכוין לשלות ממנו הזגים והתרלנים קרוי המשכה שאם יגע העובד כוכבים אח"כ במה שנשאר בגיגית אסרו כמו שכתבו שם התוס' והרא"ש והר"ן וסמ"ג סי' קמ"ח בלאוין וכן נמי אמרינן דהיכא שהוציא ישראל יין מן הגיגית ונשאר עוד יין בגיגית אין העובד כוכבים יכול לזרוק שם ענבים אחרים אפילו דאין שם כחו וא"ל לומר שאינו יכול ליגע בתרלנים וזגים וזה פשוט מלשון הפוסקים ומלשון הרא"ש שם ומלשון הטור י"ד סי' קכ"ג ומלשון הרמב"ן ז"ל שם ד"ל דמה שנשאר בגת שלא נמשך אינו נאסר במגע עובד כוכבים וגם הוא לא אמר כן לפי המסקנא כי לפי המסקנא אלא מחמיר יותר מבאר מפרשים כמו שכתב הר"ן בפרקין מ"מ אפשר להם סמך למנהג שמתירין להכניס העובד כוכבים לדרוך הענבים לאחר שהוציאו משם המשקה ופקקו הברזא וכן ממה שנהגו להדיא שלכה למעשה נפאר
כג

במז"ל בפרק אחד עשר מהלכות מאכלות אסורות שלא חלק להתיר בפקוקה ומלאה וזו *חומרא יתירא דכיון דבגמרא מוגרלינן הכי אליבא דרב הונא אע"ג דבמסקנא [לא] צריכינן לההוא פירוקא דעל כרחך מתניתין פליגא עליה דרב הונא אפ"ה אין לנו לומר דבמסקנא הדרינן ממאי דהוה ס"ל מעיקרא אליביה וכן מטין דברי הרב אלפסי ז"ל בהלכות שכתב ההוא שטיא דגת פקוקה ומלאה דאלמא במסקנא נמי קאי ורבותינו הצרפתים ז"ל מקילין לומר דרב הונא כי קאמר מכיון שהתחיל לימשך לבור אבל מתחתונה לעליונה של גת אינה המשכה לעשות יין נסך ולפיכך הם מתירין לדרוך עם העובד כוכבים בגת פקוקה כל שלא ירד ממנה כלום לבור שאילו ירד ממנה לבור אף מה שנשאר נעשה יין נסך ומשום הכי מקשינן עליה דרב הונא מדתנן לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים ולא חיישינן שמא ירד ממנה לבור ומשנינן בגת פקוקה ומלאה ולפי דבריהם ז"ל בפקוקה סגי בכל שהיא פקוקה אפילו אינה מלאה שריא דהמשכת הגת לדבריהם אינה קרויה המשכה אלא להכי אוקמה נמי במלאה לומר שצורתה מוכחת עליה שלא ירד כלום ממנה לבור שהרי עדיין מלאה היא זהו דרך פירושם ז"ל ואינו מחוור שאינה נקראת המשכה אלא בגת עצמו אבל מן הגת לבור ירידה נקראת ולא המשכה וכדתנן במתני' עד שירד לבור ולדבריהם הוה ליה לרב הונא נמי למימר יין מכיון שהתחיל לירד נעשה יין נסך אלא ודאי אפילו בגת עצמו קרויה המשכה ונעשה יין נסך והכי איתא בתוספתא דתניא התם הלוקח עביט ענבים מן העובד כוכבים ומצא תחתיו גממיות מותר בלבדו גממיות אסור אלמא דאפילו בגת עצמו כל שהוא נמשך נעשה יין נסך כדברי רש"י ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות ומיהו קודם שבאו ענבים בגת לא חשיבא המשכה והיינו דתניא לקמן עובד כוכבים שהביא ענבים בסלים ובדרדורים אע"פ שהיין מזלף עליהם מותר:

רש"י

אין בוצרין עם העובד כוכבים. והוא הדין עם הישראל העושה פירותיו בטומאה ומוסיף עליו ישראל שאין דורכין עמו בגירה היא גרם טומאה שהבוצרו מוליך לגת והגת טמאה: אבל דורכין עם העובד כוכבים. דכיון דכבר נטמאו ועובד כוכבים נאו עובר עבירה הוא שלא נצטוו על כך: ולא חיישינן לדרב [הונא. שהוא] משתכר באיסורי הנאה דאינו יין נסך עד שירד לבור דלא כרב הונא דאמר משהתחיל לימשך

(אין בוצרין עם העובד כוכבים בגת שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל אין דורכין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה שאסור לסייע לידי עוברי עבירה אבל) דורכין עם העובד כוכבים בגת ולא חיישינן לדרב הונא הורו לומר אין דורכין עם העובד כוכבים בגת משום דרב הונא וכן הילכתא ההוא

גרסינן בגמרא [דף נו:] אמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת. כלומר לא שנו דמה שבבור אסור והשאר מותר אלא שלא החזיר גרגותני שהוא של גדול הקשור בצנור והיין יורד נון הצנור לתוכו ומתוכו לבור כדי לסנן היין מזגים וחרצנים אבל [א] החזיר גרגותני לגת אסור אף מה שבגת והוינן בה גרגותני גופה במאי מיתסרא בנצוק כלומר קילוח היורד מגרגותני לבור ומחבר גרגותני ליין נסך שבבור שמעת מינה נצוק חבור ולקמן בהשוכר את הפועל (דף עב.) פליגי בה: כדתני ר' חייא שפתחתו נלוחיתו. לקמן בהשוכר: הכא נמי שפתחתו בורו. כלומר שנתמלא הבור עד שיגיע היין בשפת הבור וטופח בשולי הגרגותני ואיכא למידק כיון דבפתחתו בורו מיירי מאי קמ"ל רב הונא תירץ הראב"ד ז"ל דקא משמע לן דאע"ג דיין שבגת אינו נקרא יין ליאסר משום מגע עובד כוכבים כדתנן והשאר מותר אפ"ה מיתסר בתערובת איסור משהו דיין מיהא הוי ומיהו חדושיה דרב הונא אליבא דתנא דמתניתין דסבירא ליה דאע"פ שהתחיל למשוך יין שבגת אינו נעשה יין נסך אבל לרב הונא אליבא דנפשיה לא אשמעינן מידי דכיון דאיהו ס"ל דמכיון שהתחיל למשוך אפילו יין שבגת נעשה יין נסך כל שכן שנאסר על ידי תערובת אלא דנפקא מינה לדידן אליבא דמשנה אחרונה דבגת פקוקה ומלאה שלא נמשך בגת כלל אע"פ שאין עליו תורת יין ליאסר במגע עובד כוכבים מ"מ בתערובת יין של איסור הוא נאסר ומדאמרינן גרגותני גופה במאי מיתסרא בנצוק למדו רבותינו הצרפתים ז"ל דאפילו למ"ד נצוק חבור נצוק בר נצוק לא הוי חבור דאי לא תימא הכי אע"פ שלא החזיר גרגותני לגת יאסר הגת שהרי גרגותני נאסרת בנצוק של בור ותאסר הגת בנצוק של גרגותני ומכאן התירו מעשה שבא לפניהם ששפכו מקנקן לכליו של עובד כוכבים ששיה בו יין נסך והנשאר בקנקן נאסר בנצוק ואח"כ הוציאו יין מחבית לקנקן והורו הם ז"ל שמה שבחבית מותר משום דנצוק בר נצוק הוא ואינו חבור ואין ראיה זו ראיה דכיון דרב הונא אליבא דמשנה ראשונה קאמר דלמא כי היכי דלמשנה ראשונה יין שבגת אינו יין ליאסר במגע עובד כוכבים ה"נ אינו נאסר בנצוק דאע"ג דבתערובת מיתסר כדאמר רב הונא אבל החזיר גרגותני לגת אסור ונצוק מדין תערובת הוא מ"מ אינו תערובת גמור כשאר תערובות וכן מוכיח בירושלמי שאינו נאסר משום נצוק אלא קילוח שיורד מן הגרגותני ולמטה לפי שאותו יין מופרש מענביו אבל שבגרגותני לא דגרסינן התם רב הונא אמר רב הקילוח חבור ר' זעירא בעי בכל אתר לית את עבד הנצוק חבור וכה את עבד הנצוק חבור [סבר רב הונא] נתנסך הבור נתנסך הקילוח [לא] נתנסך הבור אלמא אפילו למ"ד נצוק חבור אם נתנסך הבור הקלוח נאסר אבל לא הגת והגרגותני ודין נצוק אם הוי חבור או לא אכתבנו בפרק [בתרא] בסיעתא דשמיא וכתבו רבותינו הצרפתים ז"ל דהא דרב הונא דקאמר דבחזרת גרגותני נאסר יין שבגת ליתא דקי"ל בפרק השוכר (דף עג.) דרואין את מיעט כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו והכא נמי כיון דאיכא בגת ענבים דלא הוו חד מינא בהדי יין דהא קי"ל כרבא דאמר בפרק השוכר (דף סו.) דחמרא חדתא בענבים מין בשאינו מינו הוא אין היין שבגת נאסר מחמת הטיפין שבשולי הגרגותני הנאסרין דאמרינן סלק את מיעט כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו:

גרסינן בגמרא [דף נו:] ההוא ינוקא דתנא עבודת כוכבים בשית שנין. כלומר בן שש שנים: בעו מיניה מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת. כלומר אם יש שום תקנה למשנה אחרונה דחזרו לומר אין דורכין שיהא מותר להשתכר בדריכת גת עם העובד כוכבים ולא יהא משתכר באיסורי הנאה דמיתסר כדאיתא לקמן בפרק השוכר: ואמר להו שפיר דמי והא קא מנסך בידיה. כלומר דס"ל כרב הונא דאמר דמשהתחיל להמשך נעשה יי"נ וכמשנה אחרונה אמר להו דלייר להו לידיה והא קא מנסך בכרעיה נסוך דרגל לא שמיה נסוך. כלומר ליאסר בהנאה: הוה עובדא בנהרדעא דדרכו ישראל ועובד כוכבים להוא חמרא ושהייה שמואל תלתא ריגלי. פירוש לפי שהיו מתקבצין לשמוע הלכות הפסח בפסח הלכות עצרת בעצרת: ואמרינן מ"ט אי נימא משום דקסבר דאי משכחנא תנא דאסר כר' נתן אסרנא ליה אפילו בהנאה דתניא מדדו בין ביד בין ברגל. כלומר שהכניס ידו או רגלו לשער כמה יין יש: ימכר. כלומר משום דלא נתכוון לנסך: ר' נתן אומר ביד אסור ברגל מותר. אלמא דסבירא ליה לר' נתן דאע"פ שהוא נוגע בידו מחמת דבר אחר ולא מחמת נסוך אפ"ה מיתסר בהנאה: איסור דא"ר נתן ביד ברגל מי אמר אלא דאי משכחנא תנא דשרי כר"ש. כלומר דאמר במתניתין דנפל לבור ועלה וכו' ר"ש מתיר בשתיה שרינא ליה אפילו בשתיה. והאי עובדא בתרא איכא למימר דדיניה כעובדא דינוקא ואיכא למימר דלא ויתבאר לפנינו בסיעתא דשמיא והרב אלפסי ז"ל השמיט מעשים הללו ובברייתא דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר וראיתי בדברי הראשונים ז"ל שהוא דוחה אותה מההוא עובדא דהוה במחוזא [דף נז:] ועאל ואתא עובד כוכבים [ב] למתא וכו' ואמר האי לאו חמרא הוא וכו' כדאיתא לקמן ומסקינן [דף נח.] דמיתסר בהנאה ממתניתין דאגרדמים עובד כוכבים שקדח במניקת והטלה [ג] או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית זה היה מעשה ואסרוה ומסקינן בהנאה נמי אסרוה ולמד ממנה שני דברים חדא דמגעו מחמת דבר אחר שלא לכוונת נסוך מיתסר בהנאה ובהכי מדחיא ההיא דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר ולמד ממנה גם כן דנסוך דרגל שמיה נסוך לפי שהן מעוין רגל לפיו ואני תמה מי השוה להם את המדה דכיון דבגמרא מסיק דנסוך דרגל לא שמיה נסוך אע"ג דחזינן דבפיו שמיה נסוך ברגל אין לנו ולאע"ג דינוקא אמר לה לא מדחי בגילא דחיטתא דהא תלמודא סבר לה כוותיה דאמרינן איסור דא"ר נתן ביד ברגל מי אמר ועוד אם כדבריהם כי אמרינן אילימא משום דקסבר דאי משכחנא תנא דאסר כר' נתן אסרנא ליה אפילו בהנאה ודחינן לה משום דאיסור דא"ר נתן ביד ברגל מי אמר נימא דאי משכחנא תנא דאסר כתנא דאגרדמים אסרנא ליה אפילו בהנאה ועוד תימא אילו שמעה לא הוה משני ליה דמעשה רב דמשום הכי איתותב מינה רבא ולא אמר אלא דאמרי כתנא דמדדו ליתא דרבא דשריא ולא חש ליה בדין הוא דליתותב מינה ואנן נמי קי"ל דאסור משום דאמוראי טובא אסרי ליה אבל שמואל מאי למשהוייה ממתני' דאגרדמים אם איתא שהפה והרגל שוין לנסוך ולפיכך נראה שאין הפה והרגל שוין אלא נסוך פה אוסר אפילו בהנאה ונסוך רגל אינו אוסר אלא בשתיה וכן מה שהן למדין משם דמגעו שלא בכוונת נסוך אוסר בהנאה ודוחים ההיא דמדדו בין ביד בין ברגל אינו מחוור דבההוא עובדא וכן במתני' דאגרדמים טעמא אחרינא איכא שיש לחוש מחמתו לנ..ך טפי ממאי דאיכא למיחש למדדו בין ביד בין ברגל [דטריד במלאכתו] כמו שאני עתיד לפרש בס"ד אבל עדיין אני מסתפק בהי גוונא אמרינן דנסוך דרגל לא שמיה נסוך משום דחזינא דמדמינן בעובדא דנהרדעא דריכה למדדו בין ביד בין ברגל שהוא מגע שלא בכוונת ניסוך ולפיכך לפנינו שני דרכים אם שנאמר דעובדא דינוקא הכי נמי [ד] הויא [בדטריד במלאכתו] וכי אמרו ליה והא קא מנסך בידיה לחוש לר' נתן אמרו כן וכי אהדר נסוך דרגל לא שמיה נסוך בכי האי גוונא בלחוד קאמר [ה] ואע"פ שלמדנו [במתכוין למלאכתו במגע] (א) בנסוך דרגל לא שמיה נסוך ליאסר בהנאה (במגעו במתכוין למלאכתו במגע) (ב) ושלא בכוונת מלאכה לא למדנו או חלוק דנהי דבעובדא דנהרדעא מדמינא דריכה למדדו בין ביד בין ברגל היינו משום דבשל ישראל הוא וכיון שהוא מתעסק לתועלתו של ישראל דיינינן ליה (ג) במגעו שלא בכוונת נסוך אבל בשל עובד כוכבים כעובדא דינוקא לא דמי למדדו בין ביד בין ברגל וכי א"ל והא קא מנסך בידיה אליבא דכ"ע אמר הכי וכי אהדר איהו דנסוך דרגל לא שמיה נסוך אפילו כשאין מתעסק במלאכתו אמר הכי דבשל עובד כוכבים מתעסק כשאין מתעסק לחומרא (א) והדין סברא בתרא עדיפא לי טפי דלישנא דנסוך דרגל לא שמיה נסוך הכי מוכח ועוד דמגען הוא שחלקו בין אינו מתכוין למתכוין אבל בסתם יינן השוו את המדות כמו שאכתוב לפניו בס"ד ועוד דמדרבי נתן נשמע דהרי ר' נתן לא מיקל במתכוין למלאכה דהא אמר

שלטי הגבורים

כל בו ח"ל פי' רש"י משהתחיל לימשך אפי' בתוך הגת עצמה מקלה אל הקלה נעשה היין נסך אם נגע בו העובד כוכבים והוא שיגע באותו יין הנמשך אבל אם נגע באותו שלא נמשך עדיין לא נאסר כלל ואפי' כשיגע הנמשך לא נאסר רק אותו הנמשך אבל החרצנים ומה שמעורב עמהם מן המשקה אין לו תורת יין ויוציא כל הנמשך והשאר מותר וכן נעשה מעשה ע"פ חכמי לוניל ז"ל עכ"ל ועוד כתבו זה בעושין הדורכין שמשימין של או קערה גדולה להמשיך היין הנגלל לתוכו זה ודאי נקרא המשכה ואם נגע בו שעובד כוכבים אסרו והשאר מותר ואפי' נגע העובד כוכבים בשאר וכן נמצא בספר בעלי אסופות סי' ז' שכתב שאינו אוסר אלא הנמשך אע"פ שהתחיל לימשך אבל ביין שבתוך הגיגית שאינו נמשך אינו נאסר ואפילו נגע עכ"ל:

מקלת הוכחה לדברי הר"ן מדלא קאמר אלא בשטייא בתרא דרב הונא. ר"ם

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דנימוך: (ב) נ"ל במגע שלא מחמת מ אכתב (ג) כנ"ו.ש כנ"ל:

הגהות מא"י

[א] נ"ב אם: [ב] נ"ב נ"ל להנותא וכ"ה בגמ' ע"ש: [ג] נ"ב יין לפיו: [ד] הוי כנ"ל: [ה] נ"ב נ"ל בנוגע לדרוך היין ואף על פי שלמדנו שנסוך הרגל כו':

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כלומר הואיל ובשל עובד כוכבים מתעסק כשאין מתעסק שוה הוא לחומרא מתוך כסב א הילכך כי מקילינן נחד ואמרינן ניסוך דרגל לא שמיה ניסוך הדין שוה ביניהם ואפי' כשאין מתכוין למלאכתו סקלנו:

ר"ם מ"ז

א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכד:

ביד אסור ואפילו הכי אמר דברגל מותר ודוחק הוא לומר דנהי דלדידיה ביד מתכוין למלאכתו (א) בשאין מתכוין לחומרא ברגל [ולקולא] לא אמר הכי ולפיכך נ"ל דנסוך דרגל אפילו באין מתכוין למלאכה לא שמיה נסוך ליאסר בהנאה (א) ומיהו בשתיה אסור דכעין סגלה הוי ולית לן לאוסופי עלה ועוד דתנא קמא דמדדו אמר ימכר: [דף נו.]: **ההוא** עובד כוכבים דהוה סליק בדיקלא לאיתויי לוליבא בהדי דקניית נגע בחמרא שלא בכוונה. זו היא גירסת הרב אלפסי ז"ל אבל רש"י ז"ל גורס נגע ברישא דלוליבא בחמרא שלא בכוונה נר מצוה ולפי גרסא זו למדנו מכאן דמגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת מגע אסור בשתייה ומקשו עליו דהא אמרינן לקמן בגמרא [ר"ס דף סא.] גבי נטל את החבית וזרקו בחמתו לבור התם דקא אזיל מיניה דהיינו נגיעה ממש שנוגע ביין על ידי החבית ואפ"ה בחמתו דהוי שלא בכוונה שרי אפי' בשתיה אלמא מגעו ע"י ד"א שלא בכוונת מגע מותר בשתיה וכבר נשמר רש"י ז"ל מקושיא זו שפירש בההיא דלקמן דלאו נגיעה ממש היא אלא זריקה ושלא בחמתו אסור דכיון דקרב לגבי חמרא חיישינן דלמא נגע בידיה אבל בתוספות תירצו דהתם נגיעה ממש היא אלא דחבית כיון דאיכא נטלת מפני כובדה אע"ג דנגע בה ביין לא מגע איקרי אלא כחו וכחו שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן אבל כי נגע בלוליבא שהוא דבר קל ועשוי לטלטל חשיב מגע

רש"י

לימסך עושה יין נסך: תינוק בן יומו. אלמא לא בעינן כוונה: מלו וטבלו. דקיימא לן אינו גר עד שימול ויטבול: בני שפחות. שנולדו בבית ישראל ולא גדלו בין העובדי כוכבים בעו מילה וטבילה וכשלא טבלה אמן מתחלה איירי דאם טבלה אמן למה להו טבילה: קטנים אין עושין יין נסך. דכיון דאגל ישראל גדלו לא

(א א°) *ההוא עובד כוכבים דהוה סליק בדיקלא [דף נז. ידי] לאיתויי לוליבא בהדי דקא נחית נגע (רישא דלוליבא) בחמרא שלא בכוונה שרייה רב לזבוני לעובדי כוכבים אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב והא מר הוא דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך אמר להו אימור דאמרי אנא בשתיה בהנאה מי אמרי °גופא אמר רב תינוק בן יומו עושה יין נסך א אבל הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים מלו וטבלו לאלתר אינן עושין יין נסך ורב נחמן אמר שמואל קטן בן יומו אינו עושה יין נסך שאין עושה יין נסך אלא מי שיודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה אבל הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך עד שישתקע שם עבודת כוכבים מפיהם וכמה א"ר יהושע בן לוי עד שנים עשר חדש ואיפליגו רבוותא בהא מילתא איכא מאן דסבירא ליה כרב דהילכתא כרב באיסורי ואיכא מאן דסבירא ליה כשמואל ואמר מדקא מפרש רבי יהושע בן לוי מימרא דשמואל שמע מינה כוותיה מסתברא אבל בני השפחות שמלו ולא טבלו לדברי הכל גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך ואם מלו וטבלו מיד [אין] עושין יין נסך

°) [דף שנו ע"א] ההוא

ואסור אבל מקשינן עוד בתוספות אי הכי רב כהנא ורב אסי היכי סלקא דעתייהו למיתסריה אפילו בהנאה והלא לא נגע העובד כוכבים אלא ברישא דלוליבא ותנן מדדו בקנה ימכור אלמא אף על פי שמתכוין ליגע ויודע שהוא יין אפילו הכי שרי בהנאה כיון שאין מתכוין אלא למדוד וכ"ש הכא ברישא דלוליבא דאין לאסור בהנאה דהא אין מתכוין ליגע ועוד דא"כ קשיא דרב אדרב דהכא אסר רב בשתיה ולקמן גבי מדדו בקנה פסק רב כר' שמעון דמתיר בשתיה ומאי שנא הכא ברישא דלוליבא ומפני דוחק קושיות הללו דחה רבינו תם ז"ל גרסתו של רש"י ז"ל ואמר דכל מגע של עובד כוכבים ע"י דבר אחר שלא בכוונה כחו של עובד כוכבים שלא בכוונה קרינא ביה והיה אומר ר"ת ז"ל וקרא לו שם חדש אשר פי יעקב לא יקוב כלומר שרש"י ז"ל קורא לו מגעו ע"י ד"א ור"ת ז"ל קוראו כחו וכל שלא בכוונת [אע"פ שהוא בכוונת מגע] מותר אפילו בשתיה כדאיתא לקמן והכא לא גרסינן נגע ברישא דלוליבא אלא נגע בחמרא שלא בכוונה ולא עמדתי על דעתם ז"ל שאם קושיות הללו קושיות מה הועילו בתקנתם דנהי דנגע בידו ממש ביין היכי סליק אדעתייהו דרב כהנא ורב אסי למיתסרי בהנאה כיון דשלא בכוונת מגע הוה ותינוק בן יומו היאך יאסור בהנאה דהא תנן נפל לבור ועלה ימכר אלמא דאפילו מגעו ממש כל שהוא שלא בכוונת מגע אינו אוסר בהנאה ובודאי דתינוק בן יומו לא עדיף מנפל לבור ורב נמי היכי אסר ליה בשתיה דהא איהו פסק לקמן [דף ס:] כר"ש ומשמע דר"ש אפילו בנפל לבור ועלה שרי בשתיה דלישנא דמתני' הכי מוכח דתנן בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכר ור"ש מתיר בשתיה ומשמע ודאי דאכולהו קאי אבל לפי דעתי הנך פרכי לא קשו מידי דרב כהנא ורב אסי הכי אמרו ליה לרב והא מר הוא דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך אלמא סבירא ליה למר דשאין מתכוין כמתכוין לחומרא ומינה דלא ס"ל למר כתנא דמתני' אלא כר' נתן דאמר גבי מדדו דביד אסור [והוא הדין] נמי דכשלא בכוונה כלל בנפל לבור ועלה דאסור ונהי דאמר ברגל מותר התם היינו טעמא משום דברגל לא שמיה נסוך אבל בלוליבא ודכוותיה שמיה נסוך ומיתסר אפילו בהנאה כמגעו ע"י דבר אחר בכוונה דמיפשט פשיטא להו ביה דאוסר בהנאה ואיהו אהדר להו דכתנא דמתני' ס"ל דאפילו מגע גופו כל שהוא שלא בכוונה שרי בהנאה אלא דאתיא לאוסופי דאפילו תינוק בן יומו דלאו בר כוונה הוא כלל עושה יין נסך ליאסר בשתיה כמגעו של גדול שלא בכוונה ומאי דפרכי' נמי רב היכי הוה אסר ליה בשתיה דהא איהו פסק לקמן בגמ' כר"ש דמתיר בשתיה לאו פירכא היא דאפשר דנהי דרב אמר הכי להלכה למעשה חשש לדברי חכמים וכבר מן דין דלקמן בלישנא בתרא ההיא דהלכה כר"ש לא איתמר בשם רב ונמצאת גרסתו ושיטתו של רש"י ז"ל נכונה ועוד שאפילו בכל הנסחאות כתוב בהן למשדא לוליבא ובשלמא לרש"י ז"ל שפיר דמשום דברישא דלוליבא נגע בחמרא אמרי' הכי אבל לגרסתו של הרב אלפסי ז"ל כיון שבגופו ממש נגע למה לי לפרושי למאי סליק ודוחק הוא לומר דאי לאו דלמשדא לוליבא סליק שניחום ונאמר דהאי סליק לדיקולא איערומי קא מערים כדי שתהא נגיעתו אח"כ ביין שלא בכוונה ומ"מ למדנו משיטת רש"י ז"ל על פי דרך זו דמגעו ע"י דבר אחר בכוונת יין ובכוונת מגע שאוסר אפילו בהנאה דהא רב כהנא ורב אסי פרכי ליה ממגע עצמו שלא בכוונה דס"ל אליביה דאוסר בהנאה כמגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונה ואיהו נמי כי אהדר להו לא מפליג בהו כלל אלא דאמר דכל שלא בכוונה אינו אוסר בהנאה ומשמע מיהא משקלייהו וטרייהו דמגע על ידי דבר אחר כמגע עצמו לגמרי דבתרווייהו בכוונה מיתסר אפילו בהנאה ושלא בכוונה לא מיתסר אלא בשתיה זהו דעתי בשיטתו של רש"י ז"ל אבל הרב אלפסי ז"ל והגאונים ז"ל גורסין נגע בחמרא שלא בכוונה ונגיעה ממש הוה בגופו ומשום הכי אסרוהו בשתיה והתירוהו בהנאה שכן הדין במגעו שלא בכוונת מגע וכדתנן נפל לבור ועלה ימכר הא אילו היה מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונה אפילו בשתיה שרי וכפשטא דההיא דנטל את החבית וזרקה בחמתו ומיהו הני מילי במגע על ידי ד"א שלא בכוונת מגע כלל הא בכוונת מגע אע"ג דליכא כוונת נסוך כיון דאיכא כוונת מגע אוסר בשתיה והיינו דמקשינן לקמן בגמרא בעובדא דר' יוחנן בן ארזא ותיפוק לי דקא נגע ביה בנטלא והוה ליה מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ואסור והא התם דליכא כוונת יין דמימר אמר ודאי שיכרא שתו כדאיתא לקמן ואפ"ה אמרי' דאסור כיון דאיכא כוונת מגע והיינו נמי דתנן מדדו בקנה ימכר דאלמא בשתיה אסור אע"ג דהוי מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת ניסוך ונמצאת אומר לפי שיטה זו שיש חילוק בין מגעו על ידי ד"א למגע עצמו דמגע עצמו אפילו שלא בכוונת מגע כלל אוסר בשתיה כדתנן נפל לבור ועלה ימכר ואילו מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת מגע אינו אוסר אפילו בשתיה כפשטה דההיא דנטל את החבית וזרקה בחמתו ולדברי ר"ת ז"ל שסובר דמגעו על ידי דבר אחר אינו אלא כחו נמצאת אומר שהוא חלוק יותר [מגעו על ידי דבר אחר] ממגע עצמו דלדבריו כל שהוא שלא בכוונת יין אע"פ שהוא בכוונת מגע מותר אפילו בשתיה דהא אמרי' בעובדא דר' יוחנן בן ארזא [דף נח:] לא צריכא דקמוריק אורוקי וכחו שלא בכוונה לא גזרו ולפיכך צריך לפרש דכי מקשינן בעובדא דר' יוחנן בן ארזא הא קא נגע ביה בנטלא לאו ממגע ע"י דבר אחר קא מקשינן שכיון שהיה סבור דשיכרא שתו אין מגעו ע"י דבר אחר אוסר עליהן כמו שלא היה אוסר כחו אלא הכי מקשינן והא קא נגע ביה בנטלא שנוגע ביין עצמו כשהוא שואב אותו מן החבית בנטלא: **גופא** אמר רב תינוק ב"י עושה יין נסך. כלומר לאסור בשתיה: כדי שתתברר סוגיא זו יפה אכתבנה כמו שהיא בגמ' וכך היא הלעתה איתיביה רב שימי בר חייא לרב הלוקח עבדים מן העובד כוכבים שמלו ולא טבלו כלומר דקיימא לן בפרק החולץ (דף מו.) דלעולם אינו גר עד שימול ויטבול: וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו. כלומר דאע"פ שנולדו בבית ישראל ולא גדלו מן העובדי כוכבים בעו מילה וטבילה ובשלא טבלה אמן מתחלה קא מיירי: רוקן ומדרסן בשוק טמא. כלומר אפילו בשוק בתורת טומאת זבין ודאית גזרו רבנן על העובדי כוכבים ולא טומאת ספק ואמרי לה טהור דתורת ספק טומאה גזרו עליהן וברה"ר ספקו טהור: ויינן גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך ואלו הן [גדולים ואלו הן] קטנים וכו': גדולים שיודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קתני מיהת גדולים אין קטנים לא: תרגומא אבני השפחות. כלומר דכיון דאגל ישראל גדלו לא גזרו על יינן בקטנותן: והא וכן קתני ארוקן ומדרסן. כלומר דבדידהו השוו בני השפחות לעבדים הנקחים מן השוק ולא איינן: הניחא למאן דתני טמא. כלומר דלדידיה איצטריך למתני בני השפחות משום רוקן ומדרסן לאשמועינן דטמא: אלא למאן דתני טהור מאי איכא למימר. כלומר דכיון דבעבדים טהור כל שכן בבני השפחות ולמה לי למתנינהו הא קמ"ל דעבדים כבני השפחות דמיין מה בני השפחות מלו ולא טבלו עושין י"נ מלו וטבלו לא אף עבדים מלו ולא טבלו עושין י"נ מלו וטבלו לא לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל דאמר ר"נ אמר שמואל הלוקח עבדים מן העובד כוכבים אע"פ שמלו וטבלו עושין י"נ עד שתשתקע שם עבודת כוכבים מפיהם קמ"ל דלא. וגרס נמי עלה דהא דאמר רב נחמן אמר שמואל וכו' עד שתשתקע עבודת כוכבים מפיהם וכמה אמר ר' יהושע בן לוי עד י"ב חדש. כך היא הלעה של שמועה ואיכא למידק עלה כי אקשי ליה קתני מיהת גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך ליסני ליה

מאי

שלטי הגבורים

א וגבי מגע גר ועבד ושפחה וגר תושב שקבל עליו שבע מצות כתב הרשב"א שמגעו אוסר בשתיה ומתוך כך פסק גר שמל ולא טבל אוסר גם כן בשתייה ורא"ש ז"ל מתיר בשניהם אפילו בשתייה פסק ר"ת הקונה עבדים מן העובד כוכבים אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך עד י"ב חדש ודוקא עבד שאינו מתגייר מדעתו אבל גר שמתגייר מדעתו מיד לאחר שימול ויטבול כראוי אינו עושה יין נסך ור"ת כתב דאפי' עבד מיד לאחר שימול ויטבול כראוי אינו עושה יין נסך וכן פסק הרא"ש שפחות עובדת כוכבים שילדו בבית ישראל בעוד הבנים קטנים מגען מותר אפי' בשתייה אחר שגדלו הרי הן כשאר עובדי כוכבים דעלמא וכתב הרשב"א ז"ל דבעודן קטנים דשרי היינו אפי' בלא מלו וטבלו והרמ"ה ז"ל כתב דדוקא כשמלו ולא טבלו והכי מסתבר: כתב הרשב"א כבר ביארנו שגר תושב שקבל עליו ז' מצות יינו מותר בהנאה לפיכך יש מהגאונים ז"ל שהתירו יינם של ישמעאלים בהנאה שהדבר ידוע שאינן עובדי עבודת כוכבים וכ"כ מיי' וכתב עוד שמגען בלא כוונה מותר אף בשתייה לא כל מגע העובדי כוכבים שוה לאסור יש שאסור בהנאה ויש מותר בהנאה ואסור בשתייה ויש שמותר אפילו בשתייה:

לשון ריא"ז

ויש גאונים שאומרים שכל מגע העובדי כוכבים בזה"ז אינו אלא כמגע שלא בכוונה שאינן אדוקין לעבודת כוכבים ואינדרכן לנסך לעבודת כוכבים לפיכך אין מגען אסור אלא בשתייה וכן יינם אינו אסור אלא בשתייה ובזה סומכין רוב בני אדם שהן גובין הובותיהם מיין של עובדי כוכבים כמו שכתב בספר התרומה. תינוק עובדי כוכבים שאינו יודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה מגעו מותר אפי' בשתייה לפי מה שביאר מז"ה ול"נ שמגעו אין מותר אלא בהנאה ולא בשתיה כמב"ה בפרק שלפנינו אבל גר תושב שהוא עובד כוכבים שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים מגעו מותר אפי' בשתייה ומותר ליחד לו יין בבית ישראל שאין חוששים על מגעו אבל אין מפקידין לו בביתו יין ישראל ואפי' בעיר שרובה ישראל שמא יגע בו עובד כוכבים אחד שעובד עבודת כוכבים שהוא אינו חושש על מגעו ויינו אסור בשתייה ומותר בהנאה וכן נראה בעיני לומר במגע הישמעאלים שאינן עובדין עבודת כוכבים ומגען מותר בשתייה ויינן אסור בשתייה ומותר בהנאה כמו שמבואר בפ' שלפנינו וכן ביאר מז"ה כאן במהדורא קמא וגם מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י דבר אחר כגון שהיה קנה בידו ונגע בו ביין שלא בכוונה או בכוונת מגע אלא שאינו יודע שהוא יין רש"י ז"ל אוסר בשתייה ור"ת ורב אלפס ז"ל מתירין אפילו בשתייה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ואפי' בשתיה אסור דכעין סגלה הוי ולית לן לאוסופי עלה אם גירסא זו אמת איני יודע לה ענין לעניותי ובמרדכי הכי איתא ובשתיה מיהא אסור דלא גרע מנפל לבור ואכין סכינה ראיה מהא דאמרינן כל שכן כעובד כוכבים עושה יין נסך וכן פר"י וכ"ל בטעות סופר הוא וכצ"ל ומיהו בשתיה אסור דכעין כוונה הוי כו'. [עיקר הגי' היא דכעין ועי' בתוס' מהו]:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל כשאין:

גי' ד"ה

מאי אין עושין יין נסך ליאסר בהנאה אבל בשתיה אסור וכי תימא אם כן אפילו גדולים נמי דכיון שמלו הרי קבלו עליהם לקיים מצות ולא גרעי מגר תושב דאמרי' בפרק השוכר (דף סד:) דיינו כשמנו כלומר דאינו אסור בהנאה הלכך כי קתני קטנים אין עושין י"נ על כרחין אפילו ליאסר בשתיה קאמר ליתא דא"כ אכתי מאי רב למימר (הני מילי) דכי היכי דאקילו בגדולים [בהנאה] הקלו בקטנים [בשתיה] דומיא דבני השפחות לפי שאין מנסכין אבל עובד כוכבים אפילו בן יומו עושה יין נסך ליאסר בשתיה אלא ודאי כי קתני [גדולים] עושין יין נסך לגמרי קאמר דלא דמו לגר תושב דגר תושב קבל עליו ז' מצו' לקיימן לאלתר אבל א"ו לא קבלו אותן אלא כדי לקיימן אחר טבילה וכיון שכן הדרא קושיא לדוכתה דליסבי ליה מאי אין עושין יין נסך ליאסר בהנאה אלא איכא למימר דמשמע ליה לתלמודא דבתרווייהו מילתא פסיקתא קתני דגדולים עושין יין נסך לגמרי וקטנים אין עושין כלל. ולענין הלכה כתב ר"ת ז"ל דאע"ג דלמאן דמתני טמא שפיר מיתרצא ברייתא ולא צריכין למימר דרב ושמואל פליגי אפ"ה כיון דטומאה זו דרבנן היא וקי"ל בשל סופרים הלך אחר המקל הילכתא כמאן דמתני טהור ועל כרחין פליגי ובפלוגתייהו פסק רבינו חננאל ז"ל דהילכתא כשמואל בהא דהלוקח עבדים וכו' וליתיה לדרב דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך דאע"ג דקיימא לן כרב באיסורי שאני הכא דר' יהושע בן לוי קאי כשמואל דפרים מילתיה כדאמרי' וכמה אמר ר' יהושע בן לוי י"ב חדש הלכך הוו להו תרי לגבי חד ועוד דכיון דקיימא לן רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כ"ש דרב ור' יהושע בן לוי הלכה כרבי יהושע בן לוי דהא קי"ל כר' יהושע בן לוי אף במקום ר' יוחנן ויש להם הוכחה במגילה (דף כז.) והכי איתא בסדר תנאים ואמוראים וכ"ש במקום רב וכ"כ הרב בעל התרומה ז"ל ומיהו מסתברא דכי בעינן שתשקע שם עבודת כוכבים מפיהם ה"מ בשמלו וטבלו על כרחן שאפשר למולן ולהטבילן לשם עבדות בעל כרחן כדאיתא בפרק החולץ (דף מז:) אבל לדעתם ורצונם לא בעינן שקוע אלא הרי הן כישראל גמור ומיהו אע"ג דתינוק בן יומו אינו עושה י"נ אף ליאסר בשתיה לפי שיטה זו בההוא עובדא דההוא עובד כוכבים דסליק לדיקלא [דף נח.] קי"ל כרב דאסור בשתיה אע"ג דהוי מגעו שלא בכוונה משום דמגע עובד כוכבים גדול כיון דבר ניסוך הוא גזרו ביה רבנן דדלמא אמרי אינשי דבכוונה נגע ואפ"ה שרו ליה רבנן דהא במתני' אפילו בנפל לבור דליכא כוונה כלל תנן דימכר ולא משתרי בשתיה אבל בקטן בן יומו ליכא למיגזר ורב כהנא ורב אשי דפרכי ליה בההוא עובדא ממימרי' דקטן בן יומו מכ"ש פרכי ליה ואחרים אומרים חלוף הדברים דקי"ל כרב דתינוק בן יומו עושה י"נ [לשתיה] וליתא דשמואל דאמר הלוקח עבדים מן העובד כוכבים וכו' משום דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ואי משום דר' יהושע בן לוי איהו ודאי לא קאי אדשמואל דהא ר' יהושע בן לוי קשיש ועדיף מיניה ולא מפרש מלתיה אלא עיקר דברי ר' יהושע בן לוי בפרק החולץ (דף מח:) ובמימרא דנפשיה קאמר דאמר התם אמר ר' יהושע בן לוי הלוקח עבדים מן העובד כוכבים מגלגלין עמו עד שנים עשר חדש כלומר שמא יתרצה למול אחר זמן זה שישתקע שם עבודת כוכבים מפיו לא מל חוזר ומוכרו לעובד כוכבים ותלמודא הוא דמייתי מילתיה דר' יהושע בן לוי אמילתיה דשמואל לומר דשקוע עבודת כוכבים הוי לאחר י"ב חדש ולאו דס"ל לר' יהושע בן לוי כשמואל בעבדים שמלו וטבלו אלא אפשר דכרב ס"ל הלכך קי"ל דתינוק בן יומו עושה י"נ ועבדים שמלו וטבלו מגען מותר מיד והרמב"ן ז"ל אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא הלכתא כרב בתינוק בן יומו והלכתא כשמואל בעבדים שמלו וטבלו דכיון דאפשר דלא פליגי טפי עדיף לקיומי מימרייהו וכמאן דמתני טמא מלמידי חדא מקמי חבירתה וכמאן דמתני טהור דאע"ג דקי"ל דבשל סופרים הלך אחר המקל ה"מ היכא שהדבר שקול אבל הכא מאן דמתני טמא עדיף טפי דלא צריכינן למימר אליביה דרב ושמואל פליגי ועוד דברייתא מיתרצא כפשטה אליבא דידיה ולמאן דמתני טהור צריכינן לדחוקא וכתב רשב"א ז"ל בשם רש"י ז"ל שכתב בתשובת הגאונים ז"ל דהעובדי כוכבים בזמן הזה אין בקיאין בטיב ניסוך והרי הן כתינוק בן יומו ליאסר במגען בשתיה כרב ולפיכך שלח ר"י ז"ל לר"ת ז"ל שהיה פוסק כשמואל דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך אפילו ליאסר בשתיה חזי דמיכך ומאכוך ומאחוך משתרי יין לעלמא. אבוך ואחוך רש"י ורשב"ם ז"ל שפסקו על עובדי כוכבים בזמן הזה שהם כתינוק בן יומו לפי שאין יודעין בטיב ניסוך ואת פסקת כשמואל דאמר דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך אפילו ליאסר בשתיה וחזר בו ר"ת ז"ל לפסוק הלכה כרב בתינוק בן יומו ובודאי שאפילו לדברי שמואל אפשר לומר דהעובדי כוכבים הללו בזמן הזה אוסרין בשתיה ומשום דמגע עובד כוכבים גדול שלא בכוונה חמיר טפי ממגעו דתינוק בן יומו מפני שזה אינו ראוי לנסך וזה ראוי וכמו שכתבתי למעלה ואפ"ה כיון דכל מגען שלא בכוונת ניסוך קרוב הדבר להתירו בהנאה ומיהו ה"מ מגען אבל סתם יינן לא דעיקר התקנה בסתם יינן היתה משום בנותיהן ולא חלקו בין עובד כוכבים עובד עבודת כוכבים לשאינו עובדה וראיה לדבר מדתניא בפ"ב (דף סד:) דגר תושב לדברי חכמים הייני כל שקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח אבל בשקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים בלחוד לא סגי להו לרבנן ועלה קתני יינו כשמנו כלומר שאינו אסור בהנאה אלמא דוקא כשקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח יינו מותר בהנאה הא לא קבל עליו אלא שלא לעבוד עבודת כוכבים יינו אסור בהנאה דבסתם יינן שהוא עיקר התקנה לא חלקו חכמים בין עובד כוכבים העובד עבודת כוכבים לשאינו עובדה אבל במגען כיון שחלקו בין מגען בכוונה לשלא בכוונה קרוב הדבר להתיר בהנאה מגע עובד כוכבים שאינו בקי בטיב עבודת כוכבים לענין נסוך משום דכל מגעו [שלא] בכוונת נסוך היא וכן דעת הרמב"ן ז"ל ולפי דרך זה כתב בשם הגאונים דישמעאלים הללו דלא פלחו עבודת כוכבים מגען מותר בהנאה אבל לא סתם יינן ויש להקל עוד ולומר דכל עובד כוכבים דקים לן ביה דלא פלח לעבודת כוכבים יינו מותר בהנאה כגר תושב וכי תימא והא גבי גר תושב בעינן שקבל עליו שבע מצות ועלה קתני יינו כשמנו דאלמא אי לא קבל עליו אע"ג דקים לן ביה דלא פלח לעבודת כוכבים יינו אסור בהנאה לא תיקשי לך דמשום להחיותו קתני שקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח דבלאו הכי אין אתה מצוה להחיותו וכדאמרי' בפרק השוכר (דף סה.) כי תניא ההוא להחיותו והאי דתני עלה דיינו כשמנו לרבותא נקטיה דאפילו גר תושב גמור יינו אסור בשתיה אבל לעולם כל דקים לן ביה דלא פלח לעבודת כוכבים יינו מותר בהנאה כגר תושב וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שכך כתב בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות וכן כל עובד כוכבים שאינו עובד עבודת כוכבים כגון הישמעאלים *(ועובדי כוכבים שאינם עובדי כוכבים) יינם אסור בשתיה ומותר בהנאה וכן הורו כל הגאונים אבל העובדים עבודת כוכבים [הם] וסתם יינן אסור בהנאה ע"כ: **ההוא** עובדא דהוה במחוזא וכו' האי לאו חמרא הוא. בתמיה: שקליה הך ישראל ברתיחה ושדייה בדנא. כלומר לא תשתה ממנו: שרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים. ואפילו למשקל דמי ההוא חמרא דשכשך ביה וטעמא דרבא משום דקסבר דמגע כי האי גוונא שלא בכוונת נסוך הוא וס"ל כרבנן דלעיל [דף נח.] דפליגי עליה דרבי נתן דאמרי מדלו בין ביד בין ברגל ימכר: אמר ליה כי האי גוונא. ששכשך עובד כוכבים ביינו של ישראל שלא בכוונת נסוך עבודת כוכבים מהו: והא מר הוא דאמר וכי שכשוך עושה יין נסך. וס"ל דה"ק וכי שכשוך כי האי גוונא עושה יין נסך ליתסר בהנאה: אמר ליה אימור דאמרי וכו'. כלומר אימור דאמרי אנא וכי שכשוך עושה יין נסך לבר מדמי דההוא חמרא. כלומר שאין שכשוך זה עושה אותו יין נסך ודאי שלא תהא תקנה לתערובתו במכירה לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו כיין נסך דקיי"ל בפ' בתרא (דף עד.) דביין נסך יין ביין אסור ולומר דאין דינך אלא כסתם יינן דאיכא תקנה לתערובתו במכירה לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו כדאמרי' התם דסתם יינן אפילו יין ביין: אגרדמים. אדם הממונה על המדות במצות המלך וטועם היין ונעשה סרסור ביניהם: שקדח במינקת. שנקב מגופת החבית במינקת] והעלה את היין במינקת והוא קנה חלול ומוצץ ומעלה היין עד פיו וטועמו ואסרוה [בהנאה] ואע"ג דשלא בכוונת נסוך הוא: חורם. משוגע ובעל מריבה וממהר לעשות בלא כוונה: ימכר. דהואיל וסבור של שמן הוא ליכא למיגזר שמא נתכוון לנסך

אבל

נר מצוה

*°ההוא עובדא דהוה במחוזא עאל עובד כוכבים לחנותא אמר להו אית לכו חמרא לזבוני אמרו ליה לא הוה יתיב חמרא בדולא שדא ביה ידיה שיכשך ביה אמר האי לאו חמרא הוא שקליה האיך ברתיחה שדיא לדנא שרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים איפלוג עליה רב הונא בר חיננא ורב הונא בריה דרב נחמן ואסרי *איקלע רב (א) נחמן למחוזא עאל רבא לגביה אמר ליה כי האי גוונא מאי א"ל אסור אפי' בהנאה והא מר הוא דאמר (שרי לזבוני לעובדי כוכבים) וכי שכשוך עושה יין נסך אמר ליה אימור דאמרי אנא לבר מדמי דההיא חמרא אבל דמי דההוא חמרא מי אמרי וקיימא לן כרב (ג) נחמן דתניא כוותיה דתניא *אגרדמים עובד כוכבים שקדח במינקת והעלה יין לפיו או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית זה היה מעשה ואסרו וממאי דהאי אסרו דקתני בהנאה הוא מדלא קתני ימכר כדקתני סיפא דקתני סיפא חורם עובד כוכבים שהושיט ידו לחבית של יין יכסבור של שמן היא ונמצאת של ' זה היה מעשה ואמרו ימכר

רש"י

דף נו:לא גזרו עליהן בקטנותן: האי לאו חמרא הוא. בתמיה: שקליה האיך. ישראל ברתיחה ושדייה לחמרא בדנא כלומר לא תשתה מיניה: כה"ג. היכא ששיכשך עובד כוכבים ביינו של ישראל שלא בכוונת ניסוך לעבודת כוכבים: והא מר הוא דאמר. שרי לזבוני לעובדי כוכבים: דמי דההוא חמרא. דהוה בדולא מי אמרי מודינא בזה שצריך להוליך דמיו לים המלח ודמי שאר היין שבחבית מותר: אגרדמים. אדם הממונה לשער המדות בשער המלך שלא ישקרו בהן והוא טועם היין ונעשה סרסור ביניהם: שקדח במינקת. והעלה את היין והוא קנה חלול ומוצץ ועולה היין עד פיו ומטעמו או שטעם מן הכוס והחזירו ישראל לחביה: ואמרו ימכר. הואיל דסבור דשל שמן היה ליכא למיגזר שמא נתכוון לנסך אבל אם קדח במינקת דהוא יודע דיין הוא חיישינן שמא ניסך לעבודת כוכבים

א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכד:

דף נח.

[עי' שבת י"א]

אלך רבא

הגהות הב"ח
(א) ג"ב כונא בכי דר"נ בן כוא גי' בגמ' לפי' רש"י וגי' העמוד פה כוא כגי' התוס' ע"ש: (ב) כרב כונא בכי דר"נ:

פ"א ר"נ

אבל קדח במינקת דיודע דיין הוא חיישינן שמא נסך לעבודת כוכבים ודאמרינן זה היה. מעשה ואסרוה כלומר בהנאה רבנן לטעמייהו דאמרי דיין נסך ואפילו כתם יינן אוסר במשהו בהנאה כדאיתא לקמן בפרק השוכר [דף עד.] והכי מסיים בה בתוספתא מפני שטפה של יי"נ אסורה ואוסרת במשהו אבל לרשב"ג דפליג עלייהו ואמר ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו וקי"ל כותיה בסתם יינן אפי' יין ביין לא שוו דינייהו דהעלה במינקת וטעם מן הכוס והחזירו לחבית משום דבטעם מן הכוס והחזירו לחבית לא מיתסר אלא כנגד מה שהחזיר לחבית וימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי איסור שבו אבל קדח במינקת והעלה יין לפיו מתסר כולי חמרא שכל היין התחתון בסים לעליון והוה ליה כי ההוא דאמרינן לקמן בגמרא [דף ס.] מפיס ומשוליה טמא הלכך ה"ל כנוגע בכולו: **ואיבא** למידק אמתניתין כיון דעובדא דרבא וברייתא דאגרדמים מגעו שלא בכוונת נסוך הוה אמאי איתותב רבא לימא אנא דאמרי כרבנן דפליגי עליה דרבי נתן [דף נז.] דסבירא להו דכל הנוגע ביין מחמת דבר ידוע אין חוששין לומר שמא אף לנסכו נתכוין דמש"ה שרי בהנאה במדדו בין ביד בין ברגל תרצו בזה דלא דמי משום דבעובדא דרבא איכא נגיעה

רש"י

כוכבים: וכחו. מפרש ואזיל מאי. מימר אמר. עובד כוכבים בדעתיה סלקא דעתך רבנן כי הני כשרים אי חמרא הוו שתו אמרו לדידי תא אשקיין בתמיה: בחדתא. יין חדש שאין לו ריח: והא קא נגע בנטלא. סלקא דעתך שהיה שואב יין מן החבית בכלי ששמו נטלא ופריך והא נגע עובד כוכבים בחמרא על ידי הנטלא וכיון מ"מ דלא ידע דחמרא הוא הוה ליה מגע עובד כוכבים שלא בכונה ואסור ומשני דהוה מוריק ארוקי והוה כחו שלא בכוונה שלא ידע שהוא יין וכחו שלא בכונה לא גזור אפילו בשתיה

[נז ע"ב]

גמרא

א °וכחו של עובד כוכבים שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן ושרי אפילו בשתיה היכי דמי כגון דקא מוריק ממאנא למאנא ולא קא נגע בחמרא וסבר דשיכרא הוא כה"ג שרי אפילו בשתיה כדאמרינן רבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי הוו יתבי וקא שתו חמרא אתא ההוא גברא ואמרו ליה תא אשקין לבתר דרמא לכסא איגלאי מילתא [דף נח.] דעובד כוכבים הוה חד שרי *דמימר אמר האי עובד כוכבים אי רבנן כי הנך הוו שתי חמרא אמרי לדידי תא אשקיין והא מריח לי בחדתא והא חזי ליה בליליא והא קא נגע ביה בנטלא ומגע עובד כוכבים שלא בכוונה אסיר דמוריק אורוקי וכחו של עובד כוכבים שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן °אמר רב אסי אמר רבי יוחנן יין

[נח ע"א]

ושכסוך יתירא שדי היה לו לומר והאי דרמא בדולא לאו חמרא הוא דבהכי סגי ליה מדנגע ביה חיישינן שמא לנסך נתכוון מה שאין כן במדדו בין ביד בין ברגל דליכא מילתא יתירתא וגבי אגרדמים נמי [כיון] שדרכן לנסך מה ששותים אף על פי שזה לידע השער היה עושה כיון שמה ששתה שלו הוא חיישינן שמא נסכו ואין זה נח לי דאם כן אין הגד השוה באגרדמים ועובדא דרבא כי היכי דניתיב מיניה תיובתא דבאגרדמים ליכא מילתא יתירתא שא"א לו לעמוד על השער אלא אם כן שותה הימנו ועל כרחין משום טעמא אחרינא אסרוהו שאינו ענין לעובדא דרבא אלא כך אני אומר דכי אמרינן דמגעו שלא בכונת נסוך אינו אוסר בהנאה ה"מ כשהוא נוגע לצרכו של ישראל במדדו בין ביד בין ברגל או שלא לצורך כלל כמטפח [דף ס:] ע"ג חבית מרותחת והפשר ג"כ במטפח על גבי חבית לצרכו של ישראל הוא להעביר הרתיחות אבל במגעו לצורך עצמו מחמת אי זה דבר בהא שקלינן וטרינן דרבא ס"ל דלא שנא ומש"ה שריה האי חמרא אע"ג דעובד כוכבים לצורך עצמו נגע בו כיון שמעשיו מוכיחין שלא לכונת נסוך עשה כן ואיתותב מברייתא דאגרדמים דהסיא נמי דכותה שנגע ביין ושתה ממנו להנאת עצמו וזה היה מעשה ואסרוה משום דסבירא להו דאפילו רבנן דשרו במדדו בין ביד בין ברגל מודו דכל שנוגע ביין לצורך עצמו ואיכא למיחש דלמא רמא אנפשיה כל מידי דחזי ליה ומנסך ובעובדא דמחוזא נמי איכא למיחש להכי: **הלכך** לענין הלכה קי"ל כרבנן דפליגי עליה דרבי נתן דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר וכתנא דאגרדמים דלא פליגי אהדדי וה"נ מוכח בתוספתא דברישא דברייתא דאגרדמים תני ירד לדלות החרלנים והזגין מן הבור זה היה מעשה ובאו ושאלו לחכמים ואמרו ימכר כולו לעובדי כוכבים אלמא תנא דאגרדמים גופיה מודה במגעו שלא בכונת נסוך דשרי בהנאה ומאי דאסר בהעלה במינקת היינו משום דנגע לצורך עצמו ומטעמא דכתיבנא הלכך כיון דתנא דמדדו ותנא דאגרדמים לא פליגי נקיטינן כתרוייהו וכן נראה דעת הראב"ד ז"ל אבל הרב אלפסי ז"ל השמיט ברייתא דמדדו בין ביד בין ברגל אלמא דס"ל ז"ל דפליגא אברייתא דאגרדמים וכן דעת קצת מחכמי הצרפתים ז"ל ומפרשים דשלש מחלוקות בדבר ת"ק סבר מדדו בין ביד בין ברגל ימכר כיון שאין דעתו לנסך ורבי נתן סבר ביד אסור ברגל מותר בהנאה ותנא דאגרדמים סבר דאפילו בפיו אסור בהנאה שאע"פ שאין דרכן לנסך כך חיישינן וה"ה לרגל וכ"ש אי"כ רבא אמאי איתותב לימא אנא דאמרי כת"ק דרבי נתן י"ל משום דהא עדיפא דקתני זה היה מעשה ואסרוה וקי"ל מעשה רב הלכך רבא ה"ל למיחש או למיסר ומ"מ לא ה"ל למישרא וכ"ת דכיון שכל נגיעת גופו שהיא בכוונת מגע אע"פ שאינה בכונת נסוך אוסר בהנאה למה שנינו [דף ס:] או שהיה מטפח ע"פ חבית מרותחת ימכר י"ל דכיון דאין דרך נסוך ברתיחות עשאו כמגעו ע"י ד"א ונמצא לפי דרך זה שכל נגיעת גופו שהוא בכונת נוגע אע"פ שאינה בכונת נסוך אוסרת בהנאה אבל שלא בכונת מגע לא דהיינו מתני' דתנן [שם] נפל לבור ועלה ימכר וכבר כתבתי למעלה שאין דרך זה נכון למיפסקא דנסוך רגל שמיה נסוך מברייתא דאגרדמים ואף לומר דתנא דאגרדמים פליג אתנא דמדדו בין ביד בין ברגל אינו נח לי דא"כ שריותא דרבא בפלוגתא דתנאי תליא ואפילו תאמר דאיותב משום דמעשה רב מ"מ הוה לן למימר בגמרא כתנאי שכן דרך התלמוד בכ"מ אלא שלפנינו יש הוכחה דמגעו שלא בכונת נסוך אוסר בהנאה כמו שאכתוב בסמוך בסייעתא דשמיא: **וכחו** של עובד כוכבים וכו'. בגמרא הכי איתא [דף נח.] דרבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי הוו יתבי ושתו חמרא עאל ואתא ההוא גברא אמרי ליה תיב ואשקיין בתר דרמא לכסא איגלי מילתא דעובד כוכבים הוה חד אסר אפילו בהנאה וחד שרי אפילו בשתיה אמר ר' יהושע בן לוי מאן דאסר שפיר אסר ומאן דשרי שפיר שרי מאן דאסר שפיר אסר מימר אמר רבנן חשיבי כי הני שיכרא שתו בתמיה אלא ודאי חמרא הוה ונסכיה דאע"ג דבמוריק אוריקי אסקינן [דף נח:] בהאי עובדא אפ"ה חיישינן דלמא נגע ונסך ואנן הוא דלא רמינן אדעתין למחזי דבישראל הוה מחזיקין ליה ומאן דשרי שפיר שרי מימר אמר רבנן כשרים כי הני חמרא שתו ואמרי לי תא ואשקיין בתמיה אלא ודאי שיכרא הוא. והא קא חזי ליה בליליא והא קא מריח ליה בחדתא. כלומר ביין חדש שאין לו ריח: והא קא נגע ליה בנטלא. דסלקא דעתין שהיה שואב היין מן החבית בכלי ששמו נטלא ומש"ה פרכינן דהא קא נגע בחמרא ע"י נטלא וכהי נמי דלא ידע דחמרא הוא ה"ל מגע עובד כוכבים שלא בכונה ואסור ומפרקינן לא צריכא דקא מוריק אוריקי וה"ל כחו שלא בכונה. כלומר דלא ידע שהוא יין: וכחו שלא בכונה לא גזור. אפילו בשתיה: **ואיבא** למידק וכיון דבישראל מחזיקין ליה ובליליא הוה דלא עיינין ביה ניחוש דלמא נגע י"ל דלא חיישינן להכי שכיון שהיה סבור דשיכרא הוה למאי הלכתא נגע ביה והרי המוזגין דרכן ליזהר שלא יגעו במה שהן מוזגין אלא למאן דאסר בהנאה חיישינן דכיון דרמי אדעתיה דחמרא הוה דלמא יהיב דעתיה לנסך ונגע ביה ומש"ה אסור בהנאה וכן פרש"י ז"ל ולמדנו מדבריו דכחו של עובד כוכבים אפילו בכונה אינו אוסר אלא בשתיה שאם היה אוסר אפילו בהנאה לא היה צריך [רש"י] להזכיר בכאן חשש נגיעה ונראה שלמדה הרב ז"ל מדשרינן כחו שלא בכוונה אפילו בשתיה דמכתמא דבכונה נסקיה דרגא ואם איתא דבכונה מיתסר אפילו בהנאה שלא בכונה הוה מיתסר בשתיה במגעו ולפי זה הא דאמרינן לקמן [דף ס.] עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא [חמרא] אסור בשתיה קאמר ולא בהנאה ואע"פ שכתב בפירושי רש"י ז"ל בהנאה נראה ממה שכתב כאן שהוא בטעות ידי סופר דהא לא מיתסר אלא משום דאוריק אוריקי ולדבריו לא מיתסר בהנאה ואע"ג דניסוך נמי כי האי גוונא הוא ששופכין יין או מים [לפני] עבודת כוכבים כדאמרי' בריש פרק כל שעה (דף כב.) ואימא כמים הנשפכים לפני עבודת כוכבים הנ"מ היכא דשמעינן ליה דנסך אבל היכא דלא שמעינן לא חיישינן ליה מידי בין במגע בין בכחו אלא דאחמירו רבנן משום בנותיהן אפילו היכא דלא שמעיניה דנסך ועיקר אסורא דידהו במגען דשייך ביה תקלה דבנותיהן אבל כאן גזרה בעלמא הוא ולפיכך הקלו בו לענין הנאה בכוונה כמו שהקלו אפילו לשתיה שלא בכוונה והרב בעל התרומה פירש בשם רבינו יצחק ז"ל דטעמא דמאן דאסר משום דקסבר דכוחו של עובד כוכבים בכוונת יין אוסרת בהנאה לפי שכן דרכן לנסך בשפיכה לפני עבודת כוכבים כדמשמע בריש כל שעה. ועל דרך זה פירש ג"כ ההיא דלקמן דעובד כוכבים אדנא וישראל אכובא אסור אפילו בהנאה וכן נראה מדברי הראב"ד ז"ל ותמהני מאי טעמא דמאן דאסר בהנאה והא אפילו נגע ה"ל מגעו שלא בכוונת ניסוך שהרי למזוג להנאתן היה מתכוין ונפשוט מיהא דלא קי"ל כת"ק דמדדו וכדברי הרב אלפסי ז"ל וכ"ת כיון דבליליא הוה חיישינן שמא עשה מעשה מוכיח על הניסוך ואנן לא חזינן מדדו ביד נמי ניחוש שמא שכשך בידו ואנן לא חזינן דהא ביין מרובה ליכא למיקס עלה דמילתא אלא ודאי משמע דמסתמא לא חיישינן וה"נ לא ניחוש ואפשר לומר דכל שהוא לפניו ביממא מירתת ולא עבד אבל האי דהוה מחזקי ליה בישראל בליליא הוה איכא למיחש דעביד כדבעי אבל מכל מקום צריך לפרש לפי שיטה זו דהאי אמרי' בעובד כוכבים אדנא דחמרא אסור בהנאה דבשופך לצורך עצמו עסקינן דאי לא לא עדיף מוריק אוריקי ממגעו ממש אלא אם כן

נמי ר"מ נתכוין לבאיל את היין או כגון שפקע החבית כולה שנוגע ביין כיון דלדבר אחר קא מיכוין מותר ואם מדדו ביד צריך לעיין אי יהבינן ליה דין מדדו ומותר בהנאה כיון שנתכוון לדבר אחר דהיינו למדידה או דילמא מתני' דוקא קא תני מדדו בקנה דבהכי הוא דמותר מיהו אם מדח' ביד אסור אפי' בהנאה ועל דבר זה נחלקו חכמי הדור וכתב הר"ר זרחיה להתיר והאי דנקט מדדו בקנה משום דהא קמ"ל כיון שמדדו בקנה אסור בשתים ומותר בהנאה אבל יש אחר כתבו לאיסורא אפילו בהנאה והביאו ראיה מהרב אלפסי שלא כתב בהלכותיו מחלוקת דרבנן ור' נתן דפליגי גבי מדדו ביד לפי שסמך על משנתינו דנקט מדדו בקנה ולא נקט ביד אלמא ביד אסור אפילו בהנאה:

א כח של עובד כוכבים כגון שמערה מכלי אל כלי אם בכוונה שיודע שהוא יין היוצא מהכלי אסור וכתב הרשב"א שאסור אפילו בהנאה והרא"ש אינו אוסרו אלא בשתיה ומה שנשאר ממנו בכלי מותר אפי' בשתיה ואינו אסור משום ניצוק שלא החמירו בכח העובד כוכבים לאסור המחובר לו ע"י ניצוק ואם הוא שלא בכוונה שלא ידע שהוא יין הכל מותר אפי' בשתיה. וכח כחו ככחו דמי ורש"י היה מסתפק בגת שלנו שיש בה ג' כחות כגון הדפין והקורה והגלגל אם חשובים ככחו והרשב"א כתב אפי' י' כחות דיינינן להו ככחו לאוסרו בהנאה לסברתו שאוסר כחו בהנאה והרא"ש כתב בתשובה על הקורה שגלגלה עובד כוכבים לבדו ראיתי רבותי מתירין לפי שיש כמה כחות וכן אני מתיר אפי' בשתיה וכתבו בעלי תוספות נשאל להראב"ד מעשה שבא עובד כוכבים א' בכעס והוציא הברזא מן הכלי ונשפך מן היין לחוץ הנשאר אם הוא אסור או מותר ואם הוא מותר בהנאה או אפי' בשתיה ויש בהם מי שהוא מתיר אפי' בשתיה מטעם שהוא כזורק מים לטיט שהוא הולך לאיבוד ולדברי זה המתיר אין לנו שפיכות עובד כוכבים אסור אלא מכלי לכלי והלא במנסכים לפני עבודת כוכבים שופכים לפניה בקרקע כעין המזלפין להנאתן ואין לנו אלא מה שנהגו הטעם אבל הדרך שיכול לדונו להיתר מפני חמתו ולולי בירושלמי כל מה שאומר בגמ' לא יועיל להיתר כי מה שאמרו במשנה נטל את החבית. וזרקו בחמתו לבור זה היה מעשה והתירו ואפילו דאזיל מיניה לא היתה חמתו עם בעל הבור אבל זה שכעס עם בעל היין מי יימר דלא לאינסוכי איכוין למיסריה עלויה בנסוכו והוה ליה כחו ומגעו בכוונה אך המעשה אשר הביאו בירושלמי נראה שכל מה שהוא בחמתו אינו מנסך. עובד כוכבים הוה ליה קופין בי מעצרתא דישראל אתא ישראל וזלף ביה חמרא אייתיה קופתא ושפכון לגובהא פי' שמר ישראל בעל הגת את ייט בקופותיו וגעל הכדים שהיה נסס ייט של ישראל ונתנוהו לבור והתירוהו מטעם כל שהוא בחמתו אינו מנסך מכל זה לא ראינו היתר אלא כחו אבל לא למגעו דלא גרע מחמרא דרבי יוסי בן נהוראי ור' יוחנן בן ארזא דלא הוה ידע דחמרא הוא למאן דשרו ליה בשתיה ואפ"ה אקשינן והא קא נגע ושנינן דקא מוריק ארוקי ומכלל דמגע שלא בכוונה אסור בשתיה. וחמתו במגע כי דעתו שהוא יין אסור דלא גרע ממגע שלא בידיעת יין ואסור בשתיה אלא שי"ל כי זהו העובד כוכבים נגיעתו שכעס על ישראל והוציא הברזא לא נגע אלא בקילוח היוצא עם הוצאת הברזא והוא ניצוק ואם כחו בחמתו אינו אוסר כ"ש ניצוק בחמתו אינו אוסר דלא עדיף ניצוק מכחו ודבר זה השכל טעמו והדעת מקבלו והנה מותר בשתיה וכתבו בעלי תוספות דין כחו בכוונה שהוא לא ידע שהוא יין אלא שמכוין לדבר אחר כגון ההוא עובדא וכן

יין א *שמזגו עובד כוכבים אסור משום לך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב *בעו מיניה מרב כהנא עובד כוכבים מהו שיוליך ענבים לגת אמר להו אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב איתיביה רב יימר לרב כהנא ב עובד כוכבים שהביא ענבים (לגת) בסלין *ובדרדורין אף על פי שהיין מזלף עליהן מותר אמר ליה הביא קאמרת אנא לכתחלה קא אמינא אמר רב אשי ג האי עובד כוכבים דנסביה לחמרא דישראל אע"ג דלזבוניה ומישקל דמיה אסור מישקל דמיה מההוא דנסביה

נר מצוה

רש"י

יין שמזגו: יין של ישראל שנתן בו עובד כוכבים מים לתקנו בשתיה שכן דרך יינם שהיה חזק כשהיו מוזגין אותו בכוס נותנין בו מים לפי מה שהוא: אסור. ואע"ג דלא נגע גזור רבנן בכחו לאוסרו אף בהנאה משום הרחקת עבירה: ובדרדורין. גיגיות קטנות: אע"ג דלזבוניה. ישראל לעובד כוכבים אחר אסור משקל דמי מההוא עובד כוכבים שרי דלאו מכר הוא ואינו נכנס מדמי יין נסך אלא אומר לו שפכת ייני ואבדתו ממני ודמי יין

כן נראה מהלכה הכא דמדדו בין ביד בין ברגל וכדברי הרב אלפסי ז"ל: יין שמזגו עובד כוכבים. שנתן בו מים לתקנו בשתיה: אסור משום לך לך אמרין נזירא. משל הוא שאומרים לנזיר שלא יקרב סביב לכרם שלא יכשל לאכול מפירותיו וה"נ אסרו כדי שלא יבא לידי נגיעה אבל מדינא שרי משום דבשעה שמוזג מקטף קטופי זריקה היא ואינו נעשה יי"נ בכך כדאמרי' לקמן דזריקה בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך ואפילו בשקשוקי מחובר מן הכלי שמוזג בו ליין לא חשבינן ליה מגע על ידי ד"א דלא מיקרי מגעו על ידי ד"א אלא בקנה וכיולא בו אבל בדבר לא לא הלכך בכל ענין אינו אלא כזורק דאינו עושה יי"נ ולא אסרינן ליה אלא משום לך לך אמרין נזירא וכיון דמשום הא בלחוד נאסר לא מיתסרו אלא בשתי' וכ"כ רש"י ז"ל אלא שמה שכתב דמשום כחו מיתסר אינו מחוור דכי האי [גוונא] לאו כחו הוא אלא כעין זריקה וכמו שכתבנו ולפיכך יש מי שפורש דכיון דלא מיתסר אלא משום הרחקה דוקא במזיגה ראויה אבל אם שפך עובד כוכבים מעט מים בחבית גדולה או ששפך בה הרבה יותר מכדי מזיגה אין היין נאסר שלא אסרוה אלא משו' לך לך אמרין נזירא כלומר שלא יבא העובד כוכבי' מוזג יינו של ישראל ויבא רגיל אצלו ואתי למינגע בי' אבל כי האי מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן והביא הרמב"ן ז"ל ראיה לזה מן הירושל' דגרסי' התם רבי ירמי' בשם ר' חייא בר אבא יין שמזג בחמין אסור בצונן מותר יבא עלי שלא עשיתי מימי ר' יוסי אזל לגור חמתין שהו חמר בחמימין ואדמתי מזג אמר לון מאן שרו לכון ובודאי דהא דמפליגינן בין צונן לחמין הייטו משום דיין שמזגו עובד כוכבים לא מיתסר אלא בשתקט לשתיה ומש"ה אסרו בחמין והתירו בצונן [שלא היה דרכן למזוג אלא בחמין] ואע"ג דאנן לא סמכינן אהא משום דלא מקיימינן בגמרא הכי אלא מזגו סתם אמרי' ועוד דהתם נמי אמרינן יבא עלי שלא עשית מימי וכ"ש דהאידנא רגילי רובא דאינשי למזוג את הכוס בצונן מכ"מ גמרינן מיניה דחבית גדולה דאין דרך בני אדם למזוגה שאם זרק שם מעט מים שהיא מותרת ואפשר שאפילו נתן בה מים כדי מזיגה כראוי לשתיה שריא לפי שאין דרך מזיגה למזוג חבית בבת אחת אבל בכוס נראין הדברים שאפילו לא שפך אלא מעט מים או יותר מדאי שאסור שכיון שדרכן של בני אדם חלוק במזיגה בין מרובה בין מעט מזיגה מיקרי' ועוד שאם אתה אומר כן נתת דבריך לשיעורין ומיהו דוקא במתכוין למזוג אבל שלא בכוונה לא גרע מכחו שלא בכוונה שמותרת אפילו לשתיה ויש שמקילין עוד לומר דיין שמזגו עובד כוכבים דיעבד מותר דכיון דאינו נאסר אלא משום לך לך אמרין נזירא לא מיתסר אלא לכתחלה מידי דהוה אמוליך ענבים לגת דאסרינן נמי ע"י עובד כוכבים בסמוך מהאי טעמא ואסיקנא דיעבד מותר לאו מילתא היא דהסיא איתמר לכתחלה כדאמרי' מהו שיוליך ענבים אבל הכא שמזגו קאמרי דמשמע דיעבד ועלה מהדר ר' יוחנן דאסור אלמא דיעבד נמי אסור והיינו נמי דאמרי' לקמן [דף נט.] בחמרא דמזיגה עובד כוכבים לא והכריז על יינן משום יי"נ דאלמא אפילו דיעבד נמי אסור ואע"ג דהסיא דמוליך ענבים לגת לא אסרו אלא לכתחלה לא כל הסוגיין שוין דמשום דהכא שייך למיגזר טפי אסרינן ליה משום לך לך אמרין נזירא אפילו דיעבד: עובד כוכבים מהו שיוליך ענבים לגת וכו' ופשט לה לאיסורא משום לך לך אמרין נזירא. ופירש הרא"ב"ד ז"ל דטעמא דמילתא מפני שבאותן דרדורין דהייטו גיגיות קטנות [שמוליך בהן] יש בהן יין שזב מן הענבים וכשהעובד כוכבים שופך מן הענבים נשפך גם כן היין על ידו ואף ע"פ שאינו יין גמור מפני שעדיין לא נמשך בגת אסרינן לכתחלה משום לך לך אמרין נזירא אטו שפיכת יין גמור אבל דיעבד שרי ולפי שיטה זו הורה הרב ז"ל שאם סייע ישראל את העובד כוכבים בשפיכת הדרדורין מותר ואפילו לכתחלה דכיון דביין הגמור הנשפך על ידי ישראל ועובד כוכבים שרינן בדיעבד בפרק השוכר (דף עב:) ואף ע"ג דלכתחלה אסרינן התם משום דלמא משתלי ישראל ושדי עילויה דעובד כוכבים וה"ל כח עובד כוכבים גרידא הכא לא גזרינן דהויא לה גזירה לגזירה דאפילו כי שדי עובד כוכבים לחודיה לא מיתסר אלא משום גזירה דיין גמור ולפי פירוש זה נ"ל דסלין דקאמר במזופפין דומיא דדרדורין שהיין מתעכב בהן שאינו בסלין מנוקבין אין לחוש לדבר שהרי אין היין מתעכב בהן ואחרים פירשו דמאי דאסרינן בעובד כוכבים שיוליך ענבים לגת הייטו טעמא משום דבגת שיש בו יין שכבר נמשך עסקינן וגזרינן שמא יגע ביין שבגת והא דתניא ואע"פ שהיין מזלף עליהן לאחר ששפכן בגת קאמר והכי משמע בתוספתא דגרסינן התם עובד כוכבים שהיה מעלה ענבים בסלין ובדרדורין לגת אף ע"פ שנפלו בגת והיין מנטף על גבי ענבים מותר ולזה מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות מאכלות אסורות ולפי שטה זו בגתות שלנו שלעולם אין היין צף בהן על גבי הענבים אין לחוש לעובד כוכבים שמוליך ענבים לגת אבל לשטת הרא"ב"ד ז"ל צריך ליזהר בדבר: גרסינן בגמרא [דף נט:] ההוא אתרוגא דנפל להביתא דחמרא *שדא ההוא עובד כוכבים ידיה וקא שקיל ליה. כלומר קפץ עובד כוכבים ואחזו בתוך היין שלא השקע: אמר ליה רב אשי נקטוה לידיה כי היכי דלא לשכשך ביה. כלומר וליתסר בהנאה שאין מנסכין אלא על ידי שכשוך: ודרעוה לחביתא עד דשפייה. כלומר כפה החבית לצד אחד עד שישפך יינה כדי שימשך היין מיד העובד כוכבים ואפ"ה תהא מותרת חבית בהנאה דכ"ז שידו תחובה ביין אם יוליאנה א"א לשמרו שלא ישכשך ואע"פ שאנו אוחזין את ידו כך פרש"י ז"ל וכן פירש בהא דתניא [דף נז.] מדדו בין ביד בין ברגל ימכר דטעמא דמילתא משום דנסוך לא הוי אלא ע"י שכשוך *שהרי כתב לקמן [רש דף ס:] בעובדא דחביתא דאיסתדיק לארכה דהייטו טעמא דשריוה לאיזדבוני לעובד כוכבים משום דלא שכשך שאף ע"פ שקרב האגאין זו בזו והוי נוגע ביין ע"י אגאי החבית לא הוי כנוגע בקנה דהתם שכשך בקנה והכא ליכא שיכשוך והוי האי עובדא מגעו ע"י ד"א שלא בכונת נסוך הוא ואפ"ה אם שכשך אסור בהנאה לפי דבריו ז"ל: ואיבא למידק עליה דא"כ הא דתנן [דף ס:] נפל לבור ועלה ומדדו בקנה והתיז את הצרעה בקנה כולה בשלא שכשך והיאך אפשר למתיז את הצרעה בקנה שלא ישכשך וכ"ש שכשוך גדול בעינן והלא הוא ז"ל כתב כאן שאם יוליא את ידו א"א לשמרו שלא ישכשך אלמא שכשוך בכל דהו הוי א"נו לא חיישינן להכי כלל וכולה מילתא תליא אי מחזי כמכוין לנסך או לאו והכא שהכניס ידו למנקטיה לאתרוגא ה"ל מגעו שלא בכונה ושרי כל שאינו נוגע לצורך עצמו וכמו שכתבתי למעלה ומש"ה אמר להו דלנקטוה לידיה כדי שלא יעשה מעשה מוכיח שהוא מתכוין לנסך דכל דלא עביד הכי הוו לאו כמדדו בין ביד בין ברגל דשרי לת"ק בהנאה ולפיכך השמיט הרב אלפסי ז"ל האי עובדא דאתרוגא מפני שהוא סובר דמגע עצמו אע"פ שהוא שלא בכוונת נסוך אסור בהנאה מההוא עובדא דהוה במחוזא דלעיל [דף נז:] ודוחה מהלכה הסיא דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר וכמו שכתבתי למעלה אבל הרמב"ן ז"ל כתב שאין צריך לדחות האי עובדא אפילו לפי סברתו ז"ל דאפשר דהאי עובד כוכבים היה סבור למנקטיה לאתרוגא קודם שיפול לתוך היין ונמצא שכשנגע עובד כוכבים ביין ה"ל מגעו שלא בכונה ומש"ה אמר להו רב [אשי] דלנקטוה לידיה כי היכי דלשתרי לזבוני לעובד כוכבים והרא"ב"ד מיקל עוד שפירש דהאי עובדא דאתרוגא להתירו בשתיה קאמר לפי שרובן אין מנסכין אלא בשכשוך וכדרך שיטת רש"י והוא ז"ל הקשה על דבריו מדאמרי' [לקמן [דף ס:] בסמוך] בההוא עובד כוכבים דאשתכח בי מעצרתא דאי ליכא טופח ע"ג להטפיח בהדחה בעלמא סגי אלמא הדחה מיהא בעינן ואמאי והא הכא שרינן ליה אפילו בשתיה משום דליכא שכשוך איכא למימר דהתם הייטו טעמא משום דהוי מגעו *(שלא) בכונה הלכך חיישינן למיעוטא דמנסכין בלא שכשוך אבל הכא דליכא כונה לא חיישי' ואין פירש זה מחוור דכל היכא דאיכא מגע עצמו ליכא למשרי בשתיה דלא גרע מנפל לבור ועלה מת דאמרי' ימכר: האי עובד כוכבים דנסביה לחמריה דישראל אע"ג דלזבוניה ישראל לעובד כוכבים אחר אסור משקל דמי מההוא עובד כוכבים שרי'

דלאו מכר הוא והיינו נהנה מדמי יי"נ אלא אומר לו שפכת את ייני ואבדתו הימני ודמי יין כשר קא שקיל ואע"ג דעובד כוכבים לא יהיב ליה דמי אא"כ יהיב ליה ישראל תמרה לא מיתסר מש"ה דמ"מ הרי הוא מחוייב ליה דמי נזקו ומשום תשלומי נזק שקיל לאו לדמים ולא משום תורת מכר ואמרי' עלה בגמרא אמר רב אשי מנא אמינא לה דתניא עובד כוכבים שנסך יינו של ישראל שלא בפני עבודת כוכבים אסור ר' יהודה בן בבא ור' יהודה בן בתירא מתירין אותו מפני ב' דברים א' שאין מנסכין יין אלא בפני עבודת כוכבים ואחד שאומרים לו לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי וכתב רש"י ז"ל ואע"ג דלא סבירא לן כותייהו להתירו למוכרו לעובד כוכבים אחר מההוא עובד כוכבים מיהא שרי לאיפרועי נזקיו משום טעמא דלא כל הימנך: ואיבא למידק עליה מנא ליה לרב אשי דרבנן דפליגי עלייהו דר' יהודה בן בבא ור' יהודה בן בתירא מודו דמשקל דמי מההוא עובד כוכבים שרי דלמא לרבנן כי היכי דלזבוני לאחר אסור ה"נ למשקל דמי מההוא עובד כוכבים אסור והיכי נשמע מדר' יהודה לרבנן בהא מילתא ואי מסברא פשיטא ליה לרב אשי דשרי

שלטי הגבורים

א וגבי יין שמזגו עובד כוכבים כתב המור עובד כוכבים שזרק מים ליין מותר אפילו בשתיה ואפילו מאן דס"ל ליה נגוע אסור היינו דוקא יין ליין אבל מים ליין לא במה דברים אמורים שאינו מכוין למוזגו כגון זורק מים לחבית גדול או לכוס ולא ידע שהוא יין שהוא ידוע שאינו מכוין למזיגה [אבל אם מכוין למזיגה] אסור בשתיה ואם אין ידוע אם כוון למזיגה אם לאו כתב בתשובה דספקא דרבנן לקולא:

לשון ריא"ז: עובד כוכבים שמזג יינו של ישראל במים אע"פ שלא נגע ביין אסור גזרה שמא יגע בו ודומה למה שאומרים לנזיר סחור סחור לכרמא לא תקרב והמורה אוסר אפי' בהנאה ומז"ה כתב במהדורא תניינא בסוף הפרק שאינו אסור אלא בשתיה וכן נראה בעיני כמבואר בקונט' הראיות:

ב וגבי עובד כוכבים שהביא ענבים לגת כתב הרשב"א יש מי שהורה שאסור ליתן ענבים בדרדורים לגת ע"י עובד כוכבים מפני שהענבים נסחטים והיין מתאסף לשולי הדרדורים ונמצא העובד כוכבים שופך יין לגת והם ישראל מסייעו בנתינתו לגת מותר אפי' לכתחלה שהרי יש כאן כח ישראל מעורב בו עכ"ל והביא עובד כוכבים לבדו ושפכו לגת אע"פ שהיין מזלף על הענבים מותר מפני שעדיין לא נדרכו הענבים ולא נמשך יינו ואין מכוין לשפיכת היין אלא לשפיכת הענבים ע"כ:

לשון ריא"ז וכן אם יוליך העובד כוכבים ענבים של ישראל בגת גזרה שמא יגע ביין והם הוליכן אע"פ שהיה היין זב מן הענבים מזלף עליהן הרי זה מותר ונראה בעיני שאם נגע עובד כוכבים בענבים הדרוכות בגת ולא נגע ביין לא נאסר היין כמבואר בקונטר' הראיות וכתבו בעלי התוספות דהר"ר דוד היה אוסר לתת כוס ביד עובד כוכבים ובו יין ולאחוז בידו אע"פ שאינו מזיזו משום לך לך אמרין שמא יזיזנו או שמא ישכשכנו או שמא ישכשך וינסך אבל לענין סתום מטלטל עובד כוכבים לבדו ונשא והיכא שנפל לו מידי ביין כתב הטור שאם הכניס ידו והוציאו לא נאסר בהנאה בהכנסת ידו אפי' יודע שהוא יין שאינו מכוין אלא ליטול את שלו אבל בהוצאת ידו יאסר בהנאה כיצד יעשה יאחז בידו שלא ינענע ביין ויפתח נקב בתחתית של חבית ויוציא היין דרך שם וכן אם דרך היין ברגליו מותר בהנאה כיון שטרוד בדריכה והרשב"א ז"ל כתב שאפי' נגע ברגליו ביין אפילו בכונת מגע מותר בהנאה כיון שאין דרך ניסוך בכך והרא"ש אוסרו בהנאה וכן אם הכניס ידו לחבית של יין והוא יודע שהוא יין מותר בהנאה ופר"ת ז"ל דוקא שלא נודע לו שהוא יין עד שיוציא ידו והרא"בד כתב אפי' נודע לו שהוא יין אם מיד כשנודע לו הוציאה מותר בהנאה וכן היא מסקנת הרא"ש ועוד כתב הרא"ש שאין לנו לדמות מילתא למילתא אלא מה שמפורש בתלמוד שהוא טירדא דוקא בזה מותר ואין לו לדמות דברים אחרים

כתבו בעלי התוספות סי' י"ד בשם בעל התרומה הלכה למעשה. גיגית של ענבים דרוכים מותר ליגע בהם לכתחלה כיון שאין שם המשכה ואם נוחן להניח גורגותני והיין צלול ונבדל מן הזגים והחרצנים כשם לאוסו מדהוא נקרא המשכה כה מכאן ואילך אם נגע עובד כוכבים ביין בגיגית נאסר הכל ואם לא נגע כי אם בחרצנים וזגים שבגיגית אין הכל נאסר אא"כ יש טופח שמחבר הכל עוד פסק גיגית מלאה יין וענבים ועדיין לא נמשכה ולוקח עובד כוכבים מעט ממנה לראות אם הוא טוב אם לאו אינו אוסר בשביל שהוא לקיחה ולא נקרא מנסך עוד פסק להדיא שאם לקח מן התירוש הנמשך ונתן על סגת בחיה מלאה חרצנים וזגים מין דבאינו מינו הוא נקרא עם היין דלרכה נתר שמא אולי' ורבין עליו ומנטלו וכן עשו הורא"ה:

עין משפט

א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טור י"ד סימן קכג וקכה:

ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות סמ"ג לאוין קמח טור י"ד סי' קכג:

בגמ' הגירסא אידי

וכן דעתו אף במגעו ע"י ד"א וכ"כ בחידושי הרמב"ן ז"ל

א מיי׳ פי״ב מהל׳ מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טור יו״ד סימן קכד :

ב מיי׳ שם סמג שם טור יו״ד סימן קכה :

אלף רפב

[דף שנט ג״א]

דשרי משום דמקלא קליא מאי מנא אמינא לה וכ״ל דרב אשי ה״ק מנא אמינא לה דשרי משום דמקלא קליא דלמא רבנן משום גזרת בטותיקן רמו עליה נמי איסור הנאה ונמצא דעובד כוכבים לא קלייה אלא הרי הוא מותר מן הדין וחכמים הוא שהחמירו עליו לאוסרו אף בהנאה משום דאיכא יין נסך ודאי דמיתסר בהנאה מן התורה וכמו שכתבתי בפרק אין מעמידין ומוכח לה מפלוגתייהו דרבנן ור׳ יהודה בן בבא דהא לר׳ יהודה בן בבא אלמא משום בטותיקן גרידא לא מיתסר בהנאה ומינה נשמע לרבנן דלא אסרי ליה בהנאה אלא משום דמחמירי וחיישינן שמא נסך אותו לעובד כוכבים וכיון דמהאי טעמא מיתסר פשיטא דשרי למשקל דמי חמרא מיניה דהאי לא נסכי הא שרי ואי נסכי מקלא קלי ומתוך פלפולו של הרמב״ן ז״ל למדתיה ולא כדבריו ובחדושי כתבתי לשון אחר דרב אשי לא שרי אלא היכא דנסכיה ודאי לעבודת כוכבים ומה שכתבתי עכשיו נראה נכון וברור דבין בסתם בין במפרש שרי למשקל דמי חמרא מיניה ור״י בן בבא ור״י בן בתירא [אאיסור הנאה הוא] דפליגי אבל [לא] מגע עובד כוכבים בשל ישראל דמכילתין דלדידהו לא אסר אלא בשתיה : **ההוא** חביתא דאשתקיל ברזא דיליה. דואי״ן בלעז :

רש״י

יין כשר [קא שקיל]: דאישתקל ברזא. ספ״א אלף רפא בלעז: כל דלהדי ברזא. קילוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה שהרי אין כאן שיכסוך שהנקב צר ואינו יכול לשכשך : ואידך שרי. אף בשתיה דקא סבר לרדין נמי לאו הוו חיבור לאסור היין ולית הלכתא כוותיה דאית דמוקי בתלמוד מלתיה דרב פפא כתנאי והוי רב פפא כרבי יהודה ופליגי רבנן ויחיד ורבים הלכה כרבים והכל אסור : עובד כוכבים אדנא. ומערה יין מן הדנא לכובא : וישראל אכובא. אוחז בידו : חמרא אסור בהנאה. דהוי כיין שמזגו עובד כוכבים וכחו הוא ואסרינן ליה משום לך לך אמרי׳ נזירא : ואי מצדד אצדודי לכובא. חמרא אסור משום דמקרקש לחמרא וכובא מלאה עסקינן

שרי מאי טעמא מיקלא קלייה : °) ההיא חביתא דאשתקל ברזא דילה אתא עובד כוכבים א נקטה אמר רב פפא כל דלהדי ברזא אסיר *ואידך שרו (ואיכא דאמרי אמר רב פפא דעד ברזא אסור ואידך שרי) אמר רב פפא עובד כוכבים ב אדנא וישראל אכובא חמרא אסיר עובד כוכבים אכובא וישראל אדנא חמרא שרי ואי מצדד אצדודי אסיר פירוש עובד כוכבים שקיל מגו דנא ויהיב לגו כובא וישראל אחיד ליה לכובא חמרא אסיר משום דקא אתי מכחו דעובד כוכבים אבל ישראל דשקיל מגו דנא ויהיב לגו כובא אף על גב דעובד כוכבים אחיד ליה לכובא חמרא שרי דעובד כוכבים הא לא עביד מידי ואי מצדד אצדודי לכובא אסור °אמר רב פפא עובד

°) [דף שנה ע״ב]

אתא עובד כוכבים אנח ידיה עילוה. כך היא הגרסא בגמרא בנוסחאות שלנו והרב אלפסי ז״ל גורס נקטה בידיה. כלומר שהעמיד הברזא שלא תשמט : אמר רב פפא כל דבהדי ברזא אסור. פירש רש״י קלוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה שהרי אין כאן שכשוך שהנקב צר ואינו יכול לשכשך ואידך שרי אף בשתיה דקסבר נצוק לאו חבור הוא לאסור כל היין ואמרי׳ עלה בגמרא אמר רב יימר כתנאי חבית. כלומר של תרומה : שנקבה בין מפיה בין מצדיה בין משוליה ונגע בה טבול יום טמאה ר׳ יהודה אומר מפיה ומשוליה טמאה. פירוש מפיה הואיל וכל היין שלמטה נעשה בסיס לעליון הוי חבור ומשוליה נמי הואיל וכל היין נמשך אחר הנקב הוי חבור אבל נקבה מצדיה טהורה כר״פ ורבנן לית להו דרב פפא הלכך לאו הלכתא כוותיה וכולו אסור בשתיה ומותר בהנאה כך פרש״י ז״ל ודעת הרמב״ם ז״ל בפרק י״ב מהלכות מאכלות אסורות דמאי דאמרי׳ אסור היינו אסור בשתיה ודאמרי׳ שרי היינו שרי לגמרי [כפרש״י] ואינו מחוור שהרי הסכימו הגאונים לפסוק הלכה בנצוק שהוא חבור ואפילו מוריק אורוקי מן החבית לכלי ונגע עובד כוכבים בחבית מה שבכלי אסור וכ״ש שכל מה שהוא בחבית עצמו שהוא חבור זה לזה ואסור ועוד הביא הראב״ד ז״ל ראיה לדבר מדתניא בפרק שני בתוספתא במסכת טבול יום חבית שנקבה בין מפיה בין משוליה בין מצידיה טמאה ר׳ יהודה אומר מפיה ומשוליה טמאה מפיה מפני שהמשקה משוך לתוך ידו משוליה מפני שהמשקה גרור לתוך ידו אבל מן הצדדין יעלה באחד ומאה אלמא דכמעורב חשבינן ליה ומש״ה קתני הבא מן הצדדין טהורה לפי שנתבטל ועלה באחד ומאה וכיון דכמעורב חשבינן ליה לגבי יי״נ א״א להתירו בשתיה ולפיכך יש לפרש דעד דאתי בברזא אסור אפילו בהנאה ומכאן ואילך שרי בהנאה ואע״ג דקאמר שרי סתמא כלפי שאמר דכל דאתי בברזא אסור והיינו בהנאה אמר נמי ואידך שרי כלומר שאינו אסור מאסור זה וכדתניא לעיל [דף נט:] ר׳ יהודה בן בתירא ור׳ יהודה בן בבא מתירין מפני שני דברים כלומר מתירין אותו איסור חמור שאסר ת״ק דהיינו איסור הנאה ולפי שטה זו נ״ל דלאו דוקא שרי בהנאה בפני עצמו [לר׳ יהודה] דא״א כיון דכמעורב חשבינן ליה אלא ימכר כל החבית חוץ מדמי איסור שבה ולפי פירוש זה יש מכאן ראיה לדברי הרב אלפסי ז״ל שהוא סובר דמגעו שלא בכוונת נסוך אסור אפילו בהנאה ודוחה ההוא ברייתא דמדדו [ריש דף נח.] בין ביד בין ברגל מהלכה וכמו שכתבנו למעלה דהא הכא דמגעו שלא בכוונת נסוך הוא ואפ״ה כל דאתא בברזא אסור ואפילו בהנאה משום דמגע עצמו היה שאפילו לגרסת הרב אלפסי ז״ל שהוא גורס נקטה בידיה בהדיה דנקיט לה נקיט לחמרא דידה דהא איסתקילא לה ברזא :

ולענין הלכה כתב רש״י ז״ל דלית הלכתא כר״פ כיון דרבנן דברייי׳ קיימי דלא כוותיה דאמרי דבין מפיה בין משוליה בין מצדיה טמאה ואין דבריו ברורים שאפי׳ נאמר דקס ליה ר״פ כר׳ יהודה ראוי לפסוק כמותו דאמורא הוא ובתרא אולי ר״ל ז״ל דרב יימר אתא לאיפלוגי למימר דר״פ כיחידאה והלכתא כרבנן [ודברי הרב אלפסי ז״ל שפסק כר״פ נראין עיקר וכ״כ הרמב״ם ז״ל בפרק הנזכר וכתב] הרב בעל התרומה ז״ל דהאי דלא אסר ר״פ אלא עד ברזא הייט דוקא כשהעובד כוכבים לא תחב אצבעו עד חלל החבית שאילו נגע עד חלל החבית ה״ל לגבי יין שלמעלה כנגע בשוליה ולגבי יין שלמטה כנגע בפיה דהכל טמא אפילו לר׳ יהודה אלא הכא בשהניח ידו על עובי הנקב עסקינן וכתבו רבותינו הצרפתים ז״ל שאם תחב בו את הברזא כך הוא דינו שכל היין אסור בשתיה וכן אם נטלו מן החבית שא״א שלא ישכשך בראש הברזא שבתוך החבית והרמב״ן ז״ל כתב דלענין יין שנשפך כשנטל העובד כוכבים הברזא אפילו היה הנקב סתום במגופה שאין שם שכשוך בראש הברזא אסור שכיון שנשפך כחו היא כדאמרי׳ בסנהדרין (דף עז:) האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בדקא דמיא וקטליה מיחייב גירי דידיה נינהו וה״מ בכח ראשון . כלומר שכפתו סמוך לשפת המים ופתח להם פתח וקלחו עליו עד שמת אבל בכח שני לא והכא כוליה חמרא כח ראשון הוא הלכך כחו מיקרי וה״ל מוריק אורוקי ואסור בשתיה ומיהו שלא בכוונה מותר דלא גזור רבנן בכחו שלא בכוונה : **אמר** רב פפא עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא חמרא אסור מ״ט כי קאתי מכח דעובד כוכבים קאתי . הכי איתא בגמרא במקצת נוסחאות והרב אלפסי ז״ל כתב פירש עובד כוכבים שקיל מגו דנא ויהיב ליה לגו כובא וכך הוא רוצה לומר שנוטל את החבית בידו ומערה לתוך הכובא חמרא אסור דה״ל מוריק אורוקי וה״ל כחו בכוונה ומיתסר והאי אסור איכא מ״ד דוקא בשתיה שאין כחו אוסר בהנאה ואיכא מ״ד דאוסר אפילו בהנאה וכמו שכתבתי למעלה בעובדא דר׳ יוחנן בן ארזא ומיהו דוקא דנקיט ליה עובד כוכבים לחודיה אבל אי נקטי ישראל ועובד כוכבים דנא ומוריק חמרא שרי כדאמרי׳ לקמן בפרק השוכר (דף עג:) דאמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא לסייע עובד כוכבים בהדייכו דלמא מתליתו ושדיתו עליה וקא אתי מכח עובד כוכבים ואסור כלומר מכח עובד כוכבים לבדו אלמא כי לא שדו ליה עילויה אלא דאיכא כחו וכח ישראל בדיעבד שרי וכן פרש״י ז״ל שם אבל אמרו בתוס׳ דה״מ כשישראל יכול להריק היין לבדו אבל זה אינו יכול וזה אינו יכול וכ״ש אם העובד כוכבים יכול וישראל אינו יכול אסור דה״ל ככח עובד כוכבים גרידא והכי מוכח סוגיא דפרק המלניע (דף צג.) גבי טומאה ולגבי מגמגם בזה דאפשר לגבי יי״נ אפילו [זה אינו] יכול וזה אינו יכול שרי כמו שאכתוב [בסמוך] בס״ד : עובד כוכבים אכובא וישראל אדנא חמרא שרי . משום דעובד כוכבים לא מידי קא עביד : **ואי** מצדד אצדודי לכובא אסור. פרש״י ז״ל דבכובא מלאה עסקינן ואסרי ליה דלמא נגע ואחרים פירשו דמשום קרקושי נאסר לפי שהוא משכשך בכוונה וא״ת א״כ בסמוך גבי כובא היכי אסיקנא חסיר שרי והא כי דרי לה מקשקש לה איכא למימר דהתם היינו טעמא דשרי משום דלא ניחא ליה בקרקושי דלמא משתפך עילויה והראב״ד ז״ל פירש דהיינו טעמא דאסרינן כי מצדד אצדודי לפי שבצדוד הכובא א״א שלא ירבה בשפיכת היין מפני שהדנא עומדת על שפת הכובא ונמצא שהורק מכח עובד כוכבים ולא נהירא דאכתי כחו וכח ישראל איכא וההיא דפרק השוכר [דף עב:] שהבאתי בסמוך מוכחת דדיעבד שרי וסבור הייתי לחלק ולומר דההיא דוקא כששני הכחות מעורבין וכהנהו שפוכאי אבל הכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי אסור דהכי

דמותר בהנאה הא בידו אסור נראין דברי רבינו אף שהרב אלפסי ס״ל הכי שהרי לא הביא מחלוקת דרבי נתן ורבי בהלכותיו משום דסמך על מתני׳ דרבי נתן אזלא וכו׳ ומה שכתב רבינו והוא הדין אם הנח עובד כוכבים פשט יד בתוך הדנא נראין דבריו דהא נגיעה היא ובהא ודאי בזב טמא ובעובד כוכבים עושה יין נסך ואין הפרש בין נוגע באצבע למגע בפשט יד לא בזב ולא ביין נסך ומה שכתב רבינו בנצוק הוא כדת והוא הנוק ועוד כתבו מעשה היה בפטש הוסם ומכתו הקנה יצא ברזא לחוץ ולקח העובד כוכבים הברזא ורצה להוחבה בנקב ולא היה יכול לבוין הנקב והיה היין מקלח על העובד כוכבים ועל ידיו ואחר כך לקח הישראל הברזא מיד העובד כוכבים ושטפה במים ונעלה במקומה והתירו היין בשתיה הואיל והיין מקלח על העובד כוכבים בשטף ולא בנחת ואין דרך ניסוך בכך הואיל ולא קלח בכוס ביד העובד כוכבים : לבון ריא״ז ומעשה בחבית של יין שניטלה הברזא מן הנקב ובא עובד כוכבים והניח ידו בפי הנקב שלא יצא היין הואיל ולא נגע בפי החבית אלא מן הצד לא נאסר בנגיעה זו שהיא מן הצד שלמטה שאינו ראוי לצאת דרך הנקב כמו שביאר מז״ה אבל היין שראוי לצאת דרך הנקב הכל חבור אחד ונאסר הכל בנגיעתו ומז״ה אסר אפילו בהנאה והמורה אסרו בשתיה לבד וכן נראה בעיני עיקר שאין כוונתו של זה העובד כוכבים בנגיעה אלא לה בקונטרס הראיות : עובד כוכבים המערה יינו של ישראל מכלי אל כלי את שעירה לתוכו אסור בהנאה והנשאר בכלי שמערה ממנו מותר אפילו בשתיה הואיל ולא נגע בו העובד כוכבים לא תחוב לנסוך אלא שגזרו בכחו משום מגעו ולפיכך כל היין היוצא חוץ לכלי שמערה ממנו אפילו הקלוח היוצא חוץ משפתו אסור אבל הנשאר בכלי מותר כמו שמבואר בפ׳ שלפנינו . ומז״ה אומר שלא התירו הנשאר אלא כשזרק היין מן הכלי העליון והפסיק את היין שהיה מערה מן היין הנשאר בכלי אבל אם לא הפסיק אלא מקלח היין ויורד מן הכלי העליון להתחתון הרי קלוח זה נקרא נצוק והנצוק הרי הוא חבור שהוא מחבר היין הנשאר עם היין היוצא מפת הכלי מה שנשאר בכלי מותר וכן נראה בעיני כמבואר בקונטרס הראיות : והרי הכל אסור ורבינו תם ביאר שאין הנצוק חבור ואף על פי שהקלוח יוצא משפת הכלי

המאור הגדול

וחברא דעד ברזא אסור בשתיה אבל בהנאה מותר ואידך שרי אפילו בשתיה. ודין נצוק מצינו שתחמיר בו הרי״ף ז״ל ואני דעתי נוטה להתירו בדיעבד כיון דפלוגתא דרב הונא ורב נחמן הוא כל בדרבנן

שלטי הגבורים

א כתב הטור סים׳ יו׳ יוצא דרך הנקב ונתן העובד כוכבים ידו על הנקב ומגעו מלמטה מה שמן הנקב ולמעלה אסור אפילו בהנאה ומה שממנו ולמטה לר״ת מותר אפי׳ בשתיה ורש״י אוסר כולו בשתיה ור״ת אוסר כולו בהנאה ולרב אלפס שלמעלה אסור בהנאה ושלמטה אסור בשתיה וכן עיקר . לא נגע אלא בקילוח היוצא בזה כתב הרא״ש בתשובה יין היוצא דרך הנקב אם הניח העובד כוכבים ידו על פי הנקב ועכב הוא מלצאת כל היין שבתוך אסור אבל אם לא נגע אלא בקילוח היוצא היין מותר אפילו אם נגע במתכוין ויראה מדבריו שמתירו אפילו בשתיה והראב״ד אוסר ואם הוא בענין שיצא כולו אלמא הניח העובד כוכבים ידו כגון שעושין מניקה בסופה ונותנין ראשה האחד בתוך היין בחבית ומוצצין ויוצא כל היין אם נתן העובד כוכבים ידו שם ומגעו מלאת הכל אסור בהנאה . כתבו בעלי התוספות שאלה להר״ר משה בר יהודה מעשה בא בכאן בדנא דאשתקיל ברזא ואתא עובד כוכבים ואנח ידיה עלויה ולא אמרתי בה לא איסור ולא היתר אמנם נ״ל דיש חילוק בין אנח ידיה בין שקל העובד כוכבים הברזא והדריה בדנא משום דכי שקל העובד כוכבים הברזא ומהדר לדוכתיה ה״ל כמדדו עובד כוכבים בקנה דמותר בהנאה שלא נתכוין אלא למדידה בעלמא והכי אמרי׳ דמברזא ואילך מותר בהנאה אע״פ שלא היה מתכוין אלא להציל דמגע עובד כוכבים בכונה קרינא ביה ודייקינן ממתניתין טעמא דמדדו בקנה הוא דמותר בהנאה אבל מדדו בידו אסור בהנאה דמגע בכוונה הוא אע״פ שלא נתכוין אלא למדידה בעלמא דאי כן ליתני מדדו מותר בהנאה וכל שכן בקנה אלא שמע מינה דיש חילוק בין ביד בין בקנה והוא הדין נמי אי אנח פישט יד בתוך אסור בהנאה אע״ג דלא נגעיה באצבעו ־דאמרינן במתני׳ או שהיה מטפח בחבית המרותחת ולשון טפיחה תפיסת יד הוא כדאמרי׳ בכמה מקומות בטעמא דנ״ע באופיא הוא דמותר בהנאה הא נגע בתפיסת יד אסור בהנאה בנגיעה והוא הדין נראה לי כששותה העובד כוכבים בבית ישראל ושייר היין בכוס ואתא ישראל והוציא מן הדנא עליו דאסור משום נצוק עד ברזא מותר בהנאה משום דהלכה כרשב״ג דאמר ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו כסתם יינס ומברזא ואילך מותר בשתיה והשיב רבינו זרחיה מה ששאלת בדנא דאשתקל ברזא בדקנו בלכות אלפסי ומצאנו במקצתם אתא עובד כוכבים נקטה וסברה באצבעתים גם בספרי ר״י אבן גיאת מצאנו אתא עובד כוכבים ואנח ידיה עליה וכו׳ ומה שדקדקרבינו מימשנה טעמא ד דדו בקנה הוא

נר מצוה

עובד כוכבים דדארי א זיקא וקא אזיל ישראל אחוריה מליא שרי חסירא אסור כובא מליא אסירא חסירא שרי רב אשי אמר זיקא בין מליא בין חסירא שרי דאין דרך ניסוך בכך והילכתא כרב אשי ההיא חביתא דפקעה לארכה אתא ההוא עובד כוכבים חבקה שריא רב פפא לזבונה לעובד כוכבים והני מילי דפקעה לארכה אבל ב לפותיה אפי' בשתיה נמי שרי מאי טעמא מעשה לבינה קא עביד ההוא עובד כוכבים דאשתכח *במעצרתא אמר רב אשי אי איכא טופח להטפיח בעי הדחה ובעי ניגוב ואי לא בהדחה בעלמא סגי ליה:

אלף רפג

רש"י

עסקינן ודלמא נגע: דדארי זיקא. שנושא נודות קשורין וקאתי ישראל אחוריה וחזי דלא נגע עובד כוכבים בגויה: חסרא אסירא. דמקרקש ליה ודמי לשכשוך והוי יין נסך: כובא מליא אסירא. דלמא נגע: חסירא שרי. דאין קרקוש בכלי פתוח: אין דרך ניסוך בכך. אבל בכובא מלאה דאיכא למיחש דלמא נותן ידו על שפתה ונגע מודה רב אשי דאסור: דפקעה לארכה. כשיושבת זקופה נסדקה מלמעלה למטה ובקשה ליפול חציה אילך וחציה אילך: חבקה. בין זרועותיו עד שסביא כלי: לזבוניה לעובד כוכבים דהא לא שכשך אף על גב שקירב האלאין זה לזה ומוגע ביין על ידי חצאי החבית לא הוי כמגע בקנה דהתם משכשך בקנה אבל הכא ליכא שכשוך: אבל לפותיה. הואיל ואין נבדלות זו מזו כי חציה העליון יושב על התחתון אלא שיוצא מעט מעט והעובד כוכבים הכבידם זו על גב זו לא הוי מגע אלא מעשה לבינה בעלמא קעביד כלבינה הניתנת על פי חבית ומכבידתה: מעצרתא. גת של ישראל ולא היה בה יין: אי איכא. בגת יין כ"כ שיש בו טופח להטפיח: ניגוב. אפר ומים ואפר כדאמרינן לקמן בהשוכר:

דבכי האי גוונא מפליגי לעיל [דף מט.] בזה וזה גורם כמו שכתבתי למעלה אלא שהוקשה לי במאי דאמרי' עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא חמרא אסור מאי קמ"ל פשיטא שהרי מעשה ישראל בכאן לא מעלה ולא מוריד ודוחק הוא לומר דנקטא משום גוונא בתרא דקא מסייים בה ואי מגלד אגלודי אסור: ונ"ל דהכי פירושו דעובד כוכבים נקיט דנא וישראל נקיט כובא מוגבה מעל הקרקע ועובד כוכבים לא היה יכול לאחוז הדנא ולהריק ממנה אלא מפני שהיא נסמכת על הכובא דנקיט ישראל בידיה וס"ד אמינא דבה"ג כח ישראל וכח עובד כוכבים מיקרי ולשתרי קמ"ל דלא משום דכה"ג גרמא בעלמא הוא וישראל מעשה עץ בעלמא משמש ואין הרקת היין באה מכח ישראל כלל והיינו דמסיים בה מ"מ כי קאתי מכח עובד כוכבים אתי ומשמע דאילו כי האי גוונא מיקרי אתי נמי מכח ישראל שרי ולמדתי ממנה ב' דברים חדא דאפילו זה [אינו] יכול וזה אינו יכול גבי י"נ שרי ועוד דכל דאיכא כח עובד כוכבים וכח ישראל אע"פ שאין כחותיהן מעורבין שרי ואפ"ה מאי דאמרי' ואי מגלד אגלודי אסור לא קשיא לי מידי מפני שידוע שהמגלד הכובא כשהוא מגביה לדדיה מונע כח העליון המעורה עד שכחו נפסק וכשהוא משפילה ממילא היין מתערה ונופל בלא סיוע של עליון כלל וה"ל כח עובד כוכבים גרידא ואסור וזה נראה נכון אפילו אי אמרי' דכל שכח ישראל מעורב בו בדיעבד שרי כדעת רש"י ז"ל ומיהו גרהב"ד ז"ל בלאו הכי לא קשיא לי שהוא פירש בההיא דהשוכר אפילו דיעבד נמי אסור משום דחיישינן דלמא שדו ליה כוליה עלויה וזו חומרא יתירא אלא שאמרו שיש לזה הוכחה בירושלמי:

גרסינן בגמ' במקצת הנוסחאות אמר להו רבא להנהו שקולאי דחמרא כי דריתו חביתא דחמרא לא תיקרו לעובד כוכבים לסיועי בהדיכו דלמא אגב אורחיה רמיתו עליה וה"ל כמאן דאתו מכחו ואסור ואיכא למידק עליה והא רבא גופיה אמר בפ' השוכר (דף עב:) להנהו שפוכאי לא תשבקוה לעובד כוכבים לסייעו בהדיכו דלמא משתליתו וכו' אלמא דוקא בשפיכה הוא דגזרינן אבל בהולכה לא וי"ל דאין ה"נ דבהולכה לא גזרינן כל שאין דעתו לשפכה אבל כל שהן מוליכין אותה כדי לשפכה מחמירין שלא יסייע עובד כוכבים אפילו בהולכה שמא יסייע בשעת שפיכה אבל מפירוש רש"י ז"ל נראה דלא גרסי' הכא להאי מימרא כלל דדוקא בשעת שפיכה הוא דגזרינן אבל לא מחמיר כולי האי למיסר הולכה מפני חששה של שפיכה ולפיכך לא כתבה הרב אלפסי ז"ל: **עובד** כוכבים דדרי זיקא. נוד קשור: וקאתי ישראל לאחוריה. וחזי דלא נגע עובד כוכבים בגויה: חסרה אסור. משום דקא מקרקש ודומה למשכשך והוי נסוך: כובא מליא אסירא. דלמא נגע: חסרה שרי. דאין קרקוש בכלי פתוח ועוד שהוא מתירא שמא יפול היין עליו ולא ניחא ליה בקרקושי: אין דרך נסוך בכך. ואפילו מקרקש ביה טובא שרי והכי איתא בירושלמי הדין דמרגיל זיקא מטיל לרע אין בו משום מערה מכלי אל כלי ובקצת ההלכות כתוב והוא דקטור פומיה והר"ס במז"ל כתב בל' הזה אין דרך נסוך בכך כיון שהוא קשור דלא מקרקש מאי דלא חזי ולפי זה אני מסתפק בכלי של זכוכית והרמב"ם ז"ל כתב בפ' שנים עשר מהלכות מאכלות אסורות כלי סתום מותר העובד כוכבים לטלטל ממקום למקום ואע"פ שהיין מתנדנד וגם כתב בפרק הנזכר וכן אחז כלי פתוח של יין ושכשכו אע"פ שלא הגביה הכלי ולא נגע ביין נאסר היין [ונראה שהוא מסכים לכך] אבל בתוספות כתבו [א] אין דרך שכשוך בכך אלא ע"י קרקוש שום דבר בידיו בתוך הכלי ולפ"ז אף בכלי זכוכית שרי ואפשר שהם סבורים דקרקוש לא אסר אלא מטעם כחו וא"כ הוא הדין עמהם דהא כחו כל היכא דלא נפק לבראי לא גזרו רבנן כדאיתא בפרק השוכר (דף עב:) אבל אפשר שנדחוד זה של קרקוש דרך נסוך הוא וכך מטין דבריו של רש"י ז"ל ומיהו בכובא מליא מודה רב אשי דאסור מפני חשש נגיעה ואיכא מ"ד דבשתיה בלחוד הוא דאסור אבל בהנאה שרי שאע"פ שכל ספק מגע שבפרק השוכר פירש בהם רש"י ז"ל אסור בהנאה הכא כיון דלמלאכתו מתכוין וישראל אזיל בהו דליכא למיחש אלא למגעו שלא בכונה הלכך לא מתסר אלא בשתיה ורבותינו הצרפתים ז"ל התירו לישא ע"י מוט בין מלא בין חסר לפי שאינו עשוי ליגע בכענין זה ואי משום שנשפך ממנו ה"ל כחו שלא בכונה ואף מה שנשפך מותר: **גרסינן** בגמרא [דף ס.] מעצרתא זיירא. כלומר גת שאין דורכין בה ברגלים אלא כובשין בקורה וזיירא מלשון מכבש כמו ויזר [טל] על הגזה: [רב פפא שרי רב אשי ואיתימא רב שימי בר אשי אסרי] בכחו כולי עלמא לא פליגי דאסור. כלומר היכא שהענבים נסחטין מכחו כגון שעולה על הנסרים שעל התפוח ומכבידן: כי פליגי בכח כחו. שמגלגל הגלגל והוא מפיל הקורה: איכא דאמרי בכח כחו כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי בכחו הוה עובדא ואסר רב יעקב מנהר פקוד אפילו בכח כחו. ומשמע דכיון דאסרינן כח כחו ה"ה לכמה כחות וטעמא דרב אשי דשרי בכחו משום דבעידנא דקא עצר ענבים הוא דקא עצר בלא יין ובשעה שהיין זב לאו כחו איכא ולאו כח כחו היינו טעמיה דרב אשי אבל למסקנא אסרינן ליה כיון דסוף סוף מכח עובד כוכבים נמשך היין וכן פסק רבינו חננאל ז"ל: [דף ס:] **ההיא** חביתא דפקעה לארכה. כשהיא יושבת זקופה נסדק מלמעלה למטה וביקש ליפול חציה אילך וחציה אילך: וחבקה בין זרועותיו וחברה עד שהביאו כלי: שריה רב פפא לזבונה לעובד כוכבים. משום דה"ל מגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונת נסוך שהרי להציל היין נתכוין: אבל לפותיה. הואיל ואין נבדלות זו מזו שהרי חציה העליון יושב על התחתון אלא שיוצא היין מעט מעט והעובד כוכבים הכביד זו על זו לא הוי נוגע ודוחק יין החבית אלא מעשה לבינה קא עביד כלבינה הנתונה על פי החבית ומכבידתה. וכתבו בתוספות דהני קנקנים דידן כי פקעי לארכייהו כפותיה דחביות [דידהו] דמו לפי שאותן חביות שלהן היו של חרס ולא היו בהם חשוקים נורקלים"א בלע"ז אבל הני דידן שהן מחושקים ומהודקים יפה ואין היין יכול לזוב רק מעט אפילו פקעי לארכייהו שרי להדק אותם ע"י עובד כוכבים דמעשה לבינה קא עביד: [שם] **ההוא** עובד כוכבים דאשתכח במעצרתא. דישראל ולא היה בה יין אלא שהיה משקה היין טופח עליה: נגוב. אפר ומים ואפר כדמפ' בהשוכר (דף עה.): כללא דנקטינן מהני שמעתתא במגעו של עובד כוכבים בגופו ומגעו ע"י ד"א ובכחו ובמזיגתו. מגעו של עובד כוכבים בכוונה כל היכא דאיכא למיחש שמא נסך אסור בהנאה והיינו ברייתא דאגרדמים [דף נח.] ועובדא דרבא דאיותב ואיכא מ"ד דכל"מ שבגופו עובד כוכבים עושה י"נ אפי' [בפיו] ונ"ל כן וכמו שכתבתי למעלה אלא נסוך [דף נו:] דרגל לא שמיה נסוך: מגעו בכוונת מגע ולא בכוונת נסוך היינו ברייתא [ריש דף נז.] דמדדו בין ביד בין ברגל וכבר כתבתי למעלה שאפשר לקיים דברי חכמים שאומרים ימכר להלכה ומיהו דוקא בשאין העובד כוכבים נוגע ביין לצורך עצמו וכמו שפירשתי למעלה אבל דעת הרב אלפסי ז"ל וקצת מחכמי הצרפתים ז"ל לדחות ההיא דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר לפי שהם סוברים דברייתא דאגרדמים פליגא עליה וכיון דרבא איותב מברייתא דאגרדמים סמכינן עלה מדקתני זה היה מעשה וקי"ל מעשה רב: מגעו שלא בכונת מגע יין אע"פ שיש בו כונת מגע אסור בשתיה ומותר בהנאה והיינו דתניא [דף נח.] חורם כותי שהושיט ידו לתוך החבית וכו' וכן הדין במגעו שלא בכונת מגע כלל דאסור בשתיה ומותר בהנאה וזו היא ששנינו [דף ס:] נפל לבור ועלה ימכר ומוקמינן לה לקמן בשעלה מת. ויש מגע גופו שמותר אפי' בשתיה דהיינו מגען דבני הספחות הקטנים וכדתניא בברייתא דלעיל (דף נז.) וכן הדין לכל תינוק עובד כוכבים לדברי מי שפוסק דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך אבל לדברי מי שפוסק כרב דאמר [דף נז.] עושה יין נסך אין לך מגע עובד כוכבים מותר בשתיה אלא מגע בני הספחות קטנים. אלו הן דיני מגע עצמו. אבל מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת נסוך כגון שנראה מתוך מעשיו שאינו מתכוין אלא למלאכתו אסור בשתיה ומותר בהנאה וזו היא ששנינו [דף ס:] התיז את הגרעה בקנה ימכר וכן הדין במגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת יין דלאסור בשתיה ומותר בהנאה מדמקשינן בעובדא דרבי יוחנן בן ארזא [דף נח:] והא קא נגע ביה בנטלא אבל ר"ת חולק בזה שהוא סובר דמגעו ע"י דבר אחר אינו אלא כחו וכל שלא בכונת יין מותר אפילו בשתיה כדאמרינן לעיל [שם] בכחו ודקא מקשינן והא קא נגע ביה בנטלא כבר פירשנוהו למעלה על דעתן: מגעו על ידי דבר אחר שלא בכונת מגע כלל לפי גרסת רש"י ז"ל שגורס לעיל [ריש דף נז.] בההוא עובדא דהוה בבירס דהוה נגע ברישא דלוליבא בחמרא שלא בכונה משמע דמגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונה אסור בשתיה

א וגבי עובד כוכבים שנושא יין בנוד כתב בטור היכא נושא בכובא אם חסרה שרי ואם הי' מלאה אסור שבקל יכול ליגע בו ולא ירדהו הילכך חיישינן שמא נגע בו וכתב הרשב"א שאינו אסור אלא בשתיה ומותר בהנאה דלא חיישי' שמא יגע העובד כוכבים בכוונה שהרי הוא עסוק במלאכתו אלא חיישינן שמא יגע בו שלא בכוונה והרא"ש ז"ל כתב אסור בשתיה ויראה שר"ל אפי' בהנאה וכ' הרמב"ן בשם הרהב"ד דוקא כשהישראל הולך אחריו דלא מצי מינטר ליה אבל הולך בצדו ונטר ליה אפי' מלא (עינו) שרי שאי אפשר לו ליגע בו שלא ראהו והרא"ש לא חילק. ואם נשא הכובא במוט בשנים אפילו מלאה שרי שהיא רחוקה ממנו ואינו יכול ליגע בה וכתב הרשב"א עובד כוכבים הנושא חבית במוט או אפי' על כתפו והיא נקובה ומוציאה יין שלא מדעת העובד כוכבים מותר אפי' היה היין נשפך מכחו דכל כחו שלא בכונה מותר אפי' בשתיה היתה מטפטפת מעט מעט אפילו יותר שמטפטפת מותר שאין היין נשפך מכחו של עובד כוכבים ולא מרבה בשפיכה בנדנודו שאפי' אם היתה מונחת על גבי קרקע היתה מנטפת ומוציאה כן כדרך שמנטפת היא ומוציאה על כתפו ואין כאן כחו של עובד כוכבים כל עקר ולכך מותר אלא שיש להתיישב בדבר ע"כ: **ב** וגבי חבית שנסדקה לרחבה והיין מטפטף לצאת ובא עובד כוכבים ונתן ידו עליה והכביד עליה עד שהדקה ומונע יציאת היין מותר וכן התיר ר"ת בזה שהיתה רפויה בהבית או מגופה שהיא רפויה ובא עובד כוכבים והדקה וכן התיר בחבית שאין שוליה מהודקים והיין יוצא שיקח ישראל נעורת בידו ויתחבנה כנגד הנקב שימנע קצת מהיין לצאת ויבא עובד כוכבים הומן ויהדקנו בסכין בנקב עד שיסתום היטב ומיהו אם היין בותת הרבה אז צריך ליזהר כי אז נוגע העובד כוכבים ביין ואם אינו נוגע בידו אלא בסכין מותר שאינו מכוין רק לסתום הכלי ולא ליגע ביין והוי כמו נוגע על ידי דבר אחר שלא בכוונה ויש מחלקין בין אם בא ליתן הנעורת סביב השולים במקום שמתחברין לדפנות ובין אם בא ליתנו באמצע לפי שבאמצע הוא תוחב הנעורת כנגד חלל החבית ונגע ביין ואסור אבל סביב השולים אינו תוחב כנגד חלל החבית והרא"ש לא חלק. וכן חבית שנסדקה לארכה והיין יוצא וכרכה עובד כוכבים וחבקה ומנע שלא יצא מותר בהנאה וכתב הרהב"ד דוקא בשלא היה שם ישראל שיוכל להציל אבל אם יש שם ישראל שיוכל להציל וקדם העובד כוכבים והציל ודאי כוון לנסך והרא"ש לא חלק. וכתבו בעלי התוספות חבית של יין המטפטפת והעמידה העובד כוכבים היין שבתוכו כשר אף בשתיה לפי שהדיקה של עץ לארכה נסדקת ושל חרס לרחבה מה התם מותר אף הכא נמי מותר כדאמרינן גבי ההיא חביתא דפקעה לארכה אבל פקעה לרחבה בשתיה מותר מ"ט מעשה לבינה קא עביד ביה הילכך חבית נמי שריא: עוד כתבו מעשה היה שהיין היה יוצא דרך אמצע שולים של פטם גדול ביום טוב והשולים לא היו מהודקים זה עם זה ונתן יהודי נעורת כנגד הסדק לסותמו והיין היה יוצא כי לא היה הנעורת כנגד הנקב ומונע קצת היין מלצאת ובא העובד כוכבים ותחב הנעורת כנגד הנקב בסכין עד שהסתים היטב את הפטם והתירו מטעם שהיה דומה דבר זה לנוד של עור שאע"פ שיתן העובד כוכבים אצבעו מבחוץ ויתחוב אותו בתוך העוד והעור מפסיק אין זה דרך ניסוך וזה כיוצא בו וקשה זה לדמותו לזה כי סברא גדולה היה נראה להלק ביניהם וי"ל להתיר מטעם שאומר בתלמוד בסוף ע"ז הכא מפסקים אשכולות ומטעם זה מטכר שם בע"ה שהושיט ידו ונגע באשכולות אפילו במשקה ואין לדמותו לזה כי שם מדבר אחר הרכיבה והוצאת יין מן הגת דמהודקות יחד האשכולות עגורות כעין שהן בשעה שעוברין אותה של גיתות שקורין פרימש"ע וסמכו הבעלים על היתר הזה והנהגו בו היתר גמור שוב אירע מעשה כעין זה מן הברזא ולא היה הדבר ספק בהידוק העובד כוכבים אלא היין היה עדיין נוטף ובא העובד כוכבים והקיש עליה באבן עד שנסתם יפה והתירו ג"כ מטעם שדמו אותם לתתיבה אצבעו בנוד מבחוץ על שהימת המגופה הסוגבסה ונתרפית מהמת שהיתה התביה מוטה ליפול ובא העובד כוכבים והדיק בהתימה

עין משפט

א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טור י"ד סי' קכו:

הגהות מא"י

[א] אין דרך נסוך בכך ע"י קרקוש יין בתוך הכלי בשעה שנשאר ולפי זה כו' כנ"ל:

המאור הגדול

ברבנן לקילא נקיטיה דהא קי"ל דטהרה עדיפי מיין נסך והנצוק אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה ויש לנו מזה לסמוך להתיר ביין נסך ניצוק בדיעבד ואם תאמר דלמא כי עדיפי טהרות מיין נסך בספיקן אבל

א מיי' פי"ב מהלכות מאכלות אסורות טוש"ע יו"ד סי' קכה:

בשתייה אבל לגרסת הרב אלפסי ז"ל שהוא גורס נגע בחמרא ומגע עצמו הוה מסתברא דמגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונת מגע כלל מותר אפילו בשתיה מדמוקמינן בסמוך בגמרא מתני' דנטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה בבית שאן והתירו [דף סא.] כגון דאזיל מיניה ומשמע דנגיעה ממש הוה ואפ"ה בחמתו שרי וכבר נשמר ממנו רש"י ז"ל וכמו שכתבתי למעלה: מגעו על ידי ד"א בכוונת יין ובכוונת מגע כגון שהוא מקרקש בקנה ביין שלא לצורך ואפשר שהוא מתכוין לנסך לא נתפרש דינו בגמרא ואע"פ שסגינו [דף ס:] התיז את הצרעה בקנה ימכר דמשמע דדוקא כשהוא מתכוין לד"א אבל לא נתכוין לדבר אחר ס"ל לנסך מתכוין אסור בהנאה איכא מכרחת דאיכא למימר דרבותא קמ"ל דאע"ג דאיגו מתכוין לנסך אפ"ה מגעו ע"י דבר אחר אוסר בשתיה ולאפוקי מדר"ש דשרי ומיהו לגירסת רש"י ז"ל שהוא גורס [דף נז.] ברישא דלוליבא כבר כתבתי למעלה שהדבר מוכרח דמגעו ע"י ד"א בכוונת יין ובכוונת מגע אוסר בהנאה. וכללו של דבר לפי שטת רש"י ז"ל אם [בא] לפסוק כת"ק דאמר דמדדו בין ביד בין ברגל [דף נז.] ימכר אין שום הפרש בין מגע עצמו ומגעו ע"י דבר אחר. וכבר כתבתי שר"ת סובר דמגע על ידי דבר אחר אינו אלא כחו ולדברי מי שאומר דכחו אפילו בכוונה אינו אוסר אלא בשתיה כך הדין במגעו על ידי דבר אחר אלו הן דיני מגעו. ולענין מגע כחו [של עובד כוכבים] בכוונה כגון דמוריק אוריקי אסור

[דף שנט ע"ב]

רש"י

מתני' אם יש. על הישראל מלוה שחייב לעובד כוכבים אסור לפי שלא היה ירא ליגע דסבר אי אמר לי מידי אמינא ליה תניהו לי בחובי: נפל. העובד כוכבים בבור מלא יין אף ע"ג דנגיעה ממש היא כיון דשלא בכוונה הוא: מדדו בקנה. אע"ג דנתכוון הואיל לדבר אחר נתכוון והא לאו נגיעה ממש היא אלא על ידי קנה: או שהיה מטפח כו'. המרותחת שהיתה מחממת ומעלה רתיחות ומיפס בידו הרתיחות אין דרך ניסוך בכך ומותר בהנאה: זה היה מעשה והתירו. אף בשתייה: גמ' מלוה על אותו יין. שעשה לו הישראל היין הזה לעובד כוכבים אפותיקי סמכא דעתיה ונגע ולא מירתת אבל לא עשתה לו מלוה על אותו יין אף על פי שיש לו מלוה עליו מותר בשתייה כי מירתת ולא נגע: דדמיא כיום אידם. ואזיל ומודה על שניצל ומסתמא נסכיה בעליתו ואסור בהנאה: מתני' המטהר יינו של עובד כוכבים. ישראל שדרך ענבים של עובד כוכבים בהיתר כדי למוכרו לישראל ואינו נותן מעות ונותנו ברשותו של עובד כוכבים מותר דמירתת עובד כוכבים דלמא חזו לי הנך ישראל דעברי

נר מצוה

מתני' *עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש לו עליו מלוה אסור אין לו עליו מלוה מותר נפל לבור ועלה ומדדו בקנה התיז את הצרעה בקנה ונגעו והיה מטפח על פי החבית א מרותחת כל אלה היה מעשה ואמרו ימכר ור"ש מתיר בשתיה נטל חבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה והתירו: גמ' אמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו היין: נפל ב לבור ועלה א"ר פפא לא שאנו אלא שעלה מת אבל עלה חי אסור מ"ט אמר רב פפא משום דמודי ליה דדמי ליה כיום אידם: כל אלה היה מעשה ואמרו ימכר ור"ש מתיר ולית הילכתא כרבי שמעון: מתני' ג *המטהר ב יינו של עובד כוכבים ונותנו ברשותו בבית שהוא פתוח לרה"ר בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראלים מותר בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור עד שישב שם וישמר ואין השומר צ"ל יושב

בשתיה ומותר בהנאה והיינו דאמרינן [דף ס.] כותי אדנא וישראל אכובא חמרא אסור ופירשו אסור בשתיה וכמו שכתבתי למעלה אבל הראב"ד ז"ל פירש אסור בהנאה ומיהו ה"מ במאי דנפיק לבראי אבל מאי דאשתאר לגואי שרי וכדאמרינן לקמן בפרק השוכר (דף עב:) תרגומא *רב פפא בעובד כוכבים המערה דאתי מכחו א"ה דחבית נמי ליתסר כח עובד כוכבים דנפיק לבראי גזרו ביה רבנן דגואי לא גזרו ביה רבנן אבל יש מי שאומר דלדידן דקי"ל דנצוק חבור אף מה שבחבית מיתסר לפי שנאסר בנצוק: כחו שלא בכוונת יין אע"פ שהוא מכוין להריק מותר אפילו בשתיה וכדאמרינן בעובדא דרבי יוחנן בן ארזא [דף נח.] וטעמא דמאן דשרי משום דהוי כחו שלא בכוונה ולא גזרו ביה רבנן. מזיגתו כגון ששפך מים לכוס של יין בין דמקטף קטופי בין שהקלוח נמשך ומחובר ליין אסור בשתייה ומותר בהנאה ושלא בכוונה מותר אף לשתיה ומיהו בזמן הזה שאין העובדי כוכבים בקיאין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה אלא שמנהג אבותיהם בידיהם אפילו מגען מותר בהנאה לפי מה שנמצא בתשובת הגאונים ז"ל וכן נראה דעת הר"ס במו"ל [ור"י ור"ת] לא הסכימו לזה: מתני' עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור. אם יש עליו מלוה אסור דחיישינן שמא נגע: אין לו עליו מלוה מותר. דנתפס כגנב אפילו על הכניסה ומש"ה לא חיישינן שמא נגע דמירתת: נפל. העובד כוכבים: לבור. מלא יין אע"ג דנגיעה ממש היא ומ"מ לא מכוין: מדדו בקנה. אע"ג דמתכוון מ"מ לדבר אחר מתכוון: היה מטפח על גבי חבית מרותחת. שהיתה מעלה רתיחות וטפח בידו ממש על הרתיחות ואין דרך נסוך בכך: ר"ש מתיר. אפילו בשתיה: זה היה מעשה והתירו. אפילו בשתיה משום דבכי האי גוונא לא מיקרי מגעו ע"י דבר אחר כיון שאין החבית ניטלת מפני כובדה ורש"י ז"ל פירש דזריקה הוי וזריקה איכא אוסרת ביי"נ כמו שנפרש בסמוך בס"ד: גמ' והוא שיש לו מלוה על אותו יין. שעשה לו ישראל אותו יין הזה אפותיקי לגבות ממנו דהשתא סמכה דעתיה ונגע ולא מירתת אבל לא היה לו מלוה על אותו יין אע"פ שיש מלוה על בעליו מותר אף בשתייה דמירתת ולא נגע: דדמי ליה כיום אידם. ובהדי דסליק מנסך ליה: גרסי' בגמ' [דף ס:] אמר רב אשי כל שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יי"נ כל שבזב טהור בעובד כוכבים אין עושה יי"נ. פירש רש"י ז"ל דלאו כללא הוא לכל מילי שהרי הסיט בזב טמא ובעובד כוכבים אינו עושה יי"נ כדאמרינן לעיל גבי זיקא [דף ס.] ועוד דמגעו ע"י ד"א כגון קנה וכיוצא בו בזב טהור ובעובד כוכבים עושה יי"נ אלא ה"ק דכל שבזב נקרא הסיטו בעובד כוכבים נקרא מגעו כלומר כל שבזב טמא בהסיט כגון שהיה קנה בידו והסיט בו את הטהור בעובד כוכבים עושה יי"נ בנגיעה וכל שבזב טהור כלומר שאינו נקרא הסיטו כגון בזריקה שאם זרק כלום והסיט טהור אף בעובד כוכבים אם נגע ביין בזריקה כגון זו איגה נעשה יי"נ משום דלאו מגעו הוא הילכך מאי דשוינן זב עם העובד כוכבים לאו לגמרי משוינן להו אלא האי למילתיה והאי למילתיה זב להסיטו ועובד כוכבים למגעו דאילו הסיט בעובד כוכבים א"א שאין העובד כוכבים עושה יי"נ בהסיט ורב אשי לאפוקי נגרורות אתא ודכותה אמרי' בפ' כילד הרגל (דף יז:) כל שבזב טמא בניזקין משלם נזק שלם ואמרינן עלה דנגרורות אתא לאשמועינן וא"ת והיכי משוי הסיטו של זב למגעו של עובד כוכבים לומר דכל שאינו נקרא הסיט בזב אף בעובד כוכבים אינו נקרא מגע דהא תניא [נדה מג ונימר' דר"נ] קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור טהור ואילו בכה"ג ודאי בעובד כוכבים עושה יי"ל דבה"ג נמי משכחת ביה הסיט בזב כגון קנה בקומטו של טהור והסיט בו את הזב דטמא ועוד דאנן הכי קאמרינן כל ענין שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יי"נ אבל אקומטו לא קפדינן דהתם היינו טעמא משום דטומאת בית הסתרים היא ולא מטמא וביי"נ לא שייך למימר הכי וכתב הרמב"ן ז"ל דאפשר שהרב אלפסי ז"ל שהשמיטה סובר דרב אשי דאמר הכי לית ליה גזרה בכחו ביי"נ כלל וכדאמר רב אשי במעלרתא זיירא [דף ס.] ללישנא בתרא דאפילו בכחו שרי ולדידיה אפילו מוריק אוריקי ואפי' בכוונה שרי הילכך לית הילכתא כותיה ועובד כוכבים עושה יי"נ בזריקה כמו במוריק אוריקי וגריגא רבה אלו דבריו ז"ל ואין זה מספיק: ופרכיה רב הונא לרב אשי מדתנן נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה והכשירו בחמתו אין שלא בחמתו לא. אלמא זריקה דעובד כוכבים עושה יי"נ ואילו זב שזרק חפץ בכלי לא טמאו ומפרקינן [דף סא.] כגון דקא אזיל מיניה מיניה פרש"י שהולך ומתגלגל הכלי כל שעה על ידו שהוא מגלגלו ומורידו לבור הלכך שלא בחמתו לא דחיישינן דילמא נגע כך פרש"י ז"ל אבל בתוס' פירשו דכי מתרצינן דאזיל מיניה לאו כעין נגיעה שנוגע ע"י החבית ביין אלא דחבית כיון דאיכא ניטלת מפני כובדה אע"ג דנגע בה ביין לאו מגע מיקרי אלא כחו וכחו שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן אבל שלא בחמתו ה"ל כחו בכוונה ואע"פ שאינו נוגע כלל ביין אסור ולדברי ר"ת ז"ל שאומר דכל מגע ע"י ד"א אינו אלא כחו וכן לדברי המתיר מגעו ע"י ד"א שלא בכוונה אין צריך לחלק בין חבית לדבר אחר שכולן מגעו ע"י ד"א שלא בכוונת מגע מותר בשתיה וכמו שכתבתי למעלה: מתני' המטהר יינו של עובד כוכבים. ישראל שדרך ענבים של עובד כוכבים בהיתר כדי למוכרו לישראל ולא נתן עכשיו דמים לעובד כוכבים עד שימכרנו: ונתנו ברשותו של עובד כוכבים. מותר אפילו בלא מפתח וחותם דמירתת עובד כוכבים דלמא חזו ליה הנך ישראל דעברי ברשות הרבים ומפסדי ליה: ר"ש בן אלעזר אומר וכו'. מפרש בגמרא: [משנה דף סא.] המטהר יינו של עובד כוכבים וכו' מותר. אם הבית פתוח לר"ה: אבל אם רגלה וכו'. שהיין נעשה לו משכון הואיל ויש לו מלוה על היין אסור דלא מירתת דסבר אי חזו לי לא מפסידנא דכי תבע לי אמינא דידי הוא כך פירש רש"י ולפי זה סיפא פירושא דרישא הוא דתרתי בעינן במטהר יינו של עובד כוכבים חדא שיהא פתוח לרה"ר בעיר שיש בה ישראל ועובדי כוכבים ועוד שיהא כותב לו התקבלתי ואע"ג דפשטה דמתני' משמע דכל חדא בבא באפיה נפשה היא נראה לי שהזקיקו לרש"י ז"ל לפרש כך משום דאם איתא דסיפא לאו ארישא סמיך גמליגו מתירין [בסיפא] מטהר יינו של עובד כוכבים ברשותו בכותב לו התקבלתי בלחוד כל שהבית מיוחד לישראל ואפילו בלא מפתח וחותם דהא לא מדכר להו במתני' כלל ואי אפשר דהא תניא בברייתא בגמרא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים ומלאהו יין וישראל דר [דף סא:] בחצר אחרת מותר והוא שהמפתח וחותם בידו אלמא דאפילו יינו של ישראל אע"פ שהוא שרוי בבית מיוחד של ישראל כל שאינו דר בחותו חצר אסור בלא מפתח וחותם וכיון שכן היכי קתני במתני' דבכתב לו התקבלתי מותר ולא מצריך מפתח וחותם כלל אלא על כרחין סיפא ארישא סמיך [ובבית שהוא פתוח לרה"ר] ורישא נמי אסיפא סמיך ותרתי בעינן בית פתוח לרה"ר וכתב לו התקבלתי זה נראה לי בטעמו של רש"י ז"ל ודבריו מוכיחין כן דחזינא ליה דרפוי מרפיא בידיה דלעיל [דף ס:] בגמ' בסמוך בהא דאמרינן אף אנן נמי תנינא המטהר יינו של עובד כוכבים וכו'

שלטי הגבורים

א וגבי חבית מרותחת כתבו בעלי תוספות מעשה היה בעובד כוכבים שנכנס בבית וסיה בבית כדי יין מלא ענבים דרוכים והיהודי הזהיר העובד כוכבים שלא יגע בכלי היין ואותו הכלי היה פקוק ומלא על כל גדותיו ועושה רתיחותיו מהענבים הדרוכים אשר היה בתוכו וכאשר היה היהודי מדבר עם העובד כוכבים בענינים אחרים שם העובד כוכבים ידו על שפת הכלי אשר בו היין וכאשר ראה היהודי שהעובד כוכבים נגע בשפת הכלי צעק וגער בעובד כוכבים מבוהל והביט את ידו אשר נגע בכלי היין ונגע אותו בבגדו למטה אבל למעלה מידו לא היה לחלוחית כלל ולא ידע אם היה מגע עובד כוכבים שלא בכוונה כי זה העובד כוכבים לא שם את ידו בתוך היין: תשובה הנה שאלתם מה יהיה משפט כלי מלא על כל גדותיו ופקוק ועושה רתיחותיו נראה שהיין לף נולמעלה והיתה הסיסתו עם כל התרגנים והזגים ושם נגע העובד כוכבים ואעפ"כ התירוהו בשתייה שהרי לא נקרא יין עד שימשך והרי מעולם לא

ב מיי' שם סמג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכד:

ג מיי' פי"ג מהלכות מאכלות אסורות סמג לאוין שם טוש"ע יו"ד סי' קלא:

המאור הגדול

אבל בודאן יין נסך חמור יש להשיב ניסוך נמי כיון דפלוגתא דאמוראי היא ה"ל ספק ועוד הא דתני דבי חייא כגון שפהסתו צלוחית מסייע ליה לרב נחמן דס"ל ניצוק אינו חבור ודאסיקנא בגמרא פחסתו צלוחיתו תפשום לך ניצוק תיבעי לך וט"מ ה"ל ספיקא דרבנן ודאמר להו רב ששת להנהו סבוואתה קמיפו קטופי או נפיצו נפוצי לא הויא ראיה לאיסור דכיון דספיקא הוא לכתחלה שפיר דמי להרחיק מן האיסור אבל בדיעבד אין לנו ראיה לאסור וההיא דאמרי' בגמרא לבראי גזרו ביה רבנן לא נפיק לבראי לא גזרו ביה רבנן לא הוכיר כרב הונא דרב פפא הוא דתרגומה בעובד כוכבים המערה לטרחיה בפסק הלכה ומסתברא נמי הכי משום דרב פפא

וכו' והלה כותב לו התקבלתי כתב רש"י ז"ל אם יש מפתח וחותם ביד ישראל (וכתבינן) [וכתביה] כי היכי דלא תיקשי ליה ברייתא דגמרא ולפי זה (לא) נריכין למימר דסיפא ארישא סמיך ובמשנתנו כתב ואפילו בלא מפתח וחותם שרי ולפיכך הולרך לומר דסיפא ארישא סמיך כדי שלא תקשה עליו ברייתא זו שאמרנו ואע"פ שדבריו מוחלפין בטעמן הרי הן מוכיחין דהך ברייתא אקשיתיה ז"ל אבל אין פירושו מחוור דא"כ ליערבינהו וליתנינהו הכי המטהר יינו של עובדי כוכבים ונתנו ברשותו וכתב התקבלתי בבית שהוא פתוח לרה"ר וכו' מותר אבל אם רלה ישראל להוליאו ואינו מניחו אסור עד שישב שומר ועוד דבתוספתא משמע דבבית פתוח לרה"ר בלחוד שרי ואפילו לא כתב לו התקבלתי דתניא התם ישראל שהכניס יין ברשות עובד כוכבים אם[ד' סא:] יש עליו מפתח או חותם מותר ואם לאו אסור לוה עליו מן העובד כוכבים אף על פי שיש עליו מפתח או חותם אסור ואם היה אולר פתוח לרה"ר מותר וכו' מדתני לוה עליו מן העובד כוכבים מותר בפתח פתוח לרה"ר שמעינן מינה דהוא הדין ליינו של העובד כוכבים ברשותו ולא כתב לו התקבלתי דהא כי הדדי נינהו ושמע מינה דרישא

ומשמר וכו' : °גמ' ת"ר אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומלאהו יין וישראל דר בו באותו חצר מותר ואע"פ שאין מפתח וחותם בידו *בחצר אחרת מותר והוא שמפתח וחותם בידו וחכ"א לעולם אסור עד שישב ומשמר או עד שיבא ממונה שאינו בא לקיצין : יינו של עובד כוכבים ברשותו וישראל דר בו באותה חצר מותר ואף על פי שאין מפתח וחותם בידו בחצר אחרת אסור ואע"פ שמפתח וחותם בידו וחכ"א לעולם אסור וקי"ל כתנא קמא דקאי כר"א דלא חייש

נר מצוה

אלף רפג

רש"י

גרס"ר ואפסידנא: [גמ'] (א) ואפילו אין מפתח וחותם בידו . והוא שאין לעובד כוכבים כלום על אותו יין שכתב לו התקבלתי ממך המעות וממתין לו המעות עד שימכר היין : והוא שמפתח וחותם ביד ישראל . אבל אין מפתח וחותם בידו אמרי' אע"פ דישראל דר באותו חצר לא דכיון דדידיה הוא לא מירתת כולי האי : (גמ') או עד שיבא שומר ממונה . שאינו בא לקיצין אלא שיהא שומר ממונה לשומרו והולך ויולא כל שעה ואין לו שעה קבועה לבא דהשתא מירתת עובד כוכבים פן יבא כל שעה : יינו של עובד כוכבים ברשותו כו' .

דמתני' בשלא כתב לו התקבלתי ואפילו הכי בבית פתוח לרשות הרבים מותר ואפילו בלא מפתח [וחותם] מדלא מדכר ליה במתני' כלל לפיכך פירש הראב"ד ז"ל דבבי דמתני' כל חדא באפיה נפשיה היא רישא קתני דבבית שהוא פתוח לרה"ר בעיר שיש בה ישראל ועובד כוכבים מותר ואפילו לא כתב לו התקבלתי שכיון שאולר זה פתוח לרה"ר ואין העובד כוכבים יכול ליכנס לתוכו אלא דרך שם כיון שנעל ישראל אולרו אע"ג דליכא מפתח ולא חותם אמרא שרי שאם בא עובד כוכבים ליכנס שם דרך רשות הרבים מירתת ואמר חזו לי ישראל ולא זכני מיגלי דומיא דמאי דאמרינן בפרק אין מעמידין (דף לא:) בין הגתות שנו דכיון דכולי עלמא אפכי מירתת ואמר השתא [אי חזו] לי [מפסדו] דאע"ג דהתם אמרינן דבחביות פתוחות אסור הכא שרי דהתם כיון דבידו הוא נגע ולא מירתת אבל הכא היין דמירתת מליכנס לאולר אפילו פתוחות מותרות מיהו אם נמלא העובד כוכבים עומד בלד היין אסור דלא עדיף מביתו של ישראל [דתנן] אם יש לו עליה מלוה אסור כך הוא פירושא דבבא דרישא אבל בבא דסיפא תני שריותא אחריתי דהיכא שכתב לו התקבלתי סגי בהכי אע"פ שאין הפתח פתוח לרשות הרבים [ואפי' אין מפתח וחותם בידו] וכי היכי דלא תיקשי לן ההיא ברייתא דתניא בגמ' דלוקח ושוכר בית בחלרו של עובד כוכבים כל היכא שאין ישראל דר באותו חלר דלריך מפתח וחותם וכמו שכתבנו למעלה בשטתו של רש"י ז"ל על כרחין אית לן לפרושי דהכא בבית שהוא פתוח למבוי עסקינן ומשום הכי שרי בלא מפתח וחותם ואריסא סמיך דתנן בה בבית שהוא פתוח לרשות הרבים וכו' מותר ומשום הכי קתני סיפא דהיכא שכתב לו התקבלתי לא בעינן שיהא פתוח לרשות הרבים אבל פתוח למבוי מיהא בעינן אי נמי דברייתא דגמרא מיירי כגון שהעובד כוכבים דר באותו חלר אבל במתני' בשאין העובד כוכבים דר באותו חלר עסקינן הילכך כל שישראל דר באותה העיר מותר אפילו בלא מפתח וחותם דמסתפי מיניה ואם אינו מניחו להוליאו מרשותו עד שיתן לו מעותיו אף על פי שכתב לו התקבלתי אסור לפי שאין כתיבת התקבלתי אלא הערמה בעלמא ואסור עד שיושיב שומר כדקתני רישא ובהך סיפא נמי כתבו מקלת מן המפרשים ז"ל דדוקא כגון שלא נמלא העובד כוכבים עומד שם אבל נמלא שם אסור דכיון שהבית שלו אינו נתפס כגנב על הכניסה וחיישינן דלמא נגע והקשה עליהם הרשב"א ז"ל דלעיל בגמרא [דף ס:] עלה דמתני' דעובד כוכבים שנמלא עומד בלד בור של יין ואמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו יין אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דקתני המטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם רלה ישראל להוליאו ואין מניחו עד שיתן לו מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרוהו ש"מ מלוה על אותו יין בעינן [שמע מינה]. דאלמא דבמתני' [בתרייתא] נמי אפילו נמלא עומד בלד הבור שרי אע"פ שעדיין ישראל חייב לו דמי יין כיון שכתב לו התקבלתי ממך מעות לומר שהמעות חוב הן עליו ואין היין אפותיקי להם מדמוכחינן מינה הא דאמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו היין משמע דבמתני' אפילו נמלא עומד בלד הבור שרי ולדידי לא קשיא מידי דהתם משוינן יינו של עובד כוכבים אפילו אינו עומד בלד הבור לייגו כלומר לייגו של ישראל בשנמלא עומד בלד הבור אבל ביינו של עובד כוכבים שנמלא עומד בלד הבור אין לנו ראיה משם ואף מדברי רש"י ז"ל לקמן בפרק השוכר נראה שכל שיוכל להשמט ואינו נתפס כגנב לבעל הבית אסור ועובדא דלקמן [דף סא:] דההוא כרכא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל ועובד כוכבים אשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני ואמר רבא אם נתפס עליו כגנב חמרא שרי ואם לאו אסור (והכי) מוכח דכל שאינו נתפס כגנב על הכניסה אסור אע"פ שרש"י ז"ל לא כתב שם כן ולא דמי למניח עובד כוכבים בחנותו דשרינן לקמן דשאני התם שעומד שם ברשות ישראל אבל זה שנכנס שלא ברשות חיישינן לבי מגמגם להתיר במטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו וכתב לו התקבלתי כל שהבית מיוחד לישראל דכל כי האי גוונא הוי נתפס כגנב על הכניסה. ויש לרבינו תם ז"ל בכאן שטה אחרת שהוא סובר דכולה מתני' במפתח וחותם אי נמי במפתח או חותם מיירי על פי הסברות שכתבתי בפרק אין מעמידין [סי' אלף רלג] ושטה זו נכונה אללי · דהכא לא עסיק ותני אלא במאי דאמיר טפי יינו של עובד כוכבים מיינו של ישראל ולשטת ההכשר המיוחד בו שהוא לריך יותר מיינו של ישראל שכל שהוא פתוח לרה"ר או שכתב התקבלתי הוי דינו כיין של ישראל והאי דלא מדכר מפתח וחותם לא קשיא משום דלא חזינא בכולהי תנויין דמדכר ליה תנא דמתני' כלל . ויש מי שאומר דבמאי דאמרינן דמטהר יינו של עובד כוכבים לריך שומר דחותם בתוך חותם כשומר דמי ורליה לדבר מדקתני ברייתא דגמרא [דף סא.] גבי לוקח ושוכר בית בחלרו של עובד כוכבים ומלאהו יין וישראל דר בחלר אחרת [דף סא:] וחכמים אומרים לעולם אסור עד שיהא שומר יושב ומשמר כדקתני מתני' במטהר ובודאי דשומר דהתם לאו דוקא דבחותם בתוך חותם סגי מדאמרינן בפרק אין מעמידין (דף לא.) אליבא דרבנן ור' יוחנן אמר אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם דאלמא שומר דקאמרי רבנן היינו למעוטי חותם אחד אבל שני חותמות כשומר הוו ואף אנו נאמר דשומר דקתני במתני' במטהר דהוא הדין לשני חותמות וכתב הרמב"ן ז"ל שאינו כן דעת הראשונים ז"ל אבל נמלא כן למקלת רבני הלרפתים ז"ל :

גרסינן בגמ' [דף סא.] בעיר שכולה עובדי כוכבים נמי הא איכא רוכלין המחזירין בעיירות . כלומר מוכרי בשמים וישראלים הן ועוברין מעיר לעיר ומרתת עובד כוכבים דילמא חזו ליה דרך רה"ר . ומפרקינן אמר שמואל בעיר שיש בה דלתים ובריח. פירש רש"י ז"ל שאין נכנסין בה אלא ברשות וכולי עלמא ידעי כי עייל בה ומאי למיקם עלה הסיא שעתא והראב"ד ז"ל פירש דעיר שיש בה דלתים ובריח חשובה ורוכליה בתוכה ואינה לריכה לרוכלין אחרים שיבואו מחולה לה : אמר רב יוסף חלון כרה"ר דמי. כלומר אפילו בית פתוח לחלר וחלון פתוח בחלר לרשות הרבים כמאן דפתוח בית לרשות הרבים דמי אי נמי אם חלון של ישראל פתוח כנגד פתח הבית ברשות הרבים דמי ואשפה כרשות הרבים דמיא לפי שדרך אשפה לישב בני אדם עליה : דקל כרשות הרבים דמיא . כלומר אם דקל של ישראל כנגד הפתח מתיירא עובד כוכבים עכשיו יעלה ליטול מן הפירות ויראני נוגע : פסיק רישיה. כלומר שאינו עושה פירות פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר אמר לך למה ליה דסליק התם ומאן דשרי אמר לך זמנין דאבדיה ליה בהמתו ואתא לעיוני בתרה . וקיי"ל בכל התורה כולה רבינא ורב אחא רב אחא לחומרא ורבינא לקולא וקי"ל כרבינא לקולא. וכתב הראב"ד דכי אמרינן באשפה ודקלא וחלון דשרי דוקא ביום אבל בלילה לריך ליש[ן] בתוכו וביום נמי דוקא בשהיה היין כולו עומד כנגד הפתח או שהיה נראה כולו מן האשפה ומן החלון ומן הדקל אבל אם אינו רואה בענין זה מה שכנגד הפתח מותר והשאר אסור וכן כשהוא פתוח לרשות הרבים וזו חומרא יתירה דאע"ג דאמרינן בפרק השוכר (דף ע.) ההוא ביתא דהוה מלא חמרא דישראל ועובד כוכבים ועאל עובד כוכבים ואחדיה לדשא באפיה והוה בזעא בדשא ואמר רבא כל דבהדי בזעא שרי דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור התם היינו טעמא משום דאיכא ריעותא דעאל ואחדא לדשא אבל הכא כיון דפתח פתוח לרשות הרבים אי נמי איכא חלון או דיקלא מירתת ולא עייל וכי תימא וכיון דברוכלין המחזירין בעיירות סגי אמאי בעינן במתניתין בעיר שכולה עובדי כוכבים שיושיב שומר ליסגי בישראל דר באותה העיר ליתא דהתם רבים נינהו ומירתת דילמא חד מנייהו חזי ליה אבל מישראל יחידי לא מירתת :

תנן רבנן אחד הלוקח ואחד השוכר וכו' בחלר אחרת. ישראל דר בחלר אחרת : או עד שיבא ממונה שאינו בא לקילין. ממונה על כך לשמור אולרות העיר ומרתפותיהן ואינו בא לשעה קבועה על כך הילכך כל שעתא ושעתא מיסתפי השתא אתי : וקי"ל כתנא קמא דקאי כר' אליעזר דלא חייש לזופא ופסקינן לעיל בפרק אין מעמידין (דף לא.) כותיה : **גרסי'** בגמ' עלה דמתני' דתנן רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות עובדי כוכבים אחת הוא [דף סא:] איבעיא להו ר"ש בן אלעזר להקל או להחמיר רב יהודה אמר זעירי להקל רב נחמן אמר זעירי להחמיר רב יהודה אמר זעירי להקל הכי קאמר תנא קמא כשם שברשותו אסור כך ברשות עובד כוכבים אחר [נמי] אסור דחיישינן

בזה דברים אמורים כשהיין בבית העובד כוכבים בעליו אבל אם נתנו בבית שלאחר מותר במפתח וחותם והוא שלא יבא העובד כוכבים האחר כפוף תחת יד בעל היין [שאם יבא] ליגע בו אינו רשאי [למחות] הוה כאילו הוא ברשות בעל היין ואם כתב העובד כוכבים לישראל התקבלתי דמי היין ואילו בא ישראל ליטלו אינו מעכב עליו הרי הוא כיינו ומותר במפתח וחותם אפי' בעיר שכולה עובדי כוכבי'. כתב ר"ת אע"פ שבעיר שכולה עובדי כוכבים ולא כתב לו התקבלתי אסור עד שיהא יושב ומשמר עובדי כוכבים שקונין יין מישראל וחותמין אותו חותם בתוך חותם ומוליכין אותו כמה ימים בספינה לבדם מותר שלא אמרו אלא במטהר יינו של עובד כוכבים שגדל בכרמיו שלא טרח בו כ"כ ולא הוליא עליו הולאות ואינו חושש כל כך אם ירגיש הישראל שיזייף אבל כשמוליך יין למרחוק בטורח גדול והולאה מרובה וגם קונה אותו תם לטרחו ולהולאתו ולא יזייף ויש עוד דעות רבות בענין המטהר יינו של עובד כוכבים וכאשר כתבתי היא שטת התוס' וכ"כ הרא"ש ז"ל:

לשון ריא"ז

ישראל שדרך יינו של עובד כוכבים ועשה אותו בטהרה ומניחו ברשותו של עובד כוכבים אם היה ביתו פתוח לרשות הרבים ויש מקלת ישראל דרים באותו העיר הרי זה מותר אע"פ שאין מפתח וחותם ביד ישראל כדברי המורה : ומז"ה אומר שלא התירו אלא במפתח וחותם שהוא ביד ישראל וכדברי המורה נ"ל עיקר אע"פ שאין מפתח וחותם ביד ישראל הואיל וביתו פתוח לרשות הרבים ויש ישראל דר באותה העיר הרי הוא כמו שהיה ישראל יושב ומשמר ויולא ונכנס על העובד כוכבים שכל זמן שאין עובד כוכבים יודע אימתי יעבור היהודי עליו הרי הוא מפחד שמא יבא עליו פתאום ויראה אותו והוא נזהר מליגע כמבואר בקונט' הראיות ומז"ה אומר העובדי כוכבים הרגילין לקנות יין מישראל וחותמין בחביות ומוליכין אותם ממקום למקום ומוכרין לישראל אסור הואיל והיין של עובדי כוכבים אין סומכין על החותם שהעובד כוכבים מזייף ועשה מה שרולה ביינו ובספר התרומה אומר שר"ת מתירו והיה שותה ממנו הואיל וטרח העובד כוכבים לקנותו מישראל ולהוליכו בחותמו של ישראל למוכרו למקום שיוקר ומשתדל העובד כוכבים לעשותו בכשרות אין חוששין שמא יזייף ומכאן אולי ראיה לישראל שעשה גבינות בכשרות וחתם אותם ואירע אח"כ שלא לקחם הישראל מיד העובד כוכבים והעובד כוכבים הוליך אותם עם החותם בעיר שיש בה ישראל למוכרם דשרי ליקח מהם ולריך עיון (א):

א מיי' פי"ג מהל' מאכלו' אסורות טור יו"ד סי' קל :

[ד' שם ע"ב]

ג' ד"ה

ג' ד"ה

ג' מה"ש

ג' ד"ה

הגהות הב"ח

(א) נ"ב נלפענ"ד משום דדלמא דוקא היכי דטרח לקנותה ועוד יש לדקדק דאם מעשה שהניחם הישראל עד שהוליכם העובד כוכבים היה זמן מה א"כ באותו שעה וזמן נאסרו ואיך נתיר אותם למפרע מכח שהטריח אח"כ להוליכם :

הגהות חו"י

(א) כאן נ"ל ד"ה והוא שמפתח וכו' עד כולי האי ואח"כ נ"ל ואפי' אין וכו' שימכור היין וג"כ זה שייך לבבא שנייה דברייתא יינו של נכרי ברשותו וישראל דר בו וכו' וזה לפי המסקנא דר' יוחנן אבל מתחלה היה סובר והוא שמפתח וחותם בידו גבי אותו חצר וא"כ מאמרי רש"י סותרין :

א מיי' פי"ב מהלכות מאכלו' אסורו' סמג לאוין קמח טור י"ד סימן קכט :

ב מיי' פי"ג מהלכות מאכלו' אסורו' טוי"ד סי' קלג:

דחיישינן לגומלין . כלומר כשם שאסור להניח יין בבית העובד כוכבים שהוא בעליו בעיר שכולה עובדי כוכבים כך ברשות עובד כוכבים אחר שאינו בעליו אסור משום דחיישינן לגומלין דאע"ג דהאי עובד כוכבים שהבית שלו ייחד לו קרן זוית לישראל [דלא] נגע דנתפס עליו כגנב חיישינן דלמא שביק ליה לעובד כוכבים חברו בעל היין דלא מירתת מנכוכי כי היכי דכי הדר ישראל וזבין מהאי עובד כוכבים זימנא אחרינא ומפקיד ליה גבי ההוא דלשבוק ליה לנסוכי דהיינו ליסנא דגומלין כלומר הנח לי והנא אגמול לך כיוצא בזו ור"ש בן אלעזר פליג ואמר וכי כל רשות עובדי כוכבים אחת היא בתמיהה במה דברים אמורים ברשותו אבל ברשות עובד כוכבים אחר מותר ולא חיישינן לגומלין רב נחמן אמר זעירי להחמיר ה"ק תנא [קמא] בד"א ברשותו אבל [ברשות] עובד כוכבים אחר מותר ולא חיישינן לגומלין ור"ש בן אלעזר אומר רשות עובדי כוכבים אחת היא כשם שברשותו אסור כך ברשות עובד כוכבים אחר נמי אסור תניא כותיה דרב נחמן אמר זעירי להחמיר ר"ש בן אלעזר אומר רשות עובדי כוכבים אחת היא מפני הרמאין . הלכך נקיטינן כרבנן לקולא דברשות עובד כוכבים אחר כל שיש מפתח וחותם בידו מותר כדין יינו של ישראל ואינו צריך להיות יושב ומשמר מיהו דוקא כשאותו העובד כוכבים אחר אינו משועבד לבעל היין אבל אם היה משועבד לו כגון שהוא אריסו או עבדו הרי הוא כאילו מונח ברשותו של עובד כוכבים בעל היין מדאמרינן בגמ' [דף סא:] דבי פרזק רופילא אותיבו חמרא גבי אריסיהו סברי רבנן קמיה דרבא למימר כי חיישינן לגומלין הני מילי היכא דהאי מותיב גבי האי והאי מותיב גבי האי אבל האי כיון דאריסיה לאו דרכיה לאותוביה בי פרזק רופילא לא חיישינן לגומלין אמר להו רבא אדרבה אפילו למ"ד לא חיישינן לגומלין ה"מ היכא דלא מירתת מיניה אבל הכא כיון דקא מירתת מיניה מחפה ליה :

נר מצוה

לזיופא ההוא כרכא* דהוה ביה חמרא דישראל אשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני אמר רבא אם נתפס עליו כגנב חמרא שרי ואם לאו חמרא אסיר :

הדרן עלך פרק רבי ישמעאל

*השוכר ב את א הפועל לעשות עמו ביי"נ °שכרו אסור שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אע"פ שאמר לו העביר לי חביות של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר השוכר את החמור להביא עליה יי"נ שכרו אסור שכרה לישב עליה אע"פ שהניח לגינו עליה שכרה מותר : גמ' *איבעיא להו שכרו לסתם יינן מהו כיון דאיסורו חמור

ההוא כרכא . כרך : אם נתפס עליו כגנב . אם עובד כוכבים חלש הוא דיש אימת שופטי העיר עליו ואם ימלאוהו נוגע נתפס עליו כגנב : חמרא שרי . בשתיה : ואי לא אסיר . אפילו בהנאה דודאי נגע כך פרש"י ז"ל והתוס' פי' דאם נתפס כגנב על הכניסה חמרא שרי דמירתת ולא נגע אבל אי לא חיים אכניסה אע"פ שהוא נתפס כגנב על הנגיעה אסור שהרי יכול ליגע בו מהרה קודם שיבא שם ישראל : הדרן עלך ר' ישמעאל

השוכר את הפועל . עובד כוכבים ששכר את ישראל : לעשות עמו מלאכה ביין נסך . להריקו מכלי אל כלי או להעביר חביות ממקום למקום וביי"נ ממש קאמר שנתנסך לעבודת כוכבים וסתם יינן מיבעיא בעי לה בגמרא : שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת וכו' שכרו מותר . דאגרא דיהיב ליה משום מלאכה אחרת היא ובגמרא מפרש לה שפיר : אע"פ שהניח לגינו עליה שכרו מותר . לגינו כלי של יין ומשום דעיקר שכירות משום רכיבתו הוא ולגין אינו מוסיף בשכירתו כלל שרי : **גרסי'** בגמרא [דף סב.] מאי טעמא אילימא הואיל ויין נסך אסור בהנאה שכרו נמי אסור בהנאה והרי ערלה וכלאי הכרם דאסורין בהנאה ותנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת אלא הואיל ותופס דמיו כעבודת כוכבים והרי שביעית דתופס את דמיה ותנן האומר לפועל הא לך דינר זה ולקט לי ירק היום שכרו מותר הא לך דינר זה לקוט לי בו ירק היום שכרו אסור א"ר אבהו אר"י קנס הוא שקנסו חכמים בחמרים וביין נסך יי"נ הא דאמרן חמרים מאי היא דתניא החמרים שעושין מלאכה בפירות שביעית שכרן שביעית ומפרש רבא [דף סב:] דמאי שכרן שביעית דקדוש שכרן בקדושת שביעית ודקא קשיא לך פועל פועל דלא נפיש אגריה לא קנסו רבנן חמרים דנפיש אגרייהו קנסו רבנן ומתני' חומרא דיין נסך שאני . וכתב הרמב"ן ז"ל דה"ק אילימא הואיל ויין נסך אסור וכו' שכל שאסור בהנאה אף הנאת גרמתו אסורה אע"פ שאינה דמים לו לא מנית אמרת הכי דהרי ערלה וכלאי הכרם דאסורין בהנאה ואפילו הכי ממון שבא בגרמא שלהן מותר כדתנן (קדושין דף נו:) מכרן וקדש בדמיהן מקודשת וסבור הייתי לפרש לפי זה דבעינן למימר דמדאורייתא מיתסר (בשאר אסורי הנאה חוץ מעבודת כוכבים ושביעית) בכל איסורי הנאה למחליפין או למשתכר בהן ממון גרמא שלהם אע"פ שאינן חליפין ממש ולא דמים אבל לא מצינן למימר דלאחרים נמי אסור שאפילו בדמים ממש [שלהם] אין הדין כך שאין לך תופס דמיו אלא עבודת כוכבים ושביעית אלא כי קתני [שכרו דהוי הנאת גרמתו] אסור לפועל בלבד ולא ניחא לי בהאי פירושא דמתני' שכרו אסור קתני דמשמע לכל אדם דומיא דברייתא דחמרים דקתני שכרן שביעית ואם איתא דסבירא לן השתא דממון הבא בגרמת איסורי הנאה אסור לכל אדם מן התורה מצינו כל איסורי הנאה תופסין דמיהן וה"א ובודאי דלא בעינן למימר שיהו כולן תופסין דמיהן ולא מטעם תפיסת דמים אתינן לה מעיקרא אלא על כרחין הדין פירושא אילימא הואיל ויי"נ אסור בהנאה שכרו נמי אע"ג דלא מיקרי חליפיו אסור בהנאה מדרבנן גזרה שלא יהנה מאיסור הנאה עצמו דהיינו יין ליתא דהרי ערלה וכלאי הכרם דאסורין בהנאה ותנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת אלמא אפילו דמי מכר לא גזרינן משום פרי עצמו כ"ש דליכא למיגזר שכירות שאינו דמים ממש אטו יין והדרינן ואמרינן אלא הואיל ותופס דמיו כעבודת כוכבים דכיון דנתנסך לעבודת כוכבים הרי הוא כעבודת כוכבים דדמיה אסורין כדאמרינן כל שאתה מהנה ממנו הרי הוא כמוהו ולפיכך גזרו אף בדמי שכירות אע"פ שאינן דמי חליפין משום דמחלפי בדמי מכר שהם חליפין ממש אבל בערלה וכלאי הכרם כיון שאין תופסין דמיהן ולא מצינו להן דמים שיהו אסורין מן התורה לא גזרינן [נמי] דמים אטו פרי עצמו דדמים בפירות לא מיחלפי וזה פירוש הגון וכך פירשו בתוספות : **גרסי'** בירושלמי עלה דמתניתין דתנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת רבי חגי בשם רבי זעירא בשאין דמיהן כלומר לפיכך מקודשת לפי שאין ממון זה דמים של ערלה וכלאי הכרם שאילו היה כן אף דמים הללו היו אסורין למוכר דמ"מ מינייהו מתהני שמכרן בדמים ומה לי הן ומה לי דמיהן אלא מש"ה מקודשת לפי שאין ממון זה דמיהן של ערלה וכלאי הכרם שכיון שהן אסורין בהנאה אינן שוין ממון ומעות הללו מתנה הן בידו ולפיכך מותרין דדוקא בעבודת כוכבים הוא שחדש הכתוב שאע"פ שאין לה דמים שיהיו חליפי' נתפסין באיסור שלה אבל בשאר איסורי הנאה לא ולפיכך מקודשת ומן הירושלמי הזה שכתבנו נראה שאם עבר ומכר איסורי הנאה שדמיהן מותרין אף למוכר עצמו חוץ מעבודת כוכבים ושביעית לפי שאינן דמי איסורי הנאה אלא מתנה או גזל בידו וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב בפ"ק דחולין (דף ד:) גבי חמץ של עוברי עבירה דלמוכר עצמו אסורין וליתא וכדאמרן : ופרכינן והרי שביעית דתופסת דמיה ותנן האומר לפועל הילך דינר זה לקט לי ירק היום שכרו מותר אלמא לא גזרינן דמי שכירות אטו דמי מכר מש"ה לקט לי ירק לשון שכירות היא שרי אבל לקט לי בו לשון מכר הוא דמשמע לקט לי שווי ירק ומש"ה אסור לשהותו אחר זמן הביעור אלא מתבער בשביעית ואסיקנא דקנס הוא שקנסו בחמרין וביי"נ בחמרין דנפיש אגרייהו אפילו בשביעית ופועל דלא נפיש אגריה ביי"נ דוקא משום חומרא דיי"נ . ואיכא למידק בשלמא ביין נסך קנסינהו משום דעבוד איסורא דרולין בקיומה אלא בפירות שביעית מאי עבוד דקנסינהו רבנן יש לומר דפירות שביעית נמי כגון דעבוד איסורא וכך אמרו בירושלמי בפירות עבירה היא מתני' וכך כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שמיטה החמרין העושין בפירות שביעית מלאכות שביעית אסורה כגון שהביאו יותר מדאי הרי שכרן כדמי שביעית ודבר זה קנס להם וכו' ומסתברא ליה דכי מסקינן קנס הוא שקנסו בחמרין וביי"נ אטעמא דתופס דמיו סמכינן דכיון (א) דשכרן אסור לכל דלישנא הכי משמע דאם איתא דלא סמכינן אטעמא דתפיסת דמים לא היה ראוי לקנוס ולאסור אלא לדידהו בלחוד דעבד איסורא אלא ודאי אטעמא דתפיסת דמים סמכינן ומשום הכי אסרינן ליה אכולי עלמא ולפיכך אין ללמוד מזה לפועלים שעשו מלאכת איסור בשאר איסורי הנאה כגון לביעה בערלה וכלאי הכרם שיהא שכרן אסור אפילו להם דדוקא הכא דשייך למיגזר [שכירות] אטו חליפין גזרינן וקנסינן משום דעבוד איסורא אבל בשאר איסורי הנאה אין לנו ואע"פ שיש לחלוק ולומר דבשאר איסורי הנאה שכר פעולה אסור לפועלים בלבד משום קנסא גרידא אע"ג דליכא למיגזר משום דמים ובשביעית ויי"נ משום קנסא גרידא אסרו אלא שלא רצו לחלק בין פועל לאחרים כדי שלא יאמרו כן בדמים אע"פ כן כיון דמדרבנן בעלמא הוא אין לנו לחזור אחר חומרות ואין לך אלא מה שמנו חכמים : **שכרן** לסתם יינן מהו כיון דאיסורו חמור

רש"י

דמירתת עובד כוכבים לזייף פן ירגיש הישראל : כרכא . כרך : אם נתפס עליו כגנב . שעובד כוכבים הלש ויש אימת השופט עליו שאם ימצאוהו נוגע שיתפשסו עליו כגנב חמרא שרי אפילו בשתיה ואי לא או שיש לו עלילה שאומר תרנגולת אבדה לי או שום דבר בקשתיו כאן חמרא אסור אפילו בהנאה : הג"ה בשם רש"י מסקנא דשמעתין מהאי פירקא מגע עובד כוכבים ביין שנתכוון ליגע בו שיכסך אע"פ שלא ניסך אסור בהנאה ממתניתין דאגרדמים עובד כוכבים משום לך לך . שלא בכוונה כגון שלא ידע שהוא יין מותר בהנאה ממתניתין דנפל לבור ונתכוון ליטול דבר אחר כגון אתרוגא דרב אשי שלא בכוונה הוא ומותר בהנאה מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר כגון מדדו בקנה או התיז את הצרעה מותר בהנאה ממתני' . בכוונה ולא חזינן למאי איכוין אסור בהנאה וכח של עובד כוכבים בחיבורים כגון דמוריק אורוקי אם הכיר בו שהוא יין אסור אף בהנאה משום לך לך שמא יגע בו ולא אדעתיה לא הכיר בו שהוא יין מותר אף בשתייה מעובדא דרבי יוחנן בר ארזא ורבי יוסי נהוראי ושלא בחיבורין כגון בזריקה מותר בשתייה ואפילו נתכוון מדרב אשי דאמר כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך : הדרן עלך רבי ישמעאל

השוכר . עובד כוכבים ששכר את ישראל לעשות מלאכה ביי"נ להוריק מכלי אל כלי או להעביר חביות ממקום למקום וביין נסך ממש קאמר שנתנסך לפני עבודת כוכבים דבסתם יינם בעי לה בגמרא : שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת . שכרו מותר דאגרא דיהיב ליה משום מלאכה אחרת הוא ובגמרא מפרש : **גמ'** דאיסוריה חמור . כיי"נ

דף סב.

[דף ישמא ע"א]

דף סב:

שלטי הגבורים

א גבי שכרו להעביר ק' חביות ממקום למקום ונמצא בכן חבית א' של יין נסך דכל שכרו אסור כתב הראב"ד מיהו יש לו תקנה ע"י שיוליך שכר אותה חבית לים המלח וכן פירש ר"י והרמב"ן כתב כיון שקבלנות הוא כוליה אגרא אכל חדא וחדא יהיב ואין לו תקנה ע"י הולכת הנאה לים המלח וכן כתב הרמ"ה וכתב הרשב"א דוקא שיש ביניהן שוה פרוטה משכר יין נסך אבל פחות משוה פרוטה כגון ששכרו להעביר ק' חביות בב' פרוטות וסיתם א' מהן של יין נסך מותר אע"פ שיש בהן שכר חצי פרוטה מיין נסך וכתב עוד אפי' היה עושה עמו בתנם ממשכנין אותו מנכסיו כנגד שכרו לפיכך לא יהא ישראל משמש ומוזג לעובד כוכבים ביין נסך ואפי' אמר לו העובד כוכבים שמור בתנם חבית זו של יין נסך אסור אע"פ שפטור אם נשברה או נאבדה מכל מקום מיזר הוא אם תשבר או תאבד מתוך שמירתו ורוצה הוא בקיומו ואסור :

הגהות הב"ח

(א) דשכרו כל"ל ותיבת דכיון נמחק .

חמור כיין נסך אסור בהנאה כיין נסך ממש: הואיל וטומאתו קלה. כדאמרינן בגמרא בפרק אין מעמידין (דף לו:) ג' ייעות הן יין נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית [דף לא.] סתם יינן אסור בהנאה ומטמא טומאה קלה אוכלים ומשקים ברביעית: ארביה. ספינתו: בי קברי. בית הקברות ופרכינן בגמרא וליקלינהו וליבדרינהו דלמא מזבלי מוניה. ואיכא למידק וכי מזבלי מיניה מאי הוי והא קי"ל [דף מט.] כר' יוסי דאמר זה וזה גורם מותר ולכתחלה נמי אמר הכי דתנן [דף מג:] שוחק וזורה לרוח י"ל דר' יוסי דיעבד שרי אבל לא לכתחלה דאיהו גופיה אמר אין נוטעין אגוז של ערלה והא דאמר שוחק וזורה לרוח היינו טעמא משום דקא אזיל לאבוד וספק מזבל ספק לא מזבל ואת"ל מזבל ה"ל זו"ז גורס ומותר אבל הכא דודאי מזבל לא שרינן למעבד הכי לכתחלה:

נר מצוה

חמור כיין נסך שכרו נמי אסור או דילמא הואיל וטומאתו קלה שכרו מותר תא שמע דההוא גברא דאגר ארביה לסתם יינן יהבו ליה א חיטי באגריה אתא לקמיה דרב חסדא א"ל זיל קלינהו וקברינהו דף סד. בקיברי °) *איבעיא להו *דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מהו מי תפסה דמיה או לא תא שמע דתניא ישראל שהוא נושה בעובד כוכבים מנה מכר °) [דף שסא ע"ב]

רש"י

לאסור בהנאה: וטומאתו קלה. דיין נסך ממש מטמא טומאה חמורה אדם וכלים וסתם יינם מטמאה טומאה קלה אוכלין ומשקין דוקא: ארביה. ספינתו: בקברי. בבית הקברות שלא יהנו מהם: דמי עבודת כוכבים. דמיה: מהו. בהנאה:

גרסינן בגמרא (דף סג:) דבי ר' ינאי זפי פירי מעניי בשביעית. כלומר קודם זמן הביעור: ופרעי להו בשמינית אתו לקמיה דר' יוחנן. לפי שהיו חוששין בדבר משום דאכלי עניי בשמינית לאחר הביעור חליפי פירות שביעית: ואמר להו יאות הן עבדין. דכיון דההיא שעתא לא הוו הנך בעין ולא איחלופי הני בהני לאו חליפין נינהו ולא חיילא קדושת שביעית עלייהו: וכנגדן באתנן מותר. כלומר דבא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר להקריבו דכיון דלאו בשעת ביאה יהביה ניהלה כי הדר יהיב לה ההוא טלה מתנה בעלמא הוא: כדתניא נתן לה ולא בא עליה בא עליה ולא נתן לה אתננה מותר ופרכינן נתן לה ולא בא עליה פשיטא כיון דלא בא עליה מתנה בעלמא הוא דיהיב לה ותו בא עליה ולא נתן לה הא לא יהיב לה ולא מידי אלא ה"ק נתן לה ואח"כ בא עליה בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר. כלומר ומאי לא בא עליה ולא נתן לה לא בא עליה ולא נתן לה עכשיו אלא לאחר זמן: ופרכינן נתן לה ואח"כ בא עליה כיון דבא עליה [דף סג.] ניחול עליה איסור אתנן למפרע. שהרי מתחלה ע"מ ביאה נתנו לה: ומשנינן אמר ר"א בשקדמה והקריבתו היכי דמי אי דאמר לה קני מעכשיו מתנה הוא דיהיב לה. כלומר ופשיטא דשרי דאע"ג דע"מ ביאה יהביה ניהלה כיון דמקמי ביאה יהבה לאו שכר ביאה הוא ובמקלת הנוסחאות כתוב פשיטא דמותר דהא ליתיה בשעת ביאה. אי דלא אמר קני מעכשיו מי מגי מקרבא ליה אים כי יקדיש את ביתו קדש אמר רחמנא מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו לא צריכא דאמר לה לא ליקני ליך עד שעת ביאה ואם מיצטריך ליך קני מעכשיו. כלומר ומש"ה איצטריך להשמועינן דאע"ג דאמר לה לא תיקני ליך עד שעת ביאה כיון דהדר אמר לה אם מיצטריך ליך שקליה הויא ליה מתנת חנם כי שקליתיה ואקרבתיה והדר פרכינן בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר והא תניא בא עליה ואח"כ נתן לה אפילו מכאן ועד שלש שנים אתננה אסור אמר ר"כ בר רב חסדא לא קשיא הא דאמר הבעלי לי בטלה זה והא דאמר לה הבעלי לי בטלה סתם. כלומר דבטלה זה כל אימת דיהביה לה הוי אתנן דמהשתא קניתיה אבל בטלה סתם כי יהיב לה לאחר זמן לאו אתנן דהא לא קניתיה עד ההיא שעתא ופרכינן וכי אמר לה בטלה זה מאי הוי והא מיחסרא משיכה ומפרקינן כגון דקאי בחצרה. כך היא הגעה של שמועה: ומדאמרינן יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר דקדקו רבותינו הצרפתים ז"ל שאם היה יי"נ ועבודת כוכבים ביד ישראל ועבר ומכרן בהקפה הדמים מותרין דעובד כוכבים משעת משיכה קני להו וההיא שעתא אע"ג דמשתעבד כיון דלא מיחד שיעבודיה לא מיתסר כדמוכחא הא דבי רבי ינאי וכי פרע ליה בתר הכי לא מתפסי דמי ולא מיבעי אי ליתיה ליין נסך בעולם דהיינו פירי דבי ר' ינאי אלא אפי' איתיה ברשות עובד כוכבים מותר כיון דבשעתא דיהיב ליה דמי לאו דישראל הוא וראיה לדבר מדמקשינן גבי הבעלי לי בטלה זה והא מיחסרא משיכה אלמא אע"פ שישנו לטלה זה בעולם כיון דבשעת ביאה ליתיה ברשות זונה לא מיתפס באתנן ויין נסך נמי אע"פ שישנו בעולם כיון שבשעה שהעובד כוכבים פורע דמיו לישראל ליתיה ברשות ישראל לא מתפסי דמיו באיסור דידיה והרמב"ן ז"ל השיב דהא מ"מ דמי עבודת כוכבים הם אלו [וא"כ] מגינו דמים לעבודת כוכבים והא ודאי לא קשיא לי דאם איתא תיקשי ליה במכרן [קידושין דף נו:] וקדש בדמיהן דקי"ל מקודשת מגינו דמים לאיסורי הנאה ותנן [פסחים דף לא:] האוכל תרומת חמץ בפסח פטור מן התשלומין ומדמי עלים אלא ודאי היינו טעמא דאף על גב דדיעבד שרו לכתחלה מיהא אסור והכא נמי דכותה ועוד השיב דמקנסא דפועל משמע דכל הנאה דאתא ליה בסרך עבודת כוכבים אסורה ועוד דדמי יי"נ אסורין הן כל היכא דרולה בקיומו כדאמרי' לקמן (דף סד.) בעובד כוכבים שאמר לו לישראל המתן עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך יי"נ [ואביא לך] אסור ואע"פ שאין דמיה נתפסין ביד עובד כוכבים כדמסקינן לקמן [סס] דעבודת כוכבים לא תפסה דמי ביד עובד כוכבים וכאן נמי בשעת מכירה רולה בקיומו שאלמלא יאבד קודם שיבא לרשות עובד כוכבים לא יתחייב לו עובד כוכבים כלל ולבי מפקפק הרבה בתשובות הללו לפי שכבר כתבתי דקנסא דפועל היינו טעמא משום דגזרו דמי שכירות אטו דמי מכר וכיון שאנו גוזרין כן הרי דמי שכירות כדמי מכר שוין דפועל נמי בעידנא דקני מקני כמכר גמור ואע"ג דקושטא דמילתא דכל שכירות אשראי הוא דישנה לשכירות [דף יט:] מתחלה ועד סוף ואינה משתלמת [ב"מ דף סה.] אלא בסוף מ"מ לא משמע להו לאיגשי הכי ודמי למכר הנפרע לאחר אבל הכא במכר גמור כל שהוא בהקפה שרי [כי מנין לנו לחדש גזרה] זו וההיא דהמתן עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך דכותיה נמי היא [כלומר כאילו הוי עבודת כוכבים ויי"נ בעין] משום דישראל ניחא בהכי ורולה בקיומו אנן מחמרינן ורואין הישראל כאילו הוא מחליף אבל בנדון זה כיון שאין כאן חליפין דיי"נ ליתיה בעולם א"כ המקנה ליה לעובד כוכבים מעיקרא אין לנו והרב ז"ל חוכך עוד במה שהם אומרים לפי דעתם דאפילו איתיה ליי"נ בעולם שרי כיון דקנייה מעיקרא ומוכחי לה מדפרכינן גבי הבעלי לי בטלה זה והא מיחסרא משיכה ואומר ז"ל דכל דאיתיה בעולם בשעת פרעון נתפס הוא וטלה שאני שאע"פ שישנו בעולם בשעת ביאה מ"מ בשעה שנתן לה הטלה הביאה ליתא בעולם אבל הכא בשעה שהעובד כוכבים פורע דמי יי"נ הרי יי"נ והמיו בעולם ושמא תופס הוא ונראה [כדבריו] שההתפסה לדעתו תלויה שבשעה שיהו המתפיס והנתפס בעולם יהא כל אחד מן החליפין ברשות או בהנאת כל אחד ואע"פ שזוכה בהן מכבר לא איכפת לן ואע"פ שחלוק זה אינו נראה נכון לפי שההתפסה בשעת יציאת כ"ד מרשות חבירו ראוי שתחול וכיון שכבר קנה עובד כוכבים יי"נ קודם שיתן דמים לא היה ראוי שיהא נתפס כשם שאין הטלה נתפס משום דמחסרא משיכה אע"ג דאיתיה בעולם ואעפ"כ חוששני לכך מדאמרי' גבי נתן לה ואח"כ בא עליה וקדמה והקריבתו ה"ד אי דאמר לה קני מעכשיו פשיטא דמותר דהא ליתיה בשעת ביאה כך כתוב במקלת הנוסחאות ומשמע דטעמא דליתיה בשעת ביאה הא לאו הכי אסור אע"פ שנתנו לה וקנאתו קודם ביאה וכ"ת אין ה"נ דאפילו איתיה בעולם שרי אלא דכי ליתיה בשעת ביאה איכא לאקשויי פשיטא ואי איתיה נהי דמותר לא מפסיט כוליה האי א"ה לוקמה ר"א כגון דאמר לה קני מעכשיו והקריבתו לאחר מכאן דשרי ולא מגינא לאקשויי פשיטא דאפילו לנסחי דגרסי מתנה הוא דיהיב לה ולא גרסינן דהא ליתיה בשעת ביאה לא משמע דמפסיט כולי האי אלא משום דליתיה בשעת ביאה ולפיכך יש לחוש בדבר ואף דעת רש"י ז"ל נראה כן שכתב יאות הן עבדין דכיון דההיא שעתא לא הוו הנך בעין ולא איחלפו הני בהני לאו חליפין נינהו ולא חיילא קדושת שביעית עלייהו: ומדמקשינן והא קא מחסרא משיכה שמעינן שהשוכר את הפועל ופסק עמו לתת לו כור חטים זה או בגד זה אם רלה לחזור חוזר ויהיב ליה מידי אחרינא דהא מיחסר משיכה וכדאמרי' הכא גבי טלה זה והא מחסרא משיכה ואפשר נמי דאפילו פסק עמו חטים סתם אינו חייב לתת לו חטים אלא נותן לו שכרו במעות ואע"פ ששנינו בפרק הבית והעלייה (דף קיח.) השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש ואמר לו טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו דאלמא חייב ליתן לו מעות כמו שהתנה עמו ולא שוויין התם הוא דסתם שכירות במעות הוא שכל השוכרין על דעת כן שוכרין פועליהן ובמעות הן מתחייבין ואין צורך לזה התנאי אבל כשפסק עמו חטים כיון שאין סתם שכירות בחטים אלא שבא לדון עליו מפני שהתנה עמו בכך לא קנה שהרי לא משך אבל מ"מ נראה שחייב ליתן לו דמיו שאע"פ שגוף הדבר לא נקנה מ"מ הרי מתחייב השוכר בשווין ששיוויו בכלל עצמו הוא והרי הוא לענין זה כשאר כל השוכרין שפסקו דמים וזה נראה עיקר אע"פ שהרשב"א ז"ל מספק בדבר: גרסי' בגמרא [דף סג:] שכרו לשבור יי"נ מהו כלומר שכרו לשבור חביות ולאבד היין: מהו. שיהא שכרו מותר: מי אמרינן כיון דישראל זה רולה בקיומן של יין ושל חביות הללו שלא ישתברו עכשיו מאיליהן עד שישברם הוא ויטול שכרו אסור או דלמא כל למעוטי את התיפלה שפיר דמי אמר להו רב נחמן ישבור ותבא עליו ברכה: איבעיא להו [דף סד.] דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים. כלומר

המאור הגדול

אביי אמר לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים סוגיין בכולה מסכתא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסור ובפ' השוכר אסיקנא דמותר והרי"ף ז"ל כתב דלית הלכתא כסוגיין ולי נראה דלכתחלה אסור להתעסק עמו אבל אם היה ישראל נושה בו ומכר עבודת כוכבים והביא לו יין נסך והביא לו כיון שאינו תופס את דמיו ביד עובד כוכבים אלא ביד ישראל מותר ישראל ליפרע ממנו ולהציל מידו את חובו אבל לכתחלה ובידוע גזרו בעובד כוכבים אטו ישראל דקיימא לן עבודת כוכבים תופסת את דמיה ביד ישראל:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור אביי אמר לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים: אמר הכותב הפסק הוא כן כדברי הרב ר' אפרים ז"ל אבל מדאביי דהכא ליכא לאקשויי דאיכא למימר להכי פליג עליה רבא ומוקי לה במילתא אחרי משום דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותר זו השיב הראב"ד ז"ל וכן משמען של דברים דמותרין לכתחלה משמע ולא הזכיר רב נחמן ליפרע מהן וממה שהקשו בפ' אין מעמידין עובד כוכבים נמי אמרי עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא בהדיה מפרקינן אמרי' גלימא זבין והדר אקשי' ישראל נמי משמע דשכיחא להו דיעבד נמי אסורין דאי משום גזירה דישראל ובידוע כדברי בעל המאור ה"ל למימר גבי עובד כוכבים תלינן לקולא דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרים וגבי ישראל חיישי' ומפני כן דאם

רבי' ז"ל לאותה סוגיא וכן אידתו דברי אביי מפני זה שאלמלא לא היה אסור אלא בידוע ומשום גזירה אינו צריך לראיות קדרות של נור כלל והסוגיא של פ' אין מעמידין לדעתו של אביי (א) פי' לומר שלא תפסוט ואותה ברייתא דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין ויש נמי בתלמוד הרבה סוגיות סתמות לדעת היחיד שאין הלכה כמותו כפ' ארבעה נדרים כולה סוגיא דמעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש כליבנא דאמרי יש אונס צגטין ולית הלכתא הכי ובפ'(קמא) [ג] דקדושין אקשי' את ותמור הוא ומפרקינן לה וקי"ל את ותמור קני מתנה ובס"ק דסוטה סוגיא דאביי ורב יוסף ורבא בגרת סוטה דלא כהלכתא (ג) ואיתא בפ"ק דיבמות ויבכה כיוצא בזן:

שלטי הגבורים

א בתשובות שאמרת בגבעונית על החזיר אם מותר בהנאה. כדין רבות נמה שהרת ליקח ורו גדלו הלא שהוא בעשמו אינו אסור בהנאה דבר תורה ואפילו לעשות בו סחורה אגא מדבריהם ואידי בהמה ועופות הכי לגון מלאכתן לגוד מן הטמאים אבל אם נזדמנו לו מותר להם למוכרן ועוד שהמקבל בחובו הרי כמציל מידן ואפי' בהמתן והמכור יין נסך ואביא לך דאסור אם לקבל בחובו ולהציל מידן מותר: עוד ראיתי במה שכתבת דבר שאינו נראה לי ואף כי אמרת במצאת כן בתוספות בפרק מרובה והוא שכתבת שאם אינו סוחר בדברים אלו להעמידן ולמוכרן לצורך אכילה רק כדי לתקן בהם עורות וכיוצא בזה הרי אלו מותרים בסחורה זו וראיה מפורשת ממה שהתרנו גירוש' בחמור וגמל דלמלאכתן הן עומדים וזה נראה לי שבוש שכל שהוא מן הדברים שמגדל אותם האדם לאכילה כחזיר ושאר המינין האסורים בבהמה ובעוף שדרך בני אדם לגדלן כדי לאוכלן ושאין רוצן עומדים לתשמיש אסור לעשות בהן סחורה גזירה שמא יבוא לאכול מהן כיון דמינן לאכילה הוא עומד יצא חמור וגמל שאין אדם מגדלן רובן לאוכלן אלא למלאכתן ותדע שאם אין אתה אומר כן ליידי חיה ועופות ודגים למה לא יעודו מהן לכתחלה לעשות מהם סחורה למוכרן לעובדי כוכבים שלא לאכילה אלא שאין הדבר תלוי אלא במה שדרכן של בני אדם ואפילו העובדי כוכבים רגילין לגדל רובן למלאכה ולא לאכילה כחמור וגמל אבל המתגדלין לאכילה לא ותמה אני אם התירו התוספות בענין זה שאמרנו אלא בכענין שנפסדה לאכילה ושאינו ראוי אפי' לעובדי כוכבים אלא לעבד בהו את העורות דכל שנפסד כל כך אין להוש ולגזור משום אכילה ואם אולי אמרו הפסק שכך אמרו:

(א) זה לומר שלא תפסוט מהותה ברייתא כצ"ל: (ג) כדאיתא כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פי"ב מהל' מאכלו' אסורות טוי"ד סימן קנג:

אלף רנ

עין משפט

א מיי' פי"ג מהל' מ"א טור י"ד סימן קלג:

[דף שסב ע"א]

וכן כתוב בת"ה לרשב"א ומביאו ב"י י"ד סי' קלג

הגהות הרי"ן (א) נ"ב נ"ל משום דאיפא בברייתא דתניא קך שני לם הכי דאל"כ מס ענין ק' חבית כדי מלאכה אחרת תנן (ב) נ"ב נ"ע רב מגמ' דתמורה דף ל. וע"ש תוס' ד"ס ואידך ליסתרו.

כ"ה ג"י ז"ל

כלומר עובד כוכבים שמכר עבודת כוכבים מי תפסה דמיה להיות אסורין בהנאה או לא: מכר עבודת כוכבים והביא לו מותר. אלמא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותר: מ"ש רישא מ"ש סיפא. בעיין איפסיקא מיהו מתני' היכי מיתרצא: משום דרוצה ישראל בקיומה. עד שימכרנה עובד כוכבים ופרש"י ז"ל דטעמא דאסור לו לישראל להיות רוצה בקיומן של עבודת כוכבים וי"ל היינו משום דכיון דישראל מצווה לבטל עבודת כוכבים אסור לו להיות רוצה בקיומה וכתב הרמב"ן ז"ל דאפילו בתנם נמי כגון שאמר לו שמור לי

רש"י

משום דרוצה. ישראל בקיום העבודת כוכבים עד שימכרנה העובד כוכבים: חבית חבית בפרוטה וכלמסיק: מאה חביות במאה פרוטות. שכרו אסור דכל כמה דלא עבריגהו כולהו לא יהיב ליה מידי נמך כוליה אגרא שייך ביה: שכרו מותר. ושדי חד פרוטה בנהרא או לא שקיל לה מן העובד כוכבים ואידך משתרו דלא שייך שכר הסיא חבית בהדי אידך דכל חדא

גמרא

מכר עבודת כוכבים והביא לו יין נסך והביא לו מותר ואם אמר לו המתן א עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך יין נסך ואביא לך אסור מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא סיפא משום דרוצה בקיומו וכל הרוצה בקיומו אסור: שכרו לעשות עמו במלאכה אחרת וכו'. (א) אוקמה רבא דא"ל העבר לי חבית חבית בפרוטה דתניא השוכר את הפועל ואמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן (ב) שכרו אסור חבית חבית בפרוטה ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן שכרו מותר:

נר מצוה

חבית זו של יין נסך אסור דרוצה בקיומו הוא שמא תאבד בפשיעתו ויהא חייב בתשלומין ואפילו פטרו מן התשלומין אסור דכיון שקבל עליו לשמור בטובה רוצה הוא בקיומו כדי שיחזיק לו עובד כוכבים טובה והיינו דתנא בתוספתא השוכר את הפועל ולעתותי ערב אמר לו הולך את הלגין למקום פלוני אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן שכרו מותר והא לעתותי ערב טובה בעלמא הוא ובחנם עביד גביה דהא איחייב ליה

בעל הבית באגריה ואפילו הכי קתני אף על פי שאין ישראל רשאי לעשות כן: ובירושלמי שאלו בפועל היה עושה עמו בטובת הנאה אתה ממשכנו *מנכסיו עד כדי שכרו ומשמע נמי דסתם יינן רוצה בקיומו אסור דקנס דפועל משום רוצה בקיומו הוא ולפיכך אסור לישראל להיות מוזג כוס של יין נסך או סתם יינן לעובד כוכבים. הרמב"ן ז"ל: ודאמרינן אבל אם אמר לו המתן עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך יי"נ ואביא לך יש מפרשים דדוקא בדשוייה ניהליה אפותיקי דרוצה בקיומו להנאתו אבל בדלא שוייה ניהליה אפותיקי לא מיקרי רוצה בקיומו ודאיה לדבר מדתנן בפירקין [דף עא.] אומנין ישראל ששלח להם עובד כוכבים חבית של יין נסך מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה ואין מחוור דא"כ נ"ל למתני התירא במכר והביא לפלוג וליתני בהמתין גופיה דבדלא שויה אפותיקי שרי אלא ודאי כל היכא דא"ל המתן אסור ומתני' שאני דאינהו לא אמרי ליה מכור אותה ותן לנו דמיה ואיהו נמי לא אמר להו המתינו עד שאמכור אלא הכי אמרי ליה עד שאתה נותן לנו חבית שוה עשרה תן לנו עשרה דינרין שהן דמיה הלכך אין כאן רוצה בקיומו כלל והראב"ד ז"ל כתב נ"ל דדוקא כשהיה בידו לנגשו ולהפרע ממנו מיד ומדעתו המתין לו עד שמכרן [אסור] אבל אם לא היה בידו לנגשו ועל כרחו הוא מרחיב לו את הזמן אע"פ שאמר לו העובד כוכבים איני יכול לפרעך עד שאמכור את ייני ואפרע לך שרי וכבר כתבנו למעלה בפרק ר' ישמעאל שבזמן הזה יש להקל ולומר דסתם יינן מותר בהנאה וכ"ש דאיכא למימר דרוצה בקיומו שרי:

גרסינן בגמרא [דף סד.] גר ועובד כוכבים שירשו את אביהן עובד כוכבים [גר] יכול לומר לו טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות טול אתה יי"נ ואני פירות אם משבאו לרשות גר אסור ומקשינן ארישא אמאי מותר דהרי גר רוצה בקיומו שלא יגנבו ולא יאבדו שאילו כן לא היה יכול ליטול מעות ופירות ומשני רב פפא ירושת גר קאמרת שאני ירושת גר דאקילו רבנן שמא יחזור לסורו תניא נמי הכי בד"א שירשו אבל נשתתפו אסור: **תניא** בגמרא [דף סד:] אי זהו גר תושב. כלומר שאנו מצווין להחיותו: כל שקבל עליו בפני ג' שלא לעבוד עבודת כוכבים דברי ר"מ וחכ"א כל שקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהן בני נח אחרים אומרים אלו לא באו לכלל גר תושב. כלומר שיהיו ישראל מצווין להחיותן שהרי אף עובדי כוכבים גמורים נצטוו על עבודת כוכבים ועל שאר שש המצות: אלא אי זהו גר תושב ר"י אומר זה גר אוכל נבילות. כלומר אבל מקיים כל שאר המצות: ומייחדין אצלו יין. אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים ואין מפקידין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה ישראל. שמנו כיינו ושמנו כיינו ס"ד. כלומר דמשמע דשמנו אסור כיינו ולהחמיר בו והיכי אפשר וכי שמנו הוי נסך: אלא אימא יינו כשמנו. כלומר דיינו מותר בהנאה כשמנו וקודם שהותר השמן באכילה קאי אבל בשתיה אסור: ובשאר כל דבריו הרי הוא כעובד כוכבים. דכיון דלא מל חשוד הוא לכל התורה ומפרשינן בגמרא ליתנא דהרי הוא כעובד כוכבים ליתן רשות ולבטל רשות בתחום בשבת: רבי שמעון בן גמליאל אומר יינו יין נסך כלומר לפי שאינו מקפיד על מגע עובד כוכבים ואמרי לה מותר בשתיה וקי"ל כרבנן דאי זהו גר תושב כל שקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח ודאמרי' בהך ברייתא מייחדין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים ואין מפקידין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה ישראל פרש"י ז"ל דהכי קאמר מייחדין שישראל יכול להניחו בחנותו אף על פי שהודיעו שהוא מפליג משום דכיון דלא פלח לעבודת כוכבים לא נגע ולא מנסך ולא חיישינן שמא יבא עובד כוכבים אחר ויגע בו משום דבזמן מועט לא חיישינן להכי ועוד שאין העובדי כוכבים מצויין [בחנותו] של ישראל אבל אין מפקידין אצלו יין בביתו משום דבזמן מרובה איכא למיחש שמא יבוא עובד כוכבים אחר [ויגע] בו ועוד שהעובדי כוכבים מצויין בביתו והוא אינו מקפיד על מגע עובדי כוכבים ומ"מ ממה שכתב רש"י ז"ל דכיון דלא פלח לעבודת כוכבים לא נגע ולא מנסך משמע דס"ל דאי נגע אסור והקשו עליו בתוס' דאם איתא דאין גר תושב מקפיד על מגע עובד כוכבים היכי אמרי' דיינו כשמנו ולא מיתסר בהנאה ניחוש למגעו של עובד כוכבים שהוא אוסר בהנאה כדאמרי' בפ' אין מעמידין [דף לא.] יין של עין כושי אסור מפני (ביאת) [בירת] סריקה. כלומר מפני שהכותים לא היו מקפידין על מגע עובדי כוכבים לפיכך פירש ר"ת ז"ל דהכי קאמר אין מפקידין אצלו לזמן מרובה דאע"ג דאמגע עובד כוכבים קפיד איכא למיחש שמא יאמרו שאותו ישראל שותה מיינו של גר תושב כשיראהו שהוא מביא יין מביתו ויינו אסור הוא בשתיה דמסקינן דיינו כשמנו אבל מיחדין אצלו יין לזמן מועט משום דבזמן מועט ליכא למיחש לחשדא דלמגעו ליכא למיחש כלל דכיון דלא פלח לעבודת כוכבים אינו אוסר אפי' בשתיה אע"פ שסתם יינו אסור וכתבו בתוספות שמעשה היה בגר שמל ולא טבל והיה בבית ישראל ימים רבים ונגע ביין והתירו *רש"י ז"ל בשתיה דהא אפי' גר תושב דליכא לא מילה ולא טבילה שרינן מגע וכ"ש זה שמל ואע"ג דאמרי' לעיל בפ' ר' ישמעאל בברייתא [דף נז.] דעבדים שמלו ולא טבלו עושין יין נסך היינו משום דאין מתגיירים בלב שלם מרצון נפשם אלא בעל כרחן מאימת רבן והיינו דאמרי' לעיל בפ' ר' ישמעאל בגמרא (דף נט.) גבי בנות ישראל דמעברין מגרים שמלו ולא טבלו לא והכריז על בגיהם שהם ממזרים ואילו על יינם לא הקפיד ולפיכך אמרו לפי שטה זו דגר תושב אינו אוסר היין אפי' בשתיה ועוד שמכו דבריהם משום דאיכא ליתנא בהך ברייתא דשרי בשתייה אפילו סתם יינם דקאמר ואמרי לה מותר בשתייה ולדידי' כ"ש דמגעו מותר ומאן דאמר יינו נסך היינו לפי שאינו מקפיד על מגע עובד כוכבים אבל מגעו יש להתיר. מכל מקום אמרו שלא רצה ר"י ז"ל להתיר לכתחלה זו היא שטתם אבל כבר כתבתי למעלה דליכא לדמויה מל ולא טבל לגר תושב משום דגר תושב מקבל מהשתא וגר אינו מקבל אלא לאחר טבילה ומה שלא הקפיד על יינם משום יין נסך אפשר דאע"ג דמעברן מינייהו מקפידים היו על מגען ואף בגר תושב אין ראיה מכאן להתיר מגעו שאפילו נאמר דמאי דאמר אין מפקידין היינו משום חשדא וכדברי ר"ת ז"ל אפשר דטעמא דמייחדין כדברי רש"י ז"ל דכיון דלא פלח לעבודת כוכבים אין לנו לחוש שמא נגע [ומ"מ] לדעת הרמב"ם ז"ל שדמה אלו הישמעאלים לגר תושב נ"ל להלכה שמייחדין אצלן יין ואין חוששין לספק מגען אבל ודאי מגען מיהא אסור: **גרסינן** תו בגמרא רב יהודה שדר ליה קורבנא. כלומר תשורה: [דף סה. פ"ס] לאבדרנא ביום אידם אמר קים לי בגויה דלא פלח לעבודת כוכבים אמר ליה רב יוסף והא תניא איזהו גר תושב כל שקבל עליו בפני ג' שלא לעבוד עבודת כוכבים כי תניא ההיא להחיותו והא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן גר תושב שעברו עליו שנים עשר חדש ולא מל הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים התם שקבל עליו למול ולא מל ומהאי שכתבו בתוספות דלא שייך לאסור משום דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו כיון דחששא דאזל ומודה לא שייכא כי אם בהני דפלחי לעבודת כוכבים ע"כ נראה שדעתם לומר דכי אמרי' צריך מנין אחר להתירו הני מילי להתיר אותם שיהיה בהם טעם האיסור מתחלה אע"פ שבטל עכשיו אבל אותם שלא היה בהם טעם איסור מעולם שרו בלא מנין אחר ואם הם רוצים לומר כך ודאי שזו קולא יתירא דאפשר דהוה קים להו לרבנן שלא נאסר מעיקרא (התקנה) לתת ולשאת עם העובדי כוכבים דלא פלחי לעבודת כוכבים אבל בסתם אין לנו והדבר צריך עיון: **אוקמה** רבא דאמר ליה העבר לי חבית חבית בפרוטה. ומשום הכי שכר שאר חביות שרי ומההיא לא שקיל מידי וקא משמע לן דלא תימא איהו לא אגריה אלא אדעתא דלעבריגהו לכולהו דליתא אלא דכיון דכל חדא אגרא באפיה נפשה הוא אגרא דחביות דהתירא שרי אבל אמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות כיון דכמה דלא אעבריגהו לכולהו לא יהיב ליה מידי כוליה אגרא שייך ביה וכי תימא אפילו הכי יוליך פרוטה אחת לים המלח ואידך ליסתרו לדידן דקיימא לן כר' אליעזר דסבירא ליה דחבית יין נסך שנתערבה בחביות יוליך דמי אחת לים המלח כדאיתא בפרק כל הצלמים [דף מט: ע"ש בר"ן ד"ה רא"ה] יש לומר לא דמי דאילו בההיא דר' אליעזר חבית דאיסורא לא גרמא הנאת חבית של היתר אבל הכא אפשר דהך חבית דאסורא גרמא כל השכר שאילו לא רצה להעביר לו חבית של איסור שמא לא היה שוכרו כלל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ג מהל' מאכלות אסורות דכוליה אגריה אסור אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו ואמר דלדידן דקי"ל כר"א יוליך הנאה לים המלח

שלטי הגבורים

א וגבי עובד כוכבים שאומר המתן ואמכור יין כתבו ב"ה כתב ר"ש בספר התורה ושאלתם על היהודי שנתנו לו יין נסך בחובו אם קבל ישראל אסור בהנאה אם הניחו ברשות העובד כוכבים מותר בדמיו שאפשר לסערים דתנן גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים וכו' ואם הנית עובד כוכבים משכון לישראל על דמי היין אותם סדמים דמי יין נסך הם ואפי' בהנאה אסורין משום טעמא דמנה אין כאן משכון אין כאן כדאמרינן התם בקדושין והכי איבעי ליה לישראל למימר לעובד כוכבים אני אלוה לך ב' פשוטים או שלשה כשיעור שהוא לוקח היין ותן לי שני מעות שאני מלוה לך ואקח האי משכון בעבורם ואית דאמרי דלא דמי ישראל המוכר יין לעובד כוכבים להך מעשה דקדושין משום דגבי יין לעובד כוכבים כיון שישראל נותן לעובד כוכבים ממונו דהיינו דמי היין משום הכי הוא לוקח המשכון וליכא למימר פריטי אין כאן דהא יהיב ממונו אבל התם בהאי עובדא מאי חסר המוכר דהא לית ליה מידי ללוקח דכרשותו דמוכר קיימא השפחה וכיון דלא יהיב מידי שייך למימר פריטי אין כאן אבל לגבי יין כיון דיהיב ליה ממונו דהיינו דמי היין משום אותו ממון נקיט משכון ע"כ. כתבו ב"ה נשאל לפני הרב אם מותר להיות סרסור בין שני עובדי כוכבים למכור יין נסך זה לזה והשיב כי דעתו דאסור משום ב' דברים האחד באיסורי הנאה ואפילו בחנם אסור וכ"ש בשכר ועוד שרוצה בקיומו עד שיקיים המכר ע"כ: כתוב בספר התרומות דין יין של עובד כוכבים אם מותר בהנאה השתא בזמן הזה שרגילין ליקח יינות עובדי כוכבים בחובותיהן או כשנוגע ביינו של ישראל מוכרו ישראל להם ואין נזהרים מאיסור הנאה בסתם יינם שלהם אומר מורי רבינו אע"פ שמפרש טעם סיתר בתשובת הגאונים ורבינו שמואל משום דעובדי כוכבים בזמן הזה אין בקיאין בטיב עבודת כוכבים כל כך ואינן אדוקין בעבודת כוכבים ודמי לתינוק בן יומו דאפי' רב דמחמיר ואמר דעושה יין נסך היינו בשתיה אבל בהנאה שרי לא נכון הדבר דלא דמי דתינוק בן יומו לא מתכוין לנגוע כי כמו כן היה מטפח בטיט אבל עובדי כוכבים בזמן הזה נהי שאינו בר כוונת ניסוך מכל מקום מתכוון ליגע ביין אבל תינוק אינו מתכוון לנגיעה כלל תדע דהא מדמי ליה לעובדא דעובד כוכבים דסליק כדיקלא דבהדי דקא נחית נגע בחמרא שלא בכונה ואומר רבינו שיש למצוא היתר הנאה לדמות מגע בזמן הזה למדדו בקנה דאמרו ימכר משום דאין מתכוון לניסוך ואפי' נראה מגען בזמן הזה למדדו ביד הלא רבנן אמרי ימכר ואפי' רבי נתן דאמר מדדו ביד אסור בהנאה משום דגזר מדידה דיד אטו שכשוך דיד אבל בזמן הזה ליכא למיגזר דאינן בני שכשוך אך יקשה אם מטעם זה תרצה להתיר מה בכך אם עתה אינן בני שכשוך הא קיימא לן כל דבר שבמנין צריך מנין אחר

המלח

לפתוח וכשפיה עובד כוכבים נוגע לייט של רבינו יעקב היה רגיל למוכרו אותו לעובד כוכבים עצמו לפי שאותו עובד כוכבים חייב לשלם מה שהזיקו ואי עובד כוכבים דוחביה לאחרא דישראל ואע"ג דלזבוני ולמשקל דמי אסור למשקל דמי מההוא עובד כוכבים שרי מ"מ מיקלא קלייס:

המלח ולא נתאורו דבריו מן הטעם שכתבתי והקשה הרשב"א ז"ל אם כן היכי אמרי' בפרק קמא [דף יט:] דאם בנה אפילו עבודת כוכבים עצמו שכרו מותר משום דעבודת כוכבים מאן דקא גרים לה מכוש אחרון מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה משום דקסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף נימא דכוליה אגרא במכוש אחרון פשיטא דאי לאו מכוש אחרון לא הוה מיגר ליה כלל וכיון שכן כוליה אגרא שכר עבודת כוכבים הוא כדאמרי' הכא ותירץ דכיון דמכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה ליכא למימר דכוליה אגריה מתפיס במאי דלית ביה שוה פרוטה אבל הכא דשכר חביתא נר מצוה דאיסורא פרוטה הוא איכא למימר אלף רנב דכוליה אגריה מתפיס בה ולפי זה אי אמר ליה מאה חביות בחמשים פרוטות שכרו מותר: מתני' ידיחם. והם מותרות. דלונן בלונן הוא ובהדחה סגי: ואם היו מבוקעות אסורות. דהשתא מתערב יין נסך לתוכן ובירושלמי מוכח שאם היו ענבים מטולטלים מטוקלן וקרובים ליבטל כמבוקעות דמו ואסורות: גרוגרות. תאנים יבשים: גמ' מעשה לסתור. בתמיה יש אדם שמביא מעשה לסתור את דבריו דהא גרוגרות לענבים מבוקעות דמו דהא עייל בהו חמרא: ואם נותן טעם לפגם מותר ומעשה בביתוס בן זונין. דיין נותן טעם לפגם הוא בגרוגרות: ולזבוני [דף סו.] לעובדי כוכבים שלא בפני ישראל. דתו לא זבין ישראל מעובדי כוכבים דפתן אסור ומיהו דוקא שלא בפני ישראל [אבל בפני ישראל] אסור דדלמא ההוא ישראל דחזי זבין ליה מעובדי כוכבים דסבר פת של היתר הוא שישראל אפאה. ומוכחינן בגמ' שאסור למכור לעובדי כוכבים כל דבר אסור שאין איסורו ניכר וניקח מן העובדי כוכבים מדתניא בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעובדי כוכבים. כלומר דלמא אתי לזבוני לישראל ומכאן יש ליזהר שלא למכור תרנגולת טרפה חיה לעובדי כוכבים שמא ימכרנה לישראל שלא יכיר בטרפותה אלא ישחטנה או יהרגנה. ואחר כך ימכרנה

מתני' *יי"נ שנפל על גבי ענבים ידיחם [דף סה:] והם מותרות ואם היו מבוקעות אסורות מעשה בביתוס בן זונין שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברו חביות של יי"נ על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירום: גמ' מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני ואם נותן טעם לפגם הוא מותר ומעשה בביתוס בן זונין וכו' ההיא *ביתא דחיטי (א) דנפל עליה חביתא א דיין נסך שרא (א) רבה למיטחניה ולמיפייה ולזבוניה לעובד כוכבים שלא בפני ישראל כי היכי דלא ליתו ישראל למיזבן מיניה ואקשינן עליה *דרבה ממתני' דתנן יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחם והם מותרות ואם היו מבוקעות אסורות ופריק רב פפא שאני חיטי הואיל ואגב צירייהו כמבוקעות דמיין [דף ע"ב] *°חמרא עתיקא בעינבי דברי הכל בנותן טעם חמרא חדתא בעינבי אביי אמר במשהו ורבא אמר בנותן טעם אביי אמר במשהו בתר טעמא אזלינן ואידי ואידי חד טעמא הוא והוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו רבא אמר בנותן טעם בתר שמא אזלינן והאי שמא לחוד והאי שמא לחוד והוה ליה מין ושאינו מינו ומין בשאינו מינו בנותן טעם חלא דחמרא וחלא דשכרא חמירא דחיטי וחמירי דשערי אביי אמר בנותן טעם בתר טעמא אזלינן והאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד והוה ליה מין ושאינו מינו ומין בשאינו מינו בנותן טעם ורבא אמר במשהו בתר שמא אזלי' והאי חלא מיקרי והאי חלא מיקרי והאי חמירא מיקרי והאי חמירא מיקרי והוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו חלא לגו חמרא דברי הכל בנותן טעם חמרא בגו חלא אביי אמר במשהו רבא אמר בנותן טעם אביי אמר במשהו *ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא בתר ריחיה אזלינן והוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו רבא אמר (ג) בנותן טעם ריחיה

רש"י

[דף סה:] קניא אגרא באפיה נפשה: מתני' ידיחם במים: גמ' ואגב צירייהו. סדקין שבחטין: חמרא עתיקא. טעמו ניכר בענבים לכך דברי הכל בנותן טעם וכל היכא דאיתמר בנותן טעם ואין טעמו ניכר שיעורו בששים: חלא. חומץ דחמרא וחלא דשיכרא חד דאיסור וחד דהיתר: חמירא דחיטי וחמירא דשערי. חד דחולין וחד דתרומה ונפלו זה לתוך זה וכל מין במינו במשהו (ג) והכי הלכתא דכל מין במינו דינו במשהו: חלא. דאיסור לגו חמרא דהיתר דברי הכל בנותן טעם. דכי נפל בגויה לא הוי דמי ליה לא בריחא ולא בטעמא כי אין היין מבטל ריח החומץ עד שנתערב לתוכו ולא החומץ ריח היין משום דרובא חמרא אבל חמרא לגו חלא משהו שהגיע לאויר הכלי נהפך היין בריחו נריח החומץ וקודם שנתערבו היו

ומ"מ בהא דבגד שאבד בה כלאים איכא למידק ליבטל כלאים ברובא כדאמרי' בתמורה (דף לד.) גבי שער נזיר שארגו בבגד דכל הבגד אסור ופרכינן וליבטל ברובא ומשני בליפורתא פירוש דחשוב ולא בטיל משמע הא לאו הכי בטל וה"נ נימא הכי י"ל דדוקא גבי שער נזיר דהוי איסורא לבד שייך בטול ברוב כדין כל איסור המעורב בהיתר אבל גבי כלאים דהאי לחודיה שרי והאי לחודיה שרי ובהדי הדדי גזרת הכתוב לאוסרן *הלכך לא שייך שום בטול וא"ת והרי בשר בחלב דהאי לחודיה שרי והאי לחודיה שרי ואפילו הכי בטיל כדאמרי' בפרק כל הבשר (דף קח.) טיפת חלב שנפלה על חתיכה של בשר אם יש בנותן טעם באותה חתיכה אסורה ואם לאו מותרת יש לומר דשאני בשר בחלב דגלי קרא בהדיא דבטיל כדאמרי' התם דרך בשול אסרה תורה פירש דאיכא נתינת טעם. ומדאמרי' הכא דבפני ישראל אסור משום דאיכא למיחש דלמא זבין לה ישראל מעובד כוכבים יש ללמוד שמותר ליקח מבעל הבית עובד כוכבים פת של פלטר דבתר התחלתו אזלינן ומינה לפת של בעל הבית שבא לידו של פלטר שאסור ללקחו מן הפלטר וכבר כתבתי זה למעלה: שאני חיטי דאגב צירייהו. סדק שלהם ומינה דשעורים כיון דלית בהו צירא הרי הן כענבים שאינן מבוקעות ושרי ומיהו כתב הרשב"א ז"ל דהני מילי כשהדיחם מיד או לזמן מועט אבל אם עמד היין עליהן זמן מרובה אף שהדי דודאי בלעי דאפי' בלתיתה חיישינן להו לענין חמץ דתניא [פסחים דף מ.] אין לותתין את השעורים וכ"ש אם נשרו השעורים ביין זמן מרובה שהן בולעין בודאי ואין להם תקנה בהדחה: חמרא עתיקא בענבי דברי הכל בנותן טעם. לפי שטעמו ניכר בענבים הלכך כל היכא דהוו מבוקעות אזלינן בהו בתר נותן טעם: חלא דחמרא וחלא דשכרא. חד דאיסור וחד דהיתר: חמירא דחיטי וחמירא דשערי. חד דחולין וחד דתרומה או טבל והקשה הרמב"ן ז"ל מדתנן בפ"ב דערלה למה אמרו כל המחמץ והמתבל והמדמע להחמיר מין במינו וכו' כיצד שאור של חטים שנפל לתוך עיסה של חטים ויש בו כדי לחמץ וכו' אלמא שאור ועיסה מין במינו הוא ואע"ג דלא הוו ליה חד שמא ולא חד טעמא וקשיא בין לאביי בין לרבא ותירץ דשאני עיסה הואיל וראויה להמתין והוי [שאור] משום הכי הוה ליה מין במינו מהשתא: חלא לגו חמרא. חלא דאסור דנפל לגו חמרא דהיתר דברי הכל בנותן טעם. דכי נפל לגויה לא דמי ליה לא בריחא ולא בטעמא שאין היין מבטל את ריח החומץ עד שנתערב לתוכו ולא החומץ את ריח היין משום דרובא חמרא כך כתב רש"י ז"ל ולאו [דוקא] חלא [דאיסורא] לגו חמרא [דהתירא] אלא אפי' חלא דהיתר לגו חמרא דאיסור משמע דלא אסר חמרא [כדין] משהו לחלא לפי שאין היין שהוא בשולי הכלי משתנה בריחו מחמת החומץ לפי שאינו עומד

שלטי הגבורים

א וגבי חיטין שנפל עליהם יין נסך אין מועיל להם הכרזה שיכריזו עליו נשבעו חיטין ביין ומכרן לעובד כוכבים כמו בשר בפ' גיד הנשה דמועיל הכרזה וכן גבי חיטין לענין פסח אינו מועיל הכרזה והטעם כי אינו ניכר בחיטין אם נפלו במים או לאו דליכא למימר בהטין שיום הכרזה אסור ליקח מן העובד כוכבים ושאר הימים מותר כמו בבשר דהיינו טעמא בבשר דמשום דמידע ידיע וניכר אם הוא בת יומא או לאו ומיום הכרזה והלאה ליכא למיחש שמא זה הוא בשר טרפה שהכריזו עליו אתמול אבל בחיטין ליכא האי טעמא ובכל יום ויום איכא למיחש שמא חטין אלו הן מאותם שנטבעו במים הילכך כיון שחטין הן דברים הנקחי' מן העובד כוכבים כשאירע בהו איסור אסור למכור אותן לעובד כוכבים משום חשש תקלה ואין תקנה למכור ע"י הכרזה כמו גבי בשר כמו שזכרנו והילכך אפי' המקום קטן וידוע לכל שלפלוני נטבעו חטים במים אסור למכור אותו לעובד כוכבים משום חשש תקלה ואין תקנה למכור על ידי הכרזה דלעולם איכא למיחש לתקלה וה"ה לכל הדברים הנקחים מן העובד כוכבים שכשהן אסורין לית להו תקנתא למוכרם לעובד כוכבים ע"י הכרזה:

עין משפט

א מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הל' כג: נ"א לאוין קמח טור י"ד סי' קלד:

בגמ' כרי

בד"ס הגי' דרבא

הגהות הב"ח

(א) רבא כצ"ל:

הגהות הגר"א

(ג) נ"ב זה טעות רק ג"כ בנ"ט:

המאור הגדול

(גמ' דף עג) איתמר יי"נ שנפל לבור וכו'. פי' היכא דנפל יין האיסור ליין ההיתר עד שלא נפלו המים כ"ע לא פליגי דמצא מין את מינו וניער ואסור אם אין ההיתר רבה על שניהם כי פליגי כשנפלו המים ראשונה לבור דהכא בין חזקיה בין ר' יוחנן כולהו סבירא להו כמאן דמתני לה אדרבין דאמר בעי' תחלה ר' יוחנן סבר לא שנא היכא דנפל יין האיסור שני להן ואח"כ נפל יין ההיתר באחרונה דבטיל ליה האיסור מעיקרא שלא היה בו שיעור לתת טעם במים ואע"פ שנפל יין ההיתר ונצטרף לתת טעם במים והגדילו בהיתר מותר שכבר בטל האיסור מעיקרא ולא שנא דמיהם הכי היכא שנפל יין ההיתר שני להן ואח"כ נפל יין האיסור באחרונה ויש בהו בין שניהם לתת טעם במים מותר דרואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבים עליו ומבטלין אותו וחזקיה סבר הגדילו המים בהיתר דנפלו הן תחלה ואח"כ נפל יין האיסור ולא היה בו שיעור לתת טעם במים ובטל הוא מקמי דליתיה חמרא דהיתירא דניסייע ליה מותר אע"ג דאתא וסייעיה לבסוף לא משגחי' ביה ומותר הואיל ובטל האיסור מעיקר נפילתו אבל הגדילו באיסור שנפלו המים תחלה ויין ההיתר שניה אי נמי איפכא דלאו דוקא ואחר כך הגדילו באיסור שנפל יין האיסור באחרונה ומצא באותה שעה מין ההיתר ומצטרף עמו בשעת נפילתו ומסייעו לתת טעם יין במים המותרים אסור כל מה שיש בבור אמרי' רואין כך קבלנו פירושה מרז"ל והלכה כרבי יוחנן דסוגיין בעלמא כוותיה דקי"ל כל מין במינו ודבר אחר סלק את מינו כאילו אינו ושאינו מינו רבה עליו מים ומבטלו והרי"ף ז"ל לא כתב מכל דברי שמועה זו כלום: *) כתב הרי"ף ז"ל מתחלה בהלכות בפסקא דכל איסורין שבתורה איכא מ"ד הלכה כרב ושמואל ואיכא מ"ד הלכה כרבי יוחנן וריש לקיש ואנן מספקא לן מילתא ולא אברירה גבן כהוגן אח"כ צוה לתקן נוסח ההלכות ולכתוב ומסתברא דהלכה כרב ושמואל דפלוגתא דאביי ורבא בחמירא דחטי וחמירא דשערי ובחלא דחמרא והלא דשכרא כרב ושמואל שייכא וכן כתוב ברוב נוסחי ההלכות וכשבאתי ללוניל ראיתי ספר א' שבא מעבר לים והיה כתוב בו בכתב ידי אחד מתלמידי הרב ז"ל בלשון ערבי מכתב שפירשו כך בסוף ימיו של רבינו חזר בו מפסק זה לפי שאין לנו ראיה מפלוגתא דאביי ורבא שיש להעמידה בטבל ויי"נ ודעתו של הרב ז"ל היה מכרעת לפסוק כר' יוחנן וריש לקיש אלו דברי התלמיד שהעיד על רבו וזהו הפסק הנכון שראוי לסמוך עליו וההלכות שבמסכת חולין מוכיחות כן ושם נוסיף לבאר עוד בע"ה: וכן מ"ש הרי"ף ז"ל במשנה אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא ליתיה להאי כללא דקי"ל חמץ בפסח אסור ואוסר בכל שהוא אין זה פסק ברור אצלינו דהא אוקימנא בגמ' האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה והוא הדין לככרות של בעל הבית בחמץ בפסח כדקתני התם רבי עקיבא מוסיף אף ככרות של בעל הבית ואין כאן זכר לתערובת חמץ מין במינו או שלא במינו ע"י בילה ועירוב טעמים ודין אחר הוא ונפרשנו במקומו בע"ה ודע כי הפרש יש בין איסור משהו האמור לענין חמץ בפסח ובין אסורין בכל שהוא האמור כאן כי משהו ואמור להלן הוא אמור על עצם האיסור וכל שהוא אמור כאן הוא אמור על ההיתר לומר שאין האיסור בטל אפילו באלף של היתר:

*) עי' היטב סי' תלז סג.

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור וכן מ"ש הרי"ף במשנה אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא ליתיה להאי כללא וכו' דהאי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה והוא הדין לככרות של בעל הבית בחמץ בפסח וכו' ואין כאן זכר לתערובת חמץ מין במינו או שלא במינו על ידי בילה וערוב הטעמים: אמר הכותב זה אמת לא חלק רבינו הגדול עליו לפי דעתי אבל כך אמר ליתיה להאי כללא דקי"ל חמץ בפסח אסור בהנאה ואיסורו בכל שהוא כיוצא באלו דהיינו דבר שבמנין כגון ככרות של בעל הבית ומפורש הוא בגמרא דתנא דידן לית ליה איסור הנאה בחמץ בפסח כדאמרי' וליתני אגוזי פרך ורמוני באדן דדבר שבמנין ואיסורי הנאה ופריק הא תנא ליה התם וסדר אקשי' בשלמא הנהו קתני התם אלא ככרות של בעל הבית בחמץ בפסח ליתני דהא התם לא תני אלא הראוי לערלה ולכלאי הכרם אבל חמץ בפסח לא תנא והוה ליה למתנייה הכא ופריק מאן שמעת ליה דאמר חמץ בפסח אסור בהנאה רבי עקיבא וכו' כלומר אנן לא סבירא לן כרבי עקיבא דאמר אסור בהנאה ומשום הכי לא תנינן לה הכא ור' עקיבא הא אמר בכלאי הכרם ככרות של בעל הבית והוא הדין דהיה אומר הכי בחמץ וסוי יודע דמתני' דהכא ר' מאיר היא דאמר את שדרכו לימנות מקדש ומשום הכי מקשי' ככרות של בעל הבית דלא גרעי ומשער נזיר דאילו לרבנן הא לא חשיבי להו ככרות של בעל הבית אפילו בכלאי הכרם שהם ודאי איסורי הנאה: כתוב בספר המאור מקומות חסרים בהלכות נראו בטעות ידי סופר ואולי יצאה הטעות מיד הסופר הראשון כי נמצא החסרון הזה בכל הנסחאות שבאו לידינו: אמר הכותב הנני בא למלאת ריסך ומהסרך כאיש מגן בבבא קמא בפרק מרובה שכתב רבינו ז"ל גנב וטבח ביוה"כ משלם תשלומי ד' וה' ואמאי נהי דקטלא ליכא מלקות מיהא איכא והא קי"ל דאינו לוקה ומשלם אמרי דבי ר' ינאי משמיה דר' יוחנן בטובח על ידי אחר אמת הוא שלפי ענין הגמרא חסר משם כל מה שאומר בגמרא הא מני ר"מ היא שעל הברייתא הזאת שאמר בטובח ע"י אחר ולא על משנתינו אבל כבר למדנו מהלכות רבינו ז"ל שנהג כמה פעמים המנהג הזה לילך בדרך הפסק בקצר ולתפוס לעצמו לשון הגמרא שלפי גמרא זו משנתינו דקתני מכר בשבת וטבח ביוה"כ על כרחנו ר"מ היא ובטובח ע"י עצמו ואינה הלכה דקי"ל אינו לוקה ומשלם אבל מאחר שלמדנו מדבריו של רבי יוחנן שהטובח ע"י אחר חייב בחול וה"ה לשבת העמיד רבינו ז"ל טבח ביוה"כ חייב בטובח על ידי אחר לא ע"מ שתדקדק אבל בשבת פטור כמו שסברו בגמרא אלא על מנת שתאמר יוה"כ בטביחה ע"י אחר חייב וה"ה לשבת ושבת במכירה חייב וה"ה ליוה"כ ותנא קולא בקולא והומרא בחומרא ולידך דקתני בסיפא טבח בשבת ואינו משלם ד' וה' בטובח ע"י עצמו היא וה"ה ליוה"כ ומכיונא בזה שכתבן רבינו ז"ל בהלכה שלא על תנאי לדקדק מה שדקדקו מהן בגמ' במס' שבת בפ' חבית דתנן הרוחץ במי מערה ובמי טבריא וכו' ואתמר עלה בגמרא קתני מי מערה דומיא דמי טבריא מה מי טבריא בחמין אף מי מערה בחמין הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא מכלל דלהשתטף אפילו לכתחלה שפיר דמי מני ר"ש היא וכולה כדאיתא בגמרא ופסקה רבינו ז"ל בהל'

עומד באויר אבל חמרא לגו חלא משהגיע לאויר הכלי נהפך היין מריחו לריח החומץ וקודם שנתערבו היו שוים בריחם : ריחיה חלא . יין זה סמוך לערובו היה ריחיה חלא וטעמיה חמרא ובתר ריחא אזלינן וכשנתערבו הוי להו מין במינו : **בת** תיוהא . נקב שעושין במגופת החבית לבדוק היין אם יכול להתקיים: להריח עובד כוכבים ביין של ישראל שפיר דמי ישראל לעובד כוכבים אביי אמר אסור ורבא אמר מותר . ריחא לאו מילתא היא . ואם תאמר והא אמרינן בפ' כל שעה (דף כה:) גבי הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו כלומר הנאה דריח דאפשר וקא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסור והכא אפשר וקא מיכוין הוא ואמרינן נמי בפרק קמא (דף יב:) לא שנו אלא מעוטרות ורד והדס דקא מתהני מריחא אלמא ריחא מילתא היא יש לומר דבמידי דעביד לריחא מילתא היא אבל יין דלאו לריחא עביד סבר ליה לרבא בכה"ג לאו מילתא היא אבל לפי פירוש ר"ח ז"ל אין אנו צריכין לזה שהוא פירש דהאי בת תיוהא הוא קנה חלול של זכוכית ארוך ויש באמצעיתו דד נקוב ומכניס ראשו בחבית וראשו אחר בפיו ושואב היין ומקלח ויוצא בדד ואינו נוגע אל פיו הלכך עובד כוכבים לישראל שפיר וישראל לעובד כוכבים אביי אמר אסור משום ריחא ורבא אמר מותר דריחא כי האי גוונא שאינו מריח אותו באפו אלא בפיו לאו מילתא היא וא"ת והא מ"מ מוריק אורוקי דמאי עובד כוכבים קאתי י"ל שכיון שברות שפתיו הוא שהורק מותר לגרורות ניהו כדאמרי' בב"ק (דף יח:) לענין נזיקין גבי סוס שלכף וחמור שנער דלגרורות ניהו ולגרורות לא עבדי יין נסך והרב בעל הערוך ז"ל פירש דבת תיוהא נקב הוא שמניחין במגופת החבית ומשם שואפים ריחו של היין בפיהם ויודעים אם טוב הוא ואם החמיץ :

רש"י

שוין בריחו : ריחיה . אלא יין זה סמוך לעירובו הוה ריחיה חלא ובתר ריחא אזלינן וכשנתערבו הוה ליה מין במינו : האי בת תיוהא . נקב נקוב במגופת חבית להריח יין ולבודקו אם יוכל להתקיים ולהריח עובד כוכבים ביין של ישראל שפיר דמי : **מתני'** כל שבהנאתו בנותן טעם . כלומר שנהנה בטעמו של איסור דהיינו נותן טעם לשבח אסור : וכל שאין בהנאתו בנותן טעם . שאינו נהנה בטעמו כגון חומץ לתוך הגריסין שנתן טעם לפגם [מותר]: **גמ'** לתוך גריסין רותחין. חומץ הוא פוגם גריסין [רותחין] ומשביח הצוננים: והרתיחן על האור אחר שנפל החומץ לתוכו : לא שיאמרו כו' . חומרא היא כלומר לא שיוכלו לתת פגם בתבשיל מחמת דבר אחר כגון שתהא חסירה מלח או יתירה מלח דאם פגום מחמת דבר אחר אין תולין הפגם באיסור ואסור אלא איזה נותן טעם לפגם שמותר כל שאינה חסרה שום תיקון ואינה נאכלת מפני זה כלומר דאיסור זה פוגם שעמא שאינה נאכלת ולאו דוקא אינה נאכלת אלא כיון שפוגמת פורתא קרי ליה אינה נאכלת : איכא דאמרי . הא דרבי שמעון בן לקיש לקולא . לא שיאמרו . כלומר אין תולין הפגם בדבר אחר לומר חסירה היתה מלח ואילו היה בה כתיקנה לא היה איסור זה פוגם שהמלח היה מבטל את פגימת האיסור ומתקנו אלא כיון דטעם האיסור פוגמו עתה כמו שהוא הוי פגום ומותר

נר מצוה

ריחיה חלא וטעמיה חמרא בתר טעמא אזלינן והוה ליה מין בשאינו מינו ומין בשאינו מינו בנותן טעם האי א בת תיוהא עובד כוכבים לישראל שפיר דמי ישראל לעובד כוכבים אביי אמר אסור ורבא אמר מותר אביי אמר אסור ריחא מילתא היא (א) ורבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא והילכתא בכולהו כרבא דקי"ל כל היכא דפליגי אביי ורבא הילכתא כרבא בר מיע"ל קג"ם : **מתני'** זה הכלל כל ב שבהנאתו בנותן טעם אסור וכל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר כגון חומץ שנפל לתוך גריסין : **גמ'** *אמר רב יהודה אמר שמואל הכי הילכתא ואמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין אבל נפל לתוך גריסין צוננין °והרתיחן נעשה כהשביח ולבסוף פגם ואסור אמר ריש לקיש נותן טעם לפגם שאמרו לא שיאמרו קדירה זו חסירה מלח או יתירה מלח חסירה תבלין או יתירה תבלין אלא כל שאין חסירה כלום ואינה נאכלת מפני זה איכא דאמרי אמר ר"ל נותן טעם [לפגם] שאמרו לא שיאמרו קדירה זו חסירה מלח יתירה מלח חסירה תבלין יתירה תבלין אלא השתא מיהא הא פגמה אמר רבי אבהו א"ר יוחנן כל

וגרסינן עלה בגמרא אמר רבא מנא אמינא ליה כלומר דריחא לאו מילתא היא דתנן תנור שהסיקוהו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הפת מותר . כלומר לזרים : לפי שאין טעם כמון אלא ריח כמון . ומיהו שמעינן דלא אמרינן יש שבח עצים בפת אלא דוקא באיסורי הנאה ומשום דיש שבח עצים בפת היינו לומר שבשבח הנאת עצים הוא בתוך הפת ומשום הכי חשיב נהנה מן העצים ומשום הכי דוקא בקליפי ערלה וכיוצא בזה דאסירי בהנאה הוא דאיכא למיחש להכי אבל בתרומה דהנאתה מותרת לזרים אין לאסור משום דיש שבח עצים בפת ולפיכך כתבו בתוספות דמכאן יש להתיר פת שאפאה עובד כוכבים ביו"ט ואין לאסור משום דשמא העצים שנאפה בו נתלשו היום ומוקצין הן דהא לא אמרינן יש שבח עצים בפת אלא לענין אסורי הנאה ולאו משום שמא נטחנו החטים היום אין בכך כלום כיון דמעיקרא בעודם חטים היו ראויין לכוס אבל בהלכות גדולות חשיב להו נולד כשנטחנו ביו"ט ולא ידעתי למה כיון שמתחלה היו ראויין לכוס וכן אין לחוש להן למוקצה דחאי שבת דהיינו בשעה שנעשו קמח דהא גמרו בידי אדם הוא ולא קא מיבעיא לן כדאיתא התם [ביצה דף כז.] ועוד דבגמרו בידי שמים נמי בעיא ולא איפשיטא היא ולקולא ובשבת ג"כ התירו בתוספות ליקח פת חמה מן העובדי כוכבים מן הטעם שכתבנו וחזקו דבריהם דלא אמרינן יש שבח עצים בפת אלא באיסורי הנאה מדקי"ל המבשל בשבת בשוגג יאכל ואמאי יאכל והרי כל העצים בשבת מוקצים הם אפילו נתלשו מאתמול ויש שבח עצים בפת ואם כן כשאוכל הפת שנאפה בעצים הרי הוא אוכל מוקצה אלא ודאי לא אסרינן משום שבח עצים בתבשיל אבל ההיא דתנור שהסיקוהו בכמון של תרומה רחיה מכרחת : **והלכתא** בכולהו כרבא וכו' . הרב אלפסי ז"ל כתב בפרק גיד הנשה דהא דאיפליגו רב ולוי בפרק כיצד צולין (דף עו:) בבשר שחוטה שצלאה עם בשר נבלה דרב אמר אסור דריחא מילתא היא ולוי שרי ואפילו בשר נבילה שמן ובשר שחוטה כחוש דריחא לאו מילתא היא דפלוגתייהו שייכא בהא דרבא ואביי דרב ס"ל כאביי ולוי ס"ל כרבא וקי"ל כלוי כיון דקאי כוותיה דרבא וכתבתיה שם בארוכה בס"ד : **מתני'** זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם. שנהנה בטעמו של איסור דהיינו נותן טעם לשבח אסור · וכל שאין בהנאתו בנותן טעם . שאינו נהנה בטעמו של איסור כגון חומץ שנפל לתוך גריסין שנותן טעם לפגם מותר : **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל הכי הילכתא . כלומר דנותן טעם לפגם מותר ואע"ג דליכא דפליג עלה במתני' אמר הכי משום דהיא מילתא דרבותא ודכוותה אשכחן ביבמות : לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין . חומץ פוגם גריסין רותחין ומשביח את הצונן : נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם . נ"ל דה"ק לא תימא כיון שסוף חומץ זה לפגום כשירתיח הגריסין שנראה אותו כפוגם מתחלתו אלא נעשה כתבשיל שהשביח מחמת האיסור ולבסוף נפגם מעצמו דאסור עד שיפסל מלאכול לאדם : לא שיאמרו קדרה זו חסירה מלח יתירה מלח . חומרא היא לומר דלא שיוכלו לתת פגם בתבשיל מחמת ד"א כגון שתהא חסירה מלח או יתירה דבכי האי גוונא אפשר שאילו היה התבשיל כתקנה לא היה תערובת איסור זה פוגם בו הלכך לא שרינן נותן טעם לפגם אא"כ היה הפגם בענין שאפילו בתבשיל שהיה כתקנו היה פוגם : ואיכא דאמרי הא דריש לקיש [לקולא] דנותן טעם לפגם שאמרו אין תולין הפגם בדבר אחר לומר חסירה היא מלח או יתירה ואילו היה כתקנה לא היה איסור זה פוגמה שהמלח היה מבטל פגימת טעם דאיסור ומתקנו אלא כיון דטעם האיסור פוגמה עכשיו כמות שהוא הוי פגם ושרי **ודאמרינן** כל שאינה חסרה כלום ואינה נאכלת מפני זה . פירש רש"י ז"ל דלאו דוקא אינה נאכלת אלא כל שנפגם טעמה מפני זה שרי

כוכבים ומעלה עליו יי"נ הילכך כשהוא בעיניה אינו אסור לאוכלו משום שאין בפת ריח הבשר דריחא לאו מלתא היא אבל לאוכלו בכותח אסור משום חומרא דבשר בחלב ועוד שריח הבשר נרגש בפת ובדגים ושטועם אותם הוא סבור שממשו של בשר נבלע בהם ואם יאכלנם בכותח מתחזי כבשר בחלב והילכך אסור מאח"כ בבשר שחוטה ונבילה שצלאן יחד שאין ריח אחד מהן נרגש בחבירו שהם מין במינו ועיין פרק גיד הנשה שם [illegible] במחלוקות אלו . ויש כאן מקום עיון על המוסקו שכתב מיי' פ"ק מהל' כלי מקדש וסמ"ג עשין קסז שהוא דם המתקבץ בהטוטרת החיה שבצוארה והראב"ד השיג כי המוסקו היה אוסרו באכילה מפני חשש דם ורבינו יונה התירו משום כי הגם שתחילתו היה דם כבר השתא אזלינן דהוא פירשא ולדידיה גם מוויט"א שעושין מיין נעפש ונפסד אפשר [illegible] השתא אזלינן והרא"ש כתב דדברי רבינו יונה צריכין ראיה ומסכים לדעת הרמ"ה שאסור לאוכלו וצ"ע דאי אסור הוא הלא התלמוד מתיר להדיא להריח בו לכתחילה ולברך עליו בורא מיני בשמים ואם המוסקו הוא בעצמו אסור היאך יוכל ליהנות ממנו ולהריח בו לכתחילה ובפרט כיון שכל עצמו לריחא עביד ולא מבעיא למ"ד דריחא מלתא היא דודאי אסור אלא אפילו למ"ד דריחא לאו מלתא היא הני מילי בבת תיהא דאין ריחו [illegible] כל כך מפוטם או אפילו בבשר שמן וכיוצא בזה שכל עצמן לאו לריחא עבידי אבל המוסקו שכל עצמו להריח עביד מי יימר שיהיה מותר להריח בו לכתחלה ומדברי התוס' פ' השוכר את הפועל נראה דמידי דלא שייך ביה כי אם הריח אסור להריח אליבא דכ"ע כגון זילוף יי"נ וה"ה המוסקו ואפי' את"ל [illegible] יהיה מותר להריח בו לכתחלה אליבא דמ"ד דריחא לאו מילתא היא מי יימר שיברך על הריח הבא ממנו כיון שעקרו הוא איסור נמצא שהיא מצוה הבאה בעבירה ואין זו ברכה אלא ניאוץ לא מבעיא לדברי מיי' דס"ל בפ"ק מהל' ברכות דאין מברכין על דבר האיסור

מלחמת ה'

בהל' על מנת שלא תדקדק ממנה מכלל דלהשתטף כל גופו אפי' לכתחלה דקי"ל בחמין אסור בין בכלי בין בקרקע וכן ביבמות בפ' האשה רבה ת"ר זו דר"ע דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין אבל חכמים אומרים אין ממזר מיבמה ובגמרא דקו עלה ונימא אין ממזר מחייבי לאוין הא' תנא אידך תנא דר"ע הוא דאמר מחייבי לאוין דאמר הוה ממזר מחייבי לאוין גרידי לא הוי ממזר והברייתא כתובה בהלכות כמות שהיא ואם תדקדק ממנה מה שאמרו עליה בגמרא דתייא היא ולא נתנה ליכתב וכן במסכת ראש השנה כתוב בהלכות תניא נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע וכו' לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע וזו הלכה היא ובלבד שלא תאמר כמו שאמרו בגמרא קתני משמיע דומיא דשומע מה שומע לעצמו אף משמיע לעצמו כמו שביאר הוא שם בהלכותיו ובאותה מסכת אחת מן הדברים שתפסן לעצמו שלא על מה שנאמרו בגמרא דכתב איתמר נמי אמר רבי חייא בר גמדא אין תוקעין אלא כל זמן שב"ד יושבין וזה אמור בגמרא על יוה"כ והביאה על ר"ה מפני שהוא [illegible]

המאור הגדול

ואולי יצאה הטעות מידי הסופר הראשון כי נמצא החסרון הזה בכל הנוסחאות שבאו לידינו **בבבא** קמא בפ' מרובה גנב וטבח ביוה"כ משלם תשלומי ד' וה' אמאי נהי דקטלא ליכא מלקות מיהא איכא והא קי"ל דאינו לוקה ומשלם אמרי' משמיה דרבי יוחנן בטובח ע"י אחר אח"כ כתוב בהלכות וחסר משם כל מה שאמור בגמ' מן הא מני ר"מ היא עד כל חבוראתא כולה משמיה דרבי יוחנן אמרי בטובח ע"י אחר ואין הענין שלם בפחות מזה : וכן בפ' המפקיד אמר רב הונא אין מורידין קטן לנכסי שבוי ולא קרוב לנכסי קטן ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן באחי מאימא ולא קטן בנכסי שבוי דילמא מפסיד להו ולא קרוב לנכסי קטן ולא קרוב מחמת קרוב בנכסי קטן כיון דלא מאחי אתי לאחזוקי בהו ולא היא ל"ש אחי דאבא וכו' וחסר משם כל מה שאמור בגמרא אמר רבא שמע מינה מדרב הונא וכו' עד ולא היא ואין הענין שלם בפחות מזה :

[illegible] : סליק בע"ה

שלטי הגבורים

א וגבי תיהא ובת תיהא לדעת רבינו אפי' בשר שחוטה כחושה שצלאה בתנור עם בשר נבילה שמנה מרוחק קצת זה מזה דהזיל ריח דנבילה ומפטם ליה לשחוטה אפ"ה אינה נאסרת השחוטה דריחא לאו מילתא מיהו דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור לצלות בתנור א' בשר שחוטה ובשר נבילה יחד ומשום הכי פת שאפאה עם הצלי בתנור אסור לאוכל בכותח וכן דגים שצלאו עם הבשר בתנור אסור לאוכלן בכותח דכיון שהן מותרי' לאכילה בעיניהו בלא כותח אי שרית להו למכלינהו בכותח אתכי' דכמאן דשרית לצלות בשר שחוטה עם בשר נבלה דמי ואנן קי"ל דדוקא בדיעבד אם נצלה מותר אבל לא לכתחלה כך כתב הרי"ף ועוד נתן טעם לאסור הפת שאפאה עם הצלי לאוכלו בכותח משום שהוא דבר שיש לו מתירין ולקמן נבאר טעמו בס"ד והר"ן בשם התוספות פרק השוכר את הפועל פירש דהא דאצטריכו לתלות בריחא אי מלתא היא או לאו לא משום דאיכא למימר דמשום דהנאת הריח מלתא היא דודאי אע"ג דמטי ליה הנאה בריח אינו כלום אליבא דכ"ע כל עוד שאותו דבר של איסור אינו נעשה להריח אך פליגי בבת תיהא אי ריחא מלתא היא וכאכילה חשיבא דהיכא שמריח בדבר האיסור אי חשיב כאילו אוכלו ממש כיון ששואף הריח אליו או לא אבל אם היה הדבר של איסור שמריח בו מידי דלא שייך ביה אכילה רק הנאת הריח בעלמא כגון זילוף יי"נ או זילוף יין ע"ג איסים אז יש בהנאת הריח איסור אליבא דכ"ע אם הגיע לו הריח בפסיק רישיה או שריח בו לכתחלה כיון דאין שם רק הנאת שריח דאין לומר בו אי אותו ריח חשוב כאכילה או לא כך כתבו הר"ן ותוספות ופסק נמי כרבינו דריחא לאו מלתא היא והוסיף להקל ולומר דאפילו לכתחלה יכול לצלות בשר שחוטה בהדי בשר נבלה בתנור א' דלאו דוקא בדיעבד מותר אלא אף לכתחילה מותר : ומיהו גם הוא סובר דפת שאפאה עם הבשר בתנור א' אסור לאוכלה בכותח דלאו משום דריחא מלתא היא דא"כ היה אסור גם לאוכלה בפני עצמה משום חשש הרגל עבירה כמו שאסרו לאכול כלל הפת שנאפה בתנור שטחוהו באליה וגם אינם אסורים מטעם מהרי"ף שכתבנו אלא היינו טעמא משום חומרא דבשר בחלב שהחמירו בבשר בחלב טפי מבשאר איסורים ־דאשכחן שאסור להעלות בשר וגבינה על שולחן א' מש"כ ביי"נ שאוכל אדם על השלחן עם העובד

הלכה רנג
הלכה רנד
סי' דף סז.

א מיי' פי"ג מהלכות מאכלות אסורו' סמג לאוין [illegible] טור י"ד סימן קח :

ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורו' טוש"ע י"ד סי' קג :

[דף שסג ע"א]

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' בתוס' [illegible] פ' ע"פ סי' תשעט:

א מיי' פרק יז מהל' מאכלות אסורות טור י"ד סי' קד :

ב מיי' פרק ח מהלכות עבודת כוכבים טור י"ד סי' קטו :

שרי וראיה לדבריו מקדירה שאינה בת יומא דקרינן לה נותן טעם לפגם ובודאי שאינה פוגמת התבשיל כל כך עד שלא יהא נאכלת ובקדירה בת יומא נמי אמרינן אי אפשר דלא פגמה פורתא אלמא דבפורתא דפגם שרו וראיה לדבר עוד משמן ודבש וקורט של חלתית ודומיהן שהתירו בפרק אין מעמידין (דף לח:) משום נותן טעם לפגם ובודאי שאינן נפסלין מאכילת אדם שהרי כולן נאכלין הן אלמא כל דאיכא פורתא דפגם שרי ואע"ג דנותן טעם לפגם מנבילה גמרי לה וכל שראויה לגר שמיה נבלה ואע"פ שנפגמה התם היינו טעמא מפני שנאכלת בפני עצמה ולפיכך אסורה עד שתפגם מאכילת גר אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעם כל שטעמו פוגם התבשיל קצת מותר לפי שאינו נותן טעם דאדרבה פוגם הוא אבל עדיין צריך ליישב היכי גמרינן לה מנבילה וצ"ל דהיינו טעמא דמה מצינו בנבילה שלא אסרתה תורה אלא כשהיא ראויה לגר מפני שהאוכלה נהנה מן האיסור אע"פ שהיא נפגמה קצת אבל כל שאינה ראויה לגר כיון שאינו נהנה מן האיסור התירתה תורה ואף ע"פ שחל עליה איסור מתחלה אף באיסור שנ"ט בהיתר כיון שההיתר נפגם קצת מן האיסור נמצא שזה שאוכלו אינו נהנה מן האיסור אלא מצטער עליו הלכך שרי אע"פ שחל איסור מתחלה באותו דבר שנתערב בהיתר ולפ"ז קרוב אני לומר שאם הגדיל איסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור עד שיפסל מלאכול לאדם כנבילה וכי אמרינן דבפגם כל שהוא סגי היינו כשפוסל יותר בקלקול טעמו ממה שמשביח בגודל מדתו אבל הרשב"א ז"ל התיר בספר תורת הבית הארוך כל שההיתר מרובה מן האיסור וקא יהיב טעמא [לפגם] דאי משום ממשו דאורייתא ברובא בטיל ואי משום טעמא אין כאן נ"ט כיון שהוא פוגם אלו דבריו ז"ל ואין דעתי נוחה בהיתר זה:

כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס [א] *טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו ואם רוב הטעם לפגם מותר ולימא נותן טעם לפגם מותר הא קמ"ל דאע"ג דאיכא מילי אחרניתא דפגמה בהדיה והילכתא כלישנא בתרא דרשב"ל °ההוא *עכברא דנפל לחביתא דשיכרא אסריה רב להההוא שיכרא אמרוה רבנן קמיה דרב ששת לימא קסבר רב נותן טעם לפגם אסור אמר להו רב ששת בעלמא סבר רב נותן טעם לפגם מותר והאי חידוש הוא דהאי מימאס מאים ובדילי אינשי מיניה ואפי' הכי אסריה רחמנא הילכך בטעמא לפגם נמי אסור אמר רבא הילכתא נותן טעם לפגם מותר ועכברא בשיכרא לא ידענא מאי טעמיה דרב אי משום דקסבר נותן טעם לפגם אסור ולית הילכתא כוותיה אי משום דקסבר עכברא [ב] בשיכרא אשבוחי משבח איבעיא להו *נפל לגו חלא מאי א"ל רב הלל ורב אשי הוה עובדא בי רב כהנא ואסר רב כהנא א"ל °ההוא אימרטוטי אימרטט רב אחא שיער בחלא בחמשין רב שמואל בריה דרב איקא שיער בשיכרא בשיתין והילכתא אידי ואידי בשיתין דחיישינן דילמא אשבוחי משבח בחלא ובשיכרא (וכן כל איסורים

דף סז: · דף סח: · דף סט.

רש"י

ומותר: כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו. וזהו כשיש כזית מן האיסור בכדי אכילת פרס מן ההיתר או לוקין עליו אע"פ שאין כזית מן האיסור נאכל בבת אחת מ"מ כיון שאינו שוהה באכילתו משהתחיל לאוכלו עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס מצטרפת אכילתו ולוקין אבל אם אין בכדי אכילת פרס של תבשיל ההיתר כזית מן האיסור הואיל (א) ושוהה באכילת כזית מן האיסור יתר מכדי אכילת פרס הוי כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין עליו וכן קים להו לרבנן דשיעור אכילת פרס והוא ארבע בצים הוי שיעור שהיית אכילה: ואם ריבה לפגם. כלומר אפילו אם נפגם מחמת דבר אחר אם הועיל איסור זה לרבות הפגם מותר כלישנא בתרא דריש לקיש כדפירשתי: והכא חידוש הוא. כלומר גבי שרץ היינו טעמא דאסור אפילו נותן טעם לפגם דהא איסור שרץ חידוש הוא דהא מאיס ובלא איסורא בדילי מיניה אינשי וליתה לי דלזהר רחמנא עליה אלא ש"מ דאפילו נותן טעם לפגם אסור לגו חלא מאי. מי אמרינן החומץ טעמו קשה ואין השרץ מפיגו לתת בו טעם לפגם: אימרטוטי. נמרט לחתיכות דקות ושרץ (ב)איסורו בכעדשה כטומאתו וחיישינן דלמא בלע חתיכה בכעדשה בהדי חומץ: בחמשין. דכיון דחומץ טעמו קשה לא בעי ששים לבטוליה דאפילו בחמשין לא יהיב טעמא: וכן כל איסורין שבתורה. בששים דינו במין בשאינו מינו אבל מין במינו דינו במשהו חוץ מחמץ דאפילו שלא במינו במשהו דגזרינן ביה בשלא במינו אטו במינו כדמפרש

[דף שם ע"ב] · ד"ס מ"ט

יהיב טעמא [לפגם] דאי משום ממשו דאורייתא ברובא בטיל ואי משום טעמא אין כאן נ"ט כיון שהוא פוגם אלו דבריו ז"ל ואין דעתי נוחה בהיתר זה: **כל** שטעמו וממשו. של איסור ניכר בהיתר ואוכלו עם ההיתר: לוקין עליו. ועל כגון זה נאמר שיעור כזית בכדי אכילת פרס הל' למ"ס שאם יש בשיעור פרס של תבשיל כזית מן האיסור לוקין עליו ואע"פ שאין כזית של איסור נאכל בבת אחת כיון שאין שוהה באכילתו משהתחיל לאוכלו עד שגמרו אלא כדי אכיל' פרס מצטרפ' אכילתו ולוקין עליו אבל אם אין בכדי אכיל' פרס של תבשיל כזית אסור הואיל ושוהה באכילת כזית יותר מכדי אכילת פרס הוו להו כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין עליו דקים להו לרבנן דאכילת פרס הוי שיעור אכילה ושיעור פרס לדברי רש"י ז"ל ד' בצים ולדברי הרמב"ם ז"ל שלשה בצים ומחלוקתם תלויה בסוגיא שבפרק כיצד משתתפין [דף פב:] **טעמו** ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו. נחלקו המפרשים ז"ל בטעמו ולא ממשו דהיינו טעם כעיקר אי מיתסר מדאורייתא או מדרבנן וכתבתי סברותיהם וראיותיהם בפרק גיד הנשה בסייעתא דשמיא: ואי ריבה טעם לפגם מותר. האי ריבה קולא משמע דאע"פ שנפגם מחמת דבר אחר אם הועיל איסור זה לרבות את הפגם מותר כלישנא בתרא דריש לקיש דאמר אין אומרים חסירה מלח וכו':

ההוא עכברא דנפיל לחביתא דשיכרא וכו' והאי חידוש הוא דהא מימאס מאים ובדילי אינשי מיניה. פירש רש"י ז"ל וכיון שכן ל"ל דאסריה רחמנא והיינו חדושיה ואינו נראה דנהי דמאיס ובדילי אינשי מיניה אעפ"כ הוצרך לאסור אותו בלאו ועוד שלדבריו אין חדוש זה כחדוש המוזכר בכ"מ בתלמוד דחדוש בעלמא היינו איסור מכלל היתר או היתר מכלל איסור אלא [הכי פירושא] כיון דמימאס מאים ובדילי אינשי ה"ל כנבילה סרוחה מעיקרא דשריא לכולי עלמא כדאיתא בגמרא [דף סח.] ואפ"ה אסריה רחמנא הלכך כיון שחדשה בו תורה [איסור] אף טעמו אוסר אע"פ שהוא פוגם: אי משום דקסבר נ"ט לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה. כלומר אפי' בהא [דעכבר] דלא ס"ל טעמיה דרב ששת דאמר דמשום דחדוש הוא אף טעמו נ"כ אוסר אלא אין לנו בו אלא מה שחדשה תורה דהיינו גופן אבל פליטתן לא. ומיהא שמעי' שכל הדברים המאוסין כעכבר וכיוצא בו אין אוסרין בפליטתן אלא דוקא בחלא ושיכרא דמשבחי בהו ואף בשנמחה גופן לגמרי ונתערב בהיתר מרובה מהן יש להתיר משום דמדאורייתא ברובא בטיל ולא מהני מאיסורא כלל:

ההוא אימרטוטי אימרטט. פירש רש"י ז"ל ושרץ איסורו (בטומרטט) בכעדשה דחיישינן דלמא בלע חתיכה שרץ בהדי חומץ ובודאי דהכי אמרינן במעילה [דף טז:] בשרצים המובדלין דהיינו שמנה שרצים בתורה שאיסורן כטומאתן אבל תימה הוא למה הוצרך לכך דהא אף בשאר איסורין יש לחוש לפחות מכזית דהא קי"ל כר' יוחנן דאמר בפרק בתרא דיומא (דף עג:) דחצי שיעור אסור מן התורה ותו קשיא עליו אי מש"ה אמאי אסריה רב כהנא ליעבריה במסננת ולישתרי לכך פירשו ההוא אימרטוטי אימרטוט כלומר שהוסר נמרו וכיון דחזינן דשהא טובא איכא למיחש דלמא חורפיה דחלא מהדר ליה לטעמא לשבח ואף ע"ג דחלא ושיכרא צונן הוא כיון דשהא טובא ה"ל כבוש שהוא כמבושל והראב"ד ז"ל פירש שאין העכבר פוגם אלא מחמת נמרו וזה שהוסר נמרו משביח ולא נהירא כלל וכתבו בתוספות דיש לתמוה היאך אנו אוכלים דבש דבורים שהרי רגלי הדבורים מעורבין בדבש וכל שהוא בעינו ודאי אסור אע"פ שהוא פוגם ואמרו בשם ר"ת ז"ל שרגלי הדבורים כיון דעצמות נינהו שרו כדתנן דעצמות טהורין: **והילכתא** אידי ואידי בששים. פירוש בין בשכרא בין בחלא דקסבר נותן טעם לשבח הוא והורו רבותינו הצרפתים ז"ל הלכה למעשה דדוקא בחלא ושכרא בעינן ששים לפי שמשביחין אבל בשמן ויין ושאר משקין פוגם הוא ומותר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות ובגמרא אמרינן וכן לכל האיסורין שבתורה ולאו למימר שהולכין בכל האיסורין אחר נתינת טעם שהרי יש שאיסורם במשהו אלא ה"ק וכן לכל איסורין שהולכין

שלטי הגבורים

באיסור אע"פ שנהנה ממנו דודאי אין לברך על הריח שמריח בו הכא בנדון דידן אם היה בו איסור מיי' התיר להריח בו כפ' ט' מהל' ברכות אלא אפי' לדברי הראב"ד שאומר שיש לברך עליו מ"מ הותר ברכה אינה אלא ניאון וליכא למ"ד שלכתחלה יהנה מן האיסור ויברך עליו והיאך יאמר הכא התלמוד כפי' שהמוסקו מריחין בו ומברכין עליו במ"כ שנמצא שתקן התלמוד ברכה לדבר הקלה ואיסור זהו מן התימה ועוד אי הוה כאן חשש איסור באכילת המוסקו היה נמי חשש איסור בריחו אתמהה אפשר דמכל הראיות שמביאים התוספות והפוסקים בדין ריחא אי מלתא היא אי לא שלא שהיאו פעם א' ראיה מכאן כמו שלא הביאו נמי ראיה מבשמים של עבודת כוכבים וערוה דהתם אותם הבשמים הם בעצמן אינן אסורין אלא שדבר אחר גורם להם ליאסר הילכך אין להביא מהם ראיה כלל בדין אי ריחא מלתא היא או לא אבל בנדון דידן שהמוסקו עצמו בו תלוי האיסור אי הוה בו חשש איסור היה להם לפסקים להביא ראיה ממנו אלא בודאי דאינו נכנס בכלל זה כלל:

א ובדין טעם כעיקר אי הוי איסורו דאורייתא או לא פליגי ר"ת דקדק מההיא דמעתא דזרוע בשלה פרק גיד הנשה ופרקין דטעם כעיקר הוי דאורייתא במין בשאינו מינו אבל במין במינו הוי מדרבנן כיון דמין במינו מן התורה בטל ברוב כיון שאינו נותן בו טעם אלא שחכמים הצריכו ששים ומין בשאינו מינו כיון שניתן בו טעם הניכר אסור מן התורה עד ס' אלא שאין לוקין עליו עד שיהא בו כ"כ מן האיסור שיהא כזית בכדי אכילת פרס ואז חייב על כל כזית וכזית ממנו ולזה הסכים סמ"ג לאוין קלא והרא"ש ז"ל ולפי זה אם נתערב מין במינו ונשפך כגון שנפל חתיכת נבלה לתוך קדרת בשר שחוטה ונשפך הרוטב בענין שאין יכולים לעמוד עליו לשערה אם ידעו שהיה רובו היתר סגי בהכי ומותר דספיקא דרבנן תלינן להקל אע"פ שספק אכלנו אם היה ס' אם לא ואם לא נתברר שרובו היה היתר אסור דבפחות אינו בטל ואם נתערב האיסור בשאינו מינו ונשפך הרוטב בענין שא"א לשערו אסור דכיון דטעם כעיקר בשאינו מינו הוי דאורייתא עד ס' הוה ליה ספק דאורייתא ולחומרא. והוסיף עוד לומר הרשב"א שאם נתערב האיסור במינו ובשאינו מינו ונשפך רואין את מ"מ כאילו אינו ותולין לומר שמינו

הגהות הב"ח (א) נ"ב א"ב הוא הדין לא נתערב כזית בכ"ש והוא שוהה או בהיתר [illegible] (ב) נ"ב כ"ש מיי' [illegible]

היה רוב ונתבטל כי היכי דאמר רואין את מינו כאילו אינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו למאן דאמר מין במינו לא בטיל כדלקמן וכל זה לשיטת ר"ת וסיעתו דסברי דמין במינו בטל בס' אבל רש"י פ[סק] דטעם כעיקר הוי דרבנן ואם נתערב האיסור בשאינו מינו מדאורייתא בטל ברוב אלא שחכמים אסרוהו עד ס' ולדידיה איסור שנפל בשאינו מינו ונספך מן הרוטב שבקדרה שאי אפשר לשער אם יש בו ס' לא תלינן להקל ובהכי דהוי ספקא דרבנן והר"ן האריך בזה והסכים לדעת רש"י וכן נראה שהוא דעת מיי' פרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות דטעם כעיקר הוי מדרבנן אלא שנראה דפליגי רש"י ומיי' דלמיי' אם יש מן האיסור כזית בכדי אכילת פרס הוי מדאורייתא ולוקין עליו. ולרש"י אפילו איכא כזית בכדי אכילת פרס שרי מדאורייתא ואין לוקין עליו ואיכא למידק לרש"י דסבירא ליה דמן התורה לע[ולם] טעמא ברובא בטיל היך פסק גבי ביטול טעם האיסור שם פ' גיד הנשה דף צ"ז דאיכא למ"ד דמשערין בקפילא ואיכא מ"ד במאי דבלעה קדירה וכתב רש"י דכיון דהוא להו תרי ליבני בספיקא דאורייתא אזלינן לחומרא [...] תימה דהיאך קרי ליה ספיקא דאורייתא הא מדאורייתא בטל ברובא והא דבעינן ס' מדרבנן וא"כ הוה ליה ספק זה מדרבנן ולקולא ותירץ הרשב"א ז"ל דכיון דעיקרו דאורייתא גם בספק שיעורו הולכין בו להחמיר ואכתי [...] דא"כ לדידיה אם נספך הרוטב דלא מצינן לשיעורי יש לנו להחמיר אע"פ שהוא ספק מדרבנן כיון דעיקרו דאורייתא ואנן כתבינן לעיל וכתבו כן כל הפוסקים בשמו והרשב"א עצמו לפי מה שהביא הטור דבריו וכן כתב [...] עצמו בחדושיו דלרש"י תלינן להקל ונראה דהכא היינו טעמא דאזלינן לחומרא משום דמחוסר בקיאותינו אין אנו יכולין לשערו דלא ידעינן כמה בלעה קדירה דומיא דכחל דמשערינן בכוליה משום דלא ידעינן כמה נפיק מי[...] ואין זה נקרא ספק גמור ומשום הכי אזיל לחומרא והשתא אתי שפיר מה שכתב הרשב"א דהאי דקרי ליה רש"י איסורא דאורייתא משום שעיקרו הוא דאורייתא וכן כתב הרשב"א וז"ל ונראה דאפי' נתערב בו ממשו איסור כגון חתיכה קטנה של איסור שאינה ראויה להתכבד שנתערבה בין החתיכות ואינו מכירה ונספך קצת המרק ואבדו החתיכות קודם שנספק לשער בס' גם בזו הולכים בו להקל דספיקא דרבנן היא דאי מדאורייתא בתרי בטיל בין בלח בין ביבש וכו'. והילכך כיון שידע והכיר שהיתה בקדירה מן היתר רוב כנגד האיסור ככר יצא מידי איסור דאורייתא ושיעורה בס' מדרבנן היא וספיקו להקל ואנ"ל בגבינת העובד כוכבים שנפלה בי[...] של חלב או בתבשיל של חלב ואינו מכירו שהולכין בו לעולם להקל בשעורו ודוקא בזמן שאינו מכירו אבל בזמן שההיתר והאיסור לפנינו וא"א לעמוד על עיקר שיעורו אע"פ שהוא מדרבנן אסור והולכין בו להחמיר ע"כ [...] הראב"ד והמנהג כרש"י לענין מין במינו דאפי' באלף לא בטיל עיין לקמן בס"ד: ב וגבי עכברא בשיכרא כתבו ב"ה סימן מ"ב השיב רבינו אלחנן ע"ד העכבר אשר נמצא בשולי הקדרה של שומן כי אם היתה ריקנית בשע[ת] [...] בה השומן ולא עירו בה שומן זולתי אותו פעם דהשומן מותר דמסתמא דבשיות הקדירה אבל אם בשעירו בה השומן מהמחבת לא היה העכבר שם כי אם היה חי לא היה נבאר שם וגם מת אי אפשר לומר שהיה שם אז כי [...] דרך לשום שומן ויצאה בזה בקדירה שלא יעיינו בה תחלה היטב לכל הפחות פן יהיה בתוכה עפר או טינופת אלא נראין הדברים שאחר שהגיעו בה שומן נפל בו ואז ככר צונן היה ומותר ואע"פ שמצינו בליעה בצונן גבי [...] בחלב דאמר הכי ליה כולי יומא בחלבא וכו' אין נראה לאסור דהתם דבשר בולע החלב משום דאית ביה פילי או כגון שהוא רך כמו שומן ונכנס בו החלב כשבשרו בחלב אבל שיהא טעם הבשר נפלט ע"י שנכרה בחלב זה [...] מצינו ואין זה דומה לכבוש שהוא כמבושל כי דבר הכבוש לתוך החומץ טעמו נפלט מכח החומץ והציר שמרככין הבשר אבל שאר דבר קשה השרוי בלא חומץ והבלין אין זו כבישה אלא שרייה ואינו פולט טעמו בשרייה זו [...] עכברא דנפל בשיכרא ואסרוהו מיירי כגון שהיה השכר חם או נשתהה בו העכבר הרבה עד שניכר שהיה נימוח ונפלט טעמו כדאמר התם. הילכך זה השומן מותר הם לא נתרכך העכבר שם עד שיהא ניכר שיהא הולך [...] ופולט טעמו וכו'. והאריך שם לבאר ענין הכלים שנשתמשו באותו שומן מה יהיה בהם כי כמה פעמים רחצו אותם בחמין כנהוג ודעתו נוטה לאסור כל עוד שיש לומר שהיו מעולם בני יומן וכתב דאם הם מסופקים אם [...] ב"י או לאו די"ל להתירם בסתמא כמו שאמר רבינו יעקב דסתם כלי עובד כוכבים אין נראה לנו שהם בני יומן עכ"ל ועכבר שנפל בדבש ובשמן מותר לפרית משום דנותן טעם לפגם הוא וכן כתב מיי' להדיא: לשון ריא"ז נפל [...]
משקין

שהולכין בהן בנתינת טעם מטעין אותן בס' ולא בחמשים ולא כתבלין בקדירה ולא נתחוורו לי דברי רש"י ז"ל בכאן : **מתני'** עובד כוכבים שהיה מעביר וכו' . אם היה בחזקת המשתמר מפרש בגמרא שאע"פ שהפליג ישראל מן העובד כוכבים מיל אם לא הודיעו שהוא מפליג מותר דמירתת עובד כוכבים ואמר כל שעה השתא אתי ומיהו דוקא כשיכול לבא להם דרך עקלתון כמו שאפרש בגמרא בסיעתא דשמיא : ואם הודיעו שהוא מפליג . כלומר שהתרחק ממנו וחביות סתומות היו אם שיעור שיפתום ויסתום ויגוב. כלומר שישהה כדי שיקוב עובד כוכבים במגופת החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיבש הסתימה : שישתוב . כמו שתום העין פתוח העין : רשב"ג אומר אינו אסור אלא עד שישהה בכדי שיפתח . את כל מגופת החבית : ויגוף . ויעשה מגופה אחרת חדשה : ותיגוב ותיבש אבל סתימת חור לא חיישינן משום דמנכרא : ולאיתוב עתה פירוש המשניות הסמוכות מפני שהן מענין אחד : המניח יינו בקרון או בספינה . עם העובד כוכבים : והלך. ישראל: בקפנדריא . בדרך קצרה : ונכנס למדינה ורחץ במרחץ מותר . דכיון דעובד כוכבים לא ידע דשהי מירתת ולא נגע : דולפקי . דף שעל גבי השולחן : מה שעל השולחן אסור . דמימר אמר עובד כוכבים [ישראל זה זמנני] אצלו לאכול ולשתות ונגע : שעל הדולפקי מותר . דאינו מוכן לסעודה זו : ואם אמר לו הוי מזוג ושותה . הואיל וחזק ידיו ברשות במקו' סמכא דעתיה ונגע בכוליה : חביות פתוחות שבבית אסורות סתומות מותרות עד שישהה כדי שיפתח ויגוף ותיגוב . וסתמא כרשב"ג מדלא קתני כדי שישתום : **והני** בבי ליתנהו כולהו בחדא גוונא דבבא קמייתא דעובד כוכבים שהיה מעביר דוקא בחביות סתומות א"נ בפתוחות וחסרות הרבה אבל פתוחות ומלאות אסור וראיה לדבר מדאמרינן בפרק ר' ישמעאל [דף ס.] דעובד כוכבים דרי כובא וישראל אזיל בהדיה מלא אסור משום מגע עובד כוכבים אלמא אפי' היכא דישראל אזיל בהדיה כל שהוא נושא כלי מלא א"א לשמרו שלא יגע הלכך על כרחיך הך בבא דעובד כוכבים שהיה מעביר לאו בפתוחות ומלאות מתוקמא אבל הנך בבי דמניח יינו בקרון ומניח עובד כוכבים בחנותו והיה אוכל עמו על השולחן שריותא דידהו אפי' בפתוחות היא כיון שאין העובד כוכבים נושא אותן וראיה לדבר מדקתני בסיפא דמתני' ואם אמר לו הוי מזוג ושותה אף מה שעל הדולפקי אסור חביות פתוחות אסורות מכלל דברישא אפילו פתוחות מותרות ודקא תני אם הודיעו שהוא מפליג פתוחות אסורות לאלתר וסתומות נמי אסורות בכדי שיפתום וכו' לאו משום דתנא בין ברישא בין בסיפא בסתומות דוקא מיירי אלא ה"ק ואם הודיעו שהוא מפליג [א] פתוחות אסורות לאלתר וסתומות נמי אסורות בכדי שיפתום וכו' ומיהו שריותא דרישא אפילו בפתוחות היא והכי איתא בהדיא בתוספתא (א) פרוזות שישראל ועובד כוכבים כונסין לתוכו יין אע"פ שחביות פתוחות והעובד כוכבים יושב מותר מפני שהן בחזקת המשתמר וכן נמי כל הני עובדי דשרינן בגמרא מפני שהן בחזקת המשתמר ולאו בפתוחות הן דאי בסתומות כיון דקי"ל כרבי אליעזר וכרשב"ג כדאיתא בגמרא אפילו בחזקת שאינו משתמר מותר וכדאמרינן בגמרא [סוף דף סט:] [האידנא] מ"ט לא מותבינן חמרא בי עובד כוכבים הלכך כל הני בבי דמתני' שריותא דידהו אפילו בפתוחות היא בר מבבא דרישא דכיון שהעובד כוכבים נושא חביות של יין על כרחין אילו היו פתוחות ומלאות אסור מההיא דפרק רבי ישמעאל [דף ס.] כדכתיבנא ומיהו בענין סתימתן כתב הרמב"ן ז"ל דכל שהן סתומות בפקק של עץ וכיוצא בו דיין נסך והיינו דלא מפרש בבבא קמייתא דמתני' דדוקא בחביות סתומות היא אע"ג דבבי אחרנייתא אפילו בפתוחות לפי שאין דרך להעביר כדי יין ממקום למקום בלא פקק של עץ וכיוצא בו אבל הראב"ד ז"ל כתב דבבא קמייתא דמתני' דוקא בסתומות לגמרי הא לאו הכי אסורות ואפילו היו חסרות שמכיון שנתעלמו עיני ישראל מן העובד כוכבים יכול לפרקה מכתפו ולהניחה מעט וליגע ולאמר לנוח מעט הורדתיה הלכך אם מלאה היא אסורה מיד ואפילו לא הניח כלל מההיא דפרק ר' ישמעאל ואם חסרה היא כיון שנתעלמה עיניו ממנו אסור שמא הורידה מכתפו : ודאמרינן ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שיפתום ויסתום ויגוב הכי פירושו שאם הודיע שהוא מפליג במקום פלוני ויש בהלוך הילוך שיעור כדי שיפתום ויסתום ויגוב אסור אבל אם הודיעו שהוא מפליג כדי פתיחה בלחוד אף ע"ג ששהה כדי שיפתום ויסתום ויגוב מותר דעובדי כוכבים מסתפי ואמר אי פתחנא אתי ישראל ומשכח לחביתו פתוחה או ימצאנו מתעסק בסתימתה או שימצא סתימתו לחה ומיתפיסנא כגנב וכן דעת הראב"ד ז"ל אבל יש מי שאומר שכל שהודיעו שהוא מפליג כדי פתיחה ושהה כדי שיפתום ויסתום ויגוב אסור שכיון שהעובד כוכבים בטוח שלא ימצאנו בשעה שהוא פותחה פתח ולא מירתת שאפילו ימצאנו ישראל בשעה שהוא סותם אותו מצי לאשתמוטי ולמימר חד מעובדי כוכבים אחריני דהוו הכא פתחה ואנא סתימנא לה : **גמ'** היכי דמי בחזקת המשתמר . כלומר באיזה ענין יהא חשוב כאן חזקת המשתמר דכיון שהוא מעביר החביות על כתיפו והפליג ממנו כלל אפילו לא הודיע היאך זה בחזקת המשתמר ומהדרינן כדתניא היו חמריו ופועליו וכו' ומוקמינן בגמרא רישא דקתני דאפי' הפליגו כדי מיל טהרותיו טהורות כשיכול לבא להם דרך עקלתון שכל שעה ושעה יכול לצאת מאותו הדרך למקום שרואה אותם דהשתא מסתפי מיניה ומרתתי ולא נגעי ומיהו כי בעינן דרך עקלתון דוקא בשהעובד כוכבים אוחז החבית בידו על כתפו אבל במניח עובד כוכבים בחנותו וישראל יוצא ונכנס לא בעינן דרך עקלתון דכל שעה מסתפי מיניה דלמא השתא אתי וחזי ישראל שהוא מתקרב לחביות . ודאמרינן כיון שנתעלמו עיניו מהם טהרותיו טמאות בחביות פתוחות עסקינן דאי בסתומות אמאי הא בעינן כדי שיפתח ויגוף ותיגוב : הואיל ותנן סתמא כותיה . והוה ליה מחלוקת ואחר כך סתם : וכי מאחר דקיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דלא חייש לסיתומא משום דסבירא ליה דכה"ג מנכר : וכותיה דר' אליעזר דלא חייש לזיופא . דשרי לעיל בפרק אין מעמידין (דף לא.) להניח יין ברשות העובד כוכבים בחותם אחד : מ"ט לא מותבינן חמרא בי עובד כוכבים. בחביות סתומות : חיישינן לשיכי . מינקת שדרכן היה להניח נקב קטן במגופת החבית כדי שילא מפס הבל יין ויש לחוש שמא ישתה ממנו במינקת והארכתי בזה בחדושי בפרק אין מעמידין בס"ד · **גרסינן** בגמרא אמר רבא

רש"י

כדמפרש טעמא בפסחים : **מתני'** אם היה בחזקת המשתמר . מפרש בגמרא : מותר אפילו הפליג מיל דכיון דלא הודיעו שהפליג מירתת עובד כוכבים כל שעתא דלמא השתא אתי . ואם הודיעו שמפליג . שמתרחק : אם החביות סתומות הן . שיעורן אם שהה : כדי שישתום . שינקוב העובד כוכבים נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום את הנקב ויגוב כלומר ותיבש הסתימה אסור: רבן שמעון בן גמליאל אומר. אינו אסור אלא אם כן שהה בכדי שיפתח כל מגופת החבית. ויגוף ויעשה מגופה אחרת חדשה ותיגוב ותיבש אבל לסתימת הנקב לא חיישינן דמינכרא . שישתום לשון שתום העין עין פתוחה : **גמ'** חמריו ופועליו . בעמי הארץ איירי : ואני אבא כו' . ובגמרא בתלמודא מפרש מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא ומפרש דרישא איירי כשבעל הבית יכול לבא דרך עקלתון ולכך מירתתי ולא נגעי דחיישי דלמא השתא אתי : והלך ישראל בקפנדריא . דרך קצרה · ונכנס למדינה ורחץ במרחץ מותר דכיון דעובד כוכבים לא ידע מתי יבא מירתת ולא נגע : דלפקי · משמ"ר · מה שעל השולחן אסור . דמימר אמר עובד כוכבים ישראל זה זמנני אצלו לאכול ולשתות ויגע : שעל הדלפקי מותר . שאינו מוכן לסעודה זו : ואם א"ל הוי מוזג ושותה . הואיל והחזיק את ידיו ברשות בת קלא סמכה דעתיה ונגע בכוליה : וסתומות מותרות עד ששהה כדי שיפתח ויגוף ויגוב . וסתמא כרשב"ג מדלא קתני וישתום · **גמ'** לסיתומא · כלומר לנקיבת חור וסותמו שהוא בלא טורח משום דמינכר ולפתיחת כל החבית דחייש לה רשב"ג לא קי"ל כותיה דהא זיופא דמירתא הוא ואנו קי"ל כרבי אליעזר דלא חייש לזיופא דחותם אחד : האידנא מ"ט . לא מותיבין חביות סתומות בי עובדי כוכבים : משום שיכא נקב קטן שבמגופת

נר מצוה

שבתורה) : **מתני'** א עובד כוכבים שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום א למקום אם היה בחזקת משתמר מותר ואם מודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב ב רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב : **גמ'** היכי דמי בחזקת המשתמר כדתנן חמריו ופועליו טעונין טהרות אפילו הפליגו כדי מיל טהרותיו טהורות ואם אמר להם לכו ואני בא אחריכם כיון שנתעלמו עיניו מהן טהרותיו טמאות : **מתני'** המניח עובד כוכבים בחנותו אע"פ שהוא יוצא ונכנס מותר ואם מודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב °המניח יין בקרון או בספינה והלך לו בקפנדריא ונכנס למדינה ורחץ מותר ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב היה אוכל עמו על השולחן והניח לפניו לגין על השולחן ולגין על הדלפקי והניחו ויצא מה שעל השולחן אסור ומה שעל הדלפקי מותר ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף מה שעל הדלפקי אסור חביות פתוחות אסורות וסתומות כדי שיפתח ויגוף ותיגוב : **גמ'** *אמר רבא הלכה כרבי שמעון בן גמליאל הואיל ותנן סתמא כוותיה דתנן חביות פתוחות אסורות וסתומות כדי שיפתח ויגוף ותיגוב וכי מאחר דקיימא לן כרבי שמעון בן גמליאל דלא חייש לסיתומא וכוותיה דר"א דלא חייש לזיופא האידנא מאי טעמא לא מותבינן חמרא גבי עובדי כוכבים חיישינן לשיכי פירוש מנקת ההוא

עין משפט

א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות סמ"ג לאוין קמח טור י"ד סי' קכט ·

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) פרואות פירוש שווקים כמו פרוואה דזולשפט דפ' איזהו נשך וכ"כ בפ' המוכר פירות ובפרק גיד הנשה התם פרוואה דעובד כוכבים הוא ובאשר"י גורס פרואור והוא מיבור רחב סמוך לעיר מגרש ערים תרגו' אונקלוס זות קריא ותרגום ירושל' פרואורי דמתא וכן נקרא בלשון אשכנז פור וואהרק :

הגהות חו"י

(א) עי' לעיל בר"ן פרק ב' סי' אלף רנ"ג :

הגהות מא"י

[א] שהוא מפליג כדי שיפתום כו' דמ"ש דהולם 'פתוי בסתומין בכדי וכו'

שלטי הגבורים

מתקין סרי טעמו פוגם בהם ואינו אוסר כל עיקר ויש גאונים אומרים שהוא אסור כשאר מתקין עד אלף וכן שיטת התלמוד כדבריהם בפסקיו וכן שיטת המורה כדבריו . נרקב העכבר ונתמרטט במתקין סרי אלו אוסרין אפי' ביותר מס' שמא יצא כעדשה מן השרץ לתוך המתקין והשרץ שיעורו כעדשה ונראה בעיני שלא אמרו כן אלא כחומץ וכשכר שהוא צומהו ואינו מסריח אבל בשאר מתקין שהוא מסריח בהן אפי' יצא מן השרץ לתוך פיו אין בו איסור תורה אלא מדברי סופרים ואין לגזור בדברי סופרים שמא יצא לתוך פיו ומסנגן והן מותרין ויש לומר שגם כשנפל בחומץ אם היא מסונן יפה יפה מותר ולא אסרו חכמים עכבר שנפל ונרקב בחומץ אלא מפני שהיה תבשיל של חומץ שאינו ראוי לסננו כמבואר בקונט' הראיות :

א וגבי עובד כוכבים המעביר חביות ממקו' למקום והישראל הודיעו שהיא מפליג והחביות סתומות כתב הרשב"א אם יש בהפלגתו שיעור כדי שיוכל להסיר מגופת החבית ולהחזירה ואם היא של כיד ויש שיעור כדי שיפתחנה כולה ויסתמנה והנגב אסור אבל אם אומר לו להפליג פחות מזה השיעור אפי' יש בו כדי שיעור שינקוב חור בחבית או במגופה ויסתמנה מותר דלא חיישינן לפתיחת הנקב וגם לא חיישינן לזיוף החותם אבל לפי מה שפסק ר"ת דסגי בחותם אחד וסתימת החבית הוי כחותם אפי' שודיעו שמפליג מותר כיון שהוא סתום וכן יראה מדברי הרא"ש ומ"מ עתה נוהגים להצריך ב' חותמו' ואין להקל: כתב הרשב"א הא דברי בשים דרך עקלתון דוקא כשהעובד כוכבים לבדו אבל אם אחד או ב' עמו אסור שאפשר לאחד מהם לשמור דרך עקלתון והאחד ליגע כתב הראב"ד דלא שרינן בחביות פתוחות לגמרי אלא בספינה או בחנות שאין רשות ליגע בחבית עצמו אבל במעביר חבית ממקום למקום לא לפי שאפשר לו לפשוט ידו וליגע בתוכה אם היא מלאה אסורה אפי' לא הניחו כלל ואם היא חסרה אם העלים עיניו אסור חיישינן שמא הורידה מעל כתפו ונגע בה ומשתמיט לומר הורדתיה מעט ור"י פי' אפילו פתוח לגמרי מותר והרמב"ן הכריע דודאי בפתוחה לגמרי אין להתיר כיון שהוא על כתפו ובקל יכול ליגע חיישינן דלמא נגע ולא ירא כלל דמשתמיט למימר להחזיק בחבית כוונתי שלא תפול אלא מיירי בסתומות בפקק של עץ וכיוצא בזה שדרך להעביר החביות דאע"פ שיכול לסלקם וליגע בו בלא זיוף כלל ירא וכן הוא מסקנת הרא"ש וכתב הרשב"א אפי' הודיעו שהוא מפליג אם החבית פקוקה והוא בזמן שיש הרבה עוברי דרכים כגון בין הגתות מותר שהוא ירא מעוברי דרכים וכתב הרשב"א בשם רש"י הא דאסרי' בהודיעו שהוא מפליג דוקא במקום שיש לחוש אבל מקום שאין לחוש שמא גנב ממנו כגון שרבים עוברים שם אפי'

סן עובדי כוכבים לא חיישינן: ב לשון ריא"ז ומז"ה אומר בחביות פתוחות אסורות ואם הפליג כדי שיוכל ליגע ואפי' שלא אמר לו הוי מזוג ושתה הואיל וכן פתוחות לאלתר יכול להושיט ידו ולנסך ואין הפתוחות מותרות אלא אם הוא יושב ומשמר ואפי' יצא ונכנס אבל אם הפליג אע"פ שלא הודיעו אסור כמו שביאר בפסקיו וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שכל זמן שלא הודיע שהוא מפליג הרי הוא כיוצא ונכנס ואפילו מפליג יותר ממיל ולא הודיעו כל שעה מפחד העובד כוכבים שמא יבא עליו פתאום והרי הוא בחזקת משתמר עד שודיעו שהוא מפליג כשיעור שיוכל ליגע ביין החבית כל הבית לפי מה שהיא בין פתוחה בין סתומה בין של חרס בין של עץ ותופס אסורה עד שיודיע לעובד כוכבים הפגתו כשיעור שצריך לשהות במגע וכך היא שטת התלמוד ובתלמוד א"י מפרש שאפי' אם הפליג יותר מד' מיל כל שעה מפחד העובד כוכבים ממנו וכל קולים שרואה בדרכים סובר שבי אדם הם יצא שמא יבא עליו פתאום הואיל ולא הודיעו . ונראה בעיני שאם היה יבן היהודי אינו דומה למודיעו שהוא מפליג בחושב העובד כוכבים שמא יקן פתאום ויבא עליו כמבואר בקונטרס הראיות :

רבא זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין חמרא שרי נהי דתקיף להו יצרא דעבירה [יצרא] [דף ע.] דיין נסך לא תקיף להו. כלומר דלא שבקי לה לנסוכי: זונה ישראלית ועובדי כוכבים מסובין חמרא אסור. דכיון דזילא באפיהו בתרייהו גררא. כלומר ושבקה להו לנסוכי: **ההוא** ביתא וכו' דלהדי בזעא שרי. אף בשתיה דמירתת ולא נגע: דהאי גיסא והאי גיסא אסור. פירש רש"י אף בהנאה ומיירי בשאינו נתפס כגנב על נעילת הדלת שאילו היה כן מירתת ולא נגע כדאמרי' לקמן בסמוך דכל היכא דנתפס כגנב על הכניסה חמרא שרי וכמו שכתבתי למעלה אלא ודאי בשאינו נתפס כגנב על נר מצוה

הנעילה עסקינן ואי לאו דאחדא לדשא הוה שרי מפני שהוא בחזקת המשתמר לפי שישראל היה יוצא ונכנס אבל כיון דאחדי לדשא חמרא אסור לפי שמעשיו מוכיחים עליו דאי לאו לנסוכי למה ליה לאחודי לדשא: **גרסינן** בגמרא [שם] ההוא חמרא דהוה בביתא דהוה דאיר ישראל בעלייתה ועובד כוכבים בתחתיתה. כלומר והיין בתחתונה: שמעו קל תיגרא נפקו קדים אתא עובד כוכבים אחדא לדשא באפיה אמר רבא חמרא שרי מימר אמר כי היכי דקדים [אנא] ואתאי קדים ואתא נמי ישראל בעליונה וחזי לי:

ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל ועובד כוכבים. כלומר והיה בחזקת המשתמר: אי לית ליה לאשתמוטי חמרא שרי. פי' רש"י ז"ל אי לית ליה לאשתמוטי על הכניסה שרי שכיון שאין לו רשות ליכנס שם מירתת ולא נגע דה"ל כבולשת דאמרי' [דף ע:] שאין פנאי לנסך: ואי [אית ליה לאישתמוטי. אכניסה ואע"ג דבמגע היין לית] ליה לאשתמוטי חמרא אסור ולא דמי למניח עובד כוכבים בחנותו דאע"ג דלא מתפיס כגנב [על הכניסה] שרי משום דהתם לא עביד מידי דליתחזי דלנסוכי קא מיכוון אבל הכא שנכנס שם שלא ברשות רגלים לדבר דלנסך נתכוון דאי לא למה ליה דעל התם הלכך כיון דאית ליה לאשתמוטי על הכניסה אסור ובגמרא פרכינן [ד' ע.]

ריש"י

*ההוא ביתא [א]דהוה יתיב ביה חמרא דישראל ועובד כוכבים [א] עאל עובד כוכבים אהדיה לדשא באפיה והוה ביזעא בדשא אמר רבא כל דבהדי ביזעא שרי דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דיש־אל ועובד כוכבים אישתכח עובד כוכבים דהוה קאים [ב] בי דני אמר רבא אם נתפס עליו כגנב שרי ואם לאו אסור ההוא ביתא דהוה ביה חמרא דישראל אישתכח עובד כוכבים דהוה קאי התם אמר רבא אי אית ליה לאישתמוטי חמרא אסור ואי לא שרי (והא דתניא ננעל הפונדק או שאמר שמור אסור בדאית ליה לאישתמוטי ההוא [ג]חמרא דהוה בספינתא שמע ישראל קל שיפורא דבי שמשי ואזל אמר רבא חמרא שרי מימר אמר עובד כוכבים השתא אתי השתא אתי ואי משום שבת הא אמר לי איסור גיורא בכותאי אמינא יהודאי לא מנטרי שבתא דאי מנטרא כמה כיסי משתכחן בשוקא) ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו יתבו וקא שתו חמרא שמע ישראל קל צלויי בבי כנישתא קם נפק אמר רבא חמרא שרי מימר אמר השתא מידכר ליה לחמריה והדר אתי *ההיא [ד]רביתא דאישתכחת בי דני דהוה נקיטה אופיא בידה אמר רבא חמרא שרי אימור מגבא דהביתא שקלתא ואע"ג דליכא השתא אופיא אגבה °אימור איתרמויי איתרמי לה [ה]ההיא מסוביתא דמסרה מפתחה לעובדת כוכבים אמר רב יצחק בן אלעזר עובדא הוה בי מדרשא ואמרי לא מסרה לה אלא שמירת מפתח בלבד:

מתני'

שבמגופת חבית להיות ריח יין יוצא לחוץ ויש לחוש שמא יקדח שם במניקת וטועם מן היין. ביזעא. סדק: דלהדי ביזעא שרי. אף בשתיה דמירתת עובד כוכבים ולא נגע: דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור. אף בהנאה ובשאין נתפס כגנב על כניסתו עסקינן שיש לו חלק בו דאי נתפס עליו כגנב כוליה שרי: אי אית ליה לאישתמוטי. ולומר לכך נכנסתי סמכה דעתיה ולא מירתת ונגע דכי על לנסך על וסבר אי משכח לי מישתמיטנא בדברים ואע"ג דבמגע היין לית ליה לאשתמוטי אסור דאל"כ למה על ולא דמי למניח עובד כוכבים בחנותו דהתם ברשות על וידעינן למה על: ואי לית ליה לאישתמוטי שרי. דכיון דבהול על כניסתו מירתת ולא נגע: ננעל הפונדק. ונתיחד העובד כוכבים עם היין או שאמר לעובד כוכבים שמור ועמד מבחוץ ושמר אסור דחיישינן דלמא על דכיון דאמר ליה שמור סמכא דעתיה דמפליג מיניה: דבי שימשי שופר שהיו תוקעין בערב שבת בין השמשות: ואי משום שבתא. וא"ת סמכא דעתיה דעובד כוכבים משום דלא אתי ישראל בשבתא: רביתא תנוקת עובדת כוכבים: אופיא. אסקומ"א של יין שומ"א: אימר מגבה דחביתא שקלתא. ודוקא רביתא שאינה יודעת בטיב ניסוך ולא מסרה נפשה ליגע אבל גדול כי חזינן דנקיט אופיא לא תלינן לקולא: איתרמויי איתרמי. הך אופיא דהוה התם: מסוביתא. מוכרת יין ומוזגת בחנות לשון זולל וסובא: אלא שמירת מפתח. ולא סמכא דעתה לכנס

אטובדא דעובד כוכבים מדתניא ננעל הפונדק או שאמר לו שמור אסור בשלמא אמר לו שמור אסור דכיון דאמר לו שמור הוה ליה כהודיעו שהוא מפליג וסמכא דעתיה שהוא מפליג ולא מירתת ונגע אלא ננעל הפונדק מ"ט דאמרינן למה ליה דנעל ודאי לנסוכי עבד ואע"ג דלית ליה לאישתמוטי אסיר ופריק לא בדאית ליה לאישתמוטי על אותה נעילה וכאן נמי דוקא בדאיתא לאישתמוטי על הכניסה הוא דאסור הא לאו הכי שרי: ההוא ישראל ועובד כוכבים [וכו'] שמע ישראל קל צלויי בי כנישתא קם נפק. פירוש והיה הפקק על פי הכלי ואילו היה העובד כוכבים סבור שישהה שם שעור תפלה ה"ל כהודיעו שהוא מפליג ואסור אלא דתלינן דאמר עובד כוכבים השתא מדכר לחמריה והדר אתי: **גרסי'** בגמ' ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו יתבי בארבא וקא שתו חמרא שמע ישראל קל שיפורא דבי שמשי. כלומר של ע"ש שהיו תוקעין שלש להבדיל בין קדש לחול: קא סליק אמר רבא חמרא שרי מימר אמר השתא מידכר ליה לחמריה [ואתי] ואי משום שביתה. כלומר ואם תאמר סמכה דעתו דעובד כוכבים משום דלא אתי ישראל בשבתא: אמר רבא אמר לי איסור גיורא כי הוינן עובד כוכבים אמרינן יהודאי לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי משתכחי בשוקא ואינהו לא ידעי' דסבירא לן כר' יצחק דאמר מוליכן פחות מארבע אמות. כלומר שעומד לפוש וליכא עקירה מתחלת ד' לסוף ד': וגרסינן תו בגמרא ההוא אריא דנהים במעלרתא (א) אשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני אמר רבא חמרא שרי מימר אמר היכי דטשאי אנא. כלומר שנתחבאתי: טשא נמי ישראל אחורי וקא חזי לי: וגרסינן תו הנהו גנבי דסלוק ואזול לנהרדעא ופתחו חביות טובא אמר רבא חמרא שרי רובא דשוראי (ב) ישראל נינהו. הלכך כל מקום שרוב הגנבים ישראל כהאי גונא שרי:

ההוא רביתא. תינוקת עובדת כוכבים: אופיא. אישקומא של יין: אימור מגבה דחביתא שקלתא. ודוקא רביתא שאינה יודעת בטיב נסוך ולא מסרה נפשה למגע אבל גדולה מכי חזינן אופיא לא תלינן לקולא: אע"ג דליכא תו שאין שם אופיא עוד ואיכא למימר הא ודאי מגו חביתא שקלתה אימור איתרמויי איתרמי דהך אופיא הואי התם כך פירש רש"י ז"ל ואחרים פירשו דנערה גדולה היתה ויודעת בטיב נסוך ומיירי שהיתה בחזקת המשתמר שהיה ישראל יוצא ונכנס ואי לאו משום אופיא פשיטא [דליכא למיחש] אבל משום אופיא חשש לה ואפ"ה אמר רבא דליכא למיחש דאימר מגבה דחביתה שקלתה והאי אימור לקולא הוא דכותיה בתלמודא*:

ההיא מסוביתא. מוכרת יין בחנות כמו זולל וסובא [תרגם אונקלוס] וסבי חמר. סבאך מהול במים: שלא מסר לה אלא שמירת מפתח ולא סמכה דעתה ליכנס דנתפסת כגנב וא"ת אפילו מסר לה שמירת הבית למה יאסר דהא [דף סט.] מעביר כדי יין ממקום למקום כשומר ואפ"ה כל שלא הודיעו שהוא מפליג תנן במתני' דמותר י"ל דשאני הכא כיון שהאמינו והפקידו אצלו ואמר לו שמור ה"ל כהודיעו שהוא מפליג דמימר אמר כיון דמהימנא ליה לשמרה לא אתי לעיוני ביה הלכך אפילו לא נמצא בלד היין אסור אבל כשלא מסר לו אלא שמירת מפתח אינו נאמן אצלו שהרי לא מסר לו אלא שמירת מפתח בלבד מימר אמר השתא אתא ושקיל ליה מינאי ומדברי רבותינו הצרפתים ז"ל נראה דמפרשי לה בשהודיעו שהוא מפליג ואפ"ה כיון שלא מסר לו אלא שמירת מפתח בלבד והבית הוא ידוע שהוא של ישראל מותר דמירתת על הכניסה שמא יראו אחרים ויגידו לבעלים וכן כתבו משמו של ר"ת ז"ל שמכאן התיר הוא ז"ל לישראלים שהניחו יינם והלכו לעיר אחרת בי"ט ונתנו המפתח לשפחה נראה שדעתם ז"ל לפרש זו שמנינו בפרק ר' ישמעאל [דף סא.] המטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו והלה כותב התקבלתי ממך המעות מותר דאפי' בעיר שאין ישראל דרים בה שרי ואפי' בשהודיעו שהוא מפליג כל שיש בו פתח פתוח למבוי אבל אחרים מחמירין לומר דדוקא בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה הא לאו הכי כל שהודיעו שהוא מפליג אסור כללא דנקיטינן בספק מגע עובדי כוכבים מההיא שמעתתא ומהנהו דסוף פרק ר' ישמעאל דכל היכא דאין לו שייכות לא בבית ולא ביין אע"פ שחביות פתוחות ונמצא עומד בלד היין אפי' בתוך פשוט ידים מותר דכיון דלית ליה לאישתמוטי ונתפס כגנב על הכניסה אין לו פנאי לנסך והיינו מתני' [ד' ס:] דאין לו עליו מלוה מותר והיינו עובדא [ד' ע.] דההוא אושפיזא ויש מי שאומר [דה"ה] בשוכר ביתו של עובד כוכבים ומלאהו יין שלו ואין העובד כוכבים דר בחותה חצר אע"פ שאין הישראל דר שם שאפי' נמצא העובד כוכבים עומד בלד היין מותר שכיון ששכרו הרי הוא כמוכרו לו לזמן שכירתו ונתפס הוא עליו כגנב ומותר אבל הרשב"א ז"ל החמיר ואמר דכל שנמצא הכותי עומד בלידו אסור שכיון שהבית שלו אינו נתפס עליו כגנב לפי שהאדם עשוי לבא ולראות מה השכיר ואין השוכר מקפיד בכך ואפי' בזמן שמכרה לו לחלוטין מחמיר בו הוא ז"ל היכא דנמצא עומד שם מטעם זה שאדם עשוי לעמוד על ממכרו לראות מה מכר ואין הלוקח מקפיד בכך. יש לו שייכות ביין ולא בבית אם נמצא עומד שם הרי זה אסור ואע"פ שישראל דר בחותה חצר והיינו מתני' דתנן [דף ס:] עובד כוכבים שנמצא עומד בלד הבור אם יש לו מלוה עליו אסור אבל אם לא נמצא עומד שם מותר יש לו שייכות בבית ולא ביין כגון [דף סא:] [שוכר בית בחבירו של עובד כוכבים ועובד כוכבים דר בחותה חצר ואין ישראל דר שם וכגון המניח עובד כוכבים בחנותו [ד' סט.] והמניח יינו בקרון

בקרון

א וגבי בית שיש לישראל ולעובד כוכבים יין בתוכו ונכנס העובד כוכבים ונעל הדלת כתב הרשב"א ז"ל ואפי' חביות סתומות אסורות דאע"פ שאין העובד כוכבים יכול למנוע הישראל מליכנס כשיבא יכול ליסמט ולומר ישן הייתי ולכך לא פתחתי לך בד"א שאין ישראל דר בחצר אבל אם ישראל דר בחצר אינו יכול ליסמט שלא היה לו לסגור דלתים בפניו אחרי שהוא דר שם וראיתי לאחד מגדולי המורים שהחמיר בדבר אחרי שיש לעובד כוכבים שייכות בבית וצריכין אנו לחוש לדבריו ע"כ. ואם אין בבית אלא יינו של ישראל לבד ונמצא העובד כוכבים בתוכו פרש"י אם נתפס כגנב על הנגיעה מותר ואם אינו נתפס כגנב על הנגיעה אסור אע"פ שנתפס כגנב על הכניסה ואפילו אם הפתח פתוח דודאי נגע ביין כשנכנס שם וכן הדין בנמצא עומד בשוק בין החבית אם נתפס כגנב על הנגיעה מותר אע"פ שאינו נתפס כגנב על הכניסה בין החביות ואם אינו נתפס כגנב על הנגיעה אסור ור"י פי' כל היכא שהדלת פתוח אפי' אינו נתפס כגנב מותר וכל היכא שנתפס כגנב אפי' אינו נתפס כגנב אלא על הכניסה לבד מותר אפילו הדלת נעול וכן היא מסקנת הרא"ש: כתב הראב"ד דמה דאנו אוסרים משום שמא נגע היינו דוקא בשתייה אבל אינו אסור בהנאה אא"כ הפקידו אצלו ורב"י פירש שהוא אסור בהנאה כיון שאנו תולין לומר שזה נגע ולזה הסכים הרא"ש ז"ל:

ב וגבי עובד כוכבים שנמצא בלד יינו של ישראל ונמצא בידו קנקן שע"פ היין ואין עליו מלוה כתב הרשב"א בד"א בדברים המצויין לפעמים בדופני החבית אבל בדברים שאינן נמצאים אלא ע"פ החבית אסור שאע"פ שנתפס עליו כגנב מ"מ מה שנמצא בידו לא בא אלא מפי החבית:

לשון ריא"ז

והמורה ומז"ם מפרשים שלא התירו כן אלא בתינוקת שאינה יודעת בטיב נסוך היין ואינה מוסרת עצמה ליגע אבל אם היתה גדולה הואיל ורואין הקנקן בידה בודאי נגעה והיין אסור: כתב הטור בת עובד כוכבים ובת ישראל מעורב ביחד כגון שבניהם עירו ביחד מותר אבל אסור לכתחלה שמא יסמוך על העובד כוכבים לבדו כתב הרשב"א יש מי שהורה לאסור אף בדיעבד ונראה לי שמותר בדיעבד ומיי' ג"כ התירו וכתב עוד הרשב"א כהעובד כוכבים וכה ישראל מעורב בו מותר. בד"א כשגלגלו ישראל ועובד כוכבים את הגלגל ולא היה העובד כוכבים יכול לגלגלו לבד אע"פ שישראל מסייעו יש מי שהורה בזה להחמיר ומסייע אין בו ממש ויראה לי שמותר שאף עובד כוכבים מסייע לישראל ולמה נעשה העובד כוכבים עיקר והישראל מסייע דכל בדבריהם הולכים להקל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לבון גמרא שמע עובד כוכבים טשא ביני דני אמר כו' ופרש"י טשא נתחבא: (ב) רובא דשוראי פי' הערוך רוב קופצים וכוזזים בערך שור.

א מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות טוי"ד סימן קכח:
ב טור יו"ד סימן קכט:
ג מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות טוי"ד סימן קכט:
ד מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות טוי"ד סי' קכט:

ד"ה מ"ג.
אלף רלט
אלף
בכורות (דף לה.) אימר דרך לדעי' נסיק ועי' התוספות ד"ס איכא דאמרי (ג"א)
ג"י ר"ס

א מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות טוש"ע יו"ד סימן קכ"ב:

בקרון אע"פ שלא נמלא העובד כוכבים עומד בלד היין אסור כיון שיש לו רשות להכנס ולעמוד אלל היין אבל אם הניחו בחזקת המשתמר א"כ בחותם אחד לדברי ר"א [ד' נא.] מותר.יש לו שייכות בבית וביין כגון] המשתמר יינו של עובד כוכבים[ד' סא.] ולא כתב לו התקבלתי והנו באולר מיוחד שהוא של עובד כוכבים ואע"פ שאין העובד כוכבים דר באותו חלר ולא נראה שם מעולם אם אין ישראל דר באותו חלר אע"פ שמפתח וחותם בידו אסור עד שיהא יושב ומשמר והיינו ברייתא דקתני לעיל בסוף פרק ר' ישמעאל [ד' סא:] יינו של עובד כוכבים ברשותו וישראל דר

רש"י

ליכנס דנתפסת היא כגנב. **מתני'** בלשת. חיל: מותרין לומר לו תן לנו את דמיה. דהא לא קני ליה והוא אינו חייב להם אלא מעות ותניא לעיל עובד כוכבים שחייב לישראל ומכר יין נסך והביא לו' [עז.] עבודת כוכבים והביא לו מותר: פסק עד שלא מדד דמיו מותרין. ובגמרא מפרש טעמא היכא דמוקי לה משום דמשיכה בעובד כוכבים קונה לכך כשמודדו הייגו משיכה וקנייה עובד כוכבים מיד והוי לישראל זוזי לגבי העובד כוכבים בהלואה ויין נסך לא הוי עד דנגע ביה: (א) מדד עד שלא פסק דמיו אסורין. דעובד כוכבים [ד' עב.] לא קא קניא במשיכה כיון שלא פסק דלא סמכא דעתיה שיכול להעלות דמיו הרבה הלכך כי נגע ביה הוי נסך ברשות הישראל והיכא דמוקים לה בשהקדים העובד כוכבים מעות לישראל ואפ"ה כל זמן שלא פסק לא סמכא דעתיה דעובד כוכבים כדפרים לעיל: משפך. אנסוטר בלע"ז פריכטו"ר באשכנז למעלה הוא רחב ולמטה פיו צר ושופכין בתוכו ויורד לנלוחית: אם יש בו. בשולי

מתני'

מתני' בלשת שנכנסה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות וסתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך **אומנין ישראל ששלח להן עובד כוכבים חבית של יין נסך מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה ואם משנכנסה לרשותן אסור °המוכר יינו לעובד כוכבים פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין: *נטל משפך ומדד ונתן לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים ונטלו ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור

המערה

עז. [דף עא.]

ר"ן

נר מצוה בחלר אחרת אע"פ שמפתח וחותם בידו אסור עד שיהא יושב ומשמר וכבר כתבתי למעלה דהיכא מ"ד דחותם בתוך חותם כשומר דמי ומיהו אם היה פתח האולר פתוח לרה"ר וישראל ועובדי כוכבים דרים באותה העיר א"כ בעיר שהרוכלין מחזירין בה מותר לדברי ר"ת ז"ל במפתח או חותם ולדברי שאר המפרשים ז"ל [בין הוא בין ישראל אחר מותר] אפי' בלא מפתח וחותם והיינו מתני' [דף סא.] דהמטהר יינו של עובד כוכבים ומה שנאמר עליה בגמרא ואם היה בחלר בישראל ועובדי כוכבים דרין בה בין אותו ישראל בין ישראל אחר מותר ואפילו בלא מפתח וחותם וכדא"ל ר' יוחנן לתנא [דף סא:] תני אע"פ שאין מפתח וחותם בידו ומיהו אומר הראב"ד ז"ל דדוקא כגון שמונח בבית [סגי להו ביולא ונכנס] אבל בחלר לא עד שיושיב שומר דכיון שיש לו רשות ביין ובכל החלר נגע ולא מירתת ומדמי ליה אמתניתין [דף סט.] דהיה אוכל עמו על השולחן דמה שעל השולחן אסור ואינה ראיה דהתם בחזקת שהוא נוגע הוא כיון שהיין קבוע לפניו והוא שותה ממנו שזימנו ישראל אבל הכא שאינו בחזקת נוגע ביין שישראל יולא ונכנס כשומר דמי וראיה לדבר מדגרסינן בריש חולין [דף ג.] גבי כותי ויולא ונכנס לכתחלה [לא] והא תנן וכו' אלמא אין השומר לריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שיולא ונכנס מותר אלא אמר רבא הכי קתני הכל שוחטין ואפי' כותי בד"א בישראל יולא ונכנס אלמא דאפי' בכותי דבחיט בהמה דידיה נכנס ויולא מותר אע"ג דמלי דרים ושהי בכל שהוא וכ"ש הכא ביולא ונכנס בחלר שהוא דר בה מותר ומ"מ ראוי להחמיר כדברי הראב"ד ז"ל וה"מ במטהר יינו של עובד כוכבים אבל ביין של ישראל אין חוששין דהכי מוכח עובדא [דף ע.] דבזעא דדשא וכתב הראב"ד ז"ל דכל אסור דאמרינן בהנך עובדי דגמרא הכא אין איסורין אסור הנאה שאין אוסרין בהנאה משום ספק מגע עובד כוכבים אלא בשהפקידו אצל העובד כוכבים לשמרו ואין עליו שום חותם כדתנן [דף לא.] אצל עובד כוכבים כפירותיו אבל רש"י ז"ל כתב בכל הנך עובדי כל שרי דהכא שרי בשתיה דהא לא נגע קאמרינן וכל אסור דהכא אף בהנאה: **מתני'** בלשת. חיל על שם שמתפשים ותופרים קרי לה בלשת כדמתרגמינן ויתפש ובלש: סתומות מותרות. שכיון שהן סתומות הרי זו ראיה שלא פתחו שאם פתחום לא חזרו לסותמן שאין אימת אדם עליהם וכל שכן דסברו לר' אליעזר [דף לא.] דלא חייש לזיופא וסגי ליה בחותם אחד ומיהו בין לדידיה בין לרבנן דוקא סתומות במגופה של טיט אבל בפקק של עץ כפתוחות דמו דכי מהדר ליה לפקק לאו משום אימתא אלא אורחא דמלתא ובשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך בין של מלכות בין בכרכום של אותה מלכות אחרת וכן מוכח בפ' האשה שנתארמלה (דף כז.) ומיהו דוקא בפתוחות מתחלתן אבל סתומות שנפתחו חיישינן להו: **אומנין** ישראל וכו' מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה. דהא לא קנו לה והוא אינו חייב להם אלא מעות והניא לעיל [ד' סד.] ישראל שעשה בעובד כוכבים מנה מכר עבודת כוכבים והביא לו יי"נ והביא לו מותר ומיהו לאו דוקא דמיה דהוה ליה רולה בקיומו דאסור כדאמרינן לעיל (שם) באומר המתן עד שאמכור יין נסך ואביא לך אלא כך הוא מותר שיאמרו לו עד שאתה שולח לנו חבית זו תהא שלך ותן לנו דמיה כנגדה וכדי האי גונא אין רולין בקיומו כלל ואם משנכנסה לרשותן אסור דכיון דזכו בה כי שקיל דמיה דמי יי"נ קא שקלי: **גרסינן** בגמ' [דף עא.] אמר רב יהודה אמר רב מותר להדם לומר לעובד כוכבים לא והפים עלי מנת המלך. כלומר שהיו טוחנין מתבואותיהן ויינן עשור למלך וישראל זה שהוא חייב יין למלך מותר לומר לעובד כוכבים הפים עלי ואע"ג דקא יהיב ליה האי עובד כוכבים יין נסך והאי פרע ליה דמים כיון דמלי לסלוקי לשליחא דמלכא בזוזי כי יהיב ליה עובד כוכבים יין נסך לאו שלוחו דישראל הוא.ואותבינן עליה מדתניא לא יאמר אדם לעובד כוכבים עול תחתי לאולר.כלומר הכנס במקומי להפים את האולר שממונה על אולרות יין ושמן של מלך לגבות ולאלור. ודחינן. עול תחתי קאמרת הא לא דמיא אלא להא אבל אומר לו מלטני מן האולר. כלומר דעול תחתי משמע היה במקומי וכל מאי דיהיב עובד כוכבים הוי כאילו יהביה ישראל דהא במקומו הוא והא דרב יהודה לא דמיא אלא לסיפא דאבל אומר לו מלטני מן האולר דכיון דאפשר לסלוקי בזוזי אי בעי למיתב ליה חמרא לאו שליחותיה קא עביד. ואיכא למידק עול תחתי לאולר אמאי מיתסר דהא אמרינן בריש פרקין בגמרא [דף סג.] דאומר אדם לחמריו ופועליו לאו ושתו ואני פורע ואינו חושש משום יי"נ אלא בשנשא ונתן ביד א"נ [שם ע"ב] בשהקדים לבעל היין דינר ואע"ג דהתם עול תחתי הוא דהא חייב הוא ליתן להם יין לשתות והוא אומר לחנוני עובד כוכבים תן להם לאכול ולשתות יי"ל דהכא נמי בשהקדים לו בעל היין דינר ואמר לו עול תחתי לאולר ודכותה במלטני מן האולר שרי ויש לזה הוכחה בירושלמי בפרק שני דדמאי. א"נ יש לומר דהתם גבי פועלים למלטני מן האולר דמיא שאם רלה נותן להם מעות כדי מזונות והן לוקחין לעלמן שכן דרך בעה"ב עם פועלים ומש"ה שרי לנימא לחנוני עול תחתי כדי שאפטר מהם ולא מיתסר אלא בשהקדים לו דינר א"נ בשנשא ונתן ביד אבל גבי מנת המלך כיון דעיקר חובא ביין הוא אע"פ שלפעמים נפטר בדמים אם אמר לו עול תחתי נעשה כפורע חובו ביין נסך אע"פ שלא משך ולא ניחא לי בהכי. דברייתא לעיל הכי תניא [דף סג:] לאו ובאו ואני פורע ואי כי האי לישנא אמר ליה לחנוני כלומר תן להם יין ואני פורע אף על גב דמצי לסלוקינהו בזוזי ודאי מיתסר ואי אמרת דלא אמר ליה לחנוני האי לישנא אין מקום לקושיתם כלל דדלמא מלטני מהם א"ל והר"ם במז"ל כתב בפ' [שלשה עשר] מה' מאכלות אסורות מלך שהיה מחלק יינו לעם ולוקח מהם דמיו כפי מה שירלה אל יאמר אדם לעובד כוכבים הא לך מאתים זוז והכנס תחתי לאולר המלך כדי שיקח העובד כוכבים היין שכתבו בשם ישראל ויתן העובד כוכבים דמים למלך אבל אומר לו הא לך מאתים זוז ומלטני מן האולר עד כאן ולפי זה הדבר ברור שאינה דומה לאותה של חמרים ופועלים כלל דהכא כיון שכתבו עליו של בית המלך שיקבל כך וכך כורים וזה אומר עול תחתי כלומר קבלם אתה בשבילי נמלא שהוא כאילו מוכר לו יין נסך: **מתני'** המוכר יינו לעובד כוכבים פסק. עמו דמי המכר: עד שלא מדד דמיו מותרין. מפרשינן טעמא בגמרא משום דמשיכה בעובד כוכבים קונה הלכך כשמודד קנה העובד כוכבים במשיכה והוי ליה לישראל זוזי גבי עובד כוכבים בהלואה ויין נסך לא הוי עד דנגע ביה: מדד עד שלא פסק דמיו אסורין (דעובד כוכבים לא קני במשיכה דכיון דלא פסק דמיו אסורין) דעובד כוכבים לא קניא במשיכה דכיון דלא פסק דמיו לא סמכא אדעתיה למקנייה במשיכה שמא ירבה לו דמים הלכך כי נגע ביה עובד כוכבים הוי יין נסך ברשותיה דישראל ואי שקיל מיניה מעות הוה ליה דמי יין נסך וקיי"ל דמשיכה בעובד כוכבים קונה כאמימר דאמר הכי בגמ' והלכך לא קיי"ל כרב [דף עא.] דאמר להו להנהו סבוראה כי מזבניתו חמרא לעובדי כוכבים קדימו ושקילו זוזי מינייהו והדר כיילי להו דאי לא עבדיתו הכי כי קא הוי יין נסך ברשותייכו קא הוי וכי שקליתו דמי יין נסך קא שקליתו דליתא דכיון דקיי"ל דמשיכה בעובד כוכבים קונה כיון דמשיכה קניא ויין נסך לא הוי למיסר בהנאה עד דנגע ביה ואפילו אי כיילי ורמי למנא דעובד כוכבים דאיכא עכבת יין אפומא דמנא שרי דהא קיי"ל כרבן שמעון בן גמליאל דאמר [דף עב.] ימכר כולו חוץ מדמי יי"נ שבו ובסתם יינן אפי' יין ביין הלכך לא קיי"ל כרב ולפיכך השמיטה הרב אלפסי ז"ל אבל הגאון ז"ל בס' המקח בשער י"א פסקה: **נטל** את המשפך. אמבו"ט בלעז: אם יש בשולי המשפך עכבת יין כלו' מקום שמתעכב שם טפת יין: אסור. לפי שנשאר שם מן היין שמדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים ובגמרא מפרש. דההיא עכבת יין מיתסרא למאן דס"ל ליה נצוק חבור משום נצוק לפי שעכבת יין זו שבשולי המשפך מחוברת על ידי נצוק ליין שבצלוחיתו של עובד כוכבים ולמאן דלית ליה נצוק חבור מוקמי' לה בשפחסתו צלוחיתו. כלומר שנתמלאה צלוחית העובד כוכבים עד שפחסה היין בשולי המשפך ונתחבר ממש היין שבמשפך ליין נסך שבצלוחית ויש גורסין עקבת ן בקו"ף ופירוש לכלוך יין והכי מוכח בירושלמי דאמרינן כמה דתימר עקובה מדם והאי אסור בהנאה קאמר דאי לאסרו בשתיה למה לי עכבת יין אפילו אין בו עכבת יין נמי אסור בשתיה שכיון שמשפך זה היה לריך הדחה ולא הדיחו ודאי שאוסר היין בשתיה אלא לענין אסור הנאה קאמרי' ומשום הכי דוקא כי אית ביה עכבת יין הא לאו הכי לא עדיף מגודות העבודי כוכבים וקנקניהם שאין אוסרין יין הכנוס בהן בהנאה כדתנן בפ' אין מעמידין [דף לג:] לדברי חכמים ולפי זה אנן דקיימא לן כרשב"ג בתערובת סתם יינם דימכר כלו לעובדי כוכבים חוץ מדמי איסור שבו לא קיימא לן כי הך מתני' דכיון דליכא נהנה מאותו עכבת יין כלל אמאי מיתסר בהנאה ולפיכך יש לתמוה על הרב אלפסי ז"ל שכתבה אלא [שאפשר] שאפילו לרבן שמעון בן גמליאל דשרי בימכר כולו חוץ מדמי איסור

הגהות הב"ח

(א) ד"ה מדד עד שלא פסק דמיו אסורין. נ"ב פי' דישראל מודד לכליו של עובד כוכבים ואחר שמדידם העובד כוכבים נוגע בו ונוטלו. תיכף לפני כפסיקם:

[דף שס"ה ע"ב]

איסור שבו דוקא במפרש אבל בסתם אע"פ שאינו נהנה מן האיסור אסור ואחרים אומרים דהאי אסור בשתיה קאמר דכי לית ביה עכבת יין אפילו בשתיה שרי באע"פ שהוא מחוסר הדחה כיון שהוא כלי שאין מכניסו לקיום *מכיון שיבש יין נסך שעליו אם נשתמש בו אינו אוסר את היין אפילו בשתיה וכתב הרמב"ן ז"ל שאין זה נראה אלא במשפך לפי שאין היין מתעכב בו אבל *) בכסי וכיוצא בהן לא

המערה מכלי לכלי. מכלי כשר לכלי איסור: המערה ממנו מותר. הנשאר בכלי הכשר מותר ולמאן דאמר נצוק חבור מוקי לה בגמרא [דף עב:] דקא מקטף קטופי. כלומר שיפסוק ראש העליון של נצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי האיסור ודייקינן מרישא הא דביני ביני אסור משום דנצוק חבור ואף על גב דמסיפא נמי איכא למידק הא דביני ביני שרי לא דייקי הכי אלא אגב דתנא המערה ממנו מותר תנא נמי ואת שעירה לתוכו אסור והוא הדין דביני ביני נמי אסור ולמאן דלית ליה נצוק חבור דייקינן מסיפא ואת שעירה לתוכו אסור הא דביני ביני שרי ומרישא לא דייקינן מידי דאגב סיפא נקטה:

גמ' אמר רב הונא נצוק לטומאה ולטהרה לא הוי חבור. נצוק קילוח לינור הבא מלמעלה למטה אינו חבור לטומאה אם משקה יורד מכלי לכלי ונגע טמא בתחתון העליון טהור: ולא לטהרה. גממיות שאין בה מ' סאה ונצוק מחבר מן גממית זו אל מקוה שלם אינו חבור והטובל בגממית לא עלתה לו טבילה אי נמי לענין השקה קאמר: לענין יין נסך חבור. שהמערה מכלי כשר ליין נסך נאסר אף מה שבכלי העליון דרך נצוק? אי נפילו נפולי. יעמדו מרחוק ויוריקו היין לכליו של עובד כוכבים כי היכי דלא ליהוי נצוק: שפוכאי. פועלים ישראל רגילים לערות יין מכלי אל כלי: ושדיתו ליה עליה. שמא תניחו את כל הכלי שמערים ממנו ביד העובד כוכבים והוא לבדו יערה ומיתסר התחתון: בגישתא ובת גישתא. קנט"א פלור"א בלע"ז והוא כלי חלול כעין שני קנים חתוכים בשפוע ומודבקים בראשיהם מלמעלה ושני ראשיהם פונים למטה ומניחים אחד כזה מן הראשים בחבית מלאה עד שמגיע לשוליה וראש קנה השני רקנית כנגד הקלוח והיין עולה מאליו כולו מחבית לחבית: נותן בפיו ומוצץ מעט עד שעולה היין ושומטו בפיו ומניח חבית עילויה נגע בראש המקלח: דכוליה חמרא. אפי' מה שבכלי ראשון: אגישתא ובת גישתא גריר. שהרי מאליו עולה והוה ליה כנוגע בחבית ממש דהוי כחבית אריכתא: קנישקנין. כלי רחב ושני קנים או שלשה כפי מה שהוא רחב יוצאין בו ונמשכים ועולים כנגד גובהו ויכולים כמה בני אדם לשתות בו וקאמר דשרי לשתות ישראל ועובד כוכבים יחד דכל זמן שזה מוצץ וזה מוצץ אין היין הנוגע בפי העובד כוכבים חוזר למטה אבל קדם ופסק עובד כוכבים לא לפי שמה שנוגע בפי העובד כוכבים חוזר ומתערב עם היין: ולענין הלכה מקצת מרבותינו הצרפתים ז"ל דוחים הא דרב הונא מדאמרינן עלה בגמ' [דף עב.] א"ל רב נחמן לרב הונא מנא לך הא אילימא מדתנן הנצוק והקטפרס אין חבור לא לטומאה ולא לטהרה לטומאה ולטהרה הוא דלא הוי חבור הא ליין נסך הוי חבור אימא סיפא האשבורן חבור לטומאה ולטהרה לטומאה ולטהרה הוי חבור הא לענין יי"נ לא הוי חבור אלא מהא ליכא למשמע מינה. אלמא דרב הונא גופיה מספקא ליה אלא דמעיקרא הוה בעי למידק דהוי חבור מרישא ואהדריה רב נחמן מסיפא וסלקא שמעתין דמהא ליכא למשמע מינה והא ודאי לאו ראיה היא כלל דרב נחמן הוא דאמר ליה דאי בעי למידק ממתני' ליכא למשמע מינה אבל [רב הונא] מדנפשיה פשיט ליה ולא ממתני' דייק לה והביאו עוד ראיה דלרב הונא גופיה מספקא ליה מדדייקי בפרק ר' ישמעאל (דף נו:) עלה דההיא דאמר רב הונא התם לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת וכו' גרגותני גופיה במאי מיתסרא בנצוק ש"מ נצוק חבור ודחינן כדאמר ר' חייא בשפחתו גלוחיתו ה"נ שפחתו בורו. ואם איתא דפשיטא ליה לרב הונא הוה ליה למימר מידי הוא טעמא אלא לרב הונא הא אמר רב הונא נצוק חבור אלא ש"מ דלרב הונא גופיה לא פשיטא ליה והלכך נקיטין ביה לקולא ומדרב חסדא נמי [דף עב:] דאמר להנהו סבואתה קטיפי קטופי ליכא לאיתויי ראיה כיון דלרב הונא מספקא ליה רב חסדא נמי לכתחלה מזהר עלה כי היכי דלא לעייל נפשיה בספיקיה דרבה ואף ראיה זו אינה דנהי דלרב הונא פשיטא ליה כדמוכחא סוגיין דהכא התם בפ' ר' ישמעאל [דף נו:] הכי קאמרינן ש"מ מהא דסבירא ליה לרב הונא דנצוק חבור ביין נסך ואי הכי מאי קמ"ל הא אמרה חדא זימנא ודחינן ליה בשפחתו בורו והא קמ"ל דאפילו למ"ד נצוק אינו חבור בשפחתו מודה ולפיכך נראה דברי ר"ת ז"ל (ב) שכתב דאע"ג דלא מסתייע רב הונא מהני מתניתא קי"ל כותיה דליכא מאן דפליג עליה דרב נחמן לא פליג עליה אלא א"ל מנא לך האי סברא דלמא אית בידיה מתניתא דהגמרא מיניה אבל לא חלק עליו אלו דבריו ז"ל וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' שנים עשר מה' מאכלות אסורות אלא שקשה לדבריהם הא דאמרינן בסמוך [דף עב:] דמר זוטרא ורבה בר רב הונא שרי למשתי בקנישקנין ואיכא דאמרי דרבה בר רב הונא גופיה עבד עובדא בנפשיה וכיון שהנצוק אסור היאך אפשר דקנישקנין שרי דודאי חבורו של כלי זה לא גרע מחבורו של נצוק אלא שהראב"ד ז"ל כתב בתשובה דכי אמרי' נצוק חבור ה"מ מאי דאתי בההוא פתחא לו בההוא ברזא אבל בהאי קנישקנין מאי דאתי בברזא דישראל לא אתי בברזא דעובד כוכבים [ה"ל נצוק שאין סופו לירד] ומש"ה לא הוי חבור ודרך זה נכון בעיני לקיים כל הסוגיא אבל ראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל דרב הונא דאמר נצוק חבור ליין נסך אף בנצוק שאין סופו לירד קאמר דרב הונא עלה דמתני' דתנן הנצוק אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה והיא בנצוק שאין סופו לירד קאי ודכותה אמר רב הונא דאפילו כה"ג נצוק חבור ליין נסך וראיה לדבר דמתני' בנצוק שאין סופו לירד הוא וליכא למימר ביה גוד אחית דהא ברים פ' המביא תניין (דף סז.) אוקימנא להא מתני' כר' יהודה ור' יהודה סבירא ליה דכל היכא דאיכא גוד אחית הוי חבור דאמר גבי מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו בזה אחר זה דאם רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור דאמרי' גוד אחית כדמוכח בפ' אין דורשין (דף יט.) וכיון דהך מתני' בנצוק אין חבור לטומאה ולטהרה אוקימנא התם כר' יהודה על כרחין בשאין סופו לירד הוא ועלה קאמר רב הונא דכה"ג הוי חבור ליי"נ אלמא רב הונא אפילו בנצוק שאין סופו לירד קאמר ולא ידעתי מהו דהתם בפרק המביא תניין ההיא דטופח ע"מ להטפיח חבור אוקימנא כר' יהודה וההיא לאו סיפא דמתני' דהנצוק והקטפרס היא ומעתה נהי דההיא דאם רגליו של ראשון נוגעות במים מוכחא דרבי יהודה אית ליה לענין מקואות נצוק חבור כל היכא דאיכא למימר גוד אחית אפ"ה מתני' דהנצוק והקטפרס לא מוכח דכר' יהודה אתיא כדי שנצטרך לומר דכי קתני דנצוק אינו חבור דוקא בשאין סופו לירד אלא דאפשר דכרבנן מתוקמא וכי קאמר דנצוק אינו חבור אפילו בשסופו לירד קאמר ודכותה אמר רב הונא דביי"נ כה"ג נצוק חבור ועוד שאפילו תרצה לומר דההיא דהנצוק והקטפרס ר' יהודה נמי מודה בה אפשר דכי קאמר דנצוק אינו חבור לטהרה לאו לענין מקואות קאמר (ג) אלא לענין השקה וכי אית ליה לרבי יהודה דנצוק חבור כל היכא דאיכא למימר גוד אחית דוקא לענין מקואות היא והכי מוכח ליֵשנא דבגמרא בפ' המביא תניין [דף סז.] דקאמר דלמא לענין מקואות ור' יהודה היא ומעתה דברי הראב"ד ז"ל מתקיימין דנצוק חבור כל שסופו לירד אבל בשאין סופו

וגישתא ובר גישתא וכו' ואמרינן דטעמא דמלתא לא משום נצוק אלא משום דכוליה חמרא אגישתא אגישתא וכיון דפסקיה שבשוכי כוליה ומתסר: עוד הסכימו אלו על הקאנונים התחובים בחבית שתורת כלי אחד יש להם שם בחבית שהם קבועים ויצא לנו מזה שאם נגע עובד כוכבים בקלוח היוצא מן הברזא כנקרא קאני"ן ונגע בקלוח המקלח לחוץ מאי דלהדי ברזא דהיינו קלוח ראשון שעומד בברזא נאסר מתורת נצוק ועל כל היין שאחר שבתוך החבית הוי נצוק בר נצוק ומותר אפילו בשתי' כ"ש שמותר בהנאה ועוד יצא לנו מזה ממה שכ' הראב"ד ז"ל מן הקאנו"ן שאם החזיר העובד כוכבים הבוטתא למרזב והבוטתא קצרה ואינה מגעת לחלל החבית בענין שאינו מסבב היין שבחבית אי נמי נגע העובד כוכבים בידו בפי המרזב אם יש בחבית קיתון של מים לבטל אותו מעט יין הרי כל מה שבחבית מותר בשתיה שהרי שני כלים הם:

נר מצוה *) נ"א בכלי

רש"י

המשפך עכבת יין: המערה. עובד כוכבים המערה יין מכלי לכלי את שעיר' לתוכו אסור משום כחו והעליון מותר דלא גזרו בי' רבנן למיסר: **גמ'** נציה: קילוח הבא מלמעלה למטה: לטומאה. אם נגע טמא בתחתונים העליונים טהורים [ולטהרה] ואם בתחתונים ארבעים סאה שיעור מקוה ואין בעליונים ארבעים סאה וקילוח ונצוק מחברו לא הוי חיבור: ליי"נ. שהמערה מכלי כשר ליי"נ נאסר אף מה שבכלי העליון דרך נצוק: דקא מיקטף קטופי. שיפסוק ראש העליון קודם שיגיע ראש התחתון לכלי העובד כוכבים ואם נגע מקמא דליפסוק ראש העליון תו לא מהני קיטוף דאיתסר כבר בנצוק דהוי חיבור והכי קי"ל: כדכייל כייליתו. כשאתם מודדין: נפילו נפולי. עמדו מרחוק ותוריקו היין לכלי העובד כוכבים כי היכי דלא ליהוי נצוק: שפוכאי. פועלים ישראלים הרגילים לערות יין מכלי אל כלי: ושדיתו ליה. שמא תניחו את הכלי שמערין ממנו בידי העובד כוכבים (א) יהוא לבדו יערה ומיתסר התחתון: גישתא ובת גישתא. חותכין שני קנים דשיפוע (ר) ומדבקין ראשיהן למעלה ושני ראשיהן למטה כזה ומניחים אחד מן הראש בחבית המליאה עד שתגיע לשוליה וראש קנה השני נותן בפיו ומוצץ בפיו עד שעולה היין ושומטו מפיו ומניח הבית ריקנית כנגד הקילוח והיין עולה מאיליו כולו מהבית לחבית: אנח ידיה. הניח ידו ונגע בראש זה המקלח: לכוליה חמרא. אפילו זה שבכלי הראשון: אגישתא ובת גישתא גריר. שהרי כולו עולה מאיליו והוי כנוגע בחבית ממש דהוי כחבית ארוכה: קנישקנין.

שלטי הגבורים

א לדעת רבינו נצוק הוי חבור וכן פסק רש"י והרא"ש ור"ת פסק דנצוק לא הוי חבור והר"ם היה נוהג על פי גדולי הצרפתים דבהפסד מועט היה אוסר נצוק אבל לא בהפסד מרובה ונצוק בר נצוק לכ"ע שרי ועובד כוכבים המערה מן החבית לב"י מה שנשאר נחבית הוא מותר והראב"ד אוסרו ודעת הרא"ש כרש"י והרשב"א כתב בשם הגאונים דנצוק לא חשיב חבור אלא במערה לתוך יין נסך גמור אבל המערה לתוך כלי של עובד כוכבים שלא הודח הנשאר בו מותר אפילו בשתייה והטור סי' קכ"ו אוסרו וכ' הרשב"א דהבית של יין שיש בו קיתון של מים ועירה ממנו לתוך גלוחית של עובד כוכבים אם יש במים שבחבית לבטל היין שבגלוחית מותר שלא יהא חמור מיין נסך שנתערב בחבית שאנו אומרים רואין היין הכשר כאילו אינו והאיסור מים רבין עליו ומבטלין אותו וכן הדין בגת שהיין יורד לגת ממנו לבור ונגע העובד כוכבים בקילוח היורד רואין קילוח היורד כאילו הוא בגת ובלק היין שבגת כאילו אינו והרגלים והענבים והזגים שבגת מבטלים אותו: כתבו בעלי התוספות בשם הראב"ד ז"ל שהיה בהסכמה עם החכם רבי נתן על הבית המקלחת ונגע עובד כוכבים בקילוח למטה אף על פי שהנצוק חבור אינו אסור אפילו בשתייה דעירוב חשבינן ליה ולא מגע וקי"ל יין ביין מותר בהנאה חוץ מדמי יין נסך שבו הילכך אם היה בחבית קיתון מים והיה באותו קיתון כדי לבטל בו עיקר המגע של עובד כוכבים כל מה שבחבית מותר אפילו בשתייה מאי טעמא סלק את מינו כמי שאינו וקיתון של מים רבה עליו ומבטלו וכל שכן אם היתה מקלחת בכלי אסור או שיש שם מעט יין אסור אע"פ שדין החבית להיות נאסרת בשתיה בנצוק אם היתה בחבית קיתון של מים הכל מותר לפי שבקיתון רבה על מה שהיה תחלה בכלל איסור והתיר את החבית אבל מה שעירה לתוכו ודאי אסור ואם יאמר המשיב הלא אמרו חכמים נצוק חבור וכיון דחבור הוא נחשוב נגיעת עובד כוכבים שנגע בקלוח כאילו נוגע בכל החבית והא אסור אפילו בהנאה ואפי' היה הקיתון של מים לא הועיל לו כלום אינו כן שהרי ראינו במעשה דברזא דאמר רב פפא דאתי עד ברזא אסור ואידך הוי כנצוק שאם התחתון אסר את העליון מהורת חבור כ"ש שהעליון יאסר התחתון אלמא חבורו ערוב הוי ולא גוף מגע כדאמרינן והא דאקשינן פי' דמעיקרא דאמר סוף סוף מכי מטי לאוירא דמנא קנייה יין נסך לא הוי עד דמטי לארעיתא דמנא אלמא נצוק חבור לאסור הכל בהנאה התם כת"ק דרשב"ג הוא דאמר יין ביין כולו אסור בהנאה אבל השתא דקי"ל כרשב"ג שהם יינם אפילו ביין מותר בהנאה נצוק נמי אינו אסור בהנאה דערוב הוי ולא מגעו כדאמרינן ודוקא דנגע בקילות בקטופי דהוא קלוח וילפינן לה ממעשה

עין משפט

א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' [illegible] טור יו"ד סי' קכו סעיף ב

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ם [illegible]

הגהות הרי"ב

(א) נ"ב [illegible]

א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלד:

[דף ששה ע"ב]

סופו לירד לא והיינו שריותא דקניסקנין זהו הדרך הישר בעיני אע"פ שלא העליתי כך בחידושי: גרסינן בגמרא עלה דהא דאמר רב הונא דנצוק חבור לי"נ [דף עב:] ת"ש המערה מחבית לבור [אלמא] קלוח היורד מחבית לבור אסור שמע מינה נצוק חבור (ואי נצוק הוי חבור אפילו בגו דחביתא איתסר לא צריכא דקא מקטף קטופי מ"מ נצוק לא הוי חבור) ודחינן תרגומה רב ששת בעובד כוכבים המערה דלאו מכחו אי הכי [אפילו בגו] דחביתא נמי ליתסר כחו דעובד כוכבים דנפק לבראי גזרו ביה רבנן דגואי לא גזרו ביה רבנן וכתב עלה

רש"י

כלי רחב וכו' קנים או ג' לפי מה שהוא רחב ויוצאים מצידה ומשכין ועולין כנגד גובהן וכשנותנים יין בתוכה מתמלאות כל הקנים ויכולים כמה בני אדם לשתות בו יחד וקאמר קניסקנים שרי לשתות בו ישראל ועובד כוכבים יחד דכל זמן שזה מוצץ וזה מוצץ אין יין שמונע בפי העובד כוכבים חוזר למטה לכך קדם ופסק העובד כוכבים אסור: מתני' מים במים. מים שנתנסכו לפני עבודת כוכבים שנפלו

נר מצוה

[דף עג.] °מתני' *יין נסך *אסור ואוסר א בכל שהוא. יין ביין ומים במים כל שהן יין במים ומים ביין בנותן טעם זה הכלל ב מין

רש"י ז"ל דהלכתא היא שלא מצינו מי שחלק על רב ששת בהא דהא שפך עובד כוכבים מן הכלי מותר מה שנכנס בכלי וכן דעת קצת מרבותינו הצרפתים ז"ל ולפי"ז צריך לומר שקי"ל הא דשקלו חכמים בכחו של עובד כוכבים שלא יאסור מה שנשאר בחבית משום נצוק אע"ג דקי"ל דנצוק חבור אבל הראב"ד ז"ל כתב דלא קי"ל כרב ששת דלמדחיה לדרב הונא איתמר וכיון דקי"ל כרב הונא דאמר נצוק חבור בעובד כוכבים המערה אפי' דחבית נמי מיתסר אע"ג דעובד כוכבים לא מנסך אלא מאי דנפיק לבראי מ"מ מה שנשאר בפנים מחובר הוא במה שיצא בחוץ בחבורו של נצוק הלכך כולו אסור: מתני' יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא. כל היכא דתני יי"נ אף סתם יינן במשמע אלא אם כן פירש והכי מוכח בכמה דוכתי במכלתין דקרי לסתם יינן יי"נ ובתוספתא נמי תניא עובד כוכבים שקדם בגיגית והעלה לו יין נסך לפיו או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית זה היה מעשה ואסרוהו מפני שטפה של יין נסך אסורה ואוסרת במשהו והתם סתם יינם הוא שעל ידי מגעו הוא נאסר וקרינא ליה יין נסך וקתני נמי דאוסר במשהו ושמע מינה דכי תנן במתני' יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא אף סתם יינם במשמע וזה שלא כדברי ר"ת ז"ל דכתב בספר הישר דכי תנן יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא דוקא ביין נסך ממש דומיא דמים במים שאין הדברים אמורים אלא במים שנתנסכו ודאי לעבודת כוכבים אבל סתם יינן בנותן טעם כשאר אסורין שבתורה ואין זה מחוור מן התוספתא שכתבנו וליכא למימר דהאי תנא דברייתא סבר דכל מין במינו במשהו דאם כן למה ליה למתני מפני שטפה של יין נסך וכו' כל אסורין שבתורה נמי דינייהו הכי דבמינן במשהו אלא שמע מינה דלהאי תנא דוקא ביין נסך אבל בשאר אסורין לא ושמע מינה דסתם יינם אוסר במשהו כיין נסך ומיהו דוקא ביין שנאסר בנגיעה אבל יין שאינו נאסר אלא בשתיה אינו אוסר בכל שהוא דהא דאוסר יין נסך בכל שהוא משום חומרא דעבודת כוכבים

ג' מהר"ש

היא הלכך דוקא ביין נסך שנאסר בנגיעה שיש בו משום נתנו לעבודת כוכבים אבל ביין שלא נאסר [אלא] בשתיה דליתא משום נתנו לעבודת כוכבים לא: מים במים. שנתנסכו לעבודת כוכבים שנתערבו במים של היתר. גרסי' בגמרא [דף עג.] כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל. כלומר שראשון ראשון מן היין נסך שנופל בטל ביין

א יין נסך גמור שנתערב ביין של היתר אפילו כל שהוא אסור בהנאה אבל סתם יינם שנתערב ביין של היתר כתב ר"ת שבטל בס' כמו שאר אסורין ואין דעת שאר המפרשים כן אלא אוסר בכל שהוא כיין נסך גמור: והמערה מעט מעט מיין של היתר לתוך של איסור אע"פ שנתרבה כל כך עד שיש בהיתר ס' לבטל האיסור [אסור] ואע"ג דבשאר אסורין כה"ג היה חוזר וניעור ומותר ביין נסך מחמירין והכל אסור ורש"י פי' שאין חילוק בין גיגית לצרצור וחבית אלא בכל ענין אוסר בכל שהוא והרא"ש כתב כשגרא כתבונה: ויין נסך שנתערב במים אוסר בנותן טעם וי"מ דהיינו בס' כמו בשאר אסורים והראב"ד כתב כיון שנתערב במים עד שיש בהם יותר מכדי מזיגה פוגמו ומותר אפילו בשתיה הלכך אם יש במים ו' חלקים מן היין מותר אפילו בשתיה וכן פי' ר"י:

ב וכבר כתבינן לעיל דין טעם כעיקר דעת רש"י ור"ת ז"ל ובעיקר הפסק דמין במינו רש"י פסק דמין במינו הוי במשהו ואפי' באלף לא בטל וכתב ראבי"ה דהמנהג כרש"י וכן היה נוהג אביו רבי' יואל והרי"ף כ' בפרק גיד הנשה דמין במינו מבטלינן בס' ואע"ג דהפוסקין פסק רבינו בהפך כבר כתב שם הר"ן שצוה הרי"ף לתלמידיו להגיהו כי היה טעות סופר ומיימ' פרק ט"ו מהל' מאכלות אסורות נמי פסק דמין במינו הוי בס' וכן פסקו התוספות וסמ"ג לאוין קל"ח והרא"ש וטור י"ד סי' צ"ח והר"ן והרשב"א וכן כתב המרדכי בשם ספר התרומה דיש לנהוג כר"ת לבטל מין במינו בס' חוץ מטבל ויי"נ וחמץ מיהו אע"פ דרש"י פסק דמין במינו הוי במשהו בפרק כל הבשר מצינו בפרקין שפסק דמין במינו הוי בס' וי"ל דחזר בו רש"י מדבריו והרשב"א כתב גבי ציר ד' נ"ט דלרבי יהודה מין במינו בטיל באיסור דרבנן ואפילו למאן דפסק מין במינו לא בטיל אינו אלא בשהאיסור הוא מדאורייתא. ונ"ע מי הוא הדבר הקרוי מין במינו והראב"ד כתב דחלב ובשר הוי מין במינו אם כן לדברי רש"י והשולכים לשטתו דס"ל דמין במינו במשהו לא יהיה לעולם היתר לבשר שנתבשל או נמלח עם החלב ואפי' יהיה בו ס' ויותר כי מין במינו אין לו ביטול לעולם לדברי רש"י ז"ל ובעיני פלא שיהיה חלב ובשר קרוי מין במינו ושאר הפוסקים שהזכירו מין במינו חלב ושומן ולא חלב ובשר ולפי זה תקשי לרש"י שכתב בשומן הגיד דהוי בס' וכתב הכי להלכתא אי חלב ובשר מין במינו וה"ה שומן ובשר והיאך שיעורו בס' הא לדידיה מין ומינו במשהו וכן תקשי לראבי"ה שהנהיג לפסוק כרש"י מין במינו במשהו והיאך כתב דחלב שנתבשל עם חתיכת בשר בטולו בס' ואע"פ דבמליחה אינו אוסר כלל וג"כ בחלב כחוש אפי' הוא מין ומינו עם הבשר אינו אוסר כלל אבל כשאוסר כגון על ידי בישול קשה למה זה מתירו ע"י ס' והלא מין במינו במשהו וכדי שלא תקשי אדידהו נ"ל דס"ל דחלב ובשר לא הוי מין ומינו וכן כתב סמ"ג לאוין קל"ח ומדברי הרי"ף שם נראה דחלב ובשר הוי מין ומינו שכתב מין ומינו כגון שמנונית דגיד הנשה וכו' הרי דשמנונית הגיד והבשר הוי מין ומינו ועיין בהגהת מרדכי דחולין בסופו והרשב"א כתב כזית חלב שנפל לדיקולא משמע לאדיא דס"ל לרש"י דחלב ובשר הוי מין במינו לפ"ז קשה היאך שמנונית גיד הנשה מתבטל בס' בשם רשב"ם כתבו ההגה"ה מלפפת בענבי ב' מינים באור ועיסה ב' מינים שור ועז ואיל ג' מינים וכן מיני דגים ועופות שחלוקים בשמן בין טהורים בטהורים בין טמאים בטמאים ב' מינים הן וביצי עוף זה בשל מין אחר הוי מינו במינו חלב ובשר ב' מינין ושומן חלב ושומן הלב ושל בין הדקים מקרי חלב וחלב פרס ירכתא מין א' הוא ושומן של גלעות ותוה ואלים ושומן היכך בשר שמן הוא ומקפי הבשר ולא חלב ושומן הדקים של עופות ושל דגים ב' מינים הן שהרי שומן של דגים קרוי קרבי ושל דקים של עוף מין חלב הוא וכתב עוד רש"י דאע"פ דאמור רבנן דמין בשאינו מינו דאיסורא הוי בס' לא הוי אלא דוקא לאחר שבדקנו אותו וטעמנו שאין בו טעם או אם יש בו ס' מן האיסור שרי ואי לא אסיר אבל אם יש בו טעם האיסור לעולם אינו ניתר אפי' בס' ואפי' באלף ולפי זה לרש"י הא סמכינן אקפילא דוקא בדאיכא ס' ואפי' איכא ס' לא שרי עד שיטעמנו קפילא דקפילא בלא ס' וס' בלא קפילא אינו כלום עד שיהיו שניהם מיהו דוקא היכא דאיכא קפילא אבל ליכא קפילא אין צריך לחזור אחריו ואי איכא ביה ס' שרי לרש"י. והתוספות והרא"ש כתבו דבכל ענין סמכינן אקפילא אפי' אין שם ס' אבל כשיש ס' אין צריך קפילא כלל אפי' אם הוא לפנינו והרמב"ן חולק ואמר דהיכא שמכירין האיסור ולא נתערב ממנו רק צירו וטעמו כיון שמן הדין לא היה לשער אלא בטעמא אלא שאין אנו יודעים כמה הוא בכה סמכינן אקפילא ואע"פ שאין ס' כנגד גוף האיסור אבל כשגוף האיסור נתערב וצריכים ס' לבטלו אז לא סמכינן אקפילא בבציר מס' אבל בס' מיהא שרי ואין צריך לחזור אחר קפילא כלל וכיוצא בזה כתב הר"ן ז"ל דהיכא שלא נתערב גוף האיסור אלא פליטתו בלבד כגון קדרה שבישל בה בשר ואחר כך בישל בה חלב דאי ליכא קפילא משערינן בכל הקדרה משום דלא ידעינן כמה נפיק מיניה ואי ליכא ס' כנגד כל הקדרה אסור או סמכינן אקפילא שאם יטעמנה ויאמר שאין בה טעם שרי דמאי דנפיק מיניה בטל בס' ותו לא צריך ששים כנגד כל הקדרה אבל היכא שגוף האיסור נמצא לא סמכינן עליה דקפילא אלא צריך ס' וכי איכא ס' לעולם שרי ונראה דאפי' לא נמצא כולו צריך ס' כנגד כל הכזית דלא ידעינן כמה נפיק מיניה ודברי מיימ' פט"ו מהל' מאכלות אסורות משמע במין בשאינו מינו דהאיסור סמכינן עליה דעובד כוכבים אם יש עובד כוכבים ואפילו אין שם ס' ואם אין שם עובד כוכבים לטעום מטעימין אותו בס' וזה נוטה לדעת התוס' והרא"ש שזכרנו וכן נראין דברי סמ"ג לאוין קל"ח דסומכין על העובד כוכבים הוי לקולא ונראה דאפי' לר' יהודה דאית ליה מין במינו לא בטיל גבי ציר דגים טמאים שאין איסורו אלא מדרבנן יש לו ביטול אפילו במינו ואם נפל לתוך קערה מלאה מים דהוי מין בשאינו מינו כתב המרדכי בשמותי שהוא בטל בס' ולדברי מיימ' שיעורו נראה אפי' בשאינו מינו ונ"ע בציר שנפל ע"ג כלי ריקן היאך להתנהג ולכאורה נראה אין מבטלים האיסור לכתחלה ומה שמגעילין הכלי אינו נקרא מבטלים איסור לכתחלה וכתב סמ"ג הטעם דדוקא לאכול האיסור ע"י ביטול אז אין מבטלין אבל גבי כלים אין עושין שום דבר מהתים שנפלט בהן האיסור ולי נראה טעם אחר דכשהוא מגעיל אינו מבטל האיסור רק הוא מפרידו מן הכלי ומסיר כמו ניקור הבשר מן הדם והחלב דכי היכי דהתם בשביל שמפריד האיסור מן ההיתר אינו נקרא מבטל איסור לכתחלה הכי נמי הגעלה שהגעלה מפריד האיסור מן הכלי שהיה נבלע בו שמפליטו ממנו ע"י הגעלה מיהו לפעמים מבטלין גם האיסור לכתחלה ומחלוקת יש בדבר. הרשב"א בשם הראב"ד [כ'] דלעולם אין מבטלין איסור לכתחלה ומיהו אם עבר וביטלו מדאורייתא בטל ואפילו בטלו במזיד ומדרבנן במזיד לא בטיל אבל בטלו בשוגג הוי מבוטל ואפילו בטלו במזיד דוקא לדידי' שעירבו ובטלו או למי שנתערב בשבילו אסור איסור עולם אבל לאחרים שרי ולא חלק בין אם היה האיסור שנתבטל איסור מדאורייתא בין היה איסור מדרבנן בכל ענין נראה שאסור לבטלו וכן כתב הר"ן שם כדברי הראב"ד וכו' דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוי האסור לבטל מדאורייתא מיהו התוספות כתבו שם דמדאורייתא מותר לבטל איסור לכתחלה ואע"ג דמדברי הרשב"א נראה לצדיה דאסיר לבטל האיסור לכתחלה בין יהיה האיסור שנפל בהיתר איסור דרבנן בין יהיה איסור דאורייתא. מ"מ יש חילוק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן כמו שכתב הטור י"ד סימן צ"ט בשם הרשב"א וז"ל וכתב הרשב"א אבל דבר שעיקר אסורו אינו אלא מדרבנן כגון גבינה של עובדי כוכבים ושומנו של גיד הנשה אין מערבין אותו בהיתר כדי לבטלו עמו וערבו בשוגג מותר במזיד אסור נפל מעצמו בהיתר אף על פי שאין בהיתר כדי לבטלו מותר להוסיף בהיתר כדי להכשירו ע"כ הרי דלדברי הרשב"א הא דאין חלוק בין יהיה האיסור דאורייתא בין יהיה דרבנן אלא כשהוא מערבו בידים אבל היכא שנפל מעצמו באיסור יש חלוק שאם הוא שהוא אסור מן התורה שנפל לתוך ההיתר אין מרבים עליו היתר כדי לבטלו ואפילו אינו אסור מן התורה ממש אלא שחכמים אסרוהו אבל עיקר איסורו הוי דאורייתא כגון חלב לפי שאע"פ שאין חצי זית אסור חלב שעיקר איסורו הוי דאורייתא אע"פ דמדאורייתא אין איסורו אלא עד כזית והחכמים הוסיפו לאוסרו כחצי זית וגם בפחות או אם נפל פחות מחצי זית חלב בתוך ההיתר ואין שם ס' לבטלו אין מרבין עליו היתר לבטלו שעיקר איסורו הוי דאורייתא (כגון מן התורה אלא מדרבנן מ"מ עיקר איסורו הוי דאורייתא) אבל דבר שאין עיקר איסורו אלא מדרבנן כגון מוקצה שעיקר איסורו אינו אלא מדרבנן או אם נפל לתוך היתר מבטלין אותו לכתחלה וזה נראה מסכים לדעת הרשב"א שזכרנו ונראה דלדברי הרשב"א במה שכתב גבי גבינות של עובדי כוכבים שאם ערבו בשוגג מותר ר"ל שעירבו בשוגג בהיתר שיש בו כדי לבטלו מתחלה שאילו לא ערבו מתחלה בכדי ביטול אינו נראה שיוכל אחר כך להרבות גם עליו היתר כדי לבטלו דתרי קולי לא אמר דבשלמא גבי נפל איסור בהיתר דליכא אלא חד קולא שהתיר לו להרבות עליו היתר כדי לבטלו אמר אבל היכא שעירבו בידים די שנתיר לו אם עשאו בשוגג וגם שנתיר לו להוסיף עליו היתר אם לא היה שם כדי ביטול היכא שערבו בידים בשוגג לא אמרינן ומסתברא נמי דהא דאמר שאם ערבו בשוגג שהוא בטל וגם הא דאמר דמבטל האיסור כשנפל בדעתו מעצמו להיתר היינו דוקא היכא שאינו מכיר האיסור קודם שנתערב עליו ההיתר דאילו האיסור ניכר אין לו היתר לעולם ונראה דאי מתחלה היה מכיר האיסור ובא להרבות עליו היתר מדבר אחר שדומה לאיסור כדי שלא יהיה האיסור ניכר דאינו מועיל ואפילו היה עיקר איסורו דרבנן דבכה"ג לא התירו חכמים אפילו בעצים שנשרו מן הדקל וכן מוכיחים דברי הרשב"א שהביא הטור י"ד סימן צ"ט וכן דברי הר"ן פ"ק די"ט דהיתר עצים שנשרו לתוך התנור מיירי שבשבר היה שם היתר קודם הנפילה: הר"ן פ"ק די"ט כתב דדבר שאין לו עיקר מדאורייתא כלל וגם הוא איסור שאינו נוהג בכל כגון תרומה בחוצה לארץ שאין לה עיקר מן התורה בחוצה לארץ כלל וגם קולא דלא נהגא בכל מותר לערב לכתחלה ולבטל אפילו חד בתרי והרא"ש כתב על דברי התוספות והרשב"א פ"ק די"ט שאפילו שאין עיקר איסורו אלא מדרבנן וגם שנתערב בהיתר ממילא אסור להוסיף עליו ולבטלו ולא התירו אלא בעצים שנשרו לתוך התנור משום דמקלא קלי איסורי' וליתי' לאיסורי בעיניה אבל בעלמא אפילו אין עיקר איסורו אלא מדרבנן אסיר לבטלו לכתחלה אם איתיה לאיסורים בעיניה ומרדכי פ"ק די"ט כתב על דברי רבינו שכתב שם דהיכא דמקליא קלי איסורא והוא מדרבנן אע"פ שיש לו מתירין מבטלים אותו לכתחלה ומיהו כתב מסקנא שמעינן דבדרבנן היכא דליתי' לאיסורי' בעיניה מבטלין אותו לכתחלה אבל לא באיסורא דאורייתא משמע מדבריו וה"ק דדבר שאיסורו מדרבנן אי ליתיה בעיניה כגון שנפל לתוך הקדרה ונימוח שם וטעמו נבלע בהיתר שאינו כמו חתיכה שנפל להיתר דאסורה שאף על פי שאינו ניכר מכל מקום אינו נימוח והוא בעין אבל האי שנימוח ונבלע טעמו שאינו בעין אם איסורו מדרבנן מותר להרבות עליו ההיתר ומבטלו לכתחלה אפילו דבר שיש לו מתירין וכל זה יש לדקדק מדבריו אחרי שתפס בתחלת דבריו לשון הרי"ף על כרחיה הדיוק עושהו על דבריו וכותים ס"ל הלכך לפי שטת רבינו צריך לעשות הדיוק וכמו שכתבנו וכתב המרדכי בשם רשב"ם דבמידי דאכילה אפילו ליתי' לאיסורי' בעיניה כגון שנפל לקדרה ונימוח ונבלע טעמו בהיתר אפילו הוא איסור מדרבנן אינו יכול להרבות עליו היתר ולבטלו לכתחלה ואף על פי שעיקר איסורו אינו אלא מדרבנן דנראה שלא נאמר היתר זה לבטל איסור אלא במידי דלאו בר אכילה כגון בעצים שנפל לתוך התנור וסמ"ג לאוין סימן ע"ה כתב בסתם דבדרבנן מבטלין איסור לכתחלה ולא חלק שום חלוק בזה ומיימ' פט"ו מהלכות מ"א כתב דאסור לבטל איסורין של תורה לכתחלה ואם ביטל הרי זה מותר ואף על פי כן קנסו אותו ואסרו הכל וכיון שהוא קנס אין אוסרין תערובת זה אלא על זה העובר שביטל האיסור אבל לאחרים הכל מותר ובאיסורין של דבריהם מבטלין האיסור לכתחלה כיצד חלב שנפל לקדרה שיש בה עוף ונותן טעם בקדרה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצא בזה ונראה מדבריו דאפילו באיסור שיש לו עיקר מן התורה מותר לבטלו לכתחלה באיסור דרבנן כמו שזכרנו ואצ"ל באיסור שאין לו עיקר מן התורה שנתערב בהיתר דודאי מותר לבטלו לכתחלה ונראה דלא שרי מיימ' לבטלו אלא היכא שנפל מעצמו האיסור בהיתר מתחלה אלא שלא היה בהיתר שיעור לבטלו אבל לערב בידים האיסור מדרבנן בהיתר כדי לבטלו ברובו לא שרי מיימ' כי כן יש לדקדק מדבריו כאן וגם בפ"ב מהלכות שביתת י"ט מהסיה דפ"ק דביצה ומספקא לי אי סבירא ליה למיימ' דבאיסור של דבריהם מבטלין לכתחלה אפילו הוא בענין שהאיסור בעין ולא נימוח לגמרי או דלמא אינו מתיר מיימ' אלא היכא שאין האיסור בעין כי הדמיון שהביא הוא מענין דליתיה לאיסוריה ונוטה לדעת המרדכי שזכרתי לעיל ונראה דאינו מתיר לבטל האיסור לכתחלה רק היכא דליתיה האיסור בעיניה שנבלע טעמו בהיתר ומדבריו שכתב סתם דכל איסור מדרבנן מבטלין אותו לכתחלה נראה דמבטלין האיסור לכתחלה אפילו הוא בעין שלא נימוח ולא נפלט טעמו רק שאינו נכר מן האחרים הלכך ספק הוא אצלו וכתוב בהגהת מיימ' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הורה רבינו שמחה כדברי מיימ' על מי חלב שנפלו לתוך תבשיל של בשר וצוה להוסיף מים עד כדי שיתבטל בס' דמי חלב דרבנן וגם מדברי רבינו שמחה נראה שלא התיר לבטל איסור דרבנן לכתחלה אלא היכא דליתיה לאיסוריה בעיניה ואם הדברים כן גם למיימ' נמצא דהרי"ף ומיימ' ומרדכי שזכרנו ורבינו שמחה כולהו בשיטה חדא קיימי דכל איסורי' דרבנן אפילו יש להן עיקר מדאורייתא מותר לבטלן לכתחלה והוא דליתיה לאיסוריה בעיניה ויש מי שאוסר אפילו בטלו בשוגג ואפילו באיסור דרבנן גזרינן שוגג אטו מזיד כמו שכתב הרא"ש פ' גיד הנשה עש"ב. ובפ' גיד הנשה בדין חתיכה הראויה להתכבד כתבנו דעת רבינו ודעת רש"י בחתיכה הראויה להתכבד בה בפני אורחים אם אוסרת בכל שהוא שלא היה לה ביטול לעולם כשאינו מכירה או אם יש לה ביטול דרבינו ורש"י שוין דכל מילי דלית בה תרתי חד שיהא דבר שבמנין וחד שיהא גם אסור בהנאה יש לו ביטול. מיימ' סמ"ג והרשב"א והרא"ש והטור והר"ן פליגי בזה כמו שכתבנו שם בס"ד ועתה נבאר המחלוקת שיש היאך היא החתיכה שתהיה ראויה להתכבד יש מי שאומר דדוקא חתיכת איסור שנפלה עם חתיכת היתר שאז ראויה להתכבד בה לפני האורחים אין לה ביטול אבל חתיכה שהיא חיה ולא מבושלת אפילו לא נתבשלה ונתערבה בהיתר יש לה ביטול שהרי אינה ראויה להתכבד בה לפני האורחים היא והר"ן כתב דכבש שלם או אווז שלם וכן חתיכה שלמה יותר מדאי לא מקרי ראויה להתכבד בכך בפני אורחים כי אין דרך לתת לפני אורח כבש שלם ואווז שלם אלא צריך שתהיה החתיכה בינונית ואז תהיה ראויה להתכבד בה לפני האורחים ולדידיה אפשר שאם תהיה החתיכה כל כך גדולה שאין דרך לתת לפני אורחים דלא הוו בכלל חתיכה ראויה להתכבד אפילו היא בינונית והרמב"ן ז"ל כתב בתשובותיו דכבש טרפה שלם וכיוצא בזה אינו קרוי ראוי להתכבד בפני אורחים והמרדכי והסמ"ג ומהר"ם ור"י מקורביל כתבו דחתיכה הראויה להתכבד ר"ל כמו שהיא עתה לאפוקי שאם הבהמה היא עם העור או העוף עם הנוצה דאין זה ראוי להתכבד ויש לה ביטול וכן כתב רבינו תם ועשה מעשה בצרפת בתרנגולת נבילה שנתערבה עם שאר תרנגולות שחוטות ונוח להשליך אחת ולהתיר האחרות מטעם דלא הוי חתיכה הראויה להתכבד עם הנוצה גם כתב דאין לאסור הביטול משום שהיא בריה דאין זה קרוי בריה כיון שמתה ע"כ ודבריו קצת תמוהין וכי משום דאינה חיה עתה אינו קרוי בריה והלא צפור מתה שמתה קרוי' בריה ואולי הטעם הוא משום שהיא נבילה שאין איסורה מתחלת ברייתה גם צריך לומר דלא הוי תרנגולת בכלל דבר שבמנין וצ"ע. וכתוב בשערי דורא דאע"פ שלא ניטלה נוצתה חשיבה אינה ראויה להתכבד מ"מ חתיכת נבילה שלא נמלחה אע"פ שאינה ראויה להתכבד כמות שהיא לא בטלה דמליחה לא הויא מחוסרת מעשה וכתבו השערים דאעפ"כ ראה מעשה בגדולים שגם בנבילה מתירין ורגלים של נבילה שנתערבו בשל כשרה אם לא נטלו טלפיה אין ראויים להתכבד ובטלים ברוב ואותם האוסרים בנבילה אוסרים נמי כי לא ניטלו טלפיהם כי ראויים להתכבד בפני האורחים ע"כ דברי השערים משמע מדבריהם דרגלים הוי חתיכה ראויה להתכבד בפני האורחים כשנטלו הטלפים וא"כ הטלפים מגריעין כ"ש בשאר גוף הבהמה דכל החתיכות יהיו ראויים להתכבד חוץ מבני מעים אליבא דר"ע דאמרי בהו דאכיל להון אינו בר נש ונראה דכבד וריאה וטחול אינם בכלל בני מעים דחשיבי הם והרא"ש פרק גיד הנשה הביא כל הדעות שזכרנו ודחה אותם וכתב דאין חלוק בין תהיה החתיכה חיה או שנתבשלה בכל ענין אוסרת אם היא ראויה להתכבד לאחר שנתבשלה אע"פ שכשנתערבה היתה חיה דבשביל שהיא חיה לא בטלה חשיבותה גם בשביל שלא הוסרה נוצתה בשעת התערובת לא בטלה חשיבותה גם בשביל שהאיסור הוא כבש שלם או אווז או תרנגולת שלם לא בטל חשיבותו ואדרבה הוי ה"ז טפי שהוא אפילו לאחר שתתוך ממנו החתיכות עדיין ראוי לכבד בפני האורחים וכללו של דבר כל שאילו נתבטל יהא ראוי להתכבד בו בפני אדם נכבד ובפני כל בני אדם כחתיכת נבילה שנתערבה בהיתר שאם תתבטל תהא כחולין ותהא ראוי להתכבד בה בפני כל אדם הרי זו אינה בטלה ואף על פי שבשעה שנפלה לא היתה ראויה לשום אדם הגון כגון חתיכת בשר בחלב שלא היתה ראויה אלא לעובד כוכבים ואפילו לעובד כוכבים לא היתה ראויה שהיא אסורה בהנאה מ"מ כיון שאם תתבטל היתה ראויה לכל אדם חשובה ולא בטלה וכן כל כיוצא בזה וכו'

ביין כשר שבבור ומותר בהנאה והא דתנן לקמן [דף עד.] יי"נ שנפל לבור אסור בהנאה מוקי ליה כשנפלה חבית גדולה ונשברה ונפלה בו כאחת: ואותבינן עלה מדתנן יי"נ אסור ואוסר בכל שהוא מאי לאו דנפל איסורא לגו היתרא. כלומר ושמע מינה דלא אמרי' ראשון ראשון בטל: ודחיק לא התירא לגו איסורא. כלומר ובכי האי גוונא אפילו נפלה חבית גדולה של היתר לתוך טפה של יין נסך נאסר הכל

במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם: גמ'

(א) דבכי האי גוונא מחמרי ביין נסך משאר אסורין אבל היכא דנפיל איסורא לגו היתרא ראשון ראשון בטל אא"כ נופל בבת אחת כדי נתינת טעם וטעמא דמלתא לפי שאותו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הבא עליו ולפיכך כשהאיסור עומד במקומו ואפילו משהו אוסר את היין שבא עליו ואפי' חבית גדולה בבת אחת משום חומרא דיי"נ אבל בשהיתר במקומו והאיסור בא עליו ההיתר מבטל את האיסור אא"כ בא עליו איסור מרובה שיש בו כדי ליתן טעם בהיתר וכן נראה מדברי הר"ס במז"ל וזה כענין ששנינו במקואות (פרק ז) דרביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה מפני שמי המקוה באין עליהן ואילו על פני המים אין השאיבה פוסלת אלא בג' לוגין וכל הני מילי במין במינו אבל במין בשאינו מינו קיל טפי דאמרא דהיתרא דנפיל בבת אחת למיא דאיסורא ואין במים של איסור כדי ליתן טעם בו מותר והיינו דתנן יין במים בנותן טעם ולפי דרך זה הדבר ברור שיש חילוק בין יין נסך לשאר איסורין שביין נסך [מין במינו] אם נפל היתר מרובה בבת אחת לתוך איסור מועט נאסר ואילו בשאר איסורים בעינן שיהא באיסור כדי נותן טעם וכן בזה הדרך בעצמו הוא החלוק שיש בין מין במינו ומין בשאינו מינו ביין נסך ואותבינן עלה דרב דימי מדתנן במתני' יין במים בנותן טעם מאי לאו דנפיל איסורא לגו התירא. וקתני דמכי יהיב טעמא מיתסר אלמא לא אמרי' דראשון ראשון בטל ודחיק לא דנפל התירא לגו איסורא. ונראה לי לפי דרך זה שאף בשאר אסורין היכא דנפל התירא לגו איסורא מעט מעט שאפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל ונאסר הכל שמה שאנו מחמירין ביין נסך מבשאר אסורין אינו אלא בהיתר מרובה שנפל בבת אחת לתוך איסור מועט דביין נסך אסור במינו ובשאר אסורין אי נמי ביין נסך בשאינו מינו מותר אבל בהיתר שנפל לתוך איסור מעט מעט אפילו בשאר איסורין אי נמי ביין נסך בשאינו מינו ראשון ראשון בטל ואסור שהרי אנו אומרין כן להקל ביין נסך היכא דקא נפיל אסורא לגו התירא וכי תימא אם כן כי תנן דביין במים צריך כדי ליתן טעם ואוקימנא דנפל חמרא דהתירא לגו מיא דאסורא דוקא בשנפל חמרא דהתירא בבת אחת הא בנופל מעט מעט אפילו אין במים כדי ליתן טעם ביין אסור דראשון ראשון בטל ואי בשנפל בבת אחת דוקא עסקינן למה ליה לאוקומה בדקא נפיל חמרא דהיתירא לגו מיא דאיסורא אפי' חמרא דאיסורא לגו מיא דהתירא נמי מיתסר שכל שנפל בבת אחת כדי ליתן טעם ליכא למימר ראשון ראשון בטל לאו קושיא היא דאע"ג דודאי למאי דמתרלי בדקא נפיל חמרא דהתירא לגו מיא דאיסורא [דוקא] בבת אחת מיתוקמא הני מילי לענין שריותא דפחות מכדי נתינת טעם דדוקא בבת אחת הא בזה אחר זה אפילו פחות מכדי נתינת טעם אסור אבל לענין איסורא דבנותן טעם מילתא פסיקתא קתני בין [בנופל בבת אחת בין] בנופל בזה אחר זה דומיא דרישא דיין ביין אסור בכל שהוא דלדקא נפל התירא לגו איסורא אסור בין שנפל בבת אחת או מעט מעט וכמו שפירשנו ודכותה קתני יין במים בנותן טעם דכל היכא שיש באיסור כדי נתינת טעם מיתסר נמי בכולהו גווני הא כשאין באיסור כדי ליתן טעם לא מיתסר בכולהו גווני כי היכי דמיתסר מין במינו אלא דוקא בשנפל מעט מעט ומשום ראשון ראשון בטל ומיהו כל שנפל אחר כך היתר מרובה [בבת אחת] שיש בו כדי לבטל עיקר האיסור שבתחלה סגי דהא תנן בפרק קמא דתמורה [דף יב.] אין המדומע חוזר ומדמע אלא לפי חשבון ואין המחומץ חוזר ומחמץ אלא לפי חשבון והיינו טעמא משום דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבלה אלא בדברים המתבשלים דומיא דבשר בחלב כמו שכתבתי בפרק כל הבשר ולכתוב עוד לפנינו בסייעתא דשמיא ואעפ"כ כל שלא נפל בבת אחת היתר מרובה שיש בו כדי לבטל עיקר האיסור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל ואין כן דעת הרמב"ם ז"ל שהוא ז"ל אומר דלא אמרינן בהיתרא לגו איסורא ראשון ראשון בטל לא בשאר אסורין ולא ביין נסך ושאינו מינו אע"פ שאנו אומרין כן להקל ביין נסך בדקא נפיל איסורא לגו התירא והיינו טעמא לפי שהאיסור עשוי להתבטל ולא ההיתר ועוד הוא ז"ל מפרש זו שאמרו ביין ביין ומים במים לא דקא נפיל התירא לגו איסורא דבנופל מעט מעט עסקינן ומשום ראשון ראשון בטל [וחומרא הוא שהחמירו ביי"נ לומר בהיתר ראשון ראשון בטל] מה שאין כן בשאר אסורין לפי שאין היתר עשוי להתבטל וגרסינן תו בגמרא [דף עג.] כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן המערה יי"נ מצרצור קטן לבור. כלומר פך קטן: אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל. ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא. וטעמא דמילתא דחבית כיון דנפיש עמודיה הרי הוא כאילו כל היין שבחבית מחובר לבור דכיון דנפיש עמודיה חבורו חשוב כנופל בבת אחת דמי אבל צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אין כל היין שבצרצור כנופל בבת אחת לבור הלכך ראשון ראשון בטל ואף על גב דקיימא לן נצוק חבור וכמו שכתבתי למעלה ויין שבצרצור הרי הוא חבור לבור ע"י קלוח של נצוק אפי' הכי לא מיתסר שאין הנצוק חבור אלא לומר שהיין של מעלה דינו כאותו יין שנתערב למטה והרי הוא כמותו וכיון שאותו שנפל למטה נתבטל ונעשה היתר היאך יאסור יין שלמעלה ולא ידעתי באי זה דבר נשאר החלוק שבין צרצור קטן לחבית דהיאך נתן דבריו לשיעורין [איזה כלי יקרא נפיש עמודיה ואיזה כלי לא ואין מדת חכמים לתת דבריהם לשיעורין] בכיוצא בזה ונראה לי דהכי תרילתא דמילתא שמפני שנהגו לערות יין לבור ע"י חבית גדולה כיון שסוף היין שבחבית לירד ע"י כלי זה ודרכו בכך אי אפשר לומר בו ראשון ראשון בטל שכל שעומד ליפול ולהתערב חשבינן ליה כמעורב כבר מה שאין כן בצרצור קטן שמפני שאין דרך לערות בכלי כיוצא בו לבור אין אנו רואין כנופל וכמעורב

שלטי הגבורים

כל דבר שראוי לתקנו בענין שראוי ליתנו בפני אורח נכבד בין שראוי לתקנו על ידי חתיכה או מליחה או על ידי בישול או על ידי הסרת הנוצה אע"פ שבשעת התערובת חסרה החתיכה התקונים האלו לא הפסידה משום הכי חשיבותה אלא חשיבה ראויה להתכבד ואוסרת בכל שהוא דאין לה ביטול וכן כתב הטור י"ד סי' ק"א ועש"כ פ' גיד הנשה ופ' כל הבשר. ובדין ביטול חד בתרי ונפל אחד מן התערובת כתבנו לעיל סוף פ' הצלמין ע"ש. ובדין ביטול יבש ביבש היאך הוא איכא פלוגתא. הרא"ש ס"ל דאיסור שנתערב בהיתר מדברים שיש להם ביטול ברוב והם יבש ביבש לא בטיל חד בתרי עד דאיכא ס' ל"ש אם התערובת הוא מין במינו או מין בשאינו מינו דס"ל להרא"ה דאף על גב דמן התורה חד בב' בטיל יבש ביבש מדרבנן צריך ס' וכן הביא הרשב"א ז"ל בחדושיו דברי הרא"ה אבל הר"ן והרשב"א פליגי עלי' וכתבו להדיא דכל איסור יבש שהוא מהדברים שיש להן ביטול שנתערב בהיתר ביבש אם נתערב חד בתרי ואינו מכירו בטל מדרבנן ושרי שלא הצריכו חכמים ס' אלא באיסור בלול שנבלל בהיתר כגון חלב של איסור שנבלל בחלב טהור או יין במים ומים ביין וקמח בקמח וכיוצא בזה שנבללין יחד אי נמי היכא שבישל חתיכת איסור בקדירה עם רוטב שנמוח האיסור ממנה ונבלע בהיתר וכיוצא בזה: אבל חתיכה קטנה בין חתיכות של היתר ביבש ואינו מכירה חד בתרי בטלה ואפי' מדרבנן וגם כתבו דדוקא אם נתערב מין במינו יבש ביבש חד בתרי בטיל אבל אם נתערב ביבש איסור בהיתר מין בשאינו מינו כגון שנפרד האיסור מחתיכות דקות עם דבר אחר שאינו מינו שאינו ניכר בתוכו והוא ביבש אז צריך ס' לבטל ואינו בטל חד בתרי וטעמא דמילתא משום שאם בא לבשלן יחד הרי טעמו של איסור ניכר בו והילכך אפי' ביבש צריך ס' וכן כתבו בשם הראב"ד וטור י"ד סי' ק"ט בשם בעל התרומות והר"ן יהיב תקנתא להיכא שנתערב מין במינו ביבש אפילו לבשלם יחד וכתב בשם הר"ר אהרן הלוי ז"ל דכל שנתבטל חד בתרי כיון שאם בא לאכול כל א' וא' בפני עצמו מותר אם בא לבשלן כאחד מרבה עליהן כדי שיעור ס' ומבטלו לכתחלה ומשום מבטל איסור לכתחלה ליכא שכיון שכל א' בפני עצמו מותר אין כאן איסור ע"כ ומדברי הר"ן גופיה נראה שאסור לבשלן יחד ומדברי הטוי"ד סי' ק"ט נראה דיבש ביבש שנתערב חד בתרי אם הוא מהדברים שיש להן ביטול בטל חד בתרי בין שנתערב במינו או בשאינו מינו. וסמ"ג לאוין קמ"א כתב דיבש ביבש חד בתרי בטיל אף מדרבנן במין במינו וכן כתב ס' התרומה במין במינו אבל מין שלא במינו אף ביבש צריך ס' וכן נראה דעת הרשב"א שהביא הטוי"ד סי' קכ"ב שכתב דכלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים ואינו ניכר בטל ברוב אלמא לדידיה חד בתרי בטל ביבש ואנ"ל אם הכלי הבלוע מאיסור שנתערב באחרים הוא כלי חרס שאין לו היתר לעולם דלית ביה משום דבר שיש לו מתירין דודאי בטל אלא אפי' הוי הכלי הבלוע מאיסור כלי שאפשר להגעילו ולהכשירו אין דנין אותו דבר שיש לו מתירין לאסור כולם עד שיגעילם אלא הרי הוא יבש ביבש ובטל ברוב שכל שאין לו מתירין מאיליו וצריך לפזר מעות ולטרוח הואלות במתיריו אינו בכלל שיש לו מתירין כך כתב הרא"ש ז"ל ונראה דהא' דהתירו מין במינו ביבש חד בתרי ולא חששו דילמא יבשלם עם שאין מינן בפחות מס' ויתנו בהם טעם משום דכיון שנתבטלו פעם אחת והיה מותר לאוכלן אין חוזרין לאיסורן ולא דמי לנתערב האיסור בשאינו מינו דאסרי' להו עד ס' אפי' ביבש משום שאם יבשלם יחד יהיה בו טעם כדלעיל דהתם יש לחוש שאם סי' האיסור ניכר היה אסור מדאורייתא כל עוד דיהיב ביה טעם אבל כשנתערב מין במינו אפי' יבשלם יחד אין טעמו ניכר ובטל מן התורה כיון שהוא מין במינו וזהו לפי סברת ר"ת בטעם כעיקר כדלעיל אבל לדברי רש"י מין בשאינו מינו חד בתרי בטיל ביבש דהא' יבשלם יחד ויהיב טעם מ"מ אין הטעם אסור מדאורייתא מיהו צריך עיון לרש"י אי ס"ל כי היכי דמין במינו לא בטיל בדבר לח הכי נמי ביבש מין במינו לא בטיל או דילמא מין במינו לא בטיל בדבר לח משום שהטעם נבלל וא"א לעמוד עליו אבל ביבש שאין הטעם נבלל חד בתרי בטיל אפי' לרש"י והכי מסתבר דגם לרש"י חד בתרי בטיל ביבש והרשב"א בתשו' סי' תכ"ה כ' דרש"י ס"ל דאפי' יבש ביבש לא התירו בפחות מששים וכן נראה דברי מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות ובדבר יבש שנתערב בהיתר והוא מהדברים האוסרים בכל שהוא כגון ככר של חמץ שנתערב בככרות של מצה לדברי הרא"ש והביא דבריו טוי"ד סי' ק"ט וטור א"ח תמ"ז שכל מותר אפי' באכילה חד בתרי ורש"י אוסרו באכילה ומתירו בהנאה ע"י שיוליך א' מן התערובות והגאונים אסרו הכל אף בהנאה וכן כתב הרי"ף ומרדכי האריך באיסור זה פרק כל שעה שאפי' ככר קטן מאד שאינו חשוב ככר שנתערב בככרות של מצה אוסר בכל שהוא דחומרא הוא שהחמירו באיסורים אלו דהא דאמור רבנן חד בתרי בטיל לא נאמר אלא באיסורי נותני טעם דכיון שאין איסורו אלא מחמת טעמו ואפשר לומר בכל חד אינו טועם עכשיו טעמו של איסור לכך הקלו בו אבל באיסורין שהחמירו בהן לאוסרן למעלה מנתינת טעם דהיינו למעלה מס' אין הפרש בין יבש לבלול שהרי לא מחמת טעמים בלבד אסרום אלא חומר הוא שהחמירו באיסורין אלו והאריך שם המרדכי וכ"כ בשם הרשב"א והביא שנתבטל האיסור בהיתר חד בתרי ולא נתבטל בס' דאז איכא שם האיסור עומד בודאי וגם אם יבטלם זה הביטול לא נתבטל טעמו קודם ויהיב טעמא בתבשיל דאיתא נמי התם איכא פלוגתא בזה לפי דברי הרא"ש שזכרנו דס"ל דאפי' יבש ביבש אין לו ביטול לאכול הביטול כולו יחד או חד חד או ב' ב' או כאדם א' או בב' בני אדם או אם יוכל לבשלו דבכל ענין יכול לאוכלו ולבשלו כיון שנתבטל בס' והוא מהדברים שיש להן ביטול וקצת נראה שהוא דעת מיי' שזכרנו מאחר שלא מצינו בשום מקום שיאמר מיי' דחד בתרי ביבש בטל מדרבנן ואדרבה נראה דמוכח מדבריו דבעינן ס' לבטל גם היבש מדרבנן דגם לדידהו אין אנו צריכים לחלוקים אלו גם למ"ד דמין בשאינו מינו צריך ס' ביבש א"ל לזה ואולם לדברי שאר הפוסקים דס"ל דחד בתרי בטיל אפי' מדרבנן ביבש אם הוא מהדברים שיש להם ביטול לדידהו פליגי היאך יהיה נאכל זה התערובת שנתבטל. סמ"ג לאוין קמא כתב דדבר יבש מין במינו בטל ברוב חד בתרי אף מד"ס ומיהו אין מותר לאכול התערובת הזה אלא דוקא לשני בני אדם אבל לאדם א' שיאכל בודאי האיסור יש להחמיר ונראה דהיינו טעמא כי כשאוכלים התערובת שני בני אדם איכא למימר כל חד וחד לוקח ההיתר אבל לאדם א' דודאי אכיל ליה לאיסורא לא. ויש מי שאומר דצריך להשליך אחד לחוץ והשאר מותר ונראה הטעם דכיון שמשליך אחד לחוץ תלינן שהוא האיסור. ויש מי שאומר דאין נותנין לאוכלן אלא שנים שנים והיינו הטעם משום דממה נפשך איכא היתרא בהדי איסורא דכל אחד דהיתר וי"א דאם התערובת היה מרובה בני אדם דאז הכל מותר והיינו הטעם כי יש לתלות שכל אחד ואחד לקח ההיתר דומיא דאכלוהו בשני בני אדם שזכרנו והר"ן והרשב"א כתבו דמותר לאכול התערובת כא' אסור והמרדכי ס"פ די"ע ושערי מדורה האריכו להביא דעות אלו שזכרנו ואולם הרא"ש ז"ל פרק גיד הנשה דחה כל הדעות הללו בראיות ברורות וכתב דכיון דמין במינו כדבר יבש ונודע תערובתו נעשה היתר גמור אפי' מדרבנן וכיון שנתבטלה החתיכה ברוב דהיינו חד בתרי מותר לגמרי ומותר לאדם א' לאוכלם כולם יחד אע"פ שבודאי אוכל האיסור וכן מותר לאכול כל א' א' בפני עצמו ואין צריך לאוכלם ב' ב' יחד וגם אין צריך להשליך אחד כנגד האיסור וכן כתב הטור י"ד סימן ק"ט מיהו כל זה לא הוי אלא כשאוכל התערובת ביבש בלא בישול אבל אם בא לבשל כל התערובת יחד אלא אחד אחד ואם בישלו צריך ס' ברוטב ובחתיכות לבטל חתיכת האיסור ובשם הר"ר אהרן כתב שאם בא לאוכלן ולבשלן כאחד מרבה עליהן ביבש כדי שיעור ס' ומבטלן ואחר כך מבשלן לכתחלה ואין בזה משום מבטל איסור לכתחלה כדלעיל בסמוך והרשב"א כתב שאם בישל כל התערובת יחד לאחר שנתבטל כל אחד ואחד מהחתיכות שנתבטלו מותרין בפני עצמן והרוטב בנותן טעם שצריך ס' כנגד האיסור ונראה דהכי קאמר הרשב"א שאם נתבטל התערובת אפילו אין ס' כנגד האיסור מותר לאכול כל אחד ואחד מהחתיכות בפני עצמם דבכל חד וחד אמרינן שמא היא זו של היתר ואע"פ שקבלו טעם זה מזה אבל הרוטב אינו מותר אם אין ס' כנגד האיסור ודבריו צ"ע דמאי שנא הרוטב מן החתיכות ואפילו אין שם ס' והנה הרשב"א בתשובותיו סימן תכ"ה כתב דגם החתיכות אסורות ויש אומרים דאין יכול לבשל התערובת לאחר שנתבטל חד בתרי רק בב' קדרות אבל בקדרה אחת לא דממה נפשך טעם האיסור נפלט בה והיינו דבר לא שאינו מתבטל ברוב והרא"ש פ' גיד הנשה האריך מאד בזה וסוף דבריו היכא שנתבטל איסור בהיתר חד בתרי ולא נודע תערובתו קודם שנתבטל זה התערובת בקדרה אז צריך ס' כנגד האיסור אבל אם נודע תערובתו קודם שנתבטל אז מותר לבשל כולם בקדרה אחת והחתיכות וגם הרוטב מותר ואין צריך ס' הואיל והאיסור נעשה היתר קודם שנתבשל וכתב הרא"ש דאף על פי שבישל התערובת לאחר שנתבטל ונודע תערובתו אחר דהכל מותר היינו דוקא כשבישל זה התערובת שנתבטל או לבדו או עם היתר אחר דאמר כי' שאין דבר כיוצא מדבר שמותר באכילה יכול לאסור ולחזור ססיתר' איסורא אבל אם נתוסף איסור על היתר זה שנתרבה האיסור על ההיתר אז ודאי מלא מין את מינו וניעור דדוקא הביטול עצמו אינו חוזר לעולם להיות אסור כשהוא בעצמו כגון התערובת שזכרנו שבטלו וכן נמי קדירה שנפל בה איסור ונתבטל בס' להסיר מן הקדרה לאחר הביטול דבר שלא נשאר עוד בקדרה ס' אין אומרים שהאיסור יחזור ויאסור וכמו שכתבנו במקום אחר בשמו אבל אם נתוסף איסור שם ונתרבה האיסור על ההיתר כגון שהיה כאן חתיכה איסור וב' בהיתר ואחר כך ניתוסף כאן עוד חתיכות של איסור מלא מין את מינו וניעור ולא אמר דהכי ב' חתיכות של איסור שנפלו כאן בהאי ביטול שהיה ב' דלבטל בי"י אלא אותה החתיכה הראשונה של איסור שנתבטלה חוזרת ונעורת עם מינה: ואם כן הדברים אפילו יבש ביבש דבטיל ברוב מדרבנן כ"ש בשאר איסורין וכ"כ הרא"ש וז"ל וכן הדין בכל האיסורין שנתבטלו לא מיבעי' מין בשאינו מינו כיתר מס' ואח"כ ניתוסף איסור שודאי מצטרף עם הראשון לאסור שהרי נצטרף יחד טעם האיסורין ונתן טעם בהיתר וגם מין במינו בדבר לח נצטרף האחרון עם הראשון אע"ג דלא יהיב טעמא כי חכמים גזרו מין במינו אטו מין בשאינו מינו אלא אפילו מין במינו בדבר יבש שנתבטל ברוב היתר אפילו בדרבנן ואח"כ ניתוסף איסור מלא מין את מינו וניעור וכן כתב טור י"ד סימן צ"ט וק"ט וכן נראה דעת הרשב"א וכן כתבו בשם הראב"ד ובשם הא"ז ומיהו אע"פ שהרא"ש ס"ל דהאיסור שנוסף על הביטול חוזר וניעור היינו דוקא כשהוא ממין האיסור הראשון אבל אם אינו ממין איסור הראשון אינו חוזר ואוסר ואדרבה יש דרך לומר דמצטרף עם ההיתר לשער בו לבטל האיסור הראשון ורבינו יואל כתב דחתיכה של איסור שנפל לתוך היתר וידוע בה שנפלה ואחר כך נפלה חתיכה אחרת הרי זו מותר ואם לא ידע בה קודם שנפלה השניה הרי הכל אסור וכן הוכיח המרדכי ס"פ כל הבשר: ודעת התוספות כדעת הרא"ש כמו שכתבנו גבי קמא קמא בטיל שפירשו בה קמא קמא בטיל עד שיוסיף להיות בו טעם איסור אבל כשיוסיף להיות בו טעם איסור אז מצטרף הכל יחד ואסור דמלא מין את מינו ונעור: וס"ה באיסור שנפל להיתר ולא היה בהיתר כדי לבטלו ונאסר ואח"כ חזר ונפל מן ההיתר על האיסור הזה שנאסר מחמת שלא היה בו ביטול שחוזר כהיתר הראשון וניעור עם ההיתר הב' ונעשה הכל היתר אם יש בין שני ההיתרות כדי ביטול האיסור: הלכך קדרה שנאסרה מחמת שלא היה בה לבדו כדי ביטול האיסור וחזר ונפל מה שבקדרה זו לתוך קדרה אחרת דהיתר ויש בין שתי הקדרות כ"כ היתר כדי ביטול האיסור מצטרפין יחד לבטל האיסור מיהו הכלי הראשון שנאסר עומד באיסורו כיון שלא נפל בתוכו ההיתר השני לבטל האיסור אבל אם נפל ההיתר השני בתוך הכלי הראשון שנפל בו האיסור מעיקרא נראה דהכי היכי שחוזר מה שבקדרה להיות היתר ס"ג חוזר הכלי להיות היתר

שבר

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ם דהכי משמע מתני' יי"נ אסור ואוסר בכל שהוא ומיירי דנפיל היתר לגו איסור ומשמע אפי' דנפל מן ההיתר כ"כ עד שנעשה יי"נ שלמטה כל שהוא על ידו נאסר ופי' זה מוכיח קצת מן התוס' בד"ה כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן:

וכמעורב אלא מה שירד כבר מש"ה אמרי' בכל כלי כיולא בו ראשון ראשון בטל אבל הראב"ד ז"ל אומר דכי אמרי' ראשון ראשון בטל ה"מ דמקטיף קטופי הא במערה ואינו מפסיק כיון דקיימא לן נצוק חבור הרי הוא כאילו נפל בבת אחת וכ"ת א"כ חבית דנפים עמודיה למה נאסר דכיון דמקטף קטופי אין היין שבחבית חבור ליין שבבור ובאותו שנפל לבדו ליכא כדי נתינת טעם דאי הכי פשיטא הירך הרב ז"ל דכל שהקלוח גדול כקלוח חבית אע"פ שאין בו כדי נתינת טעם כל שהוא בעצמו חשוב אינו ראוי להתבטל ברבוי יין שבבור ולא נתבררו אצלי דברים הללו וגרסי' תו בגמרא [דף עג.] כי אתא רבין אמר ר' יוחנן יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו. כלומר לא אמרי' הרי נאסר כל היין ורבה על המים אלא באיסור גרידא משערינן והויא מיא רובא: כי אתא רב שמואל בר רב יהודה אמר לא שנו אלא שנפל שם קיתון של מים תחלה. כלומר קודם ליין נסך דכי נפל יין נסך אשכחוה מיא ובטלוה: אבל לא נפל שם קיתון של מים תחלה מלא מין את מינו. כלומר בלא מים: ונעור. כלומר נתחזק ונתוסף אסורו ורבה יין על המים: איכא דמתני לה אמתני' יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא כי אתא רב שמואל בר רב יהודה אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שלא נפל שם קיתון של מים אבל נפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו מאי איכא בין דמתני אמתני' ובין דמתני אדרבין מאן דמתני אמתני' לא בעי תחלה. כלומר שאפי' נפל קיתון של מים לבסוף סבירא ליה דמבטלין מים את האיסור: מאן דמתני לה אדרבין בעי תחלה. כלומר דאי לאו תחלה אתא לאשמועי' מאי קא משמע לן הא רבין נמי הכי קאמר. ולענין הלכה כתב רש"י ז"ל [וכ"כ התוספות] דאין הלכה כרב דימי אמר ר' יוחנן דאמר המערה יין נסך מחבית לבור אפי' כל היום כולו ראשון ראשון בטל שהרי בא רב יצחק והחמיר דאמר דדוקא מצרצור קטן ובא רבין והחמיר ואמר דדוקא בנפל שם קיתון של מים משמע דסבירא ליה ז"ל דאמוראי נינהו ואליבא דר"י דרב דימי אמר הכי אמר ר' יוחנן ואתא רב יצחק ואמר דלאו הכי אמר אלא הכי ואתא רבין ואמר דאפילו הכי לא אמר ר' יוחנן אלא דוקא בשנפל שם קיתון של מים הלכך לית הלכתא לא כרב דימי ולא כרב יצחק בר' יוסף אלא כרבין אמר ר' יוחנן אבל הר"מ במז"ל פסק בפרק ששה עשר מהלכות מאכלות אסורות כרב יצחק בר' יוסף אמר ר' יוחנן דבצרצור קטן ראשון ראשון בטל משמע דסבירא ליה ז"ל דכי בעי רבין אמר ר' יוחנן קיתון של מים דוקא בחבית דנפים עמודה וכתב הראב"ד ז"ל דאף על גב דלית הלכתא כרבי יוחנן לענין יין ביין מיהו גבי יין במים ומים ביין וכן לכל איסור שנמוח כגון חלב ודם וכן כיולא בהן הלכתא כותיה שאם יפול האיסור לתוך ההיתר מעט מעט שאין בו כדי נתינת טעם בשעת נפילה אע"פ שנפל בו איסור כל היום כולו מותר דראשון ראשון בטל וכיון שנתבטל הרי הוא היתר גמור ולא די לו שאינו מצטרף עוד לאסור אלא אף להיתר מצטרף לבטל איסור הנופל בו אחר מכאן דתנן במסכת ערלה פרק שני הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים ואחר כך נפלה סאה ועוד של ערלה או סאה ועוד של כלאי הכרם זו היא שהערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה פירש שאותו ועוד אחרון מתבטל בסאה ערלה שנתבטלה שם בתחלה ונעשית חולין גמורין והוא שיש באותו הסאה מאתים באותו ועוד ותנן נמי לעיל מיניה התרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה כיצד סאה של תרומה שנפל למאה סאה חולין ואחר כך נפלו שלשת קבין (ועוד) ערלה או שלשת קבין (ועוד) של כלאי הכרם (שנפלו למאה סאה חולין ואח"כ נפלה סאה ועוד תרומה) זו היא שהתרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה הנה נתבאר מאלו כי התרומה והערלה לאחר שנתבטלו נעשו היתר גמור אף לבטל איסור הבא על ידם לאחר מכאן כ"ש שאין מצטרפין עוד לאסור ודוקא בערלה וכלאי הכרם דכיון שנתבטלו תו א"צ להעלותן כלל אלא נעשה הכל היתר גמור אי נמי בתרומה לגבי [חולין] ולכהן שאינו צריך להרים אבל תרומה לגבי חולין דישראל שצריך להרים לא דתנן בתרומות (פ"ה) סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת הרי זו אסורה ור"ש מתיר וכן הדין לכל איסורין אחרים שלא נמוחו כגון כזית חלב שנפל בשל ששים היתר ולא נימוח כי אם חציו. כיון שהאיסור קיים שאם יפול לקדרה אחרת יאסור כחלב גמור אם יפול עוד בקדרה זו זית אחר של חלב ונמוחו שניהם יצטרפו [שניהם] לאסור את הקדרה ולא נחשוב את הראשון כאילו נימוח כולו כבר קודם נפילת השני שהרי מצאו בעין שעדיין ראוי לאסור במקום אחר משום הכי מצטרף עם האחרון כדין התרומה וכן כל כיולא בזה עד כאן דברי הרב ז"ל משמע דסבירא ליה ז"ל דרב דימי תרתי אמר חדא דיין נסך איסורא לגו היתרא אינו אוסר בכל שהוא ועוד דאפי' רבה עליו כל היום ראשון ראשון בטל ואע"ג דבקמייתא לא סבירא לן כותיה משום דאידחא ממימריה דרבין אמר ר' יוחנן דבעי קיתון של מים אפ"ה נקיטינן כותיה באיסור שאינו אוסר במשהו שאפי' רבה עליו כל היום ראשון ראשון בטל דלא אשכחינן מאן דפליג עליה ונפקא מינה לדידן לשאר איסורין שאין אוסרין במה שהן א"נ ליין נסך מין בשאינו מינו: אבל הרמב"ן ז"ל כתב דאפי' בשאר איסורין נמי לא אמרי' ראשון ראשון בטל אלא אם נפל בהיתר איסור מועט אע"פ שנתבטל מחמת מיעוטו אם חזר ונפל שם איסור שבצרופו של ראשון ט"ש"ע

יש בו כדי נתינת טעם נאסר היתר זה דהא דחינן לה לדרב דימי לומר דלא אמר ר' יוחנן וכיון דאידחיא לה לגמרי אידחיא וליתא כלל וטעמא דמילתא משום דטעמא לא בטיל ואפי' במין במינו דליכא למיקם אטעמא כיון שנפל שם שיעור שיש בו כדי ליתן טעם בכנגדו שלא במינו אסור וא"ל לומר באיסור המקלח בלא הפסק דלא אמרי' ראשון ראשון בטל דכנופל בבת אחת דמי אלא אפילו היכא דמיקטף קטופי אסור דחוזר וניעור וראיה לדבר מדפרכינן לרב דימי ממתני' דקתני יין במים בנותן טעם דמשמע דלדעתיה דרב דימי דאמר ראשון ראשון בטל הוא דקשיא מתני' אבל לדידן ניחא ואם כדברי הראב"ד ז"ל שאומר דבאיסורי כ"ע אמרי' ראשון ראשון בטל לימא ליה רב דימי ולדידך מי ניחא והא מין בשאינו מינו את גופך מודית דראשון ראשון בטל דמתני' היא במסכת ערלה אלא ודאי משמע דלדידן לית לן אף בשאר איסורין ראשון ראשון בטל אלא איסור חוזר וניעור ומצטרף לאסור ולדידי מיהא לא אריא דלא מצי א"ל לדידך מי ניחא ממתני' דערלה דמצי לדחויא דההיא בנופל בהפסק מתוקמה ולא בצירוף וכיון דאיתרצא ליה מתני' אליבא דרב דימי מצי למנקט כותיה בשאר איסורין אפילו בצירוף עוד הביא ראיה ז"ל מדאמרינן בגמרא [דף עג:] איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים חזקיה אמר הגדילו באיסור אסור. כלומר שאם הגדילו המים והיין באיסור דהיינו שנפל היי"נ אחרון דלא מלא קיתון של מים יי"נ לבדו אסור: הגדילו בהיתר מותר. כלומר שאם נפל היין כשר אחרון מותר: ורבי יוחנן אמר אפי' הגדילו באיסור מותר. דס"ל דאפי' בכי האי גוונא קיתון של מים מבטל ליה ליי"נ: וא"ל ר' ירמיה לר' זירא לימא חזקיה ורבי יוחנן בפלוגתא דר"א ורבנן קא מיפלגי דתנן שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה ולא בזה כדי לחמץ [ולא בזה כדי לחמץ] ונצטרפו וחמצו ר"א אומר אחר אחרון אני בא וחכ"א בין שנפל איסור בתחלה בין שנפל איסור בסוף אינו אסור עד שיהא בו כדי להחמיץ ופרכינן ותסברא והא אמר אביי לא שנו אלא שקדם וסלק את האיסור אבל לא קדם וסלק את האיסור אסור. כלומר לר"א. אלא חזקיה דאמר הגדילו באיסור אסור בהיתר מותר דאמר כמאן. ואם איתא היכי מקשינן מינה לחזקיה דאמר הגדילו בהיתר מותר לימא טעמא דחזקיה משום דכיון שבטלו המים ליין נסך אע"פ שעכשיו נפל שם של היתר אינו חוזר וניעור ככל איסורין שבתורה ושאני תרומה מפני שצריך להרים דעל כרחין בתרומה דישראל קא מיירי דאי לאו הכי ראשון ראשון בטל לדברי הראב"ד ז"ל אלא ודאי משמע שאין חילוק בין תרומה לשאר איסורין בענין זה שבכולן לר"א אם לא קדם וסלק את האיסור אסור דלא אמרינן ראשון ראשון בטל ומדר"א בשלא קדם וסלק נשמע לרבנן דהא ר"א דאסר היינו משום דסבר זוז"ג אסור ורבנן דשרו היינו משום דסבירא להו זוז"ג מותר ומיניה דאם נפל שם איסור אחר אפילו רבנן מודו דאסור ולא אמרינן ראשון ראשון בטל ולדידי מיהא נמי לא אריא דודאי דזה וזה גורם לא שייך למימר ראשון ראשון בטל שהרי נשתנה דינו שאף היתר אוסר בו למ"ד זה וזה גורם אסור מה שאין כן ודאי בשאר נותני טעמים שהרי הדבר פשוט שאם כזית נבלה וכזית שחוטה נצטרפו ונתנו טעם במקפה מותר אפי' למ"ד זה וזה גורם אסור וחמץ שאני לפי שמפני שהוא הכשרו של עיסה הרי הוא כאילו נתהותה העיסה מכח הגורמים וכשתדקדק בכל זה וזה גורם שבתלמוד על דרך זה הוא. ומעתה לא נריכן לאוקמא הא דשאור של חולין ושל תרומה בתרומה דישראל שצריך להרים וכל שכן [כמו שאמרנו] דליכא למשרי לרבנן אם נפל שם איסור אחר מטעמא דראשון ראשון בטל שאין לו ענין באיסורא דגורם כלל כיון שבגרמת איסור בא דבר זה לעולם או נתקן בעיקר תקונו עוד הביא ראיה מדגרסינן בירושלמי גריסין של תרומה שנתבשלו עם עדשים של חולין ואין בהם בנותן טעם ריבה עליהן גריסין של חולין מין מעורר מינו לאסור בתמיה הא לא תהא גדולה מיין נסך כמה דתימא ביי"נ אתה רואה את ההיתר כמי שאינו ואותו האיסור אם יש בו בנ"ט אסור ואם לאו מותר דהא אמרת רבה עליהו גריסין של תרומה אסור זה ודאי ראיה לפי הגמרא הירושלמית אבל אפשר לו לראב"ד ז"ל שיאמר שלפי הגמרא שלנו אינו כן ומ"מ אף בתוספות חלקו על סברתו וכתבו בפשיטות דכל שבא לכלל נתינת טעם חוזר וניעור וכ"ת אם כן קשיא מתני' דערלה אינו קושיא דהתם שאני מפני שמעורן במאתים ואע"פ שנפלה עוד סאה אחרת אכתי אין באיסור כדי ליתן טעם הלכך דינא הוא דנימא ראשון ראשון בטל דכיון שנתבטל מחמת מיעוטו ועדיין לא נתוסף כל כך שיתן טעם דין הוא שלא יהא ניעור האיסור הראשון אבל ודאי אם נתוסף עד כדי נתינת טעם חזר איסור ראשון וניעור הלכך מתני' דקתני יין במים בנ"ט לדידן דלית לן דרב דימי כפשטיה מתוקמא באיסורא לגו היתרא שאע"פ שנפל כדרך הנופלין ראשון ראשון לא בטיל ולענין הלכה אי בעי' תחלה או לא איכא מ"ד דקי"ל כלישנא בתרא דלא בעי תחלה דספיקא דרבנן הוא ולקולא והקשו על זה מדאמרינן בפרק גיד הנשה (דף ק.) גבי חתיכה של נבילה וחתיכה של דג טמא שנפלה בין החתיכות שכיון שנתנה טעם בחתיכה דחתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות כלן מפני שהן מינה והכי אית לן למימר שכיון שמגא יי"נ [ליין] של היתר בלא מים שאף הוא עצמו נעשה איסור וצריך שיהא במים שנפלו לבסוף כדי ד"ה

שהרי אין עוד כאן טעם של איסור שע"י ההיתר השני מתבטל דאי אמרת שהכלי עומד באיסורו א"כ היה נריך גם ס' מן הכלי כיון שהכל הוא ככלי איסור אלא ודאי כשנפל ההיתר ב' בכלי ראשון כי היכי דחוזר האיסור היתר ע"י צירוף ההיתר השני ה"נ חוזר הכלי להיות היתר מיהו הא דהיתר מצטרף ומחזיר גם האיסור היתר היינו בדבר הנבלל ונמוח כגון שנפל דם וכיוצא בו לתוך רוטב של היתר ואסרו וחזר ונתרבה הרוטב או חוזר הכל מותר אבל בדבר שאינו נבלל איכא ס"ונתא גבי חתיכה עצמה נעשית נבלה:

(א) נ"ב קשה דלמא מיירי בחמירא של טבל דלכ"ע במינו במשהו ודו"ק וה"ל כמו אמרא חדתא בעינבא: (ב) נ"ב צ"ע למה נקט הרי"ף במאוחר ושביק המוקדם אמרא חדתא בעינבא וי"ל דביי"נ לכ"ע במינו במשהו.

כדי לבטל את שניהן ולדידי מיהא לא אירייא כלל דסבירא לי דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בדברים המתבשלים כבשר בחלב דדרך בשול אסרה תורה א"נ נותן לתוך חם שאף הוא דרך בשול אבל בנוגא אחרינא לא והיינו טעמא משום דחתיכה עצמה נעשית נבלה בשאר איסורין מדרבנן בעלמא משום לתא דבשר בחלב ומש"ה לא אמרינן לה אלא דומיא דבשר בחלב והייט דתנן בפ"ק דתמורה [דף יב.] אין המדומע חוזר ומדמע אלא לפי חשבון ואין המחומץ חוזר ומחמץ אלא לפי חשבון והארכתי בדבר זה ובארתי בפ' כל הבשר בס"ד ומש"ה מסתברא לי דקי"ל כמאן דלא בעי תחלה אבל הר"מ במז"ל פסק בפ' חמשה עשר מה' מאכלות אסורות כמאן דבעי תחלה:

וגרסינן בגמרא [דף עג:] א"ר אסי אמר ר' יוחנן שתי כוסות אחד של חולין ואחד של תרומה ומזגן וערבן זה בזה רואין את ההיתר כאילו איט והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו. פירוש כגון שיש במים שבשניהן ששים כנגד היין של תרומה ומשכחת לה

[דף שסו ע"ב]

גמ' *°רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם ור' יוחנן ור"ש בן לקיש דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך במינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם איכא מרבואתא מאן דפסק הילכתא כרבי יוחנן וריש לקיש דקי"ל דכל היכא דפליגי רב ור' יוחנן ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן ואיכא מ"ד אע"ג דכל רב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן הכא קי"ל כרב ושמואל ומיסתברא כותייהו דהא פלוגתא (א) דאביי ורבא (ב) בחמירא דחיטי וחמירא דשערי ברב ושמואל שייכא: *°**מתני'** ואלו אסורין ואוסרין כל שהן

[דף שסו ע"א]

רש"י

במים דהיתר: **מתני'** ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן כל מקום שנתערבו אפילו אחד באלף

במזיגה כדרכה שהוא על חד תלתא מיא כגון שיש בשל תרומה לוג א' של תרומה וג' לוגין מים ובשל חולין י"ט לוגין וכנגדן יש במזיגתן חמשים ושבעה לוגין מים נמצא שכשאנו רואין יין של חולין כאילו איט יש כאן ששים לוגין של מים לבטל לוג אחד של תרומה ותרומה בשאינה מינה בטלה היא בששים ככל איסורין שבתורה וראיה לדבר מדתנן במסכת ערלה (פ"ב) ומייתי לה בפרק גיד הנשה (דף צט.) להקל ולהחמיר מין בשאינו מינו כיצד גריסין שנתבשלו עם העדשים ואין בהם נותן טעם בין שיש בהם להעלותם באחד ומאה ובין שאין בהם להעלות באחד ומאה מותר. פירש משום דתרומה בשאינה מינה בטלה היא בששים ככל איסורין שבתורה ומש"ה נתבטל כאן יין של תרומה בס' חלקי מים שכנגדו הא בפחות מס' ודאי לא דלא גרעה תרומה מכל איסורין שבתורה אבל רבינו יצחק ז"ל מיקל בדבר ופרשה לזו בכוסות שוין ומזוגין כדי מזיגה ונמצא שאפי' כשאנו אומרים רואין אין כאן אלא ששה חלקי מים כנגד היין תרומה אפ"ה בטלה שאע"פ שבשאר האיסורין אינן בטילין בפחות מששים יין שאני שבששה חלקי מים נפגם ואינו משביח המים אלא פוגמן וה"ל נותן טעם לפגם דמותר בכל איסורין שבתורה ולפי פירוש זה הא דתנן במתני' יין במים בנותן טעם לשבח קאמר כלומר בפחות מששה חלקי מים הא בששה חלקי מים מותר שאין טעמו משביח אלא פוגם וקיוהא בעלמא הוא ודאמרינן בעלמא מי סברת חמרא הוא קיוהא בעלמא הוא: **רב** ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו. אמרינן בגמרא אליביהו דמאי דתנן במתני' זה הכלל מין במינו במשהו לאיתויי כל איסורין שבתורה וכ"ת וכיון דכל אסורין שבתורה דינן כן למה פרט התנא יין נסך יותר משאר איסורין יש לומר לאשמועינן רבותא דאפילו יין נסך שלא במינו בנותן טעם כשאר איסורין ולא מחמירין ביה משום חומרא דעבודת כוכבים לאיסור אפילו במשהו: **חוץ** מטבל ויין נסך שבמינן במשהו. יהבינן טעמא בגמרא ליין נסך משום חומרא דעבודת כוכבים ולטבל משום דכהתירו כך איסורו דאמר שמואל חטה אחת פוטרת את הכרי ולר' יוחנן זה הכלל דמתני' לאיתויי טבל וא"ת והא טבל דבר שיש לו מתירין הוא וכדתניא בנדרים בסוף פרק הנודר מן הירק (דף נח.) כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל לא נתנו בו חכמים שיעור וכיון שכן מאי אריא דנקט ר' יוחנן טבל כל דבר שיש לו מתירין נמי כך הוא דינו והיכי בעינן אלא טבל מאי טעמא ומפרשים משום דכהיתרו כך איסורו תיפוק ליה דה"ל דבר שיש לו מתירין תירץ ר"ת [ז"ל] דאי בשיש לו טבל אחר שיפריש ממנו לפי חשבון על זה הטבל שנתערב כאן הכי נמי דה"ל דבר שיש לו מתירין אלא הכא במאי עסקינן כגון שאין לו טבל ממקום אחר דומיא דמאי דאמרינן בפרק הזהב (דף נג.) מעשר שני בטל ברוב באיזה מעשר אמרו במעשר שאין בו שוה פרוטה כלומר וכיון שאין בו שוה פרוטה אי אפשר לפדותו והוה ליה דבר שאין לו מתירין ופרכינן ולחלליה על מעות הראשונות ומפרקינן דלא פריק וה"נ בשאין לו טבל ממקום אחר שיפריש עליו לפי חשבון עסקינן מאי אמרת יפריש מיניה וביה כלומר ממעורב זה ליתא שאם היה מפריש ממנו לא היה די לו שיפריש ממעורב זה לפי חשבון הטבל שנפל בו שנמצא יפריש מן הפטור על החיוב אלא היה צריך להפריש כנגד כולו כאילו היה הכל טבל וכל כי האי גוונא שאין לו תקנה אלא בשיפסיד יותר מדינו לאו דבר שיש לו מתירין מיקרי ועוד דאפשר דאפילו בכי האי גוונא לא סגי דהא אמרינן בפ"ק דר"ה (דף יג:) לכל אין בילה חוץ מיין ושמן הלכך היכא למיחש שמא *כמה שיפריש שיש יותר פטור ממה שראוי לפי חשבון הלכך כל שאין לו טבל ממקום אחר שיפריש עליו לפי חשבון אין לו תקנה ולא הוי דבר שיש לו מתירין ומש"ה צריכין הכא לטעמא דכהיתרו כן איסורו משום דבכל ענין קאמרי ר"י ור"ל דאוסר בכל שהוא ואפי' בשאין לו מתירין וכדכתיבנא והא דמסייעינן בגמרא לרבי יוחנן ור"ל מדתני במה אמרו טבל אסור ואוסר במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם היינו טעמא משום [דכיון] דברייתא קתני טבל סתמא משמע בין בשיש לו מתירין בין בשאין לו מתירין ומיהו שמעינן דכי אמרינן כל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל לא אמרו אלא במינו אבל שלא במינו בנותן טעם דהא הכא טבל סתמא קתני ואפ"ה פסיק ותני שלא במינו בנותן טעם ואע"פ שיש לו מתירין וראיה לדבר עוד מדתנן בפ' הנודר מן המבושל (דף נג.) הנודר מן הדבר ונתערב באחרים אם יש בו בנותן טעם אסור אלמא טתן טעם בעינן ואע"ג דנדרים דבר שיש לו מתירין הוא דהא אי בעי מתשיל עליה ומצוה נמי לאיתשולי עליה כדאיתא בפ' הנודר מן הירק (דף נט.) אלמא דדבר שיש לו מתירין שלא במינו בנותן טעם והכי איתא שלא במינו הוא וכך העמידוה בירושלמי וראיה לדבר עוד מדתניא ס"פ הנודר מן הירק (דף נח.) ר"ש אומר כל דבר שיש לו מתירין כגון הטבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בו חכמים שיעור אמרו לו והלא שביעית אין לה מתירין ולא נתנו בו חכמים שיעור דתנן השביעית אוסרת בכל שהוא במינה אמר להם אף אני לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה בנותן טעם ובודאי מדקאמר איהו לא נתנו בו חכמים שיעור והקשו עליה משביעית במינה ש"מ דאיהו נמי כי קאמר כל דבר שיש לו מתירין לא נתנו בו חכמים שיעור דוקא במינו קאמר דאי לאו הכי מאי קושיא לימא להו שאני שביעית דשלא במינו בנותן טעם ודבר שיש לו מתירין בין במינו בין שלא במינו במשהו אלא ודאי מדלא אהדר להו הכי ש"מ דאיהו נמי במינו דוקא קאמר אבל שלא במינו בטל בנותן טעם כשאר כל האיסורין ועוד ראיה מדאיתמר בהדיא בירושלמי בפ' הנודר מן המבושל זה הכלל היה רבי שמעון אומר משום רבי יהושע כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בהן חכמים שיעור אלא מין במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם אילין [נדרים] מה את עבד לון בדבר שיש לו מתירין או בדבר שאין לו מתירין מסתברא מעבידינון בדבר שיש לו מתירין דתנינן תמן שהזקן עוקר את הנדר מעיקרו אמר רבי אין עקור אלא מכאן ולהבא והא מתני' עבדא לון כמי שאין לו מתירין דתנינן תמן הנודר מן הדבר ונתערב באחרים אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור הפתר במין בשאינו מינו הלכך שמעינן מכל הני דדבר שיש לו מתירין אינו אוסר במשהו אלא במינו דוקא אבל שלא במינו הרי הוא ככל האיסורין שבתורה לבטל בס' וא"ת דהא אמרינן בפ' בתרא דיו"ט (דף לט.) ולבטיל מים ומלח לגבי עיסה ופרקה רב אשי משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין ואפי' שלא במינו לא בטיל דאלמא אפי' שלא במינו לא בטיל תירלו בזה דכיון דא"א לעיסה בלא מים ומלח הוה ליה כמין במינו ויש לי דעת אחרת בזה וכתבתיו בחדושי בזה בס"ד. ולענין הלכה בפלוגתייהו דרב ושמואל ור' יוחנן וריש לקיש קי"ל כר' יוחנן ור"ל משום דפלוגתייהו תליא בפלוגתא דרבנן ור' יהודה משום רבן גמליאל דאיהו אמר משמיה דאין דם מבטל דם משום דמין במינו לא בטיל כדאיתא בזבחים פ' התערובות (דף עח.) ורבנן פליגי עליה וסבירא להו בטיל וקמו ליה רבי יוחנן וריש לקיש כרבנן וקי"ל [כותייהו] דרבים נינהו ורבי יהודה נמי מדנפשיה כוותיהו ס"ל דבזבחים (דף עט.) אמרינן הא דידיה הא דרביה דתניא רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל אין דם מבטל דם ועוד דבכל מקום רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן כדאיתא בפ"ק דבילה (דף ד.) ושמואל ורבי יוחנן נמי הלכה כרבי יוחנן כדאיתא בפרק מי שהוציאוהו ועוד דרבא כרבי יוחנן ס"ל דאמר בפרק גיד הנשה (דף צז:) אמור רבנן בששים מין במינו דליכא למיקם אטעמא בששים וריב"ל נמי הכי ס"ל התם בפרק גיד הנשה (דף צח.) דאמר כל איסורין שבתורה בששים וילפינן לה מזרוע בשלה וזרוע בשלה מין במינו הוא והראב"ד ז"ל הביא עוד ראיה לדבר מעובדא דההוא זיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבשרא וסבר רב אשי לשיעוריה במאי דבלעה קדרה כדאיתא בפ' גיד הנשה (דף צח.) אלמא מין במינו בטל דהא חלב ובשר מין אחד הם מדאמרינן בס"פ גיד הנשה (דף קג.) דאכל חלב מן החי מן הטריפה חייב שלש כלומר משום חלב ומשום בשר מן החי ומשום בשר מן הטרפה אלמא חלב בשר איקרי והרב אלפסי ז"ל כתב בתחלה בהלכותיו דהלכה כרב ושמואל דפלוגתייהו דאביי ורבא בחמירא דחיטי וחמירא דשערי ותלא דחמרא וחלא דשכרא כדאיתא לעיל בפירקין ברב ושמואל שייכא ואח"כ העידו תלמידיו שחזר בו וצוה לתקן שהלכה כרבי יוחנן ור"ל והנהו דחמירא דחיטי וחלא דחמרא לא מסייעי להו לרב ושמואל דאיכא לאוקמינהו בטבל ויין נסך דהלא וחמירא שייכא בהן וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות וכן כתב רש"י ז"ל בפירקין* גבי עכברא דנפיל בשיכרא אף ע"פ שבפרק כל הבשר פסק כשמואל ומיהו אף על גב דאמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם אין שיעוריהן שוין שהרי רובן בששים ותרומה באחד ומאה וערלה באחד ומאתים משום דאע"ג דמעיקר דינא כולהו בנותן טעם מפני חומר שבהם החמירו בשיעור טעם שלהם ומיהו איכא כללא בדבר שיש לו מתירין וחמץ בפסח דבין במינו בין שלא במינו בכל שהוא לדעת הרב אלפסי ז"ל כמו שכתבתי בפ' כל שעה: **מתני'** ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן. האי בכל שהן אין

פירושו

*אולי צ"ל כמה שיפריש יש יותר פטור וכו'

*דף סט. אבל גרס' שלפנינו איתא דבמשהו ובדף ס"ז. כתב בנותן טעם. (ג"א)

(א) נ"ב נ"ל דנדך מקרם אירע בעורות כל היתר שנתחך אותו מקוב שכנגד הלב עי' בפרק אי, מעמידין סי' אלף רלג:

פירושו שאפילו משהו מאיסורין הללו יאסור תערובתו בהנאה דהא בגמרא מוקמינן לה להא מתני' דוקא בדבר שבמנין הלכך ודאי האי כל שכן הכי קאמר שכל אחד מאיסורין הללו אם הוא דבר שבמנין אוסר תערובתו אפילו ריבה עליו אלף כיוצא בו ומיהו דוקא בשאר איסורי הנאה דקתני הכא שאין איסורן משום לאו דעבודת כוכבים הוא דבעינן שיהא האיסור דבר שבמנין ועלייהו בלחוד הוא דאמרינן בגמרא האי תנא תרתי אית ליה איסורי הנאה ודבר שבמנין וכמו שאפרש בס"ד אבל באותן שהם אסורין משום לאו דעבודת כוכבים דהיינו יין נסך ועבודת כוכבים ועורות לבובין אע"פ שאין דבר שבמנין אוסרין תערובתן בהנאה לפי שאסור ליהנות מאיסורי הנאה והכי מוכח בירושלמי דגרסינן התם יין נסך ועבודת כוכבים ועורות לבובין משום שנאמר לא ידבק בידך מאומה מן החרם והכי נמי מוכח בבבא אחריתי דמתני' דקתני יי"נ שנפל לבור כולו אסור בהנאה אלמא אע"פ שאינן בעינו אוסר הכל בהנאה ואפילו משהו ממנו כיון דלא

רש"י

באלף אוסרין את כולן: יי"נ חבית. באלף חביות: ועבודת כוכבים. צורה שעבדוה שנתערב באלף צורות שאינו עבודת כוכבים: ועורות (א) לבובין. פירש' לעיל בפ' אין מעמידין: צפורי מצורע וחולין ששחטו בעזרה אסורין בהנאה וכן שער נזיר דכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: ופטר חמור. דאסור בהנאה כל זמן שלא נפדה: ובשר בחלב. חתיכת בשר שנתבשל בחלב ונאסרה בהנאה וחזרה ונתערבה בחתיכות אחרות: חמץ בפסח נמי אסור בכל שהוא ולא תני' במתני':

יין נסך ועבודת כוכבים ועורות לבובין ושור הנסקל ועגלה ערופה וצפורי מצורע ושער נזיר ופטר חמור ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה הרי אלו אסורין ואוסרין בכל שהן: וליתיה להאי כללא דקי"ל דחמץ בפסח אסור ואוסר

נקטינן כרב דימי וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שפירש יי"נ חבית באלף חביות ועבודת כוכבים צורה שעבדוה ונתערבה באלף צורות דמשמע דס"ל ז"ל דכולה מתני' בדבר שבמנין מתוקמא ואפילו באיסורי עבודת כוכבים ולא מיחוור כדכתיבנא ומיהו הנך כולהו אחריני מיירי בכגון שהן דבר שבמנין דשור הנסקל אם חי הוא דאסור בהנאה לאחר שנגמר דינו חשוב ולא בטיל דהכי אמרינן התם בפרק התערובת (דף עג.) דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי ואם מת הוא מיירי בחתיכה ממנו שנתבשלה וראויה להתכבד לפני האורחין ועגלה ערופה נמי בחתיכה חשובה לאחר שנתבשלה אי נמי בעוד שעגלה חיה וכמאן דאמר [כריתות דף כד:] ירידתה לנחל איתן אוסרתה וצפורי מצורע נמי בעלי חיים נינהו ושער נזיר כגון שארג בו בגד חשוב ופטר חמור מחיים (לאחר ש)נאסר בהנאה כדאיתא בבכורות [דף ט:] ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה בחתיכה חשובה שנתבשלה וכיון דבכל הני דמתני' דלא מיתסרי משום לאו דעבודת כוכבים בעינן שיהו דבר שבמנין מינה שמעינן דהני מילי כשהאיסור עומד בעינו אלא שאינו ניכר בהן אבל אם נמוח. אינו אוסר אלא בששים שכל שנמוח לאו דבר שבמנין הוא אבל באיסורי עבודת כוכבים דלא בעינן דבר שבמנין אפילו נימוחו אוסרין תערובתן במשהו בהנאה: **וגרסינן** עלה בגמרא [דף עד.] מה נפשך אי דבר שבמנין קא חשיב. כלומר דמשום שדרכו לימנות לא בטיל ואפילו לאו איסורי הנאה. לחשוב נמי חתיכת נבלה ואי איסורי הנאה קא חשיב. כלומר ומפני חומר איסור הנאה שבהן אינן בטלין: ליתני נמי חמץ בפסח אמר ר' חייא אמר ר' יוחנן האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסור הנאה. פירש רש"י ז"ל דהכי קאמר האי תנא תרתי בעי קודם ביאסר תערובתו במשהו שיהא דבר שבמנין ושיהא דבר מאיסורי הנאה הא דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה כגון חתיכת נבלה בטלה ואיסורי הנאה נמי דלאו דבר שבמנין בטלין הלכך חתיכת נבלה אע"ג דדבר שבמנין הוא כיון דלא אסירה בהנאה בטלה ברובא ושרי חדא לכלבא ואידך שרי באכילה אלו דבריו ז"ל. ומה שאמר דשדי חדא לכלבא נחלקו עליו בתוספות שבכל איסורין שבתורה מכיון שנתבטל האיסור אינו צריך להרים אלא באיסורי מתנות כהונה בלבד מפני גזל השבט והכי איתא במס' ערלה (פ"ב). ופרכינן וליתני אגוזי פרך ורמוני בדן דדבר שבמנין ואיסורי הנאה נינהו. כלומר שאם הם של ערלה או כלאי הכרם ונתערבו באלף כולם ידלקו ומפרקינן. הא תנא ליה התם. כלומר בסדר זרעים הראוי לערלה ערלה הראוי לכלאי הכרם כלאי הכרם וליתני נמי אף ככרות של בעל הבית לענין חמץ בפסח. כלומר דדבר שבמנין ואיסורי הנאה הן מאן שמעת ליה דאמר חמץ בפסח אסור בהנאה ר' עקיבא הא תני ליה התם ר"ע מוסיף אף ככרות של בעל הבית הרי אלו למעוטי מאי למעוטי דבר שבמנין דלאו איסורי הנאה א"נ איסורי הנאה דלאו דבר שבמנין זו היא סוגית הגמרא. *ולפיכך מה שפירש רש"י ז"ל במאי דאמרינן האי תנא תרתי אית ליה דלדידיה חתיכת נבלה אע"פ שהיא דבר שבמנין בטלה היא כיון שאינה מאיסורי הנאה הך מתני' פליגא אמתני' דפרק גיד הנשה (דף צו:) דתנן התם גיד הנשה שנתבשל עם הגידין בזמן שמכירו בנותן טעם ואם לאו כולן אסורין והרוטב בנותן טעם וכן חתיכת נבלה וחתיכת דג טמא שנתבשלו עם החתיכות בזמן שמכירה בנותן טעם ואם לאו כולן אסורות ואוקין בה בגמרא ולבטיל ברובא מפרקינן [דף ק.] בריה שאני כלומר דגיד בריה הוא וגבי חתיכה מפרקינן [שם] שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בפני האורחים אלמא משמע מהתם דחתיכה הראויה להתכבד בפני האורחים אינה בטלה לעולם ולפום סוגיא דהכא נבלה אע"פ שראויה להתכבד בה אינה אוסרת תערובתה במה שהוא כיון דלית בה תרתי וניסנא דגמרא דהכא הכי דייק דפלוגתא היא מדאמרינן האי תנא תרתי אית ליה מכלל דאיכא תנא אחרינא דלית ליה תרתי ואפשר שזה היה דעתו של הרב אלפסי ז"ל שלא כתב הותה משנה שבפרק גיד הנשה וכתב כאן דליתיה להאי כללא דהא איכא חמץ בפסח מכלל דסבירא ליה דבשמעתין איתיה אבל הר"מ במו"ל פסק כאותה משנה דחתיכה ראויה להתכבד בה אינה בטלה לעולם בפרק ט"ז מה' מאכלות אסורות וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל והראב"ד ז"ל מקיים את שתיהן ואומר דמתני' דהכא ודהתם לא פליגן כלל דהכא הכי קאמר האי תנא לא איירי במתני' אלא באיסורי הנאה ודבר שבמנין משום דהאי תנא סבירא ליה דאין איסורי הנאה אוסרין תערובתן בהנאה אלא אם כן היה דבר שבמנין ומשום הכי לא קתני חמץ בפסח דכיון דלא הוי דבר שבמנין נהי שאוסר תערובתו באכילה במשהו כדמוכחא שמעתא דפ' כל שעה (דף ל.) אפילו הכי בהנאה אינו אוסר והתיכת נבלה נמי לא קתני (שאף על פי) שכיון שהיא דבר שבמנין אוסרת תערובתה במשהו ובמתניתין בפרק גיד הנשה האי תנא באיסורי הנאה קא מיירי באיסורי אכילה לא קא מיירי והיינו דקאמרינן הרי אלו למעוטי דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה כלומר שאינו מן הכלל הזה ואין ראוי לשנותן עם אלו אף על פי שהן אוסרין במה שהם משום דבאיסורי הנאה קא מיירי באיסורי אכילה לא קא מיירי ושאר איסורי הנאה נמי שאינן דבר שבמנין ל"ש כאן שאין דינן כיוצא באלו שכל איסורי הנאה שאינן דבר שבמנין אינן עושין תערובתן כיוצא בהן במה שהן ליאסר בהנאה ואפילו חמץ בפסח אבל לעולם דבר שבמנין שבאיסור אכילה אוסר תערובתו במשהו באכילה והכי מוכח במסכת תמורה בפרק כל האסורין דהכא כי קתני איסור הנאה בלחוד לאו משום דלא להוי דינא הכי בדבר שבמנין ובאסורי אכילה לאסור תערובתו באכילה במה שהן אלא משום דתנא באיסורי הנאה קא עסיק ולא באיסורי אכילה דקא מקשה התם [דף כח.*] ומ"ש דלענין תערובות קדשים דתני איסורי הנאה ואיסורי אכילה בהדי הדדי דהתם קתני הרובע והנרבע דלאו איסורי הנאה נינהו ואוסרין בכל שהן דאלמא כל איסורין *שבמין עושין תערובתן כיוצא בהן ותערובת דחולין פסיק ותני איסורי הנאה לחוד ואיסורי אכילה לחוד כלומר דבמתניתין דהכא דמתניה בחולין לא קתני אלא איסורי הנאה ופריק כי קאי בעבודת כוכבים משום דבעי לפרושי איסור דיין נסך פריש נמי כל איסורי הנאה דדמיין ליה כי קאי הכא משום דבעי לפרושי מוקצה ונעבד אתנן ומחיר ומפרש נמי כל האסורין לגבי מזבח דדמי להו אלמא כי קתני הכא איסורי הנאה הוא הדין לאיסורי אכילה שדינן כן שעושין את תערובתן כיוצא בהן בדבר שבמנין אלא דכיון דקאי בעבודת כוכבים לא פירש אלא איסורי הנאה דדמיין להו נמצא עכשיו שהדין כך הוא שכל דבר שבמנין אפילו מאיסורי אכילה עושה תערובתו כיוצא בו ואפילו באלף לא בטיל אבל אין לך דבר מאיסורי הנאה שיאסור תערובתו בהנאה במה שהוא אא"כ הוא דבר שבמנין ולפי זה אמרינן בפרק כל שעה (דף ל.) דחמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אוסר ופירשו הגאונים ז"ל דבמשהו קאמר דוקא לאסור באכילה קאמר אבל בהנאה אינו אוסר במשהו דהא אסיקנא הכא שאין לך איסור הנאה שאינו דבר שבמנין שאוסר תערובתו בהנאה אלא א"כ הוא מאותן שנאסרו משום לאו דעבודת כוכבים ומש"ה לא פליגי הך מסקנא דהכא אמסקנא דהתם כלל. אבל נראה שאין כן דעת הרי"ף ז"ל שהרי כתב בהלכות דליתיה להאי כללא דהא קי"ל חמץ בפסח אוסר במשהו ואם היה דעתו כמו שפירשנו למעלה היה לו לקיים את שתיהן וכבר תפס עליו הראב"ד ז"ל דאמר וכי מנין לו לרב ז"ל דחמץ בפסח אוסר תערובתו במשהו בהנאה זה לא נזכר בשום מקום והוא ז"ל קיים את שתיהן על הדרך שכתבנו למעלה [דההוא דפסחים מתוקמא] באיסור אכילה ומשום הכי חמץ בפסח אסור במשהו והך סוגיא דהכא מהוקמא באיסורי הנאה לומר שאין לך דבר שאוסר בהנאה במשהו אלא א"כ הוא דבר שבמנין והר"ם ב"ן ז"ל למד זכות על הרי"ף ז"ל ואמר שהרב ז"ל גם כן היה סבור דההוא דפסחים באכילה מתוקמא ולא פליגא אסוגיין דהכא דלאסור בהנאה בעינן דבר שבמנין אבל לא באיסור אכילה וכשאמר הרב ז"ל דליתיה להאי כללא לא בעי לומר שיהא חמץ בפסח יאסר במשהו בהנאה אלא לרבות ככרות של בע"ה שהוא לומר שאף הן אוסרין תערובתן בהנאה [ואינו מחוור שא"כ] לא היה לו לרב ז"ל לומר דליתיה להאי כללא דהא בעיא לה בגמרא ותני ככרות של בעל הבית ואמרינן דאין הכי נמי דמאן דאית ליה חמץ בפסח אסור בהנאה דהיינו רבי עקיבא הא תני לה לככרות של בעל הבית ועוד שדרכם ז"ל אינו ברור בעיני לומר שאיסור הנאה שאינו דבר שבמנין יאסור תערובתו באכילה ולא בהנאה וכי איסור זה נתבטל או לא נתבטל אם תאמר לא נתבטל יאסר בהנאה וא"ת נתבטל עד שהותר איסור הנאה שבו היאך נשתייר בו איסור אכילה וכי מי חלקו לאיסור זה שמקצתו נתבטל ומקצתו לא נתבטל ואולי דעתם לומר דכיון דמדאורייתא חד בתרי בטיל כל היכא דליכא טעמא כי דבדאיכא טעמא אסור מדאורייתא דהא קי"ל [דף סז.] דטעמו וממשו אסור ולוקין עליו ה"מ לענין אכילה דשייך בה טעמא אבל לענין הנאה כיון דלא שייך בה טעמא חד בתרי בטיל אבל עדיין אין זה מספיק דלמה לא נאמר דהנאה ממש לענין הנאה

(אלפס ע"ז) יוד

נ"ל ולפי

עי' רש"י שם ובגמרא אינו (ג"א)

נ"ל שבמין וכ"ה בר"ס

ד"ה

ד"ה

(א) כ"ב בגמ' בס גרס דיין נסך וכך יש להגיה בר"ף ומ"מ נלרך ולהוסיף ולומר וגרסינן קאי על חביות בחביות דשם בהוא גברא מוכח כרש"י דהביות בחביות שוי ע"ש פי' רש"י בגמ' דף מט ע"ב ובתוס' פ"ס:

א מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות טוש"ע יו"ד סי' קמו קלד:

ב מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכט:

הנאה כטעמו ממש לענין אכילה. ולפיכך נראין לי דברים כפשטן דהכא הכי מסקינן שאין איסורי הנאה שאין נאסרין משום לתא דעבודת כוכבים חמירי כלל לאסור תערובתן במה שהן יותר מאיסורי אכילה אלא כשם שאיסורי אכילה שאין דבר שבמנין בטלים בששים בין לענין איסור אכילה בין לענין איסור הנאה דמעיקרא הכי מקשינן דאי איסורי הנאה קא חשיב כלומר דסבירא ליה שכל איסורי הנאה אינן בטלין אפילו באלף כשם שמקלקן דינן כך דהייתו אותם שנאסרים משום לתא דעבודת כוכבים ליתני חמץ בפסח ומשנינן דהאי תנא תרתי אית ליה נר מצוה כלומר שאינו מחמיר באיסורי הנאה יותר מאיסורי אכילה אלא כל שאיסורי אכילה בטלין אף איסורי הנאה כיוצא בהן בטלין הן לגמרי ומש"ה לא הוי מצי למתני הכא חמץ בפסח משום איסור הנאה שבו ואפילו הכי לדידן דקי"ל כרבי שמעון דחמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה הוי ליה חמץ דבר שיש לו מתירין ולא בטיל אפילו באלף דכי היכי דדבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל הכי נמי דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ונמצא שחמץ אוסר תערובתו אפילו במשהו בין באכילה בין בהנאה ולא מחומר איסור הנאה שבו אלא מדינא שאף איסורי אכילה כיוצא

ואוסר בכל שהוא: °) **מתני'** [א] יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו **גמ'** אמר רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל חבית בחבית אבל לא יין ביין ושמואל אמר אפילו יין ביין אמר רב נחמן הלכה למעשה יין [נסך יין] ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יינם אפי' יין ביין מותר בהנאה כרבן שמעון בן גמליאל דאמר ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו וגרסינן נמי בפרק כל הצלמים* ההוא גברא דאיערבא ליה חבית (א) דסתם יינם בחמריה אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה זיל שקול ארבעה זוזי מדמי חביתא ושדי בנהרא ואידך תשתרי לך בהנאה: **מתני'** *[ב] גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה ושל עץ רבי יהודה אומר ינגב וחכמים אומרים יקלוף את הזפת ושל

דף מט:

דף עד:

°) [דף שסח ע"א]

רש"י

גמ' חבית בחבית מותר. בהנאה חוץ מדמי אותו הבית: אבל יין ביין כולו אסור: סתם יינם. שלא נתנסך לפני עבודת כוכבים: **מתני'** גת של אבן שזפתה עובד כוכבים. ואורחא דמילתא למירמא ביה חמרא פורתא לאעבורי ביה קוטרא דזיפתא: מנגב. מפרש בגמרא במים ואפר: של עץ. דבעיין זפת טובא ובלעת חמרא טפי: רבי יהודה אומר ינגב. כשל אבן: וחכמים אומרים יקלוף. כיון דבלעא

בו יש להן מתירים אוסרין תערובתן במה שהן אף על פי שאין דבר שבמנין וזהו מה שכתב הרי"ף ז"ל דליתא להאי כללא דהא קיימא לן דחמץ אוסר בכל שהוא כלומר דהכא כי מקשינן וליתני חמץ בפסח אליבא דכולי עלמא מקשינן ואפילו למאן דאמר חמץ לאחר הפסח אסור בהנאה דה"ל דבר שאין לו מתירין דמשום חומרא דאיסורי הנאה דייקי ביה ובמסקנא אסיקנא דלא חמירי איסורי הנאה לאסור תערובתן יותר מאיסורי אכילה הלכך לא מצי תני חמץ בפסח אליבא דכולי עלמא ומיהו לדידן דקי"ל כרבי שמעון אסור בכל שהוא בין באכילה בין בהנאה ודאמרינן הרי אלו למעוטי מאי למעוטי דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה היינו לומר שאינן מן הכלל הזה שלא כיון התנא בכאן לומר שאין איסורי [הנאה] משום לתא דעבודת כוכבים אוסרין בכל שהן כל שאינה דבר שבמנין ונמצאת אומר לפי דרך זה שכל איסור הנאה שאינו מתבטל לענין אכילה אף לענין איסור הנאה אינו בטל וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות שהערלה וכלאי הכרם שאינן עולין אלא באחד ומאתים שאם נפלו לפחות ממאתים שהכל אסור בהנאה [והראב"ד] ז"ל השיגו וכתב עליו אינו כן שאין לך דבר שאוסר תערובתו בהנאה אלא אם כן הוא דבר שבמנין חוץ מאיסורי עבודת כוכבים וי"ל וזה עולה יפה על פי דרכו אבל לא לפי דרכנו: ושמעינן ממתניתין דכפלוגתא דר"מ ורבנן דתנן במסכת ערלה (פ"ג) ומייתי לה התם בפ"ק דיו"ט (דף ג:) מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם הרי אלו ידלקו נתערבו באחרים כלן ידלקו דברי ר' מאיר וחכמים אומרים יעלו שהיה ר' מאיר אומר את שדרכו לימנות מקדש וחכמים אומרים אינו מקדש אלא ו' דברים בלבד רבי עקיבא אומר שבעה וכו' וקיימא לן כרבי מאיר דסתם מתניתין הכא כוותיה דהא הני דתנן במתניתין אינן מאותן ששה דברים שמנו חכמים ואפילו הכי תנן במתניתין דאוסרין בכל שהן וכי תימא כל הני דמתני' חשיבי טובא ודמו לששה דברים ואפילו רבנן מודו בהו ליתא דברים פרק התערובות משמע דאפילו תאנות מתות ושור הנסקל לדברי חכמים בטלין הן דמקשינן התם [דף עג.] עלייהו ונבטלו ברובא וכי תימא חשיבי ולא בטלי הניחא למאן דאמר דכל שדרכו לימנות שנינו אלא למאן דאמר את שדרכו לימנות שנינו מאי איכא למימר דתנן מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם וכו' ואמר רב פפא האי תנא תנא דליטרא קליעות הוא דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל וכל שכן בדאורייתא וכו' רב אשי אמר אפילו תימא רבנן בעלי חיים חשיבי ולא בטלי אלמא לרבנן כל היכא דלא הוו בעלי חיים בטלים הם ואילו במתניתין אמרינן דחולין שנשחטו בעזרה שאינן בעלי חיים אוסרים בכל שהן אלא ודאי סתם מתניתין רבי מאיר וכיון דסתם לן תנא הכי נקיטינן כותיה וסתם מתניתין נמי בפרק גיד הנשה (דף צו:) כדרבי מאיר שייכא דתנן גיד הנשה שנתבשל עם הגידין וכו' וכן חתיכה של דג טמא וכו' בזמן שמכירן בנותן טעם ואם לאו כולן אסורות ומוקמינן לה התם בגמרא בחתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחין הלכך נקיטנן כרבי מאיר ואליבא דרבי יוחנן דאמר את שדרכו לימנות שנינו אבל הר"מ במז"ל פסק בפרק ט"ו מהלכות אסורות כרבנן: **מתני'** כולו אסור בהנאה. אפילו בכל שהוא: **גמ'** הלכה למעשה יין נסך חבית שנתערבה בין החביות ימכרו כלן חוץ מדמי אותה הבית ואע"ג דחשיבא והויא דבר שבמנין וראויה לאסור בכל שהן איפשר דכיון דמוכרה חוץ מדמיה חשבינן ליה כאילו הוכרה ונטלה אי נמי חבית לאו דוקא גדולה אלא קיתון של מים קטן דלא חשיב ולא הוי דבר שבמנין: וגרסינן בפרק כל הצלמים ההוא גברא דאיערבא ליה כו' פרשתיה שם בס"ד וכתב הראב"ד ז"ל דהוא הדין לשאר האיסורין בכל שהן שאף ע"פ שהן אוסרין בהנאה מפני חשיבותן ימכרו כולן לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבהן ודבריו עיקר אלא מיהו צריך ליזהר בדברים הנקחים מן העובדי כוכבים [שלא] למכרן להם שמא יחזור וימכרם לישראל. ומסתברא דחבית של יין נסך שנתערבה בחביות הרבה של היתר שאם נפלה אחת מהן לים הותרו כלן בין ביין נסך בין בכל האיסורין שבתורה דקי"ל כרב דאמר בפ' התערובות (דף עד.) טבעת של עבודת כוכבים שנתערבה במאה טבעות ונפלה אחת מהן לים הגדול שהותרו כלן דאמרינן דהך דאיסורא נפל וגבי חבית נמי אמרינן התם אמר ר"ל חבית של תרומה שנפלה לק' נפלה אחת מהן לים הגדול הותרו כולן דאמרינן הך דאיסורא נפל ולפום פשטא משמע שאפילו לאכילה תלינן להיתר ושרי אלא דאיכא נסחי דגרסינן התם אמר רבא לא התיר ריש לקיש אלא בטבעת אבל תאנה לא ולפ"ז לא שרינן בהכי אלא לענין איסורי הנאה אבל לאכילה לא וכן דעת הר"מ במז"ל. אבל בירושלמי דמס' תרומות משמע דאפילו לאכילה שרי ומיהו כי שרינן בכה"ג היתר הנאה או היתר אכילה דוקא בחבית שנתערבה בששים חביות דכיון דמדינא בטל הוה ליה כתרומה למאה וכעבודת כוכבים לרבוא [כיון] דמדינא בטיל אלא דמשום חומרא דעבודת כוכבים אסרינן בטבעת ובחבית של תרומה משום דבר שבמנין כיון שנפלה לים הגדול הותרו כולן דתלינן לקולא אבל בפחות מששים אינו ניתר בנפילה שלא אמרו לתלות אלא תערובות האמורות כגון תרומה למאה ועבודת כוכבים לרבוא וזה על דעת מי שסובר שאין יבש ביבש בטל בפחות מששים אבל לדעת מי שאומר דיבש ביבש אפילו מדרבנן חד בתרי בטיל כל שנתערבה חבית אחת בשתי חביות של היתר ונפלה אחת מהן לים הגדול הותרו כולן והרשב"א ז"ל כך הוא סובר* דיבש ביבש חד בתרי בטיל והארכתי בזה בפ' גיד הנשה בס"ד אבל דעת הר"ס ב"ן ז"ל שאינו בטל בפחות מששים בבלול וכתב הראב"ד ז"ל דיין שנתערב במים אם נתערב בו שיעור שיכשיר המים עד שיהו ראויין לשתותן על ידו בתורת יין אפילו ע"י הדחק הרי הוא ככבשין שנתנו בהן יין והומץ דאמרינן בפרק אין מעמידין (דף לה:) אליבא דחזקיה דאסורין בהנאה ולא אמרינן בהו ימכרו כולן חוץ מדמי האיסור שבהן כיון שכל תערובת זה הוכשר ע"י היין אף כאן כיון שמים אלו הוכשרו לשתיה ע"י היין לא שריא למכרם חוץ מדמי איסור שבהם וכיון שכן כתב עוד הרב ז"ל דיין ביין מסתם יינן אם נתערב בו כל כך שכנגדו במים יהו ראויין בשתיה ליכא תקנתא בימכר שלא אמרו יין ביין להקל אלא להחמיר ובודאי שזו הראיה שהביא הרב ז"ל מכבשין אינה ראיה דהתם בדינא קא עסיק ואיסור הנאה אתא לאשמועינן ובתקנה לא קא מיירי אבל אין ה"נ דימכרו לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבהן אבל הרשב"א ז"ל הביא לו סעד מן הירושלמי דגרסינן התם גבי פלוגתא דרבנן ורשב"ג אמר ר' יוסי חד מן רבנן נפק מן בית ועדא אמר איתפלגין ר' יוחנן ור"ל חד אמר הלכה כרשב"ג וחד אמר אין הלכה כרשב"ג ומודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור אלמא בכל מכשירי אוכל מודה רשב"ג מפני שהוא כגופו של יי"נ אבל לענין מה שהוסיף עוד הרב ז"ל דאפילו יין ביין בסתם יינן אם נפל בו הרבה כדי שכנגדו במים יהו ראויין לשתיה על ידו אסור הכל אינו מחוור דמתני' יי"נ שנפל לבור סתמא קתני בין מרובה בין מועט ופליג רשב"ג ואמר ימכר כולו לעובד כוכבים וקי"ל כותיה ועוד שכיון שאמרו בירושלמי דמודה רשב"ג ביין לתבשיל ודאי ביין המכשיר את התבשיל קאמר כגון יין שנפל לכבשין וכההיא דחזקיה ומינה דדוקא יין לתבשיל הא יין ביין אפילו בכענין זה כלומר שיש בו כדי להכשיר כנגדו במקום אחר מתיר רשב"ג למכרו לעובד כוכבים חוץ מדמי יי"נ שבו וכן דעת הרשב"א ז"ל: **מתני'** גת של אבן שזפתה עובד כוכבים. ואורחא למירמי בה חמרא פורתא לעבורי קוטרא דזפתא: מנגבה. מפרש בגמרא במים ואפר: ושל עץ. מבעיא זפת טובא ובלעה טפי: ר' אומר ינגב. כשל אבן

מ"ס

וכן האר"י מהר"ם

א מיי׳ פי״ב מהל׳ מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טור י״ד סי׳ קכד:

אבן ורבנן פליגי עליה ואמרי יקלף את הזפת ואחר כך ינגב: ושל חרס אע״פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה. משום דחרס בלע טובא ומש״ה לא סגי לה אלא בהכשר גדול דהיינו מלוי וערוי והך מתני׳ אוקימנא בגמרא [בגת] דלא דרך בה [אחר הזפיתה] דאילו דרך בה לא סגי לה אפילו לגת של אבן בנגובה אלא קלוף בעיא וה״ה נמי בשל אבן בשאינה מזופפת ודרך בה ינגב דהא ברייתא דתניא בגמרא והמחץ והמשפך וכו׳ ותני בה של עץ ושל אבן ינגב ומיירי בשאינן מזופפין אוקימנא דדרך בה אלמא כל שדרך בה אע״פ שאינה מזופפת צריכה נגוב וכ״ת ולמה צריכה נגוב דהא גת דבר שאין מכניסו לקיום הוא וכדתניא בברייתא׳ [בגמרא] ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים שהן אסורין ומה הפרש בין זה לזה זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום וכיון שהגת דבר שאין מכניסו לקיום הוא ליסגי ליה בהדחה בעלמא וכדאמרי׳ בפ׳ אין מעמידין (דף לג:) גבי חלבי של שחת ופחוותא דבי מכסי דכיון דאין מכניסו לקיום משכשכה במים ומותרין ותני נמי לקמן [דף עה:] דברים שנשתמש בהן לוכן (על ידי לוכן) כגון ללוחיות וכוסות מדיקן כבר כתבתי תירוץ קושיא זו בפ׳ אין מעמידין שהגת שזפתה כיון שמשהים בה היין קצת למתק בו את הזפת וכן הגת שדרך בה כיון שנשתמשו בה יין בשפע ולא כשתמשו בו זמן מרובה אינו ככלי שמכניסו לקיום לגמרי להצריכו הכשר גדול דהיינו ערוי ולא כשאין מכניסו לקיום לגמרי להתירו בהכשר כל דהו דהיינו הדחה אלא בינוני הוא בין דבר שמכניסו לקיום ובין דבר שאין מכניסו לקיום לפיכך נתנו עליו הכשר בינוני דהיינו נגוב אבל כל הכלים שאינן של חרס שאין מכניסן לקיום כלל בהדחה בעלמא סגי להו וזה שלא כדעת הראב״ד ז״ל שהצריך נגוב בכוסות של עץ ודאמרינן בשל חרס אע״פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה כלומר וצריכה ערוי מדפסיק ותני סתמא אסורה משמע דבין שתחלת תשמישו ע״י עובד כוכבים בין שתחלת תשמישו ע״י ישראל ערוי בעי כיון שהיא של חרס לפי שכיון שהחרס בולע ביותר החמירו עליו במכניסו לקיום ואין מכניסו דהיינו גת וכדכתיבנא [חשוב] כאילו היה מכניסו לקיום לגמרי וא״ת אם כן דאפילו תחלת תשמישו ע״י ישראל של חרס צריכה הכשר גדול דהיינו עירוי כי תני בברייתא פלוגתא דרבי ורבנן בגת ומחץ ומשפך של חרס למה לי למתני של עובד כוכבים דמשמע דוקא בשתחלת תשמישו ביד עובד כוכבים והא אמרינן דאפילו תחלת תשמישו בהיתר צריך עירוי לדברי חכמים יש לומר לרבנן הכי נמי אלא לאשמעינן כח דהתירא דרבי נקט הכי דאפילו בשתחלת תשמישו ביד עובד כוכבים סגי בנגוב ואין כן דעת הראב״ד ז״ל שהוא כתב דהא דמצרכינן עירוי לגת של חרס דוקא בשתחלת תשמישו באיסור אבל תחלת תשמישו בהיתר בנגוב סגי ליה: גמ׳ אמר רבא דוקא שזפתה עובד כוכבים אבל דרך בה עובד כוכבים לא סגי בנגוב אלא בעיא קלוף. כלומר אפילו גת של אבן בעי קלוף ואחר כך ניגוב ויש כאן גירסא אחרת לרש״י ז״ל שהוא גורס ליסנא קמא בגמרא הכי אמר רבא לא שאנו אלא שזפתה אבל דרך בה [לא ופירש רש״י ז״ל אבל דרך בה] בשאינה זפותה לא בעיא ניגוב אלא בהדחה בעלמא סגי לה והקשו עליו בתוספות דהא תניא בברייתא דלקמן בסמוך של עץ ושל אבן ינגב ומיירי בשאינה זפותה דהא תני בתר הכי ואם מזופפות אסורות אלמא כל שדרך בה אע״פ שאינה זפותה ניגוב בעיא ותרצו דברייתא בשתחלת תשמישו באיסור וכדקתני הגת והמחץ והמשפך של עובד כוכבים ומש״ה דרך בה אע״פ שאינה זפותה צריכה נגוב אבל במתני׳ בגת של ישראל עסקינן ובשתחלת תשמישו בהיתר ומש״ה אמרינן דרך בה כשאינה זפותה לא בעיא נגוב אלא בהדחה בעלמא סגי ליה וגרסת הרב אלפסי ז״ל נראית עיקר ואפשר שלא היה גורס בגמרא איכא דאמרי וכמו שכתבתי בחדושי. הלכך גיגיות שלנו [של אבן של עץ] שאינן מזופפות אם דרך בהן עובד כוכבים אף ע״פ שהיה תחלת תשמישן בהיתר צריכין נגוב אבל לפי גרסתו של רש״י ז״ל ודעת רבותינו הצרפתים ז״ל כל שתחלת תשמישן בהיתר בהדחה בעלמא סגי להו וגרסינן עלה בגמרא [דף עד:] ההוא גברא דאתא לקמיה דרבי חייא א״ל הב לי גברא דדכי לי מעלרתאי אמר ליה לרב זיל בהדיה וחזי דלא מגות עלי בי מדרשא. כלומר עיין לעשותו בהכשר שלא תפסיד את יינו ונמצא לווח עלי אזל חזייה דהוה שיעא טובא אמר הא ודאי בנגוב סגי לה. כלומר לפי שהיה סבור שלא דרך בה: בהדי דקא אזיל חזא פילי מתותיה אסכהיה דמלי חמרא אמר הא לא סגי לה בנגוב אלא קלוף בעיא והיינו דא״ל חביבי חזי דלא מגות עלי בי מדרשא. ופירש הראב״ד ז״ל דכי אמר קלוף בעי קלוף וערוי קאמר דכיון דשהא חמרא בפילי טובא ה״ל ככלי המכניסו לקיום וצריך הכשר גדול ולא ידעתי מה הזקיקו לפרש כך ואפשר שאמר כן מדתני בברייתא דבסמוך דאוקימנא בשדרך בה ואם היו מזופפות אסורות וכיון דתני אסורות סתמא משמע דבעי הכשר גדול דהיינו עירוי ולפיכך פירש ז״ל דכי אמרינן קלוף בעיא קלוף ועירוי קאמר ומכאן למד הרב ז״ל שכל כלי מזופפת שצריך עירוי צריך שיקלוף את הזפת תחלה ולא סגי ליה בעירוי לבד ואין פירושו נכון שא״כ היאך קא שמיט עיקר הכשרו אלא ודאי הכי קאמר קלוף בעי ואחר כך נגוב ולפיכך לא היה צריך להזכיר נגוב שהרי כבר הזכירו כי חזייה דהוה שעיא טובא ולשון התוספתא מוכיח כן דקתני של עץ ושל אבן צריך לנגבה אם היו מזופפין צריך לקלוף וכן הוא בודאי שכיון שאילו לא היה מזופפת היה מוכשר בנגוב אף לאחר שקלף זפתו בנגוב סגי ליה שלא החמיר עליו זפתו אלא להצריכו קליפה אבל לא שיהא צריך הכשר גדול לאחר שנקלף יותר משאם לא היה מזופפת כלל וראיה לדבר מדאקשינן בגמרא בסמוך עליה דרבי דשרי גת ומחץ ומשפך של חרס של עובד כוכבים בשאין מזופפות בנגוב ממתני׳ דתנן ובחרס אע״פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה ואיצטריך לשנויי דסיפא דמתני׳ אתא לרבנן ואם איתא שזפתו מחמיר עליו אפילו אחר קליפה מאי קושיא שאני הכא שכיון שהיה מזופפת אף לאחר שקלף זפתו הוי החמור משאילו לא היה מזופפת כלל אלא ש״מ שכל כלי לאחר שנקלף זפתו דינו כאילו לא היה מזופפת מעולם וכן נראה מדברי רש״י ז״ל. ולפ״ז על כרחנו כי אמר רב קלוף בעינן קלוף ואח״כ נגוב קאמר וכיון שנדחה פירוש של הראב״ד ז״ל גם הדין שלמד ממנו אינו כן שכל כלי שהכשרו [בעירוי] א״צ לקלוף ממנו את הזפת תחלה וראיה לדבר מדתניא בפ׳ אין מעמידין (דף לג.) ישנים מזופפין אסורין כילד עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן מים כל שלשה ימים מעת לעת ומערן וכן מפורש בתוספות וכן פירש רש״י ז״ל ולא קתני יקלוף (א) את הזפת וכיון שלמדנו שבהכשר עירוי א״צ לקלוף את הזפת משמע דה״ה שא״צ היתר קשרים ולפנינו נכתוב עוד בזה בס״ד: תנו רבנן הגת והמחץ והמשפך וכו׳ בשל חרס עסקינן מדקתני סיפא של עץ ושל אבן וכו׳ ובשאין מזופפין עסקינן מדקתני סיפא ואם היו מזופפין מכלל דכולה ברייתא בשאין מזופפין: רבי מתיר בנגוב. בגמרא פריך והא אנן תנן ושל חרס אע״פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה ומפרקינן סיפא דמתני׳ אתא לרבנן: וחכמים אוסרים. בלא מלוי וערוי: ומודה רבי בקנקנים של חרס של עובדי כוכבים אע״פ שאין מזופפין שאסורים. בלא מלוי וערוי זה מכניסן לקיום. כנוס של קנקן לקיום הוא ששוהא בו היין זמן מרובה: של עץ ושל אבן ינגב. לדברי הכל כל זמן שאין מזופפין: ואם היו מזופפין אסורין. עד שיקלוף: הא אנן תנן גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה. והכא קתני ואם היו מזופפין אסורין עד שיקלוף: מתני׳ בלא דרך בה. הלכך בשל אבן לדברי הכל סגי בנגוב ובשל עץ לרבי ינגב: ברייתא דדרך בה. הלכך אפילו של אבן בעי קליפה וכ״ש של עץ. ואיכא מ״ד דכי אמרינן זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום ה״מ לדעתיה דרבי אבל לרבנן דלא סגי להו נגוב בגת ובמחץ ובמשפך של חרס איפשר דסבירא להו שהגת והמחץ והמשפך ככלים שמכניסן לקיום נינהו [ומש״ה] צריכין עירוי ולפי פירש זה למדנו לכלי עץ שאפילו במכניסו לקיום אינו צריך אלא נגוב דהא גת ומחץ ומשפך לדברי חכמים מכניסן לקיום נינהו ואפ״ה אמרי דבשל עץ ינגב ולישנא דמודה רבי בקנקנים של עובד כוכבים דייק הכי שאע״פ שרבי וחכמים כחלקו בגת [ומחץ] ומשפך של חרס שרבי אינו מחמיר בהן אלא כאילו היו של עץ וחכמים מחמירין בהן יותר אפ״ה מודה רבי לחכמים בקנקנים של עובד כוכבים של חרס שהן חמורין יותר משל אבן [ועץ] דבשל חרס כיון שמכניסן לקיום צריכין עירוי ובשל עץ ואבן אע״פ שמכניסן לקיום אינן צריכין אלא נגוב אבל אם נאמר שאפילו כלי עץ כל שמכניסו לקיום צריכין עירוי מאי מודה רבי אין ההודאה ממין הטענה (ב) אלא משמע [אף לדברי חכמים] דכלי עץ אפילו מכניסן לקיום אין צריכין הכשר גדול יותר מנגוב אע״פ שבנודות שהן של עור כל שמכניסן לקיום צריך עירוי וכדאמרינן בפ׳ אין מעמידין אבל אין כן דעת הראשונים ז״ל שהם אמרו שכל הכלים שמכניסן לקיום צריכין עירוי. ונמצא כללו של דבר שכל הכלים חוץ משל חרס שאין מכניסן לקיום כלל בהדחה בעלמא סגי להו. מכניסן לקיום אפילו

גמ׳ ושל חרס אע״פ שקילף את הזפת הרי זו אסורה: גמ׳ אמר רבא דוקא זפתה עובד כוכבים אבל דרך בה לא סגי לה בניגוב אלא בעיא קילוף תנו רבנן הגת והמחץ א והמשפך של עובד כוכבים רבי מתיר בניגוב וחכמים אוסרין ומודה רבי בקנקנים של עובד כוכבים שהן אסורין ומה הפרש בין זל״ז זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום של עץ ושל אבן ינגב ואם היו מזופפין אסורין והא אנן תנן גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה ישראל והיא טהורה מתני׳ דלא דרך בה ברייתא דדרך בה (א) רבא

רש״י

סוכה: אע״פ שקלף את הזפת הרי זה אסורה. משום דחרס גופיה בלא זפת בלעיה לחמרא: גמ׳ אבל דרך בה. עובד כוכבים (ב) בגת מזופפת לא סגי ניגוב אלא בעי קילוף משום דעייל חמרא בפילי דזפת: בקנקנים של חרס של עובדי כוכבים אע״פ שאינם מזופפין אסורין עד שימלאם מים שלשה ימים כדאמרינן בפרק אין מעמידין: מכניסן. כינוס של קנקנים לקיום הוא ששוהה בהן היין זמן ארוך: והתנן גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה. והכא קתני אפילו בשל אבן אם היו זפותין אסורין

טור דמסכה מוכח דכלי חרס שבלע ע״י לוכן לא סגי ליה בלא הגעלה או ליבון ואילו בסמוך כתב דכל הכלים אפי׳ של חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מלה אפי׳ בחמין דאילו כלי חרס אינו בולע בצונן ועוד הקשה בני בניהו ז״ל דמדברי רב האי שהביא הטור מוכח דעריבה שלשין בה כל השנה הוי בכלל כלי שנשתמש בה בצונן ולדברי הטור שרי להשתמש בה בחמין וקשה דלעיל מייתי בההוא סי׳ ובסי׳ תמ״ב שכ׳ הטור בעריבה שלשין בה כל השנה צריכה לה הגעלה ומשמע דאפי׳ לא בעי ללוש בה ואפי׳ היא של עץ לא סגי לה בלא הגעלה והיאך כתב הכא דכל כלי שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מלה בחמין ואין לומר דהא שמום שנשתמשו בכלי חרס שמחיר הכיור הוא שמום דאינו בולע כלל דזה אינו חדא דהא״כ מאי רבותיה ועוד דהא דומיא דבית שאור ובית חרוסת קתני דמשמע דבית כלי חרס שזכר מעיקרא ובין בית שאור תרווייהו בלועי אלא דתד בלע טפי מתבריה

שלטי הגבורים

א כל הכלים האסורים שישתמש בו ישראל ביין עד שלא הכשירן כראוי אסור בשתייה ומותר בהנאה אפי׳ הוא יבש כל זמן שלא עבר עליו י״ב חדש ומיהו כתב הרא״ש אם הוא כלי שאין מכניסו לקיום לא נאסר אא״כ עמד בו יינו של ישראל כ״ד שעות אבל בדבר שמכניסו לקיום יראה מלשון רש״י שנאסר כי היין מיד דכי היכי שנאסר הכלי ע״י עובד כוכבים אפי׳ לא הכניס בו יינו אלא לפי שעה וכתב הרשב״א שאם נתן בו קיתון של מים ואין כל שיש במים כדי לבטל קליפת הקנקן מותר אפי׳ בשתיה שאפי׳ אם נתנוב הקליפה ביין היא מתבטל בתוך ו׳ חלקים כדאמרי׳ לעיל רואין היין כאילו אינו והשאר מים רבים עליו ומבטלין אותו וכל שכן אם דרך ענבים בגת של עובד כוכבים שלא הכשירו שהרי החרצנים והזגים נסרכים על הקליפות ומבטלין אותן ויראה לי שאעפ״כ אסור להוציא היין דרך נקבי הכרות שהנקב אסור והיין יוצא מהם נגוע מבלי תערובת החרצנים ויאסר גם ע״כ אע״פ שאסור ליתן יין בכלי שנשתמש בהן העובד כוכבים ביין מותר ליתן בהם מים ושכר ושאר כל מיני משקין לפי שהיין פוגם אותם ולא חיישינן שמא יתן בהם יין כתב הרא״ם בתשובה אבל לטוח עליה סיד לא מהני כי מפני כובד הדריכה פעמים הוא מתבקע ולא מלינו היתר בזה בתלמוד ע״כ וז״ל שאותה שבנויים מלבנים או סידו בסיד דינה כשל חרס כתב הרשב״א שכלי הגת מהני להו הגעלה ע״י ערוי במערה מכלי ראשון עליהם ויש אוסרים ודעתו היה נוטה לדברי המקילין והכי מסתבר שא״א להניח גת בכלי ראשון רש״י כתב שאין חילוק בין גת לשאר כלים דגת נמי סגי להו בהרחה אבל אם תחלת תשמישה ע״י עובד כוכבי׳ לא שנא אם היא של אבן או של עץ כולם דין אחד להם וכן כתב הראב״ד דאף של חרס אם מתחלת תשמישה ע״י ישראל סגי ליה בנגוב ושל אבן סגי ליה בשכשוך ומסקנת הרא״ש כדברי ר״ת: וגבי חביות וכלי חרס כתב הרא״ש דלגבי הכשרן יש חילוק בין חרס לחרס ובטור א״ח סי׳ תנ״א לגבי חמץ ומלה נראה דכלי חרס הבלוע אפי׳ ע״י לוכן לא סגי ליה בהגעלה אלא בליבון וז״ל רגילין כאשכנז ליתן שכר של שעורים בחביות של חרס והתיר רבינו יואל ליתן בהם יין בפסח ע״י הגעלה דהא דאמרי׳ כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם היינו דוקא כשבלע ע״י האור אבל בצונן סגי להו בהגעלה לא שנא אם מזופף או אינו מזופף ועירוי ג׳ ימים הוי כמו הגעלה ע״כ ומיהו בפ׳ בתרא דעבודה זרה מוכח דערוי לא עדיף כהגעלה ומדברי רבינו האי יראה דלא מהני להו הגעלה לכלי חרס אפילו נשתמש בו בצונן שכתב עריבה של חרס שלשין בה כל השנה ובשעת הגעות הדיחו אותה יפה ודרכו בה ענבים או הניחוה תחת הלגור לקבל בו היין אותו היין אסור אבל בספקא כי האי מלתא לא חיישינן: וקשה בני בניהו זלה״ה על דברי

חדושי אנשי שם

מהר״ם (א) ועיין בארי״י שחילק בין אם דרך כהן אחר הזפיתה בעי קילוף ואח״כ עירוי והא דא׳ רבא נעוה ארחתו שברונה להכשירו בלא קליפה אין לו תקנה כי אם ע״י הגעלה: ואם לא דרך בה אין צריך קליפה דעירוי מפליט אף בלא קליפה כל זמן שלא דרך בה ע״ש: (ב) דהא חכמים לא איירו כלל במכניסו לקיום שהרי אפילו בשל עץ הם אוסרים במכניסו לקיום והינהו לא איירי ברישא בשל עץ כלל כי היכי דליקו שלא ומודה ר׳ בקנקנים של חרס לא היה צריך לשנות אלא ומודה ר׳ במכניסו לקיו׳:

הגהות חו״י

(א) נ״ב נ״ע שהרי של עץ קי״ל כחכמים דמשכנה ודו״ק: (ב) נ״ב הכי מוכח בגמרא מעובדא דמייתי ע״ש ודו״ק ׃

אפילו לא עמד בהן יין של איסור אלא לפי שעה כולן צריכים עירוי ואין הפרש בדינים הללו בין שתחלת תשמישן באיסור או בהיתר• מכניסן ואין מכניסן כגון כלי הגת צריכין נגוב ואם היו מזופתין בגת של עץ יקלוף את הזפת ואח"כ ינגב וכבר כתבתי למעלה שיש מי שאומר שאף בזה אין הפרש בין תחלת תשמישן באיסור או בהיתר. ויש מי שאומר דדוקא תחלת תשמישן באיסור הוא דבעי נגוב אבל בהיתר [כשאינן מזופתים] בהדחה בעלמא סגי להו וכלי זכוכית אינו מן הכלל הזה וכבר כתבתי דעתי בהן בפ' אין מעמידין [בס' אלף רנח] ולענין כלי חרס כל שאין מכניסן לקיום תחלת תשמישן בשל היתר משכשכן במים ומותרין תחלת תשמישן באיסור יש להחמיר בהן ולהצריכן עירוי מההיא גירסא דגבי כסי דבפ' אין מעמידין. מכניסן לקיום בכל ענין צריכין עירוי ואפילו לפי שעה. מכניסן ואין מכניסן כגון הגת וכליו החמירו בהן חכמים כאילו היה מכניסן לקיום לגמרי להצריכן עירוי וכבר פירשתי למעלה שיש מי שאומר שאין הפרש בין שתחלת תשמישן באיסור או בהיתר ויש מי שאומר דדוקא בשתחלת תשמישן באיסור אבל בהיתר בנגוב סגי להו ופרטי דינין הללו למדנו מקלת משמועה זו ומקלת מהלכות נודות שבפ' אין מעמידין (שם):

רבא כי משדר גולפי (א) להרפניא *סחיף להו אפומיהו וחתים להו אבירצייהו קסבר כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בהו רבנן במה

נר מצוה

רש"י

אסורין: גולפי. כדים ריקים: סחיף להן אפומייהו. [א] נותן אותם בדיסקיא ופיו למטה משום חותם: וחתים להו אבירלייהו. חותם את פי הנקב כלפי שוליהם קסבר כלים שמכניסים' לקיום אפילו לפי שעה שאינו מוסרן לעובד כוכבים אלא לפי שעה גזרו ביה רבנן כיין עצמו כי היכי דלא ליתיה

גרסינן בגמרא [דף עה:] דריש רבא נטוה ארתחו. הגת הרתיחו ברותחין ונטוה הוא גת כמו יטופון נטווה בחמר* ופירש ר"ת ז"ל ארתחו בשפיכת מים רותחין עליה שאי אפשר לגת בענין אחר ודייק מינה דעירוי דכלי ראשון דינו ככלי ראשון ואפילו קדרה שנתנוה בקדרה רותחת של איסור מכשירין אותה בעירוי דכלי ראשון והביא ראיה מן הירושלמי דגרסינן בפרק כירה עלה דמתני' האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן מלמעלן ר' יונה אמר אסור דעירוי ככלי ראשון הוא חיליה דר' יונה *(מן הדא אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח) אמר ר' יוסה תמן כלי חרס בולע תבלין אין מתבשלין היתיב רבי יוסי בר בון והא תניא [אף] בכלי נחשת כך אית לך לומר כלי נחשת בולע פירוש דמשמע ליה לר' יוסי בר' בון דהני דאיכא לאפלוגי בין בליעה לבשול ה"מ בכלי חרס שבליעתו קלה אבל בכלי נחשת שקשה לבלוע אין מבליע בו אלא חום שהוא ראוי לבשל וש"מ דעירוי ככלי ראשון הוא ועוד הביא ראיה ממה שאמרו בפסחים (דף לז:) דמוגלשין על גבי קמח פטורה מן החלה אלמא חלוטה היא משום דעירוי מבשל. והקשו עליו והא קי"ל כשמואל דאמר בפ' כילד צולין (דף עו.) דתתאה גבר וכיון שכן עירוי ודאי אינו מבשל שהרי התחתון צונן הוא ותירצו דהתם כגון שנטף מרוטבו על החרס שקלוחו נפסק אבל עירוי דכלי ראשון שאינו נפסק מבשל הוא זהו דעת *ר"ת ז"ל והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דא"כ רב עוקבא דחכים טובא האי ל"ל למעבד גדנפא לההיא דודא יערה עליו מים רותחין והמיהני עליו ז"ל למה לא חזק קושיתו יותר דהא עלה אמרינן מאן חכים למעבד כי האי מילתא אלא רב עוקבא דגברא רבא הוא קסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בגילולות אף פולטו בגילולות. [והכי פירושו] דכיון שבלעו שפתי הדוד את האיסור יפלטוהו דמה בולעו בגילולות כלומר ששפתיו לא בלעו אלא ע"י גילולות שנתזו הרתיחות שם ולא הכניסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטתה אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת ואין המים עומדין על שפתה בקבע כל כך אפ"ה פלטה שפיר כיון דלא בלעה אלא ע"י גילולות ומיהו בלא גדנפא לא הוי סגי משום דלא דמו גילולות דהדא שעתא לגילולות דכולא שתא ומ"מ אנו למדין דלא מהניא גדנפא להכשיר שפתי היורה אלא מפני שהשפתים לא בלעו אלא ע"י גילולות ואע"פ שהמים עומדין שם ע"י גדנפא יותר בקבע משפיכת המים רותחין על הכלי בלבד ומעתה היאך תועיל שפיכת מים רותחין לשאר הכלי שבלע בלא גילולות ואם נדחה לומר שלא אמר ר"ת ז"ל מים רותחין אלא בכלי שעומד בתוך כלי אחר ע"י שפיכת המים מתכסה כולו ברותחין א"כ אין עליו קושיא מדרב עוקבא דלא הוה אפשר ליה בלא גדנפא ובודאי שבשפיכת מים [רותחין] בלבד התיר ר"ת ז"ל שכך הוא ענין הגת ומש"ה דודא דר' עוקבא הוי תיובתא וראייתו מן הגת כבר דחויה דכיון דבנגוב סגי ליה אף עירוי מכלי ראשון הוא מכשירו והיאך נלמד ממנו לכלי הצריך הגעלה בכלי ראשון שיכשירנו עירוי של כלי ראשון וראייתו גם כן מן הירושלמי אינה ראיה דלאפשר דר' יוסי לא חשש להיא פירכא דר' יוסי ברבי בון משום דקסבר שאף בכלי נחשת יש לחלק בין בליעה לבשול ואדרבה התם משמע דמסקנא דירושלמי הכי הוא שאין עירוי של כלי ראשון מבשל דאמרינן התם מהו לערות עם הקלות אמר ר' זעירי בריה דר' הלל מחלוקת ר' יונה ור' יוסי ר' יצחק בר גופנא בעא קומי רבי מונא עשה כ בשבת חייב משום מבשל עשה כן בבשר בחלב חייב משום מבשל אמר ליה לא דאמר ר' זעירי אי זהו חלוט ברור כל שהאור מהלך תחתיו [איזהו תבשיל כל שהאור מהלך תחתיו] ע"כ אלמא לא סבירא להו לבני מערבא דעירוי דכלי ראשון מבשל אדרבה מקילי טפי מגמרא דילן דלדידהו לית להו בשול אלא בשהאור מהלך תחתיו ולדידן כלי ראשון דהיינו לאחר שהעבירוהו מעל גבי האור מבשל במקצת הדברים כמו שמוכיח בפרק כירה וזה שלמדו בירושלמי עירוי על גבי תבלין [מעירוי] דכלי ראשון של קדשים להו משום דס"ל דעירוי מכלי ראשון מבשל אלא לומר שכיון שהצריך בו הכתוב מריקה ושטיפה ש"מ בולע הוא הרבה עד שבליעתו קרובה לבליעת בשול דהא בכלי שני לא מניעו מריקה ושטיפה לענין קדשים ולפיכך ראוי להחמיר עליו לענין שבת משום מבשל אבל לא שיהא מבשל גמור כדי שנלמוד ממנו להגעלה שהרי אפילו כלי ראשון עצמו שהעבירוהו מעל גבי האור אינו מבשל בכל הדברים דהא אמרינן בפרק כירה (דף מב:) דמילחא לא בשלה ביה ומשמע ודאי שאין מגעילין כלי שקבל בלע מחמת כלי שהוא על גבי האור אלא ברותחין שהן בכלי שעל גבי האור שהוא ראוי לבשל כל הדברים דכבולעו כך פולטו וכל שכן שאין מגעילין בעירוי בלבד ודאמרינן בפרק כל שעה [דף ל:] לענין הגעלה דבעיא בכלי ראשון אין ענינו ככלי ראשון האמור בפ' כירה שהוא לאחר שהעבירוהו מעל גבי האור אלא דוקא שעומד על גבי האור דבכלל גדול אמרו בהגעלה כבולעו כך פולטו והיינו דאמרינן ברותחין ובכלי ראשון שאע"פ שקצת מפרשים פירש [ההיא] (שם) דעץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון דהיינו לאחר שהעבירוהו מעל גבי האור וכמו שכתבתי שם בס"ד וכן ההיא דמוגלשין על גבי קמח אינה ראיה שלא נפטר מן החלה משום בשול אלא שכיון שנעשה [כעין] גובלא והוכשר לאכילה נפטר מן החלה כעסת הכלבים וכיוצא בהן אבל לענין בשול אינו מבשל ולפיכך אין מגעילין בכעין זה כלי הצריך הגעלה בכלי ראשון ויש שדקדקו עוד מן הירושלמי שהזכרנו שהדבר הנתון בכלי שני אינו בולע מן הרוטב שלו כלל ולפיכך אם עירה [לקערה] רותחין אסורין ואחר שעירה נתן לתוכה [חתיכה] של בשר שחוטה מותרת בהדחה בעלמא וראייתם מדדייקינן לר' יונה [שכיון] שהכלי בולע מן העירוי מבשל הוא אלמא כל שאינו מבשל אינו בולע כלל הלכך כלי שני שאינו מבשל אין הדבר השרוי בתוכו בולע והמהני עליהם שאף לפי דעתם מנין להם להתיר בבשר והלא בירושלמי דחו בתחלה שאין להביא ראיה מכלי חרס מפני שהוא בולע אפילו מחום שאינו ראוי לבשל ואח"כ הוצרכו ללמדה מכלי נחשת ומנין להם שבשר וכיוצא בו לא יהא קל לבלוע ככלי חרס והרי חום של כסלים בלבד מספיק להבליע בשר כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף ח:) לא ליסחוף איניש כפלי על גבי בשרא והרמב"ן ז"ל הביא עוד ראיה שאפילו כלי שני הוא בולע מחום שאינו מספיק לבשול דבפרק כל [הבשר] (דף קיב.) אמרינן דקדרה שמלח בה אסור לאכול בו רותח משום דמליח הרי הוא כרותח ואף על פי שאין במלח משום מבשל לגבי שבת ואפילו כדקא בעי ליה [לאורתא] כדאיתא בפ' כלל גדול (דף עה:) ולא הביטותי זה ששם בפ' כלל גדול לא אמרו אלא שאין בו משום מעבד ואם התרו בו משום מעבד פטור אבל שלא יהא בו משום בשול לא למדנו עוד הביאו ראיה מדאמרינן בפ"ק דחולין (דף ח:) דלמ"ד בית השחיטה רותח סכין ששחט בה טרפה ובא לשחוט בה צריך להכשירה בחמין והרי חום של בית השחיטה פחות הוא מחום של כלי שני ואפ"ה מצריכין חמין ואף ראיה זו איני מכיר דהא אסיקנא הלכתא התם דאפילו בצונן ולפיכך עדיין אפשר לומר שכל חום שאין בו כח לבשל אינו מבליע את הכלים הקשים כדמשמע לכאורה מן הירושלמי אלא שיש לדחותו כמו שדחיתיהו למעלה שלא דנו מירושלמי מבשל מבולע עד שנלמוד ממנו שכל שאינו מבשל אינו מבליע אלא הכי גמרי שכיון שהחמיר הכתוב בעירוי דכלי ראשון להצריכו הגעלה ומריקה ושטיפה אלמא בלע טובא וכיון שכן ראוי להחמיר עליו לגבי שבת בתבלין דאילו כלי שני סגי ליה בהגעלה דכלי שני ולא מליעו לו מריקה ושטיפה: **רבא** כי הוה משדר גולפי. כדים ריקים: סחיף להו אפומיהו. נותן בדיסקיא ופיו למטה משום חותם בתוך חותם: וחתים להו אבירלייהו. חותם את פי הנקב כלפי שוליהן: קסבר כל כלי שמכניסו לקיום אפילו אין מוסרו ליד העובד כוכבים אלא לפי שעה גזרו ביה רבנן כיין עצמו. כי היכי דלא ליתי לשהויי ביד עובד כוכבים כך פרש"י ז"ל והקשה עליו הרמב"ן ז"ל היכי בעית הכא חותם בתוך חותם דהא כל היכא דליכא למיחש לנסוך [סגי] בחותם אחד ודי [לכ"ע כדאמרינן בפרק אין מעמידין (דף כט:) דחומץ ויין מבושל שלנו ביד עובד כוכבים מותרים בחותם אחד דאי] משום חליפין כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף וכ"ש משום תשמיש שעה א' דלא טרח ומזייף ולדידי לא קשיא דהתם אין העובד כוכבים יכול להחליפו אלא ביין מבושל או בחומץ שיהיה גרוע ממנו מפני שאילו היה שבחו של זה מרובה ממנו היה חלופו ניכר ומיתפס עליו כגנב ומשום שבחא פורתא לא טרח ומזייף וכדאמרינן בסוף פ' אין מעמידין [דף לט:] גבי פת פת למאי חיים ליה אי דחיטי בשערי מידע ידיע אי חמימה בקרירא מידע ידיע מאי איכא למימר דמיחלף חמימה בחמימה וקרירא בקרירא כולי האי ודאי לא טרח ומזייף אבל כאן משום תשמיש מרובה טרח ומזייף מפני ששבחו מרובה וכיון דמשום תשמיש מרובה טרח אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן שלא נתנו דבריהם לשיעורין אבל אחרים פירשו סחיף להו אפומייהו דמיהדק דיקולא אפומייהו והיינו חותם אחד וחתים להו אבירלייהו דהיינו בלוחו נקב קטן [שבשוליהן] שמוציאין משם היין וכל

זה

מחברים וכ"ש: כשלא כלי ביד עובד כוכבים צריך לסתימתו שכל כלי שהוא ביד עובד כוכבים אפילו שעה אחת צריך הכשר כפי שהכשר צריך אילו היה יין בבית עובד כוכבים ובא לקנותו ממנו ורש"י כתב שצריך חותם בתוך חותם והריב"ם כתב שדי בחותם אחד וכשהם בתרומות שהיו לצלות חביות של עץ גדולים לבית עובד כוכבים אומן יום או יומים לתקנם דבכלי גדול אין מגלין ונסתמם גם כל שעה:

הגהות הו"י
(א) ג"כ פי' לעיל סימן אלף רלח גבי טור כדמקיה:

בדפו"י סר"מ ז"ל

הגהות מא"י
[א] אפומייהו. שוליהם למעלה ופיהם למטה בשם חותם בתוך חותם כצ"ל:

סמ"ג לאוין סימן קמח טור יו"ד סי' קלו:

(ת"י יואל ב' פסוק כד)

ד"ת מ"ז וגרס במקומו וכל כלי חרס אשר יבושל בו ישבר אין לי אלא בשל נתן לתוכו רותח מנין ת"ל ישבר מ"מ אמר רבי יוסה וכו'

א מיי' פי"א מהלכות מאכלות אסורו' סמג לאוין קמח טוי"ד סי' קלט :
ב מיי' פי"ד שם סמג שם טוי"ד סי' קכא :

זה אינו אלא חותם אחד אלא שכיון שיש בכלי זה שני פתחים צריך חותם בכל אחד מהם ודאמרינן כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן ה"ה בדבר שמכניסו לקיום ואין מכניסו כגון הגת וכליו דאפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן וצריך נגוב וראיה לדבר מדאמרינן בסוף פ' ר' ישמעאל [דף ס:] גבי ההוא עובד כוכבים דאשתכח בי מעצרתא דאי איכא טופח ע"מ להטפיח בעי הדחה ובעי נגוב וכתב הרא"ה ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל דכי אמרינן אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן היינו לחוש לכתחלה וכן אם בידוע שנתן גר מצוה לתוכו יין אפילו לפי שעה אבל היכא שעבר ומשה"ה ביד עובד כוכבים בלא חותם ולא עמדה בידו אלא לפי שעה כיון דלא ידעינן בודאי דרמא ביה חמרא ואפילו אם איתא דרמא ביה חמרא לא מיתסר אלא משום גזרה בעלמא מקילין בספיקא דסגי ליה בהדחה : **במה** מנגבן רב אמר במים ואפר וכו'. הא ברטיבתא הא ביבישתא. ברטיבתא שיש בה לחלוחית יין נותן אפר תחלה ומשפשף ואח"כ מים : ביבישתא. מים תחלה ואח"כ אפר ומשפשף : תרתי תלת. ברטיבתא תרי אפר ומים ביבישתא תלת דהיינו מים ואפר ומים : ושמואל אמר תלת וארבע. ברטיבתא תלת אפר ומים ואפר ואע"פ שחוזר ונותן מים להעביר האפר הנהו מים לא חשיב דלאו לשום נגובו אתו אלא לנקותו מן האפר וארבע ביבישתא מים ואפר ומים ואפר ומיא בתראי לא קא חשיב ורב ושמואל בהא פליגי דרב לא בעי אפר אלא חדא זימנא ושמואל בעי אפר תרתי זימני בין ברטיבתא בין ביבישתא : בפומבדיתא מתנו בי רב משמיה דרב אמר תלת וארבע כדפרישנן ולשמואל ארבע ברטיבתא וחמש ביבישתא דקא חשיב מיא בתראי ולא פליגי רב ושמואל להאי לישנא דפומבדיתא אלא דרב לא חשיב [מיא] בתראי ושמואל חשיב להו וקי"ל כלישנא בתרא הלכך ברטיבתא אפר ומים ואפר ומים וביבישתא מים ואפר ומים ואפר ומים(א) : **וגרסינן** בגמ' [דף עה.] הני גורני דארמאי מהו. כלומר רדורטא"ש בלע"ז וכורכין אותן סביבות התפוח שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה והיינו עקלים דבשמעתין מהו. כלומר כיצד מכשירן(א) : אמר להו ר' אבא הגיתות הרי שהיו גיתו ובית בדיו טמאין ובקש לעשותן בטהרה הדפין. כלומר עשוין הן כמין דלת ונותנן על התפוח: ולולבין. טוטיא"ש אסקוב"א שמכבד בה את הענבים

במה *מנגבן רב אמר במים ובאפר רבה בר בר חנה אמר באפר ובמים *ולא פליגי הא ברטיבתא והא ביבישתא איתמר בי רב משמיה דרב אמרי תרתי ותלת °ושמואל אמר תלת וארבע בסורא מתנו הכי *בנהרדעא מתנו בי רב משמיה דרב אמרי תלת וארבע ושמואל אמר ארבע וחמש ולא פליגי מר חשיב מיא בתראה ומר לא חשיב מיא בתראה אמר רב יהודה הני רוקי דארמאי דמזיא מדיחן דעמרא מנגבן דכיתנא מישנן י"ב חדש ואי אית בהו קיטרי שרי להו והני דיקולי והלתא דארמאי דצרי בחבלי מדיחן ובצבתא מנגבן בכיתנא מישנן *ואי אית בהו קיטרי שרי להו : **מתני'** [ב]הלוקח כלי תשמיש מן העובד כוכבים את שדרכו להטביל יטביל להגעיל א יגעיל ללבן באור ילבן השפוד והאסכלה

רש"י

לשהוי ביד העובד כוכבים : במים ובאפר. כלומר מים תחלה ואח"כ אפר ורבה בר בר חנה אמר אפר תחלה ואח"כ מים: ברטיבתא. שיש בו לחלוחית יין נותן אפר תחלה לשפשף עד שתהא נגובה ואח"כ מדיח במים : ביבשתא . מים תחלה ואח"כ משפשף : תרתי תלת. תרתי ביבשתא מים ואפר תלת ברטיבתא אפר ומים ואפר : ושמואל אמר תלת. ברטיבתא כדאמרן אבל ביבשתא בעינן ד' מים ואפר ומים ואפר בכלהו בעינן אפר תרי זימני : בנהרדעא מתנו דרב תלת ארבע ביבשתא תלת מים ואפר ומים וברטיבתא ארבע . אפר ומים ואפר ומים והיינו נמי כדסורא אלא דלא חשיב מיא בתראי ושמואל אמר אפילו ברטיבתא ד' כדקאמר אבל ביבשתא חמש מים ואפר [מים ואפר] ומים דביבשתא נמי בעינן אפר תרי זימני : מר. בני נהרדעא חשיבי מיא בתרא ומר בני סורא לא חשיבי מיא בתרא וה"ל אבא מורי מנוחתו כבוד ועיקר פי' אחר שמעתי ואין נראה לי : רוקי דארמאי . שקין שנותנין בהן שמרים להוציא את יינם : דמזיא . של שיער אדם לא בלעי: כיתנא. פשתן בלע טפי מעמרא : קיטרי. קשרים : הלתא כוורת של שבטים שמסננין בו היין : דחייטי שתפורה בחבלים של נורי דקל : בנבת מין גומא זימרא בלשון אשכנז : שרי להו מתיר הקשרים ואחר כך מנגבן כי היין נבלע בקשרים : (א) הדפין הן עשוין כמין דלת ונותנו על התפוח: הלולבין מטאטי שקורין באשכנ"ז בעזמ"א שמכבד בו הענבים המפוזרות לאסוף : העדשים היינו גת עצמו שקורין קעלטו"ר : מדיחן במים ועל משנה זו יש לסמוך שאין צריך אפר לגת דהא רבי אבהו פשיט מיניה בתלמודא ולא אמרינן ליה אינה משנה וקתני בה דגת סגי לה בהדחה : עקלים כורכין אותו סביבות התפוח שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה וקורין לו באשכנ"ז דורכ"א : של נצרים שבטים ושל [בגבון] קונבוס לגת פעמים שהוא יותר משנים עשר חדש כגון באיפלי פעמים שהוא פחות כגון בחורפי : במי זיתים לכך נבשל הזיתים להיות רכין להוציא שומן: **מתני'** את שדרכו להטביל. כלומר הראוי לטבילה ואין צריך תיקון אחר כגון חדשים : להגעיל. כגון יורות וקדירות של מתכת : יגעיל . ובגמרא מפרש דבעו נמי טבילה .

מגבן

המתפזרים לאוספן : והעדשים. פירש רש"י ז"ל דהיינו גת עצמה ואפ"ה קתני מדיחן במים וכתב ז"ל שעל משנה זו יש לסמוך שאין צריך אפר לגת מדפשיט מינה רבי אבהו ולא אמרינן ליה זו אינה משנה דקתני בה דסגי לגת בהדחה ומתניתין קתני טיגוב וש"מ דקנו בה רבנן בתראי ופסוק דהכי הלכתא ואין זו מחוור דאי הכי לא הוי משתמיט תלמודא מלאקשוייהו אלא ודאי עדשים היינו הרחיים התחתונה שסביבת הבד ויש לה בית קבול משקה ונקראת עדשה מפני שהיא עגולה כעדשה ומפני שתיהן בכלל זה העליונה ותחתונה אמרו עדשים וראיה לדבר דעדשים אינו גת עצמו מדאמרינן בפ' המוכר את הבית (דף סו:) המוכר את הבד מכר את *[הים ופירשו בגמרא עלפחא דהיינו] עדשים ואי עדשים היינו בד היכי קתני המוכר את הבד מכר את עדשים הא לאו לישנא דתנאי הוא ולא קתני הכי בבתרא דהתם אלא ש"מ שאינה גת עצמה אלא רחיים שפירשנו ומתוך שאין היין שוהה בהן [כמו] בגת ובד עצמן הקלו בהכשרן וקתני תו העקלים. דהיינו גורני שפרשתי למעלה: של נצרים. דהיינו שבטים : ושל בלבון דהיינו קנבוס : מנגבן. משום דבלעי טפי : ושל סיפה ושל גמי מיישנן. משום דבלעי טפי טובא : וכמה מיישנן שנים עשר חדש רשב"ג אומר מניחם מגת לגת ונובד לבד : היינו ת"ק איכא בינייהו חרפי ואפלי. כלומר דמגת לגת פעמים שהם יותר משנים עשר חדש *[ולת"ק י"ב חדש] שלמים בעינן ובהכי סגי דלית הלכתא כרשב"ג אלא במתניתין אבל בברייתא לא הלכך הלוקח גיגיות של עובד כוכבים צריך לנגבם אלא אם כן הוא יודע בבירור שעברו שנים עשר חדש משכלו ימי הבציר של אשתקד ועד אותו זמן שהוא מתשמש בה ור"ת ז"ל אומר שאם שכח ולא עשה נגוב והוא יודע אם עברו שנים עשר חדש מסוף הגת של אשתקד ועד שדרך בה יש להתיר משום דהתם גיתות של עובד כוכבים אינן בנות שנתן ולא עוד אלא אפילו דרך בה העובד כוכבים עצמו והלך אחריו ישראל להתיר בלא נגוב התיר הרב ז"ל משום הפסד ונתן טעם לדבר משום דעכשיו שדורכין ברגל אין היין נבלע בו כל כך כמו שהיה נבלע בגתות הראשונים שהיו דורכין לפעמים בקורה ומחמת כובד הקורה היה נבלע היין ועוד מאותו [טעם] שאמר הוא ז"ל דהתם ייכן בטל בס' כמו שכתבנו למעלה ומה שיוצא ע"י נגוב אינו אלא מעט ועוד דהוה ליה כתמרא חדתי בעעבי ושרי כרבא [דף ס.] דאמר בתר שמא אזלינן דה"ל מין במינו ובנותן טעם אפילו הוו הענבים דרוכות קצת מותר דאמרינן [דף עג.] סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו וקתני תו [דף עה.] ר' יוסי אומר הרוצה לטהרן מיד הולטן במי זיתים. כלומר הולטן אשקלד"ר בלע"ז מלשון חלוט ואבישה ומי זיתים היינו שדרך לבשל את הזיתים לעשותן רכין לעשות שמן ואין זו הגעלה גמורה דבתר הכי קתני או מגעיל ברותחין רשב"ג אומר משום ר' יוסי מניחן תחת הצנור שמימיו מקלחין או במעין שמימיו רודפין וכמה שונה כדרך שאמרו במשרות כך אמרו ביין נסך ובתר הכי בעי תלמודא [שם] וכמה עונה אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן או יום או לילה ואמרי לה חצי יום וחצי לילה ולא פליגי כאן בתקופת ניסן ותשרי כאן בתקופת תמוז וטבת : כלומר דבתקופת ניסן ותשרי שהיום והלילה שוים או יום או לילה ובתקופת תמוז וטבת שאין היום והלילה שוים חצי יום וחצי לילה דשנים עשר שעות שלמות בעינן וכתב הראב"ד ז"ל דהלוקח עקלין שאין המים מתגברין בהן סגי בצנור שמימיו מקלחין אבל טדות וקנקנין וכן שאר כלים האסורים לא סגי להו בהכי שהרי כיון שיש להם בית קבול כשהמים נכנסין לתוכן אינן מקלחין ולא רודפין : **הני** רוקי דארמאי . משמרת כמין שק שנותנין בהן שמרים להוציא את יינן: דמזיא. של שער אדם דלא בלעי כדאמרינן בפרק מפנין (דף קכח:) אין שחוטה בשער : דעמרא. מנגבן שדינן ככלי עץ. כיתנא. בלע טפי מעמרא ומשום הכי מיישנן שדינן ככלי חרס : הני דיקולא סלים : והלתא דארמאי. סורת ומסננין בהן היין : דצירי בחבלי. שהן עשויות בחבלים : דנבחתא . של מיני קש דקים : ואי אית ביה קטרי שרי להו . פירש רש"י ז"ל מתירן ואחר כך מנגבן נראה מדבריו דדוקא בנגוב צריך היתר קשרים אבל ביישון והדחה לא ואין משמע של דבר כן דכיון דאמרינן סתמא אי אית ביה קטרי שרי להו משמע דאיישון דסמיך ליה נמי קאי ולפיכך היה נראה שיישון ונגוב צריכין היתר קשרים והוא הדין דצריכין קלוף זפת בכלים מזופתין אבל במתני' ועירוי א"צ לקלוף את הזפת כמו שכתבנו למעלה וה"ה שאינו צריך היתר קשרים אבל דעת הר"מ במז"ל כדברי רש"י ז"ל שלא הוצרך לקלוף את הזפת לא ביישון ולא בעירוי אלא בנגוב לבדו והראב"ד ז"ל מצריך קליפת זפת והיתר קשרים בכולן חוץ מן ההדחה : **גרסינן** בגמרא [דף עה:] עם הארץ שהושיט ידו לגת ונגע באשכלות אשכול וכל סביבותיו טמאין וכל הגת כלה טהורה. ושכח בגמרא תנ"פ [שין] מאלך בגת טהורות וכתב רבינו שמואל ז"ל שכן הדין לענין יין נסך שאם נגע עובד כוכבים באשכול לא אשכול אסור וכל הגת כולה מותרת ונראה שטעמו ז"ל שאע"פ שמשקה טופח על מנת להטפיח חבור לטומאה ולטהרה [דף עב.] וכל שכן ליין נסך ה"מ בבוסה כאן וכאן משקה טופח על מנת להטפיח מחברה אבל כאן בטל הוא על גבי אשכול ואינו חבור ליין שבגת : **מתני'** הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים את שדרכו להטביל . כלי הראוי לטהר בטבילה ואינו צריך יגרון הכשר אחר כגון כלי שתשמישו על ידי צונן : יטביל . והא לא צריך ומאי יטביל ידית : להגעיל במים רותחין . כגון כלי שתשמישו בכך דהיינו יורות וקדרות של מתכות יגעיל ובגמרא קאמר שכולן צריכין טבילה :

מלבנן

פ"א בפומבדית'

חדושי אנשי שם
מהר"ם (א) והאשרי והמרדכי כתבו דאיסור דרבנן הוא והלך אחר המיקל וכ"כ טוי"ד סי' קלה וסגי ביבש במי' ואפר ומים ובלח אפר ומים עכ"ל :

הגהות חו"י (א) ל"ל פי' רש"י ד"ה הדפין עד שומן שייך לגמ' :

הגהות הב"ח (א) ל"ל אותם:

א וכדין הגעלת כלים איכא פלוגתא לפרש"י ז"ל נראה דכשהוא מגעיל כלי אינו פולט עד שיהא הכלי שמגעילין בו מרתיחתו והקשו עליו התוספות לאחר שנחו המים מרתיחתן היאך מפליטין וכי יש הגעלה בפושרין ופי' שם שהכלי אינו פולט עד שיהיה שבע מבליעה ומשום הכי צריך ליזהר כשמגעילין כלים להניחם במים זמן מרובה עד שיהיו שבעים לבלוע ואח"כ יפלטו . והקשו עליו מאן לימא לן בשיהיה שבע לבלוע . [illegible]

מלבנן באור . כדמפרש והא"ל: השפוד והאסכלא . שתשמישן על ידי האור: אסכלא . אגרדיל"ה בלע"ז: שפה . לוטשה באבן של נפחים מול"א בלע"ז ושפה מלשון [שופינא] לימא"ר בלע"ז : ודעת רש"י ז"ל דלהתירה לחתוך בה צונן הוא ששנינו שפה והיא טהורה ומוסיף עלה בברייתא בגמרא [דף עו:] ונועצה עשרה פעמים בקרקע [כלומר] שאע"פ ששפה צריך לנועצה [ואמרינן עלה ולאכול בה צונן] ומאי דשייר במתני' מפרש בברייתא בגמרא אבל להכשירה לחתוך בה רותח צריכה הגעלה או ליבון ואין פירוש זה מחוור שהילך שנה התנא מקלת הכשרו של סכין ושייר מקצתו מאי שייר בשאר כלים דהאי שייר ועוד דפשטיה דעובדא דשבור מלכא המוזכר בגמרא [דף עו:] לא משמע הכי שלא הזכירו בו שיפה כלל [אלא] נעיצה לפיכך פירשו ששיפה ונעיצה שני הכשרין הן לחתוך בה צונן ובכל חד מינייהו סגי ותנא דמתניתין תנא שיפה ובברייתא אמרו שאם אינו שפה נועצה ובין לפרש"י ז"ל בין לפירוש זה יש לדקדק מה ראה [תנא] במתני' ששנה בשפוד ואסכלה הכשרו [של] רותח ובסכין הכשרו של צונן יש לומר שהכשרו של רותח לא היה צריך לשנותו בשפוד ואסכלה ולא בסכין לפי שכבר הוא בכלל מה ששנה להגעיל יגעיל ללבן באור ילבן באור אלא שהוצרך לשנותו בשפוד ואסכלה שמפני ששנינו בהן לענין קדשים (זבחים דף צו:) דבהגעלה סגי להו כדאיתא בגמרא [דף עה.] קמ"ל דהכא מלבנן והכשרו של צונן נמי בשפוד ואסכלה לא היה צריך לשנותו לפי שאין להן תשמיש בצונן ואי נמי משתמש בהן בצונן פשיטא דבהדחה בעלמא סגי להו כדין כלי תשמישו של צונן אלא שבסכין משום דאגב דוחקא דסכינא בלע מה שחותכין ממנו הוא שצריך שיפה או נעיצה אפילו בצונן ולפיכך שנה הכשרו ואחרים אומרים דשיפה דמתני' במקום הכשר גדול עומדת ואפילו לחתוך בו רותח ובגמרא מפרשים הכשרו לחתוך בו צונן דהיינו נעיצה וכן דעת הר"מ במז"ל בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות ויש לפירוש זה הוכחה בירושלמי דגרסינן התם רבי בא בשם רב יהודה הדא דתימר בסכין קטנה אבל בסכין גדולה צריכה ליבון ומפרשי' ליה דאשיפה דמתני' קאי ואם כן הוא הירושלמי מוכיח דשיפה לחתוך בה רותח נשנית שאם אתה אומר לחתוך בה צונן למה אמרו דגדולה צריכה ליבון בשיפה תסגי לה כקטנה דקטנה נמי כי סגי לה בשיפה לאו משום דלא בלע [טפי] שהרי אתה אוסר אותה לחתוך בה רותח אלא היינו טעמא דמשום דבתר שיפה לא פלטה בצונן וכיון שכן אפילו לגדולה נמי תסגי ליה בשיפה אלא ודאי לחתוך בה רותח שנינו ושיפה במקום הגעלה עומדת ולפיכך אמרו בירושלמי דדוקא בסכין קטנה הוא דסגי לה בשיפה שהיא עומדת במקום הגעלה אבל בגדולה צריכה ליבון ולא מסתרי לא בשיפה ולא בהגעלה לפי שכיון שפעמים שצולין בה הויא לה כשפוד וכבר כתבתי בפרק כל שעה שדעת רש"י ז"ל והרבה מן המפרשים שאין לסמוך על הירושלמי [במה] שאמר דגדולה צריכה ליבון שהם סוברים דפליגא אגמרא דילן ואף ע"פ שלפעמים צולין בה אנן בכל כלי בתר רוב תשמישו אזלינן שהרי כוסות וצלוחיות וקיתוניות ששנינו בהן בגמרא מדיחן ואפ"ה סגי להו בהדחה וסכין גדולה גם כן אע"פ שלפעמים משתמשין בה ע"י האור אין רוב תשמישה בכך ומש"ה מסקינן בפרק כל שעה (דף ל:) אידי ואידי ברותחים ובכלי ראשון ולא מפלגינן בין גדולה לקטנה והארכתי שם בס"ד ויש שמקילין לומר דכלי שתשמישו ע"י האור אם בא להשתמש בה בחמין [ולא באור] בהגעלה סגי ליה שכל מה שיפלוט בחמין כבר פלט בהגעלה ראשונה ואין הדבר נראה שכיון שיש בו בלע של איסור עד שאתה אוסרו להשתמש בו ע"י האור שמא יפלוט יותר בהמין שניים : **גמ'** וכולן . כלומר אף הנגעלין והמלובנין צריכין טבילה בארבעים סאה : כל דבר אשר יבא באש . שנשתמשו בו בני מדין ע"י האור : תעבירו באש . כענין שבלעו האיסור יפלטו : וטהר . קרא יתירא הוא להוסיף טהרה אחרת דהיינו טבילה : זוגא דסרבלא . מספרים שגוזזין בהם בגדי צמר הואיל וגזרת הכתוב הוא ולאו משום פליטת האיסור דהא חדשים לא בלעי מידי ומצרכה להו טבילה : כלי סעודה אמורים בפרשה . דהא כתיב כל דבר אשר יבא באש דאין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צרכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר דהיינו טבילה אבל זוגא דסרבלא לא : וכמעשה שהיה . בכלי מדין שהיו הכלים חלוטין לישראל : מאני דמרמרא . אדמה ולפיעי בקר מעורבין ועושין מהן כלי : כלי מתכות אמורין . לענין טבילה בכלי עובדי כוכבים דכתיב אך את הזהב ואת הכסף : זכוכית שנשתבר ראוי להתיכו ולעשותו כלי : קוניא . ורנ"ס בלע"ז והלכתא כסופו . ומיהו איכא מ"ד *דדוקא כשהוא מחופה מבית ומחוץ ולפיכך כל שאינו מחופה [מבפנים] טבילתו בלא ברכה : משכנתא מאי . ולא איפשיטא ופסק בה הר"מ במז"ל בפרק י"ז מה' מאכלות אסורות לקולא והא"ל לטעמיה שהוא כתב שם דטבילת כלים מדברי סופרים היא ומיהו בגמרא מוכח בהדיא דכל היכא דמתחזי דלעתי' דעובד כוכבים לשקועי בעי טבילה [אבל הראב"ד ז"ל כתב דמשכנתא צריכה טבילה] :

דעת תוס' מהר"ם

ד"ס

ת"ר הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים וכו' מדיחן ומטבילן . פירשו בירושלמי שצריך להטבילן מפני שיצאו מטומאתו של עובד כוכבים ונכנסו לקדושתו של ישראל ולפיכך נראה שצריך להכשיר הכלי תחלה לפי מה שהוא בהדחה או בהגעלה או בלבון ואחר כך יטבילנו אבל אם הטבילו תחלה הרי הוא בשעת טבילה בטומאתו כטובל ושרץ בידו והכי דייק לישנא דברייתא דקתני מדיחן ומטבילן מגעילן ומטבילן מלבנן ומטבילן ומיהו הראב"ד ז"ל כתב דלכתחלה הוא שצריך לעשות כן דקרא נמי הכי משמע תעבירו באש דהיינו לבון ובתר הכי וטהר דהיינו טבילה אבל דיעבד אי אפיך לית לן בה ומ"מ צריך שיזהר מדבר החוצץ בו שהרי הקישה הכתוב לטבילת נדה כדאיתא בגמרא [דף עה:] ועוד דקדק הראב"ד ז"ל מדקתני מדיחן מטבילן שצריך לשפשף היטב במים בידו בשעת הדחה ולא שיעביר עליו המים בנחת דאם כן למה הוצרכו להדחה ולהטבילה תסגי ליה בטבילה לחוד וגם נראה שצריך לשוטפו במים אחר השפשוף והיינו דתנן בזבחים פרק דם חטאת (דף צו:) מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס ובכוס אסור קאמר דומיא דכלי אסור

רש"י

מלבנן. באור כדמפרש: השפוד והאסכלא. גרדי"ל בלע"ז ובלשון אשכנ"ז רוש"ט שהשמישן באור ע"י צלייה: שפה. לוטשה באבן של נפחים : **גמ'** תנא וכולן אף המוגעלין והמלובנין : וטהר . קרא יתירה הוסיף לך הכתוב טהרה על תעבירו באש : זוגא דסרבלא . מספרים שגוזזין בהן בגדי צמר הואיל וגזירת הכתוב הוא ולא משום פליטת האיסור דהא (א) חדשים לא בלעי מידי המצריכין להו טבילה : כלי סעודה אמורים בפרשה. דכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלי צורכי סעוד' ובהנהו כתיב וטהר דהיינו טבילה אבל זוגא דסרבלא לא : וכמעשה שהיה. במדין שהיו הכלים חלוטין לישראל : מנא דמרמרא. אדמה ולפיעי בקר מעורבין ועושין מהן כלי : כלי מתכות. אמורים גבי טביל' דכתיב אך את הזהב ואת הכסף וגו': יש להן תקנה . דכשנשתברו ראוי להתיכן ולעשותן כלי כמו כלי מתכות: קוניא. כלי חרס מחופה באבר : משכנתא . אם עובד כוכבים משכן כלי לישראל : בעיא היא . אי בעי טבילה אי לא דקי"ל נותן טעם לפגם מותר והתם כלי עובדי כוכבים אינן בני

תורה אור

מלבנן באור והסכין שפה והיא טהורה : **גמ'** תנא וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה מנא הני מילי אמר רבא אמר קרא (במדבר לא) תעבירו באש וטהר הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אפילו כלים חדשים דהא ישנים כי מלבנן באור כחדשים דמו ואפ' הכי בעו טבילה מתקיף לה רב ששת אי הכי אפי זוגא דסרבלא נמי אמר רבא כלי סעודה אמורין בפרשה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה אבל שאולין לא רב יצחק בר יוסף זבן מאני דמרמרא חדתא מעובד כוכבים סבר לאטבולה אמר ליה ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מיפרשא ליה מיניה דרבי יוחנן כלי מתכות אמורין בפרשה אמר רב אשי הני כלי זכוכית הואיל וכי נשברו יש להן תקנה ככלי מתכות דמו קוניא פליגי בה רב אחאי ורבינא חד אמר כתחלתו וחד אמר כסופו והילכתא כסופו פירוש תחילתו כלי חרס ובסוף מחפו ליה במיני מתכות כגון בדיל ועופרת הילכך ככלי מתכות דמו וצריכי טבילה משכנתא בעיא ולא איפשיטא תנו רבנן הלוקח כלי תשמיש מן העובד כוכבים דברים שלא נשתמש בהן כל

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ונ"ש ס"ל להקשות אברייתא דהא אחר הגעלה ולבון כתה דמיו"ל דגזירת הכתוב דווקא בכלים אסורים :

אסור דאיירי בגויה אלו דברי הרב ז"ל: **וכולן** שנשתמש בהן עד שלא הטביל ועד שלא הגעיל ועד שלא לבן תניא חדא אסור ותניא אידך מותר ולא קשיא הא כמ"ד *[נותן טעם לפגם אסור הא כמ"ד] נותן טעם לפגם מותר. כך הוא בגמרא וכתב הראב"ד ז"ל דהטביל לאו בדוקא נקיט ליה דמשום דהיא טבילה ליכא מאן דאסר דאי בחדשים אין כאן בלע כלל ואי בישנים אף הן לאחר שנכשרו בהגעלה או בלבון לא נשאר בהן בלע ולמה יאסר תבשיל שנתן בתוכה מפני שלא הטבילה ואי אמרת דהאי טבילה הדחה היא

רש"י

בני יומן: לתוך יורה גדולה. שיהיו רותחין עוברין על כולה: מהדר לה לישה. עושה לה שפה של עיסה סביב פיה כדי שיתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתה: כבולעו. כעין שבלעה שפת היורה את האיסור כך תפלטהו: בניצוצות. לא בלעה אלא ע"י ניצוצות שניתזין הרתיחות שם כי לא הכניסה ליורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטתה אף ע"פ שלא הכניסה ליורה אחרת הואיל ונתמלאה יפה מעלה ניצוצות על שפתה ופלטה ומיהו שפה דלישה צריך לעשות דהא לא כן דילמא לא הוי ממסקה ניצוצות על שפתה בחד זמנא מכל איסור שנתבשל בו כמה פעמים ואם לא העלה ניצוצות בפעם ראשונה תעלה בפעם אחרת: נועצה. אף על פי ששפה ויש מפרשים שפה בבגד צמר להעביר השמנונית: שאין בה גומות. בעובי רחבה שלא תהא שמנונית בגומות:

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא מסכת ע"ז

כל עיקר מטבילן והם טהורים דברים שנשתמש בהן על ידי צונן כגון כוסות וצלוחיות וקתוניות מדיחן ומטבילן והם טהורין דברים שנשתמש בהן על ידי חמין כגון היורות והקומקומסין והמחמי חמין מגעילן ומטבילן והן טהורין דברים שנשתמש בהן על ידי האור כגון השפודים והאסכלאות מלבנן ומטבילן והן טהורין וכולן א°שנשתמש בהן עד שלא יטביל עד שלא יגעיל ועד שלא ילבן מותר דקיימא לן נותן טעם לפגם מותר שלא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא *ועד כמה מלבנן אמר ר' מני עד שתשיר קליפתן וביצד מגעילן אמר רב הונא יורה קטנה לתוך יורה גדולה ויורה גדולה מהדר לה *לישה אפומה וממליה מיא ומרתיח לה שכבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות:

ב°והסכין א שפה והיא טהורה אמר רב הונא נועצה עשר פעמים בקרקע אמר רבא במקום קשה אמר רב כהנא ובסכין יפה שאין בה גומות תניא נמי הכי סכין יפה שאין בה גומות נועצה עשרה פעמים בקרקע אמר רב הונא בריה דרב יהושע לאכול בה צונן:

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת ע"ז

תוספות

וכדנקיט לה תנא דמתני' בלשון טבילה וכדתנן להטביל יטביל שפירושו להדיח ליתא דתנא דברייתא לא נקיט לה להדיחה בלשון טבילה דהא קתני מדיחן ומטבילן ועוד אי בהדחה קאמר מאי נותן טעם לפגם איכא הרי טיחת האסור שעל פני הכלי הרי היא בעינה כ"ז שלא הדיח ואינה נפגמה מיוס לחברו כאיסור עצמו וזהו דעת הרב ז"ל אבל אחרים כתבו דהאי שלא הטביל שלא הדיח קאמר ונקיט להדחה בלשון טבילה כדנקיט לה תנא דמתני' דתנן את שדרכו להטביל [יטביל] ואע"ג דהאי תנא [דברייתא] תני מדיחן ומטבילן דאלמא לא נקיט לה להדחה בלשון טבילה היינו משום דבעי למתני ומטבילן דלא מצי תני *מטבילן אלא הטביל דהכא מהדחה קאמר שאע"פ שלא הדיח שרי לפי שטיחת האיסור שעל פני הכלי נפגמה מיוס לחברו כבלע שבתוכו ואינו כאיסור עצמו וכן דעת הר"מ במז"ל ולפי פירוש זה כתב הרמב"ן ז"ל שמכאן יש ללמוד שכל שנשתמש בו יי"נ ואח"כ נתן בו ישראל יין כיון שלא היה בן יומו שרי בדיעבד

דנ"ט לפגם הוא דהא אמרינן הכא דכוסות שנשתמש בהן עד שלא הדיחן שרי משום נותן טעם לפגם וסתם תשמישן של כוסות ביין הוא אלמא דכי היכי דאמרינן בשאר כל האיסורין שכלי שאינו בן יומו פוגם ה"נ ביי"נ ולפי זה אמר הרב ז"ל שכל מה ששנינו בנודות העובד כוכבים וקנקניהם אינו אלא להכשירן לכתחלה א"נ בבני יומן אבל בשאינן בני יומן בדיעבד יין הכנוס בהן שרי ואני אומר שאף לדברי הרב ז"ל שהוא סובר שכוסות הללו מחמת היין נאסרו ואפ"ה שרי יין שנתן לתוכן משום נותן טעם לפגם אין כאן ראיה להתיר יין שכנס ישראל בכלים הצריכין עירוי כנודות העובד כוכבים וקנקניהם לפי שכוסות הללו אין היין בלוע בתוכן אלא טיחה בעלמא הוא שיש ממנו על פניהם כעין זוהמא דמשום הכי שרו בהדחה ואותה טיחה שעל פניהם היא פוגמת את היין אבל כלים שהיין נבלע לתוכן אין אותה בליעה פוגמת את היין כלל אדרבה הנכון מוכיח שכל שהכלי מיושן הרבה בתשמישו של יין הוא משביח יין הנתון לתוכו כל שהדיחוהו יפה להעביר מה שנדבק מהיין על פניו ולפיכך אין להתיר יין שנתנו בכליהן שמכניסין לקיום ואע"פ שאינן בני יומן ואף הרב ז"ל לא אמרה אלא להלכה אבל לא למעשה: **לא** אסרה תורה אלא קדרה בת יומא. דברי רש"י ז"ל מטין שכל שעברה עליה לילה אחת בלא בשול אע"פ שלא שהתה מעת לעת בין תבשיל לתבשיל אין דינה כבת יומא אלא פוגמת היא וסימן לדבר עבור צורה דקדשים ואף בתוספות כתבו כן אלא שהקשו בשלמא אי בעינן מעת לעת היינו דכתיב בכלי חרס אשר תבושל בו ישבר לפי שאיפשר שיעשה נותר ולא יהא נפגם וכיון שהלה עליו תורת שבירה או הגעלה או לא פקעה אלא אי אמרת דבלילה תליא מלתא למה הצריכתו שבירה או מריקה ושטיפה והרי בשעה שנעשה נותר נפגם ושרי ולדידי לא קשיא שכבר פרשתי למעלה שבלוע הבלוע בקדרה שאינה בת יומא ראוי לגר הוא ומעצמו אסור אלא שמפני שאינו משביח תערובתו אלא פוגם הוא שאינו אוסר תערובתו וכיון שעדיין שם נותר עליו נותה תורה לבעלו כשם שנותה לשרפו וביעור נותר הבלוע בכלי ראתה תורה שהוא שבירה בכלי חרס או הגעלה בכלי מתכות:

גרסינן בגמרא [דף עו.] עלה דמתני' דתנן השפוד והאסכלא מלבנן באור והא אנן תנן גבי קדשים השפוד והאסכלא מגעילן. ופרקינן התם התירא בלע הכא איסורא בלע. ומיהא שמעינן דכל היכא דהיתרא בלע אף הכלים הצריכין לבון די להם בהגעלה ומכאן יש לדון לענין חמץ בפסח דאפילו כלים הצריכין לבון בשאר איסורין סיהא די להם בהגעלה ואחרים חולקין והארכתי בזה בפרק כל שעה: **יורה** קטנה בתוך יורה גדולה. שיהו רותחין עוברין על כולה: מהדר ליה לישה אפומא. שפה של עיסה סביבות פיה כדי שתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתיה: כבולעו. כענין שבלעו שפתי היורה את האיסור יפלטהו מה בולעו לא היה [אלא] ע"י ניצוצות. שניתזו הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטתה אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת הואיל ונתמלאת יפה אע"פ שלא עמדו המים בקבע על שפתה שריא ומיהו גדנפא בעינן משום דלא דמו ניצוצות דחדא שעתא לניצוצות דכוליה שתא: **נועצה** עשרה פעמים בקרקע. פירש רש"י ז"ל אע"פ ששפה או שהוא הכשר אחר וכמו שכתבתי במשנתינו וכתבו בתוספות דעשרה פעמים לאו דוקא והיינו דבירושלמי גרסינן שלשה פעמים דאלמא דהאי דאמרינן בגמרא דילן עשרה פעמים אינו אלא לומר שצריך שינעצנה בקרקע כדי להעביר טיחת האיסור שעל פניה יפה יפה: ובסכין יפה שאין בה גומות. בעובי רוחבה כדי שלא תתעכב שמנונית בגומא: ולאכול בה צונן. אבל רותח לא סגי לה בהכי אלא צריכה אחד ממיני ההכשרין שכתבתי במשנתינו:

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

דל"ע מיהו קודם זמן איסור חמץ בכלי הבלוע מהיתר נראה דאין לחוש ללבן מקום הגומות ולהגעיל אח"כ דאף ע"פ שיבלע מקום המלובן מחמץ הנפלט מן הכלי הוא לי' נ"ט בנ"ט דומיא דדגים שעלו בקערה ודכות' נוהגי' לכתחלה הרא"ש קודם זמן איסורו ולא תפשי למ"ד דנ"ט בר נ"ט שרי דוקא בדיעבד אבל לא לכתחילה שכתבנו בדין דגים שעלו בקערה והאפשר דהמצריכים להגעיל הכלי שמגעיל בו אפי' כלי בלוע מהיתר ונראה דכי היכי דיש לגומות והכי נמי יש לחוש לידות הכלי והסכיני' שהם בענין שהאיסור ממש יכנס בתוך הקדרה ואינו יכול לנקותם וכן בטלאי שהתירו להגעיל לאחר הגעיל הכלי קודם הטלאי צריך ליזהר שלא יהא סדק בין הטלאי והכלי שגוף האיסור נכנס לשם דלעול' בעינן גוף האיסור אין הגעלה מועלת כלום דליכא טעמא דכבולעו כך פולטו רק גבי הטעם ומיי' פי"ז מה' מ"א וסמ"ג לאוין קל"ז הסכימו דסכין של עובד כוכבי' לחתוך בה צונן סגי בנעיצת עשרה פעמים בקרקע קש' אם אין בה גומות אבל לחתוך בה רותח והוא קטן אפי' אין בה גומות צריך ליבון וגדול שיש בו גומות אפי' לחתוך בו צונן צריך ליבון ולדידהו אם הפתיז הסכין כולו במשחזת הוי כמו הליבון ונראה הטעם [illegible] מסירה מן הסכין כדי קליפה כמו שמסיר הליבון אבל השפשוף בפחמין במקום הגומות כתב סמ"ג דאינו מועיל והטוי"ד סי' קכ"א כתב דסכינין של עובדי כוכבים שנשתמשו בהן עובדי כוכבים בין גדולים בין קטנים אם בא להשתמש [illegible] נועצה ג"פ בקרקע קשה שיהיה הקרקע קשה בכל נעיצה ונעיצה או שפה במשחזת של נפחים היטב על פני כולה וסגי אבל אם בא להשתמש רותח צריך הגעלה ברותחין אם אין בו גומות ואם יש בו גומות אסור להשתמש בו [illegible] בין בחמין עד שיתלבנו היטב וכתב בשם אביו דבסכינים קטנים שאין בהם גומות שהעובד כוכבים נשתמש בהם ע"י האור אפי' לא ליבן אלא חודו כדרך שנשתמש בו העובד כוכבים ע"י האש שפיר דמי ומדברי הטור שכתב [illegible] צריך שיפה ע"ג המשחזת קצת נראה דלדידיה אין השחזה כמו הליבון מדקא מדמי שיפה ע"ג המשחזת לנעיצה בקרקע קשה ואין זה דיוק דאיפשר דשיפה ע"ג משחזת לאו היינו השחזה דהשחזה על גב משחזת מעביר גלדא [illegible] בין והשיפה אינה מעבירת גלדא והטור כתב בשם רש"י דלאתשמיש צונן צריך שיפה ונעיצה ואם בא להשתמש בהן בחמין כתב הר"ן בשם רש"י דבין אם הם גדולים או קטנים סגי להו בהגעלה וכן הוא דעת הר"ן והטור [illegible] בצ"א דכשהוכשר הסכין של עובדי כוכבים לחתוך בה צונן אי יכול להתוך בו דבר חריף כמו צונן כל עוד שהוא צונן דבכה"ג לא מצינן להאי חריפות דצונן כאילו חתך בו רותח ומרדכי שם פרק קמא דחולין כתב דסכין של [illegible] כוכבים שאין בה גומות ובא להתוך בה צונן סגי בנעיצ' י' פעמים בקרקע קשה אבל אם יש בו גומות לא סגי בנעיצ' ויש לו לשפשפה בלבן או בפחם שיכנס בגומות וכ"כ הר"ן בסכין שחתך בה בשר ורוצה לחתוך בה [illegible] או איפכא דהדין כך ומעתה לכל הפירושים ברור דסכין של ישראל שהעובדי כוכבים חתך בו האיסור אם וידענו בו שלא נשתמש בו על ידי האור כלל סגי ליה בהגעלה ל"ש גדול ול"ש קטן דהא כל מה שהצריכו ליבון לסכין [illegible] אלא מטעם דבסתמא ברור לנו שנשתמשו בו ע"י האור אם כן היכא דראינו מתחילה ועד סוף את תשמישו ולא נשתמש בו ע"י האור סגי בהגעלה אליבא דכ"ע אם הוא יפה שאין בה גומות ואם רוצה להשתמש בו בצונן אפילו הוא גדול סגי בנעיצה קרקע קשה כדלעיל ולכל הפירושים אפי' לא נשתמש העובדי כוכבים בסכין ע"י האור לא סגי לי' בלא הגעלה לפחות כשרוצה להשתמש בו בחמין:

לשון ריא"ז היתה גת של עץ שזפתה העובדי כוכבים בין שדרך בה בין שלא דרך בה צריך לקלף את הזפת ואם לא זפתה אלא שדרך בה בלבד מדיחה והיא טהורה כב"ה כיצד הוא מניגוב אם היתה הגת לחה נותן אפר תחילה ומשפשף ואח"כ רוחצה במים ועוד משפשפה באפר ואח"כ רוחצה במים תחילה ואח"כ משפשפה באפר ואח"כ רוחצה במים להעביר ומלאו כל הרביעה בלחה אפר ומים ואפר ומים והמשה ביבשה מים ואפר ומים ואפר ומים כמבואר בקו' הראיות: המבשל בכלי עובדי כוכבים אם היו כלים בני יומן שנתבשל בהן האיסור אותו היום הרי התבשיל דהא אסור ואע"פ ששפשפן יפה ואפילו אם הגעיל כלים הראויין ללבן שהרי אמרה תורה כל אשר יבא באש תעבירו באש כל המתבשל בו אסור כמבואר בקו' הראיות ואם לא היו כלים בני יומן אע"פ שאסור לבשל בהן ה עד שיטהר' כהלכתן אם בשל בהן מותר לפי שהאיסור שנתבשל בו מאתמול כבר הופגם טעמו ליום המחרת והרי הוא נותן טעם לפגם וכל הנטל"פ מותר דלא אסרה תורה פליטת האיסור בכלי מדין אלא בקדרה בת [illegible] הסכינים הגדולים שצולין בהם הרבה כעין השפודין דינן כשפודין כמו שביאר מז"ס סכין קטנה שאין דרכה אלא בחתיכה משפשפה יפה בגלגל של אבן שמשחיזין אותו בו וזו היא הגעלתה הואיל ואין דרכה אלא בחתיכה [illegible] שרי הוא מעביר כל שמנוניתה וכל בליעתה והיא נעכרת לכל דבר ואפילו לחתוך בה רותח ולא אמר הגעל' בסכין אלא בסכיני' גדולים שהן כשפודין ורוצים לטהרן בפסח מפליטת החמץ שבהן כמו שביאר מז"ס:

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טור יו"ד סי' כג קיג קכב קמה:

ב מיי' שם סמג לאוין קמח קלז טוי"ד סי' קכא [א"ח] סי' תנא תנב:

שלטי הגבורים

א ודין סכינין של עובד כוכבים שנשתמש בהן באיסור מדברי ר"ת שם בתוספות יראה דצריך ליבון להכשירה לפי דבלעו איסור והליבון הוא או כדי שתשבר קליפתם או כדי שיהו נצוצות ניתזות סימנו אבל בהגעלה לא סגי דדוקא היכא דבלעו היתר כגון שנשתמשו בו חמץ או חלב ובא להשתמש בהן מלח או בשר אז סגי בהגעלה שאע"פ שהשתא שפולטין פולטין איסור מיהו כי בלעי היתר בלעי והלכך סגי בהגעלה ודוקא היכא שהסכינים או הכלי של עובד כוכבים שבא להכשיר בלעי האיסור ע"י האור כגון סכינים גדולים שצולים בהם על גב גחלים והוי תשמישן על ידי האור אינהו הוא דצריכי ליבון אבל סכינים קטנים שאין תשמישן ע"י האור סגי להו בהגעלה ולא חיישינן דלמא איתרמי ואשתמש בהו ע"י האור כיון דאין תשמישן לכך ומיימ' כתב דאפי' הם קטנים לא סגי להו בליבון שפעמים שמהפך בו העובד כוכבים בשר אגל האש או מתקן בו כר חלב בעוד שהוא דולק ואפי' אין בו גומות לא סגי ליה בליבון והא דכשיש גומות אין מועיל הגעלה לאו משום טעם שננעל בגומא דנימא שאינו יכול לצאת דאי משום הא י"ל דכבולעו כך פולטו כדאמר גבי טלאי של כלי דכי היכי דבולע עם הטלאי כך פולט אלא היינו טעמא משום דדילמא איכא ממשות האיסור בתוך הגומא שאין ההגעלה מועיל לו כלום דאין ההגעלה רק לטעם הבלוע ולא לממשות האיסור הלכך צריך להסירו ואם הגומא בענין שאינו יכול לנקותו צריך ליבון כי האש ישרוף הכל ומשום השמן הנקרש על פני הסכין מצריכין גם השחזה ושפוי לכלי קודם הגעלה מיהו היה נראה שאם ליבן מקום הגומות דוקא שאז יכול להגעיל הכלי אח"כ דומיא דכלי ארוך שמגעילו מכל צד ומה שבאמצע מלבנו כדאיתא בטור א"ח סי' תנ"א אלא שי"ל שאם הכלי הוא של איסור דלא סגי בהכי כי מה שליבן כבר יצא מידי איסורו ונפלט ממנו וכי הדר מגעיל הכלי מתפשט האיסור הנבלע בשאר הכלי במקום המלובן ובולע האיסור הנפלט ממנו דאותו מקום הנלבן אינו טרוד לפלוט אלא לבלוע ודמי למגעיל כלי היתר שכבר נגעל עם כלי איסור שלא נגעל שהכלי הנגעל כבר נאסר מפליטת כלי שהוא מגעיל עתה כדמוכח שם להדיא בטור א"ח סי' תנ"א ותנ"ב דהמגעיל לאחר זמן איסור חמץ יש ליזהר מכל זה אליבא

ספר מרדכי ממסכת עבודה זרה

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחדושי דינים רבים:

עם **הגהות הרמ"א ז"ל**. והן מסוגרות בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדף מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי:

תשצ [דף ב ע"א] **לפני** אידיהן של עובדי כוכבים פי' ר"ת כל מקח וממכר שרי לעובדי כוכבים ביום אידו ולא אסר במשנתנו אלא מידי דהקריבת דוקא והכי פירושו אסור לשאת מהן *מעות ולתת להם מידי דהקרובת חילופיהם אבל שאר דברים שרו דלא שייך אזיל ומודה במקח וממכר דלאו בחנם בא לו ואינו יודע אם ירויח או אם יפסיד ולא חזינן טעמא דאזיל ומודה רק גבי להשאילו ולהלוותו ולפורעו והאידנא שרי הכל משום דקי"ל בגוייהו דלא אזלו ומודו: [דף ו ע"ב] והלכתא כרשב"ל [*רי"ף] ובסמ"ג פסק כר' יוחנן משום דהלכתא כותיה לגבי רשב"ל בר מתלתא דפ' החולץ ור' יוחנן ורשב"ל לא פליגי הכא אלא לפני אידיהן אבל ביום אידיהן מודו תרווייהו דאסור מיהו בזמן הזה מותר אפילו לכתחלה: **תשצא** לא יושיט (א) אדם כוס לנזיר [כיון] דכולי עלמא לא בדילי מיניה דשמא ישתה אבל נבילה מותר להושיט לישראל דכ"ע בדילי מיניה: **תשצב** [דף ח ע"א] אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר יו"כ אומר פירוש באלהי נצור ומיהו נראה דרבים יאמר אפי' באמצע תפלתו וע"כ אומר סליחות בברכת סלח לנו ואפילו בשלש הראשונות זכרנו ומי כמוך: [דף י ע"א] ממאי דלמא שבקה לאלפא קמא כו' **תשצג** כאן משמע דאם לא כתב שנות סכום הכלל לא האלפים ולא המאות רק כתב שנות סכום הפרט כשר: מעשה היה בכתובה אחת שטעה הסופר וכתב שנות אלפים ודילג ארבעת ושאלו לה"ר יצחק מווינ"א מה דינה של כתובה זו והשיב נראה בעיני שהכתובה כשרה היא בדיעבד דסתם אלפים משמע שפיר ד' אלפים הואיל וליכא יותר מד' אלפים ואע"ג דמיעוט אלפים שנים בהא ליכא למיפשל הואיל ולא כתב אלפיים בב' יודי"ן יש לנו לפרש אלפים הכתובים ארבעה ולהכשיר הכתובה הואיל ולא נפיק מיניה חורבא לענין גוביינא כדאמר פרק מי שהיה נשוי הנהו תרי שטרי דאתו לקמיה דרב יוסף חד הוה כתוב ביה בחמשה בניסן וחד [*הוה] כתוב בניסן כו': **תשצד** [דף יט ע"ב] שלים במקרא שלים במשנה אומר ר"ת השתא דלא עבדינן הכי משום דהתלמוד בבל בלול במקרא במשנה *ובהגדות כדאיתא פ' זה בורר ועוד שאנו קורין (*בו) בכל יום פרשת הקרבנות ומשנת איזהו מקומן ובריית' דר' ישמעאל: [דף ו ע"ב] לא אסקליה הוא ליה איבה **תשצה** גם מכאן יש ראיה להתיר בזמן הזה משום איבה: [*ברי"ף] ידענא ליה דלא פלח גם מכאן יש ראיה שאין לאסור בזמן הזה לפני חגיהם וביום חגיהם משום כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו דהא רב יהודה מתיר מטעם דידעינן להו דלא פלחי: שלא יושיט כו' פסק בסה"ג דאסור ליתן יין נסך למומר דאע"פ שחטא ישראל הוא ודוקא דקאי בתרי עברי דנהרא גם מכאן מוכיח בה"ג דמותר להלוותן בזמן הזה אע"פ שהן נוהגין [*מן המעות] הקרובת עבודת כוכבים לשמש ביום חגם לפי שאין נוהגים לשמש כל כך שלא יוכלו למצוא אותו דבר מועט ללוות מעובדי כוכבים אחרים אפילו לא היינו מלוים להם וכן אומר רבי אבי העזרי בספרו משם אביו רבינו יואל להתיר (*להלוות על) [א] [למכור לעובד כוכבים] בגדי הכומרים שמרננים בהם לעבודת כוכבים כל היכא דאית להם לכומרים אחריני אע"ג דברור (*קא זבני) [*דקנו] לעבודת כוכבים שרי[ג] **תשצו** [דף ז ע"א] *נשאל לחכם ואסר אל ישאל לחכם ויתיר והכי נמי איתא בירושלמי ת"ח שהתיר אין חבירו רשאי לאסור ופי' ר"י דכל הני מיירי כגון דפליגי בסברא דכיון שהתיר הראשון אין השני יכול לאסור כיון דלא (מוכח) [*בא מכח. מ"ו] משנה ובריית' אבל ע"י ראיות הא תנן פ' א' דיני ממונות הטמאות והטהרות מחזירין בין לזכות בין לחובה והכי אשכחן בכמה דוכתי וכן בפ' אלו טרפות [*מ"ט] גבי ההיא מחטא דאשתכח בסימפונא רבה דכבדא מר מטריף ומר מכשיר ונראה דקפידא דהכא לא קאי אשואל דהשואל יש לו לשאול לכל מי שירצה [*רק שיגלה לזה מה שזה אמרו בו. סמ"ג ותוס' ד"ז] דמתוך כך ידקדקו בדבר וישאו ויתנו אלו כנגד אלו עד שיהיו שוין ויצא הדבר לאור והקפידא הויא לנשאל וראיה פ"ק דנדה ילתא אייתי דמא לקמיה דרבה בר בר חנה וטמי ליה לקמיה דר"י בר' יהודה ודכי ליה ופריך והיכי עביד הכי והתניא חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר ומשני כו' ומדפריך לר"י בר יהודה היכי עביד הכי ולא פריך ילתא היכי עבדת הכי והתניא הנשאל לחכם וכו' אלמא דלשואל לא הוי קפידא רק לנשאל: **תשצז** בשל סופרים הלך אחר המיקל פר"ת והוא הדין לכל היכא דאמרי שבתלמוד ורש"י פירש בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר האחרון וכן פי' גבי חלב דאקשתא ודאייתרא וריב"א פי' דכל היכא דאמרי שבתלמוד כטפל לגבי עיקר ורב האי גאון פסק בשער ז' כליבנא בתרא: **תשצח** [דף יג ע"א] הנושא והנותן ביריד של עובדי כוכבים כו' דוקא כשהמכס כדי לקנות ממנו המשמשי עבודת כוכבים כי האי גוונא מהגה אסור ויש מקומות שבונין לעבודת כוכבים וקבלו הסוחרים דמכל דבר שימכרו ויקנו יתנו פשוט לשם עבודת כוכבים אסור דמהגה אסור גם אם אמר יותר מן הסכום ועוד פשוט אפילו לא הזכיר לצורך עבודת כוכבים שהגיע לומר כן בשביל הישראל שמא [*יחזור בהמקח] אסור דהשתא יוציא מכיסו של ישראל דאם לא היה הבנין היה מוחל לו: **תשצט** אין מקדישין כו' ע"כ אל יאמר אדם אני נותן להקדש אלא יאמר אני נותן חפץ זו לצדקה או דמיו כ"כ בסה"ג וכתב ר"ב דהשתא לא דייקו בני אדם בלישני ודעת המקדישין הוא לצדקה כדאמרי' פרק סדר תענית הרי הן עליך הקדש ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל: נועל דלת בפניה כו' וצער בעלי חיים דרבנן הוא ואתי דרבנן דאמרי אין מקדשין משום דחשו לתקלה ודחי צער בעלי חיים דרבנן ומכאן הוכיח רבינו אליעזר ממיץ בס"י **תת** דמותר לעשות כן לבכור בזמן הזה כדי שלא יבוא לידי תקלה ור"י אוסר בבכור משום דמותר כשיש בו מום ולא דמי להכא אם הקדיש דאפילו כי נפל ביה מומא אסור משום דקנסוה [לרי"ף] ואי פריק ליה בשוה פרוטה [*שפיר דמי] ויטילוהו לים המלח שלם או שוחקו וזורקו בשאר נהרות וכן כשאדם פודה כרם רבעי צריך לשחוק הדינר ולזורקו בנהר: **מתני'** אצטרובלא ולבונה **תתא** מכאן דאסור למכור לכומרים לבונה דמידי דתקרובת הוא וכאילו פירש לעבודת כוכבים וכן בגביעים שקנה מישראל [*אחר] שפגמו עובד כוכבים וביטלו אסור למכור לעובד כוכבים דבשביל פגימה קטנה אינו מניח מלהתת בו יין לפני עבודת כוכבים שלו וכן הקרובת אסור למכור דעוברין משום ולפני עור לא תתן מכשול וכן שעוה אסור למכור לכל עובד כוכבים ביום איד ולא ביום שלפניו דכל אלה הוי כמו פירש והנך פירשו אסור אבל למכור שעוה בשאר הימים ולבונה לשאר עובדי כוכבים מותר למכור דתנן סתמא מותר והא סתמא הוא: [דף טו ע"א] והוה ליה מחמר אחר בהמתו וא"ת אמאי לא אמרינן עשה דעבר אלמען ינוח וגו' וי"ל דהאי עבירה לאו תלויה בגופו ובדבריו אלא בבהמתו ולא הוה גזרינן משום הכי אבל מחמר הייט עבירה התלויה בדבריו: אי משום נסיוני לא ידענא לקלא **תתב** אומר ר"ת דמהאי טעמא מותר בזמן הזה למכור אפילו בהמה טמאה לעובד כוכבים דאין אנו בקיאין בקלא

[*כתוב בא"ז וז"ל אבל אם קבל מרבותיו יכול לטמא או לטהר לאסור ולהתיר ואפילו מילתא דתלוי בשיקול הדעת כרי המורה לאכול הוא בעצמו מן הדבר כדי לברר הלכה. ומיהו ליטול מנה במאתי' ממה שהתיר משמע בהדיא דאסור ע"כ. א"ז]:

וגם אין אנו רגילין לקנות להשאיל ולהשכיר לו וליכא למיחש לא משום נסיוני ולא משום שאלה ושכירות: **תתג** [דף טז ע"א] לפרסאי דמגנו עלן ומהאי טעמא לדידן מותר למכור פריוטת וחרבות לעובד כוכבים: [דף יט ע"ב] וא"ר אלעזר ואם בנאן שכרן מותר מכאן פסק ר"י דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ומיהו אינה משתלמת אלא לבסוף עי' פ"ב דקדושין ופרק איזהו נשך ופרק הגוזל קמא: **תתד** [דף כ ע"א] לא תתן להם מתנת חנם והיינו כר' יהודה דאמר דברים ככתבן לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה אבל לעובד כוכבים בנתינה לא ובתוספתא שנינו אם היה שכנו ומכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו: **תתה** [דף כא ע"א] ובחו"ל מוכרין להם בתים והא דאמרי' לא תתן להם חנייה בקרקע היינו דוקא בא"י ובלבד שלא יעשנה שכונה נראה הטעם משום דלמא מייעלו עלה על ישראל הדר בשכונתיה וקטלי ליה או מזקי ליה ולהאי טעמא [אם אין] ישראל דר בכל אותו רחוב מותר למכור אפילו לעובדי כוכבים. שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך ועכשיו רגילות הוא להשכיר בית לעובד כוכבים אע"פ שמכניסין לתוכו עבודת כוכבים ואומר ר"י שמא לא אסרה תורה אלא כשמביא עבודת כוכבים להשהותה בקביעות ימים רבים ועכשיו אין רגילות לעשות כן ועוד היה אומר"י [*עי' בתוס' שם] טעם להתיר משום דגרסינן בירושלמי אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו הא במקום שאמרו למכור כגון בחוצה לארץ מוכר אפילו לבית דירה [ומשכיר אפילו לבית דירה והיה אומר הטעם דבחוצה לארץ לא מקרי ביתך כי אם בארץ ישראל] **תתו** אבל שדהו לעובד כוכבים שרי [פי' להשכיר] דארים אריסותיה קא עביד מכאן התיר ר"ת קיבולת שהנכרי מקבל עליו לבנות ביתו של ישראל והתיר ר"ת לבנות אפילו בשבת דנכרי קבלנותיה קא עביד כדאמרינן הכא דעובד כוכבים אריסותיה קא עביד ור"י חולק ואומר דוקא שדה שרגילות לקבל באריסות למחצה לשליש ולרביע אמרינן עובד כוכבים אריסותיה קא עביד אבל בית רגילות לשכור פועלים שכירי יום ולא יאמרו הרואים נכרי קבלנותיה קא עביד ואף ר"ת כשבנה ביתו לא רצה שיבנו לו ביתו בשבת עיין פ"ק דשבת ובסוף פרק כל כתבי. ודוקא מותר להשכיר שדהו למחצה לשליש ולרביע דהיינו אריסות אבל קבלנות כגון אתן לך מעות כך וכך ותחרוש שדה שלי או תקצור בכך וכך שדה שלי אסור אם עשהו הנכרי בשבת: ואם בלאו לחשבון אסור **תתז** [דף כב ע"א] פי' אם לא התנה מתחלה ולקח הנכרי דמי שבת מעצמו בלא טווי ישראל וא"ל ישראל כמה שבתות נטלת ואטול גם אני כנגדן ימי החול אסור משום דהנכרי הוא כשכיר שבת ושלוחו של ישראל הוא: וכתב בספר התרומה זה הכלל ישראל שיש לו שדה או כרם אם מניחו לנכרי למחצה לשליש ולרביע מותר הנכרי לחרוש ולזמור בהן בשבת ואם הישראל נותן לו מעות בשכרו אפילו בקיבולת אסור כיון שהוא במחובר וישראל ונכרי שיש להם שדה (ג) או כרם או תנור או מרחץ אסור לישראל לומר לנכרי טרח אתה בשבת ואני או שלוחי נטרח בחול יום א' כנגד השבת ואם התנו מתחלה קודם שקנה השדה שלא יהיה לו חלק בשדה ביום השבת כי אם לנכרי מותר ולגבי ערלה מותר לומר לנכרי עמול וזמור בשני הערלה ותטול הפירות של אותה השנה ואני או שלוחי נטרח ונזמור אחרי כן כנגדן ואטול הפירות זה מותר וכשר הדבר אפילו לא התנה מתחלה והטעם משום דהנכרי טרח בשני ערלה והפירות שלו הן ויטול הישראל בשאר השנים ולא מיחזי כאלו הישראל מכר והחליף פירות ערלה: **תתח** ונשאל לר"ש ישראל ונכרי שיש להם תנור בשותפות מהו לומר לנכרי טול אתה שבוע של פסח ואני אטול אחרי כן והשיב דמתנה כן קודם הפסח ומותר וכן ישראל שרגיל לקבל ככרות ממערופיא שלו בכל יום מותר לקבל אחר הפסח התחיכן ובפרק כל שעה פירשתי: **תתט** [*ברי"ף] אסור לאדם שיעשה שותפות עם עובד כוכבים פר"ת דאם נתחייב לו שבועה מותר לקבלה מדלא מסיק אסור לקבל שבועה מן העובד כוכבים אלא קאמר אסור לעשות שותפות שמא יבא לידי שבועה משמע דאם עשה שותפות מותר לקבלו והא דקאמר והא קעבר אלא ישמע על פיך אסמכתא בעלמא הוא ובדיעבד להציל מידם מותר ורשב"ם פירש דאסור אפילו היכא דנתחייב כבר והבי"ס פירש מפני הקבלה דוקא בימיהם ששם עבודת כוכבים משמע לשון שררות ואלהות אבל היכא שהקדשים שלהם נקראים בשמות של בני אדם אין קפידא בהזכרתם והקרא מוכיח כן ושם אלהים אחרים לא תזכירו עיין פ' ד' מיתות: **תתי** מזוזה חובת הדר הוא פירוש כשאינו דר בבית אינו חייב לעשות מזוזה אע"ג שהיא שלו דתרתי בעינן וליכא לפרושי חובת הדר הוא אע"ג שאינה שלו דהא אמרינן במנחות השואל בית בחוצה לארץ או שוכר כל שלשים יום פטור מן המזוזה מכאן ואילך חייב ואי מדאורייתא חייב אע"פ שאין הבית שלו למה פטור כל שלשים יום אלא ש"מ דמן התורה פטור כשאינה שלו משום דדרשינן ביתך ולא בית חברך אבל לאחר שלשים חייב מדרבנן משום דהעולם סוברים שהוא שלו א"נ י"ל דלעולם חייב מדאורייתא אע"פ שאינו שלו והא דאמרינן פטור כל שלשים יום משום דבעינן שיהא קבוע בדירתו ואינו קבוע עד שלשים יום וה"ר אביגדור שאל לחמיו ה"ר חיים בית שישראל ועובד כוכבים שותפין בו אם חייב במזוזה מהיאת דראשית הגז דלא קאמר אלא ביתך למה לי למעוטי שותפות של עובד כוכבים מכלל דשותפות דעובד כוכבים חייב במזוזה או דלמא כיון דכתיב למען ירבו ימיכם דמרבינן מיניה שותפות ממילא שמעינן דלא דבר הכתוב אלא בשותפות שמניהם ישראלים שהקפידה תורה בריבוי ימיהם ומביתך לא מצי למעוטי שותפות דעובד כוכבים דאם כן ימין מנא לן ואין לומר מביתך דפשה שניה הוא למעוטי שואל ושוכר דפטור מן התורה כדמשמע פרק התכלת וה"ר חיים השיב נראה לי דבית שישראל ועובד כוכבים שותפין בו פטור מן המזוזה והאריך ולא נפניתי עתה להאריך בזה: **סליק פירקא**

תתיא אין מעמידין בהמה בפונדקאות כו' אומר ר"ת דקי"ל כשיטא דרבי פרת (*בתלמוד) [*בגמרא] דקאמר מתני' ר"א היא דחייש לרביעה אבל רבנן פליגי עליה דתניא פרת חטאת רא"א אין נקחית מן העובדי כוכבים וחכ"א כשרה ואנן קי"ל כחכמים דסתם מתני' דפ"ק מקום שנהגו למכור מוכרין דלרביעה לא חיישינן ומותר להעמיד בהמה בין העובדי כוכבים בלא שומר ישראל: **תתיב** [דף כו ע"א] עובדת כוכבים מילדת בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא (*ביתו) [*בינה] לבינה והכי תניא נמי גבי מיניקה. עובדת כוכבים מיניקה בנה של ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה *אבל לא בינה לבינה אבל אם בת ישראל הולכת חוץ לעיר אין לה להניח בנה יחידי לעובדת כוכבים מיניקת ואם יש נשים ישראליות בעיר יכול להיות שמותר שרגילות לבא שם לראות בנה של ישראלית ובלילה לכל הפחות אסור להניק שמזמן שכיבה והולך העובדת כוכבים בייחוד:

[*וז"ל הסמ"ג סי' סר"ס וכתב רבינו ברוך ונראה דאפילו אין ישראל בבית מותר אם יש בעיר ישראל יוצא ונכנס אבל הלכו כל הישראלים ונשארה המניקת עובדת כוכבים בעיר ה"ז אסור עכ"ל הסמ"ג וצ"ל שסדיוט היינו מה שכתב המרדכי הה"כ ואם יש נשים ישראליות בעיר יכול להיות שמותר שרגילות לבא שם לראות בנה של ישראל עכ"ל אלמא דזה שכתב בתוס' בזמן שאחרות עומדות על גבה פי' המרדכי לאו דוקא עומדות ע"ג אלא היה יוצא ונכנס והיינו כדעת הסמ"ג

שלטי הגבורים

(א) גדול המלוה ועושה משום דדואג טפי: (ג) וה"ה בשדה ומרחץ כגון בשדה וכרם ודלא כדברי שמתירין בתנור ומרחץ ואומר דדוקא שדה אסור משום דמשתכח חלק ישראל בחול משום עבודת עובד כוכבים בשבת ודאיתא בש"ס דתניא בתוספתא דדמאי ישראל ועכו"ם שקבלו מרחץ בשותפות לא יאמר ישראל לעכו"ם טול אתה

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] כן במעשי מונה כתב יד מהר"ר שכנא ז"ל ה"ה וכן מצאתיו באגודה: [ג] ובספר יראים סי' ע' כתב ז"ל כי צריך לישראל ליזהר שלא יהנה ולא יקח במשכון מתשמישי עבודת כוכבים שעובדו בהן כוכבים ונויי עבודת כוכבים שנתנאות בהן ע"כ ואינו מחלק בין יש לכומרים אחריני או לא משמע בכל ענין אסור: מכאן

התניא אמריק גבי מילדת ומניקה דאסורה אפילו בשכר לפי שמגדלת בן לעבודת כוכבים ומיהו מותר לרפאות את העובד כוכבים כדאיתא פ' מי שאחזו רב שימי בר אשי עביד לה להוא עובד כוכבים כו' ויש לדחות דשמא להתחכם ברפואות שרי א"נ העובד כוכבים ידע דהיה בקי ברפואה זו ושרי משום איבה. סבר רב יוסף למימר אוקי בשכר שרי כו' ומסיק דאסור ומיהו אם היהודית יש לה חלב יותר ומצטערת מרוב חלב מותר לה להניק בן עובד כוכבים: תתיד כנעני לא מעלין [*ולא מורידין לא מעלין] משום דהוי כמוליד בן לעבודת כוכבים שהוא מצילו מן המיתה *ולא מורידין ומיהו במלחמה בהא אמרי' בקדושין טוב שבכנענים הרוג: שמי מכאן מומר לעבודת כוכבים פירוש אם הוא מומר להיאבון כדמסיק וה"ה דאסור להלוותו ברבית והואיל וריבתה תורה לכל אבדת אחיך לרבות את המומר אבל אם הוא מומר לעבודת כוכבים להכעיס דקא שביק התירא ואכיל איסורא מין הוא והיו מורידין אותו ולא מעלין וגם מותר להלוותו ברבית וכן פסק רבי אבי העזרי וה"ר אליעזר ברבי שלמה היה אוסר להלוותן ברבית משום ולפני עור לא תתן מכשול דהא אסור ללוות ברבית: תתטו [דף כז ע"ב] כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן ובתלמוד קאמר אם היה מומחה מותר שמעינן מהכא דמותר להתרפאות מן העובד כוכבים חולי שאין בו סכנה אפי' אינו מומחה ומן המומחה מותר אפי' יש בו סכנה אבל מן המינין האדוקין בעבודת כוכבים אסור להתרפאות שיש חולי לפי שמלחשין בשם עבודה כוכבים וה"ה מן הכותי שיודע ללחוש בשם עבודת כוכבים וטעמא כדאמר תלמודא דע"י כן מימשך בתרייהו*: [דף כח ע"א] איכא ביניהו גב היד וגב הרגל פר"י וכגון שלא באה מחמה ברזל אבל אם באה מחמת ברזל אפילו שלא על גב היד וגב הרגל מחללין עליו את השבת כדקאמרינן לקמן בפירקין בתלמוד האי פדעתא מחללין עליו את השבת משום דהוי הכאה ע"י חרב ולאו היינו ע"ג היד ועל גב הרגל: [*ברי"ף] בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה נראה לר"י דמיירי שאומר לו העובד כוכבים דאינו יכול (ג) להתרפאות בשאר העץ אלא בזה שגדל לפני עבודת כוכבים או משום *ד"א לחוש בשם עבודה כוכבים דאתי למיטעי בתר עבודת כוכבים אבל אם אמר ליקח ממי המעין או מאילן פלוני ואינו מוצא דבר זה כי אם בעבודת כוכבים זה מותר כיון שלא תלה רפיאתו בעבודת כוכבים ואם היה מוצאו במקום אחר היה מועילו כמו אלו כדאמרי' בירושל': מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה יהרג ואל יעבור ול"ג תהרג ואל תעבור משום דהיא קרקע עולם כדאמר פרק בן סורר ומורה גבי אסתר וכן משמע בריש כתובות גבי ולידרש להו דאונס שרי ור"י אומר דאפילו אי גרסינן הכא תהרג ואל תעבור אתי שפיר ומיירי כגון שאמר לה להביא את הערוה עליה לעשות מעשה: כי פליגי דלא אפשר וקא מכוין פר"י דמיירי כגון דלא הוי פסיק רישיה ולא ימות דא"כ היכי קאמר בלישנא קמא לא אפשר ולא קא מכוין דכ"ע לא פליגי דשרי והא מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות וצריך לדחוק דכל הני דמייתי בפ"ב דפסחים והיא דלאו של היכל ומשלשלין את האומנין כולהו אינו פסיק רישיה וריח נמי יכולין לסתום פיהם והוטמייהו דבפסיק רישיה ליכא מאן (דאמר) דשרי. ולא אפשר דכולה שמעתין פר"י דמיירי לא אפשר כדרכן אלא בטורח גדול כי ההוא דשלשול האומנין בקופות דחשיב לא אפשר: [דף כט ע"א] המסתפר מן העובד כוכבים תתטז כתב בסמ"ג דאסור להסתפר מן העובד כוכבים בייחוד ואפילו במקום רבים נראה דאסור דאמר רב חנא איתי לי דעברי אדר"מ ואם היה ישראל רואה במראה מותר ודוקא מסתפר אבל בחנם לראות במראה אם הוא נאה אסור משום ולא ילבש גבר שמלת אשה ושל בית ר"ג התירו להם לראות במראה מפני שהם זקוקין למלכות והא דתנן פ' שואל אין רואין במראה בשבת ומפרש במראה של מתכת משום שמא ישיר נימין המדולדלין משמע הא בחול שרי מיירי באשה א"נ בשל רבן גמליאל וביתו שהתירו להם אבל לדידן אסור אף בחול וי"מ דהא דאסור לאיש לראות במראה בחול לדידן היינו ללקט לבנות מתוך שחורות דבהכי מיתני התם גבי אשה: אי משום אינסוכי לא מינסך ליה משמע תתיז דאומן ויין מבושל שלנו אם נגע בו עובד כוכבים אין בכך כלום וכן בבוסר יש מתירין במגע עובד כוכבים והטעם משום דתנן פרק כל הגט מבעת כניסה מים לבוסר מדקרי ליה מים אין שם יין עליו אמנם ר"ת הקפיד על רבי משולם שהיה מנהיג היתר במגע עובד כוכבים לאומן שלנו דאין אנו בקיאין מתי קרוי יין ומתי קרוי אומן וגם בריתיה הלא וטעמא אמרא פליגי פרק המוכר פירות וגם אין אנו בקיאין מתי קרוי בוסר הלכך יש לאסור מגע עובד כוכבים בבוסר ובאומן אבל יין מבושל אע"פ שחולקין בפרק כירה אי הפסירו זהו בישולו גבי שמן מ"מ לאחר שהרתיח בלא מותר בו מגע עובד כוכבים לכ"ע דאז קרוי מבושל לכ"ע וגם אל לר"י על יין מבושל שנתערב בו מעט *יין חי ונגע בו עובד כוכבים ולא היה ידוע אם היה במבושל ס' כנגד יין החי והשיב דאם יש מן הדבש ס' כנגד הנסך אני מכשירו כאלו אין בו יין מבושל אלא דבש מטעם סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו דהיינו הדבש רבה עליו ומבטלו: [דף ל ע"א] אלונתית כבריתא מותרת משום דכבר נתערב היין במשקה ואע"פ שהיין נותן טעם במשקה שרי לכך נותנו עמהם אעפ"כ אין נאסר במגע העובד כוכבים מכאן התיר *ר"ת יין שישראל נותן לתוך התבשיל ונגע בו העובד כוכבים קודם שהרתיח האש ועוד ראיה מדתניא בתוספתא אלונתית של עובד כוכבים אסורה מפני שתחלתה יין נסך משמע הא תחלתה יין של ישראל מותר במגע עובד כוכבים כיון שנתערב במשקים אחרים [ג]: הגה"ה אמנם בתוס' ה"ר ישראל מצאתי שנהגו לאסור ועוד דרש"י פירש דאלונתית כבריתא מותרת בהנאה: ר' יוסי אומר בכלים כל שהוא נראה לפרש בכלים כל שהוא אין רב כן מעט יש בהן משום גלוי דסבירא ליה דאין המרה נאבדת בכלי אבל בקרקע עד ארבעים סאה יש בו משום גלוי ולא יותר ממ' סאה: פסה הותי בית בחיא נ"ל גלוסקא אחת בית השחי כמו יהי פסת בר בארץ: הגה"ה מכאן יש להתיר שאלב"א שנגע בו העובד כוכבים וכמו כן חרדל שנגע בו העובד כוכבים: [דף לא ע"א] אמר רב יהודה ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי אמר רב הלכה כר"א הימנה הא רב גופיה פסק לקמן בפירקין

שכתב בשם ר"י וכתב מורי מהר"ם לורית שכתב בנ"א הוריו לסמ"ג מה שאמר כאן אם הלכו כולם חוץ לעיר משמע אבל לא הלכו חוץ לעיר א"נ יוצא ונכנס ולעיל אמר היכא דאין שישראל בבית דצריך יוצא ונכנס וי"ל דדוקא כשהמניקת בעיר ולא בבית א"נ יוצא ונכנס אבל אם המניקת בבית ישראל צריך ישראל יוצא ונכנס כאותה בית. וי"א כאן בישראל אחד כאן בישראלים הרבה מדאמר לעיל אם יש ישראל ואח"כ אמר כל הישראלים אבל אין נ"ל לחלק בין ישראל אחד לישראלים הרבה עכ"ל. ונ"ל ההדיוט דדברי המרדכי הם כדברי הסמ"ג וצריך ליישב כן שמוכיחות כן בדבריו. ואין להקשות כיון דתני בתוספתא עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל בזמן שאחרת עומדת ע"ג מנא להו לסמ"ג ומרדכי לפרש כן בזמן שיוצא ונכנס מותר אע"ג דתניא בתוספתא עומדת ע"ג וי"ל דסיפא דהוספתא מוכיח כן מדקאמר אבל לא בינה לבינה ואי היה עומדת ע"ג דוקא הל"ל אבל לא בזמן שיוצא ונכנס אלא לאו ש"מ יוצא ונכנס מותר ועומד ע"ג שייט יוצא ונכנס כדאמר בריש חולין דף ד' אמר לך יוצא ונכנס העומד על גבו דמי נל"ה]:

[*מיהו לתת לו מתנת הנס מותר אם הוא שכינו או מכירו דבכך אינו מצילו מן המיתה והכי נמי אמרינן מפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל]:

[*ועי' בפי' ראשית הנז. ושמעתי שמורי הר"ר מרדכי התיר להניח להן ללחוש ליהודי על מכתו ואמר בשם הר"ר מנחם שפירא נ"ל כי הם גורמים הרפואה ולא המלות לכך אין נפקותא אפילו הם מזכירים וכו' הגהת מ"י]:

[*לשון תוס' דף ל' ואומר ריצב"א דדוקא תבשיל לפי שאין היין ניכר בעין כלל אבל כשמשימין אותו בשומין או בחרדל שמא יש לחוש למגע עובד כוכבים לפי שהוא בעין יותר וכן הלכה למעשה. מהר"ם]:

הבי"ת אסור בחותם א' חתיכת דג בשר יין תכלת והירץ ה"ר אהרן ברבי יוסי דהא דשרי יין בחותם אחד היינו כי נכיר חותמו כגון ששתמו וחתמו והלך הישראל אחר הזמן קודם ששברו החותם והכירו והא דאמר רב חבי"ת בחותם אחד אסור היינו כשאין מכירו דאז צריך חותם בתוך חותם והשתא אתי שפיר הא דאמרי' לקמן היכי דמי חותם בתוך חותם היינו אליבא דהלכתא גם אליבא דר' אליעזר היכא שלא הכיר חותמו ומיהו אפילו אם לא ילך הישראל שחתמו להכיר מה שחתם תתיח נראה שמועיל שישלח כתב ידו אל הישראל ששולח לו חבית באיזו ענין חתמו וגם יודיע לעובד כוכבים שהוליכו שהוא כותב בו ואז מירתת העובד כוכבים מלזייף ור"י בר' יהודה כ' דהא דקי"ל כר' אליעזר דלא חיים לזיוף ה"מ בימיהם דחביות שלהם היו של חרס וסגי בחותם אחד ע"פ החבית אבל חבית של עץ שלנו שהפרודות מחוברין זה לזה יכול לתחוב חודו של סכין ויוציא היין דרך שם ויתחוב בו קוץ למלאות הנקב והמחמיר תע"ב (*ורש"י) [ור"י. מ"י] השיב לו דאין חילוק בין חבית שלנו לחבית שלהם שהרי התלמוד לא איירי אלא בסתימת *פי המגופה אבל בסתימת דופני החבית לא חיישינן אע"ג דתרוייהו של חרס המגיפה והחבית וכיון דיש חילוק בין מגופת חרס ולדופני חרס ה"ה בשל עץ כי אין לחוש שיוציא היין דרך הסדק מדופני החבית משום דופני החבית שלא יתקלקלו: שריקה וחתימה פירש ריב"ן שריקה טח בטיט (ד) וחתימה בכתיבת האותיות על הטיט והיכא דנתקלקל החותם יש מדמין לטהרות דאמרינן המניח כליו בחלון של אוליירון ונעל והתם בחותם אע"פ שמצא פתח פתוח וחותם מקולקל כליו טהורות וכן חותם שאמרו אפילו קיסם (*אפי') [*ואפי'] טיט: הגה"ה אגב אפ"מ דחביתא שריק ותחים שוו חותם בתוך חותם מכאן משמע שאין צריך לכתוב אותיות בחותם כדמשמע הכא דשריקה הוי חותם בתוך חותם: מפני מה אסרו שכר של עובד כוכבים כתב ר' אבי העזרי משום ספר היסר תתיט דשכר שלנו אין בו משום חתנות ואין בו משום בישולי עובדי כוכבים ואפילו אם מושחין היורה בשומן חזיר נותן טעם לפגם [*הוא] ובטל בס' וכ"ש דבש מותר ובספר ה"ג אסר גם בשכר שלנו וכתב דאין חילוק בין שכר של תבואה לשכר של תמרים ואם ישראל נתארכן בבית עובד כוכבים נראה שמותר ואפילו הולך לבית עובד כוכבים נראה שמותר לשתות מן השכר משום איבה כשיתן לו העובד כוכבים אבל דבש מותר אפילו בבית העובד כוכבים: אמר רב יוסף האי חנא דשכרא דארמאי אסור משום דמערבי ביה דורדיא פי' שמרים דיין נסך וצריך ליזהר ולבדוק ולא וד בשכר ובמשקה של דבש שעושין העובדי כוכבים עכשיו אם נוהגין בהם שמרים של יין כי יש שנוהגין לתת במי יין ובמקום שמוכרין דבש ומי תותים יכולא בהם [יהם] יקרים יותר מיין אין להתיר לקנותן מן העובדי כוכבים אם יביאם בבית הישראל דשמא עירב בו יין כדאמרינן לקמן קוסטא דחמרא בארבע זוזי כו' אבל אם הישראל רואהו כשמושכין מן החבית מותר דבחבית ליכא למיחש שמא עירב בו דאם איתא דעירב בו יין מיסרא סרי אבל בכלי יש לחוש כשמביאו בבית הישראל כדפריבית וכן מוכחא בספ"ק דקאמר יין הפוחין מן ההולר מותר בקטלוזא אסור משום דמערבין בו יין ומיירי שאותו יין הפוחין היה יקר יותר מיין ומערבין בו יין כדי להגדיל המדה ואם ישראל רואהו כשמושכו מן החבית מותר ואע"פ שהעובד כוכבים נותן שכר ודבש בחביות שלהן שהיה בו יין אין לאסור בכך דהא שרינן קנקנים שלהם למירמי בהו שיכרא: [*והרס הדרייני אסור מ"ש מקנקנים דשרי]: [דף לב ע"א] התם ליתא לאיסור בעיניה תתכ מכאן נראה להתיר קדרות הבלועות מבב"ח שנתבשלו בהן דמותר לתת בהן דבר יבש כגון אגוזים והפוחים ודברים אחרים משום דליתיה לאיסוריה בעיניה אבל דבר לח לא: דמי עבודה כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין תתכא ואם כן מותר להלוות לכומרי עבודה כוכבים דאפי' אם המעות שפורעין הם דמי עבודת כוכבים כיון שמכרו עובד כוכבים מותר לקבל הדמים אם לא אמר המתן עד שאמכור עבודה כוכבים כדמוכח בפ' בתרא: [דף לג ע"א] וצריך לערן כתב רבי אבי העזרי תתכב דמי העירוי אסירין בשתיה דכיון שעושה כן לכתחלה אם היה שותה המים היה עובר על אין מבטלין איסור לכתחלה וה"ה דלכתחל' אין לשומן בתבשיל[ד]: גם השיב *ר"ת דעובד כוכבים יכול לרחוץ חבית שיש בה שמרים בלא ישראל דהשמרים לא הוו אלא קיוהא בעלמא ואפי' יש בשמרים טעם יין כדמוכח פ' המוכר פירות מ"מ לכתחלה אסור דיעבד שפיר דמי: [*דין זה כפול עוד שילהי פרק המוכר פירות במרדכי. מהר"ם]: קנקנים חדשים מותרין פ"ה חדשים שלא ניתן בהם יין כלל אבל אם ניתן בהם יין אפילו פעם אחת כיון שהיו של חרס בלעו טובא טפי מנודות הלכך אפילו בפעם אחת ואפילו בלא זפת אסורה ומשמע מדתלי' טעמא (דקנקנים) [*משום] דכלי חרס הם (ובלעי טובא) משמע אפילו אין מכניסן לקיום צריכין עירוי אם נתן לתוכו יין אפילו פ"א ואין המנהג כן ורבינו אליהו פירש (*דהא) [*דבין] נודות וקנקנים דהכא במכניסן לקיום איירי וכל הכלים בין של חרס בין של עץ ואפילו זפותות אם אין מכניסן לקיום די בשכשוך בעלמא ובפ"ב הפרש בע"ה: ישנים נותן לתוכן ציר או מוריים והציר שורף היין הבלוע בו ומותר להכניס לתוכן יין כיון שהכניס לתוכן ציר או מוריים כך פירש ר"ת דדוקא ציר או מוריים אבל שאר משקין אסור כך השיב ריב"ן: קונסא הלכתא כמאן דאסר ואומר ר"י דאם עושה אם מבפנים כל כך שאינו יכול ליגע מבחוץ חשוב כמו הגעלה ומותר והלכתא כרבא ורבינא דבהראי נינהו ומיהו אסרו לתת לתוכן יינן של ישראל אפילו אחר שנתן בהן שכר דדוקא אחר ציר או מוריים שרי דשורף את היין הבלוע בו פ"ב דבילה מפרש דמכניסן לקיום ג' ימים הוא ומשום הכי מערן ג' ימים דכבולעו כך פולטו: כתב ראבי"ה דהני חביות דידן הואיל ואין מכניסן לקיום אלא ע"י [*הזפת] הסרת הזפת היינו הכשרו אבל חביות שבשאר מלכיות שמכניסן לקיום בלא זפת לא מהני מידי הסרת הזפת ועוד פסק בשם ר"ת דכלי מנוקב וסתמו בזפת הואיל והיינו עשוי לשמירת היין שלא יתקלקל [הגא] שלא ישפך לא גזרו ביה רבנן אפילו מכניסו לקיום: שאלו לר"י על כוס שסתמו נקביו בשעוה והיין נהגין בו פעמים לשתות לעובד כוכבים ואחרי כן מדיחין אותו ג' פעמים כדרכן ואחרי כן חוזרים ונותנין לתוכו יין ואומר ר"י כי הוא מותר גמור כי השעוה אינה בולעת כ"כ שלא יצא הבלוע בו (*בג"פ הדחה) [*בהדחה ג"פ] ולא דמי לזפת שהזפת בולע יותר ואין היין נסך הבלוע בו יוצא [*אלא] ע"י חמין בהגעלה [*או] (אלא) ע"י עירוי ג' פעמים וכן משמע בפרק המפקיד דפליגי בהמפקיד יינו לחבירו ועירבו עם יין שלא יפחות לו שתות פי' שיעור בליעת החביות ומ"ד חומש נסיק התם דטעמיה משום דבאתריה איירי דסתמי בזפת דבלע טפי ומ"ד שתות באתרא דסתמי בשעוה ולא בלע כולי האי: ירושלמי (*רבי) יעקב בר אחא בשם ר' (*יוסא) [*ייסא] אמר יין שהוא אסור בשתיה ומותר בהנאה כנסו לתוך הקנקן נעשה הקנקן כיין פיגהו ונתן לתוכו יין אחר היין אסור והקנקנים מותרין שמעינן מהתם דכלי שהוא מנסך (*ופכששו בו יין) [ושכשך ביין. מ"י] כשר שהיא מותר לכתחלה דהא קאמר דמחמת היין נסך שנכנס בו התגה יש לקנקן דין היין וכשפיגהו והכניס לתוכו יין אחר שהוא כשר היין

חדושי אנשי שם

[ג] מכאן יש להתיר שאלב"א שנגע בו העובד כוכבים וכמו כן חרדל שנגע בו העובד כוכבים הגב"ה אמנם כו': [ד] וצריך עיון כי מסיק מהו ליתן לתוכו שכר רבא ורבינא ברו ומשם מדקדק ר"י דמי העירוי מותרין נפי' הר"ן דמדקדק שם משם רשב"א והרמב"ן ומימו' בזה כולן שוין. עיקר התשובה חסרה כאן המוראה בא"ו ומניאה

שלטי הגבורים

אתה בשבת ואתי בחול ולגבי ערלה מותר כדפירשתי לעיל: (ג) וכן משמע הכי גבי ההתיר דרבי ישמעאל בהלכה ובא עכו"ם רופא לרפאותה ולא הניחה רבי ישמעאל ומכרב משום שהיה רוצה לרפאותה וכו' אבל מכתובה מותר מכאן אומר רבי כה"ן ללמוד שום לחש מהם דשמא דעכו"ם הם מלאתי. וכן משמע הכי גבי בן דמא שנשכו נחש כו' ובתר הכי הכהן דיעקב רמא לי' שמא לרבי אבהו ונראה דבן דמא רצה להתרפאות על ידי לחש בשם עכו"ם כדמפרש בירושלמי בפ"ח שרצים אבל על ידי התבואה שרי וכן יש לפרש כאן:

(ד) וגם רבינו טוביה כתב וז"ל הניא בתוספתא נשבר החותם כשר ולכך התיר ר"י גביעות שהיו נהוגין בשק' אחד ההוס בידי עובד כוכבים ונשבר החותם וגם הגביעות נשברו וכן נראה להתיר חותם יין ביד עובד כוכבים ונשבר החותם

נבסה אסיר מתמת יין שהיה בו מתחלה והקנקן מותר לספוק בו יין כשר: [דף לג ע"ב] כשי [*כו'] והלכתא פעם ראשונה ושניה אסיר פרש"י כשי של חרס אם נתן בהם מים שתי פעמים ואח"כ יין ונגע בו עובד כוכבים אח"כ צריך עירוי שלשה (פעמים) [ימים] אבל אם נתן בו מים ג"פ [א"כ] בלוע הוא ממים ואם נתן אחרי כן יין א"צ רק שיכשוך הלכך [*לפירש"י] כלי חרס חדשים צריך ליתן בהם מים תחלה ג"פ או פעם אחת וישהו שם רביע היום עד שיהא הכלי בלוע ממים ואח"כ אם יביא בהן יין נסך שני בהדחה פעם אחת ולא יותר ואם לא נתן בו מים תחלה ונגע בו עובד כוכבים ביין אסיר הכלי וצריך עירוי ג' פעמים וג' ימים ור"ת הקשה על זה (*דבפ"ב) [*דפ' בתרא דף ע"ד] אמרינן מודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים שהם אסורים בניגוב לפי שמכניסן לקיום והני כשי אין מכניסן לקיום ולמה אסורים ונראה לר"ת דה"פ כשי בין חדשים בין ישנים אי שתה בהן עובד כוכבים אסור במגעו. פעם ראשונה כ"ע לא פליגי דאסיר כלומר בהדחה פעם אחת כ"ע לא פליגי דאסיר והלכתא פעם ראשונ' כו' ואסור עד שידיחנו פעם שלישית וכיוצא בו מצינו בזבחים פרק התערובת חרסן של זב וזבה פעם ראשונה ושניה אסיר שלישית מותר דבהדחה ג"פ במים נפקי כל מי רגלים שבו כך מצאתי פר"ת בתוספות רבינו יהודה *אבל בספר המצות (*פר"ת) [*פי' דברי ר"ת] דוקא בכשי חדשים אבל בישנים שנתן בהן מים תחלה ושהו שם ואח"כ נתן בהן יין נסך מותר בהדחה פעם אחת אפילו לפר"ת: הגה"ה קוניא פרש"י פלימיר"א בלע"ז ור"ת פי' מפס הערוך שהוא כלי חרס מצופים (מבחוץ) בזכוכית ולהכי פסיק' לומר דמצרפי משום דזכוכית תחלת ברייתו מן החול ובאותו חול מעורב צריף ולהכי בלעי וכן מורה ר"ת באותם שלנו שמתיכין להיכן עופרת שאין נאסרין משום יין נסך יותר משאר כלי (*חרס) [*מתכות. וכ"ה באגודה] ועוד מדקדק ר"ת אפילו כולו מעופרת לא נאסר ועכשיו שאין בו אלא מעט עופרת נ"ל כ"ש דשרי אבל בהתכת זכוכית ניחא דאפילו כולו זכוכית היינו נאסר לפי שנתבשלה היטב ואינו נבלע אבל קוניא לא נתבשל כל כך ובלע טפי *ירוקי (*והוכמי) נראה לי דאסירי כדין כשי של חרס: [דף לג ע"א] האי עובד כוכבים דשדי חמרא לבי מלחא פרי פרש"י לכלי מלח מלח ותימה דהל"ל לכלי מלח מלח ועוד מה ענין זה לזורק מים לטיט והלא המלח מתקלקל מן היין ונראה לפרש התבג (*למקום) [*דבמקום] עשיית מלח שאם נתן עובד כוכבים יין במלח כשמרתיחין אותו מותר שמתייבש והולך לאיבוד ומ"מ פרש"י (*שהוא) [*דהוא] הולך לאיבוד כמו בנודות דזוהמת העור מבטלת היין ואינו ניכר בו כלל וכיון דלית ביה אלא הנאה בעלמא מותר שאינו חוזר ונפלט ביין ומכאן יש ללמוד היתר על המלח שנותנין בו דם כשמרתיחין אותו כדי שיתלבן מהאי טעמא דנעשה כזורק מים לטיט שהוא מתייבש ואינו אלא הנאה בעלמא שיתלבנו בכך. פסק ר"ת שמותר לגבל טיט ביין נסך כדאמרינן פ"ב דמסכת עבודת כוכבים בעידנא דקפדי ליה נעשה כזורק מים לטיט ה"נ גבי דיו אזיל לאיבוד ולא לטעמא עביד ומהאי טעמא אין להתיר אם הוציא העובד כוכבים הברזא והוציא היין לארץ דבדיו הטעם מתקלקל ואין בו טעם יין כלל ותו דאי אפשר שלא יגע בפנים לשולי החבית [על ידי] הברזא ואע"ג דמקילינן בנצוק ההולך לאיבוד דאי אפשר ליזהר כשהעובדי כוכבים נושאין האיפה שלא ישפך והאי דנפק לבראי גזרו ביה רבנן כדאמרינן פ"ב והפ"ה ההוא דנואי שרי משום דהוי נצוק ההולך לאיבוד [*מ"מ] אין להקל במגעו ויש שמקילין משום דעביד בחמתו אבי"ה. ושמעתי שהלך עובד כוכבים ביין הנשפך לארץ והתירוהו משום דאזיל לאיבוד והא דפסקינן פרק ר' ישמעאל ניסוך דרגל שמיה ניסוך התם לא אזיל לאיבוד ור"י פירש וז"ל אותם שמחמירין ביינם של עובדי כוכבים לאסור בהנאה אסור להקן דיו ביין של נסך [ו] אבל אם כתב בו הספר מותר לקרות בו דכיון שהכתיבה יבשה נעשה כזורק מים לטיט עד כאן: [דף לד ע"א] האי דורדיא פי' שמרים לבתר תריסר ירחי שתא שרו. התבד מכאן התיר ר' אפרים במקומות שהעובדי כוכבים מייבשים שמרי היין בתנורים ונותנים אותם בעיסה כדי להחמיץ במקום שאור דכיון שנתייבשו בתנור חשובין הם כאלו לבתר תריסר ירחי שתא ור"ת נער בו ואסר משום דדורדיא הוה לאחר שנתגדלו במים כל צורכן כדאמרינן פרק הספינה שמרי יין פעם ראשונה ושניה חייב במעשר שלישי פטור אבל אותם שלא נתן בהם מים וגם לא נתנן בבק למצות מהן היין אותם אסורין לעולם ואם נתנם בעיסה הפת אסורה דכל מידי דלטעמא עבידא אפילו באלף לא בטיל ועתה בזמן הזה שנותנין לחם בשמרי יין בגליל כתב רבינו ברוך אפילו לדברי ר"ת מותר הלחם כי אינו יכול להיות שלא יתקן עובד כוכבים אחד משמרי שכר [ז] ואמרי' בכתובות פרק שני אם יש שם מחבואה אחת מצלת על כל הכהנות כולן וכל היכא דאיכא למיתלי לקולא תלינן *כי ההיא דפרק השוכר אומה מגבא החביתא שקלתיה: התורה העידה על כלי חרס כו'

*באגודה כתב וכל היכא דאיכא למיתלי לקולא ביין נסך תלינן וכו'. מהר"ם:

פסק ראבי"ה התבה דאם הותם יי"נ בכד של חרס אין לו תקנה להשתמש בו יין חם אם לא שילבננו בכבשן ואם בכלי ברזל ונחושת הותם נראה לי דצריך הגעלה וה"ר שמואל מבונביר"ק פסק דוקא בכלי חרס הדם. [*התורה העידה על כ"ח] מכאן היה אומר רבינו יחיאל מפרים התבו דהני כוסות של זכוכית ששתו בהן בשאר ימות השנה אסור לשתות בהן בפסח ואפילו ע"י עירוי משום דהוי כלי חרס הואיל ותחלת ברייתו מן החול ואע"ג דהשמישם בצונן מ"מ לפעמים שורין בהן פתיתין של לחם (*חם) ביין והוי כבוש והוי הוא כמבושל וראב"י העזרי כתב דכלי זכוכית שיעא ולא בלע כדאמרינן גבי לב וראיה מאבות דר' נתן דקאמר ג' דברים נאמרין בכלי חרס בלע ומפליט ומשמר מה שבתוכו משא"כ בכלי זכוכית: [דף לט ע"ב] אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא יש מוכיחין מכאן דאם ברור לנו דאין בהמה טמאה בעדרו דמותר ליקח (ס) חלב מאותו עובד כוכבים אפילו אין ישראל רואהו וטעות הוא בידם דא"כ היה לו להקשות אי דליכא דבר טמא בעדרו למה לי ישראל יושב בצד עדרו ורואהו אלא הכי פירושו אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא (*דבצד) [*דביושב בצד] עדרו (יושב) סגי משום רבינו בנימין מקוטבוריא וכן כתב ה"ר פרץ זצ"ל בפסקיו דאפילו אין דבר טמא בעדרו יש להצריך להיות ישראל שם בתחלת החליבה פן יערב בו ישים העובד כוכבים חלב טמא בכלי קודם שיבא הישראל [*כדי להרבות המדה].[דף כט ע"ב] מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבים בתשובת הגאונים בני בבל מתירין חמאה של עובד כוכבים דאין לחוש בתערובת חלב טמא דכשם שאין ראוי לגבינות כך אינו עומד להקפות לחמאה ובצרפת אוכלין אותו ע"פ הוראת ר"ת וכתב ר"ת דודאי אם יודע שיש בחמאה נסיובי דחלבא אסור אבל מספק לא אסרינן דספק דרבנן לקולא גם הורה ר"ת דאם חלבו לצורך אכילת חלב ועתה נאסר משום חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו תו לא מקילינן כשנמלך לחמאה ואנן לא חיישינן להכי דלמא נעשה כך שהרי אין אנו חוששין בגבינות העובדי כוכבים אלא לזיהרא דקאי ביני איטפי כדאיתא בירושלמי בתרומות ובירושלמי דפ"ק דשבת חלב של עובדי כוכבים אסור משום גילוי ופריך ויעמיד ומשני משום ארס העומד בין הנקבים וכ"כ ר"ת בתשובה וז"ל כל עצמי אני מתיר גבינות העובדי כוכבים בחלב שחולבין לעשות גבינה אבל לא בחלב שחלבו לאכילה ולכותח שזה הגי אומר דאין גזירת גבינתם אלא משום גזירת ניקור וגזירת ניקור כבר בטלה כדשרי רב בשיכרא ארמאה ולניקור נחש לא חיישינן וגם קיבת נבלה שריא עכ"ל. (*וכ"כ) [*וגם כתב] דאין לחוש [משום נסיובי] שמא העמיד בעור קיבת נבילה דה"ל ספק ספיקא שמא לא נתערב בה נסיובי דחלבא *ואפילו אם נתערב שמא לא הועמד בעור קיבה ומשום בשולי עובדי כוכבים אין לחוש דנאכל כמות שהוא חי ורוב ניהוגיהו כבני בבל ואנשי ארץ ישראל אוסרין אותה משום חלב שחלבו עובד כוכבים ומשום בשולי עובדי כוכבים ומשום תערובת חלב טמא:[דף לה] אמר שמואל מפני שמעמידין בעור קיבת נבילה כתב ראבי"ה

[*זה מגומגם דבדרך זו לא הוה ס"ס לכן נראה שהוא טעות ויש לגרוס בנ"ט וכן הוא בתשובת ר"ת במרדכי דחולין דף תשל"ט ע"ד אמנם אם הגירסא הוא נכונה נ"ל דה"ק דה"ל ס"ס דודאי לא נתערב בנ"ט ואז הוא בטל והיינו דוקא אם לא נשארו בו נסיובי חלב דאז מאחר שנתייבש הגבינה אין בו מנתינת טעם העור המעמיד כל כך ואין בו בנ"ט אבל אם היו נסיובי חלב שם עדיין לא כלה כח העור שהרי נשאר שם חלב שלא העמיד עדיין ואית ביה משום נ"ט וזו הנ"ל לפי גירסא זו]:

התבז מעשה שהעמידו גבינה בחלא דשיכרא ואסר אותה זקני ראב"ן לשהותה בפסח וכן מוכיח סוגיא דחשיב כאיסורא בעיניה כיון דאיקומי איסורא הוא עכ"ל וכ"כ המיימוני פרק ט"ז דאיסורי מאכלות המעמיד גבינה בשרף פגי ערלה או בקיבת הקרובת עבודת כוכבים או בחומץ של עובד כוכבים הרי זו אסורה בהנאה ואע"פ שהוא מין בשאינו מינו אע"פ שהוא כל שהוא שהרי האיסור הוא הניכר והוא שעשה אותם גבינה ובפי"ז כתב דאין נאסר משום בשולי עובדי כוכבים אלא היכא דאיכא תרתי אינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שולחן מלכים: אמר שמואל מפני שמעמידין בקיבה [*רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ רב נחמן אמר מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה] וכו' ופרכינן ולרב חסדא ולרב נחמן תהסר בהנאה קשיא ולשמואל לא פריך אע"פ דהוי בשר בחלב ש"מ דאינו אסור אלא באכילה התבח ומכאן יש להוכיח דאם נאסר בשר בחלב ע"י מליחה או ע"י כיבוש דוקא באכילה אסור ולא בהנאה ויש דוחין הלכך המתיר בהנאה אין מוחין בידו כל כמה דלא אשכחן ראיה לאיסור. שאלו את ר"י התבט על גבינות הרבה שעשו ישראל בבית העובד כוכבים והניחו ד' או ה' ימים להתייבש והיו חתומין בחותם דפוס של עץ ושכחו הדפוס בבית העובד כוכבים ויראים פן זייף העובד כוכבים וחתם גם הוא אחרים באותו דפוס והשיב מאחר שאיסור גבינה משום גילוי כר' יהושע בן לוי שדבריו עיקר ואין אנו נזהרים עתה בגילוי יש להקל ולומר שהעובד כוכבים ירא לזייף כיון שיהודי רגיל לעשות חותמו במקום המיוחד ועוד ירא פן יבא הישראל ויראנו בדבר מחמת שהגבינות שנעשו אח"כ (*לחות) [*הן לחות]: הגה"ה ועוד היה נראה לרבינו טוביה מבייל"א כי אפילו לדברי שמואל יש להתירם דאפילו הא"ל דדבר המעמיד הוי כבית שאור שחימוצו קשה מ"מ אין שם אלא נתינת טעם [*בעלמא] ורש"י פסק דטעם כעיקר הוי מדרבנן וה"ל ספיקא דרבנן דאזלינן ביה לקולא ואף לדברי ר"ת דטעם כעיקר דאורייתא למה לא יותרו דהיכא ספיקי טובא כי שמא לא בא חותם הנאבד מעולם ביד העובד כוכבים ואת"ל בא לידו שמא לא זייף בו כדאמר פרק אין מעמידין גבי גבינה דלא טרח ומזייף ושמואל גופיה סבר הכי מדקאמר חמפ"נ מותר ואם תמצא לומר שזייף בו שמא לא העמיד אלא בדבר המותר ולהחליף גדולים בקטנים נתכוון דמטעם ס"ס מחזקינן כלי עובד כוכבים שהם אינם בני יומן כי ספק לא נשתמש בהם היום ואת"ל שנשתמשו בהם היום שמא לא נתן בו האיסור טעם ואע"פ שקיבל טעם נבילה הואיל ויש בו ס"ס לגבי בן יומו משתרי: התל [דף לה ע"א] מסקינן דשלקות דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואע"פ שהפת עמעמו עליה והתירוהו מפני חיי נפש מ"מ השלקות לא התירו דפת ושלקות הרי גזירות נינהו דפת משום חתנות מי"ח דבר ושלקות גזירת קדמונים היתה (*והת"ל) [*דאת"ל] דגזירה אחת היא א"כ היכי סבר למימר מעיקרא דשלקות דאורייתא הוא כיון דשלקות ופת מי"ח דברים הן וי"ח דברים פשט איסורן בכל ישראל שאינם דאורייתא אלא ש"מ שתי גזירות הם וכשהתירו פת לא התירו שלקות וה"ר אברהם דאורלינ"ש היה אומר דשלקות שאסרו חכמים היינו כשמבשלם העובד כוכבים בביתו אבל כשמבשלם בביתו של ישראל אפילו היה עושה בלא תיקון מ"מ מותר דהתם ליכא למיחש (שמא) [לחתנות ולא לשמא] יאכילנו דברים טמאים ולא הודה לו ר"ת דלא שנא בבית העובד כוכבים ול"ש בבית הישראל דלא פלוג רבנן: [דף לה ע"ב] הני מילי דליכא פלטר ישראל וכן מצאתי שהתיר רבינו שמריה פת של עובד כוכבים למי שהולך בדרך ועוד הביא ראיה מהא דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ואע"פ שיש בו איסור דרבנן. וראב"י העזרי כתב פרק כיצד מברכין דאף בביתו אם היסב על השולחן *ישראל האוכל פת של עובד כוכבים ופת נקיה בידו והבעל בית נזהר מפת של עובדי כוכבים כיון שמצות זו מוטלת עליו לבלוע יבלע על היפה וראיה מירושלמי פת נקיה טמאה ופת קיבר טהורה על אי זה מהן שירצה יבלע וכיון שהותר בו לבלוע מותר בו כל הסעודה הזאת וזכר לדבר דאמרינן מתוך שהותר לצרעתו הותר לקירויו ובפ' מי שהוציאוהו קאמר אי פקח הוא עייל:

*עיין בתשובת מהרא"י סי' נ"ב שם מביאו גם באגודה:

שלטי הגבורים

החותם עיין לקמן בתשובה בהג"ה • (ס) חלב שחלבו עובד כוכבים באין ישראל רואהו כולו שלא הספיק לבא שם עד שחלבו הרבה מן החלב הקפיד ר"ת על רשב"ם אחיו שהיה מתיר בענין זה ואע"פ שהקלו חכמים גבי מים מגלי ארמאי שלא לחוש לגלוי החמור משום דאמנקיותא קפדי ועובדי כוכבים שבינינו קים לן שנזהרים מחלב טמא מחמת שנמאס בעיניהם אפ"ה אין להקל ולחלק בין עובד כוכבים הללו לשאר עובד כוכבים הואיל ולא חלקו חכמים בדבר מיהו היכא דדעת העובדי כוכבים להעמיד החלב ולמכור הגבינות י"ל שאין לחוש שמא יערב בו חלב טמא דהם ירוית בכך כיון שאין עומד ואפילו היה דבר טמא בעדר היה נראה דמותר מטעם זה ואעפ"כ יש ליזהר לכתחלה אבל בדיעבד ראוי לחוש על ממונן של ישראל שלא לאסור המותר ושמע ר"י כי פעם אחת אמר עובד כוכבים לישראל ליקח גבינות מחלבו והיה החלב נחלב כבר והלך ועשאם והתירם ר"ת ואפילו לא ראה הישראל החליבה כלל מותר מאחר שהלך לקנות גבינות של עובדי כוכבים ודעתו של עובדי כוכבים להקפיא כל החלב אך אין להקל כי פשט בכל ישראל שהולכין לראות החליבה אפילו כשרוצים לעשות גבינה. פרק גיד הנשה אמרינן מקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד עובד כוכבים מותר ופירש הר"ר יוסף מניקולא דמכאן יש להקל קצת במקומות שלנו דרוב עובדי כוכבים דהולכין בהמות אין הולכין אלא בהמות טהורות ולא טמאות וא"כ החלב שחלבו עובד כוכבים מותר ואפילו היו רוב בהמות טמאות דבתר רוב הולכים אזלינן ולא בתר רוב בהמות כדמשמע במקולין וטבחי ישראל דאזלינן בתר רוב טבחים ולא בתר אוכלי בשר דהיינו עובדי כוכבים וכי אמרינן חלב שחלבו עובד כוכבים אסור היינו במקומות של חכמים שהיו רוב עובדי כוכבים הולכים בהמות טמאות דהוו נפישי טובא ולא גזרינן מקומות אטו מקומות כמו דלא גזרינן מקולין וטבחי ישראל אטו שאר מקומות ואע"ג דהאי רובא הוי רוב הנראה לעינים הא נמי לענין חלב הא קא חזינן דרוב עובדי כוכבים אין הולכין במקומינו בהמות טמאות מיהו אין להקל כיון דאין ברור כ"כ שאין הולכין בהמות טמאות וא"כ אין להתיר חלב שחלבו עובד כוכבים בשום ענין: הגה"ה בירושלמי פליגי בחלב שחלבו עובד כוכבים ואין הישראל רואהו ר' ירמיה אומר אסור מפני שמערבים בו חלב טמא ריב"ל אמר מפני הגילוי ובפרקין נקט טעם דאסור משום חלב טמא כרבי ירמיה אבל ר"ת נקט טעמו דריב"ל ופירש דאגב איטפא עומד הארס וקי"ל בכל מקום כריב"ל ואע"ג שאין אנו נזהרים עכשיו לארס נחש שאינן מצויין בינינו אין להקל בגבינות העובדי כוכבים שבגזרה במנין כמו שאומר שם גזרה חדשה היא ואע"פ שבטל הטעם האיסור אין בטל מכיון דפשט כדאמרינן פ"ק דביצה דצריך מנין אחר להתירו דהא כתיב שובו לכם גו'. הורו מקצת הגאונים שכל גבינות אסורות בין העמידום בדבר האסור בין העמידום בדבר המותר שכללו גזרתם בכל מקום אפילו במקום שאין שם טעמי דאיסור המפורשים שם גזרה אטו מקום שיש טעמי האיסור ועוד שאם ערבו בו חלב טמא אע"פ שאין מעמיד ונשאר שם בין חריצי הגבינה כמו שנאמר שם דקאי ביני איטפי • הגה"ה אם הניח הישראל גבינות ביד עובד כוכבים ד' או ה' ימים כדי ליבשם חתומים כו' כדפי' לעיל השיב הריצב"א שיש לומר התורה חסה על ממונם של ישראל דהלכתא כריב"ל דלא אסרו גבינות העובדי כוכבים אלא משום ניקור ועכשיו אין אנו נזהרים מגילוי כלל גם מטעם הוחלקה בשומן חזיר אין לאסור להיות חוטא ולא לו אבל באתרי שלכן מחליקין כדי להשתבח ולמכרן היטב ואפילו טרח וזייף ודאי לא החליקה בשומן חזיר ואפילו לשמואל יש להתיר מטעם דמירתתא וירא פן יכיר ישראל ויסיה נתפס כגנב מידי דהוה אעורות שאנו חותמין בנקבים ונותנין לעבדן וקל לזייף לתת עורות הנקובין על שאינן נקובין

חדושי אנשי שם

ומביאה בהגהות אשר"י ע"ש: מהר"ם [ה] הכא משמע דר"י בא לחלוק על ר"ת שהתיר למעלה משום דיין אזיל לאיבוד ולא לטעמא עביד אבל באגודה משמע דאין חולקין ור"ת מדבר בדיו מעורבת מהוקנה במוכן ונמרת שאין היין בעין ודומה לכבשין דא"ר יוחנן אפילו ידוע שנתן עובד כוכבים להוכן יין או חומץ מותר משום דלא ידוע ממכן ור"י מדבר בדיו גלול שמבשלין ביין ע"ש: [ו] ג"מ ויש לתמוה דלעיל לענין שכר ודבש שעושין עובד כוכבים משמע שדעת המרדכי לאסור מאחר שיש שנוהגים לתת בתוכה שמרי יין ולכן כתב שצריך ליזהר וליבדק כו' וכאן לענין עיסה נראה שדעתו נוטה לדעת רבינו ברוך המתיר ודחוק לחלק בין עיסה לשכר ודבש וצ"ל שלעיל מיירי באם דרכם ליתן שמרים וזהו שכתוב וצריך ליזהר וכו' אם נותנים בהם שמרים כו' כלומר אם דרכן ומנהגם כך הוא אבל כאן מיירי דאין דרכן בכך רק בעת הבציר משום דאותו פעם נמצא הרבה שמרים לכן יש להתיר מטעם שאינו יכול להיות שלא יתקן עובד כוכבים אחד כו' אבל באמת אם דרכן בכן להחמין בהם

כתוך

אחומיה וכיון דעל על דלא אחמור באיסורי דרבנן דהיינו כבוד שמים שטוב יחדל משום איסור והא כבר בלע. וגם יש סומכין אהא דקאמר [*בירושלמי] פתן מהלכות של עימעום הוא ומסיק במקום שאין פת ישראל מצויה עמעמו עליה והתירוה ומכל מקום מתוך הירושלמי אין לנו לסמוך ולהתיר פת של עובדי כוכבים במקום שפת של ישראל מצויה ונראה שיש לסמוך על האי תנא [דף לז ע"א] דא"ר שמלאי לר' יהודה נשיאה בימינו התיר את הפת אמר ליה א"כ קרו לן בי דינא שריא משמע דאל"ה היה מתירו כמו שהתיר את השמן וא"כ לא פשט איסורו בכל ישראל והנו (*ממקימות) [*מאותן המקומות] שלא פשט איסורו שהרי אנו נוהגין בו היתר וא"צ היתר [בית דין] אלא במקומות שפשט איסורו שקיבלו עליהם ולכך צריך מנין אחר להתירו אבל אנו אין צריכין וגם ראיה מהא דאמרינן בירושלמי דפרק כל שעה גבי חמץ של עובד כוכבים שעבר עליו הפסח שמותר בהנאה הא באכילה אסור אתני' במקום שנהגו שלא לאכול פת של עובדי כוכבים אבל במקום שנהגו לאכול פת של עובדי כוכבים אפילו באכילה מותר ש"מ דבמנהגא תליא מילתא והיכא דנהוג התירא נהוג. הלכה כדברי המתיר ובלבד מן הפלטר וכן כתב רבינו מאיר משם הגאונים דהא דהתירו פת של עובדי כוכבים ה"מ של עובדי כוכבים אבל של ישראל ואפה עובד כוכבים ולא תהא ישראל בנחלת אסיר ואפילו לזבוני לעובד כוכבים אסור דילמא אתי לזבוני לישראל כדחיישינן פרק כל שעה גבי ההוא ארבא דטבעא בחיסתא אבל ליתן לפועליו מותר כגון לכתת הלחם לשני חלקים דבענין זה ליכא למיחש דילמא אתי לזבוני לישראל דאיכא הכירא טובא ומעשה בא לידי על התנור שאפו בו ישראל ג"פ ביום והכשירו התנור ע"י זריקת קיסם ובכל פעם שהיו אופין היו חוזרין להסיק התנור ולהכשיר ובאפייה האחרונה לא הכשירו התנור והיריתי דאפילו הכי פת שנאפה באחרונה מותרת דכיון שהכשירו אותו בשאר הסיקות וגם באפייה האחרונה נשאר קצת בעין מן הגחלים הערות [נ"א הבוערות] מן הסיקות הראשונות שהכשירו התנור ודאי מותר אע"פ שלא זרק הישראל קיסם באפייה האחרונה דהא זריקת הקיסם אינה מעלה ואינה מורדת בתוך ההיסק ואפ"ה אנו סומכין עליה כבני בבל הה"נ בהאי עובדא כיון דאיכא קצת גחלים מן שאר היסקות הראשונות שהכשירו בו התנור הפת מותרת ומ"מ לא רליתי לעשות מעשה להתירה: [דף לח] איכא בינייהו דגים קטנים ר"ת פסק כלישנא בתרא דרבי יוחנן קאי כותיה בסוף פרק רבי ישמעאל וביבמות (*כך פירש) [*וכן פסק] ר"י (ול"נ לראבי"ה דסוגיא כלישנא קמא דגרסינן לקמן בתלמודא דבש למאי ניחוש ליה וכו' ופי' דלישנא בתרא מודה ללישנא קמא) ויש שפסקו כתרי לישני ולחומרא וכן ר"ח: ובאת כותית ומניסה עד שתבא מבית המרחץ כו' פי' ראבי"ה העזרי כגון דליירה ותתמיה אי נמי כדמפרש בירושלמי פנון שהתינוק יושב ומשמר דליכא למיחש לאיחלופי תתלא וסמ"ג פסק דמותר ישראל

*נ"ע בפירוש הר"ן כי שם כתב דר"ת פיסק כשתי הלשונות ולקולא ובהגהות מיי' פי"ז דהלכות מ"א כתב בשם אבי"ה שפוסק כשתי הלשונות לקולא וכתב דיש פוסקין כתרי לישני לחומרא ע"כ ולא הזכיר ע"ש ר"ת. מהר"ס:

לילך בשוק ולהניח קדרתו בביתו ואע"פ שיש חלב או איסור אחר דלא חיישינן שמא יטיל העובד כוכבים איסור בקדירה כדי להכשיל הישראל דכל היכא דאין העובד כוכבים מרויח בדבר לא חיישינן להכי וה"נ אמרינן בפ"קין דלעיל לא הלכת לגור מימיך וראית ישראל ועובד כוכבים שאפו ב' קדרות על כירה אחת ולא חשו להם חכמים וה"נ אמרינן לעיל גבי קיסנא דמורסא כו' ולא חיישינן דלרשע יהיב עובד כוכבים חמרא וכתב ה"ר שמואל מצאתי כתוב דיש אוסרין ומפרשין דלא חשו להם חכמים דלמא מהדר (ז) ישראל אפיה משמע דאי מהדר אפיה אסיר וראיה מפרק כילד צולין אין צולין ב' פסחים ביחד מפני תערובת גופין הלכך אסור לצלות נבילה ושחוטה בשני שפודין זה אצל זה. ואתי ישראל ואתי חתויי בגחלים שפיר דמי ואפילו היה כמאכל בן דרוסאי ופליגא דר' יוחנן דלעיל ומורי ה"ר מרדכי שמע שצריך לחתות הישראל קודם שיהא כמאכל בן דרוסאי אבל בס' המצות פסק אפילו אחר שהוא כמאכל בן דרוסאי שרי ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים וכן הלכתא דבחיתוי סגי ואם הניח (*ישראל) [*עובד כוכבים] בשר בקדרה על גבי האור והשף (*עובד כוכבים) [*הישראל] הבשר שבקדרה [*או] שהניח הישראל וגמר (*הישראל) [*העובד כוכבים] מותר אפילו בשלו העובד כוכבים יותר מכדי מאכל ב"ד הואיל וגמרו (*וגם אי) [*או] (*מתחלתו) [*תחלתו] ביד הישראל. המנהג שנהגו העולם לזרוק קיסם בתנור פלוגתא היא מבני בבל ומבני א"י בני בבל נהגו להתיר פת ע"י קיסם ובני ארץ ישראל אומרים קיסם זה אינו מעלה ואינו מוריד ואנן קי"ל כבני בבל ואם נאפה הפת בתנור של עובד כוכבים בלא חיתוי ובלא קיסם ואפילו קרמו פני הפת בתנור מועיל חיתוי דישראל אח"כ כל זמן שהפת צריך לתנור ומשבית באפייתו עדיין דהוי גמרו ביד ישראל דמסקינן הכא דמותר וכן הבשיל שיה מועיל אף לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אף רבינו יהודה כתב בכתב ידו במס' שבת כי היכי דאמרינן התם כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בשולי עובדי כוכבים אא"כ ה"ה לחומרא דחיתוי דישראל לא מהני לאחר שנתבשל כמאכל ב"ד ביד העובד כוכבים וכן לענין פת לא מהני לאחר שקרמו פניה והיה מורה רבינו יהודה להאכילה לשפחות עובדת כוכבים שבבית ישראל אבל למוכרו לעובדי כוכבים אסיר דלמא אתי לזבוני לישראל וה"ר משה פי' כפירוש ראשון (*וכן נראה מדקאמר) [*ומה שקאמר] [*ובמ"י מצאתי כאשר הוא בפנים] לעיל א"ר יהודה אמר שמואל הניח בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים והפך מותר ומשמע הא איפכא הניח עובד כוכבים והפך ישראל אסור וזה אינו דלקמן מוכחא דרב נחמן דל"ש הניח עובד כוכבים או ישראל דמותר א"כ ל"ש. [וכן הכריע האשר"י]: תתלב דג מליח פרש"י שמלחו עובד כוכבים ובהא פליגי אם המליחה נחשבת כבישול לאוסרו משום בשולי עובדי כוכבים ול"נ לי דהתנן הכבשים שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ אסיר משמע אם אין דרכו מותר ואמאי ונימא כבוש הרי הוא כמבושל אלא פשיטא שלא גזרו לא על כבישתן ולא על מליחתן [וכן כתב רבינו נסים בפי' לאלפס] ורבינו שמעיה בתשובה פי' דג מליח שמלחו ישראל או עובד כוכבים ושוב בישלם העובד כוכבים [ופליגי] אם הבישול

באחר המליחה אוסרו לפי שאינו נאכל בלא בישול אלא ע"י הדחק אבל הא פשיטא דמליחת עובד כוכבים אינו אוסרתו דלא אסרו חכמים אלא ע"י האור וחזקיה ורבי יוחנן [*נמי] לא פליגי אלא בדג גדול אבל דגים קטנים מלוחים [לא] שמתוך שהם קטנים המלח מייבשן ונאכלין חיין כדאמר רב לעיל דגים קטנים [מלוחים] אין בהם משום בישולי עובדי כוכבים וכן פסק המיימוני ואותם הרכ"ש ובוק"ש נפש היפה אוכלתן חיין: וכתב ר' אבי העזרי דכל זה מיירי בידוע שלא נמלחו עם דג טמא (*דא"כ) [*דאל"כ] צירן אוסר וכן יש בתוס' ה"ר ישראל דסתם דגים מלוחין נהגו בהם איסורא חוץ מהר"נים ומקריי"ש שאין דגים טמאין נמלחים עמהם ובה"ג וספר התרומה פסקו היכא דספק נמלחו עם הטמאין אם לא דמוהרין מספק דציר דגים טמאין הוי מדרבנן כדאיתא פרק כל הבשר שאני ציר של דגים דזיעה בעלמא הוא וספיקא לקולא. ודגים המעושנים ועישנן עובד כוכבים יש אומרים דאין בהם משום בישולי העובדי כוכבים [ז] וקצת צריך עיון דגרסינן פרק כלל גדול האופה והצולה והשולק והמעשן בכולן חייבין חטאת: אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא י"א דכלי חרס לא שייך ביה נותן טעם לפגם וראיה מאבות דבי נתן דקאמר ג' מדות בכלי חרס אין מבאים מה שבתוכו ול"נ דהא סתם קדרות שבתלמוד של כלי חרס הם ואפ"ה נותן טעם לפגם מותר אלא ה"פ אינו מבאים מאכל שנשתהא בו משא"כ בכלי מתכות שהמאכל השוהה בתוכו נעשה מר אבל הנבלע בדפנות גם בכלי חרס נ"ט לפגם כשאינו בן יומו. ואי משום גיעולי עובדי כוכבים נ"ט לפגם הוא ונ"ט לפגם מותר פירוש משום דסתם כלים (ח) של עובדי כוכבים אינן בני יומן פי' ספק אם נשתמשו בהן אם לאו והכי קי"ל [וכן משמע גבי קורט של חילתית דמפסקינן ליה בסכינא וקאמר אע"ג דנותן טעם לפגם כו'] אלמא דסתם כלי עובדי כוכבים אינן ב"י ואין להקשות אמאי תלינן לקולא והא ספק דאורייתא היא די"ל דהויא היה ספק אם נשתמשו בו היום ואת"ל נשתמשו שמא בדבר שהוא פוגם נשתמש [ח] תתלג ולפי זה כשמוליכין הסכינים להשחיז בבית האומן ומחזירן לבו ביום ליכא האי טעמא דס"ס משום דבו ביום החזירן א"כ אם נשתמשו בה היינו בו ביום בודאי וליכא למימר ספק משום דלא נשתמש בו כלל דודאי רגיל להשתמש בו כיון דאין ישראל עומד ע"ג והלכך צריך להגעילו וכן אומר ר"ת דצריך שילך הישראל להשחזה ויהיה מחמיר בהן יותר מבכלי עובדי כוכבים עלמא ודוקא כשהגיחם חצי היום בבית העובד כוכבים או יותר אבל לפי שעה לא מיהו איהם סכינין שמוליכין העבדים עובדי כוכבים שבבית ישראל הנה והנה אותם יש להתיר מטעם ס"ס כסתם כלי עובדי כוכבים ומ"מ נכון להחמיר וכן יש ליזהר שלא להניח קדרות וקערות בבית העובד כוכבים ואפילו מקצת היום וכשישראל נותן לעובד כוכבים תבשיל בקדירה או בקערה להוליכה בביתו של העובד כוכבים יזהירנו הישראל שלא ידיח הקדרה או הקערה אך יש להניח בה קצת משיור התבשיל וכן שיביאנו בו ביום נשאל להרב רבי שמואל מבונביר"ק על ישראל שאפה בבית העובד כוכבים ושכח היורה שחיממו בה חמין בבית העובד כוכבים עד למחרתו והשיב נראה לי אע"ג דתנן במסכת דמאי ומייתי לה פ"ק דבכורות המפקיד פירותיו אצל העובד כוכבים הרי הן כפירותיו אצל עם הארץ כו' ותנן במסכת טהרות המפקיד כלים אצל עם הארץ טמאין וכו' וכ"ש עם עובד כוכבים שי"ל שנשתמש בהן ומיהו י"ל שאני התם שיש חשש מגע אבל לא לגבי איסור אלא העמד היורה בחזקתה ונאמר לא נשתמש בה איסור ועוד דאפילו נשתמש ה"ל פגומה שאינה בת יומא וסתם כלי עובדי כוכבים מחזקינן להו בהכי כדברי ר"ת וה"ל ספק איסורא דרבנן [*פירוש אף אם היה אינו ב"י לא היה לו להתיר טעם לפגם לכתחלה דלא הגעיל היורה וע"ז אמר דספיקא לקולא דשמא לא נשתמש] לקולא עכ"ל. תתלד דקי"ל נותן טעם לפגם מותר וה"מ בדיעבד ואפילו אין בו ס' מותר ואין צריך מיגת ליגת אלא אפילו בשלו בערב נבילה ועבר לילה שלימה ולמחרתו ביום (*השכמה) [*בהשכמה] בישל בה בשר כשר מותר וכן השיב ר"ת זכר לדבר דאמרינן תעובר צורתו ויצאו לבית השריפה לא שנא קדרה של נחשת ולא שנא קדרה של חרס עד כאן לשון רבינו אבי העזרי וכן מצאתי בתשובת רש"י כדברי ר"ת ובאותה תשובה פסק דקדירה שאין בת יומא שנתבשל בה היתר (*ומיתר) [*ומיתר] התבשיל משום נ"ט לפגם אפילו חזר ובישל בו היתר בו ביום בשינג דבשר דאע"ג דיהיב השתא טעמא לשבח מ"מ השבח בא מכח ההיתר [ט] וה"ה אם המאכל הראשון עמד בו יום או יומים אחר ידיעתו ובספר התרומה וכן בסמ"ג פסק דשיעור בן יומו מעת לעת *(ואע"ג דאמר מר נט"ל מותר פי' דמשהמא סכין זה דעובד כוכבים שחותך בו הקורט להו בר יומא הוא מכאן מוכיחין דסתם כליהם שעובדי כוכבים לאו בני יומם נינהו וכן משמע לעיל גבי כוספן של עובד כוכבים): תתלה [דף לט ע"א] אגב חורפא דחלתית וכן כל הדומה לו כגון לגון ושומים והחלזי והבצלים (*אף) [*או] אם חתכו בסכין ששחט בו וכן מסמע פרק כל הבשר והומר רבינו אבי העזרי שהורה רבינו טוביה מביינא שאם היה מרתיחין פלפלין שחוקין וגימוחין בקדירה או במחבת איסור אע"פ שאינה בת יומא הכל אסיר דאגב חורפיה מחליא ליה וטעם הפגם הגפגם נהפך להיות טעם שבח כדאמר פרק אין מעמידין גבי קורט של חלתית משום דמפסקי ליה בסכינא דארמאי ואע"ג דאמר מר סתם כלי עובד כוכבים לאו בני יומן הן וה"ל נ"ט לפגם הכא אגב חורפיה מחליא ליה ומשויא ליה בן יומו: (עיין פרק כל הבשר גבי לגון אמר רב חבי"ת אסיר בחותם אחד פי' ר"ת לסגרו ע"י ישראל מימר או עובד כוכבים החשוד והחמירו בהן טפי מעובד כוכבים שהרי רב גופיה פסק כר' אליעזר דיין שביד עובד כוכבים מותר בחותם אחד ולעיל פירשתי בע"א): תתלו דבש למאי ניחוש ליה כו' ומהא שמעינן דתפקין ואוכלין הדומים להם שרו ופירות של עובדי כוכבים שכבשן בדבש אע"פ ששולקין אותם בדבש בכליהם מותרין דאי משום איערובי [*יין] מסרח סרח ולקדירה בת יומא לא חיישינן דהא נ"ט לפגם הוא וכן כשמרתיחין הדבש במחבת להסיר השעוה ולפעמים יש שם (ט) דבורים ואיברי דבורים ומ"מ מותר דנ"ט לפגם הוא דטעם הדבורים [*פוגם] הוא דרק ביסיר ממשות הדבורים ורגלי הדבורים והאיברים ומעשה בא לפני ר"י שבשלו דבש במחבת של בשר

שלטי הגבורים

נקובין ולנקוב במרלא אלא משום דמרתת שמא יכיר הישראל ביציו אלו שלו בכמה עניינים אבל מטעם ס"ס אין להתיר כלל דא"כ גבינות העובדי כוכבים שאסרו חכמים נתירם ר"ל שמא העמידום בעור הקיבה או לא ואת"ל העמידו הימא לא נתן טעם שעור בחלב אלא ודאי אע"ג דאיכא לספיקי ולמשרי רבנן גזור עלייהו הואיל וכו' וכן י"ל בילאו מספק איסור ונעשו ודאי מטעם גזרתם ובלים יצחק ב"ר אברהם הגה"ה: (ז) והקשו בתוס' בתם למאי ניחוש הישראל מהדר אפיה והא ישמעאל יוצא ונכנס מותר כדמשמע פרק ר' ישמעאל

חדושי אנשי שם

דתוך זמן איסורו גם בעיסה כיון דלטעמיה עביד אפילו באלף לא בטיל וק"ל: מהר"ם [ז] וכן הביא הר"ן מן הירושלמי דפרק הנודר מן המבושל שאין במעושן משום בשולי עובדי כוכבים ובכן כתב הרמב"ם ז"ל: [ח] ל' אגודה וה"ה סתם כליהם של ישראל היכא שאין ידוע שהוא בן יומו הכי איתא בי"ד סי' נ"ד: [ט] באגודה ז"ל אבן הקדרה נעשית בת יומא שאם נתבשל בה תבשיל של היתר תוך מעת לעת בל שתבשיל האחרון אסור אבל

יתירן דלא אמרינן יוצא ונכנס מותר אלא היכא דנתפס עליו כגנב דמירתת שמא יתבענו ישראל לדין ויצטרך לפרוע אבל הכא מאי נימר לבשית הבבילך נהתונתי שלא יקרים אי נמי מהדר אפיה לאו דוקא אלא הפליג לבוק: הגה"ה כו' ומסיק לפיכך לא תמצא דבר איסור משום בשולי עובדי כוכבים אא"כ נאכל חי וגם יהיה עולה על שולחן מלכים כגון בשר ודגים וגוזלין ובלים כך פסק ר"ת והמיימוני שהרי עיקר הגזירה משום התנות שמא יזמינו העובד כוכבים בסעודה ודבר שאין עולה על שלחן מלכים ללפת אין אדם מזמין עליו חבירו כתב הר"ר יצחק ב"ר פרץ פי' ר"י דאין אסור משום בישול עובדי כוכבים אא"כ יש בו ב' דברים שנזכרים לפיכך דגים מלוחין גדולים שנאכלין כמו שהן חיים או דגים קטנים ביותר אפילו אינם מלוחין הואיל ואינן עולין אינן אסורים משום בישול עובדי כוכבים דהא בלא הא לא אסירי וא"כ אותם כהאגן הדומים ויבשים הם נלאן עובד כוכבים אין בהם משום בישולי עובדי כוכבים כיון שנאכל כמות שהוא חי: הגה"ה כי ראב"ן כל דבר שאוכלין אותו כמו שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים וכן כל דבר שאין מתכוין העובד כוכבים לבשלו אע"פ שבשלו שרי לישראל דא"ר יוחנן האי עובד כוכבים דהריך ריפתא שרי למיכל מרים אוניה אע"פ שבשלו העובד כוכבים בהדיא אגב דכיון שלא נתכוין אלא לעבורי ביער שרי והכבשים של עובדי כוכבים שדרכו לתת לתוכן יין אסורין ואותם קומפוסטי דיש שעושין אותם בלא בישול הפ"ה אסורין שמא ערב בהן העובד כוכבים יין וכ"ש שאותן קומפוסטי שמבשלין אותן שהוא אסור דאיכא תרתי לאיסורא בישולי עובדי כוכבים ויין וכן וגם משום כלי עובדי כוכבים שמבשלין אותן בהן דהוי טעם לפגם עכ"ל ראב"ן. שמעתי משם הר"ב ברכיה מניקולאי לאסור תותים בישולי עובדי כוכבים אותם אגוזים גדולים שבשלימים עם קליפתן מרה ועם הגרעין קודם גמר הגרעין וע"י עובדי כוכבים הם נכבשין בעוד הם מרים ולינן דהוין לאכול בלא כבוש מתוך מרירותם וכבוש הרי הוא כמבושל וא"כ דמבושלים הם ע"י עובדי כוכבים וכן מצינו בירושלמי איתו היום גזרו על כבושיהן ושלוקיהן ומלוחיהן והא דברי פ"ק אין מעמידין בבנים שאין דרכן נתה בהן ומן היינו דבר שהוא נאכל כמו שהוא חי וכיון ואע"פ שגזרי על מליחתו לא קיי"ל הכי ברירי אני הוכנין דגים מליחים הנאכלין כתמות מלהן היין כגון הרכ"ב הדומים ויבשים. שמא לא ע"י בכלת נאכל אלא ע"י היובש כדי לקיים הירושלמי שמעתי כי בבית הקדוש מהר"ם היה מוחה על שפחה עובדת כוכבים שבשלה נשבת ולצריך הקדים להגעיל המחבת לפי שהיה בלועה מבשולי עובדי כוכבים דכשם שנעשה היא שלא ע"י ישראל ואף כי בבית הישראל הוא דליכא התנות יש בו משום בשולי עובדי כוכבים דלא פלוג רבנן. שמעתי ממהר"י שאם אפה ישראל בתנור של עובד כוכבים והטיל בו קיסם ואח"כ בא ישראל אחר ואפה בלי נתינת קיסם שמועיל לו הקיסם שהטיל חבירו כל זמן שיש לו לתלות שעדיין קיים מן האור שהטיל בו הקיסם ומשהמא היינו כל ימי השבוע עד יום ראשון אם לא יארע היד שלהם בינתיים תוס' בשם עבודת כוכבים מי שלא הספיק לתת פתו עד שהתחיל ולא הכשיר התנור טוב למוכרו לעובד כוכבים בדבר מועט והעובד כוכבים יאפנו בשבת ירותם: (ח) שאלתי את מהר"ם למה אמר סתם כלי עובדי כוכבים אינם ב"י טפי מכלי ישראל והשיב לי משום דלגבי כלי של ישראל יש לו תקנה בשאלה אם היה ב"י ואם לאו ואם אינו יודע נקנסו והלך מכח ספיקא להומרא ונאמר דב"י הוא אבל זה לא שייך גבי כלי עובדי כוכבים דליכא תקנה בשאלה אם היה בן יומו ולאו נגן לקולא מטעם ס"ס שמא אין ב"י ואם ת"ל היה ב"י שמא נתבשל בו דבר שהיה נט"ל בזה התבשיל ופוגם טעמו של זה. ועוד יש טעם אחר משום דמנהגם כך הוא שמדיחין כליהם יפה והכלי שבשלו בו היום אינם מבשלין בו עד למחר. ומצאתי בשגגיכה אחד דהעובדי כוכבים אוכלין שקלים ורמשים וטוגמים לעולם: הגה"ה (ט) שלה מרקחת שנפלו בו נמלים הרבה שא"א לברור אותם ועברו עליהם י"ב חדש אם מותרם אם לא

גפי

והיתה בת יומא והריקוהו חם בקערה של חלב בת יומא והתירוהו דאע"ג דבת יומא היא דאשכחן דשמנונית בדבש הוי נותן טעם לפגם אפילו הוי השמנונית בעין בשעה שנתערב שם [וכ"ש] קדירה בת יומא מדתנן פרק אין מעמידין אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין יקא חשיב שמן ומפרש שמואל משום דזליפתן של (*דגים) [*כלים] טמאין אוסרתן כו' ועד כאן לא שקיל וטרי התם אלא בנ"ט לפגם בשמן אבל בדבש הוי נותן טעם לפגם לגמרי אפילו (מעורב) [*נתערב. מ"י] בו שום שמנונית של געולי עובדי כוכבים בעין אי מבשר (*בחלב) [*אי נחלב] הוי נ"ט לפגם כו' והוא האריך אבל אם היה לשבח משמע דאסור [*ול"נ. מ"י] משום דס"ל דגים שעלו בקערה כו' דוקא עלו אבל נצלו לא:[דף מ ע"ב] והנמכר בקטלוזא לפני חנוני אסורין לפי שמערבין בו יין כתב רבי אבי העזרי שאם יש בו ס' שמותר כדתנן יין במים בנ"ט והכא בדיעבד הוא דשרי וכתב המיימוני פרק ג' דאיסורי מאכלות עובד כוכבים שהביא עריבה מליאה חביות פתוחות של ציר ודג אחד טהור משוטט באחד מהם כולן מותרות היו סתומות ופתח אחד מהן ומצא בו דג טהור שניה ומצא בו דג טהור כולם מותרות והוא שיהא ראשו ושדרו של דג קיים כדי שיהא ניכר שהוא דג טהור לפיכך אין לוקחין דגים מרוצצים מלוחים מן העובדי כוכבים והם הנקראין טרית טרופה ואם היה ראשו ושדרו של דג קיים וניכר אע"פ שהוא מרוצץ מותר ליקח אותם מן העובדי כוכבים ובסוף פרק ט"ז כתב דג טמא שכבשו עם דג טהור בציר הכל אסור אא"כ היה הטמא אחד ממאתים מן הטהור : סליק פירקא

[*כל הצלמים. אבל בשל כפרים ד"ה אסור כו'] תתלח [דף מא ע"ב] איתמר עבודת כוכבים שנשברה מאיליה פי' ראב"י העזרי דמיירי בשנשבר כל העבודת כוכבים ואין מן העיקר כלום שלם וקי"ל כרבי יוחנן דאסורה עד שיבטלנה העובד כוכבים אבל היכא דעיקר קיים ואחר שנשברה עובדין לעיקר בהא פסקינן לקמן כרב שצריך לבטל כל קיסם וקיסם : [דף מג ע"א] ש"מ תלת כתב ראב"י העזרי קבלתי דהיכא דהוא אנוס כי הכא כגון שטרו ובטלו לא בטל עד שיעשה מעשה בגופה כהסיא דאמרינן עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו אבל היכא דלא אניס אז פוסל העובד כוכבים עבודת כוכבים באמירה או במחשבה בעלמא תדע דהא תנן עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה וטעמא משום דאנוסים לבטל : תתלט [דף מד ע"א] [*רשב"ג] בעכו שהיה רוחץ כו' הרי מותר לרחוץ במרחץ של עבודת כוכבים ושמעינן מינה שאם נכנס במרחץ ושוב נכנס העובד כוכבים עם העבודת כוכבים מותר לרחוץ עמה שהרי היא באה בגבולינו אבל אם קדם לו העבודת כוכבים אסור לרחוץ עם העובד כוכבים כדאיתא בפירקי דר' אליעזר ואם הרחיק ד' אמות שרי כדחזינן גבי צואה שמרחיק ד' אמות ומתפלל ולא אמרינן כל הבית כולה כד' אמות כדאמרינן פרק מי שמת : שאני ר"ג דאחרים עשו לו וא"ת לתסר משום אמירה לעובד כוכבים שבות בכל איסורין שבתורה כדאיתא פרק הפועלין גבי חוסם פי פרה ודש בה וי"ל דר"ג עשו לו מעצמן א"נ מצוה שאני. והא ר"ג דיחיד הוא אין להקשות מאי פריך והא אין איסורא אלא בצורות בולטות וי"ל דבלבנה נמי אין חילוק לפי שנס ברקיע אינה בולטת והא (*רבי) [*דרב] יהודה דאחרים עשו לו וא"ל שמואל שמי עיניה דדין שאני (*רבי) [*רב] יהודה דחותם בולט הוה מכאן יש שרוצים לומר שלא להחתים עובד כוכבים חותם שיש בו צורת אדם בשביל חוב משום דהצורה בולטת אע"ג דאחרים עשו מ"מ אסור כדקאמר הכא ואין מותר אלא כשהעובד כוכבים מביאו לו מעצמו וכן שלא לחגור רצועות שיש בהם צורת אדם וכ"פ ר"י פ"ב דר"ה אמנם יש סמך להתיר מה"ג שמעמידות היה דרב יהודה בדרקון פירוש נחש דוקא ויש חשדא טפי מאחרים כדתנן מצא כלים ועליהם צורת דרקון יוליכם לים המלח אבל שאר צורות שרי כשאחרים עשו לו ולכך מותרין צורות של המחוזרין אע"פ שבולטין וא"ת א"כ מאי פריך מאנדרטי ולא חיישינן לחשדא כו' וי"ל דשאני אנדרטי שהיה בו צורת כל הגוף בידים וברגלים ומש"ה פריך שפיר אבל כשאין בו כל צורת הגוף אין אסור אלא צורת דרקון בלבד אבל שאר צורות מותרות כשאחרים עשו לו מיהו אמת [*הוא] דאסור לעשות (*פרצוף) צורת האדם הבולט כדאמר לעיל מקרא דלא תעשון אתי ומ"מ צורת אדם שצובעין בסדינין ובלבעין ורקמה מותר שאין שם פרצוף שלם עכ"ל שיטת ה"ר פרץ. השיב רבינו אפרים לרבינו יואל תתם על צורת עופות וסוסין שציירו בבהכ"נ ששאלת אם מותר להתפלל שם ובאת לדמות לצורת לבנה ואנדרטי א"כ היה לך לשאול אם אסור בהנאה וכ"ש להתפלל שם אבל אינו דומה לטבעת שיש עליה חותם שהוא דמות צלם פרצוף אדם או דמות חמה ולבנה ודרקון שעובדין להם ודרקון הוא נחש בריח בשמים ושמו תלי הגדול ומושל במזלות ומש"ה חשיב ליה בהדי צורת חמה ולבנה אבל צורות עופות וסוסים אין העובדי כוכבים עובדין להן אפילו כשהן תבנית בפני עצמן וכ"ש כשהן מצויירין על הבגדים והתנן כל הפרצופין מותרים חוץ מפרצוף אדם ומוקי לה פרצוף אדם במוצא דוקא לר"י אבל לרבנן אפילו פרצוף אדם מתירין במוצא הלכך אין כאן בית מיחוש ע"כ דבריו ורבינו אליקים (*אביו) [*חמיו] של ראב"ן פי' [אפילו תימא] הא דתנן כל הפרצופים מותרין חוץ מפרצוף אדם היינו בעושה כדמתרץ אביי והאי כל לאו דוקא דהא צורת חמה ולבנה ודרקון הם בכלל האיסור הואיל וחשיבי [*פי' הואיל ועשאו חשוב אתי לפלחיה] לייריה ופלחיה ותדע מדמותיב אי במוצא אימא מציעתא כל הפרצופים מותרין חוץ מפרצוף אדם ואי במוצא פרצוף אדם מי אסור והתניא כו' ואמאי לא מותיב לה ארישא דקתני כל הפרצופים מותרים וכללא היא והתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה ודרקון יוליך הנאה לים המלח אלא ש"מ האי כללא לאו דוקא כדאיתא ר"פ בכל מערבין דאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ ועוד יש לומר דוקא אביי הוא דמוקי לה הכי בעושה אבל אנן קי"ל כרבא דאמר כולה במוצא ומציעתא רבי יהודה היא כו' אלמא במוצא מותרין ובעושה אסורין ובמכילתין אוסר לעשות אפילו פרצוף בהמה וצפור ותנינים ודגים שנאמר תבנית כל בהמה אשר בארץ. עי' פרק חזקת הבתים. וע"פ הראיות הללו נוח להסיר צורות אריות ונחשים שציירו בבהכ"נ בקולוניא והמיימוני כתב פ"ג דהלכות עבודת כוכבים אין איסור לצור אלא צורת אדם בלבד לפיכך אין מציירין לא בעץ ולא בסיד ולא באבן צורת אדם והוא שתהא הצורה בולטת כגון (*הציור) [*הסיוד] והכיור שבטרקלין וכיוצא בזה ואם צר לוקה ואם היתה הצורה משוקעת או של סממנין כגון הצורות שע"ג הלוחות והטבלאות או שרקומין באריג הרי אלו מותרות וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכים שנאמר לא תעשון אתי כדמות שמשי שמשמשין לפני במרום ואפילו על הלוח צורת בהמה ושאר נפש חיה חוץ מן האדם וצורת אילנות ודשאין וכיוצא בהן מותר לצור ואפילו היתה הצורה בולטת עכ"ל המיימוני ור"מ כתב נשאלתי על אותם שמציירין במחזורין צורות חיות ועופות אם יפה הם עושין אם לאו והשבתי נ"ל דלא יפה עושין שמתוך שמסתכלין בצורות הללו אין מכוונין לבם לאביהם שבשמים מיהו אין כאן איסור משום לא תעשה לך פסל דהא מסקינן פרק כל הצלמים שאני ר"ג דאחרים עשו לו ואפילו חשדא ליכא בציורין שהם ממיני צבעונין בעלמא ואין בהם ממשות כלל דלא חיישינן לחשדא אלא בחותם בולט ולא בחותם שוקע כ"ש בדבר זה שאין שוקע ולא בולט אלא צבע בעלמא ונ"ל דאפילו ישראל מותר לצור צורות במיני צבעונים ואין בזה משום לא תעשה פסל דלא אסור אלא פרצוף גמור (חקיק) [משוח] בבשר אבל במיני צבעונים מותר כדאמרינן פ' חזקת הבתים הצר צורה בנכסי הגר קנה דרב לא קנה לגינתא דבי רב אלא בצורתא פי' רשב"ם דרב צר צורת חיה ועוף אלמא ודאי במיני צבעונים מותר ועוד האריך הרב ועתה לא נפניתי להאריך בזה ע"כ: תתמא [דף מט ע"א] נתערבה באחרות ר"ת ל"ג ואחרות באחרות דס"ם הוא ואין לאסור דהא לית הלכתא כר' יהודה דפ' התערובת דאסר ס"ם ברימוני בדן ורבינו שמחה הקשה דברים בילה אמרינן גבי בילה ספקא אסורה נתערבה באחרות כולן אסורות וי"ל דשאני גבי ביצה דהוי דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל ולכך יש לאסור אפילו ס"ס : הלכה כר' אליעזר נראה לר"י דרבי אליעזר דוקא פליג ואמר דמהני להו פדיון (*שעל) [*הנהו דעל] ידי תערובת לאיסור כי הכא אבל בעיניה מודה רבי אליעזר דלא מהני פדיון דלא לישתמט תנא ואמר כל מה שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו ופליג ר' אליעזר (*מהו"ך וה"ר) [*מהוס' ה"ר] ישראל וכן בתוס' אחרים ואין להקשות דהכא פסקינן כר"א דמצריך פדיון לזה וזה גורם ולעיל פסקי' הלכה כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר וי"ל דהא דפסקינן הלכה כרבי אליעזר לאו בזה וזה גורם אלא פסיק הלכה כרבי אליעזר דמהני פדיון לאיסור שע"י תערובת ובגורם אחד ולא בפלוגתא דהכא אבל זה וזה גורם אפילו פדיון לא צריך כר' יוסי : (*שקל) [*שקול] ד' זוזי דמי חביתא ושדי בנהרא ודוקא סתם יינם דמדרבנן הוא שרי בכה"ג אבל באיסורי הנאה דאורייתא לא שרי בדבר לח כמו יין ביין אלא חבית בחבית : פסק רשב"ם חביתא דאיסורא שנתערבה יוליך הנאה לים המלח ומשתרי אידך והוא הדין לפת האפויה בעצי ערלה דשבח עצים בפת יוליך הנאה לים המלח וחמץ בפסח שאסור במינו במשהו או שלא במינו בנותן טעם ואסור אף בהנאה יש לו פדיון להוליך דמי הנאה שלו לאיבוד ומותר ליהנות אבל לא באכילה דסוף סוף טעם דחמץ קא טעים ורבינו ברוך הביא ראיה לדבריו מירושלמי דפרקא בתרא דערלה דתמן תנינן אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה כו' [י] : סליק פירקא

רבי ישמעאל אומר תתמב [דף נ ע"א] מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאינה בטלה עולמית פירוש שאפי' העובד כוכבים אינו יכול לבטלה פסק רשב"ם דה"מ תקרובת שהוא כעין פנים כדתנן ייניות וסלתות כו' אבל נרות של שעוה שמדליקין לפני עבודת כוכבים וכיבן העובד כוכבים מותר בהנאה ממ"נ אם תקרובת הן אפילו ביטול אין צריכה דלא הוי כעין פנים ואי נוי עבודת כוכבים הרי הן בטלים כשכיבן ליהנות מהן וכ"ש חתיכה של שעוה שנותנין לפני עבודת כוכבים לדורון דשרי שאין כאן לא נוי ולא תקרובת עבודת כוכבים דאין הקדש לעבודת כוכבים וכ"פ ה"ר אליעזר ממיץ בס"י משום דתקרובת כעין פנים בעינן וכן לחם חק לכומרים אינה תקרובת לעבודת כוכבים כי בימים הראשונים היו מאכילין לעבודת כוכבים עצמה אבל המחבות שלהם כיון שמקטירין בו צריכין ביטול תתמג ורבינו אבי העזרי קבל מאביו רבי יואל בנרות ושעוה של עבודת כוכבים אסורין לנר מצוה בשבת ובחנוכה או לבהכ"נ כדאמרינן פרק כל הצלמים גבי המשתחוה לדקל שנטעו ולבסוף עבדו לולבין מהו למצוה וכן באשרה שבטל איבעיא להו וקלקא בתיקו : [דף נא ע"ב] דבר של נוי אסור ופסק רבי אליעזר ממיץ בס"י שצריך ליזהר שלא יקח במשכון ולא יהנה ממשמשי עבודת כוכבים ונוי עבודת כוכבים שנהייפת עבודת כוכבים מהם [*כגון גביעים ומחתות ומעילים ורקמים המצויירות שפורסין לפני אליליהם לנאותה. וקפא"ש שלובשין המשמשים ומתייחדין ללבוש לאליליהם ונויי אליליהם] יש להן ביטול דדוקא תקרובת הוא דאיתקש לזבחי מתים. ורבינו העזרי כתב בשם ר"ג להתיר קאפ"ש של המשמשים משום דאף יוצא בהן להתנאות כנגד המלכים (*ר"ת) [*ור"מ] פסק תכשיטי המשמשים נהי דמותרין מ"מ לדבר מצוה לציין טלית אין נכון לעשות כן וכה"ג איכא פרק דם חטאת ודבעינן מזבח שלא נשתמש בו הדיוט ונהי דלגבי טלית לא היינו אוסרין אם נשתמש בו הדיוט מ"מ אם נשתמש בו לעבודת כוכבים נראה דאסור : *אין נהנין מהן בטובת הנאה תתמד כתב רבינו אבי העזרי דהא דאין נהנין בטובת הנאה כגון שלא היה בא למשמש זה הריוח אם לא ע"י זה אבל מה שאנו נותנין להם מקרקעותינו ולקנות פירות גינותיהם מותר שאם לא יקנה ישראל יש עובדי כוכבים רבים שיקנו ואע"ג דאמרינן פ"ק יניח נמלא נהנה לא יניח נמלא מהנה משמע תרוייהו אסירי י"ל דהתם וולד והדם הוי תקרובת עבודת כוכבים הלכך אפילו שלא בטובת הנאה אסור אבל גינה ומרחץ עשוי להנאת עובדיה ור"ת התיר לאפות בתנורין שלהם משום דרחוקין הן מן עבודת כוכבים דמהנה אינו אסור אלא בקרובי לעבודת כוכבים כי ההוא דגנה ומרחץ (*שהוא לשם עבודת כוכבים) [*במ"י אינו] והר"ר פרץ זצ"ל כתב דדוקא גינה ומרחץ שהיא לשם עבודת כוכבים מיתסרא בטובת המשמשים אבל דברים שהם של שמשים לעצמם שרי לשכור מהם א"כ מיירי כשהשכר לעבודת כוכבים : [*הלכות יין נסך] תתמה [דף נה ע"ב] א"ר הונא יין משהתחיל לימשך נעשה יין נסך פי' הנמשך אפילו בתוך הגת ממקום גבוה למקום נמוך קרוי המשך ורב הונא פליג בתרתי על מתני' דבמתני' לא אסר עד שירד לבור והכא א"ר הונא משהתחיל לימשך אפילו בתוך הגת בלא ירידה לבור ופליג נמי בהא דבמתני' קאמר והשאר מותר פי' ואפילו אם יגע העובד כוכבים באותו שבגת אינו אסור דאין שם יין נסך עליו לאסור במגע עובד כוכבים עד שירד לבור והכא א"ר הונא *שאסור במגע עובד כוכבים משהתחיל לימשך ופרש"י דהגת משופע ויורד ומשעה שנמשך מצד עליון לצד התחתון קרוי המשכה וא"כ גיגיות שלנו שאינן מדרון כולי האי אינה המשכה ואם פינה הענבים אילך ואילך שיתאסף הרבה יין במקום אחד כדי לעשות גלול חשוב המשכה ועושה יין נסך כדמשמע מפירוש רש"י ור"ת פי' דאפ"ה לא חשיב המשכה אא"כ מושך היין דרך הברזא חוץ לגיגית (*ויורד) [*קודם שיורד] לבור [*הכי איתא בתוס' ע"ש] זו היא המשכה ואין להקשות לפי' רש"י ממתני' דקתני אע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח מותר ואמאי הא הוי המשכה ונמשכה לכאן ולכאן ואפילו בגת פקוקה ומליאה דיש לומר לפירוש רש"י לא חשיב המשכה בנמשך מצד זה לצד זה כי אם כשאין ענבים תחתיו בגת פקוקה ומליאה פירוש שמלא הצנור פקוק שעתה אין היין נמשך שימנה ומליאה שלא פינה הענבים לצד אחר בתוך הגת ור"ת לא גרים מליאה דהא ר"ת לא חשיב המשכה אלא אם נמשך חוץ מן הגת וכן ר"ח לא גרים ומליאה ובס' המצות פירש שאם נתן הסל בתוך גיגית רחבה ולקח הישראל מן היין שבסל שזו היא המשכה ואם נגע עובד כוכבים בזגים ובחרצנים הדרוכים ובצוטים נאסר הכל או שמא בלא לקיחת היין שבסל כיון שנכנס היין לגלול בסל קרוי המשכה ליאסר מה שבגיגית הלכך יש ליזהר משעה שנעשית המשכה שלא יגע עובד כוכבים ביין ולא בזגין ולא בחרצנים הדרוכין ובצוטין ואם הישראל לקח מעט יין מן הגיגית לנסות אם הוא טוב יש לו ליקח יין וענבים יחד שלא יהא קרוי המשכה וכן אם לוקח עובד כוכבים אותו יין כדי לנסותו נאסר מה שבגיגית בשעה לקיחתו אם היה יין לגלול בלא ענבים בכוס או שמא

[*כהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו בעזרה. ומיהו אין לפסול מומרים לעבודת כוכבים מלישא כפיהם דשמא לאו עבודה היא וא"כ עבודה היא לא מצינו איסור אלא במקדש דכתיב אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים וכן פרק בתרא דמנחות המשתחוה לעכו"ם אין קרבנו ניחוח וה"מ קרבן גמור עכ"ה. הועתק ממ"י]

[*לשון אשר"י אפילו לא נגע אלא בחרצנים וזגין ועי' בפירוש הר"ן. מהר"ש:]

שלטי הגבורים

לפי פי"ל שמותרת בכל דבר שאין בו עלס אין מתקיים י"ב חדש תשובה יפה אמרת לפי שאין מתקיים אמרו חי ולא מת וזו היא שאמרו הני תמרי דכדא לבתר תריסר ירחי שתא שריין ליה שאני חוכך קלא לפי שהדבש גורם שיש לו שתי סגולות למסר למתות ולכלות הדברים הנתכים הנופלים בתוכו והשנית להעמיד ולקיים דברים השלמים הנטמנים בו כמו שאמרו רז"ל בפרק קמא דבבא בתרא גבי הורדוס. אדר"ת. תשובת רבינו ברוך שאסור לבשל בשר אסור בבית הישראל בקדרה של עובדי כוכבים שמא יתהם הישראל בנחלים תחתיה ושמא בשל בה העובד כוכבים בשר בחלב או בשר וחלב לבדו ונתהוה שבר על לא תבשל והיה מצריך לפסחם כיובכת

חדושי אנשי שם

אבל קדרה של בשר בת יומא וכותשו בה חמין כו' עיין בספר מצות קטן עכ"ל. [י] בפ' כל שעה כתב מרדכי דחמץ בפסח בין במינו בין שלא במינו במשהו שכן פסק רב אלפס ומסייע וכן המנהג. ולענין הולכת דמי הנאה לאיבוד הרא"ש והר"ן חולקין על רשב"ם ואומר דליתא אלא בעבודת כוכבים ולא בשאר איסורים ע"ש ובאיסור והיתר סי' כ"א:

בשביל פורתא כי האי שלוקח בכוס וגם אינו מתכוין אלא לנסות אפילו אם הוא בלא ענבים בכים אינו חשובה המשכה ליאסר במגע עובד כוכבים אותו שבגיגית אבל אותו שבכוס פשיטא שאסור אם נגע בו עובד כוכבים או שתה הימנו ואסור להחזירו לגיגית מיהו אם החזירו בשביל כך אינה נאסרת אע"ג דיין נסך אוסר במשהו במינו מ"מ יש להתיר דאמרי' סלק את מינו כמי שאינו דהיינו יין הצלול שבגיגית ושאינו מינו הזגין והחרצנים רבין עליו ומבטלין ליין אסיר שהחזיר דמסתמא יש הרבה זגין וחרצנים בגיגית יותר מס' של יין שבכוס שהחזיר ולכך מותר . השיב ר"ת ועל מה שכתבת על היין שאנו מקילין בו כך הנהיג רש"י ולא היה מקפיד שממלאין העובדי כוכבים הגיגיות שאין תורת נסך בגיגית וכל זמן שאין משכנין כלל אין מקפידין על מגע העובדי כוכבים דכנת פקיקה ומליאה הויא גיגית דאין לה המשכה עד שיסנן ופשיטא דהלכתא כרב הונא דמשהתחיל לימשך נעשה יין נסך זהו בגת שיש לה פה לפנים כמו שילון ומיד נמשך הימנה כשאינה פקוקה אבל גיגית שלנו אין להם שום המשכה כי אם ע"י הסל שמשכנין על גביו דהא מתרץ רב הונא למתני' דנוטל ונותן לתפוח מיקמי דליסני משום משנה אחרונה בגת פקוקה [*ומליאה] פירוש שהיתה פקוקה ומליאה שלא הוליא מן היין כלום ע"י נרגותני ועומד הגת במילואה שכל הענבים שבתוכו בגת עדיין הם כולם בגת וכן נראה היתר גמור גיגית או גת פקוקה *ומליאה שלא חסר העובד כוכבים כלום ממה שניתן בתוכו כשר דאין לך מליאה שלא היתה חסירה קודם לכן עד שתתמלא וכן היא [לפי] משנה אחרונה אין דורכין עם העובד כוכבים בגת משים דמיד כשדורך (*משך) [*מישך] ויורד [דרך] הסילון לבור כיון שאין הגת פקוקה ואפילו העובד כוכבים שואב בכלי ושותה היינו אוסרין ההוא פורתא (*דיין התחיל לימשך ותימה דעתך שכתבת לי כדרב הונא אית לן והרבה אנו מחמירין ומקפידין אבל בגיגית אין אנו מחמירין אם וכו') [כיון דיין התחיל לימשך ותימה דעתך שכתבת לי כדרב הונא אית לן והרבה אנו מחמירין בגת. אבל בגיגית אין אנו] מקפידין אם העובד כוכבים שואב ומביא והיין מזלף או אפילו משבר ענבים במקל וטרח שימשוך רביעית ממנו או פחות אבל ליכנס ולדרוך אפילו בגיגית או בגת פקוקה חלילה לנו עכ"ל ר"ת ומורי ה"ר מרדכי מלא בתוס' שכתב משם ר"ת להחמיר בגיגית כמו גבי גת : גרסינן בירושלמי על מתני' לוקחין גת בעוטה תני רבי חנן והוא שלא העלים ישראל עיניו ממנו ובסמ"ג מסתפק אולי הירושלמי מיירי שאין הגיגית מליאה אבל אם הניחה מליאה אז נכר חסרונה ורא"בי העזרי כתב דהלוקחים גיגיות בעוטות מן העובד כוכבים ונשתהו בבית העובד כוכבים שבוע או יותר (*ונתקיים יותר) [*להתקיים מותר . מ"י] היין היוצא לבסוף כשידרוך לא יפה עושין כי יש לחוש מהערובות יי"נ וגם שמא היה עכבת יי"נ בתחלה בגיגית וכתב (*בס"ה) [*בס' ה"ג] והמחמיר לתת שדין עליו כשבולר העובד כוכבים שממלאה ומתחימה עד שיקנה הע"ב ועוד כתב שם משם רבינו יהודה שרלה ר"ת לנדות הדורכין עם העובד כוכבים בגיגית כי אסרו לפי משנה אחרונה לדרוך עם העובד כוכבים בגת קודם המשכה כי גזרו קודם המשכה אטו לאחר המשכה אע"פ שאין גוזר שם כשיד העובד כוכבים לרורה ומתוך דברי המיימוני משמע שאותו תינוק [*שהורה להתיר כשידו לרורה] טעה כי בכל ענין אסור אפילו ידו לרורה כי בכל ענין אין דורכין : [דף נו ע"ב] גרגותני גופיה במאי מיתסר בנצוק ס"מ (י) נצוק חבור וא"ת אם נצוק חבור אפילו לא החזיר גרגותני לגת נמי דהא אסור מה שבגת מטעם נצוק שהיה מחובר לגרגותני ואומר רשב"ם וריב"ן משם רש"י כי יש ללמוד מכאן דאפילו מ"ד נצוק חיבור תתמו נצוק בר נצוק מודה דאין חיבור וא"כ אם הריק העובד כוכבים מקנקן לכוס שאז נאסר היין שבכוס כדאמרינן לקמן מאי דנפיק לבראי גזרו ביה רבנן ועתה נאסר היין שבקנקן מטעם נצוק אם אחר כך משך הישראל מן החבית לתוך אותו קנקן מותר היין שבחבית משום דהוי נצוק בר נצוק וריב"ם דחה הראיה והיה אומר דלעולם אית לן דנצוק בר נצוק הוי חבור ומה שלא נאסר היין שבגת היינו משום שחשוב כמים בעלמא שאין נאסר במגע עובד כוכבים וא"ת א"כ אותו שבגרגותני נמי היאך הוא נאסר מטעם נצוק והלא הוא כמים בעלמא עד שירד לפי משנה ראשונה וי"ל לפי מה שבשולי הגרגותני מתחתיו הוי בכלל מה שבבור ולכך הוא נאסר מטעם נצוק אבל מה שבגת אין לאסור מטעם נצוק דמיא בעלמא הוא ואין להקשות לפר"ת שפסק מין במינו בס' ואפילו בסתם יינם והלכה כרבי יוחנן אם כן הכא אמאי מיתסר בהחזרת הגרגותני ליבטל מה שבגרגותני בס' מן הגת וי"ל דרב הונא דהכא ס"ל כרב דאמר כל איסורין שבתורה מין במינו במשהו והכא מין במינו הוא גם אין להקשות לרב [*הונא . מ"י] אמאי אסיר בהחזרת הגרגותני הא אמרינן בפרק גיד הנשה מין בשאינו מינו סלק מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו וי"ל דההא לא ס"ל כרב : קיימא לן ניסוך ברגל לאו שמיה ניסוך ובשתיה מיהא אסור דלא גרע מנפל לבור ועלה ורא"בן הביא ראיה מהא דאמרינן כל שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יין נסך וכן פר"י מעשה בכותי עובד עבודת כוכבים שהיה מהלך ונגע בכנף בגדו אל היין שלא בכונה זה היה מעשה והתיר (*ר"ת) [*רש"י] דלא מיקרי מגע אלא בידו או בפיו או ברגליו או בקנה שבידו: (*דתניא) [*תניא] בסוף תוס' דטהרות הדורך ענבים בחבית אע"פ שהיין לף ע"ג ידיו טהור וכן בעובד כוכבים אינו חושש משום יין נסך ופי' ראב"י העזרי ודוקא כגון דלא ניחא ליה דליף אלא שעושה לדחוק הענבים בכלי דומיא דדבדניות דפרק אין מעמידין : בהדי דקא נחית נגע בחמרא כך גרים ר"ת והאלפסי ותשובת הגאונים וכפר"ח אבל רש"י גרים (ב)נגע בחמרא ברישא דלוליבא וקשה דתנן נטל את החבית וזרקה לבור של יין בחמתו והכשירוהו בשתייה ומוקי לה בגמרא דאזיל מיניה ומיניה שהיה אוחז בחבית כשנפל לבור ויש לומר דחבית הוי מעשה גדול ואין יכול להזיז בו יין שבבור ומיקרי כחו אבל לוליבא שהוא דבר דק כשמזיז בו היין מקרי מגעו והשתא לפי' האלפסי ור"ת אם עובדי כוכבים נגע ביין בקנה בלא כוונה כלל מותר בשתיה ולפרש"י אסור בשתיה והשתא מסקינן דעובד כוכבים שנגע בידו ביין אע"ג שלא נתכוין לנסך אמנם שהיה יודע שהיה יין אסור בהנאה כי ההוא דעובד כוכבים דסכסך בידיה בדולא לראות שהוא יין ואסרו שמואל ור"י בהנאה גם ראיה מאגרדמין עובד כוכבים שקדח במניקת והעלה דאסרו בהנאה אע"פ שלא עשה [*מעשה] אלא מולך בפיו בקנה חלול כדי לנסות אם הוא טוב ואם עובד כוכבים נגע בידו בלא מתכוין אפי' ליגע (*כיון) [*כמו] שהוליך ידו על היין בלא ידיעתו אסור בשתיה ומותר בהנאה וראיה מדתנן מדדו בין ביד בין ברגל ימכר ואפילו לרבי נתן דאמר ביד אסיר בהנאה היינו משום שיודע שהוא יין בשעת נגיעה וגזרו מדידה ביד אטו מגע בלא(*טעמא מדידה) [טרחא דמדידה] אבל היכא שאינו מתכוין אפי' ליגע מותר בהנאה ועוד מדהגיא עובד כוכבים שהושיט ידו לחבית של יין וכסבור של שמן הוא זה היה מעשה ואמרו ימכר וכל שכן היכא דאינו מתכוין ליגע דמותר בהנאה ומגע עובד כוכבים על ידי דבר אחר כגון בקנה בלא כוונת מגע לגירסת האלפסי ור"ת ז"ל מותר בשתיה ולגרסת רש"י אסור בשתיה : [דף נז ע"ב] ה"ג ולאפוקי מדרב דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך קמ"ל דלא ושרי אף בשתיה לרב נחמן דרב גופיה לא אסר אלא בשתיה איכא מאן דס"ל כרב והכי פסיק ר"ת ור"ח פסק כרב נחמן [וה"ג פוסקים כרב] (*וכן ריב"ן) [*במ"י ופי' ראב"ן] ורשב"ם בשם רש"י וכן נמלא בתשובות הגאונים דהעובדי כוכבים בזמן הזה אין בקיאין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה שמגען אינו אסור בהנאה אף לדברי רב ועל זה סמכו לקבל יין נסך בחובו [*וקשה לר"י אם יש להתיר מטעם זה דהא כל דבר שנאסר במנין לריך מנין אחר להתירו] אמנם המיי' כתב כל העמים שאין עובדים כוכבים כגון אלו הישמעאלים יינם אסור בשתיה ומותר בהנאה וכן הורו כל הגאונים אבל מי שעובדי כוכבים הם סתם יינם אסור בהנאה. אין מתנסך לעבודת כוכבים אלא (*שראוי) [*הראוי] להתנסך ע"ג המזבח לפיכך יין מבושל שנגע בו עובד כוכבים כשר [*ומותר לשתות עם העובדי כוכבים בכוס אחד] מדשתי שמואל ואבלט בכוס אחד אבל יין מזוג ויין שהתחיל להחמיץ ואפשר שישתה אם נגע בו עובד כוכבים אסור . גאוני המערב אמרו שאם נתערב ביין של ישראל מעט דבש או שאור הואיל ואין ראוי להתנסך למזבח הרי הוא כמבושל וכשכר דאינו מתנסך . נשאל על כותית אחת שנשכרה בבית יהודי אחד שלא היתה בקיאה בדת יהודית וא"ל הבעל הבית שתכין המאכל ותערוך השולחן לאכול עליו והיה עומד בפתח הבית והכותית יחידה בבית ונכנס היהודי בביתו לאכול ומלא הכלי שהיו רגילין למשוך בו היין שהיה מלא יין ושאל מי הוציא היין ואמרה הכותית אני הוצאתי מן החבית (*ואסרוהו) ושאלו לי ואמרתי כי נראה לי שמותר היין שבחבית הואיל ולא ידעו ולא ראו ולא שמעו שהוליאה מן החבית אלא על פיה אימור מעלמא הביאה אותו יין ולא הוליאתו מן החבית וג"ל ראיה מדאמר פרק בתרא דמסכת ע"ז ההיא רביתא דאישתכחת ביני דני והוי נקיטא הופיא בידה אמר רבא חמרא שרי אימור מגבא דחביתא שקליתיה פי' ולא מתוך היין ואע"ג דליכא השתא אימור איתרמויי איתרמי לה ואין נראה לחלק דשאני התם שרגיל היה להיות אופיא שקורין אסקומא על גבי החבית ושלום טוביה בר' אליהו . ושאלתם על אודות חביות יין מונחין ברשות הרבים בלילה ויהודי משמר ועברו גנבים ודקרו בחבית בסכין וביד קדירה ומשכו היין לתוכו נ"ל שאם יש בעיר ישראל אחד חשוד בזה או דרך לילנות או דרך גניבה נתלה בזה ומנ"ל כי ההיא דפ"ב דכתובות דאם יש שם מחבואה אחת מללת על כל הכהנות אבל אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן מיהו אפילו בגנב עובד כוכבים נמי יש להסתפק שמא לא נגע ביין אלא מיד כשעבר הסכין את עובי השולים ילא היין ולא נגע בו בסכין כי הוכי דחזינן דתלינן לקולא בההיא רביתא *בפרק השוכר דאמר מגבא דחביתא שקליתיה אע"ג דהשתא ליתא ועוד

*ומיהו נ"ע בתוס' בדין נצוק על ידי כתו של עובדת כוכבים במתיר שם משם רבינו מנחם. מהר"ם:

אפילו נגע [*ביין] בסכין כיון שלא נתכוין הגנב אלא לנקוב [*בחבית] כדי שילא היין ולא חשש במגעו הוה כחו שלא בכוונה ושרי כדגרים ר"ת בהדי דקא נחית נגע בחמרא אבל אי בלוליבא נגע שלא בכונה שרי בשתיה אבל יין שבקדירה נראה ודאי שנתנסך במגעו אם הוא עובד כוכבים (דלא בעינן חבור נצוק) [*במ"י . ואם לא בעינן לחבור נצוק] כשפופרת הנוד אלא בטופח על מנת להטפיח נאסר היין שבחבית ע"י נצוק וה.א.גיר תע"ב ושלום שמואל ברבי ברוך : מצאתי בתשובות פעם א' הגביה העובד כוכבים העגלה [*במ"י . והוליא היין להוליא הסוס והתירו היין בין כו'] להוליא היין והתירוהו , יין כלי שעירה להיכו בין כלי שעירה ממנו דכחו שלא בכוונה שרי והוא לא נתכוין להריק אלא לפרוק הסוס : [דף נז ע"א] עד שישתקע שם עבודת כוכבים מפיהם ומ"מ גם להווא דבעי שקיע הני מילי עבדים שמתגיירין בעל כרחם אבל גרים שמתגיירין מרצונם לא בעי שיקוע ומיד אחר מילה וטבילה מותר לשתות עמהן ולקמן פירש ר"י דגר שמל ולא טבל מגעו שרי דלא גרע מגר תושב ושלח לו ר"י לר"ת חזי דעינך ומאביך ומאחיך קא שריתו יין נסך לעלמא אביך רש"י ואחיך רשב"ם דפסקו דעובדי כוכבים בזמן הזה כתנוק ב"י ושמואל קאמר דתנוק בן יומו אין עושה יי"נ ליאסר בשתיה והא פסקת כשמואל מדקאי כריב"ל: כל דלהדי ברזא חמרא אסור (ל) ואידך שרי פי' רש"י בשתיה ואיכא מרבוותא דמפרשי שרי בהנאה משום דקשיא להו הלא חמור הוא מניצוק וקטפרס ועוד היך יתכן שהתחתון יהיה מותר בשתיה והיין אסור שוכב עליו ומיהו ר"ת ורש"י פסקו דאין הלכה כרב פפא [והכל אסור] דבתלמודא אוקמא להא מלתא דרב פפא כתנאי וקם ליה רב פפא כיחידאה תתמז ופי' בספר התרומה הלכך עובד כוכבים שהניח ידו או מטלית בנקב החבית אם תחב (*עד חלל) [*בחלל] החבית הכל אסור בהנאה כמו מפיה ומשוליה ואם לא נתחב ידו בנקב אלא הניח ידו על הנקב ופסק היין מלצאת ע"י כך אסור בהנאה לרב פפא עד ברזא לבדו אף לליסנא דמחמיר טפי ומ"מ אסור בשתיה . ולר"ת נשאל על הכותית שנגדה הברזא ולא ילא מן היין לחוץ והברזא היתה ארוכה ועברה הדופן ונכנסה בתוך היין והשיב אם הברזא אינה מהודקת בחזקה נאסר היין בנגעוד זה דדמי למדדו בקנה דאסרינן במתני' בשתיה אבל ברזא שמהודקת ועומדת הרי הוא כנוד מלא יין ביד הכותית והכותית מניחה אלבעה עליו ודמי לחבית שנפקעה לפותיה דמעבה לבינתה קא עביד ואע"פ שהיין יולא כל שכן הכא שאין היין יולא והוי כנוגע לחבית בדופניה ואם הברזא אינה [נכנסה] לתוך החבית והעובדת כוכבים הוליא הברזא כתב רבינו אבי העזרי מעשה בא לפני רבי והתיר בשתיה וכן נראה לרבי אבי העזרי ולנצוק חבור לא חיישינן אע"ג דמה שנפל למטה אסיר מ"מ כיון שאין נסך גמור דלא שכשך לא אחמור בנצוק וקטפרס דידיה וה"ה דאם החזיר הברזא מותר כך נראה לרבי אבי העזרי ורשב"ט כתב שאין לסמוך על הוראה זו משום דחמור הוא מנצוק כתב בס' התרומות אם שפך עובד כוכבים מן הכלי אל כלי אם היה סבור שהוא שכר או משקה אחר מותר אף בשתיה כעובדא דרבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי דהתא עובד כוכבים ואוריק אוריקי ושרא אף בשתיה מפני שהיה סבור העובד כוכבים שהיה משקה אחר והוא הדין אם נושא העובד כוכבים גיגית מלאה יין במוט ובלכתו נפל מן היין לחוץ [*שלא בכוונה] מותר אף בשתיה אף מה שנפל (*וכפירוש) [*וכן פי'] רשב"ם ואם שפך העובד כוכבים מן הכלי אל כלי בכוונה שהיה יודע שהיה יין מה שנפל בחוץ אסיר אפילו בהנאה כדאמר ר"פ עובד כוכבים אדנא של יין וישראל אכובא ריקנית וספך העובד כוכבים בתוך הכובא המרא אסור אפילו בהנאה אבל מה שנשאר בכלי שלא עירה מותר אפילו בשתיה למ"ד נצוק אינו חבור ישראל הבא לערות כלי גדול מלא יין אסור לומר לעובד כוכבים לכתחלה לסייעו לערותו כדאמר רבא לספוכאי לא לסייעו עובדי כוכבים בהדיה דלמא משתליתו ומסמכיתו עילוייהו אמנם אם נסייע עמו מותר בדיעבד דכל היכא דכח עובדי כוכבים אסור אי איכא כח אחר מעורב בו מותר אף מה שנפל לחוץ ס"ה . כתב המיימוני פרק י"ב דאיסורי מאכלות אחז העובד כוכבים כלי פתוח של יין ושכסך [*פי' היין עלמו] בו אע"פ שלא הגביה ולא נגע בו נאסר היין נטל הכלי של יין והגביהו *והגיד היין אע"פ שלא שכשך נאסר היין שהרי היין בא מכחו הגביהו ולא שכשך ולא נגע מותר עובד כוכבים שהיה אוחז הכלי בקרקע וישראל יולק לתוכו מן החבית מותר היין ואם נדנד העובד כוכבים הכלי נאסר היין ואם היה כלי סתום מותר העובד כוכבים לטלטלו ממקום למקום אע"פ שהיין מתנדנד שאין זה דרך ניסוך העביר נוד של יין ממקום למקום ואוחז [פי'] הנוד בידו בין שהוא מלא או חסר מותר ואע"פ שהיין מתנדנד עכ"ל מיימוני. [דף נח ע"א] ויין שמזגו עובד כוכבים אסיר אומר ר"י דה"מ כששופך מים לתוכו כדי שיהיה טוב לשתותו דאז מדקדק למוזגו יפה ואיכא למיחש דלמא נגע אבל שפך בעלמא

שלטי הגבורים

היושבת ברשות ישראל שתי קדרות אחת של חלב ואחת של בשר עכ"ה : (י) וכן בדין נצוק חבור נחלקו גאונים רש"י והמיימוני פסקו דנצוק חבור ור"ת פסק דניצוק אינו חבור וכיון שנחלקו גאונים ואף דרבי חייא מסייעא ליה ואוקי איסורא דעכבת יין כשפיחסתו נלותיתו ואוקי להחמיר ולהסור נצוק והע"ג דקי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל היינו היכא דהזינן פלוגתא דתנאי אבל היכא דלא חזינן פלוגתא דתנאי בהדיא אלא מספקא לן מאי אמור בה קמאי כי הכא דנצוק אזלינן להומרא אף בשל סופרים וכי האי גוונא אמרי' בערבי פסחים דכולהו ארבע כוסות לריכי הסיבה מספק אע"ג דשל סופרים הוא וכן שמעתי בשם ר"ש מדרו"ש הגה"ה : (כ) ושאלתם ישראל שהיה יושב על השלחן וכלים של יין עליו ובא עובד כוכבים ומשך המפה ונשפך מן היין חוץ לכלי ודאי אסור בשתייה דכח כחו הוא ורב אחא בר יעקב עבד עובדא בכח כחו ואסר ותשובה ראשונה נראה למורי עיקר : (ל) ואידך שרי פי' רש"י בשתייה ופי' ראבי"ה שנקב הברזא היה לר שלא היה יכול לשכשך ואינו יכול ליגע לפנים מן השוליים שלא היתה מגעת חוץ לעובי השור כך לריך להוסיף עליו כן נראה לראבי"ה עיקר :
ועתה

בשתיה בדיעבד ועובד כוכבים הזורק לרור מרחוק ומכוין לזרוק ביין מותר דאמר רב אשי כל שבזב טהור דהיינו זריקה בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך ומ"מ אסור לעובד כוכבים להביא ענבים בכלי ולשופכן בגיגית שהמשיך ממנה יין משום דדמי כמאן דאזיל מיניה (*ומיניה) [*במ"י אינו] שהאשכולות אדוקים (*מיניה) [*במ"י אינו] ומחוברים יחד זה לזה אלא צריך שהישראל יסייעו לזרקו ואם לא סייע היין אסיר כפירוש רשב"ם ז"ל אבל אם זרקו מרחוק או נפלו בבת אחת כמו זורק לרור מותר בדיעבד אבל לכתחלה אסור כדבעא מיניה רב הונא מהו שיוליך ענבים לגת פי' שהמשיכו ממנה מי חיישינן דלמא נגע ביה אבל אם לא המשיך עדיין מן הגת למה יהא אסור לזרוק ענבים הללו אפילו ליגע במה שבגת מותר ומותיב לה מן העובד כוכבים שהביא ענבים בסלים אע"פ שהיין מזלף עליהם מותר ומשני היינו דיעבד אבל לכתחלה אסור:

[דף ס ע"א] *ואי מלדד לדודי [*פי' ואפילו בכובא חסירה והוא ליסנא אחריגא שפירש רש"י ומ"ש אח"כ בכובא מלאה היא פי' ראשון של רש"י וע"ש] מפרש רש"י משום דמקרקש בכוונה והוי ליה כאו בכוונה ואסור בשתיה ובכובא מלאה עסקינן דמודה רב אשי דלמא נגע. והריב"ם פירש [*היינו כמו ליסנא אחריגא שפי' רש"י] לפי שכשמטין הכובא על צדה בשעה שהיין מקלח בכובא

[*ואי מלדד לדודי לכובא חמרא אסור פי' רש"י משום דמקרקש ליה לחמרא בכובא מליאה עסקינן דלמא נגע ליסנא אחריגא אפילו חסירה נמי כיון דמקרקש בכוונה הוה ליה כאו בכוונה ואסור בשתיה ע"כ וז"ל תוס' ונראה לריב"ם כאותו לשון שפירש סקונטרס אפילו בכובא חסירה כו' עד אכן יש להחמיר בבני אדם כשטין הכובא שיש בה מעט יין לצד אחד שלא יטה אותו העובד כוכבים ואפילו אם נער קטן מסייע דמסייע כי האי ודאי מסייע אין בו ממש כי הכוא דזה יכול וזה אינו יכול דפרק סמגניע דנ"ג:]

הוה ליה כנוגע דמה לי נוגע בקנה מ"ל נוגע בשולי הכובא וכשהחבית מונחת על העגלה ומקלח ממנה לכובא ובא עובד כוכבים והגביה כדי שיהא מקלח [*יפה] מותר כיון דבלא זה מקלח ה"ל מסייע שאין בו ממש ומיהו אם יש בחבית מעט יין שצריך להגביה מצד אחר אסור אע"פ שהתינוק נסייע כיון שאין בו ממש ובשיטת ה"ר פרץ יש דמשמע מפי' הריב"ם למ"ד גלוק חבור אם היה מערה מכלי אל כלי והעובד כוכבים מנענע ידו של ישראל אסור גם מה שביד ישראל דהוי כאילו נגע בקילוח: הגה"ה והא קא נגע בנטלא י"ל דה"פ דאי אפשר שלא יגע בידו ביין שבדולא שישאב בנטלא מן [דולא] מלא ולפירוש ר"ת שמתיר מגע ע"י ד"א כשבור שהוא שכר א"כ בזמן הזה דעובד כוכבים לאו בני ניסוך ניניהו דלא ידעי בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה וחשיבי כתינוק בן יום א' היה מתיר מגע עובד כוכבים ע"י ד"א אע"פ שהוא יודע שהוא יין דכיון שאינו בר ניסוך ולא אתי לכלל כוונת ניסוך לשון ה"ר חזקיה זצ"ל. האי עובד כוכבים דנסכיה לחמרא דישראל מכאן היה נוהג ר"ת כשהיה כותי עובד עבודת כוכבים נוגע ביינו היה מוכרו לאותו עובד כוכבים עצמו לפי שאותו עובד כוכבים היה חייב לפורעו מה שהזיקו כדאמר רב אשי האי עובד כוכבים דנסכי לחמרא דישראל אע"ג דלזבוני אסור למישקל מיניה דמי חמרא שרי מאי טעמא מיקלא קלייה כובא מליא אסור פרש"י וכן ר"י דהיינו כשהעובד כוכבים נושא הכובא על ראשו או על כתפו או בין ידיו דהתם איכא למיחש דלמא נגע ביין כיון שהכובא מליאה אבל במוט או לישא הדלי דרך טבעתו מותר וכתב ר' אבי"ה שצריך שהישראל יסייע להכניס המוט בנקב אוזן הכובא ואם ע"י שנדנד ניתז מן היין ע"י העובד כוכבים וחזר וניתז ביין מותר שאין כאן [דרך] ניסוך: ההיא חביתא דפקעה לאורכה פסק רש"י עובד כוכבים דמהדק מגרופיות גגית המליאה יין הסדוקה לאורכה אין זה כמדבק חבית הנפקע לאורכו שלשם החבית מזומנת ליפול הילך והילך וכשהוא מדבקה מחבר כל היין זה לזה אבל הגגית היין עומד במקומו ע"י הידוק ראשון וסדק קטן יש שם והוא מהדקו וכן בחביות של עץ שלנו אבל דבר זה אסור להיות עובד כוכבים תוחב נעורת או מטלית בסדק ובחבור השולים לסתום מפני שנוגע ביין עד כאן לשון רש"י ואומר ר"י דמותר לעובד כוכבים לתחוב נעורת סביב השולים במקום שמתחברים אל דופני החבית ומשם יוצא היין זב שהנעורת שתחוב אינו כנגד היין שבפנים לפי שראשי השולים מפסיקין בחריצין שבדופני החביה סביב ואפילו באמצע חיבור השולים אם ישראל נותן הנעורת בסדק החבית אך לא הדיקו ועדיין היה היין זב ויוצא מותר לעובד כוכבים להוחבו יפה משום דגלוק ההולך לאיבוד הוא כמי עם הארץ שנגע באשכולות והמשקה הולך לאיבוד דאמרינן פרק (*שני דאמר רבה) [לרב ירמיה] כמאן דאמר אשכולות טמאות וכל הגת טהורה ואם העובד כוכבים תחב הנעורת בסדק אם אין בו חלל אך אין הנסרים של השולים מחוברים בחוזק ואין מכנים עד החלל של החבית יכול להיות שמותר היה עובדא בכה כחו ואסר רב יעקב מגאר פקיד וכך פסק רבינו חננאל לאסור כח כחו לכן טוב הדבר שיסייע הישראל עם העובד כוכבים אבל איכא לספוקי היכא דבכח עובד כוכבים סגי וישראל מסייעי ובכחו של ישראל לא סגי דה"ל זה יכול וזה אינו יכול אם נאסר ונאמר מסייע אין בו ממש כדאמרינן פ' המצניע [*נ"ג] ופי' רשב"ם שצריך הישראל לגלגל גלגל של גת עם העובד כוכבים ואם גלגל עובד כוכבים לבדו ואיכא הפסד שנבינן אאיכא דאמרי בכח כחו טלי עלמא לא פליגי דשרו והכי מעגלים שלנו היכא שלש כוחות שאוחז במקל או במוט ומגלגל (*הכל) [*הגלגל מ"י] הרי שני כחות והגלגל משפיל הקורה על הענבים הרי שלשה כחות מקל גלגל וקורה ואעפ"כ למאן דאסר כח כחו הוא הדין שלש ואין חילוק: נטל החבית וזרקו לבור בחמתו כתוב בא"ז דעובד כוכבים שנגע ביינו של ישראל וכוונת של העובד כוכבים הנוגע כדי להכעיס הישראל ולהפסידו הואיל שרי ואפילו בשתיה דכה"ג לא גזור בה רבנן וכן כתב רבינו אבי העזרי וז"ל היכא דזרק העובד כוכבים חפץ לבור להכעיס או בחמתו אפילו קא אזיל מיניה ומיניה שהפסד בו מותר בשתיה וכן נמצא בתשובת הגאונים וקרוב הדבר בעיני דאפילו אם נגע העובד כוכבים בידיו להכעיס דמותר בשתיה וכ"כ ר"ב פ"ב דהולין דמותר משום דאין אדם אוסר דבר שאין שלו היכא דלהכעיס קא מכוין וכן מצא בתשובת רב נחשון גאון שפעם אחת היה בורו של ישראל מלא יין ובא אנס והושיט ידו לתוכו להכעיס והיה שם זקן אחד ירא שמים שנהרג על קידוש השם ומעטו שלקח מן היין בכלי ושתה ממנו בפני האנס שלא יהא רגיל לעשות כן לישראל וכתב רשב"ם [*בגמ' שם] כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך בזריקה שאם זרק את האבן ע"ג הכלי לא טמאו עובד כוכבים נמי אם זרק אבן או צרור או כל דבר ליין אפילו בכוונה לא נסכו ומותר בשתייה וכן הורה רבינו וכן נשמע על רבינו יוסף הגדול שהתיר זריקה בעובד כוכבים וכן הנהיג את דורו: [דף סא ע"א] המטהר יינו של עובד כוכבים פרש"י דמיירי כולה מתני' שהיין בבית המטהר בלא מפתח וחותם (*ובדלא כתב) [*ובדכתב] העובד כוכבים התקבלתי דה"ל יינו של ישראל אע"ג דיינו של ישראל בחצר אחרת אסור בלא מפתח או חותם כדאמרי' בברייתא בגמרא הכא דפתח פתוח לרה"ר מותר בתלמוד פסק דה"ה אם יש אשפה ברה"ר או דיקלא כנגד בית העובד כוכבים שיוכל לראות היין דרך עליו של כותל שמותר בלא פתח פתוח ובלבד שיהיה ישראל דר באותה עיר (*על) [*ועל] זה תמה ר"ת וכי משום אשפה ודיקלא וישראל דרים בעיר יניח העובד כוכבים מליגע ביין שברשותו והפתח נעול [והלא] כיון שאין מפתח וחותם קל הוא ליגע לכ"נ לר"ת דמתני' כולה מיירי במפתח או חותם ובבא ראשונה דהמטהר מיירי בלא כתב [*לו] התקבלתי דה"ל יינו של עובד כוכבים והשתא מותר משום דאיכא תרתי לטיבותא מפתח [או] חותם ופתח פתוח לרשות הרבים אבל יינו של ישראל ברשותו של עובד כוכבים מותר במפתח או חותם בלא פתח פתוח לרה"ר כהנא קמא דברייתא דקאי כרבי אליעזר דלא חיים לזיופא כתוב בספר התרומה מסקינן יין של עובדי כוכבים שדרכו ישראל וחתמו חותם בתוך חותם והוליכו העובד כוכבים מעיר לעיר ופעמים [לן] בעיר שכולה עובד כוכבים וגם הפתח סגור מותר ואם הפתח פתוח לרה"ר אפילו בחותם אחד מותר וייטו של ישראל שמוליכו עובד כוכבים לעיר אחרת וגם פעמים שמשהה שם שני ימים או יותר בעיר שכולה עובדי כוכבים מותר בחותם אחד כרבי אליעזר אך ספק אם צריך הכרת חותם או שישלח כתב ידו היאך החותם עשוי או שמא אין צריך לא זה ולא זה רק חותם אחד לבדו: יינו של ישראל שהניח ברשות עובד כוכבים ופתח פתוח לרשות הרבים וישראלים דרים בעיר ואין חתום כלל [או] אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים אך שישראל עוברין לפעמים שם דרך אותה העיר דהשתא חשיב אותה העיר כישראל ועובדי כוכבים דרים בה לפירוש רש"י מותר ולפירוש ר"ת אסור אבל יינו של עובד כוכבים שטהרו ישראל דברשות עובד כוכבים כהאי גוונא אסור לכולי עלמא ישראל שהניח יינו ברשות ישראל והניח שם עובד כוכבים ופתח פתוח לרה"ר וישראל הלך לשוק אפילו אין היין חתום מותר אם לא הודיע לעובד כוכבים אנה הלך ואם הודיעו שמפליג הלך ובהוך כך יוכל לעשות אחרת כמותה אסור ואם ישראלים אחרים דרים בעיר שמא גם זה מותר ואם הפתח סגור בעדו ואח"כ מלא שם העובד כוכבים אפילו לא הודיעו שמפליג אסור אי אית ליה לעובד כוכבים לאישתמוטי ויש לו טענה שיוכל לומר (*העובד כוכבים) [*במ"י אינו] מהו מבקש שם ואם לאו מותר ואם יש חלון או סדק בכותל או אילן או אשפה חוץ שיוכלו לראות משם היין כפתח פתוח דמי ושרי ואם יש מגופה שריק או נסר קבוע במסמרות מותר בכל ענין אבל מטלית או נעורת מהודקת שם אין קרוי חותם אחד הלכך טוב הדבר לסתום פי החבית בנעורת או טוס דבר ולפוש עור על הסתימה קבוע במסמרות ולכתוב אותיות תליין על העור ותליין על קרשי החבית שאם יגביה העובד כוכבים העור לא ידע העובד כוכבים לכוין לישבו כבתחלה ולתת חשק שקורין נרקל"א סביבי השולים במקום שמחוברים אל דופני החבית לקובעו עם מסמרות מפני הנעורת התחובה סביב שלא יוציאם העובדי כוכבים להוציא היין דרך שם ולהוחבו אח"כ אל מקומו הראשון וכל הברזות לחתוך ולקבוע עור עליהן במסמרות אי נמי לקבוע נסרים במסמרות לכסות כל השולים והברזות (*או צריך) [*וצריך] שישלח אל חבירו שלא יגע אל החבית עד שיבא הוא ויכיר מה שחתם אם הוא כמו שחתמו מתחלה דהא צריך הכרת חותם מיהו אפילו לא ילך הישראל אשר חתמו להכיר מה שחתם (*נראה שמועיל) [*שמא מועיל] לשלוח בכתב ידו אל הישראל באיזה ענין חתמו וסימן: מצאתי בשם ר"ת [ר"י מ"י] הורה רבי הלכה למעשה על היין שהיה במרתף ובאו גנבים ופרצו בה פרצות וגנבו בה ממון ושמע בעל הבית שלא היה בעיר ונתן לעובד כוכבים אחד המפתח לילך לשם ולתקני והיה שם יין בחבית ובקובית (*לפניהם) [*שלפניהם] הורה ר' שאין לחוש שמא נסכו הגנבים שהרי לא באו אלא לגנוב ממון ולא היה להם פנאי לנסך כדאמרי' ההוא פולמוסא דאתא לנהרדעא פתחי חביות טובא ואמרו אדעתא דממון פתחו ועל העובד כוכבים שמסר לו בעל המרתף המפתח אין לחוש שמא ניסך ומסך מן החבית ופשיטא שאין לחוש לזה שמא נגע בהם דרך הנקב שהרי כל ניסוכם לא היה אלא דרך הגבהה וחביות גדולות אין דרך להגביה והכי מוכח פ' הניזקין ופ' הגוזל בתרא (*דגבי) [*גבי] המדמע והמטמא והמנסך כיון דאגבייה קנייה ומתחייב בנפשיה לא הוי עד שעת ניסוך ולשמא מסך מן החבית ליכא למיחש שהרי היו שם קובות מזומנות כדאמרי' לקמן גבי ההיא חביתא חמרא שרי *) אמימר אמר אימור מגבא דחביתא שקלתיה אלמא תליא באותו המזומן יותר וגם הקיבות (*הרי) [*במ"י היה] מתיר ר"י שהרי ישראל שמסר לו המפתח לא הודיעו שהפליג ואע"פ שלא היה בעיר והלך לו בשביל יו"ט לעיר שהיה בה מנין אפילו הכי היה מירתת העובד כוכבים שמא יבא הישראל ולא ישמר שבת כדאמרי' איסור גיורא כד הוינא בארמיותי אמינא יהודאי לא מנטרי שבתא כו' ואם יקח מן היין שבקובות היה נתפס כגנב שלא מסר לו אלא שמירת המפתח כדאמרי' לקמן פרק השוכר מיהו אם הודיעו שהוא מפליג אסור כתב ראב"ן בספר לפנת פענח ישראל שיש לו עובד כוכבים או כותית בביתו ונשאר יין או חומץ בבית בלא שמירה כיון דאימת רבן עליהן אי לאו דחזינא דנגעו בחזקת כשרות הוא דנתפס עליו כגנב דהא דבעינן חותם בתוך חותם היינו ברשות עובד כוכבים אבל ברשות ישראל לא ומיהו לכתחלה לא יניח אדם בביתו לא יין ולא חומץ בלא שמירה משום הרחק מן הכיעור עכ"ל: הגה"ה זה לשון מורי ה"ר יצחק [*לי] הקטן נראה כדברך (*מאד) וכן דנתי בשכבר ואי קשיא לי הא (*קי"ל) [*קשה לי] מתני' דפ' השוכר את הפועל המניח עובד כוכבים בחנותו אע"פ שיוצא ונכנס מותר ואם הודיעו שמפליג כדי (*שיסתום ויגוף) [*שיסתום ויסתום ויגוב] רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב וע"כ לא פליגי אלא בחבית סתומה אבל פתוחה כ"ע [לא פליגי] דהוא אסור ואע"פ שהוא בחנות של ישראל והכא נמי לא גרע מהודיעו שהפליג כיון שמסר לו המפתח ונעל אותו בלילה ומוליך המפתח לביתו ולא דמי להיא (*מאבלייתא) [*מסוביתא] [דף ע' ופרש"י מסוביתא מוכרת יין בחנות כמו זולל וסובא שבאך מהול במים] דמסרה אקלידא לעובד כוכבים ואמרו בי מדרשא לא מסרה ליה אלא שמירת המפתח בלבד לא דמי דהתם לשמור המפתח נתנה ולא נתנה לו רשות ליכנס במרתף אבל האי דאזיל בלא *בר כל זמן שירצה אי נמי מסתרי בדיעבד ע"י בזיעה לכתחלה אין לסמוך מכאן ואילך של ההיתר עכ"ל: הגה"ה גנבי ישראל נכנסו במרתף באישון לילה ואפלה ומשכו מחבית יין דרך נקב הברזא והרגישה שפחת בעל הבית להם והרעימה וברחו ונכנסה למרתף וסתמה נקב החבית בקנה כי הגנבים יצאו בחפזון והניחו הנקב פתוח והיין הולך לאיבוד והגה נכנס בעה"ב אחריה ואמר מי סתם הנקב השיבה השפחה כאשר שמעתי שהיין עושה טיף טיף נקחתי קנה כאשר מצאתיו וסתמתיו כי לא מצאתי הברזא כמדומה לי כיון שנתיחדה העובדת כוכבים ואית לה לאשתמוטי שאינה נתפסה כגנב על כניסתה וגם יש לה רגלים לדבר דחמרא אסור כדאיתא בפרק השוכר את הפועל ההיא ביתא דמליא חמרא דישראל ואישתכח עובד כוכבים ביני דני ואמר רבא אם נתפס כגנב חמרא שרי ואי לא אסור והשיא רביתא דהות נקיטא אופיא בידה והלו בה להקל אימא מגבה דחביתא שקלה לא [*הא] פרש"י היינו דוקא תינוקת קטנה דלא מסרה נפשה לנסוכי אבל גדולה לא ועוד דהכא ודאי ביאה היא וע"כ לא מטהר רבי אליעזר אלא ספק ביאה דאיכא ס"ס אבל ספק מגע לא אי לאו דנתפס כגנב מיהו איכא לספוקי אי מדמי' גדולה דהשתא לקטנה דבימיהם לפי דקי"ל שהעובד טכבים כקטן ב"י דמנהג בעלמא בידם וצריך לעיין ושלום מאתי עזריאל עכ"ה: אשר שאלת על מרתף של יין שלפנים מן החדר והטמינה הגברת המפתח בחדר ומפתח החדר מבחוץ ובשובה מבהכ"נ לא מצאה מפתח החדר במקומה ובקשה ברפת ומצאה כד מלא יין ומפתח החדר מצאה בתבן ומפתח האוצר מצאה במקומה וכשהיתה מריבה עם השפחה אמרה לא נתכוונת אלא לגנוב בגדים ואמרה [*השפחה] שלא נתכוונה כי אם ליין כמדומה לי שאין חשש איסור בדבר אפילו אין מפתח המרתף במקומו דתניא בתוספתא דטהרות המניח כליו בחלונות של אולירין ונעל וחתם אע"פ שבא ומצא הפתח פתוח והחותם מקולקל טהור וקתני סיפא וכן בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך והכולה מילתא קאי ואמרי' נמי פרק בתרא דמס' ע"ז השתא טהרותיו טהורות יי"נ מיבעיא ולא דמי למפקיד דצריך חותם ויין זה הנמצא שמא מן החנות קנתה או גנבה המעות וקנתה וגדולה מזו אמרי' בתינוק שנמצא בצד בית הקברות ושושנים בידו אע"פ שאין שושנים אלא במקום טומאה מטהרין לתינוק דתלינן באדם אחד שנכנס ונתן לו ואי משום אמירת השפחה לית בה חששא שאפילו ישראל לא מהימן בדבר שאין בידו עכשיו כגון טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו וכו' ואפילו משכה העובדת כוכבים אם יש בחבית ברזא התחובה בקנה והברזא קצרה ואינה עוברת חוץ לקנה לא נאסר אלא היין דלהדי ברזא לחד ליסנא דרב פפא ואין השאר נאסר מכח קטפרס דר"ת פסק דאין חיבור ואפילו הברזא יוצאה חוץ לקנה אם אין העובדת כוכבים יודעת ה"ל כחה של עובדת כוכבים שלא בכוונה לפי' ר"ת שמחשב כמו כח כשנוגע בדבר שבידו ושלום שמשון בר' אברהם: אשר שאלת על הכותית שנכנסה גמרתף

*) בגמרא הכי איתא אמר רבא המרי שרי מ"ע איסר כו'.

למרתף להביא שכר מן החבית וטעתה ומשכה מן החבית [שהיה] של חומץ יין ולא נודע לה שהיה של חומץ עד לאחר שהחזירה הברזא ודמוהו להיא עובדא דהוה בבי (*רב) [*רבנן] בעובד כוכבים דסליק לדיקלא ובהדי דקא נחית נגע בריסא [*דלוליבא] בחמרא לפי' ר"ת דל"ג בריסא דלוליבא [בחמרא] משום דס"ל דמגע עובד כוכבים ע"י ד"א שלא בכוונה פרי אפילו בשתיה לא דמי דהכא אפילו לפי' ר"ת יש לאסור דהא כשהוליאה הברזא והחזירה א"א שלא נגעה בידה בקילוח היולא וה"ל כמגע עובד כוכבים בידו שלא בכוונה ואסור אפילו היכא דסבורה שהוא שכר כדאשכחנא בעובדא דר' יוחנן בן ארזא דפריך והא קא נגע בנטלא ופי' ר"ת נגע ממש ביין בנטלא אלמא אפילו למ"ד דמסבר קסבר ההוא עובד כוכבים שהוא שכר הוא אסור כי נגע עובד כוכבים בידו. אמנם אם החומץ חזק כ"כ כששופכים ממנו על הארץ מרתיח הא ודאי חומץ גמור היא ולא מיתסר במגע עובד כוכבים ובפחות מכאן איני יודע ליתן לו גבול מתי נקרא חומץ אלא כשהוא מרתיח ע"ג קרקע ואשר שאלת מה אני קורא מגע עובד כוכבים [או נילוק] יין ביין אני אפרש כשהעובד כוכבים מערה מן הכלי טפה ראשונה [אם] הוליאה כל כך בחוזק שוב לא היתה יכולה לחזור לתוך הכלי אפילו אם היה מגביה וסילק היד לאחוריה והיה פוסק מלערות עוד ההוא טפה (מיתסרא) משום כח העובד כוכבים (*וכל) [*כל] מה שאחוריה [*אותה טפה] לגד הכלי ליכא למיסר אלא מחמת שנגע באותה טפה מגע גמור [זה אני קורא מגע עובד כוכבים] יין ביין [לפי שהיין שבכלי נוגע באותו טפה] בלא נלוק ע"כ [*לזה איני קורא מגע יין ביין לפי שהיין שבכלי נגע באותה טפה] אין להזכיר נלוק בדבר זה דמיתסר מאי דגויה דמנא מחמת ההיא טפה אפילו למאן דאמר נלוק [אינו] חבור אבל נלוק מיקרי ישראל המערה מחבית לבור שיש בו יי"נ דלא אפשר למיסר מאי דבגויה דמנא מחמת דנגע בטיפתא קמייתא דנפקא ומיתסרא לאלתר [*מגע כו' כמו היכא דבא מכח] עובד כוכבים וקא נגע מאי דבגואי בההיא טיפתא אלא מיתסר מחמת טפה הסמוך לו שחוץ לכלי ואותה טפה עלמה שחוץ לכלי הסמוכה למאי דבגואי לא מיתסרא מחמת עלמה לפי שילאת חוץ לכלי מחמת כח העובד כוכבים אלא גם היא נאסרה מחמת טפה הסמוכה לה טפה אחר טפה עד שמגיעין ליין נסך שבבור והיינו פי' ע"י נלוק ובהאי איכא פלוגתא אי נלוק חיבור או לאו אבל בעובד כוכבים המערה אין שייך להזכיר נלוק כלל מדינא הוה לן למיסר אף מאי דבגואי דמנא מחמת דקא נגע לטיפתא קמייתא דנפקא ומיתסרא מחמת עלמה ע"י כח עובד כוכבים אלא משום דאיסור שע"י כח עובד כוכבים קל הוא ביותר ומשום דקיל טובא שרינן מאי דבגואי דמנא בעובד כוכבים המערה אפי' למאן דאמר נלוק שמחובר לי"נ גמור שבבור וישראל מערה חבית של יין כשר לבור שיש בו יין נסך גמור שנאסר במגע עובד כוכבים והוי חיבור ומיתסר כל מה שבחבית למאן דאמר נלוק חיבור הכא בעובד כוכבים המערה דליכא יי"נ גמור אלא מאי דבבראי דמיתסר מחמת כח עובד כוכבים שרי אפי' למ"ד נלוק חיבור ואע"ג שנגע יין ביין אפ"ה שרי מאי דבגואי כיון דליכא נסך גמור מאבראי אלא הנאסר מחמת כח עובד כוכבים ועתה תרגים בעלמך שלא יקשה על מה שדקדקת ואין לריך לפרש ומה שכתבת כיון שעשו הגנבים ברזא לא' מן החביות שלא היתה מבורזת מתחלה והוליאו ממנו יין כ"ש דחיישינן שמא משכו יין מן הברזות גראה דאחזוקי איסורא לא מחזקינן במילתא דאי לא הוה משכחנא ריעותא בחד מינייהו הוה שרי כי משכחינן ריעותא בחד מינייהו לא אמרי' כי היכי דהאי אסור אחריני נמי אסירי כדאמרי' פרק גיד הנשה וכי מפני שוטה זה שעשה שלא כדין אנו נאסיר כל המקולין ולא חיישינן כי היכי דזבין להאי זבין להאי ואפי' לאידך לישנא דקאמר וכי מפני שוטה דאיכוין לעוורי [הא אמר אמת] אסרינן לכל המקולין [*ומקשי טעמא דלעוורי הא לאו הכי דאמת דבריו אסור] דאמרי' כי היכי דזבין להאי זבין נמי לאחריני שאני התם דאיתחזק איסורא דאורייתא אבל הכא ספיקא דרבנן היא וספק דרבנן לקולא דסתם יינם דרבנן ועוד אפי' בספק איסור טריפה דאורייתא לא הוה חיישינן אי לא איכוין לעוורי אלא לאותו בהמה טריפה ותו לא אבל לא חיישינן כי היכי דחדא טריפה ה"ל ולא אכריז ה"נ כיחוש לב' או לג' לא כיחוש וכפירש"י וכן משמע הלשון דקאמר שאני התם דאיתחזק איסורא כלומר דאיתחזק שיש טריפה במקולין אבל לאחריני לא [*חיישינן] דא"כ הייתו אוסרים עולמית (על) כל המקולין מהאי טעמא הלכך אם מכר ראש אחד של טריפה הותרו כל הראשין שבמקולין לבד מאותו ראש שנודע לנו שהוא מן הטריפה ואפילו ביוחסין דאחמיר בהו טובא דעביד בהו כמה מעלות אשכחן בפ"ב דכתובות גבי עיר שכבשה כרכום כל כהנות שבתוכה פסולות לבעול יש פנאי דתקיף להו יקרא דעבירה אפ"ה אמרינן התם אם יש שם מחבואה אחת מגלת על כולן דאע"ג דה"א דלא עקר חד מינייהו ובטיל ואפילו איכא סהדי שנבעלו מקלתן מ"מ בהנך דלא חזיא דאיבעול תלינן לקולא דלמא נכנסו במחבואות ולא נבעלו כ"ש הכא דתלינן בסתם יינם במידי דמוכח טפי דמן החבית המלאה לקחו היין ולא מן האחרות [*כיון דמן המיטב גנבו] וכן הוא דרך גנבים שאין לוקחין הכל אלא משיירין עוללות ולוקחין מן המיטב כאשר יוכלון שאת ורגלים לדבר שלא נקחו מן האחרות כיון דמן המיטב גנבו והשאירו למנס להם ליקח מן הגרוע במקום שיש עדית לפניהם ושלום מבר"ב: מלאתי כתוב בתשובה שבתפיסת לרפת התיר רבי חיים הכהן שהיו השומרים בבתי היהודים והמפתחות בידם ומחפשים ויהודי אין בבית וימים רבים ... כן והתיר אף בלא פתח פתוח לרה"ר ועל זה נפלאתי ושמא מטעם זה התיר הואיל והיה נתפס על היין כגנב אע"ג דנגעל הפונדק הואיל ואם היה בא היהודי היה בא ברשותו ומירתת אף כאן נמי אימור מירתת על הכיסה ועל המגע ועוד דהוה ליה ספק ביאה במרתף ויש להתיר מטעם ס"ס ספק נכנס ספק לא נכנס ואה"ל נכנס אימור לא נגע ושמא על זה סמך רבינו חיים כהן להתיר (מ). מלאתי אין לוקחין נד דרוכה [ובעוטה] מן העובד כוכבים בזמן הזה. אין לוקחין [*מיימוני פ"א דהלכות מאכלות אסורות] יין בכל מקום אלא מאדם שהוחזק שעושה בכשרות וכן בשר [וגבינה] וחתיכת דג שאין בה סימן: תתמה המתארח אלל בעל הבית בכ"מ וכל זמן והביא לו יין בשר וגבינה וחתיכת דג הרי זו מותרת וא"ל לישאל עליו אע"פ שאינו מכירו אלא שהוא יודע שהוא יהודי בלבד ואם הוחזק שאינו כשר ואינו מדקדק בדברים האלו אסור להתארח אללו ואם עבר ונתארח אללו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין על פיו עד שיעיד לו אדם כשר עליהם: סליק פרקא

השוכר את הפועל **תתמט** [דף סב ע"א] ישראל שהיה נושה בעובד כוכבים מנה ומכר עבודת כוכבים וכו' אם עבר ישראל ומכר עבודת כוכבים ומשמשיה בהקפה לעובד כוכבים מותר ליטול ממנו המעות כיון שכבר קנאו במשיכה ואין אגו דמי עבודת כוכבים כיון שלא נתן לו העובד כוכבים המעות עד אחר שמשכה והוי כבא עליה ואח"כ נתן לה אתננה דמותר פי' ר"י: מסקנא דמשיכה בעובד כוכבים קונה דוקא ולא מעות אך יש פוסקין מעות דוקא ולא משיכה **תתנ** וצריך ליזהר כשמוכר בהמה המבכרת לעובד כוכבים כדי לפוטרה מן הבכורה לריך שימשכנה לביתו וגם יתן מעות ואז ילא ידי כל הספקות ר"י ואני מלאתי דאם אין לעובד כוכבים בית ישאיל לו ישראל מקום בחלרו וימשכנה שם: אין עודרין עם העובד כוכבים בכלאי הכרם ואפילו בחולה לארץ **תתנא** כי נוהגין כלאים אפילו בזמן הזה אפילו בחולה לארץ וכן ערלה וכלאי הכרם ואיסור חדש: פר"ת ור"י עי' פ"ק דקידושין גר ועובד כוכבים שירשו אביהם מותר הגר לומר לעובד כוכבים טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות משבאו לידו אסור בד"א פירשו אבל נשתתפו אסור ואם העובד כוכבים מכר עבודת כוכבים ופרע לישראל מותר דבעבודת כוכבים לא תפסי דמיהן דלא כתיב ביה והיית חרם כמוהו כל אשר אתה מהוה וכו' אבל אם העובד כוכבים היה חייב לו בלא ערבות ואינו רולה לפורעו אלא כשימכור עבודת כוכבים או שאין לו דבר אחר אסור מפני שרולה בקיומו פירש ר"י מיהו אם העובד כוכבים בא למכור עבודת כוכבים ורולה לקנות *)[אתרת] באותם דמים חשיבי דמי עבודת כוכבים ואסירי [*פי' ואף אם יש לעובד כוכבים ד"א לשלם]. הגה"ה והא כי קא טרח בהתירא קא טרח פרש"י דיין נסך לא הוי עד דמטי לקרקעית דמנא וקודם שירד לקרקעית הגוד [*דידיה הוי] וא"כ בהתירא קא טרח כששפך ותימה למ"ד נלוק חיבור נאסר אפילו העליון מטעם נלוק א"כ קא טרח באיסור (קא טרח) ודוחק הוא לומר דאבוה דרב אחא מיקטף אקטופי דא"כ היה לו טורח גדול ע"כ נראה דהיינו טעמא דחשיב ליה בהתירא קא טרח [*לשיטת סר"ר פרך] משום דאין איסור נלוק בנודות דאין יין נסך בעין: **תתנב** [דף סה ע"ב] יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחם פי' ר"י כגון שהן מחוברים עדיין באשכול אבל אם נפלו מן העוקץ הרי הן כמבוקעות ואסורי מפני הנקב הנשאר בזנבות והוי (*כלרירא) [*כלירייתא] דחיטי: הדר שרא רבא למיטחינהו [*ולמפינהו] ולזבינהו לעובדי כוכבים שלא בפני ישראל **תתנג** מכאן יש ליזהר שלא למכור טריפה חיה לעובד כוכבים דלמא אתי למיזבנה לישראל ולא יכיר אם טריפה היא אלא ישחטנה ואז ימכרנה לעובד כוכבים. תנור שהסיקו *בעלים של תרומה ואפו בו את הפת מותרת הפת ולא אמרינן יש שבח (עלים) [*כמון] בפת אלא דוקא גבי איסורי הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם תדע דהא המבשל בשבת בשוגג יאכל אע"ג דאיכא שבח עלים בפת רבא אמר בנותן טעם בתר שמא אזלינן והכי הלכתא ומכאן פסק בסמ"ג דאם העובד כוכבים שתה מן הכוס לנסית אם הוא טוב (*בכרס) [*במ"י אינו] ושכח הישראל והחזיר לגת מותר היין שבגת הואיל ויש שם ענבים ויין מעורבים יחד ובתר שמא אזלינן וה"ל כמין (בשאינו מינו) ושאינו מינו סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו דהיינו הענבים רבה על היין שבכרס ומבטלו וכן מלאתי מעשה שהעובד כוכבים שתה מן הכוס ולא הדיחו ונתנו לתוכו יין כשר ושפכו בתבשיל והתירוהו משום דרואין את ההיתר כאילו אינו והשאר דהיינו המעט הנשאר בכוס בתחלה המים רבים עליו ומבטלין אותו והכי א"ר יוחנן לקמן גבי יי"נ שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים רואין ההיתר כאילו אינו וקיתון של מים רבה עליו כו' ואע"ג דאמר רב שמואל ב"ר יהודה משמיה דר' יוחנן לא שאנו אלא שנפל [*קיתון של מים] תחלה מיהו במסקנא משמע כדפרישית גבי ב' כוסות אחד של חולין וא' של תרומה כו' מיהו ר"ת פסק דבעינן (*קיתון של מים) תחלה מדנקיט בב' כוסות אחת של חולין ואחת של תרומה: מזגו ואח"כ עירבו אבל אם עירבו ואח"כ מזגו משעת שעירבו מלא מין את מינו וניעור ובעי כדי ביטול שניהם: לשון (ר"ת) [*רי"ף] והלכתא כרבא בכולהו הלכך **תתנד** עיסה ושאור ב' שמות הן ומטעימין בס' אע"פ שמיניהם עיסה דומיא דחומץ ויין דהוי ב' מינין ואיל ושור ועז הוו ג' מינין ואפילו נבלה בשחוטה איכא מ"ד דהוי מין בשאינו מינו וכן שני מיני עופות או שני מיני דגים כו' משערינן בששים בין טמאים (*בין) [*עם] טהורין או איפכא אבל בילי טהורין עם טמאות הדא מינא נינהו דכולהו בילי מיקרו דומיא דחמירא דחיטי וחמירא דשערי או חלא דחמרא וחלא דשיכרא וכן חלב ובשר ב' מינין הן: [דף סז ע"א] כל שטעמו ולא ממשו אסור פרש"י דטעם האיסור שישנו בהיתר אין אסור מן התורה אפילו אכל כל כך מן ההיתר עד שאכל כזית מן האיסור בתוך כדי אכילת פרס דמן התורה אינו אוסר אלא איסור שהוא בעין ולא טעם הנבלע ממקום אחר דטעם כעיקר לאו דאורייתא בחולין אלא בקדשים ומגיעולי עובד כוכבים שלוה הקב"ה להגעיל כלי מדין לא גמרינן דחידוש הוא דאפילו בן יומו א"א דלא פגום פורתא ואפ"ה אסר רחמנא וקרא דמשרת דמייתינן פרק אלו עוברין אסמכתא בעלמא הוא וא"כ איסור שנפל בקדרה ואח"כ נשפכו המים ולא ידעינן אי הוה בהו ס' אי לא הוי ספיקא דרבנן ולקולא אמנם היכא דלא שפכו אך אינו יודע לשער אין זה ספיקא דרבנן למיזל לקולא שהרי אין זה קרוי ספק דבר שחכמים יכולין לברר דדעת טפשין אינו כלום. ור"ת פירש דטעם כעיקר דאורייתא במין בשאינו מינו כדמייתי קרא פ' אלו עוברין ולאו אסמכתא והא דא"ר יוחנן הכא כל בטעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו מיירי במין במינו [דמדאורייתא ברובא בטיל] אבל מדרבנן הוי בס' כדאמר רבא פרק גיד הנשה אמור רבנן מין במינו בס' ולכך אין לוקין עליו וטעמו וממשו לוקין עליו מיירי כמו כן מין במינו היכא שמכיר ממשו של איסור אבל בשאינו מינו הוי טעם כעיקר דאורייתא ולוקין עליו ולדבריו היכא דנשפכו המים הוי ספק דאורייתא ולחומרא עיין פרק גיד הנשה. דין הטעם הבא להתיר כתב בסמ"ג דחכם הבא להתיר ע"י ס' קדירה בנתינה בה כף של איסור שלריך לחקור ולישאל אם נתערב מים בקדרה לאחר שהיה האיסור בקדרה דלותן מים שנהגו אחר כך אינם מתחשבון ס' ועוד כתב הכא הבא להתיר כלי נוכח *) עכר"ס

שלטי הגבורים

(מ) ועתה נבאר טעמו של איסור ולא ממשו אם הוא אסור מדברי תורה או מדברי סופרים כדי שנעמוד על דיני ספיקותיו לפי הכלל המסור בידינו ספקא דאורייתא לחומרא ספקא דרבנן לקולא. גרסינן פ' ג"ה אמר ר' חייא בר אבין אמר ריב"ל כל אסורין שבתורה בס' עד אמר רבא לא נצרכה אלא לטעם כעיקר עד אנו אנן לקולא גמרינן דמדאורייתא ברובא בטיל פי' טעם כעיקר שלא נתערב שם גופו של איסור אלא טעמו בלבד וכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר שאם ענבים ביין ויש בהם טעם יין חייב. וא"כ יין שנאבד במיעוטו בתוך המים עד שאין מראית יין וכגון בשר שנפל לתוך יורה של חלב ונתן הבשר טעם בחלב והחלב בבשר וכדאיתא פרק אלו עוברים בשר בחלב לאו טעמא הוא ואסור. ובפ' כל הבשר גבי טפת חלב שנפלה ע"ג חתיכה אמר אביי ש"מ טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא כלומר דגמרינן מבשר בחלב דטעמו ולא ממשו הוא ואסור. ומלאתי לרבותינו בעלי התוס' ז"ל משום איסור החלב קרי ליה לבשר בחלב טעמו ולא ממשו דהחלב אין יכול להיות בו ממשו של דבר אלא טעמו ואעפ"כ אסור אבל בבשר אפשר להיות בו ממשו של חלב שגוף החלב נבלע הוא בתוך הבשר וכן געולי עובדי כוכבים שאין שם אלא טעם האיסור שנבלע בכלי ולא ממשו ובקדשים אסור שרואין הטעם כאילו ממשו מעורב ונמחה בו ואם יש בו טעם גדול כאילו נמחה בו כזית ממשו של איסור לוקין עליו וכן בנזיר אם שרה ענבים במים ונתנו טעם גדול במים כאילו נתערב ברביעית יין אסור ולוקין עליו ואע"פ שלא נמחה מגופן של ענבים במים כלל וכלל. וכן פירש"י ז"ל טעמו ולא ממשו בזכר בתלמוד וכו' רש"י ז"ל מדקאמר רבא הכא לטעם כעיקר דבקדשים אסור משמע דלית ליה טעם כעיקר בחולין אלא מדרבנן וכדמפרש ואזיל דאילו מדאורייתא ברובא בטיל והאריך בראיות. אבל ר"ת ז"ל אומר טעם כעיקר דאורייתא במין בשאין מינו כו' וכשם ר"י אמרו דטעמו ולא ממשו דאמר ר' יוחנן דאין לוקים עליו ה"מ כשאין ממשו של איסור כזית בכדי אכילת פרס הלכך אין לוקין עליו אבל איסור היכא דאתי שיעור דאורייתא אבל טעמו וממשו יש כזית בכא"פ אסור ולוקין עליו דלדידיה ק"ל דסה אביי דאמר טעמו ולא ממשו דאורייתא ואיהו מפרש דקשה דקשה בכא"פ לאו דאורייתא מכח אלו עוברין והאריך וגם הרא"ש ז"ל כתב כן דטעם כעיקר דאורייתא במין בשאינו מינו ולא אמרינן חד בתרי בטיל אלא במין במינו אבל לענין מלקות פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה כילד כזית בכדי א"פ כל שאוכל כזית מן האיסור לוקה לדברי הכל פחות מכאן אסור ואין לוקין עליו לדברי הכל דילפינן לה מנזיר לרבנן או מגיעולי עובדי כוכבים לר"ע ואין מלקין לא על ההקשות ולא אק"ו וכן כתב מבמו של סרב ההלכות דטעמו ולא ממשו דאורייתא והרמב"ן ז"ל כתב לדברי רש"י ז"ל וכתב דמדאורייתא הרתי בעינן טעמו וממשו הא ממשו בלא טעמו כגון מין במינו ברוב כיתר או טעמו ולא ממשו כגון מין בשאינו מינו שאין ממש האיסור אלא במעורב ולא בעין אלא בנתבטל לגמרי כגון טפת יין שנפלה במים הרבה ונתבטל אין לוקין עליו ואינו מדאורייתא אלא מדרבנן והיה דאמר רבא מין בשאינו מינו בטעמא בטעמו ולא ממשו הוא והאריך. ומ"מ לענין פסק הלכה אנו על מי נסמוך בזאת ונסמוך על דברי ר"ת ז"ל ובעל ההלכות והראב"ד ז"ל שרבים הם ואמרו להחמיר בשל תורה. והלכך חתיכת נבילה וביולא בה שנפלה לתוך קדירה של חלב או בהיפך וכן כף חולבת ג"י שניער בה קדירה של בשר וקודם שהספיק לשער נשפך או נאבד קלתו אסור משום דספק דאורייתא לחומרא. אבל אם חתיכת נבילה נפלה לקדירה של בשר שחוטה ויש בחתיכות של היתר כדי לבטלה ברוב ונאבד או נטל קלתו קודם שיעורו ה"ז מותר לדברי הכל וכל מין במינו בטל ברוב דבר תורה אלא שהחמירו עליו מדבריהם להלריך בו ס' ותבתכרא לי דכשאמרו ספיקא דאורייתא לחומרא דבר תורה היא דספיקא דאורייתא כודאי מן התורה אבל לאיהי לרמב"ם ז"ל שכתב ספיקא דאורייתא לחומרא דרבנן הוא ושהחמירו בספיקו. ורלאיה הביא מדרבא בקדושין פ' בתרא גמרא איזהו שתוקי אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר כו' עד ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ספק ממזר יבא אלמא לא אסרה תורה אלא האסור בודאי הא ספק לא ואין דבריו מחוורין אללי. דאדרבא דוק מיניה דבעלמא ספק איסורא כודאי דאי לא תימא הכי איצטריך רבא לאשמועינן בלישנא כולי האי לימא מאי טעמא הוי ספק ובשעת

שאין בן יומו צריך לחקור ולישאל אם היה בו מים רותחים בינתים דכך שוה כמו האיסור עצמו וכף של איסור שתחב בקדרה של היתר אם הכף חולבת ונתחבה בקדירה מליאה תבשיל של בשר או איפכא דהכף אפילו אינה בת יומה הכף אסורה והתבשיל מותר ואם הכף ב״י צריך ס' בתבשיל: [דף סח ע״ב] עכברא בשיכרא וא״ת למה אסור והלא צונן בצונן הוא וי״ל דע״י ששהה שם (ימים רבים רגיל לפלוט טעמו ר״ת פסק דבשר שנפל בחלב צונן אם שהה ג' ימים) אסור משום דהוי ככבוש והביא ראיה מפ' אלו עוברין והיינו טעמא דחשבינא ליה ככבוש וכבוש הרי הוא כמבושל והלכתא [*ועיין גמ'] אידי ואידי בס' ובפ״ב דבילה פירש [ריב״א דקי״ל נט״ל מותר אפילו בשרלים אבל] במגלת סתרים ובדברי שאר גאונים כתוב דלא סמכינן אהא פיסקא דגמרא דידן אלא סמכינן אמעשה רב דגרסינן בירושלמי דתרומות הורה רבי יוסי בר' בון בעכברא חד לאלף ור״י פי' דתלמודא דידן עיקר ורבינו אבי העזרי קבל מאביו דהירושלמי איירי דג טמא קאי ועכברא שם מקומו של רבי יוסי הוא: תתנה ועכברא דנפל לגו (*שיכרא) [*חמרא] פסק רשב״ם ז״ל [ביין] דודאי פוגם ומותר בלא ס' וכ״כ בתוספות הר״ר ישראל (*דה״ה בשר נבלה בחלב) [*מ״י דה״ה חלב ובשר נבלה] כתב ראב״ן ועכברא דנפל לגו שיכרא* או בחומץ אע״ג דמשבח

*פי' שנפל ביין וכן הוא בהדיא בהגה״ה באשר״י ורבינו נסים. מהר״ס:

בטל בס' כמו שאר איסורין והוא דאיתיה לעכבר בעין אבל אימרטוט אסור דלמא טעים מיניה בכעדשה ואי מסנין ליה במסננת שרי ובלבד מסננת של בגד שלא יעבור מן העכבר כלום דמה לי אפקיה שלם מ״ל אפקיה נמרט ובלבד דאפקיה כוליה ומצאתי כתוב בשם ר״ת דשרי דבש של דבורים אפילו בלא סינון דליכא שם בשר ברגלי הדבורים כלל והכן במס' טהרות עצמות החמור טהורים ורגלי הדבורים כעצמות החמור והא דאמרי' האברים אין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן המת פחות מכעדשה מן השרץ היינו לענין טומאה וכגון דאיכא בשר עלייהו הא לאו הכי טהורים ולענין אכילה שפיר דמי עיין לעיל פרק אין מעמידין ובפ״ב דבילה: מצאתי בספר הרוקח תולעת הזבוב שנפל לקדירה אע״ג דקי״ל עכברא בשיכרא אשבוחי משבח אבל זבוב אין נותן טעם: [דף סט ע״א] תתנו ואם הודיעו שהוא מפליג פי' רשב״ם בשם רש״י דהא דאסרינן בהודיעו שמפליג זהו דוקא היכא שיש לחוש שמא לקח ממנו מן היין ונתן מים תחתיו או החליף טוב ברע אבל היכא שאין לחוש שמא לקח ממנו כגון [במקים] מעבר בני אדם אפילו הם עובדי כוכבים אין חוששין שמא יקח מן היין דמירתת ליקח מן היין וגם אין חוששין שמא יגע ברשע ביין דכיון שאינו יכול להרויח בדבר בהא אין לחוש ושמא היינו איתם שאין להם רק נקב קטן אבל קנקנין וחביות שיש בהן יין ופיהם רחב קל הוא ונוח ליגע וגם (רגילין) [*רגילות הוא] שבני אדם מזיזין אותו ממקום למקום וא״כ ודאי איכא למיחש שמא יגע העובד כוכבים כדי להזיז ממקומו ושמא יגע ביין: אפילו הפליג כדי מיל עזרותיו טהורות פסק רשב״ם היכא שלא הודיעו אפילו שהה יום אחד אם הניחו במקום שישראל בא שם לפרקים מותר וכן מצאתי בתשובות רבינו אפרים מבונא ורבי אומר דאפילו שהה יותר מיום כיון דהעובדי כוכבים בזמן הזה לא תקיף להו יצרו לנסך לעבודת כוכבים אי ליכא למיחש שמא גנב ושתה לא חיישינן שמא נגעו נסם רשעית דלא חשו חכמים אלא היכא דאיכא הנאה לעובדי כוכבים הלכך אם מניח במקים מעבר בני אדם דמירתת לגנוב ולשתות ולמגע דידיה לא חיישינן למידי: [דף ע ע״א] אי אית ליה לאישתמוטי חמרא אסור כתב ה״ר חזקיה כללא דמלתא כל היכא דסבור עובד כוכבים דחזי ליה אע״ג דאית ליה לאשתמוטי על הכנים: חמרא שרי כיון דלית ליה לאשתמוטי על הנגיעה [*אבל אי ליכא שם בר דעת דלא מצי חזי ליה אסור אע״ג דלית ליה לאשתמוטי על הנגיעה. מ״י] ואי לית ליה לאשתמוטי על הכנים: שרי אפילו בשתיה אע״ג דנמלא העובד כוכבים שם והבית ננעל וכגון שלא ידע שהפליג אבל ידע שהפליג אסור כיון שכבר נכנס שם והיכא שעדיין לא נכנס אע״ג דהודיעו שהוא מפליג לא חיישינן שמא נכנס כיון דנתפס עליו כגנב ואפילו מסר לו המפתח. ולא ידעינן אי משום דקסבר כרבי אליעזר [דאמר ספק ביאה טהור] ר״ת פירש דרבי אליעזר מטהר מטעם ספק ספיקא ויכול להיות שמטעם זה התיר רבינו חיים כהן בתפיסת לרפת היין שהיו השומרים בבתי היהודים והמפתחות בידם מתפסים ויהודי אין בבית וימים רבים היו כן לעיל ס״פ רבי ישמעאל פירשתי: הסיא רביתא עובדת כוכבים דאשתכחא ביני דני כתב ראבי״ה דכי תלינן ה״מ בדבר שהוא להיות אבל אם העובד כוכבים תופס בידו הברזא והיין מקלח מן החבית לא אמרינן מנפשיה נפק הברזא לחוץ והעובד כוכבים הגביהה ועוד שרש״י פירש הטעם משום דקטנה היתה אבל בגדול לא תלינן ובכל עניינים תלינן בדבר השוה. השיב ראבי״ה להר״ר דוד בר קלונימוס ששאלת על כותית שנגעה ברתיחות היין מהו נראה לי לאסור מדגרסינן פרק בתרא דמס' ע״ז הסיא רביתא דאשתכחא ביני דני דהוה נקיטה אופיא כו' [ותלינן לקולא אימור מגבא דחביתא שקלתיה] משמע הא מתוך החבית הוי חיבור ליין ועוד ראיה ממסכת טבול יום המכנים חלות על מנת להפרים כו' ומוכח התם דבין בית שמאי ובית הלל אומרים דרתיחה הוי חבור כשאר טומאות דכ״ש ביי״נ מקל וחומר (ג) דנצוק וקטפרס כו' קלרתי אם יש בו עכבת יין אסור ואותו עכבת יין נאסר בנצוק למאן דאמר נצוק חבור ומשמע דלא נאסר אלא המשפך שהוא נצוק אבל המדה לא נאסרה אפילו יש בה עכבת יין לפי שהוא נצוק [בר נצוק] כך דקדק רשב״ט וכן פסק ראבי״ה: [דף עב ע״א] ליין נסך הוי חבור כתב ראבי״ה יש פוסקים דאם יורד מן החבית של יין כשר דרך נקב קטן ליין נסך לא מיתסר מה שבחבית וראיה מדאמר רב הונא דנצוק לענין טומאה וטהרה לא הוי חבור וטופח על מנת להטפיח דרך אשבורן הוי חבור אפי' לענין *מקוה ולא מחמרינן בנצוק דיין טפי מבטופח לענין מקוה וטופח על מנת להטפיח לא הוי חבור לענין מקוה אא״כ רחב הנקב כשפופרת הנוד דהיינו שתי אצבעות חוזרות למקומם אמנם לא נראה לי דשיעור דמקוה הל״מ ואפילו קל וחומר אין דנין מהלכה ועוד דביין נסך אין (*תלוי הדבר) [*הדבר תלוי] אלא שיגעו ביחד היין נסך והכשר אבל גבי מקוה בעינן שירא לעינים ביחד: אמר להו רב חסדא כי זבניתו חמרא לעובדי כוכבים קטיפו קטופו פירש רש״י כדי שיפסיק ראש העליון של נצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי של עובד כוכבים דסבירא ליה נצוק חבור והאלפס ורש״י וראב״ן והמיימוני פסקי כרב הונא דנצוק חבור משום דרב חסדא ס״ל כוותיה אבל רב פלטוי גאון ור״ת פסק דנצוק אינו חבור ואע״ג דרב חסדא ס״ל כרב הונא דנצוק חבור מ״מ בהא אין הלכה כרב חסדא דהא כרב ששת דהוא בתרא מוקי לה [*פי' למתני'] בעובד כוכבים המערה וס״ל דנצוק אינו חבור וכן מר זוטרא דהוא בתרא אמר לקמן קניסקנין שרי (ס) ומעשה דקניסקנין חשיב ליה לקמן בנצוק חבור וקאמר [*בגמרא] כי היכי דניבטא ובת גישתא דהוי נצוק ועוד מדבעי תלמודא לעיל גבי מילתיה דרב הונא בהחזרת גרגותני ש״מ נצוק חבור ומאי קאמר הא ודאי רב הונא אית ליה נצוק חבור כדפרישית אלא ודאי הדר ביה רב הונא ובהפסד מרובה נכון להקל כר״ת ובהפסד מועט נכון להחמיר כרש״י ודוקא כגון שהיין מקלח מן החבית והעובד כוכבים נגע בקילוח דהשתא הוי כאלו נוגע העובד כוכבים בכל החבית למאן דאמר נצוק חבור אבל אם היה הישראל מוסך יין מן החבית לתוך כלי שיש בו יי״נ בהא ודאי לא חמיר טפי משאם היה כל היין נסך שבכלי (*לתוך) [*בתוך] החבית דאז הוי בטל בס' דהשתא יין בזמן הזה בטל בס' הכי נמי לא שנא

ומותר אפילו למ״ד נצוק חבור וכ״ש למ״ד נצוק אינו חבור דמותר כל מה שבחבית אפילו בשתיה אע״פ שמתנענע כולו לגלות דוקא כשהגיה העובד כוכבים ידו על פי הנקב או ע״פ הגיסתא אז עיכב כל הנענוע והנצוק וחשיב כאלו נגע בכולו. (ע) הכא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן הכא דבגואי לא גזרו ביה רבנן ואע״פ שמתחבר הקילוח למה שבפנים ע״י נצוק שרי אפי' למ״ד נצוק חבור משום דאין בו איסור כל כך במאי דנפיק לבראי [אלא כח העובד כוכבים] לא החמירו בו חכמים לאסור אותו בנצוק זה: [דף עג ע״ב] חוץ מטבל ויין נסך פי' ר״ת דהיינו דוקא ביין שנתנסך לפני העבודת כוכבים דהשתא [הוי] יין ביין דומיא דמים במים שנתנסכו לעבודת כוכבים אבל לסתם יין בטל בס' אפילו (*בימיהם) [*בימינו] כשאר איסורין וכל היכא דמשמע דיין נסך במשהו כגון גבי נודות פ' שני ואגרדמים פ' ר' ישמעאל כולהו כר' יהודה דאמר מין במינו לא בטיל ועוד כתב ר״ת אני הנהגתי עצמי להנהיג בני ע״י לערב קיתון של מים בכל חבית שאם יקרה שיתערב ממנו מעט יין נסך להתירו כי לא סמכתי על מה שפסקתי דסתם יינן מין במינו בס' לא לי ולא לאחרים אך אם יש הפסד מרובה התורה חסה כו': הגה״ה וכתב הר״ר ישראל שראה שהר״ר שמואל מבינבורג עשה מעשה בישראל (*להתיר במעשה שהוליאו) [*שהוציאו] יין מן החבית לכלי שהיה ממנו העובד כוכבים ומלאו מן החבית לכלי ושאל אם שכשכו מתחלה הגיגיות במים (*ואמר) [*ואמרו] כן ואמר א״כ שלק את מינו כמי שאינו (*כו') והשאר [*מים] רבה עליו (*ומבטלין) [*ומבטלו] אותו וכן מצאתי שוב בספר אבי״ה ובסוף ע״ז תשובת ר״ת ומסתברא כוותיה משום דפלוגתא דאביי ורבא וכו'. מ״י] וכן פסק רש״י ואבי העזרי שכן (*חמן) [*המנהג] דמין (פ) במינו במשהו כר״י. ור״ת ורשב״ם פסקו דהלכה כר' יוחנן והא דפליגי אביי ורבא בחמירא דחיטי וחלא לגו חמרא מיירי בטבל ויין נסך וכתב בס״ה

[*נראה לי מה שר״ת לא סמך על דברי עצמו להתיר בס' סתם יינם לטעמיה דאינו מחלק בין סתם יינם דבזמן הזה לבימיהם אבל לרשב״ם ולראבי״ה ולריב״ם דכתבו לעיל דיש להתיר בזמן הזה סתם יינם בהנאה או לכולי עלמא בס' וכן מצאתי בתוספות ע״ז וכן בסוף שמעתין דמין במינו פרק גיד הנשה וכתב מהר״ר פרץ ז״ל דכל הגדולים שוין דהשתא בטיל בס']:

דנהגו כר״ת*: [דף עד ע״ב] תתנז גת של אבן שזפתה [*עובד כוכבים] משום שנתן יין בשעת זפיתה ולרב זביד דאמר לעיל פ״ב דנעשה כזורק מים לטיט מ״מ אסור השמא נתן בהם יין לאחר הזפיתה ואפילו בחד זימנא נכנס היין בתוך הזפת ובעיא ניגוב ואומר ר״י דוקא בימיהם היו רגילין לתת יין בתוך הזפיתה ולפיכך לא היה ניכר אם היה נותן בהן יין פעם אחרת אבל עכשיו דאין העובדי כוכבים נותנין יין בתוך הזפיתה אם היה נותן יין אחר הזפיתה היה ניכר ולהכי אותם (*יוטס וקאלגס) [*יוס״ט וקאג״ס] זפותות ומוכרם העובד כוכבים אם רואה הישראל שהן להובות ונראה לו שלא נתן בהן העובד כוכבים יין מותר ומ״מ (הקלגס ויוטס) [*הקאג״ס ויוס״ט] של ישראל וכן זפופות ונוגע [*בהן] העובד כוכבים כשיש בתוכו משקה טופח של יין אסור ואע״ג דאין מכניסו לקיום כדאמר לעיל ס״פ שני ל״ש דידן ול״ש דידהו ול״ש נודות ול״ש קנקנים הכל בעי עירוי ואע״פ שיש לחלוק ולומר דדוקא גבי נודות של עור שהזפת שעליהם בלע (טפי) [*טובא מ״י] וכן קנקן וגת של עץ משום שיש בו שפע יין אבל שאר כלי של עץ כגון (*קני״ם ויו״ט) [*קאגי״ס ויוס״ט] ודכוותייהו אפילו זפותים שרי בהדחה כדהגה. כל דבר שאין מכניסו לקיום משכשכו במים ומותר מיהו לכתחלה אין להתירו בשכשוך דפעמים שנופל הזפת ונסדק ונכנס [*שם] היין ולא סגי אלא בקילוף הזפת או (*בהגעלה) [*במ״י או בעירוי והגעלה] וכתב בס' התרומות דנודות העובדי כוכבים של עור מותרין בשכשוך גרידא (שני) [*ואפילו הן ישנים מ״י] ובלבד שלא יהו זפותים ואפילו נזפתו כיון שעכשיו נקלף הזפת והא דאמרינן לעיל דנודות העובדי כוכבים אסורין אפילו לעשות מהן שטיחין לחמור שמא יתפרו נודות דהתם מיירי בנודות זפותים דוקא: מתני' בשלא דרך בה ובריית' בדרך בה וא״ת אכתי של עץ ושל אבן אמאי ינגב כי אינם זפיפות והא אמרי' לעיל אם דרך בה בלא זפיתה לא בעי ניגוב וי״ל דמתני' מיירי בשל ישראל ובלועה מיין היתר ונגע בו העובד כוכבים אח״כ ובריית' מיירי בגת של עובד כוכבים והא דפריך גת של אבן שזפתה טהורה לא רצה להרך דהתם מיירי בשל ישראל דקיל טפי דכיון שהן זפופות ליכא חילוק בין של ישראל לשל עובד כוכבים: כי מסדר גולפי להרפיא מכאן משמע דהשלת חביות ריקנית ביד העובד כוכבים לתקן נראה שצריך חיתם או לכתוב בתוכן באבן רכה מיהו י״ל דוקא חביותיהם שהיו נותנין לתת (*בהם) [*לתוכן] יין ולערות [ולתקן] אבל שלנו שהן גדולות נראה דבזמן מועט אין לחוש שמא נתן ועירה מ״מ נכון להחמיר ולהחתימו בכל היכולת: רש״י פסק דא״צ ניגוב לגת ור״ת פסק דבעי ניגוב לגת כסתם מתני' וכן דעת האלפסי ואפילו גיגיות גדולות שרגילים לדרוך בהן כמו משפך של עובד כוכבים דתניא לעיל של עץ ושל אבן ינגב ובאותן גיגיות שלא נגע בהן העובד כוכבים מאשתקד [ג] יש שמקילין לדרוך בהן בלא ניגוב וסומכין על דברי רשב״ג שמתיר מגת לגת (*ושיבוש) [*ואומר ר״י דשיבוש] הוא בידם כפירוש ר״י דה״פ מתחלת גת לתחלת גת ומסוף גת לסוף גת ועוד דאין הלכה כרשב״ג אלא במשנתנו דוקא אבל לא בברייתא וא״כ צריך ניגוב לגיגיות של עובדי כוכבים הגדולים שרגילין לדרוך אם אין ברור וידוע שיש י״ב חדש משכלו ימי הבציר של אשתקד עד תחלת הבציר דהאידנא ואם דרך בהן דיעבד בגת או בגיגיות היה מתיר ר״ת ואפילו דרך בהם העובד כוכבים היום והמשיך ממנה וישראל דרך בה אח״כ משום דסתם יינם בטל בס' או משום חמרא חדתא בעינבי דאמר רבא בתר שמא אזלינן והו״ל מין בשאינו מינו ושל ונרגותני אם הם של עובדי כוכבים לא סגי בניגוב כמו עקלין דאמר מיישנן י״ב חדש ואם הם של ישראל ונגע בהם עובד כוכבים יש להסתפק אם סגי בהדחה כמו גת של ישראל שנגע בהם עובד כוכבים או שמא כיון דחמיר מגה של עובד כוכבים דשל של עובד כוכבים לא סגי בניגוב גם של ישראל לא סגי בהדחה*: נטוה ארתחו פירוש (*הגיגיות הגדולים) [*ארתחו הגהות]

[*אבל אבי״ה כתב דאין להחמיר כולי האי בזמן הזה שאין בקיאין בי״נ וסגי בהדחה. מ״י]:

משמע כר״ת דעירוי ככלי ראשון ורשב״ם תתנח פירש דהוו ככלי שני והגת היה סגי ליה בכך דיין צונן הוא *וכתב ר״ב דעירוי (*אין) [*אינו] ככלי ראשון לגמרי ולא ככלי שני לגמרי אלא מבליע ומפליט כדי קליפה ולא יותר דהכי אמר פרק כיצד צולין למ״ד תתאה גבר חם לתוך צונן אדמיקר ליה בלע. וחביות של עובד כוכבים דיים בעירוי כדדרש רבא נטוה ארתחו דעירוי מבשל כדי קליפה ואם בדיעבד אישתלי ישראל ורמי חמרא בחביות של עובדי כוכבים בלא קליפה ובלא עירוי חמרא

[*בשנת תתקי״ב אירע מעשה שחתנו אליקים הוציא יין מן החבית לכלי קטן שהיה העובד כוכבים ממנו יין כשר והיה הכלי נסך ושאלני אם היין כשר ואמרתי לו יודע אתה אם הכלי נגוב ואמר הן והתרתיו ויום שבת היה. ולאחר אכילה ישנתי ובא אלי מורי תמי בחלום וקרא הפסוקים במזרקי יין ואוכלי בשר חזיר. וכהקיצותי הבנתי כי הודיעני על היין שהוא נסך שלא היה נגוב ונסיתי ולקחתי אותו כלי עצמו והנחתי ב' ימים ולילה א' ולא נגב וידעתי שלא יפה התרתי ואסרתי את היין שבחבית והתעניתי ב' ימים להשותה אותו. מרדכי ארוך והוא מפסקי ראב״ן בספרו אבן העזר]:

*ומביאו בהגה״ה באשר״י בהל' זו: שרי דשפיר איכא ביין ס' כדי הקליפה. וז״ל ה״ר *חזקיהו נטוה ארתחו לרש״י דפסק דגת לא בעי ניגוב צריך לאוקמי בשל חרס אבל בשל אבן או של עץ סגי בהדחה ואומר ר״ת דעירוי המערה מכלי ראשון חשוב ככלי ראשון ויכול להגעיל כלי על ידי עירוי ואם עירה מכלי ראשון על התרנגולת ומלגוה אסורה והא דקי״ל תתאה גבר היינו בב' דברים יבשים כשהם נוגעים זה בזה או אפילו דבר לח כגון נטף מרוטבן

שלטי הגבורים

מותר דבר תורה דהשתא הוה כאלו כלשו ספיקי דאיסורא דאורייתא ומאי שנא ממזר דנקט אלא ודאי ספק ממזר דוקא קאמר אבל שאר ספיקי לא. ת״ה: (ג) וכן משמע במשנת ר' ישמעאל דקתני או שהיה מטפח על חבית

חדושי אנשי שם

מהר״ [ג] פי' מאשתקד מסוף הגת וסומכין על דברי רשב״ג שמתיר מגת לגת ומשמע להו פירושא מסוף

ערוחתת כל אלו היה מעשה ואמר ימכר ר״ש מתיר בשתיה ואין הלכה כר״ש. פי' מטפח שהיה היין מחמץ ומעלה רתיחות וטיפח בידו ממש על הרתיחות והא דנקט במתני' מטפח ולא נקט נוגע להודיעך שאין דרך ניסוך בכך כדפרש״י לענין לאוסרו אפי' בהנאה מיהו אעפ״כ אסרו בשתייה וכן כתב רשב״ם וז״ל בטפח ע״פ חבית מרותחת אין נוגע ביין אלא ברתיחה העולה ומתוך שמטפח ונוגע ביין כמשכשך במקל דמי עכ״ל וברתיחות חדש איירי מתני' כדמוכח בפ״ק דעכו״ם ע״כ: (ס) קניסקנין שריא יש מוכיחין מכאן דנצוק אינו חבור ויש מחלקין ואומרים דהיכא דהאיסור למטה וההיתר למעלה בהאותו נצוק גזרו דסוף היתר לירד לתוך האיסור והוי חבור טפי מקניסקנין ולשון ניצוק נמי משמע שפיכה ע״כ: (ע) אמר לשפוכאי כי שפכיתו כו' וא״כ נראה כששופך הישראל מן היין שבחבית לתוך הכלי צריך שלא יסייע העובד כוכבים אא״כ יש ישראל אחר שמסייע הרבה עמו וכשהוא מקלח מן הגיגית או מן חבית שבעגלה לתוך הכוכא והעובד כוכבים מגביה העגלה כדי שיקלח מן היין יפה לתוך הכוכא זה היה מעשה לפני ר״י ולא רצה לעשות לא איסור ולא היתר ומ״מ נראה כיון שבלאו הכי היין מקלח יפה דברי דהוה מסייע שאין בו ממש אבל יש ליזהר כשנשאר מעט מן היין לתוך הכוכא והעובד כוכבים מטה הכוכא בסיוע נער קטן ישראל דהוי סיוע שאין בו ממש כדמשמע הכא הר״ף זצ״ל: (ס) בשר בחלב במשם

על האדם שאותו עירוי אין נוגע כל שעה ברותחין שהן ככלי ראשון אבל עירוי שאין כח כלי ראשון נפסק מבשל לגמרי אבל רשב"ם פירש דעירוי ככלי שני ותרנגולים הרבה שנמלגו ביחד בכלי שני ממש ונמצא אחד מהן טרפה אומר ר"י דמעשה בכל יום שמתירין כל האחרים שנמלגו עמה ומפרשינן דכלי שני אין מבשל ולא מפליט ולא מבליע ולא אמרינן דהאחרות לא בלעי משמנונית הטריפה דלא אשכחן שיהיה לו כח לכלי שני לענין בליעה אלא לענין בישול. ומייתי ראיה מירושלמי *אבל ה"ר חיים [*עיין בדרשות הר"ן שם שיטת ר"ת ור"י ור"ב מפורשת באריכות בהלכה זו ובאשר"י פ' כירה. מהר"ם]: כהן אומר דלא גרע מבית השחיטה למ"ד בית השחיטה רותח וסכין ששחט בה (*בעי) [*דבעי] הגעלה אלמא אע"ג דאין מבשל מ"מ מבליע ולפי דבריו היו נאסרים כל הכלים שמולגין בהם כל התרנגולת מחמת הדם שפולט מן התרנגולת ונבלע בכלי [*מיהו. מ"י] אחר התרנגולות לא היו נאסרים אע"פ שבולעות דם שנפלט מאחרת מ"מ סוף הדם לצאת ע"י מליחה. ול"נ לר"י אלא הכל מותר ואפילו לא רחצו צואר התרנגולת ומלגו אותה בה מלוכלכת בדם הכל מותר: ומה שנהגו לרחוץ הצואר זהו בשביל שרגילין להרתיח אותם מים על האש וחוזרין ומולגין בהם אחרות או שופכים אותם על הכלי להדיחן: (*וניגוב שאמרו כשהכלי לח עדיין מן היין שהיה בו אז צריך אפר ומים בשל סופרים הלך אחר המיקל והמחמיר תע"ב) [*במ"י וניגוב שאמרו היינו כשהכלי לח עדיין ומן היין שהיה בו צריך אפר ומים ואם היה יבש שני במים ואפר ומיהו בשל סופרים הלכו אחר המיקל והמחמיר תע"ב] ופירש ר"י דדוקא אפר שהוא חזק אבל עפר או ד"א לא. פעם א' הגעילו גת ואח"כ מלאו בו ענבים והצריך ר"י להגעילו פעם אחרת שאין לו לומר אחר ההגעלה נפלו שם: דכיתנא מיהו אומר ר"ת דוקא כלים שמנו חכמים כגון רווקי ודיקולי דקים להו לרבנן דבליעי טפי צריכין ליישנן אפילו מפות וסדינין של פשתן הצרוין ביי"נ אין צריך ליישנן מדלא כייל סתמא ואמר כל כלי פשתן ואפילו נופל עלייהו יי"נ רותח או שאר איסורין רותח סגי להו בהדחה דצונן דכיון דבליעתו ע"י צונן גם הכשירו ע"י צונן וכ"ש בכיבוס שלנו דהוי כמו אפר וחובטים אותו כמה פעמים ול"ע ס יש לחלק באיסורים בין דבר הנדבק לדבר שאינו נדבק כ"כ כמו שמחלק פרק התערובת גבי פשתן (*שאינו רוק) [*שנרוק] דקריר: פירש ר"י הבא להגעיל יפתח החבית מצד אחד ויזרוק בה מים רותחין ויגלגלה ונמצא כל החבית מוגעלת אע"ג דלא זרק אלא במקום אחד וכשמתגלגלין המים לנסרים אחרים לא הוי כלי שני דכל החבית מחוברת והוי כלי ראשון כך הורה ר"ת אבל אין לזרוק המים רותחין דרך מספך לחבית דנמצא החבית כלי שלישי: הגה"ה מתוספות ה"ר אלחנן כל הבא להגעיל לחבית ישפוך פעם ראשון על ארבע נסרים ושוב ירתיח המים וישפוך על ארבע נסרים ושוב ירתיח המים וישפוך על ארבע נסרים עד שיגעיל כולו ואם משא בעיניו להרתיח כ"כ פעמים המים ישים קערה גדולה במים ביורה וכשירתיחו המים יקח הקערה מלא ויגעיל ארבע נסרים וכן יעשה עד שיגעלנו כולו ואע"ג דאין מי הקערה מחוברין ליורה הוא כלי ראשון ואע"ג דכשמגביה הקערה מן היורה פוסק רתיחת [הקערה] דמה לי אם מי הקערה רותחין ע"י חום (*מי) המחבת או ע"י האור [*עצמו] [שהרי היורה] עצמה כשמסלקין אותה מן האש פוסק רתיחתה ואפ"ה הוי כ"ר מתוס' רבי אלחנן: אר"י המערה יי"נ מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל וקשה דהא בכמה דוכתין לא אמרינן קמא קמא בטל פרק כל שעה המעביר עלין נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור וגם מחילת הכרם שנפרצה אומרים לו גדור וכהנה רבות ותירץ רשב"ם וכן ריב"א דהיכא דידע בינתים ושכח ושוב נתוסף אמרינן קמא קמא בטיל ואי לא ידע בינתים אמר מצא מין את מינו וניעור ומכאן פוסקין דאם חתיכת איסור נפלה לס' של היתר ולא הכיר בה להעלות עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה אם אין בהיתר כדי לבטל את שתיהם אבל אם הכיר בה וידוע שיש בהיתר לבטלה אז אפילו נפלה אחרת א"צ ביטול כנגד שניהם דתנן פ"ה דתרומות סאה של תרומה שנפלה לקדרה של חולין ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה ור"ש מתיר ומסיים עלה בתוספתא א"ר אלעזר בד"א בזמן שלא ידע ואח"כ נפלה אבל אם ידע בה ואח"כ נפלה הרי זו מותרת ומילתא דר' יוחנן בידוע והכיר שעירב יי"נ ואח"כ שכח ועירב שנית וכן עשה כל היום ודוקא שכח אבל לא שכח ה"ל מזיד ואשכחן דר' יוחנן גופיה דאמר פרק קמא דחגיגה ירושלמי כל איסורין שבתורה שריבה עליהם אם בשוגג מותר ואם במזיד אסור וכל זה דלא כדברי התוס' פרק כיסוי הדם וכתב המיי' בפרק ט"ו דאיסורי מאכלות וז"ל כיון שהוא (*אסור) משום קנס אין אוסרין תערובות זה אלא לזה העובר שבטל האיסור אבל לאחרים הכל מותר ובאיסורים שהן מדבריהם מבטלין איסור לכתחלה כיצד חלב שנפלה לקדרה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדרה מרבה עליו בשר אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצא בזה ער"פ כל הבשר ובפ"ק דבילה ובפ' הגוזל (*קמא) ובפ"ק דפסחים וס"פ הערל: [דף עה ע"ב] את **תתנט** שדרכו להטביל יטביל לאו דוקא אלא הדחה בעלמא מדמוסיף בגמרא לפרש תנא וכולן צריכין טבילה במ' סאה וי"א דבא להודיעך דאע"ג דסגי ברביעית מן התורה צריך מ' סאה משום דבטלו רבנן לרביעית דמקוה ומיהו כל שהוא דמעיין לא בטיל דתנן המעיין מטהר בכל שהוא *[ומשנה זו נשנית בתר דבטלו רביעית דמקוה דהא תנן] והמקוה במ' סאה ואפילו הכי כל שהוא דמעיין לא בטיל כ"פ ר"י ועי' בהל' נדה תעבירו באש וטהר כלומר הגעילו ואח"כ תטבילו וכך פי' רשב"ם דוקא מגעילין ואח"כ מטבילין אבל מטבילין ואח"כ מגעילין לא דהוי כמו טובל ושרץ בידו ול"נ לר"י שהרי אפילו חדשים צריכין טבילה וא"כ אין הטבילה בשביל הטומאה ובת"כ יליף מהך חלק שסכין חדש אם יש עליו חלודה שצריך להעבירו ובס' א"ז פסק דאם לא העביר לא עלתה טבילה אמנם מצאתי בתשובה אחת שאם אין יכול להעביר החלודה שלא ישאר שם כי אם מעט הוי ליה מיעוטא שאינו מקפיד ואינו חוצץ בטבילה: מאני דקוניא פירש אבי העזרי בין מחופה מבפנים בין מחופה מבחוץ ולא מבפנים טעון טבילה דלא חילקו חכמים בין מבפנים בין לחוץ וכן מצאתי בתשובת רש"י וי"מ קוניא מחופה מבפנים דוקא כדאמרינן פרק אלו טרפות ומייתי לגנא דקוניא ושפכין בגויה וה"ר פרץ הורה הלכה למעשה להטבילה בלא ברכה [ס] והלכתא בסופו צריך טבילה ודוקא במהותך הקוניא לתוך הכלי שקורין פלומ"ר מבפנים אבל אם אין מהותך רק מבחוץ אין צריך טבילה והנותן כלי לאומן לתקנו *נראה [*עיין בי"ד סי' ק"כ בב"י שהאריך בדברי ר"י דהכא ודברי מהר"ם דלמטה גבי מחבת שנקבה ותיקנה כו']: לר"י דאף למ"ד אומן קונה בשבח כלי א"צ טבילה כיון שאין שם עובד כוכבים עליו שאין כליו דומיא דמדין [ע] ומיהו אם ניקב למטה מרביעית ולא היה מחזיק מפני הנקב ונתנו עליו חתיכת מתכת צריך טבילה דקי"ל כר' נחמיה דאמר פ"ק דשבת הכל הולך אחר המעמיד אבל תפרו בפתיל מתכת אין בכך כלום שאין זה כי אם מחבר חתיכותיה והני דליים ששואבין בהם מים והם מחושקין ברזל סביב אם לקחן מן העובד כוכבים א"צ טבילה ואע"ג דהכל הולך אחר המעמיד ה"מ היכא דנשתמש דרך המעמיד כמו הנקב שנסתם שנשתמש דרך העמדה בהן אבל הני דליים שהמעמיד אין בתוכו א"צ טבילה ורבינו מאיר מצריך להם טבילה וז"ל אשר שאל אדוני על דלי של עץ וחישוקין שלו של ברזל אי אזלינן בתר המעמיד לענין טבילה כמו לענין טומאה נראה לי דאין חילוק ביניהם לענין זה תדע דאמרינן פרק קמא דשבת גבי כלי זכוכית (*אמרינן) הואיל ותחלת ברייתו מן החול שויוה רבנן ככלי חרס ופריך אלא מעתה כו' הב"ע שנקבו והטיף לתוכן אבר כו' אלמא מדמינן טבילה לטומאה לענין הלך אחר המעמיד ושלום מאיר בר"ב: וכלי זכוכית חדשים צריכין טבילה אבל שאולין אין צריכין טבילה (*ובמסקנא) ובמסקנתא סלקה בתיקי פסקי רבותינו שבצרפת והמיימוני ורבינו אבי העזרי שא"צ להטביל ויש שמטבילין אותו בלא ברכה: הגה"ה ובתשובת רש"י נמצא ירא שמים יטביל עמהם כלי חדש ויברך על הודאי ויכלול אלו בברכה וריחים של פלפלין שגופו עץ ובתוכו נתכת של ברזל של תוכו עיקר וצריך טבילה וכ"פ ה"ר שמואל מפלייזה כתב רבינו מאיר וז"ל המחבת שנקבה ותקנה דאם נקבה מלמטה בשוליה בכדי טהרתה דהיינו כונס משקה כדין כלי העשוי למשקה נתבטל לגמרי מתורת כלי וכשחוזר ותקנו פנים חדשות באו לכאן וצריכה להטביל וא"כ מן הצד נמי [כיון] דמן הנקב ולמעלה כמאן דליתא דאמי (*שאינו) [*דאין] מקבל ממנו ולמעלה אם חזר ותקנו ה"ל ככלי מתכות שאינו מחזיק אלא סאה והוסיף עליו בגובהו והעמידו על סאתים שיש לחזור ולהטבילו עבור תוספת הכלי כיון דהלך אחר המעמיד ה"ל כאלו כולו חדש ממנו ולמעלה: ובתוספתא דמסכת כלים יש קיתון שעשאו מן הטמא ושוליו מן הטהור טהור עשאו מטהור ושוליו מן הטמא טמא הכל הולך אחר המקבל מכאן היה דן ה"ר שמואל מבונבירגא לכוסות של עץ המוקפין סביב שפה שלהם נתכת ועומדת על רגל של כסף או שאר מתכות ונסכא (באמצע בתוכו) שאין צריכין טבילה הואיל ומקבל שלהן של עץ מיהו אם מחופין נתכת שקורין פלומ"ר בלע"ז [מבפנים] מוכיח מכמה משניות שדין כלי מתכות יש להן מגעילין (ל) ומטבילין וכתב רשב"ם דיש לברך עליהם על [*הטבילה ויש מברכין על] טבילת כלים ויש מברכין על טבילת כלי מתכות שלא יהא במשמע שאר כלים שאינם מתכות ודוקא כשאותם כלים לתשמיש של סעודה אבל אם אינו רוצה לתשמיש של סעודה כגון סכין לעשות קלפים וקרדום לחטוב עלים אין טעונין טבילה ובפ' בתרא דבילה כתבתי דין ישראל ששכח להטביל כלי בערב שבת או בערב יום טוב דיתננו לעובד כוכבים ואח"כ יחזור לשאול ממנו כיצד מגעילין יורה קטנה בתוך יורה גדולה עי' פ' כל שעה כתוב בתוספות ראב"ן שצריך להכניס הכלי כולו בפעם אחת כשמגעילין אותו ולא לחצאין פן יפליט ויבליע [באותו מקום שלא הגיע אליו הרותחים וכשיחזור ויגעיל בצד אחר יפליט ויבליע] באותו מקום שכבר הוגעל והופלט פסק רב יהודאי גאון וכן כתוב בתשובת רש"י כשמסירין הכלי הנגעל מן היורה רותחת שופכין מיד על כלי הנגעל מים צוננים ובס' התרומות וספר אבי העזרי תמהו בדבר דאם בשביל שלא יבלעו המים רותחים שפלט בהם האיסור הלא קודם שיספיק לשוטפו בצונן יש לנו לומר שהמים של האיסור נבלעו ועוד דלא אשכחן מריקה בחמין ושטיפה בצונן אלא גבי קדשים פרק דם חטאת שאל ה"ר שמואל מבונבורק את רבינו שמחה ילמדינו רבינו אם עתה טבילת כלים כטבילת קדמונים המעלה מטומאה לטהרה ואם צריך להטביל ידות כלים כמו שהן ארוכין והשיב דודאי צריך להטביל דמ"ל ידיו מה לי בית תשמישן הא לאו בפליטת איסור תליא מלתא דהא אפילו חדשים צריכין טבילה כתב ה"ר אביגדור כהן ללוחית הטעונה טבילה אע"פ שאין בפיה כשפופרת הנוד שפיה צר סלקא לה טבילה ולא דמי להא דתנא בפ"ו דמקואות השידה והתיבה שבים אין מטבילין אא"כ היו נקובים כשאר הכלים היינו להטביל כלי בתוך כלי והחיצון אין צריך טבילה ומפסיק בין פנימי למקוה אבל להטביל כלי במקוה מגו דסלקא ליה טבילה מבחוץ סלקא ליה טבילה מבפנים דאפילו מכלי אל כלי אמרינן מגו פרק חומר בקדש ותו דבהדיא מוכח כן מדקאמר מגו דסלקא טבילה לכולא גופא דמנא סלקא לכל מה דאית בהו מכלל דפשיטא ליה שהחיצון ודאי נטהר אע"פ שפיו צר אבל אין לומר דתוכו חשיב כבית הסתרים דאדם דלא בעי ביאת מים דא"כ ליכא מגו ורבינו מאיר תתם היה מורה להטביל כלי בתוך כלי [בבאר] ובלבד שיהו המים צפין ע"פ החיצון ושיהא פי החיצון כשפופרת הנוד כדמשמע מתני' דפ"ו דמקואות השידה והתיבה שבים והכי אמרינן פרק חומר בקדש מטבילין כלי בתוך כלי לתרומה אבל לא לקדש גם הורו שיש לאדם ליזהר אם יטביל לזכוכית מלא מים ויתנהו בדלי מלא מים והדלי שקוע בבור שלא יושיבוהו על שוליו פן יהיה חציצה מחמת כובדו של כלי וחוצץ כדאמרינן פרק חומר בקדש אלא יטהו על צדו ויתגלגל הנה והנה בתוך הכלי בבור ואין להקשות מ"ם מפרסת רגל אדם העומד בקרקע במקוה ואין חוצץ משום דאמרינן שהמים באין לשם טרם יתן רגלו בארץ כדתנן פ"ז הטביל בו את המטה אע"פ שרגליה שוקעות בטיט העבה כשרה מפני שהמים מקדימין דיש לומר דוקא במקוה שלם שהם מחוברים אבל *כשנותן הזכוכית בדלי אפילו מלא מים אינו מועיל כי הם תלושין וגם יש ליזהר בהא

*לשון אגודה אבל הכא המים שהיו בדלי כשהושיב הזכוכית בדלי הם שאובים עכ"ל. מהר"ם:

דתנן פ"ק דמקואות האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאים. ועד כמה מלבנן עד שתסיר קליפתן אומר ריב"א דאותם סכינין הצריכין לבון לפי' ר"ת אם השחיזן בריחיים של אבן די להם אח"כ בהגעלה לפי שלבון מועיל כדי להעביר הקליפה והאבן מעבירה את הקליפה בטוב ואותם מחבות שקורין טרפ"ש [*מלבין] עד שתסיר קליפתן ואומר ר"י דאותם שהם בלועות מאיסור כגון הני סכינים של עובד כוכבים או שנפל עליהם חלב רותח אז צריך ליבון דנסירת קליפתן [שקליפתן] אינה עוברת בלא ליבון [גדול] אבל אותם הבלועות היתר כגון של חלב שצריכין ללבנה כדי לאפות תחתיהם פשטיד"א של בשר או איפכא אז אין צריכין ליבון גדול דנסירת קליפה אלא רק עד שתהא יד סולדת בו משני עבריה וגם רגילים לבדוק ע"י נתינת קש עליה מבחוץ לראות אם הקש נשרף בהכי סגי דא"כ שליט הליבון מעבר לעבר אע"ג שלא תסיר קליפתו ומ"מ די בכך דכיון דהתירא בלע א"כ די להם בהגעלה ואע"ג דתשמישה ע"י האור כדמשמע בשמעתא והא לא גרע אותו ליבון מהגעלה ואותו ליבון מפליט יותר מהגעלה ומזה הטעם היה מתיר ר"י ללבן **תתסא** בי"ט טרפ"א דחולבת כדי לאפות תחתיה פשטיד"א או איפכא ולא מיתסר משום מכשירי אוכל נפש בי"ט שהרי כאן שרי (*ליבון) [*בליבון] קלת כדפרישית א"כ אותו ליבון ממש אוכל נפש הוא שע"י ליבון זה תאפה הפשטיד"א יותר ויזהרו לתתו על המולייתא שקורין פשטיד"א מיד אחר ליבונה כדי שיועיל חמימות ליבונה לאפיית הפשטיד"א שאם ימתין עד שילטנן מליבונה נמצא שהליבון הוא שלא לצורך אוכל נפש אבל טרפ"א של עובד כוכבים צריכות ליבון דנסירת קליפה אותו ליבון אסיר לעשות ביו"ט דכ"כ ליבון גדול א"צ לאפיית הפשטיד"א ואין לצורך אוכל נפש וכן להגעיל שום כלי ביו"ט אסור כיון שבישול ההגעלה (שהרי) שלא לצורך אוכל נפש הוא מיסוד ה"ר פרץ ז"ל: **תתסב** וסכין נועצה [בירושלמי קאמר ג' פעמים משמע דהלכה לאו דוקא עשרה ויש להחמיר מדקאמר לקמן נועצה י' פעמים אגודה] י' פעמים בקרקע ודיה תני בירושלמי הדא דתימא בסכין קטנה אבל גדולה צריכה ליבון פר"ח הדא דתימא בסכין קטנה שאין דרך להיות שם גומות (ק) אבל גדולה שדרך להיות בה גומות צריכין ליבון ולא סגי לה בהגעלה אפילו לצונן דלא מהניא הגעלה רק להפליט איסור הנבלע בתוך הסכין אבל לא מהניא להעביר איסור הנדבק רק ע"י (ר) ליבון עיין פ"ק דחולין: **סליק מסכת ע"ז**

חדושי אנשי שם

מסוף הגת לתחלת הגת כפי ס"ר אלחנן שנזכר בהגהת אשר"י: [ס] כשאין מחופה מבפנים כך כתוב באגודה וכן כתב הר"ן. ואפילו מחופה מבפנים אם לא עשה להחזיק אלא לנוי כתוב בסמ"ק ומביאה באגודה שצריך טבילה אך בלא ברכה מבחוץ אין צריך טבילה עכ"ל: [ע] דין זה נמצא בהגה"ה בסמ"ק סימן קל"ט ויש שם נוסחא אחרת ז"ל כיון דתלי טעמא דאין שם העובד כוכבים עליו משמע דר"ל אפילו לא היה מחזיק רביעית קודם לכן. וכמדומה שפירשו בתוס' בלשון אחר לפי שאין עיקר הכלי של אומן לפי זה כשלא היה מחזיק רביעית קודם לכן א"כ עיקר הכלי של עובד כוכבים הוא וצריך טבילה דקי"ל כרבי מאיר דאמר שהכל הולך אחר המעמיד כפירוש ריצב"א פ"ק דשבת עכ"ל: סליק מסכת ע"ז

שלטי הגבורים

מצאתי בתשובת הרא"ש בשם רבו סגן לוי דהא דאמרי' הכא בשר בחלב במשהו הוי כשנתערבה חתיכה בחתיכות ומשום דבר שבמנין או בחתיכה הראויה להתכבד אבל הא דאמרי' בנ"ט כגון שנפלו בקדרה וי"מ דהא דאמרי' במשהו היינו דווקא לאחר שנעשה בשר בחלב כגון שנפל שומן בחלב או איפכא בנ"ט וטעות הוא בידם דהא בפירקין מפרש בגמ' דלא חשב אלא דברים שיש בהם תרתי איסור הנאה ודבר שבמנין מכלל דהטעם משום דהוי דבר שבמנין הג"ה: (ל) ומ"מ הסכינים דבעו ליבון סגי להו בהשחזת הריחים אם אין בו גומות דלבון מסיר קליפתו כדאמרי' במס' ע"ז והשחזת הריחים מסיר ג"כ קליפתו. ומ"מ בעי הגעלה דליבון מסיר הקליפה ומה שנבלע בפנים והשחזה אינה מסירה אלא הקליפה ולהכי בעי הגעלה הו': (ק) ואין להגעיל שום כלי עד שיעביר החלודה שעליו לנקותו יפה כי במקום הטנופת והחלודה שעליו אין פולט את האיסור הבלוע בו ותניא בספרי אך את הזהב מכאן שצריך להעביר החלודה ולפיכך סכין שיש בו גומות ואין יכול לנקותו יפה בתוך הגומות אין להכשירו ע"י הגעלה אלא בלבון: אשר"י הגה"ה: (ר) הג"ה ויראה שיספיק אם ילבן חודו של סכין כפי מה שרגיל העובד כוכבים להשתמש באור ואע"ג דהם מקצתו הם כולו ונתפשט האיסור בכולו כיון שאין הישראל משתמש בסכין ע"י האור סגי בהכי עכ"ל הגה"ה: **סליק מסכת ע"ז**

לוח הדינים שנמצאו במרדכי ממסכת עבודה זרה

מאת הגאון המפורסם כו' מוהר"ר יוסף אוטילינג זצ"ל

לפני אידיהן פ"א

(א) פי' ר"ת כל מקח וממכר שרי לעובד כוכבים ביום אידו ולא אסר אלא מידי דתקרובת :
(ב) האידנא שרי הכל דקי"ל בגויהו דלא אזלי ומודו:
(ג) בזמן הזה מותר אפילו לכתחלה :
(ד) לא יושיט אדם כוס לנזיר אבל נבלה לישראל מותר דכולי עלמא בדילי מינה :
(ה) אם בא לומר אחר תפלתו כסדר י"ח אומר פירש באלהי נצור :
(ו) נראה דרבים יאמר אפילו באמצע תפלתן על כך אומרים סליחות בברכת סלח לנו :
(ז) ואפילו בשבת הראשונות זכרנו ומי כמוך :
(ח) משמע דאם לא כתב שמות הכלל לא האלפים ולא המאות רק כתב שמות הפרט כשר :
(ט) שליש במקרא כו' כ' ר"ת השתא לא עבדינן הכי משום דתלמוד בבלי בלול במקרא במשנה באגדות:
(י) יש ראיה להתיר בזמן הזה משום איבה :
(יא) גם אין לאסור בזמן הזה משום כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו :
(יב) כ' סמ"ג אסור ליתן יין נסך למומר לעבודת כוכבים:
(יג) רבינו יואל התיר להלוות בגדי כומרים שמרגנים בהם לעבודת כוכבים כל היכא דאית להם לכומרים [אחרינו] אע"ג דקנו לעבודת כוכבים שרי :
(יד) נשאל לחכם ואסר אל ישאל לחכם ויתיר והיינו ע"י סברא אבל על פי ראיות יוכל :
(טו) נראה דהקפידא אינו אשואל אבל הקפידה הוי אנשאל :
(טז) בשל סופרים הלך אחר המיקל פר"ת הוא הדין בכל היכא דאמרי שבתלמוד :
(יז) רבי שלמה יצחקי פירש בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים אחר האחרון :
(יח) כשהמכס כדי לקנות ממנו תשמישי עבודת כוכבים כי האי גונא אסור :
(יט) ויש מקומות שבונין לעבודת כוכבים וקבלו השותרים דמכל דבר שיקנו וימכרו יתנו פשוט לעבודת כוכבים לשם אסור דמהנה אסור :
(כ) כתב ר"ב דהשתא לא דייקי בני אדם בליבניס ודעת המקדישין לנדקה ·
(כא) מותר לעשות כן לצכור בזמן הזה די שלא יבא לידי תקלה :
(כב) כשאדם פודה כרס רבעי צריך לשחוק הדינר ולזורקו בנהר :
(כג) התיר ר"ת קבולת שהנכרי מקבל עליו לבנות ביתו של ישראל והתיר רבינו תם לבנות אפילו בשבת :
(כד) אם לא התנה מתחלה ולקח הנכרי דמי שבת מעצמו בלא צווי ישראל ואמר ליה הישראל כמה שבתות נטלת ואטול גם אני כנגדן ימי החול אסור :
(כה) ישראל ונכרי שיש להם שדה או כרם או תנור או מרחץ אסור לישראל לומר טרח אתה בשבת ואני אטרח בחול ואם התנו מתחלה קודם שקנו מותר :
(כו) ישראל ונכרי שיש להם תנור בשותפות מתנה קודם הפסח ומותר :
(כז) מזוזה חובת הדר היא פירש כשאינו דר בבית אינו חייב במזוזה :
(כח) ה"ר חיים השיב דבית שישראל ונכרי שותפין בו פטור ממזוזה :

אין מעמידין פ"ב

(כט) אין מעמידין בהמה בפונדקאות כו' אנן לא חיישינן לרביעה :
(ל) כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן ואם היה מומחה מותר :
(לא) בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה :
(לב) לראות במראה אם הוא נאה אסור משום לא ילבש וי"מ [דהא] דאסור לראות בחול לדידן [היינו] ללקט לבנות מתוך שחורות :
(לג) משמע דהומן ויין מבושל שלנו אם נגע בו עובד כוכבים אין בכך כלום וכן בבושר יש מתירין ור"ת הקפיד דאין אנו בקיאין מתי קרוי הומן ומבושל :
(לד) יש להתיר שלשה"ה שנגע **שעובד כוכבים** וכמו כן חרדל :
(לה) סה דברי בחותם אחד כי **מכירו** :
(לו) נראה שמועיל שיבלא כתב **ידו** לשישראל שבולא לו הבית באיזו ענין חתמו וגם יודיע לעובד כוכבים שהוליכו שהוא כותב בו ואז מירתת העובד כוכבים מלזייף :
(לז) רש"י השיב דאין חלוק בין **חבית שלנו** לחבית שלהם :
(לח) ראבי"ה.שכר שלנו (אם נעשה ע"י עובד כוכבים) אין בו משום בשולי עובדי כוכבים ואפילו אם מושחין היורה בשומן חזיר נותן טעם לפגם הוא:
(לט) וצריך ליזהר ולבדוק ולחקור בשכר ובמשקה של דבש שעושין עובדי כוכבים אם נותנים בהם שמרים של יין כי יש נותנין :
(מ) נראה להתיר קדרות הבלועות מבשר בחלב שנתבשלו בהן דמותר לתת בהן דבר יבש כגון אגוזים ותפוחים ודברים אחרים אבל דבר לח לא :
(מא) מותר להלות לכומרי עבודת כוכבים דאפי' אם המעות שפורעים הם דמי עבודת כוכבים כיון שמכרו עבודת כוכבים מותר לקבל דמים אם לא אמר המתן עד שאמכור עבודת כוכבים :
(מב) כ' ראבי"ה דמי הערוי אסורין בשתייה :
(מג) כוס שסתמו נקביו בשעוה ונותנין בו פעמים לשתות לעובד כוכבים ואחרי כן מדיחין ג' פעמים כדרכן ואחרי כן נותנין בו יין היתר גמור הוא כי השעוה אינה בולעת כ"כ שלא יצא הבלוע בו בג' פעמים הדחה :
(מד) אם נתן עובד כוכבים יין במלח שמרתיחין אותו מותר שמתייבש והולך לאיבוד :
(מה) מכאן יש ללמוד היתר על המלח שנותנין בו דם שמרתיחין אותו כדי שיתלבן :
(מו) כ' ר"י אותם שמחמירים ביינם של **עובדי כוכבים** לאסור בהנאה אסור לתקן דיו ביין של נסך אבל אם כתב בו הספר מותר לקרות בו :
(מז) ר' אפרים התיר במקומות שהעובדי כוכבים מייבשים שמרי היין בתנורים ונותנין אותו בעיסה **כדי** לשחמין במקום שאור ור"ת גער בו ואסר :

(מח) כ' ראבי"ה אם הותם יין נסך בכד של חרס אין תקנה להשתמש בו יין אם לא שילבנו בכבשן ואם בכלי ברזל ונחשת הותם צריך הגעלה:
(מט) רבי' יחיאל מפריש היה אומר דהני כוסות של זכוכית ששתו בהן כשאר ימות השנה אסור לשתות בהן [בפסח] ואפי' על ידי ערוי וראבי"ה כתב דכלי זכוכית שיע ולא בלע :
(נ) יש מוכיחין דאם ברור לנו דאין בהמה טמאה בעדרו דמותר ליקח חלב מאותו עובד כוכבים אפי' אין ישראל רואהו וטעות הוא בידם :
(נא) בני בבל מתירין חמאה של נכרים :
(נב) ובצרפת אוכלין אותו ע"פ הוראת ר"ת :
(נג) כ' ר"ת כל עצמי אני מתיר גבינות הנכרי בחלב שתולבין לעשות גבינה אבל לא בחלב שחלבו לאכילה ולכותח שזה אני אוסר. ואין לחוש שמא העמיד בעור קיבת נבלה :
(נד) ראבי"ה . מעשה שהעמידו גבינה בחלא דשיכרא ואסר אותם ראב"ן להשהותו בפסח :
(נה) יש להוכיח דאם נאסר בשר בחלב ע"י מליחה או כבוש דדוקא באכילה אסור ולא בהנאה ויש דוחין :
(נו) נשאל לר"י על גבינות הרבה שעושין ישראל בבית העובד כוכבים והניחו ד' ימים או ה' להתייבש והיו חתומין בחותם דפוס של עץ ושכחו הדפוס בבית העובד כוכבים ויראים פן זייף העובד כוכבים ומתם גם הוא אחרים באותו דפוס והתירם :
(נז) מסקינן דשלקות דרבנן וקרא אסמכת' בעלמא :
(נח) הר' אברהם דאורלינ"ש היה אומר דשלקות שאסרו חכמים היינו כשמבשל העובד כוכבים בביתו אבל כשמבשל בביתו של ישראל מותר ולא הודה לו רבינו תם ולא שנא :
(נט) התיר ר' שמריה פת של עכו"ם למי שהולך בדרך וראבי"ה כ'אף בביתו מותר לבצוע עליו אם פתו הוא פת נקיה **ומתוך** שהותר לו לבצוע מותר כל הסעודה :
(ס) מתוך הירושלמי משמע אין לנו לסמוך ולהתיר פת של עכו"ם במקום שפת של ישראל מצויה אבל היכא דנהוג היתרא מותר :
(סא) הא דהתירו פת של עובדי כוכבים ה"מ של עובדי כוכבים אבל של ישראל ואפאו עובד כוכבים ולא תיתה ישראל בגחלת אסור ואפי' נזבוני לעובד כוכבים :
(סב) מעשה בא לידי על תנור שאפו בו ישראל ג"פ ביום והבעירו תנור על ידי זריקת קיסם ובכל פעם שהיו אופין בו היו חוזרין להסיק התנור ולהכשר ובאפייה אחרונה לא הבעירו התנור והוריתי דאפי' הכי הפת מותר :
(סג) סמ"ג פסק דמותר לישראל לילך בשוק ולהניח קדרתו בבית ואע"פ שיש חלב או איסור אחר דלא חיישינן שמא יטיל העובד כוכבים איסור בקדרה כדי להכשיל הישראל דכל היכא שאין העובד כוכבים מרוית בדבר לא חיישינן להכי :
(סד) ואם הניח עובד כוכבים בשר בקדרה ע"ג האור והפך ישראל מבשר שבקדרה בשנית הישראל וגמר העובד כוכבים מותר אפילו בשלו העובד כוכבים יותר מכדי מאכל בן דרוסאי :
(סה) ואם נאפה הפת בתנור של עובד כוכבים בלא חיתוי ואפילו קרמו פני הפת בתנור מועיל חתוי דישראל אחר כך כל זמן שהפת צריך לתנור ומשבית באפייתו עדיין :
(סו) כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בשולי עובדי כוכבים :
(סז) פליגי אם המליחה נחשבת כבישול לאוסרו משום בשולי עובדי כוכבים :
(סח) סתם דגים מלוחים נהגו בהם איסורא חוץ מהרגים :
(סט) ודגים המעושנים ועושין עובד כוכבים יש אומרים דאין בהם משום בשולי עובדי כוכבים וצ"ע :
(ע) כשמוליכין הסכינים להשחיזן האומן ומחזירן לבו ביום ליכא טעמא דספק ספקא וצריך להגעילם או צריך שילך הישראל להשחיזם אבל לפי שעה אם מניחם שם לית לן בה :
(עא) יש להזהר שלא להניח קדרות וקערות בבית העובד כוכבים ואפי' מקצת היום וכשישראל נותן לעובד כוכבים תבשיל בקדירה או בקערה להוליכה בביתו של עובד כוכבים יזהירנו הישראל שלא ידיח הקערה אך יניח בה קצת משיור התבשיל :
(עב) ישראל שאפה בבית העובד כוכבים ושכח היורה שחיממו בה חמין בבית העובד כוכבים עד למחרתו ופסק לקולא :
(עג) קי"ל נותן טעם לפגם מותר וה"מ בדיעבד ואפי' אין בו ס' מותר ואין צריך מעת לעת אפי' בשלו בערב נבילה :
(עד) אגב חורפא דחלתית וכן כל הדומה לו כגון לנון ושומים והאגר והבצלים :
(עה) פירות של עובדי כוכבים שכבשן בדבש אע"פ שבולקים אותם בדבש בכליהם מותרים :
(עו) מעשה שבשלו דבש במחבת של בשר והיתה בת ···א והריקוהו חם בקערה של חלב בו יומו והתירו ר"י :

כל הצלמים פ"ג

(עז) עבודת כוכבים שנשתברה מאיליה :
(עח) מותר לרחוץ במרחץ של עבודת כוכבים :
(עט) יש שנוהגים שלא להחתים בחותם שיש בו צורת עבודת כוכבים בשביל חוב משום דהצורה בולטת היא וכן שלא להגור רצועות שיש בהן צורת עבודת כוכבים ויש סמך להיתר :
(פ) צורות אדם שצובעין בסדינין וצבועין ורקמה מותר שאין בהם פרצוף שלם :
(פא) צורות עופות וסוסים שציי בכ"ם נ'; כאן בית מיחוש :
(פב) אין היסור לצור אלא צורת אדם בלבד ואם היתה הצורה משוקעת או של סמנים או שרקומין באריג מותרת :
(פג) וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכים :

(פד) אותם המציירין במחזורים צורות חיות ועופות לא יפה עושין שמתוך שמסתכלין בצורות הללו אין מתכוונין לאביהם שבשמים אבל אין כאן איסור משום לא תעשה לך פסל :
(פה) נתערבה באחרות כו' :

רבי ישמעאל פ"ד

(פו) תקרובת עבודת כוכבים אינה בטלה עולמית אפי' העובד כוכבים אינו יכול לבטלה :
(פז) כ' ראבי"ה נרות ושעוה של עבודת כוכבים אסורות לנר מצוה בשבת ובחנוכה או לב"ה :
(פח) צריך ליזהר שלא יקח במשכון ולא יהנה ממשמשי עבודת כוכבים :
(פט) ראבי"ה. הא דאין נהנין בטובת הנאה כגון שלא היה בא לכומר עובד כוכבים זה הריוח אם לא ע"י זה אבל מה שהיו נותנין להן מקרקעותינו ופירות גינותיהם מותר שאם לא יקנה ישראל יש עכו"ם רבים שיקנו :
(צ) דברים שהם של כומרים עצמם שרי לשכור מהם .
(צא) יין משהתחיל לימשך נעשה יין נסך :
(צב) אם הישראל לקח מעט יין מהגיגית לנסות אם הוא טוב יש לו לקח יין וענבים יחד.שם דין יין נסך באורך :
(צג) כ' ראבי"ה דהלוקחין גיגיות בעוטות מן העובד כוכבים ונשתהו בבית העכו"ם שבוע או יותר ונתקיים יותר היין היוצא לבסוף כשדרוך לא יפה עושין :
(צד) אפילו מאן דאמר נצוק חבור נצוק כר נצוק מודה דאין חבור :
(צה) מעשה בעובד כוכבים שהיה מהלך ונגע בכנף בגדו אל היין שלא בכונה והתיר ר"ת דלא מיקרי מגע אלא בידו או כפיו או ברגליו או בקנה שבידו :
(צו) היכא שאינו מתכוין אפילו ליגע מותר בהנאה :
(צז) גאוני המערב אמרו שאם נתערב ביין של ישראל מעט דבש או שאור הואיל דאין ראוי להתנסך למזבח הרי הוא כמבושל וכשכר דאינו מתנסך:
(צח) יין מבושל שנגע בו עובד כוכבים כשר :
(צט) שפחה עובדת כוכבים שלא היתה רגילה בדת יהודית כו' עד מצאו הכלי שהיו רגילין למשוך בו היין מלא יין והודתה שהיא הוציאה מן החבית והתיר המרדכי היין שבחבית :
(ק) חביות יין מונחין בב"ה בלילה ויהודי משמר ועברו גנבים ודקרו בחבית בסכין וכידו קדירה ומשך היין לתוכו וכ"ל שאם יש ישראל אחד חשוד בזה או דרך ליצנות או דרך גניבה נתלה בזה ומציל :
(קא) גרים שהתגיירו מרצונם לא כעו שיקוע ומיד אחר מילה וטבילה הותר לשתות עמהן :
(קב) עובד כוכבים שהניח ידו או טלית בנקב החבית אם תחב על חלל החבית הכל אסור בהנאה ואם הניח ידו על הנקב ופסק היין מלצאת ע"י כך אסור :
(קג) עובדת כוכבים שנדנדה הברזא ולא יצא מן היין לחוץ והברזא היתה ארוכה ועוברת הדופן ונכנסה בתוך היין השיב ר"ת אם הברזא אינה מהודקת בחוזקה נאסר היין בנדנוד זה :
(קד) ישראל הבא לערות כלי גדול מלא יין אסור לומר לעובד כוכבים לכתחלה לסייעו לערותו :
(קה) אם היה כלי סתום מותר העובד כוכבים לטלטלו ממקום למקום אע"פ שהיין מתנדנד שאין זה דרך ניסוך :
(קו) פ' מיימוני יין שמזגו עובד כוכבים אסור וכ' ר"י ה"מ כששופך מים לתוכו כדי שיהיה טוב לשתותו אבל שפך בעלמא מותר :
(קז) מ"מ אסור לעובד כוכבים להביא ענבים בכלי ולשופכן בגיגית שהמשיך ממנה יין :
(קח) נוהג ר"ת כשהיה עובד כוכבים נוגע ביין היה מוכרו לאותו עובד כוכבים עצמו
(קט) אסור להיות עובד כוכבים הותב נעורת או מטלית בסדק ובחיבור השולים לסתום מפני שנוגע ביין רש"י :
(קי) ר"י. מותר לתחוב נעורת סביב השולים במקום שמתחברים אל דופני החבית :
(קיא) א"ז . עובד כוכבים שנגע ביינו של ישראל וכונתו של עובד כוכבים הנוגע כדי להכעיס הישראל והפסידו ההוא שרי אפילו בשתייה וכן נעשה מעשה :
(קיב) רשב"ם. כל שגזב טהור עובד כוכבים אינו עושה יין נסך בזריקה :
(קיג) יין של עובד כוכבים ודרכו ישראל ותחמו חותם [בתוך חותם] ומוליכו העובד כוכבים מעיר לעיר ופעמים [לן] בעיר שכולה עובדי כוכבים וגם הפתח סגור מותר וייגו של ישראל שמוליכו עובד כוכבים לעיר אחרת וגם פעמים שמשתהה שם שני ימים או יותר בעיר שכולה עובדי כוכבים מותר בחותם אחד :
(קיד) הור"ת הלכה למעשה על היין שעשה במרתף ובאו גנבים ופרצו בו פרצה וגנבו לו ממון ושמע ב"ה שלא היה בעיר ונתן לעובד כוכבים אחר המפתח לילך שם ולתקנו והיה שם היין בחבית ובקובות שלפניהם אין להוש שמא נסכו הגנבים וגם להעובד כוכבים שהמפתח בידו אין לחוש :
(קטו) לכתחלה לא יניח אדם בביתו לא יין ולא תומן בלא שמירה משום הרתקה :
(קטז) גנבי ישראל נכנסו במרתף משכו מחבית יין דרך הברזא והרגישה שפחת ב"ה [ונכנסה למרתף] ושתמה היין אסור :
(קיז) מרתף של יין שלפנים מן החדר והטמינה הגברת המפתח בחדר ומפתח החדר מבחוץ ובשובה מב"ה לא מצאה במקומה וברפת מצאה כד מלא יין ומפתח החדר מצאה בתבן ומפתח האוצר מצאה במקומה וכשהיתה מריבה עם שפחתה [אמרה] כי לגנוב בגדים נתכונה והיא אמרה לא נתכונה אלא ליין אין חשש איסור בדבר:
(קיח) עובדת כוכבים נכנסה למרתף להביא שכר מן החבית וטעמה ומשכה מן החבית [שהיה] של תומן יין ולא נודע לו שהיה של תומן עד שהחזירה הברזא אסור :
(קיט) אמנם אם התומן תוך כ"כ כששופכין ממנו על הארץ מרתית הא ודאי תומן גמור הוא ולא מיתסר במגע עובד כוכבים ובפחות מכאן איני יודע לו גבול מתי נקרא תומן

(קכ) פירוש מה נקרא מגע עובד כוכבים יין בייך שם באריכה :
(קכא) בתפיסה אחת התיר ר' חיים כהן שהיו השומרין בבתי היהודים והמפתחות בידם ומהפשין ויהודי אין בבית וימים רבים היו כן והתיר אף בלא פתח פתוח לר"ה ועל זה נפלאתי:
(קכב) מצאתי אין לוקחין גת דרוכה מן העובד כוכבים :
(קכג) המתארח אצל ב"ה בכ"מ ובכל זמן והביא לו יין בשר וגבינה ותיכת דג הרי זה מותרת ואין צריך לשאל אע"פ שאינו מכירו אלא שהוא יהודי בלבד :
(קכד) ואם הוחזק שאינו כשר ואינו מדקדק בדברים אלו אסור להתארח אצלו ואם עבר ונתארח אצלו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין על פיו עד שיעיד לו אדם כשר :

השוכר את הפועל פ"ה

(קכה) אם עבר ישראל ומכר עבודת כוכבים ומשמשיה בהקפה לעובד כוכבים מותר לטול ממנו המעות:
(קכו) צריך ליזהר כשמוכר בהמה המבכרת לעכו"ם כדי לפוטרה מן הבכורה צריך שימשכנה לביתו וגם יתן מעות ואם אין לעכו"ם בית ישאיל לו ישראל מקום בחצרו וימשכנה שם :
(קכז) נוהגין כלאים אפילו בזמן הזה אפי' בח"ל וכן ערלה וכלאי הכרם ואיסור חדש :
(קכח) עובד כוכבים וגר שירשו אביהם מותר הגר לומר לעובד כוכבים טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות משבאו לידו אסור אבל נשתתפו אסור:
(קכט) יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחם פר"י כשהם מחוברות אבל אם נטלו מן העוקץ הרי הן כמבוקעות ואסירי :
(קל) יש לזהר שלא למכור טרפה חיה לנכרי דילמא אתא למיזבנה לישראל :
(קלא) כ' סמ"ג אם העובד כוכבים שתה מקשקום לנסות אם הוא טוב ושכח הישראל והחזיר לגת מותר היין שבגת :
(קלב) מעשה בעובד כוכבים שתה מן הכוס ולא הדיחו ונתנו לתוכו יין כשר ושפכו בתבשיל והתירוהו :
(קלג) עיסה ושאור ב' שמות הן ומשערינן בס' אע"פ שמניהם עיסה :
(קלד) איסור שנפל בקדרה ואח"כ נשפכו המים ולא ידעינן אי היה בהו ס' אם לאו ספיקא דרבנן ולקולא :
(קלה) סמ"ג . הכם הבא להתיר ע"י ס' קדירה שנתחב בה כף של איסור צריך להקור אם נתערב מים בקדרה לאחר שהיה האיסור בקדרה וכן חכם הבא להתיר כלי מכח שאינו בן יומו צריך לחקור אם היה בו מים רותחים בינתים :
(קלו) עכברא דנפל לשיכרא פסק רשב"ם דודאי פוגם ומותר בלא ששים :
(קלז) שרי דבש של דבורים בלא סימן דליכא בשר ברגלי הדבורים :
(קלח) ואם הודיעו שהוא מפליג אסור והיינו היכא דיש לחוש שמא יחליף טוב ברע אבל היכא שאין לחוש אינו אסור שם באריכות :
(קלט) כי זבניתו חמרא לעובדי כוכבים קטיפו קטופו:
(קמ) ר"ת כתב אני נהגתי בני עירי לערב קיתון של מים בכל חבית שאם יקרה שיתערב מעט יין נסך להתירו :
(קמא) אותם יושבי וקלאים זפותי' מוכרם העובד כוכבים אם רואה הישראל שהן צהובות ושלא נתן בהן יין מותר :
(קמב) נעוה ארתיחו משמע בר"ת דהוי ככלי ראשון ורשב"ם פירש דהוי בכלי שני :
(קמג) מה שנהגו לרחוץ האוהר זהו בשביל שרגילין להתיך אותם מים על האש ותוזרין ומולגין בהן אחרות :
(קמד) פעם אחת הגעילו גת ואח"כ מצאו בו ענבים והצריך ר"י להגעילו פעם אחרת ·
(קמה) פר"י הבא להגעיל יפתח החבית מצד אחד ויזרוק בה מים רותחין ויגלגלה :
(קמו) אם חתיכת איסור נפלה לס' של היתר ולא הכיר בה להעלות עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה אם אין בהיתר כדי לבטל את שתיהם :
(קמז) את שדרכו להטביל יטביל לאו דוקא אלא הדחה בעלמא :
(קמח) מנא דקוניא הורה הר' פרץ הלכה למעשה להטבילם בלא ברכה :
(קמט) הנותן כלי לאומן לתקנו אינו צריך טבילה מיהו אם נקב למטה מרביעית ולא היה מחזיק מפני הנקב ונתנו עליו חתיכת מתכת צריך טבילה ·
(קנ) והני דליים שואבים בהם מים והם מהודקים ברזל סביב אם לקחן מן העכו"ם אין צריך טבילה :
(קנא) כלי זכוכית חדשים צריכים טבילה אבל שאולין אין צריכין טבילה :
(קנב) כוסות של עץ המוקפין סביב שפה שלהם מתכת ועמידת רגל של כסף או של שאר מתכת ונסכת באמצע בתוכו אין צריכין טבילה :
(קנג) מיהו אם מתופין מתכת דין כלי מתכת יש להם רשב"ם מברך עליהם על טבילת כלים ויש מברכין על טבילת כלי מתכות :
(קנד) ודוקא כשאותם כלים לתשמיש של סעודה אבל אם אינו רוצה לתשמיש של סעודה כגון סכין לעשות קלפים אין טעונין טבילה :
(קנה) כיצד מגעילין :
(קנו) צריך להטביל ידות כלים כמו שפן הרוכין :
(קנז) ר"מ היה מורה להטביל כלי בתוך כלי ובלבד שיהיו המים נפין ע"פ התיכון ויהא פי התיכון כשפופרת הנוד :
(קנח) הורו שיש לאדם ליזהר אם יטביל כלי זכוכית מלא מים ויתנהו בדלי מלא מים והדלי שקוע בבור שלא יושיבהו על שוליו פן יהיה הגולה :
(קנט) מלבנן עד שתסיר קליפתן ·
(קס) אומר ר"י דאותם שהם בלועת איסור צריך לבון דנשירת קליפתן אבל אותם הבלועות היתרא אין צריך רק עד שתהא יד סולדת מפני עבריה.מתיר ר"י ללבן ביום טוב טרפ"א דהולכת כדי לאפות תתיה פסט"ידא או איפכא :
(קסא) סכין נועצה י' פעמים בקרקע ירושלמי. גדולה צריכה לבון : סליק בס"ד

לרבינו יצחק בר אבא מרי זצ"ל ממארשילא (בעל העיטור)

[מה] סנהדרין דף ד ע"א ברי"ף דנאמנים עלי ג' רועי בקר היכא דקביל עליה קרוב או פסול בפנים חזינן לגאון דקאמר אפילו קנו מיניה בב"ד מצי הדר ביה וכו' כדפרש': ד"ת דל"ע דאיכא למימר דהא רב דימי כגון דקבלוה עלויהו כחד רבותא הוא דאשמעינן אל"בא דר"מ דאע"ג דאיכא תרי רחיקי בהדי' לדינא מצי הדר ביה אבל לרבנן אפי' קבלוה עליה בתרי ולא קנו מיניה לא מצי הדר ביה לאחר גמר דין ורבנן אפי' דקבלוה עלויה כחד מכלל דאי קבלוה כבתרי אפי' לאחר גמר דין יכול לחזור בו דכיון דמלתא יתירתא קאמר גוזמא בעלמא הוא ולא דייק לן:

[מו] דף ו ע"ב בריף ת"ר והורגו לבדו ר' יוסי אומר גיסו לבדו וכ"ש הורגו פי' דגאון ר"י דסבר גיסו לבדו אבל בנו ותרנו לא מכשר וכו' עד פסקא: ד"ת כר"ש ז"ל דא"ר יוסי גיסו לבדו לא ממעט בנו אלא חתנו דבן גיסו היינו בעל אחות אמו ומשום דהוא קורבא הוא דפסול אבל משום קורבא דגיסו לא מפסיל וחתן גיסו כשר הוא. והא דירושלמי איכא למימר אליבא דרב יהודה קאמר דאית תנא דאמר משום דר' יהודה יש לו ואית תנא דאמר אין לו אבל לר' יוסי אפי' מאחות אשתו כשרה וכן הלכתא דהתן אפי' מאחות אשתו כשר אבל בן יש לו דהיינו בע' אחות אמו. וק"ל לרבינו אי איתא דגיסו דמתני' דאמר גיסו לבדו מאשה אחרת קאמר מ"ש דפליג בגיסו הא בכלהו שמנה אבות איכא לאפס' דהא רב חסדא מכשר באחי האח אלא לאו כדפרשי':

[מז] דף י ע"ב ברי"ף דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה כו' ורמינהו דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי מה שעשה עשוי וישלם מביתו ל"ק וכו' כדכתיב בהלכות על מתני': ד"ת נסחאי עתיקאי והדתאי דילן ה"ג ומומחי' מתזיקי' והכי קתני אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם. ובנוסחא דרבינו קשיא לן טובא מדא דהוה ליה למפרך והא מדסיפא במומחה רישא בשאינו מומחה ועוד אם איתא דכל היכי דתני פטור הדר דינא דקארי ליה מאי קארי לי' דהא בהדיא קתני אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם דהיינו מחזי' ותו דקאמר ברי' מסכת אלא מעתה טעו לא ישלמו ומשני אתה נועל דלת בפני לוין ואי איתא דפטור מלשלם הדר דינא נהי נעילת דלת איכא. ותו דקאמר אי קבלוה עלייהו לא תשלם והדר דינא ואי לא קבלוה קם דינא ומשלם אדרבה איפכא מסתברא ותו דגרסי' האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי נפטר מומחה ושאינו מומחה משמע ורבינו סבירא ליה במומחה קאמר והדר דינא דאי בשאינו מומחה הא קא מודה דקם דינא מהא דדן את הדין אלא פשיטא לן דכל היכא דתני פטור לענין שלומי' הוא אבל דינא קם ליה והכי פי' מתני' במומחה דן את הדין בשאינו מומחה ומומחה מחזירין והכי קתני אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם ומדקתני פטור אלמא קם דינא דאי הדר דינא ליכא תשלומין וש"מ דאפילו במומחה קם דינא וש"מ מהכא מדלא הדכר הכא ר' אלעאי ולא משני הא אתמר עלה אמר רב והוא שנטל ונתן ביד כדמשני בפ' הגוזל קמא בעובדא דר"ל ובפ' בתרא בההוא דאחוי אמטושא ובבכורות גבי מומין אי נמי לא קאמר וכן אמר ר' אלעאי ש"מ דאפילו לר' אלעאי פריך ור' אלעאי לא אתא לאשמעינן אלא דרב לא דן דינא דגרמי ור' אלעזר פטור מהכות דינרא והות גברא מאמטכסא וישלם מביתו קאמר אבל לענין דינא לא איירי כלל ודכ"ע מדקתני פטור קם דינא וקשיא לרב יוסף דאמר מומחה קם דינא ומשני מתני' בין במומחה בין בשאינו מומחה ולא קשיא מתני' שיש גדול ממנו בחכמה וליכא פלוגתא דבכלהו מחזי' אין גדול ממנו בחכמה ובמנין לענין דינא ליכא פלוגתא וכלהו קם דינא אלא בשאינו מומחה קם דינא וחייב לשלם כשנשא ונתן ביד אליבא דד"ס אבל לא נשא ונתן ביד דינא דגרמי הוא ואליבא דר"א פטור למאן דדאין דינא דגרמי חייב ומומחה לעולם קם דינא ופטור ורב ששת אמר אידי ואידי בשאין גדול הא יש גדול ליכא פלוגתא ול"ק מתני' דקתני מחזירין בדבר משנה ושאין גדול כיש גדול ובכלהו מחזירין. דן את הדין דקתני שאינו מומחה ומומחה קם דינא שטעה בשיקול הדעת ולענין דינא ליכא פלוגתא דכלהו קם דינא אלא מומחה פטור לעולם ושאינו מומחה חייב ל"ש נשא ונתן ול"ש לא נשא ונתן למאן דדאין דינא דגרמי. אבל לר' אלעאי פטור היכא דלא נשא ונתן ביד ורב ששת ור"נ מודו בשאין גדול ממנו בחכמה ובמנין וטעה בשיקול הדעת ל"ש נשא ונתן ול"ש לא נשא ונתן בכלהו קם דינא ור"ח פליג עלייהו ואמר אידי ואידי בשאין גדול ואידי ואידי בשטעה בשיקול הדעת ואי יש גדול לכ"ע חוזר וליכא פלוגתא ול"ק מתני' דקתני מחזירין בשלא נשא ונתן ביד דהתם ליכא פלוגתא ל"ש הדיוט ומומחה ול"ש שיקול הדעת ומשנה ול"ש יש גדול ואין גדול בכלהו מחזירין ודן את הדין בנשא ונתן ביד ומומחה והדין קם דינא אלא מומחה אינו מומחה חייב אבל לא נשא הדר דינא והשתא פליגי רב ששת ור"ח בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד בין במומחה בין שאינו מומחה לרב ששת קם דינא ופטור מלשלם ולרב חסדא הדר דינא. ופסק רבינו כרב חסדא ואיתי סייעתא מר' אלעא דאמר והוא שנשא ונתן ביד והוא לאו סייעתא הוא דאיכא למימר דכ"ע אית להו ואיכא למימר לית להו דאיהו לא איירי אלא בשאינו מומחה לענין חיובא ופטור אבל במומחה לענין קם דינא והדר דינא ס"ל או כר"נ או כר"ש ומתני' דקתני מומחה מחזירין ל"ש נשא ונתן ביד ול"ש לא נשא ונתן. והא דבכורות דקאמר מומחה קם דינא ופטור אפי' לא נשא ונתן מוקים לה כר"נ או כרב ששת דאי איתא דס"ל כרב חסדא התם גבי בכורות בר' אלעא הוה ליה לאקשויי כלהו קושיתא דקא מקשי הכא אלא מתני' דקתני מחזירין היכי משכחת לה ומשנינן כגון שהיה לו משכון ומסתמא דהלכתא כר"נ ורב ששת דתרוייהו ס"ל ל"ש נשא ונתן ול"ש לא נשא ולא מגו ל"ש מומחה ול"ש אינו מומחה שטעה בשיקול הדעת קם דינא ור"ת יחידאה היא וליתא אלא טעה בדבר משנה לעולם חוזר בשיקול הדעת אינו חוזר אפילו לא נשא ונתן ביד ועוד מדקאמר ליה רב ספרא לר' אבא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והאמר רב ששת טעה בדבר משנה חוזר אלא דטעה בשיקול הדעת וסלקא שמעתין התם כרב ששת ואי איתא הוה ליה לאקשויי בשיקול הדעת נמי והאמר ר"ת כי לא נשא ונתן ביד חוזר אלא לאו ש"מ בשיקול הדעת קם דינא אפי' שנשא ונתן ביד כר"ח. ועוד דאמר האי דיינא דאשבע בפ' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר הא בשיקול הדעת אינו חוזר ואמאי הא לא נשא ונתן ביד אלא לאו ש"מ ליתא לר"ח וליכא פלוגתא אבל לענין חיובא ופטורא איכא פלוגתא דמי שאינו מומחה חייב לשלם ומומחה פטור ואליבא דר' אלעא אי פלוגתא בשאינו מומחה בין נשא ונתן ביד ואליבא דמאן דאמר דלא דאין דינא דגרמי אינו חייב אא"כ נשא ונתן ביד ולמאן דדאין חייב והשתא דקי"ל כר"מ הא דר' אלעא ליתא ודקאמר רבינו כי אית ליה לר"מ דינא דגרמי בנזיקין אבל גבי דינא לית ליה קשיא ליה דר"ל אחוי דינא לר' אלעא וגרסי' התם הי' ר"מ אילימא ר"מ דדן את הדין והא אמר ר' אלעא הוא שנשא ונתן ביד וכיון דהתם דני' דינא דגרמי גבי דינא נמי חייב לשלם דינא מפליא וה"ה לדן את הדין דהדא דינא אית להו דאומן פטור ודיוט חייב. ועוד דאמטכסא דר' אבא דהוו מחייבי ליה ממתני' דדן את הדין ומשום דינא דגרמי וקאמר ליה ר' אלעא והוא שנשא ונתן ביד וא"ל זיל לקמן דר"ל דדאין דינא דגרמי ומשמע דלא ס"ל הא דאמר רב והוא שנשא ונתן ביד דרב הוא דלא דאין אלא זיל לקמי דר"ל דדאין וחייבוה מהא מתני' ומדחייבוה מהא מתני' ע"כ הא דדן את הדין אפילו לא נשא ונתן ביד הוא דליתא לר' אלעא אמר רב ודקשיא לרבינו טעה בדבר משנה אמאי חוזר ליהוי כדינא דגרמי התם כיון דאילו התם בעיניה הדרא ודיניה לאו דינא לאו כלום עבד ולא מתיב כדגמרינן בפסק ר' טרפון והלכתא מנאתי דלית ביה קושיא דטעה בדבר משנה והשיא טעמא נמי לית דהא מרחם דינר לשלחני לא מכוין לאזוקי ממונא דתבריה וסייעתא דאייתי מר' אלעאי ליתא דהא ליתא דר' אלעאי. וסברא דקאמר רבינו משמיה דגאון נטיא לפי' דילן ומומחה ושאינו מומחה ונשא ונתן ביד ולא נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי ופטור ואליבא דרב ששת דהלכתא כותיה ואליבא דר' אלעאי הוא דקאמר דלא דאין דינא דגרמי אבל למאן דדאין דינא דגרמי חייב ואשכחן בהאי מתני' הדר דינא וקם דינא חייב וקם דינא ופטור וקם דינא והדר דינא כחד דינא והשערים בעטור שלנו:

[מח] דף טז ע"ב ברי"ף שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה. הדין פירוקא אשתבשו כלהו נוסחאי דילן וכו' כדאיתא בהלכות: ד"ת כנוסחאי דילן וכפירושא דאבא מרנו וכר"ש ז"ל והכי איתא שכן ישנן בראיה שעיקר תיובן בראיה שאין בו מעשה ופי' דרבינו פרוש' הוא ולא אגלא כאורתא דגמרא: סליק מסכת סנהדרין

מסכת עבודה זרה

[מט] דף לו ע"ב ברי"ף רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם וכו'. ומלאתי בסגהם ומסתברי דהלכתא כרב ושמואל דפלוגתא דאביי ורבא בתמירה דחטי ותמירה דשערי כוותייהו שייכי: ד"ת כר' יוחנן דסבירא ליה כת"ק דהא קי"ל משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ואמר גבי חרסן של זב וזבה מין במינו בטל ור' יהודה דאמר מין במינו לא בטל דרביה הוא דתניא ר' יהודה אומר משום רבן גמליאל אין דם מבטל דם אבל איהו ס"ל דבטיל כדאיתא התם הא דידיה הא דרביה וזרוע בשלה נמי סייעתא רבתי הוא. ובד"ג דבילה גבי נתערבה בחלף גרסינן אלא אי אמרת ספק טרפה דבר שאין לו מתירין הוא ותבטל ברובה ובעלים שנשרו מן הדקל נמי ביום טוב מרבה עליהם עלים מוכנים ומסיקן ש"מ דאפילו מין במינו בטיל ופלוגתא דאביי ורבא בתמיר' דחיטי ותמירה דשערי בטבל ויין נסך מיירו. והא דפסק רבא הלכתא בחמץ בפסח בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור איכא למימר כרב אחא ורבינו יעקב דאמר אסור בנותן טעם במשהו כדכתיב בספרינו פירוקא דרבוותא הוא והכי כתבינן בהלכות מדלא יהיב שיעורא ש"מ במשהו כרב. ואיכא למימר מדאפיקו חמץ בפסח מפלוגתא דאפליגו בע"ז ככל שאר איסורין ואיפליגו בפסח ש"מ דליתה בכלל פלוגתא ואחמירו עליה משאר איסורין שבתורה וכיון דרב ושמואל קיימי בחדא. ושלא במינו בנותן טעם והוה ליה חמץ בזמנו כטבל ויין נסך אבל שלא בזמנו מותר כר' שמעון והכי פסק רבא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור כלומר במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם ובשאר איסורין שבתורה קי"ל כר"י וריש לקיש דהא תני' כוותיה ואע"ג דתניא נמי כוותיה דרב ושמואל איכא לאוקומי כר' יהודה א"נ בטבל ויי"נ אבל הא דתניא כוותיה דר' יוחנן ור"ל תיובתא דרב ושמואל ולית לה והלכתא כוותיה. והא דאמר רבא במסכת חולין אמור רבנן בטעמ' ואמור רבנן בששים. וכתוב בספרים כגון שמנונית דגיד הנשה פרוש הוא וה"ה לכל איסורין ורבינו נמי הכי פסק בחתיכת נבלה ובחתיכת דג טמא שנתבשלה עם החתיכה עד שתתן טעם ברוטב בקיפה ובחתיכות וגבי ריחא מלתא הוא נמי כתב רבנן פליגי עליה דר' יהודה דאמר אין דם מבטל דם וקי"ל כל איסורים בששים: סליק

לוח הדינים אשר נמצאו בהר"ן ממסכת עבודה זרה

מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה

פרק לפני אידיהן

א הנשאל לחכם ואסר וכו' פי' משום דשויא חתיכה דאי סורא והיינו בשיקיל הדעת אבל בדבר משנה חוזר והיינו בטומאה ואיסור אבל בממון המומחה יותר ממנו חוזר ומזכה בשיקיל דעתו בשם הראב"ד ורשב"א ולהר"ן נראה לא יתיר אלא בהסכמת של ראשון משום כבודו אבל אם שמע הראשון טעמו של שני והודה או שהיה שני גדול ממנו מחזירי' הוראתו להיתר וסיים כך נראה לי להלכה אבל לא למעשה: דף א ע"ב ד"ה הנשאל

ב ישראל ונכרי ששפתו קדירותיהן אין חוששין: דף ב ע"ב ד"ה וגרסי' עלה בגמ'

ג ולר"ת אפי' צלי בתנורים שלנו מותר דכתב דווקא בתנורים שלהן שהיו צרים ואין הרוח יכול להתפשם: שם

ד כותב ומעלה בערכאות של עובדי כוכבים ומעלה שמרותיו לפניהם לחתם אע"פ שכבוד הוא להם מפני שהוא כמציל מידם שהן מסייעין לו מן העוררין: דף ג ע"ב ד"ה וכותב

ה אם היה לו פרקמטיא האבודה מוכרה בירייד של עכו"ם: שם ד"ה ואיכא למידק אבל לא להשתכר דהנחת ריוח לא מיקרי דבר האבוד: דף ד ע"א ד"ה ומיהו כי שרי

נהוג למכור לעובד כוכבים בהמה למלאכה ולר"ח אפי' לקנות על דעת למכור מותר ומסיק אעפ"כ בעל נפש ימעט: דף ה ע"א ד"ה והאידנא נהוג

ח שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד לאו דווקא שהרי בתלמוד צריך יותר אלא שיקבע זמן לכל אחד הראוי לו: ע"ב ד"ה כי אמרינן

ט קבולת כלים הנעשים בצנעא בשבת בתוך הבית מותר: דף ו ע"ב ד"ה ומהא שמעינן

י להשכיר רחים ופורני מחלוקת אי הוי אסור כשדה ובבבל נהגו היתר ונראה שכיוצא בזה הכל כמנהג המדינה: שם

יא נהגו היתר להשתתף עם העובד כוכבים ולקבל שבועה ולא תזכירו אישראל קאי: דף ז ע"א ד"ה גרסי' בפרק

פרק אין מעמידין

יב אין חלב עובדת כוכבים אסור אלא ממדת חסידות כראשכחן במשה: ע"ב ד"ה ומדאמרינן

יג אין מתרפאין מהן חולי של סכנה או מיחוש כל דהו אבל חולי שאין בו סכנה מותר דלא מרע נפשיה: דף ח ע"ב ד"ה וכתב רש"י

יד עובד כוכבים המבשל לחולה בשבת אסור לבריא משום בישולי עובד כוכבים אפילו בחול: דף ט ע"א ד"ה דכך הנאתן

טו כשהרתיח נקרא יין מבושל ואין בו משום יין נסך ולרמב"ן שחסר ממדתו ע"י רתיחה: דף י ע"א ד"ה יין מבושל

טז רבינו תם היה אוסר מגע עובד כוכבים בבוסר וכן בחומץ עד י"ב חדש דשותים אותו בשעת הדחק: שם ד"ה עד תלתא

יז הא דבעי חותם כששולחו ואין מודיע לו החותם אבל כשמודיעו בירור החותם והעובד כוכבים יודע מרתת וסגי בחד: ע"ב ד"ה אלא מיהו

יח שני אותיות הוי כשני חותמות: דף יא ע"א ד"ה אבל אחרים

יט אסור לקחת יין רמונים אלא מן האוצר שמא ערב ביה חומץ: שם ד"ה מיסרת סרתי

כ טלית מצויצת מן התגר כשרה דלא מרע נפשיה אע"ג דליכא למיקם עלה: שם

כא הכנים אש בתוכן עד שלא יוכל לנגוע בחוץ חשוב הגעלה מתוך דברי ר"י משמע דהגעלה מהני לכלי חרס (כיין נסך) ורבים פליגי: דף יב ע"ב ד"ה אבל הרב

כב ערוי רותחים לכלי שמכנים לקיום וכן כלי עץ מותר בקליפה בקורדם לבעל התרומה ורמב"ן חולק: שם ד"ה ואף כלים

כג מבטלים לכתחלה איסור הבלוע ודוקא שאי אפשר לבא לידי נותן טעם כן כתב הראב"ד: שם ד"ה איבעיא להו

כד והר"ן ודאי לא אמרו אין מבטלים איסור אלא במתכוין לערב איסור בהיתר ליהנות ממנו אבל להכשיר כלי ואין נהנה מן האיסור שרי: שם

כה כלי זכוכית אפי' מכניסו לקיום סגי בשכשוך דשיעי ואקושי ובליעתן מעוטה מכל הכלים: דף יג ע"א ד"ה אבל ראיתי

כו לא נהגו לתת יין לתוך המוריים להכי שרי: שם ד"ה ומדאמרינן קיסטא

כז גלוי לא הושיבו עליו לתקן בב"ד אלא אסרו משום סכנת ולא במנין ב"ד להכי באתרא דליכא סכנה מותר: שם ד"ה והשיאו לדבר אחר

כח כל דבר של עכו"ם שאסרו לא הלכו בו אחר נותן טעם כדי שלא יפרוצו: שם

כט פת אי שנר ישראל שרי ובשאר בשולי עובדי כוכבים לא: דף יג ע"ב ד"ה מתני' ואלו דברים

ל בפת ליכא משום גיעולי עובדי כוכבים ולא חיישינן שמא הן בני יומן: דף יד ע"א ד"ה לאוסרה בשדה

לא אפי' איכא פלטר ישראל אי ההוא דעכו"ם חשיב ליה יותר מותר: דף יד ע"ב ד"ה ולענין מי שיש

לב דגים מלוחים של עכו"ם מותרים: דף טו ע"א ד"ה קמ"ל קמחא

פרק כל הצלמים

לג צורות עבודת כוכבים שידוע שהן נעבדים אפילו על כלים המבוזים אסירים: דף יח ע"ב ד"ה ומהא שמעינן

לד כל מקום שמותר להרהר אם נשאל על דברי תורה מותר להשיב אסור או מותר ובלבד שלא ישיב עיקר הטעם: דף יט ע"ב ד"ה תנא כשילא

לה יוליך הנאה לים המלח לא הוי אלא בע"ז דתופס דמים להר"ן: דף כד ע"ב ד"ה וגרסינן בירושלמי

פרק רבי ישמעאל

לו עובד כוכבים שזרק מים לחבית גדול ולא כדי מזיגה מותר אבל מזג אסור: דף כז ע"ב ד"ה יין שמזגו

לז ואפשר דאפי' עכו"ם יכול וישראל אינו יכול דמותר לגבי יין נסך דאי כח עכו"ם וכח ישראל שרי אע"ג דאין כחותיהן מעורבין: דף כח ע"א ד"ה ואי מגדד

לח עבר ומכר איסורי הנאה דמיהן מותרים אפי' למוכר חוץ מעבודת כוכבים ושביעית דלא כרש"י: דף ל ע"א ד"ה גרסי' בירושלמי

לט ומוכר עבודת כוכבים אע"ג דתפיס דמיה אם נתן בהקפה דמיהן מותרים והרמב"ן חולק: דף ל ע"ב ד"ה גרסי' בגמ'

מ השוכר ע"מ לתת לו המים לא קנה שהרי לא משך ומ"מ חייב השוכר בדמיהן וכו': שם

מא אסור לישראל למזוג כוס יין נסך לעובד כוכבים: דף לא ע"א ד"ה משום דרולה

מב שכרו אסור אם מזוג בטובת הנאה חייב להוציא משלו כדי שכרו: שם

מג בזמן הזה רוצה בקיומו מותר: שם ד"ה ודאמרינן אבל

מד גר תושב וכ"ש טל ולא טבל אינו אוסר במגע: שם ד"ה ודאמרינן בכך

מה הא דצריך מנין אחר להתירו באותן דשייך הטעם שאסרו עבורו לכתחילה: שם ד"ה וגרסי' תו

מו יש ליזהר שלא למכור תרנגולת טרפה חיה לנכרי: דף לא ע"ב ד"ה וליזבוני לעובדי כוכבים

מז מותר לקחת פת של פלטר עובד כוכבים מבע"ת דבתר מעיקרא אזלינן: שם ד"ה ודאמרינן הכא

מח מותר לאכול פת שנאפה בשבת ויו"ם: דף לב ע"א ד"ה וגרסינן עלה

פרק השוכר את הפועל

מט אם הגדיל האיסור מדתו ומשביח מצד המדה יותר ממה שהוא פוגם בטעמו אסור: שם ד"ה ודאמרינן

נ כל הדברים המאוסין אין אוסרים בפליטתן אפילו נימוחו גופן חוץ מבחלא ושכרא דמשבח: שם ד"ה הסוא והלכתא

נא כזית חלב שנפל בששים של התר ולא נימוח אלא חציו כיון שהאיסור קיים אם יפול עוד בקדירה זו כזית חלב מצטרפין ואוסרין: דף לו ע"א ד"ה מאן דמתני

נב דבר שיש לו מתירין שלא במינו בנותן טעם: דף לו ע"ב ד"ה חוץ מטבל

נג מין במינו נמי בששים כרבי יוחנן: שם

נד דבר שבמנין ולא אסור בהנאה או אסור בהנאת ולא הוי דבר שבמנין בטיל: דף לז ע"א ד"ה וגרסי' עלה

נה כל האוסרין בכל שהוא אע"ג דהוי אסור ההנאה מפני חשיבותן ימכרו לנכרי חוץ מדמי האיסור וצריך עיון שלא יחזור וימכור לישראל: דף לז ע"ב ד"ה גמ' הלכה למעשה

נו חבית יין נסך וה"ה שאר איסורים שנתערב ואח"כ נפל אחת לים כולם מותרים ודווקא שנפלה תחלת בששים דמדינא כבר בטלה: שם ד"ה אבל בירושלמי

נז הגעלה דכלי ראשון היינו בעודו על האור דווקא: דף לח ע"ב ד"ה גרסי' בגמ'

נח הולכים בכלים לענין הכשרן אחר רוב תשמישן: דף לט ע"ב ד"ה ודעת רש"י

נט יש אומרים כלי אע"ג שתשמישו ע"י האור אם הגעילו מותר להשתמש בחמין ולא נהירא: שם

ס הלוקח כלי תשמיש מן העובד כוכבים צריך הדחה וטבילה נראה דהדחה בשפשוף קאמר וכן בעי נמי שטיפה: שם ד"ה ת"ר הלוקח

סא כל היכא דהתירא בלע אף הכלים הצריכים ליבון סגי להו בהגעלה ויש חולקין: דף מ ע"א ד"ה גרסי' בגמ'

סב נועצה לאו דוקא עשר פעמים אלא כדי להעביר טיסת האיסור יפה יפה: שם ד"ה טעלם

סליק

להגאונים המפורסמים בעלי מפרשי הים מלבוב. ובהן נכללו חדושים מס' מחנה אפרים

דף א ע"ב בר"ן ד"ה הכא אלא · דפרק אחד דיני ממונות. נ"ב עי' בשו"ת פ"מ חלק א' סי' ב' שפלפל בזה ועי' בשו"ת אא"ז הח"ן ז"ל סי' נ"ג שהשיב לו בזה ע"ש:

דף ב ע"א שם ד"ה ואם. ואיני יודע מה נשתנו וכו'. נ"ב עיין בנגע פשוט בסופו בכללותיו כלל ז' מ"ש בזה ובקונטרס מכלל יופי אשר לנו הארכנו בזה: **ע"ב** בר"ן ד"ה וגרסינן. ורמיא לדברי מדאמרי' לקמן. נ"ב כ"כ התוס' בע"ז דף יב ד"ה ושדי ועי' ברא"ש שם ובשו"ת מהרי"ט בראשונות סי' י"ב ובשניות סי' ג' ובשו"ת אא"ז הח"ן ז"ל סי' לט ובפרת מטה אהרן חלק א' סי' יג יד וכבר הערנו בזה בהגהותינו על הש"ס בע"ז שם הנדפס בווינא ועי' בשו"ת דבר שמואל סי' קמו מ"ש בדברי הר"ן אלו.

דף ג ע"א בר"ן ד"ה לענין. והרמב"ן ז"ל. אחזוקי איסורא לא מחזקינן. נ"ב כיון דהלך ליריד ועביד איסורא אחזוקי איסורא מחזקינן (מח"א) ועי' במל"מ פ"י מגירושין הלכה י"ח ודו"ק:

דף ד ע"א בשה"ג אות ב' ד"ה ומשה. וצ"ע דבפ"ק דחולין וכו'. נ"ב עי' בשו"ת שהרנו הגאון בעל נודע ביהודה מהד"ק סי' פ"ב וסי' פ"ג ולפמ"ש הש"ג כאן א"ש ודו"ק: **ע"ב** בר"ן ד"ה ומקשו. וטעמא דמלתא וכו'. נ"ב עי' בר"ן בנדרים שם ובר"י בן מגא"ש בחידושיו לב"ב שם ועי' במחנה אפרים שהאריך בזה:

דף ה ע"ב בשה"ג אות ב' ד"ם וגבי'. וכן נראה שעת ההלכות שם. נ"ב שעת ההלכה לא משמע כן וצ"ע (מח"א) ועי' בחידושי הריטב"א ובב"י סי' קנ"א:

דף ו ע"ב בר"ן ד"ה ומהא. וצ"ל דהכי. נ"ב היינו טעמא משום דאין חימום המרחץ מוטל על ישראל כמ"ש הר"ן ז"ל לעיל משא"כ במשתתף עם העובד כוכבים במלאכה שעל שניהם מוטל לטרוח ועי' בב"י (מח"א): שם ה"נ עובד כוכבים אדעתא דנפשי' קא עביד. נ"ב לא דמי דהכא נהנה משכר שבת דאותו ריוח לא יבוא אם לא יחמם יום שבת משא"כ באריס אם לא יעשה מלאכה בשבת יעשה ביום אחר (מח"א) ועי' בב"י ובאחרונים בא"ח סי' רמ"ה:

דף יא ע"ב בר"ן ד"ה גרסינן. אע"פ שהם כלים שאין מכניסין לקיום. נ"ב אינו כן אלא טעמא משום דכלי חרס מכניסו לקיום (מח"א) עי' בחידושי הריטב"א ז"ל שם וברמב"ן בחידושיו שם:

דף יג ע"א בשה"ג אות א' ד"ה כתבו. אלא כששרא חם בחם. נ"ב משמע דאם היה חם לתוך צונן נמי אסור מה"ת ובאמת לא קי"ל כן ועי' בכנה"ג סי' פ"ז בהגהות הטור אות יב ועי' במהרי"ט בחלק יו"ד סי' ג' שדקדק מדברי תוס' אלו דאף ע"י כבוש הוה איסור תורה ודבריו תמוהים מאד ואולי כוונתו כמ"ש הרמש"א היבא בכנה"ג שם ועי' בפר"ח שם ובחדושנו הארכנו:

דף יט ע"א בר"ן ד"ה והך. ומאי קא מוכח מהאי ברייתא. נ"ב שפיר מוכח דלשון אסור להניחם משמע ביד דווקא הא לקיימו שרי (מח"א) ועי' בשו"ת מהרי"ט חלק י' סי' ל"ה שפלפל הרבה בדברי הר"ן אלו:

דף כ ע"ב בר"ן ד"ה הכנים. וטעמא דמלתא. נ"ב עי' בטור א"ח סי' מ"ב בדין סודר דאי צר בי' לעולם סגי בהא ועי' בנמוק"י פ' נגמר הדין גבי מחלוקת אביי ורבא לענין הזמנה מילתא היא ובהכי מתיישבין דברי התוס' בכאן ד"ה בית שבנאו מתחלה לע"ז ולפ"ז קשה היאך קתני ואם סילקו מותר ודעת הרמב"ם כדעת התוס' (מח"א) ועי' בשה"ג פ' מי שמתו ובכנה"ג בא"ח סי' מ"ב ועי' שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' כ"ז: שם ד"ה העמיד. כדי להעמיד ע"ז תחתיו. נ"ב וכגון ששימש לע"ז קודם הפרשה דאי לאו הכי מאי מהני מה שנטעו לכך הא משמשי ע"ז אינם אסורין עד שנעבדו (מח"א) ועי' בהרמ"ע מפאנו שם:

דף כא ע"א בר"ן ד"ה וכתב הראב"ד. אבל העברה בעלמא. נ"ב עי' בפ' אין בין המודר גבי נכנס לבקרו עומד אבל לא יושב ושם גבי שבועות רשב"א אמר. גזירה שמא ישהה בעמידה ופ' האיש מקדש דף כ"ד אמר לא ניתנה תורה למלאכי השרת ופסחים שם (מח"א) לפע"ד שאני הכא דגם ישיבה שרי אם לא מכוין אלא דחיישינן שמא ישהה בישיבה וא"כ תו לא גזרינן בהעברה בעלמא משא"כ בהנך ועי' בש"ע סי' קנ"ב ס"ט בהגה"ה:

דף כב ע"א בר"ן ד"ה ואסיקנא. אפי' היכא דהאי לחודיה קאי. נ"ב צ"ע מ"ש מהאי דפת דכל שאבוקה כנגדו אסור משום דהוה איסור בעין ושמא התם אף בלא התנור היה מתבשל הפת מחמת אבוקה (מח"א) ועי' ברמ"ך וכ"מ ובמ"א סי' תמ"ה ס"ק ה' ובמהרש"א בסוגיא דף כו כז ובתוס' פסחים דף ע"ה ד"ה וגרפו ודו"ק: שם דאינהו גופייהו נינהו רבנן דירקות. נ"ב והאי גינתא דאזדבל בזבל צ"ל דנתערב הזבל עם הקרקע ואם ישלי' הזבל ישאר הקרקע בור והוה כדיעבד (מח"א) ובמח"א שם נדפס בטעות קצת ע"ש: שם ד"ה מתניתין אפו בו. ובגחלים לוחשות פליגו וכו' נ"ב ואע"ג דגחלים של ע"ז אסורות מ"מ כל שאין אבוקה כנגדו כי מתבשל הפת מחום התנור הוא מתבשל והוה זה וזה גורם ואינו איסור בעין ודלא כהש"ך בסי' קמ"ב שכתב דבע"ז אף בשאין אבוקה כנגדו הפת אסורה ומ"מ אם בשלה ע"ג גחלים בלא תנור הפת אסורה בע"ז (מח"א) עי' במהרש"א בפסחים שם ובמ"א שם ובשו"ת אא"ז בעל מג"ש בפ"י חלק א"ח סי' י"א:

דף כג ע"א בר"ן ד"ה ר"א. שהרי אין המדומע וכו'. נ"ב התם מטעם ביטול הוא וכל דאיכא בהיתר כדי לבטל האיסור שיה במדומע הוה כאילו נפל עכשיו האיסור אבל בע"ז דאף באלף לא בטיל מאי יהנה אם נתערב אותו פת באחרות ואף אם היה האיסור נתערב מתחלה אף במאה היה אוסר לכלהו משא"כ גבי מדומע דאם היה נתערב מתחלה באותו סך שנתערב א"כ היה בטל (מח"א) לפע"ד סברת הר"ן הוא דכיון דע"ז במשהו אבל א"א לומר דכל הפת נעשה גוף איסור ע"ז לענין שיהיה צריך הולכת הנאה מכולו והביא מהך דאין המדומע רק לדמיון דכשם דהתם לא נעשה גוף האיסור כן בזה ג"כ וז"ב והבן: שם ולא פליג אלא בחביות. נ"ב הא דנקט חביות חידושא הוא דאפי' איסור הוא בעין ולא נתערב מיתר ומאן דאוסר סובר דוקא פת דאיסור אינו בעין דהרי נתערב בהיתר וכמו כן יין ביין אבל חביות בחביות דאיסור עדיין בעין אסור (מח"א):

דף כד ע"א בשה"ג אות ב' כל דבר. ואפי' לא היו הכלים האלו וכו'. נ"ב ז"א דוקא היכא שנשתמשו מקודם לגבוה אז נאסרו משום קנסא אבל אם לא נשתמשו עדיין לגבוה דין גבוה ודין הדיוט שוה והכי אמרו פ' כל הצלמים דף מ"ז בעי רבה המשתחוה למעין וכו' ומי מיתסרא והאמר ר"י וכו' מים של רבים אינם נאסרין ומאי קושיא שאני גבוה דאפי' דבר שא"ש יכול לאסור אותו ומה שהביא ראיתו מכלים דבית חוניו אינו ראיה דהתם כיון שנשתמשו בהו מאיסי לגבוה וכ"מ דלדידן אם השתחוה עובד כוכבים לכליו של ישראל ולא עשה בהם מעשה אפי' לגבוה מותרין ועי' מ"ש בדף זה על דברי הר"ן (מח"א) ראייתו ממים של רבים לפי דעתו שם הטעם משום דאין בו תפיסת יד אדם ומחובר מעיקרו ועי' ברמב"ם פ"ח מעבודת כוכבי' ה"א ובחידושי הריטב"א שם ודף נ"ט ותדע דהא יש לו שותפות בגווה ואפ"ה אין נאסרין ומ"ש עוד בזה עי' בחידושי ת"ת ועי' בלחם סתרים דף מז שם ובכ"מ פ"ד מהמ"ז ה"ז: שם וצ"ע על המיימוני דגבי אתרוג וכו'. נ"ב עי' בי"ד סי' ק"ד ובט"ז ס"ק ד' ובאו"ח סי' קנ"ד ובמ"א ס"ק י"ט ובסי' תרמ"ט בט"ז ס"ק א' ויתיישב קושייתו ודו"ק: **ע"ב** בר"ן ד"ה וגרסינן (הה'). אמאי לא פרקינהו וכו'. נ"ב נ"ע דכלי שרת אין להם פדיון ועי' בבעל המאור (מח"א) עי' ברמב"ן שם שכתב בהדיא דכיון דבאו זרים וחללוהו יצאו לחולין על ידם ועי' במל"מ פ"ב מבית הבחירה וכוונת המח"א הוא דבכלים דאחז לא יצאו לחולין דלא בישראל כתיב קרא ובאמת שגם על רש"י קשה כן ומצאתו בת"ת בחידושיו שהקשה כן ע"ש: שם דהא אמרינן דאדם אוסר דשא"ש. נ"ב לא הבנתי דהא דאדם אוסר דבר שא"ש היינו מדרבנן אבל מדאורייתא ליכא איסורא (מח"א) ועיין בבעל המאור שכתב שאינו רק מדרבנן וכן נראה מרש"י והתוס' שם ד"ה ברוך אבל הרא"ה כתב בב"ה דאסור מן התורה וכן נראה מרמב"ם פ"ח מעבודת כוכבים וא"כ אין קושיא על הר"ן: שם האיך מוכחין מכלים דאחז. נ"ב הא דהוכיח מכלים דאחז הכי הוה מדאסרו לגבוה ע"כ דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה ולית ליה לר"י כסברת רבי דלגבוה אסורי משום קנסא והכי כתב בעז"מ וזה נכון (מח"א):

דף ל ע"ב בר"ן ד"ה ומדאמרינן. תיקשי ליה במכלן וקידש בדמיהן. נ"ב עי' בר"ן סוף פ' האיש מקדש וצ"ע (מח"א) ועי' במל"מ פ"ה מאישות הלכה א' והלכה ז': שם דאע"ג דדיעבד שרי וכו'. נ"ב וכן נראה מפ' כ"ש דף ל"ג ע"ב הא סיתר אכילה אית ביה דאי בעי דריך להו פחות פחות מכזית כלומר ואמאי אין בה תשלומין גזירה דלמא אתי לידי תקלה ועי' בבעל התרומות שער מ"ו חלק ו' (מח"א) ראייתו מפסחים יש לדחות דניחו דהתם אכילה לא מיקרי משום דאסור לכתחלה אבל עכ"פ דין ממון יש לו וכמ"ש מבעה"ת עי' במל"מ פט"ז ממכירה הלכה י"ד: שם ומשמע דטעמא דליתי' בשעת ביאה. נ"ב התם ה"ט משום דנותנו על תנאי ובשעת ביאה נגמר המתנה דאם לא תתקיים התנאי תתבטל המתנה וה"ה נמי במכר לעובד כוכבים ע"מ שיתן הדמים לזמן פלוני דהם הם בעין אסור (מח"א): שם שמעינן שהשוכר את הפועל. נ"ב עי' במהרי"ט בחלק חו"מ סי' כ"ג שכתב שמא אפי' חיוב אין כאן עליו ע"ש ובאמת מבואר בר"ן ורא"ש כאן שחייב ליתן לו דמיו וכבר תפסו עליו המל"מ פ"ד מאיסורי מזבח הלכה יג והרב בעל מחנה אפרים בגליון המהרי"ט ובתשובה לק"ק ווישנציא כתבנו דאפשר דמהרי"ט כיון למ"ש הריטב"א כאן בשם הרשב"א דנפסק לו כור חטים זה אפשר דאפי' בשווין של פיסוק זה לא נתחייב והוא אינו מחויב רק לפי אומד ב"ד בכמה ראוי להשתכר ומסיים שם דצריך להתיישב בזה ע"ש ולכך כתב המהרי"ט דאפשר דאפי' חיוב אין כאן היינו כשווין של פיסוק רק לפי אומד ב"ד והארכנו בזה בפלפול רב ואין כאן מקומו ועי' בשו"ת פ"מ ח"א סי' נ"ב:

דף לא ע"א בר"ן ד"ה ודאמרינן. ואין מחזר. וצ"ע בלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים ומצא בהן ע"ז עד שלא נתן מעות יחזור ואמאי הא רוצה בקיומו שלא יאבדו עד שיחזירם לעובד כוכבים וכ"כ הפוסקים בלוקח מקח ונמצא בו מום דחייב הלוקח באחריותו עד שיחזיר (מח"א) ולדעתנו אפשר דכיון דמכר לו העובד כוכבים בתורת גרוטאות א"כ אין קפידא כאן על גוף הע"ז כי אם על חזרת משקל הגרוטאות ובכה"ג לא מיקרי רוצה בקיומו של ע"ז וע"כ לא אסרו רק היכא שהקפידה על גוף הע"ז ווי"ל דוקא כנלפענ"ד: שם ד"ה אוקמא. שמא לא היה שכרו כלל. נ"ב עי' בפ' ר"י גבי האי עובד כוכבים דנסכי' לחמרי' ומ"ש הר"ן שם (מח"א): בשה"ג ד"ה וגבי. ומשום ממון נקט מכוון. נ"ב עי' פ' כ"ש גבי ישראל מנכרי ומ"ש הרא"ש שם:

דף לב ע"א בר"ן ד"ה בת. והכא אפשר וקא מכוון הוא. נ"ב בפ' גיד הנשה דף תס"ע ע"א כתב הר"ן היפך מזה ומדברי התוס' פ' כ"ש נראה דאפשר ולא מכוין מותר היינו דלא הוה פסיק רישא (מח"א) כוונתו לדברי הר"ן גבי ריחא מלתא גם אנחנו בחדושנו הרגשנו בזה ת"ל זה שנים רבות והארכנו בזה לק"ק ווערבויא במדינת הגר:

דף לז ע"ב בר"ן ד"ה גמרא הלכה למעשה. מפני שהוא כגופו של יין נסך. נ"ב לפמ"ש הראב"ד דיבש דתתיכה עצמה נ"נ בכל מקום חוץ מיין ביין דהוי לח בלח וכ"כ הר"ן בפ' ג"ה בשמו א"נ כיבש בלח קאמר הירושלמי מטעם דחתיכה עצמה נ"נ (מח"א):

דף לח ע"ב בר"ן ד"ה גרסינן. והקשו עליו וכו'. נ"ב דעת רש"י בשבת כדעת ר"ת ואפי' הכי כתב דמותר לערות מכלי ראשון לתוך מים צוננים משום דתתאה גבר כמ"ש הב"י בטור או"ח גבי המבשל (מח"א).

במרדכי סי' תשצג הואיל וליכא יותר מד' אלפים. נ"ב עי' בנגע פשוט למהרמב"ח סי' קכז ס"ק לד שהאריך בביאור דבר זה ועי' בב"י בחו"מ סי' מג ובש"ך שם ס"ק ה' ועי' בהרשד"ם חלק חו"מ סי' ס"ז ובשו"ת ר"י הלוי סי' צ"ה: סי' תתכד דדורדיא הוה לאחר שנתמדו. נ"ב עי' בשו"ת אא"ז הח"ן ז"ל סי' ע"ה וסי' פ"א ובשו"ת פנים מאירות חלק א' סי' כ"ג מ"ש בזה: סי' תתכט למה לא התירו וכו'. נ"ב כצ"ל כמו שהגיה הרמ"א ז"ל סי' ק' אות יד וכ"כ הג"מ: שם ושמואל גופיה סבר הכי. נ"ב כוונתו אף דשמואל ס"ל דטעם איסור גבינת עכו"ם משום דמעמידין בעור קיבת נבלה אפ"ה ס"ל דמח"ג מותר בחותם א' והיינו דלא חיישינן לזיוף בגבינות (שו"ת רמ"א שם): שם כלי עובד כוכבים סתם אינן בני יומן. נ"ב עי' בג"מ שהקשה מחולין דף ח' רב אמר קולף וצ"ע שלא נזכר מדברי התוס' שם ד"ה השוחט וברא"ש ורשב"א ור"ן שם ובתוס' ע"ז דף לח ע"ב ד"ה אי ובקדמונים ועי' בש"ע יו"ד סי' י' וקכ"ב: סי' תתלז דשמונית כדבש הוה נטל"פ. נ"ב עי' בשו"ת רמ"א סי' נ"ג ועי' בש"ע סי' קג ובש"ך שם ס"ק יד ובכנה"ג: שם אבל גיילו לא. נ"ב עי' במר שבע דף ק' ע"ב שהאריך בזה: סי' תת"מ ומותר להתפלל שם. נ"ב עי' בשו"ת מהרי"ט חלק יו"ד סי' ל"ה ובשו"ת שארנו בעל כנסת יחזקאל סי' יג בתשובה שנייה ועי' בגמ' שהאריך בזה: סי' תתמז נראה כדבריך מאד. נ"ב עי' פירושו בשו"ת אא"ז הרמ"א ז"ל סי' ק' אות ע"ו על מה סובב הולך: שם ואע"ג דאי אפשר דלא עקר וכו'. נ"ב צ"ע דהיכא חילקו שם בגמ' בין האי דב' שבילין דהתם ודאי טומאה והכא מי יימר דאיטמאו (מח"א): סי' תת"ס ואע"ג דתשמישו ע"י האור. נ"ב כוונתו דמאחר דסגי ליה בהגעלה אע"ג דתשמישו ע"י האור א"כ כ"ש דסגי ליה בליבון דזה דלא גרע מהגעלה (שו"ת אא"ז הרמ"א ז"ל סי' ק' אות ע"ו):

סליק

מלא הרועים

הגהות וחדושים על הרי"ף עבודה זרה מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל

דף א ע"א בר"ן ד"ה לפני אידיהן כו' עסה"ד תו ליכא משום לפני עור כו'. נ"ב וקשה דעכ"פ ליתסר משום גזירה דשייך הכא מפני גזירה מן לוקח מהן שכ' לעיל דאסור משום גזירה: **ד"ה** הך בעי ליתא כו' נמי זוזי והבי להו דלא חזי לתקרוב'. נ"ב עי' רש"י די"ב א' לא חשו משום דמי עבודת כוכבים כו' ונקרבין היום לעבודת כוכבים ע"כ דגם בדמים שייך תקרובת ועי"ש בתוס' וי"ל דאעפ"כ מילתא דל"ש אך לרבא שם משמע דשכיח הוא וע"ש ויש לדחות ודו"ק: **ד"ה** להשאילן כו' עד ומשום דהכא אליבא דחכמים דר' ישמעאל קיימינן לפניהם אסור לאחריהם מותר. נ"ב זה תמוה דהא מסקינן בלא אידיהן א"כ למחר הוא יום אידם ודו"ק: **ע"ב** בשה"ג אות א' פסק ר"ת כו' עד כ' הרב אלעזר ממיץ כו'. וע"ז ק"ל נהי שהותר לקבל משום איבה. נ"ב עי' תוס' דאין ראי' מכאן אף להתיר לקבל: **בא"ד** ומה שעשה ר"י נשיאה שזרקו לבור מדת חסידות עשה. נ"ב דבריו תמוהים דר' יהודה נשיאה לא זרקו משום דס"ל נו"נ אסור והראיה די"ל קא"ל טול וזורקו ור"י ס"ל נו"נ מותר ועוד דהכא ביום אידו הוה וביום אידו לכ"ע נו"נ אסור ומה קאמר דמדת חסידות הוא ובל"ז תמוהים דבריו דבר"י נשיאה וזרקו לבור כדי שלא ישמח העובד כוכבים כיון שרואה שנאבד ממנו וכפרש"י דאל"כ לכתחלה עכ"פ אסור לקבלו ועי' בר"מ פ"ט דין ב' ובכ"מ מה שתמה עליו:

דף כה ע"א ר"ן ד"ה נעשה יין נסך כו' עד ורבותי הצרפתים ז"ל מקילין לומר דר"ה כי קא מכוין להתחיל כו' נ"ב קאמר: **בא"ד** אבל מתחתונה לעליונו של גת. נ"ב מעליונה לתחתונה: **ע"ב** ר"ן ד"ה גרסי' בגמ' ההוא ינוקא כו' עד ולמד ממנה שני דברים חדא דמנעו מחמת דבר אחר. נ"ב ר"ל שכוונת נגיעתו היא מחמת דבר אחר שלא לכוונת נסוך דא"ל דע"י דבר אחר דהא במדדו ביד אינו ע"י דבר אחר וכן באנרדמים אינו נוגע ע"י דבר אחר ועוד דא"כ הך דמדדו בקנה ומכר דאיתא במשנה נ"ב ארחיה מהלכה והרי"ף הביאו לקמן להלכה: **בסה"ד** דכעין הנאה הוה ול"ל כו'. נ"ב נסוך ועי' בחידושי אנשי שם שהגיה כעין כוונה ואינו נכון דמה ענין כוונה לכנ"ל רק כמ"ש הוא נכון דאף דאין דרך נסך ברגל מ"מ כעין נסוך הוא:

דף לו ע"ב ר"ן ד"ה חוץ מטבל וכו' על מעות הראשונות כו' עד ור"י נמי מדנפשי' כוותייהו ס"ל דבזבחים אמרינן הא דידיה הא דרבי'. נ"ב בכל הש"ס אמרינן דר"י ס"ל מב"מ לא בטיל וכ' התוס' שם דסמכינן אשנוייא דרבא בזבחים שם דלדידיה ס"ל לר"י גופי' מב"מ ל"ב ומהתימה על מרן הפשיטא לי' דר"י כרבנן ס"ל וזה סותר כל סוגיית הש"ס: **בא"ד** משום חלב ומשום בשר מן החי ומשום בשר מן הטריפה אלמא חלב בשר איקרי. נ"ב לכאורה זה תלוי בפלוגתא דריה"ג ור"ע בפסחים כ"ג ב' גבי חלב דריה"ג ס"ל דחלב לאו בכלל בשר ולא הותר בכלל נבילה ור"ע ס"ל דהוא בכלל בשר עי"ש: **ע"ב** ד"ה אבל נראה שאין כן דעת הרי"ף ז"ל כו' עד שמקצתו נתבטל ומקצתו לא נתבטל כו'. נ"ב וי"ל דהטעם דהחמירו בו במשהו לפי שהוא בכרת כמ"ש רש"י שם בפירוש לכך בהנאה דליכא כרת אף אם נהנה מעצמו של חמץ עי' תום' בפסחים כ"א ב' ד"ה כל מקום עי"ש ולכך לענין הנאה אינו אוסר במשהו עי"ל דהטעם דמחמירין בחמץ במשהו משום דהוא דשיל"מ כמ"ש הר"מ בפט"ו מהמ"א וכ"כ מרן בסמוך ועי' בדברי מרן בפסחים שם מ"ש בזה ולענין הנאה ל"ש דשיל"מ דהטעם עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר והנאה יכול להיות גם היום גם מחר וסברא כזו כ' נ"ב בצל"ח מס' ביצה ובצל"ח פסחים ד"א כ' להדיא כן והנאני שכוונתי לדעתו: סליק

חדושים על הלכות תפילין

ד ע"א נמו"י ד"ה ציפן זהב כו' דבעינן מן המותר כו'. עיין מ"ש בזה לקמן ברא"ש: **שם** ד"ה שי"ן של תפילין כו' מן הצד של ימין כו'. אפשר דימין הקורא קאמר ולא פליג אש"ר: **רא"ש** ד"ה מעברתא כו' משום דבעינן שיהיו מצופין בעור כו'. משמע דסבירא ליה ציפן זהב לפרשיות אבל אם ציפה לבתים כשר ודלא כב"י באו"ח סי' ל"ב ועי' בתשובת נו"ב סי' א' שהאריך לפלפל בדברי הרא"ש אלו אך קשה לי לפי' הרא"ש שבכאן וכן נראה מדברי הנמוקי יוסף לעיל שכ' ציפן זהב כו' דבעינן מן המותר בפיך משמע דס"ל כרא"ש דבעינן שיהיה דווקא מעור טהורה שמותר בפיך אבל זהב אע"ג דלא שייכיה ביה איסור בפיך מ"מ לאו מותר בפיך קרינן ליה ומכאן תשובה לדברי הב"י בסי' ל"ב לענין הקלף שטולין על הפרשיות דלא בעי' טהורים מדמתיר במ"ס מטלית דלא כב"י דמחלק בין מטלית לעור בהמה טמאה דהא הכא בברייתא משוי להו דזהב דמי למטלית אך קשה לפי' זה דכיון דציפן זהב פסול אע"ג דאינו אסור בפיך כמ"ש עור בהמה טמאה דאסור בפיך אלא ע"כ לומר שציפן זהב קאי על הבתים ופסול משום דאינן רואין האויר ושלה עליהן עור בהמה טמאה על הפרשיות ואף דרואות האויר פסולין משום דבעינן מן המותר בפיך ולפי' זה נראה שכיון הטור בסי' ל"ב עי"ש ודו"ק ומ"ש הנ"י דבעי' מן המותר בפיך אעור בהמה טמאה קאי ודו"ק: **ע"ב** באלפסי ד"ה אמר רבא הא דאמר מר שתים כשירה כו' וזו כנגד זו ושלש כו'. משמע דאף בג' בחדתא וכן לגי' דידן בעתיקתא דלא כב"ח בסי' ל"ג:

דף ח ע"א רא"ש ד"ה קשר של תפילין כו' כדתני דבי מנשיא כו' ומרחיק הקשר כו'. עי' במע"מ שתמה ולא הבין פי' הדברים: **בא"ד** ולא נהירא דכתב שחיטה ומילה כו'. בתוס' לא גרסינן מילה וכן מסתבר דמילה ל"ש כ"כ: **ע"ב** רא"ש ד"ה יצאו כו' ועוד ראיה מירושלמי דפ' בתרא דמ"ק חד בר נש במדרשו של ר' חננאל אתי לקמיה דרב חננאל שדרי' לקמיה דרבב"ח כצ"ל: **בא"ד** פי' להניחם עד לאחר המועד לעצמו כו'. צ"ע דלעיל כ' דמשום לאחר המועד מה לי לעצמו מה לי לאחרים: **שם** ד"ה ובספר העתים כו' ולרבי יוסי הגלילי דדריש כו' לדידיה וודאי כו'. קשה דהא ר"י ס"ל כריה"ג דדריש מימים כמבואר בסוגיא דמנחות ל"ו ב' דס"ל דמניחן בלילה עובר בלאו משום דהשמר לאו ואעפ"כ היו מניחן בפסח כמ"ש הרא"ש לקמן הירושלמי דהוה מניחן בפסחא ותדיק רישא כו': **בא"ד** דוראיתם אותו בציצית כו'. אינו מדוקדק דגם בציצית מרבינן כסות סומא מאשר תכסה בה וראיתם פרט לכסות לילה עי' בספרי מ"ה ציצית אי הוה מ"ע שהז"ג אות י"א מ"ש בזה:

דף ט ע"א הרא"ש ד"ה וחשך ולא סליק תפיליו כו' אלמא חזינן דבשבת כו' מיד כשחשיכה. אין ראיה די"ל דווקא בשבת כיון דאין מצוה בהן הוי טלטול שלא לצורך ועוד שמא יצא בהן ועדיפא הו"ל לאתויי ראיה דא"כ מנ"ל להש"ס דרבה בר רב הונא ס"ל לילה זמן תפילין ולהקשות עליו מהך דודאי חשיכה חולץ די"ל דס"ל לאו זמן תפילין והא דמצלי ביה באורתא משום דס"ל כר' יעקב דעד שתכלה רשאי לילך בהם ואף דר"י ס"ל לאו זמן תפילין מתיר לילך בהן עד שתכלה וה"ה לרבה בר"ה וא"ל דמצלי ביה משמע שהיו מניחין לכתחלה להתפלל בהן ערבית דז"א דא"כ היכי קאמר בש"ס דא"ר אין הלכה כר"י והא ר"ח ורבה בר"ה מצלי וקאמר ההיא פליגי דהא אף אי הילכתא כר"י מ"מ פליגי אינהו דמתירין להניח לכתחילה וחכמים ור"י ס"ל דאם חלצן ושקעה חמה שוב אינו מניחן אלא ש"מ דאף אינהו לא שרי להניחן כ"א דלא חלצי להו כ"א אחר תפילת ערבית וא"כ ק' מאי מקשה דילמא ס"ל דשבת ולילה לאו זמן תפלין ואעפ"כ אין צריך לחלצן כחכמים ור"י אלא ש"מ דאי לאו זמן תפילין צריך לחלצן ומכאן תימה על הר"מ דס"ל לאו זמן תפילין ומתיר בהן בלילה וק' מ"ש ודו"ק: **ע"ב** באלפסי ד"ה ומעשה בתלמיד אחד כו' ודברים שהתירו בבית הכסא קבוע כו'. פי' לאוחזן בידו: **רא"ש** ד"ה ירושלמי בשלהי מגילה כו'. וגם מפרש כו' עי' בב"י סי' ל"ח שכ' דאע"ג דבירושלמי קאמר מתניתא מסייע לשמואל דאיתא תפילין שבלו עושין אותן מזוזה דמזוזה קדושתה חמורה לא קי"ל כהך ברייתא דקי"ל בהקומץ דתפילין

הגהות מלא הרועים על האלפס הלכות קטנור

חידושים על הלכות ספר תורה

דף ד ע"ב נמו"י ד"ה מין תלמיד כו' דשמא מישראל כו'. צ"ע דמשום ספיקא האיך קורין בו ועוד דא"כ אף בנמצא ביד מין יהא מותר ובתוס' גיטין מ"ה מבואר דהטעם דשכיח יותר שישראל כותבו דנכרי לא שכיח שיוכל לכתוב ס"ת אבל מין שכיח שיכתוב:

דתפילין קדושתן חמורה דאיתא הפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה דאין מורידין מקדושה חמורה וקשה א"כ כי היכי דמסייע בירושלמי לשמואל מברייתא דס"ל מזוזה קדושה חמורה א"כ מ"ה הו"ל להוכיח כר"ה כיון דאנן קי"ל דתפילין קדושתן חמורה כהך ברייתא דהקומץ ומהתם סייעת לר"ה:

הדרושים על שימושא רבא

דף י ע"א ד"ה אמר רבא כו' מ"ט כדשקלת מלכא ושמשא כו'. פי' די"ב הן נגד י"ב שבטים וכד נטלת יהודה ושבט לוי שהן מלך וכהן: ע"ב ד"ה ויקח קלף כו' ומלבד זה יכתוב כו'. ר"ל שיאמר בפי' ה"כ ב"י בסי' ל"ב וכן מבואר בדברי הרא"ש לעיל בהל' תפילין: ד"ה ועושה כל הפרשיות כו' הוציאך חסר י' החזקה מ"ס וצ"ל החוקה. פרשה שלישית כו' שמע ע' דשמע גדולה ד' של אחד גדולה פרשה רביעית כו' חסר מצות בוא"ו כו' מצותי כו'. ותירשך חסר או והשתחויתם כו' מ"ס וצ"ל וא"ו דהשתחויתם:

חדושים על מרדכי מה' קטנות ה' תפילין

דף י ע"א ד"ה ארבע פרשיות כו' וכ"כ מיימתי לדעת המיימוני אף השני כו' אחד: בא"ד כתב רבינו שמשון בשמושא רבא כו' כל פרשה ופרשה ואין. צ"ל ופרשה בקלף. ואין לפוסלו משום האי טעמא כו' דאין הבית החיצון רואה את האויר:

סליק הגהות מלא הרועים מכל האלפסי בס"ד

מלאכת יום טוב על הרי"ף מסכת עבודה זרה

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר יום טוב ליפמאן אבד"ק קאפולע (בעה"מ ס' קדושת יום טוב וס' תוספת קדושה)

דף י ע"א בר"ן ד"ה ומים גלולים שנאמרו וכו' הכי נמי מוכח בפרק קמא דחולין דבלא יין אלונתית שרי. נ"ב נ"ל דבלא יין אלונתית מקרי: שם בר"ן שאם לא היתה וכו'. נ"ב צריך למחוק תיבת לא:

דף כו ע"א בר"ן ד"ה גופא וכו' ייתן גדולים עושים יי"נ קטנים אין עושין יי"נ ואלו הם קטנים וכו'. נ"ב נ"ל ואלו הן גדולים ואלו הן קטנים גדולים שיודעים בטיב ע"ז ומשמשין אותה קטנים שאינן יודעין וכו': ע"ב בר"ן ד"ה ולענין הלכה וכו' ורב כהנא ורב אשי דפרכי ליה בההוא עובדא מברייתא דקטן בן יומו וכו'. נ"ב נ"ל בההוא עובדא דבירים מקטן בן יומו: שם בא"ד וכן הורו כל הגאונים אבל עובדי עבודת כוכבים הם וסתם יינם אסור וכו'. נ"ב נ"ל אבל עובדי כוכבים סתם יינם אסור וכו':

דף כז ע"ב בר"ן ד"ה גרסינן בגמ' וכו' וברצוה לחביתא וכו' משום דניסוך לא הוי אלא ע"י שכשוך שהרי כתב לקמן וכו'. נ"ב נראה לי דצ"ל משום דניסוך לא הוי אלא ע"י שכשוך וה"ה במגעו ע"י דבר אחר אסור בהנאה אם שכשך שהרי כתב לקמן וכו'. והיינו דמקשי הר"ן מההיא דהתיז את הגרעה בקנה דהוי נמי מגעו ע"י דבר אחר ודו"ק: שם בר"ן ד"ה והיכא למידק וכו' ור"י בן בבא ור"י בן בתירא האיסור הנאה הוא דפליגי אבל לא מגע כותי בשל ישראל דמכילתין לדידהו לא אסור אלא בשתיה. נ"ב ולי נראה שז"ל ור"י בן בתירא פליגי. (אמר נכד המחבר אולי צ"ל לא פליגי) אבל מגע כותי בשל ישראל דמכילתין פליגי דל"א מיתסר אלא בשתיה ודו"ק:

דף לג ע"א בר"ן ד"ה והני בבי וכו' מכלל דברישא אפילו פתוחות מותרות ודקא תנא ואם הודיעו וכו'. נ"ב נראה לי שצ"ל ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שיסתום וכו'. לאו משום דתנא כן ברישא וכו' אלא ה"ק ואם הודיעו שהוא מפליג פתוחות אסורות לאלתר וכו' וכוונתו דיש לדקדק מדלא קתני בסיפא אלא דין סתומות דהיינו כדי שיסתום ולא קתני דין פתוחות משמע דכולה מתניתין לא איירי אלא בסתומות. וע"ז קאמר דלא כן הוא אלא אי ה"נ דבסיפא נמי ה"ק דפתוחות אסורות לאלתר ולא איצטריך למתנייה בסדיא אלא שיעורא דמתניתין לאשמועינן דסתומות נמי אסורות בשיעור כדי שיסתום וכו' וממילא דפתוחות אסורות לאלתר דליכא בהם שום שיעור כיון דפתוחות ניננהו כ"ש דאיכא למיחש וכו' ידו"ק:

דף לז ע"ב בר"ן ד"ה אבל בירושלמי וכו' אבל דעת הר"ס ב"ן ז"ל שאינו בטל בפחות מששים ככלול. נ"ב נ"ל ככלול: סליק

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף מסכת עבודה זרה

מהרב המאוה"ג המפורסם בתורתו ובחכמתו וכו' מוהר"ר יששכר בער בהגאון וכו' מוה' תנחום זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף א ע"א בר"ן ד"ה וכך בעיא וכו' וללות וכו' דלהשאילן המוקפין ונ"ב ד"ת מ"ז. אבל נ"י עיקר: שם ד"ה דכי רבי הושעיא וכו' ולעולם. תי' ולעולם אשר במרובעין נ"ל מוקפין: ע"ב ד"ה התם בקבל וכו' ובירושלמי תני עבר וכו'. נ"ב עי' הגירס' בירושלמי שלפנינו שם מפני דהכי שלום א"ל ר' בא והא תני ר' חייא כצ"ל:

דף ב ע"א בר"ן ד"ה יש בה עבודת כוכבים כל ימי בכייתו וכו'. ונ"ב לשון רש"י כנו: ע"ב ד"ה וגרסינן עלה בגמ' וכו' בעא מיניה מר' חנינא כצ"ל:

דף ג ע"א ד"ה ומדברי כולם וכו' ברביעא אשר במרובעין נ"ל מוקפין: ע"ב ברי"ף פרצופות מקלחין מים בפני עבודת כוכבים. נ"ב גי' הגמ' בכרכים: שם כלי מתכות יוליך הנאה ליס המלח. נ"ב גי' ס"ס ורמב"ם ורא"ש יוליכם ליס המלח:

דף ד ע"א ברי"ף כסות וכלים. נ"ב גי' הס"ם והרמב"ם והרא"ש פירות וכלים ירקבו:

דף ו ע"ב בר"ן ד"ה מתני' אף במקום שאמרו וכו' לר"מ או א"י וסוריא לר"י תי' וסורי' מוקף: בא"ד ואם ניתא דאיסור בית דירה הוי נמי בכל מקום הוא כצ"ל: בא"ד הכל כמנהג המדינה הס"ד וא"כ מה"ד וישראל וכו': שם ד"ה ירושלמי בת ישראל וכו' תרתין אומנין הוון בגירו כצ"ל:

דף ח ע"ב אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן כל מכה וכו'. נ"ב עיין הגרסא בגמ': שם בר"ן ד"ה והיכא למידק וכו' דאיכא סרך בעבודת כוכבים כצ"ל:

דף י ע"א בר"ן ד"ה ומים גלולים וכו' דבלא יין אלונתית קרוי כצ"ל: שם ד"ה והרמב"ם ז"ל וכו' ונסכו לכבש האחד האי אתה מנסך. נ"ב מי אתה מנסך נ"ל ולא"מ פי"א מהל' מ"א. ולגי' זו נ"ל דמפיק ליה משכר דכתיב בסיפא דקרא ועיין בכריתות דף י"ג ע"ב רא"ה ושכר כו' אי נתן לתוכו מים כ"ש פטור. ול"נ דמפיק ליה מהאחד וס"ל דקאי על נסכו וס"ל שיהיה הנסך מן אחד לבד ולא מזוג עם מים דלא הוי אחד ונ"ל שהאחד אתה מנסך כו' ועי' בכ"ב דף נ"ז ע"ב ד"ה מזוג: ע"ב ברי"ף אפי' הן בכד אחד. נ"ב הגי' שלפנינו ככר:

דף יא ע"ב בר"ן ד"ה גרסינן בגמ' וכו' וה"מ בשאר כלים כגון הנודות כצ"ל: שם בא"ד כגון קנקנים אשר מרובעים נ"ל מוקפין: בא"ד דחדשים מותרים וישנים אסורים ובברייתא אי אתה. נ"ב ובאותה ברייתא נ"ל ד"ת:

דף יב ע"ב ברי"ף תני רב זביד בדבי רבי אושעיא כצ"ל: בר"ן ד"ה ומיהו כלי חרס המוכשר וכו' דלא שני להו בדרך הגעלה אלא וכו' כצ"ל:

דף יד ע"א בר"ן ד"ה לאוסרם בשדה וכו' גרסי' התם פסחים (דף לא:) חנות ישראל ופועלי עובדי כוכבים. נ"ב כ"ה לפי גי' ר"ח שם: ד"ה ר' יוחנן אמר וכו' כלשון ראשון ופסק לקולא תי' ופסק נ"ל מוקף: שם בא"ד במקום שאין וכו' אפי' בעיר אשר במרובעין נ"ל מוקפין.

דף טו ע"א בר"ן ד"ה ולענין הלכה וכו' והא דאמר רב אמי אמר רב כצ"ל:

דף טז ע"ב בר"ן ד"ה השתא אתת וכו' וצריך לומר לפי פירושו שכלבית טסורס זו היא כצ"ל:

דף יז ע"א בר"ן ד"ה אמר רב ברונא וכו' והרי הוכית שאין סימני מובהק א"ל טמא. תי' א"ל טמא מוקף. ונ"ב לשון הר"ן מראה דליתנייהו לתי' אלו בגי' הירושלמי וכ"ה בר"ן דפוס ישן ועיין הגי' בתוס' ובירושלמי שלפנינו: שם בא"ד כלומר אין ריעות כלל שלך כצ"ל:

דף יח ע"א בר"ן במתני' ד"ה רשב"ג אומר וכו' אפילו מכובדין מותרין אלא כי אנן קיימין כצ"ל:

דף יט ע"א בר"ן ד"ה ואיבעית אימא וכו' לא הסרה תורה אלא לארבעה פנים וכו' דאמר לא אסרה תורה אלא ארבעה פנים כצ"ל:

דף כ ע"ב בר"ן ד"ה גרסי' בגמ' אמר שמואל וכו' ופסלו נמי תי' נמי נ"ל מוקף: שם בא"ד דגדשו ופסלו נמי בנוטל כצ"ל:

דף כב ע"א בר"ן ד"ה ר' אליעזר אומר וכו' או לעשות מהם כניסה או לשקות כצ"ל ותי' סחורה מוקף:

דף כג עא בר"ן במתני' ד"ה וחכמים אומרים וכו' דבגמ' אמרי'. נ"ב ע"ש רש"י: ע"ב בר"ן ד"ה ונרות של שעוה וכו' אף כלים המשתמשין בהם בגופא וכו' כצ"ל: שם בא"ד גרסי' בגמ' נקטינן אין קלקול כלומר תורת וכו' כצ"ל:

דף כד ע"א בר"ן ד"ה כל שכן אריסא וכו' אלא א"כ נאמר דזבינו דרמי על אפי' דאסרינן כצ"ל ותי' דלוקה מוקף: שם במתני' ד"ה עבודת כוכבים של עובד כוכבים וכו' משום דישראל לא כבתמש במזבח זה שיבטלנו העובד כוכבים ולאסרו. תי' העובד כוכבים ולאסרו מוקפים ונ"ב מהעובד כוכבים לאסרה כצ"ל ד"ת: ע"ב ד"ה גרסי' בגמ' בימוס שנפגם אע"ג שנפגם לא מבטל ליה עד שיגתן כצ"ל: שם בד"ה וגרסי' תו בגמ' כי אתא עולא וכו' בכל כי האי גוונא בבהמה עובד כוכבים. תי' בבהמת עובד כוכבים אשר במרובעין נ"ל מוקפין. ונ"ב ליתא אלא בבהמת ישראל איירי דכיון שמפני מעשה שעשה בה עובד כוכבים הני בגוילם לאוסרה ה"ס דהך קני' מפני נבעלה ומ"ש הרמב"ן קודם שלקחה ישראל כו' כ"ל דאי חזר ישראל ומשכה קודש ביטול הדר קני' והוה ליה עבודת כוכבים של ישראל: שם בד"ה וגרסי' תו בגמ' כי אתא רב דימי וכו' כלומר דהא דדרשי' וכו' כצ"ל:

דף כה ע"ב בד"ה הנמעל"ד נעשה יין נסך וכו' דוקא משהתחיל לימשך לבור אבל מעליונה לתחתונה של גת. כצ"ל: שם ד"ה אימור דאמר ר' נתן וכו' ואע"פ שלמדנו במתכוון למלאכתו במגעו. תי' במתכוון כו' במגעו אשר במרובעין נ"ל מוקפין: בא"ד במגעו וכו' במגעו הסגורים במוקפין. ונ"ב ד"ת מ"ז. אבל נ"י עיקר: שם בסוס"ד ומיהו בשתיה אסור דבעין הנאה הוי. נ"ב דבעיין נ"ל ור"ל דלא בעו מינוקא אלא היתר ולית לן לאסופי היתר שתי':

דף כו ע"א בר"ן ד"ה ההוא עובד כוכבים וכו' דס"ל אליבי' דאוסר בהנאה במגעו ע"י ד"א כצ"ל:

דף כז ע"ב בר"ן ד"ה והיכא למידק וכו' בן בתירא האיסור הנאה הוא תי' האיסור הנאה הוא אשר במרובעין נ"ל כ"י אין הכי נמי דפליגי אבל במגע עובד כוכבים כו' וכן נכון רק תי' אבל ט"ס ונ"ל אבל מגע עובד כוכבים כו':

דף כח ע"א בר"ן ד"ה שנקבה בין מפיה וכו' ונגע עובד כוכבים בכלי מה שבחביות אסור כצ"ל: ע"ב ד"ה עובד כוכבים דדרי זיקא וכו' והרמב"ן כתב בזה הלשון כצ"ל: שם ד"ה גרסי' בגמ' מעלרתא זיירא וכו' תי' רב פפא וכו' בר אבי אסרי אשר במרובעין ונ"ב גי' ד"ת. ונ"ב ועי' תי' רמב"ן דגרים רב פפי אסר רב אבי שרי וכ"ה גי' הר"ן כאשר מבואר להלן: שם ד"ה כללא דנקטינן וכו' עושהו יי"נ אפי' בפיו תי' בפיו במרובעין. נ"ב נ"ל נ"י ברגל: שם בא"ד ונ"ל כן. נ"ב ולא נ"ל כן נ"ל ד"ת:

דף כט ע"א ד"ה מגעו על ידי ד"א וכו' אם בא. תי' בא אשר במרובעין נ"ל מוקף:

דף ל ע"ב ד"ה ומשנינן אמר ר"א וכו' ונראה כדבריו שהתפסה לדעתו תלוי'. תי' דבריו אשר במרובעין נ"ל מוקף. ונ"ב ר"ל שההתפסה תלה בכל זמן שימצא כ"א מהחליפין בעולם וזמן חלות ההתפסה בחליפי חפץ כמו עבודת כוכבים תלה בזמן קבלת חליפין מיד הזוכה בה אף שזוכה מכבר כיון שנמצא שבעולם עכשיו כ"א ברשות המחליפי' ובדבר שאין בו ממש כמו אתנן תלה ההתפסה בשעת הנאת כ"א ואף שנתן לה והא"כ בא עליה כיון שבשעת ביאה נמצא הטלה בידה אף שזכתה מכבר:

דף לב ע"ב ברי"ף ואין נוקין עליו ואם ריבה טעם לפגם מותר כצ"ל:

דף לג ע"א בר"ן ד"ס והני בבי ליתנהו כולו וכו' ודקתני ואם הודיעו שהוא מפליג בכדי שיסתום כצ"ל ותי' פתוחות וכו' נמי אסורות מוקף: בא"ד כתב הרמב"ן כל שהן סתומות בספק של עץ וכיוצא בו דיין והיינו דלא כצ"ל: ע"ב ד"ה וגרסינן תו בגמ' ההוא אריא וכו' אמר כי היכי דטעמי אנא כצ"ל:

דף לד ע"א בר"ן בד"ה הנמעל"ד ההוא מסוכיתא וכו' כין הוא בין ישראל אחר מותר אשר במרובעין נ"ל מוקפין: בא"ד והא תנן וכו' אלמא. תי' אלמא נ"ל מוקף: שם במתני' ד"ה מדד עד שלא פסק וכו' כיון דמשכה קניא כצ"ל: ע"ב בהדוסי אגשי שם אות א' ד"ה אינו יודע וכו'. נ"ב ואפשר לומר שלפי גי' רש"י ז"ל דגרס כי שפכיתו תמרא סתם ול"ג לעובד כוכבים דמיירי בשפוכאי דמערה מכליו לכלי ישראל ומש"ה פי' שכשיגרש העובד כוכבים לבדו מיתסר התתתון וקאי דאינו ענין ניצוק ומלתא באפי נפשיה הוא אבל הרי"ף ז"ל דגרס כי שפכיתו תמרא לעובד כוכבים דלא אזכר רבא אלא במערה לעובד כוכבים וא"כ משום דליתסר התתתון לית לן ולא מידי כיון שלעובד כוכבים הוא ואי משום ליפקיל זוזי מאיסור הנאה לדעת הסוברים דכוחו אסור בהנאה הו"ל לרבא לאזוהרי למיפקל זוזי מקמי דשפכו וכהא דרב דף ע"א אלא ע"כ דאזהר להו משום יין הנשאר בכלי ראשון דמערו מיניה משום דניצוק הוי חיבור לענין היונא דנאסר משום כחו וכדעת הראב"ד ז"ל שלפנינו ע"ב גבי הא דבראי גזרו רבנן כו' וא"כ מוכח שפיר מהא דרבא דניצוק חיבור כר"ה:

דף לה ע"א בר"ן ד"ה גרסינן בגמ' עלה וכו' אלמא. תי' אלמא אשר במרובעין נ"ל מוקף: ע"ב בד"ס אפי' כל היום כולו וכו'. ולא ידעתי באיזה דבר נשער השלוק כצ"ל:

דף לו ע"א בר"ן ד"ה ולענין הלכה כתב וכו' נמלו שלשת קנין ועוד ערלה או שלשת קנין ועוד של כלאי הכרם. נ"ב ע"ש הגי' שלפנינו ובפירושי הראשונים ז"ל דלא גרסי ועוד: שם בד"ס וא"ל ר' ירמיה לר' זירא וכו' מדגרסי' בירושלמי נ"ב פ"ב דערלה משנה ז': ע"ב בד"ה תוך מטבל ויין נסך ומהא שמעינן דכי אמרינן וכו' כצ"ל: שם בא"ד בירושלמי פרק הנודר מן המבושל. נ"ב הל' ד': שם בא"ד מה אתעבד לן כדבר שיש לו מתירין או כדבר שאין לו וכו' מעבידינון כדבר שיש לו מתירין כצ"ל:

דף לז ע"ב בר"ן בד"ה הנמעל"ד אבל הנראה וכו' שלא כיון התנא בכאן אלא לומר שאינן נאסרין משום לתא דעבודת כוכבים כצ"ל ותי' בהנאה אשר במרובעין נ"ל מוקפין: שם בא"ד אלא משום לתא דעבודת כוכבים אינן אוסרים בכ"ש כצ"ל. נ"ב כפי שהוגה כ"ה הגי' וכנון וד"ת הגיה והגהתו צריך הג"ס וכנ"ל לפי הגהתו אלא לומר שאין איסורו הנאה שאינן משום לתא דעבודת כוכבים אוסרין בכ"ש כו' והכל אחד: שם בד"ס וגרסי' בפ' כל הצלמים וכו' וכתב הראב"ד דס"ס לשאר האוסרין כצ"ל:

דף לט ע"א בר"ן ד"ה וכמה מייבשן וכו' בשם יותר משנים עשר חודש כגון באלפי ופעמים שהן בפחות כגון הרפ' ולה"ק י"ב כצ"ל: ע"ב ד"ה נלנן כאור כדמפרש והג"ל כצ"ל: סליק

הגהות בן אריה על הרי"ף מסכת עבודה זרה

מאת הגאון כו' מוהר"ר זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק נאלדינגען וטעלז.

דף ו ע"א בשה"ג אות א' בד"ה לשון ריא"ז בפרק כו' ועוד אמרו בתלמוד א"י פ"ז דמיר כו' המנה הם דרוש וקבל שכר. נ"ב עי' ספר של"ה בחלק תורה שבעל פה בכלל דרושים ואגדות (דף תט) מה שכתב על זה ועי' בספר עשרה מאמרות במאמר לבאות ה' ע"ש. ולפנינו בירושלמי איתא ג"כ כמו שהעתיק בשל"ה שם ע"ש בנזיר פ"ז ה"ב [לפנינו שם איתא תני רשב"י אומר מפני מה אמרו הארץ מטמאה בכעדשה מפני שהארץ תחלת ברייתו בכעדשה. ומקשה שם א"כ במה יטמא פתות מכזית שהרי אמר ר"י להביא את הנפל שאין בו כזית כו' מאי כדין מדרשית אמינא דרוש וקבל שכר. ופי' הפ"מ שם אמר לך ר"ש מדרשות אמינא לסמך דרש הכמים שאמרו הארץ מטמאה בכעדשה ואף שאין זה גוף הטעם שהרי נמת ובנגלה אינו כן [ורק שיעורין הלכה למשה מסיני הם] מ"מ כל היכא דאיכא למידרש דרשינן ודרוש וקבל שכר עכ"ל. ועד"ז פי' ג"כ הקרבן עדה שם. (ועי' בבבלי חגיגה י"א ע"א בהם יכול כו' שיערו חכמים כו' ובנדה ט ע"א אמר רשב"י בהם כו' ובתוס' שם ד"ה אי בהם כו'). וכן כנוסח בזה העתיק השל"ה שם את הירושלמי וע"ש מה שפירש בזה (בשם הר"ם די לונזאני) וכתב על בעל ש"ג נכאן ותלילה לנו לאמר כדבריו כו' עכ"ל ע"ש. ואם הנוסח בירושלמי המנה הדבר פשוט שחיבת וכו' שבש"ג ט"ס. ופי' הירושלמי בניחותא. אע"ג דקשה לך על הדרשא ולא ידעת לתרצו מ"מ הדרשות המנה הם ודרוש וקבל שכר. וכן אמרו הלשון דרוש וקבל שכר בבבלי זבחים דף מ"ה ע"א ובסנהדרין נ"א ע"ב ונדף ע"א ע"א ע"ש]:

דף ט ע"א ר"ן ד"ה בכל מתרפאין כו' אבל בירושלמי בפרקין [הלכה ב'] לא משמע הכי כו' וכתב ע"ז בחידושי א"ש. תמיה היא שהרי התוס' [דף כז ע"ב ד"ה שאני כו' הביאו הירושלמי מפרק ח' שבת [הלכה ד'] דאיתא כו'. נ"ב עי' בירושלמי שבת שם ובירושלמי ע"ז שם ועי' ביאור הגר"א ז"ל על יו"ד סי' קנ"ה ס"ק י"ב. [לפנינו בירושלמי הגירסא בזה בשבת ובע"ז. בעי' ר' פנחס כו' נישמעינה' מן הדא כו'. והירושלמי מיבעי ליה האי דינא ומשמע יותר דפשוט שם לאיסורא. וכמ"ש הגר"א ז"ל שם וכן היה גירסת הר"ן. אך התוס' והרא"ש גירסא אחרת להם דלא גרסי בעי ר' פנחס ולא גרסי נשמעינה מן הדא וכמ"ש הגר"א ז"ל שם ולכן אין ראי' לפי גירסתם ע"ב בתוס' ועי' בפני משה בע"ז שם]:

דף כו ע"ב רי"ף איקלע רב נחמן למחוזא עאל רבא לגביה כו'. נ"ב עי' גמרא דף נ"ח ע"א ותוס' שם ד"ה איקלע כו' והכי גרסינן בספרים ישנים והלכות גדולות והיקלע ר"נ למחוזא כו' [גירסת הרי"ף כאן הוא ג"כ כגירסת הספרים ההם והבה"ג]:

דף לט ע"א ר"ן במתני' ד"ה הלוקח כלי תשמיש כו' שתשמישו ע"י צונן יטבילו לא צריך כו' יטביל ותו לא צריך [וכן הוא בפירש"י בגמרא]: סליק

מאת הג"מ שמואל מרובזעווין ז"ל מו"ץ דמאהליב (והרד"ל ז"ל העתיקם בבי"ק מגליון האלפס שלו).

דף א ע"א בר"ן ד"ה אבל אין לוקחין מהם. ולאזיל ומודי מקמי יום אידו לא חיישינן כו'. א"כ בלא"ה פשיטא דלאחר אידיהן מותר ולא מסתברא לומר דר"י ורבינו פליגי בזה: **ע"ב** ד"ה ודוקא דקאי בתרי עברי נראה אבל מ"מ מדרבנן מיהו אסור שהרי חייב להפרישו כו'. והיינו דוקא בישראל אבל בעובד כוכבים מותר לכתחלה בכה"ג: **שם** ד"ה הנשאל כו' ואם אתה אומר שבענין זה נשתנה ענין טומאה כו'. ונראה לומר טעמו של בי"א משום דהתם בסנהדרין פליגי ר"ש ור"ח דר"ש ס"ל בטועה בשס"ד לעולם אינו חוזר ור"ח מחלק בין נו"נ ביד. ומש"ה לר"ח צריך לאוקמה שם כאגע בהו שרן. אבל לפסק הלכה ס"ל לר"א בטומאה ואיסור אזלינן לחומרא כר"ש ומש"ה א"י להתיר. משא"כ בד"מ קי"ל כר"ח שהוא אחרון מדסדר הש"ס דבריו באחרונה וכמ"ש הר"ן בסמוך בכל תורה הלך אחר המחמיר ובד"מ אחר האחרון. וכמ"א הארכתי בזה: בש"ג אות א' ד"ה כתב שם. וע"ז ק"ל נהי שמותר לקבל משום איבה כו'. לא ידעתי קושיתו דכי אמרי' נו"נ אסור היכא דעשה באיסור אבל עשה בהיתר גם מ"ש ר"י נשיאה מדת חסידות עשה לא ידעתי דלכתחלה לכ"ע אסור היכא דאית לי' לאשתמוטי:

דף ב ע"א בר"ן ד"ה ואם היה שנים. ואי מה נשתנו ד"מ משל תורה כו'. זה פשוט דמשום שבד"מ א"ל הלך אחר המחמיר שאין כאן קולא וחומרא:

דף ג ע"א בר"ן בד"ה ורבה בר עולא אמר וכו' וכ"ת חיישינן שמא יחליף כו' מ"מ בעומד ע"ג שגי והכא הרי שניהם כו'. בלא"ה י"ל היכא דלא נגע מודה אביי דהרי ביוצא ונכנס כמו במנית עובד כוכבים בתגותו ע"ש: **ע"ב** ברי"ף א"ר יהושע אימתי בזמן שאינו מוצא ללמוד כו'. בערובין פ"ד מוכח דגרסי' ר' יהודה ע"ש: שם בש"ג אות א' ד"ה וגבי. ובפרנופי' השמיטו. איפשר דמנשק קיל טפי: שם וגבי מעיין השמיטו. אפשר משום דכ"ש הוא:

דף ד ע"א בר"ן ד"ה ומי' כי שרי משום דבר האבד כו' והכי מוכח פ"ק דמ"ק כו'. אין זה ראיה דהתם בח"ה שאני אבל הכא מותר משום דקא ממעט להו רווחא א"כ בודאי אין חילוק וזה פשוט. והא דאמרינן בגמ' דאי עובד כוכבים למאי מבע"ל היינו קודם דנחית במיעוט שניהם ע"ש בגמ': שם סד"ה נוטל דלא כו' דאמרי' התם אבל בזמן שבהמ"ק קיים אפי' כו'. אפשר גם בזה לחלק בין קרקע למטלטלין דבקרקע ההקדש ידוע ומש"ה בעי ג"כ הפדיון ידוע משא"כ במטלטלין אין ההקדש ידוע כ"כ וראיה משמואל דאמר שחללו על שוה פרוטה מחולל וש"מ דשאני בין מטלטלין לקרקעי: **ע"ב** בר"ן ד"ה ומקשו הכא כו' ונאנסו בהליכה חייב. אינו אלא בזכינה תריפא ע"ש בפרק ארבעה נדרים: שם ולשביתת בהמתו לא חיישי' דלאו בהמה דידיה כו'. עדיין אינו מחוור דשמא לא יתפוץ בה וסו"ל למפרע בהמת ישראל ואיכא שביתת בהמתו ומ"ש שרי בספסירא דלא ידעה לקליה:

דף ה ע"ב בר"ן ד"ה ושמעינן שאין תלמיד חכם כו' שיש בעיר גדול ממנו כו'. הדיוקים קשי' אהדדי ע"ש ברש"י ותוס':

דף ו ע"א בר"ן ד"ה ובסוריא כו' ובא"ל דמרחק ליכא למגזר כו'. לר"מ לא צריך לטעם זה ורק לר' יוסי ע"ש בגמרא: **ע"ב** ד"ה מתני' אף במקום שאמרו כו' וסוריא לר' יוסי לא לבית דירה כו'. לכאורה לר"י בסוריא מותר אף לבית דירה דהא מותר למכור ודנקט לקמן דבסוריא מפני סמיכותא לא"י גזרו היינו לר"מ דס"ל כיבוש יחיד שמיה כיבוש. אבל לר"י דס"ל לאו שמיה כיבוש הרי היא כח"ל:

דף ז ע"א בר"ן ד"ה ופירש רש"י. נמצא שנוטל חליפי ערלה כו'. וצ"ע דאפשר לדמות להא דבי ר' ינאי יזפי פירות עניים בשביעית ופרעי בשמינית לקמן בגמ' סב ע"ב ע"ש בסוגיא ופוסקים:

דף ח ע"א בש"ג אות א ד"ה ישראל. אלא חייב להשיב אבדתו כו'. זה צ"ע בגמ' ע"ש:

דף ט ע"א בש"ג ד"ה ולהתרפאות. ואפי' חולה ובקי אומר א"צ שבשר אמרו רז"ל כו'. זה צ"ע דאף במסוכן ממש כ"ז שחולה או בקי אומרים א"צ אין מאכילין אותו: **ע"ב** שם באות ג' ד"ה תבשיל אבל המטעמים כו' אינסלאט"ה כו' כיון שהטומן בעין. וכר"ת דאסר מגע עובד כוכבים בחומץ:

דף י ע"א בר"ן ד"ה יין מזוג כו' והראב"ד כו' ושל הקדש לעולם אסור כו'. אפשר בהקדש הוי דשיל"מ בשאלה. דבד"א אף המיימון מודה דראוי לנסך: שם בש"ג אות א' בלשון ריא"ז שם אלונתית כו' יין ישן כו' הרי הוא כיין. זהו דלא כמ"ש לעיל ע"ש:

דף יג ע"א בר"ן ד"ה הביאו לדבר אחר. ונקטינן שגבינת העובדי כוכבים כו' דברים של עובדי כוכבים אין הולכין בו אחר נ"ט. ואפ"ה נטל"פ מותר אף דמשהו אסור וזה מוכח לחמץ בפסח: **ע"ב** בש"ג ד"ה ממחלוקת. ולדברי רש"י אם העמיד בקיבה כו'. זה לא הבנתי. דהא לרש"י הכל חשוב פירשא אף הגלול ולא נאסר רק משום העור ועור הוי א"מ עם הגבינה. ואי משום שנאסר החלב שבקיבה וכ"ג הא כיון דפירשא הוא לא נאסר כלל וצ"ע:

דף יז ע"ב בר"ן ד"ה גמ' וגרסי' ענה. וטעמא דמילתא שכיון שהוא רוב וידוע לפנינו כו'. ז"א מוכח דהוי טעמא מש"ה. אלא י"ל דהתם ברובא דאיתיה קמן י"ל שפיר כל דפרים מרובא פרים מה שא"כ לענין קטן וקטנה צ"ל הכי וכן בהני דכל הגלמים הואיל דלר"מ מיעוטא לא בטיל וכמאן דאיתיה דמי יש לחוש שפיר לכל המקומות שאין ידועים להם שמא הוא כאותו מקום דמיעוט משא"כ לחכמים דמיעוטא כמאן דלית ה דמי וכמ"א שהארכתי בזה והגלתי שיטת הרמב"ן באו"ד ורבנן דלא חיישו למיעוטא שרי. אין זה ענין לפלוגתיי' דר"מ וחכמים דכ"מ שהרוב אינו סותר המיעוט דהכא ממ"נ אם יש כאן איש אחד שעובד אותה לכ"ע אסורה מפני העובדה ואם א"י לנו לאותו איש ולחוש לו אין זה ענין לפלוגתייהו דר"מ ורבנן אלא ע"ד הרמב"ן י"ל שחזינן דהרוב אינו עובדה ולר"מ חיש למיעוטא י"ל שפיר שמא עובדה א' משא"כ לחכמים ואף זה אינו מחוור כל כמה דאין המיעוט ידוע לנו בבירור. וצ"ע מאד וא"כמ"ל:

דף יט ע"א בר"ן ד"ה והך ברייתא שכל הצורות שאסרה תורה דווקא בולטות אסורות כו'. נ"ל דה"פ דס"ק באסור להשהות אף כשאחרים עשו לו משום חשדא אינו מפרש חשדא משום עבודת כוכבים אלא שיחשדוהו שהוא עשאו בעצמו ומש"ה אינו אסור אלא בצורות האסורות דאילו בצורות המותרות ליכא האי חשדא כלל אבל לעולם לענין עשיית הצורות ע"י ישראל אין חילוק בין שוקעת לבולטת ובזה יתורץ קושית הר"ן על שיטה זו דמייתי שפיר ראיה מברייתא דשבעת כו' דטעמא משום חשדא וכמבואר: שם בש"ג אות א' ד"ה כתבו התוס' דמות ד' פנים אלו ה"ז אסור אפילו אחת מהן כו'. אין לזה ביאור וצ"ל דה"ק דאסור לו להשלים אם היו ג' צורות עשויות כבר אסור לו להשלים לד':

דף כ ע"א בר"ן ד"ה וגרסי' תו בגמרא וכו' אבל ביו"ט ראשון ודאי לא יצא. היינו קודם שביטלו דאילו לאחר שביטלו איירי בה לקמן ע"ש: שם בד"ה וגרסי' תו עלה וכו' דכיון דנראה מתחילת י"ט ולבסוף נדחה כו'. אפשר לומר דאילו היה של עובד כוכבים אף כשעבדו בי"ט מותר דלא הוי נדחה בי"ט דהא קי"ל דיוצא בו רק משום דלא הוי לכם והוי כאילו היה של חברו וא"כ בא לידו דלא שייך לומר בזה דיחוי:

דף כה ע"א בר"ן ד"ה דורכין כו' בנתינתן לשם דריכה היא ודריכתן הטמאם כו'. בלא"ה לא טמא משום שבגת טמא וקי"ל השואב לגת הוכשר דז"א אלא מדרבנן ומותר לגרום טומאה דרבנן בכה"ג: שם ד"ה נעשה יי"נ כו' ואם איתא דלר"ה אינו נעשה יי"נ כו'. אין זה ראיה דאפשר לר"ה היה נאסר מה שבגת משום נצוק דאף שאין תורת יין עליו נאסר משום נצוק ומכ"ש מאי דפריך מהא דתני השאר מותר ל"ק

לס"ז. ולא עוד אלא דהתם בל"ה פריך שפיר מדתני והשאר מותר משמע אף אותו שיצא מן הגת רק לא הגיע לבור אפ"ה מותר:

דף כה ע"ב סד"ה הכא נמי שפתחו בורו כו' סלק את מינו כשאינו ושא"מ רבה עליו ומבטלו. וצ"ע בזה דהיכא שייך לומר וא"מ מבטלו ה"מ באיסור רותח שנבלע הטעם בא"מ ותולין להקל שא"מ מבטלו לדבר האסור ואין לו במה לאסור את מינו וכן בדבר הנבלל הכל כמו מים ויין כשר עם יי"נ אמרינן דנתערב היי"נ במים ונתבטל ואין במה לאסור היין כשר משא"כ כאן איך אפשר לחרצנים לבטל היי"נ מאחר דהזגין אינן בולעין כלל מהיי"נ בגוזן ואף שהחרצנים אסורים ממה שהיי"נ עומד עליהם וא"א להסירו אבל לא נתבטל משום זה היי"נ בהן. וא"כ הרי הוא נבלל ביין הכשר ואוסרו וצ"ע:

דף כח ע"א בר"ן ד"ה שנקבה בין מפיה כו'. ועוד ה"ר הראב"ד כו'. וצ"ל ליישב פרש"י דהא יש לומר בתוספתא זו שהביא הראב"ד דלר"י בטל בק"א דהא ר"י ס"ל מכ"מ לא בטיל אף באלף. א"נ ש"מ דשני היכא דהאיסור היה ניכר מתחלה בפ"ע ולהיכא דלא היה ניכר מתחלה ועיין במרדכי ספ"ק דשבת. וס"נ י"ל לרש"י דמש"ה שרי מגדדין דבטיל ברובא ואף היי"נ אוסר במשהו שאני הכא דלא היה ניכר האיסור בפ"ע ונצוק דאוסר הוי טעמא משום דהוי כנוגע בכולו ואכמ"ל בזה:

דף לא ע"א בר"ן ד"ה המירא דהיתי כו' הואיל וראוי' להמתין והוי שאור כו'. מ"מ הא השאור א"א לו להיות עיסה ועי"כ זהו פלוגתא אי בתר בטל אזלינן אי בתר מבטל. אבל התם בלא"ה ניחא דהא טעמא דחלוק שם בתרומה בין מב"מ לשא"מ משום הא דבתרומה בעי ק"א אסמכינהו אקרא דאת מקדשו ממנו מקדשו דהיינו א' ממאה מעשר מן המעשר אם נפל לתוכו מקדשו משא"כ בשא"מ ל"צ הכי כמבואר שם וא"כ בשאור ועיסה ודאי דלענין תרומה יכול להפרים משאור על עיסה ומעיסה על שאור כמבואר. ובלא"ה י"ל כמו דמני' מים ומלח חשוב מב"מ לגבי עיסה כדאי' ס"פ מפילין ע"ש בתוס' הואיל דבאין לתקן העיסה כ"ש שאור שבא לתקן ואף דאין בו כדי לחמץ מ"מ הא בא לתקן כמו שם במלח אף דאין בו כדי למלוח כל צורכו ע"ש:

לב ע"א ד"ה בת היתה כו' וא"ת כו' דמכת עובד כוכבים קאתי. אפשר דאה"נ מאי דנפק לברא אסור ואלמא דבגוואי לא גזרו מכת עובד כוכבים כדאי' לקמן: שם וגרסי' עלה בגמ' כו' ואי משום שמא נטהנו החטים היום כו'. והא דלא חיים שמא נטהנו החטים מאתמול ובה"ש לא חזו לכוס והוי בי"ע גמרו בידי אדם אבל בשבת מאי איכא למימר ואפשר לענין עובד כוכבים הוי אף בשבת גמרו בי"א: שם סס"ד אבל ההיא דתנור כו' ראי' מכרעת. אין זה ראיה דל"א יש שבת עלים בפת אלא כשאבוקה כנגדו ע"ש. והתם בכמון איירי דאין אבוקה כנגדו. ואף ממבשל בשבת אין ראיה מכרעת דאף דאפשר לומר לענין מוקצה אף ע"ג גחלים היה ראוי לאסור מ"מ הא י"ל בתנור גרוף ע"ש בפ' כל שעה ויש לדבר בזה הרבה ואכמ"ל: **במרדכי** בחידושי אנשי שם אות ב' ואינו מחלק שם בין יש כו'. אינו ענין לזה כלל. דהתם קאמר בישראל לא יקח מהם משמשי ונויי עבודת כוכבים וכאן מיירי למכור להם: שם בפנים ס' תת"ו ור"י חולק ואומר דוקא שדה כו'. ולקמן כתב דאף בשדה אסור קבלנותא כמ"ש הר"ן וא"כ לא היה צריך לכתוב משום דבית אין רגילות: סליק

השמטה מהגהות על הרי"ף שבועות

דף כו ע"א ד"ה וגרסי' עלה בגמ' אמר רמב"ת כו' ואין אלו ראיות דמכיר כליו וספריו כו'. בלא"ה הו"ל משום דהוי מיגו דהעזה וזה א"י לומר לקחתים מאחר שלקח ממך דהא הוא אומר שאחר שמכר לו גנבו: **ע"ב** סד"ה והא דמסקי' בשמעתין דהמפקיד כו' ויותר נכון בעיני מ"ש בס' המאור כו'. ויותר נכון לומר דהכא אית לי' מיגו לבעה"ב דאי בעי אמר שפרע לו הכל והכא נ"ל אין אדם מעיז דלא יתשבו למעיז בפרעון דטרוד בפועליו. ומכ"ש לפי שיטת רש"י:

דף כז ע"א ד"ה תניא הנותן כו' ומכאן קשה למ"ש הרי"ף בהשובה כו'. איפשר לומר בשלמא לדינא דגמ' דבלקות א"צ שבועה כלל יש מיגו דלקות. אבל עכשיו דבלקות צריך שבועת היסת אין אומרים מיגו משבועה קלה להמורה. דמיגו לאפטורי משבועה בכה"ג לא אמרי'. והארכתי בזה במ"א: בא"ד ויש שס"ר לדין זה ממ"ש בהגוזל ומאכיל המכיר כליו כו'. היינו לעיזי דאכלי חושלי אבל לדינן של הגאונים אין ראיה דהתם הוי מיגו דהעזה: **שם** ד"ה ומ"ש עוד שאם לא תאמר כן כו' הא אלו רצה לשתוק ולהחזיק במשכונו כו'. מהרא' שסביאו ממכיר כליו. משמע דאף בכה"ג צריך שבועת המשנה: **שם** בד"ה ולענין קושיותיו כו' דהא לעיל בסמוך אמרי' וליתן לי' בלא שבועה כו'. י"ל דהתם אינו אלא בפרעון ולא בקנינה אף לר' יהודה ובמ"א הארכתי:

דף כח ע"ב סד"ה חזרה שבועה למקומה כו' אבל זה שמחייב א"ע ממון כו'. אולי אינו רוצה ליסבע ובדאורייתא לא משבינן אשכנגדו אומר דהוא חשוד. ומכ"ש בשניהם חשודים לדברי האומר חזרה שבועה לסיני וודאי דאינו נאמן ע"פ עצמו: **שם** בש"ג אות א' ד"ה בדין ונראה דס"ל דנשבעין על דיני קנסות כו' ומ"מ קשה למה תשבע היא ולא הוא:

דף כט ע"א בר"ן ד"ה הו"ל מחויב שבועה ואיל"מ כו' ואי תימה אמאי להמני' במיגו כו'. ונראה דזהו לתי' א' דלתי' ב' דע"א לענין שבועה כב' לענין ממון ל"ק. אבל זהו איפשר אף בב' מהימן לומר דידי חטפי מיגו דהחזרתי ואין דין זה ברור כ"כ דהתוקף יהא נאמן לומר דידי תטפי במיגו דהוי כמגו במקום עדים או מגו להוציא וצ"ע: בא"ד מדלא אקשי התם הכי ב"מ דאפי' גזלן כו'. איפשר דלא מצי למיתני' דל"ל עדים שגזל מתנו אפי' ע"א נמי אינו נאמן כדמוכח הכא: **שם** ד"ה ואיכא למידק טובא. היכי מוכחינן מדר' אבא דנימא במתני' חזרה שבועה למחוייב כו'. לדעתי מוכח הכי דכיון דס"ל מבואיל"מ עכ"פ במשנה א"א לפרש דיהוי השבועה לסיני הואיל דאין התובע יכול לישבע עכ"פ הו"ל יתלוקו הואיל דאין הנתבע יכול לישבע א"ו דס"ל למחוייב לה ול"א יחלוקו הואיל דעיקר שבועה על הנתבע אבל זה וודאי א"א דשבועת התובע יהי' עדיף משבועת הנתבע ובזה עלו כל הפסקים על מכונם ואכמ"ל: **ע"ב** ד"ה ולפיכך וכו' מש"ה מוכחינן לה מדרב ושמואל דאית להו חזרה שבועה לסיני כו' משמע מזה דאנן נוכחינן לה מדרו"ש דאית להו לסיני ולקמן משמע מדבריו דאנן לא מוכחינן לה מדרו"ש אלא דשמעינן להו דאמרי' משני כשיטת הראשונים שכ' לעיל. סוף דבריו מגומגמין מאד ויש ליישב בדוחק דלרו"ש ליכא לפרש חזרה שבועה למחוייב לה ויפלם הכל דהא התובע נ"כ א"י לישבע ועכ"פ יחלוקו א"ו דס"ל דחזרה לסיני וצ"ל כלל מבאיל"מ ומ"מ אינו מחוור דלא משמע הכי בדבריו:

דף לג ע"ב ד"ה ספק מנ"ל כו' אינו מחוור שאעפ"כ שמא הוא כו'. ומשום האי טעמא פרכינן אבכאן ברי שמא מנ"ל:

במרדכי סי' תשלח או שראתה בסוף ז' לזכר או בסוף י"ד לנקבה כו'. מה איכפת לן אם ראתה סוף י"ד לנקבה אחר שהי' לה ז' ימים נקיים מדם קודם שראתה ועי' בגמ'. ואיפשר זהו לדידן בתר חומרא דר"ז וא"י טעם לזה: **שם** בהג"ה מהר"ם סי' תבל"ו אם אין לה במה לתלות כו'. אין זה מוכח דהכא שאני שרואה ע"י בדיקה: סי' תשנח א"נ התרת חכם לשאיל על שבועתו כו'. הכא שאני דהוי כולל ובלא"ה דבריו מגומגמין: **שם** בשם ריא"ז והתיר כו' לידי' והתרתי דבנדר כו'. פי' בשם ממש אך בנדר:

סליק ר"ה

מהגאון כו' מרנא אהרן משה טויבש זצ"ל אבד"ק יאסי והמדינה (בעהמ"ס שו"ת תועפות ראם)

דף א ע"א בר"ן ד"ה לפני אידיהן וכו' לא מיתסר ליקח מהן. בתוס' בסוגי' דף ו ד"ה או דלמא כי להקשות לפרש"י דלשאת ולתת היינו מקח וממכר דבמקח מאי לפני עור איכא ותי' דממציא לו מעות לקנות עבודת כוכבים ומדברי רבינו משמע דאין בזה משום לפ"ע והיינו משום דאע"ג דיוכל לקנות במעות דבר לצורך ע"א מ"מ הוי זה כמו לפני דלפני ואין מוזהרין עליו וכמו דסובר אביי דף מ"ד עי"ש וכ"מ מדברי רש"י דכ' דמותר ליקח דבר המתקיים דמוכר עלב כמ"ש בדף י"ד והכתי קשה דעכ"פ איכא השבא דלפני עור דממציא לו מעות לקנות ע"א וע"כ דאין בזה משום לפ"ע וכשיטת רבינו ובלא"ה לק"מ קושית התוס' על רש"י דהרי מ"ש רש"י דאפי' ליקח אסור היינו דבר שאינו מתקיים ועי' בתוס' שם שכ' דרש"י חזר ואין כאן תורה דכאן מיירי בדבר שאינו מתקיים וא"כ בדבר שאינו מתקיים כיון דמוכר נהנה גם למה דאמרינן דהטעם משום לפני עור מ"מ הא כתב רבינו בסמוך דע"כ משום דבמקח ל"ש הודאה דמ"מ לא אזיל ומודה כיון דמפסיד מעותיו או מפסיד חפצו עי"ש וא"כ בדבר שאינו מתקיים פשיטא דאיכא סברא דאזיל ומודה ואע"ג דליכא לפני עור אסור והכן: **שם** ד"ה והך וכו' דאזיל ומודה. היינו דאמרינן וצריכא דאי תני לשאת ולתת משום דאיכא רווחא ואזיל ומודה עי"ש מבואר שעיקר הטעם משום דאזיל ומודה וכמ"ש רבינו ואמנם לפי' רש"י דסובר דאפילו דבר שאינו מתקיים אסור למכור והקשו התוס' דא"כ לא שייך רק טעם דאזיל ומודה ולא לפ"ע ומ"ט לא קאמר הש"מ בדבר שאינו מתקיים עי"ש ועכצ"ל דבדבר הקרבה ל"ש אזיל ומודה כמו בדבר שאינו להקרבה דלמה יודה לע"ז על דבר שסופו להקריבו לע"ז ומש"ה לא מסתפק ליה אם הטעם משום לפ"ע דוקא אלא בדבר שאין שייך הקרבה אבל בדבר שאין סופו להקרבה פשיטא דאסור משום אזיל ומודה וז"ב ושוב מצאתי לזקיני הב"ח בסי' קמ"ת שכ' כן וא"כ תו אזדא ראיות רבינו דעל כל פנים מליבנא דלשאת ולתת מבואר דאסור אפי' בדבר שאינו להקרבה וע"כ האיסור משום אזיל ומודה ומש"ה שפיר מצריך לי' לריבי ודו"ק: **שם** ד"ה אע"ג שמצר עכשיו לאחר שפרע חוזו שמח לאחר. עי' הגהת מהר"ם דע"כ שמח לאחר דאל"ה הוי כמו לאחריהן דמותר עי"ש ואין זה ראיה דלאחריהן שכבר עבר יום האיד ודאי מותר אבל בקודם שייך תשאת דמודה כיון שכבר בא הדבר ליום האיד וכן מוכח מדברי התוס' בסוגי' דפרי' דשמח לאת"ז ופי' דמ"מ איכא גזירה משום דכיון דאיכא שמחה שייך לגזור עי"ש כד"ה אמר אביי והכתי קשה לסברת רבה דאזיל ומודה וע"כ כיון דכבר בא לפני יום האיד לידו שייך לומר דאזיל ומודה וצ"ל לאחריהן וכמ"ש ולפי' רבינו דשמח לאלתר קשה קושי' התוס' דל"ל לאביי טעמא דגזירה עי"ש ונראה דסברת רבינו דאע"ג דשמח לאלתר מ"מ לאביי הודאה אין כאן דלמה זה יודה כיון דכפרעון בע"כ נמי יוכל לפרעו וא"כ במה שקיבל ממנו אין כאן הודאה כיון שיכול לפרעו בע"כ אלא דמ"מ יש כאן גזירה אטו להלות ואם לא היה שמח כלל אז לא היה שייך לגזור וכמ"ש רבינו לעיל דל"ד דהכא מילר והכא נהנה וכיון דשמח ניכי דהודאה אין כאן עכ"פ גזירה איכא וז"ב וסוגי' הש"ס דמקשה מר' יהודה דסובר אם יכול לטפלה במועד אתר משמע כדברי רבינו דשמח לאלתר דאל"ה אין כאן דומיא למועד דשם שמח במועד משא"כ הכא ולשיטת התוס' צ"ע: **שם** ד"ה איבעיא להו וכו'. לוקחין מהן אפי' דבר שאין מתקיים. ואין זה מוכרח דשא"מ כיון דאיכא הנאה מוכר בודאי אפילו לשיטתו אסור וכמו דאסור להלוותן וכ"כ הרא"ש עי"ש: **ע"ב** ד"ה ולכולי עלמא וכו' דאמר כוותייהו ואין זו ראיה. והתוס' כאילו ראיה מהא דמשקינן בדף ז' בבא ונתן א"י וקא מכרם

דחכמים דמתני' אית להו דנו"נ אסור ומתני' עדיפא מברייתא עי"ש אלא שדבריהם תמוהים בעיני דלכל האוקימתות שם דהן בלא אידיהן א"כ וכן הא דשמואל דבגולה אינו אסור אלא ביום אידם א"כ אבל לכל אוקימתות לא קי"ל כחכמים בזה וה"ה בהך דנו"נ אין ראיה דקי"ל כתכמים וז"ב: **שם** ד"ה שקבל עליו נמול וכו' דאיכא למיחש לאיבה שרי ולקמן נמי שרינן. והתוס' כ' דלא מהני טעמא דאיבה להתיר והא דאמר לא איסקלים הוי איבה היינו דדרך עלה שאל עי"ש וראיות רבינו מהך דאונקי ואולידי בשכר דשרי משום איבה ג"כ לענ"ד צ"ע דשם לא הוי רק איסורא בעלמא ומש"ה מהני טעמא דאיבה אבל הכא דאיכא איסור דאורייתא או משום דלא ישמע על פיך או משום לפ"ע ובאיסור דאורייתא ל"מ טעמא דאיבה וכ"מ מדברי התוס' לקמן כ"ו ד"ה סבר ר"י דבאיסור דאורייתא ל"מ טעמא דאיבה עי"ש וא"כ ה"נ אע"ג דביום איד אינו אסור אלא מדרבנן מ"מ כיון שהשבו משום איסור דאורייתא וכמ"ש ל"מ היתר דאיבה בזה ועיין בדברי רבינו בסתוך בהא דנדי רבה בר עולא מהא דרבא גבי ביטול עובד כוכבים והבן: **שם** ד"ה הנשאל לחכם וכו' דהיכא דלא היו שנים בבת אחת אלא שהאחד אסור נראה דאם היה שנים בב"א לענין להתירו לכתחילה א"י להתיר אלא היכא שהוראה והשאלה בא לפניהם שניהם יחד אבל אם השאלה בא לפני אחד אע"ג דחבירו יושב שם כיון שיצאה ממנו הוראה לאיסור אין חבירו רשאי להתירו ומ"ש התו' בסוגי' דהא דאמרינן פא"ט גבי מהטא דאשתכח בסימפונא רבא דכבדא דהורה ברי' דרב אידי טריף ורב אדא מכשיר דהיה שניהם בבהמ"ד כשנשאלה שאלה עי"ש היינו דהשאלה נשאלה לשניהם אבל לא כשנשאלה לאחד ול"מ מה שהיה שניהם בבהמ"ד וכ"מ מדיקדוק לשון התוס' בחולין שם עי"ש וראי' גדולה לזה מהא דאקשינן בברכות דף ס"ג הוא מטמא והן מטהרין היכא הוי והא תנן חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר עי"ש ומאי קושיא דלמא היו שניהם בבהמ"ד דרשאי להתיר אלא ע"כ כיון שבא השאלה לפני אחד ל"מ מה שהיו שניהם בבהמ"ד ושם משמע בא השאלה לפני חנניא בן אחי יהושע ומקשה שפיר וזה ראיה נכונת ואמנם לענין דל"מ דיעבד שהיתר השני נראה דדוקא בהיכא דהא הוראות האחד לאיסור או הוי תחילת האיסורא אבל כשהשני יושב שם ומתיר כיון דלא אל הוראות האחד או מהני היתר השני ובזה ניחא דלמה דמהני שם כי היכא דלא נגררו בתרי' וקשה לפי' הראב"ד דאפילו בדיעבד אינו מותר א"כ האיך התירו האיסור אלא כיון דהיה יחד ולא אל הוראות הראשון בדיעבד מותר רק לכתחלה אסור ובזה משני שפיר כי היכי דלא נגררו בתרי' כנ"ל ברור שוב ראיתי בקו' הגאון מו"ה חיים יונה שהקשה על פי' הראב"ד בזה ויישבו בדוחק ומ"ש הוא הנכון: בא"ד שטועה בשיקול הדעת אי נמי לא הודה לו אלא שהשני. ונראה דאפילו למאן דפליג א"כ בד"מ וסובר דאין גדול מחבירו בשיקול הדעת עיין שם בסנהדרין מ"מ זהו דוקא בד"מ משום דכיון דבא לפניו לדין הוי כקבל עליו ונאמן עליו הדיין כ"ז שאינו מתברר טעותו ומש"ה אפילו גדול אין מחזירו אבל בהוראות או"ה ל"ש זה ומש"ה גדול מחזירו כנ"ל מלשון רבינו ומ"מ זה שנראה מדברי רבינו דאפילו בשעלמו חזר בו האוסר נ"מ לשי' הראב"ד אין זה מוכרח בלשון הראב"ד ועי' ביו"ד סי' רמ"ב ובש"ך שם ובש"ך ח"מ סי' כ"ה ובקונטרס מהרת"י ז"ל:

דף ב ע"א בר"ן ד"ה ואותו האיש בלבד והוא הדין בכלהו אידם. והא דנקט מתני' ואותו האיש בלבד לאפוקי מבועבדים אע"ג דבכל אידם מותר מבועבדים היינו משום דס"ד דיום איד דיחיד כיון שאין

דאין בני העיר זקוקים לו המשועבדים שלו צריכין לזמין לו ומשתדלין בשבילו קמ"ל אותו האיש בלבד וכ"ש ביום איד בכל העיר דבעצמם מזמינין דאין אסור המשועבדים כמ"ש הרמב"ן כמ"ו : שם ד"ה ונעוד בירושלמי וכו' דשאני בית האיסורין מפני שרשות אחרים . ולע"ד בלא"ה לא דמי לבית אסורין ולעולה מן הים דשם יש לומר דאותו יום שעולה מהים אי מבית אסורים מחשב ליה יום איד דתולה במזל יומו דגרם ליה המציאה שעובד לכוכבים שלו משא"כ בנפל לבור ועלה דאין לו לתת הודאה על עלייתו כיון דאולי שנפל ממילא לא היה צריך לעלייתו וכיון דבחד יומא הוא זמן נפילתו ועלייתו אין כאן אזיל ומודה כו' : ע"ב ד"ה ואם דרך סלולה וכו' דהרואה אומר למקום אחר כפי רבינו פי' רש"י זולת הרמב"ם שכ' שהולך ממקום למקום אסור לו לעבור בעיר שיש בה עבודת כוכבים בד"א בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אבל אם יש דרך אחרת ונקרה והלך בזו מותר ופי' הכ"מ דדעת הרמב"ם דבזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום דרך העיר ההוא ואין שם דרך אחרת אסור שהרי הוא נראה כנכנס מאותו העיר שיש בה העבודת כוכבים שאלמלא הוא לא היה יכול לילך למחוז חפצו אבל כשיש דרך אחרת לא מהני נכנס מאותו העיר עכ"ד ולא אבין כוונתו דאטו יש איסור ליהנות מדרך העיר הרי חנויות שאינן מעוטרות מותרות ואין הנאתה אסורה אלא הנאת מהעבודת כוכבים אסורה וא"כ מה איסור יש במה שעובר דרך העיר ונהנה מדרך העיר ולכן לענ"ד דהרמב"ם סובר כיון דבירושלמי מבואר דשיירא מותר שכן דרך שיירא לילך בכ"מ וכמ"ש הרא"ש וסובר הרמב"ם דאע"ג דאין להתיר לכתחלה כי אם בשיירא ולא ביחיד אבל מ"מ בכל ההולך ממקום למקום אע"ג דאסור לכתחלה מ"מ כיון דיש דרך אחרת ממקום שילא ונקרה והלך אף שהוא יחיד מ"מ כיון שדרכו לעבור ממקום למקום מותר ולכן דקדק הר"מ ונקרה והלך ומיושב השגת הראב"ד שם כנלענ"ד ועי' ביו"ד סי' קמ"ט ובדברי זקיני הב"ח והט"ז שם :

דף ג ע"א ד"ה ומדברי כולם וכו' ומשום תערובת טעמים ליכא. משום תערובת גופי' ג"כ לא חיישינן דאע"ג דמשמע פ' כיצד צולין דלכ"ע חיישינן לתערובות גופי' ומש"ה א"ל שני פסחים כאחד זהו דוקא בשני פסחים דשניהם היתר אלא שכ"א מותר רק לחבורה שלו מש"ה חיישינן לתערובות גופי' אבל באיסור והיתר מבדל בדילי מיני' ולא חיישינן כלל לתערובות גופי' כן משמע מדברי רבינו אלא דראיתי להמרדכי בפ' אין מעמידין שכתב דמשמע מסוגי' דל"ת דלמא מהדר אפי' מיני' אבל אי מיהדר אפי' מיני' אסור וראי' מפ' כ"ל דאסור מפני תערובות גופי' עי"ש ולא ידעתי משמעות לזה ואדרבה אם הכוונה דל"ת למהדר אפי' וכמהדר אפי' אסור א"כ כל הסוגיא לא ניחא דאיך מייתי ראי' דל"ת לדמי ע"ז וכדומה כיון דשם ל"ת למיהדר אפי' כלל משא"כ הכא וצל"ע ועיין ביו"ד סי' קי"ח וסי' קח : שם ד"ה ולענין הלכה וכו' ומשום שכי אמרינן דאי בדליכא למיתני. ונראה סברת רבינו מוכרת גם לפי' רש"י ותוס' דמש"ה אסור משום דהוי מוקצה לע"ז והיינו רק ס' שמא מכרה לקנות ע"ז אחרים והוי מוקצה לע"ז ואסורין וכמ"ש גם הרא"ש בפ' אין מעמידין עי"ש וכיון דלא הוי רק ספק שמא הקצו לע"ז א"כ מאי מקשה דישראל נמי דשני ושני דעובד כוכבי' הוי ס"ס דלמא גלימא זבין וגם אם ע"ז זבין דלמא לא מכרה אדעתא לקנות ע"ז וכ"ת גם בגלימא זבין ג"כ יש ספק דלמא מכרה אדעתא לקנות ע"ז ומש"ה לא הוי ס"ס זהו ליתא דהא גם אם הקצה קשה דמ"ט אסורים הא הזמנה לאו מילתא הוא ומוקצה לע"ז מותר וע"כ צריך לומר כמ"ש הט"ז בסי' קל"ב כיון שבאו ע"י מכירת עבודת כוכבים שאני עי"ש וא"כ בגלימא זבין אפי' אדעתא לקנות ע"ז אין כאן איסור דהוי הזמנה בעלמא ולאו מילתא וא"כ איכא שפיר ס"ס משא"כ ישראל כיון דע"ז ישראל תוספת דמים אין כאן רק ספק אחד ומש"ה אסורה וע"כ כסברת רבינו : שם בא"ד מוכח דלכתחלה קאמר אלא דמשום . ומהא דבעי למפשט שם מתחלה דוקא דא"ל זילו זביני כל מה דאית להו והו אתגיירי עי"ש משמע דאפילו לכתחלה מותר דהא הסיאו עצה להם שימכרו ויש לדחות דאפי' מתחלה עלה ע"ד הפשטן הך סברא דכיון דדעתו לגיורי בטולי בטלי אלא דלא הוי מחשב זה לודאי ומש"ה אי ס"ד דאסורים הוי לי' ספק דאורייתא וע"כ דדמי ע"ז ביד עובד כוכבים מותר ולענין איסור לכתחלה שפיר יש לסמוך אסברא דבטולי בטלי ולבסוף מסיק דודאי בטלי ועיין לקמן יח ע"ב ותכ"א מקום במוכלין אסור מ"ב אר"ת נשא ונתן איכא ביניהו ועי"ש בפרש"י משום דאיכא למיחש לדמי ע"ז עי"ש משמע דאפי' בדיעבד אסור וצ"ע לפי' הרז"ה : ע"ב ד"ה וגרסי' עלה בגמ' וכו' והרי זה בכלל מה שאמרו. כוונת רבינו כיון דבעבודת כוכבי' יהרג ואל יעבור וכל אביזרהו נמי אסירי ה"ה הכא הוי זה עכ"פ כמו אביזרהו ול"מ סכנה להתיר ומ"מ הא גם בעובד כוכבים הבא על בת ישראל כ' רבינו ביומא ובפסחים דלא מחשב גילוי עריות משום דאינה רק מגזירות ב"ד של שם וא"כ כ"ש דאין לחשוב מעיין שאין כאן שום כונה לע"ז מענין אביזרהו דע"ז ומש"ה כ' רבינו לבסוף להתיר במקום סכנה ועיין במ"ל פ"ה מהלכות יסודי התורה ה"ב : שם ד"ה ומנא בשנה מן הרית . הרמב"ן בחי' כתב דלרשב"ל דאוסר במעוטרות בורד והדס דנהנה מרית דהא דאסור אע"ג שאינו מכוון מוקי לה כרבנן דר"ש דאסרו בדבר שאינו מכוון עי"ש ומדברי רבינו וש"פ לא משמע כן אלא דכאן אסור אע"ג דאינו מכוון משום דהוי פ"ר ועיין בתוס' פסחים כ"ה ד"ה לא אפשר ודברי רמב"ן צ"ע . שם בד"ה מן הארכובה וכו' אסור לעשות בידים בבהמה . כ"כ רש"י והתוס' בסוגי' הפינו בזה דאין אסור לגרום טריפות לבהמת חולין אלא דשני בזה העיקור אע"ג שאין נעשה בה מעשה טריפות עי"ש ומ"מ לדינא כיון דעכ"פ סגי בעיקור שאין נעשה בה טריפה או אסור לעשות עיקור שיש בה טריפה משום דאיכא בל תשחית ועיין בתוס' דף יא ד"ה עיקר והבן : שם ד"ה ואיכא למידק וכו' והיינו דאמרינן בגמ' משום מיעוטינהו הוא . כפי לשון רבינו משמע דלא ניחא לי' בפרש"י דמיעוטינהו היינו שלוקח בהמתן שמשתמשין בהם אלא דכל הלקיחה בירידא הוי מיעוטינהו דממעט להו רווחא א"כ הא דמותר לקנות מהם בהמה ועבד כנעני אע"ג דזה לא הוי דבר האבד דלהשתכר לא מחשב דבר האבד כמ"ש רבינו בסמוך לדקדק מדפריך אהא דעבד כנעני למאי מיבעי' לי' וע"כ עיקר הטעם משום דממעט להו רווחא בלבד ורבינו בסמוך כי דלהשתכר לו דהנאת ריוח לא הוי דבר האבד ואמאי עכ"פ מיעוטא איכא ודין זה לא יתכן רק לפי' רש"י דלא הוי מיעוטינהו רק בלוקח דבר תשמישן וא"כ דברי רבינו סתרי זא"ז וצ"ע :

דף ד ע"א בר"ן ד"ה תניא אין מקדישין וכו'. נראה שדעתו ז"ל דהכא דינא קתני ואין זה מוכרח דודאי גם האלפסי סובר כפי' התוס' דבמטלטלים ל"מ תקנת פדיון ולא תקנו רק בקרקעות וכמ"ש התוס' וכן מוכרת דאי נימא דהכי קתני דינא והתם תקנה יקשה דמ"ט אמרו בבהמה תיעקר אע"ג דאיכא נזר בע"ת ועכ"ח משום מצוה התירו וכמ"ש במרדכי ואם מהני תקנה אין כאן מצוה אלא ע"כ דל"מ תקנה כי אם גבי מקרקעי ובמטלטלי מדינא ל"מ תקנה וכ"ז מתקנות חכמים אבל אם הוא בעצמו עשה מעשה ופדאו בזה כיון דמה"ת הקדש שחללו על שו"פ מתחלל מש"ה לא צריך תו לעקור וכדומה אלא דלכתחלה לא תקנו חז"ל אותה תקנה רק במקרקעי ומש"ה דקדק האלפסי ואי פסק להו היינו בדיעבד אם פסק להו ומש"ה התם דסגי בפרוטה דלענין תקנה שתקנו דוקא בארבעה זוזי היינו רק במקרקעי דמתחלה עבאו חז"ל תקנה להם לפדותן וזהו דוקא בארבעה זוזי כדי לפרסמו אבל במטלטלי דלא תקנו כלל אלא דאיהו בעצמו אתי ופריק אז סגי אפי' בפרוטה ומיושב תמיהת רבינו על האלפסי בזה וז"פ ועיין בדברי הר"מ פ"ח מהל' ערכין ודברי הראב"ד שם : שם ד"ה מוכרין וכו' אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמן שלא למכור. רבינו נתן טעם דהחמירו למכור בהמה דקה משום איסור סעמדה והתוס' בסוגיא לא כתבו כן עי"ש בד"ה אמר רב ששוכיהו מהא דאין מוכרין לכותים אע"ג דכותים לא חשידי ארביעה ועיין במהרש"א ולדבריהם משמע דמקום שלא נהגו למכור היינו משום דגזרו בבהמה דקה אטו גסה וכן מבואר להדיא ברש"י בפסחים פרק מקום שנהגו עי"ש וא"כ כיון דגם בבהמה גסה בטהורה לפי' רש"י בפסחים מותר משום דלשחיטה זבני' ממילא בדקה מותר בטהורה בפסחים ולפי' רבינו בבהמה דקה במקום שלא נהגו למכור אסור אף בטהורה ג"כ גם כ"מ ע"י סרסור דלפי' רש"י מותר ולפי' רבינו אסור ובדף טז ע"ב דדייקינן וטעמא ארי דסתם ארי שבור הוא אבל מלאכה אבל מידי אחרינא דעביד מלאכה לא עי"ש יש ראי' לפי' רבינו דאל"ה מה קושי' דלמא מש"ה נקט ארי דמותר אפילו במקום שנהגו שלא למכור בהמה דקה ומ"מ כיון דארי שבור מותר למכרו וע"כ דאיסור בהמה דקה משום גזירת העמדה ואסור אפילו בשבור אבל מלאכה ועיין היטב : ע"ב ד"ה גזירה משום שכירות וכו' וקא עבר בלאו דכתיב . כ"כ גם רש"י בפי' דאיכא לאו דל"ת כל מלאכה עי"ש אולם התוס' בשבת ר"פ במה בהמה כ' דלאו דל"ת ליכא אלא במחמר אחר בהמתו אבל שביתת בהמתו ליכא רק עשה למען ינוח עי"ש ואני תמה כיון דהוצאה מלאכה גרועה היא ומש"ה צריך קרא מיותר וכמ"ש התוס' ריש שבת א"כ מהיכי תיתי לחייב בזה שביתת בהמתו כיון דל"מ קרא לזה ומצאתי בפנ"י בפ' במה בהמה שהרגיש בזה וכתב דאיסור הוצאה בבהמה אינו רק מדרבנן ומש"ה התירו לשמר עיי"ש ואם נאמר כדבריו אזדא לי' קושי' הרשב"א ורבינו בהא דאמרינן ואזלי' מחמתו הוי לי' מחמר ולא סגי לי' בשביתת בהמתו ולדברי הנ"ל לק"מ דשביתת בהמתו גבי הוצאה דאין כאן רק איסור דרבנן לא הוי גוזרים מכירה אטו נסיוני אלא כיון דאיכא איסור מחמר מש"ה גזרו ובפ"י שם דמסוגי' דידן משמע כדבריו דליכא רק איסור דרבנן ולא ביאר טעמו וע"כ כוונתו למ"ש לייבש קו' רבינו כמ"ש ומ"מ מדברי כל הפוסקים לא משמע כדבריו אלא שלדעתי נראה דמעביר ארבע אמות ברה"ר ודאי לי"ש גבי בהמה למ"ש הרז"ה בטעם מעביר משום דד' אמות קונות והוי רשות האדם ומש"ה דמי למוציא ועיין במהרש"א ר"פ הזורק וא"כ בבהמה דאין לה רשות כלל לי"ש גבה מעביר ארבע אמות ברה"ר כנ"ל ברור ואמגס בשיכא דאיכא מחמר כיון דמכח האדם אתי ואיהו מחמר אחרי' א"כ אפילו במעביר חייב דהרי אית לי' רשות ובזה מיושב קושי' הרשב"א ורבינו דנקט טעמא דמחמר דסתמא המוכר עומד עם בהמתו בסימטא וכמ"ש התוס' בפ"ק דקידושין דף כה: עי"ש וא"כ אין כאן איסור הוצאה רק איסור העברת ד' אמות ואין שייך רק במחמר וזה נכון : שם ד"ה ומקשו הכא וכו' הלכך בכי האי גוונא. ואיני מבין דכיון דהוא מכסה כיסלי' אע"ג דדמיו קצובים במה נקנה הבהמה לעובד כוכבים ובם הלוקח כלים קנה במשיכה אע"ג דלא נתן דמים אבל הכא כיון דעדיין לא מסר הבהמה לעובד כוכבים ואיהו גופי' מכסה לי' ואפי' משיכה אין כאן כ"ש כיון דעומד ברה"ר אין משיכה קונה וכיון שגם מעות לא נתן הרי לא קני עובד כוכבים במידי ומה מהני מה שדמיו קצובים כיון שלא נתן מעות ולא קנה כדרכי הקנין ובפי' המשניות לרמב"ם בפסחים בפ' מקום שנהגו כתב שמא ימכרנה לו ע"ש ולא תיטב בעיניו ויחמר אותה בעליה הישראל כדי שתלך לפני הקונה עי"ש ומיירי שפיר שכבר נתן הדמים ובזה שפיר קנה לה אם נאמר דעובד כוכבים קונה בדמים להוד וכמו שפסק הר"מ בהלכות מכירה אבל מלשון רבינו משמע שלא נתן המעות רק שדמיו קצובים ובזה לא אדע במה קני עובד כוכבים וצל"ע ועיין בתוי"ט בפ' מקום שנהגו : בא"ד עוכר משום שביתת בהמתו . למ"ש לעיל לחלק בין שביתת בהמתו לאיסור דמחמר אין ראיות רבינו מוכרחת ומ"מ לענין גוף דינא דרבינו דמחמר חייב אחר בהמה אחרת ג"כ צל"ע לפי' רבינו דגם איסור שביתת בהמתו משמע לן מקרא דל"ת מלאכה אתה ובהמתך וא"כ כיון דמשם נלמד גם איסור מחמר מ"ט נחלק ביניהם ונימא באיסור מחמר מחייב אפילו בבהמה שאינה שלו ולמ"ש דאיסור שביתת בהמתו ילפינן מקרא אחר דלמען ינוח שורך ומחמר מקרא דל"ת כל מלאכה יש סברא לחלק ביניהם אבל לפי' רבינו לא אדע לחלק וראיתי בס' אליהו רבה בא"ח סי' רס"ו הביא בשם לח"מ דגם מחמר אינו חייב רק אחר בהמתו דוקא עיי"ש :

דף ה ע"א בד"ה הנמצל"ד רב הונא וכו' ולא מיחוור . עיין בתוס' בסוגיא ולקמן ביישוב דברי רש"י ולפי' רבינו דר"ה דוקא לשבת שרי אין להקצות מהן דפרה בשביעית דב"ה מתירין דשכר כתב הרא"ש בשם הירושלמי אם כשמכרה לטבח ד"ה לשחיטה ואם כשמכרה לחרים ד"ה לחרישה אלא כי אנן קיימים כשמכרה לסרסור ע"כ ומשמע דאפילו בשלא סכ"ה לטבח תלינן בכ"ה לשחיטה וכאן דוקא לטבח דיש לחלק וק"ל : שם ד"ה דמגני עלוון וכו מידי דהוי אכלים . בהאי גירסא דברייתא אתי' כב"ש ומ"מ אע"ג דאסור משום שביתת כלים מ"מ מותר בד' וה' ע"כ צ"ל בטעמו דמה ענין להתיר השכרו בחמישי כיון דאיכא שביתת כלים והעובד כוכבים עושה מלאכתו ושבת בהם כלים ע"כ צ"ל כמ"ש הראב"ד דשביתת כלים הוי כמו עשיית עבד תושב דאינו אסור רק למלאכת רבו ולא למלאכת עצמו וה"ס שביתת כלים מותר למלאכת עצמו ומש"ה בחמישי הוי כמלאכת עובד כוכבים לעצמו וביום ו' בשכרו הוי כמלאכת רבו עי' ברמב"ן בשבת שהביאו וא"כ צ"ל דשיטת המקילין גם בבהמה להשכיר בחמישי היינו דסברי דגם שביתת בהמתו אינו אסור רק לצורך האדון והיינו כיון דאיסור שביתת בהמה ילפינן רק מקרא דלמען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר וכמש"ל וכך דינפש בן אמתך הא מוקמינן ביבמות ס"ד דקאי אגר תושב דמותר למלאכת עצמו ומש"ה מותר ג"כ להשכיר בהמתו בחמישי כיון דאינו נראה דלוקח שכירות בעד שבת מותר כמו דרשאי להשכיר כלים כן נראה בטעמו ובזה א"ש השגת הרמב"ן מהא דחזינן דאסור מכירה אפילו בחמישי ואזדא השגת רבינו עליו בזה והבן : שם ד"ה גרסי' בגמ' כו' ונראה שטעמו מדאמרינן בסוף שמעתין . גם הס"מ שם כתב כדברי רבינו אבל הדבר דחוק בעיני דהרי גם לפי הס"ד ודאי ידע להך סברא דאי משהו ליה עבדו בו מלאכה ומ"מ מיבעיא להו דילמא מסתמא לשחיטה זבין וכמו דאמרינן שם בהא דאיבעי לר"י אם משהו עביד לה מלאכה ומ"מ מיבעיא לרבנן דלמא סתמא לשחיטה ומ"ט נימא דלרב אשי אסור וצריך לדחוקי דלס"ד לא ידע מהא דעביד על חד תרין וכ"ז דלא ידע מזה סתמא לשמה משא"כ אחר דהידע רב אשי דעביד על חד תרין אז אמרינן לאו סתמא לשחיטה וכ"ז דחוק ולענ"ד נראה דהא גבי איבעיא דלא איפשיטא אם מקילין בדרבנן כ' התה"ד בפ"ב מהל' חמץ ומצה דיש מהגאונים שסברי לחומרא אפילו בדרבנן אולם דעת הרמב"ם שם להקל ומ"מ חזינן דפוסק בפי"ט מהל' שבת הלכה י"ב ולא תעריס ולא תפרוף על האגוז כדי להוציא לבנה קטן עי"ש וג"ז איבעיא דלא איפשיטא ופסק לחומרא ולא חילק בין כרמלית לרה"ר אע"ג דכרמלית אינו רק מדרבנן ובב"י סי' ש"ב כתב דהרמב"ם מיירי דוקא ברה"ר עי"ש ולא משמע כן וע"כ נראה דדעתו כמו שמבואר בדבריו פ"ו מהל' עירובין הל' י"ג אעפ"כ ספק השיכה אינה חשיכה אין מערבין עירוב לכתחלה עי"ש וכתב הס"מ שם דאין לו לבוא לבית הספק שיהי' גם כתחלת העירוב בספק עי"ש ועי' במל"מ פ"ד מהל' בכורות וא"כ בבעיא דלא איפשיטא באיסור דרבנן ס"ל דאין להתיר לכתחלה להכניס עצמו בספק ומש"ה דקדק ולא תעריס ותפרוף דלכתחלה אסור לו לבוא לבית הספק ואע"ג דאינו רק איסור דרבנן כגון בכרמלית ומה"ט גם הכא דקדק הר"מ ולא ימכור סתם ואפי' שור של פטם דלכתחלה אסור להכניס עצמו לבית הספק כיון דלא נפשטא האיבעיא ואע"ג דאינו רק איסור דרבנן כנלפע"ד ועוד יש לומר כמו דאמרי' בר"ה ל"ב ע"ב הטתא בדרבנן אמרת לא בדאורייתא מיבעיא ועי"ש בפרש"י איסור תחומין יפקות הגל ליכא למיגזר אטו דאורייתא אמרת לא רוכבין דאיכא למיגזר שמא יתהוך זמורה ועולה באילן דאיכא למימר שמא יתלוש דאורייתא כו' עי"ש הרי דכל היכא דיש לומר דאתי לידי דאורייתא הו"ל כמו דאורייתא וא"כ אע"ג דבבעיא דלא אפשיטא בדרבנן לקולא מ"מ היינו דוקא בדבר דלא אתי לידי דאורייתא אבל בדבר דאתי לדאורייתא הוי כמו דאורייתא ולחומרא ומשו"ה בכרמלית וה"ה הכא מחמיר הרמב"ם בזה וגם זה נכון : ע"ב בד"ה כי אמרינן ליומי . רבינו פי' כפרש"י דמתלק ימי השבוע ליומי והתוס' כתבו דאכתי קשה מי יודע כמה תי וע"כ פרשו דכל יום ישלם עי"ש אולם אינו קושיא כל כך כיון דקי"ל דלמיתה בזמן מועט לא חיישינן ומיתה דשבעה ימים הוי זמן מיעוט כמבואר בריש יומא בתוס' שם ד"ה וחכמים אומרים עי"ש ומש"ה בימי השבוע אין לחוש אבל בימי אדם קשה מי יודע כמה תיי ולכן הסכים רבינו לפרש"י וכ"כ בפי' לקדושין : שם ד"ה ואם בנה וכו' ליתביה שוה פרוטה הלכך שרי . ובתוס' כ' דאע"ג דאסור ליהנות מדמי עבודת כוכבים אפי' בפחות משו"פ וא"כ נמצא איסור מעורב בשכרו מ"מ כיון דבשביל מריש זה האחרון לא היה העובד כוכבים מנכה לו משכירתו אין לו עליו שכר עבודת כוכבים דאע"ג דהעובד כוכבים מקפיד אפי' על פחות משו"פ מ"מ הכא ליכא קפידא כולי האי עי"ש ולענ"ד יש להוסיף דכיון דשכר אינו אסור מטעם דהוי כדמי עבודת כוכבים ואין בשכר איסור חליפי עבודת כוכבים רק דאסור מטעם קנסא וכמבואר בר"פ השוכר את הפועלים ושם אמרינן גבי שביעית לא קנסו רק המריש דנפים אגבייהו ולא גבי פועל ומהומרא דיי"נ קנסו אפי' גבי פועל עי"ש וא"כ כיון דאין רק שכר פחות משו"פ אע"ג דלגבי ישראל לא הוי ממון אע"ג דהעובד כוכבים מקפיד גם אפחות משו"פ מ"מ לא קנסו בזה כנ"ל וזקיני הב"ח בסי' קמ"ג כ' דדעת הטור להחמיר בעבודת כוכבים עצמו משום קושית התוס' הנ"ל עי"ש ולכאורה דבריו תמוהין דהא בסי' קל"ב כ' הטור דברי הרשב"א גבי העברת יי"נ דאם אחת מהן ישנו בשכר פחות משו"פ מותר ע"ש וא"כ דגם פחות משו"פ אסור כיון דהעובד כוכבים מקפיד א"כ מ"ט מותר שם בהעברת יי"נ ולמ"ש יש לומר דאע"ג דגבי יי"נ לא קנסו בשכר שו"פ מ"מ בעבודת כוכבים דחמיר טפי אפילו בפחות משו"פ קנסו וכמו דחזינן בריש השוכר דכל היכי דחמיר טפי קנסו יותר וה"ה הכא גבי עבודת כוכבים כנ"ל נכון בדעתו ומ"מ נראה דגם לדעת זקיני עכ"פ אינו אסור רק אותו פחות משו"פ אבל עכ"פ לא אמרינן דכולי אגרי' אפחות משו"פ גריר וכמ"ש הרשב"א בסי' קל"ב ומהני גם כאן הולכת הפחות משו"פ ליס המלח אע"ג דיש להלק עוד בזה ועי' בש"ך סי' קמ"ג :

דף ו ע"א ד"ה והלכתא כר"מ וכו' על מה לקוץ יקוץ נראה . ולפענ"ד יש להוסיף בזה טעם דס"ל להרמב"ם דהך פלוגתא ע"מ לקוץ שייך בהך פלוגתא אי קנין פירות כקנין הגוף דמי או לא דאם קנין פירות כקנין הגוף דמי אז כל זמן שאינו קוצץ מחשב כמוכר לו קרקע ומש"ה יש גזירה דילמא משהו לה אבל אם ק"פ לאו כקה"ג דמי א"כ אף במשהו לי' לא הוי כנותן לו חניה בקרקע ומש"ה אין לגזור דילמא משהו לה ור"מ אהני ליה שיטתיה דסובר ק"פ כקה"ג ומש"ה אוסר בע"מ לקוץ ור"י דסובר ק"פ לאו כקה"ג מש"ה מתיר בע"מ לקוץ ול"ג דלמא משהו לה ומה"ט הר"מ דפוסק ק"פ לאו כקה"ג מש"ה פוסק הכא כר"י וזה נ"ל נכון מאד : שם במתני' ד"ה ובכוריא משכירין וכו' אבל לא שדות משום דאית בהו תרתי . בתוס' בסוגיא הוכיחו דע"כ ר"מ סובר דיש קנין בא"י להפקיע מיד מעשרות ומש"ה שייך לומר דמפקיע ליה ממעשרות דאי אין קנין כיון דחייב במעשרות אע"ג דאין נותן ל"ש בזה לומר דמפקיע ליה ממעשרות דא"כ בשכירות גופיה איכא הפקעה ממעשרות עי"ש והרמב"ם פוסק דאין קנין בא"י להפקיע ממעשרות ומ"מ פוסק דאין משכירין שדות וע"כ מוכרת כמ"ש הכ"מ שם דהא דאין קנין לעובד כוכבים דוקא היכא דקנה הישראל ממנו אבל כ"ז שהוא ביד העובד כוכבים פטורה מתו"מ עי"ש ומש"ה שפיר מחשב הפקעה וא"ש ובתשו' מוהרי"ט סי' י"ג חולק על דברי הכ"מ עי"ש ומכאן ראיה ברורה לדברי הכ"מ ובמ"א הארכתי : ע"ב במתני' ד"ה אף במקום שאמרו וכו' לבית דירה התירו והיינו טעמא . כ"כ התוס' בסוגיא דמה"ת לא אסור אלא בבית ישראל עצמו כשהוא דר שם ואין בזה רק איסור דרבנן ומש"ה לא התמירו בח"ל עי"ש ולענ"ד קשה מהא דאמרינן בדף ט"ו ושכירות מי קניא והתנן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו ואי ס"ד שכירות קניא האי כי קא מעייל לביתיה קא מעייל ואמרינן שאני עבודת כוכבים דהחמיר דכתיב ולא תביא תועבה אל ביתך עי"ש וא"כ דדוקא בבית ישראל שדר אסור מה"ת א"כ איך ס"ד להחמיר גבי עבודת כוכבים דאינו אסור מה"ת ולומר דשכירות לא קניא ולהקל גבי שאלה ושכירות בשבת דאם לא קניא עובר באיסור תורה דהא שביתת בהמתו אסור מה"ת ואע"ג דאיסור עבודת כוכבים חמיר איך אפשר להחמיר באיסור דרבנן אף שהוא באיסור עבודת כוכבים מאיסור שבת שיש בו איסור מה"ת והי' פלא בעיני וגם לשון הירושלמי הא במקום שנהגו למכור מוכר אינו משמע כשיטת התוספות ורבינו דההיתר משום דלא גזרינן בח"ל אטו א"י דאין הלשון מדוקדק במה דתלי היתר השכירות בהיתר מכירה כיון דאין ענין זה לזה ולכן נלפענ"ד דאע"ג דשכירות לא קני מ"מ היכא דחזינן דגמר ומקני ודאי עדיפא שכירות למחשב קנין ועי' בש"ך חו"מ סי' שי"ג ס"ק א' שכ' די"ל דעת אחרת מקני שאני עי"ש והיינו דכגמר ומקני אמרינן שכירות קניא ומעתה כיון דאם נימא גמר ומקני מועיל שכירות מהראוי לומר דכאן גמר ומקני כדי שלא יעבור באיסור דלא תביא תועבה אל ביתך וכמ"ש במל"מ בפ"א מהל' מכירה בשם מוהרי"ל בהיכא דנשבע הוי כהותנה עי"ש היטב וה"ה הכא כדי דלא נעביד איסורא גמר ומקני אלא דכיון דאסור למכור א"כ אם נאמר דגם בהשכירות גמר ומקני א"כ תו הוי כמכר ואסור למכור לעובד כוכבים ומש"ה אין לומר דגמר ומקני כדי שלא יעבור על איסור דלא תביא תועבה דא"כ עביד איסורא במה שמוכר לעובד כוכבים כיון דזה השכירות הוי כמו קנין וכיון דליכא למימר גמר ומקני תו אסור מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים ומש"ה דייק הירושלמי הא במקום שנהגו למכור משכיר לו אפי' לבית דירה דכיון דשם אין איסור במכירה תו אמרינן דגמר ומקני וקניא ליה בשכירות להודיה ומותר אפי' לבית דירה כנ"ל נכון מאד בכוונת הירושלמי ובחידושי הארכתי : שם ד"ה ומהא שמעינן וכו' והקבלנין שלו הרי אלו יעשה . עי' בגי' רש"י וברא"ש שם : בא"ד אבל משום דילהו שרי . אין לשון רבינו מדוקדק דאין ההיתר משום שלא היה להם להקבלנים לחוש אלא משום שגם הנותן לא היה לו להתנות שלא יהיו עושים מלאכה בימי אבלו כיון שלא ידע מזה שיארע לו ימי אבל ומש"ה בשבת כיון דידע מימי שבתות היה לו להנותן להתנות שלא יעשו מלאכה בשבתות ומש"ה ל"מ היתר קבלנות בשבת אע"ג שאין איסור על העובד כוכבים מ"מ יש איסור על הנותן וז"פ ועוד יש לחלק בין אבל דאבילות לא הוי רק מדרבנן לכ"ע אבל בשבת דמלאכת ישראל ע"י עובד כוכבים אסור מה"ת וכמ"ש הסמ"ג בשם מכילתא עי' בב"י סי' רמ"ד מש"ה החמירו אפילו בקבולת : בא"ד וישראל אמטיא הנאה ממילא . מדברי רבינו מבואר להדיא דאע"ג דמרחץ אם לא יעשה העובד כוכבים מלאכתו בשבת יפסיד ישראל אותו ריוח של אותו יום ול"ד לקבל שדה באריסות שאפשר להשלים המלאכה ביום אחר מ"מ כיון דעובד כוכבים אדעתיה דנפשיה עביד מותר לישראל ליהנות כיון דאתי ליה הנאה ממילא וזה שלא כדברי מוהרי"א שכ' הב"י בסי' רמ"ג ועיין בדברי זקיני הב"ח שם ובט"ז סי' רמ"ג ס"ק ב' הסכים לדברי המהרי"א ואני רואה מדברי רבינו דברי זקיני עיקר ומ"מ מ"ש רבינו דמחזי כשכר שבת ומ"מ מהני מה שלוקח מה שנשתכר במרחץ בשבת בהבלעת שאר ימים והביא ראי' מפרק אע"פ צל"ע דשם חזינן דאפי' ע"י הבלעה אסור כיון דמחזי כשכר שבת ועי"ש בתוס' שכ' דאע"ג דשכר שבת ע"י הבלעה מותר מ"מ כיון דאין מוסיפין לכל שבת יחד אלא מה שעולה בכל יום ויום ואין מצטרפין כל ימי השבוע זה עם זה אין מחשב הבלעה וכ"כ רבינו שם וא"כ גם בשכר מרחץ שהריוח בכל יום מיוחד ואין מצטרף כל ימי השבוע זה עם זה אע"ג שלוקח הריוח עם ימי השבוע ביחד לא מחשב הבלעה וגם הך דשוכר את הפועל דאינו נותן לו שכר שבת מבואר דל"מ אם נוטל השכירות עם ימי השבוע ביחד רק כשמצטרף כל ימי השבוע זה עם זה מותר וא"כ מ"ט יועיל כאן גבי מרחץ מה שנוטל השכר בהבלעת שאר ימים וצע"ג ועי' בב"י סי' רמ"ה שדייק מדברי הרמב"ם שחולק אדעת רבינו ודחק עצמו להסכים שי' עם דברי רבינו ולי דברי רבינו תמוהים בזה וכמ"ש :

דף ז ע"א ד"ה ואתמר בגמ' וכו' אבל צריך ביאור. ולענ"ד אין מד' הרמב"ם ראיה שחולק עם פרש"י ורש"י מיירי בקבלו שדה לנוטעה כמנהג שתולים ובזה ס"ל דזה מנהג השתולים דשנה שעובד בה הוא אוכל פירות ומש"ה לא מחשב נהנה מפירות ערלה אבל הרמב"ם לא נקט דינא שקבלו שדה לנוטעה אלא שהיו עובד כוכבים וישראל שותפין בנטיעה ובכה"ג י"ל שאין המספט ביטול העובד הפירות בשכר עמלו ולכן בעינן דוקא התנו יחד כמו בשבת וא"כ ל"ק מסוגיא דידן כיון דנקט הנהו שתילי דערלה מש"ה ל"ד לשבת והוי גם להר"מ פי' הסוגיא כמו לשיטת רש"י וז"פ ומ"מ גם למה שפי' רבינו דברי הרמב"ם נראה ליישב דהא ודאי מה דאסור הר"מ בלא התנו מתחלה היינו דאסור לעשות כן אבל לאסור בדיעבד א"א כלל דאע"ג דהוי כמחליף מ"מ הא מבואר בר"פ השוכר את הפועל דבי ר' ינאי יזפי פירי שביעית מעניים ופרעו להו בשמינית אתו אמרו ליה לר' יוחנן אמר להו יאות הן עבדין ועי"ש בתוס' דמשם למד ה"ר אלחנן במכר עבודת כוכבים ואה"נ בהקפה ומכרה העובד כוכבים לאחר קודם שנתן הדמים שהדמים מותרין כיון שלא היה העבודת כוכבים ברשותו בשעת פריעת המעות ועי' בדברי רבינו שם באריכות ומכ"ש באה"נ שאין תופסין דמיהן כלל דאע"ג דלמחליף אסור מדרבנן וכמו שהאריכו התוס' בחולין מ"מ היכא דאינו בעולם בשעה דהמחליף נוטל כנגדו מותר אפי' להמחליף עצמו כמו דמהני גבי שביעית וא"כ כיון שהעובד כוכבים אוכל שני ערלה וישראל אוכל שני היתר אע"ג דהוי כמחליף מ"מ כיון שאינו בעולם בשעה שישראל לוקח פירות ההיתר ממילא מותר גם למחליף וע"כ מ"ש הר"מ דאם לא התנו אסור היינו דאסור לכתחלה לעשות כן לא שיאסר לישראל ליהנות מפירות שני היתר וכמ"ש וא"כ כאן בסוגיא דכבר נקטו הישראל והעובד כוכבים זה הפירות דשני ערלה והישראל הפירות בשני היתר ואתו לקמיה

דרבא

ורמא ובדי נמי לא הוי תיובתא לרבא כלל כמה דשרי להו בדיעבד ומשום הכי דייק הש"ס דע"כ לא אתנוה אלא סייע סייע להו והוי מעשה בשותנו והוי ליה סייעתא וזה ברור למעיין: שם ד"ה ודאמרינן אם בא לחשבון אסור וכו' רש"י ז"ל פי'. לשיטת רש"י דהך דאם באו לחשבון לא קאי אסותנו תמוה לכאורה דאם כן אם נאמר דאפילו בסתמא אסור וא"כ איך נפרש הך דאם באו לחשבון אסור כיון דאפילו בלא באו לחשבון אסור ונהי דבגמרא לא דייק ליה דוקא באו לחשבון אבל סתמא שרי משום דדיוקא מריבא סתרי ליה כמו דאמרינן בסוגיא אבל גם בלי דיוק קשה כיון דאפי' בסתמא אסור מה שייך לומר הך דואם באו לחשבון אסור כיון דאפי' אם לא יבואו לחשבון אסור למה לן הך דבאו לחשבון ועי' בהש"מ פ"ו מהל' שבת שכתב דמש"ה לא נקט הרמב"ם דואם באו לחשבון אסור משום דהא אפילו סתמא אסור עי"ש ואכתי לשון הברייתא תמוה כיון דגם בלא באו לחשבון אסור ל"ל למנקט הך דואם באו לחשבון אסור וזה תיובתא גדולה ועכ"כ נ"ל מוכרח דהרי בהך דבאו לחשבון דאסור מפרש הראב"ד דהיינו דא"ל את שקלת בשבתא מאה זוזי ואנא שקלתי בשבתא מאה ועשרה זוזי וכדומה עי"ש ולשיטת רש"י הפי' דבאו לחשבון היינו דבאו לחשבון כמה ימי שבתא נטלת ואני אטול כנגדן ימי החול והיינו אפי' שאין חילוק בעשיית המלאכה בין ימי שבת לימי החול ועי' בזה בדברי זקיני הב"ח בא"ח סי' רמ"ה ואמנם כ"ז בבאו לחשבון אבל בסתמא נראה דודאי אינו אסור אלא בשיש חילוק בין עשיית המלאכה מימי שבת לימי החול אבל כשוה המלאכה בימי שבת לימי חול פשיטא דמותר בסתמא ומש"ה א"ש הך דואם באו לחשבון אסור דהיינו אפי' בשוה המלאכה בימי השבת לימי החול דמ"מ בבאו לחשבון אסור ומש"ה ע"כ אזיל שיטת הש"ס רק בדיוקא דהא סתמא מותר וע"ד שפי' רבינו הדיוק לשיטת הראב"ד דסתמא באינו שוה עדיפי מבאו לחשבון אע"ג דשוה המלאכה ומש"ה אע"ג דלדידן סתמא אסור מ"מ יתכן הך דואם באו לחשבון אסור משום דבסתמא בשוה המלאכה בשבת לחול מותר ובבאו לחשבון אסור בכלענ"ד ברור ותמיהני שלא ביארו לנו הראשונים בזה כיון דנ"מ טובא לדינא דהיכי דשוה המלאכה בשבת לימי החול מותר בסתמא לכ"ע וכמ"ש:

דף ט ע"א בד"ה הנמשך מדף הקודם וכו' רש"י ז"ל. וכ"ה דברי הרמב"ם. ולפענ"ד נראה דדברי הרמב"ם מכוונים לשיטת הרמב"ן בזה דהרי כתב שם ואם היה מכה של סכנה אסור ליקח ממנו וכל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהם עי"ש. והכ"מ כתב שם דמש"כ ואם היה מכה של סכנה מתכוון לומר דאפי' גב היד וגב הרגל שאינו מכה של חלל אסור ליקח ממנו עי"ש ואכתי אינו מובן דהוא כפל לשון דכיון שכ' וכל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהם הוי ג"כ בכללו גב היד וגב הרגל ולאיזה צורך כתב הרמב"ם בתחלה ואם היה מכה של סכנה אין ליקח הימנו ועכ"כ נראה דכוונתו כשיטת הרמב"ן דמכה דריבדא דכסילתא כיון דהמכה במקום סכנה מחללין עליה אע"ג שאין בו סכנה והיינו כיון דהמכה נעשת ממקום שהיה בו סכנה כמו ריבדא דכסילתא דמעיקרא גוף ריבדא דכסילתא היה מקום סכנה ולכן המכה באותו מקום הוי מקום סכנה ובזה ניחא מה שהשיג רבינו על הרמב"ן דאיך אפשר שיהיה מקום שאין בו סכנה דהרי אפי' שמא דרמא נר' אכתו בבקי' הוי ליה סכנה ולמ"ש הדבר מבואר דכל מקום שלא היה בו סכנה מעיקרא לא מיקרי מכה של סכנה אבל במקום שהיה בו סכנה מעיקרו הוי מכה של סכנה וא"ש ולזה כוון גם הרמב"ם בואם היה מכה של סכנה ר"ל דאין המכה בעצמו סכנה אלא המכה של סכנה דכיון דהמכה נעשת מדבר שהיה בו סכנה מ"מ אסור ליקח ממנו כנ"ל נכון בכוונתו ודו"ק: בחדושי א"ש אות א' ד"ה תמוה וכו'. הרגיש בזה התו' בסוגיא הביאו הירושלמי בשבת בפ' שמונה שרצים בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים עד שאמר לו הב לי עלין מעבודת כוכבים אבל אמר לו הב לי סתם מביא לו עלין של עבודת כוכבים וזהו סתירה לדברי הירושלמי שהביא רבינו. ונראה דדעת רבינו דודאי היכא דנמצא עלין במקום אחר והביא לו עלין של עבודת כוכבים אינו אסור רק בהזכיר לו שם עבודת כוכבים דאל"ה מותר ואין בזה כלל משום לא ידבק בידך מאומה כיון דיש רפואה בלתי אותן עלים של עבודת כוכבים לא מתחשב זה הנאה אבל היכא דאין כאן רק אותן עלין של עבודת כוכבים אסור אע"ג דהרפואה לא תלי במה שהן עלים של עבודת כוכבים מ"מ כיון דבעת אין לו עלים אחרים מתחשב זה הנאה מעבודת כוכבים והיכא לאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם. ובזה הסברא מחולק רבינו על הרא"ש והמרדכי שהם סוברים דאפילו באינו נמצא עלים אחרים רק של עבודת כוכבים ג"כ מותר כל שלא הזכיר שם עבודת כוכבים ולרבינו אסור וז"ב ועי' בטור סי' קנ"ה שכתב ג"כ כדעת הרא"ש דאפי' באין באותן המין או מאותו אילן מצוי אלא של עבודת כוכבים מותר (כל שלא הזכיר שם עבודת כוכבים כיון שלא תלה ברפואה במה שהן של עבודת כוכבים עי"ש ואתי לאפוקי משיטת רבינו בזה וזקיני הב"ח שהאריך בזה בק"א שלו והשיג על מהרו"ך ולמ"ש דברי מהרו"ך ברורים ופשוטים: בר"ן בד"ה ואני אומר שאם באו וכו' והרא"ה ז"ל כ' דאפשר. עיין במל"מ פ"ה מהל' יסודי התורה שהביא ראיה עצומה לסברת רבינו מסוגית הש"ס פסחים ק"י והמגלה נתח: שם בא"ד המבשל לחולה בשבת שהוא שעה שאין אנו וכו'. עי' בהה"א בית שלישי שער הרביעי ובב"ס שם

ובמשמרת הבית כתב עליו שטעם שיואל בהיתר ביטול עבודת כוכבים אין לו לא טעם ולא ריח דמאי דקאמר דכיון שהוא ביום האסור לנו לבטל לית ביה משום חתנות מדרבה כל שהוא אי אפשר לתולה אלא ע"י עובד כוכבים והעובד כוכבים עושה עמו טובה כ"ש דאיכא אקרובי דעתו טפי עי"ש. ואף שאין זה השגה כ"כ דהרא"ה ביאר טעמו כי טוב דכל דאיכא צד היכרא לא גזרו משום חתנות ומשום כי התירו בהפך בו ישראל וא"כ בשבת מותר כיון דמגוף הביטול נלמוד שהעובד כוכבים מרוחק מישראל שהרי לא התירו הביטול כי אם לו יען שאין לו חלק בשביתת שבת וזה גופו מביא לידי הרחקה ממנו שאין שנאה כשנאת הדת וזהו נראה בירור בכוונת סברתו. מ"מ גם מדברי רבינו מבואר דאינו מסכים עם הרא"ה בזה ולכן יפה כתב הט"ז ביו"ד סי' קי"ג שאין לסמוך על הכרעת הרמ"א שם כדעת הרא"ה. ואף שקו' הט"ז מדבש לק"מ די"ל סברא טובה לחלק בין דבש של עובד כוכבים לביטול העובדי כוכבים ביום שבת ובפרט למה שביארתי טעם הרא"ה בזה לא דמי דבש לזה מ"מ לענין דינא רבו החולקים על הרא"ה בזה ועי' ש"ך פי' קכ"ג נראה שסובר דרבינו מסכים לסברת הרא"ה ודייק כן מלשונו בתשובתו עי"ש ולשון רבינו כאן יראה לעינים שחולק בזה אדבריו ולכן לדינא אסור לבריא במוצאי שבת כשיטת הט"ז הנ"ל:

דף יא ע"ב במתני' ד"ה ויין ישראל כנוס בהן. נ"ב וברמב"ן בחי' כ' דלשמעיתין כמאן דאית לאיסורא בעיניה דמי דהשעור מתקשה מהיין שעמד בו הרבה ומהני לשטיתין וניכר הוא דומיא דחרס הדרייני שבליעת היין גדולה שבו מסייעת בסמיכת כרעי המטה שלו עי"ש ולפ"ז אפי' למאן דאוסר בחרס הדרייני סמיכת כרעי המטה יש לומר דמתיר לשום בו דבר יבש ופירא דדוקא כרעי המטה לסמוך אסור משום דבליעת היין מסייע בסמיכתו אבל נתינת דבר יבש ופירא לא צריך לבליעת היין ומותר. והש"ך ביו"ד ס"ק כ"ג כ' בפשיטות דבחרס שבלוע יין הרבה דמבואר שם בסעיף י"ג דאסור בהנאה דג"כ האסורים לשום בהם שום דבר כגון פירות יבשים עי"ש. ולמ"ש אין זה מוכרח דשומת פירות יבשים אפי' בחרס הדרייני מותר וכמ"ש. אלא מהא דאקשינהו בסוגיא מקנקנים של יין דמותר בהנאה אהא דסמיכת כרעי המטה. ומה קושיא דלהשים יין מותר ולמ"ד לסמיכת כרעי המטה דבליעת היין מסייעת בסמיכת כרעי המטה ומוכרח דאין לחלק בזה. אלא די"ל כתרי טעמא חדא דאפשר דהמקשה לא ידע מהך סברא דהקנקנים ליתא לאיסורא בעיניה ובחרס הדרייני איתא לאיסורא בעיניה ולהכי וודאי דאין לחלק בין סמיכת כרעי המטה לשימת בו ש"ד ומש"ה מקשה מקנקנים ולמה דמחלק התרצן דקנקנים ליתא איסורא בעיניה ובחרס הדרייני איתא לאיסורא בעיניה ממילא יש לחלק בין סמיכת כרעי המטה לשימת בו פרי יבש וכדומה. או י"ל דקושית הש"ס קאי משום דקנקנים משמע דמותר לשום בו יין והוי כרוצה בקיומו ואסור טפי. אלא דלזה יקשה מ"ט קא מקשה למ"ד רוצה בקיומו ע"י ד"א אסור דהא אפי' למ"ד מותר ג"כ אסור להשתמש בו יין וכמו שהקשו התוס' בסוגיא וכיון שפי' התוס' דהקושיא דוקא למ"ד רוצה בקיומו ע"י ד"ש אסור דהיה לאסור בקנקנים ולא מסקינן אסברא לחלק בין להשתמש בו יין או ש"ד ולא קאי הקושיא רק דאסור ברוצה בקיומו ובזה יקשה די"ש לחלק בין סמיכת כרעי המטה לשימת בו ד"א. ועכ"כ או דליתא לסברת הרמב"ן בזה או כמ"ש דהמקשה לא אסיק אדעתיה בחילוק זה רק דלמה דמתרץ איתא לחילוק זה. ובזה נפתחו לי שערי בינה בלשון התוס' בסוגיא שכ' לפי פי' זה משמע דמאן דאסר כל שרוצה בקיומו לכל שום תשמיש ופסקינן הלכתא כמאן דאמר אסור הלכך יש פוסקים דצריך ליזהר שלא לעשות שום תשמיש בכלים הבולעים חמץ בפסח אבל אין נראה לר"ת מדקאמר התם ליתא לאיסורא בעיניה עי"ש. ודבריהם מוקשה מאוד כמ"ש לפי פי' זה ועי' במהרש"א במש"כ וגם דבריו תמוהים למעיין. ועכ"כ נראה דודאי גם הני פוסקים דאסרו היינו רק בשהיה השתמשות מרובה וחשבו להו דהוי כאיסורא בעיניה אלא דמ"מ ניהו דהוי כאיסורא בעיניה וכמו חרס הדרייני דהוי כאיסורא בעיניה וכמו שפי' רבינו שכיון שבליעתו מרובה הוי כאיסורא בעיניה אלא מ"מ ניהו דהוי כאיסורא בעיניה משום דנשתמש ברוב ונבלע הרבה מ"מ הא יש לחלק בין סמיכת כרעי המטה דמסייעת בבליעת היין לשימת בו פירות יבשים וכדומה אלא דהני פוסקים סברי מדאקשינן מקנקנים ע"כ אין לחלק בזה וכמ"ש והיינו דוקא לפי פי' שכתבו התוס' דקושי' הגמ' דוקא למ"ד דרוצה בקיומו ע"י ד"א אסור ואין חילוק בין רוצה בקיומו לצורך היין. מוכרח דאין לחלק בין סמיכת כרעי המטה לשימת בו יין או פירות יבשים אבל אם הקושיא משום דרוצה בקיומו לצורך היין שאני ומקשה בפשיטות גם למ"ד דרוצה בקיומו ע"י ד"א מותר ותו אין מוכרח דאין לחלק בין סמיכת כרעי המטה לשימת בו פירות יבשים ממילא אין לאסור תשמיש כלל ולכן דקדקו התוס' היטב לפי פי' זה. ובא הר"ת לחלוק דמ"מ מדקאמר התם ליתא לאיסורא בעיניה יש לומר דלסברת המתרץ איתא להאי חילוקא בין סמיכת כרעי המטה לשימת בו שאר השתמשות ואם כן לפי המסקנא מותר שאר השתמשות וכמ"ש זה נראה לי נכון בכוונתם וכשתדקדק היטב בדבריהם תמצא הדברים ברורין וקילורין לעינים: סליק

השמטה מגליון אלפס על הרי"ף ממסכת בבא מציעא

דף לט ע"א בנ"י ד"ה הכא נמי לא שנא. דהא תנינן דהיכא דיורד כו' ואפי' מדרבנן משמע דליכא איסורא כלל. דודאי כל מאי דשרי רחמנא בהדיא ואמר ליעבדו הכי כדאמר בשדה האחוזה ש"מ שלחא דהתירא היא לגמרי. עכ"ל הנ"י. וכ"כ התוס' בב"מ דף סד: בד"ה ולא ישכור כו' ובדף ע: בד"ה תשיך כו'. הובאו בחתם סופר חלק יו"ד סי' ק"ו. והט"ז באו"ח סי' תקפ"ח וביו"ד סי' קי"ז ס"ק א' ובחו"מ סי' ב' בד"ה ולא לעבור על ד"ת כו' כתב זאת מסברא דנפשיה דבדבר המפורש בתורה להיתר אין כח לחכמים לאסור והשער המלך ריש הלכות יסודי התורה כתב בשם תוס' הרא"ש וז"ל. הקשה ר"מ מאי קא מייתי למלכי בית דוד הן ודנין אותו מקרא דדינו לבוקר משפט הא בשעה שנאמר הפסוק אכתי לא נעשה מעשה דינאי המלך והיו מלכי ישראל ג"כ דנין מיהו הא לא קשיא דמסתמא כיון שהקב"ה ציוה להם בהדיא לדון לא היו חכמים גוזרים עליהם שלא לדון וכה"ג בפרק איזהו נשך דפריך התם והא כתיב לנכרי תשיך כו' [מדבריו אלו ראיה ברורה דאפי' אם מפורש היתר רק בדברי קבלה ג"כ אמרינן שא"א להם לחכמים לאסור דהא קרא דדינו לבקר משפט דברי קבלה הוא] והשעה"מ דחה זה דהתם שאני דמצוה נמי איכא. והנה מדברי הנ"י אלו ראיה ברורה דאפי' שלא במקום מצוה ג"כ א"א לחכמים לאסור היכא שההיתר מפורש בתורה. ותימה גדולה אהנהו רברבתא אשר מאריות גברו שלא הזכירו דברי הנ"י אלו: ונראה לענ"ד שגם רש"י ורבינו חננאל ז"ל ס"ל סברא זו של התוס' והנ"י. דבביצה דף יב. כתב רש"י בד"ה אלא מדלא איפלוג באבנים כו' ובית הלל אית להו כיון דהותרה לצורך הותרה מן התורה לגמרי אלא רבנן גזור במידי דלא צריך כמו אבנים עכ"ל. וקשיא טובא כיון דע"י מתוך הותרה ג"כ לגמרי מן התורה אפי' שלא לצורך כלל כמו אבנים רק רבנן גזור. א"כ גם אם נימא אין עירוב והוצאה ליו"ט ג"כ אפשר לומר דרבנן הוא דגזור בשלא לצורך כלל יו"ט אטו שבת. ולכך לא פליגי באבנים ועיין מהר"ם שנדחק בזה. לכן נלענ"ד דרש"י ג"כ ס"ל סברת התוס' והנ"י ומעתה כל דבריו אתי שפיר כמין חומר. משום דטעמא דמ"ד אין עירוב והוצאה ליו"ט הוא משום דכתיב מיעוטא ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת. ביום השבת אין ביום טוב לא. וכיון דמיעט קרא בהדיא להתיר ביו"ט אין כח ביד חכמים לאסור כלל אפילו טלטול אבנים. והשתא שפיר פריך רב יוסף לרבה אלא מעתה ליפלגו באבנים. בשלמא לדידי דטעמא דהרי הוא משום מתוך ולא ממעוטי דקרא שפיר דלא פליגי באבנים משום דב"ה מודו ג"כ דרבנן גזרו על טלטול אבנים. אלא לדידך קשה דאמרת אין עירוב והוצאה ליו"ט משום מיעוטא דקרא ביום השבת ולא ביו"ט. א"כ אין כח ביד חכמים לאסור כלל אפי' טלטול אבנים מאחר דשרי קרא בהדיא. א"כ קשה לפלגו באבנים. ובזה מתורץ יפה גם קושית מהרש"א ומהר"ם שי"ף על רש"י ד"ה פליגי כו' שכתב ודב"ע איסור הוצאה ליו"ט מויעבירו קול במחנה כו' וירמיה היה מזהירן על השבתות שהן חמורין כו'. והקשו המהרש"א ומהר"ם שי"ף אמאי לא ניחא ליה לרש"י למימר לפי שיטתו דהשתא נמי נקט ירמיה בשבת אין ביום טוב לא משום דהותרה מן התורה לגמרי הוצאה משום מתוך כו'. ולפי הנ"ל אתי שפיר מאד. דהא ליכא למימר כלל דכוונת ירמיה היה למעוטא י"ט דא"כ לא היה כח ביד חכמים לאסור כיון שהתיר ירמיה בפירוש אלא ע"כ דכוונת ירמיה לא היה כלל ודייק ביום השבת דוקא ולא יו"ט רק כוונתו היה דה"ה ביו"ט דאסור ולכך הוכרח רש"י לפרש שמה שהזהירן על השבתות הוא מפני שהן חמורין והלואי שישמעו. ודו"ק כי הדברים ברורים. ונמצא שגם רש"י ס"ל סברת הנ"י והתוס' והט"ז. והנה מצאתי בעבי"ת חבר להנ"י והתוס' אחד מן הראשון שבראשונים ז"ל הוא ניהו רבינו חננאל. דבר"ה דף כט: גבי הא דתנא דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו יצאת תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה וכתבו התוס' בד"ה רדיית הפת פירש רבינו חננאל רדייה דהכא לאחר אפייה ושרי לכתחלה ורדייה דריש שבת דף ג. דהתירו לו לרדות קודם שיבא לידי איסור סקילה דמשמע דאסור מדרבנן ברודה הפת בעוד שהיא עיסה שהוא כעין לש שמרככו כשרודהו בידו. ובחנם דחק [ר"ת ז"ל] דהך דהכא נמי לא שרי אלא מדאורייתא כו' וכן תקיעת שופר אסור מדרבנן כו' עכ"ל התוס'. ויש לתרץ דברי ר"ח אשר כל דבריו דברי קבלה. משום דס"ל כסברת הנ"י כאן דבמקום שהתירה התורה בפירוש א"א להם לחכמים לאסור. א"כ הוכרח הוא לחלק בין רדייה דהכא בר"ה דף כט: ובין רדייה דריש שבת דרדייה דהכא שרי לכתחלה אפילו מדרבנן דכיון דהתורה מיעטה בהדיא רדיית הפת מקרא דכל מלאכת עבודה. דדוקא מלאכה אסורה אבל לא רדיית הפת ותקיעת שופר שאינה מלאכה רק חכמה. וכיון שהתירתה תורה בהדיא פשיטא דשרי אפי' לכתחלה ומוכרח הוא לחלק ולומר דרדייה דהתם בשבת דף ג: ובדף קיז: היינו רדייה אחרת ולא לחנם נדחק ר"ח ז"ל. וכן תקיעת שופר ס"ל לר"ח ז"ל דשרי לגמרי והא שאסרו חכמים אינו מחמת איסור מלאכה כלל רק בשעת תיובא אסרוהו בשבת משום איסור הוצאה מחמת שהכל חייבים בו שמא מתוך שהוא בהול יעבירנו ד' אמות ברה"ר. ומהש"ס דחולין דף פד: תקיעת שופר בגבולין תוכיח שהביאו התוס' ראיה מזה שתקיעת שופר אסור מדרבנן. אין זה קושיא לפירוש ר"ח מפני שהוא מפרש הש"ס דחולין כמו תירוץ קמא של התוס' שם בחולין ד"ה תק"ש כו' דביו"ט איכא נמי איסור שמא יעבירנו ד"א ברה"ר מפני שאינו לצורך יו"ט כלל. אבל משום תקיעה גופה ליכא איסורא כלל אפי' מדרבנן כיון שהתירה התורה בפירוש. נמצא שגם הר"ח ז"ל ס"ל סברא זו. ולפי זה יש ליישב שפיר דברי הרי"ף דשבת פרק כירה (סי' של"ב) לענין מבשל בשבת. שכתב דכיון דקי"ל בכל התורה היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל וכו' ושמעינן מינה דליתא לדר"י הסנדלר כו' ע"ש שהרעישו ע"ז הרז"ה. והרא"ש בפ' מרובה סי' ו' כתב וקצרה דעתי מהבין דבריו הלא רב אחא ורבינא לא נחלקו בסברת עצמן אלא בפירוש דברי ר"י הסנדלר מדפריך בב"ק דף עא: אלא למ"ד דרבנן אמאי פטרי רבנן כו' ע"ש וכים התלמוד על ב"ק דף עא: ובבאורי הגר"א זצוק"ל באו"ח סי' ש"ח ס"ק א' תירצו משום דכל הסוגיא של הרי"ף לפסוק כר"י הסנדלר עם ר"מ ור"י ליתא רק משום דאוקי הש"ס דב"ק דף עא. חכמים דברייתא כוותיה למ"ד מעשה שבת דאורייתא. אבל למ"ד דרבנן דלדידיה ליכא לאוקמא חכמים דברייתא כוותיה דר"י הסנדלר וודאי דלית הלכתא כוותיה נגד ר"מ ור"י וא"כ שפיר כתב הרי"ף ז"ל דכיון דקי"ל כדברי המיקל דמעשה שבת לא הוה רק דרבנן א"כ ממילא לא קי"ל כר"י הסנדלר הלכך סדרינן לכללין דהלכה כר' יהודה נגד ר"מ. ע"כ דבריהם הקדושים: אבל עדיין קשה להבין דהכתי איך ס"ד דהרי"ף לפסוק כר"י הסנדלר משום דחכמים דברייתא ס"ל כוותיה. דהא נגד זה איכא סתם משנה בחולין דף יד. ובמסכת תרומות פ"ב דלא כר"י הסנדלר כמו שהביא הגר"א בעצמו שם. והסם במתני' ומחלוקת בברייתא קי"ל דהלכה כסתמא דמתני'. ולע"ג:

ולפי הנ"ל ניחא. דהרי"ף ז"ל כרבו רבינו חננאל ס"ל דכל מקום שהתירה תורה בפירוש א"א להם לחכמים לאסור ומעתה קשה מאד למ"ד מעשה שבת דרבנן משום דאמר קרא היא קודש ואין מעשיה קודש איך היה כח ביד חכמים לאסור מה שהתירה תורה בפירוש. וביותר קשה לפי מה שכ' התוס' שם בד"ה היא קודש. דקרא אתי לאפוקי שלא נאסור מעשה שבת משום כל שתיעבתי לך ולכן אתי קרא יתירה להתיר ואיך אפשר להם לחכמים לאסור. בשלמא לר"מ ואפי' לר' יהודה שאינו אסור מעשה שבת רק למבשל גופיה משום קנסא אבל לאחרינא שרי אחר שבת ורק בשבת עצמו אסור כדי שלא יהנה ממלאכת שבת. לדידהו אתי שפיר מפני שאין זה נגד התורה דהא קרא לא מיעט רק שאין מעשיה קודש שתהיה אסור לכל אדם ולעולם כמו קודש ממש. אבל לקנוס להמבשל יש כח בידם שאין זה בכלל ההיתר שהתירה תורה. אבל לר"י הסנדלר דאסיר לכל העולם לעולם כמו קודש ממש קשה דהא קרא אתי לאפוקי בהדיא שאין מעשיה קודש ואיך היה כח ביד חכמים לאסור מעשה שבת כקודש. אלא ע"כ צ"ל דר"י הסנדלר ס"ל דמעשה שבת דאורייתא ולא דריש מיעוטא דהיא קודש ואין מעשיה קודש. וזה הכריחו לו להרי"ף ז"ל לפרש דרב אחא ורבינא אליבא דנפשייהו פליגי אי הלכה כר"י הסנדלר ומעשה שבת אסור מדאורייתא ולא דרשי' היא קודש ואין מעשיה קודש או לית הלכתא כוותיה ומעשה שבת אינו אסור כלל לכל העולם משום דדרשי' היא קודש כו' ואינו אסור רק מדרבנן למבשל כר"מ או כר"י. משום דאי אפשר בשום אופן לפרש דפליגי אליבא דר"י הסנדלר אי אסור לדידיה מדאורייתא או שאינו אסור רק מדרבנן. דהא ר"י הסנדלר א"א לו לסבור כלל דמעשה שבת דרבנן כיון דאסור לכל אדם לעולם וזה סתירה התורה. א"כ נכונים מאד דברי הרי"ף שכתב דכיון דקי"ל בכל התורה דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל א"כ קי"ל דמעשה שבת דרבנן א"כ ע"כ אין הלכה כר"י הסנדלר דהא לדידיה הוה מעשה שבת דאורייתא. וא"כ סדרינן לכללין ר"מ ור"י הלכה כר"י. וכיון שמוכרחים אנו לומר דרב אחא ורבינא על כרחך אליבא דנפשייהו פליגי ולא אליבא דר"י הסנדלר. מעתה מוכרחים אנו ע"כ לדחוק ולפרש דהא דפריך הש"ס שם בב"ק דף עא: אלא למ"ד דרבנן מ"ט דרבנן דפטרי שפירושו כמו שפי' הרמב"ן ז"ל במלחמות בפרק כירה שקושית הש"ס הוא דכיון דלמ"ד מעשה שבת דרבנן לא קי"ל כר"י הסנדלר אי אפשר לאוקמי חכמים דברייתא כוותיה דלא כהלכתא. והגר"א בבאוריו שם והים התלמוד שם כתבו שהרמב"ן נדחק בזה עכ"ל. היינו משום דפשטם דהש"ס משמע דרב אחא ורבינא אליבא דר"י הסנדלר פליגי ומנ"ל להרי"ף ז"ל להוציא כוונת הגמרא מפשטא ולדחוק ולפרש דקושית הש"ס הוא משום שא"א לאוקמי דחכמים דברייתא כר"י הסנדלר ס"ל מאחר דלא קי"ל כוותיה. אבל לפי מ"ש דהרי"ף ז"ל כסברת רבו רבינו חננאל ס"ל וא"כ אי אפשר לפרש כלל דפליגי רב אחא ורבינא אליבא דר"י הסנדלר ורק אליבא דנפשייהו פליגי לפי זה מוכרחים אנו לפרש כן דברי הגמ' כמ"ש הרמב"ן ואין זה בכלל דוחק כיון שא"א לפרש בענין אחר שבקי' לדברי הגמרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה שקושי' הוא מ"ט דרבנן דפטרי כיון שאין הלכה כן מ"ט ס"ל לרבנן דברייתא הכי:

יצא לנו מזה שסברת הט"ז באו"ח סי' תקפ"ח וביו"ד סי' קי"ז ס"ק א' ובחו"מ סי' ב' בד"ה ולא לעבור אשר החתם ספר ובעל שער המלך ז"ל הראו מקור לזה בדברי התוספות מצאנו ת"ל שגם רש"י והנ"י והרי"ף ורבו ר"ח ז"ל ג"כ ס"ל הכי: אמנם יש לתרץ דברי הרי"ף באופן אחר. דלכך היה מוכרח לפרש דברי הגמ' דב"ק כמו שפירש הרמב"ן ולהוציא קושית הגמ' מפשטיה דמשמע דרב אחא ורבינא אליבא דר"י הסנדלר פליגי. דהנה ידוע מה שהאריכו האחרונים ז"ל לחקור בדבר שאינו ראוי מדרבנן אי הוה ג"כ אינו ראוי מדאורייתא. [עי' מל"מ רפ"ז מהל' תרומות ופ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב' ובפ"א מהל' נערה הלכה ה'. ובארצות החיים סי' י"ג בארץ יהודה ס"ק א'. ובספר מלא הרועים ובפרי מגדים יו"ד סי' כ"ח בשפתי דעת ס"ק כ"ז ובחדושי ר"ע איגר שם ע"ז] והנה מצינו להרי"ף ז"ל דס"ל דאינו ראוי מדרבנן הוה נמי אינו ראוי מדאורייתא שהרי פסק בתשובה שהמקדש לפני עדים הפסולים מדרבנן אינה מקודשת כמ"ש הבית שמואל באהע"ז סי' כ"ח ס"ק כ"ב בשמו של הרי"ף ז"ל. ולשיטה זו קשה מאד מאי פריך הש"ס בב"ק שם אלא אי אמרת דרבנן מ"ט דרבנן דפטרי הא מדאורייתא שחיטה ראויה היא. ומאי קושיא. דלמא סברי רבנן דכיון דמעשה שבת עכ"פ אסורה מה לי אם אסורה מדאורייתא או רק מדרבנן מ"מ כיון דסוף סוף אינה ראויה לשום ישראל לעולם ה"ל שחיטה שאינה ראויה. ומאי פריך. [ועי' תוס' ב"ק דף עו. ד"ה שחיטה שא"ר כו'. שכתבו סברא זו וז"ל ודוחק לומר דמדרבנן הוא דאינן נפדין פי' ולכך ה"ל שחיטה שאינה ראויה ע"ש. והרי"ף ס"ל כן לסברא מקויימת] ולכך הוכרח הרי"ף לפרש דקושית הש"ס אמאי פטרי רבנן אינה משום דכיון דמעשה שבת דרבנן ה"ל שחיטה ראויה כיון דהוי מדאורייתא. אלא דקושית הש"ס הוא אמאי פטרי רבנן דכיון דרב אחא ורבינא פליגא אליבא דנפשייהו ומ"ד מעשה שבת דרבנן לא ס"ל הא דר"י הסנדלר א"כ א"א לאוקמי חכמים דברייתא אליביה דלא כהלכתא וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בשבת פ' כירה. ואתי שפיר ג"כ דברי הרי"ף ז"ל מ"מ הדעת נוטה דס"ל להרי"ף כדעת רבו רבינו חננאל ז"ל כנ"ל. ובזה דבריו מבוארים בעזה"י: סליק

עבודה זרה פרק ראשון

פרק א א (א) נחום המדי אומר יום אחד בגליות לפני אידיהן אסור במה דברים אמורים באידיהן הקבועים (ב) אבל באידיהן שאינן קבועין אינו אסור אלא אותו היום בלבד אע"פ שאמרו ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהם (ג) בד"א בדבר המתקיים אבל דבר שאינו מתקיים מותר אף דבר המתקיים לקח או שמכר ה"ז מותר ר' יהושע בן קרחה אומר כל מלוה בשטר אין נפרעין ממנו ושאין בשטר נפרעין ממנו מפני שהוא כמציל מידם: ב לא ישא אדם ויתן עם העובד כוכבים ביום אידו ולא יקל עמו את ראשו (ד) ולא ישאל בשלומו במקום שמתחשב מצאו לפי דרכו שואל בשלומו בכובד ראש. שואלין בשלום העובדי כוכבים באידיהן מפני דרכי שלום. (ה) אומנין ישראל שהיו עושין אצל העובד כוכבים בביתו של ישראל מותר בביתו של עובד כוכבים אסור ר' שמעון בן אלעזר אומר אם היה שכיר היום בין בביתו של ישראל בין בביתו של עובד כוכבים אסור אם היה שכיר קבולת בביתו של ישראל מותר בביתו של עובד כוכבים אסור במחובר לקרקע בין כך ובין כך אסור (ו) בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר ואע"פ שגמר את כליו לפני אידו לא יוליכנו לו ביום אידו מפני [א]ששמח ביתו. (ז) עיר אחת עושה ועיר אחת אינו עושה אומה אחת עושה ואומה אחת אינה עושה משפחה אחת עושה ומשפחה אחת אינה עושה העושין אסורין ושאין עושין מותרין (ח) קלנדא אע"פ שהכל עושין אין אסור אלא לפולחין בלבד: (ט) סטרוניא יום שאחז בו את המלכות. (י) קראטוסם (כ) יום גנוסיא של מלכי עובדי כוכבים יום של כל מלך ומלך הרי הוא כרבים יחיד אפילו יום המשתה שלו ויום שנעשה בו שלטון ר' מאיר אומר אף יום שעמד בו מתליו אסור: ג (ל) יריד [ב]שבתוך הכרך אין הולכין (אותו) לא לאותו הכרך ולא לעיירות הסמוכות לו מפני שהוא כנראה [א] הולך לו ליריד דברי ר"מ וחכמים אומרים אין אסור אלא הכרך בלבד יריד שבתוך הכרך (מ)[ב]אסור חוץ לכרך מותר ושחוץ לכרך אסור תוך הכרך מותר (נ) והחנויות [ג]המוכללת לו מכל מקום הרי אלו אסורות. עובר אדם בשיירה ממקום למקום ונכנס לכרך שהיריד בתוכו ואינו חושש מפני שהוא נראה כהולך ליריד. יריד שנתנה מלכות ושנתנה מדינה ושנתנו גדולי מדינה מותר (ס) אין אסור אלא יריד של עבודת כוכבים בלבד. (ע) הולכין ליריד של עובדי כוכבים ומתרפאין בהן רפוי ממון אבל לא רפוי נפשות (ואין) לוקחין מהן בתים שדות וכרמים [ד]) בהמה עבדים ושפחות מפני שהוא כמציל מידם וכותב ומעלה בערכים כהן מטמא [ג] [ה]להעיד עליהן בחוצה לארץ כשם שמטמא בחוצה לארץ כך מטמא [ד] בבית הקברות מטמא לתלמוד תורה מטמא לישא אשה ר' יהודה אומר אם יש לו ממי שילמד הרי זה לא יטמא ואם לאו ה"ז יטמא ר' יוסי אומר אע"פ שיש לו ממי ילמד יטמא שלא מכל אדם זוכה אדם ללמוד אלא ממי שזכה לו אמרו (פ) על יוסף הכהן שהיה מטמא ויוצא אצל ר' יוסי לציידן. (צ) לא יצא כהן לחוצה לארץ ואפילו לישא אשה אא"כ הבטיחוהו. (ק) תגרין שהקדימו זמנו של יריד או שאיחרו זמנו של יריד מותר אין אסור אלא זמנו של יריד בלבד. ארבע אבקות הן אבק רבית (ר) אבק שביעית אבק עבודת כוכבים אבק לשון הרע. אבק של רבית (ש) לא ישא אדם ויתן בהלואתו של חברו מפני אבק רבית. אבק שביעית לא ישא אדם ויתן) עם העובד כוכבים בפירות [ה] (עבודת כוכבים) מפני אבק שביעית. אבק עבודת כוכבים לא ישא אדם ויתן עם העובד כוכבים ביום אידו מפני אבק עבודת כוכבים. (ת) אבק לשון הרע לא [ז]ישא אדם ויתן בטובתו של חברו מפני אבק לשון הרע. (א) ישראל הולכין ליריד מותר לשאת ולתת עמהן ובחזירה אסור מפני שנהגו בעבודת כוכבים [ו] והעובד כוכבים בין בהליכה בין בחזרת מותר: עובדי כוכבים (ב) ההולכין לתרפות אסור לתת ולשאת עמהן ובחזירה מות' מפני שהוא כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה וישראל בין בהליכה בין בחזרה אסור. לא יטייל ישראל עם שיירה בתרפות (ג) אפילו לצאת אפילו מקדים אפילו מחשיך (ד) אפילו מתיירא מפני עובדי כוכבים מפני ליסטים מפני רוח רעה שנא' (דברים ו) לא תלכו אחרי אלהים אחרים. (ה) ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אם ראית צדיק שיצא לדרך ואתה מבקש לצאת לאותו הדרך הקדים על ידך שלשה ימים או אחר על ידך שלשה ימים כדי שתצא עמו מפני שמלאכי השרת מלוין אותו שנא' (תהלים צא) כי מלאכיו יצוה לך וגו' ואם ראית רשע שיצא לדרך ואתה מבקש לצאת לאותו הדרך הקדים על ידך שלשה ימים או אחר ע"י ג' ימים כדי שלא תצא עמו בדרך מפני שמלאכי שטן מלוין אותו שנאמר (שם קט) הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו. רבי שמעון בן אלעזר אומר (ו) אם יאמרו לך ילדים בנה בית המקדש אל תשמע להן ואם יאמרו לך זקנים סתור בהמ"ק שמע להן מפני שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין וראיה לדבר רחבעם בן שלמה. (ז) שאלו את ר' יהושע מהו שילמד אדם את בנו ספר יוני אמר להן ילמד בשעה שאינה לא יום ולא לילה שנאמר (יהושע א) והגית בו יומם ולילה: ד (ח) מכולם היה מוכר להם חבילה וכמה היא חבילה ר' יהודה בן בתירה אומר כלבונה אין פחות מג' מנין מוכר לתגר או מוכר לבעל הבית אם היה תגר חשוד אסור למכור לו מוכר לו חזירין ואינו חושש שמא [ח]מוכר לעבודת כוכבים מוכר לו יין ואינו חושש שמא מנסכו לעבודת כוכבים (ט) ואם פירש לו אפילו מים ומלח אסור למכור לו מוכר לו תרנגול לבן בין התרנגולין (י) אמר ר' יהודה בד"א בזמן שאמר לו מכור לי תרנגול סתם אבל אם פירש לו מפני שהוא חולה או למשתה בנו ה"ז מותר:

פרק ב א (א) לוקחין מהן בהמה לנסיון ומחזירין להן כל אותו היום וכשם שלוקחים מהן בהמה לנסיון ומחזירין להן כל אותו היום כך לוקחין מהן עבדים ושפחות לנסיון ומחזירין להן כל אותו היום (ב) כל זמן שאתה רשאי להחזיר לישראל אתה רשאי להחזיר לעובדי כוכבים אי אתה רשאי להחזיר לישראל אי אתה רשאי להחזיר לעובדי כוכבים מוכר ישראל בהמתו לעובד כוכבים (ג) על מנת לשחוט ישראל עומד על גביו והעובד כוכבים שוחט. (ד) לוקחין מהן בהמה [ט]לקרבן ואין חושש משום

רובע

אור הגנוז

פ"א [א] שהוא: [ב] תוך הכרך: [ג] להם: [ד] בכ"י ליתא בבית הקברות: [ה] בכת"י ליתא עבודת כוכבים ואולי צ"ל שביעית: [ו] מכאן ואילך מוכר לבעה"ב והכותים בין בהליכה וכו'.

נוסחאות כ"י

א) ששחו: ב) שבאתו הכרך: ג) המכוללות: ד) תי' בהמה ליתא: ה) ולחין: ו) בפדות שביעית מפני אבק ביעית והשאר ליתא: ז) ישיה בטובתן כו': ח) מזבחן:

חסדי דוד

פרק א נחום המדי אומר יום אחד בגליות כו'. בגמ' דף ז ע"ב איתא נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד כו' אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר ע"ש ובפי' מ"ש כאן בגולה י"ל דנחום המדי קבל מרבותיו היינו בגולה שלא היו אדוקין כ"כ בעכומ"ז וכשבא לא"י ושנה משנתו לא קבלוה מניה דבא"י ליכא למ"ד. ומיהו אנן אפי' בגולה לא נקטינן כוותיה אלא כשמואל דאין אסור אלא יום אידם בלבד והיינו באידיהן הקבועין אבל בשאינן קבועין דלא קפדי לעשותן בכל שנה אפי' ביום איד עצמו שרי כדאיתא בגמ' דף י"א והך תנא דלא שרי בשאינן קבועין אלא יום שלפניו אבל לא ביום עצמו לשיטתיה אזיל דאוסר גם בגולה יום שלפניו הלכך בשאינן קבועין לא נחית אלא חד דרגא ומינה דהה"כ נמי דאסור ג' ימים קודם לכ"ע. בשאינן קבועין לא שרי אלא הנהו ג' יומי אבל ההוא יומא אסור אבל בגולה לדידן דלא אסרינן בקבועין אלא ההוא יומא בלבד א"כ בשאינן קבועין כי נחתינן חד דרגא שרי לגמרי. ולא ידענא מ"ט לא ביאר הרמב"ם בפ"ט והטור ומרן בסי' קמ"ח להתיר בשאינן קבועין אבל הדין אמת הוא וכ"כ הש"ך שם וע"ש ברש"י בטעם הדבר. ומיהו מתניתא דהכא מפורשת טפי מהגמ' בתרתי מילי. חדא דהכא נראה בהדיא דביום האיד גופא אפי' בדיעבד אסור וכ"פ הרמב"ם ואידך מ"ש לקח או שמכר מוכרת כשיטת הרמב"ם ורש"י ז"ל במשנה דשייך איסור משא ומתן אפי' לקנות ודלא כר"ת ועי' היטב: הולכין ליריד של עובדי כוכבים כו' ז"ל ולוקחין מהן בתים. ולשיטת רש"י ז"ל ה"ה לכל דבר המתקיים ועי' בלחם סתרים ובחידושי הריטב"א. ומ"ש בפלוגתא דריב"ן ור"י ויוצא אצל ר' יוסי לציידן ט"ס הוא וצ"ל אצל רבו לציידן דמה ענין יוסף הכהן שהיה בזמן הבית אצל ר"י סתם דהוא ר"י בן חלפתא שהיה זמן רב אחר החורבן. וכ"ה הגי' בגמ' וזו היא העיקר: ארבע אבקות הן כו' אבק שביעית לא ישא אדם ויתן עם עובד כוכבים בפירותיו וכו' אבק עבודת כוכבים לא ישא אדם ויתן עם עובד כוכבים ביום אידו מפני אבק כו' והשאר נמחק וכ"ה בדפוס שביניציא וחשיב הנך ד' דשייך בלישנא דמשא ומתן: ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אם ראית צדיק כו' איידי דתנא לעיל איסור הליכה ליריד ואיסור המו"מ עם הרשעים נקט לה הכא דאסור להתלוות עם הרשעים בדרך ולהיפך שהתחברות עם הצדיקים הוא מצוה ואגב דתנא להא תנא נמי הא דרשב"א דטוב יותר ללכת אחרי עצת זקנים ולא אחרי עצת ילדים אע"ג דלאו רשעים נינהו: שאלו את ר' יהושע מהו שילמוד כו'. זו לא מצאתי אבל כיוצא בזה נמצא במנחות דף צ"ט שאל בן דמא את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד וכו' והנה לפי גירסת התוס' דדברי ר' יהושע הם ניחא די"ל דר"י קאי בשיטת רשב"י בברכות דף ל"ה דסובר דברים ככתבן. אבל לנוסחת הגמ' דגו"ס ר' ישמעאל קשה דידיה אדידיה דהא איהו סובר התם נהוג בהם מנהג דרך ארץ ולאו דוקא דברים ככתבן. אבל י"ל דע"כ לא פרי ר"י התם לפסוק מד"ת אלא כדי לעסוק במלאכה לצורך חיי נפש וכדתנן יפה ת"ת עם ד"א אבל לפסוק מד"ת כדי ללמוד חכמה אחרת דלא הויא ליה מידי דהיתרא אוסר וע"ש בתוד"ה לא יהו עליך חובה וכו' ולפי דרכנו למדנו דאם גמיר אותה חכמה כדי להתפרנס בה פשיטא דשרי. דלא גזרו חכמים על השכרת:

אין

מצפה שמואל

(א) נחום המדי. ז: וירושלמי פ"א ה"א. (ב) אבל באידיהן. של"י ועי' ירושלמי עירובין רפ"ט ועי' ירושלמי דמאי רפ"ב כגון הדא סרקיא במסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה יום א' שיכר לכל הימים: ועי' ירושלמי ספ"ח דברכות: (ג) בד"א בדבר המתקיים. ז: וירושלמי פ"א הל"א: (ד) ולא ישאל בשלומו. פי"א הל"ד וגיטין סא. פד: (ה) אומנין ישראל. פ"א הל"א וירושלמי שבת פ"א ועי' תוס' שבת יז: ד"ה אין ומהרש"א שכ' בע"ז לא ידע מאי היא וכן הק"ע בשבת נדחק ולא ראה את הירושלמי הלזה ועי' ר"י מועד קטן פ"ג. (יז.) שהביא דברי בה"ג דקי"ל כרשב"א באבל ובכלל גדול ובלפני אידיהן ומשמע דכל מילי דאבל עבדינן כוותיה והביא שם דברי הירושלמי הלזה: (ו) בעיר אחרת. לכאורה דמי לאבל במו"ק יב. דאסור אף בעיר אחרת דאזלי להתם ואיכא תרדא וכן הקשה בת"ב ואולי בעיר אחרת ששם אינו נוהג כחג. (ז) עיר אחת. ח. וירושלמי הל"ב: (ח) קלנדא. עי' ר"ן פ"ק ועי' ת"ח בזה שהביאו תוספתא זו וע"ש בש"ס ביאור זה וברישא קמ"ל דאפי' משעבדין להמותרין ומ"מ צ"ע בזה ועי' ת"ח בזה שהאריך קצת בסוגיא ועי' רמב"ם פ"ט הל"ה והשגות שם: (ט) סטרוניא. ח: וירושלמי שם: (י) קראטסים. ח. במשנה וגמרא שם: (כ) יום גנוסיא. י. וירושלמי פ"א הל"א: (ל) יריד שבתוך הכרך. יג. וירושלמי פ"א הל"ד ועי' פ"ט הל"ט בהשגות שהביא זה להשיג על הרמב"ם ועי' יו"ד סי' קמ"ט ס"א בזה: (מ) אסור חוץ לכרך. עי' יח: וירושלמי שם ורא"ש פ"ק סימן י"ב: (נ) חנויות המוכנות. יב: וירושלמי פ"א הל"ד: (ס) אין אסור אלא. עי' רא"ש סי' ט' ועי' ירושלמי פ"א: (ע) הולכין ליריד. יג. ועי' ירושלמי פ"א הל"א והל"ד ומ"ק פ"א הל"א ועי' רא"ש כאן סי' י"ב דמשום דבר האבד מותר ועי' מז. לענין רפואה ועי' כל זה יג: ועי' ירושלמי מו"ק פ"ב הל"ד לוקחין בתים מן העובדי כוכבים: (פ) על יוסף הכהן. עי' עירובין מז: (צ) ולא יצא כהן לחו"ל. עי' תוס' יג. ד"ה ללמוד מ"ש מכתובות קיא. ועי' ירושלמי ברכות רפ"ג לענין יוצא כהן לחו"ל ע"ש היטב ועי' ברא"ש הל' טומאה הובא זה לענין טומאה לכבוד רבו ועי' ירושלמי מו"ק פ"ג הל"א ע"ש דמבעיא ליה מהו שילא לדבר מצוה ועי' ירושלמי נזיר פ"ז הל"א מטמא כהן ויוצא לחו"ל ועי' ירושלמי קדושין פ"א הל"ז כהנת יוצאת לחו"ל ועי' ירושלמי סוטה פ"ג הל"ח: (ק) לתגרין שהקדימו. עי' ר"ן ורמב"ן בסוגיא דיריד וביאור דבר זה ע"ש: (ר) אבק שביעית. עי' קדושין כו: (ש) לא ישא אדם ויתן. עי' ו. ומכאן משמע קצת דמשום הרווחה: (ת) אבק לה"ר. ערכין טז. ב"ב קסד: (א) ישראל הולכין ליריד. לג. ועי' ירושלמי פ"א הל"ד ועי' תוס' יג. ד"ה דכוותה והר"ן האריך באיסור דמי עבודת כוכבים: (ב) עובדי כוכבים ההולכים לתרפות. לב. ועי' כט: ועי' לג.: (ג) אפילו לצאת. עי' יו"ד סי' קמ"ט ס"ב בהגה"ה ועי' סמ"ג לאוין סי' י"ד שהביא תוספתא זו וע"ש בפירוש מהרש"ל: (ד) אפי' מתירא. עי' שבת קטז: וכאן דליכא סכנת נפשות ועי' יו"ד סי' קנ"ז ס"ג ועי' שבת פ"ב במשנה דמתירא מפני הלסטים דמוקמינן לה בסכנת נפשות וע"ש: (ה) ר"א בנו של ריה"ג. עי' ילקוט תהלים רמז תתמ"ג ועי' כה: (ו) אם יאמרו לך ילדים. מגילה לא: ונדרים מ. ועי' רש"י שם: (ז) שאלו את ר"י. מנחות צט: ועי' ירושלמי פאה פ"א: (ח) מכולם היה מוכר להם חבילה. יד. וירושלמי פ"א הל"ה: (ט) ואם פירש לו. שם. עי' ירושלמי שביעית פ"ה (ח:) מדין סתם דסתמן מותר בשביעית וע"ש עוד ספ"ה: (י) אמר רב יהודה. שם ושם: (א) לוקחין עי' יד. ועי' ב"ב פח. ודמאי פ"ג מ"ג: (ב) כל זמן דמאי פ"ג מ"ג בורר ומניח שאינו לוקח ע"מ לקנות וכ"כ בתוס' וכ"ה לענין קנין עי' ברפ"ב דבכורות: (ג) ע"מ לשחוט. טו. ושם: וירושלמי פ"א הל"ח וברייתא כר"י ועי' רמב"ם פ"ב מה"ש הל"ד ולר"מ אפילו שחט לפניו אסור וע"ש בהה"מ: (ד) לוקחין מהם בהמה לקרבן. כג: וירושלמי פ"ב הל"ח:

מנחת בכורים

פרק א א יום אחד ולא ג' ימים ולרבנן בגולה ג' ימים ובש"ס לא הוזכר בנחום המדי בגולה (ע"ש ז: וירושלמי פ"א הל"א): אסור. לשאת ולתת המתקיים. שיתקיים ליום החג: ליקח דורון דליקח ממש כדבר המתקיים לכתחלה מותר (רש"י) וי"מ דגם לקיחה אסור לכתחלה ויש מחלקין בין דבר של תקרובת (עי' ירושלמי פ"א הל"א): מותר. דנשא ונתן מותר: אין נפרעין. דשמח לאחר פרעון (ז: וירושלמי פ"א הל"א) שמתחשב. שחשיבות הוא לו: דרכי שלום. ובכובד ראש (כדלעיל עי' רא"ש סימן א') ב עם העובד כוכבים. ביום חג המחובר לקרקע. שמפורסם שהוא של עובד כוכבים: בין כך ובין כך תלוש ומחובר ובלבד בקבולת: שנגמר. ומישראל שמח. משמח: מותרין. לשאת ולתת עמהן: הכל עושין. כל המשועבדין והוא רק מנהג ולכן אינו אסור (עי' ר"ן פ"ק): שאחזו. שתפסו מלכות רומי את המלוכה מן מלכי מקדוניא: קרטסים. שתפסו רומי מלכות פעם שניה: גינוסיא יום הלידה הוי כשל רבים שכל העובדי כוכבים שמחים בו: אסור. לו לבדו: ג הסמוכות לו דרך אותה העיר: ואין הולכין. משום חשדא דעבודת כוכבים שנראה כעובד: המוכנות. שמוכן ליטול המכס ובגמרא הגירסא המכללות לשון כליל ובמשנה המעוטרות דמהני להם וכן מעוטרות בוורד והדס דנהנין מרית (עי' יב:) דפליגי ר"י ור"ל במשנה (שם): מ"א. ודרכו דרך עיר שהיריד שם אינו חושש מפני שהוא הולך ליריד לעבדה דאמרינן דרך שם צריך לעבור מקומו (ר"ף): כפירות עבודת כוכבים שביעית. גזרה משום פירות ישראל והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה: בטובתו. שמתוך שבחו בא לידי גנותו: אסיר. דדמי עבודת כוכבים בידם וביד ישראל אסור: וישראל כיון דאפיק שמא יחזור (ל"ג): לצאת. ע"ד לצאת משם (עי' יו"ד סי' קמ"ט) א"כ לצאת שהוצרך לצאת בשיירה. מקדים. קודם אור היום: הקדים. אף להקדים א' לאחר כדי לצאת עמו: בית המקדש. בעובדא דבבא בן בוטא בב"ב (ד): רחבעם בן שלמה. שתכף בעצת הנערים נתלקה המלוכה כמבואר קרא מלכים א': לא יום. אם יוכל למצוא עת כזה: ד חבילה. הרבה ביחד דלא בעי לעבודתו ואף הותן דאסור למכור לו כמבואר במשנה שפ"ק כגון לבונה הרבה מותר: לתגר. אף מעט מותר: שאינו מוכר לבעה"ב גרסינן. אסור למכור. לעבודה: שמא מוכר. להקרבה דסתמא לאכילה א"כ בחזירין לענין מלאכה דאינו בכלל בהמה: שגזרו שלא למכור גרסינן ואין שם משום מוכר לעבודת כוכבים: מוכר לו. במבקש שהגא תרנגולים אמרינן מדהני לאכילה לבן נמי לאכילה: סתם. אז אסור ללבן לחוד: מותר. דקבעי לאכילה וכן הוא בירושלמי אבל בש"ס בתרנגול סתם מותר למכור לבן בפ"ע ור"י ורבנן פליגי אם אמר לבן ושחור ואמר ר"י אימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן אבל אם אמר זה וזה מותר ואפילו יאמר תרנגול זה וכו':

פרק ב א ומחזירין. ואין בזה חשש איסור מכירה שהרי אינו של"ו כיון דלנסיון לקח: עבדים ושפחות דאסור למכור להן חזרה מותר: לישראל. שעדיין לא קנה מדינא ויוכל לחזור והת"כ מפרש עוד שעתה רשאי להחזיר בשיעור אונאה המבואר פ"ד דב"מ: וישראל עומד ע"ג. ובגמרא מבואר דבהמה

מופר

רובע משום נרבע משום מוקצה משום נעבד (ה) וכשם שאין מוכרין להן בהמה גסה כך אין מוכרין להן חיה גסה ואף במקום שמוכרים להן בהמה דקה אין מוכרין להן חיה דקה רשב״א אומר (ו) מוכרין להן כלבים[א] שגורין חולדות סנאין התולות וקופות דברים המנקין את הבית וכשם שאין מוכרין להם (ז) כך אין מחליפין להם לא רעים ביפין ולא יפין ברעים לא שבורין בשלמים ולא שלמים בשבורין (ח) ר׳ יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות אמרו לו והרי הוא מרביעה והיא יולדת (ט) רבי [א] יוסי בן בתירה מתיר בסוס שאינו עושה מלאכה בשבת שחייבין עליה חטאת[ב] וחכמים אוסרין משום (י) שני דברים משם כלי זיין ומשם בהמה גסה (כ) אין מוכרין להם לא כלי זיין ולא זיין ואין משחיזין להם את הזיין ואין מוכרין להם לא סדין ולא כבלין ולא קולרין ולא שלשלאות של ברזל[ג] : ב אחד העובד כוכבים ואחד הכותי (ל) [ב]מוסרין להם [ג] שדות גזוזות תבואה קצורה ואילנות קצוצין ר׳ יהודה אומר שחת לגוז על מנת שתיגוז תבואה לקצור על מנת שתקצר אילנות לקוץ על מנת לקוצצן. (מ) העולה לסרטיאות של עובדי כוכבים אסור משום עבודת כוכבים דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים בזמן שמזבלין אסור משום עבודת כוכבים ואם אינם מזבלין אסור משום מושב לצים · (נ) ההולך לצטריונין [ד] ורואה את הנחשים ואת החברים מוליון סגילאדין סגילאדה אסור משום מושב לצים שנאמר (תהלים א) ובמושב לצים לא ישב [ה]אלה מדות שמביאין את האדם לידי בטול תלמוד תורה. (ס) העולה לתרטיאות של עובדי כוכבים אם צווח מפני צורך[ד] [ו] מותר (ע)ואם מתחשב ה״ז אסור. היושב[ה] באסטרין הרי זה שופך דמים ר׳ נתן מתיר משום שני דברים מפני שצוח ומציל את הנפשות ומעיד על האשה שתנשא. (פ) הולכין לצטריונין מפני שצווח ומציל את הנפשות ולכרקמים מפני יישוב מדינה ואם מתחשב הרי זה אסור: ג (צ) אין משכירין להם בתים שדות וכרמים ואין נותנין להן אריסות וקבולת בהמה [אחד העובד כוכבים ואחד הכותי] במה דברים אמורים בארץ ישראל ובסוריא משכירין בתים אבל לא שדות כאן וכאן לא ישכיר אדם שדהו לעובד כוכבים דברי ר״מ רבי יוסי אומר אף בא״י משכירין בתים ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו. (ק) כאן וכאן לא ישכיר ישראל את ביתו לעובד כוכבים שבידוע שמכנים לתוכו עבודת כוכבים אבל משכירין להם אוריאות אוצרות ופונדקיות אע״פ שבידוע שמכנים לתוכו עבודת כוכבים משכיר ישראל ביתו לכותי ואינו חושש שמכנים בתוכו עבודת כוכבים (ר) רבן שמעון בן גמליאל אומר בכל מקום (ש) לא ישכיר ישראל [ז] מרחץ לעובד כוכבים מפני שנקראת על שם ישראל ורוחצין בו בשבת ר׳ שמעון[ו] בן אלעזר אומר בכ״מ לא ישכיר ישראל שדהו*) לעובד כוכבים מפני שנקראת על שם ישראל ועושין בה ביו״ט:

פרק ג א (א) מעמידין בהמה בפונדקיות של כותים אפי׳ זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ואין צריך לומר זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ומוסרים בהמה לרועה שלהן ומוסרין לו תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות ולהתיחד עמו (ב) בת ישראל מילדת ומניקה בנה של כותית וכותית מילדת ומניקה בנה של בת ישראל. אין מעמידין בהמה בפונדקאות של [א]עובדי כוכבים אפי׳ זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות שהזכר מביא זכר והנקבה מביאה נקבה ואין צריך לומר זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים. ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן ולא תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות ולהתיחד עמו. בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלתו לעבודת כוכבים אבל עובדת כוכבים מניקה את בנה של ישראל ברשותה בת ישראל לא תילד את העובדת כוכבים מפני שמילדתו[ב]לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים לא תילד את בת ישראל מפני שחשודין על הנפשות דברי ר״מ וחכמים אומרים עובדת כוכבים מילדת את בת ישראל בזמן שאחרים עומדים על גבה בינה לבינה אסור מפני שחשודין על הנפשות מתרפאין מהן (ג) רפוי ממון אבל לא רפוי נפשות לא תחתוך עובדת כוכבים את העובר במעיה של אשה בת ישראל (ד) ולא תשקנה כוס עקרין שחשודין על הנפשות. לא יתייחד ישראל עם העובד כוכבים(ה)לא במרחץ ולא בבית המים(ו)נדבק ישראל עם העובד כוכבים בדרך נותנו לימין ואין נותנו לשמאלו ר׳ ישמעאל בן ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר בסייף מימינו ובמקל משמאלו שניהן עולין למעלה ויורדין בירידה ישראל עולה למעלה ועובד כוכבים למטה לא ישוח שמא ירוץ את גלגלתו וירהיב לו דרך. שאלו להיכן אתה הולך מפליגו כדרך שאמר יעקב לעשו (בראשית לג) עד אשר אבא אל אדני שעירה והלך לו לסוכות. (ז) ישראל המסתפר מן העובד כוכבים רואה במראה מן הכותי אין רואה במראה התירו לבית רבן גמליאל להיות רואין במראה מפני שהן זקוקין למלכות. (ח) ישראל המספר את העובד כוכבים כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו: ב (ט) לוקחין מן העובדי כוכבים ספרים ותפלין ומזוזות ובלבד שהיו כתובין עליהן כתקנן מעשה בעובד כוכבים אחד שהיה כותב ספרים בצידן ובא מעשה לפני חכמים ואמרו מותר ליקח ממנו (י) מוכרין לעם הארץ ספרים תפלין ומזוזות ואין לוקחין תפלין (כ) אלא מן המומחה ואם לקח ממי שאינו מומחה ומצא בידו[ו] שתי כריכות של תפלין בודק ממנו תפלה אחת של יד או של ראש בצבת הראשון וכן בשני וכן בשלישי וכן ברביעי: ג (ל) לוקחין מעם הארץ עבדים ושפחות בין גדולים בין קטנים ומוכרין לעם הארץ עבדים ושפחות בין קטנים בין גדולים ולוקחין מהן בנות קטנות (מ) אבל לא גדולות דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים גדולות ומקבלות עליהן אין נותנין להן בנות לא קטנות ולא גדולות (נ) דברי רבי [ג] וחכמים אומרים נותן לו גדולה ופוסק עמו על מנת שלא תעשה טהרות על גביו (ס) ומעשה ברבן גמליאל הזקן שהשיא את בת בתו לשמעון בן נתנאל הכהן ופסק עמו על מנת שלא תעשה עמו טהרות על גביו רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך שאין כופין את החבר שיעשה טהרות על גבי עם הארץ (ע) ואיזה הוא עם הארץ כל שאינו אוכל חוליו בטהרה דברי ר״מ וחכמים אומרים כל שאינו מעשר: ד (ע)הלוקח עבדים ערלים מן העובד כוכבים ומלן ולא הטבילן (פ) וכן בני השפחות שלא טבלו בין מולין בין ערלין הרי אלו עובדי כוכבים מדרסן טמא ויינם [ד]בגדולים אסור בקטנים מותר(צ)ואיזהו גדול כל[ז]שהוזכר ומכיר עבודת כוכבים ומשמשיה ואיזהו קטן כל שאינו מכיר עבודת כוכבים ומשמשיה רבי יוסי אומר חזקת עבד ישראל (ק) אפילו ערלים הרי

*) נק״ד לכותי

נוסחאות כ״י

א) כופריים(וי״ג שונרין): ב) ורבי אוסרו: ג) ולא ספרים ולא תפלין ולא מזוזות: ד) מרינה: ה) באיסטרטון: ו) ר״ש אומר וכו׳: ז) שנים או שלשה צבתים בודק וכו׳: ח) הזוכר ומזכיר:

אור הגנוז

פ״ב [א] יהודה ב״ב: [ב] מוכרין: [ג] שחת: [ד] ולקרקומין: [ה] הא למדת שמביאין: [ו] מרעה: [ז] מרחצו: **פ״ג** [א] של עובדי כוכבים: [ב] בן: [ג] ר״מ: [ד] מתו:

חסדי דוד

פרק ב אין מוכרין לא כלי זיין ולא זיין (בגמ׳ הנוסחא לא זיין ולא כלי זיין [וכ״ה בכ״י] וזו הנוסחא עדיף טפי דהוה לא זו אף זו. ולנוסחת התוס׳ הוא זו וא״צ לומר זו) כו׳ לא סדין כו׳ אחד העובד כוכבים ואחד הכותי כנ״ל. ואע״ג דכותים לא חשידי על ש״ד וכדאמרינן שם בגמ׳ מ״מ חשידי אלפני עור ואתי לזבוני לעובדי כוכבים: אין משכירין להם בתים שדות וכרמים כו׳. סיפא דמלתא דר״מ ע״כ בשיבוש היא שנוים דמ״ש כאן וכאן לא ישכיר שדהו היינו רישא ממש דאוסר שכירות שדות גם אפי׳ בסוריא וא״כ כל זה הוא יתור נפים. ועוד נראה דודאי יש כאן חסר דחסר דין חו״ל וכי היכי דנקט בדברי ר״י דין חו״ל ממנו נקח שגם בדברי ר״מ תנא הכא ונראה דכנ״ל בחו״ל מוכרין בתים ומשכירין שדות כאן וכאן לא ימכור אדם שדהו לעובד כוכבים והך פלוגתא דר״מ ור״י מתני׳ היא בספ״ק אלא שבא להוסיף כאן איסור כרמים משום שמפקיעם לגמרי מן המעשרות ואפי׳ למ״ד אין קנין לעובד כוכבים להפקיע מ״מ כיון שמכרן לו הרי נחלטים בידו ולא נייח לן לאהדורינהו ומיושב בזה קושית התוס׳. ותו קמ״ל דלא בשכירות לבד גזרו אלא הה״נ בשכירות וקבלנות. ואע״ג דישראל יפריש מחלקו. וגם קמ״ל דאע״ג דיש לישראל חלק בו הלא לא דמי כ״כ למכירה כמו שכירות וסד״א דלא נגזור בהו אטו מכירה קמ״ל. וכן נ״ל דיש למחוק תיבת בהמה וצ״ל אלא וקבלות וקאי על קבלנות שדה כדאמרן. דאילו בקבלנות בהמה דקה תלוי במקומות אי חשודין הם על הרביעה ואי בבהמה גסה פשיטא דאסור כמו שאלה ושכירות דיעשה בה מלאכה בשבת ובל״ז אין זה מענין הך מתני׳ ולכן נראה דל״ג בהמה. וכ״נ מהתוס׳ ד״ה אף במקום דל״ג אף דהביאו התוספתא בנוסחא אחרת:

פרק ג וירחיב לו דרך שאלו להיכן אתה הולך מפליגו כו׳. בגמ׳ איתא שאלו להיכן הולך ירחיב לו הדרך כדרך כו׳ ויותר ליתא. והכא נראה הלשון כפול דהיינו ירחיב לו הדרך היינו מפליגו. וגם בירושלמי הוא כלישנא דתוספתא. ויש לפרש דירחיב לו את הדרך היינו כשהולך דרך ארוכה מכמה ימים אם שאלו כמה פרסאות חושב להלוך ביום זה ירחיב שאם דעתו לילך שמונה פרסאות יאמר לו עשרה דאולי ימתין מלשלוח בו יד עד לבסוף והוא ינוח במלון לסוף שמונה וינצל ממנו וסיפא דמפליגו היינו כשמהלך יום אחד בלבד. ומ״מ אכתי אינו מיושב דפשיטא דהיינו הך דחד טעמא הוא:

מצפה שמואל

(ה) וכשם. טז: וירושל׳ פ״א הל״ו ועי׳ פסחים פ״ד וב״ק פ״ז ועי׳ כאן פ״ב: (ו) מוכרין להם כלבים · עי׳ טו. וב״ק פ: וע״ש בתוס׳ פ״ח הל״ז: (ז) כך אין מחליפין. בכ״מ חליפין כמכירה ועי׳ יו״ד סי׳ רי״ד סל״א ומרדכי פרק המקבל סי׳ שנ״ה ועי׳ ירושל׳ פסחים פ״ד הל״ד כל זה מדין מוכרין להם ויש להעיר מס״ת מבכירה דיעקב שהיה חליפין על מיד עדשים ומ״מ כתיב וימכור ועי׳ רמב״ן שמפרש על התורה והתעורר לומר דהמכירה היה בטעות ודחה זה: (ח) ר״י מתיר. טז. וירושל׳ פ״א הל״ו: (ט) ריב״ב מתיר בסוס. שם ועי׳ תוס׳ שבת נ״ד ד״ה בסוס וכאן ג. ד״ה אלא ועי׳ רמב״ם בהל׳ שבת פ״כ הל״ד: (י) שני דברים. טז. ושם ופסחים פ״ד הל״ג: (כ) אין מוכרין להם. טז: וירושל׳ פ״א הל״ח: (ל) מוסרין להם. יט: וכ:: (מ) העולה לסרטיאות. ועי׳ תוס׳ שם והת״ח הביא ראיה מתוס׳ זו כפירש״י דבמזבלין לא פליגי כדאמר תד טעמא לר״מ ורבנן (נ) ההולך לצטריונין. שם וירושל׳ פ״א הל״ז: (ס) העולה לתרטאות. שם ושם וכר״נ לקמן דמתיר: (ע) ואם מתחשב. עי׳ בש״ס כ: דפריך בשלמא כרקום וכו׳ כאן במתחשב אלא אצטדיכין וכאן נמי במתחשב אסור ועי׳ ת״ח שם בסוגיא: (פ) הולכין לצטריונין. כר׳ נתן הוא ע״ש ומשמע דלר״נ אסור במתחשב ולעיל אמר ה״ז שופך דמים ומשמע אפילו מתחשב א״כ ר׳ נתן מתיר אף במתחשב כן הקשה בת״ב: (צ) אין משכירין כ: וירושל׳ הל״ט: (ק) כאן וכאן. כא. עי׳ תוס׳ כאן דמפרשי בסיפא שאינו קבוע לגמרי וי״מ דבחו״ל מותר הכל ועי׳ יו״ד סימן קנ״א ס״י והביאו תוספתא זו מבמש דאסור אף בחו״ל: (ר) רשב״ג אומר. ירושל׳ ספ״א: (ש) לא ישכור אדם ישראל. כא: וכב. ע״ש. עי׳ תוס׳ כאן ד״ה אריסא ועי׳ חולין ה. שגזרו עליהן ועי׳ דמאי פ״ד בזה: (א) מעמידין. טו: וירושל׳ פ״ב הל״א: (ב) בת ישראל. כ. וירושל׳ שם: (ג) רפוי ממון. כז. וירושל׳ פ״ב הל״ב ועי׳ ירושל׳ נדרים פ״ד הל״ד: (ד) ולא תשקנה. עי׳ שבת קי״א.: (ה) לא במרחץ. עי׳ סי׳ קנ״ג ביו״ד ס״ג בהגה ועי׳ ט״ז שם: (ו) נדבק עם העובד כוכבים. כה: וירושל׳ שם פ״ב הל״א: (ז) ישראל המסתפר. עי׳ תוס׳ כט. שהביא תוספתא זו ועי׳ יו״ד סי׳ קנ״ו ובביאורי הגר״א שם בדינה אם נהגו אנשים לראות במראה ועי׳ ס״ס קפ״ב ועי׳ בהג״א פ״ב: (ח) ישראל המספר. שם ושם הלכה ב׳ וע״ש סוף הלכה ג׳ דברים התירו לבית ר״ג: (ט) לוקחין מן העובדי כוכבים ספרים. גיטין מה: וירושל׳ פ״ב הל״ב וירושל׳ גיטין הל״ד הל״ו: (י) מוכרין לע״ה ספרים. עי׳ ברכות מז: איזה ע״ה (כ) אלא מן המומחה. מנחות מב: ועירובין לז. וע״ש בתוס׳ ד״ה הלוקח והביאו תוספתא זו דלכתחלה אין ליקח רק בדיעבד בדקנין ועי׳ ירושלמי עירובין פ״י הל״א כל הענין: (ל) לוקחין. בלוקחין הוה רבותא יותר דאף גדולים מותר ובמוכר אף קטנים מותר אף בירגיל לטומאת ע״ה ועי׳ תוס׳ סוכה כ. ד״ה אחת ובהגהת הגאון רי״פ וכאן נראה דמזכיר שאינו פשוט קודם ולכן משנה הלשון ועי׳ סמ״ע חו״מ סי׳ ע״ב ס״א בין מעות בין פירות ובחידושי בחו״מ סי׳ כ״ה ס״א בין שיש אחר בין שהוא לבדו שמה כתבתי בזה ג״כ דהמחבר לטעמיה בסימן ע״ב והטור לטעמיה והיינו כפירוש הסמ״ע שרוצה להמתין עד שיבא השני ונקט שאינו פשוט קודם: (מ) אבל לא גדולות. שאשה מורגלת בצרכי הבית ולכן גדולות אסור: (נ) דברי רבי. עי׳ בכורות ספ״ג דבתו של חבר שנשאת לע״ה אי צריכה א״כ לקבל דברי חבירות ולרבי כאן צריכה: ולכן אין מוסרין (בת״ב דתליא בפלוגתא דשם): (ס) מעשה בר״ג הזקן. עי׳ חגיגה ח: וירושל׳ ספ״ב דחגיגה: (ע) ואיזה הוא ע״ה. ברכות מז: ועי׳ תוס׳ גיטין סא. ד״ה איזהו שכתב דאדלעיל קאי דאם אינו מעשר שרי לחכמים להשיא בתו לו שהיא תנהוג בהנהגת הבירות: (ע) הלוקח עבדים. נז. ועי׳ ירושלמי עירובין פ״ט הל״ד גר לענין ייחוס: (פ) וכן בני השפחות. עי׳ רשב״א בתשו׳ בית ה׳ שער א׳ ועי׳ פי״א מהל׳ מ״א וכ״מ שם שכתב דהתוס׳ לאו דסמכא ועי׳ ביו״ד סי׳ קנ״ד ובש״ך שם ס״ק ח׳ ובט״ז שם ס״ק ג׳: (צ) ואיזהו גדול. יו״ד ר״ס קכ״ד ע״ש בב״י: (ק) אפילו ערלים. עי׳ יבמות מח: דאסור לקיים ערל מ״מ מחזקין לעובד כוכבים ומ״ש בפנים הוא פשוט ודין לקיחת עבדים ע״מ למולן מבואר בירושל׳ יבמות פ״ח הל״א:

מנחת בכורים

מותר (טו:): שאין מוכרין. גזירה שמא ישאיל וישכיר ועובד כוכבים עושה מלאכה בשבת: חיה גסה. גרסינן בגמרא: שגורין. מין שנקרא כן: התולים. התולמות. התולים גרסינן בגמרא: המנקין. מן העכברים ובגוונא דליכא איסור סחורה: שאינה יכולה להתרפאות ולא ישחא ולא גזרינן אטו שלמה: ויולדות. ומשהא וגזרינן: בסוס. דלרכיבה הוא ואינו עושה מלאכה דחי נושא עצמו וליכא גזרה דשאלה: כלי זיין. שמלמדו להרוג: בהמה גסה. כשמזיקין מטחינו ברחיים: זיין. סייף ורומח: כלי זיין. בית יד: סדין. לשום בו את רגליו שלא יברח: ב ה״ג שחת גזוזה. ואין בו משום איסור מכירה במחובר (כ:): ע״מ. אפי׳ במחובר מותר וכולהו בבי נריכי כמבואר בגמרא (שם): שמזבלין. מתהספין שמה כמו שפעם יזבלני אישי ויש מפרשים מזבלין מזבחין [ובכ״י הגי׳ מזבחין]: מוליון. מיני שחוק: שצוות ומציל. אם רוצין להרוג: מתחשב. נמנה עמהם: באסטרין. מקום שהורגין נפשות בהם: שופך דמים. במתחשב עמהם וכן הגירסא בירושלמי ובש״ס מפני מושב לצים וא״כ אף באינו מתחשב אסור: ולכרקמין. לחזק חומת העיר: שלא יתחשב. להיות נמנה במספר הנבחא וי״מ לחזקם על המצור: לצרטיונין. והוא אסטדין ולעיל איתא כתנא דאסור וכאן לר״נ ומשמע דאף במתחשב מותר: ג אין משכירין. גזרה משום מכירה: וקבולת בהמה. כמבואר בריש בכורות משום הפקעת בכורה והרב מור״ד ז״ל מפרש בהמה כמו בהם וקאי על השדות וכרמים כשם שאין מוכרין ומשכירין כך אין נותנים אותן באריסות וקבולת: ובסוריא. דהוי כיבוש יחיד ולא חשיב כא״י ממש בהשכרת דבתים לא גזרו אטו מכירה אבל בשדה דאיכא נמי הפקעה בתרומה ומעשר גזרינן: וכאן וכאן. א״י וחו״ל וי״מ ארץ ישראל ובסוריא אבל חו״ל מותר הכל: לעובדי כוכבים. ביעשה המלאכה בשבת: עבודת כוכבים. גרסינן: ביו״ט. כותי לא נייח לישראל ועושה מלאכה בחה״מ שהוא מלווה ועובר בלפני עור אבל עובד כוכבים לייתי והך שנקראת הוא עוד טעם דלכן אסור דנקרא על שם ישראל (עי׳ כב.):

פרק ג א מעמידין. ואין חוששין לרביעה בעובד כוכבים: להתיחד. ואין חשוד למשכב זכור ולסריגה: שזכר מביא זכר מרביע: נקבה לנקבה. נראה דגרסינן שזכר מביא נקבה ונקבה מביאה זכר. שנקבה באה אצל זכר ונרבעת מן הבהמה וכן זכר מרבע לבהמה ובזכר בלא״ה חיישינן לרביעה ואגב נקבה נקיט: ריפוי ממון. בהמתו: להתיחד. כמה פוסקים רחילה בלבד אסור וגרסינן לא ירחן: ויחוד בכ״מ אסור: לא תחתוך. במקשה לילד: לימין. והישראל בשמאל במקום שהסייף שם וכשירצה לקחנו לא יניחנו ישראל ובמקל הוא בימין ולכן הוא בהיפך: למעלה. דמי שהוא מעלה גובר את חבירו: וירהיב לו דרך. כגון שאלו וכו׳ יאמר שילך למרחוק עמו כדי שיחשוב שעדיין יש לו פנאי לסורגו: במראה. דנראה כאדם חשוב ולא יזיקנו ואין בו משום תשם לא ילבש גבר: התירו. בלא תספורת: שהגיע. שמניח זה: ב מן העובדי כוכבים. מוקמינן בגיטין בגר שחזר מחמת יראה דאף כתיבה מותר אבל עובד כוכבים ממש פסול כתיבתו ולקוחה ממנו איכא למ״ד קורין ואיכא למ״ד אין קורין: לע״ה. ולא חיישינן לגזולה א״נ משום גוונא דלוקחין נקט: או של ראש. בעירובין (לז:) איתא בודק א׳ של יד ושתים ש״ר או שתים ש״ר ואחד של יד וכן ברביעי כיון דבצבת הן אמרינן מתרי ותלתא גברא זבין וצריך כל צבת בדיקה. צבת הוא זוג זוג עי׳ גמרא שם: ג לוקחין עבדים. ולא חיישינן שמא יוזגל בטהרות: ומוכרין לע״ה. אף שלא יהיה זהיר במצות דהוי כמוכר לכותי וקיי״ל דיוצא לחירות כדלקמן: לא גדולות. דלא תשמע לו ליזהר בטהרות: ומקבלות. דברי חבירות להיות נזהר בטהרות כמבואר במס׳ דמאי: להן בנות גרסינן. לא קטנות שמא תעשה טהרות אצל ע״ה והע״ה יטמא ברוק פיו דטמא מהשם זב וזבה והיינו עושין טהרות אצלו כמבואר סוף פרק א׳ דדמאי בתוספתא: בר״ג. היה אוכל חולין בטהרה ומטפחתו מדרס לטומאה כמבואר בספ״ב

הרי אלו כנענים עד שיודע בהן שהן בני שפחות שלא טבלו חזקת עבדי א) כותים מולין הרי אלו כותים ערלים הרי אלו עובדי כוכבים עד שיודע שהן בני שפחות כנעניות חזקת עבדי עובד כוכבים אפילו מולין הרי אלו עובדי כוכבים: ה (ר) לעולם מלין את העובד כוכבים לשם גר ועובד כוכבים לא ימול את ישראל מפני שחשודין על הנפשות דברי ר"מ וחכ"א עובד כוכבים מל את ישראל בזמן שאחרים עומדין על גביו בינו לבינו אסור מפני שחשודין על הנפשות. (ש) ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול את ישראל מפני שהן מלין לשם הר גריזים דברי ר' יהודה אמר לו ר' יוסי היכן מצינו מילה בתורה שאינה לשם ברית אלא ימול לשם הר גריזים (ת) עד שתצא נפשו ומוכרין להם ונותנין להם (א) מתנת חנם במה דברים אמורין בזמן שאינו מכירו או שהיה עובר ממקום למקום אבל אם היה שכנו או אוהבו הרי זה מותר שאינו אלא כמוכרו לו. כתוב[ס] אומר לא תכרות להם ברית [ו] ולא תחנם אם ללמד על הברית הרי ברית אמור אלא למה נאמר לא תחנם מלמד שאין נותנין להם מתנת חנם:

פרק ד א (א) המוכר עבדו לעובד כוכבים הרי זה יצא בן חורין וצריך גט שחרור מרבו הראשון ר' שמעון בן גמליאל אומר במה דברים אמורים בזמן שלא כתב לו אונו אבל כתב לו אונו זה הוא גט שחרורו בין שמכרו לו בין שנתנו לו במתנה יצא בן חורין ב) שמא יצא לרשות שאינה רשות ג) להן עליו (ב) אם עשה עליו העובד כוכבים נימוסות יצא בן חורין ואם לאו לא יצא בן חורין נטלו בחובו או שנפל לו בסיקריקון יצא בן חורין ירש עבדים מן העובד כוכבים עד שלא באו לרשותו מותר למוכרן לעובד כוכבים משבאו לרשותו אסור למוכרן (ג) וכן אתה אומר ביין נסך עד שלא בא לרשותו דמיו מותרין משבא לרשותו דמיו אסורין. ישראל ועובד כוכבים שלקחו מקח (ד) בשותפות וחזר ולקחו מקח אחר בשותפות לא יאמר לו טול אתה דברים שבמקום פלוני במקח ראשון ואני דברים שבמקום פלוני במקח שני אבל אומר לו טול אתה דברים שבמקום פלוני ואני דברים שבמקום פלוני במקח ראשון טול אתה דברים ואני דברים שבמקום פלוני במקח שני: ב (ה) המוכר עבדו בחוצה לארץ יצא בן חורין וצריך גט שחרור מרבו שני רשב"ג אומר פעמים יוצא פעמים אינו יוצא כיצד אמר לו אני פלוני בן פלוני מוכר אני עבדי פלוני לפלוני אנטיוכי יצא בן חורין לפלוני אנטיוכי השרוי בלוד לא יצא בן חורין ירשו עבדים בחוצה לארץ עד שלא באו לארץ מותר למכרן לחוצה לארץ משבאו לארץ אסור למכרן לחוצה לארץ. (ו) עבד שברח בחוצה לארץ אין רבו רשאי למוכרו יצא עבד עם רבו לסוריא לפיכך אם מכרו שם (ז) הרי זה מכור עבד שיצא עם רבו ע"מ לחזור כופין אותו לחזור ע"מ שלא לחזור (ח) כופין אותו שלא לחזור בא מחו"ל ע"מ לחזור אין כופין אותו לחזור שלא לחזור כופין אותו שלא לחזור: ג המוכר עבדו ליריד של עובדי כוכבים (ט) דמיו אסורין ויוליך לים המלח וכופין את רבו שיפדנו (י) אפילו מאה בדמיו ויוציאנו לחירות (כ) נמצאת אומר הנושא ונותן ביריד של עובדי כוכבים בהמה תיעקר כסות וכלים ירקבו ומעות וכלי מתכות יוליך הנאה לים המלח. פירות את שדרכו לישפך ישפך לישרף ישרף ליקבר יקבר ר' יוסי ז) אומר עבודת כוכבים (ל) שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף היא נעשית זבל שנאמר (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם וגו' אמר להן ר' יוסי הרי הוא אומר (שם ט) ואת חטאתכם אשר עשיתם וגו' אמרו לו משם ראיה (שמות לב) ויזר על פני המים וישק את בני ישראל מלמד שבדקן כדרך שבודקין את הסוטות אמר להן רבי יוסי הרי הוא אומר (ש"ב ה) ויעזבו את עצביהם [א] אמר להן רבי יוסי הרי הוא אומר (מ"א טו) וגם מעכה אם אסא המלך ויסירה מגבירה אשר עשתה מפלצת וגו' אמרו לו משם ראיה (שם) ויכרת אסא את מפלצתה וגו' אמר להן ר' יוסי הרי הוא אומר (מ"ב יח) וכתת נחש הנחושת וגו' אמרו לו וכי עבודת כוכבים היה והלא משה עשאו מלמד שטעו ישראל אחריו עד שבא חזקיה [ס] ובנו:

פרק ה א (א) אין אוצרין בארץ ישראל דברים שיש בהן חיי נפש כגון שמנים יינות וסלתות ופירות אבל דברים שאין בהן חיי נפש כגון כמון ותבלין הרי זה מותר ואוצרין שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית במה דברים אמורים בלוקח מן השוק אבל בכונס בתוך ביתו אפילו עשר שנים מותר (ב)[א]לאלתר (ג) ובשנת בצורת אפילו חרובין לא יאציר מפני שמטיל מארה בשערים (ד) אין משתכרין בתבואה [ס]אבל משתכר ביין ובשמן וקטניות אמרו על ר' אלעזר בן עזריה שהיה משתכר ביין ובשמן כל ימיו (ה) אין מוציאין מסוריא דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות רבי אומר אומר אני שמוציאין יין לסוריא מפני שממעט את התפלה וכשם שאין מוציאין לסוריא כך אין מוציאין להפרכיא (ו) ר' יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא: ב (ז) ישרה אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים ולא בחו"ל אפי' בעיר שכולה ישראל מלמד שישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל מצות שבתורה. והקבור בארץ ישראל כאילו הוא קבור תחת המזבח. (ח) לא יצא אדם לחוצה לארץ אא"כ היו חטין סאתים בסלע אמר רבי שמעון במה דברים אמורין בזמן שאינו מוצא ליקח אבל בזמן שמוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא וכן היה ר"ש אומר אלימלך מגדולי הדור ומפרנסי צבור היה ועל שיצא לחוצה לארץ מת הוא ובניו ברעב (ט) והיו כל ישראל קיימין על אדמתן שנאמר (רות א) ותהום כל העיר עליהן מלמד שכל העיר קיימת ומת הוא ובניו ברעב. (י) הרי הוא אומר (בראשית כח) ושבתי בשלום אל בית אבי שאין ת"ל והיה ה' לי לאלהים ואומר (ויקרא כה) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים כל זמן שאתם בארץ כנען הריני לכם אלוה אין אתם בארץ כנען [ג] איני לכם לאלוה וכן הוא אומר (יהושע ד) כארבעים אלף חלוצי הצבא ואומר (שם ב) כי נתן בידי את יושבי הארץ וגו' וכי עלתה על דעתך שישראל מכבשים את הארץ לפני המקום אלא כל זמן שהם עליה ס) כולה נכבשה אינן עליה כולה אינה נכבשת (כ) וכן דוד אמר (ש"א כו) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' וגו' וכי תעלה על דעתך שדוד המלך עובד עבודת כוכבים אלא שהיה דוד דורש ואומר כל המניח את ארץ ישראל (ל) בשעת שלום ויוצא כאילו עובד עבודת כוכבים דכתיב (ירמיה לב) ונטעתים בארץ הזאת באמת ו) אינן עליה אין נטועין לפני באמת לא בכל לבי ולא בכל נפשי. ר' שמעון בן אלעזר אומר (מ) ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן כיצד עובד כוכבים שעשה משתה לבנו והלך וזימן את כל היהודים שבעירו אע"פ שהן אוכלין משלהן ושותין משלהן (נ) ושמש שלהן עומד ע"ג עובדי עבודת כוכבים הן שנא' (שמות לד) וקרא לך ואכלת מזבחו: ג (ס) אלו הן עורות לבובין כל [ד] הקרוע כנגד לבן ועשה כמין ארובה אבל אם היה משוך הרי זה מותר (ע) הכבשין ושלקות של עובדי כוכבים שדרכן לתת בהן יין וחומץ (פ) וחרס הדריני אסור בהנאה דברי ר"מ וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה זיתים השלחים הנמכרים על פתחי מרחצאות אסורים באכילה ומותרין בהנאה ר' יוסי אוסרן אף בהנאה מפני שמזלפין עליהן חומץ כדי שיהו (צ) חולצין את גרעיניהן: ד (ק) הדרורין *) והקרבות של עובדי כוכבים ויין ישראל בהן אסור בשתיה ומותר בהנאה העיד שמעון בן גודיא לפני בנו של רבן גמליאל משם רבן גמליאל הזקן שמותר בשתיה ולא הודה לו. (ר) נודות העובדי כוכבים רבן שמעון בן גמליאל אומר משם ר' יהושע בן קפוסיי אין עושין ז) שטיחין לבהמה נודות העובדי כוכבים גרודין מותרין חדשים זפותין אסורין עובדי כוכבים עובדים (ש) ח) ורוכבים וישראל עומד על גביו כונס לתוכו יין ואינו חושש

קנקנין

*) נק"ד הגירסא סדרורין.

נוסחאות כ"י

א) כהנים: ב) ואם לאו לא יצא בן חורין: ג) לוה עליו מן הכנעני אם עשה כו': ד) יהודה: ס) כאלו היא מכובשת הא אינן עליה כאלו אינה מכובשת: ו) בכל לבי ובכל נפשי כל זמן שהן עליה כאלו נטועין הן לפני באמת בכל לבי ובכל נפשי הא אינן עליה כאלו אינן כו': ז) אותן אלא: ח) ווופתין:

אור הגנוז

[ס] אחד: [ו] וכתיב: פ"ד [א] אמרו לו משם ראיה כדרך וישרפו באש: [ס] ובנוו פ"ה [א] לאצר: [ב] אפילו מתמסכן: [ג] כביכול: [ד] שקדור ובכ"י שנקוב:

חסדי דוד

פרק ד המוכר עבדו לעובד כוכבים ה"ז יצא ב"ח כו' בד"א בזמן שלא כתב לו אוני כו' ובגמ' מפרש מאי אונו שכתב לו לכשתברח ממנו אין לי עסק עמך ואע"ג דהדר אמרי' דהאומר אין לי עסק בה אוי ידי מסולקת הימנה לא אמר כלום כתבו הריטב"א והרשב"א דהאי עבד דיש לו יד לזכות בעצמו משא"כ בשדה ומיהו הפוסקים פסקו כת"ק דצריך גט שיחרור: עבד שברח מחוץ לארץ אין רבו רשאי למכרו כנ"ל וכ"ה בגמ' ולאו דוקא למכרו לאחרים אינו רשאי אלא אפי' רבו אין רשאי להשתעבד בו וכופין אותו לשחררו ונותן לו שטר על דמיו כדאיתא שם בגמ'. וסיפא נ"ל עבד שיצא עם רבו לחו"ל ע"מ לחזור כופין אותו לחזור. ע"מ שלא לחזור הוא"ל ומדעתו יצא איבד את זכותו הלכך אין כופין אותו לחזור. בא מחו"ל לארץ ע"מ לחזור כמי שלא בא דמי הלכך אין כופין אותו שלא לחזור (שהרי ע"מ כן בא) אבל אם בא ע"מ שלא לחזור כופין אותו שלא לחזור. ועי' ברמב"ם פ"ח הלכה ט':

פרק ה אין מוציאין מסוריא כו'. בגמ' שנויה בסגנון אחר והכי תניא אין מוציאין פירות מא"י דברים שיש בהם ח"נ כגון וכו' ריב"ב מתיר ביין מפני שממעט את התיפלה וכשם שאין מוציאין מהארץ לחו"ל כך אין מוציאין מא"י לסוריא ור' מתיר מהפרכיא להפרכיא וע"ש ברשב"ם ומ"מ אינו מוכרח להחליף שמות

מצפה שמואל

(ר) לעולם מלין. כז:: (ש) ישראל מל את העובד כוכבים. כז. ועי' ירושלמי יבמות פ"ח הל"א בזה: (ת) עד שתצא נפשו התו"ח שם הזכיר זה: (א) מתנת חנם. כ. ועי' תוס' שם ד"ה ר"י ועי' רמב"ם פ"י מהל' עבודת כוכבים הל"א: (א) המוכר עבדו כו'. גיטין מג: וירושל' גיטין פ"ה הל"ג והל"ו וע"ש מדין המוכר עבדו לעובד כוכבים: (ב) אם עשה נימוסות. שם ושם: (ג) וכן אתה אומר. קדושין יט: ועי' ירושל' דמאי פ"ו: (ד) בשותפות. ברישא משום דהוה דרבנן ועי' קדושין שם: (ה) המוכר עבדו בחו"ל. מד: וירושל' גיטין פ"ג הל"ו כל זה וכן דין דאנטיוכי: (ו) עבד שברח. גיטין מד. ושם ועי' בפ"מ שם שמגיה בזה: (ו) ה"ז מכור. עי' גיטין שם דהם אין דעתו לחזור איבד זכותו: (ח) כופין אותו שלא לחזור. בפנים פירשתי על הרב שאין העבד כופהו לחזור דהעבד בע"כ הוא בחו"ל ואולי נגיס אין כופין אותו שלא לחזור וכ"ה בש"ס שם. ועי' ירושל' גיטין פ"ד הל"ו וגרסינן ע"מ שלא לחזור אין כופין שלא לחזור: (ט) דמיו אסורין. עי' מד. המוכר ביתו וכו': (י) אפי' מאה. עי' בכורות ג.: (כ) נמצאת אומר הנושא ונותן. יג. ובשקלי מייתי כספא ועי' לעיל פ"א וכן בש"ס: (ל) שוחק. מד. וירושל' פ"ג הל"ג ועי' מח: תוס' ד"ה התם: (א) אין אוצרין. ב"ב צ.: (ב) לאלתר. על עשר שנים ביחד ובש"ס שם ל"ג זה: (ג) בשנת בצורת. עי' חו"מ סי' רל"א סכ"ד: (ד) אין משתכרין צא:: (ה) אין מוציאין מסוריא. בש"ס גרסינן לסוריא וכאן אולי סבר כי שמיה כבוש: (ו) רבי מתיר בפרכיא. גרסינן שם נ: ועי' גיטין ח: דרבי סבר כבוש יחיד שמיה כבוש ואפ"ה בסוריא פשיטא דמוציאין ועי' רמב"ם פי"ד מהל' מכירה הל"א וברש"י פירש כמ"ש בפנים: (ז) ישרה אדם. כתובות קי: וירושל' פי"ב הל"ג שם וכלאים פ"ט הל"ד בשבח א"י ועי' רמב"ן בפירוש התורה ס"פ אחרי הביא תוספתא זו והאריך שם הרבה בשבח א"י ועי' ירושלמי דמאי פ"ב הל"י לענין חבר שיצא לחו"ל אין דוחין אותו מחבירותו ע"ש ועי' ירושל' שביעית פ"ד בסופו ריב"ח מנשק לכיפי דעכו: (ח) לא יצא אדם. ב"ב צא. ועי' תוס' שם ועי' לח"מ פ"ה ממלכים הל"ט וכ"מ שם: (ט) והיו כל ישראל. עי' ב"ב צא. ושם ליתא זה ומפני כך נדחק המהרש"א מהו שנאמר ולפי דהכא א"ש שנאמר כל העיר וכי כל קרתא מתבהלין על נעמי עלובתא כדאיתא במד"ר פר' זו ובירושלמי פי"א דכתובות הל"א לרן אמר שכל העיר קיימין וזה ג"כ מאמר ר"י שם שבאותו היום מתה אשתו של בועז ובאו כל העיר לנחמו והיינו נמי פירוש דכל העיר כמבואר במד"ר ובירושלמי שם ולתנם נדחק המהרש"א בח"א וזה ברור: (י) הרי הוא אומר. עי' כתובות קי: (כ) וכן היה דוד אומר. שם ועי' ירושל' שביעית ספ"ד ריב"ח מנשק לכיפי דעכו ועי' ירושל' דמאי פ"ב (הל"י) לענין חבר שיצא לחו"ל אין דוחין מחבירותו ע"ש בשם רבי יוחנן ועי' כתובות פי"ב כהל". לענין א"י ועי' ירושל' סוף כתובות לענין ישיבת א"י: (ל) בשעת שלום ויוצא גרסינן: (מ) ישראל שבחו"ל. ח. וירושל' שם: (נ) ושמש שלהן גרסינן: (ס) אלו הן עורות לבובין. לב. וירושל' פ"ב הל"ג: (ע) הכבשין והשלקות. לה: ואסורין רק באכילה ע"ש דבידוע דדרך לתת יין אסור בהנאה וע"ש לח: וירושל' פ"ב הל"ג: (פ) וחרס הדרייני. ע"ש וירושל' פ"ב הל"ג ועי' דף יט:: (צ) חולצין את גרעיניהן. עי' ספ"ב: (ק) הדרורין. לב: (ר) נודות העובדי כוכבים. לג. וירושל' פ"ב הל"ד ועי' יו"ד סי' קל"ס ס"א וע"ש בב"י שיטת רש"י והר"ן: (ש) ורוכבן. עי' לג. ותוס' שם שהביאו תוספתא זו:

מנחת בכורים

בספ"ב דחגיגה לכן הזהיר בגה תעשה על גבו טהרות וכן בסיפך מהני התנאי: ה ואין נותנין להן גרסינן. כמוכרו. שמקבל ממנו הנאה:

פרק ד א אונו. הראשון כתב לו לכשתברח אין לי עסק עמך זה הוי כשחרור: שהרי גרסינן. שאין רשות עליו כלומר שאין להישראל רשות עליו ויצא מרשותו א"נ גרסינן שאינה רשות: הלוה עליו גרסינן: נימוסית. שיהא שלו אם לא יפרענו א"כ הוי כמכירה: לא יוצא. גרסינן: בסיקריקון. בחזקה: לא יוצא. גרסינן: בשותפות. והיו דברים אסורים בתוכו מקח נגד מקח אסור דהוי כמכירה דחליפין דפי' למכירה אבל באותו מקח גופא היתר נגד איסור מותר וס"ל דיש ברירה ובקדושין (יט:) משמע דאסור וכן בירושלמי פ"ג דדמאי והיינו כמ"ד אין ברירה ולדידיה גם באותו מקח אסור (ועי' תוס' קדושין ד"ה תלפו וכאן סד"י ותוס' שם): ב בחו"ל. קנסוהו: אנטוכי יצא. דמסתמא יוליכו שם והוא חו"ל אבל שרוי בלוד לא: אין רשאי למוכרו. דאף דהעבד בחו"ל מ"מ אין למוכרו: יצא העבד לפי גרסא זו גרסינן יוצא שיוצא לכתחלה ובגיטין (מד.) מבואר דיצא בדיעבד ולא גרסינן לפיכך אלא גרסינן אם מכרו: מכור. שהרי נתרצה להיות בסוריא שהוא בחו"ל: ע"מ לחזור. לא"י: כופין אותו דאין העבד מחויב לדור בחו"ל: שלא לחזור. אין העבד יכול לכפות לרב לחזור כיון שיצא מדעתו רק העבד בע"כ הוא בחו"ל: בא מחו"ל. לא"י: אין כופין. שהרי מתחלה כופו לעלות לא"י דהכל מעלין ואין הכל מוציאין: כופין להרב וכ"ש הוא מדינא דלעיל: ג של עובדי כוכבים. ואיכא דמי איסור (עי' שם יג.): אמרו לו. גרסי': את העגל. והשלך עפרו אל הנחל היורד מן קדרון אלמא שיטיל לים וכש"ם איתא דהשיבו נחל קדרון אינו מגדל למ"ס: עצביהם. וכתיב וישאם והיינו זורה לרוח ורבנן ס"ל דשרפן וכן הוא בש"ס להדיא: מפלצת. וישלך לנחל קדרון ויכרות. בד"ה כתיב סיפא דקרא דשרף: נחושת ושחק אלמא מהני שחיקה: והעבירו. גרסינן דמשה עשאו משלו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא לפי שטעו ישראל לכן העבירו:

פרק ה א ואוצרים ג' שנים בכל דבר: מכונס. שהפירות מכונס מבדהו: יין. כרבי לקמן דמוציאו לחו"ל למעט התיפלה ואין קפידה לאצור ובשמן באתרא דשכיח משחא וכן בקטניות דבר שאינו צורך ח"נ: בסוריא. גרסינן מהפרכיא. אחרונה שבא"י להראשונה שבסוריא דקרוב זה לזה ולא חיישינן לייקר מחמת זה ודברי רבי ור"י נחלפו כאן כמבואר בש"ס ושם גרסינן ריב"ב: ב כל המצות. כולן ילפינן לה מקרא כתובות (קי"א): סאתים בסלע דהוי יוקר: חלוצי צבא. נאמר במסעי ועברו כל חלוץ צבא לפני ה' למלחמה מהו לפני ה' אלא כיון שיעברו המה לפני ה': ונתן בידו. ה' אומר כן וכי הישראל צורך ה' מתפסים: כאילו נכבשה. גרסינן לפני ה' שם' עליה בזמן שישראל עליה: ושמש להן. שמש ישראל: ג לבובין. דאסור בהנאה כמבואר במשנה: ארובה. מרובע דנעשה לעבודת כוכבים: משוך. באורך: הדריני. אדריינוס קיסר שהיה לו כ"ת במלחמה שבא תרסן ליין ושורין והמים נעשו כעין יין: דברי ר"מ. לפי הש"ס לא פליגי אלא במורייס ובכבשים ושלקות לכ"ע מותר ובחרס הדרייני לכ"ע אסור כמבואר במשנה ואולי ט"ס כאן בתוספתא: השלהין. שגרעיניהם נשמטים ונותנין מים עליהם: אסורין באכילה. ובמשנה מבואר מותרין באכילה: ד הדרורין. לגינים קטנים: והקרבות. הריקבאות גרסינן של עור: גרודים. שאינם זפותים כחדשים: זפותים. שמזלפין יין בזפת וישנים אף אינם זפותין אסורין: ורוכבים כמו רבה שיתיך הזפת וישראל

(ת)קנקנין של עובדי כוכבים חדשות מותרות וישנות[א] אסורות שכנסו בה עובדי כוכבים מים מותר ישראל להכנים לתוכו יין ושכנסו בה עובדי כוכבים יין ישראל (א) ממלא אותה מים ג׳ ימים מעל״ע ומכנים לתוכו יין ואינו חושש ושכנס בה עובד כוכבים יין וישראל ציר ומורייס מותר ישראל אחר להכניס לתוכה יין: ה לוקחין מן העובדי כוכבים תבואות קטנית וגרוגרות ושום ובצלים מ״מ ואינו חושש משום טומאה (ב) האוג בכל מקום[ב] טהור האורז בכל מקום טהור. (ג) נאמן הצייד לומר זה עוף טמא וזה עוף טהור נאמן עם הארץ לומר כבשין אלו טמאין וכבשין אלו טהורין (ד) ולא רבצתי עליהן את המשקין אבל אין נאמן לומר דגים אלו צדה״ם בטהרה (ה) ולא נערתי עליהן את המכמורת (ו) הקפריסין [ס] המוטליא (ז) והחמין[ג] שלהן מותרין. (ח) ביצה צלויה שלהן אסורה ר׳ יהודה ובית דינו התירו שמן של עובדי כוכבים במנין (ט) פת שאפאה עובד כוכבים שלא במעמד ישראל[ד] הרי זו אסורה פת שאפאה ישראל אע״פ שהעובד כוכבים לשה (י) וגבינה שהעמידה ישראל אע״פ שהעובד כוכבים עבדה הרי זו מות׳: (כ) ישראל יושב בסוף עדרו והעובד כוכבים חולב ומביא לו ואינו חושש: ו איזו היא טרית שאינה טרופה (ל) כל שהשדרה והראש נכרין איזהו (מ) ציר ש״ש בו דגה כל[ה] שבלבית אחת או שתי כלביות משוטטות בתוכו חתיכה שיש בה סימן בין בכולן בין במקצתן אפי׳ באחד[ו] (טמאה) ה״ז מותרת מעשה שהביאו גרבין של חתיכות (נ) ממין אחד בעכו ולא נמצא סימן אלא באחד מהן ובא מעשה לפני חכמים והתירו את כולן (ס) מורייס אומן הרי זה מותר רבי שמעון בן גמליאל אומר אף חילק אומן הרי זה מותר (ע) יין מבושל ואלונתית הרי אלו אסורים מפני שתחלתן יין אלונתית (פ) כברייתה הרי זו מותרת יין תפוחין מן הפתיק מן האוצר מן הספינה הרי זה מותר ואם היה נמכר [ו] בקטלזון מותרת (צ) יין תפוחים מן השוק הרי זה אסור מפני שמזייף. (ק) חגבין והקופרין מן הפתיק מן האוצר ומן הספינה הרי אלו מותרין והמוכר בסלילא לפני חנוני אסורין מפני שמרביצין עליהן יין כדי שיהיו יפין למראית העין. מלח (ר) סלקונטית שחורה מותרת לבנה אסורה דברי ר׳ מאיר ר׳ יהודה אומר שחורה אסורה לבנה מותרת ר׳ יהודה בן גמליאל אומר משום ר׳ חנינא בן גמליאל זו וזו הרי זו אסורה: ז (ש) אין לוקחין גבינת (ת) בית היניאקי אלא מן המומחה (א) ושלוקה נלקחת מכל מקום (ב) אין לוקחין קורט של חלתית אלא מן המומחה והעלה נלקח מכל מקום אין לוקחין יין מסוריא אלא מן המומחה ולא מורייס אלא מן המומחה ולא חתיכה שאין בה סימן אלא מן המומחה ולא מלח סלקונטית אלא מן המומחה ולא גבינת בית היניאקי אלא מן המומחה ולא קורט של חלתית אלא מן המומחה (ג) וכולן נאכלין אצל מי שאינו מומחה ואינו חושש:

פרק ו

א וחכמים אומרים אין איסור אלא (א) שיש בידו מקל או צפור או כדור (ב) סייף עטרה וטבעת צלם ונחש ועל מכובדין כגון השירים והנזמים קטליות טבעות הרי אלו אסורות ועל המבוזין כגון היורות מחטי חמין[ז] הסיגנין והקומקמין והספלין והסדנין (ג) והמטבע הרי אלו מותרין (ד) מצא טבעת ועליה צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליך לים המלח ר׳ יהודה אומר אף [א] דמות ורפס. טבעת שיש עליה עבודת כוכבים בזמן שהיא בולטת אסורה בהנאה אם אינה בולטת מותרת בין כך ובין כך אסור להתום בה ושאין עליה עבודת כוכבים מותרת בהנאה ומותר לחתום (ה) טבעת שיש עליה חותם מותר לחתום בה ר׳ יהודה אומר אם היה חותמה שוקע אסור לחתום בה מפני שנעשה בולט ומותר ליתנה בידו ושחותמה בולט מותר לחתום בה ואסור ליתנה בידו (ו) טבעת שיש עליה פרצוף מותר לחתום בה ר׳ חנינא בן גמליאל אומר של בית אבא היו חותמין בפרצופות ר׳ אלעזר בר צדוק אומר כל הפרצופות היו בירושלים חוץ מפרצוף האדם[ב]. העשוי (ז) כמין דרקון אסור והדרקון תלוי בו נוטלו ומשליכו והשאר הרי זה מותר איזה הוא מין דרקון שאסור ר׳ שמעון בן אלעזר אומר (ח) כל שהציצין יוצא מצוארו אבל אם היה חלק הרי זה מותר: ב (ט) הלוקח גרוטאיות מן העובד כוכבים ומוצא בהן עבודת כוכבים נוטלה ומשליכה והשאר הרי זה מותר.[ח] עבודת כוכבים (י) עד שלא באת לרשותו אומר לעובד כוכבים ומבטלה שהעובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים בין שלו בין של חבירו בין עובדה בין שאינה עובדה בין בשוגג בין במזיד (כ) בין באונס בין ברצון (ל) ישראל שעשה עבודת כוכבים אסורה אע״פ שלא עבדה לפיכך אין יכול לבטלה. עובד כוכבים שעשה עבודת כוכבים מותרת עד שתעבד לפיכך יכול לבטלה רבי אומר משם ר׳ יעקב אם עשאה לישראל מתחלה אין יכול לבטלה: עובד כוכבים שמכר עבודת כוכבים לעובדיה אסורה שלא לעובדיה מותרת (מ) לוה עליה נפלה עליה מפולת שטפה נהר או שנטלוה ליסטין או שהניחוה בעליה כגון מלחמתו של יהושע אם עתידין הבעלים להזור עליה אסורה ואם לאו מותרת (נ) בימסיות שהעמידו עובדי כוכבים בשעת הגזירה אע״פ שעברה הגזירה הרי אלו אסורות וכל עבודת כוכבים (ס) שביטלוה עובד כוכבים יכול תהא אסורה ת״ל (דברים ז) פסילי אלהיהם תשרפון באש את שנוהג בו משום אלוה אסור ואת שאינו נוהג בו משום אלוה מותר (ע) ושל ישראל בין שנהג בו לשם אלוה בין שלא נהג בו לשם אלוה אסור (פ) כיצד מבטלה רבי מאיר אומר

עד

נוסחאות כ״י

א) ותופות : ב) במא : ג) וקליות : ד) וגבינה שהעמידה עובד כוכבים שלא במעמד ישראל : ה) שבילכית : ו) מן מאה ה״ז כו׳ : ז) הסינגין : ח) ישראל שמצא :

אור הגנוז

[ס] והקפאסיות : [ו] בשוק : פ״ו [א] סניקה : [ב] בלבד :

חסדי דוד

שמות התנאים בנוסחא שלפנינו דהפשר דר׳ נמי קאי בשיטת ריב״ג להתיר ביין לכן תנא. ור׳ יהודה דמתיר לספרכיא אחרת אפשר שהוא ר״י הנשיא דהיינו ר׳ דברייתא.. א״נ הך תנא סבר דר״י אמרה. אבל נראה דברישא נ״ל אין מוציאין לסוריא. ולא הזכיר הו״ל דכ״ש הוא: יין תפוחים מן השוק הרי זה אסור כו׳ חגבין והקופרין כו׳. בגמ׳ ס״פ אין מעמידין נשנה בנוסחא אחרת וז״ל החגבים והקפריסין והקפלוטות הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה מותרין הנמכרין בקטלוזא כו׳ וכן יין תפוחים של עובד כוכבים הבאים מן האוצר מן ההפתק ומן הסלולה מותרין הנמכר בקטלוזא אסור מפני שמערבין בו יין ע״כ הרי דהככא דיין יש שנוי דבמקום שנשנה כאן מן הספינה תנא התם מן הסלולה ואמנם נ״ל דלאו נוסחא דווקנית היא דבמתני׳ גבי חגבין שנינו החגבין הבאים מן הסלולה אסורין מן ההפתק מותרין וע״ש ברש״י וא״כ היכי תנא הכא מן הסלולה מותרין אדרבה איפכא מיבעי ליה ועוד נראה דביין תפוחים לא שייך שם סלולה דאין דרך להניח יין בסלים לכך נראה דט״ס הוא וצ״ל כמו הכא ומן הספינה. וכן ברי״ף ורא״ש גרסי ספינה אבל מ״ש כאן בתוס׳ ואם היה נמכר בקטלוזין מותר זה ודאי קשיא דהוא היפך מהברייתא. וגם דברי התוס׳ סותרין זה את זה דהיינו שוק היינו קטלוזא ובפירש״י ובסיפא תנא יין תפוחים מן השוק אסור. ונ״ל דפי׳ והא היה נמכר בקטלוזין הוא שהוליך מן הפתיק ומן האוצר לקטלוזין ג״כ מותר. ולא בעינן דוקא שיקח מן האוצר ומן הספינה עצמה:

פרק ו ועל המבוזין כגון היורות מחמי חמין הסיגנין כו׳. סיגנין דקתני הכא לא אתפרש ואפשר שהוא מלשון סגניות דתנן בתפ״ז דכלים ופי׳ הר״ב כלים שעושין מעלים ומכסים בו את הפירות ע״ש:

הלוקח גרוטאיות כו׳. מסוגיא דגמ׳ דף ע״א מוכח דהך תוספתא לא מתוקמי רק בשנתן מעות ומשך. והנה הפי׳ מן גרוטאיות הוא שברי מתכת. מ״מ מ״ש ומוצא בהן עבודת כוכבים היינו שלימה ולא היתה נכרת מתוך קטנותה עד אח״כ. דאל״כ הרי נתבטלה כדאיתא בהדיא בגמ׳ ריש פ״ג דף מ״א אמתני׳ דמצא שברי כו׳ הרי אלו מותרין ואמר שמואל אפי׳ שברי עבודת כוכבים. ואע״ג דהתוס׳ כתבו שם דשמואל סובר כר״ל דבנשתברה מאליה מותרת אבל לר״י אסורה וא״כ ניחוש במצא שברים שמא נשתברו מאליה מ״מ הרי הרי״ף והרא״ש ז״ל אע״ג דפסקו כר״י מ״מ הביאו להלכה מלתי׳ דשמואל וכ״פ מר״ן בשו׳ קמ״א ס״ב והטעם כמ״ש הר״ן דר״י סובר שאינה בטלה דוקא בידוע שנשתברה מאליה ע״ש. וע״ש בש״ך מה שהגיה דברי הרמב״ם בל״ע: ישראל שעשה עבודת כוכבים כו׳ לפיכך אין יכול לבטלה כו׳. הך לפיכך קשה להלום דמשמע דהא בהא תליא והא ליתא דאפי׳ ר״ע דסובר דשל ישראל אינה אסורה עד שתעבד מ״מ איהו נמי מודה דאינו יכול לבטלה דעבודת כוכבים של ישראל אינה בטילה עולמית לכ״ע. ויש לפרש דה״ק ישראל שעשה עבודת כוכבים אפי׳ לא עשאה לעצמו אלא לעובד כוכבים אסורה מיד מהני טעמי הדא דאין שליח לדבר עבירה. ועוד דאין דין שליחות לעובד כוכבים כלל ולכן מקריא עבודת כוכבים של ישראל ולפיכך אינו יכול לבטלה פי׳ העובד כוכבים כיון דשל ישראל היא. וה״נ איפכא עובד כוכבים שעשאה עבודת כוכבים לישראל אפי׳ עשאה בשליחות הישראל כיון דאין שליחות בזה דינה כעבודת כוכבים של עובד כוכבים דמהני ביטול אפי׳ אחר שנעבדה ומיירי שלא הגביהה הישראל ולא קנאה. ור׳ דפליג סובר דיש שליחות לעובד כוכבים לחומרא ומקרייה עבודת כוכבים של ישראל ואין לה ביטול:

מצפה שמואל

(ת) קנקנין. שם ובש עי׳ לג: (א) נותן לתוכו מים. עי׳ לג: בתוס׳ ד״ה שרא דקאמר שמותר לישראל להשתמש בו מים ולא חיישינן לפליטת היין וכאן בתוס׳ להכשר קאמר ג׳ ימים ועי׳ תוס׳ ד״ה כך היא ועי׳ רא״ש בזה: (ב) האוג בכ״מ טהור. היינו לענין הכשר כמ״ש בפנים אבל פשיטא דמקבל טומאה והת״ב כ׳ דל״ע דתנן במשנה כדם כל שחייב במעשר מקבל טומאה והוג חייב במעשר [illegible]

(ו) בקפריסין לת: וע״ש לג: (ז) בחמין. דמותר שלא נשתנו ע״י האור ועי׳ תוס׳ טו: ד״ה מה מים [illegible] (ח) בילה. לת. ועי׳ תוס׳ לג: ד״ה בע״א [illegible] (ט) פת שאפאה. משנה לה: ולו: [illegible] (י) וגבינה. עי׳ כט: [illegible] (כ) ישראל יושב. לט: [illegible] (ל) כל [illegible] (מ) ציר שיש בו דגה. לט. ומ. [illegible] (נ) ממין א׳ עי׳ מ. [illegible] (ס) מורייס אומן. לה: [illegible] (ע) יין מבושל. [illegible] (פ) כברייתה. ועי׳ תוס׳ שם ל. ד״ה אלונתית [illegible] (צ) יין תפוחים. מ: [illegible] (ק) חגבין והקפריסין. [illegible] (ר) סלקונטית. לה: ולט. [illegible] (ש) אין לוקחין גבינות. [illegible] (ת) בית הוניקי. [illegible] (א) ושלוקה נלקחת. [illegible] (ב) אין לוקחין קורט. לו: ולט: [illegible] (ג) וכולן נאכלין. לט: [illegible]

פ״ו (א) שיש בידו. מא: (ב) סייף ועטרה. מא. [illegible] (ג) והמטבע [illegible] (ד) מצא טבעת. מג: [illegible] (ה) טבעת שיש עליה חותם. מג. [illegible] (ו) טבעת שיש עליה פרצוף. [illegible] (ז) כמין דרקון. עי׳ תוס׳ מב: [illegible] (ח) כל שהציצין. [illegible] (ט) הלוקח גרוטאות. [illegible] (י) עד שלא באת. עי׳ נג.: [illegible] (כ) בין באונס. [illegible] (ל) ישראל שעשה. עי׳ נב. [illegible] (מ) לוה עליה. [illegible] (נ) בימסאות שהעמידו מלכים. [illegible] (ס) שבטלום. [illegible] (ע) ושל ישראל. [illegible] (פ) כיצד מבטלה. [illegible]

מנחת בכורים

וישראל נותן יין וישראל פימד של גביו לז מותר דבישראל השופך לא סגי דהגב טירדיה לא חזי דמנסך: קנקנים. של חרס ובעינן הדסים לגמרי דבנדות של עור כ״ז שלא נשתמש זמן מרובה מותר והדסים דהכא היינו שויס: מים. שהכשרו בעירוי: ציר. דמבטל כח היין (זה שיטת רש״י ועי׳ תוס׳ ל״ב. שהשיגו עליו ועי׳ ברא״ש ופוסקים): ה טומאה. אינו בחזקת מוכשר: האוג. מין אילן מבואר בפ״א דפאה: האורז. היינו ג״כ לענין הכשר דמסתמא לא מחזקינן בחזקת מוכשרין: עוף טהור. דאהכל נמסרת כמבואר חולין (סג:) [ונאמן] להעיד עליהן כצייד שהן טהורין: המשקין. המכשירין: צדתים בטהרה. שלא ניער המכמורות דלא הוכשרו אלא בתלוש מ״מ אינו נאמן דמסתמא ניער עליהן המכמורות (חולין קיח): הקפריסין והמטליא. מבואר בגמרא (ל״ח) אופן עשייתו: והחמין. שלא נשתנו מברייתן וליכא משום בישול עובדי כוכבים: שלא במעמד. שלא הייע (עי׳ ל״ט) ובגוונא דליכא משום התנות כגון פת שלנו: ואינו חושש. דירא לערוב דבר טמא כי קחזי לו דקאים לבעמיד גבינות: ו טרית. מין דג שלא נטרפה שהיא שלם מותר כמבואר (ל״ט): דגה. שמותר ולא חיישינן לציר דגים טמאים: כלבית. בציר טמא לא מתקיימת ומותר: אומן. אינו מערב יין דלא מרע לאומנתי: וחילק. מין דג שהסנפיר וקשקשת גדלים לאחר זמן ויש בו חשש תערובות דגים טמאים ואומן הבקי מבדיל לפי שמתקלקל בטעם כמבואר (לה:): כברייתה. מתחלה קודם שבא לידן: והלונטית. יין ומים ואפרסמון: ההפתק. מקום כנוס: מותרים. דאינו מזייף: הקטלזים. שוק: אסורין. גרסינן: והקפריסין. גרסינן: מן הסלולה לפני חנוני אסורים. שמוכרן בסל: לבנה אסורה. שמערבין קרבי דגים לבניה ולאיך שחורים: אסורה. שמחלקין בשומן חזיר: ז בית הניאקי. שם מקום: מן המומחה. שמתפש בסכין אסור והוא דבר חריף והעלה אינו חריף: ואינו חושש. דלאכול בעצמו אינו חשוד רק להאכיל זה שלוקי היינו שלקות אין חשש משום בשולי עובדי כוכבים:

פרק ו א וחכמים אומרים. אין איסור בצורה הנמצאת: צלם. חמה ולבנה: נחש. דרקון: שאל מכובדין. גרסינן: הסיגנין. כמין קלא קטן ולשונו מלשון סוגה בשושנים עיין בערוך: מטבע. כש״ם כגרסא מטפחת והוא אחד עם סדין (עי׳ תוס׳ מג: ד״ה שם): מניקה וכר אפים גרסינן. והוא יוסף שנעשה שר וקנקים גריווא וכייל: טבעת ש״ש עליה. צורת חמה ולבנה ודרקון ובמוצא דאסור ורק בבולט: אסור לחתום. דאלו אסור לעשות מן התורה א״כ אף בשוקע אסור לעשית: ואין עליה. היינו שאר צורות דמס״ת שרי לעשותו ולקיימן. אם בולטות: מותר לחתום. לר״י אבל שיקע אסור לחתום דנעשה בולט ומשום חשדא מדרבנן כמבואר ש״ס (מג:): אסור ליתנה בידו. חשדא מדרבנן: שיש עליה פרצוף. היינו בהמה ועופות בזה מותר לחתום אף שנעשה בולט: של בית אבא. לראיה דמותר: חוץ מן פרצוף אדם. דאסור לעשות מס״ת וכן במוצא אסור (עי׳ מג:) דמס״ת טרה זו אסורה אבל שאר צורות אף בולט מותר: תלוי. שתלוי בד״א שנהלה מותר ובירוש מי שגרסא רתוש והוא שרץ כרוחם: ציצין. שנפיר ל״א שיש לו שערות: ב גרוטאות. שברים: ומשליכה. דלא בכוונה מכר אבל מכר בכוונה איכא מ״ד דהוי ביטול (נג.): לרשותו של ישראל. דשל ישראל אינה בטלה: שאינה עובדה. כגון בשעבד לפסול והעבודת כוכבים היא מרקולים אבל גר תושב מיבעיא לו (סד.) אם מבטל: לפיכך. שהבטול היה שלא לעבוד לא גרע בישראל מאילו לא עבד (עי׳ נג.) משמע דלא תלוי זה בזה: לשעבדה. אף לגוף עובד כוכבים מוכרת דהוי ביטול: של ישראל [illegible]

עד שיכה בקורנס ויתבל (צ) ר' שמעון אומר אפי' א) רואה סמרה ונפלה הרי זו בטילה וחכמים אומרים עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל ישראל (ק) וישראל אין מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים (ר) [ר'] שמעון בן מנסיא אומר עבודת כוכבים של ישראל אין לה בטילה עולמית (ש) בימוס שנפגם רובו הרי זה מותר מזבח שנפגם ב) רובו אסור עד שינתץ : ג (ת) מוקצה שלו אסור ושל חברו מותר לפני הקדישו אסור (א) לאחר הקדישו מותר מאימתי נקרא מוקצה משנעשה בו מעשה (ב) איזהו נעבד כל שעובדין אותו בין בשגגה בין במזיד איזה הוא מוקצה מקצה לעבודת כוכבים אבל אמר (ג) שור זה לעבודת כוכבים ג) לא אמר כלום לפי שאין הקדש לעבודת כוכבים :

פרק ז א (א) פרה שפטמה בכרשיני עבודת כוכבים [א] ורדי גנה שזבלה בזבל עבודת כוכבים ובור (ב) גינה שנטעה בעצי אשרה ובור (ג) קלא אילן שרשם בעצי אשרה ישרף (ד) אחרים אומרים מטילין אותה לחומר עד שיחזרו מראיו לכמות שהיה (ה) חלילין של עבודת כוכבים אסור לספוד בהן ואם היה מעלין שכר למדינה אף על פי שהן עשויין לצורך עבודת כוכבים מותר לספוד בהן חנויות של עבודת כוכבים [ב] מותר לשכור מהן באין של עבודת כוכבים אסור ליתן להן אם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שהן עשויין לצורך עבודת כוכבים מותר ליתן להן המיחד ביתו לעבודת כוכבים כולו מטמא בביאה (ו) והעובר לתוכה כעובר בבית עבודת כוכבים אם היתה דרך הרבים מפסקתה אינו טמא (ז) אלא אותו דרך בלבד : ב הסומך ביתו לבית עבודת כוכבים כולו מטמא בביאה סמכו לו הן אין כולו מטמא בביאה אלא אותו כותל נידון (ח) מחצה למחצה נפל אסור לבנותו בנאו חוזר לתחלתו בנאוהו הן אין כולו מטמא בביאה אלא אותו הכותל נידון מחצה למחצה (ט) המוכר ביתו לעבודת כוכבים דמיו אסורין ויוליך הנאה לים המלח (י) אבל עובד כוכבים שאנסו את אחד ונטלו את ביתו והעמידו בו עבודת כוכבים דמיו מותרין וכותב ומעלה בערכאין. (כ) המכניס ראשו ורובו לבית עבודת כוכבים טמא כלי חרס שהכניס ד) אחוריו לעבודת כוכבים טמא הספסלין והקתדריות שהכניס רובו לבית עבודת כוכבים טמאין : ג (ל) כל מקומות שנקראו לשבח עבודת כוכבים מכנין אותן לגנאי את שקוראין עין ה) כוס קורין אותו עין קוץ ו) גריא קורין אותו גליא (מ) מי שנפזרו מעותיו לפני עבודת כוכבים לא יהא שוחה לפניו ומלקט מפני שנראה כשוחה לעבודת כוכבים אבל הופך לאחוריו [ג] וממקום שאינו נראה מותר. מעין מים היוצא מבית עבודת כוכבים לא יהא שוחה לפניו ושותה מפני שנראה כשוחה לפני עבודת כוכבים אבל הופך לאחוריו ושותה (נ) ובמקום שאינו נראה ושותה מותר : פרצופות המטילין מים לכרכין לא יניח פיו ע"פ פרצוף [ד] מפני שנראה כנושק לעבודת כוכבים אבל מקבל בידו ושותה יתר על כן אמרו לא יניח פיו ע"פ הסילון וישתה מפני סכנת נפשות. (ס) שאלו פילוסופין את הזקנים ברומי אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר שאין העולם צורך בהן היו עובדין היה מבטלו הרי הן עובדין לחמה וללבנה לכוכבים ולמזלות יאבד עולמו מפני השוטים אלא הנח לעולם שינהג כמנהגו ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין. גנב זרעים לזרוע לא סופן לצמח בא על אשת איש אין סופו לילד אלא הנח לעולם שינהג כמנהגו ושוטים שקלקלו יבואו ויתנו את הדין : ד (ע) העובדי כוכבים העובדין את ההרים ואת הגבעות אע"פ שהן מותרין עובדיהן בסקילה. אדם הנעבד אף ע"פ שהוא מותר עובדיו בסקילה. (פ) איזהו אשרה כל שהעובדי כוכבים עובדין ומשמרין אותה ואין טועטין מפירותיה ר"ש בן אלעזר אומר ג' אשרות בארץ ישראל ז) חרוש שבכפר פטם ושבכפר פגשה שקמה שבראני ושבכרמל. אשרה (צ) זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה החזירין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים רשב"א אומר אף לא זרעין ולא ירקין בימות הגשמים מפני שהעלין נושרין והיה להן לזבל : ה הנכנס תחתיו (ק) כנכנס לבית עבודת כוכבים אם היתה דרך הרבים מפסקת הרי זה מותרת (ר) ישראל שפסל את האשרה בין ח) לצרכו בין שלא לצרכו אסור ועובד כוכבים שפסל את האשרה לצרכה היא אסורה והוא מותר לצרכו בין זה ובין זה אסור. (ש) לא יעלה אדם לראש הבימוס אפי' לנוולו לטנפו משום שנאמר (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה. לא יאמר אדם לחבירו המתן לי בצד עבודת כוכבים פלונית ואני אמתין לך בצד עבודת כוכבים פלונית שנאמר (שמות כג) ושם אלהים אחרים לא תזכירו וגו' : ו עבודת כוכבים (ת) וכל מה שעליה הרי זו אסורה (א) מצא עליה יינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור. כלים המשתמשות בהן בגופה אסורין שלא בגופה מותרין אף כלים המשתמשות בהן ובגופה גנבום כומרים (ב) ומכרום הרי אלו מותרין (ג) כתוב אחד אומר (דברים ז) לא תחמוד כסף [ה] וכתוב אחד אומר כסף וזהב אשר עמהן כיצד יתקיימו שני כתובים הללו [ו] בין שגופן לבוש בהן בין שאין גופן לבוש בהן אסורין. עמהן את שגופה לבוש בהן אסורין את שאין גופה לבוש בהן מותרין. אף כלים שגופה לבוש בהן גנבום כומרים ומכרום הרי אלו מותרין (ד) מרקולים וכל מה שעליו הרי זה אסור מצא עליו יינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב ע"ג המזבח אסור מעות וכלים הרי אלו מותרין אחרים אומרים מעות וכלים שע"ג אבן העליונה הרי אלו אסורין (ה) אבנים שנשרו מן המרקולים אם היו נראות עמו אסורות ואם לאו מותרות. רבי ישמעאל אומר ג' תפוסות לו אסורות ושאינן תפוסות לו מותרות. ישראל שהביא אבנים מן המרקולים הרי אלו אסורות מפני שנאסרו לעבודת כוכבים (ו) עובד כוכבים שהביא אבנים מן המרקולים הרי אלו מותרות מפני שהיא כעבודת כוכבים שהניחה בעליה ומרקולים (ז) שנעקר ממקומו מותר בהנאה. בזורק אבן במרקולים מהו אומר (משלי כו) כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד (ח) כשם שזורק אבן במרקולים מכבדו ואין יודע כבוד כך כל המכבד רשע מכבדו ואין יודע כבוד דבר אחר כצרור אבן כשם שזורק אבן במרקולים עובד עבודת כוכבים כך כל המכבד רשע (ט) הרי זה כעובד עבודת כוכבים דבר אחר כצרור אבן כשם שזורק אבן במרקולים מתחייב בנפשו כך המשתמש ביצרו מתחייב בנפשו ר' שמעון בן אלעזר אומר בשונה לתלמיד רשע מהו אומר כצרור אבן במרגמה כשם שזורק אבן במרקולים עובד עבודת כוכבים (י) כך השונה לתלמיד רשע כעובד עבודת כוכבים :

פרק ח א (א) בראשונה היו אומרין אין בוצרין עם העובד כוכבים ואין דורכין עם ישראל העושה בטומאה אבל דורכין עם העובד כוכבים חזרו לומר אין דורכין עם העובד כוכבים ואין בוצרין עם ישראל העושה

אור הגנוז

פרק ז [א] ורוח [ב] אסור לשכור מהן ואם היו מעלין כו' מותר לשכור מהם : [ג] ומלקט : [ד] וישתה : [ה] צ"ל עליהם : [ו] עליהם

נוסחאות כ"י

א) דחה וספרה : ב) כולו : ג) בית זה לעבודת כוכבים : ד) אוירו : ה) כל : ו) גרגיא : ז) חרוב שבכפר קסם : ח) לצרכה בין לצרכו אסור :

חסדי דוד

פרק ז העובדי כוכבים העובדים את ההרים וכו'. הא דקתני שהן מותרין היינו להדיוט אבל לגבוה הוא כגמ' בעיא דרמב"ח : **בזורק** אבן במרקולים מהו אומר כו'. נ"ל לפרש דה"ק כשם שזורק אבן למרקולים מכבדו בלא שום תועלת שהרי אין המרקולים יודע בכבוד שעושה לו ואינו מצפה לתשלום גמול כך המכבד לרשע אין לו לצפות ממנו שום גמול והדרבה הוא משיב רעה תחת טובה. ומשום דק"ל הלא כל עבודת כוכבים לא תדע בכבוד שעושים לה ולמה השוה הכתוב למרקולים לכן אמר ד"א כו' כך כל המכבד רשע כו' פי' אע"ג דמכוין למרגמיה את המרקולים ה"נ המכבד לרשע אע"ג דמכוין לבזותו בלבו לא ינקה רע. והא נמי קשה הלא מותר לכבד לרשע בשעה משחקת לו לכן ממשיל זה ליצר הרע ורשב"א לא ניחא ליה בכל הנך דרשות דעל זה לא יפול לשון נהינה אלא המכבד לכסיל לכן מפרש בשונה לתלמיד כו' דזה מקרי נתינה דנותנין לו תורה :

ברלאונה

מצפה שמואל

(צ) רש"א. עי' מד. : (ק) ישראל אינו מבטל. נג. ומוקמי בשותפות ע"ש : (ר) ר' שמעון בן מנסיא. שם : (ש) בימוס שנפגם. נג. ע"ש הגי' ולפי הענין מזבח אסור עד שינתץ רובו : (ת) מוקצה שלו. תוס' דתמורה רפ"ה וש"נ ועי' ירושלמי פ"ג הל"ה בנעבד אית תני בין שלו בין של אחר : (א) לאחר הקדישו. מיי' פ"ד מהל' א"מ הל"ה והכ"מ כ' שלא מצא בתוס' והוא תוס' ערוכה כאן וע"ש בה"ד : (ב) איזהו נעבד. נד. וירושלמי פ"ג הל"ג : (ג) שור זה. עי' מד: : (א) פרה שפטמה. מט. ועי' יו"ד סימן ס' ס"א בהג"ה ובש"ך שם ס"ק ה' לענין פטום באיסור : (ב) אילן שנטע. עי' רש"י שם והתוס' שם ד"ה שאם נטע : (ג) קלא אילן שרשם. עי' פ"ג דערלה בגד שצבעו בקליפי ערלה : (ד) אחרים אומרים. עי' מנחות סג. והוא להעביר הצבע : (ה) חלילין. ירושל' פ"ד הל"ג וגם דין חנויות שם ועי' מיי' פ"ט הל"ב ויו"ד סי' קי"ג ס"ד וה' ועי' מל"מ ספ"ז שם הל' ע"ז ועי' מד: וכן בש"ס נ"א שהאריך בזה בדין נהנה ומהנה ומסיק דאף לרוף שכר היתר אסור כיון שמהנה יע"ש דלא כהירושלמי ועי' טור ס"ס קמ"ג : (ו) והעובר לתוכה. עי' מה: ועי' ירושל' פ"ג הל"ו זה : (ז) אלא אותו דרך : לפי הנראה נ"ל תוך לאותו דרך : (ח) מחצה למחצה. מז: ועי' ירושל' פ"ג הל"ו ושבת כ"פ ועי' פירוש הר"ן בזה. ועי' רמב"ם פ"ח מהלכה זו הל"ה ועי' סי' קמ"ג ס"א ועי' מה"פ שם ד"ה פתר בזה : (ט) המוכר ביתו. עי' מיי' פ"ט הל"ג וטור יו"ד סי' קמ"ג וט"ז שם ס"ק ד' והוא מתוספתא זו וכן מפרש בגיטין מד. כמ"ש בבדה"ב שם ועי' ירושל' שבת פ"ט הל"א מדין המשתחוה לבית וע"ש לענין תלוש ולבסוף חברו בעבודת כוכבים ובמעילה ועי' ירושל' פ"א דמע"ש לענין יוליך הנאה לים המלח : (י) אבל עובד כוכבים. עי' גיטין מ"ד תוס' ד"ה ועובד כוכבים ועי' הגהות שם בהל"ג : (כ) המכניס ראשו ורובו. מיי' פ"ו מהל' אבות הטומאות הל"ו ושם הגי' בכ"ח אוירו וגרסינן כן כאן וכן בתוס' דזבחים פ"ה ועי' ירוש' שבת רפ"ט לענין טומאה זו וכאן פ"ג הל"ו : (ל) כל מקומות. מו. : (מ) מי שנתפזרו. יב. כל זה : (נ) ובמקום. סבירא ליה שבהדרי הדרים מותר ופלוגתא הוא בכילה ע. וקוץ לא תנא כאן דנלמד מן מעיין לאיסורא ומן מעות התירא במקום שאין נראה דקוץ אית ליה לערא יעו"ש בש"ס ועי' ירושל' כלאים פ"ט הל"ז סוגיא דמראית העין וכן הובא הך דפרצופות ומדחה דרב דסובר דאף בחדרי חדרים אסור וכן בירושל' עירובין כפ"א ועי' ר"ן ביצה פ"א בסוגיא דסולם : (ס) שאלו פלוסופין. נד: וירושל' פ"ד הל"ז כל הענין : (ע) העובדי כוכבים העובדים. עי' מה. ומו. : בסייף דמיתת ב"נ בסייף : (פ) איזו היא. מח. וירושל' פ"ג הל"ה ועי' מ"ש בזה בפסחים פ"ה הל"ח בע"ב שם ועי' ירושל' שבת פ"ט הל"א שלא אפירות הן : (צ) זורעין תחתיה. מח: וירושל' פ"ג הל"ה :(ק) כנכנס לבית. ממשמע דמשום ביאה הוא עי' במשנה מה: ובתוס' י"ט שם : (ר) ישראל שפסל. מח: ועי' ירושל' ספ"ג וע"ש מב. עיקר הגירסא בזה : (ש) לא יעלה אדם. סנהדרין סג: שמור במשנה. נא: וירושל' פ"ד הל"ב : (ת) וכל מה שעליה. נא: (א) מצא עליה יינות. עי' ת"ח מכאן דייעות אפי' מצאן בראשו דרך בזיון אסור ועי' רא"ש בזה וכל הענין עי' היטב בגמ' ועי' רש"י עז. ור"ן במשנה נג: : (ב) ומכרום. הרי אלו מותרים כמ"ש הרמב"ן דמשמשים בטל כשמכר דאין דמים יקרים וכ"כ הר"ן במשנה (נא.) (שם:) וכן בנוי וכן לקמן בגנבים וכו' : (ג) כתוב א' אומר נא: ועי' ירושלמי פ"ג הל"ה אם עליהם למה עמהם ע"ש: (ד) מרקולים. עי' נא: ולא"מ פ"ז הל' ע"ז ומכאן דמלאן בראשו המבואר שם היינו על מרקולים כפרש"י ולדך בזיון מוהר כמבואר כאן ואחרים ס"ל דמרקולים לא שייך דרך בזיון ועי' דף נ"א אין קילקלין וכו' ועי' רמב"ם פ"ז דאסורין כסיפא וכ"כ ת"ב ועיין ירושלמי : (ה) אבנים שנשרו. נ. וע"ש הגירסא ועי' בפנים ועי' ירושל' רפ"ד : (ו) ועובד כוכבים. שם וע"ש מב. דפריך ולהוי כנשתברה מאיליה וכתב הת"ב בל"ע דברש"ד המרינן למרקולים עובדין לשברים ועי' ירושלמי שבת פ"ט הל"א מדין ע"ז שנשתברה וכאן פ"ה הל"א : (ז) שנעקר. עי' מס' ע"ז דאל"כ אורחיה הוא ע"ש רפ"ד : (ח) כשם שזורק. סנהדרין פד. דזה דרך עבודתה אע"ג שהוא דרך בזיון ורגימה כך כבוד הרשע שא"י כבודו כי לפעמים דבר שנוי נחשב לו לכבוד והענין כי הרשע אף מה שהוא בזוי כגון תענוג עוה"ז הוא מתכבד מצא"כ ת"ת הוא בורח מזה ואין כבוד אלא תורה כמבואר באבות : (ט) ה"ז כעובד. אע"ג דאינו מכוין לעבודת כוכבים כמו במרקולים מ"מ הוי כעובד וכן שמתפתה ביצרו דומה לזה שא"י איזה עבירה ואיזה מצוה כמו במרקולים שאינו נראה כמו עבודה ואעפ"כ עובד עבודה אסורה : (י) כך השונה. חולין קלג. ועי' מהרש"א בח"א שם שכל שמוסיף ללמדו גורם עון ועי' תענית ז. בלמוד לקנתר דנוח לו שלא נברא וברכות ספ"ב ע"ש : (א) בראשונה. נה: וירושל' פ"ו הל"ט והל"י ובפ"מ ומה"פ שם ועי' תוס' נו. ד"ה שמותר ור"י מלא וכו' ע"ש ועי' ירושלמי שביעית רפ"ג לענין הולאת זבלים עם העובד כוכבים עד ר"ה ועי' ירושל' שביעית ספ"ה בזה וע"ש פ"ו י' בזה ועי' ירושל' תרומות רפ"ט הך דגיטין דאשה לא תטחן ע"ש ועי' ירושל' סוף ערלה לענין כלאים ועי' ירושל' גיטין פ"ה הל"ו וכאן פ"ז הל"י לענין סיוע לעוברי עבירה :

מנחת בכורים

שדעתן היה להזור : והעתידים לחז.. גרסינן (מג.) : סטרה. הכה ובת"ב כתב שכל הענין משמע אם ראה בזיונה מבטל לה כמבואר (מב.) . בימוס. אבן אחת שמעמידין (נג.) מזבח אבנים הרבה ונפקא לן מקרא (נד.) : עולמית. אפילו שותפים דישראל אדעתיה דנפשיה פלח ולא יכול העובד כוכבים לבטלן (ועי' נג:) ולת"ק בה"ג מבטלן אף של ישראל ע"ש היטב : שלא אסרו. גרסינן : ג של חבירו. אין אדם אוסר שאינו שלו : לפני הקדשו אסור. להקרבה אבל אח"כ א"י לעשות מוקצה דאינו שלו : ה"ג עד שיעשו מעשה והיינו ששמשו בו המשרתים אז מותר דתו לא קרבה וי"מ כפשוטו דמשעת מעשה נאסר ולא מקודם כפי הגרסא דהכא (עי' תמורה כט.) :

פרק ז א פרה תרזה. גרסינן. הכחש ולא יהנה מהאיסור וכן כולן דזה וזה גורם אסור (מט.) : תבור וכן לקמן : ברשם. שצבע קלא אילן כמבואר מנחות (מב.) : לכמות שהיה. ושוב אינה נהנה והוא שמעביר הצבע כמבואר שם (נג.) : מותר לשכור מהן. אף למ"ד מהנה אסור מ"מ כאן אינו מיוחד להם דוקא ולכן בגבאין אסור (עיין יב.) : המיחד ביתו להשתחוות לה. וכמ"ד תלוש ולבסוף חברו אסור ולא דמי לאומר בית זה דלעיל דכאן יחד להשתחוות ונעשה בעצמה עבודת כוכבים : ראשו ורובו מדרבנן מטמא בביאה (עי' ר"ב פ"ק דמגילה מ"ד) : חנויות. ובירושלמי גרסינן גם בחנויות אסור (פ"ד הל"ג) : מפסקתן. לבית והוא כעין אמרם בירושלמי היתה גוזלת הרבים והיינו שקדם הדרך להבית וכן בש"ס דרך הרבים אינו נאסר ואינו טמא אלא עושה דרך שמיוחד לבית הטמאה ואולי ט"ס יש כאן : בבימה שלא היו לבוא ברבותן : עושה. כותל המפסיק בין ביתו לבין המהלה מגידו אינו טמא : לתחלתו. לאסורו ולטומאתו דלא הוי להנית להם וכל הבית מטמא בביאה דנעשה אוהל לכותל : טמא. וילפינן ממת דמטמא באהל :

אחוריו. אוירו גרסינן : ג שאינו נראה. כמשתחוה : נפשות. שמא יבלע עלוקה ומוצץ את דמו : ד מותרין. דאין מחובר נאסר : אחרים. שא"י שנעבד : עוברים. גרסינן ובש"ס יושבין. בימות החמה. דהצל קשה לה : החזרין. תזרת שהצל יפה לה לזבל וזו"ג אסור : ה תחתיו. של האשרה : מותרות. שאינו אוסרת דרך הרבים כמבואר במשנה (מח.) ומפסקת היינו שהאשרה מפסקת את הדרך אין אוסר : שפסל. שנטל שפאין : לצרכו. שצריך השפאין : זה וזה מותר גרסינן : אסור. דאין ישראל מבטל : מותר. השפאין נתבטלו : ו ומכרום. הוי בטול : וזהב עליהם. וכתוב א' אומר עמהם. ה"ג עליהם בין גופה. (יכול) מה שעליו ממש אפילו אינו לבוש אסור ומה שעמהם ואינם עליו אם מיוחד ללבוש גופה מסתמא לבשום ואסורים ואם לאו מותרים ובת"ב גרס בהיפך דעליהם על ראשו מקופלין אינו דרך כבוד ומותר אבל עמהם היינו לנוי ואסור : מעות. לא הוי לנוי : אחרים. סברי דגבי מרקולים לא שייך בזיון כמבואר (נא) : שנשרו. נראית סמוכות עליהן : מותרות. כגון מרוחקות אף ג' אבנים מותרות : ג'. בגמרא גרסינן שתים : תפוסות לו. שאין גובה מפסיק ביניהם ממש אף מרוחקות אסורות (ועי' נ. ברש"י ותוס' שם) ותפוסות היינו נמי בתוך ד' אמות : שנאסרו. אינו יכול לבטל : שהניחה בעליה ואין דעתו לחזור : ביצרו. והוא נקרא כסיל כמבואר בגמרא :

פרק ח א אין בוצרין. שלא יגרום טומאה לחולין שבא"י שהעובדי כוכבים מטמאין : עם ישראל. העושה בטומאה דמסייע ידי עוברי עבירה : אבל דורכין. דכבר נטמאו ואינו גורם ימשום חשש ניסוך לעבודת כוכבים ליכא דאינו נעשה עד שיורד לבור : חזרו לומר ס"ל דמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י

העושה בטומאה אבל בוצרין עם העובד כוכבים ומוליכין עמו חביות חדשות אבל (ב) לא ישנות דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אחד חדשות ואחד ישנות מסייעין אותו עד שנתעלם [א] משניהן (ג) נתעלם משניהן נעשה יי"נ. (ד) בראשונה היו אומרים אין מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ואין מוליכין עמו גריצות לתנור חזרו לומר מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ומוליכין עמו גריצות לתנור ובסוריא מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ומוליכין עמו גריצות לתנור: ב (ה) ישראל העושה עם העובד כוכבים בגת הרי זה מעלה את הלחם לגבי תפוח ומוריד את הלחם מגבי תפוח אע"פ שהיין צף על ידיו מותר שאין דרכן לנסך כן והעובד כוכבים העושה עם ישראל בגת הרי זה מעלה הלחם לגבי תפוח ומוריד את הלחם מגבי תפוח אע"פ שהיין צף על גבי ידיו מותר שאין דרכן מנסכים כך השוקל ענבים בכף מאזנים אע"פ שהיין צף ע"ג ידיו מותר שאין דרכן מנסכין כך (ו) הדורס ענבים בחבית אף על פי שהיין צף על גבי ידיו מותר שאין דרכם מנסכין כך (ז) נפל לבאר ונגע בו טיפה כל שהוא אסר (ח) ירדו לשלות חרצנין וזגין מן הבאר זה היה מעשה ובאו ושאלו את חכמים ואמרו ימכרו כולן לעובד כוכבים (ט) עובד כוכבים שהיה מעלה ענבים בסלין ובדרדורין לגת אע"פ שניפצן לגת והיין מנתז על גבי ענבים מותר שאין דרכן מנסכין כן. (י) הלוקח עבט של ענבים מן העובד כוכבים ומצא תחתיו גממיות מותר בצידו גממיות אסור (כ) אדם שפשט ידו לחבית כמדומה שהיא של שמן ונמצאת של יין זה היה מעשה ובאו ושאלו את חכמים ואמרו ימכרו כולם לעובדי כוכבים (ל) אגרדמן שטעם מן הכוס והחזירו להבית אסור קדח במניקת ונפלה ממנה טיפה כל שהיא אסורה מפני שטיפה של יין אסורה ואוסרת כל שהיא: ג (מ) ישראל שהכנים יינו לרשות עובד כוכבים אם יש עליו מפתח או חותם מותר ואם לאו אסור (נ) לוה מן העובד כוכבים אע"פ שיש עליו מפתח או חותם אסור עד שיושיב שומר. (ס) ישראל שטיהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו אע"פ שיש עליו מפתח או חותם אסור אם היה אוצר פתוח לרשות הרבים מותר בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור עד שיושיב שומר. ישראל שטיהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו והלה כתב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה ישראל אין מניחו עד שיתן את מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואמרו אין זו אלא [ב] ערמה. ישראל שטיהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשות עובד כוכבים אחר זה היה מעשה [ג] ושאלו את ר"ש בן אלעזר ואמר רשות עובד כוכבים אחת: ישראל שטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו בשתי חצרות או בשתי עיירות אע"פ שיוצא ונכנס מחצר זו לחצר זו ומעיר זו לעיר זו מותר מפני שהוא בחזקת משתמר אם היתה חזקה לו במקום אחר אסור. א) (ע) פרוזא שישראל ועובד כוכבים כונסין לתוכו יין אע"פ שחביות פתוחות והעובד כוכבים יושב ומשמרן מותר מפני שבחזקת המשתמר ד השוכר את הפועל לעשות (פ) חצי היום באיסור וחצי היום בהיתר ונתן כולן בכרך אחד כולן אסורות אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן ראשונות אסורות ושניות מותרות. השוכר את הפועל לעשות עמו מלאכה (צ) ולעתותי ערב אמר לו הולך לי את הלגין הזה במקום פלוני אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן שכרו מותר. (ק) השוכר את החמור לרכוב עליה ואמר לו תנה לי את הלגין הזה עליה אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן שכרו מותר. אומר אדם (ר) לחברו ולפועלו צאו ואכלו בדינר זה צאו ושתו בדינר זה ואינו חושש משם מעשרות ומשם שביעית ומשם יין נסך אבל אם אמר לו צא ואכול ככר ואני נותן דמיה צא ושתה רביעית ואני נותן את דמיה הרי זה חושש משום מעשרות ומשום שביעית ומשום יין נסך הנותן צמר לצבע עובד כוכבים לצבוע לו אינו חושש (ש) שמא צבעו בחומץ של יין נסך אם באו לבית חשבון אסור: ה המניח (ת) יינו בפונדק ונכנס לכרך אע"פ ששהה לזמן מרובה מותר ואם הודיעו (א) או שנעל עליו בפונדקו אסור. המניח יינו בספינה ונכנס לכרך אע"פ ששהה לזמן מרובה מותר ואם הודיעו (ב) או שהפליגה ספינתו בים אסור ר' שמעון בן אלעזר אומר היה שם (ג) לגין מלא וקשור לכרעי המטה ואין העובד כוכבים יודע בו מותר (ד) אמר לו רבי יהודה והלא [ד] פשתם ניכר בין מלמעלה בין מלמטה אלא כדי שיפתח ויגוף ויגנב. (ה) המשלח חבית של יין ביד [ה] בתו ושל ציר ושל (ו) חומץ (ז) ושל מוריים ושל שמן ושל דבש ביד העובד כוכבים אם היה מכיר חותמו [ו] ושמו מותר ואם לאו אסור (ח) יינו אצל העובד כוכבים מהסתם אסור משם יין נסך (ט) אבל הציר והמורייס ג) והדבש אם ראה אותו שמנסכין אסורין ואם לאו מותרין. ישראל (י) החשוד שותין (כ) במרתפו ואין שותין מלגינו ואם היה חשוד על ג) השתייה אף ממרתפו אסור: ו עובד כוכבים (ל) שהיה חייב מעות לישראל אע"פ שמכר יין נסך והביא לו עבודת כוכבים והביא לו מותר אבל אם אמר לו המתן עד שאמכור יין נסך ואביא לך עבודת כוכבים ואביא לך אסור (מ) ד) המוכר יינו לעובד כוכבים ופסק עמו [ז] אע"פ שעתיד למחות את המחצלאות ואת המדות מותר וחנוני בין כך ובין כך אסור מפני שראשון ראשון זקוף עליו (נ) עובד כוכבים ששלח לגינה אצל ישראל ומקצת עכבת יין לתוכו הרי זה ממלא לו הלגין ונועל ונוטל ממנו דמי כולן ואינו חושש:

פרק ט

א (א) המערה מכלי לכלי קילוח משכנגד ה) שפתח של חבית ולמטה ה"ז

נוסחאות כ"י

א) פרואר: ב) והשמן. ג) השתיה: ד) הפוסק: ה) שפתיו:

אור הגנוז

פרק ח [א] מעיניהם נתעלם מעיניהם וכו': [ב] רשות אחת: [ג] בבית שאן ואמרו אין זו אלא רשות אחת ישראל שטיהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשות עובד כוכבים זה היה מעשה ושאלו את רשב"א וכו': [ד] השתם: [ה] כותי: [ו] יסתמו: [ז] ומדד:

חסדי דוד

פרק ח בראשונה היו אומרים אין מסייעין את הנחתום העושה בטומאה כו'. במתני' פרק ר' ישמעאל דף נ"ה איתא נחתום העושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו אבל מוליכין עמו פת לפלטר ופרש"י לא לשין וכו' לא לשין שכל מעשה עריכה זו בעבירה לפלטר שאופה את הפת והתוס' הקשו עליו מהך תוספתא דקתני אין מוליכין עמו גריצות לתנור. ולכן פי' דודאי הולכה לתנור אסורה שהיא סוף מלאכה אבל הולכת פת לפלטר שהוא אחר אפייה שלוקח ממנו למכור מותר ע"ש ונלע"ד דאלו ואלו דברי אלהים חיים הם. דאה"נ דמתני' דאיירי כפי משנה ראשונה דסברי אסור לגרום טומאה לחולין נמצא דאפי' ההולכה לתנור דהיא סוף מלאכה אסורה וכפי' התוס' אבל לפי משנה אחרונה דינו של רש"י אמת ודקדק דדוקא לישה ועריכה אסור לסייעו ולא משום טומאת העיסה בעצמה שהיא חולין אלא מפני החלה שהם באסור לגרום טומאה לה ושמא אינו נוטל חלה אלא אחר עריכה אבל בהולכה לתנור בודאי כבר נטל חלה במלוה ליטלה בעודה עיסה ודבר זה גם ע"כ יודעים דכתיב ראשית עריסותיכם ולהלכן לא נשאר אלא חולין דמותר לגרום טומאה ואין זה מסייעי ע"ע. נמצא דבסיפא דהך תוס' ט"ס נפל בה וצ"ל חזרו לומר אין מסייעין וכו' אבל מוליכין כו' אבל בסוריא שאין חיוב חלה מן התורה מותר אפי' לסייעו ותימה על רבותינו בעלי התוס' שדחו פרש"י מהך תוס' והעלימו עין מסיפא דהך תוספתא דהיא ראיה לדברי רש"י ז"ל.

הלוקח עביט של ענבים כו' ומצא תחתיו גממיות אסור בצדו גממיות מותר כצ"ל. וזו משנה אחרונה היא דהיינו להמשכה ואם הגומות נמצאות תחת האשכולות חשיב כנסך והרי הוא כבור קטן אבל מן הצד הרי היין שבהם מעורב עם האשכולות ושוב מצאתי בירושל' וז"ל גוממיות שתחת האשכולות אסורות שבצידיהם מותרות הרי כד אמרן: פרוא שישראל ועובד כוכבים כונסין לתוכו כו'. נראה שהוא מלשון פרוותא דזולשפט דהיינו שוק שמוכרין בו ובל' הרגום קורא אותו פרוותא ובלשון משנה פרות: ישראל החשוד שותים במרתפו ואין שותין מלגינו כו'. דין זה בקשתיו ולא מצאתיו וגם מוקשה הוא כי מאחר שהוא חשוד מה לי מרתפו מה לי לגינו אלא שהחשוד על הדבר אינו נאמן על אותו דבר לכ"ע וצ"ל לפרש דמ"ש שותים ממרתפו מיירי שנתנו לו יין כשר למכור במרתף שותים ממנו דלא הפיד להחליף. אבל לא מלגינו פי' שהיין שלו. אפי' אם יאמר שהוא כשר אינו נאמן כיון שהוא חשוד. וזה כפי שנתבאר במתני' גבי המפקיד אצל ע"ה בחזקתן למעשרות ולשביעית כו' ומשמע מדברי הרמב"ם בפ"ח מהל' מאכלות אסורות דה"ה בכל דבר איסור אע"פ שהוא חשוד על אותו דבר לא חיישינן שיחליף ע"ש הלכה י'. ועי' בפרי חדש סי' קי"ח ס"ק א' מה שהקשה על שיטת הרשב"א דסובר כי ישראל חשוד חיישינן גם להחליפו. אבל כל דבריו שם נע"ג לפני כרואים בבדק הבית ובמשמרת הבית. ואין כאן מקומו להאריך בזה:

מצפה שמואל

(ב) ולא ישנות. כט: במשנה דכ"מ קנקניהם אסורין בהנאה ועי' תוס' שם לב. ד"ה והא ולכן ס"ל מתהכר ביה ורבנן לטעמייהו (ת"כ) ובפנים פירשתי בדרך הפשוט דכאן הרי אין נהנה בגלוע: (ג) נתעלם מפניהם. גרסינן ועיין ירושלמי פ"ד הל"ט ורא"ש פ"ד סי' ג' ועי' לח"מ פי"א ממ"א הלי"א ומתוספתא זו כ' הרמב"ם שם אף בגת פקוקה ומליאה ועי' תוס' נה: ד"ס אר"ה בזה: (ד) בראשונה. כח: וירושלמי שם ועי' תוס' שם ד"ה אבל מ"ש בשם התוספתא וע"ש היטב וכ' הת"ב דיותר נראה דגרסינן בראשונה היו אומרים מסייעין וכו' ומוליכין חזרו לומר אין מסייעין ואין מוליכין וא"ש כך דסוריא ולמשנה אחרונה: (ה) ישראל העושה. משנה ועי' תוס' נו: ד"ה מהו לדרוך: (ו) הדורס ענבים. מיי' פי"א מהל' מ"א הל' י"ג וטו"ע סי' קכג סי"ד וזהו דבמשנה סט: תרגנים וזגים מיירי שמכר בשוק ועי' רי"ף ופוסקים בזה וע"ש בבאורי הגר"א: (ז) נפל לבאר. שם: (ח) ירדו לשלות. שם ואפילו נגע בידו ואיכא כוונת יין וכוונת מגע כמ"ש הרמב"ן בזה דבעבידתיה טרוד ובדין מדדו מ. תי' ר"ן שכתב דכ"ע מודו בזה דשלא בכוונת מגע אסור בשתיה ומותר בהנאה רק נהגרדמים לקמן לפי שעשה לצורך אסור אף בהנאה מפני התערובות הטפה דחיישינן בזה בציר. הר"ן פ"ד (סנז:): (ט) עובד כוכבים שהיה מעלה. נט. ועי' יו"ד סי' קכ"ד סי"ח וסי' קכ"ה ס"ו שיטת הראב"ד שמנתץ על דופן הכלי וי"מ בגת וכן הכ"מ בפי"א מהל' מ"א הלי"ג. ועי' ר"ן פ"ד (סנח.) דהרינן אע"פ שהיין בגת ונמשך וצ"ל דלמא נגע: (י) הלוקח עביט. עי' יו"ד סי' קכ"ד סי"ז למדו מכאן כשיטת רש"י בהמשכה דהוא על הגת. ועי' ר"ן בזה שהוכיח כן (סנו.) ועי' רשב"א בתה"א הביא תוס' דעיקר תלוי באם מופרד מן האשכולות וע"ש ובב"י סי' הנ"ל: (כ) אדם שפשט. נח. ושם גרסינן תרם ועי' תוס' ורא"ש מ"ש בזה לחלק ממ"ש לקמן דכתב בהתקבלתי מותר: (ל) אגרדמין. נח. ועי' ירושל' ב"ב ספ"ה מבואר זה לענין מדות ועי' כאן בירושל' פ"ד הל"א ועי' תוס' שם בסה"ד היקלע דמשום תערובות הוא ורא"ש פ"ה סי' ח' וברמב"ם פט"ו הל"ה ובשו"ת ועי' ר"ן (כ"ז) בעובדא דמחוזא ועי' תוס' ע"א ד"ה יין ובחולין נו. ד"ה אמר ועי' ירושל' פ"ג דערלה (ט.) מדין יי"נ שנפל לבור פלוגתא דרשב"ג ורבנן וכאן פ"ג הל"ג (ת.) ופ"ה הלי"ג ועי' ר"ן פ"ד (סנז:) וע"ש פ"ה (סס:) דדייק מזה דסתם נסך הוסר בכל שהוא יעו"ש: (מ) ישראל שהכנים. עי' סא. ועי' ל"א תוס' ד"ה ודאמר וירושלמי פ"ד הלי"ב: (נ) לוה עליו. הפוסקים הביאו מכאן דבפתח פתוח לרה"ר מותר אף ביין של עובד כוכבים ברשותו ולא כתב התקבלתי ועי' בר"ן ספ"ד והרשב"א בתה"א הביא תוספתא בגירסא אחרת ודלא כרש"י בזה ועי' סא: (ס) ישראל שטהר. מבואר אף בלא כתב התקבלתי ודלא כרש"י עי' ר"ן ורמב"ן וע"ש דהב"ח נמי סגי ומפרשי שהיין מונח באמצע חצר הפתוח לרה"ר והאריכו בזה וכל תוס' אלו מתבארת ע"פ הש"ס סא: ועי' בירושל' ספ"ד בזה ועי' ר"ן שהאריך בזה וע"ש בתוס' ורא"ש ועי' טו"ע סי' ק"ל בזה וכאן אין להאריך: (ע) פרוזא. ירושל' ספ"ד ועי' ר"א"ש פ"ה סי"ב דאף בלא הותם מותר וקנואת ביו"ד סי' קכ"ה ס"ב וכן במשנה מבואר דשרי ושיטת הרמב"ן דבעינן סתימה ועי' מהר"ם בגליון הרי"ף קו: ועי' בעובדא דבשר ספ"ד ועי' ר"ן במשנה ס"ט וכן הוא ברשב"א בתה"א קמד. וע"ש בר"ן (בס:.) הוכיח מזה דכל המשניות שם אף פתוחות מותרות רק בנושא החביות פתוחות ומליאות אסור וע"ש במידושי פירוש דפראיינה: (פ) חצי היום. סה: וירושל' פ"ד הל"א וסברא דלולי האיסור לא היה שוכרו כלל והוא שכר איסור ושם בירושל' לא פשיט מתוספתא זו דבכרך אחד כולן אסורין ואולי יש לחלק דכאן בתוספתא בסתנה שיעשה מלאכת האיסור בהדיא א"כ האיסור גורם לשכרו אבל בסתם ועשה תני באיסור י"ל דמותר כמ"ש במה"פ שם ד"ה היה עושה ועי' בתוספתא דמע"ש סלכ"ב בכרך אחד אילו שרוצה מוכר לשם חולין וכו' והוא כגירי' הירושל' כאן לענין מע"ש היה מוכר חולין ומע"ש בכרך אחד. וע"ש ד"ה כמוכר: (צ) ולעתותי ערב. נד. ועי' טו"ע סי' קל"ג ס"ג ע"ש הביאות בזה וע"ש בהגר"א ועי' רשב"א בתה"א קלח: סי' נ"ס שער ב' שהביא תוספתא ועי' שהקשה מירושל' פ"ה הל"א דבשקלים ג"כ ממשכן מנכסיו עד כפי שכרו ומשיק דכנגד אותו חבית אסור ועי' יו"ד סי' קל"ג ובטו"ע שם ס"ד ורמב"ם פי"ג הלי"ח וי"ע ועי' במה"פ רפ"ה: (ק) השוכר את החמור. עי' סה. דאף שכר בהמה אסור כמ"ש הרשב"א בתה"א: (ר) לחבירו. הת"ב הגיה להמרו סג. ועי' סימן קל"ב ס"ד ועיין ירושלמי קדושין פ"ב הל"א וירושלמי דמאי פ"ו הלי"ג: (ש) שמא צבעו. תוספתא דדמאי פ"ה ועי' בדס"ב ס"ס קכ"ג: (ת) יינו בפונדק. סט. וירושל' פ"ה הל"א והל"ו: (א) או שנעל עליו. עי' סט: ועי' רשב"א קמג. דאי ידעינן בבירור דאתיד לבבא חיישינן. ועי' יו"ד סי' קכ"ט ס"א: (ב) או שהפליגה. עי' סט: (ג) לגין מלא נרבותא דאפילו מלא שרי ועי' ס. ועי' רמב"ם פי"ג הל"א והל"ד ועי' ירושל' סט: ועי' ירושל' סנהדרין פ"ד הל"ז אין מדקדקין ביי"ג ועי' סמ"ג לאוין קמ"ח והביאו המה"פ שם: (ד) א"ל ר"י. סט: (ה) המשלח חביות של יין ביד עובד כוכבים גרסינן. ועי' לא. ולא: ובש"ס כט: (ו) הומץ של מוריים. לא: וע"ש רש"י ותוס' לה. ד"ה דורדיא ובתוס' מגאתי שמרים שיבשו והוא בתרומות פי"י הלי"ב ועי' מש"ש: (ח) יינו אצל העובד כוכבים. עי' רשב"א קמה: בשם הראב"ד מדין סתם ועי' יו"ד סי' קכ"ג לט: (ב) ובמרתפו כדפי' בפנים והת"ב כתב דמתירא שלא יפסיד כל המרתף כמבואר ספ"ב: (ל) שהיה חייב מעות. סד. וע"ש יג. ד"ה הרווחה ועי' ירושל' פ"ב הל"א ובמה"פ שם ד"ה אם אמר: (מ) המוכר. עא. ועי' סג: כדין חנוני ע"ש: (נ) עובד כוכבים ששלח. עב.: (א) המערה. עב:

מנחת בכורים

בהא"י ומשפה שמושך גד העליון לתחתון הוי המשכה לכן אין דורכין אבל בוצרין עמו (נה:). חדשות. שלא היו בהן יין ולא נאסרו והכמים מתירין אף ישנות אף שהחביות נאסרו לגמוש מ"מ עיקר השכר לא מהמת הגלוע: מפניהם. גרסינן דכל בפני ישראל לא חיישינן שמא ימשוך ויבסך ובמשפר יינו של ישראל דמירתת: ובסוריא. קיל מא"י ואף למשנה ראשונה מסייע דביין אין בוצרי' דשם הישראל מטמא לחולין הטבולין גתרומה אבל כאן הוי חולין ממש בכה"ג מותר לסייע (עי' פ"מ ירושלמי פ"ד הל"ט) ב הלחם. בנעביה כאחד מחמת מדרס מן הגפן נקרא לחם לא הוי משתכר באיסורי הנאה: ועובדי כוכבים. אף ביינו של ישראל ההירו בכה"ג לכתחלה: נפל הלחם. ונגע בטפה של יין המשוך אח"כ אסור משום הטפה ואף לרשב"ג (עד.) דמוכר חוץ מהאיסור בשתיה אסור: לשלות. כמו לשלה: ימכרו. דס"ל מגע שלא בכוונה (וע' רמב"ן בזה): גממיות גומות והוי המשכה אבל בצדו אסור דהוי המשכה שהיין בפ"ע (ירושלמי פ"ד הל"ח ובמה"פ): ימכרו. דס"ל מגע שלא בכוונה אגרדמן ממונה המלך על מדות וטועם מן היין שנעשה הרבה אסור בהנאה: במניקת. הנקרא ליוועד ועושה בפיו יי"נ ושוב נאסר כולו: ג אסור. וכר"א בש"ס שם ולרבנן בעינן חותם בתוך הותם או שומר אסור. דעובד כוכבים כיון דיש עליו מלוה [illegible]

אסור כולן (סה.): לערב. כבר עבר יומו ואינו בשכר פעולתו (סם): רשאי לעשות. אף דהנס דרוצה בקיומו שלא לאבדו: ואני נותן. מוקמינן במקדים דינר שהוא הקונה וצריך לומר תנו ואני מחשב א"כ בנשא ונתן ביד: לבית החשבון. שמחשב כל דבר בפ"ע שלא שכולל יחד א"כ מחשב דמי האיסור (תוספתא דמאי פ"ס הל' ע"ז וי"ז וש"ג): ה הודיעו. שמפליג לא מרחת: שנעל. העובד כוכבים עם היין: רשב"א. קאי בלגין על הדולבקי דבאמר לו מזוג ושותה אסור והשמיעין כאן דבהאי מותר: אסור בכדי שיפתוח ויסתום ויגנב. והוא פתיחת המגופה בנקב בעלמא וע"ז פליג ר"י לקמן: והלא פשתן. והלא סתמו ניכר גרסינן והיינו בנקב ניכר בין מלמעלה המגופה בין למטה שאי"י למרח שם אלא כדי שיפתח כל המגופה והוא כרשב"ג (סט.): ביד כותי. גרסינן דלא זהיר במגע של עובד כוכבים: ושמו. בגמרא הגירסא וסתמו שלא זייף בתימתו (לא:): ואם לאו. שהלך לראות ולא הבין התחימה או שסכח איך התמו אז גרע טפי מסתמא (תוס' סט: ד"ה מאי טעמא). מהסתם. שלא ראה שניסך: שמנסכין. ממרתפו. שהלא חשיד לשתות בעצמו ואינו מזייף אלא בלגין כשמוכר מסתמא ערבו בו יי"נ גמור: ן המתן. א"כ רוצה בקיומו ואסור. (סד:): ופסק עמו. דמי המקח: למחות. ממחה קיות היין ונאסר מ"מ כיון שפסק ומשך העובד כוכבים [illegible]

פרק ט א המערה. [illegible]

ה"ז אסור (ב) הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים ר' מתיר וחכמים אוסרין ומודה רבי בקנקנים שהן אסורות מפני מה אלו אסורות ואלו מותרות אלו עשויות למוכנס ואלו עשויות שלא למוכנס (ג) של עץ ושל אבן צריך לנגב אם היו זפותין (ד) צריך לקלף: ב (ה) הלוקח כלי תשמיש מן העובד כוכבים דברים א) שלא נשתמש בהן מטבילן והן טהורין דברים א) שנשתמש בהן כגון כוסות וצלוחית ידיחן בצונן. (ו) כגון היורות והמחמין (ז) והטוגנין וקמקומוסין ידיחן ברותחין (ח) כגון הסכינין והשפודין והאסכלאות מלבנן באור והן טהורין וכולן שנשתמש בהן עד שלא[א]יגעיל ב) וטבל ולבן הרי זה מותר: ג מי שהיו גיתיו ובדיו טמאין ומבקש לטהרן הדפים והלולבים והעדשות מנגבן והן טהורין: העקלין של נצרים ושל בצבוץ צריך לנגב של חשיפה ושל גמי צריך ליישן וכמה מישנן שנים עשר חדש רשב"ג אומר מגת לגת ומבד לבד רבי יוסי אומר הרוצה לטהרן [ב] או חולטן מיד בחמין או מולגן במי זיתים רשבג"א משם ר' יוסי נותנן בנהר שמימיו מהלכין מלא[ג]עינו הצינור שמימיו מקלחין כשם שמנגב לטהרה כך מנגב ליין נסך: ד (ט) על שבע מצות נצטוו בני נח על הדינין ועל עבודת כוכבים ג) (י)ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל הגזל ועל אבר מן החי על הדינין כיצד כשם שישראל מצווין להושיב בתי דינין בעיירות שלהן כך בני נח מצווין להושיב בתי דינין בעיר שלהם: על עבודת כוכבים ועל ברכת השם כיצד עובד כוכבים שעבד עבודת כוכבים וברך את השם לא נתנה מיתה לבני נח אלא בסייף בלבד: על גילוי עריות כיצד כל ערוה שב"ד של ישראל ממיתין עליה בני נח מוזהרים עליה וכל ערוה שב"ד של ישראל מוזהרים עליה בני נח מומתין עליה דברי ר"מ וחכמים אומרים הרבה עריות שאין ב"ד ממיתין עליה בני נח מוזהרים עליה (כ) בא על עריות ישראל נדון בדייני ישראל בא על עריות העובדי כוכבים נדון בדיני העובדי כוכבים ואין לי אלא נערה מאורסה בלבד: ועל שפיכות דמים כיצד עובד כוכבים בעובד כוכבים עובד כוכבים בישראל חייב ישראל בעובד כוכבים פטור. על הגזילה כיצד גנב גזל יפת תואר וכן כיוצא בו עובד כוכבים בעובד כוכבים עובד כוכבים בישראל אסור ישראל בעובד כוכבים מותר (ל) על אבר מן החי כיצד אבר המדולדל בבהמה ואין בו להעלות ארוכה בשר המדולדל בבהמה ואין בו להעלות ארוכה אסור לבני נח ואין צריך לומר לישראל (מ) ואם יש בו להעלות ארוכה מותר לישראל ואין צריך לומר לבני נח: (נ) נטל צפור שאין בה כזית ואכלה רבי פוטר ורבי אלעזר בר' שמעון מחייב ומה על אבר מן החי ממנו חייב כולו לא יהא חייב (ס) חנקה ואכלה פטור רבי חנניא בן גמליאל אומר אף על דם מן החי רבי חידקא אומר אף על הסירוס ר"ש אומר אף על הכשפים רבי יוסי אומר כל האמור בפרשה בני נח מוזהרין עליה שנאמר (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו' וחובר חבר כי תועבת ה' איפשר שכתוב עונש עד שלא יזהיר אלא מזהיר ואח"כ עונש מלמד שהזהיר ואח"כ עונשן רבי אלעזר אומר (ע) על הכלאים מותר לבני נח לזרוע וללבוש כלאים אסור להרביע ולהרכיב אילנות:

סליק תוספתא ממסכת עבודה זרה

אור הגנוז

פרק ט [א] שף: [ב] מיד: [ג] עונה או תחת הצינור וכו':

נוסחאות כ"י

א) שבידוע: ב) הטביל: ג) ועל קללת השם:

חסדי דוד

פרק ט מי שהיו גיתיו ובדיו טמאים כו'. שם בגמ' דף ע"ה אלא דהתם גרסינן הדפין והעדשין והלולבין מדיחן ופרש"י העשויין כמין דלת ונותנין על התפוח הלולבין שמכבד בה הענבים שמתפזרין והעדשין היינו גת עצמה ופליג אמתני' דלעיל דבעי ניגוב ע"ש. ואולם בנדה דף ס"ה דמייתי לה הש"ס כתבו התוס' בשם ר"י דא"ל לומר דפליגי דהתם בשל עובד כוכבים ממש והכא בשל ישראל שנגע בו עובד כוכבים ותוס' בשם ר"ת פי' דעדשין לאו גת אלא הקורה שעוצרין בה ע"ש וכ"כ הפו' ז"ל ומ"מ נראה דהכא בתוס' יש להגיה כך מדיחן כי התם. וכן מוכח מלישנא דתוס' עצמה דכתב בעקלין צריך לנגב ולא סגי בהדחה כדלעיל ובדברי רשב"ג עי' הגי' בגמרא והכא נראה שיש להגיה כך רשב"ג אומר וכו' בנהר שמימיו מהלכין מלא עונה או בצנור כו' ושיעור עונה י"ב שעות ועי' ברמב"ם פי"א מהל' מ"א ופרק י"א מהל' מ"א ובשו"ע סי' קל"ח: על שבע מצות נצטוו בני נח. עי' בסנהדרין דף נ"ו וחסר כאן בתוס' ברכת השם וע"ש בגמ' דיליף מן הכתוב ויצו ה' אלהים וגו' וקשה לפי זה למה מנה תנא דתוספתא דינין בראש כולם הו"ל להקדים עבודת כוכבים וברכת השם שהם עיקר האמונה וניחא לי במ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מלכים כיצד מצווין על הדינים חייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו ולהזהיר את העם ע"כ וכיון דדינין אכלהו קיימא לכן הקדימו בראש כולם וגם הרמב"ן דחולק עליו מודה הוא שהוא בכלל המצוה אע"פ שאינו מעיקר המצוה. עי' בפי' על התורה: נטל צפור שאין בה כזית כו' חנקה ואכלה כו'. על כרחך לא בב"נ מיירי דלא נתנו שיעורין לב"נ וגם חנקה מותרת לגמרי לדידהו אלא בישראל מיירי ואיידי דתנא לעיל דין אמ"ה תנא גם הדין לישראל. ואח"ז מן רחב"ג חוזר לב"נ ובדברי ר"י חסר תיבה אחת וצ"ל כל האמור בפרשה כישוף ב"נ מוזהרים כו':

סליק תוספתא ממסכת ע"ז

מצפה שמואל

(ב) הגת והמחץ. עד: וירושלמי פ"ה הלי"ד ועי' תוד"ה אם ביד עג: ועי' רמב"ם פי"א הלי"ז ולח"מ שם ובפי"ג הי"ג ושיטת הכ"מ במשפך ישראל: (ג) של עץ ושל אבן. עי' יו"ד סי' קל"ד ס"א ובביאורי הגר"א שם שהביא דינים אלו: (ד) צריך לקלף. כשדרך בה. עי' בש"ס. ומכאן דנגוב אחר הקליפה סגי ולא בעי עירוי וכמ"ש הר"ן רפ"ה (שסח:) ודלא כהראב"ד שם ובעירוי לא בעי קליפה ע"ש (שסט:): (ה) הלוקח כלי תשמיש. עה: וירושלמי פ"ה הלט"ו: (ו) כגון היורות. עי' סמ"ג הל' תו"מ הביא התוס' דתנא מדיחן ברותחין ובש"ס מגעילן: (ז) והטוגנין של פת. מכאן דגם מחבת סגי בהגעלה וירושלמי פ"ז ועיו"ד סי' צ"ז: (ח) כגון הסכינין. עי' ר"ן שהאריך בזה ועי' תוס' פסחים ל: שמחלקין בין קטן לגדול וכן בירושלמי פ"ה הל"ט ועי' ר"ן חולין פ"א (ג.) לענין סכין של עובד כוכבים ששחט בה בזה ועי' תוס' חולין ח. ד"ה שליבנה באור שהביאו תוספתא זו ועי' יו"ד סי' צ"ז שם דתלוי בגומות והרמב"ן כתב שם ליתא בגמרא סכינא ותוס' משבשתא היא ועי' נדה סה. ד"ה והדפין ועי' רמב"ם ספי"א מהל' ע"א ועי' ר"מ ועי' ר"ש סוף טהרות שכ' שאין למחוק התוס' וע"ש על הגליון ובפירושי שם: (ט) על שבע מצות. סנהדרין נו.: (י) ועל ג"ע. שם: (כ) בא על עריות ישראל. שם ועי' מל"מ פ"ט מהל' מלכים הל"ז ובכ"מ שם ותו"כ פ' אחרי בקרא דמולך ועי' קדושין פ"א הל"ב ובירושלמי מביא קרא דעריות ע"ש בגליון ועי' תו"כ פ' דעריות: (ל) על אמ"ה. חולין קב. רמב"ם פ"ט ממלכים הל"י וי"א וע"ש בהשגות ועי' קג. ד"ה מר סבר: (מ) ואם יש בו. עי' יו"ד סי' ס"ב בטור וש"ע שם: (נ) נטל צפור. מכאן דב"נ מוזהר על אבר מן החי בעוף ועי' רמב"ם פ"ב שם הלי"א דאין ב"נ מצווה על אמ"ה בעוף וע"כ כאן בישראל אבל לא בב"נ דלא נתנה שיעור לב"נ כמ"ש שם הל"י ולכן קאמר חנקה שיש לך לפטור משום שאין בו כזית אבל בב"נ פשיטא דפטור אף בכזית והרמב"ם פ"ד מהל' מ"א הל"ה לע"ג וע"ש פ"ב הל"ח: (ס) חנקה. שם קב: ד"ה בכזית וכאן בב"נ פטור אף דיש בו כשיעור: (ע) על הכלאים. עי' ירושלמי כלאים פ"א את חקותי תשמרו ועי' בפנים:

מנחת בכורים

(עב): מתיר. בנגוב: למוכנס. שמכניס לקיום: זפותין. ובלא האיסור (עד:): ב בה נותן. גרסינן: והטוגנין. שמטגנין: עד שלא ליבן. שהם כלים אינם ב"י (עה:): ג הדפים. שנותן על התפוח: והלולבין. מכבדות שמאסף הענבים שנפזרו. והעדשות. הגת: מנגבן. בספר ובגמרא איתא מדיחן ולא בעי אפר (שיטת רש"י עה. ועי' תוס' שם): נצרים. שבטים: בצבוץ. קנבוס: מגת לגת. אף דליכא י"ב חודש: לטהרן. מיד וכן בש"ס: ה"ג מהלכין או תחת הצינור שמימיו מקלחין: מלא עונה. והוא יום או לילה: כך מנגב. כל חד כדינו ובגמרא הגרסא כדרך שאמרו וכו': ד אמ"ה. ועל ברכת השם גרסינן: בסייף. לא בסקילה ולא בחנק כתנא דבי מנשה: מוזהרין. לא מיתה כגון חייבי כריתות: אין ב"ד ממיתים. גרסינן דלא דרים איש איש לרבות עובדי כוכבים לכל האמור בפרשה: נידון. בדייני ישראל כדמפרש בנערה המאורסה דבדידהו ל"ל ובש"ס מוקמינן כמ"ד מיתות ב"נ בחנק ע"ש: יפת תואר. שהותר לישראל במלחמה: כיוצא בו. כובש שכר שכיר: מותר מה"ת. וקי"ל דגזל עובד כוכבים מה"ת אסור: ואין בו להעלות ארוכה. ומתה הבהמה דהוי האבר כנפל או בשחטה למ"ד שחיטה עושה ניפול והוה אמ"ה ואסור לב"נ ואנן קי"ל דבשחיטה מדרבנן הוא ומותר לב"נ (עי' ר"ן פ' א"ט ועי' חולין עג:): ואכלה. חייב לרבי בחייה לאברים עומדת והוי אבר מן החי ובכזית לכ"ע לא גרע מבשר הפורש מן החי: וחנקה. לכ"ע אינו אמ"ה: אף על הדם. מוזהר: הסירוס. לסרס בהמה: כי תועבת ה'. ובגלל התועבות האלה ה' מוריש אותם ש"מ שהוזהרו על כלם: על כלאים. וכדמפרש להרביע וכדילפינן בסנהדרין (סו.) חוקותי תשמרו חוקים שחקקתי כבר בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע מה בהמה בהרכבה אף שדך בהרכבה (עי' ירושלמי כלאים פ"א הל"ז):

סליק תוספתא מסכת ע"ז

תוספתא עדיות פרק ראשון

פרק א א (א) כשנכנסו חכמים לכרם ביבנה אמרו עתידה שעה שיהא אדם מבקש דבר מדברי תורה ואינו מוצא מדברי סופרים ואינו מוצא שנאמר (עמוס ח) (לכן) הנה ימים באים נאם ה' וגו' ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו דבר ה' זו נבואה דבר ה' זה הקץ דבר ה' (ב) [א] שלא יהא דבר מד"ת דומה לחבירו (ג) אמרו נתחיל מהלל ומשמאי שמאי אומר מקב חלה הלל אומר מקבים וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא קב ומחצה חייב בחלה שנאמר (במדבר טו) ראשית עריסותיכם כדי עיסתכם וכמה עיסתכם כדי עיסת מדבר וכמה עיסת מדבר א) עומר שנאמר (שמות טז) והעומר עשירית האיפה הוא שיערו חכמים שבעה רבעים ועוד מדברית שהן חמשה רבעי צפורית שהן קב ומחצה ירושלמית: ב הלל אומר מלא הין מים שאובין של שנים עשר לוג פוסלין את המקוה (ד) שמאי אומר (ה) מלא הין מים שאובין [א] של שנים וששה לוג פוסלין את המקוה וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא (ו) שלשה לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה. מעשה שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו בשם שמעיה ואבטליון ששלשת לוגין מים פוסלים המקוה וקיימו את דבריהם (ז) ולמה הוזכרו שם מקומם ושם [ב] אומניהן והלא אין לך אומנות ירודה אלא גרדי אין לך מקום ירוד משער האשפות אלא מה אבות העולם לא עמדו על דבריהן במקום שמועה על אחת כמה וכמה שלא יהא אדם עומד על דבריו במקום שמועה. לעולם הלכה כדברי המרובין לא הוזכרו דברי היחיד בין המרובין אלא ב) (ח) שמא הוצרך להן שעה ויסמכו עליהן וחכמים אומרים לא הוזכרו דברי יחיד בין המרובין אלא מתוך שזה אומר טהור וזה אומר טמא כדברי ר' אליעזר יאמרו לו כדברי ר' אליעזר שמעת: ג (ט) נשאל לחכם וטמא לו לא ישאל לחכם אחר ג) היו שנים אחד אוסר ואחד מתיר אחד מטמא ואחד מטהר אם (י) יש חכם אחר נשאלין לו ואם לאו הולכין אחר המחמיר ר"י בן קרחה אומר דבר מדברי תורה הולכין אחר המחמיר. (כ) מדברי סופרים הולכין אחר המיקל: ד (ל) האשה שהלכה היא ובעלה

אור הגנוז

פרק א [א] המבקש דבר מדברי תורה דומה לחבירו: [ב] אומנתם:

נוסחאות כ"י

א) כעומר: ב) לבטלן רי"א לא הוזכרו דברי יחיד בין המרובין אלא כו': ג) נשאל לחכם וטהר לו לא ישאל לחכם אחר:

מגן אברהם

[א] של שנים וששה בצים פוסלין. כצ"ל:

חסדי דוד

פ"א כשנכנסו חכמים לכרם ביבנה כו' דבר ה' זו נבואה דבר ה' זה הקץ דבר ה' שלא יהיה דבר מד"ת דומה לחבירו. דריש תלתא פורענותא. נבואה קץ ותורה מחד קרא. י"ל דבקרא כתיב כי אם לשמוע את דברי ה' וגו' ישוטטו לבקש את דבר ה'. ודברי הוא שתים כי מיעוט רבים הם שתים ודבר ה' הוא שלישי ומ"מ זה הקץ דמשמע מקודם ידע כמו נבואה ותורה ועתה נתעלם הלא הקץ מעולם לא נתגלה לשום אדם וכמ"ש רז"ל ללבי גליתי וכו' י"ל דקאי על קץ בבל אע"ג דמפרש קרא לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם מ"מ לא ימצאו החשבון וכמו שאמרו רז"ל אף דניאל מנה וטעה: לעולם הלכה כדברי המרובין כו'. פי' לעולם לא מיבעי ברובא דאיתא קמא כגון סנהדרין החולקים זה עם זה. אלא אפי' לא ידעינן אם הם רבים כגון כל חכמים א"כ בהם הלכתא הכי. ומ"ש אלא שמא הוצרך להן שעה נראה דהיינו פי' דמתני' דתנן שאם יראה ב"ד את דברי היחיד יסמוך עליו. ואשמעינן הכא דלאו למימריה שיסמוך עליו לגמרי לקבוע הלכה כמותו ולעקור דברי הרבים אלא כי הכיא דאמרינן כדאי הוא ר' פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק. וכעין זה פי'

מצפה שמואל

(א) כשנכנסו. שבת קלח: (ב) זו הלכה שלא יהא. עי' סנהדרין דף פז: (ג) אמרו נתחיל. עי' ברכות כח. דהוה ביום שמינו לראב"ע לנשיא עי' ירו' ברכות פ"ד: (ד) שמאי אומר. עי' תוס' שבת טו. ד"ה שמאי ועי' ראב"ד פ"א מ"ב ועירובין פג: ועי' תוס' שם: (ה) מלא הין. שבת טו.: (ו) שלשת לוגין. עי' רא"ש ב"ק פ"ז סי' ג' שהאריך בדין מים שאובין: (ז) ולמה הוזכרו. עי' רש"י שבת טו. ומהרש"א שם ועי' ראב"ד מ"ו בשם התוס' למה הוזכרו וכו' כדי לבטלן והיינו למה לא שנאן בפ"ע ולזה אמר לבטלן שיראה שרבים חלוקין עליו: (ח) שמא הוצרך להן. נדה ו:: (ט) נשאל לחכם. מס' ע"ז ז. ועי' ירושלמי שבת פי"ט ה"א שם הגירסא שאל לחכם והתיר אל ישאל לחכם אחר שמא יאסר שאל לחכם ואסר אל ישאל לחכם אחר שמא יתיר ועי' יו"ד סי' רמ"ב בהנהגת או"ה שם: (י) יש חכם. עי' רשב"א בתשובה רמ"ג וכ' הת"ב הא דלא נקט גדול דהוה רבותא יותר דרובא מה"ת מה שאין כן גדול נגד קטן יש לומר כמו שכתב הג"א דגדול במנין היינו תלמידים הרבה אם כן הוה רובא בגדול לכן נקט חכם דהיינו רובא לחוד וריב"ק מיירי בשניהם שוין: (כ) בד"ס הלך אחר המיקל. ירושלמי עירובין פ"ג ה"ד ספק דבריהם להקל וע"ש בעירובין בבלי שם נה.: (ל) האשה שהלכה. יבמות קטז::

מנחת בכורים ות"ב

פרק א א כשנכנסו. הוזקקו לקבץ עדות דבר הלכה הברור לפי שעתיד להשתכח: מד"ת ואינו מוצא. שלא ימצאו מקרא מפורש לד"ת: מד"ס. שלא ימצאו אסמכתא לד"ס: דבר ה' זו הלכה. גרסינן: דומה לחבירו. כלומר שתרבה המחלוקת ולא יבינו לדמות מילתא למילתא ולכן לא ימצאו הלכה ברורה (שבת קלח:): ועוד. ביצה וחומש ביצה. דהלא למדין מהעומר עשירית האיפה ואיפה שלש סאין שהן י"ח קבין והוא ע"ב לוגין ועשירית משבעים לוג הוא שבעה לוגין ועשירית של ב' לוגין הוא ביצה וחומש ציפורית דבתחלה הוסיפו שתות ונעשה משבעה ועוד מדבריות שש ירושלמיות ואח"כ הוסיפו שתות ונעשו משש חמש ציפוריות: ב שמאי. שלשים וששה לוג גרסינן דהוא ט' קבין (פ"א מ"ג) [וכ"ה בכ"י]: במקום שמועה סמכו על שני גרדיים. שאמרו שמועה מפי שמעיה ואבטליון ולפי דברי רש"י (שבת טו.) חסר כאן בתוספתא וכ"ה הגרסא משער האשפות לומר לך דאל ימנע אדם מבהמ"ד אפילו שעה אחת ולמה הוזכרו דברי שמאי והלל לבטלה אלא מה אבות העולם וכו' כצ"ל והכוונה ללמד לדורות שלא יהא אדם עומד במקום שמועה (ועי' בראב"ד פ"א מ"ב מ"ש בתוס' זו): הוצרך. בשעת הדחק כדברי ר"א: כדברי ר"א. דיאמרו לו דאין הלכה כן כי דברי יחיד שמעת ועי' בראב"ד מ"ו הביא התוס' בגו"א: ופי' למה הוזכרו כאן כדי לבטלן. כלומר שיהיה יודע שדברי יחיד הן:

חכם

ובעלה למדינת הים והיה שלום בינו לבינה שלום בעולם באתה ואמרה מת בעלי תנשא (א) שלום בעולם ואמרה מת בעלי בין בוכה בין שאינה בוכה בין בגדיה קרועים בין שאין בגדיה קרועים נאמנת ר׳ יהודה אומר לעולם אינה נאמנת אלא א"כ באתה בוכה ובגדיה קרועים אמרו לו (ם) א"כ זו שהיתה פקחת תנשא שלא היתה פקחת לא תנשא ב"ה אומרים לא שמענו אלא בבאה מן הקציר בלבד אמרו להן ב"ש והלא כל ימות השנה קציר יצא קציר שעורין בא קציר חטים יצא קציר חטים בא בציר יצא בציר (ב) נמצא כל ימות השנה קציר. אמרו להן ב"ה (נ) מצאנו שאין אחין נכנסים לנחלה על פיה אמרו להן ב"ש והלא מספר כתובתה נלמד שכתב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליך בכתובתיך וצאי חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש: ה (ס) ששה דברים ר"ע מטמא וחכמים מטהרין השרץ והצפרדע ברשות הרבים וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה עצם מן המת ועצם מן הנבלה גוש מארץ טהור גוש מארץ הפרס גוש מארץ טהור גוש מארץ העמים שני שבילין אחד טמא ואחד טהור ר"ע מטמא וחכמים מטהרין: ו (ג) השדרה והגולגולת משני מתים (ע) רביעית דם משני מתים רובע עצמות משני מתים אבר מן המת מב׳ מתים אבר מן החי מב׳ אנשים ר"ע מטמא וחכמים מטהרין: ז שלשה דברים אמרו לפני ר׳ ישמעאל ולא אמר בהן אסור והיתר ופירשן ר׳ יהושע בן מתיא המפים מורסא בשבת (פ) אם לקולפה ולעשות לה פה כדרך שהרופאין עושין חייב אם להוציא ממנה לחה פטור. (צ) השום והבוסר והמלילות שריסקן מבעוד יום ר׳ ישמעאל אומר יגמור משתחשך ור"ע אומר לא יגמור אבל (ק) [א] כהנים נהגו כר׳ ישמעאל: ח שלשה דברים אמרו לפני ר"ע שנים משם ר׳ אליעזר ואחד משם ר׳ יהושע ולא אמר בהן לא איסר ולא היתר ולא כשר ולא פסול לא טומאה ולא טהרה. שנים משם ר׳ אליעזר אשה (ר) מה היא לצאת בעיר של זהב ולא אמר בה לא איסור ולא היתר ר"א מתיר וחכמים אוסרין. (ש) מפריחי יונים מה הן לעדות לא אמר בהו לא כשר ולא פסול ור׳ אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין אחד משם רבי יהושע השרץ בפי החולדה והחולדה מהלכת על גבי ככרות של תרומה ספק נגע ספק לא נגע ר׳ אליעזר מטהר ור׳ יהושע מטמא וחכמים אומרים (ת) [ב] ודאי טמא וספק טהור: ט תנור שתחלתו ארבעה ושיריו ארבעה שבראשונה היו אומרים שלשה [ג] הרי לי סנדל (א) של עץ ושל סיידין שטמא מדרס על שירי תנור ר"ע מטמא ואשה חולצת בו ויוצאין בו בשבת ולא הודו לו: י חמשה דברים היה ר"ע דורש כמין אגדה (ב) בחמשה דברים אדם (ג) זוכה לבן וחכמים אומרים עד הפרק זכה לו מיכן ואילך הוא זוכה לעצמו אמר ר"ע היכן מצינו שהיו חיגרין עד הפרק וכשהגיע הפרק נתפשטו ושהיו חרשין עד הפרק וכשהגיע הפרק נתפקחו ושהיו סומין עד הפרק כשהגיע הפרק נתפתחו והיאך זוכה לו עד אותה השעה אמרו לו [ד] כי מצינו שהיו פשוטים עד הפרק וכשהגיע הפרק נתחגרו ושהיו פקחין עד הפרק וכשהגיע הפרק נתחרשו ושהיו פתוחים עד הפרק וכשהגיע הפרק נסתמו הא אין זוכה לו אלא עד אותה השעה בלבד: יא מספר הדורות (ד) לפניו הקץ אע"פ שהימים והשעות כחוט השערה לפני המקום אינו מונה אלא דורות שנא׳ (ישעיה מא) קורא הדורות מראש ואע"פ שנא׳ (בראשית טו) ועבדום וענו אותם ונאמר (שם) ודור רביעי ישובו הנה וגו׳. הרי הוא אומר (שמות כג) את מספר ימיך אמלא (ד) שני דורות ושאר כל אדם זכה משלימים שנותיו לא זכה פוחתין לו משנותיו דברי ר"ע וחכ"א זכה מוסיפין לו על שנותיו לא זכה פוחתין מהן אמרו לו לר"ע הרי הוא אומר (מ"ב כ) והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה אמר להן משלו הוסיפו לו אמר להן ר"ע הרי הוא אומר (ה) (מ"א יג) הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו ועדיין לא היה מנשה בעולם אמרו לו וכי נאמר הנה בן נולד לבית דוד בן חזקיה והלא לא נאמר אלא הנה נולד בן לבית דוד בין מחזקיה (ה) בן מיכל בית דוד: יב (ו) ה׳ רחלות גוזזות מנה מנה ופרס שהן שבעים וחמש סלעים חייבות בראשית הגז דברי ר׳ דוסא וחכ"א ה׳ רחלות גוזזות (ז) כל שהן. (ח) ר׳ נתן אומר ר׳ דוסא אוסר כביצה אוכלין כמוה ובקליפתה וחכ"א חוץ מקליפתה. (ט) האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני אוכלת בתרומה ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני [אינה] אוכלת: יג (י) ארבעה ספקות ר׳ יהושע מטמא וחכמים מטהרין [ה] הטהור עומד והטמא עובר טומאה ברה"י וטהרה ברה"ר (ו) טהורה טומאה ברשות היחיד וטומאה ברה"ר ספק נגע ספק לא נגע ספק האהיל ספק לא האהיל ספק הסיט ספק לא הסיט ר׳ יהושע מטמא וחכמים מטהרין:

פרק ב א ארבעה דברים ר׳ אליעזר מטהר וחכמים מטמאין (א) מסרק של צרצור ר׳ אליעזר אומר אין מטמא באויר וחכמים אומרים מטמא באויר. דף של נחתום (ב) שקבעו במסמר או שחיברו במריש או בקורה ר׳ אליעזר מטהר וחכמים מטמאין. מנעל (ג) שעל האימום ר׳ אליעזר (ז) מטמא וחכמים מטהרין. (ד) חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר׳ אליעזר מטהר וחכמים מטמאין והיה נקרא תנורו של עכנאי שעליו רבו מחלוקת בישראל: ב כ"ד דברים מקולי ב"ש וחומרי ב"ה ב"ש אומרים (ה) אין אדם מדיר את (ח) אשתו ב"ה אומרים אין אדם מדיר את בנו בנזיר ביצה שנולדה ביו"ט אחרים אומרים משום ר׳ אליעזר תאכל (ו) היא ואמה. הסך שמן טהור ונטמא ירד וטבל ב"ש אומרים אע"פ ששוחה ויורד טהור בית הלל אומרים (ז) כדי סיכת אבר קטן טמא פחות מכן טהור (ח) אמר ר"א בר׳ צדוק כשהייתי אצל ר׳ יוחנן בן החורוני ראיתיו שאוכל פתו חריבה שהיו שני בצורת באתי ואמרתי לאבא אמר לי הולך לו זיתים הולכתי לו זיתים נטלן והסתכל בהן וראה שהן לחים אמר לי איני אוכל זיתים באתי ואמרתי לאבא אמר לי לך אמור לו מנוקבת היתה חבית כדברי ב"ה אלא שסתמוה שמרים להודיעך שהוא אוכל (ט) בטהרה שאע"פ שמתלמידי ב"ש היה לא היה נוהג אלא כדברי ב"ה: ג (ט) לעולם הלכה כדברי ב"ה והרוצה לעשות להחמיר על עצמו ולנהוג כחומרי ב"ה וכחומרי ב"ש על זה נאמר (קהלת ב) והכסיל בחשך הולך התופס קולי ב"ש וקולי ב"ה ה"ז רשע אלא או כדברי ב"ה כקוליהן וכחומריהן או כדברי ב"ש כקוליהן וכחומריהן. ב"ה אומרים אין אדם פוטר את אשתו בגט ישן שלא יהא גט גדול מבנה. כתב לשם הפרכין לשם ארכיות או שהיו שני מלכים עומדין וכתב על שם אחד מהן כשר כתב (י) לשם אבי אביו כשר לשם משפחה פסול ואם היה נקרא על שמו [א] כשר: ד אמר ר"ש בן אלעזר לא נחלקו ב"ה וב"ש (כ) על המגרש את אשתו

נוסחאות כ"י

א) מת בעלי תתיבם שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם ריבים בינו לבינה ושלום בעולם באת ואמרה כו׳: ב) ובא מסיק: ג) ששה ספיקות ר"ע מטמא וחכמים מטהרין השדרה כו׳: ד) לבניו: ה) ובין מבית כל דוד: ו) טהרה ברשות היחיד וטומאה ברשות הרבים ספק כו׳ ותיבת טהורה ליתא: ז) מטהר וחכמים מטמאין: ח) בנו בנזיר ובית הלל אומרים אדם מדיר את בנו כו׳: ט) חוליו:

אור הגנוז

[ג] הודו לו סנדל כו׳: [ד] לא כי: [ה] הטמא עומד והטהור עובר: פרק ב [א] פסול:

מגן אברהם [א] כהנים נהגו כר"י. לא ידעתי מה ענין כהנים לכאן. ונראה לי דצ"ל לעיל גבי דברים שר"ע מטמא וחכמים מטהרין שהכהנים נהגו כר"ע וצ"ע: [ב] ודאי טמא ספק טהור. פירוש אם ודאי שהחולדה נגעה בתרומה אך שהוא ספק אם נגעה בשרץ טמא ואם ספק אם נגעה החולדה טהור:

חסדי דוד

הראב"ד ז"ל בחד פי׳. ומ"ש שם כי טעם האמור בתוס׳ הוא טעם בפ"ע. אבל הלשון ויסמכו מורה טפי שהכל טעם וענין אחד: חמשה דברים היה ר"ע דורש כמין אגדה כו׳ הנה במשנה נמנה הכא ה׳ דברים האב זוכה לבן בנוי בכח ובעושר ובחכמה ובשנים. ובתר הכי תנן ובמספר הדורות לפניו. וכדי שלא נטעה לפרש דזה נמשך לדלעיל באה התוס׳ לפרש כי הוא ענין בפ"ע וכמ"ש הראב"ד. ואפי׳ לפי דברי הר"ב במתני׳ דקאי אלעיל ע"ש מ"מ אינו דבר פרטי בפ"ע אלא קאי אכל הנך המשה דהאב זוכה אותם לאותו הדור. ועי׳ בהרמ"ע ז"ל בחלק ב׳ מתקנתר חקור דין פי׳ דברים הללו בשלימות: ארבעה ספיקות ר"י מטמא וחכמים מטהרין. כיצד הטמא עומד והטהור עובר הטהור עובר והטמא עומד טומאה ברה"י טהרה ברה"ר טהרה ברה"י טומאה ברה"ר ספק וכו׳ כצ"ל ובפי׳ הראב"ד מייתי דברים נוספים בשם התוס׳ אבר אינם לפנינו ואפשר דכן היה סגי׳ לפניו. ובספרים דידן הם שנויין בפ"ז דטהרות:

פ"ב הסך שמן טהור ונטמא ירד וטבל בש"א כו׳. במשנה במשניות פרק ד׳ מ"ו איתא בש"א אע"פ שהוא מנטף טהור ובה"א כדי סיכת אבר קטן ומשמע דב"ש לא טיהרו אלא במנטף ט ף טיף אבל אם יש עליו שמן הרבה בענין ששותת הואיל וטובא הוא לא בטל קמ"ל הכא דהע"פ ששותת (וכצ"ל בתוס׳ אע"פ ששותת) ויורד טהור. משום דבטלו לגבי גופו וכשם שעלתה טבילה לגופו כך עלתה טבילה לשמן שעליו: לעולם הלכה כדברי ב"ה והרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה להחמיר וכו׳ כצ"ל ועי׳ בפ"ק דעירובין דף ז׳ מ"ש בגמ׳ על תוס׳ זו:

מצפה שמואל (מ) א"כ זו. קטז: וירושלמי שם פט"ו ה"ג: (נ) מצאנו שאין אחים. שם קיז׳ וירושלמי שם וכתובות פ"ד ה"א: (ס) ששה דברים. עי׳ ר"ש פ"ה דטהרות מ"א: (ע) רביעית דם. סנהדרין ד. ועי׳ נזיר נג.: (פ) אם לקולפה. עי׳ ירושלמי שבת פי"א ה"ב כל זה: (צ) השום והבוסר׳ שבת יט: וירושלמי פ"א שם ה"ע וע"ש בתיו"ט: (ק) כהנים נהגו. עי׳ חולין מס. ועי׳ ירושלמי שבת פי"ד ה"ב כמ"ש בפנים ומהק"ע שם נעלם ממנו תוספתא דא ועיקר הסברא דאכילת הרומה מצוה ואקרי עבודה כמבואר בפסחים א"כ מותר לגמור כזה ולא גזרו ולא משום דכהנים זריזין ועי׳ ירושלמי ביצה פ"ה ה"א לענין טלטול: (ר) מה היא לצאת. בשבת נט: וירושלמי שבת פ"ו ה"א: (ש) מפריחי יונים. סנהדרין כה: וירושלמי שבת פ"ו ה"א ור"ה פ"א ה"ז וסנהדרין פ"ג ה"ה: (ת) ודאי טמא. עי׳ בפנים והת"ב כתב ודאי מגע וספק אם השרץ חי או מת שהזקת שרצים מתים בפי חולדה כמבואר בתוספתא דטהרות פ"ד בשם רבי ועי׳ מ"א: (א) של עץ ושל סיידין. לפי הגירסא דהכא משמע שהסיידין של קש ועי׳ רש"י בשבת סו.: (ב) בה׳ דברים. עי׳ ספ"ב במשנה ונזכר כאן לפי שבו ביום נאמר: (ג) זוכה לבן. כה"ג בהיפך רוב ממזרין פקחין שנכנס בו ערמומית אביו עי׳ ירושלמי קדושין ספ"ד: (ד) אלו שני דורות. יבמות נ.: (ה) הנה בן נולד. עי׳ ירושלמי ברכות ספ"א ד׳ שנקראו עד שלא נולדו יצחק וישמעאל שלמה יאשיהו: (ו) ה׳ רחלות. עי׳ חולין קלה: ועי׳ ראב"ד דפירש דמנה ופרס הוא של קודש והוה ע"ה כמבואר כאן וע"ש בגמ׳: (ז) כל שהן. עי׳ בחולין קטז:: (ח) ר"נ אומר. עירובין פג׳: (ט) האשה שאמרה. עי׳ כתובות כב׳: (י) ארבעה ספיקות. עי׳ תוספתא דטהרות ר"ש: (א) מסרק של צרצור. עי"ש בפ"ב דכלים שבתנם נקט אויר: (ב) שקבעו במסמר. עי׳ ב"ב כו. דמטמאין אפי׳ קבעו ואח"כ חקקו ור"א מטהר לגמרי: (ג) שעל האימום. עי׳ סנהדרין ספ"ז וברש"י שם: (ד) חתכו חוליות. ב"מ נ"ט: וירושלמי פ"ג דמו"ק ה"א: (ה) אין אדם. עי׳ נזיר כ"ט. וירושלמי שם פ"ד ה"ו ועי׳ ירושל׳ סוטה ספ"ג כ"ד דברים מקולי ב"ש וכו׳ ונזיר רפ"ד: (ו) היא ואמה. ביצה ד. וירושל׳ שם פ"ה ה"א: (ז) כדי סיכת אבר קטן טמא. עי׳ רמב"ם ספ"ב מהל׳ ט"א ועי׳ ירושלמי ברכות פ"ז ועי׳ ראב"ד בפירוש המשנה וכ"מ כאן כפירוש בתרא שם: (ח) אמר ר"א בר"צ. יבמות טו.: (ט) לעולם הלכה. ירושל׳ סוכה פ"ב הל"ד ויבמות סוף פ"א וש"נ: (י) לשם אבי אביו. גיטין פא: (כ) על המגרש. גיטין פח: וירושל׳ שם:

מנחת בכורים ות"ב

חכם אחר. ואיכא רובא ובש"ס איתא אם יש גדול הולכין אחריו (מס׳ ע"ז ז.) והיינו גדול בחכמה ובמנין (ועיו"ד סי׳ רמ"ב): ד בינו לבינה. דבקטטה י"ל מחמת שנאה אומרת כן וכן במלחמה בעולם תאמר כדדמי (ר"פ האשה שלום): מן הקציר. דמעשה שהיה בקציר היה ומצאו כדבריה ואמרו דנאמנת כעין מעשה שהיה (יבמות קטז:): יצא בציר בא מסיק גרסי׳. והוא בזיתים וכן גודר בתמרים ואורה בתאנים והכי איתא שם בגמ׳: אמרו להן. עוד פלוגתא ובכולן חזרו ב"ה להורות כב"ש והביא להורות כי אהבת אמת להם (עי׳ תוי"ע מי"ב): מצאנו. א"כ גם כתובה אינה נוטלת ולא הותר רק איסור ולא ממון: ה לצפרדע. טהור: ושרץ. טמא והוה ספק טומאה ברה"ר: כזית מן המת. מטמא באוהל ונבלה אינה מטמאה באוהל וספק אם האהיל: עצם מן המת. מטמא בהיסט [והכל מבואר פ"ה דטהרות מ"א ובתוס׳ שם ובר"ש]: ו מטמא. דהוים נגמות נית שני נפשות ושיעור אחד טמא: ז ופירשן ר"י בן מתיא. פירש הדין מה הוא: לקולפה. לקלוף. וכן עוד שנים נשיכת נחש ולפסין עירוניות (פ"ב מ"ב): שריסקן. ויצא ממנו משקה ונכנס שבת והמה מרוצצין לר"י מותר לגמור בידיו והוא מהג׳ דברים שר"ע לא הודה לרי"ש (שם): נהגו. אף שתלמיד ר"ע היה: והדרכן של כהנים להיות מורי הוראות כדכתיב (דברים כ"א) ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע. וכן בבכורות (לה:) כהנים היכי דייני דינא. וכן בכל סנהדרין היו כהנים (רמב"ם פ"ב מהל׳ סנהדרין ה"ב מספרי) לכן תלוי בכהנים והמ"א הגיה בצ"ע. והרב הגאון ר"ד לוריא ז"ל מביאהו כתב שחסר כאן בתוספ׳ הלפסין עירוניות המבואר במשנה דהוי מג׳ דברים. וע"ז אמרו דנהגו הכהנים כרי"ש לטמא שהם עסוקין בטהרות טפי מישראל. ותלוי ההוראה בהם. ובירושל׳ שבת פי"ד הל"ב מבואר שכהנים נהגו בתרומה כרי"ש והוא ביאור התוס׳ דכאן והיינו לפי שיש מצוה באכילתה מותר לגמור ולא גזרו בזה: ח אמרו. גרסינן כ"ה במשנה: לא איסור ולא היתר. על כל או"א לשון שהייך וכדמפרש ואזיל: של זהב. שכשיע כעין ירושלים מצויר והוא מתכשיטי נשים אי גזרינן דילמא שלפא ומחויא: ר"א מתיר גרסי׳. מפריחי יונים אם המה פסולים לעדות מדרבנן: והחולדה מהלכת. אף ברשות היחיד ומשום דאין בו דעת לשאל וכר"ש פ"ד דטהרות פירש דטעמא משום דאין לטומאה מקום שהוא באויר וע"כ מטהרין בספק ושם פירשתי: ר"א מטמא ור"י מטהר. גרסינן: ודאי טמא. ודאי הנך אבל ספק הנך טהור והמ"א כתב דודאי נגע בתרומה אך ספק אם נגע בשרץ טמא. ואם ספק אם נגעה החולדה בתרומה טהור: ט תנור. הוא מאמר ר"ע דשירי תנור ארבעה טפחים בגובה חשיב כשלם ומקבל טומאה: שלשה על שירי תנור ר"ע והודו לו גרסינן. פירוש שבראשונה היו אומרים דר"ע מטמא בשירי תנור שלשה ולבסוף אמרו שר"ע דוקא בארבעה מטמא. ויותר נ"ל להגיה הך ר"ע מטמא קודם בראשונה וכצ"ל ושיריו ארבעה ר׳ עקיבא מטמא שבראשונה היו אומרים שלשה והודו לו ועל שירי תנור נמחק סנדל של עץ ושל סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו וכו׳. גרסינן והוא סנדל של עץ שנועלין שלא ישרף מחמת הסיד: ולא הודו לו. גרסינן בתוס׳ ובמשנה מבואר דהודו לו. ועל כסא שנטל תפויו דהוא מאמר שלישי (פ"ב מ"ח) קאמר שם דלא הודו לו (ועי׳ שבת סו. דהודו לו ר"מ לא הודו לו ר"י ע"ש) ועי׳ ברש"י ותוס׳ ד"ה סנדל: י ה׳ דברים. נוי וכח ועושר והכמה ושנים: זוכה לבן. בזכות האב תלוי: עד הפרק. שהגיע לבר מצוה אבל אח"כ אינו תלוי בזכות האב אלא בזכות עצמו והראב"ד מפרש עד הפרק כ׳ שנים: היכן מצינו. לא אירע הדבר. ואם זכות האב היה גרם לו מתחלה לא היה להיות לעולם כן אלא ע"כ גם אחר הפרק תלוי בזכות האב: כי מצינו. ולכן נסתפה כי אינו זוכה לו רק עד הפרק: יא מספר הדורות. לפי התוס׳ נראה דהוא ענין בפ"ע הכא שהקב"ה בנותן קץ הוא נותן במספר הדורות: כחוט השערה. וא"א ליתן בהם סימן נותן סימן בדורות: וכן במצרים. אע"פ שאמר ד׳ מאות שנה שוב נתן סימן ודור רביעי. אלו שני דורות. שכשנולד פוסקין לו ימי חייו: והוספתי. משמע תוספת: משלו הוסיפו. ובתחלה רצה לפחות: לא היה מנשה. שנולד ממנו יאשיהו בעת שהיה חזקיהו חולה. מזה ראיה שבתחלה פסק לו חיים יותר אלא שרצה לפחות: בן מכל בית דוד. גרסינן י"ל שהיה נולד מאיש אחר (יבמות נ.) וחשיב כאן שלשה דברים שדרש ר"ע ובמשנה עוד א׳ חמשה דברים ואולי הוא הך דמספר ימיך אמלא ושאר כל אדם יתחשב לאחרי וזהו חמשה דברים באגדה: יב מנה. של קודש והוא כ׳ סלעים. ומנה ופרס הוא שבעים וחמשה סלעים והך ופרס קאי גם על מנה הראשון והיינו מנה ופרס לכל או"א מהחמשה ונותן א׳ מס׳ לכהן: כ"ש. מנה ופרס מכולן (חולין קלה.): ר"ד אומר כביצה. גרסינן: כביצה אוכלין. השיעור הוא עם הקליפה למטמא טומאת אוכלין: אוכלת בתרומה. דהפה שאסר הוא הפה שהתיר ור"ד הוא דס"ל דשבויה אוכלת בתרומה (פ"ג מ"ז): יג הטהור עומד והטמא עובר. תחת האילן וספק אם האהיל על שניהם ונ"ל כאן נמי הטהור עובר והטמא עומד הרי ב׳ ועוד ג׳ שטומאה ברה"י וטהרה ברה"ר ונשתתף שם רה"ר: ה"ג טהרה ברה"י וטומאה ברה"ר. הרי ד׳ דברים (ומבואר פ"ג מ"ז) ומיירי שהוא בידי אדם דע"ג קרקע הרי אין בו דעת לשאול ואף כולו ברה"י טהור:

פרק ב א מסרק של צרצור. הוא כלי שמצלפין ממנו מים לשדות ובו בית קבול גמור ולמעלה מוציאין צינורות ובין כל צינור אויר חלוק והצינורות קרוי מסרק: באויר. ככ"א שמטמא מאויר: ר"א מטהר. אף בכלי מתכות כיון דחיברו (ב"ב סו.): שע"ג האימום (קאפול). לר"א עדיין לא הוי גמר מלאכה: ונתנו חול. ולא נרפוהו בכבשן ר"א אזיל בתר חול ורבנן אזלי בתר חוליות שנצרף בכבשן וטמא: עכנאי. נחש עגול שהקיפוהו בהלכות ועי׳ ס"פ הזהב: ב כ"ד דברים. קא חשיב ואזיל כאן והשאר מבואר במשנה. ותלאו דב"ש להומרא אינו מן המנין: בש"א אינו מדיר את בנו ובה"א מדיר. גרסינן והשאר נמחק: שנולדה ביו"ט. והוסיף כאן היא ואמה פי׳ אגב אמה ומיירי בתרנגולת שקנאה סתם נשחטה הוברר הדבר דלאכילה עומדת ומותרת הביצה וא"ל אסורה (ביצה ד. וירושל׳ שם פ"ה): ויורד. השמן טהור שנטהר במקוה דבטל אגב גופו: כדי סיכת. אם יש עליו כ"כ אינו נטהר דשמן אינו נטהר במקוה רק מים בהשקה (פ"ד מ"ו): אבר קטן. של קטן בן יומו (שבת פ׳ המוציא): כדברי ב"ה. דבעי נקיבה. דאל"כ המוהל מכשיר לשמן אבל כי נקיב ואזיל לאבוד אינו מכשיר לקבל טומאה: יוחנן בן החורוני. (הוא ניהו יוחנן בן ההורנית סוכה כח.): שאע"פ. שר"א ב"צ היה מתלמידי שמאי וא"כ לא בעי נקיבה נהג כדב"ה (ועי׳ תוספתא סוכה פ"ב הל"ג): ג בגט ישן. שנתיחד עמה אחר הכתיבה דנמצא הגט קודם לבנה שתלד ואיכא לעז (ומבואר במשנה בפ"ד מ"ז ועי׳ תוס׳ יבמות ספ"א וש"נ): הפרכין. דוכס מהפרכיא: ארכיות. שם שר: כשר. ולא הוי כשינוי בזמן כיון שכתב הזמן לשם הפרכין סגי ול"ד לכתב בשם מלכות שאינה הוגנת בגיטין (עט:) והתם תנינן לה גבי אהדדי עם גט ישן לכן נזכר כאן: אבי אביו. כגון הניכא שקורין אבי אביו כתב בגט על שמו: כשר. דעד ג׳ דורות נקרא ע"ש אבי אביו גיטין (פח א׳): נקרא. הכינוי: על שמו. א"כ לא הוי

ולנה עמו בפונדקי שאינה צריכה ממנו גט שני על מה נחלקו על א) המדיר את אשתו מתשמיש המטה ב"ש אומרים (ל) שתי שבתות כלידת נקבה וב"ה אומרים שבת אחת כלידת זכר או כימי נדתה יתר על כן יוציא ויתן כתובה. (מ) ב) כלכלה ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין ר' יהודה אומר הלל עצמו היה אוסר. ג) הלוקח כלכלה לשלוח לחבירו לא יאכל עד שיעשר ר' יהודה אומר הלל עצמו היה אוסר ד): ה א"ר ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה לא נחלקו ב"ש וב"ה על שהיו (נ) שתי כתי עדים מעידות אותו שיהא נזיר בטהרה שבהן על מה נחלקו על שהיו שני עדים מעידין אותו שב"ש אומר נחלקו [ג] על שהיו כאן נזירות ב"ה אומרים יש בכלל חמש שתים שיהא נזיר שתים:
ו ר' יהודה אומר חמשה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה (ס) דם הנבלות ב"ש מטהרין וב"ה מטמאין א"ר יוסי ברבי יהודה אף כשטמאו ב"ה לא טמאו (ע) אלא בדם שיש בו רביעית שאם יקרש ויהא בו כזית (פ) ומודים בביצת טריפה שהיא אסורה מפני שגדוליה אסור על מה נחלקו על ביצת נבלה ה) שב"ש אומרים אם שכיוצא בה נמכרת בשוק מותרת ואם לאו אסורה ר"א בן יעקב אומר דבר ו) אחר מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ב"ש אומרים מתנות (צ) מכשירות ומפגלות בחטאת ומתנה אחת בכל הזבחים ב"ה אומרים אחד חטאת ואחד כל הזבחים מתנה אחת מכשרת ומפגלת: ז ר"ש אומר שלשה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה (ק) קהלת אינה מטמאה את הידים דברי ב"ש ב"ה אומרים מטמאה את הידים. (ר) מי חטאת שעשו מצותן ב"ש (אומרים) מטהרין ב"ש מטמאין. המקשה כמה תשפה ותהא זבה ר' אליעזר אומר מעת לעת (ש) והלכה כדבריו ר"ש בן יהודא אמר משום ר"ש ב"ש אומרים עד ג' ימים בה"א מעת לעת: ח ר' אליעזר אומר שני דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה דם היולדת שלא טבלה מטמא לח ואינו מטמא יבש דברי ב"ש ב"ה אומרים מטמא לח ויבש. ארבעה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואין את האחיות הרי אלו חולצין ולא מיבמין ואם (ת) קדמו וכנסו יוציאו ר' אליעזר אמר משום ב"ש יקיימו וב"ה אומרים יוציאו ז) אבא שאול אומר קל היה להם[ד] לב"ה בדבר הזה: ט (א) התולש מבכור תם והניחו בחלון אע"פ שנולד בו מום לאחר מכאן ושחטו ה"ז יקבר בכור בעל מום שתלש ממנו ואח"כ מת עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרין אמר ר' יהודה מודה עקביא בזה שאסור על מה נחלקו על שנטמא ותלש ממנו ואח"כ שחטו שעקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים אמר ר' יוסי מודה (אבא) רבי חלפתא בזה שמותר אבל ביחוד אמרו חכמים יניחה בחלון שמא יש תקוה שאם מת יהא אסור ואם שחטו יהא מותר על מה נחלקו על שנטמא ותלש ממנו ואח"כ מת שעקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים: י (ב) כזית בשר הפורש מאבר מן החי ר' אליעזר מטמא ח) השיבו את ר' אליעזר שלש תשובות לא אם אמרת [ה] בבית שיש בה ט) רובע רקב תאמר באבר מן החי שאין בו ט) רובע רקב ד"א מי תלוי במי אבר תלוי בבשר או בשר תלוי באבר הבשר תלוי באבר איפשר שהבשר מטמא במגע ובמשא ובאהל ואבר יהא טהור. אמר ר"ש תמה אני אם טימא ר' אליעזר לא טימא אלא בזמן שיש באבר בשר כראוי כדי שיהא זה וזה מטמאין במגע ובמשא ובאהל [ו] עצם הפורש כשעורה ר' נחוניא מטמא והשיבו רבי נחוניא שלש תשובות לא אם אמרת במת שיש בו ט) רובע רקב תאמר באבר מן החי שאין בו רובע רקב דבר אחר מי תלוי במי אבר תלוי בעצם או עצם תלוי באבר הוי אומר עצם תלוי באבר אפשר שהעצם מטמא במגע ובמשא ואבר יהא טהור אמר ר"ש תמה אני אם טימא ר' נחוניא לא טמא אלא בזמן שיש באבר עצם כשעורה כדי שיהא זה וזה מטמאין במגע ובמשא השיב ר' יהושע על דברי שניהן ומה אם החי שיש בו רמ"ח עצם ובשר הפורשים ממנו טהורים אבר מן החי שאין בו [ז] אינו דין שיהא עצם ובשר הפורשין ממנו טהור. השיב רבי על דברי ר' יהושע לא אם אמרת בפורש מן החי שכן פורש מדבר טהור תאמר באבר מן החי שכן פורש מדבר טמא:

פרק ג א העיד ר' צדוק על ציר חגבין טמאין שהוא טהור (א) ומותר לאוכלי תרומה העיד ר' יהושע ור' פפיס על דף של נחתומים שחברו במריש או בקורה ושקבע במסמר שהוא טמא (ב) שר' אליעזר מטהר ואם לא קבעו כל צרכו הכל מודים שהוא טמא. (ג) הן העידו שמעברין את השנה כל אדר שבראשונה היו אומרים עד הפורים עד שבא ר' יהושע ור' פפיס והעידו שכל אדר כשר לעיבור העיד מנחם בן [א] פובגי שהוא צבע. על מוסף יורה של שולקי זיתים שהוא טמא ועל י) שצובעים שהיה טהור שבראשונה היו אומרים חילוף היו הדברים וכשהושיבו בישיבה היו הכל תמהין עליו אמר להם כך מכך אני ראש אכל הבאים אחרי: ב העיד רבי יהושע בן בתירה על דם הנבלות שהוא טהור אר"ש בן בתירה (ד) נוחרין היו כ) ערודיות בסתרטיא של מלך והיו עולי רגלים משקעין את ארכובותיהן ולא חשו להם משום טומאה: ג העיד ר' יהודה ל) הכהן על בת ישראל שנשאת לכהן כיון [ב] שנשאת לחופה אע"פ שלא נבעלה שר' אליעזר אומר (ה) תבעל וכן היה ר' אליעזר אומר תבעל. (ו) לא ישא כהן אשה עד שתגדיל. ב"ד שאחריהם אומרים נאמנת (ז) עיסה לטמא ולטהר לאסור ולהתיר לרחק ולקרב אבל באלמנת עיסה לא נגעו. אמר ר"ש בן עזאי אמר להן רבי (ח) מעשה שנמצאו עצמות בירושלים בדירת עצים ובקשו חכמים לטמא את ירושלים כולה אמר להם ר' יהושע בושה וכלימה הוא לנו שנטמא את בתינו איה מתי מבול איה הרוגי נבוכדנצר איה ההרוגים שנהרגו מן המלחמה ועד עכשיו אלא אמרו (ט) ודאי טמא ספק טהור. אמר ר' יהושע שמעתי (י) ששוחטין אע"פ שאין [ג] נסכין ואוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעין קדשים קלין ומעשר שני אע"פ שאין חומה שקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא: ד (כ) משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן וריחקה בן ציון בזרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע ולא רצו חכמים לגלותם אבל מוסרין אותן לבניהן ולתלמידיהן פעם אחת בשבוע כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב רבי [ד] אומר לקרב אבל לא לרחק רבי יהודה אומר חלוף הדברים רבי חנניה בן עדו אומר הרי הוא אומר (ויקרא כד) ויצא בן אשה ישראלית וגו' והלא דברים ק"ו מה משה רבינו לא רצה לגלות את הממזרין עד שנתגלו מעצמן אליהו תלמידו של משה על אחת כמה וכמה שלא יגלה (ל) עד שיתגלו מעצמן. מי (מ) שיש לו תלמידים מ) קורין אותו רבי נשתכחו תלמידיו קורין אותו רבן נשתכחו אלו ואלו קורין אותו בשמו:

אור הגנוז

[ג] ערותן ואין כאן נזירות: [ד] לבית שמאי: [ה] במת שיש בו: [ו] עצם כשעורה הפירש מאבר מן החי: [ז] רמ"ח: פרק ג [א] סיגני: [ב] שנכנסה: [ג] פתחין: [ד] רבי מאיר:

נוסחאות כ"י

א) שבעל: ב) כלכלת שבת: ג) הלוקט: ד) המעביר תאנים ממקום למקום ועבר עליהן שבת למוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר רי"א הלל עצמו היה אוסר: ה) שבית הלל אוסרין וב"ש אומרים כו': ו) אחד: ז) רש"א יקיימו א"ש אומר כו': ח) אמר רבי: ט) רוב רובע הקב. וכן לקמן: י) של צבעים: כ) עדרות: ל) בן בבא ורבי יהודה הכהן על בת כהן שנשאת כו': מ) תלמידיו:

חסדי דוד

ר"ש אומר שלשה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה קהלת אינה מטמאה את הידים דברי ב"ש כו'. במשנה מונה הך שני דברים הראשונים והשלישי מונה הקהלת ב"ש מטהרין וב"ה מטמאין והכא נראה דר"ש פליג בקהלת ומוסיף במקומה פלוגתא דשופי בש"א עד ג' ימים ובה"א מעת לעת. ובתוי"ט הגיה במשנה דב"ה ובמשנה דידים נראה דהוא פלוגתא בין ר"י ור"ש ע"ש:

פ"ג העיד ר' צדוק על ציר חגבין טמאין שהוא טהור כו'. הרמב"ם ז"ל בפט"ז מה' טומאת אוכלין פסק כפשטא דירושלמי פ"ט דתרומות דטהור הוא להכשיר הא לטמא מטמא והראב"ד ז"ל משיג שם עליו וכתב דלא מקבל טומאה ג"כ. וע"ש בכ"מ ולכאורה מהך תוס' משמע כהראב"ד מדקאמר ומותר לאוכלי תרומה משמע דליכא למיחש כלל משום טומאה דיטמא את התרומה. ולהרמב"ם ע"כ צריכין לדחוקי דפי' הוא דמותר לאוכלי תרומה ולא חיישינן שמא טמא הוא. דכי היכי דלא חשיב להכשיר ה"נ מהאי דלא חשיב לא חיישינן לשמא נטמא. ועוד דאפי' אם נטמא כיון דלא מכשיר לא יטמא את התרומה: הן העידו שמעברין את השנה כל אדר כו'. פי' כל זמן שהוא ודאי אדר לאפוקי יום ל' של אדר דהואיל וראוי היה לקבעו ניסן אם נראה בו החדש. הלכך אין מעברין בו: העיד ר' יהושע בן בתירה כו' ואריב"ב נוחרין היו ערודיות אחריות וכו' כצ"ל וכ"ה בפ' המנחות והנסכים דף ק"ג: אמר ר"ש בן עזאי מעשה שנמצאו עצמות בירושלים בדיר העצים וכו' כצ"ל ותיבת אמר לכן ר' יש למחוק. ובזבחים דף קי"ג הובא הך תוספתא בשנוי לשון ע"ש:

משפחת בית צריפה כו' רבי אומר לקרב אבל לא לרחק רי"א חלוף הדברים כו'. נראה דצ"ל איפכא הך דר' בדר"י. והך דר"י ברבי. ועי' בקדושין דף ע"א. וכן משמע דהא ר' תלמיד ר"י הוה ואמאי מייתי ליה ברישא. מי שיש לו תלמידים קורין אותו רבי כו' לא מצאתיה בשום מקום ורז"ל אמרו *) גדול מרב רבי. גדול מר' רבן גדול מרבן שמו. ועי' בתחלת ספר הליכות עולם. ואפשר דט"ס נפל כאן ובמקום נשתכחו צ"ל נסמכו וה"ק כל מי שיש לו תלמידים פי' שהוא נסמך להורות הלכה לתלמידים קורין אותו רבי. וזה מפורסם בגמ'. וכשגדלו התלמידים בתורה ונסמכו אז הם נקראים ר' והוא נקרא רבן. וכשנסמכו גם תלמידי תלמידיו אז השלישים קוראין רבי והשנים נקראים רבן. והוא נקרא בשמו. ובבבל חדלה הסמיכה ולא היו נקראים רבי רק בשם רב וכדאמרינן כל רב מבבל. עד ישקיף וירא ה' משמים וישיב שופטינו כבראשונה במהרה בימינו אמן:

*) עי' בערוך השלם ערך אביי.

מצפה שמואל

(ל) שתי שבתות. ירושלמי כתובות פ"ה ה"ז: (מ) כלכלה. מבואר במס' מעשרות פ"ב ה"ג וע"ש בפ"ב בירושלמי שם ועי' ביצה לד.: (נ) שתי כתי עדים. נזיר ספ"ג וירושלמי שם ויבמות פט"ו ה"ט: וסנהדרין פ"ה ה"ב: (ס) דם הנבלות. ירושלמי שבת פ"א ה"ח וע"ש דמסיים על העדות שהוא טהור היינו להכשיר אבל לטמא מטמא וע"ש בשירי קרבן ד"ה מהו שהוא מדרבנן ועי' ירושלמי שקלים פ"ג ה"ב וע"ש רפ"ח ובפרידה טהרו דמה משום נבילה: (ע) אלא בדם. שבת עז. ומנחות קד: ועי' ירושלמי פסחים פ"י ה"א וברי"ף: (פ) ומודים בביצת. ירושלמי ביצה פ"א ה"א ומס' ע"ז פ"ב ה"ז: (צ) מכשירות. עי' תוס' זבחים לח: ד"ה ולתנייה וע"ש בתוספתא דזבחים פ"ד: (ק) קהלת אינה. מגילה ז': (ר) מי חטאת. משנה פ"ט מ"ג: (ש) והלכה כדבריו. נדה ז: ועי' לז. שם וברש"י: (ת) קדמו וכנסו. יבמות כח. וירושלמי שם פ"ד ה"א: (א) התולש מבכור. בכורות כו. ועי' ירושלמי שבת פ"ז ה"ב כט. וכן התולש את השער לראות מקום מום ולענין תולש בקדשים: (ב) כזית בשר. חולין קכט: ועי' ר"ש באהלות פ"ב מ"ו ועי' תוס' שם ובחולין פ"ט: (א) ומותר לאוכלי תרומה. עי' מיי' פ"ג מהל' מ"א הכ"ב ובט"ז מה"ל ט"א ה"ד ובראב"ד וש"ך יו"ד סי' פ"ה בסופו ועי' בכורות כג: וירושלמי תרומות פ"י וע"ש פ"א ר"פ מבואר דטעמא דראב"י הוא דאין מי פירות בטלין ובפירוש הראב"ד כאן ע"ש היטב ועי' תוספתא דמכשירין: (ב) שר"א מטהר. מתוספתא זו מבואר דפליגי בשל מתכת וקבע בכותל ועי' ב"ב סו. ומנחות לז: ועי' סוכה לענין טבלא המתפככת ובתוספתא שם פשוטי כ"ע מטמאין מדרבנן והרמב"ם חולק ע"ז: (ג) הן העידו. ירושלמי פ"א דסנהדרין ה"ב: (ד) נוחרין. ירושלמי שבת פ"ח ה"א ועי' מנחות קד:: (ה) תבעל. עי' יבמות סט: וירושלמי שם פי"ג ה"ב: (ו) לא ישא כהן. יבמות סא: וירושלמי שם פ"ו ה"ה: (ז) עיסה. עי' כתובות יד: ומהר"מ שי"ף פי' שם חלוף הדברים לרחק ולא לקרב א"נ דס"ק לקרב ולא לרחק (ת"ב) ועי' ירושלמי כתובות פ"א ה"ט: (ח) מעשה שנמצאו. זבחים קיג.: (ט) ודאי טמא. עי' מ"א.: (י) ששוחטין. מגילה י. ועי' רמב"ם בפ"ו מה"ל בית הבחירה: (כ) משפחת בית צריפה. קדושין עא. ע"ש: (ל) עד שיתגלו. בקדושין עב: משמע דממזרין ודאין יטהרו ועי' תוספתא דקדושין ת"ב ועי' ירושלמי קדושין ספ"ג ועי' ירושלמי יבמות פ"א ס"ב: (מ) שיש לו תלמידים. עיין רמב"ם בהקדמה לסדר זרעים בחלק הג' שם נראה כי השם הוי במעלה ראשונה כיון הלל ושמאי ומדרגה הב' הוא רבן ואח"כ רבי והאדם שראוי להיות בדור אחריו במעלה יותר לכן קורין אותו רבן ואח"כ בשמו ומבואר היטב:

מנחת בכורים ות"ב

הוי שינוי: ד ה"ג ע"מ נחלקו על שראוה שנבעלה. ופליגי אי עושה בב"ז וכאן מייתינן לה מהא דלב"ש לקולא: המדיר את אשתו. הוא פלוגתא אחרת: שתי שבתות. ימתין וה"ל מקולי ב"ש: כלכלה. שלקטה לשבת לב"ה נקבע למעשר ביחוד לשבת בלבד: הלל לעצמו. אבל כל דורו חולקין עליו. (ירושלמי פ"ד דמעשרות): לא יאכל. דקבע במחשבתו לשלוח לחבירו כמו בלקיחה: ה שיהא נזיר בקטנה. כצ"ל [וכ"ה בכ"י] וקאי אמתניתין וקאמר בתוס' דבשני כתות לא נחלקו: שני עדים. היינו בכת אחד פליגי: שבש"א אין כאן נזירות. גרסינן: ו שגדוליה. שנתגדלה מן סטריפה: נמכרת בשוק. גמורה: וב"ה אוסרין. לגמרי מדרבנן ובמשנה חשיב ששה ובתוס' דתני חמשה הוא דקחשיב דם נכרית ודם טהרה של מצורעת בהדא דחד דינא לתרוייהו: שתי מתנות הדם. גרסינן: מכשירות. הזבח וגם מפגלות ונחשב בשעת זריקה מחשבת פיגול ולב"ש אינן מכשירות בחטאת רק שתי מתנות ולכן אינו פיגול באחת וה"ל לב"ש לקולא גבי פיגול ומשום דאין מפגלין בחצי מתיר. א"נ מיירי דנשפך הדם אחר שנתן מתנה אחת דלב"ש אינו פיגול דלא קרבו כל מתיריו ולב"ה הוה פיגול: ז רש"א. בגמרא גרסינן ר' ישמעאל: שעשו מצותן. לאחר הזאה והוא פלוגתא שניה דב"ש וב"ה בדר"י והשלישי מייתי במשנה קהלת אי חייב במעשר: רשב"א משום ר' שמעון לפי נוסחא זו אם יגרום בריש ר' ישמעאל. נ"ל דגם התוס' חשיב השלישית קהלת ורשב"י בשם ר"ש מוסיף עוד אחד אך אם נגרוס בריש וכאן שם תנא אחד או ר"י או ר"ש אפשר לומר דהך דרשב"י משום ר"ש הוא השלישית: המקשה. לילד: תשפה. תהא שפוי מן הקשוי דלהוי שוב יולדת כזוב ולא נתלה הזיבה בקישוי של לידה דהוה אונס: ג' ימים. תלינן בקשוי א"כ ב"ש לחומרא: ח מטמא לח. כרוקה דימי טוהר מהניא אף שלא טבלה לאפוקי מהורת דם (ועי' נדה לד. וברש"י שם): חולצין. דהוה אחות זקוקה: קל. דב"ה הוה דס"ל יקיימו (יבמות כח:): ט התולש מבכור תם. ה"ס נתלש: יקבר. השער דבתם גם עקביא מודה דאתי לשהוי ולאפוקי מקודשת מזבח ועדיין אין בו מום קיתר: והניחו בחלון. (עי' תוס' בכורות כו. ד"ה בכור בע"מ ע"ש): ותלש ממנו. גרסינן וכ"ה בגמרא: אר"י מודה אבא חלפתא. גרסינן ורבא שם מסיק דג' מחלוקות בדבר. לת"ק פליגי במת וה"ה שחטו ור"י ס"ל במת ד"ה אסור ופליגי בשחטו ור' יוסי ס"ל בשחטו ד"ה מותר כי פליגי במת ולפ"ז גרסינן רק שאם שחטו יהא מותר ותיבת שאם מת וכו' נמחק דבזה הלא נחלקו לדבריו והחילוק בין מת לשחטו דבשחטו נמר המחובר שרי ובמת נמר המחובר אסור: י ר' אליעזר מטמא. באוהל כמו באבר מן החי שלם: לא א"א במת. גרסינן: והאבר יהא טהור באוהל. היכא שאין עליהם בשר כראוי: אם טימא. ר' אלעזר כזית בשר דהלא גם באבר שלם ואין עליהם בשר כראוי נמי טהור: מטמא. במגע ובמשא: עצם כשעורה. ולא גם באהל מטמא: הפורשים ממנו טהורים. היינו מן החי:

פרק ג א טהור. דזיעה בעלמא: ומותר לאוכלי תרומה. דאינו מכשיר תרומה לקבל טומאה או ספי' שאין ציר מקבל טומאה לטמא תרומה: שר"א מטהר. אף בכלי מתכות משום דחיברו (עי' בגמ' ב"ב ס"ו וכפי' הראב"ד ור"מ בפ"ז במשנה ז'): עד הפורים. מפני שמפורים ואילך דרשינן בהלכות הפסח ואתי לזלזולי בחמץ בפסח אי מעברינן: כשר לעיבור. דהשתא ידעי דהשתא מעברתא בחושבנא תליא מילתא ואמרי חושבנא דלא סליקי לרבנן עד האידנא: ר' מנחם בן סיגנאי. גרסינן: שהוא צבע. ר"ל שר"מ היה צבע והיה יודע בטיב דבר זה: הכל תמהין. שהיה צבע והושיבוהו לר"י: כך וכך אם אני ראש לכל הבאים אחרי. גרסינן [וכ"ה בכ"י] כלומר אני ראוי לכך או הפירוש שהושיבוהו ר"ל לקבל עדות ולא נתמנה לר"י וכך אני ראש ר"ל בדבר הזה אני ראש לכל צבעים הבאים אחרי (ת"ב): ב נוחרין היה ערודיות. והמה נבילות: משקעין ארכובותיהן. והאי תנא ס"ל דאף ברביעית טהור ולא כב"ה: ג ר"י הכהן. במשנה פ"ח הל"ב איתא העיד ריב"ב ור"י הכהן: על ב"י. היינו קטנה ב"י והוסיף על ר"י בן גודגדא דמתניתין. דס"ל אע"פ שלא נבעלה אוכלת בתרומה: שר"א אומר תבעל. ביבמות מפרש דר"ל עד שתגדיל ותבעל: וכן היה ר"א אומר לא ישא כהן אשה עד שתגדיל גרסינן. וכ"ה ביבמות ס"א: נאמנת עיסה. בבת עיסה: לטמא ולטהר. קאי אממזרות ונתינה: לרחק ולקרב אחלות כו'. ולאסור ולהתיר קאי אעבדים ועי' בתוס' כתובות ספ"ק: איה מתי מבול. או דלא ירד מבול לא"י כרש"י בזבחים ולר"ל אף דירד מ"מ אינם נמצאין דבדקינהו ופנינהו: הרוגי נבוכדנצר. הכא אף לר"י ל"ל דסוי ופנינהו: ששוחטין אף שאין בית. גרסינן: ד כגון אלו. דיודעים אבל משפחה שנטמעה נטמעה: רי"א חלוף הדברים. דלרחק ולא לקרב ועי' במשנה רי"א לקרב ולא לרחק ואח"כ צריך להגיה. או הפירוש דחלוף הדברים הוא דת"ק אמר לקרב ולא לרחק ור' אומר בין לקרב ובין לרחק ור"י בעצמו במשנה ס"ל כת"ק ואח"כ: על אחת כמה וכמה. האי תנא משמע ליה מכאן דממזרין לא יטהרו לע"ל: מי שיש לו תלמידין. עי' ברמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים דפי' שמי שהיה חשוב בעיני רבי שאין למעלה ממנו קורא אותו בשמו כמו הלל ושמאי ומי שהיה בעיניו למטה מן המעלה הזה קרי אותו רבן כמו רבן יוחנן בן זכאי וכדומה ולמי שהיה בעיניו למטה מן המעלה זה קרי אותו רבי כמו ר' מאיר ור' יהודה. ועל פי זה כוונת התוספתא מי שיש לו תלמידין פירוש באותו הדור שתלמידיו חיין: נשתכחו תלמידיו. היינו בדור הקדוש: אלו ואלו. היינו דור הקדוש לקודם ולפי דברי הרמב"ם אתי למימר דהתוספתא לדוגמא בעלמא נקט לענין תלמידין והכוונה בענין התשובות לבד ע"ש.

סליק תוספתא ממסכת עדיות

תוספתא

הוריות פרק ראשון

פרק א א (א) הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו או שהיה אחד מן התלמידים ותיקים יושב לפניהם (ב) וראוי להוראה כשמעון בן עזאי והלך ועשה על פיהן הרי זה חייב מפני (ג) שלא תלה בבית דין: ב (ד) הורו ב"ד ועשו כל הקהל או רובן על פיהן בזמן שהוראתו הוראת ב"ד פטורין והעושין על פיהם מביאין פר. ואין הורייתן הוריית ב"ד מביאין פר העושין על פיו מביאין כשבה או שעירה. הורו ב"ד ועשו (ה) שנים או שלשה שבטים או רובן על פיהם בזמן שהוראתן הוריית ב"ד פטורין והעושין על פיהן מביאין פר אין הורייתן הוריות ב"ד חייבין ועושין על פיהן מביאין כשבה או שעירה. עשו על הוריית עצמן פטורים (ו) א) הוריות כהן משיח (ז) חייבין הורו ב"ד ואחד מהן אינו שם פטורין (ח) רבי אומר אני עד שיהא (ט) מופלא שבהן: ג חומר בהורייה שאין בדיני נפשות בדיני נפשות שאין בהורייה שבהורייה עד (י) שהורו כולן כאחד ובדיני נפשות הולכין אחר הרוב. שבהורייה עד שהורו ב"ד (כ) שבלשכת הגזית ובדיני נפשות (ל) ב) נותנין בכל מקום. (מ) יחיד שהורה עצמו על פיו הרי זה חייב שנאמר (במדבר טו) והנפש אשר תעשה (נ) ביד רמה: ד (ס) האוכל שקצים זה מומר כיצד מומר אוכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים האוכל בשר חזיר (ע) והשותה יין נסך או המחלל את השבת ג) והמנסך ר' יוסי בר' יהודה אומר אף הלובש כלאים (פ) רשב"א אומר אף העושה דבר שאין היצר תאב לו: ה (צ) הורו ב"ד שהוא מוצאי שבת ואח"כ זרחה חמה אין זה הורייה אלא טעות. (ק) הורו ב"ד לעקור את כל הגוף (ר) אמרו אין דם בתורה אין חלב בתורה אין פגול בתורה הרי אלו פטורין (ש) הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הרי אלו חייבין כיצד אמרו יש דם ד) אבל אין חייבין אלא על (ת) דם הקרב לשלמים. (א) יש חלב בתורה אבל אין חייבין אלא על (ב) חלב הקרב לשלמים. יש פיגול בתורה אבל אין חייבין אלא על פיגול שבשלמים הרי אלו חייבין שנאמר דבר נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר (ג) מה דבר האמור להלן מקצתו (ד) ולא כולו אף דבר האמור כאן מקצתו ולא כולו אתה אומר דבר מקצתו ולא כולו או אינו אלא כולו ת"ל (דברים יז) בין דם לדם ולא כל דם בין דין לדין ולא כל דין בין נגע לנגע ולא כל נגע הא אין צורך לומר ה) בלשון הראשון אלא בלשון האחרון נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר מה דבר האמור להלן מקצתו ולא כולו אף דבר האמור כאן מקצתו ולא כולו רשב"א אומר משום ר"מ (ה) חטאו ששה והן רובן או שבעה אע"פ שאינו רובן הרי ו) חייבין: ו (ו) הורו ב"ד של אחד מן השבטים ועשה אותו השבט על פיהן אותו השבט חייב ושאר השבטים פטורין ר"י ב"ר יהודה אומר (ז) הוראת ב"ד עם כל שבט ושבט כהוראת ב"ד לצבור (ח) שאין ב"ד ומשיח חייבין אלא על העלם דבר עם (ט) שגגת המעשה והעלם דבר בב"ד ושגגת המעשה בקהל. עשו על הוריית עצמן פטורין על הוריית כהן משיח אין חייבין אלא על (י) דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכהן משיח ולא בעבודת כוכבים אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. משיח בעבודת כוכבים חייב על שגגת המעשה דברי ר' ז) מאיר וחכמים אומרים הרי הוא כשאר כל מצות העלם דבר עם שגגת המעשה ח) מביא (כ) אשם תלוי: ז אין חייבין על (ל) עשה ועל ל"ת שבמקדש ואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל ל"ת שבמקדש ומביא אשם תלוי על עשה ועל ל"ת (מ) שבנדה אמר ר' שמעון מפני מה חייבין על מצות עשה שבנדה מפני שיש בה ל"ת ועוד ר' ט) יהודה היה אומר בהן (נ) כלל כשהיחיד באשם תלוי נשיא כיוצא בו (ס) ומשיח וב"ד פטורין וכשהוא באשם ודאי נשיא ומשיח כיוצא בו וב"ד פטורין: ח (ע) שמיעת הקול וביטוי שפתים וטומאת

נוסחאות כ"י א) על: ב) נותנין: ג) והמשוך ר"י כו': ד) בתורה: ה) כלשון אחרון אלא כלשון ראשון: ו) אלו: ז) תיבת מאיר ליתא בכ"י: ח) שוין שהוא בשעירה כיחיד ובכל שוין שאין בה אשם תלוי משיח בעבודת כוכבים רי"א על שגגת המעשה מביא כו': ט) שמעון:

חסדי דוד

פרק א הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו או שהיה אחד מן התלמידים ותיקים כו' וראוי להוראה כשמעון בן עזאי כו' הרי זה חייב כו'. בגמ' מסקינן הא דקתני תרתי וידע אחד מהן שטעו וגם או שהיה אחד מן התלמידים כו' משום דמריש"י ה"א דוקא אם הוא גמיר וסביר חייב מפני שלא תלה בב"ד אבל אי גמיר ולא סביר או סביר ולא גמיר הוא פטור מפני שתלה בב"ד קמ"ל או שהיה אחד מן התלמידים כו' כי גם גמור"ס או סול"ג אינו תולה בב"ד וחייב. ומה דקרי לשמעון בן עזאי תלמיד אף שאמר כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום. משום שהיה רק בשנים לכן נקרא תלמיד ומשום חכמתו הרבה מקרי ראוי להוראה ומה דהוסיפה התוספתא השם ותיקין הוא מהוראת ענוה ויראת חטא וכמ"ש רש"י בפ"ק דברכות ולכן מקרי שוגג כי לפי גודל ענותנותו ויראתו חשב שמצוה לשמוע דברי חכמים גם אם ידע שטעו ושגג בזה אבל אי לא הוה מוותיקין מקרי מזיד שמשמע דברי הב"ד והוא יודע שטעו: הורו ב"ד ואחד מהם כו' רבי אומר כו' עד שיהא מופלא שבהן בגמ' דף ג' מוכיח מן הכתוב ואם כל עדת וגו' דאי איתא לכלהו סנהדרין שם אע"פ שלא הורו כלם רק מקצתם שבו ושתקו כל שלא חלקו עמהם בפירוש מתקיימת הוראה ע"י רובם ובדף ד' פירש"י אדתנן או שלא היה מופלא שבב"ד וז"ל אע"ג דלא היה מסנהדרין עצמו. דאל"כ אפי' אם קטן שבכולם לא היה שם לא הויא הוראה וכו' ואיכא למימר נצטרך אחד מהן לצאת לדרך ומינה אחר במקומו א"נ זקן או שאין לו בנים היה לכך נתמנה אחר במקומו ע"כ ומעתה נתבאר דברי התוס' דת"ק סובר שאם חסר אחד ממנין ע"א אינה הוראה ור' אתא לאוסופי דאפי' יש המנין שלם אלא שחסר המופלא שבב"ד והוא על דרך שפירש"י ז"ל גם בזה נמי אינה הוראה. אמנם לפי דברי התוס' ז"ל דהמופלא היינו לעולם ממנין הסנהדרין אלא נשיא עליהם אין אנו צריכין לדברי רש"י ז"ל אבל דעת הרמב"ם הוא כדעת רש"י. דלרבנן המופלא הוי מן המנין: חומר בהוריה שאין בדיני נפשות כו' שבהוריה עד שהורו כולן כאחד כו'. הא דקרי ליה חומר בהוראה אע"ג דקל הוא שהקילו דכל שלא הורו כולן פטורין נ"ל דמ"מ מקרי חומר לגבי גופא דהוראה עצמה דבעינן שיורו כולן והנה מה שאמר חומר בדיני נפשות שאין בהוריה. ולא מנה מה הן החומרות בדיני נפשות משום דלא נצרכה משום דד"נ לא חשיבי דין רק אם התחילו וגמרו ביום ולא בלילה משא"כ בהוריה אפי' הורו בלילה הויא הוראה גם בד"נ בעינן עדים ולא מאומד הדעת והוריה היא ג"כ מאומד הדעת ונוכל למצוא עוד חומרות בד"נ מה שאינם בהוריה: אין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת כו' עי' בגמ' דף ו' הגירסא וכן צריך להגיה כאן. וכן במתניתא שאת"ז אין חייבין על עשה כו' חסר כאן וצ"ל אבל חייבין על עשה ול"ת שבנדה ומביא אשם תלוי כו':

מצפה שמואל

(א) הורו ב"ד. ב: וירושלמי פ"א ה"ב ולא קתני כאן לעבור כמו במשנה דקיצר בלשון ואיכא מ"ד דאפי' ל"א לעשות הוה הוראה וכתב הת"ב דאפשר דתוס' זו כוותיה ועי' מ"ל בפי"ב מהל' שגגות דהוראה לאיסור רק שאין בו כרת לא הוה הוראה ועי' ירושלמי רפ"ב רבנן בשם ר"ח בשם רב שמואל בר יצחק אם הכהן המשיח וגו': (ב) וראוי להוראה. כ' הת"ב דקמ"ל דלא הוה מזיד כה"ג דכ"ש הוה מתלמיד סתם: (ג) שלא תלה בב"ד. שם ב' עי' תו"כ פ' ויקרא מו: (ד) הורו ב"ד. ירושלמי מכלתין פ"ב ובפ"מ ות"ב: (ה) שנים או ג' שבטים. ה' וע"ש היטב פלוגתייהו ועי' ירושלמי ברכות רפ"ט למד מכאן דמ"ד שבט אחד אקרי קהל מברכין על כל שבט וע"ש בריב"ף ורא"ש ועי' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ו לענין שבט איקרי קהל ועי' ירושלמי שם סס"ו להוראה הלכו מלבוא חמת עד נחל מצרים ועי' כאן פ"א ה"א ב': (ו) הוריית כהן משיח. לפמ"ש בפנים מבוא ר"ש דשניהם מופלין ושם ע"פ הוראתם שניהם מביאין בצרוף וז"ל הת"ב עשו ע"פ הוראת עצמן הב"ד ולא עשו הקהל אין מביאין פר דהוראה בב"ד ומעשה בקהל כמבואר ג' א"נ אם עשו הב"ד בצרוף הצבור ע"פ הוראתן פטורין מחטאת יחיד רק מצרפין להפר שמביאין הצבור: (ז) חייבין. אף אם היה מופלא עם הצבור והב"ד עשו ע"פ הוראתו מביאין כיחידים אח"כ עשה ע"פ הוראת עצמו מביא לעצמו (ו') אמר ר"ש כגון שהיו שניהם מופלין אם הורה עם הצבור מביא לעצמו עכ"ד הת"ב ופירושי מוסכם יותר בלשון התוס' בלי דוחק: (ח) רבי אומר. ירושלמי פ"א ה"ד: (ט) מופלא. עי' לח"מ רפי"ג מהל' שגגות: (י) עד שהורו כולן. ג: דעת ר"י ועי' מיי' פי"ג דלא קי"ל כן ועי' ירושלמי פ"א ה"ב: (כ) שבלשכת הגזית. ה"ו ועי' ירושלמי פ"א ה"ה ועי' שם ספ"א לענין מת אחד מהן ופ"ב ה"ב ועיין ירושלמי פסחים פ"ז וכתב הת"ב אם ניליף דבר דבר מזקן ממרא א"כ בעינן שהן במקומן כמו בממרא דהמרה אבית פגי פטור והתוס' ס"ל דלא ילפינן דאל"כ להוי רובו ככולו ומ"כ דהלכה כהא דכש"ס (ה.) אי ילפינן דבר דבר מזקן ממרא וכן בסנהדרין פז. פליגי תנאי: (ל) נותנין. בכ"מ ספ"ק דמכות וירושלמי שם דנוהג בארץ ובחו"ל ובסנהדרין קטנה א"כ חומר בד"נ בזה מבהוראה: (מ) יחיד שהורה. ד: ואף שעל פיו הורה חייב רק ע"פ ב"ד פטור ועי' ירושל' תרומות רפ"ה בזה דתולה בב"ד ועי' כאן פ"א ה"א וע"ש דמביא כל ההוראה שב"ד מביאין פר דשמואל מוקי ברוב ומיעוט דברוב ב"ד מביאין ולא כל יחיד אבל במיעוט כל יחיד מביא אף בהוראת ב"ד ור"י ס"ל אף בהוראת ב"ד פטור אלא דתלי אם הורו לעקור כל הגוף דהצבור פטורים היחיד מביאו אבל בהורו לקיים מקצת הגוף אין היחיד מביא קרבן וע"ש בתו"כ ועדיין אני אומר כו': (נ) ביד רמה. הת"ב פירש דכתיב גבי עבודת כוכבים וילפינן דוקא העושה במזיד אבל בשוגג אע"פ שהורה מביא קרבן ומ"ש בפנים נראה יותר: (ס) האוכל שקצים. יא. וירושלמי עירובין פ"ו ה"ב מ"ש בפנים באומר אטעום טעמא דאיסורא ועי' תוספות בכורות לז: ד"ה כיין נסך ועי' מס' ע"ז כו: וכאן יא. רבא וכו' באטעום טעם דאיסורא וכ"כ בת"ב וכתב עוד דאילו חלק בין נבילה לנבילה כמ"ש התוס' שם כו. ד"ה ומדאמר ועי' ספ"ה דבכורות ולרבא ע"כ באוכל נמי חלב לתיאבון הא מומר לחלב לא הוה מומר לדם לדידיה וכ"ש מומר לנבלה לא הוי מומר לחלב: (ע) והשותה יי"נ. ערש"י שם ועי' תוס' שם: (פ) רשב"א אומר. עי' שבת יב. תוס' ד"ה רבי"א ומה שפרשתי בפנים: (צ) הורו ב"ד. יבמות לג.: (ק) הורו ב"ד. ג. ד:: (ר) אמרו אין דם בתורה. ז: וירושל' פ"ב ה"ב ועי' ירושל' יבמות פ"י ה"ב ובפ"מ שם ד"ה ויהא כן בהוריה בזה דהורו לעקור כל הגוף: (ש) הורו לבטל. שם ועי' בכריתות ג. וכ"כ בתו"כ ובתוס' כאן ד"ה דהורו: (ת) דם הקרב לשלמים. עי' כריתות ג: ועי' בש"ס דבחלב הקיבה והדקין הוה הוראה ועי' במ"ל פ"ג מהל' שגגות ביאר הדבר דזדונו כרת היינו עיקרו כרת אף שבדקין ליכא כרת ע"ש שהאריך וכתב הת"ב דאפשר נמי דאתיא כר"י דאמר דם התמצית בכרת ואינו מכפר וזה דאמר הקרב לשלמים שהוא דם הנפש אף בחולין ולא דם התמצית ועי' תוס' ג. ד"ה הורו משמע דמפרשי דם הקרב לשלמים לאפוקי מה שאינו בשלמים: (א) יש חלב. רמב"ם פ"ט מהל' מ"א ה"ח ומ"ש ע"ש ופ"א מהל' מעה"ק: (ב) על חלב הקרב. עי' מיי' פ"ז מהל' מ"א ה"ח דשלשת חלבים הם שחייבין עליהם כרת וע"ש בכס"מ ובמ"ל פי"ג מהל' שגגות א"כ קושטא הכין הוא דאין חייבין כרת אלא בחלב הקרב ועיין שיטת הרמב"ן דאף איסור ליכא עי' כריתות ג. וכ"מ פ"ז ממ"א א"כ תוס' זו מתפרשת דסברי דחלב אינו נוהג בחולין וכ"מ מתוס' ג' ד"ה הורו ויש לפרש בתוספתא זו שהורו בחלב הדקין שהוא מותר מפני שאינו קרב בשלמים ובהמת אסור ועיקרו כרת וכן יש לפרש בדם שהורו בדם התמצית מותר לגמרי ובהמת אסור ועיקרו כרת (ת"ב): (ג) מה דבר. יד.: (ד) ולא כולו. עי' פי' מהל' סנהדרין ה"ט ועי' סנהדרין לג: ד"ה ושטעו: (ה) חטאו ששה. ה. וירושל' פ"א ה"ז ופ"מ ובמראה הפנים ובפי' המשנה להרמב"ם ובמיי' פי"ב מהל' שגגות ושם פי"ג ה"ב: (ו) הורו ב"ד של אחד מן השבטים. ה.: (ז) הוראת ב"ד. ועי' ספרי פ' שלח ועי' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ו ומצויין לעיל פ"א: (ח) שאין ב"ד ומשיח. ז. ח:: (ט) שגגת המעשה. ג.: (י) דבר שזדונו כרת. ז: ועי' מ"ל פי"ג מהל' שגגות מ"ש בזה הובא לעיל ד"ה דם הקרב: (כ) אשם תלוי. ח.: (ל) על עשה. ח: וירושל' פ"ב: (מ) שבנדה. עי' מ"ל בפי"ד מהל' שגגות ה"ב מ"ש בזה בשם חידושי הר"ן ועי' רש"י בזה ועי' ירושל' הוריות פ"א ה"ב ופ"ב ה"ה: (נ) כלל כשהיחיד. טו. וירושל' פ"ב עי' ירושל' יבמות פ"ד הט"ו מצות ה' הייתי אומר שקלים ורמשים לענין חטאת כ"ש: (ס) ומשיח וב"ד פטורין. ר"ע ס"ל במשנה דנשיא חייב בכולן חוץ משמיעת הקול ובגמ' רע"א דמשיח פטור מכולן ודעת ריה"ג דנשיא ומשיח פטורין מכולן והרי ג' מחלוקות בדבר והרמב"ם פסק דנשיא ומשיח חייבין בכולן עולה ויורד ועי' לח"מ שם פי' ה"ו ומפרש דהא דתנן במשנה אין חייבין היינו בפר ומ"מ מה דתנא והנשיא כיוצא בהם היינו שפטור לגמרי דבעינן דוקא מי שבא לידי עניות ופטור מקרבן עולה ויורד ג"כ ולפרש"י א"ש דאין חייבין לגמרי קאמר ועי' ירושל' פ"ב ה"ו וה"ז בזה דשמיעת הקול: (ע) שמיעת הקול. דף ט. במשנה ובגמ':

מנחת בכורים

פרק א הורו ב"ד וידע. מיירי דקאמרי לעבור דבלא לעבור אף אם תלה בב"ד נמי חייב וכמבואר בגמ' (ב:) והא דלא תני לעבור דקאי אמתני' בכך בבא ולפרושי דכך וראוי להוראה הוא כגון שמעון בן עזאי. ובמתניתין לא תני נמי הכי לעבור וכן בכמה משניות דסמכו הרישא דמתניתין בש"ס במכלתין דקתני לעבור: אחד. הוא גמיר ולא סביר ואשמעינן דאעפ"כ מיקרי לא תלה בב"ד: בב"ד. בגמ' מדייק על מתני' דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור: ב בזמן שהורייתן. היינו בביטול מקצת ושאר תנאים דבעינן בהורייה: פטורין והעושין ע"פ מביאין פר. היינו דב"ד פטורין וציבור הוא דמייתי פר: אין מביאין פר. גרסינן: כשבה או שעירה. אחרי דלא נשלמו בו תנאי הורייה אף דעשו רוב הקהל דינם כיחידים שלא בהורייה דחייבין כשבה או שעירה ובירושלמי הגירסא בתוס' זו הכי כל הורייה שב"ד מביאין פר אז היחיד פטור וכל הורייה שאין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה או שעירה ולמאן דס"ל דיחיד בהוראת ב"ד פטור אז הפירוש כפשוטו שב"ד מביאין פר היינו דנשלם תנאי הורייה והיו חייבין פר אם חטאו רוב הקהל ואז היחיד שעשה בהורייתן אף שלא חטאו רוב הקהל פטור ומאן דס"ל דיחיד שעשה בהוריית ב"ד חייב מוקי לה שב"ד מביאין פר היינו אם חטאו רוב הקהל אז דוקא היחיד פטור דנגרר בתרייהו והיכא דאין ב"ד מביאין פר היינו דלא חטאו רוב הקהל אף דהיו בו כל תנאי הורייה היחיד חייב כשבה או שעירה (ועי' ירושל' מכילתין פ"ק) וכך ריהטא דתוס' דמשמע דיחיד בהורייה פטור או דמוקי לה כתנאי או לדידיה מוקמינן גם ריהטא דתוס' דמיירי לענין להשלים לרוב ציבור דלא תלה בב"ד לא מצרפינן וחייב ותלה בב"ד מצרפינן והוה רוב ומתכפר בפר שלהם ולכן פטור מלהביא חטאת קבוע (ועי' גמ' ב: וצ"ע ת"כ): או ג' שבטים. כר"י דשבט אחד איקרי קהל: פטורין והעושין ע"פ. הפירוש כאמור למעלה או מיירי דגם הב"ד עשו ואשמעינן דהב"ד פטורין ומתכפרין בפר אחד שהציבור מביאין: חייבין ועושין ע"פ. לפ"ז שפיר גרסינן חייבין היינו הב"ד והעושין ע"פ ומפרש דמה חייבין כשבה או שעירה ולפי פירוש קמא דלא מיירי דעשו ב"ד נ"ל הכי פטורין והעושין ע"פ וכו': עשו. פירוש הב"ד עצמן: פטורין. מלהביא פר רק כשבה או שעירה כיחיד: על הוריית כהן משיח. היינו או דעשה על הוריית עצמו או על הוריית כהן משיח אחר (עי' ירושל' מכילתין): חייבין להביא פר. דמשיח גם המעשה תלוי בעצמו: עד שיהא מופלא. דרבי ס"ל דבלא המופלא לא בעינן שיהיו כולן: ג שהורו כולן. וכרש"י בגמ': נותנין בכ"מ. לפס"ב נ"ל נוהגת בכ"מ והכוונה היינו בסנהדרי קטנה היושבת בכל שער ושער: חייב שנאמר ונפש. היינו דחייב בחטאת קבועה ולא חשיב מזיד שלא עשה ביד רמה רק שטעה בהורייה: ד שקצים ה"ז מומר כיצד. בגמרא הגירסא אכל חלב ה"ז מומר כיצד אכל שקצים ומפרש דהכי קאמר אכל חלב בשתא הוי מומר להכעיס ה"ז צדוקי ואיזהו מומר שסתמו צדוקי אכל שקצים וכו' כיון דהוא נפשו של אדם קצה בהן בודאי בשתא הוי נמי להכעיס. ונבילות וטריפות מפרש בתוס' מסכת ע"ז כו. דנבילה מיירי שמתה מאליה וטריפה שנשברה מפרקתה והולכת למות וע"כ נפשו של אדם קצה בהן ויי"נ נמי פי' בתוס' בכורות לז. ד"ה כיי"נ אך לפי גירסת התוס' דגרס בתחלה ג"כ שקצים צריכין אנו לומר דאמר אטעום טעמא דאיסורא וע"כ לא הוי אלא מומר: הלובש כלאים. בגמ' קאמר דא"כ דרבנן דמיירי בכלאים דרבנן ואעפ"כ בפרהסיא הוי מומר וקאי על הרישא דאמר הרי זה מומר: רשב"א אומר אף העושה. לכאורה רשב"א היינו ת"ק אך נוכל לומר או דכוונת רשב"א לומר דפליג על ת"ק וס"ל אף בנפשו של אדם קצה בסתמא לא הוי אלא מומר דנוכל לומר דרוצה לטעום טעמא דאיסורא והאי אף קאי אדברי ריב"י דאמר כלאים הוי מומר ולא מין או נוכל לומר דמוסיף גם על ת"ק דהוי מין ולת"ק משמע דדוקא גבי אכילת איסור בנפשו ש"א קצה סתמא הוי מין ואתי רשב"א לומר דאף העושה שארי עבירות אך בדבר שאין היצר תאב בו והאדם אינו נהנה ממנו ג"כ בסתמא הוי מין: ה שהוא מוצ"ש. יבמות (לג:): אלא דם הקרב לשלמים. והורו דדם התמצית מותר ובהמת הוא אסור ואף דאין בו כרת כיון דעיקר איסור דם בכרת נקרא דהורו על דבר שזדונו כרת: חלב הקרב לשלמים. וחלב הדקין והקיבה מותר ובהמת הוא אסור ונקרא הורו בדבר שזדונו כרת כאמור למעלה גבי דם: פיגול שבשלמים. דבתורה נאמר פיגול גבי שלמים. עוד י"ל דלק"מ דהך דקאמר בתוס' כאן גבי דם וחלב לשלמים רוצה לומר לשלמים ממש דהורו דאינו נוהג רק דם וחלב קדשים ובשלמים וטעו מחמת דפסוק חוקת עולם וגו' כל חלב וכל דם לא תאכלו כתיב גבי שלמים: להלן. בזקן ממרא: כולו. פירוש דילמא גם גבי זקן ממרא הוא כולו: בין דם לדם. גבי זקן ממרא: ששה והן רובן. של כל ישראל אבל פחות מששה שבטים לא מהני לדידיה רוב קהל: שבעה אע"פ שאין רובו. היינו כיון דהוי רובן בשבטים אף שאינם רוב הקהל נקראין רוב: ו אותו השבט חייב. הוא ר"י במתניתין דשבט שעשה בהוראת בית דינו חייב בפר: כהוראת ב"ד לציבור. או הכוונה דרוב שבט ככל שבט כמו דאמרינן רוב קהל ככולו או הכוונה שמו דהוראת ב"ד לציבור בעינן הוריית ב"ד הגדול כן לשבט אחד בעינן דוקא ב"ד הגדול ובבית דינו פטור וכר"ש במתניתין: שאין ב"ד ומשיח חייבין. סירכא דלישנא דמתניתין נקט דקתני התם אין ב"ד חייבין אלא על העלם דבר וכו' והוא כמו דכתיב ואין דקאי על משנה דלעיל דקתני שאין וכו' אלא עד שיורו בביטול מקצת והוא כולו נתינת טעם דע"כ אם הורה כהן משיח עם ב"ד מתכפר עם הציבור (ועי' ברש"י שם) וע"כ נקט כאן בתוס' שאין: על הוריית וכו'. כבר פירשנו למעלה: ולא בעבודת כוכבים. קאי על תרוייהו על ב"ד ומשיח: וכהן משיח בעבודת כוכבים כו'. דברי רבי גרסינן וכ"ה בגמ': ושוין בשעירה. גרסינן דכתיב ואם נפש כולן הוו בכלל נפש אחת: ושוין שאין מביא אשם תלוי. גרסינן דכתיב על שגגתו מי שכל חטאו בשגגה ע"ש בגמ': ז אין חייבין. ב"ד דכהן משוה פלוגתא דר"ש ור"ע דר"ע לא פטר ליה מספר הבא על כל המצות: עשה ול"ת. עשה וישלחו מן המחנה ל"ת ולא יטמאו את מחניהם: וחייבין על עשה ועל ל"ת שבנדה ומביא אשם תלוי על עשה ול"ת שבנדה. גרסינן: היה ר"ש אומר בהן כלל. גרסינן: ח נשיא כיוצא בו. כ"ה במתניתין וב"ד וציבור פטורין מפסוק על שגגתו: נשיא ומשיח כיוצא בו. דכתיב גבי אשם ואם נפש כולן בכלל נפש אחת: ולא כהן משיח

אל

ופטומאת מקדש וקדשיו ב"ד פטורין יחיד נשיא ומשיח חייב אלא שאין הנשיא חייב על שמיעת הקול א) ולא על טומאת מקדש וקדשיו. שהן בעולה ויורד. נשיא כיוצא בו ומשיח וב"ד פטורין. כשהוא בקבועה יחיד ונשיא ומשיח מביאין שעירה וב"ד פר ושעיר [פר] לעולה ושעיר לחטאת.

פרק ב א (א) אלו דברים שבין כהן גדול לכהן הדיוט פר הבא על כל המצות ופר יום הכפורים ועשירית האיפה לא פורע ולא פורם אבל פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה אין מטמא לקרובין ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה ומחזיר את הרוצח ומקריב אונן ואינו אוכל מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש וכל עבודת יום הכפורים אינה כשרה אלא בו ופטור על טומאת מקדש וקדשיו וכולן נוהגין ב) במרובה בגדים שעבר חוץ מפר הבא על כל המצות כולן (ב) אינן נוהגין במשוח מלחמה חוץ מחמשה דברים שפירש הכתוב בפרשה (ג) לא פורע ולא פורם ואין מטמא לקרוביו ומצווה על הבתולה ומוזהר באלמנה ומחזיר את הרוצח דברי ר' יהודה וחכמים אומרים אין מחזיר את הרוצח: ב (ד) איזהו נשיא ג) ישראל ולא נשיא שבט נשיא ישראל ונשיא בית דוד (ה) זה מביא לעצמו וזה מביא לעצמו: ג איזהו משיח משוח בשמן המשחה אין בין משוח בשמן המשחה למרובה בבגדים (ו) אלא שהמרובה בבגדים צריך להביא פר דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אינו צריך להביא פר: ד (ז) פר משיח ופר העדה פר משיח קודם לפר העדה בכל מעשיו הואיל ופר משיח מכפר והעדה מתכפרת מוטב שיקדים המכפר למתכפר שנא' (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו וגו'. פר הבא על כל המצות קודם לפר ושעיר של עבודת כוכבים (ח) ופר ד) ושעיר של עבודת כוכבים קודם לשעיר של נשיא ושעיר של נשיא קודם לשעיר של יחיד ושעיר של יחיד קודם לכבשה של יחיד שתי הלחם קודמות לכבשים העומר קודם לכבש הקרב עמו זה הכלל הבא בגין היום קודם לבא בגין הלחם: ה (ט) הוא ואביו ורבו עומדין בשבי הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו ואמו קודמת לכל אדם איזהו רבו רבו שלמדו ה) תורה לא שלמדו אומנות (י) ואיזה זה שפתח לו תחלה ר' מאיר אומר רבו שלמדו חכמה לא רבו שלמדו ו) תורה ר' יהודה אומר כל שרוב תלמודו ממנו ר' יוסי אומר כל שהאיר עיניו במשנתו: ו (כ) האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה ואשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי בזמן ששניהן עומדין בקלקלה האיש קודם (ל) מעשה שהלך ר' יהושע לרומי אמרו לו יש כאן תינוק אחד ירושלמי יפה עינים וטוב רואי עומד לקלון הלך ר' יהושע לבדקו כיון שהגיע לפתח קרא את המקרא הזה (ישעיה מב) מי נתן למשסה יעקב וישראל לבוזזים נענה אותו תינוק ואמר (שם) הלא ה' זו חטאנו לו וגו' באותה שעה א"ר יהושע מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ שאיני זז מכאן עד שאני פודה אותו בממון הרבה פדאו בממון הרבה ושגרו לארץ ישראל ועליו נאמר (איכה ד) בני ציון היקרים המסולאים בפז וגו': ז מנין שכל השונה פרק אחד לחברו (מ) מעלה עליו הכתוב כאילו הוא יצרו ורקמו והביאו לעולם שנא' (ירמיה טו) אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה כאותו הפה שזורק נשמה באדם הראשון כך כל המכניס בריה אחת תחת כנפי השכינה מעלין עליו כאילו יצרו ורקמו והביאו לעולם. ז) יקרה התורה שנאמר (משלי ג) יקרה היא מפנינים ואומר (שם כ) יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת: ח (נ) חכם קודם למלך ישראל מת חכם אין לנו כיוצא בו מת מלך ישראל כל ישראל ראוים למלכות. (ס) המלך קודם לכהן גדול שנא' (מ"א א) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי וגו' כה"ג קודם לנביא שנאמר (שם) ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא הקדים צדוק לנתן ואומר (זכריה ג) שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך וגו' יכול בני אדם הדיוטות היו ת"ל כי אנשי מופת המה אין מופת אלא נביא שנאמר (דברים יג) ונתן אליך אות או מופת: ט משוח בשמן המשחה קודם למרובה בגדים (ע) מרובה בגדים קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לסגן סגן קודם לראש משמר ראש משמר קודם לראש בית אב ראש בית אב קודם למרכל מרכל קודם לגזבר גזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי לוי קודם לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר גר לעבד משוחרר אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר ת"ח וכה"ג ע"ה ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה שנאמר (משלי ג) יקרה היא מפנינים ח) וכל חפציך לא ישוו בה (פ) רשב"א אומר בדין הוא שיקדים עבד משוחרר לגר מפני שזה גדל בקדושה וזה שלא בקדושה אלא מפני שזה היה בכלל ארור וזה לא היה בכלל ארור: י (צ) מפני מה הכל קופצין לישא את הגיורת ואין הכל קופצין לישא את המשוחררת מפני שהגיורת היתה בחזקת משומרת ושפחה משוחררת היתה בחזקת מופקרת ר"א בר"צ אומר (ק) מפני שמצוין לקללה בפי כל הבריות. מפני מה הכל נשאלין על ט) העבד מפני שעסקו רע עם הבריות: יא (תהלים קלה) בית ישראל ברכו את ה' (ר) [בית אהרן ברכו את ה'] בית הלוי ברכו את ה' יראי ה' ברכו את ה' נמצאו ישראל מברכין אחת בית אהרן שתים בית הלוי שלש ישראל יראי ה' מברכין ארבע:

סליק פירקא וסליקא לה תוספתא דמסכת הוריות וסליקא לה סדר נזיקין

נוסחאות כ"י א) ולא כהן משיח על טומאת כו': ב) במשיח שעבר חוץ מיום הכפורים ועשירית האיפה. וכלן נוהגין כו': ג) נשיא: ד) של עבודת כוכבים קודם לשעיר של עבודת כוכבים: ה) חכמה: ו) אומנות: ז) יקר זו תורה שנאמר כו': ח) יקרה היא מכה"ג הנכנס לפני לפנים וסיום הפסוק וכל חפציך וגו' ליתא: ט) העכבר:

חסדי דוד

פרק ב אלו דברים שבין כהן גדול וכו' ומקריב אונן ואינו אוכל. בגמ' שניהו ג"כ ואינו חולק ומתני' היא כר"פ טבול יום אינו חולק לאכול בקדשים לערב ופי' כן הרמב"ם בפ"ב מהל' ביאת מקדש אף בכ"ג ובברייתא בגמ' חשיב עוד אחת והיינו ומשמש בח' כלים ונראה שיש להגיה כן בתוספתא שלפנינו ובתר הכי יש כאן חסרון וט"ס כנראה מהסוגיא וכצ"ל וכלן נוהגין במרובה בגדים חוץ מפר הבא על כל המצות וכלן נוהגין במשוח שעבר חוץ מפר יוהכ"פ ועשירית האיפה וכלן אינן נוהגין במשוח מלחמה חוץ מה' דברים כו' ובבבא שאח"ז צ"ל איזהו נשיא נשיא ישראל וכו': איזהו משוח כו' אין בין משוח כו'. כך מתניתא משבשתא היא וכצ"ל אין בין משוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות. ובתר הכי צ"ל מרובה בגדים מביא פר דברי ר"מ וחכ"א כו': הוא ואביו ורבו כו' ואמו קודמת לכל אדם. בגמ' גרסינן וקודמת לכלן ופירושו אפי' לדידיה כך העלה הש"ך בסי' רנ"ב וע"ש שהאריך בזה: האיש קודם לאשה כו' כל זה היינו מתני' בסוף פרקין ולא שניאה כאן אלא משום דבעי לסיומא המעשה של ר' יהושע. ועי' בגיטין דף נח הובא זה המעשה בקצת שינוי לשון: מנין שכל השונה פרק אחד כו' אדלעיל קאי שרבו קודם לאביו ויהיב הכי טעמא והוא הטעם המפורש במשנה ספ"ב דב"מ: בית ישראל וכו' איידי דאיירי לעיל במעלות האנשים דקתני כהן קודם ללוי וכו' סיים בה בכך מילתא דאגדתא כדי להוכיח מלתא דלעיל ולעמוד בדבר טוב:

מצפה שמואל (א) אלו דברים. יב' ופ"כ: (ב) אינן נוהגין במשוח. יומא עב.: (ג) ולא פורע. יא: ועי' מ"ל בפ"ה מהל' כלי המקדש ה"ו: (ד) איזהו נשיא. יא' ויב' וירושלמי פ"ג הל"א בזה: (ה) זה מביא לעצמו. יא' וירושלמי: (ו) אלא שהמרובה. יא' ויב' וירושלמי פ"ג ה"ב ועי' ירושלמי מגילה פ"א (ה"י) משוח מלחמה וכו' יצא מביא עשירית האיפה ועי' פ"ג ה"ב ותו"כ פ' ויקרא: (ז) פר משוח ופר העדה. יג. וירושלמי פ"ג ה"ד: (ח) ופר ושעיר של עבודת כוכבים. פר ט"ס הוא דפר ע"כ עולה הוא וחטאת קודם לעולה אפי' עוף וצ"ל שעיר וכו' דהאי של רבים והאי של יחיד (ת"ב) (ט) הוא ואביו. שם ושם וירושלמי פ"ג ה"ד וירושלמי דב"מ ספ"ב וסוף פ"ב דתוספתא דב"מ: (י) ואיזה זה. שם ושם וירושלמי פ"ג ה"ד וע"ש ה"ז ושם: (כ) האיש קודם · עי' ירושלמי הוריות פ"ג ה"ד דקרבן האיש קודם וע"ש במס"פ ד"ה קרבן עי' סימן רנ"א: (ל) מעשה שהלך. גיטין נח. וירושלמי הוריות פ"ג ה"ד: (מ) מעלה עליו. עי' סנהדרין יט: וב"מ פ"ה וקרא לראיה לעיל אם תוציא יקר (ת"ב) ועי' ירושלמי פאה פ"א אפי' כל מצוותיה אינו שוה לד"א מן התורה ע"ש ועי' ירושלמי שבת פי"ב ה"ג לענין קדימת ממזר ת"ח לכה"ג ע"ה: (נ) חכם קודם. יג' ע"ש הגירסא שם ובירושלמי ספ"ג ה"ה דלוי קודם לכהן ועי' ערכין יי: (ס) המלך קודם לכ"ג. יג. וברש"י שם וירושלמי פ"ג ה"ד ובפ"מ: (ע) מרובה בגדים. כל הסוגיא במכילתין יב' ובירושל': (פ) רשב"א. שם יג': (צ) מפני מה הכל קופצין. יג: (ק) מפני שמצוין. לקלקלה עי' בגמ' שם והפירוש שפרשתי בפנים דהך שמצוין לקלקלה הוא כמו ד"א שבגמ' דפירש [דזה היה] בכלל ארור וזה לא היה בכלל. מבני הרב רי"ל תוספתא: והיטיב אשר דיבר בזה [הגה"ה מבני ה' רי"ל עי' בגמ' דגרסינן שאלו תלמידיו גר"א בר"צ וכו' ד"א זה היתה כו' ולפי הפירוש דהוא ד"א יכלול בדברי ת"ק בתוספתא זו בהטעם מפני שמצוין לקלקלה צריכין לפרש דהך ד"א שבגמ' אינו מתשובת ר"א בר' צדוק והגמ' בעצמו סיים דד"א כלומר יש תנא דאמר טעם אחר דזה היה וכו' והוא הת"ק דתוספתא זו ור"א בר"צ ות"ק פליגי בטעמא וא"ש]: (ר) בית אהרן. עי' שבועות יג: דכהנים הם בני אהרן:

מנחת בכורים

על טומאת מקדש וקדשיו. גרסינן: כל שהוא בעולה ויורד נשיא כיוצא בו ומשיח וב"ד פטורין. גרסינן ומפרש בגמרא דמשיח פטור רק מדלי דלות דכתיב גבי עשירית האיפה זה קרבן אהרן אבל בדלות חייב כדמשמע לעיל דמשיח חייב (גמ' ט:): כשהוא בקבועה היחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה וב"ד פר ושעיר פר לעולה ושעיר לחטאת. גרסינן וקאי על עבודת כוכבים (ועי' משנה דף ט.):

פרק ב א ומשמש בשמונה כלים. כצ"ל לאפוקי כהן הדיוט דמשמש בד' בגדים: ופטור על טומאת מקדש. כר"ש דמשיח פטור: במרובה בגדים. חוץ מפר הבא על כל המצות וכולן נוהגין במשוח שעבר חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה גרסינן ור"ש ס"ל כר"מ בהדא דלא חיישינן לאיבה ושוב כל מצות כהונה גדולה עליו ופליג עליה בהדא דמרובה בגדים אינו מביא פר: וכולן אינם נוהגין במשיח מלחמה. איידי דזוטרי מינייהו איכא איבה וע"כ אין נוהג כל אלו במשוח מלחמה: ב איזהו. פירוש איזהו נשיא: נשיא ישראל. זה מלך כדדרשינן בגמ' (יא:): מביא לעצמו. (ירושלמי וגמרא) ומלכי ישראל וכו'. אלו מביאין לעצמן: ג מרובה בגדים צריך להביא פר. דר"מ היא מילתא אחריתא ורישא דאין בין הוא החכמים דלא הודו לר"מ: ד ופר העדה עומד. גרסינן בגמ': קודם לפר ושעיר של עבודת כוכבים. בגמ' הגירסא קודם לפר עבודת כוכבים ופר עבודת כוכבים קודם לשעיר עבודת כוכבים והיא היא אלא שקיצר בלשון וממילא מובן כיון דהקדים פר לשעיר: קודם לשעיר נשיא. דהאי ציבור והאי יחיד: קודם לשעיר יחיד. דהאי מלך והאי הדיוט: קודם לכבשת יחיד. דנתרבה שעירה אצל עבודת כוכבים ביחיד: בגין יום. בגלל יום: בגין לחם. כבש בגלל עומר וכבשים בגלל שתי הלחם: ה קודם לרבו. דחייו קודמין: רבו קודם לאביו. דהביאו לחיי עוה"ב: ואמו קודמת. לכ"ע דאיכא זילותא טפי: שפתח תחלה. שהתחיל עמו ללמוד בתחלה: רבו שלמדו חכמה. לפה"נ צריך לגרוס שפתח לו תחלה דר"מ ואח"כ ר"י אומר ותיבת מרבו עד תיבת תורה נמחק או דנותן טעם לדבריו דע"כ שפתח תחלה דהוא חכמה אבל לא תורה מקרא: ו האיש קודם לאשה. משום דהוא בעל מצות: לכסות. אם טובעים בנהר אבל מזונות שוה לכסות דאשה קודמת דאיכא זילותא טפי לחזור על הפתחים: ולהוציא מבית השבי. דאיכא זילותא טפי: ופדאו בממון הרבה. לפי שהיה מופלג בתורה אע"ג בשעת חורבן דאל"כ אסור לפדות השבוין יותר מכדי דמיהן (עי' בתוס' גיטין פ' הנזקין): ז כאילו יצרו. (עי' סנהדרין יט: וב"מ פה.): יקרה התורה. הוא לראיה על מה שאמר כאילו ילדו שנאמר וכו' יקר מזולל ויקרה היא התורה: ח ויאמר המלך להם קחו לכם מעבדי אדוניכם וגו'. ועי' ברש"י מכילתין דמפרש מדאמר מלך לכה"ג צדוק לעשות דבר אלמא המלך עדיף ובירושלמי מביא סוף הפסוק דכתיב והרכבתם את שלמה בני ועי' בפ"מ דמפרש כיון דצוה לצדוק כה"ג שאת שלמה ירכיבו והמה ילכו ברגליהם מכלל דשלמה דהוא מלך עדיף מכה"ג ועוד מפרש מחמת דכתיב בתחלה קחו מעבדי וגו' ע"ש ע"כ נראה דאף לפי גי' התוספ' נוכל לומר דתיבת וגו' כוונתו על סוף המקרא דהוא והרכבתם וכפירוש הראשון שבפ"מ בירושלמי ודלא כרש"י והבוחר יבחר: ט מרובה בגדים קודם למשוח. שעבר מחמת קריו משוח שעבר מחמת קריו קודם לשעבר מחמת מומו עבר מחמת מומו קודם למשוח מלחמה. כ"ה בגמ': קודם ללוי. שנא' ובני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן: קודם לישראל. שנאמר בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי: קודם לממזר · שזה מיוחס: קודם לנתין. שזה בא מטפה כשרה: קודם לגר · שזה גדל עמנו בקדושה: לעבד משוחרר · שזה היה בכלל ארור וזה לא היה בכלל ארור: יקרה דהוא התורה מכה"ג דנכנס לפני ולפנים: רשב"א. בגמ' רשב"י: י בפי הבריות. היינו לקללה דהיא בכלל ארור או הגירסא שמצויין בפני כל הבריות היינו שמצוים בין אנשים והיינו בכלל הפקר: מפני מה הכל מושלין על העכבר. גרסינן או רצין אחר עכבר גרסינן: מפני שעסקו רע. ובגמ' מפני שסורו רע דאפי' גלימי גייזי: יא בית ישראל וגו' בית אהרן וגו' כצ"ל · ונביא כאן נמי דלא תקשה לפי מה דאמרינן לעיל דכהן קודם וכו' למה הקדים בית ישראל קודם וע"כ הוסיף בתוספתא אבל יראי ה' תיבת ישראל דמה דכתיב בקרא יראי ה' רוצה לומר ישראל ואף דכתיב בתחלה בית ישראל הוא כלל על הכל על כהנים לוים וישראלים ולבסוף קמפרש כסדר בית אהרן דהוא הכהנים ואח"כ בית הלוי ואח"כ ישראל יראי ה': אחת. בראשונה: שתים. פירוש בשניה: שלש. פי' בשלישית: ארבע. פי' ברביעית

סליק תוספתא ממסכת הוריות וסליקא לה סדר נזיקין

עמוד	ברייתא	שורה	נוסחת התוספתא ד' שלנו	נוסחת כ"י ערפורט
ג	יב	ג	ג' תפוסות	של תפוסות
	טז		שהניחה בעליה	שהניחוה עובדית
			פרק שמיני	
6	ב	ב	ומוריד את הלחם	ומוריד את היין
		ז	הדורס ענבים בחבית	הדורס יין לחבית
		יג	אדם	חרם
		טז	שטיפה של יין אסורה	שטיפה של יין נסך אסורה
	ג	כ	לוה מן העובד ככבים	לוה עליו מן הגוי
		ג	או חותם אסור עד שיושיב שומר	או חותם אסור ואם היה האוצר פתוח לרשות הרבים מותר בעיר שכולה גוים אסור עד שיושיב שומר
	ה	י	אם ראה איתו שמנסכין	אם ראה אותן גוי שמנסכין
			פרק תשיעי	
ד	ג	ד	הרוצה לטהרן או תולט מיד בחמין	הרוצה לטהרן מיד או חולטן במי רותחין
	ד	יח	ור' אלעזר ב"ר שמעון מחייב ומה על אבר מן החי ממני חייב כולו לא יהא חייב	ור' אלעזר בר"ש מחיי. אמר ר"א בר"ש ומה אם על אבר מן הצפור חייב על כולו לא יהא חייב
		כב	בנו ובתו באש וגו' וחובר חבר כי תועבת ה' איפשר	בני ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודורש אל המתים כי תועבה ה' כל עשה אלה ובגלל התועבת האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך אפשר
		כד	שהזהיר ואח"כ עונשן ר' אלעזר אומר על הכלאים	שהזהירן תחלה ואח"כ ענשן ר' אלעזר אומ' אף על הכלאים
			מסכת עדיות	
			פרק ראשון	
	א	ג	נאם ה' וגו' ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו דבר ה' זו נבואה	נאם אדוני אלהים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה' ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו דבר ה' זו נבואה
		ז	ראשית עריסותיכם כדי עיסתכם	ראשית עריסתכם חלה כדי עיסתכם
	ב	ג	של שנים וששה לוג	של שלשים וששה לוג
		ו	וקיימו את דבריהם	וקיימו חכמים את דבריהם
		ח	מקום ירוד משער האשפות	מקום בזוי בירושלים כשער האשפות
8	ד	ב	שלום בעולם	ושלום בעולם
		י	לכשתנשאי לאחר	לכשתתפסי ותינשא לאחר
	ה	ג	מארץ הפרס	מבית הפרס
	ט	ב	על שירי תנור ר"ע מטמא	כ"ז ליתא
	י	ד	אדם	האב

עמוד	ברייתא	שורה	נוסחת דפוס שלנו	נוס' התוספתא כ"י ערפורט
8	י	ה	אמר ר"ע	אמר להן ר"ע
	יא	ג	וענו אותם ונאמר	וענו אותם ארבע מאות שנה ונאמר
		ד	ימיך אלו	ימיך אמלא אלו
		ט	בן חזקיה	מחזקיה
	יב	ד	אוסר כביצה	אומר כביצת
			פרק שני	
	ב	ד	ששוחה	ששותת
		ו	כשהייתי אצל ר' יוחנן בן החירוני	כשהייתי למד תורה אצל ר' יוחנן בן החורנית
	ג	ה	שלא יהא גט	שלא יהא גיטה
		ו	ארכיות	הארכינות
		ז	לשם משפחה	לשם אבי משפחה
ה	ה	ב	על שהיו שתי כתי עדים מעידות אותו שיהא נזי בטהרה שבהן	על מי שהיו לו שתי כיתי עדים מעידות אותו שהוא נזיר בקטנה שבהן
	ו	ד	שגדוליה אסור	מפני שגדלה באיסור
		ו	כש"א מתנות	כש"א שני מתנות
	ט	א	התולש מבכור	התולש צמר
	י	ז	והשיבו ר' נחוניא	השיבו את ר' נחוניא
		יא	לא טמא	לא טימא
		יד	שאין בו אינו דין שיהא עצם ובשר הפורשין ממנו טהור	שאין בו מאתים וארבעים ושמונה עצם ובשר המפורשין ממנו אינו דין שיהו טהורין
			פרק שלישי	
	א	ט	כך וכך אני ראש אכל הבאים אחרי	כך וכך אם איני ראש לכל הבאים אחרי
	ב	ג	כסתרטיא של מלך והיו עולי רגלים משקעין את ארכובותיהן	באיסטרטית של מלך והיו עולי רגלים מפקיעין בדם עד רכובותיהם
	ג	ג	וכן היה רא"א תבעל לא ישא כהן	יכן היה רא'א לא ישא כהן
	ד	ו	וגו'	והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי
			מה משה רבינו	ומה משה שהוא רבו של אליהו
		ח	שלא יגלה עד שיתגלו	שלא ינלה את הממזרים עד שיתגלו
			מסכת הוריות	
			פרק ראשון	
10	ג	ד	על פיו הרי זה חייב	על פיו ועשה הרי זה חייב
	ה	ז	שנאמר דבר	שנאמר דבר ה'
	ו	ג	עם	של
			פרק שני	
ו	ד	א	ופר העדה פר משיח קודם	ופר העדה עומדין פר משיח קודם
	ו	ג	וגו'	ובעד כל קהל ישראל
		ב	בסלקלה	בקלון
	ח	ד	וגו'	והורדתם אותו אל גיחון
		ה	אלא נביא	אלא נבואה
	ט	ד	למרכל	לאמר כל (וכן לקמן)
		סוף	המסכת: ישראל יראי ה'	מלת „ישראל" ליתא

עמוד	בריית'	שורה	נוסח' דפוס שלנו	נוסח' כ"י ערפורט
			מסכת מכות	
			פרק ראשון	
א	ג	ח	דמי עבד הסומא	כ"ז ליתא
		ט	דמי עבד הסומא לרב	דמי עבד והסומא לרב
	ד	ג	גירש	שנירש
		ד	גירש	שנירש
		ח	ואין יורשין אותה לפיכך	והן יורשין אותה לפיכך
	ו	ג	אפילו מאה	אפילו הן מאה
			פרק שני	
	ב	ח	שש ערים	שש ערי מקלט
		כא	וגו'	לפני העדה למשפט
2	ג	ב	כורין	מביאין
		יו	שתים עשרה האלה	שתים עשרה על השלש האלה
			פרק שלישי	
	א	ב	מן הבית אם בשלו	מן הבית מן הבשר חוצה ואם בשלו
		ד	הרי זה חייב	הרי זה חייב והמריח בה פטור ואינו חייב אלא משום מועל בלבד
	ג	ב	שהיתה בידו	שעלתה בידו
		ג	אומר תרומה	אמר תרומתה
	ד	ה	מב' בהמות	משתי ירכות
ב	ז	ז	המשהית	והמקיף
		ט	וחייב עליו שנים מכאן ושנים	וחייב עליו חמש שתים מכאן ושתים
	ח	ו	משם	מקום
		ח	אם היו שוגגין	אם היו שניהם שוגגין
		יא	על מת	על המת
			פרק רביעי	
	ב	ב	וגו'	אותם לה'
		ג	ולכך	ואחד הנכנס לסך
	ה	ב	מן ההיכל ומן האולם ומן המזבח	מן האולם מן ההיכל מבין האולם ולמזבח ומן המזבח
		ה	לה'	לה' אלהיכם
		ו	הממיר	והמיפר
		ז	כלאים	כלאים בכרם
4	ו	א	הנוטל אם על הבנים	הנוטל אם מעל הבנים
	ז	ב	בעדות ובהתראה אחת	בעדות אחת ובהתראה אחת
			מסכת שבועות	
			פרק ראשון	
א	א	יג	כך ישראל	כל ישראל
		יד	נכסין	ממונן
	ב	ג	בשעיר אחת	בשעיר אחד
		ו	וגו'	וגם אני אנדע ולא תחוס עיני וגם אני לא אחמול
	י	ה	כי ימצא חלל באדמה וגו' אנו מהיכן נמוד מן ההיכל או מן העזרות	כי ימצא חלל באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך וגו' ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו את הערים אשר סביבות החלל אנו להיכן נמדוד להיכל או לעזרה
	ד	ח	קשה עליהן משפיכות דמים	חמורה עליהם יותר משפיכות דמים
		א	המטמאין	הטמאים
		ג	המטמאין	הטמאים
		כז	בכזית מנין	בכזית מהם מנין
		כח	בבהמה חיה	בבהמה ובחיה

עמוד	בריית'	שורה	נוסח' דפוס שלנו	נ"ס כ"י ערפורט
א	ה	ד	שהיה ר' ישמעאל אומר ונעלם	שהיה ר' ישמעאל אומר ודורש ונעלם
			פרק שני	
2	ג	ג	להוציא ממון ר' אליעזר אומר	להוציא ממון הכתוב מדבר יצאו אלו שאין ראויין להוציא ממון ר' אליעזר אומר
	ד	ב	שהוא פטור	הוא פטור
		טו	שבועה שהוא פטור	פקדון שהוא פטור
		כז	שאומר לו אמר לי ליתן לך	שאומרין אמר ליתן לך
		כט	שאמר הלבישני	שאמרת להלבישני
		ל	אמר ליתן... אמר להלבישך	אמרתי ליתן... אמרתי להלבישך
	ו	ח	יודעין לך	יודעין לו
	ז	ב	יכך אל יכך ייטיב לך כן ייטיב לך	יכך האל יכך כן יכך ייטיב לך אל ייטיב לך כן ייטיב לך
	ז	ג	ר' יהודה אומר ייטיב פטורין	ר' יהודה אומר ייטיב לך ואל יריע לך פטור
			פרק שלישי	
ב	ג	ב	והעובד כוכבים	והעובד עבודה זרה
		ז	ונשא תלה	ונשא עונו תלה
		י	מתחייב	נתחייב
	ד	ד	שבועה שחייב עליהן	שבועות שוא שהוא חייב עליהם
		ה	נמצי לפני ר' יהודה בן בתירא וכי יש עונשין מן הדין רבי אומר	נמתי לפני ר' יהודה בן בתירה וכי יש עונשין מן הדין אלא כל מקום שתפש הכתוב מוסיף את עונש מן הדין רבי אומר
	ה	ג	פלוספוס אמר לו איזה הוא שנוי שבעולם	פולוסיפוס אחד אמר לו איזה הוא שנאוי בעולם
		ד	כמי שבראו איזהו כבד את אביך	כמי שבראו אמר לו האיך אמר לו כבד את אביך ואת אמך
		ה	לא תענה לא תחמוד דהא	לא תענה ברעך עד שקר ולא תחמוד הא
		ח	כובליכם	קבלכם
	ו	ד	וחקרת וכי	וחקרת ושאלת היטב וכי
		ה	כדיני ממונות כך בדיני נפשות	כדיני נפשות כך דיני ממונות
		ו	דיני נפשות לעדיו יכול אף דיני ממונות	דיני נפשות לעדה ולעריט אף דיני ממונות
		יד	עין וגו' כויה תחת כויה וגו'	עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה
			פרק רביעי	
	א	ד	שאין יודעים	שאין אנו יודעים
		ט	בשבועת העדים	בשבועת העדות
	ב	ט	על כל אחד ואחד	על כל אחת ואחת
			פרק חמישי	
4	ב	א	לא יאמר לו הריני	לא אמר הריני
		ה	וגו'	להיות עד חמס
	ג	ו	פי עצמו מה לנשבע	פי עצמו לאו מה לנשבע
		ז	לשבועתו	לשבועה
	ד	ב	פטור דינר זהב	פטור דינר זהוב
	ו	א	נגד י"א שורות הראשונות עד „מפני שטענו במדה" אעתיק כאן כל הנוסחא שבכ"י ערפורט אע"פ שיש בה שבושים, והבוחן יבחון	עשרה דלוסקמון מלאין שטרות יש לי בידך אין לך בידי אלא דלוסקמוס אחד ובתוכו שטר אחד כמות שהוא עשויה עבדים ועליהן עשר כסות יש לי בידך אין לך בידי אלא עבד אחד כמות שהוא.

עמוד	ברייתא׳	שורה	נוסח׳ דפוס שלנו	נוס׳ כ״י ערפורט
4	ו	א		עשרה דלוקקומין סלאין שטרות יש לי בידך אין לך בידי אלא דלוסקומוס אחד ובתוכו שטר אחד עשרה עבדים ועליהן עשר כסות לי בידך אין לך בידי אלא עבד אחד ועליו אזור זו קטנה עשרה בתים מלאין פירות לי בידך אין לך בידי אלא בית אחד של חיטין פטור מפני שלא טענו במדה: עשרה כורין לי בידך אין לך בידי א״א כור אחד של היטין בית אחד ובתוכו כור אחד של היטין חייב. מנורות לי בידך אין לך בידי אלא מנורה אחת של עשר ליטרין כסות לי בידך אין לך בידי אלא אזור זו קטנה פירות לי בידך אין לך בידי אלא כור אחד של היטין פטור מפני שלא טענו במדה: עשרה פירות לי בידך אין לך בידי אלא כור אחד, מנורות לי בידך אין לך בידי אלא מנורה אחת של עשר ליטרין, עשר כסות לי בידך אין לך בידי

עמוד	ברייתא׳	שורה	נוסחת תוספתא ד׳ שלנו	נוסחת כ״י ערפורט
4	ו	א		אלא אז׳ר זו קטנה עשרה כורין של היטין יש לי בידך אין לך בידי אלא כור אחד של חיטין חייב מפני שטענו במידה והודה לו בטידת
			פרק ששי	
	ג	א	כיצד זה	כיצד שכנגדו
		ו	בוא וראה דברים	בוא וראה שאף דברים
	ד	א	אמר לא שיאמר לו כתבת בזו מחוק בזו אלא אומ־	אמרו שאמר כתבת בזו מהוק בזו אלא אמר
	ו	ו	נתחייב האב שבועה בב״ד פטור שאין היורשין	נחייב האב שבועה בב״ד ומת אין היורשין
	ז	א	ולנושא שכר היכן שורי	ולנושא שכר והשוכר היכן שורי
	ח	ב	שנגנב או שאבד חייב מה שאין כן בשומר חנם	שנגנב או אבד פטור מה שאין כן בנושא שכר והשוכר
		ו	או נשבה	או נשבר או נשבה
	ט	ב	או נשבה פטור	או נשבר או נשבה חייב
	ד	ו	אמר לנושא שכר...שאבד חייב	אמר לנושא שכר.. שאבד פטור
		ט	פט׳ר בשואל חייב בנושא שכר והשוכר	חייב בנושא שכר והשוכר פטור בשואל
ג	ט	יב	בשומר חנם ושומר חנם שלשה נושאין ונותנין שנים משא״כ בשואל אחד נושא שנים משא״כ בשומר חנם מכורתא חייב. פטור חייב, חייב פטור, חייב, חייב פטור	בשומר חנם ושואל שעשה נושאין ונותנין שנים משא״כ בשואל אחד נושא שנים משא״כ בשומר חנם, מסורתא חייב פטור חייב חייב פטור חייב פטור פטור חייב חייב פטור (ויש בזה שבושים)